I S Z M

1 5 9 3

VEGA

OPERA MEDICA

1576

VEGA

OPERA MEDICA

1576

5

CHRISTOPHORI A VEGA DOCT. MEDICI, AC COMPLVTENSIS ACADEMIAE PVBLICI PROFESSORIS OPERA,

NEMPE,

Liber de Arte medendi.
Commentar. in librum Galeni de Differentiis febrium.
Commentarius de Vrinis.
Commentaria in lib. Aphorismorum Hippocratis.
Prognosticorum Hippocratis è Græco in Latinum versio, cum expositionibus ac annotationibus in Galeni Commentaria:

Nunc recèns in vnum volumen congesta, auctorisque postrema manu aucta & purgata.

Cum INDICE copiosissimo.

IN VIRTVTE,

ET FORTVNA.

LVGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM,
SVB SCVTO VENETO.

M. D. LXXVI.

Cum priuilegio Cæs. Maiest. & Christianiss. Galliarum Regis.

Summa priuilegij Imperatorij.

MAXIMILIANI II. Romanorum Imperatoris semper Augusti publico edicto cautum est Guilielmo Rouillio ciui & typographo Lugdunensi,& sancitum, ne quis cuiuscunque status, gradus, ordinis & conditionis, siue sit calcographus, vel bibliopola, siue alius quilibet, quacunque sacri Romani Imperij & ditionis eius fines patent, hæc *Christophori à Vega Doct. Medici, ac Complutensis Academiæ publici professoris Opera*, nisi ipsius Guilielmi Rouillij aut heredum eius permissu, intra decennium eadem, aut alia minori forma excudat, aut excudenda curet, vendat ipse, aut cuiquam diuendenda mandet, aut denique excusa ab aliis intra eiusdem Maximiliani & Imperij fines vendenda importet, seu quouis modo distrahat manifestè vel occultè, vel quouis alio prætextu: alioqui sibi mulctam decem marcharum auri puri irrogatam sciat, quarum dimidia fisco Imperiali fraudis vindici, residua verò pars ipsi Guilielmo Rouillio, aut eius heredibus, aut ab illis mandatum habentibus, cedet, præter librorum amissionem, quos per se idem Rouillius, vel per suos, vbicunque locorum nactus fuerit, adiumento magistratus loci, vel citra, propria auctoritate sibi vindicare, inque suam potestatem redigere poterit. In cuius rei fidem ipsi edicto manu subscripsit, & sigillum apponi iussit Cæsarea Maiestas, vt latius patet in ipso diplomate, dato Pragæ decimaquarta die mensis Iunij, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimoquinto.

Subsign. MAXIMILIANVS.

Ad mandatum sacræ Cæs. Maiest. proprium.

A. Erstenberger.

Extraict du priuilege du Roy de France & de Pologne.

PAR *grace & priuilege du Roy est permis à Guillaume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer ou faire imprimer vne foys ou plusieurs, ce present liure intitulé* Christophori à Vega, Doct. Medici, ac Complutensis Academiæ publici professoris Opera. *lequel liure il a recouuré auec grans frais, mises & despenses: & pource est faict defence de par ledict Seigneur, à tous autres libraires, imprimeurs, & personnes quelconques, de non imprimer, vendre, ny distribuer en ses pays, terres, & seigneuries, ledict liure: si ce n'est par le consentement dudict Rouille: & ce iusques au temps & terme de dix ans, à compter du iour & date que sera paracheuee la premiere impression: sur peine d'amende arbitraire, & de confiscation des liures qu'ils auroyent imprimez. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledict Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement dudict liure, serue pour toute notification. Car tel est son plaisir, nonobstant oppositions & appellations quelconques, cõme plus à plein est contenu & declaré par lesdictes lettres de priuilege, sur ce donnees à Lyon le vingtvnieme Ianuier, mil cinq cens septantecinq, & de son regne le premier.*

Par le Roy, à vostre relation,

Signé, *MORE.*

Et scelé du grand seau en cire iaune à simple queuë.

ILLVSTRISSIMIS

DOCTISSIMISQVE DOCT. MED. ACADEMIAE COMPLVTENSIS

GVLIELMVS ROVILLIVS
S. P. D.

EXcusos olim à me libros fœcundissimos de Arte medendi, vestratis illius Christophori à Vega doctissimi Med. professoris, neminem vestrûm puto latere: Quàm autem feliciter, quoue animorum applausu non solùm vestræ percelebris Academiæ, regniq; Hispaniarum, verùm totius Galliæ, Italiæ, Germaniæq;, doctorum hominum esto iudicium. Quid referam autem reliquos tanti viri fœtus in rem medicam, ac vsum reipublicæ? Commentaria (scilicet) in libr. Galeni de differ. febrium. Item Comment. De vrinis: qui (etsi breuis) vberrimus tamen ac sensu copiosus est. Comment. præterea in libr. Aphorismorum Hippocratis. Prognosticorum Hippocratis è Græco in Latinum versionẽ, cum exposition. ac annotationib. in Galeni Commẽtaria: Cùm autem (vt rei medicæ studiosus) extremam suæ gnauissimæ manus limam autor toti suæ, ac sparsæ genituræ applicuisset, in vnúmque volumen omnia sua opera correcta, pluribúsque in locis aucta, paucis ab hinc annis, ad me cudenda misisset, curaui pro posse, atque officio, ei morem gerendum ad tam vtilia pub. rei, támque docti viri opera promouenda. Sed, hem, sæua totius Galliæ pernicies; belli ciuilis rabies obstitit, quæ ad omne nephas mortalia pectora cogit. Volui igitur quod potui in tam execrando ac turbido tẽpore. Et licet non tam subito vt in animo & votis erat, vt & promisso staremus, (Docto. illustrissimi) illius opera in lucem ediderimus; sat cito tamen, si sat bene & commodè tempori seruientes. Nostros igitur labores atque sumptus in explenda authoris bona voluntate, & in augenda celeberrimæ Complutensis Academiæ dignitate; rationémque excusationis nostræ boni æquique consulite quæso. Emisimus præterea hoc eodem tempore & die, in vestrum vsum doctissimos Commentarios Iacobi Hollerij, in lib. Coacorum Hippocratis, quos, Deo duce, ad vestrã Academiam breui peruenturos speramus. Valete. Lugduni Calend. Ianuarijs, 1576.

CHRISTOPHORI A VEGA DOCTORIS MEDICI, AC COMPLVTENSIS ACADEMIAE PVBLICI PROFESSORIS,

In librum primum de Arte medendi Præfatio.

QVAM arduum, difficile, ac penè impoſsibile eſt,
eos qui prauis diſciplinis, aut corruptis moribus
inſenuerunt, à ſuis ſectis & placitis reuocare, tam fa-
cile eſt adoleſcentes bonæ indolis & eos qui libero
animo ſunt educati, bonis moribus inſtruere, & ip
ſos liberalibus diſciplinis informare. Porrò vt eos
qui vitiis animum deprauarunt, & rationem corpo-
ris affectibus ſubiecerunt, corrigere haud poſsis, ita
eos qui ſectis prauis ſunt addicti, aut difficile, aut omnino nunquam emen-
dabis. Adeò enim aut vitia animi, aut ſcientiarum errores intellectus arcem
obſederunt, vt nulla via ſit aut dicendi, aut ſuadendi, aut demonſtrandi, aut
denique vis docendi, quæ animum ab erroribus liberare, aut intellectum à te
nebris eripere poſsit. Quare quod ſæpè admonui medicinæ ſtudioſos publi-
cè in ſchola, atque priuatim, id rurſus exhortor, vt non minus fugiant ineru-
ditos præceptores, & barbarorũ conuerſationem, quàm immedicabilem pe-
ſtem. Vereor enim, ne quis ipſorum malo omine, aut infelici ſorte eos à bo-
nis diſciplinis auertat, aut ab Hippoc. & Galeni placitis dimoueat. Intellexi
nanque, quàm ſit hominum ingenium ad ocium natura pronum, quàm la-
boris impatiens. Illi verò quorum peſtiferam conuerſationem Deus ſum-
mus maximus, malorum auerſoriam de medio tollat, via quadam facili in-
cedere docent, ſine puluere, ſine ſudore, & quæ ſex tantùm menſibus peraga-
tur, delitiarum & diuitiarũ plena. Cuius rei ſeipſos teſtes perhibent, qui cum
magnatibus diuerſantur, apud eos in menſis diſcumbunt, ſine muſis, ſine phi
loſophia, epulantes, paraſitantes, vnde magnam mercedem reportãt. Sed hæc
quibus non placent? quos non allicient? certè paucisſimos, quos æquus ama-
uit Iupiter. Adde quòd ſtrenuos quoſdã duces ſequacibus proponunt, Zoa
rum, Auicennam, Raſium, qui nullis (vt ferunt) ambagibus, nulla verborum
cumulata copia morbos proponunt, quibus remedia adhibent, quo nihil ſa-
lutarius eſſe poteſt. Quid enim, inquiunt, aut ægro conducibilius, aut medico
honorificentius, quàm remediorum copia? Nos verò longè alia via incedere
docemus, vigiliis, ſudore, & ærumnis plena, quã is tantùm perficiet, qui fuerit
in dialecticis diſſertationibus exercitatus, & in philoſophia peritus. Præter id
quòd non ſtatim morbos curandos proponimus, ſed primùm ab elementis
auſpicati, & à temperamentis & humoribus, longa progredimur via. Sed hæc
quem non auertent, aut à medio itinere non reuocabunt? Certè ſi me mea
non fallit opinio, hæc via eligenda eſt, hac vobis eſt incedendum, qui probe
noſtis, δύσκολα εἶναι τὰ καλά. hoc eſt, difficilia eſſe, quę honeſta, ac pulchra, & quę
ſine labore conſequi non eſt, minimè verò medicinã, quæ præter hæc, virum
exigit,

exigit,cuius mores alij sint exemplar,& institutũ:qui enim viuendi leges contemnit,iniurius est aliis,viuendi normam instituens. Cuidam namque medico scabie fœdato ludibrio dictum est, τῶν ἄλλων ἰατρὸς, σὺ δὲ ἕλκεσι βρύων. Noster verò Asclepiadarum chorus talem virum expostulat,talem efflagitat medicina,prudentem,temperantem,continentem,non tantùm naturalem,sed & moralem,philosophum. Hunc censeo arte Pæanea dignum, tales futuros spero viros studiosos huius artis,vbi sub Hippo.& Galeni doctrina militantes,hoc tanto animo proposuerint,vt aliorum saluti opem ferant,quamuis id magno labore comparetur.Sic enim futurum existimo vt principes & magnates,tales sibi seligant medicos,barbaris ab aula turpiter explosis.Fuerunt autem ex præstantissimis medicis,quos Græcia honore habuit,primus Apollo,qui in deorum numero colebatur,quod herbarum vires nosset,& morbis quibusdam mederetur. Quem sequutus est Aesculapius filius, qui præcepta patris seruauit,atque ex parte medicinam propagauit:hic princeps fuit in Icaliria Græciæ ciuitate,vbi aduersus Troianos triginta naues parauit,sub Agamemnone,duobus filiis ducibus,Podalyrio & Machaone, medicinæ quoque peritis,vt Homerus refert.Eo tempore vixit Chiron Centaurus medicus, Achillis præceptor.Post Aesculapium diuinum propè hominem,ac inter deos antiquis annumeratum, ordine 20.sui generis fuit Hippocr.qui medicinam docuit ratione & obseruatione,multaq; scriptis mandauit,quorum quædam antiquitate temporis perierunt,nõnulla obscura sermonis breuitate reliquit: Gale.tamen omnium bonorum nobis magister & parens,post sexcentos annos,obscura Hippo.scripta Comment.lucidissimis explanauit,reliqua elaborauit atque perfecit. Medicina verò,dixit Hippoc.libr.de Flat. est adiectio & ablatio:adiectio eorum quæ desunt,ablatio eorũ quæ abundant.quod verum est in ægris curandis & seruandis sanis:adiicimus enim alimẽta,& auferimus excrementa.Gal.verò dixit lib. Artis med.Scientia est sanorũ,ægrorum,& neutrorum,intellige humanorũ corporum & signorum, & causarũ. Homo enim est cuius sanitatem,ægritudinem, & neutram dispositionem considerat medicina,cuius pars est factiua,pars verò contemplatoria hæc θεωρητικὴ, illa verò ποιητικὴ Græcis appellatur, continet enim medicina multa theoremata, quæ ab opere longissimè distant,& quæ philosophiæ cõmunia sunt,vt considerationem de elemẽtis, de humani corporis dissectione,& de vsu partium ipsius: continet quoque nonnulla, quæ opus aliquod præcipiunt, vt quæ in libr.de Sang.missione continentur, & lib.de Meth.med.Gale.tamen libr.de Constit. artis med.medicinam artem esse dixit de factiuarum genere,quoniam scopus ipsius est sanitas,quam facere intendit.Cùm tamen sit duplex genus artium ποιητικῶν, id est factiuarum,(quædam enim nouum opus efficiunt,quædã iam factum reparant,& resarciunt) ex hoc secundo genere est medicina.nõ enim in totum sanitatẽ efficit, sed labantẽ reparat. Autor libri introductorij quinque partibus medicinam cõtineri dixit.hæ sunt,φυσιολογικὴ,hoc est naturæ rerum contemplatio,qualis exercetur in libris de elementis,de temperamentis, de anatomicis administrat. & vsu partium,de diff.pul.de diff.feb.de diff.mor. & sympto.& dignoscendis pulsib.αἰτιολογικὴ,id est,causarum notitia,de iis sunt libri de causis morb.& de causis sympt.hæc non minus causas sanitatis cõseruantes considerare docet,σημειωτικὴ,id est signorum scientia;quæ circa cognitionem signorũ versatur,de quibus in lib.de locis patientib.& circa præsagia, quæ inde elicit medicus,præsentium quæ nondum vidit,ac præteritorum, &

Medicinæ parentes.

Medicina.

Medicinæ partes.

futurorum,de quibus in prognoſticis Hippoc.& lib.de Prædictione,& Gale. lib.de Diebus decret.de Criſibus, & de Prænotione & præſagitione ex pul. ὑγιεινὴ,id eſt quæ ſanitatem tuetur quam docet Galen.in libr.de Sanit.tuend. & lib.de Cibis boni & mali ſucci,& de facultat.aliment. θεραπευτικὴ,id eſt,curatiua, cuius tres ſunt partes, διαιτητικὴ, id eſt, quæ victum morbis inſtituit: quamuis hæc pars,cum ea quæ ſanitatem cuſtodit, ſit communis, vti & φαρμακευτικὴ, quæ per medicamenta morbos curare docet. χειρουργικὴ, verò eſt,quę morbos manus opera tractat,ſed hæ omnes in partibus duabus primæ diuiſionis continentur,hoc eſt in contemplatoria,& factiua.Nam quæ rerum naturam docet,& quæ cauſarum,& quæ ſignorum notitiam præſtant, in contemplatoria continentur: quæ verò ſanitatem cuſtodit, & quæ morbos curat, in ea quam factiuam appellant. Diuiſerat quoque Gal. medicinam in diagnoſticam,prognoſticam,& curatiuam,de quibus lib.de Conſtit.artis medicæ egit,meminitque huius diuiſionis multis in locis, vt lib.1.Progn.in expoſitione 1.cap.pręfat.diximus, atque partium earundem totius artis ordinem ſeruandum pręcepimus:ad has verò,ſingulas partes ſecundę diuiſionis facilè reducemus. nam naturæ contemplatio & cauſarum notitia, in diagnoſtica continentur. Signorum tamen ſcientia partim attinet ad diagnoſticam, partim ad prog.quatenus enim ex ſignis ſanitatem,aut morbum,aut neutram diſpoſitionem contemplamur,ad diagnoſticam:quatenus verò ex ipſorum notitia docemur,præſentia non viſa aut præterita,aut futura prænoſcere,ad prognoſticam:quæ verò ſanitatem tuetur,& quæ morbos curat,in curatiua continetur,ſi quis amplo ſignificato voce (curatiua) vtatur, quæ ſimiliter factiua dicta eſt.

Medicina tribus partibus concluſa.

Harum trium partiũ diagnoſtica,conſiderare docet ſingula quæ ad hominis ſanitatem ſpectant;hæc autem tribus generibus continetur. aut enim ſunt homini ſecundum naturam, aut ei accedunt non conſtituentia naturam,neque ſemper à natura recedentia,neque ſemper ei vtilia, aut ſunt à natura omnino aliena,& cõtra naturam.Quæ natura inſunt nobis,ea ſunt elementa,humores,temperaturæ,membra,facultates,ſpiritus,actiones. hæc ſunt quæ humanum corpus conſtituũt.In ſecundo genere ſunt,aer nos ambiens,cibus & potus,ſomnus & vigilia,motus & quies, abundantia & defectus,ſiue plenitudo & inanitio,animi ſymptomata.Sunt hæc cauſæ ſalubres, circa quas ars conſeruatiua ſanitatis verſatur,vt Gal.cap.85.artis med.dixit. Nam vbi hæc qualitatem ac quantitatem ſeruauerint, cauſæ ſalubres ſunt: vbi verò modum in his exceſſerint,morboſæ redduntur, quemadmodũ & lib.de Pulſ.ad tirones dixerat. A natura verò omnino aliena,tria tantùm genere ſunt,morbus,cauſa morbi,& ſymptoma.omnis namque effectus præter naturam qui in humano corpore conſiſtere poteſt,aut humanũ corpus afficere,à naturali conſtitutione recedens, (vbi affectus ſignificato ampliori vtamur,inquit Gal.) aut morbus eſt,aut cauſa morbi,aut ſymptomata morbi. Nam affectus corporis præter naturam per ſe vitians actionem,morbus eſt. Qui hunc affectum antecedit, morbi cauſa. Quod verò morbum ſequitur,vt vmbra, ſymptoma morbi. Hunc autem ordinem in hoc opere ſeruabimus,vt lectores facilè dicenda aſſequantur. In prima igitur parte agemus de his quæ inſunt homini ſecundum naturam. In ſecunda de his quæ non ſecundum naturam ei accedũt,vt cauſæ:quæ duo ad partem artis contemplatoriam attinent,cui negotio adiuncta eſt pars artis quæ ſanitatẽ tuetur. In tertia verò de his quæ ſunt ei præter naturam:quæ pars partem ha-

hebit

bebit quæ in consideratione, partem quæ in opere consistat, docebit enim morbos cognoscere, & hęc signa continebit, & præsagia, docebit quoque mor bos curare, adiecta parte factiua parti contemplatoriæ. Seruabimus tamen in prima arte ordinem compositum, vt compositione doceamus, resolutione inuenta. Ars siquidem medica resolutione inuenta est, quę procedit ex finis notione. Cùm enim medicus primùm agnoscit sanitatem, quæ est scopus artis, ab hoc procedit in actionum perfectionem, quarum gratia sanitas expetitur, tanquam in finem qui est possidere & frui sanitate, per actionũ vsum, atque statim intelligit ad actionũ perfectionẽ, necessarias esse facultates, & instrumenta, quorum quædam sunt organa corporea, quædam spiritus, & quædam ex his sunt membrorum temperamenta, in quibus facultatum robur situm est, temperamenta verò ex humoribus & elementis: hæc quidem resolutione prima esse debent, vbi quis singula quæ inuenit resolutione, ordine docere voluerit. Eritque is ordo compositiuus, ea rursus componens quæ resolutione inuenta fuere. Ac perinde primò de elementis agemus, deinde de humoribus, tertiò de membris, quartò de temperamentis, quintò de facultatibus, quibus adiungemus doctrinam de spiritibus, vnde actiones quoque constabunt, & ipsa sanitas: & quamuis Galen. lib. de Temperamen. primò, ad initium dixerit, eum librum sequi post librum de elementis, hic ordo nobis magis placet, quò primùm de elementis: deinde de humoribus agemus: nam & Gale. ipse cum de elementis egit, de humoribus tractationem inseruit. Cùm autem humanum corpus, cuius constitutionem prima totius operis pars docebit, nonnunquam sanum ac validum sit, aliquando verò ęgrotet. secũda pars sanitatis custodiã docebit, tertia ęgrotãtiũ curationẽ instituet. Prima operis pars Philosophis & Medicis est omnimodo necessaria, secunda Medicis necessaria, Philpsophis verò volentibus rerum naturas exactè nosse, vtilissima, ac valde grata, tertia Medicis quidem apprime necessaria, vt quę suę artis scopum doceat, & methodo complectatur, Philosophis verò non aliena, sed quàm modicè tangere admonemus, vt quę aliquando sit profutura, quam etiam præuiis prima & secunda parte, studio, diligentia, & exercitatione compræhendent, & eadem vti valebunt, vbi prius peritos huius artis præceptores adierint. Nam primam & secundam modicè exercitatus in philosophicis, sine præceptore consequetur: tertia nanque iam scopum assequitur. Omnes siquidem artis partes τὸ ὑποκείμενον, id est subiectũ attingunt, nempe humanum corp us: tertia tamen scopum, scilicet sanitatem. Finis verò artis est sanitatis possessio: qui enim sanitatem possidet, ea fruitur, atque ea ratione sanitas à nobis expetitur, vt ea fruamur. Medicus sanè quà medicus est, scopum assequitur, non tamen finem, nam ea ratione qua medicus est, sanitatem inducit, & inductam seruat, qua tamen non perinde fruitur, nisi in suo ipsius corpore sanitatem induxerit, aut seruauerit, sibi autem ipsi sanitatem parare alienum est à medici ratione. In hunc eundem scopum medici omnes cõtenderunt, diuersis tamen viis ad eum assequendum processerunt. Quidam enim solo innitebantur experimento, quidam solis rationibus communibus: quidam ratione & experimento vtebantur, atque hæ fuerunt tres medicorum sectæ. Prima secta (siue dogmatum congeries, ad artem docendam, aut exequendam) fuit empirica, secunda methodica, tertia rationalis. Empirici autem Gale. solo experimento nitebantur, omni posthabita indicatione, siue comprehensione, iuuantis simul adueniente cum comprehensione

Ordo in docendo seruandus.

Medicorum sectæ.

ſione nocentis,non expectato diſcurſu aut ratiocinio.ſic enim indicationem Gale.diffinit lib.de Optima ſecta. Morbus nanque ſemel cognitus ex ſe citra ratiocinium aliquod,ſtatim indicat ſui ablationem eſſe proſequendam, fugiendam autem conſeruationem vt nocentem, & morbi comprehenſio ſub hac ratione, qua præter naturam eſt,indicatio appellatur. Vtebantur tamen Empirici ad morborum curationem μνήμη,hoc eſt memoria, αὐτοψία, id eſt, propria inſpectione & hiſtoria. Memoria obſeruatio quædam erat eorum quæ longo experimento è diuerſorum medicamentorũ vſu, in diuerſis quoque hominibus inuenerunt. Hæc autẽ tribus conſtabat: fortuna, vti ſi quis febrem patiens continentem vulneretur, fluente autem ſanguine liberetur à febre: conſilio etiam conſtabat, vti ſi febricitans frigidam bibens ad ſatietatem,refrigeratus à febre euadat. Imitatione quoque, quæ in quibuſdam fieri viderunt,in alios transferẽtes,quod erat ipſis maximum ad morborum curationem inſtrumentum,qui nulla generali via vtebantur,quæ foret multis ægris communis. Ad quod non parum conducebat hiſtoria, ſiquidem in omnibus ægris,vnumquenque medicum, ſyndromen ſiue ſignorum congeriem,& concurſum ſpectare foret impoſſibile:aliorum igitur traditione,quę per hiſtoriam,erat opus.Fuit huius ſectæ inuentor,teſte Plinio,Creontes Agrigentinus,Galenus Acronem vocat,Celſus Serapionem dixit,alij Philinum Coum fuiſſe teſtantur. Hos ſecuti ſunt Gorgias, Soſtratus, Hieron, Hamonius Alexandrinus. Secunda ſecta fuit Methodicorum, qui ſolis vtebantur communitatibus, ſiue generalibus quibuſdam præceptis, proponentes omnem morbum eſſe adſtrictum,aut laxum, aut ex his compoſitum, vnicam autem eſſe indicationem,quæ ab effectu deſumeretur,ab adſtrictis naturalibus excrementis laxationem à laxitate fluxionem,ab vtriſque mixtam curationem,contemnebant tamen indicationem quæ ſumitur à temperatura,ætate,aut partis patientum natura. Huius ſectæ princeps fuit Themiſon Laodicæus,quem ſecutus eſt Theſſalus Trallianus,deinde Mnaſeus, Dionyſius, & Proclus. Tertiæ ſectæ cõditor fuit Hippocrates Cous (de Aeſculapij ſtirpe,vt Plato inquit in Protagora) omnium medicorum primus, qui ſectam inuenit Rationalem, Medicinam ratione & obſeruatione conſtare docens. Hunc ſequutus eſt Diocles Caryſtius, Praxagoras Cous, Herophilus Calcedonius,Mneſitheus, Aſclepiades,Galenus verò quæ ipſe reliquit obſcura, ſermonis breuitate amplificauit,dilatauit, expoſuit, atque ad perfectionem duxit.

CHRISTOPHORI

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS, MEDICI, ATQVE PHILOSOPHI, LIBER DE ARTE MEDENDI,

Ad Carolum Hispaniarum Principem Maximum, Liber primus de Arte medendi.

De Elementis. CAP. I.

ELEMENTORVM naturam, numerum, & in mixtis corporibus consistentiam, medici, atque philosophi, quotquot insignes habiti sunt, posteritati literis mandarunt. Nos verò de iisdem agere volentes, in primis quæ medicis necessaria omnino sunt, & à philosophia naturali non abhorrent, sed medicis, & philosophis sunt communia: tyronibus verò ad medicinã introductio, trademus: & quamuis notitia causarum, quæ vitam prorogare, aut breuiorem efficere possunt, simul cum consideratione facultatum animæ, atque functionum ipsius, à quibus mixta omnium perfectissima gubernantur, philosophi munus absoluant, medicum verò ad artis inquisitionem & consequutionem alliciant, ab ea quæ de elementis est tractatione exordiri decreui: quoniam hæc non satis est à philosophis exarata, nec quæ à Peripateticis de eisdem dicta sunt, integram obtinent veritatem, aut ex iis quæ apparent, euidentem demonstrationem. Elementa quoq; vitæ principia esse notum est. Primùm verò à definitione, qua vsus est Arist. lib. 5. Metaphysices auspicabimur, cum inquit, Elementum est id, ex quo componitur aliquid inexistens, indiuisibile in specie, in alteram speciem. Quapropter id dicetur elementum, apud Arist. quod alterius rei compositionẽ ingreditur. Cùm tamen ipsum adeò simplex sit, vt ex nullis specie diuersis componatur, siue, quod in specie diuersa diuidi non potest. Quemadmodum vocis simplicissimum elementum litera est, & corporum generabilium, & corruptibilium mixtorũ ignis, qui in diuersa specie non diuiditur, quanuis millies diuidatur. Quòd tamen ex materia, & forma constitutus sit, non obstat. quoniam hæc non subsistunt per se, neque possunt separari, aut diuidi. Gal. verò ad initium libri de Elementis, Elementum (inquit) est minima portio eius, quod constituit. Hæc est elementorum natura, quorum numerum Arist. cõsiderauit, lib. 2. de Generatione, & corruptione cap. 5. confutauit quoque eorum opinionem, qui vnicum statuebant elementum, quemadmodum, & li. 1. opinionem illorum, qui infinita indiuisibilia corpora, rerum elementa dixerunt. Omnes enim concedere tenentur, non esse rerum generationem, aut corruptionem, sed simplicem alterationem. Qui enim infinita elementa statuerunt ex diuersa indiuisibilium compositione, & figura omnia fieri, generari, & corrumpi affirmabant: vt Democritus, & Leucippus: nullum autem horum est generatio, aut corruptio, quæ circa substantiã versatur. Qui verò vnicum tantùm elementum asseruerunt, omnem negabant mutationem. quoniam non est à quo alterationem, aut mutationem id vnum suspiciat, neq; est in quod mutetur. Cùm tamen omnis alteratio, atque mutatio, de potentia tali in actu tale fiat, quod tamen omnia est, non est aliquid ipsorum in potentia: non ergo recipiet in aliud mutationem. Probauerat tamen libro secundo de Generatione, capite secundo & tertio, quaternarium numerũ elementorum eleganti via, quæ ex numero primarum qualitatum agentium procedit. Sunt enim generabilia & corruptibilia, tangibilia. nam tactu generatio omnis, & corruptio fit. Corporũ ergo generabilium & corruptibiliũ principia, & elementa, ex contrarietate inueniuntur, per quam tangibilia sunt. per eam enim, & alterant, & alterantur, & corrumpunt & corrumpuntur. Quod sequitur, quoniam illa erunt principia generabiliũ & corruptibilium, quæ sunt principia generationis, & corruptionis: generantis verò forma, aut substantia, aut facultas, aut omnia hæc generatum ipsum constituunt, transeuntia à generante in genitum. Transeunt verò mutatione, quæ tactu fit, & per tangibilia. Hæc verò sunt, calidum, frigidum, humidum,

Elementum quid.

Elementorũ numerus quaternarius quibus rationibus.

ſiccum,graue,leue,molle,durum,viſcidum,aridũ,ſcabrum,glabrum,craſſum,tenue. Verùm iſtæ differentiæ,ad quatuor primas qualitates, quas actiuas vocant,reducuntur. Hæc ſunt, caliditas,frigiditas, humiditas, ſiccitas.Hæc rurſus ſex modis cõponuntur,vti caliditas cum humiditate,caliditas cum ſiccitate,frigiditas cum humiditate, frigiditas cum ſiccitate, caliditas cum frigiditate,humiditas cum ſiccitate. Sed hi duo poſtremi non ſunt poſsibiles. Reliquum eſt,vt quatuor alij,quatuor principiis generabilium,& corruptibilium debeãtur cuilibet vna earum qualitatum primo & in ſummo gradu,altera ſecundo,& in gradu remiſsiori. Igni calor primo,ſiccitas,ſecundo,aëri,humi.primo cali. Secundo,Aquæ frigus, primo humiditas,ſecundo,terræ,ſiccitas primo, frigiditas ſecundo. Nam vna natura, quæ eſt forma elementi duabus naturis ſpecie differentibus,non copulabitur ęquè primo,ſed alteri primo, reliquæ ſecundo. Hæc elementa quatuor eſſe probauerat ex qualitatibus motiuis, ſumpto argumento 4.lib.de Cœlo cap.4. Hæc inter ſe agentia inuicem mutantur, alterantur & corrumpuntur,& quodlibet in quoduis alterum tranſit,quamuis quæ ſymbola ſunt, & qualitate vna de dictis participant,faciliùs inuicem mutẽtur,vt ignis in aerem,& aqua in terram. Quoniam faciliùs eſt,vnum,quàm multa mutari,teſte Ariſtotele.Sed obſtrepet aliquis probare contendens,pari facilitate tranſire aquam,in ignem, & in aerem. Nam vti in ſymbolis vna qualitas corrumpitur ab vna qualitate contraria, ita in diſsymbolis duæ qualitates ab duabus contrariis ſuperantur, ac pari facilitate. Ad quod reſpondemus ex noſtra ſententia, diſſymbola vna ſumma qualitate diſsidere,vt ignis,& aqua,non tamen ſymbola, vt aer, & aqua,modò ſi aliquod ſummum in aliud ſummum mutari debet, longiùs diſsidens, atque ſeiunctum, quàm ſummum à non ſummo,quanuis æqua proportione vtraque mutatio, & æqua celeritate fiant,eorum quæ magis ſecedunt,tardiùs finietur. Licet enim quod longiùs ſecedit,cum altero minùs ſecedente,pari celeritate moueatur,tardiùs tamen ad finem perueniet. Non igitur ad qualitatum numerum referendũ quod Ariſtoteles dixit, ſed ad magnitudinem ſiue intenſionem eorum quæ corrumpi debent. Galenus tamen lib.3.de Temperament.negat ignem in aquam trãſire immediatè,aut aquam in ignem, ſed aerem intermedio fieri. Hanc eandem ſententiam li.1.de Natura.facult.ſcripſit dicens:Rubrum in flauum ſimplici alteratione tranſire.Si verò album in nigrum mutari debet,omnes quæ in medio ſunt alterationes exiguntur. Verùm neutrum demonſtrari ſatis poteſt.His quatuor elementis ſimul concurrentibus,agentibus,ac patientibus,mixta omnia corpora,circa locum medium generantur.Non enim ex vno,aut duobus,aut tribus tãtùm mixta perficiũtur,ſed ex omnibus. Neque iis,vtcunque confuſis,ſed diuiſis,ad minimas partes, & inuicem alteratis. Præterea decet nullum eorũ tantùm reliqua potentia ſuperare,vt ea vincat,& corrumpat:commutabit enim ipſa in ſui naturam,eritq; hæc mutatio elementi generatio,non mixtio.Erunt igitur elementa corporum quatuor,ex quorum actione mixta generantur,ipſis omnibus ad mixtionem accedentibus in debita quadam menſura, in qua poſtquàm ad minima diuiſa fuerint (quod ad meliorem actionem eſt neceſſarium)nullum,nec duo ſuperent,immodicè reliqua. An tamen elementa in tali actione ſolam patiantur alterationem,per quam eorum qualitates reprimantur,ac minuantur,vel ſimul formas ſubſtantiales amittant, in dubium vertunt.Cæterùm Ariſtoteles,cuius mentem modò referimus,libro primo de Generatione, non manere actu elementa in mixtis corporibus, ſed poteſtate tantùm docet. Nam eorum quæ ſunt, quædam actu ſunt, quædam poteſtate: quæ igitur miſcentur, poteſtate ſunt in mixto,quoniam ante mixtionem ſeparata ſunt,& poſt mixti corruptionẽ ſeparari poſſunt, actu verò non ſunt, quod ipſe ſic probat. Nam ſi quæ miſcentur manerent,ea potius partium compoſitio quàm mixtio eſſet appellanda. Quamuis enim ad minimas quaſque partes diuidantur elementa (in totum enim diuidi nequeunt) partium erit compoſitio & applicatio. Nam etſi ſenſui humano imponat, lynceo cognita erit partium iuxta ſe poſitio. Hoc eſt quod ferunt, non quælibet pars mixti eſſet mixta, ſi elementa in mixto manerent actu. Itaque inquit Ariſtoteles de hac mixtione, contrariorum,agentium,alterabilium, nec corrumpuntur ambo,neque alterum: nam ſaluæ manent virtutes eorum,hoc eſt,cum contraria miſcentur,non corrumpuntur contraria, ita vt non maneant actu neque potentia: neque corumpitur alterum, nempe potentia ratio eſt, quoniam ſaluantur virtutes eorum, quæ miſcentur. Cùm enim Ariſtot. ibidem loquatur de actu,& potentia, ac dixerit mixta non manere actu,ſed potentia,meritò addit,non corrumpi ambo, ſcilicet,actum,& potentiam,neque alterum,ſcilicet potentiam miſcibilium, & adiungit rationem, quoniam ſaluæ manent vires eorum. Quòd ſi cum dixit,neque alterum, non loqueretur de potentia, & virtute eorum quæ miſcentur, ineptam rediddiſſet rationem, dicens: quoniam ſaluæ manent virtutes eorum,atque hæc quidem eſt genuina huius loci expoſitio. Hanc quoq; fuiſſe Ariſtotelis opinionem, & Stoicorum contrariam teſtatur Galenus commentar. primo libro de Natura humana, dicens: Iam verò hæc opinio duplex eſt, nam quidam quatuor tantum qualitates, inter ſe totas commiſceri, quidam ſubſtantias cenſet. Peripatetici prio-

Symbola facilius inuicẽ mutari qua ratione.

Elementa in mixto an maneant.

rem,

rem,alteram tuentur Stoici. Manent autem potentiæ elementorum in mixto, partim,quoniam in mixto eſt potentia calefaciendi, infrigidandi, humectandi, & exiccandi: partim, quoniã mixtum,poteſt in elementa diſſolui,in ipſo igitur elementa erant in potentia ſalua. Vult itaque Ariſtoteles elementa corrumpi in mixtione, id eſt formas ſuas ſubſtantiales amittere ex alterna actione & paſsione ipſorum, ob idque non manere actu in mixto,manere tamen in potentia,duobus modis dictis:libro quoque ſecundo,de partibus animalium capite primo,Ariſtoteles aperuit mentem ſuam, dicens:Cum itaque triplex ſit compoſitio, prima ſtatui poteſt, ea quæ ex primordiis conficitur,iis quæ nonnulli elementa appellant, terram dico,aquam,aerem,ignem,ſed melius fortaſſe dici poteſt, ex virtutibus confici elementorum, iiſque non omnibus,ſed vt antea expoſitum eſt: humidum enim, & ſiccum, & calidum,& frigidum,materiæ corporum compoſitorum ſunt. Philoſophi iuniores, placitum hoc multis rationibus confirmãt ſic: Si elementa in mixto,cum ſuis ſubſtantialibus formis manerent,ex pluribus entibus,in actu,fieret vnum ens per ſe,quod eſt contra Ariſt. & aſſumptum probant, quoniam homo res eſt per ſe ſubſiſtens, & ex elementis conſtituta, quæ ſunt conſiſtentia in actu,per ſuas formas ſubſtantiales,quæ verè actus ſunt.Rurſus ignis forma exiſteret in materia admodũ frigida, veluti in lactuca,aut in humano oſſe,atqi in materia admodum denſa,vt lapidis aut oſsis,quæ formæ ignis pugnare videntur.Rurſus non eſſet illud Ariſtotelis placitum perpetuò verum,generatio vnius eſt corruptio alterius, cum mixtum generetur ex elementis non corruptis. Hæc, & multa huiuſcemodi,ad comprobandam mentem Ariſtotelis adducunt. Hippocrates tamen aliter ſentire videtur libro de Humana natura, quem ſequutus eſt Galenus libro de elementis, quo in loco elementa conſiderantur, quatenus humani corporis ſunt elementa, quemadmodum Ariſtoteles & reliqui Philoſophi ipſa conſiderant, vt generabilium, & corruptibilium elementa. Quæ igitur de vnius hominis elementis, ad doctrinam Hippocratis dicemus,id ad omnia generabilia corpora transferre licet. Duo itaque vult Hippocrates, non eſſe vnicum humani corporis elementum, & quatuor elementa hominis compoſitionem ſub propriis formis ingredi. Elementum, vt inquit Galenus libro de elementis, & octauo de placitis Hippocratis & Platonis, eſt minima pars eius cuius eſt elementum, eritque elementum in prædicamento ad aliquid, quemadmodum magnum, ad paruum collatum, & pars ad totum, ita elementum ad id cuius eſt elementũ,tanquam ſimplex ad id quod ex ſimplicibus conſtituitur, dicitur eodem modo, quo & elementa dictionis literæ ſunt, dictionem ipſam, tanquam ſimplicia componentes,quæ etiam minimæ partes compoſiti ſunt: minimæ verò dictæ ſunt, non quòd ad ſenſum attinent, ſed quòd natura minimæ. Minimum verò ſecundum naturam id dicitur,quod non eſt conſtitutum ex diuerſis naturæ rebus, neque in diuerſa ſecundum naturam diuidi poteſt,quemadmodum ignis,aut aqua,aut aer,aut terra. Id eſt quod Ariſtoteles dixit, indiuiſibile in alteram ſpeciem. Erunt ergo hominis plura elementa,nam ſi vnicum tantùm eſſet, neque id à quo ortum haberet minima ipſius pars, id eſt,ſimplicisſima diceretur,neque homo eſſet quid cõpoſitum,cuius collatione elementum & ſimplicisſimum quid eſt. Verùm hæc compendiaria ratio eſt. Sed iam Hippocratis ratione eorum opinionem confutemus, qui hominem vnicum eſſe elementum dixerunt. Nam quidam ignem, alij aerem, nonnulli aquam,reliqui terram aſtruebant, quidam verò id eſſe impatibile,quidam incompacta corpuſcula. Græci, ἀνάρμους ὄγκους appellant,quidam indiuiſibile, & ex indiuiſibilium congerie fieri affirmabant: quidam colores, & qualitates ſola apparentia, non re ipſa exiſtere: contra quos validiſsima eſt Hippocatis ratio,ſi homo vnum eſſet, non doleret, ſed dolet, non ergo eſt vnicum humani corporis elementum. Sic probatur aſſumptum, Quæ dolent, omnia alterabilia ſunt, & ſenſu participant,ſed ſi homo eſſet vnum, id non haberet has duas conditiones, non ergo doleret. Nam quod dolet, alterationem patitur à re dolorem inferente, quoniam dolor paſsione fit: ſi igitur dolor eſt, alteratio eſt, dolens ergo homo patietur & alterabitur,hominem autem alterari, ſi vnum ſit,eſt impoſsibile. Nam omnis alteratio à cõtrario fit, & id elementum quod humanum corpus conſtituit, conſtituet vniuerſa alterabilia,& alterantia. Non erit itaque in vniuerſo contrarium, neque à quo homo alterationem ſuſcipiat. Præterea quod alteratur in potentia eſt,ad id quod alterat, cùm ergo id elementum, quod eſt homo,ſit omnia generabilia, & alterabilia, ad nullum eorum erit in potentia, & à nullo ipſorum alterabitur. Quod ſi contendas id patibile eſſe ac diuiſibile, ſenſu tamen carere, conſtat quòd non dolebit,ſed erit veluti lapis,qui patibilis eſt & alterabilis, non tamen dolet.Quòd tamen id quod non patitur, non ſentiat, conſtat, quia ſenſus omnis paſsione fit,apud Ariſtotelem, & Galenum,ſed tamen ſi corpus humanum conſtitutum eſſet ex atomis,vt dixit Epicurus, aut ex incompactis corpuſculis, vt dixit Aſclepiades, (quod tenentur dicere, qui vnicum ſtatuerunt corporum elementum. Quoniam cum id impatibile ſit,non aliter fient omnia ex ipſo, quàm ex infinitorum atomorum diuerſa compoſitione,) inde fieret, hominem

Hippo. de elementis.

Elementum ex Gal.

Hippo. placitum de elementis.

Hipoc. ratio.

Aſclepiades & Epicurus refutantur.

non doliturum, vbi acu pungeretur caro. Nam aut acus vnum tantùm tangeret corpuſculum aut plura, ſi vnum & id indiuiſibile, atque impatibile eſt, non ergo diuidetur aut patietur acu pũctum: quòd ſi duo aut plura acus tetigerit, nullum eorum alterabitur, ergo neque totum, quod enim compoſitũ eſt ex impatibilibus, impatibile eſt. Numerum enim mutat non rei naturam, præter id quòd quemadmodum, vbi quis duos digitos contiguos ſeparãs, dolorem non infert, ita qui duo impatibilia ac indiuiſibilia ſeiunxerit, nullum dolorem inferet, aut alterationem: & quemadmodum vnum ipſorum impatibile eſt, omnia erunt impatibilia, neque à cauſis alterantibus alterabuntur: indiuiſibile verò inalterabile eſſe cõſtat: quoniã qualitas extenſa eſt, & ſubiectũ exigit extenſum. Hinc fit corporis plura eſſe elementa non vnicum, & hæc quidẽ non impatibilia, vt quidam voluerunt: atque hi in duas ſectas diuiſi fuerunt, quibuſdam dicentibus, elementa corpus componentia impatibilia eſſe, ſed ſenſibilia, aliis verò impatibilia ſimul & inſenſibilia. Qui verò patibilia eſſe dixerunt, pariter fuere bipartiti: nam quidam aſſerebant componentia eſſe patibilia, ac ſenſibilia, quod verum eſſet, vbi per prima componentia, ſimplices & primas particulas intelligeremus, quamuis verum ſit prima componẽtia patibilia eſſe, ſed ſenſus expertia. Neque eſt à ratione alienum ex patibilibus principiis quæ non ſentiunt, aliquod fieri patibile ſimul ac ſenſibile, vbi ex contrariorum actione vnum aliud conficiatur nouam formam, nouáſque vires adeptum. Rurſus ſecundò placitum ſuum ſic probat Hippocrat. Si homo vnicum eſſet elementum atque doleret, vnica tantum eſſet curandi via, eritque argumentum priori ſimile. Diximus enim ſi homo vnicum eſſet elementũ non doleret, ſed dolet, non ergo eſt vnicum elementum: modò verò ſi homo eſſet vnicum ac doleret, vnica eſſet curandi via: ſed non eſt vna tantum via curationis, non ergo eſt vnicum & dolet homo, ſequitur enim in bona conſequentia ex oppoſito conſequentis oppoſitum antecedentis. Iam ergo probo primam conſequentiam. nam ſi homo vnum eſt, vnam habent homines ſanitatem, ad vnam autem ſanitatem vnica tantum via eſt, erit ergo vna tantum curationis via. Valet hæc ratio: quoniam ſi vna tantum ſanitas eſt, vnicus tantum erit morbus: nempe qui ſanitati contrarius eſt, & inter duo tantum contraria, vnica tantum eſt via, qua ſanitas in morbum migrat, & qua à morbo ſanitas reſtituitur, ſicut vnica via eſt Athenis ad Thebas, & Thebis ad Athenas. Quòd tamen non ſit vna tantũ curandi via, notum eſt: nam eſſet quoque (inquit Hippocrates) vnica curationis ſpecies, ſi vnicum eſſet homo: nam vnico tantum morbo, ſanitati contrario ægrotaſſet, ſed non eſt vnica curationis ſpecies, non eſt ergo homo vnicum. Quòd verò non ſit vna curationis ſpecies conſtat: quidam enim calfactione, quidam refrigeratione, quidam humectatione, quidam ex ſiccatione, & quidam ablatione, quidam adiectione ſanantur, non ergo eſt vnicum elementum homo, aut ex vnico elemento, neque vniuerſa generabilia ex vno tantum conſtituta ſunt, vt voluerunt: quorum mentem confutauimus. Ad quod accedit, quòd ex his qui vnicum dixerunt eſſe elementum, diuerſi diuerſa cenſerunt: alij ignem, alij aerem, alij aquam, alij terram eſſe dicentes: verùm vnica tantùm via ad id aſſerendum procedebant: vt inquit Hippocrates libro de Humana natura, dicens: Idem ſane omnes ſentiunt, at verbis diſcrepant: ratio verò ipſis cõmunis eſt: quia ſiue ignem, ſiue aquam, ſiue aerem, ſiue terram elementum dixerint, id diuerſa rarefactione, aut denſatione, aut alia quauis mutatione in ſingula tranſire aſſerunt. Habuerunt itaque vnicam errandi viam, & diuerſa placita. Quo confutandi modo Ariſtotel. vſus eſt aduerſus eos, qui male de principiis rerum naturalium ſenſerunt, libro primo de Phyſico auditu, cap. 5. Sunt tamen vt Hippocrates docet, quatuor mundi elementa, calidum, frigidum, humidum, ſiccum: ex quibus humanum corpus conſtitutum eſt. Per calidum autem & frigidum, humidum & ſiccum, non tantum primas ipſas qualitates intelligere oportet, ſed ſubſtantias. Hoc enim loquendi ſchemate ſæpe vtitur Hippocrates, vt cum dixit, qui creſcunt, plurimum habent innatum calidum, & rurſus, Ventres vere, & hyeme, calidiſsimi ſunt natura, vbi per calidum, non qualitatem, ſed ſubſtantiam intellexit, vt ibi & multis aliis locis, Galenus probauit, ignis ergo aer, aqua, & terra, vniuerſa conſtituunt per ſuas ſubſtantias & qualitates: vtrunque enim ſignificare voluit Hippocrates libro de Humana natura. Ex qualitatum nanque contrarietate actio conſurgit, & mixtio, nullo elementorũ reliqua in actione vincente, ſed omnibus conuenienti menſura, & potentia pugnãtibus, per quam mixtum fit, in quo elementa ſubſtantiis integris, qualitatibus tamen remiſsis manent, quæ tamen ab initio ſummæ erant. Docet id generatio & interitus mixtorum, homo nanque membra diuerſa continet ex ſemine genita. Semen verò ex humoribus habet ſuam generationem, humores ex cibis, veluti ex ouina, aut hœdina carne: hæc verò ex herbis, herbæ tamen ex elementis quatuor. Neque enim aquam ſolam terræ mixtam continent, nam eſſent quale lutum, ſed & nonnihil aeris & ignis. Hæc autem eſt vniuerſæ tranſmutationis via, non enim corpus noſtrum vnica mutatione ex elementis fit. Præterea ſi corporis alimenta ex quatuor elementis conſtituuntur vti herbæ & fructus, noſtrum quoque corpus ex eiſdem

Numerus elementorum ex Hippoc.

An elementa in mixto maneant.

conſtitui

constitui par erit. Nostrum etenim corpus duobus modis mutatur, aut simplici alteratione, quæ per primas qualitates aut substantiæ dissolutione. Restitutio quoque bifariam fit, aut contrariis alterantibus, quæ corpus ad pristinum temperamentũ reducant, aut his quæ corpus reficiunt, qualia sunt alimenta, quæ substantiæ dissolutæ similia esse decet. Corpus igitur nostrum alimentis simile est, alimenta verò ex elementis constant: colliges igitur & nostrum corpus ex eisdem constare. Alimenta sanè elementa in seipsis continere facile docet ratio sumpta ab his alimentis, quæ medicamentosam habent facultatem in quibus vnum elementum præ aliis abundat, in quibusdam, nempe ignis, in aliis aqua, aut quoduis aliud, vti in pipere, allio, euphorbio, & venenis calidis, ignẽ verè adesse dices, cùm partem quampiam vrunt, aut in ea bullas generant. Nec tamen putare decet, in humano corpore non adesse quatuor elementa, quoniã nullum eorum manifestè conspicitur, (vti Galenus libro primo de Elementis abunde docet,) satis enim est, si in ipso fuerint partes singula elementa referentes: ossa etenim quamuis terra non sint, terrenã habent naturam, & humores aqueam, in spiritibus verò & calore, quamuis nullum eorum purum sit elementum, ignis & aer continentur. Nec mirum est, nullum elementum purum ostendi, quamuis corpus ex eisdem constituatur, nam in vnguento tetrapharmaco, quod ex cera, resina, pice, & adipe componitur, nemo post mixtionem alicuius eorum portionem quampiam ostendere valebit, nec tamen ipsa corrupta sunt, quoniam vbi tantum ea liquaueris, omnia simul consistent, & nullum ostendes præter id quòd nullum elementum impermixtum in vniuerso inuenies, nedum in mixtis ipsis corporibus. Ad hunc modum homo ex elementis constituitur, quod eiusdem dissolutio, in quator elementa pariter docet: vbi enim quis carnem vrere voluerit, partem videbit in ignem transire, partem in aerem, ad vaporis speciem, partem defluere ad speciem aquæ, & partem in cineris formam residere, id est, quod Home. dixit Iliados η. ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε. Quod est, in aquam & terram reuertamini, & verba Hippoc. idem confirmant, cùm libro de Humana natura dixit: Rursus cùm hominis corpus moritur, singula ad suam naturam discedunt: humidum ad humidum, siccum ad siccum, calidũ ad calidum, frigidum ad frigidum: omnia similiter generantur, similiterq; intereunt omnia: id quod potest probari Platonis sententia, in Timæo, vbi non tantùm ex quatuor dictis elementis humanum corpus constitui, sed ex eorum temperatura pendere sanitatem, & ex intemperie morbum voluit, dicens: Cùm quatuor sint genera, ex quibus corpus nostrum compactum est, terra, ignis, aqua, aer, horum sanè præter naturam, redundantia, & defectus & sedis è propria in alienam facta mutatio, ignis scilicet & aliorum, cùm plus ex vno habuerint partes, neque quod sibi conuenit, vnaquæque assumpserit, cætera quæ huiusmodi seditiones & morbos afferunt. & rursus: Cùm enim præter naturam vnumquodque afficitur & trasmutatur, calefiunt, quæ prius frigebant, humescunt, quę sicca fuerant: leuia item grauitatem adipiscuntur, sicq; omnia, omnes mutationes suscipiũt: tantũmodo enim circa idem, idem dicimus, & similiter id quod pro rata portione vel accedit, vel recedit, id quod idẽ est, sospes ac sanum esse permittit. Sed si peccauerit aliquid præter hæc accedẽs, vel recedens, alterationes variat & morbos interitúsque innumerabiles inducit. Quibusdam aliis rationibus id placitũ cõfirmari potest, quamuis dicta maximã fidem faciant. Nam si elementa in mixto non manerent, non rectè dicerentur corporum elementa, sicuti neque literæ dictiones, si literæ suas formas amitterent, in dictionis constitutione, neque satis foret materiam præstare: nam pari modo diceres, ligna varia esse ignis elementa, vbi comburantur.

Elementa in mixto ex Platone.

Præterea in lapidis generatione, nemo mentis compos negaret terram, licet non puram manere, & in lapide existere, ignem autem silex nobis ostendit, à quo exilit, vbi vehementer ferro, aut alio lapide collidatur. Nec tamen aliter fieri id contigit, quàm quòd motu illo vehementi aer impulsus intus penetrat, qui ignem ab aliis elementis oppressum, atque densatum ventilat, aque rarefacit. Quamobrem ostenditur palam, qui intrò conclusus, ac quodammodo in aliis sepultus erat, quod libro primo de Differentiis febrium in nostris Commentariis ostendimus. Ad ea tamen quæ pro Aristotele adducta sunt, dicemus ad primum, quòd elementa corporum non sunt minima ad sensum, sed ob id minima dicuntur, quoniam naturalia sunt: quamuis ex se diuidi amplius posint. Nec refert, vt inquit Galenus libro de Elementis primo, si à linceo partes percipi possunt iuxtà positę. Satis enim est ipsas esse natura minimas, vt in diuersa specie secari non posint.

Præterea quamuis elementorum minimæ partes verè mixtæ non sunt, sed iuxtà positæ, nulla pars mixti signabilis est, quæ per se existere posit, quin quatuor elementa cõtineant, mixtæ verò dicentur, quòd aliis sint & commixtæ, & coalteratæ. Ad aliud quod afferunt dicentes, ex pluribus entibus in actu non fieri vnum per se, verum est, nisi forma vnica toto composito superuenerit, superuenit tamen forma mixti, quæ indiuiduum in specie constituitur. Nam neque negare fas est formam osis, & carnis esse substantias diuersas, & hominem esse vnum per se, quæ tamen actus sunt completi & perfecti, quod de formis ele-

mentorum negant, qui ad hoc respondent iuniores Philosophi, dicentes: ex pluribus entibus in actu perfecto non fieri vnum, sed in his quæ sunt, in actu in completo, qualia sunt elementa. Sed hoc falsum est, elementa non esse in actu completo, & eo dato de forma carnis & ossis non esset verum quæ completæ sunt, ex quibus cum animali forma vnum actu constitui nemo negabit.

Ad aliud quod adducunt: nam forma ignis esset (inquiunt) in materia admodum graui & admodum densa, verum est, neque tamen, vt Philosophi putant: nam materia ignis in mixto minus leuis & minus calida & minus rara est, quàm vbi secũdum naturam existeret. Veruntamen in osse ignis non adeò densus est aut frigidus, vt os, sed ex densitate & frigore terræ mixtis raritate & calore ignis medium constituitur, & hæc cum reliquis elementis similiter attemperatis os constituunt, nulla ipsarum in extremum contrarium, nec prope ipsum recedente, sed à suo extremo remissionem tolerante. Ad aliud cum contendunt, non esse generationem vnius corruptionem alterius, nec econtra, id in elementis cum inuicem transmutantur est perpetuum, non in reliquis, quod docet mors bruti, membris suis manentibus sub forma ossis & carnis, quæ præfuerũt nulla superueniente loco formæ bruti corruptæ. Quod enim ferunt de forma cadaueris, puerile est, & generatio formæ bruti idem ostendit, quæ formæ carnis genitæ in materia sanguinis superuenit, non corrupta forma carnis. Rursus ergo dicemus, quòd in prima generatione mixti ex elementis quatuor ipsa conueniunt, potentiis non multum dispar ia, quæ ad minimas partes diuisa miscentur, vt melius agant & patiantur, ex quorum actione vnumquodque nonnihil amittit sui vigoris, & suarum qualitatum, tam primarum quæ sunt calor, frigus, humiditas siccitas, quàm secundarum: vt duritiei, mollitiei, grauitatis, leuitatis, raritatis & densitatis. Neque tamen materia ignis formam suam amittit, neque alterius subit, neq; remissionem patitur: id enim naturæ substantiæ repugnat: sequeretur enim ad substantiam esse per se motum. Sensim nanque incalescẽte aqua, forma aquæ recederet, & corrumperetur, rursus sensim refrigerata forma aquæ gradatim produceretur. Verùm hic inter errores Auerrois est annumerandus: hæc quidem vera sunt, & ab aduersis rationibus facilè tuentur, quæ Galenus libro primo de Elementis secundum Hippoc. latè probauit, quamuis lib. de facultat. natur. substant. qualitatibus inuicem agentibus fieri temperamenta, non substantiis probabilius existimet: & libro octauo de Plat. Hippocr. & Plato. elementa corpus humanum constituentia qualitatibus Hippocrat. nominasse dixit: quoniam in ipso potestate sunt non actu. & libro primo de Elementis ad finem: si non alterius saltem securitatis gratia placitum hoc seruandum voluit. Nos elementa formis, & qualitatibus mixta componere affirmamus, & abundè probatum existimamus. His habitis de qualitatibus elementorum, his quæ diximus quædam ad dictorum integram notitiam nobis addenda se offerunt. Dictum à nobis suprà est, ex Aristotelis opinione, ignem summè calidum, aerem summè humidum, aquam summè frigidam, terram summè siccam. Verùm Galenus de Temperatura aquæ & aeris diuersa sentit. Aristoteles enim libro secundo de Gener. & corruptione, cap. tertio & quarto, Elementa qualitatibus distinguit: dicens, ignem esse calidum & siccum, aerem calidum & humidum, aquam frigidam & humidam, terram frigidam & siccam: verùm aquam magis frigidam, quàm humidam, aerem magis humidum quàm calidum. Galenus tamen aquam dixit esse summè humidam primo libro de Simplicium medicamentorum facultatibus, cap. octauo, & cap. trigesimo inquit: & aqua quæ supra quàm quod refrigeret, omnium sit vel humidissima: nihil est enim aqua humidius. Idem voluit libro de Elementis primo, & primo libro de Temperamentis. fauet quoque Gale. experimentum. docet enim id maximam esse aquæ vim humectandi, & maiorem quàm aeris. Rursus vt ipse libro primo de Simplicium medicamentorum facultatibus ait: aqua tepida summè humectat, quòd frigiditatem amittere potest, non tamen humiditatem: humiditas ergo magis sibi familiaris est. Verùm ad rerum naturas magis aduertit Aristoteles à priori elementorum requirens qualitates, quas natura singulis elementis est impartita, aquam verò cùm intellexisset summe frigidam, ipsi non tribuit duas qualitates summas. Galenus tamen rerum effectibus magis intentus, quos ipse maximè perscrutatur, aquam humidissimam dixit, quòd maximè humectet, sed id ad potentiam referri debet: minor enim qualitatis intensio in subiecto densiori, magis agere poterit, eritque aer humidior intensione, aqua verò potentia, sed & aer quodammodo magis humectat, quatenus altius penetrat corpora alteranda. Quòd tamen frigiditatem non conseruet perpetuò, sed humiditatem, nihil agit: nam terra nec siccitatem perpetuò conseruat, quam in summo habet, & aer calefieri, humectari, ac exsiccari potest. De aeris quoque temperatura, quam dixit Aristoteles primò humidam, & maximè humidam ac calidam, Galenus aerem frigidum potius quàm calidum esse, contra Aristotelem docuit octauo libro de Vsu partium, vbi ipsum non esse natura calidum testatur, ac rectè dixisse Aristotelem, respirationem ad cordis refrigerium ordinatam,

Elementorum concursus.

Aqua an sit summè humida.

Aqua summè humida ex Galeno.

An aeris temperatura sit calida & humida.

ordinatam,rectè quoque oblitum sui placiti,qui aliàs aerem calidum esse dixerat. Ad quod confirmãdum accedit,quòd aqua frigidissimo aeri exposita congelatur,quod indicat aerem aqua frigidiorem, & quod in media regione, vbi minimè ab aliis elementis alteratur, magisque suam naturam obseruat, frigidissimus est, vt grando & nix & aqua, ibidem genitæ docent,vbi minimè videntur ab externa causa suscepisse frigiditatem. Veruntamen hæ rationes non satis probant aerem natura frigidum, etsi frigidus sit, qui aquam congelat, à Septentionali plaga & congelato mari procedens, à quibus locis frigus suscepit, & astrorum frigidam influentiam, quod tamen ad mediam regionem attinet,diceret Aristoteles ibi non esse purum aerem,neque alibi posse inueniri ob rerum aliarum mixtionem, vt vaporum & exhalationum, quæ magnam frigiditatem ostendunt, vbi à causa alia non calefiant,licet hæc à prima generatione calida sint,ventos enim à Septentrione flantes, & nebulas hyberno tempore videbis frigidissimas, à calore tamen leuatas,accedunt quoque potentiæ astrorum,quæ extenduntur vsque ad mediam regionem, & non amplius. Quòd si dixeris, quare non infrigidabunt supremam? dicemus ab igne impediri astrorum infrigidantium vim. Nisi velis omnino ignis elementum negare in sphæra quapiam per se situm,contrarium namque nulla via probari posset. Comprobat rursus aeri calorem, secundum naturam inesse,quòd ex aqua generatur,vbi aqua frigiditatem amiserit, & calorem susceperit, vt constat in generatione vaporis ex aqua, & inde aeris,ex vapore. Meminit huius rationis Galenus lib.2.de Simplicium medicamentorum facultatibus,cap.20. Quamuis,an aer calidus sit, maximam esse quæstionem referat,ac clarissimis Philosophis dubitatam, Aristotele dicente ipsum esse calidum, Stoicis verò frigidum. Quod tamen dixit Galenus 8. de Vsu partium,bene dictum esse ab Aristotele aerem respirationi seruire, non probat aerem absolutè esse frigidum, sed comparatione ad cordis calorem qui verè maior est,calore aeris: si verò cum medio temperamento in tota substantia conferatur, & secundum naturam existat,calidus dicetur. Tenemus ergo cum Aristotele aquam summè frigidam, aerem natura calidum, ac summè humidum: præsertim quoniam & Galenus libro de Humana natura, commentar.14.dixit aerem esse humidum in summo,& aquam frigidam in summo, maxime verò omnium humectare,non ex humiditatis intensione, sed ex vehementia, quam ex subiecti densitate,& formæ copia consequitur, ignem verò esse summè calidum, & terram summè siccam,non est qui ambigat:longè tamen à veritate aberrat,qui dixerit,aerem neque calidum neque frigidum: quoniam facilè incalescit ac refrigeratur, & esse veluti ceram & oleum,quæ quoniam temperamento accedunt,materiæ sunt medicinales: nam pari ratione cùm facilè exsiccetur & humectetur, non erit siccus aut humidus. At Aristoteles & Galenus elementa omnia simpliciter talia, & summè talia appellant. Referant igitur hanc facilem mutationem ad substantiæ tenuitatem (cum eas mutationes admittere possit) dicente Hippocrate quinta Aphorism.sect. Aqua quæ citò calefit, & citò infrigid. leuissima est, & Galenus in commentar. eam citò penetrare dicit, quod tenuitati est adscribendum. Libro autem primo de Simplicium medicamentorum facultatibus, cap.17. inquit: Ergo quæcunque corpora tenuis sunt essentiæ:cum facilè perpetiantur,promptè tum incalescunt,tum refrigerantur.His quatuor elementis simul ad mixtionem accedentibus:mixtionem fieri Aristoteles docuit,lib.1.de Generatione & interitu, cap.vlti. Decet autem quæcunque mixtionem efficere debent tangibilia & alterabilia esse,ac diuisibilia. Alterantur autem & alterant inuicem,vbi nullum eorum valde superet suum contrarium,ne fortè ipsum in sui naturam mutet,sed agat,atque ab ipso patiatur,agens enim dum agit,repatitur à patiente,inquit Aristoteles. Quod tamen dubium visum est iunioribus Philosophis. Si enim calidum frigidum calefacit, vt ignis aquam, atque rursus aqua ignem infrigidat, idem collatum eidem foret ipso validius,& minus validum, nequit enim actio procedere, nisi ab eo quod maius & validius est altero,& minus validum id quod validius est non mutat. Præterea superiora agentia,hæc inferiora mutant,à quibus non mutantur. Præterea manus mouentis,lapidem sursum impellit,à quo tamen neque mouetur,neque repellitur. Præterea vbi agens longius absit,ita vt ad eam distantiam vis patientis non pertingat, actio euenit sine agentis repassione,idem etiam fieret,vbi agens roboretur à causa quapiam adiuncta: tunc etenim quanuis agat, non perinde repatietur. Hæc autem exposcunt cognitionem virium primarum qualitatum, à quibus actio omnis ac repassio ad mixtionem, necessaria procedit. Sunt autem primæ qualitates quatuor,quas actiuas appellauit Aristotel.lib. de Generatione & interitu, lib.tamen 4.Meteorologicorum cap.1. duas dixit actiuas, nempe calorem & frigiditatem: duas verò passiuas,humiditatem & siccitatem,nec tamen sibi repugnat: quoniam cùm quatuor dixit actiuas,citra distinctionem loquutus est,cùm verò duas tantùm dixit actiuas, ad alias duas fecit collationem: caliditas enim & frigiditas actiuæ sunt,si ad alias conferantur: humiditas verò & siccitas non sunt actiuæ ad calorem & frigiditatem collatæ:quoniam inferiores multò habent agendi vires. facilè enim calor,aut frigiditas agunt & contraria mu-

Repassio an sit.

tant:humiditas verò & siccitas,difficilè & tardè : quamuis & calor validior sit frigiditate, & humiditas siccitate. Passiuæ quoque dicuntur humiditas & siccitas : quoniam sunt veluti materies eorum quæ generantur. Aut quemadmodum Galenus, lib.1. de Naturali. facultatibus voluit,humidum & siccum,ad Hippocratis doctrinam pati dicemus,in animalibus & plantis,magis quàm agere, non tamen in omnibus. Maximam igitur agendi vim habet caliditas,secundum locum habet frigiditas,tertium habet humiditas, quartum siccitas. Obsistendi verò contrarium seruant ordinem : nam maximè omnium obsistit siccitas, deinde humiditas,deinde frigiditas, deinde caliditas:huic sententiæ obstare videtur Gale.qui lib.7. de Method.meden.difficilius reliquis dicit curari posse intemperiē, quæ humectatione corrigitur:inquit enim : Ac facillimè quidem ad curandum alterationes sunt, quæ ex calido & frigido consistunt, propterea quòd maximè actiuis qualitatibus corriguntur, ægrius curantur,quæ in humido, siccóque habentur:quòd imbecillis, & (vt sic dicam) magis materialibus qualitatibus eorum curatio perficitur, in hoc loco difficillimam statuit mutationem, quæ ab humiditate proficiscitur,putat igitur minimam habere potentiam, quod confirmat statim,postquàm de caliditate , & frigiditate loquutus,inquit : In reliquis duabus qualitatibus securitas similis est. Tempus curationis in sicca intemperie multo amplius,sed sicca intemperies humiditatis actione curatur. Humiditas igitur tardissimè omnium agit:veruntamen non ob id siccam intemperiem difficilius curari dixit : quoniam humiditas tardius agit,& minus valida est siccitate:sed quoniam siccus morbus ob humoris defectum fit, humorem autem dissolutum reparare difficile admodum est: quoniam languet facultas cui id munus incumbit. Humida autem intemperies,tum siccitate,tum etiam calore exsiccāte perficitur. Hæ autem duæ qualitates vehementius exsiccant,quàm sola humiditas humectet,ac facultas reparet dissolutam substantiam. Falluntur autem qui existimant in naturalibus agentibus,eandem esse actionem ac resistentiam, & nullam esse resistendi rationem aliam ab actione:nam multæ sunt passiones cùm resistentia,sine aliqua actione, ignis enim in sphæra sua,à luna , aut astris alteratur , ac resistit sine aliqua actione:idem contingit ligno cum inflammatur ab speculo cōcauo,reflexis Solis æstiui radiis,ac resistit sine actione: omnis enim actio ab agente in passum procedit:nullum autem est patiens,vt dicemus.Repassionem fieri testatur Aristot.lib.1.de Gener.& interitu,cap.7. quam etiam docet experimentum. Si enim aquam calidam frigidæ admisceas,calida minus calida fiet,& frigida minus frigida:& si quis pomum frigidum manu capiat,manus à pomo infrigidabitur , & pomum à manu calefiet. Repatitur etiam vnumquodque à sibi contrario æqualium portionum , quod Philosophi peripatetici non receperunt. Id tamen affirmat Galen.lib.3.de Natural.facult.dicens: Neque enim fieri potest,vt duo corpora,quæ ad agendum, ac patiendum sunt nata , vbi conuenerunt,non vel simul patiantur,agántque, vel alterum agat,alterum patiatur. Quippe si vires pares iis sunt,ex æquo tum agent,tum patientur. Accedit quoque ratio.si namque calidum septem portionum agit in frigidum sex portionum , ab eodem repatietur : quòd si frigidum sex portionum mutare potest calidum septem portionum, id facere poterit frigidum septem portionum. Calidum igitur septem portionum , in frigidum septem portionum agit, & ab eodem repatitur. Nec tamen in vniuersum id verum est, sed vbi non impleatur ex vtrisque contrariis, quæ sunt in diuersis subiectis, summa latitudo qualitatum exquisitè. Exemplum est, si summa latitudo caloris , aut frigoris fuerit decem portionum , calidum quinque portionum non aget in frigidum quinque portionum , quoniam summa latitudo impleta esse debet ex vna qualitate , aut ex eadem , & sibi contraria. Quapropter fit, vt si calidum quinque portionum fuerit , quinque etiam frigoris contineat : non igitur aget in frigidum quinque portionum , neque patietur ab ipso , quod eidem omnino simile est : simile enim non aget in sibi simile. Quòd tamen summam latitudinem deceat esse impletam , constat ex Aristotelis libro quarto Meteorologicorum. Qui dixit ; Absentia caliditatis, frigiditas est. Vt igitur caliditas corrumpitur , ita frigiditas inducitur , sempérque impletur latitudo. Præterea præcipua intentio agentium est , sibi similia generare , ad seruandam speciei perpetuitatem , corrumpunt autem contraria ex accidenti , quatenus fieri non potest , vt contraria simul existant. Ad corruptionem igitur cuiusuis portionis frigiditatis omnino necessum est portionem alteram caloris induci. id verò est summam seruari latitudinem. Nihil autem refert in tota hac oratione , portiones qualitatum , aut numeros dixisse , aut id quod vnam portionem tantùm caloris habet , vt vnum calidum dicere , & quod septem frigoris habet , vt septem frigidum appellare , quod fecimus aliquando lib.1.de Differ.febr.in commentariis nostris,cum nō erat nobis loquendi curiositas, sed veritatis docendæ amor.sequebar enim communem scholę vsum dicendi.Nam & lib.2. eius operis commen.cap.6.videre licet me aliter nominibus vtentem,vt qui neutrum vsum ignorauerim , etiam si latinè dicatur , quod vno numero calidum est , calidum vt vnum numero,

Qualitatū ordo agendi & patiendi.

An sit idem agere & resistere.

Repaßio fit inter æqualia.

An summa latitudo qualitatum semper impleri debeat.

numero, & quod ſeptem numeros habet caloris, calidum,vt ſeptem, numero. Sed viderint,ne,qui impudenter noſtram dicendi normam repræhendunt, à vera rerum cognitione,& communi hominum conſenſu turpiter prolabantur. Audio enim eos dicere, quod tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris, calidum eſt vno gradu. Nam ſtatuamus, vt ipſi ſummam caloris latitudinem octo portionum, ſiue graduum,quod habet quatuor portiones, cum dimidia caloris eſt calidum vno gradu: igitur quod habuerit quinque cum dimidia,erit duobus gradibus calidum.Siquidem vnum tantùm gradum nouum ſuperadditum recepit,& quod habuerit ſex cum dimidia, erit tribus gradibus calidum,& quod habuerit ſeptem cum dimidia, erit quatuor gradibus calidum, & quod habuerit octo,erit quatuor gradibus cum dimidio calidum,id verò quàm falſum ſit,ipſi dixerint,ſed neque ipſas vocum ſignificationes,ad hominum placitum (cum latinè, & curioſe loqui ſe putant) obſeruant, cum nullus vnquàm quod ſummè calidum eſt, & octo portionum,dixerit calidum,quatuor graduum cum dimidio,aut quod calorem,quatuor portionum,cum dimidia ſortitur,vno gradu calidum, & vna portione calidum nominauerit, aut quod habet ſex portiones cum dimidia, dixerit eſſe calidum tribus gradibus. Rectius autem fecerint,ſi depoſitis conuitiis,quibus vti ſolent,in ſapientiſsimos quoſque,atque in ſuos ipſorum venerandos præceptores, nobiſcum deinceps id calidum,quatuor portionum,cum dimidia,appellauerint,aut calidum vt quatuor cum dimidio aut calidum quatuor numeris cum dimidio,& quòd vnum tantùm caloris gradum continet, calidum vnius gradus,aut calidum,vt vnum numero,aut calidum vno numero,aut vna portione dicant. Non etenim quod vno gradu calidum eſt,ſimpliciter calidum, & per exuperantiam calidum eſt,aut dicitur,vt putant, ſicuti neque qui dentibus albus eſt,perinde erit albus:ſed ſunt hæc quæ ſecundum quid talia ab Ariſto.appellari ſolẽt;albus dentibus, calidus vno gradu.Adde quòd calidum ſex portionum,ſex portiones caloris inducere poteſt, in ſubiectum aptum eaſdem ſuſcipere. Quapropter erit ſex numeris calidũ,& quod ſeptem numeros caloris valet inducere,erit ſeptem numeris,aut portionibus calidum:cùm omnia talia agentia,ab effectibus,quos producere valent,denominentur.Diuerſa res foret,ſi vellet quis inuenire ordines medicamẽtorum,quibus portionibus caloris, aut frigoris conſtaret, quod eſt calidũ in primo,ſecundo,tertio, aut quarto ordine. Sed ad inſtitutum redeamus. Porrò quamuis verum ſit agentia perpeti ἀντιπαθείαν,id non citra diſtinctionem verum in omnibus actionibus eſt. Si enim mouens per intermediũ mouet,ita vt in actione, aut motione ſit mouens aliquod primum,& aliud poſtremum,ſiue proximum, non eſt neceſſum primum mouens moueri,ſed ipſum manebit immotum,vti Ariſto.docuit, lib.4.de Gener. anim.cap.3.dicens:Cauſa vt omnes motus ſoluantur,eſt quòd omne agens patitur, etiam à patiente,vt quod ſecat,hebetatur ab eo quod ſecatur:quod calefacit refrigeratur à caleſcẽte. Denique, quodcunque mouet excepto primo,mutuo mouetur aliquo motu, verbi gratia, quod pellit,pellitur quodam modo,quod premit reprimitur. Primum igitur mouens non ſubinde mouetur,neque mouens,quod in materia cum moto non cõmunicat, nam cælum mouet hæc inferiora,à quibus non mouetur. Cùm autem Ariſtot. dixit, primum mouens non moueri,caue putes primum mouens, de ſola prima cauſa dici, quoniam hæc infinita eſt,& repati nequit:nam id de quauis cauſa,quæ non eſt,patienti immediata dicitur:ac ſi diceret,non eſſe neceſſariò,repaſsionem in cauſis mediatis.Non enim patitur artifex à domo, quamuis cauſa ſit,quæ domum conficit. Neque patitur medicus à ſanabili corpore, quamuis ſuæ ſanitatis ſit cauſa. Neutra tamen de prædictis eſt infinita,& prima cauſa, ſed prior, atque mediata. Quod tamen ita ſit,apertè Ariſto.teſtatur lib.1.de Gener.& interitu.cap.7.dicens:Nihil igitur vetat,in motu,quo minus primum mouens immobile ſit,imò in nonnullis neceſſarium exiſtit.At vltimum,ſemper ſubeundo motum moueat neceſſe eſt:in actione autem ipſum quidem primũ nihil patitur,vltimũ verò patitur. Quæ enim eandem materiam non habent,ea citra paſsionẽ agunt,ceu medendi ars:ea enim ſanitatem efficit, & nihil ab ea patitur,quod ſanari ſolet. At cibus dum agit,ipſe quoque patitur quippiam: aut enim calefit,aut infrigidatur,aut aliud quippiam patitur,& ſimul agit.Eſt autem medendi ars,veluti principium:cibus verò vltimum ac tangens. Hæc Ariſto.vbi docet primas, ac non tangentes cauſas nõ repati,ſed poſtremas,ac immediatas,ſiue tangentes ſiue priores ſint finitæ, ſiue infinitæ. Nam neque ignis,qui à longiſsima diſtantia calfaceret lignum, repateretur ab ipſo,ſed medius aer. Præterea cælũ, aut aſtra ignem in ſphæra ſua aliquando infrigidabũt, à quo nihil repatientur.Rurſus inferiorẽ aeris regionẽ ſol calefacit,non calfacta media:nõ reaget autẽ infima,cùm enim incaleſcit frigore,reagere deberet.at regio media frigidior eſt infima, nõ ergo ipſam infrigidabit infima.Poſtremò æſtiuo tempore,cum ſpeculo cõcauo ſoli oppoſito generamus aliquando ignem ex ligno,quo tempore lignum incaleſcit, & non reagit,aut in ſpeculum,aut in aerem medium:reageret etenim per frigiditatem:conſtat autem ſpeculum, & aerem, tunc non eſſe frigidiora ligno, vel ab ipſo actionis initio. Quæ verò

Repaſsionẽ eſſe non citra diſtinctionem ferendum.

in mate

in materia communicant,& immediata ſunt, omnino neceſſe eſt, vt repatiantur ſenſibilem, aut inſenſibilem paſsionem. Gladius ſiquidem ceram ſecans tandem obtunditur, & vt in verſiculo prouerbiali habetur, πέτρην κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη. hoc eſt, Mollior aſsiduis ſaxum cauat ictibus vnda. Patitur igitur lapis à molliſsimis aquæ guttis, non ſolùm ab omnibus,ſed à ſingulis:aliàs ſi vel vna gutta,ac prima nihil ageret,ſic neque ſecunda,aut tertia,aut prorſus nulla,vt Galenus inquit,lib.1.de Loc.pati. Dicemus igitur, vel ipſo primo etiam occurſu aquam in lapidem egiſſe,& ceram in gladium,quanuis id præ paruitate ſenſuum effugerit. Rationes aduerſas ſic facilè ſolues, non enim ſequitur vt idem ſit ſuo contrario validius, & minus validum. Nam quoduis etiam paruiſsimum, ſuum contrarium mutare quadantenus valet parua,aut magna mutatione:nec perinde validius eſt, niſi funditus contrarium ſubuertere aliquando valeat,quod minus non valet efficere. Superiora verò agentia non communicant,vt diximus in materia cum his inferioribus, manus quoque impellentis lapidem ab ipſo repellitur. Agentia tamen quæ longius iacent,à paruis non mutantur longè diſtantibus; quoniam hæc immediata non ſunt, neque vt decet propinqua. Colligamus igitur repaſsionem in cauſis,quæ non communicant in materia non reperiri, neque ſemper in cauſis ſeiunctis & mediatis, neque enim Gale. perpetuò in actionibus eſſe repaſsiones voluit, lib.3.de Naturalibus facult. cum dixit: neque enim fieri poteſt, vt duo agentia quæ ad agendum & patiendum ſunt nata, vbi conuenerunt non ſimul, vel agant, patiantúrque:vel alterum agat,alterum patiatur. quippe ſi pares vires ſint, ex æquo tum agent,tum patientur:ſi longè ſuperet,vincátque alterum magnum quiddam, & quod ſenſu percipi poſsit in id quod patitur efficiet, ipſum verò vel exiguum aliquid, & quod ſenſu depræhendi non poſsit, vel omnino nihil. Duabus tamen rationibus id placitum conantur euertere. Si enim duo contraria agentia aere intermedio agant: quorum alterum calidum ſit,alterum frigidum:aer medius mouebitur contrariis motibus, calefiet enim à calido:quoniam quod poteſt frigidum diſtans calfacere, poterit & medium aerem & frigidum, quod infrigid.calidum medium infrigidabit. Sed intellige, non omni parte aerem medium calefieri aut infrigidari. Incipiente enim actione medium parte propinquiore calido agente incaleſcet: & propinquiore frigido infrigidabitur, erítque aeris portio calefacta maior quàm infrigidata,ea proportione qua calidum frigido fuerit validius,aut contrà,pars infrigidata erit maior,ſi frigidum fuerit vehementius. Pars verò aeris infrigidata non incaleſcet: ſed ſolam caloris ſimilitudinem admittet,& pars calefacta ad calidum vſque, pariter ſolam ſpeciem frigoris recipiet: non etenim repugnat magni frigoris ſimilitudo, ſiue ſpecies magno calori,nec vehementis caloris ſimilitudo magno frigori, nec perinde mouebitur medium contrariis motibus. Sed ſunt qui multis antè annis agentium omnium ſpecies negarunt,aut ſimilitudines quas diximus,quas prius confutabimus, quàm ad ſecundam accedamus rationem. Quidam etiam in ſolo guſtu & tactu eas negat hac ratione:nam ſi calidum intactum ſuam ſimilitudinem imprimeret, fieret vt calidum omnino ſimile tactui à tactu ſentiretur:cuius contrarium conſtat experimento. Ratio hæc lubrica eſt & debilis:nam pari ratione in omnibus ſenſibus ſpecies improbabis: nam fieret,vt is qui allia comedit, allium pariter comedentem ſentiret:quoniam ſimilitudo odoris in ſimiliter affecto ſenſu imprimi poſſet:negat Ariſtoteles,& experimentum ſimile à ſimili pati,aut è duobus allia comedentibus,vnum alterum ſentire. Dices ergo,temperatè calidum à ſimili, neque ſpeciem pati, aut non ab ipſa immutari,vti ſi de prædictis duobus allia comedentibus, alter ab alio ſpiratum aerem inſpiraret,non ſentiret ipſum.Sed iam demonſtremus caloris,frigoris,& aliarum primarum tangibilium qualitatum ſpecies eſſe & effundi, primùm ratione qua vſus ſum in Commentariis lib.2.de Differen.febr.quo loco idem omnino de ſingulis corporis partibus docui,quod modo de aere intermedio duorum cõtrariorum agentium:nempe omnes corporis partes calorem & frigus ſentire in Epiala febre:non quòd contrarias qualitates eædem partes ſimul ſuſcipiãt,ſed ſimilitudines quę ad ſenſum ſatisfaciunt.Si enim quis ſubitò ante magnum ignem manum gelidam traduxerit ſemel,ignem calidum ſentiet:at nemo dicet eo temporis momento ignem aliquem caloris gradum immiſiſſe manui, & alterũ frigoris corrupiſſe,ſimilitudine igitur ſenſum factum putandũ.Rurſus apponat quis manũ longo tempore,magno igni intermedio aere,ac conſequatur ignis actiones ex caloris portione:deinde aer intermedius moueatur flante vento aliquo non admodũ frigido, maneat autem quieta prope ignem manus,notũ eſt manum adhuc calorem maiorem ſuſcepturã non ab aere, ſed ab igne,id verò per ſpecies.Præterea nemo dubitat omnem actionem per medium procedere,& omne agens agere per contactum, ignis itaque per aerem medium aget, aut igitur caliditatem, aut ſpeciem non caliditatem: nam ea non foret in aere breuiſsimo tempore ſex portionum & plurium, minor verò non ſufficeret augere calorem manus ſex portionum, cum igitur aer medius motus, nunquam calorem ſex portionibus maiorem recipiat, aer non deferet calorem manui, defert autem aliquid, quo mediante agens tangit manum, &

An uerùm ſit ſpecies, ſiue ſimulachra, à rebus mitti ſenſibus omnibus.

ſex portionum calorem augeat. Quapropter cogeris ſpeciem mediam ſtatuere. In febribus præterea Epialis Gale. calorem & frigiditatem in omnibus partibus ſentiri aſſerit, quod non fiet colore & frigore introductis, ſed ipſorum ſimulachris, hac via veram Galeni ſententiam ſaluauimus, idque placitum humaniter ſenſerunt omnes Philoſophiæ profeſſores. Sed audio quendam contradicentem: ſunt enim quorundam animi, ad inuidiam & æmulationem adeò propenſi, vt omni ſtudio & ſummo labore contendant, ſapientiſsimorum quorunque placita obſcurare, nunc quidem improperiis, nunc verò ludibriis & irriſionibus, interdum friuolis argutiis vtiliſsima quæque artis præcepta ſubuertere conantes, cum ipſi nec minimum quid ſtudioſis artis prodeſſe potuerint. Hos ſanè audio primùm ſpecies, aut ſimulachra ſenſibus obiici, præſertim tactui & guſtui negantes, deinde in febre Epiala, non eſſe eaſdem partes, quæ calorem & frigiditatem ſentiunt: præterea medium inter duo contraria agentia & repatientia, non eodem tempore incaleſcere & refrigerari, ſed per temporis parua interualla, quæ in omni motu adſunt: quoniam motus continuum quoddam non eſt, ſed ex morulis quibuſdam paruis interpellatus, quibus Galenus celeritatem & tarditatem in motibus diſtinxit. In illis igitur contrarium agit, dum reliquum ab agendo ceſſat. Horum primum de ſimulachris ſenſui oblatis abunde refutauimus. Secundum improbandum ſe offert. Galenus etenim non ſenſit, in Epiala diuerſis partibus calorem & frigiditatem ſentiri, ſed in eadem omnino parte: Inquit enim libro 2. de Different.febr.cap.6. Hoc genere continetur febris Epiala propriè nominata, quoties ſimul febricitant ac rigent, & vtrumque ſentiunt eodem tempore in quauis corporis parte. non potuit Galenus clarius noſtram ſententiam affirmare. quòd ſi in quauis parte calor & frigiditas ſentiuntur, non tamen per ſpecies ſiue ſimulachra, ſed per ipſas qualitates, vt volunt, ſimul contrariis motibus mouerentur. Rurſus Galenus libr.3. de Simplicium medicamentorum facultatib. cap.16. probans idem contraria eodem tempore perpeti, adducit in exemplum aquæ vndas in circulum agitatas à duobus lapidibus in aquam tranquillam proiectis, & addit, contrarios conſpicies in quauis aquæ particula motus. Idem probat de dulci, & amaro ſapore, vbi ſimul linguæ admoueantur. Idem de medicamentis, quæ laxant & reprimunt, ſi mixta parti alicui inflammatæ applicentur. Quòd ſi Galenus ſuam ſententiam non de eiſdem partibus, ſed de proximis intelligeret, quorſum id tot mediis probaret, quod quiuis facile fieri poſſe agnoſcit. Rurſus Galen. eodem cap.de Medicamentis diuerſa facultate præditis, vbi mille corpora in ſucci cyatho contineantur, diuerſarum facultatum ac contrariarum ſic mutua mixtione temperata (inquit) vt partem nullam ſenſibilem accipere ſit, quantumuis paruam, quæ non ſit omnium particeps: vt in linguæ contactu omnes quidem agant, diuerſa tamen vnaquaque eius parte, nempe cui ipſam appropinquare contingat, ipſa verò affectio, ex eo quod primò affectum eſt, in totam eam diffundatur, veluti ſi in frigore ingenti digitum vnum in aquam gelidam repentè immittas, tota interim manu horrebis, ſæpenumero verò & corpore toto. Hoc loco Galenus à contrariis facultatibus, in diuerſis partibus fieri mutationes affirmat, deinde verò ſingulas earum in totum membrum effundi: tranſit igitur alteratio à parte vna in alteram, quæ contrariam patitur alterationem, & ſimul eadem pars contrariis agitur motibus. Adducunt in contrarium Galenum qui libro de Inæquali intemperie dixit: in febribus verò Epialis, tum ab interno, tum exiguis portionibus, eòque vniuerſum corpus ambo ſentire videtur, quum enim tenuiſsimis portiunculis aſperſum per corpus, tum calidum ſit, tum frigidum, nullam ſenſilem alterius portiunculam ita paruam deſumas, in qua non alterum ſit compræhenſum. hæc Gale. quæ noſtram probant aſſertionem omnino: nullam enim quæ ſentiri poſsit, portionem dicit eſſe, quæ non ſit contrariorum particeps, quoniam id non aliàs quàm ſenſu aſſequi poſſumus euidenter. Verùm qua ratione, vel imperitiſsimo alicui ſuadebitur, ex his verbis Galen. velle non omnes partes, aut eaſdem, à contrariis ſimul occupari, & mutari? nulla certè. Præſertim cùm ex aliis adductis locis idem ſit probatum. Sed iam ad tertium errorem accedamus, ac perpendamus, an verum ſit, vbi duo contraria agentia ſeiuncta aërem medium mouent, id diuerſis temporum interuallis fieri. Quantum autem veritatis habeat Galeni placitum, qui dixit motum habere interpoſitas quietes, ac morulas, non eſt noſtri inſtituti modò, ſed cum Ariſtotele & omnibus ferè Philoſophis recipiamus, omnem motum eſſe continuum, & eſſe vnum. Afferam tamen Gale. ex 3. libr. de Simplic. medic. facult. cap. citato, ad reprobationem eius erroris: cùm enim probare niteretur contraria in idem agere, & idem contraria perpeti, eodémque tempore omnino, inquit: Neque enim partitis inter ſe agendi vicibus operarentur, tanquam ſi vtriſque, exempli cauſa, totum diem impoſitis, ſex horis prioribus medicamentorum alterum ſuo viciſsim munere fungeretur. Nugax enim hæc eſt hypotheſis, nec ſolum demonſtratione, ſed omni quoque probabilitate deſtituta. Vides vt Galenus in eiſdem partibus, & eodem omnino tempore, contrarias fieri alterationes admittit. Non igitur oportet

An in Epiala feb. calor & frigus in eiſdem par. ſentiatur.

oportet mutationes eas quæ à calido,& frigido,aëri applicitis,eueniunt,ad diuersa temporis interualla referre. Secunda ratio probare conatur nullam esse in contrariis agentibus repassionem:sit enim calidum tripedale,septem portionum , quod agat in frigidum septem portionum,aut quoduis aliud , repatiatur quoque ab eodem , verbi causa,per vnius pedis spacium vnam frigiditatis portionem nequaquam fieri posse videtur,vt calidum possit in materiam frigidam seiunctam agere,& non valeat suamipsius partem mutare , & assimilare, ac portionem illam frigidam corrumpere,quæ sibi est à contrario illata, cum omne agens agat validius in propinquum quàm in distans. Facilius quoque superantur , quæ minora sunt, quàm maiora contraria. Ego sanè quanquam multos audierim sapientissimos Philosophos,de hac re differentes,neminem tamen inueni,qui aut priorem, aut hanc secundam rationem absoluerit. Priorem absoluimus,hanc autem facile absoluemus , si prius statuamus, quæ omnibus Philosophis sunt in confesso , nempe actionem omnem ex contrarietate nasci , contrarietatem ex repugnantia. Quapropter non omnis calor omni frigiditati contrarius est,neque in idem agendo alterabit,vt enim probabimus,qualitates contrariæ in eodem existere possunt,intra tamen summam latitudinem,ea ratione fiet, vt summa latitudine caloris octo portionum statuta , calidum quatuor portionum non mutet frigidum quatuor portionum. Porrò si actio naturalis à repugnantia manat , quò fuerint aliqua magis repugnantia, eò maiorem agendi , & patiendi sortientur inclinationem naturæ. Sic itaque euenit prædictis duobus , quorum alterum est septem numeris calidum , alterum septem numeris frigidum, nam cum calidum tripedali latitudine, numerum vnum frigoris admittit, id fit quoniam ei non valde repugnat, quem cum tota fere latitudine caloris admittit,nam vnus frigoris, qui cum septem caloris manebat , & alter adueniens duo sunt , cùm sex caloris coëxistere valentes. Is igitur qui aduenit alteri adiunctus non valde repugnat calido præexistenti, repugnat tamen quàm maximè calor septem portionum , aut etiam sex , frigori septem portionum. Accipe iam sic dubij solutionem , calidum maius maiori frigori magis repugnat, & ex repugnantia manat,& concitatur actio, maior igitur actio atque contentio orietur contrariorum maiorum quàm minorum,& minor,eorum quæ sibi ipsis magis similia sunt, vt calidum agens de quo loquimur, & sua pars parum à contrario alterata, ac repassa, quæ non longè à natura totius distat, & ea ratione agens,non admodum difficilè admittit repassionem , nec magna contentione aduersus receptam qualitatem pugnabit, vt ipsam corrumpat , passum autem omnem contentionem apponit vt generet , generabit igitur in alio sibi similem , & corrumpet in alio valde contrariam , & valde repugnantem qualitatem , & in seipso contrariam patietur. Has agendi & patiendi causas vbi agnouerint Philosophi , multa absoluent dubia. Sed dices, nónne vbi calido alicui valido duo frigida inæqualia,sed ipso minora obiiciantur minus, celerius mutabit , & maius tardius,ac perinde non aget validius in maius ? At non est idem actionem aliquam , aut motum esse celerem,aut esse vehementem:vbi enim calidum septem portionum egerit in frigidum sex portionum , tres eius portiones corrumpens , intra spacium horæ vnius , & egerit in frigidum trium portionum:vnam corrumpens in sexta horæ parte , celerius in frigidum trium portionum egisse dicemus , sed validius , & contentiosius in frigidum sex portionum. Huius differentiæ celeritatis & vehementiæ Galen.meminit in dignoscendis pulsibus,atque est accommodatissimum exemplum hirundo boui collata , quæ multò celerius boue mouetur, bos autem vehementius & contentiosius. Nauis item vehementius agitur ventis,sed adhuc celerius lapis mouetur deorsum. Contrariæ rationes superius adductæ facilè soluuntur. Non enim sequitur, si quid agit in aliud,id esse statim ipso validius, sed sequeretur , si non tantùm ageret,sed etiam vinceret ipsum. Adde in quibusdam vti calidis & raris:quanuis potentia sit magna , obsistentia est parua , cui potentia contrarij confertur. Manum quoque graue impellentis deprimi,& obstare non dubitandum , ad alia ex his quæ diximus constat quid dicendum sit.

De Humoribus. *Cap.* *II.*

DIximus de primis mundi elementis, quantum satis nobis visum est ad eorum naturas indagandas atque eorum mutuam alterationem,in mixtorum generatione, qualemq; habeant in mixtis corporibus consistentiam : nunc verò de humoribus agendum est , qui quandam habent elementorum naturam, sicuti & simplices corporis particulæ: hæ nanque vt homiomeræ partes organicas constituunt , ipsæ verò ex humoribus constitutæ sunt. Simplices nanque particulæ, vt venæ,arteriæ,nerui,ossa,caro ex semine genitæ sunt, & sanguine menstruo, semen quoque ex sanguine, sanguis ex quatuor constat humoribus: sicuti & humores ex cibis , cibi verò ex elementis generationem habuerunt. Iam ergo humores simplicium membrorum , quodammodo sunt elementa : sicuti & alimenta ipsorum

rectè

rectè dicentur:alimentum enim triplex est apud Hippocr. libro de Alimento. quoddam est futurum alimentum,quoddam veluti alimentum,quoddam est verè alimentum, alimentum in ventriculo acceptum,vt panis & lactuca futurum est alimentum,vbi multas suscepit mutationes,aliud est tanquàm alimẽtum,quod loco alimenti succedere promptum sit, tales sunt humores, qui in vasis continentur, qui nondum particulis ipsis sunt appositi, est tamen verè alimentum, quod appositum est particulæ,promptum in ipsum cõmutari, à qua actu iam transmutatur,& ipsam alit: Alimentum quod futurum est alimentum, ab extra veniens ore sumptum mansum (si liquidum non fuerit) saliuæ quoque mixtum interim aliquam recipit alterationem: quinimo & in alteram speciem mutationem, vt Galenus inquit libro tertio de Naturalibus facultat. Quod docet alimenti pars, si quæ per noctem dentibus hæserit odore,calore & conditione mutata. Aristotel. tamen hanc solam præparationem, ad melius patiendum esse dixit, libro secundo de Part.ani.cap.3. cibi enim illa minutatim diuisio facit, vt calor facilius conficiendo expediat. Sed Galen. per speciem conditionem intellexit, colorem & odorem, ac perinde non discordant. Id à ventriculo trahitur, gula tanquam manibus deglutiente, recipitur primò in stomacho,id est ore ventris ac summa eius parte,deinde in ampliore & inferiore, vbi integre transmutatur coctionem passum, quæ ἕψησις, Græcis,Latinis elixatio dicitur,quoniam multo humore abundante fit. Hanc actionem solus ventriculi calor nunquam perficeret: quoniam id membrum exangue est ac pauci caloris, nisi à circuniacentibus particulis foueretur: hæ sunt, iecur à latere dextro,quod ventrem anterius amplexatur, vt in corporibus dissecandis oculis inspeximus,lien à sinistro,multitudine venarum & arteriarum calore abundans, à parte posteriori vena caua, id est descendens,ac lumbi ab anteriori quoque adeps,& musculi abdominis, quæ duo receptum calorem conseruant, atque retribuunt ventri, inde quoque iecur accedit. Recipit tunc alimentum formam chyli (sic etiam à Græcis nuncupati) qui colore albus est,substantia liquidus:albus fiet ex necessitate causæ agentis assimilantis,nempe ventriculi, qui cum suæ vtilitatis gratia id potissimum efficiat, id quoque maximè intendit, vt sibi cibum assimilet: postquàm verò eius tantum applicuerit, quantũ sibi vtile est,reliquum quantitate abundans,trudit per infimam partem,quæ superiori angustior est facta,ne per ipsam cibus intempestiuè aut affatim descenderet: ea pars pyloron appellatur. Recipitur id primùm duodeno intestino quod ἔκφυσιν dicunt,& inde in reliquis intestinis, non tamen trahitur ab ipsis: quoniam fibris carent oblongis,interim verò dum per ea descendit,adhuc perficitur à virtute concoctrice intestinorum non propria, sed à ventre mutuata,qualis ori tribuitur per communem membranam, quod tamen vtile alitioni est, à venis meseraicis sugitur,sua & iecoris tractrice facultate:hiant enim earum venarum oscula multa ad intestina patentia, quibus id rapiunt, vt inquit Galenus: quamuis Aristot. lib.de Somno & vigil.cap.3.dixerit, alimentum euaporatione,in venas transire,& libro 2. de Generatione anim. cap.4.dixit, alimenta per venas & meatulos resudare,quemadmodum aqua per crudiusculam fustem,sed hæc bonum sensum habere possunt.Hæ tamẽ venæ non tantum intestinis distributæ sunt, sed & ventriculo, & nonnullæ gulæ ipsi, à ventriculo namque interim dum coctio perficitur aliquid trahunt,deinde ab omnibus intestinis quod reliquum est: ob id enim & multæ sunt hæ venulæ,& intestinorum inuolutiones,ad quarum singulas multæ ex his perueniunt, vt nihil vtile suctionem effugeret,cùm aliqua ex parte conuersum,osculo alicui patenti obiiceretur.Nam si id effugeret tractionem iecoris, ac non essent in intestinis circumuolutiones, voracissimus esset homo & auidissimus, vt Aristoteles dixit libro de Generatione anim.cap.4.quod verò reliquum est excrementum primæ coctionis, fæx & deiectio Græcis διαχώρημα, & ὑποχώρημα, per eandem viam à corpore pellitur expressis intestinis per fibras transuersas: nam hæ tantum intestinis insunt,quanuis enim duas habeant tunicas, vnicum tantùm inest eis fibrarum genus, excretionis tamẽ tempore musculus claudens sphincterem laxatur,ac concedit:illi verò qui sunt in abdomine compressione expellunt excrementum ipsum, quamuis enim excrementi descensus per intestina natura fiat, ad rectum vsque intestinum, inde liberè propellitur. Quod itaque vtile est,id ab innumeris traducitur venis,quæ omnes ad pauciores numero, & ipse ad vnicam finiunt,quæ iecoris simam ingreditur,quam ab officio πύλας, id est ianuam,antiquiores Galeno appellabant. Prius verò quàm cibus hunc locum conscendat in prædictis venulis mutationis principium accipit,iamq; rubrum (non tamẽ exacte) colorem obtinet: quoniam non tantùm ortum hæ venulæ à iecore, vt omnes aliæ accipiunt,sed & naturalem facultatem sanguificam,ne quidpiã in corpore ociosum esset. Placuit autẽ Hippoc.& Galeno 6.de Plac.venulas has arborum radicibus conferre, ventriculũ autem terræ: eo nanque modo,quo plantæ à terra sugunt alimentum per radices,ita animalia à ventre & intestinis per has venulas. Verùm interest quòd plantæ,vt quæ imperfectæ rudiori, atque inconfecto vtuntur alimento, animalia verò vbi prius in ventre mutationem receperint.

Alimentum triplex apud Hipp.

Alimentorum confectio.

Chylus quare albus.

Alimenti transitus ad iecur.

ὑποχώρημα.

Humorum generatio.

Habent quoque plantæ id sibi proximum: quoniam locum non mutant. Animalia quoque nonnulla, vt ostrea, perfectiora verò aliunde id disquirunt, appetitu ventriculi excitata, & motu secundum locum consequentia. Aristot. itidem lib. 2. de Par. ani. cap. 3. dictam similitudinem plantarum & animalium comprobat, plantas vti terra, vt ventre: dicens idem lib. 4. cap. 4. & capit. 20. dixit hominem plantam esse, vice mutata, vt superiora infrà, inferiora suprà habeat. Rursus alimentum id quod ex chylo mutationem quandam accepit, iecur ingreditur per innumeras venas, in quas vena porta, multas excipiens distribuitur, quæ & angustæ sunt, & tenuissimæ, vt à carne iecoris alimentum propius alteretur. Suscipit iecur vniuersum alimentum, quemadmodum & in plantis radicatio, quæ medium locum tenet radicum, & trunci, conficitur eo loco plantarum alimentum, in iecore quoque animalium, distribuitur inde plantæ, & à iecore animali, commutatio verò coctio est atque perfectio, per quam alimentum formam sanguinis recipit, qui quatuor humores continet: nempe exquisitum sanguinem, pituitam, vtranque bilem, flauam & atram. Hi omnes χυμοὶ, id est succi & humores appellantur, & sanguis largiori voce vt humorem eum significet in venis, & iecore contentum, confusum, ac mixtum ex dictis quatuor. Continebantur hi in alimento ipso, quemadmodum & elementa quatuor potestate, cuius causa quatuor humoribus generandis materiam obtulit. Distinguuntur omnes vnica tantum actione caloris: quanuis non omnes similiter mutentur: nam pars quæ modicè cocta manet, sanguis est, quæ modum excedit, bilis flaua, quæ modum non attigit, pituita, quod verò ex coctione subsedit, bilis atra, siue melancholia & si pituita, & melancholia non propriè generentur: nam melancholia subsidet tantum, pituita verò leuem quandam coctionem recipit, non mutationem substantialem. Ea enim in ventriculo generatur, vt dicemus. Hæc coctio à carne iecoris perficitur, quod color totius chymi, ex quatuor humoribus ostendit: vt enim Galenus inquit 4. de *Vsu partium*, ea quæ diuersas admodum qualitates habent, non facilè inuicem mutantur, nisi mediis quibusdam interuenientibus, quod de primis elementis ex doctina ipsius suprà retulimus. Cum ergo chylus albus sit & substantia tenuis, cum in carnem iecoris conuerti debeat (id enim est quod intendit agens) prius ipsum in sanguinem conuertet, rubrum colore, qui mediam crassitudine, & colore naturam habere videtur, inter chylum & iecoris carnem; cuius naturam & causæ efficientis sanguinem repræsentat, sed quoniam cum de principatu membrorum agemus, latius probabimus carnem iecoris succos conficere, id tantum posteà demonstrandum in præsentia supponimus, sanguinem nulla ratione fieri posse, vt à venulis iecoris generetur, quæ album ipsum efficerent, minimè verò à membrana ipsum tegente, aut neruo paruissimo ipsi inserto, aut à vasis, quæ bilem vtranque deducunt, vt ibidem Galen. hinc constant efficiens materia, & locus generationis humorum, eritque humor corpus liquidum ex chylo genitum, alitioni mediate destinatum secundum naturam: erit etiam humor æquiuocum nomen, de naturalibus & præternaturalibus dictum. Chylus etiam in se pituitam continet. Horum humorum quiuis duplex in corpore reperitur, naturalis & præter naturam. Sanguis naturalis liquidum ac fluidum corpus, rubei coloris purissimi, saporis dulcis, crassitudine medius inter extremos humores, nempe bilem flauam & atram. Sic Aristoteles libro tertio de Historia animalium, cap. decimonono. Sanguis si integer est, ruber & dulcis saporis est, continetur is in venis, arteriis, iecore, & corde; à moderato fit calore, vt reliqui ab immoderato, lib. 2. de Natur. facult. vnde fiet ipsum moderatum esse, quod etiam libro 8. de Placitis Hippocr. & Platonis docuit, vbi flauam bilem, ignis loco, in corpore humano, ostendit atram loco terræ, pituitam loco aquæ, aerem verò non habere sibi respondentem humorem. Quoniam ipse verus aer ostenditur in respirationibus, & palpitationibus, & pulsibus, ac subdit: Aequabilis autem ex omnibus quatuor elementis temperatura, exquisitum sanguinem creat. Intelligendū tamen, quòd calor moderatus vt diximus, potest ob diuersam materiam, id est chyli partes dissidentes, generare omnes humores, sed tamen sanguis à calore moderato fit, id est in subiecto quod calorem moderatum suscipit, sanguis generatur: in eo tamen quòd immoderatum, reliqui. Contrarium tamen dixisse videtur libro de Causis morborum, vbi omnes humores actu humidos pronunciauit, potestate tamen differentes, nam bilis calida est, & sicca. Pituita verò frigida & humida, sicuti & libro de Humana natura commentario illius, In anno autem. Sed tamen commentario illius, Vere autem, explicat, quare ver dictum sit Philosophis, calidum, & humidum, nempe quoniam ad autumnum ipsum comparant, tanquam optimum tempus pessimo, quemadmodum quoque inter corpora, animalia plantis collata, calida & humida dicemus, sic quoque sanguis temperatus, quamuis sit ad melancholiam collatus, dicetur calidus, & humidus. Adde quòd ex humoribus solus sanguis viget, his duabus qualitatibus simul, & quòd membra nostri corporis summè reficit, calore atque humore. Præterea non sic volumus, sanguinem temperatum, vt cutis temperati hominis est, sed ita vt calidum innatum dicimus tempe

Iecur radicationi plantarū simile.

Humorum generatio.

Humores à iecoris carne generantur.

Sanguis naturalis.

Sanguis temperatus an calidus, an frigidus sit.

temperatum.nam Gal.lib.primo de Sanit.tuen.in sanguine dicit elementum calidum excedere frigidum,& humidum siccum,hæc de syncero sanguine. Nam & eum qui ex quatuor humorum mixtione fit,temperatum dixit Galen.libro de Humana natura comment.illius, simili modo. Prædicta ratione Aristot.loco citato,sanguinem calidum, & humidum esse dixit,interim dum in animalis corpore continetur.Quamuis ipse lib.2.de part.anima.cap.2. sanguinem per se, & natura frigidum esse, velle videatur. Distinxit enim calidum multis modis,& præ cæteris bifariam,calidũ dici retulit,aut per se,aut per accidens. cõtingit tamen calidum per accidens magis sensum immutare,quàm calidum per se. & infra inquit:Itaque iudicium vtrum nam ex duobus calidius sit,non esse simplex, apertum est, quando fieri potest,vt hac alterum,illa alterum ratione calidius sit,non nulla ex his,ne dici quidem simpliciter calida, aut non calida possunt. Subiecto enim quod tandem sit, non calida sunt, sed per associationem calida sunt: velut si ferro calido, aut aquæ nomen imponens: hoc enim modo sanguis calidus est. Manifeste hoc in loco indicat sanguinem per associationem calidum, atq ue vt ferrum,aut aqua,quæ tamen natura calida non sunt,sed ex accidenti, & cap.sequenti idem ostendit dicens, His itaque præfinitis,apertum iam est,sanguinem, quodammodo calidum esse, videlicet, eo quale est, ei sanguinem esse, perinde quasi aquam feruentem nomine vno significaremus: at verò subiecto,& quod tandem cum sit, sanguis est: non calidus est,& quodammodo per se calidus, quodammodo non per se calidus est, caliditas enim in eius ratione inest, quemadmodum albedo in albi hominis ratione. Vbi verè aduertit in sanguine,alterum quod ipsum subiectum est & ens, alterum quod sanguis est, hoc est viuentis pars & alitioni destinata, hac ratione calidus est, priore verò non nisi ex accidenti. Ad quod similiter comprobandum accedit,quòd sanguis à corpore deductus statim concrescit, quamuis in aere temperato contineatur, quod significat ipsum esse natura frigidum, cùm omni externa causa calefaciente semota, ad frigidum mutetur per se. Præterea sanguis membra frigida alere debet, alitio verò alteratione fit, qua membra alimentum mutant, huius mutationis calor est principium instrumentale. Si ergo calor sanguinis maior esset calore ossis,sanguis nunquam alterationem ab osse minus calido susciperet. Neque existimes decet Aristot.sibi contradicere,qui libro 4.Meteor.cap.11.dixit sang. medullam, & semen genitale secundum naturam se habentia, esse calida,corrupta verò & à natura recedentia, frigida:nam ibi sanguinem dixit,vt aquam feruentem, & vt corporis partem,libro tamen de Partibus animal.vt sanguis est ens,& hæc sustantia,primo modo est natura calidus, secundo verò natura frigidus. Præterea Aristotelem & Galenũ contrarios esse non existimo.Aristot.nanque accidentalem & aduentitium putat esse calorẽ sanguini, quemadmodum corpori albedinem. Quod tamen Galenus non negaret:calor enim accidens est,& ipsum à sanguine separari posse,non est à ratione alienum. Manente nanq; forma sanguinis, posse ipsum refrigerari credimus apud Galenũ.Quod tamen dixit Aristot. calidum esse sanguinem, vt ferrum,aut carbo,aut aqua feruens,non est cur Gale.neget,qui sanguinem considerauit, vt se habet in venis & corde, vbi calorem à iecore & corde recepit, atque actu recipit, quem sic consideratum Aristoteles quoque cum Galeno diceret calidum esse, quod ipse libro 3.de Histor.anim.cap.19.testatur,calidum & humidum ipsum affirmans, qua sanguis est, id est qua ratione corporis est pars, & alimentum. Sanguinem enim dicimus, vt aquam feruentem, quod nomen præter aquam feruorem indicat, sic etiam sanguis in rerum natura ens est,sed non est alimentum & corporis pars, hac eadem ratione. Alio modo sanguis est,vt alimentũ corporis, & eius pars, qua ratione sanguis calorem includit: ac si ob id sanguis dicatur,quòd calorem eum contineat,& reliquas conditiones ad alendum necessarias, quamuis aliunde eueniant per associationem non ex se, & secundum naturam. Hæc est apud Aristotel.significatio huius vocis sanguis,vno nomine multa comprehendens, vt si vno nomine significes aquam feruentem,quod nomen substantiam includat,& aduentitiam qualitatem: sic enim sanguis comprænhendit substantiam,calorem,& alendi aptitudinem. Cui rei attestatur,quod Aristotel. vult libro 3.de Histor.anim.cap.19.Sanguinem non esse extra venas & cor, ac si diceret,eum qui non est intra venas,calidus, in potentia ad alendum non esse sanguinem, quia substantiam cum his significat conditionibus,ob id loco citato dixit calidum & humidum esse interim dum in animalis corpore continetur. Verùm cum ipsum consideraret præter omnem aduentitiam qualitatem, vt est extra corpus, aut vbi esset in corpore, & à præcipuis particulis nullam qualitatem susciperet. Aristotel.ipsum frigidum appellauit, cui sententiæ nullibi Gale. contradixit,qui sanguinem cõsiderauit cum his qualitatibus,quæ in ipso sensu patent,Qua ratione habita,libro de Humana natura,ipsum temperatum dixit,& libro 2.de Naturalibus facult.à temperato fieri calore: sanguis enim qui in venis & iecore continetur,temperatus est,quanuis ad melancholiam comparatus,calidus,& humidus dici possit,aut quemadmodum calorem natiuum temperatissimum,calidum & humidum dicimus,& rursus dicimus,

Sanguis temperatus ex Aristot.

Sanguis frigidus quomodo.

3.de Histor. ani.cap.19.

Sanguis à calore temperato fit.

vitam consistere in calido & humido: sic etiam libro primo de Temperamentis, saguinem calidissimum esse in humano corpore testatur. sed paulò pòst inquit: Sanguis verò à corde suum accipit calorem. erit ergo sanguis calidissimus, non à se, sed ex accidenti, quod voluit Aristot. Quoniam eum calorem suscipit à corde, atque spiritum, qui cum eo per arterias mittitur. qui ergo in iecore generatur, atque ab ipso procedit, temperatus est, & à calore temperato genitus: quamuis modo dicto calidus & humidus dici possit. is verò qui à corde procedit, & ab ipso calorem & spiritum suscipit, calidissimus. omnis verò ex accidēti talis, vt dixit Aristot. id est per associationem. Nihil tamen probat ratio, qua quidam conatur probare, sanguinem esse à se calidum: quoniam membra eo sublato refrigerantur, ab ipso igitur calorem susceperunt. Nam pariter diceres, ipsum à membris suscepisse calorem: quia ab ipsis seiunctis frigescit. Neque cōtradicit huic sententiæ Gale. qui lib. de inæquali intemperie dixerit, calidissimum quod existit in corpore esse bilem: nam sanguis calidissimus est naturali calore, bilis verò simpliciter calidissima. Bilis præterea potestate maiorē caloris gradum subire potest, quàm sanguis, quòd morbi biliosi, multo sanguineis calidiores se ostendunt. Aut dices sanguinem ex quatuor humoribus esse calidissimum: quoniam bilem compræhendit, licet partium componentium facta collatione temperatus sit. Bilem verò calidissimam dicit, vbi sola sanguini solo conferatur. Fallitur autem qui putat sanguinem, vt alimentū esse bile calidiorem, quod hinc facillime constabit: quoniam membra biliosi hominis calidiora sunt, quàm sanguinei, ob id tantum, quod alimentum ex sanguine & bile calidius, quàm ex solo sanguine est. Diximus itaque qua ratione sanguis syncerus, & ex quatuor humoribus mixtus temperatus dicatur, & quare calidus & humidus. Quare etiam calidissimus, & quare ab Aristo. frigidus. Ad eas verò rationes, quas adduximus, facilè respōdebimus: quòd enim sanguis concrescit, statim extra corpus, id tantum probat, ascititium sibi fuisse calorem: concressit autem potius fibrarum ratione, quæ terrena substantia sunt, quàm frigoris actione, aut alieni, aut proprij. Quod rursus diximus de alitione ossium, constat ipsa naturalem quendā calorem habere, partim proprium, partim ascititium. Is est, quo mediante, suo funguntur munere, alimentum sibi proprium trahendo, atque immutando: trahunt autem sibi ex toto sanguine quatuor humores continente, partem magis frigidam, atque terrenam, qua aluntur, quoniam hæc caloris ossis actionem ferre potest. Sed de sanguinis temperatura dicta sufficiāt. Rursus ad reliqua percurrenda redeamus.

Sanguis calidissimus, & bile calidior an sit.

Sāguinis effectus.

Sanguis hilares reddit homines, placidos ac simplices, vt inquit Galen. libr. de Humana natura: excrementa, sanguine abundantibus hominibus, fœtida magis, quàm aliorum sunt, atque hircos redolent, lib. 9. de Metho. meden. Aristotel. quoque libro 3. de Historia animaliū, cap. citato dixit, Sanguis, & quæ sanguinea sunt, facilè putrent, quod ad calorem & humiditatem, quæ putredinis principia sunt, referri debet. Animatum rursus esse, Aristot. voluisse putant, cùm eodem loco de sanguine dixit, solúsque omnium humorum sparsus per totū corpus animalium est, & semper quandiu vita seruatur, sanguis vnus animatur, & feruet. At verò malè locum hunc Theodorus transtulit, de sangui. Etenim loquens Aristot. inquit: καὶ ἔστι δὲ τῶν ὑγρῶν μόνον καθ' ἅπαν τὸ σῶμα τοῖς ζώοις, καὶ ἀεὶ, ἕως ἂν ζῇ τὸ αἷμα μόνον. quod est, atque est ex humoribus solus per totum animalium corpus, & semper, donec tātummodo efferbuerit sanguis. Sed rursus dubium videtur: nam sanguis pars animalis est, non excrementosa sed vtilissima, & per quā animalis vita seruatur, quod fidē facit ipsum esse animatū. Sed tamen apud Gale. id non satis cōstare potest, qui animæ essentiā ignorauit, & libr. 2. de Causis sympto. inquit: Etenim animæ essentiam in alia quapiā tractatione diffinire, audax fortasse facinus putabitur: in præsenti verò, & præter audaciam superuacaneū videtur: at quæcūque tandem ipsa fuerit, ex duobus alterū existimare oportet, aut quod ad omnes functiones vtitur sanguine, & spiritu, vt præcipuis instrumentis & aut alterius, aut vtriusque calore, aut quod in his ipsis consistit. Ecce quo in loco Gale. dubitat, an animæ essentia in sanguine & spiritu consistat. Sed tamen hæc dubitatio altior est, quàm vt in præsenti loco possit extricari: interim tamen cum omniū ferè medicorū consensu dicemus, humores animatos non esse, & sanguinē alitioni materiā præstare, quæ possit animā mutatione suscipere: hāc autem esse hominis formā substātialem, rationalem, indiuisibilē, naturali potētia incorruptibilem.

Sanguis animatus an sit.

Sanguis vitiosus.

Sanguis non naturalis vitiosus redditur bifariam, aut quantitate, aut qualitate: quantitate vbi maior eius moles in corpore fuerit, quàm vt possit probè ab altrice facultate superari (quod peccatum facilè transit in peccatum qualitatis) aut tanta vt vasa distendat, à qua periculum immineat rupturæ vasorum, vt in bono habitu exercitatorum præditis, hæc plethora, siue plenitudo, quæ ad vasa appellatur, illa quoad vires: qualitate verò vitiosus fit, quoniam calidior, frigidior, humidior, aut siccior redditur, quàm par est, aut quoniam multus humor alius ab ipso, ipsi miscetur, aut qualitate mutatus. quod fit vbi multa bilis, aut pituita, aut melancholia saguini miscentur, aut aliquod horum, quod quanuis non sit quantitate maius, peccet tamen malitia qualitatis. Istæ cacochymiæ dicuntur medicis,

Duo

Duo vitia dicta in sanguine seiunctim eueniunt, quod fit, aut sola quantitate, aut sola qualitate peccante sanguine. In reliquis tamen humoribus, mala qualitas sine peccato in quantitate contingit, non tamen peccatum in quantitate, sine malitia qualitatis. Nam bilis si quantitate maior est, quàm deceat, cùm sanguine calidior sit, totum corpus plus iusto calefaciet: sic de pituita ad refrigerandum. & si quis contradixerit, statuamus bilem tanto naturali minus calidam, quanto quãtitate maiorem redditam. hoc dato, nulla qualitate extranea corpus mutabit, eritque peccatum in quantitate tantùm. dicemus tunc vtriusque peccatum inesse: nam neque quantitas, neque qualitas debita seruatur. Posset tamen quis cõtra dicta obiicere, humorẽ alium à sanguine, non posse qualitate peccare, quin quãtitate peccet: nam bilis calidior debito, aut pituita frigidior, à corpore duci postulant, abundant ergo, & quãtitate debita sunt maiores. Ad quod respondemus, bilem, ac pituitam, qualitate peccãtes, aut calidiores, aut frigidiores, sæpe corrigi posse alteratione tantum, quantitate adhuc seruata, verum quoque esse qualitatem vitiatam paulò pòst vitiare quantitatem. Bilis flaua in iecore ex chylo generatur ex ea parte, quæ paratior est, quæue magis igne paticipat, ac tanto plus eius in iecore gignitur, quanto in ipso chylo plus est paratum formam bilis suscipere. Hoc fit vbi calor iecoris moderatus fuerit, nam vbi is fuerit immodicus, partem etiã ex iis quæ aliis humoribus fuerint paratæ, in bilem mutabit. Fit bilis vt inquit Gal. ab immoderato calore: id verò, aut quia in iecore fit, tanquam in generante: aut in alimento ipso, tãquàm maximè ad patiendum parato: vtraque enim ratione euenit. Porrò naturalis bilis, ad hunc modum in iecore generatur, reliquis humoribus supernatans, veluti spuma in musto effernescente, colore pallida, vt 2. libr. Progn. expositione 38. docuimus. Eius pars quædam cum sanguine mixta manet, vt cum ipso membris quibusdam calidioribus alendis applicetur, & reliquos humores calfaciat, & attenuet, ac pituitæ frigiditati obsistat, hæc potius pallida quàm flaua appellãda est, quoniam multo seroso excremẽto mixta est, & aquositati vrinæ: flaua verò syncera est, calidior multò, cuius serosa pars calore dissoluta fuit, ad vitellinam propè accedens. Quapropter amarior redditur, qualis est bilis, quæ in vesica fellis cõtinetur, naturalis quidem, sed excrementis annumeranda, non enim inseruit corporis alitioni, ob calorem, crassitudinem, & amarorem: quamobrem eam non naturalem meritò quis appellaret, quatenus excrementitia est, hanc vesica fellis trahit, per porũ cauę iocinoris parti adnatum: reliqua verò pallidior est minus calida, & parum amara, quæ cum sanguine tendens dictis inseruit vsibus. Neque tamen inde sequitur, vt totum sanguinem amarũ reddat, quòd eius amaritudo remissa sit, & multis dulcibus, & insipidis mixta. Quæ verò flaua est syncera, atque amara valde, ad fellis vesicam tracta, ad duos vsus necessaria est. Primus vt sanguinem mundet: secundus, vt ad intestinum duodenum transmissa intestina, ad expulsionem fæcum excitet, & pituitam ipsorum detergat. Quod enim medicus summa arte, ad pituitam intestinorum detergendam, machinari posset, id natura seipsa boni prouida spõte fecit: nempe bile, vt detersorio medicamento vsa: eius temperatura calida & sicca est, de ignis natura, quamuis Aristo. libro 2. de Par. anim. cap. 3. ex accidenti siccam dixerit: quod vt de sanguine diximus, audiendum est. nam sanguinem calidum, & humidum, per se docet frigidum & bilem per se humescere. Hanc ob rem homines reddit agiles, mutabiles, ad iram & libidinem pronos. Bilis non naturalis quædam est vitellina, quædam porracea, quædam æruginea, quædam isatodis, vitellina vitello oui similis, Græcis, λεκυθώδης: flaua est syncera, adustione genita, flauior, crassior, & calidior ea, quam vesica fellis continet, nunquam in corpore genita, secundum naturam, generatio eius, bilis pallidæ assatione fit: de qua multa diximus lib. 2. Prog. in expositione citata, vbi pariter confutauimus Auicennam, & eius sequaces, qui ex mixtione flauæ bilis, cum crassa pituita bilem vitellinam fieri putarunt: cùm tamen ad eum colorem, ex mixtione nunquam perueniat, sed semper pallida remaneat. Bilis porracea Græcis πρασοειδὴς dicitur, duobus modis generatur, aut in ventre ex corruptione ciborum, maximè calidorum, aut in venis ex assatione. Generationis eius in ventre meminit libro de Atra bile, & 2. de Naturalibus facultatibus Galen. sed vtriusque generationis mentionem fecit libro secundo Progno. comment. 39. in cuius expositione de his multa diximus, quæ ad hunc locũ spectant, hæc vitellinæ assatione fit in vasis, quemadmodum & vitellina ex assatione pallidæ. Bilis quoque æruginea, quæ Græcis ἰώδης dicitur, ærugini similis est, assatione genita ex vitellina, aut flaua bile, cuius naturam in expositione citata explicui. Isatodis, sic etiã Græcis dicta, cæruleum, & glasti colorẽ præfert, calida quoq; hæc, & vstione genita. Est etiam quædã rubra bilis, de qua meminit Gale. lib. de Atra bile, & Actuarius, lib. de Vrinis, cap. de Vrina rubra, & Gale. lib. 6. de Mor. po. parte 5. Cõment. illius, Lingua humorum serum, appellat serum sanguinis rubram bilem, dicens: Sic & rubram bilem vocant, quæ serum est sanguinis: quoniam tamen non concresit, bilis appellatur, & hæc naturalis est. Audio quoque nonnullos dubitantes, an sit bilis aliqua zinaria: cuius meminit Auicenna, cùm tamen omnes planè concedant bilem ærugineam, fortè ignorant

Humorum vitia.

Bilis flauæ generatio.

Flaua bilis.

Flauæ bilis vsus.

Bilis temperatura.

Bilis non naturalis quas habet species.

Bilis porra.

Bilis æruginea.

Bilis rubra.

Bilis zinaria.

eandem esse zinariam & ærugineam. Nam zinar,apud eos ærugo est,& id Auicennæ litera docet,qui pro generatione æruginea refert generationem zinariæ bilis. Si tamen de temperatura dubitant,& colore,non est quod dubitandum sit:nam assata bile,pallida fit flaua, hæc assata fit porracea, ea rursus vsta,fit æruginea. Hanc autem tanta assatione,ficciorem fieri, parum humidam & crassiorem,nemo dubitat,quod verò hæc iam ad albedinē inclinet præ siccitate: quanuis liquida, parum maneat, ærugo ipsa nos docet,& æruginosa bilis,quam Didacum à Vargas Metimnensem, propè mortem vomentem vidimus. Auicenna verò non dixit ipsam albam esse,sed ad albedinem mutari incipere. Pituita Græcis φλέγμα dicta, similiter duplex est, naturalis,& præter naturam. Naturalis, alba colore insipida, siue qualitatis expers, talia sunt, quæ ἄποια solent Græci nuncupare. Cum enim sapor sit passio humidi facta à sicco, gustus secundum potentiam alteratiua in actum, & pituita aquæ similis siccitate careat, carebit quoque sapore. Hæc cum sanguine tendit ad membra frigidiora alenda,vtque vrgēte vsu crudus is succus actione caloris coquatur, ac perficiatur, & in sanguinem mutetur per alimentorum inopiam. Nulla pars eius,quæ secundum naturam est,in sanis hominibus habet locum,in quo reponatur, quemadmodum bilis vtraque lib.2.de Naturalibus facult.vbi similiter dulcem pituitam,animanti salutarem ac naturalem esse dixit: nam insipida mutata dulcem saporem assumit,libro de Atra bile. Generatur hic humor in ventre,cuius pars in ipso manet,atque in intestinis,reliqua verò cum chylo trāsit: vbi si coctionis integritatem assequatur,sanguis fiet:vbi verò non pituitæ formam seruans cum sanguine,ad vsus dictos traducetur. Quod Gale.lib.de Atra bile in hūc modū scripsit: Nos autem pituitosum humorem ex cibis pituitosis in prima ventriculi actione fieri demonstrauimus,vt biliosum & melancholicū,in iecore,mutatur & pituitosus in sanguinem concoctione,qua iecur perfungitur. Atque hac ratione:nullum eius proprium organum,ad sanguinis purgationem,natura machinata est, quemadmodum vtrasque vesicas & lienem, illas serosi excrementi & biliosi,hunc melācholici,quippe in ventriculo generatū phlegma, dum simul cum iis,quæ ex cibis potuq; in iecur digeruntur,concoctum est,sanguis euadit, quod in ventriculi spaciis manet à bile ex iecore in ea defluente, expurgatum per sedem deiicitur.& lib.de Humana natura comment.illius (simili modo) inquit, pituitæ natura ad morum cultum nihil facit: quare in ciborum prima mutatione generari videtur,& lib.3. de Temperam.inquit,& quod his maius est,quódque Hipocr.notauit,pituita ipsa, quanuis succus sit,atque ex cibis in ventre iam coctis nata,nihilominus frigida tangentibus sentitur. Quòd si quis concedat,verum esse pituitā in ventre generari,quando pituitosa natura sunt alimenta. Inueniet,quoque Galen.qui 2.de Ratione victus acu.comment.30.pituitæ generationem præcedere vult generationem sanguinis in omnibus cibis mutandis, adhuc salubribus admodum,vt panis,chōdrum,& semidialis,atque media pituita,cibos in sanguinem transire. Pituitæ ergo generatio in ventre cum chylo fit,atque cum chylo in iecur tendit, vbi si perfectè superetur,ex ipsa sanguis fiet,sin minus, cum sanguine ad dictos vsus per venas tendet,quòd si adduxeris in contrariū Gale.sententiam,qui lib.artis med.cap.43.dixit, iecur frigidum & humidum sanguinem generare,tendētem ad pituitæ naturam,nihil obstat:nam iecur frigidum non satis potest pituitam cum chylo venietem in sanguinem mutare, multa ergo relicta cum sanguine mixta,ipsum sanguinem reddet magis quàm in corpore temperato,pituitosum. Sed rursus futilem quidam addunt rationem, in iecore infantis adhuc in vtero manentis sanguis generatur,qui pituitā continet,sed nullam sucipit à ventriculo substantiam. Scias sanguinem matris à iecore infantis trahi,huic verò adesse pituitam genitam in ventriculo matris. Hic humor cùm frigidæ & humidæ temperaturæ sit, homines reddit pingues,subalbidos ac segnes. Non naturalis pituita alia acida,alia salsa, alia vitrea. Acida, cruda omnino est,& frigida,sed non adeò vt vitrea:tanto namque acida: naturali frigidior est,quanto quàm acida, vitrea,vitro fuso similis:salsa verò calida est,genita ex pituitæ putredine,aut eiusdē vstione,vt lib.de Differen.febr.2.& lib.de Atra bile,aut ex mixtione salsæ serosæ humiditatis. Præter hæc est mucus Græcis βλέννα, & quæ catarrhis descendit pituita, quam ad dulcem reducit Gale.2.de differ.febr. Est etiā aliqua gipsea appellata pituita, quam non humorem,sed tophum,aut grādinem appellarem,vt quæ in articulis gignitur, & nonnunquā in pulmone & oculorū palpebris. Dubitant nonnulli an sapor salsus pituitæ fieri possit ex bilis vstæ mixtione cū pituita. Cui quidā respondent,id omnino impossibile esse: quoniā amarum mixtū insipido ipsum amarum reddet,quod etiā faceret,vbi dulci misceretur:quanuis dulce,aut insipidū multum,amarū verò paucū esset. Quod docet experimentum. Si quis parū fellis,aut succi absinthij,multæ aquæ immisceat:nam tota amara reddetur. Veruntamen si quis rem penitus aduerterit, salsum saporem ex amari, & insipidi mixtione fieri posse concedet. Intelliget enim salsam aquam vstione fieri amaram. Nam vt Galen. inquit lib.4.de Simplic.medic.fac.c.19.aqua lacus bituminosi amara est, ac perinde nullum animal

Pituita.

Pituita an in uetre generetur, an in iecore.

Pituita non naturalis.

Salsæ pituitæ generatio qualis.

animal in ipsa degit,facta verò talis est ex vstione,plurimũ elaborata salsa aqua. Neque manet salsa,vt marina,quæ dulces fluminum aquas excipit,quæ impedire possunt,ne calor Solis vrens,ad tantam vstionem,atque amarum saporem, ipsam ducere valeat. Licet quoque ex marina bituminosam facere,vbi Soli æstiuo exponatur:quod cum ita sit, poterit eadem aqua amara facta,aquæ dulcis mixtione,salsa reddi,quod mare ipsum patitur,amarum futurum,nisi dulcibus aquis misceretur,& aqua in olla sale mixta, quæ diu efferbuerit,salsa primùm,deinde amara facta,cui si aquam dulcem effuderis,rursus ex amara salsam efficies. Ponamus iam modò succum aliquem dulcem, aut insipidum in corpore multæ terrenæ substantiæ mixtum,à calore salsum fieri (quod in mare fit) deinde à calore vstum, atque plurimum elaboratum,amarum reddi,nónne si rursus dulcem, aut insipidum succum ei effuderis,salsum reddes,vt in aqua bituminosi lacus,ex marina facta amara diximus?Nemo certè ambigit. Sic ergo fiet,vbi succo alicui amaro,ac bilioso vstione facto, quis pituitam insipidam admisceat,sapor totus salsus euadet, quod fit in his, quæ terrenam habent substantiam,vbi enim vruntur,prius salsa,deinde amara fient. Neque tamen Galc.doctrinam excedit,qui dixerit ex bilis amaræ mixtione cum pituita naturali,salsam fieri pituitã. nam duobus modis ipsam fieri dixit,aut putredine,aut mixtione salsi serosi excrementi, quod etiam nos asserimus:nempe amarum excremẽtum salsum fieri debere, vt pituitam mixtam salsam efficiant.Salsum ergo excrementum,aut ex salso amarum factum,vbi pituitæ insipidæ mixtum fuerit,salsam faciet pituitam, sicut & ipsa pituitæ putredo. De speciebus pituitæ diximus lib.2.de Differ.febr.cap.6.in expositionibus nostris,quæ lege.Melancholia à Græcis appellata & μελαγχολικὸς χυμὸς, id est,melancholicus succus,humor est frigidus,ac siccus,substantia & qualitatibus terræ similis, præterquàm quòd humidus actu est, vt reliqui omnes humores. Naturalis,vbi fuerit,in iecore generatur,ex ea parte quæ in chylo terreni elementi naturam refert,potius ex accidenti,quàm ex naturæ intentione:interim enim dum alij humores generantur,pars percoctionis tempus,vt fæx,subsidet,quemadmodum in vino, cùm conficitur fæx vini, quæ aut terræ impuræ formam seruat, aut imperfectam aliam suscipit. Veruntamen si à moderato calore fiat,vel à frigida & sicca iecoris temperie magis, diximus lib.3.Prog.in annotatione,circa 27.commen.calorem moderatum plurimam generare naturalem melancholiam:eam nempe,quæ vstionem nullo modo sequatur:eam verò quæ fit ex vstione,quanuis fæcalis sit, in calidis naturis magis fieri, reliqua eodem loco diximus. Ad quorum comprobationem accedit,quòd ex frigida & sicca temperatura,non aceruatur melancholia,sed pituita. Inquit enim Galen.lib.2.de Temperamentis. Etenim si quis, ab initio ficciori,frigidioriq; temperamento statim fuit,is non melancholicus est, sed ab excrementis pituitosus. Adde quòd si à frigida & sicca temperatura melancholicus humor generaretur, & non residentiæ modo,sequeretur frigiditatẽ iecoris debere esse maiorem moderata. Nam si frigiditas melancholiæ,maior est moderata,& media,causa generans deberet esse frigidior moderata,quod non fit in sano iecore:quanuis in tali melancholia generetur. Dicemus ergo eius generationem non aliter,quàm residentia fieri. Residet autem plurimum, vbi calor paulò validior accesserit:nec tamen ob id me de atra bile exquisita loqui putes. Huius pars cum sanguine tendit,ad alenda membra crassa,dura,& terrena, pars verò per porum ad lienem ducitur à caua iecoris parte. Huius gratia sanguis à melancholia abundante purgatur. Ad hanc actionem lien necessarius est, vt excrementa,inquit Aristot.3.de Part.animal.cap.7. nam eo modo,quo melioris gratia oportet excrementa separari,ita lien, vt ipsa ad se traheret. Deinde ex doctrina Galen.lib.5. de Vsu partium, cap.4. pars ad ventriculum mittitur, quæ ipsum acerba cum sit,constringit,vnit,ac roborat,quod tamẽ in liene abundat,per ventrem purgatur.An tamen is melancholicus succus à liene in ventriculum fundatur,quoties fames excitatur,nondum satis perspectum est: quanuis alij de hac re prolixius differuerint. Nos sanè de Auicennæ sententiis parum curamus,veritatem tamen colimus,& Galen.cum Hippocr.veneramur.lib.etenim 5. de Vsu partium Galen. ventriculum non sic ab atra vti à flaua bile offendi docens:inquit,Quod autem non lædit quidquam ventrem, saporis qualitas ostendit:acerba enim cum sit & acida atra bilis, congregare, & constringere eum non subuertere,vt flaua nata est.Manifestum igitur est,quòd hæc flaua ob id quòd cibaria in ventre diutius manere,& inde coqui prohibet,nocere dicebatur. Atram verò non solùm ventri innocuam esse,sed etiam actiones ipsius adiuuare inueniemus. Ipsa enim ventrem intendit, & colligit in seipsum & comprehendere diligenter cogit cibaria & retinere,quousque sufficienter coquantur. Ex quibus verbis manifestum fit, melancholicum succum ventriculo adesse,ante famis tempus,tum quia ex dissectione nobis ipsis inspicientibus constitit,à liene venam coronalem sanguinem,copiosum melancholicum ducẽtem propagari, tum quia retentioni ciborum,& comprehensioni adiuuat,atque etiam ad concitandam famen,vt Gale. lib.de Plenitudine,cùm inquit:Ex atra submissi animo,morosi, & horribiles, à potu abstinentes,saliua abundantes,cibũ auersantes,non omnes,sed quidam ex ipsis liberaliter edunt,

Melanchol. naturalis.

Melancholia ustione genita.

Melancholia an appetitum ciborum alliciat.

quibus melancholia acida qualitate exuberat. Hoc autem euenit, vbi ipsa malignior euadit, hoc loco saporis ratione famem excitare melancholiam docet. Quòd tamen eo sapore præditam esse, cùm malignior fit, dixerit, nihil obstat: nam & naturalis, vt lib.5. de Vsu partium docuit, de ipsa loquens, in præadducta sententia acida est. Exuberantem autem dixit, lib. de Plenitudine, malignitatem ostendere: quoniam ad atram bilem exquisitè mutari incipit. Acidus autem sapor, præsertim acerbo adiunctus, famem mouet, & appetitum excitat: talis autem est melancholiæ sapor, vt dixit. Docent autem res externæ hoc idem: nam poma austera, acida, qualia nos appellamus mancanas, xauis, & mala cotonea toletana: mirum in modum ad id prosunt, vel summè iam deiecto appetitu, quod à melancholia pariter euenire putandum est. Veruntamen illud quoque considerandum, melancholicum succum à liene per latam venam, ad ventrem fundi, quæ in numerosas propagines deriuatur, appræhendentes ventriculum omni ferè ex parte. Hæc sunt sanguine melancholico plenæ, humor autem is perpetuò comprimit, & constringit ventriculum: quæ enim acerba sunt, terrenam & astringentem habent naturam. Præterea retentionem & coctionem ciborum adiuuat. Postea verò quàm alimenta descenderint à ventre, melancholia, vti antè, comprimens ipsum exprimit eius humorem reliquum, & partes inæqualiter adplicat, hæc acerbitatis ratione. Acidus deinde sapor accedit, mordens exterius ventris membranam internam, vnde fames, & appetitus alimentorum, quibus possit ab eo affectu releuari commouetur. hæc à succo melancholico fiunt. Est quoque melancholia quædam fæcalis, non naturalis, ex vstione genita, huic materiam præstat humor ipse melancholicus, ex cuius vstione fit nonnunquam. Fit quoque ex vstione bilis, quæ tantò deterior est prædicta, quantò biliosus humor est efficacior melancholia. Fit quoque ex sanguinis vstione: quum enim sanguis præassatur, tenuior eius pars in flauam, crassior in atram bilem transit. Quoniam tamen substantia tenuior facilius alteratur, quàm crassior, inde est quòd citius flaua bilis generatur ex tenui parte, quàm atra ex crassa. Ex pituita verò an fieri possit melancholia vsta, diuersimodè opinati sunt medici. Cæterùm verius videtur ex pituitæ mutatione nunquam fieri melancholiam: quoniam vrens calor agens in pituitam prorsus ipsam in vaporem vertet, si tenuis & aquosa fuerit: si verò tenax, potius in tophum, aut lapidem, quàm in melancholiam mutabit: quòd si crassa fuerit, non tenax, ex vstione falsa reddetur. Si tamen calor naturalis, ipsam alteret, vbi pituita naturalis fuerit, sanguinem generabit: quòd si non naturalis, calor moderatus agens ipsam coquet, ac superabit, calor verò igneus, non adeò vehemens, vt vrere possit, putrefaciet ipsam, & aucta putredine simul, & calore præter naturam, salsus generabitur sapor, & vtcunque formam pituitæ seruabit. Est similiter atra quædam bilis exquisita, quam Græci μέλαιναν χολὴν vocant, tertia atræ bilis species, à naturali differens, & ab ea, quæ præter naturam est, fæx vstione genita. Differt quoque & à nigro sanguine per deiectiones sæpe excreto. Ne igitur hæc, quæ maximum malum minatur, quotiens in corpore generetur, medicis imponat, eam à reliquis distinguemus. A nigro sanguine: quoniam is concrescit, non tamen ipsa. A melancholia verò, quoniam quanuis neutra concrescat, atra tamen exquisitè talis, saporem acidum habet, aceto acerrimo similem, terræ effusa ipsam ebullire facit, hanc animalia gustare detrectant. Præter has humorum differentias nosse oportet, quòd eo tempore quo prædicti humores naturales in iecore generantur, pars chyli cruda, pituita verè existens, coctionem patitur, per quam in sanguinem transit: quæ verò non, cum ipso per venas tendit, pars quoque ipsius in sedimentum mutatur, & cum vrinæ fusione secernitur. Hæc nanque sanguini in iecore miscetur, simul cum potu, & aquosa ciborum parte proueniens, vt sanguinem per angustos meatus iecoris perducat. Diximus in iecore, humores generari, ac quatuor numero esse quodammodo elementis respondentes. Dubium tamen est, an hi quatuor numero sint, an pauciores: vt enim refert Hippocr. lib. de Humana natura, quidam dixerunt hominem esse sanguinem, quidam bilem, quidam pituitam, quos facillimum est confutare. Nam si homo vnum esset, nempe aut sanguis, aut quiuis alter humor, non vtique doleret homo, atque vna esset omnibus morbis communis curationis via. Hæc ratio contra eos, qui dixerunt, hominem vnicum esse elementum, validissima monstrata est, suprà cap. præcedenti: verùm modò simpliciter non est valida: non enim sequitur, homo sanguis est, ergo non dolet: licet ergo homo vnum sit, ab alio alteratus dolebit: sed colliget ratio ipsum non dolere, ab intrinseco dolore concitato ex alteratione: non enim esset contrarium vi cuius alteratus doleret, cum homo esset vnum, sanguis vtique, aut bilis, aut pituita, sed dolet homo ab intrinseco, vt cõstat, ergo homo non ex vno tantum, sed ex multis, atque cõtrariis constituitur. Sequeretur quoque, vnicam tantum esse curationis viam: id manifestũ est: esset enim tantũ ea via curationis, per quam in calidum proceditur, aut frigidum, si hoc, aut illud esset homo: hæc ratio in morbi intemperatura valida est. Præterea experimentum docet, in omni homine, omni ætate, & anni tempore, quatuor esse humores in humano corpore, non ergo est vnicus humor.

Præterea

Melancholia non naturalis.

Melancholia an fiat ex pituita.

Atra bilis exquisita.

Vrinæ sedimentum.

Humorũ numerus, an sit quaternarius.

Præterea id docet vſus medicamentorum purgantium.Si enim quis medicamentũ purgans pituitam biberit,pituitam purgabit,poſt hanc bilem flauam,deinde bilem atram,& ad finem ſanguinem:ſicuti ſi quis biberit medicamentum educens bilem flauam,ipſam primùm educet,deinde pituitam,deinde bilem atrã,& tandem ſanguinem. Si verò biberit medicamentũ purgãs bilem atram,ipſam primò,deinde flauã,deinde pituitã,& ad finem ſanguinem, quòd hic ſit familiariſsimus naturæ,ac maximè ab ipſa retineatur. Quatuor igitur ſunt corporis humores, & omni tempore,& omni ætate,nec hominem ſine aliquo horum viuere,fieri poteſt. Quidam ex iunioribus medicis dixit, ſanguinem non eſſe humorem quartum ab aliis tribus diſtinctum materia,ſed forma. Aſſerit enim tres ſolos eſſe humores, pituitam, & vtranque bilem,eis tamen formam quandam ſuperuenire,quæ forma ſanguinis eſt, introducta in materia aliorum trium,quæ reliquos humores leui quodam ligamine detinet, ac perinde fieri,vt ſanguine miſſo ex vena, breui tempore, & facili alteratione, forma ſanguinis corrumpatur,& vnio ſoluatur. Reſoluitur nanque paulò pòſt in ea,ex quibus conflauerat, in fæcem craſſam, ac nigram, quæ melancholia eſt,& in ſpumoſam partem,quæ reſpondet flauæ bili,& in partem ſeroſam,quæ pituitæ.Hinc quoque apud medicos factum,vt ſanguinem bilioſum,pituitoſum,aut melancholicum ferant,nunquam verò ſanguineum,quod in hoc,ex tribus humoribus mixtura vnus trium abundare ſoleat, cùm tamen ſanguis nullus ſit præter hos,nunquam dixiſſem,ſanguinem eſſe ſanguineum. Multis viis hanc ſuam ſententiam probare nititur. Primò ratione facta de ſanguinis diſſolutione, in tres tantum humores. ſi enim ex quatuor conſtaret,in quatuor diſſolueretur. Secundò ſimilitudine lactis. eſt enim lac ex tribus ſubſtantiis conſtitutum,ſero pituitæ ſimili, butyro bili flauæ, caſeo atræ. Cùm ergo lac ex ſanguine generetur,ſi in ſanguine plures eſſent humores tribus, plures quoque oſtenderet lac. Tertiò ſi ſanguis eſſet aliud à tribus humoribus, ipſe ſolus per venas tenderet,cum ipſe alitioni optimus ſit,neque aliorum mixtura egeret. Procedunt autem dicti tres:quoniam ipſi tantùm ſunt,& alunt. Quartò quia eſſet,inquit, aliquod medicamentum eum humorem expurgans,quemadmodum & alios tres medicamentorum viribus purgatos videmus,verùm nullum vnquam tale inuentum eſt.Quintò quia ſequeretur, non eſſe tria tantùm genera febrium putridarum, vt putauit Gale.lib.2.de Differ.feb.cap.9. nam ſanguis ipſe,vbi putreſceret,non minus febrem efficeret,quàm pituita,& vtraque bilis. Is porrò medicus rerum nouator,gloriæ potius cupidus, quàm veritatis indagator, temerè admodum Hippocr.& Galeni placitis aduerſatur. Hippocr.nanque lib. de Humana natura in hanc prorumpit ſententiam:Dico autem ſanguinem,eſſe pituitam, & bilem tam flauam, quàm atram:& rurſus inquit:deinde naturaliter formas diſcrepare:minimèque ſanguini pituitam ſimilem eſſe,aut ſanguinem bili, aut bilem pituitæ. Et Galen.in Comment. inquit: cùm aperta eſt eius omnis oratio,tum quod inſtituerat,demonſtrat:nam hic quatuor humores in corpore ineſſe inter ſe diuerſos oſtendit. Similiter id conſtat ratione ſuprà adducta, de purgantibus medicamentis,educentibus quatuor humores. Galenus quoque lib.de Humana natura comment.illius (certum mea quidem opinione) inquit:Sanguis iam cùm bifariam dicatur,tum hic,quem in venarũ ſectione,& vulneribus euacuari videmus, vtriuſque bilis & pituitæ,vt docuimus participem,tum purus ille,& integer aliis humoribus, non confuſus,& reliqua. ecce ſanguinem,qui alius humor eſt à tribus. Et lib.8.de Plat.Hippocrat.& Plato.non tantùm ſanguinem in corpore eſſe aſſerit,ſed ſanguinem ex quatuor humoribus conſtitui. Inquit enim,Ex cibis in hominibus ſanguis gignitur, pituita, & geminæ biles:ſed ſanguis plurimus, vnde ſolus ex omnibus in venis apparet, alia pauciora creantur, atque hic ſanguis eſt noſtræ generationis,quaſi materia, qui ex quatuor quidem humoribus conſtat,à dominio tamen ſic appellatur. Hic locus manifeſtè aduerſatur ei,qui dixerit, ſanguinem ex tribus tum humoribus conflatum. Et libr.2.de Elementis, ſecundum doctrinam Hippoc. multa docuit hoc idem comprobantia. Rationibus ſimiliter idem ſuadetur.Si nanque in venis tantum tres humores exiſterent, totus ſanguis frigidus eſſet poteſtate: quod probo. Nam pituita tam eſt frigida, quàm bilis calida, & maiori copia in venis continetur. conſtitutum igitur frigidum erit,maxime accedente melancholia, quæ frigida ſimiliter eſt. hoc ego quidem libenter concederem,vt ſuprà,cæterùm ab ipſis falſum putatur. Rurſus in iecoris actione aliquid immodicè coctum eſt, nempe bilis flaua, aliquid non ſatis coctum, quod eſt pituita: erit ergo aliquid probè coctum. quod qui negaret naturæ iecoris iniurius eſſet,quæ vt reliqua naturæ agentia,omnia melioris gratia facit. Rurſus pituita coctione maiori in ſanguinem tranſit,ſed ſanguis conſtat ex bile vtraque,& pituita, tranſiret ergo in pituitam.Præterea ſanguis rubei coloris eſt,quod non eſſet ob pituitæ,aut bilis flauæ,aut atræ colorem,eſt igitur humor alius rubeus præter hos. Præterea ſanguis vbi præaſſatur tranſit in flauam,& atram bilem. Quis ergo humorum tranſibit in bilem?nõ bilis:nam bilis in bilem non tranſit:non melancholia,quia in hanc quoque ſanguis degenerat:non autẽ pituita, quoniam ſi ita eſſet,rectius diceremus,pituitam,quàm ſanguinem,in flauam bilem migraſſe,

Dices

Humores tantùm tres.

Humorum numerus ex Hippocr.

Dices fortè, sanguinem in bilem flauam, & atram assatione transire, nihil aliud est, quàm in hos humores ipsum componentes dissolui, vt si mixtum aliquod, in quatuor elementa dissolui diceretur. Sed hoc falsum est. nam sanguis ex ipsorum opinione ex tribus componitur, ergo in corruptione transibit, ac dissoluetur in pituitam, & vtranque bilem. quod non fit. Malè itaque opinatus est contra veritatem, & maiorum dogmata. Sed ad eius rationes respondeamus. Ad primam, de dissolutione sanguinis in tres humores tantùm, dicemus, bilem cum sero sanguinis misceri, pituitam verò melancholiæ, & sanguini. Ad secundum de lacte dicemus, in butyro esse partem, quæ respondet sanguini, & bili. Præterea Gale. lib. 4. de Simpl. med. facul. cap. 3. in lacte, vino, oleo, & reliquis omnibus succis, quatuor partium differentias contineri affirmat & demonstrat. Ad tertium dicimus, non solùm sanguinem procedere, ad alenda membra, quoniam non omnia sunt eiusdem temperaturæ, sed adeò diuersæ, vt aliis humoribus egeant, & ipsis multis modis, atque mensuris commixtis. Ad quartū respondet Gale. lib. de Facultate purgantium medicamentorum, esse nonnulla medicamenta sanguinem educentia, de quorum numero est illud, quo inuento, quidam ipsum ad malos transtulit vsus: sed à magistratu populi, in supplicium oculis vinctis ductus est, ne herbam aliis ostenderet, cuius ibidem copia erat. Ad vltimum dicimus, febrem à sanguine putrescente, aut esse continentem, aut bilis motum seruare, quoniā putrescens statim in bilem transit. Sed de his circa lib. 2. de Differ. febr. diximus. Quod autem ab initio proposuimus constat, sanguinem appellari totam mixturam humorum propter dominium sanguinis. Non igitur oportet, sanguinem sanguineum dicere. Rursus ad alimenti mutationes redeamus, quas donec in corpus alendum migret, suscepit. Procedit nanque à iecore simul cum seroso illo excremento & aquoso, quod ad sanguinis penetrationem fuit necessarium. Cùm autem quatuor humores iecur prætergressi fuerint, cauam venam ingrediuntur. In quam omnes quæ in iecore sunt venulæ finiuntur. Serosum tamen excrementum, à renum facultate trahitur, neque enim deinceps vtile erat, vbi latiores meatus, ac plures humores subeunt, nisi parua quædam pars, quæ etiam tractionem renum effugit, reditura quoque ad renes, cum alimentum ad fines venarum perduxerit, nisi per cutem inflatum, aut sudorem digeratur. Id excrementum serosum ad renes trahitur per venas emulgētes. Deinde à renibus per meatus vrinarios percolatur, quod excipit vesica, ampla quędam, ac nota capacitas, vt ipsum per colum extrà mittat, quum momorderit, aut grauauerit. Cohibetur tamen ad tempus eius excretio in vesica, quemadmodum, & in reuolutionibus intestinorum fæx, ne ob frequentem mictum, aut deiectionem homo amusos, & aphilosophos fieret. Nunquam enim vacaret musis, aut philosophiæ. Procedens autem sanguis per venas. quandam mutationem recipit, quemadmodum & fæx interim dum per intestina descendit, sed neque venæ sanguificam, neque intestina chylificam facultatem habent ex se, sed aliunde sibi demandatam, intestinis quidem à ventre, venis autem à iecore. Hæc diximus de futuro alimento in ventre, & de eo quod est, tanquàm alimentum in venis, nunc de vero alimento differamus. Singulæ nostri corporis partes, ex alimento per venas diducto ad se trahunt, quod in ipso sibi vtile est, ac secundum substantiam simile. Id cum est in exilibus venis, & arteriis, iam aliquam leuem suscipit mutationem: & hæc est prima de iis, quas secundas humiditates appellant. Est ipsa medium quo sanguis transit in membra, quæ valde dissident à natura eiusdem. Deinde verò hæc humiditas transit in vacua spacia membrorum, vt præstet membris singulis alendis materiam, quæ à similitudine, ros appellatur. huius meminit Galen. lib. 1. de Semine. vbi alimentum exhalationis modo testatur, in membra transire, dicens: Deinde post proprij humoris in singula membra attractionem, id quod est attractum in multas particulas dissolutum, paulatim, quasi exhalationem attrahentibus membris adiungitur, ac quadam temporis mora immutatur. Transit sanguis in particularum quarundam substantiam, veluti quadam incrassatione, aut concretione, vt in carnem, & pinguedinem. Transit etiam ros in substantiam solidarum particularum, ipsis solidis appositum: carnis, & adipis substantia erit tertia, & solidarum partium humor, qui eas agglutinat, quarta. De his tres tantùm ordinem mutationis seruant: nam ea humiditas quæ in exilibus venis, & arteriis continetur, transit in rorem: ea enim est humiditas, ex qua membra nutriuntur, ergò si prior humiditas ea nutrire debet, in ipsam prius mutabitur: ros autem transibit in solidas particulas, vbi seminis speciem acceperit. Sanguis verò concretione transit in carnem, & adipem, in extremis venis, quæ ad carnem finiuntur, facta appositione, concretione, & vnione, sine mutatione in humiditates appellatas secundas, has Galen. nosse constat: quoniam lib. 7. de Metho. meden. meminit quatuor siccitatum: (quibus quatuor dictę humiditates oppositæ sunt.) siccitatem consumatam appellans eam, per quam substantia solidarum particularū absumpta est, minorem hac esse dicit, cùm cōsumpta est humiditas, qua constant partes ex humore cōcreto, vt caro & adeps: deinde ea quæ sequitur consumptionem roris effusi in spaciis particularum, & minor hac est ea, quæ fit absumpto humore, qui in exilibus venis, & arteriis continetur. Hunc verò sangui

Serosum in sanguine excrementum.

Venæ sanguificam facult. habent.

Humiditates secūdæ, quas appellant, quot & quales.

sanguinem reficimus. An tamen ipsæ humiditates differant specie ab ipsis humoribus, qui in vasis continentur. De ea quæ in exilibus continetur venis, certum est, nondum integram recepisse mutationem. Nam quemadmodum chylus per venas meseraicas procedens aliquam mutationem recipiens, & ruborem ipsum adhuc chylum, non sanguinem dicimus, ita humiditas ista, quanuis leuem mutationem susceperit in via ad membri formã suscipiendam, formam priorem nõ mutauit. De rore tamen quoniam hic maiorem mutationem adeptus est, suaderi potest, aliam formam à sanguine habere, nec tamen demonstrari potest, præterquàm ex colore. Reliquæ verò humiditates verè substantiæ membrorum sunt, optimam illam coctionem passæ, quæ facultatis altricis est finis. Hæc autem coctio apud Galen. mutatio est in qualitatem similem corpori alendo: nam & finis alimẽtorum est, partes similes eis, quæ ex sanguine menstruo contractæ fuerunt subrogare. An tamen omnes quatuor humores alimentum corpori præstent, vel solus sanguis, dubium fuit à medicis agitatum, circa quod nonnulla dicemus, quæ ad veritatis agnitionem sunt necessaria. Volumus tamen in hoc opere potissimũ in prima eius parte, quæ tota ad partem medicinæ theoricam spectat, & naturali philosophiæ est coniuncta, non tantum quæ vera sunt docere, sed falsas opiniones refellere, & quàm malè placita quædam antiquorum iuniores medici interpretati sunt, patefacere, & quæ pro suarum opinionum confirmatione adducunt, soluere. Sunt ergo qui Aristo. opinionem fuisse testãtur, solum sanguinem per venas incedere, atque ipsum solum alere, esse quoque postremum atque immediatum alimentum, circa quod cõsiderandum est in primis, an solus sanguis alat. Nam Aristot. lib. 3. de Histor. animal. cap. 19. dixit, palpitat intra venas sanguis omnium animaliũ, pulsúque simul vndique mouetur, solúsque omnium humorum sparsus per totum corpus animalium est. Si ergo solus spargitur per corpus, solus nutriet. Præterea lib. eodem cap. 2. excrementa esse dixit fæcem, pituitam, & bilem tam flauam, quàm atram. Sed excrementa non alunt, ergo solus sanguis alit. Quòd autem excrementa nõ alant, constat: quoniam quod alit nec abundat, neque excrementum est, neque à corpore secernendum. Adde quòd Aristot. lib. 1. de Gener. animal. cap. 18. excrementum ab alimento distinguens, inquit: Excrementũ appello reliquias alimenti. cum ergo reliquos humores à sanguine, excrementa dixerit, non erunt alimenta, sed alimenti excremẽta, atque reliquiæ. Hanc fuisse Aristot. mentem credimus, cui adstipulatur, quod tantum dulcia alere possunt, & ex humoribus solus sanguis dulcis est. Adde quod Auerrois scribit in huius opinionis comprobationem, lib. 2. collectionum, cap. 1. ex eisdem nanque sumus, & nutrimur. Sed sumus à prima generatione ex sanguine menstruo tantùm, ergo ex solo sanguine nutrimur. Præterea, inquit, si pituita alere potest, id est cum in sanguinem mutatur, ergo sanguis est qui alit, non reliqui humores. Addit quoque occasionem errãdi accepisse medicos: quoniam cùm intelligerent, sanguinem transire in flauam, & atram bilem, quia sanguis alit, crediderunt, bilem vtranque alere: cum tamen biles duæ non faciant vnum cum sanguine, neque in ipso actu, sed potestate contineantur. hæc ex Aristot. & Auerroe. Quibus accedit quod melancholia, ob terrenam substantiam, & bilis ob immodicum calorem alitioni sunt admodum ineptæ. Præterea si omnes particulæ corporis alerentur ex quatuor humoribus, singulæ quatuor minimas partes sibi acciperẽt, quod falsum est: nam minima pars carnis, cui respondebit ex situ bilis eam tantum cõmutabit, non pituitam, aut sanguinẽ, loco distantes. Contrariam sententiam tenet Hippocr. lib. de Humana natura. cùm inquit: Cæterùm mea quidem opinione, qui hominem sanguinem, & nullam aliam rem esse censet, is deberet demonstrare, eum non mutare formam, aut omnimodum fieri, aut saltem aliquod anni tempus, aut hominis ætatem ostendere, qua sanguis solus appareat, esse in homine. Gale. quoque in comment. inquit, Qui sanguinem solum humanam esse naturam astruunt, hoc perinde est, ac ex sanguine solo, fictas omnes esse eius partes, soloq; sanguine semper ali. Sanguis verò, cum bifariam dicatur, tum hic quem in venarũ sectione, & vulneribus, euacuari videmus vtriusque bilis, & pituitæ participem, tum etiam purus ille & integer, aliis humoribus non confusus, ex sanguine secundum priorem significationẽ formari fœtum, fortasse verum sit ex sanguine, secundum secundam, non item: nunquam enim solus ille in prægnantibus est. Lib. item 2. de Elementis, dixit, non adeò facile esse, probare humanum corpus, ex quatuor humoribus constitui, sicut ipsum ex quatuor elementis cõponi. Verùm Hippoc. sententiam veriorem esse, quatuor humores esse necessarios ad hominis conseruationem, & alitionem. Rursus lib. 8. de Placitis Hippoc. & Plat. eandem voluit sententiã, quam suprà quoque retulimus. Quibus accedit, quòd si nostrum corpus ex sanguine menstruo à principio constitutum est, vt nouerunt aduersarij, in ipso quatuor humores cõtineri, non est dubium: quoniam quicunque humor in corpore fœminæ abundauerit, in sanguine menstruo purgatur, & ipsum multa bile, aut pituita, aut melancholia mixtum conspicimus ex colore, nos verò ex eisdem nutrimur, & sumus. Præterea in medicamentis purgantibus, quę cum purgant, & vt diximus diuersos humores ex venis ducunt, experimentum docet, quatuor humores in vasis

Coctio.

An quatuor humores nutriant.

Auerrois.

Hippocr. & Gale. opinio de alitione ex humido.

vasis contineri,& non nisi alitionis causa,alunt igitur. Id quoque diuersa admodum membrorum natura docet,quæ ex vnico tantùm humore nunquam refici posset. Quidam è iunioribus medicis voluit,Galen.& Hippocr.non contradicere Aristot. & Auerroi: quoniam cum Aristot.animalia sanguine prædita, ex solo sanguine ali, rectè dixit Galen. id tantùm voluit,cum sanguine reliquos humores procedere,non tamen præstare materiam ipsis, sed tantummodo attemperare sanguinem,vt aptum fiat membrorum diuersarum temperaturarum alimentum. Verùm hic non nouit Aristot. (vt suprà diximus in enarranda eius opinione) voluisse solum sanguinem per venas tendere, Galenum verò quatuor humores simul. Præterea si ad temperandum tantummodo procedunt per venas reliqui à sanguine, an ibi retineantur,vel qua parte pellantur,nescient respondere. Præterea Galenus manifestè cum Hippoc.docet,quatuor humores,principium generationis præstare, & deinde alimentum viuente animali.Sed tamen Aristotelem eius fuisse opinionis dicemus,& Auerrois autoritatem nullius esse momenti,eius tamen rationes facilè diluuntur. Sumus enim & nutrimur,ex sanguine quatuor humores cõtinente. Pituita quoque alere potest duobus modis, aut sanguini mixta,aut in sanguinem mutata. Sanguis item verè bilem vtranque, & pituitã continet:nempè is sanguis,qui ex humoribus constituitur,non ille simplex,qui ex moderata coctione fit,vnicus humor. Ad reliqua dicemus. Primò quòd melancholia & flaua bilis, quanuis distemperatæ sint,simul,& aliis humoribus mixtæ alere poterunt,maximè membra lapsa. Ad vltimum dicemus,non esse minimam partem in carne,quæ non suscipiat mixtos quatuor humores,adeo,vt nullus sine aliis percipi possit, eo modo quo de elementorum mixtione,cap.præcedenti diximus.Secundum considerandum est,an sanguis sit postremum alimentum. id enim voluit Aristot.lib.2.de Part.anim.cap.3.& 4. vbi dixit, sanguinem esse vltimum alimentum,in sanguineis animalibus.Sed tamen Galenus mediam aliquam interesse mutationem docuit,in prædicta sententia ex 7.de Method.medend. vbi rorem singulis particulis alendis materiam præstare dixit. Sed tamen dicemus,aut Aristot.non nouisse secundas humiditates,aut eas,à sanguine nondum distinxisse specie:quoniam 3.lib. de Histo. anim.cap.5.dixit:Humor circa neruos,mucori similis,albidus,glutinosúsque consistit, quo ipsos neruos,& nasci,& ali certum est,hæc de humoribus modò dicta sint: nonnulla verò, quæ hîc omittimus,in operis processu suum locum sortientur commodum.

Medici iunioris opinio confutatur.

Sanguis an sit ultimum alimentum.

De membris humani corporis, Cap. III.

MEmbra humani corporis,quædam similaria sunt,quæ ab Aristot. homiomera appellantur. A Gale.verò,simplicia:prima,homogenea,quædam instrumentaria,quæ à Galeno heterogeneæ,& organicæ partes dictæ sunt. Aristot.verò lib.2.de Part.anim.cap.2.dissimilares,organicas,officiales,& instrumentarias appellat. Similaria membra sunt,ea quæ in partes essentia diuersas minimè diuiduntur,vt neruus:is enim non nisi in neruos secari potest.Dissimilaria verò sunt,quæ in partes diuersæ essentiæ diuidi possunt,non in similes,vt caput,aut manus,quæ in os,& carnem diuisionem patiuntur.Hæc eædem partes instrumentariæ appellantur,quanuis instrumentaria pars ampliori significato, omne instrumẽtum significet,de quorum numero vena est:quæ tamen pars est similaris. Definiuit autem Galen. lib.1.de Method.med.sic, Instrumentaria pars est,quæ perfectam operationem edere potest, vt oculus visionem,& lingua loquelam. Diuisit tamen Aristo.partem dissimilarem,in eam, quæ ex pluribus dissimilaribus constat,vt facies,manus, & similia, quædam ex similaribus constant pluribus,cuius exemplum sit oculus,quædam ex vnica similati (inquit) vt viscera nonnulla.Constant enim ferè omnia,multiformi figura,itaque ex sola figura vult membrũ aliquod esse dissimilare,quia non diuiditur in partes sibi similes,id est cordi similes,& rursus eodem cap.inquit:In sanguineo autem,id est,compote sanguinis,cor tale habetur membrum:quippe cum cor & in partes similares secetur,quemadmodum quoduis,ex aliis visceribus & dissimilare sit,propter suæ figuræ formam:verùm Aristo.non aduertit cordis compositionem ex diuersis fibris membranis,& carne sunt quoque nonnullę ex dissimilaribus, quæ in alias dissimilares diuidi possunt,vt crus,in femur,tibiam,& pedẽ, & manus maior, in brachium,cubitum,& summam manum,& manus summa in digitos,& postbrachiale:digiti vero ossa continent neruos,carnem,& musculos,musculus item,neruos,venas,arterias, & carnem. Similares tamen particulæ solidæ ex semine genitæ sunt, semen, ex humoribus, humores,ex alimentis, alimenta verò ex elementis: quamuis nonnulla, non statim ex elementis,sed per alias intermedias mutationes. Nam animalia, quæ nobis esui sunt,ex herbis alimentũ capiunt,herbæ tamen ex primis elementis constant.Dubium tamen videtur apud Galenum quas velit ipse similares particulas appellare. Nam lib.de mor.diffe.cap.3.arterias, & venas inter similares particulas annumerauit, dicens: Atqui corpus animantis trifariam componitur,siue conformatur,in primis ex his partibus,quæ similares appellantur,vt sunt, venæ,arteriæ,nerui,ossa,cartilagines,ligamenta,membranæ, carnes. Verùm lib.de Inæquali intempe

Similaris pars.

Instrumentaria pars.

Dissimilaris pars ob figuram.

Similares parti. apud Gal quæ.

intemperie cap.2.venas,& arterias videtur excludere à numero similarium,& earum,quæ in partes diuersæ rationis minimè diuidi possunt:inquit enim,digitorum verò particulæ,sunt ossa,cartilago,ligamentum,arteria,vena,membrana,caro,tendo,vnguis,cutis,adeps. has autem diuidere in aliã speciem non est,sed sunt similares,ac primæ,exceptis tamen arteriis, & venis. hæ namque ex fibris, & membranis sunt conditæ,veluti in tractandæ dissectionis ratione est traditum.Hoc in loco manifestum est ipsum excludere à numero similariũ, & primarum partiũ,venas,& arterias. Hoc dubiũ soluit Fuchsius in cõmentariis lib. de differen. morborum. Animaduertens primùm duas similariũ partium differentias:aut enim sunt similares:quoniã omnes eius particulę sunt eiusdẽ speciei,quæ reuera sunt primę ac similares: non enim possunt in partes diuersarũ rationum diuidi,neq; aliæ sunt eis priores,hoc modo venæ,& arteriæ similares non sunt, quia in partes diuersæ rationis diuidi possunt, vt recte dixit libro de inæquali intemperie. Quo loco à numero similarium ipsas exclusit. Qua significatione vsus est lib.de elementis,dicens: Homo ex primis & simplicibus , sensibilibus elementis,similaribus nominatis,constat,fibris,membranis,carne,adipe,osse cartilagine,ligamentis,neruis,medulla,& aliis vniuersis,quarum vniuersæ particulæ eiusdẽ inuicem speciei sunt. Sunt autẽ similares partes,alio modo dictæ,quæ simplices sunt,sensus dumtaxat,iudicio,non natura,quomodo venæ,& arteriæ,inter simplices,& similares recensentur libro de morborũ diffe.loco citato,& ad eum modum,lib.de optima corporis cõstitutione dixit,Similares partes vocãtur,quę simplices sunt,hoc est,sunt partes quas sensus, & si reuera compositę sint,iudicat esse simplices.Itaq; cùm dixerit Gale.venas,& arterias esse similares, id ad sensum intellexit esse referendũ.cùm autẽ dixerit,eas non esse similares & simplices,quoniã constitutionẽ habent ex membranis,& fibris:id intelligi debet ex rei natura,à qua compositionẽ habent,quãuis sensu non sit cognita.At verò hæc dubij solutio nõ est ad mentẽ Gal. quod probabo.nam cum Gal.lib.de inęquali intemp.dixit digitũ esse constitutũ ex osibus, neruis,venis,& arteriis,omnes dixit esse similares,& post excepit venas,& arterias.Fuchsius tamen dicit ipsas non esse similares in re sed ad sensum tantũmodo. Quòd si eas tantũ vult esse similares Gal.quæ reuera tales sunt,vt non habeãt ex diuersis constitutionẽ,neque ossa erunt similaria:quoniã ex elemẽtis cõponuntur,in re quãuis sensui non cõstet. nam neque omnes partes osis,verè sunt ossa:sed quæ per se,& sub eadẽ forma cõsistere possunt.Rursus Gal.lib.de inęquali intẽperie,loco citato,non tãtum reipsa,sed ad sensum cõpositas dici esse, venas & arterias,vt tradidit in dissectionis ratione : Quæ verò dissectione nota sunt,sensui patẽt. Erũt ergo venæ,& arteriæ vtroq; modo dicto à Fuchsio cõpositæ,nẽpe,secundũ rem, & ad sensum.Rursus lib.10.de metho.medẽdi ad finẽ inquit:si quidem in singulis simpliciũ ac primarũ,quas vocãt partium (vt in dissectionibus es contẽplatus) alia portio substantiæ eorũ est veluti fibrosa,alia mẽbranosa,alia carnosa sicut,exempli causa, quum vena vnicam tunicã habeat,& eam tenuẽ,licet fibras in ea inuenire multas,quæ sint arachneosis quibusdã interstitis cõtextæ,quibus vtrisq; ipsa propria venæ substãtia adnascitur.Hæc alia in aliis partibus habetur,nec vllum cõmune nomẽ est nacta.Cæterum docendi causa nihil vetat, eam carnosam substantiã voces. Ecce vbi fibras,& carnosam substantiam dicit venis adesse,& in dissectionibus esse contemplabile,non ergo re tantum,& natura venę cõpositæ sunt, sed id sensu constat. Partes itaque quas Galen.similares appellat,quæcunq; ipsę fuerint, sensu tales esse intelligit.Sed tamẽ similaris pars bifariã dicitur,vno modo vt ab Aristot.lib.1.de Histor. anim.c.1.qui partes dicit similares,quæ in plures similes sibi partiri possunt quomodo venæ & arteriæ similares sunt:sicut & os,& neruus,non tamen manus,aut digitus, quæ in plures manus aut digitos,non diuidũtur.Altero modo similare membrũ est,quod in partes diuersæ rationis diuidi non potest.Vsus est Gale.hac significatione lib.de Inæquali intẽperie, vbi explicans quare ossa,cartilagines,ligamenta,membranæ,& caro, similares sunt,inquit: Has autem diuisisse in aliã speciem non est,sed sunt similares ac primæ , & statim excepit venas, & arterias:quoniã hæ diuidi possunt in specie diuersa,ac perinde similares non sunt,sic etiã lib.1.de Metho.mede.dixit:Similaris pars,vt ipsum indicat nomen,est,quæ vndique in similes diuiditur,quæ ratio,vt cõstat venis,& arteriis non conuenit.Quod si pars similaris fuerit ea,quæ in similes diuidi potest,arteria & vena similares dicentur,& in hac significatione accipitur similare libr.de Differ.morborum.vena enim diuiditur in partes,quæ venæ sunt. lib.tamen de Inęquali intemperie,quum venas & arterias dixit non esse similares,similarem partem voluit esse eam,quæ in partes ratione dissimiles diuidi non potest.id verò arteriis & venis non cõuenit.Præterea Gale.lib.de Optima corporis cõstitutione,nulla facta partium distinctione in vniuersum dixit:Erit itaque corporis status optimus, in quo partes omnes homiomeræ,id est similares (vocãtur autẽ sic videlicet,sensu simplices) propriã ac familiarem habent temperaturam.Sed ex omniũ similarium partiũ temperatura constat bonus corporis status, omnes igitur appellauit sensui simplices.Hac etiã ratione,libr.de Differ.morb. c.4.dixit:Itaq; si vel osium aliquot,vel caro,vel reliquorũ corporum, (quæ sensus iudicio

Fuchsij solutio dubij.

Fuchsius taxatur.

Similaris pars bifariã dicitur.

simplicia esse videtur) aliqua adeò fuerint vel adstricta: vbi carnē,& os,& reliqua simplicia, sensu talia esse vult.& ita est.nullū enim nostri corporis membrū,cōpositione caret,sed simplicia dicūtur membra,quæ primo sensu talia iudicantur:siue primo ipso intuitu:similaria verò,vel dissimilaria,propter id quod in eorundē definitionibus diximus. Definiuimus enim partē homiomerā,siue similarē bifariam,affirmatione,inquam,& negatione. Affirmatione quidē,vt pars homiomera sit,quæ in partes sibi similes diuidi potest:& in hac amplitudine cōtinentur venæ,& arteriæ.Negatione verò,quæ non diuidūtur in partes sibi dissimiles,à qua deffinitione venæ,& arteriæ excludūtur.Rursus ex ipsis primis,ac simplicissimis particulis,quędā generationē & nutritionem,ab humoribus habent,quędā verò ex humoribus solā nutritionē,ex semine verò primā generationem. Quanuis semen ex humoribus primū fuerit.Caro,adeps,seuū,ex sanguine generationē,& deinde refectionē,reliqua mēbra simplicia ex semine.Totū itaq; ex quatuor elemētis cōstat,igne,aere,aqua,terra,quæ in duobus cōtinentur,apud Gale.1.de Sani.tuen.in semine,& sanguine mēstruo:semē magis habet igneæ,& aereę substantię,sanguis mēstruus,plus aquę & terrę,semen plus sicci,sanguis plus humi.ex semine verò tāquàm ficciori,& amplius exsiccare valēti,solidę particulę generātur. Hæc sequuntur cartilagines duritie proximę ipsis,& natura simillimæ:deinde venæ quæ in totum corpus alimentū deferunt,& arterię venis duriores, quę calorē & spiritū simul cum calidissimo sanguine deducūt,& nerui,per quos animalis facultas demādatur, & syndesmi, qui ossa alligant ac confirmāt,nullo sensu prędíti:quoniā nullū habent cum cerebro consensum nerui motus in musculos dissemīnantur,carne interclusa per capita musculorū,hoc est,supremas partes ingredientes:in egressu tamen ad finem musculi,siue eius caudā in tendines degenerāt,fibrarū multitudine cōgesta,quibus fibræ etiā ex syndesmis ortę copulātur. Vnde fit,vt cum neruus maximè omniū sentiat:syndesmi verò nequaquàm : tendo,neque adeò insensilis sit,vt syndesmus neq; adeò acri sensu,vt neruus.Sunt etiā ex similaribus particulis,ex semine genitis,membranæ ad multos vsus à natura institutæ:nam quædā loca intersepiunt,aut alicui functioni deputantur,aut partes alias obuoluētes,eas custodiunt, muniunt,aut roborāt,ipsis verò natura tenuia,neruorū germina inseruit,quę eis sensum prębe-rent, ne fortè subiectę particulę essent omnifariam plantæ.Harum omniū partium integram dissectionem,& vsum,ex lib.de Anatomicis administrationibus,& de vsu partium accipies. Nos tamen in præsentiarū omniū generationē & naturā ostendere decreuimus.Principium generationis hominis ex semine est,quemadmodū & plantis.Nutritio verò,& auctio,in plātis ex alimento : in animalibus sanguine præditis ex sanguine, & partes ipsæ quæ à semine materiā nō capiūt,à facultatibus,quæ in semine sunt,mutatione alimēti facta, generationis, & mutationis principium accipiūt. At verò animalis prima generatio hoc ordine procedit. Semen masculi vterus concipit,cùm semen à testibus fœminæ reiectum per duo vteri cornua viā subliniens,ei miscetur. Verùm semen vterus amplexatur,& vndiq; se colligēs tāgit, ore adeò cōpresso,vt neque specilli acumē capere possit, calore verò suo externā superficiē seminis siccat,atque obdurat,ita vt intra sex dierum spatium putamini interiori oui similis reddatur,vt dixit Hippocr.de psaltria fœmina,quæ semen cōceptum reiecit sexto die,quod Hippocr.cōspexit,ac vidit,membranā illam intus semen continere pellucidum,cui rubrum quoddam ac rotundū inerat.In ipsa tamen membrana fibrę quædā albę ac crassę inesse cernebantur,crasso quodam ac rubro cruore obuolutæ.Extrinsecus quoque circum membranam,cruenti liuores,in medio tenue quidpiā hiabat,quod vmbilicū esse putat Hippocr.erat crassum illud ac rubrū iecur.Hoc est formationis hominis initiū.Porrò semen,id sua facultate naturali trahēte,postquàm semel vtero adhæsit,sanguinem ex vtero traxit per eas venas quibus sanguis menstruus purgari solebat:eas nanq; cum teneræ essent , vt solent , ipsarum cicatrices parum à purgatione disrumpi,atque inde hiare facilè fuit, quanuis contingat fœminam cōcipere,cui nunquam menses processerunt:hinc ex semine similiter meatus generantur,& in ipsa membrana,quæ chorion appellatur,siue secūda,magna vasorū multitudo, venarum inquam,& arteriarum,ab vtero sanguinē fugentiū,non aliter, quàm à terra plantarum radicis.hæ omnes in chorio venæ & arteriæ,in duas venas,& duas arterias finiuntur: qua parte infantis vmbilicū pertingunt.Cùm tamen ad iecur ipsius veniunt,venæ in vnam coincidūt.Arteriæ tamen vesicæ annecti cernūtur,ac inde versus sacrū os procedunt,donec ramis arteriæ magnæ descendētis à corde per dorsum cōmittantur.Vena hæc vna in multas secatur,ad iecoris formā spacium formātes,quibus caro adnascitur iecoris,ex sanguine inde exudante,per angustiores venarū fines.Hoc est,quod rubrū sexto die inspexit Hippoc.Interim verò natura nunquā ociosa ex semine duas parat membranas,quarū altera Amnios est, siue sudoralis,quæ sudorē fœtus excipit : altera verò alantoides,hoc est intestinalis,prędicta tenuior,vrinā per meatum,quem vracon appellāt,ab infantis vesica recipit:ea verò ab vmbilico nascitur,duobúsque vteri cornibus appensa est. Hæc vrinam tantum recipit,non sudorem : quoniam tenuis est,nec valeret totum fœtum ambire,ad sudorem excipiendum,

Membrorū generalis diuisio omnia comprehendens.

Membrorū generatio & fœtus formatio quo ordine, & an iecur primò uinat.

Amnios.

Vracos.

Parua

Parua quoque facta est aliarum collatione,ob id quòd fœminæ semen paucum est,ex quo conficitur. Habet autem aliũ vsum,nempe primis diebus, membranas semen obuoluentes, vteri cornibus alligare.Habuit enim hæc à principio generationẽ,& vsum.Iecur tamẽ inter præcipua membra,primã habuit generationem.neq; enim cor interim genitum est:quoniam partẽ generationis habet à semine,partem à sanguine,sanguis verò prius ad iecur, quàm ad cor deuenit:quoniã venæ sanguinẽ deferentes ad iecur finiũt:arteriæ tamen sanguinẽ cordi deferẽtes longius incedũt,vt dicemus.Iam quidem apud Hippoc.in prædicto loco,iecur & chorion sexto die apparuerunt,sed cor quod secũdo loco generatur,& cerebrũ,quod tertio intra triginta dierũ spacium:verùm nulla dies est præfinita,iustũ tamen fuit,vt quemadmodum iecur primo generatur,quoniã prius sanguis ad ipsum peruenit,similiter quoniã vtero propinquius:ita secũdo cor generetur, quod vtero & principio alimẽti magis accedit quàm cerebrũ.Adde quòd fœtus,vt planta primò viuit,plantæ verò ad suas functiones corde non egent,multò minus cerebro,quod etiam docet fœtus ipse,qui prioribus diebus suæ generationis,tribus ipsis mẽbris iam genitis,iecoris validissimas actiones obit: cordis autẽ languidas,cerebri verò nullas. nam neque videt,neq; audit,neq; olfacit, neque quippiã meditatur, & aut non mouetur,aut rarò,& breuissimis quibusdã motibus in loco. Quamobrem iure institutũ est,à summo omnium opifice,vt iecur primo,cor secundo, cerebrum tertio loco generaretur. Quanuis Aristotel.his contradicat,qui facultates omnes à corde oriri existimauit. Sed tamen venæ,& arteriæ,ex semine generantur, interim dum cor,& iecur, quæ duo sanguine per venas & arterias delato egent. Verùm neruorum,& spinalis medullæ cerebrum & eius membranæ,sunt germinationis origo. A iecore vena caua,aliarum omnium origo & truncus, à corde magna arteria,à qua reliquæ,sicut & venæ,sursum & deorsum vergunt. A cerebro verò spinalis medulla progerminat,à qua nerui ferè omnes originem trahunt, Quum tamen hæc membra dispertita fuerint, singulis membranas obducit natura ad suos quoque vsus,quos non proposuimus in præsenti loco referre,atque peritonæũ generat, & septũ trãsuersum,& cerebri meningas,& medullæ dorsi.Et inde præter eas tres,quas à principio genitas diximus:nempe chorio,amnio,& alãtoide quartã generat,quæ fœtum totum obuoluit,& quæ interim fœtum à sudore,in amnio cõgesto munit:deinde verò cùm ei caro agnascatur, cutis corporis efficitur. Rursus natura partes ex semine delineatas distinguere, ac diligenter absoluere cõsueuit,quo tempore terrenam,ac crassiorẽ partem seminis ossibus gignendis,& formandis transmittit,à qua parte quod pingue est separat,aptum ob tenacitatem,ad generationẽ ligamentorũ & membranarũ,quæ ossibus obductæ sunt,quibus quoq; neruorũ fibras implantat,sentiendi facultatẽ tribuentes.Fibræ quoque in ventre, intestinis, vesicis,& mẽbranis generantur ex semine ortæ:sed fibræ musculorũ ex neruis procedentes post ossa generantur,& ipsorũ membranas. Præterea carnem ossibus agnasci facit, sed hæc iam non ex semine,sed ex sanguine generationis habet initium, quemadmodum & adeps. Sãguis verò ex vtero delatus est per venas & arterias iecori,cordi,& reliquis particulis,quæ cùm semel ex semine generationẽ habuerunt,alitionẽ habent ex sanguine:quemadmodum caro & adeps,primã generationem & conseruationẽ per alimentum à sanguine mutuantur. Omnium harũ particularũ conformationem,delineationẽ,& excauationem,facultas efficit formatrix,diuino quodã artificio,captum humanum excedente,hanc in semine existere, & formæ seminis peculiarẽ esse credimus.Quæ etiã in ipsis particulis ex semine genitis,in testibus verò maximè relinquitur. Quod constat:quoniã viuente animali, semper partes ex semine genitæ reficiũtur,per simile genitũ ab ipsismet,seipsas reficientibus.Quòd si simile est, quod in neruum cõuertitur neruo,& neruus ex semine factus est semen,erit quod à neruo perficitur. Semen autem facultatem habet formatiuam,ergo & nerui alimentũ proximum, ac ipse neruus.Hanc fuisse Gale.mentem constat ex lib.14.de Vsu part.cum de generatione seminis,in vasis seminariis loquens,inquit:Forsan autẽ dicet aliquis, Propter quid in nullo aliorũ vasorũ,inuenitur hoc fieri? Cui prõptum est respõdere, quòd scilicet, neq; plurimo tẽpore,sic in alio vase tardat:neq; enim sunt alicui aliorũ vasorum non solùm adeò multæ circunuolutiones & spiræ sibi inuicẽ superiacentes,sed neq; vna simpliciter.Si verò tardaret, & non flueret,neque euacuaretur citò,esset vtique in alia parte animalis inuenire talem humorem:& nimirũ talis quædã est ea,quæ cõnata est in singulis vasis humiditas,quæ est per ipsas eorũ tunicas,à qua eædem nutriuntur.Ex his cõstat,singula solida membra semen generare,& ex eo alia refici.Ad quod accedit,quòd multo tẽpore post ortũ dentes formãtur,& si pars aliqua foret mutilata,vbi non deesset materiæ copia,adhuc reparari,ac iterũ formari posset. Hanc validissimã testes habent,quoniam in ipsis maior est facultas generãdi semen, & quoniam maior copia sanguinis eis suppetit,ex quo semen generari debet.Procedit hæc in semine cum generatiua facultate. Verùm ambæ altricis animæ facultates sunt. hæc verò anima in semine existit, tam plantarum, quàm animalium. In plantis eadem est, quæ in seminibus: in animalibus vegetatiua anima,in semine existit,in forma quæ statim alimẽto

Iecur primo,cor secũdo, cerebrum tertio loco generatur.

Cutis generatio.

Formatrix facultas.

Singula membra an semen generent.

Formatiua facultas in semine.

præsente operatur, vt ea quæ in feminibus plantarum, sed plantis nulla superuenit: animalibus verò post formationem, quæ à vegetatiua exercetur, anima sensitiua superadditur, in viuiparis à fœmina, in aliis à causis supremis. Iam verò & homini superadditur rationalis anima, nulla priorũ amissa. Diuina igitur hęc formatrix facultas membris ex semine genitis, quod semen sibi ipsis omnino simile generare possunt, inseparabilis est: veruntamen semen quod in aliis membris conficitur, adeò ipsis insitũ est, vt nunquã generationi seruire possit, neque quod in vasis seminariis, vtrumq; enim testium facultate generatiua eget: testes verò multũ semen perficiunt à vasis traductum, nondum perfectum, quemadmodũ & alia membra cõmunem vsum in corpore habentia, quod tamen à sua alitione abundat, generationi seruit. Hanc facultatẽ Aristoteles mentem quandã existimauit, quæ aduenit ab extra, & separatur pòst. Cum tamen membra conformata sunt, singulis propriæ distribuuntur facultates: similes verò nonnullæ aderant in ipso semine, nam præter formatricẽ, naturalis, altrix quoque in semine præfuerat: quod docet iecoris, cordis, & carnis generatio, quæ non sine tractione, & mutatione alimenti facta est. Iecur porrò genitum ex sanguine, facultatẽ recipit altricem, vel vt Plato ait in Timęo, animã concupiscibilem, quæ circa alimẽtum, & generationẽ negociatur. Hæc verò non est diuersa ab ea quæ in plantis, quæ tantum circa alimentum versantur. Situm tamen habet iecur in animalibus, quem radicatio in plantis: is est locus inter radices, & truncum: verùm qua parte ventrem respicit venas, vt radices mittit: qua tamen parte vniuersum corpus, venam cauam, quæ est veluti venarum truncus. In corde sedet vitalis facultas, quam animam animosam, aut irascibilẽ dixit Plato. Ab hoc vitalis, siue pulsatilis procedit. In cerebro verò anima sensitiua sedet, quam Plato rationalem dixit, quas animæ partes, aut essentias, aut facultates dicere licet. Cæterùm modò de partium principatu loqui non proposuimus, sed infrà latè Aristot. & Galen. placita referemus. fętus in vtero his diebus formatur, finiturq; formatio masculis trigesimo, fœminis quadragesimosecũdo die, ex Hippocrate. Nam masculi citius: quoniã humidũ eorum celerius extenditur, & calor minori tempore ad extensionem sufficit. Docet id Gale. 6. de mor. po. com. par. 2. & Aristo. lib. 7. de historia animal. cap. 3. Eo tempore rationalẽ suscipit animã à Deo summo maximo creatam, nulla vi naturali coagẽte, sed tantũmodo præparante ad substantialem aliquã formam, vi ipsarum, & agentis, disponentis, inducendã. Mouetur autem fœtus, pilis & vnguibus formatis, mas triũ mensium, fœmina verò quatuor magna ex parte, gestatur fœtus cõglobatus, nasus inter genua, oculi super genua, aures extra genua, omnibusq; animalibus caput primũ superius est, sed cum creuerint, & exitũ appetant, deorsum ducitur. Rursus oritur ac seruatur, septimo, aut nono mense à cõceptione, tamdiuq; in vtero secundũ naturam moratur, quandiu sanguis menstruus sit alimẽto sufficiens, & calor cordis, sine aere externo, & respirato seruari potest. Quàm primùm nãq; aliquod horũ non sufficit, calcitrat in vtero infans, & exitum parat, ruptis acetabulis, ac perinde amnion & intestinalem rumpit, & aqua multa, & vrina fluunt, quæ laxiorem viam efficiunt: interim quoque nonnihil sanguinis descẽdit, tandem acetabula disrumpit vi propria, & facultate vteri, expultrice coadiuuante simul, & musculorum abdominis, vteri osculo relaxato, quàm maximè, quinimo & os pubis à commissione solui credibile est. Prodeũt in lucem partus secundũ naturã, nono mense, masculi quidem à sexto in decimũ diem noni mensis: fœminæ verò à decimo in decimumquintum ferè. Hos Hippocr. appellat decimestres partus, vt lib. 3. de Difficili partu agentes dicemus, septimo mense infantes omnes conturbationem & agitationem patiuntur, & quanuis nondum integrè maturuerint, excluduntur aliqui, ex quibus pauci admodũ vitales sunt: hi nẽpe qui validũ habent natiuum calorem ad lactis coctionem, & ferẽdam ambientis temperiem. Nec putes septimo mense quosdã partus perfectos. id enim falsum est: non enim ea ratione eos viuere existimamus, sed quoniam animalibus quibusdam vti & plãtarum fructibus accidit, qui à plantis decerpti maturescunt. Septimestres itaque partus eo mẽse passi sunt magnam conturbationẽ & agitationem à seipsis cõmoti, victum & frigidum aerem quæritãtes, & à matre ægrè ferente fœtus & sanguinis copiam: iis quandoque occasiones accedunt, quibus de causis infantes quidã in lucem prodeunt (& pauci quos diximus viuunt) quoniam earum conturbationũ causæ magna ex parte fuere naturales. Octimestres autem vitales non sunt: quoniã sedata iam conturbatione, à naturalib. causis, tum à matre, tum ab infante orta, cum infans quiescere ac reparari desideret, lethale sibi erit, in lucem cum labore prodire, sola pariter causa præter naturã & extranea id operante. in septimo namque mense vis est iuxta rationẽ dierum, è quibus septimus in morbis iudicat, Hipocr. teste lib. de Septimestri partu. Oritur infans in caput versus masculus ore ad matris podicẽ, fœmina verò ore ad ventrem matris; eius ortum multa purgatio sanguinis menstrui sequitur: crassa nanque, & fœculẽta pars excluditur, purior verò ad mammas tendit, vt in lac mutatum, alat infantem natum: id enim est sibi familiarissimum alimentum, ex quo partim formatus, partim altus fuit. Sed interest: quoniam in vtero fœtus per vmbilicum purissimam sanguinis menstrui partem alliciebat,

Iecoris situs siue ſtebe.

Formationis fœtus tempus.

Fœtus quo tempore mouetur.

Fœtus situs.

Septimestres partus uitales, quare.

Infantis ortus.

alliciebat,& à qua parua pars redundabat,quæ in amnion,& inteſtinalem ferebatur,multum quoque ſeruabatur ad horam partus,quod non traxerat fœtus.Poſt ortum verò cum totus menſtruus ſanguis in mammas deferatur,ſine depuratione,(alia ab ea,quæ partus tempore fit,præter quàm in quibuſdam) totus ab infante ſugitur,multumq; excremētum ſeparatur, maximè in prima coctione,quæ in vētriculo exercetur. Is enim in vtero ocioſus erat, neq; inteſtina fæcem aliquam continebant,pars enim fæcalis terrena,cùm non trahebatur,neque excernebatur quidem,quanuis paucisſimum quid,per meſeraicas delatum ad inteſtina, parum ab ortu deiiciat infans,id colore cruentū eſt,nigrū & piceum,quod Ariſtoteles μηκώνιον appellauit,& Gaza papauerculū vertit.Sed lib.1.de Semine Gal. fœtus formationē quatuor temporibus diſtinxit. quorum primū eſt,cum ſeminis naturā refert,quo tempore genitura ab Hippocr.non κύημα id eſt cōceptus appellatur,id ſex primis diebus conſiſtere diximus. Hoc idem ſeruat Ariſto.lib.7.de Hiſtor.anim.cap.3.cum inquit:Sed ſi in ſeptimū diem intus permanſerit,conceptum iam eſſe certum eſt:ſecundum tamen tempus, id eſt, per quod natura ſuis facultatibus vſa manifeſtam fecerit ſeminis mutationem,& cor,iecur, & cerebrum nōdum diſtinctā habuerint formam,ac magnitudinem:cæterùm tota ipſa ſubſtantia potius carnea,quàm ſeminalis apparet, multo ſanguine plena,id iam conceptum tempus appellat Hippocr. Tertium eſt,quum euidētior apparet trium principiorū formatio,exquiſitè etiam deprehenduntur ſuis formis & ſitibus:reliquorū tamen membrorū delineatio oſtendit,partium tamen ventris obſcura formatio adeps,obſcurior tamen crurū,& brachiorū:hæc enim poſtremò loco delineātur & apparēt. Quartum tempus eſt,cùm extrema membra exquiſitè conſpiciūtur,iam integrè formata,quo tempore palpitat,atque moueri incipit, appellaturq; ab Hippoc.non ἔμβρυον, id eſt fœtus,ſed παιδίον,hoc eſt,puer aut infans. Vnde poſſes intelligere,ante id tempus quo mouetur,embryum appellari ab Hippo.Sed lib.3.de Cauſis ſymptomatum,duobus primis mēſibus,κύημα, id eſt,cōceptus appellatur à Galeno, ac perinde fiet,vt poſtquā animā ſuſceperit,adhuc conceptus dici poſsit. Verumtamen expedit,vt altius repetamus generationē humani corporis,ab ipſis cauſis exorſi.Generabiliū & corruptibiliū materiā quatuor elemēta præſtare ſuprà diximus.Cæterùm quibuſdā prima ipſorū mixtione,quibuſdā multis factis intermediis mutationibus. Quæ enim multū ab elementorū perfectione diſtant,non ſtatim ab elemētis fiunt,quæ verò parum,fiunt.Lapides enim & mineralia proximè ad elementorū naturā accedunt,ac ex ipſorū mixtione,nulla alia intercedente mutatione generātur. Animata verò corpora ab iis magis abſunt,ſed animalia magis plātis. Verùm ex plantis & animalibus quædā adeò ſunt imperfectæ naturæ,vt elementis proximè accedāt. Cæterùm in ordinibus animatorū plantæ infimū locum ſortitæ ſunt. Quia tamen omne deterius melioris gratia factū eſt,elemēta plantarū ratione facta ſunt,& plantæ propter animalia,hoc eſt,vegetatiuum,propter ſenſitiuum,& ſenſitiuū propter id quod loco mouetur,& hoc propter intellectiuum.Et quemadmodū in plantis elemēta conſiſtunt,ita in animalibus ſentiētibus elementa,& plantarū vegetatiua virtus:in eo verò quod loco mouetur, elementorum,vegetabilium,& ſentientium,facultates inſunt, quibus additur potentia mouendi de loco ad locum. Quæ omnia continentur in eo,quod rationalē vim animæ poſsidet:eam nempe,quā intellectualem nominamus. His quoque omnibus animæ viribus appetitus immixtus eſt,perfectior pro ratione eius,cuius eſt facultatis. Volūtas enim, quæ rationali animæ debetur,perfectior eſt quouis animaliū appetitu,aut plantarum phantaſia.Ex plantis ergo nonnullæ ob imperfectionē ex elementis primā habuerunt generationem,quas ſponte prodire videmus,elementorū facta mixtione,Sole coagente.Quarum terrā matrem, Solem verò patrem rectè quis dixerit.Quæ verò adhuc perfectiorē habent eſſentiam,ex ſemine fiunt:ſemen verò ex alimento plantæ,alimentū verò ex elementis eſt. Primam igitur generationem per quædā intermedia tales plantæ elementis ipſis acceptā referent. Sunt etiā & ex ipſis plantis quædā tantam perfectionē aſſequutæ:vt ſexum quodāmodo diſtinctum oſtendant,vt ficus,& caprificus,& palmæ:quarū quædam phœnicobalanos ferunt, quædam non,& hæ maribus ſimiles.Sic & ex animalibus quædā generantur ex putredine ab ipſis elementis Sole coagente,aut terræ affiguntur,quæ plantis admodum affinia ſunt, atque omnium imperfectiſsima.Neque eiuſdē ſunt ſpeciei,quæ putredine generantur (vt Ariſto.probat 1.de Generatione ani.cap.1.) cum his,quæ ſibi ſimilia ſunt, ſed ex ſemine propagarunt. Reliqua verò,vt perfectiora ex ſemine ortum habent,maximè tamen omniū ſanguinea, in quibus ferè omnibus ſexus diſtinctus eſt in marem,& fœminam.Mas quidē qui in alio generat,fœmina quæ in ſeipſa,hæ ſunt maris & fœminæ diſtinctiones. Rurſus Ariſtotel.ſic:Mas eſt,quod motus & generationis principiū tenet,fœmina quod materiæ.Diſtinxit tamen hos ſexus natura:quoniā quod generatur,interim dum fit, cauſa eget generante proxima:cauſa verò proxima coniuncta eſſe debet,vt effectū tangat,quod in quibuſdā inſectis ſemen non emittētibus cōſtat,quæ cōiuncta manent,quouſque cōſtituant,quod procreant ſuo vapore, vt Ariſt.1.de Generatione anim.cap.vlt.Siue ergo mas & fœmina virtutē generandi habeat,

Fœtus formatio quatuor temporibus diſtincta.

Hominis generatio ex cauſis.

Sexus quare diſtincti.

siue solus mas, necessum est, vt virtus maris, materiæ ex qua generatur animal proxima sit: materiam verò aliunde exposcit. Hoc in plãtis fit semine in terram effuso. Semen enim est vt mas & efficiens, terra verò vt fœmina & materia, licet in seminibus plantarum quodammodo sexus cõmixti sint, ac maris & fœminæ facultatẽ contineant. Sic igitur in animalibus, aliquod terræ locum habere debet, quod recipiat in se semen, & quod semini agenti materiã præstet generationis: hæc tamen duo coniuncta seruet interim, dum generatio perficitur. Cuius rei gratia mari & fœminæ instrumenta dedit natura, quibus mas in altero, fœmina in seipsa generarent.

Maris & fœminæ genitalia.

Mari quidem vasa seminaria testes & colem, fœminæ verò vasa seminaria, testes, & vterum. Hac tantũ re differentes, quòd mas membrum habuit, quo semen in locum traiiceret, ne in itinere, aut corrũperetur, aut exhalaret virtus generatiua: fœminæ verò vas, in quo proiectũ semẽ custodiret, & aleret. Respondet collo vteri, colis: pudendũ præputio, vterus scroto, testes testibus. Quod intelliges si genitalia maris intus conuersa mẽte cõceperis, membrũ namq; id aut foras, aut intus versum à natura distinguit fœminam à mare, apud Galenum. Nec tamẽ hæc ad indiuidui conseruationẽ fuerũt necessaria, sed vt prolem procrearent, & speciẽ perpetuã efficerent, quòd per se singula animalia nullatenus consequi poterant, vnica communi ratione, quòd ex cõtrariis cõstituta sunt elementis, quæ omnibus corporibus cõstitutis ex elementis adest. Animalibus verò peculiaris celerrima humidi à calido facta dissolutio, quod probè, & priori simile reficere non cõtingit. Natura verò interim vires tradidit animalibus, quibus antequã deficerẽt, sibi simile producerent, ad id quoque ea prædictis mẽbris ornauit, quibus semper addidit magnã in coitu delectationẽ, vt titillatione quadã excitata mouerentur, nec sui muneris oblifcerentur.

Tẽpus prolem procreandi.

Animaduersione quoq; dignum duximus homines nõ omni ætate generationi aptos. Sed decimoquarto anno primũ semen generare, quod prolificum non est, vsque ad 16. in maribus magna ex parte. Cæterùm cum semen generare incipiunt, vox eis mutatur, testes maiores redduntur, & mammæ fœminis augentur, & pili in pube oriuntur. Sufficiunt tamen generationi mares vsque in annũ sexagesimumquintum, quidam etiam vsq; in septuagesimum. Fœminæ vsq; ad quadragesimumquintum, nonnunquã verò & vsq; in quinquagesimum. Ante quatuordecimũ tamen semen non generant: quoniã ante id maximè augentur, & sanguinem vniuersum in membrorum substãtias cõmutãt. Decimoquarto verò anno, iam aliquid superest ex sanguine vtili ex quo semen generetur. Nec tamen cum primùm semen generatur seruit generationi: quoniã vasa quæ semen nondum confecerunt, non possunt ipsum perficere, nisi validiora facta fuerint: transacto quoque 65. aut 70. anno, non amplius generant mares: quoniã semen frigidius debito redditur. Fœminæ rursus infœcundæ fiunt 45. aut 50. anno, quo tempore menses ipsis deficiunt, atque tãtùm eo tempore generant, quo sanguinẽ cõficiunt, non tantũ alitioni, sed propagationi. quod non fit post dictos annos, & non ante 14. nisi rarò. Quo enim tempore mares semen ferunt, & sanguis abundat ex quo semen generatur, in fœminis tantus abũdat, vt aut procreandæ proli impartiri sit necessum, aut vt inutile alitioni, à corpore singulis mẽsibus expellatur, vt fit. Quartodecimo nanque vitæ anno primùm mẽses erũpunt magna ex parte, quo tempore mares semẽ producunt, & non ante: fœminæ quoque pari ratione: quoniam in vtrisque minus augmento membrorum tribuitur. Abundat autem sanguis maiori copia in fœminis quàm in maribus: quoniã mares valentiorẽ calorẽ habẽt, tantumq; vt non modò generare multum sanguinem, sed & discutere ipsum posit. Calor verò fœminę generationi multi sanguinis valet: non tamen discutioni abundantis, quod proli procreandæ decebat. Sed de temperatura fœminarũ, & quare tales factæ sint, cap. sequen. dicemus. Rursus ad membrorũ generationẽ, & causas redeamus. Cùm masculus decimumquartũ annum attigerit, semen generat: fœminæ verò menses erumpunt. An tamen fœminæ similiter semen prolificũ habeãt, nondum diximus: hinc enim pendet aliud mentione dignũ, non tantũ medicis disquirendum, sed etiã philosophis, quibus cõuenit naturas rerũ scrutari: nempe an fœmina in procreanda prole aliquã habeat efficaciam. Porrò hæ duæ quæstiones aliam nobis proponũt differendam, An testes facultatem habeant seminis generatiuam, an tantùm melioris gratia dati sint animalibus. Singula verò ordine percurremus à materia seminis orsi. Aristot. geniturã quam γονὴν vocat, distinguit à semine, quod appellat σπέρμα. Genitura namque causa est, quæ à generante prima proueniens, principium obtinet generationis.

Semen genitale.

Semen verò quod prouenit in his, in quibus sexus maris & fœminę distincti sunt, ab ambobus, vt cõceptus quidã promiscuus, quod in semine plãtarũ totũ cõtinetur, quatenus sexus dictinctos nõ habẽt. Sed de genitura primũ agamus, quã genitale semẽ appellant, de qua dicimus materiã primùm, ad finẽ verò, an in vtroq; sexu cõtineatur. Hoc genitale semen, excrementum esse recte docet Aristot. excrementum enim, quod secernitur dicitur, quod ex conuenienti alitione, & secundum naturam facta, abundat. Quomodo etiam Gal. excrementũ appellat,

Semẽ excrementum est.

primo de semine dicens, Demonstratum enim est, vnumquodque membrum, ad se accommodatum sibi alimentum trahere: deinde vbi ex eo quicquid sibi necessariũ est perceperit, reliquum excernere: quod cùm ipsi excrementũ sit, alteri subsequenti alimentũ efficitur, hoc modo

modo ſemen à teſtibus,per ſupergeminale mittitur,vt abundans & excrementũ. Quod ſimiliter probatur. nam ſemen vt ſuprà diximus,non in omnibus ætatibus adeſt, ſed in quibus ſanguinis copia abundat,vt à decimoquarto in ſexageſimũ annum.Id autem excrementum vtilis & vltimi alimenti eſt. Vltimi quidem,quoniam Ariſtot.ſanguinem dicit eſſe vltimum alimentũ,in ſanguine præditis,ex ſanguine verò fit. Nos quoque ex ſanguine fieri,qui quatuor humores continet,ad Gale.doctrinam tenemus:nec tamen partem ſanguinis eſſe putamus,ſed ex parte ſanguinis vtili confici,vt ex materia,cui forma ſuperuenit,& generãdi vis, vt ſuprà diximus.Erit ergo ſemen,ſubſtantia genita ex vtili,& vltimo alimento viuentis,po teſtate aut actu continens ipſum viuens. Hæc dixerim,quoniã ſemen plantæ actu continet formam vegetatiuam plantæ,quãuis ob alimenti defectũ non alatur, donec in terrã miſſum fuerit. Proximè verò accedente alimento per inſitam ſibi altricem facultatẽ operatur,quemadmodum & pars arboris abſciſſa,aut auulſa,ſemen verò animalis poteſtate continet animã ſenſitiuam,actu verò altricem,quod docet res ipſa:nam ſemen quoduis nõ læſum præſente alimento,vt viuens operatur. Quod confirmat Gal.lib.2.de Natural.facult.vbi docẽs actionem ſeminis circa ſanguinem attractũ in roris,& halitus ſpeciem inquit: Sic enim fit,vt facilè eum vincat ſemen,& celeriter aſsimilet,& ſibi nutrimentũ faciat.Idem Ariſt.lib.2.de generat.animal.cap.3. Inquit enim:Quippe cùm nihilominus ſemina & conceptus animalium viuant,quàm ſtirpes & aliquandiu prolifica ſunt. Ergo animã in his haberi vegetalẽ palam eſt. Addit deinde tempore procedente ſenſualem animã recipi,qua animal eſt,deinde rationalem qua eſt homo.non enim ſimul animal fit & homo,neque animal & equus. Vtile verò eſt,id alimentũ,non vt quidam putarunt,colliquamentũ. Generatio enim ſecundum naturã, ferè ſemper fit:colliquamentũ verò prętcr naturam eſt:non enim pendet generatio animalis à colliquamẽto,quod rarò fit,neque in animali beneualenti,atque ſecundum naturã.Similiter,quia animalia parua multa ſunt,maioribus fœcundiora & tenuia pinguioribus, cùm tamen à maioribus & pinguioribus,maius colliquamentũ eſſe deberet: contingit tamen quod ab illis minus ſecernatur,quæ ad ſuam alitionẽ pluri egent alimento,quod etiã vitibus contingit,& multis aliis plantis, & inter animalia hirci pinguiores minus ſunt fœcundi, quod τραγίζειν dicunt Græci,hoc eſt hircire. Qua voce vtitur Ariſtot.hoc in loco ad ſignificandũ eos qui ob pinguedinem capris ſimiles fiunt. Verùm lib.7.de Hiſtor.animal.cap.1. & lib.5.de Gener.anim.cap.5.hircire inquit,nominant,cum aliquis vocem mittit inæqualem fidibus incontentis & aſperis ſimilem. Talia ſimiliter excremẽta natura ſecernere ſolet,quum ſanguis multus,nulla mala qualitate præditus fluxu ex naribus manat. Id enim vtilis & vltimi alimenti excrementũ eſt,ſola quantitate abundans.Semen quoque genitale vtilis & vltimi alimenti excrementũ eſt,id eſt,pars quãtitate abundans,nulla qualitate peccãs.Verùm id excrementum, vt generationi vtile fiat,mutationẽ recipere debet:quatenus ſanguinis pars abundans nõ mutata,inepta generationi foret:ſiue in teſtibus:ſiue in vaſis tantum ſeminariis conficiatur. Quidam à toto corpore ſemen prodire dixerũt,multis rationibus ad id moti, quas Ariſto.recitat primo de Gener.anim. Quoniam qui coëunt,maxima voluptate afficiuntur, maxima verò voluptas eſt,quę in totũ extenditur corpus,ergo ex toto corpore prodit.Voluptas enim ex ſeminis miſsione excitatur in toto corpore. Secundò quia à mancis manca prodeunt:& hoc quoniã à parte manca nihil mandatur,ab aliis verò quia prouenit, ſimiles generantur.Tertiò,quia filij parentibus ſimiles ſunt,& quemadmodũ toti totis ſimiles ſunt, partes etiã partibus,ergo ex toto & partibus prodibit ſemen.Quartò,rationi conſonum eſſe videtur,quòd ſi totius cauſa generãs propria eſt,partis etiam pars ſit,ipſam primò generans. Ad quod accedit quòd filij nõ tantùm quæ ſecundum naturã inſunt parentibus,cõtrahunt, ſed & quę ex accidenti,vt de Calchedone,qui patre brachio cõpuncto,idem ipſe retulit,obſcura quanuis nota. Horum opinionem confutat Ariſtot. & eorundẽ rationibus reſpondet. Nam aut ſemen prodit ex partibus ſimilaribus tantùm,aut ex diſsimilaribus tantùm, aut ex vtriſque.Si ex ſimilaribus tantùm,in illis tãtùm erit ſimilitudo,verùm hæc in diſsimilaribus, vt manibus,& pedibus,& facie apparet. Si ex diſsimilaribus tantùm,conſtat in ipſis non eſſe ſimilitudinem ſine ea quę in ſimilaribus conſiſtit.Quare oporteret ex ſimilaribus potiſsimũ prodiiſſe ſemen. Quòd ſi ex vtriſque,ex cõpoſitione tamen nõ prodit,ſed cõpoſitio ſimilis eſt,ergo non ob id ſimiles ſunt nati parentibus in partibus omnibus: quia ex omnibus prodierat ſemen,ſed quoniã cauſa ſimilitudinis in ſemine proceſsit. Præterea ſi ex omni parte ſimilari pars prodiret,æquale foret emiſſum mole,ei quod remanet.quod non fit. Præter id quod ex vnguibus,pilis,cornibus & cruſtis,nihil decidi poteſt, in quibus tamen ſimilitudo ſeruatur. Rurſus membra poſt generationẽ augentur adueniente alimento, atque ipſo mutato in ſimile ei quod præfuerat. Sed tamen id alimentũ ſimile non erat,ſed fit:in eo igitur, quod ad alendũ venit poteſtas erat,vt fieret ſanguis. Poterit quoque ſimilis poteſtas eſſe ab initio in ſemine,vt ex ipſo fiant membra ſingula.Rurſus ex eodem ſemine,aut mas,aut fœmina generari poteſt:non ergo ſeceſsit ex mare aut fœmina, pars ex membro ſexum diſtinguens.quòd ſi ex hoc non ſeceſsit,neque ex aliis:præterea ex vno cõcubitu generantur duo

Semen actu uiuat an nõ.

Semen unde procedit.

conceptus. Si ergo pro vtroque semē missum esset,ab omni parte in vtero pro singulis partibus vtriusque fœtus partes separarētur,quod omnino excedit limites veritatis. Adde quòd plantæ vulsæ,vbi terræ figantur,similes sui generis plantas generāt,quū tamen non habeant partes,è quibus simile procedat. Plantæ quoque partibus quibusdā mutilæ,semen generant, à quo integræ generantur plantæ. Et homines mutili,aliqua parte, filios integros procrearunt. Non ergo ex toto procedit genitale semen. Præter id quod vbi ex omnibus partibus aliquid ad vasa seminis recurreret, sanguini misceretur & confunderetur, ac similitudinem amitteret. Addit similiter,si fœmina semen non mittit,vt putat Aristot. minimè à toto prodibit semen,quum matri assimilentur nati nonnunquā. Colligit tandem Aristo. dicēs: Cùm enim illi,quod ex toto secedat,semen esse fateantur, nos quod ad totū suaptè natura faciat, semen esse fatebimur,quod est in semine genitali facultatem esse totius generatiuā. Quæ tamen in cōtrarium adducta sunt,facilè soluuntur. Ad primā dicimus,tam vehementem esse pruriginem ad delectationē, vt totum corpus consentiat. Quemadmodū solent in magnis doloribus consentire. Ad secundū,quòd ex mancis manci generētur,id non respondet materiæ,sed facultati assimilandi natos parentibus. Cùm ergo mas mancus fuerit,& potentia generandi in semine valida fuerit,filij manci prodibunt. Ad tertium pariter dicemus, totius & partis facultatē semen genitale continere. Ad quartum simili modo in virtute generandi omnia dicta consistere dicemus. Porrò quanuis semen genitale diximus cum Aristot. excrementum esse vtilis,& vltimi alimenti,idq; non ex toto prodire corpore, à qua tamen parte prodeat,aut quæ sit pars in nostro corpore seminis generatiua,& in qua semē ad coitus horam contineatur,nondum diximus. Cùm enim id opus naturæ sit,& admodum necessariū, non minus quàm chylus & sanguis,propriam habebit in corpore officinā. Et quāuis in his quæ diximus de seminis materia,& quòd non ex toto corpore prodeat, Aristot. cum medicis consentiat,in particula generante semen maximè dissidet. Prius tamē Aristo. mentem explanabimus,qui lib.1. de Gener.ani.cap.4. testes affirmat nō de necessitate à natura datos animalibus,sed tantùm melioris gratia. Non enim putat Aristotel. testes semen generare,quod multis confirmat rationibus. Nam si testes(inquit)ad generationē essent necessarij,omnibus animalibus propagantibus adessent,nō tamen adsunt,ergo non sunt necessarij. id autem notum est in piscibus & serpentibus. Rursus taurus statim à castratione impleuit vaccam,ergo testes non sunt necessarij. contigit autē id statim à castratione: quoniā tunc nondū contracta erant seminaria vasa. Sunt autem testes à seminariis vasis pendentes: quemadmodū planulæ in telis textorū: quoniā natura seminaria vasa instituit rugosa & inflexa, ne animalia(homo potissimum) ad venerem essent valde propensa, & libidinosa,eo modo quo intestina fecit inuoluta,ne vt lupus cetuarius,qui rectam habet à ventre in anum viam,voracissima essent. Vtranque enim viam inflexā & circumuolutā natura fecit,vt fæx,ad tempus,& semen seruarentur. Vt ergo via hæc pateret seminis proiectioni,testes vasis suspendit natura,nō vt semē generarent. Præterea quoniā vasa per quæ semen defertur non inseruntur testibus,sed applicantur,non igitur deferent materiā testibus,ex qua semen conficiant. Et lib.3. de Histo.anim. cap.1. videtur velle,hanc seminis generādi facultatē vasis seminariis tribuere. Contra Aristo. verò,multis modis procedit Gal. probans eum non esse testiū vsum,lib.1. de Semine. Nostrū tamen institutum non est singula referre, quæ à Galen. eo loco scribūtur,sed breui mentem ipsius ostendere,ac nonnullis eiusdem Gale. rationibus Aristot. opinionem confutare. Prius autem ex anatome recipiendum est, à vena magna descendente, germina quædam mitti ad renes: deinde alia ad duos testes. Sed tamē quod ad sinistrū peruenit testem,à germine venæ peruenientis ad sinistrū renē propagatur magna ex parte,licet aliquādo fiat,vt à vena perueniente ad renem sinistrū,tenuis tantūmodo venula ad sinistrū testem procedat: germen verò quod peruenit ad dextrū testem,à vena caua ortū habet: etsi quoque visum sit admittere propaginem ex vena tendente in renem dextrū,quemadmodum altera quę ad sinistrū tendit,ex sinistra. Hæ duæ venæ ad duos testes venientes duabus arteriis cōiunctæ sunt,non autē seruant rectitudinem,sed rugosæ incedunt,anfractibus quibusdā & capreolis,vnde capreolaria vasa dicta sunt. Finiunt autē ad eam partē,quæ Epidydimis, hoc est,supergeminale appellatur,iuxta testes ipsos,ac testium capita,à quo multi fistulosi meatus ad testem tendunt. Rursus ab his meatibus vasa seminaria sequuntur,& deinde varicosus assistens,qui radici virgæ copulatur. Hic glandulosus astes appellatur, Græcis παραστάτης. Iam verò modum generationis seminis referamus. Ex horum enim vasorum notitia maximè patebit. Sanguis per venas omnes & arterias in totum corpus distribuitur, partim etiam à membris ipsis indigentibus trahitur. Vasa igitur hæc,& testes similiter sanguinem trahunt,vniuersa verò membra potissimùm suæ conseruationis gratia operantur,rursus & alios secundarios habent fines,vt ea quorum officium toti cōmune est. Nam vt suprà diximus,ventriculus postquàm alimentum mutauit,primùm sibi vtile applicuit: reliquū verò quantitate abundans in membra demandauit,& primùm in intestina & iecur. Vasa quoque dicta sanguinem trahunt ex caua vena,ipsumq; alterant ac mutant, ita vt antequàm ad testes veniat, album repræsentat colorem.

Testium vsus ex Aristotel. & an semen generent.

Seminis generatio & materia.

colorem. Is enim solidorum membrorum proprius est, & eorum quæ ab ipsis generantur: quoniam assimilari debent. In supergeminali verò adhuc magis alba ac crassior sanguinis materia facta est. Hæc per fistulosos meatus testes ingreditur, vbi perficitur. Quemadmodũ verò de venis meseraicis & iecore diximus, chylũ iam quodammodo rubrum per venas incedere, & ad iecoris actionẽ ferendam parari, sic & sanguis per vasa dicta descẽdens mutatus quadantenus accedit ad testes. natura enim nunquã est ociosa. Sed & vasa ipsa cùm inflexa & implicata sint, sanguinem remorãtur, & agentia mutant, ac præparant, tantumq; sibi applicant, quantum ad alitionem est opportunũ, reliquo vlterius demandato. Præterea confectũ semen in testibus, mittitur ad vasa seminaria, hæc verò ad varicosum assistẽtem, vbi crassior adhuc fit, sed tam diu ibi in anfractibus retinetur ad vsum, vt multum semen simul coitus tempore emittatur per genitale membrũ: in fœminis verò statim in vterum. Rursus quemadmodum cibus ore sumptus, ibi & in gula aliquam recipit mutationem, in ventriculo verò perficitur, ac formam chyli suscipit, deinde quod abundat traiicitur intestinis, & meseraicis: sic sanguis qui ad testes defertur, antequàm pertingat ipsos, aliquam mutationem recipit, in ipsis verò perfectionem & formam substantialem seminis, quod tamen abundat, id ad generationem seruandam transmittitur. Hinc nota est seminis materia ex vtili & vltimo alimento deducta, nempe sanguis: cuius rei testimonium est, quòd homines immodicè vtentes venere, sanguinem excernere solent: quoniam vasa ac testes non adeò celeriter ipsum commutare, & conficere possunt. Tales quoque imbecilles redduntur, quòd bono alimento ac multo spiritu, qui cum semine per arterias procedit priuantur: similiter quoniam ipsa delectatio magna langorem inducit. visi nanque nõnulli sunt præ gaudio mortui. Quod autem testes non sint melioris tantũmodo gratia, aut vt planulæ appensi vasis seminariis, probatur. Nam si testes facti sunt, vt appensi trahant vasa seminaria, & patentia faciãt: quare natura fecit ipsa inuoluta? quòd si melius est ipsa esse inuoluta, testes appendere inutile est. Maximè verò conuincit ratio in auibus, quibus testes interius seruantur, & in quibusdã animalibus in quibus affixi sunt corpori, vt suibus, in quibus omnibus inutiles omnino essent. Præterea cùm semen generari habeat, si non generatur à testibus, vt voluit Aristot. generabitur à seminariis vasis: sed testibus abscissis, mares marium naturam amittunt: fœminæ fœminarũ, & fœcunditatem, omnemq; libidinis stimulum. non ergo à vasis semen, sed à testibus generatur. Quòd si quis dixerit læsis aut refrigerio, aut obduratione, aut attritione testibus, aut abscissis, lædi quoque, atteri, & refrigerari seminaria vasa, atque inde fœcunditatem animalia amittere. Id constat falsum esse. fieri enim potest, vt testes exerantur vasis nullatenus affectis. Quo tempore animal mores mutabit, temperaturam, & corporis habitũ: & quod omnium maximum est, totius animalis caro saporem mutat, quæ in non castratis animalibus nidorem quendam referebat, atque virorem & prauum odorem, & acredinem quandam, in castratis dulcedinẽ, & gratum admodum saporem ostendit. Quod magnum indicium est, testes non tantùm semen generare, sed totum corpus mutare posse, & similem sui qualitatem ei infundere, quemadmodum & reliqua præcipua membra. Præterea corpus totum frigidius redditur abscissis testiculis, & pilis priuatur mentum. Si tamen testes ad nihil aliud vtiles essent, nisi vt penderent, & vasa patentia tenerent, ipsis abscissis nõ generaret animal, vt dixit Aristo. non tamen fieret effœminatum, segne, & inualidum. Expediret quoque athletas castrare, vt minus essent de venere soliciti, nihilo tamen minus valentes, quàm antè: cuius contrarium experimur. Quòd si testibus præsentibus animalia calida sunt, valentia, suum quæque sexum referẽtia, & prolem generantia, ipsis verò abscissis hæc omnia deficiunt, horum omniũ testes causam esse meritò dicemus. quandoquidem id propriè causa dicitur, qua posita ponitur effectus, & qua semota semouetur. Præterea quod Aristot. dixit lib.5. de Gener. anim. cap.7. probè docet falsum esse, quod putauit de testium appensione. Cùm enim eo loco rationem scribere tentet, quare execti similem fœminis vocẽ edunt, inquit: Execta omnia in fœminam mutantur, & quoniam vires neruosæ in suo originali principio laxantur, similem fœminis mittunt vocem. Laxatio verò similis fit, vt si quis fides intendens adhibuerit pondus, quod annexum, reddat cõtentiores, quomodo textrices faciunt, quæ cũ stamina distenderint, annectunt quas leues vocant, ita enim natura quoque testium annexa meatibus seminalibus dependet, qui meatus ex vena tendunt, cuius origo ex corde est, iuxta ipsum principiũ quod vocem moueat. In hoc loco Arist. manifestè docuit se nõ nosse vsum testiũ, quum eorum appensione putet non tantùm vasa seminaria tensa teneri, sed & cor ipsum, & præter id cordi robur sua appendentia præstare. Id enim amittere dicit, cum testes non appendent, quoniã non appendent. Cum tamen nemini dubiũ sit, eam appensionem & tractionem non esse adeò magna, vt cor ad se trahere testes possint, aut intentum tenere. Præter id quòd multæ aliæ forent in corpore partes, huic officio magis accõmodatæ, de quibus esset aorta, quam validè potuisset dorso alligare, aut per soporiferas arterias idem sursum tendẽdo perficere. Præterea indigna est Aristot. sentẽtia, cordis robur ipsi aliunde manare, cum ipse omniũ aliorum principium cor statuat. Præterea nemo negaret robur cordis, quemadmodũ & aliarum omniũ partium corporis

Seminis materia.

Testes facultatem toto corpori trãsmittunt.

corporis in naturali partis temperamẽto debito conſiſtere,neque poſſe partem aliquã imbecilliorem fieri,niſi temperamento mutato. Vnde fiet vt teſtes magnã habeant potentiã immutandi totum corpus,cùm etiam notũ ſit,omnes corporis partes robur amittere ipſis ablatis. Præterea Ariſtot.lib.3.de Hiſtor.animal.cap.1.palumbos,& perdices, & alias aues,eo quo coëunt tempore teſtes habere tumidos,& magnos dixit, & ex anatome conſtat vaſa ſemini ſeruientia fiſtuloſis quibuſdam meatibus humorem ſeroſum teſtibus tranſmittere, & teſtes ſeroſo & albo humore impleri. Attamen omnia noſtri corporis membra facultatem habẽt commutandi humorem,ſiue alimentum,quod ad ipſa peruenit in ſui naturam,& quod ſibi conuenit aſſumere:reliquũ verò tranſmittere. Sed teſtes ſeroſum humorem trahunt,ac continent,cõtentum mutant in ſui naturã,& ipſi albam habent ſubſtantiam, cõmutabunt ergo in album colorẽ alimentum.Seroſus ergo humor albi coloris,qui in ipſis cõtinetur ab ipſis generatur, & tale eſt ſemen. Sequitur igitur teſtes ſemen generare:ipſi quidem copioſum,citò,atque exquiſitè confectũ,vaſa verò ſeminaria,nempe arteriæ,&.venæ,paucum,longo tempore.Teſtes quoque eam ſuam facultatẽ in vniuerſum corpus diffundunt, vt ſuprà docuimus,ex corporis mutationibus. His omnibus contra Ariſt.accedit quod ipſe lib.1.de Gene.

Ariſto.contra ſe. anim.cap.12.inquit,Teſtes aliis intus,aliis extrà,propterea quòd iis quoque operimento, & velamine opus eſt,tum vt ſeruentur,tum vt ſemen genitale perficere poſsint,vbi facultatem ſeminis perficiẽdi tribuit teſtibus. Ad ea verò quæ pro Ariſto.adduximus,dicemus.Ad primum,quòd quãuis non omnibus animalibus generantibus teſtes adſint, perfectiora ſaltem

Fœminæ an ſemen generent. eos habent,& in vniuerſum quibus inſunt,ſeminis generationẽ præſtant. Ad ſecundum de tauro falſum eſt ipſum generaſſe.nam Ariſtot.dixit relatum ſibi fuiſſe:aut id foret ex ſemine in vaſis relicto,vi teſtium genito. Reliquum falſum eſt vt ex anatome docuimus, vaſa ſemini ſeruientia non inſeri teſtibus. Diximus ſeminis generationẽ,materiã nempe ex qua generatur,& locum in quo,ſiue membrũ ſeminis generatiuũ,reliquum eſt,vt ſeminis efficaciã, in generatione humani corporis doceamus, vt cognita materia cognoſcat philoſophus cauſam generationis membrorũ effectricem. Sed prius an fœminæ ſemen generent fœcundum, quòd fœtus & membrorũ noſtri corporis generationem attingat,diſſerendũ ſe offert. Nam Ariſtot.lib.1.de Gener.anim.cap.19.teſtatur fœminas ſemen non generare,ſed loco eius ſanguinem menſtruũ:hunc verò materiam tantùm præſtare in generatione,nullo modo efficaciam.Nam quod eſt in maribus ſemen,id in fœminis eſt menſtruus ſanguis.Semen enim eſt excrementũ,vt diximus,vtilis,& vltimi alimenti,hoc eſt ſanguinis. Id verò excrementũ coctum eſt,nam quod coctum nõ eſt,infœcundũ eſt,coquitur autẽ in mari tanquã perfectiori fœmina: non coquitur tamen is ſanguis in fœmina, ob imperfectionem & imbecillitatem. Quod autem tale eſt in fœminis,nempe ſanguis abundans,ſed non coctus, aut perfectus id purgatur quouis menſe. Ergo quod maribus eſt ſemen, id eſt fœminis ſanguis menſtruus. Id etiam docet,quod quo tempore maribus ſemen generatur, eo tempore fœminis menſes abundãt,vox mutatur,mãmæ creſcũt.Et quemadmodũ ſenes mares infœcũdi fiunt,quia ob caloris imbecillitatẽ ſemen nõ perficitur,ita fœminę menſiũ defectu ſteriles euadũt.Præterea fœminarũ corpora minora ſunt,& in eis ſanguis minus abũdat,quoniã purgatur,qui incremento vtilis eſt,qualis etiã eſt,qui maribus in ſemen diſpenditur:talis ergo eſt ſanguis menſtruus in fœminis,quale in maribus ſemen:vtrunque enim vtilis alimẽti pars eſt. At verò id menſtruũ materiã tantummodo præbet in generatione,nõ efficaciã. Sed tamen ſanguinem menſtruũ,impurũ ſemẽ eſſe dicit:non probe confectũ,& cum vnũ animal duo fœmina mittere non debeat,reliquũ eſt,vt ſemen non mittant fœminæ,ſed ſolum menſtruũ ſanguinem loco ſeminis,ita vt in generatione ſemẽ maſculi præbeat efficaciã tantùm,ſanguis verò men

Fœminis ſemen non eſt ex Ariſt. ſtruus,materiã tantùm. Probat tamen id quod à fœminis excernitur,ſemen nõ eſſe. Primò: nam ſi ſemen eſſet,menſtrua nõ eſſent,ſed mẽſtrua ſunt:ergo ſemen nõ eſt. Pendet ratio ab eo,quòd menſtrua ſeminis loco cõtinentur, vt diximus. Præterea quoniam fœminæ nonnunquam concipiunt abſque eo,quòd ſeroſam humiditatem excernant, quã in concubitu excernere ſolent,& nonnunquã ipſam cum delectatione excernunt,non tamen concipiunt, quod tamen non euenit in menſtruo:nam nulla viſa eſt concipere,niſi ipſo modico temperato.Quòd ſi eueniat nullis menſibus apparentibus quaſdam concipere,quaſdam etiã ipſis immodicè fluentibus,ratio eſt.Quoniam in qua nunquã apparuerunt quãtitas congeſta eſt ſufficiens fœtui alendo,in ea verò à qua immodicè profluunt: quoniã iam quod moderatũ eſt,relinquitur fœtui opportunũ.Rurſus ſi quis oppoſuerit id excrementũ fœminis cum delectatione excerni,non probat ob id ſemen eſſe, aut facultatẽ habere fœminã ſemen prolificum generandi: nam pariter à flatu excitatur delectatio ſcalpentibus fœminis & viris infœcundis,& genituræ expertibus. Adde quòd viragines ſemen non mittunt, & quæ mittunt,

Semen maris an ſolam præſtet efficaciam ex Ariſtot. plus eius mittunt, quàm pro ſeminis ratione. Fœminæ ergo ſemen non mittunt, ſed loco eius ſanguinem menſtruum: ſeroſa verò humiditas, ſi quando procedat ad illinendum vterum vtilis erit, non ad generationem. Præterea, vt inquit, ſi mas eſt mouens & agens qua mas eſt, fœmina qua fœmina, vt patiens: ſequitur, vt ad maris genituram, fœmina

non

non genituram,sed materiam conferat. Similiter si fœmina semen mitteret,posset sine mare concipere,cum haberet efficiens & materiam. Cum ergo ex doctrina Aristo.fœmina semen non generet,sed masculus tantũ,qui efficaciam præstat in generatione, an tãtummodo præstet efficaciam,nullo modo materiã dicamus.Aristo.nanque eodem loco cap.20.inquit, Sed euenit porrò quod ex recta ratione est,vt cum mas formã & principiũ motus prębeat,fœmina corpus atque materiam,quemadmodũ in lactis concretione,corpus lac ipsum est,succus, aut coagulum,principiũ inspissandi,cogendiq; obtinet,sic quod à mare in fœminam distinguitur,intelligi debeat. Pari modo talem dicit esse generationẽ,sicuti lecti ex fabro & ligno: verùm faber,nihil præstat,quod ingrediatur lecti compositionem,neque coaguli pars ingreditur compositionem lactis coagulati,ergo semen viri,quod fabri & coaguli rationẽ habet, fœtum non ingreditur:motus tamen principiũ præstat,nihil commune cum corpore habẽs, quemadmodum & menstruus sanguis corpus est,materia,& patiens,nullam rationẽ habens agentis. Habet ergo semen maris fabri & artificis rationem,artifex verò ligna elaborat, & ex eis vnumquodque perficit, cæterùm nihil sui miscetur operi. Quòd similiter ostendunt in auibus oua quæ hyponemia,hoc est subuentanea appellãtur.illa enim infœcunda sunt,quòd maris facultatem non senserint. Euenit tamen,vt si quo tempore lutea adhuc oua sunt,mas accesserit,ex infœcundis fœcũda fiant,quo tempore facultas accedit non materia.Pisces quoque oua reponunt,quæ infœcunda sunt,donec mas superueniens,ea semine aspergat,nec tamen illud semen aspersum,aut oui,aut prolis constitutionem intrat. Ostendunt id quoque ex animalibus quædam, quæ quanuis sexum distinctum habeant, mares non indunt fœminis particulam,sed potius fœminæ maribus,natura ipsa motæ, vt materiã applicent artifici. In quibus nihil mas fœminæ transmittit,pręter facultatem,qua agit:cuius gratia ad perficiendum opus diu in concubitu morantur. Nam cum agens passo applicitũ esse debeat, & mas cuius est agere,nihil ad generationem transmittat fœminæ,quod agere & generationem perficere possit,quodq; principium motionis præstet, necessum est,vt ipse mas seipso perficiat, quod alij mediante semine,in quo ipsorum facultas defertur. Hoc idem manifestat lib.2.de Gener.anim.cap.4.vbi quærit,quare fœminæ omnes excrementum genitale præstant,non tamen omnes mares:quoniam inquit, Animal, corpus est animatum, ad cuius generationem fœmina materiam præstat,sine qua generatio non fit.mas verò cum facultatem tantùm præstet, id sine excremento facere poterit:nempe vbi seipsum materiæ adaptauerit. Intelligere ergo oportet ex Aristot.in generatione hominis præbere fœminam solum sanguinem menstruum loco seminis,eumq; solam præstare materiam,non efficaciã:marem verò præstare semen,in quo est sola efficacia.Nam id semen, cum sanguis menstruus motionis principium acceperit,in flatum versum transpirat:eius nanque natura aquea,& aerea cum sit,facile in flatum à calore vertitur. Nam & ipsum album est, quoniam spumosum à sua natura, inquit Aristo.& ob id venerem ἀφροδίτην,quasi spumosam,antiquis appellatam. Continet autẽ semen id potestate generans. est enim semen potestate animal,non actu,quatenus animal efficere potest. Est autẽ talis potestas in calore seminis,qui non est igneus calor,sed spiritus qui continetur in spumoso semine,vt lib.2.de Gene.anim.cap.3. Is calor sibi ingenitus est, & in materia seminis continetur,non aduentitius,sed proprius,& hic nõ est separabilis: quoniam corrumpitur ad corruptionem seminis,siue ipsius exhalationem,atque est natura quædam, quæ in spiritu dicto consistit,similis elemento stellarum, quæ verè calor innatus est. Aliud verò in semine humano intelligere oportet,quod neque materia seminis, aut ipsius corpus est,neque spiritus is quem calorem seminis diximus,quod extrà aduenit semini,& ab eo separatur,& mens appellatur ab Aristo. Est præterea in semine formatrix facultas, quam iure diuinum quoddam quis existimauerit. Quoniam effectus formationis humanũ intellectũ, & naturæ nostræ actionem superat. Quis enim nõ mirabitur & horrebit,cùm in paruissima illa seminis quãtitate,siue quæ à solo mare,siue quæ à mare & fœmina secernitur,tam sublimes facultates tamq; varias speculetur?Nemo certè,quanuis hebes,diuinũ opus esse negabit. & mentis cuiusdam cœlitus missæ munus,membra delineare,formare,seiungere,excauare,& singulis debitas materias aptare,quibus ab initio formentur,& quibus temporis processu nutriantur,& crescãt. Tales quoque ipsi genito facultates tribuere,vt tale factum euadat,quale ab initio fuit efficiens. Primùm naturali altrice vtens facultate,demum sentiente,atque mouente,& ad finem intellectu & ratione.Nos verò,vt suprà facultatem formatricem diuinam esse,& munus eius hominum captus excedere diximus,verùm ipsam semini insitam,& quæ in membris post formationem maneat probauimus. Temperaturam autem sequi seminis,& partium ex semine genitarum,esse quoque vnam de facultatibus formæ vegetatiuæ,quæ est in semine. Nec tenemus cum Aristot. semen animalis animam habere sensitiuam potestate, ita vt quanuis actu existat,in potentia sit ad actiones animales : nam teneretur dicere semen animal esse,à quo etiam quærerem,cuius esset speciei. Continere tamen actu semina omnia vegetatiuam animam,in plantarum & animalium seminibus,verum est,ad quam formatiua virtus attinet,& eius effectus est formatio : hæc verò suis vtitur instrumentis, ad eam actionem,

Formatrix facult. an in semine maneat.

nem,formatricem facult.animæ vegetatiuæ vim esse,& generatiuæ coniunctam, cap.6. dicemus,vbi rursus de hac agendum nobis est.

Aristote. de facul. formatrice dubius.

Aristot. quoque dubium fuisse de formatrice facultate,Gale.intellexit,qui lib.2.de Temperamentis,de eodem loquēs, inquit:de hac nanque Aristo.dubitauit,nunquid diuinioris originis sit,atque à calido,frigido,humido,sicco,res diuersa:quo mihi minus rectè facere videntur,qui tam temerè de rebus maximis pronunciāt, & solis qualitatibus formandarum partium causam assignant.

Athenæi opinio.

Athenæus Astristotelem sequutus est,qui negauit fœminas semen generare, ac inutilia esse vasa fœminariis respondentia in fœminis,sed gratia similitudinis ad maris vasa facta esse,quemadmodum masculorum papillæ quæ inutiles sunt, similes tamen eis quæ in fœminis. Hæc coactus est dicere Athenæus pro Aristot.quoniam in fœminis non tenet ratio Aristot.de testium suspensione. non enim pendent,vt vasa patentia reddant. Hanc tamen collationem confutat Galen.lib.2.de Semine. nam in maribus papillæ ferè nunquam tumidæ visæ sunt, & quæ intus nihil lactis contineant,in fœminis tamen & testes tumidos,& vasa seminaria seroso humore plena, vidimus sæpissimè.Quod ostendit,id quod ab ipsis coitu proiicitur.

Similitudo maiorum ad parentes ex Aristo. unde sumitur.

Aristo.verò suam sequutus opinionem,suumq; obseruans placitum, rationem reddit:quare nati parentibus similes, aut dissimiles sint,aut partim patri,partim matri, aut quare in quibusdam partibus patri,& in quibusdam matri,& quare alteri in totum,& quare mari potius quàm fœminæ, & quare parentibus potius quàm maioribus suis,& quare potius his,quàm quibuslibet aliis,& quare nulli horum,sed homini tantum. Quare similiter nonnunquam fiet,vt neque homini similes sint,sed monstro. Hæc enim omnia,dubia admodum videri possent,apud eos qui negāt semen fœminæ facultatem habere generatiuam. Ad quæ respondet lib.4.de Gener.animal. cap.3. Cuius mentem breui sic explanabimus, In mare multa intelligere oportet:mas enim continet qua mas est,facultatem & potētiam,& qua pater est:nempe Coriscus,aut Socrates, is quoque,præter id quod Socrates est,homo est & animal:quę omnia semen ipsius potestate continet. Ex hominibus quoque,quidam sunt magis proximi, quidam magis natura distantes. Igitur quo tempore semen maris menstruo sanguini coniungitur, si ipsum probe coxerit,ac superauerit, mas generabitur:si verò non vicerit mas, qua mas est,in contrarium degenerabit:mas verò & fœmina contraria sunt. erit ergo fœmina quod generatur. Fœminam verò fieri,monstrum est,& prima degenerandi ratio. Nam quoties generans sibi simile non generat,non assequitur natura quod intendit:degenerat ergo,ac monstrum fit, sed mas semper est generans,& agens,fœmina nunquā,quia semen non mittit:ergo si fœminæ simile est quod generatur,monstrum erit.Monstrum enim est,quod generatur:& non est simile generanti,nec secundum intentionem causæ agentis factum. Quòd si ea ratione qua mas est, vincit,& quà Coriscus,neque motus seminis soluatur, aut in totū, aut aliqua ex parte mas generabitur, & patri similis. Si verò vicerit qua mas est,non tamen qua Coriscus erit mas, sed matri similis. Quod si vincat qua Coriscus,non tamen qua mas est,erit fœmina,sed patri similis. Quod enim à mare declinat,fœmina erit:quatenus verò Corisci potētiam seruabit,Corisco,id est patri similis erit. Quòd si nec vincat qua Coriscus,nec qua mas, fœmina erit,& matri similis.Præterea si vincat semen maris,ea potentia qua mas est,seminis verò motus soluatur,transibit in proximū aliquem,& erit mas auo similis. Filiorum nanque semen parentes potestate continet. Quòd si amplius soluatur,transibit in proauum,quemadmodū vbi non vincat qua mas est,sed tamen motus seminis & menstrui soluantur,fœmina generabitur,sed auiæ similis,aut alicui ex superioribus. Quòd si magis adhuc soluantur motus, nulli eorum similis erit natus,sed alicui hominum.Potest etiam fieri,vt nulli hominū similis sit,sed monstrum. Sic etiam in motione partiū seminis & menstrui,vbi aut omnino vincant,aut vincātur,fit,vt aliquibus partibus similes sint nati patri,aut matri.Hæc pro opinione Aristo.declaranda,dicenda erant circa potentiā seminis masculi,& seminis fœminę,& facultatem menstrui.

Seminis efficacia ex Hippocr. & Galeno.

Nunc ad opinionem Hippoc.& Galeni interpretandam accedamus. Semen ex doctrina ipsorum non tantùm in mare,sed etiam in fœmina generatur,atque vtrunque materiā & efficaciam præstat. Sed semen maris maiorem habet efficaciam,semen fœminæ magis habet materiæ rationem : id enim semine maris frigidius est. Menstruus præterea sanguis materiā præstat,ex qua partim formatur,partim augetur fœtus,aliquam quoque habet efficaciam. Quoniam tamen sanguis menstruus animatus nō est,vt duo semina,poterit ipse alteratione efficere,& generandū immutare:at generatiua & formatiua facultas in seminibus sunt,quia animātur,formatiua facultas membra omnia cōformat,delineat,& excauat: generatiua verò materiā qualitatibus parat ad formationem & animæ inductionem.

Fœminæ semen generat ex Gale.

Hæc tamen duo è sanguine menstruo non prodeunt,neque in ipso potestate cōtinentur:sed tamen ad maiorem explanationē,probabimus primò fœminas semen generare,deinde seminū efficaciam dicemus.Fœminæ,testes habent vtero à lateribus affixos,& vasa seminaria,sed testiū vsum esse ad semen generandum suprà probauimus.generat ergo semen.Similiter fœminæ, quæ diu abstinuerunt à cōcubitu,solent vteri præfocatione molestari, deinde sanantur hu-

more albo ac crasso emisso.Is igitur humor est,qui non coeuntibus retinetur,& coeũtibus fœminis excernitur:semẽ ergo generãt.Rursus si solùm cõcurrit,actiuè,semen quod à mare deciditur,& nullomodo materiã præstat,vt putat Aristot.cùm sint multa membra alba ex semine genita,reliquum erit vt illa ex semine matris generentur.Semen ergo generãt fœminæ. Quod quidẽ pelli extra vterum dicendũ non est,manifestè docente experimẽto in cõceptionibus vterum cõprimi,ac semen continere:quod si non excernitur,actiuè concurret. Si enim cõcurrit & non vt materia erit vt efficiẽs:nam & semen efficientis rationẽ includit. Præterea sanguis ipse menstruus efficaciam habet in generatione: non igitur solum maris semen præbet efficaciam,fœmina verò materiam. Iam id nobis probãdum succedit sanguinem menstruum efficaciam habere in generatione. nam vt docet experimentum, nati non minus matri quàm patri similes esse solent.mater ergo aliquid in generatione tribuit, quod assimilandi facultatem habet. Quod posset probare fœminas semen generare:cõtra Aristotelem verò sanguinẽ menstruũ habere efficaciam.Si dixeris id à menstruo habere quatenus mẽstruum alimentum est,constat alimentum quoque efficaciã habere.nam alimenta corpus ipsum omnino in contrariã temperaturã mutare solẽt:atque in contrariũ habitum:sanguis ergo menstruus quamuis,vt materia sit,efficaciam præstat. Verùm id aduersus Athenæi & Aristo.opinionẽ vim habet.Quòd si canis mas cum vulpe coeat,natus vulpis speciẽ seruat, sicubi & si vulpes coeat cum cane fœmina, canis erit natus. Species itaque natorum matres potius quàm patres sequuntur,quamuis in aliis,patribus similes fiant. Sed alimentum non mutat rei alendæ speciẽ.Ergo fœmina non tantùm præbet alimentum,sed efficaciam.Docet id fructus arboris persicæ.nam planta in Aegyptum translata,mutata terra, id est,alimento, vires mutauit,non tamen speciẽ. Huiusmodi verò efficacia mutandi seminis magis propria est,& ipsi potius quàm mẽstruo debetur,sed tamen vtrique communis est.Maximè ad idem confirmandũ accedit, quòd nulla alia euidentiori ratione posset quis seminis maris efficaciam ostendere,quàm ex huiusmodi mutationibus. Rursus fœminas semen generare probatur.nam aut hæc similitudo natorũ ad parentes cõsistit in facultate agente,aut in materia, & patiente:si in facultate agente,cum solus mas ex Aristo.semen & efficaciam præstet,tãtùm mari similes erunt nati:si verò in materia & alimẽto consistit,sola fœmina præbet alimentũ, nempe menstruum sanguinem:ergo matri erunt similes nati.Alterum ergo duorum falsum erit.Duo hæc sunt placita Aristo.menstruum solius matris est.Alterum,semen solius patris est. Sed illud verum est & perpetuum,menstruum esse solius matris. Id ergo falsum erit,semen esse solius patris:sed erit semen patris simul ac matris:aliquod enim commune habere debent.Oritur vis rationis ex duobus,quorum primũ est, duo tantùm esse principia generationis,semen,& sanguinem menstruum. Alterum est,quòd nati nonnunquam patri,nonnunquã matri similes sunt.colligitur tamen,semen fœminas fundere,ac id valens & prolificum, cuius actione nati specie semper,in reliquis etiam nonnunquã matri similes euadunt. Idem quoque validissimè li.2.de semine,Gale.in hunc modũ hypothetica ratione, id est ea quæ præcedit ex supposito,& categorica,id est,assertiua,vtitur.Hyppothetica sic, Si ex vtrisque parẽtibus similes eduntur nati,à causa fient vtrisque parentibus cõmuni.Sed nati vtrisque parentibus similes sunt: à causa igitur fiunt cõmuni.Rursus si à causa fiunt cõmuni, sanguis mẽstruus,aut semẽ erit:sed mẽstruum non est vtrisq; cõmune:semen ergo vtrisque cõmune est.Categoricè sic:quoniã nati parentibus similes sunt,vtrisq; cõmune principium est,quo natos sibi similes reddunt.Similitudo nanque ad parentes ex principio existit:id tamen principium non est sanguis menstruus: erit ergo semen cõmune principium. Contra Aristot.præterea,accedit,quod ipse lib.4.de Gener.ani.cap.3.reddens rationem quare motus seminis soluatur:nempe,vt inde quemadmodum diximus, aut mas generetur similis auo, aut proauo,aut fœmina auiæ similis,inquit: Quoniam omne quod agit,patitur à patiẽte, vt quod secat,secatur ab eo quod secatur,& quod calefacit, refrigeratur ab eo quod incalescit: in summa,omne quod mouet,excepto primo,mutuò mouetur aliquo motu,vt quod pellit,quodãmodo pellitur,& quod premit,reprimitur.In quibus verbis manifestè docet,semẽ agere,& similiter pati à sanguine menstruo,ob idque motum seminis nonnunquam solui. Fœmina igitur aliquam præbet efficaciã in generatione fœtus. Quòd si quis intellexerit semen maris seipsum præstare actiuè magis, semen fœminæ passiuè magis,nõ mirabitur semper speciem matri similem.Nam semen fœminæ,quod similiter ad generationem coagit, à menstruo nouẽ mensibus iuuamentum recipit,ac inde superat semẽ maris tempore,quemadmodũ & semen masculi primo ipso congressu semen fœminæ superauit, sed de his infrà dicemus. Maximè verò Aristot.opinionẽ cõfutare potest,quòd mẽbra solida ablata & mutila non reficiuntur. id enim manifestè docet ipsa ex semine fuisse genita.Docet tamen experimentum,si particula quæpiã abscissa fuerit ossis aut nerui,aut arteriæ, ipsam nunquam restitui. Quod inde euenit:quoniã cùm ipsa ex semine genita fuerint, semine etiam refici debent,vbi videlicet ex sanguine pars in similitudinem membri mutanda,primùm seminis

Arist. contra se adducitur.

quandam ſubeat ſpeciem.Id tamen fieri ea copia,vt parti abſciſſę ſubſtituat,non poteſt:quoniam pars non habet eam vim,vt tantam copiam ſeminis generet. Maximè quoniam extrà vterum deeſt facultas formatrix,quæ in vtero exiſtens,formationem fœtus ſimul cum formatrice ſeminis perfecit ab initio generationis.Adde quòd interim dum membri facultas reſtituit quod abſciſſum eſt,membri ex ſemine geniti,caro implet locum ipſius:quoniã carnis generatio celerrima fit. Horum itaque membrorũ refectio ex materia ſemini ſimili, generationem primam ex ſemine fuiſſe,manifeſtè docet. Poſſent enim talia facilè reſtitui,ſi ex ſanguine ortum haberent,cùm ſanguinis copia in ſanis perpetuò ſuppetat. Sic quoque venulæ portionem renaſci vidit Galen.1.de Semine.Dicere quoque ſemen maris in flatum verti, eſt falſum:quoniã vterus diſtendi deberet in conceptione , cum tamen primis diebus comprimatur. Dicere autem quòd excluditur,ſimiliter eſt falſum:quoniam ſemẽ maris in vterum ſuſceptum,cõtinetur,& vndique cõprimitur,& nulla ratione fieri poteſt,vt quod adeò vtile eſt,ad membrorũ ſolidorum generationem,& adeò ipſis ſimile,id aut excludatur,aut in flatum verſum ſoluatur,cum aliunde & à minus cõpetenti materia deberet expeti.Rurſus ſi in flatum verſum ſemen ſolueretur, non tantùm vterus diſtenderetur, ſed cum crepitu fieret excluſio flatus, quod non fit,nec viſum eſt vnquã.Ad ea verò quæ pro Ariſto.adduximus, dicemus,fœminam,quoniã mare frigidior eſt,generare plurimum excrementum,idque non ſatis coctũ:quoniã multum eſt,itaque ſemen generat,& menſtruũ ſanguinem abundantem, qui ſolet quouis menſe purgari.Id autem excrementum non eſt probè coctum, neque ſatis calidum,ac perinde nullatenus poteſt à ſeipſo perfici, ſed eget cauſa alia mouente ac perficiente: nempe ſemine maſculi calido,cocto,ac perfecto.Horum trium verò ſemen maris efficacius eſt,deinde fœminæ,& deinde ſanguis menſtruus,qui materiam ferè in totũ præbet: quanuis aliquam habeat efficaciam. Inde fit,vt ſe ſola fœmina fœtum perficere non poſsit, ſed in mulieribus mola appellata fiat.Aues verò,quoniã naturali ſua temperatura calidiores, & ſicciores ſunt pedeſtribus,ouum generant,quod magis perfectum eſt,quàm mola, neque morbus,vt ipſa,ſed ouum ſubuentaneum,ac infœcundum. Eget enim ea perfectione, quam maris ſemen tribuit,quod fœtus conſtitutionẽ ingreditur.Similiter falſum eſt,fęminas poſſe concipere ſine ſeminis emiſsione , neque id vnquam probari poſſet.Simili modo ad aliud: fœmina eſt patiẽs,mas verò vt mas,agens:fęmina ergo materiã,mas verò facultatẽ tranſmittet,dicemus marem & fœminam agere ac pati:nam vt ex ipſo Ariſtot.agens in agendo repatitur,& ex ſuprà citatis notum euadit Ariſtot.id non ignoraſſe. Sic ergo vterque materiam præſtat & efficaciam.Quibus accedit,quod in plantarũ ſeminibus ipſe Ariſtot.nouit, idem habere facultatẽ agentem & patientem,ſiue materiam,dicens, promiſcuã habere facultatem plantarum ſemina. Coaguli verò & lactis,fabri quoque & lecti exempla, non habent cum ſeminibus ſimilitudinem : quatenus coagulum materiam non habet, quæ cum lacte coagulato vnum facere poſsit,nec lac eam potentiam,vt ipſam poſsit ſecum in actione miſcere. Faber verò longè abeſt à lecto , neque cum ipſo quoquam pacto miſcetur,vt ſemen maris ſemini fœminæ. Præter id quod in caſei & lactis confectione,nulla fit generatio ſubſtantiæ. Quod verò diximus de animalibus diu coeuntibus, mares ſemen non tranſmittere, aut id non eſt verum,aut vbi ita fuerit,diuerſa eſt illa generatio à noſtra.De ſimilitudine verò natorum ad parẽtes,reliquum eſt ex doctrina Gale.nonnulla dicere.Facilius enim erit ſingula noſſe ex ipſius doctrina,qui in mare & fœmina facultatem agendi,& mutandi ſtatuit,quàm ex opinione Ariſtot.Id tamen quod quidã dixerunt,natos ſimiles patri aut matri,ob victoriam ſeminis:nempe vincente ſemine maris fieri natũ mari ſimilem, vincente ſemine fœminæ ipſi ſimilem,non eſt verum:nam nonnunquam natus mas eſt,& matri ſimilis,& aliquãdo fœmina patri ſimilis:ſed id quare fiat,ex Gale.ſentẽtia diſcere operæpretium eſt:interim tamen notum eſt,id vel ſolum poſſe aduerſariorũ opinionẽ confutare,quòd nonnunquàm nati aliqua ex patre patri,& aliqua matri ſimiles fiunt.non ergo in ſola huius,aut illius ſeminis victoria,ſimilitudo ad patrem aut matrem cõſiſtit.Quòd ſi quis dixerit fieri poſſe,vt ſemen maris vincat aliqua parte,alia vincatur,ac inde fieri,vt natus ambobus ſimilis reddatur in partibus vincentibus,id difficile videtur:quoniã ſemen ex Ariſt.& eius ſequacibus,atque ex Gale.ſentẽtia,non deciditur ex omni corporis parte,ſed ex ſanguinis parte cocta in locis dictis.Id verò ſemen ſimilariũ partium eſt. non ergo fiet vt parte aliqua vincat,& parte alia vincatur. Sed tamen hæc dubij ſolutio non abeſt longè à veritate:nam quamuis ſemẽ ſimilare ſit,non omnes eius partes æqualẽ habent coctionẽ,calorem,& craſsitudinẽ,ſed quod in coitu primùm eiaculatur,id craſsius eſt,& calidius,magíſque confectũ:quod verò ſecundò, aut tertiò,minus.Poterit ergo aliqua parte ſuperare ſemen maris,ſemen fœminæ, & aliqua etiã ſuperari,& fieri,vt natus partim patri,partim matri ſimilis fiat.Quod non ob aliud euenit,niſi quoniam vtrunque ſemen facultate continet ſingula membra eius corporis à quo deciditur,ſecundum quam aut vincere aut vinci poteſt.Hæc autem facultas à toto corpore manauit,ſimul cum formatrice facultate & inſtrumento, hoc eſt, ſpiritu vitali & animali, à corde

Rationes Ariſto. ſoluuntur. [margin, beside "excluſio flatus…"]

Similitudo natorum ad parentes ex Galeno. [margin, beside "non eſt verum…"]

à corde & cerebro manantibus,& naturali à iecore,si is sit:sin minus,sanguis eius tenebit locum,qui materiam præstat semini.In summa verò ad Gale.doctrinā dicamus,triplicem esse natorum ad parentes similitudinem,in specie,in forma , & in sexu:in specie similitudo sumitur à substantia:sumit tamen substantiam fœtus à matre:nempe mollem,materiā quoque cum efficacia:speciē ergo sumet à matre.Nam vt Gale.inquit lib.2.de Semine.Si vulpes cum cane fœmina coeat, canis generabitur vulpinus : sicuti vbi coierit canis cum vulpe fœmina , vulpes nascetur canina. Ratio est:quoniam animal speciem sumit à materia,mores verò insequuntur qualitatem temperamenti partiū ipsarum. Hoc secundum notum est ex lib. Gale:quòd animi mores corporis temperaturam sequantur.Cùm tamen corporis vulpis genitæ in ventre vulpis,à semine canis,multū immutetur tēperamenti qualitas , fiet vt vulpes genita mores caninos referat,& canis mores vulpinos. Primùm verò difficile videtur speciem sumi à materia : nam forma tribuit speciē rei,& materia in omnibus generabilibus est vna. Verùm Galen.loco citato,& lib.1.de Vsu partium,& Arist.lib.2.de Part.ani.hoc vnum volunt,naturam semper parare corporis materiam talem,qualis exigitur ad functiones:functiones vero specie diuersæ sunt,in his quæ specie differunt:membra igitur siue animalium materia diuersimodè pro diuersis speciebus parari debet , ac fiet,vt animalis species generationi subiectas substantias hoc est,materias sequatur. Erit ergo species qualis paratur à materia ex compositione,& quibusdam qualitatibus. Sed hæc materia in fœmina generatur,& ipsa eam præstat,& cum quadam agente facultate,ac parante,apud Gale.Nati ergo matribus specie similes erunt, quamuis mores temperaturam potius, quàm membrorum formationem sequantur , quod à patris semine ortum habet,materiæ verò à matre maiorem partem nati accipiunt. Quod diximus Aristot.docet 2.de Part.anim.cap.1. partes quasdam molles, quasdam duras,& reliquas functionis gratia factas,formam verò accipit natus à seminibus, quæ simul miscentur,& inuicē agunt mouentia,ac mota : vnde fit,vt diuersa facta motione, superantis naturam sequatur natus,ita vt similes sint vincenti in totum,si in totum vicerit, si tamen in parte,pariter in parte natus parenti similis sit. Fit quoque, vt nulli eorum sit similis , vbi nullum semen manifestè vicerit, aut in parte, aut in totum , sed confusa actione natus,nulli eorum similis sit. Erit autem aut auis,aut proauis ex patre,aut ex matre , vbi is, aut ille vicerit,non adeò valida victoria,sed minus nota:tūc enim degenerat quodam modo actio,in proximos parentibus,quos semen ipsum potestate cōtinet,aut adeò obscura victoria,aut nulla est,vt natus nulli cōsanguineorum sit similis. Et quanuis semen maris,semine fœminæ validius sit,semen fœminæ nonnunquam vincit:& quia in vtero diu contentum,à multo sanguine mēstruo,ob similitudinem ad vincendum semen masculi adiuuatur. Tertia similitudo in sexu,temperaturam, totius coniuncti seminis sequitur.Nam si totum coniunctum,ad calidum inclinauerit magis,masculus:sin minus,fœmina generabitur.Mas enim & fœmina calore distinguuntur. mas namque fœmina calidior est , ac perinde in dextro sinu vteri mares,vt in calidiori loco generātur,ex Hippocr.Calor quoque maris genitale excludere valet, non tamen in fœminis,quæ ea re tātùm à maribus in membrorum compositura differunt,quòd mas genitalia habet extrà,fœmina intra.Eadem enim & ipsa in vtrisq; sunt, sed euersa,vt Galen.docet de singulis ipsorum partibus.Sed de temperatura sexuū,& calore maris,cap.seq.dicemus. Propterea quæ de sanguine menstruo diximus,posset quis credere, ipsi inesse facultatem formatiuam , & generatiuam , quoniam asseruimus,speciem animalis mutare : sed tamen , vt suprà diximus,facultates hæ in seminibus tantùm consistunt. nam sanguis inanimatus nullam harum continet. Semen tamen animatum anima vegetatiua facultatem continet generatiuam, ad quam attinet materiam parare, qualitatibus conuenientibus,ad formæ alterius generationem in animalibus , & alteram generatiuam facultatem, quæ cōmunis est animalibus,& plantis,quam exercent animalia , & plantæ in vasis seminariis,vbi semen genitum animatur anima vegetatiua,simili ei quæ præexistit in animali:formatrix verò numerum,magnitudinem,ac figuram tribuit materiæ. Ad quod non parum facit materiæ quantitas,& qualitas,& substantiæ crassitudo , ac tenuitas , mollities & durities. Vnde fit quod diximus,formam talem induci,qualis à materiæ constitutione exigitur. Hæc de membrorum solidorum generatione,quæ à semine procedit,dicta sufficiant.Membra verò ex sanguine genita,& quæ ab ipsa generationem,& alitionem recipiunt:sunt caro, & adeps,vt ab initio diximus. hæc verò ex sanguinis concretione fiunt,authore Galen.licet diuersimodè,vt dicemus.In sanguine verò pars est tenuis,ac pinguis, quæ euaporat agente calore seminis,& vteri,in prima hominis generatione.Qui vapor postea à frigore cōcrescit in adipē,ita vt adeps in partibus animalis frigidioribus aceruetur:dum tamen ipsæ non sint de iis,quæ exercentur,& motui inseruiunt,vt manus,& pedes:in eis enim neq; vapor multus adest,ex quo adeps generari debet,neque exercitatio ipsam permittit generari.Absumitur enim non tantùm excrementū quod abundat,sed & ipsum vtile alimētum,ex quo ali debēt. Fit enim adeps ex tenui parte sanguinis abundanti quātitate, non tamen qualitate peccante,

Animal speciem sumit à matre & à materia.

Membra ex sangui. genita.

Caro & adeps, à qua materia accipiant generationem & alimoniam.

Adipis generatio.

aceruatur quæ magna ex parte in locis attinentibus ad ventrem,& renes,quæ loca vaporem suscipere possunt,& ipsum susceptum frigore congelare.lib.1.de temperamentis Gal.adipem non concrescere docet,circa iecur aut arterias,aut venas, aut cor,aut aliam percalidam particulam,nisi ob segnem vitam,& ociosam.Adeps tamen quamuis à frigore cócrescat,calidæ temperaturæ est.Quòd à frigido concrescat,docet experimentum:quoniã à calido liquatur, calidam autem esse à natura,opera ipsius ostendunt,& Galen.idem testatur lib.11.de simpliciũ medic.fac.cap.de pinguedine,dicens, Omnis igitur pinguedinis facultas calefactoria est, & humectatoria humanorum corporum, & meritò quidem,quoniam,vt diximus , ex sanguinis parte tenuiore,& calidiore fit. hæc enim est, quæ in vaporem facilè transit. Aceruatur hæc in pituitosis magis,quoniam calidam habentes temperaturam partem tenuem sanguinis,partim mutant in bilem partim calore discutiunt. Pars itaque hæc,vt Galen.lib.2.de temperamentis inquit , alimentum à calido fit,in calidis corporibus. Cæterùm in animalibus magis terrenum sanguinem habentibus generatur adeps, in humidioribus pinguedo. At differunt, quoniam pinguedo facilius liquatur,ac rursus difficilius cócrescit:adeps verò difficilius liquatur, sed facilius,ac citius concrescit. Licet tamen vt ibidem Galen.vtrunque horum pinguedinem appellare,aut adipem,sic etiam,cum pinguedinem omnem calfacere dixit,ampla vtitur voce,vt adipem quoque compræhendat,quod in exemplis docet ibidem.

Adipis temperatura.

Carnis generatio qualis.

Caro verò ex crassiore sanguinis parte ad carnis alitionem diducti generatur, concretione, quam ferè omnes à frigore fieri testãtur, quemadmodum de adipe & pinguedine diximus. Quod probant ex Aristotele lib.2.degene.ani.cap.4.dicẽte,carnes à frigido coalescere, & ex Gal.qui lib.7.de metho.meden.dixit,quandam esse siccitatis speciem,cum liquantur ea quæ humore concreto constant, vt caro & adeps. Hæc autem non potuerunt aliunde quàm à frigido concretionem suscipere,quoniam à calido ambo liquãtur,vt docet experimentum. Dixerat verò Aristo.4.libr.meteorologicorum,quæ à frigido concrescunt,à calido liquantur,& econtra. Rursus Gale.2.libr.prognosticon,comment.28.à calore febrili colliquari dicit pinguedinem,& carnem. Nos verò cócretionem adipis à frigore fieri fatemur perpetuò verum : carnis verò generationẽ non sic.Nam caro fibrosa,& membranosa,& quæ in visceribus (quæ affusio appellatur) Græcis παρέγχυμα,nutritione generantur,aut concretione,à calore , de carnibus fibrosis,& membranosis:notum hinc euadet,quòd nutritio cómutatio est nutrimenti in substantiam nutriti corporis. Sed hæc calore fit,non frigore : igitur huius carnis generatio calore perficitur. Rursus,si à frigore fieret, ea potius esset iuxta positio facta partis appositione & cócretione:nutritio verò transmutatio substãtialis est, vt diximus. De carne verò iecoris,quæ affusio est,Galenus libro sexto de placitis Hippocr.& Plato.explicat generationem eius fieri concreto sanguine,non à frigore sed à calore,dicens:Maximè rubrum enim cernitur,perinde,ac sanguis,non qui ab aere frigido circunfuso spissatus , ac coagulatus fuerit caliditate eius extincta,atque inde è refrigeratione nigrore contracto, sed qui à calore innato perficiente,magis quàm vitiante concreuerit:vtroque enim modo, siue coagulatio,siue iecoris caro fiat,sanguis immutatur:sed quæ in coagulationem fit mutatio, via est quædã ad putredinem , quæ in iecoris substantiam,naturæ operatio.Quod hic Gale. de iecoris carne dixit,ad omnia viscera corporis humani transferre licet. Hæc enim omnia concretione generantur,quæ à calore fit, ob idque carnes viscerum non liquantur à calore, & de carne pulmonis,id Gal.docuit,primo lib.de Temperamentis, atque de cerebro neque liquantur etiam musculorũ partes fibrosæ. hæ enim,vt inquit Galen.10.de Metho.medendi ad finem potius in vaporem transeunt,quàm vt colliquentur,quemadmodum de neruosa, & membrosa carne verum est.Sed est alia caro recens prima,& simplicissima,quã non alibi, quàm in musculis inuenies,fibris intersitam,quam colliquari videmus,maximè dum assatur caro,aut dum pars carnis fibrosa torretur. De qua posset quis putare,à frigore concreuisse: quoniam à calido liquatur. Quod verum non est.pinguedo enim & adeps liquantur:quoniam concreta,ac densata erant à frigore:calore verò accedente funduntur.Sed tamen caro nouella fibris interiacens , quanuis effluat cum caro torretur, non concreuit à frigore , sed nutritione genita est,& caloris actione inspissata,à sanguine materiam suscipiens.Non enim liquatur propriè,vt pinguedo,sed vt colliquamentũ defluit , potius expressa quàm fusa. Exprimitur verò à calore torrente fibras ipsas,quibus interiacet caro recẽs,quæ à fibris corrugatis,vi torrentis caloris expressione pellitur. Hæ verò parte aliqua premunt, & alia fluere permittunt humorem,qui vt alimentum intra carnem cótinebatur:quoniam à calore ignis feruens & tumens,ab angustis poris carnis non capitur,& vt dixi,exprimitur quoque. Hoc modo liquari carnes cótingit,non eo modo quo pinguedo,aut adeps:quorum vera substantia,calore liquatur:carnis verò ea humiditas,quæ in carne cótinetur.Ad quod cóprobãdum accedit,quòd succus,qui à carnibus assis effluit(semota pinguedine,quæ simul effluxit) nũquàm cócresit eo modo,quo ipsa pinguedo,aut adeps quæ ab igne semota,postquàm à calore liquata fuerũt,rursus à frigore leui cócrescunt:dictus verò succus nõ,nisi fortè à nimio

frigore

frigore congelationem pateretur,quod aquæ ſimile euenit.Ariſtot.tamen quum intelligeret eam fluxionẽ humoris à carne fieri vi caloris,adſtruxit carnis generationem,concretionem eſſe à frigore factam:cum tamen à calore fiat,accreſcit,hæc in corpore ſanguinis copia, ſicut pinguedo frigore.Non tamen videbitur alienum à ratione, ſi de alimento, quod membra trahere ſolent ſecundum naturam,quo vtuntur ad ſui nutritionem pauca dixerim, eaque euidentia & à Gale.placitis non aliena. Docuit ſanè Galen.lib.3.de Naturalib.fac.vnãquamque noſtri corporis particulam ex ſuccis trahere quod ſibi familiare eſt, & quod amicum. Is etenim finis eſt tractionis,quum nihil ſit (inquit) in rerum natura, quod propter ipſum (vt ſic dicam) trahere,aut attrahendi functionẽ trahat,imò vt eo cuius pertractum ſit, compos fruatur. Sic euenire ventriculo dicit, vt quod familiare eſt trahat, alienum auerſetur. Nec tamen caret alimento per venas ſibi delato, nempe ſanguine. Et rurſus de ventriculo loquens inquit:Porrò is finis eſt,vt eius quod in qualitate conueniens conſentiénſque eſt, partem aliquã capiat,itaq; quod in cibis optimũ eſt,id habitus ſpecie & paulatim ſibi trahit, atque in tunicis ſuis reponit,eis denique adiungit,vbi aliunde ſaturatus eſt, quicquid reliquum nutrimenti eſt,veluti onerosum aliquid reiicit. Rurſus eodẽ libro inquit. Ac venter quidem,poſtquam abundè cibis eſt ſatiatus,& quod vtiliſsimũ ſibi in his eſt, in tunicas,ſibi ſugendo repoſuit,tum quod reliquũ eſt,tanquàm alienũ onus deponit. De vẽtriculo igitur hinc conſtabit,familiares cibos trahere,retinere,atque ex eiſdem ali. Inteſtina verò ſicuti, & ventriculus,præter alimẽtum quod à ſanguine capiunt,nonnihil vtile, cum fæce delapſum ſibi apponunt. Quoniam verò familiaritate,attractiones fiunt,& ſimilitudine (vt diximus) ac conuenientia,communis erit ferè hæc ratio omnibus membris:verùm ſunt quædam ex membris excrementa pura recipientia,quæ aliunde diſquirere cogentur alimentum,de quorum numero veſica fellis eſt.Hæc enim trahit ſuccum adeò ſyncerum,atque amarum, vt ab eodẽ delectationẽ tantùm qualitatis familiaritate ſuſcipiat,non materiã alitioni, veſica quoque vrinaria delabentẽ in ſe recipit vrinã,excrementitiã omnino,qualitate tamen nonnihil proficit,ac perinde ipſam amplexatur,donec aut multitudine grauet,aut qualitate moleſtet. Nihil autẽ ſibi reponit inde veſica vtraque,perinde aliunde expetit alimentũ,per vaſa ſibi à natura data. Id eſt,quod Galen.lib.5.de Vſu partiũ docuit,dicens:Veſica verò, tam quæ flauam bilem ſuſcipit,quàm hæc,quæ vrinã purum,& impermixtũ atrahens proprium excrementum,meritò aliis vaſis,quæ nutrimentum eis præberent,indiguerunt,& veſicæ vrinariæ dicit inſeri maiora vaſa,quòd ipſa maior ſit.Hinc cõſtabit veſicas duas, non ali ab excrementis,quæ ad ipſas perueniunt,& non omnem tractionẽ gratia alitionis fieri, ſed quandoque familiaritate qualitatis fieri attractiones,non ſemper familiaritate ſubſtantiæ.Lienis nutrimẽtum tenue eſt,ſed nigrum non adeò craſſum vt iecoris,neque adeò tenue, vt pulmonis, ſed mediũ tenet,autore Gale.lib.4.de Vſu partium,dicente:Hepar quidẽ ex rubicũdo, & craſſo ſanguine, ſplen autem ex ſubtili, ſed nigro:pulmo verò ex elaborato perfectè, & flauo,& ſubtili,ſpirituoſo,& puro nutricationem recipiunt. Cauſas horum ibidem tribuit Galenus. Prædixerat autem lien eſſe organum purgatorium ſuccorum limoſorum, & craſſorum ac melancholicorum,qui in iecore generãtur,eoſdemq; elaborare,& conficere, & attenuare,& quantum eorũ in familiariſsimum huic viſceri humorem transformatũ fuerit,nutrimẽtum lieni effici:cor verò præter alimentũ quod recipit,ex ſanguine delato per venam coronalem, non nihil ſanguinis ſibi reponere inter coquendum & attenuandũ non eſt dubium. Teſtes interim dum ſanguinem in ſemen mutant,& vaſa ſeminaria ab eodem ali.Gale.in libro de Semine teſtatur,& venas meſeraicas ex chylo,dum ad iecur permeat.lib.14.de Vſu partium. Propter quod (inquit)in vaſis ſeminariis tardius ſanguis albus fit.Demonſtratum enim eſt in libris de Naturalibus facultat.quamlibet particulam ſibi nutrimentũ aſsimilare.Ad finem verò lib.3.de Natur.facul.multorum membrorum alimẽtum refert,oſſa numeroſa quadam mutatione egere,dicens:talemq; eſſe eis medullam, qualis ſanguis carni,cartilaginibus mucoſum quoddã circunfunditur,ligamẽtis,mẽbranis,neruis,lentus humor inſperſus viſitur. Renes tamẽ præter ſanguinem,quem per venulas carni inſertas recipiunt, alium cum ſero, & vrinæ fuſione trahunt,quo aluntur: ſimilis autem eſt ei parti,quæ cum ſero lactis, caſeo confecto excurrit,ex qua recocta,quam vocant conficitur,ſero rurſus cocto.Nec puto aliquem adeò rerum ignarum futurum,vt hæc neget:nam & Galen.hoc idem teſtatur lib.5.de Vſu partium,dicens:Iam igitur apparet etiam ſpiſsitudinis renum cauſa,aut potius cauſæ. Duæ enim ſunt hæ,ſcilicet vt facile attrahatur huiuſmodi humidum,& maximè cum adeò propinquum fuerit quod attrahit,& vt nutriantur eo renes. Et rurſus ibidem cum dixiſſet, veſicam fellis ob anguſtiã meatuum, ſynceram trahere bilem, lien verò ſanguinem ſimul cum melancholico, ſiue excrementoſo ſucco trahere, & ob vaſorum amplitudinem,nec lienem,neque renes,ſyncerum trahere excrementum,neque lienem ſuccũ melancholicum, videlicet, neque renes, vrinam: deinde de renibus, inquit: Renum autem vterque multum quidem flauæ bilis attrahit, & ferè eius vniuerſum, quod vtique arterias, quæ ſunt

An cum vrina deferatur alimentũ renibus.

Renes qua materia alantur.

in ipsis,& venas habere contigerit,multum autem & sanguinis,quantum videlicet, eius est humidius, & subtilius : sed biliosum quidem excrementum quantuncunque non fuerit, crassum valde cum vrinis egreditur,sanguis verò in ipsam carnem renum regurgitat, exudatque,sicut fæx quędam,& hic iam paulatim vaporis modo,in totam ipsam carnem disseminatur,adponitur,adnascitur,vnitur,& nutrimẽtum fit renibus. Quod autem fæcis modo in renibus manere dicitur,constat percolatum esse sanguinem delapsa vrina, sanguine verò manente,alimentúmque præstante.Præterea notum est in renum imbecillitate,vrinam mingi cruentam:quia sanguis cum vrina tractus non percolatur. Quin & lib.1.de de Natura.facult. Asclepiadem reprehendit,circa facult.tractricem renum,& addit de eis loquens, quos non solùm Hippocr.Diocles,Erasistratus,Praxagoras,aliorúmue optimus,quisq; secernere, à sanguine vrinas crediderunt:verùm etiã coqui ferè omnes norunt.Sanguinis igitur nonnihil cum vrina trahunt,quem percolant, apponunt & vniunt sibi. Actiones verò,quas in animalibus fieri conspicimus,à simplicibus particulis,an ab instrumentariis procedant, dubium videtur. Galen.etenim à simplicibus procedere testatur,qui lib.de Differ.morborum, inquit:Iam verò aliàs demonstratum est in ipsis, (nempe instrumẽtariis partibus) esse vnam aliquam,quæ sit actionis causa,reliquas verò omnes,vt huic vsum quendam præstent fuisse creatas.Sit nobis exemplum,modò oculus,in quo crystallinus humor,potissimum videndi instrumentum,& causa est,membranæ tamẽ eidem ad visionem ministrant. Rursus lib.3.de Locis pa.cap.4.de intemperie loquens inquit:Iam enim explicauimus eam similarium partium,quæ primò operantur,communem esse dispositionẽ, & rursus libr.1.de Meth.meden. inquit:Est enim instrumentũ oculus,actio verò visio,vna ex particulis eius similaribus, ac primũ visionis instrumentum,crystallinus humor. Ex quibus manifestè constat, actionum principia,in simplicibus esse,& à simplicibus proficisci.Nã & si oculus visioni accõmodetur, & oculũ videre dicamus : quoniam eius est visio,videndi principiũ humor crystallinus est: sic etiã quanuis incessio cruris sit opus,& apprehensio manus,incedendi atq; apprehẽdendi, potissimum instrumentum est neruus. Sed tamen his cõtradicere videtur, quod libro de Sangui.missione,cap.4.habetur, cum inquit: Quum ergo primarias actiones à similaribus corporibus perfici ostensum sit,ab instrumẽtariis verò secundarias:non ergo omnes à primis,& simplicibus procedũt. At actiones primas eas intelligere oportet,quæ à solis partium temperaturis procedunt,vti coctio ciborum,sanguinis,aut carnis generatio,in sensibus imaginatio,& cogitatio:secundæ actiones sunt,alimentorũ distributio,tractio,retentio,expulsio in animali facult.motus localis,visio,tactio,& reliquæ. Quando tamen Galen.à primis, & simplicibus fieri dixit actiones omnes, rectè quidem dixit, vt à causis, & præcipuis instrumentis,quibus insidet temperamentum,in quo facultates omnes sitas voluit multis in locis. Nec tamen inde sequitur,secundas actiones non perfici ab instrumentariis : aliud enim est, inchoari,aliud perfici. Coctio sanè à simplicibus,& similibus inchoatur,atque perficitur,sic etiam,& imaginatio:visio tamen,& localis motus,à simplicibus inchoantur,ab instrumentariis verò perficiuntur. Sed rursus Aristot.libr.2.de Part.anim.cap.1.Similares partes sensibus inseruire dixit,vt passioni,dissimilares motui,vti actioni:nam sensus à similibus patiuntur, & ea ratione naturæ interpretes,singulos sensus,singulis elementis coaptabant,vt ab externis causis similitudinis ratione,mutationes susciperent.atque addit,Eo quoque efficitur necessariò,vt membra nonnulla similaria in animalibus habeantur:vis enim sentiendi sita in his est.Actiones autem per dissimilaria administrantur.Nos hac de re,Gale.doctrinam suis placitis respondentem agnoscimus,quam etiam explicuimus.Retulit etenim ipse ad simplices,& primas particulas omnium actionum,& sensuum,principia:quoniã essentiam animæ ignorauit,omnia à facultatibus procedere,dicens:quas in partium temperamentis sitas esse voluit,temperamenta verò simplicibus,& primis particulis debentur:igitur eis & actionum principia. Nec tamen à suis placitis,vel tantum vnguem discessit Aristote.qui animam omnium actionũ statuit principium & causam,in animatis corporibus. Cùm itaque sensationes passione perfici intelligeret,ad patiendum autem, à congeneribus vnam sufficere naturam simplicium naturarum voluit esse sensus : quanuis non ignoraret ad visionẽ esse mẽbranas vti mediũ necessarias,& medij ratione ministrare cuticulam tactui,& gustui saliuam:verùm media non sunt instrumentorum, in quibus actiones,aut passiones complentur, partes. Motiones autem corporeas,ab anima quoque procedere nouit,egere autem dissimilaribus instrumentis : nihil enim appræhenderet manus,nisi neruis accederent musculi,neque cruribus incedere valeremus,nisi musculis adiuncta essent ossa.Sed dices,à temperamento neruorum motus locales procedere : nam si distemperetur neruus refrigeratione,non mouebis crura:rectè dixeris: verùm non sequitur à temperamento nasci motum crurum.Si enim refrigeretur neruus,non mouet:quoniã non suscipit animæ facultates,aut quoniam ineptum redditur animæ instrumentũ.Non quoniã temperies est illius actionis principiũ apud Arist. sed facultatis suscipiendæ dispositio. Adde quòd si temperaturam motus localis initium

An actiones omnes à similaribus partibus procedant.

statuis

ſtatuis:quoniam ipſa mutata non mouetur animal,ita enim dices,ac rectius, à figura & ſitu motum cruris procedere:quoniam ſine his non mouetur crus,aut animal incedit. Colligis iam ex Gale. omnes noſtras actiones à ſimplicibus & ſimilaribus,quas diximus partibus,ortum habere,ſiue ab earundem temperamentis, licet ex eis nonnullæ non niſi in organis perficiantur,ac partibus diſsimilaribus. Ex Ariſt.verò ſenſuum actiones,ſiue paſsiones, in ſimplicibus & ſimilaribus exerceri,motiones in diſsimilaribus,omnes tamẽ ab anima procedere,tanquam ab agente præcipuo. Has omnes corporis partes alia diuiſione colligit Gale.lib. artis medicæ,ſic,Pars etenim omnis aut eſt præcipua,aut à præcipua orta, aut inſitam habet potentiam,ita vt neque aliarum gubernationi præſit,neque aliunde gubernetur,aut inſitam, & aliunde emanantem habet facultatem. Hac diuiſione omnia noſtri corporis membra cõpræhendere videtur. Præcipua nanque membra quæ inſitam habent facultatem, quam aliis tranſmittunt,nempe exortis,quatuor ſunt,cor,cerebrum, iecur & teſtes:quæ membra vitæ, ſenſus,motus,alitionis,& generationis ſunt initia.Membra à præcipuis orta ſunt,arteriæ,venæ,nerui,& vaſa ſeminaria. Facultas nanque vitalis arteriis à corde tribuitur, animalis neruis,à cerebro,naturalis venis à iecore: generatiuã quoque vim quæ teſtibus ineſt, & ſemini tribuitur,vaſis ſeminariis impartiuntur teſtes,& ſi non adeò perfectam,vti ipſis ineſt. Membra quæ inſitam habent facultatem,ita vt neque aliorum gubernationi præſint,neque aliunde gubernentur,ſunt os,cartilago,ligamentum,membrana,adenes, caro ſimplex. In quarto genere ſunt membra,quæ inſitas habent facultates,& aliunde manantibus egent ad ſua implenda munera,vt ſeptum tranſuerſum,& ventriculus.Nam ventriculus præter coctionem, quam ſua facultate exequitur,appetitu eget animali, & ſeptum tranſuerſum præter alitionẽ, quam naturali altrice facultate exercet,animali eget admotum. At verò hæc diuiſio Galen. nunquam mihi ſatis placuit,ſi aduerſus ſapientiſsimi viri placita licet aliquando liberè mentem aperire.Non enim videtur diuidendi rationem ſeruare,incipiens à membris præcipuis, deinde in diuiſione adiungens gubernãtia,ac gubernata,nempe inſitam habentia,& aliunde manantem facultatẽ ac ſi non haberent præcipua inſitam & aliunde manantem facultatem, quod falſum eſt. Præterea ſecundum membrũ diuiſionis cum quarto planè coincidit.Nam exorta inſitas habent naturales facultates,vt nerui,& aliunde ſuſcipiunt animalem, & vtraque tam exorta, quàm quæ in quarto genere dicta ſunt gubernantur, ſed non gubernant. Hac tamen diuiſione ſingula membra accuratè compræhendes, Membra aut gubernant aut non:ſi gubernant,aut gubernantur aut non:ſi gubernantur atque gubernent, ſunt cor cerebrum,iecur teſtes. Gubernans autem membrum, quod non gubernetur, nullum eſt apud Gale.Si verò non gubernat,rurſus bifariam fiet.Nam aut non gubernat,neque gubernatur, huiuſmodi ſunt,oſſa,cartilagines,ligamenta,membranæ,caro ſimplex,adenes,adeps. Si verò non gubernent,ſed gubernentur,aut ſunt exorta à præcipuis,vt nerui,à cerebro, venæ à iecore,arteriæ à corde,vaſa ſeminaria à teſtibus:aut nõ ſunt exorta, vt lien,renes, ventriculus, vterus,& ſeptum tranſuerſum,quæ venas,& arterias,ad ſuas actiones complendas ſuſcipiũt. Hæc de membris,& eorum generatione dicta ſufficiant.

Membrorũ diuiſio, quæ optima.

De temperamentis humanorum corporum,& membrorum. CAP. IIII.

AD quartum inſtitutum accedamus,ordinem noſtrum à principio propoſitum obſeruantes,in quo de temperamentis agemus. Et quamuis nobis in animo ſit,de temperamentis humani corporis agere, orationis conſequutione ad finem quoque nonnulla dicemus,de rerum externarum temperaturis, tum vt euidentiora reddantur, quæ de mixturis quatuor elemẽtorum dicentur,tum vt ex facultatibus ipſarum ſingularum mixtionum potentiæ innoteſcant. Iam ergo temperamentũ Græcis κρᾶσις,apud medicos mixturam quandam ſignificat calidi,frigidi,humidi,& ſicci,vbi talis fuerit,vt alicuius mixti formę poſsit inſeruire. Temperamentum enim non de quauis mixtione rerum dicitur: ſed de ea, quæ fit eorum quæ inuicem agere,ac pati poſſunt,aliter enim (vt cap.de elementis docuimus) nec mixtum,nec mixtio fit,id verò quod non miſcetur alteri, non attemperatur ipſi. Loco eodem pariter aſſeruimus,elementa prima corporum eſſe ignem,aerem,aquam & terram:hæc enim & confundi,& agere inuicem poſſunt,vt inde mixtum fiat,& temperamentum mixto debitum. Erit ergo temperamentum,ex calido, frigido, humido, & ſicco,ad alicuius mixti generationem decens mixtura. Porrò miſcentur quatuor prima corporum elementa pariter atque eorum qualitates.Vnde fit,vt in omni mixto duplex ſit temperamentum, alterum ex ſubſtantiis elementorum:quas & miſceri & manere in mixto oſtendimus,alterum ex qualitatibus,quæ in elementis præfuerãt,& in mixtis corporibus permanent.Vtraque verò calidi, frigidi,humidi,& ſicci mixtura, aut temperamentũ appellatur:quoniam quãuis caliditatem, aut albedinem,qualitatem ipſam,non corpus calidum,aut album appellemus:calidũ tamen, aut album de ſubſtantiis,& qualitatibus dicere Græcis mos eſt.Licet enim corpus ipſum calidum appellare,& caliditatem, calidum dicunt:quanuis corpus calidũ caliditatem nõ liceat nominare,ſic album,& corpus & colorem licet appellare,& colorem dicunt albedinem,non

Temperamentum.

Temperamentum duplex.

tamen corpus album,albedinem dicere solent. Quamobrem temperamentum calidi,frigidi, humidi & sicci,mixturam corporum, & qualitatum significat:quoniam corpora & qualitates,quæ corporibus insunt,calidum,frigidum, humidum , & siccum nominantur. Licet id apud Latinos non sit in vsu,apud quos non rectè dicitur caliditas,calidum. Et quanuis albedo dicatur albus color,non etiam album in neutro genere:cuius generis est color,Græca lingua χρῶμα apud eos:tamen rectè dictum est à Gale.lib.1.de Temperamentis θερμὸν, id est calidum,de calore dici & de corpore calido:& λευκὸν,dici de colore,& de corpore albo. De calore verò dici θερμότητα, id est,caliditatem,non de calido corpore , & de colore albo dici λευκότητα,id est,albedinem,non tamen dici de corpore albo. Quum itaque Galen. dixerit, mixturam,aut temperatum,calidi,frigidi,humidi,& sicci:quoniam hæc nomina corpora, & qualitates significant:duas temperaturas intelligemus:alterā quæ in substantiis,alteram quæ in qualitatibus consistit. In humano igitur corpore,quemadmodum in omnibus aliis intelligere decet:vnam temperaturam fixam,ac innatam,à prima ipsa generatione , quæ à primis elementorum corporibus contrahitur:quorum mixturam consequitur,quam variari admodum difficile est, etsi ætatū processu caloris longa in humidum actione , aut magno aliquo morborum incursu,aut longa contrariorum ciborum consuetudine,ipsam mutari contingat. Alteram etiam nosse opus est , quæ in primis ipsis qualitatibus elementorum consistit, quam multis causis variari videmus. Hæc enim non tantùm ex primis qualitatibus, quas ad mixturam elementa perduxerunt,constituitur:sed & ex his,quæ cum cibis,& humoribus,& spiritibus,& aere ambiente, ac inspirato in concursum aguntur , quam etiam vel momento temporis,inuariatam manere non contingit:quanuis parum, & intra sanitatis limites varietur,& breui mutatione. Hæc tamen,vt à quātumuis leui causa mutatur,ita facilè restituitur, & à leuissimis causis in priorem statum agitur. Nam quemadmodum corpus ex moderata exercitatione calidius redditur,ita ex paulò maiori infrigidari incipit, à qua dispositione leuant,aut quies,aut cibus,aut vini potus:sic etiam,vt temperaturam innatam, quæ ex primis corporum elementis constituitur,mutare non est facile, ita neque ipsam labentem restituere:inde fit,vt hecticam febrem curare,aut laboriosum sit, aut omnino impossibile,veluti & senectam , & naturalem mortem impedire. Quàm etiam difficile sit imbecillam in essentia facultatem , quæ huius temperamenti mutationem sequitur,reparare , omnibus est notum. Hanc temperaturam,quæ corporum elementorum mixtio est:substantia quædam sequitur, quæ mixtis corporibus superuenit,& hæc est mixti forma,aut vna,aut multæ. Quæ tandiu in materia elementorum simul cum formis ipsorum continetur, quandiu nullum elementorum tantum reliqua superat,aut duo reliqua,vt longè absit elementorū ipsorum concentus,ac moderamētum, ab eo per quod generari,ac conseruari forma ipsa mixti,& potuit,& debuit. Quando verò valde secesserit,mixtio ipsa soluitur,ac mixti forma corrūpitur,quam sequitur,vt elementa in proprias migrent sedes,aut noua alia mixtura,ac mixtorum mensura sequatur,quæ alterius speciei formæ sit apta. Alteram verò temperaturam (quæ primarum qualitatum agentium,moderamen quoddam est) existimare oportet , ad formæ mixti generationem,non tamen ad permanentiam (nisi in magna quadam latitudine) esse necessariam. Hanc mixturam nulla sequitur qualitas ab ipsis distincta , quam quidam falsò crediderunt ex actione,& passione quatuor primarū qualitatum cōsurgere. Ex eis enim quidam inter iuniores philosophantes dixerunt,primas ipsas elementorum qualitates corrumpi, atque duas generari,vnam mediam inter calorem & frigiditatem,alteram mediam,inter humiditatem,& siccitatem,humiditate,& siccitate:caliditate , & frigiditate corruptis. Et has duas continere potestate quatuor ipsas primas qualitates.Mediam enim inter calidi & frigidi continere potestate calorem & frigiditatem:mediam verò inter humidū & siccum, cōtinere hæc potestate,non quidem summas,sed medias,ita vt corporibus aliis moderatas qualitates,quas potestate continent,inferre possent,& ab immoderatis qualitatibus corpus tutari , & à proprio temperamento lapsum,in ipsum restituere. Alij verò dixerunt, temperaturam vnicam tantùm ex primarum qualitatum actione confici,ipsis corruptis , atque hanc quatuor ipsas primas qualitates,potestate continere,eamq; posse medium id temperamentum , in proprio & alieno corpore inducere,calida admodum corpora refrigerando , & frigida calfaciendo, sicca humectando,& humida siccando.Quos omnes constat longissimè à veritate aberrare. Primò,quia dato quòd calore & frigore æquis potentiis concurrentibus, concederet aliquis ex ipsorum actione mediū quoddam generari, quod vtriusque naturā referret:vbi calidum vincat,id nulla ratione posset suaderi:nam id à frigido se minori vinci nō posset , non ergo corrūpentur ambæ qualitates,sed tamen calido vincente,vt in mixtis calidioribus,temperamentum primarū qualitatū fit,ergo id nō erit quoddā genitū ab extremis qualitatibus diuersum,ipsis corruptis.Rursus si ex actione caloris ignis,& frigiditatis aquę mediū generaretur, corruptis vtrisque qualitatibus,sequitur ad inductionē formæ aquę in subiecto sic tēperato, per mediam illam qualitatem,tantam frigiditatem induci debere,quanta in subiecto summè calido,

Temperatura duplex.

A primis qualitatibus nullum temperamentum aliud ab ipsis consurgere.

calido,quod formam aquæ deberet suscipere. Probatur consequentia:quoniam si ad inductionem formæ aquæ in subiecto desiderantur octo portiones frigoris,corpus dictũ sic moderatum non plus habet frigoris,quàm quod est summè calidum, ergo quemadmodum in corpore summè calido octo frigoris portiones sunt inducendæ ad formam aquæ,ita in corpore sic moderato.Hoc tamen consequens falsum esse docet experimentum. Facilius enim corpus,sic moderatum transibit in summam frigiditatem,& minori alteratione,quàm summè calidum. Præterea isti negant primarum qualitatum contrariarum concursum in subiecto vno,quod manifeste aduersatur his,quæ docuimus in cap.de elemẽtis,ex doctrina Hippocrat.& Galen. Præterea quo tempore elementa inuicem agunt,& patiuntur,vnumquodque sui contrarij qualitatem supprimit. Supprimat ergo vnum reliquum,donec ad mediam suam latitudinem deducatur. Tunc dicet aduersarius , mediam illam qualitatem generari, primis & extremis corruptis. Verùm quæritur ab ipso, quæ fuit causa reliquam mediam latitudinem remanentem corrumpens,aut quare corrupta est,aut cur sine remissione & subitò,sine amissione graduum.Non est quòd suam ipsorum sectam possint defendere,sed con cedant oportet,id temperamentum ex ipsis primis elementorum qualitatibus constare, quæ inuicem agendo seipsas remiserunt.Quòd si dixeris ex earum actione summè remissas fuisse,& tandem corruptas,& mediam illam vnam aut duas genitas,id falsum esse facilè constat. Quoniam si ex actione caliditatis & frigiditatis , ambæ ad summam remissionem & corruptionem perueniunt,qualitas media genita vnde accipiet,calefaciendi & infrigidandi potentiam:non enim ab ipsis qualitatibus,quæ ad extremam remissionem deductæ,nullam aut re missisimam calefaciendi aut infrigidandi potentiam habebãt , neque ab ipsis corruptis,cùm iam non sint. Præterea,si qualitates elementorum , ante huius qualitatis mediæ generationem corrumpi debent,omnes mediæ qualitates genitæ,eiusdem erunt potentiæ.Nulla enim ratione,vna erit potestate calidior altera:nam quæ potestate calidior esse deberet , insequeretur caloris dominium,in qualitatibus agentibus,quæ tamen iam corruptæ sunt. Dices fortè ipsas post generationem mediæ illius manere,vt quidam.quod si ita est,ipsis manentibus illa inutilis erit. Poterit enim mixtum per primas illas seruari,& singula efficere.Lapsus tamẽ omnes adhuc morbosos in pristinam sanitatem restituere , ad formam ipsam mixti attinet, simul cum formis elementorum,quæ in mixto continentur,ac potestate continent quatuor ipsas primas qualitates,quibus accedunt alimenta,aer ambiens,& nonnunquam medicamen ta.Adde quòd si ex diuersa mensura,qualitatum primarum agentium , diuersa qualitas media generari debet,ipsis adhuc manentibus,in omni actione infinitæ tales deberent generari. Ponamus enim ex actione caloris ignis,& frigidæ aquæ,mediam qualitatem consurgere debere:vincat autem calor sensim frigiditatem,in omni momento temporis , actionis diuersa, & alia erit earum qualitatum mensura & proportio. In omnibus igitur momentis , siue instantibus qualitas vna media generabitur,quæ mensuram illam sequatur, & in infinitis infinitè:non enim obest quidpiam quominus talis qualitas media producatur. Has duas temperaturas in omnibus mixtis existere non est dubitandum: in humano verò corpore notissimæ sunt. Vna enim est in membris ipsis,& elementorum suorum mensuram sequitur,qui nullam prorsus manifestam efficit actionem,præterquàm in proprio subiecto , vt fit in his, qui sine medici auxilio à febribus sanantur,aut aliis morbis intemperatura. Euenit etiam,vt vi huius temperamenti actio consurgat in alienam materiam , mixtam tamen ad minimas partes:quod fit in succis plantarum & fructuum,& medicamentorum, quibus mel ac succi, miscentur in compositione:nam ibidem substantiæ ad minimas partes mixtæ, efferuescunt, & calorem nanciscuntur actu talem, & qui nulla mutatione alia accedente , se & suam vim pandit,aliud corpus mutans, & alterans, cui miscetur. Quod etiam in pipere , & nasturtio constat,quibus facultates agendi insunt ab elementorum mixtura, & nullam extra se produ cunt actionem,quanuis calidorum elementorum manifestum cõtineant dominium, nisi in actum reducantur,ab actuali calore,qualis qui in animalis corpore continetur, aut, vt dixi, facta mixtura. Quamobrem potentia talis dicitur aliqua temperies.Altera verò,quæ in primarum qualitatũ concursu consistit,in non animatis corporibus adest, & tactu discernitur: in animatis verò nota admodum est, quæ ex omnium temperamentis concinnatur : nempe humorum,spirituum,& aeris,qui inspiratur , & transpirat, ac dicitur actu talis. Nec tamen putandum est , hanc qualitatum temperaturam ex ipsis extremis coniunctis prodire , vbi summa permanserint,vt quidam putauit. Voluit enim summam caliditatem ignis, summæ frigiditati aquæ misceri,in aquæ & ignis mixtura , ac medium non esse intensione medium, sed potestate medium,non inquam remitti calorem,aut frigiditatem, sed integras qualitates misceri,potentiam verò retinere mediam,& id esse aliquam temperaturam ex calore, & frigore fieri. Ad quod probandum adducit argumentum de aqua feruenti & frigida , quibus mixtis statim sentitur tepor. Verùm nõ est credendum adeò breui tempore qualitates fuisse remissas:sed integras manere,verùm decipitur. Nam si quo tempore ignis aquæ miscetur,ac confun

Temperatura potentia talis, & actu talis.

Contra Fernelium.

confunditur in mixtione,ignis aquæ frigiditatem non remittit,aquæ forma non corrumpe-tur:quanuis ignis ipsam superet. Rursus si frigiditatem non remittit, caliditatem non introducit,nunquã igitur vnum in alterum transibit. Rursus si quum inuicem miscentur,& debito modo applicantur,summè calidũ,& summè frigidum,vnum alterum nõ remittit,nunquam se inuicem remittent:sed aut nunquam,aut repente,& sine motu,vnum alterum corrumpet,quod non fit. Quòd si respondens dixerit,ignem non posse corrumpere aquã, vbi ea proportione misceantur,quæ ad mixtionẽ sit conueniens. contra id est ratio:nam si cum ignis aquam valde superat,ignis aquã corrumpere valet, vbi parum superauerit,quod fit in mixtione,ignis aquã alterabit,& calorem remittet,quãuis eum non corrumpat.Omne enim agens,quod suo contrario applicatur,aut id neque alterat nec corrumpit, aut alterat & corrumpit,aut alterat,& nõ corrumpit:corrũpere verò,& non alterare,non euenit. Quod ergo altero maius est,non valde alterat,sed non corrumpit ipsum. Alterare enim & corrumpere, non contingit in mixtione,mixtionẽ quoque sine alteratione fieri apud Arist.lib.1.de gener. & Gal.lib.de elemẽtis,est impossibile.Quod autem adducit de aqua feruenti,& frigidissima mixtis,id non est simile:quia aquæ illæ nõ miscentur,sed ambæ vniuntur,cum tamẽ vniuntur,ad minutissimas partes confunduntur,in quibus qualitatũ alterationem breuissimè fieri posse cõstat. Possem similiter asserere ad certum tempus qualitates summas manere,verùm ob partium confusionẽ, à sensu non discerni, sed procedente tempore actione concitata vtrasque remitti,& ad medium deduci. Itaque ex elementorum mixtione tam substantiarum, quàm qualitatũ ipsorum multa media consurgere possunt: aut enim æquis potentiis occurrunt,& exquisitè mediũ generabitur,aut non æquis,& genitum erit intermediũ,non exquisitè medium. Elementa verò extrema sunt, & ob id simpliciter talia appellata:mediũ verò ex æquali ipsorum concursu,pariter simpliciter mediũ erit.Extrema sunt ignis,aer,aqua,& terra,quæ sunt simpliciter,& omni dempta collatione calidũ,frigidum,humidũ,& siccum:quoniam extremè & summè talia sunt. Medium verò exquisitè simpliciter mediũ est,nulla facta ad aliud collatione,estq; medium in vniuersa substantia generabiliũ,& corruptibiliũ , quod etiam temperatũ ad pondus appellãt:quod an sit,& cuius temperatura sit dicemus. Possunt tamen elementa variis,& inæqualibus mensuris occurrere, atque inde innumeræ fient temperaturæ,maioris,& minoris ratione dissidentes.Nam & caloris latitudo quæ est inter ignẽ, & medium in vniuersa substantia infinitas habet latitudines,in quarum qualibet posset vnũ mixtum generari,cui illa temperies responderet. Quoniam tamen infinitorũ non est scientia,has omnes temperaturas ad finitas reducemus,vt earũ cognitio haberi possit, quæ docetur à Gale.in lib.artis medicin. Sunt autem hæ nouem genere,quæ omnes mixtorum temperaturas compræhendunt,quarũ prima dignitate,& docendi ordine temperatissima est,media in vniuersa substantia,à qua prius inuenta,ad aliarũ inuentionẽ procedemus. Hæc enim in vniuersa substãtia vt regula,& Polycleti statua est habenda. Nam quemadmodum statua Polycleti,vt optima ab hominibus laudatur,& statuariis vt exemplar habebatur,& vbi mente concepta fuerit,tanto aliquã aliam perfectiorem esse dicimus,quanto magis ad hanc com mensuratione partiũ accedit:sic medium vniuersa substantia primùm statuere oportet,vt ad ipsum respicientes,reliquorum omniũ temperaturas metiamur, ac tales esse iure dicere possimus, vniuscuiusque lapsum ipsius collatione diiudicantes. Hæc talis erit,inter calidum & frigidum,qualis ea quæ fiet ex mixtura aquæ feruentis & gelidæ,æquis portionibus.Tenent enim extrema simpliciter caloris,& frigoris,aqua ferues & gelida,ac ex earum mixtura, siue confusione æquis portionibus exactè medium conficietur,quod medium tenebit extremorum caloris & frigoris. Medium etiam inter siccum,& humidũ sic inueniemus,vbi pares cineris,& aquæ portiones quis misceat,atque cõfundat:licet enim ad minimas partes hæc confundere,vt mixtum corpus inde resultet,quod verè mixtum sit, ob partiũ mixtionem. non enim sola iuxta positio partium naturæ opus est,cui Deus summus maximus præest, vti in omnium rerũ actionibus,vt suprema,& infinita potentia. Id tamen quod sic mediũ est,duri & mollis,mediũ etiam obtinebit,nisi fortè immodicè aut frigeat aut incalescat,ita vt fundatur,aut concrescat.Si ergo quatuor ipsæ elementorũ substantiæ potentiis æquatæ cõfundantur,actione & passione mediãtibus,mediũ exquisitè & simpliciter tale generabitur,quod erit mediũ in vniuersa rerum omniũ substantia:id verò cutẽ humani corporis temperatissimi,ac in specie humana medij esse,notũ euadet. Auicẽna tamẽ Auerrois,& eius sequaces,impossibile reputãt fieri,vt aliquod mixtũ sit mediũ in vniuersa substantia,nedũ in humana specie, aut mẽbris humanis. Putant enim fieri nõ posse,vt ab elemẽtis potẽtia æquatis,aliquid conflet:nõ enim fiet ab æqualibus actio,& sine actione nõ fit mixtio. Nullum igitur fiet mixtũ, neque aliqua temperatura,quæ mediũ obtineat extremorũ,quàm ipsi tenẽt esse formæ mixti instrumentum,quàm etiam ex omni mixtione primarum qualitatum agentium consurgere dicunt,nec sine ipsa mixtum aliquod constare posse.Hanc itaque Auicennam,& Auerroem negare ferunt eorundem asseclæ. Galenus verò qualitatum ipsarum æqualem mixturam

Temperatura media & quæ ab ea labuntur.

Temperaturæ nouem.

Temperaturæ ad põdus inuentio.

Barbarorũ opinio de medio in uniuersa substantia.

conced

concedere,non addita temperatura illa,ex actione resultante,& ea ratione Galen.& reliquos non pugnare:quoniam illi negant,temperatum in vniuersa substantia, quod sit media qualitas,non tamen id,quod in ipsis consistit qualitatibus,sed id cum Gale.concederent.Contra quos suprà probauimus,talem mediam temperaturam non esse, neque vnquam in rerũ natura fuisse. Modò verò eorum sectam multis modis confutabimus. Primò si talis media temperatura & media qualitas, quam ferunt, æquatis qualitatibus fieri posse negant:pariter negare tenentur,mixtum aliquod posse generari, ex æquatis elementis:nam omne tale temperaturam aliquam possidebit, quæ aliud erit à primis qualitatibus. Non ergo saluant iuniores Auicennistæ Gale.dicentes ipsum verum dixisse,dari mediam temperaturam,in qualitatibus primis tantùm: nam ipse mixti temperaturam hanc statuit: nempe cutis humanæ, quæ hoc temperamentum sibi exposcit. Præterea notum est,quòd si talis qualitas media generatur,id erit in instanti. non enim habet gradus intensionis: generatur ergo ab actione, quæ præcessit,vsque ad instans suæ generationis,non ob præsentem.quoniã in instanti non fit actio. Ponamus ergo elementa inæqualia coniungi, verùm id quod minus iuuari ab extrinseco,ita vt possit maius remittere,ipsum verò minus augeatur,vtrunque verò ad mediũ perducatur:alterum per intensionem,alterum verò per remissionẽ, quo tempore media illa temperatura,quam dicunt,generari deberet:quoniam quanuis actio tunc non esset, quia æquata dicunt contraria, id tamen ad generationem prædictæ qualitatis non est necessarium, sed satis est ipsam præcessisse,vt dixi. non enim aliter aliæ generari possent.Sed eorum fundamentum falsissimum est,& contra bonam philosophiã æquatis elementis potentia, actionem non consurgere & mixti,aut mediæ qualitatis generationem. Nam si talis media qualitas non consurgit id non est (vt nos diximus) quia illa omnino est inutilis, & nulla talis est in rerum natura:sed quia vt ipsi volunt,sine actione non generatur, & elementa æquata non agunt. sed id falsum est. Nam inter calorem & frigiditatem aliquo modo dispositis possibilis est reactio. Sit igitur ita, vt caliditas portionum quinque agat corrumpendo frigiditatem trium, & repatiatur ab ipsa. Sequitur ergo,quòd caliditas porti. quinque aget in frigiditatem quatuor portionum,& ab ipsa repatietur. Quòd agat in ipsum,non est dubiũ: quia est maior ipsa, quòd tamen repatiatur caliditas portionum quinque à frigiditate portionum quatuor, constat:quoniam si caliditas quinque portionum repatiebatur à frigiditate trium portionum,repatietur quoque,ab ea quæ est quatuor portionum.Rursus frigiditas quatuor portionum potest agere in eam caliditatem,quæ est quinque portionum: aget igitur in eam quæ est quatuor portionum. Idque manifestè colligitur: quoniam non tantùm inter æqualia actio,& repassio versantur,sed quod minus est,in maius agere nihil prohibet: probabimus enim in repassionibus maiora agentia à minoribus repati, & alterari: quanuis ab eisdem nunquam funditus superentur, ab subuertantur. His probatis sequitur eos malè dixisse ab æquis elementorum facultatibus,non prodire actionem, nec qualitatis illius mediæ, quam ipsi ferunt generationem. Adde quòd hæc optima temperatura non constat ex elementis æquatis à principio generationis,sed ab ipso principio humidum superat siccum, & sensim peruenitur ad æqualitatem in ætate adolescentiæ,vt dicemus.Nos verò omnimodo contendimus nullam talem esse temperaturam (quæ sit qualitas à prima distincta)neque vnam neque duas. Sed tamen in humana specie asserimus esse æquale medium in vniuersa substantia,quod in primorum elemẽtorum æqua mensura consistit,quæ sic inuicem occurrunt,ac seipsa attemperant,vt nullum videatur suum contrarium potentia superare. Quod corpus quanuis omnium membrorum temperamentis commensuratis medium sit, non in omnibus tale seruat medium,sed quædam ipsorum calida admodum sunt,quædam admodum frigida,quædam sic etiam sicca,aut humida. Sola tamen cutis medium id ostendit, ex cuius temperatura de toto corpore pronunciare licet. Si nanque cutis corporis, vbi secundum naturam valeat, temperata fuerit: manifestè docet totius corporis membra talem habere inter se proportionem,vt in omnibus computatione facta,pares elementorum portiones contineantur. Sic enim Galeni sermo visus est probare ac docere, primo lib.de Temper.non tantùm animalium,sed & omnium aliorum mundi corporum,temperatissimũ esse hominem,pariter etiam,quòd omnium ipsius partiũ interna cutis manus ab omni distemperie prorsus est immunis.Talem verò mensuram seruat cutis illa,quam à principio cap.de membris diximus,genitam ex semine ad tuendum corpus à sudore, qui in animo seruatur: vbi tamen huic caro adgeneretur. ea enim est cutis, quæ Græcis δέρμα appellatur, ad cuius temperamentum perficiendum accedunt membrorum omnium alterationes,& sanguinis & spiritus occursus. Licet quoque ex eius temperamento ferre temperamentum totius, maximè in regione temperata, non tamẽ in ea,quæ admodum calida,aut frigida est, neque in his qui inæqualiter sunt temperati,vt quidam pituitam sæpe vomentes,toto corpore graciles,& quidam bilem vomentes,habitum referentes pituitosum. Similiter cutis media erit, vbi duritiam,aut callum non cõtraxerit,sed media in mollicie ac duricie existat, & quæ tangendis aliis

Temperatũ ad pondus exponit.

aliis corporibus sit aptissima. Media verò in calore & frigore existit: quoniam neruus quidam carne,& sanguine plenus est, neruus tamen frigidus est,& exanguis: caro verò calida, sanguine plena, ac perinde cutis medium vtriusque tenebit, quia ex vtrisque constituitur. Posset tamen quis obiicere corpus humanum medium in vniuersa substantia apud Galen. non constare ex paribus elementorum portionibus: nam si leuia & grauia elementa, æquis portionibus occurrunt,corpus medium esse debet grauitate & leuitate, inter ignem & terram,ac non esset ille homo adeò grauis,vt aqua,nec adeò leuis,vt aër. quod falsum esse constat. Ad quod dicemus,in corpore temperatissimo æquas portiones elementorum contineri,sed tamen extrema ipsa non habent suarum qualitatum æquas mensuras:nam terra multo magis continet grauitatis,quàm ignis leuitatis,quanuis ignis sit summè leuis,ita vt nihil sit ipso leuius. Facilius enim est prohibere,ne portio aliqua flammæ ascendat, quàm terræ portionem ne descendat:quinimo si flammæ & aquæ similes portiones in aëre positas velis à motu cohibere,ignis motum arcebis facilius,neque id experiri decet,ignem in loco aliquo concludendo:quoniam tunc non tantùm leuitate,sed raritate pugnabit.Mixtum ergo,quanuis ipsorum æquas portiones contineat, non continebit æquam leuitatem grauitati, neque est aliqua certa ratio leuitatis,& grauitatis in mixtis,quæ ab elementis sumatur: nam multa sunt valdè calida,& grauia. Non itaque putamus,in rebus grauitatem, & leuitatem ad portionem respondere elementorum qualitatibus,aut substantiis omnino:quod mixta corpora docent. Quemadmodum ergo diximus humanum corpus temperatissimum medium in vniuersa substantia,idque in cute obseruari,ita modò dicemus, cutem ipsam idem medium exactissimum seruare membrorum sui corporis,ita vt pari mensura superetur à calidis, frigidis,humidis,& siccis membris,quod pendet ex notitia, & collatione membrorum calidorum ad frigida,& humidorum ad sicca. Eorundem verò membrorum temperaturas recenseamus,Calidissimum omnium quæ in corpore continetur,est cor,post ipsum verò est spiritus vitalis,& sanguis cordis, quæ duo à corde ipso calorem suscipiunt:dein iecur: deinde sanguis,qui in iecore continetur,& deinde pulmo,lien,& renes,& caro,quam sequitur cutis. Frigidorum pituita primo loco,deinde cerebrum,deinde spinalis medulla. Sed hæc frigida sunt cum humiditate. Cum siccitate tamen pili,deinde ossa:deinde cartilagines, venæ, arteriæ,nerui motiui,& sensitiui. Seruant autem in siccitate hunc ordinem pili,deinde ossa, deinde cartilagines,deinde νευροχονδρώδης σύνδεσμος, hoc est, cartilagineum ligamentum:deinde tendo,deinde membrana,deinde arteria,deinde vena,deinde neruus motiuus, deinde sensitiuus, humiditate & siccitate medius,vt cutis. Humidissima pituita est, deinde adeps, deinde cerebrum,deinde spinalis medulla,deinde pulmo,deinde lienis caro, deinde renum, deinde caro,& cutis. Decet autem omnium horũ cutem medium tenere temperamentum: quoniam ad tutelam corporis est instituta. Tutari autem corpus non aliter potest, nisi vbi externorum alterantium occursus persenserit, at quod maximè temperatum est, ei muneri est aptissimum. Quod probare facile est:nam sensus à sensibilibus qualitatibus extremis priuatum esse debet,vt ipsarum exuperantias sentiat, & temperatissimum maximè liberum est ab omni qualitate,ergo talem esse cutem decet. Temperatissimum verò maximè nudũ esse omni qualitate extrema satis constat. Quoniam temperatissimum corpus admodum distat ab extremo calore,& extremo frigore,extremis quoque siccitate & humiditate. Quòd autẽ sensuum organa nuda esse deceat,à sensilibus qualitatibus,docent oculi omni colore priuati,& lingua omni sapore. Omnia nanque amara iudicat is, cuius lingua amaro humore est imbuta:& vbi duo comederint allia, nullus eorum depræhendet alterum. At quoniam tactum sine primis qualitatibus alterantibus existere nõ fuit possibile:nam in neruo consistit, qui & mixtum est,& ex elementis constitutum,id quod melius erat, tactus functioni parauit natura. id autem est,vt eius organũ,quàm maximè fieri potuit, ab extremis qualitatibus liberum redderet,vt eas optimè persentiret,tanquam aduersas & à natura, & temperamento tactus valde alienas. Medias autem qualitates, vt minimè alterantes, ac nullatenus tactum, aut corpus ipsum corrumpentes, nec sentire potuit,aut obscurè, neque eas sentire fuit necessarium. Talem etiam temperaturã neruus mollis assequitur,cum ei occurrit sanguis suo calore: quoniam is tactus instrumentum est,& extremorum excessus distinguere debet. Id medium exquisitè in vniuersa substantia, imaginatione potius, quàm re,consistere testatur Gale.primo de Sanitate tuenda,& nos causam dicemus. Sed tamen est aliud æquale ad iustitiam in humana specie,quemadmodum & in omnibus aliis, & generibus & speciebus,ob id tale dictum:quoniam functionibus exercendis est maximè comparatum, quod non exquisitè medium est,neque sola imaginatione constat,sed & verè existit,& in latitudine quadam ab æquali ad pondus insensibili lapsu varians,ad calidum, aut frigidum,aut humidum, aut siccum. Cæterùm quoniam in functionum perfectione, à nemine superatur quod sentiri possit,omne quod intra hanc latitudinem continetur, æquale dicitur ad iustitiam ab æquali medio in vniuersa substantia parũ distans,id quoque intra suos limites latiores comprehen

Temperatũ non est leuitatis & grauitatis medium.

Membrorũ temperamẽta ordine recensentur.

Cutis, & tactus quare media.

Temperatũ vniuersa substantia, & temperatum ad iustitiam.

præhendens.appellatur id à Galen.ἐυκρατον, lib.1.de Temperamentis: qui tamen id ſic appellandum eſſe negat,ad memoriam reducat oportet,in cõmuni hominum vſu, eſſe eucraton appellare omne id quod tale ſenſu iudicatur,& quod ab eo,quod exactiſsimè tale eſt,inſenſibili lapſu labitur,mirari namque ſubit eorum,qui ἐυκρασίαν, ſine latitudine conſiſtere volunt,cùm hæc ſi cui vnquam contingat,ne momẽto quidem temporis duret. Sed & cibis,& potionibus,ſomnis,vigiliis,quietibus,motibus, iracundiis, ac quibuſuis leuiſsimis cauſis mutetur. Corporis tamen ad iuſtitiam temperati notas,vbi quis habere voluerit,à Galeno accipiet,ex lib.1.de Sanit.tuen.ex temperamenti mediocritate,optima magnitudine,& figura,ad functiones obeũdas,tum etiam numerum, & habitum medium,inter pingue,& macilentum, mediũ mollis & duri,hirſuti,& glabri. Tale temperamentũ in omnibus ſpeciebus,& generibus inuenitur,in quibus medium etiam continetur,licet non ſit exquiſitè medium, ſed illius,aut ſpeciei,aut generis functionibus maximè opportunum.Medium id in humana ſpecie proximũ eſt temperato, quod eſt in vniuerſa ſubſtantia medium, in aliis tamen ſpeciebus animalium multum diſtat,quatenus,& tota ſpecies ab ipſo in alterum extremorum inclinat.Decuit tamen hominem id mediũ tenere,quoniã eius tactus perfectiſsimus eſt, & in optimo temperamento nobiliſsimã animam reſidere decebat.De hoc temperamento ad iuſtitiã ſolẽt à medicis quæſtiones variè agitari. An id ſit medium exquiſitum totius latitudinis humanæ temperaturæ,an cauſis alterãtibus maximè omnium obſiſtat,& an longiori vita fruatur.An tamẽ tale corpus perfectiſsimas edat actiones,loco ſuo dicemus.prius enim de facultatibus agendum eſt.Ad quæ ordine reſpondebimus. Ad primũ quidam dixerunt,medium id quod etiam iuxta æquale in vniuerſa ſubſtãtia conſtitutum eſſe diximus,magis diſtare ab extremo caloris,quoniã vbi id labatur,ad vtrumq; extremorum, maiorem lapſum ad calorem,& maiorem gradum caloris poterit tolerare,quàm frigiditatis,vbi ad frigidum labatur.Quoniam calor ipſe magis naturæ conuenit,quàm frigiditas. omnes enim ſecundum naturam functiones calore exercentur:frigiditas verò naturæ aduerſa eſt,& ad actiones inutilis. Idem etiam de lapſu ad humiditatẽ ferunt, quoniã & ipſa ſiccitate cõmodior corpori humano exiſtit. Quidam verò dixerunt in contrarietate,quæ eſt in calore & frigiditate, maiorẽ eſſe frigiditatis latitudinẽ & extremum frigidum,longius à temperamẽto optimo diſtare,quàm calidum. Quoniã calor validiſsimè agit,& celerius,quàm frigiditas alterat & mortem infert,frigiditas verò ſegnis eſt,& tardã efficit actionem,ac perinde humana natura multã frigiditatem,non tamen multum calorẽ fert. Quidam dixerunt de latitudine ſanitatis aliud iudicium eſſe ferẽdum, quàm de latitudine vitæ.Interim namq; dum calor & frigiditas intra limites ſanitatis ſunt,maiorẽm caloris gradũ tolerat homo,aut eius ſanitas.quia magis ſanitati conuenit calor quàm frigid. Cum tamen vtraq; qualitas ſanitatis limites exceſſerit, celerius mortẽ infert calor,quàm frigiditas. Itaque ſanitatis limites in caloris intẽſione ſunt latiores quàm frigi. Vitæ verò limites,aut extremũ verſus calorẽ,cum quo homo viuere poteſt, propius temperatiſsimo iacet, quàm extremũ per frigiditatis exceſſum. Nos pariter cum Galeno de temperamentis libro primo tenemus, temperatiſsimum corpus medium tenere totius latitudinis,eius generis, aut ſpeciei,in quo temperatiſsimus habetur,ſic enim inquit:Quæ enim in quoq; genere,aut ſpecie media ſunt, commenſurata exiſtũt æqualiter namq; diſtant ab extremis illius generis,aut ſpeciei.Quòd tamen ferũt caliditatem magis amicam,frigiditatem magis aduerſam, vanum omnino eſt. Nam quemadmodum caliditas actionibus magis eſt accommodata,dum temperata eſt,ita modum excedens peſsima,& quæ hominẽ celerrimè diſſoluit. Adde quod quãuis ad actiones omnes calor ſeruiat,vt inſtrumentum ad permanentiam tamen animæ in corpore,non minus agit frigiditas quàm caliditas,& elementa frigida,quàm calida. omnia enim ſuis menſuris formam adducunt, & adductam conſeruant, & retinent. Aliud tamen ferendum eſt,de latitudine vitæ, & latitudine ſanitatis:vitæ enim terminus ſummam læſionem actionum ſequitur: læſio verò atque imperfectio,actionum à calore,& frigiditate præter naturam proueniunt: quæ duo pariter actiones lædere poſ ſunt, & æquis latitudinibus ſummè lædere,& imperficere potuerunt,& mortẽ inferre. Limites tamen ſanitatis ampliores ſunt verſus calorem, & humiditatem: quoniam quamuis imperficere omnes excedentes qualitates æquè poſsint (frigiditas impediẽdo, & caliditas non perficiendo, vt ſolebat & impediendo) ad perficiendas tamen ipſas actiones intra limites ſanitatis calor, & humiditas præſtantiores ſunt frigiditate,& ſiccitate. Vita enim calido, & humido conſtat. Quoniam igitur vitæ terminus ſequitur magnitudinem imperfectionis,& calor ac frigiditas,æqualiter imperficiunt limites vitæ in calore & frigiditate,ab optimo temperamento æqualiter diſtant.Cum tamen ſanitas

Temperatũ ad iuſtitiam an ſit extremorum medium.

consistat in perfectione actionum,& à calore magis perficiãtur, fit vt terminus sanitatis ad calorem sit amplior. Demum verò cum calor priuatiuè non perficiat, & positiuè imperficiat reliquam latitudinem vitæ habet breuiorem, & inde ambo extrema æqua distantia manent abæquali. Secundum institutum fuit, An corpus humanum temperatissimum, maximè omnium obsistat causis alterãtibus, Ad quam quæstionẽ iuniores medici diuerso modo respõderunt: quidã enim dixerunt corpus temperatum maximè obsistere causis alterantibus, omnibus coniunctim, ita vt numerus causarum, quibus temperatũ resistere potest, maior sit numero causarum, quibus distemperatum resistit. Nam temperatũ resistit calidis & frigidis, distemperatũ tamen, tantũ cõtrariis, à reliquis verò facilè patitur. Vt calidũ resistit frigidis, à calidis tamẽ facilè patitur, & frigidũ resistit calidis, patitur tamẽ à frigidis, temperatũ tamen à neutris facilè patitur. Veruntamẽ aduersus eos sequitur, temperatum magis omnibus pati: quoniam calidum à solis calidis, frigidum à solis frigidis, temperatum verò ab omnibus patietur. Alij dixerunt corpora temperatissima maximè resistere causis alterãtibus, vbi æqua proportione ipsis & aliis occurrãt, gratia exempli, corpus temperatũ est caloris quatuor portionum, corpus distemperatũ est caloris quinque portionum, si temperato occurrat causa quinque portionũ caloris, magis ei resistet, ac minus ab ipsa alterabitur, quàm calidũ corpus quinq; numeris, vbi ei occurrat causa calefaciens talem habens proportionẽ ad quinque, qualem quinque ad quatuor. Ratio est, inquiunt: quoniã quamuis ex mensura qualitatum æqua sit proportio, & agendi ratio, facultas tamen temperati quæ ad resistendum coadiuuat, pugnat, ac resistit magis, quàm facultas distemperati corporis, & inde minus alteratur corpus temperatum. Verùm horum opinio falsa est: ignorare enim videntur facultatis ipsius essentiam, quæ in qualitate temperamenti cõsistit. Quæ igitur alterius actioni obsistit, id qualitate sui temperamẽti conatur, non alio quopiam, id quoq; suprà probauimus, non esse aliud ab elementorum mensura, & à mensura suarũ qualitatum, per quæ resistit. Quòd si in mensura temperatissimi multus est calor, multo calore resistit, quòd si paucus, pauco. Vnde fiet, vt facultas nihil agat (vt ipsi putarunt) præter id quod agit qualitatum mensura, in qua temperies consistit ac facultas agendi. Quod tamen verum esse putamus, id in præsentiarum referemus, & id ad Gale. mentẽ dictum ostendemus: Corpus temperatissimum magis omnibus aliis obsistit, causis morbum inducentibus, hoc est difficilius à morbosis causis vexatur, & à morbis ipsis corripitur, quocunque distemperato corpore. Rursus temperatissimũ corpus in resistentia, causis morbum inducentibus, ab omnibus aliis aliqua ratione superatur. Primum verum est, ipsum à morbis difficilius corripi, quàm distemperata corpora, vt Galen. docet, lib. artis med. cap. 8. vbi distinxit temperatissima corpora ab his, quæ ab optimo temperamento labuntur, non tamen patiuntur offensam quæ sentiri possit, dicens: Distinguuntur verò ex eo quòd magis, minúsve in operationibus existit, ac quia causis, quæ ægritudinem pariunt, non æquè resistunt. Ecce vbi vult distemperata adhuc insensibili lapsu, non æquè temperatis resistere. Et lib. de Optimo corpo. statu, non tantùm asserit, sed ratione probat, corpus temperatissimũ difficilè incidere in morbos, siue ipsi ab interna, siue ab externa causa ortum habeant. Nam causa externa difficilè morbum infert, vbi in corpore optimũ adfuerit temperamentum. Id enim longè distat ab omni distemperamento morbum inducente. Proderit quoque ad eas alterationes vitandas functionũ bonitas: cuius gratia morbificas causas facilè tolerat. Ab intrinsecis verò alterationibus difficilè quoque patitur temperatissimũ corpus. Nam in ipso, neque plethora, neque cacochymia aceruatur, & naturales functiones quàm in aliis sunt meliores, & excrementorũ vehementior expulsio. Quòd si in corpore manserint, diutius sine offensa ipsa feret. Non autem volumus alia corpora propensiora ad omnes morbos, sed distẽperata corpora in aliquem morbũ facilius incidere, quàm temperata in illum, aut alium. Hic est sensus præfatæ sententiæ. Nam in morbos calidos corpus calidũ facilius incidit quàm temperatissimum, in calidos aut frigidos morbos: & frigidũ facilius incidit in morbos frigidos, quàm temperatissimum in frigidos, aut calidos morbos. Nam corpus calidum à leuissima causa incalescens ægrotabit, vbi temperatum à leui causa, neque in calidum, neque in frigidum incidet morbum. Similiter cum corpus temperamentum medium sit mollis & duri, à causis internis, durum faciliùs patietur distemperiem, quàm temperatũ ab internis, aut externis mutetur, quoniam omnibus modicè obsistit, & corpus molle ab externis facilè patietur, & facilius, quàm temperatũ ab ipsis, vel ab internis. Quum ergo ita sit distemperatum omne temperato faciliùs ægrotare, rectè dicetur temperatum causis morbosis magis obsistere, id est, minus promptè in morbum incidere. Quanuis verum quoque sit, quod secundo loco diximus, temperatum corpus

Corpus temperatissimũ an magis aliis causis morbosis resistat.

Temperatũ causis magis aliis obstat.

corpus à diſtemperatis,in reſiſtentia cauſis morbum inducentibus , aliqua ratione ſuperari. Quod fit:quoniam corpora calida morbis frigidis minus parata ſunt tẽperatis, & corpora frigida minus parata ſunt morbis calidis,ac difficilius in eos incidũt,quàm temperata. Siquidem longè admodum à morbis & lapſibus calidis diſtãt.Hanc ſecundam noſtræ aſſertionis partem Galen.ipſe ſcripſerat lib.de Optimo corporis ſtatu, dicens: Quapropter quod anteà diximus,non omnium reſiſtit maximè vitiis medium, ſed ſingulis vna aliqua re inferius : omnium autem maximè eligendum. Quo in loco præter id quod meam ſententiam approbat, primum quod diximus interpretatur , & exponit. Nam ſuprà eodem libro dixerat , quod adduximus, temperatum magis aliis morboſis cauſis obſiſtere,nunc tamẽ exponit idem dicens: Quapropter id quod antea diximus,non omniũ reſiſtit maximè vitiis medium, de morbi intemperatura eſt intelligenda ſententia. Tertium quod dicendũ propoſuimus eſt , an corpus id temperatiſſimum ſit omnibus aliis vitę longioris. In hac quæſtione,vt breui referam,diuerſa ſenſerũt iuniores medici:quidã enim dixerũt temperatiſsiſsima corpora , longiſsimæ vitæ eſſe,multis cauſis.Prima quoniã ea minimè parata ſunt ad morbos,& quæ minus morbis corripiuntur,diutius viuunt.Secunda,quoniam corpora optimè temperata facilius ſeruãtur,in propria tẽperatura,ac per omnes ætates talia permanẽt.Tertia,quoniã licet corpora calida,& humida abundantia habeant vitæ principia,vita tamen non ſeruatur abundantia principiorum,ſed ipſorũ cõmenſuratione. Talis autem in optimè temperatis optima eſt,in aliis verò minimè:nam calido & humido abundantibus, functiones non adeò probè fient. Alij dixerunt corpora calida & humida eſſe vitæ longioris , hac potiſsimũ ratione moti,quòd vita calore,& humiditate conſiſtit,vt Ariſtot.dixit lib.de Lõgitudine & breuitate vitæ:& caloris,& humiditatis maior copia eſt in calidis,& humidis,quàm in temperatiſsimis,ergo calida & humida ſunt lõgioris vitæ.Ad quod accedit quod Gale.lib.6.de Sanit.tuen.dixit:Quippe ſi fieri poſſet,vt temperamentũ corporis perpetuò humidũ ſeruaretur,verus ſophiſtæ (cuius inter initia operis memini) ſermo eſſet,qui ſibi auſcultantẽ promiſit immortalẽ fore.Sed quoniã naturæ progreſſum,qui eſt ad ſiccitatẽ,effugere corpori non licet,vt antea docuimus,idcirco ſeneſcere nobis,corrumpiq́; neceſſe eſt:erit tamen id maximè diuturnũ,quod fuerit,minimè ſiccatum.Et rurſus infrà:Qui maximè ſunt humidi , hi maximè ſunt longæui. Similiter idem probatur:nam ſi mors naturalis cõſumptione innati humidi euenit, vt notũ eſt, & humidũ innatum copioſius in calidis,& humidis corporibus eſt,id tardius abſumetur,vitaq́; diutius prorogabitur.Quòd ſi quis talem obiecerit rationem:quẽadmodum ſe habet multum calidũ ad multum humidum, ita temperatũ ad temperatum:ergo vt multum calidum tardè abſumit multum humidum,ita modicè calidum , moderatum humidum, dicemus non eſſe parem rationem:nam quanuis parem haberent proportionem,calidũ tamen abundans pariter abundè humidũ reficeret & abundãtius, quàm moderatum:quo dato poſſet ſuum humidũ diutius ſeruare. Sed tamen neque eadem eſt proportio caloris multi,ad multum humidum,& moderati caloris ad moderatum humidum. Nam quæ cõſiſtunt in aliqua proportione, & diſparia ſunt:ſi pari menſura augeantur,proportionem minuunt,& ſi ita fieret,vt ſimilem haberẽt proportionem,ac ſimili celeritate humidum amborum abſumeretur,temperatura optima citius deueniret ad eam ſiccitatẽ,quæ calorem ſeruare non poſſet.In hoc dubio per calidã & humidam temperaturam non decet intelligere eam quę multum habet caloris innati : nam quanuis innatum calidum,ſit quoddam calidũ vaporoſum & humidum,non dicemus corpus calidũ & humidum,quod multũ eius continet,ſed temperatum.Calidum nanque innatum temperatum eſt,vt inquit Galen.1.ſectione Aphoriſ.cõment.14.& lib.3.de Cauſis pulſuum,c.de mutationibus pulſuum , pro tẽporibus anni.Calida ergo & humida temperatura lapſum ſignificat à temperamẽto per calorem & humiditatẽ.De quo modò dicemus , ipſum eſſe ad longiorem vitæ conſeruationem,temperamentũ verò optimum eſſe,vt Galen. dixit,eligibilius.Ratio eſt,quoniam temperamẽtum optimum tutius eſt à morborum incurſibus, ob cauſas in præcedenti dubio ſcriptas:corpus autem,quod minimè omnium ægrotat,ſecurius ad vitæ finem perueniet , quàm corpus calore & humiditate abundãs,quod propenſum eſt valde ad morbos,qui ex putredine fiunt,& excrementorum redundantia.Cæterùm cùm ad iuuentutem peruentũ fuerit, & à periculis liberum corpus euaſerit,ita vt vi alicuius morbi non intereat,vbi temperatiſsimum corpus & calidum & humidum,naturali morte finem ſint habitura,calidi, & humidi vita diutius prorogabitur. Nam calida, & humida temperatura tardius ſeneſcet : & quoniam tardius, ad frigidam & ſiccam temperaturam perducentur, in qua ſenectus conſiſtit,tardius quoque ad extremam perueniet ſiccitatem , quam mors na-

Temperatura vitæ longioris.

turalis sequitur. Quibus attestatur, quòd cùm ætates omnes siccitate distinguantur temperatura humida,& calida tardius exsiccabitur, & tardius singulas ætates transgredietur. Hæc docet in summa Gale.lib.6.de Sani.tuen.parte citata. Quanuis ergo calida, & humida temperatura,longioris vitæ sit, ipsa nec salubrior,nec eligibilior est temperatissima: nam paucissimi sunt,qui morte naturali moriantur:ex morbo verò ferè omnes intereunt:ad morbũ tamen distemperata corpora sunt paratiora. Ad rationes verò primæ opinionis facilè respondebit,qui intellexerit,temperaturam optimam tutius per ætates omnes degere,& minimè omnium mori morte ex accidenti. Calidam tamen & humidam morte naturali,tardius deficere,magis ergo resistere, & magis posse seruari temperaturam optimam:causæ sunt,vt minus à morbis corripiatur,& minimè deficiat ob causam accidentalem. Habere tamen abundantem cum calore humiditatẽ causa est, vt mors naturalis tardius adueniat. Hoc temperamẽtum optimum (quanuis in medio constitutum,& regula aliorum inueniendorum sit) antiqui medici, vt Galenus narrat, prætermiserunt. Quorum quidam duas tantum scripserunt temperaturas,calidam videlicet & siccam,frigidam,& humidam: fieri non posse putantes, vt calida temperatura sit,quin siccitatem excedentem habeat cõiunctam aut frigidam,quæ non sibi adiungat humidam. Alij verò dixerũt temperaturas esse quatuor,calidã & humidam,calidam & siccam,frigidã & humidam,frigidã & siccam. Sed hi fuerunt bipartiti: nam quidã non tantum calidam & humidam temperaturam in rerum natura existere dixerunt,sed calorem non posse exsiccare. Nam si agens calidum & humidum fuerit,non tantùm calefacere,sed humectare poterit,& calidum sicco coniunctum,si exsiccat,non ob calorem, sed ob siccitatem id facit. Alij tamen esse quatuor temperaturas,ac calorẽ posse siccare concedunt: nam calida & humida temperatura,tandem actione caloris exsiccãtis trãsit in calidã & siccam : quinimo & in frigidã & siccam. Verùm hi omnes maximè repræhendendi sunt, quòd temperaturam omnium optimam prætermiserunt, ac simplices intemperantias. De optima satis,superq; dictum est: eam nanque in rerum natura constare probauimus. Reliquæ verò intemperãtiæ octo sunt,& in summa omnes nouem: vna temperata exquisitè, octo intemperatæ, quatuor simplices, quatuor compositæ. Simplices sunt calida,quæ in humiditate & siccitate,media est: frigida in humiditate & siccitate media: sicca media in calore & frigore: humida similiter calore & frigore media. Quæ quatuor temperaturæ in vna contrarietate patiuntur lapsum,& in alia mediocritatem seruant. Aliæ quatuor in duabus contrarietatibus mediocritatem excedunt, hæ sunt calida,& humida,calida,& sicca,frigida,& humida,frigida & sicca. Quatuor compositæ distemperantiæ simpliciter tales sunt. Quatuor verò simplices ex medio tales: partim nanque temperatæ,partim intemperatæ sunt,quas negabant præfati medici,putantes singulas distemperantias,qualitatum actiuarum adducere statim distemperantias in passiuis. Quorum opinionem falsam esse dixit Galen.lib.6.de sanitate tuenda. Quos tamen Auerrois est sequutus. Verumtamen libr.1. de temperamentis Gale.adeò valida ratione vtitur aduersus eos, vt nulla alia sit opus ad veritatem firmandam, & eorum sectam subuertendam. Calida enim temperatura non omnino sicca est, sed potest esse humida,quod ipsi concedunt. Nam aliquam dicunt esse calidam,& siccam,& aliquam calidam,& humidam. Quòd si calor immoderatus non pugnat siccitati,nec humiditati, non pugnabit medio inter vtramque qualitatem,atque id lapsum erit, simplici intemperantia ad calorem. Idem de frigida intemperie concedunt posse cum humiditate, & cum siccitate excedenti reperiri.poterit ergo cum medio ambarum existere. De humiditate pariter eadem est probandi via.nam humiditas non omnino habet calorẽ coniunctum,sed potest cùm calore,& cum frigore excedenti reperiri.poterit ergo, & cum medio caloris & frigoris. Idem quoque de siccitate. Vnde fit, vt quatuor sint intemperantiæ simplices,ac quatuor compositæ. Præterea in mixtorũ generatione,elementa æquis mensuris conuenire possunt,vt fit in generatione medij, in vniuersa substantia, aut in æquis mensuris : sed ipsis conuenientibus euenit,vt inæqualitates sint octo,ergo omnes intẽperantiæ tot erunt. Nam aut vincet solum vnũ elementum,& id calidum, frigidum,humidũ aut siccum,& hæ sunt quatuor intẽperantiæ: aut vincunt duo, aut calidum,& humidũ,calidum,& siccũ,aut frigidũ & humidum,aut frigi.& siccũ, erũntque aliæ quatuor. Vincere tamen tria elementa non possunt, quoniã duobus vincentibus necessum est alia duo esse victa. Præterea fit calida, & sicca temperatura,quã medicus in humidã permutet,manente ipsa calida,quo dato aliquando perueniet ad temperamentum,in humiditate,& siccitate, manente calore,quæ simplex intemperies est. Quòd si aduersarius dixerit,ibidẽ temperiem sicci & humidi,non permansurã,aut calorem ipsam mutaturum siccando,nihil refert : nam vt humida facta posset talis arte seruari

Temperamentũ optimum antiqui prætermiserunt.

Intẽperies simplex probatur.

seruari multis diebus,ita temperata in sicco,& humido. Calorē verò non intelligimus adeò vehementem,vt humidum celeriter dissipet,sed eum qui reficere quoque possit, & humidum seruare,ea mensura qua temperatum dici possit. Nam vt diximus,omne tale temperamentum latitudinem habet intra quam tale dicitur, in huiusmodi intemperantiis omnibus denominatio à vincente sumitur,qualitate,quemadmodū & mixtū omne tale denominatur, non simpliciter,sed ad aliquid. Quod enim simpliciter tale est,id summè tale est, vt ipsa prima mundi elementa. Cum enim dicimus ignem calidum,simpliciter calidum dicimus,& aquā cùm dicimus frigidam,simpliciter frigidam, & summè frigidā dicimus, vt terrā siccam & aerem humidum, ita vt quod exquisitè, ipsorum mediū est vt suprà,simpliciter mediū & sine collatione tale dicatur, quoniam medium est exquisitè eorum quæ exquisitè talia,& in extremo talia sunt. Cùm tamen animalis aut plātæ,aut metalli temperiem calidā dicimus,aut animal,plantā,metallum, calidum,non simpliciter,sed collatione ad aliud. Verùm id multis modis,vel facta ad mediū in vniuersa substātia collatione,quod per exuperantiā tale, & absolutè tale licet appellare. Aut ad mediū sui generis,aut speciei,aut ad aliud indiuiduū quoduis obuiū. Tale simpliciter est elementū quodcunque:calidū verò per excessum ad mediū in vniuersa substātia,leo,calidū collatum ad mediū generis,aut speciei,vt homo,aut leo,quia medio suæ speciei labitur ad calidū. Aut signata formica,quæ quamuis à medio in vniuersa substātia ad frigidū labatur,in sua specie calida est,id est,à medio suæ speciei ad calidū labitur. Calidum verò collatione ad quoduis suæ speciei, vt Plato,qui quamuis frigidus natura sit,calidior est Demosthene. Quod tamen in humana specie tale est,à medio suæ speciei,& medio in vniuersa substātia ad id labitur,quoniā idē est, humanæ speciei mediū,& in vniuersa substantia mediū. Diximus in omnibus speciebus,aut generibus aliquod vnū mediū esse,cuius collatione singula illius generis, aut speciei denominātur talia. Verùm cùm tēperaturæ omnes,per ætates variationē admittāt, sequitur vt tēperatus puer non sit eiusdē omnino tēperaturæ:cuius est tēperatus adolescēs, aut senex,neque tēperatissimus,ac medius in vniuersa substātia,in omni ætate citra distinctionē existat. Vt ergo temperatissimū suo loco statuamus,ætates primū distinguemus eo modo quo late distinximus li.1.Pro.in expositione 29.ętates quinque latitudinibus manifestè distinguūtur,suis nominibus insignitę. Hæ sunt,Pueritia,pubertas,adolescētia,iuuētus,senectus. Prima ætas pueritia est,diuisa in eam,quę est ante dentitionē, & eam qua dētes edūt,& eam quæ est inter dētatos,& pubertati proximos, & eam quæ est pubertati proxima. Hæc ad duodecimū & decimumtertiū annum extenditur. hos Græci παῖδες appellant,hoc est,pueros. Hanc sequitur pubertas,quam ἥβην vocant,hæc propriè dicta ad annū extenditur 18.quam sequitur μειρακίων ἡλικία,hoc est adolescētia, vsque in vigesimumquintū annū. Hanc sequitur iuuētus,quæ ætas νεανίσκων appellatur, & ἀκμὴ, id est,vigor. Hæc à vigesimoquinto in trigesimūquintum annum extenditur. Sequitur inde senectus,quæ in tres ætates diuisa est:quarū prima est ὠμογερόντων, id est, crudorū senum, qui καθεστηκότες,à nobis subsistentes appellantur,à trigesimoquinto in quadragesimumnonū annum. Hi enim in senum numero reputantur,vt latè in expositionibus Prognosticorū parte citata probauimus. Secunda senectæ pars,quæ etiā propriè senectus appellatur, à quinquagesimo in sexagesimū annum procedit,post quam ad finē vsque decrepita sequitur. Hanc ætatū diuisionē optimā esse,& ad Gale.mentem existimamus,ac perinde in expositionibus libri Prog.eandē scripsimus. Cæterùm tanta est medicorū nostræ ætatis philautia,tanta iactantia,vt ea tantùm quæ assequantur, laudent:reliqua verò,tum ob ignorantiam,tum ob malitiā, modis omnibus obscurare conentur. Audio enim quosdam temerè damnātes quæ de subsistentibus à nobis dicta sunt:nempe,subsistentes esse appellandos,& eosdē esse cum crudis senibus. Quāobrem operæpretiū mihi videtur, hoc in loco,rursus eandē tueri,& cōfirmare. Diximus lib.1. Progn.in expositione 29.eam ætatem,quam Hippoc.1.sect.Aphoris.13.appellauit καθεστηκότων, non esse appellandam constantem,aut consistentem,aut constitutam,sed subsistentem. Quod quàm verum sit,hinc constat: qui enim constant non minuunt aut vires,aut corpus,aut calorem,aut id quo constare dicuntur,sed καθεστηκότες tendunt in diminutionē: non igitur constant,aut cōsistunt:id itaque nobis probandum relinquitur,καθεστηκότας, quadātenus declinare & diminui,& verbū καθίστημι,à quo procedit, subsistere significare,apud Hippocr.& Galenū. Hippocr.quidē Progno.27.lib.1.inquit: Si autē febris perseuerās vigesimū diem transgrediatur, & œdema μὴ καθιστάμενον, hoc est,non subsistat,in suppurationē vertetur,notū autē est,Hippo.non dixisse eos tumores verti in suppurationē, qui non consistunt:potius enim suppurantur qui consistunt, & magnitudinem seruant, quàm qui non consistunt,illi tamen verè suppurantur,qui

Tale ad aliud.

Aetatū generalis diuisio.

An ætas à 35. anno in 49. sit subsistentiū,& crudorum senum.

Subsistentiū ætas.

non ſubſiſtunt : quoniam ſubſiſtentes,& diminuti non ſuppurantur, ſed euaneſcunt, & curantur. Quapropter probè admodum Galen.in eius Progno.comment. noſtram confirmauit ſententiam : dicens , omnes præter naturã tumores diſcuſsis humoribus facientibus ipſos , curantur, & καθίστανται, id eſt,ſubſiſtunt. Neminem verò exiſtimo adeò ſocordem,vt putet Galen.voluiſſe diſcuſsis humoribus,tumorem curari,& conſiſtere. verbum igitur καθιστάναι , ſubſiſtere ſignificat in hoc loco.Eadem voce,atque in eadem ſignificatione vſus eſt Hippoc.lib.citato Prog.31.Rurſus lib.2. de Arte curatiua, ad Glauconem,cap.de œdemate Galen.inquit : Nempe frictio ſola cum oxyrrhodino, & nonnunquàm cum ſale atque oleo paſsionem καθέστησε , hoc eſt , ſubſiſtere fecit. At verò id remedium non ſolet efficere paſsionem conſiſtere & permanere,ſed ſubſiſtere & aboleri , id volente Galeno , & atteſtante experimento quotidiano. Præterea Galenus libro primo Aphoriſmorum comment.13.exponens vocem καθεστηκότες, qua vſus eſt Hippocrat.inquit : καθεστηκότες verò appellat eos videlicet,qui mediam ætatem habent vigoris & ſenectutis , medij tamen , neque in vigore ſunt,neque in ſenectute. Qui verò non vigent,iam non conſtant,ſed minui incipiunt,quanuis non adeò manifeſtè,vt ſenes.Erunt igitur prædicti non cõſtantes, ſed ſubſiſtentes. Quod rurſus confirmant verba ipſius de eadẽ ætate dicentis : Media autem inter hanc & adoleſcentiam, alia quædam ætas eſt,quemadmodum media ordine earum,ita facilitate & difficultate tolerantiæ.Media itaque inter adoleſcentes,& καθεστηκότας,alia ætas eſt:nempe iuuẽtus, in qua homines non amplius augentur,ſed vigent, atque conſiſtunt. Quòd ſi καθεστηκότες conſiſtentes eſſent , eiſdem forent annumerandi , nec reponerentur à Galeno in alia ætate:eſt tamen diuerſa ætas,in qua vere non conſiſtunt,ſed minui incipiunt, & ea ratione,ſubſiſtentes à nobis appellantur. Hanc quoque ætatem Galen.lib.3.Aphoriſm. comment.30. παρακμὴν, id eſt,declinantem ætatem appellat,non igitur conſtantem , aut conſiſtentem. Hæc adeò nota ſunt,vt neque repetenda eſſe videantur, neque alia egere confirmatione,ab his,quæ à nobis in libris Progn.tradita ſunt:ſed ea eſt hominũ malitia,vt plus temporis expendere cogamur in defendenda apud ipſos veritate , quàm in erudiendis tyronibus,& artis expertibus. Fuchſius verò in lib.cui titulũ fecit, Inſtitutiones medicinæ,his quæ à nobis in expoſitione Prog.29.lib.1.tradita ſunt, cõtradixit, non tamen omnibus:taxandũ enim duximus,quod in Aphoriſ.13.primæ ſect.conſtantem ætatẽ dixerit eam quam Hippocr.καθεστηκότων, appellat.Præterea falſum eſſe notauimus,quod ipſe in cõpendio impoſuit.Hippocr.nempe πρεσβύτας appellaſſe eos , qui poſt viros ſequuntur,quos lib.de victus ratione dixit,frigidæ, ac ſiccæ tẽperaturæ eſſe. Nam ibidem πρεσβύτας, hoc eſt,ſenes,frigidos,& humidos eſſe teſtatur. Quod ad primum quidem attinet. Placuit nobiſcum eos ſubſiſtentes iam appellare , noſtris victus rationibus,etſi nonnunquam ſuo ductus errore,rurſus eoſdem conſiſtentes appellet. Quod tamen ad ſecundum ſpectat in prædicto loco,Hippoc.ſententiam à nobis admonitus in meliorem ſenſum mutauit,ſed tamẽ ægrè tuliſſe videtur, quod in eadem prognoſtici expoſitione aduerſus ipſum dixerim ὠμογέροντας,id eſt crudos ſenes,eoſdem cum ſubſiſtentibus eſſe,atque eorum ætatem à trigeſimoquinto anno , in quadrageſimumnonũ extendi,non vt ipſe putauit à quinquageſimo in ſexageſimum.noſtras autem rationes ſoluere conatur.Quarum prima hæc eſt : Quod Galen.3.ſectio.Aphoriſ. cõment.30.dixit,de ſubſiſtẽtibus:idẽ teſtatur lib.5.de Sani.tuen.de crudis ſenibus:eoſdẽ igitur eſſe putauit.ſiquidẽ id non de differentibus ætatibus dici poteſt:de ſubſiſtẽtibus enim dixit in cõment.Aphor.omnia vitæ munia æquè atq; illi,qui in vigore cõſiſtunt, conãtur peragere,non tamen eo modo ad labores ſufficiũt,lib.tamen 5.de Sanit.tuenda, de crudis ſenibus,inquit:Prima pars ſenectutis ὠμογερόντων,id eſt,eorũ qui cruda,viridique ſenecta adhuc ſunt:dicitur propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia poſſunt. Fuchſius autẽ ſoluens cõtendit hæc non eſſe eadẽ. Nam lib.5.de Sani.tuen.ſimpliciter, & citra collationẽ eos ciuilia negotia obire dixit,in cõment.verò Apho.nõ ſimpliciter, ſed collatione cum his,qui ætate vigent,& non priuatim ciuilia tãtùm,ſed omnia vitæ munia peragere conari,ait:ſed nos rurſus hæc,eadẽ omnino eſſe probemus. Humana negotia quædã ſunt ciuilia, quædã verò ſunt priuata:de quibus ſunt corporei labores, vti meſſorũ,fabrorũ,ſutorum,& iter agentium.Cùm igitur lib.5.dè Sanit.tuen.dixiſſet, crudos ſenes obire ciuilia negotia poſſe, in cõment.Aphoriſ.dixit, omnia vitæ munia conari peragere,ſed non ſufficere ad labores,hoc eſt ad priuata negotia,ad quæ obeũda neceſſum eſt pati Solis calorem , refrigerationem,inediam , & quandoq; humi cubare. Si tamẽ ad hæc negotia non ſufficiũt, reliquũ eſt,vt ad ciuilia negotia valeãt.Neque vt Fuchſius ſenſit,omnia vitæ munia peragere poſſe ſubſiſtentes,voluit Galen.ſed conari,non tamen ad omnia ſufficere. Quod verò in altero loco cum collatione ad ætate

Fuchſius notatur.

vigentes

vigentes loquatur,in altero non,nihil omnino refert:nam cùm dixit,crudos ſenes ciuilia negotia obire poſſe, intelligi debet, vti & reliquarum ætatum homines ad id valentes, de quibus ſunt vigentes,atque hi maximè. Altera ratio noſtra quam Fuchſius ſoluere tentat,ex Gale.deſumitur,qui lib.2.Progn.comment.69.loquens de his,qui nimiũ ætate proceſſerunt,quos ſimpliciter ſenes appellandos eſſe,& citra collationem vult,inquit:Sed qui inter hos,& ætate vigentes interiacent,vtpote ſemicani , crudiq; ſenes nomine,conualeſcere videre licet interdum magis quàm vigentes. Crudi igitur ſenes,ante ſenes ſimpliciter ſunt,& poſt vigentes ſequuntur:ſic etiam ſubſiſtentes. Quapropter ſubſiſtentes crudi ſenes erũt. Reſpondet Fuchſius, Gale.duobus nominibus appellaſſe eos,qui inter vigentes,& ſenes ſunt priores : nempe ſubſiſtentes,ſemicanos , aut media parte canos,poſteriores crudos ſenes.At verò perperam contexit literam:quę ſic habet, τοὺς δὲ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν ἀκμαζόντων,οἵπερ εἰσὶν οἱ μεσαιπόλιοί τε καὶ ὠμογέροντες ὀνομαζόμενοι. quod eſt,Eos verò qui mediant inter hos,& vigentes(ſunt autem hi,ſemicani, crudiq; ſenes nominati) quibus verbis omnibus cõſtat Gale. velle,ſubſiſtentes bifariam nominari,nempe ſemicanos, & crudos ſenes:nam ſubſiſtentes ſunt , qui mediant inter ſenes,& vigentes. Omnes igitur,inter vigentes & verè ſenes,qui ſubſiſtentes ſunt,ſemicanos,& crudos ſenes nominat. Præterea,quæ citauit ex Fauorino,nihil ei omnino fauent. Hæc enim ſunt Latinè donata,Semicanus eſt,qui prætergrediens vigentem , peruenit in declinantem,ſiue crudum ſenem,& modicè quodammodo canum. ex quibus manifeſtum fit,nõ quod Fuchſius,ſed quod nos volumus:nam pars illa, modicè quodammodo quid per crudum ſenem intellexerit,explicat,& ſemicanum eſſe crudum ſenem,ſignificat. nam dixit ſemicanum eſſe crudum ſenem,ac modicè canum. Dicat autem Fuchſius precor , Si crudi ſenes à quinquageſimo anno incipiunt, quo pacto fiet, vt ſemicanus ſit is,qui prætergreditur vigentẽ , & peruenit in crudum ſenem:nam qui prætergreditur trigeſimumquintum annum,limitem vigoris , non incidit in quinquageſimum. Adde Fauorinum dixiſſe, ἐστὶν οὕτως ὠμογέρων ὁ λεγόμενος προπόλιος, hoc eſt, eſt ita crudus ſenex,qui ante tempus caneſcit:nam προπόλιος , autore Elio Dionyſio,is eſt,qui ante tempus caneſcit. Nemo tamen dicet,quinquagenarium ante tempus caneſcere,neque natu maiorem:nõ igitur crudi ſenes à quinquageſimo incipiunt anno. Ad illud tamen reſpondere prætermiſit,quod ad finem prædictæ noſtræ expoſitionis addidimus,ex Gale.lib.5.de Sanit.tuen.ſenectus nihil aliud eſt,quàm frigidum,& ſiccũ temperamentum,annorũ numero proueniens,ſed ſubſiſtentes, qui ſunt à trigeſimoquinto in quadrageſimumnonum annum,vt Fuchſius quoque concedit, frigidam , & ſiccam habent temperaturam annorum numero prouenientem:ergo ſubſiſtentes ſenes erunt: non ſunt tamen in ſecunda,aut tertia ſenectutis parte:erunt igitur in prima,ſed hæc eſt crudorum ſenum. Colligitur ſubſiſtentes eſſe crudos ſenes. Cum verò nihil quod reſponderet,haberet Fuchſius, hæc ſubiicit , addens omnibus conſtare noſtras rationes nullius eſſe momẽti,quas vel ipſo momento temporis conuincere quiuis præter Fuchſium agnoſcet. Cogimur præterea,neſcio qua communi ſcribentiũ infœlicitate,aliis de eadem re nobiſcum diſceptantibus reſpondere, etiamſi notiſsimum putem noſtrã ſententiam eſſe abundè probatam, & apud ſapientiſsimos quoſque cum applauſu receptã, vt repugnantibus ſatisfaciã,& tirones à calumniis,& falſis documentis eripiam. Quendam audio dicentem vocem,καθεστηκὸς, non ſignificare eum qui ſubſiſtit,ſed conſiſtentem,ad quod comprobandũ citat ſententiam Gale.qua lib.1.Aphoriſ.comment.13.dixit, καθεστηκότας hoc eſt,conſiſtentes appellat manifeſtè habentes ætatem mediam vigoris,& ſenectutis. Sed quid contra noſtram habet ſententiam?nónne vt diximus, licebit nobis hoc in loco καθεστηκότας,ſubſiſtentes conuertere,præſertim cùm eos dixerit, medios vigoris & ſenectutis:non enim erunt vigentes. quòd ſi non vigent,nõ conſtant, ſed ſubſiſtunt,& inclinare incipiunt. Rurſus citat Hippoc.lib.de Ratio.vict.qui dixit,Vir,cum ſteterit corpus,frigidus,& ſiccus,vbi nihil de inclinante ætate dixit , præter id quòd iuuenes frigidos & ſiccos eſſe dixit,& adoleſcẽtes calidos,& ſiccos, ſed placet interrogare interim contradicentem,quare has ſententias,quæ nihil omnino ad noſtrum agunt inſtitutum,primò græcè, & deinde latinè citat. At quid in ea re moror? vt putet vulgus imperitum eum repentè græcum euaſiſſe.Benequidem:quamuis neque apud idiotas liceat tam male vertere breuiſsimas orationes:cùm enim Gale. in ſententia ab ipſis citata dixiſſet:καθεστηκότας δὲ λέγει δηλονότι τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν,neglecta Leoniceni verſione,ſic vertit,conſiſtentes appellat manifeſtè,habentes ætatem mediam:verùm aduerbium δηλονότι,non manifeſtè,ſed id quod videlicet,ſignificat,ſiquidem aduerbiũ declarantis eſt,ac perinde rectius dixiſſent,ſubſiſtentes autem appellat videlicet eos, qui mediam habent ætatem.Sed liceat,ſi placet,his quoq; libros ſcribere,& ſuas paginas græcis

characteribus ornare, nullo vſu. Nec decuit illud ſilentio prætermittere, ne quiſpiam hominis pudorem in diſſerendo ignoret,cùm intellexiſſet is, cuius excidit nomen, me interpretatum fuiſſe vocis huius καθίστημι, ſignificationem in morbis,ex lib.Gal.de arte curan.ad Glauc.& ex lib.2.Prog.dixit, non licere vſurpare ſignificationem huius vocis καθεστηκὸς,eadem ratione in morbis,& hominum ætatibus:ac ſi non liceret vno nomine diminutionem morborum,& caloris,per ætates nominare. Et ſtatim contra nos adiungit rationem deſumptam ex lib.4.de Ratio.vict.acu.comment.52. vbi Gale. inquit καθεστηκὸς,ſignificat idem quod τὸ βέβαιον,id eſt,ſtabile,ac firmum. Erunt igitur prædicti conſtantes,non ſubſiſtentes. Cùm autem Hippocrates dixiſſet febres inconſtantes eſſe ſinendas, donec conſiſtant, & conſtans aliquid habeant. Galenus exponit febres inconſtantes,quæ nihil habent καθεστηκὸς,id eſt firmum,& inuariatum, in periodis, & vrinis. Ecce vbi de morbis loquitur,& verbi ſignificationem vis in hominum ætates transferre, dictorum oblitus? Sed age concedito nobis communes tecum diſputandi leges. Nihil tamen eſt quod in hac ſententia ad noſtrum agat inſtitutum: quamuis enim nos eos qui aut calore,aut viribus inclinare incipiũt,poſt vigentes,ſubſiſtentes,& non conſiſtentes,cum omnium fere conſenſu appellemus,non ignoramus,verbum καθιστάναι,ſignificare quandoque,quod Latini dicunt confirmare,conſtare, committere, componere,placidum reddere,& καθεστηκὸς, ſedatum,pacatum, quod ſubſidet, vt aqua turbida & ſubſiſtens. Neque qui has appellat καθεστηκότας,id eſt ſubſiſtentes,tollit quo minus παρακμάζοντες appellentur. Has omnes ætates non annorum numero,ſed temperamentorum diſtinguimus diuerſitate,cum Gale.qui lib.6.de Sanitate tuenda dixit: Nec tamen eſt has ætates annorum numero circumſcribere, quemadmodum nonnulli fecerunt, niſi forte in latitudine quadam. Et 5.lib.de Sanit.tuenda dixit: Quod omnes homines ſenectutem vocant,non aliud eſt,quàm frigidum,& ſiccum temperamentum annorum numero proueniens.& lib.2.de Temperam.latè docet,ætates ſiccitate diſtinguere.Cum enim infans in vtero continetur, humidiſsimus eſt, ex ſanguine, & ſemine confectus. Demum nuper natus tenerrima habet membra omnia,ita vt oſſa ipſa obſtetrices manibus conformare valeant. Ea eſt eorum mollitudo. Quod agnorum, & porcellorũ oſſa palàm oſtendunt,quę caſeo recenti ſimilia adhuc ſunt,& caro adeò humida,ac lenta vt edi non poſsit. Procedente tamen tempore animalia,& plantæ, quæ maximam à principio ſortiuntur humiditatem,ſiccantur per omnes ætates donec ſiccitatem euidentem ſint adepta. Calidum enim perpetuò in humidum agit,ipſum ſiccando, ita vt parte tenuiore reſoluta,reliqua magis craſſa ac terrena,quàm ante permaneat. Nec tamen id ſolius naturalis caloris actione euenit,ſed etiam ob animi accidentia, & motus corporis, & aerem ambientem,quæ corporum noſtrorũ humidiorem partẽ diſſoluunt.Sic ad ſenectutem & mortẽ proceditur. Nam vbi mors naturalis euenerit, ſiccitatis ratione fiet. Calore quoque ætates diſtingũtur:nam quamuis vſque ad adoleſcentiã calor naturalis æqualis ſeruetur,deinde manifeſtè declinat, ita vt ſenectus frigida ſit & ſicca temperies: & ſi ob excrementorũ abundantiam ipſam humidam eſſe putare quis poſsit.Cæterùm, quanuis multa pituita & catarrhis abũdent,id non attinet ad ſolidorũ membrorũ temperiem,qua & pueri humidi,& ſenes ſicci ſunt.Et animalia ipſa docent:quorũ oſſa duriſsima in ſenectute reddũtur,& carnes fibroſæ.Senes itaque frigidi & ſicci ſunt,pueri calidi & humidi. Et calor eorũ temperatus eſt,ſed humidũ abundans:tale enim eſſe decet eorũ humidũ,qui extenſioni & augmento ſunt parati. Verùm cùm augmentũ iam finitur,humidum ad æqualitatem deducitur,vi caloris agentis:calidũ tamen æquale manet ei,qui erat in pueris,in quibus temperatus eſt calor,reliquũ eſt, vt in tali ætate temperatura omnium optima reperiatur. Talis autem eſt ætas adoleſcentium.Nam 6.de Sanit. tuenda eam dixit eſſe omniũ optimam,nempe μειρακίων ἡλικίαν:quanuis lib.2. de Temperamentis in ætate quã vocat ἀκμὴν, dicat inueniri mediũ extremorũ cuiuſuis ſpeciei. Sed dicemus ἀκμὴν,id eſt vigorem ſignificare,non ætatem aliquam ſignatam,ſed omne tempus vigoris ætatis,quod compræhendet adoleſcentiam & iuuentutem:atque appellari ἀκμάζοντας adoleſcentes,& iuuenes à Gale.Primò de iuuenibus lib.1.de Sanit.tuen. cum corpus ad ſummum incrementum peruenerit, ἀκμὴν appellari dicit, in iuuentute verò corpus ad ſummum peruenit incrementum,& non ante.Rurſus lib.2.Prog.comment.69.dicit,crudos ſenes magis à morbis liberari,quàm ἀκμάζοντας,id eſt,vigentes.& id probat auctoritate Hippoc.de dolore aurium,vbi 14.Progn.lib.3.dixit,iuuenes, quos νέους appellat,magis à dolore aurium liberari,ergo quos Hippocr.in hoc loco dixit νέους, id eſt iuuenes,Gale.in 69.comment.dixit ἀκμάζοντας id eſt, vigentes:ἀκμὴ ergo de iuuenum ætate dicitur. Rurſus idem lib.2.de Temperamentis:cùm inquit,πολλῶν γὰρ ἐφεξῆς ἁπτόμενος σωμάτων ὑγιεινῶς ὁ παίδων ἢ βρεφῶν ἀλλὰ καὶ μειρακίων,καὶ ἀκμαζόντων,hoc eſt: Cùm

Aetates tẽperamentis diſtinguuntur.

Aetates calore diſtinguuntur.

Temperatura optima qua ætate.

Cùm enim deinceps multa corpora tangerem,non tantùm puerorum & infantium,sed & adolescentium & iuuenum,vbi distinxit ἀκμὴν,id est vigorem ab adolescentia,& per ἀκμὴν,iuuentutẽ significauit.De adolescentia tamen dici voluit eam vocem cùm secundo de temperamentis,medium in speciei extremis in ἀκμῇ,inueniri,hoc est in adolescentia,dixit:ibi enim per ἀκμὴν,id est,vigorem,adolescentiam intellexit, quam in ætatis vigore includit, quemadmodum & loco citato 6.de Sanit.tuen.inquit enim : Erit autem medij temperamenti(quod eucraton Græci vocant) in ipso vigoris tempore,quam ἀκμὴν Græci vocant,& addit:Optimã nanque temperiem in adolescentia corpus obtinet. Ecce vbi adolescentiam intra ἀκμὴν, id est vigorem compræhendit. Ex dictis duo dubia oriuntur. Primum est,an humidum innatum,quod medici radicale appellant, possit refici melius priore,pro vita seruanda. Secundum,an calor pueri , & ætate florentis, sint æquales. Circa primum dubium,probant medici , humidum innatum posse refici melius præexistente. Primò quoniã possibile est,hecticum sanari, & eum qui elephantiasim patitur:sed ipsis sanatis,humidum quod succedit,melius est ad vitę conseruationem.Igitur humidum reficitur melius.Hecticum autem sanatum, & elephantiasim patientem,posse diutius vita frui, nemini dubium , & similiter quod id, humidi melioris gratia fit. Præterea innata temperatura quam diximus in primorum elementorum substantia consistere,permutari potest in optimam , ex lapsa ad frigidum & siccum, sed in optima temperatura,humidum est melius ad vitæ conseruationem: igitur in permutatione illa,humidum reficitur præcedente melius. Quidam respondent ad dubium duabus adhibitis distinctionibus:quarum vna est,humidum inquiunt, melius bifariam dicitur,aut ad vitæ prorogationem,aut ad actionum perfectionem , ac dicunt,humidum refici melius ad actiones obeundas. Quod docet ætas adolescentiæ,in qua multæ actiones sunt perfectiores eis quæ in pueritia. Alterum autem membrũ iterum distinguunt: nam refici humidum melius ad vitæ permanẽtiam,intelligendũ aut substantialiter, aut qualitatiuè,vt eorum verbis vtar:atque inquiunt, humidũ innatum potest ad vitæ durationem refici melius pręcedente,qualitatiuè,non melius substantialiter:sic enim fit in hecticis,& elephantiasi laborantibus,vt cum humido succedente,cum sanantur,diutius viuant,quàm cum pręcedente:quoniam id qualitate meliori est præditum,quàm quod præfuerat:non tamen est substantialiter melius:quoniam cum illo quod præfuerat,vita seruari potest,non minus quàm cum succedente.quinimo magis, vbi homo debitè regatur,ac curetur,& vti paulatim dissoluitur,ita aliud reficiatur melius,quoad fieri possit. Idem etiam dicunt de frigida & sicca temperatura, in optimam mutata:cum humido enim præcedenti homo ille viuere potest,toto tempore quo viuit post permutationem,& per tempus ipsum permutationis.Cum priore igitur amplius,quàm cũ sequenti viuit. Suam verò opinionem cõfirmant.Nam si fieri posset,vt humidum reficeretur ad vitam longiorem,vita posset perpetua fieri:si enim cum humidum prauum est,id licet in melius mutare,melius id similiter mutabitur in aliud melius, & tale conseruaretur refectione perpetuò. Horum opinionem refutare facillimum est:nam cùm ipsi concedant humidum sani hominis esse melius ad diutius viuendum,quàm humidum hectici,aut laborãtis elephantiasi,sequitur vt id sit & qualitatiuè, & substantialiter melius. Nam si ad vitam melius dicitur humidum ob qualitatem, & ob substantiam , qualitas significabit calorem,frigiditatem,humiditatem,& siccitatem:substantia verò,crassitudinem & tenuitatem. Iam ergo,si cum humido sequenti diutius homo viuit, quàm cum præcedenti,conditiones habebit ad permanendũ necessarias: sed hæ consistunt in qualitatibus,& substantia humidi:ergo id erit melius pręcedenti,qualitatibus,& substantia. Etenim si qualitatibus tantùm melius est,& substantia minus bonũ:sequitur,vt tantùm impediatur vita à defectu substantiæ,quantum prorogabitur cum tali humido ratione qualitatum:quo fiet,vt non viuat homo diutius cum refecto humido,quàm cum præcedenti.sed contrarium euenit,non ergo erit id humidum sola qualitate melius.Quod verò dicunt,cum humido priori hecticũ viuere per tempus refectionis, & toto tempore post ipsam,vsque ad mortem,tali facta refectione,nihil agit ad dubij solutionẽ. Non enim quæritur,an toto humido corrupto possit fieri, vt totum aliud melius eo reficiatur,nihil de priore manente. Sed an paulatim dissoluto humido,& sensim altero succedente,id quod succedit,coniunctum priori sit melius, composito ex resoluto & remanenti,quod in ægrotis dictis concedere tenentur. Nos verò dubium aliter soluemus, initio sumpto ab his quæ diximus lib.1.de Differ.febr. comment.11. quatuor enim sunt in corpore humano humiditates. Prima quæ in exilibus venis cõtinetur.Secunda quæ membris est effusa ad roris speciem. Tertia carnosa ipsa substantia,concretione genita, & quæ in solidis partibus continetur.Quarta est solidarum partium substantia.Ibidem quoque

Humidum innatum an melius refici posit.

Humidi innati refectio in melius an fiat.

quoque diximus per febres fieri earundem humiditatũ consumptiones, ac inde sequi, vt ex hecticis febribus quædam facilè curari possint, quædam omnino immedicabiles sint, quædam medio modo se habeant. Nam febres in quibus humiditas in exilibus venis contenta efferuescit, aut ipsa siue rorida absumitur, facilè curantur. Siquidem adiecto sanguine hæ humiditates reficiuntur. Rorida verò humiditate ferè in totum absumpta, & in absumptionem tendente carnosa solidorum substantia, difficile medicabilem reddi affectionem, est notum. Veluti & quod omnino immedicabilis est dispositio, per quam membrorum solidorum absumitur substantia. Modò pariter dicemus humidum innatum significare id quod partibus solidis sparsum est, ad roris speciem, aut carnosam partem solidorum membrorum, aut eorundem substantiam, primum refici potest, & secundum quanuis difficile, tertium omnino non reficitur. Primum nanque & secundum ex sanguine fiunt, tertium autem ex semine: sanguinem autem generare facile est semen verò difficile, languentibus tamẽ solidis ipsis partibus ob consumptionem, omnino impossibile. Cum autem ætatum processu, non tantum primum & secundum, sed etiam tertium sensim absumatur, fiet vt victa natura aliquando deficiat, absumpto tertio humido membrorum solidorum: nempe substantia, qua consumpta valde, neque primum & secundum humidum reficere valebunt membra, in quibus altrix sedet facultas, neque facultas, neque anima ipsa ibidem manere. Aliquandiu itaque solida non valde exsiccata humidum primum & secundum adeò probè reficiunt, vt non tantum quale est, sed melius subrogetur priore. Quamobrem è morbis & siccitatibus, aut frebrilibus, aut aliis conualescunt homines, & temperatura melior redditur, & humidior, & longioris vitæ. Quoniam cùm primum humidum & secundum refici, & in melius mutari possit, corpora humidiora euadere sæpe fiet, & vitam prorogari continget. Siquidem solidorum membrorum substantiæ tardius absumentur, vbi humidum roridum & carnosa ipsorum substantia humida & copiosa adfuerint, ac perinde tardius homo ætates percurret. Non tamen quoniam solidæ substantiæ refectio in melius vnquam fiat, aut in humidiorem mutatio. Cuius rei testis est Gale. lib. artis medic. cap. 59. dicens: Ipsæ enim solidæ corporis partes, quę verè solidè sunt ac primæ, nullo modo fieri possunt humidiores: at satis est, si quis eas celerius exsiccari prohibeat, intercepta autem in ipsis spatia, hac vel illa humiditate complere, possibile. hæc verò est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa attrahitur. Quod verò dicunt hecticum curari, & in humidiorem temperaturam transire, melioris humidi refectione, verum est: sed tamen id humidum quod reficitur, non est de substantta solidæ partis, hanc enim humidiorem reparari non contingit: sicuti neque hecticam in tertia specie curari, quæ marcor torridus est. Quoniam id humidum, quod est solidorum substantia, non reparatur humidius, sed semper siccius. Quod etiam de elephantiasi ferunt, ipsa non est morbus in solidorum temperie consistens, sed in humorum redundantia, quam ablatione curamus, & rursus bonorum succorum refectione, & recreatione. Innatam igitur solidorum substãtiam humidiorem reddere impossibile, aut eius exsiccationem prohibere, sed retardare tantummodo & mortem prorogari contingit, impediri tamen nullatenus. Secundum dubium

Iuuenis & pueri calores.

propositum fuit, an iuuenis, qui ἀκμάζων appellatur à Galeno, sit puero calidior: horum enim duorum Gale. collationem in dubio seruat lib. 2. de Temperamentis, semper conferens ἀκμάζοντας, id est iuuenes pueris, neque intelligit per ἀκμάζοντας (quos Thomas Linacrus interpretatur florentes) adolescentes: nam vt constat ex sententia adducta suprà ex lib. 2. de Temperamentis in Græco codice habetur μειρακίων, καὶ ἀκμαζόντων, hoc est, adolescentium & florentium ætate. Quo in loco distinguit adolescentes à florentibus. Erunt ergo florentes iuuenes & non alij, sed Gale. semper comparat ἀκμάζοντας, id est, florentes, ad pueros: ergo de pueris & iuuenibus est præsens dubium. Circa quod Galen. diuersos fuisse medicos refert 2. lib. de Temperament. Nam quidam dixerunt, pueros esse calidiores, multis rationibus id suadentes. Primò, quoniam sanguis calidissimus est eorum quæ in corpore continentur, infantes verò ferè sanguis ipse sunt, ex quo fuerunt in vtero matris confecti, vt notum est: quoniam nos ex semine & sanguine menstruo sumus. Sic etiam & pueri tanto erunt iuuenibus calidiores, quanto his qui in vtero gestantur, sunt propinquiores. Rursus id ex functionibus probant. Nam pueri magis appetunt iuuenibus, & cibos conficiunt, non tantùm alitionis gratia, sed & augmenti. Et quoniam alimenta multa celerrime conficiunt. Alij verò contrarium affirmãt: nempe iuuenes calorem habere maiorem pueris, quod probare nituntur ex sanguinis copia, quæ iuuenibus tanta est, vt è naribus prorũpere sæpe soleat. Rursus bilis, calidissimus humor est, & in iuuenibus magis abũdat, quod multa experimẽta docent.

Rursus ex functionibus: quoniam iuuenes melius progrediuntur, & duriores cibos conficere valent. Quod autem in contrarium adductum est, pueros magis appetere, id frigiditatis potius quàm caloris est. Quod verò celeriter alimenta conficiant, id attinet potius ad humiditatem: & quoniam, vt infrà dicemus contra Lycum, calor innatus fortior in pueris est: quin & multo somno corripi pueros, ad frigiditatem attinere videtur, cùm soporifera medicamenta frigida sint. quod etiam testantur sensuum defectus ac intellectus hebetudo. Hæc sunt in summa quæ Gale. ex aliorum opinione recitat, quos non rectè procedere probat ad temperamentorum inuentionem. Nam cùm de calido & frigido dubium sit, & qualitatum tangibilium certissimus iudex sit tactus, ipsi non aliunde quàm ex tactu sumere deberent argumenta ad inuentionem magnitudinis caloris eius qui est in actu, qualis est in animalium corpore, nō de eo qui est potentia talis. Quod enim tactus calidum iudicat, id calidum est, & frigidū quod frigidum. Vbi sensus tactus ab omni aliena qualitate fuerit immunis. Qui verò tactum ipsum circa tangibilia, & gustum circa sapores, & visum circa colores nō approbat, is in Pyrrhonis incidit ignorantiam, qui negabat sensum & intellectum. Porrò antequam Galeni mentem in hoc dubio exponamus, sciendum est, quòd lib. 2. de Temperamentis, duobus modis comparat calorem iuuenis calori pueri, hoc est caliditatem, quæ qualitas est, & tactu deprænditur. Vno modo in quantitate: qua ratione, licèt non admodum propriè, calor dicitur maior aut minor. potius enim intensior & remissior dici deberet. Altero modo in acrimonia & suauitate: quorum duorum quiuis tactu percipitur, & distinctionis tactus est iudex. lib. tamen 1. aphorism. comment. 14. sequens Hippocr. sententiam, comparat calorem iuuenis ad calorem pueri in quantitate. Quo in loco nō de qualitate, quæ est caliditas, sed de calore qui est substantia, loquuntur Galen. & Hippocr. ibi verò, & in lib. aduersus Lycum docet Gale. rectè dictum ab Hippocr. Eos qui crescunt plurimum habere calidum innatum. Nam Hippocr. non simpliciter dixit pueros plurimum habere calidum, sed innatum, addidit. Voluitq; eos ad omnes alias ætates comparare: pueros inquam & eos qui augentur, iuuenibus & senibus, & in summa eis qui non augentur. Si quis tamen isto modo calorum collationem facere voluerit, rectè dicet, calorem in pueris & infantibus maiorem esse, quàm in reliquis ætatibus, & calorem eorum qui augentur, maiorem quàm iuuenum & adolescentium, quantitate inquam maiorem. Nam calor innatus, de quo loquimur, bene temperatam habet substantiam, quę ex sanguine, spiritu, & aerea substantia, ortum habuit, vt in comment. 15. primæ sectionis aphorism. Hanc autem substantiam aeream & aqueam esse dicit commentar. 14. & ipsam semen, & sanguinem menstruum eodem loco & libro de semine, vt latius capite præcedenti docuimus. & libro 5. de simplic. medicamen. facultatib. cap. 8. calorem naturalem dixit, sanguinem spiritum & aeream substantiam. Rursus lib. 8. de placitis Hippocr. & Platonis innati calidi substantiam indicauit, ac ipsum non esse ignem, hoc est, de ignis natura. Quoniam si coctiones digestiones & sanguificationes ab igneo calore fierent, febricitantibus meliores essent. Sed tamen non ab igneo calore fiunt, sed ab eo quem innatum calidum Hippocr. appellat, qui in aerea, & aquea substantia consistit, hoc est in humida substantia, quæ est semen & sanguis menstruus. Qualitas verò ipsius innati caloris temperata est, hoc est, moderatus est calor in contrarietate, quæ est inter calidum & frigidum. Hic innatus calor maiori copia continetur in pueris, quàm in adultis, & reliquis qui magis ætate processerunt. Nam quamuis in iuuenibus maior copia sanguinis contineatur, & spirituum, & membra ipsa ex semine genita sint maiora, in illis calor innatus non est purus, sed mixtus. Itaque totus calor mixtus ex innato & ascititio, in iuuenibus maior est: sed purus & syncerus, & aereus, qui semen & sanguinem menstruū & temperamentum in calore & frigore repræsentet, maior est in pueris. Quod docet prima ipsorum generatio ex semine & sanguine menstruo: hæc enim substantia perpetuò dissoluitur, cuius loco alia succedit magis ignea atque terrena, quod tactu dignosci tur. Calor enim innatus, suauis est & mitis ac vaporosus, vt in pueris constat, quoniam in humida substantia, & aerea consistit: in reliquis verò ætatibus, mordax, acris, ac minimè vaporosus, qualis in arido subiecto, terreæ & igneæ naturæ. Est enim iuuenis calor veluti dolium magnum vino plenum, multa aqua mixtum. id enim multum est, sed impurum, puri autem parum ibi continetur. Puer verò vt dolium paruum, vino immixto plenum. Fieri enim potest, vt id dolium paruum, puri, & immixti vini plus contineat, quàm magnum dolium. Ita fit, vt immixti caloris, pueri & qui augentur plus contineant. Tanto enim purius est humidum, & minus mixtus calor qui substantiam significat, quātò magis ad primam ipsam puritatem principij generationis accedit. nam deinde procedente tempore, loco eius qui dissoluitur, pars succedit magis terrena, & humidum

Calores iuuenis et pueri duobus modis comparantur.

Calor pueri maior calore iuuenis.

humidum ipsum quod remanet aridius,& magis terrenũ efficitur, totum ergo ex præcedenti & aduentitio cõpositum impurius est. Lycus verò contra Hippocr.sententiam insurgit dicens:Aut Hippocr.cum dixit pueros plus habere calidi innati, intellexit caloris substantiam,aut qualitatem, aut fortitudinem. Si substantiam,falsus est:quoniam substantia sanguinis spirituum,& membrorum maior est in iuuenibus,vt constat.Si intellexit qualitatem,impropriè locutus est,dicens:plus habere caloris pueros,quum non rectè dicantur de qualitatibus magis & minus, sed intensius & remissius. Adde quòd qualitas caliditatis in iuuenibus videtur tactu maior quàm in pueris. Si verò Hippocr. intellexit fortitudinem,verum dixit,sed malè vsus est nomine,dicens: plurimum calorem,eum calorem,qui fortior est. Verùm Galen.in lib.aduersus ipsum,in omnibus his quæ à Lyco proponuntur,veram esse sententiam Hippocr.probat. Nam innatus calor maior est in pueris,vt diximus,quia per calorem innatum intelligit substantiam impermixtam,quæ maior est in his qui crescũt. In qualitate quoque caloris verum est,ipsam esse maiorem in his qui crescunt,non quauis qualitate caloris, sed qualitate caloris innati,quoniam talis qualitas suauis est:eorum verò qui consistunt,mordax non vapori, sed fumo similis. In fortitudine quoque fortior est puerorum calor, quod functiones naturales ostendunt. Non tamen dici adeò propriè de qualitate multum, & paucum, notum est. Neque tamen de qualitate caloris innati, sed de eius substantia locutus est Hippocr.de qua rectè dixit, plurimum continere eos qui augentur. Hæc de collatione caloris iuuenis ad calorem pueri, vt calor substantiam significet,dicta sint satis. Lib.tamen 2.de Temperam.Galen.confert calores iuuenis & pueri, vt calor dicit qualitatem. Duobus tamen modis hi calores cõferri possunt,aut in intensione, quomodo calorem portionum sex dicimus esse maiorem,aut intensiorem calore portionũ quinque. Sunt enim hæ quædam caloris & aliarum omnium qualitatũ portiones, quibus totam qualitatis latitudinem diuidunt, ac metiuntur philosophantes. Aut fit collatio caloris ad calorem,non in mensura,sed in qualitate caliditatis. Galen. vtrique quæstioni respondet,calorem iuuenis calori pueri esse æqualem,ac si diceret eos habere æquas caliditatis mensuras:qualitates autem calorum nõ esse similes. vtrunque sensum probare nititur. Ea nanque est certissima via distinguendi colores, quæ sumitur à visu, & ea certissima dignoscendi sapores,& tangibiles qualitates,quæ procedit à gustu & tactu:maximè verò de caloris & frigiditatis,quantitate,siue intensione:quoniam hæ magnam habent alterandi potentiam,atque tactum immutandi. Itaque tactum certissimum iudicem esse primarum qualitatum,& tangibilium omnium nemo ignorat. Testatur tamen Galen. se tetigisse multos pueros & iuuenes:nullam autem differentiam magnitudinis inuenisse. Sunt ergo calores æquales in iuuene & puero. Eundem quoque puerum tetigisse,& procedente tempore iuuenem,& pares iudicasse eius calores. Sic quoque cuilibet facienti continget,vbi is probè temperatus fuerit,& iuuenem,ac puerum in consimilibus dispositionibus tetigerit. Non vnum quidem exercitatum, alterum ociosum, aut vnum cibo plenum:alterum vacuum,aut vnum hyeme, & alterum æstate:quod tamen tangens iudicat calores hos multum differre,id non attinet ad quantitatem caloris, sed ad collationem,quæ in qualitate caloris consistit. Nam calor pueri,suauis,mitis, & vaporosus est,vt etiam suprà diximus:iuuenis verò calor mordax & fumo similis, quod à subiecto ipsius caloris ortum habet:ac si quis singula rectè perpenderit, fieri posse intelliget,vt in aqua & lapide sint duo calores intensione æquales:& tamẽ quiuis tangens iudicabit calorem lapidis mordacem,aridum & insuauem:eum verò qui est in aqua vaporosum ac mitem. quod in subiectis eiusdem speciei pariter fieri contingit,vbi aer vaporosus ac caliginosus calorem quendam receperit,parem ei quem receperit aer siccus, fumosus,& caliginosus.Aequales enim quanuis sint,qualitate tamen caloris diuersi admodum iudicabuntur.id verò prouenit à siccitate calori mixta, quæ acrem ac mordacem reddit calorem. Talis quoque est calor iuuenis. Is enim quanuis calore pueri maior non sit,aridior & acrior iudicatur,quod ad qualitatẽ caloris pertinet, non ad quantitatem, quæ in mensura portionum caloris consistit. Ad huiusmodi tamen iudicium ferendum tactu eget medicus temperato,atque admodum exercitato in dignoscenda ac distinguenda quantitate caloris ab ipsius qualitate. Qui etiam probè nouerit,an calor in humido,an in sicco subiecto existat,quantumq; acredinis afferat calori siccitas,quantum verò suauitatis,& vaporis humiditas. Cui fortè continget, quod dixit Gale.vt iudicet calorem pueri æqualem aut ampliorem calore iuuenis. Galenus tamen eos pares iudicauit. Auicenna duabus rationibus conatur probare Galen.sententiam veram. Prima est:Quoniam,inquit,à pueritia in iuuentutem nihil aduenit de nouo, quod possit calorem naturalem augere,aut minuere:manet ergo semper æqualis.Secunda,calor naturalis

Lycus aduersus Hippocr.

Gale.contra Lycum.

Puerorũ calorem iuuenum calori comparat.

Auicennæ rationes recitantur, & confutatur.

turalis aliquando poteſt ſeipſum conſeruare & augmentũ facere, vt in pueritia, aliquando neutrũ horum, vt in ſenectute, in qua nec ſe conſeruat, neque augmentũ facit: ergo aliquando faciet vnum ſine altero, ſed non poteſt augmentũ facere, & non conſeruare ſeipſum, ergo cõſeruabit ſeipſum & non faciet augmentũ: id autẽ fit in ætate iuuẽtutis, in qua calor ſeipſum conſeruat, ſed non auget, aut ſeipſum, aut corpus. Probè tamen Galen. à tactu ſumpſit argumẽtum. Nam hæc inualida ſunt: primum enim falſum eſſe diceret aduerſarius, nihil ſuperuenire quod calorẽ minuat: nam ſiccitas iuuentutis, defectus humiditatis eſt, & ad defectũ humiditatis ſequitur defectus caloris ob defectum ſubiecti. Secundum etiam inualidum eſt: nam poſſet dicere reſpondens, calorem ſimul amittere facultatẽ augendi corpus, & cõſeruandi ſeipſum, & in iuuentute iam neutrum poſſe: nam quemadmodũ calor remiſsionẽ patitur, ita inualidus ad augendum corpus redditur. Præter id quòd non ſequitur, calor poteſt corpus augere, ergo poteſt ſeipſum conſeruare in gradu: poſſet enim fieri, vt calor aliquis magnus corpus augeret, & ipſe minor factus idẽ poſſet efficere. Ad rationes verò ſuprà adductas pro ſecũda opinione à Galeno recitata reſpõdebimus: priores nanque ſuprà quoque ſoluimus. Ad primam de copia ſanguinis dicemus, ſanguinẽ non eſſe in maiori copia, facta collatione ad vaſorũ capacitatẽ in puero & iuuene: quòd tamen effluat in iuuenibus euenit, quoniã aridior eſt & magis mordẽs ac irritãs expultricẽ facultatem ad ſui excretionẽ. Adde quòd ſanguis pueri quãuis maiori copia ſit, quàm iuuenis collatione ad vaſorũ capacitatem, effluit à iuuenibus: quoniã non abſumitur niſi in nutritionem: in pueris tamẽ in nutritionem & augmẽtum. Hac enim ratione, vt diximus in præced. cap. mares ſemẽ, & fœminæ menſtruũ generãt ſanguinem. Ad ſecundã in ſequentibus dicemus. Ad aliud de functionibus, quòd iuuenes celerius progrediũtur, & duriores cibos cõficiunt: progredi tamen ad robur attinet neruorũ motiuorum, non ad calorem: coquere verò cibos duriores, fit: quoniã calor magis igneus eſt: ac dicemus duros cibos à pueris quoq; cõfici, non tamen eis eſſe vtiles: quoniã naturæ ipſorũ diſsimiles ſunt: quin & vẽtriculus ipſe adhuc valde humidus in prima ætate duros & ſiccos cibos auerſatur. Quidã ex iunioribus medicis ſatis impudenter Gale. aduerſatur, ac deſtruit: calorem iuuenis maiorem eſſe calore pueri in quantitate caliditatis, hoc eſt, in ipſius intenſione. Primò, quoniam calor iuuenis vehementius tactum alterat, quàm calor pueri, & non eſt alia via cognoſcendi calorẽ aliquẽ eſſe altero maiorem, niſi ex impreſsione. Iuuenis ergo calor maior eſt: quòd ſi id ad acredinẽ caliditatis dicas eſſe referendũ, cum poſsit non minus referri ad gradũ caloris, quàm ad acredinem, quæ oritur ex ſubiecto, quoniã ſiccum eſt: ſequitur vt Gale. ſimiliter non probet id euenire ob acredinẽ caloris, potius quàm ob eiuſdem intenſionẽ. Secũdò, videtur impoſsibile, inquit, Galenũ memoria tenuiſſe caloris pueri quantitatem, vt ipſam cum calore eiuſdẽ tam iuuenis conferret. Præter id quòd interim multæ interuenerant mutationes, quæ potuiſſent hominem efficere calidiorẽ, aut frigidiorem. Tertiò, quia in iuuenibus multa abundat bilis: is autem humor calidiſſimus eſt, vt inquit Gale. lib. de Inæquali intẽperie: eum autẽ in iuuentute magis abundare docẽt morbi quibus iuuenes laborant. Et non poteſt aliter melius calidior aliqua temperatura probari, quàm ex bilis redundantia, quæ calorem & ſiccitatem abundãtes ſignificat, & bilis à maiori calore generatur, quàm reliqui humores, iuuenes ergo pueris ſunt calidiores. Poſſet autẽ is ſuã cõfirmare ſententiã ex Gale. lib. 3. Prog. cõment. 12. vbi in ætate, quę eſt ad trigeſimumquintũ annũ dicit, plurimũ ſanguinis gigni, ac ipſum eſſe calidiorem ac bilioſiorem, & cõment. 28. plus bilis & ſanguinis in ea ætate abũdare dicit. Quartò, quia euacuatio frigidorum humorum reddit corpus calidius: ſed pueri abundãt multa pituita, & hæc in iuuẽtute euacuata & cõſumpta eſt, ergo iuuenes ſunt calidiores. Quintò, quia calor hebes quodammodo & remiſſus eſt in ſubiecto valdè humido, quale eſt corpus pueri. ſed vbi pars redundantis humiditatis abſumpta fuerit, reliquus calor redditur intenſior: talis ergo erit iuuenis calor ab abundãti humiditate liber. Idẽ verò à ſeipſo intendi abſumpta redundãte humiditate, non eſt à veritate alienum, ſed ſatis poſsibile, quod ipſe ibidem probat: maximè quoniã videmus ignẽ paruum & caliditate non ſummè intẽſum, magnũ ac ſummũ fieri ſine externo adiutorio. Verumtamen, ſi quis has rationes rectè perpenderit, facilè poterit Gale. verã ſententiam ſaluare, nec video cur barbarus Sophiſta Galenũ ſummum medicum & philoſophum temerè damnet. Galenus nanq; primũ conſiderare præcipit differentiã quantitatis caloris & qualitatis ipſius, in quibus dignoſcẽdis, qui exercitatus nõ fuerit, rectus iudex nõ erit. Via verò exercitationis eſt, vt tangat ſæpè diuerſa corpora calida, quædã humida, quędam ſicca, quæ quãuis æqualis fuerint caliditatis, diuerſo modo tactũ immutabunt. Is quoque probè nouerit talem eſſe differentiã caloris iuuenis & pueri, qualis eſt duo-

Thomas de Garbo. Gal. temerè aduerſatur.

Thomæ argumenta ſoluuntur.

F

rum calorum æqualium diuersorum subiectorum humiditate & siccitate differentium. Iam hinc cōstare poterit solutio primæ rationis. Nā calor iuuenis imprimit vehementius, id est magis tactū mordet: qui verò magis mordet: non ob id maior est, sed siccior, & magis repræsentans ignis naturam. Quod si barbarus ipse non nouit viam aliam probandi, calorē aliquē esse maiorem, edisca t à Gale. qui docet calores æquales & inæquales in subiectis consimilibus, & dissimilibus tangere, ac cognoscere qui sint æquales & qui inęquales, qui similes, & qui dissimiles, nec velit sua ignorantia Galeni verā sententiā refutare. Nam quod secundo loco adduximus, nullius momēti est: quanuis enim ipse Galeno fidem abroget, nihil detrahet ab autoritate ipsius, apud eos maximè, qui probè intellexerunt suorū scriptorū sententias nunquam fallere: quòd verò in spatio temporis à pueritia in iuuentutē multæ intercesserunt mutationes, huius rei gratia admonuit Gale. tangere puerū & iuuenē in similibus dispositionibus. Mutationes tamen quæ sine morbo eueniūt, facilè reparantur: morbos verò euenisse puero dicto non fuit necessariū: quare Gale. historia potuit habere veritatem. Ad tertiū dicemus, plus sanguinis atque bilis cōtinere iuuenes, quàm sequentiū ætatū homines. Cōcedemus quoque sanguinē in iuuenū corporibus esse calidiorem & biliosiorē quàm in pueris, non quoniā calor maior sit, sed acrior & mordacior. Inde verò eueniunt profluuia sanguinis & morbi biliosi iuuenibus: quanuis enim in ea ætate plus bilis & sanguinis abūdet, calor non est maior intensione. Ratio est, quoniā sanguis pueri tam calidus est, quàm iuuenis, & bilis pueri tam calida, quàm bilis iuuenis; etsi bilis iuuenis sit copiosior & acrior eiusdem calore. Ad quartum dicimus pueros ex accidēti pituitā aceruare, ob intempestiuū vsum ciborū, & exercitationum. Sed tamen ipsam coquunt ac discutiūt, ita vt calorem nullatenus minuat: nam puerorū calor adeò validus est, vt à cruditatibus ipsorū non superetur, aut remissionē patiatur, sed vt humidior & vaporosus fiat: ipsa verò pituita cocta ac superata tactum exploratoris non immutabit suo frigore, nec impediet veram caloris notitiam. Ad quintū verum est hebetē quodāmodo esse calorē in humido subiecto, vt hebetudo placidū significet calorē ac mitem, non tāmē vt significet ipsum esse minorem, aut remissiorem, vt suprà docuimus. Abstineāt ergo iam, qui Gale. lacessant: suásque ipsorū nugas esse fateātur. Nos namque Gale. magnopere laudandū duximus, quòd miro modo docuerit singula, calorē verò iuuenis & pueri æquales esse, tactu inquirere suaserit, quod fecit experimento doctus. Siccitatem tamen & humiditatē corporū solo tactu discernere non adeò facile esse statuit, quoniā siccitas & humiditas non habent parem cum calore & frigore immutandi facultatem. Discernuntur tamen tactu ratione quoque coniuncta. Itaque si quis voluerit iudicare, an corpus aliquod siccū sit, sic procedet: Hoc durū est, ergo siccum, sed tamen ea ratio nondum valida est, sed hoc addito, quod non cōcreuit à frigore. Nam multa dura sunt, non quia sicca, sed quia à frigore concreuerūt. neq; enim omne durum siccum est, nisi addas, id non concreuisse à frigore. Quemadmodum & omne molle humidū est, si nō fuerit à calido liquatum. Nam non omne molle humidū est. Sed id tātùm quod præter id quòd molle est, non est admodū calidum: vt quæ à calido liquata sunt, quemadmodū æs liquatum ab igne. Durum autē & molle tactu depræhendūtur, & quoniā humanū corpus nunquam est adeò calidum, vt liquidū reddatur, aut tam frigidū vt reddatur nimia cōcretione durū. Quā ob rem satis valida ratio est, Hæc pars corporis est dura, ergo sicca: hæc verò mollis, ergo humida. Humidi enim & sicci natura perscrutanda est ex molli & duro, non vtcunque, sed vbi moderata fuerint in calore & frigore, id est, non multū excedentia, vt libro 2. de temperamentis, & rursus tertio Gale. adstruit, cuius sunt quæ diximus. Licet tamen contra ipsum dubitare, dixit enim, Quippe quod siccū est, durum prorsus est, non tamen si quid durū est, idem statim & siccū est: etenim inseparabilis à sicco corpore duritia est. Nam in exemplo opposito eodē loco cōstat contrarium: æs namque liquatum siccum est, non tamen durum. Quod si dixeris omne siccum durū esse, vbi non excesserint modū calor aut frigiditas, & sic intelligendū Galen. sequitur secundum esse falsum, cum dicit, non si quid durū est, id statim siccum est. nam vbi durum fuerit cum moderato calore & frigore, quicquid durū fuerit, siccum statim erit. Similiter dubium videtur contra Gale. dixit namque loco citato, omne siccū esse durum, sed non omne durum esse siccum, nisi cum moderato calore. Sequitur ergo quòd aliquod est durum, quod non est siccum, nempe quod cōcreuit à frigore. Cuius contrariū vult Arist. lib. 2. de genera. & corruptione cap. 2. vbi qualitates tangibiles secundas reducit ad primas, & tenue, ac crassum, viscosum, & aridum, quod appellat κραῦρον, & molle, ac durum reducitur ad humidum, & siccum. Itaque tenue, viscosum, molle, ad humidum: crassum verò, aridum, ac durum, ad siccum. & inquit, Quamobrem, & humidū molle non est: sed

Siccum & humidum quomodo cognoscantur.

Dubium an siccum omne durū sit.

sed molle sub humido,& durum sub sicco collocatur. Quam sententiam Gal.secutus est libro primo de elemẽtis,vbi solas primas qualitates dixit corpora adiuncta alterare, reliquas verò,vt asperum,læue:dẽsum,rarum crassum,tenue,nihil tale efficere,& addit: Supersunt adhuc molle,durum,viscosum & aridum,ex quibus molle,& viscosum, ad humidiorem naturã pertinent durum,atque aridum,quod κραῦρον appellat, siccis debentur.Ecce vbi Gale.cum Aristo.vult durum ac siccũ reduci,tanquam sub sicco contentum &molle ad humidum.Hanc quæstionẽ soluit Aristo.loco citato,vbi siccum,& humidum bifariam accipi vult. Nam humidum significat, quod humectum est,id est, internam habet humiditatem,& significat id quod madet,id est, externam superficiem habet humidam.Siccum autem his duobus contrarium est,quoniam siccum est, quod interius est siccum,contrarium ei quod internam habet humiditatem, quod cõcretum etiam dicitur,sub sicco compræhensum.Et siccum est,quod non madet in externa superficie. Ac dicemus,quòd cùm ipsi dixerunt,omne durũ ad siccũ reduci, & molle ad humidum,intellexerũt id de humido,& sicco ampliori significato vbi videlicet,siccum concretum etiã compræhendat.Cùm tamen Galen.dixit,non omne durũ esse siccum, intellexit de propriè dicto sicco.Verùm non omne durum siccũ est:nam congelatũ est durum,non tamen siccũ hoc proprio modo siccitatis qui modus arescentis est. Humidum quoque significat,quod interius humectũ est, & id quod madet. Itaq; hoc modo ampliori humidũ significat id quod quamuis sit siccum,exterius madet, vt liquatum. Alio modo humidũ propriè significat,quod humectum est,propriè sicco oppositum. Ampla voce omne molle,humidum est,& ad ipsum reducitur,propriè verò non:nam aliquod est molle,nempe liquatum,quod tamen propriè humidum non est.Quòd itaque omnes secundæ qualitates tangibiles dictæ,ad humidum & siccum reducantur, de humido & sicco ampliore voce intelligi debet:non reducũtur verò cùm propriè voces accipiuntur. Temperaturas rursus non parum discriminis habere in diuersis sexibus, medici ferè omnes asseruerunt,pariter & Philosophi:nam Arist.libr.4.de Generat.ani. diuersitatis sexuum diuersas causas scripsisse antiquos refert. Anaxagoras enim dixit mares præstare semen,fœminas verò locũ generationis:sed mares à latere dextro prodire,fœminas à sinistro. Intelligendũ à dextra, & sinistra parte generantis maris.Rursus & marem contineri in dextra vteri parte, fœminã in sinistra. Empedocles verò marem & fœminam,ad vteri temperaturam refert,& in vtero calidiori mares,in frigidiori fœminas generari:caloris autem,& frigiditatis causam dicit esse menstruum calidius, aut frigidius.Itaque à matre sexus distinctionem dicit prouenire.Democritus sexuũ distinctionem non ad temperaturã refert,sed ad victoriã seminis in ea parte,quæ à membris genitalibus maris & fœminæ deciditur.Parmenides duo statuit:primũ quidem, mares in dextra vteri parte generari,fœminas in sinistra,quemadmodũ & Hippoc.quod refert Gale.lib.6.de morbis pop.par.2.cõment.antepen.Secundum verò,fœminas maribus calidiores,vt refert Aristot.libr.2.de Partu anim.cap.2.cuius ratio fuit:quoniam fœminis maior adest copia sanguinis,quod docẽt menstruæ purgationes.Sed tamen quarto lib. de Generatione ani.cap.1. ipsius opinionem confutat:quanuis eo loco non meminerit auctoris.Quoniam alij quoque id asseruerunt.Non valet autem ratio,quæ sumitur ex copia sanguinis ad probandas fœminas calidiores. Nam fœminarũ sanguis minus calidus est,& ex defectu caloris multus,vt dicemus. Aristoteles tamẽ loco citato,mares ad seminis potẽtiam refert:nam si semen validius fuerit,& calidius ad coquendum, & superandũ menstruum,mas generabitur:sin minus ob impotentiam degenerabit, in fœminam.Mas itaq; apud ipsum fœmina calidior est:de gestatione verò fœminas multas in dextra vteri parte gestari dicit,ac mares in sinistra.At verò Hippoc.medicinæ parens Aphoris.48.sectionis 4.dixit:Fœtus mares quidem in dextris,fœminæ verò in sinistris magis. Vbi Hippoc.non negat in sinistris posse cõsistere mares,sed magna ex parte dicit consistere in dextris, quod ad calorem maris referendum, docebimus ex Galeno. Idem quoque testatur Hippocr.lib.6.de Mor.po.par.2.sectione 44.Quare tamẽ fiat, vt mares generentur in parte dextra,Gale.indicat:nam mares calidiores sunt,ergo in parte calidiori generabuntur. Pars verò calidior vteri dextra est, quia iecur ei adiacet. Adde quòd semen quod peruenit ad dextrum testem fœminæ,est purius, magis coctum, & minus serosum,vt docet anatome venarum perducentiũ sanguinem ad testes libro de Dissectione venarum,& li.6.de Mor.po.cõment.citato,& 14.de Vsu partium, & id nos præced.cap.retulimus.Mares verò fœminis calidiores esse,2.lib.de Temperamẽtis dixit, & lib.2.de Semine & c.præced.ex doctrina ipsius ostendimus,non alia ratione,marem, aut fœminam generari,nisi ob caloris copiam,aut ipsius inopiam. Validior enim calor est,is,qui membra genitalia extrudere potest, qualis est masculorum:quod tamen san-

Humidum & siccum duobus modis.

Temperamenta per sexus distincta an sit.

Sexuũ temperaturæ ex Hippo. & Galeno.

guis magis abundet,in fœminis,non euenit ob caloris abundantiam,vt dicemus.Docet autem mares esse calidiores ratio à pilorũ multitudine sumpta,motuũ celeritate,& robore facultatum omnium,pulsuum vehemẽtia,& magnitudine excrementorũ natura, & reliquis. At verò causa quare natura calidiores instituit mares,fœminas verò minus calidas,à Galeno duplex scribitur lib.14.de Vsu partiũ. Altera sumitur ex imperfectione:imperfectio verò ex frigiditate.Nam fœmina imperfecta est,imperfectũ verò instrumenta habet imperfecta, vt perfectum perfecta. Ex animalibus nanque quædam tactu solo gaudent,quædam cum tactu gustu quoque:quibusdã verò dedit natura cum his, & visum,quibusdã etiam manus,vt leonibus,& maximè ad vsum aptas,vrsis,& simiis. Homini verò,vt prudentissimo,manus optimè dispositas ad appræhendẽdum.Manus nanque organum organorũ est,siue organum ante organa,apud Aristot.libr.4.de Par. ani.capite.Sic quoque mari tanquàm perfectiori,calorem potissimũ, naturæ organum abundantius,quàm fœminæ tribuit. Sic etiam vt talpæ oculos dedit natura,eósque ob imperfectionẽ intus conditos, ita membra genitalia dedit fœminis:ob imperfectionem verò intus condita.Habuit autem hic defectus à defectu caloris ortum,qui non potuit in fœminis mẽbra genitalia extrudere. Altera causa est finis ipse, cuius gratia fœminæ sic imperfectæ factæ sunt à natura.Nam non aliter perficeretur generatio, nisi vbi fœmina tantam haberet sanguinis abundantiam, vt posset alimentũ fœtui in vtero præstare.Id autem ob caloris defectum euenit:is enim in fœminis non est adeò paruus, vt sanguinem generare non possit,& adhuc multum,sed tãtus,vt ipsum genitũ discutere non possit:genitus verò,ac non discussus, abundat ad conceptus alitionem, aut extra conceptionem,ad menstruas purgationes. In maribus verò calor non tantum generat sanguinem multum,sed quod ab alitione,augmento, & seminis generatione abundat, discutit,hæc de sexuum temperamentis.Cæterùm qualem differentiã temperaturarum inueniri diximus in humanis corporibus,talem etiam licet intelligere in his quæ sunt extra ipsum,quæ ex elementis habuerint mixtionẽ.Sunt enim quædã temperata, quædam à temperamento recedentia,talia appellata ob actionem, ab ipsis in humanũ corpus prodeũtem.Etenim cum humanũ corpus,medium temperamentũ obtineat, inter extrema vniuersæ substantiæ generabilium, & corruptibilium. Omne id quod dictum corpus immutare potest à qualitate,per quam mutat,tale denominabitur,tanquam ab excedenti.Itaque quod humanum corpus calefacit,calorem habet excedentem, à quo calidum denominabitur,quod infrigidat,frigiditatẽ habet excedentem,à qua frigidum denominabitur,idem etiam de siccis & humidis dicendum. Sed tamen non licet citra delectum talia calida,frigida,humida, aut sicca appellare,nisi prius id quod est per se, ab eo quod est per accidens distinguamus: nam multa sunt,quæ speciem præbẽt caloris,frigidi,humidi,aut sicci:quoniã externum calorem, aut externam frigiditatẽ vehementẽ receperũt,vt aqua gelata,quę verè & per se humida est,sed siccitatis speciẽ refert. Multa quoque sunt calida,aut frigida per se,& secundũ naturam, quæ contrariã speciem referunt calfacta,aut refrigerata,ab externis causis.Erunt ergo medicamentorum omnium naturæ explorandæ,vbi omni aliena qualitate nudata fuerint. Quòd si hæc eadẽ ab effectu,quem efficit vnumquodque,velimus distinguere,id quod est per se,ab eo quod est per accidens tale,periculum faciendum est in simplici affectu,& aduertendum,an id statim faciat,vel processu temporis. In simplici quidẽ affectu:nam medicamenta calida humorem calidũ in parte aliqua contentum resoluendo refrigerant:sed id per accidens faciũt. Temporis etiã spatium est aduertendum.Nam quæ talia per se sunt,statim tale faciunt,& semper id facit, vt aqua frigida,quæ adhibita,semper refrigerat:quanuis nonnunquam calefaciat ex accidenti,sed procedente tempore,quod facit in iuuene quadrato æstate media,phlegmone laborãte absq; vlcere,aqua frigida multa superfusa.Hæc enim calorem reuocat,vt inquit Hippocr.Aphoris.21.sectionis 5. Cùm enim aqua frigida,cuiuis corpori, & in quauis ætate,& anni tempore applicita refrigeret,statim ipsam per se frigidam,hoc est primùm,& nullo mediante talem appellamus. Quia verò cutem constipando,validum calorẽ reuocando intus roborat,per accidens calidam ipsam dicemus: non enim id per se, sed alio mediãte efficit.Rursus quod tale dicitur, aut est tale actu,aut potestate,& hoc aut simpliciter:vt ignis,aer,aqua & terra, aut ad alterum,vt medicamenta,venena, & alimenta:hæc enim ad humanum corpus collata talia dicuntur. Id tamen quod potestate tale est, ab eo quod actu tale primùm distinguamus:actu tale dicitur,quod reipsa & energia tale est, & quòd nulla mutatione facta tale esse ostenditur actu, & in præsenti tempore. Potestate verò tale dicitur apud Galenum quod nondum tale est,sed vt tale fiat est promptum. Ac maximè tale potestate dicitur, quod suapte natura,ad absolutionem venit,vbi nullum adsit impedimentum,

Manus organum organorum.

Temperaturæ externæ

Tale per se, & tale ex accidenti.

Tale actu & tale potestate.

dimentum,ac facili quadam mutatione. Quemadmodum infantem rationalem esse dicimus:quoniam suapte natura talis est,& si modò ratione non vtatur:sic etiã & canem nuper natum dicimus venatorem,quãuis nec videat,neque incedere posṡit. Est itaque actu tale,quod perfectũ iam est,quod verò nondum perfectũ est,sed futurum,& suapte natura,ad tale actu perueniet,id potestate tale appellatur, primo modo:secundo verò, quod materiã præstat ei quod tale actu est,promptam recipere formã actu talis,vt sanguis est potentia caro:quia leui mutatione transit in carnem actu:tertio modo dicitur potestate tale,id quod ex se habet potentiã aliquid agendi,& non ex accidenti,vt aqua frigida dicitur potentia frigida, hoc est, per se infrigidare potens. hoc modo potentia tale dicitur ex aduerso ei,quod ex accidenti tale est. Secundo modo tamẽ medicamenta dicuntur potestate calida:sunt enim vt materia accendi facilis, quæ leui accepta mutatione,ad multam peruenit caliditatem,& statim nostrum calorẽ adaugent,vt sulphur, potestate ignis dicitur:quoniam leui momento caloris ab igne suscepto in ignem trãsibit. Præterea potestate talia dicuntur,& alimenta,& venena. Nam alimenta quatenus alimenta sunt,materiam præstant alitioni,ac nullam efficiunt alterationem:sunt tamen omnia talia potestate calida,quia in calorem nostrũ naturalem trãseunt,& ipsum quantitate adaugent. Alterantur hæc à nostro corpore secundum aliquam qualitatem,quam tamen non retribuunt alimenta,sed tota substantia agẽtia nutriunt. Si verò facultatem alterandi habet, quod offertur, omne tale medicamentum est,& multis modis variat. Nam si quod offertur non corruptum nostrum corpus corrumpit,venenũ est.Si verò mutatur à calore nostro,& leuem mutationem adeptum,corrumpitur,aut putrescit, & corrumpit corpus,ac ipsum putrefacit,id noxium etiã venenũ dicetur:quod verò cum mutationem adeptum est,iterum corpus mutat, non tamen corrumpit ipsum,id propriè medicamentum est. Quod tamen mutationem recipit, ac corpus similiter qualitate mutat,sed tamen ad finem in corporis substantiam mutatur,id alimentum est medicamentosum. De medicamentis tamen quæ potestate talia sunt in præsentiarum disserendum,an sit aliquod temperatum. Secundò, quomodo reducuntur de potentia in actum. Tertiò,an talia potestate dicantur,ad quemuis hominẽ collata, vel ad solum bene temperatum. Quartò,de venenis calidis ac frigidis,& an humanũ corpus nutrire posṡint,ad finem verò de proprietatibus,quas appellãt,pauca quædam. Circa primum dubium,an sit aliquod medicamentũ temperatum,medici iuniores Auicennistæ multis & variis nugis respondent. Quidam enim dicunt,quòd licet non sit aliquod medicamẽtum temperatum,ita vt per se corpus nostrum seruare in sua temperie posṡit, erit tamen temperatum : quia similẽ spiritui habebit proprietatem. Primum non esse quod per se seruet nostrã temperaturam:hinc fit,quòd non est aliquod medicamentũ, quod eam habeat difformitatem partiũ quam habet corpus nostrum:erit tamen aliquod seruans temperaturam spiritus,& quod conseruat spiritum qui conseruat nostrũ corpus, conseruat quod conseruatur ab spiritu. Verùm isti non nouerũt aliquod temperatum medicamentum exterius applicitũ tale esse, nec nouerunt temperatũ medicamentum, non tantùm ad spiritum esse referendum, sed ad calorem nostrum naturalem,à quo temperatura totius pendet. Alter dixit aliquod esse medicamentum temperatum,quod mutationem aliquam corpori afferre potest,eam tamẽ non esse sensibilem:nam omne agens in agendo repatitur,sed medicamẽtum temperatum patitur à corpore, ergo agit in ipsum, sed ipsum insensibili mutatione mutat. Ad probandum tamen tale esse in vniuerso medicamentum,nullam inuenit rationem. Verùm hîc multis modis fallitur. Primò,quia Galen.lib.5.de Simplic medic.facultatib.cap.vlt.medicamentũ symmetrum dixit,quod nec calfacit,neque infrigidat neque humectat,neque exsiccat,nec calidum, frigidum,humidum,aut siccũ est,quo in loco statim dixit medicamentum primi ordinis id esse,quod alterat corpus,non tamen euidenter,quam facultatẽ prædictus ad temperatum referebat. Fallitur quoque putans nulla ratione posse probari temperatũ medicamentum. Nam eadem ratione qua probatur temperatiṡsimus homo, probabitur temperatiṡsimũ medicamentum. Vbi enim ad alicuius herbæ generationem elementa æquata deueniant,herba temperatiṡsima fiet,nec tamẽ sequitur, si herba temperata est, ipsam fore de humana specie. Nam homo non est in omnibus partibus similis, neque in alia quàm in cuti temperatus. Sed tamen cutis non ex omni materia, quouis modo temperata fit,sed ex semine. Poṡsunt ergo multa esse temperata,quæ non habent vnam formã in specie. Quoniam forma non exigit solas ipsas primas qualitates,sed substantiã certæ quãtitatis,craṡsitudinis,aut tenuitatis,& plures alias cõditiones. Et homo aut eius pars nõ in omni loco generatur,sed in vtero,& herba nõ in omni loco,sed in terra. Dicemus tamen cum Gale.aliquod esse medicamentũ temperatũ siue symmetrũ,quod

Medicamentum temperatũ an sit.

Medicamẽta aliqua es-

se temperata, quæ symmetra appellantur. nullam corpori infert alterarionē,neque aliquo modo poteſt ipſum mutare, quale eſt adiantum,quale etiam oleũ Gal.eſſe dicit li.2.de ſimpl.medic.facul.cap.22.vbi medium ipſum probatur,in calore & frigi.Eſt enim id materia medicamentoſa,quæ tantũ calfacit corpus humanum,aut ipſum refrigerat,quantũ à medicamentis calefacientibus,aut infrigidantibus aſſumpſerit facultatis,nullā ex ſe ipſo oſtendens. Tantũ quoq; caloris corpori retribuit,quantũ à corpore ſuſcipit. Hinc ſoluitur illorũ ratio, corpus noſtrũ agit in medicamentũ,ergo repatitur ab ipſo.nam agit corpus per actualē calorē, & repatitur per potentia talem,quæ erat in medicamēto,quod nihil caloris ex ſe producit, ſed tantum corpori retribuit quantũ à calore ſuſcipit, ſiquidē à corpore valde calido multũ recipit calorem,ac multũ retribuit,& parũ ei,à quo parum:id verò vt veſtimentum efficit,& quoniā calorem naturalem exhalare prohibet illitum: & eodē lib.cap.2. Galen.docet oleum temperatũ in humido & ſicco. Simili modo tēperata ac ſymmetra medicamenta eſſe in vſu medicorũ probatur.Nam lib.5.de ſimpl.med.facult.cap.5.medicamenta coctionē adiuuantia & puris generationem, vt docet,eiuſdem ſunt temperaturæ cum calore corporis cui adhibentur. Quæ igitur pus mouent,aut coctioni adminiculantur,in temperatiſsimo corpore,temperatiſsima ſunt,quæ etiam talem ſeruāt innatum calorem, qualem ipſum inuenerint,neque aliter proficere poſſent.Nam cum coctiones ac ſuppurationes omnes fiāt à calore innato,ſi medicamentum calorem innatum aliquo modo mutaret,coctioni non proficeret.Itaque ad Gale.mentem,oleum omnimodo temperatũ eſt,in vtraque cōtrarietate. Et multa ſunt medicamenta quæ in calore,& frigiditate ſunt ſymmetra,nēpe quæcunque coctionibus, & ſuppurationibus accōmodantur,quæcunq; etiā quantitatē caloris adaugent,qualitatē tamen non mutāt.

Medica. ordines. Præter tēperata verò medicamenta,reliqua omnia quatuor ordinibus diſtinxit Galen. lib 5.de ſimp.med.fac.cap.26.quæ enim calida,frigida,humida,aut ſicca,appellātur medicamenta,ab excedēti qualitate talia denominātur.Quorum omniũ ordo primus eſt, medicamentorũ calidorũ gratia exempli,quæ nullā ſenſibilē inferũt alterationem, ſed ratio ei opus eſt ad eius cognitionem.In ſecundo ordine ſtatuuntur, quæ manifeſtam in ſenſu efficiunt alterationem,ad aliquā dictarũ qualitatum.Ea verò quæ non tantum manifeſtè alterant,ſed vehementer,ad tertiũ pertinēt ordinem:qualia ſunt quæ alterāt, ita vt actiones lædant, non tamen ſummè. Quæ tamen ſummè alterant, ita vt calore corrũpant particulam,ac eſcharā inducant,aut frigore extinguant, & mortificent partem cui admouentur, in quarto ordine ſunt. De iis verò quæ exſiccant,nullum eſt in quarto ordine niſi in eodem ordine fuerit calidum,ita vt vrendi poteſtatē habeat. Tertio tamen ordine ſicca multa ſunt refrigerantia, vt acerba, & quæ valde adſtringunt. E quorũ numero ſunt,omphaciũ,balauſtia,gala, Sic etiam exiſtimandũ nullum eſſe in quarto ordine humectās,aut ſi quod fuerit,id habere coniunctā frigiditatem.Præterea docet Gale.in tres differentias diſtinguere,ſecundum,tertium,& quartũ ordinem,non tamen primum:quoniā primum diximus inſenſibilē inferre alterationē,& quod inſenſibile eſt,nullā habet latitudinē,quæ diſtingui poſsit. Tres autē alij ordines ſinguli tres habent differentias ſenſu diſtinctas,maioris & minoris ratione. Dubium ſecũdo loco agitandũ fuit,quo pacto medicamenta poteſtate talia tranſeant in actu talia. Circa hoc dubium multi diuerſa admodum ſenſerunt: quorum opiniones latè referre,& confutare in præſentiarũ foret legentibus moleſtum. Nam quidam dixit calorem noſtrum naturalē ſingulis medicamentis poteſtate talibus tribuere formam quandam, quæ eſſet productiua alicuius primarũ qualitatum,& in medicamētis poteſtate calidis,ipſam eſſe calefactiuam,& in poteſtate frigidis refrigerantē,in humidis humectantem, & in ſiccis exſiccantem,& eam habere diuerſitatem in generatione ob diuerſam proprietatē,quæ eſt inter medicamentũ & calorē noſtrum. Sed tamen iſti nulla ratione hanc formam æquiuocè producentē primas qualitates (vt verbis eorũ vtar) ſtatuunt.Præter id quòd calidum medicamentũ calore calefacit,vt docet Galen.& infrà oſtendemus.Alius dixit medicamenta corrumpi,atque recipere nouā formā in ventriculo (ſi ibi receperit mutationem) formā chyli,in iecore ſanguinis, in venis ſecundarũ humiditatum,licet impropriè.Verùm tamen quemadmodum ſanguis quidam eſt calidior,quidam frigidior, ita ex medicamentis, ac inde magis calefacere,aut infrigidare.Fallitur autem Sophiſta: quoniam medicamenta valdè calida, non recipient à calore noſtro calorem,qui vrere poſsit,neque frigida in quarto frigiditatem,& multa alia ſunt,quæ leuiſsimam recipiũt mutationem,neque formam mutant,vt dixit,veluti quæ frigida ſunt in quarto ordine. His igitur prætermiſsis,Galeni mentem referamus ex libro tertio de temperamētis,vbi docet,medicamenta poteſtate calida,vt fiant actu calida, exigere comminutionem & calefactionem:hoc nanque modo de potentia in actum tranſeunt,vbi fuerint primùm

Dubium circa medicamenta poteſtate talia.

comminuta;

comminuta:deinde calefacta,& calori nostro coniungi dicit,ac ipsum augere,quemadmodum dicitur materia accēdi facilis. Hæc enim cùm ab igne inflammata fuerit,ignem ipsum adauget. Et vt multa ex his quæ inflammantur, leuem mutationem accipientia ad maiorem flammam ex se procedunt,vt sulphur:ita medicamenta natura calida,sunt veluti materia accendi facilis,ipsa enim cōminuta primùm, deinde leuem mutationem à calore nostro recipientia,multum calorem assequuntur,& semel incalescentia, rursus corpus magis recalfaciunt. Hic est in calidis medicamentis modus. & lib.1.de Simplic. medic.facult.cap.11. Similiter eandem repetit sententiam, ex lib.3.de Temperam. Monstrauimus autem (inquit) quædam medicamenta vbi leuem fuerint mutationem adepta,secūdum naturam deinde suam,ad plurimā mutationem procedere. Quamobrem mirandum non est, si quædam medicamenta primæ quidem mutationis principium à nostro calore nacta,inde iam pergant,cum quoque qui mutabat superare. Docet quoque eodem cap.necessariam esse comminutionem: maximè in his quæ crassam habent substantiam, vt melius à nostro calore patiantur, vt rursus quoque in ipsum reagant. Vnde fiet,vt in ipsis calidum elementum frigidum vincat:ante actuationem nanque,vt inquit Gale.3.de Temper. Calidum elementum non vincit frigidum in medicamentis potestate calidis,sed vt vincat breuē opem extrinsecus requirit. Modus ergo reductionis medicamentorū potentia calidorum ad actum est,per diuisionem ad minimas quasdam partes,& per caloris susceptionem ab animalis corpore,quod non tantùm verum probat in his medicamentis quæ intrò sumuntur, sed in his quæ exterius applicantur: quæ vbi solida applicentur,& crassam habentia substantiam,nunquam alterationem efficient,siue calida,siue frigida fuerint,nisi comminuātur, & frictione penetrent corpus, aut quadam transpiratione per cutim simul cum aere,qui transpirat per poros,& extremas venas atque arterias,intus deducatur,vt à calore nostro prius patiatur,id quod calidum est,id tamen quod frigidum vt comminutum deducatur ad partem quæ passura est. Id cap.12.lib.1.de Simpl.medic.facul.voluit Gale. Frigidorum ergo medicamentorum reductio ad actum comminutione fit, & motu quo in partes distribuuntur. Nec negamus calorem à corpore acquirere, veruntamen ipsum non esse necessarium ad actuationem ipsorum,sed solam comminutionem & motum, quæ sine calore nō fiunt. Eam fuisse Galeni mentem quā de calidis & frigidis diximus,constat ex lib.3.de Simp. medic.facult.cap.19. cum inquit: Quamobrem eius quoque nunc plotinus meminisse opus est,veteres medicamenta natura frigida,potestate frigida dixisse:quoniā hæc quoque quadantenus infrigidandi potentiam obtinent,vt calefaciendi calida. Quòd si hæc vno modo,illa verò reliquo,nihil vtique refert:generale nanque atque cōmune, idem vtrisque est,nempe alterationis principium à passuro corpore in acturum medicamentum procedens. Nam quæ potestate quidem sunt calida,alterantur eo duntaxat, quòd incalescant à nobis:at quæ natura frigida,tum quòd comminuantur, tum quòd ascititium accipiant motum. Cùm itaque ipsis tanquàm frigidis, agere absque corporis patientis auxilio non licet,iure potestate frigida dicuntur: verùm vt actu nos refrigerent non prorsum ex sese obtinent:verùm à nobis prius perpetiantur, vt refrigerēt oportet. Etenim in minuta conteri,& aduentitium motum accipere, affectus sunt medicaminū. Constat ex hoc loco frigida medicamenta motum & comminutionem acquirere à corpore ad hoc,vt agant. Calida verò,incalescere, quod enim cōminui quoque calida sit necessarium,suprà diximus ex Galeno. Quod tamen frigida,quanuis nullam aliā mutationem assequerentur in nostro corpore præter comminutionem,& motum possent agere in corpus,lib.3.de Temperam.docuit,dicens:quæ verò refrigerant,veluti papaueris succus,hæc à nostro corpore,ne vel paululum quidem demutata,ipsum statim vincunt ac mutant, etiam si calfacta prius dederis:est enim eorū natura frigida velut aqua. Neque tamen ego ob id negarem,ea quæ frigida sunt,calfieri, præter comminutionem & motum. Sed dicemus circa quartū dubium, eam calefactionem nō esse necessariam, in his saltem quæ quarto ordine refrigerant, nisi vt breui fiat cōminutio & distributio. Quòd si quis instauerit dicens: Poterunt ergo tam calida quàm frigida medicamenta proximam partem alterare:calida ob propinquitatem frigida,quoniam motu nō egent, quo partibus distantibus solent applicari, dicemus: Calida non posse agere,nisi probè incalescant,prius à nostro calore,id verò non fieri,nisi facta prius cōminutione,& frigida. Similiter egere cōminutione ad agendum, vt substantiā partis alterandæ penetrent, egere quoque motu ascititio,de quo diximus, vt cōpleant actionem suam partibus distantibus applicita. Proximas verò partes infrigidare posse post comminutionem non negabimus. Id tamen non ostendit summā medicamenti potentiā, sed citra ipsam corpus mutabit,vbi non digeratur per corpus. Quod verò Gale.dixit,de papaueris succo,

Medica. frigid. reductio.

Medicamenta ut talia dicantur, cui conferri debent.

& similibus: quarto ordine frigidis, nec mutata refrigerare, verum est: mutari verò in eo loco idem significat, ac si corrumpi dixisset, vt ex inferius dicendis constabit. Tertium dubium fuit, an medicamēta talia dicantur in potentia, collatione ad omnem hominē, vel tantùm ad temperatissimū siue eucraton. Nos huic dubio ad Gale. mentem respondebimus: quoniā quæ alij deblaterarunt, nauseam ingerere potius quàm quidpiam docere possent. Medicamentorū vires multis viis cognoscere docet Gale. in lib. de Simpl. medic. facult. vt tactu, colore, sapore, & odore. Certissima verò notitia tactu accipitur, cuius propriū est qualitates primas distinguere. Verùm nō quouis modo, medicamina sunt admouenda, neque cuiuis corpori ad periculū faciendū, sed aliquid est ex medicamento præcauendū, & aliquid ex corpore. Ex medicamento quidem, vt ipsum tepidum admoueatur, ab omni qualitate actuali immune: ne fortè ab ipsa impediatur actio. Ex corpore verò, vt simplici affectu laboret, vt 3. lib. de Tempe. docuit, lib. tamen 1. de Simp. medic. facul. 2. 3. & 4. cap. ad inueniendas medicamentorū vires præcipit, vt medicamentum sit omni aliena qualitate nudum, & coniicere quod per se est, & id ab eo quod per accidens distinguere: quoniam actio similis est à principio in finem, in affectu simplici: deinceps hæc eadem experiri primùm in corporibus temperatis, dein lapsis: deinde in his quæ aliquo tenentur affectu: est autem is simplex intemperies ac sine materia. Cæterùm quo ordine, calidum, frigidum, humidū, aut siccum medicamentū sit statuendum, vbi vires ipsius velimus inuenire: docet Gal. lib. 3. de Simpl. med. facul. cap. 12. ac præcepit periculū facere in corporibus temperatis, deinde iudiciū ferre. Quale enim visum fuerit ad temperatum corpus facta collatione, tale simpliciter statuetur. Nam temperatissimum medicamentum ob id tale dicitur: quoniam temperatū hominem nec calfacit nec infrigidat. Cùm tamen omne tale medicamentū, sicuti & quæ temperamento proxima sunt (vt docet eodem libr. cap. 10.) calidiora corpora infrigidet, & frigidiora calefaciat: quod constat: siquidem vrina hominem in balneo infrigidat, & extrà calefacit. Sic & rosaceum calefactos infrigidat, infrigidatos calefacit. Fit autem hoc, quoniā quod minus calidum est altero, est eodem magis frigidū: & vt minus calidum à magis calido patitur calorem, ita minus calidū reagit frigiditatem: sic quoque quod est altero minus frigidū, patitur ab ipso per frigiditatē, & reagit in ipsum per calorem. Quòd si ab omnibus his actionibus tale appellare medicamentū liceret, esset idem medicamentū calidum ac frigidum appellandū. Si tamen eo modo quo statuimus suprà, homo quidam medius est in vniuersa substātia, ad quem corpora reliqua collata calida & frigida dicūtur, & sunt, ita modò mediū aliquod statuamus, quod est eucraton corpus, singula ad ipsius collationem talia dicentur. Nec tamen voluit id mediū indiuisibile esse, sed in latitudine consistere, quam diximus deberi corpori æquali ad iustitiā, circa quod singulorū actiones collatæ sedem sortientur eius ordinis, cuius erit actio, supradicto modo. Cui sententiæ obiiciunt quidā, nam si medicamēta primi ordinis possunt efficere effectum quarti ordinis: non minus debent statui in quarto ordine, quàm in primo. Id verò fieri probant: quoniam medicamentū primi ordinis calidū, admotū febrienti ipsum inflammat, ergo efficit effectū quarti ordinis. Similiter idem medicamentū primi ordinis, vbi in magna quantitate adhibeatur, poterit hominem calefactione interimere. Quare ergo potius in primo quàm in quarto ordine reponetur? Respondemus, quòd medicamentū temperatum, quod suprà existere probauimus, ob id dictū tale est à Gale. quoniā corpus nulla alteratione alterat, quæ aut sensu, aut ratione assequi possit. Sed tamen Gale. 3. de Simp. medic. facul. cap. 10. medicamenta temperata dicit calefacere corpora refrigerata, & refrigerare calefacta. Ergo temperatorū natura, in temperatissimis corporibus tantum probari debet, ac talia statui iure poterūt, quanuis in aliis, alias efficere possint mutationes. De medicamentis quoque primo & secundo ordine talibus aduertendū, quòd vt diximus, id quod est in primo ordine, insensibili modo alterat, quod est in secundo: alterat quidem sensibili modo, non tamen lædit actiones. Quod significat nobis, nullum horum excedere latitudinem sanitatis. Nam si ipsam excederent, possent alterando extra sanitatem ducere, & actiones lædere. Calidum ergo in primo ordine temperatissimum, alterabit insensibili mutatione: sed id corpus, quod est in extremo calidum adhuc sanum, non calefaciet, sed potius infrigidabit. Quod verò in secundo ordine existit, id sensibili modo calfaciet, aut infrigidabit symmetrum corpus, pariter & corpus ab ipso parum lapsum, sed tamen hominem sanum valde lapsum simili lapsu, non alterabit: nempe id quod tantùm labitur ad calorem aut frigiditatem, quantum ipsum medicamentum: quoniam à similibus non fit actio, vbi tamen ad contrarios lapsus comparentur, debitas actiones efficient, ac corpora quibus adplicentur temperatū versus deducet. Vt calidum medicamentum in primo ordine, hominem parum labentem ad frigidum

attempe

attemperabit,& quod fecundo ordine calidum fuerit corpus,intra fanitatem lapfum ad extremum , ad temperamentum deducet. Paribus nanque numeris fieri curationes, ac reductiones docet Gale. Hinc fequitur falfum effe, quod referunt in contraria ratione: nempe medicamentum primi ordinis calidum , poffe febricitantes inflammare: potius enim reagendo,caliditatem ipforum remittere poffent,fic etiam de frigidis,ficcis & humidis medicamentis,dicendum eft.Id fimiliter conftat in firopis calidis,in primo & fecundo ordine,qui febrientibus oblati opem ferunt.Hæc intellige,nifi talia medicamenta fuerint accenfu facilia & mutata,ad maiorem gradum perducta, nos rurfus alterent. Quod mel in biliofis facere folet. Pariter etiam quod in argumento fecundo loco adducto dixerunt,falfum eft,medicamentum calidum primi ordinis per reiteratam exhibitionem poffe inducere calorem quarti ordinis,nam id cùm femel adinuenerit corpus fuo modo calefactum , non amplius ipfum calefaciet, fed tantùm calorem productum conferuabit. Verum quoque eft, non femper medicamenta prima applicatione inferre totum fuum calorem,quem tamen repetita producent,deinceps verò nihil.Medicamenta tamen quæ in tertio & quarto ordine talia funt,totam humanã fanitatem excedunt, cum pofsint fenfibilem læfionem inferre & mortificationem , aut corruptionem. Hæc quamuis in temperatioribus corporibus fint explorãda, vt ab effectu denominationem adipifcantur, in omnibus fanis corporibus fuum effectum inducere poffunt:quoniam omnia humana corpora fana poteftate fuperant. Calidum enim in tertio ordine, magis calidum eft calidifsimo homine fano , cui applicitum læfionem actionibus afferet. Vt enim parum,calorem fuperat,ita pauco addito calore, ipfum in morbum deducet, quemadmodum frigidum in tertio ordine corpus frigidifsimum fanum ægrotare coget,vbi citò per corpus digeratur,ne fortè interim vires amittat. Sic etiam,quæ in quarto ordine calida funt,omne corpus vrere poffunt,fiue fanum fiue ægrum,aut putrefacere , quoniam totam humanam latitudinem fuperant. Frigida quoque infrigidando mortificabunt. Sed intereft inter calida & frigida medicamenta , quòd calida in calidis corporibus citius inducunt fuum effectum quàm in frigidis : quoniam in ipfis minorem inueniunt refiftentiam, quàm in frigidis : frigida verò non ita fe habent ad frigida corpora,fed citius internecant hominem calidum quàm frigidum. Quoniam vt Gale. inquit lib.3.de fimpl.medic.facult.magis celerem habent in calidis corporibus diftributionem,& inde citius partibus applicantur. Hæc igitur eft ratio, quoniam calida medicamenta in quarto ordine,temporis mora deteriora redduntur: frigida verò vires amittunt,ita vt in quibufdam interim fuperentur,& mutata alere pofsint. Vbi tamen ita celeriter diftribuantur,in calidis & frigidis corporibus: quod fieri poffet,vbi vino diffoluta frigido corpori exhiberentur,non tamen calido , facilius in corpore frigido quàm in calido fuum inducerent effectum. Calida ergo in tertio & quarto ordine,vbi calidis applicentur,fuum inducunt effectum,citò,& fortè nulla repetitione facta. Frigidis verò admota,tardius & repetita. Repetimus enim medicamenta , non vt maiorem qualitatem quàm quæ fibi ex ordine proprio,& natura fua debetur,inducant , fed vt ipfam compleant quam in corporibus contraria qualitate præditis,ob reactionem femel applicita,non inducunt. Nam calidum medicamentum quod corpori valde frigido admouetur,vt tandem fuum calorem inducat,eo repetendum:femel verò producto,repetitio nihil addet,fed productum conferuare valebit. Poffet autem quis meritò dubitare , fi medicamentum primi ordinis calidum applicitum corpori calidiori fe,ipfum calorem remittit,quemadmodum de moderatè calidis diximus, quare fimiliter medicamentum calidum in principio tertij ordinis non remittit calorem calidifsimi hominis,qui laborat febre ardentifsima,cuius calor maior eft,quàm medicamenti conftituti in principio tertij ordinis & fimiliter de frigidis,humidis & ficcis erit dubitandũ. Ad quod refpondemus quòd medicamentum calidum , in primo ordine & in fecundo multam habet frigiditatem in potentia,per quam cùm reducta fuerint in actum,reagent in corpus calidius:quæ verò iam in tertio ordine funt,aut fupra ipfum,paucam habẽt frigiditatem, & multum calorem:vnde fit,vt per frigiditatem,quam continent poteftate, calidifsimis corporibus reniti atque in ipfa reagere non pofsint. Quòd fi quis interroget, quare oleum eryfipelatis admotũ quammaxime lædit, & mel febricitantibus obeft,cùm oleum temperatum fit,& mel intra fecundum ordinem calidum,dicemus quòd oleũ,vt Gale. inquit lib.2.de Simp.med.facul.cap.24.quanuis temperatũ fit,corpora noftra recalfacit, parem nobis calorem illitum retribuens:quemadmodũ & veftis:& quoniam poros cutis infarciens,prohibet calorem noftrũ exhalare.Inde fit,vt quanuis à natura fua medicamentum temperatum,aut primi ordinis,fæpifsimè repetitũ,qualitatis ratione nullam manifeftam actionem inferre pofsit,neque magna quantitate adhibitũ,tamen poros obftruens,

Calida & frigida medicamenta nõ fimiliter fe habent ad alterandum corpus.

Dubium notandum.

ſtruens,cũti admotũ,aut ſi interius ſumatur,grauans & nauſeam aut vomitum,aut humorum cõmotionem efficiens lædit,ac poterit nonnunquã morbum inducere.Mel verò quia non tantùm medicamentũ eſt,ſed alimentum calfacit in ſanguinem verſum, & cum qualitate calidiorem,tranſit quoque in bilem,in calidioribus corporibus:hæc verò quantitatem & qualitatẽ caloris augent,quæ in medicamẽtis,quæ talia ſunt,non tamen alimenta nõ fiunt:quia ſola qualitate operãtur. De venenorũ natura quarto loco agendum eſt:pendet tamen eorũ cognitio,ſuarumq; actionum ex his quæ ſuprà diximus in vniuerſali illa diuiſione eorũ quę corpori offeruntur,intus,aut extra,eſtq; Gale.doctrina lib.3.de Temper. Quæ offeruntur corpori,aut ipſum alterãt,aut non:ſi corpus non alterant,aut mutantur in noſtrũ corpus,aut non.Si mutãtur,ſunt alimẽta:ſi non,erunt medicamenta temperata.quod vltimũ Gale.eſſe probauimus. Quòd ſi corpus alterant, aut talia permanentia,id faciunt, & ſunt venena. hæc intellige eſſe frigida venena:aut à corpore mutantur,& aut mutãdo ipſum corpus corrũpunt,& putrefaciunt,cùm ſemel à corpore mutata fuerint,mutationis principiũ accipientia:& erunt pariter noxia venena,vt calida erodentia,aut putrefacientia,aut poſtquàm mutationis principium acceperint,corpus quoque mutãt,non tamen corrũpunt,neque ad finem in corporis ſubſtantiam tranſeunt,& ſunt verè medicamẽta,quanuis omnia dicta ſint etiam amplo ſignificato,medicamẽta præter alimenta. Quòd ſi quod mutat corpus,ſic mutatur ab ipſo,vt ad naturã ipſius deducatur,erit alimentũ medicamẽtoſum. In numero venenorũ duas ſpecies ipſorũ ſtatuimus. Vna eſt eorum,quæ nullã mutationem adepta internecant,id eſt nullam corruptionẽ paſſa. Altera eorũ,quæ ſemel mutationis initiũ accipientia corrumpuntur & putreſcũt,& deinde corrumpunt,ac putrefaciũt corpus. Frigida venena ſunt in prima ſpecie,vt vult Gal.lib.3.de Tempe.cùm inquit:Quæ verò refrigerãt,veluti papaueris ſuccus,hęc à noſtro corpore,ne vel paululũ quidem demutãtur,ſed ipſum ſtatim vincunt ac mutant,etiã ſi calefacta prius dederis.Et eodem lib.iterum idem confirmat,ſed tamen nõ ob id exiſtimandũ eſt, venena frigida nullã alterationem recipere à noſtro calore:nam lib.3.de Simpl.medic.facult.cap.17.de venenis frigidis loquẽs: qualia ſunt cicuta,papaueris ſuccus,& mãdragora dixit,verùm adſcititiã caliditatem requirunt,quæ imminuta ſunt,extenuet atque cõminuat,quæq; velut manuducat, & cap.18. de eiſdem dixit,Quemadmodum itaque niſi calorem habeant abundantẽ, qui comminuat,tum ad cor vſque perducat,interficere non poterunt. Verùm intelligere oportet, à calore noſtro venena frigida alterari:nulla tamẽ ex parte corrumpi,vbi debita quantitate exhibeantur:eam tamen caliditatem, vt adſcititiã breui amittere & frigida reddi,ita vt frigida tangentibus appareant,ſine ea quoque partes proximas alterare poſſe. Sed tamen calida non tantũ alterari,ſed mutari,aut putrefieri,aut corrumpi debere: ipſa verò ſemel mutationis initium adepta, ad magnam ex ſe procedũt. Diximus venena frigida nullam mutationem recipere,ſed ſolam alterationẽ,vbi in debita quantitate ſuæ actioni adhibeantur:quoniã in minori non tantum alterabuntur,ſed etiam alent.Quòd calidis venenis non accidit,ſunt enim venena calida toto genere lethalia:frigida verò ex quantitate,vt Gale.lib.3.de Simplic.medic.facul.cap.18.21.& 22.quibus in locis venena frigida docet lethalia eſſe ob quantitatem : quoniã ſi in pauca quantitate adhibita fuerint,non occident,ſed ſuperata à calore noſtro poterunt ipſum alere,niſi tota ſubſtantia aduerſa fuerint.Quod anus Athenienſis experta eſt à pauca cicutæ quãtitate orſa,donec aſſueta maiorem acciperet,ſine noxa. Id conſuetudine fieri an poſsit, & qua ratione non pertinet ad hunc locum , ſed tantummodo docere paucam quantitatem cicutæ poſſe ſuperari à noſtro calore, & alere corpus noſtrum, quemadmodum & parua ſucci lactucæ quantitas. quod etiam fiet , vbi quanuis maiore adhuc quantitate venenum frigidum ſumatur, id tardè diſtribuatur. Potiſsima nanque cauſa, quare occidit venenum, eſt:quoniam cor occupat. id verò non faciet, niſi citò diſtribuatur, & ad cor perueniat, vt ipſum opprimat, quemadmodum multa ligna viridia, paruo igni ſuprapoſita.quòd ſi tarda fiat diſtributio, prius in itinere vires amittet,ac tandem mutatum nutriet,quod facit lactucæ ſuccus, & cicuta in ſturnis , quos ob paucum ipſorum calorem alit, & ob viarum obſtructionem : prius enim in ipſis coquitur,quàm ad cor perueniens occidat. Inde fit, vt potius occidat homines calidiores , & qui meatuum habent amplitudinem maiorem, per quos arteriarum motu facilius ac celerius ad cor deducitur.Nam ob eorum frigiditatem , ac ſubſtantiæ craſsitudinem morantur in via ; eſt enim omne exactè frigidum craſſarum partium. Hac etiam ratione , ſi quis voluerit cicutam vehementius agere, ipſam potandam exhibere debet vino mixtam, non tamen vinoſo:nam id non tantùm cicutam diſtribuere,ſed ipſius malitiam corrigere poterit, & ipſius potu laborantem perſanare. Diuerſa eſt admodum venenorum calidorum natura,quæ toto genere

Venenorum natura inquiritur,qualis nam.

Venenorum duplex natura.

Venena calida nõ alere. Venena frigida non genere , ſed quantitate.

Sturnos alit cicuta.

genere lethalia sunt, non quantitate tantum. non quoniam ad operandum quantitate non egeant: scintilla nanque ignis sæpe adeò inualida est, vt sentiri eius actio nõ posit. Sic etiam aconitum, aut cantharis, in paruissima quantitate actionem nullam, aut paruissimam edent, non tamen occident. Dicuntur tamen toto genere talia: quoniam neque in illa paruissima quantitate sumpta vinci possunt, aut alere: maiori verò, & corrũpant & putrefaciant, spatio temporis nunquam correcta, sed semper deteriora reddita. Quidam eorum qui solent nugas grauioribus sententiis inserere obiicit, probare contendens, calida venena alere posse: ea nempe quæ erodunt, ac putrefaciunt: nam allium alere potest, (inquit) quod tamen in quarto ordine calfacit & exurit: sed natura potest ipsum à facultate vrendi nudare, poterit igitur & id quod habet vim putrefaciendi. Ad quod respondemus, quod Gale. lib. 2. de Aliment. facult. cap. vlti. dixit, cæpis, alliis, porris, aliquam esse alendi facultatẽ: quanuis paruam, postquàm elixa fuerint bis aut ter: quoniam per elixationem acrimoniam illam amittunt: habent autem cum acrimonia substantiam quampaucissimam alimentosam, ac perinde fit, vt vi ignis superante allium acredinem amittat, & deinde alere posit, quod tamen calidis venenis non contingit: quia nihil alimentitium habent. Pari modo allium vbi crudum sumatur, venenum nõ est: quoniam cum sua facultate calfaciendi, & siccandi in quarto ordine non peruenit vsque ad cor. Et quanuis cuti extrà applicitum ipsam exulceret, non tamen id interius facere valet. Vt exulceret nanque quiete eget & quantitate debita, & vt non misceatur alicui impedienti suam actionem: verùm intus sumptum allium coquitur, distribuitur, ac motum diducitur, & cibo ac excrementis miscetur, & parum eius singulas partes attingit, & tenuis substantia, ac facilè dissolubilis acrimoniæ eius subiicitur: qua ratione à nostro calore disipatur. Quanuis igitur exteriora exulceret, non perinde interiora exulcerabit. Calida verò venena erodentia ac putrefacientia, nisi à corpore pellantur bona fauente fortuna, aut mixta excremẽtis, aut medicamentis, ad id valentibus, perpetuò deteriora reddentur, & hominem occident: neque enim eorum substantia facilè discutietur, neque illorum portio quæpiam erit alitioni opportuna. Quòd igitur aut noster calor, aut ignis allium à facultate vlcerandi nudare posit, aut ipsa manente non perueniat in cor, non probat idem venenis calidis posse accidere, quæ in substantia crassa & nulla ex parte nobis amica, continent internecandi vim. Venena præterea ex animalibus tota substantia lethalia sunt: quorum malitia potius facultate quàm corpore eiaculatur. Sed rursus obiiciet aliquis aduersus ea quæ à Galeno dicta sunt, lib. 3. de Simplic. med. facult. cap. citatis: nempe venena frigida lethalia esse quantitate non toto genere: siquidem contrarius sibi videtur lib. 5. cap. 19. vbi quorundam venenorum frigidorũ meminit, quæ genere lethalia esse asserit, nõ quantitate, dicens: At sunt quæ tota substantia nobis contraria sunt: proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est, ceu dryopteris, & pityocampe & thapsia, & solanum maniacum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli: præterea saliua & fel, venenatorum animalium. Nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. hæc Gal. Cùm itaque hæc frigida sint, vt dixerat ibidem, colligitur nonnulla frigida venena esse toto genere lethalia, non sola quantitate, vt dixerat lib. 3. Ad quam rationem audio quosdam respondentes, nullum esse venenum toto genere lethale, nisi id quod erodentis, aut putrefacientis fuerit naturæ, aut partes tales habuerit, quod de frigidis venenis: quorum meminit Gale. loco citato non minus credibile est, quàm de fungis veneficis: de quibus Gale. lib. 7. de Simplic. medic. facult. dixit quosdam interficere, præsertim eos qui admixtã habent putrefacientem facultatem. verùm Gale. eo loco non negauit alios fungos occidere præter eos qui admixtam habent putrefacientem facultatem: sed eos præsertim id posse, qui talem sortiuntur facultatem. Præterea qua ratione colliget quispiam, similem aliquam facultatem inesse solano maniaco & hydrargyro, putrefaciendi. Facilè verò dubium solues, si Gal. literam accuratè legeris. Dixit enim: at sunt quæ tota substantia nobis cõtraria sunt. Volens exempla apponere venenorũ, quę quanuis frigida sint, tota sũbstãtia nobis sunt aduersa. Cùm autem dixit, venena frigida non esse toto generę lethalia, & parua quantitate superari posse atque alere: de iis loquitur quę qualitate interimũt, vti lactucæ succus & cicuta. Hæc tamen quanuis qualitate excedenti ad cor perducta interimant, non perinde substãtia nobis aduersantur: siquidem eius sunt naturæ & substãtiæ, vt victa in nostram substantiã migrent, quod nõ conuenit his, quæ siue calida, siue frigida fuerint, tota substantia sunt nobis aduersa: de quibus lib. 7. loquutus est. His omnibus contraria sunt facultatibus alexitheria, & alexipharmaca: hæc venenis ex medicamentis aduersantur, illa verò eis quæ sunt ex animalibus. Operantur hæc aut alterando, aut vacuando venena. Alterant autẽ duobus modis, aut per qualitatem vnicam, aut duas, aut tota substantia:

Venena calida toto genere lethalia.

Alexipharmaca. Alexitheria.

ſtantia:nam ſic quoque contingit fieri alterationes. Euacuant quoque duobus modis, aut qualitate trahendo, vt calore, aut tota ſubſtantia, his quoque duobus modis euacuant, vbi exterius applicentur: trahunt enim venenum, aut qualitate, aut totius ſubſtantiæ ſimilitudine. Habent enim facultatem agendi à tota ſubſtantia quatuor rerum differentiæ, vt apud Gale. lib. 6. de Mor. po. par. 6. comment. illius ſectionis, dolorum pro ximum ventrem. Sunt autem hæc alimenta, medicamenta expurgantia, venena, & medicamenta eis aduerſa, vt alexitheria, & alexipharmaca. ſed de hac operandi facultate in ſequentibus dicemus. Rurſus ad medicamenta venenis obuia redeamus. Hæc mediam quandam facultatem ſortita ſunt inter venena lethalia & humanũ corpus, ita vt quantò ipſa ſuperant facultate humanum corpus, tantò à venenorum facultate ſuperentur: nam ſi in extremo contrario conſtituta eſſent, non minus quàm ipſa venena poſſent noſtra corpora, à ſua temperatura diſtrahere. Hac ratione moderata quantitate adhibentur, vt venenis obeſſe poſsint, & corpus noſtrum non offendant. In parua nanque, vt corpus non læderent, ita venenis corrumpendis, & propulſandis non proficerẽt: in magna verò, vt venenis obſtare, ita corpori noxam inferre poſſent. Talis ergo eſt medicamentorum, quæ ſunt aduerſus venena, natura ex Gale. doctrina. Auerrois tamen falſus eſt, lib. 5. Collectionum. cap. 23. qui huic Gale. ſententiæ contradicens ſtatuit medicamenta venenis aduerſa contrarium extremum venenis obtinere, præterquàm citri ſemen, & ſimilia. Nam medicamenta venenis obuia ipſis aduerſantur, ſed quæ tenent medium, non aduerſantur extremis, & venena tenent extremum: non ergo ſunt media quæ venenis aduerſantur. Quæ enim media ſunt, eiuſdem ſunt generis cũ extremis. Ad quod comprobandum accedit, quòd Gale. lapſus extremos extremis contrariis curare docet. Sed Auerrois ſententia quàm falſa ſit, conſtat in his medicamentis, quæ à tota ſubſtantia venenis aduerſantur: mithridatium nanque venenis aduerſatur, & modicam habet alterandi facultatem, ita vt parua quantitate adhibitum, ſanis non noceat. Idem quoque de theriaca docuit experimentum, & Gale. ad Piſonem. Concedimus quoque medium quadantenus eſſe de genere extremorum, & ob id quadantenus obeſſe, alia quoque ratione prodeſſe, ac perinde quantitatem moderari Galen. docuit. Veruntamen de medicamentis, quæ tota ſubſtantia venenis obſunt, aut alterando à tota ſubſtantia venenis obſunt, aut ſimilitudine ipſa, venena attrahendo loquitur, & de eis ſentẽtiam ſuam explicat lib. 5. de Simplic. medicam. facult. cap. 17. In his tamen quæ qualitate corrumpunt venena notum eſt, venenorum extremam qualitatem, extrema qualitate contraria curari debere. In quibus tantùm verum habere potuit Auerrois opinio. Reliqua verò medium venenorum & humanorum corporum tenere non dubitandum. Quoniam tamen hæc eadem medicamenta, quæ aut alexitheria, aut alexipharmaca appellantur, in magna quantitate adhibita interficiunt. Gal. lib. 6. de mo. pop. parte citata, θανάσιμα, hoc eſt, lethalia medicos ea appellaſſe inquit: ea tamen opportunè adhibita vſum aliquem præſtare poſſunt, quæ tamen nullum vſum præſtant, vt argentum viuum, & lithargyrium, vbi ingerantur, δηλητήρια, hoc eſt deleteria, dicta ſunt. Hanc autem proprietatem, ſimilitudinem, aut diſsimilitudinem totius ſubſtãtiæ eſſe, quæ modo mixtionis perficitur, notiſsimum eſt ex Gale. doctrina, lib. 4. de Simpl. medic. facult. cap. 14. & lib. 5. cap. 16. Quòd enim medicamentum humorem trahat aut membrum, ſibi familiare alimẽtum, cauſa eſt, ſubſtantiarum ſimilitudo, ſiue familiaritas. Quòd verò venenum interficiat, non tamen qualitate, id fiet totius ſubſtantiæ contrarietate. Tota verò rei ſubſtantia cõpoſitione quatuor conſtans elementis. Quoniam tamen ſimilitudo modorum mixtionis, atque contrarietas ipſorum, ſunt ad aliquid, & ratio agendi hæc eadem eſt, quod agit ratione proprietatis totius ſubſtãtiæ, id eſt, quod agit ratione ſimilitudinis, aut contrarietatis: neque proprietas erit aliud à prædicta ſimilitudine, aut cõtrarietate: quæ ſunt quædam relationes, quæ à modis mixtionis rerum ipſarum habẽt ortum. Ratio itaque quare operatur id quod agit à tota ſubſtantia, diuerſa eſt à principio operandi: principium enim eſt forma ſubſtantialis rei agentis: inſtrumenta actionis ſunt qualitates ſibi familiares: ratio verò agendi, quare, inquã, hoc trahit, aut roborat, aut corrumpit, & non illud, eſt relatio ſimilitudinis, aut contrarietatis, cum hac, aut illa re, quæ etiam dicitur cauſa ſine qua non. Hæc verò ſimilitudo, aut contrarietas à modo mixtionis habet ortum: & hic modus mixtionis eſt quem dialectici dicunt fundamentum relationis. Eſt quoque cauſa finalis, aut ſeipſum conſeruare, aut ſibi ſimile producere, & eſt finis cuius gratia. Sed de his latius diximus in fine comment. in lib. 2. de Differentia febrium, &c.

Tota ſubſtã tia agentia quatuor modis.

Venenorum natura & medica. quæ eis aduerſantur inquiritur.

Auerrois falſus.

Medica. uires disquiruntur.

Reliquum eſt vt breui compræhendamus medicamentorum omnium vires à temperaturis natas, ſiue à primis qualitatibus elementorum mixtis, ſiue ab attemperatis eorundem ſubſtantiis. Sunt autem diuiſæ quatuor differentiis, quas medici appellant, primas,

mas,secundas,tertias & quartas. Prima vis medicamentorũ dicitur,qua per primas operatur qualitates,& effectus ipsis tantùm primis qualitatibus agentibus respondet,vt calefacere,infrigidare,humectare,& siccare,aut ex his complicitos effectus inducere:sed & Gale.has vires primas quatuor latitudinibus distinxit. Primus autem ordo est virium alterantium,ita vt non satis sensu dignosci posit,etiamsi aut processu temporis,& repetito medicamine constet, aut ab initio intellectu & ratiocinio id assequamur.Secundus ordo est eorũ medicamentorũ quæ manifestè alterant citra læsionẽ effatu dignam. Tertius ordo eorum quæ manifestè lædunt,nec tamen stupefaciunt, corrumpunt,aut internecant. Prætereà docet singulos horum ordinum, cum latitudinem manifestam habeant, in tres mansiones diuidere, atque in singulis earum medicamentorum vires locare. Secunda medicamentorum facultas à primis ipsis qualitatibus simul cum substantiæ modo procedit,qualis est facultas molliẽdi,obdurãdi,rarefaciendi, cõdensandi, constringendi,laxandi,obstruendi, deobstruendi,attenuandi, incrassandi, detergendi, sordem generandi,incarnandi,cicatricem obducendi,repellendi, concoquendi & suppurandi,relaxandi,siue resoluendi. Tertia facultas est,quæ singulis membris aptatur à primis & secũdis qualitatibus orta:qualis est seminis generatiua,aut quę ipsum minuit, aut extinguit,& facultas generatiua lactis,& quæ vrinã mouet,lapidẽ cõminuit, mẽses prouocat. Quarta facultas est quã à tota substãtia manare dicimus:qualẽ habẽt venena, quæ ex animalibus manãt,& quædã in non animatis inuẽta,internecãtia,calori aut frigori adiuncta,& eisdem contraria,quæ alexitheria,& alexipharmaca nominamus.

De facultatibus, spiritibus, & functionibus. Cap. V.

POstquàm in primo huius operis capite egimus de elementis, in secũdo de humoribus,in tertio de membris,in quarto de temperamentis,eo ordine seruato qui nobis ad euidentiorem rerum demonstrationem visus est accõmodatior: in hoc quinto capite de facultatibus animæ agemus. Quo in loco rerum ipsarũ affinitate adducti de spiritibus & functionibus sermonẽ habebimus. neque enim facultates sine actionibus integrè patere possunt,neque actiones absq; facultatibus demonstratione doceri. Quoniam verò spiritus facultatibus,& actionibus intersunt,de his nõnulla afferemus: quibus peractis tota de rebus naturalibus,quas appellant,disciplina erit absoluta. A facultatibus verò primùm ordiamur, tanquàm à causis à quibus & spiritus & functiones emanant. Nam etsi facilè doceri possent animæ facultates ex functionibus:quoniã nobis functiones notissimæ sunt, & facultatibus notiores:via tamẽ qua à facultatibus ad functiones proceditur,valentior est ad scientiã in anima generandam,quanto demonstratio,quæ à causa procedit, dignior est ea quæ ab effectu. Scire enim vnumquodque existimare oportet primùm per se,& non ex accidenti,cum id per causam cognoscitur. Sunt autem facultates functionum causæ. Quemadmodũ autem Plato à generalioribus ac naturæ notioribus diuisione procedendũ esse,ratus est,vt in cognitionem inferiorum, ac singularium recta veniatur,ita & Aristoteles à causis generalibus & naturæ notioribus, in effectus tanquàm in singularia ac minimè partibilia,nobis quoque notissima demonstratione incedendum esse rectè censuit. Iam ergo cùm facultates initia functionũ sint,& hæ ab animæ essentia manant,aut ipsa animæ essentia sunt, cogemur hoc in loco,de anima quædam referre tanquàm de facultatum & actionum principio & origine. Hanc verò in multis corporibus existere & operari omnibus notum est:de eius tamen essentia omnes ferè naturales philosophi hallucinati sunt. Nouerunt certè omnes in viuentibus corporibus,nutritionem,& auctionem,in quibusdam sensum,in aliis sensum & motum:in hominibus verò præter hæc & intellectum,ac ipsis defunctis omnes has functiones aboleri,causam verò ignorabant. Appellabant vtique hoc agendi principium,à quo functiones prædictæ procedunt,animam:Græci verò ψυχὴν, quæ vitã animato corpori præbet, quæ verò sit eius animæ essentia non satis explanarunt, quantũ ergo coniicere possum, præter vnum Aristot. Nam & varia & à ratione aliena, ac tantis viris indigna multi philosohorum sentire visi sunt. Democritus enim ignem atque calorem eam esse dixit,quod etiã sentit Zeno Stoicus. Plato in Timæo, animam non vnicum elementum,sed quoddã ex elementis cõstitutum esse dixit. Thales Milesius animam motiuum quoddam,qua ratione magnetem animã habere putauit; quoniam ferrum mouet. Diogenes animã dixit aerem,quòd aerem omnium tenuissimum existimauit. Heraclides animã vaporem incorporeũ,& quoddam semper fluens,à quo reliqua constituũtur. Quidam aquã statuerunt animã esse. At verò Critias animã dixit esse sanguinem. Ipsi verò à natura deberi, quemadmodum & Empedocles:verùm is non omnem, sed cordi superfusum. Itaque singuli singulis elementis tribuebant ani-

De animæ essentia philosophi hallucinati, & quænam sit. Animæ essentia disquiritur.

mam, præterquàm terræ. Quidam etiam ex omnibus esse constitutam elementis dicebant, & nonnulli ex vniuersis rebus: quoniam anima vniuersa cognoscit. nam simile simili cognoscitur. Verùm hi de anima cognoscēte loqui videntur, non in vniuersum de anima. Galen. item noster medicinæ parens, ac rerum naturalium diligentissimus indagator, ingenuè fatetur se ignorare animę essentiam, multis in locis, quorum quædam retulimus lib. 3. Prog. in expositionibus nostris. Nunc verò duo tantùm ad mentē eius explicandā referemus, lib. 7. de Placitis Hippoc. & Pla. inquit: Veruntamen si de animæ substantia quoque est sententia proferēda: de duobus alterum dicamus necesse est, vel ipsam esse fulgidū, ac quasi æthereū corpus, ad quod asserendum velint nolint consequutione cogente descendent, & Stoici & Aristotel. Vel ipsam incorpoream quidē esse substantiam, vti tamē hoc corpore tanquā principali vehiculo. & lib. 2. de causis sympt. inquit: Etenim animæ essentiam in alia quapiam tractatione definire audax fortasse facinus putabitur: in hoc verò opere & præter audaciam superuacaneum videtur. At quæcunque tandē ipsa fuerit, è duobus alterum existimare oportet, aut quod ad omnes functiones vtitur sanguine & spiritu, vt præcipuis instrumentis, & aut alterius, aut vtriusque calore, aut quod in his ipsis consistit. Non est tamen nostri instituti, aut antiquorum falsas sectas confutare, aut ipsorum ignorantiam accusare: sed Aristotel. præcepta sequuti methodo quadam, & demonstratione animæ essentiam inuenire. Sunt porrò rerum omnium naturalium principia tria, materies, forma, & priuatio. Materies principium est, vt potentia, quæ quamuis formarum recipere potest, aliam, pro alia qualitatum primorum elementorum, quorum est materies, dispositione ac mensura. Forma verò actus est & perfectio rei naturalis, quæ generatur ac corrumpitur pro generatione & corruptione earū dispositionum, quæ ad ipsam parant. Priuationem verò ego potius generationis rei natura constantis, quàm constitutionis ipsius principium statuerem: quòd enim ignis ex ligno generetur, tria sunt principia: nempe materies, quæ generationi subiicitur, & forma quæ generatur, & priuatio quæ in ligno præfuerat, qua ratione ignis ex non igne factus est, siue ex ignis priuatione. Ex materie verò & forma vnum compositum constituitur, hoc vnum atque subsistens: cuius est exemplū lapis, in quo est materies, quæ subiicitur generationi veluti mera potentia, cui nulla est agendi facultas, sed tota est patiendi habilitas. Inest tamē ei forma à qua actio omnis procedit, à qua item materies perficitur & ornatur. Qualia in his quæ arte constant, licet conijcere: nam aut domus, aut scamnum, aut vestis, materiem habent, ligna, lapides, aut pannum, quæ sunt materies quæ arti subiiciuntur, & secunda materies appellantur, quibus addita est forma ab artifice, cui nulla vis agendi inest, qualis naturalibus formis, sed perficiendi tantùm gratia data est. Naturalis verò forma, non tantùm ipsam rem, cuius est forma, perficit, sed actionis omnis se præbet autorem. Est itaque lapis à forma sua, quæ substantia est lapis: quemadmodum scamnum ob formam quæ accidens est, scamnum: & vestis à sua forma vestis: verùm à scamno qua scamnum, aut à veste, qua vestis est, nulla proficiscitur actio: à lapide verò qua lapis, omnis naturalis actio sibi debita, vt à magnete, qua magnes est, ferrum allicere. Totū verò compositum ea tantùm ratione subsistit, qua forma materię inest, ac coniungitur, quomodo & scamnum non alia ratione tale existit, quàm quòd forma scamni ligno inest, ac copulatur. Nullo prorsus discrimine in corporibus animatis forma quædā est materiæ coniuncta: cuius gratia totū subsistens constituitur, cum materiæ adhæret, ipsa verò materies perficitur & ornatur, estque agendi principium. Sunt enim hæc duo materialibus formis peculiaria, materiem ornare, & actiones obire. Primum sibi debetur quatenus materiæ inest, secūdum quatenus naturalis forma est, & motionis initium. Cùm ergo anima ex communi appellatione ea sit, à qua viuentis actiones, & motus proficiscuntur, anima viuentis corporis forma actus, ornamentum, & perfectio erit: hæc verò vt substantia: quemadmodum reliquæ naturales formæ, non vt accidens, quemadmodū formæ quæ arte constant. Constituitur autē omne natura constans, ex forma vt actu, & materie vt potentia, viuens igitur ex forma vt actu, & materie vt potentia constituetur. Talia sunt viuentia omnia, quæ natura quidem constant, & tota earum substantia ex materie naturali tanquàm potentia, ex forma tanquàm actu & perfectione persistunt. Est verò actus quod ornat & perficit, & à quo motio omnis proficiscitur: hæc tamen in corporibus animatis ab anima. Erit ergo anima substantia corporis animati, actus, & perfectio, ac forma ipsius, à qua actiones, & motus viuentium procedunt, ac iure Aristoteli dictum est: Anima est actus primus corporis physici in potentia vitam habentis. tale verò erit organicum: vbi actum diximus Græcè ἐντελέχεια habetur, quo Aristot. vt nouo homine vsus est, vt inquit Cicero, prima Tusculanarum quęst. ad significandam continuatam

Gal. de animæ essentia.

Animæ essentia methodo inquiritur.

Anima.

Anima ex Aristot.

continuatam quãdam motionem,atque perennem. Quemadmodum lib.3.de Phyſicis auſcultationibus. Themiſtius ἐντελέχειαν itionem ad formam eſſe dixit: quaſi continuam motionem:quoniam ἐνδελεχὲς, continuum ſignificat. Verùm vt ipſemet Themiſtius vult in Paraphraſi lib.2.de Anima.ἐντελέχεια,perfectionẽ ſignificat,& vt nos monſtrauimus,anima corporis viuentis perfectio eſt, quòd ſi quis ad verbum hoc nomen ἐντελέχεια, transferre velit,perfectihabiam dicet. Eritq; anima actus ſiue perfectio prima corporis:nam hæc ſubſtantia eſt,& ipſa prior eſt omni perfectione,quæ fit ab accidẽte. *Anima ex Ariſt.* Eſt quoque actus primus,vt forma,non ſecundus,vt actio.Eſt autem id corpus phyſicum: nam vt diximus, corporum arte conſtantium accidentaria eſt, ac valdè ab hac diuerſa perfectio, quæ ſibi à forma tribuitur.Id verò corpus in potentia vitam habere dixit. Nam vt ſupra habitum eſt: animæ hæc duo ſunt officia, materiem perficere, & actiones abſoluere: materiem perficere perpetuum eſt interim,dum viuens extat,actiones verò abſoluere non perpetuum:ceſſat enim ab actionibus,ac ociatur animal,quandiu dormit,ad has igitur meritò dicetur in potẽtia. Sunt tamẽ hæc duo animæ officia. vt habitus & conſideratio in anima, qui enim ſcientiam habet in habitu,non protinus conſiderat, vt cum dormit:habet tamen conſiderandi potentiam,qua ratione ſciẽtia & habitus appellatur. Qui verò actu conſiderat, is ſcientiã habet in actu: animam materiem ornare,& informare habitus quidã eſt,ac perfectio quædã in habitu conſiſtens,vt ſcientia: perficere verò actiones,quod ad animã attinet,actus eſt conſiderationi ſimilis. Erit igitur anima in corpore vt habitus,ſiue forma,& vt agendi principium,ſiue à quo actio procedere poteſt. Id in ſenſitiua anima cognitũ eſt:ea enim ſemper informat, ac perinde eſt in habitu,& non ſemper operatur, ac ſubinde dicetur habere vitam in potentia,quod de anima vegetabili non admittit Themiſtius·quoniam ſemper eſt in actu informandi,& ornandi materiem,& in actu perficiendi actiones.Nutriuntur enim viuentia quandiu viuunt,& plantæ viuunt per alimentum. Quare Themiſtius dixit,vt omnem animam compræhenderet,eſſe dictum,in potentia vitam habere:aliquæ enim in actu ſunt,vt vegetabilis quæ natura duce agit:aliquæ animæ ſunt,quanuis non agãt, ſed in potentia ad agendum perſiſtant,vt ſentiens. Per id itaque quod dixit,in potẽtia, animã ſenſibilem compræhendit,nec tamen vegetabilẽ excluſit,quæ ſemper in actu eſt. Quod nanque in actu eſt,in potentia ſimiliter exiſtit, licet non omne quod exiſtit in potentia,ſtatim in actu ſit. Cæterùm vt cap.de membris aſſeruimus,ſemina plantarum & animaliũ vita participant:quæ tamen non aluntur,donec ſemen animalis in vterum, & plantæ in terrã humidam fuerit effuſum. Vegetabilis ergò anima quæ in plantis eſt, vita,id eſt nutritione vtitur,quandoque actu,quandoque potentia.Quare & vltimum *Inſtrumentarias partes habere corpus,animantium nõ eſt neceſſarium.* quod ab Ariſto.additum eſt,à nobis excludetur: nempe inſtrumentarias habere partes: eis enim viuentia ad agendũ egent,non tamen ſimpliciter vt ſint,aut viuant quod dicta ſemina docent: nam nullæ ſunt in tritici grano,aut animalis ſemine, partes organicæ, aut quæ diuerſis inſeruiant functionibus. In viuentibus tamen quæ alimento actu non tantùm potẽtia vtuntur,organa neceſſaria ſunt,vt in animalibus os,gula,venter,iecur, & venæ,in plãtis radices,radicatio,truncus,rami,& in his cortex,alburnum,fibræ,& venis proportione reſpondentes,quibus egent ad firmitatem, pulchritudinem, alimenti confectionem,augmentum,& ſpeciei conſeruationem. Semina verò nullo horũ egent, ſuppetunt verò omnia hæc, cùm primùm alimento vti debent. Corporum verò animatorum,quorum actus & perfectio anima eſt,quædam ſunt facultates ab anima procedentes,genere diſtinctæ. Earum quoque quædam animatorum ordines diuerſos ſtatuunt: ſunt & genera animatorum diuerſa,ſunt quoque & quæ diuerſæ animæ partes, aut ſubſtantię appellãtur.Facultates animę non aliter quàm ipſis actionibus diſtinguntur. Actiones verò quæ in viuentibus diuerſo genere continentur,ſunt nutritio,ſenſatio,progreſsio,intellectio,appetitio:quibus reſpondent altrix,ſenſus,mouendi potẽtia, intellectus,& appetitus.Quoniã verò appetitus omnibus alijs facultatibus immiſcetur, *Appetitus facultatibus animæ omnibus miſcetur.* ita vt nunquam ſine aliis inueniri poſsit,neque aliæ ſecundum naturam ſint ſine ipſo, nullum per ſe conſtituit animatorum ordinem, ſed ſunt hi quatuor tantum, vegetabile,ſenſitiuum,loco motiuum, & intellectiuum. Appetitus verò vegetandi potentiæ immixtus eſt quòd ſine ipſo neque plantæ, neque animalia vnquam alimentum, aut alliciant,aut auerſentur. Sentienti facultati pariter iunctus eſt appetitus:voluptas enim atque dolor in ſenſu tactus, & ſenſu guſtus notiſsima ſunt: in aliis verò ſenſibus loco ſuo docebitur. Potentia quoque ſecundum locum mouens, appetitum habet, qui imperat fugam aut proſecutionem,ſine quo internæ facultates ſentientes in animalibus ſitæ,nunquàm motum perficerent. At intellectus voluntate,liberáque agendi poteſtate fruitur, à qua bonum proſequimur, malum verò fugimus, interim dum mente

constamus, nec quippiam nos à boni cognitione deturbat. Est tamen vegetabilis animæ potentia in plantis sine sentiente, est quoque sentiens sine mouente loco, veluti in quibusdam animalibus, quæ terræ sunt affixa, vt conchæ, & ostrea, quæ mediā naturam quadantenus seruant inter animalia perfectiora, & plantas, quibus natura progrediendi facultatem denegauit: quoniam alimentum rude eis ad alitionem satis erat. tale verò ipsis in loco manentibus suppetere potuit, aliis verò vt perfectioribus ad alimentorum perfectiorū disquisitionē mouendi facultatē dedit. Nec tamen negamus animalia terræ affixa in loco moueri posse, quod docent ipsa cōpuncta: contrahunt enim sese, atque conuellunt: non tamen mouentur à loco in locum, quod attinet ad mouentem facultatem, quæ à loco in locum mouet, de qua nobis est sermo. Licet ergo potentia de loco in locum mouens seiuncta aliquatenus à sentiente sit, quoniam omne sentiens motu aliquo locali participat, vt dixi, tria tantùm animatorum genera erunt: hæc sunt vegetabile, sensitiuum, intellectiuum. Quæ inuicem adeò separantur vt φυτὰ id est plantæ solā facultate altrice prædita sint, sine sentiente, aut intelligente. Sentiens verò sine intelligente in brutis adest, continet tamen altricem potestate. Intelligens verò sine aliis non reperitur quas potestate continet. Quemadmodum omne perfectius imperfectius continet potestate, in his quæ inuicem ordinata sunt, alterum ad alterum. Exigitur nempe alitio ad plantæ cuiusuis & animalis cōseruationem: nam animal omne altricis munere fungitur, siue id brutum sit, siue rationale. Plantæ verò sensu non egent, nisi quis sensum alimenti appellet facultatem discernendi vtile ab inutili, quam nos modò sensum non appllamus: sed quandam naturalem animæ inclinationem, qualis & in lapide est ad locum sibi naturalem, & in magnete trahendi ferrum. Sensitiua verò facultas qualis in brutis intellectu nullatenus ad suas egebat functiones. Intelligere autem animam rationalem interim dum in corpore existit, sine sensu non est: minimè verò sine vita quæ per alimentum seruatur: quare altrice & sensibili facultate opus habuit, quas potestate contineri in ipsa intellectiua anima testatur Aristote. & altricem in sentiente, quemadmodum trigonus in tetragono. Nam tetragonus non actu sed potestate continet trigonum: quod cōstat si tetragonus recta linea ducta ab angulo in aduersum angulum diuidatur: trigonus verò tetragonum non continet, vt neque altrix facultas sentientem aut intelligentem. Hoc idem in sensibus exterioribus fit: nam ex his quidā sunt magis aliis necessarij, & qui ab aliis absolui possunt, alij non ab ipsis, vt tactus qui similis est hac in re facultati altrici. Is enim in quibusdam animalibus inuenitur sine aliis sensibus: nullus verò sine ipso. Neque enim est animal sine tactu, & animal ob tactum dicitur: quoniam neque tactus est sine animali, neque animal sine tactu. Nos verò Platonis sententiam sequuti, animam primùm in partes diuidemus: deinde singularum partium prosequemur facultates, quas Aristo. in libris de anima persequutus est, à vegetabili initium facientes: deinde ad sentientem, ad finem ad intelligentem accedentes animatorum genera trademus. Quas omnes & nonnullas alias facultates, quarum non meminit Arist. ordine partiū animæ seruato, nulla prætermissa percurremus. Sunt autem hæ, vt Plato voluit in Timæo, aut animæ partes, aut veræ animæ, aut substantiæ animæ: ad doctrinā enim nihil refert. Cæterùm quantū philosophia naturalis docere potest, & ad Platonis, & Galeni mentem, tres sunt in humano corpore animæ. Prima in iecore sita, alimento, & conseruationi seruiens, quam appellat Plato in Timæo ἐπιθυμητικὴν, id est concupiscibilem, à multitudine cupiditatum: cuius plantas secundum naturam participes esse dicit. Hanc appellat Aristotel. nonnunquam θρεπτικὴν, id est, altricem, ab eo quòd alit, quandoque φυτικὴν, id est, vegetabilem, à vegetando, quandoque γεννητικὴν, id est generatiuam, ab eo quòd generat. Attamē Stoici eam quæ plantis præest, non dignabantur animam appellare, sed φύσιν, id est naturam, Gale. cùm nominibus vtitur, exquisitè, eam φυσικὴν nominat: nam nonnunquam eo nomine vitalem comprændere solet, in corde verò eam animæ partem sitam esse dicit, quæ θυμοειδὴς, id est irascibilis, vel ψυχὴ θυμοειδὴς, id est, anima animosa, vel δύναμις ζωτικὴ, id est facultas vitalis dicitur. Tertiam animæ partem dicit in cerebro sitam, cui nomen, λογιστικὴ & λογικὴ, id est ratiocinatrix & rationalis. Hoc nomine cōprændens sensualem animæ partem, atque intellectualem. Has tres triū facultatū sedes Gale. lib. 7. de Placitis Hippoc. & Plato. statuit, cùm inquit: Demonstratū est geniti animalis à tribus principiis fieri dispensationem, & reliqua. Est & quarta facultas animæ, quam non diuisit Plato ab aliis, neque enim de numero gubernantium nostrum corpus est: nempe generatiua, testibus insita speciei conseruandæ gratia: cuius principatum simul cum principatu partis cui inest, latē probauit Galen. lib. primo de semine. De ea multa diximus in cap. de membris: quædam autem modò dicemus, cùm de naturali facultate siue altrice agemus,

Facultas sentiens à loco mouente quomodo separatur.

Analogia.

Animæ partes ex Platone.

agemus. Prius verò an hæ tres animæ partes in tribus locis à Platone signatis sitæ sint, indeque facultates eis respondentes emanent, differemus, vnde & membrorum principatus constabit. Aristo. nanque neque multas statuit animæ partes aut substantias, lib. 1. de anima, neque facultates animæ, ab alio, quàm à corde oriri posse existimat. Ipse enim vitalis facultatis non meminit, quam nos animosam, & pulsatilem dicimus, sed ipsam in altrice comprehendit, neque vitam aliam esse putabit, ab ea quæ per alimentum Alendi verò principium cor esse voluit, ac sanguinem inde ortum habere, ibidemque generari. Animalem quoque facultatem inde distribui: sensum inquam & motum. Pulsum quoque non à facultate aliqua fieri, sed ab ipso calore sanguinē in tumorem eleuante. Primùm itaque altricem facultatem à corde oriri, & sanguinem inde manare lib. 3. de partibus anima. cap. 4. probare conatur. Cor namque ex ipsius opinione primò viuit, ac sanguinolentum est, & palpitare deprehenditur ante reliqua. Sanguis igitur non à iecore, sed ab ipso procedit. Docet id quoque ortus à corde, venarum quibus magna colligantia cor annectitur, vt ex Anatome constat. Rursus id docet situs cordis in medio corporis, quo in loco decet principem partem sitam esse vt sanguis manet, qui situs iecori non conuenit. Sensum quoque & motum à corde manare, & cor principium eorum esse probat ex sanguine: quoniā principium sanguinis est principium sensus: animal enim sensu definitur, & sensus ei tribuitur primò, cui sanguis. Motum quoque eodem loco probat à corde oriri: putat enim cor valde neruosum membrum esse, & neruos à corde procedere, vt cap. de membris diximus. Testibus verò nullum tribuit principatum. Vnicum ergo statuit præcipuum membrum, atque originē facultatum omnium. Verùm quoniam Aristot. rationes ad suam probandam assertionem nullius ferè momenti sunt: eis omissis, nos ad mentem Gal. 4. membrorum principatum docebimus, tres quoque animæ partes, tribus locis sitas, indéque facultates eis respondentes proficisci. Libro itaque artis medic. cap. 9. quatuor differentiis membra omnia humani corporis diuisit, vt suprà retulimus. Quædam enim principia sunt: nempe cor, cerebrum, iecur, testes, quædam à principiis exorta. Sunt hæc, arteriæ, quæ à corde manant, venæ, quæ à iecore, nerui, qui à cerebro, vasa seminaria, quæ à testibus. Sunt etiam membra, quæ neque præsunt aliorum gubernationi, neque aliunde gubernātur, quę insitas habēt facultates, vt os, cartilago, copula, mēbrana, adenes, adeps, caro simplex. Sunt & quæ innatam habent facultatem, atque alteram aliunde tributam recipiunt, qua ad munera sua perficienda eguerunt. Sunt hæc, ventriculus, lien, septum trāsuersum: licet hanc diuisionem aliter accipiendam probatum sit cap. de de membris: & illam recipiendam admoneo. Membrum præcipuum quidam definierunt spiritus generatione. Sed id alienum est à veritate: nam Galenus de principatu iecoris non dubitauit: cùm tamen dubium esse dicat, an iecur spiritum aliquem generet, vel an spiritus aliquis naturalis sit. Rursus non aliter contendunt, aut Galen. aut alij principatum partis alicuius probare, quàm ex facultatum exortu. Id itaque præcipuum membrum esse dicemus, quod est facultatis alicuius origo, quam aliis transmittit: hac ratione cerebrum præcipuū est animalis facultatis origo, quam neruis transmittit, & cor facultatis vitalis, quam tribuit arteriis iecur naturalis, siue altricis initium est, quam tribuit venis. Testes verò generatiuæ: hæc verò vasis seminariis tribuitur. De testium vsu, atque ipsorum principatu diximus cap. de membris. Tribuunt tamen testes facultatem conficiendi seminis vasis seminariis: nam cùm vasa seminaria venis & arteriis continua sint, talem haberent naturalem facultatem, qualem venæ & arteriæ reliquæ, nisi à testibus diuersa facultas eis foret tributa: nempe conficiendi semen, ac sanguinem dealbandi. Quanuis neque integrè ipsum conficere aut perficere possint: in testibus nanque semen perficitur, ac genitale fœcundúmque fit, quod venis meseraicis ad proportionem accidit: chylum nanque mutant in rubrum calorem, & ad sanguinis naturam alterant, facultate sibi à iecore tributa, nec tamē sanguis in ipsis in totum perficitur, donec iecur subintret chylus: quoniam verò de his suprà, quæ necessaria nobis visa sunt, diximus ad animæ partes, sedes, & partium ipsarum principatum accedamus. Diximus primā animam ordine esse vegetabilē, aut altricē in iecore sitā, à qua altrix facultas oritur venis demādata, quod multis viis Gale. latè probauit, lib. 6. de Plac. Hippoc. & Plato. Quamuis, vt inquit, non sit adeò euidens demonstratio ortus, atque processus huius facultatis, vt vitalis, & animalis. Nam si neruos aut illaqueaueris, aut præcidas, non amplius aderit in parte secta, aut post illaqueationem animalis facultas. Idem etiam fit in arteriis: nam si aut præcideris, aut illaqueaueris arteriam, pulsum non amplius percipies in parte, quæ est post illaqueationem, aut in præcisa. In venis autem non sic: nam illaqueata vena, non statim cessat opus naturalis facultatis: quoniam præter eam, quæ influit à

Aristot. de animæ facu.

Facultas uitalis cui insidet membro.

Facultas altrix à corde oritur ex Aristot.

Facultas sentiens à corde ex Aristo.

Membrorū diuisio Gal.

Membrum præcipuum quod.

Altr. fa. origo quæritur, & an venæ facul. habeant sanguificam.

iecore,altera insita est carni,aut cuiuis particulæ Quapropter diximus membra seipsa regere:habẽt enim insitam facultatem,naturalem peculiarem,quę suorum elemẽtorum temperaturam sequitur: quanuis & hæc ad functiones non sufficiat diu,nisi altera à iecore venis mẽbri tribuatur.Neq; tamẽ volumus carnem,aut os recipere generalẽ illam altricem facultatem,sed venas, quæ ad eas partes perducunt alimentum. Illæ enim generalem sanguificam recipiunt à iecore,& facultatem trahendi,retinendi,coquendi, & expellendi,pro reliquarum partium ministerio & alitione. Venæ enim non sibi tãtùm, sed multorum aliorum membrorum ministerio operantur. Aliæ verò,vt caro, & os, nihil tale recipiunt: nam,vt diximus,seipsa regunt,neque aliorum gubernationi præsunt,neque aliunde gubernantur. Iam ergo altricis facultatis initium iecur esse multis modis suadetur.Primò quidem generatio plantarum ex semine docet, iecur esse naturalis facultatis originem.Semen enim initiũ generationis plantæ,& ipsius alitionis est. Nam cùm ipsum in terram effusum fuerat, ac incepit naturali suo munere fungi, & viuentis functiones obire, radices in terram submisit,& truncum,aut caulem protulit: cepit autem hæc tota plantæ confectio,& alitio à loco medio, qui radicatio, siue stebe appellatur:est is seminis locus,quo copulatur truncus radicibus:trahitur autem alimentum per radices in radicationẽ:deinde per truncum aut caulem,in totam plãtam distribuitur. Idem in animalibus fit:nam alimẽtum à superiori parte accipiunt, quod planè Aristotel.indicauit,dicens hominem esse plantam euersam, perduciturque alimentum à vẽtriculo per meseraicas in iecur,vt per radices in stebem: deinde à iecore,vt ab ipsa stebe,per cauam,& reliquas venas,in totũ animal distribuitur. Est igitur tale in animali iecur,qualis radicatio in plantis,& seminis locus. Sed in plãtis semen, & ipsa radicatio totius alitionis initium est: ergo in animalibus iecur. Rursus venarum initiũ in iecore est: quare & sanguinis & altricis facultatis initium esse cõcedant oportet. Omne enim quod alitione generatur,in sua origine crassius & maius est,venæ verò crassissimè, & maximè iuxta iecur sunt,in corde verò tenuiores: paruus enim est venæ cauæ ramus, qui cor subintrat,aliorum eiusdem ramorũ collatione:iecur ergo est venarum,& sanguinis origo. Quòd si dixeris,sanguinem non generari in iecore, sed præparari, & in corde effici,est falsum. Membrum enim quod alteri seruit præparatione, totum quod parat ipsi ministrat, vt paratum perficiat,quod fit in pulmone: totus enim aer paratus cordi,& non alteri transmittitur,& chylus à ventriculo non alteri, quàm iecori totus mandatur,sanguis autem à iecore genitus, non totus mittitur cordi: nam pars ea sanguinis,quæ per venam lumbos perreptantẽ descendit,nunquàm fuit ad cor delata,non igitur paratur à iecore sanguis, vt in corde perficiatur. Rursus cordis dissectio docet, trisulcas quæ sunt in ea cordis ianua,qua sanguinem à vena caua transfusum excipit, ad intima cordis aperiri,claudi verò ad exteriora, ac prouidè à natura factã viam illam recipiendi,non transmittendi gratia:sanguis ergo recipitur in corde:non transmittitur autem iecori,& partibus inferioribus ipso. Rursus venæ quæ ab vtero ad inuolucrum deueniunt ad fœtum alendum, cum fœtus vmbilicum penetrauerint,non ad cor, sed ad iecur ipsius perueniũt: quòd manifestè docet inde esse alitionis principium.Rursus id natura iecoris ostendit, si quid effectuũ similitudo potest conferre ad causarum cognitionem. Sanguis nanque carni iecoris simillimus est:neque enim caro iecoris aliud est, quàm sanguis calore concretus: à calore enim perficitur: à frigore nanque potius putresceret. Caro igitur iecoris causa est, sanguinem generans. Neque putare oportet à venis iecoris id fieri,vt quidam existimauerunt,nulla enim est venarum,& sanguinis similitudo. Ipsa verò iecoris caro venis sanguificã tribuit facultatem,primùm eis, quæ sunt in ipso, quæ sanguinem immediatè pertingunt, dum generatur: deinde reliquis. Meseraicis quidem: nam chylus antequam iecur pertingat,in venis ipsis rubri coloris conspicitur,& in venis quæ à iecore exortæ in totum corpus procedunt, sanguis nondum perfectus perficitur,& pituita coctione in sanguinẽ transit. Quod non fieret, nisi venæ sanguificam haberent facultatem. Est autem hæc carni iecoris propria: venis verò tributa, vt exortis à iecore. Quemadmodum & attractrix alimenti, qua venæ non solùm sibi, sed reliquis alimentum trahunt. Rursus & retinere alimentum, atque ipsum coquere, non solùm quod sibi prodesse, sed quod reliquis partibus est ex vsu communis, siue generalis est facultatis. Rursus, & totius corporis excrementa trudere, toti corpori prodest. Omnes autem hæ facultates à iecore venis tribuuntur, non aliis partibus: caro nanque simplex & os, & cartilago insitas tantùm habent naturales facultates,quæ sequuntur suas naturales temperaturas ex elementis. Hæc est itaque ratio, quare inter præcipua membra iecur recensetur: est enim naturalis altricis facultatis origo, quam venis transmittit, non aliis. Quòd tamen iecoris facultas venis

Venæ sanguificam recipiunt fac.

Iecur altricis animæ sedes.

Membrum alteri ministrans.

Sanguificã facult. caro iecoris tribuit uenis.

Venæ sanguificam habent facult. ex Gale.

venis tribuatur, multis in locis testatur Galen. vt lib. 4. de Vsu partium. dicens: Coquitur quidem adhuc, & in ipso per intestina trãsitu cibus, sicut in venis omnibus sanguis. Est autem sanguifica facultas, eadem cum altrice. lib. 5. de Locis pa. cap. 7. & lib. 2. de Ratione vict. comment. 47. vnam esse facultatem dicit, in neruis, quæ oritur à cerebro, alteram in arteriis quæ oritur à corde, & tertiam in venis, quæ à iecore. Facultas igitur iecoris venis tribuitur. Idem lib. de Arte cura. ad Glauc. cap. 13. Venis verò quæ sunt ante iecur facultatem sanguificam, lib. 2. de Placitis Hippocr. & Plato. inesse sic protulit: Secundum è iecore in ventriculum pertinẽtes venæ, in quibus sanguis primùm gignitur. Non itaque dicemus iecur præcipuum membrum esse, & altricis facultatis sedem, ob id quòd sanguinem generat, qui materia est alitionis: & quoniam materiam præstat alitioni corporis. Sed quoniam facultatis origo est, quam etiam venis distribuit. Creditur verò id esse principium altricis facultatis, quod est sanguinis principium generatiuũ. Rursus lib. 6. de Placitis Hippoc. & Plato. dixit: non esse adeò euidentem demonstrationem, si quis velit probare ortum facultatis naturalis à iecore, vt probauerat ortum vitalis à corde, & animalis à cerebro. Nam in his statim præcipitur noxæ consensus, in iecore tamen non nisi processu temporis ipso languente, membra languere conspiciuntur. Talis enim (inquit) cuiusdam facultatis origo iecur est, qualem in plantis esse constat. Putat ergo Gale. à iecore procedere hanc facultatem: quanuis non adeò euidenter probari posſit. Rursus inferius eodem lib. damnat: si quis dixerit, venis cor tribuere facultatem, iecur verò materiam, à quo sanguis manat. atque orationem claudens inquit: Quòd enim membrum materiam ad alimentum toti corpori idoneam procurat, id verisimile est esse altricis, & vegetabilis facultatis principium. Altricem ergo facultatem venis vult à iecore tribui, non à corde, quòd si in contrarium adduxeris Gale. qui libro eodem dixit: Si igitur membrum illud principium esse dicimus, quod iis, quæ ex se oriuntur, vel vim, vel materiam saltem omnino suppeditat, & reliqua. Supponit ergo membrũ præcipuum dici, etiam si solam materiam suppeditet: dicemus, id ex aliorum opinione, vt hypothesim assumpsisse, vt eorum mentem confutaret: vbicunque enim de partium principatu loquitur, ad facultatem ipsum referre contendit. Rursus si ad principatum partis satis esset materiam suppeditare, & membrum præcipuũ est iecur, quia materiam suppeditat: verùm ipsam non tantum suppeditat venis, sed & carni & osſi & cartilagini, ergo hæc membra non seipsa gubernabunt, sed aliunde gubernari dicetur, quod contrauenit Galen. lib. Artis medic. Neque his obstat Gale. lib. 1. de Locis patientibus ad finem: cuius hæc sunt verba, Atque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus verò instrumentis à principio (veluti lumen à sole) ipsam defluere iam ostensum est: ergo vt magneti lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt, proinde si permanens fuisset ipsorum essentia, neque arteriis, neque venis indiguissent. Verùm quia nutrimento egent, seruareq; oportet intimi caloris temperiem, hanc ob causam & venis indigebant, & arteriis: sic etiam musculi, vt essentiam suam seruare possent, non secus, quàm naturalia instrumenta, & venis, & arteriis indigent. At quæ cognatum sensus & motus principium non habent, idcirco neruis per quos hoc ipsis influat semper indigent, qui illis eas suppeditare posſint, quemadmodum sol omnibus rebus, quas illuminat splẽdorem affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi & mouendi vim habent, accidit: vt ipsis interdum haudquaquam affectis nihilominus earum actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet: quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant. Quæ sententia de omnibus aliis partibus à venis intelligenda venit: nam de aliis loquitur cùm dicat, eas non egere venis: illis nanque nos concedimus, insitas esse peculiares facultates naturales: venis tamen generales à iecore tribui, quibus eis ministrant alimoniam, & in peculiaribus suis functionibus pati per consensum læsionem non posse membra singula affirmat. Mentem autem nostram Gale. sententia confirmat, qui lib. artis med. cap. 95. inquit, Sed præter suprà dictas, alia est indicatio ab hepate ipso, veluti à venarum principio: nam cùm non tantùm seipsum regere natura aptum sit, vt pleræque animalis partes, sed venis præterea virtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus, & ipsum primum ad sui opus, atque omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur. Nulli igitur dubium deinceps videbitur, Galen. apertè voluisse, sanguinem in venis generari, à facultate sanguifica, sibi à carne iecoris tributa: hæc enim est quæ sanguinem generat, quod autore Gale. natura membri apertè docet. Nec quidpiam probat, qui aduersum nostram firmam, & stabilem docendi rationem nunquam non

momi personã agit,cùm dixerit:Talis est facult.naturalis in iecore,qualis altrix in plantarum radicatione:sed hæc non influitur plantæ,non igitur influetur in animalibus.facile solues eam rationem:nam vnde constat,non esse similem influxum plantis per fibras,ei qui fit à iecore per venas? Præter id quod minus confecto alimento egent plantæ,ac perinde non habebunt opus influente facultate, sed primum magis probo. Præterea quidam addit,sanguinis generatio magis in venis iuxta iecur viget,igitur à iecore venis tribuitur facult.sanguifica. Respondet,venas iecori proximas calorem copiosissimum ab eodem suscipere,non tamen facultatem. Sed dicant isti, quare nõ generabitur copiosissimus sanguis in venis,quæ cor circunstant,& in arteriarum origine,vbi maior est calor,quàm in iecore?Præterea hac ratione vtuntur pro nostra assertione,venę sang. generant:vt ex Gale.probauimus,& non propria facultate,ergo aliunde sibi transmissa, nempe à iecore. Respondent,venas habere facultatem sanguificam quodammodo insitam. Ecce hominis ingenium,vt nostri assertioni contradiceret, negat facultatem sanguificam,aut naturalem quãcunque distribui à iecore posse,& sentẽtias Gale.adductas, luce clariores detorquet,ac deinde concedit, insitam esse facultatem sanguificam venis extra iecur,quam neque ipsis venis iecoris inesse voluit Galen.nedum aliis. Nam lib.6. de Plac.Hippocr.& Plato. confutat opinionem eorum qui venarum tunicas dixerunt habere sanguinis procreatricem facult.cùm enim agens omne in actione passum assimilet:manifestum est venas albas non generare sangui. rubrum,sed potius carnem iecoris id efficere,quæ non est aliud quàm sanguis à calore concretus.Sed de his dictum à nobis abunde est. Naturales verò facultates tres sunt præcipuè in semine, tres quoque in ipso genito animali,aut planta. Hæ sunt generatrix,altrix,auctrix: generatrix in semine reperitur coniunctam habẽs formatricem: nam est generatricis membrum,aut si mauis, quartum facultatis genus.Semen enim animatũ est,& animal,aut plantam formare valens,& ex materia generando perficere. Interim verò semen attracto alimẽto nutritur, & augetur,donec vegetabilis anima animali aut plantæ superueniat. Anima verò vegetabilis hæc facultatem habet generandi sibi simile,quod opus naturalissimũ viuentibus Aristot.esse dixit:hæc generatrix formatricem habet adiunctã. Præterea vegetabilis anima facultatem nutritoriam,siue quam diximus altricem habet,& auctricem.Generatrix quidem toti inest animanti, quamuis testibus,aut vasis seminariis in plantis, præcipuè insit. Et in semine ad animãtis alterius generationem demandetur. Formatrix quoque cum semine traducitur:verùm hæ in animato dum viuit,manet. Siquidem membra ex semine genita,sibi similia generandi facultatem continent,quã etiam procreatricem appellant. Cæterùm procreatricis,siue generatricis,quæ in semine adest,munus est, ex materia parata animal conficere,siue in materia parata animam inducere,procreatricis verò,quæ in animato manet,siue formatricis, munus est materiam excauare,delineare, & extendere. Altricis est materiam trahere, adponere, retinere,mutare,per eas facultates, quæ eidem ministrant: propria verò ipsius functio est,alimentum in corporis substantiam mutare,quod aggenerare est. Quapropter nemo inficiabitur,nec momus ipse,esse generationem ab alitione diuersam admodum:siquidem generatio nouũ efficit animatum,nouam formã in materia inducit,quæ in nulla illius materiæ parte præfuit.Alitione tamen parti aduenit forma:quinimo pars aduenit,quæ formã suscipit, & non equidem generatur,sed aggeneratur. Augmentatio quoque diuersa ab his est,siquidem terminus ipsius quantitas est,quæ toto genere à substantia differt, substantia verò est quæ aduenit,aut efficitur in generatione,& alitione. Notum autem est,nutritionem, partialem esse generationem : accretionem tamen adiunctam habere famulantem nutritionem. Per accretionem quantitas propriè adquiritur, per nutritionem verò substantia, hæc quidem generatione quæ motus non est,sed mutatio:illa verò per motum,qui per se contendit ad quantitatem vti alteratio,ad qualitatem,& latio ad locum. Nam autore Aristot.lib.5.de Physicis auscultationibus, ad tria prædicamenta tantùm est per se motus,quantitatem,qualitatem, & vbi. Quantitas verò augmentatione vera adquiritur,& non vera, quam dicemus aceruatione fieri, aut rarefactionem, siue distensionem esse. Quòd tamen quantitas per se adquiratur motu, probatur, quod minus erat, maius redditur, adepta noua quantitate:sensim igitur motus est ad quantitatem, quo sensim quantitas adquiritur, & succesione, dices motum non contendere per se ad quantitatem, sed ad substantiam, quia in augmentatione substantia de nouo adquiritur, ad quam ex accidenti sequitur quantitatis augmentum, sed contrà pugnat ratio:nam nutritio ad formam substantialem contendit, non ergo ad quantitatem: siquidem motuum diuersa natura, & species ex termino desumitur: quantitas verò genere à substantia distat. Præterea in subiecti alicuius rarefactione, cui nulla adueniat substantia denuo,

Naturales faculta.quo & qua ratione distinguantur.

Augmentatio an sit motus.

denuo, constat motum illum ad solam quantitatem contendere, & finem habere aliquem per se, non alium tamen à quantitate, idem igitur ad omnes colliges augmentationes, quamuis aliæ adiunctam habeant nutritionem, quod nihil agit ad substantiam motus variandam. Constat etiam illo motu per se variari appellationes nominum prædicamenti quãtitatis, cum id dicatur ex motu maius factum, & per motum maius. Nullus autem motus ad relationem, aut ad motum est, aut ad actionem: in vera autem augmentatione nutritio adiungitur, & substantiæ intus susceptio, & commutatio, & alteratio, nullum autem horũ est ad quantitatem, neque localis alimenti motus, sed ipsa successio, qua sensim minus redditur maius, & per se ad id tantùm contendit, vti & in diminutione, & in condensatione, quantitatis fit abolitio, etiam per se, quamuis in dissolutione, substantia cum quantitate pereat & corrumpatur. Per hanc dissolutionem in nihil aliud, quàm in quantitatis deperditionem, & totius rei in minores, & angustiores limites circunscriptionem contenditur. Adde substantiam interim corrumpi, nec propterea diuersam esse negabimus diminutionem à corruptione. Sed dices, ponamus partes dilatari, alimentum poros subire, in corpus mutari: si hæc fiant, & nihil aliud, res fiet maior sine motu ad quantitatem. Dicam dilatationem fuisse motum ad quantitatem, sed tandem hæc vt notissima, & apud omnes recepta missa faciamus, quæ ad quorundam errorem refellendum diximus. Præter formatricem, quæ in semine adest, alteram in solidis membris, ex semine genitis, numero tantum distincta manet, qua ossa, venæ, arteriæ, & nerui quandoque portionem amissam reparant, & reformant, quod docet dentium procreatio, vsque in annum octauum perdurans, & quibusdam dentes in senectute ipsa oriri, & renasci est visum: huius facultatis munus deficere temporis processu notum est: nam adolescentes dentes non procreant, & in adultis membra ex semine genita, abscissa non recreantur. Verùm id facultatis defectu euenire nõ credimus, sed potius quoniam non suppetit copia materiæ, à qua membrum refici, instaurari, aut recreari deberet, & quoniam in vtero vbi membra affatim conformantur, & procreantur, præter materiæ copiam formatrix vteri accedit. Concedimus tamen in senectute ipsam languere, & ferè deficere, quemadmodum, & alias. Si nanque quoniam non operatur facultas ipsam deficere, ac periisse dixerimus, non est cur recreationem partis non fieri Galen. ad inopiam materiæ referat, aut augmenti defectum, ad ossium duritiem, & inhabilitatem extensionis. Has ergo duas facultates nempe membrorum formatricem, siue recreatricem, & auctricem, ante mortem non quidem deficere, aut aboleri dicemus, nisi morbi alicuius gratia: quod enim ætatis ratione fieri potest: nempe membra contabescere, facultates omnes, aut interire, aut ad interitum tendere, id morbi ratione euenire posse videmus. Sanus verò homo, nullam suarum facultatum amittit, & si langueãt, ætatis aut temperamenti mutatione nimis. Quod verò non operentur fit defectu obiecti, aut instrumenti: nempe corporis aut spiritus, sic etiam fit, vt nutritoriæ facultatis opus aliquando cessare possit, vt in hecticis. Præterea auctio alimento fit, vbi maior copia reponatur, eaque dissoluitur: id autem fiet, vbi multum conficere possit natura alimentum: conficit autem in venis copiosissimum, ita vt carnes in ea ætate, & adhuc subsistentium valde augeantur. Quòd ergo non augeantur ipsorum solida membra, facultatis imbecillitate, aut interitu non fit: sed quòd extendi non possint: extendi autem sine alimenti repositione non contingit, vt quidam voluit: nam ea maioris molis acquisitio, quæ fit sine repositione alimenti, non auctio, sed extensio, & rarefactio dicitur. Fit autem hæc, vbi sub æquali materia corpus ad maiorem perducitur molem, auctio verò, nunquam fit nisi media alitione. Est itaque nutritio nutrimenti in viuentis corporis substantiam conuersio, hac vna tantum re, à substãtiali generatione viuentis differens, quòd in simplici generatione substantiæ genitum subsistit, & viuum corpus integrè constituitur: in nutritione tamen, nihil per se totum conficitur, aut subsistens generatur: sed potius vt pars alteri aggeneratur, & agglutinatur. At ignis pars, quæ nuper genita igni adhæret, non nutrit ipsum, quòd nutritio fiat in viuentibus corporibus, & ex alimento intus suscepto, ita auctionem, non omnem maioris quantitatis acquisitionem dicemus, sed eam quæ per alimentum fit nutritione interueniente. Cuius interuentu solidæ ipsæ corporis particulæ ad maiorem molem perducuntur in omnem loci differentiam. Id autem fieri non posse sine extensione partium quæ præfuerat, non negamus. Hac ratione quamuis altrix facultas, & auctrix in iuuenibus constent satis, eorum tamen corpora non augentur: quoniam inepta sunt extensioni: vnde fiet, vt quod intus susceptum fuerit, nunquàm maius dissoluto sit. Cessat autem actio nostri corporis, nobis sanis adhuc existentibus post ætatem adolescentiæ, non quoniam perierit facultas, quæ in ipsis, & in senibus adhuc manet, vt constat in auctione carnis. Sed quoniam totius

Facultas formatrix & auctrix non abolentur ante decrepitam ætatem, nisi morbi gratia.

Nutritio.

Auctio quare cessat.

totius corporis auctio fieri non potest, non auctis solidis particulis: hæc verò non augentur absque extensione, quam tamen ob siccitatem, & duritiem non tolerant. Porrò quoniam auctio nutritionem exigit, & nutritio fit partium generatione substantiali, vt diximus lib.1. de Generatione & interitu, Aristotel. partem quamlibet augeri aduenien-te aliquo secundum formam, hoc est accedente aliquo, quod præcedentis formam recipiat, asseruit. Quamobrem quamuis caro carni iungatur, vt aqua aquæ, non dicemus carnem, aut aquam augeri: quoniam non recipit præexistentis partis formam. Augetur autem pars, vbi formam ipsius pars adueniens recipiat. Posset igitur pari modo Aristoteles dicere, nutritionem fieri, vbi parti aliquid accedat secundum formam: id enim ad auctionem putat Aristoteles esse necessarium, & nos ad auctionem, & alitionem. Veruntamen quòd aqua non augeatur aquæ aduentu: quoniam non recipit præexistentis aquæ formam, non excludit auctionem ignis ex lignorum inflammatione: nam ignis ex lignis genitus alteri secundum formam aduenit, eius nanque formam recipit. Quare ergo ignem non dicemus augeri? Hæc certè nominum significatio est, quæ viuentibus tantùm tribuitur: hæc nanque ex formæ superuentu augentur, & intus facta aduenientis susceptione, quod non viuentibus non accidit. Hac ratione rursus dicemus auctionem non fieri absque alitione. Nunc verò addemus alitionem non fieri absque quatuor aliarum facultatum, & actionum ministerio. Sunt autem hæ, attractrix, retentrix, coctrix, expultrix. Quum autem ignis his non vtatur, neque augeri, neque ali ipsum dicemus. Rursus ad institutum redeamus. Sine auctione viuit animal, non sine facultate auctrice, & sine alitione viuit animal, non sine altrice facultate. Nouimus autem Aristotelem dicentem, animal quandiu viuit, tandiu ali. At verò aut Aristotel. id de sanis, & secundum naturam se habentibus animalibus, suam intellexit sententiam, aut altricem ab auctrice distinguere voluit, docens augendi munus non in omnibus ætatibus exerceri: alendi verò exerceri, aut non vacauit crimine: multis nanque morbis atrophia iuncta est, vt obstructionibus ventris, fluxibus, & hecticis febribus, in quibus membra funditus alimentum non capiunt, aut eo non fruuntur, quorum veritatem confirmat vlcerum cauorum praua intemperie affectorum curatio, quam fieri non contingit, nisi intemperies sanata: nam interim dum hæc adest, carnem recreari non fit. Cur igitur, in hecticis adeò prauè affectis, & temperamento immutatis, membra refici carnis, & ossis generatione credemus? Alitio quidem exercetur appositione, agglutinatione, & assimilatione, has antecedunt attractio, retentio, coctio, & expulsio, de quibus primo loco agemus. Hæ sunt facultates alitioni ministrantes. Alimentum enim priusquam alat, vt ad partem alendam perueniat necesse est: perueniet autem, aut aliunde trusum, aut à parte ipsa tractum, aut vtrunque passum. Non enim suapte natura ad membra profluet: non tantùm verò protrusum accedet: nam quod ab alio loco truditur, non necesse est, vt recipienti sit familiare: quod tamen alit, alito familiare esse debet. Reliquum ergo est, vt à membro ipso alendo alliciatur: nam & membris ipsis trahentibus natura talem tribuit facultatem, qua sibi amicum, vtile, & familiare allicerent, quemadmodum & magneti trahendi ferrum. Nihil autem impedit, quo minus ab aliis membris transmittatur, tanquam eisdem inutile: quod facit iecur iam confecto sanguine circa id quod quantitate abundat. Deinde verò necessum est, vt tractum alimentum alteretur, & in qualitatem corpori alendo familiarem conuertatur: non enim omne alimentum aptum est vtcunque alere. Iam verò coqui est omnino impossibile, nisi retineatur: quia omnis actio in tempore fit; quare secundo loco retentrix aget, tertio verò coctrix. Alimenta rursus non habent omni ex parte, cum corporibus alendis similitudinem & familiaritatem: quæ verò talia sunt, aliqua ex parte commutationem effugient: partes verò non commutatæ, excrementitiæ sunt & vt alienæ & alitioni inutiles excernendæ, quo loco expultrix facultas succedit, ea excernens quæ talia sunt, cum aut quantitate aucta, retentricem grauauerint, aut qualitatis malitia momorderint. His addere solent nonnulli facultatem discretiuam, quæ discernat vtile ab inutili, vt inde vtile trahatur, inutile verò excernatur. Verùm hæc non est de ministrantibus facultatibus, sed innata quædam facultas, plantis, & animalibus, qua distingunt vtile ab inutili, cum appetitu prosequendi vtile, & fugiendi inutile. Munus verò separationis vnius ab altero, duabus debetur facultatibus, quarum altera trahit, altera excernit: quibus operantibus non potest non distingui vnum ab altero. Exemplum est chylus in ventre: cùm enim ab eo partem sibi vtilem venter acceperit, reliquum à ventre, vt quantitate abundans, detruditur per imam ventris partem, interim quoque à iecore id tantum, quod vtile est, trahitur, reliquo inferius excreto. Trahi verò per meseraicas venas in iecur, quod vtile, & excerni per

Auctio ex Aristo quomodo fiat.

Altrici, & auctrici, quatuor fa. ministrant an plures.

Animal quã diu uiuit nutritur.

Quæ facultates sint ministrantes.

Discretiua facultas.

inteſtina inutile abſque partium harum ſegregatione non fit, ſecerni ergo bonum à malo attrahente, & expellente facultatibus fit, neque alia eſt opus: dubitabit aliquis de facultate appetitrice: nam hæc miniſtrare videtur alitioni: appetunt etenim membra, quod deinde trahunt, à quo etiam aluntur. Præterea vniendi, ſiue agglutinandi vis, cuius munus abundè cognitum eſt, addenda videtur prædictis: ſiquidem quod attractum eſt, apponitur, & vnitur membris. Addenda quoque his videtur facultas dilatans, quæ in augmentatione ſuum munus manifeſtè exercet. Siquidem aliquid augeri abſque dilatione non fit. Hæc dubia adeò facilia ſunt, vt neque deturbare veritatem poſsint, qua docemus quatuor tantùm eſſe facultates naturales miniſtrantes: neque nos multa verba effundere cogant, aut lectores à veræ philoſophiæ ſtudiis diuertant. Quòd enim appetitus facultas naturalis ſit, non eſt dubium: verùm non de his quæ miniſtrant, ſed cui miniſtratur: cùm enim appetitus concupiſcit alimentum, attractrix eidem miniſtrat ipſum admouens, vt deinde carentia in delectationem, ſiue, vt aiunt, complacentiam, conuertatur. Futile autem eſt, quod dixit quidam, his facultatibus nõ eſſe annumerandas eas, quas communes, cum inanimatis habemus: nam tractio eorum quæ tota ſubſtantia familiaria nobis ſunt, communis eſt nobis, magneti, ſuccino, & medicamentis omnibus expurgantibus, nec tamen perinde attractrix à numero harum excluditur. Galen. verò lib.6.de Loc.pa.cap.7.de Naturalib.facult.loquens vnam videtur aſſerere cum attractrice appetentem, dicens: Primam voco attractricem, quæ peculiares parti ſuccos alendi ipſam gratia & appetere & attrahere poteſt. Dilatandi munus formatricis & altricis, atque auctricis eſt, quibus prædictæ miniſtrãt, vnitio verò facultatis altricis, ſiue nutricis, eſt munus cui quatuor dictæ miniſtrant: dum enim quod attractum eſt, & appoſitum, diutius retinetur, mutationem à nobis ſuſcepit, in noſtram ſubſtantiam: id verò eſt vnũ fieri: hærere autem interim dum vnum fiat, partim attinet ad retinentem facultatẽ, partim ad ſubſtantiam eius, quod hæret, viſcida enim hærent magis. Quod autem Galen. dixit lib.6.de Metho.med.mollia oſſa coaleſcere, non autem dura, ſic intelligendum eſt, naturam omnem coalitum & vnionem facere: mollia verò membra, & quorum humidum, ac molle eſt alimentum, materiam ſiue ſubſtantiam habere, quæ facile opus naturæ admittat. Nullus enim vnquam exiſtimauerit, mollitudinem ſubſtantiæ alimenti ad vnionem cum noſtra ſubſtantia eſſe ſatis, ſine altrice, & cõmutatrice vi animæ: ſed eſſe tantummodo materiã habilem. Habent prædictæ quatuor facultates miniſtrantes duo inſtrumentorum diuerſa genera: alterum debetur membris vt ſimilaribus, alterum inſtrumentariis, vt ſimilaribus debentur primæ qualitates ſingulis particulis corporis, vt ſuæ tantum alitioni indulgeant, calor, humiditas, & ſiccitas. Calor tractionis inſtrumentum eſt, maximè ſiccitati iunctus: calor enim præ ſe trahit, ſiccitas actionem auget, tractionis tamen modos lib.2.latè percurremus, & aduerſantium errores confutabimus. At verò in ſingulis membris præter trahendi vim, quæ calore exercetur alteram reperies, quæ familiaritate ſubſtantiæ trahit, ſimilem ei qua ſcammonium ducit bilem: ſed vt ſcammonium calore iuuatur, ita & membra ſingula in ea tractione, qua ſibi familiare trahunt, & à ſubſtantiæ ſimilitudine proficiſcitur. Coctioni ſeruit quàm optimè calor, maximè qui humiditati coniunctus eſt: quoniam alimenta à corpore humido facilius ſimilia redduntur, cum alimenta humida ſint, & quod humidum eſt humido, & molle molli facilius adhæreſcit, & humiditas ipſius alimenti elixationi, quæ fit in ventriculo, & diſtributioni coadiuuat. Quamuis aridus calor duriora, & magis rebellia alimenta poſsit ſuperare, quod docet calor conſiſtentium, qui bubulas & ceruinas ſuperat carnes, cum infantium calor, neque gallinarum vincat. Galenus lib.6.de Sanit.tuenda, actiones corporales præcipuas habere pueros docuit. Animales verò in aliis quibuſdã præſtantiores eſſe & lib.3.de cauſis ſymp.corpus vehementi calore, & humore præditũ, quàm celerrimè coquere, & aſsimilare ſibi alimentum dixit. Vnde fit, vt ad coctionem aptiſsima ſit humiditas calori iuncta, & rurſus eodem loco inquit, pueri, alteratricis facultatis robore iuuenes ſuperant. Rationem quoque adhibuit loco citato: nam calor coctionis principium eſt, humida verò corpora, id quod coquitur facile admittunt, & admiſſum facillimè ipſis agglutinatur, & adhæreſcit: quorũ contraria inſunt ſiccis corporibus: difficile enim externa admittunt, ita vt frangi interim & diſrumpi ſit opus, & difficilè aliis agglutinantur. in humidis igitur corporibus facilius exercentur coctiones, nutricationes, appoſitiones, & agglutinationes. Ex verbis tamen Galeni quæ ibidem habentur, dubium videtur: nam de facultate puerorum coctrice loquens inquit, Atque in coctionibus, quæ ad ventriculum attinent, ſi humida, molliaq; ſumpſerint, ea perinde vt iuuenes concoquere poſſunt: dura verò deterius conficiunt: quòd ſi mollia ſimili modo conficiunt, & in durorum confectione pueri à iuuenibus ſuperantur, aliqua ratione iuuenes

Facultatum miniſtrantiũ inſtrumenta.

Coctio in quibus temperamentis eſt ualidior.

Coctio in quibus ualidius exercetur.

uenes præstantiores euadent: qua videlicet reliquos superant. Ad quod respondemus, quòd coctricis facultatis actiones non debent absolutè conferri, sed tantum hæ, quæ circa propria versantur obiecta: puerorũ verò alimenta, quæ concoctrici facultati obiiciuntur, humida sunt, non sicca: quoniam suæ naturæ similia esse debent. In horum tamen commutatione, etiam in ea quæ in ventriculo fit, pueri à iuuenibus non superantur. Reliquæ verò actiones, quæ ab altrice, & naturali facultate procedunt ad alitionem vsque, meliores in pueris sunt, nempe distributio, appositio, agglutinatio, assimilatio, & omnimoda nutritio. Meritò ergo puerorum naturales facultates prædictæ præcipuè, & præstantiores dicentur, quamuis quod attinet ad alias facultates, non ita fit, vt ibidem dixit. Attractrix nanque calore exercetur, tanquam præcipuo instrumento, iuuatur autem quàm maximè siccitate. Nam quod trahitur, primùm apprehendi debet, apprehensum verò trahi: quod autem apprehendere, & trahere debet, firmitudinem habeat necesse est: hac tamen mollia, & humida corpora carent. Experimentum autem docet, calorem aridum, vehementius humorem trahere: quapropter quamuis probe trahant, & quantum sibi ex vsu sit, trahendo perficiant, à iuuenibus ea in re longè superantur. Retentrix quoque facultas siccitate vtitur, hæc enim ad retinendũ tam est apta, quàm humiditas inepta. Siccitas enim, quæ semel appræhendit, diu retinet: ostendunt id omnia arida, quandiu figuras acceptas retineant; ab humidis verò corporibus quàm citò deleantur, pariter constat. Expultrix quoque siccitate eget: nam & excretio comprænhensione fit: ad hanc verò opus est siccitate: humida nanque corpora cùm laxa sint, & infirma, nec compræhensione retinent, nec expressione secernunt. Inde fit vt pueri minus valentes habeãt iuuenibus has facultates. Itaque calor functionibus omnibus vtilis est, nisi immodicè auctus fuerit: qui enim talis fuerit, proprias, ac sibi natura debitas functiones vitiabit, siccitas tractioni, retentioni, & excretioni accommodatur, nisi adeò vehemens fuerit vt membrum rigidum, ac minimè flexile reddatur. Humiditas quamuis his aduersa sit, nutritioni vtilis est, & accommodata, maximè verò auctioni. Frigiditas nulli seruit functioni, nisi ex accidenti tantùm. Quod verum esse Gale. lib. 3. de causis sympto. testatur, quamuis nonnulli rationibus id subuertere conentur, quarum hæc est summa: Adeps concretione genita est, hæc autem facta est à frigido, nam apud Aristo. 4. Meteorolo. quæ à calido liquantur, à frigido concreuerunt: adeps autem à calido liquatur, à frigido igitur concreuit. Rursus mixti generatio fieri non potest absque frigoris concursu: neque enim à solo calore fieret. Rursus corporis temperamentum secundũ naturam consistit, & à natura fit: id autem non absque calore, & frigore. Nec enim minus potest frigiditas ad caloris temperamentum, quàm calor ad frigiditatem attemperandã: vtrunque verò per se, & natura fit. Rursus, quemadmodum calor per se potest frigidos morbos curare, ita frigiditas morborum calidorum est medela: vtrunque igitur per se fiet. Attamen hęc facile dilues, quod enim de adipis generatione ferunt, licet verum sit, à frigore concretam esse, id frigus efficere potuit, qua frigus est, non qua instrumentum naturæ viuentis corporis. Non autem negamus frigiditatem quædam efficere posse: sed esse instrumentum ad naturales actiones. Hæ sunt nutritio, & auctio, quæ appositione, agglutinatione, & assimilatione perficiuntur, quibus aliæ naturales ministrant, nempe attractrix, retentrix, coctrix, & expultrix, quarum frigiditas non est instrumentũ. Quod verò retentionem coadiuuet, ex accidenti fit, neque natura ad id ipsa vtitur. Idem ad Aristot. sententiam dices, qui lib. 2. de Gener. animal. cap. 4. dixit, quasdam ex simplicibus partibus frigore consistere, vt carnem ex sanguine: nam hæc atque adeps, à calore generantur, sed à frigore concrescit adeps. Ad aliam rationem dicemus, mixtum omne genitum immediatè ex elementis, à frigidis, & calidis, per se generari: talis verò generatio non est censenda inter naturales viuentium actiones, quas nos à frigore per se procedere negamus. Sic etiam corporis attemperamentum, ab ipsa compositione dicemus, non esse de naturalibus actionibus explicitis. Ad vltimam rationem concedimus morbos calidos curari posse frigidorum oblatione, quæ tamen curatio arte fit, aut casu, non natura. Præterea morbus calidus, aut fit cum humore, aut sine ipso consistit: cum humore, coctione, & euacuatione curatur. Hæc verò à natura fiunt, id est, à naturali calore. Si absque humore consistat, aut à causis externis curabitur, aut à naturali calido attemperante. In summa itaque nullatenus fiet, vt frigiditas alicuius naturalis actionis viuentis corporis sit instrumentum. Aliud est instrumentorum genus: quorum meminimus supra: nam quædam ex his quas ministrantes facultates appellauimus, non tantùm vt similaribus partibus insunt, sed quibusdam aliis vt organicis, vt ventriculo, iecori, & venis. Ossa nanque & cartilagines altricem habent facultatem, cui quatuor prædictæ inseruiunt solis qualitatibus primorum elementorum vsæ, vt instrumentis. Verùm ventriculus

Frigiditas functionibus inutilis an sit.

Instrumentorum secundum genus.

culus non tantùm his,sed & fibris quibusdam, & staminibus quibus est contextus ad commune officium quod sibi natura inest, vtitur. Trahit enim venter cibos, non sibi tantùm,sed toti corpori. Retinet quoque ac coquit,excrementumque secernit. Idem iecur & venæ moliuntur. Nam venæ quæ brachium aut crus perreptant, non tantùm sanguinem sibi accõmodatum alliciunt,sed & eum qui totum brachium aut crus alere posſit,cui rei proprium partis temperamentũ satisfacere non poterat,sed opus fuit alio communi quodam instrumento. Talia sunt earum partium stamina tribus generibus partita: nam quædam sunt oblonga secundum partis longitudinem extensa, quibus pars tractionem exercet,vbi primùm extendatur, ac succum trahendum capiat: deinde in seipsa stamina conuellantur eo modo quo gula alimentum ab ore arripit per fibrarum longitudinem, & manus singula quæ cupimus appræhensa adducunt. Est tamen secundum staminum genus transuersum,quod rectis staminibus ad rectos angulos diducitur ad excernendum aptum,quo partes instrumentariæ vtuntur, vt iecur, venter, intestina,& vterus. Per hæc enim membrum in angustum se contrahit,contractũ verò contenta exprimit: hæc autem est naturalis excretionis forma. Est & tertiũ staminum genus obliquum,ad obliquos angulos rectis staminibus incidens, quod retentioni est accommodatum. Nam neque hoc staminum genus attractioni est idoneum, neque excretioni, quod neque aliunde quidpiam talia alliciant stamina, neque allectum minorato partis spatio protrudant. Ministrant ergo hæc retentrici,propria partis magnitudine seruata. Hoc staminum genus retentioni maximè accommodatur,quamuis retentrix facultas omnibus vtatur, vt inquit Galen. 7. & 14. libr. de Vsu partium. Coctrix verò nullo staminum genere eguit: quòd coctio quiete fiat, & quietum contineatur alimentum à retentrice facultate. Quòd si quispiam obstrepat aduersus hæc,obiiciens motu fieri coctionem in ventriculo,neque aliter fieri posse, vt alimẽta potui misceantur,quàm motu,dicemus, Alimenta motu in vẽtre misceri,motum autem hunc ex accidenti sequi actionem caloris elixantis. Nam cùm alimenta colliquantur in ventre,solida liquida,fiunt,& solida liquidis miscentur: quoniam liquida solidorũ substantiam penetrant. hæc verò motu fiunt. Præterea quæ grauia sunt leuium mixtione ascendũt, & leuia grauibus mixta descendunt,quæ sine motu non fient, motus ergo coctioni ex accidenti,& consequutione coniungitur, non per se. Coctio itaque, vt in summa dixerim,alteratione fit,& quiete: staminum verò actio coctionem antecedit, & comitatur: quatenus quod non quiescit,non recipit integram agentis immutationem, quæ à sola facultate coctricè mediis qualitatibus, vt instrumentis exercetur. Iam verò tractũ alimentum ad extremas quasque & vltimas partes quasdã quoque passum coctiones atq; alterationes membris ipsis apponitur in roris speciem transfusum, vt cap. de membris diximus,appositum verò altricis facultatis vi,quæ coctione & alteratione munus suum exercet,agglutinatur,& vnitur ipsi membro. Cui rei succedit alimenti agglutinati assimilatio. Est autem id quod agglutinatum & vnitum est,non simpliciter alimẽtum,sed vnitum siue agglutinatum alimentum. Hac via,hisque mediis facultas altrix operatur, & fine potitur. His autem finis est dissolutam partem reficere,& hominem vita seruare, humidi refectione. Est autem humidum quoddam in viuentibus alimentitium, quod partes inanes & spatia membrorũ implet,id in venis,arteriis & poris inuenitur,is etiam expresſione euacuatur, & est quoddã ad roris speciem,est quoque humidũ quoddam concretum ad carnis & adipis formam deductum. Quoddam etiam quod propriè innatum,& primigenium humidum dici potest,in ipsis solidis partibus contentũ quódque ipsas solidas partes cõponit atque constituit. Id verò aut à prima ipsa generatione contractum est,aut loco eiusdẽ ex alimentitio subrogatum. Continent quoque membra ipsa solida plures huius humiditatis differentias, quemadmodum & diuersas partes in neruis & venis conspicimus. Est enim pars quædã veluti caro, & pars quæ fibrarum speciem seruat, quibus proprij insunt humores,ac innata humida,quibus constituuntur, & sine quibus nec partes ipsæ permanere, neque animal seruari potest. Huiusmodi humiditates in plantis quoque conspiciuntur: nam plantæ humorem habent alimentitium à radicibus suctum,& partibus singulis distributum,solam eam mutationem passum quæ in radicatione fit,similem ei quæ in iecore animalis perficitur. Continetur is humor in cauis & spatiis plantæ, quæ non percipiuntur sensu in quibusdã, talia enim decuit esse plãtarum inania spatia,vt dura essent & firmitudinem seruarent, & quod roris speciem refert. Est & humor qui substantiæ plantæ inest,nempè illi,quæ carni plantæ respondet, fibris ipsis interiectæ. Est & fibrarum substantia ex innato humido plantæ constituta, id enim in animalibus & plantis magis propriè dicitur humidum innatum ac primigenium, quod reliquis pinguius & tenacius est, ac difficilius

Staminum genera.

Coctrix motu non eget.

Humidum primigeniũ.

Calidum bifariam dicitur.

dissoluitur. Calidum quoque qualitatem significat atque substantiam, vt cap. de Temperamentis diximus. verùm vt substantia duplex habetur apud Hippocr. & Galenum. Nam quoddam est calidum aduentitium, quod siccitatem contrahit, & ignis naturam sapit, & acrem sensum tactui infert: cuius plurimum adest in iuuenibus, & his qui febricitant. Is igneus est. Alter est innatus calor, siue innatum calidum aereum, suaue tactui, ac mite, secum afferens humorem coniunctum, quale est calidum eorum qui augentur, quale quoque in semine, & prima materia generationis animalium & plantarum est. Is animalibus inest in sanguine, spiritu, & solidis particulis. Verùm interest: quoniam qui in solidis existit partibus extinctus quadantenus est, & similis ei qui in non viuentibus adest: in his enim quanuis igneum elementum reliqua superet, tactu non deprehenditur, ac dicitur calor potentia, non actu: qualis etiam in sulphure, aut pipere, qui tactu non comprehenduntur, antequàm ab externo calore, qui actu talis sit excitentur, ac reuiuiscant. Similis est solidarum partium calor à reliquis elementis ipsas cõstituẽtibus oppressus, ac penè extinctus, ita vt tactu nullatenus percipi pósit Verùm is cùm semel afflatus fuerit, actuali calore reuiuiscit ac operatus, viuentiumq; munera exercet. Viuit autem tandiu animal, quandiu id calidum innatum adest in membris solidis à prima generatione contractum, simul cum humido primigenio dicto atque ab actuali calido innato afflatur. Est id innatum calidum in sanguine & spiritu, non potentia tantùm, sed actu calidum, quod tactu deprænditur, sine quo animal vita superesse non potest. Similis calor vtique in plantis adest: nam à prima ipsa ex elementis compositione contraxerunt ignei elementi decentem sibi portionem, quæ potestate talis manet. Adest quoque in plantis innatum quoddã calidum actu, quod per partes plantæ diffusum ad actum reducit vniuersum plantæ calidum, vt inde possit quæuis pars, viuentis munera obire. Id calidum actu in plantarum radicatione manet viuente planta, atque ibidem seruatur, quemadmodum in animalibus in iecore, cui plãtæ radicatio confertur, vt cap. de membris docuimus. Cæterùm quoniam animalium calor, & vitam perfectiorem præstare debet, & alimentum exactius conficere, & ad sentiendum parare, decuit eum non tantùm à iecore manare, sed etiam à corde, quo in loco calor iecoris ad altiorem gradum deducitur, & caloris subiectum attenuatur, vt inde membra vehementius incalescant, & calidum celerius partibus demandetur. Quamobrem opus est irascibilem animæ partem in corde sitam introducere animalibus necessariam, atque vitalem eius facultatem à corde manantem, ac singulis membris tributam, omnia viuificantem, suoque calore conseruantem. Qua ratione medici eam vitalem nominant facultatem, quasi vitam præbentem, ac vitam seruantem. Quoniam verò motum distensionis & contractionis arteriarum & cordis exercet, eam pulsatilem dixerunt Aristot. & eius sequaces, omnium functionum principium cor esse affirmant, vnicum tantùm membrum præcipuum statuentes, à quo sensum, motum, & vitam tanquam à fonte manare putarunt. Nam alium viuendi modum à plantarũ vita non nouerunt: ea autem est vita, quæ per alimentum exercetur, & eam atque motum & sensum cordis munera esse asseruerunt. Cùm enim vita alitione constet, vt ferunt: & alitio alimento perficiatur, principium alimenti erit vitæ principium. Alimenti verò principium cor est: quoniam sanguis alendi potestatem non sortitur, nisi ad cor deueniens ibidem coquatur ac perficiatur, qui antè in iecore solam præparationem est passus. Cor ergo vitæ initium erit atque alitionis, neque vita alia erit ab ea quæ per alimentum, id est, quod lib. de morte & vita, scriptum reliquit. Ortus animalis est prima participatio animæ cum calore naturali, & vita est eius permansio. Sed nos suprà latè probauimus altricis facultatis principium iecur esse. Vitalem tamen facultatem diuersam esse ab altrice, hinc constat, quoniã hæc in animalibus inuenitur, non tamen in plantis: quod si hæc talis esset qualis altrix, in plantis quoque reperiretur. Præterea experimentum docet, vitalem facultatem lædi posse, altrice & animali illæsis, & rursus ipsas lædi vitali illæsa manente: nam sæpe fit in morbis venenosi generis crudis existentibus succis, pulsum constare, & calorem vitalem, salubremque inde morbum censeri: in apoplexia quoque funditus animalem facultatem ociari constante vitali facultate cordis: in peste verò & in morbis malignis calorem vitalem deficere, & malignas adesse putredines, & pulsus ferè deficere in quibus obscura admodum est læsio animalis, aut naturalis facultatis. Rursus iecur viuit & alitur, cùm nondum adest cordis vitalis facultas. hæc igitur diuersa est ab illa. Rursus diuersa admodum est animæ pars, atque eius munera diuersa sunt, quæ cordi insidet ab anima & functionibus eius quæ in iecore, nempe motus pulsus à motibus, qui à naturalibus facultatibus exercentur. Nam pulsus motus est sensu perceptus, ordinem seruans, & in arteriis, & corde tantùm situs. Naturalis verò non

Irascibilis facultas.

sensatus,

sensatus,non ordinatus,& carni atque ossi insitus. Vitalis quoque facultas,quam irascibilem vocat Plato,tantum animalibus, & rationali facultate participantibus data est. Quamobrem ad animalem facultatem parare recte dicemus. Nec tamen eadē est cum mouente,quæ à cerebro oritur. Quoniam hæc ex electione operatur:at verò pars animæ, quæ cordi insidet,sine voluntatis imperio exercet motum.sed de his infrà latius dicemus,cum pulsatilem vim ab aliis distinguemus. Itaque singulas functiones huius animæ,singulis aliarum animarum conferemus. Adde quòd plantæ neque loco mouentur, neque alimento aliunde disquisito egent, neque valde magna alimentorum confectione: rude nanque alimentum eis satisfacit, ad quæ omnia vitalis facultas,quæ in corde proficua est, & omnino necessaria. Sortitur hæc animæ pars cordi insidens diuersas facultates: vitalem,pulsatilem,& irascibilem, de quibus impræsentiarū ordine agemus, vt singula huius animæ munera palam faciamus. Vitalis facultas dicta est ζωτικὴ, à Græcis,quoniam ζωὴν, id est,vitam præstat,eam quæ animalibus inest: quoniam & animalia ipsa ζῶα dicuntur. Hæc sanguinem à caua vena delatum in corde susceptum calefacit & extenuat,atque ex ipso ad vaporis cuiusdam speciem spiritum generat, vitalem appellatum, qui simul cum sanguine prædicto pertenui in vniuersum corpus per arterias transfunditur celerrimo quodam impulsionis motu,cordis & arteriarum compressione à facultate pulsatili facta. Hunc putat Aristo.lib.5.de gener.anim. ad finem,esse commune naturæ instrumentum ad multos fines. Est is spiritus tenuissima sanguinis pars in vaporem versa: vel sic,spiritus vitalis est substantia quædam tenuissima ex aere inspirato, vel humorum exhalatione in corde & arteriis genita. Esse tenuissimam substantiam docet vox ipsa πνεῦμα, id est, spiritus,aut flatus:ob tenuitatem enim spiritalibus substantiis similis est, & ipsarum nomen adeptus. Decuit enim, vt inquit Plato in conuiuio,vt anima, adeò spiritalis substantia,corpori, vt terreno & crasso non nisi intermedia alia substantia copularetur:disparia enim valde sunt anima & corpus,neque inuicem conuenire apta. Hæc itaque intermedio spiritu, vt spiritali substantia copulantur. Materiam verò generationis ipsius, atque locum docuit Galenus libro septimo de Placitis Hippocratis & Plato.dicens: Vitalis spiritus in arteriis & corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta. Aer enim inspiratus materiam aptam præstat, similem ei quæ ab humoribus exhalat, idque in corde & arteriis fit. Quare rectè Galenus libro 11.de Metho.medēdi dixit, non tantùm ex inspirato aere, sed ex eo qui transpiratione ingreditur, posse generari vitalem spiritum, atque refici. At verò quoniam anima concupiscibilis quæ in iecore sita est, à corporalibus substantiis parum differt,& in plantis quoque reperitur, corpori sine spiritu intermedio hærere poterit. Quamobrem an aliquis sit naturalis spiritus, Galen.libr.12.de Metho.medendi dubitauit. Nam si is necessarius esset, in plantis pari modo reperiretur,quod non videtur rationi consonum. Quòd tamen maior sit calor iecoris in animalibus, quàm is qui in plantarum radicationibus, ratio est: quoniam à corde per arterias transmittitur calor copiosus simul cum prædicto vitali spiritu, qui iecur calefacit. Adde quòd 6.lib.de Placitis Hippocr.& Plato.Galen. dixit,sanguinem iecoris spirituosum non esse. Est præterea alter animalis spiritus animæ præcipuum instrumentum, ex aere inspirato & sanguinis euaporatione, & vitali spiritu genitus,de quo dicemus cùm de tertia animæ parte agemus. Hæc itaque vitalis facultas in corde residet, atque ab eo distribuitur,ipsis tantùm arteriis,à quibus deinde calor,sanguis,& spiritus membris refunduntur,ac membra à potentia in actū trāseunt, & munera sua obire possunt:qua absente omnino eius partis naturales actiones pereūt, caloris debita mensura pereunte: quanuis facultates à principiis distributæ ipsis tantummodo,exortis demandentur, quemadmodum de naturali altrice diximus, quæ à iecore venis tātùm præbetur.Ipsę nanque sanguificā recipiūt facultatē,non alia ab ipsis. Sic & vim gignendi spiritum vitalem,quæ cordi potissimū inest,tantùm arteriæ suscipiunt. Viuunt equidem caro & os,& cartilago,non aliter quàm plantæ, hac re tātummodo differentes,quòd calore deducto per arterias incalescunt huiuscemodi membra, sine quo perficere ac superare non valerent alimentum: nam neque iecur ipsum sine hac caloris affluentia sufficeret. Verùm vim vitalem quæ spiritum generat, cor arteriis tantùm impartitur. Nam si facultatem aliquā aliunde reciperent,non rectè diceremus, hæc membra seipsa gubernare, quod in animalis facultatis distributione dicemus: ea nanque neruis tantūmodo demandatur.Pulsatilis quoque facultas cordi insidet,quam vitalē Gale.vocat, generali hac voce omnes animæ irascibilis facultates cōptæhendens, quæ ab eo in vniuersam arteriarum propaginem distrahitur. Vniuersæ enim corporis arteriæ homine bene valente perpetuò motu cientur, distensione & contractione à fa-

Vitalis facul.functiones ab aliarum diuersæ functionibus.

Vitalis facultas.

Vitalis spiritus.

Spiritus naturalis an sit.

Vitalis facultas quibus distribuitur.

Pulsatilis facul.sedes.

cultate in corde vigente tanquàm in fonte,in arteris verò tanquàm in riuulis,quæ non in ſpiritu,aut ſanguine arteriarum deducitur, ſed per ipſas arteriarum ſubſtantias, ob multos vſus vitæ conſeruandæ neceſſarios. Omnia hæc vnica definitione cõpræhendit Galen.lib.4.de Differ.pul.dicens: Pulſus eſt actio peculiaris præcipuè cordis, deinde arteriarum,quæ mouentur diſtenſione & contractione à facultate vitali,vt calor naturalis in ſua temperie ſeruetur,& generetur in cerebro animalis ſpiritus.Perperam verò Auicenna pulſum dixit eſſe motum ex diaſtole & ſyſtole compoſitum.Ex motibus ſiquidem contrariis vnum conſtitui, quis vnquam exiſtimauerit? diaſtole verò motus eſt ſyſtoli contrarius, vt ipſe Auicenna fatetur, non ergo conſtituent motum vnum. Præterea inter diſtenſionem & contractionem cordis & arteriarum, quietem mediare neceſſe eſt: quoniam fieri nunquam poteſt, vt aliquod vnum contrariis agitetur motibus,quin interim quieſcat: quòd ſi quies à priori motu mediat, ſequẽs motus priori non copulabitur. Vnum verò continuum eſt,& continua vnicum habent terminum, fines verò diuerſos ſortiuntur motus quieti diſtincti. Quòd tamen quies mediare debeat inter contrarios motus, Ariſtot.eſt placitum,cui experimentum ſubſcribit. Nam lapis ſurſum impulſus non deſcẽdet,donec grauitas impetũ aſcendẽtis lapidis ſuperet. Quòd ſi aliquando minus poteſt grauitas lapidem demittere,quàm impetus eleuare,& aliquando plus, quandoque æquales erunt impetus & grauitas,quo tempore quieſcet lapis,nullo contrariorũ vincente.Præterea ſi pila humore irrigata parietem percuſſeris, non antè retrocedet,quàm parietem humectam relinquat, quod tamen ſine quiete & lato temporis ſpatio,quo ſimul permanſerint,fieri haud poteſt,quod etiam euenit, vbi pila impetu deſcendat,atque iterum è terra reſiliat. Id verò Ariſtot.placitũ in vniuerſum verum non eſt:nam vbi lapis ſurſum impulſus lapidi molari deſcendenti occurreret,deſcendere cogeretur abſque media quiete. Si nanque quieſceret,molæ impetum cohibuiſſet, quod non fit. Pari modo ſi lapis per mundi centrum impetu tranſmitteretur,is mundi centrum ſine quiete tranſiret,eiúſque motus partem haberet deſcenſus, partemq; aſcenſus, quibus nihil mediaret. Verùm quamuis in vniuerſum verum non habeat,in hac noſtra de motu cordis & arteriarũ diſſertatione, verum eſt poſtulatum. Cùm enim diſtenſio atque contractio motus à natura facti ſint,& vſus alicuius gratia, poſt diſtenſionem,contractionẽ natura non efficiet,niſi ſine,cuius gratia diſtenſionem procurauit fruatur:id verò in tempore fiet. Pari ratione,cum contractionẽ finis gratia faciat,non tentabit diſtenſionẽ à contractione,antequàm finem aſſequatur,idque tempore,quod intermediã quietem dicimus. Optimè igitur Galen.pulſum actionem eſſe dixit cordis & arteriarũ,quæ mouentur diſtenſione & cõtractione:nam diſtenſio pulſus eſt,& contractio alter pulſus,pulſum vnum per aggregationẽ conſtituẽtes, intermediis quoque quietibus.Dixerat autem peculiarẽ eſſe actionem cordis & arteriarũ:quoniam, vt diximus,atque probauimus, cordi tantum & arteriis conuenit eo motu agitari. Facultates nanque membris præcipuis inſidentes,membris tantùm exortis diſtribuuntur, nulla ſiquidẽ pars præter arterias diſtenditur ac cõtrahitur.Præcipuè verò cordi ineſſe, hinc conſtat,quòd arteriis non ineſt ex ſe,ſed ob conſenſum quem cum corde habẽt: quo ſublato facultas mouendi auſertur. Nã vbi arteria quæuis illaqueetur,aut omnino præcidatur,funditus motus ipſius peribit,quod non fieret niſi à corde mouendi facultas emanaret. Tranſmittitur autem pulſatilis dicta facultas per ipſas arteriarũ ſubſtantias,non per cauitates,quod hac ratione potiſsimum ſuadet Galen.Nam ſi quis fiſtulam æneam arteriæ incluſerit, ac deinde ipſam arteriam illaqueauerit, motus omnino arteriæ ceſſabit: cùm tamen cauitas patens relicta ſit,per quam vitalis progreditur ſpiritus.Dixerat quoque eum motum diſtenſionis ac contractionis fieri à facultate vitali, quo nomine pulſatilem ſignificauit. Nec tamen putare oportet vnicam tantùm facultatem pulſatilem demandari arteriis,ſed duas,vt ipſe docuit libro de Pulſuum vſu, & rurſus lib.2.de Præſagitione ex pulſibus,cap.5.inquit:Tertius qui ex temperie naſcitur, haud eſt dicrotus,ſed bis modo pulſans,neque neceſſariò durus:quem ſi quis velit dicrotum appellare,nihil refert:hoc tantùm meminerit,non referre hunc corpora repercuſſa à duris,ſed vt paulò antè diximus,cõcertantibus fit mutuò duabus facultatibus, & quæ diſtendit,& quæ cõtrahit cor.Sunt ergo duæ cordis facultates pulſum efficiẽtes. Adſtipulatur verò ratio huic rei: nam diſtenſionis & contractionis fines admodum ſunt diuerſi: à diuerſis igitur prouenient facultatibus, qua ratione & in naturalibus facultatibus diuerſa eſt attrahens ab excernente, & verè diſtenſione tractio, & contractione excretio exercentur. Diuerſam admodum ſequutus eſt ſententiam Ariſtot.qui vitalem hanc atque pulſatilem facultatem ignorauit, pariter & Eraſiſtratus Theophraſti contemporaneus: cuius opinionem primo loco referemus ac confutabimus, deinde

Pulſus.

Motus contrarij, an quietem habeant mediam.

Facultates præcipuæ quibus diſtribuũtur.

Facultates pulſatiles duæ.

deinde Aristote. opinionem improbabimus, vt notissima inde euadat Galen. de Pulsatili facultate sententia. Erasistratus itaque negauit sanguinem in arteriis contineri, sed solum spiritum à corde transmissum: negauit quoque arteriarum distensionem & contractionem fieri ab aliqua facultate: sed ideo arterias distendi dixit, quia implentur: contrahi verò quia euacuantur. in quo cum Aristot. conuenit, idque cum Aristotelis opinionem referemus, agitabitur. Quamuis Erasistratij, vt Galenus inquit libro quarto de Differentiis pulsuum, vitalem facultatem pulsum efficere dixerint, primum tamen quod Erasistratus asseruit arterias solo spiritu impleri sine flatu, Galenus latè reprobat libro cui titulus, Quòd sanguis in arteriis contineatur. Nam puncta arteria sanguis ab ipsa manat, ergo in arteria continebatur sanguis. Dicet forte Erasistratus, non sequi: sed aut sanguinem contineri in arteria, aut aliunde venisse: at si arteria puncta sanguis manat, statim vt constat & adeò breui aliunde effluere non potuit, reliquum est, vt in ipsa ante puncturam contineretur. Rursus si sanguis arteria puncta aliunde occurrisset, id esset, vt Erasistratus voluit: quoniam spiritus euacuatur, & ne vacuum detur, sanguis statim succurrit. Sed id manifestum prodit Erasistrati imperitiam: nam si vacui vitandi gratia sanguis succurreret, prius arteria in totum foret exinanita, quàm aliunde quippiam suppeteret, quod non fit. Præter id quod arteria puncta, non alia ratione contentum effluet: nisi quoniam arteriæ latera concidunt, atque exprimunt contentum: quòd si latera concidunt, nullum vacui periculum imminet, ipsam verò non concidere, nemo affirmabit. Neque enim arteriæ ferreæ sunt, aut æneæ: nec si tales forent, spiritu adueniente aere cedente, distenderentur, ac contraherentur. Hæc satis superque possunt Erasistrati opinionem refutare: neque in hoc loco pluribus ad veritatis assequutionem egemus. Poterit autem qui voluerit Galen. libro citatum perlegere, quo in loco hæc omnia, & plura aduersus Erasistratum habentur. Nos verò ad Aristotelis & Erasistrati commune placitum redeamus. Aristot. libro de Morte & vita. inflationem ac repletionem cordis, causam pulsus esse in hunc scripsit modum: At pulsatio quam cor perpetuò facere videtur, & motioni persimilis est, quam tubercula cum dolore efficiunt, quòd sanguini mutatio ipsa præter naturam fit. Ea verò fit vsque dum sanguis concoctus fit, & in pus conuersus. Hæc etiam affectio feruori similis est, fit enim feruor cum humor caloris opera inflatur: nam humor propterea sese attollit, quòd in molem assurgat ampliorem. Cæterùm quies in tuberculis agitur, si putrefactio non perspiret humore crassiusculo reddito. Feruor verò residet, si per labra vasculi humor excidat. In ipso autem corde tumefactio humoris qui semper ex cibo accedit, vltimam cordis tunicam eleuantis, pulsum facit. Atque hoc semper sine vlla intermissione fit: nam semper humor ex quo natura sanguinis oritur, cõtinuò influit. Primùm enim in corde gignitur: id quod in prima generatione liquidò constat. Nam venis nondum distinctis sanguinem habere cernitur, & ob id iunioribus magísque senioribus pulsat, vtpote quibus diuaporatio maior fiat. Quinetiam venæ omnes, & simul inter se pulsare assolent: quia omnes ex corde sua initia trahunt, cor autem semper mouet: quare & illæ semper mouent. hæc Aristot. Ex quibus mens ipsius manifesta est: nempe arterias dilatari, quia implentur ab humore intumescente vi caloris, in feruorem & tumorem humore eleuato, constringi verò arterias efflante vapore humoris: quo elapso arteriæ latera propius accedunt. Non ergo dilatantur aut constringuntur arteriæ à facultate quapiam, sed vi caloris, neque ob id implentur: quia dilatantur & euacuantur: quoniam constringuntur, sed ob id dilatantur, quia implentur: & ob id constringuntur, quia euacuantur. Vnde fit, vt prius natura sit impleri, aut euacuari, cor & arterias, quàm distendi & contrahi, quanuis simul tempore fiant impletio, ac dilatatio, & euacuatio, ac constrictio. Aduersus quod multis modis insurgere placet. Primò si arteriæ dilatarentur, non à quapiã facultate, sed à calore humidum eleuante in tumorem, vbi arteria perforetur, atque ænea fistula immittatur, adhuc arteriæ pulsabunt, quæ sunt post fistulam: vbi tamen cum ænea fistula arteria laqueo comprimatur, non amplius arteria mouebitur, non compressa cauitate ipsius, neque impedita actione caloris eleuantis in tumorem. Non ergo euenit pulsus hac ratione: sed quoniam per ipsas arteriarum substantias facultas vitalis procedere solebat, quæ illaqueata arteria non amplius procedit. Hanc rationem Turisanus soluere tentat dicens, per arteriæ substantiã deduci calorem, qui eleuat humorem in tumorem, atque ipsum deficere compressa arteria. Veruntamen hic pertinacissimus sophista ineptè admodũ occurrit rationi Gal. Nam calor non eleuat humores in tumorẽ, aut eos feruere facit, quia per arterias defertur, aut per ipsarũ concauitatem: si ergo quãtum caloris effluxus cohibetur ob illaqueationem, tantum augeatur sanguinis per cauitatem arteriæ

Erasistrati opinio de pulsu & arteriarũ contento.

Aristot. opinio de pulsu.

Aristot. opinio de pulsu, improbatur.

delati,calor,simili modo eleuabitur ac intumescet,simul & pulsabit.quod non fit.Præterea subitò euanescit pulsus arteria illaqueata,solutaq; subitò motus redit: calor verò non permeat à corde in extremas arterias,per ipsarum substantias subitò:non ergo est is qui pulsum efficit. Præterea de ipsa arteriarū distensione & contractione probari facile potest,sine facultate ad id à natura instituta,nunquam fieri.Nam si distentio fieret à calore eleuante humorem in tumorem,nunquam pulsus magnitudo absolueretur à vehemētia,cuius contrariū est verum,& à Gal.docetur.Nam calor efficit ebullitionem: maior ergo maiorē ebullitionē efficiet,maioremq; pulsum:quòd si calor pulsum efficit vehementior,validiorem efficiet motum : sed maior calor vehementior est,id est, qui vehementius ebullire facit humorem, & cuius ebullitioni & in tumorē eleuationi difficilius obuiari potest : omnis igitur pulsus magnus erit vehemens : cuius contrarium docent languentes,magnis febribus correpti. Simili modo si contractio detumescentiā sequeretur,cur maiores acceleriores fierēt pulsus contractiones in pueris,vt videmus? cùm tamen ipsorum humores nulla ratione citius quàm aliorum detumescant. Præter id quòd improbū esset putare naturā nullam dedisse animali facultatem ad munus id obeundum , quod adeò animali necessarium est, & sine quo vita haud seruari potest, Præterea eo ordine eaq; cōcinnitate cor & arterias eleuari,atque iterū supprimi posse, interim dum animal viuit,sola caloris actione atque flatus dissolutione omnino fidem abrogat.Facultatem igitur pulsatilem duplicem statuere conuenit:alteram quæ distendat cor & arterias , alteram verò quæ eadem contrahat : quas in corde esse sitas vult Gale.& ratio subscribit simul cum experimēto,eámque distribui affirmamus ipsis tantum arteriis à corde exortis , non aliis ab ipsis. Quoniam & ipsas tantum simul cum corde pulsu cieri nouimus,ob magnos vsus,quorum quosdam in vitalis facultatis demonstratione explicuimus,quosdam Gal.collegit in pulsus definitione. De his tamen postea dicemus,vbi prius Turisani sophistæ pertinaciam ab schola medicinæ & animis studiosorum refellerimus, qui arteriarum & cordis distentiones dicit cum Arist.fieri, vi caloris deducentis sanguinem, constrictionem verò ab aere frigido subingrediente arteriā tempore distensionis. Nam cùm arteria distenditur,inquit,aer frigidus trahitur: is verò tumorem deiicit,quoniam feruorem sanguinis supprimit : quæ cum his, quæ ratio & experimentum docent,stare non possunt.Nam si arteria distenditur quoniam impletur, non amplius distendetur quàm pro ratione & mensura corporis implentis: si ergo multum distendatur,id fiet,quoniam multum implebitur. Nullus igitur locus relinquetur aeri extrà venienti. Quòd si non successerit externus aer, neque sanguis refrigerabitur,neque contractio sequetur.Dicet fortè,impetu quodā impelli arteriam à subiecto sanguine ebulliente , quod longissimè abest à vero. Nam si sanguis ea vehementia efferuescit , vt arteriam à se propellere impetu possit,cur non ipsam distentam implebit , non sperato aeris frigidi ingressu? Præter id quòd sæpe fit,vt arteria dura distensioni inepta sit,minimè verò impulsioni , nedum vt impulsa à sanguine efferuescente non plene occupetur. Rursus sequitur nullo modo fieri posse arteriarum con strictiones maiores non crescentibus distensionibus. Nam magnitudo constrictionis sequitur (vt cuiusuis causæ agentis effectus) causæ facientis magnitudinem:causa verò efficiens constrictionem est causa feruorem extinguens. Hæc autem est frigiditas aeris subingredientis:at aer subingrediens tanto est parcior , quanto distentio minor,& tanto copiosior,quanto ipsa maior. Igitur si distentio parua fuerit, nunquam contractio erit magna. Adde quòd si contractionis magnitudo sequeretur rationem aeris ingredientis , tempore hyemis constrictiones maximè fierent,& celerrimæ : æstate paruæ & tardæ:cuius contrariū docet experimentum. Constrictionis siquidē magnitudo atque celeritas vsum insequitur, vt dicemus,& puerorum pulsus contractionem habent maiorem,non aucta magnitudine distensionis supra temperamentum. Præterea aduersarius cōcedit facultatem constringentem arterias:quoniā vsu constrictionis aucto nouit celeritatem ac magnitudinem ipsius augeri : non igitur sibi constat,neque ratione quapiam negare potest,facultatem distēdentem,vbi constringentem concedat. Nam æqua ratione vterque vsus suam sibi expostulat facultatem. Rationes tamen quæ contra hanc Galeni sententiam afferuntur , facilè diluuntur : quærunt enim an hæc facultas pulsatilis quam statuit Galen.sit naturalis , an animalis. Nos diuersam hanc facultatem cum Platone & Galen.affirmamus, ab animali quæ ex arbitrio operatur , & ab ea quam ipsi naturalē appellant,quæ circa alimentum negociatur. Est quidem pulsatilis vitali germana,ab eademque animæ parte orta,& in corde sita, naturalis quoque dicta : quatenus libera non est. Rursus inquiunt,in semine pulsus adest, vbi non adest cor,neque arteriæ,neque talis cordis facultas,dicemus,semen non pulsare,sed palpitare.

Pulsatilis facultas duplex.

Turisani pertinacia refellitur.

Præterea

Præterea addunt,in fummis febrium vigoribus pulfus maior eft,quàm in principio:fed facultas morbi proceffu redditur imbecillior : non ergo efficiet pulfum adeò magnum. Hæc ratio neminem conuincet eorum qui norunt febrium tempora & pulfuum vfus. In principiis nanque febriũ à multitudine opprimitur facultas, & ideo pulfus magnos non efficit. Præter id quod neque vfus diftenfionis,per id tempus vrget. In vigore verò vehemens calor vrget & facultas ad magnitudinem pulfus faciendam fatis conftat. Meritò ergo per id tempus pulfus fiunt magni, & maiores quàm in principio. Quòd tamen diftenfio & contractio arteriarum quodammodo contrarij motus fint, non obftat.Nam vt diximus,non ab vnica,fed à duabus fiunt facultatibus,& ad diuerfos vfus: diuerfæ igitur cum fint facultates, diuerfas ac quadantenus contrarias habere functiones non eft à ratione alienum. Præterea inquiunt,fi à facultate cordis arteriæ diftenderentur ac contraherentur,fimul deberent diftendi cor & arteriæ ac contrahi. Hoc nos ingenuè fatemur,cor & arterias fimul diftendi atque contrahi,quamuis contrarium barbari in fchola medicinæ introduxerint:eorumq; fequaces,id vt verum & firmum acceperint. Quod itaque fimul diftendantur & contrahantur cor & arteriæ, Gale.affirmat: lib.nanque de Pulfuum vfu,inquit:Ac princeps quidem vifcus cor eft, ex quo nafcuntur prodeuntq; arteriæ, atque etiam eundem cum illo motum cuftodiunt. Et lib.4.de Different.pulfuum in Bachij definitione, inquit: At Herophilo in arterias placet,quia funt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo vim : cuius ope perinde atque cor,cum diftenduntur ex omnibus partibus vnde pofsint attrahunt,quod impleturum fuam capedinem fit,dum contrahuntur reddunt:itaque eas fimul vno tempore omnes videri diftendi & contrahi:idemq; conftitutum ac cor vtriufque motus feruare. Erafiftrato autem confentaneum eft,non vnà videri cor & arterias diftendi contrahiq;,quod res ipfa apertè negat. Ecce vbi falfam reputat opinionem Erafiftrati, qui negauit vnà diftendi cor & arterias. Et lib.3.de Præfagitione ex pul.cap.3.dixit: Quia verò & facultatem quæ ipfas moueat,ab illo mutuantur,vnaq; eft contentio,quæ vnà cum corde diftendat arterias atque contrahat,quidam neceffe eft motui cordis conueniat cum motu fingularum arteriarum, & aliquid inter eos interfit. Ratio quoque ad idem comprobandum accedit:nam fi facultas arteriis tradita eadem eft quæ in corde,cum agere tentet diftendendo,aut contrahendo,neceffum eft omnia fimul diftendere, quæ fibi commiffa funt,fimulq; contrahere,& experimentum docet : fi quis manum alteram cordi, alteram cuiuis arteriç admoueat,fimul enim vtriufque fentiet motum diftenfionis.Neque obftant ea quæ ad confirmationem contrariæ opinionis quidam addunt:dicunt enim,in cordis contractione arterias omnimodo dilatari : nam in conftrictione cordis fpiritus vitalis & fanguis arteriis mittuntur:arteriæ verò eadem fufcipiũt,fed quod externa corpora fufcipit,dilatatur:ergo arteriæ dilatantur cum cordis conftrictione.Simili modo quando arteriæ dilatantur,vndique ad fe trahunt, atque ex corde fanguinem & fpiritum,quo tempore cor euacuatur.Sed cum cor euacuatur,neceffariò conftringitur:ergo cum arteriæ dilatantur,cor conftringitur. Rurfus in contractione arteriarum aer frigidus cordi trãfmittitur:fed cùm cor recipit aerem ab arteriis dilatatur,ergo cum arteriæ conftringuntur cor diftenditur. Ad quæ dicemus, fanguinem & fpiritum conftrictione mitti à corde,ac eundem fimul fufcipi ab arteriis,nec tamen fequitur inde arterias dilatari:nam non omne fufcipiens dilatatur:maximè vbi fufcipiat fimul & tranfmittat. Quod arteriis euenit,ipfæ nanque fufcipiunt à corde, & tranfmittunt aliis arteriis,donec ad vltimas & à corde longifsimè difsitas deueniatur, quæ fimili modo per cutis & carnis poros excrementum calidum & fumum reiiciunt.Cùm autem maius fit, quod expellitur, quàm quod fufcipitur, conftringi neceffe eft. Simile nanque fit,ac fi vter habeat latum ac valde longum collũ,qui poftquàm humore aliquo impletus fuerit,vbi fimul omni ex parte,& collum eius pariter exprimatur,notum eft vtrem in collum humorem exprimere,ipfumq; in collo recipi, nec tamen ob id collum dilatari dicemus,conftringitur enim. Sic in arteriis & corde fimul conftrictis accidit.Arteriæ nanque à corde fufcipiunt humorem,ac conftringuntur. Cùm verò dilatantur fimul,nihil impedit quominus cor impleri pofsit ingrediente aere à pulmone, & arterias impleri aere per cutem traducto.Quod verò dicunt arterias conftrictione aerem frigidum cordi tranfmittere,nõ egeret noftra confutatione,nifi quorundam animis pertinaciter hæreret.Nam turpe eft exiftimare aerem fumis mixtum atque excrementorum refrigerio cordis effe vtilem. Præter id quòd nõ affueuit natura excrementa ab ignobilioribus in nobiles tranfmittere particulas:eft autem aer dictus fumis plenus. Præterea aer calidus refrigerio inutilis eft:at is qui per cutem ingrediens arterias permeat, nõ potuit interim non incalefcere. Præterea conftructio cordis docet os infernum finiftri ventris cordis,

Cor & arterias fimul diftendi ac cõtrahi.

Rationes contrariæ diffoluuntur.

à quo arteriæ omnes procedunt,institutum esse à natura ad transmittendum, non autem ad recipiendũ. Quatuor enim sunt cordis oscula,duo in dextro ventre,duo quoque in sinistro,alterum quod in dextro consistit venam à caua ortam sanguinem deferentem excipit:quare à natura tres habuit trisulcas,quæ intrò patēt,extrà verò clauduntur. Quoniam per cordis constrictionem nihil ea via retrocedere debet. Alterum ad pulmonem spectat, quod sanguini in pulmonem mittendo seruit: habetq; totidem trisulcas extrà patentes,& quę distento corde intrò clauduntur,quòd in distensione nihil inde suscipi debeat,sed constrictione tantùm mitti. In sinistro quoque ventre duo sunt oscula,alterum spectat ad pulmonem,duabus trisulcis tantũ in cõstrictione extrà claudentibus:interius verò patentibus in distensione. Quoniam cum inseruiat tractioni frigidi aeris potissimum, intrò patere debuerunt trisulcæ in distensione. At quoniam ad excretionem fumorum vtile erat osculum, nõ omnino claudi in constrictione decuit, sed duabus tantum trisulcis. Quartum osculum via est arteriarum omnium,patens in cordis constrictione trisulcis tribus extrà apertis,intrò verò distensione cordis conclusis:quòd hæc via transmissioni, non receptioni instituta erat à natura. Vnde constabit cor in constrictione transmittere aerem calidum,spiritũ, fumos, sanguinem in arterias: in distensione verò,nihil ab eisdem suscipere,aut exiguum quid,vt inquit Galen.lib.de Vsu pulsuum. Verùm huic sententiæ videtur aduersari Gale.eodem loco,vbi Erasistrati meminit dicens: Verùm illo autore nihil prorsus ex arteriis in cor recipitur,nisi per eas quæ sunt in pulmone,quod sanè ita non est. Cùm fortassis etiam pro ipsis naturæ modulis se habente animali,exiguũ aliquid recipiatur. Quippe non adeò mihi ad vnguem os magnæ arteriæ videntur membranæ obstruere: vt nihil ex ea in cor recurrat. Sic enim tota hæc litera legenda est, etsi paulò aliter habeat Thomæ Linacri translatio. Et rursus paulò inferius inquit: Cùm nec conspirabile sibi esse, nec confluxile corpus possit,nisi arteriæ, tum ex omni parte trahant,tum in omnem transmittant. Quòd si ex arteriis in cor aliquid recurrit, & vt in secundo loco dixit, arteriæ quidpiam in cor transmittunt,aut id fiet in constrictione cordis,aut in ipsius distensione,non in constrictione:quoniam eo tempore sanguis & spiritus impetu feruntur à corde in arterias per os arteriæ magnæ:non igitur aut recurret, aut transmittetur per eandem viam, aliquid in cor. Neque etiã in distensione cordis id fiet:nam cum distenditur cor, ex hypothesi distenduntur pariter arteriæ:sed cùm distenduntur,nihil ab eis aut conceditur,aut omnino transmittitur,sed potius trahitur:non ergo fiet transmissio ab arteriis in cor, aut si verum est,vt Gale.dixit,quippiam transmitti,id erit corde distento:arteriis verò compressis,neque simul ambo distendentur,aut cõtrahentur. Ad quæ duo facile est respondere Gale.litera animaduersa. Primum enim verum est,ex arteriis in cor aliquid recurrere,atque id exiguum vt diximus,quod fit in cordis distensione:nam etsi in cordis distensione arteriæ distendantur, nihil obstat quin exiguum aliquid cordi concedant,atque interim ipse magna copia aeris aliunde tracta impleantur: neque enim momento temporis os magnæ arteriæ clauditur. Quod verò secundo loco dixit corpus nostrum non fore omni ex parte transpirabile, nisi arteriæ in omnem partem transmittant:vnde sequi videtur,arterias in cor transmittere, quod non fit absque constrictione,non obstat. Non enim voluit arterias in omnem partem transmittere, ita vt singulas partes significaret, sed in ambitũ corporis totius, dixerat enim: Siquidem si arteriæ cordi aliquid impertiunt, sic vtique ex omni parte,tum trahent, tum rursus transmittent:sin secus ex omni certe parte trahent,transmittent autem in omnem partem, præterquàm in cor. Ac mihi sanè melior videtur hæc sententia,quàm Erasistrati hypotheses. Iam ergo vt Galen.hanc sententiam comprobaret, qua dixerat arterias in omnem partem transmittere, præterquàm in cor,addit, cùm nec conspirabile esse, nec confluxile corpus possit,nisi arteriæ,tum ex omni parte trahant,tum rursus remittant, intelligendum in ambitum totius corporis:in cor enim transmittere non contendit Gal.probare,sed comprobare quod prædixerat,in omnem partem ab arteriis transmitti,præterquàm in cor.Neque enim vt totum corpus transpirabile dicatur,opus est,vt arteriæ in cor quoque transmittant. Nam paulò superius Galen. de arteriarum motibus loquens inquit:Sicuti nimirum per ora quæ in cute finiuntur,quicquid halituosum fumidúmve excrementum habent,id excernunt. Recipiunt autem ex circundato nobis aere non exiguam in se portionem. Atque id est quod Hippocra.foras introque spirabile totum corpus dixit:ecce quo in loco ob tractionem & emissionem, quæ per cutem & totius corporis ambitum fit,saluari dicit,totius corporis transpiratum & transfluxum ab Hippocr.dictum. Rursus ad pulsus definitionem à Gale.traditam exponendam redeamus, in qua vsum quoque explicuit dicens,motũ pulsus hos habere fines, vt calor naturalis

Pulsuum usus.

in sua

in sua temperie conseruetur, & vt generetur in cerebro animalis spiritus. Quos vsus pulsui & respirationi communes esse Galen. voluit lib.de Pulsuum vsu, dicens: Ergo cùm hoc quoque demõstratum iam sit,nihilq; iam aduersari videatur,quominus vnus respirationis & pulsuum vsus finisq; sit:facilè promptumq; collectu arbitror,caloris in quaque parte custodiendi causa pulsum esse conditum. Itaque quod ex respiratione vni præstatur cordi, id ex pulsu calori illi qui in toto est animali accedere. Communem autem vtrisque esse & animalis spiritus nutritionem: verùm arteriarũ magis propriam,si quid eorum meminimus quæ de reticulari contextu diximus. Primus itaque vsus pulsus est,caloris temperamentum: id verò conseruatur, ingressu aeris frigidi,& egressu fumorum & aeris calidorum. In distensione primùm euenit cordi & arteriis: nam cor à pulmone trahit aerem frigidum, à quo ferè in totum caloris cordis temperies pendet, siue refrigeratio. Arteriæ tamen per cutis poros ex ambiente alliciunt sibi aerem frigidum pariter in distensionibus. Contractione quoque cordis & arteriarum, temperies caloris naturalis seruatur: decet enim non tantùm feruorem caloris refrigerio supprimere, sed & fumorum malorum qui aceruãtur caloris actione in humidum, copiam excernere. Id autem probè admodum constrictione fit,qua à corde excernitur fumus magna ex parte in pulmonẽ, vt inde expiratione trudatur:pars verò simul cum sanguine & spiritu in arterias pelletur. Arteriæ porrò natiuum intus contentum calidum conseruant fumorum expurgatione, quæ constrictione exercetur, ipsis per cutis poros simul cum aere iam incalescente trusis. Aer enim qui frigidus attractus incaluit, inutilis redditus,excernendus venit à corde per arteriam venalem in asperas pulmonis arterias,& ab arteriis omnibus per poros iterum in aerem ambientem, simul cum prædictis fumis. Vnde fit,vt ad attemperandum calorem pulsus,& respiratio seruiant: sed respiratio cordi tantum refrigerando ministrat, pulsus vniuerso corporis calori. Sunt autem pulsum continentes causæ tres,facultas, instrumentum, vsus, hac concinnitate pulsum modulantes: facultas pulsum efficiens, est ea quam pulsatilem appellauimus: instrumentum est cor,atque arteriæ,vsus est duplex iam à Gale.explicitus:nempe caloris temperamentum,& animalis spiritus generatio. Facultas mouet, instrumenta mouentur:vsus est id, cuius gratia motus exercetur. At verò harum causarum variatione multæ fiunt pulsuum differentiæ:primæ verò nouem generibus continentur: nam ex mutatione facultatis pulsus fit fortis,& languidus,ad magnitudinem spatij attinent magnus & paruus pulsus,ad tempus motus attinent, velox & tardus, ad tempus quietis, frequens & rarus,ad naturam instrumenti,mollis & durus,ad contentum in arteria,plenus & vacuus:adde differentiam æqualitatis & inæqualitatis,& differ.ordinis & perturbationis,& differ.rithmis. Quibus decima differentia à quibusdam additur, caloris & frigoris. Attamen omnes pulsuum differentiæ variantur variatis causis continentibus. Nos verò,ne longius à nostro instituto digrediamur,de his tantùm differẽtiis quædam trademus,quibus præsertim vsus impletur,& quæ mutato vsu ad portionem mutantur: hæc sunt magnitudo & paruitas,celeritas & tarditas,frequẽtia & raritas. Quòd si facultas constans fuerit & instrumentum obsequatur, perpetuò pro vsus ratione prædictæ pulsuum differentiæ fient:aliquo verò horum deficiente,non ita. Nam si facultas langueat vsu,nec instrumento mutatis,pulsus nunc debito fient minores,nunc etiam tardiores:quemadmodum increscente facultate quandoque maiores fiunt,& coniunctam habent vehementiam. At si immutato vsu ac facultate,instrumẽtum contumax reddatur,pulsus fient quàm antè minores,vti & mutatio eius in molliciẽ non magnã,ipsum reddit maiorem,aut verè,aut secundum apparentiã:sicuti in corporis extenuationibus. Quòd si facultas constans manserit & instrumentum obsequatur, semper pro vsus ratione pulsus seruabunt magnitudinem,celeritatem,& crebritatem. Vsus præterea mutatur mutatione causarum naturaliũ,non naturalium,aut præter naturam. Cæterùm cùm magnitudo,celeritas & crebritas vsui adaucto ministrent,paruitas, tarditas, & raritas eidem diminuto,id in certamen differendum in scholis quotidie se offert: An constante facultate & instrumento obsequente,aucto vsu, magnitudo, celeritas & crebritas simul accrescant,& diminuto,diminuãtur,aduenìantq; paruitas,tarditas,& raritas, vel ordine quodam hæc omnia succedant,quo etiam ordine. Quod dubium hoc in loco breuius quo fieri posit citra confusionem,aut obscuritatem,soluere instituimus. Vsum sanè augeri contingit in variatis facultate & instrumento,aut à temperato calore,aut ab intensiore aut à remissiore:& quãuis vsus pulsus duplex sit, nempe caloris attemperamẽtum & generatio animalis spiritus,impræsentiarũ de ea tãtùm vsus mutatione agemus, quæ ad caloris incrementum & diminutionem attinet. Si itaque vsus à temperamento mutetur,primùm magnitudo increscet, nullo manifesto incremẽto accedente celeritati aut crebri

Pulsus causæ continentes.

Pulsus differentiæ.

Pulsus mutatio in mag. cele.& crebrit. an simul aduenìant.

crebritati:parum etenim crescente vsu sola magnitudo eidem satisfacere, ac maximè & accommodatissimè valet. Amplius verò increscente vsu magnitudini adiungetur celeritas,& postremo loco crebritas,teste Gale.lib.1.de Causis pulsuum dicēte: Et cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis,omnibus simul vtitur. Nam cum plurimum sequitur se refrigerantis substantiæ,tum celerrimè,& imprimis continenter: quorū primum maximos pulsus creat,alterum celerrimos,creberrimos tertium.Neque vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat,distensionis irritat celeritatē, neque crebritatem, vbi ab ambabus auxilium consequitur. Alterius enim illarum defectus semper corrigitur altera,magnitudinis celeritate,celeritatis crebritate. Quid multis?crebritatis pulsuū causa vnica est,prioris actionis defectus.Ex quibus manifestum est voluisse Gale.pulsuum differentias prædictas ordine quodam acquiri,ac magnitudinem primò,celeritatem deinde,postremò crebritatem.Cæterùm cum omnes manifestum susceperint incrementū, si deinceps calor augeatur,omnes augmentum simul suscipient ad portionem distributum.Sed iam ex prædictis constare poterit ordo deperditionis earundem differentiarū, vbi calor prædictus rursus amitti debeat,ad temperamentū vsque. Ea etenim differentia quæ postremo loco accessit,primo loco euanescet:quę verò primo,postremo,media medium seruabit locum. Decrescente verò calore à temperamento, Gal.autore lib.1.de cau.pul.& lib.1.de præsag.ex pulsibus,primo loco accedit raritas, secundo tarditas, tertio paruitas: itaque parum decrescente calore pulsus rarior moderato redditur, vel vt rectius dixerim,rarus,amplius decrescente,tardus,maxime decrescente,paruus.Quamuis hæc quadamtenus à ratione aliena videantur, & nobis experientibus aliquando, in caloris diminutionibus diuersum constiterit.Nempe magnitudinem primò minui,postremò crebritatem. Nam & ratio huic experimento subscribit. Quemadmodum enim magnitudo calori crescenti statim succedit,ita paruitas frigiditati cōferetur,primo quoque loco. Ad cuius comprobationem accedit Galen.sententia ex lib.artis medic.cap.30. dicentis:In frigidiore verò corde pulsus minores existunt quàm modo naturæ conueniat,non tamen necessariò tardiores vel rariores. Sed nos vsqueadeo Gale.placita retulimus, qui fortè in hoc loco de temperaturis simpliciter ægris atque à naturalibus loquutus,non aduersatur his quæ locis prioribus citatis,de mutatione temperatorū corporum in calidum & frigidum docuerat. Quod si refrigeratum corpus quod pulsus efficit paruos,tardos,& raros,amplius refrigeretur, tres prædictæ differentiæ ad portionem augebuntur,& raritas manifestè magis,apud Gal.nobis verò paruitas. Sed rursus vbi amissus prædicto ordine calor ad integritatem restitui debeat, primo loco restituetur magnitudo ex paruitate, secundo celeritas ex tarditate, tertio crebritas ex raritate. Nos verò,qui paruitatem primo loco aduenire intelleximus,postremo verò raritatem: in restitutione primo loco crebritatem,secundo celeritatē,tertio magnitudinem, & nouimus & testabimur aduenire.Fit itaque nonnunquam simul cum his,quæ vsqueadeo diximus,vt vnica tantùm pulsus differētia adquiratur,aut deperdatur mutato vsu:nam parum increscente calore,magnitudo sola accedit,parum etiam decrescente,sola paruitas.Siquidem qualem facultatem habet magnitudo pulsus ad vsus auctos implendos, talem habere videtur paruitas ad vsus diminutos. Quod si hæc quæ diximus de differentiarum successione vera sunt, & Gale.ordine quodam easdem se consequi testatur, iure hac in re,quemadmodum & in aliis multis perperam dictis,Iacobi Forliuiensis,& Hugonis Senensis opiniones ab studiosorum animis explodemus. Qui suadere conantur pulsuum prædictas differentias omnes aucto vsu,simul accedere:diminuto verò calore à temperamento,deperdi simul omnes, constante (vt diximus) facultate & obsequente instrumento.Placet autem eorundem atque suorū sequacium vel validissimas, quas putant rationes,in medium afferre ac soluere,ne tironum animi falsis cauillis implicentur. Sunt enim non pauci,quos nouimus,quibus placet vniuersum studium apponere in subuertenda veritate,& inescandis auditoribus sophismatis & falsis elenchis: qui nec tantillum artem medicam propagare vnquam valuerunt. Neotericorum itaque,ac barbarorum potissima ratio hæc est: Quicunque vsus auctus supra temperamentum potest efficere pulsum maiorem, poterit facultatem vrgere ad crebritatem faciendam: sed non fiunt magnitudo & crebritas absque celeritate: ergo omnes simul fient. Sic etiam diminuto calore à temperamento quemadmodum pulsus, apud Gale. rarior redditur ob diminutum vsum, ita minori aeris quantitate ad refrigerium opus erit:ac perinde non tantùm rarus,sed & tardus ac paruus pulsus reddetur. Primum sic probant: Quicunque calor auctus supra temperamentum potest cogere ad pulsum magnum efficiendum,cùm arteria constricta est,citius quoque augebitur,ac citius perducet membrum ad necessitatem refrigerij:nam maior calor celerius augetur minore,

auctus tamen calor ſtatim refrigerium expoſcet,ac ſtatim opus erit diſtenſione, qua citò ſuccedente breuis erit quies à conſtrictione.Quies quoque à diſtenſione minor erit: quoniam vbi calor maior fuerit,citius accreſcent fumi, qui expurgatione egebunt,hæc verò non fiet niſi compreſſa arteria:vbi ergo maior fuerit calor, citius accedet conſtrictio,quod eſt,pulſum fieri crebriorem. Omnis itaque pulſus maior, erit crebrior, erit igitur & velocior,atque ad omnem auctum calorem tres prædictæ differentiæ ſequentur. Verùm hæc ratio nihil omnino probat. Nam quod attinet ad quietem quæ ſequitur conſtrictionem,vbi vſus non valde auctus ſit,non erit minor. Nam conſtrictio fit à natura,vt fumi cum ſanguine intra arterias cõtenti expellantur:eam tamen expulſionem non perficit natura ſola ipſa contractione, ſed etiam quiete poſt contractionem. Quod manifeſtiſsimum eſt:nam ſi quis celeriter & impetu quodam vtrem aqua plenũ aperto ore compreſſerit, vſque ad mediam capacitatem inibi compreſsionem remittat, nondum ceſſabit euacuatio aquæ, ſed adhuc effluxus manebit compreſsione ceſſante. Sic etiam fumorum expreſsio non tantum in compreſsione arteriæ exercetur, ſed iam compreſſa. Ex compreſsione itaque is ſequitur vſus. Quòd ſi calor increſcens cogere debet ad diſtenſionem efficiendam,vt vſus refrigerationis,manifeſtè excedat oportet vſum hunc prædictum expurgationis fumorum. Sed non omnis calor maior naturali vrget plus,quàm vſus expurgandi fumos prædictos:ergo non omnis talis calor temperamento maior coget ad diſtenſionem arteriæ,& maiorem pulſus frequentiã, ſiue breuiorem quietem. Is eſt calor paulò temperato maior, qui pulſus magnitudinem augere poterit,non aucta crebritate internæ quietis. Sed quod attinet ad quietem externam pariter fit,vt nõ omnis calor auctus ipſam efficiat frequentiorem,aut breuiorem. Nam etſi calor auctus ſit,poſsibile eſt nondum augeri fumorum copiam, vt in his in quibus calor ſiccitati coniungitur: in illis enim quanuis calor maior ſit, fumorum copia non eſt,quàm in temperato maior:non igitur cogetur arteria ad conſtrictionem frequentiorem efficiendam. Verùm etſi ambo maiora reddantur,nempe calor & fumorum copia, non inde fiet,vt ſequatur conſtrictio citius. Nam ex quiete poſt diſtenſionem, idem vſus in ſpecie ſequitur cum vſu ipſius diſtenſionis. Siquidem non tantum in diſtenſione aer ingrediens refrigerat, ſed etiam detentus,in quiete ipſam diſtenſionem ſequente. Quamobrem non omne augmentum fumorum concitat conſtrictionem, ſed cum ad eam peruenerit magnitudinem, vt inde maior vſus ſequatur, quàm ex refrigeratione, quod non omne fumorum augmentum afferret,ſed maius eo quod pulſum cogit eſſe maiorem tantùm. Erit ergo pulſus aliquando maior,nondum tamen celerior, nec crebrior vſu ſolo variato. Inſtaret rurſus Iacobus contra dicta hunc in modum:Sit calor aliquis portionum quatuor in ſymmetro corpore arteriis exiſtentibus in conſtrictione,hic verò calor ſic excitabit facultatem ad diſtenſionem,vt amplius ibidem permanere quieta non poſsit, quamuis fumi expurgentur. Ergo in corpore calidiore citius accreſcet calor ad quatuor portiones,atque excitabit ad diſtenſionem faciendam,quanuis fumi ſint expurgandi:qui tamen nõ neceſſariò ſunt plures quàm in temperato.Reſpondemus quòd in temperato vſus ille diſtenſionis,qui à calore excitatur vt quatuor, non ſufficeret ad diſtenſionem excitandam,niſi fumi iam expurgati forent. Sic quoque neque calor ſimilis illi,aut paulò maior ſufficiet in corpore calido parum, excitare facultatem ad diſtenſionem faciendam, nondum purgatis fumis, quorum expurgatio non minori eget tempore, quàm in corpore temperato. Generari quoque dixit Galen.animalem ſpiritum in cerebro ex motu pulſus:quoniam per arterias ſoporiferas vitalis ſpiritus in cerebri arterias defertur,atque ibidem motu agitatur, ac truditur in cerebri cauitates,in quibus animalis ex vitali fit,atque perficitur, vt dicemus. Animæ iraſcibilis tertia facultas eſt, quæ Græcis θυμοειδὴς appellatur, quam in corde ſitam voluit Plato. *Iraſcibilis anima.* Hic enim locus medius eſt inter iecur & cerebrum, quemadmodum & ipſa media eſt inter rationalem & concupiſcibilem facultatem,atque rationalis miniſtra. Hæc ratione præditis data eſt:quoniam concupiſcibilis terrena ſemper cupit, epulis, ocio, & libidini indulgens multorum capitum belua,rationalis animæ munera interturbans,ipſam à literarum ſtudio & diuinarum rerum contemplatione diſtrahens, vt igitur ratio aliquando ei obſiſtere & ipſius caput opprimere poſſet, atque blandimenta coercere,iraſcibili facultate opus habuit,vt valido quodam propugnaculo. Ad quã attinent ea quæ Græcis παθήματα, id eſt animi paſsiones, Latinis etiam animi perturbationes dictæ:de quarum numero ſunt,lætitia,ægritudo,libido,metus. *Animi pathemata.* Quæ omnes in opinione conſiſtunt, id eſt imbecilla quadã aſſenſione,vt inquit Cicero. In opinione nanque boni aut mali conſiſtit,quædam animum lætum,aut mœſtum,aut aliter perturbatum reddere.In vniuerſum verò animi perturbatio à Zenone πάθος dicta eſt,diuerſa à recta ratione contra natu *Zenonis definitio.*

tra naturam animi motio. Singula verò genera ſic diffiniuit Cicero: Lætitia eſt opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videatur, ægritudo verò quæ in ſe compræhendit eam quam nos appellamus mœſtitiam, aut mœrorem, eſt opinio recens mali præſentis, in quo demitti contrahiq; animo rectum eſſe videatur. Libido iram compræhendit Græcis θύμωσις dicta. Eſt autem libido, opinio boni futuri, quod ſit ex vſu iam præſens eſſe atque adeſſe. Metus verò opinio mali impendentis, quod intolerabile eſſe videatur. Cuius generis, ſunt multæ aliæ animi perturbationes, de quibus eſt pudor: quanuis hic non omnino cum timore coincidat, vt Galen. vult, aut cum metu. Primus itaque affectus ira eſt, quam Ariſtot. lib. 1. de Animal. aliter definire dialecticum, aliter naturalem philoſophum dicit. Dialecticus nanque formam iræ docet, nempe appetitionem doloris aduerſario inferendi. Naturalis verò, iram dicit eſſe feruorem, aut ebullitionem ſanguinis, aut caloris eius qui circa cor eſt: hic verò materiam circa quam ira fit docet. Modus autem generationis partim ad animam attinet, partim ad corpus: ſiquidem vtriuſque motus in ira concitatur, prius autem animæ. Cùm enim hæc conceperit rem aliquam aduerſam quæ iniuriam inferat, ſtatim refugit, atque in cor veluti in arcem ſeſe confert. Collectus verò animus, ſanguinem atque ſpiritum colligit, id enim perpetuum eſt, animæ inſtrumenta ſequi motum animi, qualia ſunt ſanguis & ſpiritus. Cùm autem ſanguis impetu delatus fuerit cum multo ſpiritu in cor, efferueſcere neceſſum eſt ſanguinem & ſpiritum, cumulato calore, ac perinde vt ſanguis efferueſcẽs qui primò membra exteriora deſeruit, deinde rurſus redeat concitata libidine vindictæ, quæ opinio quædam eſt futuri boni. Inde tamen membra externa incaleſcunt, ſanguine fouẽtur atque calore. Metus ſimilis eſt iræ incipiẽti motus: ſubitò nanque per ipſum animus cum ſanguine & ſpiritu includitur. Primùm ad cor, vbi ſuffocatur atque quandoque extinguitur. Ita vt viſi ſint ex timore nonnulli repentè mortui, nõ aliter quàm ſiderati, prius trementibus & conuulſis. Quibuſdam etiam ſanguis & ſpiritus, per magnos timores cor deſerunt ad inteſtina ſe conferentes, quod docet inteſtinorum lancinatio & oneris coacta depoſitio. Euenit id ſymptoma pueris & timidis adultioribus viſa re aduerſa atque terribili, aut in tenebris imaginibus falſis apparentibus. Subitò verò hæc animi retractio fit, vt in mœſtitia ſenſim. Mœſtitia verò animi quidam effectus eſt per quem homines animo deiiciuntur & conflictantur, mali præſentis opinione. Quapropter ſpiritus & ſanguis ad cor recedunt, vbi vritur & exiccatur, ita vt ad oſſa per diuturnos mœrores perueniat ſiccitas, & melancholicus ſanguis effectus hominem reddat melancholia laborantem, quemadmodum & ob quamuis longam curam, aut longum atque impenſum literarum ſtudium. Talis redditus eſt nimia cura vexatus Bellerophontes, ſolitudinem amans, de quo cecinit Homerus 6. Iliados hũc in modum:

Ciceronis diffinitiones. *Ira.* *Mœſtitia.* *Bellerophõtes melancholicus depingitur.*

ἀλλ' ὅτε δὴ κἀκεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
ἤτοι ὁ, καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
ὃν θυμὸν κατέδων πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων. Quod eſt,

Aſt hic quando etiam grauior diis omnibus errat,
In campos ſolus latos, inque auia rura,
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

At verò Gale. lib. 1. de arti. cu. comment. 29. mœrorem dicit eliquare, pinguedinem & recentem carnem, ac perinde à poëtis dictum μελεδόνα, quaſi membra edentem. Præterea eſt lætitia animi motus ad extimas corporis partes cum libidine amplexandi gratum. Fit in ipſa motus ſimilis ſanguinis & ſpirituum adeò vehemens nonnunquam, vt puſillanimes hoc ſymptomate perierint, exanimato corpore. Anima enim, vt vult Plato in conuiuio, potius in amato quàm in amante conſiſtere dicitur, atque ab amante in amatum euolare, ipſum quoque dixiſſe ferunt:

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον,
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη. Quod eſt,

Eſt anima in labris Agathoni dum oſcula libo,
Migratura velut, currit enim miſera.

Porrò ſingulis harum perturbationum partes eiuſdem generis ſubiiciuntur, vt ægritudini, inuidentia, æmulatio, obtrectatio, miſericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio, ſolicitudo, moleſtia, afflictatio, deſperatio. Metui verò ſubiiciuntur pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, cõturbatio, formido: Voluptati lætitiæve, maleuolentia, iactans malo alieno, delectatio, iactatio. Libidini verò ſubiecta ſunt, ira, excandeſcentia, odium, inimicitia, diſcordia, indigentia, deſiderium, quæ omnia Cicero propriis patefacit definitionibus. Quoniam tamen verecundiam metui ſubiecit, qua in re ab ipſo differat docuit Gale. lib. 2. de Cauſis ſympto. Pudor ſiquidem nõ aliter quàm

metus fit, cum animus ad interiora mouetur ob mollitiem, quæ non tolerat præstantioris præsentiam, quòd si rursus repentè animata facultas ad exteriora prorrumpat, hic pudor est, per quem incalescente facie maxillæ rubent. Impellit enim in pudore affectis ratio patibilem animæ partem, quæ irascibilis est, vt ad externa prodeat, quod in timore non tentat. De his animi perturbationibus abunde dictũ esse existimarem, nisi difficilis atque explicatu dignus mihi visus esset ortus harum affectionum. Notum autem est easdem sine obiectorum cognitione oriri non posse. Cognitio tamen ad animæ rationalis munera potius quàm irascibilis attinet. Verùm Plato & omnes ferè philosophi ad irascibilem animam pathemata siue perturbationes retulerunt, quamuis sine animalis concursu nunquam excitentur, aut conturbetur animus. Sunt enim vt diximus, hæc animi pathemata opiniones boni, ac imbecillæ quædam assensiones quæ animum excitant, vt quipiā prosequatur aut fugiat, & auersetur, vt docent affectionum essentiæ explicitæ in diffinitionibus. Assensio verò nũquam sine obiecti cognitione fit. Hanc ergo præcedere oportet. Obiectum autem non semper tale putatur quale est, sed bonum mali ratione obumbratum tegitur, ac tale esse cẽsetur. Rursus malum sæpe imponit, & subdola quadam boni imagine conuicta, ratio, neglecto bono, malum prosequitur. Imponunt quidem externa fucata coloribus, reliquísque accidentibus quæ sensum mouere possunt, sunt hæc sensuum irritamenta & blandimenta, animæ verò peccandi occasiones. Quas non quiuis facile vitare potest, nisi summo sit præditus iudicio, validoq; ac constanti animo. Difficillimè verò ea quæ intestinum bellum rationali parti indicere nunquam cessant. Assidet enim infinitæ parti corporis concupiscibilis animæ pars, bonorum inuida, machinatrix malorum, quam diuus Paulus legem quandam membrorum suorum contrariam menti, miro modo sensit, & prædicauit. Hæc cùm circa alimentum negociatur, succorum nidorem sursum mittit, quo animæ rationalis sedem tangens, veri & falsi, boni ac mali cognitionem confundit. Præparant ad id & manus præbent auxiliares praua corporis temperatura, & mens malis moribus inquinata. Animi namque mores corporis temperaturam sequuntur, & mens male instructa, his gaudet quibus insueuit. Qui verò bonis moribus & disciplinis operam nauantes sub modestis & studiosis institutoribus meruerũt, quanuis natura ad malum valde proni sint, temperant à vitiis, quemadmodum & bonā corporis temperaturam nacti facilè erudiuntur & cicurātur. Qui verò præter id quòd corporis bonis gaudent, bonos mores imbiberunt, raro ac difficilè animo conturbantur: & longè minùs venia digni sunt, quum à bono discesserint, quàm qui intimam habent suæ turbationis causam. In quibus igitur mali mores præualuerunt per animi perturbationes, hi prauos mores & assueta sequuntur, leui quauis accedente occasione. In quibus verò ea causa non adest, latet fomes in cōcupiscibili animæ parte, à quo interturbatur pars rationalis animæ, ac inde obiecti cognitione præcedēte irascibilis animæ pars rationali non paret. Hæc verò si non paret, imperat, excandescens, metuens, lætitia gestiens, aut ægrè ferens, aut quoduis eorum pathematum, aut animi perturbationum, quæ diximus, admittēs. Quæ cùm modum excesserint, eam sortiuntur nomenclaturam, & actiones appellantur, intra modũ verò non animi perturbationes, sed actus iure dicentur. Et Cicero leues perturbationes dicit, quas Peripateticorum schola perferendas esse docet, quòd naturales sint, & vtiliter à natura datæ. Stoici veò omnino eas à sapientum animis explodunt. Oriuntur itaque animi perturbationes præcedente cognitione obiecti, deinde corde pathemate affecto: & sine obiecto externo simili imagine interius oblata. Qua concepta quidam facilè afficiuntur, quod insipientes sint, aut rerũ inexperti, aut quod parua magnifaciant quidam verò difficile, ob nimiam sapientiam, & prudentiam, ob quam eo tantùm nomine quidpiam magnifaciendum esse existimant, quòd ad beatitudinem & bene viuendum conducat. Porrò tempus instat, vt ad animæ rationalem partem, quæ in cerebro residet accedamus: id verò nos non pro rei de qua agendum est magnitudine pertractabimus, sed pro captu & ingenio nostro. Persequemur autem simul ipsius facultates, munera, & instrumenta, tam mēbra, quàm spiritus. Eius quidem animæ quæ in cerebro residet, duæ sunt primæ facultates, intelligens & sentiens: intelligens facultas omnium potissima est, cuius functiones reliquæ facultates tanquàm postremũ & optimũ finem expectant. Quamobrem de eisdem, vt dignioribus postremo loco nobis erit agendum. Ad sentientem verò animæ partem, sentire, & mouere, pertinent: quanuis has functiones ad diuersos animatorum ordines retulerit Aristoles. Sentiens verò facultas diuisa est in eam quæ interius, & eam quæ exterius sentit. Sensuum verò functiones in coaptatis organis exercentur, vt visio in oculis, & auditus in auribus. Fiunt omnes tam internæ quàm externæ sensationes, passione, quēadmodum

Animi perturbationis ortus.

Animi perturbationum occasiones.

Animæ rationalis pars.

Sensationes paßione fiunt.

motiones actione. moueri enim agere est, sentire verò pati. Patitur autem sensus omnis ab externis sensibilibus: sed exterior primò, deinde interior, receptis in sensu rerũ sensibilium imaginibus: licet id in visione non omnino verum sit, vt dicemus. Non enim aut brutum quidpiam prosequeretur, aut fugeret, neque homo ipse de rerum natura meditaretur, aut diuina contemplaretur, nisi brutũ externa cognosceret, aut intellectus phantasmata rerum, quæ in sensibus succepta sunt inspiceret. Hac ratione sensum id potentia esse dicemus, quod sensibile est actu: fit namque sensus similis sensibili, vt lignum igni, simili recepto calore. Nam quadantenus coloratus locus est, cùm coloris imaginem suscepit, & tactus calidus, cum recepit caloris speciem, & gustus dulcis, cum dulcedinis similitudinem suscepit. Sunt hi veluti quidam speculatores, qui rerum omnium externarum conditionem, internis sensibus atque rationali animæ renuntiant: ídque per se, quòd per se quoque conditiones rerũ sensum mutent, vt colores, odores, sapores, sonitus, primæ qualitates agentes, & quæ ab ipsis manant. Renuntiant quoque nonnihil quod ad substantiã attinet: sed id ex accidenti, vt quòd is filius Platonis est. Aristot. siquidẽ hac ratione accidentia per se sentiri dixit, substantias verò per accidens, id est accidentiũ nomine. ac perinde lib. 2. de Anima, cap. 6. Sensibilia tam propria quàm communia per se sentiri dixit: Auerrois duplici ratione dicit sensibilia per accidens talia dici: prima, quoniam non necessariò coniuncta sunt sensibilibus propriis: nam magnitudo necessariò colori adiuncta est, neque color est absque extensione, figura, & numero, neque absq; motu & quiete: hæc sub distinctione. Secunda ratio est: quoniam non conuenit filio Socratis, vt sit sensibilis ab aliquo sensu, qua sensus est: sed qua sensus hominis: nam visus bruti has indiuiduas substantias non deprehendit, neque alter sensus, sed solus humanus: quoniam animæ rationali coniunctus est. At quoniam sensibile per accidens, neque ab humano sensu exteriori sentitur, non erunt ex accidenti sensibiles substantiæ, hæc ad opinionem Auerrois, sed vt diximus, accidentiũ ratione. Voluit tamẽ Arist. sensibilia cõmunia à singulis sensibus sentiri per accidens, à cõmuni verò sensu per se, libro 3. de Ani. cap. 1. Sensibilia etenim communia nulli sensui per se debẽtur: sed visui color, olfactui odor, & reliqua: cum autem per se sensibilia eadem recenseat, sensui communi conferenda esse voluit, dicens: At cõmunium habemus iam sensum communem, non per accidens sané. Dicemus igitur cõmunia sensibilia à communi sensu per se primò sentiri, ab aliis per se, non primò. quod Aristot. per accidens vocat. Ex his itaque, quæ sensus immutare possunt, quædam vnicum, quædam plures mutant, quod est, à pluribus sentiri posse, quæ ab vnico tantùm sentiuntur, propria, quæ à pluribus, communia sensibilia sunt. Iam itaque ad Aristotelis mentem communia dicentur, numerus, magnitudo, figura, motus, & quies. Nam magnitudinẽ visus cognoscit, pariter etiam tactus, & visus figuram, & numerum cõpræhendit, pari modo tactus. Idem de motu & quiete ferunt. Nec tamen putandũ est, cõmunia sensibilia per imagines propriorum deprehendi, vt quidam. Ferunt enim magnitudinẽ colori coniunctam ea ratione à visu cognosci, quòd colorem habet: & quoniam calor extẽsus ad eam magnitudinem, similitudinem suam imprimit in oculum, & visus non tantùm id coloratũ esse iudicat, sed extensum, ad eam quam habet magnitudinem. Præterea quòd magnũ aliquod tantùm iudicetur tactu, non ob id est, quòd magnitudo similitudinem suam trãsferat in tactum, sed quòd calor, aut frigus, aut alia tangibilis qualitas, magnitudini iuncta sensum mutet, & sibi similem reddat. Si nanque magnitudo peculiarem suam inferret imaginẽ, hæc separari posset ab imagine coloris cum visum mutat, nunquam tamen separatur: non ergo est diuersa imago magnitudinis ab ea quæ à calore proficiscitur. Rursus obiectum adæquatum visus color est, aut lux: sensibilia tamen communia non continentur in his. non ergo percipientur visu, nisi quatenus color extensionem docet subiecti in quo est. Conficitur ergo vnica tantum imago à sensibili proprio & communi, quæ à proprio primò proficiscitur: eius tamen modum cõmune sensibile variat. Est enim similitudo oculum mutans, vt ferunt, coloris effectus, magnitudini annexus, in qua fundatur, quæ diuersam efficit hãc imaginẽ pro sui diuersitate, sicut & figura & numerus, quæ necessariò sensibus propriis iuncta sunt. Motus verò & status, sub distinctione alter: quæ duo manifestè docent, vt ferunt, sensibilia cõmunia per se nullã imaginem transfundere. Quoniã motus à nullo externo sensu percipi potest, sed ipsa res diuerso in loco notatur, sic neq; quies: sed ipsa res in vno loco sensum mutat. Ex his colligunt vnicam tantùm imaginem sensui inferri, eamque à sensibilibus cõmunibus & proprio perfectam, neque produci, nisi ab omnibus simul. Color enim similitudẽ infert sensui, quæ magnitudinem secum & figuram defert, & à situ aliquo profectam. Nonnulli verò iuniorum philosophorum contrariam asserunt sententiam.

Sẽsibile per se, & per accidens quæ sint.

Sensibilia cõmunia an proprias re fundant imagines.

Porrò

Porrò sensibilia communia suas proprias similitudines sensibus imprimere, diuersas à similitudinibus sensibilium propriorum, & magnitudinis atque coloris longè diuersas esse. Quod rationibus probant: nam quandoque fit, vt magnitudo suam imaginem mittat in oculum, cum color nullam mittit, diuersa igitur est imago magnitudinis ab imagine coloris, id verò fit, vbi res à longè sita conspiciatur: experimentum nanque docet ad magnā distantiā cognosci magnitudinē rei, colore nec cognito, nec immutāte sensum. Sed tamen id soluit aduersantium rationem, qua postulant, nunquam sensibile commune posse sentiri absque similitudine sensibilis proprij. Rursus hanc opinionem confirmat, quòd nullus effectus potest à causis genere diuersis procedere. At color & quantitas, aut figura genere diuersa sunt: non ergo poterunt vnicam dictam similitudinem efficere. Nos verò diuersam habemus sententiā & cōmuni opinioni contrariā: non enim putamus motum aut quietem esse cōmunia sensibilia, neque omnia quæ talia appellantur similitudinem aliquam à se mittere per aerem medium. Primùm enim notum est, sensum visus motū videre non posse: non enim potest visus successionem videre. ea verò motus est. Oculus siquidē colorem rei videt: cùm tamen variatur situs rei, situm quidē cognoscit, non tamē motum, quo situs mutatur. Gale. lib. 3. de Dignos. pul. cap. 1. dixit motum quietes habere aut morulas: nam ex parua aut magna in partibus, & locis mora agnoscimus motum celerem, aut tardum: est nanque situs cognitus, motus autem sola ratione assequi potest: non tamen sensu. Sensus itaque motum appræhendere nequit, sed situm, si quis Galen. hac in re sequi velit. Sic & quietem visus non concipit, quòd ipsa nihil sit, nisi motus priuatio, quam sensus non agnoscit externus, etsi internus ad id pertingere posSit. Non ergo sunt hæc duo inter cōmunia pluribus sensibus sensibilia recensenda. Simili modo de tactu dicemus: par enim est procedendi modus: nam tactus colorem rei & diuersum ipsius situm cum mouetur cōcipit: motū tamen non concipit, minimè verò quietem, quæ ipsius priuatio est. Præterea sensibilia cōmunia propriis necessariò sunt adiuncta, motus verò non necessariò adiūctus est visibili, aut tangibili, pariter neque quies. Nisi diceres motum, aut quietē sub disiunctione adiungi sensibilibus propriis: vnde fieret ex ambobus vnicum commune sensibile, & non essent quinque, vt cum Aristotele putant. Magnitudinem verò, situm & figuram nunquàm à sensibilibus propriis separari notum est. Erit ergo situs ab his distinctum sensibile, atque id commune, quod à visu & tactu percipitur, ac subrogabitur loco motus & quietis, quæ ea tantùm ratione cognoscuntur, qua res cognita situm, aut mutat, aut seruat: situs verò est qui depræhenditur à sensibus externis. Numerus quoque sensibile commune non est: aut enim nihil aliud est, quàm res ipsa numerata, aut quanta, aut qualis, quæ ob quantitatem, aut qualitatem sentitur, aut si quid aliud est: id intermediis externis sensibus ab internis sentitur, non ab externis. Olfactus enim & gustus numerum non sentit, tactus verò visus, & auditus internas potentias ducūt in cognitionem numeri, eorum quæ ab ipsis cognoscuntur. Posset tamen quis pro Aristot. dicere sensibilia communia non ea ratione talia dici, quia à pluribus sensibus cognoscantur: sed quoniā cōmuni sensui per se debentur. Nos verò nullū esse sensum communem præter cerebrum inferius ostendemus, sensibilia verò cōmunia diuersa à prædictis esse probauimus, & singula eorum à pluribus externis sensibus agnosci. Quapropter, vt nostram proferamus sententiam. Tria tantùm sunt sensibilia cōmunia, quæ ab externis sensibus nempe tactu, & visu cognosci posSint, & sensilibus propriis necessariò cōiuncta sunt, nempe magnitudo, figura, situs. Quod verò attinet ad dubium, dicemus sensibilia cōmunia sensum immutare, at propriam similitudinē per medium non mittere. Non enim vnquàm sentirētur, nisi ad ea sensus accederet. Primùm quidē ex suprà habitis notū est: si enim magnitudo sensum tactus non mutaret, à solo sensu notitia generaretur, sine obiecti concursu, quod nemini philosophantiū placuit. Neque posset caloris similitudo magnitudinem ostendere. Nam similitudo rei, rem ipsam similem ostendit: non similem non ostendit. At imago coloris colori, & caloris calori similis est, non magnitudini: ergo colorem, aut calorem, non magnitudinem ostendet. Rursus res à longè sitas videntes, quandoque percipimus magnitudinem, figuram, & situm non percepto colore. Diuersa igitur erit similitudo quæ mouet ad sensibilium communium cognitionem à similitudine proprij sensibilis. Item magnitudinem & figuram & situm tactus depræhendit, quandoque non cognita aliqua propria tangibili qualitate, vnde notum euadet sensibilia cōmunia per se sensus mouere. Neque etiam ex specie magnitudinis & coloris potiùs vna similitudo cōficietur (vt alij putāt) quàm ex ipso colore & magnitudine. Sed color & magnitudo diuersæ res sunt, & genere differentes: erunt ergo similitudines diuersæ. Præterea à similitudine obiecti & animali

Motus & quies non sunt cōmunia sensibilia.

Situs commune sensibile.

Sensibilia communia tria tantum.

Sensibilia cōmunia sensum mutant sua similitudine.

facultate cognitio pariturːdiuersæ ergo cognitiones diuersarum erunt similitudinum. At in visione albedinis alia est albedinis cognitio,& alia magnitudinis : ergo & similitudines à quibus cum potentia cognitiones producuntur, diuersas esse necessum est. Esse tamen diuersas cognitiones prædictas nemo ignorat. Cognoscimus enim albedinem gratam,aut ingratā visui,magnitudinē verò latè extēsam,aut breui circūscriptam. Diuersæ itaque erunt & similitudines,& ab ipsis partæ cognitiones. Idem de figura & situ. Has autem similitudines per mediū non depromunt:decet enim sensum sensibile cōmune pertingere,vt ipsum sentiat. De magnitudine primùm constat:ea enim ab auditu,gustu & olfactu non cognoscitur,sed à visu tantùm & tactu. Tactus verò magnitudinē sine externo medio sentit.Quòd si magnitudo similitudinē per aerem mitteret, intermedio aere sentiri tactu posset. At ipsam non sentiri notum est, non mittit igitur similitudinem per mediū aerem.Par ratio habenda est de figura & situ:hæc enim tactu tantūmodo atque visu cognoscuntur,vt Galen.quoq; testatur lib.7.de Placitis Hippo. & Plato. Gustus enim saporem cognoscit,tactus verò ei coniunctus rei gustabilis magnitudinem,situm & figuram:olfactus solum odorem deprædendit,auditus solum sonitum. Quòd si quando ex sonitu magnitudinem rei sonantis,aut figuram,aut situm cognoscens assequatur,id ratiocinio potius,& internis facultatibus,quàm ipsi externo sensui referēdum est. Visus quoque quanuis colorem cognoscat per similitudinem in aere & oculo impressam, visorios radios ab oculo peruenire ad rem visam, necessum est,vt rem ipsam visam attingāt,citra quod videri magnitudinem,aut figurā, aut situm omnino impossibile est. ad quod cōprobandum accedit,quòd si magnitudo,figura, & situs per aerem suam mitteret similitudinem,olfactus cōprædenderet situm & magnitudinem,& figuram,quod non fit. Quòd si dixeris ea non mittere speciē,cum quouis sensibili propriè,sed cum eo quod coadiuat ad sui cognitionem,vt colore, aut prima aliqua qualitate : neque post missionem,ab omnibus sensibus percipi,sed à quibusdā, vt tactu,aut visu,contrariū ratio demonstrat. Nam si cum similitudinibus primarum qualitatum sparguntur per aerem medium similitudines magnitudinis,figuræ,& situs, tactus per aerē perciperet quoduis eorum. Non enim deest ad eam cognitionē sensus aptitudo : is enim calorem per medium aerem cognoscit,neque deest potētia agētis ad immutandum : cùm concedat aduersarius extra se mittere prędicta cōmunia sensibilia suas similitudines.Cognoscētur ergo tactu:quod nemo probat. Quòd si non cognoscuntur,ob id tantùm est,quòd per aerem mediū nullam similitudinē mittunt, neque per aliud medium,sed vt cognoscantur,potentiæ contactu egent. Siue enim tactus sit, siue visus cognoscens,ad rem ipsam cognitam peruenit.De tactu nemini dubium est, de visu verò dicemus cum Gale.facultatem visoriam cum radiis visoriis ad rem vsque visam spargi,atque ipsam pertingere,& ibidem alterationem suscipere, & rei notitiam. Aut visoriam facultatem non peruenire ad rem visam , sed tantùm visorios radios per quos sentit potētia sensibile,quod visoriū radium mutat,eo modo quo sensus interni intermediis neruis externa sentiunt. Sic quoque fieri affirmabimus,vt visoria facultas intermediis radiis visoriis sentiat alterationes à magnitudine,figura,& situ visoriis radiis illatas,qui similitudines eorum suscipient. Porrò quamuis sensibilia, siue propria, siue cōmunia,suam imprimāt in sensum similitudinem,sensio non fiet,nisi ad sentiendum aliunde sensui externo demandetur facultas. Non enim à se habent , neque sibi insitam animalem facultatem,sed à cerebro demādatam,à quo oritur tanquàm à præcipuo membro & potissima eius sede. Quanuis Aristot.eam à corde manare dixerit, quemadmodum & omnes alias,3.de Part.ani.cap.4. Quod etiam ibidē probare multis mediis contendit,cor statuens venarum originem,& inde naturalis facultatis,quā con cupiscibilem dicimus & in iecore sitam probauimus.Quoniā sanguis in corde effusus est,quod non contingit in alia corporis parte,quibus adiungit situm cordis in medio thoracis , & quòd cor primò viuere putat.Quantum verò ad animalem attinet facultatem,ipsam à corde oriri sic probat : Animal sensu definitur , ob id enim animal est, quia sentit : sentit autem,quia sanguinem habet : ergo animal est,quoniam habet sanguinem , & sentit quoniam habet sanguinem : sed sanguinis initium cor est , ergo & sensus. Rursus lib.3.de histo.anim.cap.5.cor esse neruorum initium asserit, ac cor neruosissimum esse. Et 2.lib.de par.ani.cap.10 non tantùm sensus,sed etiā motus initium cor esse testatur. Et lib.de somno & vigilia,inquit : Principium igitur mouendi,in his quæ sanguinē habent partem eam,quæ circū cor est obtinet:nam quæcunque sanguinem habent,& cor habent, à quo motus sensusq; principis origo,atque initiū pendet. Motus igitur & spiritus,& omnino refrigerationis principium in corde,vt patet , collocatum est. Attamen vt supra diximus in disquirendis sedibus naturalis & vitalis facultatis,

Sensibilia communia non mittunt imagines per mediū ad potentiam.

Facultas sensibus aliunde traducitur.

Animalis facul. in corde sita ex Aristotele.

cultatis,Plato contrariā habuit sententiam in Timæo.& lib.4.de republica.Gale.tamen 2.de pla.latè satis probat,cerebrum esse sedem facultatis animalis.Prima ratio deturbat Aristotelis fundamentum:ipse enim ex eo quòd cor in medio thoracis situm est,putat sequi,vt id sit omnium facultatum initium.At neutrum verũ est:cor enim non iacet in medio corporis,sed vmbilicus,si rectè corporis dimensiones metiamur.Quòd si ea ratio valida esset,cerebrum possemus probare esse initium omnium facultatum, quòd in supremo corpore sitũ sit,& supremus locus aliis est dignior, vt docent mundi constitutio,& cæli situs. Rursus siquis neruos à cerebro in thoracem descendentes,qui respirationi seruiunt,aut eos qui voci,laqueo cōpresserit,animal sine respiratione manebit, aut sine voce,quod experimentũ docet:igitur mouendi facultas à cerebro habet ortum. Cùm tamen siquis arterias soporiferas illaqueasset, quæ à corde oriuntur, neque motum neque sensum animal amittere.Gal.nanque lib.de vsu pulsuum,illaqueatis arteriis ascendentibus in caput dicit,animal currere,saltare ac vocem edere. Quod verò paulò pòst motum amittant eadem animalia, ratio est,defectus vitalis spiritus ascendentis:is enim materiā præbere deberet spiritui animali,qui est functionum animæ instrumentum. Facultates verò sine instrumentis nihil faciunt. Præterea Aristo.putauit cor esse neruorum principium,atque ab ipso per cōmunes neruos deferri in cerebrum facultatem animalem : fiat ergo vt nerui communes intercidantur , experimentum docet, animal non amittere visum,auditum,aut motũ externorum membrorum, vt crurum & brachiorum : his ergo partibus mouendi & sentiendi facultas non processit à corde. Libro 7. de pla.Galen.neruos à cerebro, non ab ipsius membranis oriri statuit dicens: De neruorum ortu hæ duæ sint huiusce rationis propositiones : vna ex ipsa propositæ rei notione,siue natura,siue substantia , aut quouis modo appelles , sumpta : altera ex dissectione appareat si hæc conspectior diligenter cognita fuerit,statim etiam simul partem capitis vnde nerui oriantur , non membranas, aut inuolucra,sed ipsum cerebrum esse cognoscemus.

Animalis facul. sedes cerebrum probatur.

Pæterea,vt inquit Gal.lib.1.de causis sympt.cerebro oppleto somnus fit:somnus verò est in potentia animalis facultatis : in cerebro ergo residet , & ab eo oritur : quod si Arist.dixerit,quemadmodũ & qui eum sequuntur modò volunt,cerebrum ministrare cordi hac in re,id à ratione alienũ videtur : melius enim foret pulmonē ei ministrare, qui verè cordis minister est,& ad id à natura factus. Rursus ibidem Gale.inquit:Si cor esset animalis facul.initiũ,ei forent remedia adhibenda,laborante facult.animali:at verò nullus eorum,qui differentes sectas sibi elegerunt,adeò nudus fuit experimento,vt laborāte facultate animali in lethargo,aut phrenitide,remedia thoraci admoueret. Foret autem maximæ dementiæ signum,putare morbum esse in corde,&adiungere remedia topica capiti,vt oxyrrhodinum in phrenitide. quod rursus repetit libro 1.de locis patientibus. Rationes verò Aristo.nullam vim habent:nam,vt inquit Gale.lib.1.de causis sympt.quamuis Aristot.apprimè doctus fuerit , & ad suadendum in vtranque partem idoneus, nullam probabilem potuit inuenire rationem, quare oppleto cerebro sensus cessat , si in corde residet facult.animalis. Quod tamen Aristot.probare nititur cordis principatũ ex situ,aut omnino nihil sequitur ex situ,aut vt diximus,vmbilicus mediũ obtinet locum non cor. Ad aliud quod supponit Aristot.cor primò viuere,vt inde sequatur,functiones adesse non viuente cerebro,aut iecore,cor ante quàm iecur non viuit,cùm autem moueri conspicitur ante cerebri vitam,id verè moueri non est,sed palpitare:nos verò facultatē loco mouentem à cerebro oriri statuimus:sanguinem tamen in corde effusum esse nihil refert,siquidem id ad cordis figuram spectat , quæ caua est, non ad principatum. Quod verò putat Aristo.à corde neruos oriri, & cor valde neruosum esse,vtrunq; falsum est:nam quæ in corde conspiciuntur,fibrę sunt,non nerui, quales etiam sunt in carne.Quòd si ab ipso ortum haberent nerui,iuxta ipsum crassiores adessent propagines,quemadmodum iuxta cerebrum,& in ceruice:id verò non fit. Neque illud dubium prætermittendum mihi videtur , an facultas animalis in cerebri substantia sita sit,an in eius membranis. Quod ex Gale.sententiis adeò facilè soluitur, vt vel hanc ipsam pagellam,implere non sit opus.Cum enim Gale.2.& 7.libr.de Placi. Hippoc.& Plat.ad horum sapientissimorum virorum mentem,ac contra Arist.statuit, animalem facultatem in cerebro residere dixit,non in eius membranis, præcipuũ quoque membrum cerebrum esse demonstrat : membrum autem nobile est, quod est ad vitam necessarium : ignobile verò quod est ad meliorem vitam, aut ad tutelam , tales verò sunt membranæ cerebri : cùm enim cerebrum ad vitam necessarium sit, membranas tuentes habuit,atque ipsum confirmantes,vt Galen.lib.7.de Placitis,docuit aduersus Erasistratum dicens:Quòd si in viuentibus animalibus periculum fecisset id quod

Aristo. rationes soluuntur.

An facult. ani.resideat in cerebri substantia, an in membranis.

Aduersus Erasistratum.

nos non semel atque iterum, sed sæpissimè fecimus, certissimè cognouisset, duram illam crassioremque membranam operiendi cerebri causa factam fuisse, & mollē & tenuem, vt eodem etiam fungeretur munere. Rursus cerebri membranis vulneratis, animal sensum & motum non amittet, nisi ventres cerebri vulnerentur, vt Galen. docet eodem loco: nō igitur residet animalis facult. sentiens & mouens in membranis, sed in cerebri ventribus. Præterea paulò inferius inquit: Rectius autem erit, si existimemus, in ipso quidē cerebri corpore habitaculum animæ esse. Postremò facultas animalis ab origine traducitur per neruos: nerui tamen, vti ex dissectione constat, à cerebro oriuntur, compositi ex substantia cerebri ipsis intima, & duabus membranis hanc substantiam, non aliter quàm cerebrum ipsum tegentibus: sed animalis facultas sentiēs & mouens, non perducitur per partes neruorum, quæ respondent membranis, sed per intimas, quæ respondent cerebri substantiæ: ergo sedes eius in cerebri substantia est, per quam etiam defertur. Horum testimonium habes ex Galeno loco citato qui paulò inferius dixit: Cùm igitur nerui à cerebro, cerebrumque operientibus membranis oriantur, per interiorem partem, quæ à cerebro exit, sensus & motus omnibus animalis membris suppeditatur. Quod verò meningibus inflammatis delirium sequatur, vt in phreni. non obstat: nam duram inflammari contingit sine delirio, & tenuis non inflammatur, quin consentiat cerebrum, neque illud obest, quòd cerebrum non sentit: siquidem facultas quamuis in cerebri substantia sedeat, in instrumentis operatur: hæc sunt nerui, & membranæ. Dilatatur quoque cerebri substātia & constringitur: quoniam ventres eius recipiunt spiritum ab arteriis quem ibidē perficiunt: cùm verò eundem transfundunt, constringuntur. Scias quoque & illud oportet, ventres cerebri, ne concidant latera, egere modica quadam siccitate ad contentionem, vt quæ distendi & cōtrahi possit: aliàs verò immodica accedēte humiditate cōciderent latera, ac minimè dilatari possent, aut malè: cauitates etiam cerebri interius membranam habent & fibras, vt in dissectionibus conspicimus. Hæc itaque animalis facultas à cerebro per neruos distribuitur: in quibus & oculis sensiones fiunt. Vt autem facultas prædicta impetu quodam ad distantiores corporis partes pellatur, ea vis vtitur neruis, & animali spiritu per ipsos delato. Quo fit, vt ad sensionem opus sit facultate & duplici instrumento: alterum est spiritus, alterum neruus: spiritus animalis in cerebro generatur ex inspirato aere, & ex vitali spiritu per arterias soporiferas, in retiformem contexturam delato, vbi postquàm integrè à naturali calore, & arteriarum motu, veluti in quadam miro modo excogitata officina fuerit elaboratus, in ventres cerebri effusus, formam & vltimā assequitur perfectionem. Gale. lib. 7. de Plac. Hippoc. & Plat. in hunc modum scripsit: Spiritus verò qui in asperas arterias foris attrahitur, in carne quidem pulmonis primam elaborationem accipit. Post hæc autem in corde & arteriis, & maximè iis quæ sunt in plexu retiformi, secundam, deinde postremam & perfectissimam in cerebri ventriculis, vbi vtique vt animalis primum exactè efficitur. Quòd verò etiam spiritus vitalis animali materiam præstet, docuit lib. 7. de Placitis dicens: Sicut verò vitalis spiritus & in arteriis & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta: ita animalis ex vitali perfectius cocto oritur, quippe cùm oporteret ipsum exquisitissimam immutationem adipisci. Est is spiritus primum animæ instrumentum, vt eodem libro paulum ante sententiam citatam voluit Gale. & lib. 3. de Locis pa. cap. 5. inquit: Sanè cùm ea quæ per dissectiones apparere solent, accuratè consideraremus, rationi consonū videbatur, animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso, & rationis vim, & sensibilium imaginum memoriam residere, ac primum ipsius instrumentum, tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his quæ à consilio & voluntate, prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximè qui in postremo continetur. Est igitur animalis spiritus, vapor quidam tenuissimus ex aere & vitali spiritu in retiformi plexu elaboratus, & in cerebri ventribus perfectus, animalis facultatis primum & potissimum instrumentum. Per neruos autem distribui diximus: quoniam, vt inquit Galen. 7. de Placitis. vt vehementius pellatur animalis facultas, nerui aliqua ex parte ea vi sunt, vt spiritum animalē admittant, & inde facultas maiori impetu pellatur. Oriuntur autem nerui à cerebro, aut spinali medulla mediatè, quæ duo obuolutas habent crassam ac tenuem membranam, & in his medullarem substantiam, quibus omnino neruus similis est: nam exterius fibrosus cum sit, duplicem refert membranam: interna verò eiusdem substantia cerebro est similis. Quod Galen. quoque placitum est ex lib. 7. de Placitis Hipp. & Platonis. cùm de neruis ab spina dorsi ortis loquens, inquit: Fabrica enim eadē est, quæ in emanantibus à cerebro neruis conspicitur, cùm interna eorū pars quasi medulla ab ipsa spinali epulās, à membranis vndequaque circūdetur: nam habet perinde

Animalis spiritus quid.

perinde atque cerebrum spinalis membranas eiusdem vsus gratia fabricatas. In hac neruorum constructione pars iuxta originem sita, quæ etiam crassior est, cauitatem habet: tenuissima verò neruorum filamenta cauitatibus carere, Galenus testatur. Qua igitur parte caui sunt, si multum animali facultate transmittitur animalis spiritus, deinde sola facultas: hæc autem non per neruorum cauitates, sed per eorum substantias traducitur. Est autem substantia nerui externa membranosa, interna medullaris. Quod autem dicitur, animalem facultatem per neruos traduci, id non alio modo intelligi debet, quàm quod neruis ipsis demandatur. Quamuis enim caro sentiendi facultate participet, id non propriè dictum est: nam caro nullo sensu participat, sed neruus tantummodo qui carni inseritur. Nam ad pulmonem & iecur & viscera singulæ distributiones neruorum deducuntur, ne essent omnifariam plantæ, vt inquit Gale. lib. 6. de Vsu partium, & lib. 5. dixerat, neruos triplici ratione particulis demandari, aut sentiendi gratia, vt oculis, auribus, linguæ, manibus: suntque hi copiosi, aut mouendi causa, vt musculis, ac sunt copiosi: parui verò ac tenues quibusdam traduntur partibus ad sensum tristantium, vt iecori, pulmoni, & lieni. Pars igitur quæ neruo caret, sensu priuata est, sed interna pars iecoris neruis caret: non ergo sentit, neque facultas animalis adest, nisi in ipso neruo, quamuis tota pars eius consensu sentire dicatur. Caro itaque omnino non sentit, nec iecur, sed neruus carnis & iecoris: cuius rei fidem facit, quod pulsatilis facultas arteriis traditur, & non aliis partibus per arterias, & venis facultas sanguifica, non aliis per venas. Sic igitur & animalis facultas per neruos traducetur, sed non aliis quàm neruis. Præterea natura neruorum receptioni animalis facultatis apta est, quoniam similis est substantiæ cerebri. Sed hanc similitudinem non habet caro: ergo caro non sentit, nec facultatem recipit animalem. Præterea si caro sola tangatur, aut qua parte non tangatur neruus, non sentit: non ergo sentit, quamuis ad ipsam neruus pertingat, sed solus ipse neruus. Præterea si iecur interius tangatur, insensilis reperietur, quamuis ad iecur nerui perueniant: sentiendi itaque facultas in neruis solis est, præterquam in visu: quia neruus opticus valde latus spiritum defert ad cryſtallinum humorem, vbi sensio fit: cùm tamen in aliis omnibus sensibus externis in neruis fiant sensiones. Fiunt hæ in organis ad idem à natura destinatis, diuersis pro diuersorum obiectorum cognoscendorum natura, vni aut alteri elemento respondentibus. De organis sensuum exteriorum diuersi philosophi diuersas habuere sententias, de partibus ipsis corporis, quæ sensibus destinantur dissentientes, tum etiam de earundem partium temperamento, & natura, de organis in ea quam scribemus de singulis sensibus traditione, differemus: modò verò de organorum naturis agamus. Aristotel. lib. 3. de animal. cap. 1. ex aere & aqua non aliis, sensus constare docuit, ignem nulli verè deberi, aut terram. Verba eius hæc sunt: Nam ex hisce duobus simplicibus tantùm instrumenta sunt sensus, ex aere atque aqua, pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero constat: ignis autem nullius est instrumenti, aut communis omnium est, quippe cùm sine caliditate nihil fit sensitiuum: terra autem, aut nullius est instrumenti, aut in tactu maximè commixta. Quocirca nullum sensus instrumentum restat esse præter aerem & aquam. Quantum attinet ad organum visus (vt postea dicemus) aqueum ipse sæpe testatur contra Platonem: auditum aereum esse, omnes fatentur: olfactum verò medium aeris & aquæ, pariter concedunt Plato, & Gale. terreum quoque esse tactum: gustum autem, non terreum sed aqueum ferunt Empedocles, Plato, & Gale. Sed tamen Aristot. contrariam sibi sententiam scripsisse videtur, lib. de Sensu & sensili, cap. 2. vbi visum respondere aquæ dixit, auditum aeri, olfactum igni tactum & gustum terræ. Verùm vt Alexander Aphrodiseus in huius loci comment. inquit, His verbis non videtur Aristot. suam decernere sententiam, sed vt quibusdam morem gerat, qui cuique sentiendi instrumento suum adscribant elementum. Quod rursus in eodem comment. repetit. & videre est Aristot. eo loco ad initium cap. aliorum opinionem referre velle, qui singulis sensuum organis singula tribuebant elementa. Quapropter Aristot. hac in re à nullo sapienti viro damnabitur, aut inconstantiæ accusabitur. Longè aliter Plato in Timæo, & Gale. lib. de placitis eiusdem atque Hippoc. senserunt: vt enim affirmant, oculus de natura ignis est, auditus organum de natura aeris: gustus aquæ: tactus terræ. Horum naturas his versiculis Empedocles exposuit: Conspicimus terrā tellure, liquore, liquorem, aere naturā aeream, ignem cernimus igne, quatuor sensibus adaptans quatuor elementa: olfactus autē mediam habet naturam aeris, & aquæ, vt Gale. vult. Plato verò in Timæo dixit: Dum enim aqua in aerem, & aer rursus in aquam mutatur, medij extiterunt odores vniuersi. Ratio est, quoniam odores euaporatione fiunt: vapor autem, aut aqua, aut aer est. aerem enim interim dices crassiusculum, & rursus cùm ipsum videris cōcrescentem, aquam. Est au-

Caro nō est sensus particeps.

Organa sensuū an respondeāt elementis.

tem vnumquodque organum de natura sensibilium,teste Aristot.lib.de sensu & sensili. Hæc etiam cum Aristot.agnosceret,& sensus omnes lib.3.de anima,cap.1.dixisset esse aeris,aut aquæ,alterius eorum dixit esse olfactum : auditum præterea aereum esse,cùm de eodem agemus probabimus ex Gale.& Aristo.mente. Fallitur præterea quàm maximè, qui putauerit vnicam tantùm esse animalem facultatem, quæ sensibus omnibus à cerebro effunditur : ab organorum verò differentia sumere diuersitatem,aut diuersam cognoscendi vim,in oculis videndi, in auribus audiendi, & pari modo in reliquis. Nam Aristot.ex actibus distinguit potentias:est autem specie diuersus visus ab auditione, & olfactus,à tactu.Præterea quarum facultatum obiecta primo respondentia,& adæquata (vt aiunt) diuersa genere sunt,ipsæ erunt genere diuersæ:sapor tamē à sono genere differt:ergo & gustus,& auditus:aut dicas quare non statues vnicam tantùm naturalem facultatem,nutritiuam,& augmentatoriam,quæ ab vna vegetatiua anima manant,& præterea in eodem organo sunt,& sua munera exercent.Hunc funditus euertit errorē præter prædictas rationes,Gale.autoritas,qui lib.8.de Vsu partium,inquit:Quum igitur in capite quatuor sint instrumenta sensoria,oculi,aures,nares,lingua,omniaq; hæc ex cerebro sensus principium habent,eaq; saltem ratione inter se similia appareant : inest attamen eis secundum speciem dissimilitudo,non modò in ipsis sentiendi facultatibus,verùm etiam in corporibus, per quæ facultates ipsæ deferuntur : quandoquidem facultatum alia odorum,alia saporum,alia sonorum,alia colorum, est diiudicatrix. Hæc perspicua est adeò sententia,vt nulla alia sit opus ad rei comprobationem. Neque obstat si obieceris Hippo.sententiam quæ dixit:Quicunque dolentes aliqua corporis parte plurimum dolorem non sentiunt,his mens ægrotat. Præterea quia attentus est vt dolori, alterum non sentit alteram partem vexantem. Nam si dixeris facultatem sentientem non esse vnicam,ad omnes sensus,idem est facultatem alteram distrahi, ac si homo alter distraheretur : nihil autem refert Platonem à dolore quem ego patior , distractum esse,vt ego dolorem minus sentiam. At verò hæc sic facilè solues.Plato non habet mecum animam vnam,neque mihi & illi ad sentiendum vnicus ministrat spiritus, qui, vt diximus,est potissimum animæ instrumentum : anima itaque nostra vna cùm sit, quæ sentit,diuersas habet facultates,quibus etiam in diuersis organis operatur : improbè tamen agit,aut omnino nō agit,nisi attenderit ad opus: distracta verò minus attendit,aut non attendit,spiritum quoque copiosiorem mittens in partem alteram, aut in cerebro per vehementes imaginationes seruans,paucum in neruos & neruorum ad alteram partem procedentium origines transfundet. Ac perinde fiet,quod Aristot.dixit,vehementibus imaginationibus impeditos delata sub oculos non videre, & quæ Hippocr.testatur,vera erunt, delirantes magnos dolores non sentire , & maiorem dolorem in altera parte alterius minorem obscurare. Quantò autem vnumquodque organorum magis crassum est,magis necessariū est animali,& minus ab animali separari potest, perfectiores magis separantur,ac non omnibus concessi sunt,neque pariter à causis alterantibus immutantur:sed quantò quiuis eorum crassior est,tantò vehementius patitur, & dolores maiores ipsum inuadūt:singula horum sic docebimus. Quemadmodum in animæ facultatibus dictū est,perfectiores ab imperfectioribus nunquàm separari , imperfectiores verò à perfectioribus quandoque seiungi,ita fit in sensibus. Tactus nanque in quibusdam animalibus inuenitur,ab aliis omnibus seiunctus , vt in animalibus terræ affixis,quæ sentiunt alterationes, quæ tactui dolorem inferre possunt , & nullo alio sensu vtuntur. Quibusdam sensus gustus adiunctus est,is inquam qui saporū species distinguit:nam qui sola conuenientis cognitione fertur,is quidam tactus est,neque à tactu separari potest. Quibusdam etiam natura dedit olfactum sine visu & auditu , & quibusdam auditum absque visu,vt talpis.Qui igitur pluribus denegatur,is perfectior est:quibus verò omnes insunt,quidam necessitatis gratia dati sunt,vt tactus,& gustus:olfactus verò,quoniam conducit ad cognitionem eorū, quæ prodesse aut obesse possunt animalium vitæ:visus & auditus,perfectioribus animalibus ad disciplinam conferunt , & rerum peritiam habendam,in aliis tamen ad prosecutionem & fugam.Ex his qui tenuiore substantia constant,quiq; perfectiores sunt , minores aliis patiuntur cruciatus : quoniam minus vehementes fiunt alterationes in ipsis, quàm in aliis crassæ naturæ,qui eas admittunt , ac tolerant absque omnimoda corruptione. Tenues autem sensuum substantiæ discutiuntur,& dissipantur statim : quoniam excellens sensibile corrumpit sensum. talia verò sunt quæ dolorem inferunt in quouis sensu. Voluit autem Plato omnibus sensibus dolores euenire posse,quòd ipsi possint subitò & affatim alterari:pathema verò subitò & affatim ingruens dolorem efficit , quemadmodum sensibilia omnia excellentia,vbi subitò sensibus offerantur. Minores verò dolores fieri in visu, quàm in aliis

An sit unica tantum anima fac. quæ ad sensus omnes deferatur.

Sensus quo craßiores sunt, minus à nobis separant.

Sensus qui patiutur dolores minores & quare

Sensibus omnibus dolores accidūt.

aliis ſenſibus, ſubſtantiæ craſsioris, notum eſt: nam albedo & nigredo alterum viſum diſgregans, alterum congregans, quamuis dolores inferant, hi valde magni nõ ſunt, ſed quales quiuis colores hos inſpiciens experietur: albedo nanque diſgregat, diſſoluit ſenſum, ac diſgregando quandam affert continui ſolutionem, quod eſt corrumpi organi naturam: nimia verò congregatio qualis à nigredine fit, diſplicentiam infert, ac dolorem, quòd nigredo, aut tenebra, luci oculi aduerſa ſit. In auditu paulò maiores fiunt dolores, ab excellentibus ſenſibilibus, leuiores tamen ab ingratis ſonitibus, quàm à vehementibus. Olfactus rurſus maiores fert dolores, quàm viſus & auditus: quoniam & organum eius craſsius quàm illorum eſt: guſtus quoque adhuc maiores: quemadmodum & aqua vapore, aere, & igne eſt craſsior: omnium maximos patitur tactus vt conſtat. Quidam enim adeò vehementes dolores paſsi ſunt, diſrupta continuitate organi, vt mortem ſibi conſciuerint, eam præ doloris magnitudine eligentes. Hæc in vniuerſum de ſenſibus omnibus externis breui dicta ſint: nunc verò ad ſingulos eorum accedamus, atque ipſorum functiones perſequamur, à viſu initium facientes: is enim ſenſuum omnium externorum nobiliſsimus eſt, fungiturq; munere ſuo, in oculis & ſublimi corporis parte: quoniã ibidem decet ſpeculatores ſedem habere. Galen. lib. 8. de Vſu partium. hac de cauſa caput fuiſſe factum abunde probat, caput inquam elatum ſupra humeros & ceruicem. Ad oculos, per neruos viſorios (omnium neruorum latiſsimos) facultas defertur, à communi ſenſorio, hoc eſt cerebro, atque eiuſdem anteriore parte, ſimul cum multo viſorio ſpiritu in oculi pupillam. Quod facilè cognoſces, ſi altero oculo leuiter compreſſo, reliquum inſpexeris: reddetur enim eius pupilla latior, non alia ratione, quàm quòd communis ſit in medio itinere amborum neruorum via, cuius ſi alter proceſſus impediatur, alio totum ſpiritum procedere neceſſum eſt: huius rei cauſa medici ſuffuſos dignoſcere docent, an curationem admittant, ſi nanque altero oculo clauſo, alter impleatur, curabilis morbus eſt. non enim eſt impeditus tranſitus animalis ſpiritus in oculum, vt in diſpoſitione quam nerui optici obſtructionem nominant, velut oculiſtæ, guttam ſerenam. Quando enim hæc adeſt, non impletur, nec dilatatur alter oculus: dilatari verò adeò citò ac rurſus conſtringi nõ fieret, niſi ob tenuis, & ſpiritalis ſubſtantiæ acceſſum. Dilatatur autem membrana rhagoides: cõſtitutus nanque eſt oculus ex membranis, humoribus & ſpiritibus. Membranæ verò ſeptem ſunt, externa atque omnium prima adnata, quæ ad eam partem finitur, qua oculi album apparet, nigro copulatum, quæ pars κατάφυσις πρόωσις à Gale. dicta eſt 10. de Vſu partium. locus verò quo finitur alba hæc membrana ἶρις, & στεφάνη, id eſt iris, & corona dicitur. Hanc ſequitur cornea ab anteriori parte, omnes interiores continens, ac firmãs, & prohibens humorum oculi effuſionem. Hæc à multis tenuibus membranis concinnatur: huic annexa eſt, à poſteriori parte dura dicta, & à dura cerebri membrana orta, nonnullas explantationes muſculorum mouentium oculos recipiens: quarta ſequitur rhagoides dicta, ſiue acinalis, ad acini vuæ ſimilitudinem, parte anteriore perforata, foramen pupilla dicitur: à parte poſteriore quinta eſt annexa, dicta chorion, ſiue ſecunda, nata à tenui cerebri membrana, annectitur quoque ipſi arachnoides dicta, & ſeptima ſequitur à parte poſtrema: hæc eſt retina. Humores oculi tres, cryſtallinus albus, modicè craſſus, in anteriori parte ſphæricus, in poſteriore acuminatus, inſertus vt lapis in annulo, humori vitreo, à quo etiam alimentum capit. Anterius verò in oculi pupilla eſt humor aqueus tenuis, albugineus dictus, quòd albo oui ſimilis ſit, in cauitate rhagoidis contentus, ſimul cum animali ſpiritu impediens ne membrana cornea concidat. Quoniam verò Ariſtot. oculo ſauciato multum humorem manare vidit, oculum de natura aquæ eſſe teſtatur 5. de Gener. animal. cap. 1. & lib. de Senſu & ſenſili, idque organum reſpondere aquæ inter elementa, igni verò olfactum. Quòd ſi quis in contrarium adduxerit experimentum ſplendentium oculorum in tenebris, dicit: læuia in tenebris ſplendere, non tantùm ea quæ luce participãt, maximè ſi moueantur, ſed alia, vt ſquamæ piſcium. At contra ipſum vehementius inſtat, quòd ſquamæ piſcium, ſine aliquo lumine externo collecto ac repercuſſo, non videntur, oculi tamen clauſi fulgurant, maximè vbi premantur, & quorundam animalium oculi noctu lucent, vt catorum, & leonum, maximè ad naſum verſi: igneum igitur viſus organum ſtatuemus, cum Empedocle in adducta ſententia, & cum Platone in Timæo: cuius naturã talem eſſe dixit, qualis eſt ſolis ſplendor, non qualis ignis flamma, aut ignis pruna. Hæc enim non tantùm ſplendent, ſed vrunt: lumen verò ſplendet, & non vrit. Porrò tale decet eſſe organum videndi, quale exigitur ad viſionem: id verò perſpicuum ſimul & ſplendidum eſſe debet, ac de ignis natura: quapropter nunquam riget, non vt Ariſtot. putauit, ob adnatam membranam. Splendida tamen tria ſunt in oculo, nempe humor cryſtallinus, ſpiritus animalis, & humor

De uiſu.

Oculus an ſit de natura aquæ.

mor vitreus. Cryſtallinum lucidum eſſe aſſerit Gale.lib.Artis medic.vbi oculum glaucum reddi teſtatur,propter magnitudinem aut ſplendorem cryſtallini humoris, & lib. 10.de Vſu partium inquit: Non ſolius cryſtalloidis ſplẽdor,ſed cum eo ipſius quoque vitrei, ex oculi natura diſcutiendum erat. De ſpiritu quoque viſorio lib.7. de Placitis Hippocrat.& Platonis. (ſic enim legi debet,quod lib.1.Prog.in annot.comment.19.diximus) ipſum lucidum eſſe teſtatur,dicens: Quid abſurdi in ſe habet illud,ſi ſolarem fulgorem ſenſificum ſtatuas:cùm talem maximè oculorum ſpiritum,qui à cerebro deriuatur eſſe liquidò pateat. Fulgidus quippe etiam ipſe eſt. Cùm igitur hæ omnes partes oculi lucidæ ſint,rectè dicemus oculum eſſe lucidum, & de natura ignis, id eſt lucis, vt Plato voluit:& inde viſionem luminis huius effuſione fieri,dicens in Timæo:Cùm igitur diurnum lumen ad aciei effluxum acceſſerit, tunc ſimile cum ſimili coniungitur, atque inde vnum quoddam proprium, cognatumque corpus conflatur, ad rectum oculorum intuitum:quia nimirum ille interni, externiq; luminis concurſus extiterit:totum id igitur,cum ob ſimilitudinem iiſdem affectionibus obnoxium euaſerit, ſiquid attingit,aut à quopiam tangitur, illius motiones in totum corpus ad animã vſque diffundit,ſenſumq; præbet,quo videmus. Hac ratione oculi acies ab albedine diſgregatur,ita vt milites Xenophontis per loca niuoſa iter agentes fuerint obcæcati:& lumen externum internum educit,& educendo diſsipat,vt docet ſolis ſplendor: Et Dionyſius tyrannus à carceribus obſcuris educebat homines in loca lucidiſsima calce cruſtata,vt lumine eos priuaret:lumine itaque interno oculi,externi aeris ſuperficiem tangente,lumen internum externo copulatur,ac inde ad rem viſam procedit,fitq; aer ambiens veluti cognatum quoddam videndi inſtrumentum,cum fuerit illuminatũ radio viſorio,à lumine oculi innato procedente. Quale enim inſtrumentũ tangendi neruus eſt, talis aer illuminatus redditur:& quemadmodũ illuminantur nerui ſubſtantiæ à cerebro cui copulantur,interim dum nihil obeſt,nec quippiam eos obſtruit,ita nullo interpoſito opaco,viſorius radius lumine externo vnitur,& fit aptum videndi inſtrumẽtum,quo mediante,rei magnitudo,figura & ſitus percipiuntur. Quòd ſi medium tenebroſum fuerit,extinguitur lumen internum exiens. Quod tamen viſorij radij ab oculis ad res videndas procedant,ita vt magnitudo, ſitus & figura non aliter percipiantur viſu,Gale.rationibus firmauit.Quarum hæc eſt prima,magnitudines valde latè ab oculo percipiuntur.Si ergo viſio,vt putauit Ariſtotel.fieret intus ſuſcepta rei ſimilitudine, magni montis effigies per anguſtiſsimũ pupillæ foramen ingredi deberet, quod omni rationi aduerſatur. Præterea contingit vnam & eandem magnitudinem, ab innumeris penè videri:fieret igitur,vt innumeras ſimilitudines à ſe mitteret, quod eſſet impoſsibile.Id verò mihi videtur omnino refutare Ariſto.opinionem: ſi nanque ſimilitudo magnitudinis,ſitus,& figurę ad oculum peruenirent,per mediũ effunderentur:cum ſonitu igitur perueniret ſimilitudo magnitudinis ſonantis corporis,& figuræ ipſius,atque auditus hæc cognoſceret,quod falſum eſt. Fortè dices,auditum non comprændere magnitudinem,aut figuram, quamuis earum ſimilitudines ad ipſum perueniant:ſequetur autem tactum debere cognoſcere magnitudinem,& figuram rei longè ſitę:nam cum ſimilitudine caloris & frigoris rerum diſtantium,ſe obiicerẽt ſimilitudines magnitudinis & figuræ,& tactus,hæc dignoſcere valet,valebit ergo magnitudinem cognoſcere diſtantem:non igitur effundunt à ſe ſimulachra,magnitudo,ſitus aut figura,ſed ſi quis ſenſus hæc percipere debet,ad ea perueniat opus eſt. Tactum quidem peruenire nemo negat: de viſu noſtra ratio abunde perſuadet, ipſum ad rem viſam peruenire lumine per medium perſpicuum effuſo,vt magnitudinem,ſitum & figuram deprændat. Rurſus vt Galenus inquit,in ſpeculo res viſa conſpicitur,atque eiuſdem figura : at figuram reflexione ab ſpeculo in oculum venire eſt impoſsibile. Quoniam in reflexione non ſeruaretur ea partium concinnitas,quæ eſt in humana facie,quemadmodum & ſi lumen effundatur ac reflectatur per medium, nunquàm figura luminoſi ſeruatur in pariete,aut quouis alio opaco obiecto. Reliquum ergo erit, vt viſorius radius ab ſpeculo in rem viſam reflectatur, & ad magnitudinem ipſam & figuram rei viſæ perueniat. Ariſtotel. verò ſecundo lib.de Anima, & lib.de Senſu & ſenſili, viſionem intus ſuſceptione fieri dixit, ad cuius opinionis confirmationem multa adduci poſſent, quorum quædam breuitatis cauſa referemus, reliquis omiſsis. Viſionem,vt ſenſationes omnes, paſsione fieri Ariſtoteles teſtatur 2. de Anima, lib. & Galenus lib.3. de Locis pat. neruos ſenſorios molles factos dicit: duros verò motui ſeruientes, quòd motio actio ſit, ſenſatio verò paſsio. Rurſus contra Platonem & Galenum : Si viſio emiſsione fieret, viſionis inſtrumentum in aere verſaretur : quo fieret, vt flante vento quouis, viſio interrumperetur,diſtractis viſoriis radiis, quod minimè euenit. Rurſus ſi viſio emiſsione fieret, res à

Viſio ex Platone in Timæo.

Galen. rationes.

Viſionem ſuſceptione fieri ſuadet.

res à longè sitæ non apparerent minores:nam radij visorij totam ipsam magnitudinem rei visæ possent attingere,quod non euenit,vbi visio ex opinione Aristot.fiat,intus susceptione.Nam angulus pyramidis oculum ingredientis,eo minor est,quo res visa longius iacet. Rursus quod ab oculo exit,substantia non erit: quoniam hæc substantia esset corporea,ac dimensiones se penetrarēt,& corpus id aerem diuideret, ac sensim non subitò procederet,quæ omnia falsa sunt. Quòd si accidens sit, cœlum à nostris oculis patietur,id accidens recipiens, & oculus noster lumen produceret ad cœlum vsque, quod non videtur fieri posse. Rursus aut radij visorij postquàm rem ipsam attigerunt, redeunt ad oculum, aut non. Si non redeunt,non tradent animæ rei visæ rationem:si redeunt,tantùm corpora tersa videri poterūt,quæ sola reflectent visorios radios,& magnus mons qui tersus non est,non videretur longè situs. Aristotel.verò lib.de Sensu & sensili.addit,quærens rationem,Quare lumen exiens ab oculo ex opinione Platonis,in tenebris extingui debet. Et eodem lib.comment.26.Auerrois inquit: intantum.Galen. implicatus est errori,vt crederet aeri datam esse facultatem videndi. Et lib.3.Collectionum.cap.38.Galeno aduersatur dicens: Quod mittitur oculis à cerebro est calor naturalis,sed is non emittitur ab oculo: ergo quod peruenit à cerebro non exit ab oculo. Rursus inquit,dato quòd aliquid exiret ab oculo,id non attingeret cœlum,quod fit in visione astrorum. Præterea nullum est in oculis splendidum corpus: ergo ab eo non mittetur lux. Non defuerunt ex Barbaris, qui voluerunt Platonem Aristot.concordare, quorum munus est autorum sententias omnino contrarias in vnam coniungere. Quamuis ipsi sponte sibi inuicem aduersari decreuerint.Huiuscemodi verò internuntij omnia confundunt,& autorum mentes funditus euertūt, & eorundem placita produnt. Hi itaque Platonem voluisse ferunt, visorios radios ab oculis procedere ac rursus à re visa reflecti in oculos: & visionem in oculis primùm emissione, deinde intus susceptione fieri:in quo etiam cum Aristot.conueniunt,nempe fieri visionem intus susceptione:sed tamen horum ignorantiam referre pudet. Non enim posset sanæ mentis homo putare, visionem montis distantissimi fieri,reflexione facta ab ipso monte. Nec visionem nostram ab astris adeò distātibus reflecti,neque à rebus multis minimè tersis. Præter id quòd Galen.in aere visionem fieri concedit,ad Plato.opinionem, quam nos explicuimus. Quinimo nec Aristot.sibi ipsi constare, suúmve placitum perpetuò seruare videtur. Nam lib.3.Meteorologicorum, multis in locis visum ab oculis procedere testatur, vt cap.3.dixit, Nubes à qua solem versus frangitur aspectus. & cap.4. inquit, Quidam perpetuò suum simulachrum ante se stantem videbat, quod idcirco euenisse refert,quia visio ad aerem reflectebatur,ob imbecillitatem.Et cap.eodem dicit,habentes oculos humidos videre iridem circa candelam flante austro,quoniam eorum aspectus præ imbecillitate celeriter refrangitur.& rursus cap.6.de virgulis & parallelis inquit:Nihil enim refert,per talia videre,aut à talibus refringi aspectum dicamus: vtroque enim modo colore simili apparet. Quamobrem si nihil refert hoc aut aliud asserere, & ipse varius est,immeritò Platonem taxat libro de sensu & sensili. Quibus omnibus accedit quòd lib.31.proble.16.problemate quærit: Quare luscij contractis palpebris vident. Ne fortè (inquit) radius ab oculo exiens in propatulo distrahatur. Hanc Platonis opinionem Gale.sequitur lib.7.de placitis Hippo.& Plat.& lib.10.de vsu partium.& lib.1.prog. comment.19.vbi nos etiam quædam ad hunc locum attinentia recensuimus. Ad quam opinionem comprobandam accedit idem experimentum cuius meminit Aristot.lib.3. Meteorologicorum citato loco:ille enim qui suam imaginem ante se videbat ob imbecillitatem visus,nulla ratione seipsum videret, si visio fieret susceptione, & non emissione.Nam si intus susceptione fieret visio suæ imaginis,imago in aere reflecti deberet, & imago ipsa ab oculis inualidis minime videretur,sed potius à validis, & videndi facultatem habentibus synceriorem:is verò qui se videbat, imbecillam habebat videndi facultatem,ergo non reflectebatur imago ab aere in oculos, aut reflexa non videbatur. Quòd si visio emissione fiat,vt vult Plato,iure dicemus, visiones reflecti, ac minime aerem peruadere,easq; ad faciem videntis peruenire,& faciei magnitudinem, & figurā, & situm,ostendere. Præterea vbi quis in aere nebuloso degat, sibi proximam nebulam non videt,distantem autem videt. Quòd si visio fieret,vt voluit Aristotel. qua ratione fieret,vt videret oculus rem distantem,non propinquam, vbi propinqua non fuerit oculis valde coniuncta,sed ad modicam distantiam. Plato quidem atque Gale.facilè soluent problema. Nam visiones quæ ab oculo procedunt, quamuis facilè peruadant nebulam proximam, distantem non penetrahunt. Quoniam ad magnam distantiam inualidæ sunt:ea verò parte qua visiones nebulam non penetrant,talis eis redditur nebula,quale opacum corpus, quod visum terminat:opacum autē visibile est, quatenus coloratum,

Aristot.non constat sibi.

Ratio ualida.

Problema.

loratum, aut vero, aut apparenti colore. Color autem in nebula dicta apparens, ex mixtione opacitatis, & luminis constituitur, atque dominante opacitate ad nigredinem vergit, quemadmodum, vincente lumine, ad albedinem talis apparet. Christophorus Marcellus vir in Academicorum & Peripateticorum dogmatis valde versatus, huic rationi satisfacere putat: in perspicuis enim (vt vult) color non adest, sed in opacis, quoniam opaca tantùm visum terminant. nam ea tantùm colorata sunt. Quanto igitur aliquid magis alio perspicuũ est, tanto minus opacum est, & minus visibile: lumen autem reddit res magis perspicuas, ac minus terminatas: rursus nebula prope adiacens, quoniam multo lumine splẽdere videtur, magis perspicua redditur, ac minus videri potest. Quæ verò longius abest, ea minus illuminata apparet, atque magis obscura, & opaca. Cùm ergo magis opaca magis visum immutent, nebula distantior videbitur, propinqua non visa: id verò dubiũ non soluit: nam opaca, quæ visibilia sunt, adueniente lumine melius vidẽtur, quàm ipso absente, aut remisso. Quod si nebula visilis est ob opacitatẽ, proxima & magis ad nostrã imaginationem illuminata, melius videbitur. Idque non tantùm in verè coloratis certũ est, sed in iis quæ talia apparent. Nam nebulæ, aut nubes, quæ antequàm à sole illuminentur videri non poterant, solis lumine accedente videntur. Rursus nonnullæ nubes albissimæ à nimia luminis abundantia redduntur, nec tamen ab ea luminis copia fiunt inuisiles. Præterea sit ex hypothesi videns in vmbroso loco, nebula verò eundem locum occupet, & locum magis distantem, sole illuminatum, & ea proportione, aut maiori lumine participet nebula distans, qua distantior est. Tunc constat nebulam distantiorem non ea ratione videri, qua minus illuminata apparet, & ob id magis opaca: sed vt diximus, quoniam visus ipsam non peruadit. Quare autem quis in speculo seipsum conspiciat non deueniente imagine rei ad speculum, & deinde reflexione ad oculum. Facilius est inuentu, visionem per emissionem fieri admittentibus. Nam non aliter fieri posset (vt diximus) vt figura & partium commoditas percipiatur, quàm visione ad rem visam perducta. Rursus ad idem confirmandum accedit, quòd si visio intus susceptione fieret, res visa duo appareret: quoniam pyramides duæ duos oculos ingrediuntur, & duæ fient visiones. Quod tamen respondent perspectiuam profitentes, non soluit problema: dicunt enim, Pyramides duas in vnam coniungi, & visionem vnicam fieri, at falluntur maximè: nam visio non fit in neruorum coniunctione. Sed in humore crystallino, vt Gale. sæpe testatur, etsi in neruorum coniunctione fieret, oculus non esset visionis instrumentum, sed via. Præterea sequeretur cuiusuis sonitus ingredientis per ambas aures, duas fore auditiones: quoniam non copulantur in vnam aurem. verùm Plato id problema facilè soluet. Nam ab ambobus oculis radij perueniunt ad rem vnam, vbi coniunguntur, ac rem vnam esse ostendunt, vbi oculorum acies ad vnicam superficiem, ab oculis procedat, non altera inferior, & altera superior, vt inquit Galen. 10. lib. de Vsu partium. Aliud problema quæri posset. Quare fit, vt si aliquod visile ad definitam distantiam videri non potest: quoniam visorij radij ad rem ipsam non pertingunt, vbi augeatur rei magnitudo, videatur, cùm tamen visoria facultas maior non sit reddita, nec medium magis quàm ante illuminatum: dicemus, visionem per medium aerem effundi, & cùm ad magnam distantiam peruenit, valde effundi, maximè verò ad maximam. Quapropter opus est, vt ad magnam distantiam sita res sit magnæ molis, aut valde illuminata, vt quamuis magna facta sit effusio visionum, magna ipsarum copia rei magnitudinem pertingat: nam non omnis ad visionem copia radiorum sufficeret: quòd si in mutata rei magnitudine lumen accrescat, pariter res videri poterit, quæ antè non videbatur. Lumen autem id in medio necessarium est, vt medium sit illuminatum. Nam vt Plato vult, visorij radij lucidi in tenebris extinguntur, atque vt procedant ad rem vsque visam opus est lumine intermedio, cum quo vnum efficiat, & ad rem visam coniuncti perueniant. Quòd nisi medium illuminatum esset, saltem reflexione, res ipsa non videretur. Aristotel. verò opinionem sequentibus potius videtur dicendum, lumen exigi propter colores: quoniam res ipsa nunquàm à se mitteret similitudinem, aut coloris, aut alterius sensibilis, nisi luce illustraretur, ac fieret color actu visibilis. Ex his omnibus colligimus visionum magnitudinis figuræ & situs fieri emissione luminis, & visionum ad rem vsque visam, quo in loco visio fiet. Neque id putat esse à ratione alienum Galen. 7. de Placitis Hippocr. & Plato. atque aerem vti & solarem fulgorem esse videntem, vt neruum tangentem. Est enim aer lucidus tale visionis organum, quale neruus tactionis. Diximus quoque suprà, communia sensilia à se non mittere similitudinem per aerem, sed ad ipsorum cognitionem sensus esse rebus applicandos, colorum autem cognitionem Galen. testatur fieri colore ipso per similitudinem (aere intermedio) ad oculum perducto. Nam lib. 1. de Meth. med. inquit: Est enim

Christophorus Marcel. — *Problema.* — *Problema.* — *Problema.* — *Lumen exigitur propter medium ex Plat.* — *Assertio de modo uidendi.*

instrumen

instrumentum oculus, actio verò, visio vna ex particulis eius similaribus, & primum visionis instrumentum. Crystallinus humor, sicuti in his, vbi de iis egimus demõstratum est. Id enim est quod alterari debet ab aliquo extrinsecus occurrentium colorum, vt animal videat. Alterari verò non potuit, nisi omnino parum perspicuumque esset. & lib.1. de Causis sympt. solum humorem crystallinum, vt præcipuũ videndi organum à coloribus permutari dicit. At lib.7. de Placitis Hippoc. & Plato inquit: Iam verò visus instrumentum, quia colorum erat cognitionem habiturum, lucidum effectum est. Natura enim comparatum est, vt sola huiuscemodi corpora à coloribus alterentur, vt manifesto est indicio etiam ambiens aer, qui cum maximè purus nitidúsque est, tunc colorum alteratione præcipue afficitur. Nam videre est, si in huiuscemodi aere, sub arbore aliqua recubuerit quispiã, arboris colore eum totum perfundi: quinetiã sæpenumero accidit, vt aer clarus vbi parietis alicuius colorem attigerit, eum subitò recipiat, atque in alium transferat. Quod præcipuè fit, si color vel cæruleus sit, vel flauus, aliquoq; alio modo floridus extiterit: & profectò sicut à solari splendore solo ipso attactu totus aer repentè similatur, eodem pacto à colore statim immutationẽ accipit. Atque hæc rectissimè ab Aristot. dicta sunt, tum de subita eorum quæ ita alterantur mutatione, vt ferè in tempore facta esse non videatur, eamque ad visus vsque instrumentum traducat. Nihil tamen quo modo posituram, quo magnitudinem, quo distantiã vniuscuiusque rei percipiamus ab eodem dictum esse constat, hæc Galen. Vbi manifestè suam ostẽdit mentem atque Platonis. Rationes tamen quæ pro Aristot. adductæ sunt, facilè soluẽtur. Ad primam nanque dicemus, sensationem omnem passione fieri, & sensus organum à sensibilibus pati: visus autem organum in visione magnitudinis, figuræ, & situs, aer ipse est, radiis visoriis illustratus, in cuius vltima superficie tãgente rem visam, magnitudo & figura suas similitudines ostendũt, quemadmodum rei ipsius situs. In cognitione verò colorum humor crystallinus, vt dictũ est, à coloribus alteratur. hanc autem alterationem sensus percipit. Ad aliud dicemus radios visorios, atque lucidorum omnium, non tantum rectos, sed obliquos ad res visas, aut illuminatas peruenire, & inseruire visioni, & rectos radios perpetuò procedere ab oculis, quemadmodum à sole, radij illuminantes. par enim ratio est, & obliquos visioni inseruire posse, attamen hoc problema non minus Aristo. quàm Platonem posset angere. Quod autem afferunt de rerum à longe sitarum visione, has minores apparere dicemus, non quòd angulus sit minor: id enim est, montem ea ratione maiorem musca apparere, quia angulus similitudinis montis maior est angulo similitudinis muscæ, cum oculum ingrediuntur. Videtur enim mons immensa magnitudine maior musca: angulus verò subintrans oculum, nullo ferè excessu maior, aut eo inquam, vt nec percipi, nec dici possit. Apparet autem mons minor vbi longissimè distet: quoniã magna pars suæ molis sensum visus effugit, vbi enim aliter fiat, vt euenit lucerna noctu à longè visa: quoniã non tantum nihil eius visum subterfugit, sed & aer circunstans valde lucidus effectus est, maior apparet quàm sit, non vt res aliæ, minor. Præterea ad alia duo dicemus ex communi opinione, visorios radios accidentia esse, quæ simul cum externo lumine, ad cælum vsque perueniunt, quod nullatenus rerum naturæ obest. Cum Galeno tamen dicemus esse spiritualem substantiam lumen ipsum oculi externum, solis, & ignis, atque inde solues rationem suprà solutam. Quamuis enim ventus aut aer interpositus oculo & rei visæ agitetur, visorij radij stabiles manebunt. An tamen à re visa visorij radij rursus reflectantur, dicemus id non esse ad visionem necessarium. Nam facultas ipsa visoria cum radiis visoriis peruenit ad rem visam, vbi magnitudinem, situm, & figuram rei cõcipit, atque aerem ipsum videntem licere dicere, Galen. concedit: quoniam solis fulgorẽ esse videntem non putat absurdum, quemadmodũ & neruum dicimus tangentem. vtrunque enim animæ organũ est. Quod autem Auerrois sophista id errorem appellet, non mirandum: ipse enim tantùm ea probat, quæ assequitur. non enim nouit oculum lucidum esse, atque lumen à se mittere, non naturalem calorem, aut corporeã substantiam, idque posse, auxilio luminis exterioris, ad cælum extendi. Quod verò Aristot. dubitat, quare in tenebris lumen oculi extinguitur, non est quod dubitet. remissum enim cùm sit quorundam animalium lumen, neque oculos exire valet, sine externi luminis adiumento. Verùm illud non paruam ingerit dubitationem. Quare quidam homines res modicè distantes non vident, vbi longius dissitas vident. Si nanque visio emissione radiorũ fit, propè sitæ res melius videri poterũt, in propinquo enim actiones naturalium agentium perficiuntur magis. Persimile est problema, ei de quo Galen. libr.1. de Causis sympt. differit. Vbi spiritum animalem diuersum in oculis statuit. is enim, vt inquit, aut est multus & ad amussim purus & syncerus: aut paucus & sincerus, aut multus, & ne-

Rationes pro Aristo. soluuntur.

Lumen ex Gale. spiritalis substãtia.

Problema quare quidam distantiora melius vident.

bulosus ac humidus, aut paucus & nebulosus ac turbidus. Si multus ac syncerus fuerit, visus res quæ porrò distant videre, & eas exactè discernere poterit; is res à longè sitas videt: verùm non obstat quin propinquas videat, si spiritus paucus & purus est, distantia non videt, sed propinqua probè discernit: si spiritus paucus est, & crassus, neque propinqua probè discernit, neque distantia videt: si tamen spiritus fuerit multus, & crassus, distantia videbit, quæ non exactè discernet: hoc verò non negat propinqua quoque videre posse. Nostrum autem dubium est, de iis qui distantiora vident, atque discernunt exactius, quàm quæ ad modicā distantiam separantur. De quorum numero sunt senes multi, videntes probè literas atque legentes ad bicubitalem distantiam, quas legere nequeunt, si ad cubitalem admoueantur: quod tamen spatiū hominibus est moderatius. Quidam dixerunt eam esse problematis causam, quare habentes crassos spiritus oculorum, vident res distētiores exactius: Quoniam crassi cum sint, à multo lumine in longiori spatio attenuantur, & tenues redditi, visioni rerum ipsarum inseruiunt. Parum verò distantes non vident: quoniam crassi non sunt ad visionem apti. hi verò fallūtur. Nam spiritus non exeunt ab oculis: non ergo attenuantur in spatio longiore. Quòd si in oculis manentes extenuarentur, vt putant, & spiritus oculorum extenuati non sunt inepti ad discernendas res proximè sitas, qui semel inspexit rem aliquā distantem habens crassos spiritus, statim rem proximam videre poterit: id verò non fit, vt constat. Hanc opinionem fuisse quorūdam recitat Auerrois lib. 3. collectionum, cap. 38. eamque existimat esse eorum qui tenent visionem fieri emissione radiorum visualium: ipse tamen duas adhibet rationes. prima est, quoniam oculi qui vident res longiùs distantes, sunt debiles, & egent multo lumine immutante, vt videant: id verò in longiore spatio adest. Secunda ratio est, quoniam debilis visus fortem immutationem factam à visibili propinquo non tolerat: attamen hic sophista quæstionē non soluit. Nam quod primò dicit falsum est, multum lumen, quod est in longo spatio, proficere ad visionem eis qui visum habent debilem. Nam vbi visibile prope oculū esset, & magnum aliquod lumen ei applicaretur, ita vt esset æquale multo illi lumini, in longo spatio effusi, ibidem perciperetur: cùm tamen non percipiatur, reliquum est, non esse eam causam, quare dissita videntur, non propinqua. Quod rursus addit visum debilem magnam immutationem non pati, hoc est non tolerare, id est contra experimentum. Quantò enim sensitiua quæuis potentia est hebetior, & ad sentiendum minus habilis, tantò eget immutante vehementiore. Præter id quod ipse sibi contradicit. Nam in prima ratione dixit, maiori egere lumine visum imbecillum, & in secunda ratione dixit, visum imbecillum non ferre magnam immutationem. Quæ duo admodum aduersa sunt. Nam si visus debilis multo lumine eget, id erit vt melius à re visa immutetur: id autem est ab ipsa vehementius immutari. Atque id perpetuum est, valde illuminata vehementius visum mouere, nisi alia ratione impediantur. Nos tamen hanc quæstionem aliam secum inferere difficiliorem nouimus. ea verò est: Quænam sit causa, quare oculi optimè valentes, atque syncerissimam nacti videndi facultatem, res iuxta se positas non vident: secus verò obiectas vident. Id enim constat, oculos optimè constitutos, res ad duorum, aut trium digitorum distantiam, non videre, quas ad bipedalem probe vident, neque tamen id fit: quoniam sensibile, (vt quidam ferunt) supra sensum non sentitur, tum quia id visibile oculis non supraponitur: tum etiam, quia falsum est id dogma. Putat enim Aristo. sensibile supra sensum non sentiri. Nos verò tunc maximos dolores fieri videmus, quum quippiam neruos tangendo vulnerat, & in suffusionibus, & dispositionibus eis similibus, vapores intra oculos videntur, & muscæ ante oculos volitantes reputantur. Rectius autem dixissent cum Themistio in paraphrasi 2. lib. de ani. cap. 25. Res oculis admodum propinquas non videri, aut ægrè, sicut & sonitus valde auribus insitos. Quoniam hæc & odores aerem mutare debent, vt sensum mutent, & debitam quādam aeris intercapedinē exigunt, ad sensiones dictas. Nos verò Platonis dogmata sequuti, similem esse visionem rerum, impulsione sagittæ à balista existimamus. At non adeò vehementer percutit rem obiectam prope, vt rem ipsam longius semotam: cùm tamen rem longissimè dissitā, aut omnino non attingat, aut lentè. Quod nullo discrimine in visione fieri videmus. Oculus enim adhuc temperatissimus, res admodum coniunctas non discernit, & si eas videat: sicuti neque longissimè seclusas. Eas verò quæ quadantenus sepositæ sunt, videt probè atque discernit: quoniam & impetu quodam animalis facultas per organa transmittitur. Et quæ impetu pellūtur, vehementius aguntur, cùm aliquatenus ab impellente secedunt, & quæ debilius mouentur, maiori impetu egent, vt quæ vehementius minori. Nam graue quod minus graue est, maiori spatio descendens, maiorem impetū nancīscitur, ac inde vehementius mouetur: id verò quod

Auerrois sophista impugnatur.

Proximè sita quare improbè uidentur.

quòd grauius est in minori spatio magnum assequitur impetum. Cùm igitur visoria facultas impetu per aerem pellatur, proxime admodum sita non tangit impetu: quare neque ea discernit probe, secus autem posita, sed non longe, impetu quodam in spatio adquisito (qui magnus est in paruo spatio, quoniam facultas valida proponitur) probe & videre & discernere valet. Facultas verò languida maiore quodam spatio eget, vt pellatur, & impetum ascifcat: pellitur autem à spirituũ copia: cùm ergo imbecillior sit, maiore egebit impetu, quàm valida: is verò impetus in spatio maiore accedet: quo adueniente discernere poterit ea quæ propius, minore impetu discernere non poterat. Facultatem autem animalem impetu pelli, docet Galen. libr. 7. de Placitis Hippocrat. & Plat. dicens: Quid aliud? nisi ideo factum esse, (scilicet neruos aliquos cauitatem habere) quoniam imbecilla cùm sit, virtutum ac facultatum traductio ad continua præcipuè cum vel maiora paulò fuerint, vel duriora, vel vehementiore aliqua alteratione indigeant, si subtilioris substantiæ quadantenus cum violentia & ictu immissio fieret, augeri alteratio ita posse videatur. Dictum est enim eam quæ à plerisque virtutis facultatisque effusio nũcupatur, alterationis esse traductionem, id quod in aere à solari splendore fieri non dubitamus. Eodem igitur modo verisimile est, spiritum qui ad oculos fertur, primo incursu cum ambiente aere vniri, atque ipsum contactu ad naturæ suæ proprietatem alterare, ac immutare. Et rursus ad finẽ libri inquit: Vbi enim illustratus aer fuerit à sole, tale continuò visus instrumentum efficitur, qualis est is qui à cerebro proficiscitur spiritus. Prius verò quàm lucem acceperit, ex alteratione videlicet, quæ ex emissione ictuque spirituum causatur, consentiens cognatumque instrumentum non euadit. Ecce vbi in duobus his locis ictum & impulsionem fieri dicit in medij illustratione, & irradiatione. Fortis igitur visus minori, & imbecillus maiori impetu egebit. Idem quoque docet, in sensu tactus experimentum. Nam nerui tactorij iuxta cerebrũ, aut spinalem medullam, non adeò synceram sortiũtur tangendi vim, vt hi qui longius absunt. Qui enim in manu sunt exactius singula tangibilia discernunt, cùm manibus inseruntur, quàm iuxta ceruicis vertebras. Obiectorum igitur discretio exactior est in parte ab origine semota, quamuis & facultas tactoria naturalis potentia sit. Est autẽ aer per quem visoria emittitur facultas, tale visioni instrumentum, quale tactioni neruus. Quòd si synceriorem tactum manus ad attemperamentũ referas, constat visoriã facultatem, & radios visorios ab oculo exeuntes aeris splendore & perspicuitate attemperari simili modo. Fit autem vnicũ videndi organum ex oculo & aere, cuius potissima pars, & in qua colorum alterationes suscipiuntur, humor crystallinus est, vt diximus ex libro 1. de Metho. meden. & primo de Causis sympt. Quod pariter Aristo. lib. de Sensu & sensili voluit, qui visum dixit, esse aqueum cum Democrito, & statim aqueum esse conspectum affirmat. Quòd si videndi organum aqueum est, humores oculi erunt videndi organum, non vt dixerunt quidam, neruus. Auerrois namque visionem in retina fieri dixit, lib. 2. Collectionum, aut humore crystallino. Et Auicennas libr. 3. parte 3. humorem vitreum visum lædere dicit, nõ sua ratione, sed quatenus noxam affert crystallino, siue glaciali. id enim putat esse visionis instrumentum. At sibi contrarius est lib. 6. Naturalium quo in loco visionem fieri dicit in neruorum opticorum cõiunctione, ne res visa vnica, duæ appareat. Si nanque in oculo visio fieret, duæ fierẽt visiones, ac duæ res vnaquæque appareret, quæ vbi in neruorum coniunctione videatur, vnica tantùm reputabitur, duabus pyramidibus, è duobus oculis delatis in locum vnum, qui est neruorum coniunctio. Quòd si ea ratione verum esset quod asserit, deceret quoque duas res vnicã reputari. Quoniam duarum rerum visarum pyramides in vnam coibunt in visionis loco: præter id quod organũ visus perspicuum esse decet: neruus autẽ opticus non est perspicuus. Rursus sonus à duabus auribus perceptus, duorũ præberet phantasiam, hoc autem problema Gale. facilè soluit. Procedũt enim pyramides duæ à duobus oculis, quæ in vnã coincidunt in suprema visibilis superficie. Intelligere nanque oportet, pyramidẽ hanc spatiosam, qualis à sole procedere nonnunquàm visitur, ad speciem corporalium pyramidum, in cuius medio linea quædam visualis axis locum tenet. Hic autem de rei visæ vnitate certificat, atque is est quẽ mutat oculus cum ad diuersas visibilis partes discernendas sese applicat. Ex duobus verò oculis duæ procedunt pyramides, duę quoq; axes, quas in vnica existere superficie decet, vt res vnica appareat: hinc enim pendet tota phantasia vnitatis rei visæ. Nam & eadem ratione qua per medium aerem pyramides visuales procedentes axium eandem seruant superficiem, sic vt vnica diducta superficie plana, ipsa vtranque comprehendat axem, ita cùm ad rem visam perductæ fuerint, in vnã pyramidis basim coniungentur, quæ omni ex parte vnica erit: axis enim cum axe coincidet, in eodem puncto, & extrema extremis. Quod ergo in

Visus organum.

Auicennas sibi ipsi aduersatur.

Auicennæ ratio inualida.

Problema.

præsentiarum admonemus,valde animaduersione dignum putamus, Gale.hanc adhibuisse rationem quare res vnica apparet:quoniam axes pyramidum in vnica plana superficie ad rem visam procedunt. Ea verò non est potissima vnitatis phantasiæ causa: sed quoniam cum sic procedunt axes,bases pyramidum in extrema rei visæ superficie desinentes,vnica fiunt. Axis enim axi coibit,& circumferētia circunferentiæ:vnde tota apparentiæ vnitas pendet.Atque eam rem tantummodo vnicam putamus , quæ sic ab oculis duobus conspicitur,vt duæ oculorũ pyramides in vnicam omnino ad rei visæ superficiē coeant. Id quoque ad duo visibilia perductis pyramidibus fieri omnino est impossibile,quod ex loco & situ rei visæ pendet. Nam cùm res omnis visibilis, quanta sit,& duæ quātitates non possint in vnam reduci,aut vnicum tantùm locum occupare, futurum est , vt diuersa visibilia diuersa loca occupent , & diuersæ pyramides ab oculis ad res ipsas percipiendas deduci debeant , quæ neque eandem axium superficiem seruent , neque in eandem basim coincidant. Quòd verò ab oculis pyramides procedentes eandem axis superficiem seruent,ex oculorum situ pendet. Siquidem vbi oculi non seruauerint naturalem situm,aut à prima generatione,aut nobis ipsis distorquentibus,aut morbi ratione,ita vt alterius pupilla sublimior reddatur, neque vnica axium pyramidum superficies seruabitur,neque in vnam basim pyramides coincident,neque res vnius phantasiam præbebit,quod non fit in latus , ac versus alterum angulum distractis oculis:res enim vna apparet eis. Etenim & axis pyramidũ visualium in vnicam coincidunt superficiem,& in vnam tandem basim. Nec tamen his quæ dixit Galen. ac nos breui collegimus , contradicunt, quæ eodem lib.10.de vsu partium.paulò inferius habentur:vbi reddens rationes quare nerui optici coniunguntur,ante quàm caluariam exeant , & complementi,& abundantiæ gratia , nempe vt spiritus animalis sic ad duos deferretur oculos , vt altero clauso aut non operante , reliquus vniuersum visorium spiritum susciperet , quod ita fieri docet experimentum. Altera tamen causa est, atque potissima necessitatis,& vsus hæc est,vt visile quoduis vnum appareat:verùm non decet existimare Gale.voluisse,ibidem visionem fieri,vt quidam putant:sed hanc neruorum vnionē præcedere,vt vnica sit visoria facultas ab ipso ortu,quæ disiuncta in duobus oculis,rursus in re visa ad vnionem redeat, vnde quoque sequitur oculorum par situs,& pupillarum respondentia,& inde pyramidum & basium.Est autem veluti mediata causa,facultatum oculorum vnitas, & neruorũ coniunctio:hanc tamen sequitur oculorum debitus positus, hunc axium pyramidum respondentia in vnica superficie: hanc postremò basium vnitas in re visa,quam immediate sequitur phantasia rei vnius, cum ad pristinam vnitatem redierit visoria facultas Postquàm autem visoriam facultatem atque videndi munus explicuimus,rursus exordio repetito, obiectum quod visu depræhenditur exponamus.

Visus obiectum quod est. Visibile siquidem quemadmodũ & audibile,atque tāgibile vnam rationem cōmunem habere debet:hæc autem color non est. Neque enim omne visu perceptibile cōpræhendit:lux nanque visu depræhēditur,quæ color non est, vt in sole,astris,& flamma:neque etiam lux erit:nam & lumen quod in aere existit crassiore, videri potest,& colores in corporibus densis, & opacis externo lumine accedēte videmus. Conspiciuntur itaque lux (sic enim appellamus eam , quæ existit in lucido ipso corpore) & lumen,& color,quibus hæc ratio cōmunis inest : nempe visum terminare: ad hæc enim visus definitur, & terminatur ab oculis procedens. Qua dicendi forma, Peripatetici natura duce vtuntur : quoniā verè visus ad rem visam perductus , finitur & terminatur.

Lumen spiritalis substantia. Lumen equidem spiritalis quædam substantia est, quæ sese per medium aerem,aut aquam,aut in summa dixerim,per corpora perspicua effundit.Ratio siquidē cōmunis medij videdi est perspicuitas,quæ multis mixtis,& tribus elemētis,& orbibus cælestibus est cōmunis. Lumen verò corporalem substantiam,aut accidens statuere, à ratione est valde alienum. Nam si lumen corpus esset,non effunderetur subitò,quemadmodum sole oriente fieri videmus:subitò enim lumen ab oriente in vniuersam eius orizontis plagam producitur. Præter id, quòd si lumen corpus esset , aerem diuideret: nam duo dimēsa corpora in eodem loco existere non possunt.Præterea si corpus esset, aut esset simplex,aut mixtum. Non simplex,cùm non sit cælum, aut astra, aut aliquod elementorum.Non mixtum,quoniā omne tale ex elementis componitur. Quod verò ad Arist.sectam,dicunt esse accidens,constat esse falsum. Nam cum Aristot.cōcedat visionē susceptione imaginum fieri,cum inspicimus lucernam in speculo,mota lucerna, id accidens moueri diceremus. Quia manifestè deprænditur mota similitudo flāmæ lucernæ : hæc verò lumen est. At verò accidens moueri immoto subiecto nequit, migraret enim in aliud. Rursus cum solem inspicimus flante vento sine mora semper nouus succedit aer,altero sublato,cum quo auferri lumen esset necessarium, si lumen

accidens

accidens esset, quod non fit.impediretur enim interim solis aspectus,distractis radiis rectis, quibus fit. Quare substantiam quandam spiritalem ipsum afferamus oportet, quemadmodum & de lumine ab oculis procedente suprà diximus. Colores prætera visum terminantes, quidam sunt verè tales corporum mixtorum passiones, quæ ex primarum qualitatum actione generantur, ac diuersa mixtura substantiarũ elementorum,ad quam reduci colorum diuersitates necessum est. Nam si ad solas ipsas primas qualitates agentes eos reduxeris, nunquam satis intelliges, quare in quibusdam valde calidis præstat color albus,& in quibusdam frigidis. Calx enim alba admodum est, & allium: quorum vtrunque multo abundat calore: gelu autem, & crystallus frigida sunt,atque alba,quemadmodum nix: sunt quoque quædam nigra frigida, & quædam calida: melancholia siquidem frigida est, ac nigra: sicuti & vngues eorum qui incipientẽ quartanam,aut quotidianã patiuntur: piper verò nigrum est & valde calidum. Neque valet quorundã solutio,dicentium calorem cum siccitate efficere albedinem,& calorem cum humiditate nigredinem, frigus cum siccitate efficere nigredinem, cum humiditate albedinem, id enim sæpe fallit. Nam piper calore simul & siccitate abũdat, & nigrum est,& gelu humidum esse,ac niuem quis negabit? Nisi fortè sophista aliquis pertinax,qui audet dicere, siccitatem frigori iunctam niuem generasse, ac gelu: sed is negabit pariter humorem in gelu,qui se ostendit dum à calore liquescit,idẽ & in niue, quod neminem sanæ mentis decet.Cùm enim liquantur à calore solis,vnde humorem aduenisse dices? aut quo pacto siccitas quam refers non superatur,ab aquæ humiditate quam validissimam esse nouimus,ita vt aquam summè humidam Gale.asseruerit? substantiis tamen elementorum diuersimode mixtis, diuersi colores generantur, quidam extremi,quidam medij,lucis facta quadam mixtione: quæ omnia sine primarum qualitatum actione fieri nequeũt,inde quoque & medij multi insurgunt,ad albedinem, & nigredinem accedentes. Ex eorundem quoque extremorum colorum mixtione medij colores fiunt,quos ego non verè medios voco,sed apparẽtia medios. Nam ex mixtione rubri coloris,& albi,vt cerusæ,& minij,medius quidam exurgit color:is tamẽ verus color non est,sed tantùm se oculis talem obiicit,quod aduersus multorũ philosophantium opinionem monstratur. Nam color albus in cerusa subiiciebatur ante mixtionẽ, & rubeus in minio, aut terra sinopidis. Mixtione verò facta, qualitas subiectum non dimisit, neque in alium migrauit, in albo ergo subiecto,facta mixtione adhuc manet albedo,& in rubro,rubor,neque pars aliqua est quæ vtrũque contraxerit colorem, aut ab ambobus diuersum,interim dum mixtio sola partium cõminutione, & subactione constat,non accedẽte primarum qualitatum actione, quam nos ad verorum colorum generationem necessariam esse dicimus.Est hoc genus colorum ex colorum mixtione, quo pictores ob colorũ verorum inopiam vtuntur.Tales sunt humanæ faciei colores, ex albo & rubro emergentes,cuti alba ac sanguine rubro. Est & aliud genus apparentium colorum, quod ex mixtione luminis cum opacitate constat, tales colores sunt, qui in areis & iridibus apparent,diuersi ex diuersa mixtione,& dissimili occursu luminis solis,& lunæ,nubem quampiam subintrantibus:lumen enim suo splendore nubem splendentem reddit,ac inde ad albedinem inclinantem, ita vt valde illuminatæ nubes albissimæ quoque oculis appareant,quemadmodũ & pauco lumine splendẽtes,nigræ, quòd tenebra nigredinem, vt lux albedinem referat. Talibus vtique coloribus oculi affecti sunt,constituti ex diuersa luminis & opacitatis mixtione, quorũ meminit Arist. lib.quinto de generatione animalium cap.1.hi sunt cæsius,siue glaucus,niger,flauus, caprinus,quos ex Platonis,& Empedoclis opinione,qui igneum oculum dixerũt,constat generari ex luminis,& opacitatis mixtione,quemadmodum & Gal.vult.lib.artis medicinalis cap.26.& 27.vbi colores extremos oculorum,scilicet glaucum,& nigrum,à cõtrariis causis euenire docet, vt abundante lumine,quod fit cùm abundat crystallinus humor,aut aqueus minor est,ad quem attinet opacitas.Aut cum oculus prominet, ita vt multum externum lumen suscipiat, color fit glaucus, ob causas contrarias niger. Omnes verò lucis & opacitatis diuersam mensuram sequuntur, quamuis Aristot.qui falso negauit,oculum esse lucidum,ad copiam & inopiam humorum oculorũ, colores retulerit. Sed tamen oculorum,colores veros non esse,sed tales apparere, nouit Arist. qui eos comparat maris coloribus, quos non esse veros colores constat. Et Gale.loco citato,prominentiam oculi refert oculum reddere glaucum: cùm tamen nullus verus color situ mutetur. Prætera luminis & opacitatis diuersa mixtio nullum verum parit, aut mutat colorem,mutat autẽ colores oculorum,vt diximus. Prætera sensum omnẽ decet esse denudatum ab eo quod sentit.2.libr.de anima, apud Aristotel.si ergo oculus esset coloratus,colores non posset percipere,neque ipsorum pati alterationes. Vel ob id

Coloris ueri generatio elementorũ substantiis debetur, à quibus causis colores generentur.

Colores apparentes.

Oculorum colores.

maximè quòd veri colores perſpicuum terminant, atque rerum imagines, aut lumen tranſire non permittũt. Si ergo oculus coloratus eſſet, neque lumen ab ipſo procedere, neque externum admittere poſſet, minimè verò colorum affectiones. Quòd verò lumine participãt, non tollit quin lumine affecta corpora videre poſsint oculi: nam quod parũ calidũ eſt, à calidiori patitur, & pauco lumine participans oculus, multo afficietur. Colores quoque apparẽtes ea ratione ab oculis coloratis percipiuntur, quoniã colores tales non omnino tollunt perſpicuitatem, qua præſentę per corneam membranam, & aqueum humorem perduci poterit affectio à coloribus dictis procedens, ad cryſtalloidem vſque in quo viſio colorũ fit: ad viſionem quoque magnitudinis ſitus & figuræ, lumen internum cum viſoria facultate, oculum perſpicuum (quanuis apparenti colore coloratum) facile peruadet. Quoniam verò lumen exiens ab oculo neceſſum eſt diſtrahi à lumine ambientis luminis copia, & ſpiritus animalis plurimum agunt ad conſpiciendas res, quæ longè ſitæ ſunt, quemadmodũ & oculi ſitus. Nam prominentes oculi ad minus ſpaciũ videndo pertingunt, quàm profundiores. Eadem etiam ratione ſupercilium & acies pilorum palpebrarum à natura data ſunt, vt lumen cõtinerent, ne diſperderetur cum primum ab oculo exiret. Ad ſynceram autem viſionem eorum quæ in debita diſtantia ſita ſunt, ſola oculi perſpicuitas, atque puritas poſſunt. Atque ea ſyncerißima videndi potentia appellabitur, quam Galen. lib. 1. de Cauſis ſymptomat. dixit, minutißimas quaſque res percipere poſſe, id eſt, ſingulas rerum viſibilium ſpecies. Non enim idem eſt longius videre, & perfectius rerum diſtinctionem capere, atque colorum & viſibilium ſpecies dignoſcere: vnde pendet vulgata apud medicos & philoſophos quæſtio, an homo perfectiores exerceat actiones quouis animali, & temperatior, minus bono temperamento prædito: quã ſoluemus cùm agemus de olfactu.

Videre res à longè unde procedat.

His quæ ad viſoriam facultatem attinent peractis, ad auditoriam accedamus, quam perfectione ſecundum locum habere diximus. Huius organum prope cerebrum ſitum eſt, quod Galen. internum meatum aurium, qua parte neruum ibidem diſperſum tãgit, eſſe docuit, libro 1. de Cauſis ſympt. dicens: Eandem enim habet rationem in auribus interna auditorij meatus extremitas, vbi dilatatũ neruum attingit, quam habet humor cryſtalloides in oculis. Partes verò omnes in meatus anfractu extrinſecus conſiſtentes, itidem proportione huic reſpondent, vt nuper dictæ oculorum partes humori cryſtalloidi. Ex his verbis conſtat, internum meatum ea parte eſſe organum audiendi præcipuum quemadmodum videndi cryſtallinus humor, vt dictum eſt. Neruum quoque eam eſſe partem docet Galen. lib. 4. de Locis pa. cap. 3. vbi auditum lædi dicit læſo neruo proprio. Ea pars aerea ſecundum naturam eſt idem organum, vt Galen. teſtatur lib. 7. de Placitis Hippoc. & Platonis. quod auditioni ſeruit, aereum eſt. Nam neruus is eam habet naturã, & lib. 8. de Vſu partium. cap. 6. inquit: Immutatur autem, nõ à quouis ſenſibili omne ſenſorium, ſed ſplendidũ quidẽ ac luminoſum à coloribus, aereũ à ſonitu, vaporoſum ab odoribus. Ariſt. quoque lib. 2. de Anima. cap. 8. inquit, ineſt autem auditui quidam inſitus aer: Verùm aer intra membranam contentus ab aere ſonante externo agitatur: hanc autem agitationem neruus ſentit, quemadmodũ & eam quam à cauſis internis fieri ſentimus, laborantibus capite & auribus, aut ventriculo, vaporẽ ſurſum mittente. Igitur quanto aer igne & ſplendore craſsior eſt, tanto organũ auditus, organo viſus, eoq; vehementius patitur à ſuo obiecto. Hac ratione ſecundũ locum inter ſenſus exteriores habet, quãuis alia ratione dignior viſu dici poſſet: quoniã per ipſum doctiores fiunt homines, quàm per viſum: cęci namque à natiuitate ſurdis ſunt ſapientiores: omnis enim bona doctrina, viua voce hauritur, vt inquit Galen. Quòd ſi cui placeat aduerſari, propterea quòd plures differentias rerum cognoſcimus viſu, quàm auditu, id negamus. Nam Ariſto. auditum vocat ſenſum diſciplinæ. Sermo enim ſolius auditus eſt, ex quo omniũ patitur diſciplina, quo mediante, non tantùm quæ videri poſſunt, ſed multa alia intelligimus, quorum quædã & ſi videri poſsint, longè abſunt, & ab his qui nobis ea referunt hiſtoriam accipimus: quædã etiam addiſcimus, quæ omnino ſenſum effugiunt: ſed tamen quæ alij cogitatione & intellectu cõſequuti ſunt, nobis viua voce tradunt, & nos audiendo addiſcimus, & ad maiora nonnunquã allicimus animũ. Ariſtot. libro de Senſu & ſenſili. viſum per ſe magis conducere dicit ad vitæ neceſſaria, & auditum per accidens. Auditus verò obiectum ſonus eſt, cuius generatio fit corporibus durioribus concuſsis inuicem: maximè vbi leues habuerint externas ſuperficies, atque fuerint caua. Nam in corporum durorum colliſione aer intermedius vehementius impellitur: in cauis tamen corporibus ſæpius vndique excutitur, ac latera corporis inuadit: ſi verò corpora fuerint mollia, vt lana, aut ſpongia, aut fuerint acuta, & quæ in contactu nullum ferè aerem intermedium concutiant, & comprimant: aut

Auditoria facultas organũ quale habet, quod etiam obiectum

Auditus uiſu dignior, qua ratione.

Auditus obiectum.

aut nullus sonitus editur,aut is paruus erit,& qui sensum effugiat.Sonum efficiunt animata,& inanimata corpora,vbi percussa aerem vehementius illidant,atque concutiant: in quibus tria aderunt,duo sonum facientia concussione,quæ sunt percutientia corpora,& tertius est aer qui percutitur, quamuis nonnunquàm duo tantum sufficiant, vbi aer vehementius verberetur:aer enim erit verberatus,& qui sonum suscipit. Aer autem quasdam patitur impulsiones ad vndarum speciem,quales fieri videmus in aqua quieta iniecto lapide.Quemadmodũ verò illæ vndæ sensim procedunt,& maiores fiunt iuxta proiectum lapidem,deinde minores,ita cõcusso à rebus duris aere fit,vt vndæ quædam resonantis aeris à loco collisionis se fundant,vsque ad organum auditus, quod immutant,simili motione in interno organo facta,ei quæ in aere fit:hoc pacto sonus ad auditum peruenit. Quòd quidem sonus sensim fundatur,docet experimentum. Qui enim videt à longe eum qui dura corpora collidit,multo ante collisionẽ oculis sentit,quàm ad suas aures perducatur sonus:visio nanque in momento fit, auditio verò in tempore maiori, aut minori pro interualli ratione. Intelligimus autem sonum inundatione se effundere ad aliquod spacium aere commoto,non tamen ad quodcunque sonus pertingere potest. Nam iuxta corpora sonantia verè aer mouetur,non tamen necessum est,vt ad omnem distantiam inundatio fiat,id est vera aeris motio: sed cùm elongatur sonus à sonantibus corporibus,sonus verus ad vndarum speciem effunditur,sine motu locali aeris:verus ergo sonus ad organum vsque pertingit, inundatione effusus, quadantenus cum motu aeris,deinde sine ipso corpora rursus animata vocem edunt,nõ sonum tantùm vt inanimata, neque verò omnia animalia vocalia sunt, sed quæ vocis instrumenta sortiũtur:hæc sunt pulmo,& aspera pulmonis arteria.Inspiratur nanque aer duplici vsu,alter est ad refrigerium caloris innati,cui vsui accedit generatio spiritus,vt suprà docuimus:alter est ad vocem edendam. Cùm enim is qui in pulmone attractus & contentus,violẽtius expellitur,vox formatur.Est autẽ vehementius impelli idem quod exufflando mitti,quod ad vocem necessarium esse Gale.lib.8. de Vsu partium testatur, vbi etiam exufflationem definiuit,& lib.de Organo odoratus. Lingua quoque ad duos vsus data est à natura,ad gustandum,& ad loquelam. Nam quamuis aer impulsus per asperam arteriam vehementius vocem efficiat,loquelam non efficiet,nisi linguæ motus accedat. Erit ergo vox,vt inquit Aristot.ictus aeris attracti inspiratione,ad gurgulionẽ. Fit is certa quadam impulsus & ictus proportione,quæ expirantis imaginationi respondeat.Rectè quoque Themistius inquit,Vox est animantis sonus,qui de instrumentis & meatibus & officina inspirandi attollitur:ortũ habens hinc,quòd spiritus redditus percutit aerem in arteria contentum,aut ipsam arteriam,idque ex proposito,id est, cum imaginatione aliqua aut consilio significandi indicandiq; aliquid, quod in tussi & sternutamento non fit: quare hæc voces non appellantur: ictus verò fit ad gurgulionem, tanquàm ad tintinabulum. Quoniam verò pisces iis carent instrumentis,sonum facere possunt,non vocem edere,licet nonnulli quiddam voci simile emittant: eam verò audiunt:quoniam sonus per aerem,& aquam se fundit,etsi in aqua remissus & hebes, linguam quoque loquelæ seruire diximus,sicuti & palatũ, vt alterum eorum quæ collidi debent,in conficiendo sono:meliori verò loquelæ proficient dentes, ac labia. Hæc igitur iam colligamus,Facultas auditoria à cerebro per neruum mittitur in internam auditorij meatus partem,quæ aereæ naturæ est:hic verò à sono mouetur. Sonus autem à corporibus duris collisis agitato aere procedit,ad inundationis speciem,sonus quoque à quibusuis solidis corporibus generari potest: vox autẽ ab animalibus tantùm prodit, neque omnibus,sed his quæ respirant:loquela autem vox est articulata,rationi respondens,& voluntatis imperio. Nam & orationis materia vox est,vt inquit Aristot.lib.5.de Gener.animal.cap.7.Verùm iuxta ea quæ diximus quædam se offerunt differenda,quæ ad soni naturam,causas & subiectum attinent,in primis quidem sonus accidẽs est, non prima qualitas:appellãt enim Peripatetici primas qualitates actiuas tantùm: verùm alias omnes à primis oriri non credimus vt ipsi.Itaque sonus,prima qualitas non est,sed alia à primis:esse autem secundam non inficiamur: quoniam non existimamus omnes secundas qualitates à primis habere ortum.Corpora nanque dura sola collisione sonum efficiunt,nullo accedente primarum qualitatum cõcursu. Causæ verò, vt diximus,sunt dura corpora,maximè læuia & caua, quæ colliduntur: sed tamen diuersos admodum efficiunt sonos,pro corporum differentia. Ligna nanque minores:ferrum autem, & æs maiores:quoniam hæc elaborata læuiores assequuntur superficies,ac vehementius collidere possunt aerem. Crepitus verò, diuersus soni modus est, & qui non videatur habere eam generationis viam,quæ ab Aristot.scripta est, & à nobis tradita. Nam sal igni inspersus cum sonitu exilit,nec tamen solida se collidunt corpora. Rursus castaneæ sa-

Sonus sensim effunditur.

Vox.

Epilogus.

Soni natura,causæ & subiectũ inquiruntur.

Crepitus.

lientes validè sonant,& instrumenta bellica ignem fundentia,atque cum franguntur ligna,in quibus nullam solidorum corporum collisionem reperias. Quæ omnia problemata ordine soluamus. Diximus enim aerem posse collisi corporis vices gerere, atque sonum recipere:modò verò non tantùm duorum,sed & trium locos implere posse fatemur. Nam aer aliquando vehementius agitatus partem alteram aeris quatiens sonum edit,& recipit,ita fit,vt sal cum igni inspergitur,saliendo sonet. Nam humor sali insitus extenuatur ab igne,& rarior redditus salem disrumpit,atque exiens celeriter aerem externum concutit, & sonum facit. Castaneæ quoque ad eum modum disrupto cortice sonant:nam flatus ex humore generatur à calore ignis,à quo disrumpitur: flatus verò vehementer aerem percutit, & sonus quem audimus generatur. Neque id fit, vt quidam putant:quoniam sal,aut castaneæ cortex cùm rumpuntur,collidunt aerem, neque quoniam partes colliduntur: hanc enim problematis solutionem manifestè confutant bellica dicta instrumenta. Nam ignis & flatus in angusto conclusus,repentè prosiliens, nullum solidum corpus collidit: sed solùm aerem ad quem maximum sonum edit. Non igitur opus est solidi corporis collisionem accedere ad sonum generandum:in lignorum tamen fractura,vbi arida fuerint,sonus fit, alia ratione:nam partes ipsius cum franguntur seipsas collidunt, & medium aerem interclusum agitant. Quare in his quæ franguntur,aut crepitant,diuersi soni fiunt,pro ratione eorum quæ franguntur, aut crepitant,à quibus diuersimodè aer colliditur, aut ab angusto in amplum locum se conferens, externum concutit is qui exit. Quòd si sonus ex solidorum collisione generetur,sine interclusо aere ac verberato non fiet, quamuis & in aqua fieri non negamus, quæ medium effusionis soni est. Is sonus in aere aut aqua inerit, atque in solidis ipsis collisis corporibus:si tamen aer verberat aerem,vt in his quæ diximus, in aere tantùm id accidens recipietur. Quòd tamen in collisione durorum sonus ipsis inhæreat, notum est:nam si flante vento cimbala pulses, quamuis aer percussus longius profligetur, percussum cimbalum sonat,vel potius resonat:quod non fieret,nisi in ipso sonus fuisset impressus, vt in subiecto quieto ac permanenti. Nec tantùm post pulsationem sonum retinent sonantia corpora,sed in aerem ambientem effundunt diutius, vt in metallicis omnibus vasis,aut cimbalis:quæ si vehementius pulsentur ferreo, aut metallico tintinabulo,non tantùm sonum diu à se mittunt, sed si eum mittere impediantur disrumpuntur:quoniam aeris interna agitatio,qua sonus se in aerem effundit, impeditur. Cur autem adeò modicum impedimentum,vt manus aut molle quodpiam admotum disrumpi cogit cimbalum: Dicemus cimbalum violenter agitari, & aerem internum ipsius,& violentorum motuum ac valde vehementium impedimentum, quamuis paruum aut leue,magnum & graue redditur. Sonus enim cimbali,magnus,vehemens motus est in loco,licet non à loco in locum,sed intra locum, & leue aut paruum impedimentum,quod motum illum in loco impedire potest, tale est cimbalo quale eis quæ à loco dimouentur, quod potest ipsorum motum impedire: sed quæ possunt motus alios vehementes impedire, cogunt res ipsas motas frangi: ergo & quæ impediunt cimbali agitationem internam, & violentum illum & impetu factum motum, cimbalum frangi cogent. Ea verò quæ secus posita sonum effundi vlterius impediunt, ipsum in aere reflecti cogunt. Hæc soni reflexio Græcis ἠχὼ,Latinis Echo inuariata voce dicitur, is semper fit quoties sonus editur:non tamen semper auditur:quoniam reflexio imbecilla non auditur. Quemadmodum enim lumen semper reflectitur ab opacis corporibus,maximè si fuerint tersa,& leuia:non tamen semper vmbram efficit id lumen quod reflectitur: ita echo semper fit: at non semper est eius magnitudinis, vt percipi possit. Quare quemadmodum in aere medio antequã lumen ad opaca corpora pertingat,vbi funditus impeditur,aliquã reflectionem patitur:ita in ipso quoque aere sonus cum funditur, reflexionem patietur proculdubio:is autẽ sonus ob paruitatẽ non audietur. Qui verò auditur,maior est,& à corporibus solidis,& cauis vt domibus, & specubus repercussus. Nos quidem nõ consentimus cum his qui dicũt aerem ipsum inundatione motum,& repercussum rursus aerem alium dimouere ad generationem echo. Non enim putamus sonũ sola aeris dimotione fundi, sed ad aliquod tantùm spatiũ, deinde verò, sonus,qui effunditur longius,alterũ repercussu sibi similem generare poterit, vt lumen generat alterum lumen reflectione. Neque enim credendum est vocem aliquam aerem posse dimouere impulsu ad longissimum id spatiũ,ad quod sæpe ipsum perduci videmus,nedum,vt rursus repercussa alterum aerem quatiat. Præter id quòd solidos parietes sonus peruadit,quos nõ credes aerem motum permeasse,maximè inundatione motum vt putant. Accidens autem ipsum est, quod per subiecta effunditur & extenditur, vt lumen ex opinione eorũ,qui accidens esse dicunt:aut quemadmodum aeri coextenditur

Crepantia quomodo sonant.

Sonus quibus inhæret.

Sonantia metallica impedita franguntur.

Echo.

ditur calor:hoc addito,quòd aer ſonans aliqua ex parte mouetur. Quod autem diximus ſonum per aerem & aquam effundi,verum eſſe docet Ariſto.lib.4.de hiſtor.anim. cap.8. vbi piſces audire experimentis comprobat. piſces nanque triremium remigia fugere viſuntur. Quod etiam delphinorum captura docet.Cùm enim piſcatores repentè alueis vniuerſum gregem delphinorum circundederint,inde obſtrepentes in mare efficiunt,vt territi erumpant in litora, capianturq; tentato ac grauato capite,præ ſtrepitus nimietate. Piſcatores quoque ſilentio piſces inuadunt,nec tenus ſtrepitum mouent, & retia ex interuallis coniectantes iniiciũt:nos verò proculdubio agnoſcimus ſonum terram peruadere:nam iter agentes à longè audimus, aurem terræ affigentes,quòd ſi longiſsimæ trabis extrema parte leuiter percuſſa,alteri extremæ aurem admoueris, ſonum percipies qui per lignum effunditur. Hæc igitur media ſunt effuſionis ſoni.De voce tamen quædam breui dicemus, non enim inſtituimus modò ſingulas quæſtiones ad vnguem perſequi,neque diuerſimode ſentientium placita referre,ac falſa dogmata refutare,niſi vbi nimium animos hominum obſederint, ſed vera tantùm afferere & demonſtrare,quæ philoſophũ & medicum ſcire oportet. De vocibus tamen diſſertatio de his eſt,quæ philoſopho & medico valde conducunt. Nam quòd ex arbitrio procedat, docet animalis facultatis munus eſſe:quod verò aut mutum animal eſt,aut varia loquitur, ipſam animalem facultatem laborare indicat,aut eiuſdem inſtrumenta: iam igitur cùm ex electione vox procedat,finem noſſe decet:is verò eſt,vt quæ mente ſunt cõcepta exprimamus, & aliis nota euadant. Quemadmodum enim cùm mente quis conceperit rem,cuius fugam,aut proſequutionem molitur,animalis facultas ſuis inſtrumentis vſa, mouet membra ad fugam,aut proſequutionem,ita mente concepta,motis inſtrumentis reſpirationis,& quandoque lingua vocem edimus, mentem noſtram exponere cupientes. Concipit quidem intellectus in hominibus, & æſtimatiua in brutis,imperat autem motum inſtrumentorũ vocis voluntas,talemq; fingit vocem,& homo loquelam, qualem ad conceptuum explanationem ſatisfacere putat. Id eſt quod Ariſtot.lib. de interpretatione docuit,dicens,Sunt ergo ea,quæ ſunt in voce,earum quæ ſunt in anima paſſionum notæ. an tamen voces,animi conceptus natura indicent,an ex hominum inſtituto, dubium eſt non leue. Nam vna & eadem vox apud diuerſas gentes diuerſarum linguarum diuerſam admodum habet ſignificationem, quam vox ſola, diuerſa hominum inſtitutione variauit. Et apud eoſdem homines eadem vox diuerſo tempore diuerſum mentis affectum oſtendit. Aduerſa quoque ſententia probabilitate non caret. Nam ouis audito lupo,concipit ipſum: cùm tamen inſtituta non ſit:& nobis ipſis voces quædam terribiles ſunt,quas nunquam antè audiuimus, aut earum ſignificationem ab aliis inſtitutione accepimus. Quare rem in ambiguo poſitã explanare decet. Ex vocibus nanque quædam ſunt orationes integræ, quædam orationis proximæ partes, vt nomina & verba. Sunt etiam inarticulatæ quædam voces,quibus nec literæ exprimuntur,vt riſus,aut lamentatio. Voces quoque ipſæ articulatæ,quæ orationes ſunt,aut orationis partes,quædam cum aliquo affectu emittũtur,quædam ſine ipſo. Quòd ſi voces orationes,aut orationis partes fuerint,nullo coniuncto affectu,nihil omnino ſignificãt, niſi ex inſtituto. Quoniam autem non eſt idem inſtitutum apud omnes homines, neque apud eoſdem in diuerſis temporibus, pariter neque orationes, aut partes ipſarum idem ſignificant:inde variæ ſunt apud homines loquelæ, variæ linguæ, & idiomata diuerſa,& prolationum modus.Vna quoque dictio apud diuerſos homines diuerſum ſignificat animi conceptum: quemadmodum & eadem vox Græcis, & Latinis eundem conceptum ſignificat. ſic enim hominibus placuit. Ex placito verò horum pendent ſignificationes:eum nanque cõceptum vox dicta,quæ oratio eſt,aut orationis pars ſignificat,ad quem ſignificandum conuenerunt pacto, aut vſu, vt ſuas mentes exponerent, & per eaſdem voces acceptas,aliorum mentes cognoſcerent:voces autem tales vbi affectus prolationi habuerint coniunctos,apud multos idem ſignificabunt ſine pacto, vſu, aut inſtituto:quoniam affectus ipſi natura quidpiam oſtendunt.Voces igitur dictæ ſine inſtituto ſignificabunt,non ea ratione qua tales voces ſunt,ſed qua affectũ habent coniunctum. Vt ſi quis orationem ridens habuerit, aut ſic vocem, quæ orationis pars eſt, emiſerit,lætitiam geſtientem oſtendet,aut irridentem. Et ſi quis eadem aut alia proferat cum luctu,aut vlulatu, apud eos qui vocum ſignificationes funditus ignorẽt,angorem, dolorem,ac conflictationem manifeſtabunt. Pari modo de vocibus,quæ neque orationes ſunt,neque orationis partes dicemus,natura aliquid nobis indicare poſſe,vbi aliquẽ habuerint coniunctum affectum, de quibus ſunt terribiles brutorum voces. Quorum affectus quoniam non ſatis nouimus quemadmodum humanos,fit vt brutorum vocibus auditis, diuerſi diuerſa ſentiamus. Quidam etiam ſunt adeò vehementes affectus,

De voce.

Vox ex electione procedit.

Vox mentis conceptus exponit.

Voces an ex inſtituto ſignificent.

vt nemi

vt neminem lateat eorum significatio. De numero harum vocum est boum mugitus, & equorum hinnitus,& infantium vagitus,& lupi vocem audiēs ouis, & pullus milui, timent,atque terrentur. Nam vocis naturam,& affectum adiunctum, natura ducti cognoscunt,quòd voces hæ natura quidpiam ostendant,ac sine institutione: quāuis possent voces quę nec orationes sunt,neque orationis partes,aliquid ex instituto apud nos significare,vt notum est. Quinimo & apud animalia bruta,quæ nonnulli docent vocibus diuersis mentem suam ipsorū agnoscere,vt canes,aut catos, cum aut eos vocamus, aut foras exire , & recedere iubemus. Et quod his omnibus maius est, suos conceptus vocibus nobis patefaciunt,& articulatis orationibus ex institutione,non satis eis perspecta,sed experimento probata,aut vsu & necessitate cogente doctis,vt papagallus, & pica,& ficedula,quos sæpe docuit verba nostra conari magister artis , ingeniique largitor venter. Missa quoque vox suo modo,suisq; partibus concinnata per medium aerem ad auditum perducitur,indicans mentem mittentis,cum affectu quidem ex natura sua,capitq; sensus eum affectum,quem animæ inducit:sine affectu verò ex instituto significat, non sensui externo sed interno,& intellectui. Quemadmodū enim lucifer ex se solem non ostendit visui,sed intellectui ratiocinanti solis aduentum post aduentum luciferi: ita vox dicta ex natura,se solam ostendit auditui: ex instituto tamē ei qui ratiocinatur, docet id ad quod instituta est. Illud autem est, conceptus animæ proferentis ipsam. Similitudo igitur vocis verè in anima imprimitur ab externa voce: mentis autem conceptus in voce omnino non adest,neque eius similitudo. Sed intellectus,& æstimandi facultas discursu & ratiocinio id assequuntur breui admodum ob consuetudinem. Vocis præterea differentiæ multæ sunt:nempe acutum, & graue,magnum & paruum, læue & asperum,flexile & rigidum:vox grauis & acuta celeritati & vehementiæ eius quod mouetur respondent:magna verò & parua magnitudini. Nam sunt quædam voces magnæ & acutæ, & quædam graues & paruæ, magnam quoque & grauem fieri sæpe videmus. Cùm ergo musculorum mouentium thoracem vires validæ sunt , aut paucus aer mouetur,aut multus:& paucus aut multus,duobus modis dicuntur , aut absolutè, aut ad vires facta collatione,si vires validæ multum aerem moueant, quem non valent celeriter expellere,vox magna fiet,atque grauis. Si verò validæ vires multū aerem moueant, qui ad vires collatus non est multus, sed potest ab ipsis vehementius propelli,vox magna erit,sed acuta , quamuis ex electione grauis fieri possit. Pauco autem aere moto, quod euenit viribus valētibus,atque angustis existentibus meatibus,vox fiet parua, sed acuta,ob motus aeris celeritatem. Nam viribus validis existentibus & aere pauco,celeriter expelletur,nisi ex electione tardè eam mouere velit qui vocem mittit. Quòd si inualidæ fuerint vires,ac multum moueant aerem,ad vires collatum,vox fiet magna, sed grauis: si paucum,aut is erit paucus ad vires collatus,& fiet vox acuta, quamuis ex electione posset fieri grauis. Si simpliciter fuerit paruus aer, vox parua semper erit:acuta verò vbi & possit & velit emittens eam celeriter mittere. Vtcunque autē pauco existente aere parua erit vox. Ex his fit vocem puerorū, & fœminarum acutam esse:quoniam pueri paucū mouent aerem ob meatuū angustiam: fœminæ quoniā earum vires paucū mouent aerem,quē tamen vehementius mouēt:quare ipsum probè superant. Pari quoque ratione senes paucū aerem mouentes vocē edunt acutā,pueris similem,quāuis ætatibus aduersi. Pueri tamen aliquatenus quoque puellæ,cum ad pubertatē accedunt,asperam & inæqualē mittunt vocē,quod τραγίζειν,hoc est hircire dicunt. Deinde in adolescentia & iuuētute grauiorē ipsam reddūt,multo aere per ampliores meatus tardius moto. Castrati quoque in fœminas mutātur:quoniā vires mouendi multū aerem amittūt, aut nunquàm eas assequuntur:paucū verò vehementius mouēt,& celeritas motus vocem efficit acutā. Indigna tamen est Arist. sapientia,ratio ab ipso tradita. Testes nanque appensos esse putauit eius vsus tantūmodo gratia,vt tenderent meatus originis,& vires neruosas cordis;quibus exectis omnia relaxantur,& contentionē amittunt,quemadmodum & textrices,quas leuas vocant,appendent telis,vt stamina intendāt,quibus amotis laxantur. Probauimus siquidem testium vsum latè suprà cap. de membris. Quod diximus tamen de mutatione vocum per ætates, & sexus in vitulis,& vaccis diuersum est, easdem tamen habet quas diximus causas. Vituli nanque vocem edunt grauiorem tauris,& vaccæ similiter. Quoniam vituli maiorem aeris copiam mouēt,quàm vt ab ipsis celeriter possit propelli,vaccæ quoque imbecillam habēt mouendi aerem facultatem,& multum mouent ob meatuū amplitudinem. Tauri tamen vires habent valentes & multum aerem mouent,sed celeriter,quod ad vocis acumen necessariū & accommodatum est. Iam verò tempus instat, vt ad facultatem odoratiuam accedamus, quam Græci ὄσφρησιν appellant,vna communi voce significantes cognitionem odorum,& facultatem

eos cogn

Animalia bruta vocibus cōceptus suos exprimunt.

Vox an deducat similitudinem conceptus.

Vocis differentiæ.

Vocis mutationes per ætates & sexus.

Aristot. lapsus.

De olfactu.

eos cognoſcentem,cuius cognitio eſt munus. Hæc quemadmodum & omnes aliæ animales facultates ſentientes functiones ſuas exercet in organo, debito accedente temperamento. Præcedit autem is dignitate & organi atque obiecti tenuitate guſtum, & tactum. Id itaque organum primo loco ſe offert inquirendum:deinde verò quod ſit huius facultatis obiectum. De organo olfactus Ariſtotel.lib.2.de Anima,cap.9.inquit:Sic igitur & inſtrumentum olfactus in hiſce quidem, quæ non reſpirant, velamine caret, perinde atque oculus durus,vt diximus. In his autem quæ ſuſcipiunt aerem, habet velamen,quod cum reſpirant aperitur venis,meatibusq; diſtentis. Eadem ferè lib.de Senſu & ſenſili.cap.5. quibus in locis velamen quoddam præpoſitum eſſe organo olfactus ſtatuit,in reſpirantibus animalibus : quoniam ſenſum odoratus habent molliorem, in quibus tamen durior eſt,quæ non reſpirant, non fuit id velamen neceſſarium, quemadmodum & in oculis natura machinata eſt. Animalibus nanque quibus oculi ſunt molliores & ad patiendum aptiores,palpebras addidit,tutelæ gratia,quas eis qui oculos habent duriores non tribuit. Itaque piſces odorant ſine reſpiratione,& quædam ex terrenis animalibus, quæ herbarũ aut ſeminum ſuffitus fugat:illa nanque quamuis aerem non trahant,ſuffitum perſentiũt:quæ verò reſpirant,inſpiratione velamen præpoſitum dimouent,atque odores narium foraminibus ſentiunt.Vt autem cum Gale.loquamur, hæc rectè quidem Ariſtot.dicta ſunt:attamen neque ſatis mentem ſuam aperuit, neque ex eius verbis nobis notum reliquit,quo in loco organum eſt odorandi, an in intimis narium meatibus,an in cerebro,an in ſubiecta prædicto velamini parte,quæ aut membrana ſit,aut neruus,aut caro. Quæ Gale.noſter philoſophus maximus, & naturæ rerum diligentiſsimus indagator,luce clariora reddit,libro de organo odoratus, & lib.8. de Vſu part. A quibus locis nos quædam breui colligemus, ad noſtrũ hoc inſtitutum apprimè neceſſaria. In animalibus ſiquidem reſpirantibus hæc erit via inquirendi organum olfactus:is enim aut erit in naribus aut extimis,aut intimis,aut in palato & gutture,aut in foraminibus oſsis ἠθμοειδῆ, & σπογγοειδῆ, id eſt ad cribri, aut ſpongiæ ſpeciem facti,aut in ipſo cerebro. In naribus quidem non erit:nam ſi odorem quempiam naribus ipſis admoueas,aut odorato vnguento intimas ipſas nares illinias,odorem nõ ſenties,niſi inſpiraueris:non ergo in ipſis exiſtit organum.Præterea ſi quis in cubiculo ſuffitibus pleno includatur,niſi inſpirauerit, atque impetu quodã aerem traxerit,odorem non ſentiet,quamuis totas nares permeet ſuffitus:idem quoque eueniet, ſi quis fiſtula alteri per nares odores inſufflauerit:eos nanque intimas adhuc partes attingentes, niſi inſpirauerit,non ſentiet. In palato verò & gutture id organũ non eſt: nam ſi compreſſis naribus quoduis odoratum ori,palato,& gutturi inſtilles, odoris ſenſum non excitabis:quemadmodum neque ſitu hæc eadem ad oſſa perforata,& membranam foraminulentam admoueris, veluti vbi impulſa fuerint fiſtula per nares, vel per os tuſsi impellantur ad ea loca.Fiet igitur,vt organum interius lateat,quo ſentimus odores,idque non aliter excitetur ab ipſis,quàm aere vehemẽtius attracto. Sunt nanque duo narium foramina ſepto quodam diuiſa:eorum quodlibet ſupra media naſi loca in duas partes diuiditur,quarum altera tendit ad intimam oris partem,altera recta ad cerebri anteriorem ventrem aſcendit. Hæc duo foramina ad duas interiores cerebri partes deducuntur,quæ ad mamillarum ſpeciem ab ipſa cerebri ſubſtantia exoriuntur: ſunt autem oblongæ & concauæ,ad eandem caluariæ partem,quæ naribus copulatur.Eo tamen loco oſſa coli ſimilia quæ ἠθμοειδῆ diximus,conſiſtunt. Foramina verò membrana quadam tegũtur foraminulenta,ac cribrata,quæ eiuſdem naturæ eſt cum ea quæ nares tegit, ſed tenuior. Nam narium membrana craſsior eſt atque terrena, communis etiam & continua eſt membranæ quæ obducitur palato,faucibus,linguæ,& ventriculo.Prædicta perforata membrana per coryzas,mucos & craſſa excrementa deſcendere permittit, & per ſternutamenta aere vehementer impulſo excrementa capitis eiſdem meatibus percolantur. Pariter & cerebrum contractum aerem per ea foramina ducit,& effuſum excernit, trahitur autem attemperamenti ratione, & quoniam aer inſpiratus materiam præſtat ſpiritui animali. Tunc igitur odores ſentimus, cùm inſpiratus aer, contracto cerebro impetu ducitur per foraminulentam membranam,& ad cerebrum trahitur odore mixto:ſentitur autem in organo odoratus.Id verò eſt cerebri pars illa,quæ ſingulis naribus vna reſpondet,à cerebro explanata,longa,& caua:ad quam odores perduci prçter dicta atteſtatur, quòd capitis dolores calidos, in cerebri exuſtionibus, roſarum odor ſanet, quod non fieret,niſi ad cerebrum odor is infrigidans perduceretur.Docent quoque id medicamenta naribus attracta,quorum vi,lethargici morbi ſanantur à multa pituita re purgato cerebro. Teſtatur hoc idem Gale.lib.3.de Locis patientibus, cap.11.dicens:Vbi olfaciendi vis læditur,non eorum meatuum qui in naribus conſpiciuntur, ſed vel anteriorum

Odoratus organum ex Ariſtot.

Ariſtot.non ſatis mentem ſuam explanauit.

Odoratus organum ex Galeno.

Organum odoratus ex partium conſtructione diſquiritur.

teriorum cerebri ventriculorum,cùm intemperantia quadam afficiuntur, noxa est,aut eorum meatuum, quæ ethmoides vocantur,si aliquando obturantur:siquidem odoratorum sensus in prioribus cerebri finibus perfici,elatis ad ipsos per coli foramina vapo ribus,quemadmodum in eo libro quem de olfactus sensorio conscripsimus,iam declaratum est. Idem etiam lib.7.de Plac.Hippocr.& Plato. At Auerrois veritatis expugnator impudens lib.2.Collectionum,cap.17.contra Galen.probare nititur, organum olfactus esse in naribus. Nam si olfactus organum esset,in explantationibus illis, quæ de substantia cerebri procedunt (inquit)odores possemus percipere naribus obstructis,vbi per eos odores traheremus : quoniam via ab ore ad cerebrum adhuc patet. Rursus sequeretur (inquit) quòd animalia non respirãtia,non olfacerent,quod putaret ipse:quoniam non traherent aerem ad cerebrum vsque. Quantum autem valeant hæ rationes, facile constat. Nam quod primò dixit, sequi vt odores per os attracti percipi possent, id non sequitur. Quoniam possent non pertingere anteriorem illam cerebri partem: quòd si ipsam pertingant,non negamus odores quandoque per os attractos vehementius,aut ad cerebrum copiose effumantes percipi posse. Quoniam tamen inspiratione maiori vehementia trahitur aer, & perforatam membranam permeans melius eas cerebri partes pertingit,atque impetu tractus magis immutat,per nares melius,inspirantes odores percipimus. Quod tamen de non inspirantibus animalibus refert, diximus ea operculum illud perforatum non habere,sed odores statim ad cerebrum deduci. Quod si Auerrois Aristot.mentem aduertisset,nosset quidem ipsum voluisse, organum olfactus in cerebro existere. Quamuis etiam Galen. id Aristotelem indistinctum reliquisse ferat,quoniam non docuerit via quapiam organum olfactus inuenire : mentem tamen suam Aristot.aperuit lib.de sensu & sensili, cap.2.dicens : Quocirca & peculiare sensorium olfactus in cerebro situm est:nam rei frigidæ materia, potentia calida est, sed de obiecto sensus olfactus iam agamus quod Aristot.lib.de sensu & sensili igneum esse dixit,cap.2.atque ratione confirmat dicens : Odor autem non nisi fumida exhalatio existit,quæ profectò ignea est, quocirca & peculiare sensorium olfactus, in cerebro situm est:nam rei frigidæ materia potentia calida est. Primum notum est, ipsum asseruisse odores igneos esse:secundum autem, ratio quædam est, qua probat odorem talem esse: quoniam sensus talis est potentia,quale sensibile est actu:sensus autem olfactus in cerebro est:cerebrum ergo tale est potentia qualis odor actu:sed cerebrum frigidæ & humidæ naturæ est:ergo odor calidæ & siccæ:hæc autem est ignea natura. Plato verò in Timæo,qui simul cum Empedocle visum tribuit igni,olfactum dicit esse medium aeris & aquæ,atque odorem,inquit nanque : Dum enim aqua in aerem aerq; in aquam mutatur,medij extiterunt odores vniuersi, is vapor siue fumosa exhalatio à rebus odoratis manat,in quibusdam parua,in aliis copiosa, pro ratione odoratæ substantiæ. Quamobrem vbi proxime odorata naribus admouentur, fumus ipse siue vapor,organũ vsque pertingit:vbi verò longius absit,vltra id spaciũ ad quod exhalatio, siue vapor pertingit,odor sine substantia perducitur.Expanditur autẽ qualitas ipsa spiritualis in aere, quem quandoque ad adeò magnam distantiam peruenire quidam ferunt, vt credi non posset,substantiam rei odoratæ effusam,quamuis tota exhalasset,ad eum peruenisse locum. Præter id quòd odores in aqua sentiuntur,& per aquam sese fundunt:cùm tamen non sit substantia,quæ aquam peruadit:diuideret enim ipsam,quod non fit.Per aquam tamen odores effundi notum euadit:quoniam pisces odores appræhendunt,ex Aristo. lib.4.de histor.animalium,cap.8.quibusdam experimentis id suadente. Non enim omnia piscium genera eisdem escis capiuntur agnitione odoris. Nam fœtida quibusdam accommodantur,quæ alij omnino recusant. Et pisces ab specubus excludere volentes, fauces specus odoribus illinunt. Rursus carunculas sepiarum deustas quidam hamis affigunt:ita enim fit,vt odore ipsarum,pisces auidius accedant. Quamuis autem,vt diximus,odoratus organum, quod in cerebro situm est, odores per aerem & aquam diffusos sentiat,& eorum sit odorandi potentia.lib. tamen de Anima 2.cap.8.Aristot. olfactum esse dixit,odorabilis,& inodorabilis quemadmodum & visus est visibilis,& inuisibilis,auditus audibilis,& inaudibilis,gustus gustabilis & non gustabilis:at difficilis res est,& pari modo dubia in quouis sensu. Nam quod inodorabile est,odoratum mouere non potest,quemadmodum,& quod inuisibile est,visum non mouet. Non ergo est visus inuisibilis,aut odoratus inodorabilis. Verùm Aristot.loco citato dubium id soluere videtur. Quoniam inodorabile dicitur,inquit,& quod omnino odore caret, neque vnquam odorem habere potest,& quod ægrè odoratur: quoniam remissum habet odorem,& quod tetrum mittit odorem. Quemadmodum & de visibili & reliquis sensilibus dici potest,est enim inuisibile,quod omnino colore & luce caret,& funditus videri non

Auerrois de organo odoratus.

Odoris natura ex Aristotel.

Plato de odore.

Odor cum exhalatione & sine ipsa producitur.

Pisces olfaciunt.

Visus uisibilis & inuisibilis.

deri non poteſt,& quod ægrè videtur:quoniã parum viſibile eſt;aut quod adeò excellens viſibile eſt, vt viſus difficile ferat eius præſentiam. Inuiſibile & inodorabile primo modo à ſenſibus ipſis non percipiuntur,ſed ex accidenti tantùm,quatenus media ſunt quibus interiores ſenſus priuationes eas percipiant. Nulla enim priuatio mera ſenſum mouet: inuiſibile tamen quod parum videri poteſt, aut quod excedit potentiam, & inoderabile quod ægrè odoratur,aut tetrum odorem à ſe mittit, ad ſenſum viſus, & olfactus attinent,horumque inuiſibilium, & inodorabilium ſunt viſus, & odoratus. Hac ratione Themiſtius dixit,ea quæ viſibilia ſunt,vt priuationes,per accidens videri, vt nox, ſomnus: tenebram tamen videri, ſed ægrè. Cæterùm non paruam dubitandi occaſionem nobis præbet Ariſtot.libr.2.de Anima.cap.8.cùm de olfactus humani perfectione loquitur. Inquit enim,non adeò facilè pronuntiari poſſe ea quæ ad olfactum & odores attinent,vt quæ de viſu & viſibili,auditu & audibili:& cauſam addit,dicens: Cuius cauſa eſt,nos non habere hunc ſenſum exactum, ſed inferiorem complurium animalium ſenſu:remiſsè namque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit abſque dolore,vel voluptate,propterea quòd ſenſus inſtrumentum huiuſce non eſt exactum atque perfectum: atque conſentaneum eſt rationi, tam animalium ea quæ oculos habent,ſic ſentire colores,vt non eorum percipiant differentias, niſi terrore & contrario ipſius,quàm hominum genus odores. Et libro de Senſu & ſenſili,cap.4.inquit: Cuius cauſa eſt nos habere olfactum cæterorum animalium olfactu inferiorem, & omnium ſenſuum qui in nobis ipſis ſunt,ſtupidiſsimum. Quantum tamen veritatis id habeat, quantumque homo olfactu ſuperet,aut ſuperetur ab aliis animalibus,in præſenti loco diſſerere dignum duximus. Cuius dubij ſolutio ex generali altero quæſito pendet, an homo omnium animalium perfectiſsimas edat actiones. Rurſus hoc alterum habet adiunctum,an homo temperatus perfectiores exerceat actiones omnes hominibus diſtemperatis. Primùm igitur humanas actiones comparabimus actionibus brutorum, deinde humanis. Animaduerſione tamen dignum eſt, quòd motus & actiones omnes duplicem poſſunt habere perfectionem,eſſentialem,& accidentalem,duplicem quoque nos habebimus diſtinctionem. Nam motus localis perfectionem habet ex genere, quæ ſibi ad eſſentiam attinet,ac perinde ipſum motu alterationis dicimus magis, aut minus perfectum:& perfectionem habet accidentalem, quæ in celeritate & tarditate conſiſtit, ob quam aliis motibus localibus intra ſpeciẽ confertur: pari modo viſionem albedinis in oculo Platonis & Socratis,quæ ex accidenti differunt, conferimus intenſione & remiſsione: referimus quoque viſionem auditioni,à qua eſſentia differt:diuerſam enim ſortitur eſſentialem perfectionem. Quòd ſi quis credat viſiones, & ſenſationes eorundem obiectorum ſpecie,eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus animalibus,vt viſionem albedinis in homine & bruto,is facilè iudicabit, viſum,auditum,& olfactum, bruti & hominis,id eſt actiones dictas, æqualem habere eſſentialem perfectionem, vbi eiuſdem fuerint obiecti in ſpecie:ſed adhuc maneret dubium de potentiæ viſoriæ, auditoriæ & odoratiuæ perfectione eſſentiali, dubium quoque erit de perfectione accidentali. Nos autem dicemus ſenſationes humanas & brutorum circa idem obiectum non differre ſpecie, potentias tamen à potentijs ſpecie ſeiungi: nempe viſiuam humanam,quæ aut anima ipſa eſt,aut animæ vis. Quod tamen affirmamus,eſt viſiuam humanam à viſiua facultate bruti ſpecie differre,non tamen viſionem humanam à viſione bruti, vbi ſint eiuſdem obiecti numero, aut ſpecie, idem de aliis potentiis & actionibus volumus. Poterunt ergo hominum& brutorum potentiæ conferri,atque actiones in eſſentiali,& in accidentaria perfectione. Quòd ſi in perfectione eſſentiali duo motus,aut duæ actiones conferantur,ſi motus terminum habent,qui motu conquiritur,aut generatur, perfectio eſſentialis illius motus,ex termino conquiſito cognoſcitur. Nam motus ad calorẽ perfectior eſt motu ad frigiditatẽ,quo calor perfectior eſt frigore. Et motus ſurſum motu deorſum eſt perfectior, quo terminus termino perfectior eſt. Nam & ſpecies & perfectio motus à termino ſumitur: in actionibus verò quibus nihil conquiritur, ſed actione tantùm conſiſtunt,vt ſenſuũ actiones apud Ariſto.2.lib.de Anima,perfectio ex obiecto deſumitur. ſi verò inter actionem ſenſus aut intellectus,& obiectum, notitiam mediare dixeris,nihil refert,ſiquidem eiuſdẽ quoq; perfectionem ex conquiſito,nempe obiecto aſſequemur. Ea propter intellectionem ſenſatione dicemus perfectiorem:nam intellectio ad vniuerſale terminatur,atq; immateriale, ſenſus verò ad materiale & ſingulare,ſic & viſio,tactione:nam color prima quauis qualitate perfectior eſt,& viſio ad colorem,tactio ad calorem terminatur. Rurſus illas actiones quæ ſpiritalibus & immaterialibus magis accedunt,dicimus perfectiores ex ſpecie & eſſentia. Quare intellectio primum habet locum,quod plus diuinis actionibus accedit: æſtimatio deinde, hanc

Olfactus humani perfectio inquiritur.

Actiones omnes an homo perfectiſsimas edat.

Motuũ perfectio accidentalis.

Actionum perfectio.

sequitur imaginatio, & hanc visio, deinde auditio, præterea odoratio, hanc sequitur saporum sensio, vltimo loco tactio. Cordis verò affectiones post imaginationẽ sequuntur, ante sensuum exteriorum actiones, & postremò sunt actiones cõcupiscibilis facultatis quibusdam sane sola actione consistentibus, vt excretio quibusdam aliquid conquirentibus, vt tractione & appositione. Quibusdã aliquid producentibus vt coctione, & nutritione, & assimilatione. Si igitur in actionibus quidpiam aut conquiritur, aut generatur, perfectio essentialis ipsarum ex conquisito aut genito sumetur, in quibus tamen nihil tale cõquiritur, aut generatur, ex obiecto quod in actione attingitur perfectio sumetur: vnde fiet vt visio albedinis in homine & bruto non differant specie, differunt tamen visio albedinis, & nigredinis, siue in vno, siue in diuersis fuerint oculis. Quod si ita est actionũ perfectionem essentialem, vt diximus ex termino conquisito, aut genito, aut ex obiecto sumi, siue actiones ab eodem homine, siue à diuersis, siue ab homine & bruto procedant, hoc vnum tantùm coniectari necessum erit: nempe quãtæ perfectionis sit id in quod actio finitur, eruntque nonnullæ actiones humanæ sibi similibus in brutis collatæ æquè perfectæ essentialiter. Hæc verò conferri poterunt in accidentali perfectione, quæ in motibus & actionibus sumitur ex celeritate, vehementia, & obiecti attingentia. Quamobrem visionem aquilæ, odorationem canis, auditionem apri, perfectiores sibi similibus in homine dicemus, quòd per eas bruta melius sua attingant obiecta. Melius enim videre est longius, & perspicacius videri, & minutiora visibilia percipere: quod aquilæ conuenit, vbi homini conferatur: idem de auditu & apro, & olfactu, & cane. Quòd si duæ animales, aut naturales actiones cõferantur, quarum altera celeritate alteram superet, & ab ea in obiecti attingentia, aut assecutione superetur, magis perfectã eam dicemus, qua magis obiectũ attingimus, aut perfectius est quod generat. Exemplum est coctio carnis in ventre leonis, & hominis: celerius enim in ventre leonis perficitur: homo verò obiectum perfectius generat, quare coctio in ventre hominis perfectior erit. Nam chylus melior est in homine genitus. Posses quoque affirmare chylum in humano vẽtre genitum specie perfectiorẽ, atque essentialem arguere perfectionem ex eo. Sed idem dictum existima, si coctionem temperati ventris coctioni calidioris conferas: nam calidior citius finem attinget, temperatus perfectius, & melius. Meritò igitur Arist. dixit, lib. de Sensu & sensili, sensum olfactus esse in nobis, reliquis animalibus inferiorem, & nobis ipsis stupidissimum. Quoniam non tantùm à sui similibus in brutis vincitur, sed ab aliis humanis in obiecti attingentia: tactum enim exactissimũ habet homo: quoniã optimam sortitur ex elementis temperaturam, à qua depẽdet tactus synceritas. Diximus enim hominis temperaturã optimã esse, in vniuersa substantia mediã: nec tamen id contrariũ est his quæ diximus de sensuum perfectione: nempe tactum esse omnium sensuum inferiorem, atque odoratum esse medium: quia imperfectiorẽ visu, & auditu, & perfectiorẽ gustu & tactu. Nam cùm hæc ordine statuimus, perfectiorem sensum appellamus eum, qui nos plura docet, & qui immaterialior est: cùm verò ipsum olfactum dicimus cum Aristo. inferiorem aliis, id est, quoniam in proprij obiecti consecutione est imbecillior, quemadmodum & inferior est aliis sibi similibus in brutis. Vt ergo diximus accidentali perfectione, quasdam brutorũ actiones sibi similibus humanis esse perfectiores, ita & quosdam sensus brutorum ex accidenti magis perfectos esse dicemus. Idem quoque dicemus fieri in humana specie facta diuersarum temperaturarum collatione. Nam hominis siccioris odoratio potest esse intensior quàm temperati, & auditio hominis habẽtis organum magis tenue, & aereum magis, poterit esse intensior, quàm auditio temperati, & quæ melius obiectum attingat. quemadmodum qui oculos habuerit ad aquilinos inclinantes, minutiora, & distantiora quàm temperatus attinget. Pari perfectionis specie ipsam facultatem visiuam aquilæ, perfectiorem humana dicemus, & hominis distemperati, quàm temperati. Attinet autem hæc perfectio ad obiecti consequutionem meliorem, quæ actioni est accidentalis. Cæterùm Galen. lib. Artis medic. cap. 8. enarrans signa optimæ constitutionis corporis, adiecit operationum perfectionem: cùm autem hæc non sit accidentalis, vt dixi: nam plures actiones distemperatorum accidentaliter sunt perfectiores: essentialiter verò sunt æquè perfectæ: expedit veritatem breui explanare, & Galeni mentem. Nam & libro secundo de Temperamentis, scripsit signa temperatissimi hominis dicens: omnésque vt in summa dicam, tum naturales, tum animales inculpatas habet. Explicuit sanè lib. 2. de Temper. quas optimas actiones in temperatissimo corpore esse velit, dicens, Quæ verò animaliũ speciebus notantur, actionis perfectione, quæ cuique sit conueniẽns iudicantur. conuenit autem homini, vt sit sapientissimus, cani vt mitissimus sit, pariter & fortissimus: leoni vt tantũ sit fortissimus, sicuti & oui, vt tantùm

Motuum & actionũ perfectio accidentalis.

Olfactus hominibus inferior aliis.

Assertio de potẽtiarum accidentali perfectione

sit mitissima. Quapropter intelligere oportet Galen. velle in quibusdã actionibus temperatissimum corpus habere summam perfectionem, vti in prudentia, cui adiunges æstimandi vim, à qua sapientia & prudentia manant, & concoquendi munus, & generandi carnem & reliqua membra: habet quoque & pulsus validissimos verùm hæc perfectio accidentalis est. In aliis tamen id seruare quod ad optimas animi functiones exigitur, quas optimas & præcipuas intelligimus, vt æstimationem, prudentiam & iudicium. sic enim in libro 1. de Temper. loco citato, cùm prætulisset in homine tẽperato sapientiam, addidit de corporis actionibus: iam verò quòd corporis actiones consentientes animi moribus esse oporteat, Aristoteli monstratum est: respondent autẽ animi moribus humanis, actiones corporis inculpatæ omnes: non tamen extremè validæ, ac perinde lib. 2. parte citata, de eisdem actionibus dixit: omnésque vt semel dicam, tam naturales quàm animales virtutes inculpatas habet. itaque quamuis nonnullas optimas & extremè tales habeat actiones corpus temperatum, alias habebit inculpatas, & magis præcipuis probè respondentes. quod erit satis. Sed tamen relinquitur dubium de perfectione essentiali facultatum, an odoratiua facultas humana sit minus quàm canis perfecta essentialiter, cùm canis vis odoratiua suum obiectum melius consequatur: ad quod respondemus, quòd in facultatibus diuersi generis non aliter probari potest melius, essentialis perfectio, quàm ex spiritali actione. Quæ enim plus accedunt intellectui, & spiritali illi substantiæ, perfectiores sunt: item & quæ plures species rerum à superioribus sensibus & anima noscendarum ministrant, vt de visu Aristot. notat lib. de Sensu & sensili. Vbi tamen sensus eiusdem generis fuerint, vt duo auditus, aut duo visus, in duobus animalibus eiusdem speciei, nulla erit essentialis differentia, ac nullus eorũ erit altero essentialiter perfectior. Si tamen fiat collatio sensus humani ad alterum sui generis in bruto, id est quod venit modò exponendum, à quo tota quæstio fuit suborta, an visiua facultas aquilæ sit sit perfectior visiua humana, & olfactiua canis sit olfactiua humana essentialiter perfectior. Ad quam respondemus, omnes sensus humanos sibi similibus brutorum esse essentialiter perfectiores. Diximus enim essentialem perfectionẽ non aliter probari quàm ex spiritali substantia, & cognitione obiectorum, quæ hominibus magis quàm brutis insunt: & ex assecutione obiectorum multorum: quoniam per eorum assecutionem facultas plura nos docet, sed humana facultas, sentiens, quæcunque ipsa fuerit, plurium specierum rerum cognoscibilium nos certificat: erit ergo essentialiter perfectior. Quod in odoratiua facultate notum est: siquidem per ipsam multas odorum species deprehendit homo, quas bruta comprehendere non valent: odores enim qui delectant tantùm, & nutritioni nullatenus proficiunt, solus cõcipit homo. Vt enim Aristo. docet lib. de sensu & sensili, odores duorum generũ sunt: nam quidam ex accidenti delectant, quia sunt saporum affectiones, atque delectant appetentes, & cibis carentes: plenos verò contristant, & fastidio sunt: quoniam alimenti gratia tantummodo delectant. Sunt alij odores delectantes, sui tantùm ratione, qui voluptifici sunt, quales qui à floribus expirant, quibus accedunt qui à gummis, & succis effumant. Primum odorum genus omnibus commune est: ab hominibus nanque & brutis sentitur: Secundum verò à solis hominibus, qui delectantes odores rerum alitioni omnino inutiles sentiunt: quinimo & eos qui cùm ex se delectant, alitioni obsunt: dixerat enim Stratis, Euripidem taxans, Ne misceas vnguentum vbi lentes coquis. Quamuis postea nimia consuetudine ducti homines cibis odores immisceãt, vt ambos sensus vnà delectent. Quòd si bruta odores aliquos sentiant qui alimentorũ non sunt, vti odorem heri, aut vestium suarum, hi non sunt delectantes, neque plures alias delectantium species agnoscunt, ac perinde homines plures species odorabilium attingunt. Nec tamen nos adeò generalem, vt Arist. sententiã asserimus, nam cati calamenthi odore delectantur, & quidam alij bestiolas quasdam fugant, sed multa esse odorum genera quæ à brutis non cognoscuntur, affirmamus, quæ tamẽ hominibus nota sunt. Adhibet quoque Aristotel. causam quare hominibus familiares sunt hi odores delectantes. Quoniam, inquit, cùm cerebrum hominis frigidissimum sit, tales diuaporationes odorum, quia calidæ, attemperamento cerebri prosunt. Nos tamen eam rationem non putamus in vniuersum validam esse. Nam quidam sunt odores infrigidantes, vt santalorum, & violarum, & rosarum: quos tamen sentimus delectabiles: neque tamen alimento seruientes, qui sunt homini peculiares. Rursus nulla ratione cerebrum attemperare possunt, quæ fœtida sunt, & cerebro inimica, ac summopere noxia & sentiuntur, non tamen alimenti gratia. Quare homini familiares erunt tales odores, non communes beluis. Quòd si de prauis odoribus dixeris eos esse beluis cõmunes; quoniã praui odores quasdam fugant bestiolas: atque Aristotelem homini peculiares delectantes so-

Facultates in essentiali perfectione conferũtur.

Sensus humani an sint brutorum perfectiores.

Odores duorũ generũ.

Stratis Ari. autore.

lum esse dixisse. De frigidis odoribus ratio Aristotelem confutat. Quare si alterationis ratione sentiri ab homine prædictos odores cōtendit Aristot. non quoniam cerebrum frigidum, eos prodesse testetur decet, sed quoniam humidum omnes autem prædicti odores sicci sunt, siue calefacientes, siue infrigidantes. At nos in vniuersum asseremus eam esse odoratiuæ potentiæ hominis perfectionem, vt omnium odorum species possit percipere, quod perfectioni essentiali potentiæ est adscribendum. Neque aliàs melius coniectabilem esse putamus essentialem potentiæ cuiusuis sentientis perfectionem. Sed ad nostrum institutum redeamus. Verum nanque esse affirmamus cum Aristot. perfectionem potentiæ non ex intensione sumi, sed ex differentiis eorum, quæ potentia depræhenduntur. Quod ipse docet lib. 5. de generatione ani. cap. 1. & 2. in primo namque dixit acutè cernere, vt audire & olfacere duobus modis dici, aut quoniam à longè cernimus, aut quoniam rerum differentias cernimus: causam tamen acutè cernendi, ita vt à longè cernimus, refert in oculi positu consistere, & superciliis. Quòd tamen species diuersæ colorum cernantur, dicit ad oculi synceritatem attinere, quēadmodum in veste mundissima macula quæque conspicua est. Hoc ergo modo humanam potentiam videndi, acutius cernere dicemus, & olfaciendi melius olfacere, ac potentiam olfactiuam perfectiorem, quàm aliorum animalium, quoniam plures odorabilium differentias percipiat. Et rursus cap. 2. idem de olfactu & auditu refert, quod de visu affirmauerat, atque addit, Homo pro magnitudine minimè ferè omnium animaliū procul sentire potest, cum tamen differentiarum sensu maximè omnium valeat: cuius rei causa est, quòd sensorium syncerum, minimeq; terrenum, corpulentúmve obtinet, cutē etiam tenuissimam præ cæteris animalibus homo suapte natura pro magnitudine habet. Quemadmodum itaque duobus sensibus in vno homine collatis minus materialem diximus, magis perfectum, specie, & essentia: ita modò cum Aristot. vbi sensus aliquis humanus, simili in bruto conferatur, minus materialem specie dicemus perfectiorem: minus materiales autem humanos sensus Aristotel. testatur in hoc loco. vnde differentiarum plurium sensilium cognitio manat, quæ sensibus humanis inest. Potentia verò id audiendum, ob organa humana læsa, aut præpedita: in singulis autē sensibus ita perfectio ex speciebus cognitorum probabitur. Visiua humana multas colorum species depræhendit, quas aquila non assequetur, vt sunt mixti, & medij colores. Adde etiam rerum figuras, & situs. Auditus quoque innumeras compræhendit consonantias, & musicam harmoniam: quæ omnia sensus brutorum effugiunt, de odoratu iam diximus. De gustu verò non dubitandum multas simplicium & mixtorum saporū species homini esse peculiares, quas bruta non noscunt. De tactu verò quid dicam? Is enim hominibus optimus inest, qui primas omnes qualitates agnoscit, & secundas vt duritiē, mollitiem, asperitatem, læuorem, & in his multas alias species, & leuitatē ac grauitatem, & multos dolorum modos, vt distendentem, grauantem, pulsantem, mordentem. Rursus diuersissimas figurarum species tactus agnoscit, ita vt cæci visi sint, quos in distinguendis nummis & eorū valoribus tactus nūquam fefellit. Quid multa? humanus tactus contractionem pulsus cognoscit, & in vnica distensione, vt inquit Galen. tres & quatuor inæqualitatis differentias: in aliis tamen facultatibus, vbi singulas volueris percurrere, perfectionē essentialem maiorem in hominibus inuenies, ex magis spiritali substantia, & plurium specierum obiectorum assecutione, & in internis facultatibus, est notius, quàm vt nostra egeat explanatione. Accedet quoque noster ratiocinandi modus, quo docuimus libr. 1. Prog. in expositione 19. probare specificam differentiā facultatum, apud Peripateticos recipiendus. Is verò est negatiuus. Si nanque potentia odoratiua humana potest formare cognitionē odoris florum, & potentia odoratiua bruti eam cognitionem formare non potest, neque similem in specie, hæ potentiæ essentia, & specie differunt. Quod si essentialiter ex obiectorum cognitione modo dicto, differunt, & humana potest eorum habere notitiam, quorum brutum, & multorū potest, quorum brutum non potest, erit humana potētia bruti potentia perfectior in essentia. His quæ attinent ad sensum odoratus finē imponerem, nisi dubium videretur, quod Arist. lib. 2. de Anima. hunc in modum scripsit: Non enim sic patet quale quid sit odor, vt sonus, vt lumen, vt color, cuius causa est, nos non hebere hunc sensum exactum: sed inferiorem compluriū animalium sensu: remissè nanque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit absque dolore vel voluptate: propterea quòd sensus instrumentum huiusce non est exactum, atque perfectum. Verùm contra hanc sententiā ratio insurgit. Nam sensum gustus homo habet exactissimum: sed nihil gustamus sine voluptate aut dolore. Hoc dubium indissolutum prætermisit Themistius, dicens: Cur verò degustatis rebus statim voluptas, ægritudóve consequatur: quum tamen gustus homini sit absolutior

Acutè cernere duobus modis.

Odorata omnia an delectent aut contristent.

lutior & certior odoratu,neque Aristot.docuit,neque expositores attingunt. Itaque si verum est quod Aristot.dixit ob id odoratum nil sine dolore,aut delectatione sentire. quoniam non est is sensus exactus,neque perfectus,id in gustu fieri non deberet:quoniam gustum habent homines perfectum, nos quidem non omnino verum esse dicemus quod Themistius statuit. Non enim omnia quæ gustum mouent, delectant, aut tristitiam afferunt.Nam quædam insipida sunt,quorum sapor nullum dolorem infert, aut delectationem. Pariter etiam pinguia non omnes delectant, aut contristant. Iam quoque odores multi sunt,vt pinguium & insipidorum,& odor carnis animalis paulò antè occisi,qui nullam delectationem,aut dolorem inferunt.Quamobrem neque cum Aristot.neque cum Themistio consentimus. Non enim verũ est omnia quæ olfactum mouent dolorem inferre,aut delectationem : neque ob id delectationem mouere, aut tristitiam ea quæ olfactum mouent:quoniã sensus is imperfectus est. Dolorem tamen & delectationem in omni sensu moueri, & quare in quibusdam plus quàm in aliis, inferius explanabimus,cùm de tactu, & dolore agemus. Cùm verò differemus de gustu,saporũ differentias recensebimus,ad quas reducuntur differentiæ odorum. Quarto loco de sensu gustus agendum se offert : quoniam crassitudine olfactum sequitur, & Aristo.2.lib.de Anima,post olfactum eius meminit,etsi lib.de Sensu & sensili,de gustu prius egerit : quoniam ex differentiis saporum ad odorum cognitionem deuenimus: nos tamen propositum ordinem seruantes dicemus,gustus organũ esse linguam,atque palatum,quæ duæ partes à cerebro animalem facultatẽ per neruos suscipiunt. Quarta nanque neruorum à cerebro ortorum coniugatio ad palatum fertur:à tertia verò coniugatione neruorũ deducitur neruus,qui linguæ inseritur, ac eius membranæ sensum gustandi præbet,qui eo acrior est quàm sensus palati, quo linguæ membrana mollior est membrana palati,& tertium par neruorum, quarto. In his itaque gustus perficitur. Neruis nanque facultas gustandi temperamenti ratione tributa est : eis verò maximè qui ad extremam linguæ partem traducũtur. Inquit enim Aristo.lib.1.de Historia animaliũ cap.11.Inest pars sentiens saporem linguæ,vim istam sentiendi præcipuè obtinens parte sui primore. Nam si interiore tangat,minus sentiet. Exactissima itaque gustandi facultas in extrema lingua, ad digiti vnius latitudinem inest.Singulorum verò gustabilium naturam nunquam satis distinctam habemus,donec in ipsius cognitionẽ lingua atque palatum consentiant. Nam & est vna communis membrana quæ pertẽditur ori, linguæ,palato,faucibus,œsophago,& stomacho. Recipit quidẽ lingua à cerebro triplex neruorum genus, tribus animalibus functionibus seruiens. Nam in linguæ musculis nerui mouentes linguam inseruntur,& cuti pertẽditur neruus seruiens tactui,& tertius gustatorius:interim tamen dum quippiam degustamus, dentes id molliunt, & lingua per os & eius latera demutat, & palato sæpe applicat, nequid inexploratum subingrediatur ventrem. Neque enim id fieri posset sine magno animalis discrimine. Hanc ob rem simul mandimus,deuoluimus,& degustamus alimenta.Mandimus vtique vt non tantùm saporem externis partibus alimenti insidentem,sed & intimis dignoscamus:ne fortè intus lateat lethale quippiam : accedit etiam quòd attritione alimentum coctioni paratur : deuoluitur,vt exactius degustetur,& vt ab vtraque maxilla melius atteratur, & palato adplicetur ad perfectiorem dignotionem. Dignoscitur autem à sensu gustus, cuius munus est perpendere, quæ amica & familiaria sint nobis,quæ etiam inimica & aduersa. Sunt autem amica quæ nobiscum familiaritatem substantiæ habent,contraria his inimica. Quæ verò familiaritate substãtiæ nobiscum conueniunt,alitioni sunt opportuna. Qua ratione ea & saporem habent delectantem,& à nobis expetuntur auidè. Gustui quoque grata sunt: quoniam hic est sensus alimenti dictus,cuius temperamentum tale est, vt ipsum proficua,familiaria, amica, & vtilia delectent. Ea verò à nobis expetũtur,quæ delectant,maximè indigẽtibus nobis:tunc enim ab inopia & tristi sensu releuari cupimus.Desideramus autem non tantùm inopiã reparare,& alimenta substituere,quæ prædictam habeant familiaritatem,& quæ gustui talia sint,vt appetitum excitent, sed etiam quæ distemperatis ventris partibus occurrant. Cui negotio seruiunt quæ bibimus : quorum deglutitioni lingua cõsentit prægustato potu:neque enim fieri posse natura voluit,vt liquidum aut solidũ deglutiremus,aut lingua,aut fauces eidem muneri incumberent,nisi prius deglutiendum sese totũ intus & extra examinandum exponeret,linguæ atque palato. Præterito verò examine, quæ delectant trahuntur ab œsophago,impelluntur à lingua,& faucibus,dura quidem prius attrita, liquida statim degustata. Quoniam liquida primo occursu linguæ,& palato sese tota pandunt. Quæ verò gustui ingrata & aduersa sunt,statim respuimus,vel volẽtibus nobis ea deglutire. quod maximam mouet admirationem : quum deglutitio animalis actio sit,quare non

Sensus gustus.

Nerui gustus.

Mandimus quare.

Gustus munus.

Deglutitio liquidorum & solidorum.

Admirandi occasio.

deglutimus quæ volumus,& eligimus,si prauum sint sortita saporem,cùm tamen actio hæc animalis sit, quæ à voluntatis imperio procedat? Ducit quoque nos in maiorem admirationem, incitatque animum ad ingentes laudes,creatoris excelsi prædicandas, quòd magnum cibi bolum mansum deglutimus,& pilulam magnitudinis ciceris reiicimus,neque ipsam prius quàm atteramus deglutire valemus adhuc volẽtes,atque conantes. Quàm etiam difficilè & penè impossibile sit,nostræ imponere linguæ, & gutturi,cum pilulas dulci quadam induimus veste,quis non admiratur? Inest autem tactus linguæ gustui coniunctus,ita vt nihil gustari possit,quod non tangatur, & ambo sine externo medio sentiant. Ea quidem ratione gustus quidam tactus esse dicetur, quòd gustus tactione perficitur,hoc est immediata gustabilis applicatione. Adiacet autem saliua,non vt medium gustandi, sed vt quoddam ad gustum mouendum necessarium. Quæ enim gustum mouent,saliuæ miscentur ac comminuuntur,deinde linguam penitius inuadunt. Huius facultatis obiectum sapor est : at verò sapor qualitas quædam secunda,ex primorum elementorum concursu & actione nata, gustus de potentia in actum motiua. Generatur quidem sapor in mixtis rebus,vbi quandam elementorum temperiem assequantur, (elementa nanque sapore carent.) Nonnunquàm ipsis iuxta medium attemperatis qualitatibus,atque substantiis,nonnunquàm, quibusdam longo interuallo reliqua superantibus. Vnde fit, vt sapores quidam medij, quidam extremi fiãt:ac perinde sapor dulcis medius est & tẽperatissimus,acris verò extremus, quamuis immutatione dulcis & amarus extremi sint : dulcis siquidem extremè delectat,amarus verò summè cõtristat gustum. Nos verò rerum naturas atque ipsarum potentias conseruandi & corrumpendi corpus sequuti dicemus, dulcem saporem propè summam habere ex elementis temperaturam, & ob id nobis familiarissimũ. Est enim sapor ille magis gratus,qui magis delectat: ille verò magis delectat, qui gustus organum magis attemperat: talia sunt dulcia,calida parum,sed modicè humida,qualia decet esse quæ alitioni sunt opportuna : quoniam & sanguis & calor noster naturalis,præter id quòd temperata sunt,quadam ratione calida & humida habentur. Temperata itaque,& temperamento proxima dulcia sunt, & nobis familiaria, & quæ maximè omnium alunt. Sunt hæc omnia calida pro ratione dulcedinis:nam quæ sapores mixtos habẽt, mixtas possident naturas : pinguia verò paulominus calida sunt, ac paulominus appetuntur, & alunt. Quin & his qui acerbis vsi fuerunt, accommodatissima sunt gustumq; summè attemperant, & demulcent. Plures autem sunt saporum differentiæ, quas statuere & temperamentis distinguere hoc in loco instituimus. Harum primum locum tenet dulcis sapor,à quo ad extremum frigidum labũtur insipidus,acidus, austerus,acerbus. Ad calidum vero salsus, amarus,acris. Pinguis verò dulci valde cognatus est, vt enim Galen.inquit. Fortasse & pingue ipsum dulce est,& quidquid nutrit ex genere est dulcium. Omne enim quod alere potest,corpori alendo est familiare, & omne quod tale est,gustui gratum est. Id est quod Arist.dixit,quod sapit nutrit,quia quod sapit dulce est,& familiare. At verò non omnes cibi,quamuis dulces,sunt omnibus delectabiles: sed quemadmodum hominum temperamenta valde diuersa sunt,ita ciborum naturæ diuersæ sunt,& dulcia quædã sunt aliis calidiora,vt mel & saccharum. Rursus quoniam non omnes secundum naturam se habent,dum appetunt cibos:sed quidam sunt, qui præter inopiam alimenti patiuntur aliquam calidam, aut frigidam intemperiem : ita alimenta non tantum substantiæ ratione expetuntur, sed etiam qualitatis: Substantia namque refectionis gratia appetitur : intemperantiæ verò non naturales contraria appetunt,per quæ reparantur. Quapropter nonnulli sunt,qui non amant cibos quos alij auidissimè cupiunt,& quidam sunt,qui cibos non capiunt absque condimento, quos alij sine ipso valde cupiunt. In vniuersum tamen alimenta omnia dulcia esse debent, & pinguia dulcibus annumerantur,tantúmque nutriunt,quantum habent dulcedinis, quamuis alter sapor in ipsis dominetur. Hunc sequitur sapor insipidus : ἄποιον Græci dicũt,quasi qualitatis expers:cuius natura frigida est & humida & in vniuersum aquea & tenuis:quoniã horũ substantia minimè elaborata est à calore. Talis est aquæ sapor, vt inquit Gale.lib.4.de Simpl.medic.facul.cap.3. Talis etiã est sapor cucurbitæ. Acidus deinde sapor adhuc frigidior est, sed tenuis substantiæ. Verùm quoniã frigiditas crassam reddit substantiam,non est acetũ extremè frigidum. Nullum enim est exactè frigidum tenuiũ partium,inquit Galen.lib.4.de Simpl.medic.facult.cap.14.& lib.10 de Metho.meden. Acetum autem tenuissimas habet partes & quæ intimè partem cui admouetur penetrãt: verùm ipsum exactè frigidũ non est,sed partes habet calidas & si frigidis pauciores. Is sapor quibusdã natura inest,in quibus frigida elementa superant, & substantia tenuis est,vt limonibus & aranziis : quibusdam etiam sapor acidus inest,corruptione,

Gustus quidam tactus.

Sapor.

Sapor dulcis qua ratione medius & qua extremus.

Saporum species.

Dulcis sapor.

Sapor acidus.

ptione,vt vino, omnibus tamen ob frigiditatem:tantùm enim illis adest,in quibus elementa frigida superabundant,quamuis putredinis initium, atque generationis saporis acidi calor nonnunquàm fit:veluti mediata causa,& ex accidenti.Frigiditas tamen perpetuò per se,& nullo alio interueniente saporis acidi est causa,quamuis Alexāder Trallianus contrarium velit: sed nos in commentariis secundi libri de differentia febrium hæc abundè patefecimus aduersus Alexandrum. Sequitur hunc adstringens Græcis, ςύφον:à Platone verò in Timæo, αὐςηρὸν, id est, austerus. *Sapor adstringens.* Is frigidus est, sed crassarum partium: qualem saporem habent pyra & cotonea quædam. Compositam habet is sapor naturam ex frigida,& terrena, & aquea substantia:vehementius tamen refrigerat & exiccat sapor acerbus,Gręcis ςρυφνὸν,cuius naturæ sunt sorbę immaturæ,& galæ. *Sapor acerbus.* Hunc saporem sortiuntur omnes fructus antequàm maturescant:sed mutatione facta,in alios degenerant. Acerbus nanque sapor in terrena ac frigida substantia consistit.Is cùm alterascit,aliquando patitur à solo calore,aliquādo à calore & humore,& hoc aereo,aut aqueo,aut à solo humore.Si fructus acerbi, qui tales sunt ante maturationē,incalescant tantùm,in dulcē transeunt saporē,vt castaneæ:si sola humiditas accedat,eaq; crassa fuerit,& aquea, sapor acerbus in austerū transibit:sunt enim hi duo eiusdem frigoris:acerbus autem magis terrenus,austerus magis aqueus:humiditas verò aquea omnem extremum saporem retundit. Si tamen manente frigore humiditas sola accedat,& hæc aerea tenuis,sapor acidus fiet,qui frigidus est tenuium partium, vt quorūdam pomorum sapor. Quòd si fructus immaturi, aut quicunque acerbum habent saporem,incalescant simul & humescant,si humiditas aquea fuerit,dulcis accedet sapor. Si verò aerea,sapor pinguis efficietur. Quoniam autem nonnulli fructus à principio in finem paruam recipiunt mutationem, ad finem vsque acerbi perseuerant,vt fructus ilicis,& corni: dulcia itaque & pinguia in medio constituta sunt,hac re differentia,quòd dulcium humor aqueus est, pinguium aereus: calore verò ferè paria sunt. Ab his si ad extremum calidum procedamus,primus se offert salsus sapor. *Sapor salsus.* Dulcia nanque parum exusta,atque exustione terrena facta, aut terrena & calida substantia mixta, salsa redduntur. Docet id pituita dulcis, quæ exustione salsa redditur, & aqua ipsa nimia ebullitione fit salsa, & aqua marina facta à sole mixtione cum terrena substantia, tenui parte à calore resoluta,salsa reddita est. Salsum saporem amarus sequitur, qui salso calidior est: salsa enim amplius incalescentia amara redduntur: *Sapor amarus.* indicio nobis est aqua sali mixta,quam si igni admotam diutius ebullire permittas, amaram efficies. Docet quoque id bituminosus lacus, cuius aqua vehementi calore mutata amara reddita est, & æstiuo tempore amarior,quàm aliis: & in vniuersum salsum amplius excalfactum amarum redditur. Dulcia quoque vlterius elaborata calidiora ac ficciora,& amara fiunt, quod pariter amarorum indicat calorem. Nam sanguis dulcis est, & efferuescens in bilem mutatur amaram,& mel iuuenibus inutilis est alitioni: amarescit enim in ipsorum ventribus, quoniam immodicè incalescit,etsi mel ipsum plusculum decoxeris,amarum facies. Amara nanque ficciora & calidiora sunt dulcibus,& eo nomine alitioni inepta: sapor verò acris *Sapor acris* omnium calidissimus est, in his rebus inuentus, quæ exurere possunt extremo calore,vt in pipere, & alliis,pyrethro,nasturcio:quorum quædam edi possunt: quoniam aliquam habent adiunctam dulcedinem: quædam adeò vehementer acria sunt, vt neque degustare ea citra noxam liceat, vt thapsia:calida nempe vehementer sunt & arida, amarorum vires valde superantia: nam quæ amara sunt, detergunt: hæc verò exulcerant,erodunt,& exurunt. Hoc saporis genere prædita sunt multa lethalia venena, quæ à toto genere talia sunt. Quoniam verò tactus crassior omnibus aliis sensibus, & eisdem inferior est,vltimo loco de ipso agendum statuimus. *Tactus sensibus externis craßior & inferior.* Is sensus animalibus omnibus adeò necessarius est, vt animal sine ipso nullum existat. Nam animal est quod sentit:non tamen omni sensu sed tactu: aliis nanque sensibus quædam animalia priuantur natura, tactu verò nullum. Tactus autem organum neruus est, *Tactus organum neruus,an sit.* cui tribuit natura tangendi facultatem à cerebro distributam, quibusdam neruis immediatè, aliis media spinali medulla. Ab ipsa enim duplex genus neruorum oritur:quidam nanque motui ministrant,qui musculis inferuntur,duriores ac ficciores,quidam seruiunt tactui, qui cuti transmittūtur,totius corporis,aut membranis viscera & alias partes tegentibus,ne eiusmodi partes adeò sensu priuatæ relinquerentur,vt essent omnifariam plantæ.Sunt quidem hi nerui aliis molliores,& humidiores:quoniam ad patiendum sunt à natura dati, motiui tamen ad agendum:est enim motus actio,sensus verò pasſio. *Nerui motiui & sensitiui.* Cæterùm vis mouendi quāuis ob musculi constructuram(quæ contractioni & distensioni est apta)musculis tradita sit,nulla pars musculi mouet,aut motiuā recipit facultatem præter ipsum neruum motiuum. Sic etiam in sentiente fit: nam sensus tactus neruo traditur, & ipsi

tantùm,& non alteri per ipſum:nam neque caro neque membrana tangere dicetur, niſi quoniam neruus qui inſertus ipſi eſt,tangit. Niſi minus propriè quis dixerit, manum tangere:non quòd tota manus tangere poſsit,id eſt tactu quippiam conſequi,ſed quòd neruus manus, res tangibiles aſſequatur. Fit itaque vt nerui tactui ſeruientes ad cutem perducantur, & eorum ratione cutis ſentiat. Non eſt hæc cutis ἐπιδερμίς, id eſt cuticula, ſed δέρμα, hoc eſt, cutis interna, cui ineſt tangendi facultas, vel potius neruis ad ipſam delatis. Ineſt autem ipſis à natura tale temperamentum, vt recipere poſsint animalem tactoriam facultatem, ſine quo neque ipſam recipere, neque alterantium mutationes ſentire valent. Cùm verò valent & temperati ſunt, externa quæuis mutantia perſentiſcunt, neque medio quopiam aut interno,aut externo egent. Externo quidem non egere notum eſt, quamuis dubitandi occaſionem præbuerit Ariſtotel.nam quæ in aqua ſe tangunt, aquam habent intermediam, & quæ in aere, omnino aere intermedio ſe tangere neceſſarium videtur: ſed tamen vt Themiſtius vult, hæc ratio inualida eſt. Quamuis enim manus non tangat manum in aqua ſine medio humore, & humor corpus habeat coniunctum, tamen aquam ipſam manus tanget ſine intermedia aqua, & nos nudi aerem tangimus nullo interſtite. Neque etiam opus eſt medio interno ad tangendum: cuticula enim internæ cuti ſupertenſa non neceſsitatis, ſed vſus gratia tenſa eſt:nempe, vt melius tangeremus, ac ſine dolore, aut vehementi alteratione, quæ fieri omnino neceſſe eſt, vbi tangibilia ſine medio tangant neruos ipſos, ſiue internam cutem, adeò neruis refertam. Poſſet autem tactus (ſed violentus) ſine cuticula interiecta exerceri, & ſenſile ſupra ſenſum ſenſationem efficere: vt conſtat ſi quis neruum nudatum carne & cuti tangat, aut pungat: id Hercule experiundum traderem corporibus eorum qui ſenſum hunc abſque medio fieri poſſe negant. Nam & in oculis ipſis viſio vaporum fit inſuffuſis, quamuis non adeò conſpicua, vt cum res videtur extra oculum, in loco decenti, & auditus ſonos intra aurem ſentit, quamuis non adeò diſtinctè. Et lingua ſapores non valde ſibi infarctos deguſtat, vt cum amaror ſentitur ob immerſam linguæ ſaliuam bilioſam, manente guſtu ſyncero atque illæſo: nam cùm amaror admodum linguæ inſertus eſt, non ſentitur ab ipſa, niſi cibis aduenientibus agitetur. Sunt enim quidam qui amaritudinem ſuarum linguarum non diiudicant, niſi cum quidpiam edunt, aut bibunt, vt docet Galenus lib.1.de Cauſis ſympt. cap.4.

Tangendi nullum medium.

Senſile ſupra ſenſum ſentiri an poßit.

Ariſtot. refutatur.

Dixerat quoque Ariſtotel.lib.2.de Anima, cap.11. Decet ſenſum eſſe potentia id quod ſentit, quapropter quod æquè calidum eſt, non ſentimus. At verò id non videtur integram atque ſtatutam habere veritatem. Lingua etenim quæ infarctum habet amarum ſaporem, cibo quouis aut potu ſuperueniente intimam ſentit amaritudinem. Auditus præterea internos ſonos quandoque audit, ad quos non eſt in potentia. Rurſus ſenſus tactus calidus,calorem: & frigidus frigiditatem percipere valet. Sed dices, ſenſum tactus non percipere qualitatem ſimilem ei quam habet, ſed ipſa maiorem, vt Ariſtot. voluit præcitato loco. Verùm huic ſententiæ tria obſtant, primum quod tactus quantitatem habet & ſibi omnino ſimilem ſentit. Secundum, quoniam in febribus putridis calor præter naturam corpori inductus proprio tactu dignoſcitur. Tertium, nam pari ratione diceres oculum non debere eſſe nudum atque omni colore priuatum, vt colorem ſentiret, quod Ariſtoteles affirmauit: ſiquidem quamuis colorem ſibi ſimilem non perciperet, vti neque tactus parem calorem: ſentiret tamen coloratus oculus colorem maiorem, vt tactus calorem maiorem. Ad hæc tamen dicemus, illam ex Aſtotele ſententiam veram non eſſe, qua dixit, ſenſibile ſuppoſitum ſenſui non ſentiri. In omnibus etenim ſenſibus præſertim etiam in tactu contrarium experimentum docet, nempe ſenſibilia intimè adpoſita, ac ſuperpoſita organo ſenſus, ſentiri. Quod autem dixit, ſenſum debere eſſe in potentia ad ſenſibile: in propriis ſenſibilibus verum eſt, in omnibus non verum. Nam tactus magnitudinem ſibi parem, vt diximus, ſentit; & vbi membrum aliquod validè diſtendatur & à diſtendentibus diſrumpatur, motum ſolutionis partium ſibi intimum ſentit, & oculus ſibi parem quantitatem & ſimilem figuram videt. Quod tamen attinet ad propria ſenſibilia, dicemus linguam ea ratione infarctum ſaporem amarum aduenientе cibo ſentire: quoniam cibus ex commixtione ſaliuæ amareſcit, atque ita ſapor amarus vt externus ſentitur, atque pars linguæ alterius partis amarorem perſentiſcit. Sic etiam & in febribus putridis calor in diuerſis partibus, aliâs inæqualis, à minus affectis ſentitur. Soni verò interni, quamuis iuxta organum ſint, & volitantia intra oculos videantur, ſuprapoſita quidem ſunt organis ſenſuum, à quibus organa ſunt denudata, atque ad eadem impotentia. Quod autem dixit Ariſtoteles oculum omni colore priuari, vt colores percipiat, de apparentibus coloribus falſum eſt, nam oculi colo-

res habent apparentes, vel ipso autore libro 5. de Generatione animal. de veris autem, verum dixit. Neque tamen sequitur vt oculus coloratus esse posit, & colores maiores percipere, vt in tactu circa primas qualitates fieri videmus. Oculus nanque verè coloratus, opacus est, & visum terminat, quoniam color autore Aristotele, est extremitas perspicui in corpore terminato: opacum autem, siue terminatum, perspicuum non est, oculus autem ad visionem perspicuitate indiget. Falsa igitur est sententia Aristotel. quam sæpe repetit lib.2. de Anima, dicens: Sensibile supra organum sensus non sentitur. Fallitur quoque lib. eodem cap.2. dicens: Instrumentum autem id quod dictæ qualitates sentiuntur, & in quo primo sensus is eollocatur, quem appellare consueuimus tactum, pars ea sanè est, quæ est potentia talis: sentire nanque pati quoddam est, vt diximus. Quare id quod agit, tale illud facit quod est potentia, quale ipsum est actu. Quocirca simile calidum atque frigidum, & durum, aut molle non sentimus, sed exuperantias. Hæc Aristotel. quo loco de coloribus & visu idem subiungit: vt enim probatum est, magnitudo & figura similes percipiuntur, & quies, quam sensibile commune esse autumat Aristoteles, ab oculo quieto percipietur, pariter quoque & à tactu quiescente. Tribuit verò humani corporis natura tangendi vim omnibus corporis partibus: quoniam neruum ipsis inseruit, & quibus non inseruit, eas membranis obuoluit & neruum eis implantauit: Sensus tamen alios signatis tribuit particulis. Neque enim omnibus erant opportuni: nam gustus pedi esset omnino inutilis, quemadmodum & visus: quibus tamen sensum quemuis alium dedit, tangendi vires demandauit, tuendi corporis gratia. Nam singulæ partes & totum ipsum corpus, ab externis rebus quæ vim alterandi habent, corrumpi possent, nisi tactu tuerentur, & oculus non minus à calidis, aut frigidis, aut siccantibus corrumpi posset, quàm manus. Egebat igitur oculus ad tutelam, tactu dignoscente vtile ab inutili, & salubre, à lethali. Simili ratione tactionem linguæ, & gustui copulauit, & reliquis sensuum organis: gustum autem linguæ tantum, quoniam quæ corpus nostrum ingrediuntur, varias alterandi vires nanciscuntur, quas tactui non ostendunt, & gustus eas præsentit, interim dum manduntur, aut saliua liquescunt, suos sapores, atque internas vires pandentia. Iam enim saliuæ mixtione aliqua ex parte de potentia in actum transeunt. Tribuit quoque natura neruis omnibus tangendi vim, quamuis ad alios fines fuissent creati. Nam & nerui omnes sensibus demandati externis, facultate tactoria præditi sunt, sicuti nerui seruientes motui locali, qui musculis inseruntur. Cùm igitur nerui quidam seruiant sensui, quidam motui, motiui sentiunt, sensitiui non mouent: robur verò maius ad motum quàm ad sensum exigitur: quoniam motus actio est, sensus passio. Quamobrem meritò in dubium vertit Galen. lib.1. de locis patientibus, Quo pacto fieri posit, vt pars aliqua sentiendi facultatem amittat, non amissa facultate mouendi. Quod contigit Pausaniæ Syro sophistæ, vt lib.3. meminit. Inquit enim, Sanè Pausanias Syrus sophista, cum Romam aliquando venisset, secundum duos minores sinistræ manus digitos, atque medij partem mediam, sensum in primis quidem difficilem habebat: postea malè curantibus medicis, sensum omnino amisit. Meminit eius lib.3. de Anatomicis administrationibus, vbi historiam totam transigit. & lib.1. de Locis pat. dixerat. Occurrit mihi quidam medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, dixitque triginta iam diebus, sensificam ipsorum facultatem se amisisse, illæsa seruata motione. Quod dubium à medicis sui temporis fuisse agitatum paulò infrà refert, dicens, Sed orta est inter medicos quæstio, quænam sit neruorum dispositio, vt per ipsam, seruato eorum motu, sensus pereat. Equidem idipsum dicebam quod priores medici dicere solebant, quòd scilicet sentire per affici, moueri, per facere aliquid explicatur. Quapropter vt aliquis moueatur opus est robore: sed vt sentiat, vel minima facultas sufficit. Quumque rectè me hunc sermonem dixisse putarent, quid igitur, inquam? Num vidistis aliquando contra euenire, quàm vt seruato sensu motus periret? Quamuis hoc cum proposita ratione pugnare videtur, in partibus motis illis quidem, non verò sentientibus: etenim quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, vt perdito sensu, motus à voluntatis imperio prodiens seruetur. Rursus orabant, vt causam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Hæc Galenus ex Copi versione. Præbuit autem errandi occasionem Copo, græcus codex mendosus, in quo sic habetur præsens locus, ζήτησις ἐγένετο τοῖς ἰατροῖς, ἥτις ὡστ' ἦν ἡ διάθεσις τῶν νεύρων ἐν ᾗ τὴν μὲν κίνησιν αὐτῶν σώζεσθαι συμβαίνῃ, τὴν δ' αἴσθησιν ἀπόλλυσθαι, κἀγὼ τὸ λελεγμένον ἤδη πρὸς τῶν ἔμπροσθεν ἰατρῶν εἶπον. ὡς ἡ μὲν αἴσθησις ἐν τῷ πάσχειν, ἡ δὲ κίνησις ἐν τῷ ποιεῖν τι γίνοιτο, καὶ διὰ τοῦτο ῥώμης μὲν δεῖ τῷ κινήσοντι τῷ δὲ αἰσθησομένῳ καὶ ἡ βραχυτάτη δύναμις ἀρκεῖ

Tactus omnibus sensuum externorum organis inest.

An motus neruorum sine sensu & sensus sine motu consistere potest.

Locus mendosus in græcis codicibus.

ἀρχεῖ δόξαντος δ᾽αὐτοῖς ὀρθῶς εἰρῆσθαι τοῦ λόγου, τί οὖν ἔπον, ὃ καὶ τοὐναντίον ἐθεάσασθαί ποτε,
τῆς αἰσθήσεως σωζομένης ἐκλελοιπυῖαν τὴν κίνησιν, & reliqua quæ ibidem sequuntur. Hæc
litera mendosa est, duobus in locis; quæstiones nanque duæ quæ à Galeno, habentur
in hoc loco euersæ sunt. Nam prima quæstio est, An fieri posſit diſpoſitio aliqua ner-
uorum per quam contingat motum seruari pereunte sensu? Cùm tamen dicendum
potius foret, An sit dispositio aliqua neruorum per quam sensus seruetur, pereunte
motu? Hæc enim quæstio solutioni quæ statim sequitur, consonat: inquit enim: Ego
verò quod à medicis dici solebat, dixi, quòd sensus passione, & motus actione consi-
stit: & propterea ei qui mouetur, robore opus esse: sentienti verò vel minimam facul-
tatem sufficere. Verùm hæc ratio à Galeno addita, non conuenit cum quæstione: in-
eptè enim dictum esset, propterea quòd sensus eget pauco robore virium ipsum pe-
rire, non pereunte motu; quinimo contrarium sequi videtur: minus enim deficient
vires, quæ minori egent robore. Prima quæstio mutanda est in Græcis codicibus, &
in Latinis Copi, nam vbi habetur, τὴν μὲν κίνησιν αὐτῶν σώζεσθαι συμβαίνει τὴν δ᾽αἴσθη-
σιν ἀπόλλυσθαι: legendum, τὴν μὲν αἴσθησιν αὐτῶν σώζεσθαι συμβαίνει, τὴν δὲ κίνησιν ἀπόλ-
λυσθαι, hoc est sensum ipsorum seruari, contingit, amisso motu. Et quoniam secunda
quæstio, vt Galenus inquit, fuit huic contraria simili modo inuertenda. Vbi enim sic
habetur, τῆς αἰσθήσεως σωζομένης ἐκλελοιπυῖαν τὴν κίνησιν, legendum, τῆς κινήσεως σωζο-
μένης, ἐκλελοιπυῖαν τὴν αἴσθησιν, quod est, Vt seruato motu, sensus pereat. Prima itaque
quęstio facilè à Galeno soluitur. Quo pacto fiat, vt motus pereat seruato sensu. Nam si
maior vis exigitur ad motum quàm ad sensum, quoniam motus est actio, & sensus
passio, poterit quis languentibus viribus sentire, non tamen moueri. Secunda quæstio
difficilior est, Quo pacto contingere posſit, vt pereunte sensu, motus maneat, quod
Pausanias Syrus sophista passus est. In duobus nanque digitis minoribus, & dimidio
medij, amisit sensum & non motum. Probè quidem Gale. soluit hoc dubium cum prio
re, lib. 1. de Causis sympto. Nam si nudata cute musculus de subtus sentiat, & non mo-
ueatur, parua est neruorum læsio, quæ impedire motum potuit, & non sensum. Si ta-
men cutem ipsam quis tetigerit, & sensu priuatam inuenerit, adhuc partis motu ma-
nente, neque id mirum erit, quemadmodum mirum non est, vnum musculum lædi,
altero illæso manente, cum per diuersos neruos sensus, & motus exerceantur: verun-
tamen vnum & eundem neruum amittere sensum, non amisso motu, difficile, & penè
imposſibile videtur. Quamuis ad id comprobandum quidam proponat ad motum
& sensum diuersa temperamenta esse opportuna, & maiorem siccitatem exigi ad mo-
tum, quàm ad sensum. Vbi ergo plus iusto altera temperaturarum varietur reliqua in-
uariata, altera harum facultatum deficit, reliqua manente, siue ipsa sit mouens, siue
Motus sine sensu in unico neruo an existere possit. sentiens. Quod naturalium facultatum exemplo probat. Cùm enim in quouis mem-
bro quatuor sint, læso temperamento seruienti vni earum ipsa deficiet, aut languescet,
reliquis illæsis. Ego verò vnicum temperamentum vni neruo statuo, quod tactui, & mo
tui seruit, præterquàm quòd neruus motiuus cum siccior aliis sit, qui sentiunt & non
mouent, ob siccitatem non adeò probè sentiet: is verò neruus animalem facultatem re-
cipit: quæ vtrique seruit: nempe motui, & sensui. Cùm tamen musculis inseritur, quam-
Tactus obiecta uaria. uis sensum non amittat, motui ministrat. Iam verò ad obiectum, quod sensu tactus de-
præhenditur per se, primò transeamus. Id autem in multiplici genere consistit, & diuer
sis contrarietatibus compræhenditur: percipit nanque tactus calidum, & frigidum, hu-
midum, & siccum, molle, & durum, asperum, & lene, graue, & leue. Vnicus tamen sen-
sus is est, quoniam vnico organo ac temperamento hæc omnia perficiuntur: sensus qui
dem omnis dissimilis est sensibili, atque ab ipso alienus, quare æquè calida, aut frigida
non sentimus: Sensatio nanque passione fit, qua organum sensus à sensibili patitur,
sentitq; alterationem & obiectũ alterans. Cum ergo similia neque agant neque patian-
tur inuicem ob temperamenti similitudinem, ea neque alterabunt, neque sentientur. Ha
bent quidem calidum, frigidum, humidum, & siccum, maximas alterandi vires, quibus
Molle & durum. nostrum opus mutant, à sua naturali temperatura. Molle quoque & durum sentiuntur
tactu: quoniam, vt inquit Plato in Timæo, molle est quod cedit carni, durum cui caro
cedit. Quoniam igitur carni dissimilia sunt, id est organo tangendi, (non enim distin-
guit ibi Plato carnem à cute interna) ab ipso sentiuntur, comprimentia organum, aut
ipsi cedentia: Aristot. quoque molle & durum definiuit lib. 4. Meteoro. cap. 4. dicens, Du
rum est quod per summa in sese nõ refugit, molle verò τὸ ὑπεῖκον τῷ μὴ ἀντιπεριίστασθαι,
id est, quod cedit, & non secedit in ambitum, Et lib. 2. de Genera. & corrup. cap. 2. dixit,
μαλακὸν γὰρ τὸ ὑπεῖκον ὡς ἑαυτὸ καὶ μὴ ανθισταμένον, quidam legunt, καὶ μὴ μεθιστάμενον,
quod

quod est,Molle quidem,quod in seipsum cedit, & non secedit. Distinctius certè, mollis naturam, explicuit Aristot. quàm Plat.nam quæ parum firma sunt, cedunt quidem tangenti,etiamsi mollia non sint:verùm non in seipsa, vt mollia. Præterea non tantum cedunt,sed etiam secedunt:quod mollia non faciunt. Aspera quoque & læuore prædita tactu sentiuntur,quamuis hęc ad figuram reduci posset,& inter sensibilia communia recenseri. Nam & visus asperũ,& læua agnoscit,licet non adeò exactè, vt sensus tactus. Graue quoque & læue,quoniam deprimunt,ac subleuant,tactu dignoscuntur: hæc verò motibus adiacent:quare grauitatem,& leuitatem meritò possemus communibus adscribere sensibilibus,& motũ solum sensu dignosci asserere. Posses quoque cum Arist. ipsa cum sensibilibus propriis tactus recensere:quoniam etsi qualitates hæ, nempe grauitas & leuitas,sine motu sentiri non possint,ipsa suam efficiunt immutationem,à motu diuersam. Sunt præter hæc & multa alia quæ tactum immutare possunt interstite motu,atque dolorem,aut delectationem inferre,vt comprimentia,distrahentia,contundentia,secantia,disrumpentia,exedentia & erodentia. Estq; his & aliis commune mutationis ratione,aut sentiri tantum:non tamen dolorem aut delectationẽ afferre, aut sentiri cum delectatione,aut tristitia. Nam quæ calefaciunt & infrigidant, & quæ comprimunt,distrahunt,contundunt,secant,disrumpunt,aut erodunt.Si hæc sensim efficiant, aut omnino sensum effugient,aut sine dolore,aut delectatione mutabunt.Quòd si vehementius mutauerint,sentientur,atque dolorem,aut delectationem parient.Hæc Plato in Timæo docet dicens:Pathos præter naturam violenter,& affatim incidens dolorem excitat. Quum verò ad naturalem habitum redit,idq; rursus affatim,delectationem inducit:at quod sensim paulatimq; fit,sensu non percipitur. Rursus in Philebo Socrates inquit:mutationes quidem magnæ voluptates doloresq; afferunt: mediocres autem & exiguæ minime. In generatione doloris Hippocr.ante Platonem,eandem scripserat sententiam. Nam lib. de Homine dixit,Ab his quæ naturam mutant, atque corrumpunt, dolores excitantur. Corrumpi autem naturam hoc in loco idem est,quod violenter & affatim ipsam mutare:cùm verò duplex sit nostri corporis natura, id est, naturalis constructio:quædam ex simplicibus & primis elementis,à quibus membra homiomera cõponuntur:quædam ex organicis,quæ ex simplicibus constant, & eis communis sit vnitas. Quæ alterant simplicia membra, naturam eorum mutantia affatim dolorem efficient:quæ verò continuitatem affatim soluunt,quoniam vnitas vtique naturæ communis est,in simplicibus, aut in organicis dolorem efficere poterunt, ipsorum naturam corrumpentia.Quod Hippocr.dixit,At verò quod de delectatione Plato voluit ipsam fieri,vbi affatim fiat ad naturalem habitum reditus,dubium est, & Hippoc.documentis repugnans.Inquit enim aphorism.51.sectionis 2. Plurimum atque repentè euacuare,vel replere,vel calefacere,vel refrigerare, siue quouis modo corpus mouere, periculosum: quoniam omne nimis naturæ inimicum: sed quod paulatim fit, tutum est, tum aliàs tum cùm ab altero in alterũ fit transitus. Vehementem ergo omnem & affatim factam mutationem vituperat Hippocr. Et Gale.lib.de Inæquali intemperie, & 12.lib.de Meth. med.subitam mutationẽ ad dispositionem naturalem dolorem inferre dicit, Exemplo eorum qui refrigerati subito ad ignem accedunt:dolore nanque circa vnguium radices adeò vehementi vexantur,vt ipsum perferre non possint. Verùm hæc Galeni, aut illa Hippocr.sententia non aduersatur his quæ à Platone dicta sunt. Plato enim dolorem & delectationem negat fieri absque motu vehementiore,atque confertim facto:non tamen necessum est ipsum valde vehementem esse ad delectationem, neque valde subitum. Nam etsi mutatio omnis valde vehemens & valde subita,dolorem efficiat ad delectationem inferendam adeò vehementes motus non sunt opportuni, sed qui & confertim fiant,& non valde vehementes,aut celeres sint: quod Hippocr. nimis appellauit, ac naturæ inimicum esse dixit,talis est subita à refrigeratione in calorem mutatio, quæ dolorem efficit apud Gale.locis citatis.Delectatio tamen conferto motu eget:eo inquã, qui sensum moueat,nam quæ sensum nõ mouent,nec delectant,nec contristant.Quod si ita est vt Plato indicauit, omnem confertim factam mutationem in id quod præter naturam est,dolorem inferre. Et pariter quod dixit Hippocr.omne quod naturam corrumpit efficere dolorem,omnes sensus dolorem patientur, quod & verum est,& Gale. testatur lib.1.de Causis symp.dicẽs:delectatione verò ac dolore omnes sensus affici possunt. Ratio tamen id probat:nam si dolorem efficiunt quæ sensum corrumpunt,& excellens sensibile,vt inquit Aristot.corrumpit sensum, omnes sensus patientur dolores: quoniam eis offerri possunt excellentia sensibilia: non tamen consimiles dolores pati assueuerunt:sed quò sensus quiuis crassiori,& magis terrena substantia constat, eò vehementiores patitur dolores. Nam organum & obiectum,quamuis dissimilia sint, natura

Dolorem atque delectationem efficientia.

Delectatio an fiat affatim facta mutatione.

Sensus omnes dolore & delectatione affici.

tura coincidunt: terrenæ siquidem & crassæ naturæ sensus ab obiectis crassioribus immutantur, tenues verò à tenuioribus: crassa verò obiecta validiorem multo habent immutandi potentiam, & organa validiores sustinent mutationes, nondum ipsis dissolutis, aut corruptis facultatibus. Inde fit, vt visus cuius organum tenuioris substantiæ est reliquis, & obiectũ simili modo, minus doloribus crucietur reliquis sensuum organis. Secundum locum habet auditus: quoniam aereus est: tertium olfactus: quoniam vapori respondet, qui paulò crassior est aere. Deinde sequitur quarto loco gustus, qui respondet aquæ crassiori aere: maximos tamen cruciatus patitur tactus, terræ respondens, cui se offerunt obiecta vehementi alteratione mutantia. Visus itaque dolore afficitur quoties ab intensiori albedine, aut splendidissima luce mouetur: displicent enim hæc, ac disgregant visum, visorium spiritum ad se substantiæ, & naturæ similitudine educentia. Nigredo quoque immodicè aggregans, dolorem mouet: medij tamen colores cùm nullam vehementiorem efficiant mutationem, grati sunt, vt cæruleus, quamuis in præternaturalibus dispositionibus extremi colores, nonnunquàm delectent, vt eos qui ab albedine diutius passi sunt, niger color delectat: & econuerso, color albus delectat eos qui diutius passi sunt à nigro colore. Quoniam contrariorum colorum oblatio in contrarium labentes oculos reparat, & ad naturalem statum restituit. Delectant verò quæ reducunt corpus ad naturalem statum affatim quidem, sed non admodum violento motu, & celeri. Auditum quoque vehementius mouentia dolorem inferũt, vt voces asperæ, graues, maximæ, strepentes, inæquales, & tonitrus vehemens homines quandoque surdos reddit: quemadmodum & auditum delectant, quæ aures demulcent, vt consonantiæ, & melodiæ, & vocum commensuratus concentus. Olfactum quoque odores vehementius immutantes dolorem, ac delectationem inferunt: verùm maiorem quàm quæ auditum mouent, vt & ea quæ attinent ad auditum vehementius dolorem commouent, quàm quæ attinent ad visum. Aristotel. tamen odores omnes cum dolore aut delectatione sentiri dixit, quod superius non probauimus. Gustus autem adhuc vehementius alteratur, vt docet experimentum (nam vehementes dolores mouent amara ei oblata) à saporibus tamen moderatis delectatur, vt à dulcibus, qui non declinant à naturali habitu, & à pinguibus exasperati, & ab extremis vbi prauè affectus fuerit sensus. Nam gipsi & carbonum sapor austerus, in substantia terrena & siccissima situs, eos delectant, qui multa redundant pituita, humido humore, vt indicãt nobis fœminæ malaciam patientes. Dolores verò, qui maximè propriè tales dicuntur tactum vexant, & nonnunquàm vehementissimi, ita vt visi sint qui elegerint mortem, potius quàm adeò graues perferre dolores: & alij sibi ipsis mortem consciuerint: causa verò est sensus crassitudo. In hoc quidem sensu vti obiecta multorum generum sunt, ita & dolores diuersi generis nolentibus nobis tactui innotescunt. Sunt nanque quidam dolores grauantes, quidam tendentes, quidam mordentes, quidam pungentes, alij pulsantes, quibus contrariæ sunt delectationes, cum tactus ad naturalem statũ redit affatim. Quod à mediis fit, & à contrariis non in extremo. Nam qui supra modum refrigeratus est, si à calore extremo alteratus ad naturalem reducatur habitum, dolorem sentiet: si ab his quæ lentè admodum mouent mutetur, motum non sentiet. Si verò vel à mediis, vel à contrariis, non tamen extremis reducantur, delectationem sentiet. Quod docent corpora, dolorem tensiuum, aut grauantem sentientia. Ea nanque excreto humore, aut dissoluto, aut cocto, & in qualitatem corpori similem conuerso, delectãtur: veluti & vbi quis lassitudinem ab immodica exercitatione senserit, quiete in contrariũ statum deducto corpore delectatur: sic & ex dulci oleo fotus, & aquæ dulcis tepidæ balneum latissitudines recreat, & lassata corpora delectat. Quemadmodum & mollis ac blanda manibus facta attrectatio dolores ingentes sedare quotidie conspicimus. Calidi quoque succi in corpore redundantes atque mordentes, à naturali statu seducunt corpus: quorum excretio delectat: quoniam dum calidus succus excernitur, corpus ad temperamentum reducitur. Seminis quoque retentio contristat partes in quibus retinetur, quantitate grauans, & qualitate mordens. Cuius excretio magnopere delectat, ita vt tristitia præcedens, delectationi excretionem sequenti conferri non possit. Quæ verò exterius admouentur partibus aut dolentibus, aut vtcunque prauè affectis, vbi corpus mutando ipsum reducant ad naturalem habitum, delectationem afferre nemo est qui dubitet. Dolor autem atque delectatio non tantùm in sensu fiunt, sed & in intellectu, in quo tristitia & lætitia appellantur. Sunt autem hæ potentiæ cognoscentis passiones, quæ cognoscit quod molestum est, aut quod gratum. Ad voluntatem tamen attinet præcipere fugam aut prosecutionem. In sensu id notissimum est: dolor nanque tristis sensus est, & delectatio contrarius sensus. Inquit enim Galen. lib. 2. de Locis pat. cap. 1. Quippe vt dolor tristis sensus

Dolores in sensu tactus.

Doloris ratio inuestigatur.

sensus est,ita voluptas blandus est sensus.Sic & lib.7.de Placitis Hippoc.& Plat.dolorẽ non esse alterationem dixit:sed alterationis sensum. Nec tamen omnis talis dolor est, sed rei contrariæ affatim mutantis : quẽ sequitur appetitus auersionis:quemadmodum delectatio:sensus est gratus rei affatim mutantis,quem sequitur appetitus prosecutionis, ita quoque in intellectu cognitio rei molestæ,molestia,& tristitia est, qua quidpiã ægrè ferimus. Hanc verò cognitionem sequitur appetitus auersionis: is est in voluntate imperante,atque eligente. Lætitia verò cognitio est obiecti grati, quã sequitur voluntatis actus,quo præcipit prosecutionem. Quòd si obiecta vehementius immutauerint opiniones boni,aut mali accedent,quæ cor,atque irascibilem eius facultatem mutare valebunt,fiéntque animi perturbationes, quarum suprà meminimus. Quod verò dolores diximus generari à causis mutantibus, inde notũ est, quòd causæ quæ alias mutarunt non sentiuntur. Sed interim dum mutant,sensumque mouent: indeque hectica febris non sentitur,neque vlcus inueteratum,nisi ad ipsum noua fluxio concitetur,quæ tunc quoque cõtinuitatem partiũ soluat. Quod igitur hoc in loco statuimus & affirmamus est,delitiam,aut tristitiam in rationali anima non attinere ad voluntatem, sed ad intellectum. Sunt enim cognitiones rerum conuenientiũ aut aduersantium,ea ratione qua tales sunt:voluntatis autem est, hæc eadem cognita,delectantia,aut contristantia,velle, aut nolle,ac imperare ipsorum fugam,aut prosecutionem.Sic etiam in sensu omni cognitio rei gratæ delectatio est,& ingratæ dolor,modo dicto.Sed hæc sequitur appetitus sensitiuus,cuius est id amare,aut odio habere,& imperare auersionẽ,aut cõsecutionem. Docet idem appetitus ventriculi,qui fames appellatur:nam suctio sentitur ab ore ventriculi,& is tristis sensus est.Nihil autem refert,aut tristem sensum dicere,aut tristitiam. Hæc igitur in sensu cõsistit,appetitus autem,animæ desiderium est,quo cupit à tristitia releuari,quemadmodũ re grata oblata,sensus delectabilis oritur:hic verò à delectatione non differt:verùm inde sequitur appetitus ad consecutionem,aut permanentiam cum re delectante. Nec tamen his repugnat quod Hippocrat.libr.6.de Mor.po.parte prima, sectione 8.dixerit : In Cranone dolores antiqui frigidi, noui verò calidi. Neque quod Apho.6.sectionis 2.dixerit, Quicunque dolentes aliqua corporis parte plurimum dolorẽ non sentiunt,his mens ægrotat. Nam dolorem quandoque Hippoc appellat dispositionem,à qua dolor efficitur. Quomodo rectè dictũ est,dolores quosdam calidos, & quosdam frigidos : quoniam dispositiones à quibus dolores fiunt,quædã calidæ,quædam frigidæ sunt. Et dolorem sentiri, id est dolorem inferentẽ dispositionem,optimè dixit Hippoc.Neque Gale.aut nostræ aduersatur sententiæ,qui dolorem ipsam sensionem dicimus:sic quoque & Galen.lib.7.de placitis Hippoc.& Plato.dolorem vtranque acceptionem habere testatur aut pro sensu, aut pro causa sensum doloris inferente. Nec probant quippiam,qui dolorẽ sentiri posse rationibus conantur suadere,inquiunt enim : Dolor est signũ quod ostendit,in corpore adesse intemperiem,aut solutam continuitatem : sed signa sensibus subiiciuntur:ergo tactus dolorem comprehendet. Nam dolor non agnoscitur sensu tactus,sed doloris causa, dolor tamen ipse cognoscitur à sensibus interioribus, vt reliquæ sensationes,aut ab intellectu,cui signum est indicans solui vnitatem,aut distemperari partem. Nec id probant,cùm inquiunt, Sensus datus est animalibus ad cognoscenda ea quæ noxam inferre possunt. Sed dolor nocet, quoniam languidas reddit vires,ergo dolor sentietur.Hæc namque ratio inualida est.Nam non omne quod nocere potest sentitur,vt constat de factis intemperantiis. Licet enim tactus datus sit animali, ad compræhendendas tangibiles qualitates, quæ delectationem,aut dolorem afferunt eas quæ non immutant actu, quamuis noceant,non sentit. Neque etiam eas quæ cum nocent,sensui non subiiciuntur,vt sensationes, de quarum numero est dolor.Sentit autem tactus causam dolorem inferentem, quæ per se nocet: vnum tamen hoc in loco prætermittendum non est,quod ab aliis longis ambagibus fuit disquisitum. Id verò est,doloris obiectum siue immediata causa,quod nos breuius quo fieri possit perquiremus. Auerrois libr.3.collectionum, solam intemperiem dixit, posse dolorem efficere : solutionem verò continui,non ex se, sed quoniam coniũctam habet intemperiem : ratio est,inquit, quoniam sensile commune sensum mutare non potest, nisi intermedia specie sensilis proprij : propria autem sensilia sunt, qualitates tangibiles,& vnitatis solutio est sensile commune : ergo vnitatis solutio per se, aut immediatè dolorem non efficit,sed intermedio proprio sensibili. Rursus ad idem probãdum accedit,quòd eo modo quo se habet visus ad visibilia,ita tactus ad tangibilia, sed visus omnino nihil videre potest nisi coloris specie accedente:ergo neque tactus quippiam tangere poterit, nisi intermedia similitudine qualitatis alicuius per se tangibilis. Potest autem (vt inquiunt qui Auerroem insequuntur) vnitatis solutio disponere

Dolores à causis quæ mutant fiunt.

Delitia & tristitia in rationali anima ad quam attinent facul.

Dolor sentiri non potest.

Doloris causa disquiritur.

Auerrois de causis doloris.

ad doloris generationem, quoniam vnitatis solutionem sequitur intemperies, quæ immediatè sentitur: mediatè verò ipsa vnitatis solutio. Sed tamen neque Auerrois, neque eius asseclæ saluare possunt multa experimenta, quæ docent, solam vnitatis solutionem nulla accedente intemperie, dolorem efficere: veluti si acus pungat neruum: nulla enim accedet intemperies. Rursus vbi pars aliqua vehementius distrahatur, & vbi distracta disrumpatur, dolebit nulla accedente intemperie. Quòd si dixeris, vt ipsi, vnitatis solutionem afferre intemperiem, id falsissimum est. Nam si vnitatis solutio in aere fiat temperato, nō est vnde intemperies accedat. Præter id quod acus pungens neruum sibi tantùm viam parat, per quam interim aer non ingredietur, neque etiam ab internis partibus affluēte sanguine intemperies aduenіet: Quoniã antè sanguinis affluentiam dolor adest, in momento temporis factus, in quo nondum sanguis effluxit. Adde quòd dolor fluxionem sanguinis antecedere solet, & fluxio dolorē sequitur. Quæ verò in contrarium adducta sunt, facilè soluuntur. Nam sensibilia communia propriam speciem sensibus imprimunt, & visus à longè videt magnitudinem nullo colore percepto. Auicenna tamen non nouit Galeni mentem dicens, ipsum voluisse solam vnitatis solutionem posse dolorem efficerere, neque qualitatē aliquam mouere dolorem, nisi quoniam vnitatem soluit, idque in omnibus sensibus esse verum. Nam in visu dolor fit, aut à colore albo immodicè disgregante, aut à nigro immodicè congregante, & in gustu & reliquis. In tactu tamen calidum quoniam disgregat, & frigidum, quoniam congregat: quod verò immodicè congregat, ab aliis proximè sitis partibus segregat, ac vnitatem separat. Sumpsit autem Auicennas errandi occasionem ex his quæ à Galen. scripta sunt, lib. 1. de Causis symptomatum. cap. 6. quo in loco postquam causas dolorum in sensu tactus enarrauit, deinde in gustu dixit: Porrò gustandi quoque instrumentum quatenus tactione participat, à prædictis causis diuellitur, quatenus verò ad gustum propriè pertinet, ab amaris, acidis, acerbis, atque acribus: quandoquidem horum singula, vt demonstratum est, continuum diuidere possunt. Rursus vapores ab his rebus elatos odoratum infestare continuum diuellendo dicit, & auditum soni, magni, asperi, celeres, & graues, quia continuum soluunt, & visum offendere illustrissimos splendores: quia ipsum discriminant, & ea discretio, diuisio est. Et addit: In omnibus verò sensibus vnum commune deprehenditur, nempe pathos quod molestum est, indiscretione simul & diuisione continui, vniúsque corporis consistit, si modò affatim inciderit. Ex his videtur Auicen. colligere in omni sensu dolorem excitari, sola vnitatis solutione. Verùm vt notum est exercitatis in dialecticis, non sequitur, dolor in omni sensu exercitatur vnitate affatim soluta, ergo omnis dolor in sensu fit affatim vnitate soluta: ex indefinitis namque non sequuntur vniuersales. Nam Galenus ipse à causis contundentibus dolores fieri asserit, quamuis continuum non soluant, vbi ad id soluendum proximè accedant: inquit enim loco citato: Quippe res quæ ita contundunt, aut intendunt, aut corporibus rupturæ periculū afferunt, planè inter dolorum causas numerandæ sunt. Et de causis alterantibus libro de Inæquali intemperie inquit. Immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatem soluant, plurimus quidem calor, dum segregat ac diuidit substantiæ continuitatem. Summum verò frigus, tum stipando, tum introrsus pariter tundendo, quædam exprimit, quædam quassat, in hoc loco calorem & frigiditatem, cùm modum excesserint, proximè accedere dicit, vt continuum soluãt. Quo fiet vt dolor ab eisdem eueniat, antequam continuū soluant, vbi ad id proximè accesserint. Præterea Gale. multis in locis mentē suam exposuit, doloris causas explicans: intemperiem, & vnitatis solutionem. Nam libro duodecimo de Method. medend. inquit, Porrò naturalis notitia nos docet vitium id corporis ex quo fit doliturum, aut continuitatis diuisionē esse, aut alterationem aliquam. Et rursus infrà inquit. Quoniam id quærimus, quemadmodum in morbis dolore affligamur, vbi nihil nobis extrinsecus triste appropinquat: necessum est aliquam talem causam in corpore quæramus, quæ scilicet vehementer calefaciens, aut refrigerans, aut substantiam sensilis alicuius corporis diuidens, nos excruciet. At primum illud speculabimur, cuiusnam esse naturæ debeat, quod continuitatem diuidet. Necesse igitur est vel ruptionem, vel contusionem, vel erosionem esse affectum eum qui diuisionem continui faciat. Quo in loco Galenus non tantùm seiunctim meminit caloris & frigoris, vt causarum doloris, sed cùm causas recensuit, quæ continuitatem soluunt, eorum non fecit mentionem: ac si vellet calorem & frigiditatem dolorem efficere absque solutione continui. Et lib. Artis medicinalis cap. 80. inquit, Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationē osten-

dit,

dit. Idem 2.de Locis patientibus capit. 1. & 4. libro cap.8. Duæ itaque sunt in genere causæ doloris,siue ipsius immediata obiecta. Cùm enim tactus dolorem patitur, alteram duarum causarum adesse conicere oportet,scilicet intemperiem calidam, vel frigidam vel vnitatis solutionem affatim inuadentes. At cùm Galenus sententiam Hippocr.libro 3.de fract.qua dixit, verisimile esse, omnem morbum vlcus esse exponeret, affirmare visus est,ad omnem distemperiem sequi vnitatis solutionem, quæ vel sensu, vel rationali contemplatione cõprobetur,vbi hæc immoderata fuerit,hoc est morbum efficere valuerit : nec tamen dictis contradicit. An tamen humiditas atque siccitas dolorem inferre posfint,ex sententiis Galen.dubiũ videtur. Nam libro primo de Causis sympto.à causis dolorem inferentibus excludit siccitatem, & humiditatẽ,inquit enim, Porrò vehementes eueniunt in tactu à naturali habitu transmutationes:ob violentum calidi frigidique occursum, atque ob eas res,quæ contundere, secare,extendere, aut erodere possunt. Nam siccitas,humorque, nisi calori frigoríve coniungantur,occursu suo vim inferre non consueuerunt. Quòd si dolores illata vi fiunt,& siccitas, & humiditas vim non inferunt,non inferent dolorem. Eandem sententiam affirmare videtur lib.12.de Metho.med.cùm ait : Ergo si cepisse ab euidentibus conueniet : euidenter autem videntur eorum quæ corporibus nostris propinquant,hæc sola esse dolorifica, & quæ vehementer vel calefaciant, vel refrigerent, & quæ substantiæ continuitatem soluant. Ecce, vbi qualitates dolorificas solam caliditatem & frigiditatem censuit. At verò Galenus quibusdam in locis contrarium sensisse videtur,vt libro Artis medecinalis,cap.80.cùm inquit, Dolor autem quemcunque obsederit locum,aut continuitatis solutionem,aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autem continuitas,incisione, excisione,fractione,& tensione : alteratur verò substantia,à caliditate,frigiditate, humiditate,& siccitate. Et lib.de Inæquali intemperie inquit, Quemadmodum mirus dixit Hippo.dum alterascit ac corrumpitur natura,dolores fiunt. Alteratur autem, ac corrumpitur cuiusque natura,quum calefit,vel frigefit,vel siccatur, vel humescit, vel eius vnitas dissoluitur. In iis quidem intemperamentis quæ inæqualia sunt, excalefaciendo vel refrigerando potisśimum : quippe quum efficacisśimè qualitates hæ sunt, secundo loco exsiccando, vel humectando. Hanc eandem mentem seruare videtur libro secundo de Ratione vict.accut. comment.primo, vbi postquam doloris causas recensuit, alterationem subitam,& continui solutionem addit. Alterantur autem subitò simulque ab efficiẽtibus qualitatibus,quum & calfiunt,& refrigerantur, & siccantur, & humectantur. Accedit adhæc, quod habetur libro 2.de Compositione me.per locos, vbi de qualitatibus ipsis citra materiam loquens inquit, Vehementisśimi igitur capitis dolores ex caliditate & frigiditate nascuntur : præsertim cùm inæquales extiterint mediocres,qui ex siccitate proueniunt,humiditates,nullus dolor comitatur. Hoc loco siccitatem inter doloris causas annumerauit. Nos quidem veritatem ac veram Galeni mentem esse asserimus,caliditatem & frigiditatem posse efficere dolores per se, siccitatem tamen & humiditatem ex accidenti tantummodo. Verùm ex accidenti dolorem efficere aliqua qualitas poteſt bifariam, vno modo,quoniam efficiet dolorem, vbi cum humore coniungatur, alio modo quoniam efficiet ipsum vbi coniungatur cum alia qualitate, quæ suam acceleret actionem. Primo modo siccitas & humiditas efficiẽt dolorem,vbi enim humori iungãtur, potius humoris ratione,quàm qualitatis, dolor fiet. Ea igitur ratio est quare Galen. libr.1.de Causis sympt.à numero causarum dolorem inferentium exclusit siccitatem,& humiditatem,sicuti & libro 12.de Method. med.quoniam in eisdem locis eas tantum causas recensuit, quæ per se dolores concitant. Secundo modo siccitas calori iuncta dolorem efficit. Nam confertam actionem siccitas non infert,nisi calore motio acceleretur,aut à frigiditate comprimendo continuum soluat. Sed tamen ad eum modũ humiditas dolorem nunquam efficiet : quoniam si iungatur calori, actio eius à calore impedietur, & calor ipsam quoque humiditatem corrumpit exsiccans. Si verò iungatur frigiditati,dolorem & omnem sensum obtundet, ac minimè dolorem efficiet, humiditas quoque compresśionem à frigore, laxando impediet,cùm igitur hæc ex accidenti fiant à siccitate & humiditate, meritò à Galeni locis duobus citatis, de numero causarum dolorum exploduntur, sed obiicies sententiam adductam ex libro primo de Causis symptomatum,vbi siccitatem atque humiditatem dixit dolorem non efficere, nisi caliditas aut frigiditas iungantur, ergo humiditas iuncta eisdem efficiet dolorem. Dicemus humiditatem exigere humorem siue materiam vt dolorem efficiat, cui necessum erit duas adesse qualitatum contrarietates ac perinde caliditas,aut frigiditas accedẽt:sic etenim inquit,qui humectãt,

Dolor an fieri posśit à siccitate aut humiditate.

Dolorẽ efficere ex accidenti bifariam.

nullum prorsus dolorem inuehunt, quantum ad qualitatem attinet. Calor ergo & frigiditas vehementer alterantes dolores concitare possunt, humiditas & siccitas nudæ, & aliis non coniunctæ nullatenus. Atque iure ab Aristot. libro 4. Meteorologicorum. calor & frigiditas appellantur qualitates actiuæ, humor & siccitas, passiuę non quòd hę duæ non agant, sed quòd aliarum duarum collatione lenta sit eorum actio, & magis sint ad patiendum aptæ, quàm ad agendum, ad ea tamen quæ in contrarium adduximus, eadem serie respondeamus. Ad primùm dicemus, quod Galenus libro artis medicinalis, quatuor qualitates alterantes dixit dolorem facere, quoniam recensuit causas per se, & causas per accidens, humiditas namque & siccitas dolorem efficiunt, ex accidenti, modis suprà dictis. Ad secundum ex libro de Inæquali intemperie dicemus, Galenum eo loco de intemperaturis inæqualibus loqui, quæ à fluxione ortum habent, quarum exemplum est phlegmone. Nos verò concedimus facilè ab humido aut sicco humore fluxione, dolorem fieri posse, qui potius humori, quàm ipsius humiditati erit adscribendus. Leonardus Fuchsius libro primo de Causis symptomatum com. capit. 6. hæc duo loca aliter explanare contendit, dicens: Aliquid bifariam alteratur, primò quidem violenter, & confertim, secundò autem lento gradu, ac sensim. Quare diligenter admodum considerandum erit, à quibus qualitatibus vtraque alteratio fiat. Nam ea quæ violenter ac confertim alterat, atque adeò corrumpit ac dolorem infert, à calido & frigido duntaxat fit. Altera verò quæ citra violentiam & sensim alterat, adeoque nec dolorem excitat, nec corrumpit, ab humido & sicco. Quapropter vt diuersitatem hanc innueret Galenus dixit, Alteratur, & corrumpitur: alteratur scilicet, quum siccatur aut tumescit: corrumpitur autem cùm calefit, aut frigefit. Vult ergo Fuchsius distinctionem esse sumendam ex Galeni verbis: diuersa enim res est, alteratio à corruptione, ac posse caliditatem & frigiditatē confertim alterando corrumpere siccitatem autem, & humiditatem alterare, non tamen corrumpere: verùm neutrum locorum rectè exponit. Quod enim attinet ad sententiam ex libro Artis medicinalis, aut Galen. recensuit causas dolorem inferentes alteratione, aut causas alterantes tantummodo. Si causas doloris, siccitas & humiditas sunt de earum numero: si causas alterantes tantummodo ineptè quidem, is qui inquirit dolorum causas, recensebit causas alterantes, quæ dolorem inducere non possunt. Quinimo Galenus subitæ alterationis causas annumerat: quoniam dolores dixit ostendere aut subitam alterationem, aut continui solutionem, & in exemplo alterationis subitæ, adhibet siccitatem & humiditatem. Idem etiam confutat explanationem loci ex libro de Inæquali intemperie. Nam Galen. recensens causas doloris quæ alterant, atque corrumpunt, meminit siccitatis & humiditatis, & litera ipsa Galeni idem docet. Quum enim dixisset cum Hippo. libro de Homine, dolores fieri cùm alteratur & corrumpitur natura, refert causas caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. In tertio quoque loco superius citato ex libro secundo de Ratione victus acu. Galen. de causis doloris cum materia coniunctis loquitur: est enim exemplum ibi pleuritis. Nos verò siccitatem & humiditatem dolorem ex accidenti facere posse non negamus. Ad quartum ex libro secundo de Compositione medicamētorum per locos, verum est ipsum loqui de mutationibus quæ fiunt à nudis qualitatibus sine materia. Verùm siccitas, quæ mediocres dolores efficit, quamuis materia sit, calori aut frigori coniuncta esse debet Quod ipse Galenus sentire videtur: cùm enim de qualitatibus sine humore loquitur, mediocres dolores dicit fieri à siccitate, & non addit, citra caliditatem, aut frigiditatem. Verùm cùm statim loquitur de ipsis humori iunctis, siccitatem dicit dolores mediocres facere: citra calorem, aut frigiditatem conspicuam: Quoniam alterum horum sibi visum est necessarium, vt siccitas dolorem efficiat: nempe, vt calori aut frigiditati conspicuæ iungatur, aut humori. Hæc de tactu dicta sufficiant, ac de reliquis sensibus exterioribus, qui omnes in hac vna re communicant, quòd rerum formas sine materia suscipiant: formas verò sine materia suscipere, idem est ac recipere similitudines absque susceptione rei sensibilis & suæ substantiæ. Quod facit olfactus suscipiens odoris similitudinem, non odorem, & visus rei visæ imaginem, absque colore: non enim suscipitur in oculo verus color. Nec tamen putandum est, sensus sic recipere rerum sensibilium simulacra, vt qualitates ipsas sensibiles recipere non possint: nec etiam putandum, sola sensuum organa rerum formas sine materia suscipere. Primum horum verum est: nam tactus non solùm similitudinem caloris suscipit, sed verum ipsum calorem, & fumalis euaporatio, quæ odor est, organum olfactus attigit, & sapor ipsum gustandi organum. Non tamen ea ratione sensibilia percipiuntur, quòd ad sensuum organa pertingant sensi

Fuchsij explanatio locorum Gal.

Fuchsius notatur.

Sensibus commune an sit, rerum formas sine materia suscipere.

Sensus non solas rerum similitudines suscipiunt.

ſenſibilia ſub propria eſſentia,ſed quòd ſimilitudine oblata ſenſui, ſenſum moueant. Non enim calor ignis à tangente percipitur: quoniam calorem imprimit in tactum, ſed quoniam inducit in ipſum ſuam ſimilitudinem.Nam vbi calor ſimilis ei qui ſit in igne tactui inductus fuerit, non amplius calor ignis ſentietur:ſimilia enim ſeipſa non alterant: quare neque ſeipſa ſentient. Diuerſa res eſt in aliis ſenſibus. Guſtum enim immutat ſapor, qui non immergitur organo, ſed eius ſimilitudo,quemadmodum in olfactu & odore fit: Auditus pariter ſolam ſpeciem ſoni ſuſcipit, & viſus coloris & lucis, abſque colore aut luce. Has tamen formas ſine materia quæ ſunt qualitates ſenſibiles, & ſenſibilium ſimulacra multa ſuſcipiunt, quæ ipſas res à quibus emanant ſentire non poſſunt. Aer etenim colorum, odorum & qualitatum tangibilium ſimilitudines ſuſcipit, non tamen ſentit, quoniam potentia ſentiente caret, atque anima ſenſibili. Hæc etiam eſt ratio, quare plantæ non ſentiunt, & ſi caloris & frigoris ſimulacra ſuſcipiant, atque ipſas qualitates, quemadmodum & aer ambiens. Id quidem notiſsimum, & propria ac immediata cauſa quare plantæ non ſentiunt, quamuis Ariſtot.ſecundo de anima libro, dixerit ob id plantas non ſentire,quoniam non ſuſcipiunt formas ſine materia, quod videtur à veritate alienum. Siquidem plantæ ſimilitudinem caloris ſuſcipiunt, quemadmodum & humanus tactus: quòd ſi calor plantæ immergitur ſimul cum caloris ſimilitudine, pariter in humano tactu. Rurſus quamuis in plantis ſine materia ſuſcipiatur ſenſibile, non inde ſentietur: nam in aere ſuſcipitur ſimilitudo coloris, & non videt aer colorem: & ſimilitudo odoris in aere inducitur, nec tamen aer odores ſentit. Plato verò in Timæo, quoniam plantæ ſenſum alimenti habent, ipſas ζῶα, id eſt, animalia vocauit, & quoniam in ſe ipſis motus principium habere nouit. Quicquid enim vitæ eſt particeps (inquit) iure animal appellabitur. Licuit quidem id Platoni: Nos tamen principium motus, in plantis diuerſum inuenimus à principio motus animalium. Habẽt enim animalia principium motus, de loco & ad locum, licet non omnia. At verò ſenſus alimenti plantis tributus non eſt, alius à potentia diſcernente, quod vtile eſt ab inutili. Quòd ſi hac de cauſa voluit plantas animalia vocare, bene eſt. Sed nos Ariſtot.ſequuti, plantas ab animalibus ſenſu diſtinguemus. Senſum autem appellauimus, rerum diſcretionem, ac cognitionem obiectorum, quæ ſe offerunt ſine materia,hoc eſt cognitionem quam potentia aſſequi poteſt, obiecto oblato ſine materia, ſolo ſimulacro accedente cum qualitate ſenſibili, aut ſine ipſa. Quod non faciunt plantæ: nam hæ alimenti naturam non agnoſcunt, niſi alimenti ſubſtantia plantæ admoueatur, atque ipſam attingat plantam. Quod faciunt naturales facultates animalium: ipſæ namque non diſcernunt vtile ab inutili,niſi eis oblatum fuerit cum ſubſtantia, & materia: animalia verò ſentiunt ea quæ ſolam ſimilitudinem immittunt ſenſui. Hoc eſt ergo ſuſcipere formas ſine materia, poſſe obiectum dignoſcere, vbi ſola qualitas, aut ſimilitudo ipſius ſenſui accedat, ſine corpore, vt calorem ſine corpore calido, & ſaporem ſine corpore ſapido, aut colorem abſque hoc quòd coloratum ſenſum attingat. Atque ita intelligendus eſt Ariſtot.cum dixit plantas non ſentire, & cauſam eſſe mediocritatem non habere, neque principium tale, vt ſenſibilium ſine materia ſuſcipiant formas, ſed cum materia patiantur. Hoc eſt, plantæ ob id non dicentur ſentire,quoniam principium,aut commoderationem non habeant, qua poſsint res ipſas oblatas ſine materia dignoſcere. Atque ex his conſtabit dubium hoc,ad vſum nominum apud Platonem & Ariſtotelem attinere. Porrò quoniam præter functiones animales, qui in exterioribus ſenſibus exercentur, quædam aliæ nobis conſtant, quæ ipſis reſpondere non poſſunt: poſt peractam tractationem de ſenſibus externis opportunum eſt inter nos alios inquirere,quot ſint,& quales,ac quæ ſint ipſorum propria munera. Viſus namque colorem concipit,& circa proprij ſenſibilis cognitionem non fallitur, vbi oculus bene ſe habeat, & color modicè ab oculo ſeiungatur,neque aliquid obſtet. Fallitur tamen vbi ex colore ſubſtantiam quoque diiudicet.Si ergo Socratis filium à longe venientem ſolo viſu vellet quis agnoſcere, facilè deciperetur non accedente quantitatis, figuræ, vocis & aliorum cognitione,quam ſolus viſus non aſſequetur, cuius rei gratia alium ſenſum à viſu ſtatuere decet, qui omnia coniungens cognitionem perficiat. Rurſus viſus agnoſcit mellis colorem flauum: quod ſi colore cognito mel eſſe iudicaremus, fel putaremus mel eſſe: felli enim ineſt color flauus. Quoniam verò nos hæc duo diſtinguimus, neceſſum eſt aliquem ſenſum aſſequi, qui colorem ſimul & ſaporem agnoſcat. Is verò viſus non erit, cuius eſt ſolos cognoſcere colores, neque guſtus à quo ſapores tantùm cognoſcuntur. Erit ergo aliquis communis guſtui & viſui, ſiue

Simulacra rerum ſenſibilium alia à ſenſibus ſuſcipiunt.

Plātæ quare non ſentiunt.

Platonis ſententia.

Ariſto.placitum ſequimur.

Formas ſine materia ſuſcipere quid.

Senſus communis inuentio ex Ariſtot.

colori,& sapori. Nam duo sensus externi siue interni,ea non distinxissent. Quoniam quemadmodum si Plato videt albedinem, Galenus verò nigredinem,nullus ipsorum distinguere valebit albedinem à nigredine: ita si duo sensus agnoscant flauiciem, & dulcedinem, nullus distinguet hoc,ab illo. Quòd si nos ea distinguere valemus, vt fit, vnicus sensus est, qui sensibilia diuersorum sensuum agnoscit,& distinguit. Hæc est via Aristote.& Themistij,qua probant sensum aliquem communem esse, qui sensuum aliorum obiecta sentiat, & motiones in ipsis sensibus factas à sensibilibus agnoscat. Non etiam attinet ad visum videre visionem, neque coloris alterationem. Sed ad internum aliquem sensum pertinet videre visionem,& audire auditionem. Quamuis non defuerint qui voluerint in sensibus ipsis externis nullam fieri sensationem, sed solam alterationem ab obiectis: internam verò sentientem facultatem simul sentire obiectum, & alterationem factam ab obiecto in organo sensus. Nos verò contrarium sentimus: falsum enim est,& rationi,& experimento aduersatur, quod asserunt. Quoniam vbi adest facultas sentiendi cum instrumento adsentiendum apto, aderit sensatio, obiecto accedente. Sed in neruo adest facultas tangendi, quæ neruis omnibus distribuitur à cerebro, & neruus valet, fiet igitur in ipso obiectorum sensatio. Docet quoque experimentum, nos in manu ipsa sentire calorem & dolorem: rursus & quiuis discernit se alium sensum habere caloris in manu igni applicita, & in cerebro. Galen.quoque libro septimo de Placitis Hippocratis & Platonis, eorum qui ita opinantur assertionem damnat. Cùm enim de visione loquitur ac quærit, an visio fiat, delato quopiam à re visa ad oculum an aer seruiat visioni, vt neruus tactioni, inquit, Plerique eius sunt sententiæ, vt dicant alterationem illam ab imprimentibus rebus factam, per neruum ad principem animæ partem distribui, atque ita in dignotionem rerum nos venire,non intelligentes,nullum nos doloris sensum in eo membro quod vel cæderetur, vel confringeretur, vel adureretur habituros fuisse, nisi in eo aliqua sentiendi facultas inesset. Aliter igitur atque illi opinantur, veritas se habet: ipse siquidem neruus cerebri pars cùm sit, sicut arboris virga, aut ramus, efficit vt membrum in quo inseritur,vi eius in se totum recepta, habilem ad omnia, quæ ipsum attigerint sentienda reddatur. Hunc communem sensum Aristoteles in corde sedem habere dixit libro de Somno & vigilia. Putauit namque animalem facultatem simul cum aliis omnibus ab eo membro originem trahere,sed hæc suprà refutauimus abunde. Est is ex eorumdem Peripateticorum opinione, veluti centrum quoddam in quod sensuum omnium sensibilia perducuntur: ita vt ad eum veluti ad punctum ex aliis omnibus perducantur obiectorum simulacra. Atque ita Themistius soluit dubium, quomodo fieri posit, vt dulcedinis & coloris notitiæ simul in eodem consistant, & quod grauius esse videtur, vnus & idem sensus, albedinis & nigredinis suscipiat alterationes, quæ non non tantùm diuersæ, sed & contrariæ sunt. Verùm, vt inquit,cùm sensus communis, in medio sit, ad eum immutationes perducuntur. Potest enim iudex à diuersis causidicis in contraria prouocari, cùm ipse vnicus iudex sit: hi verò qui contrarias agunt partes, veluti ad genua orantes decumbant, sic sensibilium omnium similitudines ad sensum communem delatæ, non mutant ipsum contrariis alterationibus, sed veluti enuntiantes de sensibilibus diuersis,aut contrariis accedunt. At verò hoc dubium non adeò difficile nobis videtur veluti Themistio. Nam quamuis albedo nigredini contraria sit, eorum similitudines contrariæ non sunt,quemadmodum neque similitudo caloris & frigoris. Potest namque idem organum tactus simul recipere caloris & frigoris similitudinem, & oculus albedinis & nigredinis: quod fit nobis literas inspicientibus:præter id quod nos ex Gale. doctrina euidentibus rationibus probauimus cap.de temperamentis,posse vnum subiectum suscipere cōtraria, atque contrariorū alterationes simul.Nihil igitur obstat quominus organa sensuum simul suscipiant contrariorū immutationes, quamuis ea quæ sensui imprimuntur contraria sint.Quod autem Themistius inquit, in nobis sensum esse,qui contrariis operā det: non tamen qui contraria suscipiat, alienum est à ratione. Non enim potest sensus aliquis alicui obiecto cognoscendo incumbere, nisi suam similitudinem suscipiat: id enim est sensum à sensibili pati, quod ad sensationem necessarium est ex Aristotele. Quòd si ipse rerum contrariarum simulacra, contraria concedit, in eodem sensu simul contraria admittere cogetur. Est & secunda facultas interna sentiens quam græci φαντασίαν, appellant, hoc est, visionem, à verbo φαίνω, id est, appareo dicta: quoniam visus sensuum omnium perspicacissimus est, & animalium vita visis maxime regitur,& quæ ab eo offeruntur sensui interiori perspicat

Sensus externi propria sentiūt sensibilia.

Sensum communem in corde Aristot. statuit.

Themistij dubium.

Themistius notatur.

Phantasia.

ſpicatiores apparitiones ſunt:& quoniam luce media fiunt,quæ Græcis φῶς eſt:inde in ſenſu interno apparitiones φαινόμενα,& potentia, φαντασία, Latinis etiam imaginatiua facultas dicta. Hæc ſimulacra rerum à ſenſibus ſuſcepta componit, atque ſeiungit, ita vt ſæpe falſa ſint,quæ ab ipſa imaginantur,diuerſa quidem res à ſenſu opinione, ſcientia,& intellectu : quare & ab æſtimatione diuerſa erit imaginatio. A ſenſu nanque differt:quoniam ſentimus eo tantùm tempore quo ſenſibile præſens adeſt:imaginamur tamen ipſo abſente. Rurſus ſenſus circa peculiare ſenſibile non fallitur : magnatio verò ſæpe fallit. Senſus quoque earum rerum eſt, quæ ſunt : & quandoque eorum quæ eſſe non poſſunt. Differt quoque ab opinione : quoniam opinio ſæpe vera eſt, imaginatio fere ſemper falſa. Rurſus vt Ariſtot.inquit,imaginari poſſumus cùm volumus, opinari non poſſumus:quoniam opinio adiunctam habet ſuaſionem & fidem,quę imaginationi non coniunguntur. Scientia quoque verorum eſt, & non fallentium: fallit tamen imaginatio. Intellectus pariter omnino verorum eſt, aut ſi de falſis aliquando dici poſſet,notum eſt ipſum eſſe vniuerſalium,& immaterialium,neque materiæ miſceri, ita vt à rebus in materia conſiſtentibus pati poſsit,quemadmodum imaginatio, cuius eſt officium,imagines rerum ſuſcipere à ſenſu,& eas diuerſo componere modo, & tanquam à præſentibus ſuſceptas ſeruare:quod docent inſomnia,in quibus non omnino obligata imaginatio,circa ſenſibilium imagines verſatur,ac ſi præſentia eſſent ſenſibilia.Tertia facultas interna ſentiens æſtimatiua eſt:cuius munus eſt complexa formare, ac ratiocinando diſcurrere,& ſyllogiſmos conficere. Hæc vtilia ab vtilibus, commoda ab incommodis ſegregat. Hanc ὑπόληψιν Ariſtot.appellauit,quaſi ſuſpicionem, & æſtimationem dixeris. Diuiſit autem ipſam ex functionibus in ſcientiam, opinionem & prudentiam. Scientia & opinio, præſentium & præteritorum ſunt, quæ ſtatutam habent veritatem, aut falſitatem. Nam ſcientia verorum eſt,& nunquam fallentium,opinio fallere poteſt: ſed vtraque ſtatutam,& certam habet veritatem,aut falſitatem. Prudentia verò,quæ futurorum eſt,ambiguam,contingentem & nullatenus certam. Hæc in intellectu ſunt,in ſenſu tamen opinio,& prudentia. Scientia verò non,quòd vniuerſalium ſit.Itaque vox ὑπόληψις,id eſt,æſtimatio,inquit Themiſtius,omne iudicium intellectus & rationis, & habitum, omnemq; formam intelligendi complectitur. Quamuis ergo iuniores Peripatetici hanc facultatem ſentientem interiorem dicant, nõ ſatis conſtare poteſt ex Ariſtotele & Themiſtio an ſit ſenſualis animæ vis,an intellectualis. Quoniam tamen bruta opinantur,ac de futuris quibuſdam præuident,eis hanc animæ facultatem adeſſe dicemus,atque in homine intellectui miniſtrare immediatè. Eſt præter has quarta facult. memoria, quæ rerum ſimulacra ſeruat,quibus æſtimatiua vſa res cognoſcit abſentes, tanquam abſentes. Eſt eius munus ſeruare potiùs quàm quippiam agere. Has omnes facultates diſtinguere ſolent phyſici per functiones:quoniam ſi functiones ſpecie differunt,facultates different ſpecie,docente Ariſtot. facultates diſtinguere ex functionibus, & functiones ex obiectis. Qua tamen ratione, & procedendi via id probari debeat, in expoſitione 19.lib.1.Prognoſticorum docuimus:quàmuis intelligam omnem eam probandi viam,quæ eſt apud phyſicos ſcholæ Peripateticorum, eſſe inefficacem. Omnem nanque functionem facultatis imaginatiuæ poſſet quiuis ad æſtimatiuam referre : quæ cùm ab ipſis præſtantior approbetur, nihil obſtat quin poſsit ea quæ ab inferioribus fiunt patrare. Poſſet quoque ipſa ſeruare imagines rerum, neque opus eſſet memoria: quoniam & ipſi imaginatiuam volunt eſſe cognoſcentem facultatem, & ſeruantem rerum cognitarum imagines. Nos verò Gale.viam ſequimur, qui tres tantùm ſtatuit internas ſentientes facultates,ſcilicet imaginatiuam,cogitatiuam,& memoriã. Libro nanque de Differ.ſymp.inquit, Porrò reliqua animæ functio,quæ eſt ἡγεμονικὸν,id eſt,princeps animæ pars,diuiſa in φανταστικὸν, καὶ διανοητικὸν, καὶ μνημονευτικὸν, id eſt,in imaginationem,cogitationem,& memoriam. Idem lib.8.de Vſu partium, itaque phantaſia,ſiue imaginatiua vis eadem eſt Ariſtot.& Gale. Ea verò quam appellat Ariſtot.ὑπόληψιν, id eſt,æſtimatiuam, Gale.nominat διανοητικὴν,id eſt,cogitatiuam, memoria ſimiliter eadem eſt apud ipſos. Cæterùm cõmunis ſenſus neque aliqua facultas eſt, neque vt diximus, in corde reſidet,quod voluit Ariſtot. Eſt autem ſenſus communis,non aliud quàm cerebrum,& functiones quas ſenſui cõmuni tribuunt,imaginatiuæ debẽtur. Nam quamuis communis ſenſus meminerit Gale.cerebrum ipſum,non facultatem quampiam intelligere voluit. Libro nanque 7.de Placitis Hippocr.& Plat.inquit,Alteratio verò ipſa ab vna eademq; facultate omnibus ſenſoriis communiter impartita à principio emanante dignoſcitur : quod quidam principium ſiue ſenſum communem, ſiue primum ſenſorium appelles,nihil refert. Hoc nos ſuperiore oratione cerebrum eſſe demonſtra-

Aeſtimatiua.

Memoria.

Gale. de internis facul. ſentietibus.

Senſus communis non eſt apud Galen. facultas aliqua.

uimus,vnde omnia membra sensum & motum adipiscuntur,& Aristot. ipse lib.de Insomniis,phantasiam eandem esse dicit cum potentia sentiendi:ratione verò differre.Inquit enim,cùm verò de imaginatione & phantasia tractatum in libris de anima sit,& imaginandi vis eadem numero sit cum potentia sentiendi,quamuis essentia, ratione que differant. Cæterum functiones quas physici tribuunt sensui communi, vt distinguere sensibilia diuersorum sensuum, à phantasia procedere nihil vetat. Distinguere enim sensibilia ad imaginatiuam pertinet. Apud Galenum nanque lib.de Diffe.symp.ille qui obseratis ianuis singula vasa proiiciebat per fenestram, quoniam singula proprijs nominibus nuncupabat,nullam læsionem pati, argumentum fuit in imaginatiua facultate. Ad ipsum igitur attinere vult Galen.agnoscere singula, aut ipsa ab aliis distinguere. Ad æstimatiuam verò siue cogitatiuam attinet,de singulis iudicium ferre,& futura prævidere,& de meliori & optimo consultare,seligere,& censere. Infallibilis autem via distinguendi singulas harum facult.est ea qua Gale. vtitur docens vnam earum posse lædi reliquis non læsis. Nam lib.de Differ.symp.Theophili medici meminit,qui prudenter differebat,& præsentes agnoscebat:verùm tibicines in angulo cubiculi, se videre ferebat quosdam sedentes, quosdam stantes, continenter verò canentes atque pulsantes, quos iubebat à cubiculo expelli, quod prudenter curabat. Is itaque sana cogitatiua læsionem imaginatiuæ patiebatur. Memoria verò sana adhuc mansit: quoniam singula quæ dixerant,aut legerant qui adfuerant, memoriter tenebat,& narrabat,& ea quæ sibi de cantoribus apparuerunt. Simile est quod Galen. lib.4.de Locis patien. de semetipso refert. Nouit quoque hanc læsionis speciem Aristotel.libro de Insomniis,cap.2.vbi loquens de læsionibus imaginatiuæ,& quomodo visis capiantur nonnunquam ægrotantes,inquit, Atque hic error quandoque vnà cum morbo inualescit, ita vt cùm leuiter ægrotant se falsos haberi agnoscunt, cum verò grauius minimè: sed ipsis quoque visis ducantur.Causa verò quamobrem hæc fiunt,est:quoniam id quod primatum obtinet, & id in quo phantasmata fiunt,non eadem vi iudicent. Quod Gale. loco citato tradidit postquàm enim de se retulit per phantasię læsionem floccos euellere,& festucas colligere,addit: Cùm verò sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret,rectè,inquã,dicitis, proinde ne me phrenitis arripiat,auxilio estote. Quidam etiam sunt qui sana imaginatiua,læsionem cogitatiuæ patiuntur:cuius exemplum est is cuius meminimus,qui vasa per fenestram proiiciebat, lib.4.de Locis patientibus. Ad tantam enim peruenit dementiam & læsionem cogitatiuæ, vt puerum quoque lanifici, cum quo Romæ domi continebatur,per fenestram proiiceret. Singula tamen vasa quæ proiecit propriis appellabat nominibus. Quod indicium præbere potuit, imaginatiuam facultatem læsione carere, pariter atque memoriam. Id docuit cùm vasa propriis nominibus nuncuparet, quod læsa memoria non fecisset, non seruatis rerum & nominum simulacris in ipsa. At verò memoriam lædi reliquis duabus non læsis, probat Thucydidis testimonio, qui quosdam ex peste (quorum meminit libro secundo Belli Peloponnesiaci) adeò sine memoria remansisse refert, vt neque suos familiares, neque semetipsos agnoscerent. Imaginatiua itaque virtus, cogitatiua, & memoria distinctæ sunt facultates, functionibus differentes, quarum imaginatiua circa sensibilia versatur, & sensibilium imagines,quas componit ac separat, & sensiones & sensibilia dignoscit, & imagines vt præsentes seruat, vt somnia docent. Et Galen.lib.2.de Motu muscul.inquit, φανταστικὴ id est, imaginatiua,quæcunque fuerit, hæc eadem recordatur & rerum impressiones conseruat. Altiora sunt cogitatiuæ facultatis munera, & de his quæ sensus excedunt, ad quæ externi sensus, & imaginatiua vis nullatenus pertingunt,vt opinari, & de futuris præuidere, meliora seligere, amicum & inimicum distinguere. Memoria verò quid præstet, notum est, apud Aristotel.& Galen. Sugerit nanque rerum spectra quæ diu asseruat, cogitatiuæ facultati, vt eis vtatur, ad opinionem, & prudentiam, & de melioribus consultationem, & ratiocinium, circa ea quæ indagatione, & inquisitione egent. Id verò est reminisci, facultatem cogitatiuam, ad rerum spectra in memoria seruata conuerti, & circa eadem ratiocinari. Memoria verò imaginum rerum absentium, quarum cognitionem habuit cogitandi facultas, conseruatio. In Philebo autem Socrates inquit: quoties quæ cum corpore passa est aliquando anima, eadem sine corpore in seipsa resumens animaduertit, tunc meminisse eam asserimus. Quinetiam quando memoriæ passa iacturam,deinde vel sensu,vel disciplina mouente, eam iterum reuocet in seipsa, reminisci putatur, atque hæc iam memorias,reminiscentiásve vocamus.Ad animalem facultatem attinent somnus & vigilia,quorum vigilia operatio est tam internorum quàm externorum, somnus vigiliæ priuatio & ociositas sensuum. Est enim,inquit Aristot.lib.de Somno & vigil.cap.2.impotentia operandi per primum

Facultatem internorum sentientium inuentio ex Gale.

Thucydidis testimoniũ.

Reminisci.

Somnus & uigilia.

primum ſenſitiuum,quam impotentiam,quietem & priuationem appellauerat. Verùm loco citato primum ſenſitiuum ſiue ſenſus principium dixit eſſe in corde, cùm tamen in ſomno cor minimè quieſcat,ſed perpetuò moueatur.Eſt quoque diſpoſitio quædam media,abſque morbo,per quam neque vt vigilantes ſenſuum actiones obimus, neque vt integrè dormientes ociamur, quæ ſomnium appellatur. Per eam enim diſpoſitionem,non omnino liberi ſunt ſenſus,quemadmodum cùm vigilamus, internis & externis ſenſibus ſuis muneribus fungentibus,neque omnino carceribus concluſi, atque ligati, vt in integriori ſomno, ſed externi ſenſus quieſcunt, & interni rerum imagines componunt,coniungunt ac fingunt multa nunquam viſa,aut audita,aut externo quopiam ſenſu vſurpata. Id efficit imaginatiua virtus,aliquando etiam cogitatiua accedente. Etenim quemadmodum ſomnus & vigilia contraria priuatiua ſunt, contrarias habent cauſas:ſomnium verò,vt medium,medias. Somnus nanque obſtructo cerebro fit, cuius cauſa vapor alimenti eſt eius qui conſiſtit in ventre,aut in venis. Finis verò animalis facultatis refectio,quæ vigilantibus nobis ex labore diſſoluitur.Hanc recreat ſomnus reſtituto inter dormiendum animali ſpiritu,ex vapore ſanguinis copioſo in caput delato. Ceſſat quoque aſsidua diſſolutio, quæ in vigilia fit. Hic eſt naturalis ſomnus: nam præter naturam à frigore fit:congelante ſpiritum animalem, & obſtructionem adaugente. Cùm igitur ſomnus incipit,is qui ſecundum naturam animali conuenit, caput oppletur & refrigeratur à multitudine & copia vaporum & humorum veluti oppreſſa flamma:deinde incaleſcente cerebro & diſcuſsis vaporibus obſtructio euaneſcit, & ſenſus omnes reuiuiſcunt, ſuſcitantur, & ad opera ſe accingunt: id verò vigilia eſt. Quòd ſi interim dum animal ſomno ligatur, non in totum obſtruatur cerebrum vaporibus:ſed ita vt animalis facultas,in internis tantùm,quadamtenus libera maneat,neque integrè dormiet,neque verè vigilabit,ſed inſomnia patietur.Quo fit vt multi dormientes modo dicto loquantur,& quandoque reſpondeant, & vt Galenus de ſe retulit,incedant, atque integrum ſtadium peragant. Hoc quidem ad facultatem animalem motricem attinet,quæ nobis admodum ſecundum naturam dormientibus, non omnino ociatur:nam reſpiramus dormientes, & corpus deuoluimus, & membra transferimus:Quoniam tamen infantes nuper nati magnas cerebri oppreſsiones dormientes patiuntur,non ſomniant:ſunt autem ſomnia imaginatiuæ facultatis opera. Quòd autem cogitatiua nonnunquam operetur in ſomno,inde conſtat, quòd ſomniantes quandoque iudicamus nos ſomniare,& verum ferimus iudicium,& integros ſyllogiſmos conficimus. Terribilia fingit imaginatiua, amica etiam & grata componit:cogitatiua verò hæc amplexanda, illa fugienda eſſe iudicat. Vnde fit vt in riſum quidam porumpant, alij clament,vociferentur, ac lugeant. Seruantur horum ſomniorum imagines in memoria: ſiquidem à ſomno excitati inſomnia narramus. Nec tamen putandum eſt omnia apparentia in ſomno eſſe ſomnia, ſed tantùm ficta,& quæ apparent, ſed non ſunt. Nam inter dormiendum canum latratum, aut alium quemuis ſtrepitum audimus,aut muſcæ morſum ſentimus:ea verò ſomnia non ſunt,ſed verè ſenſata, ſomnia verò figmenta. Simili modo ſiquis inter ſomniandum ſe ſomniare iudicet, cogitatiuæ facultatis id munus eſt,non tamen ſomnium. Euenit autem ſæpe,vt dormientes, ſenſibus externis aliquid percipiant,cuius ſimulacrum in imaginatiua ſomnium non erit. Sed deinde facultas ipſa quædam alia circa ſenſatam rem fingat,quæ ſomnia erunt. Pariter fit, vt cogitatiua iudicet ſomniare hominem:deinde verò multa ficta eliciat phantaſia quæ ſomnia erunt,quamuis primum iudicium ſomnium non ſit. Neque erit à ratione alienum hoc in loco referre quoddam noſtrum inſomnium. Cùm ego non valde profundo ſomno dormirē,imaginatiuæ & cogitatiuæ viribus à ligamine ſolutis, ſomniaui me publicè enarrare Aphoriſmos Hippocratis,duodecima ſectione prima.In cuius enarratione multa referebam eorum quæ Galenus libro primo & tertio de Criſibus dixerat, quædam etiam ex his quæ à nobis tradita ſunt,in libris Prognoſtic.exponendis.Contigit autem mihi medio ipſo ſomniandi tempore, vt corriperer ſomno profundiori,per quem omnino à ſomnio ceſſaui, cogitatiua & phantaſia integrè ligatis. Rurſus verò parum à ligamine ſolutis, redij ad munus inceptum:erubui tamen, & egrè admodum tuli,quòd publico in loco agendo dormitauerim. Itaque verò intellexi me ſomno nuper correptum:non quidem quoniam antè non dormirem,ſed quoniam,cùm operarer per vim cogitandi & imaginādi, & ſomno profundiore accedente ceſſarem,tale eiſdem facultatibus accidiſſe noui,ac ſi cùm vigilaſſem vigiliam & actionem, ſomnus interpellaſſet,itaque erubui & dormiens ſuperdormiui. Cùm verò rurſus ad Aphoriſmi enarrationem dormiens accederem, ſomniaui me interrogaſſe amicos, an id turpe admodum viſum fuiſſet auditoribus, hominem publicè agentem dormitaſſe: ipſos verò me ſolatos,

Somnium.

Somnij cauſa.

Somnium.

Apparentia in ſomno nō omnia ſunt inſomnia.

Inſomnium noſtrum.

solatos, quòd id paucissimo tempore & fere non sensato præterierim, neque omnes id animaduertisse, parumq; interruptum fuisse meum dicendi cursum. Noui itaque dormiens me dormisse, cum verè somno profundiore fuissem correptus, & ab omni sensus actione cessassem. Neque est hoc simile ei quod multi patiuntur: sicuti & ego sæpe, nempe somniare se somniare: diuersa enim res est, quæ à nobis refertur modò, si bene tenuerint quæ diximus lectores. Ego enim somniabam me vigilare, & inter vigilãdum dormitasse, cum à leuiore somno in profundiorem transiui. Sed iam ad nostrum institutum redeamus. Quidam dixerunt has internas facultates sentiendi diuersas sedes in cerebro habere, imaginatiuam in anteriori ventre, cogitatiuam in medio, memoriam in postremo: quidam omnes has facultates in omni ventre cerebri existere & operari. Nos verò ea ratione memoriam in postrema cerebri parte residere putamus, quoniam læsa memoria auxilia parti eidem applicita conferunt magis: Imaginatiua verò & cogitatiua læsis, remedia anteriori cerebro admota proficiunt, & in commissura coronali. Sed tamen quoties imaginatiua læsa est, noxa communicatur sensibus externis, aut ab ipsis ad imaginatiuam processit, quoties enim imaginatiua læsa est, visus, aut auditus, aut ambo, aut aliquis alius sensus, falluntur in obiectorum cognitione. Lædi autem contingit cogitatiuam nullatenus consentientibus externis sensibus, vt constat in exemplo superius adducto, eius qui Romæ cum lanifici puero domi continebatur. Et maniaci magna ex parte cogitatiua læsa delirant, nulla læsione sensibus externis accedente. Fit tamen vt ambæ lædantur, quod ex functionibus colligemus: sedem autem habere diuersam non est cur probemus. Sed cognoscentes facultates omnes eundem locum tenere & in eadem sede suis fungi officiis. Vt tamen superius dictum est, in ordine animatorum corporum tertium locum habent quæ loco mouentur, hoc est à loco in locum. Perfectiora nanque hæc animantia sunt, iis quæ sentiunt: fixa tamen loco manent: quoniam facultate secundum locum mouente prædita sunt. Quorum quædam progrediuntur, quædam serpunt, quædam volant, alia natant, quædam diuersos horum motuum exercent. Nam aues volant & progrediuntur, & quædam præter id natant: & beluæ ferè omnes progrediuntur, & natant. Et quamuis ad multos vsus hæc facultas munúsque ipsis accommodari possit, vnus est potissimus finis à natura intentus, vt animalia alimoniam disquirerent. Plantæ nanque alimentum sibi proximũ habent, quod à terra tanquam à ventre sugunt: est enim plantarum venter, terra. Animalia quoque terræ affixa, distensione tantum & constrictione in loco mouentur: siquidem parum à natura plantarum abscedentes, proximum habuerunt alimentum, quod plantis & ipsis idoneum esse potuit: quoniam rude & minimè elaboratum naturis suis congruebat. Vt igitur sibi familiare alimentum aliunde venarentur, ea natura donauit arbitraria secundum locum mouente facultate, quæ vna est animæ sentientis facultas: sensitiuæ verò animę in cerebro residentis, quam rationalem Plato vocat, quòd ratiocinandi vires possideat, duæ sunt potissimæ ac primæ vires sentiendi, & mouendi. Mouens appetitus qui dem liber est, cuius opus antecedat cognitio oportet: non enim fertur liber appetitus, nisi sine prius cognito. Quamobrem rectè Aristoteli dictum est, intellectus & appetitus mouent animal. Per intellectum autem potentiam cognoscentem audire oportet: quoniam & imaginatiuam appellat nonnunquam intellectum, vt cùm inquit, Si quis imaginationem vt intellectum quendam esse ponat. Decet itaque cognitum esse obiectum, & finem cuius gratia animal moueri debeat. Sequitur autem deinde appetitus qui motum imperat prosequutionis, aut fugæ. Quoniam autem grata prosequimur, ingrata fugimus, & gratum aut ingratum apud nos nullum habetur, nisi prius cognitum fuerit: cognitio appetitum siue arbitrariam facultatem præcedat oportet. Atque aderunt in omni motu locali, mouens non motum, & motum non mouens, & mouens motum, & id quo motio fit. Finis nanque, siue id gratia cuius animal mouetur, mouet animal, quoniam animalem facultatem cognoscentem immutat, & deinde appetitum ipsum excitat: finis autem immotus manet. Corpus animalis mouetur, sed non mouet: nam corpus ipsum deorsum tendere, aut naturalis quouis alio motu ferri aptũ est. Appetitus tamen mouetur à fine: mouet autem corpus. Est & quartum id quo motus perficitur: nempe nerui & musculi. Assidet vtique animalis arbitraria facultas, quæ neruis & musculis mediis corpus mouet, finis assequendi gratia: quibus paria coniectari in curru licet. Præsidet nanque auriga ex electione motum imperans, laxat is aut compescit habenas, & equis veluti musculis currum agitat, finis gratia. Auriga appetitui confertur, habenæ neruis, equi musculis, currus corpori, & finis vtrisque communis est. At verò vt auriga liber est, ita liberam decet esse facultatem, quæ motum imperat: ea verò appetitus est, siue voluptas sensui annexa. Neque aliam ab hac putare oportet in brutis

Facultatum interius sentientium sedes.

Imaginatiua facultas læsa sensus externi compatiuntur.

Animalia quæ loco mouentur.

Appetitus mouet animal.

In motu locali quæ ad sunt.

Analogia.

motus principium,quod constare potest. Nam in intellectu & anima rationali, præter cognoscentem facultatem est libera voluntas,à quo omnis actio tanquam ab imperante vi procedit:neque est alia ab hac quæ motum præcipiat: ergo in sentiente parte animæ,pręter cognoscentem & appetitum,aut voluptatem,nullam aliam statuere oportet, quæ motibus imperet:in nobis tamen quandoque is appetitus quandoque voluntas,rationalis animæ facultas motibus præsunt. Est enim finis gratia cuius appetitus mouet, bonum:id verò aut vtile, aut delectabile. Intellectui quidem coniunctus bonum vtile semper sequitur:quia præsentia,atque futura considerat:quoniam temporum cognitionem habet,qua carent irrationalia,quamuis quædam ex eis futuris præuideant, potius naturali propensione ducta,quàm futurorum agnitione,aut consideratione. Bruta verò cùm præsentia tantum aduertant, bonũ delectabile amant,eligunt,& prosequuntur. Fit verò vt nobis quandoque duo hæc se offerãt bona,duoq; fines mouentes, quorum alterum prosequamur futurum est. Alter finis delectat,mouet sensum, incitat concupiscibilem animæ partem,quæ delectantibus capitur. Alter finis honestus est & vtilis,ex futurorum agnitione talis habitus. Imperat eo tempore rationalis voluntas id esse prosequendum: auellit in contrarium concupiscibilis: subaudit autem ea, quam diximus motum imperare rationali,in his qui animo constantes ac validi sunt:in aliis verò, qui beluarum instar voluptate feruntur,concupiscibili. Insequuntur autem omnes bonum, vel quòd tale simpliciter est,vel quòd imponit, taleq; existimatur. Bonum simpliciter per intellectum tale consistit,cuius est id bonum iudicare quod & præsenti tempore tale est,& futuro. Quod tamen bonum non est,sed tale putatur:sensui tale est,& præsenti tantum tempore delectans, nulla futuri consideratione præhabita, qua non tantum præsentem,sed futurum finem,absentem,& postremum animo concipimus. In quibus igitur boni apparentis imago vehementius mouet,imagine eius quod verè bonum est, cupiditas aut iracundia imperant:animalis verò appetitus his imperando motum,obsequitur:vnde fit vt quidam intemperantes gulæ & libidini indulgeant, vincente cupiditate,quidam iracundia vincente,temere quoduis aggressi parricidæ fuerint, & sibi ipsis mortem consciuerint. Est is finis primò cognitus maximè mouens,ad cuius assequutionem media quædam inquirimus, quæ alia ratione fines non postremi dicuntur, ad quæ intellectus practicus ordine procedit,ita vt primus finis ac potissimus, qui primò inuentus fuit,postremus sit exequutione,& postremò inuentum sit executione primũ. Is enim est ordo consequutionis perpetuò seruatus in his quæ natura, arte, aut virtute comparantur. Rursus ad facultatis motiuæ munera redeamus, cuius opus est, vniuersum corpus in alium locum traducere,quod arbitrio & electione fit,in aquatilibus animalibus,natatione,in auibus volatu,in his quæ terram incolunt,ingrediendo, aut serpendo:qui motus duo exigit fixa & quieta,alterum externũ, cui firmetur corpus,quod ingredi debet,alterum internum,cui pars mota annectatur interim dum mouetur. Crure nanque dextro moto,necessum est sinistrũ quiescere, & rei alicui externæ quiescenti firmari,ita vt non eodem motu agitetur. Nam natantes,aquæ innituntur, & serpentes, & incedentes,terræ, aut cuipiam simili,& volatilia aeri, & qui salit, nisi terræ pedes firmaret,motum non exequeretur: & in singularium partium motu firmum aliquid manet. Nam & musculi ossibus firmantur, & pars mota parti proximæ quiescenti, & cæli motum firmum aliquid habere Aristot. testatur lib. de Animalium motione: quamuis falsum sit quod quidam ferunt de polorum cæli atque axis quiete: motus enim ab his non fiet, neque ad hæc indiuisibilia referri debet. Fabulantur quoque alij Athlantem cælum circumagere,& pedes terræ affixos habere, qui norunt fixo aliquo opus esse his quæ mouentur. At verò primũ ipsum mouens immobile est, quod cælum mouet,non tamen mouetur. Quod Homerus rectè sensisse videtur,quum dixit Iliados θ.

Σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες,
Πάντες δ' ἐξάπτεσθαι θεοὶ, πᾶσαί τε θέαιναι.
Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐρύσαιτ' ἐξ οὐρανόθεν πεδίον δὲ,
Ζῆν' ὕπατον μήστωρ', οὐδ' εἰ μάλα πολλὰ κάμοιτε. Quod est,

—*Aurea demissa catena,*
Sed neque supernum in terram deducere cælo
Vestra Iouem vis vlla queat,non díque deaq;
Annixi quamuis adlibramini simul omnes.

Plato in Theæteto hanc auream catenam à qua deos omnes Iupiter suspendi volebat, motum solis esse dicit,à quo omnia tam deorum quàm hominum seruantur,quo cessante omnia susque deque ferrentur. Præterea ad eandem facultatem attinet,partem loco quopiam firmare,vnde fit vt non tantùm à loco in locum partem, aut totum mouere

Principium motus in brutis.

Finis motus.

uere huius facultatis sit opus, sed firmare atque persistere, aut totũ corpus, aut aliquam eius partem. Nam qui firmum seruat membrum in loco vno, vt leuata manu & disten to brachio fit, is animalis facultatis munus exercet. Quod docent labor, & lassitudo, quæ inde sequuntur, vbi diutius id facere conemur. Et auis in medio aere immota pen dens ab animali facultate operante detinetur: nam si auis mortua esset ibidem, statim procideret. Aliquid igitur interim agit viua, quæ ibidem firma manet, quod de parte corporis loco aliquo suspensa detenta probari pari modo potest. Ad eandem liberam facultatem pertinet motus thoracis distentionis & contractionis, qui liberi motus sunt, quamuis nobis dormientibus exerceantur. Multas nanque actiones animales ac liberas exerceri, vel nobis dormientibus Galen. probat lib. 2. de Motu musculorum. Siquidem membra reponimus dormientes: non tamen summè relaxata, sed contractiora, aut magis distenta, quàm in media figura: nisi dormientes, aut ebrij sint, aut relaxationem patiantur. Sed omnis recessus à media figura contractionis & distentionis musculorum fit animali facultate, quæ per neruos & musculos mouet operantem: ergo dormientes per ipsum operantur. Rursus Gale. inquit, quidam sedentes, alij stantes dormiunt: sedere autem & stare actiones sunt animalis, atque arbitrariæ facultatis. Ipse quoque de se refert, cùm iter ageret, integrum ferè stadium peregisse dormientem, neque excitatum fuisse à somno antequam lapidem pede pulsasset, quamobrem ab Hippocr. repræhenditur, supino corpore cubare, & hiantem dormire, primo libro Prognosticorũ, vbi quædam ad hunc locum attinentia in nostris expositionibus diximus. Respirationem itaque liberam actionem esse hinc constabit, liber motus dicitur quicunque in nostra potestate sic situs est, vt ipsum exercere, aut cohibere possimus volentes, quem etiam possumus celeriorem, aut tardiorem, frequentiorem, aut rariorem efficere: id autem contin git in respiratione: erit ergo motus liber. Seruus nanque barbarus, cuius Galenus meminit, sibi mortem consciuit, spirationem ad mortem vsque compescens: quiuis etiam paulominus ipsam cohibere valebit. Diuersa verò est natura motuum eorum qui sine libertate fiunt, vt pulsus, cuius motum aut augere, aut minuere, aut frequentiorem, aut rariorem efficere non valemus. Motus itaque qui musculis fiunt liberos esse in vniuer sum proferemus: id igitur statutum verum & euidens est, arbitrariæ facultatis munus esse respirationem. Et quamuis aliquid obiici posit, quod dubium esse faciet, quod diximus: non tamen ob id quod verum, & euidens est, calumniam pati decet, sed aut causam inuenire tenebimur, aut non inuenta nos vtrumque ingenuè fateri, & verum esse quod nouimus, & causam eius à nobis ignorari. Dubium autem est: nam si respiratio liber motus reputatur, quare dormientes respiramus, vigilantes quoque, & neque motum illum imperamus, neque ipsum imperasse, aut aliquando fuit in animo, aut fuisse memoria tenemus? Id dubium Galen. soluit, multa nanque à nobis fiunt dormientibus, aut vigilantibus, quæ liberè fiunt, quorum non recordamur, aut egisse, aut agere voluisse: quoniam leuem efficiunt in potentia memorandi impressionem, parumq; firma manent: quod ebriis & delirantibus ferè semper accidit. Id quoque sanus vehementius alicui actioni intentus experietur: nam neque memoria tenet, an manus mouerit, & quo motu ipsas exercuerit, neque an respirauerit, vel quidpiam horum agendum sibi elegerit. Non igitur mirum est, dormientes quibus facultas omnis sentiens ac memoratiua valde confusæ, & oppressæ somno sunt, aut non satis agnoscant quæ agant, aut actorum non recordentur, leuibus admodum impressionibus in memoria & imaginatiua factis, minimè fixis aut stabilibus. Aristoteles libro de Respiratione dixit motum thoracis sequi motum pulmonis: quoniam pulmo mouetur, humido contento in ipso ebulliente & in tumorem eleuato: ad id verò sequi thoracis distentionem: quod longè abest à veritate. Nam neque pulmo continet eum humorem qui ebulliat, & eleuetur in tumorem, neque si ipsum haberet à calore eleuante in tumorem fieret, vt mensura & ordo distentionis & contractionis thoracis seruarentur. Auerrois tamen qui naturalem philosophiam sophismatis obscurauit, lib. 2. Collectionum, cap. 19. Galen. aduersatur, asserens motum respirationis non omnino esse liberum, neque omnino naturalem, sed medium atque compositum. Quòd itaque non omnino liber sit, probare nititur. Nam respiramus sine intentione respirandi: liberi tamẽ motus cognitione præcedente fiunt. Rursus liberos motus cohibere possumus volentes: sed non possumus tussim cohibere, cùm tamen tussis sit respiratio: non ergo est liber motus. Præterea motus palpebrarum per musculos fit, neque est in potestate nostra ipsum compescere: igitur non sequitur, quamuis motus musculis fiat, ipsum liberum esse. Præterea ratio Gale. inquit, inualida est: non enim sequitur, non operante facultate per neruum, vt ipso præciso, non fit motus voluntarius, ergo operante facultate per neruũ, motus erit voluntarius. In consequentiis

Respiratio an liber motus sit.

Respiratio an electione fiat.

Aristote. de respiratione.

Auerrois de respiratione.

ſequentiis namque bonis non ſequitur ad oppoſitū antecedentis oppoſitū conſequentis:ſed potius ad opoſitū conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis. Alter de claſſe barbarorum ſic nititur Gal.ſententiam improbare,ſi namque motus reſpirationis eſſet liber,ei poſſet accidere laſsitudo: ſed reſpirantes non laſſantur,neq; ab eo munere vnquam ceſſant,non ergo eſt liber motus. Ad rationes autem Auerrois facilè reſpondebimus:reſpiratio namque liber motus eſt,& non fit niſi præcedente cognitione diſtincta aut confuſa,& quæ in habitu potius quàm in actu conſiſtat. Nam motus crurum liber eſt: ſæpe verò dormientes crura transferimus abſque cognitione præcedente. Et vigilantes cùm ſemel incidere cœperint, quandoque non amplius motum crurum imperant,nec tenent mente conceptum finem,qui primò cognitus fuit. Ad aliud dicemus, tuſsim eſſe motū liberū: quoniā tamen motus quidā ſunt,qui corporis affectibus ſeruiant,vrgente aliquo corporis affectu animal tuſsire cogitur, quamuis non tuſsire ſibi potius eligeret. Simile eſt,ſiquis ſtans violentius trahatur,ipſe enim crura mouet,incedit,& trahentē ſequitur,quamuis nolens:eligit namq; crura mouere,& incedere, potius quàm præceps ire,nihilominus is motus crurū liber eſt. Idem fit in motu palpebrarum, qui liber eſt, licet aliquando corporis affectibus ſeruiat: fit enim vt à cauſa mordente, aut præ timore cogamur ipſas mouere. Ad aliud quo rationē Gal.ſubuertere conatur, dicemus Gal.ea vſum fuiſſe ratione lib.2.de Placitis.Hippo.& Plato.vbi aduerſus Ariſtotel.probat vocem & thoracis motum à cerebro oriri,& non à corde. Muſculi enim (inquit) inſtrumenta quædā reſpirationis,vocíſque effectricia mouēt,ipſi à neruis qui à cerebro diffundūtur motionem adepti. Quorū quidem neruorū ſi vel laqueis cōſtrictum aliquē intercluſeris,vel etiam præſecueris,motu ſtatim orbaueris muſculū illum in quē neruus ille pertingebat, mēbrumq; illud quod priuſquā ſectus neruus fuiſſet à muſculo eo motionis cōpos efficiebatur, immobile reddideris. hæc Gal. Ratio non eſt ex oppoſito antecedentis, ſed talis eſt poteſtate. Motus factus per muſculos à cerebro manat, ſed motus thoracis fit per muſculos,ergo manat à cerebro. Quòd autē motus thoracis manet à cerebro,conſtat:quoniā ſi neruos à cerebro ortos, qui muſculis mouentibus thoracē inſeruntur,illaqueaueris,aut præcidas,motus illi ceſſant:habet ergo à neruis facultatē,& nerui à cerebro. Motus autem à cerebro procedens liber eſt,vt conſtat:non ergo procedit ratio Galeni ex oppoſito antecedentis:ſed ſic,Præciſo neruo facultas non deducitur,& ipſo non præciſo deducitur:ergo facultas hæc per neruū defertur:hæc ratio validiſsima eſt. Nam illud dicitur principiū, aut via delationis alicuius rei,quo poſito defertur res illa,& quo non poſito idē nō defertur,ergo ſi poſito neruo defertur animalis facultas,& ipſo ſemoto eadem non defertur,via aut principiū tranſmiſsionis eiuſdem ipſe erit. Quod autem affirmat Gal.dialecticā ignoraſſe, impudēter mentitur: nam Galen.libros de Demonſtratione ſcripſit, & dialecticam eſſe à medico diſcendam admonet,ac probat,ſuaq; in differendo peritia docet, quantum in ea diſciplina valuerit: vt cùm aduerſus Ariſt.Cryſippū,Aſclepiadē,Menodotum,Lycum,aut Theſſalum ſe offert differendi occaſio. Quod autem alij dixerunt liberū non eſſe motum,quoniā non patitur laſsitudinem,id alia ratione euenit,nempe quoniam cerebrū perpetuò per eos neruos influit & copioſe,ita vt nunquam ſentiant defectū,cuius gratia quieſcendum eis ſit,præter id quòd reſpirationis motus mediis quietibus fiunt. Reſpirationem itaque liberū eſſe motū cum Galen.dicemus,ab imperio appetitus animalis procedentem,cognitione obiecti ſiue finis antecedente, eaque vel manifeſta vel obſcura & confuſa: quæ dormientibus cùm reſpirant adeſt, & cùm corpus aut aliquod membrū mouent,quod eſt imaginationem,& appetitū mouere animal, qua ratione 8. lib.de Phyſicis auſcul.cap.2. Ariſtot.dixit,animal ex ſe moueri, quoniā cùm quieuerit, motum rurſus ex ſe inchoare poteſt,non accedente aut generante,aut remouente prohibēs,quibus egent inaminata,vti & Cicero lib.de Republica,dixit, Inanimū eſt enim omne,quod pulſu agitatur externo. Quod autem animal eſt,id motu cietur interiore & ſuo,nam hæc eſt natura propria animæ atque vis. Ariſt.ſententia ſic conſtabit. Nam lapis quieſcens motū deorſum nunquam inchoabit,niſi prohibens ſemoueatur, quod impediebat eius motū deorſum. Aut quemadmodū in vapore ſublato in aere, is enim deſcendere incipiet aſcendente generante grauitatem, quæ in vapore non præfuerat:& ignis cum generatur, aſcendere incipit. Animalia tamen nullo horum accedente, ſed ſola immutatione à fine facta, & imperante interna facultate moueri incipiunt: & hoc eſt moueri ex ſe, non quidem principium motus intrinſecum habere: nam id habent grauia & leuia, & quæcunque naturali motu cientur. Sed quoniam nullo extrinſeco concurrente, à ſe ipſis motus inchoare poſſunt animalia, obiecti cognitione & appetitus imperio præcedentibus,ſiue id obiectum præſens,ſiue abſens fuerit,

Galen.à calumniis Auerrois defenditur.

Animalia mouentur ex ſe.

siue omnino non fuerit in re,sed in anima tantum.Mouetur namque imaginatiua vis, non tantum ab externis causis, sed etiam ab internis. Nam quæ thoracem grauant,aut mordent tussire cogunt, cognitione præcedente, & deiectio intestina mouet, & vrina vesicam, & saliua os, & mucus nares,& sapor internus à lingua sentitur, & semen in vasis retentum imaginatiuam valide mouet,prius moto tactu partis,vnde titillationes fiunt in sensu tactus, & imagines fœminarum,& totius corporis motus appetitus imperat: atque turgent animalia nullo ordine mota, & ad venerem concitata. Sequitur adhæc vt de appetitu quædam doceamus: verùm is nullum animatorum ordinem constituit ex Aristotelis doctrina: quoniam omnibus animæ facultatibus immiscetur. Nam altrix facultas, quæ in iecore sedem habet, siue concupiscibilis ipsa sit,quemadmodum voluit Plato,appetitum habet immixtum, & ipsa appetitus nomen sortitur, ἐπιθυμητικὴ dicta. Et singularum corporis animati partium altrix, alimenti familiaris appetitum habet, quo etiam alienum auersatur: sentiens quoque animæ vis voluptatem habet insertam, quæ in sensibus exterioribus ipsorumque organis insita est. Docent gustus & tactus quantum quisque & delectetur, & tristetur, ab his quæ ipsis offeruntur: sentiens quoq; interna vis appetitum prædictum habet coniunctum, cuius munus est motum ad locum imperare: is verò appetitus sensibus internis copulatus, tertium animatorum ordinem constituit, in Aristotelis doctina. Quoniam verò is appetitus quidam est,& appetitus omnibus immiscetur ordinibus: non ineptè quis hunc ordinem animatorũ alio quopiam distingueret, quàm appetitu: nempe aliqua animæ vi quæ appetitum haberet adiunctum. Ac rectè diceret,vegetariuũ esse primum.Secundum sensitiuum, externo sensu,vt gustu,aut tactu, quo animalia terræ affixa prædita sunt. Tertium sensitiuum per internos sensus,siue æstimatiuum,ab eo quòd æstimare valet. Quartum intellectiuum. Secundum locum motiuum verò nullum ordinem distinguit:quoniam ordines animatorum non distinguũtur appetitu, sed facultatibus, quibus ipse adiunctus est. Vegetatiuũ namque non ab appetitu alimenti ordinẽ sumit, sed ab alendi potentia, quæ sibi ascifcit appetitum alimenti, veluti in plantis.Et sensitiuum quod in terræ affixis inuenitur,non ab appetitu sortitur ordinem,sed à facultate sentiendi,cuius gratia plantis superiora ea animalia euadunt:& intellectiuum quamuis habeat adiunctam voluntatem, non sumit ordinem à voluntate, sed ab intellectu,cui adiungitur voluntas,ita quoque ordinem in ordine eorum quæ loco mouentur, sed non intelligunt,inuenire decet aliquã animæ vim,quæ ordinem constituat,& appetitus non sit, sed appetitum sibi adiungat. Hæc verò est interna sentiendi facultas,quæ intellectũ dignitate nõ attingit, sed sensum externum,qui in terræ affixis inuenitur,superat. Cùm autem internæ sentientes,facultates duæ tantum sint, scilicet imaginatiua & æstimatiua (non enim cognoscit memoria) hunc ordinem, imaginatiuum,aut æstimatiuum,aut interius sensitiuum appellabimus: id verò ob appetitum imperantem, loco mouetur, postremò succedit, de rationali animæ parte dissertatio,quam ad vltimum locum distulimus, quoniam ad eam aliæ animæ partes sunt necessariæ secundum naturam, & quoniam ipsam assequi sine aliarum cognitione foret imposibile. Tanta enim est eius dignitas & excellentia, vt nostras vires cognoscendi superet,& magna sit nobis per sensus adhibenda diligentia, vt vel minimum de ipsa dicere valeamus. Nitemur tamen eius admirabiles vires perquirere, & in earumdem cognitione versari: tum quòd hæc nos ducit in diuinarum rerum contemplationem, tum quòd homini sapienti nihil amabilius,aut conducibilius esse debeat,quàm sui cognitionem habere, & quæ sua sunt in primis agnoscere. Porrò anima nostra rationalis,quæ in cerebro residet,diuina quædam est substantia,incorporea,impatibilis, atque perpetua, humano corpori infusa, & ab eo per mortem & corporis dissolutionem separabilis, ad cuius productionem corporis dispositiones omnino non coagunt, quamuis præcedere sit necessarium, & sine ipsis corpus informare, & ei adhærere anima nequeat. Hæc itaque à prima hominis generatione corpori immergitur, & multo humori infunditur, à quo vires offunduntur, caligant, & obtenebrantur, non aliter quàm à lignorum viridium multitudine flamma ignis.Quo fit vt infantes nullius sint rationis participes, & beluarum ritu alitioni tantùm incumbant. Cæterùm procedente tempore, humore diminuto & toto corpore aridiore reddito,sese ostendit anima rationalis,viresque suas in publicum profert, vti flamma,quæ sensim lignorum humorem excutiens, seipsam accendit,auget,& patefacit,quæ antè ferè extincta iacebat. Erat autem in rationali anima lumen ferè extinctum, quod ei à Deo, summo omnium rerum opifice ad beatitudinem consequendam datum est, nempe intellectus, Diuina animi potestas, qua homines Deo similes sunt, atque Deo copulari auent: cùm primùm intel

Appetitiua animæ pars.

Animatorũ ordines.

Secundum locum motiuum non constituit ordinẽ animatorum.

Animæ intellectiuæ dignitas.

intelligunt non esse quidem integrum,aut omni ex parte perfectũ lumen,quod animæ rationali innatũ est,sibiq; insitũ à natura,sed alio egere perfectiori,& sublimiori,à quo ipsum illustretur ac perficiatur. Tunc enim perfectum fore intellectum humanum, qui ad adultam ætatẽ peruenerũt agnoscunt,cùm innatum sibi lumen à cælitus infuso diuino splendore perfusum fuerit. Id verò est,intercedente lumine,intellectum humanum diuino copulari,& animam nostram in cælum euehi. Sunt autẽ rationalis animæ facultates, intellectus atque voluntas. Intellectus verò duplex est, quidam intellectus potentiæ quidã intellectus agens. Cùm enim intellectus vniuersalium maximè sit, & sensus singularium,& intellectus à materialibus immediatè pati non possit, ad consequendã rerum cognitionem oportet imagines earundem quæ in sensu sunt,à singulari & materiali natura,quæ ab intellectu valde est aliena,nudare,atque ipsas in aliam naturam mutatas intellectui tradere,& in ipsum transponere, & traducere. Quòd si id aut obiecti, aut sensus vi fieri nequit, vt notum est, opus erit agente intellectu. Non fit tamen secundũ naturã (vt ex his quæ nouimus constat) vt idem, materiæ & efficientis vices gerat, sed alterum agat,alterum patiatur. Cogimur ergo naturæ ratione moti,alterum intellectum constituere passiuum, qui intellectus potentiæ dicitur ab Aristot. Porrò cùm intellectus noster à phantasmatis mendicet,idest ab his que in sensu consistunt,& ea quæ sunt in intellectu in sensu præfuerint, necessum erit ad intelligendum interim dum anima rationalis corpori est infusa,vt intellectus ad eas rerum imagines sese conuertat,quæ aut ex se maiorem habent perspicuitatem, aut quæ aliarum rerum cognitionem ordine,discursu,& ratiocinio sequuntur, à quibus aliarum similitudines immateriales abstrahit intellectus, eas à singulari & indiuidua natura separans, atque secernens,quas intellectui potentiæ figit. Hæc verò generali quadã similitudine repræsentant id quod singulari & materiali natura sensui sese ostendebat. Præterea quod offertur intellectui potentiæ idem agnoscit per notionem quæ ab intellectu agente producitur,& ab intellectu potentiæ recipitur simul cum rei agnitæ simulacro, à sensu in intellectum translato,eiusdem intellectus agentis coactione, ob quam intellectus potentiæ, dignitatis & perfectionis agentis fit particeps. Nec tamen ob id putandum est intellectum potentiæ esse perfectiorem intellectu agente,quoniam intellectus potentiæ recipit notitias siue rerum cognitiones. Illud verò quod cognoscit, non cognoscente perfectius est. Nam intellectus potentiæ recipit notiones,& earum ratione cognoscere dicitur, quemadmodum quæ calorem suscipiunt, calida,& quæ frigus, frigida: quæ verò nulli horum subiiciuntur, à nullo horum appellationem suscipiunt: intellectus verò agens, nullam horum suscipiens,non intelliget, neque tale nuncupabitur. Quòd si ea quæ cognoscunt,non cognoscentibus digniora,& nobiliora sunt, intellectus potentiæ dignior erit intellectu agente. At verò nos intellectum agentem dignitate & ordine priorẽ & superiorẽ esse intellectu potentiæ,rursus constanter affirmamus:siquidẽ agens patiente, & actus potentia,& forma materia,dignior est:intellectus autem agens actus est & forma,si ad intellectũ potentiæ referatur:erit ergo dignior. Intelligit quoq; non per eam quã in se susceperit cognitionem,sed per eam quæ in intellectu potentiæ iacet. Est siquidem adeò intimus intellectus agẽs,intellectui potentiæ,vt nihil aliud sint ab anima rationali,quæ potest intellectionem efficere,& ipsam suscipere,vt vnica notitia, vnamet intellectione simul ambo fruantur,& anima rationalis per intellectũ agentem & intellectum potentiæ,cognoscere, meritò dicatur, & agere ac suscipere intellectionem,vt infra dicemus. Comprahendit itaque intellectus vniuersalia, & ea quæ à materia separata præsentãtur,quorũ efficit notitiã intellectus agens. Suscipit autẽ ipsam intellectus potentiæ,agnoscẽtibus ambobus:in vniuersali autẽ illa rei agnitione singulare quoque loco,& tẽpore præsenti,& accidentibus affectuũ deprahenditur. Trahitur enim ad singularis,& materialis agnitionẽ à corporis affectibus,quatenus & ipsis seruire sæpissimè cogitur: quod accidit rationali animæ, interim dum corpori immergitur. Hinc fit vt post mortẽ,non recordemur,inquit Arist.(quod de memoria sensuali intelligi debet,nam memoria intellectualis post mortẽ manet.) Recordari namq;, amare, & odio prosequi,affectus sunt & conturbationes animæ,quæ in singularibus consistunt, & singularibus annectuntur: quandoquidẽ memoria corporea vis est,& odium atque amor ad animã irascibilem attinent:quæ mortalis est,ac corruptibilis in corde residens: intellectus verò cum rationali anima,perpetuus est,diuinus & immortalis, vniuersalia à singularibus separans,atque separata concipiens,deinde ea ordine componẽs,& serie quadã coniungens ad veri & falsi constitutionẽ:nam verum & falsum in enuntiatione, siue assertione consistunt.Hæc tamen in intellectu cõficiuntur,& cognoscitur verum, addita quoq; tẽporis ratione,sine qua nullũ verũ,aut falsum est,aut tale esse cõcipitur.

Animæ rationalis uires.

Intellectus agens.

Intellectus potentiæ.

Intellectus potentiæ nõ est agente perfectior.

Intellectus agens qua notione intelligit.

Intellectus uniuersalium est.

Post mortem non recordamur.

Intellectus uerum & falsum cognoscit.

Quoniam verò temporis rationem ſolus aſſequitur intellectus,ipſe quoque ſolus verum agnoſcet. Vt enim inquit Ariſt.li.3.de Anima.c.8.verũ & falſum conceptus cõplexi intellectus ſunt:ſed tamen tam complexi,quàm ſimplices,qui primi conceptus ab ipſo nominantur,phantaſmata non ſunt,ſed non ſunt ſine phãtaſmate. Phantaſma verò hîc ſignificat rei ſimulacrũ,quod in imaginatiua facultate,aut in memoria manet,quo cogitandi vis ſimili modo vtitur. Cùm verò memoria ſenſualis & cogitandi facultas, ſeparata anima rationali à corpore corrũpatur,poſt mortem non recordamur, neque amamus: ſunt enim amor,& odium,de quibus loquimur,non rationalis,ſed animæ iraſcibilis paſsiones. Hæc verò perit in hominis diſſolutione,neq; rerũ in vita actarũ recordamur,quia memoria corruptibilis eſt,& corpori annexa. Et cogitatiua facultas,cuius eſt munus in imaginibus memoria ſenſuali ſeruatis verſari,pariter aboletur. Themiſtius tamen præter intellectũ agentem,& intellectũ potentiæ tertium ſtatuit ad Ariſt.mẽtem, quem appellat intellectũ cõmunem,ac probat intellectũ agentem & intellectũ potentiæ eſſe perpetuos: cõmunem verò corruptibilẽ,ad quẽ recordari,amare,& odiſſe attinere vult. Primum quidem verum eſt,vtrumque intellectum tam agentem,quàm potentiæ eſſe perpetuos: nam de intellectu agente lib.3.de Anima.cap.5.inquit. Et is intellectus ſeparabilis eſt,non miſtus & impaſsibilis, cùm ſit ſubſtantia actus. Quòd etiam intellectus potentiæ ſit perpetuus,voluit Ariſt.lib.3.de Anima.cap.4.dicens:Si igitur ipſum intelligere ſit,vt ſentire aut pati,quoddã erit ab ipſo intelligibili, aut aliquid aliud tale: impatibilẽ igitur ipſum eſſe oportet,ſed formæ ſuſceptiuum,& potentia talem,ſed non ipſam eſſe,& ſimilitudinẽ ſubire cum ſenſu,ita vt quemadmodũ ſe habet ad ſenſibilia ſenſus,ita ad intelligibilia intellectus. Priora dicta ſunt de intellectu agente,qui omnia agere poteſt,quoniã omnium notiones agendo perficit: hæc verò de intellectu potentiæ,qui eſt ad omnia in potẽtia,quoniã omnium cognitionem,& formas omnes ſuſcipere poteſt:qua ratione ab omnibus eſt immunis. Quòd tamen attinet ad tertium intellectum, mixtum materiæ, communem & corruptibilem,talem eſſe Themiſtius ex Ariſt.probare nititur. Primò ex cap.4.lib.1.de Anima,vbi inquit,Et ipſum igitur intelligere ac contemplari marceſcit,quia aliud quoddã intus corrumpitur, ipſum autem paſsione vacat. Ratiocinari verò & amare,aut odiſſe, non ſunt illius affectus,ſed huiuſce quod habet illud,ea ratione qua illud habet: quapropter & hoc corrupto, non recordatur,nec amat: non enim erat illius,ſed ipſius cõmunis, quod quidem periit. Alter locus habetur lib.3.cap.5.quum inquit de intellectu ſeparato loquẽs: Non autem recordamur,quia hoc quidem expers eſt paſsionis:intellectus verò paſsiuus extinguitur,& ſine hoc nihil intelligit. Hæc tamen loca non probant eſſe aliquem intellectum, ab agente,& potentiæ diuerſum.Nam vbi in primo libro dixit ratiocinari, & contemplari,marceſsit,quia aliud quoddam intus corrumpitur,id non eſt de intellectu audiendum,ſed de potentia cogitatiua,quæ contẽplationi & ratiocinio ſeruit miniſtrãs intellectui,quæ ſi corrumpatur,vt in hominis abolitione,nullũ ſingulare intelligere valebit intellectus,neque quempiã aut amare,aut odio proſequi,neque recordari ſenſuali memoria: cùm id ad corporis vires referri debeat.Adde quòd eodem loco poſtquã dixit, illius quod perit corruptione,non recordari inquit.Intellectus autem diuinũ quid eſt, fortaſſe,paſsioneq; vacat.Rurſus quod li.3.dixit,intellectus verò paſsiuus extinguitur, conſtat ipſum non loqui de intellectu qui eſt rationalis animæ vis: is enim incorruptibilis eſt,vt probaui,apud ipſum,ſed vſus eſt nomine intellectus, pro potentia cognoſcente,ita vt cogitatiuã facultatem cõpræhendat,quę corruptibilis eſt,quemadmodum lib.3.de Anima.cap.10.intellectum & appetitũ mouere animal dixit,ſi quis imaginationem vt intellectionẽ quandã eſſe ponat.Sed rurſus ad animã ipſam rationalem de qua ab initio agendũ inſtituimus,redeamus. Anima hæc quæ in vnoquoque vna habetur, ab anima alterius nũmero diſtincta ſpecie vnica,ſic noſtro corpori hæret,vt forma quę eſt rei eſſentia,& quæ eſſe rei præbet. Differunt enim eſſe,& eſſentia. Nam eſſentia hominis forma ſubſtantialis & actus ipſius eſt:eſſe verò conſtituti totius ex forma, ſiue ſpecie & materia conſtat. Id verò eſſe totum conſtitutũ à forma ſuſcipit:nam & forma hominis quæ anima rationalis eſt,nõ aſsidet corpori vt gubernator naui: is enim non eſt nauis actus,& perfectio vt anima rationalis hominis. Præterea gubernatore ablato, atque pereunte,nauis ſuum eſſe non amittit,homo verò ablata anima perit, & ſuũ eſſe perdit: aliter ergo anima corpori,& nauta naui iunguntur. Separatur autẽ anima hæc à corpore vinculis diſſolutis,quibus corpori alligatur.Nam vincula ipſa ſolubilia ſunt, & mortalis anima,quæ apud Platonẽ alia eſt ab hac,cum corpore diſſoluitur, & perit, inquit enim in Timæo Dij dum animã immortali initio præditã accepiſſent,circumligauere obduxereq; ei corpus fluidũ & mortale,adiecto genere quodã mortalis animæ, qua

Phantaſma.

Intellectus impatibilis eſt, tam agens quàm potentiæ.

Intellectus communis an ſit.

Non reminiſcimur poſt mortem.

Eſſe & eſſentia.

quia perturbationes & affectus plurimos condiderunt. Meminit hoc in loco animæ rationalis & immortalis, atq; animæ irascibilis, ad quã attinẽt affectus, siue perturbationes, quæ corruptibilis est, per hominis abolitionẽ altera separabili euolãte, vt perpetua. Hanc Arist. lib. 2. de Genera. anim. c. 3. extrinsecus aduenire voluit, & ingenitam esse putauit. Nos tamen à primo rerum conditore genitam, vel potius creatam esse asserimus, mediam quandã naturam cõsequutã inter angelos, & ea quæ materiæ omnino annexa sunt. Nam angeli immortales sunt, neque aliquo modo materiæ, aut corruptibili & mortali cuipiã adiuncti. Formæ elementorũ & mixtorũ corruptibiles sunt, & dissolubili subiecto coniunctæ: anima tamen rationalis immortalis est, corpori tamen mortali & dissolubili alligata. Qua quidem parte corpori annectitur, sæpe à corporis affectibus vincitur, & præceps trahitur, à bono aberrare cogitur, & malum prosequi: qua verò rationalis & immortalis ac impatibilis est, bonũ amat, nunquã errat, aut seligendo fallitur. Rursus quà immortalis & impatibilis est, vniuersalia cõsiderat, & rerum essentias meditatur, ac diuina, & à materia separatas substantias contemplatur, se quoq; intelligit: qua verò mortali & deciduo corpore circumuallatur, à cogitandi vi, quæ sensitiuæ animæ facultas est, ad singularium & materialium cognitionem adducitur. A quibus rursum ipsa viribus suis vsa, tanquam à materialibus similitudinibus rerum singulariũ, similitudines alias, quas iuniores philosophantes, species intelligibiles vocant, educit, quas intellectui patibili traducit, eisq; præsentibus rerum earundem essentias intellectus agens aduertendo cognoscit: ea verò est vniuersaliũ notitia. Id exemplo facili ac breui doceamus. Agnoscimus primùm visoria facultate colorẽ, magnitudinem, & figurã Socratis aduenientis: imaginẽ eiusdẽ suscipit phantasia, atque Socratem esse cognoscit. Succedit autem cogitandi facultas, quæ ratione & discursu, quædã conuenire Socrati iudicat, vt quòd Corisci filius est, aut cuiusuis alterius pater, & quòd amicus est, aut inimicus. Hæc verò non fiunt antequã in ipsa similitudines Socratis à phantasia fuerint trãslatæ. Ab his tamen intellectus agens, quas proximas habet (quòd magis aliis perspicuæ, & euidentes eo tempore sint) simulacra trãsfert intellectui potentiæ, & in intellectionem essentiæ Socratis format: quæ vniuersalis omnium hominum agnitio est, quoniam in ea essentia omnes homines conueniunt, tanquã in specie, in qua & Socrates ipse continetur. Cùm tamen, vt diximus, anima & eius intelligendi vis annexa & alligata cogitatiuæ sit, rursus ab ea ex sua vniuersali notitia, in singularis cognitionem astringitur, & reuocatur. Id ad mentem ferè omnium Peripateticorũ dictum sit, à quibus vna hac re dissentimus, quòd ad ipsas imagines in phantasia sitas, intellectũ agentem conuerti asseueramus, in primis ipsis rerum cognitionibus, & ante rem in generali conceptione ab intellectu comprehendi, quàm cogitatiua vis ipsam agnoscat, aut de ea iudiciũ ferat, itaque in ipsis primis intuitionibus, quæ à sensibus externis manãt, & ab eisdẽ procedunt imaginatiua immediatè ministrat intellectui, à qua vniuersalis cognitio abstrahitur. Postmodum verò quum quippiã de ea singulari re considerandũ se offert absente intelligibili, intellectus ad rei similitudinẽ, quæ cogitatiuæ hæret, ab imaginatiua trãslatam, aut ad ipsum ex memoria reductã, se conuertit, & de singulari re multa disquirit, & considerando venatur, & inuenit, inuenta quoque affirmãdo, aut negando prædicat. Id est quod dixit Arist. oportere intelligentẽ phantasmata speculari, id est, in primis rerum cognitionibus intuitionibúsque, intellectus à phantasmatibus, id est, imaginibus in phãtasia sitis mẽdicat: ministrat namq;, ac suggerit rerũ imagines intellectui: in absentia tamen cùm semel vniuersalia & generalia, ex singularibus intellectus confecerit, aut solus immaterialia & vniuersalia contẽplabitur, nulla facta ad sensus conuersione, aut si quãdo singulare quodpiã agnoscat, quod in generali notitia cõprehensum habuerit, ad cogitatiuæ formas & simulacra se cõuertet. Hæc enim rerũ absentiũ suggerit imagines, quas à memoria seruatas suscitat. Interim itaq; dum anima corpori iũgitur, singularia primũ agnoscit ordine nobis debito, deinde vniuersalia, quæ in rebus sunt, cõcipit, vniuersalibus cõceptionibus. Demum verò ab vniuersalibus conceptionibus ad singulares regreditur naturæ ordine, quo à dignioribus & sublimioribus, ad ignobiliora, nobis tamẽ notiora, proceditur, sic & in sui ipsius agnitione intellectus à singularibus procedit, à quibus ad sui cognitionẽ discursu progreditur: Separatus tamen seipsum in vniuersalium cognitione intelliget per se. Non defuerunt, qui existimarẽt intellectũ duplicem esse agentẽ & passiuum, duas substãtias diuersas, quarũ agens vt forma esset & actus, & passiuus vt materia & susceptiuus, ex quibus rationalis anima cõstaret, vnica & indiuisibilis substantia. Sed nulla ratio ad id opinandũ mouere nos poterit: nam intellectus potẽtiæ substãtia est, & forma, non vtique materia: verùm ex duobus actibus nihil vnũ cõstitui potest: non igitur constituerent, aut intellectũ vnũ, aut animã & substantiã vnã.

Anima rationalis media.

Anima rationalis vniuersalia cõsiderat.

Exemplum.

Phantasia intuitionibus intellectui immediatè ministrat.

Intellectus duo nõ sunt duæ substantiæ.

Est autē intellectus in anima rationali nihil aliud ab ipsa anima, quæ ea facultate fruitur. Qua enim potest agnoscere & rerū notiones habere, dicitur potētiæ intellectus: qua verò rerū cognitiones & notitias efficit, agens dicitur intellectus, ipsa anima rationalis. Solent namq; Græci animā irascibilem, facultatē irascibilē nuncupare, & animā rationalem, facultatē rationalem, & animā intellectiuā, facultatē intelligendi: etenim δύναμις dicitur quæuis causa potens, ἀπὸ τοῦ δύνασθαι, id est, ab eo quod potest quippiā facere, vt facultas intelligēdi, facultas sentiendi, quia facit intellectionē, aut sensationē. Verùm ipsa anima rationalis diuersa quadā ratione agit, ac patitur: idē namq; vtriusque vices gerit, sed diuersa quadā ratione. Sic enim quæ suprà diximus, de intellectu duplici intelligi volumus. Sed quo pacto ex singulari rei similitudine in phantasia sita, posit intellectus vniuersalē producere notitiā, dubiū videtur. Nā si phantasma nihil agit in rei cognitione, sine ipso cognosci posset, quod nō fit. Quòd si quid agat, materiale mouebit immateriale, & intellectus à sensibilibus patietur, aut mutabitur. Quòd si noscātur singularia ab intellectu sine specie, quo pacto aut qua ratione intellectus se conuertit ad phantasma, nisi ab ipso immutetur? Quòd si simulacrum id necessariū est in intellectu potentiæ, à quo producetur? Quibus sequentia satisfacient. Intellectus humanus, siue anima ipsa intellectiua non intelligit absque rerū similitudinibus, quæ in intellectu potentiæ, siue anima ipsa imprimātur. Fiunt autē partim ab intellectu agente, partim etiam à phantasmate: nam intellectus agens phātasmata illustrat, ac perficit: deinde vt agens præcipuū simul cum phantasmate intelligibilis, similitudinē intellectui potentię tradit, qua præsente intellectus agēs rei notionē producit, per quā anima vtraq; ratione, & qua agens & qua patiens, intelligere dicitur. Neque probāt quidquā illi qui conātur phantasma non coagere, & intelligibilis simulacrū non differre à rei ipsius cognitione. Nam cessante intellectione manet adhuc similitudo rei intellectæ: non igitur sunt vnū. Posset autē quis obstrepere aduersus ea quæ diximus, probare cōtendens simulacrū obiecti nō produci in intellectu potētiæ ab intellectu agēte & phātasmate. Phantasma siquidē nullam facultatē habet immutandi incorporeā substantiā, vt diximus. Verùm id non est à ratione alienū: nam sua virtute & potestate non mutaret intellectū, aut minimè per simulacrū obiecti. Phātasia intellectū potētiæ perficeret: sed in ea mutatione præcipuum agēs est intellectus, minus præcipuū phātasma. Quòd si præcipuū agens tale est, quāuis minus præcipuū id non valeat efficere, ad actionē cōcursum habere poterit, quēadmodum in generatione animalis, quāuis ad formā substantialē generandā imperfecta causa caliditas sit, & inualida, nihil vetat ipsam coagere. Coaget igitur similitudo in phātasia generationi alterius in intellectu. Rursus quoque aduersarius obsistere posset. Quoniā si rei similitudo in intellectu à phātasmate habet ortū, vt à causa minus præcipua, & ab intellectu agēte, vt à causa magis præcipua, intellectui potiúsquā phātasmati similis esse deberet: quod non esse hinc cōstat, quòd phantasmati simillima est, non intellectui. Sed tamen quāuis similitudo prædicta phantasmati similior in modo & repræsentandi facultate sit, quoniā spiritalis est essentia eius, similior euadit intellectui agenti, qui veluti vniuersalis quædam causa est omniū intellectionū: phantasma verò vt particularis & singularis, cuius simile in hominis generatione fit: sol enim & homo generāt hominē: sol vt causa generalis & magis præcipua, homo vt singularis: verùm homo homini quàm soli, similior euadit: Sic quoq; simulacrū in intellectu potētiæ situ, intellectui magis simile est in sua essentia, quāuis magis similē habeat vim immutādi cū phantasmate. Nam & phantasma singulare repræsentat, simulacrū verò in intellectu speciē & essentiā vniuersali modo. Quemadmodū etiam ad formæ quæ substantia rei est, & ipsi speciē præbet, inductionē quædā antecedūt naturę ordine præparamenta in materia, ita phantasma in imaginatiua facultate antecedit eiusdē actionem, qua obiectū cognoscit. Et in intellectu simulacrū antecedit intellectionem, quæ veluti forma & perfectio intellectus est, qua materialia à sensibus oblata cognoscit, ab vniuersaliū cognitione contractus. Diuina quoque & intelligentias separatas à materia ratiocinio quodā assequitur: neque enim ipsarū euidentē cognitionem habere potest, donec à corpore anima nostra fuerit libera. Tunc etenim superna meditabitur, & Deo ipso intuendo fruetur, vbi singulæ substantiæ, reliquis patēt intelligentiis, quibus se totas pandunt. Quòd si ad supremum eū diuinū intuitū in vita nemo pertingere potest, neminē in vita beati dicemus: ea enim est nostræ animæ beatitudo postremúsq; finis. Sunt verò quæ ad ipsam cōsequendam parāt, virtutes animi, quibus disciplinæ vehemēter adstipulātur, tum quòd quæ meliora sunt, nos docēt amare, & prosequi, tū quòd vitia, animiq; perturbationes cōpescunt. Iure ergo dicemus virtutibus & scientiis animam nostram illustrari, ornari, perfici, & ad postremam summamque felicitatem præparari, ac tandem perduci: naturales verò philo

Vniuersale cognoscitur ob phantasma.

Intellectio separatarū substantiarum.

philosophi aliam humanam felicitatem intellexerũt, qua homines in hac vita fruuntur qui animam suam prudentia,iustitia temperantia & fortitudine exornarunt. Stoici quidem hæc tantũ ad felicitatẽ conducere voluerũt:Arist. tamen bona fortunæ simul cum prædictis animi dotibus ad felicitatem putat esse necessaria, & felicitatem ex necessariis complet,& ipsam actionẽ virtuti consentaneam esse dicit,neque deformem aptũ esse ad beatam vitã,neque beatum esse,qui in Priami inciderit calamitates,quòd & magnificentia paupertati iungi non possit,affirmat:Cicero verò hæc bona bonis animi adiecta,nihil magis addere putat,quàm aquæ guttæ mari additæ,quæ mare nihilo maius reddũt. Et quemadmodum lumen astri,lumini solis additũ cerni non potest,ita bona corporis bonis animi addita paruam & exiguã faciunt accessionem, sine quibus hominem beatum esse asserit.Neq; memoria dignus est Aristippus, qui in dulcedine & corporis oblectamentis,neque Epicurus qui in voluptate animæ, neque Hieronymus qui in doloris carentia felicitatem sitam esse putauit:nam hi finem nostrum statuebant secundum naturam viuere. Præterea voluntas, animæ rationalis vis tertia ordine à nobis constituta est,de qua modo agendum. Est quidem hæc libera quædam animæ facultas,quæ id tantùm quod bonum est,amat,& prosequẽdum eligit,quãuis id duplex sit:nam quoddam est bonum verè tale,quoddam tale se ostendens,menti nostræ imponens.Altero duorũ modorum bonum esse oportet,quod eligi debet:fieri etenim nequit(vt inquit Socrates in Mennone) vt qui malum quale sit,nouerit,ipsum appetat. Antecedit tamen volitionem,aut eiusdem contrarium rei cognitio. Nihil enim volitione, aut nolitione prosequendum,aut fugiendum instituimus,nisi prius oblatum sit intellectui, & tali ratione ab intellectu compræhensum,voluntati offeratur. Deinde verò voluntas ipsa liberè eligit prosecutionem,aut fugam, volitione aut nolitione, producta in voluntate patiente quæ volitioni suscipiendæ destinata est. Producitur autem à volũtate agente,quæ duæ animæ rationalis vires sunt. At verò anima,quæ viribus eisdem vtitur, ab ipsis sola ratione,vt ipsæ inuicẽ,distat,verùm ob id quòd voluntas passiua vis animæ est,ab agente distincta,volitionem ab agente factam suscipit,hoc est rationalis anima, ipsa mediante. Ad cuius generationem sola vis obiecti voliti nõ sufficeret: nam sola ea suapte natura volitionem pareret,omni libertate exclusa. Cùm enim obiectum se ferret volendum, si volitio obiecti actionem sequeretur,cùm agens naturaliter id agat, non posset nõ agere oblatum,atque voluntas non posset non suscipere volitionem:id verò est velle,non ergo esset volitio libera actio,aut volũtas libera potestas.Rursus actio,natura facta in subiecto naturaliter suscipitur,sed volitio natura fit ab obiecto,ergo natura suscipitur à voluntate.Quod tamen natura actũ,naturali modo & non libero suscipi debeat, constat. Nam si naturali modo actum,liberè susciperetur,posset id agi & non suscipi,quod nullatenus fieri contingit. Erit igitur voluntas quædã patiens,quædam etiã agens, ratione diuersæ quas liberas statuũt,tam agentem quàm patientẽ:nos tamen agentẽ liberam esse concedimus,quandoquidẽ id voluntatis est donũ.Patienti tamen libertatẽ non cõcedimus:nam siue volitio ab obiecto procedat,siue à volũtate agente,voluntas passiua non potest nõ suscipere volitionẽ,non est ergo libera passiua volũtas:neque id tollit rationẽ voluntatis,quæ est libera ad aliquid agendũ,aut non agendũ potentia.Nam qui sic definiunt voluntatẽ,vnicam voluntatẽ esse intelligãt oportet,ex agente & patiente constitutam.In his tamẽ libertas ea est,quæ in volũtate agente, quæ volitionẽ non efficit,neque quippiam volendũ esse concedit,nisi postquã oblatum ab intellectu fuerit,id sibi prosequendũ aut fugiendũ,imperet. Est igitur tota libertas humana in volũtate agente, quæ obiectũ amat,aut odit:amat autẽ bonũ,& odit malũ, quod tale est, aut tale esse putatur. Quamuis sine delectu ac ferè omni sublata libertate quædã velimus, quæ se temere offerunt,quæ postea collecto animo,& re penitus animaduersa,odio prosequimur,id quidem fieri frequẽter cõspicimus,malo aliquo oblato fere subito,quòd boni paruũ quoddam afferat momentũ:quod quidẽ inconsideratius eligimus:deinde tamẽ omni boni & mali ratione penitus cõsiderata,auertendũ censemus.Quod primò diximus,id est quod in primis motibus euenit,quos nõ esse in nostra potestate theologi intellexerũt,quibus etiã consentimus,neque volentibus id vitio vertendũ putamus,nisi is qui primos naturæ impetus sequitur,prauis consuetudinibus animũ ad eos primos motus amplexãdos parauerit. Hunc volitionis actum in voluntate patiente, natura suscipi nõ dubitamus, agentem tamen voluntatẽ,eum actũ,neque omnino liberè,neque funditus citra libertatem produxisse asserimus. Nam quatenus aliquã boni rationem ab intellectu oblatam habuit,id quod prosequendũ subitò decreuit,& voluntas id aggressa est,libera actio dicetur.Quatenus verò sine omni delectu & nulla habita melioris distinctione, id præcipit,non libera,omnino tamen libera actio illa est,quæ à voluntate procedit,probè prius

Viuentium felicitas.

Voluntas.

Voluntas agens & patiens.

Voluntas patiens libera non est.

agnoscēte intellectu appetibilis conditionē,& efficaci ac firmo modo,& stabili id volen
te,ac eligente.Is tamen actus quãuis sine melioris electione fieri posit,sine delectu,siue
animaduersione ipsum nõ fieri,notũ euadit:nõ enim semper quod melius est eligimus,
sed aut externis causis,aut internis corporis affectibus nõ imponentibus intellectui,aut
voluntati. Sunt qui affirmēt,vnicam tantũ voluntatem agentē,quandoque vt volunta-
tem,ac perinde liberè,quandoque vt naturã,sed nõ liberè. Ad actum itaque voluntatis,
vt volunt nõnulli,tria sunt necessaria,obiectũ,intellectus,& voluntas. Obiectum quod
moueat & simul cum volũtate agēte coagat ad actũ voluntatis producendũ,intellectus

Volitionem producentia.

qui obiectũ voluntati offerat,rationē boni,aut mali præsentans,& voluntas,quæ simul
cum obiecto volitionē producat.Obiecti & intellectus actus,naturales sunt,voluntatis
tamē liberi:sed tamē dubiũ videtur:nam obiectũ,finis est,quē prosequendũ imperat vo
luntas,volitio igitur ad ipsum ordinatur, sed ipsum coagit ad volitionē:erit ergo idem
efficiēs & finis,prius & posterius,quod rerũ natura nõ patitur. Nos quidē volitionem
à sola volũtate fieri posse putamus,obiecto nullatenus coagente,sed tantũmodò oblato
& præsente in intellectu. Cum enim intellectus rem intellexerit simulacro suscepto,&
ipsam voluntati obtulerit,cõspecta ratione boni voluntas volitionē edit se sola. Quòd
si obiectũ coagere cõcesseris,erit diuersa ratione efficiēs,& finis. Qua enim interna res
est animo cõcepta,coagit:qua verò res est extra animã,quæ consequi potest,finis est cu-
ius gratia animal mouetur. Id enim volũtas prosequi & amplexari peroptat, ad cuius
prosequutionē cum voluntas in arce corporis residēs,reliquarum facultatũ princeps sit,
quandoque motũ imperat,per neruos & musculos alicuius externi finis assequēdi gra-
tia:nonnunquã verò intellectui ipsi quippiam scrutandũ,aut exactius examinandũ præ

Voluntas intellectui imperat quippiam examinare.

cipit.Semel enim re quapiã intellecta voluntati grata, liberũ est intellectui præcipere in
illius cõsideratione persistere,& immorari, donec intellectus multa ignota ad eam rem
attinētia indagatione consequatur. Neque obstat quod quidã opponũt:Nam voluntas,
inquiunt,nunquã fertur in occultũ,sed quæ non nouit intellectus,ea occulta sunt:non
ergo ea disquirere imperabit voluntas.Ad quod respõdemus, voluntatē semper ferri in
rem prius cognitã quandoque distincto & cõspicuo modo,vt quæ singulari quadã no-
tione cõpræhensa sunt:nonnunquã verò in ea quæ confusè quadãtenus noscũtur,& in
generali quadã notione cõtinentur,vtroque modo res cognita dicitur.Cùm igitur vo-
luntas quidpiã scrutari intellectui præcipit, fertur quidē in id quod nondũ cognitũ est
distinctè,sed generali notione cõprehensum:cuius cognitionē exactã voluntas cupit:ad
eam verò assequendã,intellectus opera, anima opus habet. Ideoq; voluntas intellectui
id munus exequi,& in eo exerceri præcipit,id vt bonũ eligens & volens,quemadmodũ
& quæ sibi ingrata sunt,odit,& nolens auersatur.Quædam etiã neque odit,neque amat,
ita vt præter volitionē & nolitionem mediũ actum statuamus.Hanc facultatem alia ra-
tione omniũ supremam,quidã asseruerunt:nempe,quoniã ad ipsius actũ beatitudinem,
postremumq; bonorum finē attinere volunt,nõ ad intellectũ,& quoniam morales om
nes virtutes ipsius sunt opera. Verùm quoniã hæc iam nostri instituti limites excedere
videntur,de facultatibus & earundē actionibus dicta sufficiãt,quo loco primæ parti o-

De spiritibus.

πνεῦμα.

peris finem imponã,si prius de spiritibus quædã adiecero,his quæ diximus cum de vi-
tali facultate ageremus,& rursum cùm de ani.facul.instrumentis,ἀνεῦμα,Greca vox,spi-
ritum,aerem,& flatũ significat,cuius definitionem suprà tradidimus,materiã,& genera-
tionis loca.Notum præterea est Hippocr.lib.6.de Mor.pop.humanũ corpus dixisse tri-
bus constare:continentibus,contentis,& impetentibus:hoc est,membris,humoribus, &
aere,siue spiritu:significat autē impetens,nõ solùm spiritũ,sed & sanguinis exhalationē,
& aerem qui inspiratur,& transpiratione ducitur. An tamen sit spiritus quidpiã præter
aerem,& sang.exhalationē,præter antiquorũ sententias,quas locis citatis retulimus,nul-
la demõstratione probari,aut vrgenti ratione suaderi potest. Quoniã verũ est,& ab eis-
dem acceptũ,temperamentum instrumentũ esse partis, cui munus incumbit:non igitur
erit opus spiritus:minimè verò id de naturali spiritu probabitur, vel nobis qui sanguifi
cam facultatē à iecore venis transmitti affirmamus:nam hæc per venarũ substãtias defer
tur,vti vitalis per arteriarũ corpora, & animalis per substantias neruorũ. Non tamen si
spiritum naturalem admittas,contrarium suadebit, quòd sanguis iecoris crassus sit:cùm
enim vaporem à se mittat,ab eo spiritũ generari,nihil vetat.Neque illud obstat quod fe
runt,spiritus generationem officina egere:nam ad id satisfacient iecoris & venarum ca-
uitates. Illud verò præ cæteris suadere valebit,in humano corpore aliquē adesse spiritũ,
quòd subitum casum facultatũ non aliter reparare possemus, quàm spiritũ suppeditan-
tes,cuius generationē adhibitis liquidis alimentis,subitò quoque fieri existimamus,trã-
seunte humore ex alimento in quandam veluti flammam:hanc nos spiritũ appellamus.

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS, IN LIBRVM ſecundum de Arte Medendi præfatio.

Ad Carolum Hiſpaniarum Principem maximum.

QVAMVIS certò ſciam, & nemini dubium eſſe exiſtimem, pro ratione præſentis ſtatus humanæ naturæ, mortis ineuitabilis (quæ omnia deuaſtat ac populatur) omnes viuentes legibus eſſe deuinctos, perpetua quoque ſuſpitione angi, nullamq́; temporis habere rationẽ, quàm maximè homines iuuare ad mores componẽdos, & animam virtutibus & diſciplinis ornandam: illud tamen non me latet, omnes facilè pro ſalute, nedum pro vita, vniuerſa fortunæ bona commutaturos cùm ſummè exoſum mortis nomen apud homines habeatur. Nihil ſanè tam amatum dixerit aliquis, nihil tanto habitum pretio & honore, quod non illico diſpenderit, ſi ſemel vel vnius horæ ſpatium ſibi vitam prorogandam intellexerit. Quamobrem non parũ amabilem, non in poſtremis gratam fore exiſtimauerim hanc ſecundam huius operis partem, qua docemus, qua ratione fieri poſsit, vt medicus arte ſua ſanitatem tueatur, & vitam non tantùm cuſtodiat, ſed eandem vltra ſuæ temperaturæ limites producat. Neminem autem mentis compotem puto adeò futurum ſocordem, vt cùm ſemel in hanc operis partem inciderit, non omnem diligentiam apponat in eiuſdem lectione, & relectione, donec eorum quæ à nobis dicenda ſunt, integram conſequatur cognitionem. Theologus etenim præter multa quæ in primo libro diximus, de hominis conſtitutione, eiuſdem facultatibus & actionibus, à quibus ſimul cum temperamento, animi mores magnopere deriuantur, in hoc ſecundo præcepta reperiet, quibus ſeruatis, non tantùm ſanitatem tuebitur, quæ ad bonorum operum executionem eſt accommodatiſsima, vti & morbi ab eiſdem remorantur: verùm & hiſce valebit proprios & alienos affectus compeſcere. Ego ſanè ſi mihi foret principium ab ipſa infantia commiſſa cura, eoſdem ſtatim magiſtro, pædagogo, & medico traderem. Magiſtro quidem ſapientiſsimo, qui eius animum diſciplinis illuſtraret. Pædagogo, qui eundem bonis moribus informaret. Medico, qui cognita eius temperatura, omnem animi propenſionem in vitia, omnemq́; prauum affectum, ac mentis perturbationem moderaretur: nam in animum deprauatum, & vitiis corporis ſeruientem, fieri nequit, vt ſapiẽtia & integritas morum ſedem habeat. Video iam hæc Iuriſconſultis eſſe grata, quorum animus magnorum voluminum lectione defeſſus, in alimentorum facultatibus cognoſcendis, in eligendis exercitationibus, ſomno, & ſingulorum opportunitate recreabitur. Rhetores & Grammatici horum omnium, cum ſibi futura ſint ex vſu, vel compendiariam habere cognitionem deſiderant. Sed quid de philoſophis dixerim? quorum ſtudium eſt, rerum cauſas & naturas contemplari. Porrò cautè admodum de ſanitate tuenda, & vita proroganda ac introducenda immortalitate, præcepta tradidiſſe mihi videtur philoſophus ille Aegyptius, cuius meminit Gale. lib. de Tabe. Is enim immortales futuros pollicebatur, qui eum audirent, quique ſua viuendi inſtituta ſeruarent: Is verò ad ſenectutem perductus contabeſcenti ſimilis factus, oculis excauatis, temporibus collapſis, fronte arida & tenſa, ſuam impoſturã detexit. Nec tamen perinde vana eſſe præcepta fatebatur, ſed rurſus pueros bene habitos, aptos eſſe prædicabat ad ſuam illam viuendi normam & immortalitatem aſſequendã. Intelligens decrepitus ille octogenarius, mortem ſibi adeò proximam, vt viuens non ſperaret futurũ, vt in mendacio depræhenderetur, auſus eſt

An hominem moriturum eſſe demõſtrari poſsit.

is non

is non sine quorundã applausu immortalitatẽ affirmare: quoniam (vt Gale. ait loco citato) nulla via est necessariò probans, aut demonstrans, omne genitũ corrumpi debere, sed suaderi tantùm posse. Potuit igitur affirmari, & apud nonnullos recipi, quod nõ omnino erat ratione improbabile, quãuis experimento sit aduersum. Nullus enim mortem natura, aut arte euadere valuit. Habuit Gal. consentientẽ Platonẽ, qui in Timæo mundũ genitũ fuisse affirmat, incorruptibilem tamẽ. Arist. verò lib. 1. de Cælo, cap. 12. multifariam cõtendit, omne genitũ corrumpi debere, siquidem omne genitũ corruptibile est: quod si nunquã corrumperetur, sed semper duraret atque infinito tempore duraret, haberet potentiã, vt sit, & non sit. Ego verò non video demonstrabile esse, genitum omne corrũpi debere, neque in simplicibus, & homogeneis, neque etiã in aliis. Sed iam ad hominem nostra se conuertat disputatio, quem genitũ esse constat: moriturum quoque ipsum perpetuò verum est, non tamẽ demonstrabile esse vult Gale. Quod tamen quidam putãt calorem natiuũ nostræ corruptionis esse intrinsecum principiũ, & natura ipsa mortem sequi, Gale. reprobat loco citato. Si enim dixeris ea de causa mortem naturalẽ esse, quoniã natura fit, falleris: nõ enim mortem naturalẽ dicimus, quoniã à naturali fit calido, sed quoniam ad actionẽ caloris necessariò sequitur. Neq; verum est calorem nostrũ esse igni similem, qui solet subiectam materiam deuastare, atque absumere: quapropter ipse deinde deficit. Natiuus enim calor non est qui deuastat, sed qui trahit, coquit, adiungit & cõmutat, quæ sibi offerũtur in nostrã substantiam. Quãdo tamẽ visa est ignis flãma quæ materiã, ex qua accensa est, adaugeat, aut eidem alimentũ aßimilet? Neque Hippoc. esse videtur liber quo dixit, calor qui nostra genuit corpora, nos occidit: verũ itaque est (ait) à calore nostro natiuo senectutẽ fieri, atque corpora ad finẽ perducta corrũpi, non tamẽ veluti ab igneo calore, qualis est calor febrilis, cuius munus est, corrũpere, dissoluere, atque putrefacere: sed fit quadã consequutionis ratione ad ipsa naturæ opera. Contendit vtique natiuus calor à prima ipsa animalis, aut plantæ generatione, animal aut plantã conformare, & extendere, atque ad eam perfectionẽ perducere, vt valeat sibi cõmissas, & naturales actiones perficere: vt autẽ eas perficiat, vt animal, aut plantã obduret necessum est: vt igitur extẽdatur generationis materia, ab initio mollis & humida fuit: quæ verò sicca iam sunt, cùm amplius humescere nequeãt, aut subrogari nõ amplius poßint prima generationis elementa, reliquũ est, vt sequenti tẽpore magis in dies exsiccato corpore, senectus ac mors, de neceßitate sequantur, cordis humiditate absumpta. Quod si interim dum hæc agũtur in corpore, nulla præter naturã, violentáve causa occurrat, animal naturali morte defecisse dicemus. Quãuis tamẽ hæc rationi consona Gal. velit. Nihil obstat, quo minus mẽtem nostrã hac in parte explanemus. Et si nulla demõstratione probari poßit, omne genitum corrũpi debere, homini ineuitabilẽ esse mortẽ, nõ tantùm verũ est, sed demõstrari posse affirmamus, demonstratione inquã, qualis in materia hac desideratur, quæ ex causis naturalibus procedat, qualẽ sæpißimẽ in suis assertionibus cõprobandis Gal. demonstrationẽ appellat. Non enim putamus natiuũ calorẽ ita conseruare corpus, vt ipsũ alat tãtùm, atq; reficiat, sed vt exsiccet quoq; & ad consumptionẽ aliquãdo deducat. Nil minus naturale sanè existimamus calori nostro dilatare mẽbra, extẽdere, formare, excauare, & duriora reddere, quàm eadẽ nutrire & recreare, quãdo naturæ principia in id cõtendunt, vt animal & plantã ad eam perfectionẽ deducãt qua muneribus naturæ sint apta: id verò nõ fiet sine incremẽto, & exsiccatione: ad hæc igitur, principia tribuisse naturã necessum est. Cùm autẽ principia eadẽ quæ ab initio accesserũt, (quãuis mutata) tota vita permaneãt, transacto incremẽto, & perfecta membrorũ solidorũ duritie, amplius exsiccant, atq; obdurãt eadẽ, & ad marcorẽ perducũt: sic enim Arist. naturalẽ mortẽ appellauit. Principia verò quæ animaliũ generationẽ perficiũt, hæc sunt, semẽ & sanguis: semẽ plus habet ignei & aerei elemẽti, sanguis plus aquei & terrei,

& terrei, aqueum & aereũ adfuit elementũ, vt materiam præstarent ab initio extensioni & incremẽto aptam, igneũ verò & terreũ, vt exsiccarent. Quod si hæc duo sicca elementa ad hũc finem fuerũt à prima generatione necessaria, actio ignei & terreni elemẽti nobis natura inerit: Sed rursus actio horũ nobis natura inest, & actio hæc hominem ducit ad mortem: ergo actione naturaliũ principiorũ inducitur mors: præinducitur autẽ senectus, quæ via est ad mortem. Præterea negauit Gal. conferendũ esse calorem nostrum cum igneo calore. Verum quidẽ est, nõ esse omni ex parte similẽ: nam neque coquit, neq; format, neq; similia his agit. Cæterùm magna ex parte mihi similes esse videntur, quandoquidẽ vterque calor materiã sibi oblatã in suam substantiã conuertit, & materiã in qua calor ignis cõsistit, ipse perpetuò arefacit, quod pariter calor noster, qua parte igneũ elementũ habet coniunctũ, facit, neque obiter, sed ex naturæ instituto. Quod ad probandam naturalẽ mortem euidenti demõstratione, summũ est argumentũ. Si nanque agẽtia naturalia adplicita materiæ aptæ actionẽ suscipere, perpetuò agunt, calor noster siccãdo, nos ad mortem necessariò perducet. Nouit hæc ipse Gal. qui lib. 1. de Sanit. tuen. in semine & sanguine igneũ & terreum elementũ ad primã generationem accedere dixit, vt exsiccarẽt, atque addit: Ergò statim in generationis initio, coniectũ copiosius oportuit elementum id quod siccandi vim haberet: est verò id natura quidem maximè ignis, sed tamen & terra. Meminit huius naturalis mortis Plato in Timæo, dicens: Quidquid enim contra naturã fit, molestum: quod autẽ pro rei natura, iucundũ. Similiter & mors quã morbi & vulnera intulerunt, violenta est atque molesta. Quæ verò senio paulatim ad finem ducente naturaliter surrepit, inter omnia mortis genera leuissima est, & cum voluptate potius quàm cũ dolore cõtingit. Sed dices nónne nutritione, humectatione, & temperaturæ in meliorẽ permutatione, fieri posset vt exsiccatio prohiberetur, & tandẽ euitaretur mors? Hæc sanè nihil conuincũt, in refectionibus enim solida mẽbra perpetuò sicciora redduntur: nam interim dum calor alimentũ adpositũ ossi mutat in ossis substantiam, calor ipsam aliqua ex parte exsiccat & obdurat: quod verò aduenit, nunquã perficietur donec passione, & mutatione vniatur, & assimiletur substantiæ ossis priori: cùm verò hæc siccior sit facta, quàm ante alimenti aduentũ, ad eam siccitatem tandem quod aduenit perducetur, ac perinde ossa, & alimenta quæ in ipsa transeunt semper sicciora fient. Quod tamẽ attinet ad temperamentorũ commutationẽ, dicemus, fieri non posse vt solidæ partes semel arefactæ, rursus humectentur: sed fiet vt tardius exsiccari prohibeantur. Sed de his in hac secunda parte operis nõ longè ab initio agemus. Porrò natiuus hic calor, qui à prima generatione animãtibus inest, qui animal gubernat, vitã præstat, & mortẽ affert, id modò potest quod à mũdi exordio potuit, nec minus vitã producere valet, quàm viuẽtibus antiquissimis illis Achille, Hectore, Hercule & Milone. Si enim de medio miracula & diuina mysteria tollas, nihilominus validos & viuaces reperies homines hisce, quàm illis temporibus, vbi rectã viuendi normã seruauerint, & se ab externis iniuriis probè tueãtur. Vides enim homines nõ paucos, centesimũ quintum annũ excedere, cùm tamen Dauid Rex, Psal. 89. dixerit: Potentatum eorum 80. anni, amplius labor & dolor. Præcessit autẽ nostri Seruatoris aduentũ annos 1035. Nos verò præcessit duo millia & octoginta duos annos: quo toto tempore nulla est vigorus & periodorũ longitudinis differentia, vt constat. Illi enim vti & nos post 80. annum inualidi reddebantur. Vidi ego sanè hominem qui dextra manu pectori equi opposita, eius progressum, & cursum prohibebat, equite ipsum calcaribus feriente. Videbis quotidie baiulos onera grauissima portantes, quos nõ dubito, cum Milone certare posse. Vidi præterea quendã rusticũ cum tauro certantẽ, quẽ apprehensis cornibus subuertit, nec magno vt ferebatur labore. Hisce oculis conspexi equitem, qui equũ medio cursu sistebat femoribus cõpressis, adeò validè, vt respirationem cohiberet equo valenti, atque robusto. Quæ enim de Hercule feruntur, fabulosa sunt, vti quæ de Achille & Hectore & Diomede Homerus tradidit poetica.

An homines nostro æuo, antiquis, viribus æquiparentur.

Temporum

Temporũ verò ignorãtia fecit, vt Euphorũ Arcadũ regem 300. annos vixisse dixerint, & Dandonẽ in Illirico 500. Xenophontẽ in Peripho 600. & filiũ eius 800. cuius rei Plinius autor est, lib. 7. cap. 48. quoniã annũ quidam æstate & hyeme diuidebãt, quidã quatuor temporibus secabãt, vti Archades, quorũ anni trimestres fuere. Aegyptij Lunæ motu annum definiebãt, apud quos mille annos vixisse quosdã proditũ est. Sed iam euidẽti ratione apud Philosophos probemus, hominũ robur nõ semper tendere in diminutionẽ, sed esse nostro æuo nihilominus quàm antè validos. Si nanq; perpetuò homines tenderẽt in diminutionẽ, naturales Philosophi couincerẽtur ad dicendũ, mundũ nõ esse futuro tempore perpetuũ, falsumq; fuisse Arist. qui ingenitũ atq; incorruptibilẽ ipsum esse existimauit: quod ita futurũ demõstratur. Si nanq; homines semper tendũt in diminutionẽ, & omne finitũ per ablationẽ finiti tandẽ absumetur, si finitũ ab homine, qui etiã finitus est, demas, tandẽ peribit humana species, nõ igitur erũt perpetuæ species. Præterea pari ratione demõstratur mundũ nõ fuisse increatũ, aut perpetuũ, à priori tempore. Nam si humana species infinito antehac tẽpore fuit, & semper diminutionẽ patiũtur vires humanæ, quæ aliâs infinitæ nõ erãt, defecisset multò antehac homo, idẽ de reliquis animalibus & plantis sequitur. Sed dices res in circuitũ duci, & nũquã species finituras: quoniã transactis 40000. annis omnia vti antè redibũt, eruntq; omnia qualia modò, ex cæli cõuersione, quæ respõdet octauæ sphæræ, aut fiet in anno vertẽti, cuius meminit Cicero in somnio Scipionis: Quum autẽ (ait) ad idẽ vnde semel profecta sunt cũcta astra redierint, eandemq; totius Cœli descriptionẽ longis interuallis retulerint, tamẽ ille verè vertẽs annus appellari potest, in quo vix dicere audeo, quàm multa hominũ secula teneãtur. Is annus cõtinet duodecem mille quingẽtos & quinguaginta quatuor annos, quo tẽpore omnia ad priorẽ redibũt statũ. Sed cõcedamus modò cum ipsis disputãdi gratia, quod falsum esse credimus, neque aliqua ratione aut experimẽto probabile. Verũtamẽ dicãt, precor, trãsactis 40000. annis redibũt res subitò ad priorẽ statũ, aut sensim vti modò decrescũt? Non subitò, quoniã languidissimus homo, & equus similis nõ generabit validissimũ hominẽ, qui primus accedet cũ temporũ reuolutione: dicemus igitur vti in plantarũ & animaliũ generatione, accedente Solis motu in Zodiaco, singula sensim vires amissas reparatura. Præterea quæ tã longo interuallo decrescũt, longo etiã interuallo restituẽtur. Quo dato, quærã qua ratione constabit hoc nostrũ æuũ non esse partẽ magni circuitus, in qua homines reparantur, sed eam qua in diminutionẽ tendũt. Ego nanq; omnia simili modo procedere dico, aut augeri quidẽ modo si placet, & validiora in dies fieri, canes venatorios nihil minus quàm antehac posse, equos pugnacissimos modò viuere, homines longissimas attingere periodos, & valẽtissimos esse, qui laboribus exercẽtur, nõ qui ocio & deliciis vitã agũt. Quod obiiciunt corpora hac tẽpestate nõ ferre longã inediã, id ad hominũ ingluuiẽ ex consuetudine natã referendũ est. Medicamenta quoq; purgãtia ferunt validissima rustici: præter id quod si omnia languẽt cursu temporis lãguidi homines, languida medicamẽta ferre possent, vt validi quodã valida. Quapropter neq; id obstat, quominus constãter affirmemus, homines, beluas & plãtas nostro seculo, integra frui valetudine, viriũ robore, & vitæ longitudine: demõstrabile quoq; esse mortẽ necessariò futurã ac naturalẽ esse. Fieri nanq; nequit vt viuẽte animali, cohibeas actionẽ qua calor ignis, & siccitas ipsius atq; terræ (quæ vitæ principia sunt, vti diximus) humorẽ absumũt, cùm eidem adiaceat. Verùm si quis oblatione causarũ eũ cursum nõ tantũ retardare, sed etiã impedire vellet, aut illa forẽt alimenta à quibus fieri nõ posse probauimus, vt exsiccatio solidorũ inhibeatur: siquidẽ solida membra interim dum alimẽta mutãtur, sicciora fiunt, qualia futura sunt alimẽta, post mutationẽ & assimilationẽ. Qui verò aliis quàm alimẽtis hãc actionem caloris & siccitatis inhibere tẽtaret, impediret quoq; actionẽ, qua eadẽ principia, alimẽta per venas diducta, liquida & iusto humidiora, cõmutari & siccari, atq; incrassari debẽt, sunt etenim humidiora quàm carni, & solidis mẽbris deceat. Aut dicas qui fiet vt calor & siccitas mẽbrorũ adiunctũ humorẽ siccare & absumere nõ valeat, alienũ in alimẽto consistentẽ valeat?

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENS. DE ARTE *Medendi Liber Secundus.*

Ad Carolum Hiſpaniarum Principem maximum.

DE AERE, SECTIO PRIMA.

POSTQVAM Humani corporis conſtitutionem à primis ipſis elementis docuimus,atque de eiuſdem functionibus non pauca pertractauimus, nihilq; prætermiſimus eorum quæ ſecundum naturam homini inſunt,cuius non fecerimus aut diffusè,aut vbi opus fuit perfunctoriè, mentionem, in hac ſecunda totius operis parte, de cauſis agemus, quas non naturales ſuprà appellauimus: nunc verò eadem vtemur appellatione aut cauſas ineuitabiles noſtrũ corpus alterantes, eaſdem nuncupabimus: quæ cùm modum ſeruant,ſanitatem cuſtodiunt, & modum excedentes morborum cauſæ fiunt.Hæ ſunt,aer nos ambiens,motus & quies,cibus,potus,ſomnus & vigilia,quæ excernuntur & retinentur,& animi accidẽtia. Vniuerſam quoque ſanitatis tuendæ rationem,lib.1.de Sanit.tuenda Gale.ab his quatuor tantùm pendere dixit,ab aſſumendis,excernendis,agendis,& exterioribus, ad quæ ſex prædicta cauſarum ineuitabilium genera reducemus, vt nihil eorum videatur in hac prætermiſſum diuiſione. Nam cibus ac potus,& aer qui tranſpirat & inſpiratur, in aſſumendis compræhenduntur,& eadem aſſumenda nominauit Galen.lib.Artis med.Aer verò nos ambiens,de exterioribus eſt:licet enim exteriora dixerit lib.de Sanit.tuen. & lib. Artis medic.aeris nos ambientis tantummodo meminerit,nihil refert:ſiquidem de exterioribus ſolus ambiens nos aer eſt ineuitabilis,& de ineuitabilibus tantummodo cauſis eſt diſciplina:quæ verò excernuntur & retinentur,de excernendis ſunt,aut non excernendis:ſomnus autem & vigilia,motus & quies,& animi ſymptomata ſunt de agendis.At verò quoniam de cauſis agendum eſt,minimè perſpicuam exiſtimarem futuram meam docendi methodum, niſi à generalioribus ordiretur,quemadmodum & in ſuperiori totius operis parte, tanquam perutile,& ad docendum valde neceſſarium,hoc idem ſeruare conati ſumus:præter id quòd cauſarum omnium genera noſſe ad inuentionem cauſarum, de quibus futura eſt pertractatio,vera eſt & ſcientialis docendi methodus,quam philoſophum ſequi oportet,qui voluerit rerum naturas & cauſas ſcrutari,quemadmodum Ariſto.ad initiũ libri de Phyſicis auſcultationibus. Primum itaque quemadmodum facultatem ab eo quod facit,Latini,& δύναμιν Græci à verbo δύνασθαι,ita & cauſa,ab eo quod quæſtioni reſpondet,meritò dicetur,veluti ſi quæratur,à quo fit ignis, rectè reſpondetur per cauſam efficientem,ab igne fieri dicentibus nobis.Ac perinde cùm Ariſto.lib.2.de Phyſicis auſcultationibus,cap.3.tãtùm quatuor inueniſſet quæſtiones,quibus aliquid quæri poſſet,eorum quæ ad rerum naturalium conſtitutionem quidpiam per ſe conferre valent, quatuor quoque cauſarum genera ſtatuit:nempe genus cauſæ materialis, formalis, efficientis,& finalis.Quatuor tamẽ eſſe prædictas quæſtiones,hinc conſtat. Aut enim quæritur,ex quo aliquid fit,ita vt inſit:ad quam quæſtionem reſpondetur per cauſam materialem.Veluti ſi quæritur,ex quo fit ſtatua, reſpondemus, ex ære; ex quo fit ſcannum, ex ligno.Aut quæritur à quo fit:vt hoc ſit lapis,aut illud ignis, reſpondemus, à forma: quemadmodum & in arte conſtãtibus,ſi quæratur,à quo fit vt hæc ſit ſtatua, reſpondemus,à forma ſtatuæ.Tertia quæſtio eſt, à quo eſt principium motus, vt à quo eſt ignis generatio,aut domus erectio. Idem enim eſt, quærere vnde principium motus & cauſam efficientem,ac reſpondemus:ignem fieri ab igne,& domum à domificatore.Quarta quæſtio eſt,cùm quæritur,id cuius gratia aliquid fit:eſtque quæſtio finis,ad quã reſpondemus.Veluti ſi quęratur cuius gratia ſanitatem procuramus,reſpondemus,vt fruamur ipſa.Ac ſi quæratur,cuius gratia domũ conficimus,reſpondemus,vt tueamur à frigore,

Cauſæ ineuitabiles.

Cauſarum genera.

& reliquis aduersis. Verùm cùm causæ quædam sint immediatæ, quædam mediatæ, quędam per se mouentes, quædam per accidens, Aristot. eodem loco omnium meminit, atque causæ sine qua non, quæ media quoque est inter finem, & id à quo principiũ motus. Quæ enim inter principium à quo est motus, & finem mediãt, quædam sunt opera, quædam instrumenta: hæc verò atque illa causæ sunt, sine quibus non. Neque Galeni sententia huic Aristot. doctrinæ repugnare videtur, lib. de Differen. sympto. quo in loco probè admodum definiuit causam in genere, dicens, id verò quod suapte natura inducere potest ei quod fit, aliquã suæ generationis partem, ipsum illius causa dicitur. Cùm autem dixit, suapte natura, idem voluit ac si diceret, per se. Deinde genera causarum recensens, ea esse dixit, materiem, vtilitatem, scopum, instrumentum, & vnde principium motus. Atque statim causæ sine qua, non meminit, dicens, μὴ χωριζόμενα δὲ τῶν εἰς φερομένων τὸν ὧν οὐκ ἄνευ, λόγον ἐπέχει. Quod est: Quæ verò ab his quæ conferunt (nempe ei quod fit) generationis partem, non separantur, rationem habent eorum sine quibus non, sic enim legenda est pars hæc. Quòd verò hæc non sint ab Aristot. doctrina diuersa, hinc constat, quòd earundem omnino causarum, sapientissimi duo philosophi, mentionem habuerunt. Nam causam materialem, materiem dixit Gale. Et vnde principium motus, siue causa efficiens, communis est ambobus. Quod etiam Galen. dixerit vtilitatem, aut id cuius gratia, aut causam finalẽ, nihil vtique refert: idem enim omnino sunt: Nam & ipse lib. de Sectis, dixerat, Artis mediæ scopus est sanitas, finis verò possessio: sed possidere sanitatem nihil est præter vsum qui ad sanitatem sequitur: sanitatis ergo possessio, quæ finis artis est, gratia cuius, siue causa finalis, eadem erit cum vtilitate. Et finis omnis quia bonum quoddam est, expetitur, & desideratur & frui sanitate, atque ipsam possidere, bonum est, & vtile, atque finis artis medicæ. Scopum quoque annumerauit, qui non est aliud à forma, siue formali causa. Siquidem in sententia citata, sanitatem dixit esse scopũ, sanitas verò, temperies est, quæ actione medici adquiritur. Exemplum est quod docet, scopum & vtilitatem coincidere cum causa formali & finali. In rebus quæ arte constant, scannum conficitur ab artifice atque inuenire est in scanno artis scopum, & vtilitatem, siue finem. Nam forma scanni, est scopus in quem artifex cõtendit, quemadmodum in sanitatem ars medica: finis verò scanni est eius vtilitas, quæ est possessio, ea verò est vt lassati requiescamus: eius nanque rei gratia scannum conficitur. Nec tamen ob id diuersam habuisse sententiam putandum est: quoniam instrumenti, & causæ sine qua non, meminit Galen. Nam & Aristot. loco citato instrumenta & opera media re dixit, inter causam, quæ primò mouet & finem: in operibus verò sunt causæ sine quibus non, omnes enim tales, aut sunt opera, aut instrumenta. Præterea non ob id putare oportet Aristot. non rectè sensisse cùm dixit 4. esse causarum genera, cùm 4. tantùm sint quæstiones, & si quidam cõtradicere videantur, addentes quæstionem qua quæritur, per quod fit aliquid: cui respondetur per causam instrumentariam. Vt per quod fit scannũ, dicimus, per dolabrũ, & per quod fit ignis in lignis, dicimus, per calorem. Addunt quoque aliam quæstionem, qua quæritur, sine quo aliquid fieri non potest, ad quã respondemus, per causam sine qua non. Hæc enim facile soluũtur, neque mihi digna videntur vt Aristot. opponantur, aut ob eadem virum alioqui grauissimum, quiuis prouocare audeat. Nouit nanque Aristot. vt ex ipsius sententia retulimus, causam instrumentalem, & genus causæ sine qua non. Quòd verò nullam quæstionem eisdem aptauerit, & quòd causarum genera 4. enunciauerit, nihil refert. Imprimis etenim causæ instrumentalis loco citato meminit, tanquam causæ mediæ inter eam quæ primùm mouet & finem, deinde ex talibus intermediis dixit quædam esse instrumenta, quædam verò opera. At verò nulla est causa sine qua non, quæ non sit aut instrumentum, aut opus, ad finem consequendum necessarium. Neque opus est has causas inter primas recensere, neque quæstiones ipsis respondentes aliquod genus adiiciunt, generibus ab Aristot. habitis. Quoniam ipse genera causarum per se constituentium rem natura constantem recenset, non alia. Verùm causa instrumentalis & causa sine qua non, non alia ratione accedunt ad rei constitutionem, nisi quatenus mouẽtur ab eo quod primum mouet ad finis assecutionem: quapropter dictæ sunt ab ipso mediæ inter id quod primò mouet & finem. Quæstiones quoque eisdem respondentes, circa ea versantur, quæ ex accidenti accedunt ad rei natura constantis constitutionem. Tempus etiam & locus nihil per se conferunt ad constitutionem rei, nisi tempus aerem significet, & locus quatenus vim habet alterandi: constituentur enim in genere causæ efficientis. Cùm ergo in superiori parte de his actũ sit, quæ corpus humanum constituunt, nempe semen, ac menstruus sanguis, & hæc ab elementis sint accepta, veluti à materia, & deinde de facultatibus, quæ ab anima procedunt, tanquam à forma, siue formali causa, & de fine materialium functionum, & de fine sun

Causa.

Aristot. & Gale. eadem statuunt causarum genera.

Aristot. causam sine qua non, explicuit in causis mediis contenta.

ne functionum animalium:modò de causis agemus quæ prędictum corpus alterant ineuitabiliter:id verò corpus vt suprà constitutum,aut est sanum,aut neutrum,aut ægrũ, de quibus est tota ars medica,tanquam de subiecto,quod à Græcis τὸ ὑποκείμενον,appellatur. Est autem sanum,quoddam temperatum,quoddam lapsum,& ex his quoddam, parum,quoddam verò multum : & ex corporibus lapsis quædam sibi viuunt,quædam negotiis adstricta sunt,atque administrationibus irrepetibilibus. Sana itaque corpora & temperatissima sunt simpliciter semper sana, quæ verò labuntur parum , simpliciter vt multum,vbi talia fuerint à sua natura,siue ab ipso naturæ ortu.Reliqua tamen sana dicentur,vt nunc,quæ etiam & temperata,& à temperamento lapsa esse possunt,& aut parum,aut multum,in quibus comprænhenduntur corpora neutra simpliciter,& ægra simpliciter:corpora verò actu neutra,& actu ægra,id est neutra,aut ægra,vt nunc,extra hāc sunt latitudinem. Quòd si corpus aliquod medico offeratur,an per causarum ineuitabilium administrationem conseruari,an curari debeat,& an similes causas, vel dissimiles exposcat,nullatenus assequetur,nisi prius nouerit corporis statum , in quo videlicet genere corporum sit constitutum. Neque enim omnibus eadem causarum administratio est ex vsu.Quo in loco succedit de signis sermo,tanquam de his quæ ad corporum cognitionem sunt necessaria , quæ etiam præcedere debent prædictarum causarum administrationem,quæ vltimo loco sequitur. Continebitq; tota ars tractationem de corporibus sanis,ægris, & neutris:ad quorum cognitionem nos ducent signa sana,ægra,& neutra:& deinde succedent causæ sanæ,ægræ,& neutræ. Signa verò & causæ impropriè has sortiuntur appellationes:corporibus nanque solis debetur,vt sana,ægra, aut neutra dicantur.Signis verò & causis,quoniam ad eorundem notitiam conferunt , vbi eadem significauerint:& causæ quoniam eadem conseruant,aut mutant. A signis itaque initiũ faciamus,quæ quidem in vniuersum sumenda sunt,ab actionibus, ab his quæ à corpore procedunt,& à corporis qualitatibus. Actiones quidem sunt animales, vitales,& naturales. Excrementa sunt sudor,vrina,deiectio. Qualitates sunt,colores,sapores,& tangibiles primæ,ac secũdæ qualitates, sic & à totius corporis compositione & singularũ partium,atque figura & pilorum copia , aut inopia , à facilitate & difficultate patiendi. Temperati corporis signa,omnia mediocritatem ostendunt:in compositione siquidem neque magnum,neque paruum erit,neque macilentum , neque obesum , sed medium obtinebit corporis habitum , eritq; quadratum , ac respondebunt ad portionem partes partibus,vt magnitudo ceruicis,magnitudini capitis,& thoracis , amplitudo ambobus, & manus brachio erit commensurata,& pes cruri.Præterea vbi brachia & crura summè distendat,extremi & maximi digiti manuum,æquè distabunt ab vmbilico , sicut & pedum,ita vt linea per summas partes diducta altero circini pede in vmbilico fixo, circulus fieret perfectus,cuius centrum foret vmbilicus. Thorax paulùm eleuatus,capitis figura similis sphæræ leuiter vtrinque compressæ:esset quoque id calore & frigore moderatum,& humore ac siccitate,non durum nec molle,nõ pilosum,& hirtum , nec etiam glabrum,sed pilis ornatum in capite,mento, superciliis, & palpebris, rursus in pudendis,pube,fœminibus & interfœmineo,his tamen rarioribus , sicuti & in thorace & brachiorum extima parte,rarioribus verò in tibiis paucissimi quoque eisdem nascuntur in pedibus & manibus,atque tenuissimi, & breues admodũ:totius corporis color medius inter album & rubrum,maxillis paulò rubicundioribus : quem colorem vngues etiam seruant,labia verò adhuc magis rubrum,quàm maxillæ:quod non vbique sed in regione temperata,& loco temperato expetendum est, & in homine qui nec se Soli exponat æstiuo, neque frigoribus importunis. Venas habebit neque latiores , neque prominentiores,neque valde obscuras:is pulsum habebit validissimum, moderatum magnitudine,celeritate & crebritate,æqualem & ordinatum, atque eurithmum , naturales quoque facultates valentes,& animales sic eisdem respondentes,vt tantum appetat,quantum co quere possit. Ad naturalium verò facultatum moderatas actiones,sequitur vt vrina sit in ætate adolescentiæ subruffa , consistentia mediocris , quam etiam minget ter in die, nisi aliquando volens id effecerit,vt frequentius mingat,aut oblitus rarius ipsam emittat. Minget autem vbi naturæ operibus lubens concedat,neque accesserit aliquis vehementior motus , summo manè,deinde iuxta meridiem , & tertiò cùm dormiturus est. Deiectio quoque ciborum quantitati ad portionem respondebit,mollis, constans, subruffa,non valde fœtida,neque omnino fœtore priuata,semel hæc succedet summo manè,aut fortè iterum interdiu. Oportet autem in vniuersum causas omnes manifestas excludere:nos enim quæ secundum suam naturam commensurato corpori insunt,referimus:in animalibus verò facultatibus,non erit peruigil is,neque somnolentus,segnis aut iusto alacrior,non iracundus,neque ignauus.Erit is misericors,humanus,pius,pru-

Medicina de quibus est.

Corporum diuisio.

A signis inchoanda est ars tota.

Temperati corporis signa.

dens,amicos redamans,fecum conuerfantibus gratus,& vrbanus,& vifu pulcherrimus, qualem intelligere decet fuiffe, quam ferunt Polycleti ftatuam, & regulam quandam qua aliorum omnium corporum lapfus metiri decet. Corpora verò his calidiora, in ficcitate moderata,tactui fe talia oftendunt,& pilis abundabunt, & his flauis & crafsioribus. Erunt quoque ad motum alacriora, & ad iram proniora pariter erunt graciliora, & facies & color rubicundior parum quàm temperati. Quòd fi calori ficcitas coniungatur,corpus erit durum,extenuatum,calidum,pilofum, & pili erunt nigri: iracundus quoque is erit & pertinax,amicus belli,& feditionis.Pauca is appetet & fi multa fuperare pofsit, quemadmodum & in re venerea: neque enim tantum perficere poterit, quantum cupiet. Erit quoque hæc natura mafculorum generatrix, eritq; is niger vbi multum labatur.Si tamen humiditas calori fuerit iuncta,corpus erit calidum,& molle, multo fanguine abundans,latis venis, & carnofum ad portionem caloris & humiditatis:ab his enim caro habet generationem,& augmentum: cùm tamen hæc fint principia putredinis,erit id corpus putredinis morbis obnoxium. Quòd fi calor valde increuerit,humiditas verò parum,corpus erit paulò mollius,& valde calidius,& multo temperato hirfurtius,& nigris pilis,& paulò carnofius: caro pinguedine carebit, quam calor vehementior abfumet. Multum verò excedente humiditate,carnofum & molle redditur corpus, rubicundum & minus pilofum, quàm prædictum. Si tamen corpus iufto frigidius fuerit,id tactus frigidius apparebit,pingue, fegne, & tardum,color ad albedinem vergens,& rufus color capilorum,multum appetet & parum coquere valebit. Valde verò crefcente frigiditate,color totius corporis erit liuidus. Quòd fi frigiditati iuncta fit humiditas non multa, fueritq; frigiditas non multa, corpus erit colore album, pingue,craffum:hoc eft,non gracile,vt calidum,eritq; molle, eius cutis alba ad liuorem tendens,& pili rufi,qui ad pallorem vergant, ampliusq; crefcente frigore cum humiditate,erit corpus liuidum colore,& valde glabrum,& maximè fegne,erit is hebeti ac tardo ingenio.Quòd fi qualitates quæcunque prædictæ diuerfo quouis modo augeantur, femper ad portionem qualitatis vincentis fperanda erunt figna. Si tamen frigiditas ficcitati iuncta augeatur,corpus frigidum tactu fe oftendet, glabrum, durum,tenue:eritq; id corpus excrementorum ratione pituitofum, ob cruditates: & quod non ex natura fua,fed ætatis proceffu ex calido & ficco frigidum & ficcum euafit,erit durum,gracile, hirfutum,& nigrum, apparebuntq; in fomno figna quæ atram bilem oftendent dominantem, & corpus ad morbos ab ipfa ortos erit valde paratum. Præter hæc aduertendum an omnia membra fimiles,aut proportionatas præbeãt notas,fimili modo an corporis amplitudo & crafsitudo, mufculis & carni refpondeant,an ofsium amplitudini. Poftquam verò medicus ex prædictis notis corporis naturam agnouerit,cõfiderare debet an id egeat conferuatione, quæ proprie talis fit, qualis quæ temperatis debetur hominibus,& his qui ab optima temperatura parum labuntur,aut præferuatione,aut permutatione,aut fimplici curatione, aut ea quæ præcautionem habeat immixtam. Quòd fi corpus temperatum fuerit intra latitudinem quandam,tale omnino feruandum eft: fi manifeftè labatur, non valde,altera via vti licebit, aut conferuatiua, aut fi homini ipfi placuerit,atque fuppetente ocio, idem erit in melius mutandum. Si tamen corpus manifeftè labatur,aut fuppetente ocio mutabitur in meliorem temperaturam, aut vbi non fuppetat, ab vlteriori lapfu præferuabitur. Corpus autem humanum ab eifdem rebus conferuari debet,à quibus ineuitabiliter alteratur,in aliis enim nulla poteft adhiberi methodus:alteratur tamen perpetuò ab aere,& reliquis quorum fuprà meminimus.Quod fi humanum corpus adamantinum foret,nihil referret ipfum ab aere alterari:non enim corrumperetur,aut diffolueretur ab ipfo, neque etiam cibis aut potibus egeret ad refectionem:eget autem his omnibus,quoniam ab eifdem validè alteratur,& nunquam nõ diffoluitur, ficuti & ab infito fibi calore. Eft fiquidem humani corporis fubftantia ex femine & fanguine menftruo à prima ipfa generatione, vt in prima parte docuimus: animalia autem omnia calore viuunt,atque feruantur, quamuis idem calor fit naturalis corruptionis initium intrinfecum:itaque is humidum,quod eft alterum principium materiale corporis femper mutat,partemq; diffoluit. Quamobrem aerem attemperare, vt inde calor attemperetur, oportet,atque alimentis quod diffoluitur reficere, caloris eiufdem ope. Ad refectionem autem non parum confert fomnus, vigilia verò ad digeftionem eft neceffaria, & ipfa præfente viuimus verè, quemadmodum & dormientes mortem ipfam referimus. Animalis quoque facultas fomno & quiete reficitur, quemadmodum vigilia & motu exercetur:id verò non parum affert faluti momentum. Accidentia præterea animi magnas quandoque inferunt corpori alterationes,& fere ineuitabiles funt,quantum humana fert fragilitas. Quòd fi medicus cognito corpore,id tale

Calidi corporis figna.

Signa frigidi corporis

Caufarum non naturalium adminiftrandarũ ratio.

Corpus humanum per quæ conferuatur.

Aegri præparatio.

ſeruare voluerit, ab aere præparando prius incipiet, atque ipſum in regione temperata locabit. Quòd ſi id fieri haud poſsit, eam ſeliget habitandam, quæ nullum extremum teneat caloris,aut frigoris. Et ſi ratione temporum validas frigoris & caloris recipiat mutationes:ſunt etenim validiores homines,qui regiones habitant, in quibus temporum mutationes ſunt magnæ, vt inquit Hippocr.lib.de Aere & aquis. Tales verò ſunt inter tropicum cancri & circulum arcticum, magis ad tropicum quàm ad circulum accedentes. In aeris præterea adminiſtratione non tantùm in primis qualitatibus temperamentum ſeruandum eſt,ſed in ſubſtantia. Eſt enim quorundam locorum aer craſſus & nebuloſus, aliorum quoque locorum aer putridus eſt & ex paludibus & ſtagnis inficitur,maximè in quibus linum,aut canabis putrent,aut vbi à corporibus mortuorum vapores commiſcentur. Hæc enim omnia non tantum corporis vitiant temperiem,ſed etiam peſtilentes ac graues afferunt morbos. Ad aeris tamen temperiem & ſalubritatem non parum conducit ſitus locorum: neque enim regio tantùm eligi debet ad ſanitatis tutelam,ſed locus regionis. Ex regionibus nanque illæ quæ ſunt in ſeptentrionali plaga,ad finem quinti climatis,& ſub ſexto,& ſeptimo,frigidæ ſunt,ſupramodum.In quarto verò & tertio æſtus adeò vrit,vt ferè inhabitabiles ſint.Iam quidem ſub æquinoctiali temperatiſsimæ ſunt habitationes, quarum experientiam habent, qui nouam Hiſpaniam nauigarunt,& Peru,& inſulam ſancti Dominici,& reliquos antipodas.Qui enim ſub æquinoctiali habitant,nullam validam temporis mutationem ſentiunt.Eſt quoque eius rei indicium fertilitas, & rerum omnium abundantia, & quòd bis in anno terra fructum fert. Noſtra verò regio, quæ ſub quinto climate ſita eſt, commune habet parallelum Romæ, & Peloponneſo: ad occidentem verò,Vlisbonæ & inſulis fortunatis. *Locorum ſitus.* Hiſpania nanque omnium eſt feraciſsima, immẽſa ſiquidem eſt apud nos copia boum, & ouium,porcorum,damarum,ceruorum,aprorum,& auium domeſticarum,atque ſilueſtrium. Fert quidem mel copioſum,oleum,& vinum,multaq; ipſorum laudatiſsima, & generoſa,ac valida, è quorum numero eſt vinum, quod portatur à ſancto Martino, & ſancto Torcatio, & alia quorum in poſterum fiet mentio. Triticum verò, ordeum, & ſiliginem, quanta in nulla alia regione inuenta ſunt, & orizam, cicera, fabas, lentes. Arborum quoque fructus omnes fere quotquot eſui ſunt: fert etiam omnigena olera ſatiua & agreſtria, ita vt hac in re nulli habeatur ſecunda noſtra Hiſpania, præterea linum fert abundè,atque canabim.Ex mineralibus verò aluminis copiam magnam præbet, argenti non parum, ferri plurimum, quod potiſsimum eſt belli inſtrumentum: & iure quidem Hiſpanis abundè donatum, quibus erat opportunum ad ſuorum animorum præſtantiam oſtendendam. Sunt enim homines qui hanc colunt regionem, ſtrenui milites, ac prudentiſsimi conſiliarij, quemadmodum non paucos hodie oſtendit in omni diſciplina peritiſsimos profeſſores, & duces præſtantiſsimos,præ omnibus verò diuino conſilio datus eſt nobis Regum exemplar, Philippus Magnus Hiſpaniarum & Angliæ Rex. In hac itaque regione tempora anni quatuor mutationes efficiunt magnas. Nam Ver temperatum eſt,Aeſtas calida & ſicca, Autumnus frigidus & ſiccus, Hyems frigida & humida. Experimentum tamen docet horum temporum mutationes eſſe neceſſarias ad conſeruandam ſalutem habitantium in hac regione,atque eiſdem deficientibus non tantum morbos fieri, ſed etiam malignos, ac peſtilentes. Porrò præter regionem, ſitum ciuitatis conſiderare oportet: nam maritimæ ciuitates minus ſanitati ſeruandæ ſunt opportunæ, quàm mediterraneæ. Siquidem maritimæ homines efficiunt molliores, & minus ad labores valentes, quemadmodum & reliqua omnia animalia in eiſdem locis degentia, ob nimiam ambientis humiditatem. Ad quod pariter accedit piſcium frequentior quàm carnium eſus. Homines verò mediterraneam plagam habitantes, validiores multo ſunt, ſicciores ac duriores. Ex mediterraneis itaque ciuitatibus quædam vni, quædam alteri vento ſunt expoſitæ, ac perinde quamuis ex cæli ſitu, & parallelo nihil omnino interſit, ex natura ventorum eaſdem ciuitates perflantium,quædam ſunt aliis multo ſalubriores, ac temperatura diuerſiſsimæ. In eodem nanque parallelo ſunt Complutum & Metimna cæli: eſt autem Metimna frigidior & niuoſior:ſic etiam parallelus, qui per Scobiam, parum vergit à parallelo,qui per Complutum verſus Septentrionem: eſt autem Compluto Scobia frigidior multo. Quod quidem ad ſitum loci pertinet:ſiquidem Complutum in loco ſitum eſt humili, & plano, Metimna Scobia in ſublimi & montuoſo. Sunt autem loca ſublimia frigidiora & ſicciora: inferiora verò calidiora & humidiora, & morbis à putredine ortis paratiora, infima nanque loca & potiſsimum cauſa ſolis radios magis ſeruant & reflectunt in idem. Sic etiam ex locis ipſis montuoſis, aut planis, quædam ſunt huic, quædam illi

Hiſpaniæ feracitas.

Ciuitatum ſitus aduertendus.

Maritima loca.

vento magis expoſita. Flant in hac Toletana prouincia venti ab oriente æſtiuo, pauci admodum, neque ſalubres, quamuis ſicci. Flant interdum & ab oriente hyemali, ſed hi pernicioſi, quos fugiunt ipſa animalia, natura duce. Flat ſæpe boreas frigidus & ſiccus, ſubſtantia tenuis, qui valde corpora peruadit, raras pluuias ſecum affert. Concitat autem ſæpe morbos capitis, atque thoracis, potiſsimum eos qui fiunt ex diſtillatione & catarrhis. His perſimiles ſunt, qui ab occidente æſtiuo huc permeant. A meridie pauciſsimi venti flant verſus hanc noſtram prouinciam, quin & Hiſpaniam totam. Sunt autem frequentes, totam ferè Hiſpaniam (præterquam quòd regnum Aragoniæ venti orientales perflant aſsiduè) perluſtrantes, qui ab occidenti hyemali procedunt. A noſtris is ventus Auſter impropriè dicitur, ab aliis Apricus, melius verò Africus dicetur, nautis ventdaual. Is ſecum affert nubium copiam, & pluuias ferè omnes: de hoc verè dicemus quod de auſtro dixit Ariſtoteles: nempe ipſo flante pluere in regionibus Septentrionalibus. Quòd ſi montibus adiuncta eſt ciuitas, ita vt conuerſa ſit vel ad Septentrionem, vel ad Meridiem, expedit magis vt ventis Septentrionalibus, quàm Meridionalibus perfletur. Prauus enim eſt ſitus locorum ad Meridiem vergens, non perflatus à borea & collateralibus. Si verò iuxta ciuitatem fluuius non paruus permeauerit, decet ciuitatem parte Orientali & Meridionali ſedere fluuium contra, à cuius curſu quadringentis aut pluribus ſecedebat paſsibus. Domus verò partem habebit quæ Septentrionem ſpectet, eamq; ſublimiorem, vt totam à boreæ incurſu tueatur: humilior verò pars vergat ad Meridiem. Prodeſt nanque id vt à ſole hyemali luſtretur: neque ob id magis æſtiuo ſoli patebit: aſcendit ſiquidem adeò ſol ſupra noſtrum orizontem, vt latera domorum, quamuis ſublimia, ingreſſui ſolis obeſſe nullatenus poſsint. Sit quoque pars domus vergens ad orientem adhuc humilior ea quæ ad occidentem, maximè æſtiuum, ne ſol eò tendens æſtatis tempore domos exurat. Ex domiciliis præterea, inferiora & quorum pauimentum eſt terra ipſa, ſaluti ſunt inimica: maximè ſi non perflentur abundè. Salubriora ſunt domicilia à terra ſublata, tabulata, feneſtras habentia quæ Septentrionem ſpectent, veris & æſtatis tempore, ſic & autumno, niſi is frigidior fuerit: tunc enim, & hyeme ad Meridiem conuerſæ, meliores ſunt. Erunt autem domicilia ſpacioſa, quædam longitudinis trigintaquinque pedum, amplitudinis 18. altitudinis 20. in quo dormiet æſtate: hyeme verò in altero diſcumbet, 18. latitudinis, & eiuſdem altitudinis, viginti verò longitudinis, idque ſtragulis munitum & ornatum. Habebit quoque domus aulam ad exercitationes paratam, longitudinis 40. pedum, latitudinis 18. altitudinis 22. His in ſumma collectis iterum latius repetamus aeris vires naturales. Aer noſtrum corpus mutat aut exteriora tangens, aut inſpiratione, atque tranſpiratu tractus. Exteriora qualitatibus ſuis mutat: calidus enim calefacit, frigidus infrigidat, humidus humectat, & ſiccus exſiccat. Calidus quidam eatenus dicitur, quatenus à moderato aere verſus calorem vergit, quamuis aer omnis vim habeat infrigidandi, quandoque tangens, ſemper verò inſpiratus: ſiquidem aer omnis cuius vis loci aut temporis cordis calorem attemperat. Frigidus quoque ob id dicitur, quia iuſto vehementius infrigidat hominem temperatum. Humidus eſt omnis aer ſecundum ſuam naturalem temperiem, verùm is tantum humidus à nobis reputatur, qui vaporum copiam habet commixtam, & ſiccus qui eis caret, & cui ſiccitas accedit, qualis in rebus aridis, quæ qualitas eſt. Eſt quidem is nõ purus ac ſimplex aer, quale eſt purum elementum, ſed impurus qualis nobis offertur, nos ambiens. Is verò cùm inſpiratur, ad pulmonem deducitur ad implendum vacuum, quod ſequitur ad diſtenſionem thoracis factum ab animali facultate: In pulmone verò quamprimum attemperatur quadantenus, deinde ad cor diſtenſione trahitur, ad tres vſus. Primus vt generentur in corde ſpiritus vitales, quemadmodum in tranſitu cerebrum peruadens materiam præſtitit generationi animalis ſpiritus. Secundus vt calor cordis potiſsimùm moderatior reddatur, & præſeruetur à magno lapſu & incendio. Tertius vt poſtea conſtrictione emiſſus, fumos ſecum deferat, & cor ab ipſis repurget. Duo hæc poſtrema facit aer qui tranſpiratu ducitur: attemperat enim is calorem totius corporis, & ipſum à fumis prauis mundat. Quapropter opus eſt ipſum temperatum eſſe, atque ab omni praua qualitate, aut aliena à natura ſubſtantia eſſe immunem. Nam qui diſtemperatus eſt aliqua elementorum qualitate ſuperante, maximè calore aut frigore, non attemperabit innatum calorem. Qui verò veneficam qualitatem, aut corruptam ſubſtantiam ſecum defert, aut ſubuertet ſpiritus ſubſtantiam, aut mundificationi erit ineptus. Quoniam tamen aer talis omni tempore ſeruari non poteſt, mutationes veneficas & peſtilentes omnino cauere oportet, atque eaſdem fugere, tam eas quæ cauſas ſequuntur inferiores, quàm eas quæ à ſuperioribus oriuntur. Mutationes verò quæ ſecundum naturam aeri adueniunt, & quas in

primis

Toletanæ prouinciæ uenti.

Domiciliorum ſpacia.

Aer bifariã corpus mutat.

Aeris inſpirati uſus.

primis tantùm qualitatibus consistunt, aut omnino fugiendæ non sunt, quoniam corpora reddũt validiora, aut regio illa seligẽda est habitationi, securitatis gratia, quæ non valde magnas recipiat mutationes, aut eisdem qua fieri posſit cõmodiùs obstandum, per ea quæ eosdem excessus moderentur. Mutatur autem aer per diei partes, & id aut naturæ cursu & solis motu, aut contra eorundẽ temporum naturam. Nox quidem frigidior natura est ob solis recessum: dies calidior, ob propinquitatem, & ex die partibus meridies calidior, matutina tamen hora, vespertina frigidior est: nã hora matutina sol non calfecit aerem sua præsentia, vespertina verò nondum ob absentiã refrigeratus est, atque perinde ex noctis partibus prior minus frigida est posteriore. Quod si diuersum ab hoc contingat, non fit secundum naturam, sed causam aliquam occultam sequetur, aut ventum aliquem frigidum, aut calidum eo tempore flantem. Tempora prætcrea mutantur solis cursu, quandoque secundũ naturam, quandoque cõtra naturã, & quandoque vnum tantum, quandoque duo, aut plura, vnde prauæ aduenĩũt corpori dispositiones & diuersa morborum genera: singula verò horum quàm sint medico cognitu necessaria notum est. Nam siue sanitatẽ tueri sit in animo, siue morbis mederi, expedit quàm maximè aeris dispositiones considerare, & temporum quamuis mutationem, sic etiam & regionis quam homo ipse inhabitat, situm, ventorũ ipsam perflantiũ nuturam, & maris atque fluuiorũ propinquitatem, aut distantiam, atque terræ speciem, nempe an sit arenosa, cœnosa, limosa aut metalli alicuius referens vires: sic enim futura præcauebit & præsentia procul ablegabit. Primum quidem ex mutationibus temporum secundum naturam ea potiſsima est, quæ accidit per anni quartas. Ver enim natura temperatus est, & si à quibusdam calidus & humidus censeatur. Calidus siquidẽ & humidus ea ratione asseritur, quoniam ex anni temporibus id minus aliis calore & siccitate simul abundat, & quoniam aer natura sua calidus & humidus est, & vere magis quàm aliis temporibus naturam propriam seruat. Et vt in summa dicam, calori naturali similis est, atque perinde vt ipse temperatus dicitur, & calidus atque humidus. Noster siquidem calor & nostræ generationis principium, ex calore humido est, neque id tollit eundem esse temperatum. Eo ergo tempore quo calor naturali nostro calori est similis in re, & temperatus, & calidus atque humidus dicetur. Nec vere aut per exuperantiam talis est: quoniã non tantùm cõstitutio verna non esset omnium saluberrima (quod cõstat) sed foret omnium peſsima. Neque enim est epidemia quæpiam perniciosior ea quæ aere humido & tempestate humida excitatur. Quod verò multa morborum genera per id tempus excitẽtur minimè dãnat ipsius temperaturã, aut torquet, aduersus Hippo. qui 3. Aphor. sectione Aphor. 9. dixit. Ver verò saluberrimum & minimè mortiferum. Nam per id tempus morbi concitantur (vbi tempus modum seruauerit) salubres quidem, & qui iudicatorij sint eorum malorũ quæ hyems sua congeſsit malitia. Crudos namque ac crassos humores hyeme congestos vere adueniente calor attenuat, coquit, & inde necessariò eosdẽ effundit. Natura quoque robustior temporis ratione reddita, eosdem iudicatoriè sæpius excernit, aut ad cutem, aut ad alias extremas & ignobiles particulas, quæ omnia veris bonitati potius quàm eiusdem malitiæ sunt adscribenda. Quòd verò quandoq; non parui momenti mala per id tempus fiant, vt febres ardentes, phrenitides & difficultates intestinorum, morbi comitiales, anginæ, raucedines, & grauedines, nihil obstat. Siquidẽ qui ex his salubres non sunt, aut non habent quã diximus iudicationis rationẽ, aliis anni tẽporibus accõmodantur, & ipsorũ proprij sunt, vt cõstat apud Hippoc. aliorum temporũ morbos recẽsentem. Reliqui verò qui veri ipsi debentur, veluti quædã Iudicationes sunt, & naturæ opera, trudentis excrementa ad cutẽ, atq; ignobiles partes, cuiusmodi sunt lepræ, vitiligines, impetigines, pustulæ vlcerosæ, atque articulorũ dolores. Miro equidem modo Gal. id tempus exercitationi cõtulit, quæ & si salubris sit, vbi corpus inueniat excrementis vacuum, vbi eisdẽ plenũ reperiat, morborũ fit causa: Sic quoque & ver vbi corpora fuerint excrementis vacua, sana eadẽ seruat, quæ si eisdẽ abundauerint, eadẽ in morbos prædictos deducit, qui tamen salubres sunt. Adde, quòd quemadmodũ exercitatio, ita etiam ver amplificat humores ac rarefacit ipsos, & cursui parat, & cutem laxam reddit, veluti meatus omnes. Quo in tempore temperati optimè degunt, quales in adolescentia sunt, quæ omnium ætatum optima est, sic etiam & pueri, per id tempus bene valent, quamuis si quis integram atque omni ex parte inculpatam voluerit proferre sentẽtiam, dicet, Adolescentes, vt qui temperatiſsimi sint, vere, pueros, vt qui paulò sint prædictis humidiores, principio æstatis optimè se habere. Mẽsuratur tẽpus veris à principio mensis Martij, aut ab ęquinoctio vsq; in solstitiũ æstiuũ. Aestas calida est & sicca ex natura sua, ita vt multos afferat morbos biliosos & acutos, vt febres ardentes, & exquisitas tertianas, & choleram, & ophthalmias, & ventris

Partes diei aerem mutantes.

Temporum mutationes.

Veris temperies.

Verni morbi.

Vere qui optimè degunt.

Aestatis tẽperatura.

profluuia, aurium dolores, & genitalium putredines, atque ob sudorem cutem exulceratam, & exasperatam. Præterea & quosdã ex morbis qui vere fiunt: nam vbi cõstitutio non valde variat à verna constitutione, morbi similes erunt vernis, sed tale est æstatis initium; eo igitur tẽpore adhuc verni morbi sunt expectandi. Non enim morbi temporis ratione eueniunt, sed quatenus aer nos ambiens hoc aut illo modo affectus, nos afficit. Quod Hippoc. eadem Apho. sectione docuit, dicens, In temporibus quando eadem die calor atque frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Morbi siquidem semper aeri respondentes sunt expectandi. æstate verò iam media fient morbi respondentes calori ac siccitati. Calor namque æstatis siccat vehementer, quoniã validissimus est, & calor resoluens humidum aeris, & vapores qui à terra & aqua eleuantur, aerem & terram aridam reddit: inest siquidem calori maior vis exsiccandi ex accidenti, quàm siccitati per se efficienti. Idem quoque aer tenuissimus redditur à vaporibus mũdatus. Calor verò eiusdem cõstitutionis non ob id omnium vehemẽtior est, quòd sol nobis propinquior sit quàm vere: nã vere propinquior est, & æstate in auge & maxima elongatione. Verùm rectitudo radiorum maximam facit impressionem, & quoniã reflexio radiorum è terra rectis radiis copulatur, & in eundem aerem conuertitur. Accedit ad calorem æstatis augendũ, quòd diutius sol aerem calefecerit, vnde calor calori accreuit. Est id tempus à solstitio æstiuo vsque ad æquinoctium autumnale, siue ab initio Iunij in finem Augusti. Vnde autumnus inchoat, tempus siccum, calore verò & frigore inæquale, ac perniciosum, & ea ratione mortiferum, quoniã inæquale est, ac vires exterminans. Est autem id tempus inæquale quoniam aer magnam ab æstate contraxit tenuitatem, & quod tenue est facilè recipit alienas qualitates, & externas mutationes, quod de aqua asseuerat Hippo. 5. Aphor. sectione dicens, Aqua quæ citò calefit, & citò infrigidatur, leuissima est: Id verò est ipsam esse substantia tenuissimam. Quam sententiam ad aerem transferre decet. Ac perinde fit, vt autumno noctes sint frigidæ valde, cùm tamen iuxta meridiem calor sit iusto maior. Colligit quoque temporis frigiditas multa excrementa magna ex parte melancholica, quæ æstas generauit biliosorum humorũ vstione. Cum enim hæc & reliqua per cutẽ copiosè purgari ac discuti deberẽt, frigiditas poros astringens hæc impedit; iuuat non parum ad morborũ eorundem generationẽ fructuum autumnalium frequẽs vsus. Verùm quòd morbi eius temporis perniciosi ac mortiferi sint, imbecillitas est causa quã partim æstas præcedẽs resoluendo calorẽ effecit, partim etiam tẽporis inæqualitas. Facit etiã morbos malignos & perniciosos malorũ humorũ reclusio in partes præcipuas: Aestate namque hi ad cutẽ à calore ambientis deferebantur, ac deinde natura tentãte ad eam partẽ, in quã assueuerat æstate, eosdem transfundere, frigiditas ambientis eos repellit, & ad interna protrudit. Oriuntur eo tẽpore melancholici morbi, vti mania, melãcholia, lienis tumores, & inde hydropes, & tabes, difficultates intestinorũ, asthmata, & anginæ, morbi comitiales, febres quartanæ & erraticæ. Prorogatur id tempus ab initio Septẽbris, aut eiusdẽ ęquinoctio, vsque in solstitiũ hyemale, aut finem Nouẽbris. Iam sequitur hyems, quæ reliquũ anni tempus ab initio Decembris vsq; in finem Februarij metitur, frigidũ & humidum, & natura pluuiosum, prę aliis temporibus, quapropter morbos affert longos aere ambiẽte impediente coctionem, ac discutionẽ humorum, quod quartanæ febres docent, æstate genitæ, quæ ad autumnum perductę longæ sunt: ad hyemen verò quammaximè, & in vniuersum morbi calidis tẽporibus facti breues sunt, frigidis verò longi. Ad quod accedit quòd hyeme aceruatur pituita multa ob temporis naturam, quæ temperaturæ ipsius respondet. Verùm huic sententiæ obstare videtur quod Hippoc. dixit Aphor. 15. sectione prima, Ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura. Vbi sanis corporibus cibos competere copiosiores statuit. Et rursus Aphor. 18. Aestate (inquit) & autumno cibos grauissimè ferunt, hyeme facillimè, ver secundum locum habet, quod de ægrotantibus dictum est. Quibus competere vult alimenta copiosa: quoniam ea hyeme faciliùs ferunt. Calor igitur hyeme validior est ac perinde perperam dictum, morbos eius temporis longos, ac difficilem coctionem admittere: siquidem calor morbos curat, & humores coquit, & maior citius. Pariter falsum videtur, eo tempore pituitam augeri, quo calor natiuus validior est. Natiuus enim calor cùm temperatus sit, humorem augebit temperatum, nempe sanguinem, non pituitam, frigidũ & humidum humorem. Duo porrò à nobis dicẽda se offerunt, Quare morbi hyeme longiores sint, & quare hyeme asseruatur pituita copiosior, valẽte interno calore. Morbi equidem hyeme longi fiunt: primùm quoniam humores crassiores eo tempore generantur, & humores crassi tardius coquuntur ac discutiuntur: deinde quoniam tempore calido aer ambiens coctionem, digestionem, & dissolutionem coadiuuat. Nam & febrilis calor

Aestatis calor quare vehementior.

Autũnus qualis.

Aer quare facile mutatur.

Autumnus quare mortiferus.

Hyemis tẽperatura.

Hyemis morbi quare longi.

calor qui ambientis calore deterior est, & à natura nostra magis alienus idem efficit, vt inquit Gal.Com.70.quintæ sectionis Apho. Qua ratione febris morbis frigidis, vt conuulsionibus & aliis prodest. Adde quòd frigiditas hyemis vt naturalem calorem intus roborat, ita humores crassos intus conditos seruat. Quod tamen ad pituitæ augmentum attinet, hic hyeme copiosior est ob ciborum naturam, quibus homines vtuntur, vt legumina quæ prauos generant ac crassos succos, & coctiones impediunt, atque coctionis defectum sequitur pituita. Sunt hæc, bulbi, & rapæ & cepæ, castaneæ, & glandes, quæ sunt inepta coctioni. Sunt etiam eiusmodi carnes agninæ, porcinæ, caprinæ, & cochleæ, & caseus, & lac: rursus exercitiorũ genera, vestium inopia, & itinera non parum agent ad pituitæ augmentum. Cæterùm si quis hæc rectè aduerterit, non absoluunt dubium: nam quòd quorundã ventres ob inopiã vestiũ refringerentur, non ad temporis naturã, sed ad inopiam ipsam referri debet, quemadmodũ, quòd quorundam ventres refrigerentur, ob imbecillitatem, aut ciborũ malorũ vsus, aut profectiones idem efficiant, quod enim ad tempus attinet, rectè dictum est ab Hippo. hyeme validissimum calorẽ vẽtribus inesse: reliqua verò non sunt temporis propria, de quibus modò agimus. At verò illud rectius dictum videtur, membra refrigerari hyeme, & si venter incalescat & in membris aceruari pituitam, & si venter validissimũ habeat innatũ calorem. Sed rursus instandum videtur: nam pituitæ generatio in ventre fit, non in ipsis membris: quamuis ergo membra frigeant, vbi venter calidus sit, nullatenus accrescet pituita. Verùm neque hoc veram ipsam sententiã subuertere valet: vtrunque enim est consentaneum rationi, ventres hyeme calidissimos, & pituitam per id tempus augeri. Siquidem pituita in ventriculo (ex his quæ in prima parte operis probauimus) genita, in iecore conficitur atque in venis: si tamen venæ refrigerentur: & maximè si refrigeratio iecur pertingat, pituita infecta manebit, neque ex ipsa sanguis, vt solebat, generabitur. Confirmat idem, quòd pituita in venis contenta aliqua ex parte discuti solet ab ambientis calore, quod non eueniet in ambiente frigido, quodque dissolui deberet ab ipso natiuo calore, id quoque prohibebitur: omnia verò hæc simul multam ostẽdent redundantem pituitam hyeme. Huius temporis morbi sunt, qui ex refrigeratione fiũt, & ad internas partes fluxione. Nam vbi frigus membra ipsa peruadat, refrigerabuntur atque inde imbecillitates fient, & humores crassi & frigidi accrescent: vbi tamen frigus compresserit tantummodo membra, ipsis non valde refrigeratis, exprimet humores in partes nobiles & internas & quandoque foras per meatus ampliores, & si quandoque magni etiam effluxus cohibeantur. Huiusmodi erunt morbi laterales, & pulmoniæ, & grauedines, & tusses, & raucedines, & attonitus morbus. Ad solam autem frigidam intemperiem sine humorum redundantia, aut solo flatu accedente attinent laterũ dolores, & pectoris & vertigines. Vtroque tamen modo fiunt capitis dolores atque lumborum, nempe ex solo refrigerio, aut etiã accedente humore: sic & morbi neruis eueniũt, & membranis, maxime eis quæ ossa deuoluunt, aut ad eas delato humore, aut solo frigore ipsas peruadente. Et quamuis horum temporũ naturæ diuersæ & quodammodo contrariæ sint, quoduis eorum sibi adiuncto non parua portione similis est: siquidem quoduis eorũ tripartitum est. Ver namque primam sui partem hyemi similem habet, & tertiã iam ad æstatis naturã accedentem, mediã medio modo se habentẽ, ac omnino veris naturã seruantem, à qua cõstitutione sicuti & ab aliis omnibus nullæ subitæ fiunt mutationes secundũ naturam. Sed quod paulò antè præcessit, ei quod immediatè sequitur valde simile est, nisi violenta fiat temporũ, ac repentina variatio. Iam ergo medium æstatis vere æstas integra est, & finis autumno similis incipienti. Deinde sequitur autumni medium eius constitutionem ad vnguem seruans, & deinde finiens similis fit incipienti hyemi: deinde mediũ sequitur hyemis, post quod finis similis veri incipienti. Variant etiã tempora proprias naturas, aliquando vnum, aliquando etiã plura, & vnum quidem, cùm hyems calida, aut æstas frigida: dico verò vbi hyems fuerit calida, ver autem frigidum: possunt etiam multa tempora variari, veluti si post ver frigidum prædictum æstas eiusdem naturæ sequatur. Vno quoque tempore varias fieri mutationes cõtingit, vt si ex æstatis diebus quidam fuerint frigidi, quidam post hos calidi, quidam præter id humidi: quod & eisdem diebus euenire videmus, nempe vt eodẽ die calor & frigus fiant, quod autumno secundũ naturam conuenit, aliis verò non nisi contra naturã. Illud etiam prætermittendũ non est, omnes morbos in omnibus temporibus fieri, Sed in quibusdam quidam ex ipsis magis aliis. Nam quod in quibusdam hominibus temporis constitutio facere non potest, victus facit, frequentius autem eueniunt, qui temporibus respondent. Aer enim ambiens omnibus est communis, victus tamen diuersus. Quòd si tempora suas amiserint naturas, non tantùm aliorum temporum morbos

Hyeme quare accrescit pituita.

Hyemis morbi quorũ genera.

Tempora omnia tripartita.

Temporum à natura uariationes.

Morbi omnes omnibus fiunt temporibus.

Pestis fidũ præsagium. morbos, adducent, sed erunt hi inconstantes & mali iudicij, ac perinde perniciosi. Quamobrem ego quidem nullum adeò fidum præsagium futuræ pestis (eius quod ab aere habet ortum) reperi, vti quod ex temporũ mutationibus præter naturã accipitur. Nam vt Hippocr.ait, In constantibus tẽporibus, si tẽpestiuè tempestiua redduntur, morbi constantes & boni iudicij fiunt, in non constantibus verò inconstantes, & mali iudicij: morbi tamen inconstantes & mali iudicij, qui per populum grassantur: quoniam temporis constitutionem sequuntur, pestilentes omninò erunt, fient tamen, vbi humidæ fiant constitutiones frequentius, rarius in siccis, quoniã de his Hippocr. inquit, Ex anni quidem constitutionibus, vt in summa dixerim, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ. Euenit autem quandoque vt temporibus non valde mutatis, adeò magnas recipiat mutationes aer, vt pestis causa fiat, veluti cùm putrescit mixtis putridis vaporibus, ex aqua & terra eleuatis: hi namque cordis spiritus corrumpunt, & quandoque humores, aut ipsam cordis substantiam. Sed primò spiritus: interim tamen dum solos spiritus mutat, & si calorem factum præter naturam in ipsis inducat, pestilens febris nunquã fiet, nisi humores aut cordis ipsius substantiã inuaserit, ita vt febrem faciat putridam, aut hecticam: solis enim spiritibus aut corruptis, aut alteratis breues fiunt febres, & minimè perniciosæ: Sed diutius malo perseuerante in aliam deteriorem dispositionem aut humorum, aut membrorum perducto corpore pestilentes & perniciosi fient morbi. Nouimus quoque sine febre, perniciosum aerem, ferè subito homines interimere, corrupto spiritu malitia qualitatis aeris, vel potius, vt dicere solemus, ipso tota substantia mutato. Eligendus igitur est aer mundus & purus sine malis vaporibus, quales eleuantur à stercore, corporibus mortuorũ, aquis stagnãtibus, aut putridis leguminibus, aut fluuiis, aut cloacis repurgãtibus ciuitates: vitandus etiam aer nebulosus & cõclusus, maximè in locis & domiciliis infernis. quãtum ad hoc itaq; aer omnibus conueniens hominibus idem est, quantum verò ad temperiem qualitatum attinet diuersis temperaturis, differens aer accõmodatur, qualis verò futurus, infrà dicemus. Quoniam autem venti aeri commixti sunt, & simul cum aere inspirantur & trãnspiratione trahuntur, de eorundem natura & facultatibus quædam dicemus. Porrò ventum omnem exhalationem quandam esse antiqui dixerunt, atque ipsam esse calidam & siccam. Aetius tamen non simpliciter, sed collatione ad alterum exhalationum genus. Nos quidem exhalationem quandam agnoscimus humidam, & quandã aliam siccam; ambæ verò à terra & aqua eleuari solent. Sed interest: quoniam sicca exhalatio à calore exuritur: quòd si non exuratur humida manebit. Ad exustionem autem non parum faciet materia terrenæ substantiæ mixta: venti verò ea ratione pluuias antecedunt: quandoque verò easdem sequuntur. Quoniam præcedente pluuia terra humorem concipit, qui mixtus materiam efficit exhalationi paratam, ita vt accedente solis calore, aut præsente aut antè à terra concepto, venti statim oriantur, & moueantur. Præcedunt verò sæpe ventũ pluuiæ, calore excitante vapores quosdam, quos exurit, & in ventum commutat, quosdam deinde non exustos, quos frigus in pluuiam vertit, interim etiam ambo perseuerant, ventus flans & nubes deportans, atque pluuiæ quæ ex nubibus fiunt: Siquidem exhalatio humida vento & aeri coniuncta, aerem aliquando reddit vaporosum: crassior verò exhalatio nebulam efficit, & crassior adhuc nubes, ac deinde maiori accedente crassitudine, fiet aer caliginosus atque tenebricosus. Is vapor, siue humida exhalatio, si à frigore concrescat parũ à terra eleuatus, ros efficietur, aut congellatus pruina: in supremis verò partibus, aut pluuiam, aut congelatione in niuem, aut grandinem ibit. Sed rursus ad ventorum naturam redeamus. Venti siccæ quædam exhalationes sunt. Sed nunquam absque aere sunt aut mouentur, & quandoque humidas exhalationes secum ducunt: cùm tamen ipsa agitatur, secum agitat & reliqua, ita vt nunquam ventum sine aere, quis sentire possit. Sunt autem ventorum multa genera, ex loco à quo agitantur & flant, naturam sortita: atque hi generales, quatuor quidam præcipui, & singuli suos habentes binos collaterales, ita vt omnes numero 12. habeantur. Quatuor præcipui sunt Septentrio, qui ad polum arcticum, qui etiam Aparctias, dicitur: à Meridie Auster, siue Notus: ab Oriente Subsolanus: ab Occidente Zephyrus, siue Fauonius. Septentrio Orientem versus habet collateralem, Boream siue Aquilum: ad Occidentem verò Circium. Auster Orientem versus habet Euronotum, aliàs, Euroaustrum: ad Occidentem verò Euroafricum, siue Libonotum. Subsolanus tamen, ad Septentrionem habet Cetiam, siue Elespontium, ad Meridiem verò Vulturnum: Zephyrus tamen ad Septentrionem habet adiacentem Argestem, ad Meridiem verò Africum. Sunt tamen alij quidam venti locorum proprij, qui semper flant, aut sole Oriente, aut iuxta solis occasum, sunt & qui à terra in

Ventorum genera.

mare

mare perflant Apogei appellati à nautis,qui etiam ab Oriente sole generantur: locales autem venti quoniam minus puri sunt,ventis generalibus minus sunt salubres, atque diuersas sortiuntur temperaturas. Nam Boreas frigidus est & siccus, Auster calidus & humidus, Subsolanus siccus, Zephyrus humidus, ac perinde morbos afferens suis temperaturis respõdentes. Quoniã autem,vt suprà diximus,aeris mutationes omnino fugere foret impossibile: minimè tamen eas quæ per tempora anni fiunt,aerem ipsum modum excedẽtem aliquatenus attemperabimus.Erit autem moderatus in quo homo neque sudat ob æstum,neq; riget ob frigus,non tamen expectandus est aer,qui omnino non alteret corpus, sicuti neque causam aliquam ex salubribus: omnes enim corpus alterant,sed sensim. Quapropter Galen.lib.Art.med.cap.85. salubres omnes causas ex correctiuarũ genere esse dixit:naturales tamen temporum mutationes fugere cõmodè non fiet: quandoquidem sanus homo cuius sanitatem tueri proposuimus,non debet in loco aliquo concludi, aut à conuersatione aeris totius ciuitatis prohiberi: accedet igitur aliunde temperaturæ tutela, rebus aliis omnibus debito modo attemperatis: valet enim aer magis omnibus aliis causis non naturalibus,quæ ex necessitate occurrũt, corpus humanũ alterare.Nam cibus & potus non perpetuò alterãt. Sed interim cibus, quandoque potus,quandoque neutrum. Somnus & vigilia vt nobis occurrunt,necessariò se inuicem corrigunt,atque neutrum perpetuò adest,sic etiam retentio & euacuatio,motus & quies: animæ verò accidentia quæ manifestè alterent,secundum naturam rarò occurrunt:aer quidem multis modis alterat, atque validè mutat nostrum corpus. Nam ambiens nos tangit,& per poros cutis transpiratione ducitur, & inspiratur,& is pulmonem & cor statim attingit, & spiritum cordis, non bis aut semel in die,sed perpetuò ingrediens atque egrediens, deducitque ad nos ferè omnes externarũ causarum alterationes, vt terræ & aquæ,& ignis cum non tangunt nos, & cælestes astrorum influxus, & à corruptis rebus vapores, & qualitates,mutaturque interim solis qualitatibus,vt calore & frigore,humiditate & siccitate,interim sua substantia, vt crassitudine & tenuitate,aut alienam suscipiens substantiam,aut rerum putrescentium vapores,aut vt aiunt,à tota substantia, vbi malam adeptus sit proprietatem,ac veneficam naturam. His de causis summatim cognitis Gale.lib.Artis medic.cap.85.dicit:Optimę igitur corporis constitutioni cùm circumfusus aer fuerit in temperie positus, earum rerum de quibus nuper diximus, quietis scilicet ac motus,somni & vigiliæ,& eorum quæ assumuntur,atque excernuntur quantitas moderata conueniet.Quum verò aer à temperie recesserit,tantum à mediocritate euariare oportet,quantus fuerit ab optima temperatura recessus:verùm huic sententiæ quædam obstare videntur.Non enim necessarium est aere labente ad aliquod extremorum,omnes causas non naturales pari lapsu ad contrarium inclinare.Definito namque lapsu aeris,atque cognita alteratione,quam in corpus humanum facere potest, facile erit in cibo, aut potu,aut somno & vigiliis parem obiicere contrariam vim,quæ omnino impediet & attemperabit aeris actionem, atque potentiam. Præterea nunquam per causas prædictas temperatas fieret sanorum hominum conseruatio. Nam aer ferè nunquam temperatus est, sed pro temporum natura semper euariat: & ver ipsum quanuis natura temperatũ sit,rarò suam seruat naturam. Hæc tamen nullatenus perturbant Galeni sententiam. Sed id in primis nosse oportet,quòd causæ non naturales ea ratione calefacere, aut infrigidare,aut humectare,aut exsiccare dicuntur, quoniam potestate id faciunt: etiam si ex accidenti faciant,vt somnus ex accidenti humectat, quoniam nutritioni confert, & hæc humectat refectione corporis, & vigilia ex accidenti ob resolutionem exsiccat:quod tamen per se facit aer calefaciens:aut quouis modo alterans,quemadmodum & cibus,atque ex his quæ accidenti faciunt quædam positiuè, quædam etiam priuatiuè. Nam vigilia parua humectare dicetur, quia non abundè exsiccat, & somnus exsiccate, quoniam non humectat quantum par est, & moderatum. Dicuntur autem moderatæ causæ omnes non naturales: quoniam temperatum corpus conseruant. Nam & si ipsum perpetuò alterent,non tamen à temperamenti limitibus educunt,& ob id salubres causæ omnes correctiuæ sunt, vt aer: is enim nunquam non alterat humanum corpus, & cibus, semper est ab initio contrarius corpori: at verò omnes hæ causæ sic occurrunt,vt quædã ex eis alias corrigant, & ab omnibus simul corpus in temperie sua seruetur. Cùm verò modum excesserint causæ prædictæ, ipsum à temperie, & quandoque à sanitate educunt. Quapropter si aliquod eorum ad alterum extremorum labatur, reliquorum administratione malum corrigendum venit, id in aeris lapsu notum est. Nam si is ad calidum labatur, oportet potum labi ad frigidum, pariter & cibum, atque quietem augere: quandoquidem calor exsiccat, & quies humectat.

Ventorum tẽperatura.

Temporum mutationes fugere non ualemus.

Aer quantũ alterando ualeat.

Causæ conseruantes quare dicuntur moderatæ.

Idem

Idem etiã intelligere oportet de cibis,quod de aere. Nam si cibi fuerint debito calidiores reliqua ad frigidũ labi decet. Quare igitur si id in omnibus causis naturalibus verũ est,de solo aere asseruit Gal.sententiam? quare etiam dixit, omnes alias causas in contrarium labi debere? Siquidem vnius tantum lapsus magnus vniuersam aeris labentis noxam posset emendare,vbi medicus noxæ quãtitatem,probe metiatur? Primùm quidem in aliis causis non est par ratio: nam aliæ semel, aut bis occurrunt, in vnius diei spatio,vt somnus & vigilia: itaque somni noxa vigilia emendabitur rectè, & econtra. Rursus si cibus frigore nocet,facilè potu emendabitur: & si motus,quiete,aeris tamen alteratio perpetua est,& multis modis accedẽs,vt ambiens, inspiratus, & transpiratione ductus. Quod autem præceperit id omnium aliarum causarum oppositione fieri debere,non est,quoniã non posset per vnicam causam oblatam fieri,aut quoniam in aliarum causarum lapsu non liceat omnes etiam admouere contrarias: sed quoniam vbi lapsum aeris quis tentaret vnius causæ oblatione corrigere,causa futura esset validior multò,vt vno occursu faceret quantũ aer frequenti accessu,quod aliis de causis obesset: nam si cibus oblatus ad emendandam aeris calidi noxam sufficere deberet,stomachum valde læderet. Præter id quod statim plus iusto infrigidaret, & ad finem minus quàm par foret,sic etiam si somno aeris calor emendari deberet,longus futurus esset: verùm interim dum adest,id faciet:postea verò non:cùm tamẽ toto corpore aer alteret. Probè igitur fiet vt Gal.ait,omnibus aliis causis in contrarium labentibus,vt ex omnibus vna causa aeri æquipollens fiat,neque opus sit aliquã vnam immodicè valẽtem,& inæqualiter occurrentem offerre.Sic etiam fatemur in aliarum causarum lapsu fieri posse correctionem, omnibus in contrarium labentibus: sed tamen neque opus est tot causas opponere,cùm vna satisfacere possit: quod in aere labente non fiet: neque si aliæ opponantur, decet vt omnes pari labantur mensura cum ipsa causa labente, sed multò minus. Præterea quoniam cibus, in alterum facilè mutari poterit contrariæ temperaturæ,per quem emẽdabitur lapsus,& somnus emendabitur vigilia:aerẽ verò emẽdare, aut ipsius mutationes per anni tempora impedire est impossibile,sed probè aliarũ causarum mutatione,fiet correctio:& vt melius fiat,non vna tãtùm mutata,sed omnibus. Aere itaque labente omnes alias causas pari mensura in contrarium labi oportet,vt ex omnibus vna æquipollens aeri fiat, & omnes sint parum excedentes propriam mensuram. Dicemus igitur causas non naturales temperatas,quoniã etsi alterent, corpus sanum & temperatum seruant,& nullam manifestam efficiunt alterationem, ita vt ad ipsam manifestus sequatur lapsus. Distemperatæ verò dicentur, quoniã aut plus iusto mutant, aut quoniam non efficiunt quod debent. Aer namque frigidus dicitur, quia immodicè infrigidat,& calidus,quoniã etsi infrigidet(quod omnis aer per anni tẽpora & regiones facit) non tamen quantũ aeri qui inspirationi seruit,debetur, sic & motus dicitur calidus,quoniam ad maiorem caliditatem,quàm par sit,corpus perducit, & frigidus, quia citra prædictum iustum calorem, calefacit. Ex quibus omnibus notum euadit temperatis corporibus causas salubres deberi temperatas omnino, & quæ temperari non possunt,vt aer per tempora variatus, aliarum salubrium causarum contrariarum oblatione esse corrigendas: distemperatis tamen corporibus, intra latitudinem sanitatis manentibus, qualis aer debeatur,nec diximus,neque ex dictis notum euadet: verùm distemperata corpora quædam sunt talia seruanda,quædam in meliorem temperaturam mutanda. Quod fit,vbi suppetat ocium:siquidẽ subitò, aut breui tempore naturalem temperaturam mutare nullatenus conuenit.Quod si id facere fuerit in animo,salubres causæ accommodatæ sunt,quæ ab optimè temperato corpore, & à causis ipsum conseruantibus, æquis numeris in contrarium labuntur: veluti si corpus moderatè calidum ab optimo corporis statu duobus recedit numeris, causis salubribus egebit,duobus etiam numeris ad frigidũ labentibus,à salubribus causis temperatis hominibus debitis.Hominem verò negotiis irrepetibilibus districtũ mutare non expedit, ne multis & validis mutationibus simul,hinc & inde agatur. Quòd si in animo fuerit tale corpus seruare,quale ab initio acceptum est, quemadmodũ temperatis & in optimo statu constitutis corporibus,aer & reliquæ causæ salubres similes sunt offerẽdæ, ita & distemperatis:calidiora siquidem corpora calidioribus causis salubribus egent, frigidiora frigidioribus,humidiora humidioribus,ficciora ficcioribus,vt Galen.docuit lib. Art.med.vbi tamen valde laberentur præseruanda forent,non cõseruanda. Quod itaque Gale.dixit,in aliis quidem omnibus notum est,cibos frigidos homines seruare frigidos,& calidos,homines calidos. Nam cibi calidi frigidis hominibus oblati, tandem poterunt ipsos ad temperamentum deducere, vt diximus: quin & aliquando in contrarium traducere statum: sic & somnus & vigilia metienda sunt, ac reliquæ causæ salubres,

Aer distemperatis corporibus seruandis.

Conseruatio corporũ quibus causis fieri debeat.

salubres. Aerem tamen calidum calidis offerre corporibus aut frigidũ frigidis incõmodum euidens apparet. Si enim calidũ cor refrigerari inspiratione debet, non satis neque ad mensurã refrigerabitur, aere calido attracto, sic etiã frigidior aer frigidiori cordi nõ erit ex vsu: siquidẽ ipsum immodicè refrigerabit. Rursus natura ducimur, vt calidiores redditi aerẽ quæramus frigidiorẽ, & frigidiores calidiorẽ. Præterea si aer tãto frigidior temperato, admoueatur calidiori cordi, quanto cor calidius est, nullatenus attẽperabitur. Nã maior resistẽtia maiori eget potẽtia alterante, sed calor maior magis resistit minore: ergo maiori potentia refrigerandi egebit, quàm cor aut frigidum aut minus calidum. Præterea Galen. lib. de Sanitate tuen. contrarium asserere visus est dicens: Fiunt autem & qualitatibus conuenientiæ, vtique si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maximè quadrante: siccis verò, eo qui siccet: sin alterare placet, contrariis: in eo verò qui est in calido frigidóve ad intemperantiam lapsu, cõtraria dare semper expedit: quum & efficacissimæ eiusmodi temperies sint, (& vt ita dicam) magis quàm quæ ex siccitate & humiditate consistunt, potentes: quippe cùm facilè similibus nutrimentis in morbosam intemperiẽ abeant. At si siccius quoduis membrum efficias, nihil manifestè lædes: pari modo nec si humidiori suam humiditatem serues. Prætera non esse similibus exercendã sanitatis tutelam, docuit Galen. lib. 3. Aphor. cõm. 3. dicens: Contrarij quidem ad contraria bene, similes ad similia mala. Ob rationes adductas nonnulli coacti dixerunt, corporibus lapsis cõseruandis non competere aerem similem: hoc est eum, qui eam sortiatur denominationem quam corpus: veluti vbi corpus calidum sit in primo ordine corporum, nõ oportet aerem pariter esse in primo ordine calidum, lapsum à temperato aere, eo nempe qui conuenit temperatissimo corpori: quoniã is non refrigerabit cor hominis in primo ordine calidi, ad portionem. Quod autem Galen. præcipit, similia similibus seruari, non obstat: siquidẽ similia non debentur denominatione, sed potentia talia: illum namque aerem similem temperato medici dixerunt, qui etsi non foret eiusdem denominationis cum corpore, neque esset eidem simile, (quoniam omnis aer debitus temperato corpori, ipsum alterare valet) ea tamen ratione similis dicetur, quatenus potentia talis est, & in temperamento corpus ipsum seruat, idem etiam de aere debito corpori lapso à temperamento dici volunt, Aerem eum similem esse calido corpori, qui ipsum seruare valet, & si ipsum alteret, & non sortiatur eandem cum ipso denominationem. Contra quorum ignorantiam quædam manifestè procedunt, quæ omnino valent eorundem opinionem confutare, Primum quidem Galenus nunquam assueuit simile dicere, nisi quod verè simile est reipsa, non tantùm potestate: siquidem libro sexto de Sanitate tuenda, de his temperaturis lapsis loquens, quæ conseruari exposcunt, inquit, Nam qui in rebus ciuilibus versatur, & multis negotiis distringitur, huic tutius est vt neque tentet temperamentum suum, mutare, sed accommoda sibi nutrimenta assumat. Porrò apta sunt humidis quidem humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit cùm qui nutrit cibus, corpori quod alit, assimilatur, citius autem assimilantur verè sicca siccis, & humida humidis. Ex quibus notum est similia dici alimenta, quæ verè similia sunt, non tantùm potentia. Quoniam quæ in corpora sicca facilè vertuntur, sicca verè sunt, & quæ in humida, verè humida. Nutritio enim (vt inquit) fit cùm id quod nutrit, ei quod nutritur assimilatur, & inter symbola facilis est transitus. Præterea nullum medicamentum aut alimentum denominationẽ accipit, nisi ab eo quod agere potest: quod igitur infrigidare potest, frigidum denominabitur, & quod calefacere, calidũ, atque in alimentis eadem est ratio. Nam absoluto sermone talia dicuntur omnia, ad corpus temperatũ collata, & quæ talia dicuntur, in re talia sunt, & in vniuerso talia: quòd si denominationẽ habent ab effectu, malè dixerunt aduersarij, aerem seruantẽ corpora lapsa, esse similẽ in effectu, non in denominatione. Præterea si aer frigidus debetur lapsis corporibus versus calorem, conseruandi gratia, quæritur ab ipsis qualisnam futurus sit is, qui permutare possit eadem corpora in optimum statum, atque statuent in eodem genere causas conseruantes lapsa corpora, & permutantes: cùm tamen Galen. has contrarias adhibeat, illas verò similes. Præterea sit corpus aliquod lapsum à temperamento calidum, non multum, sed per numeros duos, id eget ad permutationem aere frigido duobus numeris: quod si conseruari debeat in eodem statu, aer, ex eorum opinione, frigidus etiam esse debet, sed non adeò, sitque aer per numerũ vnum ad frigidum lapsus: iam ergo ad conseruationem corporum parum lapsorum adhibentur contraria, sed remissiora: sit autem corpus aliquod valde lapsum ad calorem, quod non exposcat conseruationem, neque etiam vacet permutationi, id egebit præseruatione: quæritur autem, quibus fiet? Non equidem aliis, quàm frigidis, sed remissioribus: paribus

namque fieret permutatio. Ex quo fit, vt eædem genere omnino sint causæ conseruantes & præseruantes, atque eadē omnino mensura, veluti numero vno in cōtrarium labentes: concedant itaque necesse est, causas conseruantes, permutantes, & præseruantes, in eodem genere & ferè omnino easdem, quod naturæ causarum agentiū repugnat. Nempe vbi iam varij effectus à similibus fiant causis, aut eisdem. Nos itaque Galeni mentem diuersam ab eis agnoscimus. Quoties enim Aut.lib Art.med.præcepit similia similibus seruari. Aut.lib.3.Metho.in vlceribus, id quod secundum naturā est custodire præcepit, atque ficciora, siue corpora, siue membra ficcioribus egere, humidiora humidioribus dixit: idem etiam sexto de Sanit.tuen. & sæpe alibi ea tantum similia esse voluit, quæ eandem in suo genere sortiūtur appellationem, siue denominationem, atque eundem ordinem & situm, quem corpora quibus debentur inter reliqua corpora, vti causæ salubres calidæ, collatæ calidis corporibus, & frigidæ frigidis, humidæ humidis, siccæ siccis. Præterea etiam calidis corporibus in primo ordine calidæ causæ in primo, & his qui in secundo, pariter in secundo, idem quoque in reliquis temperamentis & temperamentorum ordinibus habendum est. Ad quod cōprobandum, prædictis accedit hæc ratio potissima, Sit corpus aliquod temperatum & in regione temperata nutritum, quod mutet regionem, & in frigidam habitandam ducatur, in qua tamdiu demoretur, vt temperaturā etiam mutet, ita vt frigidæ temperaturæ fiat. Nonne vbi corpus id in frigida hac temperatura seruari debeat, in eadem regione commodè permanebit? Nemini dubium existimo, atque id corpus in ea frigida regione tale seruari, quale ab eadem redditum est, & in quauis alia; mutationē accepturum. Præterea de cibis eadem omnino ratio est, vbi corpus aliquod ex vsu ciborum calidiorum in calidam temperaturam, non valde lapsam (de hac enim loquimur) deductū sit, notissimū est eisdem, omnino seruari probè in nuper adepta temperaturā, & vnumquenque in ea regione brobè seruari, in qua temperaturam assecutus est, siue natiuam, siue ascititiam. Rationes verò in contrarium ab initio adductæ nihil omnino conuincunt. Ad primum enim dicemus, calidum aerem probè refrigerare cor calidum. Nam id vbi parum à suo temperamento labatur, statim refrigerium exposcit: ac perinde aere frequentiùs attracto & copioso, & quoniā calidorum cordium respirationes maiores & frequentiores quàm aliorum sunt, cōmoda fiet cordis calidi refrigeratio à calido aere, aut etiā si sola magnitudo respirationis accedat, vbi cor non valde incalescat. Cor etiam frigidum, vbi incalescat satis, aerem exposcet frigidum, à quo tēperetur, & quale ex natura est, seruetur, quod non nisi ab aere ad mensuram corporis frigido fiet. Nam quod minus frigidum fuerit, frigidius cor non refrigerabit. A minori nanque frigido non inducitur altior frigoris ordo, quo eget frigidū cor incalescens: præter id quòd cordi frigidiori minor debetur respiratio, & quandoque etiam tardior ac rarior, ob quam nunquā suprà modum refrigerabitur. Cùm etiā addunt, natura duce, refrigeratos aerē quærere calidum, & calefactos frigidum, id tantùm euenit, quoties ob calorem aut frigiditatem à propria natura & innata temperatura corpus educitur. Cùm tamen solā eam recipimus alterationem, quæ secundū naturā nobis perpetuò aduenit, talē eligimus aerem, qualis dictus est, similē vtique, & qui nos tales quales antè seruet. Nisi foret etiam quis adeò lapsus à natura, vt egeret præseruatione ac permutatione celeri, de quo non est nobis modò sermo. Ad aliud dicemus, cordi calidiori aerem calidiorē ad conseruationē offerri debere, atque ad id sufficere. Quoniam paucus calor ab eodem demi debet refrigeratione: siquidē cor calidū tale seruare volumus, & præter hoc multus attractus id probè faciet. Ad id tamen quod adduximus ex Galen.lib.6.de Sanit.tuen. in his quæ de humidis & siccis temperaturis ab eo dicta sunt, nota est sententia à nobis cōprobata, similia similibus esse offerenda. Attamen ibidem de alimentorū exhibendorū natura & temperatura loquitur, non de aere, de aeris nanque temperie scripserat libro 1. vbi postquam aerem substantia purum dixit omnibus temperaturis esse accōmodatum, de primarum qualitatum temperamento subiungit, At verò quæ ex calore, frigore, siccitate & humiditate diuersitas aeris cōtingit, non perinde se ad omnes homines habet, sed corporibus quæ optimo temperamento sunt, optimè temperatus aer est saluberrimus: in quibus verò aliqua exuperans qualitas dominatur, his vtilissimus aer est, qui ei qualitati maximè aduersus, frigidus calidæ, calidus frigidæ, humidiori siccus, ficciori quàm par est, tantò humidior quantò siccitas ipsa modum excessit: verumtamen neque hic locus nostræ contrauenit sententiæ. Loquitur enim Galenus de temperamentis valde labentibus ob qualitatis alicuius dominium in extremo, propter quod corpus præseruatione potius quàm conseruatione eget. Idē etiam lib.6.de Sanita.tuenda voluit, magnos lapsus in calore & frigore seruare contrariis, aut potius præseruare: in humido autem & sic-

Corpora lapsa similibus seruanda.

Ratio valida.

co similia adhuc conuenire,à quibus non imminet validæ alterationis periculum.lib.3. Aphor.Comm.3.aut de magnis loquitur lapsibus,aut hîc & lib.1.de Sanit.tue.loco citato,aerem contrariæ temperaturæ proficere dicit, quoniam attemperat, & mutat, non quoniam seruat. Vt itaque in vniuersum de omnibus causis non naturalibus agamus, distinctione opus est: siquidē non omnibus est eadem ex vsu viuendi ratio. Corpora temperata,aut temperamēto proxima,quæ sana simpliciter,aut vt multum appellātur, sola egent conseruatione ad iuuentutē vsque:post iuuentutē verò & in ipsa, quantum attinet ad humiditatem & siccitatem,præseruatione vsque ad mortem:siquidē his omnibus siccitatis impetum,& cursum cohibere humectantibus conuenit: calorē autem seruabimus vsque ad subsistentiam: deinde verò parum augebimus. Si tamen à temperamento labantur, is aut erit magnus,aut paruus lapsus:magnus lapsus in consuetudinem versus,aut à natura contractus corpora efficit insalubria simpliciter,aut semper, aut vt multum. His nunquam debetur conseruatio,nisi velis præseruationem,conseruationem appellare,quoniam præseruatione corpora suam tuentur sanitatem: omnes enim causæ conseruantes in correctiuarum genere sunt, autore Galen.libr.Artis med. cap.citato. Sed quoniam sensim corrigunt, conseruantes appellantur: tales sunt quæ præseruant ab vlteriori lapsu.Cōuenit itaque hęc pręseruare corpora,similibus forma, sed gradu minoribus: præterquam si homo siccus fuerit: in hac enim distemperantia semper humida adhibebimus toto vitæ decursu,quibus non tantùm præseruabuntur, sed in meliorem statum recipient mutationem. Humidis verò valde talibus, humida sed remissiora.Prætermitto quorundam nugas,qui cum omnibus conuenire per similia conseruationem ferant voluisse Galen.Deinde addunt id non conuenire ex arte:quare cùm rarò suppetat ocium,quod ipsi putant necessariū ad permutationem, ferè semper egebunt conseruatione:ea verò, vt aiunt,nocet: ferè nunquam igitur sine noxa sanitatis præcepta seruabunt.At quis fatebitur,similia seruare corpora valde labentia,& ab eisdem lædi, & noxam recipere? hæc enim apertè pugnant.Sed ad incœpta redeamus. Quæ diximus corpora probè dicto modo seruantur,aut præseruantur, eadē verò permutare in meliorem statum contrariis adhibitis conuenit. Nec id rarò, si hominū diuersum viuendi institutum consideres, demas ab his iter agentes, nauigantes, & qui laborem aliquem magnum subeunt,cui nunquam assueuerunt, neque assuescere citra magnum vitæ discrimen licet:reliquos omnes inuenies facile admodum admittere permutationem & vsum contrariorum, vbi valde labantur à temperamento. Nam siue is cultui diuino ministret, vt canonicus, aut monachus,siue medicus sit,qui in visendis ægrotis sit occupatus, siue causas agat, siue in aula regi seruiat,siue faber,aut sutor sit. Quid vetat, quominus nullo alio suppetente ocio,præter id quod hæc admittunt negocia, prædicti contrariis suæ temperaturæ vtantur? vbi sensim ad eadem accedant: prius verò ad similia in forma, gradu remissiora: sensim enim consuetudinē mutare & temperaturam, nihil prohibet. Neque perinde malè feret duos labores: eum cui assueuit,& mutationem quæ à contrariis fit: nam assueta antè nihil mutant,aut alterant: quæ verò superueniunt sensim, parum: præter id quòd hæc aliorum mala emendant, cùm mutent sensim sine molestia,temperaturam vitiosam,& consuetudinē illi parem. Præterea temperamenta extremè calida ad iuuentutem vsque, & in ipsa validè attemperabimus: deinde verò minus, & in senectute nullo modo: frigida verò semper, quoad fieri possit,mutabimus ad calorem,sicuti & siccitatē ad humiditatem:humidam autem temperaturam in extremo, ita vt sæpius eius causa in morbos incidat, in pueritia humidis minoribus præseruabimus, sic & in iuuentute. Sed magis ad humiditatem labentibus, in subsistentia & reliqua senectute, paribus. Nunquam autem temperaturam humidam exsiccabimus,quæ non inducat frequentes morbos: quoniam hæc longissimæ vitæ est,& diutius seruatur,teste Galeno libro 6.de Sanit.tuen.Siccum verò lapsum semper, quoad fieri possit, humectabimus, & toto vitæ curriculo, & in pueritia maximè præseruabimus,sed modò de temperaturis non valde labētibus agamus, quæ neutræ simpliciter dicuntur, & sibi sanæ sunt, in quibus maior hominum pars numeratur. His sanè satis tuta est conseruatio per omnia similia & forma,& gradu,& per omnes ætates quantum attinet ad calorem & frigiditatem: in senectute tamen attemperabimus præseruatione. Humidam quoque temperaturam atque siccam tales seruare vsque in subsistentem ætatem tutum est. Deinceps verò humidā paulò plus humectantibus,& siccā aut temperatis aut minus siccis seruabimus,aut,vt rectius dixerim, præseruabimus. Quamuis enim præseruatio eis temperaturis maximè conueniat,quæ valde labuntur, ob periculum delapsus in siccitatem ætatis ratione, siccas quoque, quin & prædictas humidas temperaturas præseruare conueniet humectantibus, aut

Methodus generalis conseruationis corporum.

temperatis,aut parum exficcantibus.Permutare autem eofdem nihil prohibet, vti diximus de valde labentibus, etiamfi nullum aliud ocium fuppetat: præter id quod fuppetere videmus ferè omnibus,qui officiis & artibus incumbunt,præterquam iter agentibus & nauigantibus, de quibus ad finem huius libri dicemus: aut fortè laboribus præter modum infudantibus, quibus præferuatio, aut etiam conferuatio erit ex vfu. Sed laudo vt magis tutam in his præferuationem:nam taliũ temperamenta non minus apta funt in morbos incidere ob immodicos labores,quàm eorum qui in extremo labuntur,quos ægros fimpliciter effe diximus. His inftitutis inuenies cõfentire quæcunque Galen.docet. Nam libro Artis med.conferuare præcipit fimilibus non valde lapfa corpora: id verò non prohibet valde lapfa præferuare. Præterea fuppetente ocio fieri permutationes admittit, id ociũ abunde fuppetit in prædictis hominũ conditionibus, laboribus,& artibus. Nifi dixeris Gal.ad maiorem fecuritatẽ maius ocium defiderare, nec perinde quod diximus vetare,præfertim rationibus traditis.

De motu & quiete. SECTIO II.

ELecta aeris & loci commoda temperie ac fitu, decet fanum hominem exercitationibus vti,fine quibus probè miniftratis fanitatem feruare nemo poteft, faltem eorum qui decimumquartum attingunt annum, in aere verò ita temperato, vt nec ob calorem fudorem moueat,neque ob frigus rigere cogat, opportunitas exercendi corporis fe offert,poftquã cibus è ventre defcenderit, & coctio in iecore perfecta fit. Intelliges tamen in iecore perfectam coctionem, fi vrinam infpexeris, nam aquea aut fuppallida coctionem adhuc fieri indicat: flaua iam diu peractam: fubruffa, fiue pallida,tunc primùm perfectam: quæ in cõmentario de vrinis latè patefecimus. Decet quoque ante exercitationem,ventris & veficæ onera deponere. Exercitationem verò non omnem corporis motum appellamus, fed validiorem, ita vt refpirationem ad crebritatem vfque mutet, aderunt enim iam magnitudo & celeritas. Quædam autem antecedunt,& fequuntur exercitationẽ:quamobrem omnium eorum ordinem, quantitatem & qualitatem definire decet. Antecedit quidem frictio præparatoria, fequitur apotherapia, fiue frictio recuratoria. Antè igitur quàm quis ad cibum accipiendum accedat exercitatione eget, dicente Hippocrate libro fexto de Morbis popu.parte quinta: Labor,cibus,potus,fomnus, venus, omnia moderata. Incepit à labore fiue exercitatione, quæ cibos antecedere debet. Præcedet autem exercitationem frictio corporis, quæ præparatoria appellatur: non enim licet validos corporis motus aggredi ex improuifo: præuidetur autem frictione molliente folidas partes, priùs linteo totum corpus modicè fricantes, donec incalefcat, deinde oleo addito.Cùm verò paucis manuum circumactibus,modica celeritate,nõ grauibus, nec cõprimentibus corpus incaluerit,& rubore vniuerfa cutis fuffundatur,tunc oleum inducere oportet, manibus nudis, inter molles & duras mediis. Primò tamen blandiùs fricare oportet, deinde fenfim paulò fortius, donec carnem citra noxam premat: id autem fiet, fi bis tantùm, aut femel frictio valida,partem tangat,fiatque ad omnem loci differentiam frictio recta,obliqua,tranfuerfa, fubtranfuerfa. Quòd fi abfque hac præparatione quis fubitò ad exercitationẽ accedat, excrementis attenuatis,& meatibus exiguis laxatis,periculum eft ne folidarum partium aliqua rumpatur,aut conuellatur, & excrementa vehementis fpiritus impulfu obftruant meatus. Diuerfa res eft,vbi cutis primùm molliatur,atq; folidæ partes:habet namq; frictio vim molliendi, obdurãdi, impinguandi,& diffoluendi, dicente Hippo.libr.κατ' ἰηΤρεῖον,frictio, dura ligat, mollis foluit,magna refoluit,mediocris craffefcere facit.Meminit autẽ in hac diuifione quãtitatis & qualitatis frictionis. Ad quantitatem attinent magna & mediocris, ad qualitatem verò dura,& mollis. Neque taxandus venit Hipppocrates quòd magnæ & mediocris frictionis meminerit: prætermiferit autem paruam: neque quòd duræ & mollis meminerit, & prætermiferit mediam. Non enim generis frictionem extrema ac media profequitur: fed earum mutationum, quas in nobis efficiunt: magna autẽ & mediocris extremas efficiunt mutationes. Siquidem magna trahit quidẽ primùm fanguinem ad partem,deinde ipfum difcutit,atque perinde refoluere dixit. Mediocris verò nõ diffoluit, fed trahit,& attracto frui permittit,atque ea ratione impinguat. Cognitis autem his effectibus extremis, facile erit agnofcere medium, quod neque extenuatio eft, ac diffolutio,neque incraffatio: cognita quoque erit frictio, quæ id efficere valeat,nempe parua: etiamfi Hippo.eiufdẽ non fecerit mentionem. In diuifione verò, quæ attinet ad qualitatem,meminit duræ ac mollis,quæ extremæ funt:non tamen ea ratione fed quatenus

Exercitatio.

Exercitatio cibos precedat.

Frictio preparatoria.

Frictionum genera.

tenus extremos inducunt effectus, dura nanque ligat, mollis verò soluit. Cognitis autem his extremis contrariis à contrariis denominatione frictionibus euenire, medium à medio procedere, nemo ignorabit. At verò cùm Hipp. Laconismis vti soleat, eorum tantùm mentionem magna ex parte facit, per quæ omnia assequi sit facile. Accedit statim exercitatio, quam hæc tria in corpore necessariò sequūtur, membrorum duritia, ob partium vehementiorē attritum, genuini caloris augmentū, spiritus cōcitatior motus. Ad hæc verò magna sequuntur cōmoda. Nam ex duritie membra valida redduntur ad reliquos motus, & minus ab eisdem & similibus læduntur: consueta nanque multo tempore minùs inconsuetis molestare solent. Ex caloris augmento omnes naturales functiones felicius perficiuntur, attractio potissimùm & coctio, & nutritio: deinde verò solidorū mollitio ex humectatione: humidæ verò partes attenuātur, & meatus laxātur. Spiritu quoq; vehemētius concitato, pelluntur excremēta, & meatus exigui purgantur. Hæc nouit Hippo. lib. 6. de Morb. popu. par. 5. dicens: Labor articulis & carnibus, cibus & somnus, visceribus: labor enim articulos roborat, & carnem auget, delato sanguine per vniuersam corporis molem: cibus verò recens sumptus alit viscera, vti ventrem, & somnus viscerū functiones coadiuuat & perficit. Et Plato in Timæo dixit: Exercitiū roborat, quies verò contabefacit. Contabescunt enim & extenuantur membra omnia dimissis exercitationibus: aluntur tamē & roborantur abundè, vbi cōmodè exerceātur. Quod non tantùm in corporeis motibus verū esse nouit Plato, sicuti & nos, qui partes corporis paralysi laborantes, aut conuulsas tabescere sæpe vidimus. Sed in motibus animalibus, in dialogo Thæetetus, vel de scientia, inquit: quid corporum habitus? an non ocio & torpore corrumpitur, exercitatione autem motuq; plurimū conseruatur? Animæ quoque habitus disciplina & meditatione, quæ motiones sunt, doctrinas consequitur, seruatur atque perficitur, ocio autē, id est, negligentia & pigritia, nihil penitus discit, & si quid didiscerit obliuiscitur. Si itaq; oculus visum amiserit, aut auditus audiendi munus, contabescent celerrimè, sicuti & genitales partes mariū & fœminarum diutius ocitantes, tenues, languidæ & inualidæ ad sua obeunda munera redduntur. Vt itaq; corpus motu & exercitatione vegetū redditur, ita studio literarū anima alitur, & inualescit, atque ad similia allicitur agenda, & facile ferenda: nam & memoria culta augetur, ocium verò corporis ventrosos efficit homines, pigros & segnes, inualidos & inertes. Præterea calorem ocium refrigerat, & extinguit, pituitam auget, corpus excrementis implet, ad quæ innumeri sequuntur morbi: sic etiam qui literarum studio non applicat animum, segnis est & turpis, neque eorum quæ sua sunt conscius, neque reipublicæ gubernandæ aptus, sed vt Homerus inquit,

Exercitationē quæ sequuntur.

Ocium quæ mala affert animæ & corpori.

Μητ' ἐνὶ πολέμῳ ἐναρίθμιος, μητ' ἐνὶ βουλῇ.

Hoc est, neque bello, neque consilio aptus. Quamobrem illas exercitationes summè laudandas antiqui voluerunt, quæ corpori sanitatem, & animæ oblectamentū afferant: è quorum numero est ludus paruæ pilæ. Inter exercitandū verò corpus vniuersum intumescit, color floridus apparet, qui in summa residet cute, & mēbra sensim ad motum habiliora reddūtur, sudor etiā calidus quandoque elicitur. Atq; tandiu exerceri decet, quandiu hæc seruātur: cùm motuū æquabilitate. Finire tamen decet exercitiū, vti Hippoc. dixit, in omni corporis motu, cùm cœperit quis dolere. Gal. tamen finem exercitio imponere docet, cùm aliquod eorū quæ diximus mutari videatur vti si corporis moles contractior appareat: reddetur enim deinde corpus gracilius, & aridius, & ad incrementū minus habile: sic & si coloris gratia euanescat, ne corpus dissoluatur & frigescat. Præterea si motuum continuitas, alacritas & contentio, atque æquabilitas flacescant, remittantur, & collabantur, sicuti & si sudoris quantitas aut qualitas mutetur. Exercitationē sequetur recuratio, quæ minoribus & blandioribus motibus perficitur, parsque est ipsius corporei motus, & olei perfusio, quæ partes corporis humectat, & recreat, sunt verò exercitationū multa genera, lucta, pancratium, pugilatus, cursus, saltus, armorum meditatio, disci iactus, aut per alteres, quod vocant, pondere aliquo manibus sublato, seruato corporis habitu, ludus pilæ magnæ, aut paruæ, summis manibus decertare trocho ludere, ipsum flagello agitantes, aut intra centū pedum spaciū certamen cōmittere, quod ἐκπλετρίζειν dicunt, aut vbi quis summis pedibus ingrediatur, manibus in sublime erectis, antè ac retrò agitatis, quod appellant πιτυλίζειν, aut inaniter brachia iactare, quasi cum vmbra certantes, quod appellant σκιαμαχεῖν: & si quis alterū à loco dimouere cōtendat, aut contendenti validè repugnet: aut siquis manus vehementius comprimat, aut alter easdem dispescere contendat. Sunt etiam exercitationes multæ, quæ opus & laborem habent adiunctum, vti fodere & remigare, arare, iter agere, equitare & armatum pugnare. Differunt autem prædicta genera exercitationū propriis differētiis:

Exercitium quas efficit mutationes in corpore.

Exercitationis terminus.

Exercitationum genera.

nam aut sunt robustæ,aut imbecillæ,vehementes,aut leues. Potissima verò differentia
est, quæ ex celeritate & tarditate desumitur:quibus accedunt motuum continuitas aut
intercissio,ordo,aut deordinatio,æquabilitas, aut inæquabilitas,& breuitas,aut prolixi-
tas, & quòd cum puluere, aut sine ipso fiant. Præterea ex exercitationibus quædam
quasdam partes magis aliis fatigant,& motibus agitant, quasdam minus, veluti saltus
crura & lũbos magis : quæ summis manibus exercetur,manus magis.Paruæ pilæ ludus
maximè laudatur, quoniam vniuersa corporis membra ferè pari mensura exercentur:
in magnę nanq; pilæ ludo brachia plus iusto laborãt:in ludo siquidẽ pilæ paruę adsunt
saltus,cursus,brachiorũ agitatio,celerior erectio,atq; depressio corporis,ceruicis firmi-
Paruus pilæ ludus noster alius erat Galen. tas,& oculorũ intentus aspectus. Nec putare decet nostrũ paruæ pilæ ludũ esse eũdem,
qui à Galeno ex instituto paruo quodã opusculo laudatur : in illo enim adesse debent
palęstrici cõplexus & frequẽtes,colli præhensiones,quorũ neutrũ in nostro ludo paruę
pilæ adest,in quo vetitũ est lege ludi,aduersariũ appræhẽdere aut cohibere, aut ample-
xari:sed est Gal.ludus paruæ pilæ qui apud nos velorti dicitur qui à prædicto parũ dif-
fert. Nos tamẽ non omnẽ pilę paruæ ludũ laudamus,sed eum quo non cõtenditur de
gloria aut pecunia,nam vbi de aliquo horũ cõtendatur, omni sanitatis seruãdæ ratio-
ne posthabita,homines seipsos vehemẽter fatigãt,neq; celeritatis,neq; vehemẽtiæ, neq;
temporis modum seruantes. Hac tamen nostra tempestate nemo est,quod sciam, qui
modũ seruet in prædictis exercitationibus,aut qui salutis tuẽdæ gratia exerceri decre-
uerit,neq; quisquã balneis vtitur:balnearũ namq; vsus ferè in totũ periit. Pilæ tamẽ lu-
dus opus & labor apud homines est,quo pecuniã lucrantur. Qui verò id exercitij ge-
nus sibi eligũt,quandoq; multis diebus cõtinuis ab eodẽ abstinẽt,& deinde aliis multis
ad idem redeũt,nulla tẽporis ratione habita,sed nunc quidẽ manè,nunc autẽ vespere:
nunc quidem ante prandium,nunc verò post ipsum,nec longè ab eodem. Præterea fi-
nito iam ludo non sine magno labore,ac salutis dispendio,nec præcedente præparatio-
ne,nec sequente recuratione,aut leuioribus motibus,copiosam aquam bibunt, & sæpe
frigidissimam,quæ ventrem lædat,& thoracem valde refrigeret,& nondum deterso su-
dore,sine delectu aeri se exponunt,aut vento frigido. Quòd si eosdẽ ex labore lassatos
atque confractos,rursus alter prouocet, statim se ad opus accingunt,veluti ab initio.
Quapropter cùm intelligã paucos admodũ auscultare aut Gal.aut nostra de exercita-
tionibus præcepta,breui eadem absoluere decreui. Paucissimi siquidem sunt, qui sibi
tantum viuant,irrepetibilibus namque negociis ferè omnes adstringũtur, quibus exer-
citij genus,aut horam,aut nunquã,aut raro eligere licet. Erit enim de balneis & exerci-
tationibus multa percurrere,quod est in prouerbio, Arenæ semina mandare:omnibus
tamen id admonitum esse volumus, vt qui sibi viuunt,& sui corporis integrum do-
minium habent, & inculpata sanitate fruuntur,quotidie ante prandium depositis ven-
tris & vesicæ excrementis,aut saltent,aut pila ludant parua,modica quadam celeritate,
sine magna contentione,donec respiratio in magnitudinem, & celeritatem & frequen-
tiam mutata sit, aut lassitudinem sentire incipiant, aut sudore pauco cutis madescat,
Deambulationis spatium. aut Gal.præceptum dictum de sudore seruent. Vespere verò ante cœnã deambulatione
paulò celeriori vtantur,idq; in spatio 20.passuum aut longiori,in breuiori enim caput,
oculi & animalis spiritus in gyrum vertiginis modo aguntur. Aut equitantes longius
incedant, equitatione nanque spina erecta tenetur, ac lumbi laborant sicuti & cer-
uicis musculi, & feminum, potissimùm quibus costis equi corpus affigimus, laborat
quoque totum crus,& viscera omnia agitantur,& concutiuntur, & excrementa trans-
funduntur deorsum, & sanguis in totum diducitur corpus. In lectica verò gestari aut
curru,aut nauigatio minus bonum est,præter id quòd nonnullis vomitum cient:qui-
busdam verò caput interturbant,membris nondum probè motis neque exercitatis. A'
prandio quiescere per horã decet,deinceps verò mollibus passibus incedere,vt cibus ad
imas ventris partes descendat,quod à cœna ante somnum facere nihilominus oportet.
Hic etiam summo manè caput pectine scalpat,retrorsum,manus, faciem, & ceruicem
frigida abluat,& linteo asperiore detergat, & os colluat : is quoque verno, aut æstiuo
tempore singulis hebdomadis,præhabitis necessariis, balneum tepidè ingrediatur, in
quo cutis sordes deterget,hyberno tamen tempore atque autumno manè ieiuno vẽtre
depositis excrementis ventris & vesicæ, corpus sibi fricari linteis mollibus modica
compressione ac celeritate præcipiat, eiusdem etiam admonemus eos, qui literarum
studio incumbunt, si tamen eis id facere per tempus concessum fuerit, reliqua vt
prædiximus deinde agent. Illi verò qui cùm inculpata fuerint sanitate, aliis mini-
strant, aut in foro causas agunt, aut rempublicam gubernant, aut sibi & suæ fa-
miliæ laborantes victum quæritant, eorundem quæ dicta sunt,occasionem arripiant:
interim

interim tamen,aut validioribus exercitationibus excrementa discutient non sine sanitatis labe,aut multis iam aceruatis,eorundem euacuationem medicamentis procurabunt, veluti & neutra corpora.Galen.eos qui ministeriis aliorum impediti tenentur, cùm liberi à domino discedunt,fricari lauari,& dormire præcipit. Qui verò non integra sanitate potiuntur,omnino correctione egent, totamq; victus rationem, & exercitationem in id dirigere oportet,vt ipsos restituamus, & restitutos seruemus. Vox præterea exercitationis species est,qua thorax & pulmo mouentur,vbi ipsa, quemadmodum de corporis motibus diximus,paulò vehementior sit:cùm enim aer attrahitur,thoracis partes distendunt:cùm autem emittitur,musculi thoracis, & ventris validè exprimunt aerem, vt impulsus vocem magnam efficiat:inde fit vt totius corporis excrementa vehementi spiritus impetu trudantur,& quandoque sudor eliciatur: quod mihi sæpisimè accidit publicè in theatro orationem habenti,aut in schola legenti: cùm enim opus est errores medicorum confutare,aut quæ vtilia sunt persuadere,aut turpis odio,aut honesti amore concitatus,vehementius ago & alta voce thoracis & ventris partes exerceo,quod saluti non parum conducere agnosco:siquidem æstate ob caloris importunitatem à quotidianis lectionibus vacans, manifestam in eisdem partibus sentio grauitatem,& quandoque per vniuersum corpus tensiuam lassitudinem. Decet autem hac exercitatione vti,manè vacuo ventre à cruditatibus effatu dignis:& excremẽtis:aliâs compresso ipso, in totum corpus diffundentur. Si verò caput excrementis plenum fuerit,fiet vt in pulmonem,fauces & thoracem distillent.Stare quoque ac sedere exercitationũ modi sunt, hoc est functiones animalis facultatis mouentis, ad quam non tantùm à loco mouere attinet,sed in loco partem firmam tenere. Stantibus igitur,dorsi & crurum musculi laborant:sedentibus verò dorsi. Motum itaque corporis adeò validũ,vt res sui rationem dicto modo mutet necessarium esse ad sanitatis tutelam omnes fatentur, non tamen omnibus consimilem deberi:siquidem non omnibus eadem inest temperatura, & excrementorum copia,neque in omnibus pari facilitate discutiuntur excrementa,aut sanguis transfunditur membris. Exercitatio nanque celeris valde accendit calorem,non tamen discutit copiosum excrementũ: id enim non tantùm validum calorem exigit,sed viam qua discutiatur. Ob pororum itaque corporis angustiam, non nisi sensim excrementa discuti possunt,& multa longo tempore,neque calor maior multo, potest ad portionẽ tempus rescindere,non admittentibus meatibus excrementorum transitum: exercitatio tamen longa,& quæ intermissionibus multis fit,non valde accendit calorem,sed multa excrementa sensim discutere valet. Quòd quidem corporibus temperatis,temperata exercitatio debeatur,longitudine & celeritate,notum est:neque enim egent magna caloris accensione,nec magna excrementorum discussione,quorum alterum celeri,alterũ longa exercitatione fieri diximus. Sed omni moderamine,veluti & in omnibus causis non naturalibus. At quibus exercitationibus vti debeant calidiora,& quibus frigidiora, disquirere opportunum est. Non enim videtur exercitatio corporibus natura calidis conueniens:corpora enim iusto calidiora refrigeratione egent,dicente Hippo.lib.6.de Mor. pop.par.4. In calida natura refrigeratio,aquæ potio,& quies. Præterea qui calidam habet temperaturam iuxta extremũ,quauis leui adhibita exercitatione incalescet amplius, & à latitudine sanitatis delabetur. Prætereà faciliùs dissoluuntur excrementa corporis quàm eiusdem solidæ partes:sed calor temperaturæ optimæ,aut calidæ, aut etiam frigidæ,potest membrorum solidorum substantiam dissoluere:poterit igitur & excrementa. Iam etiam si & calida & frigida corpore excrementorum dissoluendorum gratia exerceri debent, frigida maiori omnimodo exercitatione egebunt. Siquidem in ipsis excrementa plura sunt,& calor discutiens minor, nec fiet per similia conseruatio. De his tamen,quæ habenda sunt,facile erit inuenire.Ex calidis nanque corporibus quædã prope temperamentum sita sunt,quædam longè ab ipso.Ex hominibus verò qui longè à temperamento absunt,quidam actionibus nonnullis vitam transigunt,& quidam nihil tale facere instituerunt.Calidis igitur qui longè à temperamento absunt,& proprias sibi eligerunt actiones ad vitam,vel illæ tantùm exercitationis loco satisfacient, ad ea quibus exercitatio accommodata est, illis verò qui simili sunt temperamento, sed in ocio degunt,breues quasdam,neque celeres exercitationes præcipere decet, ne excrementis impleantur:diutius autem quiescere eis erit ex vsu:quod Hippocrat. docuit, quietem ipsis conuenire dicens:non quòd omnino exerceri non debeant, sed quòd ipsis sua munera sint satis,aut quòd parum eos exerceri deceat,quietem tamẽ valde longam eisdem conferre, quos potiùs permutare quàm conseruare intendit. Qui verò non valde calidi sunt,exerceri debent celeribus exercitationibus, non longis,quoniam maior calor breui excrementa discutit, præsertim quæ multa non sunt, vti in corporibus natura cali-

Vox exercitatio est.

Exercitationes quales quibus corporibus conueniant.

Exercitia temperatorum.

dioribus. Neque oportet longis exercitationibus calida corpora seruare, quoniam in easdem facile ducuntur: nam corpora calida à longioribus motibus sunt arcenda, & frigida ad eosdem sunt stimulis proritanda, fitque eorundem corporum per similia conseruatio. Nam celeriter eosdem exerceri decet, nec multis intermissionibus. Id verò calorem validum accendit, & accensum similitudine seruat: frigidos autem exerceri decet tardis, sed longioribus exercitationibus, quæ non accendunt valde calorem, & si interim se ipso maiorem reddant, longitudinem tamen copiosa excrementa, & crassa dissoluent. Neque ex his colligere licet calidis in extremo, nullo modo exercitationem conuenire, vel à sanitatis limitibus egressurum: nam eorundem sanitas limitibus quibusdam circunscribitur, intra quos quiescentes frigidiores sunt: moti verò calidiores, sed sani, atque ea de causa nullam validam motionem ferent, aut sufficerent eisdem motus, quos sibi ad vitam instituerunt, aut alij eorundem loco forent subrogandi, qui exercitationibus adscriberentur. Neque damnanda est exercitatio, quia sine ipsa calor solidas partes corporis dissoluere valeat, id enim longissimo tempore calor facit, quod sentiri possit. Quòd si excrementa seruarent, copiosissima interim aceruarentur. Ne igitur id eueniat, expedit interim commodis exercitationibus vti, quæ longè magis proficiunt excrementorum dissolutione, & sanguinis digestione per membra quàm noceant solidorum membrorum, aut etiam spirituum difflatione, quos reparare facile est ablato sanguine, & viuificato calore. Adde quòd calidis etiam corporibus robur addit articulis, quod ad minus patiendum per exercitationes similes maximè proficit. Et propterea dixit Hippocr. Aphoris. 49. sect. 2. consueti solidos labores ferre, & si sint imbecilles aut senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. Et rursus Aphorism. 50. inquit: Quæ longo tempore consueta sunt, & si deteriora fuerint, minus inconsuetis molestare solent, oportet igitur etiam ad insueta transire. Duo hæc scribēs ad sanitatis conseruationem valde necessaria: Alterum est, consueta minus molestare, alterum verò, præcipit ad insueta transire. Primum non tantùm in exercitationibus verum habere voluit Galen. in Comment. sed & in omnibus causis non naturalibus, docente experimento ab aere fugido minus lædi eum qui eidem insueuit: valde tamen lædi ab eodem, eum qui perpetuò in aere calido degit, adapertis poris cutis, qui facilè admittent aeris frigidi ingressum, & alterationem. Præterea in exercitationibus, is qui saltui, aut cursui tantùm assueuit, molestè fert equitationem, & is qui nunquam currum ascendit aut lecticam, molestè fert gestationem in ipsis: qui verò ludo pilæ & nulli alteri exercitationi insueuit, luctam ægrè fert. Sic etiam in cibis notissimum est, quàm molestè, & quanto cum detrimento salutis Philippus magnus Hispaniarum & Angliæ rex ferat piscium esum, quibus nec assueuit, nec assuefieri potuit: cùm tamen venter ex natura caloris facilius superet piscium, quàm volatilium, aut pedestrium carnes. Quamuis itaque aliquod, exercitationum genus, deterius sit altero, is qui deteriori assueuit & non alteri, à deteriori minus læditur. Qui etiam prauis cibis, non valde talibus assueuit, paulò tamen meliores non degustauit, à deterioribus minus læditur, quos in consuetudinem duxit. Quapropter consilium Hippocr. est, non semper in eadem consuetudine permanere, sed omnibus assuefieri, vti calidis & frigidis, carnibus, fructibus & oleribus. Paucissimi siquidem homines sunt, quorum vita adeò sit limitibus quibusdam definita, vt nulla eisdem possit offerri occasio transeundi ab eis cibis quibus assueuerunt, in alios, & ab vno in alterum aerem diuersæ temperaturæ, & ab vno in alterum exercitationis genus. Ne itaque mutationis noxas sentiant, vel easdem non adeò molestè ferant, decet ad inconsueta transire, & singulis assuefieri. Cùm igitur primum verum statuat Hippocr. nempe consueta quamuis deteriora, minus molestare, secundum facilè colligit, præcipiens ad inconsueta transire. Idem etiam præcepit Celsus lib. 1. cap. 1. dicens: Sanus homo, qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligatus esse legibus debet, ac neque medico, neque alipta egere. Cæterùm non parum dubium videtur, nec facilè intelligi potest, quidnam sit in causa, vt ea quibus assueuimus minus nobis noxa sint: cùm enim quis calidis insuescit, dubium est, an aliquem relinquant factum in corpore: si enim nihil relinquūt, quare dicitur corpus assuetum? Rursus si nihil relinquitur ex rebus quibus assueuimus, nō est cur minus ab eisdem quàm ab aliis lædamur: cùm hæc de quibus loquimur causæ naturales sint. Præterea Gale. in Comment. Aphorism. citati ex ciborum vsu similitudinem quandam relinqui dicit, ob quàm familiaris cibus faciliùs mutatur: in symbolis autem facilior est mutatio. Quòd si ex calidorum vsu dispositionem aliquā relinqui dixeris, non perinde fiet vt à similibus minus corpus lædatur. Nam cùm semel simile factū fuerit, maiorem habebit ad patiendum promptitudinē: cùm non omnino simile fit. Rursus si ex rerū frequenti vsu quid piam relictum fuerit, id erit consuetudo, siue habitus: aut ergo omnino in naturalibus

Consueta minus molestant.

Consueta quare minus lædant.

faculta

facultatibus habitum generari eſt impoſsibile,aut ſi is generetur, potentiam ipſam induet in ſimiles actiones eis à quibus fuit genitus,non tamen ad minus patiendum quidpiam proderit. Rurſus Galen.in Com.eodem conſulit,contrariis aſſuefieri:at verò impoſsibile eſt,in eodem corpore contrarias diſpoſitiones induci, & contrarios habitus, aut contrariis ſimul inſueſcere : ſed ſecundo adueniente,primum perire docet,contrariis actibus accedentibus,nihil igitur proderit cōtrariis vti. Præterea lib.2.de Motu muſcul.Gale.conſuetudinem aſciticiam quandam naturam eſſe dixit: nullus tamen contra riis naturis afficitur. Verum vtique eſt,atque firmum,quod Hippocr.docet,decere conſuetudinem permutare, ne ſubitò quis cogatur incidere in id cui non aſſueuerit à quo lædetur:quamuis ſeruandam eſſe conſuetudinem,& cibos conſuetos facilè ſuperari, ſecundo lib.de Rat.vict.acu.Hippocr.cum Gale.aſſeruerit,ſicuti & ſecundo lib.Prognoſt. Com.11. Eſt enim conſuetudo aſciticia quædam natura. Decet autem conſuetudinem ſeruare,& omnibus aſſuefieri:non enim hoc illi aduerſatur. Qui enim cibis aſſueuit tenuis ſubſtantię,& non aliis,aut carnibus gallinarum,& non aliis,id ſeruare debet:at verò eidem expediet tranſire ad diuerſæ naturæ cibos,vt omnibus inſueſcat,ſed id ſenſim facere oportet,ne interim ſubita quadā mutatione facta,manifeſtè lædatur.Quod Hippocr.admonuit lib.6.de Mor.pop.par.2.ſect.29.dicens: Contraria ſenſim adhibere conuenit, atque interquieſcere. Quam ſententiam de conſuetudinum mutatione audiendam vult Gale.in Com.idque in iuuentute facere, aut ante ipſam,non in ſenectute oportet:verum etiam eſt, hominem minus moleſtari ab aſſuetis,quāuis minus bona ſint: cauſa verò non ſatis conſtat.Galen.etenim nunquam ipſam ſcriptis mandauit,quamuis inquirendi præbuerit occaſiones. Porrò Galen.placitis conſonum eſt,& rationi,& vſu diſpoſitionem aliquam,ſiue habitum relinqui.Galen.nanque inquit:cibi ac potus naturam aduentitiam efficiunt:maximè quidem in ventriculo,cum hoc verò & in aliis partibus. Nam & ſi maximè vincātur & tranſmutentur à corpore, ipſum tamen quodammodo pro ſui natura diſponunt. Itaque proceſſu temporis multa fit permutatio ac ſimilitudo nutritorum ad nutrientia : rationi verò quàm maximè conſonat. Impoſsibile enim eſt naturalia agentia coniungi,& diutius vincta manere, quin diuerſam habentia naturam ab initio ad finem quadantenus ſimilia euadant, ac ſuarum qualitatū conſenſus fiant. Quid autem ſit quod in ſingulis conſuetudinibus adquiritur,cuius gratia minus à cońſuetis lædimur,& quomodo poſsibile ſit contrariis inſueſcere, nondum ſatis conſtat.Scire tamen oportet ex vſu rerum aliquando naturalem temperaturam mutari, quo tempore natura & conſuetudo coincident in vnum.Quandoque verò conſuetudo diſpoſitionem afferet,aut ex nimio vſu habitum,ſeruata natura,in quibus nonnunquam fit vt conſuetudo contraria naturæ ſit. Sed iam quamobrem ab aſſuetis minus moleſtemur,dicamus. In exercitatione quidem notum eſt articulos obdurari,& obduratos minùs moleſtari per exercitationes ſimiles. Præter id quòd natura ad partem motam tranſfundit ſanguinem & ſpiritus,quibus inſtrumentis ad functiones vtitur. In ocio pituita augetur & quādoque articulos occupat,cui ſi aſſueuerint,minus ab ipſa patientur,de qua ea erit ratio,quæ de ciborum conſuetudine dicetur. Aeri præterea calido ac frigido aſſueſcere oportet,qui enim calido tantùm aſſueuit, valde à frigido moleſtabitur, tum quòd meatus raros, à calido aere factos facilè peruadet,tum quòd magnam inferet in contrarium mutationem,Quòd ſi calido & frigido aeri aſſueſcat,cutis obdurabitur à frigido,& deinde minus ab vtroque patietur. Sed obiiceret aliquis contra hanc noſtram atque etiam.Galen.ſententiam.Nam ſi à frigido aere cutis obduratur, ita vt ab vtroque deinde minus patiatur,ei tantùm aſſueſcere foret tutius, quàm calido ſimul:calidus enim poſſet duritiem emollire,nihil autem ad obſiſtendum iuuaret,dicemus,Aerem frigidum obdurare cutem, & calidum diſſolutione quoque ſiccare, & ad obſiſtendum proficere:quibus accedit, quod de cibis dicendum eſt:minus enim moleſtantur qui à contrariis paſsi ſunt. In cibis rurſus qui calidis, frigidis, duris, mollibus, fructibus,& oleribus,carnibus,& piſcibus aſſueuit, ab eiſdem minus moleſtatur : relinquunt enim in corpore diſpoſitionem quandam,ob quam minus ab eiſdem oblatis patiuntur. Hæc quidem conſuetudo eſt ſiue habitus. Poſcunt igitur,dices,naturales facultates corporis aſſuefieri,ſiue habitus adquirere, ſi ob habitum melius vincuntur aſſueti cibi,quod omnium philoſophorum ſententiæ repugnat. Non enim lapis celerius deſcendit,etiam ſi millies deſcendat, neque calor vehementius calefaciet, etiam ſi millies calefecerit. Sed id coniicere oportet, quòd naturales facultates mutatione habitum aſſequi poſſunt,& ad agendum promptitudinem. Si enim lapis deſcendens ſæpe grauior fieret,aſſueſceret vtique,ac perinde celerius deſcenderet: ſic etiam ſi ventriculus ex vſu calidorum,calidior redditur,aſſueſcit equidem,& deinde vehementius calefacit.Hęc eſt ad agen

Conſuetudinem mutare.

Facultates naturales aſſueſcunt.

ad agendum habilitas. Rursus si id cui assuescimus, similem sibi in corpore relinquit qualitatem, in actione qua à corpore mutatur, faciliùs mutabitur: quoniam minus dissimile est corpori assueto, quàm non assueto, cum quo non habet eam familiaritatem. Assuescit quoque corpus & eius naturales facult. ad minus patiendum, quia quæ magis similia sunt, minus inuicem alterātur, tale est corpus assuetum cum re cui assueuit. Animales autem facultates assuefieri nullus in dubiū vertit: nam ingenij exercitatione fiunt homines ingeniosi, & memoria culta augetur, & digiti citharœdi exercitatione habiliores redduntur, sensus externi minus patiuntur ab assuetis, ob relictam similem sensibili dispositionem: falsum autem est, minus sentiri, quia ad assueta imaginatio minus aduertit, & risum fieri à manu aliena, non propria: quia aliena non aduertenti occurrit, idque ad risum concitandum esse necessarium. Primum falsum est, ea ratione consueta minus sentiri, quia non aduertit sensus: nam qui assueuit aeri frigido, ei occurrens, quamuis attendat, minus ab ipso patietur, quàm inconsuetus. Secundum quoque falsum est. nam vbi duo inuicem titillationem inferre sibi ipsis colludentes conantur, quamuis summè attendant, titillatione commota ridebunt. Quinimo nonnullos videbis sola specie titillationis oblata digitis alterius ad risum commoueri. Quosdam etiam videbis summa cum aduertentia, titillatione cōmota præ risu animo ferè linquentes. Falsum etiam est, assuetos ferre labores corporeos, eosdem facile perferre: quoniā fibræ contrahentes musculos, ex frequenti motu dispositionem sunt adeptæ, quæ ad contrahendam inclinant. Nam quemadmodum fibræ flectentes crura, inclinant ad flexionem, ita contrariæ ad distensionem ex frequenti distensione, contracta in eis dispositione, ac perinde nihilo faciliùs quàm antè, motiones facient. Dicemus tamen ex motu frequenti faciliùs perferri labores, quoniam musculi indurantur, & nerui mouentes copiosum spiritum recipiūt, & in motibus musculi minus dissoluūtur, quàm molles nerui, & musculi qui motibus non assueuerunt. Sed rursus obiicies, Sint duo, quibus par insit robur neruorū & musculorum. Alter autem contraxerit id à natura, vti iuuenis & robustus, alter exercitatione, fieret vt pariter perferrēt labores contra Hippo. qui consuetos faciliùs perferre labores dixit, quamuis sint senes & imbecilles, iuuenibus & fortibus. Nihil obstat: quoniam senes, & imbecilles esse, ad iuuenes & fortes collatione facta est intelligendum in omnibus, præterquam ea in re de qua agimus: nempe in musculorum robore, quod senibus, & aliàs languidis, exercitatis tamen, inesse putandum est. Adde quòd æquè robusti, si fuerint, exercitatus & assuetus magis valebit, ob copiam spirituum & sanguinis, quam natura ad musculos mittere consueuit, ventriculus verò cibos familiares absque robore faciliùs mutat, ob symbolum & familiaritatem. Rursus dubium videtur: si nanque verū est, ex consuetudine calidorū, & frigidorum, & aliorum, dispositionem aliquam sequi, ob quam eadem faciliùs feruntur. Ponamus duos, quorum alter calidus natura sit tribus numeris, qui ex consuetudine frigidorū ad duos deducatur caloris numeros, alter sit vno numero calidus, sed ad duos ducatur calidorum vsu, isti similem habent dispositionem, ergo similia exposcēt, vi consuetudinis ad idem deducti: cæterùm alter calidis, alter frigidis assueuit. Ad quod cum distinctione sic facilè respondebis: aut enim ex vsu calidorum & frigidorum hi duo amiserunt naturales temperaturas, aut secus: si non, calidus tribus numeris ratione temperaturæ naturalis, calida exposcet, & ratione consuetudinis frigida, alter vtraque ratione calida. Si verò temperaturis naturalibus corruptis, in medium illud duorum graduum caloris deuenerint, quamuis temperaturæ ratione similia exposcant, vi cōsuetudinis, assuetus frigidis, frigidis egebit. Licet enim natiua temperatura calida sit, quæ in solidis consistit partibus, ex vsu tamē frigidorū sanguinem, & spiritū frigidiores habet, qui frigidis assueuit. Vitalē præterea facultatē assuescere ita fit. Qui irasci sæpe solet, sanguinē cordis calfactione & ebullitione parat ad rursus irascendū: præterea qui frequenter irascitur, frequētes & leues occasiones, vt graues & molestas ægrè fert, indignatur, & vindictā assequi cupit, quod est irasci. Et qui ob leues occasiones irascitur, sæpe irascetur, & irā sine noxa feret. Qui tristitiæ assueuit, melācholiā adauxit, quæ rursus animū ad tristitiā allicit. Gaudiū sanguinē auget, & perinde lætitiā adducit: illud tamen dubiū est nondum solutū, consideratione tamen, & explanatione apprimè

Dubium. vtile. Quo pacto fieri poterit vt cōtrariis simul idem corpus assuescat, si consuetudo in dispositione, aut habitu relicto cōsistit? id modo considerandū. Quæ corpori offerūtur, aut primas qualitates actiuas inducunt, aut alias ab eis, veluti cibus calidus, calorē inducit: sed præterea etiā crassum aut tenuem generat sanguinem, & deinde carnem eius naturæ, præterea distendit, aut contrahit, obdurat, aut mollit, rarefacit, aut densat. Quod quidem ad primas qualitates actiuas attinet, qui calidis ac frigidis insuescit, non adquirit habitū caloris, & frigoris, qui nihil aliud sunt quàm caliditas facta, atque habituata,

& frigid

& frigiditas facta,atque habituata,quas duas mediam latitudinem excedentes,habere est impofsibile:In medio autem aut iuxta ipfum,ipfis etiam corporibus, citra confuetudinem adfunt. At cùm aliquis folis calidis affuefit, habitum calidum tantùm affequitur, & à calidis non læditur,ob fimilitudinem:à frigidis tamē valde mutabitur: fic etiam fi frigidis tantùm affuefcit,habitum affequetur frigidum,fiue factum frigi.& à frigidis minimè læditur:calida tamen valde mutabunt ipfum. Quod fi calidis fimul affuefcat, ac frigidis in multum extremorum deducetur,fed in medio conftituetur, contrariis pariter vtrinque trahētibus: inde verò fiet vt corpus ab vtrifque minus patiatur:quoniam, vt parte prima docuimus,temperata corpora difficiliùs in morbofos lapfus deducūtur, quoniā à nullis extremè læduntur,aut alterantur. Temperatus enim nec calidos nec frigidos cibos habet familiares,ficuti neque aliquem ex aduerfo fitum. Qui tamen calidis tantū affueuit,calidus efficitur,& calidos cibos habet familiares, fed frigidos longè aduerfos: & qui affueuit frigidis,frigidos habet familiares, fed calidos extremè aduerfos, quos etiam molestè admodū feret. Sic etiam qui omnibus affueuit, nullū cibum familiarē habet. Sed nulli extremè aduerfatur:atque perinde omne cui affueuit, citra magnū laborem mutat. Adde quòd qui calidis & frigidis cibis affuefcit, calidis & frigidis humores habet familiares. Deinde quantum ad alias qualitates à primis attinet,fi caro genita non valde dura,nec valde mollis eft,nec extremè craffa,tenuis, aut compreffa, aut laxa,non longè abeft ab his cibis,qui aliquid horum facere poffunt, quamuis nulli eorum fit omnino fimilis:verùm qui carnem tenuem habet, familiares habet cibos tenuis fubftantiæ,difficilè tamen alios vincit,aut in fuam fubftantiam mutat, quorum mutationes molestè feret. Præterea qui laxantibus & comprimentibus affueuit,non valde laxatur,aut comprimitur,ac perinde laxantes,aut comprimentes cibi, nullum extremum mutando inferunt,vti laxatis, comprimentia, & comprefsis laxantia. Id itaque perpetuum exiftimamus, nullum extremum feruare, aut tenere, eum qui omnibus affueuit longo tempore:nam fi alterum teneret, longa contrariorum confuetudine permutaretur, & extremum amitteret. Quod fi ita eft, vti conftat, in omnibus medium tenere, quod contrariorum confuetudine fit,falubre eft, & confilium Hippocr.feruandum,atque ad inconfueta tranfeundum. Neque ea quæ in contrarium adduximus, hæc quæ modo afferimus peruertunt. Ex vfu nanque longo aut frequenti, confuetudo fit,manente in corpore difpofitione fixa,fimili ei cui affueuimus. Quòd fi contrariis quis affuefcat, media quædam difpofitio firmatur, nulli extremorum fimilis. Hæc foluimus quæ omnibus ferè medicis ambigua vifa funt,& nunquam ab eis fatis exarata. Sed iam ad inftitutum redeamus. Ab exercitatione cibum accipere conuenit, dicente Hippocra. vbi fames,laborandum non eft,Aphorifm.16. Sectione fecunda. An tamen ftatim fumi debeat,dubium videtur: fuadere fiquidem nonnulli conantur ftatim effe fumendum, cibus nanque refectionis gratia fumitur: reficimus tamen quod diffolutum eft: fed ab exercitatione,vt valido motu,corporis vires diffolutæ funt,fanguis etiam & fpiritus diminuti.cibo ergo reparanda ftatim erunt hæc.Præterea Paulus lib.1.cap.20.inquit:Omnes autem qui lafsitudinibus laborant, cibo ftatim refici debent. At verò contrarium expedire luce clarius eft:nam per exercitationem fanguis agitatur, fpiritus & calor ad extremas partes effunduntur,internis partibus calore defertis: non igitur licebit cibum accipere,donec agitatio fedetur,& calor ad intima reuocetur. Id enim ad ciborum coctionem eft neceffarium:id quoque Hippocrat. teftatur de balneis loquens,lib.3. de Ratione vict.acu.Sectione 55.dicens: Neque confeftim à balneo forbendum,neque bibendum.Et Galen.in Comment. Quare neque ab exercitatione, neque à balneo cibos accipere liceat,rationem reddit dicens,Sedata quæ ex balneo eft turbatione,tum effe,tum bibere,melius eft,veluti & compofita ea quæ ab exercitatione oritur. Nam cibum protinus aut potum fumere,caput replet,deuoratumq; interdum fuperfluitare facit.Neque obftant,quæ in contrariū adduximus:non enim decet adeò validas & longas effe exercitationes,vt ad eam diffolutionem corpus deducatur, vt protinus fine aliquo temporis interuallo cibum affumere & vires reficere opus fit. Paulus verò noftræ fententiæ minimè aduerfatur:vbi enim in Græcis Codicibus legitur,εὐθὺς,id eft,ftatim,legendum potius, εὐχύμως, id eft, boni fucci. Eritq; tota litera hæc: Omnes autem qui lafsitudine laborant,cibo boni fucci refici debent. Quod probè annotauit Orofcius vir non vulgaris eruditionis. Exercitationibus præcedentibus lafsitudines fequi folent, vbi intempeftiuè fiant, aut modum non feruent, aut negligantur præparatio aut recuratio. Aliis quoque occafionibus quandoque cutis conftipatur,aut meatus obftruuntur: quandoque etiam fit vt nulla exercitatione præcedente, aut etiam nullo circa ipfam commiffo errore,lafsitudo accedat,ei quæ ab exercitationibus nafcitur fimillima,quā tamen fpon-

An cibus ftatim fumendus fit ab exercitatione.

Orofcius.

tancam

taneam appellat Hippocr. quòd sine præcedenti manifesta causa accedat. De his itaque omnibus quoniam sanis hominibus, quorum sanitatem tueri oportet, eueniunt, opportunè hoc in loco dicemus. Lassitudinum tria genera sunt, vlcerosa, tensiua, & phlegmonis speciem referens. Quibus quartum addere licet, & si non propriè lassitudo sit, eam exsiccatiuam lassitudinem nominant. Vlcerosa lassitudo, cùm in corpore copia acrium excrementorum aceruatur. Ea nimia exercitatione fit incalescentibus humoribus & acribus effectis, effusis, & attenuatis. Medebimur huic affectioni, adhibita corporis frica-tione multa, molli, & ex multo oleo, cui tamen non insit aliqua adstringendi vis: astringit autem oleum omotribes, hoc est, ex immaturis oliuis, quod Græci Hispanum appellabant. Tensiua verò lassitudo, quæ exercitationem sequitur, nullum excrementū abundans ostendit, sed talem in musculis relictam dispositionem, qualis inter exercitandum aderat: hæc autem est fibrarum earundem tensio. Medentur huic affectioni, frictio pauca, mollis, ex oleo dulci ac gelido. Balneum pariter calidæ & morari diutius in ipsa, aut bis etiam, terve lauari, medetur quoque eidem quies. Lassitudo phlegmonis speciem referens, vbi copiosum excrementū musculi inter exercitandum attraxerint, valde calentes fiunt: sentiunt tamen partes veluti contusas, & inflāmatione obsessas, partim à multitudine occupatas & tensas, partim calorem & acredinem sentientes. Medentur huic lassitudini refrigerium & euacuatio. Hæc verò mollissima frictione & oleo copioso tepido fit, atque in dulci temperata aqua longior mora, multa quies, frequentes vnctiones. Lassitudo exsiccatiua ea ratione lassitudo appellatur, quòd corpus ad motiones quodammodo pigrum reddit, non tamē eo modo quo in aliis lassitudinibus. Per eam verò musculi exsiccantur, & corpus squalens, contractumq; apparet, sine aliquo eorum quæ in reliquis lassitudinum generibus dicta sunt: incidit autem in corporibus refertis bonis succis, quæ immodicè exercentur, cùm non assueuerint. Medetur eidem primo die aqua calens, quæ contrahat, calefaciat, & roboret cutem: secundo verò apotherapeuticus motus, frictione molli, pauca tarda, & aqua calida, à qua in frigidam exiliat: inde enim fiet, vt corpus humectetur & recreetur. Succedit etiā post exercitationes, στέγνωσις, id est, angustia meatuum, quæ fit, aut meatibus obstructis, qui ad cutem sunt, aut eisdem densatis, obstruuntur à crassis, lentis, aut multis excrementis: hæc verò non aderunt his qui sani cùm sint, exercentur. Cutis autem densatur ab his quæ exsiccant, aut infrigidant, è quorum numero est aer frigidus, cui se exponunt homines temere ab exercitatione. Agnoscitur dispositio exuto homine ex cutis tum albedine, tū duritie, tum densitate: inter exercitandum verò difficilè incalescunt, & rubent, ac tument, aut sudorem emittunt. Medetur ei affectioni, inunctio ex oleo relaxante, vti anethino, valentior exercitatio, balneum calidius. Sponte quoque persimilia lassitudinum genera occurrunt, quæ redundantias excrementorum ostendunt, perinde morbos futuros prænuntiant. Lassitudo itaque spontanea vlcerosa, ab acribus & mordentibus fit excrementis, quod ostendunt qui conqueruntur referentes se pati per vniuersam cutem quendam punctionis sensum, ac si acubus multis pungerentur. Est quidem affectio, acrimonia tenuis succi ac calidi, sensus lassitudinis symptoma est: causa verò in his quæ ob exercitationem fiunt, ipsa exercitatio: in spontaneis verò, vitiosus succus. Medebimur huic dispositioni, considerantes priùs an in cute tantùm sit, neque vitiosus aliquis succus in venis abundet: tunc enim existimare oportet à causa prægressa veluti intempestiua & inordinata corporis motione euenisse, cui mederi oportet, vt diximus de vlcerosa lassitudine, & motu concitata. Quòd si citra causam manifestam euenit, intelligere oportet in venis adesse cacochymiam, cui malo Galen. succurrere docet quieto & somno & sorbitione paucissima, sed boni succi: talis enim competit omnibus lassitudinem patientibus, & vini potu, quod succi corruptum est, sudore & vrina euacuantes, & semicoctum coquere procurantes. Quibus peractis si profecerint, ad consueta remittere hominem, sin minus, sequenti die maiora sunt admouenda remedia: solet autem ipse magna remedia appellare sanguinis missionem, & purgationem: si itaque prauus succus sanguini admixtus fuerit, sanguinem mittemus, aut aliam sanguinis euacuationē tentabimus, constante facultate, quam si non admiserit, vt fieri solet, (pauci enim sunt sani qui magnis remediis præceptis auscultent) ventrē largè subducere erit satis. Deinde tamen venter quoque purgandus erit, id verò ab initio faciemus, vbi citra sanguinem succi praui redundantia adfuerit, pro succi peccantis ratione, & quantitate medicamētum expurgans adhibentes: agnoscetur autem id ex pustulis, si quæ oboriantur, victu præcedenti, ætate, & tempore, & totius corporis colore, tum vrinis & reliquis excrementis corporis. Quòd si crudis succis abundauerit, eosdem victu ac medicamentis attenuabimus, vt apomelle, & aceto mulso, & capparis ex aceto mulso, inflatis etiam hypochondriis dia trion pe-

Laßitudinū genera. *Laßitudo ulcerosa.* *Laßitudo tensiua.* *Laßi. phlegmone speciem referens.* *Laßi. exsiccatiua.* *Laßitudines spontaneæ.*

percon:

pereon: à motu autem omnino abstinebunt. Tensiua lassitudo, vbi sponte eueniat, plenitudinem sequitur, ob quam solidæ partes, maximè vasa, in quibus succi continentur, tenduntur. Succurrimus huic dispositioni, sanguinis missione: lassitudo verò quæ phlegmonis speciem refert, ab vtraque causa fit, nempe vitioso succo, & boni succi abundantia. Est hæc quadantenus ex vlcerosa & tensiua composita. Has quandoque conspicies ita complicitas, vt phleg. morsum & acredinem excedentem habeat coniunctam, aut sensum tensionis, aut cum sensu vlceris sensum tensionis, aut hæc ambo cum phlegmonode, quæ vicissim exuperantia se ostendunt. Sed ad phlegmonodem redeamus. Per hanc doloris magnitudo adest, præterea calor & musculorum tumor: hanc ὀστοκόπον id est, ossiariam appellant, vbi adeò valida fuerit, vt ossa ipsa cōtundere videatur, vel potius obuoluentes membranas cōprimere. Huic affectioni succurrimus misso sanguine, ad idq; maturare oportet, atque ad animi deliquiū ipsum ducere, aut si primò in id non deducatur, secūdò ad animi vsq; deliquiū ducemus. Quòd si id facere cunctemur, nō multis post horis, ne dum duobus aut tribus diebus febres accendūtur: calidissimus siquidē est per eam affectionem sanguis. Quin & sanguine etiam detracto nonnulli in febres incidunt, ac perinde citò & multum detrahere decet. Mihi quidem iam tertiò contingit lassitudinem hanc patienti & sanguinem abunde misso, febres validas superuenisse, à quibus magno negotio euasi. Quòd siquis sanguinis missionē per hanc lassitudinis speciem neglexerit, aut omnino morietur, aut bona fauente fortuna & medicum peritum nactus, liberabitur, nec sine aliqua sanguinis euacuatione, aut ex naribus, aut maricis, aut menstrua purgatione, aut copioso sudore.

Laßitudo tensiua.

Laßitudo phlegmonodes.

De potibus & alimentis. SECTIO III.

TErtio loco de iis quæ bibuntur & comeduntur agendum nobis est, quæ mihi latissimum campum ostendunt, adeò vt ad finem rem ipsam perducere, & tam longum iter peragrare nemo sine magno ciborum & potuum dispendio possit. Quamobrem breuitati consulens de potibus primùm agam, deinde verò alimentorum vires persequar, non omnium, sed eorum quæ hominibus nostri temporis sunt frequentiùs in vsu. Potus autem apud omnes ferè homines sunt, aqua, aut succus vuarum, vinum appellatus, aut succus pomorum appellatus sidra, aut succus ordei, appellatus ceruisia, ac zytum, & liquor palmarum.

De Aquis. CAP. I.

AQua vnum est elementorum eorum quæ corporis humani compositionem intrant: verùm nostra pæsens consideratio circa aquam versabitur, vt vnum est eorum quæ bibuntur, aut quæ tangunt nostrum corpus, & ea ratione ipsum alterant. Primùm ergo de ipsa agemus, quatenus potui seruit. Hanc tamen seligere oportet visu, gustu, & olfactu, vt puram & synceram à reliquis distinguamus. Nec tamen existimare oportet ob id synceram dici, quoniam nullam habet alienæ substantiæ mixtionem, aut qualitatis, aut quòd purū sit elementum: sed eam nos in præsenti loco simplicissimā, & purissimā aquam dicemus, quæ sensui talis est. Nēpe visu, quia limpidissima est & valde pellucida, & in qua nulla substātia extranea oculis offertur, quæ in ipsa inuehatur, gustu quoq; vt nullū referat saporē, & si potabilis, dulcis dicta sit. Propriè nanque aqua pura apoion, idest qualitatis, aut saporis expers esse debet. Odorem etiā nullum refert extraneū nec fœtida est: siquidem fœtor maliciam, corruptionem, & putredinem indicant. Sit quoque leuissima, ac perinde tenuissima: quæ enim talis est, citissimè ad hypochondria descendet, atque minimè eleuabit eadem in tumorem, in quibus parū immorabitur. Agnosces quidē ipsam primùm pōdere: nec hac potissimùm nota: sed vt Hippoc. dixit, ab eo quòd citò calefit atque infrigidatur, hæc enim leuissima est. Hanc autem aquam ad potandum eligendam, in aliquo sex generū disquiremus. Sunt enim pluuiæ, fontanæ, aut fluuiales, aut puteanæ, aut stagninæ, aut ex niue, au gelu liquatæ. Aquæ pluuiæ omnium tenuissimæ sunt, atque leuissimæ: quapropter facillimas recipiunt mutationes, suntque putredini obnoxiæ, vt inquit Hippoc. lib. de Aere, & Aquis: quam sententiam secutus est Paulus: Verùm Gal. eisdē contrarius videtur lib. 7. de Composi. med. per locos, in compositione arteriacæ diacodion, dicens: Aqua igitur pluuia inditur vt medicamentū putredini minùs sit obnoxium: habet enim hæc aqua nimiū quid in se adstringens, nec tamen puto has esse contrarias sententias. Nam Hippocrates solā aquam considerauit, non mixtā, quæ ob substantiæ tenuitatem, facilè alterari & corrumpi potest. Galenus tamen ipsam misceri præcipit, in mixtione verò

Aqua.

Aquarum electio.

Aquarum genera.

Aquæ pluuiæ.

tenuitatem non ſeruat,ſed aſtringendi vim,qua aliis medicamentis conſeruandis prodeſt. Paulus aquam pluuiam citiſsimè putreſcere dixit, ob mixtionem quam habet ex diuerſis ſubſtantiis. Id verò non timemus, vbi aqua compoſitionẽ medicamentorum ingrediatur:conſeruationi tamen proderit ob ſiccitatem. Forent quidem aquæ pluuiæ tenuitatis ratione præ omnibus eligendæ,niſi haberent aſtringendi vim,quã ex mixtione terrenæ ſubſtantię ſimul cum nubibus eleuatę cõtraxerunt:ſiquidẽ earũ maior pars à mari eleuatur:aut quoniam aliquã vſtionem à ſole paſſę ſunt. Vt ergo partes diuerſæ ſeparentur,& minus putreſcat,ipſam ebullire præcipiũt medici. Aſtringendi tamen vis aquæ potabili indita,multis corporis diſpoſitionibus nocua eſt,vt his qui ob aliquem affectum egẽt deterſione,aut coctione aut diductione. Eſt autem aquæ potiſsimũ munus alimentorũ & humorũ per corpus diductio,ſiquid etiam à thorace ſpui debet, cohibebitur : & in ſumma,quamuis ipſa tenuior ſubſtãtia ſit,quàm fontana,potui minùs accõmodata eſt,ob qualitatẽ & vim qua adſtringit : proderit autẽ morbis ex fluxione.

Aquæ puteanæ.

Aquæ puteanæ magnas inferũt noxas:ſunt enim craſſæ admodũ,& graues, quapropter non niſi in profundo loco manant,nec à terra ſcaturiunt,vt fontanæ,viſcera lædũt, & hypochondria eleuãt in tumorem,in quibus plus iuſto morantur,coctioni alimentorũ ineptæ ſunt,ſicut & diſtributioni. Poſſent quidẽ prodeſſe æſtuanti ſtomacho:verùm ſi ſanus homo puteanã aquã bibere coactus fuerit, ipſam vino miſceat,potiſsimũ dulci, aut eam elixet,aut deniq; parum aniſi admiſceat,vt odorẽ ſaltẽ aqua ſuſcipiat.

Aquæ ſtagnantes.

Stagnantes aquæ omnes malæ ſunt,putredinis aliquid habentes, quoniã quieſcunt & à ſole alterantur,& à terra caloris ſuſcipiũt reflexionem:quieſcentes nanque aquæ mortuæ meritò dicuntur,quòd viuæ & fluunt,& motu agitantur,& veluti mortuorũ corpora citò putreſcunt,ita & aquæ mortuæ,quin & aer ipſe in loco retentus & cõcluſus putreſcit, de impuris elementis loquimur. Diximus autem in cõmentaris lib.1.de Differen.febri. An elementa putreſcãt,& quæ his ſimiles ſunt lacuſtres,quarũ quædam proprios fontes habent,quædã fluuiis inundantur,quædã præter id aquas à fluuiis receptas refundunt, ſuntq; aliis lacuſtribus meliores,damnat has aquas Hippo.lib de Aere & aquis. Huius aquę malitiam oſtendunt piſces,& animalcula,quę in ſtagnis generantur:ex eis nanque nonnulla venefica ſunt,& piſces omnino eſui incommodi,& inſalubres. Ego tamen ſi quando aquã ſtagnantem bibere coactus eſſem,vt à fæce mixta (quam plurimã habet) & limo & putredine mundarem,ipſam elixare pręciperem,& cinnamomi parum ad finem infunderem,ac deinde percolarem : ſine elixatione verò nunquam bibatur, niſi percolata ac deinde ſi fieri poteſt,vino mixta.

Aqua ex niue & gelu.

Aquæ præterea ex niue aut gelu liquatæ omnium peſsimæ habentur, craſsiſsimæ enim ſunt, ſiquidem dum congelantur, tenuior ipſarum pars effluit: cùm verò in niuem concreſcit,aut exprimitur pars tenuis in aquam verſa,quæ cum niue deſcendit, aut tenuiores nubis partes in aerem tranſeũt, reliquis à frigore in niuem concretis. Eſt itaque pernicioſa aqua ex gelu, aut niue:corrigit quidem aliquatenus vinum copioſum eius malitiam. Cęterum hæc omnino in ſanitatis cuſtodia fugienda eſt,pręterquã valde ęſtuanti ſtomacho,quem potius curare quàm conſeruare ſit opus. Nam nec his eſt ſatis tuta ob circunſtantia membra : verùm hac noſtra tempeſtate,inter magnates veluti peſtis quædam pernicioſa,ſuborta eſt conſuetudo apud quoſdam ęſtate tantùm,apud alios omnibus anni temporibus,diluendi vinum niue : cum tamen ex frequenti niuis vſu aut ſolius,aut vino mixtæ,maximum immineat periculum hydropis, ac mali habitus, ex iecoris & ventris imbecillitate, & colli doloris. Quod ſi eorum quiſpiam ab his & ſimilibus morbis liberetur,hac vna tãtùm ratione id ſibi eueniſſe putet,quòd pari modo incontinentes ſint in vſu calidorũ, vt piperis,zingiberis,cinnamomi,& mellis,quę omnia niuis malitiã aliquatenus corrigunt, ſed vtrunque exceſſum vt mortiferum damno. Doleo tamen noſtri æui calamitatem : video enim luem epicuream deuaſtaſſe primùm Germanos,deinde Flandros, & Gallos:& nunc Hiſpaniam quoque in tyrannide tenere,antiqua Hiſpanorum continentia ſepulta. Id etiam docet vehementem mutationem quam aqua ex niue facere valet : in primis enim ventrem valde refrigerat,is verò paulò pòſt,in validum calorem ac ſitim mutatur.

Aquarum ex niue effectus.

Euenit etenim eis quod iis qui manibus niuem attrectant : interim nanque valde refrigerantur, & paulò pòſt ardore nimio vexantur. Has autem mutationes vehementes & ſubitas nunquam ſine magna noxa tulit natura. Gal.equidem libro de Cibis boni & mali ſucci,docet niuis vſum vitare : nam etſi iuuenes (robuſtos intellige) nullam ſenſibilem noxam patiuntur,inualeſcente ætate articulorum, neruorum & viſcerum morbis moleſtantur,qui difficile admodum, aut nunquam tolluntur : concederem quidem ipſis, non quod omnino tutum eſſe putem : ſed ad domandam eorum ſitim, vel potius luxuriem, vt vinum & aquam in puteis infrigidatam

biberent,

biberent æſtatis tempore, aut in aqua & nitro: infrigidat enim hæc vinum aut aquam in vaſis argenteis non parum. Neque mirandum eſt & ſi nitro (cùm calidum ſit) aqua frigida mixta, vehementius quàm ſola aqua infrigidet. Nitrum enim non impedit ſuo calore actionem aquæ, quoniam ipſum non calefacit actu, ſed poteſtate, interim tamen refrigeratum refrigerat, penetrat autem magis, ſed tamen ipſius mixtura, aqua craſsior quàm antè redditur, & quod frigidum eſt craſſarum partium vehementius infrigidat. Gale. nanque docet nullum eſſe exactè frigidum, tenuiũ partium. Ex naturali quoque philoſophia accepimus, denſiora aliis paribus validius agere, confert quoque non parum ad refrigerium vini aut aquæ contentæ in vaſis, quæ aquę frigidæ nitroſæ immerguntur, quod miniſtri vaſa non plena portant, quæ dum infrigidantur cæleriter mouẽt vt liquor contentus in vaſe omni ex parte contingat vas, & propius accedat aquæ ex nitro. Nam & quiuis experietur facilè, in vaſis ſemiplenis immerſis aquæ frigidæ, vbi agitentur, citius liquores refrigerari, ac magis. Aquæ fluuiales quandoque ex fontibus perpetuò manantibus procedunt, quandoque verò eis ex niuoſis montibus aquæ liquatę miſcentur, quandoq; verò pluuiæ: vbi aquis ex niue liquatis, aut pluuiis miſceantur fluuiales, ipſarum naturam quam explicuimus, referent. Nunc tamen fluuialem ipſam conſideremus. Ducit hæc ſecum naturam aquarum fontium à quibus manat, & terræ per quam incedit. Quoniam tamen non omnes fontes, qui in vnum confluunt fluuium laudabiles ſunt, mixtam omnino habebit naturam aqua fluuialis. Quod verò ad terræ quam permeat naturam attinet, quid opus eſt dicere? Eſt enim quandoque argilloſa, quandoque limoſa, nunc quidem fœnum, nunc algam, nunc arborum diuerſæ naturæ radices abluit, & multã ſecum defert fæcem terrenã admixtam. Quapropter in ſanorum hominum cuſtodia, nunquam fluuialem aquam bibendam concederem, niſi colligatur flante borea (tunc enim ſyncera ac minimè turbida fluit) & in magnis vaſis repoſita, triginta aut pluribus diebus quieta ſeruetur. Atque poſteaquam fæx omnis ſubſederit, in vas aliud transfundatur oportet. Quod ſi id per tempus facere non liceat, per mortarios lapideos erit percolanda. Ego quidem Nili aquã non noui: cæterùm quantum ab Aetio laudatur, tantum à Galen. reprobatur. Noui tamẽ Tagum optimam aquam ferre, & cui nullus fluuiorum Hiſpaniæ conferri debeat, non Iberus, non Durus, non Tormes, non Guadiana, nec qui Beticam inundant, turbidi atque cœnoſi, præter vnum Fenarium, quem abſorbet Tagus, poſtquam irrigauit Complutum: is enim quem ſibi dicandũ elegit Apollo cum muſis, meritò & ſalutis ſeruãdę, & bonis ingeniis alendis fuit accommodatus: Betis tamen propè naturæ eius accedit. At ſi cui liceat aquis frui fontanis, non eſt, cur eis omiſsis, alias expoſcat: fluuiales enim, cùm è pluribus manent, ex ipſis quædam erunt bonæ, quędam malæ: fontanæ tamen ſelectę inculpabiles erunt. Sunt ſiquidem hæ omnium optimæ, vbi quales dicendæ ſunt, ſe ligantur. Primum enim quæ ex petris manant, ad aquilonem verſę craſſę ſunt, & graues, coctioni & elixationi ciborum ineptæ: laudabilis verò quę verſus orientem ſcaturit, ex terra munda, aut loco arenoſo procul ab arborum radicibus: hęc enim citò alteratur, tenuis eſt & facilè permeat: bonitatẽ etiam eius oſtendit, quòd hyeme calidior: vere autem frigidior ſcaturit: hæc limpidiſsima, pellucida, omniq́ue ſapore & odore priuata erit. Quòd ſiquempiam referat ſaporem, malitiam loci quẽ permeauit, oſtendet. Eritq́ue aut nitroſa, aut aluminoſa, aut ſulphurea, aut ferrea, aut ſalſa, aut amara. Quoniam terra ſalſa eſt, aut mineralia adſunt ſulphuris, aut nitri, aut ferri, aut aluminis, aut diuerſę arborum radices. Nulla tamen harum aquarũ eſt quæ non habeat exiccandi vim: quædam etiam præter id calefaciunt: ſola dulcis aqua infrigidat, ſimulatque humectat. Sed poteſt calorem accipere, quo calefaciat: nunquam tamen non humectabit, ſiue calori ſiue frigori iungatur: quapropter Gal. aquam ſummè humidam, hoc eſt, maximè humidam, & primariò humidam dixit: frigidam verò non ſic. Bibitur aqua ad tres vſus, nempe vt ſitim ſedet, ac calorem extinguat, & vt in ipſa alimenta elixentur, & vt diducat eadem. Sitim quidem ſedat, vbi ex temperie calida orta ſit, aut ſimul cum ſiccitate, ſine humore. Nam ſi bilis in ventre adſit, ibidem aqua demoratur diutius, atque corrumpitur. Elixationi ciborum ita prodeſt, vt ſine ipſa elixari non poſsint ſolida alimenta, niſi vinum aut liquor alter vices eiuſdem impleat. Diductioni verò ciborũ prodeſt, tum ea quę cum cibis ad elixationẽ bibitur, tum ea quæ iam coctis aſſumitur. Defert hæc cibos in vniuerſum corpus, quibus delatis iterum in renes, & veſicam recurrit, inutilis enim eſt alitioni, vt apud Galen. libr. 3. de ratione victus acut. comm. 39. inquit enim, Neque prorſus imas partes penetrat, neque ſiccitatem humectat. Quòd autem non alat, antè dictũ eſt. Idẽ libr. 4. de Vſu partium. Rurſus 4. Sect. aphor. com. 13. inquit, Aqua verò neque epota, neque extrinſecus occurſans, natura apta eſt

Aqua & nitrũ quantum infrigident.

Aquæ fluuiales.

Aquæ fontanæ.

Aqua dulcis ſola infrigidat & humectat.

Aqua ad quos vſus bibitur.

Aqua an alere poßit.

solidas corporis partes humectare. Contrarium asserere videtur, libro 1. de Simplicium medic. fac. cap. 8. aquam vasorum corpora & carnosum genus humidius reddere dicēs. Atque idem lib. 5. de Simpl. med. fac. cap. 4. Præterea lib. 10. de Metho. med. de balneis loquens, inquit, Secunda eius pars, vbi quis in sicco corporis affectu ea vtitur, potest madorem vtilem solidis partibus immittere, vindicabitur tamen Gale. à cōtradictione hac, vna distinctione præhabita. Nam bifariam aliquid humectari potest: vel per humidam qualitatem aut per substantiæ humidæ adiectionem: aqua quidem humidā qualitatem addere potest, quapropter hecticis est accommodata, & iis qui inaruerunt. Humidam autē substantiā corpori addere non potest: siquidem id tantùm addit, atque adiungit corpori humidā substantiam, quod reficere & alere potest corpus: quia tamen id aqua nullatenus efficit, Gal. locis citatis, ipsam nō humectare solidas partes dixit, vt 4. Apho. sectio. & 4. de Ratione victus acu. Quoniā tamen simplici qualitate alterans humectat, humectare, & vtilem madorē solidis partibus immittere dixit lib. de Simplci. med. fac. & lib. 10. de Metho. med. Sed rursus obiicies, Arist. qui problem. 13. sect. 1. quærit: cur mutationem aquarū grauem, aeris verò non grauem esse affirmat, & addit, An quòd aqua corporibus alimento est, quo iam habito complexoq; , peregrinamur: aer autem nullo se exhibet alimento. Dicunt aliqui, Arist. loquutum de aquis medicatis, quas ipse dixit multarū specierum, vt anisi, aut fœniculi, atque has nutrire. Sed falluntur bifariā: nam Aristot. de diuersis generibus aquarum, quibus vtuntur peregrinantes, loquitur, quæ etiam per se, & natura sua tales sunt. Inquit enim, Aquarum item genera multa & varia per se sunt, sed aeris minimè: itaque hoc etiam causæ esse potest: quippe cùm peregrè profectis in cælo quidē prope eodem, in aquis autē variis versari eueniat: nullus autem versatur iter agēs in aquis elixis prædictis. Præterea aquā anisi aut fœniculi, nullus putauerit anisi aut fœniculi ratione alere, potiùs quàm puram: cùm neque anisum alimentum sit. Sed quid in his moror? Dicemus tamen, Arist. aquam alere dixisse, quoniam alimento conducit coctioni & diductioni. Præter hæc nosse oportet, aquæ calidæ potum frequentem, catarrhos efficere, ventriculi imbecillitatem, atq; hecticā. Potest etiam aqua occurrens partibus corporis exterioribus, causæ salubris, aut insalubris rationem habere: nam balneum tepidum aut calidum, offerri potest, & aut natura, aut arte tale, aut etiam frigidum. Aquæ dulcis balneū tepidæ vim habet infrigidandi & humectādi, sed parum calidæ calefacit parum, & humectat valde, quæ verò multum calida est, calefacit: sed ob id quòd meatus obstruit, cutemq; obdurat, non humectat: calida ergo non valde laxat cutem, & emollit ipsam, ac perinde excrementa dissoluit, & sanguinem per corpus effundit: priùs tamen corpus in tumorē eleuat, deinde dissolutione humorum facta detumescit. Quapropter si quis diutius in balneo aquæ prædictæ permaneat, periculum incidet dissolutionis virium & deliquij animi. Hecticis itaque accōmodata est aqua balnei calida, vbi deinde in frigida submergantur. Prima enim humectabit, & secunda calorem balnei, & febrilem corriget: sanis autem hominibus hac nostra tempestate non est in vsu frequenter balnea ingredi, & iure quidem: frequens enim balneum aquæ dulcis, corpora reddit molliora & imbecilla. Atque cùm paucissimi sint homines, qui sibi tantum viuere aut possint, aut debeant, quacunque iusta occasione oblata, ab vsu balneorum desistere coguntur: & hanc mutationem assueti molestè admodū ferēt. Præterea iter agentes balnea ingredi non possunt, aut ob temporis, aut balneorum inopiam. Hispanis itaque ob iustas causas rarus est balnei vsus, & is æstatis tempore, vbi corpora à sordibus mundare volunt. Quibus consulo hunc ordinem seruare, vt à somno excitati, per horā prius ventris & vesicæ excrementa deponant, deinde animaduertant, ne abundēt crudis excrementis in partibus ventris, neque redundent in corporibus ipsorū multa excremēta acria & mordacia: nam pauca à balnei calore dissoluētur. Docet id horror, qui enim multis acribus excrementis abundāt, statim balneum ingredientes horrore tentantur. Balneū deinde ingredientur, in quo tandiu cōmorabuntur, donec non amplius delectationē senserit, quàm à principio sentiēt hi, qui balneo opus habent. Quòd si interim etiam sudauerint, bonum erit. Domus prima aer calidus sit & vaporosus, in quo vestem deponet, deinde corpus oleo amygdalarum dulcium vnget leui frictione & molli, deinde aquam calidā ingredietur, in qua fere ad quartam horæ partem immorabitur. Egressus linteis amictus ad lectum ducetur, vbi sudabit & sudore spongiis aut linteis detersus, oleo vnctus, & indutus recedet. Quòd si hecticus fuerit, quem curandum assumpserit, sudorem vitabis, sed post balneum ipsum in aquam frigidam non valde immerges. Eductum verò oleo dulci inunges corpus vniuersum, cui rei violaceū est vtile valde. Quòd si opus fuerit medicamentosam aquam efficere, quæ resoluat, calida immiscebis medicamenta, vt pulegium, origanū, thymum,

Balneum.

aut

aut hyſopum: ſi exſiccare humida corpora,nitrum,ſal,ſulphur, & aliquando alumen miſcebis: ſi verò cutem mollem facere velis,vt fœminæ quæ in cute curãda plus æquo curam habent,maluam domeſticam addes,aut ſylueſtrem, aut fœnogræcum, aut lini ſemen. Balnea præterea aquarum ſponte calefacientium,quæ balnea naturalia dicũtur, omnia exſiccant: licet ex eis quædam poteſtate calefaciant,vt aluminoſa & ſulphurea, nitroſa, & ſalſa,quædam infrigidant,vt ferrea,itaque aluminoſa,& nitroſa morbis humidioribus accõmodantur,& ex fluxione ortis.Hi ſunt,podagra & articularis morbus: ſic etiam & conuulſioni,& reſolutioni, & frequenter abortientibus, & his quæ ob nimiam purgationem,aut humiditatis abundantiam, in vtero aut in vniuerſo corpore non concipiunt. Et his qui ob neruorum incontinentiam ad labores ſunt inepti, & immodicè ſudantibus. Sulphurea verò aqua leproſis,ſcabioſis,& impetiginoſis, & antiquis vlceribus prodeſt. Ferrea tamen iecori & ſtomacho languentibus auxiliatur, & bibita fluxiones cohibet. Aquarum frigidarum balnea noxis quæ ab extrinſecis cauſis eueniunt,proficua ſunt: nam cutem obdurant,& calorem intrò reuocant,& roborant, attemperant quoque æſtuantia corpora: quapropter æſtatis tẽpore laudo natationem in aqua frigida,non valde,ſed qualis eſt,eo tempore fluuialis,idque ter aut quater,mẽſibus Iunij,& Iulij in regionibus temperatis & calidis. Neque tamen id ſæpius faciendum, neque in aliis anni temporibus,ne natura balneis frigidæ,aut natationi aſſueſcat, quam dimittere poſtea non licebit ſine ſalutis damno:& quoniam ſæpius corpora non ſunt ad id parata. Debent enim eſſe excrementis vacua, neque laſsitudinem pati, nec cruditatem, nec multum vigilaſſe, neque prauis cibis aſſueuiſſe, atque nulla interna affectione aut imbecillitate laborare,ac ieiuno ventre, & fæcibus atque vrina depoſitis, ingredi,non ſenſim,ſed ſubitò immergi. Qui enim ſenſim accedunt,calore inæqualiter moto horrore tentantur,& inæquali ſenſu. Priùs etiam corpus, duriori frictione erit fricandum,deinde exercitandum,& ante ingreſſum oleo vngendum,& ibidem immorandum non vltra quartam horæ partem: in aliis autem anni temporibus ab æſtate, non ſine periculo fiet vehementis refrigerationis. Et Vere quidem non decet impedire eum motum qui fit à natura ſanguinẽ dilatante,& ad exteriora perfundente.Autumno verò & hyeme ad roborandum calorem & deſandã cutem,ſatisfaciet cæli ſtatus.Inter reliquos autem,balneum frigidæ,aut frequentem natationẽ in ipſa,potiſsimùm vitabũt pueri,& qui nondũ ad incrementi finẽ peruenerunt:impedit enim corporis augmentũ. Hecticis verò maraſmũ ſentientibus,balneũ frigidæ vtile adeò eſt, vt Gal.hanc dixerit eſſe earum curationem,lib.10.de Metho.med.non alias balnei partes. *Balnea aquarũ ſpõte naſcentium.*

De Vinis. *CAP. II.*

VInorum naturam,vires & differentias ipſorum dicturus, id dicendum ante omnia ſe offert,quòd quibuſdam placuit, vinum inter potus reponere,quibuſdam inter cibos: habet enim naturam ambiguam. Nam quatenus ad ſitim ſedandam,cibos in ventre elixandos,& eoſdem in corpore digerendos bibitur, potus eſt:quatenus verò vim habet reficiendi corpora, inter cibos annumeratur. Nos verò potum dicemus eſſe refectorium; quod non tantum languentes reficit vires, ſed celerrimè: Quod faciunt vina craſſa & colore rubra: nam alba & aquoſa paucisſimùm nutriũt.Nouimus itaque vina celerrimè reficere, & reparare vires,&ſi id per odores adhuc fiat celerius. Habent etiam præter alendi vim,alterandi potentiam, quaproter ſecundo ordine calefaciunt: quòd ſi valde vetuſta fuerint, adhuc tertiò, vt vult Aetius. At verò Galenus contrarium aſſerit: non enim vult omne vinum calidum eſſe, ſiquidem libro quarto de Simplicium medic.facul.cap.13.inquit: Quippe cauſam ſermo ſcrutabitur, propter quam vinum natura frigidum, atque inualidum ab extrinſeco arguatur calore. Et rurſus inquit:Perſimile enim quid vinis accidit,quæ natura frigidiora,aquoſioraque ſunt, quale flammis exiguis & imbecillis. Rurſus quod excrementoſum eſt,& improbè coquitur, frigidum eſt: tale autem eſt vinum nouum. Inquit enim Galenus lib.de Cibis boni & mali ſucci,Nouũ autem vinum aquoſius eſt & imbecillius quàm vino deceat, præter id quòd difficiliùs coquitur,& excrementoſius eſt. Idem omnino habetur lib.7. de Metho.med. Præterea ſecunda ſecti.aphoriſm.comment.11.de vinis loquens, inquit: Nam & aquoſa (ſic autem nominant alba & tenuia)ſicuti aquæ ſimilem formã habent, ita & vim. Præterea libro de Cibis boni & mali ſucci, docens magnam habere virium latitudinem vina, inquit: Vina quidem ſi diſtinctæ (vt diximus) ſpecies eorũ à nobis conſiderentur, maximè: reliqua verò non admodum, inter ſe differunt. Nunquam enim, vel lenticulam vel braſsicam humectantis naturæ eſſe depræhendes, ſed minore alteram ad ſiccandum efficacia, cum humectandi facultate, nullam, exceptis item *Vina.* *Vinum alit.* *Vini temperies.*

porris, alliísque, nulla sunt quæ refrigerandi vim habeant, sed plus minúsue calefaciunt: nec agrestis lactuca, atriplex, blitum, portulaca calefaciendi facultatem habent: in his tamen plus minúsue, non magnum discrimen recipit. At in vinis, quod vetustissimum est, & cecubum à Romanis (vt diximus) appellatur, adeò ab albo, simulq; austeritatem habente, necnon recente crassoque differt, vt illud efficacissimè calefaciat, sensibilem hoc refrigerandi vim habeat. Ex quibus sequi manifestè constat, vina alba tenuia & noua crassa, & nigra austera, de quibus comm.3.lib.de Ratione vict.acut. infrigidandi vim habere, & maximam esse facultatum vinorum differentiam. Nam vina flaua & fulua & antiqua, calida sunt, vt inquit Paulus: quãuis vbi vellit omnia vina calida esse, manifestè fallatur, sicuti & Aëtius. Et quamuis Galenus multis in locis dixerit, vina antiquitate fieri validiora, & acriora, vt libro 4.de Simplic.medi.facult. cap.10. & lib.de Cibis boni & mali succi, lib.quoque de sani.tuen.5.& 13.lib.de Metho.med.non in omnibus vinis, aut omni tempore intelligi debet: nam vina omnia tandem senescere credimus temporis nimia vetustate, & languida citò suas ætates percurrere: fortia verò primùm augere vires, quædam ad decem, quædam ad quindecim annos, & deinde pluribus annis in consistentia manere, ac deinde eorum vires inclinare. Verum ergo est, vina antiqua, absumpta aquosa & excrementosa parte validiora fieri, & tandem nimia vetustate resolutis viribus, & igneo elemento, languere. Habet quoque vinum exsiccandi vires calori coniunctas, vt Paulus libro septimo docuit, quamuis nec calefaciẽdi nec exsiccãdi pares habeãt vires vina omnia. Nouella omnia (quæ natura calida sunt) post primũ ordinem calefaciunt, antiqua verò ad tertium vsque: in secundo quoque ordine vina exsiccare dicit, valde autem antiqua in tertio, vti mustũ in primo: verumtamen huic sententiæ Galen.aduersatur lib.2.Aphoris.comment.11.ad comprobandam sententiã Aphoris.in quo Hippocr.dixit, faciliùs est impleri potu quàm cibo, aliam ex lib.de Alimento adducit sententiã, cùm dixit, Quicunque indigẽt citissima adiectione, humidum remedium, ad recuperandas vires optimum est. Et libr.3.de Causis pul.cap. vlt.de vino loquens, inquit, Appositio enim quam facit, celeris est, quòd humidum sit & calidum. Non laudamus quod quidam dicunt, vinum vt medicamentum exsiccare, & vt alimentum humectare. Naturalia siquidẽ agentia, non variãt suas actiones nostra imaginatione, aut opinione. Nihil igitur refert, si vt alimentum aut medicamentum, vinum offeras, longiùs tamen abest à vero, quod alij dicunt: nempe vinum humidum esse, sed siccum appellari: quoniam excrementa discutiendo exsiccat, vti balneum calidæ aquæ: nam aqua calida ex accidenti exsiccat. Paulus tamen libro 7. non statuit ordines medicamentorum ratione eorum, quæ faciunt ex accidenti, sed per se, & eo loco vinum dixit siccum. Præterea Galen.libr.12.de Metho.med.vinum vetustate dicit amarum fieri, amara verò, calida & sicca sunt, libro 4.de Simp.med.facult.ac per se calefaciunt, & exsiccant: sed noscas oportet, medicamenta dici talia, quoniã corpori adhibita, calefaciunt, infrigidant, humectant, aut exsiccant, & eadem ratione alimenta medicamentosa talia dicuntur, de quibus vinum est aliquod, per se calefaciens, & exsiccans: quatenus autem alimenta sunt, in sanguinẽ vertuntur, sed eius denominationis. Itaque vinum cùm calidum alimentum sit & siccum, in sanguinem vertetur, sed calidum ac siccum, vbi quis ipsum temperato & mediocri sanguini contulerit. Quod tamen Gale. locis citatis vinum humidũ esse voluit, prædictis non obest, nam omne quod alit, humidum dicitur: siquidẽ siccitas partes reparat humore. Cæterùm ex his quæ reparant, quædam humidiorẽ, quædam sicciorẽ retribuunt substantiã, atque ea ratione alimenta sicca, aut humida dicuntur. Bifariam igitur vinũ siccum dicetur, vt medicamentum, & vt alimentum, bifariã quoque humidũ apellabitur: tum quia membra humore reparat, tum quia liquidã habet substantiã: quod voluit Gal.locis citatis, quum vinũ humidum dixit, hoc est liquidũ & fluidum, quale ad citam refectionẽ est necessariũ. Quod autem siccum potestate sit, vbi humidũ ac liquidũ fuerit actu, ad celerẽ alitionẽ, nihil impedit. Distinguntur autem vina per proprias differentias, ex quibus procedimus ad facultates vinorum inuestigandas, vt colore, odore, sapore, substantia & potentia: sed harum differentiarũ, illæ quæ sumuntur à colore & odore non considerantur primò & per se, sed ex accidẽti. Nã tenuia vina possunt esse alba, & fulua, & aquosa, quædã sunt odora, quædã inodora: possunt ergo colores & odores diuersi cum eisdẽ substantiis cõiungi, atque easdẽ vires habere. Adhuc magis ex accidenti consideratur in vino tempus, nam nec recens, nec antiquum differentiæ vinorum sunt, nisi quatenus vini qualitates tempus mutat. Ex primis itaque differentiis, quæ per se considerantur, quædam per se quidpiam agunt, vt substantiæ crassitudo, aut tenuitas, dulcedo & acerbitas, vigor & imbecillitas, quædã nihil per se agunt, vt color & odor: color enim nullam vim habet, sed

Vinum an exsiccet.

Vinorum differentiæ.

ſed vires vini oſtendit,& odor nocet capiti, quoniam ſubſtantiæ tenuitate & calore caput aſcendit,& implet atque moleſtat,vti omnia odorata, cerebrum quandoque corroborans. Si quis igitur vinorum vires ex ſaporibus ſcrutari voluerit, vinum dulce ſciat ſtatim nigrum eſſe, & ſubſtantiæ craſſæ:quamuis ſint vina aliqua non exquiſitè dulcia, ſed aliquam habentia immixtam acrimoniam,quæ flaua & craſſa ſunt. Muſcatelina verò dulcia ſunt & alba,quæ fortè Gale.non nouit. Quæ igitur propriè à Gale.dulcia dicuntur,craſſam habẽt ſubſtantiam, & in meatibus iecoris retinentur:nam & ab ipſo celeriter trahuntur,lædunt iecur inflammatum & ſcirrhoſum , & obſtructione laborans, lædunt etiam dulcia vina lienem,ſed minus quàm iecur:inflant quoque hypochondria eadem ratione,& quoniam ab ipſis multus flatus,& craſſus eleuatur:proſunt autem his quæ à pulmone educi debent : non enim obſtruunt meatus adeò amplos. Non tamen vrinis aut ſudoribus eliciendis ſunt accommoda,quemadmodum neque bilioſis:ſiquidem dulcia facilè in bilem tranſeunt:verùm ea neque valde calefaciunt,quę dulcia non ſunt vehementer calida,neque caput tentant,aut neruos feriunt.Muſtum tamen coctũ, ſiue ſapa,ad horum vinorum naturam propè accedit. Siquidem dulce eſt & craſſæ ſub ſtantiæ.Vinum autem auſterum in ventre diutius immoratur , neque facilè venas permeat,aut ad vrinam defertur. Proderit verò fluxionibus ventris,& cœliacis morbis.Eſt autem quoddam nigrum,& id eſt aliis omnibus auſteris craſsius:quoddam eſt fuluum, ſed minus craſſum,& auſterum.Quoddam eſt album,ſed parum auſterum.Ex his omnibus ſolum album & parum auſterũ ego permitterem ſanis hominibus adhibere. Sed vinum acre & vinoſum calidius aliis eſt,habebitq; id colorem aut fuluum , aut maiori parte flauum. Eſt etiam quoddam album ſed minus fuluo & flauo potens.Tentant vinoſa vina caput & neruos,ſed ventri ſunt vtilia & ex ætatibus ſenibus. Alba verò vina aliquam adſtringendi vim habentia à natura minus fuluis , & flauis calefaciunt. Cæterùm quædam ſunt alba ex temporis antiquitate reddita acria,& valida. Quædam etiam ex natura talia,vt vina quæ portantur,à Sancto Martino,quæ ſanis hominibus incommoda ſunt. Nam præter id quòd immodicè calefaciunt , caput & neruos vehementiùs tentant,& articulos lædunt.Sed inter alba vina laudandum vinum deYepes,& Lilio,& vinum à Sancto Torquatio, & à Ribadauia, & Canta la petra , vehementiora ſunt his & acriora,quæ in Betica Hiſpaniæ parte fiũt,talia ſunt Xereſana,& à Cazalla, & Alanis. Vinorum nigrorum tenuiora laudantur,parum adſtringentia,qualia ſunt quæ portantur à Sancto Torquatio. Sed omnium optima,& quæ mediam ſeruant naturam , ſunt Illanea non adulterata:verùm hæc citiùs aliis aceſcũt, quoniam ex diuerſarum vuarum mixtione exprimuntur. Quæ verò ex nigris craſsiora ſunt, ſanguinem multum generant,& melancholicum,apud Gale.lib.4.de Ratio.vict.acu.Com.110. Sunt & vina quædam languida ex natura ſua,quæ citò aceſcunt,& turbantur,ac putrent. Ad quod non parum conducit quòd in calidis locis reponuntur,& apricis, aut auſtro expoſitis, quorum copiam fert Complutum,Madrid & Guadalaxara. Ex eis quædam auſtera,aut minus his adſtringentia,quædam dulcia,quæ muſcatelina vocantur, quæ fœminis ſunt ex vſu,quoniam caput non tentant,& ipſarum naturis ſimiliora ſunt,& iis qui ſtudio literarum vacant. Horum itaque muſcatelina flaua & fulua, & quædam ex ipſis alba ſunt, & omnia dulcia,quæ ego crederem Gale.non deguſtaſſe:ſed hæc tribus tantùm menſibus anni bibi debent , Ianuario, Februario, & Martio. Deinde verò quod à Corpa, & Villauilla vſque in menſem Auguſti, deinde ad finem vſque Decembris,vinum à Sancto Torquatio,à Yepes verò non eiuſdem ſed alterius anni: tardè enim id vinum conficitur. Eſt enim præter hæc vinum Protropum,ſiue primarium appellatum , quod ab vuis nondum expreſsis ſtillat,id tenuem habet ſuſtantiam, demẽdis obſtructionibus & mouendis vrinis vtile. Peruadit autem neruos & articulos.Gale.lib.3.de Aliment.facul. hæc de vinorum potentiis ſcripſit,Rubra (inquit) & craſſa ſanguini generando aptiſsima ſunt, vt quæ minimo negotio in eius naturam tranſeant. Deinde nigra craſſa cum quadam dulcedine,deinde quæ ſunt colore rubra, aut nigra & craſſa : ſed adſtringunt, minus alunt alba craſſa & acerba,minimè omnium alunt candida & tenuia.Quæ igitur craſſa ſunt,valenter alunt , vbi in ventre retenta à calore valido ſuperentur , vti tamen vehementius alunt,ſic minus vrinam mouent:ſed tamen ex dulcibus & auſteris,dulcia melius coquuntur,& calidiora ſunt:vina tamẽ valida in ventre imbecillo corrumpuntur,quoniã non ſuperantur.Ex vinis rurſus,quæ natura ſunt languida,citò degenerant. Quamuis ad vinorum conſeruationem non parum conducat cellas vinarias expoſitas eſſe boreæ. Nam vina imbecilla à calore ambientis facilè ſuperantur & corrumpuntur, vt docet experimentum. Hac etiam ratione valida vina qualia ſunt à Sancto Martino, & Yepes,& Ribadauia in Germaniam,& Flandriam tranſportantur , & vina à Cazalla & Alanis in nouam Hiſpaniam,& vſque in Antipodas , vbi meliora ſunt,quàm in Hi-

Vinum dulce.

Muſtum coctum.

Vinum auſterum.

Vinum vinoſum.

Vina alba.

Vina nigra.

Vina languida.

Protropum.

ſpania: vina verò languida ambientis arguit calor, atque motus qui mixturam vini ſoluat, & ſi tranſportare ea in diuerſam regionem, aut diſtantia loca velis, ſtatim in acidum degenerant ſaporem. Cùm verò ex his quæ diximus manifeſta euadat vini temperatura, duo ſe offerunt conſideranda, alterum eſt, An ſanis hominibus cuiuſuis temperaturę vinum conueniat: ſecundum erit, An in omnibus ætatibus vinum bibere liceat. Quod ad primum horum attinet, Hippocr. 6. dę Mor. pop. par. ſect. 4. is negat calidis naturis vinum, cùm inquit: Calidis naturis quies refrigeratio, aquæ potio: non ergo exhibendum eſt vinum calidis naturis. Sed tamen Hippo. ipſe 3. lib. de Ratio. vict. acu. contrarium ſentire videtur. Quoniam ibidem vinum in morbis acutis dandum præcipit, cùm de acutis loquatur morbis, ac ibidem vtilitates vinorum in victu acutorum, referat. Galen. dubium hoc diuerſimode ſoluit lib. 8. de Metho. med. & 5. de Sani. tuen. ſicuti & diuerſa eſt ſanorum & febrientium ratio. De his enim qui febricitant, loquitur lib. 8. de Meth. quo in loco ipſe præcipit vinum in diariis febribus, atque maius eſſe refert, quod Hippocr. idem in acutis præceperit morbis. Verùm, vt inquit, non denegauit calidis naturis vinum lib. 6. de Mor. pop. Sed frequentiùs vti voluit aqua, quàm vino, calidos homines. Ac perinde febrientibus competere aquam frequentiùs, vinum non adeò frequenter. Concedet præterea vinum aquoſum & natura frigid. non aliud. Lib. tamen 5. de Sanit. tuen. non adeò plenè ſoluit dubium, cùm inquit: An verò calidis vinum idoneum non ſit, ſed vtilior his aquæ potio ſit, ſicut in lib. de Morb. pop. legimus, nunc æſtimandum eſt: fortaſsis enim abſurdum omnino cuipiam videbitur, iuuenē qui athleticus aut militaris ſit, aut etiam foſſor, meſſórve, aut arator, vel denique qui robuſtum aliquod opus exerceat, aquæ tantùm potione vti, atque in hoc falli Hippoc. cùm calida temperamenta aquæ potionem poſcere abſolutè pronuntiauit. Mihi verò Hippocra. non abſolutè, ſed de naturis ſummè calidis, quæ vtique propter intemperiem tales ſunt, id dixiſſe videtur: non quòd plurimum habeant naturalis caloris, quem ipſe augeri in athletarū exercitio confirmat: at qui ex intemperie calidus eſt, is neque athleta, neque miles bonus, ſed neque foſſor, meſſor, aratórve, aut denique ad ruſtica vrbanáve opera, fortis vnquam euadet: quippe valentium hominū ea ſunt munera. Porrò tales nunquam fuerint, niſi mediocri ſint temperatura: atqui ſi media temperie ſint, vtique plurimus iis fuerit naturalis calor, ac tali quidem naturæ mediocre profectò dandum eſt vinum ſicuti ipſa quoque mediocris eſt, atque hactenus ſaltem mediocre, quòd ipſa mediocris eſt temperamenti, quando hanc quoque neceſſe eſt, non ſolùm in ſenectute, ſed etiam in remiſsionis tempore, media temperatura frigidiorem euadere. Si cui ergo vt intemperie quæ in ſanitate conſiſtit calidiſsimum temperamentum ſit, huic omnino vinum intercidiſſe prodeſt. Voluit igitur Gale. Hippo. non denegaſſe vinum temperaturis calidis, ob magnā abundantiam caloris natiui, ſed eis tantùm, quæ calidæ ſunt in exceſſu caloris, quæ etiam in extremo tales ſunt. Veruntamen id non ſoluit dubium integrè: quandoquidem febricitantibus vinum concedit Hippo. qui in exceſſu calidi ſunt, & plus quàm qui à natura ſunt calidi in extremo. Magis integra videtur ſolutio dubij ex lib. Metho. med. Nam in calidis temperaturis & in febricitantibus meritò præcipiendū videtur, vt aqua frequentiùs quàm vino vtantur. Nos tamen credimus Hippocrat. non de eiſdem loqui libr. de Mor. pop. & in lib. de Ratio. vict. acu. Nam cùm in lib. de Morb. pop. præcepit calidis naturis quietem, refrigerationem & aquæ potionem, id in educatione ſanorum intelligi voluit. Si quis enim hominem ab ipſa pueritia educandum ſuſceperit, cuius calida fuerit naturalis temperatura, & valde quidem calida, ita vt eius calor acris, nec natiuo ſimilis ſit, quietem, refrigerationem, & aquæ potionem inſtituet, vt valde labentem temperaturam à maiori lapſu præſeruet, & corrigat, vt & vini aquoſi potionem: nam id aquæ vires ſeruare teſtatur Galen. Denegat quoque Gale. calidis ætatibus & temperaturis vinum, libr. de Cibis boni & mali ſucci. Quoniam tamen conſuetudinem mutare difficile eſt, & ipſam ſeruare, maximè dum ægrotant homines oportet, libr. de Ratione vict. vinum bibendum dabat Hippocrates, his nempe, qui vini potu aſſueuerant, & hæc quidem videtur Hippocr. mens, neque opus eſt alia locorum conciliatione. Hac verò tempeſtate potiſsimum in regionibus temperatis, aut calidioribus, laborantibus morbis acutis, vinum denegamus, quamuis ei aſſueuerint, experimento id admonente, accedente quoque ratione. Nam vinum febres reddit maiores, & inflammationes auget, & quamuis tenue ſit & aquoſum, ſiue aliàs dilutum, capitis efficit dolores, & quandoque deliria, à calore febrili accenſum. Quoniam tamen conſuetudo non paruam præbet indicationem, ſed inter naturales primam, dum ægrotant homines, ſumentes à febre indicationem, quæ eſt omnium dignitate prior, infrigidabimus, ſed potus erit minùs quàm aliorum, non conſuetorum vino infrigidans, & aquam ex cinnamomo vini loco propinabimus, aut vbi magnus adſit facultatis langor præſens, aut qui ſperetur,

Vinum an cali. temp. conueniat, præſertim calidæ naturæ.

Vinum calidis temperaturis quare denegādum & quando.

retur, indicatione sumpta à facultate, vinum exhibebimus, adeò dilutum, vt neque odorem, neque saporem vini seruet. In febribus verò longis, transacto vigore, & morbo iam cocto, & purgato aliqua ex parte corpore, dandum erit: in intermittentibus verò hora intermissionis, animo tamen linquentibus, & languentibus, assuetis, cùm opus fuerit, non denegamus. Sed hæc ad tertiam partem huius operis magis pertinent: coacti tamen sumus in hæc incidere ob Hippocr. sententiam, qui vinum febricitantibus per morbos acutos concessit. Quemadmodum autem calidis temperaturis vinum denegabat Hippocr. Ita neque à pueritia, cùm sanitatem tueri proponimus, dandum erit. Et hoc quidem non tantùm pueris calidioris temperaturæ, sed & omnibus, Plato siquidem lib. 2. de Legibus, iure legem statuit. Præterea (inquit) legem imponimus, imprimis, vt pueri vsque ad annum decimumoctauum omnino vinum non degustent, agnoscentes non decere ignem igni addere, animæ & corpori, nondum aptis ad labores obeundos: furiosum nanque habitum iuuentutis cauere oportet. Deinde verò moderatè vtantur vsque ad annum ætatis trigesimum. Ab ebrietate tamen & vini repletione iuuenes omnino abstineant. Sed cùm ad quadragesimum peruenerint, tunc in conuiuiis liberius discumbentes, cum alios deos, tum Dionysium ad sacra senum & ludos inuocent, qui hominibus vinum quasi remedium aduersus senectutis duritiam est largitus, vt reiuuenescere videamur, & mœstitiæ nos obliuio capiat, ipsaq; affectio animi, sicuti ferrum in igne ex duritie in mollitiem, deducta & flexibilior fiat. Hoc in loco Plato non tantùm vinum interdicit pueris, sed senibus vtile esse docet, & mensuram ac modum quo vti debeant homines vino, per singulas ætates percurrit, Galen. quoque libr. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Platonis sententiam sequitur. Et primo de Sanit. tuen. non tantùm malum esse vinum oblatum pueris refert, sed causas addit. Vinum nanque humectat, caput replet vaporibus, atque totum corpus: pueri tamen humidi sunt, & vaporibus pleni. Præterea vinum pueros mouet ad iracundiam, & libidinem, adeoq; rationalem animæ partem occupat, hebetat, atque confundit: eosdem quoque ad disciplinam & scientias ineptos reddit. Et nos ipsi nouimus non paucos ante septennium ex potu vini incidisse in morbum comitialem, quosdam in febres ardentes, & alios in pulmoniam, sicuti & quosdam alios, post septimum suæ ætatis annum, & ad 20. vsque valde læsos. His tamen minimè obstat quod lib. de Ratione victus priuatorum, pueris vinum concessum sit, nam liber ille non est Hippo. sed Polybi, Gale. verò in comment. tantummodo sententiam autoris enarrat, laudat quoque vinum nō omnino frigidum: tale enim omnibus conducit, non tantum pueris. Intelligendum tamen id esse melius quàm omnino frigidum, quibus adhiberi debeat, an tamen his, aut illis adhibendum sit, non docet. Adultis verò id concedit moderatè, quemadmodum voluit Plato, quod bifariam moderatum est, tum copia, tum etiam vini natura quam decet esse debilem, qualis est vinorum aquosorum & pallidorum. Nam & hæc ipsis commoda sunt, ad humectandas siccitates ex laboribus partas, & bilem mitigandam, & per vrinam ciendam. Senibus autem vinum conuenire, quid opus est dicere, post relatam ex Platone sententiam. Verùm Gale. lib. 6. de Sanit. tuen. inquit, Sanè vinum sicuti pueris est alienissimum, ita senibus est aptissimum. Valentiora tamen vina esse eisdem accommodata eodem loco latius retulit. Ex vuarum tamen succo fit sapa, quæ Græcis ἕψημα, dicitur, & σίραιον. Fit tamen ex vino, quod appellant οἰνομέλι, hoc est vinum mulsum, hoc quidem mellis mixtione dulce redditum, illud verò coctione. Succus nanque vuarum nimia elixatione dulcis fit, qui si amplius elixetur, fiet amarus, sicuti mel, & quæcunque dulcia: ea enim ampliori coctione amarescunt. Moderata coctio ea est, quā Plinius scripsit lib. 14. cap. 9. dicens: Siræum quod alij hepsema, nostri sapam appellant, ingenij non naturæ opus est, musto vsque ad tertiam partem mensuræ decocto, quod vbi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus, omnia in adulteriū mellis excogitata. Hinc constat, quod id quod apud Græcos Galen. potissimum lib. 12. de Metho. med. & lib. de Cibis boni & mali succi appellant ἕψημα, siue σίραιον, Latinis est sapa, siue mustum ad tertiam decoctum. Nos sapam conficimus elixato musto, donec consistentiam mediocrem assequatur, qualis est consistentia mellis sole liquati. Nam hoc integram sibi debitam consequitur dulcedinem, & diutius seruari absque corruptione potest, cuius potentia calida est, non valde: siquidem dulcia calefaciunt, nō valde supra temperamentum: sed quædam in primo ordine, quædam in secundo. Id enim animaduersione dignum duximus, ex dulcibus quædam amaritudini adeò proxima esse: vt leui superaddita coctura statim amarescant: quædam non prius, quàm diutius elixentur. Quæ ergo leui elixatione amarescunt, vehementiùs calida sunt, siquidem amarus sapor ex Gal. calidior est dulci. Quapropter quæ magis ei accedunt ex dulcibus, erunt calidiora, quæ verò magis recedunt, qualia quæ ampliori egent elixatione, ea minus calida erunt. Ac

Vinum per ætates.

Vinum senibus.

Sapa.

σίραιον.

perinde notum euadet mel ex dulcibus esse calidius moderato, ita vt in secundo calidorum ordine collocetur, in quo pariter sapa cõsistet cum maiori caliditate quàm mel, quam docet præter dulcedinem quædam immixta acrimonia, qua sapa participat. Verùm sapa & mel vbi parum elixentur, sine aquæ mixtione, aut alterius liquoris impedientis incrassationem, & amarorem ab igne inducendum, facilè amara reddũtur, quod saccharo minimè euenit adeò citò, conuenit sapa ea ratione qua dulcis, pulmonis & thoracis morbis, qui sunt absque febre: in his verò qui sunt cum febre validiori non nisi accommodatis medicamentis misceatur. *Vinum mulsum.* Vinum autem mulsum, quod Græcis οἰνόμελι, dicitur, conficitur duabus partibus vini & vna mellis mixtis: quidam etiam tribus partibus vini vnam mellis miscent, quæ igne lento ad mora tandiu bullire permittunt, donec mel totam euomat spumam. Est id pituitosis vtile, & his qui lapides, aut arenulas in renibus congerunt, & senibus, & febribus pituitosis, & anasarca laborantibus. Miscent autem quidam vini sex partibus vnam mellis prius despumati, quibus deinde breui mixtis igne lento addunt malabatrum & zingiberum. Est etiam quam appellant Hispani, clarea, ex vino albo confecta, quæ modo ex decem vini & vna mellis parte fit, addito cinamomo, caryophylis & zingibero. Conficiunt autem & id quod ab ipsis appellatur vinum Hippocraticum, siue Hippocras, ex vino nigro desumptis partibus quinque, ex albo totidem sacchari parte vna, atque in linteo apponunt, cinnamomum, zingiber, caryophylos, & musci parum, per quod vinum prædictum percolant. Estque is potus gratus in postremis mensis, parcè bibitus, & hyberno tempore, ac prodest stomacho, & intestinis frigidioribus. *Vinum coctum.* Conficiunt quoque vinum quod coctum appellant, musto ipso elixato ante integram vini coctionem, quæ à natura fit; sed id crassum est, & excrementosum, & difficile à natura superatur: implet caput, & neque vrinis, neque sputis mouendis est accommodatum, & in summa, id est saluti perniciosum. Vituperantur etiam meritò vina calce, aut gipso condita. *Vina ex calce & gipso.* Hæc enim exsiccant vehementius, & salsam generant pituitam, ac perinde scabiem & impetiginem: ventrem turbant, & intestina irritant, ita vt vsu frequentiori incidant in difficultatem intestinorum. Alimenta verò quæ ipsis miscentur intempestiuè per ventrem descendunt, neruos lædunt, & vesicam, caput grauant, & inflammant, sed contra venena prosunt. Ex vitibus præterea nuper amputatis, aqua quædam sponte instillat, quæ vim habet calefaciendi in fine ordinis primi, atque valet maculas teneras faciei detergere: verùm quoniam pinguitudinem quandam substantiæ habet, fœminarum facies illustrat. *Aqua uitæ.* A vinis tamen nigris distillatione, vi ignis, aqua educitur, per appellatum alambicum: aquam vitæ ipsam nominant, quæ igni apposita inflammatur, tanta est eius substantiæ tenuitas, tamque ignis in ipsa præualet. Quapropter doloribus à causa frigida medetur, flatusq; discutit, & aurium doloribus ab eisdem causis ferè subitò auxiliatur. Damnamus tamen, quod medici faciunt, qui ipsam adhibent doloribus qui à multo humore fiunt, tum quia humorem diffundunt, ac perinde dolorem augent: tum quia tenui parte humoris dissoluta reliquum obduratum relinquitur. Perniciosissima etiam est consuetudo, quæ modò apud vulgares extat homines, qui quouis manè æstatis tempore vnius vnciæ quantitatem aquæ vitæ bibant. Hæc enim bilem adauget, & eius generis febres eo maximè tempore generat. Sunt qui eandem aquam vitæ secundò per alambicum educunt, ignis vi, verùm tertiò id tentare inutile est, & quod non sine magno negotio ponatur. *Lora.* Lora quoque in Hispania fit optima, quæ deuteria appellatur, hoc est secundarium vinum, Hispanis reuinum, Græcis, δευτερία, & στεμφυλίτης, vinaceis non calcatis aquam superfundentes, quam ima parte dolij percolantes excipiunt. Quòd si prima aqua per vinacea educta, secundam etiam effundas, inualida omnino reddetur lora, prima validior secunda, & vino minus efficax est. Gale. verò 2. lib. de Aliment. fac. loram, quam δευτερίαν Atticorum more & στεμφυλίτην, ipse appellat, calcatis & expressis vinaceis fieri dicit, superfusa aqua, eam nos quoque conficimus: & primam aquam appellamus delicatũ, & secundam aquapie. Prodest autem vtraque nuper ex morbis reualescentibus, & qui volunt vino assuescere: caput tamẽ ferit, nisi diluatur. Conficiunt quoque medicamentosa vina, quædam cum alterantibus, quædam cum purgantibus medicamentis, vti cum absinthio, aut scammonio, hydropicis nõ febricitantibus valde vtile. *Acetum.* Acetum ex vini corruptione fit: est enim aceti generatio, putrefactio quædam, quæ vinum occupat, transitq; in contrariã naturam, vincente externo calore, & interna frigiditate, interna ac natiua caliditate corrupta. Cùm autẽ externæ caliditatis vim seruet non omnino frigidũ est, sed aliqua parte calidum, à dominio tamen frigidũ, & admodum tenuium partium. Nec tamen fieri potest, vt aliquod extremè frigidum tenuium partium sit, siquidem valde magna frigiditas substantiam incrassat. Habet quidem vim extenuandi corpus, & humores incidendi, digerendi,

digerendi,& calidos dolores ſedandi, repellit,infrigidat,& coagulationem ſanguinis,atque lactis prohibet.Aduerſatur autem venenis,ac ipſa ſuperat, vti meconium,cicutam, ixiam, & taxum:cum ſale verò hirudines reiicit deuoratas. Colluitur ad dentium dolores:miſcetur alimentis, & condimentis, redditq; eorundem gratos ſapores vbi aliàs, aut valde dulces aut valde pingues forent. Seruantur etiam in ipſo,aut ex ipſius & ſalis mixtione multa,nec diutius ſeruata putreſcunt.Meſſores vini loco eo vtuntur aqua cō pioſe mixta,eſtque id quod Poſcam appellant,ad eam menſuram dilutum, vt bibi poſſit:cui ſi oleum & panem addas,cibum conficies refrigerantem, vtilem laborantibus, & iter agentibus ſub æſtu ſolis : ex Poſca præterea repellentia optima fiunt, atque additis ſandalis, prope inflammationes quæ in extimis membris fiunt, validè fluxiones cohibentur,chirurgi noſtri defenſiuum appellant. Inuenerunt etiam homines, ob inopiam vini duo alia vinorum genera. Alterum fit ex pomorum ſucco eo modo in doliis ſeruato,quo ſuccus vuarum. Feruet nanque prædictus ſuccus,vt Galenus inquit,lib.4.de Simplic.medic.facult.cap.10.appellant hoc vinum Sidra. Feruent quoque ſucci herbarum,ſeminum,& fructuum,calore igneo ſuccorū eleuante flatum & ipſum diſcutiente: interim verò fermentatione facta,& terrena parte ſecreta,& ad imum vaſis deſcendente. Hanc ſeparationem in vinis fieri videmus cum conficiuntur, & in humano corpore dum humores qui putreſcunt coquuntur,& ad perfectionē deducuntur. Subſidet enim craſſa pars in vrinis poſt prædictam fermentationem: interim tamē turbidæ ac confuſæ deſcendebant vrinæ. Celtiberis hoc vinum communis potus.Flandris verò & Germanis, vinum ex ſucco ordei, aut tritici,cum lupulis. Eum nanque ebullire in vaſis permittunt ad vini perfectionem,quod appellant Ceruiſiam, Dioſcorides zythum appellat. Sunt hæc duo vinorum genera craſſæ ſubſtantiæ & excrementoſa : caput implent flatibus,atque inebriant,ſicuti & quod ab Aphricanis paratur,& ab his qui inſulas fortunatas incolunt. Palmas enim magnas,craſſo terebro perforantes,non longè à radice, fiſtulam æneam inſerunt,atque ſuccum copioſe manantem in doliis reponentes vinum efficiunt craſſum,& excrementoſum,& auſterum.

Poſca. *Sidra.* *Ceruiſia.*

De Alimentis in vniuerſum. CAP. III.

Alimentorum vires noſſe non tantùm medicum decet, ſed philoſophum rerum naturalum principia conſiderantem : omnibus præterea qui literarum ſtudio vacant,aut rem militarem profitentur,aut in foro cauſas agunt, aut rei ruſticæ operam nauant,facultatum alimentorum cognitionem vtilem valde,atque gratiſsimam fore reor. Quamborem omnibus ſapientiæ amore captis, quæ nobis de alimentis dicenda ſunt, tradimus, ſicuti & quæcunque in hac ſecunda huius operis parte diximus, & quæ in conſequentibus dicemus:de quibus nihil temere dictum putet lector ſtudioſus,ſed omnia experimento,ac ratione nobis conſtare, atque his qui nos ætate præceſſerunt, viris autoritate dignis, quorum magna ex parte placita ſeruamus. In vniuerſum tamen quicunque alimentorū adminiſtrationem debitam procurat,primò eorundem vires agnoſcat oportet,deinde corporum quibus adminiſtrari debent,temperaturam, & habitum: nec tantùm totius corporis, ſed & ſingularum ipſius partium. Improbè nanque facit, qui calidioribus corporibus permutatione egentibus,calida obtulerit alimenta,ſicuti & qui in calidorum conſeruatione,alia offerret,quàm calida. Præterea nec crimine vacat, qui corporibus quorum meatus anguſti ſunt, aut occluſi pori, alimenta præbet craſſæ aut glutinoſæ ſubſtantiæ. Porrò animaduerſione dignum alimenta ore ingeſta ſi ſolida fuerint,aliquam recipere præparationem maſticatione,deinde tamen in ventre ſuſcepta alterari,ad finem quoque formam chyli ſuſcipere, partimq; in pituitam verti. Quòd ſi venter alimenta ſuſcepta ſuperare non valeat,aut incrudari, quod eſt pati ἀπεψίαν, aut in prauam qualitatem tranſire, nō in eam quam ventri familiarem diximus,neceſſe eſt. Atque id aut quantitatis,aut qualitatis,aut ſubſtantiæ ratione,aut totius ſubſtantiæ contrarietate,aut ob malum ordinem. Quantitas exuperans,notum eſt quantum impediat naturæ actionem,quamuis aſſumptum temperatum ſit,vt caro pulli:nam & hæc immodicè ingeſta non vincitur, præter id quòd interim ventrem grauat & diſtendit. Mirum quoque videri poſſet alimentum quandoque corrumpi in ventre quod paucum aſſumptum eſt:nam vehemens ventris calor pauciſsimum cibum aut diſsipat, aut in fumum & aerem cōnuertit:qualitates verò alimentorum ſæpe cauſa ſunt,vt aut non ſuperentur à natura,vti frigida nimis,aut plus æquo ſuperentur,vt iuſto calidiora: ſubſtantia verò alimentorum non parum variat eorundem mutationem. Nam alimenta craſſa & dura à pueris non bene mutantur, & ſi validam habeant facultatem coctricem:quæ verò tenuem habent conſiſtentiam, adeò facilè mutantur, vt validi caloris vires non ferant.

Cauſæ à quibus imperficiuntur alimenta.

Carnes

Carnes nanque bubulas nec probè elixas messor superat, gallinas verò & phasianos in prauam mutat qualitatem, non semel, sed sæpe. Humida quoque ac liquida in quorundam ventribus corrumpuntur, in aliis diutius innatant, & fluctuant, ac interim vitiantur. Tota quoque substantia siue proprietas est in alimentis consideranda: nam plura sunt alimenta praua, sed hominibus grata & familiaria, ac perinde vtilia. Parum enim deterior potus aut cibus dilectabilior, melius in delectabilibus magis est appetendus: esse tamen cibos magis gratos non tantùm ad totius substantiæ familiaritatem referendum, sed ad gustum. Quædam tamen sunt tota substantia aduersa, quæ homines nec degustare audent, atque vti mortifera fugiunt, tum natura moti, tum etiam edocti experimento quàm noxia sint eisdem. Sunt enim qui periculum mortis subirent potius quàm vt caseum degustarent. Mihi verò sardenæ salitæ veneficæ sunt, quæ me vel paruissima earum quantitate ingesta in mortis discrimen deducunt, cum symptomatis venenatorum propriis. Malus præterea ordo assumptionis alimentorum semper eorundem coctioni, & degestioni obest: sæpe etiam in corruptionem eadem ducit. Si quis enim alimenta quæ difficilè superantur primo loco ingesserit, ea verò quæ facilè superantur postremò, notum est postrema aliquando cocta esse, cum nondum eisdem patet aditus in ima ventris parte. Aut enim pyloro aperto vtraqua simul descendent, supremis iam coctis, & infimis nondum coctis: aut pyloro clauso neutrum descendet: quo fiet vt quod iam coctum est, corrumpatur, quemadmodum quæcunque post integram coctionem retinentur. Hæc enim sunt quæ non gubernantur à natura libr. 2. de Differen. feb. Quo in loco retulimus causam corruptionis eorum quæ non digeruntur, ac dispensantur. Necessarium autem est omnino turbari ordinem alimentorum in mensis magnatum, in quibus hoc nostro seculo quotidie supra duodecim alimentorum diuersa genera, ac condimenta apponuntur: quandoque verò & supra triginta. Quæ omnia simul componunt & ingurgitant, quorum diuersitas vel sola innumeros & ingentes poterit afferre morbos. Quantum etiam possint alimentorum conditurae & præparationes ad eorundem vsum, quis ignorat? Nemo enim cui non sit strutij venter, bubulas carnes assas edet, nec quispiam porcellum elixabit, aut capum in sartagine torrebit. Quapropter & culinariam artem nosse debet peritus medicus, vt condituram diuersam variis aptet alimentis, estque proinde peritus coquus eligendus. Medicus quidem hac arte assequetur, agnoscens alimentorum naturam, & medicamentorum, si quæ gustui placendi gratia ad condituram afferantur: coquus verò cùm nouerit quæ palato sint gratiora, quæ nec Medicus peritus ignorat. Finis tamen Medici est sanitas, coqui verò gustui placere. Alimentum præterea, vt parte prima docuimus, hac re à medicamento differt, quòd alimentū alimoniam & materiam præbet, medicamentum verò qualitatem, qua corpus mutat. Sunt tamen alimenta quædam quæ vim habent alterandi, quoniam natura eorum alimentitia & medicamentosa est. Quamobrem quæ omnino materiam præstant, & nullam mutationem, quæ sensui pateat, ea non tantùm alimenta, sed temperata dicentur: quæ verò vim habeant mutandi sensu cognitam, alimenta sunt medicamentosa, atque catenus distemperata, quatenus medicamenti naturam magis referunt. Sunt etiam ex eisdem quæ vnam naturam in partibus seruant, atque hæc arte potius quàm natura constant, vt panis, aut caseus: quæ enim natura constant vt animalia, & plantæ non omnes suas partes similes facultate habent. Nam animalis viscera alterius naturæ sunt, à pedibus, & carne, & ossibus. Et plantarum, alia est natura radicum, alia germinum, alia foliorum, alia seminis, alia fructus. Quædam verò cùm aliorum partes sint vt fructus arborum immixtas habent diuersas facultates, & quandoque contrarias, de quibus non erit vnica ferenda sententia, neque vnus sperandus effectus. Si quis enim elixationem lentis ingesserit, ventrem emolliet: si verò substantiam edat eundem adstringet. Intra eandem etiam speciem diuersa est alimentorum natura: nam cicera nigra calidiora sunt albis: & pirorum, & cotoneorum quædam magis aliis adstringunt, & ex prunis intra eandem speciem, sed quæ diuerso folio nascantur, quidam magis aliis laxant, & quòd eadem omnino planta seratur & colatur, aut deserta & inculta relinquatur, adeò varias vires adsequitur, vt ex amygdalis dulcibus incultis, amaræ fiant, & arbor persica in Aegyptum translata venenum amiserit. Idem præterea alimentum ex plantis & animalibus per diuersas ætates vires mutat, omnia nanque animalia atque omnes plantæ temporis processu ficciores redduntur, absumpta natiua illa à primordiis contracta humiditate. Antiquiora itaque & vetusta ficciora sunt & duriora, nouella verò meliora & humidiora. Differunt quoque intra speciem plantæ & animalia, quòd quædam sana sint, quædam ægrotent. Id verò licet ad sanitatis tutelam quammaximè conducat, à medicis omnino negligitur. Hanc tamen ego puto esse

Sardenæ.

Ordinis ciborum perturbatio in mensis magnatum.

Alimentorum differentiæ.

vnam ex potifsimis morborum caufis,tutò enim fanis & quibufdam ægrotis medicus gallinarum carnes edendas præcipit, quæ fi morbidæ fuerint,nullum bonum fuccum præftabunt, fed qualis morbo gallinæ refpondeat. Forent tamen viuæ ac mortuæ ante adminiftrationẽ,quales effent confiderandæ.Differunt etiam ex loco : nam plantarum quædã in terra pingui,libero folio,& probè aluntur,quædã in terra pullulãt,falebrofa, & gipfea aut alterius prauæ naturæ. Differunt quoque repofitione:nam ex feminibus & cerealibus,quæ prauè reponũtur,putredinẽ & vliginem contrahunt, aut vbi diutius afferuentur, ficuti & carnes occifæ quæ feruandæ funt hyeme diutius, quàm æftate. Iam etiam eadem omnino alimenta ex diuerfa præparatione diuerfas admodum vires nancifcuntur. In fumma,alimenta omnia differunt genere,fpecie,atque intra fpeciem, & intra indiuiduum. Generum nanque quædam funt temperata, quædã diftemperata in elementorũ qualitatibsu:ex temperatis verò,quędam funt craffæ fubftãtiæ, quædam tenuis,quædam mediocris,& quædam lentore participant,quæ damno.Diftemperatorum verò quædam calida,quædam frigida, quædam humida, quædam ficca, quædam crafsi, quædam tenuis & quædam lenti fucci funt : atque eius aut boni, aut mali,genere quoque differunt, nam quædam fumuntur ex animalibus, quædam ex plantis:ex animalibus quidem, aut ex pedeftribus,aut aquatilibus,aut volatilibus. Ex plantis,aut arboribus,fruticibus,aut fuffruticibus,aut herbis. Appellant tamen arbores,quæ ab radice fimplici caudice, vt trunco procedunt: frutices dicimus multiplici procedentes ab radice,vt rubus : fuffrutices herbæ funt, fed fructum ferunt, vt melonum planta, & fragaria : ex quibus aut edendo eft tota planta, aut radix, aut folia aut fructus, aut femen, aut flos: tota planta, vt rafanus. Radix vti napus, aut paftinaca, aut bulbus. Folia,lactucæ,brafsicæ,boraginis,oxalidis. Fructus piri,cotonei.Semẽ,triticũ, ordeum. Flores,boraginis,violæ,rofæ,citranguli. Differunt etiam alimenta fpecie & viribus, vt caro bubula,ab arietina,& pomum,à piro. Intra fpeciem verò notum eft ex piris quædam magis aliis adftringere,& ex prunis quædam aliis magis laxare. Vnum tamen & idem alimentum fe ipfo redditur viribus diuerfum, vt fanum ab ægro, vbi fuerit tale animal,aut planta,& nouellũ à vetufto,& repofitione, ac conditura. Ex eifdẽ quoque alimentis, quædam bonum fuccum præftant,quædam malum,& quæ bonum, aut tenue,aut craffum, & aut multum aut paucum, & quæ malum præftant alimentum, rurfus aut tenue, aut craffum,aut multum,aut paucum.

Alimenti fuccus	Bonus	Tenuis	Multus	Oua tremula, Succus gallinæ.
			Paucus	Ius pulli, Vinum album, Poma.
		Craffus	Multus	Caro fuilla,Oua elixa dura.
			Paucus	Vinum nigrum.
	Malus	Tenuis	Multus	Teftes pedeftrium coeuntium,
			Paucus	Rafanus, Eruca.
		Craffus	Multus	Caro bubula.
			Paucus	Cafeus, Caro falita.

Id verò memoria dignum quod Gal,admonuit cap.de Lupinis, quòd ex alimentis quæ humidam habent naturam,facilè nutriũt,paucum præftant & inconftantem fuccum,fed qui facilè & breui diffoluatur : quæ tamen dura funt, & craffam ac terrenam habent naturam, difficilè fuperantur : femel verò feparata valde nutriunt, & conftans præbent alimentum,maximè fi pręter crafsitudinem nonnihil lentoris habuerint.Docuerat id Hippocr.Aphorif.18.Sect.2.dicens : Eorũ quę vniuerfim,& velociter nutriũt, veloces quoque fiunt excretiones.Sunt pręterea alimenta quędam quę pręter id quòd bonum fuccum pręftant,is non habet manifeftũ aliquem exceffum crafsitudinis, aut tenuitatis,vti carnes felectarũ auium,panis, & caro arietina intra primũ & tertiũ ętatis annum. Nos quidem intelleximus Galen.de aliment.facult.& cibis boni & mali fucci abundè fcripfiffe : quapropter partem hanc breui comprehendemus,addentes nõnulla quæ modò ad menfas deferuntur, quæ non decet medicũ ignorare, atque multa alia quæ à nobis funt experimento probata in fanis & temperatis,fiue temperamento proximis. Quorum collatione fingula intelligenda funt, quæ de alimentorum viribus fcribentur impræfentiarum. Illud quoque prius admonentes ex Gale.id alimentum bonum fuccum præftare,ex quo bonus fanguis generatur : bonum autem & inculpatum dici fanguinem,qui non eft ferofus admodũ,vbi poft venę fectionẽ cõcretus confpiciatur, fapore dulcis, modicè calidus atque humidus, neque omnino fero carens, craffus, concretus ad picis fpeciem. Dicemus autem de feminibus primùm, deinde de

Bonus fuccus.

herbis, oleribus, & fructibus, ad finẽ de carnibus & piscibus. Semina verò in triplici sunt differentia, quædam enim sunt cerealia, vt triticum & ordeum, quædam legumina chedropa dicta, vt fabæ & cicera, quædam sunt fructuum semina, quæ intra fructus ipsos continentur, quæ etiam grana dicuntur: qualia sunt quæ intra vuç acinum cõtinentur, γίγαρ[τα], dicta, è quibus in pomis & piris sunt tria, aut quatuor, plurave, in aranziis, limis, & limonibus quamplurima. Hæc quidem semina non sunt hominibus esui. De aliis autem duobus generibus nonnulla dicemus: primùm tamen de cerealibus.

De Cerealibus. CAP. IIII.

Triticum. IN his quidem primum locum habent triticum, & panis triticeus, quo ferè omnes nationes vescuntur. Triticum trium est differentiarum: nam quoddã est pulcherrimum appellatum, quod autumno seritur, metitur ineunte æstate: quoddam est trimestre, quod serimus ineunte vere, metitur autem æstate: quoddam est bimestre, quod seritur mense Maio, metitur duobus mensibus transactis, vtile agricolis cùm ob aquarum multitudinem serendi oportunitatem omiserunt: id quidem in Hispania non fit. Tritici verò optimi duplex natura est apud nos: nam quoddam est appellatum trichel, quoddã candeal. Primum magis lentam habet substantiam, secundum magis friabilem. Præterea primum celerius per ventrem descendit, ac minùs alit, estque optimum quod **Seminum electio.** grauius solidiúsque fuerit, ac minus friabile: in summa semen omne decet esse densum, durum, graue, plenum. Cæterùm quod nos candeal dicimus, barbari candarusium appellant, Græci chondron, Latini alicã, frumenti speciẽ: nam sunt aliæ alicæ arte paratæ, quæ fiunt ex zea, aut ex farre. Triticum quidem, vt Galen. cap. de Ordeo dixit, planè calefacit, crassum ac lentum succum generat. Ex farina tamẽ triticea bene molita panes fiunt, quorum quidem sunt silignites, quidam semidalites, quidam autopyri, quidam sordidi. Ex purissima & tenuissima farinæ parte fit silignitis, albissimus panis, qui difficillimẽ omnium coquitur, & per ventrem descendit. Semidalitis panis secundum locum habet: recipit quidẽ furfuris quàm paucissimum: sed ea ratione minus in ventre detinetur, ac minus alit. Sequitur, qui à Græcis αὔτοπυρος & συγκόμιστος, dicitur, quoniam ex toto ipso tritico conficitur, aut quod ad confectionẽ totum triticũ reportatur. Actuarius lib. de Spiritu anima. 2. malè panem συγκόμιστον appellat, cui furfuraceũ tantùm demptum est, vt constat ex Gal. Hispanis nigrior est, & minus aliis alit & celeriùs ventrẽ pertransit. Postremo loco succedit sordidus panis, qui fit tenuiore farinæ parte sublata, relicta ea quam Hispani dicunt moiuelo, quod parum farinæ & multũ continet furfuris: eo modo quoque fit, qui à nobis panis medius appellatur. Panis semidalitis, qui frequentius in vsu est, moderatam habet naturam: probè alit & nobis familiarissimus est cibus, vbi moderatam quantitatem fermenti susceperit, atque salis, & aquæ, deinde abundè subigatur, bis tamen. Primò ante fermentationem tota massa in magnum deducta globum: secundò singuli panes vehementiùs subigendi sunt: deinde pannis contegendi, ne ab ambiente tangantur adhuc calido, fietq; vt interim singuli panes iterum fermententur & in tumorem attollantur: ea verò est occasio mittendi panẽ in furno, cui non insit vehemens flamma: siquidem ea præsente panis extimæ partes vruntur, intimis adhuc crudis, sicuti & tenuis ignis nũquam panes perficiet. Sunt autem qui ex consulto panes magnos conficiunt, ponderis quatuor librarum & maioris, quos tãdiu assant donec cortex immodicè torrefiat, & denigretur: hanc tamen deinde abiicientes, micam probè assam educunt. Laudabilis certè panis, mollis, gustui gratus, senibus potissimum, qui aut dentes non habent, aut eos caducos. Postea verò quàm panis à furno extractus fuerit, non est edendus calidus: nocuus enim est calor igneus, & multam interim continet flatuosam humiditatẽ, & tardè coquitur, & ægrè descendit, glutinis modo ventri hærens, interim tamen dum infrigidatur panis cooperiendus est, ne aeris frigiditas, cortice obdurato, vaporum exhalationem impediat. Duodecim itaque horis transactis probè eduntur præterquàm panes leues, & qui ex admodum liquida massa conficiũtur, quos expedit post sex horas edere. omnes verò cùm indurãtur coquuntur difficilè, & ventrem retinent. Diutius tamen seruati flaccescũt, & vermes procreant. Selectus panis moderatus cibus est, & qui omni tempore & omni ætati debeatur, aut solus, aut aliis cibis cõmanducatur: est namque veluti materies omniũ ciborũ: miscetur enim carnibus, piscibus, fructibus, & oleribus, solidis, & liquidis alimẽtis. De quo dicere fas est, quod Galen. de cera. Hanc enim quòd aliis medicamentis misceatur, vti & oleũ, **Panis materia alimentosa.** materiã appellauit medicamentosam, atque nos modò panem, quòd omnibus alimẽtis misceatur, iure appellauimus materiam alimentosam. Præterea ex farina triticea varia ac multa alimenta conficiunt coqui, ex quibus sunt πέμματα, Græcis dicta, hoc est,

belaria,

belaria,& ex his quædam in sartagine friguntur,quæ ταγηνιτά, vocant,quædā in furno assantur. Quidam itaque massam conficiunt mollem quæ recipit triticeam farinam, fermentum,salem & aquam copiosam,quam subigunt diutius & fermentari permittūt, deinde oleo feruentissimo, portiones ponderis duarum vnciarum,aut paulò minus infundunt, & bis, aut ter, easdem voluunt, vt superior pars inferior reddita,ad perfectionē frigatur,deinde verò cùm melle eduntur,in postremis mensis. Quamuis enim deceret alimenta quæ facilè descendunt,aliis anteponere,verùm post dulcia valde, cùm sint gratiora palato,carnes insipidæ & ingratæ videntur,maximè verò si post alimenta mellita aut saccharata sequantur. Quærunt autem homines huius temporis ventris delitias, potius quàm aut sanitatem,aut vitam : est id lenti parum,sed non mali succi, Hispanis buñuelos. Aliud alimenti genus fit ex farina triticea & albis ouorum mixtis, pauco vino addito,ac sale,sed sine fermento,quam subigunt,& latā efficiunt ac deinde frigunt in sartagine deuoluentes,Hispanis hoiuejas,lenti succi,crassi, & quæ tardè per ventrem descendant. Deterius autem est,quod ex massa,caseo,croco adiecto, & sale,& albis ouorum,quidam etiam additis vitellis conficiunt,Hispanis arteleios, à pane nomine accepto Græco. Eandem massam quidam extendunt & tortellas efficiunt, aut solam triticeā massam,cum oleo & sale extendentes tortellas efficiunt, quibus caseum, ouis mistum & subactum addita mentha superextendunt,& in furno assant,Hispanis quesadillas,crassi ac praui succi,& tardi descensus,ac coctionis difficilis, quamuis malitiæ corrigendæ gratia cum melle,omnes prædictæ placentæ, & tragimata edantur. Fit etiā polēta ex aqua calida & sale addita farina triticea,& melle,aut lacte aut sapa, deinde cochleari diglutitur, antequam inspissetur : nam & inspissata polenta à glutino librariorum,sale tantummodo differt. Facilè permeat à ventriculo,& iecur obstruit ac grauat. Tortellæ præterea quæ in cineribus assantur,crudam,ac lentā habent substantiam & minus bene coquuntur,crassum itaque & lentum succum præbent, & qui difficilē admittat coctionem. Quidā etiam has easdē tortellas in oleo frigunt,quæ paulò meliores alitioni redduntur. Quidā conficiunt tortellas oleo subigentes triticeam massam,& nonnulli olei loco butyrū apponunt,conficiuntq;,quas appellant ojaldres,quæ ex oleo conficiuntur,crassum,& prauū succum præstant. Quæ verò ex butyro magis lentum,& minùs malum : cum melle eduntur vtræque,vt minùs in ventre morentur. Fiunt etiam bisassi panes quos appellant bis coctos,vt diutius seruentur,nauigantium cibus:cum saccharo tamen bis assas tortellas faciunt, ad postremas mensas, his qui os ventris humidius habent vtiles. Itriorum duo genera Hispanis in vsū sunt, alterū appellāt fideos,alterū hormigos. Quæ ambo in aqua elixantur,aut in lacte,& deinde cum melle aut saccharo edūtur. Verùm secundū prædictum genus cum coriandri foliis,sale, & oleo parant. Vtrumque tamen crassum præbet succū,lentum,& qui meatus iecoris,& renum obstruat. Triticum verò elixū ego porcis tantùm traderem saginandis, sicuti & tostum rusticis iuuenibus:elixum namque ventrē grauat & difficile superatur,quod si superetur,validè nutrit. Amylū succus tritici est,aqua videlicet prius macerato,deinde expresso tritico : hic solis calore exsiccatus, amylum dicitur. Paratur ex amylo cibus gratus aut eum lacte & saccharo,aut aqua,aut iure carnis, proficuū spuendis humoribus,qui sunt ad thoracem : cōmodè quidem nutrit,sed lentū succum præstat, & manifestæ qualitatis expertē,non calefacit,sicuti neq; panis lotus,& vt ipse nutrit. Panis lotus apud nos nō est cōsuetus,vtimur tamen offa panis bis aut ter in aqua frigida lota, deinde pauco saccharo addito, & quandoque aceti guttis,& quandoque sine his, estq; cibus refrigerans , squalētes,atque exustos ex itinere,& infantibus,ac pueris biliosis, ac febricitantibus per magnas febres,& aridas, quibus amylum conueniet.

Hispanis buñuelos. Hispanis hoiuejas.

Polenta.

Amylum.

De Ordeo.

DE Ordeo secundo loco dicendum est,cuius temperies frigida est:exsiccat autem, aut humectat pro præparationis ratione:nam tostum exsiccat, & in aqua elixum humectat. Panis ex ordeo fit electo graui,tenso, & denso, & pleno. Errant enim qui eligunt semina pro magnitudinis ratione:nā plura sunt aliis maiora,& peiora: tument enim & vana magnitudine sunt humore plena alieno,quæ reposita partem eam breui amittunt,& parua redduntur. Præterea ordeo ac omnibus ferè seminibus tritico, auenæ,tiphæ conuenit vt electiora sint,quę in aqua madefacta pristinam molē recuperent, quæ verò eam non recuperant deteriora esse. Nos quidem ægrotantibus panes ordeaceos exhibeamus : sani enim non vescūtur eis, nisi in magna annonæ caritate, aut rustici,& inopes,vbi itaque per cribrum tenuē farinæ ordeaceæ tenuior pars coletur,cum fermento & sale panes conficimus hecticis accommodos,cum aliis eduliis humidis, &

Ordeum.

his qui iecoris calida intemperie laborant: vtimur quoque aqua ordei, & cremore ordei,& ptisana ordeacea. Aquam ordei sic conficimus, Triginta partes aquæ, & vnam ordei mundi assumimus in olla aut vase æreo,aquam verò lẽto igni apponimus, atque ordeũ tandiu elixari permittimus,donec grana valde intumescant,deinde hanc aquam colare,& potui seruare præcipimus. Hæc potus est,qui ferè nihil alimentitium habet, quem in morbis calidis ventriculi & iecoris,& febribus biliosis,& sanguineis cum cibis propinamus. Cremor autẽ ordei fit apud nos,viginti partibus aquę affundentes,ordei mundi partẽ vnam,quã tandiu elixamus,donec grana ordei non tantùm intumescant, sed rumpantur. Hanc quoque aquam siue ordei cremorem colantes seruamus, estque cibus ac potus morbis accõmodatus acutioribus, & qui ad septimũ cum viriũ robore finiuntur. Ptisanam verò conficimus 25.partibus aquæ & vna ordei assumptis,ordeum prius macerantes,vti & Galen.in aqua,& aspera quadam re ex aspalto,aut cannabi manibus accepta ordeũ ipsum à cortice mundamus exteriori, deinde lento igne ebullire permittimus donec aqua & ordeũ in vnam conspirent substantiam:quæ æqualis, mollis,& lenis fit. Addimus interim salis & aceti parum, sæpe etiam saccharum,gustui placendi gratia. Hæc languidis in acutis morbis maximè cùm inclinãt,& hecticis optimus cibus est,qui valde nutrit,bonum succum præstat,frigidum,sed qui facile à natura superetur: pectori tamen vtilissimus cibus ptisana est. Nam ipsum lenit,sputum facilem reddit, tussim sedat, neque tamen inflat: quoniam probè elixa cùm fuerit, omnem amisit flatum.Falluntur autem qui primo loco dictam,aquam ordei,flatuosam esse putant,non enim aqua ipsa flatuosa est. Foret tamen flatuosum ordeum ipsum, si semicoctum quis ederet: modò verò non ordeum, sed elixationem bibendam præbemus.

Aqua ordei.

Polenta. Antiqui polentam ex ordeo molli nondum arescentibus spicis, & parum tosto, aut etiam ex alio conficiebant: nos verò farinam ordei depuratã cribro tenui,aqua miscemus,sale addito,quam deinde lento igne paramus,addentes saccharũ, cibus extenuatis vi caloris,vtilis.At dubitant nonnulli de ordei temperatura,licet enim omnes vno ore concedant frigidum esse,non tamen in altera contrarietate consentiunt. Nam cùm ordeum hecticis concedant,humidum æstimant,Gal.tamen lib.7.de Simpl.medi.facul. in primo ordine infrigidantiũ & exsiccantium,ipsum statuit:siccam quoque dixit ordeaceam farinã lib.3.de Metho.meden. Itaque dicemus ordeũ atque eius farinam à natura infrigidare quouis modo præparetur,exsiccare quoque à natura sua,primo ordine,atque eo amplius,ex præparatione. Humectare tamen cùm in ptisanam transit ob præparationẽ,ob quam diximus in eandẽ substantiã componi aquã & ordeum.Inest quoque præter reliqua ordeo vis detergendi, maximè cortici ipsius.

Tipha. Tipha ex cerealibus est, quã Hispani cẽteno nominant,granũ tritico minus,ac paulò nigrius, quod in triticum transit,si in pingui terra sępe feratur, quemadmodũ & triticũ in leuiore & minus culta terra satum, degenerat in tipham. Fert calamum simplicem,sed tritico longiorem, & spicã cum pauca & breui arista. Ex ea conficiuntur panes non boni odoris & nigri,rusticis frequens cibus,qui etiã tipham hac nostra tempestate tritico miscent,aut serentes aut postea simul molentes,vt panes cõficiant viliores quàm ex sincero tritico,etsi semper rustici parum tiphæ cum tritico ferant: quoniã tipha longiorem mittit calamum & minus friabilem,ac perinde ad ligandos tritici,aut ordei fasces cõmodior Manifestè calefacit.

Auena. Auena verò quam Bromon dicunt,& cuius quædam species appellatur ægilops Gręcis,calefacit non parum & exsiccat: ventrem tamen nec astringit,nec emollit, parum tamen nutrit. In auenam degenerat ordeum,vbi sæpius in terra improbè culta, aut minimè feraci feratur. Iumentorum alimenta sunt ordeum, & auena: verùm in

Milium. magna inopia tritici,tiphæ, & ordei, homines panes conficiunt ex auena. Ex milio & panico panes quidam conficiunt, aut pauperes, aut in nimia annonæ caritate: barbari etiam his panibus vescuntur,Africani,& Valentinorum villici, & Lusitani. Aridi sunt vtrique & friabiles,& gustui ingrati,sed minus ex milij farina cõfecti. Quapropter aut panes,aut farinam milij aut panici cum lacte & melle edere meritò instituunt.

De Leguminibus. CAP. V.

Rizum siue oryza.

EX cerealibus ea homines legumina appellant,vt inquit Gal.ex quibus panes non conficiuntur, vti oryza, lens, faba,cicer,cicercula,atque alia nonnulla,de quibus pauca quædam dicemus. Oryza,quæ rizum etiam dicitur, crassum præbet alimẽtum, terrenam habet substantiam, & ventris sistendi gratia adhibetur. Difficilè coquitur, & tostum difficilius: verùm sic ventrẽ validè cohibet.Apud nos paratur bifariã, elixatur enim cum pinguibus carnibus,aut in earundem iure, ac redditur cibus minus adstringens, & minus terrenæ substantiæ. Elixatur quoque cum lacte ouillo,aut caprillo, & deinde

deinde editur cum melle,aut saccharo & cinnamomo, éstque cibus quibusdam valde gratus,qui difficilè coquitur,atque descendit,minus quàm tostū adstringens ventrem, sed magis quàm vbi cum pingui iure elixatur. Exhibetur in cibis frequēter in postremis mensis.Ex farina eius & pectoribus gallinarum elixis atque discerptis,cum lacte & saccharo igne lento coctis & validè subactis interim ligneo instrumento, cibum album appellatum conficiunt Hispani,gustui gratissimum,cui primas concessit ars culinaria. Plurimū præstat alimentum,sed crassum,quapropter & constans est,sed tardè descēdit, & validioribus viribus eget ad coctionem, & distributionem. Lactis quoque ratione aliquatenus grauat caput. Lentes corticem habēt,& carnem,siue intimam substantiam. In cortice diuersę facultates considerantur:altera enim in summa,vt dixerim, consistit superficie,altera,in corpore corticis,& eiusdem substantia in suprema superficie dicemus adesse vim irritandi & turbandi ventrem. Quod docet aqua in qua lentes fuerint elixæ,siue prima lentium elixatio,quam his qui inflammationibus laborāt,adhibemus, & his quæ fiunt cum dolore fluxionibus,& non ad ventrem. Quòd siquis prima elixatione abiecta secundò lentem elixet,hæc secunda,vt quæ vires corticis internas,partim etiam substantiæ lentium receperit,adstringet non parū,vehemētius verò ipsa lens in cibo sumpta simul cum cortice. Adstringit enim cortex & lente ipsa adhuc magis: nam lens parum adstringit,detracto cortice. Generat autem crassum,terrenum, & melancholicum succum : quapropter & melancholicis morbis aduersa est, vti quartanis, cancris,& varicibus. Abiecta itaque prima aqua,deinde in iure carniū elixatur, adiectis sale & pauco aceto,ac semine coriādri,aut succo aranzij loco aceti. Quod ferculū ventrem cohibet,sicuti & mensiū immodicas euacuationes. Præfatus quoq; cibus sine aceto,lienteriis & dysenteris medetur. Si verò quis detracto cortice lētibus tātùm vt supra paratis vtatur,magis aliis nutrient,& minus adstringent. Fabæ flatuosæ admodū sunt elixæ,etiā si diutius elixentur,tostæ minus id efficiunt:sed crassiorē succum præstant & difficilius coquūtur. Magis omnibus flatuosæ sunt virides,siue immaturæ,vti in Hispania frequentissimæ sunt in vsu medio vere:sed tamen & virides cum carnibus bouinis elixantur à nobis,& à quibusdā caseo addito eduntur,sine ipso tamen non admodum flatulentas eas experimur,vbi virides elixentur. Est autē omnibus fructibus cōmune,vt ante maturitatē humidiorē succum præstent,& excrementosiorem, non tantū in vētre sed in corpore toto. Præstant autē,vti & quouis alio modo elixatæ,aut crudæ,paucum succū,sed inconstantem,talem etiā præstant vbi fractæ in paruas portiunculas elixētur in carnis iure,aut in aqua,oleo & sale,aut vbi integræ prædicto modo parentur,addito petroselino,aut vbi ex earū farina pultem confeceris. Habent tamē detergendi vim,qua intestina detergunt,& ex farina earum & melle,medicamentum constituitur, ad faciei maculas. Pisa quamuis fabis substantia similia sint,non habent detergendi facultatem, vt ipsæ,neque parem habent vim flatū generandi. At verò si Pisa recentia cum valuulis edantur,magis aliis flatum generabunt,ac ructum mouebunt. Cicera similiter fabis flatulenta sunt,crassum generant succum,& plusquam fabæ detergunt : nam renes mundant ab excrementis ex quibus arenulæ & lapides generantur. Id verò potissimum faciunt cicera nigra, ita vt lapides ipsos iam genitos cōminuere valeant,ad quod eorum elixationē præbemus,præterea seminis augendi vim habent. Eduntur cicera immatura ac sunt aliis magis flatulenta,& excrementosiora : tosta verò crassum admodū succum præstāt,& fœtidum ructum pariunt. Cum carnibus verò arietinis,& gallinarum,cicera elixamus vt iura fiant gratiora & vim aliquam detergendi consequantur. Elixantur etiā cicera cum spinachiis, additis melle,oleo,sale & pipere,cibus quibusdā gratus, cæterùm dispars admodū naturæ,nam cicera tardius quàm spinachia coquuntur. Dispar quoque succus est,quem ambo præstant:minus autem dispar cibus est,qui ex ciceribus & castaneis comparatur cum melle,pipere,sale,& oleo,crassi tamen succi, flatulenti & excrementosi. Cicercula verò crassam atque terrenā habent naturam,& flatū generant, quibus in rebus ciceri persimilis est : verùm deest ei vis detergendi , renes mundandi, & lapidem comminuendi : siquis enim eius naturam experiri voluerit, hæc inueniet. Lupinus diuersam habet naturā,nam calore participat, quod docet amaritudo : hanc verò elixus & maceratus deponit, terrenumque & crassum præstat alimentum,tardè superatur atque descendit per vntrem,neque ventrem adstringens, neque eundem laxans,vescitur à paucissimis,sed cum oleo,aceto & sale. Fœnogreco in hac nostra regione nemo (quod sciam) vescitur,simile lupinis præstat alimentum,sed eius vsus in medicina frequens est,nam ex fœnogræci muscilagine & melle ad mellis consistentiam deductis,eligma fit educendis à pulmone & thorace accommodatum, & ex vino in quo fœnogræcum elixatur,cum melle , oleo anethino & sale , clysteria conficiuntur, quæ

Cibus albus. *Lens.* *Fabæ.* *Pisa.* *Cicera.* *Cicercula.*

pituitam ventris detergunt,& intestinorum, renum, & meatuum vrinæ dolores mitigant. Phaseli propè accedūt ad lupinorum naturā & magis alunt quàm fœnogræcum.

Phaseli. Eruo quoque homines non vescuntur,quoniam insuaue,crassum,& prauum est alimentum,boum autem saginandorū est cibus.

Sesamum. Sesamū calidæ naturæ est ordine primo, humidæ verò in secundo, pinguis substantiæ,quapropter repositum citò oleosum fit, stomachum subuertere valens. Crassum præstat succum, & qui non facilè coquatur. Vt verò hoc prompriùs perficiatur, melle sesamum parant, in placentis eas appellabis sesamidas,quas ex crudo melle confici dixit Galen. Nostra tamen tempestate placentæ prædictæ deducto melle elixatione, ad solidam & duram consistentiam conficiuntur. & quæ in plateis venales hyberno tempore habentur. Lactantes mulieres eis vescūtur, quibus non parum proficiunt ad lactis augmentum.Semine lini nostra tempestate homines in medicamentis tantùm vtuntur,non in cibis,crassæ autem substantiæ cibus est,

Cannabis. & coctu difficilis. Semine tamen cannabis vescuntur nonnulli in tragematis,placentarum modo ex melle confectis,ad spissitudinem ducto: quidam etiam tostum edunt semen cannabis adiecto sale,quidam lac ab ipso expressione ducūt,quod cum saccharo ebullire facientes, cibum potabilem amygdalato similem parant. Cæterùm vtcunque plurimum calefacit,flatuosum est,& caput implet,ac grauat.

De Fructibus. CAP. VI.

ANtequam vires fructuum singulorum persequamur,in vniuersum de fructibus, quædā admonere placet. Omnes namque fructus parum succi corpori præstant, qui bonus non est,& citò corruptionē recipit,omnibúsque fructibus communis ratio est,succum incōstantem præstare,qui breui discutiatur. Præterea ex fructibus omnibus excrementa copiosa separantur,quæ aut abundè per ventrem descendunt, aut per vrinam segregantur,ad membra delata,in sordem & flatum mutata discutiuntur. Id quoque nemo ignorat,alimentum,quod fructus accōmodant,bonum non esse:nam præter id quòd ex ipso caro non accrescit firma,constans,& temperata: antequam in carnem & corporis substantiam mutetur,frequentissimè corruptionem patitur:quod in fructibus qui æstiuo tēpore eduntur,& in fugacibus maximè experimur. Hi enim citissimè putrescunt,& quandoque febres efficiunt, quandoque quarundam partiū morbos, & quandoque in malam corruptionem, & veneficam transeunt naturam. Ab omnibus igitur fructibus abstinere consilium est perquàm vtile, à fugacibus tamen præceptum magnopere seruandum. Licet tamen quādoque atque rarò eisdem vti, eis qui æstatis tēpore refrigerari exposcūt,& sitim arcere contendūt:quales sunt qui aut iter egerunt, aut vehementius exercitati sunt. Illi enim qui exercentur, excrementum omne citò & abundè discutient,atque eadē causa corruptio succorū minùs timenda erit. Qui verò literis incumbunt,& in quiete,& otio degunt,non sine magna noxa fructibus vtentur, & eo magis si ventrem habuerint languidiorem: id quod omnibus literis operam nauantibus cōmune est. Peculiare verò his qui ante cōpletam ventris coctionē operi animum applicant,vt cruditates aceruent in ventre,vbi retineātur:ipsis tamē crassis succis delatis ad renes,obstructiones patiātur,& arenarum,ac lapidū generationem:quòd si in corporis ambitū digerātur,vasorū obstructiones,&deinde putridas febres.Quapropter admonendū duximus,vt prædicti quàm maximè à fructibus abstineāt æstiuis, autumnalibus,& à fugacibus maximè, qui ob facilem corruptionem asseruari non possunt. Quod si magna vrgente siti,aut tēpestatis calore,quis eisdem vti debet,vt prima mensa sumantur oportet,nisi fuerint ex his qui ventrem adstringendo comprimunt. Postea verò quàm quiescentes,aut sensim deambulātes coctionē ventris perfecerint, cōmoda vtantur exercitatione, quæ excrementa discutiat. Qui enim ante cōpletam coctionem

Literis incūbere quota hora à cibo licet. literarū studiis,aut grauioribus negotiis literas legens,aut scribēs,aut dictans, aut cartis ludens animum accōmodauerit: præter id quòd ventris coctionem imperficiet, ipsam tardius compleri coget. Ego quidem, cùm per horam, aut duas irrepetibili negotio aliquando astrictus fuerim,post prandium,idem omnino tempus retardasse coctionem expertus sum,quoties accidit me talibus negotiis impēdisse tempus. Qui itaque vndecima hora ante meridiem pransus fuerit, tertia pomeridiana in negotiis versari, aut legere epistolas,aut easdem scribere sine noxa potest.Vehemētibus autem cogitationibus implicari,aut altioribus literarum studiis immergere animum,ante quintam non licet, nisi quis quarta quoque hora pomeridiana (non enim est omnibus vna hora definita) eadem aggredi audeat,cuius venter calidior sit.

De

De Fructibus fugacibus herbarum.

QVemadmodum Galen. ita & nos in hoc loco de fructibus herbarum siue suffruticum primùm agemus, qui etiam fructus fugaces, quòd reponi non posint, dicti sunt: è quorum numero, est Melo: à Latinis & Hispanis, sic appellatus, pepone multo maior. Verùm is qui melon à nobis dicitur, à Galeno pepon appellatur: qui verò à nobis pepon, ab ipso melopepon. Quod probatur ex Gale. verbis: cùm enim explicat peponis nomen, quare, inquam, sic fuerint appellati, inquit: Nam vox hæc πέπον velut τὸ πέπανον, hoc est maturũ significat. Id tamen nostris melonibus conuenit, qui edi nullatenus possunt, nisi maturi: peponibus autem nostris non conuenit nominis ratio, qui semper ante maturitatem eduntur, & maturi minus grati sunt. Rursus cap. de Melopeponibus inquit: Huc accedit, quòd in peponibus homines à carne intima in qua semen habetur, abstinent, in melopeponibus autem mandunt: constat autem nos non abstinere à carne quæ continet semen eorum qui à nobis pepones appellantur, abstinemus tamen ab ea quæ continet semen melonum: melones igitur nostri pepones Galen. sunt, & pepones nostri, illi qui à Gale. dicuntur melopepones: præter id quòd melopepones dicit non adeo facile corrumpi in ventre, vt pepones: cõstat autem nostros pepones esse qui non adeò facilè corrumpuntur, vt melones. Melones quoque nostros corruptos choleram morbum afferre. Verùm nos cum Plinio rotundos melones, aut melopepones dicemus, oblongos verò pepones, vti apud Hispanos. De melonibus itaque nostris, qui peponibus sunt maiores, dicemus, post maturitatem quosdam esse gratissimos gustui, odorem quendam aromatis referentes, quem dicunt cordialem odorem, quorum optimi Cæsar Augustæ prodeunt, quidam virides, quidam albi, quidam pallidi. Pallidiores autem ante maturitatem ineunte, autumno colliguntur, & suspensi seruantur hyeme fere tota, & quidam vltra sex menses: appellant eos melones Romanos, apud alios farraceni dicuntur. Ante reliquos cibos edi debent, ne ventrem subuertant, quamuis apud quosdam contraria sit consuetudo, absque manifesta noxa: id verò nõ laudo. Nam melones succum malum præstant, & facilè subducuntur: quæ verò talia sunt alimenta, primo loco ingeri debent, docente id experimento, accedente ratione, quam pòst adducemus. Vomitum itaque melones prouocant, quoniam aquosam, serosam, & humidam habent substantiam. Quòd si in ventre corrumpãtur, choleram morbum efficient. Refrigerant, si frigidi edantur, sitim sedant, vrinam mouent, detersione quoque qua vigent, renes mundant à pituita & arenulis, cui negotio semen adhuc est accommodatius. In febribus declinante iam morbo, iis qui malè appetũt, ad excitandum appetitum, parum edendum concedimus. Pepones infrigidandi vim habẽt, melonibus maiorem, minusq; boni succi sunt, ac minus ventrem subducunt, aut vrinam cient. Editur totus pepo solo externo cortice sublato, nam & semen & tota caro esui est, nondum maturitatem integram assecutis. Editur quandoque cum sale, aliquando verò in acetariis additis petroselino, quod appellamus peresil, mentha, sale, aceto, & oleo, ingeritur ante reliqua, & refrigerat, pituitam detergit, & renes mundat. Elixos cum iure carnium biliosis & similibus febribus laborantibus exhibemus, quos probè infrigidant. Cucumeres præterea magis melonibus infrigidant, difficiliùs coquuntur, crassiorem succum generant, minus tamen detergunt, atque vrinam mouent. Cum sale quidem, oleo, & aceto parati peponũ modo dicto, minus mali sunt, mentha addita, stomachis tantùm calidioribus concedendi, in reliquis nanque incrudantur, quod docent ructus nunc acidi nunc autem fœtidi. Melongia, siue Melongena herbæ fructus rotundus, colore viridi, parte inferiore, superiore verò iridis. Fructus pediculo hæret, & veluti calice quodam continetur, ad rosæ speciem diuiso: is hac regione frequens est, æstatis tempore. Editur multis modis parata melongena à Toletanis maximè, à quibus verengena appellatur. Crassum succum & melancholicum præstat, & difficilè coquitur, eadem ostendit eius acerbus sapor. Paratur elixa cum carnibus pinguibus, deinde editur cum iure earundem, caseo adito Melongenæ ante quàm elixentur, saliuntur, & vehementer exprimuntur. Seruantur in aceto, atque tota hyeme cibos multorum modorum ex ipsis conficiunt, à quibusdam seruantur melle conditæ, nonnunquam etiam codiuntur sapa. Cucurbita ex fugacibus fructibus est, licet enim reposita seruari posit, omnem tamen alendi vim amittit. Cruda à nemine esitatur: quoniam aquosam, frigidam, & valde tenuem præstat alimoniam, omnique sapore priuatam, habetq; id commune aliis omnibus apoiis, siue saporis expertibus, vt facilè in cuiusvis adiuncti naturam transeat, siue in ventre ipsi misceatur, siue extra, antequam ingeratur. Nam si solam quis edat, atque in ventre ipsius præfuerit pituita, in pituitam transibit, si bilis, in bilem: semper tamen in tenuem humorem, quamuis qui præfuit in ventre crassus foret: extra quoque si cum sinapi misceatur, deinde ingesta

Melo. *Pepones.* *Cucumis.* *Melongia.* *Cucurbita.*

in acrem transibit succum. Paratur itaque elixa in carnis iure ad alendos febricitantes, refrigerat enim & parum alit, tenuem quoque succum præstat. Quidam parant ipsam in sartagine oleo frigentes, vbi plurimum aquosæ substantiæ deponit: quidam etiam in lacte cucurbitam elixant, additis sale, & saccharo, cibus me iudice, gustui gratus, infrigidans & probè nutriens, hecticis, & à morbis biliosis reualescentibus vtilis valde. Fraga fructus & moris paruis similis, rubēs, gustu & odore valde gratus, inter fugaces fructus recensetur, cito nanque corrumpitur. Fraga refrigerata sitim sedat, parum nutrit, & facilè per ventrem descendit. Cum lacte à quibusdam editur, verùm caput tentat & facilè corrumpitur, vbi verò non corrumpatur, abundè nutriet.

Fraga.

De Fructibus arborum & fruticum.

DE Autumnalibus fructibus deinde agendum nobis est, è quorum numero primū locum habere ficus & vuas Gale. placet, quamuis hi & reliqui fructus autumnales prauum succū generent. Erunt autem & ipsis meliores, qui minus alunt, & qui alimentum præbent tenuius, & succum qui facilè transpiret, & citius per ventrem descendat. Ficus quidem carnosa pars facilè conficitur, ad descensum autem facilem seminis acrimonia irritans intestina non parum agit, quamuis semen ipsum inconfectū pertransfeat: Substantia verò, quæ veluti caro ficus est, Iecur tardè permeat, & deinde improbum & excrementosum generat sanguinem. Verùm leue est alimentū quod ab ipsis præstatur, & quod facile à calore dissoluitur, sicuti & caro quæ ex ipsis generatur. Rursus flatum in ventre generant, essetq; is ventri molestus & dolorificus, vt Gale. inquit, nisi citò per ventrem descenderent. Caricæ quoque educendis à pectore proficuæ sunt, in quem vsum assæ sumuntur post cœnam, pauca aqua calida superbibita, prodestq; is cibus distillationibus in fauces & thoracem maturandis. Flatuosæ quoque sunt, & excrementum, ad tertiam vsque coctionem, quę in venis perficitur, asseruant, ex quo pediculi generantur: interim verò iecur obstruunt ac lienem, ad quod vitandum cum origano eduntur, & renes emundant detersionis vi. Habent quoque id proprium, si per ventrem & renes cito descendant, bonum præstare succū: malum verò si in eisdem retardentur. Vuæ autem quædam sunt recentes, quædā pensiles, quædam passæ. Recentes flatuosæ sunt, pauci alimenti, cuiusque tenuis, & quod facilè expiret. Caro quoque ex ipsis genita leuis est, & vt dixerim fungosa, exemplo sunt vinearū custodes, qui solis vuis, & ficubus alūtur, potissimum si panem non addiderint: hi enim breui implentur, ac saginātur, atque rursus breui extenuantur. Quòd si vuæ prædictæ in ventre remorentur, improbè coquentur, & in venis prauum succū generabunt. Capitis dolores afferunt, ventrem distendūt: Quapropter respirationem impediunt, & suspiria adhuc magis. Ea de causa qui amore conflictantur vuas edere nolunt, quoniā cordis compressionem patiuntur, ex vuarum esu, distento ore ventriculi, compresso tamē corde, nec probè ventilantur: nec suspirare vacat, ob loci angustiam. Est autem vuarū substantia varia admodum: nam semen durum & terrenum est, quod difficile coquitur, vel omnino immutatū ventrem percurrit: attritum verò dentibus, adstringet ipsum. Membrana ferè nunquam superatur à ventris calore. Ea tamen pars, quæ veluti vuæ caro est, sola nutrit, ac sine reliquis celerius permeat, magisq; nutrit, si minus succi habuerit: nā vuæ quæ succosiores sunt, minus alūt. Vuæ tamen pensiles longè alias superant, nam hyberno tempore eduntur, quo calor validior est, quàm æstate & membrana minus dura redditur, ab interna carne humefacta: neque interim solis vi arescens: & pars quæ carni respondet, substantiā amittit, quæ flatus generationi materiam præbet, nec perinde vuæ pensiles, vt recentes, capitis dolorem, aut inflationem ventris pariunt. Sunt autem vuarum multa genera: nam quædam sunt muscatelinæ, dulces, calidiores, ac magis flatuosæ, præter id quòd durā habent membranam & semē siccius ac durius, & succū generant crassiorem, quàm albæ probæ naturæ, quæ albulæ, Hispanis dicuntur: hæ nanque succum pręstant paucū, tenuem, aquosum, & qui minimè obstruat. Sunt autem vuæ quædam albæ magnæ, & quæ membranā habent valde crassam, quæ non nisi appensæ edi debent, quoniam valde flatuosæ sunt, quarum quædam ab Hispanis appellantur Iaenes, quædam torronteses. Ad harum naturam accedunt oblongæ testibus catorum similes, & quæ vnum tantum seminis granū habent, quod gigartum appellant, sed sunt paulò meliores. Ex nigris verò quædam sunt Aragonenses, quæ succi sunt valde crassi, vinum nanque earum indelebilem maculam pannis impingit, grauiusq; est reliquis vinorum generibus. Quæ verò castellanæ appellantur, recentes, omnes bonitate superāt, habent enim tenuem membranam, & similem internam substantiam, parum in ventre immorantur, & minus aliis flatum pariunt. Temperatura vuarum diuersa admodum est, nam ante quàm ad maturationem perducantur, omnes frigidæ sunt, post maturitatem verò nō omnes calidæ: sed quæ magis dulces, & quæ

Ficus. Vuæ. Amore correpti uuas non amant.

& quæ minus continent aquosi humoris. Quapropter & pensiles, nullo participes acore, calidæ etiam sunt: ante maturitatem verò prius acerbæ sunt: deinde ex acerbis acidæ, deinde acidæ subdulces, & deinde quædam semper tales permanent, quædam omnino dulces redduntur. Acerbæ quidem frigidæ sunt crassarum partium, & quæ diutius refrigerant, & adstringunt, ac minimè ventrem pertranseunt. Acidæ acerbæ partium aliquam habent tenuitatem, magisq; aliis infrigidant. Nam & si vi caloris acerba in acida transeant, ad infrigidationem magis agit partium tenuitas, quàm impediat caloris accessio. Iam verò calor solis acida, maturatione dulcia reddit, ac minus frigida, quo magis dulcia, quod vuæ docent. Vuas passas duobus modis perficiunt, aut vi solis, quod faciunt ipsis in palmite relictis retorto pediculo racemi, donec marcescāt racemus, & vuę. Aliter etiam in lixiuium ipsas sæpe fundentes, deinde exponentes soli æstuanti, priores salubriores sunt. Sunt tamen ex eis quædam austeritatis, quædam acerbitatis participes, quædam dulcedine manifesta vigentes, quæ austeritate & acerbitate excedunt: frigidiores sunt, ventrem roborant & adstringunt: quæ tamen dulcedine excedunt calidiores sunt, ventremq; medio modo roborant, & adstringunt: vt Galen. inquit, quamuis hunc locum improbè transtulerint omnes quos legerim interpretes, qui sic habet: Ad hoc austeræ stomachum roborant, & ventrem constipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodam modo inter ipsas constitutionem, dulces obtinent, vt quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Quæ litera falsò indicat voluisse Galen. passas dulces obtinere medium inter vuas passas austeras, & acerbas, quoniam dixit obtinere inter ipsas, ac referre videtur quas dixerat, nempe austeras & acerbas, quod est falsum. Inquit enim Galenus: Καὶ τὸν μὲν στόμαχον ῥώννυσι, καὶ τὴν γαστέρα στεγνοῦσι αἱ αὐστηραὶ, καὶ δηλόνὅτι μᾶλλον αὐτῶν αἱ στρυφναὶ: μέσην δὲ πῶς κατάστασιν ἐν αὐταῖς αἱ γλυκεῖαι ποιοῦσιν, μήτ᾽ ἐκλύουσαι σαφῶς τὸν στόμαχον, μήθ᾽ ὑπάγουσαι τὴν γαστέρα. Quòd est: Et stomachum quidem firmant, & ventrem astringunt, austeræ, atque his magis acerbæ: mediam tamen quodammodo consistentiam in his efficiunt dulces, neque manifestè exoluentes stomachum, neque ventrem subducentes. Facere tamen dixit mediam consistentiam dulces passas, non obtinere: refert autem pronomen αὐταῖς, id est, his, non passas austeras & acerbas, sed ῥώννυσιν, & στέγνωσιν, id est, firmitudinem, & adstrictionem, quæ dico medio quodammodo passæ efficiunt, nec stomachum exoluentes, nec ventrem laxantes. Non enim faciunt medium austerarum & acerbarum passarum, neque adhuc medium faciūt inter firmitudinem & adstrictionem, sed in his duobus: nam medio modo vtrunque efficiunt, nón igitur inter hæc, sed in his, neque obtinent, sed faciunt legendum. Præterea vuæ passæ sine semine, aqua aut vino madefactæ conualescentibus in primis mensis offeruntur, ac proficiunt ventriculo, iecori, & intestinis attemperandis, & pituitosis humoribus paucis concoquendis, & detergendis maximè quæ fuerint pinguiores & dulces. Passas præterea pingues si vuis contuleris, passas validius alere inuenies, qualès sunt Valentinæ, & à Valdericotæ, & quæ ab Almunnecar portantur: quædam enim vnum tantùm habent granum. Mora vbi matura edantur, parum nutrient, & facilè per ventrem descendent: sed vbi occasione aliqua retineantur, facilè corrumpuntur, & in prauam naturam transeunt. Refrigerant autem ventrem calentem, si frigida sumantur, præter id quòd acore quodam participant: edenda tamen sunt aqua abluta & refrigerata. Si verò quis ea ante maturitatem ingesserit, omnino corrumpi necessum est: nam adstringunt ventrem immaturæ ac perinde tandiu in ventre remorātur donec corrumpantur: matura verò ventrem leuiter molliunt. Cerasa quidem, quædam acida, quædam dulcia sunt, sed disparis admodum facultatis. Nam acida vim habent refrigerandi, non obscuram, cùm nondum maturitate dulcescunt, ea aqua frigida abluimus ante esum, & facilè superantur, ac per ventrem descendunt, sitim sedant, & ventrem ac iecur calidum attemperant. Conduntur porrò cum saccharo & asseruantur, quandoque in liquida, à nonnullis etiam in solida & dura forma, selectissimum alimentum medicamētosum, ad calidas ventriculi & iecoris intemperies. Ego quidem has moris non conferrem, cùm manifestò intelligam, longo interuallo acida cerasa superare mora, experimento attestante, cerasa acida febricitantibus, dum conualescunt oblata, nihil mali afferre, & aliis nominibus prodesse, cum & appetitum quoque excitent: mora tamen nunquam sine noxa offerri eisdem. Cerasa item acida quum ad integram maturitatem perducuntur, ex rubeis nigra fiunt, & ex acidis dulcia, quæ sanis oblata, & his quorum venter potius ad frigidam temperaturam inclinat, commoda sunt, appetitum commouentia: neque tamen in ventre tardantur aut corrumpuntur: neque nota est eorum succi malitia. Quinimo nos cerasa acida maximè quæ ab Hispanis Garrofales appellantur, multo succo ac carne plena, omnibus fructibus autumnalibus, ipsis quoque vuis ac ficubus anteponimus.

Vuæ passæ.

Mora.

Cerasa.

Cer. ficubus & uuis anteponuntur.

mus. Dulcia tamen antequam maturescant, austera sunt, & post maturitatem nonnihil austeritatis seruant. Hæc sunt quæ moris rubi similia dixit Galen. ac perinde postrema mensa edenda, terrenam præstant substantiam, crassam, & quæ tardè coquatur, & difficilè per ventrem descendat: flatuosa quoque sunt, & ructus statim excitantia. Mora rubi quamuis succum præstent, qui non adeò facilè vt aliorum corrumpatur, quoniam ventrem vehementius astringunt, sæpe fit vt retentà corrumpantur, & minus grata sint gustui, & vtcunque deteriora. Aqua frigida irrigata eduntur à rusticis, fœminis & pueris incontinentibus: quatuor autem, aut sex edere nihil sanis nocet, neque his plures, si cum pane edantur. Deterior adhuc est fructus cani rubi, & qui à solis rusticis edatur, vehementiùs nanque quàm mora rubi astringit, & terrenum admodum, ac paucum succum præbet. Fructus iuniperi calidum præstat succum sed paucum, & mordentem habet saporem cum dulcedine, flatum generat, ac perinde capitis grauitatem ac dolorem. Extenuat, detergitq; crassos ac lentos humores, & vrinæ ciendæ nonnihil prodest. Galen. nec cohibere nec proritare ventrem testatur. At verò rustici & venatores, quoties ventris grauitatem patiuntur, sex aut septē Iuniperi Baccas integras deglutiunt, ac ventris onus abundè deponunt, vbi eas ieiuno ventre ingesserint. Myrti fructus adstringendi vim ac refrigerandi habet, magis autem adstringit quàm refrigeret: quoniam acrem quandam facultatem mixtam habet. Verùm de alimētis, quæ adeò parum in vsu hominum sunt, & paucissimum præstant succum, pauca dicere sufficit. Mala persica, quæ etiam duracina dicuntur, multorum generum sunt: nam quædam sunt, quæ nos duracina dicimus, quæ externa superficie lanuginosa sunt, quædam lanugine carent: sunt etiam quædam, quæ Persica appellantur, quorum caro ab osse facilè separatur, quædam sunt Chrysomila, id est aurea mala, è quibus Armenica sunt optima, quæ duarum sunt specierum: altera est eorum quæ à nobis Aluarcoques, à Latinis præcoqua dicuntur, & præcocia, quoniam ante alia sui generis mala maturantur. Altera species chrysomilorum à Toletanis appellatur Aluerchigas, hæc verò præcociis sunt minora, & magis aromatica, & gustui omnibus gratiora, sunt etiam & quæ à nobis appellantur malocotonea. Ex his duracina lanuginem habentia eis quæ eadem carent, nulla ferè in re differunt, sed vtraque facilè coquuntur, & per ventrem descendunt, prauum succum generantia, quapropter prima mensa sumi debere docet Galen. Quæ persicis, & armenis communia sunt, quamuis persica acida magis, & duracina magis dulcia sint, armenica verò mala dulcia sunt, & aromatis odorem referunt, suaue quid odore & sapore præ se ferentia. At quæ mala cotonea à nobis dicuntur, semper postrema mensa sumuntur: nam etsi prauum succum, vt reliqua generant, non facilè subducuntur, quoniam ventrem adstringunt, & stomachum roborant: austera enim quodammodo sunt. Sic etiam ex chrysomilis, præcoquis, duracinis, & persicis, quæcunque non integram assequuntur maturationem, adstringendi vim habent, ac iure postrema mensa sumuntur, sicuti & eorum carnes sole arefactæ. Probè autem matura, vi adstringendi carent, faciliùs subducuntur, & non nisi prima mensa sumi debent, omnibus inest vis infrigidandi, & humectandi. Præterea ante integram maturitatem, duracina parant, ossa eximentes, carnem deinde in vino albo madefacientes, & exponentes soli, vt contabescant, idque sæpius faciunt, donec humorem aqueum amittant, & arida seruentur in annum, bonum quendam odorem seruant, & gustui gratum saporem, cum vino madefacta. Facilè coquitur is cibus ac ventrem roborat tum adstrictione manifesta, tum aromatis natura, qua participat. Has carnes nos appellamus Orejones, quas aridas ad postrèmas paro mensas, ob dictas causas, madefactas verò vino aut aqua ante alios offero cibos, ob descensum facilem. Quæ verò ex malocotoneis fiunt, vtcunque postremo loco offerantur. Condiunt pariter mulieres Hispanæ persicorum carnes cum saccharo, prius easdem malaxantes, & per cribrum tenuem, ex setis equinis contextum colantes. Miscent autem ab initio saccharo, ad eliquationem, rosaceam aquā instillatitiam. Habet verò id conditum vim roborandi ventrem, excitandi appetitum, ac efficiendi bonum oris odorem, quemadmodum & carnes sole exsiccatæ quas prædiximus. Ad quod non minus valet ex succo eorundem malorum syropus, quem pharmacopolæ venalem habēt. Mala nomine generis sic appellata, poma etiam dicūtur, à nobis maciana, multis generibus distinguntur. Sunt enim quædā acida, quædam austera, quædam acerba, quædam insipida, quædam ex his mixtam habētia naturam, quibus facultates insunt pro saporū ratione. Nam acida frigidiora sunt dulcibus, & minus flatuosa, tenuioris quoq; substantiæ, quàm austera, & minus eis immorātur in ventre, præter id quòd succos lentos, siqui sint in vētre & intestinis, detergūt: si verò ventrem mundū reperiant, ipsum sistunt. Austera, & acerba, frigida sunt crassioris substātiæ, & tardiùs

Mora rubi. *Iuniperi fructus.* *Myrti fructus.* *Persica.* *Chrysomila.* *Aluerchigas.* *Malus.*

& tardiùs per ventrem descendunt,ita vt ventrem retineant. Ea verò vbi elixentur, aut in cineribus assentur,vim eam fere in totum amittunt,& insipidis similia fiunt,quorum est aquosa substantia. Dulcia præterea assatione flatuosa cum sint à natura,minimè generant flatum:quoniam ignis vi dissoluitur , ac coquitur humiditas parata generationi flatus. Sed nos febricitantibus acida poma assa quandoque præbemus, ea enim parum nocuum præstant alimentum , facilè superantur & flatuosa non sunt. Cæterùm quod de eadem re Ducis Metimnensis curam gerenti,eodem in oppido, mihi contigit, referam. *Historia.* Præceperam cuidam febricitanti vt poma acida assa cœnaret : occurrente autem horis duabus à cœna,in ventrem bile coactus est bilem & poma vomere. At verò medicus alter,de secta Sarracenorum tenui mercede ab infima plebe conductus , cùm hæc audisset,victum & institutorem accusabat , flatuosa esse poma dicens , ac sublata voce, Moysi cuiusdam Aegyptij testimonium adducebat,qui aliquando dixit, poma generare flatum in neruis & musculis,qui non citra laborem dissoluatur. At ego,inquam,Iudæorum placita non tanti facio:verùm poma acida flatum non generant, quæ si dulcia forent,assa tamen,minimè ipsum generassent: nam si verum est, flatum à pomis genitũ non nisi difficile solui , à calore nostro intelligi debet : quod si à nostro calore difficilè dissoluitur, vbi assentur facilè ignis calor id faciet. Assa ergo quamuis dulcia , flatuosa non sunt. Ipse verò hæc & multa quæ tam inter curandum,quàm inter prædicendum me pronunciantem audiebat, publicè accusabat, sed singula (adeò erat carnifex deprauato animo) albis scribebat, & vt sibi aliquando profutura , memoriæ mandabat. Sed quid ego modò eius imperitiam commemorem, quo nunquam futurum spero vt Metimna,aut Guadalaiara aut Atienca deteriorem sentiant pestilentiam , neque sensit ipse Cranon. Sunt præterea poma quædam dulcia cum pauca quadam austeritate , quæ à nobis anethina dicuntur,quæ ventrem roborant sua substantia,& cor odore. Quæ verò dulcia tantùm sunt boni odoris,omnibus succi bonitate præferuntur, quas appellãt camuesas,quæ postrema mensa offeruntur,cum aniso ad flatus discutionem.Condiuntur hæc prædicta saccharo,prosuntq; non parum tristatis,& melancholiam morbum patientibus,nec difficilè superantur,nec tardantur in ventre. *Pira.* Pira ferè easdem habent differentias quas poma,ac easdem ferè facultates:verùm poma quædam, maiorem piris omnibus habent acorem,& pira quædam magis pomis adstringunt. Præterea poma assa nunquam piris austeris assis æquiparantur , è quibus quædam sunt autumni tempore collecta,quæ cruda ob austeritatem,& acerbitatem edi non possunt, assa verò, aut elixa grata gustui fiunt,& salubria,si quis alter ex fructibus cibus , appellant hæc pira sancti Michaelis.Quædam etiam pira sunt dulcia & austera,quæ parum adstringunt,quædam austeriora,quæ adhuc plus comprimunt ventrẽ.Quapropter ante reliquos cibos assum pta ventrem retinent,post cibos verò,præsertim ventrem emollientes , ventrem ad excretionem excitant, reliquis cibis inferius depressis,quod piris & pomis, & cotoneis,& in summa austeris & acerbis omnibus, est commune. Laudantur pira dulcia aromatica parua,quæ muscatelina vocantur,cor roborantia,atque os ventriculi,gratissima sapore & odore. E' quibus siquis decem postrema mensa esitauerit,nihil mali sentiet,dummodo matura edantur. Hortulani nanque vt maiori pretio vendant , ante maturitatem ea colligunt. His proxima bonitate sunt,dulcia multo succo plena, quæ vinosa dicuntur, eduntur refrigerata ad sitim sedandam. Condiuntur veluti & de pomis diximus, quæ dulcia sunt,nonnihil austeritatis habentia. *Cydonia.* Cydonia,Græcis chrysomela, Latinis cotonea dicta sunt,& aurea mala,& ex eisdem dulciora,struthia mala.Hæc ante maturitatem maxima acerbitate pollent,& paucum succum expresione concedunt.Deinde cùm maturescunt,quædam dulciora fiunt,quædam acida semper manent:adiungitur autem omnibus adstringendi vis , sed quibusdam vehementior quàm aliis. Paucum succum præstant,atque crassum,& terrenum,& qui tardè permeet. Difficilem itaque coctionem admittunt cotonea mala,fluxum ventris cohibent,& vomitum. Cui negotio conducit ius carnis in quo cotonea elixa fuerint , & syropus ex succo cotoneorum & saccharo. Cæterùm ex carnibus eorum , per cribrum translatis , & saccharo fiunt miloplacenta, appellata. Sed Lusitani, & Valentini,ex succo cotoneorum & saccharo conditum efficiunt,ventri suaue,quod eius vires placide roborat, & appetitum excitat : in quos vsus quidam aromata miscent,sed hæc caput tentant:& eò magis quòd à succo malorum in ventre detenta diutiùs effumant in caput: seruatur ex succo eorum & melle conditum, Gale autore,in septimũ annum. *Punica.* Punica verò mala quædam dulcia,quædam acida sunt, quædam vtraque qualitate participant. Dulcia flatuosa sunt , acida à ventre pituitam detergunt:verùm non facilè fert gustus eorum acorem. Media tamen sitim sedant: granis prius in frigida refrigeratis,flatum etiam generant,sed nõ adeò copiosum vt dulcia.

Verùm

Verùm quoniam omnium ſuccus paucus eſt & tenuis ac minimè tenax,facilè flatus ab ipſis genitus diſcutitur. Mandunt autem grana rubea punicorum malorum : poſt maturitatem,ſuccum ſuggentes,deinde partem ipſorum interaneam , quam vocant Hiſpani ciuera,ſpuunt. Niſi quis decreuerit ad ventrem retinendum,eam mandere ac deglutire. Ex ſucco punici mali & ſaccharo medicamentum fit , quod oxyſaccharum appellant,optimum ad ſupprimendum ſanguinis feruorem, & corrigendam leuem putredinem. Quo vtimur cùm ſanguinem putreſcentem ad benignum , quod aiunt,reducere volumus. Pruna multorum generum habentur in Hiſpania, quædam dulcia, quædam acida,quædam mixtæ qualitatis: habent quoque nonnihil auſteritatis quædam ex ipſis. Galenus Hiſpana magis ventrem ſoluere,& Damaſcena ipſum magis adſtringere dixit. At verò nihil refert aut Hiſpana,aut Damaſcena diſquirere, ſed noſſe auſteriora magis adſtringere,dulcia minùs auſtera,ſoluere magis ventrem:eaq; eſſe eligenda poſtea quàm exſiccata fuerint ad confectionem medicamēti, quod ex prunis pharmacopolæ parant. Sunt ergo pruna quædam nigra,ſed oblonga,quæ apud nos Damaſcena dicuntur:hæc omnium primum bonitatis obtinent locum,dulcia cum pauca auſteritate, quorū caro ab oſſe facile ſeiungitur. Secundum locum tenent quæ parem habent longitudinem, ſed ſunt viridia ac minus ſuauia prædictis,hæc appellant pruna monachorum. Sunt alia quæ autumnalia à quibuſdam appellantur nigra,rotunda & parua,magis acida prædictis:ſucci tamen bonitate primis æquiparantur,non ſuauitate:ſeruantur à quibuſdam in hyemem, interim tamen ferè in totum amittunt acorem, & dulces fiunt. Quædam ſunt pallida colore,oblonga,non magna,quæ pruna paſſa dicuntur, adhuc cùm recentia ſunt,quoniam ea exſiccare permittunt,vt pruna paſſa faciant, quæ in annū ad vſum ſeruantur.Ea enim in aqua madefacta ad arcendam ſitim febricitantibus exhibent,& ad ventrem molliendum,cum ſaccharo , & deinde aqua calida,aut iure carni ſuperbibito. Conficiunt etiam ex earundem carne medicamentum , quod ex prunis appellant, aut ex eiſdem carnibus prunorum & ſaccharo,conditum, ad molliendam aluum. Peſsima omnium ſunt quæ porcina vocant, & quæ porcis tantùm præberi debeant. Mediæ bonitatis ſunt, quæ viridales vocantur. Ego quidem pruna primo loco dicta vuis & ficubus anteponerem,quòd facilè coquantur, & per ventrem deſcendant , nec ventrem diſtendentia,nec caput grauantia. Et pruna autumnalia in hyemem ſeruata , vuis penſilibus præponerem eiſdem de cauſis. Meſpila & Sorba ferè pares habent vires:verùm meſpila vehementius adſtringunt,ſorba verò ſuauiora ſunt:ſed hæc duo fructuum genera potius in medicamentorum,quàm alimentorum cenſu ſunt.At verò quidam ſorbas in hyemem ſeruant & meſpila in aceruis tritici, vbi maturitate dulcedinem non ingratam aſſequuntur,& paucam ſeruant acerbitatem:verùm & hæc parcè ſunt edenda.Qui verò largiùs eadem ingeſſerint,ventris adſtrictionem patientur,& ſingultum. Palmæ fructus, Balanus etiam,& phœnicobalanus appellatur,ante maturitatem auſteritatem oſtendunt vehementem,flatumq; generant copioſum,& difficilè coquuntur palmulæ.Ex his verò quæ iam ad maturitatem peruenerūt,quædam ſunt dulciores & pinguiores, veluti quæ à Hiericonte Paleſtinæ portantur in Italiam , ſed ab Africæ maritimis locis phœnices, ſiue palmulæ vehuntur in Hiſpaniam pingues,dulces, & guſtui gratæ, cum quibus eligunt aquam potius quàm vinum bibere,ob dulcedinem:ſiquidem poſt dulcium eſum vinum minus gratum eſt,quinimo amarum bibentibus apparet. Præterea ſalubrius eſt aquam bibere,ne vinum phœnicas iecur penetrare celeriùs cogat,atque idem obſtruere vehementias. Quæ nanque ex eis auſteriores ſunt,magis ventrem adſtringunt , & quæ dulciores,magis obſtruūt iecur,& lienem,ſed hæc pulmonis morbis,cum humore proſunt:vias nanque ſputo leniunt,caput tamen grauant,& calfaciunt, ac flatum generant. Quaprópter etiam aqua eis commodiùs quàm vinum adiungitur. Prauus item & valde noxius cibus paratur à mulieribus Hiſpaniæ ex dactylis,& nucibus, melle conditis, quam enixis exhibent,is enim obſtruit , purgationes remoratur, capitis efficit dolores, calefacit ita vt febres concitet. Adſtringendi verò cauſa ex ipſis emplaſtra componunt, non inutilia. Qui verò immodicè palmulas ingeſſerit,cùm contrarias habeant facultates,dulcem,inquam,& adſtringentem & flatum generare valeāt,tormina patietur. Nux quam regiam appellant,quædam eſt recens adhuc humida, paruo ſapore pollens,quædam antiquior,quædam etiam quæ myria,antiquitate oleoſa & rancida fit, eſui inutilis & amara. Calida nux eſt:acredinis nonnihil habet , qua os & ventriculum frequentiùs ſumpta exulcerat,& recens, quæ iam obdureſcere incipit eò magis , quòd lactis parum contrahit à generatione,in quo vis eſt vehemens detergendi , ac perinde temporis proceſſu repetito vlcerare,& has quas aphthas vocant,efficere. Eduntur optimè cum pane, obtundente ipſo acredinem nucum , gratæ quoque ſunt. Cum caricis & additis rutæ foliis

Pruna. Meſpila Sorba. Palmæ fructus. Nux

foliis à peste præseruant,si manè ante alios cibos edantur, pauco vino diluto superbibito:miscentur autem à quibusdā cum amygdalis caricæ detergendi ratione,sed omnia alia melius cum nucibus miscentur caricæ,ac meliorē succum generant.Habent omnes aliquam adstringendi vim, quam emendant caricæ : parant tamen quoque salsamentum, quod appellant nogada,ex nucibus mica panis in aqua madefacta, & allio pauco ac sale,omnia simul malaxātes & sensim aqua infusa calida,aut iure pisciū, ad quorum esum paratur, deinde oleum addunt, hæc quidem piscium durioris carnis coctionem adiuuat,sed capitis efficit dolorem,& eius frequens vsus humores assat,atque ex piscibus,salsam efficit pituitam. Auellanæ omnibus notæ sunt, minores nucibus, quarum nucleus leuis est,vt nucum asper,crassiorem succū quàm nuces præstant, & magis terrenum,qui difficiliùs superatur ab distribuitur,frigidæ quoque sunt. Cæterùm earum damna corrigit assatio in cineribus : quæ enim assæ sunt,melius coquuntur, suauiores sunt,& pauca adstrictione in postremis mensis os ventris roborant, & fumos in caput ascendentes arcent : vbi tamen primū assentur,deinde contundantur ac cōminuantur, ferculum conficiunt ex carnis iure, quod ieiuno ventre ingestum caput roborat, languentibus senibus,& vertiginosis vtilissimū,cæterùm terrenum excrementū copiosius in ventre & intestinis aceruāt. Nux pini,quam vocant strobilum,crassum præstat succum,ac multum,parum calidum, & nō parum humidum,seminis generationi aptum, cæterùm capitis dolorem efficit, & ventriculum imbecillitat. Recens suauior est : ante annum verò magna ex parte rancessit,& oleosa fit,ac perinde in aqua ipsam præmadefiunt. Prodest humoribus à thorace & pulmone spuendis,ad quem vsum coadiuntur cum saccharo, & medicamentorum ad id valentium compositionem ingrediuntur. Amygdalę dulces modicè nutriunt,tenuem succum præstant,& qui attenuandi facultatem habeant : quapropter prodest etiam spuendis humoribus à partibus thoracis, & pulmonis,sicuti iecoris leuibus ostrictionibus. Temperati verò caloris sunt,quod dulcibus conuenit,sed & ipse pauca quadā amaritudine participant, quæ obscuratur dulcedine. At verò arbores dulces ferentes amygdalas,diutius inculti,amaras ferent, quibus maior est attenuandi vis,ita vt detergant, sed hæ ob amaritudinem esui non sunt. Ex dulcibus tamen fit amygdalatum, amygdalis malaxatis aqua superaddita, ac per linteū colato succo,deinde saccharo addito,& igne lento feruefactis,quod parū nutrit, sed temperamento proximè accedit, somnumq; conciliat suaui vapore in caput transmisso. Oliuæ quædam eduntur post maturationem nigræ, quas drupas, aut dryopas appellant,sale addito:quædā autem ante maturitatem leguntur, & condiuntur muria, additis anetho,thymo,& foliis lauri,quidam etiam limonum fragmenta superaddunt: quidam muria tantùm condientes oliuas eas origano inspersо edunt. Quæ itaque maturæ eduntur,nullam manifestam habent adstrictionem : verùm humorem generant melancholicum,mœstitiam pariunt,& cordis dolorem.Ante maturitatem verò paratæ modo dicto,adstringendi vim habent,ac perinde post alios cibos edūtur,os ventriculi roborantes. Quod si à cœna sumptis,somnus paulo pòst sequatur, sequenti die sapor earum in ore sentietur,adeò validè hærent,os ventris comprimentes. Excitant quoque appetitum,sed crassum succum,ac melancholicum generant. Pistacia,quæ aliis listacia, & fistica,appellantur,à Siria primùm in Italiam transtulit Vitellius censor,Tiberij Cæsaris temporibus,deinde Flaccus Pompeius Eques in Hispaniam. Paucum succū præstant,sed qui semini augendo proficiat vim habent deobstruendi iecur,nec tamen adstringunt,nec laxant ventrem. Zizipha à Galen,serica appellantur, vulgus medicorum cum pharmacopolis iuiubas dicunt, Hispani & Arabes, Azufaifas.Temperatæ naturæ cibus est,in primis qualitatibus,sed earum substātia crassa,parum nutrit,& difficilè permeat ob lentorem:ac perinde obstrunt iecur & lienem. Ziziphæ optimæ sunt, ædesinæ dictæ,& maiores. Post maturitatem valde dulcescunt,sed extima pellicula semper dura & membranacea,manens,inconfecta,descendit per ventrem inquit,Gale.à pueris & fœminis effrenatis tantùm expetuntur,quod nostro etiam seculo experimur. Earum autem decoctum thoracis & pulmonis morbis à tenui & calida fluxione excitatis proficuum est. Myxa,quæ sebasta,& sebestena appellantur,non longè absunt à ziziapharum natura:paucū enim præstant alimentū & lentū,quapropter cohibent calidas in pulmonem & thoracē fluxiones.Temperatæ naturæ sunt, tussientibus & gutturi exasperato opitulātur,ventremq; emolliunt, quarū decoctū ad eum exhibetur vsum. Siliqua quæ ceratio dicitur,porcis frequentius quàm hominibus præbetur : dulcis est, & ea ratione nutriens,sed parū. Recens facilè per ventrem descendit, sed sicca lignosa est : & stomachum roborat, sed tardiùs superatur, & ventrem retinet. Quamobrem quidam vrinam mouere dixerunt,id tamen omnibus ventrem retinentibus ex accidēti conuenit.

Auellanæ. *Nux pini.* *Amygdalæ.* *Oliuæ.* *Pistacia.* *Zizipha.* *Myxa.* *Siliqua.*

Capparis. Capparis abundat in Betica Hifpaniæ parte. Eius vfus talis eft omnino qualis Galen. temporibus:nam fructus in alias regiones,atque in hanc noftrã falitus defertur,ne corrumpatur,deinde in aqua maceratus depofito fale editur,aut melle & aceto,aut oleo & aceto additis,quidã etiam & faccharum mifcent. Nos verò ipfum modicè elixare præcipimus,& miro modo in fanis & ægris experimur,quantum valeat ad appetitum excitandum & aperiendas iecoris & lienis obftructiones,ac detergendam ventris pituitam. Condiunt quoque plantæ teneriora germina fale,aqua,& aceto,ad eofdẽ quos fructus vfus,fed minus fructu proficiunt. Tenue alimentum præbet,& adeò paucum, vt medicamenti potius quàm alimenti ratione adhibeatur: fed recens magis quàm falitus alit,falita enim quæcunque minus recentibus,alunt.Citrea mala,quæ mala medica appellantur,diuerfis admodum partibus conftant: nam externa colore pallida,aromatica eft,& dura,neque coctu facilis,quamuis aliorum elementorũ coctionem coadiuuet,aut cruda,aut elixa & faccharo cõdita:ea enim quæ funt duræ fubftantiæ & calidæ naturæ, coctiones aliorũ adiuuant,& difficilè coquuntur: pars verò quæ veluti caro eft,colore alba,infipida ferè fentitur,dura,& tardæ coctionis,quæ etiam conditur faccharo:id appellant diacitrωy,à quibufdam verò melle conditur & feruatur,à quibufdã autem cum oleo,aceto & fale editur,infalatitium facientibus,& faciliùs coquitur, acida tamen pars edi non poteft, fed quibufdam fyropis conficiendis accõmodatur. Sunt etiam citrea mala dulcia,quorum intima pars editur,fed parum alit,reliquis tamen partibus, acidis eft fimilis,fed dulcium pars extima minus eft aromatica. Semen digerendi & ficcandi vires in fecundo ordine habet,acida pars tertio ordine infrigidat & ficcat, corticem in fecundo ficcare voluit Galen.non infrigidare, fed temperatum effe aut parum infrà. Ego fanè in ipfo manifeftam calefaciendi vim reperio, ad fecundum ordinem. Aranzium, citrangulum vocant, partem habet quam corticem appellant, quæ ante maturitatem virefcit,poftea verò flauum habet colorem,aut fi vis peculiari nomine dices,vt quidam citrangularem. Hæc itaque extima pars calidior quàm in citreo malo eft, aromatica & acredinis particeps,cum quadam amaritudine: conditur cùm melle,ad roborandum ventriculũ frigidum. Sine conditura quidam nullũ quod mentione dignum fit,præftat alimentum,condita verò paucifsimũ,intima pars quæ femen continet,acida eft,& in quibufdam dulcis:verùm acidæ fuccus carnibus,& pifcibus infpergitur ad guftum mouendum,& appetitũ excitandum. Quæ pars cum faccharo à quibufdã editur ieiuno ventre,cum pane ad fupprimendã bilem ventris,& ardorem ac fitim fedandam. Per fe nullum præftat alimentum: dulcia verò aquofum & paucum fuccum præbent, guftui tamen funt grata,infunt quoque dulcibus & acidis aranziis membranofæ quædam partes,quæ vim habent adftringendi,ac parum roborandi ventrem femina edẽdo non funt. Sunt præterea limones magni appellati põciles,quorum pars extima pallida eft, citreo malo fimilis colore,& facultate parũ difsimilis:intima acida parte, perfimiles citreis malis,carnea tamen parte carentes. Sed quæ appellantur zamboæ, non tantùm parte intima & extima citreis malis funt fimiles,fed etiam carnea: verùm pars extima trumbrofa eft,leuis citrei mali,& carnea fungofior & minus dura quàm in citreo malo. Sunt quoque limones quidã parui virides,& quadãtenus pallefcẽtes,quos dicũt ceptis, guftu aliis fuauiores,& odoratiores. Sunt etiã limæ fœmineo genere,quarum quædam dulces funt,parum alentes,fimiles dulcibus aranziis, acidæ verò vehementiore quàm aranzia funt acore,& minus grato,falfamentis tamen & obfoniis frequẽtifsimè fuccum aranziorum,limonum,& limarũ mifcemus,acidũ expetentes faporem,fed neq; validũ, neque ingratum. Caftanea agreftis fructus eft,verùm Gale.cùm omnes ferè fructus arborum mali fucci effe dixiffet,caftaneas excepit,quas fi in ventriculo probè coquãtur, boni fucci effe dicit,efficaciter nutrientis,crafsi fed non mali,adftringendi vim habent, & fi quis copiofius vtatur eifdem,ægrè coquentur,ventrem adftringent,& flatũ parient. Nos quidem hæc in ipfis experimento nouimus: etenim fi crudæ edantur, craffum fuccum præftant,difficilè fuperantur,& tardè permeant:habent enim non paruam adftringendi vim,ita vt tufsim exafperatis faucibus inferãt,& fpuitionem impediãt,fed ex eis magis quæ fubftantiam habent multis membranulis interfeptam, minus verò quæ eis carent,quas infertas vocant. Eduntur tamẽ arefactæ,ac difficiliùs coquuntur,& minùs funt flatuofæ:fed elixæ omnibus funt meliores, amittũt nanque elixatione adftrictionem,potifsimùm inter edendum reiectis membranulis,& facilè coquuntur, ac defcendunt per ventrem. Flatum etiam generant paucifsimum, fed eo damno nunquam carent, quemadmodum neque in cineribus affæ, quæ à prædictis fecundum locum habent. Glandes verò omnium re caftaneis funt deteriores: nam adeò vehementer adftringunt,vt acerbitate participent,& crafsiorem fuccũ præftant,ac malum. Porcorum quidem

Marginal notes: Capparis. — Citrea mala. — Diacitrωy. — Aranzium. — Limones. — Caftanea. — Glandes.

quidem cibus est familiaris,à pueris, & deuoratoribus eduntur : amittunt autem non parum maliciæ,acerbitatis, & crassitudinis substantiæ, & coctionis difficultatis, elixatione,atque assatione,sed elixatione adhuc magis. Præterea quamuis castaneæ & glandes elixæ meliores sint assis,quoniam elixatione adstringendi vim magis amittunt, & facilius superantur,assæ minus flatuosæ sunt elixis: calor enim siccus qui in cineribus, & igne adest,magis omnibus flatum dissipat. Quapropter quum assantur corticem diuidere oportet,aliâs flatus excutiẽdus,subitò,& cum strepitu ipsum rumpet.Post glandium esum vinum modicè bibunt homines & rectè quidem,vt coctionem adiuuent: sed mirum quàm grata & dulcis gustatur aqua post glandes bibita. Cùm enim glandes cum acerbitate dulcedinem habeant paucam,accerbitas siccitate linguã corrugat,quam deinde humor aquæ diluit,ac restituit linguã in suam naturam, quod verò sensum ad naturalem habitum reducit,id delectat,si non fiat subito,sed modica quadam celeritate. Mixtus itaque sapor ex austero parum dulci & aquoso,dulcis abundè apparet. verùm id nihil minùs in admirationem nos ducit,quod hi qui acidam vomuerunt pituitam, quæ valde acida sit, & nonnihil acerbitatis habeat, vbi postea aquam biberint, ipsam dulcem iudicant,quoniã eius potu lingua in naturalem habitũ restituitur: quapropter hoc in loco mentione dignum videtur. Non enim in coloribus tantùm,veros & apparentes reperire licet,vt libr.de Vrinis docuimus,sed etiam in saporibus. Ex diuersorum namque saporũ mixtione,alij quidem linguæ se ostendunt,qui verè sapores non sunt, sed tales apparent,cùm veri ex actione primarum qualitatũ elementorũ generationem habeant: apparentes verò ex sola diuersorum saporum mixtura ac confusione. Post fructuum esum in sanitatis tutela quidam bibendum vinum concedunt:calefacit enim, atque attemperat fructuum multorum frigiditatem,& eorundem coctionem adiuuat. Seruat quoque vinum ne facilè in ventre corrumpantur fructus.Quidam verò vinum omnino denegant post ciborum esum, siquidem cibis assumptis bibendum non est, ne ante coctionis tẽpus distribuantur,sed iam perfecta coctione, vt deinceps digeratur alimentum in corporis ambitum. Ante id verò nullatenus expedire dicunt, ne crudus cibus deferatur ad venas,obstruat,& putredinem pariat: minimè verò post fructuum esum. Nos tamen eum distinctione dubium soluemus. Sunt enim quidam qui vinum nunquam degustarunt,quidam quibus consuetum est vinum bibere meracum & validum,quidam neutrum ferunt,sed meracum nunquam biberunt,& validum, non nisi valde dilutum. Sunt etiam ex fructibus quidã fugaces,quidã qui asseruari possunt, & quidam aquosam habentes substantiam,& humidi,quidã sicci, quidam qui autũno, quidam qui hyeme eduntur. Præterea quidam solos fructus edunt,quidam simul cum pane,quidam prima aut postrema mensa,sed cum cibis aliis eduntur.Itaque de his qui à vini potu abstinent,nihil attinet dicere impræsentiarum, consuetudinem enim seruare præceptum est. Verùm vini potores,qui meracum potare solent, hyeme consuetudinem seruent,& meracum bibant,siue hyemales fructus solos edant,siue simul cum aliis cibis. Aestate verò si soli edantur,aut cum pauco pane, quoniam,vt diximus,fructus edendi sunt refrigerationis gratia,& ad sitim sedandam:aut minus validis vtentur vinis,aut ipsis parum dilutis,tum vt refrigerẽt validiùs,& sitim arceant,tum ne fructus æstiui qui tenuem & aquosam habent substantiam,vti & autumnalium plurimi,inconfecti deferantur per venas, ad quod non parum conducet,parum bibere. quòd si quis primo manè ientaculũ ex moris,cerasis acidis,prunis, vuis,ficubus,melonibus assumpserit,vinum bibere assuetus meracum,quartã aquæ partẽ illi superaddet. Quòd si fructu aliquo cui facultas adstringendi insit,solo,aut pauco pane vtatur, meracũ vt solet, bibet; quod multi facere solent ęstate,quatuor horis à prandio:verùm eam consuetudinem non laudo. Magnas enim infert venis cruditates, ante perfectam coctionem in ventre,rursus comedere. Eduntur autem fructus simul cum aliis cibis, aut prima, aut postrema mensa,qui prima mensa eduntur,præter id quòd praui succi sunt, facilè per ventrem descendunt, quibus dilutum superbibendum est, ab his etiam qui meracum bibere consueuerunt,ne celerrimè arripiantur à ventre,vini potentia accelerante ipsorum distributionẽ plus iusto:cum illis tamen qui postrema mensa sumuntur meracum bibent. At si is cuius sanitatẽ tueri est in animo,vinum dilutũ bibere soleat, generalem tuendæ sanitatis legẽ seruabit,vt æstate dilutius,hyeme verò minùs dilutũ vinum bibat. Aestate tamen,& incipiente autumno si pro ientaculo ficus,vuas, mora,pruna, aut similia,quæ facilè per ventrem descendunt assumpserit,vinum paulò magis diluat, nisi sibi valde frigidum intelligat fructum: si vespere pira,aut poma esitauerit,vinum bibet vti solet dilutum.Si tamen fructum qui manifestè refrigeret,esitauerit,vt melonem,aut cucumerem,aut peponem, minùs vinum diluat: sed ea hora quidpiam assumere non

Aquæ gustus dulcis quando apparet.

Sapores apparentes.

Super fructus quid sit bibendum.

laudo. In prandio tamen & cœna dum fructus eduntur simul cum aliis eduliis, cum his qui prima mensa eduntur, vinum vti solet diluendum, aut paulò magis. Postrema verò mensa minus solito, præterquam si caput, aut ventrem habuerit imbecillum, nam hi semper prima mensa vinum meracius bibent, postrema dilutius: primum ad ventrem roborandum, secundũ ne caput vino tentetur. Hæc de potu simul cum cibo, aut statim à cibo sumpto. De eo verò qui longè à cibo, dicendum nobis est: illi nanque qui aut inter edendũ parum biberunt, aut è quorũ ventribus cibi tarde descendunt, coguntur postea potu vti, quem delatiuum appellant, quoniã cibum defert, circa quem, vt experimento & ratione inueni, bifariã errant homines, tum quia eo intempestiuè vtuntur, tum quia prius cibum aliquem edunt, aut conditum. Notum enim est coctionem ciborum assumptorũ iuxta meridiem non esse perfectã hora tertia sequenti, nec quarta quibus horis bibũt, quidã aquam, quidam dilutum vinum, æstate, celerrimè cibos ante coctionem à ventre impellentes. Errant autẽ quàm maximè nonnulli prius saccharum rosaceum assumentes, quidam, pirum, aut pomum, aut persicum, aut ex his plura. Nam si potus is dilationis, ac distributionis gratia, sumitur, quicunque cibus eo tẽpore assumatur crudus digeretur, bibẽda igitur est, aut aqua sola nec valde frigida, aut vinũ æqua mensura mixtum. Conuenit autem is potus eis qui parum biberunt prandentes, aut crassiores assumpserunt cibos, aut plures consuetis, aut qui valde grauantur cibis, aut in quorum ventribus plus æquo immorantur, aut dimiserunt assuetũ post cibum corporis motum, aut cogitationibus & studiis occuparunt animũ, id enim distributionẽ alimenti retardat atq; coctionẽ, sed de his rursus ad finem capitis quædã dicemus.

Quando uinum meracius bibendum.

De Plantis quæ esui sunt. CAP. VII.

DE seminibus & fructibus plantarum diximus hactenus, deinceps verò de plantis quæ eduntur dicemus. Sunt enim ex ipsis quædam quæ integrè esui sunt, vti raphanus, cuius radix cum foliis editur. Quædam tamẽ non totæ eduntur, sed aut folia, vt spinachiæ, & blitum, aut radix, vt napi, & pastinacæ, aut germina, vt lupuli & asparagi, & quorundam arborum, vt viticis, palmæ cerebrum, & vitis palmites quæ nobis frequentius sunt in cibis, quarum cõmoda, & incõmoda quæ nouimus, referemus, ac primùm de lactuca agemus, quoniam olerum est excellentior, & minus noxia, sicuti Gale. quoque fecit. Lactuca satiua, quæ Græcis θρίδαξ appellatur, apud omnes ferè homines habetur in ciborum cẽsu, agrestis enim amarior est & gustui ingrata, quam quidam putant esse, quam endiuiam herbarij vocant: nam hæc tandem folia aculeata efficit. Satiua itaque, optimum olerum omnium habetur, nam cùm reliqua praui succi sint, autore Galeno libro de Cibis boni & mali succi, lactuca in medio eorum quæ bonũ succum, & quæ malum præstant sita est. Quapropter omniũ olerum optimũ est, atque minimè omnium eius maliciæ particeps: ac perinde plurimũ generat sanguinem, siue, vt rectiùs dixerim, sanguini generando multam præstat materiam, quod in lactuca quidam vituperabant. Sed vti Galen. ait, id non reprehendendum, sed laudandũ potius venit: cùm tantùm ea sanguinis generationi accommoda sint, quæ bonum succum præstant. Nec tamen putandum lactucam multum sanguinem augere, sed plus aliis oleribus. Atque sanguis à lactuca genitus frigidior optimo sanguine est, quemadmodũ & lactuca ipsa frigida, atque humida in secundo ordine: at verò succus expressus si duarum vnciarum quantitate bibatur, vti reliqua frigida venena interimit. Si tamen ex lactucis ipsis eam quantitatem ederet, à qua prædictus succus exprimi posset, nullam magnã afferret noxam, & quibusdam omnino nullam: quoniam succus celeriter peruadit præcipuas particulas, tota verò lactuca diutius in vẽtre retinetur, vbi alteratur. Lactucæ à quibusdam eduntur elixæ in cœna ad somnum conciliandum, potissimùm senes qui curis vexati somnum amittunt, & quoniam meliùs superantur ab ipsis, quàm crudæ & frigidæ, iuuenes tamen crudas eas accipiunt, quorum calorem & bilem attemperant, & somno proficiunt. Ex natura sua nec ventrem soluunt, nec cohibent, non enim habent irritandi, aut adstringendi vim. Cæterùm vt faciliùs per ventrem descendant, magis infrigident, & penetrent iecoris meatus, sale, oleo, & aceto eas comedunt, quidam etiam saccharum addunt. Qui verò maiori penetratione & meatuum apertione egent, petroselinum adiungunt. Qui ventrem non habent robustum, aut non valde calidum, veris & æstatis tempore lactucas edẽtes insalatitium faciunt, ad sitim, & ardorem sedandũ ex lactucis, petroselino, & mentha, additis sale, oleo, & aceto, ac saccharo. Quidam etiã per id tempus easdem cum carnibus pinguibus elixant, & in prima mensa eis vtuntur, qui cibus probè coquitur, bonum succum generat, & facilè per ventrem descendit. Ad finem autem æstatis caulem emittunt, & lac in foliis habẽt, cum quadam amaritudine, ac

Lactuca.

similes

similes fiunt lactucis agrestibus, prauum succum generantes, à quibus abstinere consulimus. Sed tamen ex caulibus cum saccharo conditū efficiunt refrigerationi idoneum, idque febricitantibus præbemus, quibus ardor ac siccitas adsunt. Appellāt id conditū, gorgoram angelorum. Si verò caules crudi edantur non facilè coquentur. Valent lactucæ ad veneris stimulos obtundendos. Est etiam lactuca quædā apud nos appellata romana crispa, albidior vulgari, & gustu suauior, Gal. tamen minus suauis, quam etiam serim satiuam appellant, persimilis omni in re viribus & temperatura lactucæ, quam multi solo aceto mandunt, aut insalatitium faciunt, vti ex aliis, quod primis mensis paratur, sic etiam & scarolas edunt, quæ lactucis minus infrigidant, & parum adstringunt, mediæ naturæ inter lactucam & brassicam, quod gustus docet. Antiqui tamen lactucis post alios cibos vtebantur, vt Martialis inquit,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illas dapes?

Ego quidem hanc puto fuisse causam, quòd antiqui vim quandam cohibendi ventrem & ipsum roborandi tribuebant lactucæ: quæ verò talis naturæ sunt, ante reliquos cibos edi non debent, ne eorundem descensum inhibeant, Gal. tamen nouit lactucam, nec adstringere, nec laxare, ac facilè euinci à natura, ac perinde ad primas mensas ipsum ministrari præcepit: præter id quòd præparatio ex sale, oleo, & aceto ipsam per ventrem celeriùs demittit. Itaque seris, siue intibum (quod lactucam agrestem dicunt, siue cõmunem endiuiam) non editur ob amaritudinem: verùm seris, siue intibum satiuum editur: lactucæ persimile, quam appellamus lactucam Romanam. Intibū tamen agreste, cichorium dicūt: estur cum oleo, aceto & sale, in primis mensis, vim habēs refrigerandi & excitandi appetitum, prodestq; non parū obstructionibus iecoris demendis. Elixum tamen editur ab omnibus, qui non habent adeò robustum, & validū ventriculum, oleo & sale additis, & pauco aceto & saccharo. Brassicæ verò, si quis probè animaduerterit, naturam fere similem lenti inueniet: nam ius eius aut prima elixationis aqua, cui oleum & sal additum sit, ventrem emollit: sicuti & cùm elixatur cum carnibus pinguibus. Quòd si bis cocta edatur, prima aqua reiecta ventrem sistit. Sed decet quæ bis coquuntur, dum prima aqua reiicitur, aerē frigidū non tangere: nam quod elixatur incrudabitur, ita vt amplius non contabescat, non tamen supprimit ventrē ita vt lenticula, nec adeo melancholicū succum, aut constantem, vti ipsa præstat. At vbi cùm carnibus pinguibus elixatur, valde corrigitur eius malitia, cruda verò aut elixa iecur peruadens fœtidam reddit vrinam, & si lactans brassicā edat, infantis vrina mingitur, grauè olens: non tamen mouet, aut cohibet vrinam, licet Dioscorides dixerit Cymam ad vrinam mouendā esse validiorem: verùm que ventrem adstringunt ad renes cõuertunt succos. Noscendum etiam est, quòd folia brassicæ iure admouentur vlceribus, quibus ardor adest: quoniam brassica frigida est ac sicca, & si minus lentè, ebrietatem cõpescere nouit Arist. causam verò non nouit: non enim quoniam succum dulcem habet, qui vapores vini discutiat, ebrietatem vitat, aut quoniam ventrem emollit, sed quoniam frigida & sicca cùm sit, vapores supprimit, ne in caput ascendant, præsertim cruda cum aceto. Tantam quoque ferunt inter brassicam & vitem inimicitiam, vt si iuxta vitem brassica seratur, aut confestim emarcescat, aut sarmenta eiusdem contabescant. Visum, inquit Gal. sicut & lens siccando hebetat, nisi oculus humidior fuerit, verùm Dioscorides cæcutientibus prodesse dicit, & vterque de brassica in cibo sumpta loquitur: nam succū melle mixtum, neque Gal. negasset visum acuere. Quapropter credendū Dioscoridē de oculis humidioribus locutū, quibus humorē exsiccādo proficiet adhuc ingesta. Habent ferè eandem vim brassicæ cõmunes crispis foliis, & planæ, quas appellant llantas, & quę in orbem conglobantur, quas Latini brassicas sessiles, Hispani verò appellant repollos, & alij grumos sed sunt dulciores, & minus aliis siccæ. Eduntur quoq; caules earum, quos appellant bretones cum foliis, hyberno tempore ad eosdem vsus: cùm autem succus brassicæ vim habeat ventrem proritandi, & corpus, ipsum vim habeat sistendi ventrem, si ambo simul quis esitauerit, tormina patietur, inducit brassica animi mœrorem, cordis angustiam, ac nocet dentibus, & gingiuis. Succus brassicæ cum melle miro modo mundat vlcera sordida, & eius elixatio cum melle menses prouocat. Et cinis viridis brassicæ crematæ cum caulibus & stirpe, addita axungia vetusta emollit laterum dolores: sed hæc medicamenti vires sunt, quas præter institutum aliquando tangimus. Beta siue alba siue nigra fuerit, diuersam habet naturam totius substantiæ, & succi, nam succus facultatem habet detersoriam, qua proritat ventrem: quapropter stomacho noxia est, citò per ventrem descendit, paucumque alimentum præstat: corpus tamen ipsius ventrem comprimit. Editur cum sale, oleo, & aceto elixa, ante alios cibos:

Intibum. *Brassica.* *Beta.*

in febribus quoque quotidianis,cum pane prædicto modo præparata miniſtratur, ſed quoniã praui ſucci cibus eſt,non expedit frequentiùs beta vti.Succus eius naribus tractus pituitam è cerebro purgat, ſed validè irritat:temperatur tamen pari aquæ mulſæ menſura. *Blitum.* Blitum,ſic quoq; Hiſpanis appellatum, & atriplex ſimilem habẽt facultatem: parum enim nutriunt,citò per ventrem deſcendunt & ſuccũ præbent qualitatis expertem,aquoſum & cucurbitæ ſimilem,non tamen adeo frigidum.Parantur oleo,aceto,& ſale,ad primas menſas,ſtomacho tamen aduerſantur. *Borago.* Borago,hortẽſis herba eſt,eiuſdẽ naturæ cum bugloſſo. Florem habet borago,folia,& radices,quæ edendo ſunt, ſicuti & bugloſſum. Verùm quoniam bugloſſum,ſiue borago agreſtis,aſperiora folia habet, non eduntur. Boraginis itaque flos aut ſola,aut cum ſaccharo condita edi poteſt, ad triſtitiã emendandã,ad quem vſum ſicuti ad cordis tremores bugloſsi quoque flos cõditur. Folia verò boraginis quæ peponem redolent,cum reliquis herbis acetariis cruda manduntur,quoniã non cõſtat an malus ſit eorum ſuccus:nam inter temperata recenſetur edulia. Quandoque etiam cum carnibus borago elixatur, quandoque verò cum lacte amygdalarum, aut caprillo,aut ouillo , ipſam prius aqua feruenti macerantes & exprimentes,aquam eam reiiciunt,& boraginem cum lacte parant:quibus modis præparatam homines guſtui gratã eſſe dixerũt,nos verò bonũ cibum & ſtomacho vtilem, melancholicis & triſtabundis proficuum.Condiũt bugloſsi radices vino ſæpe madefacientes,ac deinde ſiccantes,cũm ſaccharo,quas poſtea melancholicis,triſtatis, & cordis affectibus ſine febre deprehenſis,adhibent,non ſine magna fruge. *Portulaca.* Portulaca nemo ſola vtitur,editur tamen à quibuſdã ob inopiã cum pane : verùm æſtatis tempore aliis acetariis ad inſalatiũ miſcetur,frigidum,humidum,ac lentum ſuccum præbens , atque id paucisſimum. Verùm inter mandendum,lentore dentium ſanat ſtuporem aut id tota ſubſtantia facit. *Malua.* Maluam neminem noui hac etate eſitantem,quoniã verò humida eſt, & lentum præſtat ſuccum,facilè ſubducitur,ventremque emollit. Si quis enim, inquit Gale.lactucam,maluam,& betam conferat,betam inueniet in altero extremo ſiccare,& detergere ſucci tenuitate,maluam lentore humectare, ac mollire cum ſucci craſsitudine, lactucam verò medium vtriuſque ſeruare. Frequentiſsimus maluæ vſus eſt ad clyſteria conficienda , eius accepta elixatione cum ſale, melle, & oleo : quod ego appello commune clyſtere , eo quòd communem exequatur clyſteriorum finem , is eſt ventrem emollire. Moderatum quoque præſtat,cum humore calorem, ac proinde maturationi tumorum accommodatur. *Lapathũ.* Lapatho & Oxylapatho nemo ferè in cibis vtitur: paucisſimum nanque ac prauum miniſtrant ſuccum , & eum medicamentoſum : ea propter in medicamentorum ſenſu potius quàm alimentorum eſt.Habet tamen lapathum,ſiue Rumex,magnam ſimilitudinem virium cum beta hortenſi : atque hortenſis rumex quandoque à ruſticis cum pane editur. *Oxalis.* Oxalis verò ab aciditate,acidula dicta, in acetariis non eſt poſtremæ notæ herba. Paucum ſuccum præſtat,nec valde malum. Præſeruat autem æſtatis tempore cum aceto ab humorum putredine,ita vt peſte graſſante non parum vtilis ſit , experimento cognita. *Solanum.* Solano neminẽ audiui in cibo vſum fuiſſe,quòd inſuauis ſit,ac praui ſucci , non parum refrigerantis. *Verulla.* Sion quæ latinis Verulla dicitur,vti aliis laber,& lauer,nobis berros,plurali numero:calidã habet naturam, adeò vt medicamentum potius quàm alimentum ſit,paucum ſuccum præſtans & calidum , ineſt berullæ facultas mundificandi renes ab arenulis & pituita, expellitque ab eiſdem lapillos : aperit quoque meatus obſtructos,quos menſium expurgationi parat, quemadmodum, & pituitam, ſi quæ eorumdem menſium purgationi obeſt, attenuat. Ad quem vſum cum melle edenda eſt, quemadmodum renum expurgationem cum aceto. Vtilis quoque ſtomacho berulla eſt,ſed pectori aduerſa. Acrem habet ſaporem, verùm acria omnia atque amara elixa,aut omnino,aut magna ex parte eam qualitatem amittentia,magis quàm cruda nutriunt. Pars enim in qua acredo aut amaritudo conſiſtit,quæ nutritioni obeſt,facilè tranſit in aquam. *Naſturciũ.* Naſturcium calidæ naturæ eſt,ac valde medicamentoſæ,acris quoque ſaporis : quamobrem non ſine pane edi poteſt, præterquam ab incontinentibus,pueris,aut fœminis,difficile à ſtomacho ſuperatur , quoniam longè ſuperat ventris calorem, & nullum præſtat alimentum, niſi elixetur cum pingui iure. Surſum effumãs caput tentat,& nares inflammat. Sternutationem mouet, rarò tamen lacrymas,non vti cępe,nam naſturciũ adeò vehemẽtis caloris eſt,vt aquam lacrymis fundendis paratam,in flatum diſcutiat,quod cæpe facere non valent. Sed tamen eſt quoddam aquaticum naſturcium, quòd quidam Sion eſſe appellatum volunt : id tamen à prædicto communi naſturcio , quod in hortis ſeritur , parum differt,quamuis minus calidum,ac minus acre ſit aquaticũ hortenſi. *Apium.* Apium à nullo editur, niſi medicamenti ratione:præcipitur enim eis qui iecoris obſtructiones patiuntur,

vt manè ante cibum apium esitent,non paucis diebus continuis. Habet enim vim attenuandi & deobstruendi meatus,& renes emundandi. Quas vires nihilominus obtinet petroselinum,quod nos appellamus perexil : non enim instituimus modò de nominibus quæstiones habere , sed rerum quæ in alimentorum censu sunt, facultates referre. Vtimur autem nos petroselino in salaticiis , acetariisq; ferè omnibus , & cum carnibus elixandis,& sæpe obsoniis,gustui placere cupientes , quemadmodum,aut coriandrum, aut origanum miscentes. Vulgare quoque salsamentum carnibus edendis paratur ex petroselino valde contuso in mortario , & mica panis,aceto,& aqua madefacta, quibus quidam piper addunt, quidam præterea allij parum , sal tamen vtcunque addendum. Sed aduertendum id aceti ratione,intestina ac ventrem offendere: quod sentiet qui frequentiùs eo vtatur , id tamen emendare volentes quidam addunt mel,alij saccharum. Mentha præterea, etsi nullum præstet alimentum , acetariis miscetur , vt aceti reprimat vehementiam ac frigiditatem:est enim aromatica calida, ventrem roborans , & adstringens. Qua ratione multis etiam obsoniis miscetur , sed habet amaritudinem quandam adiunctam,ob quam non omnibus placet. Scandix gingidio similis est facultate,amaritudinem quandam habentes siue crudæ , siue elixæ edantur , stomachum roborantes. Cum oleo,sale,& aceto,manduntur, medicamentorum potius quàm alimentorum vires habentes. Elixatio cum melle pituitam detergit,cum aceto verò lumbricos internecat. Eruca nemo vtitur,quod nouerim,in cibis,nisi aliis oleribus mixta:est enim valde calida, & gustui ingrata. Semine tamen frequenter vtimur salsamentum quoddam efficientes, quod mel recipit , ad edendos pisces accommodatum. Calefacit quidem & humectat in secundo ordine , venerem stimulat , & semen auget , ac proinde Martialis ait,

Petroselinum. *Mentha.* *Scandix.* *Eruca.*

Et venerem reuocans eruca morantem.

Columela verò sic, *Et quæ frugifero seretur vicina priapo,*
Excitet vt veneri tardos eruca maritos.

Sic etiam synapi in alimentorum censu non est,sed cum alimentis editur:salsamentum enim parant coqui,ex synapi,pane,aceto madefacto, & melle , ad carnes bubulas edendas valde vtile,& gustui gratum. Iuuatq; non parum carnium quibus iungitur coctionem : nam & carnibus arietinis à quibusdam miscetur. Synapi & eruca caput tentant, fumis transmissis, sed synapi frequenti vsu humores vrit,& pituitam salsam aceruat,& quibusdam impetiginis,quibusdam alopeciæ causa fuit. Vrtica nemo in cibis vtitur,sed in medicamentis , veluti ad thoracis expurgationes , & sæpe eius elixatione cum melle clysteria paramus. Ocimum,quod basilicum appellant , pariter nemo in cibis assumit, nam prauum succum generat,& difficilè coquitur,insaniam facit,& iecoris calidos morbos. Quod itaque apud nos in hortulis seritur,quo minora folia mittit,flagrantius est, atque ariditate quandoque in serpillum degenerat. Fœniculus & Anethum ferè similes calefaciendi vires habent. Nullum præstant alimentum, præterquã quòd fœniculi caulis interna pars paucum succum præbet, calidæ , & aereæ naturæ. Prosunt hæc potius medicamentorum viribus , quàm alimentorum. Est tamen eorundem in condimentis & obsoniis vsus, sed neque is frequens. Lusitani anethum viride cum carnibus elixandis miscent. Carduus qui nobis in vsu frequenti est, siue is scolymos Græcorum , siue cinara sit,cum barbari cardum garzum appellarunt,nobis notissimus est. Is quidem seritur vere,& hyme editur,æstate florescit purpureo flore,& semen continet multis spinis vallatum, & aciebus ordine compositis seruatum. Cymam habet hyberno tempore scolymos,& caules spinosos , & folia spinosa. Eduntur caules & cyma, siue radix,sed caules multo molliores radice sunt,& quæ facilius coquuntur : radix tamen parte qua tenerior, gustui suauior est caulibus. Habent tamen caules fibrosam substantiam quæ difficiliùs coquitur,quàm eorundem caro. Calidæ temperaturæ est,sed tamen cum hyberno tempore edatur frigidus,& aquosam contineat substantiam, verè refrigerat ventriculum,& intestina,nisi validum contineant calorem , qui fibras scolymi & aquosam eius substantiam superent,& à frigore quod actu possidet,non vincantur. Qui verò tales fuerint,nescio quos veneris stimulos sentient,eisdemq; ad vrinam mouendam proficiet : quod potius serosæ substantiæ , quæ in carne continetur copia , facere creditur, quàm qualitatis & naturæ ratione,ac perinde ad id radix inualida est. Quidam carduo virenti statim à terra effosso vtuntur,quidam eum suspendunt:& postquam marcuerit, edunt:interim nanque aquosa humiditas minuitur. Sunt etiam qui ex eisdem obsonia parent,cum pingui carnium iure scolymũ elixantes, additis zingibero & caryophyllis. Carduus præterea alter editur vere cũ pinguibus carnibus elixus,dum virescit, & nondum obduruit,foliis spinosis super terram stratis. Is quatenus ventrem roborat,& vri-

Synapi. *Vrtica.* *Ocimum.* *Fœniculus. Anethum.* *Carduus.*

nam mouet,ac renes mundat,à pituita & arenulis,cardellus à nobis appellatur,sed cum obduruerit asper & esui inutilis fit. Asparagi in Hispania sponte proueniunt,neque vnquam feruntur,prodeunt autem in locis cultis,sed frequentiores in septis & incultis aruis. Leguntur antequam florem edant, deinde nanque duriores redduntur:nam solam eam partem esitant,quæ ob teneritatem fibrosa non est,sed facilè perfringitur, quemadmodum ex raphanis optimi. Parantur asparagi ad primas mensas elixi, cum oleo,sale, & aceto. Est is quidem cibus gustui gratus,sed prauum succum ac paucum præstat. Appetitum excitant asparagi,vim etiam habent calefaciendi,ac detergendi, & vrinam mouendi,& mundandi renes,quod etiam eorum elixatio, aut radicum ipsorum facere valet. Ferunt tamen asparagi breuissimã elixationem,nam si eum modum, vel paululum excesserint,amarescunt,ac deinde viscosi,& glutinosi fiunt. Quamobrem meritò Drusus Imperator finem operis breui futurum ostendens,dicere solebat,priusquam asparagi coquantur. Quo adagio Athenæus salsamentorum breuem coctionem significabat dicens:priusquam salsamenta coquantur: exigunt enim breuem admodum coctionem. Ferunt cornibus arietis contusis atque effossis nasci asparagos, quod non credo, sicut neque Dioscorides. Ferunt quoque asparagorum elixationem occidere canes. Ego quidem nullum vidi interemptum, etsi quosdam eam bibentes viderim. Audiui tamen illustrem quendam virum dicentem, eos tantummodo canes interimere asparagorũ elixationem,qui nihil præter ipsam esitauerint. Leguntur asparagi vere,suspensi seruantur in hyemem,in libero aere siccati, quo tempore vti virides elixi edũtur ad eosdem vsus. Sed sunt asparagorum alia genera,quæ ex fruticibus leguntur, vt & ramni, & lupulorum:sed ex eis postremi sunt præstantiores. Omnes tamen suæ plantæ naturam referũt, & vbi superentur,ac probè coquantur,meliorem succum præstant, quàm asparagi prædicti,& firmius alunt: sed lignosi sunt qui ab arboribus decerpuntur, & gustui minus grati, & minus vrinas mouentes, quæ vis in lupulorum asparagis adhuc constat. His proportione respondent arborum germina,quæ non nisi magna ingruente fame edi solent,parum enim nutriunt,difficilè superantur,& lignosam habent naturam. Raphanus Græcis dictus,Latinis radicula appellatur,tota hæc planta edi potest,nempe radix, caulis & folia. Caulis quidem parum acrem habet saporem, folia paulò maiorem habent acredinem. Calfaciunt,extenuant,vrinam mouent,& cum aceto mansa arenas de renibus pulsant. Sunt hæc prima mensa assumenda. Radicula verò ipsa acriorem habet saporem, ac proinde non sine pane, aut aliis eduliis sumitur, calefacit supra secundum ordinem,extenuat pituitam,& coctionem adiuuat. Galen. vrbanos cum garo, aut etiam aceto,ante alios cibos radiculam crudam mandere dicit, alui subducendi gratia: demiratur tamen medicos atque idiotas,qui ipsam crudam post cœnam esitant,coctionis iuuandæ gratia, omnes qui eos imitantur læsos fuisse,dicens: Hispani verò ferè omnes, quos noui,non aliter vtuntur radicula, quàm ad cœnæ finem: Itali tamen & Galli vti obsonio vtuntur, ab initio in finem cœnæ, aut prandij, omnibus eduliis radiculam admiscentes. Hinc constat quàm varius fuerit radiculæ vsus,apud varios homines: siquidem Galeni ætate vrbani ante alios cibos:modò verò Hispani,post cœnam, Itali ab initio in finem omnibus cibis admiscentes, radicula vtuntur. Ego quidem nullos horum manifestè læsos existimo,siquidem experimentum eos aliquando docuisset, ab ea consuetudine discedendum esse:nam parua adhuc læsio si quæ ex radiculæ vsu intempestiuo sequeretur,repetita,foret manifesta. Cùm enim radicula calida sit,& obsonij vices potius quàm alimenti gerat,vtcunque sumpta vsum aliquem præstat. Nam cum oleo,sale,& aceto manditur ante alios cibos,ac proficit ad ventrem subducendum,& detergendum pituitam. Cum aliis cibis admixta adiuuat eorundem coctionem, sicuti & post cœnam radicula ab Hispanis iure esitatur:caseum enim ei admiscent: nam suo calore coctionem adiuuat,& caseus ventriculi os comprimit, & roborat. Nullum itaque horum reprehensione dignum puto. Ructus quoque mouet radicula ac proinde quibusdam vomẽdi causa fuit,à quibus omnimodo vituperatur: nam ante alios cibos vomitum mouere dicũt,post alios tamen eos pessundare. Sed hoc postremum falsum est, primum tamen non nisi in languidis ventribus,pituitosioribus,& vomitui paratis euenire puto. Habet nanque radicula nonnihil excremẽtosum à quo flatus calore radiculæ inter coquendũ in ventre excitatur. Dixit enim Mnesitheus,vt refert Gale. radices plantarum,vti radiculæ,rapi,cepæ,& allij,coctu difficiles esse,& turbare. Cui sententiç rationem non cõtemnendam adiunxit. Fuit etenim Mnesitheus Atheniensis vir,tum in aliis omnibus quæ ad artẽ pertinent sufficienter doctus,tum verò qua via ac ratione medendi scientiam oporteat exercere,nemini peritia secundus, autore Gale. ad initium libr. de Arte curatiua ad Glau. Is sanè sequenti vtebatur ratione. Cùm enim radix toti plantæ

Asparagi. *Raphanus.* *Mnesithei sententia non contemnenda.*

cibum paret,quod aliis partibus conficiendum transmittit,nondum confectũ continet, idque copiosum,vt aliis omnibus transmittat abunde,neque enim fieri potest (inquit) vt ipse totus sit concoctus,quando quod coctum est,perfectum esse videtur. Atqui humor qui radicibus inest,alibi in partes plantæ distributus, coctionem perfectam adquirat,necesse est, (partes enim omnes à radicibus alimentum accipiunt) necesse igitur est, ibidem humores crudos aceruari quo loco coctionem absolutã, quæ fit in partibus supernis,expectant. Non abs re igitur in radicibus plurimum humoris crudi continetur, meritò sanè & corporibus nostris alimentum ab his relinquitur humidum ac turbationis plenum,hæc Mnesitheus. Quibus Gale.contradicit,probabilem esse verbis,asserens, eius sententiam,experimento tamen falsam. Nam radicula acriorem facultatem habet, quàm ipsius folia,idem de cepis,beta,& porris,& alliis,& althea, notum esse dicit. Rursus idem de dracontio,aro,& scylla. Ex acredine verò probare vult Galen.radices prædictas minus abundare incoctis excrementis. Rursus inquit: quemadmodum in plantis aliis natura maximam fecit partem caulem,ita in prædictis maximã fecit radicem,quam auxit validiùs,ac nutriuit:in his tamen, quod minus probè confectum est, id in caulem & folia transmittunt,eo modo quo animalia post integram membrorum nutritionem, excrementa in pilos,vngues & cornua traducũt, sicuti & in piscibus ad magnas spinas: sic itaque dicemus modo plantarũ bene altas radices excrementa ad caules & folia procreanda mittere. Rectiùs autem fore docet si earundem plantarum vires,& singularum partium gustu, & olfactu prosequatur medicus, & inde temperaturas ipsarũ diiudicet: deinde quoque plantæ consistentiam considerare præcipit, & ex consistentia odore, & sapore cum aliis conditionibus iudicium ferre de tota planta & eius partibus.Nos quidem Mnesithei sententiam non tantùm verbo tenus veram esse existimamus, sed naturæ rerum & experimento consentaneam, si quis plantarum partes inuicem contulerit, nam sæpe folia nobis inutilia sunt,magis tamen radicibus elaborata, siquidem radix alimentum rude & inconfectum continet, quod confectionem & perfectionem in caule & tota planta assequetur : excrementosa igitur est radix. Præterea imperfecta ad perfectiora,à natura sunt instituta : radix autem ob totam ipsam plantã facta est,ergo minus est perfecta.Præterea si radix alimentum ministrat,id minus perfectum est in ministrante quàm in recipiente,veluti chylus minus perfectus est quàm sanguis, & ventriculi ac iecoris actiones minus perficiunt materiam,actionibus membrorũ,cùm aluntur.Quòd si radices excrementum tradere reliquis partibus cum Gale. dixeris, notum euadet eam partem valde excrementosam esse,quæ adeò excrementis abundat,vt toti plantæ excrementa suppeditet:radix igitur excrementosior erit ipsa planta, præter id quòd radicem nunquam adeò affatim excrementa misisse dicemus,vt in ipsa non remaneant copiosa: siquidem radix nullam magnam inanitionem patitur, sed id in suo statu perseuerãs facit:semper igitur excrementis abundat, quæ sensim mittit, ac sensim aceruat. Præterea plantæ quarum radices esui sunt,flores mittunt,& semen : id verò quamuis excrementum sit,vt tamen Aristote.voluit,quantitate abundat, non qualitate, nempe materia ex qua semen generatur,quod Gale.quoque affirmat. Ea igitur pars quæ ad seminis generationem traducitur,nihilo imperfectior erit totius plantæ alimento.Præterea quòd radices acredinem habeant maiorem quàm folia,vt in cepa,scylla,& radicula,non probat alimentum radicum esse magis confectum,sed quod calidiorem partem & acriorem alimenti adiungant,reliqua nondum integre elaborata, transmissa simul cum parte acredinis participe. Neque enim sequitur,partem aliquam alimenti esse magis alia elaboratam:quoniam acrior est. Nam bilis quæ cum sanguine tendit ad alitionem membrorũ, cùm in ipsis elaboratur,minùs acris redditur, iam prope in carnem transiens. Præterea quamuis radicula,& cepa,acrem habeant saporem, sicuti & porrum,id ad eorum substantiam attinet:verùm succus,qui in ipsis cõtinetur,aquosus est,& multus, quod Mnesitheus voluit:nam & ea ratione excrementosum,humidum,& turbans reddent alimentum. Docent id cepa excrementa corporibus augens,& rapum flatum aceruans, maximè si quis eum crudum ederet, & radiculæ quæ flatus crassos ac ructus creant. Ex his quoque notum est, Galen. non probare contra Mnesitheum radiculam & similes alias radices,non esse excrementosas,ex acredine.Acris enim est earum substantia,plurimum tamen continent in poris & meatibus inconfectum alimentum. Exemplum præterea adductum à Galen.simile non est:nam cornua & pili,animata non sunt, neque in ipsis alimenta ampliorem recipiunt confectionem,& imperfectæ partes animaliũ sunt. Planta verò perfectior radice est, atque in ipsa alimentum vlterius perficitur. Quòd verò gustu probandas esse vires alimentorum testatur,nõ sine distinctione asserendum: nam vbi id cuius natura venit exploranda, diuersas admodum partes habuerit, poterit partem

tem habere acrem ac calidam, quæ gustum vehementius immutet: partem verò aliam
excrementitiam & aquosam, quæ gustum non mouet. Cuius rei exemplum est cepa, &
scilla, quæ præter acrem partem, aliam non confectam continent copiosam, quam vbi
diutius appensæ teneantur, in caulium & foliorum generationem, & alitionem expen-
dunt, ampliori facta elaboratione. Radicula igitur ac cepa calidæ sunt, & coctionē alio-
rum adiuuant, sed excrementa augent, quæ in flatū versa ventrem turbant. Quòd Gale.
ipse aduertens cùm de Pastinacis loquitur, difficilè eas confici dicit, sicuti & alias radi-
ces. Sed iam ad institutum redeamus. Galen. radiculam cum garo dixit edi. Erat autem
Garum. Garum apud antiquos liquor sociorum appellatum, quod ex piscibus, atque eorundem
intestinis, salitis veluti sanies quædam emanabat. Quidam etiam vinum addebant, ac
deinde percolabant. Nonnulli ex syluro, alij ex scombro pisce liquorem eum parabant,
quidam etiam ex carnibus salitis. Apud nos verò neque visum est Garum, sed loco eius
Rapum. vtimur oleo, aceto, & sale: ad esum tamen salitorum piscium, oleo & aceto. Rapum, na-
pus etiam appellatur à nobis, Græcis βυνιὰς & γογγυλὶς quæ duo species diuersas statuit
Dioscorides. Parum alit, nec valde crassum alimentum præbet, nisi improbè conficia-
tur, aut ob malam præparationem, aut quæ copiosiùs ingeritur, aut ob ventriculi imbe-
cillitatem. Sic enim crassum & crudum aceruat succum, & flatum auget: mouet parum
vrinam, & ventrem stimulat, semen oculos illustrat. Nonnulli parant rapum elixantes
cum carnibus pinguibus, (neque enim aut crudum aut assum edi posset) deinde cum
carnibus porcinis pinguibus edunt, aspergentes succū aranzij, aut limonis: is enim præ-
ter id quòd gustui placet impedit etiam crassi humoris generationem, & ipsius lento-
rem dissecat, quæ ex raporum & pinguium carnium esu sperantur. Quidam verò ex
rapis obsonium parant, ipsum in aqua, oleo & melle elixantes, addunt sal, piper, caryo-
phyllos, & crocum: quæ omnia ad celeriorem coctionem & succi extenuationem non
parum conducunt, sicuti ad flatus discussionem: vtcunque tamen fungosam generant
Siser. carnem, nec ventrem sistunt, nec mouent. Siser radix est, aliis quidem Pastinacæ conge-
ner, nobis napis persimilis. Galli ipsam cheruillem dicunt, nos chiriuiam. Hæc autem
elixa, aut in cineribus assa editur, sed cum oleo & sale & aceto: amittit enim amaritudi-
nem ferè in totum, & exuperantem ostendit dulcedinem: crassum & flatuosum succum
præstat, & carnem generat leuem, vti napi, & quæ facilè dissoluatur, mouet vrinam, &
Pastinaca. ventrem stimulat. Pastinaca paucum, calidum, & non lentum: nec crassum præstat suc-
cum: vrinam ciet, & stomacho vtilis est, atque appetitum excitat, cùm sit aromaticitatis
particeps. Venerem quoque stimulat. Editur à quibusdam cruda, vt pueris, fœminis, &
rusticis, quo modo difficilè conficitur in ventre: elixa verò ab aliis editur cum oleo, sa-
le, & aceto ante alios cibos, ab aliis assa in cineribus, deinde vino immersa: verùm pur-
purea gustui gratior, & ad prædictos vsus efficacior experimento constat. In omnibus
nanque oleribus, cerealibus, fructibus, & animalium generibus, quæcunque flauiora, aut
Aron. rufiora, aut magis ad nigrum vergentia sunt, albidioribus sunt calidiora. Aron planta
est valde nota, cuius radicem quidam mãdunt elixam, cum aceto, oleo & sale: in hac ta-
men regione validam habet facultatem & acrimoniam, qua extenuat crassos humores,
& sputum crassum ac viscidum expulsioni parat. Quapropter medicamentosa est po-
Dracontiũ, Asphodelus. tius quàm alimentosa, paucum succum, neque bonum præstat. Dracontij, & Asphodeli
radices, ob nimiam acredinem valde medicamentosæ sunt, neque eas quis edere tenta-
uerit, nisi magna grassante alimentorũ inopia, atque tunc vbi prælixentur ter, aut qua-
ter, deinde additis oleo, aceto, & sale. Asphodelus tamen, siue hastula regia, editur contra
Bulbus esculentus. serpentum morsus. Bulbi esculenti, qui à nobis cebolletas appellantur, saporem habent
parum austerum: cõmixtum cum pauca acredine, & manifesto amarore, ob amarorem
& austeritatem appetitum excitãt: ob acredinem verò & amarorem humores sputioni
parant, extenuatione, ac incisione. Hæc, vbi crudi edãtur. Si verò elixi minus amari red-
duntur, & bis elixi totam amittunt amaritudinem, ac perinde succos generãt crassiores.
Elixantur autem cum carnibus, & quandoque friguntur in oleo & melle, fitq; cibus mi
nùs mali, ac minùs crassi succi. Acetariis miscentur herbis, cum aceto, oleo, & sale ad ap-
petitum excitandũ. Rustici verò in agro sæpe, & quandoq; domi bulbos crudos edunt
cum pane, aceto panẽ, aut bulbum intingentes, ac ferunt sibi gratissimũ cibum. Acetum
tamẽ crassitudinem substantiæ bulborũ extenuat, & corporũ exercitatio non parũ ean-
Cepa. dem emẽdat. Cepa à bulbo genere nõ differt: est autem cepa maior & rotundior, sed ha-
bent cepæ acredinẽ maiorem, ac vim extenuandi. Crudæ quidem à quibusdã cum pane
eduntur rusticis, & fœminis: prestant autem succũ inconfectum multum, & pituitam te-
nuem augent, paucissimum tamẽ præbent alimentũ: extenuant validè humores crassos
thoracis & pulmonis, & eos sputioni parant. Elixantur cũ carnibus & omnem amittũt
acrimon

acrimoniam,& copiosiùs alunt,neque adeò crudum tribuunt alimentum : sic etiam & vbi cum melle & oleo friguntur,aut cùm elixantur in aqua & oleo additis melle, pipere,croco,& caryophyllis.Hic cibus facilè coquitur,& per ventrem descendit,sed succus eius calidus est,& capitis infert dolorem. Assantur etiam cepæ in cineribus, & deinde oleo,aceto,& sale manduntur,quo modo paratæ appetitum excitant, vrinam mouent, renes mundant ab arenulis,& pituita. Porrum pariter acrem habet saporem, vires extenuandi ac calefaciendi:editur à rusticis crudum cum pane,reiectis foliis,quę esui non sunt,vti neque in cepis,bulbis,aut alliis:sed vbi elixentur porri, ceparum modo acredinem amittent,& easdem ferè cum ipsis seruabunt vires. Allia vehementem habent acrimoniam,& ingentem caliditatem,ita vt exurere possit. Crudum allium nullum præstat alimentum,nec tamen interna exurit,quoniam dum digeritur, aliquatenus deuincitur, & aut pani,aut aliis cibis, aut humoribus miscetur, neque sitim efficit. Ferina quidem res est,& quam nec beluæ tentarent,allium crudum edere,nisi medicamenti ratione,veluti ad cholicum aliquem dolorem à frigore,aut flatu sedandum: discutit enim flatum: in quem vsum assum in cineribus accommodatur,elixum autem acredinem amittit,sed pauxillum præbet alimentum & extenuantem. Rustici quidem hyeme & æstate allio vtuntur,experimēto ducti,in his temporibus proficuum sibi fore ea,vt allium calidum & frigidum esse clament. Falluntur hercle hac in re. Cæterùm rectè dixerunt ipsum eisdem hyeme & æstate proficuum. Hyeme nanque calore obsistit ambientis frigiditati, æstate verò prohibet ne ab ambientis calore,internus ventris calor omnino dissoluatur. Obsonij ratione multis cibis miscetur, quibus omnibus saporem & calorem adiungit: infert tamen vtcunque edatur capitis dolorem,nisi validissimum sit edentis caput. Tubera,terræ nascentia sunt, quæ sola ac cruda nullatenus edi debent, nullo enim sapore sunt prædita,sed veluti cucurbita,frigidam habent naturam,insipida sunt,aqueum præstant alimentum, sed crassius quàm cucurbita. Galen. boni succi esse dixit. Auicennas melancholici præ cæteris. Vt tamen minus noceant tubera, prius abradenda, vt mundentur à terrena parte exteriori : deinde in aqua & sale breui elixanda, & abiecta aqua rursus in alteram aquam calidam transferenda,cui oleum,piper,& zingiberum addunt, & aceti parum. Quòd si maiora castaneis fuerint,ea in frusta secant, deinde ab esu vinum album bibunt, parum dilutum. Hac conditura malitiam tuberum emendamus, quammaximè:minùs verò si eadem assemus addito pipere. At verò cauendum, ne malo humore in ventre præexistente quis eis vtatur: facilè enim corrumpuntur : maximè verò si copiosiùs eisdem vescatur. Fungi qui ad nigredinem tendunt, & qui nascuntur in putridis locis, & fimo refertis vitandi sunt : inferunt enim apoplexiam, paralysim, cholicum morbum,& spirandi difficultatem,& venenorum symptomata. Sed qui albidiores sunt,quos boletos appellant, probè parati,edi possunt:rarò tamen, augent enim pituitam,& crassum,frigidum,& humidum præstant alimentum:nam sunt in tertio ordine frigidi,& iuxta ipsum humidi. Parantur autem, vt diximus de tuberibus,elixi, & prima elixatione reiecta,secundò elixantur in aqua,oleo,pipere, zingibero,sale, & pauco aceto,aut sal prima ipsa elixatione affundimus. Post fungos verò vinum vetus,validum,& meracum bibendum est,quod corruptioni fungorum medetur, si superaddas origanum,calamentum,piper,zingiberum,aut eorundem elixationem. Hac tempestate sic parantur,sale insperso tabescūt,deinde aqua & oleo elixantur,interim addito semine coriandri,allio,pipere,& caryophyllis,ad finem oua integra cochleari agitata miscentur.

Porrum. *Allia.* *Allium calidum & frigid.* *Tubera.* *Fungi.*

De Alimentis quæ ab animalibus sumuntur. CAP. VIII.

ANimalium natura medico consideranda est ad sanitatis tutelam,cùm homines nō tantùm seminibus,fructibus,& oleribus vescantur, sed animalium quoque carnes vorent:homo siquidem animal omniuorum est. Ex animalibus verò quędam terrestria sunt,vt quadrupeda,& reptilia,quædam volatilia,quędam aquatilia:quamuis multa sint volatilia & pedestria natantia,quæ in aqua aluntur, & quædam aquatilia, quæ extra aquam diu degunt,& alimentum accipiunt. De facultatibus alimentitiis trium generum animalium ordine dicemus,quibusdam præfatis,quę ad generalem doctrinam attinent, & his quæ dicentur, sunt necessaria præludia. In animalibus multæ ac variæ sunt differentiæ considerandæ,quæ omnes vires alimentitias variant. Nempe genus, ætas, sexus, habitus,victus,& præparatio,quę communis est ferè omnibus alimentis. Ex genere quidem,quoniam genere meliores sunt carnes arietinæ caprinis, & gallinarum quàm anserum. Ex ætate,nam nouella sunt humidiora:vetusta,ficciora:masculus,fœmela, in omni specie est calidior. Ex habitu,nam pinguiora sunt humidiora, & macilenta siccioraa. Ex victu,nam domestica sunt syluestribus humidiora,& in ocio degentia,pluribus excremen

crementis abundant,quàm exercitata:pręparatio tamen varia notum eſt quantum in ea re valeat. Decet tamen vt ſingula horum latiùs differentes pertractemus, à generis diuerſitate auſpicantes. Pedeſtria animalia aquatilibus & volatilibus magis terrenam habent naturam à toto genere:quod oſtendit eorundem natiua grauitas,& quoniam corpori conſtantiſsimum præſtant alimentum, & quod difficilimè diſſoluitur, quemadmodum & terra difficiliùs quàm aqua in aerem tranſit. Aquatilia verò aqueam habent naturam & minus terrenam ſubſtantiam:aliâs neque in aqua primam habuiſſent generationem, neque in ipſa degerent & alimentum caperent. Volatilia tamen aerea magis ſunt,magis quoque terrena aquatilibus, & minus pedeſtribus. Ex pedeſtribus quoque quædam magis ad humanum temperamentum accedunt & homini magis ſimilia ſunt, quædam minùs,& ex eiſdem quædam calidiora homine,quædam ipſo frigidiora, quædam humidiora,quædam ſicciora:ſiquidem humana natura media eſt in vniuerſa ſubſtantia,vt parte prima docuimus. Sed tamen in vniuerſum magis ſimilia ſunt animalia pedeſtria homini,aquatilibus,& volatilibus,quàuis aquatilia & volatilia faciliùs in ventre ſuperentur, & ex volatilibus plurima meliorem ſuccum pedeſtribus præſtent. Niſi dixeris in vniuerſum,ſuccum ſimilimum humano corpori optimum eſſe.Ex pedeſtribus autem animalibus quædam ſunt domeſtica,quædam agreſtia:ſed quæ agreſtia ſunt, ſicciora ſunt cicuribus & domeſticis: quoniam vehementiùs exercentur,& quoniam à prima ipſa generatione agreſtia ſunt ferociora & biliofiora,ac perinde indomita,vti leones pardali,pantheræ,lupi,vulpes:reliqua verò melancholica,ſicca,ac frigida, & timida valde ſunt,vt lepores,cuniculi, cerui, & damæ: eadem tamen animalia vbi cicurentur, humidiora redduntur, & in domeſticorum naturam quadantenus degenerant. Exemplo ſunt cuniculi domeſtici, qui longè humidiores agreſtibus ſunt,& cerui domi alti, his qui in montibus degunt:& ex auibus columbæ,palumbis ſunt humidiores.At verò in conſequentibus ſeiunctim, de animalium quæ eſui ſunt natura,per genera dicemus. Aetates præterea animalium non parum mutant vires alendi: omnia enim animalia,ſicuti & plantæ omnes, à prima ipſa generatione humidiora ſunt: talia enim eſſe decuit quæ augeri & extendi natura valent.Cùm verò ad maximum ſibi debitum peruenerint incrementũ,ſicciora reddita ſunt:nam eadem ratione natura ea amplius extendere non valet. Perſeuerant in hac conſtitutione aliquandiu, non verè, ſed quoad ſenſum: momentaneus enim eſt rerum quæ augentur,& natura poſtea decreſcunt,ſtatus. Cæterùm canes venatorij,cùm quarto ſuæ ætatis anno ſummas venãdi vires acceperint, aliquandiu eaſdem ſeruant,ita vt ſentiri non poſsit,an declinent.Homo pariter vigeſimoquinto anno conſiſtens nihil amittit ante trigeſimumquintum,quod agnoſci poſsit, quamuis in re nunquam in eodem permaneat ſtatu.Areſcunt autem poſtea animalia & plantæ,natiuo calore humidum abſumente,ac perinde duriora redduntur: ſicca enim dura ſunt,& humida mollia, ratione tradita in prima operis parte, quæ verò exſiccantur ex animalibus aut ætate,aut morbi ratione fibroſa reddũtur, & coctionem admittunt difficilem. Ex animalibus tamen & plantis ſingula eò longius declinant, quò tardius ad ſummum deuenerunt incremẽtum,atque eadem omnino cauſa. Nam ad ſummum incrementum deducuntur, quoniam humor natiuus ſummam ſuſcepit extenſionem,atque inaruit,ita vt amplius extendi non valuerit: iam igitur quæ humidum tenue, & aqueum habent,facilè areſcunt,& ſummam extenſionem ſuſcipiunt:quę verò humidum habent lentum,& tenax,tardè extenduntur, & ad ariditatem eam perducuntur,vt amplius non extendantur caloris actione. Sic etiam omnino fit,vt quæ breui ad ſummum incrementum perducta ſint,breui deinde inclinantia pereant:quæ verò tardè extenduntur,poſtea longiorem habeant inclinationem, & tardius ad finem perducantur. Exemplo ſunt ocimum,baſilicum,& cupreſſus:ocimum nanque breui augetur & floreſcit,ac ſemen profert, deinde breui declinat & areſcit:cupreſſus autem poſt centum annos augeri viſus eſt: ſed eius vita vltra quadringentos extenditur. Quamobrem ex animalibus quædam poſt annum conſiſtunt,quædam nondum decimo: in quorum eſu temperatura eſt conſideranda,ac perinde perſpicuè conſtabit medico qua ætate temperatius ſit animal,& humanæ temperaturæ propius accedat.Animalia nanque natura ſicca,nouella edenda ſunt,& natura humida adultiora. Sexus præterea animalium vires alimentitias non parum variant:maſculus enim calidior eſt fœmela,non tamen in omni genere:nam inter aues rapaces ex falconibus,is qui prima appellatur,fœmina eſt,& validiſsima,ac molle maxima:qui verò appellatur Torzuelo maſculus eſt,fœmina minor, & ad pugnam imbecillior. Oſtendunt autem vires & corporis magnitudo caloris abundantiam,atque ea ratione in aliis generibus maſculorum calor maior probatur, qualem debeat eſſe calorem eius qui filios alere,& eoſdem à reliquorum animalium incurſu tueri debeat.

Animalium genera cibo diuerſa.

Animalia domeſtica & agreſtia.

Animalium per ætates temperamenta.

Animalia quæ tardè conſiſtunt, longam habent inclinationem.

Animalium ex ſexu diuerſitas.

debeat. Fœminarum verò munus in quiete filios parare, procreare, & fouere. Mares quidem caloris vehementia assumpto humore fibrosas habent & ficciores carnes, & cùm coeunt nidorem quendam referunt, & difficilè coquuntur: sic & fœminæ cùm concipiunt, citò arescunt, & obdurantur, assumpto proprio alimento in fœtus alitione, & procreatione, quemadmodum & aues dum ouis incubant. Quamuis itaque pedestria post partum & lactationem, & aues relictis pullis reficiantur, nunquam natiuum humorem, & carnis mollitionem priorem recuperant. Fœminas itaque in quadrupedum genere castrare oportet, ne concipiant, & aues ne ouis incubent prohibere: nam eas interim edere perniciosum foret, postea verò duriores & ficciores factas esse, nosse oportet. Mares autẽ castrare, veluti gallos gallinaceos inter aues, & ex pedestribus arietes, tauros, & porcos est frequentissimũ. Degenerant namque statim mares in fœminas, & mediam quandam naturam seruant, sed cùm à coitu abstineant bonum odorem, saporem & temperaturam nanciscuntur eorum carnes. Ad habitum corporis attinent pinguedo & macies, nos tamen loquimur impræsentiarum de duplici macie aut pinguedine: altera est ab specie, altera ab indiuiduo singulari: nam porci ex specie pinguiores sunt capris, at verò ex capris, quædam sunt aliis pinguiores. De pinguedine hoc vnum in vniuersum ferre licet, pingue omne macilento faciliùs coqui, & in ventre supernatare: deinde verò succum minùs cõstantem præbere. Quoniam tamen de singulis generibus agendum, nos modò de his quæ intra genus macilenta sunt, aut pinguia dicemus. Ex his quæ toto genere pinguia sunt, & obesa, ea eligẽda præcipimus, quæ minùs abundant pinguedine, citra morbũ, veluti inter porcos salubrior est caro illius qui paulò macilentior moderato est. Ex his tamen quæ sunt à natura plus æquo macilẽta, & pinguedine carent, vti lepores, & cuniculi, pinguiores sunt eligendi, dummodo saginati non fuerint, & in loco concluso alti. Quæ verò nullum extremũ obtinent à natura, pinguiora sunt meliora: quoniam & saniora, vbi non saginentur, & gustui magis grata: præterea quoniã dulcia sunt quæ nutriunt, & pinguia dulcia sunt. Ex animalibus verò aut natura, aut victu pinguioribus iusto, partes alitioni optimæ sunt macræ, sed iuxta pingues sitæ, & ex macilentis animalibus à natura, partes quæ iuxta pinguedinem sunt, simul cum pinguedine edendæ. Et in summa ex humidioribus ficciores, & ex ficcioribus humidiores. Quæ verò intra speciẽ plus iusto macilenta sunt, edi non debẽt: id enim non fit nisi aut morbi ratione, aut alimenti defectu: sicuti & in his quæ turgent coitum appetentia: aut enim alimentum non capiunt, aut inaniuntur nimio coitu. Animalia tamen domi saginata excrementosum præbent alimentum, humidum & pituitosum, quę verò plurimis laboribus fatigãtur & extenuãtur, ficciora sunt & duriora. Victus quoque varius quantum mutet animalium naturas & alendi vires, ex his quæ diximus notũ est. Parum enim exerceri, aut multum, crassiora, aut tenuiora reddit animalia, & molliora aut ficciora, & duriora. Neque enim victum cõsiderare præcipimus qua victus est, sed qua corpus animalis variè mutat. Potissima verò victus pars in alimentis animalium consistit. Idem namque animal diuersis alimentis assuetum temperaturam mutat, quod planta persica docuit, in Aegyptum translata, quæ ex venefica salubris reddita est. Sanguis nanque ac perinde caro alimentorũ vires contrahunt, dicente Hippo. Fœmina vel capra elaterium, aut agrestem cucumerem deuorantes, pueris purgatio. Neque hoc tantùm, sed si gallina cepã deglutierit, caro odore, & sapore, cepam refert, & quod his maius videtur, nos non semel, sed sæpius ex oui sapore agnouimus gallinam deglutisse cepam. Regio quoque diuersa vires variat, veluti reliquus victus, tum ob aeris temperiem, tum ob alimentorum varietatem. Animalia namque in locis maritimis alta, humidum & aquosum præstant succum, & minimè cõstantem, sicuti & herbæ, quæ valde humidæ sunt. Nam & in tempestatibus pluuiosis herbæ humidissimæ sunt, & animalia quæ eisdem aluntur tenuia, & insipida, aquosæ naturæ: quæ verò solis actione consistere incipiunt, & maturitatem assequi, constantius alimentũ prębent, & animalia solidã carnem sibi apponunt, persimilem quoque hominibus retribuentia. in summa, quemadmodũ diuersa victus ratio nobis adhibita, nostram mutat temperaturam, & sanitatem, ita & animalium & plantarum. Præterea animalia eiusdẽ generis diuersam admodum naturam assequuntur, vbi domi, aut in agro alantur: humidiora enim sunt domi alta, ficciora quæ in agris, ob exercitationem exficcantem, & aerem, & solis calorem quæ omnia excrementa quoque discutient, à quibus domestica priuãtur. Domi quoque saginantur nonnulla, vti porci, & à quibusdam agni, & arietes, & plus æquo pingues fiunt, & excrementis abundant. Saginata itaque animalia sibi non admodum sana sunt, esui verò lõgè minus. Quòd si natura valde ficca fuerint, vbi domi alantur & pinguia fiant, & ita saginentur, vt congruas exercitationes non omittant, ne

Animalium habitus.

Pingue omne.

Animalium victus vires variat.

Animalium ex regione diuersitas.

aut multis excrementis abundent, aut ægrotent, salubriora reddentur, & humanæ temperaturæ similiora. Sunt tamẽ ex animalibus quædã adeò sicca, vt nulla victus ratione fieri possit, vt corrigantur, & excessum amittant, vt canes, lupi, leones. Ex volatilibus miluus nunquam cicuratur, nisus, falco, pica, papagallus, etsi cicurantur, nulla victus ratione humescent: prius enim ob excrementorũ copiam ægrotabunt, & morietur. Turtures domi altæ & pingues bonum præstãt succum, & temperamẽto proximũ. Gallinæ verò & anseres, & anates, sicuti ex pedestribus sues meliores sunt, qui præter id quòd domi aluntur, interdiu in agro diuagantur & redeunt: sic enim fiet, vt paucum congerant excrementum. Præparatio deinde carnium ac piscium valde variat eorundem vires alimentitias, atque eadem omnino caro quæ difficilè in vẽtre superatur, vbi commodam susceperit præparationem, facilimè vincitur, & quæ aliàs facile vinci solebat, ex præparatione superari nequit. Fit etiam vt ex diuersa præparatione siccæ, aut humidæ reddãtur carnes, sicuti & pisces, & aut intus, aut extra. Præparationum autem prima ac simplicissima differentia est, quæ ex alteratione sumitur, quæ per primas qualitates fit. Nam carnes aut pisces, elixantur, aut assantur, aut torrentur, aut suffocãtur, aut frigũtur: quibus adde macerationem, quæ fit carnibus aeri appensis, quæ est veluti fermentatio ipsarum. Elixantur autem quædam in aqua, quædam in vino, quædã in lacte. Assantur quædam in cineribus, quædã in furno, quædã in veru circumactæ. Torrentur quædam super prunas, quædam iuxta ipsas. Suffocantur quædã in patinis, aut ola, quędam in pastillis. Friguntur quædam in oleo, quædam in butyro: quæ elixantur exteriùs reddũtur humidiora, interius sicciora. Natiua quidem rei humiditas minuitur, aduentitia tamen augetur. Quæ assantur, siccescunt exterius, interius humescunt. Natiua nempe humiditas seruatur, externa & ignea accedit siccitas. In vniuersum tamen elixa faciliùs superantur, & minùs alunt, & celeriùs per ventrem descendunt. Assa tamen difficiliùs coquuntur, digeruntur & descendunt: verùm valde nutriunt, & constantius præbent alimentum, sed ex carnibus, quæ in veru assantur, sunt meliores, circumactæ enim probè admodum omni ex parte parantur: non sit tamen ignis admodum validus, ne partes extimæ, plus æquo torreantur, aut vrantur, intimis crudis manẽtibus. Tosta omnimodo sicciora redduntur, & difficilem admittunt coctionem, & ventrem sistunt, & ignis quandam contrahunt acrimoniam. Suffocatę carnes omnes prauum succum pręstant, & difficilè superantur: obdurescunt enim, & omnem alimentitiam partem exprimunt. Quapropter ex patinis & pastillis ius tantùm edendum foret, id enim facile, & multum prębet alimentum: carnem tamen sic paratam non laudo, minimè verò eam quæ post assationem aut elixationem suffocatur, cuius euaporatio impeditur: prauum enim succum pręstat, & ori ventris, & cordi nocet. Pisces tamen sic suffocati, venenosi sunt, & praua inferunt symptomata, & quandoque mortem. Quæ friguntur, duræ quoque redduntur, & siccæ: minùs malę tamen sunt, si in butyro frigantur, vtcumque tamen difficilè coquuntur, & nidorem referunt, & nauseam concitant. Macerãtur carnes viuæ agitatæ, & aues ab accipitribus captæ, & inter assandum, ab ignæ semotæ, ac reductæ, & diu mortuę seruatę. Secunda differẽtia pręparationis ex mixtione sumitur. Cùm enim obsonia parantur, quibusdam addunt coqui aromata, quibusdã mel, aut saccharũ, quibusdam acetum, aut succum alium acidum: quãdoque plura ex his miscent, in quibus omnibus condituris gustui & gulæ tantùm placere conantur, omni sanitatis cura posthabita. Miscere quidem carnibus & aliis alimentis, mel, saccharum, aceti parum, aut succi aranzij, aut ante obsonij cõfectionem, aut post, tolerabile videtur, quamuis culpa non omnino vacent mixtiones carnis & mellis, aut carnis & aceti: minùs tamẽ malum videtur eadem piscibus miscere, & eisdem pisces parare. Verùm detestanda omnino est mixtio medicaminũ tertio, & quarto ordine calidorũ, vti piperis, gingiberis caryophyllorum, sinapis, & aliorum quæ omnimodo sanitati aduersa sunt, si piscibus misceãtur: perniciosa verò, si carnibus. Præterquam si pisces mali, crassi, ac difficilis coctionis fuerint, à quibus abstinendum potius esset. Hæc enim ventrem plus ęquo calefaciunt, & deinde iecur, caput validè implent, cibos nidorosos efficiunt, eosdem ante coctionem à ventre pręcipitant, bilem augent, renes excalfaciunt, ardorem vrinæ generant, & in renibus lapides, crudis delatis succis, & deinde nimio calore vstis, homines efficiunt furibundos, inconstantes, imprudentes, salaces, & bibulos. Excitant enim hæc validam sitim, ob quam nonnulli summè refrigeratum vinum bibunt, quidam niuem addunt, quidam siti perpetua vexantur, ob quam ieiuno ventre bibere coguntur. Sed sunt qui per huiuscemodi obsoniorum præparationes ex instituto velint sibi sitim excitari, vt nunquam non sitiant, neque vllo potu satientur: verùm his vt detestandæ turpitudinis autoribus, non scribitur liber hic, sed illis tantùm, qui malunt viuerę, quàm bibere.

Carniũ generalis præparatio.

Suffocatæ carnes.

Maceratio carnium.

Medicaminum & ciborũ mixtiones detestandæ.

Præcipimus itaque vt carnibus,si fieri posſit,recentibus vtatur is qui ſuæ conſulit ſanitati,& his elixis in aqua & ſale, quibus ſi vellis addes petroſelinum paucum,aut cicera: aut eaſdē aſſas edat,pauco ſale addito. Atque id in omnibus quo ad fieri posſit,ſeruandum, vt carnes macilentæ elixentur, pingues verò aſſentur, ſed licet quidem pingues elixare: macilentas verò,ſi aſſaueris,ſiccisſimas reddes,& alitioni ineptas: piſcibus autem vtatur aut elixis,aut aſsis,ſi credit ſe poſſe eoſdem facilè ſuperare: ſi ſecus,ea adiunget ſalſamenta,quę vulgus hominū,apud quos prædicti piſces ſunt in vſu frequēti, eiſdem aptare ſolet,ſed cum omni moderamine. Miſcent etiam coqui nonnunquam carnibus præparandis oua,quandoque lac,quandoque varias herbarum ſpecies,ſed diſpares admodum cibos conficiunt, quorum partes quędam facilè, quædam difficilè in ventre coquuntur: id verò valde ſanitati obeſt. Ex præparationibus eſt ſalire carnes,& diutius occiſas ſeruare. Hoc quidem vtile eſt,vbi moderatè fiat,nec tempus congruū excedat: veluti cùm hyeme ſeruantur ad tertium diem,vere ad ſecundum, & autumno: æſtate à matutina in veſpertinam horam,aut rurſus à veſpertina in matutinam. Eſt enim hæc maceratio carnium,veluti fermentatio: ſed non omnibus par tempus congruit: piſces enim citisſimè fœtent, carnes non ita,& carnium exta breui fœtent: ex carnibus verò perdices longam ferunt fermētationem. Præterea pingues carnes & carnium partes ob ſubſtantiæ pinguis tenuitatem faciliùs corrumpuntur, macilentæ tardiùs. Hæc maceratio putrefactio quædam eſt,quamuis ab initio nondum manifeſtè putrent carnes,nec fœtore participent,eò tamen tendunt: laxantur autem priùs,& molleſcunt: quoniam non ſatis regitur humor à calore innato rei, deinde humore nimium redundante & exhalante natiuo calido,ſuccedit externus,ſubſtantiam occupans & putrefaciens, quo tempore fœtor accedit,& tandem vermes generātur. Propterea carnes ſicciores tardiùs macerantur,& putreſcunt,& carnes ſale condiunt,vt ſicciores redditæ, & minùs abundante humiditate,minimè à putredine occupētur. Ad quod prodeſt etiam carnes fruſtatim exponere ſoli æſtiuo diutius,vt inareſcant vi ſolis,vti ſalitæ vi ſalis. Sale nanque condiunt carnes & piſces,ſed ſine delectu: non enim omnes ſunt ſalituræ aptæ. Nam quę nimium ſiccę ſunt aut natura, aut ętate,vbi ſaliantur,ſiccę admodum redduntur, ac perinde paucum,craſſum,& malum ſuccum præſtāt. Quæ verò immodicè humidæ ſunt ex ętate,ſalitę ineptę fiunt alitioni: ſal enim omnem ferè humiditatem exprimit, quam carnes nouellę tenuem habent. Itaque tota caro nouella,humida & mollis à ſale liquatur,ſolis fibris,neruis,& membranis relictis. In vniuerſum verò præcipimus, neminem carnibus vti ſalitis: habent enim vim exſiccandi, qua homines ad ſenectutem celeriùs deducunt, prauum etiam prębent ſuccum,& paucum, quòd ſiquis eas ſalire decreuerit,vt diutius ſeruentur ad vſum,ſaliturę aptiores ſciat eſſe, quę adultorum & conſiſtentium animalium ſunt, neque omnium, ſed eorum quę à natura iuſto ſunt humidiora. Quamobrem porcorum ſaginatorum caro ſalita minus eſt excrementoſa, etſi praui ſucci. Verùm craſsi admodum ac praui ſucci ſunt carnes bubulæ,hircinę, & ceruinę ſalitę, deteriores cuniculorum, & leporum ob ſiccitatem, ſicuti hœdinæ & agninę ob ætatem, & auium quarundam ob ſiccitatem, quarundam verò ob ſubſtantiæ tenuitatem. Piſcium tamen multa genera ſalire tutius eſt, quàm pedeſtrium. Seruāt etiam coqui carnes ſale, alliis,origano & aceto mixtis,copioſa aqua,quas poſtea aſſas miniſtrant. Pręſtant quidem prauū ſuccum, & caput grauat fumus inter coquendum: ſed faciliùs coquuntur,& appetitum ventriculi excitant. His præhabitis ad ſingulorum animalium carnes accedamus,id pręmonentes, à carnibus conſtantisſimum accipi alimentum,præ omnibus eduliis.

Carnium fermētatio.

Carnes ſalitæ.

De carnibus pedeſtrium animalium. CAP. IX.

DE agnina carne primo loco dicamus. Agnus ante vnius anni complementum, humidā admodum habet carnem, viſcidā & mucoribus plenam: excrementoſa itaque eſt, craſsi ſucci, & difficilè venas peruadit. Aſſa quidem melior eſt quàm elixa, ſed vtroque modo ob excrementorum copiam abiicienda. Cùm autem iecur & venas non permeet,in ventre retentus ſuccus inteſtinorum læuorem efficit: præterquam ſi calidior venter ſit. Tranſito verò vnius anni ſpacio, caro agnina optima omnium carnium,quę à pedeſtribus deſumuntur animalibus,eſt. Bonū ſuccum pręſtat,copioſum, modicè cōſtans,quod à ſano ventre facilè ſuperatur: eſt enim humanæ carni ſimillima, & ſaluberrima,omnibus ſanis hominibus poſt tertiū ſuę vitę annum,vſq; in naturalem mortem accommodata. Neminem enim ſanum conqueſtum audiui de carnis arietinæ modico eſu. Galen. quidem ſuūm carnem humanæ ſimilem eſſe dicit, quoniam non-

Agnus.

Caro ſuilla an ſit magis

nobis simi-lis arieti-na.

nulli humanas carnes pro suillis vendebant: verùm suillæ carnes longè plus pinguedine abundant, ita vt in quibusdã ventris partibus tota caro pinguedo sit, & ferè tota caro suis, præterquàm spatularũ & femorum pinguedo est: quod satis diuersum est in homine. Quòd si ob substantię similitudinẽ facilior cõmutatio fit, & quod homini similius est, pauciora auget excrementa, & abundè alit: caro agni vnius, duorũ, aut trium, aut etiam quatuor annorũ homini simillima est: suis nanque caro excrementa plura auget, & difficiliùs in nostram transit naturã carne veruecis. Quòd tamen magis cõstans alimentũ præbeat suilla caro, veruecina, id ad succi lentorem potius quàm ad similitudinem referri debet. Præterea id confirmat nostram sententiam, quòd ea quæ constans valde præbent alimentum, aut viscidũ pręstant succum, aut crassum, quorum vtrunque ea ratione tale dicitur, qua nostram naturam ea in re superat. Porrò quantò caro suilla validissimè exercitatis, vti agricolis, ob succi cõstantiam, veruecina accõmodatior est, tãtò temperatis hominibus, modicè exercitatis veruecina vtilior est suilla, ob succi bonitatem, & coctionis facillitatem. At verò quoniã agni ouibus miscentur, eosdẽ castrare decet: non castrati enim coeuntes, praui succi carnes habent, redolentes hircos, & sapore nidorem quendã referentes, qui breui obdurantur. Castratorũ verò agnorũ carnes ad quartum vsque ætatis annum seruãtur optimæ, & boni succi, & saluberrimæ, eis qui aut in ocio degunt, aut modicè exercẽtur, sicuti & non castratorum, segregatorũ tamen.

Ouilla caro. *Caprina caro.* *Hircorum caro.*

Ouilla caro excrementosa admodum est, & praui succi, gustui ingrata valde. Caprarum caro praui succi est & crassi, acrimoniam quandam gustu referens: hircorum verò non castratorum adhuc nidorosior, castratorum autem aliquatenus emendatur. Hircorum tamen montanorum, atque caprarum caro siccior est, quàm domesticorum, sed minus nidorosa. Verùm quemadmodũ agnorum caro ante annum humidior iusto, & excrementosior, post annum temporis processu exsiccata, temperamento magis accedit, ita caprina priori ætate dum humiditas in animalibus omnibus abũdantior est, meliorem habet temperaturam.

Hœdus.

Quapropter hœdus melior est hirco, & capra, vti veruex agno nondum annuali. Hœdus igitur lactens bonum auget succum, & facilè coquitur, ita vt carni agni vnius aut duorum annorum, castrati, conferri possit: nam facilius coquitur: verùm vbi agni annualis caro probè coquatur, meliorem succum præstabit, magísque humanæ naturæ familiarem. Cùm autem ablactantur, iam hircorum naturã sapiunt & redolent, & difficile superantur, ac fibrosi sunt.

Bubula caro.

Bubula caro crassæ substantiæ est, difficilè in ventre superatur, ac tardè permeat, non tamen lentore participat: natura frigidior est carne hircina, & veruecis. At quemadmodũ hœdina caro cum nondum sui generis siccitatẽ consequitur, temperamẽto accedit valde, ita vitulina bubulã superat: non enim per eam ætatem temperamenti siccitatem assequitur, sed quantum naturę suę siccitas ex genere superat temperamentũ, tanto ętatis ratione humiditas natiua attemperat carnem vitulorum, atque perinde temperamento accedunt magis: sed remanet quędã substantiæ crassitudo qua ab humana natura secedit, crassum succũ adhibens, non valde, crassiorem tamen hœdis, & castratis agnis, nondum tertium annum excedentibus. Rursus quod de hœdis dicimus, eos lactantes esse eligendos, id ad vitulos transferre oportet. Nec ignorandum, apud Italos, & in quibusdã Septentrionalibus ac frigidis admodum plagis, vitulorum lactentium carnes, veruecum carnibus esse præferendas: idem quoque fieri videmus in regionibus admodum calidis, & extrema Beticæ Hispaniæ parte. In ea quoque regione suillæ carnes agninis eiusdem conferuntur, non nostris. Apud nos enim agni pascuntur hyberno tempore in extrema Castellæ parte, iuxta Lusitaniam, & Betice Hispanię terminos: ęstiuo verò in locis frigidioribus, mõtuosis, vti Numãciæ, Scobię, Molinę, & Concæ, ac perinde pecus nunquam extremum frigus, aut calorem experitur. Optimæ igitur agninæ carnes sunt, & omnium pedestriũ animalium carnibus pręferendę, ferè in toto regno Castellę, quemadmodũ & tota ferè Anglia.

Taurorum caro.

Taurorum verò caro peior omnibus his habetur, crassa, fibrosa, dura, sicca, nidorosa, & praui saporis, ac succi, quam neminem edere permitterem, nisi in magna carnium & aliorum alimentorum inopia. Assueuerunt quoque agricolæ boues ab aratro in gregẽ reducere iam senio confectos, & ad labores inualidos, quos deinde impinguatos edunt: verùm horum caro & si melior sit quàm eorundem macilentorum, paulò quidem humidior ob pinguedinem adiunctam: siccitatem tamen quam carnium, & musculorum fibræ ex ætate & laboribus contraxerunt, attemperare, aut humorem reficere impossibile est. Generat autem bubula caro atque in corpore aceruat crassum succum, siccum ac melancholicum & qui melancholicos morbos, vti varices, quartanas, lienis morbos, & hęmorrhoides afferat. Quidam malitiæ corrigendæ gratia bubulas carnes cum sinapi edunt, ac prodest ad celeriorem in ventriculo confectionem, & transitum atque di-

stribu

ſtributionem : ad finem tamen,caliditas ac ſiccitas ſinapis ſicciorem reddit ſuccum , & eum aduſtum , & carnem genitam ex eodem. Ego quidem cum pingui iure minutim inciſam carnem eam edi conſulo.id enim valde attemperat eiuſdem craſsitudinem,duritiem & ſiccitatem : ſed elixa edatur non alio modo parata. Boues pręterea nonnulli agitant ante occiſionem vt præponderent, & maiori precio vendantur,cæterùm deterioris adhuc ſucci fiunt : quoniam caro ſiccior redditur,& in eadem ſanguis immergitur, cuius tenuis pars diſcutitur à calore,reliqua craſsiore manente. Cùm autem ſanguis ipſe natura craſſus & melancholicus eſſet,tenui diſſoluto, craſsior reddetur,& totus ipſe cibus ex carne & ſanguine immerſo,ac denſato , teterrimus erit, ac craſsi admodum ſucci. Suilla caro à Galeno humanæ ſimilior aliis ſtatuitur:nos verò diximus agninam eſſe magis ſimilem:nempe agnorum qui annũ ætate exceſſerunt, & quintum nondum attigerunt,caſtratorum. Suilla tamen caro veluti & reliquæ ex ætate manifeſtam habet differentiam. Porcelli nanque humidiſsimi ſunt, & eſui ineptiſsimi : ſuccum enim augent pituitoſum , vel, vt rectiùs dixerim,mucoſum & lentum, pariter & excrementa multa. Eduntur tamen à quibuſdam lactentes aſsi cutem torrefacientes, quam ſolam edunt: ſed quidem carnem iterum ſublata cute torrent atque edunt. Verùm cutis dura, ſicca & difficilis coctionis eſt : caro verò torrefacta adhuc humida, ſed non parum emendatur eius malitia torrefactione. Sanis itaque hominibus modicè huiuſcemodi carnes deguſtatæ parum nocent : maximè cum ſalſamento , ex eiuſdem porcelli hepate, aut ſanguine cum mica panis, aceto madefacta, & croco , ac pipere & ſale. Sus deinde vnius anni, propè accedit ad temperatam carnem,ſed excrementoſus eſt,lentum præbens ſuccum & valde conſtans alimentum, vehementius exercendis accommodatum. In hac noſtra regione ſuilla caro à paucis editur recens,ſalita verò ab omnibus : verùm hæc vt lentoris minùs participat,ita ſiccitatem alienam adiunctam habet,qua difficiliùs coquitur & permeat, atque ſitim excitat, & melancholiæ generandæ materiam præſtat.Caro præterea ſuilla ſiue recens,ſiue ſalita,morbis renum nocet,& ſanos quandoque in eoſdem deducit. Optima omnium eſt caſtratorum , ſed duorum annorum , & non vltra quatuor. Quæ verò ſaliendæ ſunt, intra id tempus ſaliri debent : ante id nanque valde eliquantur, & citò deinde ranceſcunt, poſt quartum tamen annum plus iuſto areſcunt. Aprorum carnes meliores ſunt reliquorum ſuum carnibus,ſiquidem ob exercitationem minus excremẽtoſæ ſunt,modicè lentum ac conſtantiſsimum alimentum præſtãtes. Ego quidem apri annalis ſani carnem optimæ carni agni caſtrati vnius aut duorum annorum confero, & paulominus ſalubrem eſſe iudico. Aprum autem, atque agnum optimum in ſua ſpecie eſſe volo. Eis quoque qui validè exerceri debent,apri adhuc magis accõmodatum ſuccum præſtant. Quòd verò Galenus carnẽ apri melancholicam dixerit,ſenis intelligi debet. Ex ſuibus tamen illi ſunt meliores,qui præter id quòd domi aluntur , in agrum quotidie deducuntur: verùm tamen neque hi bonitatem carnis ſilueſtrium attingunt. Ceruina caro ſicca eſt, ſicuti & capreolorum,& damarum,& hœdorum : quod itaque de hœdis diximus ac vitulis,id ad nouellos ceruos, damas, & montanos capros traducere licet : omnes enim ob humiditatem ætatis naturæ ſiccitatem attemperant. Pariter & ſi quis ceruum aut damam domi aleret,ipſum redderet temperatiorem:dum tamen non prohiberet à mediocri quadam exercitatione.Præterea ſi maſculos horum generum,quos magnates in ſeptis concludunt,,caſtrarent, eoſdem minùs ſiccos facerent,eſſetq́; eorum caro,nouellorum quidem,aut intra octauum annum, parum ſicca,non excrementoſa, nec inſalubris,qua vti liceret aliquando. Ceruorum tamen qui in montibus diuagantur,maximè ætate prouectorum (quod multifida cornua docẽt) nos ſæpe deguſtauimus, cùm eorundem venationi intereſſemus. Sed ſiccas ipſas intelleximus, difficilis coctionis & melancholicæ naturæ, prauique ſucci. Pinguiores tamen earum optimæ ſunt, quales menſe Auguſto cum fruges ſemina protulerunt. Laudabilior tamen carnis ceruinæ pars ea eſt, quæ iuxta lumbos, quam venatores appellant tallo : hæc enim pinguedine abundat, qua ſiccitas attemperatur,& pauciora continet excrementa : quoniam bilem inde trudit natura in caudam, vbi in ceruis fel continetur: pituitoſum verò excrementum nullum ferè in ceruis congeritur. Damarum deinde caro media eſt inter ceruinam & veruecinam,tanto humidior, mollior,& facilioris coctionis ceruina,quanto ſiccior,durior,& difficilioris coctionis veruecinà:ac perinde caro ceruina elixa edenda eſt,aſſa tamen edi non debet,ob ſiccitatem. Damina tamen elixa optima eſt,aſſa quoque non mala,verùm ſi cum pingui parte porcinæ carnis,multis in locis veluti ſpiculis infixis,aſſetur,veruecinę carni aſſę æquiparabitur guſtu & ſalubritate:minùs tamẽ alit. Damæ præterea lactentis caro, lactentis hœdi perſimilis eſt, præterquam quòd ei non

Suilla caro. *Aprorum caro.* *Ceruina caro.* *Damarum caro.*

accrescit abundè pinguedo, vt electioribus hœdulis quod à bonitate carnis nonnihil detrahit. Adultarum verò damarum leuior est,& pauciorum excrementorum & melioris succi,quàm caprarum,& hircorum : ceruina tamen caro siccior est quàm damarum,magísque terrena ac frigida, in quibus superat bubulam carnem: nam ob immodicas & celeres ceruorum exercitationes, validius exsiccantur : quin ad easdem natura iure ceruorum carnes siccas & excrementis vacuas effecit. Suntq; bubulis carnibus & damarum, ceruinæ frigidiores, & succi deterioris. Asini syluestris iuuenis,ac pinguis carnem ceruinæ proximam Galen. dixit. Leporina caro siccum & melancholicum sanguinem generat, ac paucum, non facilè coquitur,& tristitiam affert. Cùm autem magna ex parte ante venationẽ lepores agitentur,sanguis carni immergitur,quapropter succi deterioris fit. Editur tamen elixa caro leporis cum porcina pingui carne,vt siccitas eius moderetur: nunquam tamen boni succi reddetur : quidam verò ipsam edendam cumino inspergunt. Prodest autem ad celeriorem coctionem, verùm siccius alimentum præstat: probè autem à quibusdam assatur eo modo quo de damarum carne diximus. Cuniculorum præterea caro sicca est,sed minùs leporina,ac minus mali succi: verumtamen siccum præstat & malum alimentum,& paucum,vti & leporum.Suntque nonnulli ex cuniculis pingues, ita vt valde attemperent natiuam siccitatem, tales ocio & alimenti copia redditi,quos abundè alit Hispania. Complutum verò adeò est cuniculorum ferax,vt finiente vere,& tota æstate singulis diebus supra trecentos irretire in septis liceat, nec perinde copia diminuta, quod sentiri posit. Est itaque apud nos cuniculorum caro minus quàm alıubi sicca,aut praui succi : editur autem probè assa, vti herbæ acetariæ,oleo,aceto,& sale. Nouelli tamen cuniculi,quos nos Gacapos nuncupamus,magis temperamento accedunt,& eorum caro paucum alimentum præstat parum siccum,nec manifestè malum.Itaque facilè coquitur,familiarem sanguinem generat, temperamento proximum,sed paucum. Domesticorum cuniculorum caro minùs sicca est quàm syluestrium,sed excrementosa admodũ & gustui minùs grata, & si dulcior fit: hanc verò vitare præcipimus in sanitatis tutela.Deferuntur quoque ad nos ex India Hispaniæ cuniculi,qui iam apud nos copiose habentur,natura medij inter mures & cuniculos,quorum caro facilè coquitur, gustui valde dulcis est:alimentum præstat humidum,inconstans, & excrementis abundans. Vulpium carnes nemo ferè degustat ob fœtorem & acrimoniam,quam gustu referunt : prauum quoque auget succũ & biliosum.Gale.tamen refert venatores autumno vesci carnibus vulpium pinguium,quæ tales redduntur vuarum esu. Carnes tamen leonum,& vrsorũ & panterarum omnino esui non sunt,nec si bis elixentur,eo modo quo quidpiam bis elixare docuerat Galen. cap.de brassica,ob succi prauitatem,caliditatem,& difficilem coctionem. Insuauis quoque est & praui succi caro asinina & valde excrementosa,ventrem subuertẽs. Prauum quoque succum præstat ac melancholicum,camelina caro. Equina eidem proxima est, & vtraque difficile coquitur,& insuauis est. Catorũ piguium caro à quibusdã editur, assa,sed excrementosa est,fœtida,& gustui ingrata, etsi dulcis valde. Erinacei caro calida est,& manifestè exsiccans,& vrinam mouens,paucum & malum succum præstans, & difficilè superabilem : verùm ob siccitatem confert apud Galen.lib.11.de Simpl.med. facult. elephantiasi: anasarca laborantibus, & conuulsis. Ad quæ omnia vtilior est in furno arefacta,in puluerem versa ac bibita. De cochleis placuit Galeno pauca quædam dicere,postquam de carnibus pedestrium animalium egit. Cochlearum caro dura est, & difficilè superatur,ac melancholicum succum præstat. Bifariam apud nos parantur, priùs elixæ,deinde sublata testa friguntur in oleo, & addito pipere, deinde & aceto eduntur. Ab aliis tamen bis elixantur, prima abiecta aqua, cui vis inest ventrem subducendi : deinde in secunda elixatione miscentes eis piper,crocum, & caryophyllos: hanc carnem bis elixam non contemnendum alimentum præbere Gale.testatur : sed vtrobique aqua & sale macerantes ipsas, muscilaginosum quod habent expurgant & abiiciunt,ante aliam præparationem.

Asini caro syluestris. *Lepus.* *Cuniculus.* *Vulpium caro.* *Cati caro.* *Erinacei caro.* *Cochleæ.*

De his quæ ab animalibus pedestribus desumuntur ad alitionem.

DIximus hactenus de facultatibus carnium pedestrium animalium, vnum tamen prætermisimus:nempe singularum partium eiusdem animalis vires distinguere, atque conferre,cùm inter se apertè differant. Nam caro quæ in cruribus est, non adeò facilè coquitur, vti ea quæ in ceruice aut iuxta spatulas. Id verò animaduertendum, partes quæ cordi proximæ sunt, calidiores esse, & faciliùs in ventre coqui, vbi eiusdem naturæ fuerint:ac perinde carnem eam, quæ intra spatulas costis superiacet optimam esse,melioris succi & facilioris coctionis. Laudantur quoque ex animalium partibus

tibus dextræ magis quàm ſiniſtræ, & anteriores poſterioribus præferuntur. Partes tamen neruoſæ, veluti pedes, cum elixantur lentum præbent ſuccum, & qui facilè ſuperatur, & humectat ſolidas corporis partes, ita vt aridis corporibus optimæ ſint. Raſtra verò difficiliùs coquuntur, & deteriorem ſuccum præſtant: aures tamen quàm paucisſimum, quòd cartilagineæ ſint, præter id quòd difficilè admodum ſuperantur. Cauda verò lentum ſuccum præſtat & frigidum, ſed in quibuſdam animalibus pinguibus, nihilo peiorem carnibus, & facilè caro ipſius vincitur, lentam habens ſubſtantiam ob lentum humorem in ipſam à natura miſſum, ad exercitationes & motus neceſſarium, ne partes aſsiduè motæ inareſcant, quod pedibus quoque euenit. Cerebrum pituitoſum eſt, craſſi ſucci, tardi meatus, laborioſæ coctionis, ſtomacho aduerſum, ita vt nauſeam concitet, nec liceat ipſo vti poſtrema menſa, niſi velis vomitum cõcitare. Putant autem nonnulli, cerebrum facilem admittere coctionem, quoniam mollem habet ſubſtantiam: ſed falluntur: frigiditas enim ac nimius lentor ſubſtãtiæ eidem obſunt: quapropter prima menſa edendum datur, ne noceat ori ventris. At verò cùm cerebrum craſsi ſucci ſit, & excrementoſum, vbi cum diſſecantibus & calefacientibus paretur, omnino melius reddetur. Hæc ſententia in Græcis Galen. codicibus ſic habetur, ἅτε γὰρ παχύχυμος ὢν καὶ περιττωματικὸς, ἀμείνων ἐμεῖν γίνεται, τὰ πάντα, μετὰ τῶν τεμνόντων καὶ θερμαινόντων σκευασθείς. Quod eſt, Quippe cùm craſsi ſucci ſit & excrementoſum, vomitioni redditur accommodatius, diſſecantibus & calefacientibus paratum. Sed hæc quidem ſententia falſa eſt, tum quia nemo vnquam cerebrum in cibo parauit ad vomendum, cùm tamen omnes ferè ſic ipſum edendum parent, nempe calefacientibus: tum quòd falſum ſit, talia ad vomitionem parare, cùm potius flatum diſcutiant, & cerebri craſsitudinem attenuent, & coctioni celeriori parent. Ita ergo legenda eſt Galen. litera, ἅτε γὰρ παχύχυμος ὢν καὶ περιττωματικὸς ἀμείνων γόμην γίνεται, τὰ πάντα, μετὰ τῶν τεμνόντων καὶ θερμαινόντων σκευασθείς. Quod eſt, Quippe cùm craſsi ſucci ſit & excrementoſum, melius vtique redditur cum diſſecantibus & calefacientibus paratum. Quem ſenſum ſequutus eſt Aëtius, eidemq; adſtipulatur rei veritas. Sic itaque paratum cerebrum faciliùs coquitur, & bonum ſuccum præſtat. A nobis ſale & cumino paratur in ſartagine, ita frigitur cum butyro vaccino, & ſale atque cumino: deinde verò miſcent oua in vnam ſubſtantiã cogentes, quod non damno: nam eo modo paratum faciliùs coquitur, probè tamen coctum bonũ præſtat ſuccum, ſicuti & medulla dorſi, quæ durior eſt cerebro, & eo durior quo magis ſecedit ab ipſo. Medullæ verò reliquæ molliores ſunt, dulciores, & guſtui magis gratæ, ſubuertunt etiã aliquatenus ventrem, ac perinde prima eduntur menſa ante alios cibos elixæ, atque addito ſale: à quibuſdam additur ſaccharũ. Nos verò bubulas medullas elixas addito ſaccharo, & ſale infantibus ablactandis exhibemus, non ſemper ſed ſæpe, atque optimè lactis loco ſubrogantur. Adeps verò atque pinguedo quamuis à frigido habeant in corpore concretionẽ, calidæ ſunt naturæ: ſed pinguedo humida eſt, adeps verò ſiccus, quod docet facilis poſt eliquationem concretio. Hæc quidem nauſeam concitant & parum admodum nutriunt, & oleoſæ naturæ ſunt. Lingua muſculoſæ ſubſtantiæ eſt, ſed valde fungoſæ: continet quidem linguæ caro venas, & neruos plurimos, ſed omnes molles: quapropter facilè caro hæc coquitur & leue præſtat alimentum, vbi reliquæ carni animalis conferatur. Ego quidem à conualeſcentibus, & his qui longis morbis laborant, dum non valde plenum corpus eſt, aut excrementis abundat, ſed vbi copioſiùs ali poſtulat, experimento noui, linguæ carnem elixam facilè coqui, & probè reficere, & guſtui gratum cibum eſſe, ferè omnibus. Glandulæ faciliùs coquuntur carnibus cuius ſunt animalis, modicè quoque alunt: omnes tamen humidę ſunt & excrementoſæ. Nam ad excrementorum repoſitionem ſunt natura inſtitutæ, glandulæ quæ in ceruice, & gutture, & faucibus, ſicuti quæ inſertas habent venas latas: in his enim non confectum alimentum continent intra vaſa, cuius partem quoque in tranſitu ſibi reponunt. Minùs excrementoſæ ſunt quæ aliis vaſis adnectendis & firmandis inſeruiũt. In glandularum genere Mamillæ ſunt, quæ non ſemper conſimilem habent naturam: nam animalium quæ conceperunt, humidiores ſunt & molliores, & magis excrementoſæ, atque interim dum lactis nonnihil habent, dulciores ſunt, & quamuis magis excrementoſæ, ob dulcedinem à quibuſdam eliguntur, vti caprarum, porcorum, & vaccarum: quæ verò lac non habent, ſiccioris naturæ ſunt, & durioris, & tardiùs à natura ſuperãtur: verùm quoniam fibris carent carnes glandularum, mamillæ verò ſolas venularũ tenerrimas continẽt fibras, faciliùs reliqua animalis carne ſuperari dicemus. Quòd ſi mamillarum caro non integrè ſuperetur, ſuccum crudum ac pituitoſum generat: humida quidem pituitoſum, dura & contracta qualis lacte vacua, crudum: probè verò confecta ſuccũ præſtat propè ſimilem carni ipſius animalis. Teſtes præterea de natura glandularũ ſunt, è quibus gal-

Cauda. *Cerebrum.* *Medullæ.* *Lingua.* *Glandulæ.* *Mamillæ.* *Teſtes.*

lorum iuuenum sunt præstantissimi, plurimi alimēti & selecti succi, ac facilis coctionis: pedestrium tamen animaliū paruorum nondum coëuntium meliores sunt. Non præstant laudabilem succum, neque vt mamillarum carni conferri possint: nidorem nanque referunt, aut virorem cùm iam coëunt, & semen abundè generant: ante id verò adhuc meliores multo sunt, vti iuuenū porcorum: sed hi citissimè coëunt, & octauo ætatis mense deprauantur. Agnorum verò testes non nisi integro iam peracto anno: taurorum verò eo sunt deteriores, quò caro ipsorū deterior est carne arietum & porcorum.

Oculi. Oculi à nemine ferè manduntur: diuersam enim continent substantiam ex membranis & humoribus, his quidem aquosis, illis verò duris & siccis: omnibus verò frigidis: quapropter totus oculus difficilis coctionis, pauci, & praui succi est. Renes prauum succū præstant, & vrinam sapore, odore, & natura referentem, nec difficilè coquuntur in ventre.

Iecur. Iecur pedestrium animalium, naturam habet concreti sanguinis, difficilè coquitur, & tardè permeat. Laudantur præ aliis porcorum iecora, maximè eorum qui fuerint caricis saginati: nam dulcia sunt, mollia, & gustui magis grata, & quæ à natura faciliùs vincuntur, & victa promptiùs permeant. Eligibilius iecur est animalium lactantium, & eorum quæ lacte aluntur, & iuuenum: faciliùs enim coquitur & distribuitur, & in vniuersum posteaquam superatum fuerit validè nutrit. Nec tamē pedestrium iecora iecoribus volatilium conferuntur, de quibus inferiùs agemus.

Lien. Lien paucum succum præstat, sed melancholicum & prauum, difficilè quoque superatur, & ob melancholiæ quæ in ipso congeritur, acerbitatem, tardè permeat, & vias obstruit. Corrigitur eius malitia aliquatenus vbi cum butyro vaccino, aut porcina axungia liquata, frigatur, aut simul addita aqua elixetur. Porcinum reliquis melius habetur, maximè saginati porci: humidā enim habet hoc animal naturam, iecur autem & lien siccam.

Cor. Cor fibrosam, duram, ac siccam habet naturam, ac perinde difficilè superatur: verùm vbi probè vincatur, bonū succum præstat nec paucum, parum etiam ad siccitatem inclinantem. Paratur vti de liene diximus.

Pulmo. Pulmonis caro leuis est, minùs nutrit quàm iecoris aut cordis, Galen. succum pituitosum præstare dicit, cuius causam Aëtius scripsit, esse cartilagineum asperæ arteriæ corpus adiunctum: nos verò valde dissidentem naturam habere dicemus, ex venis, arteriis asperis, & leuibus, & carne consistentem. Caro fungosa, leuis, & facilis coctionis est, atque aereæ naturæ: cætera difficilè coquuntur, & frigida ac sicca sunt, ac perinde nihil inesse videtur pulmonis carni, quod pituitæ materiam præbeat. Pulmo agni sex mensium, aut hœdi quatuor, aut ætatis minoris, cùm nondum asperæ arteriæ canales obduruerunt, vbi cum porci axungia, aut ipsius pinguedine & sale, & aceti guttis paretur, facilè coquitur, nec malum præstat succum. Reliqua interiora, nempe ventriculus, intestina, & vterus membranosa sunt, & difficilè coctionem admittunt: cocta verò sanguinem paucum præstant, atque eum frigidæ naturæ. Ex intestinis verò ea meliora sunt, quæ crassiora, & quæ pinguedinis plus habent, tum quoniam gustui magis grata sunt, tum quoniam pinguedine moderatur arida ac membranacea natura ipsorum. Ab animalibus pedestribus lac desumitur atque sanguis.

Sanguis. De sanguine primùm agamus. Is quidem natura fibras habet, apud Aristot. præterquam sanguis ceruorum & damarum, id docente experimento. Fibrarum verò ratione è vena ductus concrescit, quapropter nullatenus à vena sugendus est, sed cùm prius in vase collectus, atque concretus, manibus fibræ rumpantur: non enim cōcrescet amplius. Melancholicum succum præstat, & difficilè superatur, ac tardè permeat. Hircinus sanguis à nemine degustatur ob saporis prauitatem, & alimenti malitiam. Taurinus verò & Bubulus à paucissimis, terrenus enim est valde. Agnorum tamen & arietum sumitur, sicuti & porcinus: omnes tamē paucum & melancholicum succum tribuunt: sanguis tamen leporinus reliquis præstantior est. Editur apud nos non aliter quàm cum ipsa leporis carne: cùm enim canes lepores insectantur, & in cursibus confringunt, sanguis ferè totus carni immergitur, quem postea cum ipsa elixant, atque edunt. Accedit ad idem quòd non iugulant ipsos, sed caput conterunt: sanguinem itaque intus relinquunt, quem cum carnibus elixum edunt. Corrigunt autem carnium leporum & sanguinis ipsorum siccitatem, pinguem carnem porci simul elixantes. Sanguinem testudinis quidam cum iure carnis bibendum præbent, sine concretione & attritione, quam diximus: id tamen non laudo.

De Lacte.

Lac. LActis natura temperamento valde propinqua est in mensura caloris & frigiditatis, Galen. etenim libro quinto, de Simplic. medic. facult. cap. 20. mediam dicit habere temperaturam inter sanguinem, & pituitam, magisq; accedere ad sanguinem, quàm ad pituitā.

Lactis temperies. Cùm autem sanguis temperatus sit, siue mediocris caloris, vt ibidem dixerat, & in comment. lib. primi de natura humana, reliquum est lac frigidæ naturæ esse, sed non

longè à temperamento,humidæ tamen temperaturæ. Nugas autem puta eorum sententias,qui lac frigidisſimum eſſe aſſeruerunt.Præſtat autem lac ſuccum optimum præ cæteris alimentis,vbi ſelectum fuerit tum ex animalis ſpecie,tum ex ſingulari ipſo animalis,tum etiam ex tempore & victu. Differt enim non parum lac ouillum à lacte camelino,& ſanæ à non ſana oue, & prope partum, ab eo quod longè à partu accipitur, & vernum ab æſtiuo lacte,ob alimentorum diuerſitatem,accedente quoque aeris temperie diuerſa. Diuerſitas quæ ex animalium ſpecie ſumitur hæc eſt. Habet enim lac ex tribus ſubſtantiis conſtitutionem,butyro, ſerea parte & caſeali. Butyrum aereæ ſubſtantiæ eſt & calidæ,ſerea pars,qualis ſingulis humoribus eſt admixta,aquoſa eſt & frigida,acre tamen nonnihil habet,& mordens, quale etiam in vrinis eſt: caſealis verò pars frigida & ſicca eſt & aereæ naturæ.Bubulum itaque lac pinguiſsimum eſt,& butyri plus aliis continens,camelinum ſeri plus,ouillum plus caſei,medium in his omnibus caprillum continet. Rurſus tenuiſsimũ lac camelinum eſt,deinde equinum, deinde aſininum,deinde caprillum,deinde ouillum,deinde bubulum,ſed ouillum magis terrenum,& minùs pingue bubulo eſt:bubulum verò magis pingue,& minùs terrenum, continet enim bubulum pingue multum, quod butyrũ appellamus, atque ea ratione butyrum dictum eſt, ouillum tamen, caſeale multum. Perpetuum autem eſt,lac tenuioris & magis aquoſæ, ſiue ſeroſæ ſubſtantiæ,faciliùs coqui, celeriùs per ventrem deſcendere,minùs alere,nullatenus obſtruere,minimè verò in ventre coagulari, ſicuti neque ventrem in tumorem eleuare,aut flatibus ipſum implere:contraria verò contrariis ineſſe,& mediis media.Itaque lac camelinum,& aſininum facilè coquuntur,& digeruntur,ſed minus alunt, ouillum verò tardiùs coquitur,& digeritur,ſed validiùs alit:caprillum medium eſt facilitate & difficultate coctionis, & digeſtionis, atque alendi viribus. Lac tamen bubulum, & ſi pinguius ſit ouillo,faciliùs tamen ſuperatur & digeritur ipſo,ac minus conſtans præbet alimentum:eſt enim ouillum craſsioris, & magis terrenæ naturæ. Lactis quoque natura in diuerſis animalibus eiuſdem ſpeciei diuerſa eſt, nam ſanorum melior eſt, ægrotum deterior. Nemo autem ignorat, in quot morborum diſcrimina ducantur infantes ſola nutricis mutatione, nedum ſi à ſana in ægram mutatio fiat, à quibus quoque morbis fuerint liberati:vbi ſanioribus & meliùs habitis traditi fuerunt:quantum etiam differant cùm animalia abundantem habuerint herbam,aut ſecus,notum eſt. Herbæ quoque virides & recentes aquoſius generant lac,& aridiores ac duriores craſsius. Vt tamen ſummatim dicamus,quantum poſsit animalium diuerſus cibus lac variare,docuit Hippocr. lib.6.de Mor.pop.par.5.dicens,Mulier,aut capra,ſi elaterium, aut cucumerem agreſtem edant,pueris purgatio. Sic etiam prope partum lac aquoſius eſt, craſsius longè à partu, longiſsimè verò, craſsiſsimum. Quibus igitur partus eſt ineunte vere, duplici ratione interim lac tenuiſsimum eſt,ob partus propinquitatem, quoniam tunc copioſius eſt & minùs in mammis conficitur, & ob herbarum humiditatem. Aeſtate verò craſsiſsimũ, duplici quoque ratione reddetur,tum quòd parciùs affluat,& exactiùs conficiatur,tum quòd herbæ ſicciores ſunt,& alimentum conſtantius adhibent. Eligetur itaque lac boni odoris, ſaporis dulcis, mediæ conſiſtentiæ,quod non habeat partium inæqualitatem. Colore verò candidum laudat Gale.lib.1. de Sanit.tuen.ſed iure Ariſtot.lib.3. de Hiſtor. anim.cap.21. Mulierum lac commodius eſſe,quod liuorem trahit,quàm quod candidũ eſt,inquit.Lac præterea quod minùs alit,magis ventrem ſubducit:quod verò magis alit, minùs ſubducit. Sed elixatur apud nos ad coagulationẽ vſque, ita vt ab igne ſemotum coaguletur,idque validius ventrem retinet,quod nonnulli candentibus lapillis faciunt; dyſentericis vtiliſsimum,cohibet enim fluxum ventris, acredinem humorum obtũdit, & vlceribus ſolidandis à ſiccitate terrenæ partis,prodeſt,& velantur,ne nuda ab humore erodente tangantur. Appellant Græci hos lapillos κάχληκας, ſuntq; lapilli terſi,quos aquæ fluuiorum agitant: nonnulli verò horum loco,candenti ferro vtuntur, vt vehementiùs adſtringant. Quidam verò ſal & mel addunt, vt venter faciliùs ſubducatur: mel tamen omnino eiuſdem in ventre coagulationem impedit. Nonnulli in elixatione addunt farinam triticeam: alij præter id oua,aut ſolum ipſum vitellum, & ſaccharum mellis loco, idque diutiùs in ventre immoratur:ſed validiùs alit, & magis conſtans alimentum præbet,ſoletq; lapides in renibus generare,ſiue farinam triticeam,ſiue amylum miſceas. Lac itaque ſanis hominibus adhibitum, ſuccum præſtat optimum, & modicè conſtantem,adeoq; facilè in ventre ſuperatur,vt iure Galen.dictum ſit, lib.6. de Placitis Hippocr.& Plat.poſſe quidem alere, etiam ſi nullam in ventriculo ſuſciperet mutationem,ſed ſtatim iecori traderetur:ſed nocet capiti,non valido,& frigido ventri,& intento,& renibus calculoſis, & podagricis, & articularibus morbis, & iecoris obſtructionibus, & gingiuas putrefacit,& erodit, cui noxæ optimè præuidet, poſt lactis eſum, oris

Lactis diff. ex animalibus eiuſdem ſpeciei.

Lactis electiones.

Lac ſine mutatione in uentriculo alere.

collutio

collutio ex albo vino,meraco quidem, illis qui caput validum habent, aliis verò dilutum:mundat enim quidquid caseosum dentium interstitiis inseritur:tuetur itaque gingiuas à putredine & erosione. Nocet quoque lac,si incidat in frigidum ventrem : quoniam statim acescit, in calidum verò vertitur in fuliginem. Primum ostendunt ructus acidi, secundum nidorosi, ob partium verò deformitatem faciliùs aliis cibis lac corruptionem patitur,eodem omnino modo in ventre,quo in ambiente aere:nam in frigido acescit, & in calido nidorosum fit. Acidum tamen lac non omnibus nocuum est, nam his quibus venter iusto calidior est,non incommodat, sed vtile est non parum, neque etiam cùm semel acorem contraxit, rursus in fumosam aut nidorosam transibit naturam. Serosa præterea lactis pars refrigerationis & ventris subducendi ratione sæpe præbetur,& à Galeno cum melle & sale.Separatur autem aut coagulo adhibito incalescente lacte,aut cardui flore, sed horum vi coagulatur lac, suscipit autem vim calefaciendi & exsiccandi ab eisdem. Scinditur tamen vbi interim dum lac igni admotum efferuescit, aceti guttas insperseris,aut aceti mulsi,aut mulsi, estque serum inde secretum ad prædicta optimum.

Butyrum. Butyrum paulum calefacit,coquit,& discutit humores,qui in tumoribus calidioribus continentur,vbi caro non fuerit dura,sed aut mollis,aut moderata,parum tamen alit,& succum præstat,qui facilè discutitur.

Caseus. Caseus omnis difficilè coquitur,crassum succum præstat. Sed vetus præter crassitiem succum præbet malum. Recentem caseum succi prauitate carere dixit Galen.Nos verò non absolutè,sed minùs vetusto prauum præstare succum dicemus. Habet præterea caseus ex coagulo acrimoniam, ex sale siccandi vim,& terrenam naturam. Inest caseo omni vis sistendi ventrem,generandi lapidem in renibus & vesica,augendi melancholicum humorem,& morbũ,& obstruendi meatus.Præterea hi qui postrema mensa (nam eo loco edendus est)ipsum gustauerint, ac deinde se ad somnũ receperint,terribilia & tristia insomnia infert,& quibusdam languidioribus cordis dolorem:vetus itaque deterior est recenti. Bubulus butyrum habet abundans, caprillus valde terrenam & aridam naturam. Ouillus modicæ est consistentiæ,atque eligibilior,sicuti & qui in omnibus caseorum differentiis est medius, nempe friabilitate,& lentore,raritate & coactione, mollitie & duritie, salis inopia & abundãtia, sapore tamen dulcis parum esse debet: qui verò pinguedinem habet abundantem assus editur,vti bubulus,& qui ex ouilibus talis est, lenta tamen ostenditur horum substantia,sed mellis mixtione valde corrigitur. Seligitur apud nos caseus qui portatur à Pennafiel, & qui à Palma,& Pinto,quidam etiam caseus non minùs laudandus, à Sardinia insula in Hispaniam defertur.Ex sero rursus feruefacto recoctam efficiunt,butyri & casei partem habentem,atque perinde mediam naturam eorũ, vbi parem ab vtrisque partem accipiat:nam sæpe plus continet casei,qui terrenæ substantiæ est,nonnunquam butyri plus:hæc autem coquitur facilè,bonum succum præstat,& nisi parcè edatur, nauseam efficit. Quæ multum caseum continet,cum melle edenda est.

De Alimento ex volatilibus, CAP. X.

Volatilium differentiæ. VOlatilium differentiæ multæ sunt, quæ non parum euariant coctionis facilitatem,succi bonitatem, & eiusdem constantiam:quarũ quædam sumuntur ex specie,quædam ex ætate,quędam ex sexu,quædam ex victu,quædam ex præparatione,quæ ferè percurrimus ab initio de carnibus agẽtes: id verò omnibus generale est. Nam grus nec facilitate coctionis,nec succi bonitate perdici confertur:& turtures domi altæ longè montanas superant,& gallinæ gallos, & nouellæ aues humidiores sunt vetustis, ita vt nuper natæ ob humiditatem redundantem mucosæ, & vetustæ nimis ob siccitatem fibrosæ redditæ,edendo non sint.Ex omnibus præterea elixæ assis sunt molliores & humidiores. Præterea nuper occisæ aues ferè omnes duræ sunt,& fibrosæ,deinde verò macceratæ aeri appensæ mollescunt. Sunt etenim ocidendæ aues calido tempore per diem, aut ferè,ante quàm edantur,frigido verò duobus aut tribus ante diebus,semper seruata natura temporis,an calidius,frigidiúsve sit,& carnis, duriórve sit an mollior, siquidem calidiori tempore,minori sunt seruãdę,& frigidiori,longiori,& molliores carnes minus, duriores plus seruandæ. Sed iam singularũ auium quæ frequentiùs in vsu sunt,vires & naturã referamus:hoc vno præhabito, aues ferè omnes tenuioris succi esse pedestribus omnibus,faciliùs coqui,& minus in ventre morari.

Gallina. Gallinarũ caro præter id quòd omnibus aliis frequentius ad mensas ducitur (quoniam cùm domestica auis sit gallina,licet volentibus ea vti) nemini secunda in carniũ volatilium censu habetur.Pullus verò gallinaceus cùm primùm canere cœpit,bonum succum præstat,facilè coquitur, & digeritur,& tenuis substantiæ est,ad mediocritatem prope accedentis,in primis quoque qualitatibus. Editur æstatis tempore assus, aut elixus cum succo agrestæ, ne ob substantiæ

tenuitatem facilè aut corrumpatur,aut diſſoluatur, & attemperandi gratia. Gallinæ tamen vnius anni, nondum duorum caro, ſi pinguis fuerit primum bonitatis locum habet, inter omnes quæ ſanis hominibus adhibentur carnes:nos verò de Hiſpaniæ gallinis loquimur. Huic proximè accedit caro capi vnius anni, ac pinguis:quãuis hæc guſtui paulò gratior ſit carne gallinæ. Gallorum caro nondum coëuntium, aut qui annum nondum compleuerunt, ſed à gallinis ſegregati, capis conferri poſſunt in omnibus, præterquam in ſaporis ſuauitate. Galli præterea vetuſti caro parum alit, prauum ſuccum præſtat,cui non parum acredinis ineſt,& vis ventrem proritandi, maximè iuri eius:quod ſic parari debet.Gallus primùm agitandus eſt, & viuus nudandus à plumis: *Galli ius.* deinde elixandus cum anetho, ſale, polypodio, quod cholicis optimum eſt clyſtere. Quemadmodum verò gallorum ius, ventris ſubducendi vim habet, ita gallinarum ſiſtendi vim habere videtur, dicente Galen.lib.11.de Simplic.medic.facult. At gallinarum ius ſimplex,retinendi vim poſsidet, vti gallorũ ſubducendi:coquendi autem ſunt cum ſale prolixiſsimè. Sed horum ipſi fecimus periculum. De iure galli nemo dubitat, conſentiente quoque Dioſcoride ventrem ſubducere:de iure tamen gallinæ non ſatis conſtat:dixit enim Galen. ἐπικρατικῆς ἐστὶ δυνάμεως, quod Theodoricus tranſtulit,retinendi vim poſsidet,licuiſſet dicere,Attemperantis eſt facultatis, quod iuri pulli conuenire, ex Dioſcoridis quadam lectione, Marcellus Vergilius teſtatur,& ex barbaris Auicẽnas. Quod ſi vocem, ἐπικρα ικῆς, à verbo, ἐπικραἷέω, ducere velis,vt par eſt,dices: ius gallinarum ἐπικραἷικῆς ἐστὶ δυνάμεως,hoc eſt,firmantis,aut roborantis eſt facultatis:roborare enim vim ventris,ius gallinæ,experimento nouimus,non ipſum retinere, aut detinere.

Anſeres, & Anates ex domeſticis auibus ſunt. Anatis quidem domeſticæ caro humida *Anſer.* eſt & calida,alimentum præſtat multum, ſed excrementoſum : neque facilè coctionem admittit.Anatis verò fluuiatilis caro,frigidior eſt ac difficiliùs coquitur:non tamẽ adeò excrementis abundat, quoniam validiùs exercentur fluuiatiles,ac volant. Anſeres meliores ſunt qui annum nõ ſunt prætergreſsi,aut parum, & ſi omnium caro dura ac ſicca ſit,minùs tamen excrementoſa, quàm anatum domeſticarum, plus autem fibroſa, è quibus ventriculus,& alæ eligũtur. Edenda præterea eſt caro anatis & anſeris cum ſalſamentis,quæ acetum recipiant,& ea quæ vim habeant attenuatoriã,ob ſubſtantiæ craſſitudinem, & tardam diſtributionem. Columbarum caro non parum differt,vbi domi *Columbæ.* alantur columbæ,aut montanæ ſint:nam domi altæ,omnibus ſunt deteriores, paulominus quæ victum quæritant,ſed domi nidificant : omnium meliores montanæ ſunt,qui palumbi torquati appellantur, quoniam ſiccantur nimia exercitatione, & excrementis minus abundant:è quibus ego ſeligerem pullos cùm primùm volare incipiunt.Ex domeſticis verò & domi nidificãtibus pullos,qui quindecim dies volauerint:ante id enim omnino ſunt abiiciendi ob nimiam redundantiam excrementorum: qui verò medium annum ætate ſunt prætergreſsi,difficilè coquuntur,& nimis fibroſi ſunt. Columbarum itaque omnium caro vaporoſum,craſſum,melancholicum, excrementoſumq; ſuccum præſtat,& difficilè ſuperatur:febres affert putridas, & capitis dolores, maximè ſi caput aut collum edatur. Palumbi verò magni quos torquatos appellant, craſsiorem adhuc ſuccum præſtant,ſed minùs excrementoſum. Nonnulli columbas, atque earum pullos aſſandos volunt, vt aſſatione excrementum abſumant:verùm falluntur:nam ſi eas tandiu aſſaueris vt excrementum diſſoluatur, areſcunt, & coctioni difficiles redduntur, & paucum & ſiccum alimentum,atque malum præſtabunt:ſi verò commodè aſſentur,excrementoſæ admodum manent:elixæ tamen magnam excrementi partem iuri transfundunt. Quapropter columbarum & pullorum columbinorum elixorum carnes, minùs excrementoſæ,facilioris coctionis & ſalubriores ſunt.Exhibetur à quibuſdam caro pullorum columbarum dyſentericis, quæ quamuis craſsitudine ſubſtantiæ remoretur in ventre & inteſtinis,putredinem & corruptionem auget, ſucci prauitate. Perdix natura *Perdix.* ſicca eſt,atque perinde pulli ipſius meliores & temperamento magis accedentes,tales bimeſtres,& trimeſtres ſunt,ratione tradita de carne caprina & hœdina : cùm verò ætate procedunt,manifeſtam aſſequũtur ſiccitatem,qua ventrem parum retinent perdicũ carnes:facilè tamen coquuntur,bonũ ſuccum & multum præſtant,& modicè conſtantem: Venerem excitant,probum ac multum ſanguinem augentes, ita vt à quibuſdam gallinarum carnibus anteponantur,maximè pectora ipſarum,quæ copioſam habent,& præſtantem carnem: femora verò & crura guſtu & ſucci bonitate non parum à pectoribus ſuperantur. A' quibuſdam elixæ eduntur,quoniam ſiccæ ſunt : verùm falluntur maximè,nam pectora perdicum elixa arida ſunt valde, & paucum ſuccum habent : aſſarum verò ſuccus aſſeruatur copioſus, magiſq; guſtui gratus. Sed decet perdices parum aſſare, ita vt ſemiaſſæ edantur:ſic enim minùs ſiccæ ſunt,ſucci amplioris & leuioris coctio-

nis,con

nis, contrariæ his quæ ad integritatem aſſantur. Laudabiliores perdicum carnes diutiùs macerantur occiſæ, molleſcit tamẽ earum caro citò, quas accipiter interfecit. Starna perdici ſpecie ſimilis eſt, non tamen præſtat adeò multum ac laudabilem ſuccum. Pauones alij ſunt quos Hiſpanos appellamus, quos tota ferè Europa alit, alij ſunt, qui à noua Hiſpania deferuntur, quorum non paruus numerus eſt apud nos. Appellant eos quidam Pauones Indos, quidam Gallinas Indas. Hiſpani itaque Pauones antequam edantur, diutiùs quàm Gallinæ ſunt macerandi: deinde verò eorũ carnes difficiliùs coquuntur, carnibus Gallinarum, ſiquidem fibroſæ ſunt, & ſuccum præſtant craſſum, ſiccum & conſtantem: quidam etiam melancholicis obeſſe morbis aiunt. Ferunt quidam Pauonis carnem aſſam integro anno ſine corruptione ſeruari. Differt quoque maris caro à fœminæ carne, ſed non adeò vt caro Galli à carne Gallinæ. In hoc autem genere pulli eligendi vnius ferè anni. Nec valde differunt marium & fœminarum carnes eorum pauonum, qui ab India Hiſpaniæ ad nos traducuntur, etiamſi fœminarum, quæ pullos nõ procreant, ſint meliores, & pullorum adhuc meliores, inter pullos autem in hac ſpecie, aut communium Gallinarum, aut pauonum, nulla ferè eſt bonitatis & facilitatis coctionis differentia maris & fœminæ. Pauones itaque Indi ſæpe eius ſunt magnitudinis, vt triginta libras Romanas appendant, quos calidiori tempore triduum ante occidunt: frigidiori verò ſex integris diebus, deinde aſſos edunt, aut elixos, ſalſamentum conficiẽtes ex iecore, aut ſanguine ipſorum, croco, zingibero, aceto, & ſaccharo. Eſt quidem eorum caro guſtui gratiſsima, multi & boni ſucci, probè coquitur, nec difficile, conſtans tamen præbet alimentum. Præſtantius eſt alimentum ipſorum, eo quod à pauonibus præſtatur Hiſpanis, craſsius parum alimento carnium gallinarum communium. Ducuntur quoque ad nos gallinæ quædam Indæ anatibus noſtris ferè ſimiles, ſed duriorem habẽt carnem; minùs tamen malum ſuccum ac minùs excrementoſum ipſis præſtant: neque tamen gallinis noſtris æquiparãtur, aut facilitate coctionis, aut ſucci bonitate. Sunt quoque gallinæ quædam agreſtes quas appellant cæcas, quæ vbi pingues fuerint, aſſæ eduntur, præſtantq; ſuccum copioſum, laudabilem, modicè conſtantem, nec difficilem admittunt coctionem: paulò tamen ſunt inferiores in omni re gallinis domeſticis. Phaſiani caro, plurimum alimentum præbet, modicè conſtans, coctionis facilitate & ſubſtantia carnibus gallinarum eſt ſimilis, eſtque præſtantiſsimus cibus extenuatis, conualeſcentibus, & qui languidam habent facultatem coctricem: ſiquidem facilè coquitur & probè admodum reficit vires: magis grata guſtui eſt quàm gallinarũ. Attagenes Hiſpanis Francolin à regno Neapolis in regnum Valentinorum, Imperio Ferdinandi regis Hiſpaniarum delati ſunt, & in regia horta adhuc ſeruantur & pullos procreant, qui diffunduntur ad Carthaginem vſque. Sunt & Barcelloniæ non pauci. Habentur magno precio: quapropter non niſi ad menſas magnatum deferuntur: probè quidem alunt, atque coquuntur: ſuaue guſtui alimentum eſt eorum caro, & ſelecti ſucci. Turtur ſiccum alimentum præſtat, non adeò, vt aut malus ſit, aut difficilè ſuperetur: etenim vbi aut pingues ſint, aut domi aliquandiu alantur, & ibidem impinguentur, facilè coquuntur, atque bonum, & multum ſuccum præſtant, parum ad caliditatem inclinãtem: guſtui verò nihilominus gratus cibus eſt quàm gallinarum aut perdicum. Eduntur aſſæ, proſunt autem humidioribus natura corporibus, & his qui egent memoriæ reparatione, ad ingenium quoque acuendum conferre quidam dixerunt. Paulò maiores his ſunt, quas nos appellamus Gangas, nomine ab ipſarum voce ſumpto. Quarum caro excrementoſa eſt, praui ſucci, ac melancholici, & qui non facilè ſuperetur. Ortigo verò calore turturi ſimilis eſt, ſed difficiliùs coquitur, prauum ſuccum, & melancholicum præſtat, præter id quòd excrementis abundat. Coturnicis caro nouellæ eligenda eſt, quæ enim annum excedit, vitari debet: omnis tamen calidum ſuccum præbet, & excrementoſum. Auget earum vſus ſemen, & venerem ſtimulat. Quòd ſi quis earum carnibus frequentiùs vtatur, in febres putredinis incidet: rarius itaque fit earum vſus. Turdus ab Hiſpanis zorzal appellatur. Hunc martialis cum lepore, plus iuſto laudauit, dicens,

Inter aues turdus, ſiquis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Verùm ſuum expoſuit iudicium. Bonum tamen ſuccum præſtant. Turdi facilè coquuntur, & modicè conſtans præbent alimentum: maximè vbi æſtatis tempore edantur, cum ipſi vuis abundè aluntur & pingues fiunt. Moderatur nanque pinguedine ſiccitas quædam parua, quam habent natiuam. Ficedulæ à nobis vulgari lingua appellantur Tardi, ſed hi nigras habent plumas, atque carnem, quæ tamen prauum ſuccum præſtat & difficilis coctionis. Eam verò per inopiam carnium & non aliâs, edere permitterem, ſicuti & merularum, quæ calidæ ſunt & prauum ſuccum præbent. Paruarum auium multa

Pauones. Starna. Pauones. Phaſianus. Attagen. Turtur. Ganga. Ortigo. Coturnix. Turdus. Ficedula. Aues paruæ.

multa sunt genera,è quibus alauda difficilè coquitur,& prauum succum præstat, sicuti & Calandriæ duorũ generum. Minores his sunt carduelli,pardelli,& alij virides,quos appellant verderones, minores his sunt lucani, & minores his alij passerculi virides, quorum cantus cicadarum similis est,omnes praui succi. Passerculi quoque qui in parietibus nidificant,& turribus,quos appellãt turricolas,& turriones,Hispani gorriones, calidum succum & prauum præbent,& difficilè coquuntur. Hirundinum caro praui succi est,& gustui ingrata. Eidem ferè similis caro Caudæ tremulæ,quæ vsta calculosis cum vino bibita,aut aqua mulsa,prodest. Meliorem his succum præstant auiculæ quas auiones nominant,sed excrementosa est earum caro, atque humida. Temperatior est earum auicularum caro, quæ nigræ sunt,& alas habent pro crurum longitudine adeò longas,vt è terra volatu leuari non possint: apodes appellant,Hispani verò,vencejos, boni quidem succi & facilis coctionis, vbi primùm volare cœperint,deinde dura & fibrosa. Auis deinde regia quam vocant Auripendulam,& cuculus ob succi prauitatem, & insuauitatem edendo non sunt. Auiculæ tamen paruæ quas appellant deoncejeras, capiuntur paruis quibusdam balistis,& setis suspenduntur collo, æstatis tempore pingues sunt, bonum quidem succum præstantes, facilis coctionis, & gustui sunt valde gratæ, & minutarum auium sunt optimæ, quásque conualescentibus sæpe præbui atque vtilissimas inueni. Grus carnem habet durã & fibrosam,quam oportet ante esum diutius suspensam macerare,vtcunque tamẽ melancholicũ est eius alimentum,crassum & difficilis coctionis. In summa deteriores carnibus anserum sunt, medium verò locum inter vtraque habent coctionis facilitate,& succi bonitate. Auistardæ, sic etiam Hispanis dictæ, græcis ὠτίδες.Strutionis caro praua est gustui & alitioni,difficilis quoque coctionis,crassi admodum,& mali succi,quapropter à ciborum cẽsu tollenda, nisi fortè quis alas tantùm edere decreuerit,quòd hę molliores sint ac minùs malæ.Auium pręterea non pauca genera sunt quæ in lacubus,& fluminibus,& maris litoribus vitam degunt,& aluntur,vti ex anatibus agrestibus,lauanci gallarones,& ciconiæ,& quos appellant chorlitos, alcarauanes, & olores,& aues frigidas: omnes difficilè coquuntur, quoniam fibrosæ sunt,frigidum,crassum succum præstantes,& valde excrementosum. Habent enim innatam membrorum duritiem ob frigiditatem,& ascititiã & excremẽtitiam humiditatem. Propterea Aristoteles libro tertio, de Generatione animalium capitulo primo dixit, Palustres aues natura frigidiores & humidiores terrenis esse. Præterea edendo non sunt coruus,gracus,papagallus,& pica,non miluus, accipiter, falco, nisus,& reliquæ rapaces aues. Sicuti neque nycticorax & reliquæ nocturnæ. Siquidem omnes ingratæ gustui sunt,pauci succi,difficilis coctionis, quibusdam etiam amaritudo quædam inest. Aquila tamen fibrosa est, dura & difficilis admodum coctionis, ac praui & crassi succi,itaque non est edendo.

Turricolæ. Hirundo. Cauda tremula. Grus. Auistarda.

De partibus quæ ex volatilibus sumuntur.

VOlatilium partes quædam eduntur,è quorum numero ventriculus est,cuius caro abiecta membrana edi debet:membrana enim dura admodum est, & nullius ferè alimenti: anseris tamen ventriculus facilè coquitur & bonum succum adhibet, cui venter gruis confertur in omni re: proximum locum habet ventriculus gallinæ.Intestina apud nos assa edũtur cum reliquis interaneis auium,interim dum assantur linientibus oui vitello:aliter quoque eadem in sartagine frigẽtibus butyro,aut porcino adipe, paucum quidem succum præstant, ac difficilè coquuntur. Iecur anseris pinguis cuius alimentum lacte fuerit imbutum,bonum succum pręstat,facilè coquitur,& abundè alit. Quidam generosas gallinas domi alunt,alimẽta lacte imbuentes, in quibus primas habent quas ad mensam Comitis à Chinchon deferunt:quarum iecora ad tantam peruenisse magnitudinem vidi,vt putares hœdulorum esse nuper natorum. Cùm autem periculum fecissem, intellexi cibum gustui valde gratum, facilis coctionis & boni succi, ita vt nostro iudicio præstantiora hæc sint anserum iecoribus. Iecur gallinacei super prunas assatur, idq; labẽtes vires breui reparat,superbibito pauco albo vino.Cor fibrosam ac duram naturam habet, nec facilè coquitur,nec bonum succum præstat. Ferunt coqui, aues maiores nunquam probè assari, nisi detracto corde,cuius rei aliquando periculum fecimus: problematis verò causam aliis inquirendam prætermittimus. Gallorum gallinaceorum testes,vbi seroso lacte imbutis cibis alantur,selectissimũ pręstant succum, & facilè in ventre superantur,& optimè vires lapsas reparant. Vterus gallinæ peculiarem quandam habet carnem,carni glandularum ferè similem,vbi vtraque assetur: sed faciliùs multò coquitur,& probè alit,eiúsque alimentum optimis conferri poterit. Alæ anserum probè alunt,& facilè coquuntur elixæ: gallinarum verò adhuc fa-

Ventriculus. Iecur. Cor. Vterus galline. Alæ anserũ.

ciliùs, ſed hæ aſſæ etiam eduntur: vtræque bonum præſtant ſuccum, parum lentoris habentem, & ea ratione areſactis accommodatum. Pedes quoque earumdem auium elixi eduntur, paucum admodum ſuccum adhibentes, non malum. Linguæ auium duræ ſunt, & nullius ferè momenti in cibis: roſtra verò abiicienda. Cerebra auium meliora ſunt, quàm pedeſtrium, facilè coquuntur, bonum ſuccum præſtāt. Eum tamen qui abundè ipſis vteretur, nauſeabundum redderent, ſed id raro futurum eſt. Gallorum criſtæ, & pallearia à quibuſdam edūtur aſſæ, ſuper prunas, & deinde addito pipere, & ſucco aranzij, difficile quidem coquuntur, & paucum ſuccum præbent, atque ſiccæ naturæ.

De Ouis.

Animal ex qua oui parte conficiatur.

ANimalia quæ prolem formatam edunt, alia in parte generant animal ipſum, vt in vtero: alia verò alimentum eidem animali nato conficiunt, vti in mammis. Quæ verò animal non edunt, oua pariunt, in quibus pars eſt ex qua animal cōficitur, & pars ex qua alimentum capiat, Hippocr. ſcribit lib. de Natura pueri dicens: Naſcitur quidem ex luteo oui, volucris, alimentum verò & augmentum habet ex albo, quod in ouo eſt: atque hoc iam omnibus manifeſtum factum eſt, qui animū aduerterunt. Contrarium aſſeruit Plinius naturalis Hiſto. libro decimo, cap. 53. dicens: Ipſum animal ex albo liquore oui comparatur: cibus eius in luteo eſt. Aſſerit hoc idem Ariſtot. libro tertio de Generatione animalium, capitulo primo, dicens: Initium enim animal in candido, cibum à luteo capit. Et rurſus lib. eodem, capitulo ſecundo, aduerſus Alcmeonē Crotoniatem inquit: At auibus hoc idem in ouo natura conſtituit, ſed contra quàm homines putant, & Alcmeon Crotoniates ait: non enim albumen qui lac eſt, ſed vitellum, hoc enim pullis pro cibo eſt, illi albumen pro cibo eſſe exiſtimāt, pro coloris affinitate. Ariſtot. opinio ex veris dogmatis ſuadetur, etiā ſi ſuis ſententiis, quæ dicenda ſunt, non omnino conſentiant. Membra etenim ſolida eo alba ſunt, quo ex alba ſubſtantia generationem habent: ex albo igitur oui, membra omnia ſolida materiam accipiunt: caro autem ex vitello, deinde vniuerſa ex eodē vitello augmentum. Exemplo eſt generatio hominis, cuius ſolida membra ex ſemine materiā, & primùm generationem ſuſcipiunt, caro autem ex ſanguine menſtruo, deinde omnia ex eodem augmentum: confertur autem album oui ſemini, vitellus verò ſanguini. Adſtipulatur Ariſtot. experimentum. Si quis enim tribus aut quatuor diebus, antequàm pullus fracto ouo in lucem prodeat, ouum frangat, conſpiciet albi nihil reliquum eſſe, toto in ſolidorum generationem abſumpto: vitelli tamen partem ſupereſſe, eamque inteſtinis adhærere, qua parte membra omnia conformata capiunt alimentum. Eſt igitur album ſolidorum membrorum materies, vitellus carnis materies, omnium verò alimentum. Oui itaque vitellus moderati caloris eſt, & parum ad humiditatē inclinans, ac perinde in numero medicamentorum ſuppurantium eſt, album verò frigidæ eſt & humidæ naturæ, humorem tamē reſoluto frigidum & ſiccum manet, qualis naturæ ſunt ſolidæ animalium partes, ex ipſo genitæ actione caloris exſiccantis. Ouorum præterea ratio varia eſt ex animalis ſpecie, ex tempore, ex præparatione. Ex ſpecie quidem; nam gallinarum, & Phaſianarū oua primum bonitatis locum habent, anſerum & ſtrutochamelorū poſtremum. Cæterùm ſola gallinarum oua nobis cibo præſtantur, quia domeſticæ aues ſunt, & quæ toto ferè anno oua pariunt. Ex tempore verò nemo ambigit recentia oua & ſtatim edita optima eſſe, deinde verò duobus elapſis diebus, ſubſtātiam eius minui, & corrumpi, & facilè deinde putreſieri, & prauo eſſe odore. Ex præparatione verò optima ſunt, quæ ſuffocata dicuntur & à nobis in eſcutela. Quæ ſic parari debent, oua franguntur in eſcutela, quibus additur vini parum, aceti paucisſimum, butyri quarta ouorum pars, ſacchari tantumdem, ſalis quod ſatis eſt, deinde omnia miſcentur abunde, & in duplici vaſe, donec probe conſiſtant, incaleſcunt aquæ feruentis calore, Galen. garum adiungit loco aceti, quidam modò aquam inſtilatitiā roſarum, ſed hæc ob adſtringendi vim abiicienda eſt. Secundum locum habent tremula, quæ coaleſcūt tantùm, non tamen obdurantur. Verùm ex his, quæ integra in feruentem aquam immerſa eam aſſequuntur conſiſtentiam, meliora ſunt, quàm ſi eandem aſſequantur in cineribus calidis. Quæ verò incaleſcunt tantùm, non tamen coaleſcunt, non adeò nutriunt, quamuis gutturis aſperitatibus ſint accommodata. Præterea oua quę in cineribus aſſantur donec obdurentur, praua ſunt, & difficilis admodum coctionis: paulò minùs mala ſunt, quæ in aqua elixa eandem contrahunt duritiem. Peſsima omnium ſunt in ſartagine fricta: ex his verò deteriora, quæ in oleo, quàm quæ in butyro friguntur, & guſtui minùs grata. Sunt autem hæc duorum modorum: nam quædam fracta ſtatim in ſartagine feruenti oleo immergun-

Ouorū differentiæ.

tur,

tur,quædam prius agitando miſcent album vitello, deinde amplas tortellas frictas parant. Hæc quidem omnino mala ſunt,priora non omnino:vitellus namque integer edi poteſt,qui quamuis nidorem quendam contrahat,paruã tamen,maximè ſi probe inter frigendum vitellus albo tegatur,ne oleũ ipſum tangat,aut parum : albũ autem horum omnino abiici debet : nam ſi interim torreatur , nunquam ſatis coquetur , & prauum præſtabit alimentum. Tortellæ verò difficilè coquuntur,& prauum ac nidorulentum ſuccum præbent,& magna ex parte in ventriculo corrumpuntur , potiſsimùm ſi quis ab eorum eſu ſe ad ſomnum conuertat.Quidam oua fracta aquæ feruenti infundunt, permittentes album obdurari,interim dum vitellus modicè conſiſtit , à quibus vitelli tantùm ſunt edendi. Quòd ſi edens ventrem habuerit iuſto calidiorem, ſucco aranzij vitellos inſpergat,ne corrumpantur.Sunt autem ex hominibus quidam,quorum ventribus oua aduerſantur tota ſubſtantia , in quibus quauis adhibita præparatione corrumpuntur. Sanguis volatilium qualiſcunque is ſit,& vtcunque paretur, difficilè coquitur,& excrementitius eſt.

De alimento ex aquatilibus. CAP. XI.

PIſcium vniuerſa natura frigidior & humidior eſt,quàm terreſtrium & volatilium animalium. Oſtendit autem eorum naturam ipſorum victus , qui frigidus eſt & humidus , talia enim ſunt quæcunque in aqua primam generationem accipiunt , & deinde augmentum : neque etiã viuere poſſent animalia in aqua degentia,niſi naturam haberent aquæ ſimilem,aut ſi contrariam habuiſſent,eam prorſus mutarent : differunt tamen genere & ſpecie,victu & ætate. Prima tamen differentia & potiſsima eſt. Quidam enim ſunt marini,quidam fluuiales,quidam in lacubus,aut ſtagnis viuunt , & his aut ſuſcipiẽtibus aquas fluuiorum,aut non,& aut inde aquæ defluunt,aut quietę ſemper manent,ſunt etiam lacus marinam ſuſcipientes aquam:quidam etiam ſunt , qui in dulcibus aquis nati , mare ingrediuntur,quidam marini deinde fluuia petentes. Marinos piſces meliores fluuialibus eſſe,omnes vno ore affirmant,minus pituitoſam naturam habere dicentes ſale quadamtenus exſiccati, lentorem ac pinguedinem minuente. Ex his verò meliores ſunt pelagij,qui mare profundum habitant , & ventis agitantur, potiſsimùm borealibus:hi enim ſunt qui validiùs exercentur,ac perinde minùs excrementoſi minúſque lentam naturam habentes. Litorales verò minùs boni ſunt, quãuis in his & aliis omnibus alimenta,nempe radices & herbæ, quibus paſcuntur,non parum ipſorum naturã varient:hos ſequuntur marini qui ad fluuiorum oſtia deueniunt,& in dulcibus aquis capiuntur,& degunt: ipſis ferè æquales ſunt fluuiales mare ingrediẽtes, poſt hos fluuiales ibidem degentes.Dignoſces autem fluuiales à marinis,quoniam fluuiales numeroſis ſpinis ſcatent,carni inſertis,non tamẽ marini,præter paucos quoſdã. Sed inter hos cauere oportet eos qui aquas fluuiorum innatant,qui excrementa & immundicias,latrinas,veſtium & pannorum ſordes ſuſcipiunt,nam hi excremẽtoſi ſunt, & breui fœtent,atque putridos generant humores:quamuis non paucæ ſint differentiæ ipſorum ex victu,& aquarum,& ſoli natura : nam piſces qui in terra lutoſa , aut cœnoſa paſcuntur,deteriores ſunt,qui tamẽ in arenoſa & petroſa meliores,magiſq; guſtui grati. Poſtremi ſunt atque peſsimi omnium, qui in lacubus degunt , & quietis aquis, maximè ſi neque fluunt inde,neque aliunde fluuios,aut fontanas ſuſcipiũt aquas:meliores (aut dixerim) minus mali,qui in aquis lacuũ,& ſtagnorũ degũt,qui aquas aliũde ſuſcipiunt,atq; transfundunt,& vbi eædẽ aquæ ventis aſsiduè concutiantur & agitẽtur. Piſcium itaque fluuialiũ illi ſunt meliores,qui in fluuiis degunt magnis,quorum aquę celerrimè decurrunt,& per loca petroſa,& quæ ventis,borealibus potiſsimum,abundè perflantur,limpidiſsimã aquam deferentes.Siquidem huiuſmodi piſces nimia exercitatione & concuſsione,minùs viſcoſam,ac lentam habent naturam , & minimùm excrementoſam,faciliùs quoque coquuntur aliis. Piſces tamẽ fluuiales qui in paruis fluuiis degunt,quorum terra eſt cœnoſa,aut prope magnas ciuitates recrementa ipſarũ ſuſcipientes, mali ſunt, & excrementoſi valde ac fœtidi, & qui ab aqua educti citò fœtent victus itaque piſcium naturã ſicuti & animalium omnium quàm maximè variat.Aetas verò perpetuò ſicciorem & duriorem reddit carnem piſcium. Hanc autem cognoſcere eſt impoſsibile, niſi in his qui in ſtagnis concluſi tenentur. Cæterùm quantum poteſt ætas exſiccando humorem minuere qui in piſcibus omnibus abundat, facta ad humanum corpus collatione,tantum ob ſiccitatẽ accedẽte duritie coctioni redduntur rebelles : quapropter medij ſunt eligendi inter piſces bonæ carnis,quales ſunt ſcamoſi: nam hi excrementum cuti demandant , & minùs humidam videntur habere naturam , cùm poſsint ſiccitate ſcamas conficere. Quòd ſi duritie potius quàm humiditatę

Piſcium natura.

Piſces pelagij meliores.

Piſces fluuiales.

damnantur, minores erunt eligendi:si verò humiditas eis potius quàm durities obest, maiores nondum senio confecti præstantiores erunt. Et vt vniuersaliùs dixerim, Pisces meliores sunt, modicæ magnitudinis, albæ carnis, friabiles, squamosi, boni odoris, modicę pinguedinis, exercitati, marini, qui in aquis limpidissimis viuunt, ventis perflatis borealibus, in terra petrosa & arenosa, sine immunditiis, quæ bonis herbis & radicibus abundent, degentes. Hos tamen diuersimodè præparant in diuersis regionibus, & maris litoribus, vbi optimè experimento nouerunt incolæ eorũ naturam, vsum, præparationem, & condituram, à quibus id accipi volumus cum Gale. At verò quidã assantur, quidam friguntur, quidam elixantur, quidam in panatelis suffocantur in furno: feruãtur autem nonnulli conditi, prius elixati aut fricti, quidã saliti, quidam in panatelis. Ex omnibus his elixi sunt meliores: nam elixatione excremẽta omnia deponunt: secundum locum habent assi, tertium in panatelis suffocati, postremum frixi. Id tamen magna ex parte verum est, nam anguillæ omnino aut assari debent, aut in pastillis suffocari. Addimus tamen in omnibus præparationibus & salsamẽtis siue liquaminibus, ea quæ facultatem habent calefaciendi & extenuandi, vt sanguis ex piscibus genitus minus pituitosus sit, & deinde alitioni sit accõmodatior. Neque id prætermittendum duximus aquatilium carnes faciliùs coqui, quàm terrestrium, aut volatilium. Cui sententiæ obstare videtur, quòd quæ frigidiorem habent naturam, difficiliùs coquuntur reliquis: sed, vti diximus, pisces terrestribus, & volatilibus sunt frigidiores, difficiliùs ergo coquuntur. Præterea experimentum docuit nos, pisces egere condimentis & salsamẽtis calidis. Sed hæc non exiguntur nisi ad perficiendas coctiones: pisces igitur difficilius coquũtur. Hæc tamen facile diluet qui probè nouerit, quæ parte prima diximus: quo in loco docuimus, tres fieri in nobis coctiones: primam in ventriculo, secundam in iecore & venis, tertiam in singulis partibus. Rursus docuimus in prima coctione quæ in ventriculo exercetur, pituitã generari, deinde chylum trahi ad iecur multa pituita mixtũ ad destinatos vsus. Porrò ex piscibus, vti alimentis pituitosis, chylus generatur, plurimam cõtinens pituitam, atque in chylum & pituitam faciliùs carne pedestrium, & volatilium animalium transeunt pisces, quoniam molliorem habẽt substantiam & chylo atque pituitæ magis similem: notum autem est, inter symbola celeriorem esse transitum. Celeritatem quoque coctionis piscium docet exterior elixatio: nam & elixationem esse ventriculi coctionem, suo loco statuimus: pisces enim breuissimo tempore elixantur, si quis id cum tempore elixationis carnium conferat. Quamuis tamen id verum sit, cum chylus prædictus pituitosus ad iecur deducitur, non adeò facilè in sanguinem transit, vti si non adeò pituita abundaret: sanguis verò pituita refertus non adeò facilè à membris commutatur in substantiam propriam: quoniam pituitosus sanguis haud facilè suscipit qualitatem corpori familiarem, neque alimentum quod ex piscibus desumitur, nobis adeò familiare est, vti quod ex pedestribus & volatilibus: faciliùs itaque in chylum, difficiliùs verò in sanguinem & membrorum substantiam piscium caro mutatur. Meritò igitur adiectis calidis & dissecantibus edũtur pisces, tum vt minùs pituitosus sit chylus ex ipsis genitus, tum vt deinde in nostram naturam faciliùs commutentur. Quamuis tamen pisces celeriùs coctionem admittant quàm carnes, in ventriculo, interim dum in ipso continentur, ventrem inflant, & validè distendunt. Completa quoque coctione breui per ventrem descendunt, qui ex eis lentore participant manifesto, aut mordendi vi, non tamen celeriter digeruntur, eadem ratione. Quapropter carnes & pisces simul edere perniciosum est, ob diuersam admodum naturam: dispari namque tempore coquuntur, & deinde digeruntur. Pisces quoque & lac eadem mensa cõiugere pessimum est: præter id enim quòd ventrem flatibus validè distendunt, lac breui corrumpitur, inde verò nausea ac vomitus sequuntur. Non vomentibus tamen vlcera cutis, impetiginem & scabiem inferre solent, nobis id quotidiano experimento probantibus. Post elixationem verò piscium, aut earumdem assationẽ statim edi debent: refrigerati nãque stomacho nocent, & difficilè coquuntur. Quod si interim dum refrigerantur, cooperti teneantur, vel vt dixerim, suffocati, ita vt non transpiret liberè vapor, perniciosissimi fiunt, & venefici, quorum esus nõnullos in morbos magnos deduxit, & non sine vitæ discrimine. Post generalem hanc de piscibus tractationem, de quibusdam piscium generibus, pauca quædam dicere placet: singulorum enim vires alendi prosequi foret impossibile, quoniam multorum species ac vires incognitæ sunt. quamplurium tamen naturam scribere, librum sibi exposceret peculiarem: præter id quod ex generalibus prædictis sententiis, & quibusdam dicendis, reliqua sine magno negocio lector assequetur. Aurata piscis marinus est in alto mari, & ostiis flùminum degens, stagna quoque marina subit, ab Hispanis dorada dicitur: & iure, quoniam loca ad super

Piscium electio.

Pisces reliquis coctionis facilitate conferuntur.

Carnes & pisces simul edere perniciosum.

Aurata.

ſupercilia attinentia ſplendentia,auri referunt colorem : palmi magnitudine capitur,& ad cubiti longitudinem augetur. Lato eſt corpore & cõpreſſo,ſquamis intecto,colore vario,dorſum cæruleum,ſubnigrum , & ventrem lacteum habet. Cibus boni ſucci eſt & multi : an tamen facilè coquatur in ventre,quoniam diuerſi varia ſenſerũt,dicemus minores auratas facilè coqui : maiores tamen & ſeniores minùs facilè, ob carnis duritiem. Eduntur elixæ in aqua & vino , aut aqua & aceto,aut aſſantur in craticulis oleo inſperſæ, deinde cum aceto & pipere eduntur, aut reponuntur, in panatelis cum pipere,ſale,& anetho,aut fœniculo,& macere,aut friguntur in oleo,& cum ſucco aranzij eduntur. Labrax deinde ſe offert,ob ipſius præſtantiam. Piſcem hunc latini lupum appellant,Hiſpani ſolo. Pelagius eſt in profundo mari natus,ſed dulcibus gaudet aquis, fluuios aſcendens & ſtagna in quibus capitur. Siquidem Romæ Tiberim nobilitat, & in magno pretio habetur,capitur quoque ab Hiſpanis in Beti fluuio,longè etiam à marinis litoribus:à Luſitanis verò,ab oſtio Tagi,nonnunquam & longè ab ipſis. Elixatur aqua, oleo, ſale, & aceto : à quibuſdam tamen in oleo frigitur, & deinde cum ſucco aranzij editur,ac præſtat ſuccum multum , & tenuiorem quàm pedeſtria animalia, qui facilè coquitur,neque tamen valde conſtans eſt : cæterùm palato gratiſsimus cibus , & ea ratione pretioſus,etſi non hac tantũ laudandus veniat. Trigla,mullus latinis dicitur, pelagius piſcis eſt , in magno pretio habitus,ita vt nonnunquam argenti pari pondere emeretur : ex eis barbati ſunt meliores non barbatis. Eorum hiſtoriam & effigiem accipies à Guil.Rondeletio lib.9.vterque rubedinẽ ſub ſquamis oſtendit,ita vt ea ratione mullus imberbis dictus ſit,imbriago,rubet namque ebriorum facies , his addit tertiam ſpeciem,mullum aſperum. Triglæ verò dicti ſunt,quòd ter in anno pariant,Gale.tempore maiores mullos quidam magno emebat pretio,quem Galen.rogauerat,cur tanti emeret magnos,cùm illi minoribus minus grati eſſent,& duriores,difficilioris quoque coctionis,qui ob iecur & caput eos eligere dixit.Carnem habet mullus durã atque friabilem, quapropter frequentiùs edi poteſt,cùm non concitet nauſeam pinguedine. Eſt præterea guſtui grata,coctione non difficilis, humanæ verò naturæ familiaris. Coquitur in craticula,additis petroſelino,ſale,& ſucco aranzij. Ferunt vinum in quo trigla ſuffocatur ſterilitatem facere bibitum. Vmbra Romanis notus piſcis eſt,ſcamis latioribus intectus,& denticulatus,lapidem in capite fert Ariſto.& Plinio autoribus,ſaxa frequentat,nec tamen de ſaxatilium numero eſt:coracino ſimilis eſt, ſed ad maiorẽ quàm ipſe creſcit magnitudinem,& verrucam habet in mento , qua à coracino diſtinguitur. Agilis piſcis eſt , atque vorax. Capitur iuxta oſtia fluuiorum & in alto mari:primum ſiluris contingit,non autẽ ſecundum. Caput vmbræ in ſumma gratia habetur elixum in vino, aqua & aceto , in paſtilis ſeruatur, cum caryophyllis, cinnamomo , & ſale. Vmbra præſertim eius caput,ſicuti & mulli,& ſiluri bonum ſuccũ præſtat, ſed difficilè coquitur,& ventriculis languentibus incõmodat. Cephalus latinis mugilis dictus eſt, quia in ſpecie eorum eſt in qua eſt cetrus & micon,& mugil alatus,quibuſdam ob capitis amplitudinem, Capiton : à quibuſdam ob labri inferioris prominentiam, Labeon. Piſcis hic ſcamoſus eſt,cubiti magnitudine, aut paulò maiore:os ſine dentibus,& labra tenuia,quaternis branchiis,dorſum latum,nigricans, venter candidus : in mari ſtagnis, & fluminibus gignitur. Agilis admodum eſt ac mira quadam celeritate mouetur,ita vt volare videatur, potius quàm natare,& retia ſæpe ſaltu tranſuolet. Nutritur ex alga, herbis,radicibus,& ſordibus,quæ in litoribus ſunt,& fluminibus expurgãtibus latrinas & ſterquilinia ciuitatum,qui etſi guſtui gratus ſit,nõn facilè ſuperatur,& tardè è ventre deſcendit, ac perinde origano & anetho additis edi debet. Quod verò ad ſucci bonitatem attinet , qui in mari degunt,bonum ſuccum præſtant,quòd bonis alantur cibis, & validius exercitentur : qui verò in fluminibus , ſordibus nutriuntur. Phragolinus, ab aliis Pagrus,ſed eſt potius pagel,& quem Erythrinum nominat Rondeletius,vir in hiſtoria & natura piſcium inueſtiganda diligentiſsimus,ſed eſt verus Erythrinus qui à nobis ſalmo dicitur,Pagel autem à Venetis,Albor,à nobis Albur dicitur. Capitur magnitudine ſeſquipalmi,quandoque minoris,aut maioris. Aſſeruatur ſale aut in ligneis lacubus aqua,ſale,pauco aceto,& gingibero:recens verò,aut elixus editur,aut frixus in oleo,& addito ſucco aranzij. Succum præſtat non omni ex parte laudabilem , ſeroſos enim generat humores,nec diu in ventre moratur. Saualus Hiſpanis dicitur,qui latinis Laccia,Gallis Aloſa,Venetis Chupea appellatur , & vt Rondeletius vult , immeritò à quibuſdam Clupea dicitur.Fallitur autem putãs Aloſam eſſe,quam Hiſpani appellant, ſabogam quoniam Aloſa cubiti magnitudinem quãdoque excedit,vt verum eſt,& ipſe fatetur : Saboga verò noſtra minor eſt multo , quam ipſe Boopem nominat. Marinus piſcis eſt , capitur autem in fluminibus : ex Oceano nanque mari magnus numerus

Labrax. *Trigla.* *Rõdeletius.* *Vmbrina ſiue umbra.* *Cephalus.* *Phragolinus.* *Saualus.*

Betim ascendit. Squamis tegitur tenuissimis, & numerosæ spinæ carnem eius intersepiunt. Cibus est gustui gratissimus, delicatissimæ carnis: sunt tamen esui admodũ molestæ eius spinæ plusquam belsucci, & barbi. Abundè nutrit laccia, sed viscidũ præstat succum, non malum, moratur in ventre plus iusto, atque interim somnolentiã efficit, **Salmo.** humoris glutinosi vapore caput grauante. Salmo carnem habet rubeam, vti arinchi, & quædam troctæ, sed adhuc ipsis rubidiorem. Piscem hunc verum Erythrinum puta, palato gratissimum: quapropter in optimorum piscium censu habetur, vel ob id maximè quòd facilè in ventre superatur, & friabilem carnem habet. Bonum quoque præstat succum, nec crassum, nec tenacem, ac perinde vbi saliatur omnem bonitatem & suauitatem amittit: quamobrem minimè omniũ salituram fert, quod carnibus & piscibus quibus parum adest pituitosæ ac viscidæ naturæ, conuenit. Plurimi salmones atque optimi in Minio Gallicìano fluuio capiuntur, & vsque ad nostra tempora in Can- **Scombrus.** tabrico mari. Scombrus Latinis lacertus dicitur, Hispanis cauallo: Oblongus piscis est, & teres, & sulphureo colore, quẽ in aqua potissimùm refert, mortuo tamẽ cæruleus est. Verno tempore pinguescit, minores maioribus præstant. Apud Romanos aridus cibus est, apud Venetos tamen in optimorum censu, ob alimentorum diuersitatem, succum præstat excrementosum. Ex eo salito garum antiqui parabant: erat enim garus **Merula.** apud ipsos, saliti scõbri liquamen. Merula, aui eiusdẽ nominis colore similis est, dificilè **Turdus.** coquitur, nec bonũ succum præstat. Turdus subuiridis coloris, insulsus, ac minimè laudabilis succi est, sunt turdorum species plures apud Rondeletium. Habetur inter nobi- **Mero.** lissimos pisces, qui à nobis Mero appellatur, cui nullum anteponendum iure existimo. Tegitur tenuibus scamulis, cuti crassiore subnigra, cui subiecta est pinguedo, magnitudine sesquipedali, albissima carne, friabili, gustui admodum grata, ob idq; magno habe- **Melica.** tur pretio, bonũ succum, multum, & constantẽ præstat. Melica verò nobis dicta Mielga, quæ vngulã habet dentibus exertis mandandis aptum: bonum succum pręstat, & facilè coquitur, si probè paretur, flatuosa enim est, & ventrem inter coquendum inflat. Probè tamen paratur elixa aqua, sale, & oleo, additis gingibero, caryophylis, croco, & pipere, deinde cum aceto, aut succo aranzij. Aut frigitur in sartagine deinde iusculũ prædictũ superfundunt, & acetum, aut succum aranzij. Is verò quem nos Tollo appellamus, **Boca.** membranaceus piscis est, difficilis coctionis, duræ carnis, & mali succi. Boca marinus piscis, à nobis Saboga dicta est, quoniam verò oculos magnos habet, placuit quibusdam ipsam Boopem appellare: Græcis βόωψ, dicitur immeritò: ab aliis Menæ, & Menides appellantur, in quo genere sunt, quæ Aleculæ dicuntur. Piscis gregalis est atque gregatim capitur, estq; fœcundissimus, & ea ratione inter fluuiales pisces, e quibus marem appellant Barbum, fœminam appellant Bocam, siue Bogam, quod fœcunditate marinę similis sit: seruatur salita, nonnunquã verò semicocta additis foliis myrti, in canistris defertur à maritimis locis & fluminibus, in quibus capitur, in mediterranea loca. **Arinche.** Elixa recens addito aceto, aut succo aranzj, & sale, bonum succum præstat. Arinchem autem appellant, & arengum piscem, saboca minorem, rubra carne, salmonis ferè simili, sed multò inferiore succi præstantia, & adhuc ipsa saboca, continet oua magna copia, pro corporis magnitudine, quæ quibusdam sunt palato valde grata, ipsum deferunt ad nos sale, & fumo in cratibus arefactum, quem elixum edimus addito succo aranzij, **Sardenæ.** quidam cum salsamento ex eruca facto. Quoniam verò sardas, siue sardenas, nonnulli sic etiam sale & fumo arefaciunt, Hispani appellant ipsas Sardenas arenchatas, quas magnopere vituperandas censeo: parum enim alunt, prauum succũ præstant, ventrem subuertunt, & cordi noxiæ sunt. In quorundam quoque ventribus adeò praue corrumpuntur, vt venenis æquiparentur. Sed sardenæ recentes tenuem succum, nec ma- **Thynnus.** lum præstant, elixæ, assæ, aut frixæ, copia tamen spinarum molestæ sunt. Thynnus porco similis est, crassa quadam ac pingui cute intectus, notissimus quidem omnibus. Gregalis piscis est, cuius magnus numerus iuxta Gades verno tempore occurrit. Capiuntur quoque iuxta Zephyrium Italiæ extremum: nomen tamen cum ætate mutat, nam ab ipso ouo primùm Cordilla vocatur, deinde paulò maior Limaria dicitur, & paulò maior, Pelamis, à luto: quoniam in ipso degit & alitur. Postremò Thynnus. Quidam verò probè Thynnum sic loquentem introduxit,

Quum fueram fœtus, primò Cordilla vocabar,
Pòst ego Pelamis, pòst ego Thynnus eram.

Transire quoque ipsum nonnulli ferunt, in Orcynum, & Pompilium, nauiũ comitem. Partes habet valdè diuersas, nam ventris & iliorum partes pinguiores sunt, & gustui magis gratæ, quamuis nauseam concitent: partes tamen ad caput, dorsum & caudam sicciores, & ingratæ. Recens thynnus elixatur aqua, vino, & cepis minutatim incisis:

incisis:deinde editur cum succo aranzij. Salitus seruatur,qui deinde elixatur,atque editur cum aceto,aut succo aranzij,aut liquamine ex eruca,melle,& aceto : verùm etsi gustui valde sit gratus,iecur calefacit,sanguinem vrit, os ventriculi & cor opprimit. Caro thynni,quæ pinguedine vacat,succum prꝗstat paucum,crassum & melancholicum:pars autem pinguis stomacho aduersa est,& bilem auget. Pelamides tardè coquuntur,valde nutriunt, & lentum succum generant. Piscis præterea frequentissimus in cetariis venditur apud nos, in cuius nomenclatura non omnes conueniunt, à quibusdam tamen Merluzus appellatur,estque hic verus Asellus. Hanc autem varietatem vitare volentes Hispana voce ipsum insignire placuit. Appellatur autem Pescado. Nomen siquidem generi iure debetur ei,qui piscium omniū loco sugeritur : diebus enim quibus lege vetitum est carnibus vesci,carnium & aliorum piscium loco succedit. Magna ex parte ad nos defertur ex Galliciano portu, & ab Anglia, & Saphi, & Zamor maritimis Africæ populis. Salitus,quem appellant Pescado cecial, & à maritimis Hispaniæ locis aliquando recēs,longitudine bipedali,aut paulò minori,ore denticulato,magnis quaternis brāchiis,tenuibus squamis, cinericiis & splendentibus tegitur, crassa spina dorsi, pinnulis natat. Editur in panatelis,aut frixus in oleo,& addito melle,aut elixus : deinde cum aceto & oleo,nonnunquam verò cum liquamine ex nucibus,quod appellant,Nucatam. Hanc autē sic conficiunt:Micam panis in elixatione eiusdem piscis madefaciunt:deinde ipsam multis nucibus mixtam in mortario malaxant,interim prædicta elixatione & oleo additis,ad eliquationem vsque,& allij paululum:quidam post salsamenti confectionem,oleum addunt : id quidem piscis coctionem adiuuat, sed capitis efficit dolorem. Vtcunque tamen edatur,non facile coquitur,& crassam auget pituitam : lenta enim est eius substantia, ac perinde salituræ est accommodatissimus. Salitur autem & appensus arescit:aliàs corrumpitur vbi accumuletur. Plurimum alit si probè superetur in ventre & venis,eiusq; alimentum constans est. Non valde recens aut etiam salitus, putrilaginem redolet.Gale.lib.8.de Metho.medic.cap.2. molli carne esse dicit, vbi probo vtatur alimento,cum saxatilibus esse conferendum,carnis bonitate: excrementitiū autem esse, si prauo cibo vtatur. Coruus,qui etiam Coracinus dictus est, Hispanis Coruina,latus piscis est,nigricans,squamis intectus,capitur iuxta fretum Herculeum, vbi omniū sunt selectiores : continent in capite lapillum album, quem puerorum collis suspendunt,& falsò ferunt cōmitialibus prodesse morbis. Salitur commodè,& nonnunquam semifrixus,oleo,aceto,& myrti foliis substratis seruatur. Editur frixus,commodius autem elixus:vtcunque tamen difficilè coquitur:nec boni succi est. Belsuccus, à nobis Besugo à Græcis φάγρος, siue, πάγρος, phragolino similis,sed paulò longior & manifestè latior. Piscis squamosus est,alba carne,multis spinis, longitudinis sexqui palmi : frequentissimus capitur,& ad nos portatur Decembri & Ianuario mense à mari Cantabrico : Editur elixus,deinde sale,pipere,& succo aranzij,ab aliis assus:optimè tamen assatur in planis lapidibus prope ignitis,& oleo respersis. Facilè coquitur,nisi ventrem inflet, quod in quibusdam facit:succum multum præbet,& bonum,ac perinde Besuccus,aut Belsuccus dictus est.Huius piscis cerebellum sapidissimum est:ipsum verò sugentibus,ossiculus se offert altera parte serratus. Gobius diuersarum specierum est,sed melior,qui litoralis,in arenosis & saxatilibus locis habitat,palmi longitudine,tereti corpore,colore vario,squamis rotundis:caro eius friabilis est:paucum,tenuem,& bonum succum præstat, & facilè coquitur in ventre,gustui quoque gratus cibus est.Aëtius in victu laborantium colli dolore dixit. Scari autem & turdi,ac gobij,tenerrimi quidem sunt, & facillimè secedunt,alimentum autem paucum,roburq; corpori addunt. Scorpena eiusdem generis est cum scorpio·sed scorpio gustui suauior,quàm scorpena est. Cute integitur scorpio, quæ serpentis similis potiùs quàm squamea est,& multis armatur aculeis. Pelagij rubidiores sunt,& meliores,palustres & in luto degentes, nigriores & deteriores. Minores semipedali longitudine reliquis meliores sunt, facilè coquuntur, ventrem molliunt,& non malum præstant succū. Rhombus,Hispanis Rodaballo,planus piscis est,sine squamis,ferè rotundus,vel oualis figuræ, natat inuersus latitudine sua innixus,potiusquam pinnulis:sed est aculeatus,in quo multi sunt aculei:alter verò læuis,quibus addunt,quē Rhomboidem appellāt. Vorax piscis est,& ob id in magnorum fluuiorum & stagnorū ostiis capitur,quibus in locis alios pisces subeuntes persequitur.Rhombus læuis,latior, & tenuior est rhombo aculeato. Aculeatus tamen, præter id quòd præstantior est læui, omni tempore capitur:caro eius candida,suauis,boni succi est, si probè superetur:ita vt excrementitia pars per ventrem secernatur. Elixatur aqua,sale,porro, anetho, & aceto: aut frigitur,& aceto,aut succo arāzij editur. Inter salubres pisces recensetur.Passer multarum est specierū:nam quidam est planus,atque is etiam in duabus speciebus. Passeres

Asellus. *Nucatam.* *Coracinus.* *Belsuccus.* *Gobius.* *Scorpena.* *Rhombus.* *Passer.*

quoque squamosi quidam sunt,& quidam in mari,quidam in fluuiis & ostiis ipsorum, quidam in stagnis capiuntur,qui reliquis sunt deteriores:mari capti,electiores,molli carne & alba,facilè coquuntur, neque omnino contemnendum succum præstant: sed his omnibus buglossus est longè præstantior,quem soleam appellant.

Polypus. Polypus omnibus ex numero piscium mollium,pedum multitudine cognitus,pluribus brachiis, ac cirris, & in singulis numerosis acetabulis,singula apprehendit,& obuoluit,atque flagellat.Amat quàm maximè oliuã,ipsamq; auidissimè amplexatur. Breui vitam finit, nec vltra biennium,vt testantur plures.Sunt minores pelagici,maiores litorales,ac minus salubres:caro dura est,& difficilè coquitur,sed vbi semel superetur,non parum nutrit, & constans præbet alimentum,nec malum:venerem excitat,flatu copioso genito:quidam falsò cardiacis prodesse ferunt.Editur elixus,sed commodiùs assus oleo,& allio inter assandum illitus.

Sepia, & loligo. Sepia & loligo eiusdem naturæ sunt,ac molles appellantur: quoniam nec squamis,nec testa,nec crusta,sed cute teguntur. Sepia quidem breuior & latior, loligo longior:habet tamen sepia quandam substantiam fungosam & friabilem,quæ à nobis etiam Xiuia appellatur:caro ipsius elixa confert ventri: sanguinem autem generat tenuiorem polypo,& loligine,iis qui à corporeis exercitationibus abstinent,mala,quoniam succos crudos aceruat. Omnium mollium piscium caro dura est, & coctione valde difficilis, sed constans præbet alimentum.

Conger. Conger piscis oblongus & teres est, magnam quandam anguillam specie referens:eius caro fungosa est:quapropter facilè coquitur, & parum alit,nec bonum præstat alimentum:salitus tamen arefactus omnino alitioni inutilis redditur: paucissimum succum, malum & fœtidum præbens:recens editur in panatelis,aut elixus,addito sale, oleo, & pipere.

Acus. Acus longus piscis est, à figura nominatus, Græcis bellona,Hispanis Aguja paladar:tardè coquitur,parum constans præbet alimentum,humidum ac bonum, sunt qui siccum alimentum præbere testentur.

Anguilla. Anguillæ in fluminibus,mari,& stagnis reperiuntur:omnium optimæ sunt marinæ, & gustui magis gratæ. Portantur per Hispaniæ ciuitates ex Galliciano portu in lacubus ligneis, probè paratæ,quæ in magnatum mensis pretiosæ habentur. Has ego anguillas marinas & veras murenas imitari non dubito,quibus nulla pinnulla adest,oris scissura magna,superiori maxilla aquillina,in cuius extremo duæ sunt verrucæ,veluti congro. Secundo loco sunt fluuiales,quas quidam assas ex allio & oleo edunt, quidã in panatelis eas oleo, sale,allio,croco,pipere,& caryophyllis,parant, cibus palato, siquis alter, gratissimus, & meo quidem iudicio omnibus anteponendus. Palustres verò ad magnam aliquando magnitudinem augentur,ita vt congris persimiles fiant, vti in lacunis dictis,deparedes, quas possidet ad modũ illustris Comes, à Corumnia:sed hæc quidem insalubres sunt, & ventri,ac cordi valde noxias esse agnoui experimento. Non adeò malæ sunt, quæ in fluminibus capiuntur,lentum tamen succum omnes præstant,atque malum, qui tardè permeat,& pinguedine stomachum subuertunt, podagricis & calculosis valde nocent: fœminarum menses tardant.

Lampetra. Lampetra à lambendis petris dicta est, Hispanis,Lamprea, marinus piscis,ac fluuialis,rarò in mari,frequenter in fluminibus capitur: gaudet enim dulcibus aquis,longus ac teres piscis est,dorsum maculis cæruleis & albicantibus insper gitur. In supremo capite fistulam habet,ad palatum vsque,qua aquam haurit, & proiicit,loco spirationis,maculas habet insignes,in collo septem stellis septentrionibus similes numero,& ferè positu.Longitudinem ipsius interius perreptat oblonga quædam & rotunda substantia neruo similis:spinæ loco,ventre lactei coloris. Capiuntur frequentes in Ibero longè adhuc ab ostio,& in Minio Galliciano fluuio. Parantur in panatelis sale,croco,pipere,caryophyllis,& nuce ordorata ori inclusa,pauco addito vino,in quo etiam à quibusdam necantur.Cibus gratus gustui est:facilè coquitur,sed melancholiam auget.

Reus. Reus quoque marinus piscis,in Minio fluuio Galliciano capitur,nemini eorum quos degustauimus piscium secundus.Troctis similem carnem habet,facilis coctionis, multi ac boni succi.

Solea. Solea Hispanis lenguado,quòd bouinæ linguæ similis sit,& à quibusdam lingulaca dicitur,& buglossus. In oceano mari non rarò capitur, sed frequens Iarise habetur,& magno pretio venditur, quòd omnibus numeris præstãtissimus piscis habeatur,pedalis prope longitudinis,& latus.Habuimus ipsam frequẽtiùs in mẽsa ducis Metimnẽsis,& in mensa illustrissimi præsulis ac præclarissimi theologi episcopi Cõcensis.In lacubus ligneis nobis nõ paucas seruatas sæpe misit amicus nosterChristophorus à Quadra,in arte medica doctissimus,& in chirurgica præstãtissimus vir. Recẽtes frixæ eduntur,aut elixæ:seruatæ tamẽ ac conditæ,in oleo immergũtur, valde calẽti,& deinde pauco vino odorato & succo aranzij additis,edũtur.Cibus is selectissimus,& facilè coquitur,& bonũ præstat succũ:itaque inter primę notæ cibos reponẽdus.

Plaicia. Plaicia Hispanis Azedia propè accedit soleæ,tum coctionis facilitate, tum etiã succi bonitate.

Crustata. Ex crustatorum

torum genere sunt locusta,Hispanis langosta,Astacus,camaron de mar,cācer,cangrejo, squillas quasdam non agnoscimus,aliàs lagostines nominamus.Omnes carnem habent duram & quæ difficilè coquitur,sed constans est eorum alimentū:salsum præterea generant succum,verùm si in dulci aqua præcoquantur, salsedinem deponunt, & ventrem retinent,quod indicat diuersam ipsis inesse substātiæ naturam: cancri quoque eiusdem sunt naturæ. Testacei pisces multiplices sunt,vti purpuræ,hiatulæ,buccinæ,à figura dictæ,cochleæ,& pectines siue pectunculi,quos conchulas appellant,& Ostreæ, quæ preciosissimæ magnoq; in honore semper habitæ sunt, tum recentes, tum etiam conditæ, vti in ligneis lacubus ab oceano deferuntur. Omnibus inest salsus succus, & ventrem ad deiectionem proritans:quò verò fuerint durioris carnis, eò valentiùs nutriunt, vbi superentur, & minùs salsum ac proritantem gignunt succum. Ostreæ itaque nobilissimam carnem inter testacea continent,faciliùs coquuntur,& à ventre descendunt,& minùs alunt. Aquibusdam assa in propria testa eduntur,pipere, ac succo aranzij additis:a quibusdam verò in butyro frixæ,deinde additis vino,pipere, & succo aranzij. Cartilagineorum pisciū sunt torpedo,& pastinaca,quæ faciliùs coquuntur, & modicè nutriūt: raia verò & squatina, Hispanis lixa, & rhinobates siue squatraia,quæ media inter raiam & squatinam est,duriorem habent carnem,difficiliùs superātur,& validè nutriunt. Cetacei verò è quorum numero sunt balenæ,delphini,phocæ,libelæ,& orcyni,siue magni thynni,difficilè coquuntur,& multum succum præstant ac crassum. In fluminibus gignuntur & degunt,barbi,troctæ,rubeculæ,ranæ,camari,& anguillæ:sed de his suprà diximus:modò verò de reliquis.Barbi scamosi sunt,& spinosi valde,qui omnibus Hispaniæ fluminibus capiuntur:nonnunquam adeò magni, vt 20.libr. Romanas appendant, sic appellati quòd verè barbati sint, fœminas verò Bocas appellant. Barbi itaque valde magni difficilè coquuntur,minores facilè,bonum tamen præstant succum,etsi optimorum marinorum piscium alimento conferri non debeat. Horum optimi in Fenario nostro,& Tago capiuntur. Bocæ similem succum præstant,sed ipsarum oua Maio mense esui non sunt:turbant enim validè ventrem & choleram morbum efficiunt,nec sine vitæ discrimine. Troctæ inter selectissimos pisces recenseri debēt, vti salmo,solea,plaicia, & ostrea,qui cōualescentibus è calidis morbis meritò adhiberi possunt,& ipsis ægrotis. Piscis hic elixus in aqua pauco addito sale,petroselino, & cepis gustui valde gratus est, facilis coctionis,tenuis succi,multi ac boni. Eliguntur optimæ troctæ,quæ rubidiorem carnem habent,& maculis frequentioribus inspersam cutem.Has appellant salmonatas, quales capiuntur in fluuiis Ibero,& Alone,& quem nominãt corpus hominis. Gustui optimæ sunt ex fluuiahbus,quę Burgis capiuntur inter vtrunque pontem fluuij Arlançon.Fluuiales tamen volunt Trutas appellare, Troctas verò marinas magnas, & alias his minores scariones. Ranæ abiectis interaneis & summis pediculis friguntur in butyro,aut aqua elixantur, sale, & aceto additis. Facilè coquuntur & bonum succum præstant,frigidum parum,sed humidum, paulò minùs lentum carne testudinum: vtraque tamen hecticis vtilissima est.Camari fluuiales elixi statim rubēt,inutiles sunt esui,quòd tota ferè eorum substantia cartilaginea sit: difficilè coquatur & paucissimū præstet succum.De reo verò Galliciano pisce,troctę simili,diximus.Rubeculę Hispanis Bermejuelas,quæ subrubentes habent partes iuxta caput,paruis barbellis similes: quatuor tamen digitorū longitudinem raro transcendunt:faciliùs coquūtur ipsis barbellis,& meliorem succum præstant:nec tamen sunt eædem cū Erythrinis,quos Latinè vocant Rubeculas.

Testacea. *Ostreæ.* *Cartilaginei pisces.* *Cetacei.* *Pisces fluuiatiles.* *Barbi.* *Troctæ.* *Ranæ.* *Camari.* *Rubeculæ.*

De Melle.

DE melle præterea hoc in loco iure mihi dicendum videtur, quoniam præter id quòd alimentum est,innumeris alimentorum condituris miscetur:sumitur autem tum ab animalibus,tum etiam à plantis. Mel enim trium generū est,siquidem mel conficiunt apes,& mel est quod aërium vocant,siue mel roris,& est mel cannæ, quod saccharum appellatur. Mel apum omnibus notum est, à medicis calidum & siccum in 2. ordine statuitur,verùm ineptè quidem:nam quoddam est & pallidum,quoddam flauū, quoddam album. Notum autem est in eodem genere,quæcunque rufa,aut flaua,aut rubra sunt,calidiora esse albis, apud Gale.lib.4.de Simpli.med.fac. Quod & rei veritas & experimentum docet,sicuti & bilis in humano corpore,quę eò minus calida est,quò ad albedinem propius accedit. Dicemus igitur, mel flauum calidum esse ac siccum in secundo ordine,ad finem,rufum ad medium eiusdem,pallidum,ad initium: album verò ad finem primi ordinis,quod etiam non longè abest à natura sacchari, temperatura ac consistentia,præterea & sapore, quamuis mel bonum sit. At Gale.lib.7.de metho.med. mel optimum eligere docuit,colore flauum,odore suaui, purū siue omni ex parte pellucidum,

Mellis temperies. *Mel optimum.*

lucidum,gustanti acutum,& iucundißimum,sibi cohærens, continuũ non intercisum, aut partium diuersarum,cuius portionem vbi suspendere velis, continua manet longo tractu,nec disrupta,nec diuersas ostendens partes, ita vt quædam sint crasßiores , quædam aquosiores : id enim immixtam habet ceram,aquã,& fæcem,aut omnino crasßius, aut tenuius iusto est.Crasßius itaque cerosius est,& tenuius,guttas humoris habet innatantes:quod verò excrementosius est,difficiliùs coquitur,inter coquendum tamen multam euomet spumam. Decet quoque nullum aut herbarum,aut florum odorem referre:quod enim tale est,improbe confectum existimabis,non igitur aut thymum,aut stœcadem redolere debet. Deterius autem est, si præterea malum referat saporem , vt cisti. Conficiunt autem mel optimum apes in ea Hispaniæ parte,quæ appellatur Alcarria nobis finitima,quoniam apes abundantes habent in eis locis flores thymi,stœcados, & lauendulæ.Laudat itaque Galen.mel flauum,vti optimum,est quidem id efficacius & calidius,& medicamentosius:sanis tamen ego potiùs mel album, aut pallidum, ministrarem,quoniam temperamento magis accedit,& minùs acrem saporem habet, magis gratam dulcedinem , & minùs aptum est in bilem verti : ad medicamentorum verò compositionem quibus saccharum non est accommodatum, mel flauum cum Galen.eligerem. In summa verò intellectis viribus , facile erit hoc illi anteponere. Est quidem mel

Mel in sanguinem, & in aliis in bile uertitur. alimentum medicamentosum,siquidem in senibus vertitur in sanguinem bonum,sicuti & in frigidis ac pituitosis naturis:in iuuenũ autem corporibus facilè in bilem transit, in calidis siquidem naturis plus æquo coquitur, & modum excedit:dulcia verò immodicè cocta in amara transeunt. Exemplo sunt sanguis in humano corpore,qui si assetur,transit in bilem pinguis,tenuis,ac dulcior eius pars, & mel si elixaueris diutius,amarescet. Accipitur quoque in condimentis innumeris, saporis gratia , in quibus etiam alit,sed medicamenti ratione detergit,maximè intestina & ventriculum, & eadem à pituita mundat,cum aqua,aut aqua & aceto,quæ aquam mulsam,& acetum mulsum appellant,meatus iecoris,venarum & renum ab obstructione liberat. Innumeris quoque

Mel detergit. medicamentis compositis miscetur,ad eorum conseruationem & compositionem,cum

Mel cannæ. bono sapore,& ad aliorum malum saporem emendandum.Mel cannæ credunt esse Sal Indum:nos verò apud Dioscoridem inuenimus concreti mellis genus , quod Saccharum appellat, quodque in India & fœlici Arabia inueniri dicit, salis modo coactum,&

Saccharũ. dentibus vti sal friabile:estque omni in re quod nos saccharum appellamus , omnibus iam cognitum,quod copiosum conficiunt Valentini, copiosißimum verò defertur ab insulis fortunatis,& noua Hispania. Huius temperatura calida est,sed vbi rubrum fuerit magis,ad mellis naturam accedit,& calidius est,& siccius:calidum quidem ac siccum ad finem primi ordinis:quod verò albißimum & depuratißimum , calidum est ad initium primi ordinis. Habet id detergendi vires,sed rubro minores:prodest quoque non parum detergendis ventre & intestinis,sed autore Galen.nec sitim efficit,neque stomacho noxium est. Magis melle alit,sed minùs medicamentosum est ipso, minùs etiam in bilem vertitur:eius dulcedo dulcedine mellis suauior multo est, & sine acrimonia:proficit multis thoracis & pulmonis morbis: conficiuntur cum eo innumera medicamen-

Manna. ta atque obsonia. Mel roscidum siue aërium,Manna appellatur, vires habens alendi,atque medicamentosas:siquidem alit,sed minus saccharo,quo est medicamentosior manna,maiorem habens vim detergendi.Emollit quoque ventrem,qua in re mel atque saccharum superat,quamuis in detergendi & abluendi facultate superet saccharum, & superetur à melle.Inuenitur in arboribus,fruticibus,herbis,& lapidibus,maximè in regionibus temperatis,& diebus vernis serenis temperatioribus, vt æstiuis , pro ratione temporis,frigidioribus.Calabricum manna omnibus antefertur à medicis,quo nos vtimur ad purgandos ventres infantium,& vtero gerentium,quantitate vnius aut duarum vnciarum dissoluto in iure pulli,aut aqua instillatitia,aut elixatione buglosßi. Id ros cæli, siue aëris esse putat Galen.aut de eius genere. Nos tamen referemus quod vidimus,atque experimento agnouimus. Anno salutis nostræ 1532. & duobus sequentibus , iuxta Fenarium fluuium nostrum in amænioribus locis æstatis tempore manna in salicibus reperta est,copiosa,atque optima, albißima, sacchari dulcedine , quam licebat colligere ex arboribus,& lapidibus cuiuis volenti. Eram ego per id tempus huius disciplinæ auditor:intellexeram tamen à præceptoribus meis mannam esse, quod diligenter perquirens an verum esset quod ab ipsis & reliquis cum Gale.ferebatur,locum in quo manna copiosior habebatur consideraui,summo mane, Iulio mense, ad id profectus adductis nonnullis ex amicis,quibuscum ego solebam de similibus disserere.Inueni tamen paruarum quarundã apum numerosam congeriem:nõ erant quidem apes,sed culices crassi,quos ob officiũ apes paruas dicerem,quibus inerãt tria aut quatuor foramina in partibus

tibus corporis,quæ in eisdem prominebant,ad paruarum verrucarum speciem.Per hæc itaque foramina guttæ quædã paruæ albissimæ,sudoris modo eliciebantur,quæ ros esse dixisses,si copiam guttarum cadentium ex loco salicis in quo congestæ apes erant,considerares. Erat autem non vnus tantùm earum grex, sed plures quàm quinquaginta, in singulis autem gregibus,innumerabiles apes, quæ locum vnum non vltra diem ac noctem tenebant,deinde in aliud transuolabant:semper tamen arboribus insidebant, cum quodam bomboso sonitu apum,à quibus sudor guttatim defluens,aut folia arborum, aut subiectos lapides tegebat:quod verò in arenam, aut sordida loca decidebat,peribat, reliquum colligebatur ad vsus:miro nanque modo soluebat ventrem. Erat autem hæc purissima manna,albedine,dulcedine,consistentia,& efficacia probata. Hæc referre meritò placuit,vt intelligant naturalium causarum indagatores, mannæ generationem, & eiusdem causas effectrices,antiquos etiam in eius generatione tradenda deceptos.Quòd si quis nostro huic testimonio & experimento consentire noluerit,non damnet veritatem,nisi prius quod testamur, aut contrarium assequatur , locum generationis mannæ adiens,& singula probè perpendens,quæ nos vidisse affirmamus, sæpè in prædictis annis. Horum alimentorum,quorum facultates retulimus,vsus in minoribus natu est nutritio & auctio : in adultis verò sola nutritio, nisi quando è morbis extenuati conualescant,aut fuerint natura tenues:tunc enim humorem,spiritum,& carnem augere oportet. Erit autem opportunitas sumendi alimenta omnibus communis, cùm adfuerit inopia : hanc autem in bene valentibus fames nos docet.Famem autem Aristotel.lib 2.de Animal.cap.3.dixit esse appetitum quendam calidi & sicci:sitim autem,appetitum frigidi & humidi.Galen.verò primo lib.de Causis sympto. famem tristem sensum appellat, nec tamen ibidem appetitum coniungi negat. Considerat quoque Galen. in omni fame,quæ natura fit,quinque motus, quorum primus est,membrorum inanitio, quæ secundum naturam sensim fit,naturali calore agente, ac dissoluente humidum membrorum:hæc verò naturali facultate secundo loco appetunt,deinde tractrice trahunt,tertio loco à venis & iecore & ventriculo:quarto loco sequitur sensus tristis,quo venter sentit suctionem:quinto sequitur appetitus animalis.Quartum horum,nempe sensum suctionis famem appellat: huius sensus immediatum obiectum omnes ferè consentiunt, esse motum factum in ore ventris à membris trahentibus,sugentibus, & veluti discruciantibus ipsum. Sed ex his nonnulli cum motu qualitatem aliquam primam accedere necessarium putant, existimãtes sensibilia communia sine propriis mutare sensum non valere:itaque aut caloris, aut frigoris simulachrum accedere dicunt ad sensum mutandum. Verùm parte prima docuimus communia sensilia per se sensus mutare , & sæpe sine propriis sentiri. Ad quod comprobandum accedit, quòd si cum motu & suctione dixeris accedere calorem,vbi quis causam refrigerantem ventri admouerit extrà, fames cessabit,& vbi frigus motum comitetur,pipere assumpto,atque incalescente ventriculo amplius non maneret fames , quorum vtrunque falsum est. Solus igitur motus, obiectum immediatum & per se prædicti tristis sensus siue famis est:quoniam verò consumptio quædam in ventriculo adiungitur,dubium est,cuius consumptio immediatiùs accedat,humidi chylosi,an substantialis ipsius ventriculi.Nihil refert in præsentiarũ longo sermone referre diuersas iuniorum opiniones,quibusdam dicentibus famem excitari absumpto chylo:nã & si absumptus sit innatus ventriculi humor, interim dum chylus adest,homo nõ cruciatur fame:non igitur sequitur fames substantialis humidi consumptionem. Præterea ipso absumpto,statim ingesto cibo,vel primo bolo,fames cessat, nondum tamen refectum est humidum substantiale, non ergo sequitur fames ipsius consumptionem. Contra quorum opinionem instat,quòd animalia longo tempore in latibulis degentia,non vexantur fame,diu tamen sine chylo seruata,è quorum numero sunt vrsi & glires. Præterea qui noctu cœnant hora prima, aut secunda noctis , hyemis tempore,nec fame tentantur vsque in meridiem sequentis diei,non continent vsque in illam horam chylum in ventre:non ergo sequitur fames immediatè chyli consumptionem. Breui tamen quæ nobis vera videntur & rationi consona referemus. Impossibile quidem reputamus,famem excitari secundum naturam,nisi chylus absumatur, & substantialis humor ventriculi:altero enim horum præsente fames non excitatur , quibus membrorum dissolutio accedere debet,quam reparare postremò intendit natura. Finis nanque assumptionis alimentorum cogit veluti obiectum postremò mouens, sed præcipuè intentum:nam finem quem præcipuè intendimus,eum postremò assequimur.Finis postremus sed præcipuus est corporis refectio, hic autem non vrget nisi præcedente defectu:is igitur antecedere debet , nempe membrorũ inanitio,alterum quoque vt medium necessarium, siue vt finis minimè præcipuus, est sensus tristis,qui adesse debet, vt naturam

Famis essentia.

Famis obiectum.

Consumptio quam sequitur fames.

naturam moueat ad alimentorum disquisitionem, per quæ deinde finem postremum assequitur. Cæterùm dum chylus in ventre adest, sensus tristis non excitatur, nec appetitus disquirendi alimentum: tum quoniam impedit tristem sensum, qui tractione ac suctione excitatur: tum quia reficit dissolutionem ventris dum adest præsens. Excitabitur itaque fames membrorum substantia dissoluta, atque absumpto chylo, cum substantiali ventriculi humore. Chylus autem præsens, quod fit paulò postquam cibus assumptus est, vtrunque prohibet: nam sensus tristis qui sequitur ventriculi corrugationem & suctionem, ac motum, cessat, & ventris natiuus humor, & defectus reparatur: quoniam ex ipso ventriculus partē capit, dicente Gale. lib. 3. de naturalibus facultatibus: Itaque quod in cibis optimum est, id halitus specie & paulatim sibi attrahit atque in tunicis suis reponit iisdemq; adiungit: vbi abundè saturatus est, quidquid reliquum nutrimenti est veluti onerosum aliquid reiicit. Quòd si quis quæsierit cuius horum humorum consumptionem immediatius sequatur fames, dicemus immediatiùs sequi ad eam quæ postremò fit: postremum locum tenet consumptio substantialis humidi ventriculi, quæ fit absumpto prius chylo: non tamen statim, sed cum quodam temporis interuallo. Nanque id considerare præcipimus hoc in loco, membrorum omnium præter ventriculum, consumptionem, siue substantiarum ipsorum absumptionem antecedere tractionem: & traductionem chyli: ventriculi tamen humorem nō nisi prius chylo digesto, ac demisso absumi, siquidem interim dum adest, ipsum reparat chylus: post famem verò quæ tristis sensus est, sequitur altera quæ est apud Aristot. appetitus. Putant autem qui Aristot. sequuntur, aut Aristotel. quoque ipse, famem esse appetitum, quo animal desiderat cibum capere ab extrà. Falluntur autem id æstimantes: nam appetitus aut voluptas, quæ coniunctæ sunt cum potentia cognoscente, non mouent animal nisi ad obiectum cognitum: natura enim constat, sensum primū deprehendere id quod sibi obiicitur, sub quadam boni ratione, deinde appetitū idem cupere: sed ventriculi appetitus cum famescit non concipit aliquid immediatè, sub ratione boni, non erit igitur appetitus ad id prosequendum. Præterea antequam animal appetat, siue famescat, immediatè præcedit tristis sensus: sed præcedente tristi sensu, immediatè insurgit appetitus auersionis, quem appellant appetitum ad fugam, quo animal desiderat fugere causam nocentem, non appetitus prosequutionis. Præterea cognita causa delectante appetitus mouet ad prosequendum: cognita verò causa nocente, appetitus mouet ad fugiendum: sed in fame adest sensus rei contristantis, & nocentis, nempe suctionis: ergo statim insurget appetitus auersionis & fugæ. Cæterùm præter hunc appetitum fugæ, qui immediatè tristem sensum sequitur, secundo loco & quadantenus ex accidente succedit alter appetitus prosequutionis, qui habet obiectum alimentum extra corpus animalis, aut in ipsius ore. Sed is duplex est, alter in ventriculo, alter in sensibus internis, nempe cogitādi, siue æstimandi vi: vterque tamen finitur in obiectum cognitum in ratione boni. Qui enim in æstimatione excitatur, sequitur cognitionem alimenti præsentis, aut etiam absentis, cuius similitudo præest in memoria: qui enim cibum delectantem & proficientem aliquando agnouit, rursus præsente tristitia in ventriculo & appetitu auersionis à praua & contristante causa appetit, & desiderat cibum, vt bonum, quod beluis quoque commune est, quas videmus ad præsepe accedere alimenti disquirendi gratia, cum contristantur & sentiunt suctionem in ventre. Est & alter appetitus prosequutionis in ventriculo excitatus, cognito obiecto conuenienti, delectante, & boni speciem referente: verùm cùm ventriculus res absentes non agnoscat, tunc tantum is mouetur ad cibum appetendum, cùm ipsum habet præsentem, ore ipsum degustante, communi illa membrana quæ à ventriculo in os sternitur: quod enim delectans agnoscit, id prosequi cupit. Ac perinde id maximè decet considerare, infantes nuper natos vnicum tantum habere appetitum auersionis, qui sequitur tristem sensum: ex duobus autem prosequutionis dictis nullum. Quoniam qui in potentia interius sentiente consistit, eget præcognitione obiecti, aut præsentis, aut absentis: neutrum autem illis adest antequam cibos ore degustent. Quapropter obstetrices infantibus nuper natis mel ori lingendum offerunt, vt præsente obiecto, appetitus trahendi ac prosequendi ipsum excitetur in ventriculo. Cùm itaque solum appetitum fugæ habeant, alterum prosequutionis adiungunt. In his verò, qui magis rationis compotes sunt, duo appetitus accedent prosequutionis: alter in ventre ortus inter degustandum alter in æstimatione, ex vtilis ratiocinio natus: absentis cibi appetitus dicetur carentiæ, & præsentis complacentiæ. At verò siue fames tristis sensus sit, siue appetitus auersionis, an naturalis sit animali vel præter naturam, non omnes vnanimes inuenio medicos. Qua in re quidam dixerunt famem esse naturalem quendam sensum, siue appetitum: quoniam nobis omnino secundū naturam habentibus aduenit. Naturale præterea est

Venter an ex chylo alimentum capit.

Fames an se quatur chyli consumptionem.

Fames non est appetitus prosecutionis.

Fames an naturalis fit.

terea eſt animalibus impleri intra terminos quoſdam, & intra ſtatutos terminos inaniri: cùm igitur intra eos permanſerint, ſecundum naturam eoſdem ſe habere dicemus: talis diſpoſitio eſt, per quam fames animali aduenit. Contrariũ ſentiunt alij, diſpoſitionem eam per quam fame vexantur animalia, præter naturam appellantes, ea potiſsimum ratione, quòd quæ indicant ſui ablationem, ea ſunt præter naturam: ſed fames indicat ſui ablationem, eſt ergo præter naturam. At nos cum Galeno dicemus eam diſpoſitionem eſſe non ex toto ſecundum naturam, neque omnino præter naturam: quadantenus enim præter naturam eſt, quatenus abiicienda: ſecundum naturam verò, quòd ſanis eueniat, neque eos à ſanitatis limitibus deducat. Gal. namque lib. 4. ſimpli. med. fac. c. 9. inquit: Quando nimirum neque ad cibos accedimus plane ſecundum naturam affecti, & ſubiungit, Quoniam eorum qui cibum deſiderant, corpus inanitum eſſe oportet. Id verò corpus quod inanitum eſt & repleri, ſiue refici expoſtulat, non omnino ſecundum naturam ſe habet. Non eſt etiam præter naturam quod ſanis & ſecundũ naturam ſe habentibus, aduenit. Nec etiam in pręſenti prætermittendũ duximus, an venter bene valens ac temperatus appetat ſimilia, diſtemperatus verò contraria, quod Gale. lib. artis medicinalis dixit. Id enim non parum conducet ad notitiam eorum alimentorum, quæ temperatis, aut aliis ſunt offerenda. Non tamen videtur tuta Gal. ſententia: nam omnes ventres appetunt capos, & gallinas, & perdices, interim dum valent: ſed tamen non omnes ſunt vnius temperaturæ. Præterea ventriculus adhuc ægrotans cibos appetit ſibi familiares, & aſſuetos in ſanitate: non igitur contrarios. Præterea lactucæ frigidæ ſunt, & ab omnibus ferè appetuntur valentibus, ſed non ſunt omnibus ſimiles. Præterea ventriculus fameſcens non omnino ſecundum naturam ſe habet, ea ergo ratione expoſcet contraria: quoniam verò naturalem temperaturam non amiſit, appetet ſimilia, ſimul igitur appetet ſimilia & cõtraria, aut dicat Gal. qui appetitus vincet. Præterea ſi ventriculus calidus calida intemperie laboret, ob eam appetet frigida, ob naturalem verò calida: difficile tamen videtur, aut omnino fieri non poteſt, vt contraria quis ſimul appetat. Primùm itaque aduertendum Gale. lib. artis med. cap. 63. non dixiſſe ventriculum omnem à naturali ſtatu diſcedentem appetere contraria, ſed eum tantùm qui morbi ratione diſcedit. Nam qui intra ſanitatis limites adhuc manet, naturalem ſequitur appetitum, quo ſibi ſimilia expoſcit, ſimilia inquam naturali ſuæ temperaturæ, non lapſæ diſpoſitioni, etiam ſi labatur. Veluti ſi venter temperatus parum diſcedat à ſua naturali temperie, aut famis ratione, aut aduentu cuiuſuis nouæ qualitatis intra ſanitatis limites, nullum horum appetitum auertet: ab his quæ ſibi ſecundum naturam ſunt & priſtino ſtatui ſimilia: tum quoniam partem diſſolutæ parti ſimilem reponere cupit, tum quoniam quæ talia ſunt, aliquã habent cum lapſu cõtrarietatem, ac perinde quodammodo ipſam propellent, qua ratione contraria dicentur, & ſi morboſus affectus non ſit, veluti, ſi venter natura calid. ad frigid. intra ſanitatis limites labatur: calida nanque appetet. Vbi tamen ventriculus præter naturam afficiatur morbi ratione, contraria appetet, quibus ab ea releuetur affectione. Hæc autem omnia de naturali ventriculi appetitu ſunt intelligenda: nam appetitu animali, ſingula appetuntur, quæ delectant & guſtui grata ſunt, atque ea ratione, ſani, & ægrotantes eos appetimus cibos, qui dulces ſunt & grati & quibus inſueuimus: Naturali verò, refectionem tantùm, & attemperamentum appetimus. Quandiu quidem bene valemus, refectionem, quæ præter id quòd corpus reſtituit ad priſtinum habitum à famis & inopiæ noxa releuat. Attemperamentum tamen deſiderant qui ægrotant ex diſtemperie, ſiquidem natura omnia appetunt ſe conſeruare & aliena & præter naturã propellere, id verò in morbis fit contrariorum adhibitione. Interim nanque dum ægrotant homines, morboſa diſpoſitio vrget ac cogit ad curationem. Qui itaque fameſcunt aut inaniti tantùm ſunt, aut præterea alterati, inaniti impleri tantùm deſiderant, quod ſimilibus fit. Qui verò præter id alterati quoque ſunt, non tantùm impleri, ſed alterari etiam deſiderant, quod per cibos contrarios fiet, vbi diſtemperies fuerit morboſa: vbi verò non, ſatisfacient, quæ per naturalem temperiem fuerint ventri ſimilia quæ paruos lapſus abundè alterabunt. Id voluit Galen. lib. 4. de ſimpli. me. facult. cap. 9. dicens: Solum enim corpus eorum qui cibum deſiderant, inanitum ſit oportet, ſi exactè futuri ſint familiaris ipſorum qualitatis cognitores. Nam ſi præter id calidiores quàm conueniat, aut frigidiores euaſerint, ſeu toto corpore, ſeu attinentibus ad linguam ac ventrem locis: non ſolùm quæ nutriant, verùm etiam, quæ refrigerent aut calefaciunt expoſtulabunt. Hæc & ſimilia eodem cap. habentur, quibus docet ventrem inanitum replere, & alteratum mutare. Mutuatio verò omnis contrariis fit, hæc igitur erunt, quæ ab eis expetentur, interim dum aliena & morboſa affectione moleſtãtur. Sed obſtrepet aliquis: nam Gal. in præhabita ſententia,

Venter bene ualens ſimilia ægrotãs cõtraria appetit.

inanita corpora præterea etiam calefacta,quæ refrigerant expostulare dicit, calidus igitur natura ventriculus,superincalefcens,nondum tamen ægrotans, frigidum expofcit. Ad hoc dicemus,quòd fi calidus ille lapfus factus fuerit, naturalis erit,& ei fimilia appetentur: fi verò adhuc fuerit fiens,calida expetentur,quæ naturali difpofitioni fimilia fint,& lapfu remifsiora,per hæc autem,natiua difpofitio feruabitur,& aduētitia attemperabitur. Sic etiam vbi lapfus ad contrarium intra fanitatis limites fuerit, non tamen factus,venter fimilia naturali factæ temperaturæ appetet,nam & per hæc attemperabitur venter abundè. Neque ea quæ fupra adduximus præfatā fententiam fubuertere valent. Quòd enim capos, gallinas, lactucas & fimilia quibus affueuimus appetimus, adhuc ægrotantes,nihil refert,is enim animalis eft appetitus,non naturalis, de quo loquimur. Præter id quòd fiue fani fimus,fiue ægri, cùm famefcimus, refectione egemus: verùm nihil aliud quàm dulce alere poteft,id igitur ab omnibus expetetur. Quòd rurfus ventriculus famefcens non omnino fecundum naturam fe habeat,nihil refert:ea enim non eft morbofa difpofitio, fed naturalis, & fana, per quam fimilia appeti diximus. Facilè quoque foluitur quod retulimus, vbi calidus calida intemperie laboret. Is enim concontraria appetet morbo, quòd verò contraria fint naturali temperaturæ, nihil refert, dum enim venter ægrotat,morbi fequitur exigentiam,tanquam vrgentis,naturali temperatura pofthabita. Erunt autem frigida quæ expetuntur à prædicto ventre, minùs frigida quàm fi frigidus ventriculus calido laboraffet morbo. Sed id latius difputandum ad alium locum relinquimus, vbi calido & frigido pariter febricitantibus, cui

Cibi oportunitas. conducant frigidiora,dicemus. Cùm itaque hominem fame tentari neceffum fit,ea erit ciborum adhibendorum oportunitas, ante id enim bene valentibus indicium eft, in ventre cibum contineri, aut in venis atque perinde à membris tractionem non fieri, neque mēmbrorum factam fuiffe abfumptionem: coctis itaque cibis atque digeftis, &

Ciborum quantitas. congrua exercitatione præcedente,fames excitatur, & cibi adeft oportunitas. Succedit autem fames alimento in ventre & venis digefto ac diffoluto: accedente tamen homine ad cibum affumendum, quantum ingerere cibum expediat,non fatis cognitum eft: quidam enim putant ad menfuram famis cibi copiam refpondere debere, quidam à menfa difcedendum cum reliquiis famis,vt natura femper fuperior euadat. Verùm diuerfa admodum eft ventriculorum temperatura,& hominum viuendi modus. Ex ventriculi temperatura vt Galen.quoque docuit libro artis medicę,calidior minùs appetit, quàm fuperare pofsit,frigidior magis appetit, quàm fuperet:temperatus in vtraque re commenfuratus eft. Præterea alimenta iam in ventre fuperata à quibufdam non fuperantur in venis & iecore,aut ob defectum naturalis facultatis,aut ob viuēdi modum. Qui enim in ocio degunt, minùs digerunt & diffoluunt: qui exercentur,magis. Iam igitur fi quis aut temperatus fit, aut temperamento proximus,& omnia membra proportionem eam feruauerint, & in vitæ inftituto modum feruet, cibum antè quàm in famem incidat, non accipiet: deinde tantum cibi ingeret, quantum appetit: id enim in ventre & venis probè fuperabit,& excrementa fecernet. Qui verò ventriculum habuerit frigidiorem, paulò minus accipiet, quoniam magis appetit quàm pro ratione caloris. Si verò fuerit calidior venter, cibum accipiet quantum appetet, interim dum bene valet,nec valde ad calorem labitur: commodius enim eft paulùm excedere calorem cibi menfuram, quàm in periculum incidere cruditatis,ob caloris defectum. Præterea in his qui ftudio literarum incumbunt,& omnino qui aut non exercentur abundè, aut id quidem intempeftiuè, citra debitam ventriculo ciborum quantitatem accipere commodius eft. Eis tamen qui validius exercentur,cibum appetitui adæquare,vel in frigidis ipfis ventris temperaturis, non eft à ratione alienum, nedum in calidis, in quibus minor eft appetitus,coquendi facultate: minuit namque appetitum calor,lib.1.

Cibus modum excedēs quæ mala affert. de Caufis Sympto.cap.7.apud Gale. Quòd fi quis in ciborum quantitate modum excefferit,in non paucas incidet noxas: nempe cruditates,ventriculi dolores,ructus,naufeas,vomitus,iecoris obftructiones,febres putredinis, ingenij hebetudinem, memoriæ labem,virium omniū langorem,ad finem,renum lapides atque veficæ, & articulorum dolores. Hæc eft ciborum quantitas quam impartiri decet,in diuerfis ætatibus, temperaturis, habitibus & anni temporibus diuerfimode,dicente Hippocr.1.fectio.Aphorif.

Cibus quoties in die exhibēdus. Et quibus femel aut bis,aut amplius,aut minùs,aut fecundum partem: condonandum verò eft aliquid tempori,horæ, regioni, ætati, & confuetudini. Pueri nanque fæpius comedere debent, quoniam eorum ventres non poffunt multum femel fuperare,quo tamen ad nutritionem & augmentum opus habent. Poftremi verò fenes pariter,quoniam vires habent languidas, quæ copiofum non fuperant cibum, partitione ipfius egent, mediæ ætates medio modo fe habent. Senes tamen medij, propriè fic appellati,

maximè

maximè omnium famem,& inediam ferunt,ex Hippoc.Ex temperaturis præterea calidæ,facilè famis tolerantia delinquunt animo & exoluuntur:sæpe igitur alendi,maximè in quibus bilis in ventrem cursus timetur. Frigidæ verò temperaturæ diutius famem tolerāt,tum quòd calor minùs celeriter humidū dissoluit,tum quòd pituitosi & crasſi humores se offerunt mutandi per famem. Quapropter pituitosis famen adhibere conuenit,quoniam exsiccat,inquit Hippocr.Aphoris.59.sectione 7. Quantū verò ad habitum corporis attinet,graciles & latorum pororum frequentiùs sunt alendi,pingues tamen & angustorum pororum rariùs:ex anni tamen temporibus. Hippocrat. inquit, 2. Aphoris.sectio.Aestate & autumno cibos grauiſsimè ferunt, hyeme verò facilè, ver secundum locum habet,quod lib. de Victus ratione priuatorum autor seruauit. Hyeme itaque cibus abundè offerendus,sed rarò,ita vt semel multum adhibeatur, eritq; cibus siccior,& calidior & veluti caro assa:potus verò vinum, idque meracius: vere autem, impartiendus magis est cibus,& vinum dilutum bibendum,& maiori quantitate quàm hyeme. Aestate frequentiùs quàm aliis anni temporibus cibus est adhibendus, & potus dilutior sit,& maiori quantitate;cárnes verò elixæ erunt:autūno paulò maiorem,quàm æstate cibi quantitatem offerre licet, & vinum adhuc meracius, & quantitate minus. In omnibus tamen ætatibus,temporibus & reliquis,consuetudo magnopere seruanda, apud Hippocra.libro secundo,de Ratione vict.acutorum. Qui enim bis comedere assueuit,si prandere dimiserit,inflāmabitur,& bilis in eius ventre augebitur,& excremēta omnia mordentia fient,& vrina flauescet. Notum etiam est quàm ægrè ferant sani homines, qui ientaculum accipere solent,ieiunium,aut eiusdem ablationem.Præterea autore Hippocrat.lib.2.de Rat.vict.acu.Qui prandere assueuerunt, si pransi non fuerint, deinde cœnauerunt,ventris grauitatem patientur,& malè cubabunt. Qui verò cœnare assueuerunt,vbi non cœnauerint,sequenti nocte non dormient,& manè sequentis diei languidi à lecto resurgunt, & inualidi, & suspensis visceribus. Assueuerunt autem Arabes bis tantùm comedere in tribus diebus, Græci bis in singulis diebus: Hispani ferè omnes adultæ ætatis,bis in die comedūt,iuxta meridiem,& rursus septem, aut octo horis transactis. Celsus quoque Latinorum retulit vsum dicens lib.1.cap.1. Bis die potiùs quàm semel cibum capere, & semper quamplurimum, dummodo hunc coquant. Sed qui aut laboribus corpora fatigant,aut pueri,aut senes, aut ex fœminis quàm plures,ientaculum accipiunt summo mane, & quidā ex eis quinta à meridie hora paruam refectionem ex fructibus, aut oleribus: sunt etiam nonnulli qui hyemis tempore ventriculi calefaciendi gratia,aut ne à frigore & aere ambientis occupetur, summo mane, parum panis tosti ex vino meraco accipiant,quidam oui vitellum,quidam conditum aliquod: sed hæc iam præseruationis potius sunt, & hominibus aut non admodum valentibus,aut ægrotaturis debentur. Sanis verò simpliciter, quibus etiam sanitatis custodia propriè debetur, interim dum valent,consuetudo est seruanda, in numero refectionum: ab initio verò probè instituendi sunt, natura tamen ciborum & quantitas pro ætate,& omni tempore varianda,vti diximus. Licebit quoque sensim pro ætatum mutatione refectionum numerum mutare,& pro mutatione temporum,sed id minùs. Cùm verò prandere atque cœnare assueuerint omnes ferè homines in sanitatis cōseruatione,an cœna prandio plenior esse debeat, dubium fuit, apud iuniores medicos:quidam dixerunt,prandium maius esse debere, siquidem interdiu calor natiuus à calore solis iuuatur ad ciborum coctionem: rursus exercitandi cibo egent, vt ad labores valeant: sed interdiu vigilantes exercentur, tunc igitur cibo egent, copiosiore. Prætetea exercitatione alimenta facilè digeruntur:ergo interdiu copiosior competit cibus. Contrarium alij senserunt,maiorem debere esse cœnam comprobantes,quoniam in somno coctiones meliores fiunt in vētre ac corpore toto,id dicente Gal.lib.1.de Causis symp. Tum etiam quòd per somnum cibus optimè concoquitur,non solùm in ventriculo, verùm etiam per vniuersi corporis habitum, & libro tertio de Causis pul.eiusdem rei causam adhibet,dicens: Facultas concoctrix se intrò recipit magis & in altum, & lib.6. de Mor.popu.parte 4.inquit Hippocr. Planè vigilans exteriùs calidior, frigidior circa interiora. Rursus 6.de Mor.popu.parte 5.inquit,Sanguis in somno ad interiora magis refugit, in somno ergo coctiones meliores fient, cùm coctio calore perficiatur,& sanguis calidus sit,natiuo calore.Præterea libro sexto, de Mor.popu. parte quinta,inquit, Labor articulis & carnibus,cibus & somnus visceribus prodest. Cùm igitur coctiones ciborum in visceribus perficientur primò,somnus coctionibus proficiet. Nos verò in huius dubij solutione primùm excludamus corporis non naturales atque morbosos affectus, siquidem constat eorum ratione non parum variari debere sanitatis tuendæ methodum, præter id quòd qui tales sunt,præseruatione potius,aut curatione, quàm

Cœna an esse debeat maior prandio.

conſeruatione egent. Qui itaque catarrho, aut quouis capitis morbo ex plenitudine laborat, à cœnis plenioribus abſtinere debet, in ſomno enim vapor alimẽti caput implet, valde verò, poſt copioſas cœnas. Præterea ſi à ventriculo non facilè cibus deſcendat, aut propter obſtructionem, aut propter natiuam meatuum anguſtiam, prandiũ cœna maius eſſe decet: nam in vigilia moto corpore facilius cibus deſcendet & in ſomno difficiliùs, inde verò ventrem grauabit. Dubium tamen eſt in ſanis hominibus nulla parte manifeſtè læſis, quos tales ſeruare propoſuit medicus, vbi totum alimentum ſit cœnæ & prandio impertiendum, an expediat augere cœnam diminuto prandio vel diminuere cœnam, aucto prandio. Nam diuerſa quæſtio eſſet, vbi quis modum excedere deberet: expediret enim id hora prandij facere: nam poſtea exercitatione & abſtinentia à cœna, abundantiam emendare poſſet, & minùs grauaretur. Dubium ergo erit decenti quantitate ſeruata, an deceat cœnam eſſe maiorem. Qua in re vt in aliis omnibus cum Hippocrat. admonemus conſuetudinem ſeruandam eſſe, niſi quis ſenſim in meliorem ipſam mutare voluerit, aut ab initio puerum inſtituendum ſuſceperit, à tempore quo primum nuces reliquit. Quòd ſi is, cuius ſanitatem cuſtodire eſt in animo, in omnibus medicinæ præcepta ſeruauerit, ita vt opportunę exercitetur, & ſe ad ſomnum recipiat, cœna pleniore vtatur oportet: prandio verò minore: nam cibum copioſum breui tempore non ſuperabit, ac digeret natura ventriculi. Breue autem eſt tempus inter prandium & cœnam, nempe in hominum conſuetudine ſeptem, aut octo horarum: à cœna verò in prandium diei ſequentis decem & ſex interſunt horæ. Rurſus completa coctione alimẽti in ventre & iecore exerceri cõuenit: magna verò cibi copia aſſumpta, non intererit tempus coctioni, diſtributioni, & exercitationi opportunum, à prãdiò in cœnam: non igitur expedit plus prandere, quàm cœnare: ſpacium enim à cœna in prandium ſequentis diei omnibus dictis perficiendis ſatisfacit. Præterea quoniam cùm coctiones melius perficiantur in ſomno, tunc quoque copioſior cibus ſuperabitur. Comprobat hanc ſententiam Galen. lib. 7. de Metho. med. cibum leuiorem in prandio aſſumere monens, vt concoquatur celerrimè, excrementum deſcendat, & purus venter ſequentem cibum excipiat, comprobat id, quoniam ſomnus, quies & longius tempus cœnam ſequuntur, coctiones iuuantia & perficientia. Confirmat idem athletarum experimento, quos dicit id aliqua ratione & longo experimento inueniſſe. Quamobrem in ſanis, nonobſtante conſuetudine, cœnam pleniorem eſſe debere monemus. Id quoque ſententiæ citatæ ex Hippocrate & Gale. manifeſtè comprobant. Verùm hac noſtra tempeſtate cum homines nullam viuendi rationẽ ſeruent, ſed ſolo appetitui ſeruire velint, plenius prandent quàm cœnent. Hora namque meridiana cum ad prandendum accedunt, longè à cœna præcedentis noctis, omnino perfecta coctione, & vacuo vẽtre, maiori fame premuntur, quàm cùm ad cœnam ſe conuertunt. volentes itaque fami ſatisfacere maiori, prandent pleniùs, parciùs verò ob minorem famem cœnant, cui faciliùs ſatisfaciunt: non enim concitatur magna ante cœnam, cum paucum ſit à prãdio interuallum. Atque hæc eſt cauſa, ob quam homines noſtri æui ordinem peruertentes pleniùs prandent, & parciùs cœnant. Neque obſtant quæ in contrarium adduximus: nam calor ſolis non adiuuat coctionem ventriculi, ſed diſtrahit eius calorem. Præterea exercitati cibo egent, non tamen dum exercentur, ſed pòſt, quod maximè in cœna fit. Rurſus ex exercitatione alimenta diſtribuuntur, ſed aliquando intempeſtiuè & ante coctionem. Quantitas igitur in cœna opportuniùs augetur, nam & quæ coquuntur quiete egent. In vnica præterea menſa pluribus vti cibis in hominum eſt conſuetudine non ſine magno ſalutis diſpendio. Licet quidem panem reliquis alimentis miſcere, quoniam, vt ſuprà diximus, panis eſt materia alimentoſa, vt cera aut oleum materia medicamentoſa: & quemadmodũ ceram omnibus ferè ſine noxa miſcemus vnguentis, ita & panẽ omnibus alimentis, vti carnibus, piſcibus, leguminibus, fructibus & oleribus: at miſcere legumina carnibus, aut has piſcibus, aut omnia hæc eadem menſa malũ eſt. Ex alimentis enim quædam ſunt pituitoſæ, quædam bilioſæ aut alterius naturæ: quædam etiam ex eis citò & quædam tardè coquuntur, ita vt coctum crudo miſceatur. Quòd ſi retineantur ampliùs, id quod coctum eſt corrumpetur, & putrefiet non gubernatum à natura: quòd ſi venter expellere eadem tentet, crudum cocto mixtum expelletur, ac per inteſtina deducetur, aut ad iecur etiam ipſum: inde verò neque annumerari quidem poſſent, qui oriuntur morbi. Corriget autem hæc ordo qui à nobis tradetur, licet non omnino. Hac de cauſa pariter peccant, qui plurimum immorantur prãdentes, aut cœnantes: quoniam interim dum poſtrema alimenta menſæ apponuntur, priora ſunt propè cocta. Verùm cùm hæc vitare quæ ad ciborum diuerſitatem attinent, hac ætate ſit difficile, ac penè impoſsibile, decet ordinem pręſcribere,

Quare plenius quidã prandent.

Ciborum diuerſitas.

quo

quo vti expediat in diuersorum alimentorum vsu, in eadem mensa. Quidam enim voluerunt, anteponenda esse alimenta quæ difficilè coquuntur, eis quæ facilè: quoniam venter magis calidus est in fundo, ea parte qua carnosior, & iecori propior: tali igitur ordine alimenta erunt ingerenda, vt æquo tempore omnia coquantur, ne crudũ cocto misceatur, id verò fiet, vbi quòd difficiliùs coquitur antecedat, & imam ventris partem, quæ calidior est præoccupet: quod verò faciliùs coquitur, superiorem, & minùs calidã. Quidam contrarium asserunt, oportere dicentes, alimenta ea primo loco assumere, quæ faciliùs coquuntur, vt cocta descendant, & reliqua deinde coquantur: nam si ea antecedant quæ difficiliùs coquuntur, ea quæ faciliùs coquuntur interim superata & cocta non descendent, inferioribus nondum coctis, duæq; inde sequentur noxæ: prima quòd coctum crudo miscebitur, secunda quoniam retentum quod iam coctum est, corrumpitur, non gubernatum à natura. Alij verò medio quodam modo respondent, distinguentes: nam si parum interest: inter alimenta, ita vt facilitate coctionis non longè superentur, & superent, ea quæ difficilius coquuntur antecedere debẽt, reliqua subsequi, vt pari temporis interuallo à partibus vẽtris differentibus superentur. Quòd si magna intersit, expediet ea præcedere quæ facilius coquuntur, vt cocta citius, statim descendãt, neque ab aliis impediantur, aut eisdem misceantur, & confundantur. Nos verò ad euidentem veritatis assequutionem & perspicuam doctrinam, hac vtemur distinctione, Alimenta quædam liquidam habent substantiam, quædam solidam & ex solidis quædam citiùs, quædam tardiùs superantur à calore ventriculi: ventriculus autem non habet in partibus suprema, & infima parem calorem: siquidem infima crassior est & carnosior & iecori propius sita. Vbi alimenta eam habent differentiam vt quædam liquida sint, tenuis substantiæ, quædam solida, si ingerantur simul, nihil omnino refert, siue præcedant liquida, siue sequantur. Exemplum est ius carnis & caro, si quis hæc duo eadem mensa accipere debeat, nihil refert ius antecedere aut subsequi: nam si antecedat, adueniente carne facilè inuicem miscentur, & in vnam deducuntur substantiam, masticata ac comminuta prius carne: quod in externis rebus conspicimus. Si nanque in vas fundas ius aut aquam, deinde comminutam carnem, statim caro, ius imbibet, nedum in ventre, vbi calor comminuens hæc eadem commiscere solet. Si verò caro præcedat, sequatur tamen ius, totam carnis substantiam ius peruadet, cui adamusim commiscebitur: ea est ratio ob quam sine manifesta noxa, quidam ante, quidam post ius ingerunt, & potum (quamuis liquida substantia sit) cum cibis, & post cibos accipimus. Quòd si alimenta solida fuerint, sed disparis naturæ, aut liquida, sed crassæ substantiæ, vti fercula quæ facilius coquuntur præire debent, subsequi verò reliqua, quod Galen. docuit lib. 2. de Alimen. facultatibus. cap. de persicis, dicens: quia & huius cõmunis edicti meminisse oportet, videlicet, omnia cibaria prauum succum cum humiditate obtinentia, ex facili descendere, eoq; prima mensa esse assumenda. Rursus libro tertio de Ratione vict. acut. comment. 22. inquit, Nam perpetuò priùs ingerenda sunt, quæ & faciliùs corrumpuntur, & quæ subducuntur magis: sed & ratio valida hanc comprobat sententiam. Cùm enim alimentum quod facilè coquitur, præassumitur, priùs coquitur ac descendit, deinde aliud sequitur, quod eò diutius immoratur, quò longiori tempore eget ad coctionem. Non enim coctum alimentum in ventre momento temporis descendit, sed quod superiori parte continetur, tardiùs: decet igitur id tardiùs coqui, vti tardiùs descendit, vt diu retentum perficiatur, & tam id quod facilè, quàm id quod difficilè coquitur, parum à completa coctione descendat. Vbi verò vnum tantùm alimentum assumatur, quemadmodũ pars superior tardiùs coquetur, ita magis immorabitur, donec perficiatur. Ex his excluditur opinio dicẽtium, quòd si pari interuallo distent ciborum naturæ, cum caloribus partium ventris, is qui magis reluctatur coctioni antecedere debet, vt vno tempore omnino coquantur, nam inde fieret vt totum alimentum in breuissimo tempore descenderet, aut superior pars corrumperetur. Primum autem non fit, quoniam quiuis facilè agnoscet, plus quàm duarum horarũ tempore, ventrem onus in intestina deponere, quo tempore leuior sensim redditur venter. Secundum igitur, id est alimentum in ventre corrumpi, accidet, si duarum horarum spacio coctum retineatur in ventre. Excluditur quoque aliorum placitum, qui dixerunt, alimenta tardioris coctionis antecedere debere, eadem, ac validiori ratione. Quoniam autem ex alimentis quædam liquida sunt, quædam solida: scire oportet assumptis liquidis alimentis non conuenire potum, nisi vbi ipsa essent valde calida, aut acria & medicamentosa: tunc enim aquam desuper bibere conueniret ad attemperandum alimenti calorem, aut vinum ad attemperandum frigiditatem, si frigida essent. Quòd si alimenta solida fuerint, assueuerunt homines bibere aquam aut

Alimentorum diuersorum ordo assumptionis.

Potus quo tempore sumendus.

vinum,inter comedendum:quidam verò post cibum totum ingestum, nonnulli quoque ante cibum siue ieiuno ventre, quidam etiam post cibum,& quidã pauco,quidam multo transacto tempore, de quibus omnibus quæ sanitati magis conducunt, breui referamus. Potus quidam exhibetur veluti medicamentum, quandoque verò in sanitatis conseruatione, & hic duplex,aut commixtiuus,aut delatiuus ciborum. Quando potus medicamentosus est,licet eo vti adhuc ieiuno ventre: si enim quis calidam ventris intemperiem patiatur & ea ratione siti vexetur valida, aquæ frigidæ potus ei foret ex vsu, veluti si frigida intemperie laboraret, vini potus adhuc meracioris prodesset. Aliâs tamen ieiuni bibere non debẽt: nam aquæ potus immodicè refrigerabit, nudum ventrem, & calorem pauxillum membranosæ partis extinguet,& humectatione laxabitur. Vini tamen potus validè calefaciet,& exsiccabit,sanguinẽ vret,& caput ac neruos feriet validè. Commixtiuus tamen potus à quibusdam sumitur toto iam ingesto cibo, quod non laudo,sicuti neque bis tantùm bibere in splendida mensa,potus nanque qui ad ciborùm commixtionem bibitur, prodest quoque ad eorundem eliquationem: meliùs tamen miscentur & eliquantur, vbi sæpius bibatur, quàm vbi semel,aut rarò. Præterea si potus quantitas (vt par est) quantitati alimentorum respondere debet,qui copiosum assumit alimentum,copioso egebit potu:sed potus calidus aut tepidus,nulli sano homini conuenit: ẽrit igitur frigidus ac copiosus, is tamen omnino refrigerabit plus quàm deceat,& cibos ipsos obdurabit,& eorum coctionem impediet, aut remorabitur. Faciet quoque eorũdem cibos in ventre natare,& eidem minimè hærere,quod ad coctionem est necessarium,eosdem quoque nonnunquam ex ventre præcipitat. Vt igitur frigidus vini,aut aquæ potus non noceat, ipsum impartiri opus erit, & sæpius pro ratione quantitatis ciborum ipsum repetere, quantitate tamen iusta non variata. Ego quidem sic bibendum elegi,si duo tantùm diuersa alimenta in vna mensa accipio, bis tantummodo bibo, si tria,ter, & semper numero alimentorum respondet potus, nunquam tamen variata quantitate, sed ea quæ ingestorum copia respondet omnibus impartita. Nam hic bibendi modus præter id quòd exactè cõminuit & miscet alimenta, os,palatum,& linguam abluit à præcedentis alimenti qualitate, vt sequens melius degustem. Hæc verò rarò mihi se offerunt, non enim amo aut opiparas cœnas, aut ciborum diuersitatem: quamuis nonnunquam id facere coactus sim precibus amicorum victus. Est quoque alter vsus, vel maximus, eius potus qui cum cibis sumitur, nempe eorum elixatio: ventriculus nanque cibos elixat,quod facere nequit,nisi abundante liquore, vt deinde totus cibus liquatus & elixus digeratur per ventrem imum, & venas,quas lactes appellant. Potum alium delatiuum nominant,quoniam ad deferendum alimentum bibitur. Hoc tamen non egent omnes, sed hi tantùm in quorum ventribus non facilè permeat, descendit,& digeritur cibus. Alij nanque eo non egent, aut quoniam abundè liquatus est cibus & ea ratione liquore non indiget,aut quoniam cibus ipse aliâs liquidæ erat naturæ, aut quoniam corpori adsunt satis ampli meatus, aut ob facultatis expultricis ventriculi robur, atque attractionis iecoris, aut ob hæc omnia. Quibus verò cõtrariæ adsunt causæ,potu delatiuo erit opus, quo veluti fluẽta quadam deducatur cibus: Neque tamen licet quauis hora eo vti, sed post integram atque perfectam coctionem, ne crudus cibus deferatur in iecur. Perfecta autem coctio intelligitur sexta à cibo hora, aut septima,& in summa vbi, ructu quopiam superueniente, is nullam ciborum qualitatem refert: quo tempore si grauitatem quampiam senserit,aut siti molestetur,oportunè bibet. Damnamus verò medicorum consilium & vulgi vsum, qui quoties delatiuo potu opus habere credunt,conditum aliquod præsumunt, veluti rosaceum saccharũ æstiuo tempore,aut pirum,aut pomum,aut recens, aut melle aut saccharo conditum:manifestè enim errant.Si nanque potus hic delatiuus est, cibi deferendi gratia sumitur, defert igitur is secum & conditum, aut pirum, nec superatum in ventre, nec integrè calefactum: quòd si ipsum non deferat, neque cibum defert,quod facere conabantur. Deferri autem conditum,aut pirum,aut pomum celerrimè & ante coctionem,ac misceri cum reliquo cibo cocto, valde nocuum est. Ab hac ergo consuetudine,quæ apud medicos & reliquos homines inualuit, recedendum præcipimus. Præterea an expediat mensas claudere potu,an cibo, scire oportet eum, cuius os ventris laxum est, aut cuius caput ex vini potu compatitur,egere cibo quopiam adstringente postremo loco,quem non sequetur potus. Quorum autem venter siccus est, aut siti molestantur, non longè à cibo bibere debent, sed parum ad finem mensæ: sic etiam eis quibus nulla praua adest ventriculi affectio, conuenit finito prandio aut cœna, parum vini, si ita assueuerint, sumere, vt postremus ille cibus è gula descendat, liquetur, & commisceatur aliis cibi partibus: aliis verò æquè

similis

Potus delatiuus.

Medicorum consiliũ dãnatur.

An potus dapes claudere debeat.

ſimilis potus conueniet:deinde os & dentes vino colluere omnibus erit ex vſu: diluatur,ſi capitis malis tentantur,aliâs non.

De Somno & vigilia. SECTIO IIII.

AB exercitatione cibum accipere præcipimus, poſt cibum verò ad ſomnum conuerti ſalutare eſt,dicente Hippocrat.Labor,cibus,potus,ſomnus,venus, omnia moderata. Cæterùm,quemadmodum diximus, non ſtatim ab exercitatione cibum eſſe ſumendum,ſed prius turbatione ſedata,ita modò dormiendum non eſt ſtatim à cibo,ſed pauco quodam interiecto tempore, per quod leui motu deambulationéve vti decet, vt cibus ad inferiorem ventriculi partem deſcendat. Aliâs fiet vt cibus ſupernatet:tardiùs deſcendat & coquatur, vapor autem tùm multus tùm craſſus aſcendat,deinde verò ingenij ſequatur iactura, & memoriæ labes. Somno tamen opportunè accepto,animal à laboribus requieſcit & coctiones alimentorum melius perficiuntur, dicente Hippocr.6.de Morb.pop.par.5. Labor articulis & carnibus,cibus & ſomnus viſceribus. Viſcera ſiquidem roborantur: è quorum numero ventriculus eſt,qui calidior redditur per ſomnum,per vigiliam frigidior, teſte Hippocr.lib.6.de Mor.pop.par.4.dicente:Planè vigilans exterius calidior,interius frigidior,dormiens contra. Quòd ſi venter dormientibus calidior eſt, coctiones per ſomnum meliores fient, nec in ventre tantùm, ſed in corpore toto:ita fieri verum dixit Galenus lib.3.de Cauſis ſymp.animalis nanque facult.per ſomnum ociatur,naturalis tamen validius agit. Colligitur ſecundum naturam calor per ſomnum ad coquendos cibos, à quibus vapor aſcendit in caput,qui animalis facultatis tranſitum impedit. Eſt autem ſomnus, naturalis impotentia animalis facultatis ad actiones,ob vaporem ſuauem alimenti cerebrum irrigantem,vt interim animi vires reparētur, & corpus recreetur:vapor autem is eſt qui ab alimento eleuatur ſiue id in ventriculo,ſiue in iecore & venis cōtineatur. Nam & poſteaquam alimentum ventriculum pertranſiuit,ſomnus naturalis fit:qualis euenit his qui parum noctu dormierunt,dormiant autem ſummo mane ad tertiam diei partem, ſiue in morbis,vt apud Hippocr.lib.2.Prognoſt.ſiue in ſanitate, vt experimur,per id autem tempus non adeſt alimentum in ventriculo:ſed ſanguis qui in venis & iecore continetur vaporem mittit ad cerebrum. Obſtruit quidem is cerebri meatus, quoniam cerebri natiua frigiditas eundem incraſſat:ſequitur autem inde impotentia ſentiendi per ea ſenſibilia quæ modicam vim habent immutandi. Neque interim reliquæ internæ facultates ſentientes quidpiam agunt,ſed omnino ociantur,niſi quando aliqua earum oppreſſa de viſis,aut auditis, aut excogitatis inter vigilandum ratiocinetur, aut componat, ac ſeiungat eadem,ſæpe quidem ſine delectu,nonnunquam tamen adeò ſcitè,vt paulò minùs bene differentem ſe præſtet dormiens,quàm vigilans. De his tamen quæ dormientibus per inſomnia accidunt quædam conſideranda tradidimus in prima operis parte, interim verò dum animal dormit,animi vires reparantur,cùm tamen iam non ſibi tantùm ſed & membris omnibus,atque externis ſenſibus ſufficit, calor cum ſanguine è viſceribus in membra transfertur,partim tranſmiſſus, partim etiam à membris tractus & animalis facultas per neruos demandatur ſingulis ſenſibus, per id quoque tempus cerebrum ab obſtructione & multitudine vaporum & ſanguinis,exoneratur,liberum autem manens vigilat. Per vigiliam autem rurſus animalis facultas laborans,in cerebro & ſenſibus externis diſſoluitur,maximè ob ſpiritus animalis diſſolutionem.Quamobrem defatigati vehementioribus exercitationibus & corporis motibus, coguntur dormire, potiùs inopiam animalis ſpiritus ſequentes,quàm alimenti coctionem.Quid igitur dormiunt ne illi ſine alimenti vapore,aut ſine cerebri occluſione? Non equidem: ſed ſanguinis vapor,vt diximus,ſomnum facere valet, cerebro occluſo:ſuccurrit autem is agitato corpore,per exercitationes,ſpiritu pariter validiùs diſſoluto:vitalis qui animali materiam præſtat:ſimul cum animali diſſoluitur & cerebrum refrigeratur, refrigeratū conſtringitur,conſtrictum obſtruitur,& inde actiones ceſſant,quod dormire dicimus.Porrò ſomnus omnium naturaliſsimus nocturnus eſt,poſt horam à cœna, aut paulò plus, quamuis ſummo mane dormire ſit naturale ad tertiam diei partem. Noctu ſiquidem frigiditas ad interna impellit calorem,diei verò caliditas & ſolis lumen, calorem diſtrahunt & animalem ſpiritum ad ſenſuum organa agit. Refrigeratur quoque noctu cerebrum, quod ad ſanguinis & vaporum incraſſationem eſt neceſſarium. Dormire tamen à prandio non expedit:impletur enim vaporibus caput: vnde non rarò fiunt catarrhi, capitis dolores,& anginæ, adhuc his qui à prandio dormire aſſueuerunt, nedum aliis. Præter id,quòd cùm ſomnus diurnus non compleat tempus coctionis, cibus fluctuat in ventre eorum cùm à ſomno excitantur, veluti & aliis quibuſque à ſomno intempe-

Somnus au per uentriculi calorem.

Somnus.

Fatigati dormire coguntur.

Somnus naturaliſsimus.

Somnus diurnus.

stiuè expergefactis. Dormiant itaque interdiu à prandio qui assueuerunt, quamuis non laudem eam consuetudinem, reliqui abstineāt ab ipsa, intelligo quoque paucissimos esse qui ab eodem abstinere possint æstatis tempore: sed hi neque à somno abstinere valent, nec noxam facilè ferunt. Nocturni verò somni ac naturalis tempus est, spacium quo in ventriculo & iecore coctio alimentorum perficitur, quod distinguere ex vrina docuimus, sectione secunda huius partis. Verùm cùm actiones non in omnibus pari tempore perficiantur, non erit dormiendi tempus omnibus vnum. Magna autem ex parte in bene valentibus & modicè viuentibus à sexta in octauam horam perficitur, ita vt septem horarum spacium, medius dormiendi terminus sit. Quod verò ab hoc diuersum fuerit, malum est: dicente Hippocrat. somnus & vigilia vtraque modo magis facta, malum. Dormiet autem sanus homo toto corpore, brachiis, ac cruribus modicè contractis, magis quidem hyeme ad calorem ventris augendum, minus vere & æstate, capite parum eleuato, ita vt super latus dormiens, caput parem humero superiori seruet altitudinem. Dormiet primùm super dextrum latus, vt coctio ventriculi à calore iecoris adiuuetur, & faciliùs descendat cibus, ad imum ventriculum, & in iecur deducatur: quamuis non satis constet, an iecur ventri suppositū, an suprapositum, ipsum validiùs calefaciat: ignis enim suppositus valentiùs calefacit, & gallina superposita, magis calefacit oua, nisi dixeris, iecur suppositum, quoniam incalescit amplius, calefacere magis. Ad finem verò somni si se in latus sinistrum conuerterit, non erit malum: leuare enim onus dextri lateris expediet, quibus etiam ventris imbecillitas adest. Non erit à ratione alienum, super ventrem aliquandiu cubare, ad finem coctionis, vt pituita quæ ibidem relinqui solet, tunc superetur, super dorsum autem dormire nullatenus expedit, ab initio enim fluctuabit alimentū in ventre, & ad œsophagum sæpe ascendet, & tardius multo coquetur. Quanta autem mala capiti afferat, quid opus est dicere? vidimus enim apoplexiam hominem ea de causa appræhendisse: quibusdam induxit paralysim, & plures alios neruorum morbos. Cum capitis excrementa quæ secundum naturam per os & nares purgari deberent, ad postremam cerebri partem transferantur, qua parte via nulla purgationis excrementorum adest. Insomnia quoque considerare tam in sanis quàm in ægris philosophi omnes pariter ac medici præcipiunt, non parua accepta ex insomniis coniectura de corporis dispositionibus: & Hippocrat. ipse lib. 6. de Morb. pop. part. 8. Quæ per somnum accidunt, atque ipsa insomnia perpendenda esse vult. Qui enim sanguinem habent redundantem, res rubeas se videre somniant, & quæ eosdem delectant & sibi grata sunt. Qui melancholiam, lugubria, tristia, & colore nigra. Qui verò bilem flauam aceruarunt, cædes, & bella, ac flauos colores. Sed qui pituitam, fluuios, fontes & aquarum decursus, præsentes habere putant. Qui calidiorem habent ventriculum se bibere somniant: qui seminis redundantiam, fœminarum amplexus, qui inopia premuntur, aut auari sunt, thesaurum inuenisse imaginantur, & quandoque aureos montes. Qui somniat se volare, spiritum animalem habet tenuem, & purum: qui verò oppressionem & angustiam somniat, crassos humores habet abundantes, & fumorum copiam, maximè in partibus cerebri, aut thoracis. In summa, magna ex parte somnia sunt, de his quæ corpori expediunt, quandoque de his quæ animæ grata sunt, aut de quibus interdiu habuimus mentionem, aut ipsos corporis affectus sequuntur, à quibus excitantur. Nonnulli quoque diuino numine afflati per insomnia multa futura prædixerunt. Quamobrem insomnium dei nuncium finxerunt Poetæ, dicente Homero, Iliados β. voce insomnij: Διός δέ τοι ἄγγελος εἰμί, id est, Iouis nanque nuncius sum. Et rursus, καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστι, quod est, Etenim insomnium à Ioue est. Sequuntur autem somnum non pauca commoda: siquidem animales facultates reparat, coctiones alimentorum, atque crudorum humorum perficit, curas obliuioni tradit, iracundiam mitigat, dolores omnes sedat, humectat omnia corporis membra (veluti vigilia exsiccat) si post cibos sequatur: post inediam nanque & ciborum inopiam, exsiccat potius. Nocet autem, si longior debito fit, aut intempestiuè adhibeatur: caput enim grauat, mentis hebetudinem affert, & memoriæ iacturam, incipientibus accessionibus si adhibeatur, longissimas efficit ipsas, & incipientibus inflammationibus viscerum auget cursum humorum: vigilia verò vita animalis est, vt somnus frater mortis. Quod Ouidius sic cecinit,

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Viuunt enim animalia cùm suis funguntur muneribus, & vigilantes in diuinarum rerum contemplatione sumus. Quod fœlicem ab infœlici ita distinguit, vt Aristoteles Ethicor. 1. existimarit dormientem omnem infœlicem, & medio totius vitæ curriculo fœlicem, ab infœlici non distingui. Quandoquidem & fœlices ipsi dormientes, ab animi actione

Somni spacium.

Cubandi modus.

Insomnia considerare.

Somni commoda & noxæ.

actione virtuti consentanea vacant, in qua fœlicitatem esse sitam asserui:vbi tamen vigilia modum excesserit,vires dissoluit,& deliria affert,& sæpe mortem. Huic malo subuenire decet,per morbos quidem,morbi causa,atque ipso morbo ablato, in sanitate tamen cantilenis,& musicis modulamentis,vbi animus mœrore, aut ira, aut solicitudine capiatur,sicuti & consolatoria verba animum placant. Aquarum quoque murmurium & fontes arte machinatæ,crurum frictio,aut balneum, fomētum capitis ex rosaceo,vapor decocti papaueris capitum,aut mandragore,lactucarum esu,atque piscium,vini dilutioris potus,non validi neque vetusti, coitus moderatus ad idem valet, & pedum refrigeratio æstiuo tempore,mihi ipsi non rarò profuit ad somnum conciliandum, sicuti & corporeus labor sæpe somnum adducit. Quòd si somnus fuerit iusto maior, caput calefacere decet,in cibis adhibentibus aromatica calefacientia,& condita ex melle & caput per nares atque palatum purgantes,aut aceto mulso gargarizantes, aut aqua mulsa per nares attracta.

Vigiliarum remedia.

Somni remedia.

De his quæ excernuntur,& retinentur. SECTIO V.

De vniuersali vacuandi ratione. CAP. I.

QVAE in corpore retineri natura debent, si excernantur, aut si quæ excerni debent,retineantur,non tantùm sanitatem subuertere poterunt,sed multorum generum morbos parere. Quapropter rectè Hippocrat.lib.de Flatibus dixit,Medicina est adpositio,& ablatio:adpositio eorum quę deficiunt, ablatio eorum quæ excedunt. Adponimus autem per sanitatem & morbos ac demimus,si enim calor intra sanitatis limites iusto maior est, demi debet, si iusto minor,adponi. In his quoque quæ ad compositionem attinent, si aut totū corpus, aut pars aliqua molem debitam excedat,minuenda est:si minor debito fuerit, augenda:eadem de excessibus & defectibus morbosis, nota sunt. Porrò quæ de affectibus sanis,aut morbosis diximus, de causis & symptomatis intelligenda sunt:vbi enim appetitus ventriculi modum excedit, obtundendus venit:vbi verò hebes fuerit, excitandus. In causis præterea,si sanguis iustam quantitatem excedat,ita vt corpus à sanitate sua in alteram deducat non adeò bonam,aut omnino extra sanitatis limites,demendus venit, veluti si ob paucitatem in eosdem lapsus deducat,addendus. Hanc legem seruant quæ excernuntur ac retinentur:vbi enim quod retineri debet, excernitur, aut quod excerni debet,retinetur,corpus à sua sanitate delabetur, aut in alteram, aut funditus extra omnem sanitatem,quibus statim accedunt retentio eorum,quæ excernuntur,& ablatio eorum quæ retinentur,quorum conueniret excretio.Per sanitatem itaque tria sunt excrementorum genera,quæ vbi modum excesserint,sanitatem variant, aut valde excedentia morborum causæ fiunt. Eritque communis methodus, qua in sanitate & morbis, genera excrementorum à corpore educentur,aut vbi immodicè educātur,retinenda sunt, cui adiuncta erit refectio,quæ additione eius quod deest,complebitur.Communes præterea viæ sunt euacuandi excrementorum redundantias in sanitate & morbis. Communis quoque intentio, quæ prophylactice appellatur : in sanitate nanque excrementa euacuantes, præcauemus à futuris morbis: in morbis quoque vitamus quod futurum est, verùm in sanitate præcautio immixtam habet sanitatis tutelam, in morbis,immixtam habet curationem. Ordiamur autem ab excrementorum generibus, quæ tria sunt, in vna trium regionum corporis. Primum quod in gula,ventriculo,intestinis,meseraicis venis,& sima iecoris parte continetur,cui annumeratur,quod ex iecore in fellis vesicam reponitur,& quod in lienem. Secundum in gibba iecoris parte contineri solet, & venis caua,& reliquis magnis, & corde atque arteriis. Tertium in ambitu corporis angustioribus venis,quæ musculis & carni inseruntur,& solidis partibus, capite, thorace, pulmone,renibus & vesica,atque eorundem meatibus,vti palato,faucibus, auribus,naribus,gutture, aspera arteria, emulgentibus, & vasis vrinariis. Præterea testibus & vasis seminariis & peritonæo & articulis. Omne autem excrementum quantitate, aut qualitate, aut vtroque peccat:maximè quidem vbi retinetur, quandoque verò si plus æquo dimanet. Pituita nanque in ventriculo quandoque abundat,quandoque frigidior debito est, quandoque vtraque ratione peccat:sed fit nonnunquam vt desit, ea quæ natura adesse debet. Sic etiam bilis quæ in vesica fellis continetur, quandoque abundantior, quandoque parcior est,quandoque malam adiungit qualitatem. Pari modo melancholia lienis superabundare,aut deficere potest, aut vitiari. Nullo tamen horum excedente modum,non erunt quidem hæc à corpore excernenda,& si excrementa ab Aristotel. dicta sint,lib.3.de Histor.animal.cap.2.credit enim omnes humores alios à sanguine excrementa

Medicina.

Excrementorum genera.

Excrementorum vitia.

crementa esse,& solum sanguinem contineri in venis,& tantùm sanguinem alere: reliquos verò humores non alere,& ea ratione alimenti esse excrementa. Erit igitur pituita ventriculi excrementum,sed vtile, & sine quo sanitas stare non potest, sic & bilis in vesica fellis contenta,& melancholia lienis. Idem de chylo in ventriculo, & meseraicis venis, & de fæcibus intestinorum intelligenda sunt. Horum præterea excrementorum vnumquodque,vbi quantitate peccet,paulò pòst habet adiunctum vitium, quoniam à natura deseritur & corrumpitur. In gibba iecoris parte & venis maioribus,corde,& arteriis continetur sanguis,alter simplex,atque vnicus humor,cuius naturam parte prima docuimus,quamuis & hic seream partem habeat commixtam. Alter sanguis est ex quatuor humoribus conflatus,nempe puro sanguine,pituita, & vtraque bile, quibus accedunt singula sera,secundum naturam. In his omnibus excessus,atque defectus contingunt:exuberat enim quandoque sanguis purus, & vnicus humor, quandoque omnes simul & ad portionem:nō quidem æqua mensura,sed pari portione, vel aliquo eorum paulò magis excendente reliquis,& hi aut sola quantitate à modo recedunt, aut simul adiungunt excedentem aliquam qualitatem,aut deprauationem, singulas autem ipsorum qualitates simul augeri,foret impossibile,siquidem interim dum in venis coniuncti continentur non poterunt non deprimere suas ipsorum qualitates: non erunt igitur simul bilis calidior,& pituita frigidior, in compositione sanguinis. Nonnunquam verò vnus aut duo,aut tres alij à sanguine augentur,& hi aut sine corruptione & mala qualitate,aut ipsa adiuncta, adiungunt autem ipsam paulò pòst:quoniam cùm modum excedunt,paulò pòst deseruntur à natura à qua minimè gubernantur. Corrumpuntur autem putrescentes,aut supra modum assati,nam & putredo magna, & perseuerans ad finem vrit,quod sanguini ipsi euenit, aut puro,aut ex quatuor humoribus constituto, inter assandum verò sanguis transit in bilem flauam & atram, ab initio putredinis tenuior & pinguis pars transit in flauam bilem,deinde eadem flaua in atram,sicuti & crassa sanguinis pars, quæ in sanguine præfuerat præ assatione transit in atram bilem. Fit quoque eodem corruptionis modo,atque assationis ex pallida bili,flaua,deinde porracea,& æruginea,& nigra in venis minoribus & minutissimis,& carne,& musculis,secundæ humiditates & excrementa,quę ex alitione partium relinquuntur,continentur. Hæc verò ex sanguine maiorum venarum & arteriarum habuerunt generationem, sicuti & serum quod à renibus tractum in ipsis & vasis vrinariis & vesica continetur. Ab eisdem resudatione intermediis minoribus transfunditur excrementum in caput, ab ipso pariter in nares,aures,palatum,fauces,guttur,asperam arteriam, & pulmonem, sicuti ex iecore in peritonæum:quædam etiam continentur in vtero & in articulis. Cùm igitur in tribus prædictis regionibus humores & excrementa modum in quantitate & qualitate, seruauerint,sanum euadet animal,aliàs minimè. Fit autem in eisdem peccatum qualitatis,quod sine aliqua euacuatione emendari posset sola alteratione. Quòd si quantitate peccauerint, id fiet, aut omnibus simul auctis ad portionem: his videlicet qui in venis continentur,aut vno tantùm,& aut sanguine,aut flaua, aut atra bile,aut pituita. Quòd si omnes ad portionem augeantur,hæc dispositio Plethora,appellatur, sicuti & si solus sanguis,aut si omnibus auctis,vnus paulò reliquos excedat. Quando omnes simul augentur,aut solus sanguis, simpliciter Plethora dicitur, quando aliquis humor superat reliquos,omnibus auctis,appellatur Plethora sanguinea,Plethora biliosa,melancholica, aut pituitosa. Vno tantùm aucto erit cacochymia, cum corruptione, aut etiam sine ipsa,quæ paulò pòst accedet. Harum vocum significationes accipies à Gale.lib.de Plenitudine 2.de Comp.med.per locos, & 13.de method.med. Plethora tamen siue omnibus simul auctis fiat:siue solo sanguine,aut omnibus,sed aliquo alio à sang. magis, duplex est,aut quo ad vasorum capacitatem,aut quo ad vires.Prima cognoscitur ex vasorum tensione,totius corporis tumore,præterea rubore, & pulsus firmitate & magnitudine,atque æqualitate,si ipsa sola fuerit. Altera Plethora est quæ viribus confertur:licet enim per hanc vasa nō tendantur,vires premuntur,hæc ex præcedenti victu depræhenditur,qui potuit bonum sanguinem augere,vires tamen alia ratione languent,sed parū, aut laboribus validis dissolutæ,aut inedia,quæ victum laudabilem præcessisset, quibus omnibus per Plethoram quo ad vires,pulsus accedit inæqualis,sensus grauitatis,& naturalium facultatum alterantium,in actionibus,imperfectio. Quandoque etiam fit vt vasa distendantur,& facultas à copia prematur,atque vtraque coniungetur Plethora, quæ viribus,& quæ vasorum capacitati confertur. At Plethoræ quæ viribus confertur, non multo pòst accedit humorum vitium: cùm enim facultas non satis valeat humorum copiam gubernare, relinquuntur à natura, & putrescunt, adiungiturque cacochymia

Plethora. [margin]

Plethoræ. Fit nõnunquam vt vnus tantùm ſuccus atque alius à ſanguine abundet, aut ſola quantitate,eo quo dicemus modo,aut cum vitio qualitatis aut vbi quantitate moderatus ſit,aut moderato minor vitietur,omnes has cacochymias,hoc eſt ſucci prauitates appellamus. Cacochymia ſiquidem eſt,cùm humor alius à ſanguine ſolus,quantitate ſuperat modũ. Quo tempore fit vt ſenſus grauitas adſit, cum cacochymia & in pulſu inæqualitas,& minus bene prædictus humor gubernetur à naturali facultate trahente,coquente,& expellente:quamobrem rectè dices,per cacochymiam, quandoque vires corporis,grauari non minùs quàm per Plethoram quo ad vires. Quòd ſi agnoſcere velis,intellige febrem quotidianam aut quartanam, præſertim incipientem. Eſt etiam cacochymia cùm vitiatur humor,quantitate ſeruata conuenienti. Quòd ſi ambo ei accidant,nempe quantitatis augmentum,atque vitium,adhuc magis: fiet quoque cacochymia diminuta quantitate, ſed vitiata, quod ab initio morborum quandoque fit. Sæpe verò in morbi proceſſu,humoris peccantis ac vitiati magna parte vacuata: reliquum enim quantitatem moderatam non attingit,ſed vitioſum eſt. In quibus autem cacochymia ex quantitatis ſolius vitio,alterius humoris à ſanguine ortum habet,facilè adiungitur vitium qualitatis,niſi præuideatur: maximè ſi humor auctus calidus fuerit:in frigidis nanque accedet, ſed non adeò citò, quoniam frigidi humores tardiùs vitiantur. In tertia corporis regione excrementa generantur & vitiantur,veluti cùm in minutioribus venis alimentum membro proximum corrumpitur,tranſpiratione prohibita, vnde febres nonnullæ intermittentes oriuntur,in conſenſum ductis humoribus venarum, qui hora acceſsionis in partem cui ineſt humor, qui primò putruit, deducantur. Talis eſt diſpoſitio humorum præter naturam:maximè eorum qui congeſtione generantur: ſimilis delapſus pituitæ, è venis in cerebri cauitatibus & eiuſdem ſubſtantiæ meatibus, & neruis,in apoplexia,comitiali morbo, conuulſione, & paralyſi: conſimilis eſt delapſus eiuſdem in nares,aures,palatum,fauces, guttur, & pulmonem, atque eius aſperam arteriam.Delabitur aqua ex iecore in peritonæum,& ex omnibus vaſis in renes & veſicam, in quibus lapides generantur, & vrina retinetur. Dubitant medici an fieri poſsit vt in humore alio à ſanguine peccatum adſit in quantitate,ſine peccato qualitatis,& econuerſo:fieri enim poſſe quidam putant, vt bilis quantitas augeatur non mutata natiua bilis temperatura,ſic & bilis modicæ quantitatis, iuſto calidior fieri poteſt: vnumquodque igitur ſine altero,quandoque adeſt. Nos verò ad dubium breui reſpondemus. Ad primum enim vbi quæritur,An peccatũ quantitatis humoris alterius à ſanguine, ſine peccato qualitatis exiſtere valeat. Dicemus, Vitium qualitatis bifariam dici, aut quoniam qualitas,qua humor præditus eſt,ſanitati aduerſatur,aut quoniam humor ſuæ temperaturæ limites excedit,aut putret,aut corruptus eſt. Vitium quantitatis ſine vitio qualitatis primo modo dicto,reperiri non valet:nam ſi bilis iuſto maior eſt,quamuis ſui caloris modum ſeruet,totus tamen bilis abundantis calor, calore debito corpori eſt maior. Dices fortè,fiat ita,vt pari portione,qua qualitas bilis augetur, quantitas ipſius minuatur, eritq; totus calor corpori conueniens. Nihil vtique refert:erit enim adhuc duplex in bile vitium,alterum quantitatis,alterum qualitatis,quatenus bilis iuſto frigidior, ſingulis partibus occurrens,minùs apta erit actionibus, quibus debetur, quàm ſi natiuam ſeruaſſet temperiem. Id eſt quod lib.2.progno.in expoſ. diximus, Purgationem deberi qualitati,& omni vitio quantitatis,aliorum humorum à ſanguine, adiungi prauitatem: deprauati enim ſunt,qui qualitatibus,aut ſubſtãtia variant à natura. Secundum tamen non eſt neceſſarium,vt humor alius à ſanguine quantitate excedens, qualitate vitietur, hoc eſt natiuam amittat temperiem, quamuis talem diutius ſeruare ſit impoſsibile. Ad ſecundum,vbi quæritur,An vitium qualitatis ſtatim comitetur vitium quantitatis? Dicemus,bifariam dici aliquem humorem quantitate peccare:altero modo, quoniam iuſtam,ac ſibi natura debitam quantitatem excedit: altero,quoniam eius quantitatis pars eſt abiicienda. Primo modo non opus eſt ſemper, qualitatis peccato adiungi peccatum quantitatis,quinimo vitium qualitatis,vt diximus, cùm diminuta quantitate coniungi poteſt. Secundo modo,ſi vitium qualitatis adeſt,& non conſiſtat in ſimplicibus,ac primis qualitatibus,ſed putredo adſit,aut manifeſta corruptio, aut in aliam naturam mutatio,omnino accedet peccatum quantitatis,hoc eſt, aliqua eius quãtitatis pars erit abiicienda. Quod diximus de vitio ſimplicium & primarum qualitatum, ea propter excepimus,quoniam quæ ſolis ipſis vitiantur, ſimplici alteratione nulla dempta quantitate emendari valent. His præcognitis loca per quæ prædicta excremẽta excerni debent,diſquirenda ſunt, vt ſingulis excrementorum generibus proprias aptemus euacuationum vias. Excrementa ſecundum naturam excernuntur, deiectione, vomitu, vrina, ſudore, menſtrua purgatione,hæmorrhoidibus,fluxu ſanguinis narium,& tuſsi, & ſternutatione,&

Cacochymia.

Dubium de peccato humorum in quantitate & qualitate.

ne,& insensili vacuatione:ex horũ numero est inedia,quæ ex accidenti euacuat, & somnus à fame. Ars quoque addit sanguinis missionem,cucurbitas, scarificationem, & hirudines. Hæc verò molitur ars ad diminutas euacuationes implendas,aut omnino supplendas naturæ vices,quemadmodum & easdem euacuationes genere,quas natura efficere solet,remediis consequitur ars,vti exercitatione,fomentis,vnguentis,balneis, & medicamentis purgantibus,& his quæ vrinam mouent, aut sudorem, aut sputum facilem reddunt,aut excrementa per nares purgant. Diximus autem excrementa & redundantias omnes in vna trium regionum contineri. Ea quidem quæ in prima regione redundant,faciliùs euacuantur,quàm quæ in secunda, quoniã prope loca euacuationis situm tenent. Quapropter si pituita in ventre aut intestinis augeatur, vel sola detersione, vel medicamentis epotis,quæ ventrem emolliunt,educetur,veluti & clysteribus ea quæ intestina obsederit:idem etiam fiet, vbi chylus corrumpatur, aut cibus non coctus in eisdem sedibus contineatur. Ea quoque quæ in meseraicis & simis iecoris abundant,paulò validioribus egent medicamentis,quæ detergant,& ventrem proritent. Ad hæc omnia,proficiunt medicamenta Eccoprotica,idest,stercus educentia:veluti aloë,& casia fistula nostra. Si verò in vesica fellis bilis, aut in liene melancholica redundauerit, optimum euacuationis genus est,deiectione eadem agere,cui rei accommodantur quæ vim habent peculiares humores euacuandi,& ad iecur & ventrem deducendi,non adeò valida,vti quæ à toto corpore purgant,aut quantitate minore adhibita. Sunt hæc rhabarbarum,sene, polypodium, & agaricus,aut ex compositis diaphœnicon , diasene paucæ quantitatis. Licet quoque bilem in vesica fellis redundantem, aut melancholiam in liene vomitione ducere, vbi natura eò vergat. Has cacochymias rectè quis appellabit. In secunda regione continentur humores gibbæ partis iecoris, & vasorum, quos Plethoram aut cacochymiam facere posse,diximus,vbi sanguis solus aut omnes simul ad portionem augeantur,Plethora fit:atque hæc duplex : quibus accommodatissimum remedium est sanguinis missio. Cacochymia verò multifariã accidit:aut enim humor alius à sanguine quantitate augetur in venis,cui adiungitur malitia aut deprauatio,modo dicto,estque prima cacochymiæ species,aut putrescit & corrumpitur aliquis eorum : estq; secunda:tertia est,vbi ex vno in alterum humorem fit corruptione mutatio,vti cùm ex flaua bile fit porracea,aut æruginea. Quarta erit vbi ex prima regione succi praui in secundam transferantur,vti bilis ex vesica fellis, aut melancholia ex liene,aut ex tertia in eandem secundam recurrant excrementa. His omnibus competit purgatio , quam per medicamenta medicus molitur.Solet sanè natura plethoras demere fluxu sang.narium, aut menstruo,aut hæmorrhoidali,quorum vices optimè implent sang.missio , & scarificatio,nonnihil etiam demunt hirudines. Cacochymiam assueuit natura deiectione, aut vomitu depellere, quas euacuationes spontaneas nominant:sed ars naturæ opera imitatur,purgatione ventris,aut vomitione,quæ fit adhibitis medicamentis,quę vim habeant educendi humores eadem via. Hæc vbi aut Plethora, aut cacochymia exiguæ nõ fuerint,ita vt inedia,balneis,& leuibus remediis adimi possint : tunc etenim maiora exposcent remedia. Sunt autem hæc sanguinis missio, & purgatio. In tertia regione corrumpi ac vitiari contingit secundas,quas appellãt humiditates:hæc verò aliquando recurrunt in venas & efficiunt cacochymiam in quarta specie, quæ purgatione demitur. Aliquando tamen retenta in eisdem locis excrementa sudore ducuntur,aut in sensili euacuatione,balneis,frictionibus, & exercitationibus. Quæ verò in capite continentur, sternutatione,& his quæ naribus infunduntur,& gargarismatis,sicuti & quæ in palato: & faucibus,quæ in pulmone,thorace , aspera arteria,tussi, & medicamentis sputum lenientibus,& ipsum crassitudine, ac tenuitate, moderantibus. Quæ attinent ad peritonæum,peculiaribus medicamentis euacuantur,aut per ventrem,aut per vrinæ vias , aut vsto,aut secto ventre,sic & quæ in renibus sunt,vreticis mouentur medicamẽtis,& quæ in vesica roborata expultrice,& meatu vesicæ adaperto,& impedimẽto semoto.In vtero quoque retenta educuntur medicamentis menses mouentibus , & his quæ detergunt, abluunt,aut irritant vterum, pessulis impositis,aut per metrenchitas infusis. Quæ verò continentur in musculis,si pauca fuerint, in sensili discutientur effluxu , aut plura his maioribus etiam indigebunt remediis , sicuti & quæ cutem ipsam inficient , quæ demi non possunt,nisi magna remedia præcesserint. Sunt autem magna remedia , sanguinis missio,& purgatio,de quibus primùm agere decreuimus,deinde de aliis quę vniuersam corporis molem euacuant. Sunt autem hæc,vrina,fluxus sang.narium , menstrua, hæmorrhoides,sudor,insensibilis euacuatio,quibus accedet coitus.

Redundãtia in prima regione.

Redundãtia in secunda regione.

Excrementa in tertia regione.

Caput agendorum.

De Sangui

De Sanguinis miſsione. CAP. II.

DE ſanguinis miſsione conſideratio medico vtiliſsima eſt. Non tantùm enim à magnis morbis ſępe liberat,& breuius quàm ab alio quopiã auxilio ſperari poſſet, ſed futuris morbis tutiſsimè præcauet,ſanis ipſis adhibita opportunè:atque eſt, vt inquit Galen.ſexta ſect.Aphor.comment.47.hæc doctrina, pars ſanitatis tuendæ.At verò remediis magnis hoc vnum commune eſt,vt tempeſtiuè adhibita magnã & breui tempore afferant vtilitatem,intempeſtiuè verò,ſi adhibeantur,magnorum malorum cauſæ fiant. Conſiderabit itaque medicus, in quibus corporis affectibus ſanguinem mittere opus ſit,& quibus temporibus,quantitatem quoque mittendi ſanguinis, & numerum, præterea quas venas ſecare opus ſit,aut quandoque arterias. Quantum ad corporis affectus attinet,tres ſcopos mittendi ſanguinis Hippocrat.ſcripſit libr.4.de Ratio.victus acu.quos confirmauit fuſius Gale.lib.de Sangui.miſsio.Morbi magnitodo, virium robur,ætas florens. Morbi quidem magnitudo vt quæ auxilium expoſcat, conſideratur virium robur,atque ætas, vt conſentientes. Morbus autem magnus intelligitur, aut præſens,aut qui futurus ſperatur: competit enim auxiliũ curationis,atque præuiſionis gratia,dicente Hippocr.47.Apho.ſectio.6.Quibus ſanguinis miſsio, aut medicamentũ expurgans confert, his verno tempore ſanguinem mittere,aut medicamentum expurgans adhibere opus eſt. Conuenit igitur ſang.miſsio,non tantùm morbis qui ex plenitudine naſcuntur,ſed ipſi plenitudini,cùm ab ea morbus magnus ſperatur. Plenitudo autem hæc,ſeu plethora,vt diximus, duplex eſt,aut ad amplam vaſorum capacitatem, aut ad vires facta collatione: ab his autem morbi magni ſperantur. A prima namque, vbi non præuideatur,vaſa rumpuntur,aut ſanguis præ copia in partem aliquam nobilem erumpit,quandoque apoplexiam, quandoque vaſorum interceptiones perficiens, ſiue ſolus ſanguis ſit,ſiue humorum omnium ad portionẽ incrementum.Periculoſum namque eſſe dixit Hippocr.habitum exercitatorum,cùm ad ſummum bonitatis peruenerit,atque ſoluere præcipit. Simili modo in laſsitudine tenſiua, quæ vaſorum plenitudinem docet,aut in ea quæ phlegmonis ſpeciem refert, ſanguinem mittere præcepit: ſpontaneæ namque laſsitudines morbos prænũciant. Præterea quoniã vbi ea vaſorum plenitudo adeſt, facilè ſequetur obſtructio,& difficilis humorũ tranſpiratus, ac deinde putredo: interim quoque validiſsimæ febres cõtinentes citra putredinẽ fiunt, quædam etiam cum putredine, quibus omnibus ſanguinis miſsio præuidet: commune itaque auxilium eſt plenitudini per quam laſsitudo tenſiua adeſt,& ei per quam ſentitur laſsitudo phlegmonidis, quæ immixtũ habet vlceris ſenſum,adhuc magis: interim tamen aduertere oportet virium robur, & ætatem: nam ſi vires non valeant, abſtinebimus à ſang.miſsione: ætatis autem quanta cura habenda ſit, dicemus: ſimiliter aduertenda plenitudinis quantitas. Si verò ſenſus grauitatis adfuerit, ſiue plethora quo ad vires, quæ eò maior eſt,quò homo ſe grauiorem ſenſerit,ſanguis mitti debet,virium robore perſpecto,ætate,anni tempore,& regione. Præterea an crudus humor per corpus collectus ſit,quantumque frigiditate,nocere poſsit: ingens enim malum atque inſignis refrigeratio ſperatur,ſi quis in ea corporis diſpoſitione ſang. miſerit: maximè hyberno tempore & regione & hominis temperatura frigida accedente,æſtate verò ſi id fiat, aut præſente febre, aut corporis habitu molli,& humido facilè animo linquent,reſolutis viribus. Eligenda potius in talibus eſt frictio,& vſus eorum quæ calefaciunt, ſed non valde & quæ vim habent extenuandi. In his præterea, in quibus congeſto ſanguine non multo venæ ruptura ſperatur in pulmone,aut angina,aut pulmonia,aut phthiſis, aut hæmorrhoides retentæ ſunt, aut menſes,aut in plethorã quotannis incidere ſolent, ſanguinem mittere ineunte vere, operæ pretium eſt. Idem de his quibus ophthalmia, pleuritis,comitialis morbus,aut vertigo verè affligere ſolet. Sicuti ante arthritidem & podagram,præhabita diſtinctione de virium robore & cruditatibus, & an ſanguinem mittere pro cauſæ natura expediat, an ventrem purgare. Quibus probè cognitis, vbi morbus aliquis magnus ſit,aut talis futurus ſperetur,ſanguinis miſsio conuenit, ſperatur autem ex plethora,quo ad vaſorum capacitatem, pariter & in ea quæ ad vires confertur, in qua facilè humores putreſcunt, cùm non probè regantur à natura grauatis viribus, dum tamen deinde probè regantur: aliâs ſang. miſsio morbum futurum non prohibebit. Sed tamen vbi nulla harum plenitudinum nota adfuerit, vbi phlegmone timeatur,corpore aut modicè pleno,aut citra mediocritatem conſtituto, ſanguis mitti debet,veluti obiectum,dolorem,aut partis cuiuſpiam imbecillitatem,antequam phlegmone fiat: quamuis ictus non alia quàm doloris concitati ratione phlegmonem adducere poſsit. Dolor tamen an trahat,vel quam vim habeat concitandi fluxionem, in noſtris cõment.in ſecundũ librum de differ.febr.patefecimus.Portò partis imbecillitas,

In ſang.miſ. cõſiderãda. Cap. agendorum.

Scop.1.mit. ſang.

Sang.miſ. in morbis præſentibus aut futuris.

non parum poteſt: nam in malo corporis habitu, & quauis malorum ſuccorum redundantia, aut etiam ſanguine copioſo partes grauante, aut qualitate excrementi irritante, partes validiores, id ad imbecillas protrudēt: imbecille verò id recipere cogentur, vti & in rheumaticis affectibus fit, & phlegmonis generatione. Quòd ſi morbus aliquis horum aut adfuerit, aut ſperetur, non magnus, non ideo ſanguis mittendus eſt. Plurimi namque morbi ſunt in acutorum genere, præterquam quòd periculo vacant, paruitate ferè cōtemnendi, quos vel ſola natura recta victus ratione adhibita curat ſine medici ope. Verùm ſi magnus morbus adſit, aut talis ſperetur, cum virium robore præſenti & perſeueranti, ita vt non diſſoluatur, aut corporis mollitie, aut dolore, aut cruditatibus, & frigore opprimatur, ætatis quoque habita conſideratione, cum plethora quauis, aut etiam ſine ipſa, adhibita diſtinctione, an ſanguinis miſsio, an purgatio ſit morbo conueniens, ſanguinem mittere oportet. Cùm autē potiſsimi ſcopi mittendi ſang. ſint, morbi magnitudo & virium robur, de morbi tamen magnitudine dictum ſit, deceret iam ad virium robur tranſire, niſi dubium eſſet, quem morbum magnum appellet Galen. aut quis morbus magnus ſit apud Hippoc. qui primus magnitudinem morbi ad ſanguinis miſsionem exigi dixit. Gale. etenim varius quodammodo videtur in vſu huius vocis, Morbus magnus. Nam libro de totius morbi temporibus, bifariam dixit accipi morbum magnum, aut collatiuè ad vires, ita vt morbus magnus ſit, qui vires opprimit, aut ex propria ſubſtantia, vti homo magnus dicitur, aut equus, quoniam in ſpecie magni ſunt: tamen neque in eo loco docet cognoſcere morbū in ſpecie magnum. Verùm lib. 3. de Criſibus. cap. 4. morbum magnum à maligno diſtinxit, vt morbi magnitudinem, quā eandē cum vehementia eſſe dixit, à more morbi ſepararet. Atque inquit, Et ſpecies ex propriis accidentibus cognita, magnitudo verò ex eorundem quantitate. Itaque ardens febris hac ratione, eò maior erit, quò fuerint maiores ſitis, & ardor. At libro primo, de Criſibus, cap. 3. cum dixiſſet eandem eſſe in morbis magnitudinem & vehementiam & morbi ſpeciem ex propriis accidentibus oſtendiſſet, in laterali morbo addit, ſi ex his, quæ diximus adſint peiora, morbus augetur manifeſtè: ſi verò meliora, declinat. Hoc in loco non ex magnitudine, ſed ex malitia accidentium morbum docet maiorem. Præterea libro quarto de Metho. me. trifariam morbum magnum dici docuit, aut propter partis afflictæ præſtantiam, aut propter affectus magnitudinem, aut propter cacoethiam: atque in omnibus his ſang. miſsionem competere dixit. Ex Hippocrat. doctrina. Sed præter id quòd hoc in loco morbum magnum cum cacoethe confundit, quos alibi vt diximus, ſeparauit, non videtur eius ſententia ſatis tuta, morbis videlicet magnis, aut ob partis præſtantiam, aut ob cacoethiam ſang. miſsionē cōuenire. Nam in oſsis eroſione, quæ cacoethes ab ipſo dicitur, ſanguinis miſsio inutilis omnino eſt. Præterea neque in ſcirrho iecoris, aut œdemate, aut intemperie eiuſdem, aut frigida cordis, nemo ſanguinis miſsionem adhiberet. Præterea in magno œdemate pedis, aut eiuſdem ſcirrho non conuenit ſang. mittere, quamuis hi morbi magni ſint ex affectus magnitudine. Sunt qui ad hæc reſpondeant, dicentes, omnibus competere ſang. miſſionem vbi facultas conſtet, verùm non conſtare per dictos affectus. Quibus manifeſtè obſtat, quòd non omnis ſcirrhus iecoris vel paruiſsimus, neque œdema eiuſdem magnitudinis imbecillam reddet facultatem: eſt tamen morbus magnus ex partis præſtantia. Rurſus febris omnis magnus morbus eſt, cùm per ipſam cor afficiatur, non tamen in omni febre expedit ſanguin. mittere. Exemplo ſit febris diaria ex vigilia. Magnum quoque œdema pedis, aut ſimilis ſcirrhus, non neceſſariò imbecillam reddit facultatem: nec tamen licet eorum cauſa ſang. mit. Argenterius morbum magnum eſſe vult, apud Gale. cùm morbis magnis competere dicit ſang. miſsionem: eundem cum acuto & vehementi, & maximum morbum & extremum, eundem cum acutiſsimo: validos enim morbos & qui celeriter mouentur, valido auxilio & celeriter ſubuenienti egere inquit, talis eſt venæ ſectio. Huiuſmodi morbi ſunt pleuritis, angina, peripneumonia, phrenitis, apoplexia: hydrops verò, hectica febris, & cordis ſicca intemperies, aut vim validam non habent, aut certè non citam, ac propterea ſang. miſsione non egent. Vera itaque, inquit Argenterius, præcepit Galen. vbi per morbum magnum nos intelligamus vehementem. Quam dubij ſolutionem ſi quis penitus conſideret, inueniet nec dubio ſatis facere, nec eſſe ad Gale. mentem. Primum quidem cum morbis magnis ſang. miſsio conuenire dicit, ſi magnus acutus intelligatur, fallitur. Nam congellatio ob ambientis frigiditatem, morbus acutus eſt, ſed tamen in ea non licet mittere ſanguinem pariter, & ſi à craſſa pituita fiat conuulſio, ſiue tenſio. Præterea Galen. non voluit morbum magnum conuertere cum acuto, quādo morbis magnis dixit competere ſang. miſsionem. Nam lib. de ſang. miſ. docens ipſam non tantùm præſentibus

Magnus morbus apud autores qui.

Argenterij opinio refutatur.

bus morbis deberi, sed etiam futuris,annumerat pleuritidem,anginam,& apoplexiam, quibus addit vertiginem,podagram,& mobum articularem, qui etsi magni censeantur à Galeno,quoniam morbi magnitudo exigitur ad mis.sang.acuti tamen non sunt, nec celeris motus:non igitur vult Galenus sang.missi.conuenire magnis morbis,ita vt magnos acutos tantùm intelligat. Præterea manifestè decipitur,putans Galen. intellexisse per magnos morbos,quibus sang.mis.præcepit,morbos acutos,siquidē lib.4.de ratione vict.acu.comment.20.cum dixisset Hippocrat. In acutis morbis sang.detrahes, inquit: Quod porrò in fronte dictionis dictum est,In acutis morbis sang.detrahes, vt consideretur, est dignum. Sed quomodo longorum morborum non meminit? Quoniam sanè de acutis nunc docet: atque ob id solos eos memorauit. Nēpe & ex longis multi sunt, qui sanguinis egent detractione, cum & hi dictis tribus subiaceant scopis. Quo in loco manifestè docet, longos morbos quosdam esse in magnorum censu, atque ea ratione eisdem sang.mis.conuenire. Non igitur per morbos magnos acutos intellexit Gal. Nos tamen quantum veritatis habeat Galeni sententia toties repetita lib.9.& 11.de Meth.med.& lib.de Sang.mis.referamus. Id sanè in primis aduertendum est, vbi quis morbi magnitudine perfecta sangui. mittere decreuerit,an sangui.missio, an purgatio conueniat: non enim id citra distinctionē tentandum. Multis nanque morbis magnis Hippoc.atque Galen.purgationem adhibent,non sangui.missionem:est enim pleuritis de numero magnorum morborum: sed lib.2.de Ratione vict.acu.vbi is ad partes infra septum transuersum descendat,purgari debet ex Hippocr.& libro,de Vlceribus inquit, purgatio ventris deorsum plurimis vlceribus confert,& in vulneribus,quæ sunt in capite, & in ventre,& in articulis, & in quibus corruptionis periculum est. In hoc loco magnis vulneribus,qualia sunt capitis & ventris,purgationem adhiberi præcepit.Cùm igitur lib.4.de Ratione vict.acu.acutis sang.detrahere præcepisset:hîc verò purgationē: notum est,distinctionem esse necessariam. Præterea Galen.libro quarto Method.med. docet ex Hippocr.documentis,in magnis vulneribus,quouis trium modorum magnis, conuenire sang.mis.& in eisdem ex eiusdem.Hippoc.doctrina conuenire purgationem. Distinguere igitur priùs oportet,quibus magnis cōuenit sangui.missio,& quibus purgatio.Gale.quoque lib.de Sang.missi.cùm dixisset sang.missi.cōuenire morbis magnis præsentibus,aut qui sperantur,annumerat nonnullos quibus ineunte vere sangui.mis. præuenire decet, de quibus sunt podagra, articulares, vertigo: atque inquit: sed illud prius videndum,quid sit,quod in illis aceruetur: siquidem nonnullis amaræ bilis succus plus cæteris colligitur,quibusdā bilis atræ,aut pituitæ,aliis ex æquo omnes, in quibus sanguis abundare dicitur. Hos ergo omnes vacuabis sicuti etiam podagricos, & artheticos veris principio,exhibito videlicet aut medicamento purgante, aut sang. diminutione.Galen.itaque non vult omnibus magnis morbis sang.missi.conuenire, sed vbi morbus fuerit de natura eorum, qui sangui.mis.exposcunt: œdema namque & si magnum sit,non exposcit sang.mis.nec scirrhus,siue in specie magni sint,siue in parte præcipua facti. Vbi verò morbus ipse de genere eorum fuerit,qui sangui.missione curantur,ob magnitudinem sanguis mittetur,sunt autem hi morbi, qui à sanguine fiunt, siue solo,siue ex omnibus constituto,siue ab alio humore,valde tamē mixto sanguini non pauco: morbi enim magni,magnum exposcunt auxilium,nempe aut sangui.mis. aut purg.Quod tamen cum distinctione perquirendum.Qui itaque huius generis fuerint, magnitudinem exigunt,vt sangui.missio.exposcant,sine magnitudine nanque curari probè poterunt,absque sang.missione. Hæc rursus sic ostendemus, Morbi magnitudo scopus est necessarius ad sanguinem mittēdum, siue præsens fuerit,siue speretur: non tamen si morbus magnus est,statim sang.mis.conuenit,sed quoniam morbus magnus est,magnum exposcit auxilium. Duo autem sunt auxilia magna,Sang.missio, & purgatio: alterum itaque horum ei debetur, quod tamen ex natura morbi, & causæ cognoscetur. Quòd si morbus à sang.ortum habet,& sang.missionem exposcit, non purgationem,omnino magnus erit vno trium modorū, aut ex affectus magnitudine, vt magna febris continens, aut continua, aut magna phlegmone, præsens, aut quæ speratur. Nam parua phlegmone quãuis à sanguine habeat ortum, sanguinis missione non eget: posset enim aut tenui victu,aut refrigeratione, aut omnino naturæ actione curari. Quādo autem fuerit parua phlegmone,in membro tamen præcipuo,vt iecore, aut cerebro sang.missio conueniet: quoniam morbus magnus est,non ex magnitudine affectus,sed ex præstantia partis: sed tamen morbus ipse de natura est eorum qui sang.missione curantur: sic etiam vulnus, non magnum, iuxta articulos, quoniam cacoethe est, sangu.mis.eget,quamuis neque magnum fuerit, neque in principe parte. In omnibus tamen distinctio habenda est,an sanguis mittendus sit, an venter purgan-

Morbis magnis sangui. mitt. ut intelligi debeat.

dus. In summa verò,id priùs distinguendum est:deinde cognita ratione curandi, quæ in similibus conuenit morbis,nempe sang.mis.adhiberi ea non debet, nisi præcognita magnitudine aliquo modorum dictorum à Gale.ipsa verò præsente,aut quæ speretur, sang.mittendus erit. Atque ea ratione magnitudo morbi in tribus modis dictis à Gale. scopus est necessarius ad mittendum sanguinem: non tamen qui cogat, nisi præhabita distinctione dicta. Ex his nota euadunt quæ in contrarium adduximus:non enim vult Gale.magnitudinem morbi esse scopum mittendi sangui. ita vt ipso præsente sanguis mittendus sit: contrarium enim in diaria, œdemate & scirrho,magnis,abundè probauimus: sed quoniam in morbis quibus ex genere sanguinis misśio conuenit, magnitudo vno trium modorũ dicta, vt necessarius scopus exigitur. Illud verò non parum dubium videtur,quod Gale.lib.11. Method.med.in omnibus putridis febribus sangui. mittere præcepit: cum tamen non omnes à sanguine fiant,aut solo,aut aliis simul aucto, aut prauis aliis succis mixto: sæpe enim fiunt febres à sola bile,aut sola pituita, aut sola melancholia. Inquit enim, saluberrimum autem est (vt prædiximus)in febribus venam incidere,non continuis modò, verumetiam in omnibus quas humor putrescens concitat: vbi præsertim nec ætas,nec vires prohibent. At verò si quis rectè perpenderit,quæ ab ipso dicta sunt,veram agnoscet eius sententiam.Proposuerat enim doctrina quadam resolutiua febres putridas curare,ac prædixerat,febrem,qua febris est, curari potu aquæ frigidæ,non tamen semper, quantum ad alia attinet:veluti si adiũcta sit obstructio à crassis & glutinosis humoribus. Ac subiungit, Ponatur verò & cum hoc redundantiam in toto esse corpore, tum virtutem non imbecillam. De hac febre toto orationis processu loquitur Galen.constat autẽ in febribus omnibus putridis siue continuis,siue intermittentibus,quæ cum redundantia in toto corpore fiunt, siue illa sit plethora quo ad vires, siue quo ad vasa,sang.missio. conuenire, viribus constantibus. Et in citata sentẽtia inquit, Saluberrimum autem (vt prædiximus) est in febribus venam incidere, non continuis modò,verùm etiam omnibus quas putrescens humor concitat: vbi præsertim nec ætas,nec vires prohibent.Leuata namque quæ corpus nostrum regit natura,exonerataque eo quo velut sarcina premitur,haud ægrè quod reliquum est vincet. Loquitur itaque de febribus putridis,quæ cum multitudine grauante vires excitantur. Damnauerat quoque eodem loco medicorum peccatum in curandis diuitibus, quibus calida cataplasmata visceribus adhibent, nor præcedente sanguinis missione.Ac inter initia quidem (inquit) sangui.missionem maior pars eorum propter mollitiem non admittit:tametsi magis quàm pauperes redundantiæ sanguinis affectibus sint obiecti. De his itaque febribus putridis continuata serie sermonis loquitur Gale.cum sangui.missi.omnibus putrididis instituit.in his enim intelligi debet,in quibus putredo à copia grauante vires ortum habet, in quibus cataplasmata relaxantia visceribus adhiberi vetat,ante sang.mis.ne in ipsis phlegmone concitetur:maior enim copia ad ipsa trahetur ex vniuerso corpore,in quo redundantia adest, quàm ab ipsis medicaminum vi discuti possit. Non igitur putare oportet Galen. omnibus putridis febribus adhibere sanguinis mis.sed his quæ cum redundantia fiunt, atque ab ipsa putredinis initium habuerunt.

Putridis febr. quibus sangui. mis. conuenit.

SECVNDVS scopus mittendi sangui.est virium robur:id quidem non vt exposcẽs auxilium, sed vt consentiens. Vbi nanque vires non constiterint, mittentes sangui. morbum cum ægrotante simul adimemus. Sunt autem nostri corporis vires præcipuę animalis,vitalis,& naturalis. Galen.tamen facultatis vitalis robur seruare præcipit cum Hippocra.sine quo hominem viuere non est. Siquidem in sangui.mis.pulsum tangere docet,& considerare an his constet,vel deficiat:naturalem verò aduertere non oportet. A principio enim crudo adhuc morbo,quando nondum constat de robore naturalis facultatis,sanguinem abundè mittimus pro morbi & redundantiæ magnitudine, & vitalis facultatis robore:verùm cùm sæpe morbus longus futurus speretur, & aut homo habitu facilè resolubilis, & valde biliosus est,aut ex anni temporibus æstas: quamuis præsenti tempore vitalis facultas constet, non mittemus sanguinem, nisi etiam ipsam constantem in futurum speremus. Animalis quoque facultatis robur non valde expectatur,dum vitalis constat: nam in quibusdam affectibus dicendis sangui.mittimus ad animi deliquium,& defectum facultatis animalis,vbi tangentibus nobis pulsus adhuc cõstare videatur:ad sang.itaque mittendũ vitalis facultatis robur potissimùm exigitur. Robur equidẽ facultatis naturalis ex deiectionibus,vrinis & sputis agnoscitur: quorũ nullũ coctũ apparet in morborũ initiis,nihilominus in eisdem sanguinẽ mittimus. Animalis facultatis robur ex sensu,motu,somno,vigiliis,cõstantia mẽtis,aut delirio. Vitalis ex pulsu firmo,& magno,in calidis morbis,imbecillus verò,ac semper talis languidam

Virium robur ad sangui. mis.

signi

significat facultatem in essentia, idem quoque paruus, vti inæqualis aggrauationem. Hæc quidem largam permittit vacuationem, vt imbecilla in essentia, ipsam vetat manifesta ratione: nam sanguinis missione non tantùm abundantem sang. euacuamus, sed spiritum ipsum, atque omnino aliquis langor ad omnem sanguinis missionē sequitur, quæ ea quantitate fiat, vt morbis, aut præsentibus, aut futuris prodesse valeat: minor nanque, vti nullo modo facultati noceret, neque etiam aut morbum præsentem leuaret, aut futurum præcaueret. Redditur autem vitalis facul. languida, aut mutato temperamento, aut læso, siue corrupto instrumento. Et quamuis robur viriū in qualitate temperamenti consistat, facultas tamen non agit sine instrumento.

Dicemus igitur, facultatem lædi & languere, mutato temperamento, in magnis febribus, ob caloris vehementiam, in malignis ob colliquationem, in omnibus longitudine temporis alterato, ac mutato corporis temperamento, atque in hecticam deducto. In frigidis morbis pariter refrigeratis partibus præcipuis, & in malum habitū deducto corpore, & solidis partibus: spiritus verò dissoluitur, ob corporis raritatem, bilis abundantiam, aeris immodicum calorem, balneum, exercitationem, vigilias, dolores, vehementes, immodicas euacuationes aut sang. aut aliorum humorum: quin & malorum humorum subitæ euacuationes spiritum dissoluunt, quem aer pestilens corrumpit, singula autem horum prohibent sang. missi. vbi manifestè facultatem lædant. Quòd si in naturali facultate euidens constiterit imbecillitas tanta, vt ad vitalem facultatem pertingat, sangui. quoque missio. prohibere poterit. Si verò ipsa per se languida esset, nondum perueniente ad vitalem manifesta noxa, nihil prohibet sanguinis fieri missio. Animalem verò facultatē ad defectum vsque, vitali constante, ducere quandoque licet. *Facultatis lāgor unde.*

Cùm igitur sanguis mitti debeat, pro ratione inuadentis morbi, & virium consistentia, vbi morbus ex genere eorum fuerit, quibus sangui. missio. est ex vsu, & accesserit magnitudo, sanguis pro ratione mitti debet, donec tota auferatur causa. Sed sunt quandoque vires non adeò cōstantes, mediocres tamen, morbus quoque mediocris, ita vt non sit valde vehemens, mittendus tunc quoque sanguis est, atque pro morbi ratione. Quòd si cum viribus mediocribus morbus admodum vehemens & magnus est, mittetur sanguis, non pro morbi vehementia, sed tantus vt morbum leuare posit, quāuis ipsum nō integrè curet: si verò cum deiectis viribus morbus magnus occurrat, omnino sanguinis missio est prætermittenda: sed interim facultas roboranda, deinde sensim euacuanda morbi causa, per epicrasim, quam Galen. 8. de Metho. med. docuit, interdum vacuantes, atque rursus facultatem reficientes. Hoc etiam euacuandi genere vtimur, vbi purgatione est opus, cum virium langore: sed tamen maioribus viribus opus est ad miss. sang. quàm ad purgationem, quatenus sang. missione sanguinem, humorem vtilem alioqui, atque vitæ fundamentum, spiritum, &, vt dixerim, animam ipsam euacuamus. Purgatione verò humores alios à sanguine educimus, atque eos noxios: & quamuis sanguis quoque, qui secta vena ducitur, quantiate, aut qualitate noxius sit, tamen cum malo aut abundanti, bonum & vtilem, atque spiritū ducimus. Purgatione verò malum extrahimus, non mixtum bono & vtili. Obiicies fortè, purgationem valde corpus turbare, quare viribus validioribus opus erit, ad ipsam ferendam, quàm sanguinis missionem, quæ adeò facilè perficitur & sine corporis cōmotione. Præterea sanguinem fluentem compescere possumus cùm volumus, vel sola digiti appositione: purgationem tamen cohibere, vbi modum excedat, non valemus. Hæc sane non obstant his quæ diximus: nam maior noxa sequitur manifestè ex spiritus euacuatione, & quandoque boni ac vtilis sanguinis, qui malo miscetur, quàm ex conturbatione corporis, quæ fit medicamento purgante adhibito. Aliud verò de immodicis euacuationibus dictum est, sang. miss. excedente modum, faciliùs coerceri, verùm nos vtrisque modū seruantibus, asserimus sanguinis missionem valentiores vires exigere, quàm expurgans medicamentum, quamuis in vtrisque virium robur sit necessarium, si futuræ sint ea quantitate, vt morbis præsentibus, aut futuris manifestum auxilium afferre debeant, sed rursus de his quædam cap. sequenti dicemus. *Sang. mißi. pro uirium ratione.* *Robur uirium ad sanguin. mißi. maius, quàm ad purgat.*

Scopus tertius mittendi sanguinem est ætas florēs, veluti consentiens. Posset autem quis ætatem à numero scoporum separare, quoniam ætas non ex annorum numero quidpiam indicat, sed ex virium tantummodo constantia: vbi enim sexagenarius præ imbecillitate sangui. miss. non ferat, alter septuagenarius eandem ferre poterit. Quamobrem Galen. scopum ab ætate desumptum, negando statuit, dicens: dummodo æger puer non fuerit: vel sic, præter ætatem pueritiæ: si enim senibus sanguinē mittere non decet, quoniam languent, in virium robore excluduntur, neque eorum ratione ætatem addere opus est. Pueris tamen (sunt autem tales vsque in 13. au 14. annum) quamuis *Scopus ab ætate.*

vires validæ ſint,ſanguinē mittere non decet.Scopi itaque ſunt mittendi ſangui.Morbi magnitudo,robur virium præter ætatē pueritiæ : decet ſiquidem vires validas ſeruare, non tantùm præſenti tempore,ſed etiam ad futurum, quòd ſi ſanguis mittatur pueris qui innatam habent ſibi peculiarem euacuationem, ſenſum effugiente euaporatione, cùm ea futura ſit iam corpore euacuato, vires omnino diſſoluentur:ſatis itaque faciet innata dicta euacuatio ad morborum curationem ſine ſang.miſ. Poſſes obiicere quotidianum experimentum,quo videmus pueris ſang.miſsionem eſſe vtiliſsimam, atque eoſdē ab innumeris morbis liberare. Vti in cōtinentibus febribus adhibita phrenitide, angina, & laterali morbo. Præterea præuiſionis gratia ad eoſdem morbos verno tempore ſecta vena valet,ſicuti in doloribus & ictibus. Hac autem neglecta, non paucos ſuffocari, quoſdam mortuos febrium magnitudine fuiſſe. Cui obiectioni reſpondent qui Galeni ſententiam firmam ſtatuunt, ipſum de magnis ſanguinis miſsionibus loquutum fuiſſe,quales ipſe fieri præcipiebat,vt libræ ſanguinis,& duarum, & quādoque quinque, quas pueris denegauit. Nobis verò id non videtur Gale.vindicare, ſicuti nec Hippocrat.nam nullus vnquam in morbis euacuationem expoſceret maiorem quàm pro ratione morbi & cauſæ. Quapropter cùm pueri ſang.miſſ.ferant tantam,vt morbo æquipararetur,& hominem à morbo integrè liberet,aut præſenti, aut futuro, non aliâs ipſam conuenire in adulta ætate,quàm in pueritia aſſerere, oportet:ſiquidem adhibita, ſimili modo,aut liberat,aut in meliorem diſpoſitionem deducit puerum,quæ ſibi commodè adhibetur, vti adoleſcentem quæ ſibi propria eſt, & accommodata. Pari igitur ratione pueris & ætate florentibus ſanguinis miſsio conueniret, ambobus pro morbi vehementia,& cauſæ magnitudine adhibita. At verò de ſcopo ab ætate deſumpto aliter ſentiendum videtur : ex ætatibus ſiquidem ſenectus ſi non habet adiunctam imbecillitatem,ſang.miſſ.patietur : ſi verò coniunctam ipſam habuerit, excluditur in ſecundo ſcopo dicto, nempe virium robore. Quòd ſi quis ſenectutem frigidam & ſiccam temperaturam ex annorum numero appellauerit, nulli ſeni vires conſtare cum Gale.lib. de Sang.miſſ.dicet. Pueritia tamen non aliter conſideratur,quàm aut habitus corporis, aut anni tempus calidum. At verò anni tempus calidū conſideratur,tanquam diſſoluēs vires,ſicuti & corporis habitus latorū pororum. Cæterùm hæc non omnino indicant ſanguinem non eſſe mittendum, nec vt præcipui ſcopi habentur, ſed indicant minorem ſanguinis quantitatem eſſe detrahendam : quoniam deinde facultas à caliditate ambientis diſſoluitur,aut ob pororum raritatem : quod vitare volentes parciùs ipſum mittimus, cùm autem vires nunquam indicent ſangui.eſſe mittendum,ſed conſentiunt aut repugnant, ita ætas conſentit,aut conrepugnat. Porrò quemadmodum aut aer calidus, aut regio, aut habitus corporis rarus, quoniam facultatem diſſoluunt, ſimul etiam nonnihil de cauſa morbi,ſangui.parcius mittendum docent, præcipuum autem repugnans facul.eſt,quoniam imbecillitas fac.præ ſe indicat, ſang.non eſſe mittendum, ita ætas pueritiæ quoniam per eam innata quædam euacuationis ſpecies adeſt,qua pars cauſæ digeritur in ambientem aerem, facultas quoque interim diſſoluitur, minorem ſanguinis quantitatem detrahendam eſſe docet, vti conrepugnans,& ex accidenti repugnans. Præcipuus autem ſcopus facultas eſt. Hoc quidem manifeſtè docuit Celſus libro 2.cap.10.vbi de ſang. miſsione dixit. Siquidem antiqui primam vltimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus iudicabant : perſuaſerantque ſibi mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea verò vſus oſtendit,nihil ex his eſſe perpetuum, aliáſque potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat : intereſt enim non quæ ætas ſit,neque quid intus in corpore geratur, ſed quæ vires ſint. Et Auerrois dixit, Zoarum puero ſuo annorum trium miſiſſe ſanguinem. Præterea quemadmodum, vbi multi ſcopi coniungantur, non præcipui, quandoque ſanguinis miſſ. prohibebunt, & non tantùm copiam minuent: quoniam facultatem reddent imbecillam,aut ad præſens,aut ad futurū tempus, vti cùm habitus rarus, humores corporis tenues, aer ambiens valde calidus coniunguntur, ita vbi ex ætate indicatio aliis coniungitur, aut raritati pororum & caliditati ambientis, atque morbus fuerit non valde magnus, ſanguinis miſsionem continuò prohibebunt: non quidem quoniam ætas præcipuus ſcopus eſt, ſed vnus ex correpugnantibus : facultas autem ipſa eſt, quæ propriè & præcipuè repugnat, oſtendens poſſe euacuationem per id tempus eum habitum,eamque ætatem ferre,aut ſecus. Aetatem itaque vt ſcopum correpugnantem ſtatuimus : magis autem aliis correpugnantibus, quoniam calor diſſoluens in ipſis validus eſt, & humores facilè diſſoluuntur. Sunt autem ex correpugnantibus, conſuetudo, habitus valde rarus, tempus æſtatis, regio valde calida, quoniam diſſoluit vires, & valde frigida, quoniam calorem

Sang. miſſi. pueris.

Aetas ſcopus correpugnans.

natiuum

natiuum extinguit: vitæ quoque institutum ad idem nõ parum correpugnat,& eorum quæ in cibis & potibus præcesserunt, quantitas & qualitas. Hæc verò à quantitate detrahendi sang.nonnihil minuunt,sicuti & ætas, quandoque ipsam omnino prohibent. Neque longè ab hac sententia sunt quæ Galen.lib.9.de Method.med.ad finem tradidit. Crudorum præterea humorum redundantiā sanguinem mitti prohibet præsente morbo,ne immodicè incrudentur:sed in his non constat vitalis facultas,quæ ex pulsus constantia & magnitudine deprehendetur, sed potiùs in contrarium accedunt imbecillitas & oppresio,& plumbeus aut albicans color corporis. Antè verò quàm morbus inuadat,licebit quidem,sed cautè,ne aut facultas succumbat, aut incrudentur humores amplius,aut in futurum coctionis spes frustretur. Mittemus itaque sanguinem in magnis morbis præsentibus,aut futuris,vti pleuritide, angina, phrenitide, lethargo, pulmonia, causo non exquisito:in exquisito enim non constant vires,& podagra, articulari, vertigine,ophthalmia,morbo comitiali,apoplexia,iecoris,renũ, vteri,testium, pudendorum inflammationibus,& in aliis magnis,quæ in partibus externis fiunt. Sic etiam vbi similes morbi sperentur,vt in plethora,menstruorum retentione,aut hæmorrhoidarum:his enim quamuis nunquam morbus magnus acciderit,fortè euenisset quidem, nisi prædictæ præcessissent euacuationes. Sic etiam in ictu partis dolore concitato : adesse autem oportet in his virium constantiam. Quod autem ad ætatem attinet, sæpissimè sexagenariis mittimus sanguinem,& septuagenariis non rarò in prædictis morbis. In pueritia quoque ante 13.annum,& post septimum,venas frequentissimè secamus, præsertim in his qui latiores venas habent,& sanguinei sunt. Secundo autem,tertio,& quarto ætatis anno,vbi continẽs aliqua febris adfuerit,quæ sæpe infantes inuadit, & potissimùm cùm variolæ pululant,& morbili,sangui.mittimus,cruribus scarificatis, & quandoque etiam brachiis,idem in magno alio morbo de prædictis facere præcipientes.Educimus autem quibusdam 4.aut 5.sang.vncias,quibusdam etiam supra sex.Scarificatione tamẽ tenuem sanguinem,qualis infantium est educimus,calore & spiritu intus seruatis.Post quartum verò annum pauci sunt quibus non pateant venæ adeò,vt probè secari possint, & cum magno ægroti commodo,supra quinque vnciarum quantitatem detracto sanguine, & aliquando repetita sangu.mis.ad duodecim vnciarum quantitatem eduximus. Vidimus tamen magnum puerorum & infantium numerum,qui à magnis morbis, hoc auxilio fuerunt liberari. Quamobrem in prædictis affectibus,reliquis quoque seruatis, id auxilium vt tutissimum commendamus. His autem quæ diximus obstare videtur aphoris. Hippocr.31.Sectio.5.mulier (inquit) vtero gerens sanguine misso ex vena abortit,& præcipuè si fœtus est grandior. Potest autem fieri vt mulier vtero gerens magno morbo corripiatur,& vires ipsius constent,& ex ætate,regione,& anni tempore,atque corporis habitu nihil obstet:is igitur scopus reliquis addendus erit,ad doctrinæ integritatẽ,nempe,gestatio in vtero. Id quidem differendũ modò, quam habuerit mentem Hippo.prohibens vtero gerentibus sangui.misi. & an his inter reliquos scopos, repugnantes, aut correpugnantes recenseri debeat. Auerrois lib.7.collectionum,cap.4.Hippo. reprehendit,vbi enim (inquit) in muliere vtero gerente,ita abundet sanguis,vt fœtus eo non indigeat, nunquam vidi sectionem venæ ad malum peruenire finem. Attestatur huic rei quotidianum experimentum. Sæpissimè enim fœminis vtero gerentibus sanguinem abundè misimus,per acutos & graues morbos,vt anginam, & pleuritidem, & mater ac fœtus probè admodũ eam tulerunt euacuationem, & superstites euaserunt sine aborsu. Quidam dixerunt Hippocr.in eo aphorism. non prohibuisse sang.misi. sed admonere voluisse,ne venam in eisdem temere secemus,ob periculum aborsus.Horum verò opinionem Fucsius reprehendit:quoniam Hippocr.simpliciter damnat venæ sectionem,in vtero gerentibus,atque aborsum ea de causa futurum docet. Quapropter aliter sibi dicendum videtur,diuersamq; fuisse Hippocr.sententiam affirmat,sanguinem vtique non esse mittendum vtero gerentibus, vbi sang.misi.talis fiat, qualis antiquorum temporibus fieri solebat,copiosa & magna,non qualis hac nostra tempestate, quam tutò facere licet:quoniam paruisima est,& quæ potius scarificatio, quàm sangu.misio appellanda foret.Gale,nanque sang.misiones magnæ erãt,quasq; nemo exerceret tutò in vtero gerentibus, exemplum est apud ipsum lib.de Sang.misio.cap.14. dicentem, Memini quibusdam ad sex vsque libras sanguinem detractum fuisse:& eodem lib.atque 9.de Meth. med.sangui.mis.præcepit ad animi deliquium. Exiguæ igitur misiones sang. quales nostræ sunt,non denegantur ab Hippo.sed magnæ illæ quales apud antiquos & Gale. potisimum, habentur. At verò neque Fucsius dubium soluit. Quamuis enim aliquando vt retulit,magnas illas sang.misiones exercuerit Gale.aliis minoribus nomen sang.mis.

Affectus in quibus sanguin.mitten.

Sang.misi. utero gerentibus.

Fucsius fabalatur.

non denegauerit,sed maiorum meminit, vt earum exempla memoriæ traderet. Quòd tamen his minores sang.mis.appellauerit,constat,lib.nanque de Sang.misſio. postquam pueris venā secare ante 14.annum prohibuit, post id tempus vbi multus sanguis in eorum corporibus congeratur,& ipsorum fuerit sanguinea natura,maximè si verno tempore inciderent in anginam,pleuritidem,aut pulmoniam, sanguinis missionem concedit,atque inquit,Detrahes autem primùm, vt summum, ad cotylam vsque. Est autem cotyla,vnciæ 7.sangui. itaque sang.missio. appellauit eam quæ septem vnciarum quantitatem non excedit. Præterea cùm libro eodem sex libras detraxisse aliquando refert, vti rem memoria dignam,addit: quapropter vtiliter quibusdam vnam quoque detraxi aliquando,imò verò nonnunquam hac quoque minus, paruas igitur & quales nostro tempore,videlicet citra libram,adhuc sangui.missiones Galen.appellat. Dicemus igitur veram esse Hippo. sententiam eo modo quo aliæ quæ ad præsagia attinent:nam eodem libro Aphoris.30.dixerat, Mulierem vtero gerentem cap.ab aliquo morbo acuto, letale: nec tamen ob id putare oportet,omnes morituras,sed magna ex parte id euenire,sic neque sanguine misso omnes aborsum passuras, sed magna ex parte. Propterea ferè eundem scopum esse, atque ferè pares vires indicandi habere putato, eum qui sumitur ab ætate,& eum qui à conceptione. Ab ætate nanque diximus scopum correpugnare,non tamen esse de præcipuis, decet quoque ætatis ratione quantitatem minuere detrahendi sangui.Cùm autem mulier vtero gerens fœtum in vtero habeat,indicatio ab ipso similis est ei,quæ ab ætate desumitur:ab ætate verò pueritiæ, & in vtero lati,aliena admodū est inedia & alimenti defectus, demitur tamen sublato sanguine,magis, si fœtus est au-ctior,atque perinde à larga sangui.missione abstinendum, non tamen omnino ab ipsa: quemadmodū neque ætas,neque aër calidus ipsam omnino prohibent, confirmat hanc sententiam locus Celsi suprà citatus,cùm de pueris agebamus. Quantum igitur ad fœminam ipsam vtero gerentem attinet,licet quidem sanguinem mittere abundè, & pro causæ morbum facientis magnitudine & facultatis constantia:quantum verò ad fœtum attinet, minorem decet sangui.miss.fieri:quam si quis pro morbi ratione & viribus matris efficere velit, aborsum afferet:potissimùm in postremis mensibus, non semper,sed interest:nam fœtus quo fuerit maior,faciliùs corrūpitur,ob alimenti defectum, ex pueris tamen minores,minus ferunt sangui.missio.quoniam faciliùs dissoluuntur. Accedit in confirmationem, multis enim earum in postremis mensibus sanguin.misimus cum euidenti vtilitate, quod natura ipsa facere solet sæpe per vterum aut per mariscas salubriter,nos verò ipsam probè operantem imitari,iustum est.Quantum autem attinet ad horam mittendi sangui. non est eadem omnibus seruanda regula, sanguinem nanque mittimus in sanitate,præuisionis gratia,quandoque iam præsentibus morbis, & his aut cum accessionibus,aut sine ipsis.Cùm itaque præuisionis gratia sangu.mittimus,id verno tempore siue ineunte ipso agendum est,vbi morbi vere aut æstate sperentur, præuidemus quoque his qui futuri sunt hyeme,autumno secta vena,per hæc enim duo anni tempora nec calor, nec frigus vhemens adest. Quòd si morbus iam præsens fuerit, atque is accessiones habuerit,hora remissionis febris est eligenda, si verò accessionibus vacat,veluti continens febris,aut magnus dolor,aut similis inflammatio,nihil vereri oportet magnitudinem,aut doloris,aut caloris, aut inflammationis, sed statim quacunque hora diei instauerit vehementer morbus, sanguis mittendus est, dummodo cum morbo magno virium robur adsit,& cibus è ventre descēderit. Cùm enim is in ventre continetur,nondum tempus adest opportunū mittendo sanguini.Quod verò de ventriculi satietatibus ferunt,per ea sanguinem non esse mittendum,sic intelligi debet,ne si cruditas quæpiam in ventriculo cōtineatur,deducatur,sangu.miss.adhibita,in ambitum corporis. Quòd si morbus non adeò vrgeat, optimum tempus mittendi sanguinis est manè, ventris & vesicæ excrementis depositis, non statim à somno excitatis,sed prope iam horam vnam:quod in sanguinis missionibus, quæ præuisionis gratia adhibentur, pari modo seruandum est,vt manè fiant,& post horam à somno,vt interim sanguis & vapores ipsius ab intimis partibus effundantur. Præcepimus id quidem innumeris ægrotis. Multis quoque postquam lectionibus matutinis interfuerunt in schola literaria, quorum quidam iam scabiem patiebantur, aut pustulas toto corpore erumpentes, aut parotidas,aut tonsilarū inflammationes,aut nondum ægrotantes, lassitudinem tensiuam,aut phlegmonodem pati referebant,aut se singulis annis ægrotare prædictis morbis & similibus, quos mirificè adiutos noui. In morbis itaque hora prædicta eligenda est:dies tamen quiuis ipse fuerit,in quo mittendi sanguinis scopi apparuerint,etiam si is vel quartus, vel septimus morbi fuerit. Quòd si aut medicus ad visendum ægrotum

Vtero gerentibus mitten.sang.

Hora mittend.sanguinem.

Sang. mitt. non est cum satietate.

Sangu.mittendus dies.

quarto

quarto ipſo die,aut etiam decimoquarto accerſitus fuerit,aut poſt ipſum,ſi prædicti apparuerint ſcopi, tunc quoque ſanguis mittendus eſt: non enim aliam vim habent dies vitandi ſangui.miſsionem,ab ea indicatione, quæ à morbi magnitudine & viribus ſumitur, quibus nondum labefactatis occaſio mittendi ſangui. adhuc manet. Huius ſententiæ exemplum euidens tradidit Hippocr.lib.3.de Mor.pop.part.tertia in hiſtor. Anaxionis patientis morbum lateralem in Abderis.Huic enim ſanguinem miſit octauo die, meminit autem huius,non vt oſtenderet huic miſiſſe ſanguinem.Sed quoniam in octauo ei ſangui.miſit,aduerſus eos qui terminum mittendi ſangui. quartum diem præſcripſerunt:cùm tamen diem aduertere nihil referat, ſed ſcoporum dictorum perſeuerantiam. Cùm igitur iam intellexeris, conſideratis ſcopis indicantibus & coindicantibus, ſanguinem mittendum eſſe, decet quantitatem metiri, quam detrahere oportet, atque quoties id faciendum,noſſe. Quantitatem ſanè eorum quæ à corpore educi debent, aſſequi ad vnguem omnino foret impoſsibile: eam autem aſſequi medicus conatur coniectura,quæ notitia quædam eſt,media inter exactam ſcientiam, & omnimodam ignorantiam. Qualis eſt omnis rerum cognitio,quæ neque ſcientia, neque ex euidentibus, demonſtratione habetur,neque error cognitus eſt,ſed diſcurſu & ſyllogiſmo conſtat,& quantum humana mens capere poteſt,aut veritas ipſa eſt,aut non longè abeſt à veritate. At ſi quid aliud medicinam coniecturalem efficere valet,ideſt quantitas adhibendorum,aut educendorum: in ſanguinis miſsionibus educendi ſanguinis quantitas ex copia cauſæ morbum facientis,aut ad ipſum parantis deſumitur, & virium tolerantia:veluti in laſsitudine tenſiua, vaſorum tenſio,& corporis tumor, & totius corporis moles conſideranda,in grauatiua verò corporis quanta ſit grauitas, ſiue grauitatis ſenſus,quamq; ineptus homo ſit ad functiones obeundas, ex pulſu quoque quàm ſit inæqualis,& vbi magni pulſus & parui coniuncti ſunt, qui excedant reliquos, in magnis nanque aggrauationibus plures ſunt parui quàm magni,& in paruis plures ſunt magni. Moles quoque corporis conſideranda,quæ ſimul cum præcedenti victu,& temperatura hominis,quantitatem euacuandorum docent,in his qui ad morbos ſunt parati. Cæterùm quamuis hæc ſint quæ docent per ſe euacuandorum quantitatem, ipſam tamen euacuationem exercere non licet,niſi facultas eandem ferre poſsit,quod etiam coniectura aſſequemur,ex naturali temperatura,ætate,regione, anni tempore, & victu. A poſteriori verò ex conferentia & bona tolerãtia,vt in aphoriſ.2.ſectio.1.de qualitate euacuandorum docuit Hippocrat.& 23.de quantita. vbi facultate tolerante ad animi deliquium euacuationes fieri præcepit: dicens, Deiectiones non multitudine ſunt conſiderandæ, ſed ſi talia deiiciantur qualia conuenit, & ægri facilè tolerent. Atque ſi ad animi defectionem ducere conuenit,id facere, ſi æger poſsit tolerare. Morbi itaque magnitudo,& virium robur, præcipui ſcopi ſunt, & qui ſanguinem mittendum aut non mittendum docent,verùm iidemmet ſcopi docent quantitatem, accedunt autem reliqui coindicantes,vt ætas,quæ ob calidam & humidam temperiem facilè diſſoluitur,& habitus,& conſuetudo,nimius ſenſus,& ambiens calidus, qui corpora diſſoluit, atque partem cauſæ morbum facientis,& frigus ambientis dicente Galeno lib.de ſangui.miſsione. Alia verò ratione,& vt antè propoſitum eſt,in contrariis,hoc eſt in frigidis,tum temporibus,tum locis,largam euacuationem fugimus, propter inſequentem nimirum refrigerationem. Libro quoque primo de Arte cur.ad Glauc. inquit:ob hæc igitur neque in locis ſupramodum calidis,aut frigidis,ſanguinem mittere audemus.At lib.9.de Method.med.cùm ex indicationibus quaſdam ad ſanguinem mittendum hortari,quaſdam verò dehortari ferat,inquit,Atque hæc quidem indicationes ſunt,quæ ſanguinem detrahendum dehortantur,contrà poſtulant vnà cum affectu, cuius cauſa primùm requirebatur habitus durus,denſuſq;,& vno verbo,qui haud facilè digeritur,tum ambiens humidus frigiduſq;. Frigidus igitur ambiens videtur poſtulare ſanguinis miſsionem,& meritò quidem,quoniam impedit reſolutionem,& vires ſeruat,cuius contrarium locis ſuprà citatis dixerat: veruntamen ſingulis rectè perpenſis,nullo modo Galenũ ſibi diſsidere inuenies. Nam lib.9.de Method.med.frigiditatem ambientis, ſanguinis miſsionem poſtulare dixit:non tamen omnem putare oportet,ſed eam,quæ diſſolutionem impedire poſsit, non autem peruadere corpus,hæc tamen magna non eſt.Quæ verò ſanguinis miſsionem dehortatur,& quæ ipſam minorem fieri admonet,ea eſt valde magna frigiditas, quæ ægri calorem vincere,& ſuperare poſsit. Atque proinde lib.de Arte curat.ad Glauc. dixit, In locis ſupra modum calidis,aut frigidis,& lib.de Sanguin.miſsion.addit cauſam,ne ſequatur deinde refrigeratio:itaque magnam intellexit frigiditatem, vbi igitur morbi magnitudo valde hortatur,vires verò conſentiunt,& coindicantes ſcopi,non valde dehortantur,ſang

Sang. mittend. quantitas.

Scopi coindicantes ad quantitatem attinent.

Temporis conſideratio ad ſang. mittend.

tur, sanguinem mittere ad animi deliquium licet, docente id Galeno lib.de Sanguinis missione,& 9.lib.de Method.med.& commen.aphoris.23.sectio.1. Quo in loco ob affectuum magnitudinem constantibus viribus, ad animi deliquium ducere ægros docet Gale.in ardentissimis febribus,maximis inflammationibus, & ingentissimis doloribus. Nec decet id animi deliquium esse,quod hoc remedium expauescentibus, accidere solet,aut secta statim vena,aut paulò pòst,neque quod sequitur bilem mordentē os ventriculi,quæ in ipso existat,aut ad ipsum tempore remedij confluxerit: non enim est hæc quantitatis sanguinis educendi mensura,sed animi deliquium,quod largam sequitur euacuationem. In febribus ardentissimis experimentum docuit Gale.teste,quosdam statim liberatos adhibita sanguinis missi.ad deliquium animi,toto corpore refrigerato, sequente fluxu ventris,aut copioso sudore,quosdam statim sanitati restitutos, quosdam verò adiutos, postea morbos superasse. Interim tamen dum sanguis adeo copiosè ducitur, pulsum tangere præcipit,ne pro animi deliquio vitam adimamus, quod quibusdam incautè auxilio vtentibus contigit, ægris in medicorum manibus defunctis. Cùm autem in pulsu magnitudinis,aut contentionis diminutio accidit, aut magna quædam inæqualitas, aut ordinis perturbatio, interim dum sanguis fluit admota manu, statim claudere venam oportebit. Hinc notum euadet id animi deliquium,non syncopem esse:siquidem syncope passio cordis est. Animi quoque deliquium ad animalem attinere facultatem,non ad vitalem,quam adhuc constare vult Galen.qui non nisi magno vrgente vsu eam facere consulit,ob periculi magnitudinem : sed vti nos sæpe fecimus, libram sanguinis,& aliquando sexquilibram educentes, sine intermissione, aliquando intra duodecim horarum spacium repetita euacuatione, atque vidimus multos euasisse subitò à magnis febribus continentibus,nulla alia manifesta sequuta euacuatione, sæpe etiam copioso superueniente sudore: rarò verò ventris fluxu. Notum quoque hinc euadet, manifestè decipi eos, qui putant Galenum non præcipere sanguinis missionem ad animi verum deliquium. Sed citra ipsum,quoniam ex animi deliquio quosdam refrigeratos fuisse inquit,quod non foret citra ipsum. Notum præterea euadet, quare ad animi deliquium aliquando ducere Hippocrat.& Gale.præcipiant, addentes, si facultas id ferre possit. Nam si id ferre potest,dicet aliquis,non delinquet.At verò diximus,animalis facultatis lapsum sequi ex prædicta euacuatione,non vitalis, quandoquidem pulsum interim tangere Gale.præcipit,vt constante adhuc vitali facultate, & non amplius fit. Præterea dubium videtur, siquidem.Galen.comment.illo 23. prima sectione.aphor. sanguinis missionem præcipit ad animi deliquium, in febribus ardentissimis. Sunt autem febres ardentissimæ biliosissimæ:sed tamē in febribus biliosissimis sanguinem mittere non decet, nedum ad animi deliquium. Dicemus duo esse genera febrium ardentium:quædam enim sunt exquisitæ tales,quę à flaua bile fiunt,nec ex causæ natura sanguinis missionem exposcūt,neque in eisdem facultas constare poterit. Aliæ febres sunt de genere febrium ardentium, copia potius quàm qualitate ardentissimæ, quibus sanguinis missio conuenit,& ad animi deliquium vsque. De his autem intellexisse Hippo. suam sententiam in aphoris.& Galen.in commen.constat quoniam,vt diximus, in aliis facult. non valet ob calidam & siccam temperiem eorum qui in eam incidunt febrem. Rursus quoniam cùm in eodem comment. Galen.in maximis doloribus ad animi deliquium præcipiat mittere sangui.addit,adhibita distinctione, an mittere sanguinem,an purgare oporteat:id igitur in sanguinis missione, quæ ardentissimis febribus adhibentur meritò considerandum erit,& sententia à doloribus in febres transferenda. Præterea lib.de sanguinis missione,magis adhuc mentem explicuit,dicens:Nam in quibus tibi sanguinis feruentis copia apparet, quàm citissimè eos vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem ingruat. De his itaque febribus ardentissimis quæ copia feruentis sanguinis fiunt,intelligi debet, quod de sanguinis missione ad animi deliquium dictum est. Præterea quibus sanguinis missio non conuenit,minimè ad animi deliquiū conueniet:sed biliosis morbis non conuenire notum est:nam bilis promptè purgatione ducitur,nō ita sanguinis missione.Sanguinem quoque vacuare in morbis biliosis nulla ratione conducet: nam si hominem refrigerare vis in febre ardentissima simul & biliosissima,id ad amussim assequeris,purgata bile, cuius purgatio manifestè refrigerat, nulla alia accedente vacuatione. Loquimur autem modò de continente à bile, non de continente à sanguine:quoniam & hanc biliosam dicit esse Galen.cùm ex sanguinis putredine oritur, siquidem sanguinis pars tenuior per putredinem, in bilem transit. lib.2. de Differ.feb.& 2. de Crisib. cap.12. Præterea depingamus modò hominem qui continentem biliosam patiatur,bile in magnis vasis putrescente, hic sitim patietur vehementem, calorem

Sang.miss.ad animi deliquium quibus morbis.

Sang. mittend.in ardentiss.febr. ad animi deliquium, & in quibus.

calorem validiſsimum ac mordaciſsimum,linguæ nigredinem,corporis ariditatem,pulſum magnum,celerem,crebrũ,ſed humiditatis expertem, dum non ſudat aut ſudorem decretorium ſpectat vigilabit,idque æſtiuo tempore,calida & ſicca regione, & tali temperatura,natiua vel aſcititia. Huic ſanè ſi medicus ſanguinem miſiſſet,mortem attuliſſet ſubitò, nedum, ſi ad animi deliquium eandem exerceret: ſanguis etenim vires ſeruat, quem non eſſe vitiatum intelligimus,ſi corpus vniuerſum humectat,& refecit; & ſpiritus generationi materiam præſtat. Si dixeris commiſceantur ſummæ ſanguis & bilis,atque ita ad portionem bilem & ſanguinẽ ducemus,eademq; manebit ſanguinis ad bilem proportio,poſt ſanguinẽ miſſum, quæ antè erat, nec magis bilis manebit effrenis quàm antè,verùm ſi continens bilioſa fuerit,non ſanguinea,non erit talis qualis dicta eſt mixtio:nam per eam bilis & ſanguinis mixtionem,qualis aquæ & vini,febri à bile & ſanguine orietur,neque fieri poterit vt vinum incaleſcat,aut vitium in prædicta mixtione patiatur, quo careat aqua,aut ſecus. Quapropter ſi eam mixtionem ſtatuas ſanguinis & bilis,quam in vino diluto & aqua videmus,febris inde orta ſanguinea erit:ſiquidem totus ſanguis cum bile calorem putredinalem patietur,& febris potius ſanguini quàm bili erit referenda, quamuis & hanc bilioſam appellaſſet Galen. cui ſanguinis miſsionem ad animi deliquium concedet: ſi tamen bilioſam continentem ſtatuas minorem hac, mixtionem & confuſionem intelligere debes,per quam ſanguine miſſo, copioſior ſanguis & ad portionem magis bile educetur, & inde bilis effrenior quàm antè manebit, foretq; in hac pernicioſiſsimum ſanguinem mittere,ſalubre ventrem purgare,an tamen ad animi deliquium,non inſtituimus modò dicere, ſed admonere tantùm, morbis bilioſis & febribus à bile,ſiue continuis,ſiue continentibus purgationem eſſe neceſſariam, ſanguinis verò miſsionem pernicioſam: ad animi tamen deliquium in tali affectu hominem ducere piaculum eſt. Conueniet autem continentibus à ſanguine, etiam ſi bilem copioſam haberent admixtam, præſertim ſi ea mixtio eſſet, qualis aquæ & vini in eodem vaſe:tunc enim maſſæ ſanguinariæ ineſſet vitium. Conſtat autem has eſſe febres continentes aut cum putredine,aut citra ipſam, in quibus Gale.9.lib.Metho. has maximas ſang.miſsio.exercuit ad deliquium animi,ſunt autem non tantùm copia ſanguinis feruentiſsimæ, ſed etiam ob feruentem copiam acutiſsimæ, quas in genere bilioſarum cum à ſanguine putreſcente fiunt,Galen.recenſet,& ardentibus exquiſitis, quæ tertianæ continuæ ſunt,acutiores,lib.2.de Criſibus teſtatur, cap.6. vbi conferens continentes febres continuis,inquit, Cùm verò neque declinatio aliqua ſenſibilis fiat, ſemper verò à primo principio febris,vſque ad criſim ſimilis perſeuerauerit, erit & hæc de genere febrium deurentium, ab eiſdem verò acutie differt. Nec tamen decet virum linguarum peritum dubitare an Galen. velit hoc loco febres continentes eſſe continuis acutiores, an ſecus:ignarum autem linguarum expediet Grammaticum,aut medicum aliâs Grammaticæ peritum adire,qui facilè eum à tenebris ignorantiæ,hac via eripiet, vbi habet,ab eiſdem acutie differt, Græca litera,ſic habet, ὀξύτητι δ' αὐτῶν διενήνοχεν, hoc eſt, eaſdem verò acutie ſuperat, continens vtique febris,de qua loquitur, continuas. Quod tamen διενήνοχεν, id ſignificet,conſtat:nam verbum, διαφέρω, vti anomalum, Præteritum habet,διενήνοχα, aoriſtum primum, ἤνεγκα: ſignificat autem id verbum, idem quod Latinis præſto,antecello,ſupero,vt eſt apud Iſocratem, περὶ εἰρήνης, cùm inquit: τοσοῦτο ἀνοίᾳ διηνέγκαν πάντων ἀνθρώπων, quod eſt,vſque adeò omnes homines amentia ſuperabant. Et Ariſtotel.lib.7.Politic. ὅσον τοὺς ἥρωας ἡγούμεθα,τῶν ἀνθρώπων διαφέρειν,quod eſt,quantum heroas reliquos homines ſuperare exiſtimamus.Ex his notum euadet.Galenum in præhabita oratione voluiſſe,continentes febres,quæ nunquã, aut ad infebricitationem, aut manifeſtam remiſsionem ducuntur,acutiores reliquis continuis eſſe. Ex eiſdem tamen illæ ſunt acutiſsimæ,quibus vniuerſum tempus eſt ſtatus:conſtat enim has,ſemper habere ſummam vehementiam,quam non haberent quæ aliquando remittunt. Sed dices,quare hanc continentem Galen.loco citato de genere ardentium dixit eſſe, non exquiſitam ardentem,nihil refert:nam exquiſitam ardentem voluit eo loco, eamq; tertio die habere incrementa,cõtinens autem ſi fiat à bile,omnimodo erit acutior, quàm quæ tertio die inualeſcit. Nec tamen ignoro ex continuis bilioſis quaſdam 3.aut 5. die iudicari,ſed Gale.continentes eſſe dixit,acutiores,præſertim homotonus:quæ enim tota ſtatus eſt,vehementior & acutior natura ſua eſt,quàm quæ aliquãdo remittit:nam & continuas multas prorogatas ſuprà 14. videmus:nullam tamen homotonum:ſi verò à ſanguine fiat,ardentiſsima erit & acutiſsima,ardentiſsima quidem, copia caloris:hæc enim eſt cui ſangui.miſ. ad animi deliquium conuenire Gale. voluit. Eſt quoque acutiſsima, quoniam breuiſsimè, & intra primum quaternarium finitur teſte Gal.lib.3.de Criſibus, cap.4.vbi continentium febrium criſes quarto die euenire ſtatuit. Tales ſunt omnium acutiſsi

Continentes febres an ſint continuis acutiores.

acutissimæ. Sed rursus obiiciet aliquis, febres continentes sanguineas esse, ac perinde mitissimas, & placidissimas, & mitiores eis quæ sunt à bile, quo sanguis mitior humor bile est, cui respondebimus, febres continentes à sanguine incipientes putrido, iam quodam modo biliosas esse, vti nos quoque (cum de febribus à sanguine ortis, lib. 2. de Differen. feb. in comment. nostris disseruimus) probauimus, & Gale. lib. 2. de Crisib. cap. citato de eadem continente loquens, addit, sed neque in primo die, neque in secundo est huiusmodi febrem cognoscere, neque aliter vtile: sufficit enim genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit & deurens, & peracuta, quòd si de sanguinea loquamur, atque eam à biliosa separemus, non erit nostra disputatio de Galeni sententia, qua dixit, continentes esse continuis acutiores: id enim manifestum relinquimus ex eius verbis. Nec tamen sequitur: si benignior est febris continens à sanguine & placidior ac simplicior, non est acutissima: nam simplicitas ad morem morbi attinet, acuties verò ad terminum: dum tamen de genere acutorũ morbus sit: febres enim omnes siue salutares, siue lethales, quales multas sanguineas esse contingit, eundem terminum habent salutis & mortis, autore Hippocr. progn. 1. lib. 3. ita vt febris continens quæ simplicissima fuerit, quatuor diebus ad salutem finiatur, & eiusdem generis pessima ac malignissima, quatuor diebus interimat, morbus quoque lateralis salubris, & pessimus 14. diem terminum habent, sic quoque Hippo. progno. 2. lib. 3. simplicissimæ nanque febres ac signis firmatæ securissimis, 4. die aut citius cessant, pessimæ verò, ac cum signis prauissimis factæ, quarto die aut citius interimunt. Atque hac ratione continentes citra putredinem 4. diebus ad salutem deueniunt, quòd simul maximæ & simplicissimæ sint. Sed quod instituimus prosequamur. Porrò in maximis inflammationibus ad animi deliquium ducere præcepit Gale. Dixit autem, in maximis, quoniam in magnis, non tamen maximis, sangui. mittere docuerat lib. de sang. missio. quandoquidem ad mittendum sang. magnitudo exigitur morbi. Est autem maxima inflammatio, quæ ad maximã peruenit magnitudinem. Dubitabit fortè quis, non enim constat, quę sit in maximis inflammationibus occasio sang. mitten. nam ab initio nondum est maxima. Non igitur conueniet ei sang. missio ad deliquium animi: si verò iam facta est, & summam magnitudinem nacta, tunc potius expediret demere tantummodo corporis redundantiam, deinde topicis remediis mederi inflammationi: maximè verò hæc admouere oportebit, si totius corporis redundantia ab initio dempta fuit. Dicemus, medicum posse cognoscere antequam inflammatio facta sit ipsam futuram de maximis, ex corporis plenitudine, ex incrementi celeritate, ex dolore, & calore partis, & vbi aliquando in eo loco similem fuerit passus inflammationem: tunc etenim sanguinem mittemus ad deliquium animi, si facultas ferat, incipiente inflammatione. At verò contrarius videtur Gale. lib. de sang. mis. qui præcipit in reuulsionibus sang. mis. multiplicare: non igitur licebit ducere ad animi deliquium: est autem reuulsio quæ inter initia exercetur. Sed neque id obest: nam vbi morbus consentiat, repetito interuallo sanguinem mittemus: vbi verò non, sed morbi vehementia instat, aliter faciendum. Præterea expediet ducere ad animi deliquium, iam facta maxima inflammatione, sed corpore adhuc pleno, vt vitemus cursum humorum, & minuamus redundantiam, & demamus magnam partem magnitudinis inflammationis: siquidem abundè misso sanguine ex venis paruis partis inflãmatæ, magna pars in maiores recurret, dempto ex proximis sanguine: vitabimusq; eo remedio, ne ex magnitudine inflammationis, antequam ad suppuratione͂, aut dissolutionem perducatur, pars incidat in gangrenam, siue mortificationem. Id enim ex inflammationis magnitudine speratur. His tamen aduersatur quod Hippocr. lib. 2. de ratio. vict. acu. sect. 10. Quantitatem sanguinis detrahendi in inflammationibus definiuit donec sanguinis color mutetur: non igitur oportet ad animi deliquium ducere. Dicemus eam esse decentem euacuationem, qua sangui. color mutatur in inflammationibus quæ magnæ sunt, nisi prius facultas langueat, quod ex pulsu cognoscetur, aut impetus manantis sanguinis flaccescat. At in maximis, quamuis ea medendi via, atque sanguinis quantitas educta prodesset, alia quoque conueniet, per quam ducetur ad animi deliquium constante facult. quæ via licet non adeò tuta sit: vbi tamen opportunè adhibeatur, posset breuissimè hominem sanitati restituere, ac multo citius quàm minor, quæ tantummodo ad mutationem coloris sanguinem duceret. In doloribus ingentissimis pariter præceptum est sang. mittere, ad deliquium animi, prius tamen adhibita distinctione, an sang. mittere, an purgare conueniat. Dolores autem ingentissimi soluta continuitate fiunt, soluitur autem continuitas à causa interna aut externa: si ab interna, aut est humor aut flatus, si flatus, ipsum discutere oportet: & si materia generationis adest præsens, euacuanda, si verò fuerit humor, is calidus erit, magna ex parte, quamuis à vitrea pituita fieri possit, ex calidis est bilis, aut sola, aut sang. mixta, aut sanguis

Sang. mis. ad animi deliquiũ in maximis inflãmationibus.

Sang. mis. ad animi deliquium in dolo. ingent.

ſanguis ipſe,ſi tamen cauſa fuerit externa ipſa ſemota,vbi dolor adhuc remaneat, cauſam internā omnino excitauit,quæ in partem confluit dolentem,eam tamen euacuare oportet,adhibita diſtinctione,an ſang.miſ.an purgatio conueniat. Cùm itaque dolores ingentiſsimi à ſang.aut humore ſanguini mixto prouenerint,& facultas id ferre potuerit,ſang.mittemus ad animi deliquium: cauſam enim doloris,atque dolorē ferè ſubitò adimemus,& hominem ſanitati reſtituemus. Huic tamen ſententiæ pugnare videtur, quod Galen.lib.de Arte cur.ad Glau.dixit.Ibi enim docens ſang.miſsionem non exercendam eſſe pro ſolius morbi ratione,ſed nonnihil accidentibus eſſe condonandum, addit:ita etiam ſi vehementiſsimæ vigiliæ, aut dolor intenſus,ægrotū infeſtant,cauēdæ ſunt ſubitæ ac multæ euacuationes, non igitur in doloribus ingentiſsimis mittemus ſangui.ad deliquium animi. Verùm hæc duo loca nullatenus pugnāt.Cùm enim Gal. à magnis & ſubitis euacuationibus præcipit abſtinere, doloris gratia, id intelligi vult, cum ex ſang. miſsio. aut alia quauis adhibita euacuatione,non ſperatur in totum dolorem deſiturum, vt deinde facultas,ſeruetur ad ferendū dolorem, qui aliàs non parum facultatem deiicit, quemadmodum & magnæ vigiliæ. Præterea in doloribus diu perſeuerantibus facultas lāguet, ac proinde minimè tolerat magnam & ſubitā euacuationem. Cæterùm quando dolor vehemens incipit,qui nondum vires deiicit, ſed adhuc valent,& ferre poſſunt magnam ſangui. miſ.& ad animi deliquium,id tentabimus ſperantes dolorem ea ſola euacuatione ceſſaturum, & deinde non eſſe opus facultate ad ferendum eundem,cuius gratia præcipit abſtinere à magnis & ſubitis euacuationibus. At verò cùm nullus horum affectuum adfuerit, nunquam ad animi deliquium ducemus ægrum, ſanguinis miſsione: minimè verò purgatione, ſed pro copia humoris, & morbi magnitudine,& aliis. Quin & in prædictis tutius eſt ab adeò magnis euacuationibus abſtinere,ne facultas quāuis robuſta,perterrita ſubitò de lapſu deficiat,neque amplius reſtituatur. Decet autem in aliis corporis affectibus,vti inflammationibus internis ſanguinem copioſè mittere,ad coloris mutationem,docente id Hippo.libro 2.de Ratio.vict.acu.ſect.10.quo in loco inquit: Si verò dolor ad clauiculam pertingit, aut moleſta ſit,vel brachio,vel mammæ, vel partibus ſepto tranſuerſo ſuperioribus grauitas,internam cubiti venam ſecare expedit,neque vt copioſè ſanguis detrahatur,cūctandum eſt: ſed eò vſque auferendus,donec rubidior multo,vel pro puro rubidoq; liuidus fluxerit: nam vtrumque contingit. Ratio huius ſententiæ eſt, quoniam cùm ad coloris mutationem ſanguis ducitur,indicat iam nonnihil educi de ſanguine parti inflammatæ adiuncto,atque ab eadem infecto. Quod præceptum cōmune eſt in magnis internis inflāmationibus,vbi vena iuxta partem patientem ſecatur, & facultas euacuationem ferat. In quibus magnum & præſentaneum exigitur remedium, quoque citiſſimè reuellat & euacuet cauſam morbi, ſicuti & in iecoris & lienis inflammationibus. At verò neque id in omnibus expectare oportet,ſed vbi inflammatio non fuerit valde maligna. Cùm enim talis fuerit,ante coloris mutationem ab euacuatione ceſſandum: quod Galen.præcipit lib.de ſang.miſ. In quibuſdam verò corporis affectibus cogimur ſanguinis miſsionē impartiri:veluti cùm in corpore aceruata fuerit ſuccorū crudorum redūdantia. Tunc enim impartiēda eſt euacuatio ſanguinis,vt interim adhibitis medicamētis extenuantibus, humor tum coquatur,tum extenuetur,ac facilius deinde ſecta vena ducatur,quod Galen.lib.de ſang.miſ.docuit dicens: Vbi ergo multa euacuatione opus eſt,verùm vires ſunt imbecilliores,in his euacuationem partiri expedit,vti nimirum & me feciſſe vidiſtis, in his quibus crudorum humorum inerat copia. Nam pauculo ſanguine detracto protinus melicratum exhibeo probe coctum,cum incidentium medicamentorū quopiā:veluti hyſſopo,origano, & interim etiam nepita, aut pulegio, aut cum melicrato,oxymele,aut oxyglyci, ac ſic rurſum ſanguinem minuo vel ipſo eodem nonnunquam die,interdum die poſtero,in quo rurſum exhibito prædictorum medicamentorum quopiam,iterùm de ſanguine aufero,aut rurſum tertio die ſimiliter bis. Huic tamen ſententiæ pugnare videtur quod Galen.libro duodecimo de Method. med.dixerat: ibi namque inquit: Ergo febricitare incipiunt nonnulli, vbi magnam crudorum ſuccorum vnà cum oris ventris cruditatibus,vel alia quapiam occaſione congeſſerunt. Atque paulò inferius de eiſdem loquens, inquit: Nulli tamen talium ſanguis mitti,ſine magno diſpendio ſolet:cùm tamen vacuationem deſiderent: verùm nec ſanguinis miſsionem nec purgationem ſuſtinent, vtpote quos ſine his, ſyncope ſubitò adoriatur. Quo in loco crudis humoribus redundantibus,videtur ſang.miſsionem denegare. Poſſet quis reſpondere Galen.libro de Metho.med.crudis humoribus redundantibus prohibuiſſe ſang.miſ.quoniā in illis de quibus loquitur,facul.non conſtat:lib.tamen de Sang.miſsione de his loquitur,in quibus facultas cōſtans eſt,cæterùm

Locorum conciliatio.

Sang. miſ. ad coloris mutationē.

Sang.miſ. impartiēda.

id non soluit dubium:quoniã lib.de sang.missione quando sang.mis.impartiri docuit, de his loquitur in quibus facultas imbecillior est,vt constat. Dicemus tamen quòd vbi Gal.præcipit crudis humoribus redundãtibus sanguinem mittere, antequam homo in febrē incidat,faciendũ est:cum verò lib.de Meth.med.id denegauit,de his loquitur,qui actu ægrotãt,& febrem patiuntur. Cùm igitur in alicuius corpore multi crudi succi in venis cum sang.aceruantur,antequã fabricitet,vena ei incidenda est,per interualla,modo dicto:sed cum semel in febrē inciderit,à venæ incisione abstinēdum, sed humorum coctio molienda,& deinde eorũ euacuatio per interualla,pro facultatis tolerãtia.Quod lib.de sang.mis.docuit dicēs:At vbi crudi succi exuperant, antequam morbus inuaserit cautè euacuabis:sed vbi iam febris corripuerit,vti ante monui,nequaquã.Quum enim ægrotant cum ea crudorũ copia,non cõstat eorũ facultas ad ferendã sang.mis.siquidem vt paulò antè dixerat Gale.in eis pulsus est inæqualis, & in inæqualitate quæ attinet ad magnitudinē,& vehementiam,obscurus, ac paruus exuperant. Quum autem nōdum ægrotant,non omnino cõstat facultas,ita vt vnam copiosam sanguinis missionem ferre possint,sed vt ipsam per interualla ferant.Itaque siue ob crudorum humorum redundantiam,siue quauis alia ratione,vbi cum languida non valde,sed vt dixerim, modicè constante facultate,sang.mis.opus fuerit,ipsa impartienda est:oportet autem sang.mittere,vbi aut crudi succi,aut corrupti cum sang.mixti sunt,nec lōgè à sanguinis natura absunt,copiosius,vbi verò longius absunt,& sanguini miscentur,si sanguis paucus est, reliqui succi multi,omnino à sang.missione abstinebimus,sed humorem redundantem euacuabimus.Si verò succus crudus,aut deprauatus nō multus est,sed sanguini multo miscetur,à cuius natura valde distat,sanguinem mittemus per interualla,si intellexerimus facultatē non satis cõstare,deinde humorem reliquũ medicamento euacuabimus præcautionis gratia. Quòd si ita affectus,sanguinis detractionē detrectet, venter ei largiùs subducatur,quemadmodũ & illis qui sangu.mis.reformidãt,vbi humores sanguini mixti, non longè absunt ab eiusdē natura : hæc enim euacuatio prauum humorem sanguini mixtum educet,ac nōnihil demet de sanguinis mole:sanguis etenim quatuor humorum materiam continet. Absunt autem ex succis aliis à sanguine, quidã magis, quidam minus,ac quidam citra,quidam vltra sanguinem sunt,hi corrupti,illi crudi dicuntur. Cùm enim ex alimētis quædã ad integritatem coctionis,& sang. perfectionem nondum perducta fuerint, succos inde genitos, crudos esse dicemus. Cùm verò sanguinis naturam prætergrediuntur,corruptos vti & quosdam alios,sed humores ipsi ex alimento geniti,quidam sanguini propè accedunt, quidam longè adhuc absunt à sanguinis natura. Ex his verò qui corrupti sunt,quidam nunquã formam sanguinis fuerunt assequuti,vt salsa,aut acida pituita, quidam postquam sang.mediocritatem excesserũt,aliam formam sunt adepti,vt bilis flaua,aut atra,aut porracea,aut æruginea, & ex his bilis speciebus,quædam magis,quædã etiam minus à sanguinis natura absunt.Cùm igitur humores alij à sanguine,ipsi miscentur,admodum à natura eius recedentes,cõiicere oportet quantus sanguis sit,quanti etiam alij humores. Quòd si cum multo sanguine reliqui pauci fuerint,mittendus est sanguis,& reliqui deinde præparandi, atque euacuandi.Si verò sanguis paucus fuerit,& reliqui humores multi, sanguis mittendus non erit:quando verò humores sanguini mixti, non longè absunt à natura sanguinis, sanguis mittendus est audacter. Sed tamen vbi prædicti humores citra sanguinis naturam fuerint, sanguis mittendus, & inedia maior seruanda, vt reliqui coquantur,& in sanguinem bonum mutentur,quod fieri solet:verùm si peccantes cum sanguine succi, sanguinis naturã præterlabũtur,copiosius sanguine misso, minorē iniungemus inediã: sed celerius ad purgationē properabimus, vt rursus purgatũ corpus alamus. Agnoscemus autem succi abundantis naturam ex vrinis, deiectionibus & sudoribus, & totius corporis colore & victu præcedēti. Præterea cum sangui. mittimus reuulsionis gratia non totus semel ducēdus,sed per interualla,vt interim natura in contrarium fluxionis locũ assuescat,& impetũ in contrarium trahamus,& nonnihil recurrat. Quapropter in vehementibus fluxionibus,quæ fiunt,ad nobiles partes,semel cisa vena quater sanguinem traximus incorrupto fluxu digiti appositione, quod etiã sæpius facimus, paucis interiectis horis,interim aperto seruato vulnere,oleo illito, vt assolidatio impediatur. Præterea à reuulsoriis auxiliis cessandum atque tempus interponendũ,cum inflãmatio valde maligna fuerit,vt interim humoris infarcti in parte inflãmata, portio dissoluatur modicè calidis medicamētis ac dolorē lenientibus. Id est quod voluit Auicennas,cùm dixit,cumq; ad diuersum trahere volueris,membri,à quo protrahis,dolorē prius ceda. Quandoque enim inflãmationis malignitas impedit, ne in cõtrarium trahatur humor reuulsione,vbi tamen nonnihil discussum fuerit,licebit rursus benigniori facta inflammatione,

Succis aliis à sang. cum sang. mixtis quid agendum.

Sang. mis. per interualla.

matione, reuellere. Quod palam docuit Hippo.lib.6.de Morbis pop.par.2.dicens: Obedientia confestim reuellere, & renitentia demittere quod de morbo laterali etiam intelligi debet, non semper ad sanguinis mutationẽ esse ducendum. Quod Gal.lib.de Sang. miss.docuit de coloris sang.mutatione speranda dicens: Non tamen omni ex parte hæc expectãda est. Verum est vbi, antequam existat cessare coueniat, idq; duplici nomine, ob infirmas videlicet vires, aut phlegmones prauitatem. Interdũ enim nihil ab ea mittitur, sed fortiter cõstrictus inibi est. Idem Paulus lib.6.c.40. Prçterea ob imbecillitatẽ facultatis sanguinẽ repetito interuallo mittimus, vt interim facultas ad sequẽtes euacuationes roboretur alimento, quod mederi per epicrasim appellat Gal. Postremò nobis dicẽdum erit quas venas, in quibus morbis secare opus sit: in omnibus enim affectibus partium, venæ secundũ rectitudinem sunt secãdæ, seruantibus nobis rectitudinẽ cum Hip.lib.6. de mor.po.par.2. cõmodç enim sunt euacuationes, quæ seruata partis affectæ rectitudine exercentur & præsentaneũ afferunt remediũ: inutiles verò quæ aliàs fiunt. Rectitudo autẽ ea est, quam dextræ partes cum dextris seruant, & sinistræ cum sinistris: siquidem laborãte oculo dextro sang. ex dextro brachio mittimus, & laborãte sinistro ex sinistro, sic etiã laborante coxẽdice venam tali externã secamus, vtero tamẽ patiente internam. Præterea sang. immodicè fluente ex dextra nare cucurbitula iecori apposita sanguinis fluxum sistit. At si sinistro hypochondrio adhibeatur, inutilis omnino erit. Cõsiderare itaque oportet an morbus præsens sit, an futurus, & vbi futurus sit, an in toto corpore speretur, vel in aliqua eius parte. In morbis qui in toto corpore sperãtur, vti febribus, & articulari morbo, ineũte verè sanguinẽ mittemus ex quauis vena, de magnis, siue effatu dignis, sicuti & vbi præsens adfuerit, licet per eos affectus tutius videatur, imprimis secare venam internã, quæ iecori è directo respõdet, tanquã ex sanguinis fonte haurientibus ipsum. Si tamẽ morbus alicuius partis fuerit proprius, cùm speratur, sanguinem è longissima parte mittemus, cõuertentes sanguinis impetũ, & naturæ consuetudinem in longè distãtia loca, cùm verò affectio iam incipit, reuellemus primùm sectis venis quæ longè distrahũt, & rectitudinẽ seruãt, cum affecta parte, interim dum affectio generatur: ipsa verò iam genita ex eadem, si fieri possit, parte euacuabimus: aliàs autem ex quàm proxima. Itaque aut inflãmationes fiũt supra iugulum, aut infra ipsum: sed supra renes, aut fiunt infra renes, venæ verò quædã secãtur in brachio, quædã in cruribus, quædam in partibus capitis: in brachio tres: interna, externa, & media: his accedũt, quæ ab eisdem ortum habent: & ad manus prorogãtur. In cruribus secatur vena poplitis, & venæ quæ in malleolis, quæ ab eisdem ad pedes ducuntur. Supra iugulum verò secantur venæ sub lingua, vena frontis, & vena quæ in angulo interiori oculi, & alia in pinna nasi, & aliæ intra nares. In morbis qui fiunt supra iugulum, vti angina, phrenitis, apoplexia, & comitialis, venã externã secamus, quam appellãt cephalicam, sicuti & in oculorũ morbis & fluxu sanguinis nariũ, in his verò qui infra iugulum, sed supra renes, venã internam secamus, quæ axillaris dicitur, veluti in pulmonia, pleuritide, iecoris, aut lienis inflãmationibus. Quòd si non apparuerit vena externa, quam quærimus in morbis capitis, aut non apparuerit interna, quam querimus in morbis qui fiũt infra iugulũ, sed supra renes secabimus mediam, siue cõmunem, quæ in iunctura brachij constituitur ex internæ & externæ propaginibus, aut paulò inferius, sæpe verò eisdem apparentibus, aut ob facultatis imbecillitatem, ne spiritus exhalet, aut ob reuulsionẽ validiorem, quæ sine magna fiat euacuatione, in morbis capitis secamus venã quæ iuxta brachiale deuoluitur, quæ ab aliis funis brachij dicitur: hæc enim à vena externa propagatur, & ferè pares cum ipsa vires habet, cui alia non longè absimilis respondet, ad eosdẽ morbos proficua, quæ inter pollicem & indicem sita est, & se facilè ostẽdit. In morbis verò iecoris & lienis ob prædictas causas, relictis venis quæ sunt in brachio, secamus, eásque in manu: nempe eam quæ est inter anularẽ & mediũ dextræ manus, in morbis iecoris, & ei parem in sinistra manu in morbis lienis. Gal.nãque li.3.de anatomicis administrationibus, ex quorundã opinione dixit, secta vena quæ est inter anularẽ & medium, & dimisso sanguine fluere donec vltro sisteretur, lienẽ ex tali vacuatione iuuari, vidimus quoq; in morbis lienis & iecoris secta vena quç est inter anularẽ & minimũ, directione seruata manifestè fuisse adiutos laborãtes, idq; quotidiano cõprobante testimonio. Morborum quoque capitis vehemẽtia ferè sedata, secauimus in phrenitide & lethargo venam frontis, & in angina eas quæ sub lingua sunt, totius corporis redundãtia dempta, quibus sectis integrè à morbis euaserunt. In harũ venarũ sectione attentè inspiciendum, ne subiectã arteriam, aut nerũ vulneremus. Nam venæ internæ arteria subiecta est, venç mediç neruis, & vtrique musculus: tutius tamẽ secatur externa. Renes verò ambigũt, vt inquit Gal. ita vt neque superioribus, neque inferioribus, neque mediis, nempe thoraci, iecori & lieni

Sang. miss. repetita ob imbecill.fa.

Venæ quæ secantur.

Venæ quæ secantur in morbis diuersarum partium.

Renes ambigunt.

cõnumerari debeant:sed tamen incipiẽte in ipsis inflãmatione secabimus internã cubiti venã:ipsa verò iam facta,siue fluxionis impetu flaccescẽte,venam poplitis, aut malleoli internã secare expediet.Id cõuenire vult Gal.inflãmationi iam factæ,quam propriè nephritim appellat. Hæc præhabita distinctione intelligenda est Hip.sententia, qui lib.6.de Morbis po.par.1.vbi in renum doloribus poplitis venã secare præcipit.Sed Aetius lib.3. sermone 3.tam in lapide quàm in renum inflãmatione præcepit, mittere sanguinẽ secta vena cubiti,vtraque enim harũ sententiarũ distinguenda,vti à Gal.distinguitur. Cùm enim morbus incipit,vena cubiti secanda:cùm factus est,vena poplitis,& meritò quidẽ: nã sanguis natura grauis est,ac deorsum faciliùs quàm sursum fertur:ꝙ si fluente à partibus supernis sanguine ad renes, sanguinem secta vena poplitis miserimus,impetu in easdẽ partes feretur.Reuellũt itaque è renibus superiores magis,euacuãt verò inferiores. Neque longè abest ab hac sententia,quod autor libri de renum affectus dignotione & medicatione docuit,cõuenire (dicens)in lapide renum,languida existente facultate,sectionẽ venæ cubiti,robusta verò existente,sectionẽ venæ poplitis:timet enim languida existente facultate,ac ipsa nequeunte sanguinẽ cõtinere, ne validius influat sanguis ad renes,secta vena poplitis. Robusta nãque existente, validiùs cõtinebitur & pars laborãs vehementiùs obsistet. Sano autem homine præuisionis gratia,cubiti venam internã secamus:in morbis verò qui in partibus inferioribus fiunt.Sunt autẽ hæ,vterus,vesica,& pudenda,venam poplitis secamus,aut eas quæ in malleolis sunt:sed id ab initio facere incipientibus inflammationibus,ac pleno corpore,tutum non est. Decet autẽ primùm secare eas quæ sunt in brachio, deinde eas quæ in cruribus, ne impetu sanguis ad eas partes decũbat.Aetius in testium inflãmationibus plenitudine præsente præcipit in cubito secare venas:quòd si hæc non adfuerit,eas quæ in malleolis. Præterea inflãmationes vteri plus iuuari dixit Gal.quàm inflãmationes renum,sectis crurũ venis:quoniam sectio venarũ quæ sunt in cubito,aliud adiunctũ habet malũ, nempe quòd menses retinet,& quòd sanguinẽ conuertit ad superiora. Verum equidem est,quod Gal.dixit,ea sequi ad venæ sectionẽ,quæ in cubito fit,cæterũ incipientibus inflãmationibus, id non est malũ,incipientes nãque fluxiones auertere oportet,non ad partẽ trahere:non igitur licet sanguinẽ versus vterũ ducere:neq; mẽses prouocare,sed potius ipsum in contrariũ ducere,& impetũ sanguinis cohibere:neq; enim hoc facere per id tempus malũ erit: nam & li.13.de Meth.med.maximã excitari phlegmonẽ dicit, si quis vteri inflãmatione incipiente mẽses deuocet. Iam verò cessante fluxione,& quadãtenus scirrhosa facta inflãmatione,licebit venã poplitis secare,aut eam quæ in malleolo interiori est,aut eis nõ apparẽtibus,eam quę in pede,aut pollice pedis se ostẽdit. Eadem de causa crura quandoq; mulierũ scarificare præcipimus,vt in albidioribus fœminis, quæ sanguinẽ aceruãt aquosum:præuisionis quoq; gratia,vbi menses retinẽtur,quãuis morbus magnus non sit inde aliquãdo sequutus,mẽses prouocare volentes,venas in malleolis,aut poplite secamus,aut supra malleolos scarificamus:nunquã tamen ex cubiti vena sanguinẽ detrahimus,ne mẽses retineamus,sanguine sursum cõuerso. Quòd si ob hæmorrhoidas retentas morbus speratur aut plenitudo adfuerit,nondũ imminẽte morbo,distinguendũ est:nam si velimus hæmorrhoidas curare,venã secabimus in cubito,sin minùs, in cruribus.Nã sistere licet aliquãdo hęmorrhoidas,ob periculũ mali habitus·mẽses autẽ omnino retinere,aut eam euacuationẽ vitare quęadeò naturalis est,non licet,neq; enim ab ea interim dum secundũ naturã fit malũ quodpiã timetur:dum verò nõ fit,tale futurũ speratur:in coxendicũ verò doloribus à sanguine factis,secta priùs vena interna cubiti, externã malleoli deinde secamus. Cùm itaq; affectio partis alicuius,aut fit,aut facta est, non eadẽ vena secta iuuat:sed quandã secamus incipiẽte affectione,aliã verò ea iam facta.incipiẽte enim reuellimus,facta verò euacuamus. Reuulsio tamẽ ad lõginquas partes tracto humore,decumbente in locũ patientẽ fit:euacuatio verò per ipsam partẽ, aut proximã. At incipiẽte affectione & humore in partẽ impetũ faciẽte,aut etiã interim dũ corpus plus ęquo plenũ fuerit,ex parte patiẽte euacuationẽ tentare non decet, ne celeriùs & magis impleatur fluxione.Laborãte itaq; gutture inflãmatione,interim dum fit, & humor in partẽ influit,externã cubiti venã secabimus.Cursu verò cessante,& corporis redundantia dẽpta,secabimus eas venas quæ linguæ subiacẽt,sic & in phrenitide incipiẽte secamus externã cubiti venã:fluxione verò cessante,venã frõtis,aut eam quæ inter nares est:laborãte verò vtero,vesica,testibus,aut pudẽdis maximè vbi adfuerit corporis plenitudo,aut sanguinis abũdãtia,venã cubiti internã ab initio secabimus.Quod si nondũ passio cessauerit,venã deinde secabimus quæ in poplite,aut malleolorum interna patiẽtis partis fit,venã internã dextri cubiti secamus,sicuti & laborãte liene, sinistri:neq; licet ad aliã accedere,quæ propior sit patienti parti. Si tamẽ incipiente inflammatione

Scarificare crura

Venæ sectio in hæmorrhoidibus.

matione iecoris,velles eam quæ in ſiniſtro cubito eſt,internā venam ſecare, nihil omnino prodeſſes,præter id quòd interim facultatem languidā redderes, antequā è loco quidpiā dimoueres,neque inflāmationis prohiberes generationē.Sic etiā in vteri inflāmationibus,venam cubiti internā ſecamus,prius vniuerſam redundātiam demētes,ac reuellentes, deinde internā malleoli euacuātes.In pluritide tamē incipiente,internā cubiti venā patiētis lateris ſecamus,nō aliter quàm in iecoris inflāmationibus,aut lienis: qua de re non parū diſſentiētes inuenies tam antiquos quàm iuniores medicos.Quoniā autē plures viri ſapientes de hoc dubio latè diſſeruerūt,nos breuius quo fieri poſsit ea tantū quæ ad legentiū vſum fuerint,referemus. Barbari ferè omnes,in laterali morbo incipiente,venā ſecare præceperunt,quæ longè à parte patiēte diſsita eſſet,quoniam reuellere tantūmodo erat in animo, deinde proximas ſecabant venas. Quidā itaque à venis pedis oppoſiti lateris incipiebant,quidā à venis pedis eiuſdē lateris, deinde venā brachij internā ſecabant,ex oppoſito latere,deinde eam quæ in latere patiente:quā opinionem pernicioſam eſſe facile deprehendes. Qui enim ab initio ſecaret venā quæ eſt in malleolo aduerſi lateris,nullā omnino afferret vtilitatem,cùm vena ea nullā connexionem habeat cum parte patiente. Qui verò ſecaret venam quæ in malleolo eſt lateris eiuſdē,reuelleret quidē,ſed tardā afferret vtilitatem. Qui verò ſecaret eam quæ interna eſt in oppoſito latere,pariter tardè ſubueniret malo,& parū prodeſſet, nulla ſeruata rectitudine partium.Præterea antequā auxilium ad locum patientē perueniret,humor omnis partē obſideret: celerrimè verò internis inflāmationibus ſubueniendū eſt, vti & Gal.lib.2.de Rat.vict.acu.in morbo præcipit laterali. Præterea cōſtantiſsima opus eſſet facultate, ſi quater ſanguinis miſsionē ferre deberet,is qui laterali morbo laborat. Adde quòd plurimis morbus lateralis duplex efficitur, humore in latus oppoſitū deducto,quod nos quoq; fieri aliis curātibus medicis inſpeximus,cum ad ſubueniendum duplicato malo aliquādo accerſiti fuimus. Idem cum barbaris voluit Archigenes, teſte Aetio,idem Areteus Cappadox,in morbo laterali non ſecundum rectitudinē inflammatarū coſtarum ſanguinē eſſe mittēdum,ſed ex altero latere,idem Celſus libr.2.cap.9. Ex iunioribus tamen magna pars contrarium exercet, è quibus ferè omnes in laterali morbo internā venam cubiti ſecant,patientis lateralis cum Hippo.& Gal.& ad ſanguinis mutationem, vbi facultas ferat,nec flacceſcat ſanguinis fluentis impetus. Cæterùm quidā ex eis cauſam huius euidentis cōmoditatis quæ apparet ſecta vena lateris patiētis, dixerunt eſſe rectitudinē fibrarum cōmunium venarum. Cùm autem cōmunes venæ, non in omnibus lateralibus morbis,cùm venis eiuſdē lateris habeant fibrarū cōnexionem,non ſine diſtinctione ſecandā eſſe eiuſdem lateris internā venam voluerunt, ſed vbi morbus,in tribus coſtis ſuperioribus ſiniſtri lateris cōſiſtat,internam ſiniſtri brachij venam ſecant: ſi verò in tribus illis coſtis,aut earumdem interuallo in latere conſiſtat dextro,ſecari internam dextri cubiti venam præcipiunt, ob fibrarum venarū alentium eas coſtas,& peruenientium ad cubiti eiuſdem lateris curuaturam, connexionem: vbi tamen morbus lateralis in regione nouem inferiorum coſtarum lateris dextri,aut ſiniſtri fiat,ſemper internam cubiti dextri venam ſecandam volunt. Quoniam, vt ex anatome didicerunt,id admonente Vueſalio,vena ſine coniuge,cuius Galen.quoque meminit lib.2.de Ratione vict.acu.in latus dextrum prorumpit,ex vena caua paulò ſupra dextram cordis auriculam, ab ea verò manant vtrinque venæ ſingulas nouem coſtas alentes. Cùm igitur hæc ſine coniuge vena laterali dextro adiaceat, à qua omnes coſtæ inferiores aluntur,ipſis laborātibus venam internā dextri cubiti ſecare oportebit,fibrarum rectitudine,ac cōnexione ſeruata. Quantum autem aduerti debeat hæc fibrarum rectitudo,admonent,quoniam per fibras alimentum trahitur, ac perinde ſecta vena fibrarum cōmunione conſentiente,fibræ quoque tractationē in partem venæ ſectæ iuuabunt. Sunt autem fibræ venarum,oblonga quædā ſtamina, inſtrumenta facultatis trahentis,ideſt (inquiunt) quod Hippo.ἴξιν, hoc eſt,rectitudinē,appellauit. Verùm neque horum ſententia mihi placet:non enim exiſtimare decet Hippo.præcepiſſe in euacuationibus ſeruandam eſſe rectitudinem eam, quam ipſi in longis fibris venarū ſtatuunt. Dicant enim,quæſo, qui in fibrarum venarum continuitate rectitudinem cōſiſtere dixerunt,cùm Galen.lib.de ſangui.miſsi.in iecoris inflāmationibus ſanguinem ex dextra nare fluentem iuuare teſtatur,ex ſiniſtra verò minimè, & rurſus liene turgente vtilem eſſe fluxionem ſanguinis ex ſiniſtra nare: ex dextra verò minimè prodeſſe,rectitudinis rationem adhibens, quænam eſt fibrarum venarum lienis & naris ſiniſtræ communio, aut rectitudo? Certè neque Apollo cum Muſis eam diſſecantes reperient. Quam etiam rectitudinem ſeruari præcipit, cum immodicè manante ex nare ſiniſtra ſanguine, cucurbiculam ſiniſtro hypochōdrio adhiberi voluit. Præterea nullum fibrarum conſen-

Sangui. miſſ. in pleuritide.

Rectitudo nō in fibris longis ſita.

ſum reperies inter vteri venas, & internam brachij. Quandoquidem omnes in iecore confunduntur: maiorem enim connexionem habent venæ lateris dextri & ſiniſtri per venarum ſtamina,quæ omnia ad cauam, ſupra cordis regionem coincidunt. At verò vtero inflammato, Galen.lib.2.de Arte cur.ad Glau.per cōmunes venas reuellere præcipit,ſeruata rectitudine,& venam cubiti ſecandam admonet, non ergo in fibris venarum conſiſtit rectitudo:libro quoque 13.de metho.med.inquit: Manu enim laborante, ſcarificabis crura:nulla autem eſt fibrarum venarum communio cruri & brachio, aut manui: ſed tamen cauſæ quas adhibent, quare fibrarum illa communio euacuationi proficiat,nihil omnino conferunt: dicunt enim, tractionem fibris exerceri oblongis, atque vbi cōmunes fuerint venæ ſectæ,& parti inflammatæ,per eas ad locum ſectionis, ex parte inflammata,humorem trahi faciliùs.Nam ſanguinis curſus ad venę ſectionem expulſione fit, non tractione: cùm enim ſemel vas ſciſſum fuerit, comprimuntur venæ natura ſua,coadiuuante ſuperiacente carne & excluſo proximo ſanguine,deinde continuitatis ratione altero ſequente, coadiuuante expultrice, quæ fibris tranſuerſis operatur. Præter id quòd fibræ oblongæ ſeruiunt tractioni partis: pars autem neque adeò celeriter trahit, vti ſanguis manat ſciſſa vena,neque malum, qui fortè euacuatur trahere ſolet. Rurſus pars per oblongas fibras trahit, ſed non adeò copioſum ſanguinem,vti ſciſſa vena fluit. Neque etiam ab adeò diſtantibus locis tractio, vi partis fieret: quis enim adeò imperitus eſt,vt putet,crure laborante, ſciſſa vena brachij,fibras ipſius ex crure trahere ſanguinem? Præterea vel hoc tantùm poſſet eorum opinionem funditus euertere. Intellige modò inflammatam eſſe membranam ſubcingentem coſtas lateris dextri, ac ſciſſam eſſe venam internam dextri cubiti, fibræ quidem quæ à loco ſciſsionis ad cauam vſque procedunt, poſſent tractionem à caua vena moliri: verùm à caua vena, vſque in partem inflammatam nullo modo fibræ oblongæ tractioni ſeruire poſſunt, quandoquidem non ſeruiunt oblongæ fibræ tractioni, niſi cum prorogantur,ac deinde partem verſus contrahuntur,non tamen contrahuntur verſus maiores venas,& iecur,ſed verſus membra & venas minores,quæ membris alendis ſeruiunt deferentes alimentum, non ergo trahent fibræ verſus magnas venas,quod fieret, ſi per eas ſanguis à parte inflammata in venam cauam fibrarum actione traheretur. Quod ſi is non trahitur per fibras venarum oblongas vſque in cauam, è parte inflāmationem patiente,inutilis omnino erit fibrarum rectarum communio,ob quam communes venas ſecandas eſſe volunt. Adde, quòd ſi fibræ, quæ procedunt à caua vena in locum inflammatum, non trahunt, nec tractioni ſeruiunt, nihil referet eiuſdem, aut aduerſi lateris venam ſecare: nam vena aduerſi lateris ſciſſa,pariter ex opinione ipſorum tractio per fibras oblongas vſque in cauam fiet:deinde verò fibræ neque ſectioni eiuſdem, neque aduerſi lateris auxiliabuntur: erit igitur par ratio vtrinque ſecta vena. Ad quod etiam comprobandum accedit,quòd fibræ oblongæ quæ ſunt in œſophago, quamuis ſeruiant deglutioni,ineptæ ſunt vomitioni,quæ cōtrarius motus eſt,cuius rei teſtimonium perhibet Galen.lib.3.de Naturalibus facult.faciliùs eſſe dicens, deglutire, quàm vomere:quoniam ad deglutionem coadiuuant fibræ oblongæ, quæ ſunt in membrana œſophagi interiori, & tranſuerſæ, quæ ſunt in membrana interiori: vomitioni tamen tantummodo miniſtrant tranſuerſæ: atque ſtatim addit:ergo ex iam dictis patet,internā gulæ tunicam,cui rectæ ſunt fibræ,quæ ab ore in ſe trahant eſſe inſtitutam, eoque in deglutiendo tātum agere. Pari itaque ratione fibras quæ ſunt à vena caua in partem inflāmatam,nullatenus retractioni verſus cauam,inſeruire dicemus. Rurſus vomitum ventris ſeceſſu curamus reuulſione, ſicuti & ventris fluxum, vomitione: cùm tamen inteſtina omnino fibris careant oblongis. Quod autem ferunt de vena ſine coniuge, quamuis verum ſit ipſam ad dextrum latus cōuerſam eſſe,nihil omnino refert, ad partium cōnexionem,& rectitudinē venæ ſecandæ. Tum,quoniam,vt diximus,falſum eſt, quod pro fundamento accipiunt,longitudinem fibrarū rectitudinem monſtrare, tum quòd etſi fibrarū connexio rectitudinē doceret, fibræ quæ ſunt à vena caua in partem patientem, eas quæ ſunt à loco ſectionis in cauam,minimè iuuant ad tractionem.Præterea tenerentur qui talia defendunt,prius noſſe probè vocis huius κατ' ἴξιν, quod eſt, ſecundū rectitudinem, ſignificationem,apud Hippo.quam nūquam adinuenire conati ſunt ſuam tantùm ſententiam, nulla aut ratione,aut autoritate fulcitam amplexantes. Gal.tamen lib.1.de Rati.vict.acu.comm.28.inquit:Hippocr. ἴξιν, vt plurimum quidem ἐυθυωρίαν, ideſt,rectum tramitem. Interdū autem & φορὰν, ideſt delationē,dicere, non ignoramus. Communior itaque eius vocis ſignificatio eſt,rectitudo,& lib.3.de Fracturis, comment.10. inquit, ἴξιν, rectitudinem ſemper appellat, nunc quidem ſecundum corporis longitudinem: nunc verò ſecundum latitudinem. In his locis rectitudinem

dicit

dicit appellari frequentius apud Hippocr. ἶξιν, & in secundo loco refert ipsam dici de longitudine corporis, cur igitur ipsi volũt de sola fibrarum longarum rectitudine dici? lib. quoque 2. de Fracturis, de osse calcis. Hippoc. loquens, ipsum non paruum os esse dicit, & rectitudinem fibræ excedere ἰθυωρίην, appellans, quod antè ἶξιν, & εὐθὺ, atque ἰθυωρίην, Galen. id est rectitudinem dixit. Quod si rectitudinem, in ossibus appellat Hippoc. vbi nullæ fibræ adsunt, non decet, rectitudinem in Hippocr. scriptis ad fibrarum longitudinem referre. Dicemus igitur, τὸ κατ' ἶξιν, id est rectitudinem, de membrorum communione dici, & dextras dextris partibus, & sinistras sinistris rectitudinẽ seruare, atque in laterali morbo, adhuc incipiente, sanguinem esse mittendum ex vena interna lateris patientis: ea enim seruat communionem & rectitudinem, quam Hippoc. statuit, dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris. Id tamen esse Hippoc. & Gale. præceptũ, prius probandum erit, deinde rationibus eandem fulciemus sententiam, in morbo laterali sanguinis miss. scissa vena interna cubiti laborantis partis, esse exercendam Hippocr. lib. 4. Rat. vict. acu. præcepit, dicens: Si dolor sursum penetrauerit, vel clauiculã, vel mammam, vel brachium, venam brachij internam secare oportet, qua dolor affuit parte: verùm quoniam Gale. plures eius libri, vt ab Hippocr. documentis alienas, excluserat sententias, hanc legitimam Hippocr. esse, in eius loci commentario testatur. Aphoris. autem 22. sectionis 6. inquit: quæcunque rupta ex dorso ad cubitum, descendunt, venæ sectio soluit. Hoc in loco doloribus (de eis enim intelligenda est sententia) qui procedunt à dorso in cubitum, venam cubiti secare præcepit. Est autem hæc vena cubiti, lateris, eiusdem, quoniam Gale. in comment. Hippocr. sententiam approbans inquit. Est enim præceptum secundum quod humores repunt, facere euacuationes. Repunt autem à dorso in brachium eius lateris, non alterius. Lib. quoque 6. de Morb. pop. par. 6. inquit: in doloribus proximũ ventrem purgare, sanguinis ventrem diuidere. At lib. 2. de Rat. vict. acu. sectio. 10. inquit: Si verò dolor ad clauiculam pertingit, aut molesta sit vel brachio, vel mammæ, vel partibus septo transuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit, neque vt copiosè sanguis detrahatur est cunctandum, sed eò vsque auferendus, donec rubidior multo, vel pro puro rubidoque, liuidus fluxerit: nam vtrunque contingit. Duo in hac sententia habentur, quæ comprobant nostram assertionem. Alterum est, quòd venam cubiti secare præcipit, alterum quòd mutationem coloris sanguinis expectat. Primum quidem notum est in vena cubiti secanda nõ intellexisse alteram, ab ea, quæ in eo latere existit, quoniam lib. 4. eandem sententiam scripsit, atque venam & latus explicuit, vt constat in adducta sententia: & quoniam in omnibus euacuationibus rectitudinem seruandam esse admonet lib. 6. de Mor. pop. Gale. autem in comment. sententiæ adductæ ex 2. lib. de Ratio. vict. acut. rationem adhibet, quare venam cubiti secare præcepit, nempe, quoniã eam venam secandam esse vult, quæ sanguinem ab affecta parte magis & velocius, tum reuellere, tum vacuare possit, atque, vt ipse ait, præsertim in acutis morbis: alij nanque non adeò vrgent, constat autem venæ sectionem ex aduerso latere, non reuellere & vacuare, neque eos, qui cõtrariam defendunt sententiã, vnquam voluisse secta vena lateris aduersi euacuare, sed reuellere tantummodo. Secundum etiã quod voluit Hippocr. coloris sangui. mutationem esse sperandam, idem confirmat: nam ex eodem latere secta vena, id sperari potest, non ex aduerso. Atque id manifeste docet, reuulsionem cum euacuatiõne simul esse exercendã, quod non antè sistendam esse fluxionem vult Hippoc. quàm color sanguinis mutetur, vbi facultas id ferre possit. Quòd indicauit, eatenus sanguinem esse vacuatum, donec aliqua pars eius sanguinis qui inflammationem circunstat, iam effluxerit. Galen. pariter eandem sequutus est sententiam lib. de Sangui. miss. vbi postquam ex Hippocr. decretis admonuit rectitudinem esse seruandam in euacuationibus sanguinis, addit: quin & pleuriticis quæ è directo laborantis partis adhibita fuit sangui. miss. clarissimam sæpe attulit vtilitatem: quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis interuallum. Hæc manifestè docent horum sapientissimorum virorum eam fuisse mentem, atque experimento probasse commodam esse sang. miss. quæ ex latere partis patientis exercetur, diuersam verò, aut tardè prodesse, aut parum & multo pòst tempore. His autem nihil omnino obstat quòd Barbari cõtrarium affirmauerint, quorum autoritas dissuadere potius, quàm suadere valet, nedum vt Hippocr. & Gale. summis medicis, & sapientissimis artis præceptoribus, conferri debeat sententiis. In morbo itaque laterali & iecoris, aut lienis inflammationibus, venam internam patientis lateris secamus, vt à parte humorem decumbentem reuellamus, simul & causam euacuemus, quæ in laterali morbo partem distendens dolorem excitat, ac perinde fluxionem, in iecoris autem inflammationibus quoniam in ipsum ob vasorum amplitudinem celerrimè immergitur sanguis, sicuti & in liene, citis-

κατ' ἶξιν quid.

In laterali morbo quæ vena secanda.

simè subuenitur secta eiusdem lateris interna vena, idem in vteri,renum, & oculorum inflammationibus seruandum. Neque huic sententiæ contraria sunt quæ à quibusdam ex Galen.in contrarium citantur, quæ ad hunc locum afferre placet, vt lectores agnoscant nullibi Gale. diuersam ab hac habuisse mentem. Primus locus est Galen.lib.2.de Arte cur.ad Glauc.cùm ait: fluentium humorum retractatio (sic enim Hippocr.nominat) eorum autem qui iam membrum obsederunt,deriuatio, medela est. Si igitur deriuatio competit eis humoribus,qui iam membrum obsederunt,& sangui.miss.ex eodem latere est deriuatio, non ergo conueniet fluentibus humoribus:cùm videlicet nondum partem obsederunt. Quòd autem hæc sit deriuatio,probant,quoniam reuulsio per contraria fit,deriuatio verò per proxima loca. Secũdus locus habetur 4.lib.de Morbis cur. cùm inquit:Ac si perpetuum est,quod ab eo didicimus,incipientem fluxionem ad contraria trahendam esse:fixam verò iam in laborante particula, vel ab ipsa particula quæ affligitur,vel à maximè vicina. Incipiente igitur inflammatione lateris,sangu.ex aduersa siue contraria parte mittemus, & iam facta ex proxima: siquidem ex eadem fieri nequit. Tertius locus est 5.lib.de Morb.cura.vbi reuulsionis naturam,quam Hippocra. inuentum esse dicit,explicat dicens: Antispasis in his quæ suprà sunt omnibus, deorsum semper agitur:sursum in his quæ sunt infrà. Præterea à dextris ad sinistra, sicut ab his rursus ad illa,similiter & ex his quæ intus habentur,ad ea quæ foris sunt,contra quæ ab his ad illa. Ex hac sententia manifestè constat,quòd si reuulsio,ex præhabitis locis,incipientibus inflammationibus debetur,ea per aduersa loca exercenda sit,per adiuncta verò minimè. Quartus locus habetur 13.lib.de Metho.med.vbi de ventris purgatione loquens inquit:Quam rem si quis in iocinore cum phlegmone laborare incipit,tentet,maximam excitabit inflammationem, vt si cùm in renibus, aut vesica incipit, quæ vrinas cient exhibeat, aut si cùm vterus phlegmone laborat menses deuocet. Si quidem longissimè attentata fluxione parte auellere,nequaquam ad eam trahere cõuenit. Quintus locus habetur lib.de Sanguin.missio.vbi inquit:Porrò,vt summatim dicam, incipientes phlegmonas reuulsu euacuare oportet: quæ verò inueteratæ iam sunt ex ipsis, si fieri potest,affectis partibus:quòd si nequeant,saltem ex vicinis.Etenim incipientibus inflammationibus auertere,quod influit,expedit, in inueteratis autẽ ipsum quod affectæ parti influxum est,euacuare. Hæc & similia loca adducunt, qui conantur in morbo laterali sanguinem esse ab initio mittendum ex aduerso latere. Quoniam,vt inquiunt,si reuulsio incipientibus debetur inflammationibus, & hæ per contraria loca exercetur, ab initio, contrarij lateris vena erit secanda. Quæ omnia non esse à nostra sententia aliena monstrabimus, si prius harum vocum significationes distinxerimus, reuulsio, deriuatio,euacuatio. Reuulsio quidem humoribus fluentibus debetur, vt in contrarium trahantur:contraria verò loca sunt sursum, deorsum, antè,retro,dextrorsum, sinistrorsum, intus & extra. Nec tamen existimare decet,capiti vt parti superiori,pedes tantùm, contrariam regionem tenere. Sed quamuis partem,capitis inferiorem:reuellit enim à superioribus partibus capitis, venæ sectio externæ brachij. Et in partibus mundi si quid à loco aquæ,versum mediam aëris regionem ascendat,& aliud à media aëris regione versus aquam descendat contrariis mouebuntur motibus: nec tamen loca summè contraria sunt,vt lunæ concauum & terræ centrum, ἀντίσπασις itaque, id est, reuulsio, apud Gale.lib.5.de Method.med.in harum differentiarum modis exercetur,atque humoribus fluentibus debetur,inter initia,vt lib.4.de Method.med.dixit,& lib.de Sangui.missio.citatis locis. Deriuatio præterea humoribus fluentibus debetur. Sed tamen hæc non per contraria, sed per proxima loca completur. Hoc secundum notum est, dicente Galen. lib.5.de Metho.med. Deriuatio ad vicina fit, quum id quod per palatum vacuatur, per nares transfertur,& rursus inquit, Rursus & quod per sedem profluit, per vuluam deriuamus. Quòd tamen fluentibus debeatur Gale. docet lib.6.de Mor.pop.par.2.comm. sectionis illius,Deriuare,dicens: παροχετεύσιν, id est, deriuationem quidem nominare solet Hippocr.cùm humor aliquis vacuari postulans,non quò loci ferri oportet cœperit;neque itidem valde longè à conueniente,neque in maximè contrarium locum: verùm vt si per vrinas vacuari cœperit,afflictis vel vesica,vel renibus,tũc deriuare per ventrem est melius:vt si & per ventrem delationis impetum acceperit, malè habentibus intestinis,vice versa,in his humorem vacuari postulantem ad vrinas ferri procurabimus. Mulieribus quoque interdum per vuluam,vel contrario modo cum fluxio ad vuluam fuerit:ad vrinas & ventrem deriuabimus.In omnibus his exemplũ deriuationis humorum fluentium ratio habetur. Atque lib.5.de Metho.med.inquit:Ad hunc modũ & reliquas omnes fluxiones (quippe communis ratio est) tum ad contraria reuocabis, tum per vicina deriuabis: vtique quæ per aluum fluunt, ea vel per vrinas, vel per vterum transmit

Reuulsio. *Deriuatio.*

transmittens,quę verò per vrinas,ea vel per locos,vel per sedem transferens:pari modo quæ per vteros, vel per vrinas, vel per aluum. Omnia hæc exempla fluentium humorum sunt:fluentibus itaque humoribus deriuatio debetur, quæ per loca proxima exercetur. Neque obstat quod lib.de Arte cur.ad Glauc.dixit: Fluentium igitur humorum retractio (sic enim Hippocrat.nominat) eorum autem,qui iam membrum obsederunt, deriuatio medella est. Nam in hoc loco deriuationem conuenire vult eis humoribus qui partem obsederunt,non quidem in totũ:sed qui partim fluxerũt, & partim fluunt, atque qua parte fluunt,adhuc ipsis deriuatio debetur, fluxis autem euacuatio propriè, vt dicemus. Nihil sanè plus nostram opinionem confirmare poterit,quàm quod quoties Gale.deriuationis exempla apponit, fluentium humorũ ea sunt. Euacuatio tamen humoribus debetur, qui in parte consistunt, & per eandem partem,aut ipsis vicinam exercetur,ita vt hac in re communicent, deriuatio & euacuatio. Quòd quidem eorum humorum sit,qui in parte continentur, ratio nominis docet: nam id quod euacuatur partem replebat,& euacuatio eorum est, quæ replent: licet autem ipsam ex eadem, aut proxima parte facere,apud Galen.lib.4.de Method.med.dicentem: Ac si perpetuum est quod ab eo didicimus,incipientem fluxionem ad contrarium trahendam esse:fixam verò iam in laborante particula,vacuandam esse,vel ab ipsa particula, quæ affligitur,vel à maximè vicina. Quo fit vt à vicinis partibus euacuationem & deriuationem exerceamus,eorum qui adhuc fluunt,deriuationem:eorum verò qui iam continentur in parte, omnino fluxi.euacuationem. Commiscentur autem quandoque hæc: nam vnica missio sanguinis simul reuellere & euacuare potest, vt Gale.docet.lib.2.de Ratio.vict.acut. comment.10.dicens: Cùm igitur in partibus superioribus condolentia signum fecerit, venam in cubito secare oportet, quæ sanguinem ab affecta parte, & magis, & velocius tum reuellere, tum vacuare possit. Est etiam consideratione dignũ acutos morbos remedia exigere,quæ celeriter malo subueniant,vrget etenim eorum vehementia cùm autem pleuritis, atque iecoris inflammatio acuti morbi sint,auxilia, quæ citò subueniant, exposcunt. Ea verò sunt quæ magnitudinem & generationem phlegmonis impediant, quales est sangui.miss. quæ ex ea vena fiat, quæ possit fluxionem auertere & impedire. Auertit quidē quæ ex aduersa parte fit,& causam fluxioni demit, qui fluxionis causam amouet,concitat autem fluxionem quam maximè dolor:eius verò causa est humor qui in parte immergitur,quoniam continuum diuidit. Eam igitur venam secare conueniet quæ simul possit fluentem humorem in contrarium reuellere,& eum qui prope inflammationē est,venis minoribus partis infarctus,euacuare, vt dolore sedato fluxionis hæc causa semoueatur.Hæc autem optimè medicus assequetur,secta vena cubiti interna,patientis lateris,& misso sanguine ad coloris mutationem. Locus enim scissionis contrarius est parti inflammatæ,atque ea ratione ad ipsum tractio,reuulsio est, contrarius autem est in locorum differentia,quę est dextrum & sinistrum,si quis singulas partes probè aduerterit. Cùm etenim sanguis ab inflammata parte in venam cauam recurrit, inflammatione in latere dextro consistente, à dextra in sinistram partem agitur. Deinde cùm mouetur,à caua vena, in locum scissionis ducitur iam à dextra in sinistram, & ab interiori ad exteriorem:est igitur reuulsio. Cùm tamen sanguis ad coloris mutationem educitur euacuatur humor,qui venas partis implebat: vtroque igitur nomine eligenda est sectio venæ internæ lateris patientis. Vanum autem est,quod sequi dicunt,nempe humorem ad partem trahi inflammatam:trahitur enim potius ab inflammata parte,reuulsione,& euacuatur, tum is qui fluebat,tum is qui circum partem patientem continebatur extra corpus, locus autem deriuationis, quæ non habeat reuulsionem adiunctam nullus est,à quo sanguis duci possit in laterali morbo, nisi cucurbitularum vsum deriuationi prodesse dixeris. Sed tamen singulas harum per se exercemus quandoque, vt incipiente vteri inflammatione reuellimus secta interna cubiti vena,deriuamus secta vena poplitis aut interna malleoli, aut ventris fluxu:euacuamus tamen mensibus prouocatis. Præterea fluxionē ad oculos reuellimus secta vena externa cubiti, deriuamus per nares,aut palatum,euacuamus aut scissa vena anguli interioris,aut medicamentis discutientibus adhibitis. Quæ verò in contrariũ adduximus facilè cum his concordant. Ad primum nanque dicemus,Gale.lib.2.de Arte cu.ad Glauc.deriuationem appellasse eam quæ per vicinas partes exercetur:verùm sangu.miss.ex interna cubiti,non est deriuatio, sed reuulsio,vt diximus,nec per vicina,sed per contraria loca fit. Secundus præterea locus non aduersatur nostræ sententiæ:nam miss.sangui.quæ ex eodem latere fit, ad contrarium trahit,siquidem in ea distantia,vt diximus,à dextris ad sinistras partes,aut econ uerso tractio fit. Idem etiam dicemus ad id quod ex libro 5. de Metho.med. adducunt. Ad id verò quod quarto loco adducunt,dicemus quòd cùm Galen.reuulsionem dixit, Euacuatio.

fieri

fieri fluxione diſtracta ad longiſsimas partes,non voluit eas intelligere,quę maximè diſtant,nam laborantibus oculis,lib.de Sangui.miſſ.reuellit ſecta externa cubiti vena,cùm tamen hæc non in maxime diſtãtia,nec longiſsime fluxionem trahat,ſed intelligit contrariam partem,vbi ſi ſuprà fluxio vergat,infra eam trahere pręcipiens,& ſi intrò extrà, & ſi dextrorſum,ſiniſtrorſum,& cõtra,quod in prædicta venæ ſectione ſeruatur. Quintus quoque locus ex dictis explanatur,nec aliam continet ſententiam , ab ea quam ſtatuimus ex Hippocr.& Galen.cuius veritatem in innumeris ægrotis expertus fui,quibus incipiente laterali morbo venã internam patientis lateris ſecui,è quibus nemo ferè mortuus eſt,qui præceptis artis ſubaudierit. Cùm tamen ſecta contrarij lateris vena innumeros mortuos viderint,qui contrarium exercent,& non paucos cum duobus morbis lateralibus. Qui verò bona fauente fortuna è manibus eorum ſuperſtites euadunt, valdè languente facultate,ob multas & magnas euacuationes, longiſsimam habent conualeſcentiam. Hac igitur rectitudine ſeruata laborante iecore aut liene ex eodem latere venam internam ſecamus,reuulſionis & euacuationis ratione,& euacuare volentes cucurbitulas,& quãdoque cum ſcarificatione,partibus eiſdem, hypochondriis admouemus. Quòd ſi externæ partes laborent,veluti manu,aut brachio fluxionem recipiente , ſecabimus venã malleoli eiuſdem lateris,aut crus idem ſcarificabimus. Quòd ſi alterũ crus fluxionem patiatur,brachij eiuſdem lateris venam internam ſecabimus, reuulſionis ratione:deriuabimus autẽ altero crure ſcarificato,aut tali vena ſecta. Aut dices ſcarificationem melius in cruribus exerceri vt carnoſioribus à Gale.13.Method.ſed quæres an præter experimentum ſit ratio aliqua ob quam laborantibus nouem coſtis inferioribus,lateris ſiniſtri,ſectio venæ internæ cubiti ſiniſtri,magis iuuet quàm dextri,cùm tamen vena ſine coniuge ad latus dextrum vergat,à qua hauriendus eſt ſanguis. Dicemus,in venarum internarum ſectionibus non tantùm eum ſanguinem duci,ex partibus nouem coſtarum inferiorum,qui ad venam ſine coniuge reducitur, ſed etiam eum qui fugitur per anaſtomoſim quam faciunt venæ quæ alunt prædictas coſtas, cum venis quæ à caua vtrinque per os pectoris deſcendunt:ob hanc enim dextræ partes , cum dextris magis conſentiunt,& à ſanguinis miſsionibus eorundem laterum magis iuuantur. Id manifeſtè docente venarum earum diſſectione , quam non rarò inſpeximus , vt rei huic fidem adhiberemus,& veram ſeruaremus ſententiam qua præcipimus ſanguinem in laterali morbo aſcendenti,& deſcendenti mittendũ eſſe ſecta vena cubiti lateris eiuſdem. Eſt autem aſcendens dolor qui clauiculam, mammam, aut brachium moleſtat:deſcendens verò qui infeſtat membranam ſubcingentem coſtas , qua parte ſunt 9. inferiores. Quamuis dolor ſignificationem quandam faciat infra ſeptum tranſuerſum , vti aſcendens in brachiis & humero,nam Hippocrat.de morbo laterali loquitur lib.2. de Ratio. vict.acut. & de eo cœpit loqui prima illius libri ſententia & continuata oratione inferius vndecima ſectione,dixit. Si verò dolor infra ſeptum tranſuerſum fuerit,quam ſententiam de morbo laterali intelligendam vult Gale. in comment. de quo in præcedenti ſententia loquutus eſt Hippoc.& ad initium eius libri. Non eſt autem morbus lateralis qui infra ſeptum tranſuerſum eſt, ſed qui ſupra , quamuis infra quoque extendatur & doleat per conſenſum , dicente Galen.lib.citato.comment.10. inflammationes autem in partibus thoracis inferiores prope ſeptũ tranſuerſum cùm ſint,iure ad hypochondrium dolores tranſmittunt. In his Hippo.purgationem,Gale.ſang.miſſ.commendat. *Arteriarum ſectio.* Arteriarum ſectio parum tuta eſt,tum quòd admodum duram habent naturam,ob quam difficile vulnera ipſarum aſſolidantur,tum quòd perpetuo motu agitantur,vulnera tamen quæ agglutinari debent, egent quiete, quibus etiam accedit, quòd per locum ſectionis, *Aneuriſma.* ſanguis & ſpiritus impetu transfunduntur. Aſſolidantur quoque nonnullæ non probè, ſed aneuriſmate relicto,quod tumor quidam eſt,ſpirituoſo ſanguine ad ſciſionis oſculum collecto, verùm aliquando magno vrgente vſu arterias ſecare præcepimus,in antiquis fluxionibus quæ ad oculos ſunt : tunc enim arterias quæ manifeſtè in temporibus pulſant,ſecamus,vti & eas quę ſunt poſt aures,in antiqua cephalea,& vertigine,vbi ſpiritum,ſanguini mixtũ mali cauſam eſſe agnoſcimus,& dolorem diſtendentẽ,atque pulſantem. Secatur etiã arteria inter indicem & pollicem media,in doloribus antiquis,in ea parte quà iecur ſepto tranſuerſo cõmittitur. Sæpe tamẽ vidimus arterias in vulneribus ſectas,quas aſſolidare erat difficile:adhibuimus tamẽ medicamentũ ex aloë,manna thuris,pilis leporis,& albo oui, cum Galeno. Quòd ſi aliter aſſolidari vulnus nequeat, totam arteriã per tranſuerſum ſecamus,ac fit vt ſingulæ partes contrahantur,& vt in parte interiecta caro accreſcat, quæ ſanguinis fluxum cohibeat. *Sangu miſſ. quædam circunſtant.* Neque prætermittenda videntur in hoc loco quædã in ſang.miſſ.conſideratione digna,quæ præparant ad ipſam,

aut inte

aut interim dum sanguis fluit, obseruāda sunt, aut post venæ clausurā, quæ omnia sang. mis. circunstant. Sunt enim quæ sang. mis. quandoque remorantur, quādoque in totum ipsam impediunt, non magno vrgente vsu. De quorū numero sunt ventris excrementa, aut ciborum cruditas: interim enim dum aliquod horum adest, neque repentina aliqua occasio se offert, vt casus, aut ictus, aut venæ ruptio, decet primùm ventrem exonerare, aut sponte, aut clysteri adhibito, ex maluarū decocto, additis oleo & sale, aut melle quoque si pituitam detergere volueris: hoc etenim est communissimum clystere: aut glandem suppones. Quòd si hoc prætermiseris, periculū est, ne fæcis pars liquida fugatur & per venas meseraicas in iecur deducatur. Ciborum quoque coctionem eadem ratione spectare oportet, non magno vrgente vsu, ne pariter intempestiuè per venas deducatur. Nonnunquam tamen ipsum vomere præcipimus, ob necessitatem imminentem, aut immissis digitis in os, aut bibito aceto mulso cum decoctione radiculæ, aut etiam bibendam casiam fistulam præbemus, aut prunorum carnem cum saccharo, vt ventrem leniendo mundemus. Sunt etiam nonnulli quibus sanguinem mittere non decet, quoniam biliosi humores in ventriculum confluunt. Quod ostendit eorundem vomitus, qui tunc adest, aut adesse solet, & morsus oris ventris, in quibus ante sangui. miss. opus est bilem vomere prædicto modo, aut ipsam per inferiora facilè mouere, & cursum cohibere, adhibita mica panis infusa in succo vuæ acerbæ, aut mali punici, aut cotonei mali: aut aranzij, aut limonum, aut in syrupo ex limonum succo, deinde sanguinem mittere. Sed sunt qui patiuntur imbecillitatem oris ventriculi, quibus subuenitur, eisdem adhibitis, si ob calorem laborat: si verò ob frigiditatem syrupum de mentha cōpositum. Solent hi enim facilè animo linquere, nisi prouideatur. Quòd si pituita in ventre adfuerit, ipsam aceto mulso detergemus, aut etiam clysteri, quod hieram picram recipiat, aut benedictam appellatam. Quòd si crudi humores in corpore redundant, ac timetur ne infarciantur, & minimè secta vena educi possint, aut aceto mulso adhibito, aut etiam addita decoctione origani, aut hyssopi, aut radicum apij, præparabuntur. Cùm verò his omnibus præuisum fuerit, is cui sanguis mitti debet, sedeat parum decumbens, sed erecto capite, super puluinaria: stantes enim, ac sedentes appensis visceribus, sæpius animo linquūt, deinde brachij, aut cruris, aut manus, aut pedis ea pars, cui scalpellum adhibendum, fricanda est, vt sanguis ad ipsam trahatur, & paulò supra locum secandū, validius vinculum admouendum, idque comprimendum magis in quibus multa carne, aut pinguedine vena opprimitur, vt vena tendatur: nec fugiat manum secantis, atque vt deinde sanguis maiori impetu exiliat. Quòd si venæ tenuiores fuerint, quales sunt in malleolis, pedibus, & manibus, aqua calida, non valde superfundenda, vt cutis ac caro mollescant, & venæ conspicuæ fiant, & deinde apertæ seruētur interim dum sanguinem fluere volumus, atque tunc quoque paulò supra locum sectioni deputatum ligare præcipimus. Collum etiam fascia modicè comprimimus, cùm venam frontis, aut eas quæ sub linguis sunt, secare volumus. Habeat minister acutissimum scalpellum, atque id anceps, sitque is peritus secandi venas vtraque manu: nam vena dextri brachij probè secatur manu dextra, & vena quæ in sinistro, sinistra manu. Quòd si is cui sanguis mitti debet, timidus fuerit, conuersa in aliam partem facie eius animus in diuersa distrahatur ab assistentibus, confabulationibus, adigetq; minister scalpellum interim sensim, animaduertens, ne aut subiectam arteriam, quoniam & hæc ligata non pulsat, aut neruum, aut tendonem vulneret, & ne partem alteram venæ loco secet, prius locum sectionis & venam subiectam indice tangens, vt certior fiat. Ne tamen vena scalpellum subterfugiat, minister altera manu scalpellum teneat, alterius verò pollicem adplicet secandæ venæ quo ipsam premendo firmet, venæ prętereà sectio in articulis si per venæ longitudinem fiat, tardiùs coalescit: quapropter non erit exercenda, sed potius per transuersum, nisi velis iteratò ab eo loco sanguinem mittere, venæ tamen quæ in fronte, manibus, & pedibus secantur, secundum longitudinem sectæ coalescunt citius. Cùm autem sanguis educendus crassus fuerit, vt in melācholicis, & in quibus pituita abundat, maiori opus erit vulnere, vt sanguis liberè manet: in reliquis minori, nunquam tamen adeò paruum sit, vt angustia, sanguinis impetum compescat. Quòd si liberè fluat, permittendus est tandiu fluere, donec abundantia dempta sit, vbi vires id ferre possint, neque aliquid obsit eorum, quæ diximus præcipere repetitam venæ sectionem. Si verò antè quàm commoda quātitas sanguinis educta fuerit, ægri vires deficere videantur, aut propè animo linquere, facies aqua frigida irrorāda, aut vino albo odorato abluenda, aut claudenda interim vena, & recreandæ vires erunt, adhibito condito diacitron, aut pomo odorato, quod nos anethinum appellamus, melle aut saccharo condito, aut etiam iure carnis, & odoratis naribus admotis. Intelliges tamen deficere vires, si color faciei pallescat, si tinnitum

Sangu. miss. remorant.

Situs patientis ad sang. mittendum.

Sanguine non facile exeunte quid agendum.

Vires quæ reparant.

Vires deficere quæ indicant.

sentiat in auribus, si impetus exeuntis sanguinis collabatur, si caliginosi fiant oculi, si superueniant oscitationes, si caput firmare non valeat, si manus contremiscant, aut decidant, si pulsus minor, obscurus, & inæqualis, ac inordinatus fiat: tunc itaque venam claudere, & vires modo dicto reuocare decet. Quòd si viribus adhuc constantibus sanguinis fluxus flaccescat, aut sine impetu guttatim manet, aut vulnus ampliandum, si angustum fuerit, aut vulnus carnis, vulneri venæ coaptandum, ita vt sibi è directo respondeant: nam solet sæpe caro superponi vulneri venæ, & cursum sanguinis impedire, aut ligatura quam sciſſa vena statim laxauit minister, iterum premenda, manumq; totam patiens comprimat, atque distendat, indicem digitum ac medium pollici sæpe iungens, ac separans: interim quoque spirationem validè contineat, deinde impetu & violentia efflet, aut vocem mittat: hæc enim poterunt sanguinem impetu protrudere. Postquam verò sanguis effluxerit pro morbi & virium ratione, vinculū soluatur, vulneris sanguis exprimatur, ne ibidem putrescat, & vulneris agglutinationem impediat, deinde frigida vulnus abluatur, & linteo obsignetur. Si tamen in animo fuerit iterum ab eodem loco sangui. mittere. oleo vulnus liniatur: linteolum verò fascia ligetur modica compresſione, deinde patiens super dorsum cubet, nisi quidpiam impediat. Cibos verò non accipiet nisi hora integra transacta, & quandoque duabus, atque tunc cibos minori quantitate accipiet, ne crudi in corporis ambitum deferantur, autore Gale. lib. 4. de Sanit. tuen. Non tamen interim dormiet, sed paulò à cibo. Attendant autem adstantes ne super vulnus cubet, aut membrorum commotione ligatura soluatur, ne inde sanguinis fluxus fiat: visi etenim sunt inter dormiendum fluente ex soluto vulnere sanguine, mortui, quidam verò repentè excitati animo linquentes, ex nimia euacuatione sanguinis, difficilè reparati.

A sanguin. misſio. quid agendum.

Cucurbitulæ.

Cucurbitularum usus.

CVCVRBITVLAS admouemus aut reuulsionis, aut deriuationis aut euacuationis ratione: reuellit siquidem sanguinem è naribus fluentem, cucurbita hypochondrio è directo respondenti affixa, & immodicū mensium profluuium supprimit, magna cucurbitula radici mammarum affixa & vterum procidentem reuocat, cucurbitula iuxta vmbilicum admota. Deriuationis verò atque euacuationis gratia non admouentur, nisi corpore prius vacuato, sed tunc cum humores aliqua parte caput obsederūt, pars quoque influit, cucurbitulas admouentes ceruici, & deinde spatulis, quandoque etiam natibus, ac pro multitudine eadem scarificamus, aut sine scarificatione eisdem vtimur. Nam si vires non adeò validæ fuerint, vt sangui. misſio. ferant, & opus est aliqua euacuatione, cucurbitulis cum scarificatione vtimur, prius eas parti affigentes, deinde eam partē scalpello multis in locis cute tenus secātes, rursus cucurbitulam loco admouemus, & sang. educimus. Quod facimus sæpe parti patienti eas admouentes, nunquam tamen ante corporis euacuationem, ne multus humor in partem ducatur, validè nanque fugunt, atque perinde scirrhosis inflammationibus eas admouemus cum scarificatione, & flatus discutiendi gratia: prosunt enim incantationis modo autore Galeno, & tumoribus flatuosis. Sic etiam vbi ex intimis ad extimas partes humorem aut flatum traducere volumus, id facimus in morbis lateralibus, qui fiunt inter costas, sine febre potisſimùm, & pauco humore præsente, & in coxendicum doloribus.

Scarificatio.

Scarificationis usus.

SCARIFICATIONE præterea sanguinem ducimus reuellentes, vbi humorem tenuem non multum distrahere volumus, sic etiam ex vniuerso corpore, quandoque vacuamus, vti in pueris, vbi continentibus febribus laborant, crura & quandoque brachia scarificare præcipimus: quoniam sanguis ipsorum tenuis est, & spiritus effluxum prohibemus, atque virium diſſolutionem, scarificamus quoque partes scirrhosas, & partes veneno extrinseco affectas, & inflammationes veneficas, crura etiam quandoque scarificamus reuellentes à capite, aut menses prouocare volētes. Sic etiam & suppresſis hæmorrhoidibus, sic & partes conuulsas & partes quæ rubra macula inficiuntur: præterea antiqua vlcera scarificare præceptum est, quibus quandoque applicamus sanguiſſugas parte prius perfricta sale, aut scalpta, ita vt rubeat: quòd si opus fuerit sanguine partem linies, & sanguiſſugarum sordem spongia mundabis. Sint autem sanguiſſugæ per diem ante captæ, & pauco sanguine altæ; sed interim in aqua dulci ac pura seruentur, & per arundinem, aut fistulam in partem demittantur, ne sanas partes attingant, & offendant. Hæc autem fieri oportet vbi expreſſæ prius, virus euomuerint, earum dorsa viridia sint, sed ventres rubeant. Eligantur ex fluentibus, & mundis aquis non nigræ, nec lanuginem habentes.

Sanguiſſugæ.

habentes. Cùm verò opus fuerit, ipsas semouebis, sale insperso, aut cinere. Ne tamen virus ibidem relinquatur, cucurbitula apposita excremēta purgentur. Quòd si sanguis, anastomosi facta, immodicè fluxerit, quod fieri solet duabus horis transactis, puluis rosæ, aut gallæ combustæ parti inspergatur. Has sæpius anno admouemus, in melancholicis morbis ex supresſis hæmorrhoidibus.

De purgatione. CAP. III.

QVemadmodum in plethora sanguinem mittendum esse in præcedenti cap. docuimus, ita modò in cacochymia purgationem conuenire asserimus, quæ prauorum succorum redundantia est: quandoque tamen fit, vt plethoræ cacochymia adiuncta sit, veluti in ea plethora quæ ad vires censetur: in ea etenim paulò pòst succi putrescunt, non probè à natura gubernati. Quandoque etiam fit vt simul sanguine abundante, succi praui aliqua ratione acrescāt, atque in plethora quoad vasorum capacitatē trāspiratione prohibita, putredo & humorum corruptio oritur. Ad quem modum ex febribus continentibus sine putredine, fiunt cōtinentes cum putredine, in quibus nonnihil sanguinis in flauā transit bilem, & temporis processu, pars quædam in melancholiam. Omnibus his sangu. misſio atque purgatio cōueniunt, nisi imbecilla fuerit facultas, aut cum multis prauis succis sanguis bonus fuerit paucus: his enim sola purgatio cōuenit, & languidis, per Epicrasim dictam. Vbi igitur plethora cacochymiam adiunctā habuerit, vti sanguine multo crescente, simul cum aliquo succo corrupto, ac deprauato, aut veluti in plethora quoad vires perseuerante, aut in febribus continentibus cum putredine, sanguinem mittere ac purgare cōuenit. Sed an sangui. miſ. præcedere debeat purgationem, aut ipsam sequi, nondum explicuimus: quidam enim à purgatione incipiendum volunt: nam si redundante bile simul cum sanguine, quis sanguinem miserit in corpore relicta bile, periculū est ne bilis efferuescat & acrior multò reddatur: sic etiam admixta pituita si sanguis ducatur, pituita refrigerabitur valde, & cōctioni inepta reddetur. Est enim sanguis temperatisſimus humor, & qui aliorum extremas quantitates moderatur. Præterea inquiūt, purgatio magis corpus turbat, quàm sang. misſio: facilius autem est post magnā turbationem, ferre paruam, hoc est post purgationem ferre sang. misſio. quàm post paruam, quadātenus languēte natura, magnā ferre: at verò hæc nihil omnino conueniunt. Sed tum antiquorum sententiā, tum etiam ratione constat, sang. miſ. anteponedam, deinde postremo loco purgationem exercendam: libr. namque 4. de Sanit. tuen. Gal. docet quid agendum sit, vbi sanguis in corpore redundauerit, & aliquis succus qui non multum à sanguinis natura recesſerit: quid etiam vbi is valde à sanguine recesſerit. Atque inquit: inspicere oportet & quantitatem, vt, verbi gratia, si sanguis bonus exiguus sit, reliquus verò succus plurimus, vtique in his abstinendum à detractione sanguinis est: sin is quidem exiguus, sang. verò copiosus, audacter incidēda vena est, deinde deiicere, vt dictum est, aluum oportet. lib. quoque 6. de Mor. popu. 1. par. com. 7. de Sangui. miſ. & purgatione loquens, inquit: Si verò auxilio vtroque homo ipse indiguerit, quòd à sang. miſ. incipiendum sit, neminem latet. Aetius quoque lib. 2. serm. 1. cap. 100. de corporis affectibus loquēs, in quibus vtrumque cōuenit auxilium: inquit, Ambobus autem concurrentibus, vtrisque euacuationibus vtendum est, primùm venę sectione, postea purgatione. Paulus libro secundo, cap. 40. eandem omnino scribit sententiam. Sed tamen auctor libri de renum affectus dignotione & medicatione, non tantum idem asseruit, sed causam adiunxit. Nam si sang. miſ. præcedat, purgans medicamentū deinde sequens facilè venas peruadet, & per ea spacia faciliùs humor educendus mouebitur. Quòd si corpore pleno medicamentum expurgās adhibueris, non poterit in corpus deferri, & aut nihil aget, aut malè. Quæ verò contrariū sentientes in suæ opinionis confirmationem adducunt, non obstant. Primùm quidem cùm bilis sanguini mixta est, sangui. misſione nonnihil ipsius ducitur, & reliquum admixtū manens à reliquo sanguine moderatur, & bilis sanè feruor supprimitur, aut pituita incalescit sanguinis relicti calore, quos duos humores paulò pòst medicus medicamento adhibito vacuabit. Nam si sanguis paucus foret & aliorum humorum copia multa, ita vt periclitetur patiens in nimium feruorem bilis, aut nimiam refrigerationem pituitæ incidere, vetitū esset ei sang. mitere, nihil igitur mali fiet, & si sanguis mittatur primùm, vbi vtroque auxilio opus fuerit. Quod verò dicūt à labore magno faciliùs ferre naturā paruum laborem, quàm à paruo magnū, fortè id verum esset, nisi alia ratione peccaretur: vt enim diximus, si pleno corpore medicamentum purgans adhibeatur, aut non operabitur, nec venas peruadet, aut id quidem malè: labor igitur magnus, & noxa manifesta sequitur purgato prius corpore: commodum verò ex vtroque auxilio, vbi sang. miſ. antecedat,

Quòd si aut cacochymia sola adfuerit; aut cum plethora coniuncta (sed iam dempta plethora) sangui.missio pro humoris peccantis natura,& dispositione, ac quantitate, medicamentũ expurgans adhibendum,quãuis cacochymia existente in renibus vrinam mouere quandoque tutum sit,sic etiam vbi in iecoris gibba consistat parte, & in venis si fuerint serosi humores, non admodum multi, atque si cacochymia in postremis cõsistat venis,expediet sudorem mouere,aut insensibili diffectione humorẽ absumere. Verùm in simis iecoris partibus existente cacochymia, aut in venis meseraicis, aut in ventriculo, & intestinis,leuibus medicamentis redundantiam illam dememus,quæ solam leniendi ventrem vim habeant,aut parum admodũ trahant,vti rhabarbarum,aloe, & casia fistula.Si tamen in venis cacochymia non contemnenda consistat,validioribus opus erit medicamentis & quæ propriè expurgantia appellantur,& humorem familiaritate substantiæ ducant, quibus hac eadem ratione medici antiqui vsi sunt,in expur-

Vacuatio quid.

gandis corporibus. Atque ea ratione Gale.lib.2.Aphor.cõment.17.dixit: Quòd autem euacuationem Hipppo.simpliciter dicere consueuerit, quando humores æqualiter vacuantur,purgationem verò quãdo praua affecti qualitate,meminisse oportet. Vult itaque vacuationem ad quantitatem referri,purgationem ad qualitatem: sed ampla voce

Purgatio quid.

vacuatio ipsam purgationem amplectitur,quoniam libro 1. Aphor.comment.2. inquit: Est autem purgatio humorum qui sua qualitate molestant euacuatio.Sed rursus lib.2. prog.commẽt.14.vtriusque vocis significationes proprias explicat,dicens:Porrò vacuationem appello propriæ materiæ,vbi quantitate exuperet, purgationẽ verò alienæ per qualitatem. Quemadmodum igitur sang.missio,redundantiæ humorũ quantitate peccantium debetur,ita purgatio qualitati, quoniam natura,aut ars, vi medicamenti, humorem vitiosum & peccãtem,non quãtitate tantùm vacuare conatur,ac perinde Hipp. dixit: Deiectiones non multitudine sunt considerandæ, sed si talia deiiciantur qualia oportet,& æger facilè toleret. Cùm etiam aut sponte,aut arte humor aliquis à corpore purgatur,qualitatẽ eius quod purgatur aduertere oportet. Nam si tale purgetur, quale purgari debet,confert, & bene fertur. Medicus quoque similes euacuationes tentare tenetur,& eorum quæ à corpore ducuntur qualitatem tenere debet: nam si humor qui medicamẽto ducitur, talis fuerit,qualis esse debet,& cõferet,& bene feretur. Cõsiderare quoque oportet, antequam medicamentum purgans adhibeatur, cuius naturæ fuerit humor,qui in corpore abundat,vt medicamentum adhibeamus,quod humoris quali-

Humoris purgandi qualitas inspicienda.

tatem respiciat. Non est autem caliditas aut frigiditas quæ purgatur, sed an calidus an frigidus humor sit, inspicere oportet. Neque etiam per quale,quod Hippo.atque Gal. dixerunt,humoris speciem tantummodo intellexere,sed verè vti 2.lib.prog.in annotationibus nostris diximus,quale,multa dicit, quæ omnia vna voce comprehenduntur: non enim bonam purgationem existimare decet in biliosis morbis, si bilis purgatur, quamuis de specie humoris peccantis sit:sed si omnem conditionem ad bonam purgationem necessariam seruauerit: de conditionibus verò purgationis bonæ est coctio. Quamobrem in voce,quale,coctionem comprehendi dixit Gale.lib.1.de Ratione vict. acutorum,cõment.23.exponens nanque verba Hippo.qui dixerat, Et quæ à pulmone expuuntur,talia sunt,qualia esse oportet,inquit,Nempe verba hæc,qualia esse oportet, coctionis habent notas. Dicemus itaque qualitatem,omnem conditionem,eorum quæ purgantur, comprehendere, ita vt medicus considerans,an purgatio sit futura ex vsu humoris euacuandi,aut qui iam euacuatur,contemplari debet,calorẽ aut frigiditatem,

Cacochymiam qui humores efficiunt.

colorem substantiam,& ex his speciem,deinde an coctus,an crudus purgetur. Purgationem tamen cacochymiæ adhibebit per medicamenta quæ humorem eum qui cacochymiam efficit familiaritate substantiæ educat, sunt autem humores cacohymiã inferentes,bilis,pituita,melancholia,& aquosi aut serosi succi. Bilis verò multarum specierum,nam aut est flaua, aut pallida, aut porracea,aut æruginea, & pituita quædam est

Humorum redundantium signa.

cruda,quædã salsa,quædam acida,quædã dulcis. Melancholia quædã est sanguinis fæx, quædam vstione genita,quædam atra bilis exquisita. Serosi humores tenues & aquosi sunt. Bilis redundantia agnoscitur in morbis ex morbi natura, veluti quòd tertiana est, aut tertiò accessiones efficit. In omnibus verò ex colore corporis palido,& quandoque viridi,ex ætate patiente iuuenili, calida ac sicca corporis temperatura, ex anni tempore æstiuo,cui accedunt regio,& aer ambiens calidus,& victus calidus, ac siccus præcedẽs & vigiliæ,& motus,& inedia,& quòd similibus passionibus affici soleat, aut aliâs similis humor augeri in eo corpore assueuerit. Quòd si quippiam eius à corpore excernatur id maximè eius quod remanet naturã docebit.Sic & ex tumoribus,siue pustulis,& ex natura doloris mordentis,si is adfuerit. Pituitam agnosces (si morbus adest, ex quotidianis accessionibus) ex colore corporis albicãte,aut plumbeo,ex ætate senili,

temperatura

temperatura corporis frigida, regione, & temporis cōſtitutione ſimili, atque victu, ocio, ſomno, ſputo multo, ſenſus torpore, & quòd ſimilis humor in eo corpore augeri ſoleat, & ex tumoribus laxis doloris expertibus, & ex his quæ excernūtur, ex quibus non tantùm genus, ſed etiam ſpeciem agnoſcimus. Melancholiæ notæ ſunt (vbi morbus adfuerit acceſsionū ordo) color corporis ad nigredinem tēdens, tempus autumni, ætas calida & ſicca, ſicuti & temperatura talis, & anni tempus: hæc enim aduſtione generant melancholiam, conducit non parum victus præcedens ex alimētis melancholiam acervantibus, & ſuppreſsio euacuationis melancholici humoris aſſueta, & ſi quid tale aliquando vacuetur, agnoſcenda natura, & dolores atque tumores à melācholia, è quorū numero ſunt ſcirrhi & cancri. Seroſos humores oſtendit vrina tenuis, aquoſa, & ſudor multus, citra acceſsionis finem, & victus præcedens ex alimentis frigidis & aquoſis, vti melonibus, moris, prunis, & ſimilibus, ac multo potu. Hos humores euacuamus aut præuiſionis, aut curationis ratione. Præuidere purgatione docuit Hipp. 6. Sect. Aphor. 47. Quibus purgatio (inquit) cum medicamento conuenit, hos vere purgare oportet: vbi igitur aut podagra aut articularis morbus, aut ſcabies, aut cutis infectiones, impetigines & lepræ ſperantur, ineunte vere purgare conueniet, ſicuti & cùm morbi idem adfuerint, ſemper cacochymiæ ſpecie ex prædictis præcognita. Sanis autem purgantia adhibere medicamenta, quibus cacochymia non adeſt, omnino vetitum eſt, dicente Hippo. Apho. 36. Sect. 2. Qui ſanitate corporis fruuntur, medicamenta purgātia ſumentes, celeriter debilitantur, & qui prauo vtuntur cibo. & 4. Sect. Aphó. 16. inquit: Carnes ſanas habentibus elleborus periculoſus, facit enim cōuulſionem. Sani itaque cùm purgantur, vertigines & tormina patiuntur: cumque humorem educendū medicamentum non inueniat, carnes & ſanguinem colliquat, & vniuerſum corpus exurit, & vires labefactat. Quantum igitur ad corporis affectus attinet, purgantia medicamenta eis tantùm adhiberi debent, qui cacochymiam patiuntur, ſiue per eam actu ægrotent, ſiue morbos futuros ſperent, dum tamen vires conſtent & humores, & corpora parata fuerint. Ex corporibus verò multa ſunt, quæ quamuis cacochymia laborent, non ſunt purganda, veluti quæ admodum pinguia ſunt, & quæ admodum gracilia, & corpora quæ ſæpe delinquunt animo, & tardiùs reuocantur, & qui ob leues cauſas vomunt: nam graciles & facilè vomentes per ſuperiora purgare cōuenit, & quibus aluus admodum aſtricta eſt, & fœminę quibus mēſes validè profluūt, & in acutis morbis rarò & inter initia, ſic etiam purgandi non ſunt, qui ventris inflationes ſentiunt, aut in eiſdem partibus inflāmationem, aut vehementem ardorem. De dyſentericis tamen, & pueris, & vtero gerentibus, in conſequentibus dicemus, vt omnes corporis diſpoſitiones, in quibus purgare conuenit, atque eas, in quibus à purgatione abſtinere decet, præcurramus. In dyſenteria itaque maior pars medicorū noſtri temporis medicamenta expurgantia adhibet: quidam electuarium de ſucco roſarum, aut aliquod ſimile medicamentum, quidā rhabarbarum tantummodo, atque ex ipſis quidā eum torrefaciunt prius. Ex quibus omnibus priores, qui medicamenta expurgantia adhibent, omnino ignorare videntur methodū curatiuam diſentericis conuenientem, & antiquorum placita. Eſt etenim dyſenteria vlcus inteſtinorum, aut fluxus ventris cruentus cum inteſtinorū vlcere. At verò vlcus omne dum nondum eſt, aſſolidatione eget, & cicatricis obductione, dum verò ſordidū, primùm deterſione, ac mundificatione, deinde aſſolidatione, ac cicatricis obductione, ſi cutis pars amiſſa fuerit. Id igitur in dyſenteria agendum. Vlcus mundificandum primò, ſi ſordidum fuerit, deinde obducenda cicatrix. Primò loco medicamenta detergentia ſunt ex vſu, vti aqua mulſa: ſecundo loco quæ adſtringunt & exſiccant, è quorum numero ſunt, quæ acerbam, aut auſteram habent facultatem. Quoniam verò id vlcus coniunctum habet prauū aliquod ſymptoma magna ex parte (nempe fluxionem) ipſam cohibere decet, tum his quæ in partem aliam reuellunt, aut deriuāt humorem, tum his quæ partem roborant. Reuellunt quæ vomitum cient, & quæ ſudorem eliciunt: deriuant autem quæ mouent vrinam, aut fœminarū menſes. Ab omnibus tamen his quæ methodo curant dyſenteriam, alieniſsima ſunt purgantia medicamenta, quoniam ad partem laborantem humorum impetum ex toto corpore deducunt, & inteſtina calefaciunt, & irritant, & vlcera maiora faciunt, excedendi vi, qua caloris & ſiccitatis ratione pollent: quapropter nihil tale adhibendum eſſe, res ipſa admonet: quod antiquorum ſententiæ cōprobant. Gal. nāque lib. 13. de Metho. med. inquit: Longiſsimè attētata parte fluxione auellere, non ad ipſam trahere oportet. & lib. 1. de Arte cur. ad Glau. inquit: Sed neque ſi cum diarrhæa febis adfuerit opus eſt alia euacuatione, etiā ſi hæc non reſpondeat multitudini. Prohibet igitur purgationē, vbi inteſtina fluxione tentantur, ſicuti & vbi fluxus ventris adfuerit, ne ad partem laborantē humores trahamus. Paulus quoque

Purgantia medic. quibus conueniunt.

Purgatio quibus non conuenit.

Dyſenterici an purgandi ſint.

lib.3.cap.42.his medicamentis vti præcipit quæ aliis fluxionibus fistendis profunt. Celfus item prohibet quæ vlcus proritare poffunt. Aetius tamen lib.3.cap.23.numerãs eos qui purgationi funt inepti,inquit:Et qui dyfenteria & cœliaca affectione facilè corripiuntur. Quòd fi is qui paratus eft incidere, in dyfenteriam non fert purgationem, minimè ipfam feret,qui iam in eum incidit morbum: at verò in fluxu ventris cõcedit purgationem,vbi humor aliquis inteftinis hęreat,qui eadem irritet ac mordeat:eo enim ablato ceffabit fluxus. Hoc tamen non fatis tutũ eft,vt Gal.lib.1.de Arte curat.ad Glau. feruauit:vbi in fluxu ventris denegat purgationem,deceret potiùs humorem in partem aliam conuertere, & eum qui inteftinis hæret abluere clyfteribus, aut potionibus, & deinde inteftina:ne alium fufciperent,roborare. Neque etiam rabarbarum dyfentericis exhiberem, neq; toftum denegarem:fallitur enim qui putat, rabarbarum toftum vim aliquã habere purgandi,qua pofsit dyfentericis nocere,adftringit enim valde,quamuis rabarbarũ fit:eft etenim toftum rabarbarum. Et quemadmodum beta,elixa bis, nullam vim habet proritandi ventrem,ita neque rabarbarũ toftum.

Puerorum purgatio.

Pueris tamen medicaměta expurgantia adhibenda non funt,nifi magno vrgente vfu, & magna cacochymia præfente,aut vbi morbus aliquis magnus inuadat,à nimia redundãtia alicuius praui fucci: quoniam infitã habent fibi peculiarem euacuationem,quæ per cutis poros. Quin & in hoc corporis affectu,fi puer adhuc lactens fuerit,nutricẽ oportet bibere medicamẽtum aliquod purgans: vti Hippo.lib.6.de Mor. popularib.par.5.docuit dicens, Mulier aut capra elaterium,aut cucumerem agreftem deuorantes,pueris purgatio. Huius fententiæ ratio eft,quoniam infantes ea medicamenta non ferunt:& quoniã lac contrahit eorum vires. Ego quidem nutrici fanæ nullum tale medicamẽtum bibendũ darem (fana enim corpora difficilè ferunt purgationes,quæ apud Hippo.erant in vfu) fed rabarbarũ aut myrobalanorũ exprefsionem:infanti autem,quod Paulus lib.1.c.6. At fi vẽter (inquit) ipfius non refpondeat,tunc mel cibo infufum fimul coquere oportet:fi neque fic quidem defcenderit,terebinthinæ inftar ciceris iniicies. Nos etiam eifdem præbemus mannæ parum in iure pulli, & aquam mulfam parum dilutam aut rofatum mel de rofis alexandrinis. De purgatione fenum infrà dicemus. Poft fecundũ autem ætatis annum, vfque in decimum,eifdem exhibeo cafiam fiftulam,aut mannam aut rabarbarum, aut elect.diaprunis fimplex,aut diacatholicon. Poft decimũ verò hæc eadẽ,atq; electuarium diaphœnicõ,vbi crafsiores fuerint peccantes humores & agaricum.

Vtero gerẽtes an purgandæ fint.

Vtero gerentes quibufdã menfibus purgari permittit Hippo.Aphor.1.fect.4.dicens: Vtero gerentes medicamento purgante euacuandæ funt 4.menfe & vfque ad 7.fed minus hæ:iuniores autem fœtus,ac feniores vereri oportet. Quo in loco duo nos docuit Hippo.alterum eft in quo corporis affectu vtero gerentes purgandæ fint, alterum quo fœtationis tẽpore. Corporis affectus eft,cùm materia turget, intelligendum in acutis morbis: nam citra morbum purgandæ non funt,neque in morbo miti,& in quo humor parti affixus fit: illis autem quibus peracutos morbos humores turgent,hoc eft,agitãtur, & per corpus inordinatè mouentur, medicamentũ expurgans adhibendum eft, quod fimilitudine fubftantiæ humorem trahat expurgandum vomitu,aut fluxu ventris. De quorum numero funt fcammonij fuccus colocynthis,& turbit,turpetũ appellatum, atq; agaricus: verùm hæc medicamenta non omni fœtationis tempore dari permittit Hipp. Sed tribus totius fœtationis menfibus mediis,nempe 4.& vfque ad 7.ac fi dixiffet 4.& 5.& 6.non tamen 7. hunc enim cum duobus fequentibus excludit, atque tres alios priores. Nam cum medicamẽta expurgãtia fint de natura venenorũ,& vehementer moueãt corpus, & agitant,tribus primis menfibus aborfus timetur,ob acetabulorũ mollitudinẽ, & tribus poftremis: quoniã nimia grauitate eadem difrumpet fœtus,fuperueniente à medicamento agitatione: Sed tamẽ minùs cõuenire vult Hipp.purgationem eis quæ 7. mẽfi prope accedũt,quàm eis quæ prope ad 3: 7.nãque menfe,multis pariendi tempus adeft. Nec tamen à 4.& vfq; ad 7.purgantia medicamenta fine periculo adhibentur,nec aliàs quã magno vrgente vfu,& humore turgente. Adhibemus autem ea,maius malũ vitare volentes. Si enim fœmina ab acuto morbo euaferit,fpes habetur falutis infantis. Quòd fi mater pereat, ambo perire neceffe eft. Dices fortè,id mali non effe cõmittendum vt inde bonũ eueniat. Refpondemus, malũ omne à morbo imminere,vti matris & fœtus mors,medicum verò id tentare,vt alter aut ambo liberentur:optimè verò id affequetur liberata matre, neutrum autem ex artis documentis fperant, matre omni auxilio deftituta. Verùm quid agendum fit,vbi acuto morbo deprætensa fuerit vtero gerens, ante 4.aut poft 6.menfem,dicemus:vbi ipfa probè purgetur,opus naturę permittẽdum. Si verò venter adftringatur,clyfteria infundemus ex maluarum decocto,aut iure inteftinorum,& pedũ veruecis,additis melle & oleo. Quòd fi hoc nõ fatisfaciat fed morbi

magni

magnitudo & periculum immineant,casiam fiulam folco propinare,aut mannam, aut medicamen diaprunis fimplex, aut diacatholicon, & quandoque rabarbari ʒ.j. aut ʒ.j. femis. Quod fæpe fine dãno vtero gerentium,aut fœtuum experti fumus, fecundo & tertio menfe,& octauo, frequentiùs verò mediis ipfis menfibus, quibus aquã mulfam prius bibendam damus. Ad purgationem verò vires conftare oportet, quoniam purgantia medicamenta vires frangunt,& vniuerfum corpus turbant,atque venenofa natura lædunt. Cæterùm minus conftantes exiguntur,quàm ad mittendum fanguinem. Audio quofdam,fic rem abfoluere,magis cõftans facul.exigitur ad fang.mif.fed nobis magis conftare debere de eius conftantia ac firmitudine ad purgationem, ac fi liceret medico fangui.mit.dum vires conftarent,& nondum ei conftaret: aut fortè expediret aliquando fummã adhibere diligentiam in examinandis viribus,& aliàs non effe opus. Nos fanè nunquã non adhibemus totam artem,totáfque vires,neque aut fang.mif.aut purgationẽ,fine viriũ fummo examine temere tentamus. Præterea fieri nequit vt vires fint validiores,& minus id nobis cõftet:nã qui funt validiores,actiones tales producũt à quibus earum,quàm aliarũ cõftantia nobis magis innotefcet,non igitur quorũ vires minùs conftant,nobis magis conftabunt. Sed quid in nugis confutandis toties moror? Quòd fi vires integrę fuerint,& reliqua confentiant vti humorum difpofitio, atque corporum,& quæ attinent ad regionem & cęli ftatum, purgans medicamentum adhibendum erit,quod totum humorem peccantem ducat,diligẽti coniectura prius habita quantitatis humorum. Sed fi facultas valde languet, roboranda interim eft antequam medicamentum adhibeamus.Quòd fi neque roborari pofsit ante purgationem,defperata eft eius falus,ac tutius erit hominẽ folo victu, quoad pofsimus,feruare quàm medicamento exhibito infamare medicamentorum purgantium vfum. Si verò facultas quadamtenus conftet,prius corporis & humorum habita præparatione,purgãtia leuia adhibebimus medicamenta,quæ non totum humorem vnico impetu educãt,fed parte educta,rurfus roborabimus vires,ac rurfus humoris partem educemus, atque iterum facultatem roborabimus, quod mederi per epicrafim dixit Galen. Coindicant autem purgationem effe partiendam,& non vnico impetu humorẽ totum effe euacuandum, regio,cæli ftatus,anni tempus,& ætas,de quibus dicemus. Poffet autem quis aduerfus hæc obftrepere, probare contendens,omnem humorem peccantem vnica purgatione ducendum,vbi is probè fuerit paratus ex Hippoc.in Aphor.2.lib.1.dixit: In perturbationibus ventris & vomitibus fpontinis, fi talia purgentur, qualia purgari oportet, & confert & bene fertur. Si verò non,contrarium.fic & vaforũ inanitio,fi talis fiat,qualis fieri debet,confert & bene ferunt,fin minùs,contrà. Quòd fi purgatio, vt inquit Hipp. bene fertur, vbi talis fiat qualis fieri debet, cùm totus humor peccans euacuatur, talis adhuc eft purgatio qualis effe debet:bene igitur ipfam feret æger,atque totam purgationem humoris peccantis facilè feret natura, & meritò quidem, cùm id purgetur quod naturam moleftabat. At verò in omnibus purgationibus,fiue à natura, fiue arte factis, quæ magnæ fuerint,naturam quadamtenus moleftari neceffe eft,& laborem pati: nam magna euacuatio corpus turbat, & fpiritum diffoluit,& fi affatim fit,animo deliquunt patientes,& fubitas mutationes non fine labore fert natura. Si verò fenfim fiat, præter reliqua, hoc vnum patitur corpus, nempe alimenti defectum. Cùm enim humores ventrem verfus impetum faciũt,nihil deducitur ad membrorum refectionem aut paucifsimum,ac perinde in omni purgatione effatu digna,opus eft valida natura ad ipfam probè ferendã,quamuis per eam tale purgetur,quale oportet. Quamobrem rectè Hip. dixit: Deiectiones non multitudine funt confiderandæ, fed fi talia deiiciant qualia oportet,& æger facile toleret. Atque vbi vfque ad animi defectionem ducere conuenit, id faciendum, fi æger pofsit tolerare. Quo in loco quamuis talia purgentur, qualia oportet,dixit, confiderandum an æger facilè toleret. Poffet namque æger eam purgationem non facilè ferre,ob ea quæ diximus: præter id quòd aliud eft conferre,& facilè ferri: multæ fiquidem funt euacuationes conferentes,quoniã humor malus vacuatur, fed ob virium imbecillitatem non probè feruntur,vti in empyicis,& aqua inter cutem laborantibus: illi enim totam aquam aut pus,femel educi non ferunt, quamuis quod euacuatur tale fit,quale oportet.Atque eadem ratione Apho.3.libr.1.dixit:Neque compresfiones ad extremum ducendæ (periculofum enim) fed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre,ad hoc ducere conuenit.Sic & euacuationes quæ ad extremũ deducunt,periculofæ, & rurfus refectiones cùm extremæ, periculofæ. Quod itaque dixit Apho.23.fect.quadãtenus videtur huic fententiæ contrariũ:nam in præfenti loco euacuationes quæ ad vltimũ ducũt,periculofas effe dicit:& in Apho.citato docuit vbi facultas valuerit ducere ad animi deliquium, verumtamen hæc facilè fibi confentiunt,

Vires ad purgationẽ an effe debeant maiores quàm ad fanguin. mif.

Purgandorum corporum ratio.

Purgare ad animi deliquium.

nam in Apho.3.sect.1.periculosas dixit extremas euacuationes: id verò non tollit quin aliquando magno imminente periculo, sint exercendæ, veluti Gal.in commentario 23. eius libri docuit, in febribus ardentissimis, in maximis inflammationibus & doloribus ingentissimis, habita distinctione, an sang. mittere, an ventrem purgare conueniat. Iam igitur hæc duo voluit, aliquando extremam euacuationem conuenire, & semper esse periculosam, quibus hoc tertiũ nos addimus, euacuationem, ad animi deliquium, magis fugiendam esse, cum medicamento purgante, quàm sanguinis missionem: nam cùm volumus cohibemus sangui. fluxum, non tamen medicamẽti opus. Indicia verò eorum qui integrè purgati sunt, postea dicemus, sed tempus exhibendi medicamenta purgãtia considerari debet, tum ex anni tẽporibus, tum ex diei hora, quibus accedit occasio, siue oportunitas adhibendi id remedium. Anni sanè tempus purgationibus aptissimum, vernum est, quos enim purgare conuenit, vere purgandi sunt, secundum locum habet autumnus, tertium hyems, vltimũ æstas. Nam æstate cauere oportet maximè purgãtia medicamenta: quoniam per id tempus vires exoluuntur, & corpus exuritur, & medicamenta ipsa purgantia calida sunt valde, atque proinde Hippocr. dixit Apho.5.Sect.4. sub cane & ante canem molestæ sunt purgationes, id omnino ad aeris naturam referens, si enim per id tempus aer non adeò calidus foret, liceret quoq; corpora purgare. Hyeme pariter ob nimiam frigiditatem, humores non cedunt, impacti, tenaces, crassi, & ob frigiditatem immobiles difficilè admodum vacuantur: humida verò temporis constitutio eligenda est, & tempus pluuium, id enim laxa reddit corpora, & humores fluxiles. Nec tamen putandũ est, temporis constitutionem calidam aut frigid. purgationem omnino prohibere, sed vbi præuisionis gratia purgamus tum tempus eligere licet. Præterea temporis natura docet, vbi omnino vitari non possit, ob morbi vehementiam, æstate vires exigi validiores, & medicamenta adhibenda minùs valida, quod Hippo. verba planè ostendunt, qui sub cane & ante canem non vetuit purgationes, sed molestas futuras admonuit. Hyeme tamen corpora prius probè paranda sunt, ante purgationem, & magno vrgente vsu, purganda, non aliàs. Diei tamen cõuenientissima hora, in morbis accessiones habẽtibus medicamẽtis purgantibus, est hora intermissionis, si quæ fuerit: sin minùs, hora remissionis morbi. Quòd si nullã habet accessionem morbus, temporibus calidioribus purgatio optimè succedit à 4. in 8. horam diei, siue Romanorũ modo, ab hora matutina in quartam: frigidioribus verò tẽporibus, ab hora octaua, in duodecimam, siue Romanorum ritu à secunda diei hora in 6. Decet igitur medicamenta purgantia sumere tanto ante id tempore, quanto ipsa egent, vt in actum deducantur, & deinde prædictis temporibus actionem perficiant, dum tamẽ inter somnum & medicamentũ hora mediet. Non est tamen eadem omnium medicamentorum assumendorũ ratio: quædã enim sunt solida ac dura, quæ pilulæ appellantur, quædam solida & non dura, quæ boli appellantur, quædam sunt liquida, siue potiones. Hæc omnia ieiuno ventre sunt adhibenda: nam si cibo adhuc in ventre manente assumantur, cibus non coctus per ventrẽ descendet ac corrumpetur omnino & corruptus per venas deducetur vi medicamẽti. Neque eo assumpto cibum accipere decet, ob easdem causas, sed à cibis & somno abstinere debent, qui medicamenta purgantia assumunt, liquida aut solida, non dura. Hæc sunt potiones & boli: somno namque superueniente, vires eorum medicamentorũ dissoluuntur, calore videlicet natiuo interius per somnum recluso: atque si medicamenta de venenorũ natura non fuerint, in sui naturã ea cõuertet corpus. Ac perinde Paulus lib.7.cap.6. inquit: Summatim in omni purgatione efficaci medicamentum, homini quem certa prius victus ratione alueris, ieiuno & cõcoctione obita trades, & à somno quo ad in totũ purgatus fuerit, arcebis, motu mediocri, si fieri potest, adhibito, cibo omni & potu abstinere vsq; ad cõsummatam purgationẽ cõpelles. Quo in loco à cibo & somno arcet eos qui medicamenta purgantia assumpserunt, ob causas quas nos retulimus. Verùm quantum ad cibos attinet, omnimodo seruari debẽt, præter quàm quòd nos cum Hippocrat. libro 2. de Rat. victus acu. statim à potu medicamenti liquidi, aut bolo deuorato paucam ordei aquam, aut mulsam præbemus, ne quidpiam faucibus, aut gulæ hærens remaneat (id enim partes dictas erodit, & vomitus ac nauseæ causa fit) atque vt medicamentũ ab ore ventriculi descendat & eius malitia obtundatur. Non tamen prohibemus medicamenta ventrem mollientia cibis miscere, vti his qui duram aluum habent, & iecoris inflãmationem patientibus, cum Galen. & conualescentibus, & longis morbis aut purgatorium miscebimus leue, si sensim humorem purgare contendimus: hæc cum Aëtio lib.3.cap.57. Est præterea post potionem aut bolum vitandus somnus, ob prædicta, nisi magnã vim medicamenti quis obtrũdere vellet, aut imbecillas habeat vires qui medicamentum assumpsit. Post pilulas dormire

Tempus purgationi aptum.

Hora diei ad purgationem eligenda.

Medicamenta purg. ieiuno uentre.

Pharmaco assumpto bibere statim.

Dormire à pilulis. *Purgatione incœpta à cibo & somno abstinere.*

præcipimus,vt caloris & humoris vi liquentur,& agere incipiant, incœpta tamen semel actione,quemadmodum in aliis medicamentis,à cibo & somno abstinere oportet:cibus nanque medicamenti vires obtundit,& cum medicamento mixtus corrumpitur. Somnus verò actionem medicamenti sæpe in totum,quandoque magna ex parte suspendit: hebes etenim redditur animalis facultas,sine qua purgatio non fit. Iam occasionem adhibendorum medicamentorum expurgantium inquiramus,quam Hippocr.significauit dicens:Corpora vbi quis purgare voluerit,oportet fluida facere, fluida verò redduntur corpora quemadmodum Gale.in comment.dixit,meatibus factis laxioribus, & humoribus fluxibilioribus,non enim satis est alterum facere, altero prætermisso , vt purgatio probè procedat. Nam si humores fluxioni parati fuerint, meatuum autem adfuerit angustia aut adstrictio, improbè res cedet, sicuti & vbi meatibus relaxatis humores crassi ac lenti fuerint.Vtrunque verò consequi docet Hippo.humectatione,hanc verò quiete, cibis & balneis,siquidem aphor.13.sectio.4.inquit:Ad elleboros qui nõ facilè suprà purgantur,ante potionem, pluri cibo & quiete præhumectare oportet. Hac etenim humectatione,quam quiete & cibis,quibus humectandi iusit natura, corpus assequitur, meatus laxantur & humores fluxui parantur. Sic etiam 6.lib.de Morbis popul.part.5. dixit: Eum qui elleborum bibit citò purgare si velis,lauare,& comedere præcipe:quoniã Hippocrates humectare vult ea corpora, humectat autem balneum , pariter quoque cibus: quandoquidem cibus omnis,qua cibus est,corpus humectat & reficit:in humoribus tamen siue ventris secessu,siue vomitu purgandis præparatio exigitur, atque coctio,licet non in omnibus. An itaque humores omnes ante purgationem concoctione egeant, qualis etiam ad purgationem præparatio antecedere debeat,hoc in loco docere conabimur,quando hac in re non parũ dissidentes intelligam medicos quosdam, alios in ancipiti hac & illac agitatos,& vacillantes.Hippocr.sanè aphor.22.sect.1.miro modo, quid ante purgationem præcedere opus sit,palam docuit,dicens : Concocta medicari oportet,atque mouere non cruda,neque in principiis, modò nõ turgeant:plurima verò non turgent. Hanc sententiam Galen.lib.4. de Sanit.tuend.oraculum appellat. An tamen id præceptum aliquando prætergredi liceat,id venit modò differendum,propter quorundam errores,qui posthabita omni medendi methodo,atque omni bene tradita ab antiquis doctrina,cum magno ægrotantium incommodo , medicamenta expurgantia sine delectu bibenda perhibent,quos deceret antiquorum præcepta colore, artis dignitatem reuereri,& salutis ęgrorum rationem habere,quorum nomina aut fortè exciderunt,aut sunt sanè hi,quorum aliàs meminimus,Zoroastes,& Zoilus,qui adeò impudenter medicamentis expurgantibus intempestiuè adhibitis,homines excarnificant : vt neque diuitibus,aut pauperibus,neque secularibus,aut monachis,neque scholaribus,neque amicis & familiaribus,neque suæ ipsorum famæ, si quam bonam apud vulgus imperitum sunt adepti,parcere aliquando velint,tanta est cum Hippo.& Galen.præceptis concepta maleuolentia,& cum nostris salutaribus documentis inimicitia.Quod itaque Hippocr. miro modo & celebratissimo oraculo docuit,primùm explanemus , deinde eorum inscitiam patefaciemus,concocta (inquit) medicamẽto expurganda sunt:id enim verbum φαρμακεύειν, indicat:cruda verò mouenda non sunt , neque in ipsis morborum initiis, modò non turgeant,at verò plurima non turgent. Dixit sanè,concoctis esse adhibenda purgantia medicamenta:quoniam natura coctos humores purgare assolet,quam probè operantem imitari decet: solet autem ipsa primùm sibi conueniens & familiare trahere, deinde idem retinere,deinde coquere,& ad finem expellere, coctio itaque expulsionem antecedit:Hanc Aristot.appellat lib.4.Meterolo.cap.2.perfectionem,quæ fit à calore naturali,ex oppositis passiuis:perfectionem tamen appellat,aut motum,quo aliquid perficitur,aut formam quæ consequitur ad eum motum:forma tamen hæc aut est natura, & species,ad quam contendit coctio,vti cùm caro generatur ex sanguine,coctione, aut est certa quædam forma,ad quam contendit is motus:hæc autem est veluti forma bilis coctæ,aut pituitæ,aut vrinæ,aut puris. Quamobrem constare poterit apud Aristot.coctionem circa bonos & prauos succos versari, qui exempla prædicta adhibuit loco citato. Gale.autem lib.3.de Naturalib.facult.inquit:Coctio est alteratio ad propriam eius quod nutritur qualitatem. Bonorum sanè humorum coctionem , speciatim appellat , πέψιν, lib.1.de Morb.popu.comment.44.dicens πέψις, id est coctio, in coquentis substantiam, deductio quædam est. At verò & eam quæ fit in prauis succis, quamuis alere non possint,generali voce comprætendit,coctionem bilis appellans, & ichorum quoties fuerit à natura separatum,aliquod tale.lib.2.de Ratio.victus acut.comment.44. Longè tamen aberrat à veritate qui dixerit malorum humorũ coctionem non dici perfectam. Quam tamen in humore faciente febrem amphimerinam, cum vrina habuerit sedimentum al-

Occasio purgandi.

Coctio ante purgationem an conueniat.

Coctio ex Aristot.

Coctio ex Galen.

bum,læue,etiam æquale,perfectā appellat Gale.lib.1.de Crisibus, cap.17.& rursus cap.18. de sputis Anaxionis patientis morborum lateralem, dixit: Et hæc tria inuicem differre arbitrandum,debilem coctionem,manifestam,atque perfectam,debilis enim in 11.manifesta in 17.perfecta in 27.effecta est.Malorum quoque succorum mutationem in bonū, siue correctionem,coctionem appellauit lib.Artis medic.cap.98.dicens: Esto enim si ita contigerit in humoribus putrescentibus accendi febrem,indicatio in huiusmodi est euacuatio,atque alteratio. Hæc quidem quæ putredinem finiat, manente adhuc substantia: euacuatio verò,quæ totam ex corpore substantiam educat, sed dicta quidem alterationis species,concoctio existit. Hæc itaque coctio circa prauos succos versatur, sed ad benignum reducibiles, siue corrigibiles. Erit autem coctum tam apud Galen.quàm apud Aristotel.quod est à natura superatum,speciatim autem cocti dicuntur succi,qui qualitatem corpori familiarem adepti sunt. Coctionem omnem natura molitur,atque ipsius functio coctio est. Cæterùm ab externis adminiculis iuuatur apud Aristotel. & Galen. locis citatis, atque apertè lib.1. de Morbis popul.part.2.comment.44. Cùm autem natiuus calor temperatus sit,temperata quoque esse decet,quæ coctiones coadiuuant,veluti balnea,& fomenta calida,manum quoque calidam,& catulos ad perficiendam coctionem,languenti ventriculo admouemus, teste Galen.lib.5.de Simpli.med.facul.Et lib.de Constitutione artis medicæ docet,modicè calefacientia adhibere,ad coctiones perficiendas,de quorum numero est aqua mulsa, quæ miro quodam modo succorū crudorum coctiones perficit, interueniente natura. Ex accidenti tamen frigida coctioni coadiuuant,præsertim ei quam diximus facere cessare putredinem manente substantia.Eorum siquidem quæ putrent,non tamen valde, correctio est propria: hanc autem perficimus adhibitis acidis medicamentis, quæ putredinem inhibeant, de quorum numero sunt oxysaccharum,& acetum mulsum, & syrupus acetosus simplex. Contra hanc sententiam adduces fortè Galen.qui 4.sectio.aphoris.commen.57. docet vtilitatem quæ sequitur febrem, quæ aduenit post conuulsionem,atque inquit: His conuulsionibus febres aduenientes partim quidem superfluam dissoluunt humiditatem, partim verò concoquunt frigiditatem, constantem frigiditatem coqui non posse, sed humores frigidos. Rursus Celsus lib.3.cap.9.circumspecti medici esse dicit,quandoque nouare morbos,& accendere febres,intelligens,febres maiores, morbos citius finire, nec tamen finiuntur morbi qui à materia fiunt,sine coctione. Præterea Gale.lib.1. de Differen.febr.cap.8. dicit,quandam esse putredinem,quam coctionem appellat. Est autem illa per quam praui succi coquuntur simul & putrescunt:sed calor febrilis putrefacit, coquet igitur, cùm ambo vnus motus sint. Præterea experimentum docet œdemata & scrofulas pipere, melle,& radice tithymali admotis,aliquando ad maturationem perduci, validus igitur calor & temperato maior quandoque coquere valet. Ad quæ respondemus,validum & vehementem calorem,ac supra temperatum, coctiones aliquando iuuare, sed ex accidenti,veluti in febribus & morbis pendentibus à crassis & valde frigidis humoribus, in febribus quidem,quoniam si febris putrida est,calor putrefaciens, cum natiuo calore vnum efficit, & ambo idem subiectum mutant, interim tamen validus calor sanitatem excedens,humorem ebullire faciens, eius tenuem partem dissoluit, in qua calor præter naturam exhalat,& perinde reliquum à natiuo in corpore relicto superatur, & coquitur. Relinquitur enim in solidis partim natiuus calor, reliquo exhalato in vaporem. Quòd si à natiuo tantùm calore fieri deberet, longè maiori tempore esset opus, aut id nunquam consequi posset.In morbis quoque qui à frigidis & crassis pendent humoribus,calor temperato maior eosdem efferuescere facit,& quos calor natiuus ob nimiam frigiditatem vincere & calefacere non potest, eos mutando, ad temperamentum ducit calor febrilis.In tumoribus autem à crassis & frigidis humoribus piper,& tithymali radix,coctioni proficiunt, tum caliditate nimia attemperantes frigiditatem humoris, & ipsum calefacientes: tum etiam aliunde sanguinem & calidos humores deferentes tractione,quos cum frigidis ac crassis miscent,vnde fit, vt omnes simul attemperentur, & calore calidorū frigidi coquantur, Præterea medicamenta illa adeò calida erosione dolorem mouent,& dolor fluxionem concitat in partem dolentem, fluxione verò concitata tenues & calidi humores celeriùs confluunt, & deinde mixti reliquis, calore quoque accedente simul omnes coquūtur. Naturalis quoque caloris opus est, interim dum quidpiā mutat,idem crassius quàm antè foret,reddere,quando sua actione tenuem substantiæ patientis partem discutiat:idque fieri perpetuò testamur, siue mutatio à natiuo calore fiat,in ventriculo, siue in iecore, siue in venis & singulis membris, in ea mutatione quam Galen.θρέψιν,id est,alitionem appellat.Quæcunque enim à natura mutantur & coquuntur,si ad formam & speciem contendant, minùs crassa sunt,carne,osse,& reliquis

Coctio a natura & modicè calidis an fiat.

Coctio à frigidis.

Calida valde cōcoquere possunt.

Coctio an contendat ad crassiora.

reliquis particulis, in quas mutari ad finem debent: si verò contendant ad certam formam, vrinæ coctæ, crudis sunt crassiores, nisi ab initiis morborum confuso multo humore apparuerint ab vrinæ substantia alieno, & pus coctum, crassius est ichore, in humoribus & vlceribus. Affirmat hanc sententiam Aristot. lib. 4. Meteorol. cap. 2. quæ coquuntur, calidiora maioris molis, crassiora, & aridiora, fieri dicens. Et lib. eodem, cap. 3. inquit: Quæ igitur maturescunt omnia, ex aëris, aquea, & ex aqueis terrea, consistendo fiunt, & ex tenuibus subinde crassiora reddi assolent. Galen. quoque lib. 2. Progn. comment. 33. inquit: At concoctio crassiorem reddit non solùm vrinam, sed etiam deiectionem, quoties bene in ventre coquatur, & item screationem in pulmonia, & morbo laterali, atque etiam pituitam per distillationes & grauedines, necnon per lippitudinem, & pus in vlceribus. & 4. lib. de Rat. vict. acu. commen. 4. inquit: Coctio omnia cogit incrassatque. Id verò quod asserimus de tota substantia, quæ coquitur, intelligendum est, non de humida parte tantùm, vt quidam ineptè satis voluerunt, neque enim solum humidum, quod est in sanguine, coquitur, aut mutatur in carnem, cùm caro ex sanguine generatur, sed sanguinis substantia tota transit in carnem, ac tota coquitur, & crassior redditur. Quædam tamen huic assertioni aduersari videntur: spiritus siquidem ex sanguine generatur coctione, igitur quædam tenuiora fient per ipsam. Rursus chylus in ventriculo ex carne & pane generatur: verùm chylus tenuior est carne, aut pane. Præterea vermes qui in lignis putrescentibus generantur, eisdem sunt tenuioris substantiæ, sed coctione fiunt. Præterea fructus magna ex parte ante maturationem crassam, terrenam, & acerbam habent naturam, deinde coctione dulces fiunt, dulcia verò tenuiora sunt acerbis, coctio igitur tenuiora efficit. Ad quæ quamuis iuniores medicos (Auicennistas præsertim) in multa deduxerint deliramēta, facilè respondebimus. Primùm enim, quod de spiritus generatione ex sanguine diximus, nihil suadet. Animalis nanque spiritus ex vitali fit, qui ipso animali est tenuior, & vitalis ex aëre inspirato fit, atque sanguinis euaporatione, in arteriis & corde, aër tamen atque sanguinis exhalatio spiritu vitali sunt tenuiores. Quòd tamen hæc sit eorum generatio, Gale. lib. 7. de Placitis Hippocr. & Plat. palàm docuit, dicens: Sicuti verò vitalis spiritus, in arteriis & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorū exhalatione sumpta, ita animalis ex vitali perfectiùs concocto oritur, quippe cùm oporteret ipsum exquisitissimam omnium immutationem adipisci. Et lib. 7. de Vsu partium, spiritum animalem dicit, vltimam assequi perfectionem in ventribus cerebri, in quibus solus aër cum spiritu vitali continetur, vt materia generationis animalis, quo sunt tenuiores. Dices fortè, nonne vapor qui materia est spiritus vitalis, ex sanguine generatur coctione, & is sanguine tenuior est? non equidem: vapor enim ex sanguine non generatur coctione, sed inter coquendum eleuatur, coctionem potiùs effugiens, quàm coctionem passus. Quòd etiam secundo loco diximus de chyli generatione, chylus equidem non generatur ex pane aut carne tantùm, sed ex his, & potibus, atque multa pituita è quibus omnibus liquatis & mixtis, siue confusis, calor coctione chylum generat, qui crassior est ea substantia mixta ex cibis & potibus, à qua materiam generationis accepit. Vermes præterea non ex substantia ligni, sed ex ipsius humore aliqua parte congesto, ac ibidem putrescente generatur. Quod etiam vltimo loco adduximus de fructibus arborum, nihil omnino conuincit: nam in fructibus arborum verè non coquitur substantia fructus, sed succus qui in ipsis continetur, & aliunde trahitur: hic verò crassior redditur coctione, vti in nobis fit, in quibus non amplius coquitur caro, cùm semel genita est, sed alimentum quod ad carnis generationem deducitur, recipit in vētre, iecore & venis, ac membris ipsis coctiones, ob quas crassius semper manet. Id rectè docuit Aristot. lib. 4. Meteorolog. cap. 3. dicens: Coctio eius alimoniæ, quæ in fructibus est, maturatio nuncupatur. Atque rursus eodem capit, sic: Et proinde crudorum succus pertenuis est & gelidus potiùs quàm tepidus. Hic succus itaque est qui coctionem patitur ac crassior redditur. Sed dices, Nonne substantia ipsa fructus ante maturationem crassa est, atque terrena, dicente Gale. 4. lib. de Simp. med. facult. acerba esse frigida crassarum partium. Sunt equidem talia, atque coctione tenuiora redduntur, non quòd substantia fructuum coquatur, sed quòd succo, siue alimento coctionem patienti, id eueniat, quoniā quod accedit coctione, præcedenti fructus parti adiungitur. Id verò cùm tenuius & mollius præcedenti sit, & alitio & augmentatio fiant intus susceptione, singulis ac minutissimis partibus fructus aliæ adiunguntur, ex quibus & præcedentibus omnes quæ mentione dignæ habentur partes, aut quæ sensu percipi valent, tenuiores & molliores redditæ sunt, ad finē coctionis, quæ circa fructus alimentum versatur, quod tamen se ipso coctione perpetuò crassius redditum est. Sed iam ad institutum redeamus. An liceat, aut qua occasione liceat, humores ante coctionem purgare: id

Spiritus generatio.

Humores crudi an purgari debeant.

gare:id enim eſt,de quo ab initio differendũ propoſuimus. Conantur autem nonnulli probare purgationem conuenire humoribus quibuſdam,quamuis coƈti non ſint,neque turgeant,idque non eſſe ab Hippoc.& Gale.documentis alienum,Bifariam dicentes aliquid appellari turgens,aut quoniam eſt per corpus inordinatè agitatum, aut quoniam nimia abundat quantitate,qua vires opprimit,& ægrũ in mortis diſcrimen deducit, turgentibus itaque propriè,id eſt agitatis,cõuenire dicunt purgationem,non expeƈtata coƈtione,& his qui, etſi in parte quapiam fixi fuerint,valde multi ſunt & quantitate mortis periculum adferunt,lib.nanque 2.aphoriſ.29.Hippoc.inquit:Inchoantibus morbis ſi quid videtur mouendum,moue:docet igitur purgare humores in morbi initio,hoc eſt, crudo morbo. Nam Galen.quoque in commen.inquit:Circa initia verò illorum morborum,in quibus ſperatur ægrotum conualiturum,tentandum maiora afferre remedia, de quibus Hippoc.dixit:Si quid videtur mouendum, moue : ſunt autem hæc maximè venæ ſeƈtio,nonnunquam verò & purgatio. Quorum nihil oportet morbo iam conſiſtente adhibere:vt enim in lib.de Criſibus manifeſtauimus,coƈtiones tum maximè fiũt. Vt igitur hæc citiùs eueniant,melius eſt circa principia euacuare,quo minorem iam faƈtam materiam faciliùs poſsit natura concoquere. Hinc duo colligunt,alterum eſt,purgationem ante coƈtionem conuenire,ob multitudinem grauantem, quam minuere intendit Hippoc. Secundum,minorandos eſſe per id tempus humores, vt deinde natura potentior fiat,ad ſuperãda reliqua.Atque id eſt(inquiunt)quod Hippo.dixit:Si quid videtur mouendum,id eſt,ſi quid videtur mĩnorandum, meritò tamen minorandum videtur,quod quantitate nimium abundat. Præterea purgatio competit turgentibus humoribus, ob periculum influxus humorum in partem quampiam præcipuam : modò verò ex abundantia id quoque periculum imminet, atque præter id ne multitudo oppreſſa facultate calorem etiam extinguat.Præterea Hippo.lib.2.de Ratio.viƈt.acu.ſeƈt.10. præcipit in morbo laterali aſcendente,ſanguinem mittere,& ſeƈtio.11.præcipit in morbo laterali deſcendenti,purgare ventrem,ſed ſanguinis miſsio exercenda eſt incipiẽte morbo,ergo & purgatio. Præterea libro quos medicamentis purgare conuenit. Gale.tenues & ſeroſos humores inter initia purgare præcipit. & lib.1.de Compoſi.med.per locos, in alopecia non expeƈtata coƈtione purgatione vtitur, ſicuti in vlceribus capitis manantibus. Rurſus cum æger in mortis diſcrimine conſtitutus eſt, viribus ſummè oppreſsis, melius eſt aliquid agentes periclitari,quàm nihil tentantes hominem deſerere. Veluti & Celſus lib.2.cap.10,inquit: Melius anceps periculum experiri quàm nullum. Hæc & ſimilia Manardus Ferrarienſis ad ſuam opinionem confirmandam adducit : vult autem is (vt in ſumma colligam) purgationem deberi crudis humoribus propriè turgentibus, hoc eſt agitatis,& his qui impropriè turgent, hoc eſt, nimia quantitate opprimentes vires,eam autem purgationem minoratiuam debere eſſe, quæ humores minuat, medicamentis non validis,ſed modicè purgantibus,veluti caſia fiſtula,quam ſi Hippocr.nouiſſet,non denegaſſet incipientibus morbis,maximè noſtra tempeſtate, in qua homines adeò ſunt incontinentes,& gulæ dediti. Cæterùm antequam vlteriùs procedamus, ſcire decet,crudos humores propriè dici apud Gale.lib.1.de Alimen.fac.cap.de tritico,craſſos ac gelidòs,quamuis pituitam quoque, crudum dicat eſſe humorem, non adeò propriè, inquit enim:Succus porrò ex panibus illis redundans, quibus athletas paſci dicebam, ſi quis noſtrûm de vulgo illos eſitet,craſſus gelidusq; erit,qualem propriè crudum nominare conſueuimus,quanquam eſt ſanè pituitoſus quoque humor,& crudus, & gelidus, verumtamẽ haud craſſus,vt qui humiditate multa & flatulento ſpiritu ſit refertus:Crudus autem humor propriè appellatus talis eſt,quale ſedimẽtum in vrinis,puri quandoque aſsimilis:ſed pus & graue olens, & glutinoſum eſt, crudus verò ſuccus,craſsitie & colore illi duntaxat ſimilis,& odoris grauitate caret,& lentore. Hoc in loco eum tãtùm humorem qui craſſus & gelidus eſt,crudum appellat,quem per eminentiam crudũ dici teſtatur lib.4.de Sanit.tuen.cui accedit lentor, vbi pituitam quoque ſuccum crudũ appellat,quoniam is nondum ad ſanguinis perfeƈtionem fuit deduƈtus,ſed non adeò propriè. Itaque largiori ſignificato crudus humor de pituita dicetur, per eminentiam verò de ſola gelida pituita,quæ vitrea diƈta eſt,inquit enim : Ergo eiuſmodi colores, crudos dominari ſuccos indicant,qui cùm de genere ſint pituitæ,minus tamen humiditatis habent,quàm ea quæ publicè vocatur pituita : plerunque verò huic nec lentor ineſt, nam is ſi adſit (Praxagoras huiuſmodi ſuccum vitreum appellat) egregiè quidem frigidum, craſſum tamen,eo quem crudum per eminentiam vocant, certe minùs. Generaliter igitur eiuſmodi ſucci omnes, albi crudiq; ſunt, nomenclaturam verò alius aliam ſortitur: nec attinet ad præſentem diſputationem, ea omnia diſtinguere, quippe ad quam illud tantùm commune omnium accidens pertinet, quòd hi ſucci percoƈti à natura non

Crudus humor quis.

ſunt,

ſunt,ſed crudi adhuc manent:ſiquidem ſanguis in medio eſt bilioſorum,atque horum, quorum vtique genus vno vocabulo appellare licet,vel crudum ſuccum, vel pituitam. In hoc loco crudum ſuccum,aut pituitam indifferenter vocat, humorem non tantùm craſſum ac gelidum,ſed etiam eum qui citra ſanguinis naturam conſiſtit,in cuius & bilis medio,ſanguis locum tenet,hoc videlicet ſanguinis coctionem non attingente: bile verò ipſum coctione ſuperante. Iure quidem omnes hi humores crudi dicuntur, cùm nondum coctionis mediocritatem fuerint conſequuti,quã vbi conſequantur, alere poterunt.Sunt enim & alij impropriè dicti crudi,ſiue ampliori adhuc vocis ſignificatione, qui coctionis mediocritatem prætergreſsi ſunt: ſed vbi coquantur nullatenus alent, vti bilis. Sunt etiam excrementa cruda appellata, quæ vbi coquantur,nullatenus alent, vti vrina,& pus & ichores,ſiue humores ſeroſi, in quo ſignificato crudum cocto oppoſitum,dixit Hippocr.lib.2.de Ratio.victus acut.ſectio.44.per hæc verba:Interdum autem cruda tum à capite,tum à thorace attrahuntur blioſa, & Galenus in comment.inquit: Nempe bilioſa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam natura nutrire non poſſunt,vt bilis vtraque,& qui Græcè ichores dicuntur: verumtamen quoniam & talia euincit natura, cocta quidem vocare conſueuit Hippoc. excrementa eiuſmodi quæ à natura ipſa euicta ſunt,cruda,quę non euicta,ob id & pus in phlegmonis quæ coquuntur fieri ait,quanquam pars nulla ex pure alimoniã capiat, veluti caput ex crudis appellatis humoribus,& pituita,quæ reliquum perfectionis aſſequuta & prorſus cocta,corpus nutrire poſſunt. Sic igitur bilioſorum humorum coctio exiſtit,vt ſanguinis qui in phlegmone eſt in pus migrantis,intelligentibus nobis coctionis nomen in ſuo vniuerſaliori ſignificato. Eſt autem vniuerſalius, cùm natura cauſis fortior fuerit,permutaueritq; eas ſuo robore:quemadmodum ergo coctum propriè dicitur,quod mutatum alere poteſt, ita crudum propriè, quod eam mutationem pati eſt aptum,& quemadmodum crudum ampla voce dicitur,quod mutatum alere poteſt, atque id quod non poteſt alere etiam ſi mutetur & ſuperetur à natura, ita amplia voce coctum dicetur,quod poſt mutationem alit, & quod mutatum adhuc alere non valet: omnia enim hæc hac ampla voce comprænhendentur. Ad inſtitutum tamen accedentes, dubium ad Hippocr. & Gale.mentem abſoluamus.Hippocr.ſanè lib.de Humoribus,& aphoriſ.22.lib.1.dixit:Concocta medicari,mouere non cruda,neque in principiis,modò non turgeant,plurima verò non turgent. Quam ſententiam oraculum appellat Galen. lib.4.de Sanit.tuen. Rurſus lib.1.de Morb.pop.part.2.inquit:coctiones criſis celeritatem & ſecuram ſanitatem oſtendunt:cruda verò & incocta, & in malos abſceſſus conuerſa, iudicationum carentias,labores,longitudinem,& eorundem reuerſiones.Galen. verò in comment.medicum naturæ miniſtrare dicit, libr.quoque 2.de Morb.popu. Decretoria (inquit) in melius,non ſtatim appareant,id eſt non appareant crudo morbo.& aphoriſ. 22.ſectio.4.inquit: Morbis quibuſlibet incipientibus, ſi atra bilis ſurſum, aut deorſum exierit,lethale. Quamuis tamen lib.4.de Sanit.tuen.Gale.ſententiam Hippocr.intelligat de craſsis ac pituitoſis humoribus. De bilioſis etiam vera exponitur ab ipſo libro 4.de Ratio.victus acut.vbi ſectio.44.Hippocr.dixit:Quibus vrinæ craſſæ nebuloſæ exiſtunt, hos annuentibus cæteris purgare conuenit. Quòd ſi vrinæ inter initia tenues fuerint, hos non purgabis,Gale.in commen. explicat eam ſententiam eſſe vti præceptum ad vitandam purgationem crudis humoribus. Cocti igitur ſunt,cùm in vrinis nebula apparet:nebula verò non oſtendit coctionem niſi in bilioſis,igitur de his præceptum eſt,non purgandos eſſe crudos. Docuit autem Hippocr.eo loco,quid crudis humoribus agendum ſit,dicens:Tales autem ita curare conuenit,corpus quieti permittere,vngere, & æqualiter contegere oportet,mulſamq; aquoſam bibendam, & ptiſanæ cremorem dabis, ventrem ab initio clyſtere duces,ſed medicamenta purgantia non adhibebis. Nempe ſi ventrem moueris,vrina non maturabitur, febriſq; citra tum ſudorem, tum iudicationem,in longum protrahetur tempus.Galen. quoque in comment. rationem adiungit, eorum malorum,quæ dicta ſunt ad purgationem ſequi,dicens:Nam quæ coquuntur in ventre & venis,quiete egent,& humectatione,per inunctiones. Quòd ſi quæ dixit Hippocra.coctionibus conferunt,purgationes eiſdem contrariæ erunt,ſiquidem corpus vehementer mouentes frangunt:tali enim virtute prædita ſunt,quæcunque purgant medicamenta. Excipit ab hoc dogmate Hippocr:turgentes humores,dicens modò non turgeant:turgere autem humores illi tantùm dicuntur à Gale.in commen.22.prima ſectio. aphoriſ.& in comment.1. quartæ ſectio.qui commoti ſunt & agitati,per corpus, ſimilitudine,ac per metaphoram deſumpta voce à tauris ad coitum concitatis,quos ὀργᾶν,id eſt turgere Græci dicunt. Talis etiam eſt Hippo.ſententia eadem ſectio.1.Aphori.penul. In acutis paſsionibus rarò & in principiis medicamentis expurgantibus vti, hoc cum præmedi

Crudis humoribus quid agendum.

Turgere.

ὀργᾶν

præmeditatione facientes. Rarò purgantia medicamenta conuenire volens acutis morbis,quoniam rarò humores turgent. Dixerat enim aphorif. 22. Plurima verò non turgent. Et in comment.24.inquit:Quare non fine ratione dixit, rarò circa initia morborum acutorum nobis venire in vfum purgationes,quoniam neque fæpe turgent humores moleftantes in principiis. Quòd verò crudis humoribus, agitatis tamen, purgationes conueniant,rationem adhibet Galen. quoniam periculum imminet ne tales in partem aliquam præcipuam irrepant;facilis autem eft eorum euacuatio,quoniam commoti à natura non egent nifi veluti manu ducente & trahente ad locum euacuationis,cùm aliàs cruda pafsio,quieta,non cedat, lib.4.de Rat.vict.acu.commen.23. Quidam dicunt, humores quãtitate abundantes,& opprimentes facultatẽ purgandos effe crudos, quamuis agitati non fint,quoniam hos quoque turgentes effe volunt,conftat autem ex vocis explicatione tradita,eos longifsimè aberrare ab Hippocr.& Galen.mente. Refert autem modò dicere,de quibus intelligenda eft fententia Hippocr.lib.2.aphor.29.Quum morbi inchoant, fi quid videtur mouendum,moue. In morborum initiis quoties falutares funt purgationes tentare conuenit:nam lethalibus non funt adhibendæ manus, fed folis præfagiis relinquendi.Qui funt autem falutares quibus purgatio conuenit? turgentes,hoc eft agitati,& ferofi ac tenues longè feparati à fanguine,fiue intra vafa fint,& per ipfa commoti ducantur,fiue in parte quapiam firmentur,vt in afcite, in quibus non fperatur coctio,neque vnquam natura valuit fimiles humores euincere, turgentes appello non tantùm eos qui nullo ordine mouentur, fed qui iam mouentur in partem quampiam,nobilem:fi enim ante quàm repant in partem quampiam,periculum vitare volentes humores purgamus,nihil minus commodum erit eofdem vacuare ac reuellere, cùm femel fluere cœperint,veluti in caput,aut fauces,aut guttur. Docet autem Galenus eofdem ita vacuare in comment.vt natura potentior reddatur fupra refiduum:cùm autem tales euacuationes non fiant fine noxa,crudo humore,nec feparato à bono, nec fuperato à natura,tales erunt, quales à natura fiunt quandoque crudis humoribus & commotis,quæ vfum aliquem præftant: non tamen integrè liberant: nunquam enim totus peccans humor pellitur,aut non fine magno falutis ægri difcrimine foret. Sed dices,ponamus quietos effe humores,& crudos,quemadmodum natura eos commouet & euacuat,& ægrum ad meliorem traducit ftatum:id quoque medico liceret. Non equidem, nifi natura eos commouerit:commotos enim facilè eft educere medicamento naturam iuuante,& manuducente,non commotos tamen non nifi magna vi commouebis & vacuabis. Nec erit à ratione alienum,fi duos reduxero ad memoriam ægrotos, qui facilè potuerunt errores medicorum purgantium crudos humores detegere. Vir quidam Lufitanus chirurgiæ & medicinæ peritus,qui modò apud Philippum magnum Hifpaniarum & Angliæ Regem commoratur, febrem patiebatur continuam cum quotidianis accefsionibus:hunc tres medici nõ parui nominis apud vulgus,vifitabant,cui incipiente & crudo morbo quarto die medicamentum expurgans præbuerunt,rurfus fexta die, aliud ei fimile,nec tamen ex his purgationibus melius habuit, fed ipfis tertiò die decima præcipientibus vt purgatorium acciperet, in quo fitam effe dicebant totam falutis fpem,paruit æger, & purgato corpore deteriùs habuit, quapropter prænunciata morte ægri decimoquarto die medici recefferunt. Aeger verò,qui iam probè nouerat,nec fine falutis difpendio,eorum errores,quẽdam familiarem rogatum ad me mifit, vt dignarer ipfum videre, quem alij propè mortuum reliquerant. Annui, & cubiculum ingreffus fingula quæ acta fuerant fideliter mihi narrauit,totoq; morbi proceffu vrinam crudam minxiffe ferebat, qualem ego quoque vidi decimaquarta die, tangens autem thoracem & hypochondria,inueni fuperpofitum ceratum fantalinum, dorfo verò rofaceum vnguentum. In primis tamen hæc abiicere præcipiens,& vrina infpecta,Hippocra. fententiam eidem retuli,qua prædixit,ex euacuatione crudorum humorũ fieri, vt vrina nunquam maturetur,& morbus citra tum fudorem, tum iudicationem in longum tempus prorogetur. Quæ deinde fecuta funt, nouerunt qui nobifcum ægros frequentabant. Omnem fiquidem victus rationem quæ frigida ipfi adhibebatur in contrariũ mutaui: nam corpus quieti mandaui,Hypochondria nardino illinire præcepi, pannis cõtectum feruaui,aquam mulfam bibendam dedi matutina hora,prandere ius pulli cum mica panis,& pulli alas elixas,cœnare tamen amygdalatum cum anifo, aut mel rofaceum, cum micis panis,aut ouorum vitellos,fequentibus noctibus,& vinum à Sancto Martino bibere,quibus feruatis decimofeptimo coctionis notas habuit, quas perfectas infpeximus die vigefimoquarto,deinde fenfim coctione,ad trigefimoquartum finitus fuit morbus. Sed expedit hoc in loco,quæ Lupo Decio viro reipublicæ ftudiofo euenerunt,narrare. Erat is in fubfiftenti ætate,annorum 45.pinguis,pituitofus, abftemius, laborabat autem

febre

febre continua cum magna crudorum ſuccorum redundantia,cui medicus ſanguinem miſit ſexies, quinque primis diebus,ſed familiares cum egrum ſemper deteriùs habere noſſent,me ad ipſum viſendũ accerſerunt.Cùm verò cõſideraſſem ægri naturã, morbi ſpeciem & vtriuſq; vires,audiui à medico ſingula quæ acta erant, qui addidit, ſibi iam decretũ eſſe expurgans medicamentũ ſexta die ægro propinare,cui ego inquam, Vides ægri vrinã turbidam,& Hip.denegantem crudis humoribus purgationem dum quieti ſunt.Ita purgationem diſtulimus. At manè ſextæ diei accedentes inuenimus ægrum deieciſſe humorum non paruam copiam,ac tãtùm abeſt,vt per eam proficeret euacuationem,vt paulò pòſt obierit. Ego verò, non paucis præſentibus medicinæ ſtudioſis, aduertendũ admonui,me noluiſſe crudos,quietos,ac multos humores purgare,ſponte tamen eueniſſe,quod arte facere medicus alter decreuerat, mortuum autem ægrum ac perinde futurũ vt ſi noſtro conſilio id factum fuiſſet,non parua ſequeretur inde arti & artificibus infamia. Tutius igitur eſt ab his euacuationibus abſtinere,quæ cùm à natura fiũt,malæ ſunt atque lethales: videmus tamen nõnullas vacuationes à natura factas, quæ quamuis malæ ſint in ratione ſigni,onus naturæ & copiam aut irritationem ſignificantes,bonæ tamen ſunt,in ratione cauſæ,quas imperfectas criſes nominat Gale.nam Hippo.Metonem liberatum fuiſſe refert lib.1.de Mor.po.par.2.cum vrina nigra,quæ deterior cruda eſt,& lib.eodem dixit,cruda ſignificare,mortes,lõgitudines,& reuerſiones. Quòd ſi reuerſiones ſignificãt crudorũ vacuationes,interim tamen profuiſſe neceſſum fuit,& ægrum liberaſſe. Cùm autem ſæpe videamus ægros per malas criſes mortuos, per eas ſanè quæ crudis morbis fiunt,quãuis aliquãdo iuuerint,non expedit medicum eaſdem imitari,niſi omnimodo naturam imitetur cùm prodeſt, non cùm nocet, prodeſſe autem videmus cùm euacuat humores coctos, quod medicus facere debet cùm naturam ad eos euacuandos iam coctos pigram intellexerit, vti ad ſtatus finem, & in declinatione,cùm humores integram coctionem ſunt aſſequuti, non integram vacuationem:in ſtatu verò pigram ſe oſtendet,cùm non ſperatur criſis,quã oſtendet medico præcedens conturbatio,quaſi præſentem.Sed longè prius ipſam præmonſtrabit magnitudo morbi,cum motus celeritate. Quòd ſi hæc non præceſſerint,neq; ſigna adfuerint decretoria in prioribus ſtatus partibus, tutum erit corpus purgare in poſtremis, aut in declinatione. Deinde in augmento purgare licet,quando humores ſemicocti ſunt. Semicoctos appello,qui parte aliqua cocti ſunt,alia non cocti, quos oſtendit vrina, quæ mingitur aliquando ſyncera,aliquãdo cum ſedimento albo leui:licebit quoque crudos funditus humores,vti in principio,& ſemicrudos tota quantitate,quales in augmento quandoque ſunt,purgare,vbi à natura ad euacuationem cõmoueantur:tunc enim natura ipſa vacuando proficere aliquando ſolet,cùm vires admodum valent,& tales euacuationes ferre poteſt facilè: ſiquidem tunc à bonis ſeiungit malos,licet non omnino. Si tamen non ſeiunctos aliqua ex parte,eoſdem cõmouere tentes & vacuare, plus nocebis quàm iuues: ſiquidẽ multum boni ſucci cum malo ducere neceſſum erit. Qua ratione ſæpe fit,vt diminutæ vacuationes,quæ crudis,aut non integrè coctis hmoribus fiunt,quãdoque non iuuent,quãdoque manifeſtè lędant.Ex his facilè cõtraria ſoluentur:in Apho.enim 29. 2.ſect.Hippo.& Gale.in comment.purgationem admouent humorum qui crudi ſunt,ſed commoti. Minuere autem eos præcipiunt:quoniam nullus perfectè liberatur per euacuationem crudis humoribus factam, & quoniã non parum boni cum malo per id tempus educitur.Turgentes quoque humores ducimus crudos, ne irruant in partem aliquam nobilem,quoniam naturã intelligimus adminiculantem, & valentem,ad eos cõmouendos:cùm verò grauant & opprimunt,ita vt in mortis periculum ægrum deducant, non tamen eos natura cõmouet,qui parte quapiã firmãtur, non feret natura vacuationem,neque ipſi tractioni cedent.Quamobrẽ Gal.in ſimilibus affectibus,12.lib.de Metho.med.ſummè oppreſſa facultate,& ad animi deliquium vſque vi crudorum ſuccorum,abſtinere præcepit à purgatione & ſomno vti,atque frictione, & aquæ mulſæ potu. Non igitur quamuis periculũ mortis ab oppreſsione crudorum humorum impendeat,purgationẽ aggreditur,quietorũ humorum. Si enim præter hæc firmam ſtatuas facultatem,fieri non poſſet,quin aut modo ipſos cõmoueret, aut tãdem debita victus ratione ſuperaret,aut funditus lethalis eſſet diſpoſitio,cui curationem adhibere foret inutile,& in medicorum infamiam. Fiet itaque vt nimium oppreſſa facultate regantur,vt Gal.loco citato docet. Periculum autem raptus in partem nobilem: ſi humores præfixi ſunt in parte,non imminet,atque cum cõmouerentur,ſtatim eos purgare conduceret. Morbo quoque laterali incipiente tutius eſt ſanguinem mittere,etiam ſi de his ſit,qui deſcendunt,quos purgare poſſet iure medicus:quoniam in partem nobilem cõmoti irruunt:feroſos præterea humores vti in vlceribus capitis manãtibus, &

similibus purgare conueniet, dum eos non amplexatur, aut retinet ad coctionē natura. Anceps autem periculum tentare quàm nullum satius aliquando fuerit. Nam si salus omnino desperata est, minimè decet infamare prǽsidia, quæ multis fuere saluti: si verò summè oppressa facultate, vti solet à multis ac crassis humoribus, periculum mortis imminet, distinguendum: nam si tales fuerint sanguini mixti, sanguinis missione facta ægrum exonerabis, nisi simul facultatem in essentia languidā statuas, vt ferre non possit sanguinis missionem: tūc etenim neque violentā purgationem, quæ crudis humoribus debetur, feret, conuenietq; roborare vires, & coctionē adiuuare, deinde aut sanguinem mittere, aut coctos humores purgare. Si tamen à sanguine valde seiuncti fuerint crassi succi, & crudi, victum institues pro longiori modo, & coctionē adiuuabis, vti ab Hipp. dictum est lib. 4. de Rat. victus acut. & Gal. 12. Metho. Purgationem autem non tentabis nisi valida facultate, & coctis, aut cōmotis humoribus, aut nimium serosis in vasis, aut tumore quopiam, aut ascite. Postea verò quàm humores cocti sint, aliud non pauci momenti in expurgandis corporibus expectandum, apud Hippo. vt videlicet humores fluxui parentur, quod attenuatione facere oportet, non aliàs. Sunt etenim nonnulli, qui Auicennæ placita sectantes, præparationem humorum ad euacuationē per expurgantia medicamēta, quam ipsi digestionē appellant (satis corrupta vocis significatione) attenuatione crassorum humorum, & incrassatione tenuium, fieri volunt, atque mediocritatem ad purgationē exigi. Ad quod comprobandum adducūt Gale. sententiam, ex lib. de Cōstitu. artis medicæ, quo in loco tenues humores incrassare pręcepit, & crassos attenuare. Rursus lib. 2. prog. com. 43. Gale. de humoribus tussi excernēdis dixit: Cæterùm ea ipsa materia si admodum tenuis & aquosa est, vix excreatur, vt quæ circiter flatum circumfluat. Decet ergo eum humorē qui tenuis est, incrassare, ad expulsionem ipsum parantes. Præterea medicus tenetur naturam rectè operantem imitari. natura autem in coctionibus omnibus humores reddit crassiores, vt suprà probauimus, igitur medicus id facere tenetur. Præterea si tenuitas euacuationibus omnibus accommodata est, incipientibus morbis humores crudi sunt, & minùs crassi, quàm in statu, quatenus coctio eos reddit crassiores, incipientibus igitur morbis meliores fient purgationes. At verò ex Hippo. & Gale. placitis, humores omnes à corpore ducendi vi medicamenti purgantis attenuatione egent, nullus tamen incrassatione. Id enim est quod Hippocr. dixit: oportet fluida facere corpora quæ quis purgare voluerit, hoc est, meatus laxiores, & humores fluxibiliores: tenues tamē fluxui magis parati sunt, & tenuitas, euacuationi humorum, vi medicamenti purgantis, nunquam obfuit. Medicamenta namque purgantia humorem familiaritate substantiæ trahunt, & facultatem expultricem irritant: vtrique autem opem fert tenuitas. Nam dum quidpiā trahitur, eò faciliùs trahitur, quò tenuius est, quatenus promptiùs obsequitur: facultas verò expultrix fibris operatur transuersis, quæ compressione pellunt humores: comprimentibus verò faciliùs cedunt tenuia, & eò magis, quò fuerint tenuiora. Si enim manu comprimere velis lutum, aquam, & aerem, facilè intelliges tenuiora magis cedere, & faciliùs pelli. Ad quod comprobandum accedit Gal. sententia, qui humores agitatos, qui morbos efficiunt, acutos præcipit attenuare, lib. 1. Apho. com. 24. dicēs: Verùm in acutis morbis circa initia statim, circa primū videlicet diem, vel non vltra secundum. Si sumus vsuri purgantibus medicamentis, quando turgent, non datur facultas ista præparandi, nisi quis fortè arripiat ocasionem, propinandi melicratum, in quo decoctum sit aliquid hyssopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegij, siue quid huiusmodi vim habens, humores extenuandi. Quo in loco turgentibus humoribus extenuātia adhibet Gal. quamuis tenues esse magna ex parte contingat. Præsertim ad id probandum accedit, quod Gal. lib. 3. de Simpli. med. facul. cap. 26. insuper purgationibus experimento id docente) postquam medicamentum familiarem humorem eduxit, reliquos sequi dicit, tenuitatis ordine, ac primo loco eum qui tenuior est: veluti si medicamentum trahit bilem, postquā ipsam duxerit, deinde sequetur pituita, deinde melancholia. Rursum si medicamētum trahit, melāCholiam ipsam primò trahet, deinde bilem, deinde pituitā, & omnia ad finem trahent sanguinem. Ratio est, quoniā familiarem humorē à natura facultas trahit: deinde cùm euacuatio fiat, non tractione, siue eiectione, sed vasorum relaxatione, & irritamēto, singuli sequentur ordine tenuitatis, & tenuior semper primo loco, præter sanguinem, quem natura ad finem retinent. Si igitur nullo trahēte, sed sola expultrice cōprimente, semper tenuior antecedit reliquos, notum erit, tenuitatem semper parare ad faciliorem purgationem, tenues igitur quantumuis fuerint humores, ad purgationem, ampliùs extenuandi. Adducta verò ab aduersariis non obstant, Galen. etiam libro de constitutione artis medicæ, de sanis loquitur, quorum humores non cōtendit purgare, sed corrigere

Humorum ad expulsionem præparatio.

Humores omnes ad purgat. attenuandi.

rigere,& ad alitionem parare.libro verò 2.progn.loco citato,de sputo loquitur Galen. sputum autem mediocre esse debet: non enim compresione educendum, vti quæ vi medicamentorum purgãtium ducuntur,sed impulsione,flatu videlicet à thorace pulso: ipso verò flatu humorem impellente,qui si crassus fuerit,non cedet, glutinosus adhærebit,& tenuis flatum circumfluet, quem exire syncerum, ac sine humore permittet. Tenetur etiam medicus naturam probè operantem imitari:itaque coquere procurat, vti natura per se facit. Quòd tamen humor crasior fiat,accidit,neque id natura facere intendit,sed sequitur ad naturæ opus:interim namque dum natura coctionẽ molitur tenuis humorum pars exhalat,& reliquũ crasius redditur in purgandis,siue vtcunque à natura pellendis humoribus. Quod tamen ex accidẽti naturæ opus sequitur,id non tenetur imitari medicus,maximè dum id quod sequitur,aliud naturę opus pręcipuè ab ipsa intentum, scilicet euacuationem humorum impedit, quod facit crasitudo. Eam igitur extenuare oportet, & lentorem incidere, & tenuem humorem amplius, si fieri posit,aut per tempus concessum fuerit, attenuare. Ad id tamen quod ferunt, decere inter initia purgare humores,quoniam tunc tenuiores sunt,dicemus naturam non tentare purgationem inter initia: quoniam nondum humor malus à bono separatus est, & quoniam non euacuat natura humorem cui non dominatur,& quem non superat, coctione tamen præcedente sequitur expulsio secundũ naturam, nisi quando symptomatis ratione secus eueniat: Sic sanè medicus coctionem & secretione expectat deinde purgatione vtitur. Cùm tamen coctione præcedente,humor crassus remaneat,opus est ante purgationem ipsum extenuare: itaque coctio & extenuatio humorum purgationem præcedere atque arte moliri, debent, humore cocto atque attenuato, vbi natura ipsum nõ euacuat,aut euacuabit,sed non abundè,reliquum arte supplere oportet.Hæc etenim sunt quæ ducere oportet,quæ si vergant ad superiora,vomitu purganda sunt,si tamen ad inferiora, ventris secessu, & in vniuersum quò natura vergit per loca conferentia ducere oportet. Quòd si nullibi vergant,per inferiora ducẽtur,quoniã id magis naturæ consentaneum est,quamuis Hippoc.temporis naturam aduertendam præcipiat dicens:æstate per superiora,hyeme per inferiora purgationem conuenire. Is autem qui purgandus est,inter reliqua quæ attinent,ad meatuum laxitatem, ventrem lenẽ habere debet,aut molliendus molli clysteri pilulas deglutiet quatuor horis à cœna,quibus assumptis dormiet,donec purgari incipiat,non amplius,potionem bibet summo mane: non autem dormiet ab ipsa,nisi valde languente facultate: nam aliâs vires liquidi medicamenti interim dissoluentur.Præcedet tamen cœna parua:quoniam iuxta purgationes,crises,& accesiones,ab alimentis abstinendum,& omnino venter cibis vacuus esse debet,hora sumendi purgans medicamentum. Assumptis pilulis licet aquam mulsam pauca quantitate bibere,maximè si venter humore vacet,aut per febres ardẽtes aquam ordei,paucæ quantitatis: verùm pilulas raro æstiuo tempore, aut calidisimis febribus adhibemus,idque cùm timemus vomitum.Liquido quoque medicamento epoto idem præcipimus,sed pilulis assumptis ægrum dormire iubemus, à liquido tamen medicamento,aut bolo,minimè. Inquit enim Hippoc.cùm biberit quis elleborũ ad motiones quidem corporis magis,ad somnum verò & quietem,minùs ducere oportet. Indicium est nauigatio turbari motione corpus. Incipiente verò purgatione omnes à cibo & somno abstineant,&ab omni animi turbatione. Cùm timetur vomitus medicamenti, degustet succum pomi acidi,aut oliuam salitam,aut malum cotoneum, aut paucum cotoneorum succum cum saccharo deglutiat,siue eorundem appellatam miuam,naribus admoueatur acetum rosaceum,& summos digitos manuũ aqua frigida immergat, aut eadem faciem inspergat minister,subitò non semel tantùm,sed ter & quater per interualla,si opus fuerit. Bibito medicamento quidam sunt qui non purgantur propter fæcum duritiem,quas mollire oportet clysteri, aut glande ex melle tosto irritare. Aut non purgantur ob imbecillitatem medicamenti purgantis & paucam eius quantitatem, quibus subuenitur, bibito apozemate ex prunis,aut aqua mulsa,& sequentibus diebus aliquod purgans medicamentum validius adhibendum, aut ob imbecillam ventris facultatem & eiusdem frigiditatem,quibus subuenitur pannis calidis ventri admotis, aut quoniam æger faciliùs purgatur vomitu,& medicamentum ventriculo supernatat, cui prodest parũ mastiches cum aqua calida bibere,aut cotoneorũ miuam,aut aquæ mulsæ partes duas,siropi de absinthio partem vnam. Si verò in ventre assumpto medicamẽto non purgatur æger,senserit autem praua symptomata vt vertiginem, capitis dolorem, anxietatem, ventriculi morsum,aqua tepida bibita medicamentum vomat. Fit autem quandoque vt purgans medicamentum plus æquo operetur,& languorẽ afferat facultati,quod ex pulsu deprehendetur,& animalis facultatis functionibus,quibus extrema

Purgationẽ quæ præcedunt.

Pharmaco sumpto quid agendum.

Purgatione excedente modum.

membra fricare validiùs decet,eademq; in aqua calida immergere,odorata naribus admouere,& offam panis biscocti infusam in vino odorato prębere,atque vinum ipsum bibendum dare,si vehemens adfuerit ardor aut vuæ acerbæ prodest,& eadẽ aut oleum cotoneorum,aut myrtinum epithematis modo applicitum.Quòd si opus fuerit,Phylonis medicamenti scrupulũ vnum,aut theriaces 3.semis,cum pauco vino diluto bibet. Interim verò ab aere frigido tueatur corpus totũ,& extremę partes, somnus verò omnimodo procuretur. Finita purgatione quid agendũ sit,dicemus. Vbi prius cognitum habeamus,an ea cõpleta sit. Agnoscemus tamen purgationẽ integram esse,siti, somno, & deiectionũ mutatione. Hipp.sanè Apho.19.sect.4.inquit:Quicunque in medicamentorum purgantiũ potionibus purgati,non sitiunt,non quiescunt donec sitiant. Quem locum perperã interpretati sunt Auicennas & sui sequaces putantes Hippocr.voluisse signum scribere cõpletæ purgationis,ita vt siti præsente necessarium sit hominẽ abũdè purgatum fuisse. Cùm verò experimento cõtrarium repererint, sæpe sitim antecedere purgationẽ,atque ipsa præsente permanere,absq; purgationis integritate,& rursus plurima purgantia medicamẽta suo calore sitim inferre,ante cõpletam purgationem, coacti sunt quibusdã distinctionibus additis veram asserere Hippocr.sententiam:vbi videlicet non præfuerit sitis,nec ea vis insit purganti medicamẽto. At verò Hippo.nihil tale nouit, neque vnquã eo experimento ad inueniendam cõpletam purgationem,affirmãdo, vti voluit,sed negando:non etenim putauit siti præsente hominem integrè purgatum: sed nunquam integrè purgatum hominem,dum non sitiat: ac si diceret, qui non sitit, non est integrè purgatus. Sic enim dixit:Qui non sitit,nõ quiescit donec sitiat,hoc est, non quiescit,neq; cõpletum est opus medicamenti,donec sitiat.Aliquid verò agnoscendum,aliquid etiam agendum docuit. Agnoscendum quidem hominem nondũ probè purgatum,abstinendũ autem à cibis & somno, donec id signum appareat. Completa enim purgatione medicamentũ calore & siccitate absumere incipit humorem innatum ori ventris,ac perinde sitim excitat,somnus præterea magnus superueniens,probè purgatum hominem ostendit,non in omnibus,sed in his qui vigiliis molestantur:hi enim completa purgatione atque abscissa causa vigiliarum,humore videlicet acri ac mordaci cerebri membranas mordente,somnus conciliatur. In morbis tamen pituitosis,in quibus ab initio somnus solet hominem opprimere,id signum cõpletam purgationẽ non ostendit. Præterea bibito medicamento quàmplures valde molestãtur somno, in quibus nondum purgatio incepit: nota verò hæc,iam incepta purgatione est recipienda. Nisi fortè quis dissoluta facultate impotentiam vigilandi potius quàm somnũ patiatur. Deiectionum mutatio pariter quoque ostendit cõpletam purgationem eius humoris quem euacuare intendimus. Quòd si duos euacuare conetur natura,aut medicus arte, vtriusque mutatio cõpletam indicat purgationem,si vnum tantùm humorẽ euacuare contendimus,quoniam is tantùm abundat,eo purgato atque iam altero succedente, signum est cõpletæ purgationis. Vbi enim duo humores abundauerint, id seruandum quod Hip.docuit Apho.14.2.sect.dicẽs.In alui profluuiis mutationes deiectionũ iuuãt, nisi ad malum mutatio fiat. significat enim adhuc corpus purgari perfectiùs, mutatio humoris in alterum humorem. Fit autem in malum mutatio,cùm ad prauas transitur deiectiones,vt colliquantes & fœtidas admodum. At verò iam purgato corpore aqua ordei bibenda est,non admodũ frigida aut aqua mulsa,aut ius pulli. Corpore quidem aut modicè purgato aut citra modum,salis recipiet quod gustui satisfaciat:si verò vltra modum fuerit purgatũ,aut parum,aut omnino nihil. Deinde sensim ad cibos accedat: atque ad eum victum cui antè assueuit,non etenim decet statim cibũ copiosè assumere, quando ventriculus ex purgatione & medicamenti actione, languidus ac dissolutus remanet.In eo enim valde à medicis erratur,qui aut prçuisionis aut curationis ratione, purgatis corporibus illico copiosè alimenta offerunt,non minoris quantitatis, quàm ante purgationem bene valentibus ipsis offerebãtur:deceret enim in id sensim reduci. Hæc præcepit Hippo.lib.2.de Rat.vict.acu.sect.12.& 13.dicens: Vbi autem quis medicamentum ebibit,ptisanam protinus sorbendã dato,neque insigniter minore quàm consuetum est quantitate. Et quoniam ab re non est,purgatione in media sorbitionẽ dare non conducit: At vbi purgatio defierit,tunc sorbitio detur,sed cõsueta minor:deinde liberaliùs perpetuò exhibeatur,si dolor cessauerit,& nihil aliud obicem fecerit, cibo assumpto,purgatus,paulò pòst se ad somnum conuertet.

Purgatione finita quid agendum.

Sitis signum purgationis completæ.

Sõnus purg. signũ completæ.

Deiectionũ mutatio cõpletã ostendit purg.

De tractionum causis.

FINITA de purgandis corporibus tractatione, de purgantium medicamentorum viribus agere operęprecium videtur:cùm verò medicamenta purgantia tractoria facultate

tate humores ad locum euacuationi accommodum ducant, priùs quædam de tractionis causis tradamus, ad sequentia apprimè necessaria. Præ cęteris tamen quorundam opinionem refellamus, qui dolorem in causis tractionum recenseri voluerunt. Est sanè fluxionis causa dolor, siquidem eius gratia ad dolentē partem fluxiones cōmouentur, non tamen trahit dolor ad dolentem partem sanguinem, aut alium humorem, aut spiritum, quum dolor tristis quidā sensus sit, cui nulla inest trahendi vis. Attamen excitat dolor animalem facultatem, quæ deinde suis vtitur instrumētis, & ea ad partem dolentem transmittit, suppetias ferre contendens. Quod Galen. libr. 5. Aphoris. Comment. 53. docuit dicens: Hæc enim est quædā ratio cōmunis, in quibus natura aliquid violēter excernit, eò sanguinem, & spiritum tendere, quibus duobus veluti instrumentis natura vtens, ea quæ infestant per vim impellit. Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflāmationes adueniunt, natura excernere atque expellere causam doloris properante. lib. quoque 13. de Metho. med. inquit: Docuimus in eo opere quod de naturalibus facultatibus edidimus, vnam esse facultatem naturæ quam excretoriam dicemus, ea suo munere tum fungitur, quum triste aliquid sentit: vnum verò quiddā est ex iis quæ eam cōtristant, ipsa quæ dolorem excitat causa, quæcunque ea fit. Hāc igitur eiicere dum properat, phlegmonem interdū in particula cōcitat: cùm enim primis suis conatibus nihil profecit vehementius ingressa, quod infestat expellere, sanguinis aliquid & spiritus ex superpositis partibus in afflictam simul exprimit. Ex quibus luce clariùs constat, dolorem non trahere, sed cōmouere facultatem animalem, atque hanc vti sanguine & spiritu vt instrumentis, quibus vtitur aduersus causam doloris: sunt enim hæc animæ instrumenta, vt dixit Comment. Aphoris. citati: cùm verò hæc ad dolentem partem excernere conatur, sua vtitur excretoria facultate, excernit enim quæ tentat animalis facultas compressione fibrarum, musculorū, & neruorum: his enim expressis excrementa multorum generum pelluntur à corpore, vti vrina & deiectio, & cum rigoribus humores à vasis extra mittuntur. Id quoque voluisse Gale. constat cùm dixit, esse quandā naturæ facultatem, quam excretoriā appellat, atque eam suo munere fungi, quum triste aliquid sentit, constat autem naturales facultates non sentire. Cùm autem Galen. dixit naturæ facultatem, intellige nostræ naturæ, non naturalē, vt ab animali distinguitur: quapropter intelligere oportet doloris causas, animalem facultatem sentiētem primùm cōmouere, deinde animalem loco mouentem concitari ad fugam, hanc neruis & musculis ac neruorum fibris vti, quibus causam nocentem expellere conatur, accedere quoque naturalium facultatum cōpassionem postremo loco, & expultricem adiuuare eam expulsionem. Hæc adeò firma sunt, vt neque impudentissimus quispiam eisdem audeat contradicere. Omne tamen genus trahentium causarum tribus membris comprehendit Auicennas dicens: tractionem omnem fieri à facultate, vt cùm magnes trahit ferrum: aut à calore, vt cùm flāma lucernæ trahit oleum: aut à vacuo, vt cùm aqua per fistulā ascendit: sed tractionem quæ fit à calore, dicit esse ad eam quæ fit à vacuo, reducendam. Nos de singulis tractionum causis ordine agamus. Esse tractionem aliquam à facultate nemini dubium est: nam nostri corporis membra naturali facultate ad se trahūt alimentum sibi familiare & amicum, & magnes ferrum, & medicamenta purgantia humores. Appellant hoc genus tractionis à substantiæ familiaritate, de quo in consequentibus agemus. Habet facultas trahens temperaturam vti instrumentum: procedit enim actio hæc à forma substantiali rei trahentis: sed est potissimum trahendi instrumētum calor: nam medicamenta purgātia calida sunt, & succinū frictione incalescens validiùs trahit. Sunt etiam tractiones quædam à calore non accedente, aut similitudine substantiæ, aut vacui periculo: cùm enim venulæ æstiuo tēpore arefactæ (vt inquit Hippocr.) trahunt ad se ichores, constat à calore fieri tractionem, & ibidem non adesse substantiæ familiaritatem, nec vacui periculum impendere. Thapsia similiter particulæ cuipiam admota sanguinem alicit, vbi non imminet vacui periculum, nec adest substantiæ familiaritas, qua sanguis euellatur: calor igitur tractionis causa est ab aliis seiuncta. Vacuum tamen quam vim trahendi habet, nos in comment. nostris in lib. 2. de Differ. febr. absoluimus adeò perspicuè, vt superuacaneum existimauerim de ea re rursus verba facere, nisi audirem quosdam contradicere, alios verò instantissimè efflagitare, vt eandem sententiam in hoc opere repetam, & confirmem. Ego verò vt aduersantibus obsistam, & amicis morem geram, rem aggrediar: quamuis certò sciam, veritatem (quam nos in nostris operibus tradimus, docendi, & aliis proficiendi gratia, omni iactantia, omni gloriæ & honoris cupiditate posthabitis) adeò perpetuo lumine splendere, vt obscurari quandoque, opprimi sæpe, extingui verò nunquam possit. Vacuum quidem nihil est, nec esse potest: vacui tamen periculum (vt sic dixerim) imminet quandoque: cùm tamen id

Dolor non trahit.

Tractio à facultate.

Tractio à calore.

Vacuum an trahat.

non ferat natura,aliquid loco eius quod ſecedit:ſuccedere neceſſum eſt. Id verò fit quo niam omnia continuitatem amant,& mundus continuus eſt,ita vt euitandi vacui gratia,atque ſeruandæ rerum cõtinuitatis,ſiue contiguitatis,ſiue perpetuitatis, & adhæſionis,vel ipſos montes cõmoueri,loco mutari,atque aſcẽdere,priuſquã vacuum eueniat, ſit neceſſarium. Opinati ſunt quamplurimi,viri alioqui memoria digni, grauia aſcendere continuitatis ratione,aut gratia vitandi vacuum, naturaliter,ac nulla vi, ſed vniuerſæ naturæ appetitu & inclinatione,cuius cõtrarium nobis viſum eſt,eo loco,modò verò idem placet roborare,confirmare,& planum facere. Cùm quidpiam continuitatis ratione trahitur,cauſa eget mouente naturali, aut voluntaria inchoante motum. Res autem ipſa ſi contra natiuam & propriam inclinationem trahatur, violenter trahetur, nihil communi, quam vocant natura,coadiuuante:quod docere contendimus vel imperitiſsimos quoſque homines.Si ventus commouetur,& eum ſequitur aẽr ne ſoluatur rerum adhæſus,cauſa naturalis primùm mouens vẽtum,trahet violentia quadã aerem: idem fiet ſi quis aerem aut ventum liberè mouerit: idem fieri videbis ſi quis per fiſtulam cuius extremum fuerit in aqua demiſſum,aerem ſugẽs traxerit:nam cùm alter aer, loco tracti,ſuccedere nequeat,aqua ſuccedet,cæterùm hæc violenter trahitur, non natura, aut propria, aut generali. Motus autem violenti non ſunt finis alicuius gratia, quamuis agens moueat propter finem,non enim res ipſa contra naturã mota in finem aliquem contendet:lapis namque ſurſum pulſus in nullum finem intendit, quamuis agens finem aliquem impellendo reſpiciat. cùm itaque dixero, aquam violenter trahi, omnem ſui motus finem nego,in quem aqua ipſa ſuapte natura ducatur, aut generali natura. Iam illud monſtremus,aquam violenter agi per fiſtulam aere ſucto:ſi enim extremo altero ori immiſſo alterum in aere exiſteret,facilè aer incluſus in fiſtula trahetur, & alter nulla violentia ferè,nulloq; labore ſuccederet, quoniam in propria ſphera aer facilè vndiquaque trahitur (quamuis non omnino naturaliter) ſed vbi extrema pars illa fiſtulæ in aquam fuerit immiſſa, vi eget & conatu trahentis : igitur aqua violentia ducitur,nam quæ natura,& ſponte ſequuntur,nullo labore ſuccedũt.Atq; id veritatem ſic facilè confirmabit,quòd ſi aqua per fiſtulam,non ſurſum,ſed ad latus duceretur, facilimè poſt aerem ſuccederet : cùm verò trahitur ſurſum, qui trahit non modò conari debet,ſed eò magis quò fiſtula longior eſt, & quò aqua quæ trahitur copioſior : non igitur ſponte & natura,ſequitur,ſed vi trahitur. Præterea vidiſti euripos,quibus fontes paramus domi artificiales,hi duo latera habent inæqualia,alterum ſed breuius in aqua demiſſum,alterum extrà longius,ab extremo orificio longioris lateris aerem in euripo contentum ſugit miniſter:ſuccedit autem aqua,& continuat miniſter tractionẽ, donec ad os vſque ducatur,deinde ore ſublato aqua manare incipit deſcendens. Cùm enim hoc latus euripi quod extra aquam eſt longius ſit,maiorem aquæ quantitatem cõtinet, quàm reliquum. Hæc quidem grauitate propria deſcendit, & ſecum aliam trahit, quam aſcendere facit,vt ipſam continuitate ſeruata ſequatur. Sed dicas, qua de cauſa latus id fiſtuloſum altero maius factum eſt? aut quare,ſi minus ipſo foret,non traheret aquam ad ſe reliquam,atque ipſam aſcendere faceret,ſed potius traheretur ab altera,vt fieri videmus? Non alia ſanè quàm grauitate, quæ cùm maioris aquæ ſit maior, ſuo pondere deſcendere contendit,quod ſibi eſt natura inditum : minor verò quantitatis maiorem ſequitur,quòd ſi ſponte ſequeretur,& à natura,vel propria, vel cõmuni mota, non egeret potentia contraria maiori,qualis ad violẽtos motus ſolet eſſe neceſſaria. Quòd tamen ea eguerit,eſt manifeſtum:nam talis eſt grauitas aquę maioris,quæ poteſt minorem aquæ minoris grauitatem, & ipſam aquam ſurſum agere,quod minor facere nequit:ſunt hæc euidentia,adeoq; philoſophiæ germana,& principiis naturæ conſona, vt nihil magis demonſtratum in ea,aut noſtra hac medica facultate putem.Quis enim dubitat, quæ conatu trahuntur violenter trahi, & quæ eò maiori conatu egent, quò ſunt maiora, reſiſtentiam adponere tractioni: nam ſi non reſiſtunt, non reſiſtent maiora magis, quod facit aqua cùm ſurſum euellitur. Et ſi ob craſsitudinem aut cauſam aliam cum difficultate trahi dixeris,reſiſtentiam concedere teneris:ſi enim tenue & craſſum non reſiſtunt,nullum trahetur altero difficiliùs. Præterea quod cum difficultate trahitur, id reſiſtit, & quod reſiſtit tractioni,violenter trahitur. Adſtipulatur noſtræ ſententiæ, quòd per longiſsimas fiſtulas, difficilè admodum trahitur aer:quas ſi ad ſupremam aeris regionem productas velis, neque per folles, adactis validiſsimis viribus quidpiam traheres. Quandoquidem aer tractioni aliqua ex parte reſiſtit. Quoniam elementa in naturali loco quieſcere amant, contra naturam verò huc aut illuc trahuntur. Cauſarum verò ſucceſsio in prædicta aquæ tractione hæc eſt: Thorax dilatatur ab animali facultate:hanc dilationem ſequitur pulmo:cùm verò is diſtenditur

Aſſertio.

conti

continuitatis ratione,ſequitur aër fiſtulæ, hunc ſequitur aqua ſurſum ducta,cum vi & conatu facultatis animalis thoracem diſtendentis,quæ eò maior apponitur, quò fiſtula maior eſt,& aquæ aſcendentis quantitas maior:quoniam hæc magis obſiſtit aſcenſui,ſiue tractioni qua ſurſum agitur. Contra hanc noſtram ſententiam,nullum video experimentum,nullam audio vel probabilem rationem:quamuis intellexerim quoſdam raſâ fronte temerè contra ipſam præcipitari.

De Purgantibus medicamentis.

HAbent medicamenta purgantia vires trahendi humores,quibus ex Gale.doctrina, ſimilia ſunt tota ſubſtantia, quam medici proprietatem dixerunt: hanc autem in comment.lib.2.de Differ.febr. expoſuimus eſſe ſimilitudinem quandam ſitam in modo mixtionis ex primis elementis. Ex his autem quædam ſunt de naturâ venenorum, vti colocynthis & tithymalus:quædam nō,vti rhabarbarum & cnicus. Quæ veneficam habent naturam,validè purgant,corpus vehementer mouentia, & in ſui natura nihil benignum habent,nihil dulce,nihil alimentoſum,quandoquidem eorum mixtio,caliditate & ſiccitate,valde reliquas qualitates excedit. Ea tamen quæ in prima mixtione nonnihil alimentitium habent, non valde perturbant corpus,neque venefica ſunt. Quamobrem vbi ſtatutum & familiarem ſibi humorem non euacuant, ſi à natura ſuperentur & coquantur,in humorem conuertentur,quem habent natura euacuare, vt Gale.teſtatur lib.3.de Simpli.med.facult.cap.23.dicens:Idcirco purgantium medicamentorum,vbi purgatione fruſtrantur, quædam extra quàm quòd noxam corpori nullam afferunt, etiam alimentum homini præbent:alia verò in corruptionem & tanquam in venenum vertuntur:prorſum enim medicamentum expurgans vel cum vno ſaltem humorū qui in corpore noſtro ſunt,ſimilitudinem obtinet,non autem perpetuò mixta eſt vis venenoſa:quamobrem neque perpetuò,& ſi non purget,iniuria afficiet,verùm coctionem recipiet,talemq; producet humorem,qualem trahere natum erat.Ad quod comprobandū accedit,quòd quæcunque ſimilia ſunt, faciliùs inuicem commutantur:ſed medicamentum habet cum humore euacuãdo ſimilitudinem: in ipſum igitur faciliùs tranſit:tranſit autem in aliquem humorem medicamentum quod veneficum non eſt,vbi ſuperetur & coquatur:nam ſæpe quamuis id natura veneficum non ſit, ſua potentia ſuperat humorem & ipſum à corpore ducit,nec tamen medicamentū relinquitur in corpore,ſed partim diſſoluitur, partim cum humore euacuando excernitur. In pauca verò quantitate ſumptum,non trahit humorem,ſed à natura victum in aliquē humorem tranſit,quemadmodum & alimenta reliqua. Is autem humor eius erit naturæ,cuius eſt medicamentum,tota ſubſtantia,hoc eſt,prima ipſa conſtitutione ex elementis. Hæc verò ſimilis eſt illi quæ in humore à corpore vacuanda conſiſtit,ob quam ei familiaris eſt. Ex his verò quæ familiaritatem habent,quædā ſunt quibus adiuncta eſt à natura trahendi vis: quædam ipſam non habent: neque enim perpetuum putamus omnibus ineſſe vim trahendi,quod familiare ſibi eſt,ſed alias habere vires,& proprietates.Quæ verò trahendi vim habent,ſibi ſimilia & familiaria trahunt,vt membra corporis animati trahunt alimenta, & magnes ferrum,& ſcammoniū bilem. Nec tamen trahunt quæ omnino ſimilia ſunt, ſed quæ quadantenus ſimilia, quadantenus verò diuerſa: ſiquidem ſcammonium non trahit alterum ſcammonium, ſed bilem: quoniam ſcammonium idem eſt ſpecie alteri ſcammonio, ſimile verò bili; & magnes idem eſt magneti ſpecie & forma ſubſtantiali, ferro verò ſimile. Trahit ſanè medicamentum humorem à proprietate: proprietas tamen dicit ſubſtantialem formam & ſimilitudinem, vt in comment.lib.2. de Differ.febr. docuimus latè. In omnibus tamen actionibus naturalibus præeſt forma ſubſtantialis agentis,veluti principium à quo omnis procedit actio,quod euidenter oſtendunt generationes omnes & motus:omne enim naturale agens,ſibi ſimile natura generat,& in locum conſeruationi formæ ſuæ idoneum mouetur. Rhabarbarum itaque & ſcammonium bilem à forma & ſubſtantia, & actu trahunt, vtuntur ſanè inſtrumento, nempe calore tum innato, tum aſcititio. Quòd tamen ſcammonium bilem & non pituitam trahat,& cnicus pituitam,non tamen bilem,id non à forma,neque à calore,aut qualitatiuo quopiam temperamento habet,ſed à ſimilitudine,quæ relatio quædam eſt, vt loco citato probauimus,repugnante imperitorum caterua. Cùm igitur in prima ipſa ex elementis mixtione,ſimilitudo bilis,& ſcammonij adſit,ſcammonium bilem & non pituitam trahit. Quamobrem cùm impoſsibile videatur,vnum medicamentum cum diuerſis admodum humoribus natura,ſubſtantia, temperamento, & mixtione contrariis,habere ſimilitudinem & familiaritatem,neque fieri poſſe aſſerimus, vt medicamentum vnum & ſimplex, bilem & pituitam trahat, ſed quandoque vtrunque purgare, alterum

An medicamentum aliquod ſit, quod cùm purgatoriū ſit, ſi non euacuet conuertatur in humorē uacuandum.

Medicamenta purgantia quæ facultate trahant.

Actio omnis à forma.

Medicamentum nō purgat diuerſos humores à natura.

familiaritate, alterum naturæ irritamento, & meatuum relaxatione,ſiue apertione. Ac dicemus præter vnicum humorem familiarem,ſi quempiam expurgauerit medicamentum ſimplex, ſuperpurgationis ratione id facere, nullum tamen medicamentum poſſe trahere diuerſos humores, familiaritate ſubſtantiæ. Scammonium itaque bili ſimile eſt temperamento calido,& ſicco atque mixtione ob quam familiaritatem habet cum ipſo. Sed cnicus ſubſtantiæ habet ſimilitudinem cum pituita, non tamen temperamentum, quod ad primas attinet qualitates, quatenus pituita frigida eſt,cnicus calidus. Id verò quod aliud trahit,non tantùm ſimile eſt alteri,ſed eo adhuc validius, tale itaque putatur ſcammonium bili collatum. Auicennas tamen huic ſententiæ aduerſatur. Si enim verum eſſet quod Galenus inquit,ob ſimilitudinem fieri medicamentorum tractiones, ferrum traheret ferrum,& aurum aurum,cui rationi ſatisfecerat Galen. loco citato, qui non idem,ſed ſimile tractionem exercere voluit,non enim trahitur aliquid ab eo quod vnum eſt ſpecie cùm ipſo,ſed ab eo quod ſimile,non itaque magnes magnetem trahet, ſed magnes ferrum,cui eſt ſpecie ſimile,non idem,ſic & ſcammonium bilem, non alterum ſcammonium.Verùm ex ſequacibus Auicennæ quidam rationibus conatur ipſius ſententiam aduerſus Galen. ſuadere:ſæpe enim (inquit) trahitur contrarium, ſed contrarium non eſt aptum in contrarium tranſire, igitur nòn omne quod trahitur, aptum eſt conuerti in trahens,neque trahens in tractum,neque etiam medicamẽtum quod trahit,in humorem tractum, neque cum ipſo habet ſubſtantiæ ſimilitudinem. Quòd tamen contrarium aliquando trahatur probãt,quoniam cor trahit frigidum aerem. Rurſus quod præter naturam affectum eſt, ſemper appetit contrarium & trahit ipſum, vt conſtat ex ventriculi diſpoſitionibus,apud Galenũ: præter naturales nanque appetunt contraria,ſed contraria non tranſeunt in contraria, ſed in ſimilia: non igitur tranſiuit medicamentum in humorem quem trahit, poſtquam mutatum eſt, & præter naturam affectum in ventriculo,in quo non habet naturalem diſpoſitionem,quam habebat ante id:quapropter neque ſimilia ſunt quæ trahuntur, neque medicamẽta in humores quos trahere deberent,tranſibunt.Præterea humor non generat humorem ex medicamento: nihil igitur refert ſimilitudo ipſorum ad commutationem. Præterea ſi medicamentum mutari debet in humorem, prius tranſiret in chylum, atque amitteret ſimilitudinem quam haberet cum humore, præterea quamuis medicamentum humori ſimile ſit, poſſibile eſt, ipſum non poſſe à calore ſuperari, ac perinde non mutabitur in humorem. Hæc verò omnino leuia ſunt, & nullius momenti:nos enim nihil modò de contrariorum tractione ferimus,ſed ſimilium, præter id quòd aër non trahitur à corde niſi conſecutionis ratione,non tamen ſimilitudine, & ventriculus prauè affectus trahit contraria qualitate,ſed ſubſtantia ſimilia,quæ etiam faciliùs mutat ea ratione. Sic etiam quamuis primarum qualitatum mutationem ſubeat medicamentum, ſubſtantia tamen manet,qua trahit ſimile. Humor quoque non generat humorem,ſed iecur ex medicamento victo generat hunc, & non illum: quoniam in hoc medicamento eſt præparatio ad generationem huius & non alterius. Quòd verò in chylum prius tranſeat, nihil refert: chylus nanque ex pituitoſis cibis genitus materiam pituitæ præſtat, & ex biliosis cibis bili. Illud verò medicamentum quod à calore ſuperari non valet, non tranſibit in humorem,ſi tamen ſuperetur,& coquatur,vt diximus,in eum tranſibit, quem trahere natum erat:id tamen difficilius videtur,quare potius ſcammonium bilem trahit,quàm bilis ſcammonium,vtrunque enim ſimile eſt,cui Gale.reſpondet,nõ omne ſimile trahere, ſed inter ſimilia id quod valentius eſt,trahere reliquum, vti magnes ferrum, quia ipſo valentius eſt,& ſcammoniũ bile,ſed rurſus ſic obſtandum videtur, nam bilis ſimilis eſt ſcammonio & rhabarbaro,& ab vtriſque trahitur:igitur ſcammonium & rhabarbarum ſimilitudinem habent,ob quam vnum trahet reliquum:id nempe quod validius eſt,cuius contrarium experimur.Neque enim ſcammonium trahit rhabarbarum,nec trahitur ab ipſo. Ad quod dicemus,quòd ſi decoctum rhabarbari,aut eius ſubſtãtia liquata contineretur in venis,ſcammonium in ventriculo aſſumptum, poſſet ipſum trahere, non minus quàm bilem. Aut ſanè nõ ſequitur,ſi ſcammoniũ bili ſimile eſt, & rhabarbarum eidem quoque bili ſimile eſt, rhabarbarum & ſcammonium ſimilia ſint, poſſent enim cum bile conuenire,ſed diuerſa ratione.Nam & ſi ignis & aqua aëri aliqua ratione communicent, non ſequitur vt ignis aquæ communicet,aut eidem ſimilis ſit. Hæc diximus ad Gale.mentem,cuius placita tuemur hoc in loco aduerſus Auicennam & ſuos ſequaces, ſicut in commentariis lib.2.de Different.febr. Docet autem Galen.tractionem hanc à ſubſtantiarum ſimilitudine fieri, & eam in elementorum mixtionis modo conſiſtere: quoniam hanc putat Galen.lib.4.de Simpli.med.facult.eſſe totam rei ſubſtantiam. Nos equidem eo in loco expoſitoris officia functi, ea quæ autoris mentem explanabant, & ſi non

Auicennæ ratio.

Medicamentorum trahendi uis inquiritur.

ſi non omnino vera viſa nobis eſſent, ſequuti fuimus. Modò verò placet iam expoſita Gale.opinione, quæ nobis videntur naturalis philoſophiæ principia magis ſapere, hoc loco referre. In ſingulis corporibus natura conſtantibus duo ſunt conſtitutionis principia hæc,materies & forma,quam ſubſtantiam, & ſubſtantialem formam appellamus. Præterea bina temperamenta inſunt mixtis corporibus,vt parte prima docuimus, alterum primis elementorum qualitatibus, alterum eorundem ſubſtantiis,quod Galen.appellat totius rei ſubſtantiam,atque inde manare dicit in rebus ſubſtantiarum ſimilitudines,à quibus fiunt tractiones,aut,vt rectiùs dicatur,earum ratione,tractiones fiunt. Hac ſubſtantiarum ſimilitudinem,quæ oritur ex mixtionis modo,diximus, in diuerſo mixtionis modo, diuerſam eſſe, ac perinde in rebus diuerſas eſſe proprietates,in comment. lib.2.Differ.feb.quem tamen mixtionis modum diximus non poſſe ſatis explicari,quoniam neque Galen.ipſum ſatis explicuit:difficile ſiquidem videtur,quod Galen.lib.3.de Simpli.med.facul.cap.24.cnicum tota ſubſtantia ſimilem eſſe dixit pituitæ, & temperamento diſsimilē:pituita nanque frigida eſt,cnicus verò calidus. In mixtis tamen corporibus,ſecundum naturam habentibus, qualitates ſubſtantiis elementorum reſpondent. In quibus enim igneum elementum ſuperat reliqua, caliditas quoque reliquas ſuperat qualitates:Elementa ſiquidem intelligere oportet acceſsiſſe ſuis qualitatibus integris, ac deinde ex eorum actione,relinqui alterum temperamentum, ex ſubſtantiis, & alterum ex qualitatibus:ſingula verò reſpondere ad portionem ſubſtantiarum, aut qualitatum. Quamuis fiat ſæpe,vt cauſis externis accidentibus,temperamentum qualitatum mutetur,non mutato temperamento ſubſtantiarum elementorum. Iam igitur de cnici temperamento loquamur. Ad ipſius generationem acceſſerunt elementa, quæ qualitatibus & ſubſtantiis fuere attemperata, & ſubſtantiæ ac qualitates ad portionem acceſſerunt, cùm ignis ante mutationem ſummum habeat calorem, & aqua ſummam frigiditatem. Præter id quòd nulla via intelligi poteſt quidpiam multum ignis habere, niſi quoniam nulla cauſa accidentaria accedente,valde calefacit,atque ex ſua natura. Multam quoque aquam ineſſe rebus dicemus,quia in eis frigiditas cum humiditate reliquas ſuperant: ſi igitur totum temperamentum cnici ad calorem inclinat, ſubſtantiæ elementorum calidorum vincebant ſubſtantias frigidas: atque ſi in temperamento qualitatum cnicus & pituita diſsimiles ſunt,erunt quoque ſubſtantiis diſsimiles, interim dum ſecundum naturam ſe habet cnicus,& pituita. Aut quo pacto fieri poterit, vt cnicus calidus ſit temperamento,& in ipſo non ſuperent calida elementa?quòd ſi hæc ſuperant in mixtione, quo pacto ſimilis erit mixtio cnici,mixtioni pituitæ? quod de agarico dicas licet, & de colocynthide.Quam enim habent mixtionis ſimilitudinem pituita & colocynthis?funditus igitur à ratione alienũ videtur,calidum eſſe cnicum, calidum quoque agaricum, & hæc temperamenti modo pituitæ frigidæ ſimilia eſſe. Quid enim difficilius, aut minus rationi conſonum eſſe poſſet,quàm temperamentum,& temperamenti modum, re ipſa diſtinguere? ita vt agarici, aut cnici temperamentum diſsimile ſit temperamento pituitæ, & temperamenti modus eorundem ſimilis ſit, modo temperamenti pituitæ, vt nonnulli pro Gale.aſſerunt. Quamobrem id admonere hoc in loco placuit, diuerſam eſſe ſubſtantialem formã rei mixtæ,vti medicamenti, à mixtione & temperatura ipſius, ac fieri poſſe duo aliqua ſimilia formis & ſubſtãtiis eſſe,mixtione verò & temperamento diſsimilia. Quamuis natura fieri non poſsit,vt ſimiles ſpecie formæ inducerentur in materiebus valde diſtincto modo affectis, niſi intra quandam latitudinem. Fieri igitur hac de cauſa poteſt,vt cnicus,& agaricus ſimiles ſint pituitæ,forma & ſubſtantia, diſsimiles tamen temperamento, quamuis cum temperamentis adeò diuerſis forma vna in ſpecie non cõſiſtat,in natiua diſpoſitione,ſimilis tamen quadantenus formas ineſſe materiebus adeò diuerſo modo affectis,nihil obſtat. Sunt igitur forma pituitę,& forma agarici,aut cnici ſimiles,temperamenta verò diuerſa:trahet tamen agaricus,aut cnicus pituitam ob ſimilitudinem formarum, quarum parum curauit Gale.& ob id omnia hæc & ſimilia ad mixtionem reduxit, & mixtionis modũ. Cùm itaque vt in commen.lib.2. de Differen.febr.diximus,attractio,vt quæuis actio,naturalis à forma ſubſtantiali cuius vis procedat,medicamentum à forma trahet:quòd verò hoc trahat,non autem illud,ad ſimilitudinem,ſiue proprietatem, quæ formis trahentis & tracti reſpondent referri debet,quod Galen.ad totam ſubſtantiam, ſiue mixtionem ex elementis retulit. Agaricum quoque dicemus trahere humorem ob formam, & ſubſtantiam, quæ ipſius actus eſt: quòd verò hunc trahat humorem, nempe pituitam, & non bilem, id fit ob ſimilitudinem formarum: fiet autem vt forma agarici cum infinitis rebus ſimilitudines habeat, non tamen omne ſimile trahet, ſed quod trahit,id ſimile eſt forma:vtitur autem forma medicamenti ſuo temperamento,vt inſtrumento,ad omnem tractionem, ſiue quamuis actionem:

Contra Galen.

Attractio ſimilitudine formarũ fit.

actionem:trahit autem simile suum simile, vt ipso conseruetur. Hæ sunt causa efficiens tractionem,instrumentum,causa sine qua non,& finis cuius gratia.Formam itaque tractionis principium esse asserimus,causa verò ob quam hic humor trahitur, non tamen alter est, similitudo formarum trahentis & tracti. Quòd autem in ipsum conuertatur, tum forma ipsa in causa est, tum in aliquibus materiæ partibus dispositio, quæ ad id præparat, vti crassitudo, tenuitas, & lentor. Medicamentum præterea expurgans antè quàm operetur,à calore nostro incalescit,& comminuitur,ac colliquatur,mixto humore,si id antè liquidum non erat, & ipsum per corpus digeritur. Quòd an ad purgationem sit omnimodo necessarium,an non, dubium videtur, possítne medicamentum in ventriculo manens,humorem trahere,vel opus sit ad purgationem medicamentum ad humorem trahendum migrare,Aristote.problemate 47.lib.1.huic respondet quæstioni, dicens, medicamenta non purgare ob insignem aliquam qualitatem, sed quoniam vbi digesta fuerint per corpus,naturam habent,quæ vincere apta sunt, non vinci:talia verò cùm non vincuntur,facilè relabuntur per eas vias, per quas adierunt, quæ si quidpiam obsistens inuenerint,id secum deferunt,quod purgari dicimus.Voluit hoc in loco Aristoteles purgationem fieri medicamento tendente ad humorem, & deinde redeunte & deferente ipsum. Argentum autem & æs non purgant, quia resolui & liquari non possunt,& mel & oleum quandoque purgant,inquit,quantitate potius non victa,quàm qualitate trahentia. Hanc dubij solutionem quidam non approbant. Sed aduersus Aristotelem rationibus obstrepunt:medicamētum nanque in ventriculo manet (inquiunt) non igitur perget per venas ad humorem:visum enim est sæpe medicamentum incepta purgatione vomitu reiectum. Præterea in sanis hominibus maior purgatio humorum fieri deberet,quàm in ægris:quoniam sanis faciliùs medicamentū liquatur, ac digeritur. Præterea fieret vt nulla statuta esset via purgationi, quoniam cùm medicamentum ad humorem procedat, non potius reducet humorem ad supremam, quàm ad infimam ventriculi partem,nec potius fluxu ventris quàm vomitu purgabit. Præterea cùm medicamentum similitudine trahat, cùm coniunctum fuerit humori,non amplius ipsum mouebit,sed ei applicatum manebit, atque quiescet. Hæc omnia nihil conuincunt aduersus Aristo.nam quamuis ipse afferat medicamentum tendere ad humorem,non negat,partem ipsius in ventriculo remanere: sed omnes consentientes inuenio hac in re. Medicamentum etenim in ventre assumptum liquatur, & partim in vaporem vertitur, qui ad humorem tendit,non quidem tractum à membris, neque alia quapiam ratione, sed vti vapor quiuis tendere solet,cùm exhalat in omnem partem,vbi non impediatur: sic etiam vapor medicamenti per venas tendit,& humori iungitur, pars tamen eiusdem crassior in ventre relinquitur,deinde verò à vapore inficitur humor, & membra excitantur ad expulsionem:medicamentum verò sua facultate trahit humorem, ea via qua incessit vapor,quaq; incedere solet alimentum,conuersa tamen.Quibus cognitis rationes nihil probant,nam si medicamentū manet in suprema parte ventriculi, ad eam trahetur humor, si in infima,ad ipsam, humor verò tractus à ventre per proximam partem excernetur: est etenim medicamenti munus humorem trahere, sed ventris est tractum excernere, qua parte vergit humor, In sanis verò quamuis facultas valida sit,non adest humorum malorum excernendorum copia: quòd si boni excernantur, non fiet sine manifesta corporis noxa, Nec etiam sequitur, vt cum humore medicamentū coniunctum quiescere debeat,quoniam pars medicamenti maior & validior, non migrauit ad humorem,sed in ventriculo mansit, ad quem humorem deducit: singulorum verò purgantium medicamentorum vires,tam simplicium quàm compositorum,simul cum ratione compositionis medicamentorum loco suo trademus. Nunc verò ad reliquas euacuationum species transire erit melius.

Medicam. purg. an ad humorem pergat.

De Vomitu.

NOn tantùm per inferiorem ventris regionem, sed etiam per superiorem corpus à cacochymia purgatur, quandoque natura prauam succorum redundantiam expellente, quandoque medico naturam imitante, arte & vi medicamentorum ad id valentium, veluti, veratro albo, aut agarico. Quod in quibusdam corporibus exercebant antiqui medici animaduersa humorum natura, eorum impetu, & corporum dispositione. Humorum natura docet biliosos,& leues ac calidos per superiora purgare, frigidos verò & graues per inferiora secessu. Quod Hippocra.admonuit,dicens 4.Aphoris. sectio. Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores. Calidi siquidem succi, vti flaua bilis, calido tempore abundat, licet nonnunquam fiat, vt pituita augeatur in quibusdam,calido tempore, & bilis frigido, ac perinde dixit, magis. Impetum quoque humorum

Vomere ex antiquorum opinione.

humorum eodem Aphor.comment.docuit Gale.considerare,& Hippoc. prima Aphor. sectio.dixerat. Quæ ducere oportet, quò natura vergit per loca conferentia, eò ducere oportet. Ex corporis autem dispositionibus Hippoc.4.Aphoris.sectio.dixit, Graciles & facilè vomentes purgare,superius cauentes hyemem: vomentes verò difficulter & mediocri corporis habitu, per inferiora cauentes æstatem. Tabidos item per inferiora cauentes superiora,& rursus, qui intestinorum leuitate laborant, per inferiora purgandi non sunt. Rursus qui longum habent collum, & qui angusto sunt thorace inepti sunt vomitioni. Erat autem ea tempestate hominibus consuetũ sæpe & præuisionis,& tuendæ sanitatis gratia,tribus,aut duobus immediatis diebus, singulis mensibus vomere, vt apud Hippoc.lib.3.de Dieta dicentem:vtendum est vomitibus,si humidiores sint,ter in mense:sin sicciores,bis à cibis omnis generis:libro tamen de Ratio.vict. priuatorum inquit:Qui vomere bis in mense vult, melius sibi consulet,si biduò continuarit, quàm si post quartum diem vomuerit, vomebant itaque homines multis cibis assumptis,& variis potibus,ac multa quãtitate,vt cibus ventrem grauaret,& potus multitudine supernataret,ac deinde facilè vomeretur. In diebus tamen continuis id fieri solebat,vt primò cibus purgaretur,& humores commouerentur,deinde sequenti,si quid reliqui esset,expelleretur & ventriculus mundus maneret. Huiusmodi vsum Galen.lib.3.Aphor.commentar.15.damnat,tum ob noxam quam infert corpori,tum quoniam in prauam deducit consuetudinem. Ipsis tamen iam ægrotantibus parato prius corpore, medicamenta valida præbebant,vomitionem vehementem commouentes,leuioribus vomitibus præparãtes corpora(non aliter quàm qui leuibus motibus & frictionibus ad exercitationes & validos motus parantur) ex pluri cibo atque quiete. At nostra hac tempestate nihil tale est hominibus consuetũ,nec etiam sine molestia graui ferunt, qui consueti vomere non sunt,validam quę per expurgantia medicamenta exercetur,vomitionem. Quæ autem in venis continentur,purgantibus medicamentis à corpore secessu ducimus, sicuti & quæ in intestinis clysteribus,& quæ in ventriculo,sæpe deiectione, lenientibus,ac detergentibus,nonnunquã vomitione,idque detergentibus medicamentis,atque irritantibus.De quorũ numero sunt acetum mulsum,siue syropus acidus & rhaphani semen,& rhaphanus ipse,& mel atque oleum,aut addita rhaphani elixatione, quibusdã quoque agaricum pauca quantitate aut adhibemus solum,aut prædictis mixtum.A validioribus autem abstinemus,quamuis nonnunquam medicamentum ventrem expurgans vomere,ob alias causas pręcipiamus,simul cum humoribus ad ventrem tractis,& quibusdam sponte superueniat statutis quibusdam temporibus vomitus, quo vniuersum corpus purgetur. Noui siquidem Antonium à Fonseca Episcopum Pampilonensem, virum virtute,sapientia, & genere illustrem, qui singulis mensibus duobus ferè diebus vomebat sponte,primùm bilem flauam,deinde pituitam,deinde bilem atram,sine mora,neque interdum quidpiam esitabat,aut bibebat,atque cùm ipse aliàs non integra sanitate frueretur,liber à morborum periculis longo tempore euasit, nunc quoque superstes manet vigintiquinque annis iam elapsis. Qui itaque vomere voluerit, hunc ordinem seruabit ventris excrementis depositis,primùm betam edet elixam,ex aqua,aceto, oleo, & melle, deinde melonem sine pane, deinde panem in multo iure pingui, postea vinum bibet, sintq; inter edendum quæ bibuntur trium generum, dulce, acidum, & austerum, tertia autem horæ parte transacta,ad vomendum,aquã mulsam copiosam bibat. Quod semper ad vomendum seruari volumus,si vomitus per cibos fiat,deinde vomat moto corpore,id enim ad vomendum parat,dicente Hippo. cùm biberit quis elleborum ad motiones quidem corporis magis,ad somnum verò & quietem minus ducere oportet, indicium est nauigatio turbari motione corpus,atque immissis digitis in os,aut penna oleo illita, vomat. Aut cepam assam edat cùm oleo,& aceto,deinde rhaphanum, deinde panem cum lacte copioso, deinde superbibat hyssopi elixationem tepidam, abundè:tepidam nanque vt inquit Gale.soluunt robur ventris, proficient ad idem, semen cucumeris in melle,& aceto maceratum, cnicus & acetum mulsum copiosum tepidum,aut rhaphanus in aceto mulso per noctem maceratus,deinde esus,& aceto mulso bibito,sesamus etiam cum vino dulci,aut vinum dulce,aut aqua mulsa tepida,aut simul cum cibis variis non aridis,non acerbis,neque adstringentibus. Horum autem copia in ventre eam quantitatem seruet, vt ventrem impleat: aliàs non sine magno labore hypochondriorum cõpressione voment:si verò venter repletus adeò sit,vt distendatur,nec venter comprimetur,nec hypochondria motu cieri poterunt, nec concussione valide propellere,vti ad vomitionem,violentum motum,& qui sola impulsione, nulla tractione iuuante fit, opus est. Valet autem vomitus prædictus multis corporis affectibus futuris, aut præsentibus,vti cruditatibus ventriculi,ciborum corruptioni,malaciæ,appetitui labenti,

Vomere bis in mense.

Vomere per ualida medicamenta non est hac tempestate in usu.

Historia.

Apparatus ad uomitum.

Ventris repletio ad uomitionem quanta.

Vomitus quibus utilis.

benti,dysenteriæ,& lienteriæ,à quibus vomitus reuellit,morbis renum & vesicæ, cholicæ,podagræ,& articulari morbo, & morbis capitis qui per ventriculi consensum fiunt, vt suffusionibus incipientibus,capitis doloribus,& comitiali morbo,& vertigini, & paralysi,tremori,& asthmati,hydropicis,& malè habitis corporibus, & impetigini, lepræ, elephantiasi,& cancro,& in summa ferè omnibus antiquis morbis, qui cum multo humore fiunt. Efficit tamen vomitus surditatem,& eam quæ à ventre oritur,sanat,oculorum morbis lædit,sed ortos à ventre sanat,ac perinde inter vomendum oculos comprimere oportet. A vomitu verò oculos frigida abluat & faciem posca, & quiescens pomum anethinum,aut pirum saccharo conditum edat,aut rosarũ conditum, aut ex corticibus mali citrei,& parum admodum bibat,sitque aqua ex mastiche, aut vinum odoratum, & quod nonnihil habeat austeritatis. Quoniam verò nonnunquam vomitus modum excedit,decet nocumenta,quæ ex eo sequi solent,referre,& remedia scribere.Si quis enim plus iusto vomat, ventris imbecillitatem patietur, & appetitus defectum, & alimenti inopiam,hypochondriorum dolorem,& singultum,conuulsionem, oris ventriculi morsum,& venæ in pulmone,aut gutture diruptionem,capitis grauitatem,& oculorum caliginem, & aurium tinnitum, dentium & gingiuarum morbos. Proficiet quàm maximè his omnibus dormire,extrema fricantibus & ligantibus,immittere etiam manus in frigidam aquam,& sumere in potu syropum,de malis cotoneis, & de mentha compositum,& miuam cotoneorum & milo placunda. Ad morsum quidem oris ventris syropus rosatus,aut violatus,cum myrtino valet:ad singultum aqua calida pitisando bibita,& sternutatio:ad hypochondriorum dolorem,panni oleo anethino, aut laurino infusi,aut etiam vino eis addito, & calentes admoti. Reliqua suas habent peculiares curationes.

Vomitus quæ mala affert.

Vomitui excedenti remedia.

De Clysteribus, & glandibus.

Clysteriorum usus.

CLysteria ad multos & varios vsus injiciuntur: nam quandoque per eadem fæcem educimus duram,emollitione, aut intestina irritamus ad excretionem, quoniam languida sunt,aut sensu vacant,aut detergimus & lauamus,aut comprimimus, & assolidamus,aut lumbricos interficimus & educimus, aut à partibus adiacẽtibus quidpiam trahimus purgandum,aut earundem partium dolores sedamus.Hæc sunt,renes,vterus, vesica:aut flatum discutimus,aut mitigamus morsus,aut laxamus vias renũ, & vesicæ, aut à superioribus partibus reuellimus ascendentes humores,& vapores, fit etiam quandoque vt languidos, vel pauxilum alamus. Communissima ratio adhibendorum clysteriorum est ad emolliendas fæces,vt deinde breui descendant,& ab intestinis facilè pellantur. Cùm enim ægri in lecto decumbant, fæx non adeò facilè descendit: quoniam non adiuuatur à propria grauitate,ac perinde retinetur & à calore circunstantiũ membrorum obduratur,ad quæ opus erit vti emollientibus fæcem,& parum irritantibus,in sanis quoque obdurata fæce,pari ratione. Prope hanc consistit intentio detergendi,quoniam ferè semper adest pituita purganda in intestinis quæ detergi debet. Complet præcipuum vsum,maluarum decoctum,cum oleo,& pauco sale, aut fœnogræci decoctum cum aqua mulsa,aut ex oleo & vino. Secundum,eadem, addito melle, aut etiam betæ elixatione,aut vrticæ,aut mercurialis:sed hæc validiùs irritant, & detergunt, minùs tamen mel, ac minùs saccharum. In febribus verò adiungimus communissimo clysteri, violaceũ oleum,aut rosaceum,& ordei aquam,in aliis dispositionibus chamæmelinum, aut anethinum. Sint autem clysteria calida:nam tepida inflant, quamuis febricitet homo. Quòd si plus euacuare velimus,addimus casiam fistulam, aut hieram picram, aut benedictam. Cauere autem oportet nimium vsum clysteriorum, quoniam hæc segnia faciunt intestina,& proprij muneris negligentia,præter id quòd cibum etiam detrahunt intempestiuè à ventriculo & meseraicis,& animal ab alitione,& refectione priuant. Hac ratione sæpe fit,vt clysteria suscipientes,sequenti die nihil deiiciant, & vulgus affirmat clysteria communia adstringere. Sunt autem clysteria, quæ languentibus inferuntur,ad alitionem & virium reparationem, ex iuribus carnium & vitellis ouorum. Hæc enim vbi ad ieiunum intestinum ascendant, & per meseraicas trahantur, alimentum præbebunt, neque enim impossibile reputamus vel clystere, vel fæcem ipsam ascendere, & quandoque fæcem per os reiici,vt Galen.docet septima Aphoris. sectio.comment.10. & lib.3.de Causis symp.inquit:Quippe nonnullis clysteria adeò ascenderunt, vt vomitione reiicerentur, quemadmodum stercus per letales voluulos, Contrarium tamen voluisse videtur quarta sectio.Aphoris.12.dicens: Sola enim ea euomi à natura apta sunt, quæ in ventriculo continentur. Eorum verò quæ continentur in intestinis,nihil potest per vomitus euacuari.lib.quoque 13.de Method.med.dixit: Quæ infusa sunt,ea omnia ad ieiun

Commune clystere,

Clysteria frequentia nocent.

Clysteria an alere possint.

ad ieiunum intestinum vsque ascendere non possunt:imò si admodum nitaris:fortasse tenue tantùm intestinum attingant, cæterùm hæc loca facilè consentiunt: nam secundum naturam ventris excrementa deorsum pelluntur, à supremis partibus initium impetus faciente natura,contra naturam verò cõtingit,vt ab imis partibus impetus incipiat & ad supremas vsque pellatur excrementum, continuato impetu. Quòd palam fecit Gal.lib.6.de Sanit.tu.dicens: Videtur enim ipsa tum impellendi,tum expellẽdi vis, etiã si à sede ipsa aliquid sursum impulerit,ipsum motũ longissimè tueri,quãuis prẹter naturam sit eiusmodi in animalis corporis transitu.Latius autem lib.3.de Cau.sympto. sic:Quum enim secundum naturam se habuerit ventriculus,è supernis partibus ad se trahit,atque per inferiores deiicit.Quum verò præter naturam affectus est,etiam ab infernis aliquid assumit.Quippe nonnullis (vt suprà diximus) clysteres adeò ascenderũt, vt vomitione reiicerentur,quemadmodum & stercus per letales voluulos.Atqui satius fuerit per huiusmodi affectus,vt dicamus,ventriculum non trahere,sed suscipere duntaxat ea quæ ob intestinorum compressionem violenter sursum feruntur. Nam quod intestina (etenim de his aliquid dicere operæprecium fuerit)constringuntur, id ipsis secundum naturam conuenit,id quod in aliis libris iam diximus, atque constrictionis auxilio adiuta cibum ad infernas partes deiiciunt: verùm per affectus quosdam, cùm constringi inceperint,ea quæ in ipsis continentur,ab infernis ad superiora feruntur.Ita solet euenire nõnullis,quibus non licet ventris onera deponere,qui versantur in foro, vel in alio loco,vel negocio,vt humor quispiam acris,ad sedem vsque descendat, ibiq; violenter retẽtus, rursus ad supernas partes referatur,atque tum & ventriculũ rodat,& caput vaporibus impleat,incipit enim motum à podice,animalis instrumento: deinde quodlibet intestinorum ipsum à se expellit,ad proximum quod superiori loco constitutum sit,haud aliter quàm antea,quum deorsum trudebatur. Hæc Gal.sententia manifestè docet,nunquã secundum naturã pelli sursum excrementa intestinorum:præter naturã verò pelli,ab imis partibus incipiẽte naturæ impetu. Cæterùm neque id soluere videtur dubium,an clysteria alere possint:nam iniecto clysteri, non necessariò accedit impetus ad ipsum pellendum,ab imis partibus ad supremas: non igitur deducetur ad intestinum ieiunum,vt enim dixit lib.3.de Metho.med.loco citato, neque si nitaris ad ieiunij intestinum attingent. Attamen neque hoc est ad alitionem necessarium, nam quamuis alimentum clysteri iniectum ieiunũ intestinum non attingat,venæ meseraicæ nonnullæ ad tenue,& colon quoque deducuntur,& infra ipsum,à quibus alimentum arripient. Glandes verò non parum cõmodæ sunt ad irritanda intestina,veluti fæce liquida detenta,ob sensus hebetudinem, aut clysteri parum efficaci diutius retento, & quibus clysteria intestina inflant,aut tormina pariunt, & quibus fæx prope anum est, & vtero gerentibus postremis mensibus,& infantibus,quibus glandes ex sapone indimus oleo illitas,& sale inspersas, aut ex pingui porci saliti carne:quidam etiam ex alumine,sed eas non laudo,quia valde irritant. Supponimus tamen infantibus allium ad placandos eorum vagitus.Fiunt quoque glandes ex melle tosto & sale,aut simili modo parata hiera picra,aut ad profundos somnos,& similes frigidos morbos capitis ex hiera langodij,& in magnis doloribus cholicis glãdem ex melle tosto,& pauco opio:sed has filo appendimus. His remediis vtimur ad purgationẽ,vbi opus fuerit,vti diximus toto hoc capite:sani tamen & bene valentes tantũmodo egent deiectione,respondenti quantitati ciborum assumptorum, semel,aut bis in die: vt libro secundo progn.in nostris expositionibus fusiùs docuimus.

Retentionis factum incomoda

Glandium usus.

De euacuationibus quæ per vrinam, fluxum sangui. narium, vterum, hæmorrhoidas, sudorem, & insensilem discussionem fiunt, ac de venere. CAP. IIII.

PEr vrinam serosum sanguinis excrementum euacuatur,tum arte, tum natura, in sanitate quidem bibitis, respondere debet, potus quantitas,atque serosæ parti, & aquosæ,quæ in cibis continetur: colorem quoque ac substantiam talia seruare, atque reliqua,vti in comment.de vrinis diximus,& in expositionibus nostris in lib.2. Progn. Verumtamen malè affecto corpore,natura excremẽta euacuat,per vrinam, quod opus medicus quoque imitatur: sed post magnas euacuationes, ne fortè angustos vrinæ meatus humores crassi, & multi obstruant: euacuantur autem iure ea excrementa per vrinam,quæ continentur in venis & iecore,potissimùm gibba parte; namquæ in sima continentur, per ventrem potiùs purgantur, ipsa partium connexione id docente, Galeno quoque teste lib.13.de Methodo med. & libro secundo de arte curan. ad Glau. cui vsui accõmodatata sunt medicamenta quæ sanguinem in serum conuertunt,quod fiet, parte altera crassiore reddita,& veluti in caseum versa,à qua serea pars vti à caseo

Vrinæ quãtitas.

Vrina quãdo mouẽda.

Vrinã mouentia.

separatur. Hanc autem partem renes vt amicam & familiarem ad se trahunt, talia sunt apij radix, & asparagi, & fœniculi, & similia calidæ, & siccæ naturæ, quæ proprie vretica appellantur. Mouent quoque vrinam alio modo, quæ serum sanguinis augent, non mutato sanguine, vti melones & cucumeres: semen tamē melonis & cucumeris quibus non inest calor qui possit sanguinem in caseum conuertere, quatenus insipidum reddunt serosum sanguinem, ipsum familiarem renibus efficiunt, qui verò eius naturæ est ob familiaritatem trahitur ab ipsis. Cantharidibus verò (vt quidam dicunt) proprietas inest deducendi humores, ad vias renum & vesicæ, & easdem vias vlcerant acribus humoribus ad eas traductis. Vniuersum præterea corpus fluxu sanguinis narium euacuatur, sæpissimè natura tentante onus ea parte deponere, anastomosi siue apertione orificiorum venarum: quod sanis euenire videmus, & ægris in morbis acutis, & calidis humoribus ortis, veluti causo & tertiana febre, & continenti, sicuti & in morbis iecoris & lienis, secundum rectitudinem facta euacuatione, & sanguine ex nare latus laborans spectante, euacuato, id quoque arte facere tutum est: dum tamen modus in ea euacuatione seruetur. Quandoque enim difficile fuit eam sistere euacuationem, & naturæ impetum. Arte itaque idem moliri quandoque expedit, vt inquit Galen. lib. 3. de Crisibus cap. vlti. cognita patiente parte: nam si hæc dextra fuerit, dextram narem secabimus, & sinistram, vbi sinistra. libro namque sexto, de Mor. pop. parte sexta Hippo. inquit: Nares vnguibus scalptæ sanguinem non profuderunt. Et Galen. in cōment. inquit: Aiunt veteres medicos non solùm propriis vnguibus, sed & ferro quodā ad hoc ipsum parato, narem diuidere solitos. Hæc Galen. de antiqua consuetudine. Nos tamen apud quos inurbana ac sordida res est, vngues vltra carnem alere, non propriis vnguibus secamus nares, sed ferreum vnguem paramus, aut calamū findimus quatuor partibus, & easdem extra conuertimus: hoc instrumento naribus immisso ac circumacto narem secamus, & sanguinis fluxum mouemus. Purgamus quoque per vterum, ac demimus totius corporis redundantiam fœculenti sanguinis, ac crassi, & qui nunquam vitio caret, autore Galen. Id quod natura ordine quodā statuto in fœminis, quæ 13. annum transgrediūtur, & 50. non attigunt, neque vtero gerunt, neque infantes lactant, facere solet, & in morbis iudicationis ratione. Quod munus medicus quandoque imitari solet, adhibitis medicamentis menses cientibus, vbi in vtero non adsit morbus, veluti si inflammetur, aut vlcus patiatur, aut erosionem. Ad quos vsus accōmodantur casia aromatica, calamenthum, costus, asarum, nardi spica, cinnamomum. Præterea humorū extenuatio eosdem ad euacuationem parat, & menses prouocat, tibiarum scarificatio, & sectio venæ interni malleoli, & suffitus aromatum. Ante hæc quoque purgatio in quibusdam præcedere debet, per medicamentum expurgans, dicente Hippo. Mulieri menses decolores, nec semper per idem tempus venientes, purgationē indicat esse necessariam, per hanc autem euacuationem sanitas fœminarū seruatur, & sine ipsa morbi innumeri statim oriuntur. Quod probè Hippoc. nouit cum Apho. 57. sect. 5. dixit: Si menstrua plura fiunt, morbi accidunt, & si non fiant, morbi ex vtero contingunt. Ac perinde diligenter aduertere debet qui salutis fœminæ curam gerit, ne aut cohibeantur menses, aut plus æquo profluant, vt enim ab initio huius sectionis diximus, medicina adiectione & ablatione constat: quòd si retineantur vacuandi, si plus iusto vacuatur, cohibendi sunt, & vires semper attendendæ, & natura corporis, & temporis, & ætatis, & reliqua, sine quibus in euacuationibus limitem, nec coniectura assequi licebit: si verò tempus vnum purgādi omnibus statuere velles, quàm maximè errares: quibusdā enim purgationes menstruæ tribus tantùm diebus fiunt, singulis mensibus, quibusdā sex & 8. Neque Hipp. id ad naturam fœminarū attinere ignorauit, quū lib. 6. de Mor. pop. parte prima dixit: Menstrua humidis mulieribus, diu durant. Hæmorrhoidarum fluxus fæculentū & melācholicum sanguinē euacuat, & corpus à plurimis liberat morbis, vt mania, melancholia, varicibus, cancro, elephanto, & renum morbis, apertis venis ani, sicuti lethargum, phrenitidem, & liene induratum curat, & is aut iam factis, aut fientibus valet. Hippo. namque libro 6. Aphorism. 11. inquit: Ab atra bile vexatis, & renum morbis hæmorrhoides superuenientes bonum. & lib. 6. de Mor. popu. parte tertia, inquit: Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neq; peripneumonia, neque phagedæna, neque foruncul is, neq; terminthis, forsan neque lepra, & forsan neque aliis. Quoniam tamen sæpe is fluxus modum excedere solet, & in malum corporis habitum, & hydropem, ob iecoris imbecillitatem deducere, modum in ipso seruare decet, ac perinde Aetius consulit eas curare, & si antiquæ sint, & deinde probè hominem seruari, hoc est decenti victu. Galenus tamen planè voluit ex Hippocr. sententia, vnam esse seruandam, qua corpus purgetur, ne in prædictos morbos à quibus liberant, incidant patientes, atque Hippocr. dixisse refert,

Hæmor

Fluxus sangui. narium.

Fluxus sangui. narium moliri arte.

Vngues ferrei.

Vteri purgatio.

Menses prouocantia.

Mensium purgationi nō est tempus unum.

Hæmorrhoidarum purgatio.

Actij & Gal. diffe.

Hæmorrhoidas sananti antiquas,si vna non remanserit, periculum est aquam intercutem,aut tabem aduenire, sed de his parte tertia dicemus. Sudor quoque sanis & ægris accidit,qui excrementa purgare,quæ in ambitu corporis continentur valet. De his qui ægrotantibus accidunt lib.2.Prog.in expositionibus nostris plura diximus. Sed tamen sanis aliquando elicitur,inter exercitandum,aut quiescentibus ob causas alias,vt ex nimio potu,aut caliditate ambientis, aut quoniam valde serosi sunt corporis humores, quos ea via natura ducit. Nonnunquam etiam ars ipsa medicamentis eum molitur, sudorificis bibitis.Hæc sunt,calamentum,anisum,vitex,anethum,petroselinum & cum his aqua mulsa. Aut exterius adhibemus oleum anethinum,aut irinũ calidum,dorsum ipsum fricantes,aut balneum appellatum,laconicum,aut pedibus triticũ elixum admouemus. Diocles autore Galen.dixit omnem sudorem esse præter naturam:cùm tamen quàm plurimi sanis hominibus fiant,& ægris naturæ ope eueniant. At Diolcs id tãtùm voluit,sudorem sanis hominibus bene valentibus,ac probè temperatis,neque aliquam manifestè factam euacuationem per cutim contingere,sed omnem insensilem esse,non tamen negasset,sudare quosdã adhuc sanos,& probè temperatos,intra sanitatis limites, sed tamen causa aliqua non secundum naturam accedente, vti calore ambientis, aut motu celeriore. Quosdam verò inter ægrotandum sudare, naturæ actione. Insensilis euacuatio per poros cutis fit,ex vniuersa corporis mole eductis excrementis tertiæ coctionis,per quam alimenta vltimo loco in membrorum substantiã transeunt. Nec tantùm id,sed etiã sordes quæ cuti inhærescunt,per ipsam purgantur:cùm tamen animata corpora perpetuò alantur, nunquam non discutient excrementa:sanguis etenim non omni ex parte carni & aliis membris similis est,neque in totum trãsire valet in corpus nostrum : sed quod reliquum est,dissolutionem patitur,secundum naturam, & toto vitæ spacio. Ad hunc vsum proficiunt balnea calida,arte facta, aut spontè prodeuntia, vti sulphurea,& aluminosa,& dulcis aquæ sponte calidæ,manantis : sic & ambiens nos aer calidus,siue tẽporis ratione,siue arte paratus,idem faciat exercitatio,& frictio,valent quoque quammaximè vnctiones,cataplasmata,fomenta,& irrigationes,quæ vniuersaliter adhibentur partibus, quæ plures congesserunt humores, quàm posit earundem calor vincere,priùs totius corporis redundãtia dempta,veluti in obstructionibus extremarum venarum, & tumoribus præter naturam, arte præcipimus. Non parum verò vtilis est inedia ad discutienda,quæ abundant:non quòd inedia,siue ciborũ abstinentia, quidpiam facere valeat, sed quòd calor per id tempus humores coquat, & superet, & excrementa discutiat,ac perinde inedia pituitosis vtilis est,mala verò biliosis, quorum calor plus æquo augetur, & humores bilescunt. In quem vsum non parum conducit vigilia : discutit enim,& potus eorum quæ cum calore habent partium tenuitatem. Attinet quoque ad medendi artem easdem insensiles vacuationes,cùm modum excedunt, cohibere,poris occlusis,iis medicamentis quæ adstringendi,& stipandi vires habent, vti rosis,myrtho,acacia,& hypocistide. Præter has omnes euacuationum species,aliæ sunt, partibus quibusdam peculiares,vt quæ ex capite purgant,aut ex thorace, aut ex vtero. Caput autem purgatur oculis,auribus naribus,& palato;medicus tamen per nares,aut palatum adhibitis medicamentis excrementa capitis euacuat,errhinis medicamẽtis,quæ per nares infunduntur,& apophlegmatismis appellatis de quibus gargarismata fiunt, aut masticatoria. Thoracem purgant medicamenta calore & humore temperata, quæ lingendo sumuntur,quæ etiam facultatem habent thoracem leniendi, & sputũ mediocre efficiunt crasitudine & tenuitate,aliàs enim retinebitur. Ad vterũ quoque purgandum medicamenta infundũtur per appellatum metrenchitam, veluti flatu incluso,aut sanguine concreto,aut succo aliquo corrupto,aut vbi vlcere laboret,quandoque etiam mortuum fœtum machinamentis ducimus. Venus autem quemadmodum & omnia, quorum in hac sectione meminimus,euacuationis & retentionis modũ seruare debet: seminis enim immodica vacuatio multa affert mala, quæ dicemus : retentum autem, corrumpitur, & venenorum inducit symptomata, quod viduæ & moniales sæpe patiuntur. Semen pars vtilis & vltimi alimenti est,ad generationem necessaria,vt efficiens & vt materia,hæc in vasis seminariis,& testibus conficitur,& cõtinetur,vbi tamen diutiùs retineatur quandoque corrumpitur & putrescit,vti quæcunque non probè gubernantur à natura,quandoq; verò induratur nimio calore arescens,& testes & varicosum astitem obdurat. Quemadmodum autem sanguinem quem fœminæ post annum decimumtertium generant,qui alitioni non est necessarius,sed potius conceptioni, dum non concipiunt,quouis mẽse purgant:ita viri & fœminæ partem eam quæ generationi deputata est,definitis temporibus excernere tenentur. Qui verò valde cõtinentes sunt, humorem eum ex quo semen generatur,in partem aliam transmittunt, vnde meatus

Sudor.

Sudorem elicientia.

Sudor an naturæ fiat.

Euacuatio insensilis.

Inedia ad quæ.

Euacuationes partium quæ implentur.

Venus

feminarij arefcunt,& ad fuum munus inepti redduntur, ficuti & teftes: contabefcunt enim membra quæcunque vbi diutiùs feriẽtur. exercitatio nãque roborat,quies tamen colliquat, & contabefacit: atque proinde vfus venereorum vegetas reddit eas partes. Præter id quòd ex eodem vfu natura affuefit,ad eafdem partes mittendi multum fanguinem,ex quo multũ augetur femen. Abftinere igitur à venereis non parum parat ad continentiam,quæ oritur ex naturali appetitu, ficuti & nimius vfus eafdem naturales facultates cõmouet,atque reliquas fuperiores. Iam igitur opportunè femen mittere, ac modicè,cor à grauitate liberat,& hominem lætificat,qui deinde faciliùs refpirat,immodicè vigilantibus,fomnum conciliat,& furorem,melancholiã & triftitiam moderatur, ac iracundos placat,& zelotypiam fedat,fymptomata curat, quæ fequũtur feminis retentionem,& imaginationes fœminarum inter vigilandum & dormiendũ. Gal. quoque autore lib. tertio, de Morb. pop. parte prima, cõment. hifto. primæ, venus plenitudinem aceruari non permittit,quamuis ftomacho noceat. Hippoc. quoque lib. 6. de Mor. pop. parte quinta, inquit, Venus pituitofis morbis confert. Et vti Galen. ibidem inquit, in comment. robuftis viribus prodeft,& calorem auget,ficuti & languidis, fed hos deinde ftrenuè refrigerat: Nec etiam dubium eft,comitialibus morbis,& ifchiadicis prodeffe.

Membra cõtabefcũt.

Veneri aptũ tempus.

Ex anni temporibus optimum eft, ac veneri aptifsimum vernum, fecundum locum habet autumnus,tertium hyems,quartum æftas. Conuenit tantùm his qui ætate florẽt, autore Galen. libro 2. de Sanitate tuenda. Ex temperaturis calida & humida reliquis ad veneris vfum eft magis idonea,& quæ minùs læditur. Reliquis autem ætatibus nocet, præfertim fenibus,& reliquis tẽperaturis, maximè frigidis & ficcis. Opportunè tamen venere vti decet,corpore non pleno,aut cibis, aut excrementis, fed coctione ciborum iam completa,interueniente fomno,apud Hippoc. & excrementis ventris & veficæ depofitis. Hippo. etenim lib. 6. de Mor. pop. hunc caufarum non naturalium ordinem nobis fcriptum reliquit: Labor,cibus,potus,fomnus,venus,omnia moderata,quibus verbis non tantùm ordinem inftituit,fed in omnibus mediocritatem feruandã admonuit. Eft hæc fanitatis, ac mediocritatis tuendæ ratio. Labor fiue exercitatio primùm tenet locum: fecundũ cibus,qui vires à laboribus confectas reficiat,& potus à cibo ad vfus fuperius traditos: fequitur hæc fomnus,qui vires reparat in vigilia diffolutas,& coctionem ciborum mirum in modum perficit,tum in ventre tum in corpore toto. A fomno fequitur venus, vires enim roboratæ facilè venerem fuftinebunt: femen autem probè iam confectum, & auctum in teftibus continebitur, ei negotio paratũ. Paulus contrarium docere videtur lib. 1. cap. 35. dicens: Tempus autem cõcumbendi opportunũ eft,fecundum cibum,vt fuprà dixi, antequam fomnus inuadat. Addit quoque ad id comprobandum duas rationes, quarum altera corpori coeuntis eft accõmoda, ad fanitatis tutelam, altera verò ad prolis meliorem procreationẽ, verba eius hæc funt: Lafsitudo fiquidem ex coitu contracta obdormienti ftatim remittitur. Id verò tempus liberis procreandis accommodum eft,tum aliis de caufis,tum quòd mulier confopita genituram facilius retinet. Aëtius verò lib. 3. cap. 8. inquit: cõmodifsimum tempus coeundi eft, à cibo non nimium ingefto: nam ad robur conducit,& frigiditates euenire folitæ minus fiunt. Et fi quidem à prandio quis ad venerem incitetur, quiefcere oportet donec cibus defideat,fi verò à cœna: neceffe eft paululum antea dormire. Horum itaque confilium eft,à cibo venere vti,fed Aëtius à cœna paululum dormire præcipit. Quorum fententias non laudo: qui enim cibo nuper defumpto coierit,cruditatem patietur,aut ciborum corruptionem,nifi validus admodum fuerit: atque is fimul totiens id feruauerit manifeftè læditur. Somnum autẽ interrumpere tutum non eft,tum ob ciborum commotionem & fluctuationem,quam tales fentient,tum quoniam quàm plures homines cùm femel à fomno excitantur,difficilè admodum fomnum iterum conciliant, crudus autem cibus motu corporis,ante coctionem defcendere cogetur. Quod autem Paulus ad prolem procreandam id proficere dixit, nihil eft quod pofsit Hippocr. præceptum deturbare: nam ex femine probè concocto & perfecto melius procreabitur: præfertim cùm liceat fœminæ à coitu quiefcere & rurfus dormire: vir autẽ non ftatim labores perferet,fed prius quiefcet decenti tempore,& fi affueuerit, ientaculum accipiet, deinde nihil minùs ad labores fufficiet,quàm vbi venere vfus non fuerit: dum tamẽ ea moderatè vtatur,vt voluit Hippoc. cuius præceptũ feruandum volumus,vbi fanorum hominum falutẽ tuendã fufcipimus, & moderatè venere vti monemus. Verumtamẽ fi error aliquis cõmitti debeat,& venere vti velit quis,aut longè à cibo,& iufto plus corpore inanito, aut vẽtre adhuc cibis pleno,aut etiã fi humectus valde,aut ficcatus fupra modum,melius eft,pleno ventre,& plus iufto humecto,quàm inanito valde,ieiuno & arefacto,venere vti; venus enim extenuat,inanit,& exficcat. Quòd fi calorẽ frigori conferas,

Veneris opportunitas quæritur.

Paulus et Aëtius notantur

feras,

feras,calfactum corpus, infrigidato aptius eſt. Secundum locum habet veneris vſus à cœna,cùm homines ad ſomnum ſe cõuertunt:nam ſomno ſuperueniẽte maris corpus humectatur,& reficitur,fœmina verò virium refectione non eget,quoniam neque animalis,neque naturalis facultas ipſius ex moderata venere aut paulò ipſam excedẽte malum aliquod patiuntur,ſed vterus colligitur,& ſemen validius continet, cui magis adhæret. Immodicus itaque venereorum vſus fœminas parum lædit, mares verò valde: laborant enim maximè lumbi & dorſum,deinde animalis facultas diſſoluitur,& vitalis ſpiritus,& corpus vniuerſum refrigeratur,& cruditates aceruantur,& neruorum morbi ſuboriũtur,vti tremor,paralyſis,præterea obliuio & vrinæ ſtillicidium,viſus hebetatur aurium tinnitus fit,dentium dolores,oris fœtor,ſanguinis mictus,gonorrhæa, & ſæpe articulorũ dolores,& puſtulæ vlceroſæ per corpus erumpũt,ob quas medici morbum gallicum ab ipſis appellatum,eoſdem pati teſtantur:nocet quoque venus defatigatis, & purgatis. Quapropter qui continens eſſe vult,ab his alimentis abſtineat, quæ multum ſanguinem generant,& flatum augẽt,hæc ſunt carnes agnorum,perdicum,ategenarum anſerum,& anatum,venerem quoque ſtimulant,ex piſcibus polypus,oſtrea,& anguilla, præterea eruca,rapũ,faba,cicer,phaſellus,piſum,& in ſumma,parcè comedere & bibere, & potiſsimum aquam,laboribus vti corporis & animæ,veneri longum valere dixerũt. Conducit quoque aduerſus veneris ſtimulos genitalia oleo vngere,in quo frigatur ſemen viticis,aut ſemen vrticæ, aut pirethrum, ruta quoque vtiliſsima eſt. Si verò quis immodicè coierit,viriũ eget reparatione ſenſim facta per alimenta quæ facilè coquãtur, & bonum præſtent ſuccum. Quieſcant quoque,& abundè dormiant : hæc enim reficcata corpora humectant,& reparant. Sunt quoque nonnulli,quibus veneris vſus valde nocet capiti & ventriculo,nec tamen à venere facilè abſtinere poſſunt,ob ſeminis calorem & irritamenta aſsidua. Quòd ſi ratione duce inter vigilandum corporis ſtimulos moderẽtur,dormientes inſomnia patiuntur,& nocturnas pollutiones, quibus cõducit lumbos roſaceo vnguento linire,aut vnguento ex oleo melino aut roſaceo & cera, & laminam plumbi tenuem,lumbis alligare, & ramos viticis, & violas, ac roſas in lecto ſubſternere.

Venus quæ mala afferat.

Venerem ſtimulantia quæ.

Veneris malis quæ proſunt.

De corruptione ciborum in ventre,& ebrietate. CAP. V.

IMmodica ventris repletio ciborum corruptorum aliquando accidit,aliquando verò vini,quam ebrietatem appellant:vtrunque autem horum,vti malum quod ex additione fit, ablatione eget. Cibus itaque in ventriculo corruptus ructu deprehenditur, tum etiam fluctuatione cum morſu,grauitate,diſplicentia,atque inquietudine.Hunc in primis vomere oportet : ſi enim retineatur, ventrem & inteſtina grauat,& tormina generat,caput implet, ac diſtillationes parit, deinde verò ſi in corpus deferatur : quæ & quanta mala afferre poſsit, quid opus eſt dicere ? A vomitu venter roborandus oleo nardino & anethino,aut de abſynthio : & ſi corruptio in acidum ructum prorumpit. ſiropus de mentha cõpoſitus ſumẽdus:ſi verò in nidoroſum,miua cotoneorũ, ſimplex dicta,deinde conſuetata hora,cibos paucos,& boni ſucci aſſumere decet,parum bibere, & ad ſomnum conuerti. A vinis autem validis per id tempus abſtinere,quoniã in vẽtre oblæſo aceſcunt,& corrumpũtur,cùm non ſuperentur. Quòd ſi vomere nequit aliqua occaſione,tunc aquam frigidã bibat,ſi ei conſueta eſt:nam inde venter ad depulſionem roboratur,ciborũ deſcenſum modis omnibus procuret,erectus itaque cubet, manibus ventri calidis applicatis,ventrẽ quoque foueat calidis,vti nardino,& oleo de abſinthio, Præterea ventris excrementa deponat, & ſomnum procuret. Non fricabit extremas partes,ne corruptus cibus per corpus deducatur,quamuis Aëtius cõtrarium præcipiat: fallitur enim. Præcepit quoque ne corpus eius qui dormire non poteſt,moueatur, nec decubitus figuram mutet,quoniam aſsiduæ conuerſiones flatum pariunt:quod pariter etiam damno,non enim generat flatũ figuræ mutatio,ſed genitus flatus ructu pellitur: quod hinc conſtat: quoniam qui à latere in latus conuertitur cum ciborũ corruptione ſtatim,magnos ructus pellit,quo tempore nondũ generari poſſet adeò copioſus flatus, ob breuitatem. At verò qui cubat in latus dextrum, cibum habet corruptum in latere dextro ventriculi,& flatũ ſupra ipſum,ſed cùm cõuertitur in latus ſiniſtrũ cibus tranſit in latus ſiniſtrum,qui ſuprapoſitus flatui per ipſum deſcendit,& flatũ premẽdo pellit, quod nos ſæpe experimento nouimus.Iuuat igitur non parũ per interualla mediocria, à latere in latus cõuerti.Poſtquã autẽ cibus deſcenderit,dormiet,ſi fieri poſsit,ac deinde ſenſim ad cibos accedet paucos,& boni ſucci,quibus aliquid adſtringens admiſcebit,ad finem accipiens,aut miloplacentam,ex ſucco cotoneorum,& ſaccharo, aut pirum ſaccharo conditum,aut oliuas Cordubenſes,ſale & thymo,aut origano conditas,aut foliis

Ciborum corruptio quomodo agnoſcitur.

Cibo corrupto non fricentur extrema, contra Aetium.

Flatum non generat mutatio figuræ, contra Aetium.

Ebrietatis remedia.

lauri,aut pomum odoratum cum aniso. Ebrietati & vini corruptioni vomitus vtilissimus est: vomitur autem facile vinum, potu aquæ tepidæ & digitorum, aut pennæ immissione,reliquam verò turbationẽ sequenti somno sedare est ex vsu. Ei quoq; qui assueuit aquæ frigidæ,conueniet vbi non vomat,sesqui librã ex duobus interuallis tripartitam bibere. A somno verò assueto tẽpore ad cibos frigidos boni succi accedet, & vinum paucum album probe dilutum,cui aliqua insit constringendi vis,bibet.Nemini autem consulerẽ inebriari:animæ enim & corpori multa mala affert ebrietas, bonum nullum. Turpe etenim est virum probum vino capi, & rerum diuinarum expertem baccho seruire. Quid enim turpius,& viro studioso minùs dignum esse posset, siue is magistratũ gerat,siue hominũ salutem tueri procuret,siue causas agat, siue vtcunque, non sibi tantùm,beluarũ instar viuat,quàm mẽte priuari,rationalis animæ vires omnes amittere,sensus & intellectus confusionem & turbationem,perpeti,& aliis ludibrio esse? Rectè quidem meo iudicio apud Platonem libro de legibus secundo, vetitum erat ex instituto Carthaginensium,quempiã vinum degustare eo tempore quo reipublicæ gubernandæ curam susciperet,aut in castris degeret,neque seruum aut ancillam omnino, neque puerum vsque in decimumoctauum ætatis annum. Quæ autem mala corpori afferat,nemo dubitat.Fiunt enim ebrij libidinosi,furiosi,tremuli,paralytici,balbi,bacilli, vertiginosi,quorum oculi perpetuò lacrimantur: quandoque etiam apoplexia corripiuntur. Quapropter nonnullos vidimus è mensâ efferri.

Ebrietas de testatur.

De animi passionibus. SECTIO VI.

ANimæ passiones in causarum non naturaliũ & ineuitabilium censu sunt, siquidem ferè ineuitabile est, & hominibus insitum à natura, ab his quæ grata sunt,gaudio affici,& ab his quæ ingrata,tristitia, timere terribilia, & iniurias ira pulsare, & ex peripateticorum opinione, vt inquit Cicero 4. Tusculanarum quæstionum,non solùm naturales sunt,sed vtiliter à natura datæ. Nos verò natura datas concedimus, sed extirpandas esse volumus. Cæterum quum adsunt, indicia sunt,& causæ. Indicant enim corporis dispositiones à quibus manant,& causæ sunt earum dispositionum, quæ ad easdem sequuntur. Non tantùm etenim corporis dispositiones animam immutant, sed & animæ passiones corpus validè alterant, & sepe mortem afferũt. Mutat quidem anima corpus,& ipsum in morbosas ducit dispositiones,& mortem:mutat quoque corpus animam,ita vt eius functiones omnino pereant. Incipiunt quoque turbationes ab anima, & corpori communicantur, atque incipiunt à corpore,& consentit eisdem anima. Porrò id cõsideratione dignum,remediis nonnunquam adhibitis corpori, animæ passiones sedari,& sæpe adhibitis animæ remediis,curari corpus. Quæ omnia facilè assequemur,reuocatis ad memoriam,quæ in prima parte, de animi pathematis diximus. Quo in loco naturam patefecimus,metus, ægritudinis, lætitiæ, & libidinis, ac diximus pudorem in metu contineri: neminem quoque esse visum mortuum ira, quosdam tamen ex timore pueros defunctos.Mortuus quoque fuit subitò quidam coram iudice, cùm foret sibi de morte prolata sententia,pusillanimes quoque visi sunt exanimati pre nimio gaudio.Plinus namque libro septimo capitulo quinquagesimotertio, Sophoclem,& Dionysium tyrannum Siciliæ regem,acepto tragicæ victoriæ nuncio,periisse refert. Quòd si verum est quod ipse lib. septimo,capitulo trigesimosexto refert. Publius Rutilius morbo leui impeditus, nunciata fratris repulsa in petitione cõsulatus,ilico expirauit.Ac perinde moritur quispiam præ tristitia,quæ in ægritudine continetur,erat enim illa opinio mali præsentis. Quòd quidem morbi quidam ab anima orti corpori tradantur, notum est: multi enim ex magna solicitudine & angore ægrotare cœperunt, quorum curationem ab anima incepimus amicorũ conuersatione,& lætis nunciis,& gratis confabulationibus:quæ etiam ab his quæ angere possunt, eorum distrahunt cogitationem. Incipiunt quoque à corpore morbi,qui in animum transeunt, quod docent capitis morbi, per quos delirant ægrotantes, aut obliuiosi fiunt, furibundi, & melancholici, quorum curationem à remediis corpori adhibitis incipimus, ea auxilia parantes, quæ causam à corpore pellant,qua pulsa animus statim reparatur. Citra morbos, præterea notum est animi mores corporis temperaturam sequi, & quosdam segnes esse ob pituitæ excessum & frigidam temperiem, quosdam iracundos ob calorem & bilis redundantiam, & puerorum animam multo humore suffusam torpescere. Quorum omnium præsentanea auxilia sunt, quæ corpus moderantur, & redundantiam omnem demunt, aut defectus corporis supplent: difficilè namque aut penè impossibile est, corpore prauè constituto mores animæ emendare. Ac perinde sæpe solemus apud magnates prædicare pueros ingenuos,simul exposcere pædagogos, qui eos bonis moribus imbuant,

Animæ passiones natura datæ, sed extirpãdæ.

Mortui præ gaudio.

Mortuus præ tristitia subitò.

&

& præceptores,qui eos bonis disciplinis instruãt,& medicos,qui corporis peccata emen dent,& moderentur. Nemo itaque est qui dubitet,quàm sint biliosi iracundi,superbi,& inconstantes,quantum pituitosi segnes & inertes,quantum melãcholici tristes, & quàm leuibus causis aut nulla oblata occasione,tristentur,& solitudines ament,sanguinei verò quàm sint læti sodales, lepidi , & festiui. Sed neque illud dubium est quantum animæ functiones possint corpus variè mutare:lætitia nanque extra mouet animã, sanguinem & spiritum,tristitia intrò,sed sensim:timor intrò,sed subitò:ira,intrò prius, deinde extrà, sicut & pudor. Inspicientibus quoque nobis colores rubeos, sanguis extrà fertur atque proinde præcipimus infantes,qui variolas patiuntur,pannis rubeis obuolui, quod non parum nocet fluxum sangui.narium patientibus,& morbo regio prodest,pallidos inspi cere colores,hac vna ratione,quòd sanguis animæ motum sequitur. Nonnulli præterea imaginationem humanam tantum valere existimauerunt,vt assererent,non tantùm cor pus imaginantis mutare posse,sed & alienum. Quorum dux fuit Auicennas sexto libro naturalium,in quo genere fascinationem statuerunt. Asseruit sanè imaginationem medici posse hominem sanum in ægritudinem deducere , & ægrum sanitati restituere , & niuem ac pluuiam sine nubibus conficere. Supponunt autem hi animas omnes diuersas habere proprietates & vires,quas à cœlestibus influentiis contraxerunt, causas quoque superiores his inferioribus dominari,inferiores verò superioribus obedire,& magis eis causis & intelligentiis,quæ nobilioris ordinis sunt. Intelligentiã quoque humanam quò habuit à prima generatione maiorem virtutẽ à causis ipsis cœlestibus , eò esse perfectiorem,& causis ipsis superioribus similiorem. Ea igitur anima quæ à Ioue vires accepit,Ioui similis erit,& materiam horum inferiorum quam Iupiter mutare potest,leui accedente dispositione , pari ratione animam prædictam mutare , atque validiùs quàm causæ inferiores , quæ in genere contrariorum sunt. Exiguntur autem duo ad similes mutationes:alterum est,vehemens animæ cogitatio,circa id, alterum dispositio materiæ ad patiendum. Anima itaque humana ex horum opinione poterit sanare , & morbos inferre sola imaginatione circa aliena corpora,atque calefacere & infrigidare,eadem quę magis ipsi obediunt,quàm causis inferioribus, valere quoque imaginationem ferunt,in semine plures facere mutationes,ita vt si in terra locus foret aptus,ibidem sine vtero ma tris,ac sine semine posset animæ imaginatio hominem generare. Quemadmodum verò iacinthus & smaragdus facultatem habent mutandi cor,& morbos ipsius curandi , vbi appendantur,quamuis cor non tangant,ita & imaginatio poterit id efficere absque con tactu corporis. In huius rei testimonium adducũt experimentum. Gallina etenim cùm semel Gallum in pugna superauerit,superbit,& crustas erigit , cui calcaria gallorum similia nascuntur. Rursus ex fœminarum imaginatione. Semen in corpore mouetur, & aliquando propellitur. Mulier quoque quæ in venereo actu nigram rem , aut Aethiopem imaginatur , nigram generat prolem. Et qui imaginatur , aut videt alium comedentem quod saporem habet ex acerbo acidum,in stuporem dentium incidit,& qui videt alios mingentes, aut oscitantes , statim ad mingendum , aut oscitandum excitatur. Hinc etiam oritur opinio fascinationis : dicunt enim, imaginationem posse alteri morbum inferre. Ferunt quoque se vidisse hominem solo visu imaginatione accedente, homines interimere , & alium beluas occidere. Quibus adiungunt Diui Pauli sententiam ad Galatas,cùm inquit, O insensati Galatæ, quis vos fascinauit, non obedire veritati ? & Vergilij carmen,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Imaginatione etiam ferunt,homines quos alexicacos appellant Hispani, salutatores, sagittas,& spinas euellere & per focum,aut districtos enses,sine noxa incedere. Quæ omnia,si quis probè animaduerterit,plena sunt superstitionis,& falsitatis, & à catholica religione valde aliena. Nos equidem non negamus,fieri posse,vt homines cum dæmonibus conueniant pacto & dæmones machinamentis multa conficiant, admotis naturalibus instrumentis,quæ à nobis admoueri non possent,nec perinde perfici humanis viribus:quædam etiam ab ipsis non fieri,sed speciem facti nobis proponere, ac videri à nobis facta,quæ nec facta sunt,neque à dæmone ipso quoquam pacto fieri valent. At verò imaginationem humanam extra corpus ipsius imaginãtis quidquam facere, nec verum est,nec à viro aut catholico,aut philosopho probandum.Si enim verum esset quod ferunt,citra miraculum fieret,vt fœmina sine mare conciperet , & homines à mortuis resurgerent , & cæci à natiuitate viderent. Præterea si nobilis animæ foret imaginationis vi ea perficere , quæ ab ipsis feruntur,viri sapientia & virtute præstantissimi, talia perficerent,qualia se vidisse ferunt, hominem nempe, visu & imaginatione sanasse ægrotos, & alterum interemisse equos,aut boues, alterum infantes fascinasse. Secus autem se res

Imaginatio an mutare poßit alienum corpus.

Dæmonum pacta.

Imaginatio nihil agit extra corpus.

Alexicacorum uitia.

habet: nam hi quos alexicacos appellant, imperiti quidam sunt, nebulones, ebrij, incontinentes, quorum anima nulla aut virtute, aut sapientiæ dote illustratur: non igitur ob animi præstantiam ea facere existimare deberent. Quæ autem ipsis ad comprobationem adducunt, id tantùm suadent, quod nos affirmauimus, imaginationẽ posse corpus imaginantis mouere, non tamen alienum. Gallina etenim superbit, ac sibi calcaria producit, cùm gallum vincit, id tamẽ internus affectus est, sicuti & seminis ad vasa seminaria motus, aut eiusdem proiectio, sic & Aethiopis imaginatio nigrum colorem intra fœminæ corpus efficere posset, interim dum proles in vtero continetur, delato humore nigro & melancholico ad locum conceptionis. Imaginatio pariter potest dentibus imaginantis eam inferre dispositionem, quæ solet ab acerbis acidis saporibus induci. De qua re, quandam barbarorum opinionem in nostris comment. in lib. 1. de Differ. febr. confutauimus. Quum autem videmus quempiam aut oscitantem aut mingentem, nostrum corpus ad mictum, aut oscitationem mouemus, ad memoriam reducentes mictum, aut oscitationem, quorum obliti eramus, quoniam causa nõ incitabat ad eadem abundè. Quòd autem fascinationem approbant, indignum videtur viro sapiente, vt nos citato loco asseruimus. Paulus etenim Galatas fascinatos dixit, nõ corpore sed mente, dixit enim: Quis vos fascinauit, non obedire veritati? Ac si diceret, quis mentibus vestris imposuit? aut quis vos decepit? Omnia enim hæc verbum βασκαίνω, significat. Vergilius autem rustici nomine loquitur, apud quem & similes opinio de fascinatione in pretio habetur. Pueros quoque speciosos fascinatos fert Vergilius. Est autem id quod nos loco citato ex Hippocr. & Celso diximus, bonos corporis habitus, qui extremè tales sunt, nequeuntes transire in melius, neque quiescere, omnino in deterius migrare. Et qui speciosior, aut coloratior quàm antè factus est, suspecta bona sua habere debet. Sic & infantes pulchriores aliquando facti, in morbos delabuntur. Quòd verò aliquando viderunt homines aut per districtos enses ambulare, aut ignem calcare, aut dæmonum esse acta dicemus, aut eorundem, aut hominum imposturas, & apparere quidem oculis, non autem existere. Recedant igitur hæc ab animis philosophorum, quæ neque idiotis digna sunt, apud quos imposturæ, supplantationes, superstitiones, & innumera deliramenta præualuerunt, quæ barbari medici & philosophi, hominum mentibus induxerunt. Nos verò eadem stirpare toto animo conamur hoc in loco, & reliquis, in quibus ea tantùm quæ vera sunt & sapientibus digna docemus, & approbamus, nugis & sophismatibus explosis. Recedant si placet iam inueterata & obsoleta, & noua sint omnia. Conducit porrò non parum ad sanitatis tutelam nosse animi perturbationes corpus mutare, & quandoque posse affectus corporis contrarietate sanare, vt impetum ad interiora factum timore, aut tristitia, lætitia curamus, & metu nouimus quosdam magna sanguinis commotione è quartanis, & sanguinis profluuio curatos: in omnibus tamen mediocritatem seruandam, quam etiam ineuitabilem putamus, excessus tamen vitare decet, vti saluti aduersos, quos maximè propriè animi pertubationes quis appellauerit. Has Stoici vitare præcipiebant, & in virum sapientem nunquam incidere asserebant. Quales enim sunt morbi corporis corpori, tales morbi animi, eidem. At qui morbos corporis patitur, sanus non est, sic etiam & qui animo conturbatur, animo sanus non est. Qui verò non est sanus, insanus est: igitur qui animo conturbatur insanus est, is verò non est sapiens. Quapropter animi conturbationes vir sapiens non patietur.

Fascinatio apud Paulum.

Fascinatio non est ut uulgus putat.

Animi perturbationes ad sanit. agnoscendæ.

Animi perturbationes alienæ à uiro sapiente.

De Victus ratione eorum qui non sustinent generalem viuendi modum. SECTIO VII.

SCRIPSIMVS in præcedentibus generales viuendi regulas, quæ sanis debentur, & nulla occasione præpeditis, ita vt quæ diximus obseruare non possent in causis non naturalibus, quæ necessariò occurrũt. Quoniam verò quibusdam peculiares quædam viuendi regulæ sunt ex vsu, de eisdem in hac sectione scribere decreuimus. Peculiaris verò viuendi ratio debetur pueris, senibus, his qui iter agunt, nauigant, aut in laboribus viuunt, aut omnino in ocio degunt, aut obesi, aut graciles admodum sunt, aut aliquod membrum præ cæteris distemperatum habent, aut in morbos incidere parati sunt, aut ab eisdem reualescunt.

De Victu infantium. CAP. I.

INterim dum infans in vtero continetur, tota victus ratio ad matrem dirigenda est, quam sanam seruare oportet. Superueniunt autem vtero gerentibus, symptomata quædam magna ex parte. Hæc sunt, ciborum in ventre fluctuatio, saliuæ in ore redundantia,

dantia, appetitus deiectio, & malacia, quæ pica etiam dicitur : quoniam ea auis varietate ciborum, & eorum prauitate gaudet, & ferunt, eandem eo malo capi. Quæ omnia ab excrementorum copia oriuntur. Cùm enim primis mensibus sanguis menstruus retineatur, & embrio ob paruitatem eam abundantiam vincere non possit, quod optimum est sibi adplicat, reliquum verò excrementosum in venis matris relinquit, venæ autem plenæ non trahũt, ac perinde nec appetitus excitatur. Præterea cruditates in ventre aceruantur, tum quoniam alimenta corrumpuntur, non superata, nec digesta, tum quoniam venæ & iecur quod abundat crassum & excrementosum in ventrem reuomunt. Excrementum autem crassum, crudum, & pituitosum, fluctuationes efficit ciborum, & multam saliuam ori transfundit, inde quoque appetitus ciborum ferè demoritur, ob sensus hebetudinem & corrumpitur, ac conuertitur ad praua alimenta, veluti carbones, testas, & gypsum : adhæc enim conuertitur appetitus tanquam contraria redundantibus humoribus, & quæ aliqua ratione eisdem prodesse valent, quoniam qualitate contraria sunt. Quibus medentur exercitatio, quæ longo incessu perficitur : hæc enim excrementa absumit, & victus per ea quæ extenuant humores, & eosdem exsiccant. Anethum itaque cum carnibus elixandum, & anisum pani miscendum. Rursus pastinaca melle condita ante cibum, & post ipsum eisdem accommodatur, nuces quoque cum pane in eundem vsum eduntur, & recentiores adhuc meliores sunt, quibus nonnulli probè caricas admiscent. Prodest quàm maximè ad eas ventriculi dispositiones, syropus de mentha compositus, & lanam ventriculo admouere, ex oleo anethino, aut nardino, aut masthichino. An tamen aliquando purgandæ sint adauctis malis, diximus suprà. Nos sanè inualescentibus admodum prægnantium accidentibus eas manna, aut infusione rhabarbari purgamus. Alenda quoque est alimentis quæ bonum succum præstent & aliquam exsiccandi vim immixtam habeant. Infans verò ad eam magnitudinem perductus vt alimenti copiam in vtero capere non possit, aut etiam aërem inspirare cupiat, calcitrat, & acetabula disrumpit, & in lucem prodit. Quem considerare debet medicus, an sanus sit, & validus & omni ex parte probè formatus, numerum, magnitudinem, & figuram membrorum, & meatuum per quæ excrementa purgantur apertionem, an probè respiret, cum contentione vagiat, & membra singula moueat: cui obstetrix caput conformabit ad figuram sphæræ vtrinque leuiter compressæ, palpebras eleuabit, quibus ex ore aquam instillabit, & purgabit oculos, sicuti & aures & nares, leuiter comprimendo, & anum digito minimo aperiet, vt paulò pòst meconium excernat, est id quod Hispani dicunt, la pez, excrementum quod à iecore ex sanguine menstruo delatum fuit, ad intestina infantis dum in vtero permansit, nihil ore sumens, id verò fæculentum & vstum est, & nigrum ad picis modum, & salem cuti insperget: vena vmbilicalis quatuor digitis à ventre scindenda acuto scalpro, aut forcipe, deinde sanguis exprimendus, reliqua pars prope vmbilicum liganda validè, vt deinde intra tertium, aut quartum diem, vt solet fieri, decidat. Lanæ deinde floccus superponatur vmbilico, aut ex panno lineo lacero, penicillus, aut linamentum cõcerptum fiat cum pauco rizo tosto, aut cineris flore. Fœminæ Hispanæ cuminum tritum apponunt, quod ob acrimoniam ab Aëtio repræhenditur. Deinde fascia obuoluatur vmbilicus, deinde toto corpore oleo vncto, obuoluatur infans pannis mollibus, & leniter comprimentibus. His actis infanti lingendum mel digito tradetur, vt appetitus prosequutionis alimenti excitetur, & sugere incipiat oblectamento dulcedinis motus. Expresso tamen crassiore & caseoso lacte in vberibus retento, infanti lac ori instilletur. Præstat autem duobus antè diebus matrem lac perdere, quàm infantem lactet: quoniam non conficietur probe, per id tempus, & deinde quæuis suum lactet infantem, nisi aliqua ratione honesta impedita sit, aut ægrotet, aut id munus molestè admodũ exerceat, aut papillis careat, aut vlcera earundem patiatur. Decet enim infantem non orbari sua hæreditate, qua creator summa pietate, liberalitate, & prouidentia ipsum donauit. Quod enim per vmbilicum intra vterum capiebat, id sibi tradi voluit in mammis confectum ad easdem traductum, per communes venas vtero & ipsis. Bis autem aut ter per diei vnius spacium lac capere medici præceperunt : quod tamen non facilè ferunt infantes : sæpissimè enim se ad mammas sugendas conuertunt, cùm vagitu implacabili: & meritò quidem, quoniam multum semel superare non valent: cui rei ratio adstipulatur, dicente Hippocr. Et quibus semel, aut bis, aut amplius, aut minus, aut secundum partem: condonandum autem est aliquid tempori, horæ, regioni, ætati & consuetudini. Cùm verò vmbilicus deciderit, rursus cineris flos aspergendus, aut cinis tali suilli, vsti. Lac itaque solùm in cibis sumere duobus primis annis Paulus præcipit. Galenus verò donec primores dentes edat. Salubre sanè consilium, modò tamen ob nutricum imperitiam, & quoniam cupiunt eosdem voraces efficere, nondum primo transacto

Vtero gerentiũ symptomata quo pacto curatur.

Infantis nati quæ habenda consideratio.

Infantis uictus.

Lacte alendi infantes solo.

transfacto mense, eisdem alimentum parant ex pane, melle, & oleo in quo allium frigatur, fœtidum, & calidissimum cibum, qui eosdem exurit, & in febres incidere cogit, & inducit cacochymiam, à qua, ob eius & similium ciborum vsum nunquam liberantur. Cogunt quoque eosdem ante annum carnes deuorare. Quibus ego transacto sexto ætatis mense, concederem offam panis in iure pulli malaxatam, addito saccharo, aut eandem in oleo & melle liquatam cum quibus aquam degustabunt: à vino tamen omnino abstineant, aut medullam, aut pinguedinem ouilli lactis, quam butyrum appellamus, edent. Quibus Troiani infantes alebant, vt Homerus ait Iliados χ.

Troianorũ cibus.

> Ἀστυάναξ, ὃς πρὶν μὲν ἑοῦ ἐπὶ γούνασι πατρὸς
> μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν.

Hoc est, Astyanax, qui solebat antè in genubus patris solam medullã edere, aut ouium pingue. Sit autem medulla vaccina, ouillum autem butyrũ, quibus mel aut saccharum addimus, ne nauseam concitent. Decet quoque eosdem sæpe absoluere, & pannis mundis inuoluere, ne ab acredine vrinæ, aut deiectionis erodantur, & molestentur. Corpusq; ipsorum blandis manibus fricandum, & oleo vngendum, potissimùm fœmina, interfemineum, & nates. Abluat quoque nutrix quandoque vniuersum infantis corpus aqua tepida dulci & exercitationis loco, vagitus & vociferatio prosunt. Nutrix prætereà, corpus ipsius moueat, aut in cuna, aut lectulo pendenti. Hispanè columpio, aut in vlnis, quod non parum ad conciliandum somnum conducit, & dolores placandos. Tria etenim sunt quæ infantium dolores sedant, & molestias placant, papilla nutricis ori indita, motus mediocris in vlnis, cunis, aut suspensis lectulis, & vocis modulatio, quibus accedit quandoque sordidarum vestium in tersas & mundas mutatio: qui enim à pannis sordidis exasperantur, nec quiescunt, nec tacent. Harum omnium commoditatum peritam decet esse nutricem, quæ etiam agnoscat coniectura, qua de causa plorans, & vagiens infans fatigatur. Nam & ploratus cum angustia dolorem ostendit, sicut & iracundus vagitus, & motus inordinatus cum vociferatione. Quibus accedet medici, tum industria tum consilium ad agnoscenda mala, & eadem placanda, sicuti & ad eorundem affectus moderandos, singulis extremis affectibus, vti iracundiæ, tarditati & ignauiæ, contrarias causas adiungens. Conducent igitur principes & magnates simul pædagogos, & medicos, præceptores autem, à septimo anno pueritiæ. Medicus etenim corporis affectus, & eorundem causas supprimet, vt perinde anima, morum bonorum & disciplinarum capax fiat.

Dolores infantium sedantia.

Medici ad infantes gubernandos, industria.

Electio nutricis & lactis.

AD hæc verò consequenda imprimis nutrix eligenda est mediæ ætatis, inter vigesimum & quadragesimum annum, quæ bis, aut ter, peperit & infantes nutriuerit, sana, & quoad fieri possit, bene habiti corporis, & coloris medij inter album & rubrum, aut subnigra potius quàm subalbida sit, lato thorace, mammis modicæ magnitudinis, non fungosis, non rugosis, aut laxis, siquidem in earum carne probe confici debet infantis alimentum, atque ab eisdem concedi. Papillæ quoque mediocres sint: nam paruæ non apprehenduntur ore, & magnas non capit os infantis, præter id quòd palatum lædunt, & deglutitionem impediunt, ac linguæ motum. Abstineat hæc à venere: nam venus fœtorem lacti infert, & menses prouocat, vnde infantes alimento priuantur. At verò si eis alimentum non deficiat, vti in quibusdam sanguine abundantibus fieri vidimus, non parum commodi sequitur ex purgatione menstrua, puriore facto sanguine: quamuis purgationis tempore turbationem patiantur. Fit etiam vt nutrices ex veneris vsu concipiant, quod infantibus perniciosissimum est: priuantur enim optima alimenti parte: considerandi quoque sunt nutricum mores, ne iracunda sit, aut contentiosa, aut tristis, sed hilaris, læta, & placida. Hæc autem modicis vtatur exercitationibus, præsertim quæ brachiis fiunt, & boni succi cibis, non alliis, aut porris: ceparum autem frequens vsus infantes stultos efficit. Salsamenta mala sunt, quia medicamentosas vires habent, & aromatica fugienda in cibis, quæ bilem augent, & caput infantis implent: adde quòd muliebria educunt, & venerem concitant. A bellariis etiam & pinei nucleis oleosisque omnibus abstineant. Quòd si conceperit nutrix, alia adeunda: si verò ægrotauerit idem faciendum, aut si aliqua decenti causa id fieri non debeat, curanda. Quod sæpe facimus, laborante puero, etiamsi nihil mali euidenter nutrix patiatur, atque leuiter purganda erit: est enim ea purgatio infanti communis. Pariter quoque euenit vt lac eidem, aut deficiat, aut abundet, aut crassescat, aut plus æquo attenuetur, aut corrumpatur. Quæ omnia emendare docebimus, vbi boni lactis electionem percurramus: optimum autem

Nutricis electiones.

Nutrix à venere abstineat.

Lactis electio.

autem lac agnoſcitur ſubſtantia,calore, ſapore & odore. Subſtantia quidem mediocre ſit:id verò appellatur,quod nec tenue eſt & aquoſum,fluidum & liquidum:neque craſſum,ſed ex omni parte æquale,quod vnguibus inſtillatum probatur : id enim nec omnino adhæret conuerſo vngue, neque facilè defluit. Tenue tamen parum alit,& ſi primis diebus,quod appellant caloſtra proficuum ſit aperiendis & purgandis meatibus omnibus:craſſum verò obſtruit vrinas,& deiectiones cohibet,& inde phymata oboriuntur,comitialem efficit morbum,& apoplexiam,& febres à putredine, & flatus, ſi tamen ad alterum extremorum inclinauerit,tenue eſt melius craſſo.Colore verò lac probatur, quod ad liuorem tendens candidum eſt,Gale.candidum colorem eligente,Ariſto.lib.3. de Hiſtor.anima.cap.21.dicente:Lac ſalubrius infantibus eſt,quod liuorem trahit,quàm quod candidum eſt,& fuſcæ commodius habent quàm candidæ, & porrò ad alendum validius eſt,quod plus caſei continet,ſed ſalubrius infantibus eſt, quod minus caſei habet. Paulus ſic probari iubet lac,in vas vitreum lac fundatur cui parum miſceatur coaguli,& digitis agitetur:quòd ſi vbi caſeus à ſero ſeparetur,pares fuerint portiones id bonum,reliquum verò aut caſeoſum,aut ſeroſum eſt. Sapore,dulce optimum eſt,non ſalſum,neque acidum, neque quod citò aceſcat,neque amarum, neque prauum ſaporem aliquem referens guſtanti,odorem quoque præ ſe ferat,non ingratum,neque fœtidum, nec putrilaginem omnino redoleat. Si igitur lac extinguatur,cùm euenerit ob inopiam alimenti,aut eiuſdem prauitatem,alendum corpus erit copioſiore cibo,ac boni ſucci,vti carnibus gallinarũ & perdicum : in quem vſum maximè prodeſt ſeſamum cum melle, quas ſeſamidas placentas appellant,aut palmulæ paſſæ, & deſuper bibere vinum dulce, aut ceruiſiam,& palmulæ conditæ cum melle & amygdalatum,& mammarum leuis frictio,oua quoque ſorbilia & vinum dulce,& vbera caprarum,aut ouium in cibis lac augent. Laudat Aëtius quammaximè inteſtina terræ trita cum palmulis,& cum zytho bibenda dare,diebus decem ieiunæ nutrici,ac prælotæ,ac miraberis, inquit, de multitudine & bonitate lactis,aut ſimul terræ inteſtina & palmulę cùm zytho terendæ & bibẽdæ, ſi lac immodicè attenuetur,à balneis abſtinendum,in cibis verò vtatur his, quæ ſanguinem reddant craſsiorem,vti amylo,ouis ſorbilibus & carnibus hœdorum, extremitatibus porcorum, & alis anſerum, & vino dulci. Panis autem ſit ſimilagineus. Agnoſces quoque lactis tenuitatem ex ſubſtantia, multo ſero, & quod ſponte de mammis fluit. Craſsitudinem autem lactis emendant,balnea & alimenta attenuantia,vti iura carnium gallinarum,& pullorum cum ciceribus,& vinum album aquoſum bibendum, lac item corrumpitur,quod ex puſtulis,phlyctenis & cutis vlceribus,in acrem degeneraſſe qualitatem agnoſcimus, venter quoque immodicè fluet cum morſu & ſitis atque appetitus deiectio ſequuntur, & corporis attenuatio : has autem purgare leuiter conuenit ob cacochymiam,caſia fiſtulari,aut mãna,aut rhabarbaro, & alimenta boni ſucci adhibenda. Quòd ſi lac immodicè abundauerit,panni vberibus ſuperponantur ex poſca,aut decocto lentium,& pauco aceto,aut panni muria madefacti, aut petroſelino & aceto, quod validius eſt,ne tamen coaguletur,butyrum vaccinum cum reſina terebinthina & pauco aceto,ſuperponatur,& alimenta parum alentia edat.

Lactis color ex Gal. & Ariſt.

Lactis probatio.

Lac reparantia.

Lac emendantia.

De Malis quæ infantibus eueniunt.

INfantibus quamuis probè regantur,ferè ineuitabilia ſunt quædam mala, quibus remedia accommodabimus. Ex eorum numero ſunt,exanthemata,quæ puſtulæ appellantur generali voce,à nobis variolæ, quod paruis varis ſimiles ſunt, à quibuſdam bubaſtica,& papulæ,ſine quibus ferè nullus infantium prætergreditur : duos autem vidi, quorum alter deinde 40.alter 60.anno in eaſdem incidit,hæ quidem ex ſanguine menſtruo ortum habent, iudicationis modo id excrementum natura pellente ad cutem. Quibus poſt ſecundum ætatis annum,maximè ſi cum febre fiant, quod ſæpius euenit, ſcarificatio crurum conuenit:ante id tempus verò, prætermittenda, ſed exercenda cùm primùm apparent:antequam aut ad ſtatum perueniat, aut totum corpus occupauerint: quòd ſi eas de propè futuras agnoueris, præcauebis eadem euacuatione. Agnoſcuntur autem raucedine præcedente,tuſsi,capitis dolore,oculorum & faciei rubore, lachrymarum defluxu,ſternutatione frequenti,& ſubitis quibuſdam timoribus,tremoribus,& febribus cõtinentibus,quæ accedunt.Cùm igitur apparent nigræ,aut liuidæ,peſsimę ſunt, rubeæ non malæ,latæ craſsiorem & frigidiorem oſtendunt humorem, acuminatæ calidiorem & tenuiorem,dicente Hippocra.latæ puſtulæ, non admodum pruruit, quod ad humoris naturam retulit Gale. Ad curationem autem earum quæ à calidiori fiunt humore, imprimis pannis rubeis corpus infantis obuoluatur, & quæ furorem ſanguinis ſupprimunt adhibeantur, vti oxyſaccharum,& ſyropus ex endiuia, & lac matris corrigendum,

Variolæ.

Variolarum curatio.

gendum,& si quem alium cibum accipiunt, ad frigidum inclinet, veluti ptisana & ius pulli elixi,cum lactucis aut cucurbitis,& à cibis dulcibus abstineant.

Membra à uariolis tuenda. Interim verò cauendum ne fluxu ventris capiantur, inclinante humore ad intestina, in quem vsum lentes accommodantur.Oculi quoque præseruandi colyrio,ex aqua rosarum instillatitia,& croco inibi dissoluto, & os aqua plantaginis abluatur, toto morbi tempore,ab aëre frigido tueâtur,ne iudicationem impediat,deinde vt coctio probè succedat: cùm verò morbus ad suppurationem & summum vigorem perducitur, totum opus naturæ prætermittendum, seruantibus nobis virtutem. Suppuratis verò variolis cuticula externa acu aurea,aut argentea pungenda, vt pus manet, neque interim cutem internam rodat,& foueam faciat,atque rizi tosti puluis inspergendus,aut simul cum tragacantho dissoluto,in rosata aqua instillatitia,aut ex succo lentis,amylo,& tragacantho fiat linimentum. Valent ad idem,vnguẽtum de cerusa,& de lithargyrio, & rizum cum butyro vaccino. Crustæ autem cadent postquã âruerint,vbi butyro vngantur, & cicatrices,si quæ remanserint,curari poterũt,citrino vnguento. Si verò latæ fuerint variolæ, & ab humore fiant crasiore, ab initio sanguinem mittemus, si febris adfuerit, sine ipsa verò minimè,sed extenuantia statim adhibebimus, in quem vsum optimus est syropus ex elixatione ficuum,seminis fœniculi,& laccæ,vel conficiatur hunc in modum,

℞. caricarum vnc.j.lentium sine corticibus drach.iij.seminis fœniculi.drac.ij.laccæ,& tragacanthi,vtriusque drach.j.semis:bulliant in libra j.semis, aquæ ad tertiam,coletur,& cum saccharo fiat syropus.¶Sed sunt variolæ quædam minores, & quæ cuti non prominent sed biliosæ sunt cutem tantummodo exasperantes, quoniam humor paucus est,& dissoluitur faciliùs, & minùs occupat partem ac minus ipsam eleuat in tumorem, sed neque latitudinem habent quam variolæ:appellantur vulgò morbili, barbara voce:sunt autem rubei coloris,& ad pallorem inclinantes:qui eandem habent speciem curationis, præterquam quòd non suppurantur,exquisitè tales,sed dissoluuntur:expedit tamen valentiùs refrigerare,his quæ assumuntur:veluti syropo ex acetosa, aut vua acerba,aut ex acido limonum, aut ~~mali~~ mali citrei. Sanguinis verò misio non est adeò vtilis, & vbi non adsint,aut continens febris,aut magna sang.copia vitanda erit, eisdem verò si venter retineatur,clystere conueniet ex maluarum & violarum decocto,cum saccharo.¶Vlcera quoque fiunt in capitibus puerorum,quę Achores generali voce dicuntur,quibus crusta adnascitur, ex pure manante resiccato:quædam autem sunt melicerides, siue faui puerorum,quibus conducit,mellis vncias iij.myrrhæ drach.ij.aut acaciæ drac.ij.myrrhæ drach.j.aloe drachma semis,sicca inspergenda,aut cum melle & vino linienda.Sed ad achoras maiora remedia suo loco dicemus.¶Ad pediculos eorũ valet lithargyrij drach.j. staphidis agriæ drac.j.semis,in oleo & pauco aceto dissoluantur,& liniantur.¶Si ipsorum oculi inflammentur, lycium dissolutum in aqua rosata oculis instilletur, aut colyrium ex cerusa & tragacantho in lacte dissolutum, aut ipsum lac instilletur.¶Ad aurium inflammationes rosaceum in quo terræ intestina frigantur, aut rosaceum cum muliebri lacte,pari mensura,aut rosaceum cum albo oui. Ad vlcera alumen vino nigro adstringente dilutum,aut puluis rosarum,aluminis,& myrrhæ cum sapa,& aceto.¶Cùm autem dentes edere incipiunt,septimo ætatis mense,multa saliua ore prodit, dolore gingiuarũ vexantur,ac si aculeis pungerentur,febres succedunt, & venter laxatus immodice fluit. Quibus malis remedia protinus adhibenda,vt gingiuæ laxentur,& nerui qui ad dentes finiuntur,& venter retineatur,& salsi humoris confluxus in ipsum, & malitia attemperetur. A masticatione durorum imprimis abstineant, quoniam obdurantur gingiuæ ac fere calescunt. Maxillæ igitur infernæ oleum camæmelinum cum lanis illotis admouendum,& gingiuæ terebinthina & oleo camæmelino cum panno lineo leniter fricandæ,& aqua calida infundenda,aut mel,oleum camęmelinum & resina terebinthina miscenda, & his fricandæ gingiuæ cum panno lineo lacero.¶Cùm autem fluxerit venter,optimum est oleum melinum ventri admotũ,aut simul vino admixtum, aut succus menthæ cum vino,aut puluis menthæ cum oleo mastichino, aut purpurea lana ventri liganda. Nutrix tamen cibis boni succi & potibus vtatur, quibus insit adstringendi vis.¶Infantibus nihilominus vox quandoque intercipitur,& alij dormientes,aut vigilantes stertunt,aut pituitam multam in ventre,aut tonsillarum inflammationem,aut quoniam in eisdem & faucibus destillatio à capite figitur. Quibus subuenitur,primùm indita glande, vt ventrem exonerent,deinde si in partibus oris malum consistat,tonsillis lana oleo camæmelino & axungia gallinę liquata immersa admoueatur,digito autem illito oleo amygdalarum dulcium partes oris leuiter fricentur,quòd si perinde vomant,non parum proficit. Pituitam autem ab ore purgabit. Vbi verò in ventre fuerit malum, vomitus vtilis erit,aut psilium,aut calitrici semen, aut lini semen vnius drachmæ pondere cum melle deglutiant,

Morbili.

Vlcera cap. infantium.

Pediculis ualet.

De dentitione infantiũ.

Ventris fluxui infantium.

Stercori infantium.

deglutiant, aut eorundem mufcilaginem cum melle, hæc enim eorum ventres purgant, aqua pariter mulfa eifdem accõmodatur, & manna in iure pulli, fuccus autem brafsicæ cum fale, ab Aetio commendatur. Ad vermes autem remedia loco fuo fcribemus. ¶ Oris vlcera, quæ aphthæ dicuntur, infantibus fiunt ob lactis acredinem, aut falfedinem, aut à capite diftillationem eiufdẽ naturæ: quibus conuenit ablutio oris cum aqua, aut fucco plantaginis, aut aqua lactucæ, fucco foliorum oliuæ cum faccharo, & fuccus plantaginis cum myrrha, aut firopus ex fucco mororum rubi, aut decoctio corticũ mali punici, aut fi fordida fuerint, mel mifceatur. ¶ Tufsi tamen infantium medentur penidiæ, & nuclei pini cum melle, & fuccus glycyrrhizæ, & mel defpumatũ. ¶ Vmbilicus aliquando infantibus prominet, aut iuxta inguinem fimilis tumor fit, ob magnum conatum, quem vagientes apponunt, aut ob cafum: quibus apponatur emplaftrum ex refina terebinthina, cum myrrha, aut ex maftiche, myrrha & ladano, aut ex terebinthina, maftiche, & alumine, aut ex alumine & melle, aut ex melle & cumino, & fingula pãnis validiùs obliganda. ¶ Quibufdam etiam rectum inteftinum relaxatur, quibus facculus ex floribus chamemeli calidus & vino infperfus admouẽdus, aut femẽ nafturcij tenuifsimè tritum cum butyro vaccino, aut vinũ, in quo cortices mali punici ebullierint. ¶ Nouimus plures, quibus inter dormiendũ infomnia accidunt, terroris plena, quæ oftendũt ciborum in ventriculo corruptionem & fatietatem, cui difpofitioni medetur mel linctum, ciborum abftinentia & defuper dormire, & glandem ex melle tofto indere. ¶ Excoriantur autem infantibus partes circa genitalia & anum, ob vrinæ acredinem, quibus fepum hircinum conuenit, impedit enim ne vrina tangat cutim, aut puluis myrti, aut linamenta concerpta, & cerufa aut lignorum caries.

Oris ulcera infantium.

Inteftini recti relaxationi.

De ablactandis infantibus, & victu eorundem.

ANte fanè quàm infantes omnino ablactẽtur, aliis cibis affuefcere debẽt, non fubitò aut intrepidè, fed fexto ætatis menfe incipiẽt cibos deguftare folidiores: femper tamen humidos, ad feruandã eorum temperaturam, quãuis antiqui non adeò citò id permittant facere. Eo verò tempore, amygdalatum, micam panis in iure carnis, aut butyrum vaccinum: aut ouillum, aut medullam edere incipiant, deinde pomũ dulce fine cortice, aut pirum affum, aut condita eadem cum faccharo, & nondum à lacte arceãtur. Deinde verò fecundo iam finiente anno vitellos ouorũ comedent, deinde alas auium deguftare incipient, & pifciculos paruos, & nucleos pini, & vuas paffas, fine gigartis, & pruna paffa, ac deinde viridia. Quòd fi interim agrotauerit, ad lactis vfum cõuertatur. Præterea procedente tempore, ad tertium annum, carnes ipfas deguftabit, auium potifsimum, quarto anno carnes veruecis, & hœdorũ edet, deinde vbi opus fuerit porcinas & bubulas ac reliquas, & liberè potu aquæ vtatur inter cibos, neq; potus adeò copiofus fit, vt cibos ante coctionem diftribuat, deinde verò fic in cibis regatur, & in omni hilaritate & tranquillitate ad 7. vfque annum nulla legum fubiectione cogatur, prçterquam diuinis inftitutis, ac pçdagogus blandis fermonibus impetus & in vitia propenfionem cõpefcat, nifi adeò fit effrenatus puer, vt flagello etiam fit opus, vtatur autem tota pueritia frictionibus & liberis exercitationibus ac fine contentione. Cùm verò iam feptimum impleuerit annũ, humanioribus inftruatur difciplinis, magiftro hilari, beneuolo, modefto, minimè atroci, aut tetrico commendetur, qui ftudiofus fit, ac peritus. Poft 14. annum, cùm linguarum fuerit peritus, fed non antequam latinam & græcam calleat linguam, mathematicis incumbat difciplinis, philofophiæ verò à 18. anno: abftineat autem à vino omnimodo, & à veneris ftimulis diftrahatur eius animus. Interim verò fi rei militari incumbere decreuerit, equos agitet, armorum exercitamentis infudet, & mathematicas difciplinas non contemnat, ac philofophiæ operam nauet à 18. anno, quod omnes viros probos decet, non neglectis, nec pofthabitis duabus his primis partibus artis medendi, quæ ad hominis conftitutionem agnofcendam & fanitatem cuftodiendam, apprimè conducunt. Porrò à 7. anno pædagogi induftria bonis moribus inftruatur, & legis præcepta memoriæ ipfius commendentur, & de eorundem obferuatione admoneatur. In omnibus verò ab excefsibus, inclinationis naturæ arceantur pueri, abftineant quoque à conuerfatione iuuenũ malè inftitutorum, cum ftudiofis conuerfentur: dixit enim Theognis,

Te bonus inftituet bene, virtutemq́, docebit.

Omnes intẽperantiæ ipforum moderentur cibis, potibus, exercitationibus, honeftis occupationibus, quæ auertunt à vitiis. Nam neque prauè affectis corporibus, virtus facilè incidere poteft, neq; cum turpibus hominibus cõuerfatio, bonos mores admittit. A 20. verò anno philofophiç naturali, morali & diuinæ operã nauet, & corporis exercitamẽta

non negligat,atq; singuli se ad propria accingant munera,& eis exercitationibus vtantur,& eas viuendi regulas in causis non naturalibus obseruent, quas suprà statuimus vsque ad senectutem his tamen nominibus præsit medicus prudens,& artis peritus.

De victus ratione senibus obseruanda. CAP. II.

SEnum temperaturam frigidam & siccam esse annorũ numero talem effectam,suprà parte prima latè docuimus,in quam omnes viuentes processu temporis deducũtur actione caloris natiui humore assumpto,ac perinde coriorum exsiccatorum instar rugosi fiunt,duri,& difficilè mobiles. Hunc consumptionis cursum retardare modis omnibus medicus procurat, adhibitis alimentis quæ vim habent humectandi atque reficiendi corpus. Est autem victus ratio eorum præseruatiua potiùs quàm conseruatiua. Quamobrem alimenta humectantia accipient & reficientia,& calefacentia, non tamen ex longis interuallis: quoniam eorum vires non possunt semel multum superare, parum igitur cibi præbendum, boni succi, humidæ naturæ, & sæpe. Eos itaque decet, quotidie postquã mane,ventris & vesicæ onera deposuerint,lauare aqua dulci tepida,si balneis assueuerint: si verò non, fricentur oleo tepido: inde enim cutis atque caro emolliuntur, & ossium ac neruorum siccitas moderatur. Deinde paucum cibum accipiant,vti panem cum melle:sit autem despumatum, hoc enim in optimum conuertitur sanguinem,vt in iuuenibus in bilem,quod de melle diximus loco suo, aut ouum sorbile,cum pauco pane. Vinum autem bibent, æstate album, aut fuluum, ad medietatem dilutum,hyeme verò meracum, fuluum, aut flauum, aut sit à S.Torcatio,aut à Yepes, non adulterinum, vina enim hæc calfacient, & excrementa serosa per vrinam mittent. Deinde modicè exercitentur, pro virium ratione, aut gestentur, si non aliud ferunt,aut equitando,aut in seruorum humeris. Quinque trãsactis oris à cibo carnem gallinæ elixæ,aut veruecis,aut piscium saxatilium,nempe tructarum,solearum,plaiciarum edant. Noctu cœnabunt pulli,aut gallinæ carnem, aut veruecis elixam, & rursus vinum prædictum bibant,abstineant autem ab adstringentibus,& crassis vinis, muscatellina tamen non sunt eis noxia. Prima verò mensa butyrum vaccinum recens cum sacharo,aut melle confert. Ter igitur,aut in decrepita quater in die comedent. Ientaculum accipientes,& prandium,ac cœnam,& vespere ante cœnam horis 4.refectionem, quam Hispani merendam dicunt: eam enim refectionem laborantes meruerunt, sit summa ratio victus eorum, vt Homerus dixit,

Senum uictus.

Senum cibus prima mẽsa.

Vt lauit,sumpsitq́ cibum, dat membra sopori.

Quod de extremè senibus dictũ puta: nam ante id nec toties comedere, nec ab exercitus abstinere eos volumus. Nos pro lotione,frictionem, & exercitationem subrogamus. Somnus verò, aut quies in lecto sint, quàm in aliis ætatibus longiores, funditus tamen à venere abstineant: senum præterea excrementa pituitosa sunt ob cruditates. Pituitæ autem auctæ prosunt mel despumatum,potissimùm in quo conditæ sint pastinacæ,aut vinum mulsum,& quam appellauimus claream,& resina terebinthina, quantitate vnciæ semis cum saccharo,aut melle,aut etiã sola eos purgat,si venter retineatur, clysteria ex maluarum elixatione & melle,aut ex iure carnium,prǽsertim intestinorum, & oleo,aut ex oleo & vino,infundenda. Hæc enim fæces molliunt, & intestina humectant,quæ vetustate,dura & membranis aridis similia fiunt. Ad quotidiana autẽ excrementa purganda præter mel, conducunt pruna passa & beta ex oleo & aceto,& caricæ pingues,à quibus corium demere præcipiunt. Verùm si obstructio iecoris timetur, ab eisdem abstinendum, autumno quoque virides ficus præbere conuenit. Si verò arenulæ renum eos vexant,vinum mulsum prodest,aut vinũ in quo betonica infundatur. Sint autem vina pallida. Cappares etiam ex oleo & aceto ad appetitũ excitãdum valẽt, sicuti & oliuæ salitæ.Temporibus quoque admodum frigidis aromatica,vti piper,cinnamomũ & caryophyllos cum cibis miscere est ex vsu,sicuti & anisum ad flatus ventriculi discutiendos,& quandoque cuminum. Dentes verò senum à ruina tuebimur, cauentes cibos putridos & duros,quos non facilè,aut scindant,aut conterant,& à cibis dulcibus dentes abluent vino, parum diluto,ne caput tentet, & à cibis abstineant stuporem inducentibus, & si quid dentibus hæserit, id detrahant lentisco, aut salice: hic enim non stimulat gingiuas. Oculorum caligantiũ remediũ erit,oculos in aquam frigidam immergere manè à somno,sæpius,& quandoque in aqua fœniculi,ad mundandas lippas, & sordes,& exterendas membranas,non fatigent lectione eosdem: minimè verò literas,minutas legant,nec quæ arsenicũ habeant copiosum. A cibis abstineat, qui in ventre diutius immorantur,aut in ipso corrumpuntur,aut crassi succi,& frigidę naturæ,& ab his qui fumum capiti mittunt, vt porrum,cepa,& eruca. Aurium quoque

Dentibus senum.

Oculis caligantibus.

sordes

ſordes frequenter mundandæ, & eiſdem inſtillandum oleum amygdalarum, dulcium aut axungia gallinę liquata, aut galia, aut noctu hæc auribus ellychnio infereda. Omne ruſus honeſtum corpori oblectamentum procurent, deambulantes, aut equitantes, in hortis, & viridibus pratis verno tempore, & viridia præcipitia montium ſpectent, & aquarum fluenta, & earundem ſonitu demulceantur, hæc enim omnium maximè literis inſudantium, oculos & aures recreant. Hyberno etiam tempore, pannis, pellibus & ſerico induti incedant, & calciatis duplicatis ſoleis, non prementibus pedes, aut etiam cothurnis & in ſudatorio, aut laconico balneo habitent, non valde calenti, aut in domiciliis ipſorum carbones igniti includantur, tranſacta flamma, nec tamen claudere interim decet ianuam & feneſtras, ſed aliquod horum tantiſper tranſpirationi relinquendũ. Cùm verò à frictionibus, vnctionibus, exercitationibus, ciborũ aſſumptione & ſomno quieuerint, in diuinarum rerum contemplatione, & beatorum fœlicitate bonas horas collocabunt in ſacris voluminibus, & ſacrorum autorum ſcriptis euoluendis immorabuntur: nonnunquam etiam Ciceronis officia, Tuſculanas quæſtiones, de finibus bonorum & malorum legent, aut Platonis conuiuium, aut Phædrum, aut Ariſtotelis morales libros. A cœna verò, aut prandio, maiorum ſtrenuè geſta, iunioribus narrabũt, decet enim ſenes huiuſcemodi conuerſantes laxare animum (eſt namque ſenectus plena curarum) ac deinde ſomno corporis labores ſoluere.

De victu laborantium, iter agentium, nauigantium, & in ocio degentium. CAP. III.

QVi in laboribus vitam agunt, probandi ſunt, an per eos labores ſani degant, atque in eiſdem permanebunt. Si verò facilè morbis corripiuntur, in alios mutandi veniunt, niſi per omnes labores conſimili modo malè habeant: tunc enim in prioribus permanebunt, ſic etiam ſi ex longis interuallis ægrotauerint. Cùm igitur ægrotant, conſiderandum an ex redundantia humorum morbi oriantur, an ex prauitate ipſorum, quibus pro cauſæ ratione ſubueniendum. Plethorę quidem, balneis, ſi eis aſſueuerint, & frictionibus, & ſudoribus, & inedia, aut ciborum pauci alimenti vſu. Si verò cacochymia fuerit, ſpecies primùm diſtinguenda, & medicamenta euacuantia humorem redundantem adhibenda, & alimenta quæ generationi eius aduerſa ſunt: deinde verò ita inſtituendus victus, vt à prædicto lapſu corpus præſeruetur. Qui verò iter agunt ambulantes, corpus primũ inungere debent, & validè faſcia lata lumbos ligare ad ilia vſque, & in frigidis anni temporibus ſimul thoracem & dorſum ligabunt, & baculo innitentur, ſiue ad aſcendendũ, ſiue ad decliuia loca peragranda. Quòd ſi ſudauerint, corpus quoad fieri poſsit, à ventis tuebuntur. Si verò equitando inceſſerint vncto corpore prædicta faſcia, validè ventrem inferiorem & inguina apprehendent, & in anteriori ſedis parte molle aliquod, vti puluinar, aut veſtem plicatam adponent, cui brachiis & manibus corpus ſtabiliant, & firment. Antequam iter ingrediantur, decet corpus mundum eſſe, ita vt nec plethora, aut mali alicuius ſucci redundantia laborent, aut ab eiſdem antè liberentur, aliâs bene cum ipſis agetur, ſi in morbum non inciderint: maximè vbi multorum dierum fuerit iter. Iam igitur iter agreſſurus cibum non accipiet, minimè verò bibet, ne alimentum corporis commotione crudũ diſtribuatur. Quòd ſi aut ob imbecillitatem, aut nimiam ambientis frigiditatem timentes, cibum acceperint, adhuc ſi fieri poſsit à potu abſtineant equitantes: nam potus in ventriculo fluctuat & grauat, diſtendit, ac moleſtat ipſum, ſit autem cibus boni ſucci. Poſtquam autem in hoſpitio quieuerit, iam ſedata corporis agitatione, cibum boni ſucci, non multum accipiet, & vinum, paulò dilutius quàm ſolebat, bibat. ſolet enim vinum poſt validos corporis motus caput petere. Vt igitur ſitim, ſiquæ in itinere excitatur, arceat, qualis calidis temporibus euenit, portulacam aut lactucam in ore ferat, aut lapillos terſos, aut criſtallum, & taceat, & ore clauſo reſpiret, & roſas ac violas odoret. Non tamen laudo ad famem vitandam remediis vti, vt quidam volunt, oleo amygdalino, aut vaccino adipe, aut eiſdẽ cum cera ad vnguenti formam aſſumptis: melius enim foret, parum edere. Nam cibus quamuis paucus, famem per aliquod temporis ſpacium ſedat. Ante id quoque decet corpus præparare, nam qui validè exerceri vult, & ſuprà quàm ſolebat, non ſubitò mutare debet conſuetudinem, ſed duobus, aut tribus diebus, aut etiam pluribus antè, exercitationem conſuetam excedat, & cibis ac potibus aſſueſcere incipiat, quibus in itinere ſe vſurum ſperat, hac enim de cauſa præſertim, Hippoc. nos admonere puto, cum dixit, Conſueta multo tempore minus inconſuetis moleſtare ſolent. oportet igitur ad inconſueta tranſire, ſunt ex diuitibus plures, quibus placet equorum curſu breui iter peragrare, qui aſſueti non fuerint, magnam ſentient laſsitudinem, & ſæpe in magnos incident morbos: reliqui verò citò ad ſenectutem, & eius peculiares morbos deducentur.

Victus laborantium.

Victus iter agentium.

Iter agẽtes quibus abſtinebunt.

Aquas corrigere.

Ex cibis itaque optimos eliget, qui iter agit. Aquarum autem malitiam emendare procurabit, vbi turbidæ, cœnosæ, aut crassæ admodum fuerint: nam eas percolare præcipiet per mortarium lapideum, aut per lanam contortam, cuius pars sit intra aquæ vas, pars extra, aut ipsam elixabunt, & residere permittēt, aut etiam inter elixandum anisum addent, mica etiam panis aquam clarificat. Allia quoque comedere, aut cepas aquarum corrigit noxam, sicuti & vini mixtio. Salsæ verò aquæ alia aqua miscēda, aut per mundam terram, aut mortarium colanda, aut aceti parum addendum. Aquam etiam deferre decet, ab hospitio in hospitium. Ex fontibus, puteis, & sordidis locis cum linteo interposito bibenda, ne sanguisugæ aut fæces deglutiantur. Vehementi sanè vrgente æstu, quemadmodum & magno instante frigore, antequam iter aggrediātur, cibum aliquem accipere debent, sit tamen refrigerātis facultatis æstate: vt pirum, aut cucurbita, saccharo condita, hyeme calefacientis, & parum domi immorabuntur dum cibus hic descendat. Caput à sole tueantur vmbella, & totum corpus pallio ex coriis hirci, probè paratis, quod à ceruice & humeris, vsque ad genua sit demissum: id enim solis calorem secus à corpore prohibet: instante verò calore, adhuc vehemētius: rosaceo corpus vngendum, & os abluendum frigida, & lento incedendum motu. Ad hospitium peruenientes faciem frigida abluent, & crura ac pedes tepida. Quòd si vlterius incedendum non est, expediet totum corpus abluere. Iuuenis quidē in frigida natabit, puer autem aut senex tepidam ingredietur. Deinde lactucam edent ex oleo, & aceto, & pauco sale, senes tamen elixam, & pisces recentes, elixos non tamen salitos vt quidam imprudēs affirmat, aut carnem auis, quæ facilè coquatur, & bonum præstet succum, & bibent aut frigidam, aut valde dilutum vinum.

Iter agentes sub æstu solis.

Iter agentes sub ualido frigore.

Iter autem sub vehementi frigore agentes & per loca niuosa, & montes, quos validè perflant boreas, aquilo, aut circius, quammaximè tueri debent, ne frigus per nares subitò intimas penetret partes, aut extremas refrigerando superet: fit enim vt nonnulli catalepsi deprehendantur, & moriantur statim, quod me vidente, iuueni apud Metimnam cœli contigit. Quidam etiam apoplexia, quidam tetano apprehenduntur: neruosæ enim partes in primis frigore tentantur, extremæ quoque partes quibusdam demoriūtur, congelatæ, quibusdam liuent, quibusdam omninò mortuæ putrescunt, quod rustico cuidam quadragenario euenit, cuius cura mihi ipsi commissa fuit. Decet igitur vt antequam iter aggrediantur, cibum accipiant, cum salsamento calido, vt pulli, aut gallinæ carnem assam, cum pipere, aut caryophyllis, aut alliis, aut salsamento ex eisdem, & vinum validum meracius bibant, & corpus totum linteis, pannis, & pellibus induant, & coriis hircorum, quibus subiectas vestes comprimant, & crura cothurnis, & ocreis, supra caligas laneas. Pedes tamen non adstringent, ne sanguis inde exprimatur & quoniam motus partium calefacit. Quapropter equitantes magis à frigore patiuntur, quos decet ab equis descendere, & ambulantes celeritèr, terram calcare: inde enim pedes & totum corpus incalescit. Pedes fulcris firment, suspensi enim faciliùs refrigerantur, & demoriuntur, manicas etiam portent ex muricis pellibus. Qui autem ad hospitium peruenerint extremis valde refrigeratis, non statim ad ignem accedent: nam inde magnus concitabitur dolor, & impetu quodam in eas partes defertur sanguis, qui deinde non vincitur, sed putrescens scabiem generat, & inter fluendum dolorem, ob inæqualem intemperiem. Neque enim, vt prima parte docuimus, ad naturalem habitum redire repente licet, neque subitò, ac repente calefacere, aut infrigidare, aut quouis alio modo mutare: omne enim nimis naturæ inimicum. Præterea cum partes congellatæ corrugentur, & obdurescant, coguntur sanguine irruente disrumpi, & continuitatis solutionem pati, nisi sensim laxentur, sed primùm deambulent in loco non frigido, & manus fricent, & si valde adhuc molestentur, extrema aqua tepida perfundāt: erit autem melius, si in ipsa napi elixētur, aut chamomila, aut brassica, prodest etiam extrema in aquam frigidam immergere. Quo tamen modo prodesse possit, quidam ad philosophos, vt sibi incognitam causam inquirendam remittit. Intelligere autem ac nosse oportet calidam aquam, refrigeratis & congelatis prodesse, non tantùm quia calida: nam ea ratione ignis præstaret, sed quia humida, nam quamuis calore, potiùs quàm frigiditate conueniat, humiditas tamen, quia partes frigore rigētes & obduratas emollit, atque laxat, imprimis iuuat. si quis igitur nō valde victus fuerit à frigore, in frigidā immersis extremis iuuabitur. Nam relaxata iam parte & eiusdem meatibus, ab humiditate, succedet sanguis cum spiritu, citra dolorem & membrorum disruptionem. Quibus autem calor valde victus est, non conueniet frigida, sed calida, quæ præter id quòd membra laxat, caloris restitutionem coadiuuat: confert itaque aqua calida magis frigida, minùs, vtraque ob humiditatem. Si verò cogatur aliqua ratione ad ignem accedere, id sensim fiat & non multo igni. Corrupta

Refrigerati non statim ad ignem accedant.

Aqua frigida refrigeratis qua ratione prosit.

verò

verò ac demortua iam parte quapiam, ipsa scarificanda erit, aut omnino abscindenda ad sanam vsque partem, & fouenda sale, pipere, & vino & aceto temperatis, atque aqua calida. Bolus armenus eisdem conuenit. Pars verò non mortua sed liuore affecta, vino calido fouenda, in quo chamæmel. anethum, melilotum: & origanum elixentur. Nauigantes corporis purgationem magnam patiuntur: maximè qui non assueuerunt, sicuti & multi qui in curru, aut lectica gestantur, vomũt itaque. Cui euacuationi nullo opus est remedio, quoniam per eam corpus euacuatur, aut à redundantia, si quæ aderat, aut eius euacuationis ratione diminutis humoribus insuetos motus melius ferent, atque non parũ mali sequeretur, si humores, qui motus ratione ad vẽtrem deducti sunt, ibidem retinerentur. Expediet autem à vomitu corpus pane, & lentibus excorticatis ex aqua & aceto elixis alere, & vinum cui insit aliqua adstringendi vis, boni odoris, sed paucæ quantitatis bibere. Sunt autem quibus placet vomitum cohibere, quam molestè ferunt, quibus præcipiendum, ne aquam aspiciant, & vt offam panis in vino odorato accipiant, aut sirupum de mentha compositum, aut pomum odoratum cum aniso, aut malum cotoneum, aut quam supra, miloplacenta appellauimus, & bonos odores naribus admouere, tum ad vomitum cohibendum, tum etiam aduersus malũ nauis odorem. Qui verò in otio degunt, in carceribus detenti, aut aliquo irrepetibili negotio districti, ita vt neque balneari, neque excerceri possint, horum loco frictionibus vtentur crurum, brachiorum, atque totius corporis, & deiectionem procurabunt, quæ eisdẽ sæpius retinetur. Alimenta autem accipient, quæ facilè superentur, non tamen validè nutriant, vti auium carnes, & pisces, & carniũ iura, & olea, & fructus. Abstineant à carnibus porcinis & bubulis, & in summa à crassis & glutinosis alimentis, & his quæ crudum aceruant humorem.

Nauigantium uictus.

Victus eorũ qui in ocio degunt.

De extenuandis corporibus obesis, & implendis gracilibus. CAP. IIII.

QVi supramodum obesi, extenuari, & ad mediocritatem quandã reduci desiderant, magis aliis exerceri debent: non tantùm enim decet in eorum corporibus alimentum ad membra deducere, sed idem plusquã in aliis dissoluere, ad quod pariter frictio magna conuenit, quæ carnis ruborem prætergreditur, cum oleo anethino, aut irino, aut etiam sale addito, & balneum ex aqua & sale, & insolatio. Dimittant quoque cœnam omnino, aut cappares cum aceto & oleo sumant, sitque tota ratio victus extenuans, vti capparis, cicera, olera, quæ citò per ventrem descendant, ne interim totum quod præstare solent vtile iecur per meseraicas arripiat, ad quod etiam exercitium, non longe à cibo prodest. Panis multũ furfuris mixtum habeat, & anisum, & piper in cibis: Vinum verò sit album tenue: quòd si acidum fuerit, proderit. Acetum aqua temperatum bibere, corpus extenuat, & copia salis in cibis, & bibere tertio quoque die, vsque ab hebdomadas duas, medicamenti dialaccæ drach. semis, in vnci. iij. aceti mulsi, aut elixationis radicum apij, & similia quæ vrinam mouere sunt apta, & reliquus victus sit exsiccans, contraria victus ratio conuenit extenuatis, qui impleri volunt. Quibus cõducit, imprimis corrigere intẽperiem, aut obstructionem, si quæ fuerit in causa. Sunt enim admodum graciles, magna ex parte biliosi, aut melancholici, aut calida, aut frigida, aut sicca, aut ex his coniugata intemperie lapsi: conueniunt eis alimenta, quæ bonum ac multũ præstãt succum, & vinum dulce, aut aqua, & frictiones opportunè adhibitæ, cum linteis asperioribus, mediocres tamen, quæ vsque ad carnium tumorem & ruborem perducunt, & non vltra, & breues exercitationes, non celeres. Balnea aquarum dulcium adeant, in quibus nec sudent, nec diutius immorentur, à tepida exeuntes frigidam ingrediantur, aut eadem inspergatur ipsis. Picare etiam carnes optimum remedium est, aut cera copiosa vngere: & eandem violentiùs euellere, id enim sanguinem ad partes ducit, quod est potissimùm procurandum, idq; quibusuis partibus extenuatis implendis est accommodatum remedium.

Extenuandi

Implendi

De his quibus membrum aliquod nobile præ ceteris est à sanitate lapsum. CAP. V.

DOcuimus qua victus ratione corpora temperata seruari debeant adhibitis causis non naturalibus viresque earundem scripsimus, quoq; modo tractanda sint, quæ à temperamento parum labuntur similibus ea seruantes, & quæ manifestè labuntur, remissioribus præseruantes, nisi in animo fuerit, eadem mutare in meliorem statum, quod contrariis perficietur. Nunc verò de his agendum quibus membrum aliquod nobile manifesto lapsu decidit à sanitate sibi debita secundum naturam, nec tamen ægrotat, sed totum corpus efficit inæqualiter lapsum: id verò impedit quo minus sic affectus generales viuendi regulas, superius traditas seruet. Quoniam verò suprà notas

scripsimus temperati corporis,& eorum quæ à temperamento æqualiter labuntur: de inæqualibus lapsibus modò agendũ:ac primũ incipiemus à cerebro. Sed quoniã lapsus à mediocritate agnoscere est impossibile,nisi prius statuamus in singulis mediũ quoddam ad quod reliqua referantur tanquam ad regulam & mensuram,ideò prius temperaturæ optimæ partis de qua agendum est,notas trademus, deinde reliquarum temperaturam quarum omnium correctionem ex contrarietate desumemus.

Cerebri temperaturæ.

Cerebri tẽperati notæ.

CEREBRVM temperatum valentes exercet animales actiones,internas atque externas, nisi externorum organorum aliquod fuerit vitiatum: Pariter quoque motum secundum locum, & nulla ex parte læsas habet naturales, causis morbum inducentibus validè obsistit,neque eidẽ bona deest structura,aut ex capillis nota.Quantum igitur ad capitis magnitudinẽ attinet,paruitas vitiũ est constitutionis cerebri,& quæ valde parat ad ipsius morbos. Magnitudo tamen non statim indicat bonum,sed cum distinctione, prius animaduersa figura:bonũ enim est caput magnũ,probè figuratũ,est autem decens figura,qualis sphæræ vtrinq; leuiter compressæ:quam sequitur, vt antè & retro promineat,ad planiciẽ verò accedant latera. Deinde orta à cerebro,nẽpe nerui & spina, cõsiderãda:quoniã orta valetudinẽ partium à quibus manant,ostendunt. Quòd si hæc valida sint,capitis magnitudo non ad materiæ copiam,sed ad robur conformantis facultatis referenda,& ex contrario,cõtrarium coniectandũ. Idem quoq; in partis posterioris capitis,aut defectu aut prominentia,habendũ est:nam vbi à debito modo euariet,diminutione,cum præstantia ortorũ,paucitati materiæ adscribendum,& vbi promineat, ad virium firmitatem. Cùm autẽ in parte capitis posteriore neruorũ mouentium exortus sit,& in anteriore sentientiũ,ex sentiẽtibus neruis,& sensibus ipsis visu,gustu & olfactu, vbi non fuerit bona eius partis constitutio intelligemus:an id ad materiã, aut facultatis languorẽ referendũ sit. Hæc itaque de exterioribus sensibus & mouendi facultate dicta sint,quæ cerebri tẽperamentum,aut intẽperiem ostendũt:actionum etenim prꝗstantia à temperamento à quo pẽdent vires,& organo procedit.Docuimus pariter parte prima, tres esse internas sentiẽtes facultates,imaginatiuã,cogitatiuã,& memoriã,ad duas priores refert apprehendere,& addiscere,formarum rerum,tum susceptione,tum in eisdem exercitatione:ad memoriã,imaginũ conseruationẽ & custodiã attinere notum est. Iam igitur facilè apprehẽdere,probè etiam ratiocinari,cerebri substantiã indicat mollem, & tenuem,contrariũ crassam & duram:vti difficilè apprehendere, & tardè addiscere.Bona quidem ac tenax memoria durã & stabilẽ substantiã cerebri ostẽdit. Nam quæ humida sunt,facilè externarum rerum formas admittũt,& easdẽ parum seruant:dura verò difficilè admittunt,& diutius admissa seruant. Itaque ingenium, siue inuẽtionis alacritas, tenuem cerebri substantiã indicat,addiscendi facilitas humiditatem,mutabilitas in opinionibus caliditatem,& contraria cõtrarium indicabũt. Quòd quidem inconstantia in opinionibus caliditatem,cõstantia frigiditatẽ ostendit,docent,qui posteaquam aliquam susceperunt opinionem,non magnis causis, aut valentibus accedentibus rationibus in contrariam mutant sententiam,licet id ad insciẽtiã quandoque referri debeat,& ignorantiam eorum quæ ad id assequendum,de quo agitur, sunt necessaria. In naturalibus verò functionibus consideranda sunt excrementa: nam in cerebro temperato,cui non tantùm temperatum elementorum optimum,aut ei proximũ insit,sed etiam bona conformatio,exerunt moderata,siue per nares,siue aures,palatum,aut oculos excernantur.

Capillorum colores & figura.

Quod verò tale est,nulli causarum alterantium occursui erit obnoxium,capilli ab infantia subrufi erunt, in pueritia subflaui, in adolescentia flaui. Medij quoque erunt, crispitudine, & planitie: nam crispitudo siccitatem significat corrugantem, planities humiditatem: & rursus cutis dura ac sicca, pilum non admittit facilè, ac perinde disrumpens pilus cutem ipsam contorto foramine peruadit, & eam figuram pilus seruat, humidam autem cutem facilè & recto tramite permeat: hi non calefcunt citò.

Cerebri calidi signa.

Calido existente cerebro, caput exterius tactum sentitur calidius, & oculi calidiores, agiliores, rubicundiores, quàm temperatis, & venæ latiores. Capilli à primo ortu nascentur, atque hi in infantia, subflaui,in pueritia flaui, & in iuuentute nigri, sed vidimus plures quibus à pueritia & etiam ab infantia nigri erant, valde vincente calore, caluescunt, sed tardius quàm si siccitatem etiam adiunctam habeant. Excrementa pauca sunt atque cocta, præterquam si capita eorum repleantur, quod sæpe eisdem accidit,à cibis odoratis,& vaporosis,ac similibus vinis,& aere calido,odorato,fœtido, aut vtcunque vaporoso.

Cerebri frigidi signa.

Frigidam cerebri temperaturam agnosces, nam tactu minus calidum caput sentitur, & oculorum venæ sensum latent, & tota facies rubore caret, & somnolentiores sunt, nec tamen profundo detinentur somno,

Excre

Excrementa ipsis plura sunt,neque abundè cocta,facilè læduntur à causis frigidis,& earum occasione distillationibus & catarrhis capiuntur. Capilli tardè oriuntur, tenues & plani,ab initio subpallidi,deinde aurei coloris, siue subrufi. Cerebri sicca temperatura sensus habent perspicaces,ob excrementorum paucitatem. Quæ pauca per nares,aures, & palatum conspiciuntur,vigiliis sunt parati, capilli ipsis cito nascuntur crasſi,crispi,& citò caluescunt. Humidam cerebri temperaturam sic agnosces. Facultas cogitatiua facilè rerum imaginibus confunditur:dormiunt profundiori somno, atque interim turbulenta patiuntur insomnia:excrementorum copia se ostendit,capilli plani sunt,& non fiunt calui. Quoniam verò calor coquit,ruborem efficit & oculorum agilitatem,ad caput trahit,vigiliam adducit,& capillorum intensiorem calorem in facie,oculis, & capillis remissum:siccitas perspicuitatem sensuum,pilorum crispitudinem, citum ortum, atque casum,& vigilias:humiditas somnos longos,mentis turbationes, siue confusiones, excrementorũ multitudinem,capillorum planitiem,& caluitium nõ admittit.Manifesta erunt indicia,quæ ostendent singulas intemperies cõpositas,vt calidam & siccã,calidam & humidam,frigidã & siccam,frigidam & humidam cerebri.Calida igitur ac sicca temperatura cerebri sensus habet alacres,quoniã & excremẽtis vacat,atque ea de causa diutius vigilant,& citò calui fiunt,capilli quidem citò nascũtur nigri & crispi, tactu tamen calidum sentitur caput,& rubet facies vsque ad ætatis vigorem. Calida & humida temperatura has habet notas,vbi modicè hæ qualitates abundauerint,calidũ sentient caput, non mordente calore, venæ oculorum conspicuæ, & facies rubra. Excrementa plura quàm temperatis sed probè cocta,capita eorum facilè grauantur ab his quæ calefaciunt, aut humectant,aut vtrunque faciunt,capilli recti sunt,& subflaui. Quòd si calor, simul cum humiditate valde creuerint, morbis obnoxij sunt, qui à plenitudine nascuntur,& causas habent caput implentes,vti fumosa omnia & calida, & ex ventis, auster, quibus salubris est boreas,in hac nostra regione.Dormiunt simul ac interim vigilãt, & insomnia turbationis plena patiuntur,nec vigilantes adhuc,sensuum confusione carent. Valde tamen excedente calore,non tamen adeò crescente humiditate,signa caloris aucti se magis ostendent,sicuti magis crescente humiditate,signa humiditatis præpolebunt. Cerebri præterea frigid.& sicci signa mixta sunt,ex signis frigidi cerebri & signis sicci.Habebunt autem eam quam Gale.testatur,inæqualitatem sanitatis: nam quandoque ob cruditates & ambientis frigiditatem grauedines & distillationes patientur, ob paruas occasiones, quandoque etiam nulla tali grauitate molestabuntur, quoniam siccitatem habent vincentem. Sensus omnes citò macrescunt,quoniam frigida & sicca temperatura senectuti similis est,capilli ægrè nascũtur,malè augentur,ruffi sunt, & citò canescunt:dominante porrò frigiditate plusquam siccitate,non caluescunt:contra verò, plus dominante siccitate. Cerebro verò frigidæ & humidæ temperaturæ existente, somnolenti sunt & graui somno capiuntur,& sensus minimè vigent,ob excrementorum redundantiam,& quandoque adeò magnam vt in grauedines incidant ac distillationes,hi non caluescunt.

Cerebri sicci signa. *Cerebri humidi signa.* *Cerebri cali. & sic. tẽperatura.* *Cerebri calida & humida temp.* *Cerebri frigid. & sicci notæ.* *Cerebri frigi. & humi. notæ.*

Cordis temperaturæ.

Cor calidissimum est omnium membrorum nostri corporis, quæ verè talia sunt: neque tamen ad præsens institutum attinet differere,an id à sua natura habeat, vel à sanguine & spiritu: loquimur enim modò de temperatura cordis facultate vitali præditi, quod sanguinem & spiritum comprehendit. Habet autem maioris & minoris satis notas differentias cordis caliditas,ac perinde cor calidũ dicimus, quòd temperato & symmetro corde calidius,sicuti & frigidum, quòd eodem frigidius. Temperaturæ verò calidæ cordis notæ, potissimæ sunt quæ ex pulsu & respiratione sumuntur: nam pulsus augetur in magnitudine,celeritate,& crebritate: sic etiam & respiratio:semper enim hæc ad portionem mutantur, ex sola vsus mutatione. Quod verò ad vitalem siue animosam cordis facultatem pertinet εὐτολμία, hoc est animi promptitudo, & ad actiones facilitas,calorem ostendit:valde tamẽ crescente calore,iracundia furiosa,& temeritas. Iracundiam verò Gale.appellauit ὀξυθυμίαν, quam ipse calorem significare vult libro artis med.quemadmodum & libro, Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, vbi ex vehementi arteriarum motione cognosci dicit μανικὸν καὶ ὀξύθυμον ἄνθρωπον, hoc est furibundum & iracundum hominem,atque id ex caloris cordis copia procedere testatur:etsi lib.1.de Mor.pop.par.2.Commen.19.dixerit,ὀξυθυμίαν, contrariam esse τῷ θυμώδεις:quoniam θυμώδεις animosi sunt ὀξύθυμοι verò iracundi,ac si diceret,ad iram proni,quales sunt fœminæ & qui frigidam habent temperaturã,qui facilè in iram incidunt, siquidem pusillanimes sunt & virilis animi generositatem non habent. Animosi verò parua contemnentes,non facilè in iram incidunt: in hoc itaque loco ὀξυθυμία, ad iram promptitudo est,& frigiditatem significat,non calorem. Calidam tamen cordis tempe-

Cordis calidi notæ.

raturam vehemens iracundia ac furiosa docet, sicuti & temeritas. Thorax eis hispidus est, præsertim pectus, & partes quæ hypochondriis proximæ sunt. Magnitudo quoque thoracis cordis calorem ostendit: verùm quoniam magnitudo thoracis sequitur magnitudinem vertebrarum, & magnitudo vertebrarum, magnitudinem spinalis medullæ, & hæc cerebri magnitudinem & robur, vbi thorax magnus fuerit, poterit id ad cerebrum referri, etiam si cor calidum non fuerit, verùm cerebro existente paruo, thoracis latitudo calorem cordis sequitur, quemadmodum & paruitas, aut angustia, cerebro existente magno ad cordis frigiditatem erit referenda. Cùm igitur thorax capiti ad portionem magnitudinis, & paruitatis responderit, cordis temperaturas, aliunde assequemur. Cor præterea calidum vniuersum corpus calidum reddit, nisi iecur validè obstiterit. Licet enim cor suo calore, veluti à fonte manante, totum corpus sibi simile facere posśit, in natura lapsus, iecur tamen à quo sanguis cordi transfunditur, & reliquis membris, non parum cordis actionem supprimere valebit. *Cordis frigidi notæ.* Cor frigidum per hæc agnosces: pulsum enim habebit paruum, non tamen tardum aut rarum necessariò: sequitur enim paruitas necessariò ad frigiditatem, quæ à temperato corde labitur, non tamen opus est statim paruitati adiungi tarditatem & raritatem, sed vbi vsus valde fuerit diminutus: sicuti neque aucto vsu statim præter magnitudinem, celeritatem & frequentiam sequi opus est, quamuis vbi adfuerint, vt diximus, cordis calorem arguant. Respiratio verò ad portionem pulsibus respondebit, si paruitas quoque thoracis responderit. nam vbi thorax maior fuerit quàm pro ratione frigiditatis, cũ paruitate adiungētur tarditas, & raritas, eritq; totum corpus frigidius, nisi iecur validè obsistat, timidi quoque natura sunt & segnes.

Cordis sicca temperies. Corde sicco existente pulsus ad duritiem inclinat, in iram non facilè incidunt, sed eidem, cùm ferina sit, pertinaciter hærent. Redditur ea de causa totum corpus siccum, nisi iecur humiditate obsistat. Cordis humida temperatura pulsus habet molles, & mores quales pueri, ad iram proni: sed vt facilè in irã incidunt, facilè quoque ipsam deponunt. Erit autem totum corpus humidius non obsistente iecore. *Cordis calida & sicca temp.* Si tamen cor calidum simul & siccum fuerit, pulsus sunt celeres, & crebri, & duri: magni verò, si calor magis siccitate creuerit, aut si æqualiter, neutrum tamen, multum. At verò siccitate superante calorem, pulsus paruus fiet, ob duritiam. Ac ambabus pariter auctis, sed adeò vt siccitas tam duram reddat arteriam, quantum calor augere potest, pulsus magnitudinem, magnitudo immutata manebit. Quando tamen pulsus magnitudo ad portionem caloris non increuit, magis adhuc crescent celeritas & crebritas, vsus implendi gratia. Respirationes magnæ fiunt celeres, & crebræ, nisi ob paruitatem thoracis magnitudo deficiat. Horum pectus & hypochondria hirsuta sunt valde, prompti ad actiones impudentes, temerarij, iracundi, & implacabiles, furibundi & indomiti, tyrannicos & ferinos mores habent. Temperatura corporis totius, cordis temperaturam sequitur, non obstante iecore. *Cordis calidi & humidi notæ.* Cor calidum & humidũ, pulsus efficit molles, magnos: celeres autem & crebros, nisi ob mollitiem distensio magnitudine adeò impleat vsum, vt aliis non sit opus. Thorace quoque aucto ad cordis proportionem respiratio fiet magna celeris & crebra: hirsuti sunt, & hircos redolēt, & febribus, ac morbis à putredine ortis sunt parati. Ad iram proni sunt, sed facilè placãtur. De totius corporis temperatura quę dicta sunt, nunc quoque repetenda.

Cordis frig. & sicci notæ. Cor frigidum & siccum pulsus efficit paruos, tardos, & raros, ac duros. Thorace autem cordis rationem seruante, respiratio pulsibus respondebit, minore verò existente, tarditas, & raritas accedent. In iram tardè incidunt, sed eam diutius retinent, glabri sunt præ omnibus. *Cordis frig. & humidi notæ.* Corde existente frigido & humido, pulsus erunt parui præterquam si molliores fuerint multo: tunc enim magnitudine fient aliquando moderati, sed eò tardiores & rariores, quò à paruitate recesserint. Glabri sunt sed minùs quàm si frigidi & sicci forent. Quoniam frigidi & sicci, calorem non habent, quo fumum generent, cutis quoque durities impedit pilorũ exitum, in frigidis tamẽ & humidis solus adest caloris defectus, sed cutis parata in eis est ad pili susceptionem. Præterea, & si Gale. contrarium senserit, hi in iram facilè incidũt, vti de fœminis & animo deiectis diximus, nõ tamẽ valida ira corripiuntur, neque eandẽ retinent. Sed quæ de animi pasśionibus dicta sunt, ad cordis temperaturas relata, vbi easdẽ ex natura sua sequẽtur, intelligenda veniunt. Sunt enim plurimi, qui cùm aliàs à præceptoribus & pædagogis probè instructi sunt, superatis propriis & natiuis pasśionibus, quod æquũ est, & honestum, amant, & prosequũtur.

Iecoris temperaturæ.

Iecoris calidi notæ. IECVR calidum agnosces ex venarum latitudine magna, venæ etenim ab ipso oriuntur & quòd flaua bilis abundat, & sanguis calidor est, atque perinde vniuersum corpus, nisi cor obstiterit: estque venter eis hirsutus. *Iecoris frig. notæ.* Frigidi iecoris notæ, venarum angustia, pituita abundans, sanguis frigidior, venter & hypochondria glabra, & vniuersum

corpus

corpus frigidum,nisi obsistat cor. Iecur siccum,sanguinem generat crassum non multum & venæ sunt duriores & nihil obstat quo minus totum corpus reddatur siccius. Iecur humidum venas efficit molles,sanguinem plurimum,sed aquosum,& humidum totum corpus,si non obsistatur. Iecur calidum & siccum, sanguinem generat crassiorem & sicciorem,bilem abundantem, in consistendi quoque ætate melancholiam,temperaturæ enim calidæ & siccæ,vstione generant melancholiam,quæ manifestè se ostendet,procedente ætate. Quod autem ad corporis temperaturã spectat,totum siccius reddetur:non enim potest humiditas cordis obsistere siccitati iecoris, sed vt rectè Gale.dixit,caliditas cordis iecoris frigiditatem maximè valet attemperare, paulò minùs potest frigiditas cordis attemperare iecoris caliditatem, minus adhuc valet siccitas cordis attemperare humiditatem iecoris,minimè tamen potest cordis humiditas siccitatem iecoris corrigere. Iecur calidum & humidum, venas reddit latas,sanguinem copiosum, & habitum calidum & humidum totius corporis,nisi cor obsistat. Quòd si hæ qualitates modum valde excesserint, facilè corripientur morbis qui ab humorũ putredine oriuntur:maximè verò si humiditas,magis caliditate ad portionem augeatur, & hi minus hispidi sunt, quàm calidum & siccum iecur habentes:frigido & humido existente iecore, sanguis erit pituitosus, & totum corpus tale reddet, nisi cor obstiterit, & glabra erunt hypochondria. Iecore frigido & sicco,paucus erit sanguis, nec perinde melancholicus, venæ autem angustæ, & corpus totum frigidius, nisi cor obstiterit,atque glabra erunt hypochondria. Ex his quæ dicta sunt de cordis & iecoris temperaturis, illud difficile iunioribus medicis visum est,quod nos cum Gale.diximus,cordis calorem, frigidita.& siccitatem posse impedire,quominus iecoris contrariæ qualitates valeant in sibi similem statum totum corpus deducere,non tamen cordis humiditatem impedire, ne à siccitate iecoris totum corpus siccum efficiatur, quemadmodum enim(inquiunt) frigiditas cordis,quæ parua est,magnam iecoris caliditatem moderatur, & in toto corpore mutationem supprimit, ita humiditas, etsi minor siccitate cordis sit, supprimet effectum siccitatis iecoris.

Iecoris sicci notæ.
Iecoris humidi notæ.
Ieco.cal.& sicci notæ.
Iecoris cal. & humidi notæ.
Iecoris frig. & humidi notæ.
Iecoris frig. & sicci notæ.

Præterea quemadmodum iecur est humiditatis fons & origo,ita cor caloris : sed calorem cordis iecoris frigiditas moderatur,quamuis calore minor:igitur cordis humiditas iecoris moderabitur siccitatem, quamuis cordis humiditas propria siccitate sit minor. Præterea falsum videtur, cor calidum reddere simile totum corpus, nisi iecur repugnet: nam frigiditas iecoris non potest remittere cordis calorem : siquidem calor iecoris sani,quamuis frigidioris, plus superat cordis frigiditatem, quàm frigiditas, cordis calorem:quoniam iecur quamuis frigidum, calidum est, sic etiam & cor. Quapropter assiduè mutabit calor iecoris cordis frigiditatem, atque ipsam remittet:nunquam igitur mutabit iecur sua frigiditate cor:aliâs fieret, vt idem cor à iecore simul refrigeraretur,& incalesceret,quod fieri nequit. Hæc quidem nullatenus aduersus Galen.quidpiam conuincunt, vt constabit:decet tamen nosse quibus modis membra nostri corporis sibi inuicem obsistant, atque repugnent. Est enim quædam repugnantia membrorum in se ipsis,quædam in aliquod aliud. Exempla sunt cor,& iecur : cor etenim calidum potest iecur frigidum calefacere, valebit quoque calefacere musculum, à iecore infrigidatum, atque econuerso poterit iecur frigidum cor calidum infrigidare, aut musculum, à corde calefactum. Quæcunque verò prædictarum repugnantiarum,aut est positiua,aut priuatiua. Positiua vti si iecur frigidum,cor calidum infrigidet,aut musculum à corde calefactum. Priuatiua tamen, veluti si iecur frigidum impediat quominus cor incalescat, aut musculus à corde calido, calorem maiorem iusto recipiat:sed hæc repugnantia priuatiua per se dicitur,vbi per contrarias exerceatur qualitates:per accidens verò, quoties per alias, vti si calore suo cor impediat, ne humiditas iecoris totum corpus humectet. Fiunt quoque huiuscemodi repugnantiæ transmisso quopiam substantiali instrumento,aut sine ipso:cor etenim cerebrum calefacit, transmisso sanguine,& vitali spiritu, & cerebrum partes proximas refrigerat sua temperatura,vti & cor proximas membranas, & caro neruum ac neruus carnem,sine transmissa substantia. Quòd igitur diximus cor calidum, aut frigidum totum corpus tale reddere,nisi iecur obsistat, & iecur calidum, aut frigidum tale reddere corpus non obsistente corde,de repugnantiis intelligitur,quæ per se fiunt,non tamen in se,sed in aliis. Per se quidem, quoniam per contrarias qualitates id fieri volumus, iecore calido repugnante cordi frigido, aut iecore frigido repugnante cordi calido:in aliis verò non in seipsis: quoniam de mutationibus, quæ ab his præcipuis membris in corporis habitum fiunt, loquimur cum Gale. De hac tamen dicemus,iecur ac cor in calore & frigore repugnare posse circa corporis habitum mutandum,atque etiam iecur posse humiditate impedire,ne siccitate sua, cor totũ corpus siccum

Repugnantiarum modi.
Repugnantiæ quales de quibus agitur.

cum reddat,& ſiccitate obſiſtere iecur,ne cor humiditate corpus totum humectet,in omnibus enim his qualitatũ mutationibus,contrariæ valent repugnare abundè. Siccitati tamen iecoris,nulla ex corde procedens humiditas repugnare valet: eſt enim iecur humoris initium,tribuitq́; ipſum non tantùm partibus omnibus corporis,ſed etiam cordi: quapropter ſi tollas de medio iecoris humorem,areſcẽt partes omnes, & cordis humor eum deficiet, nedum vt poſsit alias reparare, aut iecoris ſiccitati repugnare. Præterea ſi ſanguis,aut paucus fuerit,aut is craſſus,& ſiccus,nullatenus cordis vi emendabitur,tum quoniam cor pariter areſcet,tum quoniam natura ſua membris aliis & ſanguini ariditatem infert,ſanguine verò mediante recreari & humefieri deberent reliquæ partes. Secus autem euenit calori iecoris, huic enim repugnare valet cordis frigiditas: quoniam & ſi hæc parua ſit,caliditas tamen iecoris non eſt adeò valida, quin eidem repugnari poſsit, neque primas obtinet,vti eiuſdem humiditas. Cor quoque frigidũ non tribuens membris calorem debitum,valde refrigerare poteſt: nunquam tamen validè humectabit,qui neque humectandi,neque exſiccandi primas obtinet,licet enim magis exſiccet,quàm iecur,vbi ſecundum naturam habeat,ablatione tamen,ſiue priuatione eius quod tribuere debet iecur ad humectationem,exſiccatio ſequitur omnium validiſsima, & cui nulla ex corde procedens humiditas repugnare valeat,neque cordis ſiccitas eidem ęquat.Accedit quoque calor cordis exſiccãs, qui humiditatis à corde procedentis actionem impediet, aliqua ex parte. Si verò de repugnantia membrorũ dictorum in ſeipſis loquamur, hæc trifariam fit,aut minuens,aut æquans,aut in cõtrarium deducens. De quibus dicemus, cor atque iecur poſſe ſeinuicẽ mutare,mutatione quæ minuat intemperiem, aut ipſam ad temperamentum ducat,aut in contrarium lapſum,in calore & frigiditate, & ſiccitate cordis aduerſus humiditatem iecoris, & humiditate procedente à iecore contra ſiccitatem cordis,non tamen econuerſo,præterquam repugnantia minuente. Poteſt enim humiditas cordis ſiccitatem iecoris impedire,ne ad eam magnitudinem perueniat, ad quã perueniret non repugnante cordis humiditate, quod etiam circa alia membra eiſdem, modo dicto,repugnantibus,fieri poſſe fatemur: valet enim cor humidum impedire ne ſiccitas iecoris,quantum ſibi natura debetur,mutet muſculum,aut carnem,& ſi non valeat muſculum aut carnem quæ à iecoris ſiccitate areſaciunt, deducere ad temperamentum,aut ad lapſum humidum. Rationes verò in contrariũ facilè ſoluuntur. Non enim eſt par ratio frigiditatis cordis & ſiccitatis, frigiditas enim & caliditas multo validiores vires repugnandi habent,quàm humiditas & ſiccitas. Præterea calor & frigiditas ſimplicibus alterationibus validè perficiuntur,quamuis quod incaleſcit aut refrigeratur, non ſibi apponat calidam aut frigidam ſubſtantiam: verùm humectatio non fit probè, niſi humida ſubſtantia,in humectandũ corpus tranſlata,quam cor transferendam non præbet.Præterea cùm cor validiſsimum ex ſua natura mittat membris calorem,cum ipſum non miſerit,manifeſtè valebit priuatiuè refrigerare,aduerſus calorem iecoris, qui ſummus non eſt,verùm humiditas iecoris ſumma eſt,earumq́; à præcipuis procedunt membris,& cordis munus nõ eſt adeò validè exſiccare,vti calefacere. Verum eſt etiam quod in ſequẽti additur ratione,frigiditatem iecoris repugnare caliditati cordis,quãuis minor ipſa ſit,neque tamen inde colligitur,humiditatem cordis,quæ minor ſit ſiccitate iecoris poſſe eidem repugnare, ita vt impediat quominus ad ſiccitatem iecoris totum corpus ſiccum reddatur,quoniam iecur natura ſua corde frigidius eſt,& ſanguinem calidũ cordi & membris mittit ſicuti & cor,vbi tamen ipſum nõ tranſmiſerit,ſed potius frigidum collatione ad cordis calorem,remiſſus ad modum iecoris calor,multam refert frigiditatem,quare pugnabit validè, cor & reliqua infrigidans. Cordis igitur munus ac iecoris eſt calefacere,ac propterea iecur refrigerãs muneri cordis obſiſtit. Non eſt autem cordis & iecoris exſiccare,ita vt corde non exſiccãte,ſed humectante,validè ſe oſtendat ipſius humectatio.Tantæ igitur humiditatis inopiæ quanta à iecore poteſt oriri,cordis humiditas nunquam ſatisfaciet. Quòd verò adduximus de frigido iecore, verum eſt, iecur vtcunque frigidum calidũ eſſe,ſic etiam & cor ac ſequi calorem iecoris ſeparare,frigiditatem cordis,non tamẽ inde colliges iecoris calorem frigiditatẽ cordis mutare,& eidem iecur,quamuis frigidũ calorem inducere:non enim calefacit quod minùs calidum eſt,id quod magis,niſi fortè trãſmiſſa ſubſtantia quapiam calefactu, & inflãmatu facili,quã tamen nõ tranſmittet iecur iuſto frigidius:iecur tamen iuſto calidius,etſi corde minùs calidũ ſit,ipſum calefaciet,tranſmiſſo ſanguine,iuſto calidiore,qui facilè admittet calorem cordis & ad maiorẽ ordinem calidorũ aſcendet,ſanguine temperato,præter id quod,vt diximus,nos de obſiſtentia in tertiũ loquimur,& de potentia mutandi totũ corpus,aut repugnãdi,& obſiſtendi:valet autem iecur frigidũ cor infrigidare,ſiquidẽ cor iecore calidius,eam non fert frigi.quæ à iecore in ſanguine ſibi transfunditur abſque mutatione.

Prima ratio ſoluitur.

Secunda ratio ſoluitur.

Tertia ratio ſoluitur.

Teſtium

Testium temperaturæ.

CALIDA temperatura testium homines efficit ad venerem pronos, & qui masculos generent, & fœcundi sunt, partes genitales citò obsepiunt pilis, ad circunstantes vsque: frigidæ verò temperaturæ contrarij sunt effectus. Humida multum semen generat, & aquosum, sicca paucum & crassum, si verò calida simul ac sicca fuerit temperatura, fœcundissima erit, ac citò ad venerem excitabit, eritq; semen calidū, crassum, & siccum. Peculci sunt, sed cito faciantur, & coacti læduntur, hispida habent genitalia & latè circumiacentia. Calida & humida testium temperatura, minus hirsutos efficit homines, partibus pudendorum, semine multo abundant, ac minus læduntur calidis & siccis ex vsu veneris, à quo non facilè abstinent: appetunt autem eisdem minus. Frigidam & humidam habentes temperaturam testium, semen habēt aquosum, tenue, & infœcundum, & fœminas generant, tardè venerē appetunt, partes quoque ad genitalia glabras habent. Frigidam & siccam habentes testium temperaturam, paucum habent semen, crassum & minimè fœcundum. Non sunt quidem ad venerem proni, parum appetunt, & coacti manifestè læduntur, & glabras habent partes ad genitalia. Sed obiiceret fortè quispiam aduersus hanc sententiam Aristot. problem. 30. sect. 4. dicentem, cur libidinosi sunt qui melancholici? An quia flatu redundant, semen autem flatus decisio est. Ergo quibus id ipsum amplificatum, hos repurgari appetere necesse est: sic enim efficitur, vt leuentur. Quòd si melancholici libidinosi sunt, improbè dictum est, frigidam & siccam temperaturam testium nō esse ad venerem pronam. Hæc enim temperatura melancholicorum est. At verò melancholici bifariam dicūtur, aut qui natura tales sunt, frigidam & siccam habentes temperaturam, aut qui tales vstione sunt effecti. Priores minimè proni sunt ad venerem, natura frigidi & quibus obtusi sunt veneris stimuli, tales etiam sunt de quibus diximus, testes habere frigidæ & siccæ temperaturæ. Posteriores tamen calidam habent naturam, & flatus generant multos inter vrendos humores, quibus inest proritandi vis, & ad venerem stimulos adiiciendi. Hi verò sunt quos Aristot. dixit libidinosos. Quales etiam sunt qui melancholiam hypochondriacam, siue flatuosam patiuntur, in quibus pariter humores in hypochondriis exuruntur, ac flatuosi fiunt, & proindè libidinosi, siue ad venerem proni, vti Gale. testatur lib. 6. de Morb. pop. par. 2. commment. 12.

Melancholici libidinosi qua ratione.

Ventriculi temperaturæ.

VENTRICVLVS natura siccus facilè sitim incurrit, sed pauco potu contentus est, nam à plurimo grauatur, & fluctuat in eo potus: appetit tamen siccos cibos, ventriculus humidus non facilè sitit, sed potū abundantem facilè tolerat, & appetit cibos humidos. Calidus ventriculus, à natura meliùs coquit, quàm appetat, siquidem coctio calore perficitur & fames frigore concitatur: coquit autem cibos duriores, & qui non adeò facilè coquantur, nam coctu faciles corrumpit ac dissipat, accedunt tamen ructus nidorosi. Potibus ac cibis calidis delectatur, sed à frigidis moderatè exhibitis non leditur. Frigidæ temperaturæ ventriculus ex natura plurimum appetit, sed parum coquere valet, acescūt autem in ipso cibi, non superati: maximè qui frigidæ naturæ sunt, & qui difficiliùs coquuntur, sequuntur autem acidi ructus. Gaudet frigidis, sed læditur ab eorum immodico vsu, sicuti & calidus vsu immodico calidorum, ac perinde neuter eorum sibi similia, extrinsecus occurrentia diutius tolerat. Dispositiones porrò ventriculi, quæ morbi rationem habent, eo differunt à naturalibus, quòd naturales similia appetūt, morbosæ verò contraria. Id verò quomodo intelligi debeat 3. sectio. docuimus: coniugatæ verò in temperaturæ ex coniugatis deprænenduntur notis.

Ventriculi temperaturæ.

Pulmonis temperaturæ.

CALIDA temperatura pulmonis respirationem facit magnam, longam autem expirationem: caliditas in thorace sentitur, sitim quoque concitat: facilè enim consentit os ventriculi pulmoni, ob loci propinquitatem, sed pulmonis calida signa præhabita docent, an ventriculi, an pulmonis ratione eueniat, & quoniam vbi sitis à ventriculo oritur, calor in hypochondrio sentitur, quibus accedet, quòd sitis, quæ oritur à pulmone, valde iuuatur ab inspiratione frigidi aëris, non tamen ea quæ oritur à ventriculo, & sitis quæ à ventriculo oritur, curatur aquæ frigidę potu: ea tamen quæ oritur à pulmone, non. Quòd verò Galen. lib. Artis medic. dixit sitim à pulmone ortam potu frigidæ non statim cessare, non laudo: cùm enim fieri nequeat, nisi consentiente ventriculo, constat eius mutationem statim emendari potu frigidæ, quamuis deinde sit reditura dispositio ac sitis. Frigido tamen existente, respiratio minor erit, & aëre frigido læditur, & calido iuuabitur, & pituitam expuent. Siccam temperaturam pulmonis ostendent vocis claritas, & excrementorum paucitas, vti humiditatem vocis obscuritas, & excrementorum tussi excernendorum copia.

Pulmonis temperaturæ.

De ratione

De ratione victus temperaturarum valde labentium. CAP. VI.

Temperaturarū labentium valde correctio.

DOcuimus ab initio huius secundæ partis cognoscere totius corporis optimā temperaturam,& eas quæ ab optima,intra sanitatis limites labuntur,non valde: instituimus quoque generales methodos quibus seruari debet sanitas eorum corporū quæ temperata sunt,siue quæ à temperamento non labuntur manifestè,modò verò breui dicemus,quædam quæ manifestè labentibus debentur, quibus præseruatio est accommodata,atque correctio per ocium. Calida itaque intemperie lapsi, biliosi sunt, hanc verò purgabimus,qua via natura vergit,aut vomitu, aut fluxu ventris:cibis vtentur frigidis, qui tales fuerint,& vti Hippo.dixit:Calidis naturis quies,refrigeratio,aquæ potio.Loco verò exercitationum deambulatione vtentur,frictione,ex oleo, & balneis frequentioribus:quidam etiam ex eis qui non facilè à vino abstinent,albo & aquoso vtentur.Porrò si siccitatem habuerint adiunctam, adhuc magis à validis & celeribus exercitationibus abstinebunt,& humidis ac frigidis vtentur cibis,& aquæ potione: sed venus eisdem est inimica. Qui frigidiorem sortiuntur temperaturam calidioribus vtantur cibis, vini potu,cuius color sit flauus,aut quale est vinum à sancto Torcatio,ruffum, & exercitationibus celerioribus,quæ calorem excitent,& si pituitam aceruauerint,hæc purgetur. Sicca autem temperatura frequentibus eget balneis, & quiete, & tota victus ratione humectante,& somno longiori.Humidæ temperaturæ correctio cautè tractanda,si quidem vt parte prima docuims,longissimam habent vitam,quæ naturali actione caloris in humidum sequitur, quamuis accidentaria morte, sæpius hi quàm temperati moriantur. Ac perinde commensurata,siue symmetra corpora securiùs degunt,& eorum temperatura eligibilior est reliquis,atque ipsa calida & humida,de qua loco citato differuimus, quāobrem cauere oportet ne humiditatem abundantem à pueritia in hisce humidis temperaturis,aut calidis simul & humidis absumamus,& eos ad senectutem celeriter perducamus, intermediis ætatibus breui trāsactis:qui enim à pueritia plus iusto humidi sunt, alias ætates habēt longiores,& in eisdem optimè degunt. Quoniam verò qui tales sunt à pueritia,morbis ex redundātia,vti catarrhis & febribus putridis facilè capiuntur,præuidendum his quæ demere possint,redundantiam,ventris secessu,& vrina,atque balneis aquarum sponte calidarum,aut quæ tales arte fiant. Sint autem alimenta boni succi, & quibus immixta sit aliqua extenuandi vis,veluti carnes elixæ cum ciceribus,aut anetho, & vinum aquosum,aquæ loco. Præterea bis in hebdomada pro ientaculo accipient panem cum melle,aut idem hora prandij prima mensa,aut ius carnis bibent, cum sacharo,& paulò longioribus vtētur exercitationibus,ac frictionibus, & cruditates in eisdem maximè cauendę sunt.Intemperaturas autē compositas cōposita quoque victus ratione corrigemus.Ex his aut infœlicissima est frigida simul & sicca,quā conabimur calefacere & humectare,omni adhibita diligētia,ne fortè plus æquo humectātes cruditates aceruemus,& morbos ex putredine ortos inducamus.Cæterùm quamuis difficile & penè impossibile reputemus,siccam temperaturam solidorum humectare,eam videlicet quæ facta est:hoc vnum medici erit periti,vt siccam temperaturā,siue solam,siue cum alia coniugatam,eo victu tueatur,vt pueri,sicci ad adolescentiā & iuuentutem perducti, tantam seruent humiditatem,quanta inest temperatis corporibus,per eandem adolescentiam & iuuentutem,aut paulò minorem: sic etenim fiet,vt non permutata temperatura,neque corpore humidiore quàm antè reddito,in meliorem statū traducantur.Id fiet alimentis quibus insit humectandi vis,& potibus similibus,balneis aquæ dulcis, longo somno,& quiete,& omnino abstinentia ab accidentibus animi,vti ira,solicitudine,& mœrore.

Humidæ temperaturæ uictus.

Temperaturæ siccæ correctio.

De corporibus neutris. CAP. VII.

De neutris corporibus.

DOcuimus in hac 2.operis parte, qua via, qua etiā ratione sana corpora seruari debeant.Morborum tamen curationem distulimus ad partem tertiam. At verò cùm neutra corpora medica sint inter sana & ægra,antequam ad ægrorum curationem perueniamus,iam finita de sanis corporibus tractatione,iure visum est hoc in loco de neutris corporibus agere, quæ in duobus generibus sunt: quædam enim sunt neutra decidentiæ,quædam conualescentiæ. Neutrorum sanè corporum duo sunt signorum genera,quemadmodum & ægrorū, quædam sunt de genere eorum quæ sunt secundum naturam,sed ab ipsis euariant quantitate,aut qualitate,aut tempore,sed non adeò vt manifestam ostendant actionū læsionem.Quædam toto genere prꝑter naturā sunt,sed adhuc minora his quæ morbos obstendunt.Primi generis exemplū est deiectio,quę vbi maior fuerit,aut minor solito,quantitate variat,vbi ruffior fuerit,qualitate:vbi verò ante tēpus assuetum succedat,aut post ipsum,tempus variasse dicetur.Secundi exemplū est morsus oris ventriculi,aut intestinorū,dum quidpiam vomitur, aut fæx excernitur. Sunt enim

Signa duorum generū neutra.

hæc signa

hæc signa neutra quæ præsentē neutrā dispositionem ostendunt:sed sunt signa ægra,quoniam morbum præostendunt futurū.Nam diuersa quadam ratione signum aliquod sanum, ægrum, & neutrum dicitur, veluti in conualescētibus appetitus ciborum vehementior:is enim ostendit pręsentē neutram dispositionem, & futurā sanitatem, & morbum qui præcessit & absumpsit corpus:defectus enim maior solito, excitat vehementiorem appetitum. Sic etiam sputum quod excernitur ab his qui è morbo laterali conualescunt:id enim significat morbum qui pręcessit,& futurā sanitatem,& neutrā dispositionem præsentē.Signorū verò quæ in genere secundum naturam sunt,quædam sumūtur ab excrementis,quędam à functionibus, quædam à corporis affectibus. Ab excrementis,si deiectio retineatur,aut copiosior iusto descendat,si mollior aut durior,si non assueto tēpore,aut si colore intēsior,aut remissior aut alio colore prædita,vti si alba,aut russa,aut viridis,aut nigra fuerit,sic & si vrina cohibeatur,aut plus æquo profluat, aut colore mutetur,aut tēpus non seruet assuetū,sic sudores qui sanis non admodū,neque tēperatissimis euenire solebant, vbi qualitate,quātitate,aut tempore euarient:idem in menstruis purgationibus & hæmorrhoidibus intelligendum est & in excrementis quæ ex auribus, naribus & ore purgari solent,& ructus,sternutamenta, & flatus.Actiones etiā à naturalibus variantes,vti mentis aliqua turbatio, somni imaginationibus pleni. Hebetudo in sensibus internis, aut externis,aut in eisdem conturbatio,appetitus ciborum remissus,aut intensus plus solito,aut ad cibos non consuetos conuersus, aut tempus non seruans. Ex affectibus corporis sunt,albidior,aut rubidior corporis color, aut aliâs mutatus, aut ipsius moles mutata,sicuti & facies extenuata,aut subtumida. Quædam etiam sunt signa toto genere præter naturam, vt dolor,aut morsus in excernendis excrementis ventris,aut vrinæ, hæc ad sensum tactus attinent, quemadmodū si grauitas aliqua sentiatur,aut lassitudinis species,aut asperitas, aut durities,aut distēsio,aut erosio, aut compressio,in sensu visus,si appareant quædam ante oculos,quæ omnino extra ipsum non existāt nigra, au pallida, & veluti muscæ, aut culices.In sensu odoratus,si odor aliquis perpetuò sentiatur,qui non adest,aut odores omnes, quamuis diuersi vnius tantùm præbeant speciē. In auditu,si sonitus,aut strepitus,aut sibilus sentiatur,intra organū. In gustu, si sapor sentiatur in lingua dulcis, aut amarus, aut salsus, aut oblata omnia quorumuis saporum salsa aut amara videantur:omnia etenim hæc, vbi remissa fuerint,neutram dispositionem ostendunt:eâdem verò aucta morbū docent, propterea quòd maiora,ex his maiorem ostendunt causam,& morbus: aut neutra dispositio causa est maiorum aut minorum accidentium.Terminus autem est sensibilis læsio actionum. Est enim morbus constitutio corporis pręter naturā,à qua actio primò vitiatur, effatu digno vitio intellige. Nihil autem refert,dixisse,constitutionem,aut affectum præter naturam,aut incommensurationem,aut ametriam,aut à debito modo recessum. Sanitas nanque symmetria quædam est, siue bona cōmensuratio, & morbus ametria,aut incōmensuratio,cùm autē incōmensuratio morbus sit in habitu, qui manifestè lædit actiones,& id fieri non possit, nisi incōmensuratio ad facultatem cuius actiones lęduntur,conferatur,bifariam dicemus morbū esse ad aliquid:tum quia in proportione quadā cōsistit,vt sanitas, tum quia proportio habitus est alia ratione, qui vt morbus dicatur, ad facultatem conferri debet, cuius actiones manifestè lædere possit, vt docet Galenus:erit itaque morbi terminus, actionum sensibilis læsio, non ea quam intellectus posset assequi:foret enim (vt Gale.inquit) dogma perpetuę possibilitatis, éstque logica consideratio quam sequitur Arist.& Plato in Alcibiade.2.cum dixit,inter sanitatem & morbum non esse medium: neutra verò corpora quę ex morbis conualescunt ob sanguinis & spirituum inopiam,& membrorū siccitatem,senibus conferuntur,atque victus ratio eisdem communis est,ex cibis humidis,qui facilè coquuntur, & bonum succum pręstant, & calidum atque humidum:nam ob inopiam sunt refrigerati. Somnus etiam longior eis conuenit, atque quies, & potus vini rufi, aut subflaui modicè diluti vnius aut duorum annorum,quale vinum est,ayepes,aut lilio,aut S. Torcatio non adulteratum neque insigni qualitate præditum, & frictiones mediocres,& balnea,& breues exercitationes, & in vehiculis duci, & deambulationes, aut si longius progrediatur,in asello sedentes.Cum verò hac victus ratione seruata, validiores fuerint,quod ex functionum sanitate, & robore deprehendemus,eosdem sensim ad assueta reducemus.

Signa neutra toto genere præter naturam.

Morbus ad aliquid bifariam.

Cōualescentum victus.

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS, IN LIBRVM TERTIVM DE ARTE MEDENDI PRAEFATIO.

Ad Carolum Hispaniarum Principem maximum.

TRadidimus in prima huius operis parte hominis generationem & constitutionem, eius quoque functiones retulimus, tam naturales, quibus in vita seruamur, quàm morales, quibus ad fœlicitatem postremumq; bonorum finem contendimus. Quibus tamen viuendi rationibus sanitatem seruare, ac morbos declinare valeant mortales, in secunda parte abundè percurrimus. Cæterùm id quod ab initio instituimus peragere volentes, tertiam partem quæ de morborum curatione inscribitur, aggrediemur, quam non nisi exercitatis in prima & secunda legendam volumus, ne à debito discendi tramite aberrent. Nouimus sanè non paucos medicinam exercentes, quique apud vulgus imperitum in precio habentur, quibus cùm magnopere displiceret longo studio, aßiduis vigiliis ac indefesso labore dialecticæ institutores, & philosophiæ præceptores frequentare, breuiorem sibi viam eligentes, arrisit magis empiricorum quorundam libros legere (& neq; diligenter, nec accuratè) deinde in magnis ciuitatibus, apud imperitos homines sapientißimos quosque lacessere, & prouocare, de singulis sibi propositis quæstionibus blaterantes, tertia quoque oratione, Hippocratem & Gale. in testes adducentes, quorum libros neque legerunt, nec si legissent quidem ab eis frugem aliquam reportassent, tam sunt & linguarum expertes & bonarum disciplinarum indocti. Hos reperimus magno precio & honore habitos, apud viros alioqui non modò illustres genere, sed & animo præstantißimos: quorum virtutem & sapientiam horum pseudomedicorum nostri seculi industria, superare valuit. Non est hercule quod mirer, sed est quod publica oratione, nunc quidem in gymnasio, & theatro, nunc verò in regia aula, eosdem publicè reprehendam, & propriis nominibus appellem, (sed præstat modò componere verba) quorum impudentiam, vti carnificum, & sicariorum, flagellis, si mihi res commissa foret, punirem. Concederem profectò libenter eisdem, vt diuitum thesauros imposturis effoderent: & ignorantium animos verbo suspenderent, nisi de hominum salute ageretur, & sapientißimorum medicorũ dignitate, quos nunc scholasticos, nunc sophistas appellant, nihil non machinantes ad virtutem & sapientiam expugnandam, & diuitũ pecuniam hauriendam. Horũ quosdam videbis non tãtùm ægrotos curandos suscipere, quorum morbos neque agnoscunt, nec viam agnoscendi habent, sed libros de morbis curandis scribere, alios antiquorum dogmata enarranda suscipere, alios quæstiones sibi proponere, & suo modo soluere, non sine probatißimorum cõtumelia, superante loquacitate differendi vim, modestiam impudentiâ, experimentum temeritate, nulla antiquorum lectione, minimè verò præceptorum obseruantia, per librorum indices, singulis dicendis sententias coaptantes, etsi nihil ad institutum pertineant, neque quod ipsi volunt affirment: satis sibi fore putãtes, si eius de quo loqui placet, autor eo loco meminerit,

mineris, siue idem siue cōtrarium velit, tanta est eorum arrogantia in scribendis libris, in quibus antiquorū placita contemnunt omnes, tam præceptores quàm prædecessores in tenebris halucinatos fuisse proclamātes, ridicula dixisse, & vana scripsisse. Apud quos præter turpia verba, quibus totas implēt paginas, nihil est quod spectes, nisi velis aliquas Galeni sententias de proposita quæstione aceruatas legere nullo ordine, nullo vsu, quas satius foret ab indicibus desumere. Quātum etiam aberrent à recto curandi tramite, tam in medendi methodo, quàm in componendis medicamētis notum euadet legentibus eorum libros in quibus citra delectum innumera ferè medicamenta componūt, & singula ex multis aliis, in id tantùm, vt puto, contendētes, vt medicamentorum copiā parare videātur, etiam si non ex arte parentur. Prætermitto modò dicere quàm sint in consultationibus inertes, inueniendi morborum naturas, quantum etiam aut contemnant, aut calumniētur prædicendi artem, quam neq; à limine (vt aiunt) salutarunt. Nos verò, quibus semper fuit in animo artem propagare, & eiusdem studiosis summopere prodesse, morborum & symptomatum communes differentias & causas imprimis scribere decreuimus, his verò adiungere generales indicationes, à quibus ad singulorum morborum cognitionem peruenire facilè valebimus. Trademus deinde vniuersalem medendi rationem, qua præhabita non erit ab re ad morborum curationem accedere. Proponemus prætereà quamplurima remedia generalia, quædam etiam singularia, atque ex his quædam simplicia, quædam composita: omnia quidem ratione & experimento inuenta, methodo verò composita, & triginta annorum spatio à nobis comprobata. Sed sunt etiam hæc eadem apud Hispanos paratu facilia: siquidem simplicia, aut abundè gignit Hispania, aut per mercatores eorundem suppetit copia. Nec tamen placuit ex his magnam copiam aceruare, sed meliora tantùm, selectiora, probatiora, & paratu faciliora commendare: nam plura his nihil præter confusionem ipsis adhuc in arte excercitatis parere possent. Sed priusquàm rem ipsam aggrediamur, placet quorundam accusationem absoluere. Sunt etenim quidam impiè nos calumniantes, quòd multis in locis antiquorum placita referamus, in aliis proficua medicamenta, nulla facta autoris mentione. Quibus responsum volumus, nos sæpissimè autorum nomina citasse: quorum verba fideliter transcripsimus, nonnunquam verò nomina subticuisse, aut quoniam res ipsa adeò nota videbatur, vt nullo egeret testimonio, aut quoniam eandem demonstratione firmauimus, aut experimento ostendimus, præsentibus non paucis, qui nostram scholam interim frequentabant, & nobiscum ægrotos visitabant, quorum est in Hispania magnus numerus, sed de his satis, nam maleuolentium æmulationem (vt ex Cicerone accepimus) non aliter declinare possumus, quàm non scribendo: neque enim est liber (vt inquit Plato) qui possit effugere calumniam.

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENS. DE ARTE *Medendi Liber Tertius.*

Ad Carolum Hiſpaniarum Principem maximum.

De morborum, cauſarum & ſymptomatum generibus, PARS PRIMA.

De morborum generibus. CAP. I.

ETSI Medicorum omnium conſenſu, Carole Princeps optime, pars artis quæ docet ſanitatem tueri, dignior ſit ea, quæ morborum curationem inſtituit: hanc tamen omnes magis amant, quæ eoſdem frequentius à periculo liberat, quum in adagium receperint, ſanis omnia ſana, & ſanitas minimo precio habeatur dum poſsidetur: eis verò qui ſanitate priuantur, nihil diuinius, aut amabilius, aut magis ea eſt expoſtulatũ. Etenim ſani neque ſe vnquã ægrotare poſſe conſiderant, neque id audire amant, ac perinde medicinam & medicum interim paruipendent, & eiuſdem præcepta aſpernantur: cùm verò ęgrotant eundem venerantur, colunt, & ſermonum blandimentis adulantur: eſt igitur meritò hęc artis pars diligentiſsimè nobis elaboranda, quæ præter id quòd ad humanam ſalutem reparandam eſt apprimè neceſſaria, ob eius præſentanea remedia artificem ad magnos honores & dignitates euehit. Hæc ſanè pars ποιητικὴ, id eſt, factiua, appellata eſt: quoniam ſanitatem efficit, vel, vt rectius dixerim, labantem reparat, & ſanitatem pro morbo cõmutat, curatione morborum. Nequeunt tamen curari morbi, niſi cognoſcantur, cognoſcuntur autem ex accidentibus, atque aliis: de eis igitur agendum prius erit. Præterea cùm morbi cauſas habeãt, quas auferre ſit neceſſarium, ad eorundem curationem, de cauſis quoque habendus eſt ſermo, quem morborum curatio ſequetur. Ac perinde cum hac parte artis factiua, diagnoſticam miſcere cogemur, vt noſter docendi ordo euidentior fiat, & legẽtibus ad vſum & exercitationem artis accommodatior. Generaliora tamen primo loco trademus, morborũ, cauſarum & accidentium, deinde generalem medendi methodum, deinde ſingulis morbis ſingulas cauſas & ſibi peculiares, cum propriis & familiaribus accidentibus coaptabimus, adiunctis eorundem curandi rationibus: ſic ſanè tertiam operis partem abſoluemus, quæ de his quæ præter naturam nobis inſunt, inſcribenda eſt. Sunt autem præter naturam, hoc eſt contra naturam, idem enim hoc loco ſignificat præter, quod contra, morbus, cauſa morbi, accidens morbi.

An morbus sit ad aliquid.

Morbus autem eſt affectus, ſeu conſtitutio præter naturam, viuentis corporis, à qua actiones primò vitiantur. Conſtitutio autem præter naturam, ametria quædam eſt, ſiue incommenſuratio, ſiue à debito modo receſſus, in quadam improportione conſiſtens, quæ ad aliquid eſt. Et quamuis intelligam non admodum medico neceſſariũ eſſe, exactè noſſe, an morbus & ſanitas in prӕdicamento qualitatis, aut ad aliquid collocari debeant, vbi non ignoret ſanitatem ſymmetriam quandam eſſe, à qua actiones perficiuntur, morbum verò ametriam cuius gratia læſę proueniunt actiones, hanc quoque contrarietate curari, nihilominus ad quorundam animos ſedandos, quæ in aliis locis docuimus in præſentiarum ſuadere conabimur, nempe ſanitatem ac morbum in prædicamento ad aliquid collocari debere. Si namque conſtitutionem quæ genus eſt in morbi definitione totam ipſius amplitudinẽ comprehendens, non ad aliquid, ſed in qualitatis prædicamẽto colloces, dices quoque morbum conſiſtentem in qualitate eſſe qualitatem, veluti eum qui conſiſtit in caliditate eſſe caliditatem, atque febrem eſſe calorem. Quòd ſi morbus in caliditate aucta conſiſtens eſt ipſa caliditas, morbus in quantitate aucta, erit ipſa quantitas. At verò quantitas non eſt qualitas, morbus igitur in quantitate aucta non erit morbus: quod nemo fatebitur. Quamobrem rectè nos in commentariis lib. de Diffe. feb. & in præfatione libri de Vrinis, morbum in prædicamento

camento ad aliquid collocauimus, atque ametriam esse diximus, quod etiam multis Galeni sententiis comprobauimus. Quibus in locis Galeni sententiis adductis constat ipsum, sanitatem appellare in simplicibus, elementorum symmetriam, morbum autem ametriam, improportionem, & à debito modo recessum, præsertim lib. de Differ. morbo. ad initiũ. Quòd si morbus calidus, vt volunt contrarium sentientes, est calor in habitu, aut dispositione, hoc est parum fixus, aut valdè fixus calor, erit ametria aut improportio, aut à debito modo recessus: cum ergo calor in genere morborum sit, & morbus sit recessus à debito modo, & improportio, rectè quis in generis formali prædicatione diceret, calor est improportio, calor est recessus à debito modo, quod est absurdum. Galen. namque morbum appellat caloris frigiditatis humidit. & siccitatis declinationem, à debito modo, non ipsum calorem, frigidit. humidit. & siccit. Diximus autem ab hac aut ametria, aut præter naturam constitutione, actionem primò vitiari, hoc est, per se vitiari, atque immediatè. Quod verò morbum efficere valet, causa morbi dicetur, sed morbus nullo intermedio perpetuò vitiat actionem, causa quandoque immediatè, quandoque intermedio morbo. Accidentia verò siue symptomata sunt quæ morbos sequuntur, aut morbificas causas: sunt etenim effectus eorum quæ sunt præter naturam, nempe morbi, & causæ: non sunt autem morbi. Sequuntur quoque nonnunquam alia symptomata, ac perinde sunt effectus præter naturam, qui morbi non sunt, nec causæ morborum. Veluti si humor calidus iecur occupans ipsum distemperauerit, & iecur ob distemperiem sanguinem nequeat perficere: erit etenim distemperies morbus, quę nullo interueniente vitiat sanguinis generationem, humor calidus causa morbi, quæ morbo medio actionẽ vitiat, & actio ipsa vitiata accidens morbi est. Quamuis sæpè fiat, vt idem & morbus & causa morbi sit, & morbus morbi accidens, vt febris quæ sequitur partis cuiuspiam passionem. Nec tamen putare oportet, vt suprà diximus, omne id quod per se actionem vitiat, & causa morbi non est, morbum esse, nisi sensibile sequatur vitium: sunt etenim quædam corporis constitutiones non omnino secundum naturã, nec perinde morbosæ, vt parum labentes, ac neutræ. Porrò quemadmodum morbus ametriam & constitutionem pręter naturam ostendit, sic sanitas symmetriam & bonam corporis constitutionẽ. Quemadmodum etiam morbus per se actionem vitiat, ita sanitas per se ac immediatè actionem perficit, aut perficere valet: symmetria namque iecoris, sanguinis perficit generationẽ, aut est quidem prima ratio & immediata perficiendi actionem. Symmetria siquidem meatuum iecoris, sanitas iecoris est, quæ ad formationem spectat: verùm hæc non perficit sanguinis distributionem, actione aliqua, quoniam non habet vires agendi, sed est immediata causa probę distributionis sanguinis, id est, ob quã sanguis probè distribuitur. Bonus quoque articulorum situs, siue proportio sit, siue habitus, sanitas est, nullam tamen edit actionem. Ac perinde Gale. lib. de Differ. sympto. cap. 1. breuem hanc statuit morbi definitionem. Morbus est affectus pręter naturam impediens actionem, & paulò inferius inquit: Morbus est affectus corporis actionem aliquam impediens primò: non igitur, vt quidam ignari putant, morbus actiones malas efficit, sed bonas impedit, sic & moderata linguæ quantitas, sanitas est linguæ, quæ loquelam probè perficit, nullo intermedio, quãuis nullam habeat vim agendi quantitas, siue bonus linguæ habitus in quantitate consistens, sedes & immediata ratio, ob quam probè functiones eduntur. Pari modo morbus immediata causa est lęsionis actionum, quamuis non efficiat ipsas malas actiones. Quòd verò alimẽta in ventriculo corrumpantur, aliquando ad morbificas causas referri debet, vt ad bilis abundantiam, aut ciborum naturam: aliquando verò ad calorem ventriculi acrem & morbosum, qui coctionem vitiat, intemperantię ratione. Actiones itaque vitiat morbus, non quidem, quoniam malas edat actiones, sed quòd sit immediata causa lædendi, veluti lingua iusto maior, siue ob malam proportionem, siue ob malum habitum, morbus est loquelam vitians: Verùm habitus ille, aut mala proportio, aut magnitudo, nullam vim habent agendi. Siue igitur sanitatem habitum, aut dispositionem dixeris, siue symmetriam, ac bonam proportionem, nũquam concedes à sanitate actiones procedere, sed ab anima, & suis facultatibus, quę instrumẽtis vtuntur: symmetria itaque siue bona elementorum proportio, ex eorundem collatione oritur, & singularum partium symmetria, siue bona proportio, oritur ex eorumdem collatione, in magnitudine, numero, situ, & formatione partium earum, hæc verò in pręędicamẽto ad aliquid est. Concedunt sanè nobiscum veritatis contradictores, vt audio, sanitatem symmetriã esse, & morbum ametriam: negant tamen esse relationem, quoniam Aristote. sanitatem & morbum in pręędicamento qualitatis locauit, habitum aut dispositionem esse dicens. Rursus Galen. lib. de Differen. morb. (inquiunt) de primis morbis loquens dixit: Erunt continuò primæ ægritudines quatuor; prima calor, secunda frigus, tertia humor, quarta, siccitas: igitur morbi hi qualitates sunt, non ad aliquid: quibus si respondemus Gale. eo loco morbos per causas distinxisse, rursus addunt, calorem, frigus, & reliquas qualitates non posse ab ametria

Vitiare actionẽ quid.

& inconcinnitate separari, causas tamen esse posse sine effectibus, ac perinde nõ erunt hæ qualitates morborum causæ, sed ipsi morbi. Præterea morbus per se lædit actiones, relatio verò non lædit per se, quia non habet vires agendi. Prẹterea si ventriculus valde calidus cibos vrat, nemo dicet relaxationem vsisse cibos, sed calorem: hęc igitur coctio, læsa actio est immediatè à calore procedens, tanquam à morbo. Præterea illa Gale. diuisio non esset bona, qua diuisit febrem, per materias in quibus calor præter naturam continetur: tanquam à subiecto sumptis differentiis: nam humores membra, & spiritus, non subiiciuntur ametriæ. Præterea, nunquam medicus posset vti vera curatione, nam curatio fit abiectis contrariis morbo: relationi verò nihil contrariatur. Præterea aut immoderatio est sola moderationis, & proportionis priuatio, aut est mala proportio, non primũ: esset enim morbus sola priuatio, nõ secundum: nam esset illa mala proportio tripla, aut quadrupla. Exẽpli gratia, modo ponamus in tripla proportione caloris ad frig. consistere febrem, augeatur autem calor, & fiat proportio quadrupla, sequitur quòd morbus fiet alterius speciei: siquidẽ proportiones omnes specie differũt. Cùm autem morbi intensione generentur, nunquam in eâdem manebunt specie: relationes autem non possunt dici secundum magis & minus, quãuis morbus maior, aut minor dicatur. Prẹterea si relatio morbus est, de aliquo dicetur, & ad aliud, igitur in digiti defectu, quod erit fundamentum, & ad quod referetur, & in calido morbo ametria siue relatio, si in calore fundatur, ad quid referetur? Has rationes facilè soluemus, vt deinde firma maneat nostra assertio, eo ordine seruato quo easdẽ retulimus. Ad Aristot. dicimus hanc eãdem relationẽ, habitum esse voluisse alia ratione, qua videlicet affectus est, aut intellexit per calidos morbos calorẽ, per frigidos frigiditatem, & sic de reliquis: cùm autem contingat has qualitates quandoque in dispositione esse, quia facilè mouentur, quandoque in habitu, quia difficilè separentur, morbum affirmauit habitum, aut dispositionem. Quod quidem neque id de omnibus morbis verum esse posit, constat: quoniã deprauata figura esset reponenda in quarta specie qualitatis, non in prima, quę est habitus, aut dispositio, aut forent harum formales rationes confundendæ. Curuitas etenim ossis, cui rectitudo inesse deberet, morbus est in quarta specie qualitatis, non in prima. Quòd si morbum in augmẽto caloris, caliditatem dicis, morbum in augmento quantitatis dices quantitatem auctam, non tamen statues auctam quantitatem in prædicamento qualitatis. Si dixeris formale morbi in quantitate non esse quantitatem, formale morbi in caliditate non erit caliditas, nec febris erit calor. Ad aliud, Gale. lib. de Differ. morb. voluit calorem frigid. & reliquas qualitates esse materiale morborum, non formale: id enim ametria est: materiale verò morbi est relationis fundamentum, & causa continens in morbis qui fiunt ex additione, quales sunt omnes ad qualitates actiuas attinentes, causam autem non continentem separari posse à morbo, nunquam Galen. existimauit. Relatio verò non habet facultatem agendi, est tamen prima, & immediata causa, ob quam actiones læsæ proueniunt: calor enim cerebri hominem delirare facit, non tamẽ efficit imaginationes læsas: siquidem omnis imaginatio sicuti & omnis animalis actio, aut perfecta aut læsa, ab anima procedit, non à morbo, morbus tamen causa immediata, ac prima, læsionis imaginationis est, ob quam læsa imaginatio procedit: hæc autem est ametria, & incõcinnitas primorum elementorum. Obiiciet tamen aliquis, non omnem actionẽ ab anima procedere probans: nam Galen. lib. 2. de causis sympto. conuulsionẽ & palpitationem ab aliis motibus deprauatis veluti tussi, sternutatione, ructu, tremore, & rigore separat, quòd prædicti duo motus, solius morbi sunt, reliqui naturæ, sed à causa præter naturam irritatæ, sequitur inde conuulsionem, & palpitationem non fieri à facultate. Nos sanè planè defendemus nostram assertionem, etiam si non omnes actiones à facultate proueniant: satis enim fuerit, si vna vel altera actio læsa à facultate procedat: lædetur etenim illa à morbo, non quoniam à morbo fit, aut ipse facultatem agendi habet, sed quoniam cùm sit à facultate, à morbo vitiatur, hoc est, morbus est præcipua & immediata causa læsionis ipsius, siue ob quam læsa procedit. Cæterùm nos non volumus omnem motum corpori euenientem, ab anima procedere: nam si erecto corpore sanguis immodicus ad pedes decumbat, motus ille sanguinis est, nec tamen dicerem ab anima fieri sanguinis motum illum: sic etiam vbi corpus sua grauitate deorsum descendat, neque id ad animam referemus, sicuti neque contractionem musculorum, ab humore, aut flatu eosdem distendente, neque palpitationem, quæ ab incluso fit flatu. Dixerim tamen omnem animalis actionem, quæ viuentis & animati corporis sit propria, ab anima procedere. Neque etiam satis propriè dicitur, priuatio, actionis aut palpitatio læsa actio, quæ nullius facultatis est actio, & conuulsionem per quam membrum ita contractum est, vt iam non amplius contrahatur, quis actionem aut motum propriè appellandum esse dicet? In conuulsione enim per quam iam membrũ con tractum est ab inflammatione, nullus est motus, sed priuatio, qualis mortuis euenire potest, sicuti & palpitatio. Nostra tamen assertio vera manet, qua diximus omnem actionem quæ

viuenti

viuenti corpori, vt viuens, debetur, ab anima procedere, vti ab agente pręcipuo. In vētriculo verò alimenta à calore corrūpuntur, non quoniam calor, sed quoniā animę improportiona tus: improportio igitur immediatior causa corruptionis ciborū est. Gal. tamen diuisio febriū quę sumitur à materia, est caloris in subiecta, & causas, non per essentiā morbi, qui calor ma terialiter est: nā is vnius speciei est, in humore, membro & spiritu: febres tamen specie diuersæ, cùm tamen calor qui in humore & spiritu figitur: morbus non sit, ita neque relationem ibidem esse par est. Distemperies tamen calida membrorū fiens aut facta, improportio est elementorum inter se, & ad animā, quę est agendi principiū. Curationem tamen omnem con trariis aut oppositis exercemus: nam improportioni, & inconcinnitati adiicimus proportionem & cōmensurationem, cōmensuratio tamen incōmensurationi opposita est, vt ametria symmetrię & similitudo dissimilitudini, & ęqualitas inæqualitati. Improportioni nāque per caloris excessum, opponimus proportionem caloris, eam autem assequemur ex regulis medicinæ adactis frigidis. Nam à cōtrariam opinionem defendentibus petam, in morbis in obstructione meatuum, si morbus malus habitus est, quem alium huic cōtrarium adiiciunt ad curationem medici? Nullum sanè, sed deobstruentia medicamenta, quæ habitū contrarium inducere valebunt, dicere tenentur. Dicemus quoque morbum improportionem esse & relationem, & elementa per morbos in temperatura duas habere improportiones, alteram inter se, quam Gale. morbum appellat, & ametriam calidi, frigidi, humidi, & sicci. Quoniam verò hæc lædere potest actiones, morbus est, non quia tripla, aut quadrupla. Seruata igitur hac cōmuni ratione, seruabitur morbi genus, etsi mutetur proportio, species tamen morborum à fundamento & subiecto desumuntur, & ab ipso materiali morbi: calor enim quartanæ & tertianæ eiusdem sunt speciei, & differentiam habent specificam à subiecto, sic etiam si caloris ad frigiditatem esset quadrupla proportio in aliqua febre, & similis proportio esset vnius digiti manus ad alterū sibi proximum, proportiones forent vnius speciei, sed morbi diuersi generis: nam alter ad temperaturam, alter ad compositionem pertinet. Ita quoque quamuis vnaquæque harum proportionum in maiorem trāseat, & genus mutet, morbus in eodem genere manet fundamenti ratione, & subiecti primi: nam & habitus calidus iecoris & habitus calidus cerebri eiusdem speciei esse non negabunt, morbi tamen sunt specie diuersi, sic etiā licebit nobis relationes diuersę speciei asserere morbos eiusdem speciei, & aliunde quàm ex specie habitus, aut relationis morborum species desumere, quāuis inconcinnitas ipsa augeri & minui possit intra speciem. Esse namque aliquas relationes quæ intentionem suscipiant, non est quod negemus, testante id Aristo. in prędicamēto ad aliquid: simile inquā, esse magis simile, & æquale magis æquale, & minùs æquale, ac perinde similitudo, maior altera: morbus tamen intēditur, quia fundamentū fit maius. Et licet Gale. qui de animæ essentia nihil explicuit, omnes actiones ad tēperamenta referat, nos potiùs has omnes improportiones ad vires animę à quibus actiones procedent, referemus, ita vt in primis elementis morbum esse dicamus: quoniam sunt hæc ad animam improportionata. Si enim puer æqualem manū cum iuuene haberet, quamuis digiti & tota manus forent bene commensurati, ille morbus esset, ob improportionem, & incommensurationem ad animam, & eius vires, sicuti si totus ipse puer quantus adultus & iuuenis foret, ęgrotaret ob incommensurationem corporis ad animæ vires. Hæc enim commensuratio nulla rationalis proportio est: neque enim formaignis ad instrumenta quibus vtitur talem aliquam habet proportionem. Præterea has proportiones animæ ad instrumenta, non oportet tales statuere quales sunt rationales, & proportiones numerorum, de quibus sunt dupla & tripla, sed irrationales, & quæ augeri possunt intra speciem. Nam & relatio partium hominis, & ipsius concinnitas, augeri potest, & minui, vt similitudo, aut si hæc negaueris, species morborum à fundamentis desumi non negabis, vt probaui: ac perinde parum refert siue ipsam augeri posse concedas, siue id neges. Præterea verò dicemus cum Gale. elementorum symmetriam esse simplicium sanitatem, eorum ametriam morbum, symmetria quoque in magnitudine, figura, situ, & formatione, sanitatem organicorum, vnitatem partium, & earum concinnitatem, siue totius ad partes relationem, sanitatem communem, contrariam morbum. Morbus tamen qui ametria per calorem est, in calore fundatur, & ad frigiditatem refertur, cum qua iniquam habet commensurationem, & relatio quæ in magnitudine aucta manus aut pedis fundatur, ad brachium, aut crus refertur, & in eis terminum habet, & lingua iusto maior, ad os cōfertur, aut etiam ad vires mouentes, vt diximus. Et abscisso digito inconcinnitas & relatio partium inter se, aut ad animæ vires, causa est, cuius gratia functiones manui debitę improbè exercētur: ametria etenim & improportio manet in ossibus, neruis, & musculis remanentibus, quemadmodum ante in omnibus, partium ad partes erat bona proportio. Sed dices, morbus omnis affectus est, & relatio non est affectus: non erit igitur morbus. Respondemus, Galen. libro de differ. sympto. ad initium, harmoniam appellasse affectum, harmonia tamen partium vocis

aut vocum diuersarum proportio, atque relatio est & habitus alia ratione. Quin & libro de Sanguinis missione, omnem recessum in statum non naturalem appellat affectum: ametria verò talis est. Nec pugnat, quidpiam esse ad aliquid, & dici ad aliquid: nam commensuratio elementorum ad aliquid est, & vbi ipsa in ratione habitus ad animam conferatur, & animæ vires, per aliam relationem dicetur ad aliquid sanitas. Quòd si hanc relationem esse dixeris, vt nos, aut qualitatem, vt alij, nihil ad medendi artem conducit: dum tamen hac in re conueniamus, prædictam inconcinnitatem causam esse immediatam læsionum actionum. Nec sequitur, si morbus relatio est, omnem habere causam continentem, vt dicemus, cùm de causis agemus. Sed rursus agnoscere oportet tres esse corporis naturales constitutiones, aut compositiones. Prima est constitutio partium similarium, ex elementis mundi: secunda partium dissimilarium, siue organicarum ex similaribus, & simplicibus ac primis. Quas tamen appellemus similares aut dissimilares partes, prima parte docuimus. Tertia constitutio est totius & partium vnitas & continuitas. Prima constitutio est venarum & arteriarũ, membranarum, neruorum, ligamentorum, ossium, cartilaginum, & carnium: singula enim horum vnicam tantùm habent, quæ mentione digna sit, ex igne, aëre, aqua, & terra, compositionem. Secundi ordinis sunt, organica membra, nempe, cor, cerebrum iecur, ventriculus, pulmo, renes: hæc enim ex neruis, membranis, & carne constãt. Est quoque alia organicorum compositio in hoc secundo genere, qua digitus ex carne, ossibus, & neruis, venis & arteriis componitur, & alia præter hanc compositionem manus ex digitis, vola, & brachiali, & rursus manus maior, ex manu cubito, & brachio, & ex his & aliis totum corpus vnà componitur, & constituitur: sed hæ omnes compositiones ex secundo ordine sunt. Quibus tertia compositio accedit, quæ vnitate totius & partium perficitur, ex quibus notum euadet, quòd si his tantùm compositionibus secundum naturam se habentibus sanitas perficitur, in eisdem tribus generibus, non secundum naturam consistentibus, inuenientur morbi omnes, quos singulis generibus constituemus, per primas differẽtias, quæ à genere omnes morbos comprehendente sumuntur, nẽpe à corporis constitutione, cuius tres sunt prædictæ differentiæ. In simplicibus quidem, erit mala temperatura: in organicis, mala compositio: in toto & partibus tam simplicibus quàm organicis, vnitatis solutio. Morbi intemperatura elementorum, simplicium membrorum morbi sunt, ex elementorum, aut qualitatum ipsorum abundantia nati: calido namque elemento vincente morbi fiunt calidi, frigido, frigidi, humido, humidi, sicco, sicci: si tamen calidum simul ac siccum abũdauerit, calidus fiet, ac siccus morbus, tales quoque fient in omnibus coniugatis lapsibus. Atque erunt in summa, octo morborum partium simplicium & primarum genera, calidus, frigidus, humidus, siccus, calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Fiũt præterea prædicta morborum genera bifariam, aut sine causa præcedente, siue antecedente sic appellata, aut cum ipsa, veluti humore quopiam accedente. Hectica namque febris, calida intemperies est, sine antecedente causa: humoralis verò adiunctam habet causam antecedentem, humorem ipsam facientem, sic etiam morbos intemperatura distinguere assolent medici, in eos qui cum materia & eos qui sine materia fiunt. Aut aliter in morbos factos, qui sine materia, aut antecedente causa fiunt, & fientes, qui causam habent antecedẽtem, aut materiam, aut humorem, & ab eodem dependentiam. In secundo genere morborum, qui attinent ad partes compositas, quatuor primæ species continentur: aut enim in numero variat pars à mediocritate, ita vt actionem vitiet, aut quantitate, aut situ, aut formatione: in formatione verò quatuor aliæ inferiores continentur species. Aut enim pars à debito modo deflectit, in superficie, aut in figura, aut in via, aut in conceptaculo. Atque erunt omnes in organicorum membrorum compositione, morbi septem generibus aut speciebus distributi, in numero, magnitudine, situ, superficie, figura, via, conceptaculo. In numero sanè morbus bifariam accidit, aut aucto numero, aut diminuto: augetur autem aut accedente aliquo ex genere eorum quæ sunt secundũ naturam, aut aliquo quod sit toto genere præter naturam: secundum naturam sunt digiti manus: ac perinde sextus digitus morbus est in numero addito eius quod est secundũ naturam, sicuti tertius testis, vngula oculi, & carnosum tuberculum in naribus, aut in meatu vrinario. Toto genere præter naturam sunt, lapis in vesica, pulmone, aut intestinis, & oculi grando, vermes intestinorum trium generum, & calli. Gale. his addit verrucas, melicеridas, atheromata, & steatomata. Qui omnes in genere sunt tumorũ præter naturam, & solutionem continui habent adiunctam. Suffusio verò morbus est in via, & humor ipse obstruens quem appellat Galen. morbum numeri, nos dicemus obstructionis causam continentem. Numerus quoque diminutus actionem vitiat, vti digitus è quinario numero ablatus, & gurgulio abscisus, qui morbus est & causa morbi, morbus quidem partis, à qua fuit abscisus: in ea enim quæ remanet, morbus locatur quoties morbus ex numero fit diminuto: causa verò morbi pulmonis fit, quoniam aër frigidior pulmonem distemperare valens dũcitur, quem

Corporis constitutiones tres.

Morbi intemperatura.

Morbi in cõpositione.

Morbi in numero.

garga

gargareon attemperare solebat. Sunt etiam morbi in numero per quos partis pars abscissa est,eius quantitatis vt vitiare posit actionem manifestè veluti linguæ portio, aut digiti articulus,tales sunt glandulæ induratæ,quæ abscinduntur,& dentes exesi,aut exerti: sunt autem quidam ex his quadantenus ad morbos in magnitudine referendi, sed tamen placet eos in magnitudine morbos appellare,quibus quantitas diminuta est,seruata figura, nulla parte manifesta exesa,aut resecta,vti lingua contabescens,aut crus, aut corpus vniuersum, per atrophiam. Augetur quoque lingua nonnunquam,ita vt ore capi non posit,& gurgulio vt respirationē impediat:huius generis est priapismus, & Nicomachi Smyrnei corpus; adeò magnitudine creuisse ferunt,vt incedere nequiret. Vidimus quoque puerum quatuor annorum qui mediocris magnitudinis pueros annorum decem æquabat,atque is breui admodum stare poterat. In morbis verò in numero qui consistunt in aliquo quod est toto genere secundum naturam, auctus numerus auget quantitatē, & diminutus diminuit:cùm tamen consistunt in aliquo quod est toto genere præter naturam, id non est necessarium.

Morbi in quantitate.

Ad situm attinent luxatio osis,delapsus intestinorum & omenti in scrotū,vincula linguæ, & præputij,illud enim impedit expeditam loquelam, hoc verò seminis in vterum rectam proiectionem,labiorum quoque,natium,palpebræ digitorúmue coalitus, & ligamentorum laxitas,aut diruptio. In superficie morbi fiunt:aut ipsa læuigata quæ aliâs asperitudinem habet secundum naturam, aut aspera facta, quæ futura esset læuis. Sunt autem huiusmodi læuor immodicus intestinorum, & osium asperitas quæ læuigari exposcit,sicuti & fauces exasperatæ,morbum patiuntur. Figuram quoque vitiari contingit, in planeis,vaciis & varis, sicuti & si ventriculus,iecur,aut renes,aut caput figuram debitam non seruent, quod quibusdam à natiuitate fit,quibusdam occasione quapiam : viam tamen vitiari contingit obstructione, aut immodica patentia,vti si intestina fæce obstruãtur,aut iecoris meatus à crasis & viscidis humoribus,aut oculi pupilla suffusione, aut pororum adsit immodica patentia,aut pupillæ laxitas & amplitudo ob rhagoidis rupturam, aut relaxationem. In conceptaculis prætereа morbi fiunt,vti si ventriculus paruam habeat capacitatem,aut valde magnam,idem de thorace dicendum & aliis, verùm capacitatis paruitas non sola angustia erit, sed etiam ea quæ sequitur repletionem eius quod est præter naturam:ita vt contenti ratione actio manifestè vitietur partis cauæ. Quòd si partes hę à natiuitate tales fuerint, emendari quandoque valēt, vti thoracis angustia, aëris inspirati retentione valida, ventriculus operatione & ciborum ingestione copiosa dilatatur:parui tamen vbi opus fuerit reddētur quiete & ligatura. Morbi verò qui ad cauitatem & magnitudinem & figuram spectant à generatione contracti nisi ab initio curentur, incurabiles redduntur.

Morbi situs.

Morbi figuræ.

Morbi conceptaculorum.

Tertium morborum genus quod simplicibus & organicis commune est, in vnitatis solutione consistens,actionem vitiat, impedita partis naturali functione. Nam si ligamentum discindatur,partis discissæ continuitatem adimit, & totius membri actionem aufert, ac perinde totius & partis morbus dicetur:ligamento verò non in totū abscisso morbus parti erit peculiaris,ex acidenti verò toti noxam infert. Huius generis sunt vlcera in carne,fracturę osium,puncturæ neruorū,aut scisiones,aut auulsiones fibrarum eorundem. Præterea collisio quæ partibus mollibus accidit, vbi externa facie manente integra ad sensum, interior pars plures paruas diuisiones patitur. Eandē verò vbi pars exterior caua manserit, illisionem vocant. Retulimus simplicium morborum genera: nunc verò breui expediemus composita.

Continui solutio.

Componuntur autem aut ex morbis genere diuersis,aut eiusdem generis,& his aut in vna parte,exquisitè,aut in diuersis partibus vnius partis. Exemplum primi est vbi humor aliquis calidus erodens partem afficiat : hæc enim pars vlcus patietur, & intemperiem. In eodē genere fiet,si pars vti in phlegmone calefiat & humectetur,vbi verò lapis in vesica contineatur,lapis morbus in numero appellatur: qui obstruens,morbum efficit in via. Componuntur autem in diuersis partibus vnius partis cum oculus patitur ophthalmiam,& corneæ vlcus:& suffusionē in pupilla. Quamuis tamē omnes hos morbos oculus patiatur, non omnes per se morbi oculi sunt, sed sola suffusio instrumento, qua instrumentum videndi est,refertur, qui eius potisimam vitiat actionem, nempe visionem:reliqui verò morbi, simplicibus oculi partibus per se debentur:ex accidēti verò,præcipuo instrumento,ac perinde fiet,vt totum instrumentum composito morbo laboret:cùm simplices eius partes simplicibus laborant. Nec refert si morbum vnicū appelles, siue plures in parte vna instrumentaria, nam vtcunque plures morbos simul patitur. Fit autem vt vnica ac simplex pars plures duobus morbis simul pati posit, vti si in carne fiat inflammatio,cum vlcere effatu digno, & magnitudo tumoris adeò increscat vt vel eadem ratione lædere posit actiones. Tunc etenim aderit calida intemperies & humida, cum solutione vnitatis,& aucta magnitudine, hæc sunt in eadem parte quatuor morborū genera. Talis est natura herpetis,cancri vlcerati,erysipelatis,& phagedænæ:omnibus etenim his cōiungitur partis vlcus,cum amisione particulæ,& intemperie calida,atque sicca. Præterea in

Morbi compositi.

tumoribus

tumoribus præter naturã duplex eſt compoſitionis modus, nam phlegmone, ſiue œdema, ſiue eryſipelas, ſiue ſcirrhus, ab humoribus fiunt, qui duabus ſunt præditi qualitatibus: nam ſanguis calidus eſt & humidus, pituita frigida & humida, bilis calida & ſicca, melancholia frigida & ſicca. Cõpoſitio altera eſt ex diuerſis humoribus: nam rarò fit vt vnicus ſyncerus humor in partem confluat, ſed ſanguis nonnihil bilis aut pituitæ habet, vti in phlegmone eryſipelatis, aut œdematis, participe, ſic in reliquis. In omnibus itaque præter naturam tumoribus intemperaturæ diuerſę commixtæ ſunt, & aliquando cum vlcere, & aliquando magnitudine adiuncta effatu digna, quæ omnia ab humore, aut vnico, aut pluribus pendent. Inſtrumentariarũ autem partiũ morbos componi diximus, vbi vnius partis diuerſæ partes, diuerſis morbis laborent, quorũ quidã per ſe, quidã per accidens, ad inſtrumentariã partem referuntur, vti cùm oculus patitur eucanthida, ophthalmiam, vngulam & ſuffuſionem, aut in eadem parte duos morbos, vti in cornea, vngulã, quæ magnitudine ſua pupillam operiat, eritque morbus in numero & magnitudine. Inflãmatio verò quę in iecoris magnis venis fiat, cauitates venarum opprimẽs, intẽperie lædet ſanguinis generationẽ, & magnitudine impediet digeſtionẽ ſanguinis: hęc etiam obſtructio eſt ſiue morbus in via. Componuntur quoque inter ſe diuerſæ vnitatis ſolutiones, vt in oſsis fractura, quę raro fit abſque carnis vulnere, aut contuſione, ſæpius tumore pręter naturam accedente, ſic & in neruorum puncturis & ſciſsionibus: vnitatis pręterea ſolutio ſępe cũ partis amiſsione cõponitur, quæ morbus in numero eſt, & cum inæquali intemperie, & multis aliis modis. Docuimus methodo generali, inuenire morborum genera omnia præpoſitis in animo primis differentiis eſſentialibus, ſumptis ab eſſentia rei diuidendæ, quæ fuit corporis conſtitutio præter naturam ac perinde fecimus vt nullũ morbi genus ſit prætermiſſum. Si verò quis alia via conetur: aut aliis differentiis, vti voluerit, nunquam omnia genera comprehendet, aut ex primis quædã prætermittet, aut omnino accidentarias ſpecies perſequetur, & omnes vnà confundet. At verò ex accidentariis differentiis, quædam ſumuntur à vehementia, qua ratione, morbi quidã magni ſunt, quidam parui. Magnum autem hoc loco vehementẽ appellamus, quamuis ſoleant medici morbum magnum dicere, eum qui partem aliquã præcipuam infeſtat, aut eum qui mali moris eſt: verùm hi potius maligni ſunt appellandi: vulnus namque præcipuæ partis aut iuxta articulos, ea tantùm ratione, magni dici poſſunt, quia valde vitiant actiones, quòd malitia ſymptomatum efficiunt: hæc autem malignos potius quàm magnos efficit morbos. Quamobrem vocum confuſionem vitare volentes, magnum morbum dicemus, eum qui vehemẽs eſt, & in ſpecie plurimum auctus, vti magna intemperies calida, aut magnum vulnus, quod magnum locum occupat. Paruus autem eidem contrarius erit, qui parum à ſanitate recedit, & vlcus paruam occupãs partem. Alia differentia morbi eſt benigni, & maligni, de quibus non pauca lib. 3. Prog. diximus. non tamen eſt idem morbum eſſe magnum & malignum, nec paruum & benignũ: ſiquidem multi morbi ſunt maximi, quibus ſtatim adiunguntur ſigna ſalutaria, & plures parui cum peſsimis notis. Morbus itaque magnus ex magnitudine ſignorum propriorum deprehendetur, & malignus ex malignitate ſymptomatum, quæ ipſum ſequuntur. Poteſt autem magnus morbus malignitatem habere adiunctam, nam fieri poteſt, vt peſtilens febris magna ſit: quibus prope accedunt morbi ſalubres, & lethales, qui ſignis ſalutaribus & lethalibus diſtinguntur. Sunt autem ex morbis, quidam vniuerſales, quidã particulares: vniuerſales ſunt qui totum corpus occupant, vt febris, & anaſarca, particularis qui vnius eſt partis, vti phrenitis, aut pleuritis: ſunt quoque morbi quidam communes, quibus è regione reſpondẽt, qui à Græcis σποραδικοὶ appellantur, quaſi ſparſim inuadẽtes: communes verò diuiſi ſunt in eos qui omnes ferè alicuius loci habitatores inuadunt, & cõmuniter per populum graſſantur, quos appellant, ἐνδήμους, hoc eſt per populum factos, vti bronchocele, & in quibuſdam locis pleuritis. Alij ſunt plurimis ciuitatibus communes, qui ἐπίδημοι dicuntur, quorũ quidam ſunt peſtilentes, qui magnam hominum partem interimunt. Cùm autem non vnum morbi genus inuadat magnam hominum partem, ſed quamuis frequentes per id tempus morbi ſint, quidã tamen tertiana, quidam ardenti, quidam quartana laborant, non omnes vno morbi genere, ſparſi à nobis appellantur. Pręterera ex morbis quidam ſunt facti, quidam fientes, facti, qui in habitu ſunt difficilẽ ſolubili, ſiue qui naturalẽ tẽperiem mutarunt, vti hectica in ſecunda ſpecie, & tertia: fientes verò ſunt, qui cauſam habent à qua fiunt, ſiue quorum pars eſt facta, pars futura, vti tertiana & quartana, & ſimiles quę ab humore putreſcente habẽt generationẽ & inflãmatio quæ phlegmone appellatur. Huius generis ſunt morbi bilioſi, pituitoſi, ſanguinei, melãcholici, aquoſi, flatuoſi, nomine deſumpto à cauſa faciente. Dicimus quoque morbos quoſdam continuos, quoſdam intermittentes, continui ſunt, qui vnica acceſsione à principio in finẽ procedunt, atque vnico impetu omnia ſua, tempora percurrunt, vt febris continens. Quidam ſunt intermittentes, qui plures habent acceſsiones atque repetũt, aut ordinatè, aut ſine

Mor. magni & parui.

Morbi benigni & maligni.

Mor. communes & ſparſi.

Morbi facti & fientes.

Morbi continui.

ordine. Habent autem ij diuersa tempora generalia, ab initio in finem, & particularia singularum accessionum. Atque ex duratione sumuntur differentiæ: nam quidam sunt breues, quidam diutini. Cui diuisioni proximè accedit alia, qua morbus diuiditur in acutum & non acutum, hic autem non statim diutinus est, sed potest esse breuis. Acuti sanè quidam sunt propriè acuti, quidam peracuti. Propriè acuti quidam sunt exactè tales, quorum limitem statues diem decimumquartum: non exactè tales sunt qui ad viginti prorogantur. Peracuti quoque quidã sunt exactè tales, qui quarto die aut citius finiuntur, siue in primo ipso morborum insultu, quidam non exactè peracuti, qui prorogantur in diem septimũ, aut intra hebdomadam vnam, secundum naturam finiuntur. Omnium autem horum acutorum morborum communis ratio est hæc. Morbus acutus est, cuius motus est velox, & citò pericula adueniunt: sunt etiam quidã acuti cum additione ita appellati, nempe, ἐκ μεταπτώσεως, hoc est ex decidentia, qui cum aliâs acuti forent, facta aliqua diminuta iudicatione, non tamen liberato ægro, morbus fuit prorogatus in diẽ vsque 40. aut 60. aut longius etiam. Non acuti verò quidam sunt breues, quidam diutini. Breuis non acutus est diaria febris, non acutus diutinus, est quartana, & duri præter naturam tumores non dolentes. Quidam etiam morbi sunt proprij, quibus opponuntur improprij, siue qui ex συμπάθεια fiunt: hoc est per compassionem. Nam caput quandoque laborat per essentiam, & primaria affectione, aliquando per consensum à partibus inferioribus transmisso vapore quopiam, aut simplici tantùm alteratione, aut quoniam non transmittitur quod transmitti deberet. Exemplo est delirium: qui enim delirat perpetuò cum febre & capitis dolore, & oculorũ rubore, accedente respiratione magna, & ex longis interuallis, phrenitim patitur, & capitis morbum per essentiam, siue propriam & primariam affectionem: si tamen per interualla deliret, & aliâs in ventriculo inflãmationem patiatur, aut febrem ex humorum putredine, inditium est caput, aut ventriculo, aut toti corpori consentire, qui verò non transmisso spiritu vitali à corde in cerebrum ob defectum delirat, per consensum pati dicetur. Hanc magis propriam compassionem vocat Gale. lib. 1. de Locis patientibus. Cæterùm hos morbos non appello, interim dum pars consentiens affectum nullum contraxerit. Morborum præterea quidam sunt exquisiti, quidam nothi, vti phlegmone, quę à syncero sanguine fit, syncera & exquisita dicitur, & tertiana exquisita, quæ à sola fit flaua bile: quamuis rarò fiat vt vnicus ac syncerus humor morbum efficiat. Nothus verò fiet ex causarum morbum facientium commixtione aut confusione, vt tertiana notha, aut phlegmone erysipelatodis, aut erysipelas phegmonodis. A tempore quoque differentiæ accidentariæ morborum desumuntur, nam quidam sunt verni, quidam æstiui, quidam hyemales, quidam autumnales: aut sic, quidam sunt diurni, quidam nocturni. Rursus ex morbis quidam sunt antiqui, quidam recèns facti. A sexu morborum sunt differ. nam quidam sunt maribus peculiares, vt priapismus: quamuis rationi consonum sit, fœminas quandoque hoc morbo corripi, intestinorũ quoque in scrotum delapsus, & penis morbi, sicut morbi vteri & quidam mammarum fœminis. Ex ætatibus morborum differentiæ sumuntur: nam quidã pueris sunt peculiares: infantes namque oris vlcera patiuntur, vmbilici inflationes, & aurium humiditates, variolas & morbilos. Cùm verò ætate procedunt febres, conuulsiones, alui profluuia. Maioribus tamen fiunt asthmata, lapides vesicæ, lumbrici intestinorum, strumæ, & verrucæ, magis ad pubertatem accedentibus, febres diuturnæ, & profluuia sanguinis. Iuuenibus tamen sputa sanguinis, tabes, febres acutæ, & comitiales morbi, subsistẽtibus fiunt pulmonię, morbi laterales, lethargi, phrenitides, causi, cholerę, dysenteriæ, lienteriæ, hæmorrhoides, quartanæ: senibus eueniunt asthmata, distillationes cum tussi, stillicidia vrinæ, & eiusdem difficultates, articularis morbus, renum morbi, vertigines, apoplexiæ, tremores, mali habitus, prurigines, humiditates narium & oculorum, visus obtusiones, glaucedines, & graues auditus.

Morbi breues & diutini.

Morbus acutus.

Morbus proprius & per consensum.

Compassio magis propria.

De generibus causarum morborum. CAP. II.

PErcurrimus ab initio partis secundæ, genera causarum in vniuersum, deinde ea quæ humanum corpus ineuitabiliter mutant, in quibus tota sanitatis tuendæ ratio consistit: nec dubium est ab eisdem modum excedentibus morbos fieri: has tamen omnes quatuor tantùm comprehendimus generibus, nempe in assumendis, excernendis, agendis, & exterioribus, qua via causas omnes, quæ morbos excitare possunt, inueniemus, sine quorum assecutione methodum curandi inuenire impossibile reputamus: curantur enim morbi primùm sublatis causis quas auferre incognitas nõ valemus, neque genera omnia inueniemus, nisi generali diuisione procedamus, quam docere instituimus. Cùm igitur nostrum corpus bifariam mutari posit, aut ab his quæ extra accedunt, aut ab his quæ intra ipsum continẽtur, duo erunt hęc prima causarum morborũ genera. At verò cùm non quæuis mutatio ab interna aut externa causa morbũ efficere valeat, sed illa tantùm quę ad manifestã lęsionem actionum

Causarum morborum

Inuentio generalis. Causæ.

actionum morbo interueniente, deducere potest, illud quoque morbosis causis addendum erit, vt manifestè lædant. Galen. lib. de Differ. sympt. causam dixit, id quod suapte natura ei quod fit, suæ generationis partem inducere potest: erit igitur morbi causa quæ generationi morbi partem inducere valet. Exteriores sanè causæ sunt, quæ nos exteriùs tangunt, aut physicè, aut etiam mathematicè. Atque talia sunt quę in enarrandis quatuor generibus sunt dicta exteriora (quæ verò cùm exterius adueniunt corpus ingreditur, sunt quæ assumuntur) continentur autem in hoc genere quæ calefaciunt infrigid. humectant, & quæ exiccãt, vt sol, ignis, aër, aqua, medicamenta, & quæ tota substantia mutant. Præterea quæ contundunt, secant, frangunt, laxant, obdurant, & exasperant, disrumpunt, ac diuellunt, quæ mordent, quæ veneno afficiunt & quę eduntur & bibuntur, & aër qui inspiratur. De causis verò externis quæ corpus mutare valent, quædam simplicibus qualitatibus mutant, aut vna, aut pluribus, vt calor solis, aut ignis non magnus: quædam præter id, compositionem membrorum mutant, & duo aut plura morborum genera inducunt, vt ferrum candens carni admotum, & medicamenta exurentia: quædam tota substantia mutant temperaturã, & compositionem, vt venenum erodens, & morsus canis rabidi, quamuis morsus secet, spuma verò alteret. Ex eisdem verò alterantibus extrinsecis, quædam alterant tantùm, vt medicamentum admotum, & aqua balnei, & aër nos exterius tangens, & ignis calfaciẽs, & sol, quędam præter id, materiam morbo præstant, vt cibus, & potus, quæ magna quantitate adhibentur, aut inordinatè sumuntur aut intempestiuè: aut prauæ sunt qualitatis, aut tota substantia aduersantur assumenti: hæc enim in ventriculo corrumpuntur, ac deinde, quamuis non ingrediantur venas, morbos efficere valent, qualitate, aut substantia mutantes, aut materia replentes. Huius generis est aër, qui inspiratur valde calidus, aut frigidus, aut putredinẽ & fœtorẽ secum duces, aut tota substantia mutatus vti pestilens. *Internæ morborum causæ.* Interiores verò causæ quæ morbos efficere valent, aut procedunt à corpore, aut ab anima, si à corpore, aut sunt morbi, aut causæ corporeæ morborum: hac etenim via omnes internas causas morborum inueniemus: tantùm enim illæ morborum causæ internæ esse possunt, quæ homini præter naturã insunt: hæc verò sunt morbus, & causa corporea, aut animæ actiones, aut passiones, & quædam alia ex morborum accidentibus quæ causis morborum annumerãtur. sunt itaque internæ causæ aut ad animam, aut ad corpus attinentes. Morbus morbi causa fit, cùm morbum alium efficit, vti calida iecoris intemperies bilem generãs, tertianæ causa est, & ventriculi frigida intemperies, cibos crudos relinquens, causa est morborum qui ex cruditate ortum habent, & capitis intẽperies calida ophthalmiæ causa fit. Neque parum refert medico has causas nosse, sine quarum ablatione morbi curari nequeunt, sic etiam lapis in vesica, obstructionis est causa, hunc autem morbum in numero appellant, & caro adnata, aut tuberculum quod vrinæ exitum, aut sanguinis digestionem impediat obstructione. Causa quoque morbi ea ratione dicta est, quòd morbum efficiat, quamuis ea quæ morbum effecit, causa morbi dici debeat, præsertim si adhuc morbum foueat, & conseruet: quæ enim morbum auget, adhuc ipsum facere dicitur. Conferent autem hæ distinctiones non parum ad curandi rationẽ: causę igitur internæ corporeæ quæ id tantùm nomen sortiuntur, aut etiam symptomata sunt morborum, in genere eorum quæ excernuntur, sunt humores, aqua, flatus, & excremẽta. Humores sunt, sanguis, pituita, & vtraque bilis, flaua & atra: atque ex his quidam naturales, quidam sunt præter naturam. Excrementa verò sunt lachrymæ, sputa, pus, ichores, stercus, & vrina, & sudor, quæ morbi accidentia sunt, à corpore exeuntia, morbos quandoque facientia, vt vrina ardore efficit vlcus, & stercus multa bile acri mixtus. Animæ verò sunt actiones, aut passiones, à quibus morbi fieri valent. Actiones sunt exercitationes, & motus corporei, quamuis ex eis quidam sint passiones, vti gèstatio, equitatio, nauigatio. Passiones quoque sunt dolores, & quæ animi perturbationes appellantur, vti ira, timor, gaudium, mœror, solicitudo, amor, studium literarũ, & qui audientes aut inspicientes diutius laborant, in morbos oculorum, aurium, aut etiam capitis incidunt, quamuis aut color, aut sonus non sint de his quæ validè mutant, sed laborantes per animi actiones prædictas, spiritum dissoluunt.

Causarum tria genera in morbis. Hac methodo inuenta sunt omnia causarũ morborum genera, quæ tribus generibus continentur, aut enim sunt causæ appellatæ προκαταρχόυσαι, id est prægressæ, aut προηγούμεναι, id est præcedentes, aut antecedentes aut συνεκτικαί, id est continentes. Prægressæ causæ vt nos in commenta. libri primi de Differentiis febrium explicuimus, sunt causæ recentes, & euidentes, vt causę externæ & dolores, aut bubonum inflammationes, & animi passiones. Non enim sunt externæ eædem quæ prægressæ, quoniam à causis prægressis dicit Gal. febres omnes diarias fieri, de quibus sunt ira, & mœror, & bubo, quæ febres diarias faciunt, & externæ non sunt: euidentes tamen sunt, & omnibus cognitæ: neque enim ad earum cognitionem opus est aliqua coniectura, ac perinde Celsus in præfatione sui operis has causas euidentes appellat. In hoc genere sunt causæ quę ex inopinato occurrunt. Causæ præcedẽtes

sunt quæ à Celso abditæ appellantur,& quæ coniectura cognosci debeant, in quo genere sunt, humores, ichores, aqua, & flatus, & excrementa, vti pus, vrina, stercus. Hæc duo genera causarum satis constant,& morbos omnes procreant, tertium genus causarum morborum, causa continens appellatur, quam quidam in morbis adesse negant. Est enim causa continens morbi causa, qua posita ponitur morbus, & semota semouetur, ac corpus sanitati restituitur, veluti apud Gal. lib. de Symptoma. causis primo, cap. 5. affectus nerui impediens transitum animalis facultatis, qualis obstructio est, continens causa stuporis est, qua posita, sequitur stupor,& semota semouetur. Pulsus quoq; apud ipsum tres causæ continentes sunt, quoniam tres causæ ipsum continent, nẽpe facultas, instrumentum,& vsus. Hæc verò sic continent pulsum vt vnica causa totalis, qua posita ponitur pulsus,& si quippiam ab ipsa detrahas, aut tres ipsas partiales, aut aliquam ipsarum, pulsum quoque auferas. Neq; aliam esse rationẽ causæ continentis à prædicta, lib. aduersus Iulianum, putet aliquis cùm dixit. Neque enim aliã esse causæ continẽtis rationem dicere habent præterquam, γίνεσθαι τὶ πρὸς αὐτοῦ καὶ παύεσθαι σὺν αὐτῷ. Quod est fieri ab ipsa,& cum ipsa cessare: id verò nihil aliud est, quàm dum præsens est generare affectum,& ipsa absente affectum cessare. De hac causa continenti sub hac ratione, differendum assumpsimus, in hoc & aliis locis. Considerat autem medicus causas quas aliquando apponere, aut remouere, aut consequi conatur. Apponit enim causam efficientem, & aliquando materiam: contendit verò ad formalem & finalem. Est autem materia sanitatis in simplicibus 4. elementa, in organicis, ipsa simplicia,& quorundam organicorum alia organica. Nos in morbis qui additione fiunt, inueniri causam continentem, non tamen in his qui fiunt diminutione, in cõmentariis lib. 1. de Differ. febr.& in præfatione ad commentarium de vrinis, latè probauimus aduersus Fuchsium, cuius opinionem ibidem retulimus. Cùm enim ex his quæ diximus, constet sanitatem symmetriam quandam esse, morbum verò ametriam, siue incõmensurationem, notum est in morbis omnibus attinentibus ad temperaturam, adesse continentem causam, nempe qualitatem, cuius excessu intẽperies fit (semper autem fiunt per excessum) vti in morbis calidis calor: nam intemperies caloris abundantia nata, calorem habet causam continentem: posito nanque calore, adest distemperãtia per calorem, siue prædicta ametria, & semoto illo calore excedente, tollitur intemperatura, idem de aliis intemperantiis dicendum est. Semoueri autem morbum sublata causa continenti dicimus, quoties æger per eius ablationem sanitati restituitur, aut eam assequitur. In morbis verò consistentibus in compositione partium organicarum ex simplicibus, si ex additione fiunt, causam continentem adesse diximus, vti morbi qui fiunt ob quantitatis excessum, qui posita quantitate aucta ponuntur,& ipsa ablata auferuntur. Ablata enim quantitate cuius gratia ametria aderat, symmetria remanebit. Præterea sextus digitus morbum efficit in numero, siue ametriam partium manus, verùm ablato sexto digito addito, aufertur morbus,& symmetria, siue sanitas succedit: idem de obstructione est euidens, si verò morbus in diminutione consistat veluti diminuta quantate discreta, aut continua, nihil à medicis aut philosophis consideratur, quod ita coniunctum sit morbo, vt ipso posito, ponatur morbus,& semoto semoueatur, carent igitur causa cõtinente. Contradicet autem qui in nostris pertractandis assertionibus, non sine euidenti labe, momi personam agere solet: ac dicet primùm, verum non esse quod proposuimus, morbũ omnem fieri additione, aut ablatione: quidam enim neutro horum modorum fiunt, sicuti cùm pupilla euertitur, aut os luxatur, quorum neutrum additione, aut ablatione fit, sed situs mutatione. Rursus morbum non esse relationem, sic probabit. Relatio omnis fundamentum habet, & terminum, quibus positis, ponitur relatio, & semotis semouetur: ergo omnis morbus habet causam continentem, siue additione, siue ablatione fiat. Nam & quodcunque sit fundamentum relationis, quæ manet sublato digito, si id auferatur, relatio quoque auferetur. Quòd si respondeamus, ablata quapiam parte earum quæ sunt fundamenta relationis, morbum non auferri, sed potius manere maiorem: siquidem manet maior improportio, quàm antè, sequetur inde relationem augeri. Præterea patiatur quis morbum in numero, ob digiti ablationem, ablato fundamento perit relatio,& fundamentũ morbi erat manus reliqua, ergo abscissa manu amouebis morbum. Has rationes quamuis pauci admodum momẽti sint, cogor in hoc loco referre, ne quis parum diligens in absoluendis sophismatibus, eisdẽ capiatur,& à vera rerum agnitione turpiter prolabatur. Quod enim primò statuit, non omnem morbum fieri additione, aut ablatione, planè aduersatur sententiæ Hippoc. qui lib. de Flatibus, dixit medicinam esse adiectionem,& ablationem, ac rursus curationem contrariis perfici, adiectionem ablatione,& ablationem adiectione. Nam si non sunt duo tantùm morborum genera,

Causa cõtinens.

non erunt tantùm duæ curationis ſpecies, contrariis adhibitis. Conſtat etiam cuiuis, partem quæ ſitum mutat, morbum afferre ex ablatione partis, quę illo loco adeſſe deberet, quo non adeſt: os enim luxatum locum amiſit, ibidē autem deeſſe nemo ignorat: euerſa verò pupilla facit, vt deſit viæ rectitudo, qua opus habet viſoria facultas ad viſionem exercendam. Relatio tamen fundamentū habet, verùm id non habet rationem cauſæ continentis: ſiquidem non eſt perpetuum in relationibus, poſitis fundamentis, poni, & ſemotis ſemoueri. Socrates etenim columnæ proximus, vbi ab ea ſecedat, relationem corrumpet, manentibus fundamentis, ſic etiam intellige relationem, ſiue proportionem partium manus ablata parte, quam deinde repone aliis manentibus, ac non manebit relatio, ſiue improportio, quæ præfuerat, ergo fundamēto relationis non conuenit ratio cauſæ continentis ſi non ponitur dicta improportio, poſita ſiue manente parte ablata, in qua erat relatio. Hoc in relationibus his, quæ extrinſecus aduenientes à dialecticis appellantur, verum ſemper eſt. Sed rurſus examinemus, an improportio manus, ex digiti ablatione, ac morbus ipſe, ſublato fundamento, auferatur (nam poni poſito, non eſt verum) auferamus à quatuor remanentibus digitis alterum, an peribit relatio? peribit illa ſanè, ac ſuccedet altera maior, atque hæc erit proportio alterius ſpeciei, ſi ita vis, ſed morbus erit eiuſdem, quādoquidem improportiones omnes lædentes actiones, quæ idem habent fundamentum in ſpecie, ſunt morbi eiuſdem ſpeciei, & vt ſuprà diximus, morbi ſpeciem habent à fundamēto: quoniā id eſt de quo medicus agit, & quod ſemouere conatur ex arte. Morbum quoque augeri fatemur, quoniā augetur fundamētum, ad cuius augmentum, aut diminutionem, augetur aut minuitur morbus, dum intra ſpeciem manet fundamentū, à quo morbus ſumit ſpeciem. Eſſe tamen nonnullas relationes, quæ augentur, & magis ac minus ſuſcipiunt, non eſt quod miretur quiſpiam, cùm ſimile ſit magis ſimile & minus ſimile, & ęquale, magis ęquale, ac perinde æqualitas maior, & ſimilitudo maior, & minor apud Ariſtot. ſunt. Sic etiam diceres ſi velles, morbum eſſe inconcinnitatem partium, aut qualitatum, & fieri maiorē ac minorem. Qui verò conatur probare morbum ex digiti ablatione, auferri ablata tota manu, ac perinde cauſam continentem habiturum morbum ex diminutione, ſi morbus relatio foret, is iocoſa infert ſeriis. Quis enim dubitat, ſi morbus habitus eſt, ipſum quoque auferri ſublata laborante parte, & morbum omnem deficere ſublato homine de medio: verùm hæc longè abſunt ab arte medendi. In morbis verò qui conſiſtunt in continuitatis ſolutione, quidam ſunt qui cauſam habent continentem, quales ſunt vnitatis ſolutiones, quæ fiunt: quod enim fit: dum fit, cauſam habet facientem, qua ſemota amplius non fiet: id verò quod factū eſt ac propriè morbus, cùm ſit partis ametria ob diminutionem, hoc eſt defectum vnitatis, cauſa continenti caret. Neque obſtat, & ſi in contrarium afferas generalem curandi methodum, qua docentur cōtraria contrariis curari. Et dixeris proportioni non adeſſe contrarium, ac perinde nec morbo, ſed morbum calidum, frigido adiecto curari, caliditas igitur eſt ipſe morbus, nō cauſa continens morbi calidi, vt diximus. Ad quod reſpondemus, quaſdā proportiones aliis eſſe ſuo modo contrarias, vt bona proportio, malæ proportioni, & ſymmetria ametriæ, & æqualitas inæqualitati, & propinquitas cōtraria eſt diſtantiæ, hoc eſt oppoſita, quod eſt ſatis: cùm enim dixit contraria contrariis curari, oppoſita intellexit Hippocr. qui verò morbum curat, non adiicit morbo contrarium, id eſt formali morbi: nam obſtructioni non adhibent deobſtructionem, ſed extenuantia, quæ deobſtruant, neque cōtrarium ſentientes, habitui, qui eſt morbus, contrarium adiiciunt habitum, ſed morbo calido adiiciunt frigiditatem quæ ſanitatem inducat. At verò morbo ſanitas contraria eſt, non igitur ipſi adhibent contrarium, cùm non adhibeant ſanitatem, ſed ſanitatis cauſam, ſic & nos ametriæ non adhibemus ſymmetriam, ſed cauſam quæ ſymmetriā inducat: hæc verò contraria eſt materiali & fundamentali morbi: nam cùm id quod materiale ac fundamentale morbi eſt, cauſa ſit ipſius continens, ipſa ablata auferetur morbus & inducetur ſanitas, quod medicus intendit oblatione contrariorum, quæ contraria ſunt materiali ipſius morbi, quod eſt cauſa continens, vti morbum calidum medicus curat oblatione frigoris: id autem non contrariatur formali morbi, quia ſanitas non eſt, ſed calori, qui eſt cauſa continens morbi calidi, & materiale ipſius. Nec etiam medicus vnitati ſolutæ vnionem adhibet, ſed cauſas quæ ipſam inducere poſsint. Expedit autem poſt generalem inueniendi methodum qua cauſas morborum retulimus, ſingulis quoque morborum generibus, peculiares cauſas inuenire, vt expedita ſit & legentibus perſpicua via procedendi, ad omnium morborum cauſas. Si verò quis ſtatim has aggrederetur, omnino cogeretur prætermittere generaliores de quibus egimus, neque facilè quæ ſequuntur aſſequeretur. At, qui probè nouerit ex his quæ diximus, omnes morborum

cauſas

caufas effe externas,aut internas,& has aut ad animam aut corpus,attinere, facilè affequetur fingulorum morborum caufas,vt tamen caufæ fpeciem atque ipfam caufam inueniat,id animo habere debet,calorem morbum efficere poffe,nō omnem, neque in omni corpore,fed ad ipfum generandum tria exigere, magnitudinem, & corporis ad patiendum difpofitionem,& tempus. Magnitudo namque fiue vehementia caufæ tãta effe debet vt corpus vincat,& fibi fimile reddat:difpofitio corporis vt vinci pofsit & à mutante pati. Ex tempore verò mora exigitur,quoniam omnis motus in tempore fit, eo maiori,quo producendum eft maius,reliquis ex agente & patiente paribus feruatis. Morborũ igitur in temperatura primùm caufas percurramus. Habent autem hæ vnam cõmunem rationem,qua alterare,& prima corporis elementa,atque ipforum qualitates corrumpere poffunt,& alias generare,idque aut per fe ex fua natura,aut ex accidenti:fi itaque fingulorum generum morborum caufas confequi volueris,hoc ordine feruato eas inuenies,à morbis incipiens qui in temperatura confiftunt,quorum generales caufæ quatuor habentur,ficuti & morborum omnium, vti Galen.lib.de Sanit.tuenda docet, fumenda,exercenda, agenda,& exteriora : morborum namque calidorũ hæ funt caufæ omnes,quas in prima diuifione fuperius habita comprehendimus,cùm diximus,morborum omnium caufas effe externas,aut internas:& has ad animũ aut corpus attinere. Hæ itaque ad illas, & illæ ad has facillimè reducentur. Exteriores caufæ calefacientes funt,fol,ignis,medicamentum,& quæcunque alterantia,ad calorem nos tangunt,atque ea quæ comeduntur,& bibuntur,dum in ventre cõtinentur,quæ in fecunda diuifione, in his quæ affumuntur,funt. Quibus accedunt aer qui infpiratur,aut tranfpirat, venena; & quæ tota fubftantia mutant ad calorem. Quæ excernuntur,aut non excernuntur,ea funt quæ in corpore continentur, quæ retenta morbos calidos pariunt, vt fanguis,& bilis,& alij putrefcentes humores, vapores ac fuligines acres, non minus quoque fi plus iufto excernantur,fiquidem calidorum excretio, refrigerat, & frigidorum excretio calefacit.Agenda verò funt motus corporis & animi : nam magna exercitatio neque extrema, calefacit ad morbum vfque, & ira,& mœror,folicitudo, & gaudium. Sed decet vt ad hæc quatuor caufarum genera reducamus omnes caufas calefacientes, quarum Gale.meminit lib.de Caufis morb.& primo de Differ.febr.quæ fuerũt,motus, putredo,adhæfus rerũ calefaciẽtium,prohibitio calidi effluuij,adiectio calidæ fubftãtiæ: exempla eorum funt in fingulis. Motus nanque calorem efficit,fi corporeus fuerit, ex partium corporis folidarũ perfrictione ventilata ignea fubftantia,in folidis corporibus contenta,vti in cõmentarius primi lib.de Differ.febr.expofuimus latè,quo in loco diximus,motum calorem generare,non in omnibus corporibus,fed vbi quidem mota corpora animata fuerint : ea enim articulorum perfrictione,& fanguinis in partes affluxu incalefcũt,inanimata verò fi liquida fuerint,non incalefcũt,folida verò non aliter quàm vbi affricentur. Si nanque lapis in aere moueatur,infrigidabitur : lapidi verò aut ferro attritus incalefcit & quãdoque ignis formã fufcipit ferrum:aut aer,aut lapis. Confutatis tamen aliorum opinionibus diximus, hanc effe illius problematis caufam : cùm enim folida corpora affricantur, aer intermedius attenuatur & impellitur, ac peruadit ipfa corpora,& ignem internũ ventillat, atque accendit:eft etenim is qui in mixto corpore continetur fopitus, & ferè extinctus, flabellatus tamen reuiuifcit. Contradicet autem aliquis,atque cauillis obftrepet aduerfus noftram fententiam : nam aer qui continetur inter folida corpora affricata,nunquam eadem penetrabit,cùm pofsit effugere. Deinde deceret aerem liberè penetrare,aliàs non accenderet ignis calorem : verùm ferri denfitas id non permittit,aliter ergo generabitur in ipfo calor. Rurfus fagittæ mucro fi plumbeus fuerit,liquabitur ipfa,violentia & celeritate magna miffa,quamuis non adfit folidorum corporum affricatio,& collifio. Præterea fi ventillatione calor accenderetur in folidis corporibus,is foret maior aut minor pro ratione corporum:quia videlicet magis,aut minùs habent igneæ naturæ:fiquidem ventillatio non accendit calorẽ maiorem quo fuerit maior,quando flamma vt accendatur,modica eget ventillatione. Cæterùm manifeftum eft,ferream terebram cum lignum ipfa perforatur, validum calorem concipere,quamuis ferrum natura frigidum fit. Præterea fi ferrum tranfit tandem in ignem ventillatione accenfo calore faciliùs trãfiret altero igne admoto. His obiectis refpondet ad dubium, motum calorem generare corporum difgregatione, & rarefactione : cùm enim aer difgregatur, rarefcit : raritas verò eft caloris caufa per accidens, vniuerfalia tamen agentia per fe calorem inducunt,præfente raritate. Problemati deinde de fagittæ mucrone plumbeo liquefcente,refpondent, portiunculam quandam aeris ab initio ad finem motus hærere plumbo,eam autem incalefcere ob raritatẽ, & deinde calfacere ac liquare plumbum. Verùm hæc cùm leuia admodum fint atque futilia, ab affertoribus

Morbi generandi cauſæ.

Cauſæ morborum in temperatura.

Cali. mor. cauſæ.

Motus cauſa caloris.

non ſine inani,ac turpi verborum iactatione producuntur in medium. Aer etenim qui inter ſolida corpora cùm affricantur continetur, pelli non poteſt. Autore enim Ariſt. lib.12.de Anima, cap.11.ſi quæ ſe in aqua tangunt,aquam habent intermediam : quæ ſe tangunt in aere,omnino intermedio aere ſe tangunt : non igitur,vt putant,excludetur, ac fugiet,ſed tenuatus corpora ipſa peruadet, quæ quamuis ſolida ſint, poros habent ſatis notos,vt conſtat cùm ferrum ignis formam ſuſcipit,in materia aeris,poris incluſi. Rareſcit igitur aer inter ſolida contentus,atque is qui in poris ſolidorũ neceſſariò continetur. Nam & eoſdem interrogare placet,ſi aer qui inter ſolida corpora affricata continetur,excluditur, quis aer eſt ille qui motu rareſcit,& rarefactione incaleſcit? non is qui inter ſolida continetur corpora,quia nullus eſt,vt volunt,non etiam qui extra:nam qui lapides affricatos circumſtat, parum admodum rareſcit, parum quoque agitatur. Quod intelliges ſi duos lapides, duabus manibus comprimens affrices validè, aut ad cotem affricans gladium, ſuperficiem læuem,ac terſam efficias. Neque etiam neceſſaria eſt libera ventillatio ad accendendum calorem : nam in ferri, aut lapidis partibus intimis calor accendi poteſt, ſine libera ventillatione : ibidem enim contineri fracto ferro repellimus ſine ventillatione libera : vbi verò contineri, ibidem quoque generari valebit. Ignis pariter generatur qui pruna eſt non flamma,ex ferri & lapidis colliſione: cæterùm is ſemel genitus exiliens abundè perflatur:flãma verò mediocri eget ventillatione tum ad generationem, tum ad conſeruationẽ Quod de ſagittæ mucrone ferunt, alienũ eſt ab experimẽto:ratio quoque oſtendit,in aere mota infrigidari:calorẽ verò ex ſolidorum corporum cõfricatione, & colliſione generari. Nemo autem mẽtis compos ignorat,quàm ſit ludicrũ putare,ſagittã volantem,in ſuprema mucronis parte hærentẽ aerem ſecum trahere, neque ipſum peruadere, atque retro dimittere. Calorem verò in ſolidis confricatis generari dicemus,pro ratione agentis,nempe motus & flabellationis, & pro ratione materiæ quæ calefieri debet,ventillatio verò vel maxima quæ ex confricatione,aut colliſione ſolidorum procedit,non excedit modum in caloris generatione, neque etiam ignis prunæ, ſi is generari debeat. De parua autem flamma de qua modò non loquimur,rectè dictum eſt,

Mollis alit flammam,grandior aura negat.

Cùm tamen,vt diximus,nunquam ex confricatione ſolidorum ventillatio poſſet modum excedere. Iuuat quoque ad ignis generationem ex motu,materia, ſiquidem ex ſilice promptiùs ignis proſilit, quàm ex lapide arenoſo,aut topho:ferrum præterea ignis non parum habet,& lignum plurimum,cui afficiatur terebra. Poſtremò dicemus ignem citiùs generari ex ſolidorum corporũ violenta colliſione,quàm admoto igne,quoniam fere ſubitò colliſio fit, ventillatio,& caloris accenſio in parte quæ ex colliſo ferro proſiluit:ignis verò ad motus ſenſim calorẽ inducit,ac formam ſibi ſimilem. Cùm verò dicunt,raritatem calorem afferre per accidens,commouere tamen vniuerſales cauſas,quæ deinde veluti ad actionem adductæ per ſe calorem efficiũt, fateor ipſos viam inueniſſe ſibi veluti ſacram quandam anchoram,ad quam confugientes,omnia naturalia problemata facile ſoluent. Cæterùm quantum abſit à veritate, raritatem adducere calorem, hinc conſtabit. Nam ſi raritas adduceret calorem, id foret, quoniam aer cùm rareſcit, ad ignem propius accedit : ignis verò calidus eſt. At huic rationi pugnat experimentum,aer enim qui incaleſcit ex ſolidorum colliſione,ad prunam,aut flãmam contendit: ſed flamma denſior eſt multo ipſo aere,ac multò magis ſolida, minúſque tranſparens: non igitur cum rareſcit aer ad flammam contendet : minimè verò ad prunam, ſed potius cum denſatur. Docet id quoque flamma candelæ,quæ cùm ab origine ſecedit, rareſcens & attenuata in aerem migrat. Quòd ſi cùm rareſcit non tendit ad ignem, non etiam tẽdet in caliditatem,veluti ad ignem neceſſariam,neque raritas adducet calorem, aut vniuerſales cauſas ad eiuſdem generationem. Sed rurſus ad reliquas cauſas caloris

Caloris cauſa animæ motus.

exponendas accedamus. Animæ motiones calore generant, ſpiritu & ſanguine copioſioribus,in partem aliquam commotis,& deinde ebullientibus,veluti in ira. Motus autem dicti in agendis continentur. Putredo calorem efficit,quoniam per ipſam putreſcentiam alienam ſuſcipiunt caliditatẽ. Hęc verò concitatur à cauſis calefacientibus per ſe:ab infrigidantibus ex accidenti : nam quæ calefaciunt putredinem inducunt,& quæ infrigidãt calore natiuo rei diſſoluto,pariter in cauſa ſunt,vt ſubiectũ à calore externo occupetur, & putreſcat. Sunt autem ex his quæ calorem natiuum imbecillitant, & putredinem excitãt,quædam internæ,quædam externæ:ac ſunt, quædam in exterioribus, quædam in aſſumendis,aut excernendis, aut etiam in agendis. Magnæ enim corporis motiones vbi in corpore adfuerit apparatus morboſus,putredinem excitabunt:ambiens autem calidus & humidus putredinem facit,& aſſumpta,& quæ non excernuntur,cùm

calida

calida & humida fuerint. Putredinem præterea, cum prohibitione calidi effluuij confundi magna ex parte testamur, quamuis effluuium calidum, aliquando prohibeatur citra putredinem, vt in cutis constipationibus paruis, aut parum durãtibus, quæ diarias febres citra putredinem concitant. At verò calidum effluuium per putridos morbos cohibetur, éstque hæc potissima ac magis propinqua causa putrefacientis caloris. Prohibita namque transpiratione, putredo oritur: prohibetur autem à causis externis, aut internis, externæ sunt, quæ cutem constipant, & adstringunt, de quorum numero sunt infrigidantia, & siccantia, & quæ vtrunque efficere valent, vt aer frigidus, aqua frigida, & aqua alluminosa, & medicamenta similis facultatis. Verùm hæ causæ inter exteriores recensentur, sed ex accidenti calefaciunt. Sunt autem calida effluuia quæ cohibẽtur, per se morborum calidorum causæ, ac sunt in numero excernendorum. Cohibetur quoque calidum effluuium, ab internis causis, cum in venis & reliquis meatibus continentur multi, aut crassi, aut lenti humores prohibentes excrementorũ effluxum: hæc enim retenta putrent, & succos in consensum ducunt. Hoc est causarum calefacientium genus à putredine ortum, & à prohibitione calidi effluuij, quanuis aliquando à causis calidis calorem dissoluẽtibus natiuum, incipere possit putredo, sine effluuij cohibitione. Adhæsus verò rerum calefacientium cum causis exterioribus annumeratur: exteriores namque causæ adhærent, & appropinquant corpori: hæc sunt, sol, ignis, medicamenta, & balnea calida. Adiectio tamen calidæ substantiæ, partẽ habet quæ attinet ad ea quæ assumuntur, partem ad ea quæ excernuntur. Vinum namque calefacit, & calidos infert morbos, & alimenta ac medicamenta, validè calefacientia, & similes potiones. Quæ autem iam ingesta sunt, & secundum naturam excerni deberent, si non excernantur, calidos pariunt morbos, veluti si postquam alimenta & potus plus bilis, aut sanguinis quàm par foret generarunt, retineatur, cùm deberent excerni, & bilis ipsa quæ secũdum naturam est purganda, si retinetur, eosdem pariet morbos. Sed iam frigidorum morborum causas recenseamus: nam & hæ in agendis exterioribus, & assumendis, & excernendis continentur. In agendis est motus corporeus, qui quamuis ab initio calefacit, vt diximus, ad finem vbi maior multo fuerit, dissoluit, & infrigidat: vtrumque ex accidenti: calefacit enim articulos ossium confricatione, & igneæ substantiæ ventillatione, & sanguinis ac spiritus diductione, infrigidat verò dissipato subiecto caloris. Id quoque à calidis medicamentis euenire videmus, quæ ab initio calefaciunt: verùm temporis processu humore subiectaque substantia dissoluta infrigidant. Obiicies tamen Galeni sententiam ex lib. 1. de Simpl. medic. facul. cap. 3. qui docet medicamenta quæ per se talia sunt agnoscere: quoniam agendo ad finem vsque talia perseuerant, sed exercitatio, & calidum medicamentum, ad finem (vt diximus) infrigidant: erunt igitur per se frigida. Cæterùm Gale. id tantùm voluit, ea esse talia per se, quæ id agendo ab intio ad finem vsque perseuerant. Quòd si non perseuerant, non perinde sunt talia ex accidenti. Præter id quòd nemo rectè dixerit, motum ab initio per se calefacere, cùm id efficiat, solidorum confricatione & igneæ substantiæ ventillatione, atque deductione sanguinis & spiritus: Infrigidat quoque & nimiũ ocium, & in motibus animi mœror, calorẽ quandoque concitat. Sed longa solicitudo & mœror, melancholicos ac frigidos efficit: infrigidant quoque longus somnus, & immodica vigilia. In exterioribus quæ corpori admouentur & eidem adhærent: quædã natura sua infrigidant, vt aer frigidus, & aqua, & medicamenta, & venena stuporem inducentia. Quædam tamen ex accidenti infrigidant, vt quæ calorem inducentia dissoluunt internum calorem, vt aer æstiuus, & solis calor, qui si ventriculum attigerit, post cibum, refrigerando coctionem impediet, & medicamenta calida idem faciunt, sic & frequens balneum. Infrigidant quoque ea quæ aut poros occludunt, aut eosdem immodicè aperiunt, quæ enim occludunt, ventillationem, & transpirationem prohibent: eget autem calidum actu ventillatione modica, extinguitur etenim flamma in angusto conclusa, & in loco paruo omni ex parte obturato quod calori nostro accidit: is enim vbi non ventilletur, extinguitur, vti in apoplexia, & similibus interceptionib. arteriarum, motu earum, aut thoracis cessante, vti vinculo adacto gutturi fieri videmus, vt totum refrigeretur: quòd si parti admoueatur, ipsam quoque refrigerabit. Sic quoque partes refrigerãtur sanguinis prohibita delatione, sed hæc vbi ob causam internã fiant, inter excernenda annumerabuntur. Apertio tamen immodica exalationẽ parit & magnam recipit ventillationem, hæc verò bifariam refrigerat, tum per se, quia frigidus aer interna attingit, copiosior iusto, tum per accidẽs, quoniam mundificatione magna, materiam quoque calefactioni aptam secum defert, eam videlicet quæ ad fouendum calorem est necessaria. Hæc etiam alia ratione, de excernendis sunt. In excernendis namque annumerantur, quæ excernuntur, cùm reti-

Mor. frig. causæ.

neri deberent, qualia sunt quæ diximus plus iusto transpirare, & immodicæ omnes bilis aut sanguinis euacuationes: sunt etiam quæ retinentur cum excerni deberent, vt pituita quæ corpus sua præsentia refrigerat, & eius atque aliorũ tanta copia vt calorem extinguant. In eodẽ genere sunt fumi crassi, & bilis ipsa, vbi immodico calore, calorem dissoluat, aut eundem copia opprimat: quod in morbis ab ipsa atque etiam à sanguine factis palam constat: ad finem namque ægri refrigerati moriuntur, aut dissoluto, aut extincto calore, calidi humoris. Assumenda verò sunt quæ assumuntur, & quæ non assumuntur: nam inedia, siue alimentorum defectus inter calidas causas ex accidenti annumeratur ab initio, quoniam ea ratione qua cibus non assumitur, calor inflãmatur, eo modo quo flamma ignis, dum lignorum humorem vincit, se ipsam auget: Sed diutius alimento deficiente, idem subiecti ac materiæ defectu dissoluitur, ac perinde morbi oriuntur frigidi. Frigida tamen quæ assumuntur, euidenter corpus refrigerãt, quædam per se, vti lactucæ succus, mandragora, & cicuta, & largus frigidæ potus, & alimẽta refrigerantia, & nimia alimentorum quantitas, vti lignorum viridium congeries flammam extinguit: calida quoque alimenta, aut medicamenta, vbi quis eisdem sæpius vtatur, refrigerant. Talia sunt alimenta aromaticis condita, aut eisdẽ in obsoniis mixta, & mellis longus vsus, atque vinorum antiquorũ & valentium assiduus potus. Hæc enim quãuis ab initio calefaciant, ad finem calore dissoluto, morbos frigidos inducũt, vti paralysim, apoplexiam, tremorem, grauedines, & diuturnas distillationes in oculos, nares, & fauces, atque thoracem. Morborum præterea siccorum causas, eandem sequentes diuisionem venabimur. Nam quædam sunt externæ, quibus vires insunt exsiccandi cum corpori adhærent, quorum valentissima sunt, quæ simul calefaciunt, quandoquidẽ calefacientia humorem dissoluunt. Omnium exempla sunt aer æstiuus, ignis, & balnea alluminosa, sulphurea, & quæ pororum efficiunt magnam apertionem, & aqua salita, & medicamenta exsiccantia, & frictiones ex oleis exsiccantibus, & sine ipsis magnæ appellatæ frictiones, & vinculum parti adactum. In agendis sunt exercitationes longæ, quæ corpus dissoluunt, & duræ. Et nimium ocium exsiccat, dicente Platone, exercitatio roborat, quies verò colliquat & cõtabefacit. Ex animæ quoque actionibus omnes ferè exsiccãt, vti, ira, mœror, solicitudo, vigilia, dolor. In assumendis sunt alimenta calefacientia, quæ ex accidenti exsiccant, & exsiccantia, vt salsa, amara, & acria, & acerba, & alimenta quæ dissoluunt plusquam reficiant, & alimentorum inopia, ac fames, talia quoque sunt vina valida & medicamentorum potiones, & aer calidior iusto, qui inspiratur. Excernenda verò sunt, quæ non excernũtur, vt bilis retenta, & quæ adstringunt, & obstruũt meatus, ne sanguis ad singulas partes diducatur, quod à crassis humoribus sæpe fit, quandoque etiam adnato tuberculo in via. Hac autem ratione euenit, vt nonnullæ partes arescant, & contabescant; sic etiam vbi plus æquo excernatur, vti multo sanguine digesto ob pororum raritatẽ, aut multo sanguine manifestè vacuato, aut multa pituita, aut magna serosorum humorum portione, aut etiam carne, & reliquis partibus absumptis, ob sensum effugiẽtem vacuationem. Hæc autem est potissima & maxima siccitatis causa, cum loco dissoluti, aut alio modo vacuati, non succedit copiosa refectio. Qui verò existimat, caloris naturalis actionem, quæ ad mortem ducit, morbos siccos efficere posse, fallitur quammaximè. Extrema enim siccitas, atque mors hæc, citra morbum euenit, ac naturalis est. Humidorum morborum causæ in exterioribus sunt, quæ admouentur, & accedunt, vt aer humidus, & medicamenta talia, & frequens balneum, præsertim non longe à cibo, & quæ poros occludunt ex accidenti retento humore, humectant, talia quoque medicamenta & mollis frictio, & mediocris. Ad animæ & corporis actiones attinent, quies longa, & somnus, & animi tranquillitas. In assumendis sunt alimenta humectantia, & abundè sanguinem generantia, & vini dilutioris potio, & aquæ potio, quamuis hæc solidas partes non reficiat, & aer humidus, qui inspiratur & transpirat. De excernendis sunt magnæ bilis excretiones, & quæ immodicè refrigerant: quoniam ex accidenti humectãt, & calida quæ diximus dissoluto calore morbos frigidos inferre: nam & hi cum humoris abundantia fiũt. Retentio quoque multi humoris, vti pituitæ, aut sanguinis qui aliâs manifestè vacuari solebat, aut sensim per cutem digerebatur: vbi enim nõ euacuetur, corpus humectatione ægrotare cogit. Ab his 4. membris in quibus omnia causarũ genera apud Gal. cõtinentur, sunt morbi: nam hi vbi in parte præcipua consistant, aut magni fuerint, alios efficerent morbos vel similis, vel diuersi generis. Verùm morbi non sunt in assumendis, excernẽdis, agendis, aut exterioribus, quãobrem hæc causa addenda erit. Absoluta inuentione causarum morborum consistentium in simplici intemperatura, non erit difficile inuenire causas compositorum morborum, hi tamen vbi cum humore fiant, quanuis possint à 4. causarum generibus euenire,

Morborum siccorũ causæ.

Morb. humi. causæ.

Morbi morborum causæ.

Morborum compositorum causæ.

vnum

vnum tantùm habent cauſarum genus immediatum, quod ſpectabit ad ea quæ excernenda ſunt:quæ enim in exterioribus conſiſtunt,& animi actiones,ac corporis,atque ea quæ aſſumuntur, valde mediatæ cauſæ ſunt. Intemperantiæ itaque quæ ſine humore fiunt,& compoſitæ ſunt,cauſas etiã habent compoſitas,de his quas retulimus, cùm humore tamen in genere continentur tumorum præter naturam, quamuis & ſine tumore humor copioſus parti inſitus compoſitam pariat intemperiem. Ex tumoribus itaque efficientibus intemperantias compoſitas,& inæquales,eſt phlegmone:hæc enim calorem & humiditatem habet,& humorem adiunctum:œdema verò frigiditatem & humiditatem cum humore,eryſipelas calorem & ſiccitatem cum humore, & cancer frigiditatem cum ſiccitate, & humorem. Cùm autem intemperantiarum dictarum cauſæ præſentes adſint,& cognita eorum morborum natura cognoſcantur, tumorum ipſorum generationis cauſas diſquirere erit hoc in loco apprimè vtile. Tumores verò præter naturam bifariam generantur,congeſtione,aut defluxione,fit etiam vt quandoque mixtim generentur. Congeritur ſanè humor multus in parte quapiam, aut quoniam improbe coctus non tranſit in ſubſtantiam partis, aut quoniam excrementum quod abundat ex proba coctione non excernitur. Quòd verò improbè tranſmutetur fit ob imbecillitatem nutritoriæ facultatis,aut quoniã quod trahitur,ineptum eſt alitioni, aut adeò multum,vt nec à valente facultate ſuperari queat. Quod fit quoniam ſenſim aliunde mittitur,aut à parte trahitur:id verò ad calorem referendum eſt. Fit autem vt excrementum ſuperetur,ab altrice facultate,ſimul cum alimento, ſed deinde non excernatur, aut ob imbecillitatem expultricis,aut excrementi craſsitudinem,aut multitudinem, aut lentorem:aut ſenſus partis hebetudinem,aut ob meatuũ obſtructionem, aut eorundem coniuentiam,aut malum partis ſitum,aut ſi plures ex prædictis cauſis ſimul iunguntur. Si tamen tumores defluxione generentur,cauſa erit in membro recipiente, aut in tranſmittente,aut in vtroque. In membro tranſmittente eſt facultas quæ generat excrementum, & copia ipſius,aut acredo,& malitia, aut omnia ſimul robore expultricis:ſed meatuum amplitudo, viæ procliuitas, atque reſpondentia & rectitudo maximè parant ad fluxionem:caput enim facilè mittit in palatum excrementa,& ventriculus vapores in caput,& iecur per narem dextram ſanguinis redundantias: accedit ad hæc partis mittentis acris ſenſus. In parte verò recipiente,fluxionis cauſæ ſunt,calor,dolor,& imbecillitas. Calor enim vim habet trahendi manifeſtam,atque cùm pars incaleſcit, ſtatim ſanguine ipſam impleri videmus,& in ſumma omnis tractionis quæ à naturalibus cauſis fit & per ſe,inſtrumentum eſt,calor:dolor verò non equidem trahit,ſed concitat fluxionem,commotis partibus aliis ob dolorem,atque trudentibus ſanguinem & ſpiritum vt auxiliares copias ad partem dolentem.Imbecillitas quoque partis ea ratione fluxionis cauſa fit,quoniam facilè admittit quod aliunde tranſmittitur. Accedunt autem partis laxitas, & ſitus decliuis,& meatuũ per quos fit tranſmiſsio,amplitudo. Conducent etiam ad idem imbecillitas expultricis, quæ in aliam partem transfundere recepta excrementa nequit, & meatuum ad idem deſtinatorum anguſtia. In vtriſque itaque eſt robur tranſmittentis, imbecillitas recipientis,ſitus partium,& earundem rectitudo:ex meatibus verò latitudo, eorum qui ſunt inter membra ipſa, & anguſtia eorũ per quæ purgari debet membrum recipiens. De cauſis verò tractionum,& ea quæ fit (vt aiunt) à vacuo, in commentar.in lib.2.de Differ.febr.abundè diſputauimus,& parte ſecunda ſuprà. De cauſis morborum in compoſitione deinde agendum,à morbis in formatione partium initium ſumentes. De morbis conſiſtentibus in formatione eſt deprauata figura, hanc autem deprauari cõtingit,aut in vtero,aut in partu,aut poſt ortum,& oſsibus adhuc mollibus, aut etiam iam obduratis. In conformatione,aut ob imbecillitatem facultatis formatricis,aut ſeminis inopiam,aut abundantiã,aut eiuſdem malam qualitatem,aut lentorem, aut nimiam tenuitatem,ſiue ob tenuitatem,formationem & conſiſtentiam effugiat,aut ob craſsitudinem non extendatur. Iam etiam conformato fœtu figurã deprauari contingit, ob cauſam aliquam externam comprimentem. In partu quoque cùm aut ob magnitudinem, aut viæ anguſtiam prodire nequit,niſi obſtetrix manibus ipſum euellat:tunc enim figuram deprauari contingit. Poſt natiuitatem quoque ob cauſam externam, aut obſtetricum aut nutricum negligentiam, quia partes quaſdam validiùs ligantes comprimunt, alias laxiores permittunt & in ligatura diſtorquent, ac inæqualiter faſcias tendunt, aut manibus malè formant. Figuram etiam vitiant infantes ante tempus, mollibus adhuc membris incedere tentantes aut ſtare volentes, aut brachiis & manibus validiùs quidpiam appræhendentes. Diſtorquẽtur enim crura,aut intrò,aut extrà,intrò quidem vergentibus genubus diſtractis pedibus,vaciæ fiunt:vbi tamẽ coniunctis pedibus ſeiungantur genua,vari dicuntur,grauitas quoque corporis ſiue ob carnium copiam,ſiue ob ple-

Tumorum cauſæ.

Cauſæ mor. in formatione.

Cauſæ mor. in figura.

nitudinem crura distorqueri cogit, sic vbi brachiis & manibus quidpiam quod grauius sit, leuare conentur. Dum verò membra adhuc mollia sunt, externæ causæ facilè mutãt figuram eorum: quo tempore non erit valde difficile eandem restituere. Obduratis tamen ossibus, si quod ipsorum frangatur, nisi à chirurgo debitè conformetur, natiua figura membri vitiabitur, aut etiam si luxatam partem improbè reducat. Tumores quoque præter naturam figuram vitiant, & plenitudo, vt in elephantiasi, & malo habitu, & per inflammationem, aut scirrhum, & relaxationem, qualis in facie, & conuulsionem, & morbus articularis antiquus manuũ, & pedum, figuras deformat, & nimia extenuatione oculi excauantur, & aurium lobi inuertuntur, & nasus in extremis gracilis fit. Quibus quoque tabes aduenit, humeri alati fiunt. Vitiatur quoque figura à causa externa vulnerante cum partis abscisione, aut diminutione, & simili ligamenti vulnere, aut tendonis, aut nerui, per transuersum discindente totum ipsum. Et cicatrices magnæ figuram deturpant, vti & calli ossa agglutinantes. Meatus tamen & cauitates ob similes causas in morbos incidunt, cauitates autem appellantur, cauæ corporis partes per quas nihil defertur secundum naturam, aut vbi deferatur, ingressus & egressus habet angustiores, reliquo cõceptaculo. Exemplo sunt, thorax, & venter: per has enim partes nihil defertur, sed conceptacula sunt, alterum pulmonis & cordis, alterum ventriculi, intestinorum, iecoris, lienis, renum, & vteri, atque vtriusque vesicæ: tales sunt ossium cauitates, & cerebrum. Exemplum reliquarum sunt ventriculus, cor & vesicæ ac vterus, quæ membra cauitates habent, sed angustiores sunt ipsis ingressus, & egressus, capacitate. Reliquæ corporis cauitates viæ sunt, vti venæ arteriæ, intestina, pori, nares, os, guttur, gula, & similia; vitiatur horum natura, aut defectu, aut abundantia, aut angustia, aut nimia patentia. Abundant enim meatus, vbi pori fiant in parte plures: deficiunt, si plures ex naturalibus claudantur: ab ipsa nanque natiuitate vidimus infantem cui anus non patebat, hic non vltra diem vixit. Comprimuntur autem à causis quæ sunt extra eosdem, aut ab his, quæ in ipsis continentur, aut conniuent, ab his quæ extrà sunt causis, vt laqueis, & fasciis, ab inflammationibus, & tumoribus præter naturam, aut adnata carne, aut callo, aut multo humore extra cauitatem ipsam fuso, aut etiam lapide, à quo prægnantis vterum, & infantem valde comprimi nouimus, & inflammatio, aut scirrhus iecoris comprimit septum transuersum, & minorem efficit cauitatem thoracis, & inflammatio vteri comprimit rectum intestinum. Similis est longus super membrum aliquod decubitus, & præsertim in lecto duro, & frictio dura, & aqua balnei iusto calidior, aut frigidior, & similis aer, & medicamenta vires adstringendi habentia, aut infrigidantia. Hæc verò cauitates quoque reddunt angustiores, quæ sunt extra læsam partem: contraria tamen latos reddunt meatus. In externarum causarum numero sunt calefacientia, quæ etiam siccant, & medicamẽta omnia quæ à Galeno anastomatica, & areotica appellantur: quia meatus aperiunt, & poros rarefaciunt, laxant etiam humida, & quæ imbecillam reddunt retentricem facultatem. In actionibus sunt motus, & exercitationes partium, quæ meatus & cauitates ipsarum amplificant, & valida expulsione frequenti, per eosdem facta, sicuti ocium, & motuum, atque expulsionum priuatio, tabem infert, & angustiam efficit. Constringuntur quoque meatus facultate expultrice validissimè ad excernendum commota. At verò insufflatio, & vociferatio amplas reddit vias pulmonis, & cauitatem thoracis, & ocium partes reddit tabidas. In assumendis sunt, multus cibus, & potus largus, quæ ventriculum extendunt, atque intestina, sicuti ob contrariam causam cauitates, & meatus angustiores fiunt, & vehemens ac magna insufflatio thoracem & pulmonem atracto aere amplificat, sic vti & copiosa sanguinis distributio, dilatat venas: sed hæc in agendis est. In excernendis verò sunt quantitas, crassitudo, & lentor eorum quæ continentur in cauitate, aut meatu, sed quantitas prima ratione, veluti & lapis, pus, sanguis concretus, & callus, & tuberculum, meatus occludunt: conniuent autem meatus nimia siccitate, vt in his qui labe premuntur, aut vetustate arescunt. Sunt autem morbi quidem morborum causæ, vt diximus: ex vulneribus nanque partibus coalescentibus, aut post alia vlcera, meatus clauduntur, aut minores redduntur, sicuti ob nimiam contractionem, veluti in conuulsionibus, aut vbi pars distorqueatur: vasa enim quæ non rectà procedunt, omnino comprimuntur, & latera appropinquant, flatus verò meatus & cauitates dilatant, & humores acres & humidiores contenti aut procedentes: tumores verò omnes quamuis annumerati sunt in causis extra patientem partem, cum humoribus extrà fusis, in numero excernendorum sunt. In summa Galen. inquit, cauitates aut meatus partium pereunt, aut vitiantur, ob diuersas causas: nam aut coalescunt, veluti in vlceribus carne nata, aut parte alteri adhærente, aut constipantur, aut à tumore penetrante cauitatem, aut meatum, aut obstruuntur, vti in crassis aut lentis humoribus, pure, aut sang

Causæ mor. in cauitatibus & meatibus.

aut sanguinis grumo,aut constringuntur à tumore in parte proxima,aut lapide,aut laqueo,aut adiacente corpore solido , & duro, aut causis refrigerantibus & adstringentibus occursantibus,aut in se resident ob humiditatem relaxata,aut nimia siccitate rugosa facta & contracta. Superficies quoque vitiata de morbis est in formatione,vitiatur autem vbi immodicè exasperetur aut leuis fiat:exasperantur autem partes,quæ leues futuræ essent,ab humoribus quibus valida inest detergendi vis: tales siquidem humores aut similia medicamenta quandoque detersione abradunt , & exulcerant, & inæqualem efficiunt superficiem. Aspera igitur manent ossa improbè curata , aut carie excesa,& ab acribus humoribus exasperata , sicuti à causis externis , vti fumo,aut puluere, oculi,aut pulmonis arteria,& guttur:lenti autem & pingues humores immodicè leuigant superficiem internam membri in quo continentur,aut per quod defluunt. Morbi in numero fiunt aut deficiente parte quapiam,aut abundante: deficit autem pars à prima ipsa conformatione,aut post. A prima sanè conformatione ob defectum seminis,aut eiusdem ad extensionem ineptitudinem,aut prauam alicuius naturam,aut ob facultatis formatricis imbecillitatem, aut alicuius de naturalibus facultatibus. Aut ob putredinem quæ parti alicui adueniat in vtero quæ ipsam generari non permittat , aut genitam corrumpat. Idem facit humorum erodentium occursus , qui partem exedere possint. Post ortum quoque ob putredinem,& erosionem corrumpuntur & minuuntur partes,aut arte chirurgica secantur , aut quapiam occasione occurrentibus quæ partem abscindant. Aucti numeri causæ quædam sunt quæ augmentum partium quæ sunt toto genere præter naturam efficiunt , quædam partium secundum naturam. Partium quæ sunt toto genere præter naturam causa in materia consistit,& efficiente,vti in lapide & suffusione,& prauis abscessibus,vti atheromata,steatomata,& melliceride:in his enim omnibus materia omnino præter naturam est:verùm aliquando secundum naturam existens, à calore vitiatur,aut frigore,& fit præter naturam,aliquando vtrunque ab initio accedit , vti cùm lapis in renibus gignitur , ex crassis humoribus à valido & exsiccante calore renum,sic in tumoribus prædictis humor deprauatur à partis temperatura,aut aliunde talis defertur,aut vtrunque accidit. Cùm verò morbus in numero ex genere secundum naturam est,materiæ significat abundantiam, & robustam facultatem fuisse in causa:materia quidem vtilis est ex qua quod secundum naturam est conformatur: vires quoque robustæ ad eam conformationem exiguntur,vbi tamen numerus additus toto genere præter naturam est,materia vitiosa abundat,& in quibusdam eorum,virium robur exigitur,non conformantiũ,sed extrudentium. Neque putandum Gale.in omnibus quibus pars toto genere præter naturam addita est , voluisse asserere robur virium (quamuis vtrobique validas esse vires dixerit) ad lapidis enim generationem non opus est eisdem,sed vbi id quod abundat extruditur in partem quampiam:vt in atheromate, steatomate, & melliceride,de quibus Galen.exempla sunt lib.de Causis morbo. cum morbis in numero virium robur accedere dixerit. Magnitudinis causæ ad materiam & facultatem referũtur: nam vbi seruata naturali & debita figura,membrum aliquod increuerit, copiam significat vtilis materiæ,& virium robur,quod si inualidæ essent vires,membrum iusto maius solius materiæ quantitatem ostenderet, quod capitis magnitudo docet, quæ cum bona figura,à valẽte facultate facta est,cùm mala , à copia materiæ nequeunte facultate ipsam superare. Hæc à prima cõformatione talia sunt,sed deinde ob tumores præter naturam vitiatur partis magnitudo à copia humorum bonorum,aut malorum , quos non superat probè natura,& in vlceribus caro excrescit,ob vtilis materiæ abundantiam,quam natura superans in id quod melius est, & naturæ vim magis refert,commutat. Quantitas autem partis minuitur,ob plures causas, quas sicuti & magnitudinis auctæ facilè quiuis ad quatuor genera causarum,quibus ad inuentionem vtimur,reducet:omnes tamen ad facultatis naturalis imbecillitatem,& materiæ aut malitiam,aut abundantiã,aut inopiam attinent. Facultatis naturalis coctricis & altricis imbecillitas,causa est,ne alimentũ quamuis vtile sit,in alendum membrum transeat:idem facit imbecillitas trahentis,vbi nõ traxerit,quod reponendum foret. Hæc autem causa , materiæ inopiam habet adiunctam. Idem efficit retentricis imbecillitas:vbi verò expultrix excrementa non expellat, nutritio & auctio impedientur. Ad inopiam materiæ pertinet alimenti defectus, sicut ad malitiam,eiusdem malitia. Deficit autem alimentum, quoniã non assumitur,aut quoniam non coquitur, aut quoniam non diducitur ad partem:quod obstructiones quoque faciunt,vti facultatum trahentium, & expellentiũ imbecillitas:causæ verò immodicè dissoluentes & exsiccantes,humorem minuentes, membra minora reddunt, sicuti quæ secant,& putrefiunt, sed hæc figuram mutant , ac perinde ad numerum attinebunt. Sunt aliqua quæ comprimunt,refrigerant, & adstringunt , aut conclusam partem continent.

Situs

Causæ mor. in superfi.

Causæ mor. in numero.

Causæ mor. in magn.

Causæ mor. in situ.

Situs quoque partium vitiatur ob improbam structuram natiuam, aut ob causam morbificam, à prima nanque generatione quidam habent ossium parua supercilia, aut latas capacitates, qua ratione aut facilè exiliunt ossa à loco suo, aut in eodem latiùs vagantur, quod pari ratione laxitas ligamentorum facere potest. Bobus nanque hyberno tempore coxendix facilè excidit, tum ob humoris abundantiam, tum carnium defectum & ossium parua supercilia, vt Hippocr. testatur lib. 1. de Articulis, & comprobat Homeri sententia. A causa verò morbifica fit, vt ab his quæ contundunt, frangunt, secant, aut erodunt, aut putrefaciunt, parte corrupta, aut dempta, aut contusa, pars altera è loco secedat. In vulneribus nanque ventris, omentum excidere videmus, & rupto peritonæo, omentum decidit in scrotum, & quandoque intestina, fiuntque enterocele, & epiplocele, appellati morbi. In magna etiam concussione corporis, & casu, viscera situm mutare videmus, & anus laxitate decidit, ac vterus procidit, & quandoque in coxam vergit, ob humiditatis redundantiã, aut conuulsionem, vehemens quoque corporis motus membra è loco secedere facit.

Causæ unitatis solutæ.

Continuitatis solutæ causæ sunt, animi actiones, vt motus vehementes, vociferatio, & insufflatio quæ venas & arterias pulmonis rumpere solent, sicuti & magna pondera leuare, aut gestare, quæ partes diuellendo aut comprimendo disrumpunt: quæ verò assumuntur, sunt in medicaminum numero, aut eorum quæ dicentur. Alia sunt quæ retinentur, aut excernuntur, vti biliosa excrementa: at verò in causis externis sunt, quæ secant, vt ensis, gladius, quæ pungunt, vt acus, quæ mordent, vt canis, quæ contundunt, vt lapis, si corpus pulset, aut à corpore pulsetur, similes autem ictus cùm ad ossa peruenerint, eadem frangunt. Talia sunt contundentia omnia, vt validè prementia, vti ligaturæ fortes, fibras quoque neruorum & musculorum auellunt, quæ vehementer distendunt, sicuti & ligamenta disrumpunt: erodunt autem medicamenta, quæ erodendi vim habent, quæ aut septica à putrefactione, aut caustica ab vstione dicuntur, sic etiam ignis, soluunt quoque continuitatem quæ poros valde aperiunt, aut meatus plus iusto dilatant. Quæ assumuntur medicamenta, sunt calore, aut simul calore & siccitate erodentia, aut cum humiditate putrefacientia aut asperitate & duritie inter deglutiendum, aut pòst vulnerantia. Quæ verò retinentur, ea sunt, aut medicamenta cum vasa penetrant, aut alimenta in prauam versa naturam, & vim vrendi, exedendi, aut putrefaciendi nacta, quæ carnem exulcerant, neruos putrefaciunt, aut ariditate disrumpunt, aut ossa carie absumunt, quandoque parti hærentia, quandoque per ipsam procedentia. Non erit tamen difficile ex his quæ diximus, compositorum morborum ex diuersis generibus causas inuenire.

Causæ accidentalium specierum.

Neque etiam difficile erit inuenire causas specierum morborum, quas accidentarias diximus. Nam si morbus magnus dicitur, ex affectus magnitudine, qui nouerit causas quæ affectum ipsum facere possunt, intelliget quoque magnam causam, magnum facere posse eius generis affectũ. Si enim solutio magna eo dicitur, quòd magnum locum occupat, ea erit magnæ solutionis causa quæ magnam partem diuidit, sic etiam si magna intemperies, morbus magnus est, causa quæ intemperiem efficit, vbi magna fuerit, magnum morbum in ea specie giguit. Cùm itaque febris continens inter magnos censeatur morbos, atque is causam habeat sanguinem, plurimum sanguinem eum efficere posse putandum est; quantus vasa omnia & potissimùm magna occupare valeat, paruum verò contrariæ causæ efficient. Quòd si morbi breuis aut longi causas inuenire velis, hac via eas facilè assequeris: Morbus breuis aut longus est, qui breui, aut tardè ducit hominem ad mortem, aut à natura & arte vincitur, quod ad celeritatem morbi attinet. Ille igitur qui facilè & breui vincit aut vincitur, breuis, contrarius longus, ac si causam adhuc habuerit præsentem, ille erit breuis aut longus, cuius causa facilè aut difficilè vincit, aut vincitur. Quòd verò facile vincatur, aut non, ad virium robur & imbecillitatem, & ea quæ ipsam iuuant aut eidem obsunt, & ad causæ magnitudinem, & paruitatem, & præparationem, ac rebellionem, referri debet. Corporis quoque dispositio ad causæ dissolutionem facit, nam rarus corporis habitus parat, & densus impedit. A facultate tamen simul & morbi causa, si morbus lethalis est, & facultas valida, diutinus erit: quoniam tardè superabitur causa; sic vbi facultas imbecilla est, & morbus salubris, quoniam tardè superabit causam. Contraria fient si facultas valida sit cum morbo salubri, aut imbecilla cum morbo lethali: hæc enim morbos efficient breues.

Benigni & malig. mor. causæ.

Benigni autem & maligni morbi, causas habent, quæ praua symptomata ac perniciosa efficiunt, aut secus. Sanguis nanque ex natura sua benignus humor est, & benignos solet parere morbos: bilis verò præsertim atra & exquisitè talis, malignos & perniciosos. Sunt autem morbi quidam maligni, quorum tota malignitas ex parte oritur patiente, non ex natura causæ, velùti vulnus inflictum parti præcipuæ, aut iuxta articulos, & inflammationes ac vlcera partium præcipuarum,

maligni morbi sunt: verùm ob causæ naturam magis aut minùs tales fient. Nam inflammatio cerebri à sanguine facta, minus maligna est, quàm à bile. Communis autem & sparsim inuadentis morbi causæ facilè inueniuntur. Nam causæ quæ omnibus communes sunt, morbos efficiũt communes: quæ verò non, minimè. causa verò communis est aer qui inspiratur & transpirat, & cæli aspectus, & aquæ quæ bibuntur, aut alimenta quę eduntur. Peculiares verò causæ sunt, in singulis temperaturis, ætatibus, habitibus, & viuendi norma, quæ morbos diuersos afferunt hominibus. Morborum præterea factorũ, & fientium causæ longè dissident, nam factorum nulla est causa anteceděs, sed præfuit, ac morbum perfecit. Fientium tamen causæ sunt morbificæ, quæ nondum morbum in habitum perduxerunt. Morbi proprij aut sine causa sunt, aut causam habent internam, aut externam, sed quæ parti morbum inferat per se, ita vt morbus ipsius, ab alterius partis morbo non pendeat. Per consensum nanque morbi causas habent, magnitudinis affectus partis primario affectu laborantis, aut præstantiam ipsius, connexionem, & propinquitatem. Siquidem magnæ inflammationes ventriculi septum transuersum comprimunt, & delirij causæ sunt, non tamen paruæ. Iecore verò laborante inflammatione, aut obstructione, non traducto alimento, partes corporis contabescunt: quoniam non transmittitur, quod à nobili illa particula trãsmitti deberet, sic etiam vbi multam bilem mittat, quam mittere non deberet, sic vbi neruis opticis ad cerebrum obstructis læditur oculorum videndi facultas. Connexione partium laborat cerebrum, ventriculi morbis consentiens, & neruo digiti puncto, conuellitur totum brachium. Fiunt autem morbi tales in vniuersum à causa morbum alteri parti prius inferente, aut instrumentis quarundam partium: at verò quantum agat propinquitas notum est. Quòd verò morbi continui sint, aut intermittant, id copia causæ facit, & ipsius præparatio, & locus in quo continetur, aut dispositio partis à qua mittitur. Vbi enim materia morbi tota in parte laborante contineatur, nec difformis fuerit, morbus continuus erit, intermittet autem, vbi aliunde inæqualiter deferatur, aut non similiter affecta fuerit, sic vbi pauca sit, ita vt citius dissoluatur, quàm alia ad morbum faciendum accedat. Dispositio quoque partis à qua generatur, & mittitur, quæ non generat, aut mittit perpetuò, nec simili copia semper aut simili dispositione, sed ad tempus aceruat, intermittẽtes efficit morbos, ad quos non parũ conducit victus deterior, aut melior: nam deterior causam auget, à qua membrum materiã morbo suppeditat, & debita victus ratio eandem minuit. Quoniam verò morbi intermittentes accessiones habent, causas intermissionis, & reditus accessionum dicemus consistere in membro mandante, generante, & in suscipiente, ad quæ accedunt causæ externæ augentes, aut minuentes, & quæ assumuntur, & quæ retinentur, excernenda, & animi motus: nam subitus terror, aliquando quartanam sanauit. Exquisiti verò morbi à nothis simplicitate causæ, & affectus distinguuntur. Tertiana etenim exquisita à sola bile flaua fit, notha verò à bile mixta alteri humori: ob affectus verò compositionem morbi potius compositi, quàm nothi appellantur, contrarij simplices, vti phlegmone commixtum habens erysipelas aut œdema, qualis affectus phlegmone erysipelatodes, aut erysipelas phlegmonodes appellatur. Causis itaque commixtis simplicium morborũ, commixti siue compositi oriuntur morbi, aut ex diuersis morbis in vno genere, aut ex morbis diuersorum generum. Morbi verò qui temporum constitutionem sequuntur, causas habent temperaturas naturales, aut aduentitias temporum, quæ in ambiente aere consistunt, sexuum morbi in maribus & fœminis similes sunt, in partibus patientibus diuersi. Qui verò ætates sequuntur, à temperaturis ipsis ortum habent, & à victu quo homines per easdem ætates vtuntur, & ab excrementis à prima generatione contractis: ex morbis nanque infantium & puerorũ, quidam naturalem temperaturam ipsorum sequuntur vti febres, calore nequeunte humorem vincere, & conuulsiones ob neruorum imbecillitatem. Quidam sequuntur malum victum, vti oris vlcera ob lactis acrimoniam, & lapis vesicæ ob cruditates ortas ex intempestiuis exercitationibus, & ciborum assumptionibus: variolæ autem excrementorum à prima generatiõne contractorum copiam & malitiam sequuntur magna ex parte. Diurni tamen morbi causam ostendunt calidam, nocturni frigidam. Morbi tamen salubres & lethales causas habent: vehemẽs nanque causa quæ vires superat, morbum efficit lethalem. Quæ verò talis est vt à facultate aliqua, via & ratione superari possit, salubris est. Rursus salubris signa habebit, quæ docebunt facultatem morbum tandem superaturam: lethales verò signa habebunt, quæ ostendent causam si quæ adsit, superaturam morbum. In summa, causæ validissimæ atque malignæ, lethales pariunt morbos, contrariæ salubres: grauissimæ verò, aut secus ad facultatem conferri debent, vt tales dicantur. Siquidem ex collatione facultatis & morbi magnitudinis, & malignitatis præsagia speranda salutis, aut

Communes morbi & sparsi quas habent causas.

Morborum factorum & fientium causæ.

Exquisiti morbi.

tis,aut mortis elici debent. Morbi verò qui ex additione fiunt,causam habent, substantiam,quantitatem,aut qualitatem additam. Quòd si nihil horum additum fuerit, morbus omnino ex ablatione factus dicetur,quoniam nulla facta additione, sola bona ipsa constitutio ablata est,quam restituere oportet, aut simul etiam ablata est substantia,aut quantitas. Hac diuisione vsus est Hippocr. cùm lib.de Flatibus dixit: Medicina est adpositio & ablatio;ablatio quidem eorum quæ excedunt,adpositio verò eorum quæ deficiunt:qui autem istud optimè facere potest,is optimus medicus censebitur,quantumq; quis ab hoc præstando deficit, tantùm deficit quoque ab ipsa arte. Cùm autem dixisset contraria contrariorum esse remedia,si morbus aliquis neque additione,neque ablatione fieret,non esset in adiectione,& ablatione, tota ars compræhensa, nec in eis actionibus complementum artis medicæ factiuæ. Cùm enim pars locum suum amittit, aut membrum simplicem vnitatem,hæc ablatio est,non substantiæ aut quantitatis, sed naturalis constitutionis quam medicus adiicere & restituere tenetur:diminuta autem magnitudine præter natiuam constitutionem,quantitas aufertur,atque ambo hæc à medico sunt adiicienda.

De Generibus Symptomatum. CAP. III.

SYmptoma vox Græca est,quæ casus Latinis,aut cōcasus,aut accidens dicetur.Quod igitur ad aliud sequitur, aut ex alio cadit, ipsius Symptoma iure appellabitur. Sed inualuit vsus,vt tantùm id appellauerint medici Symptoma, quod præter naturam in humano corpore cōtinetur,atque compræhendit vox hæc morbos, causas morborum, & eorum accidentia,sed deinde magis propriè,& vt Galen.dicere solet,speciatim, Symptoma,id significat,quod præter naturam cōtinetur in humano corpore,& neque morbus est, neque morbi causa. Nam constitutio corporis præter naturam à qua actiones per se vitiantur,morbus est:quod morbum infert,ipsius causa: quod verò morbum sequitur,Symptoma:quod verò causam morbificam sequitur, aut morbus est, aut Symptoma,vt probabimus, vti si humor biliosus in caput raptus inflammationem efficiat siue erysipelas, quam delirium sequatur. Humor sanè causa est intemperantiæ calidæ, hæc verò delirij.Nec tamen putes,omnia morbis superuenientia Symptomata esse:nam bilis porraceæ de venis excretio,morbo accedit,non tamen sequitur ipsum,neque Symptoma est,sed naturæ opus:si opportunè excernatur,nempe coctionis signis apparentibus. Quamuis tamen ipsa excretio bilis porraceæ,naturæ actio sit,excreti ratione, Symptoma accedit,nempe excrementi mutatio, in id quod præter naturam est: verùm vbi expultrix impetu quodam immodicè sanguinem vacuaret, esset sanè excretum præter naturam quantitate, & excretio Symptoma morbi. At verò in iis quæ menstruæ non sunt,vbi osculorum venarum apertione fiant, quamuis naturæ functiones sint in tempore factæ,partis tamen cuius meatus aperiuntur,morbus accedit,& excrementum toto genere præter naturam est, quæ nunquam sanguinem excernit bene valentibus nobis. Quæ igitur morbos sequuntur,Symptomata sunt ea ratione:nam & bilis porraceæ excretio in tempore facta,quamuis à natura fiat, qua parte ad actionem attinet, quantum ad id quod euacuatur,spectat,Symptoma est, nempe excrementi mutatio tota substantia,& colore:verùm excretio ipsa quæ Symptoma non est,morbum non sequitur. Mutatio verò excrementi,quæ Symptoma est, morbum sequitur. Rigor autem tussis,sternutamentum naturæ opera,siue functiones sunt,sed à Galen.2. de Causis Symptomat. inter Symptomata recensentur,non sui ratione, sed causarum irritantium, quæ præter naturam sunt. Sequuntur quoque morbos quandoque morbi alij, qui Symptomata priorum morborum appellantur,vti diminutio corporis, per atrophiam, quæ obstructionem iecoris sequitur. At verò ex his morbis qui alios sequuntur, illi qui nondum facti sunt,sed adhuc fientes,ita vt primo morbo sublato,statim auferantur, meritò inter Symptomata recensentur:quoniam morbis sublatis auferūtur, vti obstructio venarum iecoris,quæ sequitur compresſionem,ab inflammatione ipsius factam.Qui tamen ablato morbo adhuc manent,hos non propriè Symptomata appellari volumus, veluti abscessus,qui post febres fiunt:nam finita febre adhuc manent. Quæ enim propriè Symptomata morborum sunt,eosdem vt vmbra sequuntur. Sunt autem Symptomatum in vniuersum tria genera:aut enim læduntur actiones,aut mutantur excrementa, aut corporis qualitates:ex his autem sola actionum læsio,insigne Symptoma est, & immediatè morbum sequitur,atque est morbi propria differentia, quæ morbum à sanitate separat: quoniam morbum diximus esse constitutionem corporis præter naturam, quæ actiones primò lædit. Quòd autem excrementorum mutatio morbum sequatur, læsa actio est in causa, qua interueniente, alia duo Symptomatum genera sequuntur. Deiectio

Sympt. tria genera.

Actio læsa primū symptoma.

etenim

etenim quæ multam continet pituitam,in morbis cruditates sequi solet, ac diminutas coctiones. Diminuta verò actio, læsa actio est, quæ intemperiem frigidam sequitur. Sic etiam in leucophlegmatia color totius albicans alteratricis facultatis actionē læsam sequitur, hæc verò frigidam intemperiem. Ac perinde fit,vt actio læsa primū Symptoma sit,ad quod alia sequuntur,atque meritò dici deberi excrementorum mutationem, & qualitatum corporis, Symptomata Symptomatum, potius quàm Symptomata morborum. Nec tamen quoties actio læditur,excrementa aut qualitates mutantur, vt læsa visoria facultate ob defectum visorij spiritus, visio læditur non mutatis qualitatibus aut excrementis. De actione itaque læsa primo loco agamus, tum quòd ipsa dignior aliis sit,tum quòd ad ipsam alia sequantur,aut ad morbum,sed ipsa interueniēte.

Actionum differentiæ.

Actiones autem in humano corpore quædam sunt animales, quædam naturales. Animales quædam sunt sentientes,quædam loco mouentes. Sentientes rursus quædā sunt internæ, quædam externæ. Naturales verò sunt pulsatilis, atque irascibilis, altrix, & generatiua. Autrix verò vis,eadem cum altrice Symptomata patitur. Interiores sentientes sunt,imaginatiua,cogitatiua & memoria, exteriores sunt, visiua,auditiua, odoratiua,gustatiua,& tactiua. Motiua vnum tantùm habet genus,quod variis instrumētis exerceri valet. Vitalis facultas duplex est,altera quæ distendit cor & arterias,altera quæ eadem contrahit. Altrix quatuor vtitur facultatibus,attrahente,retinente coquente, & expellente, quæ singulis insunt membris humani corporis,atque in quibusdam binæ singularum specierum. Generatiua siue procreatrix facultas testibus insidet,ac semini demandatur: quemadmodum verò intellectus voluntatem habet adiunctam,ita sensus voluptatem,siue appetitum sensitiuum, & vitalis facultas habet iram & mansuetudinem,& naturales facultates, appetitum prosecutionis,aut fugæ: siquidem omnes animæ facultates,per ordines animatorum, appetitum habent immixtum,in quo singulas actionum læsiones de quibus agemus, reperire fas est. Has omnes & singulas earum, vno trium modorum lædi contingit, vti Gale.vult,aut quoniam exerceri non queunt, vti in omnimoda priuatione, aut quoniam difficulter:id verò est aut diminutè lædi, aut deprauatè,vti in coctione: quædam omnino non fit, vt coctionis defectus, Græcis ἀπεψία: quædam verò fit, sed remissa: atque id quoniam tardo motu, aut quoniam nunquam finem assequitur primum motum appellant βραδυπεψίαν, id est,tardam coctionem:secundum dicemus deficientem,aut diminutam coctionem.Quòd si id quod coquitur,corrumpatur,aut vstum,aut putrefactum, aut in prauam aliquam naturam versum,ea erit actio corrupta,quam Gale. δυσπεψίαν, appellat. Sunt itaque actionum læsiones in triplici differentia, aut enim omnino aufertur actio, aut diminuta exercetur, aut deprauatur. At verò si quis his tantùm tribus læsionum speciebus vtatur,non omnes læsiones actionum reperiet,sed aliquas prætermittere cogetur. In tractrice enim facultate, si omnino non trahat, ablatio erit, si remissè trahat & tardè,diminutio actionis erit: si verò inter trahendum palpitet membrum, ac veluti conuellatur,deprauata actio erit. In his tamen tractio iusto vehementior,per quam plus quàm decet trahitur, nullo modo comprehenditur. Rursus generatio plurimæ bilis naturalis, quæ possit nutritionem manifestè lædere, læsa actio est, sed non ablata, aut diminuta, neque corrupta: si quidem non transit chylus in ea actione in aliquam prauam naturam,& à natura nostra alienam, quòd in Galeni exemplis videtur ad corruptam actionem necessarium. Præterea somnus longior debito in nullo generum læsionum actionum comprehenditur. Præterea pulsus iusto frequētior læsa actio est, non tamen ablata, diminuta aut corrupta. Rursus sternutamentum inter Symptomata numeratur à Galen. sed neque est actio ablata,diminuta,neque corrupta,sed de genere motionum quas natura ad excrementa pellenda instituit,in qua nullus adest error. Decet igitur viam aliquam inuenire, qua in generali diuisione omnes actionum læsiones comprehendātur.

Læsionum differentiæ.

Obiectiones contra Gal.

Actionum læsarum generalis inuentio.

Actio verò omnis à debito modo deflectere potest ob vitium intrinsecum,aut extrinsecum. Intrinseca motioni sunt tempus,& modus, extrinseca obiectum,& spatium,ac terminus in actionibus quæ per spaciū fiunt.Tempus actionis diuiditur in celeritatem, & tarditatem,longitudinem,& breuitatem,continuitatem, & interruptionem, modus in contentionem, & imbecillitatem. Obiectum aut est quod mouet,aut quod mouetur, spacium aut in quo fit motus,aut per quod fit motus: terminus est ad quem finitur motus. Exempla omnium,in celeritate aut tarditate, si cibus è ventre ante tempus trudi incipiat, & trudatur,aut tardiùs iusto trudi incipiat,& trudatur.In longitudine & breuitate,vt in longioribus,aut breuioribus somnis, & vigiliis, & pulsuum quietibus. Interrumpitur quoque localis motus in tremore,& quidam sunt pulsus,quorū distentio interrumpitur,aut quiete,aut constrictione.In modo delinquitur ob imbecillitatem,

vti si ad limites debitos non pertingat ob langorem visus, ad quod etiam vitiū in spacio accedit, aut coctrix moderatam alimenti quantitatẽ non superet, aut alter se sine robore moueat. In vehementia verò an actio aliqua vitiosa esse posit, non satis constat. Gale. namque lib. 2. de Causis sympt. rigorem, tusim, & sternutamentum, naturæ functiones esse dixit, sed reduci ad symptomata, & eisdem annumerari: quoniam à causa irritante procedũt, quæ præter naturam est, & vitium extrinsecũ est in obiecto. Maniacorum verò & phreniticorum motus, vitio carere notũ est, quandoquidẽ eos valentissimos esse testatur Gale. lib. 3. de Causis sympt. In quibusdã verò omnino peccatur con tentione, vti cùm retentrix validissimè retinet, & plus iusto, & expultrix impetu excernit, vsque ad vasorũ compressionẽ, & plus quàm pro ratione causę excitante ad expulsionem. In obiecto præterea mouente vitium adest, cùm carbones appetũtur, & cùm quidpiam imaginamur per deliria, & cùm vapores oculis immissos videmus, per suffusiones & similes dispositiones, & cùm sonitus auditur intra aurem. Peccatur autem in obiecto moto, si coctione alimentũ vitietur, aut si trahatur malũ & vitiosum, aut si bonum excernatur, aut malum, sed ante coctionem. Fit autem aliquando magna humorum excretio, atque vitium, id ad obiectum mouẽs & irritans referendũ est, quod mouens est, atque deinde motum. In spatio delinquitur in quo motus fit, vt in magnis, aut paruis pulsibus, aut respirationibus. In spatio per quod, si sanguis in inflãmationibus lienis per narẽ dextrã excernatur, aut si bilis quæ per intestina excerni debet, ad vrinam transferatur, aut in dysenteria bilis multa ad intestina pellatur. In termino verò delinquitur, si excrementa trudantur in partem aliquam nobilem, quod sæpe fieri videmus, aut aliàs læsam. Fit autẽ quandoque vt actio omnino pereat, vt in apoplexia sensus & motus, & in caro imaginatio, & in quibusdam lienteriis coctio. Nullus tamen iure hanc nostram methodũ inueniendi læsas actiones omnes temeritati adscribet, quam non eo animo induximus, vt aut quidpiã à Gal. autoritate detraheremus, qui nobis est omnis bonę doctrinæ magister & autor, aut lectores à lectione libri de diff. sympt. auerteremus: sed quoniam nobis ea via ab actionũ essentia, quæ motus est, desumpta facilis visa fit, ad omnes læsas actiones comprehendendas: liberum autem est & mihi quæ vera videntur, affirmare, & lectoribus singulis probè perspectis meliora eligere. Sed iam læsionum genera per singulas actiones facultatũ persequamur: exemplis euidentibus ex quibus procedemus ad cognitionem passionum, atque patientiũ partium, ab internis animæ actionibus exorsi. Imaginatio siquidem læditur, cum omnino non valet munus suũ efficere, vt in ea dispositione quam caron appellãt. Aut in modo delinquit, si imbecilla fuerit, vt in veterno, aut in obiecto delinquit, cùm imaginatur quæ non sunt, vt in delirio, sicuti cùm phrenitici mouent manus ad venandos culices, quos adesse imaginantur. Si verò quis validius imaginetur, & diutius imaginando perseueret, læsio ad tempus refe-retur, & ad obiectũ mouens, quod vel nolentibus se offert. Hanc autem actionẽ nemo dicet ablatam, diminutã, aut corruptã. Duo priora nota sunt, postremum autem hinc constat, quòd Gal. læsionem corruptam, imaginatione & cogitatione appellat dilirium. Is verò qui validis imaginationibus, aut cogitationimus diutius vel nolens detinetur, veluti in literarũ studio, & eorũ quibus insudauit aliquando, nullatenus delirat. Neque tamen est à ratione alienum, vt in eadẽ actione bifariam erretur. Apud Gal. enim diminuta atq; corrupta læsio erit, vbi quis patiatur veternum, atque deliret. Cogitatio verò quandoque ablatione læditur, quæ amentia dicitur, aut imbecilla exercetur, vt in stultitia, quod vitium est in modo. Aut vitium circa finem contingit, vt in delirio, siquis filiũ suum cognitũ innocentem, interficere decreuerit. In tempore autẽ & obiecto peccatur, si quis vehementibus cogitationibus implicitus, diutius detineatur. Memoria quoque aliquando deletur, vt in lethargo, vitiũ autem eidem accidit in modo, vbi ob retentionis imbecillitatẽ pauca retineat, aut breui rerum simulacra ab eadẽ deleantur, quod peccatũ in tempore quoque alia ratione continetur, quoniã breuior iusto est eius actio. Ad potissimum & primũ sensitiuũ, quod sensum communẽ appellant, & nos non aliũ quàm cerebrum esse supra statuimus, attinent somnus & vigilia, in quibus defectus siue priua tio accidit, & vitiũ tẽporis, si plus iusto quis vigilauerit, aut dormierit, aut minùs, vitiũ quoque in tempore aderit, si quis inter vigilãdum feratur impetu quodã in somnũ, ita vt vigilia somnũ & somnus vigiliam interrũpat vti per somnia. Docuit autem Gal. lib. de Differen. sympt. harum internarum actionum vitia distinguere exemplis. Theophilus namque medicus læsa imaginatione, saluam habebat cogitandi vim: is enim alioqui prudenter differebat, & præsentes agnoscebat exactè: tibicines tamen imaginabatur in angulo cubiculi, quosdam stantes, quosdam sedentes, canentes atque pulsantes, quos expelli clamabat. Erat autem id probæ cogitationis indicium, cùm noxia propulsare con

contenderet,& prudenter differeret. Is verò qui cùm lanifici puero domi continebatur referatis ianuis,fingula vafa cognofcebat, & fuis nominibus nuncupabat, quod indicium erat, fanam effe in ipfo imaginationem. Cæterùm ob læfionem cogitatiuæ cuius munus eft prudentia,& quod melius eft eligere,eadem vafa per feneftram proiiciebat, alioqui vtilia fi feruarētur. Memoriam verò fine his lædi Thucydidis teftimonio probat, ex libro fecundo belli Peloponnefiaci defumpto, qui ex pefte magna feruatos multos dixit,rerum omnium immemores,ita vt neque fuos ipforum familiares agnofcerent. Si verò peritus philofophus Galen.exempla confideret, apertè reperiet læfæ imaginationis indicia ex læfis fenfuum externorū functionibus defumi. Nulla etenim alia ratione imaginandi vim Theophilo medico læfam effe probabat,quàm quòd tibicines in angulo cubiculi effe arbitraretur, quod auditum lædi per confenfum palam oftendit. Præterea inquit,fe ipfos videre putabat: ad viforiam igitur facultatem læfio perueniebat,ac perinde cum læditur imaginatio,læfio alicui fenfui externo cōmunicatur,& vapores à cerebro ad ipfum deducūtur.Atque impofsibile reputamus,lædi poffe imaginandi vim, quin fenfus aliquis exterior aut plures confentiant. Hæc etiam fuit in expofitionibus libri primi Progno.noftra affertio. Ad quam comprobandam accedit quod Gale.lib.4.de Locis pati.de feipfo refert,deliraffe quidem,falua cogitandi facult. & delirij fpeciem ad imaginādi vim referre volens,feftucas atro colore narrat fe putare ex cubili eminere, quam læfionem ad vifum perduci conftat. Præterea eodem loco diftinguens phrenitidem quæ oritur à læfione cogitatiuæ facultatis ab alia, quæ oritur ex læfione imaginatiuæ,inquit: Quippe funt phrenitici quidam qui de eis quæ oculis offeruntur, rectè (quantum ad fenfitiuam notitiam pertinet) iudicāt. Alij rurfus cogitatione quidem falluntur minimè,fenfibus tamen difformiter mouentur:funt præterea qui fimul & fenfus & cogitationis vitio laborent. Vides quo loco ex fenfuum difformi & vario motu imaginationem lædi agnofcit Galen. perpetuum reputans fenfuum deprauatos motus læfam imaginationē concomitari; nam in fecundo membro huius fentētiæ de læfa imaginatione loquitur. Rurfus nulla alia ratione quis fuadere valebit imaginandi vim lædi,nifi fenfationes fenfuum exteriorum adeò læfas effe probet, vt cogantur ea de caufa ægrotantes in actiones aliquas prorumpere, quæ & fenfus externos & imaginationem lædi fimul oftendant. Cùm enim Theophilus clamabat, fe audire ac videre quæ non erant,exiftimabat: & Gale.feftucas colligens eas fe videre reputabat,quoniam per phrenitidem vapores à cerebro ad oculos feruntur,qui fpeciem ferunt externorum vifibilium,quæ tamē non funt,fed veluti per fuffufiones cryftalloidi humori offeruntur,& per ventriculi cruditates,& pulmoniam,& febres acutas.In capitis autem doloribus & phrenitidibus, libro primo Prog.comment.19.inquit Galenus: At per vehementem capitis dolorem quemadmodum & per phrenitidem, præ capitis repletione perueniēs aliquis humor in oculos,eadem accidentia committit. Nullibi itaque inuenies fignum traditum apud Galen.læfæ imaginationis,præter ea quæ à fenfuum externorum actionibus læfis defumuntur,fiquidem hi imaginationi ftatim confentiunt. Sed fingamus modò momum aliquem contradicentem,fitq; ex noftris auditoribus, qui citra omnem contumeliam vt par eft, nobifcum de hac re differat. Hic dicet,dubiam fibi videri affertionem, nec fatis tutam. Nam fit aliquis dormiens, qui interim delira infomnia patiatur,& fanus adhuc,tibicines intra cubiculum imaginetur, huius imaginandi vis aberrat,non errante vifu,neque vt caufa accedente vifus errore, fiquidem is claufis oculis,& dormit,& fomniat.non ergo perpetuò verum,vt læfa imaginatione fenfus alicuius externi actio læditur. Præterea delirare phreniticos fæpe videbis, claufis oculis,circa vifibilia. Quòd fi fuligines ad oculos miffæ errandi caufam præberent,nihil tale eis eueniret claufis oculis: nam & fuffufionem patientes à mufcarum vifione liberantur claufis oculis. Præterea phrenitici nonnulli vitam amittunt amiffa viforia facultat,equi adhuc quafdam referunt vifiones, quæ tamen poteft quis pati fine vifu, patietur abfque vifus læfione. Ad quod accedit quòd cùm anima vehementibus imaginationibus diftrahitur, non fentit dolores: nimirum igitur fi non fenferit imaginatio affectus oculorum per phrenitidem. Præterea fenfibilia exteriora primùm à fenfibus externis percipiuntur,deinde imagines rerum mittunt in phantafiam, fed non contrà: igitur phrenitici non fentient fenfu externo, quæ in phantafia funt,& non extra: quæ omnia quanuis indigna fint vt nos ab hoc docendi curfu retardent, coacti tamen, vti in fimilibus abfoluendis dubiis dicere aggrediemur. Ariftot.libr.de Infomniis, dixit phantafma in fomno, infomnium eft, igitur phantafiæ opus,infomnium eft, phantafia verò eft motus factus à fenfu actu, fenfus igitur exteriores confentire in fomno actu neceffe eft. Licet enim non videant aut audiant, vt in vigilia,

An læfa imaginatiua, fenfus aliquis exterior,neceffariò lædatur.

nonnihil tamen perpetiuntur, dicente Aristotele loco iam citato: at in somno positum neque videri quicquam, neque audiri, neque omnino sentiri: non igitur quamuis nihil tunc cerni atque sentiri verum sit, tamen nullo modo sensum affici, verum non est, sed & visum & cæterorum sensus pati aliquid contingit: nam singuli horum in somno principem sensum haud magnopere secius quàm in vigilia: non sic autem vt in illa, formis sensilibus impetunt, feriunt, & lacessunt. Planè Aristot. hoc in loco in somniantibus sensus externos phantasiam commouere affirmat: fit autem quoniam vapores & spiritus simul cum sensoria facultate ad organum sensus deducuntur, & imagines rerum prius sensatarum perferunt, quas imaginatiua seruauit: nunc verò & sensibus exterioribus ipsas tradit, & se ad eas conuertit. Perperam igitur errat, qui putat in somno sensus externos omnino feriari in somniantibus: sed existimet ab externis causis non mutari actu, aut si mutetur non esse hæc somnia, per quæ externos sensus phantasiam ad præcognita mouere actu necesse est, neque si aliter fieri eueniret, læsio foret imaginatiuæ, sed cogitatiuæ facult. aut eiusdem opus. Quod etiam eodem loco Aristot. testatur cap. 3. dicens: simul ac autem resedit ac discretus sanguis est, in his quæ sanguinem obtinent, incolumes sensorum motiones, quæ à singulis sensibus trasmittuntur grata somnia faciunt, & apparere quidpiam ac videre per ea quæ à visu deferuntur, videre, per ea quæ ab auditu, audire, & pari modo per ea quæ à cæteris sensuum officinis mandantur, sentire: eo enim quòd motiones à sensibus ad principium sentiendi perueniunt, videre, audire & sentire necesse est. In phreniticis autem de quibus modò loquimur, id intelligere oportet, quod modò Aristoteles docet palam, facultatem sentientem, à cerebro sensibus externis mitti cum spiritu, & vapore ita confusis, vt imaginatio circa sensibilia illius sensus aberrare cogatur, imaginibus rerũ oblatis in vaporibus: clausis autem oculis phrenitici aberrant, sed minus quàm apertis, quoniam apertis magis conuincuntur ad putandum res visas exterius esse, & perinde commouentur ad eas colligendas, aut venandas, clausis autem cùm ad crystallinum humorem perducantur vapores cum animali spiritu, imagines rerum interius fiunt, quæ actu, vt Aristot. dixit, imaginatiuam facultatem mouent, sic etiam si ad auditum deferantur vapores cum animali spiritu & facultate auditoria, audient internorum sonitus, quos cùm exteriores putent, & imaginatio valde læsa sit, commouebuntur validè, nisi cogitatiua resistat, prudentia & iudicio continens hominem ne in falsa ducatur, & eis succumbat. Hæc satis nota sunt, sicuti & quòd suffusiones patientes clausis oculis non liberantur à visionibus, sed non tantùm offenduntur: nam & pueros videmus in tenebris clausis oculis terreri ob visa quæ in oculis fiunt, sic & melancholici, ob nigrorum vaporum copiam qui in cerebro phantasiam lædunt, & ad oculos tales ducuntur, quamuis neque simile sit, nam in suffusis imaginatio læsa non est, quæ in phreniticis ducit oculos adhuc clausos, in consensum. Quòd si aliquẽ sensu priues vt visu, visoria tamen facultas per neruos deducta ad oculos, cum vaporibus, visiones suscipiet & phantasiæ eas demandabit. Imaginatio quoque non distrahitur interim dum homo delirat, sed ad sensus externos, & eorum immutationes se conuertit. Vltimo loco adducta ratio facilè soluitur: nam secundum naturam se habentibus sensibus, atque in vigilia ita fit, vt sentiãtur quæ extrà sunt, & à sensibus externis primò: verùm in somno phantasia potest sensus externos mouere, cùm eis rerum sensibus ipsis perceptarum imagines mittit, quas rursus vt præsentes concipit, tanquam externas atque præsentes. In phrenitide verò phantasia idem potest facere quod in dormientibus per insomnia, idem quoque in aliis imaginationis læsionibus. Adde firmissimam comprobationem. Nam in somnio quæcunque concipiuntur, tanquam præsentia se offerunt imaginatiuę facult. & phrenitici quorum imaginatio læsa est, singula vt præsentia fingunt, cùm tamen verè absentia sint. Cuius rei vnica tantùm causa est, atque ipsa euidens: quoniam cùm ea quæ imaginantur, omnia sensibus externis cõmunicentur, & quæ ipsis offeruntur, vt præsentia sint, fit vt veluti præsentia sint, quæ somniamus, & ea circa quæ phrenitici læsa imaginatiua delirant. Quòd si quando dormientes, veluti collecto animo, somnient se somniasse, aut quidpiam tale, id opus cogitatiuæ facul. est, discernentis ac iudicantis. Præter hæc in sensibus exterioribus læsiones reperies, nempe priuationem, vt in suffusionibus amborum oculorum, & cæcitate, aut læditur visus in modo, cùm imbecillus est: quoniam verò non pertingit debitam distantiam, in spatio peccat actio. Peccat verò circa obiectum, aut quoniam quæ interius sunt, veluti exteriora concipit, aut quoniam prope sita confusè agnoscit. Auditus tamen quandoque aboletur, quandoque in modo delinquit ob imbecillitatem, quandoque in cognitione obiecti aberrat, aut internos sonitus exteriores iudicans, aut propinquos sonitus confundens.

Olfactus

Olfactus simili modo quandoque aboletur, quandoque imbecillus est, & in modo deliquit, quandoque in obiecto, cùm internos concipit odores, aut eosdem confundit internos externis. Siquidem in naribus internum habet odorem fœtidum, externa adhuc odorata fœtida iudicat. Gustus tamen quandoque in modo læditur, ob imbecillitatem gustatoriæ facultatis, quandoque in obiecto errat, & decipitur iudicans omnia vno sapore prædita esse quem continet, vti amarum, vbi bilis ad linguã defluxerit, quæ aliquando degustatur nulla causa externa accedẽte, quod fit vbi lingua non sit omnino infecta: nam vbi talis fuerit, aliquo externo egebit commouente. Ac perinde nonnulli vinum dulce, amarum iudicant, & si ante vini potum amaritudo non sentiatur, quoniam agebat cõmotione bilis. Tactui verò læsiones accedunt, perit enim aliquando, vti in apoplexia: omnia tamen membra tactu priuari, ita vt tangendi vis pereat viuente animali, fieri nequit. Sed fiet vt læso instrumento non sentiat animal: quoniã animal tactu definitur, siue sentiendi potentia: omnes autem sensus perire continget, tactum autem minimè: læditur autem in modo, quoniam imbecillus est, vt in stupore: circa obiectum verò, quandoq; errat, vti cum calidum frigidũ iudicat, & contrà, quod fit tactus instrumento valde in aliquod extremorum labente. Qui enim valde calidus est, parum calida iudicat frigida, & qui valde frigidus est, parum frigida iudicat esse calida, & neruus carne & cuti nudatus à moderatæ qualitatis obiectis exasperatur & dolet. At verò de dolore nondũ constat, an inter læsas actiones sensus tactus recenseri debeat. Nam Gal. lib. de Symp. differ. postquam læsiones sensuum omnium ablatas, diminutas, & corruptas de more narrauit, tactum dixit insigne quoddam symptoma pati, præter reliquos sensus, nempe dolorem, quamuis etiam dolor in aliis sensibus fieri soleat, vbi à vehementibus sensibilibus organum sensus alicuius exterioris molestetur. In visu namque vehementes splendores visum offendunt, & tristitiam inferunt, in auditu soni tus rauci, graues, inæquales & validissimi, vt tonitrus: In olfactu, odores praui, & acredinem quandam præ se ferentes: in gustu sapores amari, & acres, atque mordentes: in tactu verò notissimus est dolor, qui & aliis sensuum organis communicatur. Dolor itaque nulla actio læsa est, quarum Galen. meminit. Sic & libro secundo, de Locis pati. cap. 3. dolorem à reliquis læsis actionibus separauit. Præterea dolor non est actio diminuta, aut ablata, non etiam corrupta apud Galen. qui actionem corrumpi docet, vbi in diuersam naturam mutetur, vt cùm appetitus, ad carbones conuertitur, quod tamen in dolore non fit, quo nullum diuersæ naturæ à tangibilibus deprehenditur, sed calidum, aut frigidum, aut aliquod tale, aut ex nostra docendi via, neque peccatur in obiecto mouente, neque in moto, neque etiam imbecillitate aut vehementia delinquit, aut in tempore peccat, aut omnino deletur. Præterea nullum peccatum inesse videtur illi actioni, qua obiectũ oblatum, quale ẽst tale deprehenditur omnino, & quale ab organo temperati sentiri debet. Sed in dolore causa calefaciens, aut infrigidans, aut vrens, aut secans, vbi offerantur, tales iudicantur, quales sunt. Nulla igitur læsio in dolore adest. Præterea in appetitu canino, in obiecto peccatur, quoniam plus iusto appetitur: & in tractione vbi plus æquo trahatur, at in dolore quod vehemens est, & intensum, tale iudicatur: non erit igitur in intensione vitium. Nos equidem parte prima doloris naturam explicuimus latè, atque eiusdem causas retulimus. Cùm autem ibidem dictum sit, dolorem actionem sensus esse, & notum sit eam sanis hominibus non adesse, sed à morbosis causis excitari, erit quidem preter naturam, non autẽ morbus aut causa: igitur symptomatis annumerbitur. Non est tamen affectus corporis, neque excrementum: cogemur igitur ipsum inter læsas actiones collocare. Quidam hoc dubiũ soluentes dixerunt, dolorem non attinere ad sensum, sed ad appetitũ sensitiuum, atque esse tristitiam, quæ sequitur sensum rei contristantis. Cùm autem hæc modum excedit, læsa actio dicetur, veluti & fames canina, quamuis per ipsam nihil præter naturam appetatur, læsa actio est, quia iusto vehementior, ita tristitiam, quæ dolor est apud ipsos, quia maior est multo per dolores quàm esse debeat sanis hominibus, morbosa erit, & morbos indicabit, ac dicetur actio læsa intentione. Hæc autem in læsa actione est, qua intentione peccatur, veluti diminuta. Quamuis enim Galen. præter ablatã actionem, & corruptam, ferè semper diminutæ, in alio membro exempla apponat, intentione aut remissione vitium accidere intelligemus. Verùm cùm ipsi Galeni sententias saluare conentur, & ad eiusdem mentem singula pertractare, longissimè aberrant: vt enim parte prima docuimus, Galen. dolorem tristem sensum appellat, non ipsam tristitiam. Quòd si vt ipsi volunt, dolorem tristitiam quis existimare velit, adhuc dubium indissolutum relinqueretur. Nam de eadem tristitia quærerem, in quo genere læsarum actionum ipsam constituent, cùm per eam fugere tantùm contendat, qui dolore afficitur, atque id pro ratione

Gustus læsiones.

Tactus læsiones.

Dolor an sit læsa actio.

doloris: qui verò pro ratione causæ tristitiam inferentis tristatur,& fugere cupit,nihilo magis læsam edit actionem, quàm qui causa non valde contristante accedente parum tristatur,& parum fugere cupit, præter id quòd de sensu rei dolorem inferentis idem omninò dubium relinquitur. Nam is solutæ continuitatis aut malæ temperaturę symptoma est, quapropter ipsum collocare teneris in aliquo symptomatum genere, non tamen in alio quàm genere læsarum actionum. Bifariam igitur errant,tum quòd dolorem dicunt esse tristitiam, tum quòd ipsum non separant à læsis actionibus, sequentes Gal. Quòd si quis omnimodo Gale.mentem seruare voluerit, dolorem vt ipse à læsis actionibus seiunget,atque dicet,dolorem non esse actionem læsam, sed signum atque symptoma sequens morbum,quod ab actionibus desumitur:siquidem dolor à morbis fit,& morbos ipsos ostendit,estque actio,siue passio sensus,ac perinde signum morborum, aut symptoma eorundem, quod in actione consistit,non læsa actio.Ea quoque ratione Gal.dolorem à læsis actionibus separasse dicemus. Quidam etiā aduersus hæc obstrepit dicens: Si dolor symptoma est, quod morbum sequitur,& morbus omnis lædit actiones, erit hæc læsa actio. Nam actiones quæ morbos sequuntur, læsæ sunt. Fallitur tamen,quoniam non omnes actiones quæ morbos sequūtur, læsæ sunt:quamuis omnis morbus actiones lædat. Intemperies namque iecoris inæqualis, valde calida, dolorem efficiens,sanguinis lædet generationem, quod ad morbum est satis, quamuis dolor non sit læsa actio: dolor autem ostendet intemperiem eam habere magnitudinem,vt actiones lædere valeat,& in morborum numero reponi debeat. Idem intelliges si musculus tali intemperie laborauerit: læderur enim nutritio, quod ad morbum est satis. Nos tamen nostram sequentes diuisionē læsionum actionum,dicemus,dolorem, sensúmve causæ contristantis, in numero esse læsarum actionum,& in tempore consistere: peccat etenim in tempore,celeritate, dicente Platone,Pathos præter naturam subitò & affatim ingruens dolorem infert,hoc est tristem sensum:est igitur actio vitiata in tempore,sic etiam in vehementia,nam hac ratione omnem naturalem sensionem excedit,quoniam affatim occurrit obiectum. Neque obstat quòd sensus causæ doloris efficientis fiat pro ratione causæ doloris,& quoniam causa celeriter imprimit, celeriter sentitur. Nam sensatio quæ celeriter fit, & plusquam pro naturæ modo, quamuis causæ respondeat, læsa est. Excretio namque alimenti mordentis à ventriculo ante tempus coctionis,siue ob acredinem alimenti,siue ob sensus partis acrimoniam facultas expultrix concitetur, eiusdem læsa actio est, quamuis pro ratione mordentis causæ fiat. Sic etiam quamuis dolor sensus celer sit, & rationi causæ mouentis respondeat, læsa nihilominus actio est,celeritate peccans.Præterea doloribus omnibus inest peccatum in obiecto,quod actioni extrinsecum est: actiones enim quæ à causis præter naturam irritantur,symptomatis annumerantur.Sed obstrepet sic aliquis,si cui stuporem patienti causa dolorem excitans admoueatur, tardè ac lentè ipsam sentiet, pro ratione causæ, quapropter quamuis sensatio hæc naturalibus tardior non sit, inter læsas actiones recensebitur. Quòd si minus celeriter ac vehementer quàm pro ratione causæ sentire malum est,contrarium erit bonum: id verò est, celeriter admodum causam doloris sentire. At vtrunque eorum malum erit, quorum alterum à facultate oritur, nempe tardè sentire, alterum ab obiecto:id verò est celeriter sentire,& cùm magna cōtentione. Cuius rei exemplum adhibere placet. Si cui offeratur lucidum valde splendens, id remissè videre, & tanquam parum immutans malum erit: Videre tamen id quale est, non caret noxa. Taxabis fortè nostram diuisionem,quoniam ipsius membra cōfundi videntur,siquidem dolorem diximus esse læsam actionem, in tempore & in obiecto, non igitur duo illa membra,læsio in tempore,& læsio in obiecto seiuncta sunt:verùm nos tempus cum obiecto non confundimus. Cæterùm in eadem actione vtrumque vitium reperiri posse fatemur,vbi actio eadem est, vitia verò diuersa. Eandem tamen actionem multifariam vitiari posse Galen.quoque concedere tenetur. Posset enim quis imbecillam habens videndi facultatem,incidere in phrenitidem,aut scotomiam, cuius visio diminuta erit, atque currupta,& coctio ventriculi potest vitiari intensione, & in prauam naturam mutare cibum.Sic & iecur bilem multam celerrimè generare,& ipsam porraceam,aut ærugineam. Fit etiam vt trifariam peccetur apud nos, vti si quis causa dolorifica accedente in obiecti cognitione decipiatur: erit enim vitium in tempore, modo, & obiecto. In actionibus verò facultatis secundum locum mouentis vitia fiunt,vt ablatio:& in tempore ob tarditatem,in modo ob imbecillitatem: tremor verò ad temporis intermissionem spectat. Conuulsionem ego sanè morbum in figura dicerem & symptoma mouendi impotentiam, non corruptam actionem, motus autem conuulsiuos, in temporis intermissione vitiari. Galenus tamen contrarium docet. In

Dolor actio læsa nō est, sed symptoma in actione cōsistens.

Dolor læsa actio est.

Læsio motiuæ facult.

In facultatis vitalis functionibus pulsus adest abolitio,quædam simpliciter, vbi pulsatilis vis pereat:quædam non simpliciter, vti cùm inter cadit:tempore verò peccatur, vbi celerior fiat,aut tardior pulsus.Quòd si in quietibus peccetur,vitium erit longitudinis, aut breuitatis,qui pulsus frequentes aut rari dicentur. Si peccatur in modo, imbecillitate cognoscetur,& pulsus obscuritate. In spatio verò vitium est magnitudinis, & paruitatis:pulsus magnus enim & paruus ad spatium conferuntur: vitia tamen inæqualitatis, & perturbationis ordinis ad easdem referemus læsionum differentias. Nam inæqualitas aut erit in magnitudine,& attinebit ad spacium, aut in vehementia quæ attinet ad modum,aut in celeritate & tarditate,quæ attinebit ad tempus, sicuti & inæqualitas temporum quietis, à quibus sumimus longitudinem & breuitatem. Pulsus autem tremulus peccat intermissionibus temporum : syncope tamen subitus virium casus est. Easdem ferè differentias in respirationibus inuenire licet,quæ animalis facultatis loco mouentis sunt actiones. Irascibilis facultatis actiones vitiantur,si quis plus iusto irascatur, aut tristetur,aut alio animi pathemate corripiatur:vehementia nanque ad modum:facilitas incidendi in eadem,& perseuerantia, ad tempus attinent. Tardiùs verò in eadem incidere & parum affici,aut mores compositos & rationis constantiam ostendet, aut vitiatam actionem. Eisdem autem animi perturbationibus modicè affici contra stoicorum opinionem vtile est, & à natura datum. In naturalibus verò facultatibus læsiones prædictis generibus comprætendes. Sunt autem,vt parte prima docuimus,naturales facultates quatuor : attractrix, retentrix,coctrix, & expultrix, quibus appetitus adiunctus est. Hunc autem in ventriculo manifestè cognoscimus,atque ad ipsum attinentes noxas,in aliis tamen partibus quibus appetitus naturalis solus inest, eius munus coniectura assequimur,non euidentia : agnoscimus tamen euidenter aliarum facultatum functiones. In ventriculo itaque appetitus alimenti quandoque perit,quandoque celeriter concitatur,quandoque tardè:quod vitium ad tempus attinet, quemadmodum vbi incœpta actio celeriter aut sensim exerceatur,aut vbi actio breuis,aut diuturna fuerit.Peccat etiam in modo,vbi vehementior fuerit,aut imbecillior:circa obiectum verò vbi carbones,aut gipsum appetat.Cùm enim eidem insit appetere quæ reficiăt,decipitur appetens ea,quibus nulla inest reficiendi vis:deceptionis tamen internam habĕt causam à qua commouentur ad appetendũ ea quibus à praua affectione præsenti liberentur.Hanc dispositionem appellant picam,aut malatiam,qualis prægnantibus accidit : vehementem verò appetitum, caninam appetentiă. Tractricis tamen ventriculi munus aufertur quandoque, nonnunquam tempore vitiatur,vt celeritate & tarditate,quia segnius exercetur,aut quia tremulis motibus,atque interruptis, quandoque in modo,vt si languida tractio fiat, & sine contentione,aut debito vehementius,ita vt quę contraria & noxia sint trahat,quod in aliorum membrorum tractionibus sæpe fit, atque in obiecto peccabitur. Retentricis facultatis munus aut perit,vti in lienteriis,aut tardè se ad retinendum aut comprimendum cibum colligit, aut pauco tempore aut plus iusto retinet, & in apprætensionibus ciborum quæ cum saltu, aut tremore fiunt,in tempore peccatur. Aut in modo delinquit,quoniam cum vehementia,aut imbecillitate retinet iusto maioribus:aut in obiecto peccat,quoniam pro bono malum retinet pertinaciùs. Coctricis verò munus, aliquando omnino deficit,vbi alimentum crudum descendat. Tempore delinquit, si tardè coctio perficiatur,in modo verò si cum contentione maiori,aut imbecillitate fiat. At verò ad contentionem & imbecillitatem actionis sequitur, vt actio tempus mutet celeritatis, & tarditatis:quoniam in naturalibus actionibus,vbi alia paritatem seruauerint, celeritas actionis sequitur excessum agentis facultatis,& ipsius vigorem,ita vt proportio celeritatum in motibus sequatur proportionem proportionum potentiarum agentium ad obsistentias. In obiecto vitium coctricis se ostendit,quoniam corrumpitur, & loco chyli generandi prauus aliquis,& à natura alienus succus generatur. Expultrix quoque peccat,si non excernat omnino, sed posset id vitio retinentis fieri, quoniam hæ duæ facultates vitia habent consentientia. Peccatur præterea in tempore si celerius aut tardiùs iusto,& si pauco tempore excernat,aut diutiùs excernendo tardetur, aut cum tremore & intermissione:frequens enim deiectio vigilias, & febres affert. In modo, si cum magna contentione,ita vt extremè comprimatur,aut imbecilla fuerit expulsio.Ad spacium per quod, pertinet si excrementum quod deorsum mittendum foret, sursum vomitu mittat,aut per læsam partem,superiorem aut inferiorem. Ad terminum verò,si excrementa ad caput mittat,aut partem aliam nobilem. In functionibus naturalium facultatum singulorum membrorũ læsiones fiunt,similes eis quæ dictæ sunt de ventriculo, atque ipsi ventriculo nihilominus eueniũt,vti similari parti,cùm igitur singulę partes ali debeant, vbi non fungantur muneribus ad id necessariis, atrophiam patientur. Sunt autem ne-

Facul. vitalis sympt.

Irascibilis sympto.

Facul natu. sympt.

Læsæ actiones singulorum membrorum.

cessariæ alimenti attractio, retentio, alteratio, & expulsio. Quòd si facultas tractrix quæ singulis partibus insita est, alimentum non trahat, membrum non aletur. Sed in modo peccat, si trahat languidè, & sine contentione. In tempore si trahat intermisso motu, aut etiam tardè: in obiecto, si prauos quoque succos trahat, ob hanc autem causam cacotrophia sequetur, si superentur: si verò non, atrophia. Quòd si alimentum attractum non retineatur, aut in modo peccetur, ita vt imbecilla fiat retentio, sicuti vbi iusto vehementius, & diutius retineat, in tempore & modo peccat, aut in tempore, interrupto motu, atque atrophia sequetur, & consumptio, aut tarda & debilis nutritio: si tamen alteratricis, siue nutricis facultatis læditur actio, aut omnino peribit: estque atrophia, & tabes, aut improbè alimentum mutat, idque tardè, quod ad tempus spectat, aut cum langore quoque quod attinet ad modum. Quam ob rem non integrè assimilatur, & sequuntur vitiligines & alphi, aut peccat in obiecto, quoniam ipsum corrumpit: inde verò sequitur, vt non alatur membrum, siue ob prauam partis temperaturam fiat, siue ob succi tracti malitiam. Fiet autem quandoque, vt pars iis de causis malè alatur, eritq; cacotrophia. Fieret quoque atrophia, vbi alimentum quod traheretur, bonum esset, & quantitate moderatum: verùm expultrix ipsum excerneret antequam mutaretur: læsa enim expulsio est in tempore, si celerius aut tardiùs fiat & diutiùs expellendo perseueret, aut interrupto motu id faciat, vt in rigore, qui etiam contentione peccat. Aut peccatur imbecillitate, aut in via, quia excrementa acria per læsam partem mittũtur, aut serosa per ventrem, aut sanguis redundans in liene per narem dextram, aut abundans in iecore per sinistram pellatur. In termino verò si excrementa mittantur in aliquam nobilem partem, vt cùm post febres fit phrenitis, aut hæc post pleuritidem. Peccatur itaque in nutritione vbi desit, aut vbi tarda & imbecilla fiat, aut vbi obiectum corrumpatur, siue praua caro generetur in partibus carnosis, in quibus Gale. aduertere præcipit, an color mutetur, vt in leucophlegmatia, & leuce, ac vitiliginibus. Nam si id ob humorum malitiam eueniat, expultricis læsio est in causa. Sed licebit quoque id ad attrahentis errorem in obiecto referre. Si tamen sine vitio humorum color partis mutetur, ad coctricem membri referri debet. Hæc altrix siue alteratrix est, quæ nutritionem efficere valuit, non tamen assimilationem. Generandi vis quandoque deest, veluti cùm non demandatur semini à testibus, aut traditur quidem, sed ob imbecillitatem omnino actione priuatur, aut operatur, sed cum langore & tardè. Ac peccat in obiecto, si lòco embryi carnem informem confecerit, quam mollam appellant. Secundum symptomatum genus attinet ad corporis affectus mutatos, qui sensibus exterioribus obiiciuntur, vt visui, auditui, olfactui, gustui, tactui, & figura in his, vt commune sensibile recensetur à Galeno ad finem libri de causis sympto. A visu colores mutati depræhenduntur, vti in leuce, vitiligine & morbo regio, & in tumoribus partium exteriorum. Nam phlegmone partem reddit rubeam, œdema albicantem, erysipelas pallidam, cancer nigram, vti & quidam abscessus à quibus extremæ partes denigrantur, ad auditum spectant sonitus, & strepitus, qui fiunt commotis flatibus, & ructibus, aut eisdem exclusis ab intestinis, & ventriculo, & voces mutatæ vt raucæ, aut clangentes, aut inæqualiter intentæ, aut tremulæ, & murmurili, & stridores morbos sequuntur. Ad olfactũ attinent, praui odores qui ex corpore manant, aut exspiratione, aut transpiratione, quæ per cutim fit, & flatus, qui ructu excernuntur, corruptionem ostendũt, in acidum, aut fuliginosum odorem, aut aliquem alium, cuius naturam qui laborat, refert ipsum rei alicui fœtidæ conferẽs. Si verò per inferna flatum demiserit, eidem committet medicus odoris exactam cognitionem. In saporibus verò sunt quidã, qui occasione sentiuntur ab eo qui laborat, veluti cùm sudanti gutta aliqua in os delabitur, quã iudicat dulcem, aut salsam, sic & sapores linguæ: sentit enim in ipsa dulcem, aut amarum, aut salsum saporem. Ad tactum qualitates illæ spectant, quæ à temperamento qualitatum, aut earundem distemperie manant, vt durities, & mollities: sic vbi cutis aut laxa valde, & rugosa, aut dura & intenta reddatur. In tertio genere symptomatum, sunt quæ excernuntur aut retinentur, vbi à debito modo deflectant, quantitate, qualitate, aut tota substantia. Hæc est generalis excrementorum habenda ratio, quæ ex cognitione eorum quæ secundum naturam sunt, pendet. Nemo enim agnoscet excrementum à natura deflectere, nisi prænouerit naturale. Deinde verò quod in vniuersum de excrementis dicitur, in singulis excrementorum generibus considerãdum, vt in deiectionibus, vrinis, sudoribus, vomitibus, & sanguinis menstrui vacuationibus, & ex naribus profluuio, quamuis ex his quædam toto genere præter naturam habeantur, & alia ratione naturæ functionibus adscribantur. Quantitate itaque deflectit deiectio, cùm copiosa admodum descendit, aut cùm vel non descendit, vel pauca, pro ratione ciborum assumptorum. Quæ verò in crisibus bonis succedit abundans, symptoma est,

Symp. in cor. affect.

Sympt. tertium genus.

non

non quidem excretio,sed quod excernitur. Excretio nanque cùm tempestiuè fit, opus naturæ est:quod verò excernitur,semper est præter naturam quantitate, si quantum diximus fuerit. Qualitate deiectio vitiosa est si valde flaua, aut alba, aut valde fœtida,aut calidior & acrior,aut frigidior. Sic etiã si crassior multo,aut tenuior:tota verò substantia peccabit,si humor aliquis corruptus à natura valde alienus excernatur, vti porracea bilis,aut æruginea,aut si sanguis,aut pingue,aut intestinorum ramentum. Verùm mollities,durities,crassitudo,& tenuitas deiectionum,ad qualitatem referentur, vel si crassitudinem,& tenuitatem, substantiam, vt medici dicas, substantiam considerandam statues,præter quantitatem,qualitatem,& quam dicunt totam substantiam. Solent enim & Galenus & reliqui quod tenue aut crassum est, appellare substantia tenue, aut crassum. Quapropter melius erit,hæc ad qualitatem excrementi in diuisione Gale.reducere. Sed simile exemplum in vrinis apponamus. Vrina qualitate mutatur, cùm colorem mutat, in album,aut nigrum,aut alium medium,à natura alienum : sic etiam si longè crassior: aut tenuior fuerit,aut calidior,& mordẽs,vt in quibusdam vrinæ difficultatibus.Quantitate verò,si pauca,vti in febribus quibusdam,& obstructionibus,vt lapide obstruente, aut quantitatem excedat, vt in diabete, siue vrinæ profluuio. Quòd si pingue,aut pus mingatur,tota substantia mutata erit,quemadmodum in sanguinis mictu : Ischuria verò,siue vrinæ retentio,læsio actionis est expultricis facultatis,quæ docet symptoma esse alterius symptomatis causam,& morbum quædam sequi symptomata, non immediatè, sed aliis symptomatis interuenientibus. Nam lapis obstruens munus expultricis lædit: læsionem hanc sequitur vrinæ mutatio in quantitate. Rursus iecoris frigida intemperies vitiat coctricem, hæc crassos humores generat, quorum distributio est difficilis, ac vitiatur expulsio:hac vitiata,tertium sequitur symptoma:nempe atrophia, hanc quandoque sequetur coloris corporis mutatio. Videbitur autem alicui differentias excrementorum non omnes contineri in quantitate,qualitate & tota substantia : nam si ante coctionem humor pituitosus in febre quotidiana excernatur, & quantitate, & qualitate moderatus, pro morbi & humoris peccantis ratione, non erit peccatum in quantitate, aut qualitate,aut tota substantia : ergo cum in tempore vitium sit, id aliis tribus addendum erit. At verò cùm humor aliquis ante coctionem excernitur,duplex adest vitium, alterum in actione, quod attinet ad tempus, siquidem excernit facultas quod excerni non deberet, & est peccatũ in excremento,quod attinet ad hoc tertium genus symptomatum,id verò peccat qualitate:vt enim in expositionibus lib.2.Progn.docuimus,cum Hippocr.dixit, Si qualia oportet purgari purgentur,qualitas coctionem quoque comprehendit,quod igitur coctum non est, qualitate vitiosum erit. Esset quoque symptoma quamuis id excrementum coctum foret,quatenus quantitate à naturæ modo deflectit,non tamen symptomatica vacuatio, sed naturæ opus. Cùm autem crudus humor excernitur, symptoma est,in excremento consistens, & symptomatica vacuatio. Non itaque functionem à symptomate omnino separare oportet : quandoque enim coincidunt,veluti in decretoriis sanguinis vacuationibus : illæ enim functiones, & naturæ opera sunt: symptomata verò quæ non ad læsam actionem attinent, sed ad excrementi naturam:nihil autem impedit excretionem esse opus naturæ, & excretum esse symptoma toto genere præter naturam.Quin & Gale.lib.2.de causis symp.cap.3.tussim,sternutamentum,& rigorem,naturæ functiones appellat,& eadem inter symptomata recenset, vti & vomitum,cap.4.non sui ratione,sed causæ irritantis & cogentis ad motum.Et lib. de Differen.sympt.ad finem,non satis aptè colligit, cum conaretur probare excrementa quantitate, qualitate aut tota substantia à natura varia, non perinde inter symptomata recensenda, neque aliquam functionem esse læsam, si prædicta vacuatio excrementorum in tempore fiat. At verò quid vetat actionem ipsam functionem esse,& excrementum esse symptoma, cùm peccet quantitate, aut qualitate, aut tota substantia ? nihil sanè. Cùm igitur aliquod mutatum in tempore excernitur, ipsum symptoma est, & excretio, naturæ functio.

Excrementorũ vitium à quibus sumatur.

Symptomatica vacuatio differt à symptomate.

De causis symptomatum. CAP. IIII.

ANtequam singulorum generum symptomatum causas referamus, expedit generali methodo perquirere, à quibus causis symptomata procedere possint, vt vniuersalibus inuentis,facilè ad eorum,quæ inferiora sunt, cognitionem deueniamus:cùm igitur ex dictis constet symptoma corpori præter naturam euenire, & id quod præter naturam à causa secundum naturam non fit, symptomata omnia à causis præter naturam procedere palam fiet. Sunt autem præter naturam in humano corpore, morbus, causa morbifica,& morbi symptoma,ab his igitur symptoma omne nasci necessum est.

Sed

An omne sympto. nascatur à morbo.

Sed nōdum ex hac ratione constat an ex omnibus procedere possit, an ex his quidem, non tamen omnibus. Galen.enim lib.de Differ.sympt.cap.4. & rursus quinto,omnium symptomatum causas morbos esse testatur. Comprobat eam sententiam, quòd læsa actio omnis à morbo procedit: læsam autem actionem sequuntur alia duo symptomatum genera,ac perinde omnia sequuntur morbos. Verùm huic Galen. sententiæ, quædam obstare videntur,quæ experimentum docet. Qui enim valido incutitur terrore,is tremit spiritu vitali ad scaturiginem reuocato: sed tamen nullum morbum ibidem adesse fateberis. Præterea si spiritus dissoluatur,aut afficiatur praua qualitate, syncope sequetur,& functionum abolitio,sed citra morbum:ille nanque cuius spiritus dissoluuntur,nullum morbum instrumentorum patitur,non etiam vitiatur temperatura.Simplicium nanque temperatura,in solidis consistens partibus, ab spiritu atque eius temperamento longè diuersa est. Præter id quòd si syncope intemperiem sequeretur, cùm magnitudo affectus causæ magnitudinem sequatur, syncope non nisi post maximam intemperiem sequeretur:quæ tamen non apparet in prædictis affectibus. Rursus stomachi dolor,& singultus sensus eiusdem partis acredinem sequuntur, vt Galen.quoque testatur lib.1.de Causis sympt.sed sensus acrimonia morbus non est,non igitur omnia symptomata sequuntur morbos. Rigor quoque à causa mordente,& irritante fit sæpe, nullo morbo accedente,ad quem referri possit, sed solo humore acri, per sensibiles partes impetu delato,aut frigido quopiam subitò occurrente. In vertigine quoque spiritus in gyrum fertur, quod symptoma nullum sequitur aut simplicium, aut instrumentorum morbum.Illi verò qui amore correpti,nec dormiunt,nec assueta peragere valent,neque cibos coquere,hæc symptomata & alia sine morbis patiuntur: neque enim in simplicibus aut instrumentariis morbum inuenies, nam ille contrariis curari posset:non autem dices quæ sint ea quibus morbo illi medendum est. His tamen rationibus Gale.sententiam integram seruare volentes,facilè respondebimus,referentes morbos,à quibus omnia symptomata prædicta oriuntur.Nam is qui terrore incutitur,duos morbos patitur, quorum alter in temperatura consistit,nempe extremorum refrigeratione, quæ non parum ad tremorem efficiendum conducit, alter attinet ad temperaturam cerebri, quod pariter refrigeratur,recurrente ad cor spiritu,qui solet delatus ad cerebrum ipsum calefacere. Accedit ad id symptoma generandum defectus spiritus & animalis facultatis, quæ duo solent per neruos in membra deduci, quibus deficientibus actiones aut perire,aut deteriores fieri necesse est. Quod pariter sequentem rationem superius adductam soluere valet. In magnis nanque spirituum dissolutionibus, corpus refrigeratur. Neque tamen putamus eas fieri posse in perpessis præcipuis partibus, quas necesse est distemperari. Sequitur quoque spirituum dissolutionem refrigeratio, quam sequuntur symptomata reliqua.Sequitur autem magnitudo symptomatis,affectus magnitudinem, nam in syncope quę sequitur dissolutionem spirituum,non sola pręcedit distemperies, sed etiam defectus instrumenti ad actionem necessarij; is verò defectus magnus est, ad quem syncope sequitur. Quod verò de sensus acredine diximus,notum est,acrem sensum dolorem nō efficere,nisi causa mouens accedat:ipsa verò accedente, quamuis adeò valida non sit,vt aliis dolorem inferre posset, huic tamen cui dolorem infert, adeò vehementer imprimit,vti quæ validissima sunt,aliis qui mediocri sentiendi acumine præstant. Quæ tamen validissimam vim immutandi habent, talibus oblata, inferunt inæqualem intemperiem,aut continui solutionem,subitò, & affatim:igitur quæ modicè alterare possunt aut continuum soluere, si eis qui acerrimum sensum habent, offerantur pariter aut inæqualem intemperiem,aut solutionem vnitatis subitò & affatim inferent. Hæc verò morbi sunt, quapropter non fiet symptoma id sine morbo. Rigor verò à causa mordente, aut subitò refrigerante factus,causam etiam habebit intemperiem, quæ à causa fit. Vertiginem præterea patientes aut frigidam intemperiem cerebri patientur, aut meatuum obstructionem, aut vtrunque, à crassa pituita & similibus vaporibus. Si tamen à ventriculo symptoma id originem trahat, ibidem morbus aderit. Is verò qui amore æstuat, primùm calore immodico cordis affligitur, deinde quoque exuritur sanguis, qui ad cerebrum cum fuligine ductus ipsum distemperat, & in melancholiam morbum deducit. Hæc autem contrariis curantur, maximè verò his quæ animi efficiunt tranquillitatem,& ipsum ab omni cura laxant. Quamuis tamen horum symptomatum morbos inuenire,à quibus procedant,non sit difficile:quædā alia sunt quæ nullatenus ad morbos reduci queunt, veluti ventris fluxus qui fit expultrice facultate redundantiam malorum humorum excernente, sine dolore aut læsione alia, quod sæpe sine aliquo morbo fit. Nam & medici,ineunte vere,similes redundantias purgare præcipiunt,ne sic affecti in morbos incidant.Illi igitur nondum ægrotant,dum id symptoma

sponte

ſponte agente natura patiuntur quod ad excrementi mutationem attinet. Quin & ſi medicamenti vi idem humor ducatur, ſymptoma in excrementi mutatione conſiſtet, nullo morbo præſente. Præterea ſi quis non valde robuſtus aut ſenex, centum paſſuum curſum celerrimè peragat, ad finem nec ſtare, nec ſe mouere valebit, nullo morbo præſente. Præterea ſi cui cibus corrumpatur in ventre, quoniam aptiſsimus eſt corruptioni, ſine ventriculi prauo affectu, ſymptoma fiet, ſine morbo, quod non morbū, ſed morbificam cauſam ſequitur. Id mihi ipſi euenit ſardinas ſalitas edenti. Sic etiam ſi craſſius, aut frigidus cibus aſſumatur, qui à moderato ventriculi calore vinci nequeat, hæc dimi nuta, aut ablata coctio erit, abſque morbo, quæ cauſam morbificam, ſiue præter naturam ſequetur, non aliquem affectum morboſum, haud aliter, qui rhabarbarum bibit, vrinam valde mutatam colore mingit, abſque morbo. Adde quod Gale. ipſe quamuis alias ſæpe dixerit omnia ſymptomata morbos ſequi, lib. de Sympt. cauſis, cap. 1. inquit: E contrario autem ventriculo ipſo haudquaquam affecto, animans non concoquit, aut propter ciborum potionumq; immodicam quantitatem, aut prauam qualitatem, aut quia intempeſtiuè, aut non recto ordine ingeruntur, aut excrementum inutile, aut ſomnum breuem. Quo in loco vitiatæ coctionis cauſas reddit. Sunt igitur, ſi velimus veritatem ipſam amplexari, ſymptomatum cauſæ, morbi, aut cauſæ præter naturam, aut ſymptomata, & hæc aut præcedente morbo, aut etiam ſine ipſo, ſed nō abſque cauſa morbifica. A morbis ſanè ſymptomata procedere notius eſt, quàm vt noſtra egeat demonſtratione. A cauſis morbificis, hoc eſt, quæ morbos efficere ſolent, conſtat ſymptomata fieri, vti ciborum in ventriculo ingeſtorum quantitate, aut qualitate, aut naturæ, ſiue totius ſubſtantiæ malitia, à quibus cruditates, aut corruptiones procedunt: ſic & ab humore irritante, nares internas, ſine morbo ſternutamēta excitantur. Præterea ſiquis ſanus adhuc, ſanguinem redundantem habuerit, atque ipſum aut per nares excernat, aut per ventrem, id ſymptoma erit, ad excrementa attinens, ſed ſine morbo. In excretione per ventrem nemini dubium eſt. Quod verò ad fluxum ex naribus attinet, quamuis dicas apertionem vaſorum eſſe neceſſariam, nihil refert: nam hęc non eſt morbus, quem ſequatur expulſio ſanguinis: quandoquidem antecedebat omnino expultricis actio eius quæ in venis reſidet, ſanguis verò motus, vaſorum ora aperuit, vomitus præterea dulcis pituitæ, ſymptoma eſt, quod ſola antecedit pituitæ redundantia citra morbum: eſt autem hæc cauſa præter naturam apud Gale. 3. de Cauſis ſympto. Sequuntur quoque ſymptomata quædam ad alia ſymptomata, & morbo præcedente, aut etiam ſine ipſo. Præcedente morbo, vti color albicans in leucophlegmatia, qui ſequitur nutritionis vitium, hoc autem morbum, in carne frigidum. Atrophia verò ſymptoma eſt, quod ſequitur defectum digeſtionis alimenti, qui fit ratione obſtructionis vaſorum. Vomitus verò ſequitur cruditates ciborum, quas fieri diximus citra morbum, ſed non citra morbificam cauſam. Haud ſecus ſi quis interdiu apud pulchras fœminas laſciuè confabuletur, deinde dormiens, nocturnam pollutionem & inſomnium patietur, quæ duo ſymptomata ſunt, ſed ambo ſine morbo fient, frequens quoque ſternutatio, in miſsione pennæ aut cuiuſuis titillationem efficientis intra nares concitata, poſt cibum, ipſum commouendo coctionem impedit, & aliquando ad vomitum ducit, ac ſequitur vomitus aut cibi cruditas ad ſternutamentum, & ſine morbo excitantur. *Symptomata alia ſymptomata generant.* Diximus tamen ſymptomatum tria eſſe genera, quorum cauſas ſeiunctim referre oportet, poſteaquam omnium eorum generales cauſas tradidimus, à læſis actionibus initium faciētes. Sunt autem cauſæ læſarum actionum in eis, à quibus cùm ſecundum naturam ſe habent, perficiuntur. *Actionum læſarum cauſæ.* Cùm enim hæc ſecundum naturam ſe habuerint probè procedent actiones, atque eiſdem à natura deflectentibus actiones lædentur. Procedunt autem actiones probè à facultate, inſtrumento, & obiecto: facultas animam indicat, & temperamentum ſolidorum membrorum. Inſtrumentum quoddam eſt vniuerſale, quoddam peculiare: obiectum finem indicat, & ſcopum. Horum exempla notiſsimam efficiunt doctrinam. Animalis facultas tactum in extremis digitorum perficit. Facultas ſanè in cerebro exiſtens, ab anima initium habet, & natiuo cerebri temperamento. Hæc ad neruum mittitur, vtitur autem ad actionem ſpiritu animali, vt inſtrumento præcipuo, & vniuerſali, & neruo vt minùs præcipuo ac peculiari, deinde ad tactionem accedit obiectum, quod ſenſum tactus mutat, neque adeò ſenſim, vt mutatio ſenſum effugiat, neque adeò ſubitò & affatim, vt dolorem efficiat. Sed dubitabis: non enim hæc tria tantùm ad actionem videntur neceſſaria, neque etiam ab eis tantùm procedent delicta, aut ab eiſdem deſumentur. Nam præter facultatem, inſtrumentum, & obiectum, pariter accedit medium, quo vitioſo exiſtente, vitiari continget actionem, veluti in prædicta tactione, ſi caro aut cutis externa diſtemperatur, aut alia ratione prauè afficiantur, lædetur tactus, & viſus actio læditur, in aere nebuloſo.

bulofo. Præterea caufæ fine quibus non,ad actionem funt neceffariæ: nam coctio non exercebitur, nifi alimenti tractio præcedat: ciborum quoque præfumptio ad fomnum eft ordinata,fine qua vitiofus erit fomnus. Vfus præterea ad actiones exigitur:nam pulfus diftentio non fieret,nifi vfu refrigerationis præcedente;nec conftrictio, nifi præcedat fumorum mordentium copia. Accedunt tempus & fpaciũ,& modus, quibus fiunt actiones, & fine quibus fieri non valent, nam actio omnis in tempore fit, & quædam quoque in fpatio,& cutis raritas fudoris caufa eft,quæ non eft facultas, inftrumentum, neque obiectum. Hæc tamen facilè quiuis agnofcet, contineri in vno trium generum caufarum,quæ actiones efficiunt,& vitiant. Nam fpacium, per quod tactus exercetur, internum eft medium,atque id ad inftrumentum attinet, quo tactio fit. Sicuti in oculis cornea membrana medium internum videndi eft,per quod ad chriftalloidem deferuntur colorum fimilitudines: eft tamen videndi organum. Dicemus quoque ad tangendum medium quod inter tangibile & neruum in corpore exiftit, organum effe minùs præcipuum: magis præcipuum verò ex membris inftrumentariis, ad tangendum quidem neruum,ad videndum chriftalloidem.Quamuis tamen dictum fit neruum & chriftalloidem ad prædictas actiones effe inftrumenta præcipua:Galenus animalis facultatis præcipuum inftrumentum effe fpiritum dixit, lib.3.de Locis pati.cap.5. & lib.de Caufis refpirationis inquit:oportet omnino fpiritum aut animæ fubftantiam effe, aut primum vtique ipfius inftrumentum. Veruntamen noffe oportet, quòd ex inftrumentis quædam mouentur & mouent,quædam mouentur,fed non mouent, veluti in curru, equi mouentur ab auriga habenas compefcente, aut laxante, fed deinde mouent: currus tamen mouetur omnino,non tamen mouet,fic & offa humani corporis inftrumẽta funt, ad incedendum neceffaria quæ mouentur,non tamen mouent:mufculi verò mouentur & mouent. Ad localem igitur motum accedunt facultas,fpiritus,mufculi,& offa,facultas eft præcipuum agens,ex inftrumentis & mouentibus:fpiritus eft magis præcipuum, minùs verò mufculus,offa inftrumenta funt mota,non mouentia: fic in vifione facultas eft præcipuum agens, inftrumentum mouens & motum eft fpiritus viforius, qui magis præcipuus eft quocunque inftrumento moto non mouente,quoniam vim habet efficiendi. Ex inftrumentis verò motis non mouentibus, præcipuum eft chriftalloides humor:minùs præcipua funt,cornea,& humor aquofus,in pupilla contentus. In tactu quoque facultas, vis præcipua agendi eft, inftrumentum præcipuum agendi vniuerfale animalis fpiritus,ad certum fpacium delatus, ex inftrumentis motis non mouentibus, neque coagentibus·præcipuum eft neruus, reliquum caro & cutis. In vifu tamen præter medium intrinfecum, eft aliud medium extrinfecum,nempe aer: verùm id à Galen. videndi inftrumentum appellatur,quod tale effe dicit,quale neruus tactioni. In auditu tamen & olfactu medium externum exigitur, fed id non valet actionem vitiare, nifi quoniam vitiat obiecti actionem, fiue immutationem, quod ad obiectum fpectat. Si nanque medium eft longum,aut craffum, aut nebulofum, faciet vt obiectum non valeat,aut malè,immutare facultatem,fed hæc obiecti funt defectus, aut proprij aut acceforij. Nemo tamen læfam actionem vifus dicet,quoniam non videt,aut malè videt colorem pofitum in aere nebulofo, aut loco diftantem: idem in percipiendo fono dicemus. In guftu faliua medium eft, quod fecundum naturam fe habens non mutat nec vitiat actionem:præter naturam verò fimul cum obiecto mutat,& obiecti rationem habet, veluti faliua amara, quæ amara facit omnia apparere. Attractricis facultatis opus caufa eft fine qua non,ad coctionem neceffaria,verùm cùm hæc læfa actio fuerit,fi non trahat, læfiones eius in facultate,inftrumento & obiecto inueniemus. Coctricis tamen læfio in obiecto confiftit,ob ipfius defectum, fine cibo quoque præaffumpto aut fomnus non conciliatur, aut malè. Sed cùm fomnus verè actio non fit,non omnino eafdem habebit læfionum caufas. Verùm hunc defectum ad obiectum referimus: nam alimenti vapor fuauis cùm offertur, animalis facultatis vias obftruit & fomni caufa fit. Pulfuum verò diftenfiones & contractiones, vfum exigunt tanquam obiectum, in quod contendunt, atque fcopum,& finem quod abiicere conantur, aut quod adiicere contendunt. Nam in diftentione facultas conatur calorem abundantem amouere, ac frigiditatem inducere,in contractione verò, fumos prauos à corpore pellere & à moleftia leuari. De fpacio diximus, in obiecto, aut inftrumento contineri. Tempus verò non eft de caufis quæ actiones vitiant,quamuis vitia in tempore fiant, & circa tempus, fed ob caufas alias quas tribus membris compræhendimus. Quòd autem cutis raritatem fudor fequatur, vitium inftrumenti eft, quod ad retentionem minùs laxum exigitur, omnes itaque caufas læfionum in actionibus, ad tria tantùm genera reduci, & in eifdem collocari fateri oportet, nempe ad facultatem,inftrumentum, & obiectum. At

verò

verò operæ precium mihi videtur exemplis oſtendere, cauſas quas diximus actiones vitiare. Coctio ventriculi aliquando vitiatur,quod fieri non aliter cōtingit,quàm læſa facultate aut inſtrumento,aut obiecto. Facultas naturalis eſt, atque ventriculo inſita, quæ in qualitate temperamēti ventriculi ſita eſt. Hanc autem lædi cōtingit,variata temperatura,quo in loco ſuccedit cognitio cauſarum morborum. Temperatura namque à cauſis internis, aut externis mutatur. Nec tamen coctio ſimili modo læditur ad omnes mutationes temperamenti,licet ad finem omnis diſtemperies vitiet propriam functionem: cùm enim mutatur ad frigiditatem,valde coctio lædetur & faciliùs: quòd ſi ad calorem mutatio fiat,non adeò facilè vitiabitur coctio,ſic etiam mutato temperamento ad humiditatem,non adeò facilè læſio accedit,vti mutatione facta ad ſiccitatem. Inſtrumentum verò læſum non paruas affert coctioni læſiones. Eſt autem præcipuum inſtrumentum & generale (quoniam ad omnes coctiones expoſcitur) ſpiritus vitalis,& natiuus calor, quibus deficientibus coctio deficiet, ventriculus quoque ipſe inſtrumētum eſt peculiare coctioni deſtinatum. Spiritus vitalis & natiuus (generalia & communia omnium naturalium actionum) vitiantur, vbi non perueniant ad ventriculum aut in parua quantitate: id verò quoniam generantur in corde,ſed in pauca quantitate, ita vt non ſuperſint,qui ad ventriculum tranſmitti debeant,aut corrumpantur:aut generantur abunde, ſed non mittuntur, aut quoniam via eſt impedita, aut quoniam recurrunt,vti in doloribus & animi deliquiis,& aliis pathematis,& ſolicitudine,& literarum ſtudio,impediunt autem ſpiritus & caloris tranſitum cauſæ morborum in via. Minùs præcipuum inſtrumentum, ſed peculiare eſt ventriculus ipſe, qui coctionem vitiabit,vbi læſus ſit: læditur tamen vt organicum membrum:nam vt ſimilare vitia patitur,ad temperaturam attinentia, quæ facultatem mutant,aut præcipuum inſtrumentum, nempe natiuum calorem & ſpiritum: vt organicum verò morbos patitur in compoſitione, à quibus actiones ventriculi lædi valent, quos in præſentiarum referre eſſet inutile,idem vnitatis ſolutiones efficere ſolent. At obiectum ventriculi coctionem ſæpiſsimè vitiat,ſine læſione facultatis aut inſtrumenti,ac ſine morbo quopiā, vti probauimus,aut etiam cum ipſo. Etenim ſi cibus copioſior ſit multo, quàm vt à facultate modicè ſe habente ſuperari queat,coctio vitiabitur,quandoque omnino ablata, atque fiet ab obiecto læſio. Sic vbi quis nullo ordine ſeruato cibos ingreſſerit:aut intēpeſtiuè, aut vitioſi ſint,aut excrementū eoſdem corrumpens aliunde accedat,obiectum coctionem lędet. Quòd verò coctio ſine retentione fieri nequeat,ad obiectum eſt referēdum, quòd cibum facultas non coquat,ſi non admittat coctionem,quiete: vigilia nihilominus coctionem impedit, ſed id facultas efficit,quæ per ſomnum validior eſt,& eo deficiente imbecillior. Attemperatur enim venter ſomno,& inſtrumentū vniuerſale, quod eſt ſpiritus,& natiuus calor,in ſomno accedunt ad perficiendam coctionem vētriculi, & in vigilia diſcedunt. His ſanè cauſis ſimul accedentibus maximæ læſiones fient, & functionum abolitiones. Nec tamen ad læſiones actionum in diuerſis generibus pares habent vires morbi omnes:nam naturales functiones quàm maximè vitiat temperaturarum mutatio,pręſertim ſi facultatem offendat,nam coctio,tractio,retentio,expulſio,& generatio,temperamentū ſequuntur partium in quibus exercentur,& à quibus manant. Animalis verò facultatis actiones, quàm maximè vitiantur ob inſtrumentorum vitia, non ſic mutatione temperamentorum (quamuis hac de cauſa variari cōcedamus cùm Gal.lib.3.de loc.pa.) Notum etenim eſt,functiones animales parū læſas eſſe in hecticis, in quibus temperamentum valde mutatum eſt, ſpiritus tamen diſſolutionem, ſtatim ſequūtur animi deliquia,& caſus animalis facultatis, ac eiuſdem functionum abolitio, hoc eſt vitium inſtrumenti præcipui. Pariter quoque ſi inſtrumenta non præcipua ſua ratione laborent, vti ſi nerui obſtruantur, aut per tranſuerſum ſecentur, functiones animales eius partis omnino peribunt,aut totius ſi præcipuæ partis fuerint meatus qui obſtruuntur,viſoriæ quoque facultatis actio læditur,læſa ipſa facultate,aut eiuſdem inſtrumento: aliquando verò obiecti ratione. Facultas quandoque deficit aut quoniam non valet in origine,languente cerebro,vti in ſenibus & quibuſdam ægrotis, in quibus ob morbos cerebri in temperatura,aut compoſitione,aut continui ſolutione: facultas animalis læditur & ſpiritus diſſoluitur ac minuitur, qui eſt ſentiendi præcipuū inſtrumentum,aut quoniam quamuis in cerebro vis animalis abundet,non mittitur in oculos obſtructis neruis viſoriis. Aut læditur viſoria facultas diſtemperato oculo, præſertim cryſtallino humore,hoc eſt vitium in organo præcipuo videndi: diſtēperies verò octo generibus continentur,aut fortè humor prædictus: ſedem mutat, aut minuitur quantitate, quæ diſpoſitio defectum ſequitur vitrei humoris, deinde ariditatem, & atrophiam ipſius. Læditur tamen quandoque viſio non læſa cerebri facultate, aut

Cauſarum lædentium actiones exemplum.

Vētriculus.

Actiones nō vitiātur ab omnibus morbis pari modo. Sympt. fac. anim.

Viſus læſi cauſæ.

eiuſdem ſpiritu, neque læſo primo organo, ſed læſa via, nempe foramine rhagoidis, vbi immodicè claudatur, aut dilatetur, aut diſrumpatur, aut vitietur humor qui natura ibidem continetur, craſsior factus, vti in ſuffuſionibus, qua ratione viſorij radij non facilè penetrant, aut diminuatur, quo fiet vt concidat cornea ac comprimat rhagoidem, & cryſtalloidem: fiet quoque vt minori interuallo viſibilia pertingat viſus, aut externa alterent cryſtalloidem. Cùm autem cornea membrana facultati & obiecto ea parte quæ pupillæ reſpondet interiaceat, expedit vt naturalem ſeruet perſpicuitatem, qua amiſſa viſus læditur: amittit autem ipſam ob intemperiem areſcens & rugoſa facta, aut ſi craſſus aliquis humor ſubſtantiæ ipſius infarciatur (quod in albuginibus fit) aut vngula adnaſcatur. Obiectum autem actionem vitiat, vbi ſplendidiſsimus color, aut alter multo ſplendore ſuffuſus oculis offeratur, nullo morbo inducto in oculo. Hinc fiet vt oculus lædatur in eſſentia, aut ex accidenti: in eſſentia, vbi diſtemperetur ita vt vitientur actiones. Ex accidenti verò, aut propter cauſam quæ continetur in ipſo, vt craſſo aliquo humore, aut ſuffuſione, aut ex accidenti propter cauſam quæ non continetur in ipſo. Atque id bifariam, aut quoniam non tranſmittitur ad ipſum quod tranſmitti deberet, vti cùm non tranſmittitur à cerebro facultas oculo: aut quoniam tranſmittitur quod tranſmitti non deberet, vti cum à ventriculo, aut aliunde mittitur vapor in oculos, ac efficit viſiones, eis quæ in ſuffuſionibus fiunt ſimiles. Priorem magis propriè læſionem per conſenſum & abſolutam appellat Galenus, quoniam maximè propriè conſenſus fit ſola compaſsione: quod verò ab alio membro aliquid ſuſcipit, iam quodammodo laborare per ſe dicetur, non compati alteri ſolummodo.

Viſus generales læſiones.

Actionum vitiatarum cauſæ generales.

Conſtat autem omnino vitiatarum actionum, veluti & ſymptomatum omnium cauſas eſſe morbos, aut cauſas præter naturam, aut ſymptomata, quæ morbos ſequuntur, aut ſine morbis fiunt. Læſas autem actiones vitium accipere à facultate, inſtrumento, aut obiecto. Habemus etenim præter iam dicta familiare exemplum in ſenſu tactus: ſiue enim omnimodo auferatur, ſiue imbecillus fiat, ſiue celeritate & contentione eius actio vitietur, vt in dolore, neceſſum eſt in aliquo trium dictorum, vitium conſiſtere: ſi enim facultas non tranſmittatur, aut imbecilla, tractus lædetur. Non mittitur tamen ob vitium cerebri, quod multis modis vitiatur, vt temperatura, aut compoſitione, aut vnitatis ſolutione. Quòd ſi læſa actione tactus vitium in cerebro non conſiſtat, diſquirendum, an inſtrumentum vitium patiatur. Præcipuum tamen animæ inſtrumentum eſt ſpiritus, qui non mittit, aut paucus, & ad paucissimum ſpacium. Aut vitium eſt in inſtrumento non mouente, atque ex eiſdem præcipuo: id verò eſt neruus tactorius, qui multifariam læditur, aut intemperie, aut ſoluta continuitate, abſciſſo neruo, aut ipſo patiente obſtructionem, aut compreſsionem, aut conſtrictionem: hoc verò aut ab humore infarcto, aut inflammatione, aut callo, aut ſcirrho, aut quouis tumore iuxtà ſito. Quod facit etiam laqueus cõprimens, aut ſuper partem decubitus, aut à re quapiam dura aut graui facta compreſsio. Læditur autẽ quandoque actio ſine his, quæ læſio inſtrumento minùs præcipuo, quod medij rationem habet, reſpondet, veluti cùm cutis externa, aut caro diſtemperatur, aut obduratur & calleſcit aut dempta eſt, ita vt ſine medio neruus à tangibilibus immutetur, aut pori plus iuſto rareſcant. Ex his enim fit vt ſenſus hebes reddatur, vt in ſtupore, aut ſenſus acrimonia ſuperabundet, & ob leues admodum cauſas dolore afficiatur: læſio itaque ob ſenſus acrimoniam ad inſtrumentum referri debet. Læditur autem tactus obiecti ratione in doloribus: per eos enim tactio celerior, & vehementior iuſto fit, ob vehementiam obiecti mouentis. Eſt autem obiectum propinquum, quod immediatè ſentitur in doloribus, nempe intemperies inæqualis, aut ſolutio vnitatis, dum fiunt. Remotum verò obiectum eſt, quod intemperiem efficit, aut vnitatem ſoluit. Vehementia igitur obiecti imprimẽtis id efficit ſymptoma, quod nos in læſis actionibus ſuprà locauimus. Sed putabimus doloris obiectum actionẽ non vitiare, niſi vitiato prius inſtrumento, ac perinde eam læſionem actionis ad inſtrumentum eſſe referendam. Verùm quamuis læſio inſtrumenti mediet inter cauſam remotam doloris & ſenſum, quoniã tamen obiectum propinquum generationem & celeritatem mutationis habet, ab obiecto remoto, cuius actione ceſſante ſtatim ceſſaret dolor, etiam ſi obiectum propinquum præſens maneret: tota mutatio dolórque ipſe, & actionis vitium, ad obiectum refertur, quod extra inſtrumentum conſiſtit. Quamuis tamen inſtituerim generalia tantummodo in hoc loco docere, illuſtrioris doctrinæ gratia exempla apponere decreui, vt in eis lectores exerceantur: atque vnum hoc in functionibus pulſatilis facultatis. Hæc ſanè in corde & arteriis exercetur: atque medicus arteriam tangens, vbi pulſum vitioſum reperiat, id vitium inquirere tenetur, quod in facultate, inſtrumento, aut obiecto reperiet.

Tactus læſi exempla.

Pulſus læſionum cauſa.

Sunt

Sunt enim tres cauſæ quæ pulſum continent, quæ ſecundum naturam ſe habentes pulſum complent: his verò vitiatis aut aliqua earum pulſus à naturali variabit, & vitioſus fiet. Si ita pulſus efficiatur à naturali varius, vitium id omnino manabit à facultate, aut inſtrumento, aut obiecto à debito modo declinantibus. Facultas vitalis ſiue pulſatilis à corde manat, inſtrumenta ſunt arteriæ, obiectum ſiue vſus eſt duplex, alter diſtentionis, nempe refrigerare calorem qui perpetuò accreſcit, niſi ventiletur: conſtrictionis vſus eſt fumos prauos in arteriis & corde genitos à corpore pellere. Facultas actionem exercet, inſtrumentum conſentit, vſus vrget. Quòd ſi pulſum aliquem naturali minorem reperias, & vſus non eſt diminutus, calore videlicet aut moderato manente, aut aucto vitium ad facultatem referendum, aut ad inſtrumentum. Quòd ſi inſtrumentum nempe arteria dura non fuerit, aut intenta, aut vehementer laxa, facultatis vitium erit, aut quoniam non valet, vt in langoribus, & diſſolutionibus, & alimenti inopia, & magnis exercitationibus, & ſyncope: hæc verò ob intemperiem cordis. Aut non deeſt quidem in origine, verùm non effunditur, aut pauca & imbecilla, atque id propter ſpirituum paucitatem, non enim effunditur facultas vitalis ſine ſpiritu & natiuo calore, quamuis ipſa per arteriarum ſubſtantias procedat, aut malè traducitur, aut meatus impeditus eſt obſtructione, compreſsione, conſtrictione, aut conniuentia, aut ſectione. Horum cauſæ ſunt multitudo, & craſsitudo humorum, adſtrictio, refrigeratio, tumores, calli, tubercula, & laquei, & grauia ac dura opprimentia: aut recurrit is in animi pathematis, aut transfunditur in partem dolentem, ſi quæ dolet: fiet tamen in facultate vitium, aut in eſſentia, aut quoniam grauata eſt: eſſentiam mutant temperamentorum mutationes, grauant ipſam multitudo, & craſsitudo, ac lentor. Quòd ſi valente atque tranſmiſſa abundè facultate, pulſus iuſto minor fuerit, vitium ad inſtrumentum, aut vſum ſiue obiectum referendum erit, ſi tamen vſus manet, vitium eſt in inſtrumento, quoniam durum eſt, aut immodicè laxum, aut oppreſſum. Durum fit ſiccitate, aut refrigeratione, aut vtroque, aut tenſum eſt inflammatione, aut ſcirrho, laxatur nimia humiditate. Opprimitur carne, aut tumore quopiam adiacente, aut multitudine humorum. Si tamen pulſu exiſtente paruo, facultas conſtauerit, & inſtrumentum vitio careat, obiectum vitiatum erit, nempe vſus diminutus. Talis autem fit diſſoluto calore natiuo, & ſpiritu, quod multis cauſis fieri conſpicimus, quas retulimus inter cauſas frigidorum morborum. Quòd tamen cauſæ internæ aut externæ pulſum mutent, fieri nequit, non mutata vna harum trium cauſarum. At verò hæc omnia latiſsimè traduntur à Galen. lib. de Cauſis pulſuum. Non tamen videtur à ratione alienũ exercitationis gratia quorumdam ſymptomatum peculiares cauſas diſquirere, & iam inuẽtas docere, à ſyncope initium facientes. *Syncopes causæ.* In ſyncope ſanè vires non tantũ deſunt, ſed ſubitò cadunt. Quod fieri nequit ob temperaturæ, ac facultatis mutationem, quemadmodum neque apoplexia: mutatur enim facultas in eſſentia, mutato temperamento: cùm autem ſubitò cadant vires, ac rurſum breui reparentur, notum eſt nec ſyncopem nec apoplexiam à mutato temperamento oriri, ſed ob vitium in inſtrumento. Nos tamen hac in re veritatem ipſam ſectamur non aliorum placita. Concidunt autem vires aut animales, aut vitales, ob morbum, aut damnum in inſtrumento potiſsimo animæ, aut in minus præcipuo. Præcipuum autem inſtrumentum ſpiritus eſt, *Spiritus noxæ.* quem diſſolui aut corrumpi ſubitò cõtingit, magna aliqua facta euacuatione ſanguinis, aut ventris fluxu, aut ſudore, aut ob alimenti inopiam, quo accedente reparatur, aut corrumpitur ob veneni occurſum, aut peſtilentis aeris, aut fœtidi, aut ob corruptionem humoris, aut excrementi, aut partis corporis in veneficam naturam, has omnes, virium cõciſiones appellant medici, quoniam per eas facultas à potiſsimo priuatur inſtrumento, concidunt quoque vires ſubitò in animi turbationibus, quod accidens non niſi ad ſpirituum diſſolutionem, aut eorumdem ſuffocationem reducetur. Inſtrumento verò non præcipuo læſo ſubitò concidere vires notum eſt, facta obſtructione, ſic etiam arteria per tranſuerſum ſecta. Cùm autem humor obſtruens partem aliquam, vti neruorum originem, ſubitò dimoueri poſsit, aut ſi alter initio arteriarum includatur: ſubitò concidere vires, ac ſubitò reparari contingit. Fiunt autem huiuſmodi obſtructiones à craſsis, & lentis, & multis humoribus, aut compreſsis vaſis ipſis, à cauſis quas compreſsiones, & obſtructiones facere poſſe diximus. *Symptomata à causa præter naturam orta.* Tuſsis tamen, ſternutamentum, horror, rigor, vomitus, nauſea, ructus, ſingultus, pandiculatio, oſcitatio læſæ actiones ſunt, à cauſa præter naturam ſiue obiecto concitatæ, natura verò conante quod præter naturam eſt excernere. *Tremor.* Tremor immixta actio eſt animæ facultatis, & cauſæ præter naturam, veluti & quidam alij motus interrupti & torpidi, de quibus eſt pulſus tremulus. Conuulſio tota à cauſa præter naturam pendet, ſicuti & palpitatio. Tuſsis à cauſa fit grauante ſiue comprimente,

partes thoracis & pulmonis,aut eaſdem mordente,aut ab inæquali intemperie partium earumdem, in quibus eſt aſpera pulmonis arteria. Eſt autem omnibus excretionibus commune,vt facultas excernens ad eas excernendas commoueatur,quoniam grauant, aut quoniam mordent, aut quoniam à natura ſunt aliena. Nam ſternutatio, à cauſa concitatur interna narium membranas irritante, & titillationem commouente. Rigor verò à cauſa mordente celeriter mota per ſentientes corporis particulas,quam calidam aut frigidam eſſe contingit. Differunt tamen rigor,inæqualis ſenſus,& horror motu & magnitudine cauſæ. Humor enim paucus ſed quietus inæqualẽ ſenſum efficit, motus autem,horrorem, copioſus verò ac motus, rigorem,qui eſt totus corporis inæqualis concuſsio, ac conquaſſatio. Concuſsio autem hæc naturalis facultatis expultricis eſt munus. Accedunt autem ad rigorem efficiendum humor mordens,& motus,& ipſius humoris copia,& facultatis robur, aut imbecillitas, à quibus vehementiſsimi rigores concitãtur,ſi acceſſerint ſimul excremẽti mordacitas, & copia,& celer motus eiuſdem, atque virium imbecillitas, contrariæ cauſæ aut non efficient rigorem, aut minimum, mediæ verò medium. Vomitus à cauſa concitatur,mordente,aut grauante, aut à quibuſdam cibis ingeſtis,aut ſucris, qui à tota ſubſtantia ventriculo aduerſantur. Nauſea vomitum antecedit, vti tuſsim κέρχνος: eſt autem hic, motus faucium ad ſcreationem cum raucedine. Cùm igitur cauſa mouens ventriculum continetur in cauitate antecedente nauſea, vomitus ſequi ſolet: cùm verò excrementum internæ membranæ ventriculi hæret,nauſea fit cõmoto ventriculo ad expulſionem,ea non ſequuta,concitatur quoque nauſea ſæpiſsimè his qui pingue aliquod ingeſſerunt, iam finita coctione. Tunc etenim pingue hærens interius ventriculi ori,talem inducit affectum, qualem ſatiatis,pinguia oblata inducere ſolent:id itaque ſex aut ſeptem horis à cibo experientur, maximè ſi interim ventriculus refrigeretur. Ructus fit excernente natura ſubſtantiam flatuoſam quæ in ventriculo continebatur. Attinet cum his ad naturalem expultricem ventriculi ſingultus,vehementer ipſa cõmota ad expellendum cauſam nocentem, fitq; omnino conuulſionis modo,aut ab humore quopiam concitante facultatem ad excrétionem,aut tali flatu,fibris ventriculi infarcto,éſtque ſingultus à repletione procedens. Altera tamen ſpecies fit,areſcẽte ventriculo vti & ſicca cõuulſio in neruis.Accedit tertia ſingultus ſpecies, quæ à mordentibus cauſis concitatur vti pipere,& vino,aut à cauſis non valde mordẽtibus ex natura ſua,ſed quæ in ventriculum acri ſenſu præditum,aut abraſum,exeſum,aut vlceratũ,inciderunt. Pandiculatio fit cõmotis muſculis ad excludendum flatum, ſiue excrementi vaporem, fit quoque natura conante celeriorem & vehementiorem alimenti diductionem per corpus, qua in re membrorum tractrix ab animali facultate muſculorum iuuatur.Sic etiam incipientibus acceſsionibus pandiculantur ægri,vt animali facultate cooperante iuuentur ad excrementorum expulſionem extra vaſa: quòd ſi vapor in muſculis temporalibus & maſticatoriis contineatur,oſcitationem mouebit. Tremor in laborantibus à facultate & morboſa cauſa fit, non aliter quàm ſanis & valentibus hominibus vbi pondus magnum geſtare conentur humeris ſuperpoſitum: hi enim inter incedendũ tremunt,conante facultate onus geſtare,maius quàm pro viribus,dum tamen vires contendunt pondus ferre à pondere grauatæ vincuntur,ſed rurſus receptis viribus ad actionem redeuntibus, pondus vincunt. Quod ſenibus ipſis in ſuorum corporum delatione contingit. In ægrotis verò id ſymptoma conſpicitur,contendente animali facultate loco mouente,partem aliquam tranſponere, aut in loco aliquo pendente firmare: tunc etenim grauitate ſuperante pars deorſum fertur,ſed rurſus receptis viribus,atque ad membri tranſpoſitionem aut in loco fixionem redeuntibus, eam mouent,aut firmant,& eleuãt. Erunt igitur potiſsimæ tremoris cauſæ quæ facultatem languidam reddunt, & quæ grauitatem addunt,ita vt membra mouere nequeat veluti ſani ſolent.Imbecillam verò reddunt facultatem frigida intemperies qualis ſenibus adeſt,& cauſæ grauantes,vti ſuccorũ nimia redundantia,aut craſsi humores,aut lenti,& impedientes delationem facultatis animalis,qui ipſam minorem reddunt. Quod etiam facit nonnunquã nimia humiditas neruos laxans, quam diſpoſitionem ſequitur ſtupor,& quandoque paralyſis. Conuulſio talis membri contractio ad originem eſt,nobis inuitis facta, qualis valentibus aliquando fit. Nolentibus tamen tales fiunt membrorum ad originem contractiones,quales in citharę fidibus:hæ verò ſi intentæ diutius permaneant,cùm conuelli nequeant, vtrinque ligatæ, ſiue ob aeris humiditatem, ſiue nimiam ſiccitatem, diſrumpuntur. Muſculi tamen & nerui, cùm non ſint ita oſsibus alligati, vt nullatenus cogi poſsint, non rumpuntur, ſed ad originem deducuntur,ſiue à nimia humiditate impleantur, ſiue à vehementiori ſiccitate corrugentur. Nemo autem eſt qui non nouerit tertiam conuulſionis ſpeciem neruis aduenire

Rigor. *Vomitus.* *Nauſea.* *Nauſeæ cauſa.* *Ructus.* *Singultus.* *Pandiculatio.* *Pandiculatio febricitantium.* *Tremor.* *Conuulſio.* *Cõuulſionis 3. ſpecies.*

nire similem singultui,venienti ob morsum,partibus ad originem vsque consentientibus. Quemadmodum comitialem morbum sæpe concitatum videmus, non primaria ipsa in capite affectione,siue per essentiam laborante,sed secundaria & per consensum, sunt autem horum affectuum causæ quæcunque neruos implentes,ipsos reddunt breuiores,de quorum numero sunt tumores præter naturam, & crassi humores, siccæ tamen conuulsiones ab his proueniunt causis, quæ morbos siccos efficere valent. Tertia tamen species à causis mordentibus fit, & ab his quæ cerebro transmittere valent crassos vapores, aut acres & mordentes, aut à nerui punctura. Palpitatio à crasso vapore fit implente partem aliquam,quæ distentionem & motum diastole similem pati potest,quales sunt genæ,palpebræ,aut membranis circumsepta loca,vti vesica,intestina, & vẽtriculus, flatus itaque crassúsve vapor interclusus ipsam distendit,quæ statim concidit,& rursus distenditur, idque fit donec vapor in cognatum aerem expiret, interim tamen pars dilatatur vapore ingrediente: sed in partem proximam ipso transmisso fit contractio,& rursus ipso redeunte distensio. Hinc nota erit causa, & symptomatis generatio. Secundum symptomatum genus suprà statuimus corporis affectus, quos à morbis mutari contingit interueniente actionum læsione,sed vitiantur quãdoque sine morbis, non tamen sine læsis actionibus,quas superius docuimus,nonnunquã absque morbis lædi. Quòd si affectus corporis vitiati læsas actiones sequuntur, qui generali methodo inuenire voluerit causas vitiatorum affectuum, eas omnes reperiet in causis læsarum actionum,has tamen contineri diximus in facultate,instrumento, & obiecto, quas modò pariter causas vitiatorum affectuum signamus. Cùm enim corporis color vitiatur, vt in icterico morbo, bilem redundantem intelligimus sanguinem si rubeus fuerit color,pituitam, si albus,melancholiam,si niger. At verò si color albidior appareat,vitium aderit in obiecto:quoniam humor pituitosus vbi copiosior ad membra deferatur, superari à facultate nequit. Aut erit vitium in facultate partis, nequeuntis superare quod iustum est, sed id inconfectum relinquit. Aut aderit vitium in instrumẽto,si refrigerato habitu corporis,sanguis intrò recurrat extremis exanguibus relictis. Color etenim pallidus in cute apparet,aut multa bile ad cutem transfusa,quod vitium in expultrice contingit: est namque error in termino: foret enim hæc per ventrem excernenda. Aut vitium est in instrumento,vbi ob cutis constipationem, quæ refrigeratione,aut alia causa facta est,excrementũ id non trãspirat. Aut est vitium in facultate altrice coquente,quæ sanguinẽ corrumpit,aut vitium in obiecto,quoniam bilis multa domari,ac superari,& discuti nequit. Licebit autem volẽti in singulis exerceri,inuenire affectuum omnium vitiatorum causas in tribus prædictis generibus. Fœtor etenim à corpore expirans,vitium in obiecto significat, si excrementum vitiosum fit, & quod naturam ex cibis contraxerit ad putredinem aptam. Aut fiet ob vitium in instrumẽto, si membrum in quo succus,aliàs bonus cõtinetur,meatuũ angustiam,aut obstructionem patiatur,sine his quoque ob vitium facultatis putredo incipit, nequeunte natura succos gubernare digestione, & coctione. Sonus quoque mutatur,cùm flatus per intestina deuoluitur & cohibetur,aut ob copiam ipsius,aut imbecillitatẽ facultatis expultricis,aut instrumenti angustiam. Sed iam ad tertium symptomatum genus trãseamus, quod in excrementorum vitio consistit,quod læsas actiones sequi supra diximus,& ad læsarum actionum causas omnino, eas quæ vitiant excrementa reducemus, eruntque excrementorum vitiatorum causæ generales inuentæ, quas seiunctim licebit in omni genere excrementorum inuenire. Nec tamen has tantum generales causas exercitatus assequetur. Sed peculiares singulorum veluti à Gal.summo medicinæ parente in libris de causis symptomatum,miro modo inuentæ sunt. Porrò expedit vnico corizæ exemplo excremẽtorum mutationem in causas generales deducere,deinde verò quasdã alias excrementorum mutationes,ad peculiares & proprias causas vsque percurrentes tradetmus. Si namque à capite per nares excrementum pertenue, ac multum distillauerit, vitium erit in obiecto,vbi humor in caput ascendat tenuior iusto, & copiosior, ita vt vinci nequeat à facultate naturali,adhuc cõstante. Quod alia ratione ad læsam actionem membri transmittentis referri posset. Aut id excrementi genus sequetur læsionem in instrumento,vbi videlicet caput refrigeratum sit,nondum tamen facta distemperie.frigiditas verò humorem ante coctionem exprimat,& cuti adstricta impediatur serosi & aquosi humoris transpiratio:quod etiam remisso calore sequitur.Neutra tamen harum causarum accedente, vbi cerebri facultas concoctrix imbecilla fuerit, idem continget. Nec tamen negamus plures ex his causis adiungi posse,ac simul accedere, multo ac seroso excremento ascendente, capite refrigerato,& languente coctrice facultate ipsius. Quoniam tamen ab initio diximus, symptomata omnia generalissimas causas habere

Palpitatio.

Symptomatum secundi generis causæ.

Excrementorum uitiatorũ causæ.

Corizæ exemplum.

morbum, causam præter naturam, & symptoma: notum est in præsenti exemplo, tenuis excrementi causam aut esse causam ipsam quæ superari non potuit, aut morbum cerebri: is verò fiens erat intemperies, cùm nondum variare valebat facultatem, cùm verò ipsam vitiare valebat, ac imbecillam reddere, facta accessit quoque meatuum angustia. Expedit præterea, vt exemplis quibusdam doceamus, excrementorum mutationem ad postremas, & minimas vsque causas deducere, ac primum in deiectionibus.

Deiectionũ vitiatarum exemplum.

Mutari sanè contingit deiectiones quantitate, qualitate, aut tota substantia, sicuti & excrementa omnia, & hæc aut læsa facultate, aut instrumento, aut vitiato obiecto. Fit itaque vt deiectiones tempus anticipent, aut postponant, aut frequentius, aut rarius solito descendant, aut quantitate variæ sint à natura, superabundantes, aut diminutæ, aut erunt qualitate vitiosæ, aut tota substãtia variæ, vti cruentæ, aut pingues, aut ramẽtosæ. Diximus tamen in excrementorum mutationibus, considerandum opus, siue excretionem, & id quod excernitur. Quamobrem ex differentiis prædictis, quæ sumuntur à celeritate, & tarditate, & frequentia, ac raritate, inter læsas actiones reponuntur, ad tempus attinentes, vitiantur enim actiones celeritate, & tarditate longitudine, ac breuitate, continuitate & intermissione: id tamen quod excernitur quantitate, qualitate, aut substantia. Hæc vbi quis in deiectionum mutationibus probè nouerit, similia in reliquis excrementorum generibus facilè assequetur. Quod si deiectio tempus anticipet, læsa actio erit, quæ vitium assumet ex facultate, instrumento, aut obiecto. Facultatis etenim retinentis actio vitiosa est, si alimentum non retineat ad complementũ coctionis, atque si diutius retineat, sic etiam ad læsam actionem attinere notissimum est, si deiectio tempus anticipet, quoniam ab expultrice ante tempus excernatur. Gal. porrò lib. 3. de causis sympto. deiectionem, quæ tempus anticipat, aut postponit, & frequentem, ac raram inter symptomata attinentia ad excrementorum mutationem recenset. Cùm tamen ipse lib. de Differ. sympt. cap. 4. inter læsas actiones expultricis facultatis vẽtris, symptoma id annumeret, dicens: Motus verò quasi deprauatus est, quum vel properat ad actionem, antequam perfecta sit coctio, vel tardat, vel cessat etiam perfecta coctione. & rursus lib. eodem capitulo quinto, inquit: At ea quæ præter naturam vel retinẽtur, vel excernuntur à corpore, per tres differentias prima sectione diuiduntur. Vel enim tota substantia, vel qualitate, vel quantitate, à naturali habitu recedunt. Constat autem eam deiectionem quæ tempus anticipat, aut postponit, aut quæ rariùs, aut frequentiùs succedit, hac ratione nullum tale vitium quantitatis, qualitatis aut totius substantiæ ostendere: possent enim ob vitium facult. euenire. Quod itaque tempus aut anticipet, aut tardet, siue à facultate, siue ab instrumento, siue ab obiecto ortum habeat, ad actionis læsionem referri debet, sic & quæ frequentiùs, aut rariùs succedit. Vitia verò in quantitate aucta, aut diminuta, aut qualitatis deprauatione, aut totius substantiæ mutatione, in ipsis sunt excrementis. Aut teneretur quidem Gale. considerare in excrementis præter quantitatem, qualitatem, & totam substantiam, tempus, quinimo & locum per quem excernuntur.

Ciborum descensus celeris & tardi causæ.

Cùm itaque celerius descendit deiectio, aut ventriculus à cibis grauatur, & id aut quoniam quantitate abundant, aut quoniam quantitas maior est, quàm pro viribus ventriculi, aut quoniam ventriculus mordetur, & id aut ob ciborum acrimoniam, aut ventriculi sensum acrem: morsu namque accedente, protinus facultas expultrix alimentum excernit, non expectata coctione: quòd verò mordetur aut ad obiectum, aut ad instrumentum attinet. Ciborum quoque natura, celeris deiectionis causa est, vbi cibi viscidi sint, & humidi, maximè si motus corporis accedat: nam is alimenta descendere facit, nisi vehemens adeò fuerit, vt in corpus ipsum digeri cogat. Efficit autem viscidus cibus prima mensa assumptus, vt lubricitate intestinis inducta, alij etiam cibi eosdem sequantur. Tardatur autem suprà consuetum excrementorum descensus per ventrem, propter robur retentricis facul. aut imbecillitatem expultricis ventris, & intestinorum, aut ob sensum hebetem eorumdem. Tum etiam ob ciborum paucitatem: qui enim pauci sunt, cùm non grauant, non etiam pelluntur ea ratione. Præterea ciborum natura idem efficit vbi fuerint acerbi, aut austeri. Accedit ad tardam deiectionem efficiendam, præsertim si dura fuerit imbecillitas musculorum abdominis: idem quoque fit ob dolorem in eisdem partibus, aut consentientibus: nam & hac ratione minimè audent musculos comprimere ad deiectionis expulsionem.

Respiratione fæx deorsum per uentrem nititur.

Pari ratione in doloribus ad thoracem & septum transuersum attinentibus, cùm non audeant ægri magnas efficere respirationes, deiectio descendit tardè, quoniam motu respirationis constrictione septi transuersi & abdominis, toto vitæ decursu fæx ventris & intestinorum deorsum pellitur. Quam causam demissionis fæcum potissimam esse, minùs præcipuam verò compressionem, per fibras intestinorum factam,

existi

existimare decet. Frequentius solito deiectio succedit aut ob imbecillitatem, quæ intemperiem sequi solet, aut ob morsum. Morsus autem fit à qualitate ciborum, aut quoniam medicamentum cibis miscetur, aut quoniam corrumpuntur in ventre, aut quoniam venter sensu acri præditus est, aut intestina, aut ob vlcus eorundem, aut excremẽtorum aliunde venientium, aut ibidem genitorum acrimoniam. Relaxatio quoque musculi claudentis anum frequentes & inordinatas efficit deiectiones. Rarius descendit deiectio ob alimentorum paucitatem, & magnam distributionem, & dissipationem alimenti, aut sensum hebetem. Paucæ tamen & quantitate diminutæ pro quantitate eorum quæ assumpta sunt, descendunt deiectiones, quoniam vehemens fit distributio, ita vt totus fere humor alimenti aut dissoluatur, aut in ambitum corporis digeratur, aut quoniam aliqua eius pars in cæco intestino conclusa retinetur. Deiectio verò copiosior quàm pro ratione ciborum assumptorum, succedit, tum ob paucam dissolutionem ac distributionem, tum etiam ob confluxum excrementorum ex vniuerso corpore, aut aliqua particula in ventrem. Mutantur etiam à naturalibus deiectiones qualitate, vt colore, odore, & caliditate, aut frigiditate, tenuitate, & crassitudine, mollitie, & duritie: hæc verò aut ob naturam ciborum, aut ventris & intestinorum temperaturam, aut ob humores & excrementa, aut aliunde confluentia, aut in ventre & intestinis genita, sed hæc intra speciem naturalium deiectionum intelligenda sunt: nam quæ tales non fuerint, alienæ tota substantia dicuntur, quales sunt porraceæ, nigræ, pingues, ramentosæ, cruentæ, aut purulentæ. Porraceæ sine febre generantur in ventre, ex corruptione ciborum eius naturæ: cum febre in venis generatur bilis porri colorem referens, ex bilis flauæ vstione. Nigræ ab atra bile fiunt, quæ si exquisita fuerit, toto genere præter naturam erit, & bilis aut sanguinis assationem significabit, atque calorem vrentem. Pingues colliquatione fiunt. Ramentosæ, ab acribus excrementis per ventrem descendentibus procedunt, quæ intestina abradunt: cruentæ verò fiunt quandoque natura sanguinem excernente, indicationis modo, cùm abundat per interualla temporis, quod fieri solet dimisso diutius assueto exercitio, aut parte quapiam mutilata. Aut excernitur sanguis splendens ad nigredinem tendens, qui vstionem ostendit, & splendore subnigricante agnoscitur. Aut similes sunt deiectiones loturæ carnis, quæ indicant sanguinem aquosum inconfectum, qui ob iecoris imbecillitatem talis redditur. Fit quandoque vt natura validè commota à causis mordentibus, excernat expultrix reliquos humores, ac deinde sanguinẽ ipsum, sicuti & vbi biberit quis superexpurgans medicamentum, hic autem sanguis probè coloratus est, & aliquando solus, aliquando cum reliquis humoribus exire conspicitur. Succedunt nonnunquam cruentæ deiectiones, cùm dolore pauca quantitate, mordacibus excrementis mixtæ, & ramentis, & pinguedini intestinorum & quandoque puri, aut ichori, quæ vera ipsa dysenteria est, nobis intestinorum difficultas. Eruntq; quinque deiectionum cruentarum genera. Purulentæ verò fiunt aut genito pure in intestinis, aut aliunde transmisso, & hæc aut ab vlcere, aut rupta suppuratione.

DE GENERALI MORBORVM NOTITIA, ET MEDENDI METHODO, PARS SECVNDA.

De generali morborum notitia. CAP. I.

EX his quæ à nobis de morbis, causis, & symptomatis dicta sunt, non paucam vtilitatem ad morbos agnoscendos colligemus, neque ad hoc tantùm, sed etiam ad inueniendas patientes particulas. Nec refert dicere quàm vtilis sit hæc doctrina his qui ad artem curandi ediscendam se accingere volunt, nec quàm fuerit hæc generalis pars artis à multis omnino prætermissa qui ab initio suorum operum nulla vniuersali consideratione habita morborum, causarum, aut signorum, statim nobis morbos partium singularum curandos proponunt. Quidam verò quamuis non proposuerint morbos partium in initio suorum operum curare, nihil tamen generale ad eam rem necessarium præfati, quod peculiare est, aggrediuntur docere: quamobrem coguntur sæpe in ostendendis morbis signa confundere, nunc quidem diuersis morbis communia, nunc verò vnius morbi propria, communibus, quod non parum lectores confundit, & turbat, deinde verò curationem aggressi vniuersali medendi via incognita, omnia sibi obscura & difficilia videntur, & probatione carentia. Nos sanè hac de causa signorum generalem doctrinam tradere instituimus antequam curationem generalem, aut particularem persequamur. Signum autem in omnium philosophorum consensu id appellatur, quod *Signum quid.*

sensui oblatum ducit in rei obscuræ cognitionem, veluti in medicina rubeus color faciei sanguinem subesse demonstrat. Docuerunt autem medici corporibus signa suæ denominationis impartiri, vt ex signis corporum naturas assequerentur. Cùm autem corpora quædam sint sana, quædam ægra, quædam neutra, sic etiam signa appellauerunt sana quæ corpus sanum ostendunt, ægra quæ ægrum, neutra quæ neutrum. De signis sanis & neutris suprà non pauca tradidimus, nunc verò signa ægra percurrere est in animo. Sunt tamen ex signis tam sanis, quàm ægris, quàm neutris, quædam demonstratiua, quæ docent præsentem corporis statum, sanum, ægrum, aut neutrum: quædam prognostica quæ ostendunt futurum statum, quædam memoratiua quæ docent præcedentem: quamuis artis prognosticæ munus sit non tantùm futura prædicere, sed præsentia, & præterita nondum sensu cognita. Decet autem non modò morborum naturam ex signis tenere, sed etiam patientes partes, & morbi causas, & effectus, & fines, & tempora, & magnitudinem, & morem. Morbi nanque natura ex propriis notis agnoscitur, veluti phlegmone, ex dolore, calore, tumore, pulsu, rubore & tensione. Pars laborans agnoscitur, quoniam dolor punctorius, membranas affici docet, & furfures qui cum vrina minguntur sine febre, in vesica morbum esse. Causæ morborum depræhendunt si quis cognita febre repetente per tertium, bilem esse morbi causam agnouerit, & morsum oris ventriculi, à bile procedere intellexerit. Fines quoque morborum assequetur ex notis quæ ostendent ipsos esse salutares aut lethales, quæ ex pulsibus, & vrinis præcipuè sumuntur, in quibus enim vrina cocta est & pulsus constans, agnoscimus futuram salutem, contrà verò in quibus hæc longè à natura absunt. Effectus sunt læsæ actiones, excrementa, & qualitates. Rursus signa notanda, quæ docent quòd morbus cum crisi aut sine ipsa finem est habiturus, aut quòd coctione sensim finietur, & qua via crisis futura. Nam morbi magnitudo & motus celeritas crisim docent, locum verò morbi natura, & pars patiens, & imminentia symptomata, quorum omnium latam fecimus expositionem in libris Prognosticorum. Tempora morborum notæ quædam ostendunt, vti quòd morbus in principio existit, aut in augmento, in statu, aut inclinatione: cruda enim excrementa principium, parum cocta, augmentum, probè & integrè cocta statum, & quantitate diminuta inclinationem demonstrant. Morbi quoque essentia seipsam suamque magnitudinem & magnitudinis tempora pandit: ad quod accedit signorum propriorum magnitudo. Longitudo ac breuitas ex notis temporum morborum venantur; nam qui morbi in statu, aut inclinatione sunt, non longè absunt à fine, nec longi deinde sunt futuri, sed ad longitudinem morbi assequendam ex causæ natura procedimus, & ætate, temperatura, & anni tempore. Morem morbi siue benignitatem & malignitatem ex signis salutaribus & lethalibus (quæ signa coctionis non sunt) agnoscemus, quorum non pauca in libris prognosticorum ab Hippo. tradita sunt, vti quæ à facie sumuntur, respiratione, mentis turbatione, & extremorum refrigeratione, aut liuore. Sunt etiam morborum signa quædam communia, quædam propria, quædam inseparabilia, quædam propria & inseparabilia, cõmunia pariter, aliqua inseparabilia sunt. Signa communia sunt quę in morbis diuersæ naturæ reperiuntur, vti dolor capitis, aut vrina alba. Propria verò sunt quæ vni tantùm generi affectus conueniunt, vti respiratio magna & frequens, quæ calorem indicat in partibus thoracis: sed tamen signa propria, quędam separari possunt, vti pulsus serratus inflammationum est proprius, verùm ab ipsis quandoque separatur, vt in pulmonia. Dolor autem lateris pungenti similis morbo laterali proprius est, & inseparabilis: adiungimus autem plura ad vnius signi constitutionem: nam dolor pungenti similis communis est membranosis partibus, vt autem ipsum proprium efficeremus, addidimus, lateris: nam & Gale. vbi signum aliquod proprium inseparabile facere voluit, dixit febrium putridarum signum proprium & inseparabile esse vrinam ab initio crudam, aut obscurè coctam, sic etiam dolor lateris morbo laterali est proprius: cùm verò additur pungenti similis inseparabilis redditur. Suntq; hac eadem ratione communia quædam sed inseparabilia signa, vti dolor, is enim cõmunis est multis morbis, sed à morbo laterali, & quacunque inflammatione inseparabilis. Propria signa morbo coapparent, sed communia post apparent quædam, quæ ob id mox apparentia dicuntur, veluti in morbis venosi generis vrinæ coctio. At verò ex eisdem communibus signis quæ mox apparent, sunt hæc ἐπιγινόμενα, quædam sunt veluti propria morbo, quædam omnibus morbis communia, quasi dicas quædam esse quæ peculiariter in eo morbo considerantur, quædam quæ in omnibus aduertenda sunt: in morbo nanque laterali sputum, signum commune quidem est, verùm vt peculiare consideratur: vrina verò non tantùm communis nota est: sed neque peculiaris nota habetur ex ipsa in laterali morbo. Sunt etiam signa quædam παθογνωμονικὰ, id est passionis significatiua,

Signorum differ.

In morbis consideranda.

Signa propria & cõmunia.

παθογνωμονικά.

quæ

quæ paſsionem indicant, & ex pluribus coniunctis paſsio exquiſita conſtituitur, vti ardor & ſitis incompeſcibilis: hæc enim ſimul non tantùm indicant febrem ardentem, ſed etiam exquiſitam, quod neutrum per ſe faceret, ſic & dolor lateris pungenti ſimilis, cum difficultate reſpirationis, febre continua, & pulſu ſerrantis ſpeciem referente, & tuſsi, ſigna ſunt pathognomonica, paſsionem exquiſitè conſtituentia, ſigna verò συνεδρεύοντα morbo aſsident, veluti quòd ad iugulum dolor aſcendat, aut ad hypochondria deſcendat. Quamobrem coguntur medici ad conſtituendam & oſtendendam aliquam paſsionem exquiſitè, ſignis propriis & communibus vti: præſertim cùm non tantùm paſsionem docere conantur, ſed paſsionis ſpeciem, & partem patientem: inde enim fit vt euidentior habeatur morbi notitia: non enim indicarent communia ſigna certum aliquod, niſi propria adiungerentur. Id profectò nos in ſingulis morbis oſtendendis faciemus, vbi prius ad inſtitutum reuerſi generali docendi via referamus, à quibus genera omnia ſignorum deſumenda ſunt, vt nullum eorum quæ ad morborũ conſequutionem & integram notitiam ſunt neceſſaria, nos fugiat. Porrò quæ nobis aliqua ratione aliàs oculta erant, deinde patent, aut ex ſeipſis, quoniam ſeſe nobis offerunt, aut ex aliis. Ex ſe quidem idem eſt quod ex propria ſubſtantia, ſiue eſſentia, ſiue natura, vti ſextus digitus, cuius cognitio ex ſubſtantia propria habetur, magnitudo nanque eius, color atque figura, ſe offerunt viſui, itaque nõ ex aliis quàm ex ſibi inſitis accidentibus, rem ipſam agnoſcimus. At verò ea quorũ ſubſtantia non patet ex ſe, ſed ex aliis ipſam aſſequi opus eſt, veluti humorum qui in intimis corporis partibus cõcluduntur, atque omnium morborum internarum partium, quorum naturas & ſedes Galen. in libris de locis patientibus, docere contendit, ex duobus generibus ſignorũ inueſtiganda veniunt. Duabus ſiquidem viis, atque iis tantùm Ariſtot. vſus eſt, ad quoduis demonſtrandum, à cauſa nempe & effectu. Incognitos igitur morbos & patientes partes inueniemus, aut ex ſemetipſis, nullo ſignorum genere adiuti: quod enim ſeipſo cognoſci valet, non eſt cur aliunde veniat perquirendum, præſertim cùm ſigna ſenſibus externis oblata, rei obſcuræ faciant cognitionem, & ad incognita nos ſignis vtamur, ſigna verò ad occultorum aſſequutionem ſumemus ex cauſis, aut effectibus, quamuis ex aliis quæ minorem fidem quàm hæc facere poſſunt, quandoque medici ad morbos & partes ægrotantes inueniendas procedant, hæc ſunt ſimilia, & diſsimilia, quibus vtitur Hippo. lib. 1. prorrheticorum. Talia quoque ſunt quæ admota iuuant, aut nocent. Summatim igitur dicemus viam omnem ad morbos & morbidas partes aſſequendas, ſumi ex eſſentia, aut cauſis aut effectibus, ex ſimilibus & contrariis, ex iuuantibus & nocentibus. Ex propria ſubſtantia ſeipſam oſtendit phlegmone, manus aut cruris, ex cauſis, vti ſolis ardor: is enim oſtendit caput præcipuè offenſum, & in prima acceſsione redundans bilis oſtendit tertio die futuram ſimilem acceſsionem tertianam. Ex effectu, calor mordens atque acris bilis oſtendit abundantiam, & linguæ nigredo febrem ardentem, & tinnitus aurium flatum. A ſimilibus, nam tertiana exiſtimatur febris quæ æſtate aduenit aũt iuueni, quoniam in hoc tempore, & hac ætate febres tertianæ fiunt, veluti vbi ſimiles morbi populariter graſſentur. A diſsimilibus, ſi tempore calido generantur morbi calidi, diſsimiles erunt, qui generantur tempore frigido, & facies ſanis valde diſsimilis, eſt valde mala. Ex his quæ iuuant aut nocent, qui enim à calido iuuantur, calidi non ſunt: ſed frigidi morbi, & qui à calido noxam ſuſcipiunt, frigidi non erunt, ſed calidi, dum ægrotant: dum verò ſani ſunt, ſi calidis modicè oblatis iuuantur, ſunt calidi: frigidi verò, qui à frigidis modicis quoque. Medicus itaque ad ægrum videndum accitus, cuius morbus intimas occupet ſedes, hunc ſeruabit ordinem, Morbi genus conſiderabit imprimis, deinde ſpeciem, deinde locum affectum, deinde magnitudinem affectus, & morem, deinde tempora, & fines. Hæc autem aſſequetur ex cauſis & effectibus, & ſimilibus ac diſsimilibus iuuãtibus & nocentibus: veluti ſi morbus lateralis ei offeratur, primùm agnoſcet inflammationem eſſe, non quidem ex ipſa re quæ ſenſui occulta eſt, ac perinde tota res agenda eſt coniectura, ſed ex cauſis, & aliis dictis. Cauſæ quidem tumorum congeſtio, aut fluxio: hæc verò inflammationis, ſi à ſanguine fiat, ex quibus genus & ſpecies conſtabunt. At verò fluxionem efficiunt membra mittentia robuſta, & recipientia imbecilla, mittunt autem membra, quæ redundant quantitate, aut qualitate moleſtant: redundant autem ob præcedentem victum, in toto corpore, in parte tamen ob partis generantis prauum affectum: accedunt ad hæc tempus, ætas, ſexus, naturalis temperatura. Ex effectibus inflammatio dignoſcitur, calore, & dolore: febris nanque accedit, & quoniam pars dolet, ob dolorem difficilis reſpiratio, tuſsis ob pondus illatum, & pulſus durus, tenſus, & ferratus ob partis diſtenſionem. A ſimilibus cognoſcetur, quoniam is morbus endemius eſt, aut talis eo tempore per populum graſſatur, aut æger quotannis eo morbo laborare ſolet.

Signorũ generalis inuentio & agnoſcendi uiæ.

Via omnis perquirendi incognitum.

Ordo in cognoſcendis morbis.

solet. A iuuantibus verò, quoniam vt Hippocr. docuit lib.1. de Ratione victus acutor. fomentis tentare decet:si nanque ipsis iuuatur,indicat aut flatum esse, aut paucum humorem subesse. Si verò talia nocent, inflammatio significatur. Partem verò patientem, ex dolore facilè medicus assequetur & ex doloris natura, quoniam punctorius membranas indicat patientes:dolor verò effectus est inflammationis. Nec tamen notitia causarum affectuum parum ad partis affectæ cognitionem conducet: nam distillationes à capite solent in membranas thoracis deferri, & calidæ potius quàm frigidæ, & quòd partes supernæ aut infernæ,consentiant, membranam esse partem quæ laborat indicat. Quòd verò febris morbum sequatur, indicat partem laborantem prope cor sitam: similia quoque conducunt:nam æger simili morbo laborare solet, idem tunc putandum erit.Magnitudo affectus ex causarum & affectuum magnitudine constabit,magnæ enim causæ,vti copiosus sanguis,magnos efficiunt effectus, veluti inflammationis. Accidentia verò quæ effectus morbi sunt, hoc idem magnitudine sua indicabunt: quod facit magna inspirandi difficultas, & magnus dolor, ac magna febris. Morem autem pariter ostendunt causæ:nam si sputum fuerit nigrum, quod humore mistum causam esse inflammationis docet, mali moris morbum indicat. Sed hæc per effectus maximè agnoscuntur. Effectus verò sunt, symptomata superuenientia,attinentia ad faciem, & extremas partes & decubitum,appetentiam cibi,& mentis constantiam, & pulsus bonitatem, aut malitiam, quorum omnium magnam partem Hippocr. in prognosticis & aphorisf. edocuit. Tempora quoque ex causis dignoscuntur: nam morbi qui fiunt frigidis temporibus,ætatibus,& regionibus, longiores sunt, contrarij breuiores. Præterea effectus hæc eadem docent:si nanque excrementa cocta fuerint,præsertim sputum, morbus citò ad statum & finem perducetur, sin minùs, tardè: singula quoque tempora constabunt, nam dum sputum aut non excernitur, aut crudum est, initium morbi lateralis habetur,dum parum coctum apparet, augmentum, dum valde coctum, status, dum cum coctione quantitate minuitur, inclinatio. Eadem suis mutationibus indicant febris & dolor. Conducit quoque ad tempora cognoscenda natura morbi cùm iam cognitus fuerit acutus:is enim 14.diebus iudicatur. Ad finem autem attinent, longitudo & breuitas, salubritas, & insalubritas, an etiam cum crisi finiendus morbus sit, an sine ipsa, quæ etiam futura sit crisis species, qua die,quaque diei hora. Longitudo,& breuitas,ex morbi natura constabunt, temperatura ægri,anni tempore, & circuituum incrementis, præterea & ex mox apparentibus signis, quæ omnia Hippocrat. recensuit Aphorism.12. sectio prima. Agnoscimus tamen salubritatem ex signis ab Hippocrate traditis in libris Prognost. In eorum numero sunt notæ coctionis: coctiones enim crisis celeritatem & securam sanitatem ostendunt. Ad salutem quoque prænoscendam, vires morbo conferre conuenit, atque coniicere an sint supra morbum, an contra, vires autem sunt vitalis,quæ ex pulsu cognoscitur, naturalis ab excrementis, deiectione, vrina, & sputo, animalis ex sensu & motu. Conducit præterea non parum ad salutem prædicendam cognitio,moris morbi, & magnitudinis causæ facientis ipsum, siquidem causam morbi, quam præcedentem appellamus, superare debet natura antequam ad salutem æger perducatur. Multa deinde sunt, quæ possunt causarū magnitudinem ostendere,de quibus nonnulla diximus suprà. In eorum numero recensenda venit morbi congruentia, per morbos enim congruentes minus periclitantur ægri, quàm per minimè congruentes, quod ad magnitudinem causæ tanquam ad signum referri debet: significat enim morbus non congruens maiorem causam accessisse ad eius generationem: maior nanque causa est quæ potest frigidam temperaturam in febrem deducere, quàm quæ calidam. Ac proinde Hippocr. Aphorisf.34.Sectione secunda,rectè dixit: In morbis minùs periclitantur quorum naturæ, aut ætatis, aut consuetudinis, aut anni temporis magis congruit morbus,quàm vbi nulli istorum congruit.Per naturam autem inquit Galenus intellexit eam quæ ex primis elementis oritur temperaturam. Ipse quoque eodem loco obiicit aduersus Hippocratis sententiam. Nam à similibus concitantur morbi,soluuntur autem à contrariis: tertiana igitur hyberno tempore genita faciliùs soluetur, coadiuuante aeris temperatura eiusdem solutionem. Cæterùm quod Hippocrates scripsit signi rationem habet,generari enim tertianam hyberno tempore maiorem causam accessisse significat, quàm si æstate genita foret, in ratione tamen causæ non est dubium, ambientis frigiditatem prodesse posse, ad curationem magis, quàm eiusdem caliditatem: foret autem minimè periculosa tertiana, si calido tempore fieret, deinde mutato tempore, breui accederet frigiditas ipsis ad curationem. Obiicit deinde quod Hippocrat. dixerat libro eodem Aphorism.40. raucedines & grauedines in valde senibus non maturari:cùm tamen morbi hi videantur congruentes senibus. Ac respondet, valde

Morbi congruentes an fiat minus periculosi.

valde ſenes imbecillam habere facultatem, ac perinde non maturari in ipſis grauedines, aut raucedines. Præter id quòd non eſt idem morbum aliquem non admittere maturationem,& periculoſum eſſe:ratio eſt,quoniam ſunt nonnulli morbi, quibus ægroti temporis curſu commoriuntur. Tertiò obiicit quod ab Hippocrat. dictum eſt, lib.1. de Morb.popul.in prima aeris conſtitutione. Et maximè moriebantur, quibus natura vergebat ad phthiſim.illis enim,vt conſtat,magis congruere videtur phthiſis,quibus natura vergit ad ipſam. Neque id obſtat ſententiæ Hippocr. quem diximus per naturam intellexiſſe primam ex elementis temperaturam non corporis conſtitutionem & formã, de qua loquitur lib.1.de Morb.pop. Sed rurſus dicet aliquis,non eſſe neceſſarium Hippocratis ſententiam adſtringere, nam de morbis in compoſitione verum etiam habet: vbi enim in homine parato ad phthiſim,& non parato, æquè graues morbi fierent, in parato faciliùs curaretur,quoniam à minori cauſa fieret. Hæc verè repugnant,hos morbos eſſe æquè graues, & in corpore parato faciliùs curari: quoniam morbi curatio fit ſpuitione,& quamuis in prædicto cauſa ſit minor, ea tamen ratione æquè grauem efficit morbum,quia difficilius expurgatur thorax, id verò eſt difficilius curari. Quapropter fieri nequit,quin morbi qui æqua facilitate curantur,æquè graues ſint,& æquè graues æqua facilitate curantur. Rectiùs tamen diceres ex paratis ad phthiſim plures mortuos quàm ex aliis,quoniam omnibus erat vna communis cauſa, nempe aer ambiens, non ergo ſignificabat,in paratis fuiſſe minorem cauſam,quod ad leuandum periculum erat neceſſarium. Præterea dices in phthiſi eſſe vlcus & intemperiem, quorum neutrum congruit anguſtiæ thoracis & prauæ compoſitioni,à quibus toto genere differunt. Sed rurſus obiiciet aliquis: Si æger incidat in ſiccam conuulſionem, quæ neruorum paſsio eſt,magis per ipſam periclitabitur quàm per humidam, & ſicca magis neruis congruit, quoniam neruorum temperatura ſicca eſt. Idem dubium eſt de pulmonia: nam calida magis congruit pulmoni,ſed difficilius curatur quæ fuerit bilioſior.Dubium hoc apertè diſſoluimus in annotationibus noſtris in commentar.34.lib.3.Progno. Quo in loco oſtendimus Hippocra.& Galen.in comment.præcitati Aphoriſ. non velle conferre naturam vnam duobus contrariis morbis,ſed vnum morbum duabus contrariis naturis: conferebat enim febrem ardentem hyberno & æſtiuo tempori, & raucedines ac grauedines valde ſenibus,& in aliis ætatibus conſtitutis. Non igitur neruus vnus ſicco & humido morbo laborans conferendus, periculi ratione, ſed neruus ſiccior & humidior, natura,ſiccæ conuulſioni, ac inuenies ſiccam conuulſionem in ſicco neruo minùs malam,& à minori cauſa factam,& pulmoniam bilioſam, in pulmone bilioſo minùs malam,quàm in pituitoſo. Hanc fuiſſe mentem Hippocr.& Gale.nos patefecimus iunioribus medicis, qui eiuſdem ignorantia & multa verba inutilia effundebant, & à veritate longè aberrabant,nec inde magnam gloriam meruiſſe putamus, ſed quantam res parua expoſcit,qui multa his meliora, & ſummopere ad artis propagationem & ſtudioſorum vſum,conducentia ſcripſerimus, & publicè docuerimus, & eos ipſos qui nos turpibus verbis prouocare conantur,ſed fruſtra.Rurſus addes,neque hanc diſtinctionem eſſe neceſſariam,quoniam quamuis natura vna diuerſis conferatur morbis, vera erit ſententia Hippocra.vbi reliqua æqualia fuerint, nempe morbi magnitudo, & virium conſtantia. Si ergo duo morbi fuerint magnitudine æquales, natura æquè periculoſi, cum eadem virtute, tutius eſt in ſimili quàm in diſsimili eſſe conſtitutum. At verò cùm contrarij morbi,non ſint æquè periculoſi,vbi fuerint magnitudine æquales: ſiquidem calidi ſunt magis frigidis,& ſicci magis humidis natura periculoſi, fiet vt hæc in caſſum dicta ſint, & rurſus ſit ad noſtram expoſitionem redeundum, pedibus manibuſque, nam ea eſt quam Hippocr.& Galen.voluerunt. Superuacaneum tamen erit plures paginas implere verbis tum turpibus, tum ſententiarum vacuis: neque enim deeſſent nobis verba, niſi deeſſet animus,quem compoſuiſſe prius decet eum qui munus inſtituendi adoleſcentes ſcribere decreuerit. An tamen morbus criſi ſit finem habiturus, ipſa morbi magnitudo oſtendet, quæ ex cauſis & effectibus apparebit, & motus celeritas, qui effectus eſt morbi,his deficientibus, ſi ſalutaris morbus habetur ex aliis, coctione finietur. Sin minùs,tabe ſenſim peribit æger:ſpecies tamen criſis ex accidentibus vt effectibus cognoſcitur,his videlicet quæ imminentem oſtendunt iudicationem: fluxum etenim ſanguinis narium oſtendent,capitis dolor,viſus hebetudo,& pulſus temporum, reliqua à Galeno lib.3.de Criſibus habentur. Quòd ſiquis diem ipſum finis conſequi voluerit,id ex motus celeritate & acceſsionum repetentia aſſequetur:horam autem ex hora vehementioris afflictionis,omnia verò ex cauſis & effectibus,& morbi ſenſui ſubiecti ex ſubſtantia, ſiue eſſentia innoteſcent. In natura ſiue eſſentia morbi conſiderandum temperamentum,compoſitio partium,& vnitas,quoniam in his tribus generibus omnes morborum

ſubſtan

ſubſtantiæ continentur.In cauſis conſiderantur externæ,vt aer,tempus,anni,cæli ſtatus, & regio, & quæcunque externa corporis ſtatum mutant, vt venena & medicamenta,& balnea,quæ aſſumuntur, vti aquam frigidam bibiſſe, refrigerationem indicat ventris,& inteſtinorum. Internæ verò cauſæ ſunt morbi,cauſæ morbificæ, & animæ actiones,aut paſsiones. In effectibus ſunt ſymptomata omnia, vti læſæ actiones, à quibus procedit medicus ad cognoſcendam paſsionem, & patientem particulam : ſi nanque mouendi actio vitiatur aut in parte fient,aut in toto corpore, ſi in parte, illius partis vitium erit, aut nerui deferentis facultatem ad ipſam : ſi in toto corpore vitium motionis adfuerit, originem neruorũ læſam eſſe neceſſe eſt: idem in facultate vitali fiet, ſi in pulſu vitium reperiatur. Dolores verò euidentem notitiam præbent patientis partis, tum ex ſe, tum etiam ex proprietate. Affectus præterea corporis vitiati,morbos docent, & partes laborantes:tinnitus nanque aurium,aures laborantes monſtrat, & rubedo maxillarum pulmonis inflammationem,& ructus vt ſonitus, ventriculi vitium, & fœtor reſpirationis, vitium in pulmone,aut ore,aut naribus,& expiratio exufflãdo emiſſa, calorem partium thoracis, & cordis. Durities quoque ac mollities, vti ſi durum ſe offerat hypochondrium,phlegmonem,aut ſcirrhum oſtendet, idem docet apparens tumor, in eis partibus. Excrementa quoque quantitate, aut qualitate, aut tota ſubſtantia vitioſa paſsionem docent, vti vrina nigra vſtionem, aut refrigerationem, & ſubrubra ſerum ſanguinis redundare. Partem verò patientem docet excrementi proprietas : nam cùm carunculæ minguntur,vitium in renibus eſt, nempe vlcus. Cum furfures ſine febre,aut cocta vrina,à veſica deſcendunt. Hæc eſt excrementi ſubſtantia. Quantitas idem docet. Nam ſi multus ſanguis mingitur,in renibus vena rupta ſignificatur. Ita ab excremento deſumimus quantitatem,ſubſtantiam & locum in quo aut natura, aut præter naturam contineri ſolet. Tempus quoque partem indicat patientem:nam vbi præcedente dolore inteſtinorum, paulò pòſt ſequatur deiectio, morbus in inteſtinis inferioribus indicatur, vbi maiori interpoſito tempore ſequatur, indicabitur in ſuperioribus. Modus quoque non parum indicat : nam ſi pus cum vrina valde ſubactum deſcendat, à renibus erit, ſi parum,à veſica:& ſi ramenta,pus,aut ſanguis cum deiectione valde mixta excernantur, in ſuperioribus inteſtinis labor adeſt,ſi parum, in inferioribus,& ſi pus ſine vrina mingatur,ſignum eſt vlceris veſicæ.Rurſus ſi ſanguis vomitu excernatur,à ventriculo exit: ſi tuſsi,ex thoracis,& aſperæ arteriæ,& pulmonis partibus, ſi excreatu, ex faucibus. Locus præterea indicat:nam ſi fæx ore vomatur,tenuiorum inteſtinorum oſtendit inflammationem,atque obſtructionem, & ſeroſi excrementi copia per cutim emiſſa, in ambitu corporis adeſſe vitium oſtendet:vbi verò per thoracis vulnera aer emittatur, vulnus penetrare membranas agnoſcimus : & vbi per ventris vulnus chylus exierit, agnoſcimus,vulnus ventriculum penetraſſe : docet id non tantùm locus, ſed excrementi ſubſtantia,& proprietas. Ordo quoque excernendi,locum patientem oſtendit, nam ſi pus ante vrinam exeat,in pene labor eſt,& ſi ſanguis ante deiectionem exierit, in recto inteſtino eſt paſsio. Excrementorum præterea retentio indicat in ea parte morbum conſiſtere,à qua excerni deberet. Sic enim vrinæ retentio laborem ſignificat in veſica,aut renibus, & fæcis retentio laborem inteſtinorum. Qualitatem quoque excrementi conſiderare monuimus, vti colorem & odorem. A ſimilibus ſic agnoſcemus patientes partes,ſi alter qui hoc victu vſus eſt, tertiana laborauit, aut idemmet præterito anno, tertiana indicabitur. Rurſus ſi alter ſimilem dolorem in illis paſſus tandem lapidem cum vrina miſit. Rurſus ſi mortuo homine, atque ſecto qui antè laborabat, eum morbum præcedentibus certis ſignis patiebatur, ſignum eſt hunc, qui talia habet ſigna, ſimilem morbum pati. A iuuantibus ſi qui dolorem patitur, in partibus lumborum & ventris, deiectione iuuatur & ſanatur, in ventre labor erat, ſi multa craſſa vrina micta, aut tandem lapide, & arenulis excretis liberatur, renalis erit morbus. Præterea ſi qui pus mingit iniectis in veſicam per ſyphonem iuuatur, in veſica vlcus eſt. Quòd ſi is qui tuſsit, ſputi reiectione iuuatur, in partibus thoracis morbus eſt, ſi verò aut non ſpuat, aut non iuuetur ſputo reiecto, in partibus circum thoracem quibus thorax conſentit, labor erit.

De generali morborum curatione. *CAP. II.*

HAbita prius ſignorum notitia,ac deinde integra morborum,cauſarum,& ſymptomatum cognitione,medicus duas hypotheſes imprimis ſibi proponet ad morborum curationem exequendam. Prima eſt ea tantùm ſeruanda eſſe, quæ ſecundum naturam ſunt, quæ verò præter naturam, abiicienda. Secunda eſt, quæcunque abiicienda

funt,contrariis egere : quæ verò feruanda,fimilibus : quoniam contraria contrariis curantur,& fimilibus conferuantur. Corruptio enim motus eft,qui de contrario fit,& in contrarium,& fimile feruat,ac minimè mutat. Propterea rectè Hippoc.dixit:Medicina eft adiectio, & ablatio,adiectio eorum quæ defunt, ablatio eorum quæ abundant. Approbat hanc fententiam Galen.11.libr.de Metho.med. Hæc medicina curatiua eft, quæ contrariis exercetur : cùm itaque omnis artis actio, curatióve, additione,aut ablatione fiat,omnes morbi fient adiectione,aut ablatione:aut minùs rectè Hippoc.libr.de Flatibus dixiffet, medicinam effe adiectionem,& ablationem, ac curationem fieri per contraria: nam morbi,qui nec additione,nec diminutione fierent,nec adiectione,nec ablatione curarentur.Eft itaque partis artis curatiuæ potifsimum dogma,contraria contrariis curantur. Totius verò artis primum atque potifsimum eft. A fimilibus,& difsimilibus,à maximis,& à facillimis,& his quæ omnibus, omnimodo nota funt : hoc enim dogma eft primũ partis artis diagnofticæ,fed diagnoftica prima eft totius artis:primum igitur dogma ipfius, totius artis erit principium. Sed conaretur aliquis probare non omnia curari contrariis. Nam febris ardens curatur bilis euacuatione, verùm hæc non eft contraria febri.Rurfus febris lenta vbi vehementiùs accendatur,curatur:fed magnus ardor non eft minori contrarius: præterea fubitus terror curat quartanam. Præterea Hippocr.dixit 4.fectio.aphor.58. Febre ardenti laboranti,rigore fuperueniente folutio: rigor autem non eft febri ardenti contrarius. Rurfus dolor magnus curat minorem, cui contrarius non eft: rurfus vomitus curat vomitum, & fluxus ventris fluxum. At verò Hippocr.per contraria ea intellexit, quæ ab Ariftot.in prædicamentis appellantur oppofita, qualia funt quæcunque morbis curandis proficiunt: nam bilis euacuatio abundantiæ bilis,à qua fit febris ardens,contraria eft. Febris quoque vehemens concitat naturam ad coctionem, & euacuationem humorum facientium febrem: quinimo nulla febris à materia curatur,nifi materia ablata aut correcta,ac deinde accedẽte calore natiuo,qui contrarius eft calori præter naturam,vt medium extremis,& euacuatio repletioni contraria eft. Terror quartanam curat, accenfo interius calore,ac deinde diffoluto, aut euacuato humore. Rigor verò non curaffet febrem ardentem,nifi humoris fequeretur euacuatio fudore, aut alia via,& magnus dolor minorem curat,in contrarium diftracto humore faciente dolorem atque ipfo animo. Fluxus item fluxum curat, copia caufæ ablata, fummatim itaque cum Galen.11.Method.dicemus, morbos quoniam affectus confiftentes funt, oblatione contrariorum curari:fymptomata verò quoniam in fieri habent effentiam, curari fublatis morbis, aut etiam in contrarium facta mutatione, vti in potentia mutata in potentiam, & fluxu in retentionem, & in caufis abundantia in defectum, & contrà: nihil enim modo refert, contrarium aut oppofitum dicere. Cùm igitur quæ præter naturam funt, abiici debeant, funt autem hæc morbus, caufa, & fymptoma, hæc omnia contrariis egebunt. Curantur autem hæc quandoque à natura, quandoque ab arte, quandoque ab vtroque, fiue morbi, fiue caufæ, fiue fymptomata fuerint. Morbi quidem à natura curantur, vbi parui admodum fuerint, neque egeant ope medici, vt Galenus ait libro primo de locis pat. Quidam etiam magni funt, quibus valde vtile foret medici auxilium, fed adhuc fine ipfo liberantur: funt autem tales qui coctione egent, & alteratione. Docent id bruta, & plantæ,quorum morbi ab interna facultate curantur. Quofdam autem morbos curat ars, natura nullatenus adiuuante,vti ofsium exarticulationes, quandoquidem fola manus opera valet os in locum fuum reducere, lapidem quoque magnum de vefica fola ars educere poteft, & fola artis opera labia vulnerum valde diftantia coniunguntur, ligatura, & futura, carnem quoque vlceribus fupercrefcentem fola ars curat. Efficit præterea natura quædam opera, fed iuuatur ab arte, vti carnis in vlceribus generationem: hoc enim naturæ opus eft, fed iuuatur ab arte, farcoticis medicamentis. Ad ofsium verò fractorum confolidationem accedunt ars, & natura: ars quidem, ligatura,medicamentis,natura calli generatione. Caufæ quoque morborum abiiciuntur, & quandoque emendantur,à natura, aut arte, aut vtroque: crudi namque humores fæpe à natura fuperantur, & coquuntur, aut femiputridi corriguntur, aut putridi fuperati, & victi à corpore pelluntur, fine artis adminiculo. Ab arte fimiliter caufæ externæ femouentur,vti fagittæ,& fpicula, & laquei, & pus ex tumoribus fuppuratis cùm non rumpuntur, à natura, ars fectione educit, aut vftione, & partem demortuam in gangrena abfcindimus arte. Quafdam autem caufas curant ars & natura,vti humores crudos, qui à natura coquuntur, & iuuatur ab arte modicè calefacientibus, atque fimul pellunt prauos humores coctos, vti adhibito purganti medicamento trahente, & irritante naturam, ipfa verò expellente. Symptomata præterea curantur

Contraria an curentur contrariis.

Caufæ quæ morbos omnes curant.

quædam à natura,vti capitis dolor à caufa frigida, fanguine & fpiritu calidis in ipfum tranfmifsis, & fomnum conciliat, qui dolorem fedat, & validè trahentia membra fluxum fanguinis reuocant in partem aliam,& ipfum curant. Ars verò dolorem curat inducto ftupore, & fluxum fanguinis reuulfionibus,& adftrictionibus,fic fecta magna vena,adacto laqueo & quandoque fubitò incuffo terrore: ambo tamen curant ftuporem ab obftructione, ars his quæ deobftruunt adhibitis, natura verò ad partem mittente facultatem motricem, aut factoriam. Antè verò quàm medicus morborum curationem aggrediatur,nonnullas quæftiones fibi in animo proponat oportet:nec enim decet temere & inconfulto (quamuis præcognito morbo) eius curationem tentare, fi enim morbum, aliâs leuem,remediis curandum fufcipiat,quem fola natura nullo ferè labore curaffet, iniurius naturæ fit, & quandoque opus eiufdem impediens, maioris morbi aut alterius caufa erit; fic etiam vbi lethales morbos fibi curandos proponit, remedia,& artem ipfam infamat.Quamobrem vt plures fibi proponat quæftiones ante omnia oportet. Prima eft, an agere debeat aliquid medicus, an fecus: nam paruifsimi morbi medici ope non egent,& lethales folis præfagiis funt relinquendi.Secunda dein defequitur quæftio circa quam medicus confiderat, quid agendum fit, an videlicet quidpiam addendum, aut detrahendum: nam fi id quod præter naturam accedit, ex redundantia fiat,detrahendum erit,fi ex defectu,addendum quod deficit. Sequitur autem confideratio generis, & fpeciei detractionis, aut additionis,veluti quòd qualitas, aut quantitas,aut fubftantia addenda, fic & detractio eius quod abundat fiet, aut alteratione, aut euacuatione, aut manus opera, fpecies quoque euacuationis hoc in loco confideranda,an fang.mifsione,an purgatione,fudore,vrina,menftruis,aut hæmorhoidibus. Habito genere atque fpecie eius quod agendum eft, tertia fuccedit quæftio: nempe qua materia id fit agendum, quibúfve inftrumentis. Cùm enim detrahendum eft aliquid fudore, fcire oportet, an balneis, aut medicamentis epotis eliciendum: fi verò purgatione, fcire oportet, quibus medicamentis fieri pofsit, quod volumus an his quæ bilem, an his quæ pituitam, aut alium humorem purgant, & fi repellendus qui in partem decumbit humor,quibus medicamentis,& fi pus educendum ab inflammatione, an ferro fecanda, aut igne. Quæ enim per alimenta non curantur, medicamenta curant,quæ medicamentis non curantur,ferrum curat,quæ ferro non curantur, ignis curat,quæ igne non curantur, immedicabilia effe exiftima, & fi virium fubitus lapfus reparandus,an per folida,aut per liquida alimenta,& vbi fomnus conciliandus, an alimentis,an medicamentis,& aut bibitis, aut exterius admotis. In his igitur genus & fpeciem confiderabimus, in quibus eft qualitas remedij, nempe quod remedium calidum effe debet. Succedit deinde quæftio quarta. Hæc eft de quantitate remedij. Decet enim ciborum quantitatem definire,vbi per cibos aliquem defectum reparare inftituimus, & vbi alterandum, quantitas virium medicamentorum metienda. Forma remedij quinto loco fequitur, nam cauteria quædam funt oblonga,quædam lata,quædam alia figura,& linamenta quædam concerpta,quædam contorta, & fuperponenda funt vnguenta,cerota,emplaftra,aut embrocæ,& purgatoria quædam funt folida,quædam liquida. Sexta deinde quæftio aduertenda, dè modo quo remediis vti oportet, an ligatura validiùs fit comprimenda, an corpus confertim, an fenfim vacuandum, an fubitò calefaciendum, aut infrigidandum, aut humectandum, aut exficcandum. Dicente Hippoc.ad extremos labores extremè exquifita remedia optima funt. Quam fententiam libro 5.de Metho.med.Galenus explanat,& confirmat. Ad quæftionem de remedij quantitate fpectat vires noffe remediorum, ad hanc verò modus quo vires fint admouendæ,an fimul omnes. Deinde feptimo loco occafio fiue opportunitas (quam Hippoc. καιρὸν appellauit) accipienda, quoniam hæc præceps eft. Etenim fi cùm fanguinis mifsio conuenit, omittatur, interim verò vires deficiant, peribit occafio mittendi fangui. & Hippocrat.incipientibus morbis fi quid videtur mouendum,quoniam turget,mouere præcepit,iam verò confiftentibus abftinere, & in febribus intermittentibus,occafio adhibendi alimentū eft iam finita accefsione,aut longè ab initio fequentis. Octaua quæftio eft, qui ordo feruandus, tum remediorum, tum etiam curandorum morborum:fi namque fanguis mittēdus,venter verò purgandus, à fanguinis mifsione incipiendum,fi repellentia admouenda funt fluente fanguine,atque mittendus fanguis, à fangui.miff.inchoandum,& vbi vniuerfalibus & particularibus remediis vti opus eft, vniuerfalia præcedant oportet. Quod fi diuerfi morbi curandi funt,intelligere oportet à quo curatio incipienda, & cui prius remedia adhibenda. Nona quæftio locum quærit cui admouenda remedia, veluti delirante homine, anteriori capiti repellentia admouemus,& in febribus ardentibus refrigerantia thoraci,& fuppuratos tumores parte

Quæftiones confiderandæ ad medēdi rationem.

decli

decliuiore ſecamus,& fluente ſanguine in partem inflammatam,venam in aduerſo loco ſecamus,& quæ redundant vomitu,fluxu ventris,aut alia via euacuamus. Quatuor ex his quæſtionibus animaduertendas docet Gale.ad initium lib.de Arte curatiua ad Glauconem:eam ſcilicet quæ inquirit quantitatem,qualitatem,modum,& occaſionem; & lib.Artis med.cap.89.in materia cuius euacuatio facienda eſt, conſiderat quãtitatem, qualitatem,& modum.lib.verò 3.de meth.med.admonet medicum vt citò,iocundè, & tutò agat,quæ ad modum attinent. Sed rurſus hæc paucis quibuſdam capitibus comprehendamus. Omnes ſanè agendorum indicationes à quatuor deſumuntur, nempe ab affectione, corpore affecto, parte affecta & cauſis exterioribus, cùm perſeuerant. A quibus tanquam à fontibus, tota medendi ratio manat. Neque difficile futurum exiſtimo, vt artifex omnium morborum remedia catholica conſequatur, ſi fontibus his adinuentis, per ſingulos aquæductus (quos docebimus) diuiſionibus artificioſis, ad finem vſque procedat. Nulla etenim via eſt ad inuentionem rerum,aut vbertate fœcundior,aut claritate perſpicacior, aut facilitate propenſior ea,quæ diuiſione peragitur. Quamobrem ſingula capita proſequamur per membra ſecãtes,ab affectione auſpicati. Corporis conſtitutio ſana eſt,ægra,aut neutra,quæ verò inſunt, aut ſecundũ naturam afficiũt corpus,aut ſecus,& hæc aut ſunt non naturales affectiones,aut præter naturam. De morboſis affectionibus, & indicationibus, quæ ab ipſis ſumuntur, prius agamus, acturi deinde de his quæ inſunt naturaliter,aut à natura recedentes,morboſæ nondum ſunt, cùm eas quæ ab affecto corpore ſumuntur indicationes trademus. Sunt in numero affectionũ præter naturam, morbus ipſe (qui magis propriè affectus eſt) cauſa, atque accidens, ſingula membra percurremus, ſi prius de indicationibus, coindicationibus, & repugnantiis, quædam breui comprehendamus, nam hæc ab affectione, corpore affecto, & parte affecta ſumuntur. Præterea & à cauſis internis,& ab externis, & ab accidentibus morborum. Dicuntur autem indicantia, quæ per ſe docent & inſinuant, quid agendum ſit. Coindicantia ſunt,quæ idem ex accidenti docent, ac commoſtrant. Repugnantia ſunt quæ indicanti contrarium per ſe, & immediatè docent. Correpugnantia ſunt quæ ex accidenti indicanti repugnant, quatenus repugnanti accedunt. Indicat porrò ſangui.eſſe mitendum plethora,coindicat tempus veris,repugnat imbecilla facultas,correpugnat ætas pueritiæ. Sed quomodo ab affectione indicationes ſumuntur, deinde dicamus. Indicat porrò affectio ſua natura & per ſe,ſui ablationem, ſicuti cauſa, quæ affectionem producit: aut quæ ipſam producere proximè parata eſt, ſic & ſymptoma. Affectio verò genus, ſiue ſpeciem,ſiue naturam dicit & magnitudinem comprehendit, ac periculum. Hæc autem affectio aut morbus in ſimplicibus ac primis particulis,aut in compoſitis ex eiſdem,aut in vtriſque conſiſtere poteſt.Si morbus ſimplicium eſt, aut eſt ſimplex aut cõpoſitus, & aut ſolus,aut cum alio cõplicatus. Simplex morbus in temperatura facilem habet curandi viam, contraria adhibita qualitate, numeris in vtriſque conſideratis, quandoquidem morborum curationes quas per contrariũ fieri diximus, æquis numeris exerceri debere Galen.teſtatur,vti ſi membrum à ſua naturali temperatura decem numeris labatur ad frigiditatem,medicamentis egebit decem numeris ad calorem labentibus, & ſi lapſum fecerit corpus à naturali temperatura ad caliditatem, numeris 10. medicamentis egebit ad curationem 10. numeris labentibus ad frigidum, ſic & in omnibus lapſibus intelligendum eſt. Nihil autem prohibet,vbi compoſitæ fuerint diſtemperaturæ, pari modo fieri, vt ſi corpus ad calorem & ſiccitatem 10. numeris labatur, medicamenta offerenda ſunt ad frigiditatem & humiditatem decem numeris labentia. Quòd ſi decem numeris labatur corpus ad calidum, quatuor verò ad ſiccum, medicamenta erunt decem numeris frigida, & quatuor humida admouenda.Hæc ex Gal.Sed dubitabis fortè quare curationes præcipit Gal.contrariis æquis numeris perficere:cùm tamen quæ paris numeri ſunt,aut non ſe ipſa mutabunt, vbi agendi & patiendi vires habuerint æquales, aut vbi ſe inuicem mutent, neutrum deducet reliquum ad perfectionem, ſed ambo ex actione debilia manebunt,& minora quàm ab initio, quapropter fiet vt medicamentum, decem numeris calidum,corpori decem numeris frigido admotum, ita à corpore repatiatur, vt ad finem nequeat corpus ſanitati reſtituere. Præterea vbi corpus decẽ numeris ad frigidum labatur, optimè curatio perficietur medicamentis duodecim numeris ad frigidum labentibus, hæc enim validiora ſunt corpore, & quæ ipſum ſanare promptè valebunt. Nec refert quòd hæc aliquando valeant in contrarium lapſum ducere corpus, quoniam lapſu eiuſdem ſunt maiora: artifex enim peritus, cùm aſſequutus fuerit finem, non eſt cur amplius prædictis medicamentis vtatur. Poſſet quoque cùm corpus iuxta ſuam deduxerit temperiem,ſtatim vti paulò minoribus,& morbo æqualibus: ſic enim

Indicationes omnes quatuor capitibus comprehenſæ.

Indicantia & coindicantia. Repugnantia & correpug.

Affectio cõſiderãda ad med.metho.

Morborum curationes an debeant æquis numeris fieri.

fiet citò, iocundè, & tutò curatio : quas optimas curandi rationes teſtatur Gale.lib.12. de Methodo med. Quinimo nihil prohibere videtur, quò minùs morborum curationes per minores numeros perficiantur: nam & ſi medicamentum minoris numeri ſit, poterit tamen maius repaſsionis ratione mutare: ſiquidē dum validiùs agit in id quod minùs eſt validum, ab eodem quoque repatitur, & ita ſæpe repetito eo medicamento fiet, vt corpus ſanitati reſtitituatur. At verò in curationibus, non tantùm contendunt medici ſanitatem reſtituere, ſed cum modo, & citò. Cum modo ſanè: nam plurimum atque repentè vacuare, aut replere, aut quouis modo alterare, & omne nimis naturæ eſt inimicum. Et quoniam quæ validè alterant, periculum eſt ne contrarium inducant affectum: citò tamen multis de cauſis deſideratur. nam qui curari cupit, citò quoque curari cupit, & vt ſanitate fruatur, & breui à morbo liberetur, præſertim ſi cum dolore morbus eſt, aut cum periculo. Ex his nota euadit Galeni mens, nempe curationem quæ adactis paribus numeris exercetur, optimam eſſe. Quæ nec adeò tardè fit, vt quæ per minora, neque adeò vehementer, & ſubitò, vt quæ cum maioribus numeris. Prior enim valde tarda eſt, & poſterior iuſto celerior, cùm verò ſimilia potentia & numeris admouemus, quamuis interim à corporis affectibus vires amittant, reiterabimus medicamentum, quod cùm recens accedat, vires integras habens, & affectum paulò minorem inueniat, ipſum deinde mutans ad finem perducet. At quamuis hoc ſit vnum ex Gale. placitis, nihil vetat quominus (cum reuerētia tanti viri à quo ferè omnia artis præcepta, diligentiſsimè elaborata accepimus) quæ nobis ad artis propagationem vtilia videntur, referamus. Aſſerit itaque Galenus libro tertio de method.med. & libro Artis medendi cap.89. morborum in temperatura conſiſtentium curationem, contrariis eſſe exercendam, quæ paria numero graduum ſint cum morbo, ita vt diſtemperies calida, quatuor numeris, medicamentis frigidis quatuor numeris curetur, & ſic in reliquis omnibus. Atque libro tertio de Simpli.medi.facult.cap.12. probat curationem diſtemperantiarum non eſſe exercendam, aliis quàm medicamentis paribus numeris in contrarium labentibus. Quæ enim temperata ſunt, nec magnopere iuuant, nec lædunt, calidos aut frigidos morbos. Quæ verò contraria ſunt, ſed minora, iuuant quidem, ſed non perſanant, nec ad temperamentum ducunt, vti cùm tepida frigidis affectibus admouentur. A maioribus autem læditur affectio, nam ſi affectio parum calida ſit, & ad tepiditatem inclinet, omnino à frigidis læditur: ſperandum enim eſt à talibus medicamentis corpus non tantum ad temperamentum deducendum, ſed etiam in contrarium, ac refrigerandum. At verò quæ æqualia fuerint ad temperamētum deducent corpus, ac morbum curabunt. Exemplum autem adducit. Si enim aquæ frigidæ tepidam admiſceas, non efficies eam temperatam, ſed frigidæ calidam ſimili menſura admiſcere debes, ſi aquam facere contendis temperatam. Docet itaque eo modo ad temperamentum deduci corpus paribus numeris, quo aqua temperata fit, ex frigidiſsima, & calidiſsima. Nos verò de ſententiæ vtilitate, & exempli vi differamus. Quod enim præcipit curationem per æquos numeros fieri, ſi ſemper ſeruandum foret, omnes curationes æqua celeritate complerentur, vbi namque paria paribus conferantur, pares erunt agentium & patientium proportiones, & pares immutādi celeritates. Quod ſi auctis numeris minui proportiones obiicias, fiet vt maiores morbi, minori celeritate curentur, verùm vtrunque eſt à ratione alienum, ſiue æqua celeritate morbos maiores & minores, ſiue maiori celeritate minores curandos inſtituas, ſiquidem morbi maiores celeriùs curari expoſcunt, à quibus maius imminet periculum, & qui plus ægros moleſtant. Dices fortè, in morbis celerem curationem deſiderantibus, ſatis fieri ſi remedia frequentius repetantur, aut maiori quantitate adhibeantur, verùm duo obſtant, primum, quòd ſi idem aut ſimile medicamentum, millies offeras, neque proportionem cauſæ, nec motus celeritatem augebis. Secundum, quoniam vt dicemus, ex Galeni doctrina ſequitur, nullum medicamentum eſſe bis admouendum, nec ſimile. Præterea quæ paris numeri ſunt, ſed quantitate maiora, vti celeriùs ſanant, ita periculum afferunt lapſus corporis in contrarium affectum, quod quàm maximè vitare contendit Galenus. Sed rurſus dicet aliquis, non ſequitur, paribus numeris exercentur curationes, ergo pari proportione, ac motus celeritate: nam pares numeri lapſus facti, magis obſiſtunt, quàm ſimiles fientes, ac perinde ſi frigidam intemperiem factam, & fientem paribus numeris cures, celeriùs fientem mutabis. Quantum autem valeat ſolutio hinc accipies, ſume duas diſtemperantias fientes, alteram magnam febrem ac vehementiſsimam, alteram paruam, & remiſſam: has verò ſublata prius cauſa ſanare tentabis, oblatis frigidis aduerſus id factum, hoc eſt productum, quod remanſit. Nonne maiorem calorem maiori celeritate mutare contendes, à quo maius imminet periculum? id verò fortè conue

Morborum curationes diſparibus numeris.

conuenire negabis,ac dices naturam non ferre subitas mutationes,neque ad naturalem dispositionem. At contrarium Gal.exercet,qui lib.9.de Method.med.in continentibus febribus ad animi deliquium sanguinem mittere præcipit,vt inde corpore subitò refrigerato restituatur sanitas. Deinde si paribus celeritatibus magnū & paruum morbum cures,maiorem tardiùs curabis,maiores autem & acutiores morbos tardiùs,lentos verò citiùs ad sanitatē perducere,nequaquam conuenit. Præterea omnes factas distemperies æqua celeritate curabis: nam ratione facti esse pariter obsistunt,& gradibus similes gradus opponis. Rursus si non liceret distemperiem frigidam magnam & factā maioribus numeris curare,id esset aut quoniam celeres mutationes non fert natura,aut quoniam immineret periculum transitus in contrariū lapsum. Primum autem non obstat,quoniam si à paribus numeris intra mensem curatur, si à maioribus curetur intra viginti dies,nemo iure dicet hanc repentè factam mutationem. Secūdum autem non fiet,nam semel ad sanitatem deducto corpore,abstinebimus à medicamentis,aut iuxta sanitatem deducto,æqualibus vtemur numeris. Sed rursus dices non licere ante tempus præfinitum morbos curare,sed longos morbos diutius spectare,breues citius mutare: verùm id longè abest à rerum notitia, nam in morbis materialibus in quibus coctio speratur, decet spectare statum veluti præfinitum tempus. Hi tamē morbi non sunt qui propriè curantur,sed potiùs præseruatione,& causæ ablatione egent. Nos de morbis in temperatura loquimur,factis aut saltem productis,quos nemo dicet præfinitum tempus habere. Hectica etenim quod habet tempus quo ipsam amouere sit opus, & in quo sit auxiliis parcendum? Aut fortè dicet aliquis incommodam esse curationem hecticæ febris, quæ hebdomada præcedenti primum factum esse habuit, si medicus tentauerit ipsam omnino sanare sex dierum spacio, quo nondum acutas febres sanare solemus, aut si hecticam quæ quatuor mensibus vexat, tentaueris viginti diebus abiicere. Nullum sanè limitem habent definitum morborum in temperatura curationes,nam febres fientes ardentissimas, si intra diem sanaueris, nihil obest. Hecticas celerrimè curare expedit dum tamen vires obsistant lapsum in contrarium,quod est in refrigerando periculum: id verò fiet,si cum sensim mutas (sic enim fieri debet)semel ad tēperamentum reducto corpore: à refrigerando abstinueris. Sed rursus ad institutum redeamus. Apud Hippocratem sanè ad extremos morbos extrema exquisitè remedia optima sunt: quæ verò extrema sunt,breui sanitatem efficiunt,in aliis autem morbis qui lento motu incedunt,libr.5.de Metho.med.Gale.permittit à leuioribus inchoare. Præterea eodem autore,lib.3.de sanit.tuenda.qui longo tempore generantur affectus,longo tempore curari debent, qui verò breui, breuiter. Non igitur omnes æqua proportione causæ curari, & æqua celeritate desiderant, sed maiores & periculosiores, & natura acutiores, citiùs aliis. Præterea libro 7.de Metho.med.maius esse infrigidando periculum, quàm in calefaciendo refert:quod non alia ratione verum est,nisi quoniam ex refrigeratione timetur magis lapsus in contrarium,& frigidā distemperiem,caloris natiui extinctione. Quod si ita est,expediet profectò,vbi duo æquales distemperies factas paterentur, aut fientes,alter calidam,alter verò frigidam,minoribus numeris, & minus validè refrigerare, quàm calefacere, & minori celeritate, vt tutius ad finem perducatur alteratio. Præterea loco eodem exsiccandi, & humectandi tempora maiora esse, quàm refrigerandi & calefaciendi, dicit. Quapropter expediet sanè maiori proportione causarum humectare,aut exsiccare,quàm calefacere,& infrigidare,vt decenti temporis interuallo corpora ad temperamentum deducantur: non enim sperabitur deductio corporis in contrarium,cùm motus adeò lentus sit,vt medicus adhuc parum exercitatus agnoscat opportunitatem abstinendi à remediis,iam curato morbo. Præterea si omni intemperantiæ æqualia remedia sunt adhibenda, non completa curatione remedium primò adhibitum,secundò aut tertiò admouendum non erit. Sed deceret, quoties accedis ad visendum ægrum,medicamentum in aliud mutare. Cùm enim medicamentum primò admotum aliquam efficiat morbi diminutionem,medicamentum superius manebit,& maioris numeri,ac perinde aliud æquale morbo subrogare loco eius opus erit, & id perpetuò,ac sine mora facere,quod est absurdum: dum enim versus sanitatem mutatur temperatura,cùm non maneat in eodem statu,neque remedium erit idem adhibendum. Decet igitur primùm periculi magnitudinem metiri, atque ea ratione remedia maiora,aut æqualis numeri, aut minoris admouere. Cùm enim ex mora periculum imminet,maioris numeri remedia competent. Cùm verò tempus concedit,æqualia,aut minora satisfacient. Atque cùm ex maioris numeri admotione nulla mutationis celeritas iusto maior,periculosa,ac naturam perterrens speratur,maiora numero adhibebimus,quod maximè alterandi ratione morbis humidis,& siccis curandis conuenit: vbi

Morbi quibus numeris curari debeant.

tamen singula ad vnguem examinare velles,quid prohibet corpora distemperata, cùm morbo sui generis ægrotant,maioris numeri contrariis vti?Quamuis enim supra suam naturalem distemperiem,parum in cōtrarium ducerentur,id non tantùm malum non esset,sed vtile satis,ad temperamentum propius accedere. Si namque calidum corpus in primo ordine febre corripiatur, deinde ex vsu medicaminum frigidorum maioris numeri,quàm febris sit,non tantùm curetur, sed etiam calorem supra temperamētum amittat,quid inde mali sequatur, tuipse dixeris? mihi namque vtilissimum videtur. Quòd verò Galenus voluit à minoribus non sanari morbos, non omnino constat. Si namque calido morbo quatuor numeris frigida medicamenta duobus numeris admoueantur, aliquem calorem corrumpent,atque efficient morbum tribus numeris calidum, admoueatur igitur secundo, & minuet rursus morbum ad secundum, & ita ad finem morbus ducetur,repetito medicamento. Quin & natura, siue temperatura, corporis sani,morbos paruos sanat,quoniam temperamentum distemperantias paruas curat,& sanitati corpora restituit, nedum medicamenta, quæ in contrarium labentia, valentiora sunt. Exemplum autem Galenus quo vtitur ad idem probandum, inualidum est: dixit enim aquam frigidam calidæ mixtam non ipsam attemperare,nisi paris numeri fuerit: verùm aliter se res habet, nam si aquæ calidæ sex numeris, vnciarum octo,misceas aquam eiusdem quantitatis, tribus numeris frigidam, eam efficies minus calidam, sit iam quinque numeris calida,adiiciaturque rursus par quantitas aquæ tribus numeris frigidæ, fietque minus calida, ac tandem simili aqua frigida adiecta,totus calor abundans, aquæ calidæ, corrumpetur, & temperata manebit. Quòd si deinceps frigidam adiiceres, in frigidam temperaturam eandem deduceres. Fiet igitur pari modo in laborantibus: quamuis enim si distemperantiæ calidæ sex numeris medicamentum frigidum tribus admotum, ipsam non attemperet,sæpe tamen repetitum ad finem non tantùm attemperabit: sed corpus in contrarium deducet. Probè igitur morborum curationes quas lentè perficere conamur, per minora fient, in calidis, & frigidis distemperantiis, in humidis verò & siccis æqualibus, & paulò maioribus. Erit autem in his permutationibus hoc præ omnibus considerandum, an morbus celerem exposcat curationem, & pro ratione vrgentiæ, & periculi numeros plures, aut pauciores contrariæ qualitatis adhibebimus, vt citò, ac cum modo curatio fiat. Per modum autem nihil aliud volumus, quàm quod in adagio habetur, σπεῦδε βραδέως,hoc est, festina lentè. Magnus etenim affectus, magna eget reparatione, quæ magno remedio fit, magnum autem remedium dicitur, quod in specie sua magnum est, vti magnus calor, magna siue pluris numeri frigiditas. Dicitur quoque magnum remedium, quod magnas habet vires,qualia sunt quæ parum alterant, quoniam sæpe repetita magnam curant affectionem, quamuis sui generis affectionem magnam creare non possit, quoniam morbus non postulat magnam affectionem contrariam generari, sed magnam præsentem demi, atque id, dum magnis, & paruis, & æqualibus auxiliis fieri possit, an cum maioribus, aut in minoribus, aut æqualibus fieri debeat, non docet morbi magnitudo, sed periculi magnitudo. Sed obiicies Hippo.sententiam qui secunda Aphorism. Sectione inquit: Quæ longo tempore extenuantur corpora, lentè reficere oportet, quæ verò breui,breuiter. At quæ longo tempore extenuantur, in maiori periculo sunt absumptis, non tantùm spiritibus & carne, sed solidis ipsis particulis,vt Galen.in comment.testatur,verumtamen quamuis magna consumptio,& periculosa ea ratione celere remedium exposcat, facultas id non permittit:vbi namque simplici alteratione corpus sanitati restitui deberet, maiora adhiberemus auxilia, & quæ citò sanitatem restituerent, cùm tamen non tantùm alterare sit opus, sed substantiam deperditam reficere,virium actione opus erit: hæ verò cùm per longas extenuationes, & morbos factos languidæ sint, non nisi longo tempore refectionem perficere valebunt: hæc tamen non est à morbo indicatiò, sed à viribus: vires autem, & partis principatus, & eius sensus consideranda sunt, an consentiant, repugnent,aut correpugnent. Quoniam verò compositi morbi magna ex parte causam habent, & cum humore fiunt, vbi morbi causam habuerint, qua ratione curari debeant, dicere expedit.Causa namque vt vnum eorum quæ præter naturam sunt,ablationem desiderat, ac indicat, sicuti & morbus primùm sui ablationem, deinde contrariorum oblationem, deinde potentiam oblati, deinde modum quo offerri debet. Quemadmodum & symptomata, vbi moderationem, & ablationem expostulent, adhuc præsente morbo, ob ipsorum magnitudinem. Hæc etenim tria, vt quæ præter naturam sint ablationem, & curationem indicant. Morborum autem causas habentium, curatio, natura rerum id docente, à causæ ablatione est incipienda. Quòd si ipsa ablata, nihil

Morborum compo. curatio.

Morborum causas habētiū curartio.

nihil effatu dignum productum relinquatur,opus naturæ prætermittendum, quæ paruos affectus,vel seipsa sola,persanat. Si tamen aliquid mentione dignum relinquatur,id adhibito contrario curandum est. Causæ verò curatio (liceat modò curationem,ipsam causæ correctionem,præparationem,aut euacuationem appellare) euacuatione, coctione aut correctione fit:cruda enim causa coquitur, & deinde alit, semicorrupta corrigitur,valde corrupta,semel superata à natura,deinde pellitur,fluxu ventris, vrina,sudore, vomitu,fluxu menstruorum,aut hæmorrhoidibus,aut insensili discutione, sed fit quandoque vt morbum curantes augeamus causam, aut vt causam curantes,augeamus morbum, veluti si à frigidis humoribus & crassis oriatur febris. Qua in re quid agendum sit,intelliges,si enim morbus non valde vrget,causa primùm dimouenda,quamuis cum morbi augmento. Sublata nanque causa facile erit deinde morbum in totum auferre. Quòd si morbus valde vrgeat,ac velis ipsum curare aucta causa,quamuis morbum interim minorem reddas,ad finem aucta causa,ad portionem morbum efficiet. Si verò à causæ curatione inciperes cum morbi augmento,demeres quidem causam & morbum, atque hominem de medio tolleres. Quamobrem optimum consilium erit, ab eo incipere, quod causæ rationem habet:nam quod vrget, atque id sine quo alterum curari non potest,rationem habet causæ sine qua non, nec tamen reliqua negligenda. Vbi verò multæ causæ complicentur quæ non eandem postulent curationem, ab ea incipere oportet,quæ natura prior est, & quæ fuerit inuentione resolutiua posterior. Quæ enim postremò inuenta sunt, prius exequi debent. Sunt autem causæ quandoque eius naturæ,vt nihil prohibeat eas simul auferre. Si tamen duo affectus complicentur, vbi seiuncti fuerint,ac minimè consentiant partes laborantes,nihil prohibet simul vtriusque persequi curationem,veluti si phlegmone in pede consistat:& in oculo suffusio, aut vulnus in capite,& scirrhus in liene. Sunt autem quandoque morbi iuxtà positi ac consentientes,ita vt remedia vni morborum adacta, alterum mutent necessariò, & mala inuicem compatiantur. Quandoque verò sunt morbi compositi, & eandem omnino partem infestantes. Quòd si iuxtà positi sunt, aliquando curatio vnius nihil nocet alteri, atque poterunt ambo simul curari, aut etiam se iuuant, & remedia vtrique adhibenda erunt. Si remedia vnius alteri nocent,& non possunt admoueri vni, sine alterius læsione,vti si ventriculus frigidus est, iecur verò calidum, & ambo exposcunt curationem, calida frigidis miscenda erunt,sicuti si iecur obstructionem patiatur, & ventriculus cœliacum morbum:adstringentia etenim, quæ ventriculus expostulat,iecori nocent: immiscenda itaque erunt adstringentia cum his quæ ab obstructione liberant, quæ nulli eorum satis valida erunt, vbi affectiones magnæ fuerint, ac perinde difficilem admodum curationem admittent. Minores tamen affectus curantur, quoniam cùm extremæ contrariæ vires medicaminum misceantur, ad medium ducuntur: medium verò valde siccam dispositionem humectat, & valde humidam exsiccat: quod extremis affectibus valde imbecillum erit auxilium. Hac medicamentorum mixtione vtemur in morbo laterali cum sputo sanguinis. Quòd si affectus compositi fuerint,siue eandem partem infestantes,nonnunquam eisdem remediis iuuantur, atque eorum curationem simul aggredimur,vti si in parte quapiam adfuerint vlcus & intemperies humida: medicamenta nanque exsiccantia vtrique erunt ex vsu, si tamen vlcus cum phlegmone carnem infestet,vlcus quidem exsiccationem exposcit, phlegmone verò suppurationem, & humectationem, & attemperamentum. Cùm igitur morbi duo ita componuntur, remedia contraria expostulantes,hæc duo aduertenda sunt, quod sine altero curari non potest: vbi enim quiuis sine alio curari possit, incipimus ab eo quod magis vrget ea in morborum,& symptomatum compositionibus admouemus, quæ Gale.apertè docuit,lib.3. & 7.de Metho.med. Vti si cum vlcere coniungatur fluxio,aut phlegmone, aut intemperies,vbi aliquod horum diuersum ab vlcere exposcat remedium,ab eo inchoandum, quoniam sine eius curatione vlcus curari non potest. Semper autem incipimus à causa,vel efficiente,vel sine qua non,vel ab vrgenti. Sicca enim existente intemperie,nequit vlcus curari,ante eius curationem. Neque si cum phlegmone iungatur, ante curationem phlegmones,sordes vlceris detergendę,habent enim rationem causę sine qua non: conuulsio vulnus sequens vrget, ita vt neruum per transuersum secare cogamur. Ex vrgentibus est morbus à quo maius imminet periculum: id verò oritur ex morbi magnitudine & partis affectæ præstantia:& cum partibus maximè præcipuis consensus. Ex symptomatis verò vrgentibus ea sunt quæ præcipuis partibus & viribus earundem, valde nocent, vt magnus dolor à causa frigida, quem curamus stuporem inducentibus,& animi deliquium cum febre, vini potu. Quæ de morbis compositis & iuxta positis diximus in omni morborum genere vera sunt. Vbi verò morbus partium instru-

Indicationes contrariæ à causa & morbo.

Affectuum complicatorum curatio.

Affectuum compositorum curatio.

Morborum partium instrumentariarum curatio. mentariarum fuerit, is oppositione curabitur. Morbus enim in numero partium quæ ex sanguine ortum habuerunt, reparari potest, si diminutio sit, si tamen ex semine fuerint ortæ, non reparantur, aut portio parua, de venis paruis. Aucta verò pars, aut medicamentis, aut manus opera demetur. Magnitudo quoque emendari potest, paruitate procurata, vti paruitas, procurata magnitudine, alimenti copia, frictionibus, & balneis. Situs verò restituitur, arte reducto osse in locum suum, & intestinis ab scroto in peritoneum. Superficies quoque aspera læuiganda, & læuis asperior reddenda, figura læsa emendanda, & meatus valde laxi adstringendi, & valde adstricti laxandi, & obstructi deobstruendi. Conceptacula præterea plena vacuanda, & valde vacua implenda. Morbus *Vnitatis solutæ curat.* verò vnitatis solutione consistens, si simplex fuerit, sola eget partium separatarũ vnione, si compositus est cum morbo in numero, aut intemperatura, is prior sanandus. Si nanque pars desit siue caro, siue cicatrix, addenda erit, si intemperies, mutanda. In carnosis itaque partibus coalitus simplici existente vulnere. Quòd si solutio magna fuerit, primò labia sunt adiungenda, secundò talia seruanda, tertiò cauere ne quid interueniat, quartò temperaturam partis sanam seruare oportet. Quòd si cum partis amisione fiat, caro reficienda, & cicatrix obducenda, & interim, si fluxio, tumor, aut intemperies accedat, prmò curanda, si sordes, detergenda. In ossibus tamen, fracturæ interueniente callo agglutinantur, si desit pars, non reparatur in adultioribus: in pueris verò fit vt partes sine alterius substantiæ interuentu coalescant, & vt paruisima pars restituatur. Nerui per transuersum scisi, non assolidantur, & punctura sedantibus dolorem eget, & his quæ tenues ichores à neruis purgant, & educũt, nempe aperientibus, & exsiccantibus, & vulnus dilatandum, si vires ferant, quandoque ob dolores, & conuulsiones, semidiscissos neruos, & punctos per transuersum secamus. Hi etiam affectus omnes, vt de temperaturis diximus, ex magnitudine ostendunt remediorum vim, & ex periculo citum expostulant auxilium. Ex his manifestum quantum conducat affectus cognitio ad quæstiones absoluendas, quas medicus considerare debet ante morborũ curationem. Si nanque affectus cognoscitur sua ipsius substantia, statim ostendet, an quidpiam agendum sit, & quid agendum, & qua materia, & quantitas, ostendet potentiã remedij, & ex vtroque reliquæ quæstiones soluentur. Quòd si affectus non constauerit se ipso, ad eius cognitionem & inuentionem signis vtemur, quæ sumentur, vt diximus, à causis, effectibus, & similibus, & iuuantibus, & horum contrariis. Quoniam autem morbus per se agendi præbet insinuationem indicans appellatur, apud Gale.2.lib.de Metho.med.dicentem, indicationem esse agendi insinuationem, lib.tamen de optima Secta, indicatio est, comprehensio iuuantis, simul cum compræhensione nocentis, non expectato discursu, aut ratiocinio. & lib.9.de Metho.med. primam & maximam indicationẽ ad curationem dixit contrarietatem, ac si diceret, primam esse, qua morbus indicat contrariorum exhibitionem, nam ex indicationibus aliis, prima à viribus desumitur, quæ curatrix non est, vt Galenus ibidem inquit, sed conseruatrix, quoniam à viribus hæc est insinuatio desumpta, vt eas seruamus, quibus seruatis vita permanet, & sine ipsis perseuerare nequit, vires autem præcipuè alibi à nobis sunt abundè relatæ. Curatrix itaque indicatio prima à morbo desumitur, qui cùm præter naturam sit, auferri debet, ablatio verò contrariis fit, vt per similia, conseruatio. Contraria igitur indicat morbus, vt tale exposcens remediũ. Genus tamen morbi ostendit remedij genus, species verò speciem, & quantitas quantum efficere debet remedium, siue quanta esse debeat remedij potentia. Quod verò cum hac aut illa celeritate, non ad morbi magnitudinem spectat, sed ad periculum, & virium firmitatẽ, hæc enim est de modo suprà habita quæstio. Febris etenim, quæ distemperies est, si sex numeris caloris constet, quoniam distemperies est, remedium alterans exposcit, quatenus verò calida est distemperies, indicat frigidum debere esse remedium. At verò quatenus sex numeris constat, remedium exposcit, quod sex numeros caloris demere valeat. Sunt autem ad id valentia remedia quæ numero maiora sunt, & quædam minora, atque æqualia: quo autem horum vti deceat, periculi magnitudo indicabit viribus consideratis: quibus accedunt partis principalis & ipsius sensus. Quòd enim celeriùs aut cum mora curari debeat morbus, ex periculi magnitudine mensuramus. Huic autem curationi vti & aliis plurimis, aliquando vires repugnare & contraindicare notum est, vt valde celeribus refrigerationibus, quæ non sine periculo exercentur. Præterea alia est quæstio de remedij quantitate, hoc est, quanta esse debeat remedij potentia, ab ea quæ quærit, quomodo remedium sit assequendum, quáve celeritate: ab alio igitur quantitas indicatur, ab alio modus: quantitas autem remedij eius quod est præter naturam, siue quantitas eius quod agi debet, siue quantitas potentiæ agendi, ex

morbi

morbi quantitate ſumetur, primò & immediatè: quoniam magnus morbus magnum eſſe id quod auferri debet, primò & per ſe indicat: docet quoque ſecundò quantitatem potentiæ auxilij. An tamen magnum debeat eſſe remedium, in ſuo genere, ad modum attinet, quod ex periculo agnoſcimus. Id quidem eſt, an id quantum quod auferri debet, citò an tardè auferre opus ſit. An've potentiam commutandi in ſanitatem totam ſimul offerri an ſenſim conueniat. Ac perinde magnitudo morbi potentiam auxilij, quantumq; demi, quantumq; ad ſanitatem vſque ſit reponendum, indicat, quantum autem medicamentum, cuiúſve numeri ad id aſſequẽdum offerri debeat, periculum monſtrat. Sed neque id tantùm, verùm etiam partis ſenſus, & partus principatus, vbi aliquid ab ea vacuari debeat, oſtendunt, an confertim id faciendum ſit, an ſenſim, & cum minoribus medicaminum numeris. Morbus porrò cùm ſe offert, vnum per ſe, & potiſsimum indicat idque primo loco, deinde alia ſecundò, quoniam plurimas continet rationes. Prima itaque eſt qua quidpiam præter naturam exiſtit, cui ſtatim accedet prima hypotheſis ſuprà habita, quæ inſtituit quod ſecundum naturam eſt, ſeruari debere, auferri verò quod præter naturam: primum igitur ſui indicat ablationem, ſecunda hypotheſis ſequitur, quæ docet contraria contrariis iuuari, ac perinde contraria eſſe offerenda. Deinde ex genere morbi indicatur genus contrarij, & ex ſpecie, ſpecies, ex magnitudine vis remedij inuenitur, ex periculo verò numerus adhibendus, ſiue modus conſiderandus, deinde accedet conſideratio formæ remedij temporis, loci, & ordinis, quæ ex tempore, & loco morbi ſumuntur, ex ordine morborũ, aut eorum quæ cum morbo iunguntur, ordo agendorum, & forma morbi, qua forma remedium adhiberi debeat, vti in vlceribus linamenta, & fiſtulis liquida ſunt iniicienda. Idem quoque in cauſis morbificis & accidentibus agendum indicatur, tanquam ab his, quæ corpus prẹter naturam afficiunt.

Morbus, cauſa, & ſymp. per ſe indicant.

Quæ verò præter naturam ſunt corporis conſtitutiones, ſui indicant ablationem, ſed diuerſa quidem ratione: læſæ nanque actiones per ſe primò & ſua ratione. Morbus per ſe, ſed tamen ea ratione qua per ſe actiones lædit, per ſe itaque indicat ſui ablationem, id eſt ex natura ſua, ſed non primariò: cauſa verò per ſe ipſam indicat, quod agendum eſt, hoc eſt, ex ſua natura, non tamen per ſe, id eſt primò, ſed ea ratione qua morbum efficit, qui actionem lædit. Quemadmodum enim ſanitas ob actionum integritatem expetitur, ita morbus ob earundem vitium propulſatur, lib. 14. de Method. med.

Læſæ actiones per ſe primò indicãt ſui ablationem.

Corpus autem affectum ſecundo loco conſiderandum venit, in quo ſecundum naturam multa ſe offerunt, quæ quoniam talia ſunt, ſeruari poſtulant. Hæc ſunt, vires ægri, temperatura, ætas, ſexus, conſuetudo, quæ vitæ quoque inſtitutum compræhendit, & habitus. Quæ omnia propria ſubſtantia agnoſci debẽt, & ex cauſis, & effectibus oſtendentibus ſtatum naturalem corporis. Naturalis verò ſtatus ſuam poſtulat conſeruationẽ, vti is qui præter naturam eſt, de quo diximus curationem, atque remedia. Pari quoque ratione media corporis conſtitutio quæ neutra dicitur, partim conſeruationem, partim curationem: qua parte enim pro naturæ modo ſe habet, ſeruari debet, qua verò extra naturæ modum conſiſtit, curari his quæ cauſam auferunt.

Corporis affecti conſideratio.

Præcautio ſanè neutris corporibus atque ægris communis eſt, ſed diuerſam partem artis habent adiunctam. Neutra corpora quæ in morbos incidere parata ſunt, cauſæ egent ablatione, ne incidant in eos. Hæc quatenus cauſam quæ præter naturam eſt aufert, curatio, non ſatis propriè dicitur, quatenus verò id quod futurum eſt præcauet, præcautio, aut prẹuiſio dicetur, ſequitur hanc cuſtodia natiuæ diſpoſitionis. Præſeruatio igitur, & conſeruatio eis debetur, ſed non ſimiliter affectis: nam præſeruamus corpora ſana, ſed ægrotare parata, conſeruamus ſana non parata ægrotare. Aegris verò per morbos fientes præſeruatio cõuenit, ſed hæc cum curatione coniuncta eſt, non cum conſeruatione conſtitutionis corporis. Nam morbis fientibus ablatio cauſæ propria eſt, vt præuiſione hac, futurum prohibeamus ne fiat, reliqua verò corporis conſtitutio non ſeruanda, ſed contrariis curanda venit, niſi à natura curetur: vtrobique eſt ablatio cauſæ, ſed in neutris cum conſeruatione, in ægris cum curatione, quoniam neutra diſpoſitio in ſanam mutatur, & fiens præcedit factam, quæ remanet. De præſeruatione corporum neutrorum decidentiæ & refectione eorum quæ reualeſcunt, ſuprà diximus, nunc verò de indiciis ſumendis ab his quæ ſecundum naturam ægrotantibus inſunt, agamus.

Præcautio quibus debetur.

Primum verò locum tenent vires, vitalis, naturalis, & animalis, ſed inter has vitalis prior: cùm potiſsima medici intentio ſit vitam ſeruare, hanc præcedit nutritio, ſequitur ſenſus & motus. Vires & naturalis conſtitutio corporis, non tantùm plus aliis, quæ ſunt ſecundum naturam ſeruari expoſcunt, ſed per ſe id indicant: reliqua verò, horum ratione: ita vt non propriè indicantia dici debeant, ſed coindicantia. Indicant ſanè vires per ſe ſuam conſeruationem: verùm ætas, ſexus, conſuetudo,

Indicia quæ ſumũtur ab his quæ ſunt ſecundũ naturam.

Vires morbis in indicando conferuntur.

ſuetudo, quæ vitæ inſtitutum compræhendit, quoniam vires oſtendunt quantum valeant,quantumq; ſeruari debeant. Præterea indicant vires ſecundò alimentorum exhibitionem,quando conſeruatio aliter fieri non poſsit. Prima enim artis hypotheſis docuit,quæ ſecundum naturam ſunt ſeruare, & ſecunda ſimilibus id fieri debere, ſimilia ſunt & familiaria nobis,alimenta. Neque aliter morbus primam præbuit indicationem ablationis,ſicuti & cauſa, & ſymptoma, & ſecundo contrariorum oblationem, virtus verò ſui conſeruationem primò, ſecundò ſimilium oblationem : ſi quidem indicantia coindicantibus conferas, primum locum indicantia habent dignitate, coindicantia,ſecundum. Si vires indicantes, cum materiali morbo indicante conferas, contraria indicare agnoſces, ſed vincit indicatio quæ à viribus ſumitur, indicationem quæ ſumitur à morbo,dignitate : quæ ſi conferas, appellabis indicantes vires conſeruationem, contra indicantem morbum, ſic ablationem & remedia indicare morbum vires contraindicare,atque naturalem conſtitutionem,dices. Indicant vires conſeruationem, ac perinde Galen.9.methodi, indicationem à viribus conſeruatricem, ac vitalem, non curatricem eſſe dixit, à morbo verò indicationem,curatricem, ſed indicant vires alimentorum exhibitionem,repugnant, ſiue contraindicant remediorum oblationi,quæ nō ſine virium læſione fit. Indicat morbus remediorum oblationem, repugnat ac contraindicat exhibitioni ciborum, ratione cauſæ. Quæ ſecundum naturam ſunt, alia à viribus eiſdem coindicant,morbis verò correpugnant,quandoque, ſed vbi conferantur ea quæ à viribus ſumitur indicatio, & ea quæ à morbo, longè dignior eſt quæ à viribus ſumitur,& reliquis omnibus indicationibus præferenda. Nam in ſummis morborum vigoribus,& in acceſsionum initiis,in quibus maximè morbus contraindicat,cibos exhibemus,vt viribus indicantibus ſubueniamus,ſed tamen per ſanitatem omnes indicationes vnà conueniunt in virium tutela,quibus vita conſtat:per morbos tamen non ita,ſed ab ipſis indicationes remedia expoſcunt,quæ multum,aut parum, aut nihil ferè lædunt : proinde aut eas amplexabimur, aut fugiemus,aut modum ſeruabimus. Cumq; vires cibis ſeruari poſtulent,morbus autem alimentorum exhibitioni repugnet,fit quādoque vt vincente dignitate,indicatione quæ à viribus ſumitur, quantitate vincat ea quæ ſumitur à morbo contraindicatio,ita vt eam ſequi debeat medicus,veluti in ardentiſsima febre, ac ſummo vigore ipſius,viribus non valde deiectis,minus dignā indicationem quæ à morbo ſumitur,quoniam quantitate maior eſt,ſequimur, alia prætermiſſa. Numerus quoque indicantium,& coindicantium aduertendus, nam multæ indicationes minores dignitate,& quantitate,eas quæ pauciores ſunt,digniores tamen,atque maiores,aliquando vincunt,atque ſingula in ſingulis perpendenda. Fit enim quandoque vt morbus indicet refrigerationem,ſed non valde:quoniam magnus non eſt,erit quidem hæc indicatio dignior contraindicationibus & correpugnātiis,quæ ab ætate,temperatura,& anni tempore ſumuntur,vèrùm hę aliquando cogent,vt temperatis vtamur,vt Gale.lib.8.de Method.med.dixit:nam & hæc ſeruata natura morbo curando proficient:temperatura præterea vt naturalis conſtitutio ſeruari expoſcit, atque genus temperamenti, genus eius quod ſeruare ipſam debeat indicat:calida nanque temperatura ſana,non tantùm indicat ſui conſeruationem,ſed ea ratione qua calida eſt, calida indicat eſſe offerenda, humida verò temperatura naturalis, ſui conſeruationem indicat, quòd verò in ſpecie humida eſt,humidis eſſe ſeruandam inſinuat,& ſic reliquæ temperaturæ. Cauſæ quoque ſanitatis eadem ratione indicant conſeruationem,vt cauſæ morboſæ ablationem, & naturalia accidentia ſui indicant conſeruationem,vti praua ſymptomata moderari, per ſe poſtulant. Decet autem naturalem temperaturam diligenter examinare, quoniam per morbos quantum alterare opus ſit,aut quando ab alterando ceſſare,nunquam medicus adſequetur, niſi ipſam quanti ſit caloris, frigoris,humiditatis, aut ſiccitatis agnouerit, ne fortè lapſum vnum curantes, corpus in contrarium lapſum ducamus. Cæterùm parte prima docuimus temperamentorum omnium notas. Naturalis verò corporis habitus,non indicat, ſed indicationi quæ à viribus ſumitur, coindicat, vbi rarus habitus, quoniam per ipſum vires facilè diſſoluuntur, coindicat ciborum exhibitionem,viribus indicantibus, & correpugnat cauſæ morbi indicanti euacuationem. Eandem ſeruat rationem ſexus. Maſculi ſiquidem natura, calidiores ac ſicciores fœminis ſunt. Hæ verò humidiores & laboris impatientes, & poſt decimumquartum annum, multo ſanguine abundantes. Aetas quoque naturalis eſt, & quoniam per eam quandoque facilè vires diſſoluuntur, viribus coindicat ſimilium oblationem, & alimentorum exhibitionem. Ab ætatis verò temperatura, natura indicatur alimentorum, quatenus ea naturalis eſt conſtitutio corporis, quam ſeruare contendimus. Repugnant autem hæc morbo,

Indicatio à temperatura.

Aetatis indicatio.

morbo, à quo alterationes indicantur, & aliquando coindicat, veluti cum morbus refrigerationem expoſcit, & ætas eſt frigida & indicationibus quæ à cauſis ſumuntur, quæ euacuationem poſtulant, correpugnant viribus repugnantibus, quatenus habitus & ætas,quæ facilè diſſoluantur, natiuam habent euacuationem, & non facilè ob vires admittunt aliam. Conſuetudo quoque aduertenda:nam qui potui aquæ frigidæ aſſueuit,faciliùs fert per febres,frigidæ potum, & quæ conſueta ſunt paruam,aut nullam inferunt alterationem, & quæ euacuant purgantia medicamenta, vbi conſueta ſunt, minus euacuant, aut corpus mouent. Quòd ſi conſuetudo diſpoſitionem oſtendat, quæ ex cauſæ alicuius vſu frequenti relicta eſt, vti temperatura accititia indicabit ſui conſeruationem, ea ratione eam quæ ſumitur à conſuetudine indicationem, aut repugnantiam dicemus: ſi tamen nihil aliud præter cauſarum vſum nos docet non indicat, ſed coindicat ſanitati, vti aliquando coindicat morbis, veluti conſuetudo parcè viuendi, correpugnat viribus expoſcentibus alimentum, quibus repugnat cauſa morbi, eſtque conſuetudo hac ratione,idem quod vitæ inſtitutum. Sed etiam conſuetudo lautè epulandi,coindicat viribus expoſcentibus alimentum, & correpugnat cauſæ morbi. Atque vt Hippocrat.inquit, Victus humidus omnibus febricitantibus competit: maximè verò pueris,& qui tali victu vti conſueuerunt. Quo in loco à morbo indicationem ſumpſit ad curationem quæ per contraria exercetur, ac quoniam morbus ſiccus eſt febris, humectantia præcepit,ætas quoque coindicat,quoniam humida eſt, & quæ ſecundum naturam ſunt,ſeruari debent. Eſt quoque ſecundum naturam conſuetudo,atque ſeruatur ſimilium oblatione. In febribus itaque ætas humida, & conſuetudo humectantium ciborum,coindicabunt febri humidorum exhibitionem. Sed morbum dicit Gale.lib.8.de Method.med. ſemper indicare contraria:conſuetudinem ſimilia, ætatem & temperaturam,non ſimpliciter ſimilia, ſed vbi temperata fuerint:vbi verò diſtemperata, non niſi cum conſuetudine. Itaque ſi quis puer & natura humidus,ſiccis aſſueuerit, ſicca expoſcet,ſi humidis,humida,in eis nihil indicante temperatura. At verò nos naturam indicare ſimilium exhibitionē,ætatem,& conſuetudinem coindicare dicemus, ac nihil prohibere,quo minùs ætas & temperatura naturalis,quamuis temperata nō ſint, ſimilia deſiderent, & ſi conſuetudo non accedat, adhuc interim dum homines ægrotant. Nam conſuetudo accititiam inducere ſolet diſpoſitionem. Sed accititia diſpoſitio naturalem non vincit indicandi potentia: quamuis igitur non conſentiat conſuetudo, nihil vetat temperaturam ſibi ſimilia expoſcere. Præterea quamuis indicium ſumptum à conſuetudine vincere deberet id quod ſumitur ab ætate,& natura, non ob id ætas & temperatura naturalis ſuam amittent naturam, appetitum, & inclinationem, quæ ad ſimilia eſt. Quamuis enim præſente febre cum temperatura ſicca,humida exhibenda ſint, neglecta indicatione quæ ſumitur à temperatura naturali, adhuc tamen temperatura ipſa ſimile expoſcit,ſic etiam quamuis conſuetudo contraria naturæ ſit, & conſuetudo indicando vincat naturam,nihilominùs temperatura ſimilium præbebit indicationem. Præterea ſi puer febricitet,aſſuetus tamen ſiccis alimentis,notum eſt huic deberi victum humectantem,vincente indicatione,quæ ſumitur à morbo,repugnantiam,quæ ſumitur à conſuetudine,atque eo dato nemini dubium eſt,puero illi victum deberi humidiorem, quàm iuueni febricitanti aſſueto ſiccis alimentis,vbi pares fuerint febres. Cæterùm ea humectantia maiora,non febris ratione, ſed ætatis ei debetur: igitur ætas indicat repugnante conſuetudine. Adde quòd ſi ætas pueritiæ,repugnante conſuetudine, non indicaret ætatis ratione humectationem, pares expoſcerent humectationes, iuuenis & puer dicti: quapropter cùm puer ad humiditatem ſimilem illi quæ à iuuene poſtulatur, perductus foret,amplius humectandus non eſſet, quod non conuenit. Quamuis igitur non conſentiat conſuetudo, ætas & temperatura ſimilia expoſcent: dubium tamen videtur, vbi corpus calidum & corpus frigidum naturali temperatura talia ſimilibus febribus corripiantur,& reliquis omnibus paribus,cui debeantur remedia frigidiora. Dubium autem eſſe poſſet,vbi calidus & frigidus paribus febribus vexarentur, quantum tactus indicare poſſet:quod fieri nequit, niſi frigidus maiori vexetur febre, quoniam longiùs aberit à naturali temperie. Si nanque calorem præter naturam æqualiter excedentem temperaturam mediam in vniuerſa ſubſtantia qualem temperaturam tactus indicantis eſſe decet,patiantur, longè maior morbus frigidi corporis quàm calidi erit. Aut dubium erit de calido & frigido corpore æquali menſura labentibus à natiua & propria temperie. Has duas febres diſpares tactus indicabit, & calidi corporis maiorem: atque erit ſanè, ipſis à temperamento proprio ad calidum pariter labentibus,maior febris calidi corporis:quoniam parua latitudo caloris addita calido corpori, ipſum in febrem deducit, frigidum verò non niſi magna:quapropter dum pari menſura labuntur, maior erit febris calidi

Conſuetudinis ratio habenda.

Temperatura & ætas ſine conſuetudine indicant,contra Galenum.

Dubium.

Febricitibus calido & frigido,cui debeantur frigidiora.

calidi corporis,minor frigidi,& tactus eas dispares indicabit. Tertiò conferri poterunt, vbi verè pares febres patiantur,quod fiet,vbi frigidum corpus à proprio temperamento longiùs secedat: vt enim dixi,nō quiuis calor corpori additus,febrilis est,sed qui ad læsionem actionum ducere valet,læditur autem paucissimo addito calore corpus calidū, ita vt ferè omnis calor additus febrilis sit, corpori verò frigido multus calor addi potest,absque febre,ac longè maior, si ad æqualem febrem cum calido corpore deduci debeat.Galen.lib.8.de Method.med. duo proposuit corpora disparis & contrariæ naturæ, febricitantia paribus febribus,quas intelligere oportet pares esse lapsus à naturalibus, & propriis temperaturis, quoniam à febribus communem ambobus corporibus vult esse indicationem:non esset autem communis indicatio,nisi pares essent lapsus. Calido igitur & frigido corpore,paribus lapsibus vexatis,frigidiora frigido debentur, coindicante temperatura morbo:idem etiā dicemus consuetudine,ętate & anni tempore coindicantibus,aut singulis aut omnibus. At verò contrariū ratio probare videtur:nam si calidus & frigidus pares lapsus patiuntur,pares distemperantiæ erūt abiiciendæ, atque æqua celeritate:paria igitur exposcent remedia.Id verò non confutat assertionem,nam calidum corpus tribus numeris,si aliis tribus labatur ad calorem, temperatis restitui debet apud Gale.quamuis aliis fieri posset vt diximus:verùm corpus frigidum tribus numeris, si in febrem incidat,aucto calore tribus aliis numeris,aut paulò pluribus,medicamentis egebit sed numeris frigidis:pari nempe mensura in contrarium labentibus à natiua corporis temperie:frigidiora itaque frigido deberi notum est, & Gale.sententia vera in prædicto sensu. Si verò calidum corpus & frigidum ita febricitent,vt tactus calores pares iudicet,vera quoque in ea dispositione erit Gal.sententia,frigidiora deberi frigido corpori:magna enim eget caloris corruptione,& magna frigoris restitutione corpus frigidum à natura non adeò calida,quod paruo lapsu in magnā incidet febrem. Postremò febres calidi & frigidi corporis,æquales dicemus,vbi pares fuerint calores febriles, quod fiet in lapsibus disparibus:nam si ad pares calores febriles deduci debent,calidum & frigi.corpus,maior erit lapsus frigidi,quamuis tactui pares non sint, quoniam si frigido corpori paruus calor addatur,non statim calorem febrilem patietur:calidum autem statim febri corripietur. Vbi igitur calores febriles pares fuerint, maior est lapsus frigidi corporis. Quòd si plus est quod corrumpi debet,maiori opus est emendatione, & restitutione,& valentiore auxilio,ad curationē frigidi,quàm calidi corporis. Interim itaque dum æger laborat copia,indicatio ablationis à morbo sumetur,appellamus autem morbum,quandoque ipsam morbi causam,quemadmodum Gale.quoque dicere solet morbū crudum, aut coctum, cùm tamen sola morbi causa sit quæ coquitur. Huic verò contraindicant vires,quæ sui indicant conseruationem. Temperatura quoque suam indicat conseruationem,atque aut coindicat,aut cōtraindicat morbo,ætas quoque & consuetudo,sexus, & vitæ institutum coindicant,aut correpugnāt morbo,sicuti & aer ambiens,cæli status, & ars,de quibus dicemus. Cùm autem coindicant hæc augent indicationē quæ à morbo sumitur,cùm verò contraindicant aut correpugnant eandem minuunt,in quibus,vt diximus,numerus,magnitudo,& dignitas indicationum perpendenda sunt,vt id quod reliqua vincit,sequamur,reliquis posthabitis,non tamen omnino neglectis,quandoquidem vbi à reliquis vincantur,adhuc ab eorum potentia aliquid detrahere valent. A viribus etenim indicatio ciborum exhibendorum sumitur,repugnat morbus: quapropter quamuis cibus ægrotanti offerendus sit,is minori quantitate offeretur, quàm si morbus non adesset. Præterea indicat morbus sanguinem esse mittendum,repugnant vires : sed non adeò valde vt vincant indicationem quæ à morbo sumitur. Mittemus porrò sanguinem,verùm minori quantitate quàm vires non repugnarēt,idem de ætate dicemus: hæc enim quandoque correpugnant aduersus morbum quatenus indicat facultatem non posse satis ferre missionem sanguinis,atque fiet, vt quamuis vincat indicatio morbi,non tamen ea copia sanguinis mittatur,quæ morbi ratione expetitur. Conducit autem cognitio constitutionis,secundum naturā corporis patientis,ad cognitionem quātitatis morbi,siquidem eò morbus maior est, quò longius ab eo quod est secūdum naturam secedit,vel etiamsi nō totus lapsus morbus sit, totus tamen se offert auferendus. Inde verò fiet vt conducat ad inuentionem potentiæ remedij : facultas enim sæpe ferre non potest eam remedij potentiam , quam exposcit morbus. Indicant autem vires sui conseruationem ex naturali corporis constitutione , seruantur autem alimento , agnoscimúsque inde alimentum esse adhibendum , & ex quantitate lapsus virium,quantitatem alimenti : occasio verò à facultate indicatur , sed interim plus aut minùs repugnat morbus:nam cum vires languent,non valde,quāuis in summo morbi vigore postulent alimen

Indicationes à uiribus,& morbo.

Cognitio naturalis constitutionis quantum confert.

alimentum, repugnante morbo declinationem eligimus ad alendum, quo tempore minùs repugnat morbus. Quo modo fit, vt indicãte morbo purgandum esse corpus aut sanguinẽ esse mittendum, ægro verò ob alimenti inopiam, spirituum dissolutionem, & virium langorem id non patiente, reficiamus priùs corpus, deinde reparatis viribus purgemus, aut sanguinem mittamus: sunt autem quædam quæ secundum naturam sunt, sed coindicant viribus, aut coindicant morbo, aut correpugnant viribus, aut correpugnãt morbo. Cùm enim vires alimentum exposcũt, ætas puerilis coindicat, habitus durus correpugnat morbo. Morbus autem humidus indicat exiccationem, ætas verò sicca coindicat: habitus autem modis correpugnat. Magna igitur interest nosse corporis affecti vires, temperaturam, ætatem & consuetudinem, sexum, & victum. Partis quoque affectæ consideratio habenda ad morborum curationem, & victus institutionem: tertio loco, quam Gal. lib. 9. de Meth. med. in corporis temperamento comprehendit: & rursus eius meminit. Pars autem affecta ostendit nobis temperaturam, principatum, formationem, situm, & sensibilitatem. Temperatura quidem partis patientis sui indicat conseruationem, dum ægrotãt homines. Quòd si inter curandum paulùm ipsam in meliorem transferas statum, nihil mali fecisse putato. At hęc quandoque morbo coindicat, quandoque eidem repugnat, veluti vbi pars quapiam natura sicca, vti cutis, aut neruus vlcus patiatur, morbus exiccationẽ indicat, partis verò temperatura coindicat, si tamen vlcus in carne consistat, morbus exposcit exsiccationem, repugnat tamen partis temperies, fit quoque vt ex his quæ sunt secundum naturam, aliquod coindicet morbo, aliquod verò correpugnet, vti cum corpore sicco existente natura sua, caro vlcus patiatur, tũc enim vlcus postulat exsiccationem, coindicat naturalis corporis tẽperies, correpugnat temperies partis. Temperies itaque partis quantum alterare deceat ostendit, nempe donec talis status restituatur parti, qualis præfuerat in sanitate. Partis verò principatus inde sumitur, quòd officium ipsius pluribus sit commune, aut sibi tantùm proprium. Quæ enim officiũ commune habet, magna eget conseruatione, multo spiritu, & copioso calore natiuo, ac perinde, si vti deceat medicamentis relaxantibus, & discutientibus humorem contentum in parte præcipua, ea cum his immiscenda sunt, quæ vires habeant roborandi partem, veluti cum humorem in corde contentum discutere opus est, aut in iecore, aut in vẽtriculo, quorum functiones cõmunes sunt, & in totius animalis vsum. Sed inter hæc cordis vires primo loco seruandę, secundo iecoris, tertio ventriculi, & postremo cerebri, cuius vires ad vitã non alia ratione necessariæ sunt, nisi quatenus respirationem efficiũt. Venarũm quoque & arteriarum, thoracis, cordis, renum & vtriusque vesicæ, munus commune etiam est & ad vitam necessarium. Pulmonis tamen & asperæ arteriæ & faucium, ministerium potius est, quàm officium, atque perinde ab his, & musculis, & carne quantum opus fuerit vacuabimus, non omnino neglectis partium viribus, ab aliis verò quantum sine manifesta læsione fieri posset, ita sensim vacuabimus. Quòd si partes aliis quoque facultates tribuant, tantùm eas seruare oportebit, quantum ad distributionem facultatum operibus conuenientem sint satis. Partis igitur principatus ostendit, an confertim fieri debeant euacuationes, an alter modus habendus. Verùm cùm intemperiem curare proponimus, nihil obstat quominus parti præcipuę, sicuti & non præcipuæ remedia ad portionem corrigendæ intemperantię admoueamus. Formatio verò partium nõ parum conducit ad curationem: nam ipsa docet quàm habeat pars facilem & paratam, ad euacuationem excrementorum viam. Ventriculus namque vomitu promptè vacuatur, præsertim eius suprema pars, nec difficilè per intestina totus venter, & præsertim pars ima, sicuti & intestina omnia, & iecoris pars caua: gibba verò promptiùs per vrinam, nisi magnã crassorum humorũ copia id impediat: tunc etenim facilior erit euacuatio per ventrẽ, & intestina. Idem de renibus euacuandis dicemus, quãuis promptiùs adhuc per vrinam, quàm gibbæ partes iecoris vacuentur, vesica verò vnicam tantùm habet manifestæ vacuationis viam, quę per vrinam fit, quamuis copiosi admodum sint humores in ipsa recepti. Quod verò Gal. lib. 7. de meth. med. vesicam multo humore refertam, per ventrem purgandam esse voluit, si de humore in ipsa contẽto loquatur, id non probamus, quinimo fieri nequit, vt humor vesica contentus, ad renes, & ventrem deducatur, si tamen de redundante humore in iecore & toto corpore, interim dum vesica humore redundat, Galeni sermo fuit, rectè quidem is purgatione ducetur, antequam vesicæ euacuationem tentemus. Verùm hæc purgatio à partis formatione nullatenus ostenditur, aut indicatur, vt Galenus dixit: Cerebrum hac ratione per nares & palatum, & pulmo per asperam arteriam expurgantur. Docet itaque partis formatio locum, & formam, quoniam liquida esse oportet, quæ in vesicam, intestina, & vterum iniiciuntur, & ordinem: nam clysteria non sunt à cibis adhibenda. Situs autem partis comprehendit connexionem & rectitudinem: conducit autem eius cognitio ad inuentionem vehementiæ remedij, formæ remedij, & loci. Partes etenim in summa superficie sitæ, facilè aut attemperantur, aut euacuantur. Quum

Partis affectæ cognitio habẽda.

Temperaturam lapsam inter ægrotandũ, in meliorem mutare nihil nocet, cõtra Gale.

Partium principatus considerandus.

Partium formatio cõsideranda.

Vesica multo uitioso succo referta purgationem non indicat contra Gal.

Situs partium.

verò in profundo sitæ sunt, aut longè à loco cui medicamenta sunt adhibenda, non decet parum valentibus remediis vti, sed longè valentioribus, ac conijcere quantum amittere debeat de virium robore in itinere, atque id totum addere viribus medicamenti, veluti si ventriculi calefactio medicamento superposito fieri deberet, cuius vis duos numeros contineret, vnum tamen in via amissurū putamus, tribus numeris calidum ipsum admouebimus: si tamen medicamentum bibendum detur, nihil tale addere opus est: sed vbi aut iecur curare proponimus, aut pulmonem, per ebibita id faciemus. Præterea ventriculo accōmodata sunt quæ bibuntur, intestinis quæ clysteribus iniiciuntur, locum autem cui admoueri debeant remedia partis, situs ostendit: iecore namque laborante, remedia admouemus dextro hypochondrio, laborante liene sinistro. Formam quoque medicamenti ex partis situ desumimus: cùm enim parti alicui in profundo sitæ admouere volumus medicamentum aliquod, liquidum ipsum paramus, vti quæ in vterum, vesicam, aut intestina sunt iniicienda. Connexio verò partium docet qua parte vacuandum. Iecoris enim gibbas partes per vrinā euacuamus, simas per ventrem, sic etiam iecore laborante, aut aliis ventris & thoracis partibus secamus venam cubiti internam, laborantibus renibus, vesica, vtero, pudendis, venas quæ sunt in malleolis, laborante autem capite, externam cubiti venam incidimus. Rectitudo simili modo methodum medendi docet, quandoquidem dextris partibus laborantibus, venas dextri lateris secamus, & laborantibus sinistris, sinistri. Secus verò partis acrimonia, medicamentorum vires docet, atque eorundem naturam, & modum. Pars etenim acri sensu prædita non fert subitam alterationem, siquidem quæ validè abradunt, detergunt, aut exedunt, magnos inferentia dolores, vires imbecillitant: vires igitur talibus medicamentis repugnant, correpugnat autem partis sensus. Ad hæc cùm deceat curationem citò, tutò, & iocundè fieri, decet vitare quæ dolorem inferunt, vt iniocunda. Quòd si partis sensus hebes fuerit, acria medicamenta facilè, & sine molestia feret, ita vt confertim detergere eam, & rodere liceat. Ex his quæ à partibus patientis habentur considerationis quædam coindicant morbo, quædam correpugnant: nam partis principatus, cùm non admittit confertam euacuationem ob vires, quæ necessariæ sunt, morbo correpugnat, coindicat autē viribus. Temperatura partis quandoque repugnat morbo, quandoque coindicat ipsi. Formatio non coindicat morbo, aut repugnat, sed morbus cauitatis iecoris ex humore indicat vacuationem: crassus autem & multus humor exigit, atque indicat, vt morbi causa, purgationem, ac locus morbi indicat locum, non curationem, aut vacuationem, sed locum curationi & vacuationi aptum. Sic & vesicæ formatio non indicat euacuationem humorum contentorum in ipsa per vrinam: medicamentis vreticis, sed medicamenta euacuantia à causa morbi expetuntur, indicátque causa morbi euacuationem: locus autem siue forma loci indicat locum. Situs verò, si in partibus proximis sit, morbo neque coindicat, neque repugnat, si in distantibus, coindicat morbo, si namque morbus calefactionem indicat, quod vehementius calefaciendum sit, coindicat atque docet. Præterea situs locum remedij indicare valet, sicuti connexio & rectitudo. Partes autem intermediæ, quandoque repugnant, quæ non ferunt auxiliorum violentiam. Partis sanè sensus acris, de correpugnantibus morbo est: nam vbi morbus magnam detersionem expostulet, aut rosiónem, sensus autem acris partium fuerit, vires non admittent remedium, ac morbo repugnabunt, sensus autem acris partium correpugnabit. Sed iam ad quartum considerandum accedamus. Decet quoque eorum quæ extrinsecus accedunt singularem habere considerationem, cùm perseuerant, quoniam hæc quandoque coindicant viribus, quandoque morbo. Galenus profectò solius aeris nos ambientis considerationem habendam admonuit nono lib. de Methodo medendi, quo in loco tria consideranda dixit, nempe morbum, naturale corporis temperamentum, quod naturam appellat, & aerem ambientem. Nos de morbo & corporis temperamento, & his quæ corpori natura insunt, diximus, modò de aëre ambiente, & his quæ exterius accedunt dicemus: de quibus omnibus solum aerem considerandum duxit Galenus, & rationem adiunxit, si quidem aliàs omnes materias in nostra potestate est eligere, aut fugere, necessum est autem præsenti cæli statu vti, aliquam igitur præbet coindicationem: si namque morbo similis fuerit, morbo coindicat, atque docet ablationem sui, & correctionem: si tamen morbo contrarius, talis erit seruandus, temperatus autem aer similium exhibitionem desiderat, distemperatus contraria ex se coindicat, sed qui similem habet morbo temperaturam, materia morbosa erit, si contrariam, materia medicamentosa. Si igitur aer ambiens frigidus fuerit, & morbus calidus, minùs per medicamenta refrigerare opus erit, coadiuuante frigiditate aeris eorum actionem, si verò aer calidus sit, remediis opus erit adhuc maioribus, vt non tantùm morbo offeramus contraria, sed etiam aeri, à quo ineuitabiliter mutamur. Ab aliis tamen vti balneis, medicamētis, cibis & potibus, neque

indica

Partium connexio consideranda.

Partium rectitudo consideranda.

Partis sensus considerandus.

Exteriora consideranda ad curationem.

indicationes,neque coindicationes,aut repugnantiæ, aut correpugnantiæ ſumuntur: quoniam ea omnia fugere licet,nihilominus cauſas omnes non naturales,quàm maximè decet conſiderare vt fugiendas,aut ſequendas,& ſeruandas: aeris autem temperies quantum valeat morbos curare,aut augere,docuit Hippocr.cùm dixit, Mutationes temporum potiſsimùm pariunt morbos,& in temporibus magnæ mutationes,frigoris, aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.Quòd ſi tempora morbos pariunt,poterunt partos augere,comprehendit autem aer nos ambiens,anni tempus, cæli ſtatum,& regionem, & habitationem, ab his enim aer mutatur,atque hæc mutato aere corpus mutant.Sed obiicies,non tantùm aerẽ eſſe ineuitabilem,ſed & cauſas quæ inopinatè accurrunt,vt caſus,ictus, vulnus,ab enſe,gladio,lapide.Præterea aer nos ambiens vitari poteſt,vbi calido tẽpore æger ſe ad ſubterranea transferat loca,& aer habitationis emendari facilè poteſt.Præterea cauſas omnes non naturales ineuitabiles eſſe dixit lib.Artis medicinalis,cap.85.quoniã nulla eſt ratio vitandi aerem, cibum,potum,ſomnum,vigiliam,motum,quietem & animi ſymptomata:ſiquidem ſine his vita ſeruari non poteſt.Sed intereſt,quoniam cauſæ aliæ ab aere in genere ineuitabiles ſunt, in ſpecie tamen euitari poſſunt:nam hic aut ille cibus, hic aut ille potus, vitari poſſunt, ſiquidem à nobis ipſis offeruntur: verùm cibus omnino vitari non poteſt, nec potus nec ſomnus,& reliqua,aerem autẽ hunc aut illum vitare non poteſt per regiones, & cæli ſtatus, nam temporis temperiem mutare nequimus,nobis etenim nolentibus occurrũt.Emendatur porrò domicilij aer,qui ægrum alterat.Sed id eſt quod aer agendum expoſcit, ſine quo neceſſariò mutaſſet, atque ea ratione de coindicantibus, aut correpugnantibus eſt. Præterea ſomnus,vigilia,motus,& quies,de cauſis externis non ſunt, neque animi accidentia:potus autem & cibus mutari poſſunt,etſi non corrigantur, quia ex cauſis externis ineuitabilibus toto genere,quæ nobis volentibus offeruntur, nobis etiam volentibus mutabuntur,aer tamen mutari in alium nequit, ſed potius is corrigendus, aut remediis adhibitis, aut in alium locum trãſlato ægro. Tranferre autem ipſum in aliam regionem, aut non licet, aut ſi liceat hæc eſt aeris indicatio,& loca ſubterranea aerem habent inſalubrem, & qui non tranſpirat. Quia igitur aer ſeipſo occurrit,vel nolentibus nobis, cibus autẽ & potus volentibus nobis, ab aere indicationem ſumendam dixit:quoniam aliquid agendum oſtendit: cibus autem & potus ex ſe nihil indicabunt, qui vbi non offerantur à nobis,non etiã mutabunt nos:cauſæ verò quæ inopinatè occurrunt,vitari aut mutari non poſſunt, & ita eorũ non eſt diſciplina. Pendet itaque tota medendi methodus,atque quęſtionum omnium præhabitarum diſſolutio,ex præcognitione quatuor horum quæ diximus. Sed iam ad minus generalia his tranſeamus,in quibus primum locum tenebunt pulſuum & vrinarum conſiderationes, ſequuntur febrium curationes.Ante verò quàm febrium curationem aggrediamur, generalem victus inſtitutionem trademus.Cùm enim pars artis factiua comprehendat,medicamentorum exhibitionem, victus inſtitutionem, & manus operam, pars hîc tradita generalis medendi methodus eſt,quæ medicamentis perficitur,generalis victus inſtitutio quæ per alimenta fit, tradetur ante curationum febrium peculiarem, & loco ſuo, tertia quæ manus opera perficitur.Modò verò morborum ſingularum corporis partium curationem tradamus ordine, auſpicantes à capitis morbis. Quæ enim ad febres pulſus, & vrinam attinent, partim ſcripta à nobis in aliis operibus ſunt, partim etiam Deo ſummo maximo conceden-te ſcribentur.

Cauſæ non naturales conſiderandæ.

Cauſæ non naturales an omnes ſint ineuitabiles.

DE CVRATIONE MORBORVM SINGVLARVM PARTIVM CORPORIS PARS TERTIA.

De morbis capitis. *Sectio I.*

PRAEFATIO.

Morborum differentiæ quædam à partibus patientibus ſumuntur, qua ratione phrenitis, pleuritis, ophthalmia & colica diſtinguntur: & quamuis diſtinctio hæc in generalibus, & eſſentialibus morborum differentiis comprehenſa non ſit, nulla tamen videtur ad compendium accommodatior, & ad euidentiorem aſſequutionem omnium corporis morborum. In quibus ob loci ſitum primum quoque locum capitis morbi ſortientur. Horum quidam in externis, quidam in internis ipſius partibus fiunt, in externis puſtulæ, achores, vulnera, atque tumores, quibus accedunt furfures, pediculi, & capillorum vitia. Quidam ſunt oſſium capitis morbi ad compoſitionem, temperaturam, & vnitatis ſolutionem attinentes. Quidam membranas quæ intra, aut extra caluariam ſunt, occupant quidam ipſam medullam, quam encephalum, noſtri verò cerebrum appellant. Præterea ex his quidam conſiſtunt in temperatura cali. frig. humi. aut ſicca, & facta, aut fiente, cum humore, aut flatu, aut ſine ipſo, & humor aliquando mordet, aliquando grauat, aliquando vnitatem ſoluit, quandoque obſtruit, & flatus diſtendit. Morbi verò in compoſitione tumores ſunt, obſtructiones venarum, arteriarum, aut ventriculorum cerebri, partium & totius magnitudo, & numerus, capacitas, & figura, aut totius capitis aut partis. Vnitas ſoluitur à cauſa interna, aut externa, ex quibus ſunt vulnera, vlcera, contuſiones, membranarum diſruptiones, oſſium fracturæ, colliſiones, concaſſationes, cerebri concuſſiones. Quidam etiam ex capitis morbis fiunt per eſſentiam, quidam per conſenſum: conſentit autem maximè ventriculo, iecori, lieni, & vtero: & toti corpori. Indicia verò ſumentur à temperaturis, coloribus, doloribus, tumoribus, animalibus, actionibus, & excrementis quæ per os, nares, aures, & oculos excernuntur. Ad horum curationem ſicuti & aliorum omnium procedemus, primò eſſentiam morbi, de quo agendum eſt, exponentes, deinde cauſas, deinde ſigna, quæ morbum atque morbi ſpeciem oſtendant, deinde curationem trademus.

De Alopecia. *CAP. I.*

Alopecia.

Caluitium, alopecia, & ophiaſis voces ſunt à cauſarum diuerſitate, aut figura depilationis deſumptæ. Nam ſi pili decidant ob alimenti inopiam & ariditatem, caluitium dicitur, ſi verò ob humorum vitium, alopecia. Quòd ſi

Ophiaſis.

partes glabreſcant, ſerpentum modo, ophiaſis dicetur. Alopecia verò ea ratione dicta eſt, quoniam vulpes quas Græci ἀλώπηκας nominant, in eum morbum frequenter incidunt: decidunt autem pili vna duarum cauſarum, aut ob alimenti defectum, aut ob eius malitiam: quemadmodum & plantæ omnes, ſiquidem ad earum alitionem nihil penè refert, vel alimentũ deficere, vel prauum ſuppeditari. Perpetuò autem ita euenit vt plantæ non irrigatæ humore areſcant, contabeſcant, & pereant: idem autem patiantur ſi vrina, lixiuio, aut muria irrigentur. Calueſcunt quoque homines in ſenectute, & per atrophiam, ob alimoniæ penuriam: cùm autem prauis ſuccis imbuti fuerint, alopeciam, aut ophiaſim patiuntur. Cùm igitur vitioſus humor in cauſa fuerit, eius naturam agnoſcere conuenit, colore partis: nam ſi pituita fuerit, pars albicans reddetur, ac ſi hæc ſalſa fuerit, furfures à parte decident, & pruritus accedet, ſi bilis abundat, pallidior reddetur, ſi nigrior, melancholia excedit. Accedit ad eorundem humorum dignotionem victus præcedens, & naturalis temperatura, & ætas. Collocabitur æger in aëre tẽperato, cibos accipiet boni ſucci, vt carnis gallinarum, perdicum, phaſianorum, caporum, aut etiã veruecis, elixas. Calidis ſuccis redundantibus abſtinebunt ab his quæ calefacere poſſunt, vt melle, pipere, & à ſalſis, eiſdem, aut ſalſa redundante pituita, ſic etiam ab omnibus acribus abſtinebunt. Potus erit aqua aut vinum album valde dilutum. Frigida verò exiſtente cacochymia, calida admiſcere cibis, quæ prædiximus licet, & cibis recitatis vti. Potu tamen vini, aut meracioris, aut natura validioris. Vtentur exercitationibus, aut frictionibus poſt corporis purgationem, ventris etiam deiectio procuranda, & clyſteria iniicienda validiora & acriora. Somnus moderatus procu-

Alopeciæ curatio.

randus. Curatio verò incipiet ab his quæ humores ad purgationem parant, vti, aqua mulſa, & ad tenaces humores acetum mulſum cum decocto radicũ apij valet. Ad bilioſos humores

ges siropus acetosus cum decocto eupatorij conuenit. Ad melancholicos siropus de fumaria, & aqua instillaticia lupulorum. Biliosos rursus humores purgabimus, pilulis aggregatiuis, aut dictis sine quibus, pituitosos per hieram diacolocynthidos, nõ est autem hæc hiera Archigenis, vt quidã putat, sed hiera Rufi, vt Paulus lib.3.cap.15. dixit cuius descriptionem habet Aëtius lib.1.ser.3. Melancholicos verò purgabimus cum confectione hamec, aut pilulis de fumaria. Post purgationem verò apophlegmatismi, siue masticatoria ex vsu erũt, ex sinapi & mastiche, aut ex mastiche, macere, & staphide agria, aut conformatis pastilis, quorum vnum masticandum suscipiat, aut in linteo obuoluta eadem masticet, & saliuã expuat, deinde topica admouenda quæ detergant, ac discutiant. Abradendũ tamen in primis caput, deinceps linteo asperiore fricandum, si namque pauca frictione præcedente cutis rubescat, speranda salus futura propè, si verò non nisi post longam frictionem rubeat, difficilè sanitatem assequetur. Post frictionem verò linienda pars oleo laurino, & pice liquida, aut sulphure, spuma maris, & oleo laurino, aut puluis baccarum lauri, seminis nasturtij, & adianti inspergatur. Allium quoque agreste prodest, si eo pars fricetur. Validius remedium est sinapi cum aceto mulso & erucæ semen, & sinapi pari mensura cum melle. Validius adhuc thapsiæ succus cum sera & oleo, aut cera & rosaceo, & adhuc magis validum puluis tapsiæ, qui si cutẽ exurat, & exulceret, cum adipe anserino excipiendus & liniendus, aut cum cera & rosaceo, vehementius medicamentum est euphorbium cum oleo laurino aut oleo antiquo. Sed cauere oportet cutis vlcera, & erosiones & magnas exustiones: vidimus enim non paucos ex vsu medicamentorũ validorũ deductos in perpetuũ caluitium, & ad mortem vsque remansisse imberbes, cùm hisce remediis vtimur, in aere calido æger collocandus est. Valet ad alopecias stercus muris cũ melle aut pice liquida, & puluis radicis veratri albi, & nigri, & semẽ nasturtij pari mensura, cum pice & oleo laurino, & arundinis radicis cortex vsta cum axungia leonis, aut ipsa axungia per se, aut axungia pardali, aut hienæ, aut vulpis pinguedo, cinis quoque radicum & foliorum ficus accõmodantur, & veratrũ album cum aceto. Præterea radix cyclaminis elixa in aceto malaxata & illita, aut sicca & vsta inspergatur, & succus cepæ, succus raphani cum melle, & asphodeli radix vsta post frictionem partis inspergenda, & cepę cortice integẽda: aut scilla pars scalpenda, aut myrrha, ladanum cum oleo veteri miscenda & pars eisdem perfricanda. Aut recipe succi cepæ succi scillæ vtriusque vnc. semis, olei laurini vnc.iij. axungiæ anatis vnc.j. bulliant ad consumptionem succorum, & ad finem adde cineris radicum ficus, & seminis nasturtij pulueris, vtriusque drach.j. abrasam partem atque scalptam hoc medicamento linire cõuenit. Decidunt autem pili caluitij modo ob alimenti inopiam, & cutis raritatem, cui malo bifariam subuenitur, nempe corporis refectione, & cutis densatione, reficitur autem corpus non tantùm alimentorum exhibitione, quæ bonos succos generant, & abundè, sed etiam adhibitis frictionibus, quę alimentum ad cutem deducãt. Quæ tamen vim densandi cutem habent, modicæ facultatis esse decet: nam quæ validiora sunt, non tantùm alimenti transpiratum inhibent, sed repellunt compresione, atque membri constrictione humorem exprimunt. Euenit sępius morbus hic his qui è morbo conualescunt, præsertim autumno. Post Gale. tamen, à quo sententiam desumpsit Aetius inquit: itaque neque expertus sum, neque mente concipere possum aliud præstantius fore medicamentum, ad defluos pilos, eo quod ex ladano, & oleo lentiscino paratur. Si tamen lentiscinum non adfuerit, immaturo oleo vtendum est. Cinis quoque sambuci cum rosaceo & cera capillos deciduos reparat, & verbenaca recta viridis cum radice infundatur in oleo omphacino, ac pluribus diebus insoletur, deinde coletur, & oleo pars liniatur. Quòd si viridis nõ adfuerit, sicca cum radice trita ac cribrata oleo inspergenda. Præterea si cimolia terra oleo misceatur, ad sordium speciem præstantissimum erit medicamentum. *Pilorum decidentiæ curatio.*

Vt pili decidant.

PENITVS pilos stirpat, hepar thynni putrefactum, rursus lachryma hederæ cum succo bioniæ liquata, & vrticæ syluestris semen cum oleo, sanguis vespertilionis, sanguis ranæ, tithymali succus cum oleo & vino in balneo, & succus sarmẽti qui distillat dũ vritur. Rursus radix bulbosa hyacinthi cum thure & amygdalis amaris, addito oleo malaxãda & linienda.

De Furfuribus & prurigine. CAP. II.

PRuritus capitis concitatur, & furfures in eodem abundant ob prauorum succorum redundantiam, sæpius tamen ob salsam pituitã, & serosos humores: appellant eum morbum Græci phthiriasim. Quam ob rem curatio eiusdem morbi post debitam victus institutionem, quæ bonis alimentis, & vini diluti potu albi, aut de illana constat, corpus purgandum, pro ratione peccantis humoris, & præparatione habita, vt in præcedenti capite ad alopecias conuenire diximus. Deinde discussoriis medicamentis loco admotis, vtemur frictionibus, & reuulsionibus auertentibus humores malos in partẽ aliam, & adstringentibus

mixtis digerentibus, ac discutientibus, vt humorum fluxum inhibeant, roborota parte. In eum vsum prodest primùm caput abluere lixiuio ex cinere sarmentorũ vitis, tertio autem die sequenti abraso capite, farina hordei, farina lupinorum cum decocto radicũ cucumeris silueftris admoueantur, aut cimolia, sulphur, argenti spuma cum aceto liniantur, aut farinę ordei, farinæ fabarum, farinæ lupinorum singularum vnc.j. fellis bouini aut suilli vnc.s. aceti vnc.iiij. misc. aut succus scillæ assatæ cum oleo & aceto, aut sulphuris & cimoliæ vtriusque drach.ij. succi betæ vnciç ij. misce. aut detonso capite satisfaciet decoctum lupinorum & radicis brioniæ, aut decoctum radicis cucumeris syluestris. Victus autem conuenit ex alimẽtis boni succi minimè flatulenti, nec crasſi. Abstinebunt itaque à carnibus bubulis, ceruinis, caprinis, bulbis, fungis, tuberibus, bellariis & oleribus: mel & cuminum condituris addenda: non est cur vinum nigrum & dulce concedatur, vbi copia adfuerit albi tenuis. Modicè congruunt exercitationes, & somnus, & animi tranquillitas, & lotiones, potius in frigida, quàm in calida aqua.

Furfuribus cap. victus.

De morbo pediculari. Cap. III.

Pediculorũ curatio.

PEdiculi ex calida & humida materia generantur, putrescente in poris cutis, vbi igitur humores eius naturę ad cutem trahantur non discusſi, in pediculos transibunt. Quod faciũt caricæ, quę calore suo deducunt succos dulces & putredini paratos, ad cutem, & pediculorum materiam augent. Quamobrẽ medicamẽta quę huic morbo accõmodantur vires discutiendi habere debent, & altius inuadendi cutis poros, vt in profundo collectos succos dissoluant, validiora quoque erunt, quàm quę ad furfures tradita sunt. Quamuis ea quæ ad furfures valentiora sunt, his quę humores ex quibus pediculi generantur, discutiunt, ęquiparentur. Habent hęc vires exiccandi, adstringendi, & discutiendi. In quorum censu est staphis agria, cuius accipienda pars vna, sandarachæ pars media, nitri sexta pars cum aceto linienda, aut staphidis agrię vnc.1. sulphuris vnc.s. olei vnc.2.s. aceti vnc.1.s. aut succi foliorũ hederę vnc.ij. mellis vnc.s. fiat linimentum, aut veratri albi drach.1. aluminis vnc.s. dilue in oleo & aceto, aut staphidis agrię & aluminis vtriusque vnc.s. feminis tamarisci drac.ij. fellis bouis drac.iij. aceti & olei laurini vtriusque vnc.1.s. Partes in quibus pediculi affatim generantur liniendæ, & si pilos habuerint prius tondendi, aut radendi. Idem faciet decoctum lupinorum & foliorũ hederę cum aceto, sale, aut nitro, sulphur quoque his & aliis medicamentis immiscendum. Succus etiam mercurialis cum aceto, & oxylapathi radix in oleo elixa.

De achoribus siue vlceribus capitis manantibus. Cap. IIII.

Achores.

VLcera capitis manantia, quę Græcis achores dicuntur, satis nota sunt, quæ pustulas sibi quandoque adiungunt ac comprehenduntur in genere tumorum pręter naturam, in quibus foramina multa sunt continentia humorem lenem, viscidum non crassum, sed fit quandoque à biliosis succis, & acribus, quandoque à salsis, & sępe substantia mediocribus, & si quandoque fiat vt recenti crassescant. adsunt pruritus & inflammatio. Hunc affectum appellant Hispani tinna: quoniam foramina ipsi adsunt, vti & pannis à tinea perforatis, & exesis: victus eis conuenit, ex alimentis boni succi carnibus pullorum, gallinarum, pauonum, veruecis, cum succo arancij, aceto, aut petroselino salsamento, potus aqua cinnamomi, aut vinum album aquosum. Abstinebunt autem à salsis, acribus, & his quæ crassos ac glutinosos generant succos. Modicis vtentur crurum frictionibus, & exercitationibus, & si venter retineatur mollibus vtẽtur clysteribus, & ab ira abstinebunt. Decet etiam ante aliam curationem corpus præparare aceto mulso, deinde purgare pilulis aggregatiuis, aut sine quibus, aut sero lactis cum epithymo sæpe sumpto. Sunt autem non pauci quibus ante purgationem conuenire sanguinis misionem nouimus, qui eo auxilio in sanitatem restituti fuerint. Localibus deinceps adhibitis remediis, sed fine his magnis remediis non multi liberati sunt solis topicis, vbi pasſio parua esset. In magnis itaque achoribus si opus fuerit imprimis sangui. mittemus, deinde purgatione vtemur, per ea quæ diximus, & per os & nares pituita purganda. Topica verò remedia facultatem habere debent discutientem, detergentem, & reprimentem, quæ abraso capite, sunt admouenda: de quorum numero sunt, spuma argenti, sulphur, cimolia terra, pompholyx, myrrha, acacia, thus, malicorium, cortex pini, folia myrti, folia lauri, baccæ lauri, succus rubi, folia eiusdem, loliacea farina, lentes, fœnogræcum, adiantum, rosæ, folia rutæ, lupinorum farina, aut eorundem decoctum, succus plantaginis, oleum rosaceum, myrtinum, vinum myrtites, acetum, ladanum, sepum, pix, & similia. Quoniam verò cum vlceribus capitis manantibus nonnunquam adiungitur inflammatio & dolor, expedit dolores mitigare ante vsum eorum quæ digerendi ac reprimendi facultatem habent, veluti farina fœnogræci cum rosaceo, aut farina fabarum cum vino & rosaceo. Mitigata tamen inflammatione admouebimus medicamentum quod recipit spumæ argenti,

Tinna.

Achorũ curatio.

Medicamenta localia ad achoras.

thuris,

thuris, vtriusque drach. ij. sulphuris drach. ij. rosacei vnc. iij. aceti vnc. vj. bulliant donec sordium speciē consequantur. Nuces quoque mansæ & superpositæ valent, aut cum aceto tritæ. Aliud vnguenti pompholygos vnc. ij. olei myrtini vnc. j. s. cimoliæ drach. iij. liniatur caput, & linteum aceto madefactum superponatur. Aliud vnguenti lithargyrij, vnguenti pompholygos, vtriusque vnc. j. pulueris rosarum, myrti, acaciæ, singulorum drach. j. aceti acerrimi & olei myrtini, vtriusque vnc. ij. misce lento igne. Aliud optimum. Nucum rancidarum vnc. j. sepi hircini, picis, vtriusque vnc. j. s. sulphuris, foliorum rutæ, vtriusque drach. ij. olei myrtini vnc. ij. omnia lento igne misceantur, postquam in mortario probè malaxata & mixta fuerint, deinde hoc medicamine caput vngendum, aut in sacculo ex linteo detrito mittendum, & calefaciendum ita vt resudet è linteo, & eodem fouendum caput, hoc sæpe probaui. Aliud probatissimū, quo innumeros sanaui precedente purgatione, olei myrtini vnc. vj. aceti acerrimi vnc. ij. pulueris foliorum myrti drach. iiij. sulphuris, lithargyrij, vtriusque drach. j. misce: ante id verò oportet caput abradere, & abluere lixiuio, aut decocto lupinorū. Aliud succi foliorum myrti, succi plantaginis vtriusque vnc. iij. farinæ lentium, pulueris myrti, acaciæ, thus, singulorum drach. ij. olei laurini & aceti, vtriusque vnc. ij. misce, & abraso capite linies.

De dolore capitis. *Cap. V.*

CApitis dolor symptoma est in lęsa actione consistens, obiectum habet immediatum, intemperiem inæqualem, aut vnitatis solutionem, ac perinde intemperies facta dolorem non efficiet in parte in qua est: quoniam non mouet, neque alterat, partem verò proximam mouebit, non tamen efficiet dolorem. Fiens autem intemperies causam habet externam, & euidentem, aut abditam. Causa prægressa est sol, refrigeratio, ebrietas, ictus. Abditę sunt aut plenitudo, aut bilis, aut pituitę, aut melancholię redundantia. Aut etiam fiet per consensum à ventriculo, aut iecore, aut liene, aut toto corpore, & quandoque est febris accidens, de quibus agendum, à dolore incipientes, qui ab intemperie calida oritur sine causa abdita.

De capitis dolore à calore.

Dolor capitis Gręcis κεφαλαλγία dicitur, atque est morbi symptoma: morbus autem est aut vnitatis solutio, aut intemperies, aut vtrumque. Intemperies aut est calida, aut frigida: humida autem & sicca dolorem non efficient: quoniam affatim ingruere non possunt, nisi calor siccitatem inferat: fiunt autem calida & frigida cum humore, aut sine ipso. Calida intemperies sine humore magna ex parte à solis ardore oritur, hic enim caput imprimis calefacit, & animalem spiritum agitat, turbat & confundit. Græcis ἔγκαυσις appellatur: his caput tactu statim sentitur calidum, & frons, atque in oculis ariditas, & squalor, oculi rubent, & iuuantur ægri frigidis medicamentis. Id namque ad affectuum cognitionem non parū conducit, his qui aliis notis nondum abundè cognouerunt morbi naturam; quam nos agnoscēdam docuimus suprà, à causis, effectibus, iuuatibus, & nocentibus & à similibus. Huius morbi curationem facilè assequemur victus ratione refrigerante & medicamentis eiusdem generis admotis capiti. Aerem itaque calidum vitabunt & solem, eligent autem frigidum qui natura talis sit, aut arte talis paretur ventilabris, fontibus machinatis & euripis, & aquarum frigidarum inspersione, vt aquæ instillaticiæ rosarum, & aceti, & aquæ puteanæ frigidæ, inspergantur rosæ, violæ, & nimpheæ flores, & eadem naribus admoueāt: deuitent motum, iram, & omnem animi turbationem, & strepitum, & clamorem, coitum, balneum, & vini potum, atque lactis, somno, quiete, tranquillitate, vtentur & alimentis refrigerantibus vt lactucis, intybo, portulaca, ordei ptisana, ouis tremulis, cum succo limonis, aut arancij, aut pulli carne elixa cum eisdem succis, columbarum verò carnem neque pullorum suorum laudo in hac doloris specie, quamuis in dolore cap. ab ebrietate Galenus columbarum pullos concedat, cùm melius habent, & Alexander alas eorum. Intellexi namque experimento harum auium carnem tardè coqui, & prauum succum præstare, & cap. dolorem efficere, vt lib. 2. diximus. Ventris onus assueto deponant tempore, ne fumi ascēdentes caput impleant. Medicamenta refrigerantia anteriori capiti admoueantur, sincipiti nempe, quæ à radice pilorum vsque ad commissuram coronalem pertingant, qua parte facilè vires medicamentorū intra caput penetrant, posteriori tamen capiti admota inutilia sunt, & frigida: neruos lædunt, tēporibus quoque admoueantur. Est autem ab omnibus primo loco laudatū rosaceum probe paratū. Optimum autem est, quod ex omphacio fit, valentius est quod ex rosaceo & aceto paratur, quod recipit rosacei partes quatuor, aquæ instillatitiæ rosarum partes duas, aceti partem vnam, quòd si acetum cum rosis prius paretur infusis per aliquod dies antè, adhuc validius erit. Valent ad idem succus violarum & portulacæ nimpheæ, & his magis succus solani, sed is speciem infert stuporis. Quòd si vaporum ascensum pertimescat, succum polygonij, mali punici acidi, vuæ acerbæ admiscebis, aut emplastrum ex mica panis, & rosis, mentha, &

pulegio,cum posca. Ea verò quæ stuporem inducunt, vti opium & mandragoram,vitabis, nisi vigiliæ valde instauerint, tunc etenim compositis narcoticis vteris. Ceratum quoque parat Alexander,magni momenti ad eos capitis dolores,qui à calore orti perseuerant. Ex cera sæpe lota & rosaceo additis inter cōficiendum aceto & succo portulacæ,aut solani, aut perdiciadis,est id simile cerato refrigeranti Gale.id verò vti & alia cerata & emplastra, siue quęcunque solidiorem formam habent admouenda sunt abraso capite,calui tamen facilem admittūt refrigerationem , etiam si vis refrigerātium magna non sit,liquida verò ad cutem detonso capite admouēda. Si tamen ardore sedato dolor cum grauitate quadā relinquatur, chamæmeliuū oleum ex vsu erit,aut solum,aut rasaceo mixtū,ad portionē refrigerationis, & discussionis plus chamęmelini aut rosacei addentes.Cōposita medicamenta in Epithematum forma hæc erunt,cùm parùm refrigerare velis , rosacei vnc.v. aceti rosarum vnc.j. aquæ instillaticiæ rosarum vnc.ij.cum modicè refrigerandum est rosacei vnc.iiij.succi portulacæ vnc.ij.aceti rosarum vnc.j.si plus rosacei vnc.iij.succi portulacę vnc.ij.succi solani,& aceti rosarum vtriusque vnc.j.si stuporē inducere velis , rosacei vnc.ij. vnguenti populeonis vnc.j.inunge tempora & nares:reliqua omnia ab stupefacientibus infrigidata admouenda:infrgidentur verò aut in aqua frigida puteorum,aut fontium,aut in niue.

Caput abradere.

De dolore capitis à refrigeratione.

Habet dolor capitis à causa frigida,ab ambiente nos aere ortum,ferè semper,docet hunc affectum tactus,nam caput frigidū sentitur ab ægro, quandoque etiam à medico, & dolor acrimoniam non habet adiunctam,neque grauitatis sensum , quamuis non longè post impedita excrementorum dissolutione, & cruditatibus sequentibus , grauitas sequatur, facies aut albicans est, aut subpallida,& auctis excremētis facies impletur, vt in solis vitione calor, squalor,& collapsus accedunt.Hic morbus raro fit sine pororum constrictione & meatuum angustia. In eius curatione aer ab initio attemperandus , si frigidus fuerit & hyberno tempore ligna odorifera,& herbę in cubiculo comburantur,vt calendula,rosmarinum , sabina, & cupressus & odoratis igni admotis suffumigetur.Sunt autē odorata styrax , & belzuinū. Poma quoque odorata parantur ex styrace,ambra, & moscho, alimenta sint boni succi, vti gallinarum caro aut perdicum,turturū,& auium paruarum, & carnes cum melle & aromatibus paratę , quem cibum Hispani appellant adobado , vinum sit tenue aquosum. Motu vtantur non valido & frictionibus , & somno moderato , ad vigiliam potius declinantes. Medicamenta calefacientia eisdem admoueantur exterius, vti oleum irinum calidum , aut rutaceum.Quòd si opus fuerit eidem addendū euphorbium, aut potius oleo de euphorbio vtendum,aut irino addendum piper. Accōmodatur ab initio quod recipit olei laurini vnc. vj.olei nardini vnc.iij.serpili triti vnc.ij.validius est, olei rutacei vnc.vj.laurini vnc.ij. styracis drach.ij.validius adhuc, olei rutacei,& laurini,vtriusque vnc.iiij.euphorbij scrup.ij.odoratis præterea dictis internas nares linire decet.

De dolore capitis cum plethora.

Capitis dolor à plethora.

Prædicti dolores ab intemperie orti causam abditam habent, aliquando sanguinem , aut omnes humores auctos ad portionem,quæ dispositio plethora dicitur, aut vnus tantùm abundat,vti pilis aut pituita.Plethora verò solius capitis dicetur , si solum caput eam omnium humorum redundantiam patiatur,quemadmodum totius , si in toto corpore fuerit. Causæ plenitudinis illæ sunt , quæ bonos succos ac multos congerunt. Agnoscitur rubore faciei,& oculorum,& temporum pulsu,& venarum tensione.Redundante quidem sanguine,aut omnibus simul humoribus,aer attemperandus ad frigiditatem,& siccitatem, arte paratis fontibus,inspergere quoque oportet aquam frigidam, & acetum, & violas,ac rosas , & vitis folia,& hederæ capreolos. Erit autem cibus lactuca,intybū,portulaca, & ius pulli cum succo arancij,aut limonis.Potus sit aqua hordei,aut aqua fontis feruefacta. Quiescant ita vt animo & corpore ocientur,& omnem strepitum,& importunas deuitent confabulationes, ventrem habeant lenem,aut clystere paretur,ex decocto maluarum,violarū, hordei, & sacchato.Somnus sit moderatus,& à somno sequantur frictiones.Si prædicta plethora totum corpus teneat,sanguinem quamprimùm mittemus , secta vena cubiti media pro plethoræ magnitudine,& virium robore.Si tamen solum caput occupauerit,venam cubiti externam secare decet,ac deinde exterius medicamenta adhibere,capitis calorem attemperantia , quibus vis discutiendi sit mixta,ex rosaceo & aceto cum menthæ succo, aut ex rosaceo & chamęmelino,& pauco aceto,neque his valde frigidis, & quæ in cap.de dolore à solis æstu dicta sunt.Si verò post sanguinis missionem humor aliquis redundans relinquatur,pręsertim bilis,vt in sequenti curabitur cap.

De dolore capitis ab humore bilioso.

Dolor capitis à bile curatio.

Quemadmodum in generali medendi methodo diximus , vbi intemperies causam habuerit , à causæ ablatione incipere oportet curationem:vbi igitur cap.dolor à bile procedat ipsam

ipſam prius ad purgationem parabimus,interim quoque expectabimus à natura factam co-ctionem:coquitur autem faciliùs ſi per medicamenta eius feruor attemperetur, cui negotio aptiſsima erunt medicamenta quæ vnà ipſum attemperent & attenuent,ſiquidem omnium humorum præparatio ad purgationẽ attenuatione fit. Cauſæ ſunt quæ bilem augere valent: ſigna verò ſunt ardor capitis,& pallor faciei,& extenuatio ipſius, quandoque oris amaritudo,& vigiliæ magnæ. Præparetur imprimis aer refrigerantibus,fontibus,aquarum inſperſionibus,& herbarum & florum,vt violarum,roſarum,nimpheæ. Potus ſit aqua fontium,cibus ſit lactuca elixa cum aceto,aut endiuia,aut cucurbita, aut piſces,vti troctæ, aut barbeli, aut ex marinis oſtrea,aut ſaboca cum ſucco arancij. Quòd ſi vires roborare ſit opus,holera cum carnibus elixanda, & poſt holerum eſum parum pulli edet cum ſucco arancij, aut limonis. Somnus longus concilietur,& quies ſeruetur,& à purgatione frictionibus vtatur:clyſteribus opus habebit,niſi venter largiùs fluat. Clyſteria conficiantur ex maluarum,violarum & hordei decocto, cũ ſaccharo & oleo violaceo,aut roſaceo. Præparabitur humor ſiropo acetoſo: in fœminis,ſiropo de endiuia cum aqua inſtillatitia cichorij,aut eiuſdẽ decocto. Purgabitur deinde bilis aſſumptis à leui cœna,quinque tranſactis horis, pilulis aggregatiuis, ponderis drach.j.aut ſcru.ij.aut ſummo manè potionem bibent quæ recipiat electuarij de ſucco roſarum vnc.s.aut paulò plus,diſſoluti in decocto prunorum,violarũ & hordei, aut rhabarbari drach.j.infundantur in aqua endiuiæ per noctem,manè verò coletur,& in expreſsione diſſoluantur elect.de ſucco roſarum drach.ij.Bolum autem ſic parabunt, Medullæ caſiæ fiſtularis,& elect.de ſucco roſarũ vtriuſque vnc.s.cum ſaccharo fiat bolus, aut boli duo, aut ex ſolo elect. de ſucco roſarum,cum ſaccharo bolus vnus.

De dolore capitis ab humore pituitoſo.

Si capitis dolor à pituita ortum habuerit, cauſæ præcedent ipſam augentes, vti alimentorum frigidorum vſus, & cruditates, ſomnus longus, & ocium. Aderunt,frigiditas capi.& ſenſuum,hebetudo,& motuum pigritia,& grauitas capi.& oculi intumeſcẽt,ac ſimiles fient facie & oculis,iis qui malum corporis habitum patiuntur, & quandoque excrementorũ narium & oris natura & copia idem oſtendet:à calidis iuuabuntur. Ad horum & aliorum morborum cognitionem non parum conducunt tempus, & ætas. His parandus eſt aer calidus, vti in dolore à refrigeratione capitis diximus,cibi erunt carnes aſſæ, præſertim paſſerculorũ, & turturum, atque hæ cum pipere & ſale edantur. Potus ſit vinũ album tenue, modicè dilutum:ſomnus ſit moderatus,nam longus auget pituitam,& breuis cruditates,& excremẽta. Modicè exercitentur,& fricentur,clyſteribus validioribus vtantur,vt decocto betæ,& mercurialis,cui addatur mel & hiera picra & ſal. Aut ſic,Decocti mercurialis,pulegij,& ſtœcados lib.j.s.mellis vnc.ij.hierę picræ vnc.s.ſalis ſcrup.j.fiat clyſtere, aut loco hieræ recipiat pilularum aurearum drac.s.aut elect.indi minoris drach.ij. Deinde ante purgationẽ vtatur ſiropo de ſtœcade,aut ſiropo de quinque radicibus cum aceto,& fœminæ eo vtentur ſine aceto, & aqua inſtil.ſtœcados,aut fœniculi,veluti ſiropi ſtœcados vnc.ij.aquæ fœniculi vnc.iij.deinde caput purgetur cum pilulis cocchiis ponderis ſcrup.ij.aut drac.j. Sic etiã cum pilulis aureis, vbi non velis adeò valenter purgare. Aut purgetur bibito ſummo manè pharmaco, quod recipiat electuarij indi minoris vnc.s.in decocto ſtœcados,origani,& pulegij. Purgabitur autem non ſemel,ſed ſæpius. His peractis,frictionibus brachiorum & crurũ,ac totius corporis, à capite incipientibus vtatur, & gargariſmatis ex aceto mulſo, & aqua fœniculi aut ſyropo ſcillitico,cum aqua inſtil.ſtœcados. Maſticatoria verò ſint qualia in cap.de Cephalæa dicẽtur. Per nares errhinis appellatis vtatur, quorum leuiſsimũ eſt aqua mulſa abſorpta per nares, validius eſt aqua mulſa cum ſucco betæ,validius quoque eſt ex ſolo betæ ſucco,aut mercurialis. Capiti quoque ſacculi parẽtur ex floribus ſtœcados,camomilæ,maioranæ,& roris marini moſcho,& ambra additis & odorabunt calida illa odorata,quæ in cap.de dolore capitis à refrigeratione diximus. Tranſacta quoque purgatione conuenit ſumere aromaticum roſatum, aut pliris narcoticon,cum pauco vino,parum diluto.

Dolor cap. à pituita.

De dolore capitis ab humore melancholico.

Humor melancholicus ſua frigiditate ac ſiccitate capitis dolores efficit diuturnos: agnoſces affectum ex colore faciei ſubnigro,capitis grauitate,& paucis excrementis, & corporis extenuatione,& vigiliis & triſtitia, ac ſolicitudine,& quoniam præceſsit vſus eorũ quæ acerbare poſſunt humorẽ eum,& talis temperatura, & ſubſiſtendi ætas. Cõueniet aerẽ calidum parare,ſed non valde:cibus ſit caro veruecis,aut imbecillioribus caro gallinæ elixa,cum boraginis foliis,& abſtineant à carnibus ſalitis,& melancholicis. Potus ſit vinum album modicè dilutum,non vetuſtum,nec vinoſum,quale eſt vinum album à ſancto Torcatio, aut vinum acorpa vnius anni album. Dormiant diutius,& modicè fricentur & exerceantur & excrementa vrinæ, & ventris probè expellant, aut clyſteria eiſdem iniiciantur ex maluarũ decocto,aut iure carnis & oleo & ſaccharo. Humor purgationi paretur aqua mulſa, aut ſiropo

Doloris capit.ab humore melancholico curatio.

boraginis

boraginis & stœcados,cum aquis instil.eorumdem:deinde caput purgabitur pilulis assciaret appellatis,aut pilulis de fumaria,aut pharmaco sequenti, confectionis hamec vnc.s. in decocto prunorū,senę,& glycyrrhizę,aut senę & florūepithymi:ei verò qui assueuit caput per interualla abluere,conducet ipsum irrigare decocto capitis arietis cum chamemelo,& floribus boraginis,& stœcados.Quędam alia in hunc vsum,capite de melancholia dicentur.

De dolore capitis per consensum à iecore.

Doloris capitis per consensum curatio.

Consentit caput partibus inferioribus ac fiunt dolores transmissis vaporibus à iecore,aut ventriculo,aut liene.Si à iecore ortum habuerit, quoniam iecur calidum est & sanguinis,& bilis fumum transmittit capiti,signa aderunt, quæ ostendent iecoris calidam intemperiem, & caput tensionem sentit,aut acredinē cum dolore,vbi sanguinis redundantia adfuerit, venam cubiti dextri internam secabimus.Redundante tamen bile,ipsam purgabimus:rhabarbari,aut tamarindorum infusione. Decet tamen ad iecur totam conuertere curationē adhibitis refrigerantibus. In cibis erunt lactuca,& endiuia, & cicorium & cucurbita & desuper miloplacunta sine aromatibus & succus mali punici parum acidi, & caro pulli cum lactucis elixa,addito succo arancij,aut vuę acerbæ,& postrema mensa parum mali citrei. Bibet æger aquam frigidam,quam si ferre nequeat,vino pauco miscebit.Exterius tamen ceratum refrigerans Gal.apponatur iecori, quod sæpius mutetur,aut vnguentum rosaceum superposito epithemate,ex aqua instill.endiuiæ & cicorei,cum pauco aceto, & vbi plus refrigerare opus fuerit,santalorum puluerum addemus.Clysteria quoque refrigerantia eisdem iniicienda.

De capitis dolore per consensum à ventriculo.

Frequens admodū est capitis dolor ortus à ventriculo:magnus etenim est horum duorū membrorum consensus, tum per communes neruos, tum positu,ac rectitudine , vbi itaque humor aliquis vitiosus præsertim acris in ventriculo contineatur, qui à se vaporem mittat, is caput statim offendet. Aderit autem in ventriculo morsus,nausea, inappetentia, atque ex inedia morbus deterior reddetur.Quandoque etiam oris amaritudo accedet, præterea o culorum tenebrositas, ex visto humore, & ante oculos fient apparentiæ. Cùm igitur is in ore ventriculi consistit,vomitu ducetur, ex aqua tepida,aut aceto mulso tepido,aut simul addito seminis rafani decocto.Si in ima parte fuerit,tum clysteribus,tum etiā potu casiæ fistularis, ex eius medulla bibita vnc.j.in decocto prunorū. Si tamen fibris ventriculi fuerit infarctus cùm pilulis de hiera purgabitur.Quòd pituitam admixtam habuerit,sic etiam hiera purgabitur, aut ea quæ ad clysteria paratur , cuius drach.iij. in decocto ordei & violarum dissoluantur aut in abundantia pituitę dissoluantur in sex vnc.aquę mulsæ.Deinde verò oleo melino , aut etiam nardino roboretur venter. Cibus sit beta elixa cum aceto , aut lactuca,sic etiam parata.Aut panis in iure pulli,addito succo vuæ acerbæ,aut arantij, aut vbi vires exigant,caro pulli elixa,deinde insperso succo arantij,aut limonis:sint alimenta boni succi,sed paucæ quantitatis. Potus autem sit aqua ordei,aut vbi æger ipsam non ferat,vinum modicè austerum,probè dilutum.Frōs verò & facies posca lauentur.Gale.lib.2.de Comp.medic.per locos, in dolore cap.vitio ventriculi concedit palmulas:cum tamen antè ad capitis dolores ab ebrietate denegauerit easdem, quoniam habent efficacem proprietatem inferendi capitis dolorem, quamuis in vtroque dolore vaporem ascendentem supprimere oporteret: quamobrem damnandę mihi videntur.Gale.autem dices eas non solas,sed cum pane concessisse, panis autem earum noxā emendat:aut dulces negauit,austeras non satis maturas concessit.

Palmulæ in capit. dolore.

De cap. dolore à vini potu , & ebrietate.

Ebrietas.

Vinum suapte natura in caput rapitur in vaporem versum : quapropter quod vinosum fuerit & in calidum ventriculum inciderit,capitis efficiet dolorem : & quandoque turbata mente, ebrietatem. Pręsertim id accidit, quibus caput imbecillum est, & quibus paruum,& quibus angusta est anterior ipsius pars.Vinum tamen dilutū magis inebriare testatur Arist. 3.Probl.sectione,quoniam magis obstruit & tardiùs dissoluitur. Quòd verò vult aquam attenuare vinum,& ipsum citiùs deferre,non placet:non enim aqua deducit vinum,sed cōtrà, vinum quoque dilutum copiosiùs ingeri à quibusdam,verum est.Deceret sanè hos abstinere omnino à vini potu , minimè verò potare vina valentiora , præsertim vinum à sancto Martino,quod omnium eorum,quę noui,citissimè & validissimè caput tentat,neruos,& articulos,qui cinnamomi bibent decoctum.Quòd si à vino abstinerenolint,procurandum vt capita eorum à dolore præcaueantur,& ipsi ab ebrietate, aut curandi erunt cùm in ipsam inciderint.Præcauentur,si vino bibito brasicæ caulem viridem superesitent,aut succum mali punici , aut cotonei acidioris & acerbioris. Est quoque præstantissimum ad præcauendam ebrietatem, præbibere olei vnc.ij. licet enim deinde citra ebrietatis periculum, vel integrum vini dolium bibere.At verò posteaquam in ebrietatem & capitis dolorem inciderint, causa facilè agnoscitur:nam si æger cap. dolens mente adhuc constat, ipse refert vini potum præcessisse,si tamen non constat,ipsum deliriū cum motus imbecillitate,& tremore, & eiusdem

Ebrietas præcauetur.

circum

circumactione,& pręsentium relatu deprehendetur. Oportet autem præ aliis vinum vomere,nisi prius coquatur,deinde hederæ corymbos malaxatos fronti ligare, aut brassicam elixam edere, aut eandem calidam malaxatam fronti & temporibus circumligare,aut rosaceo aceto, & succo brassicæ frõtem & tempora madefacere,deinde dormire,& à somno carnem pulli elixi,aut eius alas,cum succo arancij edere,aut vitellos ouorum cum succo limonis,ac desuper succum mali punici,aut mali cotonei,turdus quoque bonus cibus est eisdem, non tamen laudo pullos columbinos,quòd prauum succum generẽt,ac capitis dolorem. Alexander tamen columbarum concedit alas,& Galen. columbarum pullos. Pira quoque in hunc vsum accomodantur,& poma austera,& ex piscibus saxatiles. Bibent aquã, aut cinnamomi decoctum. At verò cùm melius habuerint , & eorum ventriculus aquam non fert, vinum pauciferum bibent,album,aquosum. Cùm autem inualescunt,frontem & tempora vnguẽtis odoratis linienda,veluti oleo de styrace,& belzuino,& galia. *Pulli columbini ebrietati nocent.*

De capitis dolore ab ictu.

Capitis dolor ab ictu quandoque concitatur:is verò aut simul vulnus efficit , aut solam contusionem, sed contusio quandoque læsionem intulit pericraneo , ob quam timetur inflammatio , aut malum ad intimas peruenit membranas , aut sola ipsa caro patitur. Si ictus cum vulnere factus est,vulnus curandum labiis cõmissis & agglutinantibus adhibitis,atque his quæ inflammationem prohibeant , & dolorem mitigent. Quando igitur inflammatio membranæ timetur,atque hæc non patet, sanguis mittendus est , secta vena externa cubiti patientis lateris,& caro ac pericraneum secanda, & si sanguis ibidem effusus, aut concretus fuerit, craneum detergendum,& si contusio aut fractura in craneo se ostendat,curanda,veluti si ab initio ob ictum membrana vulnerata esset. In quem vsum laudatur rosaceum cum farina milij arida,aut calaminthæ succus instillatus, deinde rosaceũ & adeps suilla sine sale, aut rosaceum cum vnguento tetrapharmaco,aut melle,& caput ac neruos custodire valde. Hi verò à carnibus, & vino abstineant, præsertim si febris accesserit. Potus sit aqua hordei, aut cinnamomi, si ventriculus sit imbecillus. Cibus verò pauci nutrimenti & boni succi,vt vitelli ouorũ , aut lactucæ elixæ , aut cucurbita,aut panis lotus,aut panis in iure pulli,aut pira assa in cineribus,aut ignis verratur,& eius loco pira apponantur in foco , & cooperiãtur olla,aut sartagine ærea, deinde sartagini aut ollæ ignis aceruetur moderatus:ibidem namque veluti in paruo clybano probè assabuntur. Si tamen contusio sine vulnere fiat, ac velimus præcauere inflammationem membranarum, rosaceum pauco aceto immixtum admouebimus:vbi tamen non timeatur inflammatio,contusam carnem oleo dulci tepido fouebimus, aut etiam chamęmelinum miscebimus,lana & oleo calẽti fouentes partẽ. His omnibus conuenit aerem attemperare,ventrem lenem habere,quiescere quoque in loco parum lucido,& dormire,& crurum frictionibus vti. *Capitis dolor ab ictu.*

De dolore capitis in febribus.

Capitis dolor cum febre,aut est signum decretorium, aut symptoma consequens febris magnitudinem,& vehementiam. Vbi signum sit decretorium,nullo opus est remedio:nam quæ ipsi medentur,futuram impedient iudicationem,si sanguinis fluxus è naribus speretur: nam si dolor capitis adfuerit in febribus cum morsu oris ventriculi & oculorũ tenebrositate,quamuis frigida admoueamus & repellentia capiti , non impediemus vomitum:si tamen adfuerit capitis grauitas,& vasorum tensio,& pulsus temporum,& oculorum hebetudo,abstinebimus ab his quæ refrigerãt caput,& repellunt,præsertim si præfuerint coctionis notæ: si tamẽ ob febris vehementiam,& malitiam vaporis peccantium humorum in caput ferantur, coadiuuante capitis imbecillitate, præter corporis euacuationem,pro ratione peccantis humoris fronti,& temporibus, & commissuræ coronali, rosaceum admouendũ cum pauco aceto,aut etiam addita aqua instillatitia semperuiui,aut portulacæ. Quòd si vigiliæ accesserint,timebitur futura phrenitis,aut paraphrenitis:quamobrem prędicto remedio instãdum, & decoctum papaueris miscendum , & interim cordis calor temperandus. Aer quoque attemperandus , & venter leniendus. Placet porrò hoc in loco meminisse eorum quæ capiti noxia sunt,quorum catalogum Gal. scripsit. Nocent quidẽ non tantùm in capitis doloribus, sed in omnibus affectibus in ipso subortis viticis semen,absinthij succus,lactis potio , glandes quercinæ,oliuæ nigræ,arbuti fructus,eruus,myrrha,thus,hederæ capreoli. Mentem quoque turbant iunci odorati semen,crocus, peucedanum, cyclaminum siccum, vino potum, styrax:modicus potus morositatem soluit,multus autem turbulentos somnos efficit. *Capiti noxia.*

De dolore capitis antiquo, siue cephalæa, & hemicrania.

Cephalæa capitis dolor est inueteratus,qui aut perpetuò & sine intermissione affligit,aut repetit per interualla,& quibusdam ordinatè aliis nullo seruato ordine : vexat autem validè ægrotantem,& non paruum periculum minatur,& vigilias affert, & ex doloris diuturnitate virium dissolutionem. Cõmouetur cephalæa aut iam commota excandescit,audito strepitu, *Cephalæa.*

pitu, & vini potu,odoribus,& lucis splendore.Oritur id malum ex inflãmatione membranarum capitis,præsertim pericranei, & fibrarum quibus appensa est cerebri crassa membrana,aut obstructione impediente humorum per caput liberam delationem : aut distentione quæ à flatu fit, aut acrimonia, & aut vaporum & humorum ascendentium ad caput, aut ibidem genitorum ob malam qualitatem quæ in capite consistat : aut oritur ab intemperie calida capitis trahente ad se ab imis partibus excrementa, aut ab imbecillitate, frigore, aut calore contracta,qua cogitur caput aliorum membrorum excrementa suscipere. Si inflammatio fuerit, grauitas aderit cum tentione, & pulsu, & ardore, erit autem inflammatio, non exquisita, aliàs non foret diuturna cephalæa. Obstructio à crassis fit humoribus,atque hi cum dilatantur, incalescentes & putrescentes dolores efficiunt pariter,quoniam alios in putredinem ducunt,quamuis ipsi non putrescant,quoniam eorum ductum & digestionem impediunt : humores autem qui non gubernantur à natura, facilè putrescunt. Ac sentitur grauitas, distentione mixta:flatus verò distentionem efficit sine grauitate.Quòd sit distentio ab acri fiat vapore, cùm distensione,morsu & acrimonia sentietur. Si verò calor capitis ad se deduxerit excrementa, ardor capitis aderit, & acria excrementa aut aliunde deducentur,aut deducta corrumpentur,ac sentietur pauca grauitas,morsus autem, & acrimonia vehemens,præsertim si malum membranas inuaserit, quæ si internæ fuerint, radicibus oculorum malum impartietur,externè tamen malum extra caluariam ostendent, & ad frontem & supercilia extendetur, & siue cephalæa, siue hemicrania in ea parte fuerit tactu vel leui, dolor augebitur,& sæpe extra humores, aut pustulæ erumpent.Si tamen imbecillitas sequatur frigidam intemperiem, sensim excrementa frigida accrescent,& grauitatem cum sensu frigoris inferent, atque hi à frigidis lædentur,faciem autem habebunt decoloratam,& oculos subtumidos,& linguam albicãtem.Hemicrania verò dolor capitis est per interualla repetẽs, mediam capitis partem occupans,sicuti & ouum aut clauus à partis patientis figura & magnitudine nomen assumentes. Hispani omnes has differentias appellant vno nomine, axaqueca:fit sanè hemicrania ab eisdem ferè causis à quibus cephalæa,vbi causa dolorem efficiens vnam capitis partẽ molestauerit. At verò hæc magna ex parte oritur per consensum, frequentiùs sanè quàm cephalæa.Per consensum autem facta hemicrania oritur à ventriculo,aut iecore,aut liene,aut in fœminis lactantibus ab ipsis mãmis,vbi lac aut retineatur, aut putrescat. Ab his enim partibus ascendens vapor capitis membranas distendit, & quandoque mordet etiam.Siue igitur humor,siue vapor,siue flatus partem infestet,eis notis deprehendetur,quas cephalæam ostendere diximus.In cephalææ curatione decet aerẽ attemperare pro ratione causæ facientis ad calidum aut frigidum, & pari ratione in cibis victum instituere boni succi alimentis, & quæ facilè coquantur, & aquam bibent, cum cinnamomo, aut fœniculi semine feruefactam.Quiescent autem in loco obscuro.Quòd si in toto corpore sanguis redundauerit,sanguinem mittemus,secta vena media, deinde manente copia in capite,secabimus externam, & si pars vna patiatur dolorem, eius partis. Perseuerante verò huius generis malo, frontis venam secare,aut narium internam, erit vtile. Interim quoque clysteribus vtemur validioribus,ex decocto betæ, & mercurialis,cum hiera picra,& sale,aut etiam electuarij indi drach.iij. Frictiones etiam conueniẽt & capiti admotum rosaceum, cum camemelino,aut camemelinum ipsum cum succo menthæ aut serpylli, aut eisdem tritis. Si tamen in vniuerso corpore bilis redundauerit,attenuandus erit humor, & coctione apparente purgandus,pilulis aggregatiuis,aut cocchiis, aut electuario de succo rosarum in decocto prunorum,& florum violarum,clysteria erunt refrigerantia & capiti rosaceũ cum camemelino admouebitur:& si amplius discutere velis,addes succum menthæ aut serpylli. Crassis autem succis & excrementis cephalæam aut hemicraniam efficientibus, humorem in primis parabimus siropo de stœcade,& aqua mulsa, aut etiam aceto mulso, nisi malum membranas molestauerit,cum aqua instilla.fœniculi,aut stœcados, aut eorumdem decoctis. Deinde caput purgandum pilulis cocchiis,aut aureis,aut bibent electuarium indum dissolutum in decocto anisi,fœniculi,& stœcados.Apophlegmatismi fient ex aceto mulso cum decocto origani & pulegij,aut siropus scilliticus cum decocto origani & thymi gargarizandus.Errhina fient ex aqua mulsa & succo betæ,absorptis per nares. Masticatorium fiet ex melle tosto & puluere maceris,& pirethri,aut ex succo porri,caput quoque liniẽdum oleo camemelino,& anethino,& succo pulegij,aut succo menthæ,aut serpylli, aut pulegij coma in oleo anethino fricta, & emplastri forma apposita.Si verò à flatu oriatur malum,euacuato humore,à quo flatus leuatur,bis in die medicamentum diacuminum,aut dianisum, aut pliris narcoticum sumendum,& paucum vinum,nec validum, superbibendum,aut sacculi ex ruta,aut stœcade,aut cumino, & aniso tritis, calidi admouendi capiti. Quòd si imbecillitas ab aliqua intemperie oriatur,intemperies contrariis curanda, & deinde caput roborandum alimẽtis boni succi,& amygdalato,& ex auellanis tostis in iure carnis pulte facta dormituris

Cephalææ causæ.

Cephalææ signa.

Hemicrania.

mituris ingerenda, aut si manè ingeratur, superdormiant. Cæterùm hemicrania vbi à plethora nascatur, sanguinis missione curanda, vt de cephalæa diximus, latere patiente considerato, aut si prauus humor redundauerit, is quoque purgandus, deinde capiti admouenda remedia, sed orto morbo à ventriculo vomitus solet sponte succedere, aut arte prouocetur ex decocto seminis raphani tepido. Si iecur in causa fuerit, curatio procedet, vt diximus de dolore capitis per consensum à iecore: si à liene id vacuandum & curandum: capiti verò admoueantur oleũ anethinũ cum succo ireos, aut oleum irinum cum succo menthæ, quoniam decet per hæc remedia caput roborare, atque vbi valde frigidus fuerit morbus, post humoris vacuationem conueniet, anethini olei vnc. vj. succi serpylli vnc. ij. euphorbij drach. j. liniatur pars dolens calente medicamine. Laudatur etiam stercus columbinum cum melle, oleo laurino, & pauco aceto. Præterea radicis cucumeris asinini minutatim incisæ vncia vna, & absinthij vnciæ duæ bulliant in aqua & oleo, deinde caput decocto foueatur: absinthium verò & radix cucumeris malaxata parti admoueantur. Masticare autem conuenit pyrethrum, aut nucem aromaticam, cum staphide agria & pauca cera, & saliuam emittere, & gargarismata conficere ex aceto mulso cum puluere pyrethri, & staphis agriæ. Si ex lactis corruptione nascatur, lac emulgendum, & camemelinum oleum admouendum mammis, quod excrementa dissoluet, & attemperabit partem: & victum instituemus, & redundantia euacuatione curabitur, & intemperies contrario. Id quoque non prætermittendum, nos quandoque cephalæas & hemicranias inexpugnabiles curasse ferro candenti, simul tribus exustionibus factis, in commissura coronali.

De Phrenitide. CAP. VI.

PHrenitis vox Græca est, Latinis vsurpata ob inopiam vocum, neque enim alia voce exquisitè eius morbi essentiam poteris ostendere: est namque membranarum cerebri inflammatio, hæc autem tumorem, distemperiem, & accidentia comprehendit: siquidem non solam mentis læsionem significat, aut delirium, sed eum qui ab inflammatione membranarum cerebri fit, Paulo & Aetio testibus. Galen. in comment. 1. libri prorrheti. inquit, Hipp. lib. 3. de Morbis pop. omnes eos phreniticos appellat, qui perpetuò dilirantes febricitant. Hæc autem sententia duo significat: nempe perpetuò delirare, & perpetuò febricitare. *Phrenitis.* At verò vti Galen. lib. 4. de Præsagitione ex pulsibus docet, cerebrum & eius tenuis membrana, ita compatiuntur, vt altero inflãmato, reliquum inflammari sit necessum. Itaque siue intemperiem solam, siue etiam cum fluxione patiantur, alterum alteri omnino consentit, id quod crassæ membranæ, ob distantiam non conuenit, quamuis & per magnas distemperantias & fluxiones hæc etiam cerebro consentiat sæpe, cerebrum quoque inflammari posse eo loco concedit. Vidimus tamen in capitis vulneribus ad membranas cerebri peruenientibus, crassam membranam inflammatam, & ob tensionem non pulsare, nec tamen delirare ægrotum, quoniam non compatiebatur cerebrum. Habet sanè phrenitis differentias, quarum quædam sumuntur ex causis, quædam ex effectibus, à quibus morbi omnes deprehenduntur, præsertim vbi essentia non patet, vti in generali signorum doctrina tradidimus. Causæ quæ inflammationem efficiunt, sunt sanguis, bilis flaua, aut atra vstione genita: mitior est, quæ à sanguine fit, quam risus comitatur, deterior quam bilis flaua generat: cum rixa & iracundia: pessima omnium quæ ab atra bile, veluti & humor, humore est deterior, atque habet hæc furorem implacabilem comitem. Paulus has tantùm tres causas phrenitidis scribit. Galen. tamen libro 3. de Locis pat. capit. 5. sicuti & Alexander, capit. de phrenitide, tres causas scribunt. Hæ sunt, bilis pallida, bilis flaua, & flaua præassata, quam Paulus dixit in atram degenerare. *Phreniti causarum differentiæ.* Præterea vt Paulus mitiorem statuit eam quæ à sanguine fit, ita Galenus & Alexander, eam quæ à pallida bile fit. Verùm Galenus libro 4. de Præsagitione ex pul. à pallida cerebrum non perinde inflammari ob tenuitatem asserit. Quamobrem quatuor statuemus phrenitidis causas, sanguinem, pallidam bilem & flauam, & atram ex flaua vstione genitam. Galenus quoque libro 4. de Præsagitione ex pul. capitulo 8. à sola intemperie cerebri calida, delirium fieri testatur, & lib. 3. de locis pat. cap. 5. inflammatis neruis, vel solo calore in cerebrum ascendente, sequi delirium affirmat, libro tamen 7. Aphor. comment. 9. ad imbecillitatem facul. sequi delirium affirmat, verùm hæ omnes παραφροσύναι sunt, non verè phrenitides, siue cerebri inflammationes, sicuti neque deliria, quæ sequuntur febrium magnitudinem, & vigorem, aut pulmoniam, aut ventriculi inflammationem. Cùm autem delirium perpetuò accedat phrenitidi, veluti ipsius effectus, delirium autem contingat læsa imaginatione, aut cogitatione, inde phrenitidis sumentur differentiæ, tanquam ab effectibus ostendentibus affectam partem, aut facultatem. In quibusdam itaque phreniticis læditur imaginatio, in aliis cogitatio, in aliis vtraque. Exẽpla harũ differentiarum habentur à Gal. vt enim refert lib. de Diffe. symp. Theoph. medicus prudẽter

differebat, atque præſentes exactè cognoſcebat, quæ oſtendebant adhuc cogitationem conſtare: verùm tibicines in angulo cubiculi tibia canentes, atque pulſantes eſſe putabat: quod læſione docuit imaginationis, quam delirij ſpeciem ſibi ipſi eueniſſe teſtatur lib. 4. de Locis patientibus. Cùm enim æſtate ardenti febre laboraſſet, feſtucas atro colore in cubili, & floccos in veſtibus eminere putabat, quos tentabat colligere, audiuit autem amicos id dicentes, atque intellexit ſe facere quod alij referebant: cùm autem conſtaret in ipſo rationalis facultas, hoc eſt cogitandi vis, rectè, inquit, dicitis, quapropter auxilio eſtote, ne me phrenitis arripiat: ex quibus verbis intelligere licet Galen. nondum phrenitide laborare, ſed prædicta delirij ſpecie: erat autem ob febrem paraphrenitis orta, auxilium enim expoſtulaſſe refert, ne in phrenitidem incideret: non igitur laborabat phrenitide. Lædi autem cogitationem non læſa imaginatione contigit ei qui Romæ cùm lanifici puero domi obſeratis ianuis continebatur, vt locis citatis Galen. retulit: is enim ſingula vaſa ſuis nomenclaturis probè nominabat: interrogabat autem tranſeuntes, an iuberent vt ea proiiceret, atque ipſis plaudentibus, omnia proiecit, ac deinde puerum: is ſanè læſam habuit cogitandi vim, ſalua imaginatiua, qua ſingula cognoſcebat, & propriis nominibus nuncupabat, quod pariter ipſum ſanam habere memoriam teſtatur, ſicuti & quod Theophilus ſingula quæ acta erant ab aſsiſtentibus inter ægrotandum, reualeſcens narrabat. Sunt autem innumeri phrenitici qui læſam habent vtranque facultatem, quas non contingit lædi niſi memoriæ læſio accedat, veluti magna exiſtente cerebri læſione. *Phrenitidis ſigna.* Sunt autem diuerſa ſignorum genera, quædam enim antecedunt, quædam ipſam comitantur, & paſsionem præſentem oſtendunt, in diuerſis temporibus diuerſa. Galen. etenim lib. 5. de Locis patientibus, phrenitica ſigna eſſe dicit, quæ phrenitidem oſtendunt, antequam inualeſcat. Patiuntur ſtatim febrem continuam: nam eſt acutus morbus, ex his qui exquiſitè tales ſunt, apud Hippocr. lib. 1. de Ratione victus acutorum. vigiliæ quoque antecedunt: cùm verò dormiunt, manifeſtis imaginibus turbantur, ita vt ex eis quidam clament, & exiliant. Quibuſdam adeò magna accedit obliuio vt matellam petentes deinde meiere obliuiſcantur, aut iam excitati poſtquam minxerint non reddant matellam miniſtro: reſpondent præterea cum tumultu, & temeritate, præter conſuetum. Dolor quandoque occiput infeſtat. Paruo vtuntur potu, & multi ex eis vinum expoſtulant: rapitur enim calor in caput atque perinde ventriculus refrigeratur: is verò parum amat bibere, atque potius vinũ quàm aquã. Gal. ſanè lib. Prorrhe. cõmen. 16. exponens ſententiã autoris, qui dixerat, phrenitici βραχυπόται, hoc eſt parum bibentes, citat ſententiam ex 3. de mor. pop. quo in loco parte prima in hiſtoria Hermocratis Hippo. inquit, ſiticuloſus non admodum, quem dixerat habere linguam exuſtam, & Gal. in com. inquit. Ex tali autem lingua, talíque febre, ſi non vehementer ſitiuerit, ex duobus alterum indicat, vel læſam ægri mentem, vel naturalem ventris facultatem, qua maximè cibos appetimus, cadaueratam. Eſt quoque eorum reſpiratio magna & ex longis interuallis, atque hęc non omnino præſentem oſtendit phrenitidem, ſed iuxta phrenitidem, vti Hipp. primo lib. Prognoſtic. dicit, & nos latè ſententiam expoſuimus: inquit enim, Magna reſpiratio & ex longis interuallis, παραφροσύνην δηλοῖ, hoc eſt, iuxta phrenitidem ſiue paraphroſinẽ, oſtendit. Eſt autem nota hæc delirantiũ propria, quoniam ſi reſpiratio magna eſt, & ex longis interuallis, mens turbatur, non tamen ſi mens turbatur, atque præſente phrenitide, ſtatim decet magnam eſſe reſpirationẽ, & ex longis interuallis: etenim vt loco citato abundè docuimus, ſi pleuritis accedat, & phrenitidi coniungatur, reſpirationi eis affectibus complicitis ſuccedet pro ratione vincentis, ſiquidem vincente phrenitide fiet magna reſpiratio, & rara: vincente tamen pleuritide, fiet parua & frequens, ipſis tamen ſimili modo infeſtantibus, fient nunc pro alterius ratione. Non etiam omnes talem habentes reſpirationem phrenitici ſunt, ſed delirant tantùm: quamobrem id ſignum neque propriũ eſt, neque inſeparabile phrenitidis. Proximè verò ad phrenit. accedentes oculi ſqualidi vehementer fiũt. Alter eorum fundit lachrymas, intentè aſpiciunt, & lemæ in oculorum angulis apparent, venulæ eorundem implentur, & ſtillæ ſanguinis narium ſequuntur: per id ſanè tempus nihil ſani habent, quod ad prudentiam ſpectet, floccos euellunt, & feſtucas colligunt, febris non continua modò, ſed etiam arida eos infeſtat, quæ nullam effatu dignam recipit mutationem, qualem in deliriis ſine phrenitide fieri videmus: in illis namque febre ad vigorem deueniente, delirant homines: febre verò declinante reſipiunt, in quibus repentè deliria eueniunt, non vti vera phrenitis, quæ ſenſim aduenit, & augetur. Hæc eadem perſeuerant cum phrenitide, & lingua ſalebroſa fit, & procedente malo pro ira & furore, mœſtitia ſuccedit, & mente ferè priuantur, vix reſpondentes, aut ſentientes, ob neruorum, imbecillitatem tremunt. His febris minor redditur languente calore natiuo, & oculi valde prominent, & pulſus paruus, durus, cordoſus & languidus fit. *Notæ diſtinguentes* At verò quoniam inflammationem, quæ in ſepto tranſuerſo continetur, delirium ſequitur vehemens, & continuum, decet hunc affectum à vera

phrenit

phrenitide separare: in phrenitide namque vigiliæ, dolor capitis, atque ardor vehementiores sunt, quàm in septi transuersi inflammatione. Præterea oculorum venulæ rubent, & guttæ sanguinis instillant in phrenitide, non tamen in septi trāsuersi inflammatione, neque in hac adeò perpetuum est delirium, vti in phrenitide sicuti & in septi transuersi inflammatione hypochondria calent magis, dolent ac conuelluntur, & respiratio non semper est magna, & ex longis interuallis, sed quandoque parua, & frequens, si tamen pituita bili aut sanguini admixta fuerit, non exquisita erit phrenitis, & cum vigiliis somnus immiscebitur, ita vt vigilantes in somnum vehementius agantur. Arabici dixerunt sùbet, sahari, vigilis coma, siue coma non soporiferum appellatur. In victus institutione aerem domicilij parare ita oportet, vt temperatus sit: nam nimis frigidus dissolutionem excrementorum impedit, & calidus caput implet. Aetius æstate frigidum præcipit parare. Neque etiam vaporosus esse debet, non valdè lucidus, minimè tamen tenebrosus: nam lucidus valde, aut picturis variegatus mentem distrahit, & spiritum dissoluit, obscurus tamen, rerum cognitionem suspendit. Areteus considerare præcipit, nam si in luce efferuntur, & quæ non sunt cogitant, & cernunt, & nouas imagines accipiunt, in obscuro locandi sunt: si verò non, in lucido: solent enim in luce resipere, & insaniam placare. Ingrediantur quoque ad ipsum visendum amici, qui cum eo conuersentur, cùm quibus delectetur, & quos reuereatur, qui ipsum quandoque amicè hortentur, quandoque violentius obiurgent. Quietus manebit æger, aut vi coercebitur à familiaribus & ministris, aut in horum inopia ligandus lecto blandius quo fieri possit, cum tamen eius motus cohibeantur, qui imbecillitant vires. Somnus eisdem procuretur tum alimentis, tum etiam medicamentis. Sed ignorandum non est, ea quæ propriè somnifera dicuntur, stuporem inducentia, non esse admouenda, nisi magno vrgente vsu, & calore natiuo nondum languente: solent enim hæc mortificare, & immedicabiles inducere affectus, somnus tamen quàm maximè eorundem sedat deliria, & calorem capitis, & squalorem humectat, & attemperat, omnem animi turbationem immodicam fugient, solum gaudium modicum valet eorum laxare furorem. Clysteribus vtentur ventrem lenientibus & refrigerantibus, ex decocto maluarum, violarum, & hordei, cum violaceo, aut rosaceo. Alimenta sint lactuca elixa, aut etiā constante calore ventriculi ad vigilias & ardorem, cruda, & endiuia, & cucurbita, & pepo elixus, & pira assa, & panis lotus, aut in aqua calida infusus, aut panis cum siropo rosato, aut hordei cremore, & imbecillioribus, aut longioribus morbis ptisana, aut loco eius auenę succus exhibeatur, aut ex virenti tritico sorbitio, aut similis ex virenti ordeo, mala punica verò cōceduntur. Potus verò sit aqua hordei, aut decoctum prunorum. Amant sanè ipsi parum bibere, sed expedit vt potus non sit manifestè frigidus, præsertim vbi in septo transuerso foret inflammatio: vini præterea potio morbo iam cocto & inclinantę non erit nocua assuetis præsertim, & qui vinum summopere cupiūt. Siquidem per id tempus vires roborat, & somnum conciliat, & mitigat furorem, pro quo lætitiam infert, & quod reliquum est dissoluit: sit autem vinum album pauciferum. Curatio incipiet à sanguinis missione, vbi vires constauerint secta vena externa cubiti, & copiosè sanguis detrahatur: cauere tamen oportet diligenter ne inordinatis motibus ligaturam soluant, per magnas tamen sanguinis redundantias non erit Aetij contemnenda doctrina, qui venam mediam secare præcipit, sicuti & quòd non expediat ad animi deliquium ducere ægrum, vt motus, & agitationes deinde ferre possit. Deinde si opus fuerit ob mali perseuerantiam, & causę facientis redundantiam, aut quoniam ab initio manum præbere detrectauit æger (aut timet medicus ne deinde delirans & validè mouens brachia ligaturam soluat & sanguis profluat) vena frontis secanda erit, vt parte 2. documus, collo fascia leuiter compresso, atque sanguis, si alia venæ sectio non pręcesserit, abundè ducetur, si tamen præcessit, redundantia erit consideranda. Expedit etiam nonnunquam nares internas secare, & sanguinem ducere, sed solet natura ea via sæpe in phrenitidibus salubribus eas efficere iudicationes: est enim is morbus de numero eorum qui iudicatione finiuntur, sanguinis è naribus profluuio, & quibus hæmorrhoidarū vacuatio, natura aut arte prodest. Neque impedit quominus sanguis mittatur, quod phrenitis sæpe à bile fiat, nam hæc per venas tendit cum sanguine ad inflammationis generationem, reuellitur quoque vterque humor sanguine misso. Deinde verò si bilis copia adfuerit, venter purgabitur rhabarbaro infuso in aqua endiuiæ, aut prunorum, violarum, & ordei decocto, aut in eodem decocto infundentur tamarindi, quo purgabitur, aut bibet infusionem myrobalanorum pallidorum, sitque eorum drach. j. s, interim quoque si opus fuerit & facies rubeat, cucurbitulas occipitio & ceruici admouebimus, sine scarificatione, aut etiam cum ipsa, si non tantùm auellere, sed etiam vacuare velimus. Capiti verò detonso oxyrrhodinum admouebimus, quod recipiet rosacei vnc. iiij. aceti vnc. j. id supra commissuram coronalem, non frigidum, ídque inter initia: nam procedente morbo, & summum vigo-

Phrenitidē ab inflam. diaphragmatis.

Phrenriticorum uictus.

Phrenitidis medela.

rem attingente,cum rosaceo miscebimus camemelinum cum succo menthæ,aut succo serpylli,rosacei vnc.iiij.aceti vnc.s.succi menthæ vnc.j.aliud rosacei vnc.iiij.camemelini vnc.ij. succi mēthæ vnc.j. aceti vnc.s. atque hæc tepida admouenda:vigiliis verò valde infestantibus licebit camemelino miscere decoctum capitum papaueris,& tepidis fouere caput.Quæ enim frigida admouentur,humorem & vaporem compingunt,& quæ validè stuporem inducunt, vti mandragora,cicuta,& opium,in cōtrarium deducunt affectum,& immedicabilem efficiunt passionem.Vidimus enim quosdā, quos medici immodica refrigeratione perduxerunt in veternum,lethargicos periisse.Medebimur præterea vigiliis,crurum blanda frictione,manibus oleo vnctis,quibus totū ipsum corpus vngere licebit, & leuiter fricare,vbi squalidum fuerit.Somnum pariter adducemus,fontibus machinatis intra cubiculum,odore decocti papaueris, eo vapore inspirato:bibere etiam conueniet siropum de papauere pauca quantitate,ne ventriculus refrigeretur:refrigeratus enim nec siropum superabit,nec vaporē ipsius in caput mittet.Nares quoque & tempora linire vnguento populeone somnū conciliat,id quod attemperamus quandoque rosaceum immiscentes,sed hæc & similia quæ valde refrigerant,atque stuporem inducunt omni tempore suspecta sunt,præsertim in summo vigore,& inclinatione,quibus tēporibus amygdalato vtimur pro cœna, addito semine papaueris albi.Ante cœnā verò caput fouebimus decocto papaueris,florum violarum, & camemeli,aut oleo papauerino.Inclinante etiam morbo coquendi humoris & dissoluendi ratione pullum columbinum euisceratum & calidū capiti admouere licet,sed duabus horis transactis renouādus:fœtet enim,& putret breui,præsertim æstatis tempore.Pulmo quoque arietis calidus, vt ab animali extrahitur, aut vbi frigeat aqua calida immersus, & sic admotus, prædictum præstat vsum. Ego verò horum loco camemelinū cum maioranæ decocto magis laudo.Diutius quoque perseuerāte morbo oleo calenti caput fouebimus,in quo serpyllum decoctum fuerit,aut maiorana.In quem vsum Galen.lib.13.& 11.de Meth.med.procedēte phlegmone cerebri & membranarū,castoreo vti præcipit,cùm morbus inclinauerit,quamuis aliis inflammationibus inclinantibus non conueniat:decet enim validioribus vti medicamētis,quàm pro ratione dissoluendi humoris,quoniā per magna interualla medicamentū intra caluariam vires trāsmittere debet.Quam medendi rationem à situ partis sumptā,seruandam esse,in generali medendi meth.præcipimus. Nos tamen castoreo non vtimur, nisi phrenitis notha sit, & declinante morbo pituitæ nonnihil discutiendum remaneat:aliâs satisfacere puto camemelinum in quo maiorana,aut serpylum fuerit coctum.Conualescentes verò, vt Paulus inquit, vitabunt ebrietatem,iram, ciborum corruptionem,& solis æstum.

De Lethargo & caro. CAP. VII.

Lethargus. LEthargus cerebri morbus est phrenitidi contrarius:siquidem phrenitis à calidis humoribus fit, lethargus à frigidis, lentis, & crassis:quod ex dicendis notis constabit. Cùm igitur pituitosus humor cerebrum occupauerit, atque ipsum madefecerit & putrescens febrem induxerit, morbus lethargus dicetur, ac si diceres obliuio ociosa, id enim λήθαργος

Lethargi causæ. græca vox significat. Hispani dicunt modorra dormida, quoniam phrenitidem, modorra: sine additione dicunt. Galen. libro 4. de Præsagitione ex pul. ab humida intemperie cum febre lethargum fieri dixit, & à putrida pituita.lib.1. Prorrhet. comment.1.lethargum fieri dicit,cùm pituita humectauerit ac diluerit partem in qua princeps animæ pars residet,eādem quoque putrescere vult, lib.13. Metho.med. Erit sanè talis obliuio, si ab humida intemperie nascatur, cùm humore tamen magis propriè lethargus dicetur.Sed fit quandoque nullo præcedente morbo, quandoque post phrenitidem notham dissoluto tenui humore, aut cerebro inter curandum immodicè refrigerato,aut translato humore aliunde,aut à pulmone, aut septo transuerso inflammatis, aut ex toto,corpore per febres, præcedente caro, ac tandem humore in capite firmato,sequitur etiam nonnunquā comitialem morbum.Signis

Lethargi signa. sequētibus lethargus deprehendetur,dormiūt inexpugnabili somno.Lentā febrē patiuntur, sed continuam.Perpetua obliuione laborant,ita vt vocati præ somno non respondeant,excitati,vel respondere non tentant,vel tentantes eorum quæ dicere conabantur obliti, media actione desistant. Oscitant sæpissimè,& ore hiante permanent obliti claudere ipsum,vrinam quoque deponere obliti si excitentur accepta matella non mingunt, aut postquam minxerint ipsam reddere obliuiscuntur, desides fiunt, & segnes, & sensuum omnium hebetudinem patiuntur, & si cogantur, delira loquuntur.Pulsus eorum sunt magni vndosi & languidi, raros quoque esse Paulus & Alexander scribunt:respiratio rara est,& cum langore facta,vrinā mittunt iumentorū similem: oculis itaque clausis cubant supini,& dormiunt

Lethargorum victus. inferna oris maxilla resoluta, & toto corpore deciduo.His victū instituemus aërem calidū parantes,lignis accēsis odoratis & thymo,ac pulegio sparsis in cubiculo,quod decet lucidum esse. A somno excitandi omni arte & diligentia, his quæ caput calefaciant quæ dicemus, &

punctio

punctionibus & pilorum euulſionibus:fricanda autem ſunt ipſorum brachia & crura calentibus oleis, vt irino, & rutaceo, ac frequenter commouebuntur eorum corpora,clyſteribus quoque vtendum quæ fient ex decocto mercurialis,camemelini, & meliloti cum melle,addito ſucco betæ,aut mercurialis,& hiera & ſale,aut loco hieræ apponemus ex pilulis cochiis drach.s. aut electuarij indi drach.iiij. Procurandum etiam eſt vt vrinam deponant tomentis ex rutaceo pubi adhibitis. Cibus ſit aqua mulſa,aut ptiſana ordei,aut puls ex auena, addito aceto mulſo , & ſale, & amygdalatum cum melle , aut panis in iure pulli , & cicerum , & porri cum aceto.Si ob virium imbecillitatem alimenta validiora expetantur inclinante morbo,paſſerculorum & turdorum caro , aut etiam turturis erit vtilis : ſed hæ pipere, aniſo, & cumino inſpergendæ. Capparis cum aceto , aut aſparagi extenuandæ pituitæ proficient:ſed inſtandum, vt deglutiant. Potus ſit aqua mulſa, aut cum origano ferueſacta, aut etiam vinum aquoſum pauciferum prædicta aqua dilutum, quæ vaſe anguſti oris præbenda ſunt : à cibis verò frictiones ſunt opportunæ. Curatio tamen hac methodo procedit,vbi vires conſtauerint & nihil obſtet , ſanguis erit mittendus , ſecta vena externa cubiti , aut vbi ipſum vires non ferant, clyſteribus vtemur validioribus , ſanguine tamen miſſo & malo perſeuerante cucurbitulæ occipitio,aut primis ceruicis vertebris admouendę,aut multa flamma,aut etiam ſcarificatæ. Præterea vbi pituitæ redundantia adhuc maneat , extenuanda erit potu aceti mulſi cum decocto origani & calamenti,aut etiam ſiropo ſtœcados,& aceto mulſo,& decocto pulegij , & thymi,deinde ad purgationem exhibebimus pilularum cochiarum , & aurearum vtriuſque drach.s.in aquæ mulſæ vnc.iiij.aut electuarij indi drach.vj.in aqua mulſa ex origani decocto. Alexander caſtoreum cum oxymelite in potu præbet , & purgandi ratione , ſimul cum ſcammonio , vti ſcammonij ſcrup.j. caſtorei ſcrup.ij. hæc verò immodica quantitas eſt,medium ſanè pōdus ſatisfaciet.Quamuis Paulus quoque pondus ſcrup.j. præcipiat de ſucco ſcammonij.Capiti verò admouebimus ab initio roſacei vnc.iiij.camemelini vnc.ij. aceti vnc.j. deinde verò camemelinum cum ſucco ſerpylli , aut puluere pulegij triti,aut polij. Aliud,camemelini vnc.ij.roſacei vnc.iiij. aceti vnc.j. vbi verò validius calefacere eſt inani mo, medicamento caput vngemus , quod recipit camemelini vnc.vj.nitri & pyrethri vtriuſque drach.j.caſtorei ſcrup.ij. aut loco camemelini, irinum apponemus.Interim quoque à ſomno excitanti admotis naribus thymo & pulegio in aceto elixis , aut ſulphuris fumo , aut bituminis, aut picis , aut funiculi lucernæ ſebaceæ extinctæ. In eundem vſum conuenit faciem ſepæ abluere poſca in qua pulegium fuerit madefactum.Sternutatoria naribus inſufflentur ex ſtructio,pipere,caſtoreo,aut ſucco cyclamini,aut pyrethro.Apophlegmatiſmi fiant ex ſinapi , melle & aceto , aut tenui linteo inuoluantur pyrethrum, thymum,& pulegium,quæ aceto madefiant, deinde his palatum fricetur, & pituitam extrahat miniſter digitis ipſis : id verò ſæpe facientes, mirum quantum caput leuetur. Cogemus quoque ipſum clauſo ore:per nares aquam mulſam ex pulegij decocto aut acetum mulſum ex decocto calaminthæ trahere.Sacculi præterea ex pulegio, calamintha,pyrethro & caſtoreo capilli calidi admouendi, & emplaſtrū ex pice, pyrethro,& euphorbio,ceruici & occipitio affigendum, deraſo capite , ſinapis verò cum melle ad idem valet:atque interdum non prætermittenda clyſteria quæ ſcripſimus.Danda verò opera eſt,vt ligaturis, frictionibus & punctionibus,à profundiori,& quieto ſomno arceantur.Auertunt etiam humorem à capite, & à ſomno excitant,quę ruborem efficiunt,in brachiis,& cruribus.Caros autem à lethargo differt,non tamen exigit ab eo longè diuerſam curationem:eſt enim ſimilis omnino cauſa, nempe pituitoſus humor caput occupans,& ſomnū inferens inexpugnabilem,ſed intereſt, quoniam lethargus antecedit , deinde febricula ſequitur:caros verò ſequitur magnas & vehementes febres, & earundem ſummos vigores,& declinat,eiſdem inclinantibus,incipiētes quoque acceſsiones febrium comitatur ſæpius,& vigentibus recedit. Neque perpetuum eſt earum debiles febres comitari, quod voluit Aetius. Fit etiam caros, vbi per vulnera capitis cerebrum ab oſſe fracto comprimetur,aut à meninge cuſtode. Præterea in lethargo excitati & interrogati reſpondent, non omnino ſine voce iacentes:qui tamen caro laborant clauſis oculis iacent,quos non aperiunt,nec vocati reſpondent.Humor qui carum efficit, craſsior eſt,quàm qui efficit lethargum,cuius magna pars,in febrium habentium acceſsiones , principiis in caput mittitur,& declinante acceſsione diſſoluitur.In huius craſsi humoris extenuatione,& corporis purgatione,& reliquiarum diſcuſsione tota medendi ratio conſiſtit : hæc verò vti de lethargo diximus, agenda ſunt.

Lethargi curatio. *Sternutatoria.* *Caros.*

De typhomania, ſiue comate non ſoporifero. CAP. VIII.

Typhomania. *Subet ſahari.*

TYphomania appellata eſt à quibuſdam,vt Galenus inquit,media diſpoſitio inter phrenitidem & lethargum,quam etiam aliquando coma non ſoporiferū appellant. Hiſpani duermiuella , Arabes, ſubet ſahari,hanc lib.de pul.ad tirones dicit nomine carere. Paulus

eam appellat catochon, sed, vt ipse quoque nouit, catochos cum catalepsi conuertitur,& nos has vocum significationes seruabimus. Typhomania signa habet media & immixta ex signis phrenitidis,& lethargi:nam hoc morbo laborantes,neque vigilant,nec dormiunt, ita vt apertis oculis impetu in somnum deferantur, & quandoque oculos aperire & palpebras dispèscere nequeant,vigilantes quoque mentem alloquentibus applicare nequeunt, & dormientes insomnia patiuntur vehementia,& delira loquuntur:oculi rubent:facies verò intumescit,& liuet,sed quandoque rubet. Eorum palpebræ superius conuelluntur:liquida deglutire nequeunt,sed ad nares ea repellunt. In morbi huius curatione à sanguinis missione incipiemus,præsertim si oculus & facies rubeant,secta vena externa cubiti, & validis vtemur clysteribus,quæ recipiant betæ & mercurialis decoctum,cum hiera picra,aut etiam cum electuario indo,& melle,ac sale, & vbi opus fuerit ægrotantem cum eodem electuario in decocto prunorum purgabimus. Alimentum erit, ius pulli cum ciceribus, aut origano: potus verò aqua hordei cum origano:capiti quoque admouebimus oxyrrhodinũ, cui additus sit succus serpylli,aut camęmelinum cum aceto,& puluere serpylli triti, deinde verò toto corpore vacuato,apophlegmatismis supradictis ad lethargum,vtemur.

Typhomaniæ curatio.

De Catocho,siue catalepsi. Cap. IX.

CAtochos cerebri passio est,quæ posteriora ipsius magis vexat, congelatio dicta: quoniam per eam homines detinentur,veluti concreti,aut congelati,& ea ratione κατοχὴ, vel κατάληψις, dicitur,quasi deprehensio,aut comprehensio. Inuadit sanè morbus hic subitò magna ex parte, ac tales detinet ægros, ac in eadem figura, qua ipsos inuasit. Paulus vult vbi morbus subitò inuadat, eos seruare, clausis aut apertis oculis, & stantes, sedentes, aut iacentes:cùm igitur palpebras habent apertas, tales seruantur,nequaquam conniuentes, sed intente inspiciẽtes,immotis palpebris & oculis, ita vt si manum admoueas, eos claudere nõ tentent. Gal. tamen semper palpebras apertas eos habere scribit lib.4.de Locis pat.cap.2. hac enim in re catalepsim à sopore distinguit. Et lib.de Pul. ad tirones,dixit,eos qui mediã dispositionem patiuntur inter phrenitidem & lethargum, aliquando incõniuentibus oculis aspicere,vti catalepsi deprehensi. Euidẽtiùs idem affirmat lib.2.Prorrhe.commen.56.nempe catocho laborantes oculos seruare apertos, atque id voluisse Archigenem, & Philippum. Prædicti neque audiunt,neque respondent, raram habent respirationẽ, sed ipsam magnam quandoque efficiunt,pulsus eorum magnus,tardus,& rarus sed æqualis. Similis est passio lethargo,sed in lethargo corpus tumet, in catocho constrictum est. Habet hoc malum ortum à frig.aut sicca, aut vtraque intemperie,aut à sanguine crasso caput occupante, ibidem concreto, aut ab humore melancholico,hoc etiam crasso,& refrigerato,non etiã sequitur quod Argenterius voluit, si ab humore melancholico fit catalepsis,melancholicos omnes debere catalepsi laborare:nam melancholicus humor lædit aliquando corpus, aliquando animam, vt vult Hippocr.& Galen.lib.3.de Locis pat. A sanguine verò,quamuis natura humidus sit, cùm fuerit crassus ac deinde refrigeratus, catalepsim fieri nihil vetat. Cùm igitur facies rubet, & æger adolescens, aut vtcumque satis valens fuerit, secta vena cubiti externa sanguinem pro plenitudinis ratione & virium constantia, detrahemus:verùm quoniam humores secta vena non facilè fluunt, nos ante venæ sectionem caput, ceruicem, & dorsum fouere præcipimus oleo irino,& eodem brachia fricare, vt fluxilis sanguis reddatur. Si tamen melancholicus humor redundare videatur, si per morbum liceat, medicamenta extenuantia præbebimus,& deinde corpus purgabimus. Extenuat aqua mulsa, aut siropus de stœcade. Purgant in hoc morbo pilulæ cochiæ, aut fœtidæ in prunorũ & glycyrrhizæ decocto. Caput verò oleo camęmelino calido perfundendum, aut si frigiditas vigere videatur, id fiet oleo anethino aut irino, & ex eodem ceruix ac vniuersum corpus fricetur: clysteria erunt valida, atque omni via excitandi his, quæ in cap.de lethargo, dicta sunt. Cibus sit aqua mulsa,aut etiam ius pulli gallinacei cum ciceribus,aut amygdalarum cum melle & sale: vbi verò conualescere incipiant, alas auium boni succi edere nihil vetat, à potu aquæ abstinebunt, sed aut aquam mulsam bibent, aut fœniculi decoctum, intemperantiæ verò suis contrariis curentur.

Catocho laborãtes, oculos seruant apertos.

Catochi curatio.

Amygdalarum cum melle.

De memoriæ iactura. Cap. X.

MEmoria multifariam læditur. Læsiones autem omnes ad tempus attinent, aut omnino abolitiones sunt: perit enim memoria in quibusdam morbis inter ægrotandum, sed curato morbo restituitur. Sunt autem qui inter ægrotandum memoriæ labem patiuntur,neque tamen reparatur soluto eo morbo, aliis verò accidit, vt morbus finiatur, & memoriæ labes incipiat, ac talis perseueret. Vidimus namque religiosum quendam franciscanum, qui acuta febre laborauerat, & soluto morbo ipse sine memoria ferè subitò factus est, ita vt cùm ipsi aliàs peritus esset theologus, nec literas agnosceret, neque nomina rerum, quæ sibi assiduè in vsu erant, memoria teneret, quatuor autem integris mensibus sic affe-

Memoriæ læsio.

Historia.

ctus

ctus primas literas addiſcebat,adhibitis tamen remediis, mira quadam celeritate prædicto elapſo tempore,in priſtinam ſuam eruditionem fuit reductus. Sunt autem plurimi, qui de memoriæ imbecillitate conqueruntur, aliâs integrâ ſanitate fruentes. Cauſæ læſionis memoriæ, aut ſunt ſimplices intemperantiæ, aut habent humorem adiunctum. Intemperantia verò aut eſt calida tantùm, aut habet adiunctam ſiccitatem, aut humiditatem. Aut eſt frigida intemperies, & cum humiditate, aut ſiccitate, aut his humor aliquis adiunctus eſt: præterea fit vt ſimul cum memoria læditur cogitandi vis,quam diſpoſitionem, fatuitatem dicunt, aut ſola perit, aut delabitur memoria. Frigiditas in memoriæ læſionibus primum locum habet, ſi enim grauiter leſa fuerit,frigida adeit intemperies, quæ ſi humiditati iungatur, lethargos, caros, & ſtupores efficiet,cùm ſiccitate vigilias, calor cum humiditate ſomnos, non quidem profundos, ſed longos, & facies rubet, & calor in capite ſentitur: cum ſiccitate verò vigiliam efficit, atque delirium: ſola autem humiditas ſomnos longos & profundos, ſed ſi humores abundant, eoſdem excrementa docebunt, quæ in ſiccis affectibus minimè apparent. Cauſæ quoque præcedentes victus, ætas, & temperatura, ad cauſarum cognitionem non parum conducent, in omnibus tamen ſomnos aduertere oportet,Galen. & aliorum conſilio: is enim temperaturam dominantem oſtendit. Si ſanguinem abundare intellexeris, imprimis venam ſecabis cubiti externam, ſi pituitam, ipſam extenuabis, & pilulis cochiis purgabis, aut leuius cũ pilulis appellatis,ſine quibus. Deinde apophlegmatiſmis vteris: capiti verò admouebis oleum laurinum,aut anethinum,poſteriori parti,aut olei anethini vnc.ij. caſtorei drach.j.s.his calefactis caput fouendum. Aut etiam ſinapi cum melle admouendum, aut irinum oleum cum nitro:naribus quoque infundemus aquam mulſam, cum puluere pirethri, deinde ſex continuis diebus ieiuno vẽtre huius pulueris drachmam vnam cum vncia vna vini albi deglutiet, aut cum aquæ mulſæ vnc.ij. origani pulegij, calaminthæ, ſingulorum drach.iij.maceris & cinnamomi, vtriuſque drach.ij.piperis, galangę, zingiberis, caryophyllorum carpeſiorum,ſingulorum drach. s. caſtorei ſcrup.ij. omnia in puluerem tenuem redacta miſceantur. Huius quoque pulueris ſcrup.ij. decem diebus continuis, ſani qui de memoriæ iactura conquerentur,accipient puluerẽ cum condito de ſtœcade miſcentes, conditi de ſtœcade vnciã s. pulueris prædicti ſcrupu. ij. cum quibus aquæ fœniculi inſtillatitiæ vnc.j.s.bibent. licet quoque,ac miro modo prodeſſe experimẽto pluſquam centies probaui, poſt corporis purgationem, præbere in potu, confectionis anacardinæ ſcrup.ij. tribus alternis diebus, hanc verò confectionem in aqua inſtillatitia fœniculi, aut ſtœcados diluere præcipio.Quòd ſi calor humiditati coniunctus fuerit, roſæ,myrthus, & lentiſcus cum camęmelino miſceatur; ſi frigus cum humiditate iungantur, laurinum oleum,& irinum,cum calaminthæ,& pulegij puluere mixta,capiti admoueãtur,ſternutatorijs vtemur, & apophlegmatiſmis.Siccitate verò redundante, potiſsima curationis ratio in humectatione conſiſtet. Hæ verò per alimenta bonum ſuccum præſtantia perficitur, & vini albi pauciferi potu.Expedit autem fouere caput decocto capitis arietis, cum ſemine lini, fœnogręco, & camęmelo.Curaui non paucos adoleſcentes in hac academia, qui memoriæ labem patiebantur, quibus præcepi,vt carnẽ perdicis, aut turturis, aut pulli gallinacei aſſam pranderent, & paſſulas cum amygdalis cœnarent, & vinum pauciferum à ſancto Torcatio biberent rufi coloris,& 20. diebus continuis cum eodem pulueris ſupraſcripti drach.s. acciperent, & bis in hebdomada caput abluerent lixiuio, ex decocto ſtœcados & maioranæ cum cinere vitis.

Memoriæ læſæ cauſæ.

Memoriæ læſæ curatio.

Peſſulum errhinum,quod naribus inſertum memoriam labentem reparat, & amiſſam reſtituit.

Menthæ ſiccæ,pulegij,eutraſiæ,verbenæ,ſeminis coriandri præparati, calitrici,ſingulorum drach.j. Floris roriſmarini drach.j.s. calami aromatici, & cinnamomi vtriuſque drach.ij.caryophyllorum drach.j.s.moſchi,& galiæ vtriuſque grana vj.mellis anacardini, & ſtyracis calaminthæ vtriuſque drach.s. quæ ex his triturationem patiuntur, in puluerem tenuem redigantur,& omnia cum aqua inſtillatitia fœniculi, in paſtillos conformentur, ex quibus peſſuli fient, ad formam nuclei palmulæ, cum opus fuerit.Qui voluerit vti hoc medicamine,hunc ordinem ſeruabit,purgato priùs corpore: quinquaginta noctibus nihil aliud præter paſſulas cum amygdalis paucis, & pauco pane cœnabit, prandium autem erit caro aſſa gallinæ, aut pulli gallinacei, turturis, aut perdicis: potus, vinum album vnius anni, modicè dilutum:ſingulis autem noctibus propè horam ſomni, peſſulum ſiniſtræ nari inſeret, & narem coto obturabit, ac ſic ſeruabit, non vltra quàm decem carmina Vergilij recitet, iis elapſis diebus,peſſulum vnum recèns confectum nari ſiniſtræ inſerat, & ipſam coto obturet, deinde legat attentè, quæ voluerit addiſcere per integram horam, aut etiam duas, deinde ſecluſo peſſulo dormiat:manè namque ſingula quæ legit,memoria tenebit,ita vt memoriæ tenacitate,neminem parem inueniat.Abſtineat qui his peſſulis vti voluerit,aut omni modo memoriam ſeruare,ab ebrietate,venere, cruditate ventriculi,& omni ſatietate,à fru-

Peſſulum ad memoriam.

ctibus viridibus,& oleribus,à lacte,caseo, & carnibus salitis, & omnibus flatum generantibus. A piscium fluuialium esu,anguillarum præsertim. Licebit tamen troctas degustare, nocent eisdem aquæ potus, & vini copiosus. Postremâ mensâ coriandri semen præparatum accipiet.

De vertigine. *Cap. XI.*

Vertigo. QVos nos latina voce vertiginosos appellamus,Paulus σκοτοματικὸς nominat,& passionem ipsam, πάθος σκοτοματικὸν, hoc est scotomaticam passionem, siue tenebricosum affectum,quemadmodum & Galen.lib.3.de locis patientib.Hippocr.tamen Aphoris. 17.lib.3.ἴλιγγον hunc affectum appellauit. Et Galen.in cōmen.inquit, ἴλιγγος γάρ ἐστι σκοτοδινία. hoc est ἴλιγγος tenebricosa vertigo, quæ fit humore cum crasso spiritu in capite moto:sed tamen Hippocr.lib.4.de ratio.vict.acut. sectione 45. δῖνον nominat hunc affectum,& Galen.in comment.inquit, Cùm caput circumagi videtur δῖνος, id est, vertigo appellatur affectus:cùm autem & tenebricosa simul fuerit visio, σκοτόδινος, id est, tenebricosa vertigo appellatur. Exponit quoque abundè eo loco morbi causam,posteaquā morbi substantiam patefecit,addens,Fit autem ob inordinatam spiritus flatuosi motionem,qui vel in capite localem habet generationem, vel sursum ex internis fertur partibus. Hispani morbum hunc appellant,vaguidos. Excitatur vertigo ob plures causas, quæ omnes spiritū animalem agitant, & in gyrum deuoluunt: cùm enim is à flatu mixto agitatur, quamuis caput quietum sit, imaginem efficit, ac si corpus totum circunduceretur, aut ipso quieto omnia alia circumferrentur. Quòd enim his qui in circulum moti sunt,sæpius sine morbo accidit,id morbi ratione vertiginosis euenit, aut ob internam causam, aut si semel tantùm circumagantur. Fit morbus per essentiam cerebro multa pituita repleto, à qua flatus leuatur, qui spiritum circumagit, aut ortum habet à ventriculo, à quo spiritus vaporosus leuatur in caput,& cùm aut is aut qui in cerebro generatur, exitum non reperiat, circumducitur, & eo motu spiritum agitat. Causa in cerebro est humor pituitosus incalescens: in ventriculo verò aut bilis pituita mixta, aut pituita putrescens. Externæ tamen causæ sunt aspectus rerum quæ in gyrum mouentur,& aspicere aquarum fluentas,aut per trabem incedere, aut à sole æstiuo caput incalescere, aut aer nebulosus inspiratus,aut magnus strepitus, aut vini meracioris potus, aut in ventriculo cruditates, & vehementes animi perturbationes,& vigiliæ & longum studium. Agnosces passionem in cerebro fieri prima affectione: *Vertiginis signa.* quoniam ipsam antecedunt, ac deinde permanent, tinnitus aurium, & hebes auditus,atque visus obtenebratio, imbecillitas olfactus,capitis magni dolores & assiduæ grauitates,si à ventriculo oriatur tinnitus quoque præcedere solet,sine grauitate capitis, sed cum morsu oris ventriculi,& nausea, aliquando etiam cum hypochondriorum distensione:solet autem *Victus vertiginosis.* is morbus cùm valde augetur,in morbum comitialem transire. Aer præparandus,ita vt serenus sit,minimè nebulosus,sit etiam lucidus. Frictionibus & exercitationibus moderatis vtatur ante cibum: sit tamen locus in quo deambulet longus porticus, ne cogatur sæpe reiterare,ac circumuoluere corpus. Alimenta sint boni succi, aut auium carnes assæ, veluti turturum,gallinarum,caponum,phasianorum, perdicum, & turdorum. Pisces quoque saxatiles edere licet, ac vinum album aquosum bibere, his qui vini potu non assueuerunt, anisi, aut cinnamomi decoctum conuenit, à cibis omnibus flatum generantibus abstineant, belariis, & viridibus fructibus. Dormiant noctu,capite abundè linteis obuoluto,aut caput purpura induant, interdiu tamen à somno abstinebunt. Ventrem molem habebunt, aut arte parabunt. Ab omnibus animi perturbationibus,longisque studiis abstinebūt: neque aspicient flumina,nec rotas circumactas. Ab accessione leuantur frictionibus, & odoramen*Vertiginis cura.*tis bonis admotis naribus. Curatio vertiginis à sanguinis missione incipiet, si adfuerint signa sanguinis abundantis:secabimus tamen duobus continuis diebus duas externas venas brachiorum, sanguinis quantitatem mensurantes. Hic enim concidunt quauis occasione. Deinde vbi opus fuerit cucurbitulæ occipitio admouendæ cum scarificatione, purgatio quoque capitis conuenit,humore prius parato,cum aceto mulso,& decocto origani, aut aqua mulsa bis in die,tribus continuis diebus, deinde caput pilulis aureis, aut sine quibus, purgandum,interim quoque validis clysteribus vtemur, & frictionibus, & apophlegmatismis,& masticationibus,pyrethri,aut nucis aromaticæ, & caput sæpè ante cibum fricare, & pectine scalpere,& decocto pulegij & calendulæ,crura abluere,bis in hebdomada conuenit ieiuno ventre. Si tamen malum à ventriculo oriatur,ipsum purgandum hoc medicamento, massæ pilularū de hiera drach.j.pilularum de aloe & mastiche drach.s.formētur pilulæ vij. aut prouocandus vomitus cum aceto mulso,& rafani decocto, deinde ventriculus oleo nardino & mastichino roborabitur, & postrema mensa ea quæ vaporum cibi ascensum prohibent, accipient, vti diacotoneum, quod miloplacunta appellare solent, aut coriandri semen præparatum,aut ex ipso,& anisi, & fœniculi semine, cum saccharo facta drageta. Aut accipiet

accipiet amygdalas,aut auellanas tostas.Arteriarum verò post aures sectio, nonnullos sanauit,quibus spiritus flatuosus ab inferioribus in caput ascendebat, cum pulsu, & arteriarum impulsione,ac saltu.

De morbo comitiali. CAP. XII.

Morbus comitialis latinis dictus est is quem græci ἐπιληψίαν vocant,quoniā si quem in comitiis prehenderet, comitia soluebantur. Appellant etiam morbum eum,Herculeum:non quoniam Hercules eum morbum passus est, sed quòd is vehementia & fortitudine Herculi similis sit. Nonnulli etiam eum appellant sacrum morbum, vt Hippoc.qui lib.titulum fecit,De sacro morbo: quoniam magna, & insignia, sacra dicere solent, vti è corporis ossibus, maximum, sacrum appellant, atque ea ratione dicta est, auri sacra fames. Dicitur etiam morbus caducus, à cadendo: quoniam ægros cadere cogit, quod nomen in ouibus, eo morbo frequenter laborantibus vsurpant. Hispani morbum eum nuncupant gota coral, quoniam ægrotantes ferunt in accessionis principio, cum thoracis motus vitiatur animali facultate non transmissa liberè, veluti guttam aquæ frigidę, à capite descendere in cor, cùm tamen nihil aliud sit quod sentiunt, præter impedimentum distensionis thoracis, & refrigerij cordis. Arabes verò Alferetia dixerunt. Est autem morbus comitialis (vt Galen. lib.3.de Locis pat. cap.5.inquit) omnium partium corporis conuulsio non perpetua, cum mentis oblæsione. Idem etiam Paulus. Hæc autem symptomatum explanatio est, non definitio, motus namque & sensus læsiones symptomata sunt,morbi tamen essentia,in diuersis generibus consistit:quandoque enim obstructio est,quandoque alteratio. Tria etenim sunt morbi comitialis genera authore Galen.3. de Locis pat. Primum genus est per essentiam in cerebro, cùm ipsum à crassis humoribus impletur, meatibus obstructis non in totum, substantia verò occupata, sed non adeò vt ventres,vt deinde lib.4.cap.2.dixit, Humores autem hi,aut sunt pituitosi,aut melancholici. Dicente Gal. lib.3. de Locis pat. cap.6. Quippe non solùm atra bilis, sed etiam pituita morbum comitialem committit. A quibus ferè in totum animalis facultatis transitus, per neruos impediatur. Secundum genus est, cùm per consensum similes conuulsiones accidunt, vapore quopiam à ventriculo in cerebrum ascendente.Is enim cerebri membranas mordens,conuellit,& in consensum ducũtur nerui partium omnium, quam affectionem quibusdam euenire videmus inediam ferentibus, aut iratis, aut valde exercitatis, quibus os ventriculi lęsum erat. Tertium genus comitialis morbi fit, cùm ab aliqua parte corporis vapor leuatur in caput,veluti à pede,aut manu, in prædictas conuulsiones ducens, qui morbus puero cuidam contigit, & adolescenti alteri, quorum mentionem habuit Galen. lib.3. de Locis pat.cap.7.Neque tamen à ratione alienum esse videtur, fieri posse vt humor aliquis in parte illa corrumpatur, deinde in caput vis eius venefica transfundatur. Quòd veneficis animalibus vel solam cutem inficientibus euenit, ea enim deinde in totum corpus effundunt suam qualitatem. Et semen retentum, atque corruptum animi deliquia affert, & vteri validas præfocationes: pari modo rationi consonum videtur,vbi humor aliquis in digito pedis,aut manus corrumpatur, deinde per consensum cerebrum compatiatur, vel simplici alteratione transmissa, aut simul substantia quadam spiritali, quod semine retento, aut menstruo, fœminis eueniet. Primùm genus à crassis fit humoribus obstruentibus, cerebri ventres ac impedientibus transitum facultatis animalis, sed non in totum, ac perinde hæc est obstructio,non integra, inde verò sequitur conuulsio impletis neruis, in origine. Verùm in hoc genere, & aliis semper conuulsio fit, cerebro conante expellere causam nocentem, ita vt viderim comitiali laborantem, quoties motum aliquem conuulsionum validum comitabatur, spumam ore mittere, & non aliàs: conuulsiui sane motus omnem comitialem comitantur, qui à repletione fiunt, aut causa cerebrum irritante,& commouente ad expulsionem.Qui tamen per essentiam fiunt à crassis humoribus oriuntur, nunquam tamen ab intemperie: quoniam,vt Galen. testatur lib.3. de Locis pati.cap.5. conuulsio hæc ab ariditate non procedet: etenim fieri non potest, vt vel cerebrum vel tenuis ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, vt simile quippiam pati videatur. Non igitur ab ariditate vel vacuatione,sed à crasso humore fieri putandum:quoniam subitò accedit, atque subitò sanatur, quod siccæ intemperaturæ non euenit. At verò pari ratione probari posset contra Gale. comitialem non fieri à crassis humoribus: nam crassi humores, nequeunt facilè dissolui:igitur morbus qui facilè dissoluitur, non fiet à crassis humoribus, ac perinde Auerrois morbum comitialem non ab alio fieri posse testatur, quàm à fumo genito in cerebro, aut aliunde veniente. lib.4.collectionum cap.41. Veruntamen id non defraudat veritatem sententiæ Galeni:humor namque crassus comitialem efficiens per essentiam non coquitur, aut dissoluitur in spacio vnius accessionis, sed potius transfertur à cerebri meatibus, per palatum, & nares, aut spinalem medullam inferius, atque ea ratione finitur accessio, non humoris dissolutione. Secundum speciem ab humore

Comitialis morbus quare dictus.

Comitialis tria genera.

Comitialis morbi causæ.

humore bilioſo os ventriculi occupante ortũ habere, iure teſtatur Auerrois loco citato:quoniam fame, aut ira excitatur, & quoniam citò finitur, & quoniam per hieram humor purgatur. Fit autem hæc atque tertia ſpecies vel aſcendente vapore acri mordente à ventriculo, vel aliunde ſimili ſubſtantia, aut ſimplici alteratione, à ſubſtãtia corrupta, in veneficam naturam degenerante, cerebrum comprimente, ac conſtringente validè, eo modo quæ in ſingultu à cauſa mordente cogitur ventriculus. Ad eam autem cerebri compreſsionem ſequitur, vt tranſitus facultatis animalis impediatur, & nerui ad originem conuellantur. Eſt is morbus per interualla repetens, cuius acceſsiones vehementes & validæ ſunt, ſed finita quacunque non ob id putandum eſt, hominem integrè liberatum: ſiquidem repetere ſolet per acceſsiones. Euenit ſæpe infantibus, & frequentiùs ætate minoribus, ob humorum copiam, & neruorum imbecillitatem, præſertim his quibus non naſcuntur puſtulæ in capite, deinde aduenit pueris, & adoleſcentibus: quibuſdam verò accidit in iuuentute, & aliis in ſenectute. Cùm igitur magna ex parte ætatis mutatione curantur, ex Hipp. ſententia lib.2. Aphor.45.& lib.2.aphor.7.humida tẽperatura,& humorũ redundãtia exſiccatis & abſumptis, illi qui ante vigeſimumquintũ annũ hoc morbo laborant, ſpem habent ſalutis, qua carent, poſt id tempus, ſed non omnino. Pueri itaque mares cùm ſemen fundere incipiũt, fœminæ, menſtruis purgationibus ſuperueniẽtibus, liberantur.

Comitialis ſigna.

Ante quàm in hunc morbum incidant, quidam triſtantur, in quibus malum ſolet ſequi melancholiã morbum. In aliis antecedit incubo; is enim magnam habet cum morbo comitiali affinitatem: quod enim per morbum comitialem excitatis euenit, id ferè dormientibus per incubonem. Antecedit inſueta obliuio, & intempeſtiua iracundia. Somnus grauis cum turbulentis inſomniis, capitis dolores valde grauantes, viſus obtenebrationes, membrorum tremores, & linguæ inarticulatæ motiones, & mordent ipſam quæ pallida apparet. Cùm verò morbũ patiuntur, cadunt, ſtertentes, conuelluntur omnia membra, & extenduntur magna violentia, & ſpumam ore mittunt, quæ ex vehementi motu generatur, apud Galen.lib.2. Aphoriſ.cõmen. 43.ſubmurmurant: & vocem non articulatam mittunt. Quidam etiam conuulſis & compreſsis internis partibus, fæcem, vrinam, & ſemen fundunt. Si malum ex ventriculo oriatur, ex inedia, aut ciborum repletione & cruditate, ſtatim excitabitur, ſentient ante id in ore ventriculi morſum, dolorem, nauſeam, & quandoque cibos auerſabuntur. Si ex parte alia naſcatur, morbus eius partis ſe oſtendit, ac æger referet, ſe inde ſentire exortum, & in caput aſcendere. Excitant eum morbum ſuffitus bituminis, lapidis gagatis, cornu capræ, iecur hircinum comeſtum, aut eiuſdem toſti odor, ſicuti & apium.

Curatio epileptcorum infantium.

Infantium curatio facilis non eſt, quamuis ex his plurimi liberentur, conuenienti victus inſtitutione, quæ potius nutrici quàm ipſi infanti debetur, præſertim ſi ſecundum ætatis annum nondum impleuerit: eis namque qui duorum annorum ſunt, aut maioribus, ſi copia ſanguinis abundat, ſanguinem mittimus ſcarificatis cruribus, & euidentem afferimus vtilitatem, deinde caput oleo laurino inungimus, & ciperi puluerem inſpergimus, & peoniæ radicem collo ſuſpendimus, vt ſtomachum attingat, atque eidem interim lingẽdum damus mellis deſpumati vnc.vj. pulueris peoniæ drach. j.s. hoc pondus in duorum dierum ſpacio accipiat. Nutrix verò bonis cibis alatur, vinum vitet, aut aquoſum pauca quantitate bibat, à coitu abſtineat, & ſi conceperit, alteri lactandus committatur. Sic etiam ſi lac eius ſelectum non fuerit: craſſum enim & plurimum caſei habens, aut nidoroſum comitialem generat morbum. Expedit quandoque nutricem purgare, vt deinde lacte infans purgetur.

Comitialiũ victus.

Adultioribus tamen in cauſis non naturalibus hæc erit victus inſtructio, comitialibus debita. Aer ad calidum & ſiccum inclinet, ſiquidem humiditatis abundantia morbus oritur: ætatis namque mutatione, ſanantur, & mutatione victus, & regionis in ſicciorem. Alimenta ſint, panis ſelectus qui furfuris partem habeat, & aniſum, per diem antè coctus, caro perdicis optima eſt, & laudantur turtures, turdi, paſſerculi, quos appellant de honceieras, alaudæ, capi, attagenæ, & pauones indi, diu macerati. Areteus ex volatilibus anatis carnem damnat, concedit tamen leporinam, & porcorum pedes. Piſces pauci conueniunt, hi verò ſunt troctæ, ſoleæ, & plaiciæ, oſtrea omnia mala eſſe dixit Galen. ſaxatiles verò piſces laudat, vitellos ouorum tremulorum edant, in ſaccharo verò cocti meliores ſunt, lac & caſeum ſummè vitanda, fructus omnes virides praui ſunt, & palmulæ & nuces, niſi quis piri aut cotonei parum poſtrema menſa fumorum ſupprimendorum gratia edat, quamuis Areteus concedat virides ficus, & vuas maturas, ſicci tamen fructus non multi competunt, vt paſſæ, amygdalæ, auellanæ toſtæ, piſtacia, capparis frequenter, & caricę. Olera mala ſunt, præſertim cæpa, porrum, allium, eruca, ſinapis, ſed Galenus modicè deguſtare permittit betam, braſsicam, maluam, lactucam, attriplicem. Potus ſit vinum aquoſum, ſi ei aſſueuerit, non antiquum, non nouellum, non nigrum, non craſſum. Sin minùs, aqua mulſa, aut aqua cinnamomi, dum eos cúrare proponimus. Vinum album odoratum Areteus concedit, ſed eius odorem non laudo. Poſtrema

verò

verò mensa vtentur his, quæ capite de vertigine, diximus, somnus sex aut septem horarum sit nocturnus, sed dormire incipient duabus horis à cœna, diurnus tamen somnus omnimodo vitandus. Exercitentur moderatè ante cœnã & ante prandium, deambulationibus modicè celerato gradu, sed depositis manè ventris excrementis, nullo ludo aut exercitatione vtantur, in quo opus sit caput inclinare, aut in gyrum vertere frequenter corpus. Frictiones eisdem vtiles sunt linteo asperiore factæ, caput quoque pectine scalpent, & frictiones eidem postremo loco adhibendæ: incipient enim à brachiis, deinde ad pectus perueniendum, deinde ad crura, & postremò ad caput veniendum, vt Galenus docet in consilio, puero morbo comitiali laborãti tradito, fæces quotidie deponet, aut glans summittẽda, aut iniiciendum clystere, quod acredinis particeps sit. Sic itaque omnem repletionem vitabit, atque cruditates, & inediam, & venerem frequentem. Omnia præterea animi symptomata fugiet, præsertim iram & terrorem. Vidi enim pueros quibus per iocum incussus est terror, qui deinde morbo comitiali præmebantur, & alium qui cum attente inspexisset eum qui in comitialem inciderat, subitò eo malo correptus cecidit. Eum qui in morbum incidit comitialem, ex doctrina Celsi, vt acuto morbo laborantem, vsque in 14. diem curabimus, deinde vt diutinum, quem ab accessione reuocabimus, partibus his quæ conuelluntur, oleo fouentes, & blande fricantes: occiput autem vnguibus scalpere plurimos excitat, ita vt præsentibus admirationem moueat. Membrorum vehementes agitationes cohibendæ, sed cum moderatione, nonnihil ipsis concedentes, ne interim contendentes validè, fibras neruorum & musculorum dirumpant, aut neruos ab origine deuellentes in paralysim incidant, vinciendæ quoque sunt extremæ partes, sed neque violentiùs, nec ad articulos vsque, ne omnino motus eorum compescamus: nam & hi vtiles sunt laborantibus, siquidem per eos humores à capite in extrema transponunt. Ruta admouenda naribus, aut pulegium aceto madefactum. Tardante verò accessione, piperis aut euphorbij parum naribus infundendum, & [illegible]nutatio prouocanda. Aut setis porcinis titillatio intra nares mouenda. Sacculus præterea paruus, ex saluia & pulegio, aceto mulso madefactis, ori inferendus, tum vt pituitam extrahamus, tum etiam ne sibi linguam amputet, aut mordeat. Perseuerante quoque accessione cucurbitulas sine scarificatione hypochondriis admouebimus. Et castorei grana 6. in vnciis iij. aceti mulsi ori infundantur. Paulò postquàm ab accessione leuatus fuerit, condito diacitron, aut de floribus buglossi, aut radicibus eiusdem conditis recreandus, & parum aquæ cinnamomi bibet, deinde verò constantibus viribus & morbi causa id expetente, & sanguine caput obsidente, accedente quoque frequentia accessionum, venam externam cubiti secabimus, verùm si malum futurum speretur, ineunte vere præseruationis ratione, comitialibus & vertiginosis, ex præcepto Gale. lib. de Sang. missione, venas secabimus quæ in malleolis sunt. In fœminis tamen in quibus menses sperantur, aut cohibiti sunt, prædictas venas sine mora secamus. Et in quibus malum inueterascit. Ego sanè tres fœminas à morbo comitiali liberaui, quarum duabus venas malleolorũ secare præcepi: quoniam menses suppressi erant, sed sectis venis descenderunt, tertiæ verò crura scarificauimus, & menses prouocati sunt, quos nunquam fuerat expertа: erat enim 14. ferè annorum. Cùm verò æger accessionum frequentia & magnitudine molestatur, venam cubiti secare cum Paulo soleo, nisi menses retineantur. Atque vbi opus fuerit cucurbitulas scarificatas occipitio, & ceruici admouebimus, deinde verò humores crassos purgationi parabimus, in quem vsum acetum mulsum optimum est, cum origani, aut pulegij decocto: toto autem curationis tempore aquæ potu vtantur: sed cocta sit. Purgatio verò optimè succedet, per pilulas cochias ponderis drach. j. aut bibet pharmacum, quod recipiat electuarij indi drach. v. in decocto origani, pulegij, & anisi aut sapæ vnc. ij. in colocynthide extracto semine, sed medulla relicta pernoctare faciunt: manè verò sapam bibendam præbent, qua modicè purgantur comitiali laborantes. Aut bibent agarici drach. ij. in aceto mulso, aut aqua mulsa, aut electuarij diaphœnicon drach. v. in aqua mulsa ex origani decocto. A purgatione apophlegmatismis vtantur, aceto mulso cum calaminthæ decocto, naribus infundimus succum betæ, aut cyclamini, cum aqua mulsa, deinde capite abraso, ipsum oleo irino fricare præcipimus, aut laurino, & succo calaminthæ, aut anethino & puluere radicis ireos, aut apponatur emplastrum ex melle & rutæ foliis tritis, aut melle & oleo rutaceo. Id quidẽ pluribus diebus, quibus omnibus post frictionem bibendam præbemus aquam mulsam ex decocto pulegij, aut acetum mulsum addito decocto calaminthæ, aut acetum mulsum scilliticum, cum origani decocto. Et rursus ipsum purgare præcipimus. Per pilulas fœtidas, ponderis drach. j. aut ellebori nigri corticis drach. s. teratur, & cum melle dispumato præbenda. Si tamen malum à ventriculo oriatur, summopere cauendæ sunt cruditas, & ebrietas, & fames, præsertim si calidus fuerit humor. Alimenta erunt boni succi, & facilis coctionis: in prandio assument carnis turturis, aut turdi parum cum pane, aut pulli gallina

Curatio comitialis morbi.

Sang. missio in comitiali.

Comitialibus à uentriculo curatio.

gallinacei, iecur assum, aut ouorum vitellos coctos sorbiles, cum saccharo & succo arancij. Postrema mensa accipient aliquid eorum quæ in capitulo, de vertigine,in eum vsum diximus. Bibent aquam cinnamomi. Cœna erit mel rosaceum cum pauco pane. Parabitur humor aceto mulso, & purgabitur pilulis de hiera, aut hiera picra,quæ cum melle ad clysteria conficitur, ex 16. medicamentis, hæc cum aqua mulsa bibenda, aut hiera Rufi, siue diacolocynthidos, aut si pituita in causa fuerit,agarico purganda. Ventriculus deinde roborandus oleo melino, & nardino. Frictiones præterea crurum frequentes fieri debent. Si tamen morbus ex parte quapiam vt manu, aut pede oriatur, parti ipsi subueniendum, paulò etenim superiùs membrum validè vinciendum, corpus purgandum, & parti admouenda quæ corruptum humorem inde discutiant,vti cãtharides cum melle, aut sinapi cum melle & aceto,aut igne pars leuiter exurenda, atque vlcus diu apertum seruandum.Prosunt comitialibus balnea naturalia, & post purgationem vsus theriacæ. Caueant autem omnes ebrietatem, cruditatem,incessum per trabem, inspectionem ex alto loco, & decliui, diutius in balneo morari, aut sub æstiuo sole, aut in iram vehementem incidere, aut quamuis aliam subitam animi motionem, siue tristé, siue lætum nuntium, & terrorem quàm maximè. Nec prætermittenda sunt hoc in loco quædam quæ comitialibus accommodata sunt, & quàmplurimos ab eo morbo liberarunt, quorum quædam à nobis experimento probata sunt, non sine magno famæ, & nominis incremento, pyrethri, abrotani,zinziberis singulorum drach. vj. seminis rutę,staphidis agriæ, cardamomi,dauci singulorum drach.iij. croci,piperis vtriusque drach. j. omnia in puluerem redigantur,& sex diebus ieiuno ventre pondus drach.j.cum aqua mulsa sumatur. Aliud,rasurę cranei humani drach.ij.peoniæ,pyrethri,staphidis agriæ singulorum drach.iij.piperis,dauci,vtriusque scrup.ij.pondus drach.s. sumendum cum aceto mulso. Aliud præstantissimum, staphidis agriæ, aristolochiæ rotundæ, vtriusque drach.v. radicis peoniæ, pyrethri, rasuræ cranei humani singulorum drach. iiij. terantur simul omnia, de quibus scrup.ij. pondus, cum aqua mulsa decem diebus continuis accipiet. Aliud radicis peoniæ, & pyrethri vtriusque drach. s.cum aceto mulso scilitico,bibatur,& si adhuc malum perseueret,ferro candenti duobus locis vrere conuenit, in occipitio,& infrà,qua parte summa vertebra cum capite cõmittitur,& vlcera diu seruanda.

Comitialis orti à parte quapiam curatio.

Celsus.

De Incubone. *Cap. XIII.*

INcubo à Græcis ἐφιάλτης dictus est,quoniam qui hoc morbo laborant,ab alio incubari,& opprimi,& ab eo insiliri imaginantur.Themisionem quoque Paulus refert, morbum eum appellasse, πνιγάλιων, ab eo quòd hominem suffocet: apparet namque ægrotis se ab alijs suffocari,quin & nonnunquam suffocantur, vi morbi impedita respiratione. Hispani morbum hunc appellant,lapesadilla.Euenit is morbus dormientibus,similis ferè morbo comitiali,qui vigilantibus accidit,& eo deterior comitialis,quo potentia maior est, eius morbi qui vigilantem opprimit, quàm eius qui dormientem: is enim à somno non parum opprimitur.Sunt quibus eueniat cum dormituri accedunt,nondum dormientes, qui medio modo malus est,sed facilè is transit in comitialem morbum,nec longè abest, qui dormientem corripit. Nonnulli præterea in apoplexiam incidunt eorum qui id malum frequenter patiuntur, ac perinde nonnunquam pueri moriuntur dormientes, nimio vapore crassi lactis oppressi,& suffocati acsi collo fuissent suspensi. Quin & nonnulli nutrices immeritò accusant,quòd eos inter dormiendum superiecto brachio,aut crure oppressérint.Hi non curati ad melancholiã transeunt. Causam habet internam,crassum humorem & vaporem, qui animalem spiritum cerebri opprimit,& eiusdem obstruit meatus,ita vt respirationem ipsam liberam non permittat,quam laborantes magno conatu exercẽt. Prægressæ verò causæ sunt,ebrietas,nimia ciborum repletio,& frequens ventriculi cruditas. Signa sunt, difficilis motus,hebes sensus,imaginatio rei opprimẽtis,magna difficultas excitandi à somno,vbi non ab alio vocatus æger,aut commotus excitetur:vocem præterea mittunt querulam ex alto pectore,nihil significantem.Hanc quidem,si quis probè cubet, audiet, reliqua ipse referet excitatus.Veluti & quod incubantem videt,& alloquutus est, & subitò effugit, cùm eum manibus attrectasset. Victus eisdem instituendus veluti his qui morbo comitiali laborant, suprà scriptus est,sed id magnopere seruandum,vt cœna parua contenti sint, veluti melle rosaceo cum pane tosto,vel satisfacient auellanæ tostæ, aut passidæ cum amygdalis, aut capparis cum aceto & saccharo,aut duo ouorum vitelli tremuli, & parum vini aquosi bibent, aut si id ferant aquam anisi,id præterea admonendum, ne in cubiculo dormituri soli concludantur,in manibus bonos odores assiduè ferant,ab importuno frequenti, & assiduo literarum studio abstineant, præsertim à cœna.Et caput multis pannis obuoluant. In quibus venæ latæ apparuerint,& facies rubea,& vires cõstant, à sanguinis missione curatio incipienda,secta in cubito vena media, si magna affuerit corporis plenitudo, aliàs tamen externa secetur, deinde humores crassi extenuandi aqua mulsa, ex origani decocto.Aut

Incubone laborantiũ victus.

Curatio.

cto. Aut si crassior ac tenacior putatur humor, aceto mulso cum decocto calaminthæ: corpus verò purgandum pilululis aureis, aut pilulis sine quibus. Atque si humorem melancholicum subesse existimaueris, confectione dicta, hamec. Si pituitam electuario indo: diluantur tamen in decocto sene. Probè purgantur hoc medicamento, Agarici drach. j. s. infundantur in decocto origani per noctem:manè verò colaturam bibat.Frictionibus post hæc vtatur,quibus comitiali laborantes vti præcipimus,& perseuerante malo, caput radendum,& fouendum oleo anethino, & laurino , & aqua mulsa cum pulegij decocto naribus sorbenda,& apophlegmatismis vtetur, ex aceto mulso , & decocto calaminthæ : roborabimus tamen caput condito de floribus stœcados , aut roris marini, cùm puluere pliris arcoticon, aut eodem puluere in tabellis, ex sacharo, aut melli despumato , insperso , aut pulueris radicis peoniæ recentis scrup. ij. in vnc. iij. aquæ mulsæ accipient.

De Melancholia. CAP. XIIII.

MElancholia morbus, frigida cerebri intemperies est, ab humore vel vapore melancholico eius substantiam alterante , & occupante procedens , quam deliria sine febre sequuntur. Cùm enim humor melancholicus cerebrum occupat , & infestat , si noxa ab eo prouenie ns in corpus vergat , morbum comitialem efficiet , si verò in animam , mutationem temperamenti, melancholiam morbum generabit. Ac perinde vt Galen. testatur lib. 3. de Locis patientibus. cap.6. rectè Hippoc. dixit lib.6.de Morbo pop. morbo comitiali laborantes fieri melancholicos,& econuerso : nam facilè melancholicus humor cerebri ventres obstruens, alterat ipsum , & qui alterat , facilè ventres occupabit : alterans verò,imaginationem & cogitationem vitiat, ad quæ delitia sine febre sequuntur. Quapropter morbũ hunc, delirium sine febre, ab humore melancholico , appellant. Fit autem is morbus bifariam, aut per essentiam in cerebro, & primaria affectione ipso laborante , aut à ventre orto malo, consentiente cerebro. Primum rursus bifariam fit , aut enim simul cum cerebro, totum corpus melancholia redundat, aut in cerebro tantùm continetur , in quo melancholiam generari contingit, bile aut sanguine sensim calefactis, & tenui parte dissoluta,terrena, & melancholica,seruata.Prima species fit ab humore melancholico cerebrum,& vniuersum corpus occupante,secunda ab eodem humore solum cerebrum obsidente.Tertia ab inflammatione partium quæ sunt ad imum ventriculum, & venas meseraicas, vapore nigro, melancholico,aut etiam humoris melancholici portione in caput ascendente,quę melancholia hypochondriaca,ac flatuosa dicta est. Vidimus melancholiam ortam, à sanguinis putredine in vasis seminariis & vtero, in caput deinde sublato sanguine & ibidem afflato, fit quandoque morbus hic à liene transmittente in ventriculum melancholicum humorem , quod vnam ex maioribus causis huius morbi esse testatur Auerrois 3. collect.cap.40. sed obiiceret aliquis (vt inquit) si namque ex inflammatione earum partium , melancholia fieret, non adessent ructus acidi, qui fiunt à causa frigida. Rursus si inflammatio causa esset, non fieret sine febre.Soluit autem dubia,quoniam sapor acidus non tantùm à frigore , sed etiam à calore fit , vt nos quoque probauimus. Quod autem de febre diximus , cùm incipit inflammatio , febris necessariò adest , sed non cùm inueteratur , & tenuis pars dissoluta est. Quoniam autem abdomen Arabes mirac appellabant , ipsi atque Hispani morbum eum mirarchiam nominant.Melancholiam tamen quæ cum redundantia humoris in toto corpore fit , victus generat , qui eum humorem parit , & ex nimia solicitudine generatur , & alimentis melancholicis , vbi lentibus , caseo , carnibus salitis , & cochleis , & vino nigro, & aliis quæ in facultatibus alimentorum , parte secunda à nobis dicta sunt. In cerebro melancholia augetur nimia solicitudine , mœrore , & vigiliis præcedentibus. Quando mobus in capite tantùm conficitur , causam habet cerebri calidam intemperiem exurentem, & sanguinem ac bilem flauam in melancholiam mutantem,sæpe tamen sequitur capitis ardores , phrenitidem , vigilias , solicitudines. Si verò morbus à partibus ventris oriatur , causa est ardor earum partium, qui cibos exurit,& in melancholiam vertit:aut ab humore vsto in inflammatione lienis , aut melancholia ibidem exusta fit. Ex metu quoque fieri insaniam testatur Celsus.Quam speciem raro fieri dicit : à nobis tamen non raro visa est in pueris & fœminis , quòd malum à corde oritur per arterias transfuso humore vsto , & læsa imaginatione.Signa quædam sunt communia,quædam peculiaria singulis speciebus,communia sunt metus,& mœstitia,dicente Hippo. Apho.23.lib.6. Si metus & mœstitia longo tempore habent, melancholicum significatur. Longo itaque tempore timor & tristitia melancholicos infestant,& vt Galen.dixit 2.de causis symp.sine manifesta causa.Lęditur quoque omnibus imaginatio , & se videre aut audire ferunt , quæ non sunt extra , sed in humore & vapore cerebri consistunt, vt enim aliàs diximus , imaginationis noxæ sensibus externis statim

Melancholia morbus.

Melancho. causæ.

Signa melancholiæ

traducuntur. Quamuis diuersas imaginationes patiantur. Quidam enim mortem timent, quidam eam cupiunt, atque eamdem sibi conciscunt, quidam se gallum existimauit, alter cæli timebat ruinam, alius se vas fictile esse putabat. Quidam in fletu, quidam in risu vitam degunt. Sed qui rident, paulò pòst mœsti & tetrici redduntur. Notus est in hac academia qui de veneni potu conqueritur, & quotidie à me remedia exposcit. Noui melancholicum, qui se regem clamabat à regno expoliatum. Alterum qui se theologum existimabat, & is in diuerticulis & plateis perpetuò concionabatur, alius diem iudicij magnopere timebat, & se laqueo suspendit. Amant ferè omnes solitudinem & hominum consortium fugiunt, quidam etiam futura prædicant. Peculiaria verò signa eius qui in toto corpore habet melancholiam redundantem sunt sequentia, colore ad nigredinem tendunt, graciles & hirsuti sunt. Tales quidem natura, aut tempore facti, accedentibus vigiliis, solicitudine, & mœrore, victu melancholico, aut etiam retentione menstruorum, aut hæmorrhoidarum. Cùm autem ab hypochodriis morbus oritur, in ipsis ardorem sentiunt, & inflammationem: rursus hæc eadem tenduntur cum grauitate, accedentibus acidis ructibus, vigiliis, insomniis turbulentis. Præterea patiuntur subitos quosdam tremores, capitis dolores, aurium tinnitus, ventris excrementa arescunt & retinentur, vomunt nonnunquam acidum humorem, his omnibus accedit tristitia, circa thoracem & cor angustia, & ab his & reliquis ructu, & flatu misso, aut acido humore vomitu vacuato, siue deiectione leuantur. Quòd si timor & tristitia perseuerantes adfuerint, sine notis quæ ostendunt melancholiam in toto corpore redundantem, & sine illis quæ docent, ab hyponchondriis oriri eandem, colligemus solum caput melancholia vexari. Porrò omnibus speciebus timorem & tristitiam adiungi sine manifesta causa (vt Galenus lib. 2. de Causis sympt. dixit) experimentum docet, causa tamen, non eadem ab omnibus tradita est. Galen. namque lib. 3. de Locis pati. cap. 6. inquit: Terrentur vt in tenebris pueri, & ex adultis indocti. Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum, vel docti fuerint, sic atræ bilis colore, mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum medicis, tum philosophis in confesso est, & humores & omnino corporis temperaturam, animi actiones variare posse. lib. tamen 2. de Causis sympt. posteaquam metum & mœstitiam, sine ratione, dixit esse melancholiæ signa, addit, Quòd verò atra bilis rationalis animæ arcem occupans timorem, mœstitiam, & mortis expectationem inducat, nihil mirandum est, cùm videamus in rebus externis, nihil magis quàm tenebras nos perterrefacere, si igitur quippiam tenebris simile, rationali parti animæ circumfundatur, hominem semper timere est necesse, vt pote qui semper timoris causam in corpore circumferat. Quod enim nobis extrinsecus accidit, cum ambiens nos aer, vastissimis tenebris fuerit obscuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere videtur, occupante cerebrum, vel ipsamet atra bile, vel vapore quopiam melancholico, vt in eo morbo, quem inflantem & hypochondriacum appellant, euenire videmus. Ex quibus colliges causam tristitiæ ferè perpetuæ, eorum qui melancholia laborant, qui verè nullam externam sui mœroris causam habent. Nosse tamen oportet, iram, gaudium, tristitiam, timorem, & pudorem, passiones esse irascibilis facultatis in corde sitæ, vti parte prima docuimus. At verò hæ passiones non concitantur, nisi obiectorum cognitione, aut apparentia præcedente, ac perinde necessum est, antè passionis cordis commotionem præcedere imaginationē, eius quod delectet, aut contristet, aut gratum sit, aut odio habeatur. Quod in melancholia morbo, ad tristitiam generandum notissimum est. Præcedit enim in imaginatione cognitio nigredinis humoris cerebrum occupantis, aut similis vaporis, niger autem color tenebras effundit, tenebræ verò imaginatione depræhensæ, timorem concitant, & tristitiam: si quidem radius visorius ex oculis procedens tenebræ confusus, imagines & phantasmata rerum aduersarum efficit, quibus conceptis pueri, & indocti & pusillanimes timent & tristantur, neque aliter qui nigrum humorem in capite aut similem vaporem continent, mixtione spiritus animalis, quem splendidum aliàs statuimus, cùm tenebra aut humoris nigredine, imagines concipiunt rerum aduersarum, & quæ lædere eos magnopere possint, quarum causa tristantur & timent. Est itaque horum symptomatum causa humorum & vaporum nigredo, quæ ab imaginatiua deprehenditur, non aliter quàm in phreniticis, muscæ, aut culices, aut flocci & pili, læsa verò imaginatiua læditur irascibilis vis, in qua timor & tristitia generantur. Cùm igitur humor melancholicus frigidus sit & niger, ob frigiditatem distemperat cerebrum, ac lędit facultatem imaginatiuam, vnde plures actiones læsæ procedunt, vti cùm futura prædicant, & se reges esse putant, qui non sunt. Cùm autem timent, & tristantur, tenebra suffusa ob humoris nigredinem, imaginationes falsæ formantur, hæ tamen læsę actiones, vitium sequũtur in obiecto. Illæ imaginationes sequuntur morbum, hæ verò causam morbificam. Auerrois tamen 3. lib. collectionum cap. 40. Galeno aduersatur, probare

Timor & tristitia melancholicorum unde oritur.

Auerrois de melancholicorum timore.

probare contendens timorem melancholicorum non sequi nigredinem humoris,quoniam corruptio imaginationis non fit essentialiter à colore quopiam ,sed ab intemperie, ac si diceret,læsiones actionum non sequuntur colorum mutationes, quæ qualitates sunt, siue affectus, atque symptomata, sed sequentur morbos, veluti malam cerebri temperaturam, ad quam deberet Galen. referre imaginationum læsionem. Præterea in tenebris nihil aliud accidit animæ præter defectum cognitionis visibilium : is verò non lædit imaginationem. Sed sequentur timor & tristitia naturam humoris melancholici, vt gaudium naturam sanguinis non moto splendore vi sanguinis, neque tenebra vi melancholiæ.Has autem rationes facilè solueret Galen. Nigredo namque humoris melancholici immediatè mouet imaginatiuam tenebras suffundens animali spiritui, nigredo tamen effectus est humoris melancholici, qui causa morbifica est, & efficit morbum, nempe frigidam cerebri intemperiem. Sed diceres,adhuc sequi imaginationem læsam esse symptomata, & non sequi morbum, quoniam non sequitur ipsam frigiditatem cerebri immediatè, nos id libenter concedimus, non hoc tantùm, sed alia plura, vt de causis symptomatum diximus fieri, quæ non procedunt à morbis, quod Auerrois quoque concedere tenetur : si namque, vt inquit, timor & tristitia, sequuntur humorem melancholicum, vt lætitia sanguinis naturam, & natura melancholiæ non est morbus : non igitur sequentur morbum, sed causam. Si quidem frigus, & nigredo humoris, intemperiem frigidam cerebri antecedunt. Idem quoque tenetur Galenus concedere qui à nigredine humoris timorem & tristitiam procedere dixit. Quod autem dixit tenebram nihil aliud efficere præter defectum cognitionis visibilium, falsum est: nam qui timent,phantasmata se videre ferunt : sunt autem hæ apparentię quædam ante oculos ex mixtione radiorum visualium cum tenebra : ex interna siquidem oculi luce & externa tenebra mixtis, visiones se offerunt diuersæ. Ita quoque fit in melancholicis : mixtione siquidem luminis interni animalis spiritus, & tenebræ suffusæ ab humore melancholico, visiones & phantasmata excitant, quæ terrorem incutiunt, & tristitiam generant. Quantum autem ad victum attinet, aer attemperandus parum ad calidum & humidum inclinans, in quo modicè exercitentur : frequenter autem fricentur, & vt Celsus inquit, regionem mutent : sed non sint inter ignotos, & balneum ingrediantur aquæ dulcis sæpe : nam debita victus institutio cum balnearum frequenti vsu,vt Galenus testatur, nonnullos sanauit, quorum humor non erat valde rebellis. Somnus longior accommodatus est, & moderatus veneris vsus. Alimentis vtantur, quæ bonum succum generent, & facilè coquantur, humidioris naturæ, aut temperatæ, vti pullis gallinarum, & perdicum, non tamen ipsis perdicibus quæ annum attigerunt, gallinæ verò & capi, & phasiani & attagenæ, optima sunt alimenta, & caro veruecis selectissima probe macerata, & ex piscibus tructæ, barbelli, & saxatiles reliqui, & ouorum vitelli sorbiles. Ex oleribus borago eligatur, & buglossi radices conditę cum sacharo. Vitent carnes bouinas, caprinas, porcinas, leporinas & salitas omnes carnes, aut pisces similes, & caseum, & legumina. Et ex fructibus poma odorata vsui sunt quæ anethina dicuntur, & quas camuesas appellant, cum pauco aniso, & pruna passa, & vuæ passæ sine vinaceis. Vitent & vinum nigrum atque etiam crassum : bibent vinum album pauciferum. Quamuis ipsum Celsus omnibus insanientibus deneget, præter quàm in ea quæ ex metu oritur insania. Potum autem omnem atque cibum, & condimenta, quæ acrem, salsam, aut amaram facultatem habent, vitanda omnino sunt. Gaudium & animi tranquillitatem omnimodo procurabunt, viridia prata, & hortos perlustrantes, cantilenas & musica instrumenta audiant, & fabulas, & quæ sani audire cupiebant, cum amicis conuersentur qui eos hortentur, & blandis sermonibus increpent, & à falsis imaginationibus auertant. Cùm autem opus fuerit, eos acerbiùs increpabunt, & terrores ab animo remouebunt, & eorum opera laudabunt, quæ ante oculos proponent, cogendi sunt aliquid addiscere, & memoria tenere, terrore quoque incusso, terrorem alium excutere non est à ratione alienum : nam inde fiet, vt à perpetuo illo timore,aut terrore soluantur. Ventrem lenem procurabunt, si opus fuerit clysteribus, quæ ex maluarum decocto, & oleo conficientur. Si in vniuerso corpore sanguinem melancholicum redundare intellexeris, curationem à sanguinis missione incipies, secta vena cubiti media, quę cum vena interna & externa copulatur, nisi fœmina fuerit cuius menses retenti sint, cui vena tali secanda. Verùm si medicus non satis perspectũ habet,an in toto corpore sanguinis melancholici copia subsit,pauco sanguine educto, eius naturam contẽplabitur:atque vbi is melancholicus fuerit,rursus pro viribus,& corporis habitu ducetur, si bonus reperiatur, sistenda erit vacuatio.Quòd si in solo ipso capite sanguis melãcholicus abũdauerit, non oportet à sanguinis missione incipere,eius affectus ratione, quãuis ob alias causas mitti possit,vti si sanguis multus in vasis redũdauerit.In his itaque in quibus sanguis peccãs in capite tantùm continetur,atque in aliis post sanguinis

Victus melancholicorum.

Terror melancholicis incutiendus, ex Celso.

miſsionem, victus commodè inſtituendus in omnibus, præſertim in alimentis quæ humectandi facultatem habent & modicè calefaciunt & bonum ſuccum præſtant, ac facilè coquuntur, & flatus ſint expertia. E quorum numero ſunt carnes prædictę elixæ, potiuſquam aſſæ. Balneis quoque dulciũ aquarũ vtentur frequentibus: his enim vbi mitis, nec diuturna fuerit paſsio, plures viſi ſunt ſanitati reſtituti. Quibus verò vel ſanguinis miſsione nõ egẽtibus, vel vbi egerint, ſanguine iam miſſo, malũ perſeuerat, purgatio neceſſaria eſt, purgabitur autẽ humor melãcholicus non ſemel, ſed ſæpe, vbi prius paretur, parũ calefaciẽtibus, ſed humectantibus & attenuantibus, in quibus primũ obtinet locũ aqua mulſa, bis in die manè & ſerò bibita, quantitate vnc. x. pro ſingulis potionibus. Paratur quoque per ſiropũ boraginis, aut fumariæ, cum decocto radicũ bugloſsi aut fumarię aut lupulorum. Deinde purgabitur pilulis aſſaieret, aut pilulis de fumaria, quibus deuoratis ſuperbibet, huius decocti vnc. vj. Prunorũ glycyrrhizæ vtriuſq; vnc. s. floris borraginis & bugloſsi vtriuſq; pugillũ s. lupulorum m. s. bulliant in libris duabus aquæ ad conſumptionem tertiæ partis. Rurſus epythymi, ſenę, paſſularum ſine vinaceis, ſingulorum vnciam ſemiſſem, aniſi, fœniculi vtriuſque drach. j. ſemis, myrobalanorum nigrorum drach. j. s. bulliant in lib. 2. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, & colaturæ accipiet vnc. vj. in quibus diluatur confectionis hamech vnc. s. Interim verò à purgatione caput abluent decocto maluarum, camemeli, fœnogræci, florum borraginis & bugloſsi, nonnunquam etiam ipſa ſola aqua dulci calida. Deinde pluribus diebus bibent ieiuno ventre huius decocti vnc. x. myrobalanorum nigrorum drach. vj. paſſularum ſine vinaceis, glycyrrhizæ, florum ſtœcados, florum borraginis & bugloſsi, epithymi, ſene, ſingulorum vnc. j. polypodij, turpeti vtriuſque drach. iij. fumariæ, lupulorum vtriuſque manip. aniſi. drach. j. bulliant in lib. vj. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, reſiduum coletur & ſeruetur. Idem etiam decoctum facimus ex ſero lactis caprini, atque habet magnam in purganda melancholia efficaciam: in aqua mulſa verò nihilominus vtile erit. Odores quoque bonos naribus admouebunt, vti flores boraginis, bugloſsi, camemeli, arancij & violarum quę vino & aqua naſæ irrorentur. Ex aquis preterea ſtillatitiis horum florum, cum vino albo odorato, puluere diambræ, & croco, epithemata apponentur cordi. Et rurſus caput roborandum condito de ſtœcade cum aqua boraginis, conditum etiam in hunc vſum accommodatur ex foliis meliſſæ cum ſaccharo, & ſiropus de ſucco pomorũ anethinorum, cum ſaccharo: hoc enim cerebrum, cor roborat: & eſt is qui appellatur ſiropus de pomis. Præſtantiſsimum eſt conditum de corticibus radicum bugloſsi, in vino albo odorifero, ſæpius madefactis & ſole ſiccatis, deinde cum ſaccharo conditis. Purgandum autem corpus rurſus perſeuerante malo, ſero lactis quantitate vnc. xij. in quo per noctẽ infuſum fuerit epithymum, ſene, & polypodium ſingulorum vnc. s. manè coletur & potui detur. Clyſteribus quoque vtentur ex decocto maluarum, fumariæ, violarum florum bugloſsi cum melle, oleo, & pauco ſale. Aut ex decocto maluarum, epithymi, ſene, in quo diluantur, caſsiæ fiſtulæ vnc. j. s. mellis & olei vtriuſque vnc. ij. ſalis ſcrup. j. Aëtius inquit, conducit & lactis ſero aluum ducere, ſed non de caſeis dandum eſt ſerum, præſtat quod à lacte per cocturam ſeparatur. Sit autem lac equinum, aut ſi non poſsit haberi, bubulum. Lac ipſum in ollam nouam mittatur, & fici ramulo agitetur. Poſtquam autem ter aut quater ebullierit acetum mulſum irroretur. Deinde percolatum in potu detur. Et primum quidem admiſcendum eſt mel, cùm autem venter ſubire inceperit, non amplius addatur mel. Accipiat autem æger per heminas hoc ſerum, non infra quinque heminarum menſuram. Ab omni verò euacuatione vtendum eſt maluæ ſemine leuiſsimè trito, duarum drachmarum põdere, cum aquæ cyathis tribus. Decet quoque à purgationibus caput tondere, & ipſum abluere decocto maluarum, capitis arietis, camemeli, fœnogræci, violarum & florum bugloſsi.

Melancholiæ flatuoſæ curatio.

Quibus verò melancholia hypochondriaca, ſiue flatuoſa fuerit: ventriculo & hypochondriis cura adhibenda his quæ humorem euacuent, & flatum diſcutiant, in medicamentis & alimentis. Parabimus tamen humorem & vias, aqua mulſa, aut ſyropo de fumaria, cum decocto lupulorum, & pauco aniſo. Deinde purgabimus hiera quæ ad clyſteria conficitur, ex iis medicamentis, cuius bibet vnc. j. in decocto origani, aniſi, fœniculi, corticum radicum capparorum. Poſt purgationem, ſerum lactis prædictum cum epithymo, aniſo, & fœniculo, bibet, ieiuno ventre, cui etiam ante potionem cucurbitulæ ſunt affigendæ cum multa flamma partibus hypocrondriorum tenſis, aut dolentibus. Fomenta quoque fient, ex decocto quod admittit rutæ, anethi, pulegij, ſingulorum manipulum s. aniſi, fœni, carui, cummi, ſingulorum drach. ij. aluminis vnc. s. bulliant in aceto, & ſpongia partes dolentes & diſtentæ foueantur. Et ſtercus bubulum aridum cum aceto mulſo admoueatur. Pix quoque ad emplaſtri formam, cum oleo laurino, & puluere cumini addito, ventri & dorſo, è regione ventris admouenda. Bibent hi aquã mulſam

ſæpe

sępe,in qua comæ absinthij per noctem maduerint,aut hieram Rufi fabæ magnitudine singulis diebus accipiat, vt docet Aëtius in eius compositione. Præter purgationem quæ cum hiera picra fit, aut cum pilulis assaieret,perseuerante malo,vomitus per interualla mouendus, cum aceto mulso & decocto seminis raphani, vel vt Paulus docet, elleborus vel potius, ipsius vis ad vomitum paretur, rafano arundine compuncto,dissectóque,ellebori albi optimi radicum præsegmina inseruntur:ac vbi vna nocte in eo permanserint,proiiciuntur, raphanus minutatim concisus, cum aceto mulso in dictum modum ægro exhibetur,nimirum vomitionibus assueto, & horis duabus interpositis ad vomitum cogendus.

De Mania, siue furore. CAP. XV.

MAniam latini insaniam, & magis propriè furorem appellant, quòd eo malo correpti furibundi, & temerarij fiant:est insania & delirium sine febre,ab humore calido cerebri membranas mordente, & substantiam calefaciente, & exurente,quamuis ab intemperie fieri possit, sed sine febre consistit. Inquit enim Gale. libro secundo de Causis symptom. Porrò omne delirium deprauatus est principis facultatis motus, à prauis succis, aut cerebri intemperie ortum habens: ac phrenitis nominatur, si febris accesserit:mania verò, si citra febrem accidat. Hæc interim mordaces sequitur succos, qualis est pręcipuè flaua bilis, interim verò à calida cerebri intemperatura nascitur. Causa est sanguis qui in cerebro assatur, & putret, aut bilis simili modo affecta, ita vt in nigram degeneret, vt inquit Paulus,præterea à multo sanguine fieri potest, puro non putrido, aut ab eodem cum bile mixto, vt vult Aëtius: attamen purus sanguis non efficit eum morbum citra caloris incrementum. Quòd tamen febrem non efficiat sanguis,aut bilis,quamuis superincalescant,aut putreant, eo fit, quoniam sensim accedit humor qui efferuescit,& ad melancholiam vstione sensim quoque degenerat, ita vt nunquam adeò copiosus accedat vapor, vt febrem concitare possit. Cùm autem sanguis assatur, & cerebri membranis hæret,validè pungit & mordet, & in ferina ducit deliramenta. Antecedunt hoc malum, capitis dolores, & vibrationes, insomnia terribilia, & vigiliæ immodicæ, & risus intempestiuus, & ira sine causa, & cura pertinax, & splendores ob oculos, ad venerem prõptitudo,& sæpe nocturnæ pollutiones. Cùm verò iam morbo premuntur, agitantur & in diuersas admodum deliriorum species incidunt: quidam enim rident, quidam irascuntur, omnes importunè. Quidam eorum loquuntur quæ imaginantur, quidam eadem aggrediuntur agere: at hi validius morbo occupantur. Temerarij sunt & iniuriosi, ita vt familiaribus insidias parent, & eos vulnerent:& quandoque occidant. Quidam per fenestras exiliunt, quidam se ipsos dilacerant & vestes, quidam cibos degustare nolunt, ita vt tractari, & curari nequeant, nisi ligentur, & flagellentur. Carpentarius quidam teste Areteo, in officina sapere videbatur, sed extra concitabatur furore. Inuadit hic morbus ex ætatibus iuuenes frequentiùs, calidos, & vafros, & irrisores, & viros potius quàm mulieres, & eos quibus manifesta aliqua vacuatio suppressa est, aut in fœminis menses, & quiinediam tolerant æstiuo tempore, aut sub ardenti sole iter agunt, & acrioribus alimentis vtuntur, & vinis validioribus, & salsis alimentis, & salsamentis ex pipere, zingibere, melle & similibus. Ex his desipientiæ quæ cum risu fiunt, minus periculosæ sunt, teste Hippoc. Aphoris. 53. lib. 6. Aer ad frigidum & humidum inclinet. An tamen lucidus, an obscurus esse debeat, à iuuantibus desumemus,quosdam enim lux, quosdam tenebræ magis imaginationem vitiat, & turbat. Alimenta eis exhibeantur liquida, quæ facilè coquantur, paucum sanguinem generantia, atque eum frigidum & humidum, vt puls ex ordeo aut ptisana, aut borago elixa, cùm iure gallinæ,aut ius pulli cum ordeo elixi, aut pisces saxatiles pauca quantitate, aut mica panis in iure pulli, aut mica panis lota. Potus sit aqua ordei, aut aqua sola elixa, & à vino abstineant, somnum omnimodo procurent, odoribus violarum, & nimpheæ. Quiescant omnino, aut ligati coerceantur, sed moderatis vtentur frictionibus. Ventrem habeant lenem, aut clysteria iniiciantur ipsis,ex decocto maluarum, violarum, ordei, cum oleo violaceo,& sacchato, quibus etiam addemus casiam fistularem, aut hieram picram. Vitabunt omnem animi turbationem, & amici cum eis conuersentur, qui eos hortentur,aut etiam obiurgent, & vbi opus fuerit, flagellis cædant. Et quamuis nonnunquam sapere videantur, credendi non sunt: est enim is maniacorum dolus, qui cupiunt à vinculis, & flagellis euadere.His præhabitis sanguis mittendus est, secta vena externa cubiti, aut ipsa non apparente, media secabitur, aut pro ipsa interna. Aut vbi ea non appareat, secabitur vena aliqua in malleolo, aut aliqua ex his quæ sunt manifestæ in pedis pollice, aut in manu inter indicem & pollicem.Educemus autem sanguinem pro virium ratione,& corporis habitu.Plures enim sunt qui facilè ferunt valde copiosam missionem sanguinis,quam si videatur ægrè ferre, impartienda est vacuatio, & bis,aut ter venam aperiemus. A sanguinis missione, admouebimus

Mania.

Maniæ signa.

Maniacorum uictus.

Maniacorũ curatio.

capiti detonso, rosacei vnc.vj.aceti rosati vnc.j. s. succi polygonij vnc.ij. Aut rosacei, violacei, vtriusque vnc. ij. aceti vnc. j. somnus verò conciliandus vapore elixationis capitum papa. aut vguento populeon.naribus admoto, quod post horam semoueatur. Aut dormiturus siropi de papa. bibet vnc. j.s. per interualla dierum. Nam si ab his quæ dicta sunt vigiliæ sequantur,perniciosus reddetur morbus.Quòd si accepto prædicto siropo dormierit, non amplius eo vtetur.Deinde Aëtius venā rectam in fronte secare iubet.Quantitas autem sanguinis sit prope librā. Si tamen facta sanguinis vacuatione, bilis redundans apparuerit, corpus purgabitur accepto prius siropo de boragine, & aqua buglossi.Purgatio verò optimè succedet, cum pilulis sine quibus. Aut cum hiera picra in aqua mulsa, aut cum pilulis fœtidis de super bibito decocto sene, & epithymi, pilularū fœtidarum drac. j. decocti sene & epithymi vnc.v.Si tamen hæc deglutire detrectent, cibis inferenda erunt, vt caricis, aut palmulis, vt eos fallamus. Rursus à purgatione somnus conciliandus fomento capitis ex decocto violarum,nimpheæ,capitum papaueris,aut lacte & violaceo lana infundenda,quæ syncipiti applicetur. Et perseuerante malo sanguisugas capiti vniuerso affigemus. Per nares quoque purgare excrementa capitis conuenit, attracta aqua mulsa:iuuant interim non parum clysteria ex maluarum,violarum & ordei decocto,cum violaceo,& saccharo.Inclinante autem morbo, balneum aquæ dulcis, quod caput non tangat vtile erit, calido admodum sensato capite frigida sæpius irrigandum. Postquam tamen leuati fuerint præseruationis gratia, ineunte vere eis sanguis mittendus, & venter ab humore bilioso purgandus, cùm verò ab vtero furor oritur, ad vterum conuertere oportet curationem. Tradit eius curationem Aetius capitulo de furore vterino, pariter & dignotionem.

De Lycanthropia. CAP. XVI.

LYcanthropia morbus capitis, ab humore bilioso,aut melancholico fit, cum exurūtur. Atque est maniæ species, per quam homines lupis similes moribus fiunt, id quod vox ipsa indicat: toruè inspiciunt, vlulant, singulos homines fugiunt, cùm eis occurrerint, similes quibusdam animalculis, quæ in aquæ superficie currentia se tangunt & statim refugiunt. Hi autore Paulo, atque Aetio (qui de hac re eadem omnino scripsere) circa defunctorum monumenta tota nocte ad lucem vsque morantur. Quorum facies pallet, oculi imbecilli fiunt, & aridi, & lingua adhuc magis, siti vexantur, & crura vlceribus fere immedicabilibus scatent: cùm enim occasione fiant ipsis inconsideratè incedentibus, humorum malitia occurrens eadem sanari non permittit. Cùm morbus accedit, qui per interualla euenire solet, vti & mania quibusdam, singulis lunæ circuitibus, sanguis mittendus ad animi deliquium. Nos verò abundè mittemus sanguinem, id quod satis faciet, educentes, atque sanguinis missionem, si opus fuerit,repetemus.Deinde victu humectante,balneis, & theriacæ potu eosdem curabimus, interim maniacorum instar eosdem purgantes. Præbendum quoque pluribus diebus sommo manè in potu serum lactis, eo modo paratum quo supra ad melancholicos ex Aetio: in sero autem per noctem sene, & epithymum madefcant, & quantitas colaturæ sit vnc.xij.

De iis qui amore insaniunt. CAP. XVII.

AMoris affectus,animi motus est & ipsius conflictatio, cuius naturam & generationē, nos in oratione de amore publicè habita patefecimus latè. Est enim amor animi solicitudo perpetua, & cura pertinax, spei, timoris, tristitiæ, & lætitiæ plena: hæc verò cùm diu perseuerat, cerebrum exsiccat, & hominem euigilat, & delirare cogit, & omnia præter vnum amatum odio prosequi, oculi excauantur, nec tamen lachrymas fundunt, voluptate pleni apparent, & palpebras continenter mouent, pallet etiam facies: fiunt enim (vt Gale. inquit in comme. præfationis in lib. progno.) decolorati, & insomnes, graciles quoque fieri testatur, cui sententiæ experimentum subscribit. Quamuis Paulus dixerit, nulla ex corporis partibus collabente, solos oculos collabi. Nisi dixeris, collapsum intellexisse segnem motum, & decidentiam. Pulsus autem eorum qui amore correpti sunt, nullus est peculiaris, sed qualis in animi conturbationibus & conflictationibus, verùm amato præsenti, inæqualis fit, aut vbi eius mentio fiat, subitò præsertim. Erasistratus namque filium regis nouercæ Stratonicæ, amore correptum intellexit, quoniam ipsa præsente mirum in modum pulsus fuit immutatus. Et Galen. fœminam Pyladis amore captam agnouit, vt lib.de prænotione testatur,quoniam cùm Pyladis mentio habita fuisset,pulsum variis modis agitatum inuenit. Ipso verò absente pulsus fit paruus fit & imbecillus, & temporis processu durus. Sed non id tantùm amantibus accidit, verùm etiam cùm amatum vident, aut eius mentio coram fit,oculi exhilarantur,rubore suffunduntur, & nisi prudentes fuerint,& animi affectum validè compescāt,de amatis verba facientes animum suum pandent. Suspirant, quoniam validis imaginationibus occupati,vti phrenitici respirationis obliti,deinde ad se recepti magnas illas efficiunt inspirationes, ob magnum calorem cordis. Sunt quidem admonendi

Signa amantium.

Amantium respiratio.

Amantium curatio.

nendi virtutis, religionis, & sanctimoniæ,& distrahendi,& in diuersa reuocandi,& quandoque increpandi acerbius, & flagellis cædendi. Ad balneum mittendi, & ludos, & compotationes, & amœna loca, & virentia prata, atque in aliam regionem. Præterea pro pulchra amata, pulchrior alia ob oculos offeratur,& pro viro, alter elegantior, quibus nubere posſint. Vitia quoque & turpitudines amatorum, coram amante referri debent, nisi amantes valde abiecto animo fuerint: qui enim tales sunt, similes concupiscunt: quamobrem eis præstantia, dignitas, & personarum disparitas opponenda. Summa totius curationis duobus capitibus continetur, nempe vt animum in diuersas cogitationes, modis omnibus distrahamus, & corpus cibis, potibus, balneis & somno humectemus.

De Apoplexia. CAP. XVIII.

APoplexia græca vox, latinis percussio est: quare qui hoc morbo laborant, percussi appellantur: ab aliis verò, siderati, & attoniti. Est autem apoplexia, ventriculorum cerebri integra obstructio, à crassis, lentis, & frigidis humoribus, quam sequitur subitò sentiendi atque mouendi omnimoda impotentia: saluatur autem in quibusdam eorum respiratio. Ac perinde cùm sola respiratio ex animæ functionibus saluetur in quibusdam, Galen. ex læsione respirationis, periculi magnitudinem coniicere docet, lib.3. de Locis pat. cap. 7. vbi causam quoque eum morbum efficientem explicat dicēs: Apoplexiæ autem, quòd subitò euenit, aut frigidum, aut crassum, aut viscidum quodpiam quod cerebri ventriculos affatim implet, non totius essentiæ intemperiem, causam esse manifestum est: veluti etiam lethargi, phrenitidis, maniæ, melancholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus, in omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia continetur, periculi magnitudinem, ex respirationis nocumento cōiicere oportet. Sanè quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accedente actione, quæ à consilio prodeat, vtpote qui supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus omnibus, quamquam neque sentiat corpus, neque moueatur, tamen sola respiratio quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur. Hoc in loco à viscidis & crassis humoribus apoplexiam fieri dicit. A melancholia verò fieri cum Hippo. docet, sexta Sectio. Aphoris. comment. 56. Præterea humor crassus per hanc affectionem non tantùm ventres cerebri occupat, sed etiam eius substantiam, vt Galen. lib.4. de Locis pat. cap.2. docet, dicens: Verùm & in sopore & morbo comitiali ventres cerebri magis, corpus minùs, in apoplexia corpus magis, affici solet. Quæ sententia eadem omnino est cum ea quæ habetur 2. Sect. aphoris. Comment. 42. Vbi apoplexiam fieri dixit aut ob dispositionem similem inflammationi, quæ in cerebro consistit, aut ventriculis ipsis oppletis humore pituitoso. Quòd enim corpus cerebri affici dixit, idem est quod pati dispositionem similem inflammationi. Sunt autem ex apoplexiis quædam insanabiles omnino, quædam quę difficilem admittunt curationem, dicente Hippoc. Aphor. citato. Apoplexiam fortem soluere impossibile est, debilem verò non facilè, quo in loco sicuti & lib.3. de Locis pat. Galen. periculi magnitudinem docet distinguere ex respirationis læsione, vt inde quoque notum euadat, quę incurabilis sit, & quę maiori aut minori cum difficultate curetur. Si namque respiratio omnino cohibeatur, maximus & acutissimus morbus est, per quem viuit adhuc animal sine respiratione, sola transpiratione manente, quæ per cordis & arteriarum motum exercetur. Si verò fiat, sed magna cum vi, adhuc fortis adest & incurabilis apoplexia: sunt qui respirationem efficiunt, non intentam, nec violentam, sed inęqualem & inordinatam, & intermittentem. Hęc quoque apud Gal. inter fortes apoplexias recensetur: at verò Hipp. Apho. 51. lib. 6. stertorē dicit esse apoplexiæ signum, & Gal. in Comm. eam esse fortem dicit, quam tamen Hipp. febre superueniente sanari asserit. Illæ verò apoplexiæ in quibus respiratio non tantùm violenta non fit, sed & ordinem seruat, debilis est, & adhibita diligentia citò curatur. Infestat sanè morbus homines natura pituitosos, pingues, in ocio degentes, eos qui frequenter inebriantur, accidit quoque his qui magnos ictus capitis ferunt. Inuadit senes, & iuuenes quandoque, sed non nisi ob magnam causam, quæ docet deterius malum: nam vt commentario citato Galen. dixit, morbi magnitudo causæ magnitudinem sequitur: Antecedunt magni capitis dolores, qui subitò inuadunt,& grauitates somni profundi, incubo frequens, tinnitus aurium, splendores ob oculos,& confusio visus, hebes odoratus, stertores dormiētibus, atque stridores, ad motus pigritia, venæ iugulares intumescunt, pręueniunt ventris cruditates, vrinæ ad æruginеũ colorem tendentes, quandoque nigræ paucę, apparent in ipsis sedimenta referētia speciem farinæ crassioris. Præsentem affectionem ostendunt subitus casus, vocis priuatio, sicuti sensus omnis, atque motus citra febrem. Iacent demortui, clausis oculis,& quidam eorum stertunt, atque spumam ore mittunt, in quibus comitialis morbus, præ vehementia, in apoplexiam transiuit. Huius morbi curatio magnis & validissimis tentanda remediis. Sed decet prius an curabilis sit intelligere: nam in letalibus curationē aggredi, infamat artem. An tamē

Apoplexiæ causæ & species.

Apoplexiæ magnitudo ex respirat. assequenda.

Signa apoplexiæ.

Apoplexiæ curatio.

Mm 4

apoplecticus omnino respiratione careat, agnoscemus speculo calybeo tersissimo naribus admoto, aut lanæ carminatæ hapso: hunc enim mouebit, illum verò inficiet respirans. Aut vas vitreum aqua plenum thoraci superponendum: qui enim respirat id mouet. Quòd si facultas & corporis habitus ferant, sanguis mittendus est abundè, sectis venis externis duorum brachiorum, perseuerante autem malo, cucurbitulæ admouendæ occipitio, cum scarificatione, & ventri cum multa flamma, deinde naribus admouenda, sternutamenta ex pipere, euphorbio, & pyrethro, & sagapenum, galbanum, & euphorbium odoranda detur, crura & brachia valde vincieda & fricanda oleo rutaceo, aut de castoreo, clysteria inijcienda ex succo betæ, succo mercurialis, cum melle, sale, & oleo rutaceo, & irino, alia verò recipient decoctum mercurialis, pulegij, & amaraci, in quo diluantur hieræ picræ vnc. s. elect. diaphœnicon drac. ij. mellis vnc. ij. salis scrup. j. in quem vsum sal fossile vtilius est, glandes præterea in eum vsum formantur, ex melle tosto & addito puluere colocynthidis, aut granis 6. scammonij, aut ex hiera cum scammonio, aut ex hiera langodij: sint tamen longitudinis digitorum 6. & appendantur filo, vt cùm velimus easdem educamus. Expedit interim accessione perseuerante, aperto ore pituitam ducere, cum aceto mulso & origani, ac thymi decocto, & potui deglutiendum dare decoctum pulegij, & stœcados, in quo diluantur electuarij indi vnc. s. aut in aqua mulsa diluatur, pilularum cochiarum drach. j. Vesica fouenda oleo laurino: & de castoreo, aut etiam addito oleo scorpionum. Deinde caput abradendum, & fouendum oleo irino, aut laurino, & oleo de castoreo valde calentibus, aut ex pice, cera, & puluere euforbij, & piperis, fiat emplastrum: aut ex melle & puluere piperis, & pyrethri. Aut emplastrum ex melle & stercore columbino, aut ex sinapi & melle. Rursus ad ea quæ per nares infunduntur redeundum est, & cucurbitulas cum multa flamma occipitio agglutinatas, & vbi alia non satisfaciant, fartago, vel galea calidissima capiti vestienda. Superuenit his febris quandoque & sanat eos, quibus commodè excitabitur. Remittente morbi vehementia aqua mulsa præbenda, deinde ius pulli cum melle, aut puls ex auena cum melle, & anisi puluere, & amygdalatum cum sale & melle. Sit autem lac eductum ex dulcibus amygdalis, cum paucis amaris mixtis. A vino summopere abstinebunt, & diminuto morbo in lectica, aut curru gestabuntur.

De paralysi. CAP. XIX.

Paralysis. PAralysis latinis resolutio, aut relaxatio dicitur, quàuis tamen omnem resolutionem significet, medici eam tantùm quæ totius corporis medietatem occupat obstructionem, cum immobilitate, & sensus priuatione, paralysim appellant. Ea tamen quæ vnam tantùm particulam illius paralysis dicetur: fit tamen à crassis & lentis humoribus, mediam partem spinalis medullæ occupantibus & obstruentibus, à quibus facultatis animalis transitus impeditur, in illius lateris membra, quorum sensus ac motus perit. Sed fit quandoque à frigida intemperie, vel à frigida & humida, atque hæc erit constrictio, aut conniuentia, quæ contrariis facilem admittit curationem. Cæterùm in quibusdam solus motus perit, quoniam cum minori facultate sensus saluatur, quæ tamen efficere motum non valebit. Quandoque tamen sensus perit, motu seruato, vti de Pausania Syro sophista Galen. retulit, cuius duos digitos minores & medij partem mediam sensum amisisse dixit. Quoniam nerui sensus læsi erant, non tamen motus. Antecedit hunc morbum apoplexia, comitialis, capitis grauitates, stupor, & ad motum pigritia, colicus morbus, vteri præfocatio, retentio alicuius purgationis capitis assuetæ, victus humectans, profectio per loca frigida, & niuosa, & occursus aeris frigidissimi, præsertim ab exercitio, & sudore, præcedit etiam vulnus aut ictus. Euenit quoque his qui imprudentes sedent in lapidibus, & locis humidis, & iuxta fluuiorum ripas, & his qui sæpe inebriantur. Signa notissima sunt, nempe impotentia sentiendi aut mouendi, aut vtriusque, in altero latere, quod si pars paralysi laborans non extenuetur, sanari potest, si verò pars contabescat, ferè nunquam sanatur. In huius morbi curatione quàm primum sanguis mittendus, secta vena media aduersi lateris, quantitas verò non multa sanguinis educenda, quoniam oportet ad frigidorum humorum coctionem & morbi longitudinem sanguinem & calorem seruare. At verò vbi ob frigidam fiat intemperiem, sanguinis missio dimittenda. A sanguinis missione purgatio sequetur humoribus prius attenuatis, & calefactis, siropo de stœcade, cum decocto origani, aut aqua mulsa ex decocto pulegij. Purgatio verò commoda fiet, per pilulas cochias, aut pilulas aureas, aut epoto pharmaco, ex electuario indo in decocto epithymi, pulegij, calaminthæ, cum aniso. Partes autem laborantes lanis integantur infusis in oleo laurino, rutaceo, aut sycionio, & in his qui duriore sunt carne, oleo de euphorbio, & de castoreo, nonnunquam etiam ieiuno ventre fricandæ eisdem oleis, atque oleo vulpino. Cucurbitulæ quoque affigendæ frequentes eisdem partibus & dorso: deinde dropax dorso affigendus

Margin notes: *Paralyseos causæ.* (beside "peditur, in illius lateris…"); *Paralyseos notæ.* (beside "iuxta fluuiorum ripas…"); *Paralyseos curatio.* (beside "quetur humoribus prius attenuatis…").

affigendus, qui recipiat picis, resinæ terebithinæ vtriusque vnc.ij.s.pyrethri, piperis vtriusque scrup.ij. castorei, euphorbij, vtriusque scrup.j. s.sagapeni, galbani, opopanacis, singulorum drach.j.omnia lento igne misceantur & in pelle longitudinis dorsi extendantur. Cædere quoque partes vrtica, aut easdem picare, & picem sæpius euellere conuenit. Rursus pars fricanda oleo laurino & vulpino cum sale, aut oleo de scilla, in quo liquefiat sagapenum. Emplastra verò apponantur ex ruta, calamintha, artemisia in coctis ad totius aquæ consumptionem. Aut hac emplastrum ex farina seminis lini, semine roris marini, vtriusque vnc.j. sagapeni, galbani, vtriusque drach.ij. euphorbij drach.s. olei laurini vnc.iiij. olei de castoreo vnc. ij. Quædam etiam in hunc vsum bibenda quæ neruos roborant, è quorum numero est siropus de stœcade compositus, aut siropus de calamintha, aut sagapeni, & belzuini vtriusque drach.s. in aquæ mulsæ vnc.iiij. ídque non semel: sed sæpe. Præterea potiones duæ, quarum alteram clarea, alteram Hippocras nominamus, sed confici debent cum aqua, vini loco, valet ad idem pliris arcoticon, cum melle despumato, si qui pulueris drach.s. in vnc. ij. mellis sex diebus acceperit, deinde vulpinis pellibus membra vestiantur, & cucurbitæ capiti, cum scarificatione si opus fuerit, & vires ferant: aliàs verò sine ipsa, deinde membris patientibus affigantur, copiosa flamma. Rursum corpus purgandum & à purgatione bibent theriaces drach.j. cum decocto pulegij aut mithridatij drach. j. in decocto thymi. Aetius decoctum pampinorum vitis, ieiunis assiduè potum valde prodesse partibus resolutis affirmat. Acorum conditum experimentum probauit, viribus ipsius attestantibus. Vngimus tamen partes hoc valenti medicamento (nam à leuioribus incipere, vbi morbus non instat, præceptum est, in generali medendi methodo) olei laurini, rutacei, & de castoreo, singulorum vnc. ij. pyrethri, piperis, euphorbij, sagapeni, opopanacis, galbani, singulorum drach.j. ceræ parum, fiat vnguentum molle. Quod capiti abraso admouere conuenit, atque ipsum sæpe abradere. Emplastrum verò ex sinapi & melle parti admouendum, sed attendere oportet, ne partes sensu priuatas valde lædamus & exulceremus. Præcipiunt quidam eos exurere in occipitio, & vertice pluribus in locis, vt Aëtius facit, neque est à ratione alienum, ac diutius vlcera aperta seruare, licebit quoque brachium, aut crus resolutum æstatis tempore calenti aeri exponere, præsertim oleo vulpino illitum. Victus eisdem conueniens calefacere & extenuare debet, & minimè humectare, aerem attemperabimus ad calidum & siccum, veluti in curatione lethargi diximus. Membra ipsa patientia vulpinis pellibus vestiemus. Alimenta eisdem conuenientia sunt, aqua mulsa & ius pulli cum pipere, & cinnamomo, vsque in tertium diem, sed perseuerante malo eligent auiculas montanas, turtures, turdos, perdices, quæ assentur & omnes fœniculo & petroselino inspergantur ac sale. Amygdalas, grana pini, & auellanas tostas edere licet, & pistachia condita. Pisces vitandi, & lac, & potus vini, & aquæ frigidæ, aqua mulsa bibenda, aut decoctum cinnamomi, aut fœniculi, aut anisi, sed paucissimum, quoad geri possint, bibant, saluiam, & nucem odoratam in ore frequenter teneant: frictionibus vtantur, gestationibus in lectica aut curru, & balneas naturales sulphureas, aut aluminosas ingrediantur. Somnum diurnum fugient. Vomitus eisdem conueniet à cœna, ídque non semel, sed sæpe, ex aceto mulso, & raphani decocto.

Vnguentum ad paralysim.

Caput abradere.

Paralyticorum victus.

De relaxatione partis alicuius. CAP. XX.

EX partium resolutionibus quasdam curare docebimus, vt inde aliis mederi difficile non sit, ac primo loco cynicam, siue caninam conuulsionem, sic appellatam, quoniam canes mordere minantes, dum escam defendunt, nasum in latus conuertunt, atque alterum oculum, sic itaque per hanc relaxationem, facies, oculus, labia, ac nasus, in alterum latus deflectunt. Cùm enim musculi faciem vtrinque trahant, animali facultate per tertiam neruorum coniugationem, quę à media cerebri regione oritur deriuata, si altera pars laxatur, altera pro ratione trahens, etiam si nullo morbo laboret, laborantem ad se conuellit. Quamobrem fit, vt pars quæ turpis apparet, sana sit, altera verò quæ in contrarium ducitur, ægrotet, cuíque medicamenta sint admouenda. Vultus totus fasciis ligetur, siue appellato capistro, quæ in contrarium modicè ipsum inflectant, & in naturalem situm dirigant, in speculo faciem inspiciant, perinde enim conabuntur ipsum reducere. Victus is erit qui ad paralyticos in præcedenti capite scriptus est, ac si sanguis redundare videatur, venam cubiti externam secabimus, deinde eas quæ sub lingua sunt, & primis ceruicis vertebris cucurbitulæ cum scarificatione, aut etiam sine ipsa, pro sanguinis redundantia affigendæ: venter pilulis cochiis, aut aureis purgandus. Pars autem resoluta vngenda oleo laurino, vulpino, rutaceo, & blandis frictionibus, & manus compressionibus reducēda. Apophlegmatismis vtentur, ex aceto mulso, cum decocto calaminthæ, aut aqua mulsa ex decocto pulegij & thymi. Masticabunt sæpius nucem aromaticam, aut saluiæ radicem, aut folia, aut staphidis agriæ & pyrethri, maceris, singulorum drach.j. Mastiches & re-

Cynicæ conuulsionis curatio.

finæ terebinthinæ vtriufque vnc. s. fiant paftilli quorum vnum ore teneat. Rurfum pars affecta fequenti medicamento linienda olei laurini, vulpini, rutacei, fingulorum vnc. j. Caftorei drach.s. fagapeni,galbani, pyrethri fingulorum drach. j. mifceantur, & calidum admoueatur. Relaxatur nonnullis lingua ob dictas relaxationis caufas, & quibufdam poft comitialis morbi accefsionem finitam, his fanguis mittendus, fi redundauerit, fecta vena externa cubiti, & deinde venæ fub lingua fecandæ, lingua commouenda, & fricanda, facculis in ore mifsis in quibus folia faluiæ, rutæ,& maceri, ac fynapi contineantur, madefiant autem in aceto mulfo,& os colluant aceto mulfo cum decocto pulegij,calaminthæ,& thymi. Mento cucurbitulas admouere præceptū eft,& occipitio admouēda,quæ ad paralyticos valent ex oleis & liminentis, ex irino oleo & vulpino, cum galbano, & belzuino. Sed & corpore euacuato, fternutamenta prouocanda, narium titillatione, aut iniecto pipere,forbeant quoque per nares, aquam mulfam, cui fuccus betæ mifceatur. Clyfteribus vtantur acrioribus. Victus fit qualis paralyticorum. Vefica quandoque relaxatur,aut fibris refolutis,qua ratione vrina non expellitur, aut mufculis qui ofculum ipfius claudunt, quo fit vt non retineatur. His pubes, & perineon oleis calentibus fouendum, vti laurino, irino, & fcorpionum, & aliquod horum per fyphonem, quem catheteron vocant, infundendum in vefieam, et fi vrina cohibeatur, per fiftulam vrinariam educi debet, quam nos argaliam dicimus. Deinde oleo irino & de caftoreo cum galbano, & fagapeno, perineon, quod nos interfemineum dicimus, liniendum, & aliquid eorum quæ vrinam mouent bibendum dabimus. Si tamen colis relaxetur,eifdem vnguentis & oleis quæ dicta funt,vtemur,lumbis admotis, & vertebris inferioribus,atque coli,& interfemineo. Carnes erinacei, & polypi edendæ, & pudendum cerui femori ligandam,ad zonæ fornam. Quòd fi pars quæpiam abfcifo per tranfuerfum neruo paralyfim patiatur, immedicabilis morbus eft.

Linguæ relaxatæ curatio.

Veficæ relaxatæ curatio.

Colis relaxati curatio.

De conuulfione. CAP. XXI.

COnuulfio inquit Galen. lib.2. de caufis fympt. ea eft quæ neruos & mufculos in eum cogit affectum, in quem ab animali facultate, cùm naturalem habitum feruaret,ducebatur. At verò docuerat nos Hippocr. Aphorifmo 39. Sect. 6. duas tantùm conuulfionis fpecies, dicens: Conuulfio fit vel ex repletione,vel inanitione, fic etiam & fingultus. Verùm non contēnenda videtur tertia fpecies,quę confenfu fit, & compafsione,quam experiuntur quibus neruus punctus eft,& qui valido motu acres humores vomunt.Quod Galen. lib. 3. de Locis pat. capitulo feptimo nouit, dicens: Atque acrem quoque humorem, non fingultum modò,verumetiam conuulfionem per totum corpus efficere, fæpenumero confideramus. Verùm vomitu reiecto eo quod mordebat, illico quiefcere. Conftat autem hanc conuulfionem non fieri ex plenitudine:fiquidem nerui conuulfi, per eam non implentur,neque inanitione,quoniam ea fere incurabilis eft,vt Gal.vult commen. 26.Sect. 2.Apho. & Paulus cap. de conuulfionibus.Ea verò quæ ab acribus humoribus in ore ventriculi excitatur,facile fanatur, excreto nempe humore.Erit igitur tertia conuulfionis fpecies. Præterea lib.5. Aphorif. Comm.1. de conuulfione loquens inquit, Fit enim non ab initio purgationis quando periculum eft ne homo fuffocetur,fed quando vomentes vehementius vellicantur propter ipfam quidem maximè quæ fit in vomitibus diftenfionem, laborantibus neruis ob illam quam habent cum ore ventriculi in patiendo focietatem.In quo & alias vidimus vbi fortiùs moderetur,fieri conuulfiones,ficuti iuueni, qui æruginem euomuerat:præftat enim æruginem non æruginofum vomitum nominare. Præterea Aetius ad hos vomitus fequi conuulfiones per confenfum nouit, cum cap.de conuulfione, dixit, Fit etiam conuulfio in his qui vehementer ob vomitus lancinantur & fedatur, vbi quæ molefta funt, per vomitum fuerint reiecta. Paulus quoque inquit: Fit etiam conuulfio, cum vomentes vehementius turbantur. Quin & Galenus commentar.Aphorifmi citati, Hippocratem hanc conuulfionis fpeciem non ignoraffe afferit, dicens, Fit autem,vt dixi, & propter compatiendi focietatem conuulfio, quā non debemus exiftimare fuiffe ab Hipp. prætermiffam. Sunt igitur duæ fpecies per effentiam laborantibus neruis, quarum meminit Hippocr. ac tertia quæ compafsione fit. Nifi quis diceret eam quæ à mordacibus fuccis fit, quoniam exficcandi vim habent, à ficcitate fieri,vt inquit Galen. Verùm id falfum eft, tamen quoniam ea ficcitas non peruenit ad omnes neruos conuulfos, tum quoniam infanabilem fere putat conuulfionem ficcam, & hæc excreto humore curatur.Præter id quòd eam quæ ex nerui punctura fit, non dicit ficcam effe. Qui itaque hoc noftro feculo hāc tertiam conuulfionis fpeciem negant, longè à veritate aberrant. Fit conuulfio à repletione, repletis mufculis & neruis, crafsis, & lentis humoribus, aut ob inflammationem. Cùm enim implentur latiores fiunt, ac perinde breuiores: inaniti verò abfumpta natiua humiditate corrugantur, ac ad originem conuelluntur. Abfumitur autem aut in magnis euacuationibus, aut ardentioribus febribus. Vtraque fpecies fidibus citharæ confertur à Galeno, quæ

Conuulfionis tertia fpecies.

quæ ab humore implente, flante auftro, aut arefcentes in aere calido ac ficco contractæ, rumpuntur. Conuelluntur autem nerui ac mufculi ad anteriora, ac dicitur ἐμπροσθότονος pafsio, aut ad pofteriora, ὀπισθότονος: quæ verò omni ex parte contractio fit, τέτανος appellatur, latinis tenfio aut rigor, per quem affectum nec ceruicem, nec caput, nec membra alia torqueri, aut moueri valent. Facilè fanè conuulfio à repletione ab ea quæ inanitione fit, diftinguitur, apud Galenum qui comment. 26. lib. 2. Aphorif. conuulfionem à repletione fieri agnofcit, fi fanus homo repentè conuellatur: fiquidem ficca intemperies & præfertim adeò valida vt conuulfionem faciat, non eueniet abfque magna quapiam vacuatione. Paulus verò, cùm non multum poft morbi initium, euenientes conuulfiones, longius prorogantur, à repletione fiunt. Quòd fi magnis euacuationibus præcedentibus, aut fanguinis profluuio aut ventris, aut vomitus, aut menftruorum conuulfio fequatur, eam à ficcitate & inanitione fieri dicemus, ficuti & fi vehementes fequatur febres. Si verò per confenfum fiat, dolor, morfus, punctura, aut aliquod fimile accedet, quod ab ægro accipiemus. Quando itaque conuulfio à repletione fit, curari poteft, quando ex inanitione, ferè incurabilis eft. Ac perinde Hippocra. 2. Aphorif. Sectione dicit, febrem in conuulfione fieri melius eft, quàm conuulfionē in febre, & Aphorif. 1. Sectione 5. conuulfio ex elleboro lethalis. Et rurfus, conuulfio ex vulnere lethalis. Sed tenfio adhuc acutior & grauifsimus morbus eft, dicente Hippocr. Aphorifm. 6. Sectione 5. Qui à tenfione deprehenduntur, quatuor diebus pereunt: fi verò hos effugerint, falui fient. Quod ad victum attinet, in conuulfione orta à repletione, omnia ad calidum & ficcum inclinabunt. Aerem itaque talem parabimus, vbi talis non fuerit. Somnus moderatus erit, frictionibus multis & magnis vtentur. Alimenta erunt ad feptimum vfque diem, aqua mulfa, ius pulli cum faccharo, amygdalatum cum melle: potus aqua cinnamomi, aut anifi. His verò tranfactis, caro turturis, aut perdicis, aut turdi, aut pafferculorum montanorum: affa verò fit. Venter leniendus clyfteribus ex aqua mulfa, & fucco mercurialis, aut decocto pulegij, & calaminthæ cum hiera diacolocynthidos, quæ Rufi appellatur, & melle, ac fale, quibus in curatione quoque vtemur. Ex animæ accidentibus ira commoda eft, fi moderata fuerit, ficut gaudium: triftitia verò & timor vitanda. Deinde fi vires conftauerint, fanguis mittendus eft, in conuulfione fimplici, fecta vena media lateris fani, aut in tenfione, vtriufque lateris fecabitur, primùm dextri, deinde finiftri, præterquam fi menftruis retentis id accidat: tunc enim venæ quæ in malleolis funt, fecandæ veniunt. Impartiri autem oportet fanguinis mifsionem, ne corpus magna & conferta euacuatione refrigeretur, & validiùs conuellatur. At verò tota ipfa euacuationis menfura citra repletionis quantitatem fieri debet, dicente Galen. lib. 1. de Arte cur. ad Glauco. fed neque fi quis fimul & diftenfione neruorum laborauerit, & fanguinis eguerit mifsione, nec huic tantum mittere oportet, quantum exigit morbus, fed aliquid etiam accidenti eft relinquendum, cuius caufa fæpe fudores eueniunt, & vigiliæ moleftant, & vires ægro debilitantur. A fanguinis mifsione corpus parandum, firopo de ftœcade cum aqua inftillatitia amaraci, aut decocto eiufdem, aut pulegij, aut calaminthæ, aut cum aceto mulfo fcillitico, & firopo de ftœcade paris menfuræ, addito decocto betonicæ, & origani. Corpus autem purgabitur cum pilulis fœtidis, aut aureis, ponderis drach. j. aut cum hiera diacolocynthidos in aqua mulfa. Aut electuarij indi drach. vj. bibendæ in decocto origani, pulegij & amaraci. Cucurbitulæ partibus conuulfis admouendæ cum fcarificatione, fed in contraria membri conuulfi facie, veluti fi brachium ad pectus conuellatur, mufculis externis ipfius ad dorfum vfque, fi contrahatur crus ad nates, femori & ofsi facro. Præterea clyfteria conuenient ex decocto amaraci, betonicæ, anethi cum melle, hiera diacolocynthidos, & oleo rutaceo, & fale. Aut ex decocto calaminthæ, & anethi cum melle, & fale, & electuarij indi drach. ij. Membra tamen conuulfa ac dorfum & caput ipfum, fequentibus oleis & vnguentis potentia, & actu valde calentibus vngenda, & fricanda funt. Vnguentum marciaton, in oleo liquatum, aut oleo de caftoreo, aut oleo de euphorbio & laurino, aut ipfum oleum de caftoreo, aut olei irini, laurini, & rutacei, fingulorum vnc. ij. Vnguenti Agrippæ vnc. iij. Aut vnguenti Agrippæ, vnguenti marciati, olei laurini fingulorum vnc. iij. galbani, opopanacis, belzoini, fingulorum drach. s. caftorei fcrup. ij. valet etiam oleum vulpinum, & cati elixi pinguedo. Nos fanè brachij conuulfionem fanauimus, rene arietis affo calenti fatis per medium fciffo & parti conuulfæ admoto. Purgandum autem corpus iterum præparatum, vt diximus, atque prædictis medicamentis, & membra conuulfa oleo calenti immergenda, & ad balnea aluminofa, & fulphurea ducendi: theriaca præterea in potu aut mithridatium diebus pluribus fumpta, diluta in decocto betonicæ, aut pulegij, valet. Hippocra. Aphorifm. 26. Sectione 2. dixit, Melius eft fieri febrem in conuulfione quàm cōuulfionem in febre. Siquidem febris cōuulfioni fuperueniens humorem, qui morbum

Signa conuulfionum.

Victus conuulforum.

Conuulfionis curatio.

Conuulfis non totus fanguis confertim mittendus.

bum efficit, difcutere poterit. Neque eft à ratione alienum, febrem excitare, fi fieri pofsit, diaria, præfertim ex Celfo, qui lib.3. capit.9. inquit: Sed eft circunfpecti quoque hominis, & nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere: quia curationē, vbi id quod eft, non recipit, poteft recipere id quod futurum eft. Poffet autem ipfam concitare, medicamenti diatrion pepereon drach.s. in aqua amaraci, aut in melle defpumato, aut confectionis anacardinæ drach. j. in aqua inftillaticia amaraci, aut eiufdem & pulegij decocto. Tetanus, fiue vtrinque facta contenfio, congelationi fimilis eft; corpus enim rigidum manet, mufculis impletis craffo humore, aut vapore nebulofo. Hi ceruicem torquere nequeunt, difficilè refpirant, pulfum habent rarum & paruum, vigilant, dolent, fingultiunt. Rifum fardonicum referunt, qualem efficit fardonius ranunculus, fiue apium rifus. Oritur malum poft lafsitudinem phlegmonis fpeciem referentem aut tenfiuam. Victus qualis conuulforum fit. Potus autem fenfim fumendus: nam aliàs fit vt ipfum per nares reiiciant, & laborantes validius contendantur. Hippoc. Aphorifm. 21. Sectione 5. inquit: Eft autem vbi in diftenfione, fine vlceratione, iuuene quadrato, æftate media, frigidæ aquæ multa perfufio calorem reuocat, calor verò hæc foluit. Quam fententiam de conuulfionibus quoque intellexit Galen. ac rationem reddit, quoniam humor morbum faciens à calore difcutitur. At verò Paulus hanc aquæ frigidæ perfufionem damnat, dicens: frigidæ perfufionem (vt Hipp. ait) cùm maximè temeraria fit, eóque à pofteris, credo, vituperata, & nos damnamus, vitamúsque. Quamobrem curatio optimè perficietur fanguinis mifsione, vti diximus, & purgatione & cucurbitulis frequentibus fcarificatis, & lanis infufis in oleo de caftoreo, aut de euphorbio, & vulpino fuperpofitis, & ceruici obuolutis, at medicamento, diatrion pepereon, aut pliris arcoticon cum melle defpumato, aut etiam caftorei fcrup. j. cum mulfa accipiet, aut belzoini, & opopanacis vtriufque fcrup. j. cum aqua mulfa ex decocto pulegij, aut amaraci: vngere quoque partes tenfas, aut cōuulfas vnguento Agrippæ, marciati, & dialteę, magnam habet in curatione efficaciam, præfertim fi aliquod horum, oleo de caftoreo, aut laurino liquetur. Immittere quoque expedit corpus vniuerfum in oleo, non frequenter tamen, nec diu immorari. Siccam autem conuulfionem curare non eft facile. At curationis ratio humectatio eft, quæ balneis aquarum perficitur, & vnctione quæ fit per vnguentum appellatum refumptiuum, & vnguentum confectum ex oleo violarum & cera, aut ex aqua & oleo tepentibus. Alimenta fint, ptifana ordacea, amygdalatum, lac mulieris, aut afinæ, ius pulli, aut gallinæ, & caro ipfa elixa, aut lactuca cum carnibus prædictis elixa. Et vini aquofi albi potus, vbi non adfuerit febris magna: tunc enim bibent aquam ordei. Cùm autem fit ex vulnere, aut ictu, aut conantibus magna pondera leuare, aut humi & loco duro dormientibus, veluti ficca conuulfio, curandi funt. Si verò conuulfio ab acribus humoribus ortum ducat, vomendi funt, aut purgandi, & pars morfa attemperanda & roboranda.

Tetanus. *Rifus fardonicus.* *Cōuulfionis ficcæ cura.* *Conuulfio ab acribus humoribus, ut curetur.*

De Tremore. CAP. XXII.

Tremor.

TRemor fymptoma eft ad animalem facultatem fecundum locum mouētem attinens, cum enim imbecilla facultas in effentia, veluti in fenibus, aut robufta, fed copia grauata, membrum leuare nititur, aut leuatum firmare, contendente grauitate deorfum ipfum ducere, tremor accidit, conftitutus motus, ex eleuatione & deprefsione frequentibus. Notus fatis eft morbus qualis languidis accidit, fenibus & conualefcentibus, aut febricitantibus, præfertim commiffo errore aliquo, vt multa aqua frigida epota, aut his quorum nerui crafsis implentur humoribus, partim grauiore reddita particula, partim impedita tranfmifsione animalis facultatis. Oritur hoc fymptoma ex magnis euacuationibus, & refrigeratione corporis, ex potu aquæ frigidæ, coitu, ebrietate, magno vfu vini atque immodico, & à frigidis & crafsis humoribus implentibus neruos. Victus febricitantibus & trementibus erit pro febris ratione, nifi diu perfeuerauerit, ita vt morbus frigeat: tunc enim alimentis calidioribus vti licebit. Abftinebit æger, ab ebrietate, coitu, aquæ frigidæ potu, ab aceto & acidis omnibus: bibet autem decoctum anifi, aut cinnamomi, aut vinum album aquofum paucum. Vtetur carnibus & iuribus boni fucci, & quæ facilem coctionem admittant: verùm cùm reficere vires oportet, liquida alimenta meliora funt: cùm morbus tamen à crafsis fit humoribus, aer ad calidum, inclinabit. Carnes affæ eligentur, vti montanarum auicularum: clyfteribus venter lenis feruetur, ex decocto maluarum, anethi, amaraci cum melle, & fale, & frictionibus vtetur, quæ rubeam efficiant particulam trementem. Curatio eorum qui ætate, aut langore facultatis tremunt, refectione corporis completur: hæc verò alimentis felectis moderatè affumptis fit. Si corpus tremit ex potu frigidæ, pliris arcoticon cum melle lingatur, aut diatrion pepereon, cum aqua mulfa. Si ab ebrietate malū oriatur, à vino abftinebunt. Si crafsi humores obftruentes in caufa funt, parentur, ad euacuationem firopo de ftœcade cum aqua amaraci, aut aqua mulfa ex decocto amaraci, ftœcados, & calaminthæ, deinde purgetur, per pilulas fœtidas aut cochias, aut aureas, aut

Trementum uictus. *Tremoris curatio.*

per

per hieram Rufi. A purgatione membra trementia fricentur oleo de castoreo, aut vulpino, aut vnguēto quod recipiat olei laurini, olei irini, vtriusq; vnc.ij. galbani & opopanacis vtriusque drach.ij. castorei drach.j. ceræ parum: fiat vnguentū molle. Vbi malum perseuerauerit, in oleo calenti pars immergēda, & totum ipsum corpus vbi opus fuerit, sed non sæpe, nec diebus continuis. Deinde partes pellibus vulpinis obuoluendæ. Bibent etiam castorei scrup.j. in aqua mulsa, duobus aut tribus diebus. In hunc vsum commendatur à Paulo cerebrum leporis comestum. Valet ad roborandas partes, & earum neruos, acorus conditus, siropus de stœcade compositus. Pliris arcoticon, in tabellis, cum saccharo, & melius adhuc erit puluis cum melle despumato. Flores roris marini conditæ cum melle. Nos gallinam in panatela paramus cum pipere, cinnamomo & caryophyllis, & floribus roris marini, & in furno assamus. Ius autem panatelæ sorbendum ægro damus, duabus horis ante prandium: id verò ter, aut quater fiat. Non minus vtile experimento probauimus ius galli veteris elixi cum anetho, polypodio, & sale.

Panatela ad tremorem.

De Palpitatione. CAP. XXIII.

Palpitatio.

PAlpitatio Græcis παλμὸς, symptoma est, quod omnino à causa morbifica excitatur, nulla animalis facultate coagente, aut patiente. Per hoc tamen symptoma partes musculosæ & membranosæ distentionem & contractionem patiuntur, ob crassum flatum, implentem particulam, qui tandiu palpitationem efficit, donec in ambientem aerem transpiret, prædictus crassus vapor. Fit autem à crassis succis, à quibus caloris vi leuatur, aut à refrigeratione membri impediente vaporum discussionem, atque eosdem incrassante. Accidit frequēter his qui inebriantur, & ocio ac longo somno vtuntur, & cruditatibus ventris molestantur, & in partibus faciei magis, & his qui sæpius rident. Victus his conuenit qualis trementibus, præter quàm quòd vino validiori vti licet. Medicamenta eis conferunt, quæ flatum discutient, verùm si à multa pituita oriatur malū, purgāda est, vbi prius cum aceto mulso & decocto pulegij paretur. Purgabitur tamē agarico, aut pilulis aureis: ventris cruditates emendandæ aqua mulsa, & victu extenuante. Flatus discutiendus, per siropum de stœcade cum puluere pliris arcoticon, aut diacumino cum pauco vino, parū diluto, aut partibus ipsis palpitātibus illitis oleo de castoreo, aut rutaceo, aut oleo irino in quo frigatur cuminum.

De morbis oculorum. SECTIO II.

COnstitutio oculorum ex partibus, substantia & natura diuersis causa est, vt ipsi in valde diuersa morborum genera incidant. Quoniam autem oculorum munus præstantissimum & hominibus gratissimum est (si quod aliud eorum quæ à nobis exercentur) ad pulchritudinem verò non parum conducit, eorum maxima cura habenda est, atque omni diligentia præcauere oportet ne morbis occupentur, & cùm occupantur, curandi. Accedit ad idem, quòd vel paruissimi tumores, vlcera, nebulæ, & aliorum generum morbi, magnos dolores, & graues læsiones oculis inferunt, tum quòd acerrimo sensu præditi sunt, tum quòd perspicuitas, quæ ad vidēdum est necessaria, leuibus offenditur occasionibus. Constituitur autem oculus, ex membrana adgnata, quæ à pericraneo oritur, & oculi album tegit, & malas, ac perinde in magnis inflāmationibus oculorum, hæ rubent, substernitur quoque palpebris. Sequitur hanc cornea membrana perspicua, totum oculum deuoluens: apparet autem in ea parte quæ extra adgnatam prominet: hæc à dura cerebri membrana oritur. Rhagoides siue acinalis, vuæ acino similis intra hanc cōtinetur, anteriori parte perforata, qua pupilla oculi est. Hæc à tenui membrana cerebri, quæ chorion Græcis dicitur, oritur. Tenuis quoque quarta membrana telæ araneæ similis de neruorum opticorum filamentis texitur. Humores verò tres sunt, à posteriori parte, vitreus, vitro fuso similis, qui alimētum, & refectionem præstat crystallino perlucido humori, potissimo videndi organo, in pupilla tertius continetur, albo oui similis pertenuis, qui crystallinum humectat, & ne cornea cōcidat, impedit: prodest quoque ne ab extrinsecis crystallinus humor prope mutetur. Accedit animalis spiritus, qui oculum implet & illustrat, natura lucidus. Morbi autem oculorum quidam sine materia fiunt, vt intemperātiæ quædam, quidam cum materia, præterea solutionis vnitatis. Intemperantiæ materia carentes sunt calidæ, frigidæ, humidæ, aut siccæ, simplices aut compositæ: causæ quæ has efficiunt externæ sunt, puluis, fumus rerum acrium vapor, solis æstus, aeris frigiditas, inspectio lucis, aut colorum valde splendentium, & electio paruarum literarum. Internæ sunt, cerebri aut cordis distemperies, aut relictæ

Oculi constructio.

Morborum oculorum differen. & causæ generales.

N n

sunt ab humoribus, qui iam non adsunt. Cum materia verò fiunt,oculorum morbi, multorum generum: materia verò est aut flatus qui in oculo generatur, aut aliunde mittitur,aut humor excrementúmve, atque id fluxione deductum, aut congestum: fluunt autem à toto corpore, aut à capite missi:aut ab ipso oculo concitatur fluxio, idque aut ictu, aut vulnere,aut dolore, aut calore: procedunt autem ab his tumores, vlcera,dolores, tensiones, obstructiones, partium incrementa,numerus additus, aut minutiones, figuræ,aut situs mutationes,videndi noxæ. Eadem fiunt à congestis excrementis:congeruntur autem excrementa ob intemperiem oculi, aut alimenti prauitatem,quæ breui oculum distemperat. Ad curationis rationem generalia quædam considerãda, quorum in generali medendi methodo meminimus. Quorum primum sumitur à partis temperatura,id quod omnibus cõmune indicium est: alterum verò à partis sensibilitate in oculorum morbis curandis præstantissimum indicium, & quod valde curationis viam, atque remedia variare valet. Nam si acres humores ad oculos confluant,& incipiente morbo adstringentia medicamenta admoueris quæ valde refrigerent,cohibito effluxu, membranæ vehementiùs erodentur cum magnis doloribus, cuius rei testis est Galen.6.Aphor.sect.comment.31. Et si magno vrgente dolore, narcotica adhibeas,spiritum animalem extingues, visum hebetabis, & post non minores dolores redituros sperabis. Si medicamenta quæ detergunt, aut acredine participent, aut aspera fuerint,valde oculi exasperabuntur.Ac perinde decet medicamenta ocularia mitigatoria esse lenia, concoquentia, & morsus expertia. Expedit autem ante omnia vniuersi corporis redundantias demere, & in magnis doloribus & ictibus, mediocritatem etiam minuere,deinde caput,si inde mala oculis communicantur,euacuare,atque ipsum vbi opus fuerit,attẽperare. Postremo autem loco topica admouemus remedia, quorum quædam mitigatoriam habent facultatem,vti liquor qui ab albo oui ducitur, & pompholix,siue tutia:eius generis est spodium siue cinerula,est tamen hæc pompholige ad omnes vsus longè inferior, lac mulieris instillatum in oculum, aut in cote ad commiscenda medicamenta. Sed liquor oui & lac humectant, & refrigerant,pompholix & spodium exsiccant, sed parum calefaciunt. Est sanè pompholix eorum medicamentorum quæ sine morsu desiccãt præstantissimum:fœnogræci verò decoctum mitigat,& lenit,sed parum calefacit,ac digerit Amylum totum in hoc censu est,nam mitigat sine morsu, aut astrictione aut rosione. Adstringunt autem, rosa & eius succus,ericæ fructus,spicanardi,crocus,lycium,& hypocistis. Acatia verò, omphacium,balaustium, & succus gallæ immaturæ adhuc valentiùs. Sunt etiam nonnulla quæ ad concoquendos humores oculorum adhibentur, vti crocus, myrrha, thus,& fœnogræci decocti mucilago. Acredine tamen participant succus cirenaicus:quem nos belzoinum appellamus,sagapenum,& euphorbium,sed minus acria sunt,fel gallinæ,fel perdicis, barbeli adhuc minus,atque hæc acredine & calore citra morsum digerunt, & visum acuunt, sarcocolla verò citra morsum exsiccat.Detergunt squama æris,calcitis vsta,æs vstum,& flos æris soluta in aqua instill.fœniculi,aut chelidoniæ,mysi,aut sori,aut stimmi.Minus his detergit mel rosaceum, & adhuc minus mel despumatum. Deterget etiam cum pauca adstrictione, plumbum vstum. Excedunt flos æris,calcitis, alumen vstum non valde, validiùs tamen arsenicum,& sandaraca.

Morborum oculorũ cu randi methodus.

Oculorum localia medicam.

De Ophthalmia. CAP. I.

Ophthalmiæ causæ.

OPhthalmia oculorum morbus, latinis lippitudo, inflammatio est membranæ agnatæ. Causa huius morbi est sanguinis copia implẽtis venulas,quæ in prædicta membrana sunt. Id verò fit aut sanguine solo affluente,cum redũdantia ipsius in toto corpore aut solo capite. Aut affluentibus etiam cum ipso acribus & mordacibus humoribus, aut crassis & lentis, aut etiam copioso spiritu flatuoso venas eas dilatante, quam dilatationem dolor & fluxio sequuntur. Cùm igitur ab adeò diuersis causis inflammationes has fieri contingat, rectè Hippoc.aphoris.31. sectionis 6. dixit: Dolores oculorum meri potio,aut balneum,aut fomentum,aut venæ sectio, aut medicamẽtum epotum,soluit. Sanguinis redundantia agnoscitur ex tumore & rubore venarum agnatæ membranæ, cum oculi dolore,& lacrymarum effluxu, atque calore. An tamen in toto corpore ea plenitudo sit, signa plenitudinis ostendent. Si ab acribus humoribus fiat,cum dolore morsus aderit,& ardor & lachrymarũ valde acrium frequens effluxus, & rubor atque tensio venarum oculi non erit magnus, aderunt autem cacochymiæ signa. Crassos humores indicant oculorum tumor,non valde rubens,cum quo sæpius palpebræ intumescunt, dolor non magnus,sine morsu,sine lachrymarum copia,& his sine morsu fluentibus,quibus accedit oculi grauitas,& palpebrarum.Percurrenda quoque erunt signa redundãtiæ crassorum humorum,ex his quæ adsunt,aut præcesserunt.

Ophthalmiæ signa.

Flatum

Flatum oſtendit dolor diſtendens, ac veluti diſrumpens membranas oculorum, ſine magno rubore, ſine morſu, paucis effluentibus lachrymis, nec his rodentibus. Victus tenuis erit, tum ob inflammationem, tum ob dolorem, quibus fluxio accedit in principiis, & ad vigorem vſque cum abſtinentia à carnibus, & vino quoque, niſi à craſsis humoribus morbus fiat. Sed cœna valde imminuenda. Aer ad frigidum inclinet in calido affectu, & obſcurus ſit, ſed vt ab aere ac lucis ſplendore tueamur oculos, tafetanum coram appendemus. Cibus ſit beta elixa, aut borago, aut lactuca, aut cucurbita, aut poma, aut pira aſſa, aut amygdalatum, & inclinante morbo hepata gallinarum, ius pulli, aut etiam ipſius alæ. Quantum autem lædant lac, caſeus, fructus recentes, & carnes ſalitæ, & ſalſamenta, ac aromatica, & quæcunque fumos acres capiti & oculis mittunt, quid refert dicere? Potus ſit aqua ordei, & in frigido affectu aqua fœniculi, ſomnus mediocris ad coctionem inflammationis valet, & quies, loco tamen exercitationis brachia & crura fricētur. Clyſteribus venter leniatur, & omnimodo animi tranquillitas procuretur. In huius morbi curatione, vbi ſanguis redundauerit, ſanguinem mittimus, copioſe pro plenitudinis, & doloris ratione, ſecta vena externa cubiti patientis lateris. Quòd ſi acres & bilioſos humores, aut ſalſos abundare intellexerimus, eos commodis medicamentis purgabimus, veluti pilulis aggregatiuis, aut ſine quibus appellatis. Nos ſanè ingentes dolores oculorum incipientibus inflāmationis adhibita purgatione viginti horarum ſpacio ſanauimus. Placet tamen vnius eorum mentionem facere. Cùm enim Gilius de Andrade, nobilis adoleſcens 22. annorum, medicum Metinenſem, cuius aliàs meminimus, omnis bonæ literaturæ expertem, vocaſſet, retulit ſe vehementem dolorem alterius oculi pati, cum acrium lachrymarum effluxu. Medicus verò collyriũ album, quod opium recipit, oculo inſtillare præcepit: verùm eo remedio adhibito, dolor fluxione retenta augebatur. Ego vero accerſitus ac re intellecta præcepi, vt pilularum ſine quibus drach. j ea nocte aſſumeret, ſolum autem oui album inſtillaret: cùm autem manè ad ipſum viſendum acceſsi, eum profectò ſine dolore, fluxione, & inflammatione inueni purgatum. Sed ad inſtitutum redeamus. Corpore vacuato cucurbitulas admouemus occipitio cum ſcarificatione. Interim humores ad inferiora reuellimus frictionibus & ligaturis crurum, & clyſteribus, ventrem mollientibus: horum enim cura ſemper habenda. Fronti & temporibus cataplaſmata petiis aut ſtupis excepta imponimus, ex albo oui & thure, aut aqua roſarum inſtillatitia, & ſantalis, aut poſca, thure, & bolo armeno, oculis autem ipſis inſtillamus lac ab vbere multum, aut in cote ad medicamentorum confectionem. Præterea liquorem ab albo oui eductum: educitur autem vbi oui album diu agitetur, donec in ſpumam tranſeat: fœnogræci verò decoctum, ad leniendas aſperitates, dolores ſedandos, & digerendos humores vtiliſsimum eſt, pompholige verò diluta in lacte, aut albo oui, non vtimur vſque in poſtremā vigoris partem in declinatione verò, in aqua fœniculi, ceſſante oculi ardore ipſam diluimus. Valde tamen vrgentibus doloribus, vacuato corpore pomum acoris particeps aſſamus, deinde cum puluere thuris malaxatum, calidum ſuperponimus, bis aut ter, aut vtimur collyrio albo cum lacte, aut decocto capitum papa, & fœnogræci & croci. Quòd ſi vacuato corpore acres fluxiones perſeuerent, balneum eas auertet, & effundet. Craſſos autem humores attenuat, & diſcutit fomentum ex decocto fœniculi & fœnogræci, & meliloti ſpongia madefacta: ſingula autem horum abluenda diligenter ſunt, ne fomento adacto, pilus aut terra, aut puluis in oculum incidat. Quin & vapor decocti fœniculi, fœnogræci, ſeminis lini, & croci, dolores ſatis magnos ſedare viſus eſt. Vini autem potus his qui à craſsis humoribus eum morbum patiuntur, poſt purgationem, conuenit, ſicuti & flatuoſis doloribus, quibus ex vino fotus, accommodatur, atque aquæ rutæ inſtillatitiæ, corpore vacuato & fluxione ſuppreſſa.

Ophthalmicorum victus.

Ophthalmiæ curatio.

Historia.

De lachrymarum effluxu. CAP. II.

Lachrymarum fluxus.

PRætermittamus modò fluxum lachrymarum qui à cauſa fit prægreſſa, vt fumo, puluere, pilis palpebrarum, ictu, inflāmatione, dolore, vlcere, & ſimilibus: quoniam ex his quidam cauſæ prægreſſæ ablatione curantur, quidam morbo prædicto curato, qui cauſa eſt. Prætermittamus quoque tāquam incurabilem eum lachrymarũ fluxum, qui ſequitur carnium lachrymalium abſumptionem. Doceamus modò curare fluxum lachrymarum, qui ſequitur redundantiam excremētorum in capite, aut ſolo, aut etiam cum redundantia in toto corpore. Manant autem & defluunt in oculos, aut à partibus extra caluariam, aut ab his quæ intra ipſam ſunt, & rurſus aut calidæ, acres, ſalſæ & erodentes, aut aquoſæ, & frigidæ. Si à partibus extra caluariam manauerint, frons & palpebræ implentur, & venæ fontis intumeſcunt, & videntur ægro conuelli muſculi,

Fluxus lachrymarũ ſigna.

ligari & contrahi,& iuuantur exficcantibus fupra frontem pofitis. Si tamen à partibus intra caluariam manauerint, narium pruritus aderit, & fternutatio accedet, & in palato morfum fentiet, & quandoque interni aderunt capitis dolores. Qui deinde copiosè fluentibus lachrymis leuantur. An tamē aquofæ fint lachrymæ,agnofces,quia morfu vacant: nam acres & falfæ mordent, irritant,& calidæ fentiuntur, & palpebras exedunt ac valde exafperant. Victus eorum quibus lachrymæ manantes acres funt, aut falfæ, erit, qui ad ophthalmiam dictus eft. Aquofis autem exeuntibus lachrymis, oculos ab aere & luce cuftodient, cibos edent arefacientes, & carnes turturum,perdicum,turdorum & auium montanarum: cœnam minuent,quibus fatisfaciet amygdalatum,aut vuæ paffæ cum amygdalis.Vinum aquofum bibent,autaquam cinnamomi: ventrem lenem habeant,frictionibus vtentur,animo & corpori tranquillitatem procurabunt. Tota curationis ratio comprehenditur in euacuatione corporis & capitis, reuulfione excrementorum ad oculos fluentium, & partium firmitudine. Si excrementorum redundantia cum fanguine fuerit, à fangui.mifsi.aufpicabimur, fin minùs corpus purgabimus prius paratum.Acribus abundantibus excrementis præparatio fiet per fyropum de endiuia, aut acetofum. Purgatio per pilulas fine quibus, aut per electuarium de fucco rofarum in decocto prunorum, paffarum fine vinaceis, & florum violarum. Aut prædictum electuarium in decocto florum violarum, in quo myrobalani lutei per noctem infufi fuerint, diluatur, eritque potio hæc ad ophthalmiam optima. Deinde cucurbitulæ occipitio admouendæ, & initio ceruicis, quos appellant fetones tranffigendi, & diu feruandi: totius corporis frictiones profunt. Fronti verò repellentia admouebuntur,quæ tempora quoque apprehendent,ex albo oui,thure, & balauftiis, aut ex albo oui, aqua inftillatitia rofarum, gallarum, & rofarum puluere. Rurfus aquæ inftillatitiæ rofarum vnc.iiij.acaciæ, & lycij vtriufque drach.ij. in quibus lintei madefiant & oculis fuperponantur,oculis verò ficcum collyriū admoueatur, ex farcocollæ partibus duabus,amyli parte vna. Aut liquidum hoc inftilletur,aquæ rofarum inftilla.vnc.iij.lycij, cerufæ lotæ vtriufque drach.j optimum autem eft fuccus mali punici acidi feruefacti, ad medietatis confumptionem. Bis aut ter admouendum. Tuemur quoque ab exefione, palpebras feuo hœduli liquato & fæpe loto linientes hora fomni. Si verò lachrymæ fluētes aquofæ frigidæ fuerint,corpus ad purgationem parabitur firopo de ftœcade, aut aqua mulfa: purgabitur pilulis aureis: fronti imponentur cataplafmata ex albo oui, thure,& maftiche: oculis autem ipfis admouemus collyrium ex melle defpumato & thure,aut ex fucco mali punici acidi,fucco fœniculi, ad medietatem feruefactis. Aliud optimum,fucci fœniculi,mellis defpumati,vtriufque vnc.iij.thuris, myrrhæ, aloes, farcocollæ, fingulorum drachma j.hoc medicamento dormituris palpebræ inungantur:manè verò abluantur aqua frigida, & interdiu collyrium ficcum apponatur, ex cortice radicis buxi, & antimonio æquis partibus, in tenuifsimum polinem redactis. Aliud,fucci fœnic. aut mali punici depurati vnc.iiij. tutiæ, antimonij, farcocollæ, fingulorum drach. s. Fit etiam non parum vtile collyrium ex fumo piceæ, in ola aut fcutella collecto: conueniunt etiam his frictiones, cucurbitulæ & fetones. Cùm fluxio per partes extra caluariam procedit, quæ fronti apponuntur magis proficiunt: aliis tamen,ea quæ oculis fuperponuntur, & fternutatio, & apophlegmatifmi.

Victus lachrymarum effluxui.

Curatio lachrymarū.

Lachrymarum frigidarum effluxui.

De vngula. CAP. III.

πτερύγιον

VNgula oculorum morbus duplex eft, altera quæ Græcis πτερύγιον dicitur, ideft ala,ab alæ fimilitudine,altera ὄνυξ,id eft vnguis nuncupatur,fiquidem albæ radici vnguis fimilis eft. Pterygiū neruofa excrefcentia eft,quæ ab angulo oculi interno procedit & adnatam membranam tegit, & corneæ partem refpondentem,& vbi augeatur, pupillam,hæc alam auis refert, à crafsis humoribus generatur, & calore valido,præcedentibus ophthalmia,aut fcabie & pruritu,aut vlcere,atque cicatrice oculi. Dicta verò vngula quæ ὄνυξ dicitur,puris intra corneā collectio eft,ob nominis tamen affinitatem, vtriufque morbi curationem vno capite trademus. Pterygio laborans victu vtatur extenuante & calefaciente:verùm fi obduruerit,& magnum fuerit,non nifi manus opera curabitur.Reliqua corporis purgatione,ab initio egent,prçparato corpore aqua mulfa, aut aceto mulfo.Purgabitur autem pilulis aureis,aut cochiis.Parti verò collyria admouebimus,ex felle barbelli & fale,aut felle porcino, aut caprino & melle. Aliud,æris vfti drach.j.croci drach.s.Aliud, æris vfti,calcanthi vfti vtriufque drach.j.falis ammoniaci, fpumæ maris vtriufq; drach.s.cōformentur paftilli cum fucco rutæ, de quibus vnus in aqua fœniculi diluatur, aut aridus pterygio afpergatur. Expedit tamen poft horas fex

Pterygij curatio.

oculum

oculum fouere decocto camemeli & fœnogræci. Alia vngulæ species quæ puris collectio est intra corneam membranam nunc superficie tenus, nunc verò profundiùs infestat:nam & membrana cornea plures continet tenues membranas intra quas colligi pus valeat. Habet malum ortum ex fluxione aut ophthalmia, vbi sanguinis copia corneam quoque resudatione infestet,& discuti nequeat: fit etenim empyema. Decet autem pus digerere,si fieri posit, aut rupturam suppurationis parare: quæ verò digerunt,non sint valde calida,ne tenuem tantùm partem discutiant, sed emolliendi vires adiunctas habeant: vbi tamen suppuratio rupta fuerit, valentioribus vti licebit. Ante rupturam valet aqua mulsa,aut decoctum fœnogræci cum melle despumato,aut aqua mulsa ex decocto fœniculi per distillationem educta,aut vapor decocti fænogræci, seminis lini,fœniculi & croci. Puris prædicta collectio si cum inflãmatione fiat,redundãte sanguine,sectione venæ externæ egebit:& fotu decocti fœnogræci. Si verò cùm vlcere, rupta iam suppuratione validiùs detergi exposcit, quem vsum præstant,quæ ad pterygia dicta sunt. Præterea succus raphani cum melle æquis portionibus, præterea collyrium ex thure,quod recipit cerusæ drach.8.opij,sarcocollæ vtriusq; drach.j.tragacãthi, gummi arabici vtriusque drach.iiij.thuris drach.j.cum succo fœniculi fiat collyrium, aut cum aqua instillatitia eiusdem, cui ad maiorem detersionem addunt quandoque euphorbij scrup.j.aut calcanthi & croci vtriusque drach.s.

Vngula siue puris collectio intra corneam.

Ad Corneæ Phlyctænas,& eiusdem rupturas.

Acacia cum succo foliorum oliuæ,aut succus foliorũ virgæ pastoris per se, aut cum cerusa, aut succus foliorum mali cotonei cum oui liquore. Aliud hæmathitis lotæ in aqua rosarum drach.ij.cerusæ lotæ,lycij vtriusque drach.j.amyli,gummi arabici, tragacanthi,æris vsti,antimonij,singulorum drach.s.opij scrup.j.formẽtur pastilli,cùm succo foliorũ oliuæ,deinde cum succo fœniculi in oculũ instillentur. Comitatur sæpe inflãmatio & vehemẽs dolor phlyctænas,quibus prodest hypocistis & acacia, cum aqua instillatitia rosarum & malum cotoneum elixum,aut pomum austerũ calidum,emplastri modo applicitum,non valde compressum,ne grauans dolorem augeat.

Phlyctænæ oculorum.

De vlceribus oculorum. CAP. IIII.

VLcera oculorum fiunt in adnata, aut in cornea membrana,aut palpebris,aut angulis eorũdem,aut parua,aut magna,aut munda,aut sordida,aut boni moris,aut exedentia & cancerosa: Præterea, aut à causa prægressa,à causa interna,vt ophthalmia, aut post vngulã, aut pterygium,aut lachrymas,aut calidam & acrem fluxionem. Differentiæ hæ facilè cognoscuntur relatu ægrotantis,aut oculis ipsis conspiciẽtur, ex morbis qui adsunt, aut præcesserunt. Conuenit victus ex boni succi alimentis, & aquæ potus, ventrem habere lenem, aut clysteribus vti ad idem. Conueniunt quoque brachiorum & crurum frictiones. Abstinere quàm maximè oportet à ventris repletione, ebrietate,& vini potu,omni corporis valida motione, præsertim partium superiorum, si sanguis in corpore toto,aut capite redundauerit, venam externam cubiti secabimus: si verò cacochymia adfuerit & acrium humorum copia, eosdem purgabimus pilulis sine quibus. Vlceris autem curatio à detersione incipiet, nisi mundum fuerit, quem vsum præstat aqua mulsa: validiùs autem deterget mel rosaceum,valet ad idem fœnogræci decoctum, pauxillo melle addito. Decoctum autem, siue succum fœnogræci Aetius parare optimè docet, si tamen accesserit inflammatio,ac dolor,fluxio cohibẽda, reuulsionibus,& fronti repellentia adhibenda:oculis tamen album oui instillandum, aut etiam aqua rosarum instillatitia additur,aut fœnogræci decoctum instilletur. Mundificato vlcere ea medicamenta oculo admouenda sunt,quæ cicatricem obducant, de quorum numero est tutia præparata, deinde diluta in decocto fœnogræci,aut antimonium,aut plumbum vstum,& squama æris vsta,in aqua chalybeata, valet quoque collyrium suprà traditum ad phlyctænas. Vlcera verò cancerosa cum magno dolore sordida,cicatricem non recipientia, Aëtius curari non posse putat, sed dolores mitigandi sunt,infuso frequenter albo oui,aut lacte muliebri tepido.

Oculorum ulcera.

*Oculorum ulcera cu*rantur.*

De Nebulis & cicatricibus oculorum. CAP. V.

FIunt in membrana cornea nebulæ, siue nubeculæ, Græcis νεφέλια, tenuibus nubibus similes,crasſiores autem,cicatrices dicũtur,& albugines, Græcis οὔλαι,& λευκώματα. Quoties etenim cornea membrana crassescit, impedita naturali perspicuitate, & transparentia, color albus succedit, siquidem à semine membrana habuit generationem: semen autem album est, nisi nimia tenuitate substantiæ transpareat, & colorem occultet,quod eo albidius redditur,quo crassius. Idem faciũt crassi humores intra corneam perspicuitatem impedientes, qui si parum crassi fuerint, nubeculas

Nebulæ.

Albugines.

efficient,ſi craſsiores albugines, ſed ex his maiores & albidiores cicatrices ſunt. Humores aut ibidem congeruntur,aut aliunde fluxerunt, ſæpiſsimè quidem in ophthalmiis, & lachrymis,& ictibus,atque,doloribus. Cicatrices ophthalmias ſequuntur,& vlcera, & pterygia & vngulas. Victus cõuenit extenuans,& qualis præcedẽti capite traditus eſt. Decet quoque oculos ab aere frigido tueri, & à ſolis & luminis ſplendore. Craſſos humores extenuare & purgare conuenit,& nubeculas extenuare, ac diſſoluere, valent ad id ſuccus chelidonij,ſuccus fœniculi,mel roſaceum per alambicum eductum,per ſe autem adhuc validius eſt. Aliud, mellis deſpumati vnc.ij.ſucci fœnic.ſucci centaurij vtriuſque vnc.j.s.in paruo vaſe æreo breui bulliant, & in oculum calidum collyrium inſtilletur,idem validius efficies, ſi addideris ſalis drach.s.aut tutiæ tantumdem. Aliud, fellis barbelli & ſucci fœniculi vtriuſque vnc.s.ſacchari rubei drach.ij.tutiæ drachma s. Aliud ad albugines, ſucci fœniculi,ſucci chelidonij vtriuſque vnc.s.ſpumæ maris,ſtercoris lacerti,tutiæ præparatæ ſingulorũ drach.j.croci ſcrup.j.in aqua euphraſiæ agitẽtur intra vas æreum. Aliud,ſpumæ maris,ſarcocollæ,ſæpiæ,tutiæ,ariſtolochiæ,ſingulorum drach.s.fiat tenuiſsimus puluis,aut in aqua inſtillatitia fœniculi diluatur,aut cum ſucco centaurij,hæc eadem cicatrices attenuare, & exterere valent.

De Sugillatione. CAP. VI.

Sugillatio.

SVgillationes ſiue ſugillata Græcis ὑποσφάγματα appellantur, ſunt tamen maculæ in oculis rubeæ & quandoque liuentes,& nigreſcentes,genitæ ob oculi cõtuſionem,ob quam paruæ venulæ fuere diſruptæ,& ſanguis transfuſus intra oculi membranas,morbus notus eſt. Curatio tamen ab initio facilis,proceſſu verò temporis humore cõcreto & incraſſato atque obdurato, curatio ferè impoſsibilis redditur. Incipimus tamen ipſam dempta redundantia ſanguinis, aut alterius humoris: cæterùm ſi dolor adfuerit: vel ipſam humorũ mediocritatem minuere conuenit fluxionem præcauentes. Deinde duplex accedit curationis ratio. Altera ad diruptionem vaſorum conuertitur,ob quam ſanguis è venis compreſſus exiliuit:altera ad humorem iam excluſum è vaſis. Primam intentionem aſſequemur partis aſſolidatione, confirmatione,ac reſtitutione: hæc verò adſtringentibus perficitur. Secunda calidis eget ac diſcuſſoriis medicamentis, quæ redundantem in parte humorem digerant in halitum, vtranque intentionem perficiunt quædam mixta medicamenta, & quædam quæ quamuis ſimplicia ſint, immixtas habent vires. Ab initio itaque oculo inſtillamus ſanguinem turturis,aut colũbæ calidum. Nos pulli colũbini plumas teneras euellimus ab alis, quæ adhuc ſanguine plenæ ſunt, & eas exprimere in oculum præcipimus,aut lac muliebre calidum,ab ipſo vbere inſtillare iubemus, ſuperponimus deinde lanam, vino ex decocto meliloti imbutam,valet in eum vſum ſuccus roſæ,aut ſuccus ſolani cum melle ab initio. Deinde myrrha cum vino fuluo, aut foueatur oculus ſæpe ſpongia in decocto abſinthij, aut hyſſopi. Præterea luteum oui aſſum,deinde vino albo liquatum,& oculo inſtillatum,aut decoctum fœnogræci & croci,quod in oculum inſtilletur, aut eius vapor recipiatur, aut admoueatur ſuccus foliorum raphani cum ceruſa. Inueterato affectu diſcutiendum validius ſine adſtrictione, decocto meliloti cum ſucco foliorum raphani,at aloe in vino fuluo, aut ſucco foliorum raphani, cum melle.

Sugillationum curatio.

De Staphylomate. CAP. VII.

Staphyloma.

DVæ ſunt ſtaphylomatum ſpecies, nam quædam corneæ membranæ extenſio & eleuatio eſt, tota mole alba apparente: quædam autem fit rupta cornea membrana & laxata vuea, in qua quod prominet liuidum, aut ſubnigrum apparet, acino vuæ nigræ ſimile, atque ab vuæ ſimilitudine omnia ſtaphylomata dicta ſunt, ex eis quædam magna adeò ſunt, vt palpebris minimè cooperiri poſsint. Fiunt autem à craſsis humoribus intra corneam membranam contentis, aut intra tunicas ipſius, à quibus membranæ, quod prominet & eleuatum eſt, ſuſtinetur, ſine vlceratione: verùm puſtulis, aut variolis præcedentibus fit, vt membranæ tunicæ quædam rumpantur,& vuea procidat intra reliquas tuniculas. Morbus hic viſum impedit, & oculum deformat, viſum ſanè reparare impoſsibile eſt, cùm obduruerit (Paulus clauum appellat) deformitatẽ chirurgia curat,qua in re Aetij præcepta ſeruanda ſunt,qui nonnihil addit his quæ apud Paulum habentur: incipiente quidem morbo inflammatio, & dolores infeſtant ac perinde curationis ratio ea adhibẽda eſt, quæ inflammationibus oculorum conuenit: itaque album oui inſtillandum, fœnogræci decoctum adhibendum cum aqua mulſa: inclinantibus tamen doloribus farinà fabacea cum ſemine lini, aqua ſubacta,emplaſtri forma admouetur.

De

De Suffusione. CAP. VIII.

SVffusio Græci ὑπόχυμα, & ὑπόχυσις dicitur, Hiſpanè catarata, ſic barbara voce dicta. Morbus in numero à Galen. appellatur, addita parte toto genere præter naturam, & eſt ſanè morbus in via à craſſo humore factus, qui partem eam quæ eſt inter corneam membranam & chryſtalloidem humorem, quæ oculi pupilla dicitur, occupat: is glaciei modo ibidem concreſcit, & viſum aut omnino impedit, aut rerum viſionem confundit, ita vt non ſatis diſtinguere poſsit, earundem colores, figuras & magnitudines. Antecedunt capitis dolores, & imbecillitates, catarrhi, & lachrymarum effluxus, & quandoque ictus, & violentus vomitus, ætas quoque ſenilis frigiditate & craſsitudine humorum & ſpirituum id mali adferre ſolet. Signa ſunt, incipiente morbo, viſa quædam ob oculos verſari, culices, aut muſcæ, aut feſtucæ, lanarum fila, araneorum telæ & circuli circa lucernas apparent. Cùm à ſomno excitantur, viſus interturbatur, & ſplendores ſe offerunt, quales compreſsis oculis videri ſolent: interim verò oculus inſpicientibus non admodum diligenter, videtur perſpicuus, & pura pupilla, ſed proceſſu temporis colorem maris refert, & deinde albicantem, dum humor concreſcit & craſſeſcit magis, quo tempore homo viſum omnino amittit, & dicta augentur ſymptomata. Suffuſionum autem color eſt qualis apparet aer cælo ſereno, aut vitreus, aut ſimilis eſt aquæ maris, aut plumbo, aut albicans eſt, aut glaucus, duæ poſtremæ ſuffuſionum ſpecies non curantur, aliæ curari poſſunt. At verò cùm viſa ſimilia his quæ per ſuffuſiones apparent aliquando oculo nullam affectionem patiente cōſpiciantur, nempe cerebro, aut ventriculo patientibus, oculis autem conſentientibus, Galen. lib. 4. de Locis patientibus, cap. 1. hæc diſtinguere docet. Primò à ventriculi affectibus, ſi incipientibus apparentiis, in vtroque oculorum ſimili modo appareant, ſignum eſt à ventriculo oriri viſa: nam veræ ſuffuſiones neque in vtroque oculorum, neque ſimiliter incipiunt. Ex tempore ita diſtinguentur, ſi tribus, quatuórve, aut pluribus menſibus tranſactis, oculorum pupillæ puræ ac nitidæ appareant, à ventriculo procedunt viſa: quòd ſi non adeò diuturnus morbus fuerit, ſingulis diebus coniiciendum eſt, an ſine intermiſsione ſemper ſimiliter moleſtetur æger viſis, an non, cùm enim nunquam, aut remittit aut intermittit malum, vera ſuffuſio eſt: aliàs malum à ventriculo procedit, præſertim ſi vbi probè concoxerit cibos æger, nihil tale apparuiſſe teſtetur, aut etiam vbi moleſtetur viſis, dixerit mordentem aliquem humorem in ore ventriculi ſentire, atque reiecto humore vomitus mitigata fuiſſe ſymptomata. Hæc interroganda ſunt à prima die, vbi in oculis nulla appareat turbulentia, ſed ſecundum naturam ſe habeant: nam ſi in altera tantùm tenebroſitas apparuerit, ſuffuſionis initium eſt. At ſi oculos à natura habuerit turbulentos, & pupillas non puras ambas, & non multum temporis pertranſierit à quo viſa ſentire dixerit, præcipiendum vt minus cibi, atque boni ſucci accipiat, & ſequenti die finita, ac probè perfecta coctione, ſi nulla viſa, aut paruiſsima apparuiſſe fateatur, à ventriculo proceſſerunt, ſi tamen ſimilia permanſerint, ſuffuſionis accidentia ſunt, præſertim, ſi purgato per hieram ventriculo adhuc perſeuerent. Cùm autem à cerebro viſa procedunt, phrenitide laborat æger. Phreniticorum verò viſa quomodo, & qualia fiant, lib. 1. Prognoſt. in expoſitionibus noſtris latè percurrimus. Cognita tamen vera ſuffuſione incipiente, ſanguinem mittemus, niſi aliquid obſtiterit, ex vena cubiti externa, craſſos quoque humores purgabimus, prius extenuatos aqua mulſa, aut ſyropo de ſtœcade cum aqua inſtillatitia fœniculi. Ad purgationem accommodantur pilulæ ſine quibus, aut pilulæ lucis, clyſteria acriora iniiciantur, frictiones fiant in cruribus & brachiis, cucurbitulæ cum ſcarificatione occipiti affigantur. Gargariſmatis vtantur, quæ pituitam educant, & errhinis ſimilibus, quorum copia ſuprà tradita eſt ad frigidos capitis morbos cum humore: oculis verò conducunt, aqua chelidonij, fœniculi, & rutæ, cum tutia, bis in die, & ſuccus fœniculi cum vino. In victu alimenta boni ſucci, & quæ parum humectare valeant, conferunt, à vino abſtineant, & aqua aniſi, aut cinnamomi vtantur, abſtineant ab oleribus, fructibus viridibus & piſcibus, poſtrema menſa accipient miloplacentam ſine ſpeciebus, aut dragetam ex aniſo, fœniculo, & coriandro præparato. Partes inferiores corporis moueant & exerceant, & frictionibus vtantur, ſed à balneis abſtineant, & animi accidentibus, ventrem lenem ſeruent, & ventris plenitudinem, ebrietatem, & literarum lectionem deuitent. Quotidie ieiuno ventre caput anterius retrorſum pectine ſcalpant. Ex antiquis verò ſuffuſionibus, quædam manus opera curari debent, quædam verò eandem non expoſcunt, quod ea ratione diſtingues, qua Gale. lib. 1. de Cauſis ſympto. Si altero oculorum clauſo, alter ſplendidior euadat, ſpes habetur viſum reparari poſſe: ſi verò non, neque augetur, aut dilatatur pupilla, viſus ob ſpiritus defectum reparari nequit. Paulus verò patientem oculum digito comprimere præcipit: quòd ſi poſt compreſsio-

Suffuſio.

Suffuſionũ ſigna.

Suffuſionũ curatio.

Suffuſorum uictus.

Suffuſionũ curãdorum manus opera Gale. & Pau. ſententia.

nem suffusio dilatetur,nondum concreuit,ac perinde non debet manus opera curari: si verò non dilatatur ex compressione,distinguere oportet:nam quæ parum & quæ multum concreuerunt, non dilatantur, neque tamen omnes curari debent manus opera. Quamobrem earum suffusionum quæ non dilatantur colorem considerare conuenit: si nanque qualis aquæ marinæ fuerit,aut ferri,aut plumbi,curanda est: si verò colorem habuerit gipsi,aut grandinis,non decet eam curare: siquidem immodicè concreuit:manus præterea operam Paulus probè docet libro sexto.

De pupillæ dilatatione & constrictione. CAP. IX.

μυδρίασις.

PVpilla quantitatem naturalem euariat dilatatione quæ μυδρίασις dicitur aut diminutione, ac tabe,quæ Græcis φθίσις nominatur. Dilatatur pupilla nimia humiditate occurrente ac relaxante vueam membranam. Vidimus quoque ipsam vsque ad iridem didu&tam ab oculi i&tu valido. Nota pasio est, per quam visa minora apparent, vti per tabem maiora. Visio nanque ab oculo procedens dispergitur, & circulos maiores quàm per bonam valetudinem ad æquam distantiam efficit. Ac perinde amplitudo circuli cum superficie corporis mensurata eandem superat. Ob angustiam verò pupillæ corpora maiora apparent, quoniam visionum ab oculo procedentium post pupillæ constrictionem superficies, ad parem distantiam minor est, ac perinde corpora maiora quàm antè & quàm vere sint,apparent. Pupillæ dilatatio breui expos cit auxilia, ne interim obduretur, & restitutioni inepta permaneat. Victus itaque conueniens exsiccans esse debet,& tenuior, à vino abstinebunt & balneo, cæterùm frictionibus vtentur partium inferiorum, & deambulationibus, & lenibus clysteribus. Reliquis consentientibus ante alia sanguinem mittemus, aut ventrem purgabimus, deindè cucurbitulas sine scarificatione occipiti affigemus. Oculo verò admouebimus medicamenta exsiccantia,quæ non valde calfaciant, neque supra modum refrigerent, ne illa humorem aliunde trahant, hæc verò eundem compingant, quæ verò valde exsiccant, obdurant membranas,rosa, crocus, tutia, acacia, thus, cortex radicis buxi, vtilia sunt, & quæ ex his & similibus componuntur, de quibus est collyrium de thure, & fotus ex aqua marina.

Pupillæ dilatatæ curatio.

Tabes verò oculi, ac pupillæ angustia, à nimia cerebri siccitate fit, & animalis spiritus defectu, victus conuenit humectans ex carnium iuribus,vini fului potu, aut nigri dulcis,& somnus à cibo, atque etiam meridianus, frictio capitis, & faciei, & fotus ex aqua calida,& respirationis retentio & exufflare,& inflare buccas. Digitis etiam oculos comprimere. His conuenit quàm maximè à coitu & fletu abstinere, & fœnogræci decocto fouere oculos.

Pupillæ tabidæ curatio.

De visus debilitate. CAP. X.

Visus debilitas.

VIsus debilitas,Græcis ἀμβλυωπία & ἀμαύρωσις dicitur,quamuis ἀμβλυωπία minor læsio sit, nulla tamen læsio oculi conspicua in his est, sed sensui latet:hæc verò euenit,à crassis humoribus,& lentis oculum,& humorem ipsum crystallinum occupantibus,aut opticum neruum. Præcedunt autem ebrietates, ciborum repletiones, capitis morbi,distillationes,lachrymarum magna effusio. Euenit quoque senibus id mali, humoribus oculorũ diminutis,& corrugatis membranis:hi verò non curantur. Fit autem hoc symptoma quibusdam repentè ob neruorum opticorũ obstructionem, aut relaxationem,quem affectum barbari & oculistæ appellant,guttam serenam,ob quam obstructionem nonnulli integrè obcæcantur.Præcedente capitis ictu,aut morbo aliquo pituitoso diuturno,aut ebrietate,& meri potu,aut magna spiritus retentione,& inflatione fit. Antecedere etiam solent coitus immodicus,vomitus vehemẽs, solis occursus,aut venti valde refrigerantes,balnea, lectio asidua minutarum literarum, terræ effosio quæ depresso capite fit, & magni ponderis eleuatio. Causas prægressas ex relatu accipiemus. Crassi humores grauitate cognoscuntur, & præcedenti victu. Neruorum relaxatio, ex motus oculi tarditate. Omnibus his conuenit cibus boni succi,facilis coctionis,& aquæ potus,partium inferiorum frictio,& deambulatio,ventris lenitio & abstinentia ab animi accidentibus,balneis,vini potu,& venere. Præterea lectione,scriptura,& vomitu:& cruditates vitent,& solis occursum atque frigidi aeris,curationis ratione sanguinem ab initio mittemus secta vena externa cubiti, aut media,deinde venis quæ sunt in angulis internis oculorum,prius deligato collo,ac rursus soluto bis,aut ter,ita vt cõcussione sanguinis:& agitatione ipsius & capitis facta, humor crassus obstruens paretur ad exitum. Cùm in nerui optici cauitate continetur, ita visum intercipiens, vt crassus humor,qui obstruit cerebri meatus in apoplexia,est enim hæc affectio visus interceptio,& quadantenus apoplexia eius. Ventrem deinde purgabimus per pilulas lucis, aut sine quibus,

Visus debilitatis curatio.

aut

aut cochias.In longiori & ſenſim facto morbo pilulas de hiera,& terebinthinam,aut abietinam reſinam deuorandam dabimus, cucurbitulas cum ſcarificatione occipiti affigemus,atque ſanguiſſugas. Deinde medicamentis errhinis, & apophlegmatiſmis vtemur, oculis autem admouebimus mel deſpumatum, aut mel cum ſucco fœniculi, aut ſucco chelidonij,aut ſpicã nardi cum ſucco fœniculi,aut hæc eadem in vaſe æneo agitata, aut aqua inſtillatitia eufraſiæ,cum croco,& ſpica, aut aqua marina. Obſtructione tamen in opticis exiſtente,vbi reliqua non profuerint,ſinapiſmus capiti imponetur. Ad viſus hebetudines & ſuffuſiones incipientes valet cinis lumbricorum terreſtrium cum melle. Aliud,mel,oleum antiquum,& ſuccus fœniculi, in vaſe æneo miſceantur & ſeruentur.

De Nyctalopis. CAP. XI.

EOs qui nocturnam cæcitudinem patiuntur, græci nyctalopas appellant, quoniam & ſi interdiu videant,inclinante ſole obſcurius conſpiciunt,noctu verò nihil. Mali cauſa craſſus humor eſt,qui pupillam obſtruit, & album humorem incraſſat, atque viſorium ſpiritum offuſcat, ita vt non ſine magna luce ad opus ſufficiant, idem facit imbecillitas ex frigiditate orta. Morbus ægri relatu conſtat. Victus eis conuenit extenuans & exſiccãs,membrorum inferiorum frictio,& deambulatio, & caput pectine retrorſum ſcalpere, & faciem vino albo abluere. Prima menſa origanum, aut hyſſopum accipere, aut cortices citri melle conditas.Ad finem verò coriandrum præparatum,aut dragetam ex aniſo & fœniculo, aut pluribus diebus ſummo mane ad capitis langores curandos vitellos ouorum tremulos cum coriandro præparato ſorbere, aut ferculũ, ex auellanis toſtis,pane toſto,coriandro,& fœniculo cum iure carnis confectum. Curatio perficitur ſanguinis miſsione ex vena externa,& angulis internis oculorum,& purgatione per pilulas lucis. Oculis verò admouemus mel deſpumatum, aut idem cum ſucco fœniculi, aut fel barbelli,aut fel perdicis cum ſaccharo, aut ſuccũ fœniculi,aut ſtercus lacerti cum ſucco chelidonij,aut ſuccũ qui inſtillat ex hircino iecore dum aſſatur, aut eiuſdem vapor oculis obiiciatur. Vbi etiam malum non deleatur,rurſus conuenit & errhina adhibere medicamenta,ac rurſus ad prædicta topica redire.

Nocturna cæcitudo.

Nyctalopū curatio.

De oculi expreſſione. CAP. XII.

EXpreſſorum,aut exilientium oculorũ cauſæ ſunt quæ eos relaxant,aut exprimunt, ita vt ſupra modum promineant, aut exiliant à locis propriis, & ad malas vſque procidant. Partus vehementia id efficit,& vehemens colluctatio,& magni ponderis eleuatio,& caſus ſuper caput,aut magnus ictus,aut vlcera & carbones,aut humorum craſſorum copia,qui neruos oculos mouentes, & confirmantes occupant. Notus morbus eſt,cui reliquis conſentientibus ſang. miſsio & purgatio conueniunt. Præterea oculos reducere conuenit, & eoſdem linteolis duplicatis leuiter comprimere. Deinde eoſdem decocto roſarum,aut vino in quo cupreſsi pilulæ,& piſidiæ, & acacia, atque hypociſtis bullierint, foueant:his verò non proficientibus cucurbitulæ cum ſcarificatione occipiti affigantur. Vidimus nobilem fœminam cuius oculi partus violentia exilierunt, & quatuor tranſactis diebus menſtruis purgatis reducti fuerunt ſponte. Iuueni verò cuidam cùm ab alto cecidiſſet,exilierunt oculi extra palpebras, quos reduximus ſenſim, & eiſdem admouimus linteolos duplicatos madefactos decocto roſarum & balauſtiarum, inſperſos acacia,& intra duas horas à caſu ventris onere depoſito, ſanguinem miſimus de externa dextri cubiti vena,is liberatus eſt topico remedio repetito, decenti adhibito victu.Cùm autem oculo procidenti inflammatio accidit,integrum ouum cum vino & roſaceo lana exceptum ſuperponendum eſt, aut folia hyoſcyami in vino elixa atque contuſa,aut papaueris capita ſic parata. Remittente verò inflammatione collyrium fiet ex roſis & acacia cum albo oui,ſed interim dum inflammatio adeſt, emplaſtra octo horis interpoſitis permutanda, ne putreant.

Oculorum expreſſio.

De Aegilope. CAP. XIII.

AEgilops inflammatio eſt in angulo magno oculi, cum verò poſt ſuppurationem in abſceſſum migrauerit,Anchilops dicitur. Eius generatio ſimilis eſt generationi aliarum inflammationum, & eaſdem in genere habet cauſas. Notus morbus eſt, ſiquidem oculis ipſis conſpicitur. Non habet ſanè facilem curationem, ſiquidem os ſubiectum ob propinquitatem & carnis loci inopiam,& oculus, ob propinquitatem & connexionem ſtatim compatiuntur. Quam ob rem incipiente morbo ſanguinem mittere conuenit ſecta vena externa cubiti lateris eiuſdem. Medicamenta verò repellentia parti admouemus,quale eſt quod recipit ſucci ſolani vnc.vj.thuris drach.ij. Aliud,ſucci ſemperuiui,ſucci perdicij vtriuſque vnc.iiij.glauci, croci, vtriuſque drach.ſemis. Hæc ſæpe repetenda

Aegilops. Anchilops.

repetenda & immutanda, ne inflammatio suppuretur. Deinde discussoriis resolutio tumoris tentanda, quod fiet per medicamentum quod recipiet staphidis agriæ, ammoniaci, thymiamatis, vtriusque drach.j. Valet ad idem farina erui cum melle, aut perdicium elixa & malaxata cum pauca myrrha. Si verò in suppurationem transierit, si non rumpatur sponte, auro candenti aperietur. Post rupturam medicamenta abundè resiccantia adhibebimus, antequam malum os subiectum inficiat, & pars temperaturam amittat: fit enim inde perpetua anchilops. Quem vsum præstat aluminis tenuissimè triti drach.j. resinæ terebinthinę vnc.j. hoc vlceri immittendum est, & paruum splenium superponendum; id enim mundificat & incarnat vlcus. Valet ad idem radix ireos elixa & contrita ac superposita, aut puluis eius inspersus, aut farina erui cum melle, & myrrha, ac thus cum melle. Huius morbi chirurgia à Paulo traditur lib. 6. nam cùm os semel affectum fuerit, fistula lachrymalis candenti auro aut ferro opus habet.

De Encanthide & Rhiade. CAP. XIIII.

Encanthis. Rhias. CAro quæ secundum naturam in magno angulo oculi continetur, quandoque augetur: quę affectio encāthis Græcis appellatur, aut imminuitur & appellatur Rhias, causa augmenti esse solet sanguinis affluentis copia, & restitutio vlcerati anguli oculi: consumptio verò fit nimia humorum acrium defluxione, aut vstione, aut vlceratione ægilopis. Carnis augmentum curabimus alumine vsto superspar so, aut cum vnguento de tutia superposito. His non proficientibus auro candenti per calamum modicè vritur, & album oui superponitur. Diminutio carnis restituitur, aloe, & croco, sæpius admotis, sed raro curatur.

De pruritu & scabricie palpebrarum. CAP. XV.

Palpebrarum pruritus. τράχωμα. PAlpebræ oculorum pruriunt, & acrem defluxionem, aut salsam recipientes exasperantur: appellatur hæc affectio τράχωμα, quandoque temporis diuturnitate obdurantur atque calescunt, quod malum τύλωσις dicitur. Agnoscitur malum, quoniam pruritus adest, & rubent palpebrę, & exasperantur, & lachrymæ frequentiùs defluunt, & ferè semper. Ante aliam curationem, acres, aut salsi humores purgandi sunt, deinde singulis diebus summo mane oculi abluendi aqua instillatitia fœniculi, & aloe cum succo fœniculi, aut succo chelidonij, aut aloe cū melle in pixide ænea agitetur, & liniatur. Aliud, succi radicis rumicis vnc.j. mellis vnc. semis. Aliud, æris vsti, myrrhæ, vtriusque drach.j. fiat tenuissimus puluis cui adde croci, grana viij. diluantur in aqua pluuiali, & liniantur palpebræ. Aut sarcocolla cum succo fœniculi. Aliud, vini albi vnc.iij. succi rumicis vnciam j. aloes, & sarcocollæ vtriusque drach. sem. aut lapis hæmatites in aqua pluuiali diluatur. Si verò palpebræ obdurentur, & callosæ fiant, inuersæ abradendæ sunt pumice, aut sepiæ testa, deinde prædictis liniendæ medicamentis.

De morbis aurium, SECTIO III.

De aurium dolore. CAP. I.

Aurium dolor. AVRIVM dolor quandoque cum inflammatione, nonnunquam sine ipsa fit, atque id ab intemperie calida aut frigida, aut flatu, aut aqua medicata inclusa, aut re quapiam extrinsecus occurrente, vt pulice, cimice, capite aciculæ, aut similibus. Rursus à calida intemperie nuda, aut cum mordentibus & acribus humoribus, à frigida quoque aut sola, aut cum crassis humoribus. Calida intemperies ardore agnoscitur, sine grauitate, & victu præcedente, ætate, temperatura, & anni tempore, & regione, & quoniam iuuantur à frigidis auxiliis. Si materia acris accesserit, morsus aderit, & calentis ac mordentis excremēti effluxus, frigida intemperies lento dolore agnoscitur, sine grauitate, & relatu ægri qui causas refert refrigerantes, quæ accesserunt, aqua medicata ægri relatu agnoscetur, sicuti & exteriora reliqua. Humor autem pituitosus pondere agnoscetur & victu præcedente tempore, ætate, & temperatura, quæ pituitam augere valeant, flatus distensionem efficit sine grauitate, & sine sensu ardoris, aut frigoris, inflammatio dolorem habet adiunctum calorem, pulsum, & distensionem, quibus accedit febris continua, victus conuenit omnibus boni succi cibus, & facilis coctionis, flatus expers, in calido dolore refrigerans, vti lactuca, & endiuia, potus aquæ hordei, in frigido calefaciens sit, admixtis melle, pipere, & caryophyllis. Potus

Aurium inflammatio. vinum album tenue, aut aqua cinnamomi, dolore à flatu facto anisum, & cuminum addantur. Cum inflammatio adfuerit, præter refrigerantia victus conuenit valde tenuis, siquidem morbus iuuenibus præsertim periculosus est, & intra septimum, auctore Hippocra. interimit, nisi pus album ab aure effluxerit, locus etenim fallax est, ventrem lenire

conuenit,

conuenit,somnum procurare,is enim non paucos integrè liberauit. Curatur dolor auris à calida intemperie nuda,infuso lacte muliebri tepido,aut albo oui cum rosaceo,aut rosaceo cum succo perditij,vel succo solani,aut oxyrrhodino tepido,vel succo coriandri,vel hastulæ regiæ. Dolor ab intemperie frigida curatur oleo nardino infuso,aut irino,aut rutaceo,aut de euphorbio,aut castoreo. Valet etiam olei veteris vncia j. euphorbij obolus j.& oleum in quo cæpa bullierit, aut cæpæ succus, aut allij succus cum oleo anethino,acres humores purgandi sunt,& affectus,vt capite sequenti de vlceribus dicemus,curandus,aqua medicata si pauca fuerit specillo auriculari, coto obuoluto educetur,& altero pede auri respondenti subsiliet,inclinato in eam partem capite. Deinde lac muliebre, aut album oui instillabitur, aut oleum rosaceum: si tamen multa fuerit, per eadem curatio tentãda,& per syringam exugenda,aut per auriculare clystere,aut per calamum. Si verò animal incidat, aceto & scammonio occidetur, aut succo absynthij, si semen aliquod incidat,deinde ita intumescat vt extrahi non possit,specilli mucrone diuidatur,& id, aut lapillus educetur per specillum lana obuolutum, & terebinthina,aut melle illitum:adhærebit enim,atque extrahetur. Quòd si maius adhuc fuerit & extrahi nequeat chirurgia opus habet.Flatus dolorem efficiens curabitur,vt dicemus de sonitu aurium. Crassi humores per acetũ mulsum,aut syropum de stœcade attenuandi,& purgandi pilulis aureis,aut cochiis, deinde succus porri cum melle instillandus, aut succus cæpæ cum melle, aut aqua mulsa in qua iris,aut aristolochia bullierint, aut oleũ amygdalarum amararũ,aut oleum de absynthio cum adipe anserino,aut vulpino,aut oleum de styrace. Inflammatione verò incipiente venam externam cubiti secare conuenit, aut bis,aut euacuationem interpellare. Intra aurem verò instillabimus sensim vnguenti basilici vnciam j.rosacei vnc.ij.gallinæ,& anatis adipem,aut adipem anserinum,cum rosaceo,aut oxyrrhodinum. Hæc quemadmodum & alia omnia tepida sunt instillatitia. Interim quoque frictionibus vtemur, & clysteribus. Exterius verò oleo amygdalarum dulcium,aut camemelino, & anethino aurem,& adiacentia loca fouebimus, mitigandi doloris gratia,& coquendi humoris. Sed si dolor vehemens adhuc fuerit,ita vt vigilias, & mentis turbationes inferat,vt solet,lac muliebre rursus instillandum, aut album oui, aut stuporem inducentia admouebimus:doloris nanque particeps cerebrum, nerui auditorij consensu fit,stupefacit autem castorei grana viij.opij grana iiij. in oleo camemelino instillatum,aut in vino dulci. Rursus medicamẽti Philonis drach.j.diluatur in sapa & instilletur. Blandè verò admodum attingantur dolentes aures. Quòd si humor dolorem efficiens interim non dissoluatur,suppuratio procuranda decocto maluæ, seminis lini,aut fœnogræci, tepentibus, additis oleo camemelino, & gallinæ adipe, aut vnguento basilico liquato in adipe anserino. Rupta verò inflammatione vlcus vt dicemus,curandum. Mihi sanè cum iuuenis adhuc essem 25. annos natus, vehemens auris inflammatio fuit oborta, verùm intra quartum diem, ad summum peruenit vigorem, & pus erupit album.

Aurium dolentium curatio.

De aurium vlceribus. CAP. II.

AVrium vlcera magna ex parte post inflammationes suppuratas sequuntur, quandoque humorum erodentium effluxum. Conferunt autem eis auxilia quæ detergere valent & ob loci aridam temperaturam abundè exiccent. De his est crocus & glaucium pari mensura in aceto trita,aut tutia cum aceto. Aliud,ferri stomoma in aceto teratur & ad æstiuum solem reficcetur, aut igni admotum donec arescat, bulliat, deinde cum aceto & sapa,aut solo aceto instilletur. Præterea vinum in quo myrtus & malicorium bullierint. Aut fel bubulum, aut porcinum, aut barbelli cum oleo rosaceo, aut hæc eadem in cortice malipunici tepefacta admoueantur. Aliud,aluminis drach.ij.succi polygoni vnc.iij. Aliud,aluminis drach.j.croci,& myrrhæ vtriusque scrup.j. cum vino, aut mulso. Si verò vlcera sordida fiant, & pus fœtidum ab aure manauerit, abluenda erunt aceto mulso. Deinde infundendum collyrium quod recipit thuris, myrrhæ, vtriusque drach.j.croci,glauci,vtriusque drachmam semis,atramenti sutorij scrupu.j.cum vino in quo myrtus bullierit. Aliud, aluminis vncia semis,vini albi vnc.iij. bulliant, ad sordium crassitudinem,deinde cum aceto liquentur,& in aurem tepida fundantur. His & similibus vtitur Gale.lib.5.de Meth.med.vbi Thessali quendam sectatorem repræhendit,quòd relaxantibus vteretur,cùm id neque in vlcere auris cum phlegmone liceat.

Aurium vlceratarum remedia.

De aurium sonitu. CAP. III.

SOnitus aurium,quandoque sequitur intemperiem sine materia, nonnunquam verò causam habet præter naturam. Intemperies sicca,aut calida simul & sicca acrem sensum

Aurium sonitus.

ſum auditus efficit,ita vt ipſos naturales vapores aſcendentes in caput , aut ex coctione humorum capitis leuatos,cum ſonitu,aliàs imperceptibili , agnoſcat. Quod euenit his qui ex morbis febrilibus reualeſcunt , & poſt phrenitidem , & calidos capitis dolores. Cauſa præter naturam omnino vna eſt , flatus intra aurem concitatus non inueniens exitum. Is tamen aut in capite generatur , aut aliunde tranſmittitur , magna ex parte à ventriculo. In capite generatur ob frigidam , aut calidam intemperiem, veluti cauſam, aut ob craſſos humores,qui copiam materiæ præſtant,etiam ſi calor aut parum, aut nihil à natiuo recedat. A ventriculo aſcendit per cruditates,ebrietates,& repletiones ciborum. Sæpe etiam ad frigidam intemperiem capitis accedunt cauſæ externæ refrigerantes,vti aer,balneum , & medicamentorum refrigerantium vſus. Ad calidam, ſolis æſtus qui vaporum concitatione,aurium ſonitum ſæpe facit. Intemperies calida , atque ſicca cerebri, ab excrementorum defectu agnoſcuntur , & quoniam caput non grauatur, & quod victus præcedens non aceruauit craſſa excrementa , & morbi calidi præceſſerunt, & vigiliæ. Ex his cognoſcitur ſenſus acrimonia , & quoniam ieiuno ventre magis vexat. Flatus à ventriculo aſcendit,per cruditates,ex quibus agnoſcitur , & ebritatibus, & ventriculi per id tempus dolore,nauſea , & vomitibus,& inappetentia , & quod ſubitò accedit. In cerebro genitus à cauſa prægreſſa ex relatu ægri agnoſcitur. Craſſam pituitam docet grauitas capitis,faciei decoloratio, victus præcedens pituitam augens, & grauis ſomnus,& iuxta ſomnum augetur, ſed ſenſui malum accedit. Si malum per febres eueniat,febres curandæ ſunt, ſi febre ceſſante calor relinquatur,aut ſenſus acrimonia,ad quam ſequatur prædictus ſonitus. Victus conueniet humectans,vti ptiſana, amygdalatum,aues elixæ,& pedes porcorum,ſomnus longus,quies, vini dulcis potus. De medicamentis eſt oleum violatum,in aurem inſtillatum , vapor decocti violarum, aut corticum papaueris,aut olei roſati vnc.j. opij grana ij. Si flatus à ventriculo oriatur , omnis repletio,cruditasq; vitanda,& venter leniendus,& frictiones crurum fiant. Acetum mulſum bibant,ac deinde purgentur hiera diacolocynthidos, aut pilulis de agarico, venter verò oleo de abſynthio , aut nardino liniatur. Si à cauſis externis flatus generetur , eas ſemouere expedit. Si tamen morbus à frigida oriatur intemperie,cum materia craſſa & lenta,aqua mulſa,aut acetum mulſum,aut ſyropus de ſtœcade præbibenda ſunt , & caput purgandum pilulis aureis,aut cochiis. Proſunt etiam gargariſmata,& errhina pituitam educentia. Frigida verò intemperies ſi relinquatur,aut ab initio conſtiterit,curanda contrariis. De quorum numero eſt,oleum amygdalarum amararum inſtillatum aut oleum vetus,in quo bullierit cuminum,nam & hæc flatum diſcutiunt,aut ſuccus raphani cum oleo rutaceo, aut oleum irinum cum ſucco rutæ, aut oleum de abſynthio cum ſucco rutæ,aut oleum de euphorbio : aut vaporem recipiat decocti rutæ , aut anethi & ſtœcados,& maioranæ : aut ſacculi ex eiſdem herbis calidi admouendi. Valet euaporatio aceti per calamum , & oleum laurinum , & ſuccus rutæ qui in cortice mali punici bullierit.

Aurium ſonitus curantia.

De ſurditate & graui auditu. CAP. IIII.

Surditas.

SVrditas,aut grauis auditus,cùm à natiuitate contrahitur,& diutius durat,curari nequit:ſed ſuperuenit quibuſdam,aut ob intemperiem ſine materia, quæ occupat neruum auditorium, aut propter obſtructionem:hæc verò à cauſa extrinſecus occurrente, vt lapillo,aut cimice,aut nucleo,aut ob cauſam internam,vt inflammationem, aut ſcirrhum,aut verrucam,aut ſordem,aut callum,aut carnem adnatam, aut ob humorem calidum bilioſum , aut ob craſſos & lentos humores. Intemperies calida cognoſcitur, vt præcedenti capite diximus,frigida partim tactu,partim faciei decoloratione,partim à iuuantibus & nocentibus. Obſtructio à cauſa externa,ægri relatu agnoſcetur,interna cauſa,ſi fuerit inflammatio ex ſignis inflammationis,ſuprà traditis. Scirrhus præcedente inflammatione generatur,aut craſsis humoribus ibidem congeſtis, qui grauitate & obturatione cognoſcetur , ac diuturnitate , ſordes poſt vlcera magna ex parte accedunt & à capite tranſmittuntur capitis dolore præcedente,adeſt quoque in aure morſus,aut pruritus.Callus aut caro adnata poſt vlcera ſequitur,& ſpecillo tangitur,& quandoque viſu depræhenditur,vti & verruca. Bilis proprias habet notas ex calore & acredine,& his quæ præceſſerunt morbis,atque victu. Pituita frigidat & grauat,& victus accedit qui pituitam generet. Si criſis ratione ſurditas eueniat,morbi capitis, aut partium inferiorum præceſſerunt , adueniente verò ſurditate aut omnino euanuerunt , aut in melius fecere mutationem. Curatur intemperies remediis calefacientibus aut refrigerantibus, & quibuſdam calidis infrà tradendis,& ſuperius traditis.Inflammationis quoque curationem ſcripſimus,ſicuti & modum extrahendi quæ in aurem extrinſecus inciderunt. Scirrhus

& callus,

& callus,& verruca curantur oleo amygdalarum amararum cum medulla colocynthidis,aut succo cucumeris asinini,cum melle,aut curari nequeũt. Sordes aurium specillo mundantur,si crassæ fuerint & paucæ:sed multæ & tenues aqua mulsa instillata egent, aut aceto mulso,aut melle & succo foliorum raphani. Sordium verò influxus reuellendus. Sed si causa surditatis fuerit humor biliosus,qualis iudicationis ratione ad aures quandoque tranfunditur,ventris fluxu superueniente curabitur , humore in contrarium transmisso,id quod Hip.Apho.octauo Sectionis quartæ indicauit dicens:Quibus biliosæ accidunt deiectiones,superueniente surditate cessant:& quibus surditas fit, superueniẽtibus alui deiectionibus cessat. Verùm vbi hæc non superuenerint,medicamentis quæ ventrẽ purgent procurãdæ sunt.Surditate à crassis humoribus prouenieẽte, purgatione opus est.Acetũ itaque mulsum præbibendum,aut siropus de stœcade,cum aqua amaraci.Purgabitur autẽ pilulis aureis,aut cochiis.Gargarismata deinde adhibẽda ex aceto mulso cum staphide agresti,aut cum decocto saluiæ & amaraci.Aliud,hyssopi, origani,calaminthæ,singulorũ drach.ij.sinapis drach.iij.mellis vnc.iiij.misce,& cum vti volueris dilue drach.iij. in decocto stœcados. Sternutatoriis quoque vtantur : auribus verò instilletur oleum amygdalarũ amararum,aut oleum nardinũ,aut oleũ de euphorbio. Aliud,succus hastulæ regiæ cum melle despumato pari mensura misceantur , aut succus cepæ cum oleo amygdalarum amararum,aut succus foliorũ raphani cum melle, aut oleum laurinum,oleum amygdalarũ amararum , oleum irinum pari mensura misceantur,in quibus ellebori radix bulliat,& in aurem instilletur. Aut oleum rutaceum, cum felle tauri,aut oleum laurinum cum felle accipitris. Aliud,fellis capræ & vrinæ capræ vtriusque vnc.j.galbani drach.s.aut castoreũ cum oleo anethino. Aliud,cepas duas minutatim secabis,& in alambico positis miscebis mellis vnc.iiij.succi porri vnc.viij.aut tantundem succi absynthij,aqua instillatitia ex his,in aurem tepida infusa,miro modo surditatem & aurium sonitũ curat. Victus verò,cõuenit,qui bonum succum præstet,& facilè coquatur:vitet olera,& fructus virides,& vinum nouellum,& lac,& quæcunque vapores capiti mittunt,& caseum,& pisces crassæ substantiæ:bibent aquam cinnamomi, aut anisi,aut vinum antiquum non odoratum, anisum & cuminum cibis admisceant. Aerem eligent calidum & siccum, & capitis vtantur frictionibus,post purgationem.

De Parotidibus. CAP. V.

PArotides inflammationes sunt in carnibus adenosis , quæ iuxta aures sunt factæ. *Parotides.* Causa est sanguinis in eam partem influxus, aut solius,aut cum abũdante bile,aut pituita,aut melancholia. Confluit autem,aut abũdante in toto corpore sanguine,aut à capite tãtùm,& id symptomatis,aut iudicationis ratione.Malũ cognoscitur visu:tumor enim est sensu perspicuus:æger verò dolorem referet. Præterea si à sanguine fiat,rubet, grauat,dolet,pulsat,si bilis abũdet,pallidior fit,& ardor maior accedet,si à pituita laxior est tumor cum maiori grauitate,& ardore minori.Melancholia abundante,magna grauitas aderit pro magnitudine tumoris,duricies maior, dolor non magnus. Si à capite transmittatur, priùs dolebit & transmisione facta leuabitur , non aderat autem totius corporis plethora,aut cacochymia.Quibus pręsentibus ab ipso corpore trãsmisio fiet. Iudicatio per febres longas fit,crassis humoribus redundantibus,aut per acutas febres, tenui humore,sed languente facultate. Victus cõuenit tenuis, & eo tenuior quo morbus fuerit maior,& terminus breuior,facultate cõstante. Si parotides fiant, iudicationis *Parotidum curatio.* ratione,si abundè effluat humor,ita vt æger manifestè leuetur,increscẽte tumore, opus naturæ permittendũ,aut sola axungia gallinæ liquata pars liniatur ad dolorẽ sedãdum, aut butyrum,aut semen lini cum mulsa,aut fœnogræci farina, cum oleo camemelino. Si humor pauca quãtitate decumbat,iuuanda est natura his quæ extrahant è venis humorem,fotu olei irini,& anethini,aut melle & pipere,aut cucurbita loco affigatur,præsertim cùm humores fuerint capiti infixi : vtcunque tamen incipiente inflammatione repellẽdus non est humor,ne in caput recurrat,si humor malignus non est, neque copiosus , minimè omnium si iudicationis ratione eueniat. Aliàs autem si fiat,mitigatoriis eget , & his quæ discutiant , cum factus fuerit tumor. Ab initio itaque si sanguis in toto corpore abundare videatur,sanguinem mittemus , deinde admouebimus vnguentum dialtheas , aut œsypum cum axungia gallinæ liquatum,aut farinam seminis lini cum mulsa,aut fœnogręci,& seminis lini,& altheæ decocto partem fouebimus aut adipe,butyro,& cera partem liniemus. Quum autem parotides non discutiuntur suppuratio tentanda , cum farina frumenti , & ficuum decocto,& oleo, aut foliis maluarum elixis,& cum axungia porci sine sale malaxatis , & si non rumpantur , ferro candenti pus ducemus.Aut medicamenta admouebimus quæ discutiant & ex alto trahant,

vti mel cum radice iridis,aut galbano & oleo laurino : cùm autem pars reliqua ad duriciem inclinauerit, digerentibus miscebimus emollientia:at si parotides sine magno dolore fuerint : itaque materiam referant pituitosam,muria fouendæ sunt,aut liniendæ emplastro diachylon liquato in oleo camemelino.

DE MORBIS NARIVM. SECTIO IIII.

De narium vlceribus. CAP. I.

Narium vlcera. Ozenæ.

NArium vlcera ozænas appellãt,ab humoribus acribus ortũ habent, quibus facultas erodendi ineſt:quibuſdã verò præter acredinẽ putredo accedit, & fœtor è naribus expirat. Quidã sola ea vlcera quæ sordida in naribus sunt, ozænas appellari volũt. Notus morbus est tum ex his quæ de naribus manant, tum etiam visu,accedit dolor:præsertim si crustã violentiùs euellant. Mali huius curatio à capite incipere debet:causam etenim vacuare oportet sanguinis missione,si is abundauerit & reliqua cõsentiant,aut purgatione per pilulas sine quibus, deinde caput ipsum roborandũ ne aliunde ascendentia excrementa suscipiat:quẽ vsum pręstat oxyrrhodinum,cui etiam addimus myrti puluerem , aut gallarum , aut oleum myrtinum, & acetum rosatum miscemus, cui addimus rosarum & acaciæ puluerem : hæc enim repellunt & adstringunt. Naribus deinde curationem adhibemus. Primò admouẽtes ea quæ crustam decidere faciant, de quorum numero est mel,aut gallinæ axungia,aut butyrum, aut oleum violatum, cum gallinæ axungia, & sternutatio prouocanda, paucis interiectis horis. Postquam crusta deciderit,rursus si sordidũ vlcus relinquatur, melle liniendum despumato. Si dolor adfuerit, axungia gallinæ cum oleo violaceo, & pauca cera linienda,hoc enim medicamentum dolorem sedat,& impedit quo minus fluxio hæreat naribus. Deinde ellychnium immittendum ex lino, aut coto, cum vnguento de tutia, aut mali punici succus in vase æreo ad medietatem coctus instilletur, aut malum punicum dulce in vino elixetur & malaxatum naribus extrà admoueatur. Valet etiam calaminthæ succus instillatus,aut vnguentum de lithargyrio,cum puluere gallarum, aut boli armeni, aut puluis myrrhæ, aluminis vsti,& gallarum æquis portionibus insuffletur.

De fluxu sanguinis narium. CAP. II.

Sanguis ex naribus.

SAnguinis ex naribus fluxus vna trium causarum fit,quarum Galen.lib.3. de Causis sympt.meminit, fluit etenim sanguis vase rupto, aut eroso, aut vasorum ossulis adapertis. Rumpuntur vasa,vulnere, aut contusione. Erosio ab acredine fit, aut humorum,aut externæ cuiuspiam causæ. Anastomosis,hoc est orificiorũ venarum, apertio fit,à multitudine,aut tenuitate humorum. Præterea sanguis fluit ex naribus,à causa interna,aut externa,& interna, aut iudicationis ratione, vt in ardentibus febribus, & tertianis,& phrenitidibus, notis coctionis præcedentibus, & humore tantùm abundante expulso. Hic autem fluxus curatione non eget, si verò à causa externa accidat, ipsa semouenda, vt sol, aut medicamentum calidum : si tamen quidpiam reliquerint causæ prædictæ externæ in naribus factum,id deinde curari debet,& vlcera narium curanda,ac vulnera. Si tamẽ sanguis fluat ex naribus symptomaticè,siue accidẽtis ratione ob internas causas erodentes, curari debet, vti narium vlcera cap.præcedenti. Si verò apertis ossulis venarũ à multitudine,aut tenuitate,interim dum copia sanguinis adest, pariter prætermittenda est fluxio, donec aut quod bonum est vacuetur,aut vires languere incipiant. Causæ externæ notæ sunt ex se,aut ægri relatu:sanguinis copia agnoscitur faciei rubore,temporum pulsu,ætate,habitu,temperatura,& ægri victu. Sanguinis tenuitas,ex propria substantia,quæ aquosa est,deprehenditur, atque ex ægri temperatura,& victu,tum faciei,tum etiam totius corporis albicante colore. Victus conuenit tenuis,cúmque sanguis tenuior fuerit, his quæ incrassant vtentur, & cùm calidior,his quæ infrigidant,& potus conuenit aquæ chalybeatæ, aut masticinæ : nocet autem ex cinnamomo, quoniam odor cinnamomi in caput ducit sanguinem. Adhibenda est ventris linitio,inferiorũ partium frictio,& ligaturæ,quies corporis & animi. Quantum verò attinet ad decubitum,sunt qui dixerint partes infra caput sublimes situandas esse, & caput deorsum spectare,quod Galen.sententiæ ex lib.5.de Metho.meden.contrarium est,& manifestam infert noxam : talis etenim situs non tantùm ad fluxionẽ sistendam non accommodatur, sed ipsam commouet. Itaque cùm sanguis ex naribus fluxerit, euacuatione opus est,reuulsione,repulsione,& astrictione : vacuamus redundantem sanguine, & viribus omnino id ferre valentibus, misso sanguine de vena externa cubiti lateris,à quo sanguis manat,idq; per interualla horarũ bis, aut ter,aut apposito digito,

Fluxus sanguin. narium curatio.

aut

aut adacta interim ligatura, deriuatio sine vacuatione fiet, frictionibus, & ligaturis, crurum, & brachiorum, illitis manibus aliquo calefaciente, & magna cucurbitula affixa eiusdem lateris hypochondrio, & aliæ occipiti conueniunt. Repellunt fronti & tẽporibus admota medicamenta, quæ refrigerent & adstringant, vti album oui cum thure, linteolis, aut stupis madefactis. Adstringentia medicamẽta naribus immittẽda, verùm neque hæc, neque ea quæ repellunt, naribus, aut proximis partibus admouenda sunt, antequam sanguinis misione, reuulsione, & frictione, ac ligaturis & cucurbitulis vsi fuerimus, tum his quæ hypochondriis, tum his quæ occipiti admouentur, reuulsionis ratione: aliâs sanguis in capite cõpingeretur, & maiorum malorũ causæ forent, Galeno id attestante lib.5. de Metho.med. Præter adstringentia medicamenta solent medici scarotica, quæ videlicet crustas inducunt, naribus immittere: verùm hæc non nisi valde vrgente malo, & vbi alia non profecerint sunt admouenda, quoniã carnem proximam in scaram vertunt: fit autem sæpe vt hac decidente vlcere & venarum apertione maioribus factis, sanguis copiosiùs fluat. Fronti sanè, temporibus, & commissuræ coronali superponimus succum plantaginis, aut lactucæ cum aceto, aut spõgiam aceto imbutam naribus admouemus, aut aqua rosarum instillatitia & aceto, aut gipsum in aceto liquatum fronti imponatur, aut idem ellychnio exceptum indatur. aut Gal. medicamentum ex libro quinto de Metho. medendi, quod componitur ex parte vna aloes, thuris partibus duabus cum albo oui liquentur ad mellis crassitudinem & cum mollissimo pilo leporis excipiantur, atque indantur. Aut idem cum linamento contorto fiat ad ellychnij formam, aut polen cum albo oui subigatur, & linamento contorto exceptum indatur, succus quoque polygonij idem efficit, & succus foliorum vrticæ, & cochleæ cum testis in aceto tritæ, & fronti ac temporibus applicitæ, & bolus armenus cum albo oui. Epithemata quoque refrigerãtia iecori imponimus, vt sanguinis feruorẽ cõpescamus. Nos pastillos de succino pondere scrup.ij. dormituris dedimus, in aqua plantaginis: & opere ipso ostendimus medicũ arte sua admirabilem fieri, & talem apud homines haberi meritò. Valet saccharum rosaceum cum bolo armeno, aut siropus myrtinus, rosaceus, & nymphææ. Paulus stercus asini aridum inspirare præcepit, & testæ oui vstæ partes duas, gallæ partem vnam, vel molaris lapidis aceto extincti vaporem recipere. Ex medicamentis scaroticis moderatissimum est, ac valde probatum, ellychnium, ex contortis linamentis, aut coto, in atramento scriptorum infusum & naribus inditum. Prætereà subitò faciem frigida inspergere iuuat, & terrorem incutere, & pudenda aqua frigida irrigare. Hippoc. lib.6. de Morb. pop. par.7. dixit, sanguinem ex venis sistunt, animi deliquium, altera figura, interceptio, linamenta contorta, adpositio, & ligatura. Si sanguis in ventrem labatur, & concrescat, aceto mulso bibito liquabitur.

DE MORBIS ORIS ET GVTTVRIS. SECTIO V.

De grauedine, distillatione & raucedine, CAP. I.

Κατάῤῥος Græca vox tres comprehendit morborum species, excrementum enim quod à capite descendit, si ad intimas nares decũbat siue in eis sigatur, siue per easdem distillet, κόρυζα appellatur, latinis grauedo: si verò in fauces & palatum decumbat malum, nomen generis sortitur, & κατάῤῥος siue κατάῤῥους dicitur, latinis distillatio: cùm verò ad guttur, & asperam pulmonis arteriam descendit, eas exasperat partes atque appellatur βράγχος, latinis raucedo. Nos in nostris expositionibus, in libro 2. Progno. quædam ad hunc locum attinentia diximus, & diuersum vsum vocum, apud Galen. & Paulum, composuimus. Oritur sanè morbus à capitis plenitudine, atque excrementorum redundantia, simul etiam toto corpore quandoque patiente, quandoque solo capite. Impletur aliquando caput calida intemperie trahente à partibus aliis, & liquante excrementa, quandoque frigida intemperie impediente transpiratum & humorum dissolutionem & exprimente humiditates, ad imas partes. Remotiores causæ sunt sol, aer ambiens calidus aut frigidus, plethora, cacochymia, cruditates ventriculi, ebrietas, exercitatio partium superiorum, non assuetis, & ablutio capitis, atque vsus aromatum in cibis. Catarrhus à causa calida eueniens ex his quæ præcesserunt cognoscetur, & ægri temperie, & humorum in ipso redundãtia, & faciei rubore, & frontis ardore, & ex natura distillationis quæ calida & acris sentitur, aut salsa, siti & inappetentia. Præterea calidas distillationes febris sæpe comitatur, frigidæ verò distillationes frigidæ sunt tactui, insipidæ, grauantes, ac distendentes frontem, & causis prægressis cognoscuntur, vt aere, cibis, somno, & ocio. Aer eis attemperetur, ita vt nec calidus, nec frigidus valde sit. Australes præterea venti caput implent, &

κατάῤῥος.

Catarrhi causæ.

Signa catarrhi.

boreales exprimunt humiditates. Alimenta facilis coctionis sint,vt caro pulli, aut turturis, aut turdi assæ,oua sorbilia,amylum,& postrema mensa coriandrū præparatum, & diacotoneū & tortellæ bis coctæ,aut oliuæ duæ,aut tres hispalenses,aut cordubenses. Sit autem cœna parca admodum, veluti mel rosatum cum pane in causa frigida.Deuitent autem lac, carnes salitas, & aromatica omnia. In causa frigida verò sinapi cum carnibus edere licet in declinatione: vitamus quoque allium, porrum,cępas. Potus sit aqua hordei in morbo calido: in frigido tamen, & inclinante morbo vinum album aquosum. Somno & vigilia moderatis vtentur,nam somnus coquit,sicuti & corporis quies: vigilia verò purgationi & discussioni accommodatur. Diurnus somnus vitandus, & in latus cubent, leui crurum frictione vtantur: à balneis summè abstineant. Ventrem seruent lenem,aut lenibus vtantur clysteribus,ex maluarum decocto & oleo, aut glans supponatur,ex tosto melle, omnem animi turbationem vitent, & literarum studiū,ac lectionem. Simplices intemperantiæ quæ in causa fuerint, contrariis curādæ, veluti de capitis doloribus ab intemperie diximus,oleis caput inungentes, in distēperie calida rosaceo,adhibitis odoratis, vt rosis, violis,& papaueris decocti vapore: frigida verò existente intemperie, oleo vngemus laurino,& odorata calida naribus admouebimus,vti ambram, moschum, & suffumigium ex belzoino,aut styrace. Capitis verò ablutionē nullatenus laudo, præterquam inclinante morbo materia diminuta. Valent autem sacculi ex milio calidi, & ex floribus camemeli, vbi plenitudo non adfuerit, aut ipsa iam vacuata, idem de cacochymia intellige. Nam si redundantia excrementorum in corpore adfuerit, aut etiam sanguinis, à sanguinis missione,aut purgatione curationem auspicabimur. Vulgus timet sanguinis missionem in catarrhis. Nos verò vbi sanguinem redundantem intelligemus, sanguinem copiose mittimus, quod quàm vtile sit in aliis,& me ipso non rarò expertus sum. Si verò bilem redundantē agnosco, & acrem distillationē,corpus purgare præcipio pilulis aggregatiuis,aut sine quibus, aut potione ex tamarindorū decocto,& electuario de succo rosarum: ad finē verò aquam mulsam in causa etiam calida ad coctionē & excreationem exhibeo bis in die. Catarrhi omnes quibus fluxio tenuis & cruda assidua est,& copiosa non coquuntur, quoniam quæ coquuntur quiete egent, atque perinde decet cursum sistere, quo ad fieri possit: sistemus autem coryzam calidā odore rosarum,myrti, & santalorum,aut etiam vapore aceti irrigati super ignitum lapidem,præsertim si in aceto prius elixæ fuerint rosæ, aut myrti folia.Prosunt etiā ad idem cibus ex lentibus excorticatis cum iure carnis paratis, & siropus violatus, aut de papauere. Si tamen in os aut guttur descendat catarrhus, gargarismata fiant ex siropo myrtino & aqua plantaginis, aut siropo rosarum & aqua capitum rosarum instillatitia, aut etiam ex sola frigida aqua, quod sum sæpe expertus. Cum verò iam coctum excrementum,aut per nares,aut ex ore,aut thorace excernitur ad facilem purgationem prodest aqua mulsa:pectori verò siropus capillorum veneris, siue adianti. Tunc quoque caput lixiuio abluere licet assuetis, & detergere sapone, & pectine scalpere frequentiùs ieiuno ventre. In catarrho verò frigido cum redundantia excrementorum,victus qualis dictus est, seruetur, & siropum de stœcade bibant cum decocto stœcados,aut amaraci,& purgentur pilulis aureis,aut electuario indo,aut hiera diacolocynthidos. Naribus deinde odorata admoueāt,vti ambrā,moschum,styracem, basilicum,ozimum,aut iridis radicem aridam. Aut suffitus fiat,ex belxoino,aut styrace, aut thure. Melanthiùm verò suffitibus optimum est,& quod omnium maximè prodest sistendis catarrhis, & calefaciendis,& maturandis. Gale.libro 6. de Simpl.med fac.cap. de peonia,inquit: Et melanthium frictum palam catarrhos, & coryzas deficcat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueque calorem ex eo per inspirationē in nares trahat. Valet ad idem cumini tosti fumus:& si magnam senserit in capite frigiditatem, sacculus fiat ex milio,aut melanthium eidem misceatur,& calidus capiti superponatur, aut fiat ex puluere baccarum lauri,ireos,amaraci,stœcados, maceris, caryophyllorum. Sic etiam aqua mulsa bibenda ad coctionem & excretionem, & ita inclinante morbo caput fricare,scalpere, & abluere vt diximus, licet. Quòd si raucitas catarrho cessante permanserit,siropus dulcis radicis lingendus,aut sapa cum puluere origani, aut puluis ex saccharo condito, & radice dulci,& origano,aut hæc melli despumato misceantur, aut caricæ cum sapa elixæ,aut caricæ assæ,bibita aqua calida desuper,aut sapa cum puluere radicis dulcis assummantur. Sunt autem defluxiones multorum malorum causæ, pro ratione partis in quam decumbunt.

Victus catarrhis conueniens.

Catarrhi curatio.

Lixiuio caput abluere & sapone.

De dolore dentium. CAP. II.

Dentium dolor.

DEntes dolore molestari Gale.testatur lib.4.de Composit.medi.per locos,vbi dentium dolorē se passum fuisse refert,cùm pulsu,qualem caro sentit cùm inflāmatur. Diuersum

Diuersum autem esse dolorem, ab eo qui gingiuas vexat, agnouit dolorem gingiuarum passus, qui ex vicinitate dentis augebatur. Aliâs quoque dolorem passum fuisse refert, qui dentis non erat dolor, sed nerui qui ad radicem dentis inseritur. At verò dolor talis notitiam sui præbet confusam, & exerto dente remisſior manet. Nos sanè vt aliâs diximus, constantiſsimè affirmamus, solum neruum sensu participem esse: vt enim hominem videre dicimus, non quòd quæuis eius pars videat, sed solus oculus, ita caro tangit: non quòd ipsa tangat, sed pars quæ in ipsa est, sic etiam dens dolet, quoniam eius pars, quæ ipsum aliqua ex parte penetrat, doloris causam sentit: sentire quoque videtur dens, quoniam ipso patiente neruus compatitur, idque puto Gal. sensisse, cùm dentem doluisse dixit. Interest tamen: nam carne omni ferè ex parte neruus inseritur, denti tamen affigitur tantùm, parumque penetrat: verùm enimuero non satis noti sunt prædicti dolores, qua videlicet parte consistant. Alios tamen affectus dentium facilè deprehendi atque euidenter agnosci refert, vti rosiones, coloris mutationes, quidam etiam referunt se ægrè admodum ferre calidorum, aut frigidorum occursum. Dolores qui à causa calida fiunt cum punctione & inflammatione sunt, facies rubet & in toto corpore se ostendet sanguinis aut bilis redundantia, aut euacuationis sanguinis suppressio, qua ratione suppreſsis menstruis fœminæ frequenter eum patiuntur affectum. Sunt præterea huiuscemodi dolores à calido humore vehemētiores quàm à frigido, vtrosq; tamen grauitas concomitatur, sensata in eis partibus, atque proximis. Quantum ad *Dentium doloribus uictus.* victum attinet, abstinebunt ab his quæ valde calefaciunt, aut infrigidant actu, præseruationis ratione: minimè verò faciendū quod multi faciunt, cibos calidiſsimos edētes, bibentes tamen frigidam aquam, aut vinum, id enim magnos concitat dolores, & dentes corrumpit, & ruinam parat. Alimenta dulcia vti mel, aut saccharum vitanda & pinguia, & lac, ab his verò & aliis dentes detergere, & abluere vino albo conuenit. Sint autem alimenta quæ facilè coquantur, & leui, aut nulla egeant attritione, ventris lenitas procuranda. Si dolor ab humoribus oriatur, qui sanguini mixti fuerint, aut ab ipso *Curatio doloris dentium.* sanguine, curationem à sanguinis miſsione incipiemus, reliquis consentientibus: secabimus autem venam cubiti externam patientis lateris, nisi menstruis retentis id mali accidat. Si humor biliosus abundauerit, breui arrepta occasione acetum mulsum bis in die præbebimus, cùm decocto lupulorum, aut siropum acetosum cum aqua instillatitia cichorij: sequenti autem nocte purgabimus corpus cum pilulis cochiis, aut sine quibus, aut elect. de succo rosarum, in decocto myrobalanorū luteorum: os deinde colluendum aceto in quo decocta fuerint folia myrti, aut halicacabi radix, aut succus lactucæ in ore tenendus, aut portulacæ, aut plantaginis cum pauco aceto, aut acetum in quo galæ decoquantur, idque acerrimum, quod dentes, ob duritiem, & neruorum profunditatem exposcunt, aut teneat in ore acetum scilliticum, aut acetum acerrimum, in quo teda bullierit. Extremis tamen doloribus euigilantibus ægrum, conuenit theriaca, denti dolenti superposita, aut Philonis medicamentum, aut huius drach. j. in vino albo ore teneatur, versus dolentem partem, aut alterci seminis in aceto acerrimo calido vaporem per infundibulū recipiant, aut idem theriaca, aut cera malaxatum, denti dolenti solo superponendum. Exterius verò facies ad partem dolētem illinienda oleo anethino, & axungia gallinæ, aut anatis: expedit namque tam in calidis, quàm in frigidis humorum redundantiis, humores ad exteriora ducere, nullatenus eos compingere: cùm *Doloribus dentium remedia externa.* enim foras transmeant, breui admodum dolores cessant, partibus faciei inflammatis, & intumescentibus: sed erunt calidiora quæ adhibebuntur, frigida existente affectione, frigidis tamen humoribus abundantibus, siropum de stœcade in potu præbemus, cum aceto mulso, addito decocto amaraci, aut betonicæ. Deinde corpus purgamus pilulis aureis, aut electuario indo, in decocto passarum sine vinaceis, radicis dulcis, & origani. Deinde dētes colluimus aceto acerrimo in quo fructus cupreſsi, & alumē decoquātur. Est optimū medicamentum, piperis, pyrethri, vtriusque scrup. s. theriaces drach. ij. misce in formam paruorum pastillorum, quorum vnum denti dolenti superpones, aceto in quo bullierint cinnamomū & maceris, & fructus cupresſi os colluant. Quòd si fluxio molesta est, huic addes alumen, & putamina mali punici: conueniunt tamen inclinante fluxione & copia humorum diminuta, cinnamomum, macet, nux odorata, myrrha, zinziber, ciperus, quæ pariter conueniunt ad frigidam intemperiem sine humore, & ad calidos dolores cum materia, cùm inclinant. Doloribus igitur à causa frigida conuenit, linteum calidum, sæpe maxillæ dolenti adplicandum, aut etiam sacculus ex foliis amaraci, betoniæ, cupreſsi, maceris, qui calidi, & vino albo inspersi admouebuntur, valet etiam ad frigidam intemperiē aqua vitæ ore detenta, quam nos aquam ardentem, vulgari voce, nuncupamus. Aliud, pyrethri, caphuræ, partes æquales, resinæ terebinthinæ,

quantum satis est,misceantur, & dens eo medicamento vngatur. Aliud,theriaces mithridatij,vtriusque drach.j.pyrethri,aluminis,myrrhæ,singulorum scrup.j.denti superponatur,bis in die.Masticatorium hoc fiat,mastiches,staphidis agrię,vtriusque drach.ij. terebinthinæ vnc.s.piperis,pyrethri,aluminis,singulorum scrup.j.fiant pastilli,quorum vnum masticandũ accipiet. Acetum quoque in quo bulliãt cinnamomũ & radix cucumeris asinini,dolorem sedat,valet à proprietate & rei substantia acetum in quo serpẽtis spolium decoctũ sit. Si verò dentium dolor cum eorumdem carie & erosione fiat, aut dentem extrahemus,aut remediis vtemur quæ dolorẽ sedẽt & rosioni proficiant,decet autem denigratã & erosam partem ad sanam vsque abradere,ne sana inficiatur,& dẽtes etiam proximi : sana autem pars optimè seruabitur hoc decocto, aceti acerrimi libra 1. corticis interioris mori vnc.iij.zingiberis vnc.ij.aluminis vnc.s. bulliant ad cõsumptionem tertiæ partis, hoc valde à putredine & erosione præseruat dentes. Aliud, ciperi, myrrhæ,melanthij,singulorũ drach.j.piperis drach.s.gallarũ viridium,si haberi possint, vnc.s.bulliant in lib.1.s.aceti acerrimi ad consumptionem tertiæ partis quo os colluant. Radicem quoque pyrethri infigere parti dentis exesi dolorem maximè sedat. Si verò velis dentem sponte decidere,farinam, inquit Paulus, cum liquore tithymali misce & denti admoue,desuper autem hederę folium superpone. Sed dentes alios cera cõteges, vt inquit Actuarius,qui pyrethrum in aceto acerrimo quadraginta diebus maceratum, tritum apponere docet,reliquis cera illitis,& post horam dentem extrahere.

Caries dentium.

De dentium defœdatione & eorundem instabilitate. CAP. III.

DEntes pallent,aut liuent,aut denigrantur,ob prauos succos qui ad eosdẽ deferuntur,& in eorum substantiis immerguntur. Deducuntur autem hæc excrementa aut à capite,aut ab stomacho,ob cruditates,& ciborum prauã corruptionem.Fit etiam vt alimentum quod dentes ingreditur, ibidem putrescat, non autem dissoluatur ob imbecillitatem natiui caloris eorum,vti in senibus frequenter accidit.Abstineant igitur ab his quæ in stomacho corrumpuntur,& cruditatibus,præsertim à cœna.Deinde acetum mulsum cum decocto amaraci bibant,& purgentur,si à capite malum descendat, quod ex dolore,grauitate,& aliis capitis malis agnoscemus,cùm pilulis sine quibus,si à ventriculo oriatur,cum hiera diacolocynthidos,vel cum pilulis de hiera Gal.nõ semel sed sæpius. Post hæc collutionibus,ac frictionibus dentium vtantur.Myrrhæ,pumicis, cornu cerui vsti,radicis cannæ vstæ,singulorum drach.j.fiat puluis,quo dentes fricẽtur. Deinde os colluatur vino albo,in quo rosmarinum bullierit. Aliud dentifricium,aluminis vsti,radicum cannæ vstarum,ossium myrobalanorũ vstorum,singulorũ drach.j. cinnamomi drach.s.spongiæ,pumicis,vtriusque scrup.ij.fiat puluis,quo bis in die dẽtes fricentur. Sunt nonnulli qui dentes fœdatos perfricant teda,ad specilli formam, cuius extremum madefaciunt aqua forti,qua vtuntur aurifices,cauentes ne gingiuas tangant: reddunt sanè albos dentes,sed id frequenter facientes,neruum subiectum arefaciunt, & ruinam parant. Laudo tamen eos fricare linteo asperiore,donec calorẽ manifestè sentiant:id enim validè discutit,& natiuum restituit colorem.Instabiles verò fiunt dentes, ob carnium gingiuarum defectum,aut laxitatem,& humorum cursum ad ipsas, nerui firmantis ariditatem, aut dentis extenuationem. Si malum ex dentis tabe, aut nerui siccitate eueniat,ferè incurabilis morbus est,præsertim si ætatis processu id fiat, egent enim refectione,& humectatione membrorum solidorum arescentium. Si tamen caro gingiuarum diminuta fuerit,eius generatio & auctio procurari debent,si ob laxitatem, & humorum influxum,adstringendæ gingiuæ sunt. Valent ad hæc oris collutiones, & medicamenta quæ in pulueris, aut emplastri forma eisdem superponũtur.Scire autem decet immundis dentibus non supernasci carnem, ac perinde in primis sordes omnis mundanda,aut tophus abradendus. Fiat deinde oris collutio hoc decocto, foliorum myrti,rosarũ rubearum,menthæ siccæ,singulorum pugillum s.foliorum cupressi,pilularum cupressi, vtriusque vnc.s.bulliant in libris tribus vini ad consumptionem tertiæ partis,hoc carnis generationem iuuare poterit, & dentes firmare : si tamen huic addas rhu,balaustium,aut etiam mali punici putamina, magis adstringes ac roborabis, non tamen generabis carnem. Tunc quoque ex albo vino decoctũ efficies, non vt quidam ex nigro:nam id vbi rhu,& putamina mali punici recipit,validè denigrat dentes.Puluis ad dentes firmandos & firmandas gingiuas, rosarum, balaustiorum,vtriusque drach. s.margaritarum,corallorum rubeorum,pumicis vsti,aluminis vsti,singulorum drach.s. sanguinis draconis drach.j.s.moschi,& ambræ vtriusque grana septẽ. Dormituris,dentibus inspergantur & gingiuis,manè verò os colluant vino albo in quo teda,& rosmarinus bullierint. Conficimus ex puluere prædicto,& mastiche, ac terebinthina resina, petias quas dentibus & gingiuis superponimus,& eisdem hærere facimus.

Dentium defœdatorũ curatio.

Dentium instabilium causæ.

Ad dentium stuporem.

Dentibus stupentibus prodest portulaca commanducata, & oleum omphacium, & olei fæx cum oleo cocta in vase æreo, ad mellis crassitudinem. *Dentium stupor.*

De oris, gingiuarum & tonsillarum vlceribus. CAP. IIII.

FIunt non rarò vlcera intra os, quædam in gingiuis, quædam in palato, quædam in tonsillis, partibus nempe quæ glandularum naturæ sunt, in ore iuxta linguæ radicem, quibus ferè eadem curatio conueniet, sed gingiuæ natura sunt laxiores & molliores reliquis partibus, & minus eas siccare conueniet. Oritur hoc malum acrium, & salsorum alimentorum ratione, aut à capite defluxione rodente, & vlcerante. Quoniam tamen parte secunda aphthas puerorum curare docuimus, impræsentiarum de his quæ adultos molestant, agemus: cõsiderabimus autem an vlcera alba sint, quæ à pituita fiunt salsa, an pallida, quæ à bile, & an serpentia sint, & an profunda, aut superficie tenus, & an crustam habeant. Aëtius oris vlcera quæ in putredinem vergunt, dicit non appellari aphthas. Expedit autem primùm corporis abundantiam considerare, atque si opus fuerit sang. mittemus, secta vena cubiti media, aut externa, aut vena quæ in malleolo est, si menstrua retenta fuerint: si verò biliosorum acrium succorum & excrementorum redundantia adfuerit, ventrem purgabimus casia fistulari, & electuario de succo rosarum. Si verò pituitosa sint vlcera, electuario indo. Deinde conuenienti victus institutione præcedenti, & clysteribus: topicis vtemur remediis. Leuiora vlcera oris sanat ablutio ipsius cum succo plantaginis, aut succus foliorum oliuæ, aut præcipimus oliuæ folia masticare, & saliuam spuere, aut colluimus os aqua instillatitia plantaginis, & media parte mellis rosacei. Profundiora verò curat mel rosaceum solum, aut etiam cum puluere aluminis vsti. Aliud, rosarum, balaustiorum, foliorum myrti, singulorum pugillum j. aluminis, cumini tosti, vtriusque vncia semis, bulliant in lib.iij. aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & colaturæ adde mellis rosacei vnc.iij. Serpentibus vlceribus alumẽ vstum superponimus, aut melli rosaceo mixtum: aut puluis in hũc modum fiat, aluminis vsti, iridis siccæ, acaciæ, sanguinis draconis, singulorum drach.j. semis, rhus drach.ij. adarce scrupul.ij. misce. Valet ad idem cornu cerui vstum, collutio accommodata profundis oris vlceribus, gallarum, corticum mali punici, corticum glandium, corticum radicum rubi, cupressi fructus, singulorum drach.sem. bulliant in lib.iiij. aquæ instillatitiæ plantaginis, ad consumptionem tertiæ partis. Si verò vlcera crustam habuerint, hæc decidet collutione facta ex decocto fœnogræci, aut decocto radicis dulcis, aut superpositis melle & alumine vsto, butyro vaccino, & puluere aluminis, & nulla vi procurandum vt cadat, aut euellatur: id enim dolores & vlcera commouet, & aliàs crustas exigit. Prodest quàm maximè vlceribus tonsillarum malignis, vnguentum ægyptiacum in petia superpositum: cautè tamen curandum ne quidpiam delabatur in œsophagum, ac deglutiatur, quoniam veneficum est. Quibus in locis si vlcera consistant, per medicamenta quæ ad oris collutionem scripsimus, gargarismata fiant. Præterea ad tonsillarum vlcera medicamentum diamoron gargarizandum: vbi verò serpere cessauerint, lac cum bolo armeno gargarizandum, aut cum acacia.

Oris ulcera. *Vlceribus oris serpentibus remedia.*

De tonsillarum inflammatione. CAP. V.

CArnes illæ glãdosæ quæ ad radicem linguæ sunt vtrinque, Græcis παρίσθμια dicuntur, latinè, tonsillæ, has cum ex inflammatione obdurantur, Græci dicunt ἀντιάδας. Oritur malum hoc frequenter à sanguine pituitoso. Victus his conueniens est ex cibis liquidis, quæ facilè deglutiantur, & coquantur, vti ius pulli, vitelli ouorum tremuli. Potus autem sit in febre, aqua hordei: sine ipsa verò decoctum fœniculi, aut anisi, aut radicis dulcis. Deinde curationem à sangui. missi. incipiemus, vena externa cubiti secta per interualla. Præterea acetum mulsum in potu præbendum, cum decocto amaraci, & corpus purgabitur electuario indo. Gargarismata verò fiant ex medicamento diamoron, aut diacarion, hoc est, de nucum corticibus, cum aqua plantaginis instillatitia, aut succo plantaginis, aut fiat decoctum ex rosis, palmulis, lentibus, mixtis. Tepida tamen gargarizentur ex Aëtij præcepto. Emplastrum autem exterius admoueatur, quod recipit farinæ hordei, seminis lini, & fœnogræci, singulorum vnciam j. olei camemelini vnc.vj. non enim admittunt loca hæc repellentia exteriùs admota, sed quæ extra ducant, superponendus quoque rosarum puluis, aut myrti foliorum, & partes hæ leuiter admodum tangendæ. Paulus verò & Aëtius damnant quod quidam empirici, nostro etiam seculo faciunt, comprimentes tonsillas valde, & eas exprimentes, donec excernant quam continent pituitam, sed hi magnas inflammationes & dolores concitant, quapropter leuiter

Tonsillæ. *Tonsillarũ inflammatarum curatio.*

admodum tangendæ. Quòd si partes medicamentorum acerbitate exasperentur, lacte colluendæ, aut decocto radicis dulcis. Deinde verò inclinante morbo fient gargarismata ex aceto mulso calido cum origani decocto, & sale, aut aqua mulsa, & sale. Cùm verò obdurantur, succi mali punici dulcis expressi cum cortice vnc.ij. mellis vnc.ij. lento igne coquantur ad mellis spissitudinem, deinde tonsillæ liniantur. Aliud, mellis despumati, succi radicis dulcis vtriusque vnc.j. sem. aluminis vsti drach. semis. Quòd si remediis adhibitis non curentur tonsillarum inflammationes, speranda est suppuratio, si non obdurantur, quod rubore agnoscimus perseuerante, & rigoribus, & febribus, quæ accedent. Quibus conuenient collutiones ex aqua mulsa, in qua ficus aridæ, & hyssopus bullierint, calida. Foris verò imponetur emplastrum ex caricis, farina seminis lini, & melle, aut fiat ex farina fœnograeci, cum decocto caricarũ, radicis althææ, & melle. Facta verò suppuratione, lingua aperto ore instrumento ad id accommodato, deprimatur, & ferro tumor secetur, nisi sponte erumpat. Educto pure fient oris collutiones ex mulsa, & ad finem rosarum & lentium decoctum miscebimus. Experimentum autem docuit tonsillarum tumores cessare compressione & perfrictione paulo supra brachiale facta in externa brachij parte, id verò prodest reuulsionis ratione. Linum verò ex purpura marina, quo illaqueato vipere collo strangulata fuerit, si collo & tonsillis alligetur, earundem partium morbis medebitur, teste Galen. lib.6. de Simplic. medic. facult. cap. de Peonia. & Plinio lib.30. natu. histor. cap.5. & Paulo in huius morbi curatione. Nos lino vtimur coco tincto & viperæ caput collo laborantis, eodem appendimus, ita vt carnem tangat, atque id prodesse miro modo experimento nouimus.

Tonsillarũ suppuratio.

De oris fœtore. CAP. VI.

Fœtor oris.

FOetor oris oritur quandoque à putredine vlcerum oris, aut dentiũ, & gingiuarum erosione, qui curari debet eorum curatione, quæ dicta est, tenere autem decet interim in ore cinnamomum, aut caryophyllos, & eorum decocto os colluere: coquantur autem in vino. Oritur autem malum à pulmonis vlcere, aut humorum in ipso contentorum putredine nonnunquam, quo tempore pulmo curandus, & quæ prædiximus in ore tenenda, ac acetum in quo bullierint cinnamomum, caryophylli, & macer, aut nux ipsa aromatica, cum foliis lauri, cum myrrha, aut hæc in vino albo bulliant, & eo colluant os. Oritur quandoque malum à ventriculo, vbi corrupti aliqui humores continentur, indicant id inappetentia, ructus fœtidi, & quandoque sitis. Hos autem præassumpto aceto mulso cum aqua fœniculi, aut amaraci decocto, purgare conuenit, hiera diacolocynthidos, aut pilulis de hiera, deinde septem aut pluribus diebus continuis ieiuno ventre bibere syropum ex succo malorum anethinorum cum saccharo, aut ex succo malorum persicorum cum saccharo: id enim efficit oris odorem, aut syropum de mentha compositum si frigiditas accesserit, aut frigidorum humorũ corruptio, quibus zingiberum conditum conuenit, pauco vino albo superbibito, aut mala persica arefacta, quæ Hispanis oreiones dicuntur, in vino macerata, prima mensa edantur, & os sæpe colluant vino in quo zingiber, cinnamomum & caryophylli bullierint. Alimenta horum sint boni succi, & quæ facilè coquantur. Somnus diurnus damnatur, & lactis vsus, atque ouorum, præsertim si oleo frigantur. Potus sit vinum album odorum, aut aqua cinnamomi. Sunt quibus optimum faciat oris odorem pirum, aut pomum recens, postrema mensa, vino superbibito.

Curatio fœtoris oris à uentriculo.

De gargareonis inflammatione. CAP. VII.

Gargareon.

QVid gargareon appellet Galen. ipse nos docuit lib.6. de Compositione medic. per locos, dicens: Carnosa quædam particula, in summa oris parte suspensa apparet, si quis toto ore latissimè adaperto linguam deprimat. Hæc caruncula à veteribus Græcis duobus nuncupatur nominibus γαργαρεών, & κίων, hoc est gargareon, & columna. His posteriores medici fere omnes nõ ita, sed κιονίδα hoc est columellam, ipsam nominant. Ex Paulo verò lib.6. Pars ipsa gargareon dicitur, cùm prorogatur columella, cùm verò ima eius pars crassescit ad vuæ similitudinem σταφυλή, hoc est vua, dicitur. Si verò membranæ iuxta gargareonem afficiantur, veluti vespertilionum alæ apparent, appellat id malum Areteus lorum: cùm autem columna in tenuem definit membranam, craspon, hoc est montis radicem, nominat, sed frequentiùs accidit gargareonem inflammari, ob calidos humores sanguini mixtos, in ipsum decumbentes à capite, qua parte alimentum gargareoni defertur, quàm vuam fieri. Hanc inflammationem ostendũt dolor, rubor, tumor, calor partis, & difficultas deglutiendi: febris autem magna ex parte sequitur. Victus quod ad alimenta attinet, fit ex liquidis cibis, vt amygdalato, & hordei cremore,

Victus gargareoni inflammato.

& ius

& ius pulli cum hordeo elixi,aut lactuca , aut portulaca conuenit. Potus ſit decoctum prunorum paſſorum,aut aqua hordei,aut radicis dulcis. Quieſcant,dormiant ſuper latus capite leuato plus humeris,ventrem mollem ſeruabunt,& frictionibus vtentur. Curationem à ſangui.miſſ.incipere oportet,ſecta vena externa cubiti, ſed partiatur quantitas. In fœminis verò retentis menſibus, venam malleoli interioris ſecamus. Purgamus deinde corpus electuario indo diluto in decocto prunorum,vuarum paſſarum ſine vinaceis & radicis dulcis,& medicamentis localibus vtimur. Incipiente tamen inflammatione repellimus,pro fluxionis copia & impetu. In repellendo verò generalia dogmata curationis inflammationum ſeruamus,primò repellentes, deinde repellentibus medicamentis immiſcentes diſcutientia,parua quantitate in augmento,maiori in ſummo vigore,in quo repellentia fere nulla erunt,ſed aut erunt diſſoluentia,morbo tendente in diſſolutionem,aut ſuppuratoria, ſi eò tendat morbus. Vbi igitur fluxio non fuerit valida, ac valde copioſa,ſatisfacient repulſionis ratione,Diamoron gargarizatum, aut in cochleari applicitum,aut ſuccus mali punici parum acidi expreſsi cum cortice,cuius vnc.iiij. pulueris roſarum & radicis dulcis vtriuſque drach.j.miſceantur. Aut ciperi, myrrhæ,acaciæ ſingulorum drach.ij.miſce,& in cochleari cum decocto palmularum admoueantur,aut gargarizentur,aut idem cum ſucco cotoneorum,aut pampinorum vitis,aut eorundem,corticúmve internorum radicum mori fiat. Quibus omnibus modicè tangi ac minimè comprimi debet gargareon. Valentiora remedia ſunt galla , rhus opſoniorum, rhus ſyriacum,ſiue coriarium, cortices malorum punicorum, aut ribes, aut prunorum immaturorum ſuccus,& balauſtium,& cortices glãdium, quorum quædam in pulueris formam,aut cum diamoron admouentur , quædam decocto ad tertiam. Fit autem vt nonnunquam gargareon & partes proximæ, ex validè adſtringentiũ vſu exaſperentur, ac perinde decocto balauſtiorum,roſarum,& myrti admiſcemus tragacanthum,aut ſuccum radicis dulcis,aut lac & amylum gargarizandum damus. Morbo verò iam ad ſummum vigorem tendente,corpore vacuato,& vbi opus fuerit purgato,medicamẽto diamoron miſcemus ciperi,& maceris decoctum,aut origani decoctũ , cum croco & roſis. In declinatione verò colluent os & gargarizabũt hoc decocto, origani foliorum pugillum j.maceris,ciperi,myrrhæ,ſingulorum vnc.ſem.radicis dulcis vnc.j.bulliant in lib.iij. aquæ ad conſumptionem quartæ partis,reſiduũ coletur,& colaturæ adde mellis vnc.iij. fiat aqua mulſa. Si tamen gargareon prorogetur , & fiat columella,ea medicamenta vacuato corpore pro humoris peccantis ratione,valẽt, quæ ad incipientes eiuſdem inflammationes valere diximus. Si tamen morbus prorogetur & rubor & inflãmatio ceſſant, ſed gargareon extenuatur ſumma parte : infima verò ad vuæ ſpeciem craſsior fit, & appendet,decet manum admouere curationi,ex Hippoc.ſententia lib.3.Progno.quam nos tranſtulimus,& latè eo loco enarrauimus. Pars itaque illa quæ vuam refert abſcindenda, nec tamen radicitus ſecandus gargareon,ne deinde aër inſpiratus pulmonem validè refrigeret. Arte verò partem eam ſecare Paulus probè docet , vbi ſangui.miſſ.purgatio,& topica remedia non proſunt. Imminet autem docente experimento, ſuffocationis periculum. At verò citra inflammationem(ne inde ſanguinis fluxus ſequatur)manus opera curari debent. Quæ igitur contractæ ſunt (inquit) rotundæ non oblongæ, cruentæ,vel ſubnigræ,non attingi ſcalpello debent. Tenues autem,oblongæ & per ſumma graciles, muris caudæ modo,remiſſæ,ſanguinolentæ non àdmodum, ſed albicantes, eæ curandæ ſunt:hæ ſiquidem protinus inflammatione liberantur:id verò ex vua præceditur, quod naturæ modum excedit. Rurſus inquit , Itaque figuratur ægrotus in ſedili contra ſolis lumen,iubetur magnum hiare,deinde vulſella , aut forfice quod ſuperuacuum eſt præhenſum,inferioriq; parti adductum,ſcalpello vuis,aut ſuturis accõmodato præcidimus: inde quæ in vaſorum ſectione dicta ſunt,agemus. Conueniet ſanè hæmorrhagiæ præuidere,adſtringentibus medicamentis,qualia ad incipientes inflammationes gargareonis dicta ſunt,quæ apponi debent,aut gargarizari.

Gargareonis prorogati curatio.

Vuæ ſectio.

De Angina. CAP. VIII.

Angina.

ANgina Græcè κυνάγχη apud Hippocr.teſte Gale.lib.4. de Locis patien.cap.5.omnis affectus appellatur,qui in faucium,aut gutturis partibus exiſtens, quoquo modo reſpirationem reddit deteriorem. Inualuit autem vſus vocum apud medicos,ac 4.eius differentias ex loco diſtinctas, 4.nominibus nuncuparunt:nam ea inflammatio quæ in muſculis internis gutturis conſiſtit,appellatur κυνάγχη: ea verò quæ in exterioribus παρακυνάγχη,ea quidem quæ in faucium internis muſculis fit συνάγχη,quæ in externis παρασυνάγχη,vox vtique Latina ac Græca,à Greco verbo deſumpta eſt,nempe ἄγχω,quod ſtrangulo ſignificat,ab eo quòd morbus ſtrangulat,ac ſuffocat. Vno tamẽ nomine com-

præhenſa:

præhenſas tres ſpecies anginæ percurrit Hippocr.lib.3.Prognoſtic. magnitudine periculi eas ſeparans,atque inquit:Anginæ autem grauiſsimæ ſunt & celerrimè interimunt,quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice. Plurimum verò dolorem inferunt,atque orthopnœam. Hæ enim eodem die ſtrangulāt, & ſecundo,& tertio, & quarto:quęcunque verò dolorem alioqui alteri ſimilem inferunt:attolluntur autem, ac in faucibus ruborem efficiunt,valde quidem lethales,cæterùm præcedentibus diuturniores,ſi magnus fiat rubor:quibus verò fauces & ceruix ſimul rubent, hæ ſunt diuturniores,& maximè ex ipſis liberantur,quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, niſi ſacer ignis intrò recurrat. Hoc loco tres ſpecies ordine periculi tradit Hippocrat. & ſigna refert quibus cognoſcentur. Cùm igitur inflammationes ſint, omnes ex affluenti ſanguine fient,aut ſolo,aut alteri humori calido,aut frigido, craſſo, aut tenui mixto, & ſi mediatas cauſas multas habere poſsint,quæ ſoleant ſanguinem augere,ac ipſum in eum locum transferre. Species depræhendantur:nam vbi inflammatio in gutture exiſtit,cum magno dolore & difficili reſpiratione, ita vt orthopnœa accedat, difficilè quoque deglutiunt,ita vt potum quandoque ad nares vertant, & nihil conſpicuum fecerit in faucibus aut ceruice,ea erit in prima ſpecie,cui febris accedit conſentiente corde, magna ex parte. Appellamus tamen guttur, ſummam partem aſperæ pulmonis arteriæ, & fauces, partes quæ interiacent gutturi & gulæ. Cùm verò dolor magnus eſt, difficultas tamen reſpirationis non adeò magna, quoniam ſe oſtendit inflammatio in faucibus non parua,ſigna ſunt ſecundæ ſpeciei,cui febris quandoque accedit, ſolet autem ad ſeptimum, aut quartumdecimum diem finiri. At cùm in faucibus & ceruice rubor adeſt, minor erit difficultas ſpirandi, ac minus periculum:hæc eſt tertia ſpecies, cui quartam adiunxiſſe videtur Hippo.cùm dixit:& maximè ex eis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, niſi ſacer ignis intrò recurrat. Id enim nobis videntibus contigit aliquando vt recurrente eryſipelate ad pulmonem periret æger. Sed ſi velis,hanc cum tertia annumerabis,& difficultate reſpirationis, & doloris vehementia periculi magnitudinem coniicies. Nec tamen prætermittenda eſt quarta ſpecies anginæ cuius Hippocr.meminit lib.2.de Morb.popul.parte ſecunda,dicens:Erant autem anginoſorum affectiones hæ:Colli verticula intrò vergebat, quibuſdam amplius, quibuſdam prope, & collum forinſecus conſpicuam cauitatem intrò habebat, & hac parte ad tactum dolebat. Erat autem & cuidam infra os dentis appellatum,non ſimiliter acuta, quibuſdam conſpicua maiore circunferentia. Eius quoque meminit Aphoriſ.35.Sectio.4.dicens: Si à febre habito collum peruertitur,& vix poſsit deuorare, ſine vllo tumore,lethale eſt. De hac anginæ ſpecie ſcire decet & lethalem eſſe,& à ſiccitate fieri poſſe. Ex his verò quæ inflammatione fiunt,vt Galen.docet lib.4. de Locis patientib. quædam fiunt vertebris in latus conuerſis,quas paralyſis ſequitur, ex quibus ſuperueniente febre, neminem fuiſſe liberatum refert Hippocrat. Ex his tamen quibus vertebra ad anteriora conuellebatur neminem vidit mortuū. Priores ſunt quos Paulus admonet non eſſe curandos, tanquam curationē non recipientes. Sunt etenim iure irridendi qui ſumma imperitia,atque ignorantia eorum quæ præſentia ſunt,nedum futurorum,artem infamare non veriti, morituris remedia anginæ procurant,ſalute omnimodo deſperata, qualis ea eſt de qua Gale. lib.11.de Method.med. inquit: In his quorum ſalus omnino deſperata eſt, imprudentis conſilij fuerit apud vulgus infamare præſidia,quæ multis fuere ſaluti. Præterea ſecunda Sectio.Aphoriſ.Comment.29. deploratos (inquit) non oportet curare. Præterea cùm artis ſcopus ſit ſanitas, ſi ſalutem deſperatam habes,dicas ô impudentiſsime, quò tendit hæc tua remediorum copia? quis eſt tibi agendi ſcopus,qua veteris methodo,quibus artis præceptis,quàve incedis?Nullo ſanè ordine iactaris,& furore correptus es.Quid igitur (dices) in omnino deſperata ſalute agendum eſt? victus ſanè inſtituendus,venter leniendus,ſomnus opportunus procurādus,dolores demulcendi,& mors futura pronuntianda. Idque ſeruandum quod Celſus lib.5.cap.26.dixit: Eſt enim prudentis hominis, primùm eum qui ſeruari non poteſt,non attingere,nec ſubire ſpem eius,vt occiſi,quem ſors ipſius peremit. At verò qui artem medicam perfricta fronte infamare non dubitāt, indigni ſunt artificis nomine,quos iam diu Aſclepiadarū chorus cum dedecore excluſit. Victus eorum qui angina laborant, quantū ad cibos attinet,in diuerſis ſpeciebus diuerſus eſſe debet:nam cùm prima ſpecies autore Hippo.intra quartum diem ſoleat ſtrangulare,decet, cum viriū conſtantia hominem vt in exactè peracutis morbis ſumma inedia ſeruare,aut aquam mulſam ſolam eidem præbere,aut viribus expoſcentibus, hordei ſuccum ab hordeo elixo intumeſcente expreſſum,cum pauco aceto & ſaccharo. Aliis autē ſpeciebus,conſtante facultate prædictus hordei ſuccus,aut etiam pulli ius:inclinantibus verò & faciliùs deglutientibus, vitelli ouorum ſorbiles, cum ſaccharo,aut amylum in iure

Cauſa anginæ.

Anginarum ſigna.

Morituros non oportet curare.

Anginæ victus.

iure pulli cum pauco aceto, & faccharo, & offa panis fæpe in aqua lota ad idem valet, aut in iure pulli madeat & mollefcat. Quo tempore potus erit aqua hordei, aut decoctum prunorum, in vigore & declinatione potus non fit valde frigid. Somno vtentur breui,& crurum frictione,& ligaturis brachiorum,& crurũ,reuulfionis ratione, & mollibus clyfteribus, nifi ob aliorum remediorum maiorum defectum, ægro non ferente eadem,opus fuerit acrioribus vti,quorum plura habentur fuprà, ad lethargum fcripta. Tota curationis ratio continetur fanguinis mifsione,& quandoque leui purgatione,cucurbitulis,repulfione,coctione,& extractione,ac diffolutione,aut fuppuratione. Ab initio itaque,vbi vires confentiant,fanguis mittendus, fecta vena externa cubiti, aut ipfa non apparente,media,aut in fœminis, præfertim quibus menfes fupprefsi funt, ea quæ in interno eft malleolo. Decet autem fanguinem impartiri,& fectionem repetere, ne ægri animo linquant, atque deinde refrigerato ægro, fanguis ad pulmonem ex faucibus traducatur,& periculum ineuitabile fiat,vt inquit Aëtius.Non fiat tamen angufta venæ apertio,ne fanguis percoletur,& crafsior qui hanc efficit affectionem,relinquatur. Decet tamen ne vena diutius perfricetur,ne interim animo linquant.Secabis itaque venam externam dextri brachij,& tranfactis horis duodecim, fecabis eam quæ in finiftro: nifi malum ad alterum inclinet latus:tunc enim femper eiufdem lateris venam fecabis,ac repetes tertiò,ac quartò,fi opus fuerit, mifsionem fanguinis. Deinde venas fub lingua fecabimus,& fi opus fuerit eodem die ex Alexandro. Parum autem comprimes ceruicem fafcia,vt venas eminere facias. Cucurbitulæ deinde cum fcarificatione mento adhibendæ,fi fauces morbus vexauerit:fi verò folum guttur,ceruici affigentur.Si lingua inflammatur ac prominet,ipfa quoque fcarificanda,extrema vinciantur, & valde fricentur. Si craffa pituita abundare videatur,acetum mulfum bibant, bis in die, & fequenti præparato humore,corpus purgetur electuario indo,aut diaphœnicon in decocto prunorum, & radicis dulcis,id tamen eadem die ex Alexandri præcepto. Nos verò præparationem fperamus. Quòd fi in ventre tantùm excrementa abundare videantur, fi in infima parte fuerint,clyfteribus educentur,fi in fuprema, cafia fiftularis in decocto radicis dulcis, prunorum, vuarum paffarum fine vinaceis bibenda, fit autem medullæ eius vnc.j.hæc vbi deglutire valeant, vtilia funt. Deinde repellentia medicamenta ex vfu erunt, quæ nulla venenofa natura participent, ne fi quidpiam deglutiatur,lethale fit, quorum primum locum habet,diamoron, optimè à Gale.compofitum, aut loco eius medicamentum diacarion, hoc eft ex nucibus, fit autem ex fucco corticum earum & melle, fucci partibus quinque,mellis parte vna,quæ tam diu lento igne bulliant, donec mellis crafsitudinem confequantur. Idque præftantius putat Gale.quàm medicamentum diamoron. Vtroque autem vti poteris toto morbo:in principio nanque dum opus eft omnino repellere,cuiuis eorum admifcebis adftringentia,veluti fi inter conficiendum medicamentum,quinque librarum fucci, adderes mala punica duo, contufa, non expreffa, quæ non integram maturitatem effent affequuta, fed propè. Decet autem repellere,fed non in extremo,ne partes exafperentur, & validè comprimantur, & humorem in pulmonem exprimant. Quòd fi eidem fimplici, dum paratur, crocum & myrrham admifceas, vigori vtile erit, ad coctionem, & difcufsionem, cum adftrictione, addentur autem, vt Paulus docet libro feptimo in compofito diamoron, fuccus vuæ acerbæ,& alumen. In declinatione verò fi origanum, hyffopum, pulegium, aut thymum mifceas, difcuties quod reliquum eft, fic etiam fi poft confectionem mifceas fulphur, aut alumen. Tendente autem morbo in fuppurationem,crocus,& caricarum decoctum valebunt. Medicamentum ad anginas incipientes, diacarion vnc.vj. decocti balauftiorum & rofarum vnc.iiij.gargarizetur. Aliud,diamoron vnc.vj. decocti balauftiorum,& rofarum, aut decocti rhus vnc.iiij. Deinde morbo tendente in fummum vigorem, aut vbi non fuerit angina in prima fpecie, gargarifma fiet ex medicamento diamoron, aut diacarion, cum croco & aqua plantaginis inftillatitia, aut decocto rofarum, aut ipfum folum medicamentum admouebitur. In ftatu verò fiet gargarifma fequens, diamoron vnc.vj.decocti croci,& myrrhæ vnc.v.bullient autem croci,& myrrhæ vtriufque drac.j. in lib.j.aquæ ad confumptionem medietatis. Morbo tamen ad inclinationem tendente, myrrhæ plus addes decocto.Quòd fi inter conficiendum medicamentum myrrham & crocum admifceas,compofitum diamoron efficies,& optimum erit.In declinatione verò medicamenti diacarion vnc.ij.decocti origani & hyffopi vnc.viij.aut diamoron compofiti vnc.x.decocti pulegij & hyffopi lib.j.femis aut etiam aqua mulfa ex decocto origani,& hyffopi gargarizetur, aut pauco alumine addito, aut fiat gargarifma ex decocto hyffopi,origani,& radicis dulcis,cui addes fapæ quartam partem, aut ex aqua mulfa ex decocto gentianæ, hyffopi, calaminthæ, & iridis. Tendente morbo in fuppurationem

Anginæ curatio.

Anginæ curãdæ ordo.

gargar

gargarisma fiat ex decocto caricarum, aut aqua mulsa ex decocto caricarum. Rumpitur inflammatio, porro gutturi immisso, aut scalpello, si appareat in faucibus, qua rupta aqua mulsa gargarizanda: ad finem verò cum mulsa & rosarum decocto. Exterius lanæ succidæ collo circumuoluantur oleo camemelino madefactæ, aut oleo irino, aut etiam admixta axungia gallinæ, aut emplastrum ex farina seminis lini & fœnograeci elixis in oleo camemelino & anethino, admoueantur. Areteus emplastra repellentia exterius admouet, vt palmulas, & oleum ex oliuis immaturis. Inflammatione præterea in statu existente, aut inclinante, dissolutionis ratione stercus canis, qui biduo ante solis ossibus nutritus fuerit, cum melle illinendum, neque enim fœtore participat, nec nauseam concitat: discutit autem optimè, sic etiam si puluis eius solus admoueatur. Valet ad idem stercus pueri lupinis nutriti. Pullus quoque hirundinis vstus in vase fictili, & in puluerem redactus. Is cinis admotus inflammationem discutit ac siccat, & persanat. Syluestrem autem hirundinem præcipit Aëtius. Apud nos tamen hirundines omnes domi nidificant: sed quæ in præcipitiis habitant & præruptis locis, à nobis appellantur auiones. Valent ad idem cinis centaurij minoris, cum melle, & puluis myrrhæ, & iridis cum melle.

Stercus canis.

Cinis hirundinis.

De his qui strangulationem effugiunt.

Strangulatorum curatio.

Quidam strangulationem effugiunt, aut collo suspensi, aut aqua immersi, aut in loco intranspirabili prauo vapore, aut fumo pleno conclusi. Si igitur collo suspenduntur, soluto laqueo cogendi sunt vt acetum cum pipere deglutiant, aut pulegium tritum & læuigatum cum aceto mulso, & penna oleo madefacta procurandum vt vomant, & collum lana circundandum in oleo calenti infusa, sit autem irinum. Hippo. verò Apho. 43. Sect. 2. inquit: Strangulati, ac dissoluti nondum mortui, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit. Non tamen in vniuersum verum habere sententia existimandum, vt Galen. in Comment. asserit: nam nonnulli visi sunt liberati, ac nos tres vidimus liberatos, qui cum strangulationem paterentur, spumam ore mittebant. Vnus eorum se collo suspendit, cui amici laqueum subitò absciderunt, & vixit, bibito aceto mulso cum pipere, per hæc enim extinctus calor restituitur. Duo alij sentinas, & cœnosos puteos mundantes, præ fœtore strangulati spumam mittebant ab ore, quos socij qui ei muneri ministrabant, extra puteos demortuos, & ferè extinctos eduxerunt. Erat sanè affectus hic apoplexia, facta corruptione spiritus animalis impletis cerebri ventribus fœtido vapore spiritum corrumpente. Ego verò ambos sanitati restitui, alterum bibito aceto, & pipere, alterum bibito aceto, & pulegij sicci puluere, adhibitis quoque naribus bonis odoribus, ex ambra, & moscho, quæ si ad manum non fuerint, satisfaciet odor pulegij, aut thymi. Qui verò immersi in aqua suffocationis periculum, post multam aquam bibitam effugerunt, veluti ex naufragio, eam imprimis vomere debent, sursum conuersis pedibus, capite deorsum, ac cogendi sunt, nisi ipsam sponte vomant, pennæ, aut digitorum in os immissione, & venter manibus roborandus, & comprimendus, & post vomitum, caro gallinæ, aut pulli esui paretur, cum melle & pipere: parum autem bibent, idque vinum meracius. Euenit quoque strangulationis alius modus non ventilato calore cordis, nec refecto animali spiritu. Vidi enim non paucos qui in cubiculo conclusi cum carbonibus nuper accensis, cœnam vomuerunt, cum magna mentis turbatione, & syncopi: quorum quidam statim obierunt antequam aut ipsi, aut medici mali conscij fierent. Alios inueni adhuc vomentes, qui apertis fenestris & ianuis, solo aëris libero ingressu, & respiratione eius, fuere liberati, quibusdam febris remansit cessante symptomate, quibusdam verò capitis dolor, quæ sponte deinde cessauit, aut apposito rosaceo.

Aqua immersi & naufragium passi curantur.

Fumus carbonum.

De spinis deuoratis, tonsillis, aut œsophago, aut gutturi, aut asperæ arteriæ infixis.

Spinarum euulsio.

Si spinæ faucibus aut tonsillis figantur, adaperto ore inspiciendum: quòd si conspici possint, forfice extrahi debent, si promineant (hoc instrumentum ab officio Græci appellant ἀκανθόβολον) si verò non prominent, liquidis alimentis vtantur, & aqua mulsa, & offa panis oleo madefacta: tonsillis autem & collo lana oleo imbuta obuoluenda, suppurabitur enim pars, ac deinde spina secedet. Quòd si decidat aliquid in guttur, aut asperam atteriam, tussis prouocanda acidis sensim deuoratis, aut lingendo sumptis, & ster nutatio moueatur pinnis naribus inditis: sic enim excludentur. Si verò in œsophago quidpiam tale infigatur, caricæ nō satis comminutæ deuorandæ, aut offa panis crassior, aut spongiæ magnitudinis nucis magnæ illita resina terebinthina filo valido probè liganda ac deuoranda, postea verò filo extrahenda: idem facere solemus carnis crudæ portiuncula simili modo ligata ac deuorata. Sic enim fit vt spina aut os, aut acicula infixa trahantur.

De morbis

DE MORBIS PARTIVM THORACIS, SECTIO VI.

De tußi, CAP. I.

TVſsis ſymptoma eſt ad animalem attinens facultatem, quæ loco mouet,
excitatum à cauſa præter naturam inſtrumenta reſpirationi ſeruientia,mo-
leſtante. Peccat autem cõtentione actio atque ea ratione læſa eſt,ſiquidẽ eſt
expiratio contentioſa ad mouendũ,& iuſto vehementior. Huius ſympto- *Tußis.*
matis cauſæ ſunt aut morbi,aut morbificæ cauſæ. Morbi ſunt frigida intemperies, aut
ſicca,aut aſperitas gutturis & aſperæ arteriæ. Cauſæ morbificę ſunt fluxiones à capite *Tußis cau-*
deſcendentes in guttur & aſperam arteriam,obſtruentes & grauantes pulmonem, vt in *ſa.*
pulmonia,aut mordentes guttur,aſperã arteriam,& thoracis membranas,vt in phthiſi,
& morbo laterali. Tuſsim quoque excitat ventriculi repletio,aut acres ſucci in eodem
contenti,aut corrupti cibi mordentes os ventriculi,& œſophagum, conſentiunt enim
morſui & repletioni inſtrumenta reſpirationis compreſſa,aut condolentia,& cõmorſa.
Lumbrici quoque ea ratione ſtomachum infeſtantes tuſsiculas paruas excitant, autore
Aetio,& experimento atteſtante.Iecur verò ac lien cum inflãmantur,aut ſcirrhoſi fiũt,
ſeptum tranſuerſum comprimunt,ſicuti & aqua in aſcite: inde verò per cõſenſum tuſ-
ſicula excitatur: conſtat autem ſi vel granũ milij in guttur,aut aſperã arteriã inciderit,
validiſsimã tuſsim excitari, nullo morbo præſente. Si tuſsis à frigiditate oriatur, facilè *Tußis ſigna*
agnoſcetur,quoniã non erit magna,nec per eam excernetur aliquid mentione dignum, *& curatio.*
& frequẽs inſpiratio eis nocebit præſertim frigidi aeris. Retenta verò reſpiratio,& aeris
calidi inſpiratio manifeſtè iuuant. Huius tuſsis meminit Hip.lib.6.de Mor.popu.par.2.
Sect.21.atque inquit: Quapropter & ante nares veſtimentum quidam apponẽtes reſpi-
rant, tuſſes acerbari experti, cum vniuerſim frigidus externus aer partes tum exaſpe-
ratas,tum refrigeratas contigerit,ſiti nulla vexantur,apud Hip.ibidem. Quibus victus
conueniet ex his quæ calefaciant, & mel ac piper cum carnibus & iuribus miſceãt,vinũ
autem bibent,aut radicis dulcis,aut prunorum decoctum.Eos quoque in calida domo
collocabimus,& naribus admouebimus ſtyracem,aut moſchũ,aut ambram, aut flores
camemeli,aut betonicæ altilis,& ceruicem,collum,ac thoracẽ lanis fouebimus, infuſis
in oleo anethino,& irino: lingendum autem dabimus ſuccum radicis dulcis, aut eius
ſiropum,aut ſapã,aut mel deſpumatum,cum puluere ireos,quod recipiet mellis deſpu-
mati vnc.vj.pulueris radicis dulcis drach.j.s.Si tamẽ à ſicca intemperie tuſsis excitetur,
in qua nihil excernitur:& cauſæ arefacientes præceſſerunt,vt febres,& æſtus,puluis, &
fumus,guttur & aſperã arteriam lenire ac humectare conuenit, tragacantho madefacto
in decocto capillorum veneris,aut oleo amygdalarũ dulcium cum ſaccharo, aut ſucco
radicis dulcis,aut penidiis,aut butyro vaccino ſæpe loto, addito ſaccharo. Hæc autem
& alia quæ in arteriã aſperam & pulmonẽ tranſcolari volumus,lingendo ſumi debent, *Arteriaco-*
parum ad poſteriora inclinãte capite, & laxatis faucibus,& ore modicè aperto:ſunt au- *rum me-*
tem hæc omnia arteriaca appellata medicamenta à Galen.Valent quam maximè pilulæ *dicamento-*
bechicæ hoc modo compoſitæ,ſacchari albiſsimi & ſucci radicis dulcis,vtriuſq; drach. *rum aſſum-*
viij.amyli,tragacanthi,amygdalarum dulcium, ſingulorum drach.iiij.cum mucilagine *ptio.*
ſeminis malorum cotoneorum formentur pilulæ,quarum vnam ore teneat.Potus erit
vinum dulce, aut decoctũ radicis dulcis. Tuſsis autem quæ ab acri oritur diſtillatione, *Tußis ab*
agnoſcitur quoniam æger morſum & acredinem ſentit in gutture,& tuſsi nihil ferè ex- *acri diſtil-*
cernitur,tenuitate flatum circumfugiens: quòd ſi quidpiam excernatur, id tenue erit, *latione.*
præſertim inter initia. His cõuenient alimenta refrigerãtia,boni ſucci. Potus verò aqua
hordei,aut prunorum decoctum. Quies conueniet,ac ſomnus moderatus, parum le-
uato capite. Deinde corpus purgabimus pilulis ſine quibus, & medicamentis vtemur
incraſſantibus ac refrigerãtibus,qualis eſt ſiropus de ziziphis,& de papauere, & ſiropus
violaceus,ſiropus de nymphæa.Ego ſanè quãdoque ſolo ex aqua frigida gargariſmate
compeſcui acrem in guttur fluxionem,& validiſsimam tuſsim inde exortam, in quem
vſum proderit aqua plantaginis inſtillatitia,aut ſuccus eiuſdẽ,aut ex diamoron garga-
riſmata,& potus aquæ calidæ dormituris. Valet etiam ad hoſce humores acres obtun-
dendos ac incraſſandos,diatragacanthũ,in tabellarũ forma.Si verò à craſsis humoribus
guttur,aſperam arteriam pulmonem,aut thoracem impleri & tuſsim cõcitari cõtingat,
attenuantibus vti decet,ſiquidem quæ flatus impulſu trudi debent, craſsitudine, & te-
nuitate moderata eſſe oportet. Sint autem quæ lingendo ſumuntur, ſiropus de dulci
radice,quam græci glycyrrhizam vocant,aut ſuccus eiuſdem,aut acetum mulſum,cum
ſiropo capillorum veneris pari menſura mixtus. Verùm tamen ſi copia eorundem in
toto corpore adfuerit,purgari debet,prius parato corpore,aceto mulſo,aut aqua mulſa

ex decocto origani (si fœmina fuerit laborans) & deinde purgetur,electuario diaphœnicô,diluto in decocto prunorū,& radicis dulcis.Sed non decet existimare,vt quidā ex Salmāticensibus medicis putabat,humores in cauitatibus thoracis,aut pulmonis cōtentos,aut mēbranis immersos extra venas,purgari posse viribus expurgantiū medicamentorū,nam hi nullatenus ad venas à medicamēto trahūtur.Quod tamen vidimus nōnullos tumores quorū Hip.quoque meminit in prognosticis, repentè euanescere, id non quoniā humores extra venas ad easdē recipiūtur,sed quoniā tumores,non tantū ex humoribus qui extra venas sunt,molē assequuntur,verū etiam ex his qui in venis minutis carni inserūtur,euenire putandū:hos autē contingit intrò recurrere,& medicamentotū viribus trahi. A purgatione verò rursus medicamenta lingenda quæ humores crassos attenuent,& lentos dissecent,de quibus est siropus cap.vene.& sapæ vnc.vj.pulueris radicis iridis drach.j.pul.foliorū origani drach.ij.penidiorum drach s.misce.Valet ad idem diaireos in tabellis cum saccharo.Præterea eligma ex nucleis pini,atque eligma sanū & expertum. Valentes quoque vires habent siropus de calamintha, & siropus de prasio, siue marrubio. Valent quoque caricæ assæ cum puluere origani.Aut cōfice pilulas bechicas,quæ recipiant amygdalarū mundatarum,nucleorū pini, vtriusque drach.ij.succi radicis iridis drac.j.s.cum sapa fiant pilulæ,quarū vnam in ore teneat. Tussis tamē quæ oritur à lumbricis,iecore,aut liene, aut ventriculo,propriam partis habet curationem.

De asthmate siue suspirio, CAP. II.

COgimur sæpe aliorum sententias in hoc opus transferre,aut ob eorum auctoritatem, quæ possit nostra cōfirmare placita,aut quoniam vsus vocum & earundem significationes,ab his qui nos ætate præcesserūt,mutuādæ sunt,neque est cur vereamur quæ alij dixerūt,quādoque repetere:non enim nos prædecessoribus,sed ipsi nobis iniurij fuerunt,qui ante nos nostra dixerunt. Id verò quod ab initio huius curatiuę partis artis fecimus,inuiolatum ad finem vsque seruabimus,nōnulla referentes eorum quę ab antiquis bene dicta sunt,rescindētes,quæ aut modo parari non possint,aut vbi parētur molesta,& supra humanas vires visa fuerint,addentes multa à nobis probata,cognita & paratu facillima serie à generalioribus & maioribus remediis seruata. ἆσθμα quidē vox Græca,suspiriū Latinis dicitur,& ἀσθματικοὶ suspiriosi,de quibus Paulus hunc in modū scriptum reliquit: Eos qui sine febre frequenter respirant, quemadmodū hi qui celeri cursu fuere agitati, à symptomate, asthmaticos appellant. Eosdem tamen ab eo quòd rectam seruant ceruicem, suffocationem timentes,appellāt,orthopnoicos. Difficultas autem respirationis commune symptoma est,has & plures aliâs consequens passiones. Tres itaq; exposuit voces,asthma,orthopnœa,& dispnœa,hoc est difficultas respirādi. Asthma sine febre fit,quæ propriè talis est, cum autem humores qui morbum faciunt putrescere cœperint,febrem efficiunt,atque tunc asthma,passionē appellamus:morbus verò abscessus speciē seruat. Recta autem ceruice respirare,in angina accidit, & pulmonia,& empyemate,& asthmate. Causa huius morbi est crassus humor ac lētus pulmonis arteriis infarctus,siue ibidem sensim congestus fuerit, siue ab aliis partibus,à capite præsertim effluxerit,aut crudum tuberculum. Impleto autem loco quem aer inspiratus refrigerij ratione subire solebat, paucus trahetur,sed frequenter, atque erit magna hæc respiratio, non simpliciter,sed quæ ab Hippoc.sublimis appellatur, quoniā per omnes thoracis musculos,exercetur. Cùm à crassis humoribus fit,ac lentis, febris non adest, sed grauitas in partibus thoracis, morbus diutinus fit,ac per interualla repetens, dum videlicet humor fuerit aceruatus. At verò si ad speciem abscessus fiat, febris accedit,& putredo humoribus inest,& grauitas minor:hunc affectū præcedere solēt distillationes à capite, acres,salsæ,& mordentes,& oris & faucium vlcera,& erosiones, & signa distillationis antecedent.siquidem hæc repētè sano homini euenit,sine febre. In vero autem asthmate quamuis sæpius congerantur lenti & crassi humores,quādoque eorundem à capite defluxus antecedit,omnibus autem cum sonitu fit contentiosa inspiratio, nisi à crudo tuberculo fiat: tuncenim difficilis respiratio accedet morbo inualescente, cum contentione spirant, sed parum aeris trahunt,neque exufflant,vt inquit Galen.4.lib.de Locis pat.cap.8.sentiunt pondus in thorace,respirant sine sibilo,aut sonitu, & pus aliquando suppurato tumore spuent. Galen.nonnunquam grandini similia spui refert, libro 4.de Locis par.Alexander verò lib.5.cap.4.verùm calculum excretū vidisse refert. Victus propriè asthmaticis conueniens,ex attenuantibus,calefacientibus, & dissecantibus esse debet. Aer calidus erit,minimè frigidus,aut nebulosus, hyeme itaque à lecto surgent, & domum exibunt,non ante tertiam horam. Alimenta sint, ius pulli cum ciceribus elixi, & amygdalatum cum melle, quod etiam amygdalas nonnullas amaras recipiat,

Asthma.

Asthmatis causæ.

Asthmatis signa.

Asthmaticorum uictus.

recipiat,& ouorum vitelli,& carnes auium elixæ,nam assæ sputum retinent,apparantur autem optimè cum melle sinapis quoque cõuenit,cum carnibus. Potus erit aqua mulsa,aut vinum,sit autem largus, vt validius humectet,& fluere faciat sputum (aliàs crassum) autore Aetio. Qui verò tuberculum patiuntur parum bibent, exercitacio parua conuenit. Exufflent validè, flammam ignis ventilantes, aut carbones, acrioribus vtantur clysteribus & erecto capite dormiãt,non sic vbi à distillatione morbus oriatur: iram maximè vitent. Curatio à sanguinis misione incipit; vbi multus sanguis redundauerit, secta vena cubiti interna: verùm rarò sanguinis misionem conuenire inuenies. Mulier quædam quadragenaria suppresis mensibus asthmate laborauit, quam secta in malleolo vena curaui. Distillatio à capite in pulmonem, ab initio repellenda gargarismatis: & deinde iam fluxum ad excreationem parare. Expedit autem humorem in corpore pituitosum ad purgationem parare: nam qui in pulmone & asperis arteriis continetur, solo educetur sputo. Parabitur autẽ aqua mulsa, bibita bis in die, quantitate vnc.xij. præsertim si ex origani decocto conficiatur, in quem vsum acetum mulsum accommodatur, quod non valde acidum esse debet, ne sputum reddat magis viscidum, autore Hippoc.libr.3.de Rati.vict.acu.sectione 26. Purgabitur autem corpus electuario diaphœnicõ, diluto in aqua mulsa, in hunc modũ compositis, electuarij diaphœnicon drach.v. diluein vnc.vj. aquæ mulsæ ex origani decocto. Casiam fistulam verò nonnunquam cum saccharo ad boli formam deuorare, aut dilutam in aqua mulsa, bibere expediet: nam ventrem mollit,& thoracem ac pulmonem lenit. Hæc quoque præseruationis gratia conuenient. Pectori verò admouendum oleum irinum cum hapsolanæ, aut laurinum, cum axungia gallinę,& anatis, aut fiat emplastrũ quod recipiat caricas vj. farinæ loliaceæ vnc.s. cachryos drach.ij. mellis quantum satis est. Ad idem emplastrum filij Zacariæ, aut olei laurini, olei anethini, axungiæ gallinæ, singulorũ vnc.j. ceræ vnc.s. fiat vnguentũ, vrticis quoque pectus cædendum, aut scilla excorticata fricãdum, deinde oleo leniendum calido, cum ruborem traxerit. Rursus acetum mulsum scilliticum accommodatur, aut lingendo sument, mellis despumati vnc.iiij. succi scillæ drach.j.s. pulueris iridis,& calaminthæ vtriusque drac.j. Aut aqua mulsa hoc modo paretur, origani, calaminthæ vtriusque manipulũ j. radicis iridis vnc.s. piperis scrup.j. aristolochiæ, seminis vrticæ, vtriusque drac.ij. bulliant in libris tribus aquæ ad consumptionem quartæ partis, colaturæ adde mellis vncias quatuor, fiat aqua mulsa: loc verò de scilla,& loc de caulibus, quæ elegmata appellãtur, præstantisima sunt, si manè,& dormituris sumãtur, & siropus de radice dulci, de prasio, ac de hyssopo, & acetum mulsum cum decocto origani & hyssopi, nigella quoque aut in decoctis, aut cum melle in elegmatis miscẽda. Quòd si morbus absceßus rationem habuerit, & putrescentes humores ex pulmone excernantur, Gal.lib.4.de Locis pat.cap.vltimo, eos qui absceßu similem dispositionem patiuntur, curare docet theriaca, athanasia,& bonis odoribus: erunt autem hi, moschus, ambar, styrax,& similia. Alexander verò hanc curationẽ damnat lib.5.cap.4. tum quòd neminem sanitati restituerit Gale. vt ipse fatetur, qui omnes eos periisse dixit, tum quòd refrigerantia contrarietate prodesse possunt, ac curationẽ complere. At verò Alexandri curatio rationi cõsonat,& experimento, sed Gale. medendi method. nobis optima videtur. Quòd enim ex illis nemo liberatus fuerit, nihil refert, ex morbis enim adeò periculosis, plures moriuntur. Proficit autem curandi ratio apud Galen. quoniã quæ exiccant valde supprimũt putredinem,& odorata animalem & vitalem spiritum reficiunt, qui à putridis fumis extinguitur. Quòd tamẽ sicca magis frigidis impediãt ne putredo serpat, experimentum docet: nam caro putredini proxima, si assetur parum,& modicè arescat, diutius sine putredine seruatur. Præterea longè magis impedit putredinem siccitas quàm frigiditas: nam diutius seruantur carnes salitæ æstate, ob siccitatem, quam eædem non salitæ hyberno tempore ob frigiditatem. Hæc itaque duo asserimus, curationem Galen. esse vtilem,& methodicam, quamuis Alexandri damnanda non sit, quæ per se valet. Tum etiam exsiccantia, putredinem magis quàm refrigerantia, inhibere. Tuberculum autem durum si fieri posit suppurari debet,& vti suspirium ex absceßu curari, quod si suppurari nequeat, remediis ad id accommodatis, vt caricis cum aqua mulsa vtemur. Tota victus ratio similis esse debet ei quæ ad suspiriosos ex crasis & lentis humoribus scripta est, vt docet Galen.lib.4.de Locis pat. ad finem.

Asthmaticorum curatio.

Acetũ mulsum asthmaticis.

Alexander cõtra Gale.

De peripneumonia. CAP. III.

PEripneumonia, quæ latinis pulmonia dicitur, pulmonis inflãmatio est cum acuta febre. Oritur malum post alios morbos, vt post longam distillationẽ in pulmonem irruentem, aut post anginã, aut pleuritidem, humore in pulmonẽ translato. Agnoscitur

malum his notis,in thorace pondus sentit æger,& vbi morbus membranam vexet,dolorem quoque,& febrem continuam patietur,cum magno thoracis ardore, inspirandi difficultate,spiritus autē calidus & exufflādo mittitur, quem frigidum spirare cupiunt, & ab eo magis quàm à frigidæ potu recreātur,facies rubet, & quadantenus intumescūt maxillæ,& prominent oculi,& cornea in pinguedinem languescit,id non quidem incipiente morbo,sed iam finiente,& perniciosо,nasus verò depressior apparet:sputū cohibetur ad initia præsertim:nam procedēte tempore si non spuāt,inter signa mala recensebitur. Morbus autem solet ad 7.diem iudicari. Si verò ardor vehementior fuerit, & aeris frigidi appetitus magnus, & sitis, & lingua scabra, aut nigra,& non adeò magna grauitas,totius corporis æstus,morbus erysipelatis naturalis seruat:si tamen præter hæc quæ passionem indicant,sputum procedente morbo post 4.diem non appareat, aut id viride,liuidum,aut nigrum,aut biliosum,syncerum,aut spumosum, extrema frigeant, liueant,vngues curruentur,& vigiliæ accedant,& quandoque syncope, hæc omnia lethalia sunt: sed fit quandoque, vt magna aliqua superueniente vacuatione à natura liberentur,& suppurata inflammatione visa est per vrinam purgata,autore Galen.lib.6. de Locis pati. Victus peripneumonicorum pertenuis esse debet, vti cremor hordei, amygdalatum ex dulcibus & amaris, aut etiam ptisana hordeacea cum origano eam expetentibus viribus,aut etiam inclinante morbo,quo tempore ius pulli præbebimus, aut amygdalatum,cum melle,aut amylum & nuclei pini saccharo conditi conueniūt: potus sit paucus ex aqua hordei. Frictionibus vtentur,& lenibus clysteribus. Aer qui inspiratur frigidus sit,non valde,ne impediatur humor in asperas arterias transfusio: somnus moderatus procurabitur. In curatione Paulus docet sang.non esse mittēdum, quando alium morbum sequitur, præsertim si sanguis in præcedenti missus fuit, aut diutius in eo fuerunt statu. Nos sanè ob aliquā harum duarū causarum non mittemus sang.verùm si primis statim diebus cōstante facult.non misso sang.ex laterali,aut angina pulmonia fiat,sangui.misсio conueniet, in aliis autem pro ipsa clysteribus vtemur acribus. Si verò sano homini peripneumonia superueniat,curationem à sangui. missi. incipiemus,secta vena interna cubiti dextri,deinde ea quæ in sinistro ferētibus viribus, non tamē ad animi deliquiū,ne stranguletur æger,& vt aliàs,si conueniant ferre possit. Deinde cucurbitulas admouebimus thoraci,& lateribus plures scarificatus,quibus linimenta,& emplastra adponētur,ex oleo irino,aut laurino,aut fiat emplastrum quod recipiat butyri,medullæ ceruinæ vtriusque vnc.j.s.ceræ,& resinæ terebinthinæ vtriusque drach.ij.œsypi vnc.s.iridis siccæ drac.j.Aliud œsipi,olei irini,butyri vaccini, singulorū vnc.ij.farinæ loliaceæ,farinæ hordei,vtriusque vnc.s.lingendo autem accipiet, siropum radicis dulcis,siropum de calamintha,aut mel despumatum cum puluere iridis, mellis nempe vnc.ij.iridis drach.j.aut aquā mulsam bibet ex decocto hyssopi,aut diatragacanthum in tabellis,aut inclinante morbo,medicamentum diairidis in tabellis.

Peripneumoniæ curatio.

De sputo sanguinis. CAP. IIII.

Sangui. sputum.

SAnguinis sputum Græcis αἱμοπτόη appellatur, euenit tamen non aliter quàm aliæ sanguinis emanationes. Manat namque sanguis è venis,aut ruptis, quæ dispositio ῥῆξις dicitur,aut ob apertionem orificiorum venarum,quam appellant ἀναστόμωσιν,aut ob vasorum exesionem, quam dicunt ἀνάβρωσιν, aut διάβρωσιν. Fit ruptura vasorum,vulnere,ictu,casu,conatu,saltu,vociferatione,aut plenitudine,vsu calidorū,dicēte Hippoc.8.Apho.sectio.Calidum vbi quisque eo sæpius vtatur,hæc mala affert,carnium effœminationem, neruorum incontinentiam, mentis torporem, profluuia sanguinis, animi deliquia hæc,ad quæ mors. Frigiditas quoque venas rumpit,autore Hipp.libr.6. de Morb.pop.part.3.Aperiuntur ora vasorum humectatione,ob frequens balneum, & cibos humectantes, & ocium, ad quod accedit sanguinis copia, aut eiusdem tenuitas & serositas. Exesione verò manat sanguis vbi distillatio acris, mordax & salsa partem aliquam diutius molestauerit: præterea si intra venam acres succi contineantur,apertis oris venarum sanguis serosus manat ruptis venis multus,& purus,ab erosione paucus, sed processu tēporis aliquādo fit,vt subitò multus erumpat,sed hi interim pus expuūt, interim verò sanguinem. Hæc de passione. Particula verò patiēs sic agnoscetur:Sanguinis namque sputum aliquando procedit à capite, descendente sanguine in os,& palatum, nonnunquam à faucibus, quibus accedit κέγχρος, sonitus quidam qui cōcitatur faucibus ad excreationem commotis. Nomen verò apud Iones à milio tractum est, quod κέγχρον appellant. Per hunc namque affectum aspera quædam milij modo parua in faucibus sentiuntur. Aut procedit ab ore & gingiuis simplici screatione: hæ omnes αἱμοῤῥαγίαι appellantur. Aut vomitione à vētriculo,aut gula,aut tussi, à partibus thoracis,

racis,pulmonis,& asperæ arteriæ,appellantur ab Areteo ἀναγωγαί. Notis verò quæ sequuntur singulas partes laborantes,agnosces:nam si quis simplici sputione sanguinem sine tussi,sine vomitu,sine labore excernat:ab ore,faucibus, aut gurgulione procedere, notum est. Si verò vomitione excernatur,paucus admodum erit è gula,multus autem è ventriculo,quandoque ex iecore,aut liene in ventrem delatus vomitus,quod indicāt intermissiones:adde quòd iecur aut lien antè grauatū,leuius redditur. Si verò sanguis emungatur,ex intimis naribus & colatorio in os ductus, à capite ortum habet.At verò si tussi excernatur,distinguere ac scrutari huiuscemodi oportet:nam cùm à capite sanguis delabitur in guttur, tussi excernetur, sed non ab instrumentis respirationis. Præterea tussi excernitur sanguis, à pulmone, & thorace, à pulmone in pulmonia,aut rupto pulmonis vase, à thorace si in ipsum sanguis effundatur, & in morbo laterali. Quòd si leui tussicula sanguis spuatur,atque ea pertinaci, cum titillatione palati, sanguis à capite in guttur distillat,præsertim si aliquando per nares descendat, aut emungendo ad os trahatur, accedet ad eius dignotionem,si nullū dolorem,aut grauitatem in partibus thoracis senserint,neq; ex alto pectore tussis educatur, & si caput aliâs cum grauitate,tensione,& rubore existens sanguinis expulsione leuetur.Quandoque tamen serosus sanguis spuitur à partibus capitis,& palati,vbi sanguisuga colatorio,aut internis naribus hæserit,cui screationi,tussis quoque accedit,sanguine in guttur delapso,sanguisuga quoque ventriculo hærens aliquādo serosum sanguinem expui vomitione fecit. Sed sanguis à ventriculo excretus si ex iecore & aliis membris in ipsum delatus fuerit crassus,globosus & niger erit. Qui verò ob sanguisugam, semper aquosus & tenuis. Sed omnis qui à ventriculo aut gula procedit,vomitu reiicitur. At verò si cùm excernitur sanguis tussi,tenuis fuerit & spumosus,sine dolore,à pulmone exit:accedit ad id, si portio aliqua pulmonis simul tussi excernatur, vt broncus,aut vasis membrana, aut caruncula:id quod fieri videmus rupto vase,aut exeso,sputum autem sanguinis à thorace agnoscemus,crassitudine & nigredine, & quoniam dolore partes ipsæ vexantur, magis quàm pulmo.In morbo verò laterali sanguis spuitur,sed notus ipse morbus est. Distingues præterea an à vena, an ab arteria sanguis manet, quoniam sanguis è vena crassior,& nigrior est,& facilè concrescit,& vena ipsa agglutinatur:cùm verò ex arteria manat,tenuior est,& flauior,& tardiùs cōcrescit,& difficiliùs curatur. Ex his nota euadet particula,atque ipsa particulæ passio. Nos impræsentiarum trademus primò curationē sputi sang.à capite,deinde eius qui procedit à partibus oris,deinde eius qui procedit à ventriculo,deinde eius qui à pulmone,& thorace. Cùm igitur sanguis à capite spuitur,si multus in capite abundauerit,aut etiam in toto corpore,secanda est vena externa cubiti,& per interualla sanguis ducendus,& narium emunctione procurandum, vt per easdem educatur,succus autem plantaginis gargarizandus,aut in ore tenendus, aut decoctum rosarum & balaustiorum frigidum: calida enim fluxionem augebunt, & vbi opus fuerit, perseuerante malo per nares sorbeatur succus plantaginis, ita vt deinde per os excernatur:si tamen pus simul cum sanguine exeat,aqua mulsa sorbēda, per nares, & ablutione præcedente atque emundatione, succo plantaginis vtentur. Victus eisdem erit, caro pulli,perdicis, aut turturis assa, potus autem aqua pluuialis. Cum sanguis ab ore manauerit,faucibus,palato & gurgulione,quod agnoscetur, quoniam excernitur cum χέρχνῳ, conueniēt oris collutiones ex decocto balaustiorum, aut rosarum,aut succi plantaginis satisfacient,validius autem est decoctum rhus.Cùm sanguis è ventriculo vomitione reiicitur, si à capite distillauerit,caput curādum,& fluxio sistenda, & siropus acetosus bibendus, ne quid cōcretum in ventre remaneat.Si tamen crassus fuerit sanguis & è partibus iecoris & venarum in ventrem delatus, pauco cibo & parum adstringente vtentur,non actu frigido,nec valde refrigerante,vt carne pulli, aut perdicis assa,aut elixa cum malis cotoneis,aut lentibus, aut lentes ipsæ excorticatæ cum aceto ferculo facto,& oryza cū iure carnis. Potus sit aqua pluuialis, aut chalybeata,nempe in qua chalybs ignitus fuerit aliquoties extinctus. Quòd si sanguis in ventre concrescat,praua admodum adfert symptomata,& animi deliquia,quibus accōmodatur acetum mulsum,aut theriaca in aqua mulsa,aut acetum mulsum cum decocto pulegij, aut satureiæ,aut coaguli leporis scrup.j.in aceto mulso,aut decocto satureiæ. Si tamen copiosè ex partibus adiacentibus sanguis in ventrem confluat,& vires constent,sanguis mittendus est, secta vena interna cubiti: Aetius tamen ex Archigene venam externam secare præcipit,si sanguis à iecore in ventrem concedat:si tamen à liene deferatur,quod lienis morbi ostendent & tumores, venam quæ inter annularem digitum & minimum est,in sinistra manu. Prodest quoque assidua crurū & brachiorum frictio, vbi sanguis ex pulmone reiiciatur,quod tussi fieri videmus:aut fiet ob distillationē à capite in pul-

Curatio sputi sang.à capite.

Sputi sang. à uentre curatio.

Sputi sang. à pulmone curatio.

monem,quæ cùm acris fuerit & falsa, & diutiùs perseuerauerit, pulmonem dilaniat. Aut fiet ob nimiam frigiditatem, quæ constringit validè pulmonis arterias: has verò deinde disrumpi cogit distentio thoracis: quæ enim dura sunt,si contentiosè distendatur,omnino rumpentur. Fit autem nonnunquã vt ob sanguinis copiã,conatum,vociferationẽ,aut validã tussim,& similes causas,vena aliqua pulmonis rumpatur: hæc tamen mala ordine curare docebimus. Si distillatio acris non valde causa fuerit, sanguis mittendus est secta vena externa cubiti,per interualla,pro viriũ constãtia,& crura, brachia,& vniuersum corpus præter caput fricandum,calido aliquo oleo vnctis manibus, ligare quoque extrema membra conueniet,& acribus vti clysteribus,& infusio rhabarbari,aut decoctũ myrobalanorum,aut etiã electuarium de succo rosarum in potu præbendum,ac venter lenis seruandus. Sistenda autem fluxio est, gargarismate ex decocto rosarum & foliorũ myrti. Gal.verò præcepit capiti abraso superponẽdum emplastrum ex stercore syluestrium columbarum,quod post horas tres tollendũ est,& calido pileo caput tegendum,dormituro tamen theriaca potui exhibeatur:non sit autẽ antiqua, nec valde recens,sed quatuor antè mensibus confecta,vt Gale.lib.5.de Method.med.docuit: tunc enim opij facultatem habet valentem. Alexander autem lib.7.cap.1.hanc Galeni sententiam damnat, nam in calidis fluxionibus non oportet cum sterore columbino, & tapsia calefacere,sed potius refrigerare caput rosaceo,aqua,aut oxyrhodino,si tamen recrementa acria abundauerint,ea cõmodis medicamentis purgare,& vti collutionibus oris ex alterci radice,solano,rosis,& semperuiuo. Nos sanè vtrãque curationẽ experti sumus vtilem esse,medicamenta namque calida trahentia exterius, fluxionẽ in pulmonem sistunt: proficiunt autem ex accidenti,frigida verò,per se catarrhum refrigerantia attemperant,& incrassatione retinent. Theriaca tamen quæ à Gal.exhibetur non calefacit manifestè. Cibus autem austerus præbendus,vt lentis ferculum cum aceto, quale nobis præcipientibus ad dysentericos, parare nostis. Sequenti autem die frictionibus vtantur,deinde quiescant,& theriacam bibãt dormituri: tertio verò die mel despumatum lingant, ad excretionem eius quod in pulmone relictum est, & frictionibus dictis vtantur,cibus sit amygdalatum,amylum,ptisana hordeacea,ius pulli cum lentibus,aut pullus cum malis cotoneis elixetur,& ius sorbẽdum dabitur,licebit quoque alas edere, & aquam chalybeatam,aut pluuialem bibere. Verùm si valde acris fuerit fluxio,sangui. misſione prætermissa,alijs vtemur auxilijs,quæ dicta sunt.Galen.libr.5.de Metho.med. vlcera pulmonis à salsa fluxione orta insanabilia affirmat, quoniam is succus longo tempore ad correptionem eget: interim verò si exiccantibus vtamur,callum insanabilem quoque cõtrahet pars,si verò non interim putredo serpet & pulmonẽ putrefaciet. Eisdem tamen conducent purgatio,medicamenta stuporem inducentia, & capitis præsidia dicta & sangui. misſi.vbi is abundare videatur. Præterea lactis potus. Si verò medicus intellexerit ob frigiditatem pulmonis venas ruptas ac sanguinem spui, sanguis detrahendus est secta vena interna cubiti, bis aut ter in duobus primis diebus,reuulsionis ratione: membra verò fricanda, ac liganda. Deinde cum decocto cinnamomi, pastilli trigonis,siue de tribus seminibus, in potu præbeantur dormituris, ponderis scrup. j. aut drach.s. aut theriaca 4. mensium, aut paulò antiquior, rursus membra perfricanda, & thoraci tapsia cum melle superponenda, & quatuor transactis horis tollenda, aut sequens apponetur emplastrum mellis vnc. ij. galbani, & iridis vtriusque drach. j. aut olei laurini, & irini, vtriusque vnc.ij. iridis,styracis,galbani,singulorum drach.j.cibus erit caro pulli, aut turturis assa,aut trocta elixa,aut plaida,aut solea,aut oryza elixa in iure carnis,addito cinnamomo.Potus sit aqua chalybeata.Ad finem tamen repurgandus est pulmo, melle despumato linctο,aut aqua mulsa. Si tamen pulmonis vena,sanguinis abundantia apertis venarum osculis,aut erosione ab eodem facta,aut quauis alia occasione,rupta fuerit,collocandus erit æger in aere temperato,in quo nec valde respiret, nec magnam vocem edat, sed in omni silentio quiescat, cibis vtatur adstringentibus, vt ferculo ex lentibus, oryza cum lacte elixa, pyra edat, aut poma austera, corna, mespila, sorba, cotonea mala,sed quæ fuerint,austeriora cum pane edantur:licet quoque edere pullorum carnes assas, aut perdicum, aut turdorum, aut cicorium,aut intybum elixum cum aceto & oleo adstringenti. Bibent autem aquam chalybeatam, aut pluuialem. Quiescant omnino, sed fricentur validè, ac ligentur extrema, modicè dormiant, ventrem lenem seruabunt. Abstinebunt ab omni animi symptomate,præsertim ab ira, & à venere. Curatio à sanguinis misſione incipiet, secta vena interna cubiti vtriusque, ita vt sanguis per interualla ducatur, reuulsionis ratione: non tamen copiosè ducendus,si multus reiectus fuerit. Vbi tamen acrimonia sanguinis accesserit, purgabitur corpus rhabarbaro, aut electuario de succo rosarum. Perseuerante malo

Sputum sang. ex distillatione.

Alexander aduersus Galen.

Sputo sang. ex uena rupta, aut erosa.

cucurbitula fine fcarificatione dextro hypochondrio affigenda,& extrema validè fricanda. Deinde portulaca mandenda & fuccus deglutiendus, faccharũ rofaceum antiquum pariter valet,aut zucchari rofacei vncia ij. boli armeni drach.j. Deinde aqua inftillatitia plantaginis fuperbibatur,lapidis tamen hæmatitis magna vis eft,fi tritus in panno lineo fufpendatur,in aqua plantaginis inftillatitia,deinde bibatur aqua, aut in aqua plantaginis inftillatitia duo lapides hæmatites perfricentur, donec drachmæ vnius pondus in aqua diluatur:bibatur autem aqua, aut pulueris eiufdem accuratè læuigati drach.j. vfque ad fcrup.iiij.cum prædicta aqua,aut decocto rofarum. Valent ad idem,cortices mali punici,& glandium balauftia,fuccus mali cotonei,aut gallæ immaturæ,& rhus, terra quoque famia , fiue famius after , ad idem valet cum fucco mali cotonei , aut compofitum quod recipiat fyropi myrtini vnc.vj.pulueris boli armenici, fymphyti, corallorum rubeorum fingulorum fcrup.ij.balauftiorum,hæmatites,vtriufque drach.fem.præftantifsimi funt in hunc vfum paftilli ex electro,non qui modò habentur in vfu, & in officinis parantur,fed quos parat Gale.lib.7. de compofitione medicamentorum per locos,quorum hæc eft compofitio,Pfyllij puri drachmæ quadragintaquinque,iridis illyricæ, maftiches,electri ramenti,croci, fingulorum drachmæ triginta , opij drachmæ quindecim, pfyllium in aquam calidam coniectum finito macerari : vbi verò glutinofa vifcofaq; euaferit aqua,exprimito liquorem, ex hoc præparato medicamentũ paftillos conficiens, datoq; obolos tres dormituro,hoc eft drac.fem.fint autem aquæ fextarij tres,in quibufdam exemplaribus habetur,macerato pfyllium per tres dies , deinde coquito donec ter ebullierit,poftea ab igne moueto,rurfusq; per tres dies finito,atque tunc liquor ad medicamenti confectionem feparatur. Hoc medicamento vfus, quàm plurimos breui admodum curaui. Quædam nanque fœmina 25.annorum magnam copiam fanguinis nõ paucis diebus reiecit,cui fanguinem mifi,& hoc bibito medicamento,duobus diebus in aqua plantaginis,hora fomni,integrè fuit liberata. Altera fexagenaria intra duorum dierum fpatium fupra quatuor fanguinis libras reiecit , hæc femel tantùm bibito medicamento hora fomni,liberata eft,cui fequenti die interrogaui,non paucis præfentibus eorum qui nobifcum ægrotos frequentabant,an fanguinem poft medicamentum epotum reiectaffet,quæ inquit,nec faliuam fanè reieci, adeò impetum fpuendi coercere valuit id portentum quod mihi propinaftis. Nec expedit modò innumeros alios referre nephriticos,fanguinem mingentes,& dyfentericos,veluti miraculosè curatos prædicti medicamenti potione,ante fomnum. Valet præterea fuccus plantaginis, ac fuccus fanguinariæ fi trium vnciarum menfura bibatur. Decet autem prius corpus vacuare, & reuellere ab initio,ne interim pulmo inflammetur,& deinde neceffum fit fuppurationem & mundificationem præcedere vlceris confolidationem:nam præter id quòd difficilè fanefcunt, callum contrahit vlcus,qui deinde difrumpitur ob leues occafiones , aut vociferationẽ, aut faltum,aut vehementem refpirationem,aut tufsim,reditq; fanguinis fputum. Thoraci quoque fuperponere expedit emplaftra ex vino auftero , cum puluere fymphyti, fanguinis draconis,fucco polygonij. Aliud quod recipit,fucci cotoneorum,fucci plantaginis,vini aufteri,aut ex decocto foliorum myrti, fingulorum vnc.iij. pulueris corallorum rubeorum,balauftiorum, boli armenici fingulorum drach.j. Quòd fi æftas fuerit,& citra tufsim validam,fanguis reiiciatur,& fuerit corpus ægri validum , & bene habitum,recipiet fucci plantaginis vnc.vj. aceti vnciam j. pulueris corallorũ rubeorum,& fymphyti vtriufque drach.j.fem.hæc fpongia excipientur ex Aëtio, priora , lana. Valet etiam oleum myrtinum,cum puluere myrti & rofarum.

Lapis hæmatites.

Pastilli dia elect.

De laterali morbo. CAP. V.

MOrbus lateralis πλευρῖτις Græcis dicitur,atque ampla voce omnem lateris dolorem compræhendit,fiue is à flatu, fiue ab humore fiat,& in membrana fubcingente coftas , fiue in carne & mufculis coftis fuperiacentibus. Hinc notæ erunt eius morbi differentiæ:nam quidam eft verus & exquifitus,quidam nothus, verus eft, inflammatio membranæ coftas fubcingentis , quam appellant ὑπεζωκότα, & quidam ad clauiculam & iugulum extenditur , quidam ad hypochondria defcendit. Spurius autem eft qui à flatu oritur interclufo,vel qui quamuis ab humore fiat,mufculos occupat intercoftales, aut carnem fuperiacentẽ. Notæ veri & exquifiti morbi lateralis funt, dolor lateris pungenti fimilis,difficilis refpiratio,febris continua,ex confenfu orta,tufsis, & pulfus ferratus. Dolor fanè excitatur ab inflãmatione,quæ vera phlegmone eft , atque morbus ipfe lateralis:hæc enim eft morbi effentia:loci autem naturam fequitur,vt dolor punctorius fit,quoniam membranæ patiuntur,ac perinde fequitur vt fuperiores, aut inferiores partes eidem confentiant difficilis refpiratio lateralem morbum fequitur,& plures alios qui

Lateralis morbi notæ.

partes ad thoracem attinentes molestant, sed in laterali volentes magnitudinem inspirationis cohibemus, quoniam per magnas fit, vt comprimatur pars laborans, & vehementius doleat. Continua febris omnibus acutis morbis,qui propriè tales sunt,est communis:huic verò,ob loci propinquitatem,consentiente corde. Tussis concitatur,natura conante quæ molestant pellere. Pulsus autem serratus, durus nempe & in vno ictu inæqualis sub diuersis digitis fit ob duritiem arteriæ, & vsum auctum, ob quem facultas conatur,ipsam arteriam distendere, renitente duritie, hinc autem sequitur vt pluribus in locis veluti confracta,speciem serræ referat.Prędicta sunt huius morbi pathognomonica signa. Hæc signorum congeries morbum omnino docet, sed sine aliquo eorum consistere potest. Cùm morbus hic inter initia est,tussi nihil excernitur, aut id parum & crudum,tenue & aquosum,deinde parum coctum, deinde probè coctum in summo vigore, in declinatione tamen coctum quidem, sed quantitate minus. Quando igitur sputum excernitur,ex colore docet Galen.lib.5. de Locis patien.cap.2. & 6.lib.de Morb. popul.part.3.comment. sectionis quæ incipit: ob inclinationem humoris peccantis naturam agnoscere:nempe an sanguis inflammationem efficiens,sit purus: nam apparebit sputum rubrum,si bilis copiosa fuerit mixta, flauum, si pituita,album & spumosum,si melancholia,nigricans. Sunt præterea signa quædam salutis, aut mortis, in quibus coctionis notas comprehendimus, quorum veluti propria sunt quæ ab sputo sumuntur, de quibus multa ab Hippocra.lib.2.de Prognost.dicta sunt,& à nobis abundè exposita, non pauca quoque Gale.tradidit lib.1.de Crisibus. Si igitur primis tribus diebus morbi, sine labore,aut multa tussi sputum coctum reiiciatur,saluberrimus morbus est: est autem coctum quod flauum valde commixtum sputo habet,& quod album est, non glutinosum,nec globosum,nec valde spumosum:nam hæc mala sunt veluti & nigrum,vel liuidum,vel viride,vel syncerum, vel coloribus variegatum, & quod tardè spuitur, & magnam infert tussim. Est enim de numero morborum acutorum qui quartodecimo die finiuntur,ac decet in his coctionis notas apparere breui,nempe quarto,aut septimo, aut vndecimo die:nam autore Hippocrat. qui morbo laterali laborantes quatuordecim diebus non repurgantur,in suppurationem vertuntur. Facilè quoque respirare, parum dolere,aut sine dolore esse,dormire,constare mente,bene se habere ad oblationes,bonus accubitus,bona sunt. Quòd si morbus is ad suppurationem tendat, febris maior quàm antè fiet,& rigor accedet, & pro dolore pondus: sed de empyemate deinceps dicemus. Illud tamen Galenus admonuit inter pessima huius morbi signa libro 4. de Præsagit. ex pulsibus dicens: Ac maximum sanè indicium exitialis pleuritidis est, si pulsus sit magnopere durus, itaque paruus etiam, & ob ambo hæc, caloremque, creberrimus. Cognosces tamen dolorem à flatu fieri, quoniam distendit, sed non grauat, & tussi nihil excernitur,febris non adiungitur, nisi ob aliam causam adfuerit, & calidis ac siccis valde fomentis iuuantur, quibus hæc tentare Hippocrat. præcipit libro de Victu acutorum. Si verò in musculis externis consistat, agnoscetur, quoniam tactu dolet,non tussit,aut si pauca tussi infestetur æger,nihil spuet,& pulsus durus non est. In curatione verò primum locum habebit victus institutio,aerem inspirent non frigidum, quia lædit manifestè. Alimentorũ qualitas & quantitas variantur pro morbi vehementia,& morbi tempore,nam morbus lateralis nonnunquam adeò acutus est,vt æger validus cum solo iure lentiũ,aut amygdalato ad vigorem vsque perduci possit, morbo autem prolixiore existente,manè ante meridiem accipiet ius pulli, cum mica panis, dormiturus tamen amygdalatum,cum saccharo. Cùm verò os madescit,& coctum excernitur sputum, dolores pleuriticorum remittere incipiunt,quo tempore ius pulli cum hordeo elixi propinandum,& si visum fuerit cum micis panis hora pomeridiana:noctu verò, amygdalatum,aut cremor hordei,sine ptisana collata. Præterea instituendus est cibus ab initio in declinationem vnus,& ab initio vsque in vigorem minuenda quantitas.Cùm verò dolor minui incipit,augenda,& quo sputum copiosius excernitur, sic etiam cibi quantitas maioranda. Potus autem sit aqua in qua hordeum bullierit,quam non oportet flatuosam putare,siquidem flatuosam dixit Hippoc.ptisanam non probè coctam. Non tamen loquutus est de aqua,siue hordei elixatione,quæ communis potus est.In morbo tamen pituitosiore erit potus,aqua mulsa,aut decoctum radicis dulcis,aut prunorum:somnus & vigilia moderata conueniunt. Quiescant, sed leuibus frictionibus vtantur, ab initio tamen validioribus:ventrem clysteribus mollem seruent, & vitent omnem animi turbationem. Curationem à sanguinis missione ordiri oportet, vbi sanguinis abundantia in corpore fuerit, ita vt adhuc decumbat humor in partem, aut decursus timeatur ex calidorum fomentorum admotione, secabitur autem vena interna cubiti patientis lateris,

Pleuriticorum uictus.

Aqua hordei non est flatuosa.

Pleuritidis curatio.

lateris, reuulsionis & vacuationis ratione, hac autem vena non apparente secanda erit media,aut etiam externa,ita vt nullo modo sanguinis misio prętermittatur,siue dolor ad clauiculam,& humerum & mammam se extendat,siue ad hypochondria descendat, ex Galeni documentis,quamuis Hippocr.2.lib.de Ratione victus acutorum, in doloribus ascendentibus præceperit,sangu.miss.in descendentibus purgationem. Tutius enim est in omnibus à sang.miss. auspicari. Impartimur magna ex parte sang. eductionem,& bis aut ter sanguinem mittimus,secta eadem interna vena,donec sanguis colorem mutet, ita vt rubidior multo, aut pro puro rubidoq; liuidus appareat. Is verò in duobus vasis,aut tribus excipietur ad mutationem intelligendam.Colligetur autem de more in vasis argēteis,aut ex cupro,aut stanno elaboratis, aut crustatis apud figulos antimonio, plumbo,& lithargyrio,quamuis neque hæc admonere apud Hispanos est opus, quibus nunquam adeò aduersa contigit fortuna, vt coacti essent in terreis non crustatis vasis cibos,aut fercula gustare,aut sanguinem colligere, quamuis Lusitanus quidam falsò affirmet,sanguinem in peluiculis,apud Hispanos omnes colligi, quod ego sanè 25.annos medicinam exercens,in diuersis Hispanię plagis,nec vidi,nec audiui.Sic autem exceptus sanguis palam ostendit humorem inflammationi proximum,iam educi, aut etiam eum qui in venis inflammatæ partis continebatur,aut indicium sanè erit,eundem in latiores venas recurrere. Ea nanque ratione secamus eiusdem lateris venam,quoniam,vt inquit Galen.lib.2.de Ratione vict.acut.Comment.12. Venam eam secare oportet, quæ citissimè tum reuellat, tum etiam euacuet. Nos tamen suprà parte secunda de venæ sectione in morbo laterali abundè disputauimus, quapropter modò supersedendum duximus. Si verò plenitudo non adfuerit,fomentis vtemur, quæ calida & sicca flatibus discutiendis accommodantur,ac curant lateris dolorem flatuosum,qualia fiunt ex milio,sale,fur furibus,in sacculis,siue marsupiis,quibus etiam accommodatur cucurbitula cum multa flamma sine scarificatione. Humida verò fomenta admouebimus tentandi ratione cum Hippocr.quæ aut iuuant,aut non magnificè lædunt:iuuant autem vbi morbus vera inflammatio est,sed parua ac sine totius plenitudine,tunc enim humorem discutient.Sint autem fomēta,spongia in aqua calida infusa & expressa,aut vesica plena oleo camemelino, anethino,& decocto camemeli,& meliloti,aut sacculus fiat ex floribus camemeli,vino calenti inspersus,aut similis ex furfuribus. Eis autem,quibus ob sang.redundantiam, venam secare præcepimus, post sectam venam conuenit cucurbitulas admouere parti dolenti cum scarificatione:semota autem cucurbitula pars sale inspergenda,aut linteum sale & oleo madefactum superponendum : sequenti verò die rursus cucurbitula eidem parti admouenda,vt ichorem ibi contentum extrahat.Hæc curatio doloribus qui in externis & intercostalibus musculis consistant optima est, & statim ab initio vbi non admodum plenum corpus fuerit.Hoc etenim auxilio innumeros sanaui breuisimo tempore,qui ingentes dolores perferebant. Ad morbos autem laterales legitimos quammaximè post corporis vacuationem prodest, siquidem morbi causam aliqua ex parte detrahit,& discutit. In quibus autem humorem alium à sanguine abundare intelligimus, vtimur quoque purgatione hac,Medullæ casiæ fistulę & electuarij diaphœnicon vtriusque vnc.sem.in decocto prunorum & radicis dulcis, quādoque etiam vtimur sola casia fistula quæ emolliet ventrem & thoracem,quandoque solo elect.diaphœ. Parti verò laboranti admouemus exterius oleum amygdalarum dulcium cum axungia gallinæ,aut ambobus addimus œsipum:repellentia verò omnimodo vitanda sunt. Aliud,olei amygdalarum dulcium,camemelini,& axungiæ gallinæ singulorum vnc.j.œsypi vnc.semis, ceræ vnc.sem.vtimur autem vnguento ad pleuritidem optimè composito, quod appellant vnguentum ad pleuritidem aut vnguentum Sabor regis : desuper autem valde vexante dolore imponimus vesicam semiplenam aliquo dictorum decoctorum & oleorum.Lingenda verò damus medicamenta quæ sputum expulsioni parent:sed aduertere oportet an crassum,an viscidū,an tenue sit: nam omni modo ad mediocritatem deduci debet:crassum nanque non cedit impulsioni,viscidum hæret tenaciùs,& tenue circumfluit circiter flatum:crasso itaque existente sputo syropus capillorum Veneris conuenit, aut de radice dulci,aut etiam de prasio, aut de calamintha, aut aqua mulsa, præsertim ex decocto origani,aut calaminthæ. Incidendi autem viscidum sputum vim habet acetum mulsum, non valde acidum, aut mixtum syropo capillorum Veneris. Incrassant autem syropus de ziziphis,aut violaceus,aut de papauere. Contendimus autem vt breui sputum procedat,& ad statū morbus perducatur cum facili sputo, ne morbus transacto die 14.suppuretur,ac perinde sequatur empyema,aut etiam phthisis. Quod si fieri nequeat quin ad suppurationem vertatur,quod signis præhabitis agnoscemus, suppurationem adiuuabimus decocto caricarum,aut aqua mulsa ex earundem decocto,aut decoctum

Fomenta ad pleuri.

coctum id cum melle ad crassitudinem mellis deductũ, & caricæ elixæ cum croco pauco, exterius admouebuntur. Iam verò rupta suppuratione, pus aqua mulsa educetur, in quem vsum valet eligma sanum & expertum, & bibet æger decoctum radicis dulcis aquæ loco, & ius carnium elixarum cum ciceribus, aut micam panis in eodem iure maceratam edet.

De empyemate, siue pectoris suppuratione. CAP. VI.

ἐμπυϊκοὶ.

Ἐμπυϊκοὶ, apud Galen. lib. 2. Progno. Comment. 60. omnes hi appellantur, cui pus in partibus quibus vis corporis habent, siue effusum, siue collectum. Magis propriè tamen, qui pus effusum continent in pulmone, aut in cauitatibus thoracis, inter membranas & pulmonem. Omnes hos latini suppuratos appellant. Suppurationes autem fiunt in laterali morbo, cùm non expurgatur 14. diebus, vt Hippo. quinta Aphoris. Sect. dixit: quicunque morbo laterali laborantes in 14. diebus non repurgantur in suppurationem vertuntur. Pulmonis quoque inflammatio, nisi facilè sputo excernatur suppurabitur, præsertim si post anginam succedat, dicente Hippo. loco citato Aphoris. 10. Quicunque ab angina liberantur, his ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt: si verò hos effugerint, suppurantur. Suppurationes quoque frequenter sequuntur ad sanguinis reiectiones diutius perseuerantes, inde quoque & tabes. Post distillationes tamen acres à capite, notum est sequi suppurationes in pulmone, & deinde nonnunquam in cauitates thoracis erumpere. Expedit autem notis distinguere suppurationem quæ incipit, & iam factam, & cum rumpi properat, & cum effusum est pus in cauitates thoracis, & suppuratos ex longo tempore. Cognoscemus itaque pus confici in inflammationibus ex Hippocr. sententia lib. 2. Progno. Sectio. 58. dicentis: Considerare autem oportet, principium suppurationis fore, ratiocinantes à prima die qua homo febricitauit, si quando rigor ipsum præhendit, & si dixerit in parte quę dolore vexabatur, pro dolore, pondere ipsum grauari. Hæc enim in principiis fiunt suppurationũ. Quo in loco tres scribit notas incipientis suppurationis, nempe febrem maiorem quàm antè, & rigorem, & pondus pro dolore. & 2. Aphor. Sect. inquit: dum pus conficitur, dolores & febres magis accidunt, quàm iam confecto pure. In Prognosticis verò præter dicta coniicere docet tempus rupturæ, quoniam ex suppurationibus quædam citò, quædam etiam tardè rumpuntur. De quibus Progn. 62. inquit: Quæ verò ex eis celerius, aut tardius rumpuntur, his signis cognoscere oportet, si dolor ab initio fiat, & difficultas respirãdi, & tussis, & excreatio perseueret, rupturam sperare oportet 20. die, & adhuc antè. Si verò dolor mitior fuerit, & reliqua omnia secundum rationem, in his posterius ruptura speranda est. Præcedere autem necesse est ante puris eruptionem, dolorem, difficultatem respirandi, & screationem. Si verò velis agnoscere suppurationem nuper ruptam, id te docebit Hippocr. loco citato, Progno. 61. de Ruptis suppurationibus, siue veris suppurationibus, quæ puris sunt effusiones in thoracis, aut pulmonis spacia, dicens: Quæcunque verò recentes sunt, per hæc innotescent, & si quid apparuerit eorum quæ in principio fiunt, simul autem & si difficiliùs spirauerit homo. Rupturam itaque recentem ostendent, pondus pro dolore aut febris maior, & difficilior respiratio, & oculorum cauitas defectus appetitus, aut tale aliquod ex his quæ antiquam puris eruptionem ostendunt. Agnosces tamen in quam eruperit partem, ex Hippo. ibidem Progn. 59. dicente: Si verò empyema in altera tantùm parte existat, hos conuertere ac discere oportet, doleat ne quidpiam in altero latere, & an alterum altero calidius sit. Atque cubantem super sanum latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcunque latus pondus insit, in altero suppuratio est. Quòd si suppuratio in pulmone fiat, vtrinque rumpi potest, & vbi pus in pulmone effundatur, in vtrumque latus pulmonis defluere solet. Docet quoq; Hippo. eodem lib. Progn. 60. ex longo tempore suppuratos, qui iam contabescunt, agnoscere dicẽs: Huius modi signis omnes suppuratos dignoscere conuenit. Primum quidem, si febris nõ dimiserit, sed interdiu tenuiter afficiat, noctu verò plus: & plurimi superueniũt sudores, atque tussiendi cupiditas eis inest, & nihil excreant effatu dignum, oculi fiunt caui, malæ verò rubẽt, vngues manuum incuruantur, digiti incalescunt, & potissimũ summi: in pedibus fiunt œdemata, cibos non appetunt, & phlyctænæ per corpus erumpunt. Hæc Hippocr. Si tamen omniũ horum enarrationem latiorem accipere volueris, legas nostras in lib. Progno. Hippo. expositiones. Qui itaque suppurati sunt, cum multa tussi parum spuunt, purulentũ, frebrem patiuntur cõtinuam, non magnam, & quidem hecticã, qui ex longo tempore suppurati sunt, difficilè spirant, & loquentes cõtremiscunt, partes thoracis graues sentiũt, & rupta suppuratione conuerso corpore pus fluctuare sentitur, & auditur. Quibusdã ad superiora trãsmittitur sputo, quibusdam descendit ad ventrem, & quibusdam ad renes & vrinam. Præterea Gal. lib. 4. de Locis

Suppurationum notæ.

Rupturæ suppu. notæ.

Phlyctænæ.

de Locis patien.cap.8.de ſuppuratis inquit: Sic etiam iis quibus inter thoracem pulmonemq; magna puris quantitas collecta eſt,quos ſuppuratos vocant,totus thorax attollitur,ſed neque calidus eſt ipſorũ ſpiritus,neque etiam exufflando mitti ſolet, niſi ardens fortaſſe febris acceſſerit:verùm ij celerrimè ſuffocantur , tum ob affectum ipſum , tum quòd vires omnibus ſuppuratis ex neceſsitate imbecilliores redduntur : hæc eſt eorum reſpiratio. Aerem inſpirabunt calidum parum,ſed valde ſiccum. Cibis vtentur qui facilè coquantur,& bonum præſtent ſuccũ,vt pullis,gallinis,turdis,turturibus,& iure galli, aut gallinæ cum ciceribus , & in cibis vtentur origano. Potus ſit aqua mulſa, aut aqua hordei cum origano,aut radicis dulcis decoctum, aut vinum album probe dilutum, in omni quiete ſeruentur,præterquam ſi pus ad renes ſe conuertat: tunc enim leuis deambulatio puris expurgationem adiuuat. In huius morbi curatione tria hæc procuranda ſunt,primum vt pus collectum perficiatur,ſecundum, vt pus erumpat,tertium vt rupta iam ſuppuratione,pus excernatur, ſputo, niſi natura aliis viis eius excretionẽ moliatur. Suppuratio verò ad integritatem ducitur ſuperpoſito emplaſtro ex ficubus & melle,aut etiam terebinthina,aut ex farina fœnogræci ſeminis lini,caricis & oleo camemelino:deinde tamen rumpetur cum iure pulli , quod multum ſalis recipiat , aut cibus erit caro cum ſale & origano,& alliis condita,ſit autem alliorum pauca quantitas,hanc præparationem ſiue condituram Hiſpani appellant adobo,aut aquam mulſam cum ſale bibent, clamorem,aut vocem validiùs mittent.Valet ad idem hiera picra,aut hiera diacolocynthidos,cum aqua mulſa bibita,aut in forma pilulari ſumpta & in ore retenta.Poſt puris eruptionem,ſi ad vrinam tendat , ſyropum de quinque radicibus,ſine aceto bibat, cum decocto apij:ſi vergat in ventrem is molliendus eſt, cum aqua mulſa iniecta per clyſteria, quibus etiam caſiam fiſtulam addemus. Excernitur tamen pus frequentiùs ſputo, cuius excretionem adiuuant ſyropus de hyſſopo,& de dulci radice, aut aqua mulſa ex hyſſopi decocto,aut mel deſpumatum cum radice iridis,& ſuccus marrubij cum melle deſpumato,& loc de pino,& loc de pulmone vulpis. Suppuratis verò extremum remedium eſt,vſtio multis in locis non penetrans thoracem:nam ſectio aut vſtio penetrans, quæ inter quintam & ſextam coſtam ſit,membrana ſecta ad pus vſque mortem affert,ex Paulo lib.6.quo loco vſtionis loca definit.

Suppuratorum uictus.

Suppuratorum curatio.

De Phthiſi,ſeu tabe. CAP. VII.

PHthiſis,Græca vox à verbo φθάρω, hoc eſt corrũpo,aut abſumo dicta eſt,quoniam phthiſici conſumuntur,& ea ratione à Latinis morbus dictus eſt tabes,hoc eſt conſumptio : quamuis vox hæc non ſatis explicet morbum ipſum, ſed vſurpatur hac tempeſtate,ac ſignificat tam Græca quàm Latina vox,pulmonis vlcus cum febre, quoniam ad ipſum homines breui contabeſcũt. Oritur id mali à diſtillatione acri à capite deſcendente pulmonem erodente,aut ſequitur pleuritidem,aut pulmoniam , quæ in ſuppurationem verſæ fuere,verùm pus non opportunè purgatum fuit,dicẽte Hippocrate, Quicunque ex morbo laterali ſuppurati 40. diebus non repurgantur à die qua fit eruptio, in tabem tranſeunt , & omnem venarum pulmonis rupturam quæ tardè ad coalitum ducitur. Agnoſcitur tabes ex ſputo purulento cui aliquando ſolet ſanguis miſceri , ex febre continua,quæ tendit ad naturam hecticæ , & tandem in hecticam tranſit, interdiu minore,noctu vehementiore,oculi excauantur,nares extenuantur , facies & vniuerſum corpus areſcit,genæ liueſcunt,expirationem fœtidam mittunt,cibos auerſantur,ſputum quod extuſsiunt fœtet carbonibus iniectum,& humeri alantur , ſi verò capilli de capite effluant,aut etiam ventris profluuium accedat,lethale eſt apud Hippocr.Aphoriſm.11.& 12.Sectio.5.Proceſſu temporis vngues incuruãtur, & phlyctænæ per corpus naſcuntur. Ex his pauci liberantur,quoniam medicamenta ad pulmonem difficilè perducuntur, & pus quod ad ſalutem excerni debet,tuſsi eget,tuſsis verò pulmonem dilaniat, præter id quòd pulmo perpetuò mouetur , quod pariter impedire valet vlceris aſſolidationem. Inſanabilis autem redditur morbus,ſicuti & omne vlcus pulmonis , ſi phlegmone tentetur,lib.5.Method. Moriuntur autem plures ex eis autumno,quoniam is tabidis malus eſt,apud Hippocrat. Collocabitur ante omnia æger in aere temperato ad ſiccum inclinante,in quo quieſcet, præſertim à cibo , ſed ante ipſum ſi vires ferant , & febris valida non fuerit,licebit parum deambulare, ſomnus nocturnus procurandus, & diurnus vitandus,neque dormient ſtatim à cœna, ſed duabus horis tranſactis:ventrem lenem ſeruabunt,aut clyſteribus vtentur ex decocto maluarum,hordei & ſaccharo. Cibus ſit ptiſana hordeacea , aut puls ex hordeo cum ſaccharo , & amygdalatum , & carnes edent gallinarum,perdicum,turturum,phaſianorum , & hœdulorum lactantium : ſint autem aſſæ,

φθίσις

Phthiſicorum ſigna.

Phthiſicorum uictus.

affæ, nisi coctricis languorem patiantur. Ex piscibus edent troctas, rubeculas, barbellos, plaicias, aut soleas. Ex fructibus amygdalas, pini nucleos, vuas passas, pistachia, palmulas: fiunt etiam eisdem commodæ placentæ, ex nucleis pini, aut amygdalis cum saccharo, massopanes appellant, lac eisdem optimum est humanum, deinde caprinum, deinde asininum, deinde ouillum, siquidem in lacte pars est quæ detergat vlcus, pars quæ assolidet, præter id quod refrigerat & optimum præstat alimentum: mulgeatur autem ab vbere, aut capra in cubiculo intromittatur, & lac in vas calidum mulctum statim bibatur antequam refrigeretur, aut ab ambiente aere corrumpatur. A lacte tamen nec dormire, nec moueri, nec alium cibum accipere conuenit. Minimè tamen conuenit lac exhibere eis qui validè febricitant, aut distillationem à capite patiuntur, aut ventrem tumidum habent, aut inflammata viscera, aut scirrho affecta. Potus sit decoctum radicis dulcis, aut hordei, aut vinum aquosum. Deuitent omnem animi turbationem & venerem. Ad curationem verò imprimis distillatio si à capite descendat, curanda, veluti in capite de sputo sanguinis diximus, donec capiti emplastrum ex stercore columbarum syluestrium adponamus. Verùm cessante ipsa, curationis ratio eadem erit, quæ in aliis sordidis vlceribus, nempe mundificatio, & agglutinatio, & recreatio partis, si fieri possit, vbi amissa fuerit, siue calli contractio procuranda, non neglecta ea quæ à febre & consumptione sumitur iudicatione. Habendæ itaque erunt contrariæ iudicationes, & curatio impartienda: nam quæ valenter detergunt, & mundificant, calida & sicca sunt: hæc autem febri & consumptioni nocent, quæ etiam agglutinant, mundificationem prohibent, quæ verò reficiunt, humida sunt & vlceribus nocua. Præterea si non tussiunt, non expuunt, si verò tussiunt, pulmonem dilaniant: in his itaque omnibus medium tenendum & remedia immiscenda, aut vbi quædam ex eis præcesserint, alia statim sequentur. Quamobrem vsus lactis maximus est, & vsus ptisanæ hordeaceæ, & vsus sacchari rosacei, aut per se, aut etiam cum pane, sed cùm maiori detersione est opus, id erit recens: cùm maiori consolidatione, antiquum: sic etiam cùm plus detergere volumus lac asininum est melius: cùm plus assolidare, vtimur lacte ouillo. Mediam naturam seruat caprillum, & adhuc magis humanum. Absterfio itaque præcedere debet cum syropo de radice dulci, aut capillorum veneris, aut decocto radicis dulcis & origani, ac hyssopi, cum saccharo: salubrius enim est his saccharum melle, quoniam hecticis mel atque aqua mulsa aduersantur, dicente Gale. lib. 10. de Metho. med. cæterùm abstinendum (quoad fieri poteſt) in hecticis febribus à melle est, atque idcirco etiam à mulsa. Diairis quoque in tabellis prodest, & diatragacanthum, deinde agglutinãtia exhibemus, de quorum numero sunt saccharum rosaceum antiquum, aut recens cum puluere boli armenici, aut conditum capil. Vene. cum puluere symphiti, ita vt conditi sit vnc. j. pulueris drach. j. & syropus myrtinus, valet rursus sacchari rosacei vnc. j. loc de pulmone vulpis vnc. iij. misceantur, aut eligma sanum & expertum, quod nominant. Ab initio pectori admoueatur vnguentum resumptiuum appellatum, quod bis quotidie abstergatur, ne retentum putrescat, & rancidum fiat, aut apponatur emplastrũ ex butyro vaccino & farina seminis lini, & farina hordei. Sed post mundificationem cum iam assolidare volumus vlcus, oleum myrtinum admouebimus thoraci, aut etiam addito puluere rosaceum, aut myrti, aut symphiti.

Tabis curatio. (margin, beside "Ad curationem")

Mel hecticis malum. (margin, beside "enim est his saccharum melle")

De cordis palpitatione. CAP. VIII.

CORdis affectiones quemadmodum omnium aliarum corporis partium, quædam primogeniæ sunt, quædam per consensum cordi accidunt: sunt autem omnes, intemperatura cum humore, aut sine ipso, aut fiunt à multitudine grauante & obstruente, inflammante, aut tumorem alium efficiente, aut sunt vnitatis solutiones. Si à causa quapiam cordis vnitas soluatur, & vulnus nõ penetrauerit cor, hominem mori necesse est: verùm poterit quandoque viuere per diei spacium, quamuis neque id satis compertum habeamus: si tamẽ penetrauerit vulnus facta sanguinis larga effusione, morietur statim. Ex intemperie nemo subitò moritur. Ex obstructione & oppresione fit vt homo repentè moriatur, vt Hippocr. dixit Aphoris. 41. lib. 2. Qui frequenter ac fortiter, sine manifesta causa exoluuntur, derepente moriuntur: nempe copioso sanguine cor occupante subitò, aut natura conante expulsionem eius in aliam partem, errante tamen, aut veluti in subito terrore: nonnulli quoque exhalante spiritu ob instrumenti defectum egerunt animam, veluti qui ex nimio gaudio dissoluti subitò perierunt. Inflammationes verò & erysipelata lethales sunt, atque incipiunt, sed antequam augeantur, interimunt. Potest quoque obstructio meatuum per quos animalis defertur facultas hominem subitò interimere, vt in magna apoplexia: verũ morbi iecoris, aut cerebri non solent mortem afferre, nisi malum ad cor deferatur, quod est vitæ fons & origo, quamuis iecur om-

Cordis intemperies neminem subitò interimit. (margin, beside "Ex intemperie nemo")

nimodo ceffet à nutritionis munere,per aliquod tempus,donec malo confentiat cor, fic etiam vbi cerebrum omnem animalē amittat functionem, falua refpiratione: nondum tamen moritur animal:morietur autē confentiente corde,deficiente refpiratione, qua cor ventillatur,vt de magna apoplexia diximus. Cùm igitur cordis palpitatio, ab intemperie non facta,aut humore obftruēte,aut grauante ortum habuerit,curationem admittet. Agnofcitur autem calida intemperies palpitationē efficiens,ex pulfus magnitudine,celeritate,& crebritate,ex calore thoracis,ex frequenti & magna refpiratione, & quòd aerem exufflando mittunt, ac fitiunt, & quoniam aere frigido gaudent. Frigida contrariis notis fe oftendit,nam pulfus rarus fit,& paruus,ac tardus, fic etiā refpiratio, & gaudent calido aere & fiti carent. Quòd fi præter hæc grauitas acceſſerit,copia fignificatur humorū ad quam fignificandam,pulfus accedit inæqualitas. Inde verò patiente corde palpitatio oritur,quæ inæqualis,& intempeftiua cordis dilatatio eft, veluti quidam ipfius faltus.Hanc autem fieri contingit ob aquofum humorem in pericardia,hoc eft in membrana cor obuoluēte,contentum,cùm modū excefferit (nam paucus fecundum naturam ibi continetur)in hoc morbo apparet ac fi cor in humore moueatur,vt inquit Galen.lib.5.de Locis pat.cap.j. quod in fimia diffecta expertus eft, cor nempe in humore aquofo contineri,qui infufus erat in pericardia. Hunc affectum patiebatur D. Sanctius à Velafco,filius comitis Niuenfis, qui palpitationem cordis patiebatur, adeò validā,vt à me & reliquis præfentibus talis fonitus audiretur, ac fi lapillus in vas aqua femiplenum proiiceretur,cui nos facculū admouere præcipimus,quod recipit pulueris aromatici rofati & diambræ vtriufque drach.ij.pul.maceris,caryophyllorū,folij, fingulorū drach.j.florū buglofsi,& nafæ vtriufq; vnc.s.fiat facculus,qui vino albo odorifero afpergatur. Quo adpofito,factū eft vt intra horam palpitatio ceffauerit, & facculo remoto rediret,donec victu decenti,& hoc facculo,ac odoratis medicamentis, tum cibis admixtis, tum per fe adhibitis, fuerit fanitati reftitutus. Affectus hic eam habet ad cor rationem quam afcites ad iecur,in quod victu quidem extenuāte vti decet,non tamen fanguinis mifsione,quæ nullatenus ferofum humorem ibi contētum minuere valebit, neque Gal.aut alius auctoritate dignus illud præcepiffet. Verùm fi palpitatio humorem in corde abundantem oftendat, victu extenuante vti decet, ex carnibus pullorum elixatis cum ciceribus,borago quoque elixa vtilis eft,& vini albi aquofi potus, & modica exercitatio, & ab animi perturbationibus omnimoda abftinentia. Curatio ex Galeni præceptis accommodata eft mifsio fanguinis: fecare autem oportet venam internam cubiti dextri,pro redundantiæ ratione,aut parum citra, fummè cauentibus animi deliquium: manu interim pulfui admota, neque erit à ratione alienum, perfeuerante malo,finiftri cubiti venam internam deinceps fecare. Hoc auxilio non tātùm curationis,fed & præferuationis gratia vtebatur Galenus. Quod fi intemperies aliqua relicta fuerit,contrarietate curabitur, calida fanè cordis intemperies, palpitationem efficiens curabitur conditis & epithematibus. Conditum refrigerans fit hoc modo, conferuæ rofarum,boraginis,& buglofsi fingulorum vnc.j.pul.diamargariton, frigidi, & trium fantalorum vtriufque drach.j.facchari quantum fatis fuerit. Puluis quoque vtilis eft trium fantalorum,aut diamargariton frigidi,in tabellis cum faccharo,cum quibus aqua buglofsi bibi poteft,aut decoctū radicum buglofsi,epithema autem fiat, quod recipiat aquarum rofarū,boraginis,& buglofsi,fingulorū vnc.iiij.aceti vnc.s.pulueris diamarg. fri.drach.j.fantalorum rubeorum drach.j.croci grana iiij.fiat epithema,quod linteo madefacto fuperponatur thoraci,prius tamen manibus retentum tepefcat. Cibus his conueniet caro pulli, aut gallinæ elixa cum granis ordei,aut lactucis,aut boragine, & poftrema menfa miloplacenta,quam Hifpani Ialeam nominant,fine fpeciebus. Potus erit vinum aquofum,aut etiam aqua hordei,aut decoctum radicis buglofsi, in eum vfum accommodantur lactucarum caules cum faccharo conditæ. Palpitatio verò cordis quæ à frigida intemperie oritur, victu eget attemperāte ac calefaciente,aere calido, carnibus gallinarum,perdicum,caporum,fafianorum,cum melle,faccharo,& aromatibus, vt caryophyllis,pipere,croco,& macere,vinum bibent antiquum,fed non valde potens, aut vinofum: nam vina valida non tolerant, qui cor languidū habent, ob fubitum quem faciunt occurfum. Modica vtētur excitatione,& frictionibus,ficuti & qui cum humore palpitant,ventrem lenem feruabunt, fomno vtentur moderato, animi turbationes vitabunt, epithemata eiufdem apponentur calida, quorum vnum placet componere. Aquarum boraginis,buglofsi,& meliffæ, fingulorum vnc.iiij.vini albi odoriferi vnc.ij. pul.diambræ,& aromatici rofati vtriufque drach.j.croci,grana v.id cum ferico tincto ex purpura aut cocco admoueatur. Conditum hòc modo conficies,conferuæ boraginis, & buglofsi vtriufque vnc.j.pul.diambræ,& aromatici rofati,vtriufque drach.j.cum fac-

Palpitationum cordis notæ.

Palpitatio cordis.

Palpitationis curatio.

Palpitatio à cali.intemperie.

Palp.a frig. intemp. curatio.

charo,poſt quod bibet decoctum radicum buglosſi,aut eiuſdem aquam inſtillatitiam. Valet in hunc vſum radix buglosſi condita, aut cortices citri conditæ cum ſaccharo, aut melle.

De ſyncope. CAP. IX.

Syncope.

GAlen.lib.de Meth.med.ſyncopen appellat,ſubitum virium lapſum, verùm Aetius lib.5.ſyncopem ab animi deliquio diſtinguere docet,quoniam animo linquentes, ſubitò in eum affectum incidunt, ſenſu & motu priuati, ſine ſudore. Syncope tamen dormientes, aut vigilantes corripit, ſed cum ſudoribus ſyncopticis, de quibus nonnihil diximus in expoſitione præfationis in librũ prognoſticorum Hippoc.ſed eſt ſanè deliquium animi, facultatis animalis paſsio: ſyncope verò vitalis. At verò ſyncope multis de cauſis oritur: fit enim ob abundantiã, aut defectum: abundant quandoque acres & bilioſi humores, qui ventriculum obſidentes ſyncopis cauſæ ſunt, abundantiam autem hanc comitatur celeris ac prompta ſpiritus diſſolutio,& defectus, aut erũt ſucci craſsi, frigidi, & crudi, vitales vires opprimentes. Ex defectu tamen oritur malum,veluti ex ſanguinis profluuio,vndecunque fiat, aut ventris fluxu aut vomitu,aut ſudore,aut in ſenſili vacuatione, fit etiam ob magnam aliquam mentis turbationem, vti gaudium,aut terrorem, quod etiam facere valet peſtilens aer, aut valde fœtidus inſpiratus, aut ſimilis vapor à pulmone, thorace, ventre,aut vtero, in cor delatus. Nos hoc in loco duas tantùm ſyncopes ſpecies curare docebimus, quas probè admodum curare docuit Galenus libr.12.de Method.med.quarum altera à tenuibus, altera à crudis & craſsis humoribus ortum ducit. Cùm igitur tenues, bilioſi,& acres humores ventriculi os infeſtauerint, fit vt compatiente corde ſpiritus vitalis diſſoluatur, & attenuatus tranſpiret, & hominem ſyncope arripiat. Appellatur hæc cardiaca ſyncope, ſiue cardiaca ſtomatica. Eius affectus notæ ſunt,morſus oris ventriculi, ſudores multi, pallor faciei, oculorum cauitas, temporum collapſus, & naſus in extremis gracilis. Illi præterea qui ſyncope ab humorum tenuitate & ſpiritus prompta exhalatione capiuntur,facilè,ob inediam,vigilias,fluxum ventris,nimiam exercitationem, dolorem, mœrorem,& iram hoc ſymptomate corripiuntur. Quod parum mali ſignificat, cum à cauſa quapiam de his prouenerit, facilè quoque eſt malo ſubuenire. Verùm ſi nullo horum præſente ſyncope eueniat, ac talis facies apparuerit, malum ab acribus & tenuibus humoribus procedit, & perniciofum eſt, præſertim ſi intra primos tres morbi dies eueniat, vt Hippocrates docuit libro primo Prognoſt. Horum autem præcipua curationis methodus in nutritione cõſiſtit & refectione virium: minùs præcipuæ ſunt, cutis adſtrictio, humorum coctio,& eorum attemperamentum: vires frequenter reficiendæ ſunt, vbi multum cibum ſemel ſuperare nequeant: nam vbi valeant,copioſius erunt alendi,immedicabilem tamen exiſtimare oportet ſyncopem,quæ languentem ac imbecillum inuadit, cum viſceris alicuius inflammatione, nempe ventriculi, iecoris, aut lienis: nam is quatenus languidus eſt, ſæpe nutriri expoſtulat: inflãmationi verò cibus ſummè aduerſatur. Qui verò aliàs valentes ſunt,per inflammationes rarius,ſine ipſis tamen adhuc frequentius ſunt nutriendi. Sint autem alimenta ſucci conſtantis, & qui non facile in ambientem aerem tranſpirẽt,ſed adſtringendi quoque vires habeant. Collocabitur itaque æger in aere ad frigidum inclinante,in quo aſpergãtur roſæ, myrtus, cannarum folia, & violæ. Cibus erit cerebrum ſuis probè aſſum,aut elixum cum porro & aneto, gallorum teſtes, mica panis in ſucco mali punici, aut ſucco mali cotonei,aut in iure gallinæ elixæ, cum malis cotoneis, aut vitelli ouorum ſorbiles cum ſucco arancij,aut mali punici, alæ quoque auium eis conuenient: ab aqua verò mulſa abſtinebunt. Procedente autem malo, ſed non adeò affligente,nec inflammato viſcere quopiam, carnes pullorum, & nouellarum perdicum eis conuenient, & poma odorata anethina,& mali cotonei parum,poſt cibum,aut miloplacenta,quam diacotoneum appellant.Bibent autem vinum albũ aquoſum modicè auſterum,aut vinum de yllana, eiſdem cum cibis præbebitur,ſomnus procurandus, & quies eligenda, & animi tranquillitas. Extra acceſsionem hæc agenda, & clyſteria ex aqua hordei & oleo violaceo, ac ſaccharo iniicienda.Præterea cutis cõſtipanda in vnctione corporis ex oleo roſaceo: aut myrtino: ventriculo verò admouebimus oleum melinum,& ſuccum vuæ acerbæ, & thoraci,aliquod ex epithematibus refrigerantibus,quale eſt ex aqua roſarum inſtillatitia cum puluere diamarg.frigidi,& ſantalis rubeis. Attemperabitur autem acredo humorum ſiropo,de acetoſa,aut de ſucco vuæ acerbæ, aut de ſucco limonum: nam & attemperati humores faciliùs coquuntur,& natura ipſa attemperatis roboratur ad coctionem moliendam. Verùm ſi medicus præſens fuerit acceſsioni, aquam frigidam faciei

Syncope ob acres humores.

Syncope affectorum uiſcus ad acres ſuccos.

faciei infperget,in quem vfum inftillatitia rofarum eft optima,rofas aceto infperfas naribus admouebimus, & miuam cotoneorum cum pauco vino rubeo in os inftillabit, aut ius pulli cum fucco vuæ acerbæ, aut mali cotonei,aut offam panis in vino valentiore:nares adftringendæ, & extremæ partes. Confert quoque ventriculi os perfricare, & alta voce acclamentur propriis nominibus. Diuerfam ac ferè omni ex parte contrariam curationem expofcit fyncope à crafsis & frigidis fuccis opprimentibus,& tranfpiratum prohibentibus,ac perinde extinguẽtibus calorem natiuum. Quos in ventriculo & toto corpore contineri agnofcimus,notis fequentibus. Facies enim albicat,& plumbei coloris efficitur, & intumefcit, fic etiam & hypocondria, & corpus vniuerfum. Pulfus eorum funt parui,tardi,rari,ac imbecilli, & omni genere inæqualitatis inæquales,nempe collectiua & ea quæ in vno eft pulfu. Hi fanè euacuatione egent,non nutritione vt prædicti: at verò ea ratione in periculo conftituti funt, quòd euacuatione curari debeant,quam minime ferunt.non enim tolerant fangui.mifsio.aut purgationem. Alimenta verò eofdem opprimunt, & eadem offerre eft neceffum, collocabitur æger in aere calido,non humido,& lucido,atque tempus fomno & frictioni impartiendum, nam fomnus coctionem iuuat, vigilia digeftionem, reliquo autem tempore à fomno quo humores coquuntur,& vires reparantur,corpus fricandum,incipere autem oportet à cruribus frictionem cum linteis paulò afperioribus:nam decet cutem frictionibus abradere,vt probè digeftio fuccedat,incipiemus tamen ipfam à cruribus fuperne deorfum, deinde ad brachia perueniemus, incipientes ab humeris ad manus: verùm ne incidant in lafsitudinem veluti contufa carne ex longa & afpera frictione: membra prædicta ad finem vngenda ac fricanda oleo antiquo, aut anethino, deinde dorfum, fuperne deorfum linteo fricandum, & ad finem prædicto oleo vngendum. Rurfus ad initium redeundum, & crura primò,deinde brachia,deinde dorfum fricare oportebit, ac totum tempus fomno, & frictionibus impartiendum, fed decet fomnum effe moderatum in hac affectione, ad quem conciliandum non parum frictio conducet. Qui verò cruditatibus laborant, paucifsimo egent cibo, fiquidem crudi humores coctione alere poffunt, valente fanè facultate, quod ex pulfus conftantia,æqualitate, & ordine agnofcemus, aqua mulfa in quartum vfque diem fatisfaciet:deinde verò vfque in feptimum,aut eifdem imbecillioribus, vfque in quartum, aquam mulfam manè & vefpere præbebimus: in meridie verò, ius pulli elixi cum ciceribus, fi etiam æger id non admodum ægrè ferat, mellis parum iuri addemus, atque micam panis, in eodem madefactam, aut vitellos ouorum tremulos cum melle, & defuper vinum bibent potens,quale eft à fancto Martino, duorum annorum,aut vetuftius, aut vinum à fancto Torquatio, fubflauum, aut à cacalla, aut à cantalapetra,fed poft cibum à frictionibus, vfque in quartam vefpertinam horam abftinebunt, neque erit à ratione alienum ob hominum noftri æui cõfuetudinem, poft quartum diem alas auium edere elixas cum ciceribus, & deinde cum falfamento ex petrofelino, quod parant ex mica panis,cum aceto, petrofelino, & allio, ac pipere,cui addatur mel. Quæ verò in potu præbentur, æftate parum frigida fint, vt aqua mulfa, aut acetum mulfum, quod eifdem vtilifsimum eft: hyeme verò calida. Præftat quoque in hunc vfum, firopus de quinque radicibus cum aceto, & aqua mulfa ex hyffopi decocto, aut calaminthæ. Clyfteribus autem vti conueniet ex decocto mercurialis & melle, ac fale aut ex aqua mulfa cum hiera diacolocynthidos & fale, aut ex decocto calaminthæ, pulegij, cum cafiafiftula melle & fale. Si tamen præfentem habueris accefsionem vt hominem excites, frictionibus vteris, ex Galeni præceptis, fimilibus his quibus vfus es ante accefsionem,& micam panis præbebis in vino flauo, valido, antiquo, & odorato, quod aufteritatis nihil habeat: nam quæ auftera funt, citam in corpus digeftionẽ coercent,quod quàm maximè cupimus præfente accefsione, tale eft vinum à fancto Martino, trium aut quatuor annorum, aut vinum à yepes, aut à lilio, duorum annorum, aut vinum à cantalapetra, duorum annorum,aut à cacalla eiufdem ætatis,non fint tamẽ vetuftate amara, nec auftera, fed fi quæ ab initio aufteritate participabant, qualia funt vina quædam cæfarauguftana, quædam lufitana, & apud nos quæ à corpa deferũtur,decet vt vetufta adeò bibantur, vt aufteritatem amittant, fi huic morbo profutura fint. Inftillabimus autem in hos vinum id, æftatis tempore, parum frigidum: hyeme verò calidum: nam & caliditas ad citam digeftionem proficiet. Odores autem boni, calidi vti mofchi,ambræ,maceris,caryophyllorum,ftyracis,& fimilium naribus admoueri debent per fe, aut in facculis vino odorato afperfis, non tantùm in accefsione, fed citra ipfam: nam odores quamuis nec fanguinem, nec carnem reficiant, fubitò tamen reparant vires,recreato animali, ac vitali fpiritu: nam quandoque vidimus imminentem

Syncope à crafsis humoribus.

accefsionem fyncopes, bonis odoribus naribus admotis propulfatam. Fotus ventri & hypochondriis admouendi, ex oleo nardino, oleo de abfinthio, oleo laurino, aut ane thino, cum lana calenti. Manus vino odorato abluent, atque faciem. Quòd fi in ore ventriculi quidpiam fupernatauerit, & naufeam induxerit, bibito aceto mulfo tepido, penna oleo intincta ori immiffa vomatur, fiue fuerit craffus ac pituitofus, & crudus humor, fiue acris & biliofus: id verò extra accefsionem procurandum.

Vomitus in fyncope.

De mammarum inflammatione. CAP. X.

Mammarũ inflãmationes.

MAmmis inflammationes accidunt, quemadmodum & aliis corporis partibus ex nimio fanguinis affluxu, quandoque verò lacte copiofo ibidem retento, deinde verò putrefcente. Caufæ manifeftæ funt, nempe fanguinis copia, aut crafsitudo, aut copia lactis cum calore mammarum. Omnibus ferè mammarum inflammationibus adiungitur febris, omnes comitantur dolor, calor, grauitas, & durities. Cùm à lactis copia fit, tantùm iis accidit quæ partui proximæ funt, aut pepererunt, & rubor eis eft minor, atque calor: illæ etiam quæ à fanguine malum patiuntur, prius dolores in dorfo, fpatulis, & axillis fenferunt, aut menfes, fi fluere ipfis lactãtibus folebant, fuere fupprefsi. His omnibus victus erit tenuis & qui fanguinẽ, atque lac minuat, veluti beta elixa cum oleo & aceto, aut poma affa, ouorum vitelli tremuli, cum fucco arancij, mica panis lota: à iure carnium abftineant. Potus fit cinnamomi decoctum, aut cum febre vehementiore, aqua hordei, clyfteribus venter leniatur. Crurum vtantur frictionibus, fomnus moderatus procurandus: nam ex eis quædam præ dolore, & calore vigilias patiuntur, quædam ob fanguinis vaporem immodicè dormiunt, omnem animi turbationem vitabunt. Ex maioribus remediis eft mifsio fanguinis, fiue malum ex fanguinis affluentia oriatur, fiue ex lactis collectione ac putrefactione. Menfibus fupprefsis fecabitur vena interna malleoli lateris patientis: in aliis verò vena interna cubiti eiufdem lateris, fanguis autem pro virium robore & fanguinis copia mittetur. Repellentia verò medicamenta admouenda funt ftatim ab initio, quæ non valde repellant: quoniam in mammas deponunt fanguinis abundantiam, partes cordi proximæ, in quas non expedit repellere ipfum, ne morbus lateralis, aut pulmonia inde fequantur: ne tamen accumulatim influat, repellere oportet, quem vfum præftat fpongia pofca imbuta & loco inflammato admota, & folani folia cum butyro vaccino & oleo contufa, aut palmulæ in pofca & oleo elixæ, deinde malaxatæ. Aliud, farinæ hordei, farinæ fabarum vtriufque vnc.j. aceti mulfi vnc.vj. rofacei vnc.j. mifce: leuius remedium eft fuccus foliorum coriandri cum rofaceo, linteo madefacto applicitus, & quod mammas non grauat, vti & vapor decocti fœnogræci, aut hydrelæum calens admouendum cum apfo lanæ. Morbo præterea in diffolutionem tendente, conueniet farina fabarum cum melle, aut emplaftrum molle quod recipiat, farinæ feminis lini, & fœnogræci vtriufque vnc.j. farinæ fabarum vnc.s. fapæ quantum fatis fuerit, aut ex eifdem cum butyro & oleo camemelino fiat emplaftrum: hydrelæum quoque calidum fuperfufum prodeft. Parietaria cum fapa, aut melle malaxata & calida admota valet. Quòd fi fieri nequeat, quin inflammatio ad fuppurationem perducatur, folia maluarum elixa in hydrelæo fuperponenda. In eodem etiam elixantur maluarum folia, maluauici radix, deinde cum axungia porci malaxata admouentur, aut crocum etiam addes. Perducuntur autem facile mammarum inflãmationes ad fuppurationem, ita vt farina tritici cum hydrelæo intra quatuor horarum fpacium, fæpe tumores hos ad fuppurationem integram & rupturam perduxerit. Pure autem genito, fi is profundus non fuerit, tumoris ruptura parabitur, vbi cum emplaftro quouis fuppurante parum ftercoris columbarum fylueftrium cum melle mifceatur. Pure autem profundiore exiftente, candenti ferro pars vrenda eft, femper tamẽ papilla feruanda, ferrea lamina circulari fuperpofita, & quoad fieri pofsit apertio fecus papillam procuranda. Deinde linamenta contorta cum melle defpumato & thure, aut etiam myrrha intromittenda ad puris eductionem. At verò iuxta partum fæpe, & non rarò reliquis lactantibus inflammationes mammarum fiunt, ob lactis copiam & corruptionem, quas Hifpanæ fœminæ appellant pelo. Quam appellationem in hominum opinionem falfam, ac fuperftitiofam traduxit Ariftot.libr.7. de Hiftor.animalium, cap.11. dicens: Vbera enim tota fungofa ita funt, vt fi in poculo pilum fortè hauferit mulier, dolor moueatur in mammis, quod malum pilare, appellant, nec fedatur donec pilus, vel expreffus exeat fponte, vel cum lacte exugatur. In hoc affectu fummopere contendendum eft, ne lac concrefcat & obduretur, quod probè cum repulfione fluxionis faciunt pofca & rofaceum, fi in eifdem madefacti linteoli fuperpo

Mammarũ inflãmatarũ curatio.

Pelo quod malum appellant Hifpani.

ſuperponantur,aut acetum mulſum cum farina fabarum & hordei, aut petroſelinum malaxatum cum aceto mulſo,aut cum poſca, ſed hoc diſcutere quoque valet: falſum autem eſt quod ferunt petroſelinum admotum funditus lac ſtirpare. Optimum autem remedium eſt, ad mammarum inflammationes, & duritias,ſine multa fluxione,quod recipit butyri vaccini vnc.ij.axungiæ gallinæ & anatis & terebinthinæ vtriuſque vnc.j. ceræ vnc.s.hæc liquefacta linteo excipiantur,quod mammæ inflammatæ ſuperponatur. Valet id quoque ad lactis ſuperabundantiam,& incraſſationem, & cõcretionem ipſius. Si verò inflãmatio ad ſuppurationẽ contendat,curabitur vt dictũ eſt. Cauẽdum autem ne in hoc affectu (vt Paulus inquit) mammæ exugantur,ne trahatur ſanguis copioſior.

Mammarum durities emolliens.

De lactis redundantia. CAP. XI.

CVm lac plurimum in mammis abundat, præter id quòd moleſtum eſt, & quandoque ſponte defluit, & grauat, periculum imminet ne concreſcat, aut inflammationem in mammis efficiat. Quamobrem tenui vtentur cibo quæ laborant,vt oleribus, & fructibus, & aquam bibent: ſanguis quoque mittatur eiſdem, ſecta vena malleoli interioris: crura quoque fricentur, manibus & brachiis: nullum aggredientur laborem, & venter leniatur. Mammis autem adponentur lintei poſca madefacti, aut portulacæ folia cum aceto trita, aut apium tritum cum aceto,& roſaceo. Aliud farinæ fabarum,farinæ lentium,vtriuſq; vnc.j.ſucci plantaginis vnc.iij.roſacei vnc.ij.aceti vnc.j. Valet ad id petroſelinum cum poſca tritum. Aliud, ſucci plantaginis, ſucci menthæ, vtriuſque vnc.j.s.farinæ hordei vnc.j.aceti vnc.s.linteis excipiantur,& mammis admoueantur frigida.

Lactis redundantis cura.

De lactis concretione. CAP. XII.

COncreſcit autem lac aut nimio calore exuſtum,aut ſi copioſum fuerit, vbi aquoſior & tenuior pars effluat: reliqua verò craſsior maneat & caſeoſa. A frigore autem concreſcere poſſe lac,nullatenus exiſtimamus: quoniam neque mammæ viuente animali adeò magnam ferent frigiditatem, vt concreſcat lac in ipſis, neque ſolet lac frigiditate concreſcere, ſed potius ſereſcere & liquari. Hoc vnum tamen fieri videmus vt lac pituitoſum & viſcidum retineatur in meatibus anguſtis. Cauſæ ſunt mãmarum caliditas, lactis craſsitudo, & longa in mammis mora, quod accidit vbi lac non exugatur opportunè. Quando à calore concreſcit id tactu deprehenditur,& febris magna ex parte accedit, & frigidis iuuantur, ſi à craſsitudine concreſcat neceſſum eſt calorem accedere,quem agnoſcemus,vt dictum eſt,aut diutius retineri,quod fœmina ipſa refert: nam ſi retentum eſt,non fuit opportunè exuctum, lactis frigiditas & lentor, ex natura fœminæ deprehendetur, & frigore mammarum,& lactis poſt eductionem ſubſtantia, quæ viſcida erit & tenax, & pituitam colore referet. Vbi à calore ſanguis in grumos concreſcat, victus erit refrigerans ex lactucis,aut per ſe, aut cum carnibus elixis,& potus, aqua, aut cum hordeo elixa. Mammis autem adponentur ſuccus ſolani, cum aceto, aut ſuccus portulacæ cum aceto,aut farina hordei aum aceto mulſo,aut eadem cum poſca. Præterea ſuccus herbæ quam appellant morſum gallinæ, cùm roſaceo in linteis exceptus:ſi verò ob lactis copiam concreſcere contingat, aut quia non emulgetur opportunè, id ſenſim emulgendum,non tamen ab infante, quoniam id in ventre ipſius corrumpetur & caſeoſum fiet,ſed catulus canis admouendus, aut miniſter qui probè id facere nouerit, nec tamen id ſæpius faciendum, ne lactis copia occurrat, vt docet Aetius ex Sorani ſententia, quam non omnino ſeruamus, ſed lac ſugere concedimus,non tamen frequenter nec copioſè:ad abundantiam verò remedia ſuprà dicta ſunt. Mammis autẽ ſuperponenda quæ diximus valere ad lactis redundantiã.In quem vſum valet lentiũ decoctũ cum oxyrrhodino:aut lentes in poſca bulliant pauco croco addito:& decocto mammæ foueantur. Si tamen lac ob craſsitudinẽ non defluat,mammas implebit, & retentum aliquando concreſcet, tenui parte diſflante,& effluente. Quibus cõuenit victus extenuãs,vt ius carnis elixæ cum ciceribus,& anetho, & potus vini albi aquoſi,totum autẽ corpus purgabitur,elect. diaphœnicon. Mãmis verò adponemus emplaſtrũ ex farina ſeminis lini,fœnogræci,cum oleo camemelino & aceto,aut fiat fomentũ ex decocto fœnogræci,ſeminis lini,ſeminis apij cum ſpongia,aut vnguẽti dialthæas vnc.j.olei camemelini vnc.ij.fiat linimentum. Duritias mammarum ex lactis copia,atque lactis ab ea cauſa concretione, & mammarum dolores curat fomentum ex decocto quod recipit aquæ lib.4.ſeminis lini, fœnogræci, vtriuſque vnc.j.s camemeli manipulum j.bulliant ad conſumptionem quartæ partis,& collaturæ adde ſepi hircini liquefacti,& axungiæ gallinæ vtriuſque vnc.ij.

Lactis concreti cura.

Soranus de lactis ſuctione.

Fomentum ad dolores & duritias mammarũ.

De lactis vitiosi emendatione. CAP. XIII.

Lac vitiosum. LAc vitiosum id appellamus quod cacochymum est, quodque solet acredine mammas erodere & vlcerare: id verò notum est ex praui succi sanguine generari, aut in mammis corrumpi, nec refert dicere quàm prauũ infantibus succum præstare possit. De hoc vitio in præsenti capite agemus, nam de vitio ob frigiditatem & crassitudinem, in præcedenti diximus. Causæ eædem omnino sunt quæ cuiusuis cacochymiæ, nempe prauus victus, & prauorum alimentorum vsus: mammarum verò distemperiem, notum est lac corrumpere posse, præsertim calidam. Signa redundantiæ prauorum succorum in toto corpore, secunda parte à nobis abundè tradita sunt: si verò demptis notis quæ ostendunt in toto corpore cacochymiam, adhuc lac cacochymum fuerit, vitium mammarum est: vitiosum autem lac mammas exulcerat, & nomas, siue depascentia vlcera, ac serpentia infert: cuius naturam, & in quam partem degeneret, Aetius probè agnoscere docet, an videlicet subalbidum, nigricantem, flauum, subfuluum, an viridem referat colorem, dicens: Tenuia ac candidissima linteolorum frusta, eo lacte imbuta in vmbra siccabimus, & in his quantum lac à natiuo colore discesserit, speculabimur. At verò vitiosum ne sit, aut aliâs fœtidum, olfactu cognoscemus, sicut salsedinem, amaritudinem, acorem, insipiditatem, gustu dignoscimus: tenuitatem & crassitudinem ac lentorem ex vngue probabimus. Has substantiæ probationes nos parte secunda retulimus. Hæc omnia vitia corrigemus victus ratione, contrariis adhibitis. Aetius purgationes vitandas præcipit, præsertim si fœmina eo vitio laborare solet quandiu lactat. Nos tamen aut infantes aliis lactandos tradimus, aut eas purgamus animaduersa humoris peccantis natura: ita enim sæpe fit vt in bonum statum lac reducatur, & infans, ac nutrix bene valeant: nam & Hippocrat. libr. 6. de Morbis popu. non tantùm ad emendandos prauos succos nutricum, sed etiam infantium eas purgare docuit, quod medicis adhuc in vsu est. Deinde nutricem alimus boni succi cibis, & in omnibus rectam victus rationem instituimus. Mammas verò si distemperatæ fuerint, contrariis attemperamus.

Lactis vitiũ agnoscere.

Lactis vitia emendantur.

De lactis defectu. CAP. XIIII.

Lactis inopiæ cura. DEfectus lactis, aut inopia, magna ex parte sequitur defectum sanguinis boni, & corporis ariditatem. Quandoque verò infantis debilitatem, qui nequeat sugere lac, nam ad validam suctionem sequitur tractio: quandoque etiam sequitur mammarum morbum. Sanguis etiam vitiosus lactis generationi est ineptus, aut lac vitiosum generat, pituitosus tamen coctione & calefactione eget. Primum autem lactis inopiam quæ sanguinis defectum sequitur reparare docebimus. Decet autem totum corpus humectare, & bonis cibis alere, qui multum ac bonum sanguinem generent, & nõnullis, qui præter id quòd alere possunt, augendi sanguinem facultatem habent, calidam, & humidã, neutra qualitate valde excedente: lac itaque ab sanis animalibus desumptum optimum alimentum est, caprillum, aut etiam ouillum, & lac elixum cum vitellis ouorum & saccharo, vt in Hispania paratur, & pulmentum ex oriza prius in aqua, deinde in lacte elixa, & amylum cum lacte & melle, carnes gallinarum, caponum, fasianorum, pauonum, præsertim eorum quos indos appellamus, veruecis, & succus earundem carnium assarum, & caro hœduli, aut agni, & caro porcelli assa, cum pane autẽ hæ carnes edantur, & cum salsamento ex eruca & melle. Ex piscibus barbelli, troctæ, murena, laurax, belsuccus, salmo lac augent. Præstantissimus autem cibus est, qui à nobis, cibus albus dicitur, ex gallinarum pectoribus elixis, cum farina orizæ, lacte, & zaccharo confectus, Hispani frequentem habent, in mensis diuitum. Placentas quoque formamus ex sesamo cum melle, quas nouimus abundè lac præstare, si post cœnam exhibeantur, prosunt etiam interdiu. Laudatur à quibusdam lac scrofæ. Valent etiam amygdalæ dulces, vuæ passæ, & amygdalatum optimum est, valent etiam pistacia, nuclei pini, eruca, pastinaca assa in cineribus. Potus vinum nigrum non austerum, sed potius dulce, aut vinum album aquosum. Mammas quoque ac pectus fricare conuenit, & lac sugere validiùs, à totius corporis exercitatione & frictione abstineant, & à venere, vitiosus sanguis vt diximus emendandus sicuti & lac, sanguis quoque pituitosus autore Gale. lib. 5. de Simpl. med. fac. medicamentis calidis, non multum, neque vltra primum aut secundum ordinem, non exsiccantibus, eget, vt apio, sio, polio, & his quæ simul sunt alimenta, vt eruca, fœniculum, anethum.

Ad mammarum erosiones.

Siquis mammarum erosiones curare voluerit atque serpentia vlcera,eo medicamento probatissimo vtetur,quo vsus est Archigenes,& à Paulo traditur, vini Adriani boni sextarij viginti,rhus quo coriarij vtuntur,libra,cupressi pilularum tantundem,galæ omphacinæ nigræ selibra,casiæ tantundem,contusa,diebus decem commadescant vino,deinde coquuntur agitata cupressi radicula, donec dimidia fere pars fuerit absumpta, atque tunc herbæ proiiciuntur,succus coquitur dum mellis spissitudo fiat, deinde vitreo vase reconditur,in vlceribus depascentibus mero vtitor:sin autem crassius fuerit medicamentum vino liquari debet,vt applicetur mammillis depastis,auribus suppuratis,gingiuis ex humiditate putridis, intestinorum torminibus, idem verò dolores etiam lenit lacte dilutum. *Mammarum erosiones cur.*

DE MORBIS VENTRICVLI ET INTESTINORVM. SECTIO VII.

De ciborum auersione & inappetentia. CAP. I.

Praeter naturales facultates quę singulis corporis particulis insunt,nempe attrahente,retinente,coquente,& expellente,quibus se ipsa gubernant,reparant,& conseruant præcedente appetitu , aliæ quatuor insunt ventriculo generales,& communes quibus alimentum toti corpori ministrat, non aliter quàm terra plantis, quarum stomachus est. Hæ sunt, attractrix, retentrix,coctrix,& expultrix,quas antecedit appetitus:quibus vitiatis,corpus probe gubernari nequit:vitiãtur autem , vitiata temperatura à qua actiones omnes procedunt , aut ob morbum aliquem partium instrumẽtariarum,vti obstructionem,tumorem, cauitatis amplitudinem aut angustiam, aut ob vnitatis solutionem , vitiatur autem temperatura cum humore, aut sine ipso. Quoniam verò actionum vitia ipsis morbis sunt notiora,singularum vitiatarum actionum curationes trademus , deinde morbos quosdam curare docebimus. De functionum oris ventriculi numero prima est appetitus , quem quatuor alij motus antecedunt,vt parte secunda docuimus.Præcedit nanque membrorum inanitio,deinde naturalis ipsorum appetentia,tertiò tractio membrorum à ventriculo,quartò tristis suctionis sensus,quintò sequitur appetitus auersionis,à causa contristante, quem sequitur appetitus ad consequendum alimentum. Appetitus autem , aut perit, aut remissus admodum est,aut plus æquo intensus & vehemens , aut in prauam ciborum qualitatem conuertitur. De appetitus deperditione , & ciborum auersione quam Græci ἀνορεξίαν appellant,primùm agemus. Huius causæ proximæ sunt absentiæ causarum quæ immediatè appetitum excitant, hæ verò sunt suctionis defectus,& sensus priuatio : si nanque ventriculus suctionem non patiatur,nec sensus excitabitur,nec appetitus,quòd si suctio fiat,ventriculus tamen suctionem non sentiat, minimè etiam appetitus commouebitur. Non fit suctio , quoniam non fit absumptio membrorum , aut alimenti adest in venis copia,aut ob caloris imbecillitatem,qui attractionis est instrumentum , aut propter venarum meseraicarum & iecoris obstructionem , aut nimiam ventriculi caliditatem, ob quam laxatur ipsius os , atque ea ratione ventriculus calidus ad appetendum est minus bonus apud Gale.lib.Artis medic. Idem efficit humor biliosus os ventriculi occupans, idem in febribus fieri videmus. Si nanque continentes citra putredinẽ fuerint ob multi sanguinis redundantiam,tractiones non fiunt : si verò putredo adfuerit , prauos ac putrescentes succos membra abhorrent.non igitur eosdem trahent à ventriculo. Præterea in ventriculi inflammationibus,tum ob plenitudinem,tum ob calorem , non excitatur appetentia. In vlceribus quoque ob morsum,dolorem,& irritationem,commotus ventriculus ad excretionem , non appetet ad se trahere. Eadem dispositio sequitur ad fluxum ventris,præsertim biliosum,& ad colicos dolores,& vteri morbos quosdam. Sensus autem hebes redditur,ob intemperiem frigidam mortificãtem, sed nihil obstat quin ab omni intemperie procedere possit, siquidem ad sentiendum probè bona temperatura benefacit:mala igitur oberit, quamuis frigida & humida magis hebetet sensum,calida & sicca minus : intemperantiæ verò quandoque sine humore sunt, & quandoque cum ipso. Vbi appetitus deiectio aliarum partium morbos sequatur, proprias habent morbi curationes,alibi traditas:vbi tamen inflammationes aut vlcera sequatur , eas quæ dicentur curationes admittet. Modò verò eam appetitus labem curare docebimus, quæ ventriculi sequitur intemperiem,cum humore,aut sine ipso,intemperies calida ardore,& siti depræhendetur,& corruptione ciborum in nidorulentam naturam,frigida contrariis, nempe frigiditate,sitis defectu & corruptione ciborum in acidam naturam, quãdo cum

Appetitus deficientis causæ.

Ventriculi distẽperantiarum notæ. humore consistit, calidus humor ac biliosus, calidam efficiet distemperiem, & signa prędicta sequentur, ac nonnunquam vomitus bilis, & morsus oris ventriculi, & nausea, & oris amaritudo. Frigidi humores si in ventriculi ore consistant, frigidam intemperiem efficient, & notæ accedent frigoris, & grauitas, & nausea, ac vomitus quandoque pituitæ, & corruptio ciborum in acidam naturam. Si à simplici intemperie quæ sine humore est, appetitus deiiciatur, contrariorum exhibitione curari debet, tam ciborum quàm medicamentorum, quorum quædam dicentur in hoc capite, quædam etiam in curanda ventriculi imbecillitate, & cruditate ciborum. Quando verò ciborum auersatio cum humoris redundantia fit, si biliosus fuerit, bilis imprimis vomitu euacuanda, cum aceto mulso præbibito, aut syropo acetoso, deinde digitorum aut pennæ immissione: aut per aluum ducenda, cum pilulis de hiera simplici appellata, præsertim vbi biliosus humor fibris ventriculi inferatur. Quando tamen crassi humores, & tenaces symptomatis causa sunt, præparari debent aceto mulso, aut syropo de quinque radicibus cum aceto, deinde vomendus est humor, cum aceto mulso & seminis rafani decocto, tepido, vometur etiam probè, si cibis prius impleat ventriculum æger, vt beta, & rafanis, deinde biberit aceti mulsi tepidi libram vnam: aut etiam venter electuario diaphœnicon in aceto mulso, aut in aqua mulsa purgabitur. Intemperies autem relicta post humorum vacuationem, si calida fuerit, attemperabitur his quæ præter id quod frigida sint, ventriculo fuerint accommodata: de quibus est miua cotoneorum, & syropus de succo vuæ acerbæ: exterius tamen adponetur oleum melinum. Alimenta sint poma austera, aut pyra talia, assa, & carnes assæ, deinde insperso succo arancij, aut limonis, & miloplacenta, & diuersæ carnium præparationes cum succo vuæ acerbæ, aut cum aceto, & mica panis in posca, & lac acidum. Potus aqua, aut vinum album modicè adstringens, sed abundè dilutum. Ad frigidam intemperiem, & ventriculi imbecillitatem, proficiet syropus de mentha compositus, syropus de absinthio, & inunctio ex oleo nardino, oleo de absinthio, aut oleo de mentha: cibis verò anisum & mentha erunt immiscenda, & diacitron, præsertim ex corticibus. Potus verò erit vinum album non valde potens, nec valde dilutum, sed quale vinum à sancto Torcatio, subrufum, aut aurei coloris, duorum annorum, quod aquæ mediam partem, aut paulò minùs suscipiat: verùm hac in re non parùm aduertenda consuetudo: nam sunt qui vinum meracius bibere assueuerunt. Diuersa autem condimenta, & præparationes carnium cum caryophyllis, pipere, cinnamomo, aniso, & melle cum pauco acido immixto valde conducunt ad aliciendum appetitum. Quamobrem in omni ciborum auersione post ventriculi vacuationem nihil magis præstat, quàm diuersa apparatio carnium, & herbarum, ex quibus est communis crudarum carnium præparatio, cum alliis, origano, caryophyllis in aqua & aceto, quæ deinde assæ eduntur, ab Hispanis dicitur adobo, & farcimina ex carnibus prægustanda, quæ appellant longanizas. Experimẽtum docuit absinthium intra calceos pedibus substratum appetitum demortuum excitare: valet autem caloris ratione, & frigidis ventribus pituita vacuis, aqua mulsa in qua absinthij coma maduerit per noctem, ieiuno ventre bibita. Odoramenta præterea naribus admota cibi appetentiam excitant. Sint autem odores qui ex alimentis exhalant, vt odor mali cotonei, odor panis recenter extracti à furno, & carnis elixæ cum petroselino & mentha, & odores alimentorum quæ cum aromatibus parantur. Expedit autem alimenta ita parare & comminuere, vt facilè degluttiantur, & si aliquis cibus ex eis gratus fuerit, non decet in eius esu modum excedere, ne nouum afferat fastidij genus. Neque erit à ratione alienum, cibos non adeò laudabiles eis exhibere, appetitus reuocandi gratia: parum enim deterior cibus, aut potus delectabilior, melioribus, indelectabilibus, magis est appetendus, autore Hippocrate.

Curatio deiecti appetitus ventriculi.

Fastidientium cibos remedia.

De canina appetentia. CAP. II.

Canina appetentia. Appetentia canina ea ratione dicta est, quòd per eam homines canum more, vehementi appetitu in cibos feruntur, quos ad ingluuiem deuorantes, deinde reuomunt, & rursus ad cibos redeunt. Huius appetentiæ duas causas Galenus scripsit lib. 1. de Causis symptomatum, dicens: Igitur caninæ appetentiæ causa vna est acidorum humorum vitium. Altera verò, vt dictum est, per totum corpus inanitio, siue ipsam caloris vim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur. Accidit autem per primum quidem affectum, vt eorum quæ fuerunt ingesta, multa fiat deiecto: per secundum verò, vt ob exactam habitus inanitionem cibus per corpus digeratur. Constat autem à frigida intemperie oriri quandoque caninam appetentiam. Quando ab acida pituita malum oritur, quæ ventriculi os detersione & morsu ad appetendum vehementer

Appetentiæ caninæ signa.

commo

commouet,ructus acidi fiunt,nonnunquam verò deiectiones copiosiores quàm pro ratione alimentorum,ac liquidæ, quoniam venter ad excretionem ab acida pituita irritatur,quandoque etiam acidum vomunt.Frigida intemperies ex cruditatibus agnoſcitur, & magna grauitate quam ex ciborum aſſumptione ſentiunt, & quoniam calidis iuuantur,& ſiti vacant. Famem verò caninam quæ ex diſsipatione ſuccorum excitatur,agnoſcimus ex calore,corporis ariditate,deiectionis paucitate ac duritie:vbi verò calor vehementior non fuerit,pororum ſequetur apertionem, & retentricis facultatis imbecillitatem. Quando appetentia canina frigidam ſequitur intemperiem,eis remediis curabitur quæ calefacere poſsint abſque adſtrictione, quorum quædam dicentur. Si verò acidos humores ſequatur qui in ore ventriculi continentur,aquam mulſam bis aut ter in duo bus diebus bibet æger,deinde hiera picra purgabitur quantitate vnc.ſem.in aqua mulſa, aut vino diluto,non auſtero, aut pilulis de hiera picra, illitis cocto ac inſpiſſato melle, quantitas ſit à drachma vna,vſque ad tres. Deinde calefacientibus vtemur quæ non adſtringant,vt aniſum,petroſelinum,porrum,origanum,cum melle,aut ſapa.Summa præterea curationis in id contendat,vt ventriculi os laxetur, & appetentia deiiciatur,quod fiet per alimenta quæ pinguia valde ſint,& ſimiles ventris inunctiones. Panis ſit recens cum pauco fermento,& aniſum recipiat,aut cum butyro, aut porcina axungia piſtatus. Iura etiam valde pinguia abſorbeāt, carnis veruecinæ,aut bubulæ,aut panem in eiſdem madefactum edant:aut pultem ex farina triticea melle & axungia gallinæ,aut porci.Aut pilulas duas aut tres ponderis ſcrup.j. deuorabunt ex cera & butyro vaccino, aut etiam melle addito. Aues quoque pingues admodum domi altæ & earum axungiæ cum carnibus edendæ,& porci pinguis pars elixa,& cerebella animalium aſſa. Piſces etiam pinguis carnis eis conueniunt,vti anguillæ magnæ pingues,& thunni partes pinguiores, & malua cum oleo multo elixa,& lac,niſi in ventribus eorum aceſcat,& recocta,& quæ ex pinguiori lactis parte conficiuntur rotulæ,quas appellant Hiſpani mantequillas, & oryza cum lacte.Potus autem ſit vinum flauum & validum quale eſt à ſancto Martino,aut ſancto Torcatio, duorum aut trium annorum. Hanc etenim famam autore Hippocra. thorexis,hoc eſt vini potio,ſoluit,ſiue poſt cibum, ſiue ieiuno ventre. Ventriculus autem oleo ſeſamino liniatur. Qui verò in caninam incidunt appetentiam ex corporis diſſolutione & humorum diſsipatione, infrigidatione & adſtrictione egent. Collocari autem debent in aere frigido. Cibis vtentur, quorum ſuccus non facilè diſcutiatur, vt carne ſuilla,& bubula pingui,& pedibus animalium elixis,vt arietis,porci,& bouis probè elixi,atque ventribus eorundem,vtentur quoque piſcibus tenacis ſubſtantiæ, vti cochleis,& oryza cum iure carnis bubulæ pinguis elixæ. Panis ſit albiſsimus, cum pauco fermento,& qui antequam coquatur, parum fermentatus eſt, ac parum intumuit, priorem Toletani appellant candeal,reliquum poſt cocturam,appellant oliuado, & oua elixatione obdurata. Potus ſit aqua,aut decoctum prunorum,cui ineſt facultas molliendi ventrem & mollificandi deiectionem. Cauere autem oportet ne nimio vſu horum quæ refrigerant & appetentiam obtundunt, in contrarium deducantur: nempe in bulimum, aut ciborum omnimodam auerſionem, ac perinde cùm melius habere incipiūt, pinguia & quæ validè coctioni obſiſtunt moderanda. Interim etiam corpus liniatur oleo omphacio, aut roſaceo ex omphacio, aut oleo myrtino, aut oleo roſaceo cum puluere acaciæ, aut olei omphacij & myrtini vtriuſque vncia ij.pul. acaciæ, hypociſtidos, roſarum, ſingulorum drach.j.ceræ, quod ſatis eſt, fiat vnguentum, quo corporis moles liniatur.

Caninæ appetentiæ curatio.

De Bulimo. CAP. III.

BVlimos magnam famem ſignificat, quæ bouis magnitudini confertur. Magna vtique fames eſt,ſed quæ non diu perdurat:nam deinde animo linquuntur,extremorum refrigeratione,& defectu ſpiritus laborantes. Hanc verò Gale.lib.1.de Cauſis ſympto.à frigore fieri teſtatur,dicens:Accidit ad hæc bulimos, ita enim vocant. Eſtque huius particulæ ſymptoma,cùm ſimul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione laborat. Eandem tranſtulit ſententiam Aetius,dicens:Bulimos ex ſtomachi frigiditate oboritur, indigentiaq;, ac virium imbecillitate, & ab externo frigore ferè in totum initium capit. Alexander tamen à calore morbum hunc fieri docet, cùm inquit: Fit autem vt ratio ſubindicat,ab immoderato calore oris ventriculi,& imbecillitate, vnde niſi alimentum immodicè aſſumant ægri animo deficiunt. Hoc quoque eodem loco curare docet, adhibitis refrigerantibus,& alimentis quæ ægrè conficiantur.Nos ſanè vtranque vidimus, nempe ex refrigeratione totius corporis, quæ ad ventriculum penetrauit,& in febrientibus & aliis ob nimiam caliditatem,famem celeriter excitatam, ſed breui admodū cum animi

Bulimos à calore & frigore.

animi deliquio cessantem. Tunc autem membra validè trahūt à ventriculo:sentit quoque ventriculus suctionem, à qua vehemens excitatur appetentia: statim verò animo linquuntur,atque sensu suctionis priuantur, ac perinde fame,sed non longè pòst,reuocato laborante, ac sensu reuiuiscente redit ciborum appetentia. Agnoscitur itaque affectio,quoniam ægri referunt se valde cibos appetere, & magnopere desiderare, quos instanter expostulant, sed nisi celerrimè subueniatur, eosdem animo linquentes auersantur cum extremorum refrigeratione. Si igitur facies eisdem intumescit,albicat,& siti carent,frigoris occasione fit, si tamen sitiant, æstuent, & extenuentur, à calore procedit,

Bulimi nota.

Bulimi curatio.

Tota medendi ratio,in his tribus consistit:nempe refectione virium, & vt celerrimè reficiantur,& vt attemperentur. Si igitur fame excitata statim animo linquant, reuocandi sunt odoribus,vti bolo armeno,aceto madefacto,& naribus admoto, aut eius loco terra quauis alia non putrida,aut pulegio in aceto macerato, aut calida præsente intemperie,puluis santalorum cum aceto odoretur. Panis verò recens ac odorem à se mittens, omnibus accommodatur,veluti & odor carnium assarum,præsertim veruecinæ, porcinæ,aut capi. Mica verò panis vino odorato madefacta naribus admouenda, & laborandum est,vt eam deglutiat,ore aperto, ac distractis maxillis: desuper verò vinum instillabitur flauum,aut fuluum,atque odoratum,cùm reuiuiscere incipiunt. In ipsa quoque accessione pili euellendi,& extrema perfricanda,& aures vellicandæ. Vbi verò ad se redierint,calida existente intemperie,citra febrem, carnes adhibebimus caporum assas,aut gallinarum, aut pauonum Hispanorum, aut Indorum. Bibent autem vinum valde dilutum,præsertim nigrum;ventriculo verò adponetur emplastrum,ex palmulis,& malis cotoneis elixis,& cum oleo melino ac vino. Ad frigidam verò intemperiem valent vitelli ouorum sorbiles cum saccharo,& mica panis in succo carnis, & polenta cum melle,& caro pulli elixa cum mentha, ciceribus, & petroselino. Potus verò sit vinum fuluum, aut flauum odorum: ventri tamen superponetur emplastrum ex palmulis elixis in aqua & oleo anethino,aut in vino. Quando verò fames hæc in febrium fit accessionibus,in principio ipsarum solis odoribus aromatum, vt diambræ, aut aromatici rosati cum vino,aut odore panis,aut carnis assæ, sunt reuocandi, quod fieri possit, vsque in summum vigorem. Si verò neque per hæc reficiantur, sorbitiones eisdem sunt offerendæ,vt polenta cum melle,aut mica panis liquata in iure pulli, ad quæ sorbenda cogendi erunt:vinum etiam desuper bibent,ac sine mora agendum vt aliquid deglutiant:eisdem quoque vtemur in accessionum declinationibus, quo tempore liberalius eisdem vti licebit,& alis auium elixis, & pedibus hœdorum, & arietum. In horum censu est ventriculus gruis, & anseris.

De vitioso appetitu. CAP. IIII.

Appetitus vitiosus.

INter reliquos morbos ad appetitum oris ventriculi attinentes est, qui Græcis μαλάκια, & πίκα: dicitur autem pica,ab aue cui id nomen est, quoniam hæc auis, in eam incidit affectionem,aut quoniam, vt Aëtius inquit, vti hæc auis diuersis arboribus insertur, ita qui eo symptomate laborant, diuersa ciborum genera appetunt, nec tamen eos cibos appello, dum vocibus accuratè vti volo. Est id symptoma attinens ad animalem facultatem appetentem, quæ in ore ventriculi residet, nempe appetitus corruptus,quem nos actionem læsam in obiecto appellamus. Per eam enim cibi appetuntur varij admodum, aut extremarum qualitatum,vti,terra,testa,gypsum,sal, acetum, aut acria & validè mordentia, quæ aut nullatenus à sanis appeti solent, aut condimenti tantùm ratione. Huius læsæ actionis causa, in instrumento est. Euenit hoc accidens fœminis vtero gerentibus, à secundo in quartum mensem, nonnullis etiam absque conceptione, ob mensium retentionem, pueris quoque non paucis, quibus ab infantia in consuetudine fuerit terram edere. Causa est humorum in ore ventriculi consistentium praua qualitas: insunt autem vtero gerentibus copiosi, quemadmodum & in quibus menses fuere detenti, & nonnullis pueris, visi etiam sunt senes eo malo laborantes. Cæterùm quemadmodum ventriculus temperatus ac sanus similia appetit, ita præter naturam habens appetit contraria, ac perinde putandum prauos succos in ore ventriculi contentos,ventriculum commouere ad appetenda contraria, & quæ possunt nonnihil prodesse ad eorundem humorum malitiam & corruptionem emendandam. In huius affectionis curatione imprimis admonendi, & coercendi sunt adultiores: pueri verò obiurgandi, ac flagellis cædendi. Si in eum inciderint affectum fœminæ ob mensium retentionem,sang.mittetur secta vena, quæ est interna in malleolo, aut vena poplitis:deinde decoctum radicum apij, fœniculi,& asparagi bibent bis,aut ter, atque venter purgabitur, per pilulas de hiera Galeni, aut per hieram diacolocynthidos, menses

Appetitus corrupti curatio.

deinde

deinde prouocandi cinnamomo lincto cum melle despumato. Mares quoque in eum affectum incidentes pari modo purgandi sunt, præparato humore, quibus non parum conducit per rhabarbarum purgatio. Exhibeatur autem eis puluis cumini, amicos, maceris, carpesiorum, singulorum drach.j. cuius drach.sem. accipiet cum vino albo, parum austero. Cùm autem malum vtero gerentibus acciderit, sperandum est nonnullas sponte sanari, quoniam crassi ac lenti, & corrupti humores processu temporis ciborum parcitate absumuntur, & fœtus auctus sanguinem absumit in suam alitionem. Interim tamen probè gubernandæ, ac si opus fuerit, purgandæ. Victus itaque earum erit exercitatio, quam probè ferre possint. Alimenta sint carnes pullorum, aut perdicum, aut gallinarum elixæ cum ciceribus & petroselino, atque cum salsamento ex petroselino, & cicorium, & endiuia, & portulaca, ex quibus optimum fiet ensalatitium, cum petroselino & mentha viridi, pauco aceto & saccharo. Aëtius commendat pedes, rostra, & ventriculos porcorum. Vitabunt autem pinguia & carnes saginatas, & valde dulcia. Bibent vinum vetus fuluum aut flauum & odoratū: quæ verò vinum non degustarunt, decoctum fœniculi, aut anisi. Quòd si debita victus ratione seruata, intra quartum à conceptione mensem non liberentur, aut interim ægrè admodum ferant symptoma, præparandus est humor, vt diximus: deinde verò per rhabarbarum & spicam nardi purgandus: sit autem rhabarbari pondus à drach.j. vsque ad ij. Aut purgentur per pilulas de hiera, quam vocant picram. Vomitum quoque procurabunt per decoctum seminis raphani, aut per acetum mulsum, in quo raphanus per noctem maceretur, sed non sunt ad vomitum valde cogendæ, ne concussione ventris abortiant. Languente autem ventriculo emplastrum superponetur ex palmulis in vino albo parum austero decoctis, deinde cum oleo de absinthio malaxatis. Aut miloplacenta cum oleo de absinthio, aut nardino & puluere menthæ siccæ malaxata superponatur.

Vtero gerentes cum malacia laborant, ut curandæ.

De siti valida. CAP. V.

Sitis.

SItis appetitus est oris ventriculi qui ad fugam primùm mouet animal, cui alter succedere solet qui ipsum ad conuenientis prosequutionem mouent, cui adiunctus est tristis sensus qualitatis quæ in ore ventriculi imprimitur à circunstantibus membris, vt iecore & corde, aut ab humore calido in ipso cōtento, aut calido simul & sicco, aut siccitatem solam inducere valente. Si nanque aliqua harum qualitatum inducta iam foret, atque ori ventriculi facta æqualis, nec mutaret ipsum, neque sitim ob sensus tristitiam moueret. At verò cùm medici intemperiem aliquam sine humore agnoscunt, ipsam factam absque causa faciente reputant: sed res aliter se habet: nam aliorum membrorum actione qualitas valida induci potest, ad quam valida sequetur sitis, aut alterius qualitatis ratione non minor fames. Sitis itaque à calore excitatur in febribus, & citra ipsas ob calidam iecoris intemperiem, aut humores calidos in ore ventriculi contentos. Hæc quoque ad siccam intemperiem deducitur. Ab initio verò ob salsam pituitam sicca intemperies & sitis fit, & ob febres aridas & nimiam absumptionem humiditatis & exercitationes, & vsum alimentorum exiccantium generatur. Sitis quoque fit à corruptione ciborum in ventre, cibusq; grauans, quandam sitis imaginem præbet: aliquando fit ob vini potum, aut etiam ob pulmonis calorem. A calore tamen, adiuncto humore multo, fit sitis, in his qui ascitem patiuntur. Ex alimentis siti conuenientibus, quæ à calore fit, sunt lactuca quæ calorem attemperat, & portulaca, & melopepon, & panis lotus aqua frigida, & aqua frigida, & muccilagines psyllij, in ore detentæ, & oris frigida ablutio, ex seminibus melonis, cucumeris & cucurbitæ, pari mensura addito saccharo candito, cochleare vnum ore sumptum, & sensim ingestum. Ventriculo verò superponimus perseuerante siti, ceratum refrigerans Galen. caput quoque rosaceo frigido irrigare conuenit. In febribus præterea ardentibus, si tusses siccæ leuiter irritantes fiant, non admodum siti infestabuntur, ex Aphorism.54. Sectio.4. Si verò à calore & siccitate fiat, posca potus optimus est, nam acetum refrigerat: aqua verò infrigidat & humectat, in quem vsum, vinum valde dilutum actu frigidum optimum est, & syropus violaceus, cum tripla aquæ frigidæ mensura. Valet quoque ceratum Gale. prædictum. In sicca tantùm intemperie sitim efficiente, radix dulcis cum aqua accommodatur, & vinum dilutum valde, & lac, & ius pulli cum hordeo elixi validum est, & lactuca elixa. Sitim quoque ex ariditate & gutturis ac faucium asperitate, miro modo emendat diatragacanthum in tabellis, vti modò in officinis paratur. In siti calida cum humore, acetum epotum valet. Sed vbi biliosi humores, aut salsi in ventriculo contineantur, vomendi sunt, aut deorsum facilè purgandi. Si ob ciborum copiam sitis imago generetur, nullum melius remedium est quàm vini diluti potio, sensim autem bibendum: ne coctionem impediat,

aut ipsum fluctuare faciat. Conuenit omnibus quies,ac somnus,præterquam his qui ciborum copia premuntur, quibus leuis deambulatio erit melior. Quibus autem cibus corruptus est, vomi quàm primum debet. Si ex vini potu sitis oriatur,& valida fuerit, aquæ potu moderabitur:si verò non adeò magna fuerit, superdormire erit bonũ, apud Hippocra.Aphorism.27.Sectio.5. Quomodo autem sitis curari debeat in ascite, ex eius morbi curatione constabit. Si à calore pulmonis fiat, aëris frigidi inspiratione, potiusquam frigidæ potu curabitur.

De nausea & vomitu. CAP. VI.

Nausea. NAusea symptoma est ventriculi attinens ad expultricem ipsius facultatem, per quod commouetur venter ad expulsionem: non tamen sequitur expulsio:in vomitu tamen manifesta expulsio sequitur. Peccat autẽ in modo & spatio:in modo quoniam vehementius quàm secundum naturam concitatur:in spatio verò,quoniam commouetur ad excretionem per superiores partes: id verò contra naturam est. Nonnihil etiam peccatur circa animalem facultatem,ad quam attinet displicentia,& auersio,estque appetentiæ vitium,consistens in obiecto quod ventriculo infert nauseam:causa verò est in instrumento. Fit autem nausea atque vomitus, à morbis ventriculi,aut aliarum partium. Morbi autem ventriculi quidam sunt facti, quidam fientes. Nam distemperies quandoque antecedit, ipsa verò cibos corrumpit,& prauos succos generat nauseam inducentes,quandoque ciborum prauitas antecedit, deinde sequitur corruptio eorum & nausea,quorum causa intemperies quoque ventriculi nascitur, sed fit nonnunquàm vt ventriculus à iecore,liene,aut capite,aut toto corpore excrementa suscipiat,quæ deinde ventriculum distemperent,& nauseam inducant. Præterea succi qui in ventre generantur,aut aliunde decumbunt in ipsum, quandoque crassi ac lenti sunt, quandoque tenues serosi,rursus aut in ventre natant, aut in summa superficie adhærent, aut substantiæ ipsius infarciuntur immersi. Euenit sæpe ventris supinitas, nausea, atque fastidium, his qui pinguia alimenta assumpserunt, cùm iam cocta fuerint ac descenderint: relinquitur nanque pingue hærens ventriculo,& fastidium ac displicentiam inferens. Vbi calida intemperies ventriculi causa fuerit, sic agnoscetur, Sitis enim aderit,& calor sentietur,& alimenta corrumpentur,ad nidorosam naturam,etiam si ipsa ex se talia non fuerint,vt pisces saliti,& oua in sartagine fricta, & obsonia ex melle,& pipere parata. Præterea qui calidam patiuntur intemperiem,frigidis iuuantur,& qui frigidam,calidis,& siti vacant,& ardore,& cibos corrumpunt,in acidam qualitatem, etiam si eius naturæ non sint,vt acidi & frigidi,& cum aceto & acidis parati. Accedit autem distemperantiis temporis processu excrementorum copia, eius naturæ, quæ non parum docere valent distemperantiæ naturam:nam calida distemperies calida generat excrementa, & frigida similiter frigida. Cùm itaque aliquod excrementum vomitu reiicitur,id ostendet distemperantia,calore & temperatura. Humorem in ventriculo natare & in spatio ac cauitate contineri cognoscemus,quoniam ab ipso cibi corrumpuntur,& vbi euomantur, secum deferent aliquam portionem succi nauseam facientis. Si tamen tunicis ventris hæreat crassus & lentus, sitim extinguit, & appetitum auget, sed quandoque ipsum minuit, quoniam sensum suctionis hebetat. Per nauseam verò interim nihil moueri sentitur, nec quidpiam excernitur, nisi magna cum violentia & remediis detergentibus præassumptis. Si verò is humor qui hæret tenuis fuerit,non fluctuabit,nec difficilè vometur, ipse quoque excretus suam ostendet naturam, adiungetur tamen ipsi sitis, quandoque & morsus oris ventriculi: si tamen infarctus talis succus tenuis & serosus fuerit, cum magna nausea & inappetentia,nihil excernitur,& sitis aderit,& cibi in nidorosam naturam corrumpentur. Qui etiam adhærent, aut infarcti sunt, ante cibum nauseam mouent:qui verò innatant,ante cibos & post cibos nauseam inducunt.Decet quoque coniicere an aliunde humor prauus cibos corrumpens & nauseam efficiens traducatur, & vnde:quod maximè deprehendemus,quoniam per interualla traductio fit,& cum ventris symptoma augetur, pars à qua succus traducitur, melius habet, & cum venter melius habet, pars à qua traducitur, laborat magis, & omnino partium aliarum à quibus prædicta excrementa traduci possunt,atque totum ipsum corpus considerandum,quomodo valeant,& quando deterius se habeant:nam cùm membrum aliquod in ventrem transfundit excrementa,vt exoneratur,ita melius habet, & aliud quod recipit, deterius, id verò per interualla euenit, quoniam interim excrementa aceruantur, & non antè. Quando excrementa nauseam facientia ex toto corpore transferũtur, toti corpori subueniendum. Quando verò ex iecore,aut liene,eidem tum vacuatione, tum attemperamento & debita victus ratione succurrendum, sed interim quoque ventri præuidendum,

Nauseæ peculiaris causa.

Nauseæ curatio ab humoribus aliunde trãsfusis.

dum,

dum, his quæ iam receptum euacuant, & deinde his quæ ipsum roborant, ne rursus quod transmittendum est recipiat. Vbi nausea ab intemperie calida cibos corrumpẽtes procedat, ventriculum refrigerare oportet, siropo de malis cotoneis, & lactucis, & carnibus gallinarum, & pullorum elixis cum lactucis, aut hordeo, aut endiuia. Potus erit aqua hordei, aut vinum nigrum probè dilutum, inungetur tamen oleo melino, aut addito succo vuæ acerbæ. Si frigida fuerit temperies, contrariis curanda, vti siropo de mentha, & alimentis quæ parata sint cum aromatibus, & melle: liniendus tamen est venter oleo de absinthio. Potus sit vinum album, aut ruffum. Vina verò fulua aut flaua sæpe fit vt in languente ventriculo corrumpantur, sed de his quæ ventriculum attemperant in sequentibus dicemus. A pinguibus tamen abstineant, qui nauseam patiuntur. At verò si ex pinguium esu quis in nauseam inciderit, vti diximus, potus vini albi parum diluti satis faciat, aut mica panis in posca, aut in succo mali punici, aut oxysaccharum: iuuat quoque ventriculum superne deorsum fricare.

Nauseæ à distemperie curatio.

Quibus nausea concitatur ab humoribus serosis ventriculo innatantibus, vomitus conducit, per acetum mulsum tepidum, aut beta elixa in hydrelæo & pauco aceto edenda, deinde bibito raphani decocto vomendum. Rhabarbarum autem pondere drach. ij. eosdem deorsum purgabit, ac roborabit ventriculum adstrictione. Vbi tenues & biliosi humores in tunicis ventris infarcti contineantur, bis assumendus siropus acidus, deinde purgabitur pilulis de hiera picra, aut pilulis de aloe & mastiche: postea verò vẽter oleo melino roborandus. Crassis autem humoribus innatantibus vomitus procurandus aceto mulso, & raphani decocto, aut betam elixam ex hydrelæo & aceto edent, deinde decoctum seminis raphani tepidum bibent, & penna aut digitis intromissis voment. Frequentius autem fit vt crassi ac lenti humores ventris tunicis tenacius hæreant, qui præparandi sunt aceto mulso, aut etiã decocto origani, aut calaminthæ cum aceto mulso, deinde purgandi sunt per agaricum in aceto mulso, quod medicamentum vomitum etiam mouere solet: sed purgantur probè admodum prędicti crassi ac lenti humores bibito medicam.nto quod recipit, hieræ diacolocynthidos vnc. s. diluatur in vnc. vj. aquæ mulsæ. Post purgationem accõmodatur siropus de absinthio, aut pulueris aromatici rosati drach. s. in vino albo modicè austero, tribus diebus ieiuno ventre.

Nausea ab humoribus uentriculo innatãtibus.

Cùm autem vomitus hominem molestauerit, cohibendus non est interim dum talia vomuntur qualia vomi debent, nempe quæ toto corpore redundant, & fœtida, nigra, liuida, syncera, & vtcunque naturam iuuantia fuerint. Nec retinendus vomitus corruptorum ciborum, sed ne corrũpantur, præuidẽdum. Cùm verò vomitus ad imbecillitatem perducit ægrum, & ob eius impetum alimẽta non contineantur, atque ea de causa vires languere incipiant, humorum confluxus in ventrem reuellendus, & venter roborandus. Aer ad frigidum attemperabitur, qui inspiratur. Humores confluentes reuellentur frictionibus brachiorum, & crurum, & eorumdem calefactione, & ligaturis, venter quoque leniendus clysteribus & pessulis. Aromatica odoranda, & degustanda, ac cibis immiscenda, vt cinnamomum, caryophylli, anisum, macer, & poma odorata austera, & mala cotonea, carnes erunt assæ pullorum, aut perdicum nouellarum, sine pinguedine, aut prauo odore, vuas passas prima mensa accipient, postrema miloplacentam, quæ diacotoneum appellatur, à nobis verò ialea, & coriandrum præparatum, aut puluerem ipsius & anisi in drageta, aut oliuas duas cordubenses, aut tres: vẽtriculus oleo nardino linietur, aut de absinthio, aut melino, pro temperatura confluentis humoris, curat etiam humorum vomitum, fluxus ventris, & econuerso.

Vomitus curatio.

Quòd si cibi reuomantur, ac perinde corpus vniuersum alimento priuatum langueat, si corruptus iam fuerit, vt vomatur necessum est, verùm vt non corrumpatur præuidendum aut attemperato ventriculo, aut vacuato, aut fluxione in ipsum prohibita, aut emendato cibo, & assumpto cum aliquo ex salsamentis quæ appetitum excitant, & ventri amica cùm sint, ipsum cogunt ad cibos amplexandos, vt succus aranei, salsamentum ex petroselino, aut quod ex iecore gallinæ faciunt coqui, aut ex succo mali punici cum saccharo inspissati ebullitione. Assumpto autem cibo manus aqua frigida immittendæ: id enim maximè sedat animam, & emplastrum quod sequitur superponendum ventriculo, quod nec ieiunis nec cibatis semouebitur, pulueris absinthij, mastiches, menthæ singulorum drach. j. cinnamomi, caryophyllorum, vtriusque drach. s. ladani & resinæ terebinthinæ, quantum satis est, fiat emplastrum scutiforme. Cibo præterea assumpto vbi alia non profecerint, cucurbitula cum multa flamma ventriculo affigenda, & ibidem dimittenda donec spontè decidat: & postrema mensa quæ diximus sumenda: vinum verò odoratum & austerum bibendum. Valet ad vomitiones emplastrum & miloplacenta cum puluere thuris & menthæ, & oleum de mentha cum puluere absinthij. Aliud, olei de mentha, olei de absinthio, vtriusque vnciæ duæ, pulueris mastiches, aluminis, cinnamomi, maceris, caryophyllorum, singulorum drachma vna. Fiat linimentum. Ad frigidam

Vomitus ciborum curatio.

Vomitus remedia.

ventriculi intemperiem, & vomitum, nauseam absinthium viride intra calceos calcatum prodesse ratio, & obseruatio inuenerunt.

De ventriculi imbecillitate & ciborum cruditate. CAP. VII.

Ventriculi coctio læsa.

COctio ciborum in ventriculo læditur, læsa facultate, aut instrumento, aut obiecto, facultas naturalis est ad quam attinet coctiones perficere, instrumentum præter ipsum ventriculum, cuius munus est cibos coquere, est spiritus vitalis & natiuus calor eiusdem, atque circumstantium membrorum, obiectum est cibus. Facultas in essentia mutatur, & impeditur coctio, mutato temperamento partis, quamuis mutatione facta ad frigiditatem maior læsio sequatur, quàm si ad calorem fiat: lædunt quoque vires coquendi, humiditas, & siccitas modum excedentes. Instrumentum vitiosum est si prauè compositum ac conformatum fuerit, aut vnitas diuisa, veluti per inflammationes, tumores reliquos & vlcera, & alias natiuas vitiatas constructiones. Alimenta vitiant actionem, etiam si venter nullam affectionem pateretur, quoniam debitam quantitatem excedunt, aut mala qualitate prædita sunt, aut ordinem non seruant, aut tempus assuetum euariat assumptio, aut tota substantia sunt aliena, aut inusitata. Cùm verò prauus aliquis humor aut excrementum in ventre continetur, bifariam coctionem vitiare solet, tum quoniam ventriculum alterat, & temperamentum mutat: nec tamen in essentia mutata facultate, tum quoniam alimenta ipsa vitiat & corruptioni parat, quod nonnunquam citra læsionem manifestam ventriculo illatam fit, vbi cibus ipse coctu difficilis fuerit. Prætermissis tamen tumoribus, vlceribus, & prauis conformationibus ventris nos impræsentiarum coctionum vitia, & cruditates, quæ ab intemperantiis ventriculi, quæ cum humore, aut sine ipso proueniunt, aut obiecti vitio, curare docebimus. At verò signa calidæ intemperantiæ ventriculi sunt, sitis, ardor, paruus appetitus ciborum, & à calidis lædi: à frigidis verò iuuari. Frigidam distemperiem ostendit, sitis defectus, appetitus maior, & à calidis iuuari. Corruptio quoque ciborum in nidorosam qualitatem vbi ipsi non fuerint eius naturæ, ostendit calorem, & corruptio in achorem, vbi cibi non fuerint frigidæ naturæ, ostendet ventris frigiditatem. Siccitatẽ ostendit sitis, saliuæ defectus, corporis extenuatio, & ventris præsertim. Alimenta sicca non appetunt, & assumpta ægrè superant, sed iuuantur ab humidis. Humida verò temperatura sine siti est, & pauco potu satiatur, multam saliuam in ore habent, & ab humidis læditur, & oculorũ palpebræ quandoque intumescunt. Appetunt sicca, quoniam preter naturales affectus ventriculi contraria appetunt, apud Galen. lib. Artis medicinalis. Intemperantiæ verò quæ cum humore fiunt, agnoscuntur, ex his quæ vomuntur, aut deiiciuntur, aut etiam ex linguæ affectibus: nam cùm humores adsunt biliosi, lingua redditur amara, sicca, scabra, ructus sunt nidorosi, & in eam naturã cibi mutantur, ac sitiunt. Quorũ humores frigidi sunt, tales vomũtur aut deiiciuntur, & lingua albicat, non sitiunt, cibi corrũpuntur in acidam qualitatem, talésque sunt ructus. Præterea biliosus ventriculus inediam difficilè tolerat, pituitosus facilè. Ergo biliosi ventres ante cibos, plus quàm pituitosi, & magis quàm post cibos læduntur. Vbi prauus aliquis succus in ventre cõtinetur, qui ventrẽ distemperat, & cibos corrumpit, is vacuari debet, vti de nausea diximus: intẽperies tamẽ ventris cõtrariis curatur, calida frigidis vti lactuca elixa, & portulaca, & peponibus elixis cum iure carnium, endiuia, & cicorio, cum aceto, & saccharo, & pane hordeaceo, aut ptisana, aut iure carnis cum hordeo elixæ, & carnes ipsæ edendæ, cum acidis succis. Potus sit aqua, vel aqua hordei. Exterius admouendum oleum melinum, aut idem cum succo vuæ acerbæ, aut palmulæ cum aceto elixæ, aut cerotum refrigerans Gale. Frigidæ verò intemperantiæ probè curantur his quæ calefaciũt, vt carnibus elixis cum mentha, & inspersione piperis, cinnamomi, caryophyllorum, maceris, zingiberis, carpesiorum. Potus sit vinum odoratum, quale est à sancto Torcatio duorum annorum. Desuper ex oleo nardino illinire conuenit, & de absinthio, & pannus purpura tinctus superponendus ventri. Humida intemperies quandoque sola adest: sæpe verò frigidæ accedit, quam curamus victu exiccante: vt carnibus assis, & sale, ac cinnamomo & aniso additis, & potu vini calidi, præsertim si frigida fuerit intẽperies simul & humida. Nos pilulas ex puluere corticũ aranciorum & caryophyllorum, aut ex aloe, & caryophyllis deglutiendas damus. Quibus conuenit piper, & caryophyllos cibis addere, & mẽthã, & biberequam appellamus clareã, atque est œnomeli, cum aromatibus, & siropus de mẽtha compositus, & siropus de absinthio, zingiber conditum, diatrion pepereon, & mel rosaceum ad cruditates, quæ inde sequuntur valent. Confert autẽ ventri illitũ nardinũ, oleum de mentha, & emplastrum, quod recipit menthæ aridę, absinthij, mastiches singulorum drachmam s. maceris, caryophyllorum vtriusque scrup. j. cum ladano & resina terebinthina fiat emplastrum scutiforme. Sicca intemperies curatur iure carnium, lacte bibito calido, vt

Ventri. intemperantiarum notæ.

Calidæ intemperãtiæ uentris curatio.

mulgetur

mulgetur ab vbere mulieris, aut capræ. Et lac elixum, cùm amylo & lac elixum additis vitellis ouorum, & farina triticea ad coagulationem conferunt, & nuclei pini cum saccharo, & bibent aquam hordei, aut decoctum prunorum, aut vinum albũ dilutum. In eum vsum valent ptisana, aut puls ex hordei farina. Fiunt autem cruditatates ac sequuntur præsertim frigidam intemperiem, sed cibos crudos aut corruptos vomere oportet, aut subducere. Si ciborum causa noxa sequatur, si multi sunt, moderanda quantitas, & ciborum diuersitas vitanda, quoad fieri poßit, & vbi plures cibi sumantur, ordo seruandus, ita vt qui faciliùs subducuntur primo loco ingerantur, & tempus assuetum seruetur, & temperatiores eligantur, ne mala eorum qualitas suæ corruptionis, aut cruditatis causa sit. Non sint etiam cibi minimè assueti, aut tota substantia contrarij, nisi quis voluerit omnibus assuefieri, & Hipp. præceptum seruare: id verò citra morbum. Si somni defectu noxam coctioni intulerit, is quoque conciliandus est opportunè, sicuti & exercitij tempus seruandum, & hora deponendi excrementa. Nullam autèm consuetudinem perpetuò seruare mihi optimum esse videtur ad sanitatis tutelam. Verùm vbi cibus corrumpatur, aut incrudetur, vomendum, cum aqua tepida, & pennæ immißione in os, aut descensus ipsius procurandus ventris calefactione, manibus calidis superpositis, aut puero, aut catulo admoto ventri, ex documentis Galeni lib. 5. de simplicium medicamentorum facul. Deinde cibo excluso vomitu, aut ad intestina translato, venter roborandus, fotu lanæ ex oleo nardino, & mastichino, & vbi flatus relinquantur, anisum sumendum, aut fœniculus, carui, cuminum ad flatum discutiendum, aut aromaticum rosatum, aut in maioribns frigiditatibus medicamentum diatrion pipereon & similia, ante cibum duarum horarum spatio, aut cum cibo, non tamen post cibum vt Galenus lib. 4. de Sani. tu. docet, ne cibus intempestiuè distribuatur (cum ferè coctus fuerit, aut prope distribuendus) cùm cibis enim coctionem adiuuant eorum, ferè coctos autem ante tempus coctionis distribuunt. Post fotum & medicamenti calidi assumptionem, quiescent, ac dormient, & post somnum cibos accipient boni succi, coctu faciles, & parum bibent, eritque vinum album austeritatis particeps, aut flauum odoratum, & in frigida intemperie ad emendandas cruditates valet œnomeli, & quod appellamus Hippocras, parum bibitum postrema mensa, & zingiber conditum, & drageta ex semine fœniculi, aniso, & dauco, & coriandri semine præparato, cum saccharo facta. Mel quoque rosaceum, per horam ante cœnam, quantitate vnc. ij. futuræ præuidet cruditati. *Cruditates ciborum.*

De ventriculi inflatione. CAP. VIII.

INflatio ventriculi, distensio ipsius est, à copia flatus proueniens: is autem aut in ventris capacitate continetur, aut intra ipsius membranas. Causa generationis ipsius duplex est, aut calor parum excedens, aut materia crassa ac lenta. Calor sanè immodicus adeò vaidè extenuat vt discutiat potius quàm generet flatum, extenuato vapore, remissus admodum calor siue frigiditas valida, conficere flatum nequit, nec leuare: erit itaque calor flatum generans moderato proximus, sed à natiuo alienus. Vbi tamen is validior fuerit, ciborum autem natura flatulenta, flatum conficiet, Galen. exemplum lib. 3. de Causis sympto. est aeris ambientis temperies: nam aerem serenum reddunt, aut nimis calidæ, aut nimis frigidæ temporis constitutiones: mediæ verò nebulas gignunt. Qui hunc affectum patiuntur, dolorem sentiunt in ventriculo, & distentionem, & aliquando iuxta ensiformem cartilaginem, tumorem. Dolor præterea non tantùm in ea parte distendens se offert, sed similis in dorso è regione, qui quandoque ad thoracem ascendit & ad iugulum, & ciborum appetitus cessat. Noui hominem cui flatus intra membranas ventriculi continebatur, qui à ventriculo per gulam ascendebat, & minimè excernebatur ructu, sed speciem præbebat ægro suffocationis futuræ, immorabatur quoque ibidem nonnunquam vnius horæ spatio, & deinde ad ventriculum recurrebat. Flatu autem sursum aut deorsum excluso leuantur, & quandoque solo cibi descensu, flatui relicta capacitate ampliore. Rursus qui excluso flatu ac leuato dolore statim cibos accipiunt, statim inflantur, distentiones redeunt, & capitis dolor accidit. In curatione si flatus ab alimentis pituitosis ortum habuerit, pituita genita extenuanda est, aqua mulsa, aut melle rosaceo aut decocto origani & anisi cum melle despumato, & deinde ab eorum ciborum vsu abstinendum. Si tamen à caloris natura, quoniam alienus est, flatus generetur, vbi dolor vexauerit alimento parum antè desumpto, id vomi debet, glans autẽ supponenda, ex melle tosto & puluere cumini, aut ex hiera picra, & puluere rutæ siccæ, deinde venter lana ex oleo anethino, aut laurino fouendus, aut venter oleo anethino liniendus, deinde puluis cumini, & apij seminis inspergẽdus. Perseuerantè dolore cucurbitula magna cum multa flãma superponẽda. Lõgè autẽ à cibo concitato dolore vẽter oleo anethino, & rutaceo fouẽdus, aut emplastrũ superponendum ex semine lini, cumino, aniso, tritis & oleo anethino cõmixtis. Aut imprimis, vẽtris onus deponat per clysterẽ ex decocto calaminthæ,

Inflatio ventriculi.

Flatus causæ.

Illationis notæ.

Inflationis curatio.

pulegij, & cumini, cum melle tosto, oleo anethino, & sale, deinde assumet diacumini tabellam ponderis drach.ij. aut pulueris eiusdem drach.s. cum vino pauco meraco, aut simile ex medicamento dianiso accipiet, aut castorei scrup.j. cum posca, aut aristolochiæ rotundę drach.s. cum vino. Deinde præuisionis ratione, si excrementum aliquod in ventre redundat, id præparandum ac purgandum, & venter roborandus fotu olei de absinthio, aut anethini, & nardini. Victus autem optimè instituendus ex alimentis minimè flatuosis: sunt autem flatuosa olera & fructus virides, & potus vini dulcis. Ordo quoque ciborum quàm maximè seruandus, & moderata quantitas. Potus erit vinũ antiquum, albũ aut fuluum, odoratum, aut non assuetis, anisi decoctum, pauca erit potus quantitas. Somnum autem diurnum vitabunt, & ventrem ante & retro pannis purpureis obuoluent, & à cibo lenta vtentur deambulatione.

De Singultu. CAP. IX.

Singultus. Singultus motus ventriculi vehemens est, quo tentat causam nocentem excutere, persimilis conuulsioni, de qua sexta Aphor. sectione Hippoc. dixit: conuulsio quædam fit à repletione, quædam ab inanitione, sic etiam & singultus. Sed tamen eius symptomatis *Singultus causæ.* causas quatuor generibus seiunxit Galen. lib. 8. de Compo. medic. per locos, prima est, repletio. Cùm enim fibræ ventriculi humore, aut etiam flatu, implentur, ventriculus conuulsioni dispositionem similem patitur, ac concutitur conuulsorio modo, quod humor melancholicus acerbæ qualitatis, præ omnibus facere valet. Persimile symptoma oritur à secundo genere causarum vbi ventriculus ex nimia vacuatione, arefactus cõtrahitur, & contractorios ac concussorios patitur motus. Ad hoc causarum genus reducuntur alimenta & medicamenta, quæ acerbam habentia naturam, validè comprimunt ventriculum. A causis quoque mordentibus, singultus excitatur: quod fit vbi acres humores os ventriculi momorderint, aut ibidem geniti, aut aliunde confluentes, aut cibi in eam naturam corrumpantur, aut ciborum ea sit natura, quemadmodum si quis piper & mel, aut piper & vinum ingesserit. Idem omnino symptoma euenire videbis, si vlcus in ventre existat, tunc etenim, quamuis cibus, aut succus parum valentem facultatem mordendi habuerit: mordebit tamen, ac venter exesus vel temperatum calorem alimentorum non feret. Quartum genus causarum est frigus, nimia etenim frigiditate riget ventriculus, & compressionem validam non ferens, commouetur ac singultit. hoc sympto. pueris sæpe accidit ventriculo *Singultus signa.* refrigerato, per se, aut pedum frigori consentiente. Signa repletionis sunt, grauitas, si non fiat à flatu, distentio, dolor, & victus præcedens, & defectus signorum, quæ inanitionem ostendunt. Inanitionem autem docent, inedia præcedens, fluxus ventris, vomitus, fluxus sanguinis, & similes vacuationes. Similem dispositionem ostendet victus, ex alimẽtis acerbis præcedens, vti sorbis, & cotoneis malis. Causam mordentem agnoscimus ex ructu nidoroso, ex vomitu bilis, aut cuiusuis acris & mordentis excrementi, aut innotescet ex victu præcedente, cùm æger retulerit aliquod medicamentum eius generis ingessisse. Vlcera ventriculi proprias habent notas, quæ dicentur. Frigiditas agnoscitur ex his quæ præcesserunt, quæ interius assumpta, aut exterius admota refrigerare valuerunt, de quorum numero est pedum, aut capitis refrigeratio: his enim facilè consentit ventriculus. Si à flatu singultus oriatur, eum discutere oportet, his remediis quæ ad ventriculi inflationem, capite superiori, à nobis tradita sunt, in quibus cucurbita cum multa flamma recensetur. Si à crasso procedat humore, vbi in ventris cauitate contineatur, vomi debet potu aque mulsæ, aut aceti mulsi, aut deorsum ducendus clysteribus, quæ ex decocto calaminthæ fiant cum melle, & hiera picra, aut ex decocto origani, cum benedicta & sale, ac melle. Si verò fibris ventriculi infarciantur, præparari debent aceto mulso, & origani decocto, deinde hiera Rufi purgandi. Venter oleo anethino, aut nardino fouendus, & emplastris calidis ad id valentibus, & cursus humorum auellendus, frictionibus brachiorum & crurum, ac victus corrigendus, per ea quæ extenuant, & validior exercitatio & vociferatio, & sternutatio autore Hippocr. Aphor. 15. lib. 6. conferunt. Plato quoque in conuiuio singultus remedia scribit, spiritus cohibitionem, sternutationẽ, & multæ aquæ potum: sed hoc postremum ad singultum à causa mordente profectũ, valet, alia duo ad calefactionem, & flatuum, ac frigidorũ humorum excussionem. Singultus ab inanitione, refectione & humectatione curatur: corpus autem ac venter ipse reficitur probè, his alimentis quæ bonum ac multum succum prẽstant, & facilè coquuntur in ventre, è quorum numero sunt amylum cum lacte, & ius gallinæ, vitelli ouorum, & carnes gallinarum, caponum, pullorum, & veruecis duorum aut *Singultus ex esu ciborum curatio.* trium annorum elixæ. Potus sit vinum album aquosum, & venter oleo amygdalarum dulcium liniendus, & dorsum è regione. Aut ceratum vtrinque admouebimus ex violaceo & amygdalino oleo, & cera. Si acerba medicamenta singultum concitauerint, dulcia

&

& pinguia remedio erunt, vt ius gallinæ pinguis aut mellis dispumati cochlearia duo, aut penidiæ, aut nuclei pini cum saccharo, aut succus radicis: acerbus autem humor purgandus, paratus antè potu aquæ mulsæ. Vbi singultus à mordentibus, & acribus succis, aut cibis in eam naturam corruptis, aut talibus medicamentis oriatur, hæc eadem vomere potu aquæ tepidæ oportet, aut bibita aqua hordei tepida, deinde ea quæ sensum hebetant, & acredinem obtundunt accommodantur, & stuporem inducentia. Theriaca igitur noua bibenda in aqua endiuiæ, aut Philonis medicamentum. Attemperant & obtundunt acredinem siropus violaceus, & de nimphea, & medicamentum diatrion santalon, & lactuca cruda, aut elixa, & portulaca, & pepo, & semen cucumeris tritum, cum aqua potû, & semen lactucæ, & succus endiuiæ cum saccharo, sint succi vnc. iiij. sacchari vnc. j. & siropus de succo vuæ acerbæ, & de succo limonum, nisi exulceratus sit ventriculus, tunc etenim ab acidis abstinebimus. Potus sit aqua hordei.

De Inflammatione ventriculi. CAP. XI.

Ventriculi inflammatio & causæ.

INflammatio ventriculi ex effluenti sanguine generatur, vti & omnes aliæ inflammationes, quamuis ex eis quædam magis erisypelatosæ, quædam magis œdematosæ, aut scirrhosæ fiant. Agnoscitur affectus, quoniam pondus sentitur, dolor, febris, sitis, æstus, nausea, inquietudo, nonnunquam animi deliquium, & extremorum refrigeratio. Victus pertenuis esse debet, ac omnino liquidus, vt facilè superetur, veluti ptisana hordeacea, ius pulli cum lactucis elixi, aut cum endiuia, aut cum malis cotoneis incipiente inflammatione, aut ius pulli cum succo arancij, aut succo vuæ acerbæ. Potus sit aqua hordei, aut aqua ex vase mastiche suffumigato, aut illito: erit autem potus omnis parum frigidus. In aere attemperato collocentur, aut parum frigido. Quiescent, sed frictionibus brachiorum, & crurum vtentur, & clysteribus ventrem emollientibus, somno moderato, & animi tranquillitate. Curatio à sanguinis missione auspicabitur, secta vena interna cubiti lateris dextri, ac sanguis pro morbi magnitudine & virium robore mittendus. Neque erit à ratione alienum excrementa quæ ab inflammatione in ventris cauitates resudant (quod fit in omnibus inflammationibus quæ membrana teguntur tenuiore) purgare medulla cassiæ fistularis in decocto prunorum, aut pari modo sero lactis, aut decocto tamarindorum. Parti verò laboranti admouenda sunt medicamenta quibus insit adstringendi vis, & neque in principio, neque in alio quopiam morbi tempore, ea quæ relaxant admouebimus, sine mistione adstringentium, seruata illa generali medendi methodo, quam supra tradidimus, quæ sumitur à principatu partis, ob quam partes quarum munus toti corpori commune est, omnino seruare oportet. Admouebimus itaque vnguentum ex rosaceo, melino & cera, aut farinam hordei cum oleo de absinthio, & melino, aut palmulas elixas in aceto, deinde malaxatas cum oleo de absinthio, aut miloplacentam malaxatam cum copioso oleo de absinthio, & nardino. Vbi autem validiùs repellere sit opus cum oleo melino & de absinthio addemus rosas, acaciam, & rhu obsoniorum. In sommo tamen vigore farinæ hordei, farinæ seminis lini, vtriusque vnc. j. rosarum drach. ij. mastiches, aloes, vtriusque drach. j. olei melini vnc. iiij. aut farinæ hordei vnc. j. olei nardini, & melini, quantum satis est, fiat puls. Inclinante morbo, fiet linimentum ex farina seminis lini, cum succo absinthij & oleo camæmelino, aut ex floribus camæmeli, meliloti, & farina seminis lini paribus mensuris, cum oleo camæmelino & nardino fiat linimentum. Si verò ventriculi inflammationes in duros conuertantur tumores, mollire ac laxare conuenit oleo camæmelino, cum adipe anseris & gallinæ, addito oleo nardino. Aliud, olei camæmeli, axungiæ gallinæ, œsipi, singulorum vnc. ij. spicæ nardi, ciperi, myrrhæ, ammoniaci, singulorum drach. j. ceræ vnc. j. s. Aliud optimum, emplastri de meliloto vnc. ij. myrrhæ drach. ij. mastiches drac. j. s. ammoniaci drach. j. olei de absinthio vnc. ij. misce lento igne. Valet etenim emplastrum de meliloto ad duritias stomachi, iecoris, & lienis, sed ad stomachum cum mastiche & absinthio, & nardi spica, ad iecur cum medullis, adipibus, labrusca, & caprino stercore, & nardino oleo, ad lienem, cum eupatorio, tamarisco, & baccis lauri. Verùm si inflammatio ad suppurationem tendat, puris generatio procuranda, atque tumoris eruptio. Vlcus autem ventriculi diligenti eget curatione, quoniam alimenta venter ante coctionem excernit, morsu concitatus, quamuis ea ex temperatis sint, & quæ sanos ventres mordere non soleant. Agnoscitur vlcus ventriculi, morsu quem ex cibis sentiunt, præsertim salsis, acidis, & acribus. Quod si inter deglutiendum hoc senserit, in gula vlcus est. Accedit vlceribus ventriculi ructus fœtidus, vomitus puris, & ramentorum ventriculi, & quandoque sanguinis, & syncopis vbi puris adfuerit copia. Communis vlcerum curatio est exiccatio, sed vbi vlcera sordida fuerint, prius mundificanda veniunt. Mundificantia sunt, aqua mulsa, & aqua hordei, & mel rosarum colatum. Purgant autem pus cassia fistula cum aqua mulsa, aut decocto prunorum, aut

Inflammat. uen. curatio.

Emplastri de meliloto usus.

Ventriculi ulcera.

hiera picra, quæ præter puris vacuationem vlcera aſſolidare valet. Poſt mundificationem valet ad vlceris aſſolidationem, aloes drach. j. in vnc. iij. aquę plantaginis, aut aquæ capitum roſarum aut pilulæ de aloe, & maſtiche, aut ſiropus de malis cotoneis, aut myrtinus, aut decoctum roſarum & foliorum myrti, aut paſtilli ex ſuccino, in aqua plantaginis. Probatum medicamentum eſt quod recipit ſarcocollæ, thuris, maſtiches, tragacanthi, ſuccini, ſingulorum drach. iij. fiant paſtilli cum ſiropo malorum cotoneorum ponderis drach. j. quorum tres in die ſumet, per interpoſitas horas. Alimenta eiſdem offerentur, carnes pullorum aſſæ valde commanſæ, perdicum nouellarum, turturum, ouorum vitelli, & amygdalatum craſsiuſculum. Potus ſit ab initio aqua hordei, cùm verò aſſolidare volumus, aqua cinnamomi, aut aqua ex maſtiche, modo dicto parata.

De cholera morbo. CAP. XII.

Cholera. CHolera, morbus hìc appellatus eſt, ob id quòd per eam affectionem bilis copioſè effunditur. Symptoma tamen ad expultricem ventris & inteſtinorum facultatem attinet, per quod ſimul ſurſum per os, & infrà per ventrem bilis, & excrementa, ac cibi corrupti impetu pelluntur, iam crudi, nonnunquam nidoroſi, interim acorem referentes. Eſt ſanè morbus hic acutus & valde periculoſus. *Choleræ notæ.* Notæ ſunt ventriculi, & inteſtinorum morſus, quē ſequitur fluxus ventris, & vomitus excrementorum variorum, quandoque cum ſyncope, ſudore, pulſu inæquali, & paruo, cum conuulſionibus crurum & brachiorum. Sitis quoque accedit, quando morbus tandiu perſeuerat donec ſtercus per os excernatur, & facies reddatur ſimilis ei quam depinxit Hippocr. parua ſpes ſalutis habetur, victus eis conueniens non eſt vnicus, ſed diuerſus admodum pro morbi temporibus, nam incipiente morbo permittendum eſt opus naturæ, dum quæ corrupta ſunt & deprauata excernit, & æger melius habet, quinimo (vt dicemus) leuiter iuuanda: ſed cùm euacuatio modum excedit, non tantùm medicamentis, ſed etiam alimentis ſupprimendæ ſunt vacuationes. *Choleræ curatio.* Curationis itaque ratione incipiente morbo, & natura operante atque ea quæ praua ſunt, corrupta & maligna excernente, cúmque per vacuationes iuuatur, decet aquam tepidam bibere ac vomere putrida, quæ à natura cum labore, non ſatis vomuntur: id eſt quod maiores dixere, vomitu, curari vomitum. Damnat autem Aëtius, aquam mulſam, quoniam mordet & torſiones efficit, & oleum aqua mixtum, quoniam fluxionem auget. Morſum quoque inteſtinorum mitigamus & excrementa educimus clyſteri ex aqua hordei iniecto, aut etiam addito roſaceo. At verò cùm corpus collabi, & facultas ægrè ferre cœperit vacuationem, & iam ſtrigmenta, ac inteſtinorum raſuræ, & colliquamina excernantur, humorum impetus in contrarium vertendus, crurum & brachiorum frictionibus, illitis manibus oleo anethino, aut irino: per hęc enim præter auerſionem, curantur conuulſiones, ob quas quandoque eiſdem miſcemus oleum de caſtoreo, ligaturæ quoque ac compreſsiones extremorum iuuant. Ventri vero imponatur emplaſtrum ex palmulis elixis in aceto, malaxatis deinde oleo melino, & addita acacia, vel linteum madefactum in ſucco mali cotonei, cum puluere rhu. Aliud, olei melini, & myrthini vtriuſque vnc. ij. hypociſtidos, acaciæ, rhu obſoniorum, ſingulorum drach. ij. pulueris coralorum rubeorum drach. j. Aliud, olei nardini & maſtichini vtriuſque vnc. j. olei myrthini vnc. iij. calentibus venter lana foueatur. Aliud, ſucci malorum cotoneorum, ſucci pampinorum vitis, vtriuſque vnc. ij. ſucci menthæ vnc. j. pulueris malicorij & acacię vtriuſque drach. j. linteum madefactum ventri imponatur. Aut aſſumet ſiropi myrthini vnc. ij. aut ſucci malorum punicorum modicè acidorum vnc. j. s. aut ſucci pampinorum vitis tantundem, aut ſiropum de malis cotoneis ſenſim deglutiet, aut amylum cum ſucco mali punici, aut valido exiſtente ardore, ſiropus de vua acerba ſenſim ſorbendus frigidus. Valent in eum vſum paſtilli de electro Galeni, cum aqua plantaginis inſtillatitia, aut cum ſucco mali punici, dormituro. Hæc autem quæ adſtringendi ratione adhibentur, ſi reuomantur, nihil vetat quominus eadem rurſus accipiat: nam vel in ipſo tranſitu nõnihil iuuatur venter, & tandem manifeſtè auxiliantur. Sedant hæc eadem ſitim, ſicuti & puls ex hordeo cum ſucco mali punici, cucurbitula quoque vrgente vſu ventri affigenda. Dum itaque excrementorum purgatio ex vſu eſt, ius pulli, cum ſucco arancij conuenit: cùm autem eadem modum excedit caro perdicis, aut turturis, aut turdi, aut pullorum columbinorum, aut ſi febris non adeſt, pauonis indi, aſſa, ſucco arancij, aut vuæ acerbæ inſperſa, & pampini vitis commanſi ſucco deuorato, & lentes elixæ in iure pulli, excorticatæ, & inſperſo aceto, & mica panis in ſucco mali punici: valent etiam ſorba, & miloplacenta, pyra, & poma auſtera, & ſiti vexante atque ardore lactuca, aut endiuia cum aceto elixa vtilis eſt. Potus ſit aqua cinnamomi aut aqua calybeata, aut vinum nigrum auſterum, eadem aqua dilutum. Frigidum ſenſim deglutiendum. Quies procuranda, atque ſomnus præſertim à cibo, & aer attemperandus ſi calidus fuerit, aut frigidus ſeruandus: clyſteria quoque ex decocto roſarum

rum, capitum papaueris & acaciæ fient. Ea enim somnum conciliant, aut vrgente vsu amy-lum cum decocto capitum rosarum iniiciendum. Per magnas imbecillitates, & singultus, licebit vinum modicè bibere, sed austerum, & aqua chalybeata dilutum.

De Lienteria & cœliaco morbo. CAP. XII.

Lienteria, siue læuor intestinorum, siue læuitas intestinorum appellatur, quoniam per eum morbum intestina læuia reddita cibos non retinent: atque est facilis & celer descensus ciborum per ventrem, qui parum aut nihil mutati fuere, suam speciem adhuc referentes. Aut sic, est exitus velox eorum quæ comeduntur & bibuntur, quæ talia deiiciuntur qualia fuere deuorata, autore Galen. lib. 4. Apho. comm. 12. & lib. 6. comment. 1. Non longè abest morbus quem cœliacum appellant, sed per eum quamuis citò cibi descendant, ac liquidi, quoniam non distribuuntur: cæterũ non ostendunt propriam speciem. Oritur id malum à ventriculi & intestinorum vlceribus, & cicatricibus: vlceratus enim venter, & intestina talia, facilè irritantur ad excretionem ante coctionis tempus: cicatrices verò post dysenteriam contractæ impediunt digestionem ciborum occlusis meatibus venarum mesaraicarum, & retentionem impediunt: quoniam egent ad retentionem intestina natiua quadam asperitate. Efficit hunc morbum nimia humiditas, & relaxatio intestinorum, quæ cum tenui humiditate, aut crassa pituita fit, quam sequitur retentricis facultatis imbecillitas in ventre & intestinis. Accedit imbecillitas concoquentis facultatis ventriculi, fluxus ventris biliosus qui abradere possit intestina. Disenteria, ingestio ciborum prauorum, corruptorum, fœtidorum, acrium, mordentium, aut supra modum humidorum, vsus medicamentorum ventrem purgantium, vel quæ lenificare ipsum possint, sequitur quandoque expurgationem ascitis. Accedit nimia frigiditas, vehemens ardor, excellens humiditas, interna, aut etiam ciborum, potionum, & aeris ambientis, aut loci habitationis. Mihi verò ipsi ex equitatione frequenti post cœnam lienteria sequuta est. Inde fit frequens ac celer ciborum descensus ante coctionem, & liquida deiectio, & facies albicat, corpus extenuatur, & crescente malo in malum corporis habitum incidunt. Quòd si ructus aliqui acidi superueniant, qui prius non aderant, bonum signum est, autore Hippo. Aphoris. 1. lib. 6. significat enim iam cibos aliquandiu retineri. Morbus hic quandoque continuus est, quandoque intermittit, ac per interualla repetit. Appetitus ciborum quibusdã perit demortua facultate appetente, aut cibos ipsos corruptionis ratione fastidiente, aut nimium relaxato ore ventriculi, aut quoniam non fit per venas suctio: quandoque augetur, vti cum acida pituita fit morbi causa. Victus instituendus est causa prius cognita: nam si hæc fuerit motus corporis, aer ambiens, vsus alimentorum prauorum, hæc omnia imprimis vitanda, & cibus bonus eligendus, adstringens, sed non valde acerbus, neque coctionis & distributionis difficilis, vt caro pulli assa, aut gallinæ, turturis, turdi, pulli columbini syluestris, aut caro veruecis aut hœduli elixa. Alexander cœliacis concedit carnem leporinam, & ferinam, qualis damarum, ceruorum, & cuniculorum est. Immiscemus tamen elixationibus, quæ medicamentorum ad id valentem habent qualitatem. Redundante namque frigiditate, aut humiditate, miscemus cinnamomum, anisum, piper, caryophyllos, nucem aromaticam. Sed accedente biliosa fluxione, & intestinorum ac ventriculi abrasione, miscemus rhu, mala cotonea cum carnibus elixamus, aut persica mala, aut poma austera, aut vuam acerbam, aut myrti baccas. Ante prandium quoque ad cœnam miloplacentam præbemus. Abstineant quàm maximè ab oleribus: omnia enim prauum præstant succum. Verùm nonnunquam concedimus eisdem brassicam bis coctam, aut simili modo paratam betam, rarò cicorium. Pastinacam quoque in cineribus assam & vino madefactam, & ex leguminibus lens bis cocta, vti & à nobis ad dysentericos paratur, optima est, & oryza cum lacte elixa, & lac ipsum, præsertim in calidis fluxionibus, aut calidum vti mulgetur, aut si in ventre corrumpatur, cum pauca addita aqua elixandum, aut inter elixandum addemus paucam farinã triticeam, & oui vitellos sine saccharo, aut melle, & vitelli ouorum assi, aut in aceto elixi conducunt: licet etiam edere pulmulas, amygdalas, nuces tamen ventrem mordent. Panis parum furfuris recipiat, sed anisum ei misceatur, aut cum carnibus & reliquis bis coctum panem edant. Impartiendus est cibus, ita vt bis aut ter in die cibum modicum accipiant. Potus erit vinum modicè austerum, vinosum, nisi causa calida accedat, aut febris: his enim melius est modicè potens, probè dilutum, & non assuetis aqua mastichina, aut calybeata, elixa tamen cum cinamomi ad finem addito. In vniuersum potus sit paucissimus, quoad fieri possit, multus enim potus ex omnium sententia, in ventris quibusuis laxitatibus, perniciosus est. A cibo leuiter deambulandum, abstinendum à somno diurno, non longè à cœna dormiendum, à somno frictionibus vtantur, aliquo linteo asperiore: incipient tamen à cruribus, dein de ad brachia, deinde ad dorsum, deinde ad pectus & ventrem accedemus, & sinapismis ac dropacibus vtemur, in extremis particulis, & animi tranquillitatem procurabũt. Si humor

Lienteria.

Cœliaca passio.

Lienteriæ causæ.

Lientericorum uictus.

aliquis calidus ad ventrem confluxerit is reuellendus est, atque ventriculus roborandus, reuellitur frictionibus crurum & brachiorum,ac vomitione quæ per acetum mulsum exercetur, aut per decoctum seminis raphani cum pauco aceto: ventriculus verò roborandus interius assumptis, & exterioribus admotis. Assumitur siropus de malis cotoneis, & milo placenta, & oxysaccharum quod ex succo malorum punicorum & saccharo fit,cui addenda acacia, aut rhu obsoniorum, valent ad idem pastilli de succino in aqua plantaginis dormituris.fiūt autem ex Galeni compositione. Exterius tamen admouemus emplastrum,ex palmulis in aceto elixis cum semine lini, aut emplastrum ex miloplacenta malaxata cum oleo melino, aut myrtino, quibus addere licet acaciam, & hypocistidem. Aut cerotum fiat quod recipit olei myrtini, olei melini, vtriusque vnc.s. pul. rhu,acaciæ,hypocistidos,singulorum drach. j. ceræ quantum satis fuerit, fiat ceratum. Aliud, olei myrtini, vnc. iij. vini austeri vnc.xij.foliorum rubi,foliorum lentisci,foliorum myrti,singulorum vnc.s.bulliant & deinde simul omnia malaxentur, & in emplastri forma ventri parum calentia admoueantur. Id quoque memoria dignum,quod sæpe fluxiones adeò copiosę sunt,vt cohiberi nequeant, nisi bilis purgetur,quibus conuenit ante vsum eorum quæ valde adstringant purgatio cum rhabarbaro,in aqua buglosi, aut decocto prunorum,aut aceto mulso diluto,fit etiam probè purgatio per myrobalanos luteos, in aqua instillatitia cicorij, aut decocto prunorum:fit autem rhabarbari, aut myrobalanorum pondus drach.j. in drach.ij.Si tamen frigidi humores in causa fuerint attemperandi, & per acetum mulsum detergendi, & per hieram diacolocynthidos,aut elect.diaphœnicō purgandi. Remanente tamen imbecillitate retentricis,& coctricis, cum frigore & humiditate, pari modo curanda interius assumptis & exterius admotis,sed nosse oportet valde adstringentia lædere & fluxiones concitare autore Aetio,intus assumuntur siropus de mentha compositus, & aqua mulsa cum decocto origani,& anisi, quæ distributionem adiuuant. Nos obsonium parare præcipimus ad cæliacos, & lientericos, quibus imbecilla est retinendi facultas, gallinæ aut capi elixi pectus minutatim scindere iubemus, deinde duos ouorum vitellos elixos duros, & folia pauca petroselini, deinde ius gallinæ superfundimus, & semen coriandri, & cinnamomum, & vbi febre vacent, piper, præterea arancij succum, quæ deinde lento igne miscentur & inspissantur. Cùm autem cibus è ventre descendit,suprà dictis frictionibus vtimur & dropacismis: superponimus tamen ventri emplastrum quod recipit olei nardini, & de absinthio, & de mentha,singulorum vnc. s. pulueris menthæ aridæ, absinthij, maceris,mastiches, singulorum drach.j. ceræ quat. suff. aut ex puluere maceris,caryophyllorum,carpesiorum,& menthæ cum pauco oleo de mentha, & ladano, ac resina terebinthina conficimus emplastrum, scutiforme. Valet in hunc vsum emplastrum de baccis lauri. Quòd si in malum corporis habitum & ventris inflationem inciderint, venter liniendus oleo de absinthio, & pul. cumini, ac rutæ inspergendus. Valent ad cæliacos,venter gallinæ aridus cum vino bibitus,& rumicis semen, & cornu cerui vstum, & thus fabæ pondere in vino nigro,aut succo sanguinariæ. Theriaca verò optimum auxiliū est. Laudat Aetius postremo loco vstiones, quæ in supremo ventre fiunt, interuallo duorum digitorum aut ampliori, & vlcera multo tempore aperta seruare,fient autem crustæ aut candenti ferro,aut caustico medicamento.Si cicatrices ciborum impediunt digestionem,detergentibus vtemur validis,cum Galeno.

Obsonium ad lientericos.

De diarrhœa. CAP. XIII.

Diarrhœa.

Diarrhœa fluxus ventris humoralis copiosus est,& naturali maior: is verò quandoque functionis, & operis naturæ rationem habet: quãdoque symptomatis annumeratur. Cùm enim natura quæ praua sunt, & naturæ aduersa excernit, atque coctionis notis præcedentibus, naturæ functio est, & confert,& bene fertur: itaque hanc conseruamus & approbamus vacuationem, quoniam si sensim fiat, tandem ad sanitatem solet deducere ægrū: si subitò inter bonas iudicationes recensetur, atque est alia ratione symptoma quod consistit in excrementi mutatione. Quòd si id quod excernitur,bonum est, sed à natura irritata pellitur, ac modum excedit vacuatio, bifariam symptoma erit,tum in excrementi mutatione, tum in actionis læsione,sic etiam vbi malum fuerit quod vacuatur, sed tempus coctionis non spectet. Eueniunt itaque ventris fluxiones quibusdam in febribus, quibusdam citra febres, in quibus cum febre fiunt, naturæ actio attendenda & bonam ac vtilem præsentem vacuationem seruabimus, quandiu enim modum non excesserit & notę coctionis prę-cesserint,vtilis erit:vbi tamen retineatur,magnos capitis morbos afferre solet,phrenitidem, lethargū & prauos abscessus: neque tamen ipsam iuuare oportet,si iudicationis ratione affatim fiat,dicente Hippoc. Quæ iudicantur & iudicata sunt integrè,non mouere, nec nouare, nec medicamentis aut aliter irritanda,sed sinere. Cùm verò sensim fit,ipsam quoque prætermittere, neque eam iuuare Galen. præcipit lib.1. de Arte cur. ad Glauc. dicens:verùm neque si febris cum diarrhœa fiat, opus erit alia vacuatione, sed hæc satisfaciet, quamuis

non

non sit pro redundantiæ ratione. Nihil tamen vetat quò minùs in longis diarrhœis, cùm humores diutius descendentes hominem molestant, & ciborum appetitum lædunt, & intestina laxant, ac mordent, vacuare quod retinetur, aut perficere eam quæ nondum perficitur vacuationem, per ea medicamenta quæ simul vacuationem perficiant & ventrem roborent, de quorum numero est rhabarbarum, & myrobalani lutei parum tosti, vt finita vacuatione febris desinat, & venter roboretur. Sine febre verò fit diarrhœa aut ob ventris imbecillitatem, aut ciborum prauam naturam, aut humorum ex capite fluxum in ventrem, aut ex vniuerso corpore eisdem confluentibus. Ex eisdem verò quædam sunt biliosę, quædam pituitosæ, quædam diuersorum humorum, quædam colliquamenta secum deferunt: si ex ciborum natura ortum habuerit, ex relatu innotescet. Si à capite defluxerit humor in ventrem, augebitur hora somni, & inter dormiendum deglutient, & capitis dolor antecedet, ac grauitas, & spumosa deiectio: si ventris sequatur imbecillitatem, notæ aderunt quæ ostendent ventris imbecillitatem superiùs traditæ, quæ in distemperie consistent, & distemperantiæ notis: si oriatur malum è toto corpore, aderunt cacochymiæ notæ, quas sequatur cognitio peccantis humoris, aut excrementi, ab his quæ deiiciuntur, colore & consistentia: & cum biliosa deiectione aderit ventris calor, sitis, & amaritudo oris, ac cùm retinetur, capitis dolores succedūt naturam humoris referentes. Pituitosa quoque diarrhœa ex pituita excreta dignoscetur, ventris frigore, & sitis defectu, & nonnunquam faciei & ventris inflatione. Colliquamēta quoque cognita sunt, quæ pinguedinem liquatam referunt cum fæce mixtam, aut cum prædicta bile. Diarrhœa quæ bilis fluxione fit adstringentibus, & attemperantibus eget, atque vbi opus fuerit, causæ potius quàm symptomatis ratione, euacuatione vti decet. Cæterùm cùm adstringemus, sensim agendum, potissimùm vbi diutina fuerit passio: bilis namque in ventrem confluens, si ibidem retineatur, dolores, rosiones, & capitis morbos efficiet, ac ciborum corruptiones. Natura præterea quæ diu misit in ventrem aliunde genitum excrementum, corrigenda prius est, ac sensim in contrarium habitum mutanda, & interim roborandus, atque astringendus venter. In primis itaque bilis purganda cum rhabarbaro, aut electuario diacatholicon, aut myrobalanis luteis, aut thamarindorum decocto. Valétque maximè ad fluxionem sistendam biliosam, quæ sine febre est, lac calidum ab vbere mulctum, aut calybeatum, aut cum lapillis, quos caclias appellāt, igni- tis paratum. Sic enim serosa pars dissoluitur: ad tertiam tamen partem absumendum, & interim quod supernatat cochleari expurgandum. Quòd si febricitantibus ipsum exhibere velis, autore Alexandro, atque Aetio, aquæ quartam partem adde, deinde ipsum ad medietatem elixabis: verùm si in eorum ventribus corrumpatur in nidorem, aut in acidum saporem, melius est ab eius vsu abstinere. Rursus si per diarrhœas biliosas medicus intellexerit bilem in ventre & intestinis contineri, clysteribus facilè ipsam educet, quæ recipient hordei & violarum decoctum, casiam fistularem, & oleum violaceum. Astringentibus post hæc vtemur exterius oleo melino, aut myrtino, deinde acaciam & malicorium, & hypocistidem addemus, cùm vehementius adstringere volumus. Emplastrum quoque clidium, quod apud Alexandrum habetur, optimum est, appellatur autem epithema clidium Mnasæi, quod in hunc modum conficitur, Gallæ omphacinæ, hypocistidos, aluminis rotundi, acaciæ, rhus culinarij, malicorij sicci, apij seminis, singulorū vncia: visci quercini, ammoniaci thymiamatis, singulorū drach. iiij. picis siccæ, ceræ vtriusque, vnc. ij. olei myrti, aut lentiscini vnciæ duæ. Gallam & malicoriū contusa cribrataq́;, in vini cyathis nouem decoquito, vsque ad tertias, assiduè agitans, deinde in mortarium coniecta terito, ac reliqua similiter in puluerem redacta inspergito. Ammoniacum verò aceto diluito: viscū cum modico oleo emollito, deinde pici ac ceræ ex reliquo oleo liquatis, ab ignéque sublatis adiicito, ac in vnum cogito, necnon iis quæ contriueris affundito, tunditóque fortiter ac vtitor: anum quoque fouere expedit decocto rosarū & myrti. Diarrhœa verò pituitosa pariter vbi in corpore redundauerit pituita, purgatione eget, per agaricum in aqua instillatitia cicorij, aut endiuiæ dilutum, aut per electuarium diaphœnicon, pauca quantitate, clysteria iniicienda ex betæ aut mercurialis decocto, cum melle & sale, distrahenda ac deriuanda pituita est per vrinam decocto radicum apij. Aut seminis apij, cumini, anisi singulorum drach. ij. cinnamomi vnc. j. caryophyllorum drach. s. omnia in tenuem puluerem redigantur, de quo vnc. s. accipiet, cum vino albo. Venter autem foueatur lana madefacta in oleo de absinthio, oleo nardino, oleo de mentha, inspersis etiam ventri puluere mastiches, menthæ, rhu obsoniorum, cumini tosti. Valet in eum vsum emplastrum de baccis lauri & sacculus de absinthio & mentha aridis, calentibus, & insperso vino odorato, ac puluere cinnamomi, robustioribus addemus acaciam, malicorium & hypocistidem. Bibent autem pastillos ex succino, cum vino austero, aut aqua chalybeata, aut puluerem trium santalorum, aromatici rosati, aut pastillos diacoral. Mora quoque immatura bifariam ministrantur, arida prius ac trita, & bibita pondere

Diarrhœæ curatio.

Clidium epithema.

pondere drach.j. cum vino auftero, aut infperfa ventri, poftquam oleo myrtino fuerit illitus ,in quem vfum valentiora adhuc funt rubi mora. Conueniunt diarrhœa laborantibus, carnes pullorum affæ, & turturum, perdicum nouellarum, & pafferculorum, ac pullorum columbinorum, quibus in biliofa fluxione addimus fuccum arancij, aut fuccum vuæ acerbæ, in aliis rhu obfoniorum, cinnamomum, & mentham, ac caryophyllos. Licet quoque eafdem aues elixare ventribus impletis rhu obfoniorum, fruftis malorum cotoneorum, & granis mali punici. Pani anifum addimus & furfuris parum admittimus, oryza quoque elixa in iure carnis, aut in lacte conuenit, & lens parata vti ad dyfentericos, & lac coctum vt diximus, & obfonium quod parauimus capite fuperiori. Potus fit aqua calybeata in biliofis fluxionibus, in pituitofis vinum nigrum aufterum, & venter fafcia purpurea tegendus.

Dyarrhœa laborantiū victus.

De dyfenteria. CAP. XIIII.

DEiectio cruenta quæ ab inteftinorum vlcere procedit, dyfenteria appellatur, atque ipfum vlcus, cùm acuratè nominibus vtimur latinis, inteftinorum difficultas, aut inteftinorum tormina dicitur, quoniam per eum morbum inteftina dolore torquentur. Ampla tamen fignificatione omnem cruentam deiectionem appellant dyffenteriam, vt inquit Galenus libro tertio de Caufis fymptomatum: fanguis fiquidem è ventre fecernitur, aut bonus, ifque per temporis interualla, ac fignificat dimiffum exercitium, aut affuetam vacuationem, aut membrum aliquod mutilatum. Excernitur quandoque fanguis ferofus & loturæ carnis fimilis, qui oftendit iecoris imbecillam concoquendi facultatem. Aut excernitur crafsior, nigrior fanguis atque fplendens, qui oftendit affationem ipfius & mutationem in melancholicam naturam. Quartò etiam fanguis excernitur inteftinis exulceratis, quæ propriè dyfenteria dicitur. Nos quoque aliis de caufis fanguinem deiici, vt medicamenti expurgantis fuper expurgatione, & ob imbecillitatem retentricis facultatis, fuprà docuimus. Modò verò de inteftinorum vlceribus & proprie dicta dyfenteria agemus. Caufæ dyfenteriæ funt frigidæ potus, vfus ciborum calidorum, vt mellis, piperis, & eorum quæ abradendi facultatem habent, & vfus medicamentorum purgantium frequens, aut eorundem magna vis, delapfus humorum per ventrem, & acrium humorum & abradentium, longum profluuium: folet enim antecedere fluxus ventus biliofus, aut atrabiliarius, quem fequuntur excretiones pinguedinis inteftinorum, & deinde ramentorum, & membranarum eorundem inteftinorum, deinde fanguinis & puris. Hæc etiam indicant dyfenteriam, per quam vbi perniciofa fiat, virus excernitur, & ichor, qualis è corporibus mortuorum, & gangræna laborantibus partibus, manare vifus eft: nigra autem bilis fi incipiente dyfenteria excernatur, lethale fignum eft apud Hippocr. 4. Apho. Sectione, & eam quę à falfa pituita fit, lib. 3. Apho. Comment. 12. Galen. deteriorem effe dicit, ea quæ fit à bile, quoniam diutiùs hærens magis exulcerat. Antecedit quibufdā tenefmus, accedit fitis, ciborum faftidium, dolor inteftinorum, & quibufdā adeò vehemens, vt eos perducat ad animi deliquium, & fudoris euacuationes, vigilias, & imbecillitatem. Refert etiam non parum noffe an in fupernis, an infernis inteftinis vlcus confiftat: cùm enim fuperiora vexat inteftina, ebibitis medicamentis potiùs curatur: cùm tamen inferiora, per clyfteria. Confiftit autem in fuperioribus, vbi dolor fupra vmbilicum fuerit, & naufea & ciborum faftidium, & vomitus, & deiectionum cruditas, cum quibus fanguis valde fubactus defcendit: & longè antè quàm deiiciatur fentitur dolor, quem quandoque fequitur animi deliquium, & magna virium imbecillitas: in dyfenteria verò quæ craffa moleftat inteftina, dolor infra vmbilicum fentitur, & is non longè ab excretione concitatur, deiectio copiofa eft, & fanguinem habet fuperfufum, & minimè fubactum. Quando vlcera in cæco fuerint inteftino carnes excernuntur longiores, maiores, & rubicundores, & grauiùs olentes autore Areteo. Has dyfenterias vidimus fæpe finiri fuperueniente tenefmo. Quædam etiam dyfenterię fiunt fine fanguine aliquo temporis fpacio, cum videlicet vlcus inteftini adeò fordidum eft effectum, vt pus tantùm ab ipfo manet. Victus eis conueniens eft, aeris attemperamentum, quies, fomnus & animi tranquillitas. Alimenta fint boni fucci & quæ facilè coquantur, fed aliquam habeant adftringendi vim admixtam, & pauca exhibeātur quantitate. Erunt igitur cibi, carnes pullorum, gallinarum, & hepata earundem, & carnes perdicum, & pullorum columbinorum, turdorum, pafferculorum, affæ, & carnes damarum, leporum, cuniculorum, fi febre vacent. Aetius à carnibus abftinere præcipit, nifi morbus longior fuerit. Ex fructibus, punica mala, mefpila, forba, pyra, aut poma auftera, præfertim fuccus deuorandus, craffa eorum fubftantia proiecta: nam pars hæc exafperat inteftina, & pulmulæ, & malorum cotoneorum fuccus, ac miloplacenta. Omnibus tamen eduliis lac elixum anteponendum, elixandum autem, aut lapillis, fed vnus poft alium iniiciatur, vt vult Alexander, aut candenti ferro in ipfo extincto, aut inter elixandum addatur vitellus oui & pauca farina hordei tofti: lac autem elixum melle addito ab initio adhibetur, quoniam vlcus

Dyfenteria.

Dyfente. caufæ.

Dyfenteriæ figna.

Difenteric orū victus.

cus detergit, deinde affusa quarta aquæ parte elixatur sine melle ad consolidationem, & vitelli ouorum elixorum in aceto. Puls ex lentibus quæ in hunc modum paratur, lentes in aqua elixantur, aqua proiicitur, & lentium cortices, lentes ipsæ rursus elixantur in iure gallinæ, addito semine coriandri & succo arancij, aut mali cotonei, aut pauco aceto. Aut micæ panis cum aqua & sepo hircino lento igne miscentur, ad pultis formam, & ante reliquos, cibos ientaculi loco sumuntur. Aut frusta tenuia lata panis per diem antè assi, iure gallinæ aut pinguis arietis irrigamus, deinde caseum vetus pauci salis inspergimus, appellatur à nobis prior cibus, migas ensebo, posterior autem, sopas enquefo, aut micæ panis tostæ succo vuæ acerbæ irrigentur. Oryza quoque in lacte elixa eisdem accomodatur, & ius gallinę elixæ cum frustis malorum cotoneorum, carnibus autem ipsis inspergimus rhu obsoniorum, aut acaciam, aut succum granorum mali punici valde expressorum, aut succum vuę acerbę, aut vbi febris non adsit puluerem menthæ siccæ, aut cumini tosti. Amygdalatum etiam coctum ad spissitudinem vtile est, & ex viridibus frumenti spicis succus expressus & exiccatus, cùm lacte paratur, valet etiam lens cum plantagine elixa, & plantago ipsa elixa aut brassica bis cocta, addita posca, & endiuia. Potus sit aqua pluuialis, quæ plumbum non tetigerit, aut aqua calybeata, aut vinum austerum nigrum, non validum, eadem aqua modice attemperetur. In dysenteriæ curatione locum & vlceris naturam attendere oportet: ex loco namque agnoscimus an medicamenta per superiora sumenda sint, an per clysteria inijcienda. Ex natura vlceris, nam quæ sordida sunt detersione egent, & quandoque crustæ generatione. Egent autem dysenterici adstrictione, mitigatione doloris, attemperatione causæ, & reuulsione, aut deriuatione eiusdem. Cùm igitur sanguis plurimus excernitur, & vires constant, ac sanguinis redundantia apparet, sanguinem mittere decet. Aetius externam venam, aut mediam secat, nos tamen internam cubiti, quæ iecori respondet & ab ipso sanguinis redundantiam haurit. Deinde si vlcus in tribus inferioribus intestinis consistat, clysteria inijcere præcipio, in vlceribus sordidis, ex aqua mulsa, aut ex decocto betæ cum melle, aut recipiunt aquæ mulsæ lib.ij. succi rosarum vnc.ij. Aut aquæ mulsæ lib.ij. succi betæ vnc.iij. salis drach.s. Aliud, decocti betæ & mercurialis libram j.s. mellis rosati colati vnc.ij. Si verò attemperare sit opus, ex decocto hordei & violarum cum saccharo fient clysteria. Quòd si vlcera serpentia fuerint, & ichores ab eisdem manauerint, & tenuia ac praui coloris excrementa, valde exiccare oportet, in quem vsum clysteria conuenient ex decocto rosarum, balaustiorum cum acacia hypocistide, & rhu. Aliud, lentium pugillum, corticum mali punici, caliculorum glandium, balaustiorum, singulorum vnc.s. bulliat in debita quantitate aquæ, & colaturę adde acaciæ, boli armeni, pulueris foliorum myrti, singulorũ drac.j. Si ardor vehemens accedit, hordeum miscendum in elixatione, & rosaceum addendum, aut ex succo plantaginis & rosaceo clysteria componenda. Prosunt etiam in clysteribus pastilli de spodio cum semine acetosæ. Quòd si acris accesserit fluxio, sepum hircinum clysteribus miscendum, aut adeps gallinaceus, aut anserinus: hæc enim intestinis illita excrementorum descendentium adhæsum prohibent. Tale est clystere quod recipit decocti rosarum, balaustiorum, & foliorum myrti libr.j.s. rosacei, & sepi hircini, vtriusque vnc.ij. Si verò cancrosa fiant vlcera in intestinis inferioribus, difficilè admodum curantur, in superioribus immedicabilia sunt. Vbi dolor vehemens vexauerit, Philonis medicamentum immiscendum clysteribus. Cùm autem in superioribus intestinis vlcera consistunt, summopere proficiunt, quæ ore sumuntur, & quæ superponuntur, nisi fuerint valde sordida ac putrida. In biliosis & acribus fluxionibus dysenteriam efficientibus Aetius damnat cataplasmata & fomenta, quod non approbamus. Superiorùm itaque intestinorum vlcera alimentis prædictis curatur; & his quæ sequuntur remedijs. Interim sanè dum vlcera sordida fuerint, aqua mulsa erunt mundificanda, cuius vnciæ decem manè & rursus serò assumentur, aut par quantitas aquæ hordei cum saccharo rubeo, deinde lac vt suprà paratum est propinandum, aut amylum cum lacte & adipe gallinaceo, aut tragacanthum miscendum: hæc enim mitigant fluxionum morsus & dolorem, deinde adstrictionis ratione saccharum rosaceum antiquum adhibendum, aut etiam bolus armenus addendus, & pauca aqua plantaginis superbibenda. Bibendi præterea pastilli de spodio cum semine acetosæ, & pastilli de terra sigillata: optimi verò sunt pastilli de succino cum aqua plantaginis dormituris exhibiti, valet etiam nasturcij semen tostum cum lacte acido, siropus myrtinus, siropus de malis cotoneis, & myrobalanos luteos tostos, aut rhabarbarum tostum quandoque præbemus cum aqua instillatitia plantaginis, adstringunt enim miro modo. Aut baccarum myrti nigrarum vnc.j.s. rosarum siccarum, œnanthes, acaciæ, singulorum vnc.s. huius drach.s. sumatur cum aqua plantaginis instillatitia, aut cum decocto rhus, aut prędictus puluis cum carnibus palmularum subigatur, & sumatur quantitas palmularum duarum bis in die. Aliud, malicorij, rhus, acaciæ, radicis symphiti, radicis rubi, singulorum drach.j. anisi tosti, tragacanthi, vtriusque

Lentium præparatio.

Sopas en quefo.

Dysente. curat.

Aetii sententia non probatur.

que drach.ij. misce & drach.j. cum aqua plantaginis instillatitia sumatur, aut cum decocto balaustiorum, aut puluis acaciæ & rhu obsoniorum cibis inspergatur, cornu autem cerui vstum miro modo exsiccat. Emplastra verò superponantur ex puluere rosarum, balaustiorum, symphiti, boli armeni, terræ sinopidis, caliculorum glandium, cum palmulis, aut cum rosaceo & myrtino, aut eisdem oleis, liniantur, & inspergatur puluis rosarum, acaciæ, & hypocistidos. Aut fiat emplastrum ex malis cotoneis elixis, deinde cum bolo armeno, puluere symphiti & gallarũ, addito succo plantaginis malaxatis, interim quoque clysteribus abluēda intestina, & aliis adstrictio eorundē conuenit. Vomitus cum aqua mulsa, aut aqua hordei tepida, reuulsionis gratia prouocandus, & vrina deriuationis ratione, bibito puluere quod recipiat anisi, fœniculi, seminis apij, singulorum parem mensuram cum decocto radicum apij, valet enim id ad fluxionem deriuandam per vrinam. Si venenum dysenteriam effecerit, vomendum prius est cum aqua hordei & oleo, aut butyro liquato, deinde theriaca in potu sumenda, & ptisana hordeacea, & amylum cum lacte, aut decocto seminis lini. Si medicamēti purgantis vi eueniat, aqua hordei abluenda intestina, deinde theriaca in potu præbenda cum aqua instillatitia buglossi, aut semen nasturcij tostum cum lacte acido.

De Tenesmo. CAP. XIIII.

Tenesmus. Tenesmi causæ.

TEnesmus intestini recti passio est, per quam perpetua ac implacabilis vrget egerendi cupiditas: eam verò pauca admodum sequitur deiectio, atque cruenta mucosa. Causa etenim quæ symptoma concitat speciem præbet grauantis, aut mordentis deiectionis, quam statim intestinum deiicere conatur. Causæ sunt frigiditas externa aeris, aut aquæ, aut lapidi cui æger imprudens insedit, frigido tempore, aut fæx in cæco intestino retenta, aut biliosus, aut salsus humor recto adhærens intestino, aut vlcus, aut inflammatio eiusdem œdematosa. Frigiditatem agnoscemus ex relatu ægri qui referet se ingressum fuisse aquam frigidam, aut se aeri frigido exposuisse, aut sedisse super frigidum lapidem, aut quidpiam tale passum. Fæcis retentio agnoscetur quia dolor infestat ventrem infra vmbilicum, versus dextram partem, in qua grauitas sentitur, nec tamen perinde sanguis excernitur, nec propriè tenesmus dicetur, nisi ex magno conatu excernendi sequatur aliqua sanguinis gutta, & pituita viscida, aut intestini ramentum ob squibalarũ duritiē & asperitatem. Bilis morsus depræhendetur & colore ac substantia excremēti, sic etiā & salsa pituita, quæ cinerea est, & parum viscida. Vlcus pure deprehendetur, & sanguine, sicuti & phlegmone calore, pondere, copiosa sanguinis & pituitæ excretione. Sequitur autem post tenesmum dysenteria: nam si ob vlcus in recto intestino fiat, malum aliis impartitur, si ob calidam fluxionem, hęc quoque intestina exedere & vlcera eisdem inferre valebit: si phlegmone præcedit, vlcus sequetur, & ardor intestinorum, atque perinde vlcus. Victus talis debetur tenesmo laborantibus, qualis his qui dysenteria laborant, sed clysteribus, ac fotibus precipuè, curatio perficietur: inclinabunt autem omnia quæ eis adhibentur ad frig. aut calorem pro causæ facientis ratione. Si igitur malum à frigore ortum habuerit, vinum albũ meracum in quo ruta, aut pulegium bullierint bibendum detur, & fomenta fient inguinibus & perinæo, atque ipsi ano, ex oleo laurino rutaceo, & irino, aut ladano & styrace in oleo laurino & irino liquatis, aut vnguento marciato appellato, glomerem quoque ex furfuribus, aut camæmeli floribus calidum, ac vino albo odorifero inspersum perinæo & ano admouebimus. Suffumigia quoque fient ex pice, semine coriandri, & styrace: vaporem quoque recipiet, insidens vino nigro in quo bullierint rosæ, folia myrti, & rubus, aut fructus cupressi, & malicorium, aut aceto in quo bullierint furfures, & camæmeli flores. Aetius laudat, quod nos quoque experti sumus in non paucis ægris, laterem perquam vetustum & fumo denigrato vnà cum paleis tusum, deinde aceto feruēti subactum, & linteolo sedi alligatũ, laterem hunc Hispani appellant adobe. Hæc statim à deiectione admouenda, præsertim si dolor infestat. Clysteria verò fient ex decocto camæmeli, anethi, amaraci, pulegij, calamenthi, & similium, aut aliquo horũ cum melle, & oleo anethino, irino, rutaceo. Si ob fæcum retentionem tenesmus euenerit, molliendæ sunt atque educendæ clysteribus: nam quæ ore sumũtur grauia admodum symptomata & colicum morbum afferre solent. Conficiemus tamen clysteria ex decocto violarum, maluarum, fœnogręci, seminis lini, cum adipe gallinaceo, oleo camęmelino, & amygdalarum dulcium. Aut in prædicto decocto, dilues casiæ fistularis vnc.ij. olei violacei vnc.iij. addes quoque clysteribus hierā picram. Herbas autē elixas, contusas, calētes sedi admouebis. Aut easdem herbas cum butyro vaccino, & oleo camæmelino contusas perinæo & sedi alligabis. Vbi bilis descendens mordens & abradēs tenesmum effecerit, attemperanda est, siropo de endiuia, & violaceo, & clysteribus ex decocto hordei, violarum, & fœnogręci, cum rosaceo, & violaceo oleo. Cùm verò bilis pars intestinis adhærescit, casiam fistularem clysteribus addimus, & clysteria conficimus ex decocto violarum & hordei, cum sepo hircino,

Tenesmo laborantiũ victus. Tenesmi curatio.

&

& rosaceo: si pituitosus humor adhæreat recto intestino, si is salsus fuerit, aqua hordei abluendus, & decocto maluarum cum sacharo, & oleum violaceum addendum attemperandi causa: si tamẽ viscida fuerit pituita, clysteria fiant ex aqua mulsa cum melle rosato colato. Aut ex decocto betæ, & mercurialis cum melle & sale. Aut ex decocto calamenthi, & origani cum melle, & hiera picra: herbæ tamen deinde cõtundendæ cum oleo irino, & anethino, & sedi admouendæ. Si flatus, vt fieri solet, adiungatur, anisum addendum, & cuminum: si ab vlcere malum procedat, id abluendum aqua mulsa, aut aqua hordei, si ardor adest, cum saccharo, deinde vnguentum de tutia admouendum, aut vnguentũ de plumbo. Dolor verò fotu ex decocto rosarũ & camæmeli mitigandus. Si tamen inflãmatio malum efficiat, à sanguinis missione curationem incipiemus, secta vena interna cubiti, & perseuerante malo, malleoli interni venam secari præcipiemus. Deinde sedẽ fouebimus decocto rosarum, foliorũ myrti, & balaustiorũ in quo filtrum madefiat, & calens admoueatur sedi, idque sæpe, & interim clysteria iniicienda ex hordei, & violarum decocto cum rosaceo, sint autem clysteria tepida aut parum frigida. Philonis verò medicamentum linitum dolores eorum sedare solet. Morbo autem in summo vigore existente cum refrigerantibus admiscebimus, quæ mitigent dolores, & coquant, ac discutiant humores, de quorum numero sunt camæmelum, semen lini, fœnogræcum, melilotum, ex quorum decocto cum rosaceo & anethino oleo conficimus clysteria, & in eodẽ decocto spongiã madefactam sedi admouemus. Glomerem autẽ paramus ex furfure, semine lini, & fœnogræco, quem calidum vino madefacimus, & sedi supponimus. Scire quoque oportet frequentẽ surrectionem ad assellã vires frangere, & febres cõcitare, quamobrẽ, salubrius existimamus in lecto deiicere paucam eam quantitatem quæ cum labore excernitur, quàm toties surgere à lecto.

De volulo. CAP. XVI.

Ἰλεὸς Græcis, latinis voluulus appellatur, ab ἰλεῖν, quod est voluere, scribenda autem est vox per ι. ἰλεὸς vt Gal. docet lib. 3. de Morb. pop. parte 2. Cõm. historiæ mulieris in Tisameno, vbi eos qui dictionẽ per υ. scripserunt, reprehendit. Intestinorum tenuium passio est, quam chordapson quosdã appellasse Gal. testatur lib. 6. de Loc. pa. cap. 2. si tumor aliquis in prædictis intestinis se ostendat, & videatur intestinum ad chordæ similitudinem cõuolutum. Huius morbi causæ sunt, assidua ciborũ corruptio, maximè pinguium, & eorum quibus non assueuimus: aut fit à vulnere, aut ictu, aut fæcũ durarum multitudine, aut frigidę affatim sumptę potu, præsertim, vt inquit Aetius, sudãtibus, aut ob delapsum intestinorũ in scrotum, & violentũ eorũ reditũ, aut ob veneni potum, aut ob inflãmationẽ intestini tenuis alicuius, magna ex parte fit hic morbus ob inflãmationem aut ob fæcũ retentionẽ, id quod Gal. insinuauit li. 6. de Loc. pa. ca. 2. lib. autẽ 6. Aph. Com. 44. inflãmationem, aut obstructionẽ, eum morbũ facere posse testatur, nõ tamen crassos ac tenaces humores. Morbus hic frequentiùs accidit ætate minoribus, & ea ratione ab eodẽ faciliùs liberãtur pueri adultioribus. Plurimi autẽ ab eo morbo pereunt, præ accidentiũ magnitudine, ac malitia. Signa sunt, dolor vehemens cirumuolutus supra vmbilicum, ructus inanes, cohibitio flatus, ructus, & deiectionis, cum murmure, sed perseuerãte atque increscente malo, vomitus bilis superuenit, & in lethalibus fæces ipsæ vomuntur, superueniunt sudores, extremorum refrigerationes, & spirandi difficultas. Morituris præterea inquit Aetius, superuenit sodor frigidus, vrinę difficultas, & podex ita astrictus, vt neque specilli acumẽ capere possit. Quam sententiam immeritò damnat Argenterius ignorãs causas horũ symptomatũ, quas nõ est sanè difficile inuenire: nam qui dolorẽ validum patitur in superioribus intestinis ob inflãmationem, ex distentione septi transuersi, magis dolet cõpressa parte inflãmata, atque ea ratione difficilè spirãt, vt dixit Aetius ibidem. Quod autẽ attinet ad vrinæ difficultatem, constat ipsam non fieri difficilem, quoniã non defertur serum per renes in vesicam, vt ipse Argenterius fingit, sed quoniam ad vrinæ expressionem iuuant musculi abdominis: hi verò cessant à munere suo ob vehementiam doloris intestinorum, qui cõpressione augetur. Quod verò attinet ad podicis clausurã, verum sanè est: nam musculus anum claudens præ dolore partium superiorũ conuellitur, & membra omnia inferiora sursum trahuntur, impetu quodam expellentia excremẽta ventris per superiora, & vomitu ad fæcũ vsque expulsionem. Incipit nãque nonnunquã ab inferis partibus impetus excretionis compressis ipsis. Etenim hunc excretionis modum annotauerat Gal. lib. 3. de caus. sympto. dicens, Quum enim secundũ naturã se habuerit ventriculus, è supernis partibus ad se trahit. atque per inferiores deiicit: quum verò præter naturã affectus est, etiam ab infernis aliquid assumit. Quippe nõnullis clysteres adeò ascenderunt, vt vomitione reiicerentur,

ἰλεός.

Chordapson.

Voluuli signa.

Argen. lib. 1. de sig. me. cap. 7.

quemadmodum & ſtercus per lethales voluulos. Atqui ſatius fuerit per huiuſmodi affectus, vt dicamus ventriculum nõn trahere, ſed ſuſcipere duntaxat ea quæ ob inteſtinorum compreſsionem violenter ſurſum feruntur. Nam quòd inteſtina (etenim de his aliquid dicere operæpretiũ fuerit) conſtringuntur, id ipſis ſecundũ naturam conuenit, id quod in aliis libris iam diximus, atque conſtrictionis auxilio adiuta, cibum ad inferas partes deiiciunt: verùm per affectus quoſdã quum cõſtringi inceperint, ea quæ in ipſis cõtinentur, ab infernis ad ſuperiora ferũtur, ita ſolet euenire nõnullis, quibus non licet ventris onera deponere, quia verſantur in foro, vel in alio loco, vel negotio, vt humor quiſpiã acris ad ſedem vſque deſcendat, ibique violenter retentus, rurſus ad ſupernas partes referatur, atque tum & ventriculũ rodat, & caput vaporibus impleat. Incipit enim motũ à podice animalis potentiæ inſtrumento: deinde quodlibet inteſtinorum ipſum à ſe expellit ad proximum quod loco ſuperiore ſitum ſit, aut aliter quàm anteà, quum deorſum trudebatur. Atque ad hũc modũ flatus interdũ retentus recurrit: itaq; non mirum videri debet, ſi per tam violentas inteſtinorũ conſtrictiones aliquãdo tum clyſter, tum ſtercus ad ventriculũ præter naturã referatur, atque ſic vomitionis impetũ excitet. Hæc Gal. ex quibus manifeſtum eſt, experimento id docente, in lethalibus ileis, & in aliis in quibus inteſtina ab ima parte validè mordentur, ab ea impetum cõſtrictionemq; incipere, & ad ſuperiora inteſtina traduci ex imis partibus excrementa, in his autem cõſtrictionibus podex quoque conſtringetur, imis partibus in lethalibus ileis conſtrictis, & ad ſuperiores partes pellentibus. Conſentientibus tamẽ omnibus inferioribus inteſtinis & impetum iuuantibus, ipſo quoque anno. Sed iam ad voluuli curationem redeamus. In victus inſtitutione id tantùm ſeruandum, vt quieſcant, & dormiant, & alimẽto vtantur pauciſsimo, ac facilis coctionis, quale eſt, ptiſana hordei colata, aut liquidum amygdalatũ, aut ius pulli cum melle, ſi à cruditatibus acidis malum ortũ habuerit. Has verò ab initio vomere oportet, bibita aqua mulſa, aut etiã cum raphani decocto, obtundemus autem morſum excrementorũ ſi acria fuerint, ſuperbita aqua calida: hæc verò hordeacea ſit. Cùm verò cruditates è ventriculo fuerint expulſæ, flatus, & fęces ab inteſtinis deorſum trahemus, glandibus longioribus, de quibus ea quæ conficitur ex hiera picra, cum cumino, aut melle toſto cum puluere rutæ. Clyſteria verò iniicienda, ex decocto maluarũ, ſeminis lini & oleo rutaceo. Aliud, decocti radicis cucumeris ſylueſtris lib. j. s. mellis vnc. ij. hieræ picræ vnc. s. ſalis drach. s. Aliud, decocti betæ & mercurialis lib. ij. s. olei laurini, olei rutacei vtriuſq; drach. j. s. hieræ Rufi. drach. iij. ſalis drach. s. Aliud, decocti maluarum, fœnogræci, & anethi lib. j. s. ſucci centaurij vnc. s. mellis vnc. ij. ſalis drach. s. aut centauriũ cum reliquis elixare præcipies, & vaccinum butyrum addes. Deinde fomenta podici admouenda ex decocto cẽtaurij, rutæ, cumini, anethi, ſpongia in eis madefacta. Fit nonnunquam vt duræ fæces retentæ hoc malũ efficiant, quibus id tantùm ex vſu erit vt fæces modis omnibus emolliantur, ac deſcendant, quod fiet per decoctũ maluarum, fœnogræci, & caricarũ, addito melle & oleo anethino, & camæmelino, ac ſale, quibuſdã etiam caſiam fiſtularẽ addimus, nos hieram ad clyſteria paratam, ex 16. medicamentis cõpoſitam iniicimus, hæc quidem ante cibum, verùm vt Aetius inquit, malo vrgẽte adhuc poſt cibũ, ventrẽ quoq; ipſum fouere oportet oleo anethino, & butyro, aut vnguento dialtheas. Expedit etiam eiuſdẽ vnguẽti drach. ij. cum reliquis clyſteribus admiſcere. Quoſdã etiam in ſoliũ ex decocto maluarũ, altheæ, ſeminis lini, & fœnogræci deſcendere præcipimus, & per quartã horę partem ibidẽ immorari, deinde ventrem oleo calenti infuſa lana fouere. Oribaſij remediũ, Anethum in aqua & oleo decoquatur, atque ita bibatur, deinde fruſta panis ex aqua feruenti præbeantur, mirum in modũ iuuãtur inquit, etiã ſi iam ſtercus vomatur. Pariter rutæ & cumini tritorum drac. j. in potu præbeatur, aut aniſi & piperis pares portiones in aceto mulſo. Quod verò quidã ſtercore duro inteſtinis exiſtente medicamenta expurgantia propinant, non laudo, magnã enim inferunt violentiã aliunde trahentia humores: valde quoq; implẽt inteſtina, ac perinde valẽtius vomere cogunt, admitto tamen vſum caſiæ fiſtularis cum decocto maluarũ, quæ ventrẽ lenient. Bile tamẽ ac pituita citra inflammationẽ voluulũ efficientibus, ventrẽ purgare cõuenit, hiera Rufi, aut elect. diapœnichon in aceto mulſo, clyſteria eiſdẽ conuenient ex decocto maluarũ & mercurialis cum melle, ſale, & hiera ex 16. medicamentis. Nihil etiã nocebit bibita hiera prædicta, niſi facilè deorſum cedat: non pauca enim pituita ac bilis ſimul purgabitur. Si ab inflãmatione malum procedat, cum febre aderit anguſtia magna, dolor & vomitus vehemens, & ardor, in quibus ita affectis ſanguinẽ mittere cõuenit, ſecta vena interna cubiti, deinde ſequentur localia remedia, de quibus eſt fotus ex roſaceo, & anethino, aut ex oleo nardino, deinde lana ſuccida oleo calenti, & vino immerſa, ac deſuper emplaſtrũ molle apponendũ ex hordea-

Voluuloſorum victus.

Oribaſij remedium.

Voluulo ab inflamma. remedia.

cea farina cum aqua & oleo,cui ab initio rosaceum addendum,deinde camæmelinum. Breui tamen tendit inflãmatio in suppurationẽ,siquidẽ intra tertiũ diem, cum fæcum vomitu solet interimere hominem. Aetius tertiã aut quartã horam nõ excedere dixit, nisi ad suppurationem tendat,aliâs tamen longior morbus fiet: clysteria verò fient ex decocto maluarum,radicũ altheæ,seminis lini,cum butyro & oleo violaceo: desuper verò cucurbitulas scarificatas affigere tutum est,& inclinante morbo theriaca diluta in aqua instillatitia fœniculi,aut papaueris rubei. Si ex veneni potu voluulus concitetur, vomitu reiiciendum venenũ bibita multa aqua tepida,oleo superaddito,deinde ius carnis pingue,aut butyro ibidem liquato,bibendũ:ac rursus vomendum, deinde theriaca in potu præbẽda,cum aqua instillatitia buglossi,aut pauco vino diluto. Quòd si malũ euenerit ex delapsu intestinorũ in scrotum,corpus supinũ situãdum & intestina sensim oleo calenti illitis manibus in ventrem reducenda,deinde ligatura compressa adiiciẽda Si verò ex violento reditu inflammatio sequatur,vt diximus curanda veniet.

De coli dolore. CAP. XVII.

COlon intestinorum,dolor nonnunquã exercet,quem coli dolorem,aut colicum morbum appellãt,cuius causas prægressas modò annumerare foret importunum, nisi cum Gale.lib.2.de Loc.pat.dixerimus, colicos nominatos affectus magna ex parte præcedere cruditates,spiritus flatuosos,vomitus & nauseas multo tẽpore inanes, & in præcordiis morsus, fastidium, & ciborum indigentia. Causæ tamen quæ in ipso intestino contentæ dolorẽ prædictum efficiũt,sunt crassa ac lenta pituita intestino pertinaciter hærens,aut flatus qui non inuenit exitũ, aut acres humores intestinũ erodentes atque ipsi infixi, aut inflãmatio. Aut fæcum durarũ retentio,à quibus colicum dolorem ortum vidimus, sicuti & non pauci ex nostris prædecessoribus, atque sanatio morbum ostendit. Si morbus à crassis & frigidis humoribus oriatur dolor grauis infestabit partes quæ ad vmbilicum attinent,ita vt intestinum terebro perforari videatur, & ructus,& flatus omnis,atque fæcum excretio cohibebitur,sed voment quãdoque varia ac pituitosa. Cùm verò aliquid deiiciunt id bubulo stercori simile est, & aquæ innatat spumosum,& pituita ac fæce cõmixtum: quãdoque etiam fit vt vitrea pituita excernatur,ac morbũ sedet. A cibis molestantur,& grauantur,& deiecto excremento,leuantur, ita vt tum hac nota,tum fæcum natura,tum loci mutatione,colici, à nephriticis distinguantur. Nephritici namque vna in parte firmatũ sentiunt dolorẽ:colici verò circumactum,& sæpe supra renum regionẽ,præterea nausea, & excrementorũ retentio colicis maior est,& vomitus excrementorum corruptorum. Verùm vt colici frigido ac crasso humore excreto iuuãtur,& leuãtur,ita nephritici micta crassa vrina arenulis,& lapide. At quamuis ab initio difficile videatur hos morbos interstinguere,non magna refert, siquidem clysteria ventrẽ lenientia & dolorẽ mitigãtia,vtrisque sunt ex vsu,antecedant tamen quæ cruditates efficiunt,& pituitã augent. Flatũ doloris causam esse, vehemẽtia distentionis intestini agnosces cum pauca grauitate,nisi pituita ac flatus simul molestẽt. Vehementia præterea doloris docet in crassis potiusquã in tenuibus ipsum consistere, teste Gal.lib.2.de Loc.pa.cap.1. Mitior autem si fuerit,aut causæ paruitatẽ ostendet, aut quòd in tenuioribus cõsistat intestinis. Acres humores coli dolorem efficere agnosces, ex doloris natura, ardore, siti,vigiliis,& biliosis excrementis,& vrinæ ruffedine, & vt Gale.lib.1.de Lo.patientibus dixit,à calidis tum cibis,tum medicamentis irritantur, & ab omni calorifica victus ratione. Inflãmationem comitatur,sitis,ardor, febris, dolor vehemens & sæpe pulsus,& nauseæ vehementiores,ac vomitus,fæcis,& flatus retentio, & omnimoda cohibitio inter initia. Fæcum duritiẽ ostendunt grauitas magna intestinorum distentio tanta,vt disrumpi videantur intestina. Antecessit vsus adstringẽtium, vehemens exercitatio,& calor iecoris adest: præterea solitus est æger fæces tarde excernere. Sequitur autem excretio squibalarũ & mucorum,crassis itaque ac pituitosis humoribus coli dolorem efficientibus. Victus conueniet calefaciens & pituitã extenuans. Panis sit non aridus ac durus,neque recens extractus à furno,bene fermentatus,& modici furfuris. Ex carnibus gallinæ nouellæ eligantur intra annum,& nouellæ perdices, & turtures,turdi,& palumbi,& gallinæ mõtanæ,quas cecas appellant Hispani,& pauones Indi. Aues tamen in aquis degentes omnes vitandæ. Ex quadrupedibus,hœduli,ac cuniculi,qui annũ non attigerũt,conducunt. Ex piscibus, laurax, asellus, mulus, non frequenter,solea, plaicia,scarus,turdus,gobius:legumina vitanda,nisi raro lentem cum beta ad liquationẽ elixam præbeas,& ex oleribus apium,asparagus,fœniculum, petroselinum. Alliorum autem vsum,vti rusticorũ theriacã,Gale.laudat,quòd calefaciat, & flatum discutiat,citra sitim. Potus vinum album anni vnius,nõ dulce,non acidum,sed

Coli dolor.

Colici morbi signa.

modicè adſtringens præſeruationis gratia. Cùm autem in morbũ inciderint, nulla participet adſtrictione, quale eſt, vinũ a ſancto Torquatio ſufflauũ, aut vinum perſimile à Corpa, aut Yepes, aut Lilio ad nos delatum. Summa curationis his perficitur quæ humorem extenuant, coquunt, & euacuant. Quæ verò extenuat, ſi calfaciant, validius humorem in flatũ vertunt, atque inflant, dolorem diſtentione augent. Conuenient itaque clyſteria, glandes, & quandoque purgatio, & fomenta, ac cataplaſmata, quæ hos vſus implere poſsint: inſeſsiones verò, cucurbitulæ, & illitiones eorundem loco ſubrogantur. Clyſtere optimũ ex vino albo, & melle conficimus, aut ex vino, & oleo rutaceo, aut ex melle & oleo anethino, ac vino. Aliud, decocti anethi, origani, polij, rutæ lib.j.s. olei anethini vnc.ij. olei rutacei vnc.v. Aliud, decocti pulegij, meliloti, rutæ libr.j.s. hieræ ex 16. medicamẽtis, aut hierę Rufi. vnc.j. olei rutacei aut irini vnc.v. ſalis drac.j. Aliud, decocti anethi, fœnogræci, ſeminis lini, mercurialis, quantum ſatis fuerit, olei anethini & mellis vtriuſque vnc.iij. ſalis drach.j. Aliud, decocti radicum cucumeris ſilueſtris & fœnogręci lib.j. ſemis, olei irini & rutacei vtriuſque vnc.ij. ſalis ſcrup.3. Glãdes ex hiera parãtur cum puluere cumini & ſale, aut ex melle toſto & puluere hieræ Rufi, & ſale, aut ex hiera ex 16. medicamen. cum puluere rutæ ſiccæ & ſale: ſint autem longitudinis ſex digitorum, vt muſculum qui anum claudit excedant. Fomenta ventri fient ex oleo irino, laurino, anethino, & rutaceo calidis, cum lana, quibus & clyſteribus adipem gallinæ, aut anatis addere decet. Anethum autem, ruta, melilotum, polium, pulegium, lini ſemen & ſimilia in vino elixanda, deinde cum oleo anethino aut rutaceo malaxãda, & ad emplaſtri formam admouenda. Ex elixatione earumdem herbarũ & ſeminum inſeſsiones facimus. Aqua mulſa aut ſiropo de quinque radicibus, & melle roſaceo colato præparato humore, ipſum purgare conueniet, cum elect. indo, aut hiera Rufi, aut pilulis aureis, conuenient purgato corpore cucurbitulæ abdomini affixæ cum multa flãma, & caſtoreum quantitate ſcrup.ij. cum vino, aut melle roſaceo, non ſemel, ſed ſæpe, valet in eum vſum quammaximè ſtercus lupi, præſertim quod ſuper herbas ceciderit, cum vino, aut aqua mulſa, drachmæ vnius põdus in ipſa acceſsione, aut ſi morbus per interualla repetat in ipſo interuallo, præuiſionis gratia. Aut illis alligetur cum ceruina pelle, ac valebit amuleti nomine, Galerita, ſiue corydalus, Hiſpanis cogugata elixa in ſimplici iure: ipſa edẽda, ius autem bibendum. Nos eamdem cum anetho elixare præcipimus in eum vſum. Vinum præterea mulſum mirificè eiſdem auxiliatur, & quam nos claream appellamus. Optimum verò remediũ eſt vinum abſinthites, quod fit comis abſinthij, in vino albo modicè valẽti elixis, accipies tamen abſinthij vnc.ij. vini albi à ſancto Torcatio, lib.3. bullient ad conſumptionẽ quartæ partis & colaturę accipiet vnc.vj. ieiuno ventre, fiet etiam probè vt nos facere præcipimus ſi muſti acceperis libras centũ, abſinthij lib.ij. & muſtum ſuapte natura bullire permiſeris, deinde abſinthium proiicimus & vinum ſeruamus in annum, & duos annos, quo vtimur, & antiquiori: nihilo enim deterius redditur antiquitate, & theriaca in vino diluta. Ea tamen quæ ſtuporem inducunt, vti Philonis medicamentum, & theriaca recens: & reliqua niſi extremè vrgente malo, vitanda ſunt, etenim quamuis dolorem demortua facultate ſentiẽte ſedent, is deinde maior quàm antè redit: frequens verò eorum vſus ad immedicabiles affectiones ſæpe deduxit. Si verò dolor colicus à flatu ortum habeat, alimenta aniſum, cuminum, & carui habebunt immixta & inſperſa, clyſteria iniicienda erunt ex decocto anethi, camæmeli, meliloti cum ſeminibus aniſi, carui, cumini, adito oleo anethino, & rutaceo, ac laurino. Emplaſtra ex eiſdẽ herbis elixis fient, & cum prædictis ſeminibus trituratis & oleis de abſinthio, laurino, & rutaceo malaxatis, & ex eiſdem oleis fomenta conuenient, & potus diacumini cum vino, aut dianiſum, aut cuminum, aut carui. Allium cum pane ruſticis præſertim citra ſitim, vtiliſsimum eſt ad flatum diſcutiendum, & caſtoreum cum vino, aut aqua mulſa, ſit eius pondus ſcrup.ij. & cucurbitulæ tum magnæ, tum etiam frequentes, cum multa flãma abdomini affigẽdæ: id enim incantationis modo prodeſſe nouit antiquitas. Verùm vbi craſſa ſubeſt pituita, nõ eſt tuta hæc curationis ſpecies, vertitur enim pituita in flatum à calore ignis & malum augetur. Ab acribus humoribus colon inteſtinum erodentibus notum eſt ſæpe morbum eum fieri. Quibus alimenta conueniunt quæ non corrumpantur facilè, aut à calore mutentur in prauam naturam, vti carnes gallinarum elixæ cum lactucis, aut hordeo, aut auium extrema, atque etiam quadrupedum, vt hœdorum, & veruecum anteriores pedes, tenuis alimentum eſt ptiſana hordeacea, ſi verò intellexeris à iecore mordaces cõfluere humores, cum carnibus pullorum vuam acerbam, aut malum cotoneum elixabis, ſed purgatio contẽtorum in ventre pręcedat. Potus verò ſit aqua hordei, aut decoctum prunorum. Præcipua tamen curationis ratio in purgatione conſiſtit, verùm humores acres inteſtinis pertinacius hærentes, pur-

Colici à pituita craſſa curatio.

Colicæ à flatu.

Colicæ ab acribus humoribus.

gantur

gantur probè hiera picra, aut cum melle,aut in pilularum forma, quantitate drach.ij.
sumpta. Aut purgabitur per decoctũ prunorum,aut tamarindorum,aut myrobalanos
luteos tostos. Expedit autem non tantùm in ipso afflictionis tempore,sed etiam præui-
sionis gratia, ita purgare ventrem. A purgatione verò conueniet mica panis in succo
mali punici,aut panis cum oxysaccharo,aut siropus de acido limonum,aut saccharum
rosaceum cum aqua hordei,aut panis in succo vuæ acerbæ,dolore autẽ validè infestãte,
Philonis medicamentum,& quæ modicè stuporem inducunt vtilia sunt, in hac potis-
simum colici doloris specie. Si verò intestinum inflammationem patiatur,victus con-
ueniet qualis ad voluulum patientes ex inflammationem dictus est. Curationẽ autem
incipiemus à sanguinis missione secta interna cubiti vena,si vrinæ adfuerit difficultas
non hæc,sed quæ in malleolo secanda, autore Paulo : præmisso tamen clysteri ex aqua
hordei & oleo rosaceo. Ab his quæ validè purgant ventrem abstinebunt, sed ventrem
fouebunt oleo melino ab initio,deinde eidem mixto oleo camæmelino, ceratum fiet
quod recipiet farinæ fabarum vnc.s.vitellos ouorum duos,olei camæmelini, & rosacei
vtriusq; vnc.ij.ceræ vnc.iij. Hoc idem mollius efficies,si olei quantitatẽ auxeris, & ceræ
minueris,aut muccilaginẽ seminis lini miscueris. Cucurbitulæ quoque abdomini affi-
gendæ sunt cum scarificatione. Reliquum est vt curationem doloris coli à fæcum re- *Colicæ à fæcum duritie curatio.*
tentione tradamus,cuius curatio in fæcum detractione cõsistit,vnica verò ratio medi-
camentis ad id valentibus est cõmunis,nempe emolliendi vis. Emolliuntur autẽ fæces
clysteribus & bibitis,& vẽtri illitis. Victus tamẽ omnimodo sit humectãs,vt ius carnis,
cum prunis,aut pruna,ipsa cũ saccharo, & potus sit decoctũ prunorũ, aut aqua hordei
cum saccharo,clystere fæcem emolliens,maluarum,radicum althex,vtriusque manip.j.
seminis lini,& fœnogræci,vtriusq; p.j.bulliant in libris tribus aquæ ad cõsumptionem
tertiæ partis,de quo accipe lib.j.s.olei violacei vnc.iiij.facchari vnc.ij.Aliud,decocti mal
uarum,prunorum & violarum lib.j.s.olei violacei & camæmelini vtriusq; vnc.ij.casiæ
fistularis vnc.j.s.facchari vnc.ij. Bibant decoctũprunorum, aut casiæ fistularis vnc.ij.in
eodẽ decocto,aut in decocto violarũ & radicis dulcis. Quibusdã etiam profuit bibere
decocti prunorum vnc.vj.mellis vnc.ij.olei vnc.iij. venter etiam foueatur medicamẽto
dialthæas,aut oleo camęmelino,& butyro vaccino, aut oleo & axũgia gallinæ liquatis.
Apponimus nonnunquam peluiculam butyro plenam vmbilico,quod penetrare ven-
trem,ac fæces liquare & emollire experimento nouimus.

De vermibus intestinorum. CAP. XVIII.

LVmbrici in intestinis generantur,ex crassa,lenta,ac putri materia,quidam longi ac
teretes,quos appellant, ἕλμινθες στρογγύλαι, quidam lati,qui ex interna intestino- *Lumbricorum differentia.*
norum membrana putrescente generantur, dicti ταινίαι, siue ἕλμινθες πλατεῖαι, semini
cucurbitæ similes,sed sæpius longiores ac latiores,quidam parui sunt ἀσκαρίδες, dicti, *ἀσκαρίδες.*
similes iis qui in caseo generãtur,atque in quibusdam putridis vlceribus,& in carnibus
occisorum animalium, in quibus magnæ muscæ fæcem deposuerunt, quam Hispani
appellant queresa. Generãtur in pueris vermes magis quàm in adultioribus,quoniam
in eorum intestinis excrementa crassa,pituitosa,ac putrescentia abundant,atque etiam
cruditates incalescentes. In his autẽ sæpe cum febribus fiunt,incipiẽtibus,aut in vigore
existentibus,aut inclinantibus:sæpe verò fit vt vermes antecedãt,qui deinde febres con-
citent,agitatis in ventre putrefacientibus excrementis,& cõsentientibus reliquis corpo-
ris succis,aut ob inediã & inopiã alimenti languentibus,deinde succis improbè guber-
natis. Aut quoniã cum succis ex alimentis genitis,excrementa quæ cum vermibus pu-
trent,procedunt ad vasa. Ex omnibus peiores sunt maiores,& rubei,aut rufi, & multi.
Longi in intestinis continentur,& ad ventriculum ascendunt,& os,& nares, & iecur
ingrediuntur: sæpe vomuntur, aut deiiciuntur mortui, quandoque viui, lati in colo
intestino & cæco generantur:& deiiciuntur,non vomuntur. Gal.3.Aphor.sect. cõm.26.
raram dicit eius generationem & longissimum esse & sæpe per tota extendi intestina.
Ascarides in recto intestino generãtur frequentiùs, & natura deiiciuntur, aut arte edu-
cuntur. Causæ sunt,quæ possunt crassos,lentos,pituitosos,ac putres humores aceruare,
Hipp.lib.4.de Morb.dixit,lũbricos rotũdos in intestinis infantiũ gigni in vtero matris, *Lumbrici pueris ab utero matris.*
& causam adiunxit,humorẽ dulcem putridum diu retentum. Signa eorum qui teretes
lumbricos cõtinent in ventre sunt,morsus intestinorum,& ventris,tusses siccæ,somnus
longus,in quo sæpe epauescunt,quãdoque exurgunt,& rursus oculos claudũt, strident
dentibus,& os deglutientiũ modo conformãt,infantes præsertim,cibos abhorrent,ven-
ter eisdem inflatur, ac similem tympaniæ affectum patiuntur, contabescente corpore.
Quibusdam euenit fames quædam insatiabilis, quoniam vermes eorum alimentum

arripiunt:quidam ex morsu ventriculi compatiente corde animo linquuntur,tremunt, & pulsum habent nunc intercadentē,nunc recurrentē,febricitant sine ordine, extrema refrigerantur,& frigidū sudant,& nares frequenter scalpunt , & os ac lingua humescit, vertiginem,& oculorum turbationē patiuntur. Pruritum sentiunt in ano,ob scarides, & si vermem aliquem aut voman ,aut deiiciant,id euidentius indicium est,non tātùm affectionis,sed speciei vermium,à quibus afficiuntur. Victus omnibus cōueniens extenuans esse debet,ex alimentis calefacientibus & extenuantibus,sed hæc moderāda sunt pro febrium ratione,si adfuerint febres. Sint itaque alimenta boni succi, quæ acetū habeant admixtū in conditura,aut salsamento : exercitatione vtantur si febris non adest, ante cibum,sed inediā non ferent : siquidē per alimenti defectū morsus vehementiores sentiunt,laudatur berula viridis , cum aceto in cibis. Bibent vinum album parū austerum,aut febris ratione,aquam cinnamomi, ventrem autem lenem seruent,quibus clysteria frequenter sunt vtilia,ad morbi curationem.In curatione tamen detergentibus vti decet medicamentis, deinde purgantibus materiam ex qua generantur lumbrici : quòd si per expurgans ventrem medicamentum non educantur simul cum materia, eosdem occidere oportet amaris medicamentis. Quoniam tamen fugiunt amara,decet prius dulcia ipsis adhibere in potu, & deinde amara,vt inescati capiantur,& amarorum ingestione pereant. Quod etiam facimus,pauca dulcia cum multis amaris,ac validæ amaritudinis miscentes. Semper etiā cauētes ne validas febres irritemus. Extenuamus itaque humorem aceto mulso cum decocto origani,aut calamenthi, deinde ipsum purgamus bibitis drachmis duabus agarici, in decocto pulegij, aut in aceto mulso, aut bibita hiera Rufi , quantitate drach. ij. in decocto origani. Ea quoque quæ per rhabarbarum fit purgatio vtilis experimento cognita est , quin & rhabarbarum quamuis non purget ventrem, solet lumbricos occidere, quamobrem eosdem, aut rhabarbarum, aut quoduis aliud purgatorium medicamentum facilius educet. Si verò purgatione non educantur vermes,occidere decet, bibitis amaris medicamentis : & si interim ad ventriculum ascendat, nihil obstat dulcia iniicere clysteria, vt eos auocemus,& in potu præbere amara : nam si hæc prosequantur, morientur, si eadem fugiant descendent.Occisos autem vermes facilè clysteribus educemus. Vbi æger febre vacet , lumbricos interimes siropo de absinthio, siropo de mentha, abrotono, aut puluere foliorum persici , cuius sit drach. s. in aceto mulso, aut siropo de mentha : aut tantundem pul. dictamni accipient , cum decocto mixarum , aut decoctum mixarum & pulegij, aut accipiet farinæ lupinorum vnc. s. pul. foliorum rutæ ; menthæ , absinthij , & gentianæ , singulorum drach.j.cum siropo de absinthio,aut decocto mixarū & melle formentur pilulæ paruę, quarum deglutiet decē aut in boli forma bolos duos ponderis vnc.j.Si tamen febricitauerit, decoctum mixarum valet,aut cornu cerui vsti scrup.ij. in aceto mulso, aut aqua mulsa,aut seminis brassicæ drach.s.cum siropo de mentha,aut seminis portulacę scrup. ij.cum decocto dictamni aut pulegij,aut siropo de mentha, aut siropo de radice dulci. Clysteria verò conficimus ex decocto pulegij & absinthij in aqua mulsa,dulcedo nanque mellis ad lumbricos capiendos est necessaria , aut simile decoctum fiet ex minori centaurio, aut ex herba lumbricorū, quam appellant Hispani lumbriguera, cum hiera picra,aut fient ex decocto absinthij,cētaurij minoris & cumini addita benedicta, hiera tamen medicamentum omnibus proficuum est,& aloe in clysteribus,aut bibitum cum aqua mulsa,clystere optimum ac probatissimum fit ex lacte seminis canabis,cum hiera picra , aut hiera diacolocynthidos:nam colocynthis vermes occidit.Ventrem quoque lenire præcipimus felle taurino,& desuper inspergimus aloe , aut addimus puluerem herbæ lumbricorum, aut liniendus venter felle ac melle,addito puluere pilularum de hiera,aut absinthium & centaurium in vino diluto elixentur ad vini consumptionem, & herbæ cum aloe , & felle taurino malaxentur , & superponantur ventri : valet si febris magna non adest. Si tamen fluxus ventris accesserit,decoctum foliorum persici ad clysteria commodum erit,addito puluere eorumdē,& acacia,& malicorio, aut ex decocto corticū mali punici,cum prædictis adstringētibus eadē conficiemus,aut etiam addemus oleum melinū. Nos hoc ordine non paucos curauimus, qui septimū ætatis annū excedebant.Ieiuno ventre eos exercitari præcipimus,depositis excremētis ventris & vesicæ:deinde hora qua prandere assueuerūt,dedimus eis drac.ij.pilularū de hiera,aut paulò minùs, & desuper aquæ mulsæ vnc.ij.Quibus adeò præsentaneuū fuit auxiliū vt intra quatuor horarū spaciū,& quandoque triū inedia seruata, deiecerint vermes omnes & magnā eorū copiā intra vasculos quosdā mēbranaceos. Latos tamē lumbricos prædictis remediis curauimus. Verùm ascarides infantium clysteribus ex muria & oleo de

Victus aduersus lumbricos.

Lumbricorum curatio.

absinthio

abſinthio curamus, aut ſucco canabis, aut adultioribus iniicimus clyſtere ex decocto centaurij cum hiera picra,&ſale,aut decocto abſinthij addemus hieram picrã,aut aloem. Aut ex petaſone glans longiuſcula formetur & ſupponatur filo alligata, quandiu retinebunt, deinde enim extracta non paucos vermiculos adhærentes ſecum trahet. Præterea glans ex melle toſto & aloe valet:rurſus verò prædicta clyſteria iniiciantur. Lumbricos præterea & aſcarides extrahit vinum in quo elixetur radix mali punici arboris, bibitum, aut iniectum. Eoſdem occidit vapor aceti in quo elixum fuerit melanthium, aut eiuſdem vſti fumus.

De hæmorrhoidibus. CAP. XVIII.

Hæmorrhoides à Græcis, & Latinis appellantur ſanguinis fluxiones, quæ apertis orificiis venarum quæ ad anum ſunt, fiunt, ſed affectionum communione placuit hæmorrhoides appellare tumores qui ibidem fiunt, ex ſanguinis influxu,intumeſcentibus extremis venarum quæ ſunt ad anum: ſed nominant eas cum additione hæmorrhoidas cæcas,quoniam non mittunt à ſe ſanguinem,aut paucißimum. Appellant eaſdem latini ficus,& mariſcas ob ſimilitudinem:quoniam ficus quaſdam, mariſcas nominant. Cauſa huius mali eſt,ſanguis multus,craſſus,fœculentus, & melancholicus, qui à iecore traditur,aut ex vniuerſo corpore redundat,aut poſt dimiſſam aliquam euacuationem,ſanguinis narium,aut menſtruorum,ſanguis qui vacuari ſolebat,in eam partem decumbit. Quam ob rem eo morbo laborare nouimus fœminas ſuppreſsis menſibus,aut poſt partum ſanguine ad eas partes compulſo: aut viros poſt quadrageſimum annum,cùm ſanguis ad auctionem non eſt neceſſarius,& is aſſatur, & craſſus redditur. Idem facit vſus ciborum melancholicum ſanguinem generantium, & diuturna ſolicitudo,ac mœror. Signa ſunt dolor ani cum tumore vno,aut pluribus, cum punctione, & ſanguinis manatione, aut etiam ſine ipſa. Vbi verò non manat, ſi arte prouocetur, morbum leuat, ſi verò manauerit immodicè,malum corporis habitũ, refrigerationem, & hydropem afferre ſolet & facultatis naturalis languores ac mortem,ſi tamen fluentes hæmorrhoidas ſiſtere importunè velis,non minora induces mala, vti obſtructiones iecoris,febres quartanas,hydropem,maniam,aut melancholiam,ac perinde ſi fluentes curare velis,cautè agendum. Victus itaque eis conueniens erit ex alimentis bonum ac paucum ſuccum præſtantibus,non melancholicis,neque immixtam habentibus facultatem calefacientem:abſtinere nanque decet à melle,& aromatibus,præſertim ſi fluxerint:cùm tamen fluxus modum excedit,auſteris & acerbis vti cõuenit, vt iure carnium cum quibus mala cotonea,aut pyra acerba elixentur,& oryza,& ſuccus arancij,ſuccus vuæ acerbæ cum carnibus,& cicorium,& endiuia,& aqua maſtichina bibenda,aut vinum album auſterum. Infeſtantibus autem cæcis,à vino abſtinendum, & aqua cinnamomi, aut radicis dulcis bibenda,atque ſi punctio in parte ſentiatur,aqua hordei,ventrem lenem ſeruabunt,aut clyſteria eiſdem iniiciantur,ne fæces duritie eas partes lædant. Ab exercitationibus abſtinendum,dum malo premuntur, ab equitatione verò maximè. Cæcarum hæmorrhoidarum curatio bifariam impletur,doloris mitigatione,& earundem apertione. Mitigatur dolor attemperantibus calorem,aut reſoluentibus,ſiccantibus,& euacuantibus humorem,aut ſtuporem inducentibus. Attemperat mica panis cum lacte elixa & malaxata deinde applicita, rurſus emplaſtrum ex violarum floribus & hordeo elixis & malaxatis. Præterea olei roſati vnc.j.ceruſæ vnc.s.tragacanthi ſcrupul.j.liquoris albi oui drach.ij.ceræ drach.ij.miſce,hoc medicamentum miro modo dolorem & calorem mitigat.Attemperant quoque calida anodyna appellata,vt fœnogræcum,malua,melilotum, ſemen lini,radix althææ elixa,aut fotus ex eiſdem,cum lana aut ſpongia, & euaporatio, & inſeſsio, in decocto prædictorum, aut brancæ vrſinæ, aut emplaſtrum ex eiſdem,& butyro vaccino, & cæpa elixa cum butyro. Hæc quoque nonnihil reſoluunt. Exiccant autem tutia,& vnguentum ex eadem confectum, & vnguentum de plumbo, & puluis tormentilæ,& decoctũ radicis verbaſci,& cornu cerui vſtum.Præterea floris æris ſcrup. j.aluminis vſti drach.j. cum vino fiat vti ſordes. Omnium tamen præſtantißimum remedium eſt,quod multitudinem vacuat,nempe ſanguinis miſsio,præuiſionis gratiâ,aut etiam incipiente morbo,in his qui aliâs eo morbo non laborarunt, vena tamen interna cubiti ſecanda venit. Quibus tamen humor partem obſedit, & quibus conſuetus eſt morbus,vena poplitis,aut malleoli ſecanda.Stuporem autem inducit theriaca recens illita,aut Philonis medicamentum,aut roſacei vnc.j.croci grana vj. opij grana iiij. Aperit autem eaſdem ſuccus ciclamini,aut emplaſtrum ex ſtaphide agria, farina lupinorum,& felle bouis, aut glans ex melle toſto & puluere colocynthidos, aut glans ex hiera rufi, aut liniantur oleo amygdalarum amararum,cum medulla colocynthidis,& ſuccus centaurij cum melle,& ſtercus columbinum cum melle, aut ex prædictis emplaſtra conſi-

Hæmorrhoides.

Hæmorrhoidibus laborantibus victus.

Hæmorrhoidum curatio.

ciantur, & frictio cum foliis ficus ſed hæc non ſine dolore fit, aut ſanguiſuga arundini includatur, ita vt caput tantùm exerat, & hæmorrhoidi aperiendæ admoueatur. Si verò hæmorrhoides immodicè manauerint, ſiſtenda fluxio eſt, atque claudendæ ſunt omnes, etiam ſi antiquæ fuerint: dum tamen æger deinde probè regatur: id enim ſentio cum Aëtio, atque idem Hippo. voluiſſe autumo, cùm dixit: Hæmorrhoidas ſananti antiquas, niſi ſeruetur, periculũ eſt hydropem, aut tabem fieri (quamuis intelligam Gale. voluiſſe ex Hippo. ſententia, vnam eſſe ſeruandam, atque prædictum periculum imminere, niſi vna aperta ſeruetur. Sic quoque legiſſe literam Hippocratis.) Aliâs non liceret antiquam aliquam fluxionem ſanare, ne humor qui fluere ſolebat, in partem aliquã ex præcipuis irreperet. Periculum ſanè imminere nemo dubitat, id tamen præcautione fugimus, ſi æger & probè regatur, & ſtatutis temporibus euacuetur ſangu. miſsi. aut purgatione, pro humoris redundantis natura, & in reliquis ſalubris victus ratio ſeruetur. Clauduntur autem hæmorrhoides, ſi immodicè manauerũt, ita vt languor facultatem naturalem ſequatur, aliâs id minimè tutum erit: nam hæmorrhoides à multis liberãt morbis, nempe melancholia, & quartana. Rurſus autore Hippo. lib. 6. de Mor. pop. liberant à morbo laterali, pulmonia, vlceribus depaſcentibus, terminthis, formiculis, lepra, & vitiligine. Remedia verò quę eaſdem occludere poſſunt, adſtringendi & ſiccandi vires habent: verùm generalis medendi ratio præcedere debet: auertẽdus etenim ſanguis eſt, ſi facultas ad id conſtat, ſecta vena interna cubiti. Sin minus, affixis cucurbitulis hypochondriis, & frictionibus ac ligaturis brachiorum. Bibuntur autem ſyropus de ſucco malorum cotoneorum, ſyropus myrtinus, paſtilli de terra ſigillata, præſtantiſsimi ſunt, & nobis in vſu frequenti paſtilli de ſuccino, præbemus etiam ſaccharũ roſaceum antiquum cum bolo armeno, & lapidem hæmatitem cum ſucco plãtaginis. Admouemus autem emplaſtrum ex aloe, thure, pilis leporis & albo oui, aut cinerem pilorum leporis cum tela aracnei & albo oui, aut inſpergantur puluis acaciæ, malicorij, boli armeni, cùm pauco calcantho. Aut fiat fomentum ex decocto, balauſtiorum, roſarum, myrti, meſpilorũ, & ſorbarum, & aluminis: buliant autem in vino auſtero, aut ex eiſdem malaxatis in linteo compreſsis fiat ſacculus, qui ano applicetur, aut ſimilia decocta infundantur.

De rhagadiis ani. CAP. XIX.

Rhagadiæ. RHagadiæ Græcis dicuntur, quæ Latinis rimæ, & Hiſpanis crietas, quæ tales ſunt in ano ſciſſuræ, quales in labiis ſæpe etiam in intermediis digitis pedum & manuum fieri ſolent. Nota admodum paſsio eſt, ita vt conſpici oculis poſsit. Cauſæ tamen ſunt, calor cum ſiccitate, aut ſola ipſa immodica ſiccitas, aut cum humore acri ac mordaci, qualis eſt bilis, aut ſalſa pituita, aut ob circumiacentes tumores ad ſe diuellentes cutim & carnem muſculi claudentis anum. In victu alimenta boni ſucci, & humectantia ſunt eligenda, vt caro gallinæ, aut arietis elixa, & ſpinachia, beta, aut etiã malua, amygdalatum liquidum, & oua ſorbilia. Potus ſit vinum album pauciferum: vitabunt autem carnes ſalitas, & ſalſamenta omnia, & aromata, ventrem autem lenem ſeruabunt, ne fæces duritie ſua impediant rimarum aſſolidationem. Curatio tamen, in quibus ſanguis redundat, à ſanguinis miſsione incipiet, & à purgatione, in quibus ſeroſi abundant humores bilioſi, aut ſalſi. Valet autem deinceps vnguentum de ceruſa quod caphuram recipit, aut fotus ex decocto foliorum oliuæ, polypodio, & alumine, fiat vnguẽtum quod recipit ceruſæ, lithargyrij, plumbi vſti, ſingulorum drac. j. roſacei vnc. ij. liquoris albi oui vnc. j. caphuræ ſcrup. j. omnia ſimul in pila plumbea agitentur cum plumbeo piſtello, donec in vnum coeant. Aliud, lithargyrij, ceruſæ, plumbi vſti, aluminis vſti, thuris, ſingulorum drach. j. axungiæ gallinæ, anatis, axungiæ porcinæ ſine ſale, olei amygdalarum dulcium, olei de papauere, ſingulorum vnc. s. lento igne miſceantur, & addita cera fiat ceratum liquidum, ad vnguenti formam, quo bis aut ter in die liniantur rhagadiæ. Aliud, olei roſacei, & myrtini, vtriuſque vnc. ij. maſtiches, myrrhæ, mannæ thuris, aluminis vſti, ſingulorum drach. j. vitellus oui aſsi vnus, ceræ vncia ſemis.

De procidentia ani. CAP. XXI.

Ani procidentia. PRocidit anus non aliter quàm relaxato & humectato muſculo anum claudente, atque eis qui anum ſurſum retrahunt: ac fit morbus hic veluti aliarum partium paralyſis. Cauſæ ſunt quæ poſſunt pituitam augere, & nimia refrigeratio ani, qualis natantibus in aqua frigida euenit, & his qui pedes continent diutius nudos, aut in humido & frigido loco, aut in lapidibus ſedent frigidis, & frigido tempore. Raró quoq; ob inflãmationẽ ani. Quibus victus ratio exiccãs eſſe debet, & carnes aſſæ offerẽdæ, & oryza cum iure carnis & lentes ſic paratæ, & ſuccus vuæ acerbæ, & mali punici, & vinũ auſteritatis particeps.

Ani procidentis victus.

particeps. Fæx verò emollienda clyſteribus, ſi dura fuerit, ne deſcendens ſecum anum peſſundet. Inflammatio ſanguinis miſsione curanda eſt, ſciſſa vena interna cubiti incipiente morbo:ſed iam partem obſidente ſecabitur vena quæ eſt in poplite,aut malleolo interno. Repellemus autem ſanguinis impetum decocto roſarum, balauſtiorum, malicorij,cum acacia,& hypociſtide, aut cum roſaceo, & decocto gallarum & myrti. Procedente autem morbo admiſcebimus camemelum & anethum,maluam, fœnogræcum, & ſemen lini. Verùm ſi plethora non præceſsit, non opus erit à ſanguinis miſsione incipere,ſed ſtatim vti fomento ex roſarum, myrti, camemeli, & fœnogræci decocto, & illinire anum oleo camemelino,& anethino, immixtis roſaceo, aut myrtino. Si tamen relaxatio ani ab humore irrigante muſculos procedat,is purgandus erit, ſi in toto corpore redundauerit,aut ab inteſtinis detergendus veniet,clyſteribus aqua mulſa,cum decocto origani,polij,calamenthi,mercurialis & ſimilium, cum ſale copioſo, aut ex ſola muria clyſtere iniiciendum,& anus muria abluendus. Deinde anum inſpergemus puluere acaciæ,& hypociſtidos,aut eundem fouebimus vino in quo ebullierint roſæ,balauſtia,cortices glandiū,folia oliuæ,malicorium, rhus,myrtus, & quæ acerbam facultatem habent:deinde manibus oleo myrtino illitis intra mittatur anus, & rurſus pari modo cum ſpongia aut lana foueatur prædicto vino calenti & clyſteribus eius facultatis vtemur. Oſsi tamen ſacro emplaſtra calefacientia & exiccantia admouebimus. *Ani procidentis curatio.*

DE MORBIS IECORIS ET LIENIS. SECTIO VIII.

De iecoris imbecillitate. CAP. I.

HEPATICOS Gale.nominat,ſicuti & reliqui artis medicæ patroni, eos qui iecoris imbecillitatem patiuntur, quiq; ad functiones naturales iecoris inualidi ſunt,nullo alio apparente morbo,nec tumore, nec vlcere, nec putrefactione, quemadmodum & cæliacos nominant qui ventriculi languorem ſentiunt,citra tumorē,aut vlcus. Facultates ſanè iecoris naturales ſunt omnibus membris natura inſitę,iecori verò maximè,quod naturalium facultatum eſt origo. Naturales facultates ſunt,tractrix,retentrix,coctrix,& expultrix, quarum robur in temperamento membri ſitum eſt. Quod etiam mutato temperamento in facto eſſe mutatur,ac perinde langorum iecoris,diſtemperantiæ ſunt cauſæ. Diſtemperantia verò omnis eſt calida,frigida,humida,aut ſicca,aut ex eiſdem compoſita,& hæ omnes aut cum humore,aut ſine ipſo. Intemperantiæ autem morbi ſunt, imbecillitates verò inſignia quædam ſymptomata,quæ ſublatis intemperantiis ſtatim auferuntur. Harum omnium curationis communis ratio eſt contrariorum adhibitio,& peculiaris proprij contrarij admotio. Calida itaque intemperies agnoſcitur ardore hypochondrij dextri, ſiti, & quandoque febre,& ciborum auerſione. Humores liquantur, veluti in febribus peſtilentibus, & vruntur, ac bilioſi & craſsi deſcendunt, & excreti prauum referunt odorem, nonnunquam & caro ipſius iecoris linquatur, & corpus vniuerſum tabeſcit, & vrina ruffa redditur. Frigida autem ſuperante intemperie,nec febricitant niſi ob cauſam aliam, vt humorum craſsitudinem,& obſtructionem cum putredine,nec cibos auerſantur, ac longus morbus fit, nec tabeſcit corpus, ſed ſæpius in malum deducitur habitum. Quæ verò excernuntur liquamina non ſunt,nec fœtent adeò,& ventrem non irritant frequenter,ſed ad tempus excrementa accumulantur & pelluntur, & quandoque ad atræ bilis ſpeciem, quæ talis non eſt,ſed potius fæx ac limus ſanguinis:aliquando verò ſimilis loturæ carnis,ſi tamen cum calida intemperie,aut frigida,humida iungatur,humidior erit deiectio, ſi ſicca, ſiccior. Decet quoque diſtinguere cuius facultatis ſit imbecillitas ex notis: ſi nanque trahens imbecilla fuerit, ventre non laborante, deiectio chyloſa erit & liquida,alimento mutato ſed non diducto. Si tamen deiectio fuerit ſimilis loturæ carnis,diductum fuiſſe alimentum ſignificat,ſed non ſuperatum à facultate coctrice iecoris. Victus calida laborantibus intemperie ex alimentis ſit,caro gallinæ,aut pulli,cum lactucis, aut ipſæ lactucæ,& endiuia,cucurbita,& cicorium,& ptiſana hordeacea cum aceto,& carnes cum ſucco limonum,aut vuæ acerbæ,& panis hordeaceus,& vuæ paſſæ in calida intemperie acidiores,in frigida dulces,ſed vinaceos comminuere & edere oportet. Potus verò ſit aqua hordei,aut aqua fontana feruefacta. Eis verò qui frigidam patiuntur intemperiem,conuenit caro gallinæ,aut pulli,turturis,aut perdicis,cum aromatibus,pręſertim ſi humiditas accedat,quod frequentius fit: itaque obſoniis addemus origanum,fœniculum,aniſum,cinnamomum,caryophyllos, & zingiberum. Potus autem vinum album parum dilutum,quale eſt vinum à ſancto Torcacio,aut à Yepes. Tale eſt vinum ſubpallidum à Corpa,& ſimile à Cantalapetra:valentiora tamen vina alimenta ante coctionem diſtribuunt.

Hepatici.

Hepaticorum uictus.

Hepaticorum cura.

buunt. Curatur autem calida iecoris intemperies his quæ refrigerāt ad mensuram, dum tamen celeritas, periculi magnitudine metiatur, & omnem subitam mutationem quo ad fieri posśit vitemus, minus etenim secura est refrigeratio, calefactione. Quæ verò refrigerant, quædam ore sumuntur, quædam exterius admouentur, sumitur medicamentum de tribus generibus santalorū, cum aqua instillatitia cicorij, diarrhodon abbatis, saccharum rosaceum, aut violaceum, & syropus de acido limonum, & oxysaccharum, dextro hypochondrio admouemus, vnguentum rosaceum, & in magno ardore ceratum refrigerans Gale. & in calida simul atque humida intemperie ceratum santalinū, & vnguentum, quod conficitur ex oleo violaceo, rosaceo, & nimpheæ singulorum vnc.j.sem. succi violarum, succi rosarum, vtriusque vnc.ſe. bulliunt ad consumptionem succorum: residuo addes pulueris trium santalorum drac.j.ſe. ceræ quartam partem. Epithemata quoque superponūtur, hyeme calida: æstate tepida, ex aquis instillatitiis, endiuiæ, cicorij, cum puluere trium santalorū, & pauco aceto. Frigidam verò intemperiem curamus assumpto aromatico rosato, cum vino albo, & cinnamomum saccharo conditum, Hispani dicunt canelones, & radices pimpinelæ conditas, & dianisum: cum his autem bibent decoctum cinnamomi, aut anisi, fœniculi, origani, & hyssopi, aut vinum quod appellant Hippocras. Aut accipient zingiberum conditum, aut acorum conditum, aut syropum de absinthio. Liniemus autem hypochondriū oleo nardino, aut de absinthio, aut vnguento quod recipiet olei de absinthio, olei nardini, vtriusque vnc.ij. succi eupatorij, succi absinth:j vtriusque drach.ij. bulliant ad succi consumptionem, & oleis adde pulueris caryophyllorum, cinnamomi, spicæ nardi singulorum scrup.j. ceræ drac.ij. Humidam intemperiem exiccatione curamus citra magnam calefactionem, vt decocto eupatorij, anisi, cinnamomi, aut cum fœniculi decocto, aut cum dialaca, commoto sudore, aut oleo de absinthio illito, aut nardino, & victu exiccante, ex carnibus supradictis asśis, & potu vini fului parum diluti. Si tamen sicca adfuerit intemperies humectabimus, sed non citra aliquam adstrictionem. Humectant autem iura carnium, cum fœniculo, aut cinnamomo, & cremor hordei, aut ptisana hordeacea cum spica nardi, quies quoque humectat. Abstinebunt autem à melle, & aromatibus calidioribus. Laudatur iure hepar lupi, arefactum & tritum, drachmæ vnius pondere cum vino dulci diluto.

De iecoris obstructione. CAP. II.

Obstructio iecoris.

OBstructiones in iecore fiunt aut à flatu crasso nebuloso, quem discutere non est facile: aut à crasśis & lentis humoribus infarctis in vasis iecoris, præsertim in his quæ sunt à ventriculo in iecur, per quæ alimentum diducitur, & simas iecoris partes penetrat. Antecedunt ocium, vsus ciborum adstringentium & crassæ substantiæ, retentio menstruorum, aut hæmorrhoidarum: si flatus fuerit, distensio sentietur, & dolor sine aliqua grauitate. Crasśi tamen ac lenti humores grauant, dolorem inferunt, & alimenti diductionem impediunt, qui nonnunquam putrescunt & febres generant. Præterea ex motu post cibum molestantur valde, ac dolent vehementiùs, nec tamen à dolore facilè leuantur. Concitatur quoque dolor flatuosus ex motu post cibum, sed sine grauitatis sensu fit, & facilè recedit. Accedit amisśio coloris vitalis, pondus ventris, inualidi quoque redduntur ad exercitationes, nam statim respiratio frequentior multo fit, compresso septo transuerso, redditur pariter vrina eorum decolorata. Summa curationis est deobstructio, & meatuum apertio, & in aliis flatus discutio, quamuis redundante humore, flatum discutientia sequi debeant eorundem purgationem. Medicamenta ab obstructione liberantia iecur, quædam extenuant, & vrinam mouent, quædam ventrem purgant: quæ enim in simis iecoris continentur, per ventrem extenuata purgantur: quæ verò in gibbis, per vrinam. Quam ob rem alimenta eis conuenient elixa, vti carnes perdicum, gallinarum, cum ciceribus, & asparagi, & verula, & folia raphani. Vinum erit album, aut rufum, nec dulce, nec austerum, quale est vinum subpalidum, ac subruffum à Yepes, & simile à Cantalapetra. Reliqui aquam cinnamomi bibent, aut aquam fœniculi: vitabunt autem carnes bubulas, porcorū, & aues palustres, ac pisces natura magnos, & polypum, & ex leguminibus lentem, oryzam, & panem azymū, & fructus acerbæ facultatis, vt pyra, & quædam poma, & mala cotonea, sorba & corna, palmulas, & vinum nigrū, & vina dulcia, & exercitationes à cibis aut post cruditates. In curatione præterea aduertere oportet: pleno enim iecore purgatio præcedere debet, deobstructio sequi. Hora verò accommodatior ad eorundem medicamentorum exhibitionem est iam coctis cibis in ventre, atque diductis, neque decet hæc omnino nuda esse à facultate roborandi iecur. Ea verò quæ ventrem soluunt, in decoctis radicum & herbarum aut seminum deobstruentium dilui debent. Deobstruunt sanè frigida, vti endiuia, cicoriū, soncus, scariola, acetosa, syropus acidus, & syropus de endiuia, & quę ex cicorio conficiunt. Calida sunt,

Obstru. iecoris signa.

asparagus,

aſparagus,fœniculus,anethum,apium,petroſelinum,bruſcus, iringium, hyſſopus, calamenthum,polium,pulegium,origanum,aſarum,ariſtolochia,acorus,cinnamomum,ſpica,gramen,ſcolopendra,carpeſia,capparis,rubea tinctorum,lupinorum decoctum,ac cicerum,camædrys,& centaurium:omnium præſtantiſsimum eſt eupatorium, adiantum temperatum eſt. Valet in eum vſum acetum mulſum,aqua mulſa ex apij decocto,& ſyropus de quinque radicibus,dialaca,ſyropus de calamentho,& oxymel ſcilliticum. Vnguenta ex horum facultatibus conficimus,& cerata,olei anethini, olei de abſinthio,olei nardini ſing.vnc.j.ſucci eupatorij,ſucci endiuiæ,ſucci graminis,ſucci apij,ſingu.drach.ij. bulliant ad conſumptionem ſuccorum, & reſiduo addemus ceræ quantum ſatis fuerit ad vnguenti confectionem. Ex ſuccis autem & oleis prædictis calentibus fouere conueniet iecur. Purgant tamen agaricus cum zingibere,aut caryophyllis, & rhabarbarum cum ſpica nardi,& electuarium indum, in decocto origani: liberat miro modo iecur à craſſorum humorum obſtructione agaricus in ſucco eupatorij,aut in aceto mulſo. Flatu autem diſtendente iecur,cum his quæ deobſtruunt,miſcebimus aniſum carui,aut cuminum:ſuperponimus autem dextro hypochondrio & medio etiam ventri ſupra vmbiculum(id enim ſpacium occupat iecur,vt ex diſſectione nobis ſæpe conſtauit) olei de abſinthio,olei anethini,& nardini ſingulorum vnc.ij.pulueris aniſi,& cumini vtriuſque drach.ij.Perniciosum autem eſt quod quidam faciunt calybem, ſiue eius ſtomoma, vt de lienis ſcirrho dicemus in aceto tritum & ſole areſactum in potu præbentes fœminis obſtructionem patientibus ex menſium retentione.

De iecoris inflammatione. CAP. III.

Iecoris inflammationes non aliter quàm aliorum membrorum fiunt, ſanguine ad ipſum confluente,aut ſolo,aut ſimul cum bile,aut pituita,à ſola etiam bile eryſipelas fieri poteſt: œdema tamen non generatur in iecore, neque in thoracis partibus,autore Gale.lib.4.de Præſagit.ex pulſibus: de ſcirrho verò dicemus. Cauſæ inflammationum iecoris notæ ſunt, nempe quæ poſſunt efficere in partem quampiam fluxionem. Signa verò,dolor cum grauitate in dextra hypochondrij parte, qui ad iugulum vſque extenditur:cuius cauſam Gale.lib.2.de Locis patient.cap.2.potius ad venæ cauæ quàm membranarum tenſionem refert, in magnis ac duris iecoris inflammationibus id euenire dicens: Tuſsis exigua,per quam nihil effatu dignum excernitur, difficilis reſpiratio, ſitis magna,lingua arida, ab initio rubra,deinde nigra, faſtidium, vomitus bilis vitellinæ, & deinde porraceæ. Dura redditur deiectio, niſi ob iecoris imbecillitatem liquida deſcendat,eodem non trahente ſuccum,aut ipſum non deducente ad perfectionē. Vrina mingitur paſſea,aut ſubuiridis,color totius corporis pallidior fit ictericorum inſtar. Fit itidem inflammatio iecoris aut in ſimis,aut in gibbis ipſius partibus, quāuis fieri nequeat altera ex ipſis inflammata relinquam non conſentire,ob venarum communionem,teſte Galen.lib.5.de Locis patien.cap.6. Diſtingues tamen atque agnoſces partem vehementius afflictam,ſiquidem vbi partes ſimæ vehementiùs infeſtantur,ſymptomata quæ conſenſu ventriculi fiunt,vti nauſea,vomitus bilis, & ſitis, maiora reliquis erunt: vbi verò gibbæ iuguli retractio,tuſsis,& inſpirandi difficultas ſe magis oſtendent, ſicuti & notarum coſtarum conſenſus. Præterea & tactu deprænhendi poterit inflammatio ac locus afflictus,niſi æger fuerit valde carnoſus,aut aqua inter cutem laborare incipiat, aut parua,aut parum dura ſit inflammatio, aut æger ob doloris vehementiam minimè admittat manus compreſsionem.Quòd ſi adhuc ignota fuerit inflammatio præſertim ob paruitatem præcipiendum eſt vt laborans magnam edat reſpirationem: ſentiet enim in ea parte dolorem. Aderunt præterea febres ardentes, ſed ardentiores erunt quæ cum eryſipelate fient,& ſæpe malignæ.Expedit autem inflammationes iecoris ab his quæ in muſculis abdominis fiunt interſtinguere,non paucis etenim medicis impoſuerunt duri tumores in ventris muſculis facti,ac ſi in internis ſedibus fierent. Quæ igitur inflammationes in iecore conſiſtunt ad circumſcriptam magnitudinem finiunt,muſculorum autem prorogatæ ſunt,& in anguſtum vergunt,veluti & ipſa muſculorum figura, præterquam vbi muſculi obliqui & tranſuerſi ſimul implentur. Victus huic morbo conueniens tenuis admodum eſſe debet,vti ius pulli elixi cum endiuia,aut amygdalatum,aut ptiſana hordei colata,cum decocto apij, aut ius pulli cum ciceribus.Potus aqua hordei. Curatio verò à ſanguinis miſsione incipiet. Cæterùm ſi deiectio dura deſcendit clyſter antecedet ex decocto maluarum, violarum, & hordei cum oleo violaceo, & ſaccharo. Sanguis autem ducetur ſecta vena interna cubiti dextri, aut ea non apparente, media, aut vbi hæc non appareat, externa. Nos cùm magna laborantium vtilitate eam venam ſecamus quę in medio eſt anularis digiti & minimi dextræ manus,vbi aut alia præceſſerit,aut

Iecoris inflammatio.

Iecoris inflammati ſigna.

Iecoris inflammati victus.

Iecoris inflammati curatio.

rit, aut non fuerit magna sanguinis redundantia, aut vires non admodum constent. Quantitas metienda pro morbi magnitudine & virium robore. Quòd si ab initio clysteri non fuit opus, sanguine misso eodem vtemur: interim verò bilis vomitus nec sisti nec iuuari debet, nisi æger difficilè admodum vomat: tunc enim licebit aqua hordei bibita aut aceto mulso tepentibus vomere. Id enim præter id quòd vomitum iuuat, minus acrem reddit ipsum humorem vomendum, neque etiam medicum perterrere debent quæ vomuntur etsi vitelli, aut porri colorem referant: sunt enim hæc morbi symptomata veluti propria. Cucurbitæ deinde dextro hypochondrio cum scarificatione affigendæ, non semel, sed bis, ac ter si opus fuerit. Cataplasmata deinceps superponemus quæ emolliendi, & adstringendi vires habeant, nec tamen validè repellere in hoc morbo oportet, sed iecur quadantenus roborare. Conficimus emplastrum ex palmulis elixis in aceto & oleo melino & anethino, aut myrrham cum palmulis miscemus, aut ex farina hordei, seminis lini, fœnograeci cum oleo melino, & rosaceo, aut diacotoneum, siue miloplacentam cum puluere absinthij, & oleo rosaceo malaxamus, si vehemens fuerit ardor. Fomēta autem cum lanis succidis fient ex decocto fœnogræci, camemeli, & anethi, cum oleo masthichino, & anethino, additis rosaceo, & melino. Remittente autem calore cum farina seminis lini & fœnogræci miscebimus anethum, melilotum, polium, & asarum, aut myrrham & styracem, pari mensura misce cum vino antiquo austero, quo hypochondrium fouebis, aut cum vino austero, in quo liquata sit myrrha, atque styrax, malaxabis palmulas. Si tamen obduretur, quod agnosces tactu, & doloris diminutione, radicem althææ, & ficuum decoctum, cum lolij farina, & seminis lini miscemus, addito oleo camemelino & nardino. Aut folia brassicæ elixæ trita cum melle, aut farinam seminis lini cum radice althææ, & oleo laurino, & camemelino admouebimus. Aliud, styracis, myrrhæ, mastiches, casiæ, singulorum drach. j. carnium palmularum vnc. ij. olei mastichini, & nardini, vtriusque vnc. j. sem. liberat ab inflammationibus iecoris inclinantibus, aut cùm indurantur. Quo tempore valet emplastrum quod recipit thuris, croci, ammoniaci, styracis, mastiches, spicæ singul. drach. ij. resinæ terebinthinæ vnc. j. olei camemelini vnc. ij. ceræ drach. j. his etiam addimus stercus caprinum, & medullam cruris bouis, & adipem anserinum. Aëtius verò cucurbitulas cum scarificatione affigere præcipit. Vehementes autem dolores, qui inflammato iecore adueniunt sanant, aut leuant, decoctum radicum cicorij, cum radice dulci, aut decoctum eupatorij cum aqua mulsa, aut syropus de endiuia cum aqua instillatitia cicorij: nam hæc meatus quoque iecoris aperiunt. In eum vsum valet syropus de fumaria, cum aqua instillatitia lupulorum. Tendente tamen inflammatione in suppurationem, quod agnosces, quoniam pro dolore pondus magis quàm antè grauat, & rigor superuenit, & febris maior, & sitis, ac difficilis respiratio, cataplasmata superponemus ex caricis cum farina fœnogræci, & seminis lini, aut ex farina fœnogræci, radice althææ elixa ac malaxata cum stercore columbino, aut ex foliis maluæ, radice althææ, resina, & spicæ, aut fotus cum decocto fœnogręci absinthij, & centaurij fiat. Emplastris verò prædictis addemus piper, & zingiberum cum stercore columbino prædicto, & radicem ireos, si rupturam inflammationis cupimus, stercus autem caprinum hæc iuuat. Apertione suppurationis facta, vlcus detergere & mundificare oportet, bibita aqua mulsa, aqua hordei cum saccharo, sero lactis caprini. Mercurialis autem herba omni ferè tempore morbi elixa edenda, nam iecur ab initio per ventrem expurgat: nunquam enim per hunc morbum ichores desunt: aperta autem suppuratione extergit & mundat iecur: clysteria quoque ex mulsa, & ex hordei decocto cum saccharo, & casia fistulari vtilia sunt. Neque est à ratione alienum, cum cibis miscere ea quæ leuiter iecur expurgant: non tamen aliunde trahunt: hæc enim cum cibis & sine ipsis perniciosissima sunt laborante iecore, in hunc vsum transacto morbi summo vigore, ius pulli cum casia fistulari, aut agaricum in iure pulli cum ciceribus elixi præbemus, & electuarium diacatholicon, in eodem iure diluimus. Sunt qui & elect. diaphœnicon inclinante morbo exhibeant. Toto tamen morbi tempore clysteribus vtimur ex decocto hordei & maluarum cum saccharo, aut ex sero lactis cum saccharo, aut melle. Ad finem autem pure ex purgato oleo de absinthio inungimus dextrum hypochondrium, aut nardino cum puluere caryophyllorum & mastiches, & syropum de absinthio, aut syropum de malis cotoneis, aut decoctum eupatorij, cum spica nardi in potu præbemus. Aut decoctum cinnamomi, spicæ, casiæ, ciperi, in vino austero, nisi calor abundet, atque ita iecur firmamus & assolidamus.

Iecoris suppurati medella.

De lienis intemperie. CAP. IIII.

Lienis morbi.

Laborat lien diuersis morborum generibus: nam aut distemperatur, aut eius continuitas soluitur, aut tumor præter naturam ipsum inuadit. Distemperies est calida, frigida,

frigida, humida, aut ficca, aut ex his coniugata,atque hæ, aut cum humore, aut fine ipso. Ex diftemperantiis frequentior eft frigida, fiquidem lien à bile flaua deftituitur, & atram habet abundantem, caufæ diftemperantiarum lienis communes funt cum reliquis partibus, internæ & externæ, in affumendis, excernendis, agendis & exterioribus. Calidam intemperiem oftendit calor finiftri hypocondrij, & vbi os ventris compatiatur, fitis, ciborum auerfio, & noxa quæ ex vfu calidorum fequitur, fiue interius fumantur, fiue exterius accedant, ex vfu tamen frigidorum iuuantur: folent etiam maiores lienis calores, cor in confenfum ducere, & fpirationem, ac pulfum celeriores reddere. Ab ira tamen & triftitia dolor concitatur in liene calido. Frigidam intemperiem oftendunt caufæ refrigerantes, à quibus manifeftè lęditur lien frigidis, veluti aquæ potu, & aeris frigidi, aut frigidarum rerum contactu, circa finiftrum hypochondrium. Moleftatur præterea à cibis frigidis, & acido fapore præditis, inde quoque cor compati folet, & pulfus ac refpirationes redduntur minores, & inteftina compatiuntur, in quibus flatus excitantur, & murmuria: fitis deeft compatiente ore ventriculi, & ciborum appetentia conftat. Siccam intemperiem docet lienis moles diminuta, quod manus compresfione agnofces, & quandoque totius corporis arefactione:læduntur ab his quæ arefacere poffunt. Præcefferunt tamen caufæ arefacientes, vti cibi tales,& exercitationes, ac vigiliæ.Humida intemperies agnofcitur fitis defectu, lienis incremento, corporis laxitate, fi confentiat: noxa verò fequetur ex humidorum vfu, iuuantur autem ficcis,& pauco potu. Atque oritur malum ex ocio, morbis humidis præcedentibus, & balneis, & cibis humectantibus, fructibus & oleribus. Calida intemperies ficcam facilè adducit, & frigida humidam, ficuti & in aliis omnibus corporis diftemperantiis, aut diuturnis, aut magnis. Si verò diftemperies cum humorum copia fiat, bilem agnofces fiti, oris amaritudine, linguæ pallore, atque totius corporis, vomitu bilis, & tertianis accefsionibus lien moleftatur magis, iracundi fiunt. Atra tamen bile infeftante triftitia, timor,& folicitudo accedent, ciborum appetentia aderit,aut etiam augebitur, & linguę color fubniger fiet,atque totius corporis,& repetentiæ morbi erunt quartanæ.Redundante tamē pituita,totius corporis color & linguæ albicat,fiti vacant,& cibos appetunt,nifi falfa reddatur pituita, & accefsiones aderunt quotidianæ: fi redundauerit fanguis, fomnus accedet, id docente experimento,longus:& media ciborum appetentia, & venarum plenitudo in toto corpore,vrinæ verò coctæ, & fubrubræ. Curatur lien diftēperatus cum humore,eiufdem humoris vacuatione, deinde attemperamento. Humor biliofus purgatur probè per rhabarbarum cum fpica, in fero lactis caprini,aut per rhabarbarum dilutum in decocto epithimi, & polypodij,aut cum fero lactis caprini, in quo infundantur per noctem,fenæ,epithimum, & polypodium.Pituita purgatur electuario indo diluto in decocto prunorum,fenæ,epithimi,& radicis dulcis. Atra bilis purgatur pilulis de fumaria,fuperbibito decocto vuarum paffarum,fenæ,& radicis dulcis,aut confectione hamec,in decocto fcolopendrij,fumariæ,& radicis dulcis. Sanguine redundante vena interna cubiti finiftri fecabitur, deinde purgabitur, vti ad bilis redundantiam diximus. Intemperiem verò lienis deinde curabimus, calidā quidem epithematibus ex oleo rofaceo,cum aceto,aut ex melino & rofaceo addita quarta aceti parte. Aliud,fucci portulacę,fucci pampinorum vitis vtriufque vnc.j.olei rofati vnc.iiij.aceti vnc.j.s. Aliud,pofcę,rofacei,melini olei,fucci portulacæ,fucci vuæ acerbæ,æquas partes mifce. Ex prædictis oleis & cera conficimus cerata. Frigidam intemperiem curabimus oleo de abfinthio, & anethino,aut oleo de radicibus capparorum.Humidam,eifdem additofale, aut alumine vfto, aut puluere corticum radicum capparorum,cum aceto: hæc autem cum frictione admoueantur. Siccam verò balneis dulcium aquarum,& inunctione ex oleo amygdalarum dulcium, per fe, aut cum cera facto cerato, aut etiam addita axungia anatis, & gallinæ curabimus.

Lienis calidi figna.

Lien.frigidi figna.

Lienis ficci figna.

Lienis humidi figna.

Lienis curatio.

De lienis inflatione. CAP. V.

FRequens admodū morbus eft lienis inflatio, fiue flatuofus tumor, quamuis eius in tumorem eleuatio, non fatis omnibus nota fit,nec facilè tactu moles deprehendatur. Verùm tangentibus cedit flatus compreffa manu,& tēfio abfque grauitate in ea parte fentitur, & ventriculus fæpe confentit, & ructus fequuntur, quandoque compreffo liene. Victus conuenit qui calefacere pofsit, & flatum difcutere, ita vt panis anifum habeat admixtum, & obfonia cuminum, carui, & anethū recipiant. Potus fit vinum antiquum à fancto Torquacio,aut à Yepes,aut à fancto Martino trium annorum.Poftrema menfa drageta ex anifo, & anethi femine confert. Ex medicamentis ad idem accommodatis eft,dianifum, aut dia cuminum, fiōn quoque, & petrofelinum. Superponuntur autem emplaftra ex anifo, cumino, femine viticis tofto,cum oleo anethino, & oleo de radicibus capparorum, addimus etiam rutæ femen, aut fouemus finiftrum hypochondrium pofca in qua bullierint pulegium,thymus, ferpyllum,& ruta.

Lienis inflatio.

De lienis inflammatione. CAP. VI.

Lienis inflammatio.

Lienis inflammatio bifariam generatur, aut ex ſanguinis affluxu qui breui impetum faciens partem replet, tum ob vaſorum amplitudinem, tum ob membri laxitatem: aut ob facultatis expultricis imbecillitatem, ob quam ſanguis melancholicus detentus atque putreſcens inflammationem generat. Verùm cùm omnibus melancholia immixta ſit, ſæpius in ſcirrhum, rarò in ſuppurationem huiuſcemodi inflãmationes perducuntur. Agnoſcimus morbum ex dolore & pondere in ſiniſtro hypochondrio abſque muſculorum inflammatione. Accedit pulſus, febris continua, quæ ſolet per quartum inſultum facere atque incrementum. Cùm prorogatur malum, os fœtet, gingiuæ excedunt, & vlcera in cruribus fiunt, quæ tardè ad cicatricem perducuntur. His victus conuenit paulò minùs tenuis quàm quibus adeſt inflammatio in iecore, itaque ius pulli cum mica panis conuenit incipiente morbo, deinde alas auium elixas edere licet inclinante morbo & proceſſu temporis ſi morbus prorogetur, aues ipſæ conuenient, quæ boni ſucci ſint, & piſces ſaxatiles, & vuę paſſæ & amygdalæ. Potus autem aqua hordei, in febrium vehemẽtia, quibus remittentibus, conueniet aqua cinnamomi, aut vinum album aquoſum. Clyſteribus vtentur ventrẽ mollientibus. Curatio verò incipiet à ſanguinis miſsione ſecta vena interna cubiti ſiniſtri, vel extremæ manus, vt maiori interuallo fiat reuulſio autore Paulo. Cæterum Galen. libr. de Sang. miſ. venam in manu quæ ſecari debet, explicuit, dicens: Sic igitur & patiente liene, ſectio venę quę eſt iuxta medium digitum in ſiniſtra manu, iuuit, quemadmodum & ſi internam cubiti venam ſecueris. Id quoque in vſu eſſe medicorum, venam, nempe mediam inter anularem digitum & medium, ſecare refert lib. 3. de Anatomicis adminiſtrationibus, dicens: Reliqua verò pars quæ paruum digitum adit, dum obliquum cubiti tuberculum perreptat, ramum quendam exilem ad poſteriora medij digiti tranſmittit, mox bifariam ſciſſa, altera parte mediam magni digiti & anularis regionem ingreditur, quam venam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, ſinentéſque ſanguinem ex ea fluere quouſque vltro ſiſtatur, lienẽ ex tali vacuatione iuuari afferunt. Hanc eandem venam Auicenna de diſſectione venarum manus loquẽs, appellauit ſceilen, & cap. de phlebotomia dixit: De ſceilen verò dicunt, quòd quæ dextra in doloribus hepatis confert, & quæ ſiniſtra doloribus ſplenis, & quòd ſanguis fluere dimittatur donec per ſe ſtringatur, & fen. 22. libr. 3. venarum quarundam manus ſectionem, quas appellat ſaluatelas, magis quàm earũ quæ in brachio ſunt, iuuare dixit, in morbis iecoris & lienis. At verò Alexander præcipit internam cubiti ſiniſtri ſecare, & ea non apparente mediam, aut loco ipſius externam, aut quæ in manu eſt iuxta minimum digitum. Secta autem vena ſanguinis naturam conſiderare & purum ac ſincerum ſiſtere, impurũ & liuidum educere. Deinde ventrem purgare vomitu & deiectione. Hanc opinionem narrat Galen. lib de ſang. miſ. paulò antè citatam ſententiam dicens: Quemadmodum putant qui lienem curari aiunt à venæ ad ſecundum & paruum digitum ſectione. Paulus verò quãuis in lienis inflammatione curanda non explicuerit quam venã manus ſecare ſit opus, cap. de morbo regio ipſam annotauit dicens: Nonnulli verò, tum his, tũ illis qui ex iecore inflãmato, arquatum contraxerũt, venam prope minimũ dextræ manus digitum incidunt. Et lib. 6. ca. eandem ſecare præcipit, in iecoris & lienis morbis, reuulſionis gratia. Areteus quoque Cappadox lib. 2. de curatione diuturnorum morborũ cap. 2. in eadem eſt ſententia dicens: Sin à liene ſanguis fertur, ſiniſtræ manus venã illam quæ inter minimum, anularémque digitum ſita eſt, reſcindito. Hac præterea tempeſtate omnes ferè medici hanc eandem ſecare præcipiunt, & Areteus eam medicos non multos ad lienem attinere voluiſſe ſcribit, idem Galen. Paulus, & Alexander citatis locis. Nos tamen experti ſumus ſectiones has & vtramque probamus. Deinde partem fouebimus vino auſtero & oleo roſaceo, aut ſi ardor fuerit maior. acetum in quo bullierint oliuæ folia, miſcebimus cum roſaceo & lentiſcino oleo. Procedente autẽ tempore fotus fiet ex poſca in qua bullierint lentiſcus, pulegiũ, & abſinthiũ, aut eadem in vino auſtero elixentur. Emplaſtra verò ſuperponentur ex farina ſeminis lini, farina hordei, cum poſca. Aliud, farinæ ſeminis lini, farinæ loliaceæ vtriuſque vnc. s. adipis laurini, adipis anſerini vtriuſque vnc. j. poſcæ, & ſapæ vtriuſque vnc. ij. Aliud, furfuris vn. ij. pulueris pulegij, origani, thymi, & abſinthij ſing. vnc. s. ſapæ, olei capparorum, vtriuſque vnc. j. omnia ſimul in poſca bulliant. Aliud, folia lauri, artemiſiam, & pulegium in poſca elixamus, & oleũ addimus camæmelinum, & lentiſcinum. Si inflammatio ad ſuppurationem inclinet, ea cataplaſmata admouebimus, quæ ad iecoris ſuppurationes dicta ſunt, ſed omnia admoueri debent tepida, & locus frigori nullatenus nudus exponatur.

Lienis inflam. curatio.

Quas venas ſecare conueniat in iecoris & lienis morbis.

De ſcirrho lienis & eiuſdem obſtructione. CAP. VII.

Lienis ſcirrhus.

Lien facilè induratur, ac ſcirrho laborat, vel vbi ex inflammatione præcedente non probè curata, vi infrigidantium medicamentorum concreuerit humor, aut vbi medicus valde calefacientibus vtatur & tenui parte diſſoluta, craſſa fæculẽta remaneat. Fit etiam ſæpe

ſæpe ſcirrhus nullo commiſſo errore, ſed calore vehementi diſſoluente tenuem partẽ humoris in liene contenti, fæculenta relicta, aut ob imbecillitatem non purgato melancholico ſucco. Agnoſcitur morbus ex grauitate, & tumore ſub abdomine in ſiniſtro hypochondrio, & ſenſu doloris, aut pauco, aut nullo: inde ægri redduntur decolores, aut ad nigredinem vergunt, difficilè ſpirant, præſertim ſi exerceantur, & temporis proceſſu iecur refrigeratur, & vniuerſum corpus, & in aquã intercutim incidunt. Quod fit refrigerato iecore aut non expurgato ob imbecillitatem facultatis trahentis lienis. Decet autẽ humorem ſcirrhum facientem attenuare, diſſoluere, & emollire: interim quoque & lienem roborare, tum amaris, tum auſteris, vt craſsi humores extenuentur, & lienis facultas expultrix roboretur: hæc enim dum valet, excrementum melancholicum à iecore tractum per ventrem expurgat. Sunt præterea medicamenta lieni accommodata valentiora, multò quàm quæ iecoris ſcirrhis debentur. Nam humor eſt craſsior, membrum minus vitæ neceſſarium, & ſi quid ore ſumatur, longius deduci debet. Victus conuenit ex alimentis quę bonum ſuccum generent, & extenuent. Alieniſsima ſunt quæ melancholiã augent. Potus ſit vinum album, nec valde potens, nec dulce, aut decoctum cinnamomi, aut ſcolopẽdrij, aut aqua calybeata.

Lienis ſcirrhoſi victus.

Exercitatio conuenit moderata, decenti tempore, & ventrem lenem habere. Præſtantiſsima medicamenta lieni obſtructo, aut ſcirrho affecto ſunt, capparis & ſcolopendriũ, quibus alia duo iecori accommodata conferuntur, nempe abſinthiũ, & eupatoriũ: ab his eſt tamariſcus dicta myrica, hederæ cacumina, polytricum, anchuſa, ſalicis folia & radicis cortex, ac cinoglossum, & limonij ſemen, appellant autem herbã hanc, terræ tintinnabulũ, quoniã florem habet tintinnabulo ſimilem.

Lienis ſcirrhoſi curatio.

Sunt his valentiora, radix iringij, aſarum, acorus, ſcordium, trifolium, calamintha, pulegium, gentiana, peoniæ radix, & ciclamini, centaurij minoris ſuccus, & elixatio, brionię radix, viticis ſemen toſtũ, hypericum, chamæpitis, poliũ, ammoniacũ thymiama, myrrha, ſtœcas & abſinthium, & lupinorum decoctũ. Ex his ſimplicibus compoſita fiunt medicamenta, quorũ quędam ore ſumuntur, quædam fomenti, & emplaſtris deſeruiũt, vbi ſcirrhus exquiſitus non fuerit: nam exquiſitus nũquam curatur. Si igitur in toto corpore mali ſucci melancholici redundauerint, purgari debẽt, deinde in potu accipiet æger drac. j. pulueris ſequentis, corticum radicum capparorũ ſcolopendrij, aſari, acori, polij ſing. drach. j. rutæ, ariſtolochiæ, coſti, ſing. drach. s. piperis ſcrup. j. aut dicti pulueris drachma vna aſſumetur cum vnc. ij. melli deſpumati, aut pulueris drach. j. aſſumpta ſuperbibet æger poſcæ, in qua radices capparorum bullierint vnc. iiij. aut pulueris corticum radicum capparorum drach. j. cum aceto mulſo. Potio alia, foliorũ hederæ, tamariſci, vtriuſque p. j. radicum iringij vnc. j. aſari, cinnamomi, coſti, ſing. drach. ij. bulliant in libris tribus vini albi modicè diluti ad conſumptionem tertię partis, & colaturæ bibet vnc. viij. Fomenta fient ex aceto acerrimo in quo bullierint cortices radicum capparorum, ſcolopendrium, myricæ radix aut cacumina, calamintha, pulegium, & aſarum, in hoc decocto calenti filtrum madefiat & ſuperpoſitũ ſeruetur, aut ſpongia pars foueatur. Emplaſtrum quo ſæpe vſus ſum cum magno ægrotantium commodo, caricarum vnc. ij. bdellij, opopanacis, vtriuſque vnc. j. s. ſtercoris caprini, farinæ fœnogræci, vtriuſque vnc. ij. pulueris radicum capparorum, & pentaphylli, vtriuſque drach. iij. caricæ, bdellium, & opopanax in aceto acerrimo madefiant, deinde reliqua addantur. Aliud, emplaſtri de meliloto, empraſtri diachylon, vtrius par menſura, extendantur in linteo, & ſuperponantur. Aliud, emplaſtri de meliloto, vnguenti dialthæas, olei de radicibus capparorũ, ſingulorum vnc. ij. quo inungatur pars ſingulis diebus poſt fomentum ſupradictum. Aliud, ariſtolochię, acori, gentianæ, corticum radicum capparorum, & cacuminũ myricæ, ſcillę, corticũ radicũ, ſambuci, ſing. vnc. ij. rutæ viridis, pentaphylli, ſcolopendrij, ſingulorum vnc. j. s. infundantur in aceto acerrimo per noctẽ, manè incidantur in parua fruſta, deinde bulliant lento igne, & aceto pars foueatur: medicamenta verò malaxentur & ſuperponantur. Malagmata quoque vtiliſsima ac probatiſsima habentur apud Paulum lib. 7. alterum citrinum, alterum ex fimo caprillo, quæ cutim vlcerare valent, & facilè parantur. Aliud, ſaponis mollis, dialthæas, vnguẽti Agrippæ, vnguenti aragon. ſingulorũ vnc. j. olei capparorũ, olei laurini, vtriuſq; vn. j. axũgiæ gallinæ, & anatis, medullæ cruris bouis, ſingulorũ vnc. j. ammoniaci in aceto acerrimo diſſoluti drach. ij. ceræ vnc. j. Valet in eum vſum ammoniaci, opopanacis vtriuſque drach. ij. in aceto acerrimo diſſoluantur, & liniantur. Idem faciunt galbanum, ammoniacum, myrrha, ſi in aceto medefiant, & cum reſina terebinthina excipiantur. Bibere decoctum radicum ſcolopendrij in vaſe tamariſci, curat lienis ſcirrhos, idem ſi vinum bibatur in eo vaſe, Aetius. Conuenientiſsimum autem lieni in ſcirrhum indurati remedium exiſtit ferrum aqua, aut vino, aut poſca extinctum: ea ipſa enim aqua aut vinum, aut poſca in principio exhibita, iucũda & vtiliſsima exiſtunt, & per plures ex ordine dies dantur: itaque febrientibus aquam, aut poſcam dilutam præbeto: eis verò qui teneram carnem habent aſcebre carent, vinum: ſit autem ferrum quod in ipſis extinguitur,

ſtomoma,ipſius autem ſtomomatis ferri ſquama,(quam in fabrilibus officinis ferrum dum ignitur & malleo tunditur abiicit) poſtea agreſtioribus hominibus vtiliter exhibetur:pręclarè enim hæc lienem liquefacit, vtpote qui conſumendi facultatem præſtat,quare aliarum rerum complexu opus habet, ne inde ſtomachus malè afficiatur. Hæc Aetius, quę medici Toletani, aliâs in arte medendi experimentis, & remediorum copia, & vtilitate præſtantes, frequenter in vſu habent, & in fœminis quibus lien ob menſium retentionem obduratur. Nos tamen ſtomomatis vſum non probamus, quamuis Alexander id probet lib.8. de Sanguinis miſsione loquens: nullum enim integrè ſanatum vidimus: nam aut omnino non ſanantur,qui ſtomoma accepere͂t,aut deinde in grauiores inciderunt morbos.Ex Archigenis ſententia venam in ſiniſtro cubito ſecare oportet, & ſanguine lienem fricare.Præterea cucurbitulas cum ſcarificatione ſuperponere, quod Paulus quoque præcipit. Ad obſtructiones verò lienis valent ea medicamenta, quorum decoctum bibendum diximus ad duritiem lienis, & fomenta quæ ex eiſdem radicibus & herbis dicta ſunt, quorum non pauca compræhendimus ſuprà capite ſecundo, quę cum radicibus capparorum, & ſcolopendrio miſcebimus. Quæ verò diximus ad lienis duritias emolliendas vti bdelium, & ammoniacum, galbanum, & myrrha, ad obſtructiones quoque valent: nam humores obſtruentes terreni & craſsi emolliti faciliùs purgantur, diducuntur, & diſcutiuntur.

Toletani medici.

De ictero. CAP. VIII.

Icterus.

ICterus morbus, à ſimilitudine nomen accepit, quoniam ægri colore ſimiles fiunt aui eius nominis, quæ galbula dicitur: alij dicunt eo malo correptos eius auis inſpectione ſanari, Areteus Cappadox icterum appellatum refert, à ſimilitudine animalium quadrupedum in ſpecie ſylueſtrium muſtellarum, quas ictidas appellant, latinè viuerras, quarum oculi prædicto afficiuntur colore. A quibuſdam morbus regius dicitur, ab aliis arquatus à colore arcus cæli,& eadem ratione auriginoſos eo morbo laborantes nominant,ab auri colore. Eſt ſane totius corporis defœdatus color in pallidum,viridem, aut herbaceum,aut nigricantem mutatus,ita vt non tantùm cutis vniuerſi corporis,ſed & albæ oculorum mēbranæ eo tingantur colore. Pertinet morbus ad corporis affectus: nam à ſymptomate nomen accipit,quamuis id ſymptoma cauſas habeat, quæ morbi ſunt, quas pręcipuè curare oportet. Sunt autem cauſæ huius mutati coloris non paucæ,nam iudicationis ratione natura biliosum craſſum humorem ad cutem transfundit, quandoque ſymptomatis, vti in iecoris inflammationibus,aut ſcirrhis.Horum ratione Hippo.4.Apho.Sect.dixit:Quibus in febribus morbus regius ſeptimo,vel nono,vel vndecimo,vel quartodecimo ſuperuenit,bonum, niſi dextrū hypochondrium obduruerit:ſi verò non,non bonum, in præfatis namque diebus iudicationis ratione euenire ſolet, ſed paulò antè dixerat: Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum:nouit enim, tunc ſymptomatis habere rationem. Quandoque ob iecoris obſtructiones non purgata bile fit, aut ob intemperiem calidiorem ipſius, ſanguine bilioſo effecto, fit etiam ob veſicæ fellis imbecillitatem, minimè iecur purgantis à bilioſo excremento, vt ſolet, aut ob ipſius plenitudinem, ob quam amplius trahere,aut ſuſcipere nequit, aut ob imbecillitatem tractricis facultatis: aut ob meatus ad inteſtina à fellis veſica tendentis obſtructionem. Cùm enim bilis per inteſtina non purgatur, in iecur & vaſa regurgitat, cuius meminit Galen.lib.1. prorrhe. Commen. 13. aut ob imbecillitatem expultricis fellis veſicæ. Aut ob animalis alicuius venefici morſum, veluti viperæ, cuius Galen. lib. 5. de Locis pat. hiſto. retulit, aut ob potum venefici medicamenti, aut ob calidam ſolidorum membrorum intemperiem, quæ ſanguinem alimentitium in bilis naturam mutat, quemadmodum & in anaſarca totius corporis refrigeratio, carnem albicantem reddit,ſed id malum ſenſim naſcitur:ſiquidem ſenſim accidit alimentum quod corrumpitur.Signa ſpecierum ſingularum cauſarum ſunt,ſi iudicatione fiat,quamuis naturæ functio ſit totius corporis,cuti ſymptoma fit,in coloris mutatione conſiſtens. Agnoſcetur autem quoniam ſigna coctionis præceſſerunt, & morbus leuior redditur. Iecoris inflammatio, ſcirrhus, aut obſtructio ſi præceſſerint regium morbum, agnoſcentur ex notis in peculiaribus capitibus ſcriptis. Si igitur ardor & febris, & grauitas adfuerint, inflammatio erit cauſa: ſi ſine grauitate ardor adſit, cauſa erit intemperies calida. Obſtructio non ſemper cum febre fit, verùm vbi obſtruatur meatus à iecore in veſicam fellis, vrina flaua, & ſæpe virens reddetur: idem fiet ſi imbecillitas tractionis adfuerit, ſed id ſine grauitate, quæ tamen cum obſtructione ſentietur. Quòd ſi meatus obſtruatur qui à veſica fellis tendit ad inteſtina, præter flauam, aut virentem vrinam, deiectio reddetur alba, & ſæpius qualis canum dura. Paulus albam deiectionem apparere dixit veſicæ fellis meatibus obſtructis, aut eius tractrice, aut expultrice languentibus. Si tamen regius morbus fiat cum cutis nigredine, lienem laborare notum eſt, ac minimè purgare ex iecore melancholicum ſuccum: aderit autem grauitas in ſiniſtro hypochondrio, & triſtitia, & nigra in vrina ſubſideutia, & qualis fæx vini nigri, aut ima ſanguinis, venæ ſectione

Icteri ſiue regij morbi cauſæ.

educti

educti pars. Victus ſit extenuans atque deobſtruens, panis furfures abundè recipiat, carnes ſint gallinæ, pulli gallinacei, turtures, perdices nouellæ, paſſerculi, elixentur autem cum fœniculo,anetho, ciceribus,& petroſelino, ſic etiam & ſaxatiles piſces conferunt. Pręterea, endiuia. cicorium, & raphani folia conuenient, & aſparagus, iringium, capparis cum petroſelino, & berula, carduus,allia cruda, atque elixa. Vinum bibent album pauciferum, aut decoctum aniſi,ventrem lenient clyſteribus vbi non fluat abundè,ieiuno ventre frictionibus & exercitationibus vtentur, ad ſudorem vſque. Balneum quoque ingredientur ex decocto herbarum quæ calefaciendi ac diſſoluendi facultatem habeant. Quando morbus regius iudicationis ratioue fit, opus naturæ permittendum, & icteriosus abſceſſus, vt Hipp. dixit, curandus, balneis aquæ calidæ, aut ex oleo anethino, camæmelino. Si morbus à iecoris inflammatione fiat,eum ſanguine miſſo curabimus, & reliqua adhibebimus, vt ſuprà de iecoris inflammatione diximus, ſcirrhus verò vti de ſcirrho iecoris diximus, & obſtructiones deobſtruentibus. Hic ſanè morbus regius qui ab obſtructione fit, frequentior aliis eſt, cuius curationem aggrediemur, depoſita copia redundantis humoris in vniuerſo corpore: quod fiet ab initio miſſo ſanguine, ſecta vena interna cubiti. Purgatio verò eiſdem conueniet, ſed prius craſsitudine bilis flauæ,aut atrę extenuata:alioqui difficiles admodum & inutiles fient purgationes: nonnunquam verò vomitiones conueniunt, ſi natura humorum impetum ad ſuperiora inclinauerit.Præparatur bilis flaua obſtruens, aut implens fellis veſicam, aceto mulſo cum decocto radicum apij aut ſiropo de quinque radicibus cum aceto, addito decocto radicum aſparagi. Bilis deinde purgabitur, electuario de ſucco roſarum in decocto prunorum, violarum, hordei,& radicis dulcis,aut elect. roſato, in decocto radicum apij,aniſi,& fœniculi, aut electuario diaphœnicon in ſiropo de quinque radicibus, aut rhabarbaro in decocto ſpicæ, aniſi, & radicum apij, aut pilulis aggregatiuis.Ab his rurſus ad ea redeundum, quæ meatus aperire poſsint, & ab obſtructione liberare, in quem vſum bibitur graminis decoctum. Valent etiam aſparagi, roſmarinum, chamępytis, rubeæ radix, ſpica, abſinthium, pulegium, polium, calamintha, apij decoctum, & adianti, ariſtolochia, & verbenaca recta,eupatorium, & endiuia, ac cicorium, gentiana, iridis radix, & cutis balneis calidis areſacienda,& humor extenuandus ac diſcutiēdus,ſucco raphani cum vino deterſa cuti, aut ſucci eiuſdem vnc.s.in vino albo paucifero bibatur,aut ſuccus anagalidis cum mulſa naribus trahatur, id enim oculorum colorem natiuum reſtituit. Seruetur autem æger in loco calido pannis obuolutus, & ſudor prouocetur,quod fiet decocto fœniculi bibito.His qui febre carent,frigido tempore purgato corpore conducit vinum mulſum quod a nobis clarea appellatur. Dextrum autem hypochondrium, nardino,& anethino fouebimus Si verò calida iecoris intemperies cauſa fuerit,aut hæc eadem purgata bile remanſerit, iecur attemperabimus, vti de iecoris intemperie diximus,vnguento roſaceo, aut ſantalino, aut cerato Gal. refrigerante,aut accepto medicamento trium ſantalorum in tabellis. In quem vſum quam maximè valent refrigerantia clyſteria ex decocto violarum & hordei, cum roſaceo & violaceo oleo,& caſia fiſtulari.Vbi ab imbecillitate veſicæ fellis eueniat, hæc roboranda fotibus ex oleo nardino & melino mixtis ,clyſteribus autē acribus vtemur, quæ bilem ad inteſtina deducant. Si à morſu animalis venefici, theriaca, & mithridatium accommodata ſunt medicamenta.Nigra tamen bile cutem exficiente expedit ipſam quæ in corpore toto ac liene, ad purgationē parare, aqua mulſa, aut ſiropo de fumaria, cum aqua lupulorum, & deinde ipſam purgare confectione hamec dicta, in decocto fumariæ, lupulorum, & florum boraginis, aut pilulis fœtidis, aut pilulis de fumaria, ſuperbibito decocto ſcolopendrij,aut aqua mulſa ex decocto lupulorum,& fumariæ.Fouere autē oportet lienem oleo de radicibus capparorum, aut nardino, & camæmelino, & de abſinthio. Cutis deinde rarefaciēda,& humor in ipſa cōtentus diſcutiendus balneis,& frictionibus prędictis.Si verò ex vniuerſi corporis calore oriatur morbus regius,corpus attemperandum balneis:aquæ tepidæ, & inunctione oleorum & ſuccorum infrigidantium.

Ictericorum victus. *Ictericorum curatio.*

De malo corporis habitu. CAP. XV.

MOrbus qui à Græcis καχεξία, à Latinis malus corporis habitus dicitur. Nos tamen eos qui eo malo laborant, abuhados appellamus. Eſtque habitus vniuerſi corporis emollitio ac relaxatio, quam conſequitur palpebrarum oculorum œdematoſa inflatio, & quandoque pedum, id verò à ſomno apparet, aut eo tempore magis. Cauſæ ſunt, longi morbi, vti febres pituitoſæ,& aliæ perducentes ægros ad iecoris,& ventriculi langorem, vti diarrhæa, & dyſenteria atque cæliacus morbus, & iecoris aut lienis ſcirrhi, & retentæ euacuationes aſſuetæ,& in ſumma quidquid poteſt ventriculi,aut iecoris coctionē imbecillam reddere, ita vt ſanguis frigidior & aquoſior fiat:vapor verò humidus ab ipſo leuetur, qui extrema & frigidiores impleat partes. Signa,corporis color ſubaluidus fit, aut plūbeus, pedes intumeſcunt, & oculorū palpebræ,à ſomno palpebræ,ante ſomnū pedes,ſed manè à

καχεξία. *Malus corporis habitus.* *Cachexiæ notæ.*

ſomno detumeſcunt, coctio impeditur, ſed appetitus ſeruatur, & deiectiones variȩ deſcendunt. Ex ætatibus ſenes & pueri facilè in malum corporis habitum incidunt: autore tamẽ Aetio, ſenes liberantur magna ex parte, pueri facilè pereunt. Quod alienum foret à ratione, nempe in morbum aliquem facile incidere, quod ſignificat cauſæ paruitatem, & vi eius interire facilè, niſi cauſam adhibuiſſet aliam: ea eſt vitalis facultatis puerorum langor, & facilis tranſpiratus ſuccorum. Sed rurſus inquit: At verò qui in vigore ætatis ſunt, rarò incidunt, & facile ſe inde extricãt, cuius rei cauſa eſt, quoniam iuuenes cutem habent denſiorem pueris, ac perinde vapores non adeò facilè tranſpirantes inflant palpebras, & pedes, & laxant corpus, quod rarò euenit, ob caloris eorum vehementiam, ſed cùm ſemel ob cruditatem aliquam ciborum euenerit, validus & acris calor, facilè arefacit membra, & flatum diſcutit, accedentibus victu ſicco qualis eis conuenit, & exercitationibus. Curatio huius morbi ſtatim aggredienda, ſiquidem malus corporis habitus, ab aqua intercutim, non longè abeſt. Sed facilè in ipſam trãſit, & perſimiles habent cauſas. Victus itaque conueniet eis exiccans, ex alimentis quæ facilè coquantur & bonum ſuccum præſtent, qualia ſunt turtures, perdices nouellæ, turdi, & paſſerculi: capparis verò, & aſparagi per vrinam ducunt humiditatem redundantem. Conuenit vinum album potens, à bellariis abſtinebunt, & his quæ craſſos ſuccos generant. Accedant quoque exercitationes, & frictiones ex oleis calefacientibus, vt camæmelino, anethino, laurino, & ſale. Balnea quoque aquarum ſponte calidarũ, quales ſunt aluminoſæ & ſulphureæ. Cùm malus corporis habitus retenta quapiam euacuatione euenerit, ipſa reuocãda, aut ſi euacuatio ſanguinis erit, ſanguis mittendus, ſecta vena interna cubiti per interualla, primo, ſecundo, aut etiam tertio die, niſi cauſa aliqua id impediat, tunc enim ventrem purgare conuenit, ſicut & ſi ab initio conſueta aliqua euacuatio bilis, aut pituitæ foret ſuppreſſa, aut cacohymum fuerit corpus. Purgabitur autem præaſſumpta aqua mulſa, cum elect. indo, aut diaphœnicon, aut cum hiera diacolochynthidos, aut pilulis de agarico. Ventrem autem roborabimus fomentis & medicamentis ore ſumptis, de horum numero ſunt, aromaticum roſatum, conditum de floribus roris marini, pliris arcoticon, & aqua mulſa in aqua abſinthij coma per noctẽ maduerit. Fouemus ventrem oleo nardino, oleo de abſinthio, oleo anethino, & de baccis lauri, calentibus. Partes autem inflatȩ aut ſine alio remedio ſanantur, aut fotu vini in quo elixetur camæmelum, addito ſale, aut alumine,

Cachecticorum uictus.

Mali corporis habitus curatio.

De hydrope ſiue aqua intercutem. CAP. X.

Hidropis ſpecies.

HYdropis tres ſunt ſpecies, quarum nomina apud authores habentur Græcos, quæ etiam nos abundè retulimus lib. 12. Prognoſt. in expoſitionibus noſtris. Eſt ſanè prima ſpecies aſcites dicta, ſecunda tympania, tertia leucophlegmatia, poſt has quarta addita, eſt anaſarca. Aſcites ea eſt per quam aqua intra peritonæum continetur, & ſi flatum aliquem adiunctũ contineat, atque ea ratione ab ἀσκῷ ἀσκίτης dicta eſt, quaſi ab vtre, vtrina. Tympania verò à tympano dicta eſt, quoniam per eam tympani modo venter pulſatus ſonat. Eſtque tumor ventris flatuoſus, à flatu intra peritonæum contento, ſed non abſque humore ibidem flatui adiuncto. Leucophlegmatia eſt totius corporis pituitoſus tumor, per carnem diſperſa pituita multa, ita vt totius corporis temperaturam efficiat frigidiorem, & habitum pituitoſum. Areteus Cappadox probè admodum leucophlegmatiam ab anaſarca diſtinxit: leucophlegmatiam appellans, quando totum corpus alba, craſſa, ac frigida pituita impletur. Anaſarcam verò cùm caro in cruentam ſaniem colliquatur, ad ſpeciem eius quæ ab vlceribus inteſtinorum manat. Cauſa communis eſt, iecoris imbecillitas, vel primogenia, vel per conſenſum laborante iecore. Primogeniæ ipſius affectiones ſunt, intemperaturȩ, & tumores, iecoris confectricem ſanguinis imbecillam reddentes. Conſentit autem iecur, lieni, ventriculo, ſepto tranſuerſo, vtero, & inteſtino colo, & tenuibus inteſtinis, ac renibus. Nullum autem horum aquam intercutem efficere valet, niſi iecur compatiatur. Ducitur quoque iecur ad eam affectionem, ex aquæ frigidȩ potu, nimia euacuatione ſanguinis menſtrui, aut hæmorrhoidarum. Sic etiam à malo corporis habitu in hydropem tranſitur, & à lienteria, dyſenteria, & cæliaco morbo, & longa diarrhœa. Sequitur quandoque pulmonis, aut thoracis ſuppurationes. Peſsima eſt anaſarca, deinde tympania, tertium locum habet aſcites, quartum leucophlegmatia. Incidunt in hunc morbum viri frequentiùs quàm fœminȩ. Concomitantur hanc affectionem, ſpirandi difficultas, ſitis, inappentia, corporis grauitas, & coloris totius mutatio. Cõmunis victus hydropicorum ex his eſt quæ reſiccandi facultatem habent, & humores extenuent, aut diſcutiant, ex carnibus, fructibus, potibus, exercitationibus, frictionibus, vnctionibus, & inſperſionibus, expurgantibus medicamentis, & vrinam mouentibus vti decet. Nos ſingularum ſpecierum curationem ordine perſequamur.

Leucophlegmatia ab anaſarca diſtincta.

De

De ascite. CAP. XI.

AScites aquosa hydrops est, in qua intra peritonæum aqua plurima continetur ipsum distendens, dolores inferens vehementes, difficilē respirationem, sitim, & inappetentiam: quòd si venter pulsetur, vtris aqua pleni modo sonat, & cum non valde distenditur ac impletur venter, si agitetur, ac de latere in latus commoueatur sonitus similis fit fluctuãtis aquæ. Extenuantur interim reliqua membra, quamuis aliquando malæ, oculorum palpebræ, & pedes intumescant, ob vaporum copiam qui ab aqua eleuantur. Victus exiccans esse debet, vti panis cum aniso subactus, qui fermentum abundè suscipiat. Aues montanę, perdices nouellæ, turtures, turdi, pulli gallinacei, & vitelli ouorum, liquamen erit, sinapis cum melle & aceto, aut ex petroselino, mica panis in aceto & melle, pipere, ac sale. Inspersiones erunt ex cumino, aniso, & sale, cum caryophyllis, & pipere: amygdalas edere licet, & auellanas tostas, & vuas passas, ac pistacia, præsertim melle condita. Abstinebunt autem à cibis frumentaceis, & oleribus & fructibus viridibus, sed in cibis accipient raphani folia, apium, petroselinum, asparagos, mentham, cicorium elixum. Carduum edere non permittimus ob fibrarum duritiem, & aquosæ substantiæ copiam: radix autem valde dura est, & coctionis difficilis. Potus erit vinum album antiquum, aut fuluum tenue: acetum verò quàm maximè sedat hydropicorum sitim: erit autem paucissimus potus, quoad fieri possit, quantus frangere sitim tantummodo possit, autore Aetio. Quantum autem conferant exercitationes, præsertim in arena calida, & ipsius inspersiones ventri factæ, equitationes, deambulationes, & frictiones aridæ, non opus est dicere. A balneis abstineant, nisi natura calidi ac sicci fuerint, & neque horum est vsus apud nos in hac affectione. Ventrem autem lenem seruabunt, aut clysteribus vtentur, nisi sponte profluat, nam cùm hac in re modum sæpe excedant, supprimi fluxio debet. Curatio à ventris vacuatione orditur (præparato corpore aquæ mulsæ potu) quæ probè fit, cum pilulis aureis, pilulis de rhabarbaro, cum hiera diacolocynthidos, aut accipiet succi radicis ireos drach.ij. aquæ mulsæ vnc.ij. purgat autem valide succus is: quam ob rem non longe à purgatione ob calorem & siccitatem quam infert, decet ius gallinæ pinguis bibere. Sic etiam purgabitur probè pilulis appellatis fœtidis, aut succi cucumeris syluestris aridi scrup.s. cum aqua mulsa bibet. Brassicę quoque marinæ succus, quam soldanelam vocant, optimè aquam purgat: sit autem pondus à drach.j. vsque ad ij. cum mulsæ vnc.ij. idem facit coccus gnidius. Deinde medicamenta adhibebimus, quæ vrinam moueant, ea enim quàm maximè conueniunt in ascite, de quibus est decoctum radicum apij, asparagi, calaminthæ, pulegij, origani, addito cinnamomo. Aut ex decocto graminis, iringij, cum aniso, cinnamomo, & eupatorio. Aliud Aetij post purgationem ita validum, vt nisi quis modicè eo vtatur periculum sit, ne possit cohibere vrinæ fluxionem: itaque cum vrinam profluam videris, non amplius eo vteris. Seminis apij drach.xj. myrrhæ drach.vij. dauci drach.vij. croci drach.vij. mei drach.vij. phu drach.vij. acori drach.iiij. floris iunci rotundi odorati drach.iiij. fœniculi drach.iiij. asari drach.vj. spicæ nardi, casiæ, cinnamomi, seselis, sabinæ, singulorũ drach.j.s. excipe vino odorato & pastillos quosdam triobolares, quosdã diobolares, quosdã obolares formato, eósque pro viribus præbeto. Valet in eum vsum theriaca, mithridatium, & dialaca. Aliud, acori, ireos, vtriusque vnc.s. centaurij, origani, pulegij, singulorum m.s. spicæ, asari, gentianæ, singulorum drach.ij. bulliant in libris sex aquę ad consumptionē tertiæ partis, præterea decoctũ rubeæ cum aniso, fœniculo, croco, & pipere: Interim clysteria adhibebimus, ex decocto ireos, centaurij, pulegij, rutæ, origani, cum hiera picra, aut benedicta, aut hiera Rufi, oleo irino, laurino, anethino, rutaceo, & sicionio, quibus addimus mel, aut mel rosaceum, succũ betæ, succũ mercurialis cum sale. Aliud, decocti rutæ, polypodij, & mercurialis libr.j.s. benedictæ vnc.j. mellis & olei rutacei vtriusque vnc.ij. salis drach.s. Roborare verò oportet iecur, à quo malũ orditur, potionibus, linimentis & emplastris. Bibendũ damus vinũ, aut aquam mulsam in quibus maduerit per noctem absinthij coma, præterea decoctũ eupatorij cum spica: dianisum, aromaticũ rosatũ. Præterea fiat puluis cinnamomi, spicæ, absinthij, menthę, carpesiorũ, caryophyllorũ, æquis partibus sumatur drach.s. in vino albo, aut tantundē iecoris lupi, cum vino, aut decocto eupatorij, aut absinthij. Linimēta fient ex oleo de absinthio, nardino, rutaceo, aut irino, laurino, anethino. Superinspergemus tamen puluerem cumini, anisi, absinthij, caryophyllorũ, ammoniaci, & galbani. Valet in eum vsum vnguentum Agrippæ, dialthæas, cum succo cucumeris syluestris, hoc purgatoriam facultatem habet. Aliud ex stercore caprino, oleo irino, & aceto. Aliud stercoris bubuli vnc.iiij. sulphuris vnc.s. bulliat in lib.ij. aceti mulsi. Aliud stercoris bubuli, stercoris caprini, vtriusque vnc.ij. sulphuris vnc.s. pulueris absinthij drach.ij. succi ebuli vnc.ij. aceti mulsi vnc.xx. bulliant ad consumptionem medietatis. Aliud, succi ebuli, succi absinthij, succi cucumeris siluestris, sing.vnc.ij. spicæ, asari, carpesiorum, caryophyllorum, singulorũ drach.j. fœminis verò quandoque pessulum immittimus ex aniso, cumino,

Ascitis uictus.

Ascitis curatio.

cardamomo, aristolochia, & pulegio cum medulla ficuum vino subactis: vidimus quosdam paracentisi, hoc est punctura ventris, in quinque partibus facta, non penetrante, sanasse, eis partibus purgata aqua. Pauci tamen liberantur apertione, quam non licet exercere nisi vbi alia remedia non profuerint, atque decet eo tempore constantem habere facultatem, & sensim aquam educere, facta scissura prius in abdomine: paruin autē supra hanc fiat peritonæi sectio, vt abdomē operiat ipsius sectionē. Interim tamen vires iecoris oportet roborare.

De tympania. CAP. XII.

Tympania. TYmpania ventris tumor flatuosus est, per quem intra peritonæum flatus continetur, & ipsum distendit, superuenit morbus hic, longis febribus, langoribus ventriculi, & eiusdem ac intestinorum inflammationibus, & scirrhis iecoris, ventriculi, vteri, ac peritonæi. Accedunt statim dolores vehementes, vigiliæ, difficilis respiratio, ructus & flatus retentio, sæpe etiam febris: quoniam magna ex parte à causa calida morbus oritur, vti ex ventriculi calida intemperie, post ipsius, aut iecoris inflammationes. Victus talis conuenit qualis capite superiori, ad ascíticos traditus est, decet enim eisdē exiccantia, & vrinam mouentia admouere. *Tympaniæ curatio.* Curatio itaque à purgatione incipiet. Vitare autem præcipit Paulus de purgantibus, ea quæ vniuersum corpus emaciant, & colliquant: ex vrinam mouentibus verò, quæ efficaciora sunt. Probè itaque purgationem perficimus per pilulas de agarico, aut per pilulas de rhabarbaro, si quidem non sit tympania sine humoris cum flatu mixtione. Deinde clysteribus vtemur quæ flatum validè discutiant, ex decocto anisi, cumini, centaurij, cum oleo anethino, & rutaceo. Aliud, decocti centaurij, anethi, meliloti, rutæ, lib. j. s. benedictę vnc. j. mellis & olei anethini vtriusque vnc. ij. salis drach. j. Aliud, rutę, anethi, pulegij, singulorum manip. s. anisi, dauci, cumini, carui, singulorum drach. j. bulliant in libris tribus aquæ ad consumptionem medietatis, residuū coletur, & colaturæ adde olei rutacei vnc. iij. salis drach. j. Glandes immittendæ ex melle tosto, cumino, & sale, aut ex hiera picra, succo cucumeris syluestris arido, & sale: quæ verò vrinam mouent vtilia sunt, vti decoctum, quod recipit anisi, fœniculi, ameos, singulo. drach. ij. dauci, cumini, asari, spicæ singu. drach. j. bulliant in lib. ij. aquę ad consumptionem medietatis, & colaturæ accipiat vnc. iij. aut decoctum calaminthæ, origani, pulegij & anisi, bibant, vbi non fuerit magnus ardor, hęc in vino facere expedit. Liniatur venter oleo anethino, & inspergatur puluere cumini, aut oleo rutaceo, nisi magnus fuerit calor, deinde fricetur linteis asperioribus, longa frictione. Emplastra verò superponantur ex ruta, anetho, camæmelo, meliloto, cum aniso, cumino, & carui elixis & malaxatis cum oleo rutaceo, aut ex ebulo, centaurio elixis, & melle malaxatis. Valent in eum vsum aromaticum rosatum cum vino, diacuminum aut dianisum, aut diatrion pepereon. At verò sæpe morbum hunc vidimus à calida iecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curauimus, iecori superponentes succum endiuiæ & cicorij cum pauco aceto & vnguento rosato linientes, superponimus aquam instillatitiam endiuiæ, cum aceto, & cicorium edendum damus, atque endiuiam.

De leucophlegmatia. CAP. XIII.

Leucophlegmatia. LEucophlegmatia carnis totius corporis tumor est pituitosus. Causæ sunt quæ iecur infrigidant, & sanguinis crassi ac pituitosi generationi parant, ex cibis, potibus, & reliqua viuendi norma, refrigerante. Signa sunt totius corporis tumor, color albicans, carnis mollitudo, ac laxitas, ita vt spongiæ modo humorem imbibisse videatur. Talis autem redditur caro temporis processu pituita deducente carnem in sui naturam. *Leucophlegmatiæ victus.* Victus his conuenit, qui exiccet & extenuet, panis sit probè coctus, & cortices meliores sunt ipsius mica, recipiat autem anisum cùm subigitur. Carnes sint assæ turturum, perdicum nouellarum, turdorum, passerculorum, & pullorum gallinaceorum, cuniculi, & ouorum vitelli. Olera & legumina vitanda, præter petroselinum, apium, mentham, boraginem, pastinacam, asparagos, folia raphani, cicorium, allia cocta, porra, & cicera. Fructus sint amygdalę adhuc amaræ, vuæ passæ: pistacia, auellanæ tostæ, caricæ, nuces. Inspersiones fiant ex aniso, cumino, sale, pipere, zingibere, caryophyllis: liquamen sit ex petroselino, aut sinapi, aut acetum & piper. Vinum sit antiquum, & colore flauum, atque odoriferum. Parcè bibant & ab aqua abstineant, & in lecto paulò duriori dormiant. Exercitationibus vtantur validis, & sub æstiuo sole, & talibus frictionibus, & in arena calida. *Leucophlegmatiæ curatio.* Curatio incipiet à sang. misſione, præsertim si aliqua sanguinis vacuatio fuerit suppressa, veluti hæmorrhoidarum, aut menstruorum, aut sanguinis narium, atque tunc vena tundenda quæ euacuet redundantiam ab oppleta particula, deinde plenitudo & vires considerentur. Nos fœminis crura scarificare præcipimus, cui nullum auxilium confertur. Hydropicis talos scarificare Gal. ex Archigene præcepit lib. 9. de Composi. medica. per locos, & Celsus idem libr. 3. cap 21. Hoc remedio malum corporis habitum sæpius curauimus. Paulus à sanguinis misſione abstinere pręcipit

cipit, vbi antè missus fuerit cùm æger malo corporis habitu laborare cœperat: sed in omnibus redundantia ac vires considerari debent. Eiusdem quoque præceptum est per interualla sangui. ducere. A sanguinis missione corpus siropis extenuantibus parandum, vti siropo de quinque radicibus cum aceto maribus, sine aceto fęminis, quibus addes decoctum radicum apij, aut origani, aut calaminthæ. Aut fiat siropus sequens, calaminthæ, pulegij, origani, singulorum manip. j. spicæ, asari, cinnamomi, singulorum drach. ij anisi, cumini, carpesiorum, singulorum drach. j. s. bulliant in libris sex aquæ, ad consumptionem tertię partis, residuum coletur, & melle addito fiat siropus. Corpus autem purgetur pilulis aureis, aut de agarico, aut de rhabarbaro, aut electuario indo, aut diaphœnicon, aut rhabarbaro cum spica infuso in decocto radicum apij, & iringij. Purgat etiam eosdem optimè siropus acetosus diarhodon cum rhabarbaro, cuius quantitas sit vnciarũ iiij. bis in tribus diebus. Post hæc conueniunt quæ vrinam mouent, quorum copia præcedentibus duobus capitibus habetur, & decoctũ absinthij, & cinnamomi. Frictiones verò vtilissimæ sunt, quæ fiunt cum oleo irino, & sale, aut oleo laurino, aut anethino cum pauco aceto, & sale, aut sulphure tenuissimè trito: hęc frictio vniuerso corpori adhibetur, & ventri. Simili frictione & validis exercitationibus vti præcepi sub ęstiuo sole, in calida arena, adolescẽtẽ, quem ex magna leucophlegmatia ad sanitatem restitui quinque dierum spatio, probè iam purgato corpore: is sanè se soli æstiuo exponebat, tecto capite, quatuor horarum spatio iuxta meridiem, quas frictioni & exercitationi insumebat: frictio autem cum oleo irino & sale fiebat. Alios solemus in calida arena prædictis temporibus sepelire, & eosdem oleo irino, & anethino fricare, addito sulphure: ventri emplastra admouentur ex stercore caprino, aut bubulo, cum sulphure elixis in aceto mulso, aut liniatur oleo irino, sulphure & sale. Decet autem iecur roborare externis auxiliis, vti oleo de absinthio, & nardino, aut anethino, puluere absinthij, menthæ, eupathorij, & baccarum lauri, cum aniso, cinnamomo, & caryophyllis. Ore tamẽ assumentur pastilli diarhodon, & de rhabarbaro, & aromaticum rosatum, atque iecur lupi præparatum cum vino aut aqua mulsa. Anasarcã autem quę à serosis colliquationibus procedit & corporis habitũ occupat, agnosces colore inter pallidũ & viridem, carnis mollitudine, viriũ collapsu, somno graui, & ciborũ inappetentia, & totius corporis refrigeratione, & liquidis deiectionibus decoloratis. Horum curatio difficillima est: siquidem totius naturæ euersionẽ emendare oportet, exiccatione, calefactione iecoris, ventris & totius habitus, per ea quæ dicta sunt ad leucophlegmatiam, citra sangu. missionem, aut purgationem, sed frictionibus, vnctionibus, & vrinæ prouocatione, & potu exiccantium vti conuenit. *Anasarca curatio.*

DE MORBIS RENVM ET VESICAE. SECTIO NONA.

De renum imbecillitate. CAP. I.

Renes imbecillitate laborant, citra vlcus aut inflammationem. Imbecillitas verò quæ maximè nota est, ad retentricem attinet facultatem, quæ retinendo sanguinem percolat, ac vrinam puram & naturalem conficit: sic quidem & renes ob laxitatem sanguinem delabi permittunt, atque ea ratione vrina redditur cruenta, sicuti & ob laxitatem vasorum ad renes deducentium vrinam, sic etiam vbi sanguis in toto corpore redundauerit, & ea via natura abundantiam deponat, cruenta vrina per interualla succedet. Mingitur quoque vrina cruenta, ob venæ alicuius rupturã. Acres autem humores per eos meatus transmissi, exulceratis meatibus cruentæ vrinæ causa fiunt. Renes rursum imbecilles redduntur, ob intemperiem præsertim frigidam, cui etiam humida adiungitur: sanguis verò qui mingitur, aquosus atque serosus est, & qui hoc malo laborant, siti carent, atque dolore, & à calidis auxiliis iuuantur, pariter atque siccis. Si verò sanguis ob vasorum laxitatem mingatur, is crassus erit: verùm cùm subsederit, cruentum erit sedimentum, vrina verò parum colorata. Sæpe verò non subsidet, sed turbata manet, colore perrubra, & dolor quidam sentietur ac si renes suspensi essent. Quòd si sanguis mingatur per interualla, statutis temporibus grauitas in renibus sentietur, & à mictu melius habebunt. Cùm autem talis excretio cohibetur, mala grauia inde sequuntur, qualia sunt ophthalmia, vertigo, lumborum dolor, & renum grauitas, ac lapidis in eisdem generatio: consentiente autem iecore, malus corporis habitus, & aqua intercutem, si mictus sanguinis vena rupta fiat, antecedet violentia magna in leuandis ponderibus grauibus, aut oneribus gestandis, aut longus & frequens veneris vsus, aut celerrima, & inæqualis, & dispar equitatio: tunc verò sanguis affatim mingitur, ac sine interuallis. Cùm autem mictus sanguinis erodentes sequitur humores, dolores antecedunt acres, & vrina flaua, & interim pus quoque cum vrina mingitur & quandoque carunculæ. Competunt his aues montanę, vti turtures, palumbi, perdices, turdi, oryza cum lacte, aut iure carnium, & palmulæ: & lentes eo modo

Sanguinis mictus.

Vrinæ cruẽtæ causæ.

Imbecillitatis renum victus.

modo quoad dyſentericos paratæ, & aqua calybeata, aut vinum nigrum eadem aqua dilutum, aut aqua pluuiali. Abſtineant funditus ab omni exercitatione, & venere, & decubitu ſuper dorſum, & vſu rerum calefacientium cum acredine,præſertim vbi ab acribus oriatur humoribus. Vitabunt præterea omnia vrinam mouentia. Tuſsis quoque ſanguinis mi-

Mictus ſang. curatio.

ctum detegit, & vociferatio & ira. Curatio eorum qui ſanguinem mingunt ob imbecillitatem retentricis facultatis renum, aut meatuum, tota ad renes & meatus adſtringendos & roborandos conuertitur. Prohibitis itaque contrariis,nępe coitu, exercitatione, labore crurum, & vrinam mouentibus,præbebimus eiſdẽ in potu, paſtillos de ſpodio cum aqua plantaginis,aut in eadem boli armeni ſcrup.ij. aut ſymphyti radicis drach.ſ.cum decocto balauſtiorum, aut lapidis hæmatitis ſcrup. ij. in aqua inſtillatitia plantaginis. Aliud, corallorum rubeorum,acaciæ,balauſtiorum,ſingulorum ſcrup. ſ. in vnc.vj. decocti ſanguinariæ,aut bibat æger ſucci ſanguinarię vnc.iij.Renibus verò emplaſtra admouemus ex maſtiche,acacia, rhu,& ſucco ſanguinariæ, aut ex palmulis elixis in aceto deinde malaxatis addita acacia, & oleo myrtino.Aliud,olei myrtini,olei melini,vtriuſq; vnc.j.pulueris maſtiches,cinnamomi, acaciæ,balauſtiorũ ſingulorũ ſcrup.j. cũ reſina fiat emplaſtrũ. Si verò ſanguis mingatur per circuitus,à ſanguinis miſsione incipere oportet curationem, ſecta vena interna cubiti, per diem,aut duos dies ante acceſsionem,cum ſanguinis copia aceruata iam eſt. Nullum autem tempus ſpectandum ſi ſanguis rupta vena manauerit,ſed ſtatim fundendus ſecta vena prędicta per interuallla,vt natura in partem aliam aſſueſcat. Conferunt eiſdem cucurbitæ lumbis affixæ cum ſcarificatione,& frictio brachiorum valida,atque eorumdem ligatura. Medicamenta verò ore ſumet quæ prædiximus, aut lapidem hæmatitem in ſucco polygonij, aut ex radice ſymphyti,rhu,& acacia cum ſucco polygonij & ſanguinariæ fiat emplaſtrum. Vidiſti

Hiſtoria.

familiarem collegij diui Bernardi,qui ſanguinem copioſum & ſyncerum pauca vrina mixtum mingebat,quem ad ſanitatẽ perduximus ſemel bibitis paſtillis ex ſuccino cum aqua inſtillatitia plantaginis, hora ſomni. At verò ſi ſanguinis mictus eueniat ab humorũ acredine,hos purgatione ducemus per ventrem cum electuario roſato,& caſia fiſtulari,in decocto prunorum,& radicis dulcis,aut electuario diacatholicon, in decocto prunorum, violarum, hordei,& radicis,deinde ſi vlcus remanſerit detergendum & aſſolidandum,& in ſumma ea via curandum, quæ à nobis tradetur ad renum vlcera.

De renum inflammatione. CAP. II.

Renum inflammatio.

INflammantur renes ſanguine ad ipſos confluente, & eoſdem diſtendente, cuius morbi cauſæ ſunt, dolor, ictus, ſaltus, equitatio celeris & vehemens, compreſsio, & multi ſanguinis in eas partes tranſuſio. Signa autem accedunt dolor lumborum ea parte quæ ventriculo è regione retro reſpõdet, ardor, febris pro morbi magnitudine magna, ſitis, bilis vomitus, capitis dolor, mentis turbatio, vigiliæ, nonnunquam procedente malo animi deliquia, & extremorũ refrigerationes, vrina cohibetur, aut redditur pauca,& flaua, aut ruſſa, aut rubra, ab initio tenuis, procedente morbo craſſa, & mucoſa,frequenter mingunt,& cum labore, dolore, & calore, ac morſu,tuſsi,aut ſternutatione vehementius redditur malum. Deiectio dura excernitur, & pauca,ſe ipſos erigere nequeunt, minimè tamen progre-

Inflammatorũ renum victus.

dj,crus eiuſdẽ lateris ſtupet. In victu conueniunt alimenta quæ facilè coquuntur & parum alere poſſunt,vt lactucæ elixæ, aut endiuia,aut cucurbita,& vbi virium robur exigatur hæc in iure pulli elixanda venient,amygdalatum prætereà eiſdem conuenit. Magna verò ciborũ abſtinentia nocua eſt, ſi quidem per ipſam vrina acrior redditur, quod Rufus Epheſius libro de renum & veſicæ affectibus affirmauit. Potus ſit aqua hordei, ſed inclinante malo panis in iure pulli edendus,& alæ auium elixæ,& parum carnis pulli parui elixi, aut perdicis nouellæ, troctas quoque,& fluuiales rubeculas,ac ſoleas edere licet, ac paſtinacam aſſam in cineribus, aut elixam, aut ſiſer,& oui vitellos,cum ſaccharo: cum carnibus autem & piſci-

Renum inflammatorũ curatio.

bus petroſelinum, aut fœniculum, & amygdalatum accipient cum ſeminibus melonis,& cucumeris inclinante morbo. Venter clyſteribus molliendus ex decocto violarum, hordei, & ſaccharo. Sanguinis miſsio eis optimum remedium eſt. Verùm Galen. lib. de Sanguinis miſsione, renes ambigere dixit, quoniam in medio corporis ſiti ſunt, ac perinde iuuantur venis brachiorum,aut crurum ſectis. Quamobrem incipiente inflammatione ſanguinis impetum reuellemus,ſecta vena interna cubiti patientis lateris,fietque cum Aetio repetita.Sed cum ſanguis partem obſederit,deriuationis ratione, venam malleoli interioris eiuſdem partis aperiemus. Hanc autem repetere non decet, ſed ſemel ſecta vena totum ſanguinem euacuandum educere: cucurbitulas verò cum ſcarificatione lumbis affigemus, vbi per cataplaſmata quæ ſequuntur non ſedetur dolor. Clyſteria rurſus iniicienda ex decocto hordei, violarum,ſeminis lini,& ſaccharo,& pinguedine gallinæ liquata,aut ex decocto maluarum, ſeminis lini, & fœnogræci, cum oleo roſaceo, & axungia gallinæ, & anatis,aut ex decocto

hordei

hordei, oleo rosaceo, & casia fistulari, addimus autem saccharum, alij mel. Cataplasmata verò superponemus ex farina seminis lini, farina hordei, & rosaceo, aut ex farina fœnograeci, farina hordei, santalis rubeis cum oleo camæmelino, & rosaceo incipiente morbo, aut fiat linimentum ex vnguento rosato & santalino pari mēsura. Dolore verò valde aucto addemus oleum de papauere, aut parum medicamenti Philonis: aut recipiet vnguenti rosati vnc.j. vnguenti populeonis vnc.s. olei camæmeli vnc.ij. Morbo tamen inclinante, aut humore iam obsidente partem, fient emplastra ex farina seminis lini, asaro, chamępyti, & eruo, cum passo. Licet quoque addere polium, abrotonum, iuncum rotundum odoratum. Eodem tempore emplastra conficimus ex farina seminis lini, erui, ireos, paribus mensuris cum oleo laurino, aut irino, & galbano. Bibet interim æger decoctum cicorij, cum puluere seminum melonis & cucumeris, aut siropum de endiuia cum oxysaccharo, aut siropi violati vnc.ij. aquę hordei vnc. iiij. aut siropum de endiuia cum aqua instillatitia melonis: vitanda autem sunt quæ cum acri calore vrinam cient. Transit quandoque inflāmatio in scirrhum, atque obdurantur renes nimium refrigerati, aut tenui inflammationis parte dissoluta, quod ex pondere agnoscimus, & doloris hebetudine, & quoniā renes suspensi videntur, & cruris perpetuus accidit stupor, maior quàm ante, & vrina minor redditur, & facilè inde malus corporis habitus sequitur. Curabitur autem emplastris, linimentis, clysteribus, atque his quæ vrinam mouent. Emplastra conficimus ex farina seminis lini, oleo anethino, & axungia gallinæ, aut ex caricis, farina fœnograeci, decocto radicū althææ, & medula cruris vituli, clysteria iniiciemus ex decocto maluarum, caricarum, & melle, addito oleo camæmelino, & de lilio albo, aut ex decocto radicū althææ, seminis lini, oleo camæmelino, axungia gallinæ liquata, & sale. Vrinam mouebimus aqua mulsa ex decocto radicum apij, aut decocto capillorum Veneris, aut siropo de quinque radicibus sine aceto. Transeunte tamen inflammatione in suppurationem, eandem agnoscamus, rigore, febre maiori, & pondere. Ceterùm fient inordinati rigores, & febres per accessiones augmentum recipiēt, vesperi potissimū. Cùm suppuratio iam facta est, dolores & febres fient minores, pondus magis manifestū. Cùm rumpitur, pus mingetur, & nonnunquam renum carunculæ, & sordes atque excrementa, & pondus minuetur. Coadiuuare tunc oportet suppurationem & eruptionē, iuuatur optimè suppuratio clysteribus ex decocto caricarum & radicis althææ, cum oleo amygdalarum dulciū, & axungia gallinæ, aut ex decocto maluarum, radicis althææ, oleo camæmelino, & butyro vaccino. Emplastra quoque superponentur ex ficubus cum radice althææ, & oleo elixis & malaxatis. Cùm verò rupturā suppurationis cupimus, emplastra conficiemus ex caricis, foliis maluarum, stercore columbino, & melle, aut ex caricis, radice ireos, terebinthina, adipe gallinæ, & oleo laurino, & humorum prauitate vrgente, eruum & baccas lauri addemus, mulsum quoque cum rutę decocto rupturā accelerat bibitum: Clysteribus verò oleum irinum & sal copiosum addemus. Rupto abscessu vlcus mundare expedit, & carnes renū reficere, roborare, & malignam putredinē coercere. Abluit renes aqua mulsa, siropus capillorum Veneris cum decocto radicum fœniculi, & cicorij decoctum cum melle despumato, aut decoctum pulegij, aut origani cum melle. Vlceris benignitas agnoscitur, quoniā pus album leue, & æquale, ac quàmminimè fœtidum cum vrina mingitur. Malignū verò, quoniam pus fœtidum est, aut liuidū, & muscosum. Prædicta mundare valent vlcera. Sed lac asininū optimum est: deinde caprinum, cum melle & endiuia, aut cicorium elixum, & cucumis. Reficietur autem caro renum per mundificationem lacte ouillo, aut bubulo. Bibendū autem calidū, aut ab vbere mulgendum. Quibus etiam amylum cum lacte elixum, & similago, sic etiam parata vtilis est. Verùm erosiones renum & praua ipsorum vlcera non facilè curantur, sed eadem mūdare ac validè siccare decet, cum medicamento diaireos in tabellis, & aqua mulsa ex iride, & eruo, aut ex iride, & erui farina cum melle, & resina terebinthina confectis emplastris. Sed ad renes exulceratos sunt quæ sequuntur.

Scirrhus renum.

Scirrhi renum curatio.

De renum vlceribus. CAP. III.

EXulcerātur renes præcedente inflammatione suppurata, aut rupta vena, aut humoribus erodentibus diutius per renes transeuntibus. Inflammatio cognita est, & venæ ruptura ex his quæ capitibus præcedentibus diximus. Humores erodentes dolore, & calore renum, atque vrinæ acredine agnoscuntur, quibus vrinæ color accedit russus, aut flauus, non ab his tantùm renes exulcerantur, sed à lapidibus qui ibidem generantur. Renibus exulceratis pus mingitur, quod cum vrina valet subactum descendit, nec facilè subsidet. Pus autem agnoscitur fœtore percolatum, præsertim si ignitis carbonibus fundatur. Vlceratis prætereа renibus minguntur nonnunquam carunculæ: his accedunt loci dolor, & calor, & ea quæ præcesserunt, vt venæ in renibus ruptura, aut eorundem inflammatio. Quibus vlcera renes infestant, ob inflammationes, aut vanæ rupturam, remedia capitibus præce dentibus

Renum vlcus.

dentibus tradita conueniunt. Acribus tamen infestantibus humoribus alimenta conuenient quæ refrigerent humores, & renes attemperent, vti lactucæ, endiuiæ, pepones elixi, & cicorium, aut endiuia, aut cucurbita, aut rumex elixa, aut pepones elixi cum carnibus pinguibus. Carnes quoque auium montanarum, aut perdicum, turturum, & turdorum, gallinæ, & capi nouelli, squamosi pisces, & saxatiles, & amylum cum lacte, & similago, & hordeacea ptisana, & succus hordei viridis, panis bene fermentatus ac paratus, lac præterea asininum, ac serum lactis cum melle cõfert, cum mundificare vlcera instituimus, deinde lac ouillum cum melle, aut lac bubulum conuenit. Potus aqua hordei, aut vinum subnigrum modicè austerum, probè dilutum, quale est yllanum, & aqua radicis dulcis, sed sit potus paucæ quantitatis. Quies conuenit, & summa abstinentia, ab equitatione, saltu, venere, & ira, & alimentis salsis, acribus & acidis, & vrinam mouentibus calidis. Curatio verò incipiet à purgatione acrium humorum: reuulsionis ratione vomitum mouere decet, bibito agarico in aceto mulso, aut decocto seminis raphani. Purgabitur verò per inferiora deriuationis gratia, per electuarium rosatũ, cum medulla casiæ fistularis. Deinde vlcus mundabitur aqua mulsa, cum decocto capillorum Veneris aut cum decocto cicorij, & radicis dulcis, aut cum aqua mulsa in qua bullierint radix dulcis, & vuæ passæ sine vinaceis. Aut seminis melonis, cucumeris, cucurbitæ, peponis sing. vnc. s. succi radicis dulcis, & sacchari, vtriusque vnc. j. cochleare vnum sumatur ieiuno ventre cum aqua instillatitia cicorij, aut decocto seminis maluæ. Post mundificationem consolidandum vlcus est, bibito bolo armeno cum aqua cicorij, aut pastillis de alicacabo, hoc est diaphysalidos, cuius sint scrup. ij. in aqua mulsa, aut in aqua instillatitia cicorij. Aliud, Seminis melonis & peponis, & vtriusque vnc. s. succi radicis dulcis drach. ij. tragacanthi, myrrhæ, gummi arabici, boli armeni, thuris, singulorũ drach. j. cum siropo rosaceo, aut myrthino conformentur pastilli, ponderis drach. j. quorum vnum assumet cum aqua mulsa, aut aqua instillatitia cicorij, aut bibet aquæ mulsæ vnc. iiij. succi saluiæ vnc. s. myrrhæ, & tragacanthi, vtriusque drach. s. aut coralli, tragacanthi, succini singulorum scrup. s. cum decocto cicorij. Emplastra superponentur ex farina hordei, farina erui, myrrha, & resina terebinthina. Aliud, myrrhæ, thuris, mastiches, boli armeni, singulorum drach. j. succi plantaginis aridi drach. j. s. picis & resinæ quantum satis est. Vlcera verò si serpentia fuerint, & ichores, ac liuidam saniem à se mittant, aut difficilè, aut nunquam curantur, sed tamen prædictis remediis conandum id efficere.

Vlcerum renũ curatio.

De diabete. CAP. IIII.

διαβήτης

Διαβήτης à verbo διαβαίνω, hoc est pertranseo dicitur, quia vrina in hoc morbo citò pertransit: hæc est renum passio quæ à quibusdam vrinæ profluuium, ab aliis dipsacos, ab aliis matella intercutem appellatur. Qui hunc morbum patiuntur statim assumptum potum per vrinam emittunt, adhuc quantitate maiorem, siquidem non tantùm potus celerrime trahitur, vesicam implet, ac mingitur, sed à vasis trahitur humor. Rarus morbus & peregrinus est, renum significans calidam intemperiem, & magnam imbecillitatem: calida enim intemperies causa est adeò validę attractionis, ob imbecillitatem autem retentricis fit, vt statim defluat in vesicam, qua impleta rursus mingitur sine mora. Contulit Gale. miro modo morbũ hunc caninæ appetentiæ oris ventriculi cum læuore intestinorum: per eam namque cibi validè appetuntur, sed statim tracti ob imbecillitatem ventriculi non retinentur. Deficiente rursus alimento alterum appetitur, quod tractum deiicitur, nequeunte ventriculo, præ imbecillitate cibos retinere, sic etiam renes vehementi calore trahunt potum, à iecore, & iecur à ventriculo, tractus autem potus minimè retinetur, sed sua grauitate delabitur in vesicam: hæc verò non trahit, sed recipit, sicuti neque intestina trahunt cibos à ventriculo, sed ab ipso per lienterias præ imbecillitate delabuntur in intestina, hæc verò grauata contentos cibos excernunt celeriter. Absente quidem alimento, redit statim fames, quæ ob ventriculi frigiditatem valida est, atque canina: & in renibus ob calorem trahitur potus celeriter. Cùm verò ob imbecillitatem retentricis delabatur, rursus renes appetunt aquam valido quodam appetitu. Significabunt itaque diabetem valida sitis, calor renum, & mictus celerrimus ac valde copiosus, totius corporis tabes ac colliquatio, vrina alba & aquosa, venter aridus. Alimenta eis conueniunt quæ refrigerent, humectent & ventrem lenientia, ad ipsum conuertant fluorem vrinæ, vti lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, endiuia, carnes veruecis, porcorum, gallinarum, elixæ, & pedes porcorum & boum, & pisces saxatiles, & succus mali punici, aut arantium, cum saccharo. Valet ptisana hordeacea, & amylum, & similago cum lacte elixa, & carnes cum mali punici granis edendæ, aut arancij succo, aut limonis, & caseus recens salis expers, & pira & mala cotonea elixa. Decet abstinere ab acribus, & salsis omnibus, ab exercitatione, & cutis refrigeratione, aut adstrictione, & brachia oleo camæmelino fricare, & clysteribus vti, quæ refrigerent, humectent, & leniant ventrem.

Diabetis causæ.

Diabetis signa.

Diabetis victus.

Curationis

Curationis ratione, Paulus inter initia sanguinis misſionem non alienam eſſe dicit,confert autem vomitus multo cibo ac potu præaſſumpto, ventrem lenire conuenit clyſteribus ex decocto hordei, violarum,prunorum,& tamarindorum, cum oleo violato, addita hiera picra:confert ſiropus roſatus,aut myrtinus, cum aqua inſtillatitia cicorij. Cataplaſmata verò fient ex farina hordei cum roſaceo & aceti,quæ lumbis & illis admouebuntur.Præterea emplaſtrum ex baccis myrti,oleo roſaceo & ſucco plantaginis,aut ex farina hordei,acacia,hypociſtide,cum ſucco portulacæ,& oleo myrtino.Aliud,ſucci plãtaginis,ſucci virgæ paſtoris,vtriuſque vnc.ij.pulueris myrti drach.iij.paſtillorum de ſpodio drach.ij.Lumbi quoque vnguento roſato,aut cerato refrigerante Gale. liniantur,aut vnguenti roſati vnc.j.vnguenti populeonis vnc.s.miſceantur,aut vitis pampini cum aqua capitum roſarum malaxentur, & lamina tenuis plumbi perforata lumbis alligetur. Sudorem verò elicere eſt ex vſu aquæ impetu in contrarium conuerſo,id fiet ſi in laconico balneo ingrediantur, aut pedibus admoueatur intra lectum triticum elixum madidum adhuc. *Diabetis curatio.*

De lapide renum. CAP. V.

IN renibus & veſica lapides generantur, aut geniti continentur, nam lapides in renibus geniti in veſicam tranſlati augentur, ac retinentur.Cauſæ lapidis in materia & efficiente conſiſtunt, materia eſt craſſus ac lentus humor, aut terrenus ad renum ventres delatus, ex cibis eius naturæ, & cruditatibus genitus. Efficiens eſt calor acris qui tenuem humoris partem diſſoluit, craſſa relicta dura & concreta. Lapides in renibus ſenibus & adultis magis fiunt, pueris magis in veſica, ſiquidem, puerorum ſucci magis tuſi ſunt, ac proinde à renibus in veſicam delabuntur, ſenum autem retinentur in renibus vbi concreſcunt. Sunt variæ lapidum differentiæ.Nam quidam ſunt longi, quidam rotundi, quidam lęues, alij aſperi, nonnunquam vnus, quandoque plures gignuntur, & hi aut albi, aut pallidi, aut ruffi, aut rubei, aut nigri. Falluntur qui putant, albos in veſica, rubeos in renibus generari: omnium enim colorum prædictorum fiunt,in renibus lapides pro diuerſitate materię & efficientis, nam à ſanguine fiunt rubri, aſſati deinde nigri, & à pituita fiunt albi, bile mixta flaui. Qui lęues ſunt,facilius, aſperi difficilius excernuntur. Concreſcunt primùm arenulæ multæ deinde viſcidus humor eaſdem congregat & compingit: calor verò omnia obdurat, non aliter quàm in fluuiorum litoribus arenoſis, lapides vi ſolis genitos videmus. Sed & tophi iuxta canales & aquarum fluenta generantur, fæce obdurata, quod pari modo fieri in renibus & veſica exiſtimandũ eſt. Signa lapidis renum ſunt, dolor præfixus in lumbis, pondus, difficultas vrinæ, hæc verò cùm mingitur ab initio aquoſa eſt & ſyncera,deinde ſabuloſa quæ dolorem leuat & morbum ſæpe ſanat;nam fit quandoque vt præter arenas mictas lapis remaneat. Incipiente acceſsione, ac natura ad excretionem lapidis commota, nauſea accedit,ructus,& vomitus præſertim à cibo & deiectio cohibetur,ſed egerendi cupiditas frequens moleſtat. Teſtis lateris renis patientis contrahitur, & crus patitur ſtuporem. Deinde cum lapis deſcendit,dolor acrior ſentitur in meatibus vrinariis, maximè cum lapis aſperior aut magnus fuerit,hic dolor in iliis ſentitur. Cùm verò in veſicam delabitur,dolor ceſſat,verùm vbi non mingatur paulò pòſt,vt lapis veſicæ curandus erit. Quoniam tamen morbus hic per acceſsiones inuadere ſolet,victus diuerſus conuenit in acceſsione,& pręſeruationis ratione. In acceſsione ſanè conuenit ius pulli ciceribus elixi,aut beta, aut borago, aut lactuca,aut pepo in iure gallinæ. Ante acceſsionem verò præuiſionis ratione,carnes gallinarum,pullorum,caporum,faſianorum,turdorum,turturum,& troglodítum,perdicum, attagenarum,& ex quadrupedibus,veruecis,hœduli, & cuniculi. Ex piſcibus troctas, ſoleas, plaicias, ſabocam,& ſalmonem, & lauracem, & ouorum vitellos tremulos edant. Ex leguminibus ius cicerum,& ptiſanam hordeaceam. Ex fructibus, amygdalas, piſtacia, nucleos pini,vuas paſſas & cappares,& melones,ac pepones.Ex oleribus endiuiam,cicorium,petroſelinum,apium,folia raphani,paſtinacam,& ſiſer,aſparagos,berulã,& carduum, liquamẽ ſit petroſelinum,aut eruca. Panis ſit probè fermentatus & aſſus in furno,recipiet autẽ aniſum dum ſubigitur. Potus ſit vinum album,non antiquum,nec validum,quale eſt vinum à ſancto Torcatio,aut à Yepes,aut à Lilio,ſubpallidum,vnius aut duorum annorum,ídque modicè dilutum, aut aqua mulſa, & quandoque poſca. Aquæ verò tepidæ potum ante cibos laudat Alexãder. Vitent autẽ vina nigra,& craſſa,& valida & antiqua,& aquam turbidam, ac cœnoſam,ſed tenuiſsimam pellucidã,aut per mortarios lapideos colatam bibant.Eſt ſane aquæ potus adeò vtilis,niſi ventriculi temperies obſiſtat,vt plures lapide renum laborantes excluſo ſemel lapide, abſtemij numquã iterum id mali ſenſerint. Panem quoque azymum, aut pauci fermenti,aut male paratum, aut in cineribus aſſum deuitent: præterea carnes bubulas & porcorum,ac ceruorũ. Vitent lac,& caſeum omne,& oua dura,atque frixa,& piſces omnes craſſæ ſubſtantiæ,vt polypũ,thynnum, anguillas.Exercitationibus moderatis vtan-

Lapis renũ. *Lapidis in renibus generatio.* *Lapidis renum uictus.*

tur, & conuenientibus anni temporibus pro humorum peccantium natura, aut sanguis eis mittatur, aut venter purgetur, quibus vomitus à cibo vtilis est. Vbi morbus cum sanguinis redundantia fiat, sanguinem mittemus secta vena interna cubiti eius lateris, ex Aetij documentis, nec tamen totum sanguinem redundantem vacuabimus, sed partem seruabimus ad morbi longitudinem. Idem autor in testium inflammationibus si sanguis fuerit multus, venam cubiti secare præcipit. Si verò non multus, venam tali. Quod in renum lapide & inflammatione seruandum videtur. Ceterùm Hipp. lib. 6. de Mor. popu. Sectione 1. venam poplitis secare præcipit, & Galen. idem confirmat, & ratione suadet, siquidem partes quæ infra iecur sunt, sectione venarum quæ sunt in poplitibus, aut in malleolis curantur. Neque alienum à ratione videtur quod cum distinctione præcepit autor libri de renum affectus dignotione & medicatione, is enim languēte facultate venam brachij secare iubet, constante verò, eam quæ in poplite. Præcedant tamen lenia clysteria quæ tradentur. Prauis succis redūdantibus, purgatione est opus. Purgantur verò renes clysteribus, vomitibus, & inferiori ventre. Sumant autem in potu electuarium indum in decocto radicum apij & fœniculi, & radicis dulcis, aut casiam fistularem liquatam in oleo amygdalarum dulcium, aut elect. diaphœnicon, in decocto apij, fœniculi, & calaminthæ, aut in decocto vrticę capillorum Veneris, & pulegij. Clysteribus rursus vtantur, quæ ventrem emolliant, & dolorē mitigent, quale est quod conficitur ex decocto furfurum, maluarū, fœnogręci, seminis lini, cum oleo anethino, melle, & sale. Aliud, decocti anethi, meliloti, camæmeli, lib. j. s. olei camæmeli, anethini, & laurini, singulorum vnc. j. mellis vnc. ij. salis drach. j. Aliud, decocti maluarum, radicū althęæ, & fœnogræci lib. j. s. mellis, vini albi, olei anethini, singulorum vnc. ij. salis drach. j. Quidam id bibendum præbent cum minori salis quantitate, & maximè iuuat. Nos sæpe cum magno ægrotantium auxilio præbuimus medullæ casiæ fistularis vnc. j. in olei amygdalarum dulcium, & vini albi vtriusque vnc. iij. dilutā. Exterius quoque linimenta & fomenta admouemus, quæ emolliant, ac laxēt meatus & dolorem sedent, quorum est oleum camæmelinum, anethinum, laurinum & amygdalarum dulcium, & ex eisdem cum cera, oleo seminis lini, axungia gallinæ, anatis, & cera, cerata liquida conficimus, quibus renes ac ilia linimus: fouemus etiam easdem partes decocto camæmeli, meliloti, anethi, aut seminis lini, fœnogræci, & croci, aut decocto maluarum, radicum althææ, fœnogræci, & seminis lini, quibus addimus pulegium & calaminthum, & vermes terreni in oleo camæmelino frixi valent, & mica panis in oleo anethino & aqua, insessiones fient ex decocto pulegij, origani, calaminthæ, meliloti, maluæ, althææ, fœgnogræci, seminis lini. Decet quoque medicamentis ore sumptis lapidem frangere, sunt autem hæc moderati caloris: nam quæ his sunt calidiora lapidem obdurant. Dimouent itaque ac frangunt lapidem, acetum mulsum cum decocto radicum apij aut siropus de quinque radicibus cum aceto, cum decocto rubeæ, aut decoctū radicum tribuli, aut iringij, aut asparagorum, aut fœniculi, & adiantum, hoc est capillus Veneris vtilis est, & decoctum radicum maluæ agrestis, aut corticis lauri, & lythospermō, radix capparorum, saxifraga, betonica, ius cicerum, radix graminis, & brioniæ, & peucedani. Ex compositis sunt dialaca, diacurcuma, theriaca lithōtripum, mithridatium: dianisum verò arenulas repurgat à renibus & vesica, si tamen lapis in meatibus vrinariis infarciatur, & descensum remoretur, cucurbitulas leues affigemus, paulò infra locum doloris, vt ad vesicam trahentes pluribus affixis cucurbitulis per ilia ad vesicam deducamus lapidem. Verùm hęc remedia, & quæ vrinam mouent, & lapidem frāgentia, non conueniunt ante corporis purgationem, & clysteriorum ventrem lenientium vsum, ne eorum vi excrementa ad angustos meatus confertim ferantur. Doloribus autem vehementibus perseuerantibus stuporem inducere conueniet bibito Philonis medicamento, aut recenti theriaca. Delapso lapide in vesicam dolor cessat: verùm quandoque magnitudine figitur in meatu vesicæ, atque impedit vrinæ exitum. Procurandum igitur statim cum in vesicam deciderit, vt expellatur. Corpus imprimis concutiendum leuatis coxis & supino corpore, & lapis ad colum vesicæ ducendus: si verò ibidem figatur, rursus supino corpore in cauitatem vesicæ transponatur, & vrina exclusa rursum commoto corpore deducatur, donec promptè permeet: nam quandoque ob id figitur quòd longior sit, & transuersim accedat. Quod si neque tunc lapis expellatur, catheteron quod Hispani argaliam appellant, immittendum, aut maluæ cauliculus, aut cirpi pars tenera alba, quæ ad radicem est, atque exclusa vrina, tentandum lapidem in vesica contentum contere-re: si verò in penis meatu insigatur, multa vrina prius retenta conandum impetu compressione facta ipsam excernere, si neque sic pellatur lapis, periculum est ne ischuria pereat æger, sicuti & Philagrius scriptum reliquit: conandum itaque est medicamentis vrinam cientibus ipsum pellere, aut vulsella trahere aut iuxta glandem in ea parte sectione facta ipsum extrahere. Nos theologo cuidam apprimè perito, lapidem iuxta glandem firmatum, vulsella eduximus. Erat sanè trigintaquatuor annorum, sed ipsum ad senectutem vsque, bona

Sang. miss. in lapide renum.

Lapidi renum cucurbitulæ prosunt.

bona victus institutione à morbo liberum duximus, qui tamen ante id singulis annis lapides in renibus multos gignebat. Excluso lapide asperitatem in renibus & meatibus vrinariis relictam curamus, bibito lacte asinino, cum sacchаro, aut diatragacantho cum aqua instillatitia cicorij. Arenulas verò quæ in renibus generantur emittimus bibito decocto asparagorum, aut iringij. Dianisum idem facit, superbibito decocto graminis, aut vino albo.

Lapidem frangens ex Martiani testimonio.

LEporis pellem in ollulam iniice, & in furnum demitte, atque vbi vsta fuerit, ita vt conteri posit, acceptam tere, & ex ipsa cochlearium vnum cum vino ieiunis in solij calidæ aquæ insensu præbe. Si verò velis experimentum pharmaci ipsius accipere, ex eo in vinum coniice, & in vinum item lapidem ex flumine acceptum iniice, & contectum per paucas horas sine, & in grumos lapis dissoluitur. Quod verò sequitur maximè probo, Acori, phu, hiperici singulorum drach. vj. seminis porri drach. xij. spicæ nardi drach. x. casiæ, lithospermi, ciperi, singulorum drach. xxv. excipe melle, & exhibe fabæ magnitudinem. Sanguis præterea hircinus miro modo frangit lapidem in renibus aut vesica, & dolorem mitigat. Paratur optimè ab Aetio, & ab Alexãdro, & cochlear vnum exhibetur cum passo, est adeò probatum medicamentum, vt appellatum fuerit iure deorum manus. Verùm ad eius odoris prauitatem emendandam Aetius folium, aut amomum sanguini miscet. Alexander verò odoratas herbas edendas hirco porrigit. Accommodatur quoque in eum vsum auis parua quæ troglodytes appellatur, ab aliis cauda tremula, à nobis bizbita, hæc edenda est cruda, non semel sed sępe prius salita. Aut cinis eius sumendus cum vino albo, & melle: sed vnius cinis totus sumendus, cum pipere & folio. Bifariam itaque paratur passerculus, aut deplumis viuus sale obrutus, sic enim pręstantior putatur à Philagrio, tum ob sanguinis, tum ob stercoris auis vim, quæ imbecillitantur vstione. Aliter non deplumis passerculus in ollulã coniicitur, ac deinde operculo addito vritur, licétque cinerem cum melle cocto ad vsum seruare. Aetius passerculum agnoscere docuit. Paulus τρωγλοδύτην ipsum nominauit, atque Andernacus passerculum nomine Troglodytem intellexit, quem præcipit Paulus cum pennis integrum comburere, & cinerẽ bibere cum pipere, phyllíque momẽto ex vino; Aetius quoque Troglodytem passerculũ depinxit vti Paulus. Cæterùm Alexandri codices græci mendosi sunt, in quibus post sanguinis hircini commendationẽ scribitur τρωγλῖτην κεκαυμένην, & Andernacus, myrrhã troglodyticã vstam, transtulit, perinde deceptus, quòd myrrha troglodytica omniũ optima sit apud Dioscoridẽ: nouerat autem interpres ipse, Paulũ passerculum intellexisse, cui consentit ex Aetio adducta sententia. Vbi igitur Alexandri codices habent τρωγλῖτην, scribendum videtur, τρωγλοδύτην, & passerculus intelligendus, qui vstus, aut salitus huic accommodatur morbo, testibus etiam barbaris medicis, quibus id experimento constitit, Aetio atque Paulo idem affirmantibus.

De lapide vesicæ. CAP. VI.

LApis vesicæ frequentius in pueris generatur, crudis succis in vesicæ amplam capacitatem delapsis, accedente calore acri, eædem nãque sunt horum lapidum & eorum qui in renibus generantur causæ, idem generationis modus. Signa verò lapidem in vesica ostendentia sunt, dolor infra os pubis, grauitas, mingendi difficultas, & quandoque retentio vrinæ, nonnunquam vrinæ stillicidium, pudendi erectio, pruritus genitalium, tenesmus apparens, & similis dispositio post mictum sensata in cole vesicæ. Victus eis cõueniens similis esse debet victui ad lapidem renum capite superiori scripto, sed magnopere contendendũ ne pueri statim à cibo nullo ordine moueantur, nec cibos intempestiuè, aut peruerso ordine sumant. Curabitur tamen eisdem ferè remediis, quæ ad frangendum renum lapidẽ tradita sunt, quibus addes cicadas arefactas, detractis pedibus & alis, è quibus duas exhibere conuenit in puluerem redactas cum media spicæ parte. Et lapis indaicus, qui tecolithos dicitur, auxiliatur eisdem, & acetum mulsum scilliticum, cum graminis decocto. Valent in eum vsum troglodytes, & sanguis hircinus, compositum quoque medicamentum, quod sequitur optimum est, lithospermi, seminis apij, fœniculi, seminis peoniæ, singulorum drach. iij. adianti, corticum radicum capparorum, radicis graminis, singu. drach. j. gummi pruni vnc. s. omnia in tenuem puluerem redigantur, & misceantur mellis despumati libr. ij. accipiet singulis diebus ieiuno ventre vnc. j. s. si dolor valde molestat, oleo scorpionum, aut vnguento Agrippæ pubes & perinæum linienda sunt, & ventri clysteria iniicientur ex decocto fœnogræci, maluæ, radicum althææ, melle, oleo anethino & sale. Si vrina supprimatur cathetero educenda, aut cirpo dimouendus lapis, aut totius corporis concußione leuatis femoribus. Nos lapidem quem in colo vesicæ continebat fœmina quædam religiosa, qui etiam vrinam omnino cohibebat, cum vehementi dolore, admoto speculo matricis pa-

Lapis vesicæ.

Lapide vesicæ labo. victus.

tefecimus & vulfella eduximus:erat fanè magnitudinis ferè nucis regalis. Sed vidi lapidem quem obftretrix à colo veficæ fœminæ cuiufdam vtero gerentis, iam prope partum, manibus, magnitudinis parui oui gallinæ. Quòd fi prædictis remediis lapis non excernitur, fectione opus erit, quam non exercemus nifi conftantibus viribus. In fenibus verò rarò fit vt veficæ colum confolidationem admittat.

De inflammatione vefica. CAP. VII.

Veficæ inflammatio.

VEfica inflammatione laborat ex fanguinis effluxu,cuius caufæ funt fuppreffæ hæmorrhoides,aut menfes,ictus,lapis magnus,faltus,longa equitatio,frequens veneris vfus. Signa funt dolor vehemens, inter os pubis & anum, febris continua, mentis turbatio, bilis vomitus, vrinæ fupprefsio, egerendi cupiditas qualis in tenefmo. Victus eis conuenit qualis morbis acutis, ius pulli,amygdalatum, lactuca elixa, mica panis in iure pulli, fed inclinante morbo licebit alas auium elixas edere. Potus aqua hordei, aut decoctum radicis dulcis. Curatio à fanguinis mifsione incipiet, fecta vena poplitis, aut malleoli, deinde clyfteribus & linimentis venter mollietur,& dolor mitigabitur,ac relaxata interim parte concedet vrinam, clyfteria itaque iniicienda ex decocto maluarum, violarum, & hordei cum oleo rofaceo & camęmelino, aut ex decocto maluarum,fœnogræci, & hordei,cum rofaceo & axungia gallinæ. Cafiam quoque fiftularem clyfteribus iniicere cōuenit. Fouemus partem oleo anethino,& camæmelino, aut nardino,& de fcorpionibus,aut vnguento Agrippæ, aut marciaton,liquatis in oleo camæmelino & axungia gallinæ, aut decocto fœnogræci, feminis lini, & camæmelini, cum oleo fcorpionum, & anethino. Vefica porci, aut bouis femiplena oleo camæmelino & decocto maluarū tepidis admouenda, pubi & perinæo, talia decet effe auxilia omnia: calida namque ac frigida eos manifeffe lędunt, tales etiam fient infefsiones. Si verò neque ex horum vfu vrinam dimiferit æger,rofaceum intra veficam iniiciendum,& cucurbitula cum fcarificatione parti affigenda. Et in extremo periculo ex vrinæ retentione imminente,vrina per catheterū prolectanda prius manibus compreffa modicè vefica: nam & id fatisfacere folet. Sunt quoque dolores nōnunquam adeò vehementes vt cogamur ftuporem inducentibus vti, epoto Philonis medicamento, aut recenti theriaca, aut fotira, aut aliquo horum in veficam iniecto.

De vefica vlceribus. CAP. VIII.

Veficæ ulcera.

VLcera in vefica fiunt à caufis externis vulnerantibus,& à lapide,& ab acribus & falfis humoribus, atque excrementis cum vrina tranfmifsis, qui abradunt, & ad finem ipfam exulcerant,aut ob ruptam fuppurationem,accedunt alimentorum acrium, & falforum vfus, atque medicamenta eiufdem naturæ. Signa funt, mictus fanguinis & puris, quæ non valde commifcentur vrinæ. Galen.lib.6. de Locis patientibus inquit. Sæpe verò pus folum excernitur fine vrina, id tamen manifefte oftendit in vefica exulcerationem confiftere. Paulus fi fanguis aut pus fine vrina excernatur, pudēdorum vlcus fignificare dixit. Verùm vtrumque fignificare poffe, non eft dubium. Pus autem à vefica excretum fœtidum eft, fquamulæ etiam excernuntur,in vlceribus veficæ maiores,in vlceribus meatuum vrinariorum minores, fquamæ quoque à vafis excerni folent, verùm cum febre:adeft autem vrinæ tenuitas, ac perinde Hippo.Aphor.77. Sectione 4. dixit:Quibus cum vrina craffa furfurea quædam fimul exeunt,iis vefica fcabie laborat,vt per craffam coctam fignificaret,cum qua fquamæ non exibunt à vafis. Præterea ardor, & dolor fub pectine, & vbi ad veficæ colum attingat dolor,ad perinæum attinet,& mictus tempore augebitur,nifi adeò fordidum fuerit vlcus, vt ab vrinæ acredine non tangatur. Aliàs verò frequēter mingere & cum dolore coguntur. Scire etiam conuenit fenes non liberari ab hoc morbo,& paucos ex reliquis, fed in omnibus tentanda curatio cum non omnino falus defperata eft. In victu alimenta conueniunt quæ bonum fuccum generēt,& calorem,fi quis abundat,attemperent, veluti cum ab ardore vrinę malū oritur. Tunc autem conuenit lactuca, cucurbita, pepo,& lac, præfertim afinę. Abftinebunt autem ab acribus & falfis,& vrticis omnibus,quę propriè talia funt. Bibent aquam hordei,aut decoctum radicis dulcis,venter lenis feruandus,& motus leuis corporis conueniet (fi febre vacant veluti deambulatione ad excernēdum pus,exercitatio tamen,vigilia,& inedia,& potus copiofus, aut meracior & alimentorum varietas nocet. Curationis itaque ratione humorum redundantia purgari ab initio debet,cùm electuario rofato,& cafia fiftulari,aut cum elect.indo,deinde in potu accipient firopum de endiuia,aut fuccum radicis dulcis cum decocto cicorij,aut paftillos diaphyfalidos,hoc eft ex veficaria herba,quam alchechengi,& halicacabum appellant,horum enim fcrup.ij.aut drach.j. cum aqua inftillatitia endiuiæ miro modo curant renum,veficæ, & meatuum vlcera, confolidatione. Bibitur etiam in eum vfum lac afininum, fed mundificatione perfecta, lac etiam caprillum.

Vlcerum ueficæ cura.

Præterea

Prçterea lac de feminibus frigidis cum faccharo mûdificat vlcera, veficæ iniectum. Idem facit aqua mulfa fola, aut cum fucco radicis dulcis, quç ad fcabie infectam veficam conducunt. Valet quoque ad vlcera veficæ tutia præparata cum lacte iniecta, & collirium de cerufa, cùm magnis doloribus anguntur, iniiciendum eft, aut lac cum decocto papaueris. Si verò vlcera ferpentia fuerint, quod ex ichoribus manantibus tenuibus conftabit, atque coloris prauitate, & fquamularum cum pure mixtione, & magno fœtore, ea quæ adftringendi vires habeant iniicienda funt, veluti acacia cum lacte, aut fero, aut bolus armenus, aut paftilli de fpodio, aut diaphyfalidos, harum enim vis maxima eft affolidandi vlcera renum & veficæ aut iniectis, aut bibitis, fed interim fordida vlcera mundare conuenit lacte feminum frigidorum cum melle, aut lacte afinæ cum melle, & vires roborandæ, fiquidem doloribus, & puris vacuatione vires languent, & ægri contabefcunt, & dolores mitigandi fotibus ex decocto feminis lini & fœnogræci, & infefsionibus ex eifdem. Pubi verò & perinæo fuperponuntur, œfypus lota, anferis axungia, butyrum, & ftyrax.

De fanguinis mictu à vefica & grumis. CAP. IX.

AB vlceribus veficæ & à venis in ipfa ruptis fanguis manare folet, fed interim in ipfa concrefcit in grumos & craffam pituitam, quod euenit fanguine in aquam calidam fufo, vti in fanguinis mifsionibus quæ fiunt ex pedibus, aut manibus: idem fit fanguine craffo ac copiofo in veficam effufo fimul cum vrina, grumi itaque & craffa ac lenta pituita meatum obftruunt vrinæ, & hi quandoque ex fanguine à renibus delapfo gignûtur. Sequuntur autem praua admodum fymptomata, nempe deliquium animi, vigiliæ, mentis turbationes, faciei pallor, extremorum refrigeratio, vrinæ retentio. Curatio huius morbi diuerfa conuenit fanguine affatim fluente, aut iam in vefica concreto: cùm enim fluit ac manat, adftrictione opus eft, & victus ac medicamenta talia effe debent, qualia mictui fanguinis à renibus conuenire diximus: adde quòd quædam eifdem fimilia in veficam per fyringam argenteam iniiciuntur, de quibus eft lac ouillum cum bolo armeno, aut fuccus plantaginis cum acacia, aut decoctum polygonij & balauftiorum, aut paftilli de electro, cum aqua capitum rofarum inftillatitia. Aut fucco polygonij cum acacia fouere conueniet, & membra extrema fricare, ac fi copia adfuerit fanguinis, ipfum mittemus, fecta vena interna cubiti, & fuperponemus pubi bolum armenum & acaciam in pofca. Cùm verò fanguis concretus in grumos in vefica continetur, bibendum dabimus acetum mulfum, aut aquam mulfam cum decocto radicum apij, aut firopum de quinque radicibus cum aceto, aut coaguli leporis fcrup. j. in aceto mulfo, aut in aqua inftillatitia foliorû raphani, aut acetum mulfum fcilliticum præbemus dilutû cum lixiuio ex cinere ficus ligni. Aliud radicis peoniæ, ariftolochiæ, radicis fabinæ, fingulorum drach. j, belzoini drach. s. conformentur pilulæ tres cum fucco foliorum raphani, de quibus vna fumatur cum aceto mulfo, aut iure icerû, aut artemifiæ decocto. Theriacam præterea in decocto radicum apij bibendam damus, in veficam verò iniicimus lixiuium ex cinere ficus cum aqua mulfa, aut acetû mulfum, aut aquam mulfam, cum coagulo leporis, aut decoctum radicum apij cum ariftolochiæ puluere, aut decoctum cicerum rubeorum, afari, fpicæ nardi, cum fcrup. j. belzoini, additis etiam aceti guttis. Infefsiones autem fient ex decocto rubeæ, calaminthæ, pulegij, origani, & centaurij. Quòd fi vrina diutius retineatur, catheteron immittendum, quo vrina educatur, & rurfus prçdicta admoueantur medicamenta, & pubem liniemus oleo fcorpionum, anethino, & camçmelino. Extremum autem remedium eft, vbi alia non profuerint, fectione vti: qualis açcommodatur his qui lapide veficæ laborant.

Sanguinis mictus.

Sanguinis grumi.

De vrinæ ftillicidio. CAP. X.

SYmptoma id quod Græci στραγγουρίαν dicunt, nos vrinæ ftillicidium appellamus. Sequitur autem ad imbecillitatem facultatis retentricis mufculi claudentis colum veficæ, aut caufam mordentem veficam. Imbecillitas fequitur humidam ac frigidam intemperiem, ad quam confequitur veficæ relaxatio. Morfus autem veficæ fequitur acredinem vrinæ, aut vlcus veficæ. Vrina acris fit ob bilis mixtionem, aut pituitæ falfæ, aut puris aliunde manantis. Mordetur quoque, atque ad excretionem irritatur vefica, vlceris ratione, fiquidem pars vlcerata nihil minus mordetur ab vrina naturali, quàm vefica aliàs fana, à biliofa, falfa, aut purulenta vrina. Præterea omne quod à parte mittitur, id partem grauat quantitate, aut qualitate mordet, nifi à ventriculo excretio fiat. Sed rurfus quemadmodum de qualitate vrinæ diximus ipfam mordere quoniam acris, aut falfa eft, aut quoniam vefica exulcerata facilè à quibusvis caufis mordetur, ita vrina quantitate grauat, quoniam multa eft, aut quoniam facultas ob imbecillitatem ipfam non fert, ac perinde vrinæ ftillicidium fæpe equitur ad imbecillitatem facultatis retentricis veficæ. Ob hanc namque fit vt vrina fen-

Stillicidium vrinæ.

ſum delabatur, & inſtillet vel nolentibus nobis, ita vt aliquando pauca adhuc vrina in veſica contenta cogamur ipſam excernere, aut ob acrimoniam, aut quoniam facultas ipſam continere nequit. Cauſæ diſtillationis vrinæ ob acrimoniam ſunt, bilis, aut ſalſa pituita, aut pus, cum vrina mi&ta, aut vlcus veſicæ, aut eiuſdem excoriatio, & exeſio. Cauſæ ſtillicidij vrinæ ob imbecillitatem ſunt, quæ refrigerant, & humectant colum veſicæ, atque paralyſim inferre valent. Signa eius ſtillicidij vrinæ quod oritur ab acrimonia ſine vlcere veſicæ trademus, nam quæ cum vlcere adſunt, ea ſunt, quæ de vlceribus veſicæ diximus. Acris tamen vrina ſi purulenta fuerit, pure agnoſcetur, quod cum vrina ſubactum eſt, aut in ima parte ſubſidet, accedit fœtor, præceſſerunt ſigna vlceris renum, aut meatuum vrinę, aut inflammatio in parte alia ſuppurata, quæ per vrinam purgatur. Si verò ob bilis redundantiam acris reddatur, ſigna bilis accedent, vrina erit ruffa, aut flaua, & corpus extenuabitur. Salſa pituita agnoſcitur, quoniam vrina alba eſt, & ſedimentum cinereum in imo matulæ reſidens fæcis modo. Relaxatio veſicæ agnoſcitur ex redundantia pituitæ, vrinæ craſsitudine, & albedine, vrina deſcendit ſine dolore, aut acredine & morſu, & cauſæ præceſſerunt refrigerantes & humectantes, de quibus eſt, ocium, potus aquæ frigidæ, & tale balneum, & ſeſsio in lapidibus frigidis, aut tempore frigido. Qui patiuntur vrinæ ſtillicidium puris ratione aut vlceris veſicæ, curari debent, vti de vlceribus veſicæ diximus, & curatione aliarum ſuppurationum. Eos verò qui vrinæ ſtillicidium ob eius acrimoniam patiuntur, curabimus ab initio humorem bilioſum, aut ſalſam pituitam per ventrem purgantes, vt bilis, aut ſalſæ pituitæ copia minuatur, & per ventrem deriuetur. Sunt qui audeant in hac affectione poſt corporis purgationem vrinam mouentia adhibere: quidam verò id denegant, vrinam acrem nullatenus ad veſicam deducendam eſſe aſſerentes. Sed nos vretica medicamenta negamus, non tamen in vniuerſum quæ vrinam moueant: frigida namque conuenient vrinam attemperantia, & meatus ipſos excalefactos, cum bile iam purgata, parum eius reliqui fuerit, aut ſalſæ pituitæ. In victu itaque conuenient lactucæ, cucurbitæ, endiuia, cicorium, puls ex hordei farina, & ptiſana ordeacea, & carnes pullorum (cùm pullos abſolutè profero, gallinaceos intelligo) aut gallinarum cum eiſdem elixæ, pepones quoque crudi, aut elixi, frequenter accepti vrinæ ardorem, & ſtillicidium caloris ratione ortum, ſępe ſanant. Potus ſit aqua hordei. Pręterea puluerem efficiemus ex ſemine melonis, cucumeris, cucurbitę, peponis, cum ſucco radicis dulcis, aut puluere ipſius & ſaccharo, cuius cochlear vnum exhibemus, cum aqua inſtillatitia endiuiæ. Renes autem linire oportet vnguento roſaceo, aut immixto cum cerato refrigerante, eodem remedio linire decet iecoris regionem, atque veſicæ, aut etiam oleo violaceo, roſaceo, aut nymphææ. Clyſteria eidem vſui accommodantur ex decocto violarum, & hordei, cum oleo violaceo, roſaceo, nymphæę, & ſaccharo. Hæc autem clyſteria diutius retinere conetur, ſiquidem vrinæ ardori valde conducunt. Si verò vrinæ ſtillicidium à relaxatione oriatur, pubem & perinæum calefacere & ſiccare conueniet, foueãtur itaque oleo nardino, aut irino, aut anethino. & laurino, ac rutaceo, quibus addimus caſtoreum. Glomerem quoque ſemine anethi, & floribus camæmeli, & folijs rutæ plenum, vino calenti madefactum perinæo, & ano adplicamus. Frictiones partibus eiſdem adhibendæ. Conuenient quoque ſinapiſmi & malagmata ruborem inducentia. Relaxatis neruis, & hebetudine accedente vrina ſupprimitur. De hac tamen affectione cap. ſequenti dicemus. Quòd ſi vrinæ ſtillicidium eueniat ob laxationem vertebrarum ſpinæ, vt fieri ſolet (cuius affectionis Galenus meminit) immedicabile malum fit. Victus autem ipſis conuenit calefaciens & exiccans.

Stillicidij vrinæ cauſa.

Stillicidij vrinæ curatio.

De vrinæ difficultate ac ſuppreſſione. CAP. XI.

Dyſuria.

DIfficultas vrinæ quæ δυσουρία dicitur, eaſdem in genere cauſas habet, cum ἰσχουρία, id eſt vrinæ ſuppreſsione. Sola maioris & minoris ratione diſsidentes. Cauſę etenim quæ vrinam impediunt atque eam cum difficultate emitti cogunt, vbi augeantur, ipſam omnino cohibebunt. Hæ verò ſunt, quæ expultricem imbecillitant, & ſenſus hebetudo, & quæ viam obſtruunt. Serum præterea ſanguinis ſupra renes detinetur, aut non tractum, aut non colatum, quandoque vreteras penetrat, ſed non veſicam. Imbecillitant refrigeratio, & relaxatio veſicæ, & vrinæ retentio, donec veſica nimium diſtenta languida ad excretionem reddatur, obſtruunt meatum, lapis, pus, ſanguinis grumi, & craſſa pituita, inflammatio, caro adnata meatui. Si malum à refrigeratione ortum habuerit, cauſæ præceſſerunt refrigerantes. Huic affectui ſolet accedere ſenſus hebetudo: at verò cùm veſica vrinam non ſentit, retinetur, aut tardius iuſto excernitur, ſenſum autem hebetem refert æger. Cęterùm cùm hebes ſenſus eſt atque vrinam non ſentit æger, detenta implet veſicã, ſicuti dormientibus euenire ſolet, & his qui in concione, oratione, aut forenſibus negotiis, aut coram præſtantioribus aſsiſtere coacti ſunt: fit enim vt vrina veſicam diſtendat, & meatus à multitu-

Dyſuriæ ſigna.

dine

dine vrinæ comprimatur, & angustior reddatur, & vt fibrarum comprimentium vis soluatur, quo tempore vesica vrinam exprimere nequit, vel nobis ipsis conantibus. Lapis obstruens agnoscitur atque curatur, vti suprà docuimus. Pus agnoscitur quoniam vlcus præcessit in vesica, aut renibus, aut partibus superioribus. Sanguinis grumi agnoscuntur ex fluxu sanguinis qui præcessit, & notis suprà traditis. Inflãmatio ex notis inflammationis, caruncula agnoscitur, quoniã vlcus præcessit in ea parte in qua superexcreuit caro, immisso quoque cathetero tangitur, & rumpitur, ac deinde sanguis manat, & simul carunculę & vrina secernuntur. Crassa verò pituita agnoscitur, quoniam causę pręcesserunt ipsam augentes, vti ocium, aquæ potus, cruditates, & alimenta crassam pituitam aceruantia. Signa lethalia sunt, si adusque quintum diem retinet vrina odorem eius ore, aut naribus emitti. Præterea singultus prope mortem aduenit, & quibusdam serum sanguinis per ventrem secernitur. Vbi vrina difficilè excernatur, aut omnino contineatur, ob vesicæ relaxationem, aut sensus hebetudinem, calidis fotibus medebimur, pubem & perinæum linientes & fouentes oleo laurino, aut irino, ac sicionio, aut oleo scorpionum, aut vnguento Agrippæ, aut oleo irino & laurino æquis portionibus cum pauxillo castoreo, aut vino in quo calamintha, & pulegium bullierint. In vesicam autem iniicimus oleum scorpionum, insessiones quoque fient ex decocto pulegij, calaminthæ, cum sale, & sulphure, titillatio commouenda, & pediculus immittendus vrinario meatui. Huic vrinæ retentioni atque imbecillitati, quæ sequitur ex distentione fibrarum vesicæ à multitudine vrinę, prodest manibus vesicam comprimere, & conari eandem expellere, & catheterum immittere & insidere prædictis decoctis herbarum quæ emolliant ac laxent meatum, à copia pressum. Vitanda verò sunt quæ vrinam mouent. Quando vrina retinetur obstructo meatu à lapide, corpus concutiendum, & femoribus leuatis supino corpore, vrinam mittere tentabunt: si neque eo remedio cedat, per catheterum dimouendus est lapis, & per eumdem vrina prolectanda, ventre manibus presso, aut etiam suctione minister ipsam trahet, aut ore, aut syringa. Si à pure obstruatur meatus vesicę, aqua mulsa iniicienda, & vbi opus fuerit, catheterum immittemus. Si verò obstruatur à sanguinis grumis, medella suprà tradita est capite nono. Inflammatio quoque vt suprà diximus, curari debet, si caro meatui adnascatur, aut tuberculum, si suppurationẽ admittat, suppurabitur: si verò non suppuretur, cathetero immisso euelli debet ac rũpi, aut immisso cirpo, aut ex cera simili confecto instrumento. Quòd si vrina cohibeatur à crassa pituita, acetum mulsum bibendũ, cum decocto iringij, aut asparagorum radicum, aut dialaca cum decocto apij. Per syringam verò aqua mulsa iniicienda, & vbi alia non profuerint catheterum immitti debet. Fotus quoque accommodantur ex oleo irino, amygdalarum amararum, oleo scorpionum, aut oleo sicionio, aut laurino. Insessiones fient ex decocto herbarum calidarum, quales sunt pulegium, origanum, calamintha, anethum, & melilotum. Quòd si in renibus, aut meatibus vrinariis obstructis coerceatur, deobstructio & relaxatio erunt ex vsu.

De mingentibus in lecto. CAP. XII.

SVnt qui vrinam dormientes emittant, atque id vna duarum causarum, aut ob nimiam vrinę acredinem, ob quam vesica mordetur, & ad excretionem cogitur, aut ob imbecillitatem musculorum vesicam claudentium, ob quam facilè ab vrina grauatur, vtrisque tamen accedit somnus insomniis plenus, atque grauis, somniant etenim se vigilantes quęrere quo in loco vrinam deponere honestius possint, sibíque ipsis loca diuersa proponunt, è quibus vnum cum labore & solicitudine conquesitum eligunt. At verò interim tam vehementer ab vrina premuntur, vt totum animum, totámque phantasiæ actionem, ad vesicam applicantes, minimè ad externa agnoscenda conuertantur. Quòd si ab vrinæ acrimonia malum procedat, faciliùs curabitur, bile purgata, & iecore refrigerato, atque renibus, & aquæ hordei potu, & peponum esu, & seminum eorundem, atque lactucarũ vsu. Si tamen ob laxitatem musculi claudentis vesicam eueniat, pueris id frequentiùs accidet, cruditatum ratione. Mel itaque rosatum colatum ante cœnam sumendum, id enim cruditates emendat. Bibent præterea ante cœnam, myrrhæ scrup. s. pulueris calaminthæ scrup. j. in vino albo, aut in aqua mulsa, aut seminis rutæ triti drach. s. in vino aut gutturis galli veteris vsti scrup. j. cum vino, aut testiculi leporis abrasi, in vino odorato, sumentur. Foueantur autem pubes & perinæum oleo irino & laurino, aut oleo anethino & myrrha. Aut oleo vulpino & castorei momento, partes quoque perfricandæ prædictis oleis, & cymolia cum vino cataplasmatis modo pubi & perinæo admouenda. *Mingentes in lecto.*

De testiculorum inflammatione. CAP. I.

Testium inflãmatio.

TEstes aliquando inflammantur citra scroti inflammationem, quandoque verò scrotum sine testibus, quandoque ambo simul patiuntur. Habent in vniuersum easdem causas cum aliarum partium inflammationibus, sanguinis nempe impetum ac defluxum, & ictum, aut vulnus. Si testis inflammetur sine scroto, pars colorem non mutabit, & interior erit dolor, non exterior, & ad lumbos vsque ascendet, atque ob copiam sanguinis, grauitas febris quoque accedet. Si scrotum inflammetur sine teste, rubore pars afficietur & extimus erit dolor, sine febre, aut lumborum consensu. Ambobus laborantibus, cum dolore, pondere, & grauitate, febris aderit, & coloris mutatio Grauis morbus est, & qui celeria exposcit remedia, ne suppuretur interim, aut in scirrhum vertatur. Victus itaque inflãmationi testium competens tenuis esse debet, vti lactuca, cucurbita, aut poma assa, aut ius pulli. Panis paucus probè paratus, qui furfuris bonam partem accipiat. Potus aqua hordei, aut cinnamomi. Quiescat æger, & clysteribus eius venter leniatur. Curatio à sanguinis missione incipiet, seruato Aetij præcepto, vt in magna copia sanguinis venam cubiti internam secemus: ea verò non accedente, venam malleoli internã. Nos quoque vtranque secare præcipimus, incipiente quidem inflammatione, venam cubiti & ipsa iam partem obsidente, eam quę in malleolo. Emplastra verò & linimenta parti admouebimus, quæ ab initio parum quidem repellant, attemperent autem, atque roborent partem. Liniatur igitur rosaceo & aceto, aut farina hordei cum rosaceo & aceto obducatur. Sit farinæ pars vna, rosacei partes duæ, aceti pars quarta. Transacto principio emplastrum superponemus, quod recipiet farinæ hordei, farinæ fabarum, vtriusq; vnc.j. camæmelini & rosacei, vtriusque vnc.ij. aceti vnc.s. Cùm verò inflammationem dissoluere tentamus, hoc admouemus emplastrum, furfuris vnc.iij. olei camęmelini vnc.iij. sapæ vnc.iiij vini vnc.s. Aliud, farinæ seminis lini vnc.iij. aquæ mulsæ vnc.xij. bulliant lento igne. Aliud, furfuris vnc.iij. mellis vnc.vj. Aliud, farinę fabarũ vn.ij. farinę seminis lini vnc.j. sapæ & vini, vtriusq; vnc.xv. bulliãt simul. Aliud stercoris vaccini, farinæ fœnogræci, vtriusque vnc.ij. vini quantum satis fuerit. Tendente inflammatione in suppurationẽ, eam adiuuare conueniet radice althææ elixa, & oleo camæmelino addito. Suppurato autẽ scroto, aut teste, eius apertionem procurabimus antequam corrumpatur, aut medicamentis, aut cãdenti ferro. Si in scirrhum trãsierit, mollientia conuenient, nempe radix iridis in oleo anethino & vino elixa, aut radicis cucumeris syluestris tritæ drach.iij. farinæ loliaceæ vnc.ij. bulliant in libris duabus vini, cui mellis addãtur vnc.ij. Aliud, farinæ seminis lini, farinæ loliaceæ, vtriusque vnc.ij. ammoniaci dissoluti in aceto drach.j.s. vino calenti misceãtur ad pultis formam.

Testium inflammatorum curatio.

De hernia CAP. II.

Hernia.

ὑδροκήλη.

ἐπιπλοκήλη.

ἐντεροκήλη.

HErnia, Græcis κήλη, dicta est, Latinis etiam ramex, Cuius plures sunt differentiæ à loco & materia tumoris huius desumptæ. Quædam enim fit ab aqua, quæ aquosa appellatur, Græcis ὑδροκήλη, quædam est carnosa, dicta σαρκοκήλη, quædam fit prolabente omento in inguem, aut scrotum, quæ ἐπιπλοκήλη, dicitur. Quædam prolabente intestino, dicta ἐντεροκήλη, facto autẽ in inguine tumore, malum βουβονοκήλη nomẽ habet. Omnium causæ sunt, ictus, saltus, vulnus, vociferatio, exufflatio, & vehemens quiuis conatus. Aquosa verò fit ab aqua scrotum implente, aut vasa quę ad alendos testes deducuntur, quæ κιρσοκήλη, hoc est, varicosa hernia dicitur. Causæ herniæ aquosæ sunt, quę imbecillitant facultatem iecoris concoctricem, quemadmodum in ascite fit, nam & est quidam ascitis modus hernia aquosa, cùm intra scrotum aqua continetur, nam & ibi intra peritonæum est. Cùm autem vasorum erythroidis membranæ, per quæ alimentum ad testes diducitur, naturalis facultas languet, ferescit sanguis, & vasa aqua implentur. Agnoscitur autem tumore, grauitate, & pauco dolore. Si aqua multa fuerit, parum cedet tactui tumor, magis cedet in pauca. Varicosa hernia agnoscitur quoniam in scroto non tangitur aqua, sed supra testem, ipsum tegens continetur, quo minus tactu distingui ab aqua possit, & oblongus atque oualis tumor est. Hernia carnosa post ictus, vlcera, & vulnera sequitur, ac durus tumor est, cum naturali colore ac sine dolore, si scirrhosa sit hernia. Si fæculentus humor contineatur, color rubicundus, aut liuidus in scroto apparebit. Intestinalis verò fit relaxato meatu ad scrotum ex peritonæo tendente, aut rupto, quo fit vt in scrotum intestina prolabantur, aut in inguem, atque prolabitur aliquando solũ omentum, vbi ad inguina relaxatio non magna, aut ruptio talis fiat. Locus cognitus est. Intestinorũ autem prolapsus agnoscitur, doloris vehemẽtia, sonitu, tumoris quoq; magnitudine, & fęcis interclusione, si omẽtum tantùm decidat, minor dolor accedet, & minor moles, & sine sonitu. Si ob relaxationẽ peritonæi fiat, sensim malũ accedet, & signa aderũt redundantis humiditatis, & sine dolore

eueniet malum, quamuis omento, aut inteſtinis prolabentibus dolor ſuccedat. Cùm verò ruptura, herniæ cauſa fuerit, dolor præcedet, & ictus, ſaltus, aut vulnus, aut vociferatio, aut exufflatio, aut oneris magni eleuatio, aut equitatio antecedet. Fit hernia quandoque duplex, ſi carnoſa aut inteſtinalis fuerit, aut ex omenti prolapſu, aut aquoſa intra erythroidem. Carnoſa hernia, non aliter quàm manus opera curari valet. Aquoſa verò medicamẽtis eget quæ aquam diſcutere, ac diſſoluere valeant, de quibus eſt oleum rutaceum, irinum, & laurinum, cum puluere cumini, aniſi & rutæ. Iuuantur corporis purgatione. Nonnunquam verò inciſione, quemadmodum & qui aſcite laborant. Sectionis formam Paulus lib. 6. docet, ſicuti & eam quæ herniæ carnoſæ, aut ſcirrhoſæ accommodatur. Omenti delapſus in inguinem, aut ſcrotum curamus compreſſa parte, & medicamentis validè adſtringentibus cum ligatura eidem morbo accommodata. At verò qui hanc herniam, aut inteſtinalem patiuntur ex ruptura & fibrarum ſeparatione, faciliùs curantur quàm qui id mali ex relaxatione ſentiunt. Medicamenta conducentia herniæ inteſtinali, ſimilia ſunt eis quæ ad omenti prolapſum valent, ligatura quoque valida eiſdem ſuperponenda, ſed prius inteſtinis in locum priſtinum redactis. Aeger itaque ſupinus iaceat leuatis femoribus, & redactis cruribus donec calcanei natibus apropinquent. Miniſter tamen manibus calentibus, atquæ oleo camæmelino & vino illitis, ſcrotum tangens, inteſtina ſenſim reducat, emplaſtrum autem adſtringens pube & ſcroto abraſis, ſi ætate adultus fuerit, ſuperponet, neque ipſum detrahet donec per ſe decidat. Emplaſtrum fit ex maſtiche & reſina, aut ex maſtiche, pice, puluere cumini, & ſymphyti, quo pueros plures incipiente hernia inguinali ſanaui. Aliud Aetij ſymphyti lib. I. mannæ thuris vnc. iij. candida ouorum recentium vnà cum vitellis numero ſex, ſymphytum tritum ac cribratum in fictile vas coniicimu, ſeiq́ue thuris mannam, ſeu pollinem, cum ouis ſubactam addimus, deinde ſuillo adipe veteri adiecto, ad emplaſtri formam redigimus, atque hoc inteſtino prius reducto adhibemus, deinde alligamus. Aliud optimum in vſu habitum, Picis naualis vnc. v. colophoniæ vnc. iij. lithargyrij, gummi ammoniaci, opopanacis, bdellij, maſtiches, terebinthinæ, ſingulorum drach. j. boli armeni, thuris, ſanguinis draconis, ſarcocollæ, aloes, centaurij, ſymphyti maioris & minoris, oxyacanthæ, pilularum cupreſsi, gallarum viridium, putaminum mali punici, vermium terreſtium ſingulorũ drac. ij. glutinis piſcium, viſci quercini, gallæ muſcatæ, telæ arachneorum, ſingulorum drach. j. s. glutinis pellis arietinæ madefactæ, & dilutæ in aqua chalybeata & aceto vnc. ij. miſce lento igne ad emplaſtri formam. Loco glutinis pellis arietinæ, licet tauri collam ſubrogare. Poteris tamen vbi hæc non ſatisfecerint, manus opera vti, ex præceptis Pauli libro ſexto.

Herniæ curatio.

De ſeminis profluuio. CAP. III.

SEminis profluuium Græcis γονοῤῥοία appellatur, ſymptoma eſt retentricis, aut expultricis facultatis, teſtium & vaſorum quæ teſtibus aſsiſtunt ſemen continentia, à Galeno ſic definitur. Eſt ſeminis aſsidua excretio cole haudquaquam intento. Sequitur autem aut à ſemine factam irritationem, aut retentricis imbecillitatem, ob quam vel nolentibus nobis ſemen perpetuò defluit, ſine veneris appetitu, incitamento, tentigine, aut delectamento, niſi quando, vniuerſim & accumulatim excernatur, calidum ac multum ſemen occurrens, tunc etenim ſeminis acredinem ſequitur: aliquando etiam conuulſione fit expreſsio vt in comitialibus morbis. Cauſæ ſunt quæ ſemen calidum ac mordax efficiunt, & quæ vaſa continentia humectant, atque relaxant. Seminis acredinem agnoſces, ſi tentigo accedat, ſi pudendum erigatur, aut intumeſcat, ſi accumulatim & cum aliqua delectatione fundatur, & ſi fœtidum ſit. Imbecillitas retentricis agnoſcitur, quoniam ſenſim defluit aquoſum ſemen nullam inferens tentiginem. Curatur ſeminis incontinentia quæ ab acredine fit, victu refrigerante, lactucis, endiuia, cucurbita, lentibus, & aquæ potu, ſit autem aqua chalybeata, ac clyſteribus, quæ refrigerandi vim habeant, quiete & animi tranquillitate, balneis aquæ dulcis, & decubitu ſuper altero latere. Vitandus autem decubitus ſuper dorſum & puluinarium copia, ac lectus valde mollis, & imaginatio, atque occaſio omnis cogitandi de rebus venereis, fugiant etiam vinum, & oleum. Præterea conducit ab initio ſanguinem mittere ſecta vena interna cubiti, ſi ſanguinis adfuerit abundantia, & veneris præceſſerit inſueta abſtinentia. Deinde ventrem purgare facilè, cum caſia fiſtulari, & elect. roſato, indecocto hordei, violarum, & prunorum, & deinde lumbos ac renes fouere oleo nymphææ, oleo violaceo, & roſaceo, preterea vnguento roſaceo. Lamina quoque plumbi perforata multis in locis lumbis alliganda. In lecto tamen violas ac roſas inſpergere oportet, & nymphææ flores, viticis germina, & myrthi folia, frictiones ſuperioribus membris adhibendæ validè, & ſi æger iuuenis, ac conſtans fuerit, & calido anni tempore, non erit alienum frigidæ balneum ingredi. Si verò ſeminis incontinentia ob vaſorum laxitatem, & retentricis imbecillitatem eueniat, victus exiccans eſſe debet, lentes præbende elixæ cum

γονοῤῥοία

Seminis profluuij cauſæ.

Seminis profluuij curatio.

cum aqua & aceto, & beta conueniet; & lac feminis cannabis; & femen ipfum, cum fale toftum, & pyra affa, & auellanæ toftæ. Carnes pauca quantitate edantur affæ. Potus fit aqua cinnamomi, aut chalybeata. Lumbi quoque rofaceo oleo & vnguento liniantur. Exercitationibus vtantur & frictionibus validis, & balneis aquarum fponte calidarum, aut arte paratarum. Infefsiones quoque fient ex decocto rofarum, myrti, rubi, balauftiorum, lumbis autem & iliis iuxta os pubis emplaftra admouebimus, ex palmulis in rofaceo & aceto elixis, aut ex oleo rofaceo, & nymphææ, cum acacia, hypociftide, & rhu. Hæc verò his etiam qui ob feminis acredinem laborant, conueniunt: verùm valida refrigeratio renes lædit. Conducunt quoque omnibus ea quę femen facultate fua extinguunt, & quæ corrumpunt, extingunt quæ refrigerant, vti lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, pepones, & cucumeres. Hæc femen incraffant & extingunt, fed non corrumpunt: quę verò ficcant id corrũpunt, quãuis calida fint, vt ruta & vitex, & eius femen, & nymphæa, quæ frigida eft: hæc à tota fubftantia autore Gale. Rutam itaque eduliis mifcemus, & femen eius, & femen viticis in qua portulacæ præbemus bibendum. Diacuminum fimiliter, & dianifum, & diacalamintha valent, & puluis fequens. Seminis lactucæ, portulacæ, feminis viticis, fingulorum drach. ij. anifi, cumini, foliorum & feminis rutæ, fingulorum drach. j. calaminthæ drach. j. s. huius drach. s. cum aqua inftillatitia lactucæ bibitur in feminis fluxu ob acredinem, ob relaxationem verò cum aqua cinnamomi. Eifdem ferè remediis curantur, qui nocturnas pollutiones patiuntur: nam ab eifdem caufis malum oritur. Rarò perit aliquis ab hoc morbo, interim tamen hominem reddit effœminatum, mollem, fegnem, timidum, extenuatum, incuruum, & imbecillem, quorum contraria continentia, & à ventre abftinentia facit.

Pollutiones nocturnæ.

De priapifmo. CAP. IIII.

Priapifmus.

CVm genitale membrum validè omni ex parte tenditur, fine veneris appetentia, morbus priapifmus appellatur, à Priapo nomine fumpto, quem poetæ fabulantur natura talem habere colem. Quod non tantùm viris fed fœminis euenit, quibus vteri collum rigidum fit fæpe fine veneris appetentia, non aliter quàm dum venerem appetunt. Galen. lib. 2. de Metho. med. fatyriafin & priapifmum pudendorum morbos effe dixit. Verùm Arift. lib. 4. de Gene. anima. cap. 3. quibus facies inflatur, fatyriafin pati dicit. Caufa eft flatus à crafsis humoribus ortus, vi caloris acrioris, aut à femine retento, fœminis verò ob eafdem caufas, & ob menfium retentorum flatuofam fubftantiam. Flatulentus verò fpiritus generatur in his qui acribus cibis vtuntur, à venere abftinent, aut lumbos cinctura cõprimentes calefaciunt, aut fuper lumbos cubant. Tunc etenim arteriæ quę ad colem ex lumbis defcendunt, quibus à natura ora funt, quàm aliarũ patentiora, fpiritum copiofum admodum effundunt, in fiftulofum neruum, qui etiam natura diftenditur & flatum recipit. Incipit fanè malum vel fiftulofo neruo diftento, fequente verò ab arteriis fpiritu multo, aut ab ipfis arteriis calefactis patentibus ofculis & in fiftulofum neruum flatum fundẽtibus. Flatum autem caufam effe, breuis detumefcentia docet. Euenit id malum maribus & notũ eft, euenit quoque fœminis: agnofcetur autem, quoniam vteri ftomachum diftentum fentiunt, cum dolore iuxta os pubis, fine pondere, fine febre, fine vteri præfocatione, cum veneris appetentia, cum quadam colli vteri palpitatione. Areteus Cappadox fatyriafin cum priapifmo confundit, ac negat fœminas in fatyriafin incidere, fed fallitur. Huius fanè morbi curationem, cum mulieribus accidit, fcripfit Aetius. Victus eis conueniens infrigidãs effe debet, qualis fuprà ad gonorrhæam traditus eft, quamuis inclinante malo aut attemperato calore expediat calidis & ficcis medicamentis, quæ flatum difcutiant, vti ptifana hordeacea, & puls ex hordeo eis conuenit, & puls ex lentibus. Potus fit aqua hordei, aut aqua chalybeata: venter clyfteribus leniatur quibus etiã aliqua infit acrimonia, quæ recipient mercurialis decoctum, & mel, ac falis nonnihil. Exercitationes eis conducunt, & vbi humor aliquis redundauerit vomitus, autore Gale. nullo modo ventris purgatio tefte Paulo. Quòd fi ex retentione fanguinis, aut feminis non confueta euenerit, malum fanguinem mittere conueniet, fecta vena interna cubiti, aut etiam media: retẽtis verò menfibus ea quæ eft in malleolis interna. Lumbis frigida admouenda funt, veluti rofaceum, cum pauco aceto aut oleum nymphææ, aut fuccus portulacæ, folani, & lactucæ, aut vnguentum rofatum, aut ceratum refrigerans Galeni, aut epithemata fient ex aqua rofarum inftillatitia cum puluere fantalorum rubeorũ & pauco aceto, cerufa quoque cum aqua inftillatitia rofarum vtilis eft, & femen peponis, & cucurbitæ & fucco portulacæ, & folani, caphura mifceatur, & lintei madefacti lumbis fuperponantur. Attemperato autem calore, aut excuffo femine, fi præter confuetudinem retentum fuerit, calida ac ficca, conuenient remedia quæ fpiritum difcutiant à neruo fiftulofo, de quibus eft rutæ femen, & folia, aut femen viticis potum, & germina lumbis &

Priapifmus fœminarũ.

pudendis admota in vino elixa,& decocto rutæ & viticis calido genitalia foueantur,& folia rutæ & vitex in aceto macerata deinde elixa & malaxata lumbis & pudendis emplastri modo superponantur.

De his qui venere vti nequeunt, quos impotentes appellant. CAP. V.

NOuimus quamplures matrimonij lege coniunctos vxoribus qui eisdem debitum reddere nequeuntes,ad nos remedium expostulantes accesserunt,aut vxoribus grati esse cupientes, aut legem adimplere volentes, aut prolem habere desiderantes, quibus remedia & curationem adhibuimus. Quidam etiam pellicibus auscultantes suam impotentiam & ad venerem infirmitatem confessi, frustra perfricuerunt frontem, nullo ad malè agendum accepto auxilio. Putant autem nonnulli, maleficas vetulas, incantationibus eos (vt aiunt) ligasse, & ad venerem inualidos fecisse, & quosdam ad proprias vxores aggrediendas, quosdam ad omnes fœminas. Hos autem maleficiatos Iurisconsulti nominant. Frigidi verò sunt,à naturali causa tales. Sunt etiam nonnulli generationi inepti ob virilis membri breuitatem, nonnulli quoque quoniam semen recta iaculare nequeunt, qui ὑποσπαδίαιοι,hoc est subuulsi, dicuntur. Breuitas membri non curatur, subuulsi curantur manus opera, eos qui dæmonum iniuria fuerint affecti (quod ego rarissimum puto) ad religiosos & exorcistas remitto: reliquos autē coniugatos curandos suscipio. Est hæc affectio, testium refrigeratio,& vasorū seminarium,& relaxatio fistulosi nerui coli insiti. Ad testium refrigerationem sequitur seminis paucitas,& aquositas,& flatuosi spiritus inopia. Ad nerui fistulosi relaxationem sequitur impotentia erigēdi membrum genitale. Causæ sunt quæ infrigidare & humectare possunt colem ac testes,de quibus est ocium,& nimia vētris pinguedo,siue omenti moles. Potus aquę frigidę,& vsus medicamentorū refrigerantium,qualia in renum inflāmationibus & testium, atque priapismo admouere solēt medici,seminis inopia agnoscitur,quoniā conantes cum labore paucum emittunt, & id cum animi deliquio,& facultatum omnium animaliū intercidentia.Præterea ex notis quæ ostendunt cordis frigiditatem,ac testiū,quarum meminimus in secunda huius operis parte. Seminis frigiditas agnoscitur ex eius tenuitate & aquosa substātia,& infœcunditate nerui fistulosi relaxatio agnoscitur,quoniā semen emittunt sine erectione,sine qua venerem appetunt,& tentiginen sentiunt.Seminis defectus & tenuitas curatur his quæ semen generant,quorū natura calida parum est, sed humida & flatuosa,siquidem semen natura flatuosum est, ac perinde venerem Aphroditim,hoc est spumosam antiqui dixerunt,in quem vsum quędam à tota substantia valent,quæ dicemus.Relaxatio nerui curatur his quæ calefaciūt,ac siccant,quæ exterius coli & perinæo, hoc est interfœmineo, admouentur. Alimenta itaque semen augentia bene nutriunt,calida & flatuosa sunt,vti bulbus,pastinaca,faba,cicer,cardui radix,amygdalæ dulces, granā pini,polypus,testes gallorū.Medicamenta sunt,scincus,siue stellio,& satirion,nasturcium,orchis,& vrtica.Alimenta medicamentosa sunt,semen lini,& eruca.Hæc itaque quædā per se,quædam cum pane,& carnibus edenda sunt.Sint autem carnes perdicum,turturum, coturnicum,passerum,phasianorū, caponum,pauonum præsertim indorū,cum quibus nullus acidus succus miscendus:acetum etenim,& acida omnia semen extingunt,& flatus generationem coercent.Vinum nigrum ac dulce bibant,in mollibus lectis cupent, ac super dorsum,lumbos cingant modicè comprimentes fasciā panni tincti coco. Exercitentur moderatè,equitatio eis magis conuenit.Odorent moscum & ambram, & galiam,de rebus venereis confabulentur, & cum fœminis colluctentur, quæ tamen sua pulchriores non sint,ne alias cupientes propriā contemnant,aut minime delectētur eiusdem illecebris.Horum curationē assequemur abstinentes ab omni sanguinis missione,aut purgatione,nisi alio morbo laborauerit:cor autem calefaciemus,linimento ex galia,& ambra in oleo de styrace,aut belzuino. Testes verò & genitale eisdē liniemus,aut oleo de scinco,aut vulpino,aut irino,cum myrrha,& castoreo. Vinum mulsum postrema mensa bibent, & pliris arcoticon accipient cum vino,aut diatrion pepereon,diagalāga,aut medicamentum diasatirion,drachmæ vnius aut duarum pondus cum vini vnc.iij. A proprietate substantiæ valent,testiculus vulpis siccus, tritus & bibitus,atque genitale cerui.Nos sequenti victu quendā validum fecimus.Pręcēpimus ei vt sex integris diebus ab vxore extra vrbē secederet,deinde nocte postrema accedēs, iter equestre trium horarum perageret,& cum vxore cœnaret capum assum,& carnis verue cis elixę partem cum eruca, vinum autem nigrum biberet,ad finem verò vinum mulsum, hoc autem peracto,vt se ad somnū reciperent,atque vxor marito lumbis hæreret,ad mediā vsque noctem,&interpellaret ea hora somnū,& rursus media hora transacta aut paulò plus ad somnū rediret,manè verè cum vxore congrederetur.Qui mihi retulit omnibus his peractis, valuisse satis non tantùm ea, sed pluribus aliis noctibus,quibus id remedium tentauit.

Veneri inepti.

Subuulsi.

Curatio inualidorum ad venerē.

Impotētis historia.

Quam

Quamobrem placuit idem in aliis experiri,qui etiam voti cōpotes euaserunt.Paucos etiam inuenies qui interpellato somno, ac rursus dormientes,non appetant venerem contentiose. *Veneris appetitus causa.* Aliis præcipimus dragetã sumere aut postrema mensa,aut ieiuno ventre, quam conficimus ex puluere seminis nasturcij , seminis vrticæ, erucæ atque zingiberis. Valet in eum vsum pastinaca melle condita, addito zingibere,pipere, & caryophyllis.

De mensium suppreßione. CAP. VI.

Mensium suppreßio. Menses non omnibus fœminis descendunt secundum naturam, sed eis tantùm quibus sanguis natura abundat: incipiunt etenim menstruæ purgationes cum incrementi celeritas reprimitur. Quod quibusdam ad decimumtertium annum , quibusdam ad decimumquartum accidit : siquidem iecur copiosum sanguinem generat, qui non totus in membrorum alitione & incremento absumitur , quo tempore eadē omnino ratione semen in maribus generatur , atque mas & fœmina apti fiunt procreandæ proli eodem tempore. Vis autem generandi sanguinem adeò copiosum languet,quibusdam quinquagesimo anno, & quibusdam 45. aut paulò citius , aliis 55. aut paulò tardius, ad quod accedit tenuitas,atque crassitudo sanguinis , nam quibus sanguis tenuior , & calidior est, & si copiosior non fuerit, menstruæ purgationes citius euenient & tardius finientur:quibus tamen sanguis est crassior & frigidior,tardius euenient, & citius finientur. Expurgatur sanguis abundans atque vitiosus singulis mensibus , nisi conceperint. Si igitur alicui menses non appareant, quo tempore secundum naturam descendere solebant , meritò eidem suppressos menses dicemus. Supprimuntur autem,aut ob sanguinis inopiam aut plethoram, aut sanguinis vi- *Mensiũ suppressorum causæ.* tium , aut vteri affectum , aut animi symptomata. Sanguinis inopia accedit ob aliquã manifestam & copiosam sanguinis vacuationem, fluxum sanguinis narium, aut hæmorrhoidarum, aut vulnus, aut sanguinis misšionem,aut magnam purgationem,aut sudorem, aut vomitum,aut ob phymatum & pustularum erumpentium multitudinem.Insensili quoque vacuatione vt alimenti inopia , & nimia exercitatione , balneis & calore ambientis supprimuntur,ad quod accedit pororum nimia apertio,& sanguinis tenuitas,aut ob febres,aut calidam corporis , aut solius vteri intemperiem. Iecoris verò intemperies atque imbecillitas inopiam sanguinis efficit. Plethoræ signa alibi tradita sunt. Vitium sanguinis in tenuitate consistit,ob quã non purgatur,aut in crassitudine,& lentore,qualis etiam in pinguibus admodũ adest,in quibus tenuitate sæpius peccat,aut calore,aut frigiditate. Vteri affectus sunt meatuum angustia,frigiditas,pinguedo, mēbrana à natura data quibusdam,quæ clausæ appellantur,aut non perforatæ,carnositas,cicatrix quæ generantur post vteri vlcera,aut partũ violentum,aut aborsum sanguinis menstrui purgationē cohibens.Animi symptomata sunt metus,ira,solicitudo.Causæ quoque prægressæ quæ ad prædictas reducuntur , accedentes, menstruum sanguinē cohibuerunt,hę sunt in aquam frigidã ingressus,aut crurum in eadē lotio,esus lactis,aceti aut rerum acidarum,interim dum menses purgantur, dolor,ictus,flagella,quoniam in partem aliam auertunt. Dum menstruus sanguis deficit, inopiam reparamus alimentis & corporis refectione, qua ad conualescentes vtimur,parte secunda operis. Si ob vteri affectionem cicatricem, carnositatem, aut membranam,hæc alibi curare docebimus. Mensium suppresšio,cum ab aliqua de prædictis causis eueniat, & ob conceptionem, *Mensium suppressorũ sig.* vtrum eorũ in causa fuerit,in his quæ viris se miscuerunt, non erit facile agnoscere alterum eorum,primis mensibus:siquidem eis aduenit cibi fastidiũ,corporis totius ad motũ segnicies, horrores,inæquales sensus , vētris tumor,vitiosus appetitus,lumborũ grauitas,vrina quibusdam crassa,cœnosa,russa,subcruenta, quibusdam aquosa, & subpallida ac tenuis, nonnullis cum difficultate emittitur.Calidam intemperiē agnoscimus,& bilis abundantiam, corporis calore,pallido colore,extenuatione,siti,vrinæ russedine,vbi sanguis aliquando purgetur te- *Mensium suppressorũ curat.* nuitate , calore, & acredine, & morsu inter purgandum illato. Frigiditas ac sanguinis crassitudo agnoscitur, corporis frigiditate, nimia pinguedine, subalbido colore, intumescentia œdematosa,vrina tenui,aquosa & subpallida. Calida intemperies quandoque sanguinē dissoluit,& corpus extenuat,cuius refectionē & attemperamentum, ad curationem adhibendum:fit autem nonnunquã vt bilis quoque abundet, ac perinde ad sanitatis restitutionem, bilem purgare , & corpus ad bonam ducere temperaturam oportet. Bilis quidem per electuarium rosatum purgatur : corpus verò infrigidantibus reducitur ac restituitur, & humectantibus , si interim caloris vi inaruerit , aut sanguis à causis præhabitis dissoluatur. Quibus carnes gallinarum & caponum conueniunt , & veruecis elixæ , & agnorum & porcellorum cum peponibus, boragine , lactuca , & hordeo. Potus sit aqua aut vinum aquosum modicè dilutum.Conuenit eisdem ocium,& animi tranquillitas , per hæc enim humectato & attemperato corpore , sanguis accrescet , & menses sponte succedent , nisi aliud impediat. Si menses à frigore , aut humorum crassitudine supprimantur , victu extenuante vtemur

vtemur. Panem paucum edent & probè paratum,addito aniſo,carnes elixæ erunt cum ciceribus,& petroſelino,ouorum vitelli tremuli,piſces ſaxatiles,carduus,paſtinaca, obſonia melle parata,cum cinnamomo & caryophyllis.Abſtineant autem ab his quæ acidam,aut acerbam facultatem habent, vinum bibant valde vetuſtum,odorum, colore fuluum,aut aquã mulſam,aut cinnamomi decoctum. Exercitentur opportunè, partes inferiores fricentur,balneis crurũ vtantur. Curationis ratione craſſos humores imprimis parabimus ad purgationem,aqua mulſa,aut ſiropo capillorũ Veneris cum decocto radicum apij,aut aqua inſtillatitia fœniculi,aut artemiſię,aut ſiropum de quinque radicibus,ſine aceto bibẽt cum aqua apij.Corpus verò purgetur pilulis de agarico,aut hiera diacolocynthidos,aut electuario indo,aut diaphœnicon,aut eleſcopi.Præcedente purgatione exercitationes cõuenient,& crurum frictiones. Quatuor autem diebus ieiuno ventre ante præfinitum purgationis menſtruæ tempus,bibet aquã mulſam ex decocto rubeæ tinctorũ,aut ex decocto calaminthæ,aut ſiropi de artemiſia vnc.iiij.cum decocto calaminthæ,aut dictamni,aſari, & pulegij, aut accipiet pulueris calaminthæ tenuiſsimi drach.j.s.cum mellis deſpumati cochearis tribus. Præſtantiſsimũ auxiliũ,& quod nunquã fallit vbi ob humorũ craſsitudinẽ menſtrua purgatio cohibetur, purgato corpore. Paſtinacæ cõdiantur melle:addito pipere,zingibere,& caryophyllis,mellis autẽ cocti & deſpumati eiuſdẽ cõditi accipiet vnc ij.pulueris cinnamomi tenuiſsimè triti & cribrati drac.j.ſumatur quatuor diebus ante diẽ purgationi definitum. Aliud calaminthæ,artemiſię,abſinthij,pulegij,origani,thymi,ſingulorũ manip.s.acori vnc.s.croci drach.j. bulliant in libris ſex aquæ ad conſumptionẽ tertiæ partis,reſiduũ coletur, cui adde mellis vnc.iiij.& rurſus bulliat donec omnẽ euomuerit ſpumã, huius decocti bibet vnc.viij. valet etiã myrrhę ſcrup.j.cum aqua mulſa,aut caſtorei ſcrup.s.cum decocto origani,aut decocto ſabinæ,aut ipſum ſabinæ decoctũ per ſe,aut cũ melle,aut aſari,& iridis decoctũ. Abluere quoque crura decet decocto calaminthæ, origani, & pulegij. Aut incidere ad vmbilicũ vſq; in decocto artemiſiæ,polij,pulegij,& origani. Aut per infundibulũ ſuſcipiet vaporẽ decocti ſabinæ,rubeæ,acori calaminthæ. Liniantur autẽ imus vẽter,lumbi, & perinæũ,oleo de ſtyrace,belzuino,oleo laurino,& anethino,addita myrrha,& galbano. Præterea per clyſtere quod mitrenchitã appellant,in vterũ fundetur,oleũ ſuſinum, aut laurinum aut decoctũ calaminthæ,& origani cum myrrha,& croco,& oleo de ſtyrace. Fricare verò interim cõuenit crura, quod quibuſdã menſes qui iam deſcendere cœperũt, ſuppreſsit:quoniam pauca aderat abundãtia : vbi verò magna adfuerit copia, profuit crurum frictio:ſupreſsis quoque menſibus cõfert crura ſcarificare ante tempus præfinitum,& puluerẽ calaminthæ,aut cinnamomi modo dicto tribus cõtinuis diebus adhibere. Suffitus verò aromatũ muliebria educit,autore Hippocr.vti ſtyracis,aut belzuini,aut lauendulæ,aut iunci triangulati:frigidas autem vteri diſtemperantias hæc curant quæ diximus. Peſſulus optimus, reſinæ terebinthinæ vnc.s.myrrhæ drach.j.croci ſcrup.s.ſtyracis,&galbani vtriuſq; drac.s.mellis vnc.j.s.cum coto,aut carpta lana fiat peſſulus craſsitudinis digiti medij longitudinis,paulò maioris,aut fiet ex melle,myrrha, & ſucco abſinthij, aut melle,galbano,belzuino, & oleo irino,aut laurino. Plethora verò ſi adfuerit, venam poplitis ſecare conuenit, aut venas quæ ſunt in malleolis,aut crura ſcarificare. Quod remedium pinguibus & obeſis fœminis optimũ eſt,ſiquidem præter id quòd redundantiæ partem demit,ad vterum ducit humorẽ vacuandum, & menſes aduocat,ſed magnis his euacuationibus pręcedentibus,ad remedia ſuprà dicta redeundum, & vbi non adfuerit frigida intemperies, quæ minus calida fuerint eligentur, vti crocus,cinnamomum,aqua mulſa ex origani decocto,oleũ ſuſinum,& de ſtyrace aſari, & iridis decoctum,aut dictamni,& pulegij.Expedit verò huic morbo curationem diligenter adhibere,ne fœminæ incidant in grauiſsimos morbos, vti aquam intercutẽ,molam,aſthma,pulmoniam,iecoris inflammationes,obſtructiones,& maniam.

Menſium ſuppreſſorũ remedia.

Suppreßis mẽſibus frictio crurũ.

Ad vehementes ante purgationem dolores.

Sunt plurimæ quæ iuxta purgationis tempus validos patiuntur dolores in lumbis, imo ventre & pube,quibus ſubuenitur mollientibus medicamentis,quæ humorũ craſſitudinem extenent,aut calorẽ acrem attemperent,in vniuerſum tamen meatus laxant, ventrẽ linire præcipimus oleo laurino,anethino,irino,ſuſino, aut amaracino calẽtibus. Aut ceratum cõficimus ex oleo anethino,ſuſino,ſtyrace,& pauca cera, & panno lineo hæc excipimus. Aut ventrem fouemus decocto fœnogræci,meliloti,anethi, camemeli, cum oleo anethino & camemelino. Aut incidere præcipimus in decocto fœnogræci, meliloti,anethi,amaraci, & croci. Aut in vterum infundimus oleum anethinum, aut ſuſinum,aut de ſtyrace. Aut vitellos ouorum tres cum oleo ſuſino & anethino, calentibus confundimus,& imo ventri ſuperponimus.

De mensium superflua purgatione. CAP. VII.

Mensium profluuium.

MEnses immodicè fluunt, aut ob eorumdem naturam, aut ob vteri affectum: menstruus sanguis acredine, aut tenuitate, aut copia peccat: Vteri vitium est venæ ruptura, aut exesio, aut anastomosis: vena rumpitur partu, aut aborsu, exeditur fluctibus mensibus acrioribus. Aperiuntur ora venarum vteri, sanguinis tenuitate, aut copia. Agnoscuntur immodica sanguinis profluuia, temporis longitudine: siquidem fœminæ quædam purgantur trium dierum spacio, quædam quatuor, aut sex, quædam 8. atque aliæ vndecim integris. Copia verò sanguinis fluentis, tum ex his agnoscetur, tum etiam facultatis langore qui inde sequitur. A partu verò quædã septem, quædã vndecim diebus, quædam integro mense purgantur. Sanguinis acredo agnoscitur, dolore, ardore, & febre, quæ quandoque concitantur, & acrimonia fœtore, & pallido, aut flauo colore.

Mensium profluentiũ notæ.

Tenuitas agnoscitur quoniam sine dolore manat, aut calore, estq; ipse sanguis substãtia tenuis, & decoloratus, sicuti & fœmina ipsa, cuius naturalis tẽperies, aut ascititia frigida est. Copia sanguinis agnoscitur ex notis plethoræ, & quoniã copiosè fluentibus, mensibus ab initio nihil mali inde sentiebant, nec lãguebat facultas. Partus & aborsus noti sunt. Verùm vasis ruptura ex impetu sanguinis fluentis constat: siquidẽ affatim erũpit. Erosione verò fiente dolor & acrimonia sentiuntur, & sensim sanguis manat, & pus miscetur, & ichores fluũt, cũ fœtore, & coloris prauitate. Anastomosis agnoscitur, quoniam sine dolore sanguis manat, paucus, tenuis, & serosus, & signa sanguinis abũdantis adsunt, aut serositatis ipsius: si sanguis vitiosus calore & acredine fuerit, ob bilis mixtionem, hæc purgari debet deriuationis ratione, iecur attemperandum his quæ modicè refrigerent, vti cerato santalino, vnguento rosaceo: deinde quæ dicemus adstringentia admouebimus. Victus itaque conueniens exiccans esse debet atque adstringens: sint autem aues montanæ assæ, turtures, columbæ, perdices, turdi, passerculi, lac coctum, & oriza cum lacte, aut posca, & poma austera, & pyra, & cotonea, & sorbæ, ac mespila. Potus vinum nigrum, aut aqua chalybeata. Quiescant, & brachia earum fricẽtur, atque crura autore Aetio. Præterea cucurbitulam quammaximam mammis affigere Hippoc. præcepit. Remedia statim adhibebimus, saccharum rosaceum antiquum, cum puluere boli armeni, aut poscæ vnc.iiij. balaustiorum, & hypocistidos, vtriusque drach.s. aut corallorum rubeorũ drach.j. aquæ instillatitiæ plantaginis vnc.iij. aut pastillorũ de spodio drach.j. cum aqua instillatitia plantaginis, aut decocto radicum rubi, aut pastillorum de succino scrup.ij. cum decocto balaustiorum, dormituræ. Optimum auxilium est lapis hæmatitis drach.j. in decocto radicum rubi, aut balaustiorum siropus, rosatus, siropus myrtinus, siropus de malis cotoneis, & siropi myrtini vnc.iij. succi vuæ acerbæ aridi drach.j.s. Curat imprimis vteri vlcera, erosiones, & venarum rupturam, succus plantaginis in vterum infusus, aut decoctum rosarum balaustiorum, caliculorum glandium, cum acacia, & hypocistide. Emplastrum etiam apponatur ex balaustiis, rosis, & foliis myrti elixis, deinde cum oleo myrtino & melino malaxatis, aut palmulæ elixæ in posca pubi admoueantur, aut eisdem addes acaciam & hypocistidem. Liniãtur etiam pubes & lumbi oleo myrtino, melino, & rosaceo. Insessus quoque fient ex decocto rosarum, balaustiorum, corticum mali punici, caliculorum glandium, & myrti foliorum. Pessi autem fient ex acacia & hypocistide, & alumine, ac thure, cum succo plantaginis aut sanguinariæ.

De fluxu muliebri. CAP. VIII.

Muliebris fluxus.

QVando excrementa ab vtero longo tempore fluunt alia à sanguine, muliebrem fluxum appellamus. Est is ruber, aut albus, aut pallidus, aut liuidus, pro humoris mixti natura, scrutabimur tamen hosce colores, si linteola in ipsis madefacta soli exsiccãda exponamus, color enim inde patebit. Causæ sunt malorum humorũ redundãtiæ in toto corpore, aut vteri exulceratio. Ex toto autem corpore quandoque per interualla accedit, & copiosior est. Vteri partes per hunc morbũ madent, corpus extenuatur, nisi aqua intercutem, vt solet, succedat, pallent, & intumescunt oculi, cibos fastidiunt, & cum retinentur, dolorem in lumbis & spatulis sentiunt. Victus exsiccans conducit, & qui vires abundè reficiat ac boni succi cibus, quales sunt carnes gallinarum, perdicum, turturum. Bibent aquam anisi, aut vinum austerum, frictionibus brachiorũ & partium superiorum vtantur, atque quiete. Vbi quidem fluxus fuerit ruber, cõstantibus viribus sanguinem mittemus, secta vena interna cubiti, sed sanguis reuulsionis gratia per interualla mittetur. Vbi verò fluxus fuerit albus, pituitam abundantem ostendit, & corpus egere purgatione, parato prius ipso per aquam mulsam. Pallida fluxio bilem flauam, cœnosa, atram ostẽdit, & purgationẽ eorumdem humorum conuenire. Purgato autem corpore in albo fluxu conferent quæ vrinam moueant, quoniam & hæc fluxionem auertunt.

Muliebris fluxus curatio.

auertunt. Deinde medicamenta adſtringentia adhibenda ſunt,quorum copiam præcedenti capite tradidimus quæ bibuntur,aut in vterum fundũtur,de quorum numero eſt vinum dulce calfactũ in cortice mali punici,& ſuccus poligonij,& plãtaginis,& oleum ſuſinum prædictis mixtum,& vti in ſeſsionibus decet,ex his quæ cap.præcedenti diximus,& ſiropum pretioſum appellatum bibent,ex ſucco ſtercoris,aſinæ,id enim Aetius commẽdat. Eadem remedia aliis cõducunt fluxionibus & cucurbitulæ lumbis, dorſo, & ſub alis affixæ,& interim linteolis detritis mundẽtur loci,ne à fluxione exulcerẽtur, atque roſaceo & ſuſino liniãtur:aut poſt mundificationẽ, cum vino & decocto balauſtiorum,aut roſarũ foueãtur. Adſtringunt vterum, ita vt virginitatem recuperaſſe videantur,quæ diximus,atque medicamen.Aetij: Gallas per octo dies in aqua macerato, deinde lanam mollem & puram tingito & non exprimito,ſed ſiccatam ſubdito.Aliud, ſemen rumicis acuti viride terito & ſubdito,aut ſuccum aqua ſubigito,& ſubdito.

De vteri præfocatione. *CAP. IX.*

VTeri præfocatio, grauis admodum morbus,conuulſionis modus eſt,quo vterus ad ſuperiora cõuellitur:nam & ipſæ fœminæ ab imis partibus ad ſuperiores tractionem ſentire ſe fatentur. Quædam earum ſine ſenſu & motu iacent, & ſine pulſu aut paruiſsimo, ita vt vix percipi poſsit. Quædam animi deliquium patiuntur, ſed ſentiunt,& mouentur,ſtupidorũ more,& difficilè ſpirant. Quædam præter ſtuporem, & difficilem reſpirationẽ motus quoſdã efficiunt cõuulſionis crurum & brachiorum. Neque tamen adeò graue malum foret vterum conuelli,niſi inde cõſentiret cerebrum, cor,& ſeptum tranſuerſum & quãdoque iecur,ventriculus & lien. Cauſæ huius morbi ſunt,ſeminis retentio,aut ſuppreſsio menſtruorum,aut humorum malitia, fibras vteri occupantium. Nec mirum videri debet & ſi cauſa quantitate parua tam grauia inferat mala,ſiquidem pauciſsimũ virus venefici animalis ex morſu relictum, lethalem efficit diſpoſitionẽ,& prauus humor in digito pedis corruptus,morbum efficere comitialem valet conſentiente cerebro,ſic etiam pauca ſeminis,aut ſanguinis menſtrui quãtitas,vbi prauam nanciſcantur corruptionem,vniuerſum corpus perfrigerare valebit, & animi deliquia ſtupores,conuulſiones, & apnœam efficiet. A nimia verò refrigeratione malum oritur, atque euenit frequentius hyeme, & poſt aborſum aut difficilem partum, religioſis & viduis. Occurrit quibuſdã malum per acceſsiones,antecedunt autẽ pigritia, faciei pallor,crurũ refrigeratio,tremor,ſenſus hebetudo,præcipuè viſus,& lingua contremiſcit, ſubtriſtes fiunt. Iam verò inſtante acceſsione,obtumeſcunt,difficilè ſpirãt,& pulſus paruiſsimus & obſcurus redditur,& nonnunquã aboletur,& ſenſu priuantur,& quædam ex ipſis reſpiratione. Ex quibus cõtingit nonnullas in ipſa acceſsione perire, accedẽte pulſu intercadente inordinatè,inquit Paulus,nos tamen ordinatè intercadentem deteriorẽ cum Gal.reputamus. Cùm verò reſtitui cœperint,malæ rubent,palpebræ aperiũtur, ſenſus redit,motus,ac reſpiratio,pulſus augetur magnitudine & vehemẽtia: ab vtero tamen humiditas manat,ore relaxato,& inteſtina murmurant. Curatio morbi alia competit in ipſa acceſsione,alia verò poſt ipſam,quæ præuiſionis gratia adhibetur: cùm itaque mulier morbo correpta eſt,fricanda ſunt crura,& liganda validè, odoratis ſuffumiganda,& naribus fœtida admouenda,quoniã odorata vterum ad ſe cõuertunt, fœtida verò fugant. Naribus admouebimus fumum vſtorum pilorum,aut plumarum præſertim perdicũ,aut cumini vſti fumum,aut lanæ,aut lucernæ ſebaceæ extinctæ, aut piſcis,aut bituminis,galbani,aut caſtorei,inferiùs verò galla locos linimus, aut oleo de ſtyrace aut moſco, & oleo laurino,aut alipta, aut galla moſchata,aut ſuffumigabitur, ſtyrace, aut belzoino: deinde leues cucurbitulæ affigendæ erunt inguinibus, & infra vmbilicum,quibus ſacculos herbarũ calidarum,calidos admouebimus,vti florũ arãcij, aut ex pulegio,& amaraco,camæmelo,meliloto,& caryophyllis, & ſtyrace plenos. Digitum quoq; oleo ſuſino,aut ſtyracis illitũ obſtetrix ad vſque vterũ immitet, ac partes eas perfricabit,inde enim lenientur,laxabũtur,& humiditatem,aut ſemen effundet vterus:qua emiſſa leuabitur.Interim acclamandæ ſunt propriis nominibus,digiti comprimendi,atque pili euellendi,& pudenda manibus obſtreticũ calẽtibus leuiter perfricãda. Conferunt ſternutatoria,caſtorium,aut euphorbiũ naribus inſufflentur,glandes & clyſteria quæ calfaciant, & flatum diſcutiant, de quibus cap.de colico morbo multa ſunt ſcripta. Sed iam quomodo præuidendum ſit ne in acceſsionem incidant,dicamus, à victus ratione auſpicantes. Conuenit vti alimentis quæ exſiccandi facultatem habeant, cuiuſmodi ſunt turtures, perdices,turdi, aſſæ autem ſint. Abſtineant à piſcibus, lacte, ab amygdalis, nucleis pini,nucibus,eruca,napis. Aquam elixam per ſe bibent, aut cum aniſo.Ventrem lenem ſeruabunt,frictionibus crurum vtentur,& exercitationibus,ita vt

Vteri præfocatio.

Vteri præfocationis cauſæ.

Vtero præfocatarum curatio.

longius incedant,aut in iumento geftentur, non tamen incurfu:nam hic motus vomitum concitat,& vteri præfocationem:acclamatio & vociferatio conducunt. Sunt quædam mœftitiam patientes, quibus læta nuntia funt afferēda & cantilenis exhilarandæ, & prata,ac ortos luftrabunt. Si verò lege conceditur,venere modicè vtantur,vbi ex feminis retentione morbus habuerit ortum.Remedij ratione abundante fanguine,fecāda vena eft,retentis autem mēfibus ea quæ in malleolo. Præparato verò corpore vomitus commouēdus per aquam mulfam tepidam aut etiam décocto feminis raphani addito. Venter verò purgandus,fi praui redundauerint fucci,cafia fiftulari,electuario Elefcopi, aut diaphœnicō,aut hiera diacolocynthidos,aut hiera fimplici cum aqua mulfa.A purgatione cucurbitulæ inguinibus & femoribus affigēdæ leues,aut cum fcarificatione & vlcufcula fale infpergenda funt. Pefsi ex odoratis immittātur,vti ftyrace,oleo nardino, & axungia phafiani,aut oleo fufino,& amaracino. Vtentur interim his fuprà ad feminis diminutionem cap.de gonorrhæa tradidimus.

De vteri procidentia. CAP. X.

Vteri procidētis caufæ.

VTeri procidentia rarus morbus eft,nec periculofus.Qui multis de caufis euenire folet. Prolabitur etenim vterus diruptis membranis quibus fuperius ligatur, rumpuntur autem, ob cafum ab alto,aut faltum:aut conatū vehementē graue aliquod leuandi gratia,aut ob partum difficilem,aut cùm obftetrices imprudenter cum violētia extrahūt fœtum viuum,aut mortuum,quod ipfius quoque magnitudo facere poterit, aut eueniet ob relaxationem à pituitofis & lentis humoribus,id quod vetulis magis euenit. Graues rurfus animi turbationes,vti fubitus timor,aut malum nuntium, & fimile aliquod,ab Hifpanis appellatū,fobrefalto,vterum prolabi ad os vuluæ faciunt, & quādoque extra,toto corpore,neruis & vtero folutis. Caufæ dictæ funt.Notus autem eft morbus,vitiū in fitu partis. Victus eis conueniens eft.Mulier quieta in lecto feruari debet,fuper dorfum cubans. Alimentis vtatur exficcantibus & boni fucci, & quæ flatū non generēt. Potus fit vinum album antiquum,& odoratum,aut decoctū anifi,corporis omnē agitationē & maximè fternutationē vitabit. Venter modicè liniēdus decocto maluarū & oleo,aut decocto prunorū cum oleo camæmelino & facchato:nihil autem ventrem proritans adhibendum:nam fi aut proritentur, aut dura fæx expellenda fit, conantes vterū propulfabunt:fi tamē venter plus æquo humefcat,relaxatio augebitur.

Vteri procidentis victus.

Vteri procidentis curatio.

Curatio hac via optimè perficietur. Mulier fæcē & vrinā deponet,ne hæc impedimēto fint,& fuper dorfum cubet feiunctis femoribus,& genubus leuatis, circumplexis verò tibiis,obftetrix deinde illitis manibus oleo irino & fufino vterū calefaciat, & fenfim ad interiora & proprium fitum deuoluat, fimul laneum inftrumentū linteo obuolutum, figuræ pudendi virilis immittēs,id verò in vino auftero madefcat prius & acacia,& hypociftide infpergatur,deinde exterioribus partibus linteū duplicatum vino madefactū, aut hapfum lanæ,in quo rofæ & folia myrti bullierint,calens admoueatur, pubi autem hapfum lanæ pofca imbutum. Quod fi vterum non facilè reducant obftetrices,ipfum prius vino foueбūt,in quo bullierint fœnogræcū & lini femen,aut oleo de femine lini, & fufino, aut betæ decocto. Præcipiendum autem poft reductionem,vt crura coniungat extenta, & dextrum finiftro fuperponat: fic enim feruabitur ne rurfus procidat. Aut ligabis crura eius molli fafcia à coxis ad genua vfque. Cucurbitula deinde cum multa flāma infra vmbilicū affigentur.Hæc tertio quoque die remouenda erunt,& decocto lauri foliorum,corticū mali punici,& palmularū in vino fomēta fient,atque hęc eadem in emplaftri formam adhibebuntur. Naribus quoque odorata admouebunt, & partibus inferioribus fœtida,cōtrario modo his quæ ad vteri præfocationē diximus:& vmbilico emplaftrum ex ladano,refina terebinthina, galbano,ftyrace,galla,macere, & caryophyllis.Aut ex alipta mofchata,galla mofchata,ftyrace,& ladano. Si verò vterus humore madefcens, & à natura minimè gubernatus,& ab aere externo læfus computruerit,pars putrefcens abfcindetur:neque enim inde mortis imminet periculum, tefte Paulo,fed & nos cuidam fœminæ ætatis annorum 34.vterum putrefactum abfcidere præcipimus,decem ab hinc annis, quæ adhuc viuit.

De vteri reclinatione. CAP. XI.

Vteri reclinationis curatio.

VIdimus quàm plures fœminas vteri reclinatione,aut retractione laborantes,quarum quædam referunt fe fentire vterum veluti molem quandā inguini affixam, quædam verò ad feptum tranfuerfum afcendere putant,cum ad fuperiora trahitur, & partes ad feptum attinentes comprimit, quandoque deorfum, & ad os pubis anterius, quandoque pofterius ad hos coccigis inclinat. Caufa eft fanguinis redundantia,qualis

adeft

adest mensibus retentis:immergitur autem sanguis intra vteri venam dextra,aut sinistra aut vtraque parte, ac proinde in alteram aut vtranque trahitur conuulsionis modo. Aetius à iecore aut liene morbum oriri dicit,atque agnosci,quoniam in latus eiusdem visceris inclinat.Tunc quoq; in eo latere dolor molestat,& cruris eiusdē stupor,dolor, refrigeratio. Talis in vtroq; crure sentitur dispositio si antè aut retro inclinet, & vrina retinetur,cum ad pubē vergit:cùm verò retrorsum deiectio, atque flatus,& neque clysteria admittere possunt, nisi genubus innitantur. Cibus his conuenit,ius pulli, & eius caro,ouorum vitelli,& amygdalatum:ab acidis abstinebunt. Potus vinum aquosum, aut decoctum cinnamomi:cubet in latus sanum,si altera parte laborat, venter clysteribus leniatur ex iure carnis & susino, aut oleo decocto maluarum & fœnograeci cum oleo anethino, & vrina retenta cum recto siphone trahatur. Si morbi magnitudo id admonet,& vires constant, vena interna cubiti secabitur patientis lateris. Pars autem dolēs fouebitur oleo irino,susino anethino,additis odoratis,si inclinauerit sursum, aut in latus: si verò deorsum,fœtida coueniens suffumigia ex his quæ tradita sunt ad vteri præfocationem,vt autem vterus humorem aliquem emittat,& ad naturalem situm redeat pessus immittendus ex lana,digiti medij magnitudine imbutus susino oleo,& styrace, ac gallia,nisi deorsum inclinauerit, tunc enim vmbilico odorata superponenda, ac leues cucurbitæ sunt affigendæ.

De vteri inflatione. CAP. XII.

FLatus in vtero quandoque clauditur,& aut in cauitate ipsius,aut in substātia,vnde fit vt vterus distendatur, veluti venter in tympania. Euenit id malum frequentiùs enixis si non seruantur,& conteguntur, & obuoluuntur fasciis. Licet nonnunquam grumis sanguinis retentis eueniat.Agnoscitur malum vteri dolore,distentione & murmurio,grumi verò,quoniam interim fœmina mensium purgationē patitur, & grumus aliquis descendit. His victus conuenit extenuans, & flatum dissoluens, cibi pauci sed boni succi. Potus verò anisi decoctum,aut vinum album pauciferum. Siue sanguinis grumi adsint,siue crassa pituita flatui præstet materiam, bibita bis aqua mulsa ex anisi, & cinnamomi decocto.Purgabitur ægra per hieram diacolocynthidos,aut per electuarium Elescopi, in aqua mulsa, deinde clysteria iniicientur ex decocto pulegij, anethi, cumini,cum oleo anethino,& rutaceo, & melle,& pars oleo laurino,& rutaceo fouebitur. Pessus quoque ex lana carpta formatus oleo susino,anethino,& styrace imbutus supponetur. Hac enim via flatum plurimum ab vtero excussum vidi, multo humore deinde sequuto, in quem vsum galbanum liquatum in oleo laurino & susino cum cumini puluere,aut illitum,aut infusum valuit,& medicamētum dianisum, aut diacuminum,aut pliris arcoticum,cum vino sumptum. *Vteri inflatio.* *Vteri inflati curatio.*

De vteri hydrope. CAP. XIII.

EX humorum defluxu,& seminis in vterum delapsu vesicæ intra vterum generantur,quæ viscido humore, aut aqua implentur, atque existimant fœminæ esse conceptum,nam venter intumescit,& menses retinentur: Accedit dolor,murmurium, vigiliæ,& insomnia terribilia, quandoque etiam febricula, corporis grauitas, & spirandi difficultas. Omnia sanè hæc symptomata patiebatur Leonor à Sanctaren,quam vidistis sex integris mensibus laborasse, atque constantissimè contendebat se in vtero gestare fœtum viuum,quem moueri dicebat,at verò remediis adhibitis,sexto mēse excreuit ab vtero varia & admiratione digna,quæ in pelui magna suscepit obstetrix supra septuaginta vesicas membranosas,ac membranis hærentes,aqua pallida plenas,castaneæ quantitatis: septem verò frusta membranis inuoluta coloris carnis lienis, quorum quædam medietatem lienis humani æquabant,quædā paulò minora.Aqua verò multa erumpit, & tota moles libras Romanas duodecim appendebat. Ante omnia victum instituere oportet qui calefaciat,exiccet,& extenuet,flatū verò discutiat,exercitētur, aut in curru, aut lectica,aut iumēto gestentur,totū corpus fricetur & imus venter validius: sudores quoque prouocandi sunt. Ad curationem tamen conducit vrinam & menses mouere, hieram diacolocynthidos in aqua mulsa bibendam dare,insessiones efficere ex decocto pulegij,origani,calamēti,& cētaurij,aut ex decocto centaurij fouētur loci:aut id infundatur cum myrrha & sale,aut decoctū pulegij,mercurialis, & origani cum sale & melle. Aut suffiatur myrrha, aut lauendula. Aut pessulus supponatur ex lana imbuta oleo susino cum myrrha,galbano,sale,& melle,aut oleo susino, cum aristolochia, cumino, & sale inspersis. Bibendam dabimus aquam mulsam cum puluere gentianæ, aut pulegium & piper cum mulso. *Vteri hydrops.* *Historia.*

De mola vteri. CAP. XIIII.

Mola.

MOla à grauitate & motu difficili dicta, vteri morbus est, durúsue tumor, qualis obdurata & informis caro, generatur ex semine in vterũ delapso, atque mẽstruo sanguine pariter ibibem collecto, & ab ardenti calore exsiccato, atque obdurato. Augetur ac si animal esset non susceptione, & nutritione, sed appositione & agglutinatione, suppetit autem materiæ copia, tum ob seminis delapsum, tum ob sanguinis qui non purgatur redundantiam. Quamobrem ab initio non tantùm fœminis ipsis, & obstetricibus, sed etiam medicis imponit, speciem præbens conceptus, menses enim retinentur, venter augetur, appetitus læditur, mãmæ intumescunt, & calostra refundunt, & multam saliuam spuunt, & lumbi grauantur, sed procedente tempore distinguitur: nam mola dolorẽ efficit in ventre punctorium, nullus motus percipitur, corpus extenuatur, vires languent. Solet hic morbus tẽporis processu hydropem adducere iecore perfrigerato, aut à sanguinis copia quæ non purgatur, extincto calore natiuo ipsius. Sed in hydrope tumor tangitur, ac pulsat tympani modo, aut digito comprimenti cedit, nec fluctuat: & quamuis in hydrope sit tensio maior, in mola est maior duritia, quæ in latus decidit recũbente fœmina, veluti lapis. Primis mẽsibus curatur, procedente tẽpore aut nũquam au difficilè admodum, quoniã vehementius vtero adhærescit, & quoniam maior mola ægrius extruditur: verùm curationẽ aggressus voti compos fuit, victum adhibens extenuantem, ex boni succi alimẽtis aridioribus, & vini odorati potu, aut aquę cinnamomi, exercitationibus, gestationibus, vẽtris lenitione, & mensiũ prouocatione. Purgare verò corpus præcepi, electuario Elescopi in decocto pulegij, & vidi molã excretam, in pelui in qua insidebat fœmina, vt vaporem decocti calaminthæ & artemisiæ reciperet. Proderant in eum vsum siropus de artemisia, cum decocto gentianæ, & marrubij, aut decoctum artemisiæ, centaurij, aristolochiæ, gẽtianæ, pulegij, & thymi in vino, aut insessio in eodem, aut fotus similis, aut prædictæ herbæ in vino elixæ cum oleo rutaceo, & adipe ceruino, & axungia anatis malaxatę emplastri modo, ventri admoueãtur. Pessi quoque fient qui imbuantur oleo irino, rutaceo, & melle, aut oleo amaracino, susino, axungia anatis, & medulla ceruina. Valet emplastrum diachylõ, dialthæas, vnguẽtum Agrippæ, extra aut intra vterum, diacuminum accipiẽt, aut dianisum, cum vino, aut dialaca cum aqua mulsa, aut rubeæ decocto, aut ireos & acori decoctum cum melle bibent, & vt summatim dicam, quæ menses prouocant, quorum meminimus, accommodata sunt, & pessi proritantes, sed non valde nec frequentius ne vterum exulcerent, & dropaces ex galbano, myrrha, styrace, & resina, aut ex sinapi, ficubus & melle emplastrum, cum sale. Et suffitum ex aqua marina aut decocto pulegij, thymi, hyssopi, scordij, cẽtaurij, & baccarum lauri, per arundinem, aut infundibulum recipiet.

Molæ curatio.

De vteri inflammatione. CAP. XV.

Vteri inflãmatio.

VTeri inflammatio ex affluente sanguine fit quemadmodum & reliquæ inflammationes. Atque habet bilem nõnunquam, aut pituitam redundantẽ admixtam: verùm occasiones sunt, partus difficilis, abortus, mensium suppressio, validus corporis motus vlceratio, vteri compressio ab onere vel dura sella, aut nimia refrigeratio. Signa quæ ab Aetio artificiosè tradita sunt referamus, statim accedit vteri, pubis, imi ventris & lumborum dolor, atque ardor, & si digitum immittas, durum, ardens, clausum & contractum vterũ tanges, vbi in ore vteri, aut colo inflãmatio fuerit, si tamen in fundo & cauitate consistat, imi ventris dolor infestabit, & vterus non contrahetur: verùm retrahetur ad inflammatam partem, atque reclinabit eò. Non est sanè hæc vteri præfocatio, aut declinatio: quoniam in hac cum inflammatione adest febris ardens, & loci ardor, & processu temporis multa quæ dicentur symptomata. Nam si inflammatio ad posteriora vergat, dolor spinam molestat, & stercus cohibetur, & obduratur ea de causa, si ad interiora vrina supprimetur, aut stillicidum accidet, si dolor pecten affligat. Si in latere inflammatio fiat, inguina distenduntur, crura grauantur, & difficilè mouentur, & ea causa stupent. Hæc incipiente inflammatione fiunt: verùm ipsa inualescente, febres accedunt, capitis dolor, stomachi afflictio, imi ventris tumor, ardor, distensio, grauitas coxarum, lumborum, præcordiorum, inguinum, fœmorum, horrores discurrentes & pungentes, pedum torpor, genuum perfrigeratio, extremorum exudatio, pulsus parui, ac densi, animi deliquium, & exolutio. Magis increscente morbo, singultus, dolor tendonum colli, maxillarum, sincipitis, oculorũ in profundo præsertim. Vrina & deiectio supprimuntur, delirant, & dentibus strident. Victus eis competẽs pertenuis esse debet, incipiente inflammatione, aut vigente, veluti ptisana hordei colata, aut non colata pauca, & ius pulli, aut amygdalatum: ad finem verò ouorum vitelli, atque vbi fuerit

Vteri inflãmati signa.

inflam

inflammatio parua,ab initio. Potus aqua hordei,ventris lenificatio, clyſteribus ex aqua hordei & ſaccharo,& roſaceo,aut violaceo oleo,iniectis. Quies præmittenda præſertim crurum,ſed brachia fricanda. Vbi vires conſentiant, & nulla ingens vacuatio ſanguinis præcedat, vena interna cubiti ſecanda eſt, & ſanguis per interualla ducendus:venarum autem quę ſunt in cruribus ſectionem,in inflammationibus vteri factis,cumq; iam partem obſederunt prodeſſe nouimus,non parum autem lædere ſi incipientibus inflammationibus pudendorum & vteri,quis crurum venas ſecaret. Pubem autem fouebimus oleo melino,aut roſaceo,& aceto. Aut palmulas in aceto elixas cum roſaceo, & melino malaxatas apponemus. Aut mala cotonea in aceto & roſaceo elixentur in emplaſtri forma:verùm ſi hæc non tolerat,roſaceum cum aceto ſuperponatur, ſordida lana imbuta. Aut ex ſucco plantaginis,& ſemperuiui cum oleo melino & roſaceo.Fouebimus pubem,vbi notæ eryſipelatis ſe oſtendant, aut ex ſucco ſolani,ſemperuiui, polygonij, vmbilici veneris,aut ex ſucco plantaginis,portulacæ,& pampinorum vitis:feruore verò inflammationis remittente,emplaſtra fient ex fœnogręco,farina ſeminis lini cum camemelino,aut farina fœnogræci cum farina hordei, in aqua mulſa elixentur, & lana oleo calenti imbuta pectini admoueatur,aut ſuperponatur muccilago ſeminis lini, & fœnogræci cum oleo anethino & cera. Sedato feruore ex butyro, & oleo ſuſino, anethino, adipe gallinæ fotus fiant,& cum cera,cerata. Peſsi verò ab initio ſubdantur,imbuti oleo roſaceo,melino,& gallinæ adipe,aut in aqua dulci tertiæ elixationis fœnogræci & ſeminis lini,addito anſerino, & gallinaceo adipe liquatis, hic peſſus optimus eſt incipiente morbo & vigente cum roſaceo,finiente cum œſippo & oleo ſuſino, aut etiam nardino oleo & cera. Tumores vteri nonnunquam obdurantur,aut tales ab initio facti,aut poſt inflammationes, incipientibus, ſi nihil obſtiterit, ſanguis modicè detrahetur ſecta vena poplitis,aut malleoli, niſi magnam intellexeris ſanguinis copiam:tunc enim venam internam cubiti ſecabis. Deinde fotibus emollies duritiam ex oleo anethino,ſuſino,adipe gallinaceo,anſerino, & cera alba, præterea fotus & peſſos conficies ex his, medullæ ceruinæ,bouinæ,& adipis laurini ſingul.vnc.j.ſucci ebuli, muccilaginis fœnogræci, vtriuſque vnc.s.olei ſuſini,adipis anſerini & gallinacei, ſingulorum vnc.ij. ſimul liquentur & bulliant,ex his peſſos conficies,& partem linies,intus & extra.Idem efficies ex oleo nardino,ſuſino,& cera,aut eiſdem addes ſtyracem,& galbanum. Aliud, olei laurini & nardini vtriuſque vnc.j.adipis anſerini,adipis vrſi, pinguedinis porci, ſing.vnc.s.galbani,opopanacis vtriuſque drach.j.ceræ vnc.j.miſce.Valent dialthæas,& vnguentum Agrippæ. Si verò tumor ſuppuretur quod agnoſces pondere,rigoribus,& febribus,ac pulſu.Emplaſtra ſuperponatur ex caricis,reſina,& adipe gallinaceo:liniatur verò pars intus & extra ſuſino,& ſtyrace,atque œſippo,& myrrha,& fiant inſeſsiones ex decocto pulegij, calaminthæ,& artemiſiæ, vt rumpatur, aut butyrum vaccinum cum adipe gallinaceo, & ſuſino infundatur,aut eiſdem irinum addes.

Vteri inflammati curatio.

Vteri abſceſſus.

De vteri vlceribus. CAP. XVI.

VLceratur vterus multis de cauſis,aut enim abſceſſus erumpit,aut difficilè peperit, & obſtetrix imperitia, aut fœtus ſua magnitudine vterum læſit,aut in aborſu, aut in extractione fœtus mortui idem euenit, aut fluentibus menſibus acrioribus, ac valde calidis. Signa ſunt,dolor acris,& mordax,punctura,capitis dolores,& oculorum ad radices,qui etiam ad digitos manuum & pedum extenduntur, & ceruicem moleſtant, & in cute punctiones ſentiunt, & ſubitas totius corporis mutationes frigoris & caloris,& diſcurrentes horrores. Manant etiam nonnunquam per interualla fœtidum pus & praua ſanies, quæ exteriores ipſas partes exulcerat & erodit. Victus his conuenit qui exiccet,& carnes aſſæ boni ſucci. Potus ſit aqua hordei, aut aqua radicis dulcis, aut aqua mulſa,& clyſteria lenientia, & quies. Si inflammatio vlceri iungatur, ſanguinis miſsio conueniet,ſed ſine ipſa corpus parandum aqua mulſa,& purgandum pilulis de agarico, aut ipſo agarico,aut electuario eleſcopi in decocto origani & radicis dulcis. Deinde cũ ſpeculo matricis quem dioptram appellant, vlcera inſpicienda ſunt qualia, quanta, & quo loco ſita,& aqua mulſa iniecta abluentur,aut decocto iridis, aut decocto ariſtolochiæ,aut lacte aſinino,aut caprillo: ſuccus verò plãtaginis ſolus iniectus plures ſanauit. Quòd ſi dolor vexauerit fœminam,adeps anſerinus liquatus cum pari menſura roſacei iniicientur. Rurſus decoctum roſarum,myrti,& aluminis cum croco conuenit,& ſæpe his abluatur vterus, & peſsi ex roſaceo cum puluere ariſtolochiæ immittantur, & linamenta concerpta ſæpe munda reponantur oſtio vteri, & aqua roſacea & ceruſa interim eædem partes irrigentur,& linamenta eiſdem imbuta admoueantur. Vlcera verò depaſcentia curat lac aſininum, aut equinum iniectum, & puluis radicis iridis cum lacte,aut

Vteri vlcera.

Vteri vlcerũ curatio.

Vteri vlcerum depaſcentium curatio.

insperſus ſolus:idem facit ariſtolochia cum lacte,aut aqua mulſa, aut lupinorum amarorum puluis ſolus aut cum melle ad peſſuli formam ſubdatur. Vnguenti quoque de tutia parum cum lacte infundere præſtantiſsimum eſt, aut alumen, thus, & myrrham cum lacte aſinæ, aut ſucci plantaginis vnc.x. mellis roſati vnc.ij. Ab his autem medicamentis quæ validè mordent & ſcaras generant,abſtinendum eſt.

De clauſura vteri. CAP. XVII.

Vteri clauſura.

VTeri clauſura,ſiue oris vteri compreſsio, quam Græci φύμον vel φύμωσιν appellant,aut poſt exulcerationem fit,plus æquo adiunctis partibus, aut ob ſcirrhoſum affectum obdurato & calleſcente ore vteri,quamobrem aut vterus ſemen non concipit, aut vbi conceperit mortis fœtus & matris periculum imminet. Notus morbus eſt viſu & tactu. Cuius curatio emollientibus perficitur,tum peſsis,tum inſeſsionibus, tum cataplaſmatis. Peſsi fiant ex lana,aut coto imbuti in oleo ſuſino & œſippo,aut axungia anatis,axungia gallinæ,& medulla ceruina, aut medicamento dialthæas cum oleo laurino,& œſippo,aut fiat emplaſtrum ex farina ſeminis lini, fœnogræci, oleo laurino,dialthæas & ſale. Aliud,reſinæ terebinthinæ vncia j.axungiæ gallinæ, olei ſuſini, vtriuſque vnc.ij.bdelij,ammoniaci,vtriuſque drach.ij.cum melle fiat linimentum,aut cum cera ceratum inſeſsiones fiant ex hydrelæo,aut ex decocto maluarum, fœnogræci, & ſeminis lini. Si malum inueterauerit ex odoratis ſuffimenta fient.

De ſterilitate. CAP. XVIII.

Sterilitatis differentiæ.

STerilitas quandoque viri defectus eſt, quandoque fœminæ: vir etenim aut teſtibus caret,aut genitali,aut id ſex digitorum longitudinem non attingit, quæ menſura ad ſeminis intra vterum proiectionem ferè ſemper expoſcitur, vel ſunt ὑποσπαδιαῖοι, hoc eſt ſubuulſi, qui ſemen recta proiicere nequeunt. Aut quoniam ob frigidam intemperiem ſemen paucisſimum & infœcundum generant, aquoſum & frigidum,aut craſſum valde,aut ob nimiam caliditatem torrefactum. Obeſi præterea infœcundi fiunt, & nimium graciles, & qui genitale erigere nequeunt, aut ſeminis meatus occluſus eſt carne, aut cicatrice. Viros ad venerem,& prolis propagationem ineptos ſuprà cap.5.curare docuimus,ſed teſtium calorem ob quem ſemen torretur,curant refrigerantia lumbis & teſtibus admota. De fœminarum verò ſterilitate modò agemus, fiunt autem ſteriles ob vteri & teſtium intemperiem,calidam,frigidam,humidam, aut ſiccam, & cum humore, aut ſine ipſo. Morbi quoque inſtrumentarij conceptionem impediunt, vti breuitas vteri,aut anguſtia,aut laxitas,aut diſtorſio, craſsitudo, aut gracilitas eiuſdem, oſculi anguſtia,aut clauſio, cicatrice poſt vlcera genita, aut membrana obcæcato meatu, aut nimia eius amplitudo: vlcera quoque & tumores, menſium ſuppreſsiones, & profluuia & aliarum humiditatum, conceptionem impediunt. Violenti concubitus inualidi ad conceptionem ſunt, inquit Aëtius: amor verò ad prolem generandam conducit, ſicuti & maris ac fœminæ pulchritudo. Aetas verò puerilis impedit, aut ſi conceperint non ſperatur tutus partus matri, aut proli. Quamobrem ante decimumoctauum annum, abſtinebunt puellæ à venere, niſi corporis proceritatem habeant, lumbos latos, pectus anguſtum, nates prominentes, & manus latas: tunc enim 17. anno licebit, talis etenim forma ad procreationem aptior eſt. Vteri frigiditas agnoſcitur ex menſium ſuppreſſione,aut eorundem paucitate, aut craſsitudine, aut ſeroſitate, ſi accedat humiditas,pubis ſtupor, de ſignis frigiditatem oſtendentibus eſt, & earum partium frigiditas, atque fœmorum & lumborum. Hæc vbi increuerit, Veneris appetentiam tollit, & vteri os contrahit. Si tamen humiditas accedat, laxabitur,& aquoſi erunt,decolorati menſes, ac copioſi,& contraria ſiccitatem oſtendunt, calor vteri agnoſcetur, ex pilorum copia,calore partium ventris inferiorum & lumborum, ſanguinis menſtrui pallore & calore,& ad venerem promptitudine. Qui itaque voluerint prolem procreare ante alia conuenienti victus ratione vtantur oportet, boni ſucci cibis, de quibus ſunt turtures, perdices nouellæ,teſtes gallorum, coturnices, paſſerculi, phaſiani, pauones indi, & gallinæ, vinum ſit dulce,modicè validum,vitent autem aquam, vtantur in cibis, nucibus, amygdalis,granis pini,eruca,& ormino,vitēt quæ vrinam mouent & propriè vretica appellantur,& mentham,& calaminthaṁ,quia ſemen languidum efficiunt, & rutam quæ ſemen corrumpit,ſed ſi non purgentur probè cibis miſcebimus quæ menſes adiuuent attenuatione,vti apium,ſmyrnium,gingidium,ſcandix,& odorata. Paſtinaca verò aſſa, & vino madefacta vtilis eſt,& cardui radix:impingātia vitent, & extenuātia,& à purgatione menſtrua coeant:id enim aptiſsimū tempus eſt cum primū purgata manſerit fœmina. Abſtinebunt à validis motibus & exercitationibus quæ ſanguinem & ſemen abſumunt.

Sterilitatis ſigna.

Frigidam

Frigidam vteri intemperiem curabimus oleo nardino, anethino, laurino, oleo de styrace, quibus pubes & lumbi liniantur, & femina, aut ex eisdem quædam vtero iniiciantur, & pessi fiant ex myrrha & galbano, aut fotus fiat ex oleo amaracino, oleo de styrace, cum myrrha, & castoreo, aut ex vino in quo calamintha & pulegium bullierint & acori radix. Aco rum quoque conditum accipient, aut diacuminum, aut carui, aut dragetam ex ipso pulegio sicco, & pauco pipere. Bibere autem castorei scrup.s. cum vino prodest. Calidam vteri intemperiem refrigerãtibus curamus, lactucis, cucurbitis, portulaca, aquæ potu, aut vini albi pauciferi, balneis etiam aquæ dulcis, somno & quiete. Lumbos autem fouere rosaceo, aut oleo nymphææ conuenit, aut vnguento rosato linire, aut pessum indere ex oleo nymphææ cum succo portulacæ, aut succo solani, lactucæ caules saccharo conditæ sumendæ sunt. Humida vteri intemperies raró sine humore est, ac perinde ante alia corpus purgandum est, & vomitu à cibo vtantur, exercitationibus & frictionibus, præsertim partium superiorum, aues edent assas, vti perdices, & montanos passerculos, atque turtures, & vinum fuluum bibent, modicè austerum. Pubes veró foueatur oleo nardino, & anethino, aut vino in quo bullierint calamintha & pulegium, aut insessiones ex eisdem fiant, aut quædam modicè adstringentia in vterum fundantur, vti cumini, carui, anisi decoctum, cum balaustiis, & rosis. Sicca intemperies balneis aquæ dulcis curatur, & ex eadem factis insessionibus, & iniectione intra vterum olei susini, aut amygdalarum dulcium, aut lactis, lac quoque bibendum datur, & vini diluti potio. Si veró præter intemperiem malorum humorum adfuerit redundantia, eandem pro cacochymiæ specie purgare conuenit, ante reliquam curationem. De vteri clausura & reclinatione supra docuimus vt curari debeant, sic etiam clausionem curabimus & inflationem: quæ veró hiantem habent vterum, nec se ad seminis retentionem colligunt, adstringentibus egent, vti austero vino, in quo bullierint rosæ, balaustium & myrti folia. *Sterilitatis signa.*

De conceptionis notis. CAP. XIX.

Signa conceptionis ex Aëtio hæc sunt, si à coitu vterus colligitur, clauditur & siccus est, si à pudendo recedit, & ad semen retinendum & amplexandum mouetur, semen non excludunt, sed horrores sentiunt, moderatus quidam dolor circa pudendum & vmbilicum accedit, os pudendi aridum est, & vteri os, vt Hippocra. dixit, comprimitur, sine tumore, aut inflammatione, & sursum trahitur, veneris appetentia languet, menses supprimuntur, citra molestiam, venæ pectoris liuent, & mammæ intumescunt, & lac habent, temporis progressu pallent oculorum cauitates, nigræ fiunt maculæ in facie, & lentigines, colli pars anterior calidior, posterior frigidior apparet, si appetant acida, salsa, & picam pati incipiant, aut secundo & tertio mense ipsam patiantur, si os nimium madescat. Hæc appellant Hispani conchentos. Ad motus torpor, & effœminatus fit aspectus, color albidior, aut pallidior fit, & circa consuetum purgationis tempus, mammæ intumescunt, toto corpore, ac lumbis grauantur: vrinam calidiorem excernunt, & mensium ratione vterus incalescit, & vrinæ stillicidium quibusdam euenit ab initio conceptionis. Præter ea Hippocr. aquam mulsam dormituræ bibendam præbet, atque si concepit tormina inquit, sentiet: sin minus, non concepit. Accedunt etiam quibusdam somni grauiores, & longiores, atque insomnia terribilia, timoris plena, ob quæ excitantur subitò & clamãt, atque è lecto exiliunt, & ventrem vulneratum iri suspicantur somniantes. Accedit temporum saltus, atque arteriarum quæ sunt in collo, palpebrarum grauitas. Aliis primo mense nonnihil sanguinis purgatur ab vtero, aliis minimè. *Conceptionis notæ.*

De pica siue malacia. CAP. XX.

Pica symptoma est ad animalem facultatem ventriculi attinens, siue vitiosus appetitus. Euenit autem frequentius fœminis vtero gerentibus, secundo aut tertio mense, atque appetunt carbones, terram, gypsum, aut testas. Causa est retentio sanguinis menstrui, atque occursus eiusdem ad ventriculum, qui mutat eius temperaturam. Cæterùm cùm sanguis pituitam habeat mixtam, atque hæc cum sanguine corrumpatur, si in salsam mutetur, aut aliam corruptionem & putrilaginem assequantur, diuersarum rerum appetitus fiet, ac perinde pica dicta est, quoniam quemadmodum auis eius nominis diuersis arborum generibus inseritur, ita & fœminæ quæ hoc symptoma patiuntur, diuersos cibos appetunt, aut quoniam hæc varios quoque appetit cibos & prauos. Notus morbus est, ex accidenti prædicto, præterea accedit multa in ore saliua, stomachi imbecillitas, ciborum auersio, bilis ac pituitæ vomitiones, quibus melius habent. Victus conuenit exiccans, vti carnes assæ, & acida liquamina, paucus potus vini fului & austeri, dulcia vitent, & ciborum copiam. Diuersitas autem eorum procuranda, tum vt aliquid accipiant, *Pica siue malacia.* *Pica quare dicta.* *Picæ curatio.*

cipiant, tum vt ex variis cibis aliquem eligant. Exercitationibus vtantur quæ sibi conueniunt, neque valde lassentur. Prima mensa oliuas sale & aqua conditas accipient, aut vti à nobis conduntur, sale, aqua, origano, foliis lauri, & corticibus limonum, aut capparis cum aceto & sale, aut capparorum germina eodem modo parata, aut mala persica arida quæ Hispani, oreiones appellāt, aut amygdalas auratas, aut cicorium, aut endiuiam cum aceto, aut ius pulli accipient elixi cum malis cotoneis, aut pyris austeris, aut eidem iuri succus mali punici, aut succus vuæ acerbæ, aut succus pampinorum vitis inspergatur, quæ terram appetunt amylum recens accipiant, valet etiam succi portulacæ drach.s. aut ipsa portulaca mansa, aut polygonij succus, aut endiuiæ. Verùm si prauorum succorum redundantia magna fuerit, vomitus concitandus aceto mulso, in quo raphanus per noctem maduerit, aut venter purgetur, rhabarbaro cum nardi spica. Deinde syropum de mentha compositum, cum aceti mulsi parte media bis in die bibendum dabimus, aut syropum de succo persicorum. Ventri autem palmulæ cum aceto elixæ superponentur, aut miloplacenta cum posca malaxata, aut oleum melinum cum aceto, aut melinum & nardinum cum aceto, aut hæc eadem cum vino austero aceti loco. Aquæ verò calidæ non valdè potus humorum prauitatem moderatur.

De aborsu. CAP. XXI.

Aborsus causæ. NOuimus quàm plures fœminas tertio à conceptione mense, aborsum facere, & rarò aut nunquam fœtum ad integritatem seruare: cuius symptomatis causæ magna ex parte sunt mucores laxantes & emollientes acetabula, aut fortè nimia humiditas relaxans acetabula, & vteri os, & facultatem retentricem imbecillitans. Quas tutius foret antè quàm conciperent præparare, quàm cōceptionis tempore easdem turbare auxiliis. Cæterùm expetit dum laborant curatione vti & remediis mitioribus. Victus cōueniens exiccans esse debet qualis cap. præcedenti traditus est. Exercitationes conueniunt, & frictiones, & balnea aquarum sponte calidarum. Curatio verò corpus præparans ad conceptionem à totius corporis vacuatione incipiet, vbi prius aqua mulsa, aut syropo de quinque radicibus sine aceto paretur. Purgatur autem probè ante conceptionem electuario Elescopi, in decocto origani, & calaminthæ, aut pilulis aureis. Conceptionis tamen tempore agarico purgantur facilè, aut elect. diaphœnicon pauca quantitate. Deinde vterus ipse expurgandus est pessis, suffitibus, & illitionibus. Pessi itaque fient ex melle tosto, & cumini puluere, aut ex lana carpta imbuta oleo laurino, aut irino, aut vino in quo per noctem maduerit colocynthis. Suffiatur vterus odoratis sæpius, & vteri os liniatur oleo irino, nardino, anethino, laurino. Aut fundantur intra vterum vinum & myrrha, aut vinum in quo balaustium & rosæ bullierint, ad imbecillitatem retentricis. Pituitam verò purgat vinum in quo agaricus per noctem maduerit. Optimum quoque remedium Aëtius tradidit cum inquit: colocynthidem magnam, supernè incidito, & seminibus eiectis ac demissa medulla oleum irinum infundito, & cum defecta particula colocynthidem operito, & per diem ac noctem madescere finito, deinde feruenti cinere coquito, & oleum excolato & in vterum iniicito, deinde puluis baccarum lauri cum vino, aut oleo anethino vtero admoueatur, aut susinum oleum cum myrrha & styrace, aut galla, cum galbano in irino oleo liquato. Lapidem aquilæ gestare brachio ligatum conuenit. Experimento tamen noui valere lapidem cunei modo insertum ilici, vbi collo appensus gestaretur. Fit autem sæpe vt fœminæ abortiant, ob motum corporis vehementem, & saltum, aut ob ictum, aut cibi alicuius desideriū, aut ob vteri intemperiem, aut ob alimenti defectum, & magnam aliquam vacuationem, præsertim ab vtero, aut fœtus mortem, aut flatum vtero inclusum. Causas sanè prægressas vitare oportet, debita victus ratione vti, & languentes alimento reficere, & morbos vteri, vt suprà diximus, curare.

De extractione fœtus mortui & secundæ. CAP. XXII.

Fœtus mortui causæ. FOetum educere ab vtero multis de causis ante tempus partus conati sunt maiores nostri: nam cùm puella, aut adulta, sed parua, concipiebat imminente ex fœtus magnitudine periculo mortis, gestationis, & partus tempore præueniebant remediis aborsum mouentibus, quod nostra religio facere prohibet. Neque enim licet interficere quempiam. Verùm mortuum iam fœtum arte conandum, vt celerrimè educant. Moritur autem ob alimenti defectum, aut eius malitiam, aut plethoram ob quam sanguine impletur fœtus, aut solutis acetabulis saltu, aut ictu, aut tussi, aut sternutatione, aut humiditate nimia laxatis, aut bibitis medicamentis quę validè menses prouocent, aut potu amarorum, aut nimia inedia præcedente, sangui. missione, aut purgatione. Fœtus mortui signa

Fœtus mortui signa.

ſigna ſunt quæ dicemus,fœtus etenim non mouetur,ſed decumbente fœmina in latus, in id deuoluitur ac decidit,grauat etiam plus quàm ante mortem,& mammæ extenuantur,aut altera ſi è duobus alter mortuus ſit,atque eundem abortiet. Humiditates ab vtero gerentis languet,& albicat,& molleſcit, & ipſa ſegnis fit,caput dolet, oris fœtor ſequitur,palpebrarum inflatio,viſus tenebroſitas,ciborum inappetentia,& iam putreſcente fœtu ichores manāt ab vtero,tempora pulſant,malæ rubent,febres excitantur,& horrores,ſitis,atque turbulenta inſomnia. Similia his accedunt ſi poſt partum aut aborſum ſecunda retineatur. Quod fit ob dolorum vehementiam retracto ac veluti conuulſo vtero,ſic ſecundam colligente, ac compræhendente , vt neque ſecundam expellat , nec eandem permittat extrahere:hæc verò ſymptomata valida ſunt & breui à partu aut aborſu concitantur detenta ſecunda. In fœtus mortui eductione prodeſt , inſeſsio in decocto fœnogræci,maluarum & ſeminis lini,aut ex eorundem decocto pudenda fouere, aut vaporem prædictarum herbarum & rutæ per infundibulum recipere. Aut cum vngula aſini ſuffiatur per infundibulum,aut idem fiat cum capite ſardinæ ſalitæ, aut gagate lapide,atque os vteri inungere oleo ſuſino , & anethino conuenit. Præterea galbani, & belzoini,vtriuſque drach.s.in oleo irino liquentur in quo peſſus madeſcat & immittatur,aut decoctum colocynthidos per metrenchitam infundatur.Præterea ſpicæ nardi, cinnamomi,rutæ,ſingulorum drach.j.myrrhæ drach.s.accipiat drac.j.s. cum decocto ſabinæ,aut rubeæ. Aliud,pulueris ſabinæ,aſari,myrrhæ, ſingulorum drach.s. bibantur in decocto gentianæ,& rubeæ:id verò non tantùm fœtum educet mortuum, ſed etiam ſecundam. Educit quoque ſecundam theriaca diateſſaron,& ſternutatoria,ſed cum commouentur,nares & os appræhendemus, cum Hippocra.id docente. Aut peſsi fiant madefacti in decocto cucumeris ſylueſtris,aut in oleo irino , & ſucco cucumeris prædicti, aut fiat puluis ex ariſtolochia,ſtaphide agria,elleboro nigro,& colocynthide æquis portionibus,& parum eius inſpergatur peſsis,qui prius imbuantur oleo anethino, aut ſuſino. Aut peſſus infundatur in ſucco cucumeris ſylueſtris & felle tauri æquis portionibus. Vteri verò os linire vnguento tetrapharmaco confert. At verò ſi ſecunda apparuerit,obſtetrix illitis manibus oleo irino ipſam molliter tractando ſenſim educat, nunc in dextram nunc in ſiniſtram partem , nunc recta ipſam trahens , cauens ne dirumpatur. Quòd ſi neque per hæc cedat , non decet cum violentia ipſam trahere : natura etenim ſolet eam excludere,cum putruerit,aut cum flacceſcere & tabeſcere cœperit,ſed interim dum non concedit,femori pars excluſa ligabitur,ne recurrat, & os vteri oleo ſuſino,de ſtyrace,& amygdalarum dulcium linietur,vt laxatum tractioni cedat.

Secunda eductio.

De partu difficili. CAP. XXIII.

PAriendi tempus fœminis vtero gerentibus naturale eſt,cum fœtus ad eam peruenerit magnitudinem,vt ei deſit in vtero alimenti copia,ſiue boni ſanguinis abundantia,tum etiam dum cordis calor,qui antè multo humore ſopitus iacebat, in tantum increuit,vt ventilatione magna egeat,& refrigeratione, qualis inſpiratione frigidi aeris fit. Eo ſanè tempore in lucem exire contendit , ac calcitrat , & acetabula dirumpit. Per id quoque tempus,os vteri aperitur quod antè concluſum adeò erat,vt neque ſpecilli acumen caperet,accedit etiam vteri facultas expultrix quæ id quod grauat, moleſtat,& dolorem infert, extrudere conatur. Eſt id tempus nouem menſium ſpacium , quo manet ac perficitur fœtus in vtero,& in lucem procedit,ſed id tempus decem menſiū ab Hippocra.dicitur,qui decem menſes lunares , 28. dierum numerat , quod ſpacium tempus menſtruationis fœminarum eſt, ſequitur autem partus tempora menſtruorum. Decimeſtres autem partus Hippocr.lib. de octimeſtri partu , ſeptem quadragenariis dierum in lucem edi dixit,atque eoſdem educari, ſunt autem hi ducenti octoginta dies,nouem verò menſes qui à nobis 30.dierum,aut 31. numerantur, ſunt dies ſupra 270. in quibus decimeſtres partus,ab Hippoc.dicti,ferè perficiuntur,ac ſunt apud nos nonimenſes partus,ipſius decimeſtres: non enim ſemper attingent vltimum diem de ſeptem quadragenariis.Iam verò naturalis partus accedens difficilis redditur , ratione matris, aut fœtus, aut ſecundarum. Cùm enim hæc ad partum ſint neceſſaria,vbi aliquod horum à natura receſſerit , partus ea de cauſa vitioſus ac difficilis reddetur , ſic etiam ſi externa cauſa præter naturam acceſſerit. Ex matre quidem ſi ipſa obeſa fuerit, aut languida, aut timida,aut dolorum impatiens,& inexperta,aut anguſtum habet os vteri , aut oblæſum inflammatione,aut vlcere,aut rhagadiis,aut in recto inteſtino vlcus,aut tumorem,aut duram fæcem habuerit,aut ob morbum in veſica,aut in muſculis ventris , aut quia conatur ante tempus parere. Fœtus verò partum difficilem efficit , magnitudine corporis, aut capitis,aut ob imbecillitatem , aut quia mortuus eſt, aut ob figuræ deſcenſus prauitatem,

Pariendi tempus.

Partus decimeſtres.

Partus difficilis cauſæ.

tatem,expedit enim vt manibus ad genua conuersis, capite recta ad os vteri descendat: hæc enim est naturalissima figura,hanc sequitur vbi in pedes conuertatur, aliæ omnes præter naturam sunt,aut ob paruitatem,ob quam non appræhenditur, aut ob fœtuum numerum, vni etenim sunt quinque & septem, retulit quoque mihi vir fide dignus se vidisse. Valentiæ fœminam quæ vno partu,peperit 12. secundarum autem ratione,quoniam duræ sunt,& difficilè admodum rumpũtur,aut ob mollitiem,adeò facilè,vt serosus humor ante partum totus effluat, deinde arescat vterus pariendi tempore. Causa externa est nimia frigiditas constringens,aut siccitas,aut calor dissoluens,atque imbecillitans. Signa causarum externarum nota sunt,aut ex tempore, aut relatu haberi potuerunt:fœmina similiter an obesa sit facile constat:langorem ostendent præcedentes morbi,aut vacuationes,aut animæ accidentia,sic & si timida, aut impatiens fuerit. Angustia oris vteri tactu constabit,reliqui autem morbi vteri ex notis, suis capitibus traditis. Sicuti & noxæ intestini recti, vesicæ, aut ventris. Tempus præterea definitum est partui: Fœtus languidus agnoscitur, ex præcedentibus morbis matris, & ex tardo ac difficili motu:mortuus autem quia non mouetur,& ex accidentibus suprà narratis.Magnitudo ex ventris mole, & parentum magnitudine. Figura ab obstetrice tactu præhenditur, vt capitis magnitudine. Secundarum durities pariter tactu, & quoniam conante fœminæ abunde,& fœtu existente sano, non succedit partus. Arescit autem vterus delapsa aqua quæ in alantoide continebatur,atque constabit facilè an effluxerit. Si fœmina languida fuerit,roboranda est alimentis:si obesa,adiuuanda digitis obstetricis oleo susino calenti illitis. Si morbum aliquem de prædictis vteri,vesicæ,ventris, aut intestinorum patiatur, his tempestiuè obuiandum antequã partus tempus accedat. Timidæ exhortandæ sunt, & admonendæ, & adiuuandæ: non tamen ante tempus. Cùm enim dolores primùm sentire cœperunt,deambulatione vtantur, donec os vteri hiet:tunc enim sedebit, aut in sede molli, & elatiori, ita vt parum recto corpore sedeat, aut super genua viri valentis qui eandem firmam teneat,cui etiam ipsa innitatur,aut vt aliæ faciunt, in lecto decumbant parum erecto corpore,aut in sede anteriori parte caua. Obstetrix verò non statim manum admoueat,siquidem id ante tempus aggressæ dolores cõcitant maiores, & longe à partu. Verùm si iam hiante vteri ore,& fœtu ad exitum accedente, ob magnitudinem corporis aut capitis tardetur,linimentis vteri os laxandum est,nempe oleo susino, amygdalarum dulcium,& de styrace,quibus illitis manibus obstetrix leniter os vteri dilatabit, sic & vbi angustum fuerit. His quoque atque siccitate laborantibus conueniet fotus ex decocto maluarũ,fœnogræci, & seminis lini, & intra vterum parum eius cum oleo amygdalarum dulcium, aut susino infundere. Si fœtus vitiosa figura descendat, manibus obstetrix conuertat corpus infantis donec in caput vertat, & digitis compræhensis humeris ipsum iuuabit,sine violentia. Si plures fuerint ac simul accesserint,eum qui propinquior est,iuuabit,alterum verò reducet,atque conuertet,& vtrique modo dicto viam parabit. Si secunda ob duritiem non rumpitur, digitis lanianda est. Si humor effluxerit,& vterus arescat humectãdus est decocto fœnogræci, aut decocto maluarum, & oleo susino:ob causas externas expedit aerem attemperare & viam emollire. Partum præterea difficilem emendant decoctum cinnamomi, aut decoctum cicerum, aut sabinæ,aut sedeat in decocto fœnogræci & calaminthæ, vsque ad vmbilicum, aut pessus & styrace & gallinæ axungia immittatur,aut partes oleo de styrace & susino foueantur.

Partus difficilis signa.

DE ARTICVLORVM MORBIS. SECTIO XI.

De coxarum dolore. CAP. I.

Coxæ dolor.

COXAE dolorem,aut coxendicis,Græci ἰσχιάς & eo morbo laborantes ἰσχιαδικούς appellant,& Hispani à dolore coxæ eosdem nominant coxos, Latinos imitantes, Græcam autem vsurpantes vocem ciaticos. Huius mali causa est, crassus ac lentus humor in coxendicis articulo infarctus, cuius generationem antecedunt quies longa, cruditates, mensium aut hæmorrhoidarum retentio,aut alterius magnæ assuetæ vacuationis,vt fluxus ventris, aut vomitus, frequens quoque coitus id mali sæpe adduxit,incipit autem à lumbis, sæpe ab ipsa coxa, & consentiunt inguina,& femora,& nonnunquam crus, & pes eius lateris, in quem sæpe malum desinit,humore translato. Morbus notus est. Dolor enim vexat partem natis prominentiorem & respondentem in inguine partem,& quandoque femur,& crus. Victus conuenit exiccans,vt carnes assæ,quæ bonum succum,tenuem, non multum præstent, aqua cinnamomi, aut anisi, mediocris exercitatio, deambulatio, frictio, balneum aquæ sponte calidæ. Ventrem verò clysteribus emollire atque irritare expedit. Curationem incipie

incipiemus confiderata prius corporis difpofitione,an plethora, an cacochymia adfit. Quòd fi plethora adfuerit,fanguinem mittemus fecta vena interna cubiti, incipiente affectione: ipfa verò inueterata venam poplitis aut malleoli eiufdem cruris fecabimus. Hanc eandem fecare oportet adhuc incipiente malo, fi menfes retenti fuerint in caufa, aut hæmorrhoides. Præfente verò cacochymia craffos ac lentos humores purgationi parabimus,aceto mulfo,aut aqua mulfa cum decocto origani, aut pulegij.Deinde corpus purgabitur pilulis aureis, aut fœtidis aut de hermodactylis minoribus. Expedit quoque vomitum à cibo frequenter mouere,cum raphani decocto, aut feminis eius, aut cum aceto mulfo in quo per noctem raphanus maduerit. Clyfteria acria in hoc morbo vtilifsima funt ex decocto calaminthæ,pulegij,origani,melle,& fale,quibus addemus hierā diacolocynthidos. Aut ex decocto centaurij,abfinthij,& lupinorum cum oleo rutaceo,melle,& multo fale.Aliud,faluiæ,ftœcados,& chamæpytios,fing.manip.j. polypodij vnc.j.feminis anifi,fœniculi,& anethi,fingu.vnc.s.bulliant in libris fex aquæ ad confumptionem tertiæ partis,refiduū feruetur ad clyfteria,quę conficientur addito melle, fale, & benedicta, aut hiera diacolocynthidos. Aut fiant ex muria pifcium & melle, atque oleo rutaceo,quæ valida admodū funt,& breui prodeffe vidimus in non paucis. Conducunt etiam cucurbitulæ cum fcarificatione abundante fanguine in parte affecta : aliàs fiant cum multa flamma; hæc præuacuato corpore, quemadmodum & reliqua remedia localia. Quæ etenim repellunt,nullatenus conueniunt,quoniā humorem impingunt in loco. Quæ tamen difcutiunt ante corporis vacuationem ad partem plus adducunt, quàm ab ipfa diffoluant. Opportunè igitur adhibita quæ humorem difcutiunt,optima funt,quæ pro loci fitu valentia effe debent. De his eft fotus oleo rutaceo adhibitus, aut ex lixiuio & fale, aut nitro, aut ex rutaceo & galbano linimentum : liquetur autem galbanum aceto. Aut calamintha, pulegium, melilotum,ruta, anethum,centaurium,& rofmarinum in acero bulliant,& eo calenti,fpongia frequēter pars foueatur. Aut emplaftrum fuperponatur, quod recipiet farinæ erui, farinæ lupinorum,cachryos,fingulorum vnc.j.s.radicis ireos,ariftolochiæ, ftaphidis agriæ fingulorum vnc.j.mellis & aceti vtriufque vnc.iiij. Aliud, cachryos, radicis ireos,foliorum rutæ,fing.vnc.j.piperis drach.j. piretrhi drach.j.s. fulphuris drach.ij.omnia triturentur, deinde accipe galbani,opopanacis,ammoniaci,fing.drach.j.diluantur in aceto,& omnia fimul cum refina terebinthina ad emplaftri formam conficiantur.Ex his quoque dropaces fient,ex refina,galbano,ammoniaco,additis pipere,euphorbio, & fulphure, aut loco huius vini fæcem addimus.Validum emplaftrū fit ex radice cucumeris fylueftris in aceto elixa,deinde cum adipe porcino malaxata. Fiunt etiam emplaftra ex ftercore columbino,ficubus,& aceto mulfo,fic,Stercoris columbini vnc.iij.ficuum vnc.j.farinę cachryos vnc.s.mellis & aceti vtriufque vnc.iij.huic addimus ftaphidem agriam.Aliud, finapis vnc.j.cachryos, farinæ erui, vtriufque vnc s.piperis drach.j.cum aceto & melle mifceantur ad emplaftri formam. Aliud,vnguenti marciati,quod alij appellāt marcianum,vnguēti Agrippæ,vtriufq; vnc.j.olei rutacei vnc.ij.galbani in aceto liquati drac.ij. euphorbij drach.s.pirethri,ftaphidis agriæ, vtriufque drach.j. refinæ quantum fufficit, fiat emplaftrum. Hæc medicamenta veficas inducunt, & humorem purgant. Ex adurentibus eft lepidium,fiue agriocardamum,quo vtimur ad emplaftra,in hunc modum, folia acriocardami,aut radices cum adipe fuillo contunduntur ad emplaftri formam,& loco dolenti fuperponitur, tandiúque permittitur donec pars nigrefcat, aut liueat, deinde femoueatur, & loco eius galbanum in aceto liquatum cum oleo irino, aut ciprino fuperponatur. Poftremo loco in huius morbi curatione fuccedit manus opera: candenti etenim ferro cruftas inducimus, tribus in locis circa articulum, & diu feruamus vlcera.

Caxæ doloris curatio.

De articulari morbo atque podagra. CAP. II.

ARticularis morbus Græcè ἀρθρίτις, dicitur,eft autem morbus fic proprie appellatus,dolor articulos infeftans, nullum autem ftatutum habet articulum, quem femper infeftet, fed nunc vnum,nunc verò alterum,aut plures fimul. Cùm verò dolor articulos pedis infeftat podagra, cùm articulos manuū,chiragra dicitur. Nonnūquam verò incipit à loco vno & deinde plures deprehenduntur malo & manus, & pedes, & genua,& cubiti,& genæ,& guttur,& ceruicis vertebræ,aut coxendix,quæ ifchiade dicitur,de qua cap.præcedenti. Morbus hic ex defluxione generatur,ac folet per circuitus inuadere, vt vere & autumno frequentius, quandoque etiam aliis temporibus, cum videlicet in tranfmittente particula ea copia abundans humor,qui morbum facere folet, congeftus eft, vt cogatur ipfum in partem tranfmittere imbecilliorem. Hæc verò

Articularis morbus.

Articularis caufæ.

est aliquis articulorum corporis, aut plures ex eis. Sunt autem imbecilles, aut ex propria natura, quod euenit his quibus morbus est hæreditarius, & aliis non paucis: sed sunt quibus tempore tales redditi sunt, nimio motu, aut longa quiete, aut post longas & valentes exercitationes subitò se ad ocium transferentibus, quales sunt qui in iuuẽtute laborarunt, accepta verò mercede aut multa conquisita pecunia, in senectute otiantur plus æquo, cæteri baccho, & veneri indulgentes. Has sanè putamus causas esse, ob quas diuites laborant podagra præ aliis. Morbus hic difficilè curatur & in quibusdam curari nequit. Causa est, quoniam articulorum natiua laxitas, & imbecillitas quorumdam emendari non potest. Si verò tempore facta fuerit, nonnulli sanantur, quos ego noui, alij verò vt Areteus inquit, ab initio referentes morbum in causam aliquam externam vt calciamenti attritum, aut longum iter, aut plagam, antequã remedia tentent, morbus augetur, & remedia non admittit. De causis est vsus ciborum quibus calida aromata, medicamenta, & mel miscentur, quæ cibos non integrè cõfectos ad articulos deducunt, vinorum validorũ potus, vti vini à sancto Martino, equitatio frequens, præsertim suspensis pedibus, frigidæ inassuetus potus, regio valde humida, & talis habitatio, dimissio vacuationis consuetæ. Est quoque assueta seminis vacuatio cõsideranda. Ictus quoque id mali adduxit, & prolapsus, & animi perturbationes. Generatur itaque morbus vbi aliqua humoralis causa in corpore redundauerit, aut ob malam viuendi rationem, aut fortè vbi non multus esset humor occasio id præstare valuit. Tunc etenim humor in articulum prorumpit & copulas distẽdit, ac neruis & musculis proximis dolorẽ infert. Est tamen proxima morbi causa sanguis, quandoque bilis, nonnunquam pituita crassa ac lenta, quæ temporis processu in parte impacta, à calore assata, transit in tophum, siue porum, atque pituitam ipsam gipseam nominant, quam verum gipsum, cum ab articulis educitur, existimabis. Rarò etiam à melancholia procedit, sæpe ab humoribus mixtis. Fit nõ rarò iudicationis ratione, morbo alio per abscessus ad articulos iudicato, de his est colicus morbus, à quo humor peccans in articulos transferri est visus: signa sanguinei articularis morbi in eisdem generibus cum aliorum humorum morbis continentur apud Gal. Hæc sunt ex coloribus desumpta, accidentibus, & vsu medicamentorum, ac si diceres à iuuantibus & nocentibus. Rubeus color sanguinem ostendit, & tensio, & pulsus, & sanguinis in toto corpore redundantia, & tumoris magnitudo, quibus accedunt ætas, tempus & temperatura, & victus, quæ sanguinem augere possint, & retenta sanguinis assueta vacuatio, & quod minimè à calidis aut frigidis auxiliis adiuuantur, sed vacuatione sanguinis. Bilis agnoscitur colore pallido, ardore partis, non magno tumore, acri dolore, vrina russa, aut flaua, febris accessionẽ comitatur ætas, temperatura, anni tempus, & victus, bilem augentia eam ostendunt, & quod ab his quæ refrigerant manifestè iuuantur. Accedunt vigiliæ, iræ, solicitudo, & animi turbationes. Pituitam docent, color tumoris albicans, & eiusdem laxitas, & doloris paruitas, cum grauedine & diuturnitate. Accedunt tempus, ætas, regio, & temperatura pituitam aceruantes, & victus, & ocium iuuantur à calidis. Salsa pituita vbi adfuerit, mordaci dolore & acri agnoscetur, & in vrina cinereum aderit sedimentum, & color partis albidus. Melancholia rarò vt diximus, articulos peruadit, quos colore denigrat. Talis autem est natura ægri, tale tempus, talísque ætas, ac victus similis præfuit. Sanguineus articulorum dolor curatur ab initio sanguinis missione, si pręseruationis gratia fiat ineunte vere, aut autumno, quamuis venam corporis secare licebit, nisi destinatus sit articulus in quem sanguis irruere solet: tunc etenim à parte distantissima ducemus sanguinem, incipiente tamen accessione valentibus viribus laborãte pede, vena interna cubiti eius lateris secabitur, aut si ea non appareat, media, laborante verò manu, vena poplitis aut malleoli eius lateralis secanda, erit, nisi aut frigidum fuerit corpus, aut debile, aut antiqua ipsa passio, his enim frequens sang. mis. nocere solet. Aetius eam quæ est iusta planta mpedis, secare iubet. Educemus autẽ sanguinem copiosè, sed per interualla, vt fluxionis impetum in contrariũ ducamus. Vti autem repellentibus ante corporis vacuationẽ periculum affert recessus humorum in particulas nobiliores, vti iecur, ventriculum, cor, maximè verò in pulmonem, id docente experimento, cui subscribit ratio, siquidem pulmo, tum perpetuo motu, tum etiam substantiæ raritate trahit ac recipit eam redundantiam. Post sanguinis missionem medicamenta admouebimus parti repellentia antequam humor totus in parte figatur. Optimum autem est oxyrrhodinum linteolis, aut lana madefacta, & superposita, frigida æstate, tepida hyeme sint fomenta, tale est vinum nigrum cum oleo rosaceo, aut vinum in quo rosę & myrtus, & cupressi pilulę bullierint. Deinde conuenient quæ coquere ac discutere possint humorem, de quibus est farina

Articularis causæ.

Articularis morbi signa.

Articularis sanguinei curatio.

fœnogræci, farina hordei cum oleo camæmelino,& vinum cum oleo nardino. Aliud, galbani,ammoniaci,vtriusque drach.j.liquētur in aceto,quibus addes croci scrup.j.olei camæmelini vnc.ij.resinæ & ceræ,vtriusque vnc.s.Aliud,vitellos ouorum duos, croci scrup.j.olei camæmelini,& vini vtriusq; vnc.ij. Optimū ad dolores sedandos est,cerusa cum rosaceo. Sedat dolorem & coquit humorem,quod sequitur,theriaces drach.ij. cerusæ drach.j.rosacei vnc.s.vini albi vnc.ij.Dolore tamē vrgente valde stuporē inducere cōuenit,deinde dolore sedato partē fouere vino albo,& oleo camęmelino ne impactus aliquis relinquatur humor. Stuporē autem inducit theriaca recens illita, aut Philonis medicamentum, aut requies magna,aut opij grana sex in vnc.iiij.vini,his pars liniatur. Si verò fluxio biliosa fuerit, hæc ab initio purganda est,semel prohibito aceto mulso aut siropo acido simplici. Purgabitur autem pilulis aggregatiuis,aut pilulis de hermodactylis:quamuis enim nauseam & perturbationē efficiāt, conuenient his qui negotiis irrepetibilibus sunt adstricti, quoniam breui fluxionem cohibent, valet in eum vsum electuarium de succo rosarum.Repellentia verò parti admouenda,valentiora quàm in sanguineo articulari:talia sunt,solani succus, aut succus plantaginis cum pauco aceto, aut etiam rosaceum cum aceto,quod mitius est,aut rosas virides cum plantaginis foliis tritas adiungemus,aut lactis & rosacei parem mensuram. Cessante fluxione emplastra fiēt ex farina hordei,farina fœnogræci cum vino albo,aut ex pice, ammoniaco,& oleo rosaceo, aut ex resina,& cera æquis portionibus liquatis in rosaceo & camæmelino. Conuenit bibere quæ vrinam mouent, vti siropum de quinque radicibus cum aceto, aut siropum de byzantio. Si verò stuporem inducere sit opus,folia mādragoræ superponemus,aut hyoscyami,aut opij parum cum vino, & ab stupefactione pars fouenda decocta origani.Si pituitosus morbus fuerit,humor ab initio parabitur aqua mulsa,aut aceto mulso cum origani decocto. Purgabitur autem pilulis aureis, aut cochiis, aut hiera diacolocynthidos. Vomitus frequens vtilissimus est,cum aceto mulso, & anethi decocto,à cibo verò vtilis vomitus est: implemus autem ventres eorum cibis, quales sunt olera,fructus,lac,& aquam tepidam bibendā damus, & intromissis digitis vomere præcipimus.Siropum etiam de quinque radicibus,aut aquam mulsam ex apij decocto, ad vrinam mouendam propinamus. Frictiones etiam fiunt linteolis asperioribus, & fotus ministramus his quæ discutiunt,calore & siccitate,spongia madefacta in vino in quo bullierint alumen, & pilulæ cupressi,aut cum lixiuio cineris vitis, aut cineris ficus, aut pars cessante fluxione liniatur galbano,& ammoniaco in aceto solutis & oleo lumbricorum mixtis,& styrax & lixiuium cum sapone valent. Præterea brassica viridis superposita dolorem sedat, aut apium malaxatum, aut verbenaca recta,aut cinis caulium & radicum brassicæ cum axungia porcina: valet etiam farina loliacea, & stercus bubulum in aqua mulsa elixum. Experimento probauimus valere quàm maximè absinthij comam in aceto elixam, deinde malaxatam calidam superpositam. Finiente autem morbo axungiam porci addimus, sedat sanè breuissimè dolores & tumores discutit,& camæpytis elixa ac malaxata cum butyro vaccino.Articularem melancholicum purgant diasene, & confectio hamec, & pilulæ indæ. Dolores eorum mitigant medulla cerui,& vituli,oleum camæmelinum, & de styrace,cum cera,hæc eadem humorem emolliendo ac discutiendo absumunt. Tophi verò, duri tumores ac terrestres sunt, geniti vna duarum causarum, aut nimio calore tenuem partem absumente, aut ob naturam terrenam, congesti, aut transmissi humoris. Methodus itaque curationis conuenit per medicamenta quæ humorem emolliant, & aliqua ex parte discutiant, emollire enim quàm maximè conuenit: quem vsum præstant,adeps porcinus sine sale, medulla vituli, aut cerui,malua elixa, & oleo camæmelino aut adipe suillo malaxata,valent ad idem,bdellium, ammoniacum, & styrax æquis portionibus cum oleo antiquo, & caseus antiquus, atque acerrimus cum porci pingui carne malaxatus, & emplastrum diachylon cum pingui porci liquatum, & emplastrum de adipibus, aut eius nominis vnguentum. Aut medicamentum διαπτέρνης id est ex calcaneo porci ad emplastri formam, apud Paulum. Radix quoque althææ elixa, cum pice, resina, & styrace liquatis, in oleo malaxata. Victus conueniens his qui articulari malo vexantur, ex alimentis est,quæ bonum succum generant, non valde humidum neque fluxioni paratum, quales sunt turtures, perdices, gallinæ, phasiani, lactuca, & cucurbita in calido morbo, atque endiuia, & saxatiles pisces, ij sanè paucam ferunt inediam, ipsam tamen omnes seruabunt, morbo incipiente, quoniam tunc victum tenuem seruare debent, dum fluxio perseuerat, vinum interdicendum est, aqua autem vtendum cinnamomi, aut nimium redundante bile, aqua hordei. Pituita verò abundante inedia conueniet, & vinum nigrum,paucum, valde dilutum. Cœnæ aut dimittantur,

Tophorum in arti. curatio.

aut tenues sint, & omnino parcè viuere debent, nihil enim magis morbum affert, & repetere facit, quàm ciborum plenitudo, cruditates, & ebrietates, ventrem lenem seruēt, aut clysteribus vtantur, in pituitoso morbo acrioribus: animi accidentia valida vitent. Præseruationis autem ratione in anno eos bis, aut ter purgare conuenit, hiera picra, aut terebinthina cum saccharo, trium aut quatuor drachmarum pondere. Quibus exercitationes ante cibum moderatè conuenient. Omnes à caseo, lacte, carnibus crasși succi, fructibus, & vinis validis abstineant, & ab aromatibus cibo mixtis. Paulus sal minutim tritum in oleo articulis affricari præcipit, bis in die manè & vesperi, inclinante inflammatione, toto vitæ curriculo, vt homo ab eo morbo vindicetur.

Articulorum auxilium.

De pernionum curatione. CAP. III.

Perniones.

PErniones qui Græcis chimethla vocantur, bifariã solent partes extremas corporis vti manus & pedes & aures afficere cum vlcere, aut sine ipso. Causa est nimia frigiditas ambientis aeris quæ sanguinem congelat: is verò deinde putrescens pruritum efficit, quoniam acris vapor non inuenit exitum. Sequitur inde vt valde putrescens sanguis ac præter naturam incalescēs carnem adiacentem exulceret. Perniones qui sine vlcere sunt, probè curantur, muria calida superfusa, in qua beta bullierit, aut farina erui cum succo asphodeli, aut decocto radicis eiusdem, aut liniantur cera liquata oleo in quo allium bullierit. Optimum est decoctum naporum valde calens. Aliud probatissimum, vini albi lib.j. aluminis vnc.j. bulliant, & vino pars foueatur, aut immergatur, Præterea decocto lupinorum par foueatur, deinde melle cocto & sulphure liniatur. Perniones cum vlcere factos curant olei lentiscini vnc.j. ceræ quarta pars, napus excauetur & intra ipsum infundantur, deinde abluta parte decocto lupinorum, aut muria, ceratum refrigeratum admoueatur. Probatum est rosaceum cum cera in napo elixum, & frigidum admotum. Valet in eum vsum thuris, aluminis vtriusque drach.j. minij drach.j.s. resinæ terebinthinæ vnc.s. adipis suilli vnc.j. lento igne misceantur. Aliud, thuris & aluminis, vtriusque drach.s. vnguenti de minio vnc.j. olei lentiscini vncia s. Vnguentum empirici cuiusdam quod vlceratis pernionibus valet, & fissuris pedum, manuum, & labiorum, lithargyrij, thuris, zingiberis, singulorum drach.j. ceræ, mellis, & olei quart.5. fiat vnguentum.

Pernionum curatio.

FINIS.

Christophorus à Vega Complutensis librum de Arte medendi peregit, suæ ætatis anno quadragesimo septimo, nostræ salutis, 1557

CHRISTOPHORI A VEGA MEDICI, IN COMPLVTENSI ACADEMIA PVBLICI PROFESSORIS

Commentaria in librum Galeni de differentia febrium.

ILLVSTRISSIMO ATQVE CLARISSIMO VIRO DOMINO D. DIDACO HVRTADO À MENDOÇA COMITI Mellitensi, Christophorus à Vega Medicus S. D.

QVAMVIS satis compertum habeam, Comes clarissime, hoc meum munus parui admodum momenti esse, vt magnitudini beneficiorum à te mihi collatorum conferri debeat, aut vt tuæ præstātiæ iure offerri possit: cùm tamen considero tuam humanitatem, & erga literarum studiosos propensionem, timorem excutio, atque libenter instituò qualecumque id meum opus sit tibi dicare: quòd enim à literarum cultoribus maiora his speranda non sint, rectè nosti. Cæterùm præstat ea tuæ offerre magnificentiæ, vt parua magnifacias & à calumnia & detrahentium maleuolentia tuearis: nam te fautore proculdubiò sperandum est nostros labores quotidiè magna honoris incrementa suscepturos: ea est tua apud illustriores & sapientiores viros dignitas & autoritas, & iurè quidem: nihil enim magis potest autoritatem & dignitatem apud viros insignes conciliare, quàm virtus & sapientia, quæ duo in te vnicè vigent, atque mirificè splendent. Quam ob rem non facilè perspici potest, quid horum te magis illustrem reddat, generis claritas & maiorum stemmata, an tua ipsius virtus & animi præstantia. Cùm enim maiores tuos in memoriam reuoco, & præ cæteris vnum admodum illustrem dominum Didacum à Mendoça patrem tuum, eiúsq; egregia facinora nullum encomium satisfacere posse puto, ad prædicandam eius sapientiam, animi præstantiam, & in bellis gerendis magnanimitatē, & in Sarracenis oppugnandis & profligandis industriam & dexteritatem, quàm etiam strenuè se gesserit cùm ad Neapolim expugnandam, & ad Ferdinandi regis Hispaniæ imperium redigendam profectus est. Prædicant namque Hispani, fatebantur quoque Italiæ ciuitates non sine magno ciuiū suorum dispendio, fortissimum ducem, & validissimum hostem, Scipionem quendā Christianum vel ipso multis nominibus superiorem à regibus Hispaniæ missum, qui magnam Italiæ plagam Hispanorum imperio summitteret, rebelles vinceret & deuastaret. Prætermitto modò eius magnificentiam, pietatem, atque innumera strenuè gesta chronicorum scriptoribus: tibi namque horum omnium conscio nostra hæc epistola mittitur, qui audisti eius egregia facta, intellexisti quoque quibus animi dotibus pollebat, quàm graui censura in præcipiendis & agendis vtebatur, cùm in regno

Neapolis primus locus iudicandi sibi fuit comissus, & cùm totius regni Aragoniæ generalis Ducis officiū exercuit. Quæ omnia, vt à munere meo aliena, prætermitto. At verò illustrissimum genus matris tuæ dominæ Annæ dela Cerda honestatis & omnis virtutis exemplar singulare, quid ego cōmemorem? Nemini nāque dubium est, quàm sit consanguinitate coniunctissimum regibus Hispaniæ, à Serenissimo Principe D. Ferdinando dela Cerda recta prosapia procedens, mihi quidem potius tacendum elegi, quàm ab eius magnitudine, celsitudine, & antiquitate quidpiam dicendo detrahere. Verùm cùm considero quibus viuendi legibus te addixeris, quod vitæ & morum exemplum reliquis magnatibus præbeas, non possum non admirari vehemēter, quàm sis in pauperes misericors & pius, cùm religiosis religiosissimus, in oratione & contemplatione bonas horas transigens, reliquo vitæ tempore visitandis monasteriis, pauperibus, & ægrotis, & gubernandis subditis destinato. Tuos autem reditus, diuitias, rémque omnem familiarem, non in ludis, aut comessationibus, aut inanibus apparatibus perdis: sed in reparādis monasteriis, erigendis cœnobiis, subueniendis pauperibus statuis, & collocas. Inter cætera verò quantum tuis sumptibus auxeris religiosissimū collegium omni laude dignum nomini Iesu sacratum, nouerunt omnes quotquot tuam virtutem, pietatem, misericordiā, vitæ honestatem, & sanctimoniam, cum magnificentia & liberalitate coniunctas venerantur, & colunt. Tales decet esse viros, clarissime Comes, qui bonis studiis fauere debent, & nos ab his qui nostros labores calumniari contendunt, defendere. Quapropter tibi, vt pientissimo, literarum amantissimo, virtutis & sapientiæ cultori, hos nostros cōmentarios consecrare decreui, quos medicæ artis professoribus vtilissimos fore reor, tum quòd differentiarū febrium notitia medicis est apprimè necessaria & nunquam non ex vsu, tum quòd liber hic Galeni medicorum omnium primi ac maximi, quem enarrandum suscepimus, multa continet difficilia, & quæ nullus Græcorum autorum assecla vsque adeò aggressus est exponere. Quòd si hæ nostræ lucubrationes tibi gratæ visæ fuerint, ad maiora perficienda, interim dum in hoc Complutensi gymnasio medicinam publicè profitemur, animum excitabis. Vale virtutis & pietatis perpetuus Comes.

PRAEFATIO

Ex Galeni libris quos & plurimos,& omnigena eruditione plenos,posteritati reliquit, hic vnus primo loco mihi enarrandus oblatus est,cui titulus De differentia febrium,quod est,de febrium diuisionibus,ac singulis differentiis, & meritò quidem id munus exequi decreui: Nam præter id quòd liber difficiles habet sententias, nullus antehac ipsum exponendum suscepit,qui in Græcis literis & Græcorum documentis fuerit instructus. Adde quòd multa in hoc opere breui comprehensa sunt admodum necessaria,& quę nullus in compendium sicuti Galenus redegit. Est quoque valde communis & vulgaris morbus,febris,omnibus ætatibus,regionibus & temperaturis,adeò vt nec recenseri quidem possint febricitantes qui medico occurrunt, cùm ex aliis morbis, vnus aut alter se offerat curandus peripneumonicus,pauci lethargici,nonnulli pleuritici:quibus ferè omnibus febris adiuncta est, de qua dixit Celsus lib.3.cap.3. Febris maximè vulgare morbi genus est. Docet autem in hoc libro Galenus febrem per species distinguere,& singulas cognoscere peculiaribus signis,interim etiam causas earum scribit, ex quarum cognitione facilè possumus febres cognoscere: eis enim qui nondum integrè nouerunt morborum essentias,non parum conducit causarum cognitio. Sequetur autem febrium cognitionem ipsarum curatio lib.de Arte curan.ad Glauconem scripta, aut in lib.de Metho.med.in quorum 8. postquam dixit singulas febriũ differentias proprias præbere curationis indicationes, subdit: Ob hæc vtilius visum est seorsum de febrium differentiis tractare: quò omnibus prius præparatis, sermo nobis hoc loco citra omnem eorum,qui parum rectè de iis scripserunt refutationem, absolueretur:quoniam itaque morbum aliquem rectè curari incognitum, est impossibile, iure dicemus librum hunc ordine antecedere lib.de Metho.med. & de Arte cur.ad Glauconem. Liber hic in duos à Galeno diuiditur,in quorum primo reprehendit quorundam diuisiones,ac docet quæ sint omnium optimæ. Deinde optima & accommodatissima diuisione suscepta,singula membra docet ex signis propriis & communibus, & ex causis. In secundo verò de aliis speciebus inferioribus agit,& de ipsarum mixtione, & compositione,& ad finem causas recenset accessionum, & longitudinis & repetentiæ ipsarum. Idem autem est de febrium differentiis agere,& de febrium generibus:nam,vt inquit,lib.11.de Metho. med.nihil refert si quis genus,aut speciem,aut differentiam dixerit.

CL. GAL. PERGAMENI DE DIFFERENTIA FEBRIVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Differentiæ febrium,maximè quidem propriæ ac principales, secundum earum substantiam sunt:aliæ verò secundum aliquod accidens. Quoniam verò & ipsorum accidentium non vna est natura, sed alia quidem propinquiora, magisq́; propria diuidendæ substantiæ sunt,alia verò remotiora ac magis aliena:idcirco & earum quæ hinc sumuntur differentiarum minimè vnum genus est. Itaque maximè quidem peccant,quicunque differentias proprias ac maximè principales omittunt. Deinde verò, quicunque mentione harum facta permiscent cum eis differentias accidentales æqualiter omnes,minimè discernentes vtiles ab inutilibus. Non solùm autem peccarunt plerique medicorum in ipsis differentiarum generibus, aut plures quàm oporteret tradendo, vt inutilium quoque meminerint: aut pauciores, vt nonnullas etiam vtiles omiserint: sed etiam diuidendo genera ipsa in proprias differentias, similiter errarunt. Ne longius 2
abeas, quum primum ac maximè proprium differentiarum genus, ab ipsa diuidendæ rei substantia sumatur,videas tamẽ nonnullos medicos prætermisisse vniuersum hoc genus, alios verò diuidendo plura quàm opus esset statuisse, aut in primis substitisse, tametsi Hippocrates optimè fecerit diuisionem lib.6. Epidemiωn. Dictio autem habet in hunc modum: Febres hæ quidem manu sunt mordaces, illæ verò mites:quædam autem non mordaces, sed increscentes: nonnullæ acutæ, sed ab ipsa manu deuictæ:quædam statim ardentes,quædam verò semper debiles, siccæ:aliæ salsæ, aliæ inflatæ,aspectu graues, aliæ ad manum humidæ,aliæ rubicundæ valde, aliæ liuidæ,aliæ præpallidæ, & alia istiusmodi. Apertissimè enim hoc loco ab ipsa rei substantia, simulq́; ab ipsa dignotione in proprias differentias fecit diuisionẽ. Nam essentia quidem febrium est in genere caloris præter naturam. Differentiæ verò caloris, & ex eo quòd maioris minorisq́; rationem admittat, sumuntur, & ab ipsa materia,in qua calor ille præter naturam existit, & ab ipso mouendi modo: quas omnes complicans, cum dignoscendarum earum ratione scripsit,quemadmodum procedente sermone docebimus. Porrò autem quæ à maioris minorisq́; ratione 3

ducuntur, ſunt manifeſtæ: & in hoc genere differentiæ, medicis mos eſt magnam, ac paruam febrem nominare, verùm impropriè quidem de rei qualitate quantitatis vocabulũ enuntiant, ſed ita facere conſueuerunt, non in febre ſolùm, ſed in aliis ſexcentis, quæ in qualitate quidem ipſa eſſentiam habent, cæterùm magna paruaq; nominantur. Quæ verò differentiæ à materia ſumuntur, in qua calor ille præter naturam conſiſtit, maximè propriæ caloris præter naturam differentiæ ſunt: ſiue corpus ipſum cordis prehenderit, ſiue humores conditos in ipſius ventriculis. Reliqua autem ac tertia differentia eſt, vbi aër ea ſubſtantia ſola admodum incaluit, humida verò ac ſolida corpora adhuc quidem incaleſcunt, ſed nondum incaluerunt. Non enim parum differt, incaleſcere aliquid dicas, an incaluiſſe. Sed diſcas euidentiſsime id quod dicitur, ex his exemplis. Finge aquam calidam inditam lebeti frigido, deinde ab ea ipſa aqua calefieri contactu ipſius lebetis corpus, nondum autem totum exquiſitè incaluiſſe, & rurſus finge in calidum, atque ignitũ lebetem frigidam aquam inditam, deinde calefieri quidem adhuc, nondum autem incaluiſſe. Ex his exemplis, cum ſecundo quidem prima febrium differentia ſimilitudinem habet, quas corpus ipſum cordis prehendiſſe docuimus: cum primo autem, ſecunda, quas conditos in ventriculis humores occupaſſe diximus. Reliqua autem ac tertia differentia exemplum omnino ſimile non habet: ſed claritatis cauſa, finge fabrilem follem trahere ad ſe aërem admodum calidum: deinde calefieri adhuc ab eo, nondum autem incaluiſſe. Sed exemplum magis indicabit rei declarandæ naturam, ſi finxeris in folle contineri humorem: atque adhuc magis, ſi foramina follis per quæ trahit atque emittit aërem, ita anguſta effeceris, vt humori quidem inuia, aëri verò peruia ſint. Quà ſanè in re potiſsimum diſsident naturæ opera, ab his quæ homines ipſi efficiunt. Etenim ſubſtantia aërea permixta cum ſanguine eſt in omnibus arteriis, per multa foramina pariter ſpirantibus: ac nihilominus in ipſo corde, vt quæ per eas omnes confluat.

Commentarius.

CAput pręſens in tres partes partitur: in prima damnat aliorum diuiſiones, ad quod probandum hoc logicum theorema ſupponit: quòd ex diuiſionibus illæ ſunt maximè propriæ, quæ ſumuntur à ſubſtantia rei diuidendæ. Poſt has verò ſunt quæ ſumuntur ab aliquo accidenti: & ex ipſis accidentibus quædã ſunt magis propinqua ſubſtantiæ rei diuidendæ, quædam minus. Exemplum primi. Febris quædam eſt vehemens, quædam remiſſa: hæc enim febris eſſentiam attingit, hoc eſt, calorem. Aut enim is eſt vehemens, hoc eſt, intenſus, aut remiſſus. Harum tamen differ. vnum tantùm genus eſt. Accidentalium autem, non vnum, ſed quoddam ſumitur à duratione, quoddam ab accidentibus, quoddam ab hora inuaſionis. Exemplum ſecundi: febris quædam eſt continua, quædam intermittens, aut ſic: febris quædam vnica, quædam pluribus acceſsionibus finitur. Exemplum tertij: febris quædam eſt adſtricta, quædam fluens, quædam fit cum ſyncope, quædam abſque ipſa. Hæc enim multum aliena ſunt à febris ſubſtantia, vt conſtabit. Libro nanque duodecimo methodi medendi, ad initium reprehendit eos qui febres cum ſymptomatis diuerſum genus ab aliis conſtituere voluerunt, dicẽs: Non ſunt ſic, vt nonnulli autumant, eæ quæ cum ſymptomatis conſiſtunt febres, aut febrium genus vllum, aut ſpecies differentiáve. Sed veluti tum alius morbus alij morbo, tum ſymptoma ſymptomati vno in tempore eodem in corpore copulatur. Hinc facilè damnantur tres diuidendi modi apud antiquos medicos. Primus eorum qui ſubſtantiales febrium differ. prætermiſerunt. Secundus eorum qui accidentales commiſcent omnes, vtiles, inquam, inutilibus citra diſtinctionem. Tertius modus eſt eorum qui non tantùm errarunt vtiles prætermittentes diuiſiones, aut inutiles vtilibus pariter commiſcentes, atque in diuiſionibus ſupra modum abundantes: ſed in ipſis etiam differentiis propriis generum, quas non rectè ſignabant, de quorum numero fuerunt Archigenes, & Agatinus, lib. 2. cap. 10. eos nanque reprehendens Gale. inquit: Sed cùm neque ſimplicium neque compoſitarum omnes ſcripſerint differentias, & ad hæc quaſdam alias ſuperuacuas adiecerint, nihil neque in præſenſionem, neque in curationem iuuantes, nos conati ſumus pro viribus diligenter excolere omnem typum longo tempore ex vſu ſimul ac ratione, vtiles in eo differentias perueſtigantes. Ex medicis itaque illis quidam primas ac præcipuas differentias febrium quæ ab ipſius eſſentia ſumuntur prætermiſerũt, quidam aut diminuti aut abundantes fuerunt in diuiſionibus, cum tamen Galen. in præſenti ad id maximè contendat, vt omnes febres methodo inueniat, eas autem numero infinitas eſſe conſtet, docet ipſas inuenire per ſingula febrium genera, & generum ſpecies. Generis autem ſpecies inueniuntur inuentis generum differentiis eſſentialibus, à quibus cum generis eſſentia, ſpecies cõſtituitur, vt animal in mortale, & immortale diuiditur: & mortale in rationale, & irrationale, apud Platonem & Porphyrium. Velle autem animal diuidere in molle, & durum, id eſt, per differ. procedere, quæ ex accidenti ſubſtantiæ conueniunt:

ueniunt:qua via ſingulas animalis mortalis ſpecies nunquam inuenies. Errant ergo qui per accidentarias differentias diuidunt genera,ſicuti & hi qui primis differentiis inuentis ibi perſiſtunt: ſpecies quoque inueniſſe putantes, quos pariter reprehendit lib.1. de Metho.med. Veluti ſiquis (inquit) vocis Græcè elementa perquirens dixerit, quoddam eſſe vocale,quoddam conſonans,omnia elementa comprehendet, verùm nullam adhuc inuenit elementi ſpeciem, niſi prius conſonantes diuiſerit in mutas, & ſemiuocales, & vocales in longas,breues,& medias:deinde longas, η, ω, breues item duas ο, & ε, medias verò α,ι,υ,dixerit. Deinde diuiſerit mutas in tenues,aſpiratas,& medias. Tenues tres, π, κ,τ,tres aſpiratæ,φ,χ, θ, mediæ tres,β,γ,δ. Semiuocales verò,λ,μ,ν,ρ,ζ,ξ,ψ,σ. talem diuidendi modum ſeruat Gale. in hoc opere ad inueniendas ſingulas febrium ſpecies, in 1. lib.1.diuiſione febris,in diariam humoralem,& hecticam vtens. In ſecundo humoralem in ſingulas ſpecies diuidens, quæ differentiæ ob id ſaltem eſſentiales dicentur, quòd rei diuidendæ ſubſtantiam attingunt. Plato rurſus in Philebo eodem literarum exemplo vſus,à diis nobis datum eſſe dixit,& diſcere & docere inueſtigare,vnum & infinita procedentibus ab vno,veluti ab vniuerſali & ingenita idea,& vſque in infinitum abire.Nec tamen ab vno ad infinitum venire,niſi per omnia intermedia. Sic vti & vbi ab infinito incipere coactus ſit,non ſtatim infinitum in vnum colligere debet, ſed prius ad ea quæ multa ſunt,& in medio finiti & infiniti conſtituta peruenire tenetur.Hac via diuidendi Socrates Philebum & Protarchum docet diſtinguere ea quæ ſunt vnum & quodammodo non vnum,vt vnum genere, non vnum ſpecie. Sic fit quoties febre certa inuenta,ipſam in bilioſam reducimus,& bilioſam ac reliquas in febris ideam. Diuidemus autem vbi idea febris inuenta,in qua febres omnes conueniunt, nos ipſam in ſingula genera diuiſerimus,ac demum genera in ſpecies,& ſpecies in induidua, aut numero infinita diſtraxerimus. Qua via vſus eſt Gale.in præſenti opere.Docuerat id quoque Plato in Dialogo ciuile, ſiue de regno. Vbi hoſpes (inquit) quod ſæpe numero ferunt ô Socrates ornati viri illi qui magnum aliquid ac ſapiens loqui ſe putant dum prædicant dimetiendi facultatem,circa omnia quæ fiunt verſari nunc dictum eſt, quicquid enim artificioſum eſt menſuræ quodammodo particeps eſſe apparuit. Quoniam verò quidam conſiderare nequaquam per ſingula genera diuiſione eundo ſolent,hęc tam longe inter ſe differentia ſtatim conferunt in vnum ſimilia iudicantes, ſed & contrarium huius faciunt quæ diſperſa ſunt per partes minime diſtingũt,cùm oporteat,vbi quis primò multorum percipit communionem,non prius deſiſtere quàm differentias omnes in ea quæ ſpeciebus clauduntur inſpexerit,atque iterum quoties diſsimilitudines plurimas in multitudine ſentit, & ægrè ſentit, non prius ab hac aſpectus moleſtia deſiſtere poſſe, quàm cuncta quæ cognata ſunt intra cognationem vnam, proprietatemq; concludens, vnius generis eſſentia veſtiat. Et lib.1.de Arte curat. ad Glauc.Gale.cap.1.excuſat ſe à doctrina diuidendi,quoniam Glauconem intellexit à Platone ſatis edoctum (in locis nempe allegatis) diuidendi formam. Inde non parum erraſſe refert aliarum ſectarum medicos dicens,quidam enim in primis & ſupremis generibus ſtant, ſolum quæ ab illis ſumitur indicatione contenti:quidam verò vſque ad aliquid diuidunt, non tamen vſque ad finem perueniunt:nonnulli verò etiam vitioſis vtuntur diuiſionibus.

In ſecunda parte quæ incipit,(Ne longius abeas) colligit aduerſus modos diuidendi eorum qui diminuti aut abundantes fuerunt in diuiſionibus, hypotheſi illa ab initio habita iterum repetita,maximè propriæ feb.diffe. ſumuntur à ſubſtantia rei diuidendæ: quam non obſeruarunt,quamuis Hippocr.ipſam obſeruauerit, refert quoque ac laudat diuiſiones quibus vſus eſt Hippocr.lib.6.de Mor.pop.parte 1.ſectio.antepenul.vbi ex febribus quaſdam dixit eſſe mordaces, quaſdam verò mites, quaſdam non mordaces,ſed increſcentes, quaſdam acutas ac manu deuictas. Eſt autem iſta vnica diuiſio, ſed quadrimembris:nam cùm dixit mordaces,eas quæ ſemper tales ſunt intellexit,vt inquit Galenus commentario eiuſdem partis. Dixit ergo mordaces ſemper à principio mordentes vſque in finem. Erunt etiam mites quæ ſemper tales ſunt. Hæc tamen non implent totam communitatem diuiſi:quod eſt de ratione bonæ diuiſionis. Impletur autem per alia duo membra,quorum alterum eſt,non mordaces,ſed increſcentes; alterum acutæ, ſed à manu deuictæ,eritq; integra diuiſio febris,quædam mordax ſemper, quædam ſemper mitis, quædam à principio mitis, deinde mordens: quædam à principio mordens deinde mitis,quod eſt à manu vinci.Explicuit autem mordacem,manu eſſe mordacem, & poſteà dixit,à manu deuictam,vt doceret viam cognitionis febris ad tactum attinere. Alia diuiſio ac ſecunda eſt, febris quædam eſt ſtatim ardens,quædam ſemper debilis ſicca,quod idem eſt ac ſi diceret,quædam intenſa, quædam remiſſa. Tertia diuiſio eſt, febris quædam eſt falſa,quædam inflata aſpectu grauis, quædam ad manum humida, eſt

trimembris diuisio,deinde sequuntur diuisiones,quæ sunt post primas,& essentiales,vt inquit Gale.loco citato. Aliæ enim sunt perrubræ,aliæ liuidæ,aliæ perpallidæ. Sunt autem omnes præter naturalem dispositionem ostĕdentes,liuidæ simpliciter,id est, in quibus extrema liuent,pallidas verò non dixit,neque rubras simpliciter,quoniam tales colores familiares sunt:sed dixit,admodū tales,vt perrubras,& perpallidas, id est, impensè rubras,& impensè pallidas, in quibus tales colores apparent in cute. Quam benè verò diuiserit aptissimeq; febrem ipsam,probat hac ratione: nam diuisit febrem per differentias essentiales,& hæc est optima diuidendi via,vt constat. Quòd autem vsus fuerit diuisionibus substantialibus,aut essentialibus,sic probat, Quoniam substantia febris consistit in calore præter naturam, & caloris differentiæ rectè sumuntur vno trium modorum,aut à quantitate caloris,aut à modo motus , aut à materia in qua existit is calor præter naturam. Has autem scripsit simul cum ipsarum febrium dignoscendarum ratione, est tamen ratio dignoscendarum ipsarum tactus , ipsum enim tanquam iudicem explicuit ter Hippocr.in suis diuisionibus. Circa hanc literam tria sunt explananda,primum an febris essentia consistat in calore præter naturam. Secundum an calor præter naturam possit diuidi per differ. essentiales. Tertium erit coaptare tres caloris diuisiones,quas Gale. appellat essentiales,diuisionibus quæ habentur ab Hippo.

Circa primum,quod est de febris essentia,quidam dixerunt febrem esse substantiam, hac ratione moti quòd calor naturalis est substantia, vt 1.sect.aphor.comment.14. & febris contraria est calori naturali,ergo febris pariter erit substantia,quoniam contraria in eodem genere sunt, contra quorum ignorantiam proceditur , quoniam si per calorem naturalem intelligunt substantiam,constat quòd substantiæ nihil est contrarium,ex Aristotele in prædicamentis , præter id quod si contrarium habet calor, id est frigiditas, & tantùm vnum vni contrariatur, non ergo febris erit calori contraria. Alij dixerunt febrem non esse calorem sed effectum caloris, hac ratione moti, quòd febris est morbus, calor autem non est morbus. Primum satis constat, secundum probatur, quia ad calorem est per se motus,ad sanitatem tamen & morbum non est per se motus. Quod probant ex Aristotel.7.lib.physicorum,cap.2. vbi ad habitus vitia ac virtutes dixit non esse alterationem : sicut neque ad sanitatem & morbum, quæ duo cùm in quadam proportione consistant,ad aliquid sunt. Est enim sanitas debita proportio, vt morbus ab ipsa recessus. Ad ea verò quæ sunt ad aliquid,non est per se motus:sed tantùm ad quantitatem,qualitatem,& vbi. Vt dixit Aristot.lib.5. physicorum cap.3. Dicemus autem ad aliquod prædicamentum propriè esse per se motum , quoniam motus per se contendit ad rem illius prædicamenti,quæ per motum ipsum immediatè acquiritur. Cùm autem tantùm sint tria genera motuum,hæc sunt localis,augmentationis,& alterationis,& motus localis finitur ad locum,qui est vbi,augmentationis ad quantitatem:alterationis ad qualitatem. Ad tria tantùm erit per se motus.Nos tamen sanitatem duplicem intelligimus, alteram quæ de formali significatur per vocem, sanitas, de qua locutus est Aristotel.est enim debita proportio. Ob id Galenus lib.artis medicæ cap.82.inquit:Atque idcirco in eo quod ad aliquid eandem dispositionem ægram, atque neutram appellabimus. Nam pro vigore potentiæ quæ vel facile substinet, vel vincitur, vnaquæque ex his, quas antè diximus.I.morbus est, vel neutra dispositio , ecce vbi vult affectionem aliquam ob id morbum esse,quoniam ob improportionem , sensibilem efficit læsionem. Alterum est ipsius corporis affectus qui in quantitate,qualitate,& loco consistit,& ad hunc non negat Aristoteles esse per se motum. Sic & ad calorem febrilem, qui est de prædicamento qualitatis:formale nanque quod dialectici appellant,in febre est improportio, materiale verò est calor præter naturam. Nos itaque hanc opinionem vna cōmuni ratione comprobamus,qua tenemus ex Aristot.& Gale.locis citatis quòd morbus omnis est constitutio corporis præter naturam. Quemadmodum & sanitas est constitutio corporis secundum naturam,quæ duo in quadam proportione consistunt, quæ in simplicibus est elementorum temperamentum,& in organicis symmetria. Vnde fiet vt calor non dicatur propriè morbus,sed improportio qualitatum elementorum , quæ sequitur calorem auctum. Sic & in singulis qualitatibus. Rursus in compositione non est morbus pars aucta quātitate,neque in numero, sed ametria quæ inde sequitur,quæ in parte vna non consistit. Quemadmodum lapis vesicæ morbus non est , sed morbum affert ob ametriam,& defectus digiti morbus est,non digitus ipse abscissus. Sed Galenus tales morbos appellat nonnunquam,quanuis veræ causæ sint morborum. Quoniam vult explicare in quo genere ametria consistat, vt cùm calorem dicit morbum , vult ostendere in excessu caloris ametriam,& intemperiem,ac improportionem consistere.

Tertius modus fuit Fauentini qui in quadam valde prolixa quæstione dixit, febrem non

non esse aliquam ex primis qualitatibus,sed corporis temperaturã,quam appellat complexionem. Morbi nanque (inquit ipse) qui ad temperaturam attinent,non sunt primæ qualitates,sed ipsa temperies inclinãs in aliquod extremum, cùm inclinat in calidum est morbus calidus,cùm autem in frigidum est morbus frigidus,& sic de humido, & sicco, cogitur quoque concedere temperaturas posse intendi & remitti. Est autem firmissimũ huius sectæ fundamentum:nam plus repugnat medium cuiuis extremorum,quàm medium alteri medio,sed vnum medium cum altero non inuenitur,quoniam nõ possunt in eodem subiecto existere duæ temperaturæ: ergo non erunt in eodem temperatura & prima qualitas:siquidem primæ qualitates rationem habent extremorũ; & temperaturæ mediorũ,in mixtis itaque quæ temperata sunt vt homo,aut in quouis mixto cùm temperatura aliqua præditum sit,primæ qualitates non aderunt. Quòd si febris adest, ipsa non erit calor,aut prima qualitas. Ista opinio aliena est ab omni bona philosophia, negare enim primas qualitates in mixtis,est contradicere sensui & intellectui.Nos enim experimur lignum recipere ab igne verum calorem, & manus nostras à frigore ambientis affici,sed id hac via facile probatur, ignis in materiam ligni suam formam introducere potest,hæc autem forma in momento temporis indiuisibili introducitur,vbi præcesserit dispositio ad ipsam necessaria.Iam ergo vbi introducitur,calor admodum intensus existit in materia ligni,aut non.Si dixeris ante illam introductionem formæ ignis,calorem non præfuisse,totus igitur calor ad formam ignis inducendam necessarius in instanti & impartibili tempore producetur,quod constat esse falsum: quoniam qualitas motu adquiritur,vt suprà diximus,& motus non fit sine tempore,quòd si dixeris calorem præfuisse,erunt primæ qualitates in materiis mixtorum. Argumẽtum verò ipsius inutile est ac nullius omnimo vigoris, cùm enim, inquit, medium plus repugnat extremo quàm medio,verum est:tamen calor febrilis non habet extremi rationem, aliàs nec cum ipso vita stare posset.Præterea medium medio,& vnam temperaturam alteri pugnare falsum est:nam cùm temperatura optima quę ex primis elementis constituta est,vbi optimæ ad portionem misceantur,existere poterit varia temperies ex primarum qualitatum impari mensura,quod fit quoties temperatus soli aut frigori exponitur.

Quartus modus fuit Gentilis, qui in quarta de suis quæstionibus extrauagantibus dixit febrem non esse vniuersum calorem in homine repertum,sed solum eum qui additus est atque aduentitius. Solus enim is calor abundare dicitur,abundat autem in intensione,aut mala proprietate venefica,aut putredinali, vt verbis ipsius vtar, confirmat suam positionem sic,Solus calor qui nocet actionibus est morbus,& solus additus nocet,ergo solus additus est morbus:naturalis nanque qui præfuit cõseruat potius ac perficit operationes,rursus ille calor tantùm dicetur morbus,quem medicus tenetur,ac intendit amouere, is verò sanitas, quem intendit conseruare, sed præexistentem intendit conseruare,aduenientem corrumpere,adueniens ergo solus est morbus, aliis etiam friuolis vtitur argumentis,de quibus est illud ineptissimum: Calor naturalis cum frigiditate superueniente non facit morbum vnum, ergo calor naturalis cum calore superueniente nõ faciet morbum vnum. Nemo enim adeò est in dialecticis parum exercitatus, vt ignoret nihil tale consequi in hac Gentilis consequẽtia. verùm satis notum omnibus est,non posse duos calores in eodem subiecto simul existere,quin vnum constituant,ex aduentitio, igitur & præexistenti vnum fiet. Quod si ita est, nullatenus fieri poterit, vt altero calefaciente,alter non calefaciat:aut altero exsiccante,reliquus non exsiccet:aut vt vno eorum impediente actiones, reliquus non impediat ipsas. Et in summa fieri non poterit,vt in actionibus alter ab altero dissideat,sed & vterque morbus,& sanitas sint,& totus ille calor viuẽte animali vitam conseruet (hoc est animam) in materia, & celeriter ipsam ad finem perducat. Prima autem suæ opinionis confirmatio procedit ex falsa maiori enuntiatione. Falsum enim est ex dictis quòd solus calor superueniens lædit,& solus præexistens perficit actiones: secunda confirmatio in minori fallit enuntiato, cùm inquit: Medicus solum calorem præexistentem nititur conseruare, & superuenientem adimere. Cùm enim adplicat medicus in febris curatione refrigerantia remedia, non hunc potius quàm illum calorem demere conatur, sed eum numerum, quo dempto, corpus ad sanitatem pristinam restituatur, quòd fiet de præexistenti aut superuenienti certa mensura dempta,euenit autem ex naturæ ordine, & existendi in subiecto ratione, vt vltimò adueniens calor,prius dematur à contrariis admotis,vt putant philosophi.

Quintus modus fuit Auerrois qui 3.lib. collectionum cap.3. dixit febrem esse totum aggregatum compositum ex calore præexistenti & superaddito, ac toto huic calori respondere actionum virtutem & vitium,quam non improbo, quoniam vera est, & amplius infrà ac fusius explananda erit.

Vgo

Vgo Senensis post reliquos tenuit febrem esse calorem naturalem factum igneum. Calor enim, vt inquit, omnis habet quandam rationem cœlestis, vt cùm noster calor generat animal, quà vero auget, coquit & similia facit, naturalis est, quà verò exsiccat, extenuat, & resoluit igneus, calor itaque naturalis cùm in suis actionibus plurimum refert ignis naturam exsiccando, ac absumendo, mordax quoque redditur, febris est ipse qui naturalis calor erat. Hoc est, inquit, quod voluit Galen.1.sect.aphoris.comment.16.cùm dixit, Febris est calor naturalis mutatus ad igneam naturam. Hæc opinio sic accepta est à iunioribus, vt hanc dixerint esse Gale.opinionem, febrem esse calorem naturalem mutatum ad igneam naturam, atque Vgonem recte interpretatum esse Gale. mentem. Cuius contrarium facilè probabitur. Primum itaque eius diuisio inutilis est, quandoquidem calor naturalis à cœlesti nulla ratione differt, siquidem cœlestis dicitur apud ipsum qui generat, calor autem in generatione non aliter quàm naturalis coquendo ac digerendo concurrit. Gale.verò nunquam dixit febrem esse calorem naturalem conuersum ad igneam naturam, siquidem lib.1.aphoris.16.dixit: Febris enim calida & sicca passio est, (est enim conuersio natiuæ caliditatis ad igneam) iam ergo lectionem Galeni mutarunt, qui non calorem naturalem, sed natiuam caliditatem dixit: neque tamen sicut iacet intelligenda est præsens litera: non enim est conuersio ipsa febris, nam conuersio caloris naturalis ad igneum motus est, febris verò non est motus, sed affectus corporis. Sic ergo est intelligenda Gale.sententia, vt habetur eodem lib.comment.14. Cùm dixit, καὶ ὅτι μάλιστα τροπὴ τῆς κατὰ φύσιν θερμότητος εἰς τὸ πυρῶδες, γίνεται πυρετός. Hoc est, & quoniam maximè conuersione caloris naturalis ad igneum, fit febris. in his itaque duobus locis febris generationem explicuit Gale. non tamen ipsius essentiam: generatur nanque febris ex conuersione caloris naturalis ad igneum, calor autem iste qui conuertitur, substantia est, non accidens, substantiam autem aliquam fieri igneam contingit, vbi immodicè incalescat, quemadmodum sanguinem dicimus fieri biliosum, aut frigidum & aqueum, ita etiam licet & calorem naturalem (nempe substantiam ipsam quæ calor naturalis appellatur à Galen.lib.1.aphoris.comment.14. & sæpe alibi) igneum appellare: fieri autem talem, est febrem generari: ostendit autem Galen. in dicto commentario per calorem naturalem qui transit ad igneam naturam, esse intelligendam substantiam calidam: quoniam hanc exhibet rationem. Quare Hippocr.dixit in eodem aphoris.senibus non similiter acutas febres fieri, quia febris fit conuersione caloris naturalis, ad igneum, frigidum verò eorum corpus, id est, parum habens calidi innati, de quo multum habere pueros Hippo.dixerat, quod verò multum existit in pueris, calidum innatum est, & substantia, vt à Galeno explicatur in eodem commentario. Hinc fit quòd cùm in humano corpore triplex sit calor innatus, sanguis, spiritus, & solidæ particulæ, tria sint quæ possint ad igneam naturam conuerti, ac triplex esse genus febrium, quod sumitur à materia, nempe hectica, humoralis, & diaria: de quibus infra dicemus. Hæc autem sunt continentia contenta, & impetentia cap.seq. Aduertendum etiam quòd in his quæ putrent, calor ignis, qui mixtionem conseruat, corrumpitur, & subiectum occupatur à calore extraneo, qui etiam igneus est, corpus disoluens & ipsam rei mixtionem, & ob id dicemus calorem humoris aut cuiusuis conuerti ad igneam naturam, quia calor succedens ignis naturam sapit. Hæc de febris generatione: nam eius essentia vere calor est, & accidens de prædicamento qualitatis. De febre enim dixit Aristot.lib.1.problematum, 2.proble. Superans enim calor totius corporis febris est. Et Aëtius lib.2.sermone 1. cap.3. febrem sic diffiniuit: Febris est calor præter naturam cordis & arteriarum, vitalem firmitatem lædens. Et Galen.8.lib.de morbis curandis, inquit: Vnus ex morbis ex intemperie febris est, vtique cùm adeò immodicè calor auctus est, vt hominem offendat, & actionem lædat. Et 4.de causis pulsuum cap.de pulsu ex inflammatione, dixit: Calor immodicus, qui vniuersum corpus occupat, febris est. Optimè verò ipsius essentiam definiuit lib.6. de Mor.popu.par.1.commentario antepenul.dicens: Febris non secundum Hippo. modo, sed secundum omnium hominum intelligentiam, est præter naturam caliditas, in totum animal extensa, sin minus omnino in plurimis & maxime præcipuis particulis eueniens. Calor itaque, id est, caliditas, quæ est prima qualitas, febris est, nõ tantùm aduenies, sed tota in homine existens. tota enim præter naturam redditur ex commertio aduentitiæ. Quod etiam contra Gentilem satis probauimus. Explicuit autem Gal. non esse necessum, febrem in toto corpore existere, satis esse autumans, si fuerit in plurimis & maximè præcipuis particulis. Quod tamen lib.de causis morbor.sæpe dixit: febrem calore existente in toto corpore dici, non semper est verum, sed vbi non impediatur à causis refrigerantibus, aut tanta sit caloris imbecillitas, vt non possit ad extrema pertingere. Secundum propositum est docere, an calor præter naturã possit diuidi per differentias

essentiales: Gal. nanque vocat differentias essentiales caloris tres illas quas explicuimus. Ad cuius explanationem duo sunt aduertenda. Primum quòd calor est species atoma apud philosophos, nisi quis putaret calorem ignis, & aeris specie differre. Hoc tamen verius est, calores omnes eiusdem speciei esse, & in eodē subiecto facere vnum intēsius. Secundo scire oportet multos esse diuidendi modos. Est enim diuisio generis in species, vt cùm affectus diuiditur in eum qui secundū naturam, & eum qui præter naturam: & affectus præter naturam in morbum, causam, & accidens. Sumitur affectus largè pro omni dispositione. Diuiditur etiam totum in partes, vt si corpus humanum diuidamus in membra simplicia, & organica: & simplicia in os, neruum, cartilaginem, syndesmum: aut diuiditur subiectū in accidentia, vt, corporum quædā sunt sana, quędam ægra, quædam neutra: aut diuiditur accidens in subiecta, vt, sanitas quædam est in simplicibus, quædam in organicis, quædā in vtrisque: aut diuiditur accidens in accidētia, vt, morbus in temperatura, quidam est calidus, quidam frigidus, quidam humidus, quidam siccus, quidam ex his compositus: aut est diuisio vocis in significata, vt sic, Cancer aut est terrestris, aut marinus, aut fluuiatilis, aut cœlestis, aut est morbus. Vtilis est hic diuidendi modus medicis volentibus synonymias distinguere, ac in vno significato differentes componere: vt si de morbis differendum est, primùm diuidemus morbum in actionū læsionem, & affectum præter naturam actiones lædentem, alterutrum nāque horum significare potest. Ex omnibus his diuisionibus solam eam appellant dialectici diuisionem per differentias essentiales, qua diuiditur genus in species: differentiæ nāque essentiales sunt, quæ generis amplam speciem diuidentes, ad augustiorem speciem constituendam contrahunt: vt rationalitas quæ animal amplum genus contrahit ad humanam cōstituendam speciem. Cùm igitur calor atoma species sit, non admittet diuisionem per diuersas differentias essentiales, ad diuersarum specierum constitutionem. Quare igitur Gale. diuisiones febris optimas dixit fieri per differentias essentiales? non ob aliud nisi, quoniā sunt diuisiones circa diuisum, quod est febris ipsius essentia, quæ calor est. Omnes igitur differentiæ quæ sumuntur à calore, sunt febri essentiales: quia attingunt febris ipsius essentiam, & circa ipsam versantur. Tales sunt differentiæ quæ sumuntur à quantitate caloris, aut modo motus caloris, aut à materia in qua existit calor. Quas si quis examinare dialecticè vellit, inueniet duas priores: quarum prima est à quantitate caloris. Hæc est, Calorum quidam intensus, quidam remissus est. Et secunda quæ sumitur ex modo motus: hæc est, Calorum quidam hoc, quidam illo modo mouetur, differentias esse accidentis in accidentia. Tertia igitur, quæ sumitur à materia, diuisio est accidentium in subiecta, vt calor præter naturam, quidam existit in humore, quidam in spiritu, quidam in membro. Tertio & vltimo loco conferendæ sunt tres istæ Gale. diuisiones cum litera Hippo. vt ipsas Hippocratem docuisse constet. Gale. autem optime diuisisse febrem Hippocratem dicit, quoniam illos modos diuidendi per differentias essentiales obseruauit. Fucsius in accōmodandis his tribus diuisionibus literæ Hippocr. hunc modum seruauit lib. 6. de morb. popu. in suis cōmentariis. Prima diuisio quæ sumitur à quantitate caloris habetur ab Hippo. cùm dixit: Febrium hæ quidē manui mordaces sunt, illæ mites. Secunda diuisio, quæ sumitur ex modo motus, habetur in litera Hippo. cùm dixit: Aliæ non mordaces quidem, sed increscētes, aliæ acutæ quidem, sed ab ipsa manu deuictæ. Tertia diuisio quæ sumitur à subiecto, & materia in qua existit calor, habetur vbi dixit: Aliæ salsæ, aliæ inflatæ aspectu graues. Salsæ enim humorales nobis significant, nam calor in humore talem significat manui alterationem, qualem sal linguæ. Inflatæ in spiritu sunt, diariæ appellatæ, aspectu tamē graues in mēbris hecticæ, quoniam hectici absumpti sunt, & aspectu horribiles, ob nimiam consumptionē, in quibus collationibus multis modis errauit Fucsius: primò cùm primam diuisionē quæ attinet ad quantitatem caloris, dixit esse eam qua diuiditur calor in mordacem & mitem: non enim conuenit cum Gale. qui in commentario eius partis ad quantitatem caloris dixit attinere, quod dixit; Quædam confestim ardentes, quædam verò semper debiles siccæ: inquit enim: Deinceps verò differentias ipsarum secundum magnitudinem declarās inquit: aliæ statim ardentes, aliæ perpetuo debiles. Cur itaque talis tangentibus ipsis fiat opinio, vt vel multa, vel pauca videatur esse caliditas, rursus videbimus. Ecce vbi quantitatem caloris in hac diuisione significauit Hippoc. non in prima, hanc autem Fucsius cogitur prætermittere tanquā non attineat ad quantitatem, modum motus, aut materiam. Adde quòd vt supra monstrauimus prima diuisio quadrimembris est, & tota respōdet motui caloris, non pars quātitati, & pars motui caloris, vt Fucsius voluit. Quod autē circa diuisionem quæ sumitur à materia dixit Fucsius, Hecticas esse quas appellauit aspectu graues, & diarias pneumatodis, id est inflatas cōstat

Hippocr.dixiſſe : πενφιγώδεες ἰδεῖν δεινοὶ. Hoc eſt,ſpirituoſæ videri graues, nec ſeparaſſe hac duas partes,ſed ſimul de eiſdem febribus protuliſſe,ſpirituoſas videri graues, præter id quòd hecticas graues aſpectu appellare,eſt gratis dictum : pari nãque ratione ardentes febres cùm faciem reddunt qualem Hippoc.1.prognoſticorum depinxit, appellaſſet aſpectu graues,& Fucſius hecticas. Præterea Hippocr.febres ipſas dixit graues ſecundum apparentiam,non homines ipſos qui febrem patiuntur,vt Fucſius ait. Nos verò ſic rectè accõmodabimus tres has diuiſiones,quas Gal.dicit per differentias eſſentiales,literæ Hipp.prima quæ ſumitur à quãtitate caloris,eſt quæ ſcribitur apud Hipp. ſecunda,cùm dixit:Aliæ confeſtim ardentes,aliæ ſemper debiles ſiccæ,quod idem eſt ac ſi dixiſſet quædã ſunt vehementes intenſæ,quædã debiles remiſſę.Secunda diuiſio quæ ſumitur à modo motus caloris apud Hippo.quadrimembris eſt:& prima eius diuiſio, vt probaui. Aut enim calor ſemper eſt mordax & acris, aut ſemper mitis:aut à principio mitis,deinde increſcens,aut à principio acris,deinde à manu victus debilis.Ex hac diuiſione non tantùm modum motus caloris , ſed materiam in qua exiſtit calor licet coniectari,vt conſtat ex Gal.lib.2.cap.2.vbi ex modo motus caloris docet cognoſcere, an calor ſit in ſanguine,pituita,aut bile. Tertia diuiſio quæ ſumitur à materia,habetur in litera Hippo.Nam quædam eſt ſalſa,quam appellamus hecticam,calor enim hecticæ ſimiliter mouet tactũ,vt ſal guſtũ,veluti paruus calor mixtus multæ ſiccitati.talis enim eſt calor hecticæ,ſal quidem ſubſtãtia terrenus eſt,& ſiccitate ſua adſtringit, nec tamen multò participat calore. Eſt enim calor ſalſi ſaporis citra calorem amari ſaporis , plus enim excalefactum ſalſum,amarum redditur, vt Gal.vult lib.4.de Simplicium medicamentorũ facultatibus,cap.19.& 20.cùm tam amarus ſapor acri minus calidus ſit,pauco calore ſalſa participant.Sic etiã calor hecticæ in ſolidis particulis exiſtens,magnus non eſt,& ſiccitati coniungitur:non tamen hoc impedit calorem hecticæ eſſe poſſe ab initio mitem,deinde mordacẽ,vt dixit Gal.infra cap.11. part.1. Secunda ſpecies,quæ ſumitur à materia,eſt febris diaria,quæ in ſpiritu conſiſtit. Has febres vocat Hippocrates πεμφιγώδεες ἰδεῖν δεινοὶ. Hoc eſt,ſpirituoſæ ſecundum apparentiam graues. Spirituoſæ quidem,quoniã πεμφιγώδεες idem eſt quod πνευματώδεες, vt Gal.in antiquis dictionibus Hippocratis. Quod autem dixit, ἰδεῖν δεινοὶ, idem eſt quod graues ſecũdum apparentiam,quod de diariis optimè dixit. Graues enim apparent eis, qui nondum nouerunt naturas ipſarum,graues quoque apparent eis qui à tactu judicium ſumũt, tam eſt magnus earum calor : non ſunt tamen graues in re,ſed ſola apparentia. Tertia ſpecies à materia ſumpta eſt humoralis,in humore cõſiſtens,eo modo quo pòſt dicemus,quam ſatis manifeſtauit Hippocrates dicens : Aliæ ad manum humidæ:manus enim multum humorem ſubeſſe ex vaporis multitudine,& fuliginum iudicat.

In tertia parte quæ incipit(Porrò autem)procedit ad explanãdas diuiſiones has tres, quas dixit eſſentiales: de quibus duas pręteremittit tanquã notiſsimas,nempe eam quæ ſumitur à quantitate caloris,& eam quę ſumitur à modo motus.Quantitatem nanque caloris,ac modum motus facile tactus aſſequitur, & ipſæ non egent aliis diuiſionibus ad declarationem:nec multis ſignis,aut cauſis,vt medico pateant. Quæ omnia in differentia quæ ſumitur à materia ſunt admodũ neceſſaria , & enarratione digna. De diuiſione quæ attinet ad quantitatem caloris inquit,impropriè dici de his quæ ſunt in prędicamento qualitatis,maius & minus:diceretur nanque potius calor intenſior & remiſſior,quàm maior & minor. Sed cõſuetudo inualuit. De differẽtia tamen quæ ſumitur à materia,maximè proprias dicet differentias , vbi calor occupauerit cordis ipſius corpus,aut humores,qui in ventribus ipſius continentur,aut vbi aerea ſubſtantia incaluit. Reliqua verò duo (hæ ſunt corpus & humores contenti) adhuc incaleſcunt, ſed nondum incaluerunt. Differunt autem non parum incaleſcere,& incaluiſſe : quod tribus exemplis oſtendit,ex quibus cognoſces tres febriũ differẽtias ſumptas à materia in qua exiſtit calor præter naturam,humoralẽ,diariam,& hecticam:& modũ exiſtendi caloris in ipſis, quando tales febres conſiſtere dicimus.Primum exemplũ eſt,fingamus aquam calidã infundi in vas frigidum,hinc autem vaſis corpus ab ipſa aqua calefieri, nõdum tamen incaluiſſe,ſed adhuc incaleſcere. Eſt hæc febris humoralis, aqua enim humoribus cõparatur,& vas membris : in humorali verò febre humores calorẽ habent factum: iam enim incaluerũt,membra verò non,ſed calorem ab humoribus recipiunt,ac fit in ipſis,nondum tamen factus eſt. Aut fingamus (inquit) in calidum vas infundi aquam frigidam,quæ deinde recipiat calorem,ita vt aqua adhuc incaleſcat,nondum tamen incaluerit. Hoc exemplum hecticam febrem repręſentat, in qua membra , ipſa calorem factum habent,& incaluerunt. Sunt autem membra ſolidæ corporis partes, vt ab humoribus & ſpiritibus diſtinguntur : in quibus membra ex ſemine genita , & caro ipſa,

atque

atque adeps comprehenduntur. Dum hæc calorem conceperunt, incalescũt humores, qui in corpore continẽtur, nondum tamen incaluerunt. In his duobus exemplis nihil est quod febrem diariã ostẽdere possit, ob id addit tertium exemplum. Verùm claritatis causa fingamus (inquit) fabrilem follem trahere aerem admodũ calidum, ac follem ab aere calorem recipere, ita vt incalescat: nondum tamen incaluerit. Constat autem talem esse febrem diariam calefactis spiritibus, nondũ tamẽ calefactis membris & humoribus. Quare addit vnum figmentum quod seruat in totũ cum humano corpore analogiam, & ad diariam febrem ostendendam optimum est. Fingamus (inquit) follem continere humorem, trahere verò aerẽ calidum, vt diximus, deinde follem & humorẽ incalescere, quod contingeret vbi fieri posset vt follis foramina adeò parua essent, vt aerem admitterent, & exire concederent, non tamen humorem, quod arte fieri non posset, factum autem est à natura. Nam in humano corpore per poros cutis permeant aer & spiritus, humoribus intus seruatis: & si in arteriis & corde humores & spiritus mixti sint. Hoc est omnium exemplorum optimum, quanuis exmplum quod afferunt de balneo, satis simile sit. In balneo nanque sunt parietes, aqua & aer, in quibus fieri potest vt intra calidos parietes effundantur aqua, & aer frigidus, & est similis hecticæ febri, aut parietibus frigidis & aere, infundatur calida aqua. Talis est humoralis, aut parietibus & aqua frigidis, superueniat aer calidus, & talis est diaria febris: comparãtur enim parietes membris, aqua humoribus, aer spiritibus. Hæc de Galen. litera.

Nos verò in præsenti loco quædam indagabimus, quæ ad Gal. mentẽ explanandam, & veram ipsarum rerum notitiam assequendam summopere sunt necessaria. Primum circa mentem Galeni, cùm dixit: Quæ verò differentiæ à materia sumuntur, in qua calor ille præter naturam consistit, maximè propriæ caloris præter naturam sunt differentiæ. Secundò differemus, an tantum sint tres species febrium, quæ sumuntur à materia, & à qua materia sumunt distinctionem. Tertiò, in quo differunt factum esse, & fieri caloris.

Circa primum in adducta sententia dixerunt neoterici Gal. voluisse comparare tres dictas diuisiones, quæ sumũtur ab essentia febris, ac dicere eam quæ sumitur à materia esse magis propriam, ea quæ sumitur à quantitate caloris, & ea quæ sumitur à modo motus: quod autẽ id verum sit, probant quidam ex ipsis, quoniam illæ differ. caloris febrilis quæ sumuntur ab ipso, vt est pręter naturã, magis proprię sunt, quàm quę sumũtur ab ipso, vt est calor. Sed differẽtiæ quæ sumuntur à materia sunt differen. caloris, vt est præter naturam: & differentia maioris & minoris sumitur à calore, vt est calor. Ergo quæ sumuntur à materia sunt magis propriæ. Adde etiã quòd accidentis esse est inesse, & sumit à subiecto diuersitatem, & ob id differentia à subiecto erit magis propria aliis. Hìc malè cõprobauit mẽtem suam, quoniã Gal. cùm diuisit febrem maioris & minoris ratione, non minus loquutus est de calore præter naturam, quàm cùm loquitur de calore, vt sumit à materia differentiam, quod patet, quoniã cùm Hippo. quem Galenus in suis diuisionibus sequitur, dixit: Quædam sunt statim ardentes, quædam debiles siccæ. Quam diuisionem diximus attinere ad quantitatem caloris, constat ipsum de febribus loqui, quę sunt calores præter naturã, nõ minus quàm cùm loquitur de his quę attinẽt ad materiam. Pręterea cùm dixit accidẽtia sumere suum esse à subiecto, verum est, non tamen sumunt ab ipso differentias essentiales, siquidem calor in humore, & in membro non differunt specie.

Alij verò dicunt ob id dixisse Gal. differentias à materia esse maximè proprias, quoniam medicus cõsiderat eas quatenus curari debent, potissima verò via & indicatio ad curationẽ est, ea quæ sumitur à materia: quia curationis via in diuersis est specie diuersa, alia enim via est in specie qua curatur febris humoralis, alia qua curatur hectica, aut diaria. Quod non est in differentia maioris & minoris, maior enim calor & minor eadem via in specie curãtur, quantum tamen absit hæc opinio à veritate manifestum est. Quoniam differentię ob id dicuntur essentiales, quia attingunt rei diuidẽdæ essentiam, vt suprà, modò diuersa via curationis in specie nõ attingit essentiã caloris. Ergo quãuis curationis diuersa species sit, differẽtiæ caloris poterũt essentiales non esse. Adde quòd via curationis alienissima est à febrium differentia, accidentaria enim admodum est hęc diuisio, febriũm aliæ curantur ablatione causæ, aliæ sine ipsa.

Quod tamen Galenus voluit satis alienum fuit à mentibus Barbarorum, non enim voluit hanc differentiã quæ sumitur à materia in qua calor existit factus, esse magis propriam, & familiarem aliis quæ sumuntur à quantitate caloris, & à modo motus, sed inter differentias quæ sumũtur à materia illam esse maximè propriã quæ sumitur à calore, qui est in membro, humore, aut spiritu: ac si diceret, Maximè propria differentia,

carum differentiarum quæ ſumuntur à materia, eſt illa qua diuiditur febris in hecticam, humoralem & diariam. magis enim propria ac vniuerſalior hæc eſt, quàm ſi quis diuideret febrem in hepaticam, ſpleneticam, ſtomaticam, peripneumonicam, aut ſic: Febrium quædam ſunt à bile, quædam ab alio humore, aut quædã ſunt ab humorum putredine, quædam ſine ipſa: differentia verò quam Gal. narrat, vniuerſas febres comprehendit, & à materia quæ in primo febrium ſubiecto exiſtit ſumit differentias, nempe ab eo quod calorẽ factum habet in corde, quod manifeſte voluit cum dixit: Αἱ δὲ παρὰ τὴν ὕλην, ἐν ᾗ τὸ παρὰ φύσιν ἐστὶ θερμὸν, οἰκειόταται διαφοραὶ τῆς παρὰ φύσιν θερμασίας εἰσὶν, ἤτοι τὸ σῶμα τῆς καρδίας αὐτὸ κατειληφυίας αὐτῆς, ἢ τοὺς περιεχομένους ἐν ταῖς κοιλίαις αὐτῆς χυμούς. λοιπὴ δὲ καὶ τρίτη ἀπ᾽ αὐτῆς διαφορὰ τῆς ἀερώδους οὐσίας μόνης ἐκτεθερμασμένης ἱκανῶς. Quod eſt, differentiæ verò quæ ſumuntur à materia in qua calor hic præter naturam exiſtit, familiariſsimę differentiæ caloris præter naturam ſunt. Siue corpus ipſum cordis calor ipſe præter naturam præhenderit, vel humores in ventriculis ipſius comprehenſos. Reliqua verò, & tertia quidem ab ipſis diff. eſt aerea ſubſtantia ſola quantum ſatis eſt calefacta. Ecce vbi trimembrem hanc diuiſionẽ dicit eſſe familiariſsimã earum quæ ſunt à materia: non tamen omniũ earum quæ à calore deſumũtur, vt putarũt omnes qui antehac ſcripſere. Circa ſecundũ quod propoſui dubiũ videtur, non enim omnes febrium diffe. à materia ſunt hecticæ, aut diariæ, aut humorales. nam vbi humiditates (quas appellant) ſecundas contingat putreſieri, & inde febrem excitari, erit febris in nulla harum ſpecierum contenta. Præterea, ſi membrũ aliquod putreſiat, & inde vapor perueniat ad cor, & febrẽ efficiat, iſtę febres non ſunt hecticæ, humorales, aut diariæ, quandoquidẽ nec humor, nec ſubſtantia cordis nec eius ſpiritus receperunt calorem in facto eſſe. Niſi velles dicere eam in qua putret membrum, eſſe hecticam. Quoniam calor factum eſſe habet in membro. Verùm ſi ita eſſet non ſumeret ſpeciem ab eo quòd in corde calorem factum recipit, nam hanc hecticam dicis, in qua calor in cordis ſubſtantia non eſt factus. Præterea in febribus quę fiunt ex bubonibus ſiue ex inflammatione carnium adenoſarum, aliquando contingit fieri febres diarias, aliquãdo putridas, vt Gale. infra cap. 7. Si enim inflammatio eſt in parte in qua humor & vapor putreſcens concluſi retinentur, perueniente ſolo calore ad cor, diaria efficitur febris: ſi tamen putridus vapor ad cordis ſinus peruenit, quod fit, vbi in viſceribus aut magnis vaſis conſiſtat putredo, febris putrida fiet. In his itaque putrida febris adeſt, non tamen putreſcunt humores in ventribus cordis contenti. Hæc ergo febris non ſumit ſpeciem ab eo quod in corde calefactũ eſt. Ad hæc omnia breuiter dicemus, prætermiſsis multis aliorum nugis, quòd febris ſpecies ſunt tantùm tres, quæ à materia ſumuntur, ſi tamen contingat humiditates ſecundas putreſieri, febris humoralis eſt. Et quamuis humiditas de membri ſubſtantia ſit, aut ipſum membrũ putreſcat, vbi vapor putridus ad cor perueniens febrem excitauerit, febris putrida erit: putreſcent enim ſimul humores qui ad alendam particulam perueniunt, & erit febris ſymptoma, niſi ſola alteratio perueniat: eſſet enim veluti diaria ex bubone, non enim ſolum humorem qui in corde continetur putreſcere, aut calorem præter naturã cõcipere voluit Galenus ad febrem humoralem: ſed quòd calor ipſe ab humore, aut vlcere, aut inflãmatione veniens, humoralem efficere poteſt: vbi ad cor perueniens febrem excitauerit: idem de fęce putreſcente, & aliis dicemus. Omnia enim hæc habent rationem contentorum. Tres igitur tantùm ſunt à materia febrium differentiæ, & ab eo quod in corde calorem recepit ſpeciẽ accipient, non ab eo quod in alia parte exiſtat, vt dicemus cap. 3.

Circa tertium dicẽdum eſt, quòd differunt factũ eſſe & fiens caloris, ad cuius explanationem intelligendũ, quòd vt vult Gal. in præſenti loco in omni febre aliqua de prędictis tribus ſubſtãtiis calorem factum habet, non tamen credere oportet eum calorem febrem eſſe. qui enim in humore factũ eſſe habet, aut in ſpiritu, febris non eſt, nec morbus, ſiquidem non eſt paſsio viuentis: humores enim non viuunt, neque ſpiritus, licet de ſpiritu quidam falſo id credãt, præter id quòd calor humoris non lædit operationes primò, ſed mediante calore membro impreſſo, ſic de ſpiritu: febris tamen humoralis calor fiens in membro eſt, à calore humoris conſeruatus in humore tamẽ factus, neque à cauſa alia dependens. Sic de diaria dicendum, ipſa enim in membro eſt, & à calore ſpiritus pendens, in quo factum eſſe habet, velut in cauſa, omnis tandem febris dependens, in membro talis eſt, in alio verò ſubiecto velut in cauſa, facta. Hectica tamen in ipſo membro facta eſt, & independens. Licet in humore, & ſpiritu recipiatur in fieri. Contra quod ſequi poſſe videtur aliquem morbum eſſe fientem, nempe febrem diariã, & humoralem, quod etiã affirmat Gal. lib. 8. de Metho. med. ad initiũ, vbi dicit, quaſdam febres eſſe fientes, quaſdam factas, quaſdam futuras, quibus diuerſas vias curationis

conue

conuenire docet,& libro artis medicinalis cap.88.inquit: Hîc verò prius distinguamus quæ omnes ferę medici prætermittunt. Alias quidem esse salubres causas eius temperaturæ,quę iam facta est: Alias autẽ illius quæ adhuc fit,sicuti etiã alias eius quę futura est. Quo in loco eorũ qui ægrotant intemperaturas tales esse dixit,inter quas annumerauit eam quę adhuc fit: sed tamen huius contrariũ videtur velle lib.de diffe.symptomatum, vbi distinxit diathesim,& pathos, quoniam διάθεσις, affectum dicit,ac permanentem, dispositionem,πάθος verò & πάθημα omne quod procedit ab altero in alterum. Itaque dum quippiam conuertitur,mutatur,alteratur,mouetur,pathos est,nempe motus ipse quatenus ab agente procedit,actio,qua verò in patiẽte suscipitur,passio & pathema dicitur Galeno,διάθεσις verò,idest affectus,in corpore,permanet,& seruatur,licet impropriè Gręci permanentem etiam dispositionem pathos, appellent. Habet enim pathos in fieri essentiam suam, vt omnes actiones, & symptomata quæ actiones læsæ sunt, quemadmodũ Aristot.lib.7.physic.cap.3.dixit: Sensuum omnium actiones motus sunt. Sed Gal.parum infrà postquàm passionem ab affectu distinxit inquit: Morbus est affectus pręter naturam actionem impediens,omnis ergo morbus facta dispositio est: nam omnis morbus est affectus, & vt probauimus, omnis affectus est factus ac permanens. Ergo omnis morbus est factus,& nullus fiens. Hinc obiter constare potest error Copi Basiliensis,qui titulũ lib. περὶ τῶν πεπονθότων τόπων. Transtulit,de locis affectis,dicturus potius de locis passis. Differunt enim non parum,vt diximus, pathos,& affectus, sic & πεπονθέναι, διακεῖναι, id est,pati,& affici: rursus quòd nulla febris sit fiens, probatur. Nam in præsenti cap.Gal.singulas febrium species dicit in singulis cordis partibus esse factas,incaluisse siquidem decet humores in febribus humoralibus, in hecticis cordis substantiam,in diariis spiritus: nec differunt parum incalescere,aut incaluisse, quod est calefactum esse,& calefieri. Pro solutione huius dubitationis aduertẽdum,quòd intemperies fiens à facta hac re differt, quòd fiens nondum corrupit ac destruxit naturalem temperiem rei cuius est talis intẽperies,sed adhuc ipsam corrumpit, & subuertit. Facta verò iam ipsam destruxit & iam naturalem rei temperaturã subuertit,nec amplius est in subuertendo. Exemplum est in hectica febre,in qua intemperies febrilis ob id facta est, quoniã iam subuertit ac permutauit membrorum naturalẽ temperaturam,nec amplius est in subuertendo,ac permutando ipsam,sed naturalis temperatura iam corrupta est,& alia præter naturã loco eius succesit: quã differentiã docuit Gal.lib.1.de præsag.ex pul. cap.4.vbi docet ex variatione tẽperaturæ pulsus lãguidos sequi in essentia,verùm temperaturam contingit vt ibi,inquit,variatã esse, aut variari vbi variata sit, imbecilla redditur facultas in essentia,vbi verò permutatur,non tamen permutata est, non redditur facultas in essentia languida,quandoquidem facultatis essentia in cõmodo singularum partium temperamento consistit. Quandiu igitur naturalis temperatura ex primis elementis manet,quamuis caliditas aut frigiditas,aut humiditas,aut siccitas crescant, non permutatur facultas in essentia,neque pulsus languidus fit, nisi iam ipsius cordis temperatura fuerit subuersa,& cor iam calefactum sit,aut refrigeratum,aut alio modo alteratum,id est,prima eius elementa fuerint variata manifesta variatione. Nam in hecticis primę speciei nondum facta est imbecilla: siue itaque humores,siue spiritus,siue pulmo, aut pericardia calore suo cor alterauerint,nondum dicemus intemperiem factam, aut facultatẽ in essentia imbecillam,donec iam talis temperatura naturalis cordis corrupta sit: hanc enim,ibi inquit,differentiam habent refrigeratum esse, & refrigerari. Rursus lib.3.de præsagitione ex pul.cap.2.in hunc modum scripsit: At commemorandum hîc etiam est quì fieri possit,vt calor cor teneat permultus,& valeat facultas: nam si robur temperiem,imbecillitas intemperiem consequitur, intemperies in cor vnà cum immodico calore inuadet, proinde debilitari facultatem oportebit. Qui tandem igitur cùm pulsus pariter,& maximus,& celerrimus,& creber,vehemensq; fit,non modo calorem in corde amplum,verùm & facultatis firmitatẽ esse diximus,nempe quòd cum aliis nos locis,tum in febribus dignoscendis aliud esse demõstrauimus,incalescere, & incaluisse; nam vbi corpus cordis à substantia calefiat quam cõtinent eius ventriculi,potest firma facultas esse,quod etiam est in causa vt plurimum,celerrimè,& creberrimè illi inspirẽt, ac maximè celerrimè,creberriméque pulsent,repugnante adhuc calefacienti substantiæ corde,& foris alteram quæ refrigeret parem calore alliciente. Quod si quando succubuerit, atque in eũdem delapsum sit,in quo est substantia,quam ventriculi continent, calorem: iam tum incaluit,nec posthac incalescit tantum, cuius sequitur intemperiem imbecillitas facultatis,ac si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanauerit,febrem excitat,quam hecticam vocant. Placuit totam hanc sententiam ex Gal. transferre, quia in hac docet manifestè differentiam, quam quærimus inter calefactum

esse,& calefieri,quod enim calfactum est, naturalem temperiem amisit,corrupta prima ex elementis constitutione,quod verò adhuc incalescit,nondum dimisit naturalem ex primis elementis temperaturam,resistit quoque ac repugnat causis calfacientibus, quia manet. Idem de aliis intemperantiis. Quoniam tamen Gal.cap.12.infra parte 2.dicit,incipiente hectica nondum redditã esse facultatẽ imbecillam. Dicemus, in hecticæ initio adhuc subuerti,& non in totum subuersam esse naturalem temperaturam.

Aduertendum etiam est,quòd factum dicitur aliquid dupliciter:vno modo vt expli cuimus, quemadmodum hectica febris facta dicitur, quia membrorum temperatura corrupta est, & alia loco eiusdem successit, quæ non amplius pendet à causa faciente, quemadmodum neque naturalis pendebat,quod inde ortum habet, quòd quæcunque talis æqualis est,quemadmodum & æqualis est ipsa naturalis, vt de hecticis infra docebimus,alio modo factum esse dicimus id quod productum est, neque habet suum esse in fieri,quomodo motus,& qualitas acquisita distinguuntur: nam motus in fieri habet essentiam suam,qualitas verò facta est, in subiecto permanens. Eo modo itaque in hoc significato,factum,& fiens distinguntur, quo apud Philosophos res permanens,& res successiua. Hinc constat dubij solutio,quando enim Galenus lib.de differ.sympt.dixit, omnem morbũ esse affectum,& omnem affectũ esse factum,intellexit omnem affectum esse factum,hoc est,productũ,& esse ens permanens,vt distinguitur ab eo quod in fieri habet essentiã suam,quod cõstat,quoniã in eo loco tantùm intendit morbũ distinguere à passione,nam inter passiones annumerãtur sensuũ actiones, quæ sunt res successiuæ in fieri habentes suam essentiam,non vt affectus,qui in subiecto permanẽt, actione cessante,in quo significato accipitur à Gale.loco citato.Nam ampliori significato sumitur pro eo in quod transit naturalis dispositio,siue sit morbus,siue causa,siue accidẽs.Itaq; omne quod est præter naturam in humano corpore affectus appellatur,quo significato vtitur lib.de sang.miss.Amplissimo verò vocabulo significat omnem corporis dispositionem sanã,ægram,aut neutram,vt lib.de diffe.sympt.ad initium.Nec tamen necessum est factum esse id tãtùm quod permanet sublata causa. Ex morbis enim multi sunt qui cessant causa statim sublata: vt colicus morbus à vitrea pituita,qui cessat statim pituita excreta:& lib.2.de metho.med.inquit,Contrariũ sanitati affectũ morbum appellamus, siue multo tempore siue pauco tempore,siue momento temporis duret. Lib.quoque 1. de metho.med.reprehendit Olimpicum circa diffinitionem pathos, quod cum morbo conuertebat:dixerat enim:Pathos est conuersio corporis à naturali habitu in eum qui præter naturam,permanens.Oporteret enim addere læsionem actionũ,quod omisit,& demere permanens,quod apposuit:nam siquis siue tribus horis siue 4.siue horæ tãtùm dimidio,toto corpore vehementer sit arreptus,sic vt neque sentiat,neq; moueatur, hũc nos attonitum dicimus. Permanentia itaque,vt dicit temporis durationem, non est de morbi essentia,sed morbus est res permanens,vt successiuè opponitur,& habẽti in fieri essentiam suam,cum tamen lib.8.de meth.med.& lib.artis medicinalis dixit: Quosdam morbos factos,quosdã fientes. Idem est acsi dixisset,quosdã esse dependẽtes, quosdam à causa non pendere, vt febris hectica facta est & independens à causa: quia in ipsa naturalis tẽperatura membri corrupta est. Fiens verò dicitur humoralis,quoniam partim facta est,idest, producta,partim futura,idest,producenda:illa,inquã,quæ in mẽbro existit,dependẽs est ab humore,partim facta,idest,producta in mẽbro,partim in ipso producenda. Cui si obiicias quod in præsenti cap.docuit per exempla, singulas febres esse factas,non habet verum in ipso mẽbro in quo sunt,sed vt docuit in aliqua de cordis partibus,hoc est,in membro vt hectica,aut humore,vt humoralis,aut spiritu vt diaria. Habet itaque humoralis febris duplex factum,vnum in membro quod est, habere esse productum & permanẽs. Alterum factum,hoc est,independens à causa,non in mẽbro, sed in humore,neq; tale esse potuit habere in humore,nisi prius corrupta esset naturalis temperatura humoris ex primis suis elemẽtis, quemadmodũ & in membro hectica. Humor verò qui recipit calorem factum & independentem,alterum in membrum producit fientem,cuius pars facta,& producta est: pars verò producenda, vi humoris appliciti,& pars producẽda præseruatione eget per causæ ablationem:pars verò producta curatione per contrarietatem. Hanc ob rem Galenus libro 8.de metho. med. ad finem dixit:Febrem diariam factam esse,quoniã non habet partem futurã,nec partẽ quæ egeat præseruatione,per causæ ablationem. Galen.quoque cap.4.dixit ex ira febrem cõcitari, non aliter quàm vbi calor in spiritu & sangu.permanserint, ira cessante, nec tamen id tollit veritatem nostræ sententiæ. Vbi enim calor in nulla de partibus cordis esse factum haberet, febris non esset, licet vera febris quæ in membro est,facta non sit,idest, independens, quòd si instaueris calorem iræ sensibiliter actiones lædere, non tamen

factum

factum esse,dicam ipsum esse morbum : quia est constitutio corporis præter naturam,à qua actio vitiatur, non tamen febrem. Hinc etiam constare poterit quàm malè Fuchsius negauerit morbos fientes (vt pertinaciter hæreret suo errori, quo negat in morbis causam continentem) quos in alio loco concessit: quod tamen partem morbi futuram pathema appellat, confundit motum cum qualitate producenda. Præter has diuisiones quæ in præsenti cap.à Gale.scribuntur, aliis duabus vsus est in aliis locis : nam lib.8.de Metho.med.diuisit febrem in eam quæ est in affectu facilè solubili,& eam quæ est in affectu difficilè solubili:quarum primam appellant,scheticam,quoniam est in schesi:& secundam quoniam est in hexi appellat hecticam, de hac diuisione, inquit, dicendumq; febrium alias facilè solubili affectu esse,perinde vt calefactum in sole lignum, alias difficilè solubili, veluti quod igni eatenus excalfactum est,vt iam accēdatur & fumum edat. Hæ sunt primæ febrium differentiæ. Hanc itaque primam febrium differentiam esse dixit lib.2.de crisibus,cap.7. de febribus commixtis agere volens. Febrem verò diuidit in eam quæ cum membri alicuius passione fit,& eam quæ citra membri passionem.Cuius diuisionis singula membra rursus subdiuisit,huius diuisionis meminit 1.de arte curat.ad Glauc.cap.3.& 7.sectio.aphoris.comment.43. antiquos refert, cùm febris sequitur ex inflammatione iecoris aut lienis,pulmonis, aut lateris nō appellare febrem,sed pleuritim, aut peripneumoniam,febrem verò non morbum,sed morbi casum : idem etiam fit vbi sequatur putredinem humoris qui est in vlcere,aut in aliqua magna obstructione signatæ particulæ,licet id non constet ex antiquorum vsu vocabuli, nisi tantummodo de febribus quæ passiones partium sequuntur,non omnium sed internarum.Hanc etiam diuisionem omnium primam esse dixerat lib.2.de crisib.cap.8.vbi contra quosdam ex antiquis medicis inquit : Cùm verò exigunt sibi aliquid de febribus enarrari,primam statim differentiam non admittūt,quòd videlicet quædam ex locorum passione, quædam autem sine illa consistant.Ecce vbi hanc dixit esse primam febrium differentiam:verùm & hæc & præcedens diuisio primæ dici possunt,quoniā nullas alias differentias febrium prærequirunt,neque aliæ sunt ante has, præter id quòd differentia qua diuiditur febris in eam quæ est in habitu facile solubili,& eam quæ est in habitu difficile solubili, pariter à materia sumitur : vt illa de qua Gale.in præsenti cap. Sed tamen illud membrum, quod est in habitu facile solubili comprehendit humoralem & diariam , & illa quæ est in habitu difficilè solubili,conuertitur cum hectica.

Vnum id dicendum reliquum est,quod Auicena ea qua solet procedere via conatur probare non recte diuidi febrem,in febrem ægritudinem,& febrem accidens. Aut enim (inquit) febris quæ sequitur inflammationem dicitur accidens,quia sequitur immediatè ipsam inflammationē,quæ est morbus, aut quia ex morbi alterius cognitione venimus in cognitionem ipsius. Non primum,quoniam aut sequitur calorem, aut dolorem, aut putredinem inflammationis. Si calorem aut dolorem,maxima pars diariarum erit accidens,quia sequuntur dolorem,aut calorem.Si verò sequatur putredinem,constat quòd putredo non est morbus,& quæ non insequetur morbum, neque erit appellanda febris accidens,quia non sequitur morbum immediate. Quòd autem secundum verum non sit, probat, quia similiter ex inuentione putredinis venimus in cognitionem febris putridæ,quæ tamen non est febris accidens in genere : plurimæ enim non fiunt tales. Hoc argumentum Auicen.quàm futile sit,omnibus constat: nam in hac secunda parte, licet probet ex putredine nos venire in febris cognitionem,putredo tamen non est morbus. Non ergo erit accidens febris illa , in cuius cognitionem venimus ex cognitione putredinis.Quoniam igitur locis citatis Galenus vsus est hac diuisione,& ipsam primam appellauit,eam defendemus. Recte enim totam febris amplitudinem comprehendit, & febris accidens,quæ à Gale.non morbus sed morbi casus appellatur,in rerum natura existit,quæ morbum alicuius particulæ sequitur, ita vt morbo illo curato facilè curetur,sicuti & alia symptomata morborum,& ita alium morbum sequitur, vt effectus causam. Tales autem sunt febres quæ sequuntur inflammationes,aut vlcera,non tamen quæ sequuntur calorem,qui non est alicuius particulæ morbus,aut dolorem,qui similiter accidens est,non morbus, vt constat. Præter id quod Gale.7.sect.aphor.comment. citato, antiquorum opinionem sequitur,& eorum esse vsum vocabulorum dicit, qui febrem quæ sequitur partis inflammationem appellare voluerunt morbi accidens , non tamen morbum:eas tamen quæ sine loci certi passione, atque inflammatione fiebant, morbos appellabant, quibus etiam vocibus vti licebit antiquis. Methodicos verò reprehendit Gale.lib.de differ.morborum cap.5.quòd febrem eam morbum appellent,quæ ex intemperie prodit:eam verò quæ cum insigni aliquo partis affectu fit,non morbum,sed symptoma,reliquas verò morbos & pathemata,quos maximè dignos reprehensione esse dicit,quod si ita est,Hippocr.sententiam damnauit 7.sect.apho.vt supra, & sibi contradi-

cet,qui ea vſus eſt diuiſione febris. Veruntamen noſſe oportet, quòd Galen.febres quæ ſequuntur morbos alios,aut affectas particulas non putat ſymptomata(ſicuti neque antiquiores ipſo) alia ratione,niſi quoniam morbos alios ſequuntur,non quòd ipſi morbi non ſint: nam & morbi multi ſunt aliorum morborum cauſæ, methodici verò ſibi ipſis non conſtabant, qui aliquando febrem quæ ſequitur inflammationem appellant morbum,aliquando ſymptoma,ac ſi eſſet aliqua febris quæ non eſſet affectus, ſed ſymptoma,quòd in totum pendeat à morbo,vt vmbra, quod nunquam putauit Hippoc.& Gale.lib.2.de arte cur.ad Glauc.non dixit febres ſequentes inflammationes eſſe ſymptomata,ſed veluti ſymptomata.Præterea Galen.lib.de differ.morbo.ob id maximè eos reprehendit, quòd morbum aliquando appellent ipſam febrem,quæ eſt corporis affectus, aliquando non,ſed actiones læſas;in qua re ſibiipſis diſcordant, nec ſua ipſorum placita ſeruant. Febris itaque partis paſsionem ſequens,licet ad ipſam ſequatur, vt ſymptoma, in eſſentia morbus eſt,nam & morbus alterius morbi eſſe poteſt cauſa.

CAPVT II.

1 *HIC ergo calor præter naturam,quem appellamus febrem:aliâs ex alio de prædictis in-*
2 *cipit. Occupat autem,ac ſimul afficit cum eo quod affectũ eſt,reliqua duo genera. Facillimè ergo calor ex humoribus ad ſpiritum tranſmeat: humores autem tardiùs ignem concipiunt à ſuccenſo ſpiritu: atque etiam ſolidum corpus promptius tribuit calorem humoribus,aeriæq́; ſubſtantiæ,quàm ipſum ab illis accipiat, omnis enim ſubſtantia tenuis facilius quàm craſſa alteratur.Tenuiſſimus autem aer,craſſiſſima autem corpora ſolida ſunt:humores medio genere ambigunt. Nec quicquàm refert præſenti loco, ſpiritum vel aerem appellare, nam de*
3 *his alibi fuſiùs diffinitum iam eſt. Nunc verò ſufficiet illud tantummodo ſcire,quod(puto)Hippocrates indicans dixit:Continentia,ac contenta,& impetum facientia. Continentia quidem appellans,ipſas*
4 *corporis partes ſolidas:contenta autem,humores:impetum verò facientia,ſpiritus. Febrilis enim diſpoſitio aliàs ex alio de prædictis incipit:verùm in eo genere quod primùm affectum eſt, minimè permanet, ſed occupat reliqua duo:ac niſi priùs ſoluatur,proceſſu temporis illa ſimiliter afficit,atque hæc ſumma ſermonis eſt. Sed oportet ea quæ dicta ſunt, demonſtrare, notasq́; vniuſcuiuſque generis febrium percurrere. Statim itaque de generatione earum dicere aliquid opus eſt.*

COMMENTARIVS.

IN præſenti cap. hoc vnum docet,febres omnes ex aliis accendi poſſe: ac caliditatem præter naturam quæ in vno ſubiecto exiſtens vnum genus febrium efficit,ſtatim reliqua inficere ſubiecta,& proceſſu temporis aliorum generum febres efficere. Poſſet tamen legi caput præſens,vt pars cap.1. vt in Leoniceni verſione. Cùm enim ſuprà febriũ ſpecies diſtinxiſſet,modò earum ſucceſſum ac permutationem, & ſubiectorum in calore conſenſum docet. Calor itaque(inquit)præter naturam (is nempe quem febris eſſentiam eſſe dixerat) incipit nonnunquam ex ſpiritu,aliquando verò ex humore,aut membro,vbi tamen id primo loco inuaſerit,deinde duo efficiet. Primum quòd reliqua duo depaſcetur, ἐπινέμετ̓ enim habetur. Secundum eſt, quòd ſimiliter cum eo quod affectum eſt,afficiet reliqua duo:non enim eſt idem depaſci reliqua duo,& ea ſimiliter afficere. Calor enim febrilis qui eſt in humore nunquam non communicatur membris,& ſpiritibus in fieri,quod eſt,reliqua depaſci,aut per reliqua ſerpere,non tamen reliqua ſimiliter afficit,ita vt in facto eſſe eis hæreat,niſi diu durauerit,quod voluit cùm ad finem capitis dixit. Febrilis enim diſpoſitio aliâs ex alio de prædictis incipit: verùm in eo genere quod primum affectum eſt, minime permanet, ſed depaſcitur reliqua duo, ac niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa ſimiliter afficit, ad hoc ergo vt calor reliqua depaſcatur,ſatis eſt in fieri breui eis impartiri:affici autem reliqua ſimiliter non contingit, niſi temporis proceſſu afficiantur,affectus autem factam diſpoſitionem ſignificat, vt ſuprà diximus,quòd Græcum verbum, συνδιατίθησι, hoc eſt,coafficiunt,docet in vtroque loco.Hanc literam non intellexit Thomas de Garbo,putans Galenum de ſolo tranſitu caloris in facto eſſe fuiſſe loquutum. Comparat quoque ſingula horum in facilitate, & difficultate tranſitus caloris, facillimè nanque permeat calor ab humoribus in ſpiritus, non adeo facile ab ſpiritibus in humores,& ab his ad ſolidas partes non adeo facile,vt à ſolidis in humores,& ſpiritus. Ratio huius rei eſt,quoniã omnis ſubſtantia λεπτομερὴς, id eſt,tenuium partium facilius alteratur τ̃ παχυμεροὺς, id eſt,quam craſſarum partium, Habent autem tenuiſsimam ſubſtantiam ſpiritus,ſiue aer:nihil enim refert vt vis nomines.Secundum locum habent humores. Tertium ſolidæ particulæ:neque enim aliud in humano corpore conſiſtere voluit Hippoc.lib.6.de mor.pop.par.8.dum inquit,τὰ ἴσχοντα καὶ τὰ ἐνισχόμενα, καὶ τὰ ἐνορμῶντα. Hoc eſt,continentia,contenta,& impetentia:in codicibus verò Hippocratis Aldinis ſic, τὰ ἴσχοντα, ἢ ὁρμῶντα ἢ ἐνισχόμενα σώματα. Hoc eſt, continentia impetentia, vel contenta corpora, cuius ſententiæ meminit quoque libro de tremore & palpitatione. Intellexit autem per continentia, ſolida membra, quæ liquida

quida continent, vt venas, arterias, & ossa: hæc enim continent ea quæ contenta appellat, nempe humores, & medullas: impetentia verò quæ perpetuò fluunt, vt spiritus, & aër, qui aut inspiratur, aut transpirat. Quòd dixit facilem esse transitum caloris à solidis membris in humores, & spiritus, & non adeo facile econuerso, intellige siue calor transire debeat in fieri, siue in facto esse, de vtroque enim transitu verum est quod dixit: Substantia tenuium partium facilius alteratur, quàm crassarum partium, siue substantia tenuium partiũ recipere debeat calorem in fieri, siue in facto esse, quod ignorauit Thomas dicens, intelligendam esse Gale. literam de transitu in facto esse, ad quod probandum id falsum assumit, quòd calor in fieri tam facile transit à spiritibus in humores, quàm ab humoribus in spiritus: facile enim aut difficile transire inde nascitur, quòd agens est valentius, & passum minus obsistit. Hoc tamen verum habet, quocunque modo humores ab spiritibus calfieri debeant: siue in fieri, siue in facto esse: nam crassarum partium substantia densior est, & plus materiæ primæ continet, sub æquali quantitate, ac deinde plus formæ vnde oritur obsistentia maior, atque agendi vis. Neque verum est vt Thomas inquit, quod ossibus incalescẽtibus statim & sanguis, & spiritus incalescunt, quanuis paulò pòst id fiat, ac celerius, quàm si ab spiritibus in reliqua trãsitus futurus esset: nam aliquo tempore fiet calorem in aliquo trium existere in facto esse, in quo nondum erit in aliis calor in fieri, qui fit præter naturam, licet id breui perduret, quod si diu perduret, in facto esse hærebit, quod voluit Gal. cùm ad fin. cap. dixit: Ac nisi prius soluatur processu temporis illa similiter afficit, similiter autẽ afficere est, ad factũ esse alterare. Itaque ab initio calor erit exempli gratia in spiritu factus, paulò post in aliis in fieri, multò post in aliis in facto esse. Tenuiũ autem partiũ & crassarũ corpora distinguntur à Gale. lib. 1. de Simpl. med. fac. cap. 11. sic itaque cùm tenuium partiũ esse dicantur quæ facilè in tenues partes comminuuntur solidarũ crassarumq; partium, quæ contra.

Ad finem cap. Galen. colligit calorem in vno subiecto reliqua depascere, ac temporis processu similiter ipsa afficere: proponit quoque se demonstraturum ea quę dixit de febrium speciebus, ac ostensurum febrium ipsarum notas: prius tamen ipsarum generationem siue generationis causas. Possem in hoc loco de febrium compositione differere, sed id ad caput 13. dicendum remittimus.

CAPVT III.

1 *EX lassitudine ergo, ira, mœrore, vstione, frigore, insomnio, cruditate, temulentia, ac satietate, quosdam febricitare cunctis hominibus perspicuum est, ab ipsa rei euidentia edoctis. Quinetiam pestilentem aëris conditionem afferre febrem, minimè ignorant, quicunque intellectu participant: quemadmodum & versari cum his qui peste laborant, periculosum esse. Affici enim periculum est, quasi à scabie quadam, aut ophthalmia. Periculosum præterea est, consuescere his qui tabe tenentur: atque in totum cum omnibus qui putridum adeò expirant, vt domicilia in quibus decumbunt, grauiter oleant. Constat præterea ex longo rerum vsu, vt qui consuetudinem exercitationis omiserint, vt aliis multis morbis, ita nihilominus febrilibus corripiantur. Et item, vt quæ vocatur plethora generet febres, atque etiam praui cibi, ac medicamenta, & æstus circa Canis sideris ortum: & alia huiusmodi cunctis hominibus (vt ita dixerim) perspicuum est. Quæ verò ab ipsis in corporibus nostris fiat affectio ex qua febricitamus, minimè sciunt, neque plerique hominum, neque quidem medicorum.* 2 *Duplex autem genus ignorantium tale est: alterum quidem, quod ipsa experientia tantummodò dicitur, tanquam nulla rei cuiusquam natura, ratione possit inuestigari. Alterum autem genus est eorum qui sapientes quidem videntur, sed cùm ignorent æquè quàm priores, scientiæ tamen habent existimationem. Ignorare autem eos contingit, quia nullam habent in methodis logicis exercitationem, ex quibus cognoscuntur ac discernuntur à demonstratiuis sumptionibus verisimilia quidem, sed quæ nihil veri aut inuenire, aut demonstrare possunt. Huic autem inscitiæ insolentia accessit, ob quam nonnulli ex eis in tantam audaciam atque amentiam deuenerunt, vt nec ea quæ omnes homines cognoscunt, experientia ipsa edocti, febrium causas esse concedant. De quibus cùm libro de causis procatarcticis abundè docuerim, nihil opus est hoc loco mentionem facere temerariæ loquacitatis eorum. Neque enim contradicere, neque soluere sophismata hoc libro institui: sed instituere ac docere, subijciendo ea quæ alibi à nobis sunt demonstrata, ac docendo differentias febrium.* 3 *Subijciunt ergo, caliditatem, frigiditatem, siccitatem, atque humiditatem esse elementa corporum, ac fieri primas ægritudines ex intemperie horum, è quibus vna febris existit, quoties calor quidam præter naturam in corde extiterit. Differentiæ autem secundum genus caloris, de quibus præsens sermo tractat, ab ipsa materierum genere triplicium differentia ducuntur, suscipientium igneam caliditatem. Aut enim in ipso corpore cordis, aut in humoribus prima ipsa accenditur, vt dicebamus, aut in spiritu. Præueniunt autem omnium febrium constitutionem nonnullæ causæ omnibus manifestæ, de quibus paulò antè docuimus, ex quarum obseruatione empiricus quidem medicus ad curationem nonnihil iuuatur. Rationalis verò ad ipsam rei naturam accedens, per indicationes ab illa in futurorum præsensionem, atque inuentionem*

curationis

curationis iuuatur: vtens omnibus quidem experientia ipsa inuentis, adijciens autem ipsis multa ex docendi via rationali. Quæ ergo sint per vtranque partem inuenta (experimentum intelligo ac rationem) alio loco docuimus. Quæ verò dispositio ab vnaquaque causa procatarctica in corpore consistat accedens febrem, nunc docere instituimus.

COMMENTARIVS.

CApur præsens tres partes continet quas autoris mens partitur. Prima recenset causas præincipientes, quas febres diariæ sequi solent, vbi in corpore non fuerit morbosus aliquis apparatus, nonnunquam etiam & humorales, & hecticæ, & causas quasdam tales, à quibus homines febres incidunt. Causæ febrium diariarum sunt, labor, ira, mœror, vstio, frigus, vigilia, cruditas, temulentia, satietas, à quibus homines febricitare euidẽs est: quas causas latius retulit lib. 2. de crisib. cap. 13. vbi de diariis loquens, inquit, Earum autem generationis sunt occasiones vigiliæ, cruditas, tristitia, timor & ira & curæ, deustioq; ac refrigeratio, labor, ebrietas, & quæcunque similia sunt. Hoc vltimum addidit, propter dolorem, & satietatem, furorem, & adenarum inflammationes sine vlcere efatu digno. Hæc enim similiter recenset cum reliquis lib. 1. de arte cur. ad Glau. & Alexander Tra. lib. 5. cap. 1. Sed de his latius cap. seq. dicemus. Id tamen mentione dignum videtur, quòd causæ præincipientes, quarum meminit Galenus, de se nullum grauem morbum efficere habent, neque febrem, præter diariam, nisi vbi in corpore præfuerit apparatus morbosus, vt deinde pariter intelligamus has diariarum febrium causas esse. Gale. enim lib. 1. de Mor. pop. par. 3. in commentario Sileni, inquit: Adiecisse autem præsenti orationi hæc oportet, quòd melius sit, quæ à nobis & alibi dicta sunt, quòd vbi quis ex causis manifestis febricitare cœperit, si nullo modo corpus ad morbum paratum fuerit, diaria corripitur febre. Et lib. 4. de rat. victus acu. comment. 114. idem refert, dicens: Corpore igitur nostro ad morbosam affectionem parato ita, vt propè completa sit, externum quippiam obueniens eam affectionem manifestauit, febrem videlicet accendens, vel capitis dolorem, vel catarrhum, vel tussim excitans, vel aliud quod tale sit, deinde ex eo continenter ad morbosam affectionis præparationẽ non sine periculo languent, neque cursu morbum excitante, vel vehementi omnino motione, vt neque intemperantia vel refrigeratione, vel alia quauis simili causa. Nihil etenim horum suapte natura vehementem generare languorem potest, nam si febris ab horum aliquo fiat, hæc ex diariarum genere erit, aut si symptoma aliquod fiat, id sæpius pauco durabit interuallo. Et paulo post causas externas dictas nominans dixit: Summa autem horum est vna quidem, & prima, labores varij, & particulares, cursus scilicet, luctæ, pancratia, venerea, frictio, æstuatio, vigilia, ira, mœror, & timor. Hæc Gale. Constat autem pestilentem aëris constitutionem febres efficere, ac cum his conuersari qui à peste correpti sunt: inficiunt enim secum conuersantes, quemadmodum illi qui ophthalmia laborãt, aut scabie vexantur, aut phthisi, & in vniuersum periculosa est cõuersatio cum his qui putridum spirant, ita vt eorũ domicilia grauiter oleãt. Pestilentem aëris constitutionem febres afferre docebit cap. 6. seq.

Potest quoque peste laborans multos cõuenientes pari modo inficere, vt docet quotidianum experimentum, & ratio subscribit: nam qui febrem patitur pestilentem, putridum expirat aerem, qui similiter inspiratus inspirantem inficiet: qua ratione enim aer ipse putridus potuit primum inuadere, poterit & alterum, vbi in ipso fuerit præparatio (id enim exigitur, vt docebit infra cap. 6.) quod si aer putridus inspiratus inspiratus (sic enim maximè inficit) potuit id efficere, poterit, & is qui ab infecto expiratur, qui priori aeri similis est, aut eo deterior. Huius rei causa autor retulit in summa morbi contagiosi species, aut enim sunt morbi qui cutim inficiunt, vt scabies, lepra, & variolæ, de quibus sunt aphthæ, & achores, & alopecia, aut morbi oculorum, de quibus est ophthalmia: aut phthisis. Hi enim solent per contagium, id est, conuersationem, per homines grassari, quanuis alterans alteratum nõ tangat, prætérquàm physico contactu: contagiosi enim morbi sunt, qui ab ægris communicantur sanis, quales ipsi sunt absque contactu, qui enim cutis infectione laborãt, vbi in eodem cubauerint lecto, aut easdẽ induerint vestes, aut vbi diu in paruo domicilio aliis cohabitauerint, eos simili afficiẽt morbo: nam quod ab aere transpirante per cutem oritur, id inficit medium ac vestes, & reliqua quæ postea alterum inficient, quare tamen aer transpirans per cutem scabie, aut lepra infecti, non efficit in altero, aut phthisim vbi inspiretur, aut alterũ morbi genus, nõ idem cum eo qui est in primo laborante. Ratio est, quia si scabies putredinẽ pannis aut vestibus cõmunicat, vestes similiter tangũt cutim sani, vt tangebãt cutẽ infecti, & in lecto aer sub stragulis cutẽ cubantis inficiet, potius quàm pulmonẽ. Vbi tamẽ ex cohabitatione id eueniat, non

negarem aliquando fieri vt ſcabie laborans adeo grauiter vt domicilium inficiat, alteri aut febrem,aut phthiſim inferat:quoniam tamen id raro fit inde euenit, vt ſcabie laborans alteri febrē inferat,& leproſus leproſum reddat:nec ſemper,ſed vbi in alterius corpore fuerit præparatio,& pueri variolis aliis cutim floridam reddãt,ac deturpent.Morbi quoque oculorum oculis communicantur,non aliis partibus, neque omnes oculorum morbi tales ſunt. Nam vngula,aut ſuffuſio,aut leucoma,nunquam alteri communicari viſa eſt. Sed de lippitudine Græcè,ophthalmia,ferunt medici, ac docet experimentum, homines plures ex ſola attenta inſpectione oculorum eo morbo laborantium, in eum morbum incidiſſe:maximè vbi pariter à laborante inſpiciantur, quod partim oritur ex imaginatione ſani inſpicientis oculos rubentes,ac ſplendentes,quæ ſimul cum ſplendore poteſt ſanguinem aduocare,& ad oculos pellere,quod etiam quiſque in ſe ipſo facile experietur:partim ex vapore infecto tranſeunte ab oculis laborantis, qui potius oculos ſui tenuitate, ac ſimilitudine quam habet cum aliis vaporibus, & ſanguine, qui ſunt in oculis ſani inficiet, quàm aliam ſani partem. Illi etiam qui phthiſi laborant adſtantes contagio inficere ſolent:non aliter quàm in peſte diximus,quoniam putridum valde ac fœtidum expirant,& à ſanis tale inſpiratur. Plures enim talium vidimus, quos nec nobis neque iis qui nobis cum ægros frequentabant adire citra magnum periculum licebat,niſi multis bonis odoribus præmunitis. Ariſtot.quoque proble.7.ſect.7.quærit, cur tabe, & lippitudine, & ſcabie capiuntur qui appropinquauerint. Ab aqua autem intercutem,aut febre,aut attonito morbo, aut aliquo ex numero cæterorum malorum capi nequeunt, & reſpondens eaſdem fere cauſas quas adduximus de contagioſis reddit. Quare tamen reliqui tales non ſunt inquit,quoniam non proueniunt per ſumma corporis,aut quoniam ſicci ſunt,& non euaporant.His morbis contagioſis perſimiles ſunt nonnullæ corporis affectiones, de quibus ab Ariſtotele eodem lib. multa ſcribuntur,vt quod horremus cùm terribilia,aut audimus,aut videmus,quæ ad imaginatiuam potentiam referuntur. Anima ſiquidem noſtra ſuis imperat inſtrumentis, quod docet motus diuerſus ſpirituum & facultatum in ira,lætitia geſtiente,timore,& ægritudine,vnde talia fiunt in corpore qualia diximus,& alia multa. Veruntamen non ſunt contagia,aut contagioſæ diſpoſitiones,ſed illæ tantùm,quæ ab vno corpore in aliud tranſeunt,ſimiles in ſpecie ſine contactu,& non conſiſtit in primis qualitatibus. Hinc rabiem, & venenatorum morſus à contagioſis morbis excludimus. Nec tamen credo noſtram phantaſiam poſſe aliena corpora immutare, vt delirus Auicena lib.6.naturalium, qui tantum eam poſſe exiſtimauit ob magnum cum ſupremis intelligentiis commertium, vt aliena corpora immutare & hominem ſine matre,aut vtero,aut ſemine: & plãtam ſine ſemine,aut radice generare poſſe:quod tantum ineptiſsimis philoſophis, ac ſuæ claſsis pſeudomedicis imponere poſſet. Sic etiam fit,vt qui alios mingentes, aut oſcitantes viderint,ſæpe ſimiliter mingant,aut oſcitent,quod ob id accidit, vt inquit Ariſtot. quoniam mentem adhibent his quæ animum non mouebant:nam qui aliis negotiis intentus eſt,obliuiſcitur mictus,aut oſcitationis: neque cauſa alibi intentum mouere poteſt, quem mouebit attentum:attentus autem redditur alium inſpiciens. Fit quoque ob imaginationem, vt cùm inſpicimus eos qui acida acerba comedunt,dentium ſtupore afficiamur, quem αἱμωδίαν Galen.appellat. Simili diſpoſitione ab imaginatione inducta dentibus:vel dices, videntes phantaſiam habere ſtuporis,non verum ſtuporem. Abſit tamen quod Gentilis de Fulgino medicus grauis admodum, atque moleſtus, de morbis contagioſis Auicenam exponens exiſtimauit, dicens: Cauſa huius eſt, quia ſpecies acetoſi perueniens ad imaginationem virtutem habet acetoſitatis,& propterea hoc ſimili modo mouet membra. Vnde ſpecies ſecundum plurimùm ſunt ſecum deferentes virtutem rei, quia ſpecies calidi virtutem habet vt calefaciat,& ſpecies frigidi virtutem habet vt infrigidet, ſimiliter ſpecies acetoſi virtutem habet vt congelet. Hæc ille. Ecce quem Auiceniſtæ iactant philoſophum:ego verò pertinacem ſophiſtam appello. Cùm enim aliquis aut videt,aut imaginatur calidum,non ob id calidi ſpeciem recipit: nec cùm imaginatur, aut videt frigidum recipit frigoris ſpeciem. Sic ergo non quoties quis acidum, aut ex acerbo acidum (de quo verum eſt problema) videt, ſpeciem recipit acidi, aut acerbi acidi. Malè igitur ac ineptiſsimè putat in virtute ac potentia ſpecierum acidi conſiſtere, poſſe ſtupidos dentes reddere inſpicientium:teneretur enim concedere, acerbum acido mixtum ſaporem,per aërem medium ſpeciem aut ſimilitudinem ſui tranſmittere,quod bonæ philoſophiæ repugnat, & his quæ videmus. Præterea vnum aliud abſurdum ſequitur ipſum Gentilem, quòd ſiquis ore clauſo inſpiciat comedētem rem acerbam acidam, per ipſius oculos ingredientur ſaporis ſpecies. Verùm hæc & multa ſimilia, quæ ſubſtinent ac in contentionibus publicè,& priuatim agitant,pluſquam puerilia ſunt. Fabuloſum

ſum quoque eſt quod ferunt de faſcinatione, credentes aliquem poſſe alterum lædere ſolo viſu, aut ſola imaginatione, quanuis nullum morbum ipſe faſcinator patiatur. Corpus enim affici alterius imaginatione non fit, niſi à dæmone fortè, vbi maleficus cum ipſo dæmone pacto conuenerit. Quod ſi diui Pauli Apoſtoli autoritatem, ex epiſtola ad Galatas, obieceris, cùm inquit, ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; Quod eſt, O inſenſati Galatæ, qui vos efaſcinauit non obedire veritati? Dicemus, quòd hæc efaſcinatio non ad corpus, ſed ad animam attinet, dixit enim, ἐβάσκηνε, hoc eſt, calumniis circunuenit, vt non obediatis veritati, nomine ab eo quo vulgus vtebatur tranſlato per ſimilitudinem. Quod verò Vergilius dixit, Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos: bucoli, ac ruſtici dictũ eſſe conſtat, tales autem homines ſimul cum noſtri temporis medicis, aut potius vetulis, in ea eſſe hęreſi ingenuè fateor, ſicuti & quos ipſi Alexicacos, hoc eſt, malorum propulſores, appellant: quos ego (ſi mihi res commiſſa foret) conſciẽtia motus, vt augures, & impoſtores ac præſtigiatores publicè punirem. Omnia enim talia à Chriſtiana religione (ſaluo meliori iudicio) ſunt aliena, & dæmonis impoſturæ. Obiiciunt etiam contra hanc meam ſententiam imperiti quotidianum experimentum: vidimus enim ſæpiſsimè infantes, ſæpe etiam adultiores, pulchriores ac præſtantiores quàm antè redditos, ſubitò ægrotare, quod non aliunde eueniſſe credunt, quàm quòd eos vetulæ, aut malefici homines oculo efaſcinauerint. Verùm hi rabulæ qui Cereri, & Baccho, pluſquam Apollini, & muſis Aſclepiadis indulſerunt, non hoc tantum, ſed innumeris aliis deliramentis artem medicam prodiderunt, ignorantes Hippocratis ſententiam 1. aphor. ſect. vbi dixit: Habitus exercitatorum qui ad vltimum bonitatis peruenerunt, non poſſunt in eodem permanere, nec poſſunt tranſire in melius, relinquitur ad peius. Tales ſunt qui præſtantiores aliquãdo redditi, ſubitò ſine euidenti cauſa ægrotarunt, quod pariter docuit Celſus lib. 2. cap. 2. dicens: Ergo ſi plenior aliquis, & ſpecioſior ac coloratior factus eſt, ſuſpecta habere bona ſua debet, quæ quia neque in eodem habitu ſuſtinere, neque vltrà progredi poſſunt, ferè retrò quaſi ruina quadam reſoluuntur. Hæc de contagio ac faſcinatione, obiter dicta ſint, ob peſtilentes febres, quas conuerſantes inficere dixit Galen. Rurſus cauſas febrium recitans refert omiſſum exercitium multos alios morbos ac febres parere. Cauſa cognita eſt, quoniam ſiquis aſſuetas exercitationes omiſerit, magnam ſuccorum abundantiam aceruabit, plenitudo quoque ac malorum ſuccorum redundantia febres ſæpe fecerunt: His enim abundantibus obſtructiones ac putredines, & corruptiones fient, & calor præter naturam ſuperueniens febres efficiet. Præterea calor vehemens circa canis ortum febres efficere medicis omnibus notum eſt: quæ autem ſit corporis affectio ab huiuſmodi cauſis genita, ignorant. Canis ortum magnam habere vim ad excitandas febres conſtat, ob temporis conſtitutionem, maximam verò in mutationibus temporum vim habet ſirius. Hic autem ſidus quoddam eſt, quod exiſtit in maxilla canis, vt apud Gale. lib. 1. de Morb. popu. in primo aëris ſtatu.

Secunda pars quæ incipit (Duplex autem) ignorantiam empiricorum & methodicorum circa cognitionem affectus corporis, qui febris eſt, refert. Empirici nanque ſola obſeruatione omnia inueniri poſſe credũt, nulla adiuti ratione: methodici verò ſola vniuerſalium conſideratione contenti erant. verùm errabant ex eis qui in dialecticis documentis non erant exercitati, aſſumentes nonnunquam in demonſtrationem probabiles enuntiationes, ex quibus nihil poterat demonſtratiuè concludi. Peruenerunt autem hi ad tantam ignorantiam cum inſolentia, vt cauſas febrium notiſsimas negarent: de cauſis, lib. de cauſis procatarcticis egit, nũc verò loquacitatis aliorum meminiſſe, nihil refert, ſed quæ vera ſunt tantum docere ex hypotheſibus in aliis operibus demonſtratis, vbi habetur (neque enim) Græcè, ὅτι γὰρ ἀντιλογητικὸν, ὅτι σοφισμάτων ἐπιλυτικὸν ἐνστησάμην τὸν δὲ τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπιστημονικὸν καὶ διδασκαλικὸν, ὑποθέσεις μὲν ἔχοντα τὰς δι' ἑτέρων ἀποδεδειγμένας. Quod eſt, non enim conſtitui ſermonem gratia contradicendi, aut ſoluendi ſophiſmata, ſed inſtituendi atque docendi, qui contineat ſuppoſitiones in aliis demonſtratas.

In tertia parte quæ incipit (Subiiciunt ergo) ex his quæ alibi demonſtrauit procedit ad ſpecies & cauſas febrium inueniendas ſic; Quatuor ſunt prima corporis elementa, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. primæ quoque ægritudines ex horum diſtemperantia fiunt: ex ipſorum ergo diſtemperantia ad calidum, morbi calidi fiunt. Morborum autem calidorum vnus eſt febris, vbi videlicet calor cor occupauerit: occupat autem aut ſubſtantiam, aut humores cordis, aut ſpiritus. Iſtæ enim ſunt primæ & potiſsimæ differentiæ attingentes febris ipſius eſſentiam, vt diximus. Cùm autem quilibet affectus ab aliqua manet cauſa, neceſſum eſt hanc calidam diſtemperiem, cauſam aliquã præceſsiſſe.

Ecce quo pacto ex necessariis concludit febrem, & eius species, & causas. Proderunt autem hæc empiricis ad curationem, nempe cognitio differentiarũ febrium & cognitio causarum suarum. Qui enim rectè nouerit febrem esse calidam intemperiem, & subiectum in quo existit, & causam à qua processit, facilè assequetur curationem. Rationali autem medico proderit ad prænotionem futurorũ indicationibus habitis, vsus iis quæ experimento inuenta sunt, adiiciens quoque rationes quibus nonnulla inueniũtur ac probantur, tam præsentia, quàm præterita, & futura. Quæ sint experimento, & quæ ratione inuenta dixit, in libris de simplicium medicamentorum facult.

Nunc verò quæ sit dispositio, quæ sequitur causam quãuis prægressam, quæ febrem antecedit, docere intendit. Vbi legitur (Subiiciunt ergo) Græcè, αἱ μὲν οὖν ὑποθέσεις αὐτῶν τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρόν. Hoc est, suppositiones autem ipsorum, calidum & frigidum, & siccum & humidum. Voluit autem Gal. has esse suppositiones quas in aliis sermonibus demonstrauerat. Proposuerat enim se sermonem habiturum qui contineat suppositiones, in aliis sermonibus demonstratas: vt in parte secunda correximus, cùm tamen Laurentianus sermonum nullam fecerit mentionem, reliquum est, vt cum dixit (Subiiciunt ergo) non nisi ad medicos ignorantes prædicta sua verba referri posśint, quod non parum confundit Galeni mentem, simul cum hoc quod dixit, caliditatem, frigiditatem, siccitatem & humiditatem, cum tamen Galenus dixerat, calidum, frigidum, siccum & humidum. Hæc autem totum humanum corpus constituere ac ex ipsorũ distẽperie morbos gigni docuerat lib. 1. de elementis ex Hippo. doctrina, qui primus omnium philosophorum & medicorum hæc probauit libro de humana natura, eumq; fuisse primum autorem refert 7. de metho. med. Itaque libro de elementis docet corpus nostrum constitutum ex simplicibus particulis, eas autem ex sanguine & reliquis humoribus, humores autem ex substãtia herbarum, herbas autem ex primis elementis, quæ appellãt calidum, siccum, frigidum, humidum. Deinde ex horum excesśibus & defectibus docet morbos fieri: præterea lib. de differẽtia morborum idem docet, componi nempe corpus nostrum ex organicis membris, hæc verò ex simplicibus, simplicia verò ex elementis: eorum tamen distemperantias morbos adducere. Inquit enim: Age igitur quatuor sint prima elementa: calidum, frigidum, siccum, humidum, quibus inter se inuicẽ temperatis sanum euadet animans, si moderatè misceantur: ægrotum verò si immoderatè, ac quatuor etiam erunt primi morbi. De sectis medicorum empiricorum, methodicorum, & rationalium multa dixit Gale. libr. de sect. & de optima secta: quorum quædam nos in compendium reduximus in expo. Prognost. Hipp. Rationalium autem sectam cuius Hippocrates fuit primus, ratione & experiẽtia vti dixit, qualem enim facultatem habet ad incedendum vtrunque, crus talem in arte medica ratio, & obseruatio.

Quoniam verò Gal. ex distẽperie calidi, frigi. sicci & humidi dixit fieri primos morbos, ac febrẽ esse vnam ex his distemperantiis, vbi calor in corde existat, meritò quęstio venit agitanda. An febris in essentia sua sit distemperies simplex ad calorẽ, vel sit distemperies calida simul ac sicca. Tamẽ hæc quæstio aliã supponit: An detur aliqua simplex distemperies, talis vt in vna tantùm contrarietate primarum qualitatum consistat, corpore temperato in reliqua. Itaque dabile sit aliquod corpus calidum, temperatũ tamen in humiditate, & siccitate. Auerrous lib. 2. collectionum cap. primo, asserit tantùm esse quinque temperaturas, vnam ęqualem, & quatuor inæquales, nempe calidum, frigidum siccum, humidum, quam opinionem sic probat. Nam si dabile esset calidum corpus temperatum in humid. & sicc. esset etiam aliquod æquale ad pondus, quod in omnibus esset temperatum, ac esset æquale ad pondus, quòd haberet parem omnium elementorum mensuram, quod est impośsibile, quoniam in omnibus habentibus cõsimiles partes, hoc est, homogeneis, aqua, & terra superant reliqua, quantitate: potentia verò superat calidum, quod coctionem perficere debet. Præterea impośsibile est, vt Galenus putauit, esse duo corpora, vt iuuenis & pueri, caliditate paria: quorũ alterum sit humidius. Præterea inquit: Mensuræ duarum primarum qualitatum actiuarum insequuntur mensuras duarum pasśiuarum: quoniam propriæ & determinatæ formæ certas habent, ac determinatas materias. Sunt tamẽ actiuæ qualitates vt formæ, & pasśiuæ vt materiæ, concedit tamen temperatum corpus intelligi ad iustitiam. Hæc Auerrous. Gale. tamen lib. 1. de temperamentis, nouẽ esse temperaturas affirmat, ac demonstrat, vnam optimam, quam appellat medium in vniuersa substãtia calidi nempe, frigidi, humidi, & sicci: octo tamen distemperantias 4. simpliciter tales, quoniam in vtraque contrarietate tales consistunt, vt calida, & humida: calida, & sicca: frigida, & humida: frigida, & sicca. Quatuor etiam medium locum sortitæ, quodammodo temperatæ, vt calida tantùm, media in

humiditate & ficcitate: frigida tantùm, in pasſiuis media: humida tantùm, in actiuis media: ſicca tantum, in actiuis media. Ratio Galeni quæ eius opinionem comprobat ab eodem ibi ſcribitur. Si namque cum calore excedente, vt in calida temperatura, ſtat ſiccitas excedens, & nonnunquam humiditas excedens temperamentum, poterit ſtare medium in humiditate & ſiccitate: neque enim perſuaderi aliquo pacto poteſt calore magis repugnare temperamento inter humidum & ſiccum, quàm ambobus extremis humiditatis & ſiccitatis. Totam ergo humanam temperiem in nouem latitudines diuiſit Gal. & eis ſemper vtitur in arte medicinali, libris de ſani.tuen. & libris de meth.med. maximè. Per temperaturam autem optimam in omnibus locis id intelligere oportet, quod Gal.docet.1.de temperamentis, medium in vniuerſa ſubſtantia, hoc eſt, ignis, aeris aquæ, & terræ: veluti mixtis aqua feruentiſsima, & niue. Medium enim temperatum eſt, à quo etiam temperati hominis interna cutis manus, nullam alterationem recipiat. Diſtemperatum verò dicetur quod in aliquo quatuor elementorum exceſſum oſtenderit tactui, aut in duobus compoſsibilibus. Quantum autem aberrauerit Auerrous, manifeſtè conſtat, ratione Galeni adducta. Cui accedit quòd nulla via prohiberi poteſt quin temperatiſsimus homo, quem Auerrous concedit à cauſis applicitis poſsit vna tantum qualitate alterari, vbi cauſa alterans valida applicetur, quæ calorem tantum inducat, ac ſimul aliæ quæ prohibeat lapſum & mutationē ad humiditatem & ſiccitatem. Rurſus quod dixit Auerrous in omni compoſito omogeneo ſuperare aquā & terram verum eſt pondere, non tamen qualitate ac potentia, à quibus medium ad tactum conſtituitur, ipſe verò iudex eſt legitimus. Quod rurſum dixit falſum eſſe, iuuenem puero æquè calidum, ſed ſicciorem, id non probat, ſed veritas à Galeno probatur ſecundo de temperamētis. Quod etiam addit omnem formam determinatā exigere determinatam materiam, nōn eſt ad propoſitam quæſtionem, quoniā humiditas aut ſiccitas non ſunt calori ſubiecta. Nam ſi per ſiccitatem intelligat primā qualitatem, conſtat neque ipſam, neque humiditatē eſſe alterius qualitatis ſubiectū. Si autē intellexerit per humiditatē, aut ſiccitatem, ſubſtantiā ſiccam, aut humidam, tenetur etiam per caliditatem intelligere ſubſtantiam calidam: modò ſubſtantia non eſt alterius ſubſtantiæ ſubiectum, niſi vbi ſubſtantia altera eſſet pura forma, altera pura materia, quod non eſt in his: alterum enim eſt aer, aut terra, alterum verò ignis. At aer non recipit vt ſubiectum ignem, tanquam formam. Teneretur autem inſolens Auerrous dicere, ſi ita eſt quòd qualitates paſsiuæ ſunt actiuarum materiæ, & actiua aut paſsiua variata neceſſum eſt reliquam variari: quare contigit calorem cum multa humiditate manere, & humiditate mutata non mutari calorem, quod conſtat, quoniam vt ipſe concedit, datur aliqua temperatura calida ſimul & ſicca, & altera calida ſimul & humida. Adde quòd neque ſibi ipſi cōſtat Auerrous: poſtquam enim Galenum mordere tentauit, ſubiunxit: Et nos videmus quòd ſi exiremus à publica intentione multitudinis medicorum, eſſet difficile intelligere, & adhuc error, qui accideret ex hoc in hac arte eſt multum paruus.

Præterea lib.3.cap.1.dixit eſſe octo morboſas diſtēperies. Itaque iam reſipere viſus eſt, nec tamen putet quiſpiā Auerroum fuiſſe primū qui in hunc inciditerrorē. Gal.nāque lib.6.de ſanit tuen.reprehendit medicos qui putarunt tantum eſſe quatuor intemperaturas: quoniā impoſsibile eſt ſimplicem aliquā intemperiem ſolam diu manere. Inquit enim: Sanè dictum à nobis eſt in lib.de temperamentis, fieri non poſſe vt intemperies quælibet ſola diu duret, quādo ipſa ſibi ipſi alteram ex neceſsitate aſciſcit, indeq; factum vt plerique medicorum, quatuor tantùm intemperantias eſſe putarint, eáſque compoſitas, ſimplices verò ne eſſe quidem. Diu itaque tales manere non credit Gal.intellige multorum annorum ſpatio: nam caliditas, vt inquit, dum humiditates conſumit, parit ſiccitatem, & frigiditas dum nihil abſumit, ad humoris incrementū agit, id autem longo tempore fieri conſtat. Hæc de ſimplici diſtemperantia, quæ de ſana, & ægra verum habere conſtat, & non tantùm in humano corpore, ſed in multis aliis mixtis.

Reliquum eſt vt ad id quod ab initio propoſuimus redeamus, an febris ſit diſtemperantia ad calorem tantum, vel ad calorem ſimul & ſiccitatem. Dubium autem duobus modis intelligi poteſt, aut enim quærit, an ſiccitas ſimul cum calore ſit de eſſentia febris, vel vtrum calor febrilis ſemper habeat coniunctam ſiccitatem, quamuis ſiccitas ex accidenti febri accedat. Primo modo ſiccitas non eſt de eſſentia febris, non enim eius ingreditur diffinitionem: nam quoties antiqui eſſentiam febris expoſuerūt, ſolius caloris fecerunt mentionem, vt Galenus ſuprà cap.1. & ex aliis multis quæ adduximus. An tamen ſemper cum febrili calore ſiccitas iungatur, id venit dubitādum, nam Gal. videtur ſentire omnem febrilem calorem habere ſiccitatem coniunctam, prim. Apho. ſectione commentario 16. vbi reddens rationem, quare Hippoc. dixit, victum humidum om-

n bus

nibus febricitantibus competere,inquit: Febri enim quoniam calida & ficca pafsio eft. (eft enim conuerfio caliditatis natiuæ ad igneam naturam) victum humidum confulit, Præterea,vt diximus ex Galeno lib.6.de fani.tuen.fimplex intemperies non durat diu, quia afcifcit fibi alteram. Si enim naturalis calor proceffu temporis fibi adiungit ficcitatem febrilis ftatim ipfam adducet,ita vt neque momento temporis quis febricitare dicatur,in quo non adfit cum calore ficcitas.

Præterea Hippocrat.fententia non haberet verum,nifi in omni febre adeffet ficcitas. Dixit enim: Victus humidus omnibus febricitātibus cōpetit. Sed victus humidus non poteft omnibus competere, nifi aduerfus ficcam aliquam intemperiem: aderit igitur omnibus ficca intemperies. Poffet etiam contrarium perfuaderi,vt Gal.in cōmentario citato. Primò,fi quis febrem patiatur & aquā intercutem, illi non competunt humida: ergo non abundat ficcitas, neque etiam poffet cum aqua intercutem ficcitas modum excedere. Rurfus fi pituitofus incidat febrem non admodum ardentem, erit febris fine ficcitate, quinimo pituita humectabit plus debito membra. Rurfus fi quis fuerit ex naturali temperie valde humidus,non ftatim cùm febrit, trāfibit in ficcā intemperiem, cùm non facile aut breui poffet in cōtrarium ftatum corpus mutari. Poffet defendi pars affirmatiua,ac teneri,perpetuò calorem febrilem habere adiunctam ficcitatem,ac rationes aduerfæ fic poffent folui. Primò ad id quod adduximus de aqua intercutem,quòd quanuis in ventre fit magna aquæ quantitas,vt in afcite, poterunt membra vehementem pati ficcitatem. Quòd fi victus ficcus eis competat, non febris,fed aquæ intercutem ratione fiet. Ad aliud de corpore admodum pituitofo febriente dicemus,ipfum pati ficcitatem in membris,quoniam celerius difcutiuntur,& minus reficiuntur, quàm in fanitate. Quod fimiliter verum eft de humiditatibus,quæ alimentum fuppeditant: quoniā licet pituita poffet qualitate humectare, vi febris maior fequitur exficcatio, quāuis fit pituita præfens, quæ nifi tranfmutetur, humectare ac reficere nullatenus poteft. Ad aliud de humido corpore cum febricitare incipit,dicemus,quòd quamuis humiditas modum excedat, quæ eft in humoribus aut membris,ipfa tamen membra celerius quàm par eft abfumuntur à caufa febrem inducente. Vnde fit vt quamprimum calor fufficit febrem efficere, perduxerit etiam corpus ad refolutionem humidi tantam, vt ficcius corpus reddatur. Sin minus cùm homo non nutritur debito modo, & calor abfumit celeriter humidum, neceffariò adeft ficcitas,quæ curatione eget, maximè per victum humidum. Hæc autem ficcitas in diariis & humoralibus fiens eft, in hecticis tamen facta,quemadmodum & calor. Nobis verò aliter dicendum videtur, nempe febrem omnem calidum affectum effe,ficcum autē non actu,fed poteftate. Itaque omnis febris calor eft poteftate ficcus, qui aliquando fibi afcifcit ficcitatem actu, non tamen femper. Primum videtur effe de Galeni mente libro aduerfus Lycum,& in commentario 14.pri.fect.Apho.vbi calorem natiuum ab externo,& febrili diftinguere docet:quoniam natiui caloris fubftantia aerea eft & aquea,& benè temperata, aduentitij autem & febrilis caloris effentia,ignea,& qui caloris aduentitij funt effluxus fumei,contra vaporofi,fuaues,& benè temperati caloris natiui. Et rurfus inquit: Eorum verò qui febricitant & præcipuè hecticas febres, aut eas quæ ex putredine humorum ortum habent, acris eft, & infuauis ac mordax,& noftrum corpus corrodens tactum. Ecce qua ratione tactu quidē febrilis calor omnis ficcus poteftate eft,quandoquidē tactum vt ficcus immutat,naturalis verò humidior,& fuauior. Quod tamen non femper fibi actualem ficcitatē afcifcat, cōftat rationibus fuperius adductis,maximè de corpore natura valde humido, nunc primum febricitante,cuius humiditas nondum abfumpta eft. Rationes verò in contrarium facilè foluuntur: competit enim febricitātibus omnibus humidus victus,non ob ficcitatem præfentē, fed ob eam quæ,aut adeft,aut timetur. Adde quòd aut ob morbum alterum complicitū, aut ob indicationem contrariam ab ætate,temperatura, aut confuetudine, indicatio febrilis, ad victum humidum obfcurari poteft,vt Galen.inquit octauo libro de Metho.med.

Ad aliud etiam quod adduximus de potentia caloris febrilis ad exficcādum,conftat quòd quanuis id breuifsimo tempore fiat,aliquando calor febrilis erit fine actuali ficcitate. Ratio enim vehementer exficcandi competit, ei quia febrilis calor eft. Prius igitur eft febrilem effe calorem, quàm fibi ficcitatem adiungere. Concludimus itaque, febrem fimplicem intemperiem effe ex natura fua, ex accidenti tamen fibi adiungere ficcitatem,actu non femper,poteftate femper.

CAPVT IIII.

1 CVM ergo videamus non vnum modum,neque generationis,neque auctionis calidi-
tatis (quando ne ipsius quidem ignis modus vnus est) sed gignitur aut propter mo-
tum aut propter putrefactionem , aut quia alteri caliditati consuescit , aut propter
suppreßionem calidi effluuij , aut propter permixtionem calidæ substantiæ,tanquàm
de fonte quodam ebullientis aut genitæ , scilicet ad nostrum sensum , aut augentis
caliditatem : necesse est omnes febrium causas in prædictos modos reuocari : qualis si lubet , æstus
est,siue ex ipso sole actio talem habeat appellationem , siue affectio quæ in corpore efficitur , siue ea
2 quæ iam affecta est. Nam & ea ipsa calor est præter naturam : nondum tamen febris , nisi cor ip-
sum concalefecerit. Sanè totum hoc genus causæ ex consuetudine efficitur rei calefacientis , siue sol,
siue ignis , siue medicamentum fuerit id quod calefacit extrinsecus , quum , aut attingit,aut propiùs
3 accedit , aut consuescit,vel quouis alio modo libeat appellare. At verò ira quasi ebullitio quædam ac
motus vehemens est irascibilis facultatis , quæ in ipso corpore cordis sedem habet. Concalescit autem
interdum cum ea spiritus , atque interdum sanguis , & si promptè se habeant suscipientia cor-
pora ad continendum diutius caliditatem : quamuis ipsius cordis motus destiterit, hæc permanent
calida præter naturam , túncque febricitare hominem necesse est. Hæc ergo febris principium habet,
motum atque ebullitionem natiuæ caliditatis.Febris autem quæ ex mœrore consistit,non etiam ebul-
litionem,sed motum tantummodò principium habet.Si autem ex laßitudine efficiatur, principium qui
dem habet motum ampliorem musculorum,ac neruorum, & ligamentorum, & articulorum, quæ qui-
4 dem prima calefiunt : calor autem continenter cordi distribuitur , ac tunc febricitant. Vbi verò febris
propter densitatem cutis accenditur: qualis maximè astrictis refrigeratísque fieri solet : collecto in cor-
pore mordaci effluuio consistit. Difflantur enim semper animalium corpora duobus modis , emißis fo-
ras quotidie vaporosis , fumosisque excrementis : attracta autem intrò aerea substantia refrigerante,
atque ventilante naturalem caliditatem. Vbi igitur fortis causa condensando cutem prædictos meatus
astringat , sæpe plethoram inducit quoties vaporosa ac benigna materia affluit , interdum febrem
committit,quoties acris ac mordax fuerit. Idq; maximè quum ex eo augetur calor , quia refrigerans
5 aer intra corpus non trahitur. Excernitur autem excrementum acre,ac mordax , aut iis qui sunt
naturà malis humoribus pleni , aut iis qui malos cibos ingesserunt , aut sæpè non benè concoxerunt.
Præsertimq; iis qui præterquam quòd cibis dictis vescuntur , etiam limosam , aut lutosam , aut cœ-
nosam, aut palustrem , aut stagnantem , aut alio quouis modo corruptam & putrefactam aquam bi-
bunt. Eodem modo euenit , vbi immoderatè laborent , aut vigilent , aut angore afficiantur , aut acria
medicamenta frequenter ingesserint. Cibos autem malos intelligo , & qui ex natura tales sunt,vt
allia , cæpe,nasturtium , porrum,braßica,ocymum, vrtica : & alij quicunque nominantur agrestes,vt
lapsanæ apud nos : atque etiam qui boni sunt ex natura,sed ob putredinem quandam prædictis æqua-
le,aut maius sæpenumerò vitium acceperunt,vt ordeum,ac triticum , & aliæ omnes fruges : partim ob
temporis longitudinem ad putridam dispositionem deductæ : partim situ quodam repletæ,quia prauè
repositæ sunt , partim ex prima generatione ab ipsa rubigine vitiatæ. Tales igitur cibos etiam nunc
plerique comedere coacti præ fame , vel febribus putridis,ac pestilentibus mortui sunt , vel pustulis
6 scabiosis aut leprosis correpti. Vbi igitur corpus fuerit plenum talibus humoribus,nulla autẽ obstructio
in visceribus fuerit , atque animal in cute tota liberè diffletur,ac refrigeretur,sanum quidem existit:
sed breuem,lubricamq; obtinet sanitatem. Vbi verò exterior terminus aut adstringatur,aut in profun-
do meatus obstruatur , si adstringatur nunc dictum febrium genus , si oppiletur , id quod paulò pòst
7 dicendum est,consistit. Nihil igitur mirum videri debet,si ex cruditate hi quidem febricitent : illi
nihil eiusmodi patiantur. Etenim iis qui malis iam humoribus pleni sunt,ac malè difflantur , aut
intempestiuè laborant,aut lauantur temere, promptum est febricitare. Iis autem qui bonis sunt pleni
humoribus,ac probè difflantur , & quiescunt , ac fouent ad iecur , & ventriculum attinentes partes,
impoßibile est febricitare (in iecore enim ac ventre manet quicquid corrumptum est , ac temporis
spatio paulatim concoquitur atque efficitur benignum.) Quemadmodum & iis qui motus fortiores
sustinuerint , aut in sole æstiuo steterint,aut in balneum calidum dulcium aquarum descenderint,
cibi corrupti in vniuersum corporis habitum transsumuntur : sic eos quibus corrupta cibaria deorsum
deferuntur,febris minimè sequitur,nisi propter aliquam aliam causam : vt si sæpenumero surgendo in
laßitudinem inciderint , aut ventrem ipsum inflammatio tentauerit.

COMMENTARIVS.

POstquam omnes ferè causas procarctaticas narrauit à quibus febres diarias fieri diximus,in præsenti omnes causas calefacientes reducit, ac colligit quinque generibus : deinde singulorum generum potentias generandi febres explicat, & quibus modis ab eiusmodi causis febres proueniant,caput septem partibus secatur.Prima pars quinque refert genera causarum , quæ possunt calorem humano corpori afferre, sicuti

enim non eſt vnus modus quo ignis generari poteſt, aut augeri, ſed plures, ita caloris non eſt vnus modus, ſed plures generationis & augmenti. Ratio ſimilis eſt, nam ignis generatio quemadmodum generatio caloris fit, ignis tamen generatur, aut augetur ex applicatione alterius ignis, vbi videlicet antè non aderat ignis, aut is erat paruus, aut ex nimio motu, vt in lignis, aut lapidibus, valde colliſis: aut ex nimia ſolis caliditate. Sic in humano corpore generatur aut augetur calor multis modis: quinque autem ſunt in ſumma, motus, putrefactio, adhæſus rerum calefacientium, ſuppreſsio calidi effluuij, aut mixtio calidæ ſubſtantiæ, veluti manantis à quodam fonte. Cùm igitur ita ſit, neceſſe eſt caliditatis vel genitæ ad noſtrum ſenſum, vel auctæ (intelligi ſecundum rem) cauſas omnes ad prædictas quinque reuocari. Et lib. de cauſis morborum Galen. eaſdem retulit morborum calidorum cauſas, ac generationem febris ab ipſis. Prima cauſa ibidem explicita eſt motus, aut exercitatio. Secunda putredo. Tertia vſtio, quæ fit applicatione rerum calefacientium. Quarta conſtipatio. Quinta conſiſtit in his quæ intus ſumuntur, vt alimenta acria, & medicamenta, quibus adde aerem qui inſpiratur. Hanc cauſam in hoc loco appellauit calidæ ſubſtantiæ mixtionem, de his tamen refert, tunc febrem efficere, cùm calor totum corpus occupauerit. Prius tamen quàm ſingula membra cauſarum febrium, aut morborum calidorum percurramus, inquiſitione dignum eſt, an omnia genera cauſarum morborum calidorum in his quinque ſint à Galeno cõprehenſa, vel quidpiam ſit eis addendum, aut ab ipſis ſubtrahendum. Nam quæ duobus generibus diſtinguuntur ſcilicet, adhæſu calidorum, & putredine, vnico genere comprehenduntur: quæ enim putreſcunt, ſibi proxima ad putredinem mouent, vt conſtat. Calor ergo putredine concitatus ab ipſis quæ admouentur ſiue adhærent, ortum habet. Accedit ad id quòd putredo à calore externo fit apud Ariſtotelem, cùm dixit putredinem eſſe corruptionem propriæ & ſecundum naturam caliditatis, à caliditate extranea, quam dicit ambientis. Rurſus excrementa, quæ retinentur calorem augẽt, vt bilis cùm non excernitur, quæ excerni deberet, & pituitæ magna excretio bilem relinquit effrenem, & caloris augmentum inde ſequitur. Hæc verò non continentur in aliquo generum cauſarum dictorum à Gale. aut in præſenti capit. aut lib. de cauſis morborum. Rurſus ex vigilia accendi calorem, & febrem diariam ſequi nonnunquam, notum eſt: maximè verò inedia id efficit, & potiſsimùm in quibus abũdat amara bilis, & hæc duo pariter non ſunt generibus dictis cauſarũ annumeranda. Nos verò horum occaſione non ſolemus Galenum confutare, aut eius doctrinam ſubuertere, ſed ipſam amplificare, exponere, & patefacere. Explicuit namque ſummo artificio cauſas omnes calidorum morborum, & omnia quæ calorem corpori afferre poſſunt. Ita vt ne quippiam addendum, aut detrahendum aliis prætermiſerit, neque ipſi Argenterio, maximo detractori. Quod enim diximus de putredine, ipſam cum adhæſu calefaciẽtium miſceri, falſum eſt: nam non omne calidum, quod admouetur & adhæret, putredinem infert, neque omnis putredo fit ex adhæſu. Primum notum eſt: nam ignis vrendo non putrefacit: & ſecundum conſtat, quoniã omni externo calido amoto putredo in corpore oritur, quod fit in inflammationibus, & internis obſtructionibus. Quod verò diximus de bile retenta, notum eſt cuiuis in his quæ aſſumuntur cõtineri: ſunt enim quæ intus ſumuntur libro de cauſis morborum eadem quæ in præſenti cap. dixit, calidæ ſubſtãtiæ mixtionem. Cùm verò excernendum non excernitur, notum eſt ſubſtantiam calidam miſceri. Excrementa itaque ex his quæ aſſumũtur ſunt, ſiue ſubſtantia quæ calori admiſcetur. Talia quoque ſunt quæ effrenia manent, contrario à corpore educto. Nam ſi ſecundum naturam ſe habente homine calori admiſceri debet ſuſtantia aliqua calida, mixta cum frigida ad menſuram, qua inuicem attemperantur: ſi alterum eorum deſit, reliquum vt ſubſtantia non admixta recẽſebitur. Quod pariter tertio loco adduximus de vigilia & inedia, conſtat nullatenus Galeni doctrinam variare poſſe: nam vigilia motus eſt. Galenus namque inter motus recenſet iram, quæ quamuis non ſit corporeus, eſt animalis, vt vigilia quæ humores calidos cum ſpiritu agitat, & in corpus deducit, impeditque ne humeſcat corpus per ſomnum, vt ſolet. Inedia pariter non ſemper calefacit, ſed ſæpe refrigerat. Corpora verò bilioſa accendit, tum quia calorem reddit acriorem ob ſiccitatem: tum quia bilem reddit calidiorem. Verùm id ſubſtantiæ calidæ mixtio eſt. Dubitare poſſet quiſpiam, omnis namque putredo coniunctam habet prohibitam tranſpirationem: includetur ergo putredo in prohibitione calidi effluuij. Neque oportebit putredinem genus aliud à 4. recenſere. Ad quod dicemus, prohibitionem calidi effluuij aliquando concitare calorem tantum citra putredinem, quod tale appellauit Galenus. Aliquando verò adeò magnum eſſe calorem contingit, vt putredinem concitet, quod putredinem appellauit. Putredo quoque nonnunquã excitatur antequam

prohibeatur calidum effluuium, ob causas putredinem inferentes, quæ sunt aut alimenta, aut medicamenta, aut venena, aut pestilens aer. Itaque quinque generibus dictis rectè docuit Gal. omnia causarum genera comprehendere, quæ calorem afferant.

In secunda parte quæ incipit (Qualis si lubet) assumit exemplum ad docendum quomodo ex adhæsu rerum calefacientium febres generantur. Exemplum est, æstus solis. Possumus autem per solis æstum intelligere actionem solis, aut passionem quæ fit, aut quæ facta est à solis æstu in corpore. Passionem autem dico, quoniam Græcè πάθος habetur. Quantum autem intersit inter passionem & affectum ex dictis in primo cap. constat, vbi quis propria affectus significatione, & speciali vtatur. Hæc autem passio, inquit, calor præter naturam est, non tamen febris, nisi cor concalefecerit. Id genus causæ ex his est, quæ extrinsecus occurrunt, siue talia fuerint medicamenta, siue sol, siue ignis, aut quodcunque tale, vbi attingat, vel accedat, vel consuescat. Est ergo primum genus causarum febrem inducentium causa extrinsecus accedens, aut tangens, aut appropinquans, aut frequenter occurrens. Cuius exemplum est sol, à quo multæ febres euenire sunt visæ. Ignis pariter & medicamina calida exterius applicita idem efficiunt. De generatione caloris ab hoc primo causarum genere, libro de causis morborum inquit: Quòd verò ob calidorum vicinitatem proxima quæque corpora calescant, satis patere puto iis, qui balnearum, solis æstiui, & flammæ cuiuslibet vim fuerint experti. Verùm paulò inferius docet quomodo causæ exterius occursantes febrem accendunt, exemplo phlegmonis, aut erysipelatis. Hæc enim febres concitant partibus proximis calefactis, deinde aliis, & deinde partibus cordi proximis, & tandem fonte caloris (hoc est corde) calefacto, vniuersum corpus cordis percipit passionem. Sic etiam vbi quis in loco aprico nudus diu manserit, conuersatione aeris calidi vniuersum corpus calorem cõcipiet. Si verò vestitus, caput duntaxat, à quo similiter cordi traduceretur, qui inde in totum corpus delatus febris est. Gratia eius quod Galenus dixit, calorem solis esse præter naturam: non autem febrem, nisi cor etiam concalefecerit. In dubium vertitur, an detur aliqua febris quæ non habeat ortum à corde. In hoc dubio nonnulli ex iunioribus garrulitatibus totas paginas impleuerunt, disputantes primo loco, an febris sit cordis propria passio: cùm tamen omnibus notum sit, proprium soli competere. Febricitabile verò, passio est quæ toti conuenit corpori.

Ad dubium tamen respondemus, quæstionẽ hanc de nomine tantùm esse, nempe an tantùm eam liceat appellare febrem, quæ est calida intemperies in corde facta, ac inde in totum corpus procedens. Id tamen manifestè docet Galenus, quem imitandum proponimus, multis in locis, vbi febrem definiens ac declarans, ipsam explicat per calorem præter naturam, qui à corde toti communicatur. Neque aliter febrem dici, nisi cor ipsam patiatur. Primum in præsenti loco cùm de solis calore dixit: Est autem hic præter naturam calor, non autem febris, nisi cor simul calefecerit. Esse ergo febrem aliquam calidam intemperiem, à corde pendet. Calida enim intemperies à sole eueniẽs (aut pari ratione à quauis causa) non dicitur febris, antequam cor eam patiatur: quamuis ipsa actiones læderet partis in qua est, ante cordis consensum. Posteà verò corde consentiente febris appellatur eademmet caliditas partis, non mutata sua essentia. Quæstio ergo de nominis appellatione est, quam à cordis passione calores omnium aliarum partium accipiunt. Et cap. seq. de inflammationibus loquens, inquit: At verò ex his omnibus accenditur febris ratione societatis: semper enim simul cum eo quod incaluit pars continua calefit, quousque affectio ad cor ipsum peruenerit.

Præterea libro de sangui. missi. non tantùm solam caliditatem à corde manantem docuit febrem appellare, sed quare sic ipsam appellet insinuauit, cùm de calore putredinali loquẽs, inquit: Eiusmodi enim est qui à putredine proficiscitur. Ergo si pars quæ hoc pacto incaluit insignis sit, aut calorem suum in cor protendere valeat, siue quòd vicina sit, siue quòd ex principalibus, siue quòd calida, vnà & ipsum ascendet, vt quod natura calidissimum sit. Quod si semel illud accensum fuerit, facilè totum ipsius iam corpus simul excalefiet, quemadmodum ab ingenti in foco flamma, quæ illam continet domus. Vocant autem id pathema Græci quidem πυρετὸν, Latini verò febrem. Febris itaque appellatio de calore præter naturam dicitur: non tamen de omni, sed de illo qui à corde procedit, aut genitus ab ipso, aut auctus. Licet enim in toto corpore esset aliqua calida intemperies, quæ manifestè læderet actiones totius corporis, nisi factum esse haberet in corde, febris non diceretur, vt suprà satis est ostensum. Præter id quòd impossibile est calorem præter naturam in toto corpore existere, qui actiones lædere possit, quin cor eum conceperit, & multò maiorem eisdem

partibus

partibus retribuerit, ob vehementiam sui caloris, ita vt à corde auctus necessariò sit. Quemadmodum flamma ab ingenti foco domui communicatur, vt Galenus dixit. Vnde soluetur quæstio qua aliqui quærunt, quare solam eam calidam intemperiem, quæ in corde factam esse habet, voluerunt medici febrem appellare. Ob id nempe, quòd cùm cor calidissimum sit omnium membrorum nostri corporis, id aut prius aliis recipit calidam intemperiem, & ipsam reliquis transmittit, quemadmodum per sanitatem naturalem calorem: aut vbi aliæ partes ipsam prius conceperint, cor statim consentit ac reliquis maiorem caliditatem accepta retribuit. Falsum autem est quod quidam ferunt, ob id solam calidam intemperiem totius lædentem actiones sensibiliter in corde factam dici febrem à medicis, quoniam id membrum quod est principale principium temperamenti, quod est sanitas totius, meritò debet esse principium distemperamenti lædentis totum corpus. Si enim esset hæc ratio valida, pariter diceremus cor esse principium omnis distemperamẽti per frigidum. Quo dato cor esset principium morborum frigidorum totius: atque aqua intercutem esset morbus cordis, contra Galenum: oritur enim à iecore. Ratio tamen similiter valet, quoniam cor est principium sanitatis, quæ consistit in calore & frigore. Quòd si ob id est principium calidorum, erit quoque frigidorum morborum. Diximus ergo quæstionem esse de nominis appellatione, ac tradidimus rationem appellationis. Quòd si dixeris, ponamus à iecore communicari calorem præter naturam toti corpori lædentem operationes sensibiliter: hæc erit febris, & non oritur à corde. Igitur non omnis febris habet inde originem. Dicemus quòd si id sine cordis consensu esset possibile fieri, illa esset intemperies calida, & morbus calidus, non febris. Sed tamen id impossibile est, vt diximus.

In tertia parte quæ incipit (At verò ita) exemplis declarat, quo pacto ex motu febres concitentur. Primum exemplum est in ira. Secundum in mœrore. Tertium in exercitatione. Ira febrem efficit motu & efferuescentia: motu quidem sanguinis & spirituum ad extimas partes, vindictæ consequendæ cupiditate efferuescens. Aristoteles nanque libro primo de anima cap. primo, iram aliter à Dialecticis, quam à Philosophis definiri dicit: Dialectici nanque ipsam definiunt per appetitionem inferendi dolorem aduersario, aut tale quippiam. Philosophi verò, per sanguinis & caloris circa cor ebullitionem. Quòd tamen vtrunque horum in ira fiat constat. Primum de motu, lib. 2. de causis symptomatum, de motu sanguinis & spirituum, in animi pathematis dixit. Per iram verò & distenduntur, & effunduntur, & calescunt. Dixerat quoque eodem loco, motum omnium primum esse motum caloris, tum intro, tum foras, vt in animi Pathematis. Efferuescere similiter calorem per iram constat ex Platone in Timæo, vbi vsum facultatis irascibilis scribit, ac quare locum in thorace ei natura tribuit dicens: Partim igitur animæ fortitudinis iracundiæ, quæ participem contentiosamq; capiti propinquiorem fecere, inter diaphragma ceruicemque mediam, vt hæc obediens rationi vnà cum ipsa cupiditatum genus vi illata cohæreat, si quando rationis in arce capitis habitantis iussa cupiditas respuat, cor verò venarum originem fontemq; sanguinis per omne corpus impetu quodam manantis in stipatorum regione suspendere voluerunt. Vt quando iræ vis efferuescit ratione nuntiante, si quid extrinsecus iniustè fiat, vel intrinsecus aliqua concupiscentia turbet, tunc celeriter per angustos quoslibet meatus quicquid in corpore sensus est particeps, iussa minasq; persentiat, atque ita obediat obsequaturq; omnino, toleretq; in omnibus præstantissimi illius imperium. Hoc in loco efferuescere dixit iræ vim. Galenus libro de morborum causis motum & feruorem in ira accedere ad generationem caloris sic dixit. Itidem ira quoque quæ caloris, qui circa cor est, feruor quidam est, idque ob immodicum motum, atque hic interdum per totum corpus dispersus febrem accendit, hoc est, quod in præsentiarum dixit. At verò ira quasi ebullitio quædam ac motus vehemens est irascibilis facultatis. Mouetur enim sanguis cum spiritu, & ex motu calor accenditur & feruet sanguis cum spiritu, qui facultati seruit irascibili: quam in corde sitam esse dixit. Quod voluit Plato in adducta sententia. & Gale. 8. lib. de placitis id probat hoc syllogismo: Vbi passiones animi manifestius corporis membra agitant, ibi passionibus obnoxiam animi partem esse censendum est. At cor cernitur in ira & timore, magna motus immutatione. In corde igitur, passionibus obnoxia, animæ pars collocata est.

Addit præterea in præsenti, ex ira incalescunt sanguis & spiritus, quòd si in ipsis fuerit promptitudo ad suscipiendam caliditatem, ita vt diu ipsam continere possint, adhuc cessante motu cordis, tunc febre hominem corripi necesse est. Hæc manifesta sunt ex his quæ diximus cap. 1. de facto esse febris, quod aliud est à facto esse, quod est

de essentia morbi. Morbus enim est factus, id est, res permanens: febris tamen est facta in aliqua de cordis partibus, id est, independens à causa. Febris ergo ex ira non pendet ab ira, sed est calida intemperies ab ira producta, ac adeò fixa, vt cessante quouis cordis motu, siue agitatione, adhuc posset manere diu, id est, notabili tempore, vt per spatium diei, aut paulò plus, aut minus. Hoc enim tempus definitum non est, nam temporis perduratio non est de morbi ratione, vt supra cap.1. diximus, nec de febris essentia: sed hoc tantum, nempe posse sine causa faciente manere. Exemplum præsens est de febre orta ab ira. Hæc enim, cessante ira, permanet in spiritu. (Quod si sanguis eandem haberet præparationem, sanguinea foret febris.) Quare meritò & hæc & reliquæ diariæ factæ dicentur: siquidem causis ipsis prægressis cessantibus, remanet: quemadmodum & hectica remanet in corpore, omni causa cessante: & in humorali quædam pars facta est, quæ manet, cessante quauis causa mouente, aut alterante. Pars verò futura omnino cessat, absente causa prægressa. Ergo causæ febres inferre possunt, manere autem possunt febres sine ipsis. Sunt tamen causæ prægressæ, causæ externæ, aut animi passiones, aut actiones: & similiter causæ euidentes, vt dicemus cap.9. Quas omnes Galenus recensuit in locis cap.præcedenti citatis. Causarum secundum est genus, quæ appellantur antecedentes, sunt autem hæ causæ quæ in ipso animalis corpore consistunt, siue corpora, siue corporis affectus. Breuius à Galeno natura duorum generum causarum exponitur, libro de morborum causis, cùm inquit: Eas siquidem quæ in animali ipso consistunt, siue affectus, siue motiones præter naturam, causas nominant morbos antecedentes: quæ verò extrinsecus adueniunt, & vehementer alterant immutantque corpus, eas prægressas appellant. Nec tamen omnes comprehendit in hoc loco. Antecedens rectè à Celso abdita appellatur, quemadmodum prægressa euidens. Tales appellant Græci προηγουμένας, id est, præcedentes, qualis est putredo in febribus putridis. Item & humor qui putret, non tamen causa coniuncta siue continens, vt falsus putauit Auicena cum suis sequacibus. In febribus enim causam coniunctam non est inuenire, vbi per febrem, calorem præter naturam intelligamus, vt Galenus non ipsam solam ametriam: neque enim existimamus causam coniunctam, illam inter quam & morbum non est medium. Nam hoc modo febris putrida immediatam causam habet putredinem humoris, à qua intemperies febrilis immediatè fit. Vbi tamen per causam coniunctam, siue continentem, intelligamus causam, qua posita, ponitur morbus, & qua semota, semouetur: vt libro definitionum habetur. In febribus constanter affirmamus non esse causam continentem, nam hectica, aut diaria nullam talem causam habent. Putrida verò, vt constat, semota putredine manet, vt docet Galen. in arte medicinali cap.89. vbi causam primùm abscindere docet, deinde ipsam intemperiem curare. Præterea lib.8. de Methodo medendi dixit fientem morbum egere præseruatione per ablationem causæ aduersus id quod futurum est, & curatione eius quod factum est per contrarium. Quo non egeremus si causa ablata morbus auferretur. Nos verò qui per febrem intelligimus distemperiem eam quæ in calore consistit, febrem dicemus causam coniunctam habere, siue continentem. Ea verò est calor, quo posito, sequitur ametria, & quo semoto semouetur. Quòd nanque Galenus nonnunquam febrem calorem nominet, id est, quoniam ametriam febrilem non melius potuit exponere, quàm per calorem. Itaque si de calore quis loqui vellet, is non habet continentem causam. In aliis tamen morbis, an detur causa continens, quam ex libro definitionum declarauimus, dubium est. Fucsius nanque lib.3.Paradoxorum suorum, multis modis probare tentat nullum morbum habere causam continentem, nam Galenus nullibi de causa continenti in morbis meminit. Quod enim lib.1.de causis pulsuũ, cap.1. dixerat pulsum habere causam continentem, non est ad propositum: loquimur enim de causis morborum. Quod etiam 7.sectio. Aphorismorum commentario 30. causam scripserit spumæ continentem, non improbat Fucsij mentem, qui in morbis ipsam negat. Ad id verò quod obiiciunt ex libro introductorio vbi dixit: Continens causa est qua præsente adest morbus, & ablata soluitur, vt spina, & telum, negat librum esse Galeni. Rursus affert Fucsius autoritatem ex libro definitionum, vbi similiter definiuit Galenus causam continentem dicens, συνεκτικὸν αἴτιον, id est, causa continens, est qua præsente præsens seruatur morbus, ablata verò aufertur, vt lapis in vesica, negat esse Gale.librum definitionum. Præter id quod falsum reputat lapidem in vesica esse morbi causam. Nam quod primò actionem vitiat morbus est, sed lapis primò actionem vitiat, ergo lapis morbus est, non causa. Præterea ab Hippocr.aphor.26.sect.3. Lapis vesicæ inter morbos puerorum numeratur. Adde quod Galen.lib.de differen.morbo.referens

morbos

morbos in abundantia partium,quæ ſunt toto genere præter naturam,recenſet lumbricos, aſcarides, lapidem in veſica. Præterea ratione ſic, Si cauſa continens eſt, qua præſente,ſimul adeſt morbus,& qua abſente morbus quoque abeſt,nihil differet ab affectu, quo primum læditur ea,quæ ſecundum naturam eſt actio. Nam Gale. in arte med.cap. 78.vbi docuit futurum morbum prohibendum,& factum curandum,de fiente loquens dixit: Eius verò qui adhuc fit,quod quidem iam factum eſt,curare oportet, quod autem futurum prohibere ne fiat. Prohibebitur autem ſublato eo affectu à quo fieri natura aptus eſt. Nominatur verò talis affectus, cauſa antecedens. Morbus autem iam factus curabitur poſtquàm affectus is à quo primum, quæ ſecundum naturam eſt actio, læditur,ſolutus fuerit,quem quidem & ipſum morbi eſſentiam eſſe dicimus. Si ergo affectus curatur ſublata morbi eſſentia, & ſublata cauſa cōtinenti idem fit. Erit continens cauſa ipſa morbi eſſentia,eruntq; in morbis cauſa prægreſſa, & antecedens, & ipſa morbi eſſentia. Sic enim & non aliter procedere Fucſius in ſua ratione videtur. Rurſus ſic probat non eſſe in morbis cauſam continentem. Rerum permanentium non ſunt cauſæ coniunctæ. Morbi ſunt res permanentes. Non habent igitur cauſas coniunctas. Res autem permanentes non habere cauſas coniunctas,inde ſatis liquet, quòd non poſſunt ſimul cum ſuis cauſis auferri. Morbum autem eſſe rem permanentem. Conſtat ex Gal. lib.de differ.ſympto.vbi docet morbum eſſe affectum, & affectum omnem eſſe permanentem,vt nos quoque ſupra ſatis oſtendimus,cap.1. Hæc eſt opinio Fucſij loco citato, & in compendio,& in aphoriſ.commentariis, & in comment.lib.de cauſis morborum. Veruntamen ipſe multis modis errare videtur. Primò cùm dixit Galenum nunquam in morbis meminiſſe cauſæ continentis. Nam lib.6.de morb.popu.par.3.comment.20. inquit: Quonam itaque modo quis optime vniuſcuiuſque ſanandi naturam ex prima generatione ſcire debeat, tum dictum, tum demonſtratum ſæpius eſt, demonſtratum quoque nihilominus, & quæ de affectis locis & cum ipſis patientibus tum ſcire, tum exacte cognoſcere in ægris oporteat. Et de cauſis quas & præincipientes, & præcedentes,& continentes vocant. Hoc in loco de morbis & eorum cauſis loquitur, ac continentium meminit cauſarum. Rurſus ſingula eius dicta percurramus. Adducit contra ſe Galen.lib.introductorio & lib. definitionum, & negat eos libros eſſe Galeni. Sit ita, concedamus cum Fucſio,neque introductorium eſſe Galeni, neque veram eſſe ſententiam adductam in exemplo eo libro. Dempta nempe ſpina, aut telo morbum ſanari: verùm quod attinet ad librum definitionum, licet is Galeni non ſit, quamuis à multis doctis approbatur, non eſt cur Fucſius damnet, aut definitionem cauſæ continentis, aut exemplum. Dixit nanque cauſa continens eſt, qua præſente præſens ſeruatur morbus, ablata verò aufertur, vt lapis veſicæ. Primum enim nulla ratione impugnat definitionem. Secundum id quod in exemplo adduxit eſt certiſsimum. Nec obſtat quod ipſe probare nititur, lapidem veſicæ morbum eſſe. Quia actionem primò vitiat, aut quia Hippocrates ipſum inter morbos annumerauit, aut quod Galenus vt adduximus ex libro de differentiis morborum, morbum eſſe dixit. Tenetur enim Fucſius aduertere, quòd in lapide veſicæ duo morbi adſunt. Alter eſt in formatione attinens ad viam, eſt enim obſtructio, quæ primò impedit vrinæ tranſitum, quæ non eſt perpetuo præſens eis qui lapidem in veſica continent, vbi videlicet dimoueatur. Alter morbus eſt in numero,& appellatur addita pars, & abundans, ex his quæ toto genere ſunt præter naturam. Vere tamen morbus eſt ipſa partium ametria, quæ ablato lapide, vt continenti cauſa, ſtatim ſanabitur. In lapide itaque conſideramus morbum in formatione, hoc eſt, in via: is tamen cauſam continentem habet, nempe lapidem, de quo verum eſt quod dixit autor definitionum ipſo ablato auferri morbum,hoc eſt, obſtructionem,& ipſo poſito in via poni obſtructionem. Quod etiam diximus de cauſa continente bulam, quam aſſeruit Galen.7. ſectione aphoriſmorum, confutat poſitionem Fucſij, quoniam ipſe in vniuerſum negat res permanentes habere cauſas continentes: nam ſpuma res permanens eſt. Similiter obſtructio quæ fit ab humore, res permanens eſt: ſed tamen humore poſito ponitur obſtructio, & ipſo ſemoto, ſemouetur. Idem quoque de lumine ſolis & aere, conſtat enim quòd ſole ſemoto ſemouetur. Nec tamen putandum eſt morbum habere aliam permanentiam, ea ratione qua affectus eſt; niſi quoniam habet plures partes ſimul, vt cap.primo docuimus. Rurſus colicus morbus à frigida intemperie vitreæ pituitæ in inteſtinis ceſſat apud Galenum ſtatim excreta pituita. Non negabit tamen frigidam intemperiem morbum eſſe, & rem permanentem. Humorem quoque conceſsit Fucſius, libro de differentiis morborum, eſſe morbum, vt negaret obſtructionem habere cauſam continentem, & morbum aliquem dixit eſſe

xit esse substantiam. Quod quàm falsum sit, manifestissimè constat. Nam Galenus nulla alia via probat eodem libro morborum differentias, nisi inuenta sanitate, quam in symmetria consistere dixit libro eodem, & primo de sanitate tuenda: Morbus verò, inquit, nihil aliud erit, quàm ametria, hoc est, à debito modo recessus. Estque mala quædam partium componentium proportio. Quam ob rem probè Aristoteles dixit ad sanitatem & morbum non esse per se motum, quia sunt ad aliquid, indebita, aut non debita proportione consistentes, vt pariter in commentario capitis primi docuimus. Præterea Fuchsius in commentariis libri de morborum causis, ad argumentum, quo inuehit Valeriola dicens: In Phlegmone humorem contentum distendere partem & morbum efficere, quo sublato aufertur morbus, ac ipsum esse causam continentem, respondet, eum humorem esse morbum, non causam, atque ipsum per se vitiare actionem: quoniam grauat, mordet, ac feruet. Constat autem eam solutionem non esse dignam viro docto. Quoniam quamuis distendat humor partem, aut grauet, hæ non sunt actiones læsæ: neque humor vnquam actionem vitiauit, nisi intermedia intemperie, ac partis incommensuratione, siue intemperie, siue mala compositione. Nos verò ad quæstionem facile respondemus, ex his quæ apud omnes notissima sunt. Nam quemadmodum duplex est sanitas, vna quæ consistit in similaribus particulis, quæ est debita proportio componentium, scilicet ipsorum elementorum: altera verò sanitas debetur instrumentariis partibus, quæ est debita partium commensuratio, quæ consistit informatione, numero, magnitudine, & situ. Sic quoque duo sunt morborum genera, quorum alterum simplicibus partibus primò debetur, estque ametria, id est, à debito modo recessus compositionis eius, quæ debetur sanis corporibus, ex primis elementis, ac qualitatibus ipsorum. Alterum genus morborum ad malam compositionem organicarum partium attinet, est quæ simplicium ipsas componentium, ametria, siue à debito modo recessus. Quibus etiam accedit morbus ad vtrunque genus partium attinens, scilicet vnitatis diuisio, quæ priuatio quædam vnitatis est. Hanc constat substantiam non esse, nec qualitatem: sed aut priuationem, aut si quis vellit, partium numerum, & quantitatem discretam dicet. Ametria verò, quæ alia duo genera morborum dicta continet, nec substantia est, nec qualitas: sed proportio, siue disproportio, siue improportio, siue à debito modo recessus. Hanc tamen causam habere continentem, nemini dubium est. Nam indebita proportio, quæ gratia caloris fit, vt in febribus & morbis calidis, causam habet caliditatem: qua posita, ponitur ametria dicta: & ea semota, semouetur. Idem de omnibus intemperaturis. Quod si dixeris Galenum calorem appellare febrem, & calorem non habere causam continentem, dicemus Galenum morbum omnem appellasse ametriam, sic & febrem, intemperiem in excessu caloris, lib. 8. de Metho. med. Quod si quando calorem, aut frigiditatem morbos appellat, non est quòd ipsos morbos esse existimet: sed quòd eis appellationibus vtitur ad significandum speciem morbi, nempe ametriam, quæ per calorem, & ametriam, quæ per frigiditatem. Sic quoque Hippocrates & Galenus lapidem vesicæ morbum appellant. Non quòd ipse ametria sit, sed quoniam ad ipsum sequitur vesicæ mala commensuratio cauitatis, & numeri partium, neque aliter melius potuit eam incommensurationis speciem explicare, quàm lapidis nomine. Sic itaque in obstructionibus constat humores obstruentes causas esse continentes morborum, & suffusionem morbum dici, qui in numero. Est tamen causa morbi inuia, qua posita ponitur morbus, & semota, semouetur. Et lapis in vesica præter id quòd morbus in numero appellatur à Galeno (quod modo iam dicto intelligi debet) causa obstructionis continens est, cùm meatui vesicæ applicatur, qua posita ponitur obstructio, & semota semouetur. Vt dixit autor libri diffinitionum. Sextus quoque digitus morbus est, non quidem alia ratione, quàm quod symmetriam manus vitiat, & inde actiones. Est ergo causa incommensurationis, qua posita ponitur, & semota, semouetur. Quòd tamen Gale. rarò meminerit causæ continentis, ratio est, quoniam nomine causæ continentis assueuit exponere, & enuntiare morbos ipsos, appellans morbum, calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut lapidem, vt diximus. In summa ergo dicemus morbos omnes qui consistunt in additione, causas habere continentes. De quorũ numero sunt morbi omnes, qui consistunt in temperatura. Quoniam omnis morbus in temperatura consistens, additione fit. Ex morbis verò qui pertinent ad partes organicas, qui fiunt ex additione, causas habent continẽtes: qui fiunt ablatione, causis cõtinentibus carent. Morbi tamẽ qui sunt communes vtrisque, vt continui solutiones, quidam sunt fientes, & qua parte fiunt

causam

caufam habent continentem:qua parte tamen facti funt,ipfam non habent.Nam diuiſio continui, priuatio quædam vnitatis eft, modo morbi qui in priuatione confiftunt,eius quod adeffe deberet : fiue in eiufdem ablatione, caufas continentes non habent. His omifsis ad Galeni literam redeamus.

Secundum exemplum eorum quæ motu calorem generant ac febrem , eft mœror. Hunc autem motu folo efficere calorem conftat,non ebullitione, vt ira. Lib.2. de caufis fympto.Galen.inquit:Per timorem,& fpiritus,& fanguis intrò,& ad fcatebram fuam reducuntur contrahunturq; , quo fit,vt algeant partes in fuperficie pofitæ. Quod fimiliter teftatur lib.4.de caufis pul.dicens:Et triftitia etiam refrigerat,& calorem intrò concitat.Hæc tamen fpirituum & fanguinis reuocatio paulatim fit,vt eodem loco Gale.inquit. Vt in timore confertim,ita in mœftitia paulatim fit motus. Concitantur verò febres calore aucto ,& aridiore reddito,quod docet experimentum. Homines nanque & fqualidi,& exufti,ac inde melancholici longa mœftitia redduntur. Quod fapientes heroës ac præftantifsimi viri pafsi funt, vt apud Ariftot.proble.1.fectio.30. inter quos Belerophontes ab Homero lib.6.Iliados depingitur,his verbis,

ἀλλ᾽ ὅτε δὴ κἀκεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
ἤτοι ὁ, κὰπ πεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Quod eft,apud Theodorum:

Aſt hic quando etiam grauior diis omnibus erat,
In campos folus latos,inq; auia rura.
Ipfe fuum cor edens hominum veftigia vitans.

Hæc duo poftrema carmina Cicero in tertio Tufculanarum quæftionum fic conuertit:

Qui mifer in campis,mærens errabat aleis,
Ipfe fuum cor edens hominum veftigia vitans.

Tertium,quod motu calorem concitat ac febrem,eft lafsitudo. Hic autem calor principium habet à motu vehementi mufculorum, neruorum, ligamentorum, & articulorum. Hæc enim primùm incalefcunt ac inde calorem cordi communicāt, quare febricitant homines. Quod autem dictum eft continenter, Græcè habetur, κατὰ τὸ συνεχὲς, hoc eft,per continuitatem.Porrò lafsitudo hæc,ea eft,quæ nimiam fequitur exercitationem, & non fpontanea,appellaturq; à Gale.in hoc loco κόπος,ficuti & 4.fectio.aphorif.comment.31.vbi fimiliter in exercitationibus dixit, articulis propriam ac peculiarem effe caliditatem, & lib.de caufis morborum in fumma generationem febris , ex labore docuit dicens:Certè fi ab exercitatione quifpiam fuerit fatigatus, is immodicum fubftinere calorem dicetur:maiorem,inquam,quàm pro naturali habitu,tum in mufculis,tum in articulis. Quippe ad hos in primis mouendi munus pertinet. Quòd fi calor non vltra progrediatur, fed priufquam per totum animantis corpus fuerit fparfus foluatur , affectus ita genitus,lafsitudo duntaxat fuerit : fi verò in totum extendatur corpus, morbus ipfe febris nominari debet:quippe quæ totius animantis calor immodicus eft. Hæc ergo nota funt omnibus:non tamen quo pacto ex exercitatione articulis concufsis calor generatur. Nam motus res fuccefsiua eft:non ergo generabit rem permanētem.Siquidem nihil ab imperfectiori fe generatur. Caliditas tamen res permanens eft,quæ multas partes intenfionis,& extenfionis fimul habet. Igitur motus non poterit calorem generare. Rurfus magis conueniunt motus alterationis ad calorem & calor, quàm motus localis & calor. Sed motus alterationis ad calorem,non producit calorem.Ergo motus localis non producet ipfum. Quòd tamen motus alterationis ad calorem,non producat calorem,conftat:nam motus ipfe via eft ad calorē, caufa verò calorem producens eft ipfum mouens,fiue alterans. In folutione huius dubij quidam dixerunt : quòd motus localis generat calorem, quoniam motus localis eft præcipuus omnium motuum : & qui talis eft,meritò generare poterit potifsimam primarum qualitatum, & hæc eft caliditas. Generabit igitur caliditatem.Verùm ratio indigna eft viro philofopho.Pari nanque ratione diceres , dulcedinem generare caliditatem : quoniam dulcedo eft prima qualitatum guftabilium, aut faporum potifsimus. Alij dixerunt in motu articulorū adeffe partium perfrictionem , ex qua aer intermedius rarefit, ad raritatem verò calorem fequi dicunt. Hæc ratio inualida eft. Raritas enim non efficit calorem , fed calor raritatem. Præterea nemo vnquam putauit raritatem effe de qualitatibus agentibus. Remanebit itaque dubium , quænam fuit caufa calorem generans ex motu. Alij dixerunt in motu locali ex perfrictione folidorum corporum igneum elementum,quod in ipfis folidis corporibus

contine

continetur,educi ad ſuperficiem, & maximè repræſentari, ac nonnunquàm in tantum, vt febrem quoque accendat,atque ignem. Verùm iſti non ſoluunt dubium. Quæterem enim ab ipſis, cùm dicunt igneum elementum educi motu, aut intelligunt cum ignem qui mixtus eſt in partibus mixti internis,cum aliis elementis, aut caliditatem ſolam. Si dixerint,ignem,ſequitur mixtionem ignis cum aliis elementis,in intimis partibus ſolidi corporis moti,ac colliſi diſſolui ſecedente igne ab ipſis. Si tamen caliditatem ſolam extrahi dixerint, conſtat id eſſe impoſsibile qualitatem à ſubiecto in ſubiectum migrare. Si verò non migrare, ſed de nouo in exterioribus produci affirment, adhuc quæſtio manet anceps, à quo generabitur dicta caliditas. Aliter tamen nobis dubium videtur explanandum. Conſiderare tamen oportet, in omni mixto quatuor adeſſe elementa, ipſum conſtituentia apud Hippo.lib.de humana natura,& Gale.lib.de elementis ſecundum Hippoc.Ignis autem in mixto contentus,ab aliis elementis opprimitur ferè extinctus. Tali modo in anguſto detentus, quali parua flamma ſub multis lignis viridibus. Ac quemadmodum hic ignis paruus eget ventilatione,vt accendatur, & flammam magnam edat:ita & is qui in mixtis corporibus cōtinetur, quod docet humanum corpus. Id enim tranſpiratione eget ad ſuam conſeruationem, per quam flamma accenditur, & accenſa conſeruatur. Extingueretur tamen facilè ipſa prohibita. Verùm intereſt, quoniam vbi ignis in corpore mixto admodum denſo exiſtit,aer ambiens, quamuis vehementer flauerit,non ſufficiet flammam accendere:cùm non penetret corpus mixtum ſolidum ac denſum,veluti penetrat in corporibus rarioribus:nam humani corporis calor flabellatione accenditur & ſeruatur, vt in inſpirationibus & tranſpirationibus. Aer igitur exterior nullatenus poteſt in oſsibus flammam accendere,aut in lapidibus,niſi vehementer affricentur. Tunc enim aer vehementer impellitur & penetrat,ac ventilat ignem intus contentum. Inde fit,vt flamma accendatur, & calor ad maiorem gradum perueniat : ac nonnihil de elementis aliis, ad ſuam naturam commutet. Maximè verò aeris attenuati,quod fit cùm non tantum calor maior, quàm antea redditur, ſed accenditur ignis,vt in lapidum colliſione, aut lapidis & ferri : indeq; ipſum elementum maius ac validius redditur.Sic fit in exercitationibus,vt oſſa incaleſcant perfricata ac colliſa:muſculi pariter ac nerui & tendones aere colliſo intus penetrante,& in ignem mutato.Accedit ad id,quòd ex motu ad ipſos muſculos motos, ſanguis cum ſpiritu trahitur, quæ calorem augent. Sic itaque ex motu calor ac febris accenduntur. In ſumma verò aut corpora mota animata ſunt,quæ à natura actu calent,aut inanimata, & hæc aut ſolida, aut dura,aut liquida,& tenuia. Quæ tenuem habent ſubſtantiam,quamuis moueantur, non incaleſcunt,vt aer & aqua.De igne tamen,quamuis Gale.dixerit ex motu,ipſius augeri calorem,lib.de cauſis morborum, mihi aliter videtur eſſe ſentiendum. Non enim motus gratia,id fit,ſed quoniam euentatione fumi, qui flammam extingūt & ſuffocant de medio tolluntur, ſolida verò corpora atque inanimata, niſi ſolidis collidant, & eis affricentur,calorem nullatenus augebunt. Quod docent lapides,aut ligna in aere mota: colliſa verò incaleſcunt & ignem quandoque accendunt. Animata tamen corpora, ex motu, duobus modis incaleſcunt. Partim quia ex motu ſanguis & ſpiritus ab intimis in extimas partes truduntur:partim quia articulorum oſſa perfricantur:ſolida verò colliſa quamuis inanimata ſint,calorem accendunt.

Quarta pars capitis incipit (Vbi verò febris) in qua docet quo pacto ex cutis denſitate,quam πυκνῶσιν appellat,calor accendatur ac febris:maximè tamen id fit detento calido ac mordaci effluuio. Nam humanum corpus perpetuò per cutem tranſpirat,emittens fumos,ac trahens ex aere ambiente refrigerantem portionem. Denſata tamen cute, inhibetur calidorum fumorum effluxus, & ſanguinis euaporatio : retenta ſanguinis & bonorum ſuccorum euaporatione,plenitudo generatur : retentis tamen fumis acribus, ac mordacibus,febris fit. Appellatur hæc ex omnibus febribus aſtricta paſsio,vt lib.2.de criſib.cap.vlti.inquit:Atque ex denſata cute, febres oriuntur (denſatur autem vel frigefacta,vel qualitate acerba ſubitò inuadente ipſam : veluti accidit iis qui aqua aluminoſa lauerant) Hæ ſolùm ex omnibus febribus paſsio aſtricta ſunt. Hæc ſentētia,pariter cum reliquis,circa febres diarias ſcribitur. Cauſæ enim, quæ ab initio dictæ ſunt,febres diarias efficiunt,præter putredinem,quæ efficit febres putridas, de qua in ſequenti cap.vbi ſimiliter de pororum obſtructione,quæ putredinis cauſa eſt,aget. Quemadmodū modò de cutis denſitate,aut conſtipatione,quæ retento acri fumorum effluuio, diarias generat. Hanc ſententiam ſimiliter ſcripſit lib.8.de metho.med.dicens:Dictum nanque eſt in his corporibus meatuum conſtipationem febrem excitare, in quibus quod tranſpirat halituoſum non eſt (ἀτμῶδες Græci dicunt) cuiuſmodi viſitur in his qui boni ſunt ſucci, ſed mordax & acre fumo fuliginíve non abſimile. Et rurſus eodem lib. inquit:

Quibus

Quibus acre aliquid quotidie tranſpirat, ij ſi cutis ſtipetur, promptè febri corripiuntur. Quo in loco cauſas à quibus conſtipatur cutis refert Galen. Sunt autem in ſumma adſtringentia, vt aquæ abulæ, hoc eſt, aluminoſæ. Ea quæ lentore aut craſsitudine meatibus hærent, quẽadmodum, vbi quis in balneo œnanthe vtatur, aut largo vino, cum oleo exiguo, aut lentiſcino oleo. Præterea inſolatio, vehemens frictio, olei omphacij vſus in vnctionibus, quæ ſimiliter craſſos, aut glutinoſos generãt ſuccos. Item quæ immodicè ſiccant, qualia ſunt ſol vrens, nitrum, ſal, multa exercitatio, frictio dura, frictio ſicca, calida fomenta, & puluis. Quo in loco docet nos Gale. cauſas, & cauſarum cauſas. Eundem modum generationis febris ſcripſit libr. de cauſis morborum dicens: Quartum genus eorum quæ inſitum calorem accendere poſſunt, in conſtipatione conſiſtit. Nam ſi immodico algore quiſpiam correptus fuerit, aut in aqua, quæ vel aluminis naturam, vel aliam huiuſmodi facultatem ſeruet, natauerit, conſtipabitur denſiorque reddetur cutis, atq; ita vapores quò minus tranſpirent prohibentur. Quod ſi fortè fortuna fuliginis ſpeciem referant ea quæ ibi cùm multa ſunt, febrem ſuccendunt. Duplici ergo de cauſa ex cutis denſitate oritur febris. Prima eſt, quoniam acre excrementum vbi tale in corpore fuerit, retinetur: retentum verò calorem reddit acriorem, ac quantitate maiorem. Secunda cauſa quoniam denſata cute aer frigidus per ipſam non trahitur ad caloris refrigerium neceſſarius. Contingit tamẽ nonnunquam tranſpirationem in tantum prohiberi, vt non tantùm non accendatur calor maior, verùm extinguatur. Quod in reſpiratione Galenus docet. Calor nanque naturalis duplici vtitur motu, quemadmodum & flamma lucernæ, ad ſuperiora gratia mundificationis, quod fit expiratione, aut ſimiliter per cutem fumorum emiſsione: aut ad inferiora inſpiratione ab aere alto ſpiritu animali, aut per cutem aere ad refrigerium ingrediente. Vterque enim refrigerationis cauſa eſt neceſſarius: quæ duo in lucerna fieri videmus. Flamma nanque ſurſum aſcendit, vt ventiletur, ac mundificetur, & infrà, vt à ſepo alimentum capiat deſcendit. Eſt etiam & alimentum omne quodam modo infrigidans, vt de inſpiratione dicimus, & refrigerare, & alere poſſe.

In quinta parte quæ incipit (Cernitur autem) ad clariorem doctrinam ſcribit corpora, in quibus tale acre ac mordax excrementum generatur, atque excerni ſolet. Sunt autem hęc in triplici differentia, aut enim prauis ſuccis plena ſunt: aut prauis alimentis vtũtur: aut ſæpe concoxerũt malè. Sunt enim ex his, in quibus abundant praui ſucci, quędam quę natura talia ſunt ob aliquam naturalẽ intẽperiem de quibus dixit, φύσει κακοχυμοτέροις, hoc eſt, in quibus à natura deteriores ſucci redundant. Hoc fit in vocata cacochymia. Quid autem per cacochymiam intelligamus, diximus libr. 3. prog. in annotationibus 15. commentarij. Illi quoque qui prauis cibis vtuntur, cacochymiã patiuntur, ex alimẽtorum malitia, non quòd eis ſecundum naturam inſit, vt prius dictis. Quòd tamen ab vſu malorum ciborum cacochymia generetur, rectè docet Gale. lib. de cibis boni & mali ſucci ad initium. Generantur tamen tunc maximè in corpore praui ſucci, cùm quis præter id, quod prauos cibos ingeſſerit, aquam quoque biberit corruptam, vt limoſam, lutoſam, cęnoſam, paluſtrem, aut ſtagnantem, aut putrefactam. Vbi cęnoſam habetur Gręce, βορβορώδες, quod vocabulum apud Dionyſium, & Numeſianum craſsitudinem ſimul ac fœtorem oſtendit. Hæc nota ſunt, ſicuti & quòd immodicæ exercitationes corrumpunt in ventriculo alimenta, quemadmodum, & vigiliæ immodicæ, aut cura, aut vſus acrium medicaminum frequens. Talia enim caloris exceſſu corrumpunt alimenta, ipſa exurendo. Alimenta præterea quæ malum ſuccum generant ſcribit, ſunt autem in duplici genere: aut enim à natura talia ſunt, aut vbi à natura bona eſſent putredinem contraxerunt. Natura praua ſunt allia, cæpæ, porrum, naſturcium, braſsica, ozimum, vrtica & agreſtia olera, de quibus ſunt, lapſana. Singulorum verò malitiam recenſere longum eſſet modò, & à noſtro inſtituto alienum: hæc enim ad libros de alimentorum facultatibus, & de cibis boni & mali ſucci potius ſpectant. Quòd tamen dixit agreſtia olera, intellige oxylapathum, & agreſtem lactucã, & ſimilia. lapſana verò inquit Plinius lib. vigeſimo, capite nono, inter ſilueſtres braſsicas, & lapſana eſt, pedalis altitudinis, hirſutis foliis, napi ſimilis, niſi candidior eſſet flore. Quæ verò, & ſi boni ſucci ſint, putredinem contraxerunt, ſunt in triplici differentia, aut enim putrent ob id quòd diu ſeruantur, quod in fructibus & cerealibus quotidie videmus. Putrent enim quædam poſt hyemem, quædam poſt annũ, quædam poſt duos annos. Aut quia prauè repoſita ſunt. Putrent nanque quæ in locis humidis reponuntur, aut admodum concluſis, aut auſtro expoſitis. Aut quoniam à prima generatione contraxerunt vitium, quamuis à natura praui ſucci non ſint, hoc autem eueniret ob ſolis, aut cæli diſpoſitionem. Addit præterea, quòd eo tempore contigit, plurimos inquam, ob famem coactos huiuſmodi cibos comedere. Qui aut per febres peſtilentes mortui ſunt, puſtulas ad ſcabiei & lepræ ſpeciem contraxerunt Gręcè οἱ δὲ ἐξανθήμασιν ἑάλωσαν ψωρώδεσιν καὶ λεπρώδεσι, quod eſt, Quidã verò exanthematis

correpti sunt, ad speciē scabiei:& lepræ. ἐξανθήματα namque pustulæ sunt,quæ summa cute florescunt, variolæ ac papulæ dictæ, à quibus si furfurea decidant è summa cute, scabiosæ erunt:si verò profundius inuadant,& in circuitu,ac inde squamulæ quædā decidant,leprosæ dicentur.Quod refert lib. de cibis boni & mali succi in annonæ caritate contigisse dicens, Annonæ caritas assidua, quæ non paucos ab hinc annos multas nationes Romano Imperio subditas afflixit.Iis qui non omnino rudes imperitiq; sunt,planè significauit quantā vitiosi corporis succi(Græci cacochymiā dicūt)ad gignendos morbos vim habebāt,vbi pariter recenset singulos morbos,qui ob ciborū prauitatem homines molestabant,quorū sunt & qui in præsentiarū referuntur.In præsenti itaq; loco per famē annonæ caritatē intelligere oportet, quemadmodū & apud Hipp.2.de mor.po.cùm dixit, In oppido Aeno,qui ob famē legumi nibus vescebantur crura iis debilitata sunt, & Aphor.16.sect.2. vbi fames,laborandum non est. Itaque vbi quis ob inopiam, aut vtcūque cibis quouis dicto modo vitiosis vtatur, acria excrementa per ipsius cutem transpirabunt, prohibita verò febres efficient densata cute diarias. Quod tamen dixit talia excrementa in his generantur,qui sæpe malè concoxerunt,intelligi debet, vbi cibi ad nidorosam qualitatem conuertantur, nam vbi in acidum saporem corrumpantur,frigidi halitus eleuantur & pauci,quemadmodum ex semiustis fumus eleuatur, ex aquea & terrena substantia mixtus, fuligo verò ex immodicè vstis,est namque terrenæ substantiæ, sed ex halitu frigido non accenditur febris diaria : ergo neque à cruditate quam acidus sequitur ructus,sed ab ea quā sequitur ructus fumosus, ac nidorosus, quāuis putrida. Corruptis succis in saporem acidum,tandem fieri possit, quod Gale.lib. 8. de methód.med. docuit, dicens : Hic tantùm earum cruditatum mentionem faciemus quas febris subsequitur, quoniam igitur diaria febris cruditates, quæ cum acido ructu sunt, non consequitur, quæ verò ex putredine humorum oritur, ea quandoque sequitur, non sine ratione in eam tractationem, quæ de illis instituitur distuli de his cruditatibus præcipere.

In sexta parte quæ incipit (Vbi igitur corpus) de eisdem corporibus, quæ prauis succis plena sunt colligit dicens : Quod si talia nullam habuerint in visceribus obstructionem,facilis quoque fuerit transpiratus, in ipsis sana existent, cæterum lubricam possidebunt sanitatem. Ratio est,quoniam si cutis constipetur,genus febrium prædictum efficietur,idest,febris diaria. eius enim causas vsqueadeo scripsit. Quæ enim cap.præcedenti & presenti dicta sunt de causis, ad febres diarias attinent, quæ ex eisdem generantur. Si tamen in meatibus fiat obstructio,febris putrida accendetur de qua cap.sequenti aget. Primum quod dixit sanos existere eos, qui neque cutis prohibitam habent transpirationem, neque viscerum obstructionem, notum est, interim enim facile ventilantur, & neque accenditur calor, neque calidorum atque acrium fumorum exitus prohibetur,non ergo fiet diaria quæ sequitur calidi effluuij cohibitionem,quod si non adest in visceribus obstructio,non putrescent humores,vt dicemus : non ergo fiet febris putrida. Quod subiungit tamen verum est, breuem ac lubricam possidere sanitatem quoniam facile aut cutis constipabitur, ob aliquam de causis supradictis,quæ multæ sunt, aut ob alias quæ ex humorum crassitudine,lentore,aut multitudine originem habēt,meatus obstruentur,qui sunt aut vasa ipsa per totū corpus.aut quæ in aliquo ex visceribus quæ σπλάγχνα dixit. Cuius vocabuli significationē apud Gal.aperuimus,lib. 2. prog.in annotationibus circa quartum Galeni commentarium (vbi verò exterior terminus aut adstringatur) Græcè, ἐπειδ᾽ ἂν δὲ ἤδη τὸ ἐκτὸς πέρας στεγνωθῇ, quod est. Cum autem exterior terminus angustior reddatur: στέγνωσις enim Latinis angustia dicitur, Hæc verò aut fit obstructione quam Græci ἔμφραξιν, aut clausione, quam μύσιν vocant. Vt docuit Gal.lib.3.de sanitate tuenda,dicēs, στέγνωσιν, οὕτω δ᾽ ὀνομάζω τὴν βλάβην τῶν πόρων, ἐφ᾽ ᾗ κωλύεται διαφορεῖσθαι τὰ περιττώματα, γίνεται δ᾽ αὕτη διʼ ἔμφραξιν, ἢ πύκνωσιν, ἣν δὴ καὶ μύσιν ὀνομάζουσι τῶν πόρων. quod est, στέγνωσιν angustiam, sic autē nomino meatuum noxam,ob quam excrementa digeri prohibentur. Fit autem hæc, propter obstructionem, vel condensationem, quam & μύσιν hoc est, meatuum clausionem appellant. Et lib.3.de causis symptomatum referens causas quibus sudores cohibentur, inquit, ἢ οἱ πόροι στεγνωθῶσι, πάσχουσι δὲ τοῦτο διʼ ἔμφραξιν ἢ μύσιν, quod est, vel meatus angustiores reddantur, id verò patiuntur, ob ἔμφραξιν, idest,obstructionem, vel μύσιν, clausionem. His ergo duobus στέγνωσις est communis. vbi legitur, Aut in profundo meatus obstruatur,Græcè, ἢ ἐμφραχθῇ τὰς ἐν τῷ βάθει διόδους. legerem potius κατὰ τὰς ἐν τῷ βάθει διόδους. latinè sic, aut in meatibus, qui in profundo sunt, obstructionem patiatur. Refertur autem tota litera ad animal, de quo loquitur (si oppiletur) lege, si obstructiones patiatur,eodem namque verbo vsus est Galenus.

In septima parte quæ incipit (Nihil igitur) quoniam ex frequenti corruptione ciborum nonnullos febricitare dixerat, dubium quod se offert soluit. Quare ex eis quidam febricitant,& quidam non,& referens causas quare febricitant dicit, Quoniā qui corruptionē ciborum

borũ patiuntur,vbi pleni fuerint malis humoribus, & male difflantur,aut intempestiuè laborant,aut temere lauantur,hi prompte febricitabunt,in iis enim corrupta alimẽta facile in totius corporis ambitum feruntur, aut vbi se soli exposuerint. Qui enim malis humoribus ex frequenti cruditate pleni sunt,vbi similiter difficile transpirauerint,neque fumi mali excernentur,nec aer ad euentationem ingredietur,reliquis verò,aut ob exercitationẽ, aut balneum,aut solis æstum,crudi ac corrupti succi in totum corpus deferuntur.Quòd si propter id quòd cruditates patiuntur bonos succos in vasis continuerint,facileq; difflentur,ac quieuerint,ac fouerint partes ad ventrem, & iecur,nullatenus febre corripientur. Ratio est quoniam in ventre retinebitur quicquid corruptum est, & ibidem retentum coquetur vi caloris naturalis, adiuti similiter à fotibus. Exercitatio verò intempestiua, qualis est, quæ fit post ciborum corruptionem, corrupta alimenta distribuet, & solis calor atque aquæ balnei trahunt ad cutem ex intimo corpore corrupta excrementa. Et lib.4. de sanita. tuen.recenset Galenus causas quæ crudos humores à ventre in totum corpus deferre possunt, dicens: Eadem de causa nec exercitare, nec omnino mouere, sed neque lauare expedit eos qui in primis venis crudorum copiam habent. Siquidem omnes, id genus, motus succos illos in totum corpus agunt, & rursus eodem lib. de eisdem in quibus crudi succi in primis venis continentur inquit: Caueri enim in talibus satius est vtrunque reuulsum, & foras crudorum, & intrò mordacium. Sicuti igitur in superioribus cauimus ne crudi succi foras traherentur, ita ne mordaces intrò reuocentur est cauendum. Summæ verò eorum, quorum occasione foras feruntur,hæ sunt, exercitatio, & frictio, & balneum, & fomenta calida, & vnctio calefaciens, tum ex animi affectibus iracundia, & vno verbo, omnia quæ succos, qui altè in animantis corpore sunt mersi ad motum quoquo versus irritant. Addit preterea ad finem cap. Quòd si huiusmodi crudi succi,per ventrem descenderint,febrem non efficient, nisi ob vnam duarum causarum: vel vbi ob frequentem surrectionem lassitudinem incidat: aut vbi inflammationem patiatur in ventre. De frequentia resurgendi notum est quantum mali afferre possit,vt apud Hippo.prog.14.lib.2.vbi dixit:Laborans enim homo,ex frequenti surrectione,vigilabit vtique.Itaque qui cruditates simul ac ventris fluxũ patiuntur, minus aliis febricitant: verùm duabus causis ipsos febricitare dicit, aut ex frequenti surrectione,superueniente lassitudine, aut quia inflammationem patiuntur in partibus, quæ sunt ad ventrem, Græcè, ἢ φλεγμόνασι τὰ περὶ τὴν γαστέρα, hoc est, vel inflammationem patientibus in partibus, quæ sunt ad ventrem, sic enim legi debet. Per inflammationem verò rosionem & calorem docuit, vt constat lib 8. de metho.med. vbi præsentem scripsit sententiam dicens: Febricitant autem nonnulli & ex iis, quos diarrhœa post cruditates malè habet,quibus vtique non minime proritatur febris ex desurgendi frequentia. Quòd si etiam rosio, aut dolor, aut calor immodicus in ventre & intestinis fit, huic vtique vel longe magis affectio febrilis increscit. Posset etiam credi Galenum per dolorem intellexisse, quod hic per inflammationem, & calorem, & rosionem, scripsisse, tanquam causas augentes febrem quæ fit ex lassitudine, orta à resurgendi frequentia: quam etiam dolor ipse augere posset, adhuc sine phlegmone. Causæ ergo à quibus febricitant,qui cum cruditate diarrhœam patiuntur,sunt lassitudo ex resurgendi frequentia, phlegmone in partibus ventris,aut calor in eisdem,aut rosio,aut dolor. Aduertendum quoque,quòd ex ciborum cruditate corruptio sequitur aut in nidorulentam, aut in acidam qualitatem: ex acida nunquam excitatur febris,ex nidorosa verò fit,maximéque quoties aluus adstringitur. Sed & febris aliquando putrida,quoties in venis fuerit malorum succorum abundantia, & difficilis transpiratus, ac cruditas in totum corpus à causis dictis deferatur: diaria tamen, vbi aut in ventre permanserit cruditas, aut etiam vbi descenderit, fiet quoque tunc ob causas adductas ex Galeno octauo de methodo medendi.

CAPVT V.

CAEterum si meatus obstruantur atque humores stipentur(nam de ea re docere distuli) animalia putridis febribus tentantur. Promptissimè enim putrescunt, quæcunque calida & humida, & multa sunt in locis calidis, nisi difflentur, ac refrigerentur. Ergo neque mirum videri debet, quamobrem febres sequantur plethoram: quoniam per eiusmodi dispositiones multæ obstructiones efficiuntur,ac totum corpus difficulter difflatur. Igitur ex plenitudine, quæ est ad ipsas vires, humores ipsi citò corrumpuntur, neque euicti, neque concocti, probè: quippe quòd vires conficientes eos, debiliores existãt. Quocirca quæcunque cibaria glutinosa crassáque sunt, morbos committere magis possunt, obstruere enim atque stipare humorẽ ex illis facilius est. Sed nonne contraria scilicet extenuantia & acria, morbos committere possunt? Videntur enim qui alterutro victus genere frequentius vtuntur, febre similiter prehendi: quia hæc omnia (vt ante diximus) malos humores gignere assolent. Hæc ergo, ratione ea quod 2

malos humores gignunt, febrium causa sunt: alia verò ratione putredinis, quæcunque glutinosa, crassaq; existunt. Nec secus partes inflammatione affectæ ratione putredinis accendunt febrem. Impactus enim in eas, qui influxit humor, vbi fuerit natura calidus, quia non benè difflatur, putrescit. Vbi igitur decurrens humor fuerit planè biliosus: caliditas sacro igni subsimilis occupat partem, vbi sanguineus inflammationi subsimilis, ex ambobus verò mistus, vel erysipelas fit phlegmonodes, vel phlegmone erysipelatodes: nomen quidem sumens ab humore dominante, denominationem verò accipiens ab altero. At verò ex his omnibus accēditur febris, ratione societatis. Sēper enim simul cum eo quod in caluit, pars continua calefit, quousq; affectio ad cor ipsum peruenerit. Nã & continuæ carbũculis partes, cum eis simul calefiunt, genitis ex sanguine perquã calido, sed magis melancholico propter adustionẽ.

COMMENTARIVS.

PRęsens cap. circa generationem febrium putridarum versatur. Dixerat autem in præcedenti, causas generantes & augentes calorem in humano corpore, esse in quinque generibus. Exposuit 4. genera cap. præcedẽti, quę febres efficiunt diarias: quintum autem genus quod secundo loco scripserat, putredo est, quę febrem putridã habet efficere. Nam vt cap. præcedenti dixit parte 6. vbi corpus fuerit prauis succis plènum, lubricam sortitur sanitatem, siue enim cutis eis constipetur, siue meatus obstruantur, statim febricitant. Si cutis constipetur, febris accendetur diaria: si meatus obstruantur, putrida. Nec tamen semper: nam vbi leuis fuerit obstructio, febrẽ efficiet, quæ vnius diei spatio finietur, non aliter quàm quę à causis dictis in præcedenti cap. eueneunt. Quòd si adhuc maior obstructio adsit, contingetnondun putredinem adesse, (vt Gal. 9. Metho. med. inquit) ac febrem multorũ dierum fieri, quæ de natura diariarum sit nominis rationem non seruans, appellatur verò σύνοχος idest continens, quæ media est inter diarias dictas, & putridas, de quibus dicet in præsenti cap. magnam obstructionem sequentes, cum humorum corruptione: nam synocha sine humorum corruptione fieri potest. Caput in tres partes diuisum est. In prima ex meatuum obstructione febres putridas fieri dicit. Ratio autem est, quoniam facilimè putrescunt ea quæ calida & humida sunt, ac multa & in locis calidis, vbi non refrigerentur, ac difflentur conclusa. Calida namque & humida duo principia putredinis habent, quorum calidum à loco calido iuuabitur ad putredinem efficiendam, maximè vbi id multum sit, & non transpiret: eget enim omne calidum transpiratione, vt à putredine liberetur, vbi coniunctam habuerit humiditatem. Talis enim est natura caloris actualis mixtorum, vt non ventilatus corrumpatur, & putrescat, ignis verò calor extinguitur. Non igitur mirum est, inquit, & si putridæ febres superueniant plenis corporibus, aut ea plenitudine, quæ plethora quoad vasa appellatur, aut ea quæ est quoad vires, in plethora quoad vasa, quoniam quæ multa sunt, ita vt à vasis capi non satis possint, meatus obstruunt, & transpiratio prohibetur, ac deinde putredo sequitur, & febris. In ea verò plenitudine, quæ ad facultatem attinet, febres concitantur, quia humores corrumpuntur non victi à natura, nec cocti quod etiam confirmat lib. 2. cap. 16. dicens: Si igitur adeò debilitet vires, vt exoluantur, nec præterea euincant ea quæ prius vincebant, tunc sanguinem putrefieri necesse est, duplici ratione: & quia humor minimè euictus à calore proprio reliquam habet in putredinem mutationem: & quia simul cum excrementis putrescẽtibus putrescit. Ad quod non parum faciunt alimenta crassos ac glutinosos succos generantia, ad quæ magis obstructiones sequuntur stipatis humoribus in meatuum angustia. Plenitudinem, quam plethoram vocant duplicem esse dixit Gal. lib. de sang. missione: ad vasa, quam appellat πρὸς τὸ ἔγχυμα, idest secundum vasorum capacitatem, altera collatione facta ad vires. Prima verò omnium, succorum redundãtia est ad portionem, quod non significat æquale augmentũ, sed ferè æquale. Nam Gale. lib. de plenitudine quatuor plethoræ species scribit, vno quatuor humorum in vnaqualibet abundante, atque humorem abundantem reliquis colore distinguit. In ea plenitudine quę ad vasa refertur, humores corrupti non sunt: sed aliquando corrũpi contingit, vt transpiratione prohibita. In ea pariter quæ ad vires, humores nondum corrupti sunt, quod omnes barbari putarunt (esset enim cacochymia. Sed paulò post, vt inquit Gal. corrumpentur, quoniam neque coquentur, neque regentur à natura: ob id quòd imbecilla est, vbi ad eam plenitudinem siue multitudinem referatur. Quod confirmat Gal. 2. sect. Apho. comment. 17. dicens: Nunc verò id tatum sufficiet adiungere iis, quæ prius à nobis sunt enarrata, quòd incipere quidem potest ea quæ ad vires refertur multitudo absque corruptione. Verùm non potest bona permanere, nam omnino necesse est, vt secundum qualitatem transmutetur & processu temporis corrumpatur. Quantum verò faciant crassa ac glutinosa alimenta, ad huiusmodi putredines, docet obstructio, vbi legitur (igitur ex plenitudine, quæ est ad ipsas vires) Græce, ὥσπερ οὖν πρὸς θάτερον πλῆθος τὸ πρὸς δύναμιν. quod est, Quemadmodum in altera plenitudine quoad vires, illa enim particula, οὖν orna-

tus

tus causa scribitur, vt Græcis mos est. Laurentianus verò, & Leonicenus ineptam huius loci sententiam fecerunt in suis interpretationibus. Verùm Leoniceni translatio nec legenda quidem venit, tam sunt eius innumera errata: nos tamen quam traslationem assumpsimus enarrandam, eam ad Græcorum codicum veritatem pro viribus reducemus.

Circa literam præsentem occurrit dubium, an cum omni putredine sit coniuncta prohibita transpiratio? Videtur enim id non esse necessarium: nam Galenus in præsenti loco, de plenitudine quoad vires dixit, humores citò corrumpi, quoniam non coquuntur à natura, neque vincuntur. Nec tamen sequitur, vt quoties humores non vincuntur superueniat obstructio, sine ipsa ergo putrescent humores. Præterea corpora satis latorum pororum à caliditate ambientis superata, febres putredinis patiuntur, quibus non est coniuncta prohibita trāspiratio. Et in rebus exterioribus videmus carnes in aere suspensas, vbi satis euentantur putrefieri: non ergo omnis putredo habet coniunctam prohibitam transpirationem. Nos in præsenti dubio tantùm Gale. mentem exponemus, aliorum nugis prætermissis. In primis verò intelligere oportet, quòd in his quæ putrescūt, igneū elemētum nō valet primam mixtionem elementorum, cuius fuit autor, conseruare, sed dissoluitur mixtum per putredinem, quæ contraria est simplici generationi mixti. Intellige hanc impotentiam esse interni caloris, superāte tamen calore externo. Siue enim corruptio naturalis caloris habeat originem à calore, siue à frigore, calorem extraneū, subiectum occupare necesse est. Hanc corruptionem antecedit nonnunquā obstructio, veluti cùm in humano corpore humorum multitudo, aut crassities, aut lentor in vasis infarcitur: aliquādo cōcomitatur, vt quoties sine aliquo istorum humor à calore præter naturā occupatur, quo fit, vt incalescens humor non refrigeretur ad portionem, sed multo minus. Tunc enim simul tempore adueniunt calor præter naturam, siue externus, rei quæ putrescit, & minor ventilatio debita. Quod fit in redundantia humorum quoad vires: in ea enim citra crassitudinem, multitutinē, aut lentorem contingit, vbi succi non coquantur & vincantur à natura, calorem externū occupare succos ipsos, neque amplius facile difflari adesseque obstructionem, non simpliciter, sed collatione facta ad eam difflationem, quæ illi calori foret conueniens, ac diceremus meritò esse humores calidos, atque in loco calido conclusos: vbi enim ipsos quis educeret, & aeri exteriori exponeret, non putrescerent. Hoc est, quod soluit dubium. Gale. enim constante facultate, vt in plethora quoad vasa, à vasorum obstructione incipere putredinem docuit: in altera verò quæ est ad vires, ob impotentiam caloris naturalis ad coquendos humores. Hanc autem, vt dixi, statim comitantur calor externus, & difficilis difflatio, siue ventilatio, ad copiam caloris facta collatione. Ratio tamen, quare quod non vincitur à natura statim corrumpitur, est, quoniam vbi alimentum, quod alterationem recipere debet à membro alendo, præsens fuerit, non potest membrū non alterare ipsum, hæc tamen alteratio non est secundum naturam, quoniam natura non valet finem intentum consequi, erit igitur prçter naturam, Sed id quod præter naturam alteratur, recipit calorem præter naturam, ergo calor præter naturam necessario id subiectum occupabit. Quod pariter contingit in alimentis à ventriculo alteratis. Cùm enim præsentia fuerint, nisi in chylum commutentur, corrumpantur necesse est, agens enim in passum sibi proximum perpetuò agit. Quòd si secundum naturam actio non est, qualis esse solet in bonis commutationibus, erit præter naturam, atque corruptio totius substantiæ eius, quod alteratur ab extraneo calore. Crescente tamen calore præter naturam, qui fumosus ac fuliginosus est in potentia, maiori multo quàm antè opus erit difflatione, ea autem non adest, ergo prohibetur, acsi diceres non respondet fumorum & caloris multitudini. Ad prohibitā difflationem verò calor augetur amplius, & putredo sequitur ac inde febris. Omni igitur putredini coniuncta est prohibita transpiratio, vel quç simpliciter talis est vel collatione ad calorem. Sine tali verò putredinem fieri posse non putat Gal. lib. 9. de meth. med. cum dixit: Debent enim quæ putrescunt tum calida humidáque esse, tum verò difficilem transpirationem habere. Lib. quoque 11. quod in præsenti cap. docet confirmat, dicens: Ergo ostensum est vbi morborum causas reddidimus, illa tantum putrescere corpora, quç cùm calida humidáque natura sint, nec perflata, nec peruentilata in calido humidoque loco maneant. Quòd tamen carnes in aere pendentes putrescant, inde fit quòd quamuis externç partes ventilentur satis, internç cōclusæ sunt, & ab externo calore occupantur. Quod siquis nobis contradixerit ex Gale. sententia libro de inæquali intemperie, cùm dicit, Neque enim ea solum quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt, verùm celeriter ea maximéque: cæterum putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt oportuna. Dicemus quòd in hoc loco negauit ad putredinem esse necessariam prohibitam transpirationem, aut conculcationem talem, ac tantam, quanta est in tumoribus præter naturam: non tamen negauit aliquam esse necessariam. Loquebatur enim ibi de prohibita transpiratione, quæ est in inflammationibus, ac dixit, Porrò accendi febrem & citra phleg-

monem ex ſolis humoribus putreſcentibus licet:Neque enim ea ſolùm quæ inculcata ſunt & perſpiratu prohibita putreſcunt, verùm celeriter ea maximeque: cæterum putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt oportuna. Vbi hæc multa quæ putreſcunt, quæ continentur in vaſis citra phlegmonē intellexit,quę ob id non conculcata neque à tranſpiratu prohibita appellauit, quia non ſic oppreſſa ac in vaſis infarcta ſunt, vt quæ in phlegmonis continentur, quamuis debita diſflatio non adſit eis. Quod tamen dixit in hac parte, calida & humida eſſe quæ putreſcunt, multis in locis dixerat, vt II. de metho.med. & lib.de ſang. miſ.Et Ariſtote.eandem ſcripſit ſententiamlibro 4. Meteorologicorum.De his tamen infrà capitulo octauo plura dicemus.

In ſecunda parte quæ incipit (Sed nonne occaſione accepta ab eo quod dixerat craſſos & glutinoſos cibos morbos magis committere, obſtructionis gratia, in contrarium dubitat: Nam acria alimenta, & extenuantia, morbos inferunt, maximè febres, ex his quæ diximus capitulo præcedenti parte 4. in prohibitis diſflationibus febres generari, vb quod diſflare ſolet acre & mordax eſt. Non ergo generabuntur febres in quibus craſsi, ac glutinoſi ſucci generantur, qui acribus & mordacibus contrarij ſunt, ſicuti & alimenta quæ ſuccos lentos generant, eis quæ extenuant. Ad quod reſpondet, vtrunque victum, vbi quis eo frequentius vtatur,febres parere,diuerſis admodùm rationibus.Extenuantia nempe atque acria, quoniam corruptos prauoſque ſuccos generant craſſa verò putredinis ratione. Nam vt ſuprà diximus, calor præter naturam accenditur in ſuccis: aut præcedente obſtructione,quæ tranſpirationem prohibet,quam ſequitur caloris intēſio, & inde putredo ac febris, aut quoniam non reguntur ſucci à natura, quod fit quoties ipſi praui ſunt, ſicuti & cum facultas imbecilla eſt. Corruptis verò ſuccis calor extraneus eos occupat, & inde febres concitantur.

In tertia parte quæ incipit (Nec ſecus) ſimile adducit de inflammationibus in quibus humores calidi concluſi putreſcunt, quoniam & calidi ſunt, & in loco calido concluſi. Quod fieri dicit in partibus, ad quas ſanguis ſolus decumbit, vt in phlegmone, aut eryſipelate, aut phlegmone eryſipelatodes, aut eryſipelas phlegmonodis: quorum omnium eſſentiam explicat Gale.lib.2.de arte curatiua ad Glauconem capitulo primo:Addit præterea Galen. omnes has inflammationes ratione ſocietatis febres efficere, parte videlicet inflammata, partem proximam calefaciente, & ipſa alteram, & rurſus ab ipſa reliquas ad cor vſque: ſine eo enim febris nullatenus efficietur. Quod ſimiliter in carbunculis contingit, qui à ſanguine præaſſato ac magis melancholico fiunt. Talem eſſe generationem febrium à partium inflammatarum putredine docuit Galen. lib. de ſang. miſſ. dicens: Ergo ſi pars quæ hoc pacto incaluit inſignis ſit, aut calorem ſuum in cor protendere valeat, ſiue quòd vicina ſit, ſiue quòd ex principalibus, ſiue quòd calida vnà & ipſum accendat, vt quod natura calidiſsimum ſit.Quòd ſi ſemel illud accenſum fuerit,facilè totum ipſum iam corpus ſimul calfit, quemadmodum ab ingenti in foco flamma,quæ illam continent domus. Vocant autem id pathema Grçci quidem πυρετὸν,Latini verò febrem.Et lib.de cauſis morborum docuit quo pacto à partibus putredinem patientibus per conſenſum febres generantur, dixit enim: Iam ea quæ putreſcunt in animantis corpore, calorem quendam immodicum, in his partibus in quibus putrent, efficere poſſunt: id quod in eryſipelate, herpete, carbunculo, phlegmone, & phigethlo facile videre eſt. Si verò ſimul vniuerſum corpus calfaciant, febrim quoque excitare ſolent. Sed de his fuſius agit infra cap.7.

CAPVT VI.

Calidiores præterea ambientis nos aeris conditiones (quales ſunt circa Canis ſideris ortum) potiſſimum per inſpirationem perſpicuè cor ipſum calefaciunt: extrinſecus verò circunfuſæ corpori, totum ipſum calidum reddunt, maximéque arterias: vt quæ nonnihil ſubſtantiæ ipſius ambientis aeris attrahant, ex quibus omnibus ſimul afficiatur cor neceſſe eſt, atque ipſum in primis immodicè calefiat, maximéque febrili diſpoſitione tentetur, atque toti ſubinde corpori immittat oportet. Vbi verò peſtilentes ſubeant conditiones, inſpiratio potiſſimum cauſa eſt. Interdum enim efficitur febris propter humores in corpore aptos in putredinem, quoties animal breuem quandam occaſionem ab aere circunfluente ſuſceperit:
2 *ſed magna ex parte incipit ex aeris circunfluentis reſpiratione,quem putrida exhalario infecit. Principium autem putredinis, aut multitudo mortuorum eſt minimè crematorum, quemadmodum in bello fieri ſolet: aut exhalatio paludis cuiuſdam, aut ſtagni tempore æſtiuo, atque interdum immoderatus calor circunfluentis aeris eſt principium, quemadmodum in peſtilentia quæ Athenienſes inuaſit (vt Thucydices ait) viuentes homines in ſuffocatis, nec ira perflatis tuguriis æſtate corruptio afficiebat. Eſt autem initium peſtilentis febris, eò quòd humores corporis ex prauo victu ſint in putrefactionem*

nem parati. Forsitan autem accidit id propter continuitatem, quòd ex Aethiopia fluxerunt quædam mala inquinamenta, quæ iis qui habebant corpora læsioni parata, causæ febris extiterunt. Huius 3 *enim semper meminisse oportet toto hoc sermone, vt nulla causa sine corporis aptitudine efficere possit, alioquim omnes, qui in sole diuersantur æstiuo, in febrem inciderent, & qui plus æquo mouentur, aut bibunt, aut irascuntur, aut mœrent. Nec secus omnes ægrotarent circa Canis sideris ortum, atque in pestilentia perirent. Sed (vt est dictum) maxima pars generationis morborum est, afficiendi corporis præparatio. Subiiciatur ergo pro exemplo in ipso aere inuehi quædam pestilentiæ semina, atque eorum corporum quæ versantur in eo, hæc esse variorum excrementorum plena, paratorum quidem ex seipsis putrefieri, illa sine excrementis, ac pura, atque addatur prioribus inesse obstructionem meatuum vndique, ac plethoram appellatam, ac vitam otiosam in multis epulis, & ebrietatibus, & Veneris vsu immodico, & cruditatibus, quæ omnia prædicta necessariò consequuntur. Aliis autē omnibus corporibus puris, ac sine excrementis insit vltra ea quæ diximus commoda, quòd omnibus spiraculis corporis neque obstructis neque pressis angustia bene transpirat: exercitatio verò prudenter instituta, ac victus ratio moderata, deinde his ita subiectis, cogitabis num sit verisimile, vtraque corpora conspiratione putridi aeris affici. Nonne consonum est hæc statim à prima inspiratione initium putredinis accipere, vnde in maiorem noxam prolabantur, quæcunque verò vacua excrementis & pura sunt, ea vel nullo modo, vel exigua labe infici vt facilè ad habitum naturæ recurrant? Itidem quoties aeris temperamentum ab ipso naturæ habitu immoderatè recessit ad humiditatem & caliditatem, pestilentes fore morbos necesse est: affici autem his maximè eos, qui iam prius pleni fuerint humiditate excrementosa, quemadmodum qui laboribus moderatis ac victus ratione temperata vsi sunt, penitus impatibiles permanent per omnes eiusmodi affectiones. Hic sermo super vno exemplo dictus est, sed in omni genere causæ verus est. Ac cui libeat integrè in eo exerceri, legat librum de causis procatarcticis, id est, externis. Ego verò præsenti libro parcens longitudini, vno capite omnem eum comprehendens, finem faciam. Oportet enim in vnoquoque causarum genere scrutantem qua potissimum facultate morbos committere soleat, deinde considerare congruentes, & repugnantes ei dispositiones corporum: scientem vt congruentibus quidem prompta læsio est, aduersis autem, ac repugnantibus, quantam vim habeat & magnitudinem contrarietas, tantùm inuicti permanebunt. Ipse namque vidi non nunquàm, eueniente tali conditione, qualem Hippocrates in oppido Cranone fieri dixit, carbunculos grassatos non paucos, quorum generatio & alia omnia eo quo ille scripsit modo, planè fuerunt. Quinetiam quæcunque tertio libro Epidemiωn in pestilenti scripsit conditione, ea etiam omnia per aliam similem illi conditionem extiterunt. Summa eorum (vt ipse Hippocrates dixit) putredo fuit, atque id ipsi cognoscentes, statim incipiente conditione quæcunque corpora vidimus humida, statim quouis modo exiccare tentauimus: quæcunque verò sicciora, pristinam naturam in his custodiuimus: quæcunque verò excrementis plena, purgationibus sanauimus: quæcunque verò obstructiones meatuum soluimus, atque aperuimus. Sed hæc quidem iam quodammodo ad medendi methodum pertinent, & scilicet in eo opere fusissimè dicentur. Nunc autem eorum mentionem feci, sequutus sermonem docentem quonam modo ab vna causa exuperante quidam prehenduntur febre, alij impatibiles permanent. Dispositiones enim corporum dissimiles, multiformésque sunt: & idcirco quidam facilè vincuntur, ac promptissimè patiuntur à causa agente, alij inuicti penitus & impatibiles sunt, aut difficulter patiuntur. Ad eius rei demonstrationem coacti sumus mentionem fecisse etiam curationis, perinde vt Hippocrates facientes, qui alicubi eodem quodam modo celebre illud verbum adscripsit. Id autem sanatio ipsa indicat. Præcautio igitur secundum talem quendam modum sanatio est. Quando & ipsa nomina sæpenumerò confunduntur apud medicos. Vt enim alio libro diximus, omnis medici operatio corporis ipsius vitia corrigit. Sed nihil ad proposita, huiusmodi nominum subtilitate egemus. Siue enim seces in duo nomina totum id, sanationem ac præcautionem, siue in vnum ambo colligas, sanationem appellans: non paruo argumento est, non omnes ab eiusmodi causa similiter affici, dispositio corporum, quæ prohibita sunt corripi epidemiis ac pestilentibus morbis. Vnum enim primúmque consilium in omnibus commune est, vt corpus maximè vacet excrementis & ad transpiratum habile sit: secundum verò post hoc, vt exuperanti causæ repugnet, quoad fieri potest. Quibus verò contraria horum insunt, ocyssimè patiuntur, maximéque ægrotant.*

COMMENTARIVS.

IN præsenti cap. generationem febrium pestilentium scribit, quoniam tamen immediata causa earum est aer nos ambiens, vbi prauā receperit mutationē: modū alterationis corporis nostri ab ambiente primum exponit. Caput in tres partes diuisum est: in prima vnā causam de his quæ febres generant, de quibus suprà dixit: nempe ex adhęsu rerū calefaciētium, de quibus est aer ambiens, repetit. Aer enim ambiēs vbi tantam assequatur caliditatē quantam vbi sol cum canis sidere coierit (is enim calidissimus est) humanū corpus duobus modis calefacit, qui inspiratur, & quia extrinsecus ambit, adde quòd ambiēs subingreditur per cutis poros, indeq; arterias apsas quāmaximè calefacit, & inde cor. Vbi ergo aer pestilentem constitutionem subierit, ob causas quas infra dicemus, inspiratus febres generat pestilentes.

Sic enim immediatius tangit cor. Cùm tamen omnis affectus sequatur dispositionem causæ agentis, & patientis subiecti, vbi corpus humanum magnam ex suis humoribus habuerit præparationem ad febrem pestilentialem, leuis ab aere immutatio pestem efficiet: vbi verò talis non fuerit, magna egebit mutatione aeris, à qua maiori parte pestilentes febres ortum habent, cum videlicet putrida exhalatio aeri mixta inspiratur. Nam quamuis aqua & terra suis immutationibus corpori pestem inferant, maximè id efficiunt per aerem intermedium, ipsum immutantes: quamuis & aqua bibita id efficere valeat, id autem non adeò validè neque in tot hominibus sicut vbi ipsius vapor in aere susceptus id efficerit. λοιμὸς pestem significat, talis enim fuit decantati versiculi apud Athenienses explanatio, Doria cùm veniet λοιμῷ comitante duellum. Vbi tamen λοιμὸς per ι, scribatur tamen significat. Hic morbus vnus est de populariter grassantibus, sunt enim apud Gale. lib. 1. de mor. pop. morbi quidam sporadici, qui sparsim inuadũt quemadmodum vbi nonnulli tertianam, alij quartanam, alij quemuis alium inducunt morbum, qui nec eodem modo in vniuersum affligunt, nec finiuntur. Quidam communes, qui multos similiter afficiunt: ex quibus quidam sunt endemij, idest, populo peculiares, vt ocium, & quibusdam morbus lateralis. quidam epidemij, qui per populum grassantur, insequentes aeris, aut aquarum corruptionem. Sed ex his, quidam sunt pestilentes, qui λοιμώδεις appellantur (sunt autem idem quod epidemiæ perniciosæ) quod nomen nulli morbo proprium est, sicuti neque epidemus, vt Galen. lib. 3. de mor. po. par. 3. comment. secundo dixit: Non enim morbo aliqui nomen est epidemum, vel pestilens: sed qui multis in vno loco fiat, hic epidemus appellatur. Si verò morbo huic contingat, vt multos tollat, pestis est, quamuis Aristoteles prima sectione proble. 7. satis impropriè vsus fuerit vocabulo λοιμὸς, hoc est, pestis, cùm dixit: solam pestem esse pluribus communem ex morbis, aliqui enim sunt παγκοινοι, πάνδημοι, idest, communes, non pestilentes. De his tamen fusius diximus lib. 3. prog. in expositione 38. Attende rursus quòd febris pestilens, de qua modò agimus, populariter grassatur, & perniciosa est, licet pestilens febris appelletur ea quæ mali moris est, siue perniciosa, quamuis non sit popularis. De febre igitur pestilente primo modo præsens sermo habetur: quæ vnus est ex morbis populariter grassantibus, perniciosissimis tamen, maiorem partem egrotantium interimentibus. Habet hæc originem à causa multis communi, aliàs non esset de popularibus morbis. Causa tamen immediatior aer ambiens est, quamuis mediata sit, aut exalatio à terra, aut aquarum corruptio, aut cœli prauus aspectus, & malus astrorum concursus. Causa itaque mediata aliquando erit de superioribus, aliquando de inferioribus: & de causis inferioribus sunt corpora peste infecta, quæ aerem inficiunt & deinde alios homines. Cuius causa supra diximus pestē esse de contagiosis morbis cap. 3. Qualis tamen dispositio in aere fit ea, quæ maximè febres pestilentes efficere possit, calidus aer, inquit, quem putrida exhalatio infecit, hæc tamen dispositio calida est & humida: nam sub canis ortum pestis sæpius euenit, maximè verò vbi præter calorem æstatis pluuiæ superuenerint multæ, non paucæ, vt vulgus putat. Dicunt enim meliorem esse multam, paucam pluuia: putant namque multam, calorem extinguere, paucam verò ipsum augere. Sed aliter fit: nam multa pluuia humidum reddit aerem, qui ex se calidus est æstatis tempore: humiditas tamen paucæ pluuiæ absumitur facillimè, ac perinde Hippoc. libro 2. de mor. po. ad initium illius pestis, inquit: Carbunculi in Cranone æstiui, pluebat in ardoribus aqua larga, contingebat hoc per totum, & maximè ab austro. Calidæ ergo & humidæ aeris constitutiones maximè pestiferæ sunt, per eas enim eueniunt putredines, & pernitiosissimi morbi Quod ignorabant ij, qui ver præter id quòd saluberrimum ex Hippo. esse nouerunt, calidum & humidum esse putabant. Contra quos Gal. lib. 1. de temperamentis vtrunque probat, & ver temperatum esse, & calidam atque humidam aeris constitutionem pessimam, inquit enim: Ego verò tantum abest vt aut ver, aut si quid temperatum est, calidum atque humidum dicam, vt quod plane contrarium est, id affirmem, omnium aeris temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum. Quod sanè temperamentum in quatuor anni temporibus inuenire nequeas, in graui & pestilenti aeris statu interdum incidit, veluti quodam loco Hippoc. commemorat his verbis, Pluebat per æstum, imber largus assiduè. Id namque est humidi & calidi status proprium, vt in æstu assiduè pluat. Quòd tamen nonnulli ver aeri coaptant, cuius temperies calida est & humida, id factum esse puto, quoniam quatuor anni tempora, quatuor elementis conferre volentes, nullum inuenerunt minus abundare frigiditate, & siccitate, vere quæ contrariæ qualitates sunt eis quæ aeri debentur.

In secunda parte quæ incipit (Principium) quoniam non semper pestis habet originem primam ab ambiente, sed nonnunquam ab aliis causis remotioribus, singulas causas in genere refert. Nam ipse aer sæpe aliunde à causis inferioribus recipit infectionem, nonnunquam verò

verò à cauſis ſuperioribus, quo tempore dicemus ab aere incepiſſe peſtem: quoniam pręter aerem nullam cauſam infernã peſtis cognoſcimus: vbi verò talem aliquã cognoſcimus, ab ea ortam dicemus peſtem, tanquam à priore cauſa, quamuis aere intermedio humanum corpus alteretur. Cognoſcere id docet Aetius, ſi enim aer nos ambiens peſtis cauſa fuerit, volucrium generis prior interitus erit: ſi verò ex prauis de terra exhalationibus hoc contigerit, quadrupedum animantium prior corruptio fiet. De cauſis quę medio aere immutant ac peſtem efficiunt, eſt multitudo cadauerum non crematorum in bello, quod ſæpe fit, vbi enim non cremantur putreſcunt, & multum vaporem fœtidum ac putridum à ſe mittunt, qui aerem inficit, quemadmodum vbi crementur, non fœtent, neque enim vſta putreſcunt. Calida quoque ac ſicca exhalatio peſtem non efficit, ita vt calida & humida. Secunda cauſa eſt exhalatio ſublata à paludibus aut ſtagnis tempore æſtiuo. Per id namque tempus putridus ac multus vapor à lacunis & paludibus exhalat, qui ciuitates & loca proxima inficere ſolet, quod & Complutẽſes experti ſunt, præcedẽtibus annis, per morbos epidemios, nonnullos peſtilentes, nonnullos minimè pernitioſos. Nam ex morbis quos paſsi ſunt, quidam non peſtilentes, quidam verò peſtilentes ex eis fuerunt. Habuerunt autem originem ab eo quod Gale. id præſenti loco dixit: Vbi in corporibus magna fuerit pręparatio, leuis mutatio aeris poteſt peſtiferos efficere morbos: vbi tamen deſit, non niſi ob magnam aeris mutationem tales fient. Alia cauſa peſtilentiæ, eſt aer ipſe ambiens nimis calidus, vbi non adeſt cauſa inferior cognita, quemadmodum contigit Athenienſibus, vt narrat Thucydides lib. 2. belli Pelopõneſiaci, vbi ſingula quæ in ea peſte euenerunt narrans, inquit, ἐπίεσε δ' αὐτοὺς μᾶλλον πρὸς τὸ ὑπάρχοντι πόνῳ καὶ ἡ συγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὸ ἄσυ, καὶ οὐκ ἧσσον τοὺς ἐπελθόντας, οἰκιῶν γὰρ οὐχ ὑπαρχουσῶν, ἀλλὰ ἐν καλύβαις πνιγηραῖς ὥρα ἔτους διετωμένων, ὁ φθόρος ἐγίνετο οὐδενὶ κόσμῳ. quod eſt, Premebat autem eos præter pręſens malũ, & rerum ab agro in vrbem reportatio, nihilominus verò, & eos qui ab agro venientes domibus carebant, ſed in ſuffocatis tuguriis tempore æſtatis habitabant. Hi enim ſine aliquo apparatu moriebantur. In præhabita ſententia, pro ἔτους, legerem, θέρους. Illa itaque corpora, quoniam non difflabunt putreſcebant & moriebantur. Addit præterea corporis diſpoſitionem, quæ erat præparatio ad peſtem, ob prauos ſuccos in corpore congeſtos, putredini paratos. Vnde tamen habuerit originem, inquit: Fortè id fuit propterea quòd mala coinquinamenta ob Aethiopia effluxerunt, quæ aere infecto poterant peſtem adferre. Meminerat namque Thucydides eorum ibidem, vbi legitur, propter continuitatem, Græce, κατὰ τὸ συνεχές: quod hoc in loco ſignificare poteſt idem, quod per continuitatem, aut per aerem intermedium. συνεχὲς enim aerem nos ambientem ſignificat, quod tamen ſuprà ſignificare non potuit, cùm cap. 4. parte 3. dixit: Ex laſsitudine, febrem ortum habere à muſculis, & articulis, calore communicato cordi, κατὰ τὸ συνεχές: non enim communicatur dicta febris, per intermedium ambientem, ſed per continuitatem partium corporis. Hoc in loco dubitant non nulli, An aqua & aer putreſcere poſsint, de terra enim nemo dubitaret cum ipſam putreſcere quotidie cernamus, ac fœtorem non paruum à ſe mittere. Ariſtot. 25. ſect. proble. 19. quærit, Quare aqua & terra putrent, ignis verò & aer non. Reſpondet, quoniam aer multum ignem habet mixtum. Nos verò hanc ſolutionem non probamus, quoniam ſi multum ignem habere, ſignificat multam caliditatem, certum eſt calorem non impedire putredinem, niſi ſiccitati iungatur & aer ſub canis ortum maximum habet calorem, putret tamen. Quod ſi intellexerit multũ ignis habere, id eſt, tenuitatis, conſtat quidem multò magis putrere vaporem corporũ mortuorum, quàm aqua ſyncera, quamuis ſit aqua tenuior. Neque tamen auderem quidpiam aduerſus Ariſtot. enunciare, niſi crederem in problematibus multa eſſe ab Ariſtotelis ſapientia aliena, ac eiuſdem autoritatis indigna. Verùmtamen 4. libro meteorologicorum capitulo primo dixit, omnia putrefieri præter ignem, quod & verum eſt, & Ariſtotele dignum. Poſſemus etiam merito dicere, nullum elementorum putrefieri poſſe, ſed tamen id de ſolo igne Ariſtoteles pronunciauit: non enim omnium elementorum eadẽ eſt ratio, nam tria vbi cum aliis miſceantur putreſcunt, ignis tamen neque miſceri poteſt vt putreat, tanta eſt eius vehementia, & celeritas motus ſurſum, & exiccandi potentia, vt exhalet & ſiccet ſingula, neque vnquam putreſcat. Reliqua ſubagi & miſceri inuicem poſſunt, atque putrefieri: ignis verò non niſi à natura, vt in mixti naturali generatione cõmiſceri aliis poteſt. Syncera verò elementa non putreſcunt, nec ipſa adhuc terra, ſed vbi ex ipſis mixta fiãt, aut perfecta, aut imperfecta: terra enim cõmixta aquę, ſolis calore accedente putret, & aqua commixtis terreis quibuſdã excremẽtis accedente ſolis calore. Similiter aer putret, non quidẽ ſyncerus, & purus, ſed vbi cum aquæ vaporibus cõmiſceatur, aut cum aliis vaporibus rerũ putreſcẽtiũ ac humidarũ, vt iam non aerẽ ſed aeris & vaporis aquæ & terrenę exhalationis mixturã dicamus eſſe. Simplex tamẽ elemẽtũ putrefieri omnino impoſsibile reputamus, minimè verò ignẽ. Adde quòd quę putreſcũt, innati caloris defectũ patiuntur

niũtur & ab externo occupantur,aqua autem & terra ſimplicia,quãuis ſummè refrigerentur, non corrumpetur ipſarum calor,aqua enim nullum habet,terra quampaucíſsimum, & ſine quo perſeuerat abſque corruptione: aer verò innatum habet multum calorem cum humiditate iunctum neque vinci ab alio poteſt, niſi à calore ignis,is tamẽ ſiccus calor eſt,putredinem potius impediens. Mixtis tamen vaporibus putridis,aut in ipſis tantùm putredinem conſiſtere dicemus,aut ſimul aerem vaporibus mixtum ipſam concipere. Quod ergo dixit lib.problematum, aerem non putrefieri reliqua verò duo putrefieri conceſsit. Si de puris loquatur,falſum eſt quod de aqua & terra putrefieri poſſe affirmauit, ſi de mixtis, falſum eſt ipſum non putrefieri, & contra ſentẽtiam ex quarto libro meteorologicorũ adductam, vbi hoc vnum voluit, ignem nullatenus, alia verò elementa vbi miſceantur, putrefieri. Præterea ignem non putrefieri dicemus, quia humiditatem ad putredinem neceſſariam concipere non poteſt.

Tertia pars incipit (Huius enim) in qua probat meritò dictum eſſe coinquinamenta ex Aethiopia perduxiſſe ad febrẽ corpora lęſioni obnoxia.Pendet tamen probatio ex hoc poſtulato in naturalibus euidenti. Agens non agit ſine ſubiecti diſpoſitione, vt Ariſt. lib.2.de anima cap.2.inquit:Actus agentiũ in eo quod patitur,atque diſponitur,ineſſe videtur.Hãc ſententiam viis quibuſdã probare contendit Gal.à poſteriori:nam ſi nullo diſcrimine febres inuaderent,aut cauſæ ipſas inducentes,omnes ſimiliter afficerent, quicunq; ſub ſole æſtiuo diuerſarentur,aut quicunq; pariter mouerentur,biberent,iraſcerentur,aut triſtarentur,pariter febricitarent;cuius contrariũ docet experimentum. Ad quod ſimiliter demonſtrandum exemplum adduxit.Poſito enim,quòd in aere ambiente ſit aliquod peſtis principiũ,corporum tamen non ſint ſimiles pręparationes,ſed quędam ſint prauis ſuccis putredini paratis plena, quæ obſtructionẽ plurium meatuum ac plethoram patiantur, in vita otioſa, multis epulis, ebrietatibus, & venere, quæ omnia cruditates neceſſariò conſequuntur. Quædam verò eis omnino contrario modo diſpoſita, pura, excrementis vacua, facilè tranſpirabilia, quibus rectè inſtitutus ſit viuendi modus. Nemo ignorat hos per aeris mutationes peſtilentes: minus pati, atque alterari, dictis primo loco, quæ ipſa prima inſpiratione febrem incidere poſſent,quemadmodum exercitationibus moderatis, & ſimilem victum ſeruantes forte penitus impatibiles permanebunt.Ad cuius rei cognitionem non parum conducet lectio libri de cauſis prægreſsis. Quod enim diximus non tantũ in præſenti exẽplo, ſed in omnibus actionibus verum eſſe nemo negat. Oportet autem, inquit, non tantùm in his, ſed in omni cauſarum genere noſſe, quàm facilis ſit inter ſymbola commutatio, & alteratio, quamque difficilis inter contraria, inter que tantum actio remoratur, quantum durat contrarietas. Hæc eſt præparatio corporis patientis, quæ ortum habet ex temperatura. Inter ſymbola namque facilior eſt mutatio, imbecillitas corporis, ideſt ipſius raritas quæ præparat ad patiendum ab externis, ſicut denſitas ab internis, malus quoque victus in cauſis, quas appellant non naturales, cùm modum exceſſerint, morbos afferet. Quæ omnes præter corporis præparationem tria exigunt ad agendum,apud Galenum libr. de cauſis morborum cap. 2. magnitudinem, tempus, & propinquitatem ,ſine quibus neque ignis vret. Refert quoque ſe vidiſſe ſimilem peſtem ei quam Hippoc. libr.2. de morbis po. retulit ad initium, in Cranone eueniſſe dicens, & illi quam retulit libr. 3. de morbis pop. quarum ſumma fuit ob putredinem. Poſtquam enim annum deſcripſit,addit: Cùm annus fuiſſet auſtrinus,humidus,& mollis, omniũ ergo harum peſtium cauſa in ſumma putredo fuit.Quod cùm Gal.intelligeret,quoties talis aeris diſpoſitio eueniebat,corpora pręparabat, humida exſiccando, ſicca, talia ſeruans, excrementis plena, purgans, & obſtructiones omnes aperiens, ac ſoluens, quod quamuis ad artis curatiuæ partem attinere videatur, iure hoc in loco inſertum eſt:nam via curationis oſtendit,qualis nam ſit morbi natura, quemadmodum & Hippocr. Aphoriſ. 17. ſect. 2. dixit: Vbi cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, ibi morbum facit, manifeſtat verò ſanatio. Si namque putredinem prohibet, liberat à peſte,peſtis à putredine ortum habet.Explicat rurſus vocem,pręcautio,dicẽs:Pręcautionem quodammodo ſanationem dici, vbi quis non admodum accurate vocabulis vtatur. Nam omnem medici operationem licet ſanationem appellare,quatenus omnis talis corporis humani vitia corrigit. Sed tamen quædam ſunt vitia, quæ educunt homines extra limites ſanitatis; quædam non, vtriſque communis eſt præſeruatio. Conuenit enim morbis futuris ac fientibus,vt lib.ar.med.cap.88. inquit Gale.Præſeruatio tamen quæ futuris morbis competit, immixta eſt cõſeruationi ſanitatis:quæ verò morbis fientibus debetur,immixtã habet curationem.Primã pręſeruationẽ proprię ſic appellandã eſſe docet,atq; prophylaticem non adeo exquiſitã,cum curatione confundi lib.11.de metho.med.dicens:Earũ verò quę ex putreſcẽtibus excitãtur humoribus,vocata curatio,prophylaticẽ quoque ſibi adiũgit,cuius offi

cium

cium eſt cauſam, quæ morbũ creat, adimere. Sanè nominatur hæc ipſa quoque pars artis, curatrix, quæ vtique ab ea quæ pure ſynceréque prophylatice dicitur in eo diſtincta eſt, quòd ſub hac iam ſenſibiliter ex ipſa cauſa morbus gignitur, in prophylatice eſt futurus, atque nominibus quidem quiſque prout volet vtatur, & 2.ſect.Apho.cõment.22.de prçſeruatione ac curatione, quç morbis fientibus debetur, inquit: Quapropter cùm mixta ſint talia ex prçſeruatione, ac curatione, proprio caremus nomine, atque idcirco aliâs alia vtimur applicatione, nonunnquã prçſeruari, dicentes, ne morbus, qui iam incipit generari ad complementum perducatur, nonnunquã verò curari morbis: itaque futuris prophylatice pura debetur, quamuis mixtam habeat conſeruationem ſanitatis, morbis verò factis ſola curatio, fientibus tamen mixta ex prophylatice & curatione, quæ etiam vtrumque nomen ſortitur (præcautio) Græcè, ἔϛι μὲν οὖν καὶ ἡ προφυλακὴ λεγομένη κατά τινα τοιῦτον τρόπον ἴασις, hoc eſt, Eſt namque præcautio ſecundum quendam talem modũ dicta curatio. Colligamus igitur modò quod ſi prçcautio quodãmodo curatio eſt, quemadmodum Hippo. dixit Apho. 17.ſect.2. manifeſtat verò ſanatio, nos quoque dicemus, manifeſtat verò prçcautio, nẽpe qua lis eſt morbi ipſius à quo prçcauemus natura, ipſa prçcautionis via docet (vt alio loco diximus) Lib. de conſt. art. med. docet medicinam tantummodo ſanitatem collapſam corrrigere ac reſtituere, dicens: Eſt igitur medicina vna factiuarum artiũ, non tamen ſimpliciter, vt çdificatoria, fabrilis, textoria, ſed veluti, quç collapſas ædes inſtaurat, & veſtes laceras reſarcit.

Circa literam Gale. duæ ſumuntur dubitandi occaſiones. Prima quæ ſunt corpora ad febres paratiora, quoniam corporis diſpoſitionem dixit multum agere ad effectus productionem. Secundum dubium erit, quæ ſint corpora paratiora ad febres peſtiferas, anguſtorum, an latorum pororum: dixerat enim Galen. præſeruationis gratia quaſcunque meatuum obſtructiones aperuiſſe.

Circa primum aduertendum, quòd agens & paſſum in omni actione quodãmodo contraria ſunt, quodammodo ſimilia: contraria eis qualitatibus quibus actio fit, ſimilia verò aut in materia, aut in qualitatibus, per quas fit actio. Nam anima rationalis corpus immutare non poteſt per ſe, ſicuti neque corpus animam, quia in materia non communicãt, quæ verò qualitatibus ſimilia ſunt, non agunt, aut patiuntur, ſicuti neque idem in ſe ipſum agit. Præterea ex ipſis agentibus & patientibus, quæ qualitatibus contraria ſunt, quædam magis, quædam minus aduerſantur inuicem. Si omnino contraria fuerint, agent ac patientur, ſed actio lenta ac tarda erit, niſi fortè cum cõtrarietate æquas habuerint agendi atque repugnandi potentias, quoniam inter hæc non eſt actio. Quç verò medio modo contraria ſunt, ea & agunt, & patiuntur, tantò celerius aut tardius, quantò magis agens paſſum ſuperauerit, & id ad portionem fiet. Igitur, vbi quis probè nouerit qualia ſunt agentia, quæ febres inducere ſolent in genere, ac corporum diſpoſitiones: facile nouerit, quæ ſunt corpora ad febres paratiora: ideſt quæ ſint ea, quæ facilius alterantur à cauſis febrem inducentibus, & ipſis celerius aſsimilantur. Cùm ergo febris paſsio calida ſit, vt ſuprà docuimus, erunt corpora calida ad febres paratiora frigidis. Vbi tamen quis corpora calida & humida, calidis & ſiccis, aut calidis in humiditate temperatis conferat, dubium eſt. Auicena refert quorundam opinionem, qui dixerunt corpora calida & humida eſſe ad febres paratiora, deinde corpora calida & ſicca, dicit eſſe parata. Sed ille neque ex propria ſententia loqui videtur, neque temperaturas omnes ordine diſponit. Quamobrem eius docendi modus inutilis eſt & imperfectus. Nos verò Galeni doctrinam ſequentes dubium diſtinctione ſoluemus. Aut enim comparatio fit ad febres diarias, & hecticas, aut ad febres putridas, aut ſimpliciter ad febres, ita vt dubium ſit quæ corpora ad febricitandum ſint promptiſsima. Si de putridis loquamur, corpora calida & humida paratiſsima ſunt, vt vult Galenus lib. 8. de methodo medendi, vbi de hac intemperie loquens, inquit: maxime enim omnium putredinis morbis hæc intemperies expoſita eſt, propterea quòd per ipſam ſanitatem proximè ad putredinem accedit, veluti tum ex ſudoribus coniicere eſt, qui grauiter his olent, tum verò ex vrinis deiectione atque etiam ipſa reſpiratione: etenim qualis eſt hircorum talis eſt harum naturarum temperies, prompta eſt ex qualibet ocaſione aliis morbis, tum febribus corripi. Ratio quoque adſtipulatur: nam caliditas & humiditas putredinis principia ſunt, quòd ſi ad febres diarias, & hecticas collatio fiat, prõptiſsima ſunt ad ipſas corpora calida & ſicca, quod eodẽ loco docet Gale. de febribus diariis loquẽs, inquit enim: Cùm verò octo intẽperies in vniuerſum ſint vt oſtendimus, oportuniſsima ad febres eſt calida & ſicca, ac niſi quis hanc, vt dictum eſt, citius ocyſsime in ea mutatur febris diaria in acutã. Si de hectica loquamur, verum eſt calidã & ſiccã eſſe paratiorem aliis tẽperaturis. Nam, vt loco ſuo dicemus, hectica febris ſicca intemperies eſt, calori cõiuncta: ſicca ergo corpora magis aliis erunt parata ad eas febres. Dicemus quoque

quoque corpora calida & ficca ad febres, reliquis omnibus effe paratiora, ac promptius fe- bricitare ipfis calidis & humidis,vbi abfoluto fermone de febre loquamur. Quamuis enim calida & humida ad febres putridas fint magis parata,corpora tamē calida & ficca citius in- cident in diariam, quàm calida & humida,in putridam.Quod fic probo : corpora calida & ficca facilius incidūt in febres diarias,quàm calida & humida,& febres diariæ facillimè om- nium generantur:ergo corpora calida & ficca facilius incident in febres.Quòd corpora ca- lida & ficca in diarias facilius incidant, fit, quoniam fpiritus in ipfis facilius inflamman- tur. Quòd tamen febris diaria omnium facillimè generetur, conftat experimento in cau- fis ipfis prægrefsis, quæ facillimè inferunt febrem aliquam ex diariis, non fic aliquam ex putridis, & quoniam tenuis fubftantia facilius inflammatur, craffa. Rurfus febris pafsio calida & ficca eft, aut actu ,aut poteftate : ergo corpus ficcum maiorem habet præparatio- nem ex fe ad febrem quàm humidum : quantum autem faciat corporis præparatio caput præfens docet. In fumma itaque volumus, quòd minima caufarum, quæ fufficit facere fe- brem in corpore calido & ficco,eft minor minima earum quæ fufficit facere febrem in cor- pore calido & humido. Ad quod probandum accedit, quòd caufæ quæ inflammare pof- funt fpiritum, funt multæ & leues, febrem autem putridam fieri fine obftructione & pu- tredine, eft impofsibile : obftrui autem corpus ac putredinem pati, difficilius eft, quàm à caufa quauis accendi calorem. Poffet contradicere aliquis huic fententiæ. Nam fi tempera- tura calida cum ficcitate habilior eft ad febrem, quàm calida cum humiditate, calida in hu mido & ficco temperata,magis apta erit ad febres,quàm calida & humida,ex quo fiet Gale. malè fecundo loco appofuiffe corpora calida & humida.Dicemus tamen quòd quamuis ex ratione qualitatum,temperatura calida & humida minus apta fit ad febrē,quàm calida,mo- derata in humiditate,quoniam tamen calida & humida multis abundat excrementis, magis altera febribus corripitur. Adde quòd ex inedia magis refoluitur, & difficilius ipfam tole- rat, quod docent pueri,qui temperatura funt calidi & humidi, & de hac tolerantia famis & facili tranfitu ob inediam à diariis in plurium dierum febres, loquitur Gale. Nos verò fim- pliciter de facilitate cafus in febrem ob quamuis caufam. Qua ratione calida temperatura & humida fecundum locum habet, ob excrementorum copiam:tertium verò calida in hu- mido & ficco moderata. Hæc diximus de præparatione ad febres, & facilitate cafus in ip- fam à quauis caufa. Verùm Gale.lib.8.de metho.med. duos ordines fcripfit tēperaturarum: vnus earum quæ facile in diarias incidunt febres,& ob inediam facile ex diariis tranfeunt in febres multorum dierum : alter eft ordo aliarum, quæ & difficulter incidunt in diarias, & maximè inediam tolerant, neque ob ipfam à diariis tranfeunt in alias febres. In primo or- dine corpora calida & ficca primum locum obtinent. Hæc enim, inquit, oportunifsima funt ad febres, ac nifi quis hanc ocyfsime cibet, tranfibit à diaria in multorum dierum fe- brem. Secundum locum habet calida & humida, quod ad febrem attinet, quamuis ad alia fit deterior, nempe ad obftructiones & morbos ex putredine. Tertium locum habet fim- plex ad calidum intemperies,moderata in humido & ficco. Hancconftat tertium locum ha- bere,vbi fequentibus conferatur.Quartū locum habet ficca,in calido tamē & frigido tempe- rata,hęc enim quantū ad calorē attinet,non abeft longè à natura febris.Siccitas verò abun- dans non parum agit ad febres ex inedia excitādas, & difficile tolerandā famem. Quintum locum habent tēperata corpora in calido & humido,frig.& ficco, hęc enim inter iam dicta vltimum locū habēt,minúfq; participat febrilibus qualitatibus, & minus ab inedia patietur.

Secundus ordo eft,quatuor aliarum temperaturarum,quæ neque ex inedia facile febrici- tant,neque à diaria tentatę facile tranfeunt in febrem plurium dierum,imo quędam ex ipfis vtilitatem ex inedia fentiunt:maximè vbi humorum redundantiam patiuntur, abfque cor- ruptione. Inter quas primum locum habet frigida & hu.Secundū,humida,quoniam humor abundans in humida temperatura, vices obtinet alimenti.Tertium locum habet frigida tan- tum,quę non abfumit celeriter humorē.Vltimum locū habet frigida & ficca,quoniam hæc minus aliis tribus tolerat inediā,ob defectum calidi & humidi. Hæc ergo poft quintam pri- mo ordine conftitutam meritò fequetur,deinde quæ fecunda,ac erit vltima,quę hîc prima.

Secundum dubium fuit, an corpora anguftorum meatuum, fint ad peftiferas febres pa- ratiora eis, quæ ipforum habent amplitudinem. Hoc dubium paruam habet difficultatem, vbi medicus fola veritatis inuentione contentus, maximè Galeni autoritate accedente, bar- barorum contrarias fententias omnino contempferit,quod facientes, facilè dubium folue- mus. Aduertere tamen oportet: quòd pororum anguftia quædam eft naturalis qualis eft in fœminis,& fenibus:quædam non naturalis, & hæc aut propter caufam quæ meatus, fiue poros obftruit,aut quoniam latera viarum adftringuntur,quæ μύσις,ideft,claufio appella- tur. Primum fit ob multos,craffos,ac lentos humores.Secundū ob frigiditatem,aut folā,aut

ficcitati

ſiccitati coniunctam: nonnunquam verò ob ipſam ſolam ſiccitatem, quæ fiunt ab aere frigido, aut aquis abuſis, aut à medicamentis tales vires habentibus, atque in principiis acceſsionum. Quantum autem præparent ad peſtem omnes iſtæ meatuum anguſtiæ, conſtat, primò in his qui à natura talem habent compoſitionem, hi enim facilè ab ambiente inducente peſtem læduntur, & læſi magis periclitantur. Facile lædi notum eſt, quoniam ſi quo tempore putridus aer per inſpirationem ingreditur, meatus paterent, corporis humores non facile putrerēt, neque à leui cauſa: ipſa verò putredinē præſente, fieret, vt non longè progrederetur, eſſetque minus periculoſa. Præterea quòd vbi meatuum adſtrictio præter naturam fuerit, vtrunque horum cōtingat, hoc eſt putredinem peſtilentē citius inuadere, & præſentem eſſe deteriorem: eadem ratio docet, pariter & in his quorum meatus ab humoribus obſtruuntur, maximè quoniam & ipſi humores obſtruentes, putredinem concipient: ad quod probandum accedit, quòd putredo omnis habet originem à prohibita tranſpiratione, & prohibita trāſpiratio à meatuum anguſtia. Rurſus Galeni autoritas hoc idem probat eiuſque experimentum, qui à peſte homines præſeruabat, meatus aperiendo, ac dilatando. Quòd ſi obſtiteris, quoniam corpora latorum meatuum non tantùm inficiuntur ab aere ambiente inſpirato, ſed & ab eo qui tranſpiratione trahitur, erit igitur in ipſis duplex ægrotandi cauſa: nihil obſtat. Nam corpora quæ latos habent meatus, vt facilè per eos recipiunt aerem peſtilentem, ſic facilè ipſum tranſmittunt, & pariter eum qui inſpiratione attractus à corde tranſit in arterias. Verùm non hos tantùm, ſed & fumum omnem malum, qui ex humoribus eleuatus putredini fauere poſſet. Quòd ſi Auicena contrarium dixerit, nihil refert. Soluimus enim rationē, quæ ipſum mouere potuit, autoritas verò nulla eſt: quòd ſi pororum anguſtia aliqua ratione laudāda veniret, pariter expediret ipſam procurare adhibitis medicamentis, quod nemo docet, aut medicus concederet faciendum.

CAPVT VII.

Sed quoniam febrium peſtilentium mentionem feci, ex putredine omnium ortum habentium, par eſt incumbentem animo ad hunc ſermonem explicandum hoc loco ſcrutari de antiqua opinione, omnem febrē conſiſtere ex humorum putredine dicente. Videntur enim ita ſentire ij, qui ab Athenæo fluxerūt, non obſcuri quidē viri in hac arte, præſertim in ea quæ eſt de febribus ſcientia: in quibus ego plurimum cum illis ſentio, verumtamen vnum excipio, diarias nominatas febres. Non enim mihi videntur hæ ſubſequi putredinē humorū: ſed qui ob æſtum febricitat, ab ipſo efficiētis cauſæ calore alterari ſolet. Ob irā verò febricitāti, & ei quidem ebullitionē quandā fieri ſanguinis in corde neceſſe eſt, non tamen putredinem. Necnon per exercitationē, caliditatem ampliorem præter naturam ſine humorum putredine accendi & quiſquis cutem habuerit adſtrictam, per quam acria excremēta euacuabantur, illis collectis febricitauit ſine putredine humorum. Quinetiā febris ex bubone omnis, mala eſt, excepta ephemera, vt Hippocrates dixit: licet etiam bubo ipſe in inflāmationum genere contineatur. Atque aſſentio in hoc ſermoni putredinis, nam ob eam rem ex inflāmatione febricitant, non quēadmodum Eraſiſtratus exiſtimauit. Attamen nonnullæ ſunt ex bubone febres in genere diariarum, quemadmodū aliæ quædam nuntiant non faciles curatu morbos, ex inflāmatione, aut vlcere, aut abſceſſu, aut altero quopiam tali in viſcere affectu ortum habentes. Cæterùm diſſident febres ex bubone ab iis, quæ ex putredine humorum cōſiſtunt, quæ fit aut in aliquo viſcere, aut in cauis, ac maximis vaſis, quoniā vbi febris ex bubone cōſiſtit, pars continua ſemper caleſit, ac calor quidē vſque ad ipſum cor diſtribuitur: cæterùm putrida fuligo vſque ad ipſum minimè peruenit, ſed ibi manet circumſcripta in bubonis loco, per alterationem ſolam continuarum partium ad cor perueniente calore. Quo potiſſimū modo, etiam per æſtum ac per exercitationem ex partibus primò calefactis diſtributio ad ipſum principiū vitale fit. Vbi autem putredo fuerit in viſceribus atque in magnis vaſis, veluti fumus ex putreſcentibus humoribus ad ipſos cordis ſinus peruenit. Accidit igitur, vt humores in bubone quidem omnes cunctim putreſcant, ſiue vno die, ſiue duobus continenter: vtpotè ſemper inuicē cōuerſantes & incluſi vno loco: in viſceribus autem conditi, & in magnis vaſis, vpotè transfluētes ſemper, ac ſimul putrefacientes quos attigerint, tēpore ampliori putridum accēdunt calorem. Sed vt vno verbo dicatur, quemadmodum in exteris omnibus quæcunque caleſiunt præter naturā à quauis cauſa, ſi nequeat putreſcere id quod caleſit, velut lapis, aut lignum, aut aliquod aliud tale, eò vſque perſeuerat calidū quoad refrixerit paulatim. Id autē quod putreſcere poteſt, depaſcentē ſemper ſecundū continuitatē habet calorē. Quemadmodum interdum vidi in agro ſtercus pecudum ſimul & columbarū ex parte quapiā ab ipſo ſole calefactum, ita vehemēter, vt multa exurgeret exhalatio, inſtar fumi aſcendens, vehementer mordens atque afficiens, & ſi quis propinquaſſet, oculos & nares lædens. Porrò ſtercus tangentibus erat ita calidum, vt deureret diutiùs impoſitas ipſi manus, aut pedes. Non tamen ſemper id ſymptoma durabat: ſed ſequenti die refrigerabatur quidem quātùm ſtercoris ad ſummū feruorē pridie peruenerat: quod autē continuū ipſi erat, tunc ſuccēdebatur,

quando primum stercus in summo feruoris vigore erat: illudq́ ipsum (dum hoc inclinabat) rursus incalebat atq; efferuescebat, ac paulò pòst summū feruorem obtinebat, primo refrigerato, atq; illud rursus inclinabat, dum id quod continuum erat, calorem concipiebat: & paulò pòst accendebatur quidem hoc, & ad summū feruoris perueniebat, prius autem refrigerabatur. Erat autem hæc circuitio ferè tempus diei ac noctis: ita vt exemplum sit maximè conueniens febri quotidianæ. Si verò duobus diebus ac noctibus dicta circuitio fuisset, exemplum foret ita febris tertianæ: & si tribus, quartanæ, & si quatuor, quintanæ, si modò febris vllis quintana est, ipse enim nondum perspicuè vidi, neque eam circuitionem, neque aliquam aliam vltra quartanam. Sed de febribus repetentibus per circuitionem, pòst dicetur.

COMMENTARIVS.

PRæsens cap. in tres partes diuiditur, in quarum prima de veritate cuiusdam antiquę opinionis disputat, circa dubium. An febris omnis à putredine humorum fiat. Reddit tamen prius rationem, quare de hac re in hoc loco disputat, nempe quoniam de febribus agit pestilentibus, quæ omnes à putredine habent ortum. De aliis tamen omnibus dubium videtur. Medici itaque qui Athenæum sequuti sunt, viri in arte medica mentione digni, potissimum in his quæ ad febres attinent, omnē febrem à putredine fieri ferme sentire videntnr. Consentit tamen cum ipsis Galenus in pluribus, non tamen in omnibus, nam licet quamplurimæ febres à putredine fiant, omnes tamen fieri, falsum est. Quod de diariis febribus probat, quæ siue ab æstu solis, siue ab ira, siue à motu, siue à cutis adstrictione, collectis acribus excrementis fiant, absque putredine sunt. Rursus id de diariis febribus quæ à bubone ortum habent probat. Sunt autē febres ex bubone in duplici differentia, vt dixit Hippoc. apho.55.sect. quartæ. Ex bubonibus febres omnes malę sunt, exceptis diariis. Nam aut bubones fiunt à causa prægressa, & febres quæ inde concitantur, diariæ erunt, au bubones fiunt à causa antecedēti, vt vlcere, aut inflammatione, aut abscessu in visceribus, & magnis vasis, quibus cor statim cōsentit. Hæ tamen febres putridæ sunt nec curatu faciles, neque à periculo alienę. Quæ igitur diariæ sunt: inter putridas non connumerantur, quāuis bubo omnis de genere inflammationum sit, & quantum ad hoc Galenus Erasistrato consentit, quòd omnis febris ex bubone habet ortum à putredine. Quoniam bubo inflammatio est, & in inflammationibus omnibus humor conclusus putret. Verùm quando inflāmatio à causa prægeessa oritur, humor qui putret conclusus ibidem continetur, neque vaporē putridum ad cor vsque transmittit, sed simplicem alterationem. Vbi verò ob abundantiam putredinis in visceribus fiat, quæ totum putrescentem humorem non retinent, sed partem ad glandosas carnes transmittunt, febris buboni iuncta putrida est, & vaporputridus in corde recipitur. Tales autem febres sine periculo non fiunt. Cùm igitur bubo sine læsione in visceribus, & magnis vasis fit, febris inde concitata diaria est, & absque periculo. Quamuis enim cum putredine in bubone fiat, quod cum Erasistrato cōcedit Galenus, putrida febris non est, quoniam vapor putridus ad cor non peruenit, sed simplex alteratio: erunt ergo ex bubonibus febres quædam non putridæ. Bubo verò adenosarum carnium est inflammatio.

Erasistrati tamen opinio fuit, sanguinem transfundi in arterias, ac inde febrem generari: vt refert Celsus lib.1.in præfatione. Refert quoque Gal.lib.de sanguinis misione aduersus Erasistratū ipsius opinionem, de generatione phlegmonis, & de generatione febris ex phlegmone. Putauit namque Erasistratus, sanguinem in venis tantùm contineri, & in arteriis solum spiritum, vbi animal secundum naturā se habuerit. Extremas autem venas extremis arteriis osculis coniungi, atque vbi ob plenitudinē, aut causam quamuis sanguis exprimatur, ora venarum atque arteriarum aperiri transcolarique sanguinem, ac trasfundi à venis in arterias, deinde cum spiritu misceri ac motū ipsius mutare, cùm fuerit cordi proximus, & secundum rectitudinem, idque febrē esse dixit. Vbi verò inde sanguis trudatur, in extremis arteriis constringi, & phlegmonē facere. Modò Gal. de febre ex inflammatione loquens inquit: Assentio sermoni putredinis in hoc, quòd ob putredinem humoris qui continetur in inflammatione febris concitatur, non tamen vt putauit Erasistratus, quia sanguis transfunditur à venis in arterias, & vbi proximus cordi est febrem facit. Id enim falsum est. Quoniam aliquando cōtingit febrem ab inflammatione fieri, quæ diaria est, & per solam simplicem alterationem ab inflammatione in cor procedentem, febrem effici, sine sanguinis transmisione.

Quoniam tamen Galenus in præsenti loco dixit febrem omnem pestilentem habere originem à putredine, meritò dubitandum videtur, An febris omnis pestilēs sit de genere febrium putridarum. At probare quidam conantur, quasdam ex ipsis esse diarias, quoniam aer pestilens primùm corrumpit spiritum, & febris diaria calefacto spiritu

ſpiritu conſiſtit. Præterea non omnis talis eſt putrida, ſiquidem vbi humores putridi continentur, & morbos acutos faciunt, ægri victu tenui ſunt alendi, ſed qui peſte laborant, ſunt ad cibum potius cogendi: non ergo ægrotant ob humorum corruptionem. Non pura enim corpora, vbi magis nutrias, magis lædes. Præterea in pulſu & vrina eorum qui peſte correpti ſunt, non adeſt magna mutatio: vt docet experimentum, ſed in febribus putridis, maximè acutis, magna eſt in his duobus ſignis mutatio: igitur febris peſtilens non eſt de his quæ conſiſtunt in humorum putredine.

In hoc dubio nonnulli ex barbaris tenent, quaſdam ex peſtilentibus febribus eſſe diarias, quod quàm falſum ſit ipſa docet rerum natura. Sunt enim diariæ febres, & breues, & ſalubres, peſtiferæ verò longiores, ac pernitioſæ. Alij dixerunt omnes eſſe putridas, moti Galeni ſententia in hoc loco. Verùm nos Gal. mentē exponentes dicemus, febres peſtilentes nonnullas eſſe putridas, quaſdā verò hecticas. Nam aer peſtilens quandoque inuenit in humoribus eam præparationem, vt eos facilè inficiat, ac febrem efficiat putridam. Aliquando verò contingit humores admodum eſſe frigidos, corpus tamen cordis valde calidum, quo tempore aer putridus ambiens cor ipſum alterabit, ac febrem efficiet hecticam, quæ in calore cordis facto conſiſtit. Febres quaſdam peſtilentes putridas eſſe, capite præcedenti docuit, dicens: Interdum enim efficitur febris propter humores in corpore aptos in putredinem. Id quoque eſt cuius gratia Galenus docuit, humida corpora exiccare, & obſtructiones aperire: quoniam ab his putridæ febres originem trahere ſolent. Quod tamen quædam ex peſtilentibus febribus ſint in genere hecticarum, conſtat ex Galeno lib. 3. de præſagitione ex pulſib. cap. 4. dicente: Etenim ſunt vt docuimus peſtilentes non paucæ inde vſque ab initio hecticæ, diſtantque ab omnibus aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Id autem latius in hunc modum demonſtrauerat, poſito quòd cor & ſanguis ac ſpiritus qui in ipſo continētur contrario modo afficiantur: ita vt corde exiſtente frigido, ſanguis & ſpiritus ſint calidi, aut corde exiſtente calido ſanguis & ſpiritus ſint iuſto frigidiores: & hoc aut æquis aut diſparibus menſuris labentibus. Tunc enim pulſus fient æquales & moderatis proximi maximè vbi æquis menſuris labantur. Exemplum eſt, ſi cor calidius ſit debito non multum, ſanguis verò & ſpiritus frigidiores pari ferè mēſura, pulſus paulò remiſſior fiet naturali, & paulò celerior, eritque iſta hectica febris vt Galenus inquit ibidem. Quæ plurimis imponet medicis, quoniam parua eſt, & in pulſu non adeſt multa mutatio, & calor non multum auctus, qui cordis ſubſtantiam occupat. Decipit itaque medicos, quoniam non eſt in pulſu, aut calore magna mutatio, inæqualitatem verò, quæ ſola moleſta eſſe poſſet, balneis releuare poteſt. Pone etiam quòd neque in vrina mutatio aliqua fiat, quod contingit: ſed colore & contento naturali ſimilis maneat, de his ſexcētos in magna peſte cuius ſæpe meminit, ſe vidiſſe refert, in quorum cognitionem, medici vulgaribus nihilo præſtantiores erant, imò imperitiores. Vulgus enim eos cognoſcebat ex reſpirationis fœtore, quod vnum eſt de ſignis peſtilentis febris. Rurſus ſi in ore color aliquis eryſipelatoſus, aut herpetibus ſimilis apparuerit. Rurſus calor thoracis id oſtendit, non naturalis, inquam: præterea vrinæ ipſorum, quarum quędam ſunt tenues aquoſæ, quædam turbatæ, cum ſublimamento ad ſpeciem telæ araneæ admodum lanæ congeſtæ, quæ ſignificant mortem, ſicuti in aliis color ſubſtantia, contentum, vt ſedimen album, læue & æquale: ſignum eſt ad ſalutem tendere hecticam peſtilentem. Ex oculis etiam, nam oculi inter lauādum calidi ac flammei ipſis fiunt, ac tales permanent in peſtiferis febribus. Hæc ſigna ſcribit loco citato, quæ oſtēdunt peſtilētem hecticam, quæ ex pulſu non deprehenditur, ſed medicis imponere ſolet. In his hecticis febribus nonnunquam fit, quod barbari, vt ſignum peſtiferè febris ſcribunt, nempe & pulſum, & vrinam non mutari magna mutatione, quoniam calor non occupat humores, ob idque non mutatur vrina, niſi fortè ad facultatem ipſam naturalem malum perueniat, tunc enim mutantur vrinæ modo dicto. Pulſus verò ob febris paruitatem, & humorum contrariam temperaturam, non mutantur magna mutatione. Quod barbari nec olfecerunt quidem, ignorantes id eſſe verum in hecticis peſtilentibus, & in quibus ſalus ſperatur. Ad ea tamen quæ adduximus in contrarium dicemus. Ad primum, quod videtur probare ex febribus peſtilentibus quaſdam eſſe diarias, concedimus ſpiritum primò alterari, non tamen pati calorem factum, qui febris peſtilens ſit. Aut enim in ſpiritu ſolo figitur, & non erit peſtilens, aut figitur in membro, aut humore, & erit aut hectica aut putrida, quales ſunt omnes febres peſtilentes vt diximus.

Ad ſecundum, concedimus nonnullas, ex peſtilentibus febribus eſſe acutas, & à putredine humorū ortas concedimus pariter ægros eſſe alendos frequentius quemadmodum præcipit Celſus lib. 3. cap. 7. dandaq; opera eſt quantum fieri poteſt vt inter opor-

tunam abstinentiam cibosq; oportunos obmissis cæteris nutriatur. Nam & ij quorum facultas imbecilla est, cum humorum corruptione frequenter sunt alendi, sed in parua quantitate, apud Galen.1.sect.Apho.comment.17. Talis est pestilens putrida, in ea enim facultas est languida & humores valdè corrupti. Præter id quòd eorum spiritus frequenter resoluitur, qui per alimentum refici debet. Adde quòd qui ciborum magnam auersionem patiuntur, ad alimenta cogendi sunt, vbi eis non adhibeatur cibus vltra mensuram. Rursus ciborum inappetentia vt malum signum scribitur ab Hippoc.lib.3. de mor.popu.par.3.sectio.57.de peste illa affectis loquente, cum inquit: Omnes autem cibos auersabantur, atque ex omnibus perscriptis in quos aliquando incideram, multi, maxime ij atque alij ex his, & ex aliis qui perniciosè habebant: & Galenus in comment. fortiores itaque, qui seipsos cogentes, ingerebant qui administrabantur cibos, omnes ferè seruati sunt, plurimi verò mori elegerunt potius, quàm aliquid ingererent.

Ad tertium, de mutatione pulsus & vrinæ diximus in hecticis pestilentibus non semper adesse in his duobus magnã mutationem: bene tamen in putridis & in quibusdam ex ipsis hecticis, quæ sunt pernitiosæ, de quibus ad Galeni mentem diximus. Putarunt enim barbari non esse magnam ipsorum mutationem facta comparatione ad malitiam ipsarum febrium. Addiderunt etiam id esse intelligendum, in principio, idest valdè iuxta principium, quoniam in processu magna fit in ipsis mutatio. Sed tamen vtrunque est falsum. Primùm quod non valde mutari dictum sit, facta collatione ad morbi malitiam, falsum est. Nam nulla facta collatione, & absolutè, verum est, pulsum & vrinam in quibusdam ferè nullam recipere mutationem: ita vt nec medici ipsos febricitare putent. Secundum etiam est falsum, id esse intelligendũ in ipso morbi principio. Nam apud Galenũ in febribus quibusdam, de hecticis dictis, pulsus nullam ferè recipit mutationem, & vrina sedimentum habet album, læue, & æquale, naturali simile, quãdo febres tales salubres sunt. Si igitur quia salubres tale signum habent, iuxta summum vigorem id potius apparebit, quàm in principio. Quod si in principio, vt dicunt, apparet, non est cur in talibus non appareat in vigor, quo tẽpore in omni salubri morbo apparere solet: atque idem indicat, morbum in vigore consistere. Ad id etiam, quod Gale. in præsenti loco dixit: Omnes pestilentes febres à putredine ortum habere dicemus: verùm esse omnes incipere à putredine aeris, & in humano corpore quasdam esse putridas, quasdam hecticas, pro dispositione corporis patientis, quæ maior est in cordis substantia aut in eius humoribus. Nec tamen negamus fieri posse, vt in corde figatur, & humoribus putredinem inferat. Hæc similiter docuit eodem lib.3.de præsagi. ex pul.cap.3.Galenus. Quo in loco ferè eadem signa scripsit, quæ Thucydides loco citato, quæ pestem ostendunt à putredine ortam, licet non semper putrida, sed nonnunquàm hectica febris sit.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm dissident febres) diuersam esse dicit generationem febrium ex bubonibus, & ex viscerum inflammationibus, ac putredine in vasis amplioribus. Nam ex bubonibus, idest, inflãmationibus quæ sunt in carnibus adenosis, febres diariæ procedunt. Ratio est, quoniam humor qui putrescit, in loco conclusus continetur, nullum fumum edens, qui ad cor peruenire posit, ob distantiam, ac minimam cum corde connexionem, & per angusta vasa, simplici tantum alteratione ad cor perueniente: quemadmodum in duobus exemplis adductis ostendit de solis æstu. Fit enim vt caput primùm incalescat, deinde calorem ad cor transmittat, febremque efficiat diariã. Rursus in exercitationibus fit, vt suprà diximus. Articuli enim primùm ac musculi incalescunt, dein calor ad cor vsque procedit, & febrem diariã efficit. In inflammatione tamen visceris, & putredinibus magnorũ vasorum, non tantùm calor, sed & fumus ab humore putrescente eleuatus, cordi transmittitur. Quod per lata vasa facile fit, & à loco proximo, febrisque inde genita putrida est. Thomas de Garbo, fieri posse, inquit, vt inflãmatio fit in membro exteriori, & febrem putridã efficiat, vt si fuerit, in parte cordi proxima, & humor faciens inflãmationem esset multus, & vasa intermedia latiora. Sed id falsum est. Quoties enim inflãmatio in membro externo fit, in angustis meatibus humor conclusus continetur, ac vapor ibidem circũscribitur. Quod si aliquando contingat cum tali externa inflãmatione, aut vlcere, febrem fieri putridam, id non aliter fiet quàm vt apud Hippocratẽ dictũ est. Ex bubonibus febres omnes malæ, exceptis diariis. Malæ autem febres ex bubonibus, illæ sunt, quæ ab inflãmatione, & putredine intrinseca ortum habent. Sola enim externa in bubone inflãmatio febrem malam, aut aliam à diaria non efficeret, nisi in visceribus accederet inflãmatio, aut vlcus aut in magnis vasis putredo. Sic etiam modo dicemus, si contingat, cum externa aliqua inflãmatione, febrem putridam fieri, non ob ipsius magnitudinem, aut propinquitatem

ad cor

ad cor eueniet,vt putauit Thomas : ſed quoniam aderit in viſceribus ſimiliter inflammatio, aut in magnis vaſis putredo,à quo loco fumus ad cor mittetur putridã febrem faciens qui in externa inflammatione concluſus contineretur.

Hæc eſt vna differentia inflãmationis internæ,ab externa. Altera ſimiliter ſcribitur à Galeno in præſenti,nam humor,qui continetur in bubone,totus putreſcit intra diem, aut duos dies,in viſceribus verò paulatim procedit putredo, ſicuti & in his putredinibus,quæ intra vaſa ampla ſunt. Nam putredo,quæ eſt in externa inflammatione, tota finitur integrè putreſcẽte eo humore,qui cõcluditur in ipſa,ſine eo quòd pars humoris proxima inficiatur. Verùm putredo orta ab interna inflãmatione,non finitur,quamuis totus humor inflammationis putreſcat:ſed ab ea putredine vapor eleuatur,qui humórem proximè exiſtentem putreſcere faciet,& rurſus alterum, altero propè accedente.Id enim perpetuò fit,donec humor qui putreſit,in inflammatione interna totus finiatur. Accedunt enim ſemper alij,qui putredinem recipiunt ampliorem. In magnis ſimiliter vaſis exiſtente putredine,pars putrida humorem quem cõtigerit putrefaciet, & longius protrahetur putredo,nouo ſemper humore per contactum prioris alterato atque corrupto,donec totus aut coquatur, aut diſcutiatur. Horum exemplum eſt inter inflammationes internas,morbus lateralis, cui non tantùm febris continua accedit, ſed ſæpe videmus repetentias tertianas,nouo humore per tertium putreſcente,& in magnorum vaſorũ putredinibus. Tertiana continua nobis oſtendit alium atque alium humorem contactu prioris putrere,& aliam efficere acceſsionem. Præter id quod in cõtinuis ſine acceſsionibus,ſenſim diſcutitur, qui primo putrere cœpit,ſenſim quoque alius ad putredinem accedit. Sic ergo in his omnibus putredinis tempus prorogatur.

In tertia parte, quæ incipit (Sed vt vno verbo dicatur) vnum ſimile vniuerſale adducit eorum quæ dicta ſunt de febribus diariis,& putridis,per quod diſtinguere docet febres putredinis à diariis. Diariæ namque finiũtur ſemel extincto calore:putridæ verò ſerpunt ac repetunt, aut continuæ ſunt. Repetunt,vbi putreat humor extra vaſa vt de ſtercore docet exemplum in præſenti parte: continuæ ſunt,vbi in vaſis putreſcant, de quibus capit.ſequenti. Simile vniuerſale eſt bimembre:ſingula verò membra particularibus probat exemplis. Simile in externis rebus eſt eorum quæ incaleſcunt. Quædam enim concipiunt calorem abſque putredine. Quædam verò cum putredine. Exemplum primi membri eſt lapis,aut lignum : hæc enim ſimile diariis febribus recipiunt caliditatem, quæ ad certum terminum extenditur,nempe donec refrigeretur,refrigeratur tamen ceſſante cauſa calefaciente, ſuperueniente quoque cauſa infrigidante. Sic etiã fit in diariis febribus,vbi enim calefaciẽs cauſa diſcutiatur,hoc eſt,ſpiritus ipſe, in quo calor continetur productus à cauſa prægreſſa,aut bubonis inflãmatione, ceſſat febris. Maximè quoniã naturalis temperatura intemperiem ab ipſo incaleſcẽte productam corrumpit,& ad priſtinũ ſtatum reſtituit. Sic in lignis à ſole calefactis fit:lignum enim reſtituitur ad naturalẽ temperiem,vbi ſol calefaciens recedat,accedente aeris temperie frigidiore. Neque enim putare oportet,vt ferè tota philoſophorũ iuniorũ ſchola, calorem ligni,aut ferri corrumpi per abſentiam conſeruãtis. Impoſsibile enim eſt rem aliquam permanentem,quæ aut ſubſtantia ſit,aut agens contrariũ habeat,corrumpi per ſolam abſentiam conſeruantis. Si enim calor ferri corrumpitur, ferrum loco caloris recipit frigiditatem:erit ergo cauſa aliqua,talem inducens frigiditatem. Cauſa igitur illa poterit nihilominus calorẽ corrumpere, quàm frigiditatẽ introducere. Atque proinde dicemus potius à contrario calorem ferri,aut ligni corrumpi,quàm per abſentiam conſeruantis. Licebit tamen id tantùm aſſerere,ob abſentiam generantis facilius corrumpi qualitatem à ſuo contrario. In hoc tamen exemplo non confertur calor ligni calori bubonis : is enim non tantùm putridus eſt, ſed & totum humorem intra diem aut duos putrefacit,ſed ad calorem febrilem,vterque enim ſine putredine eſt,& breui ceſſat.

Secundum membrũ ſimilitudinis adducte eſt,eorũ quæ in exterioribus calorẽ cum putredine cõcipiunt. Tales ſunt febres omnes putridæ.In illis enim non tãtùm putret ac incaleſcit humor,ſed corpora ſuſcipientia ſimul cum calore putredinem cõcipiunt, quæ ſerpit per eos humores,quos cõtigerit talis putredinoſus calor. Neq; tamẽ finito in ſubiecto calido,ipſo calore,finitur in totum calor,quẽadmodum in primo membro de diariis diximus,& in exemplo lapidis, aut ligni. Sed finito iam calore in parte quæ primũ ipſum ſuſcepit,aut diſcuſſo,aut excreto humore primum putreſcẽte, alter infectus relinquitur,qui putredinẽ conſeruat,& morbũ prorogat. Huius mẽbri exemplum ſcribit quod vidit in agro in ſtercore pecudũ,& columborum ſimul mixtis,ea tamen à ſole incaleſcebãt,atq; fumũ à ſe mittebãt,qui appropinquantiũ lędebat nares,erãt quoq; adeò calida,vt manus ac pedes tangentium deurerent. Nec tamen calor,primò in parte

aliqua introductus à sole, perpetuò durabat, sed quantum primo die ad summum calorem, perueniebat, id refrigerabatur, tenui & humidiore parte, caloris vehemētia dissoluta, cessabat autem calor discusso subiecto caloris. Sequenti verò die pars alia de nouo similiter accendebatur, & ad summum feruorem perueniebat: fiebantq; omnia sicuti & prima die. Sic etiam diebus sequentibus fieri intellige, quod manifestum exemplū erat quotidianæ febris. Quod si idem duobus diebus ac noctibus euenisset, exemplū foret febris tertianę, sicuti & per tres dies similiter facto, quartanę, & si per quatuor quintanę. Si tamen aliqua febris est quintana. Non enim vidit Galenus febrem aliquā manifeste, quæ aut quintana esset, aut ea rarior. Hoc exemplum quantam habeat dissimilitudinem ab his, quæ in humano corpore fiunt, dicet lib.2.cap.13. An tamen sit febris aliqua quintana, vel ea rarior lib.1.de morbis pop.par.3.sect.2.& 17.meminit Hippocrates quintanæ, septimanæ, & nonanæ. Vt tamē Gal.in cōmentario refert in prognost.& apho.nunquā harum meminit. Verùm quod hîc negat, se vidisse apertè febrē aliquam repetentem per maiora interualla, quàm quartana, id neque Hippocratē vidisse vnquam constat Gale. enim lib.3.de mor po.par.3.cōmentario 63.credit prædictas sententias Hippoc.non esse, dicens: Simus itaque etiā memores quòd cùm primo epidemiorū & secundo, multos ægros memorauit seorsum, & constitutiones totas exposuerit, nusquam tamen quintanam, vel septimanam, vel aliam quandam multorum dierum febrem scripsit, sicuti neque in tertio epidemiorū, neque in superioribus, neque in sequentibus ad finē vsque. Ex quibus subit suspicari de his quæ in lib.1.epidemiorum scripta sunt, quòd inserta videantur, vbi vult & alias quasdā esse plurium dierum, quàm quartana sit, febres. Promittit etiam se dicturum de febribus per accesiones repetentibus, id facit libro secundo cap.13.& sequent.

CAPVT VIII.

PVtredo autem humorum, quæ fit in vasis, similis putredini quæ in inflāmationibus sit, & abscessibus, & aliis phymatis, duplex quidē genere est: ex permistione autem duorum generum, alia tertia varia specie existit. Siquidem & mixtionis modi, quum alterū genus maioris minorisq; ratione superet & superetur, facilè numerari non possunt, sed ex duobus generibus alterū quidem fit superante natura, alterum verò euicta. Superāte quidem, vt per inflāmationes & phymatosos tumores omnes pus: in humoribus autem venarū & arteriarū, id quod subsidet in vrina proportione puri respondens. Atque hæc putredo non simpliciter putredo censetur, sed etiam habet aliquid concoctionis, manēte enim adhuc concoquendi facultate vasorū, putrescens tunc humor ad talem alterationē deducitur. Porrò alia est putredo concoquendi facultate adeò debili, vt nulla mutatio ad benignum putrescentis excrementi efficiatur. Quod fit interdū illa extremè debili: quamuis putrescens humor sit modicè prauus, interdum
2 *autē facultas ad extremā debilitatē minimè deducitur: sed humore xtremè prauus existit. Huiusmodi excrementi putredo, neque consistentiam, neque colorem, neque odorem habet vnum: sed putrescens humor semper secundum substātiam permutatur ac variatur. Altera verò putredo quam & concoctionem esse diximus, in vnam speciem puris semper mutatur, & colorem, & consistentiam, & odorem. Vbi igitur natura ipsa omnino superet, pus optimum gignitur, visu candidū ac crassum, & sibi simile*
3 *vndique: læue autem tangenti, ac minimè fœtidum. Quòd si velut semiputridum fuerit, tertiū genus in tali mutatione (quod paulò suprà diximus) consistit. Porrò diximus tale genus maximè multiplex esse. Nam quòd magis ac minus recipiat concoctionem, innumerabilis differentia est. Sæpe enim candidū effectum, aut fœtidum est, aut tenue consistentia: quandoque verò non candidum, sed liuidū ap-*
4 *paret, atq; in omnibus his magis & minus est infinitum. Cæterùm quot in abscessibus putredinis differentiæ sunt, tot in febribus ex putredine accensis vrinarum formæ existūt. Optima enim quæ putrido humore ea virtute quæ cōtinentibus vasis insita est, candidū, læue, æquale, ac minimè fœtidū sedimētum habet. Pessima verò, maximè cōtraria huic est. Ea verò quæ media est, quò magis alteri earū propinquet, tantò melior aut deterior est. Sed de vrinarum differentia libro de iudicationibus docuimus.*

COMMENTARIVS.

QVoniam in cap.præcedenti docuit distinguere febres diarias à putridis, & exemplum putredinis, quæ fit extra vasa adduxit, stercoris putrescentis, modò de putredine quæ existit intra vasa, loquens, similitudinem affert humorū qui putrescunt in tumoribus præter naturam. Cap.in quatuor partes diuiditur. In prima cōparat putredinē humorū qui sunt in vasis ei, quæ fit in tumoribus & phymatis. Verùm quæuis harum duplex est: nam quod putret siue in inflammatione, siue in vasis, aut alteratur natura superante, aut superata integrè, hi sunt duo modi putredinis. Vbi tamen neutrum integrè superauerit, tertia quædam putredinis species consurgit, mixta ex duobus

extremis,

extremis,& duorum extremorũ actionibus,nempe caloris naturalis, & præter naturam. Vincente igitur integrè natura in tumoribus præter naturam, pus generatur, siue sint inflammationes,siue tumores phymatosi,qui celeriter augentur,ac tendunt ad suppurationem. In vasis tamen integrè vincente natura, sedimentum generatur, quod subsidet in vrina. Hanc autem putredinem, non licet simpliciter putredinem appellare: habet enim aliquid coctionis, quandoquidem manente ac constante adhuc coctrice facultate vasorum,exercetur. Altera putredinis species est,per quam humor,qui putrescit nullam mutationem ad bonum recipit,neque aliquod naturæ opus ostendit. Quod fit aut natura summè languida,quamuis humor nõ sit in extremo prauus, aut humore pessimo, quamuis natura non peruenerit ad summum langorem. Ex his duobus modis intelligenti constare potest nullam mutationem in humore fieri ad bonũ, vbi ambo coniunguntur,summus langor facultatis,& extrema humoris malitia. Hæc sunt duæ extremæ alterationes,quæ in humano corpore contingunt, ex quarum mixtione, vel vt melius dixerim,ex causarum efficientiũ mixtione,medium quoddam confici solet,quod neque adeo bonam ostendit putredinem, sicuti ea quæ apparet in his quæ integro naturæ dominio fiunt,neque adeo malam,vt quæ secundo loco dicta est;quæ nullam demonstrat naturæ actionem circa materiam. Cùm tamen dicimus bonam putredinem,quam etiam coctionem appellamus, cum Galeno alterum tenere extremum & integram naturæ victoriam ostendere, id non simpliciter intelligendum est, sed inter eas alterationes, quæ fiunt circa humores, qui putredinem passi, in nostri corporis substantiam non patiuntur mutationem. Meliorem nanque mutationem patiuntur humores vbi actio naturæ versatur circa bonos succos,aut circa eos,qui semiputridi cùm essent,ad benignum à natura fuerunt mutati,quod fit vt Gale.docet.lib.11.de metho.med. Quam etiam mutationem dixit.libr. artis medicinalis cap.89. esse alterationem quæ facit cessare putredinem manente substantia. In his igitur qui boni succi non sunt, neque ad bonum mutationem recipiunt, optima dispositio est quæ à natura fit, superante integrè, in tumoribus præter naturam pure genito, in vasis verò cùm in vrina pars secernitur, quæ subsidet, cum colore & substantia quæ dicentur. Qualis etiam est in humoribus qui à putredine non occupantur,aut postquàm occupati sunt, fuerunt ad bonum reducti, quando ex ipsis,natura vincente,aut semen in vasis seminariis & testibus generatur, aut in singulis particulis simile parti:id tamen est,quod agnascitur in nutritione & augmẽtatione. Hæc enim sunt naturæ opera,siue naturalis facultatis, siue altricis potentiæ, siue nutritoriæ facultatis,quam etiam Galen.altricem appellat, vbi circa bonum operatur succum. Vbi verò circa malum,putredines fiunt occupato subiecto ab extraneo calore, tanto minus malæ,quanto magis in ipsis vincit naturalis calor, eum qui præter naturam, ac summè vincente minimè mala putredo,quam coctionem appellat, summè verò victa, pessima putredo,quæ nihil coctionis habet,medio modo se habentibus, medium quoddam fit, quod etiam coctionem & putredinem appellare licebit. Constat autem facultas naturalis,vbi particularum agentium temperamentum debitum seruatur,languet verò vbi distemperetur: distemperatur tamen, mutatione facta in aliquo primorum elementorum. Quòd si in fieri mutatio sit,ac in primis tantùm qualitatibus consistat,ex accidenti languor sequetur:in essentia tamen,vbi non tantùm primæ qualitates mensuram excedant, sed & ipsæ elementorum substantiæ, quod in facto esse mutationem dicimus. Hoc autem,cessante causa alterante,diu manet:sed de his suprà diximus.

In secunda parte, quæ incipit (Huiusmodi excrementi putredo) explicat qualem naturam habere debet id,quod generatur in tumoribus præter naturam, victa facultate,& qualem ipsa vincente. Victa facultate id,quod generatur, nõ habet speciem vnicam,sed diuersam colore,& odore,& consistentia. Ratio est quoniam vbi natura non vincit humorem,id quod generatur,potius insequitur naturã materiæ quę alteratur,quàm causæ alterantis. Cùm igitur materia quæ alteratur non sit vnica,non erit vnicum specie genitum,sed tam diuersum vnum ab altero,quàm diuersa vna materia ab altera. Quàm diuersa verò sit,notum est. Nam ex humoribus quidam sunt biliosi,quidam pituitosi,quidam melancholici: nonnunquam etiam sanguis ipse tanta copia occurrit, vt à natura nullo modo vinci possit. Ex particula quoque patiente non paruam recipiet differentiam,quia vbi languida fuerit maiorem,aut minorem patietur intemperiem caloris,aut frigoris: vnde diuersa natura sequetur eius, quod alterationem suscipit. Hoc habet verũ in diuersis tumoribus,& vlceribus: similiter in vnico vlcere, aut tumore. Cùm enim non fuerit vnicus humor,qui ad partem peruenit, non erit vnica species eius quod generatur. Quòd si facultas humorem,qui continetur in tumore præter naturam,superet integrè,id quod generatur vnicam habebit consistentiam, vnum etiam colorem,& odo-

rem,eritq; id pus optimum album,læue,& æquale,ac quamminimè fœtidum,substantia crassum. Tale est quod Hippoc.progn.vltimo libri primi descripsit,dicens: Pus autem optimum album esse debet,æquale,ac læue,& quamminimè fœtidum, huic verò maximè contrarium,pessimum est. In cuius expositione nos singula,quæ in hac descriptione continentur patefecimus latè.

In tertia parte quæ incipit(Quod si velut semiputridum fuerit)explicat qualis sit natura putredinis tertiæ speciei, cuius ab initio capitis meminit, quando actiones caloris naturalis & præter naturam immiscentur,neutro integrè vincente aut victo,cuius etiam innumeræ sunt differentiæ maioris & minoris. Sumptæ ab eo quòd, id quod medio modo alteratur,plus aut minus ad naturã alterius extremi accedit, aut exactè medium tenere videtur. Contingit enim pus album esse, non tamen seruare optimi puris odorem,neque in consistentia crassitudinem debitam:nam tenue malum est, sicuti & valde crassum,nonnunquam etiam colore deprauatum est,vt liuidum, sic etiam de viridi dicemus. Non meminit nigri coloris, quoniam in hac media commutatione non euadet nigrum. Fœtidum tamen esse potest,quamuis album, quoniam manifestam potest habere putredinem, hoc medium, quod ostendit fœtor, nisi pus fuerit actu frigidum aut ob nimium defectũ innati caloris partis:fœtor enim eget euaporatione, quæ actuali calore fit:verùm id experiri licebit vbi digitis pus affricetur. Has tres putredinis species in duas tantùm colligit lib.1.prog.comment.vltimo. Vbi enim calor naturalis extremè languet,pessimæ fiunt putredines,quæ ad secundam attinent speciem,aut calor non omnino languet,& fit actio mixta ex actione caloris naturalis & præter naturã. In hac actionis mixtione continentur duæ species dictæ in præsenti capite: in quarum altera calor naturalis omnino vincit,in altera verò medio quodam modo se habet. Istæ enim duæ species in hac vna differentia continentur,in qua diximus actionem esse mixtam. Nam in specie in qua calor naturalis omnino vincit,in qua pus optimum generatur,actio nõ sic optima est,vt caloris extranei nullam habeat mixturam, quandoquidem hæc alteratio non simpliciter optima est,sed inter eas quæ versantur circa prauos succos non corrigibiles:de qua rectè dicemus esse mixtam actionem,atque hãc speciem actionis mixtæ comprehendere eam in qua pus optimum generatur,& eam qua pus generatur,non tamen optimum,sed quasdam habens optimi puris conditiones,& non omnes. Quas igitur in præsenti capite tres statuit species,loco allegato fecit duas,dicẽs: Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, tanquã in corpore inanimato putrescit sanguis:si verò vim quandam seruet,permixta quædam commutatio de causa per naturam,& item præter naturam efficitur,siquidem causa naturalis concoquit, præter naturam putrefacit, vtra earum magis exuperet per eam ipsam necessariò signa accedũt tum caloris odorisq;, tum etiam consistentiæ. In actionibus ergo,in quibus calor naturalis & præter naturam miscentur, quamuis pus optimum generetur, mixta dicetur actio, eruntq; omnes actiones quæ circa prauos succos versantur, aut omnino victo calore, aut mixta actione,naturali calore & præter naturam agentibus. Hoc autem membrum licebit volenti diuidere in eam actionem qua maxime vincit calor naturalis, & eam in qua medio modo se habent caloris actiones, vt in quibus pus generatur, non tamen optimum.

In quarta parte quæ incipit (Cæterùm quod in abscessibus)similiter fieri dicit in humoribus,qui continentur in vasis,& in abscessibus. Quemadmodum enim humor,qui putrescit in tumoribus præter naturam,vnam trium recipit mutationem,aut optimam, aut pessimam,aut mediam:sic etiam in vasis sedimentum in vrina,secretum ab humore putrescente,aut est optimum,puri optimo respondens,album,læue,& æquale,& quamminimè fœtidum:aut pessimum huic contrarium,vt nigrum,valde fœtidum. Aut sedimentum mediam naturam seruabit,vt subrubrum,aut album,sed inæquale.Similes igitur in vasis & extra vasa fiunt mutationes:in vasis quales sint docet vrinæ sedimentum: extra vasa verò pus,veluti in vlceribus & tumoribus præter naturam. Sed de vrinarum differentiis lib.1.de Crisibus,cap.12.latius egit.

De natura contentorum in vrina,ac de optimo contento diximus lib.2. prog. in expositione 26. An tamen sit excremẽtum secretum in iecore & venis ab humoribus ibidem contentis:an pars chyli geniti in ventriculo diximus fusius lib.1.progno. in annotationibus vltimi commentarij,ad quem locum breuitatis gratia placet lectorem remittere. Ibi enim quæ longis ambagibus,& multis paginis ab aliis dicta sunt,nos breui admodum comprehendimus,& veritatem ac Galeni mentem exposuimus.

Vbi legitur (vrinarũ) in Græcis codicibus omnibus legitur τῶν ἐμφερομένων τοῖς οὔροις hoc est,eorũ quæ in vrinis inuehuntur. Quæ litera cum doctrina Gale.stare non potest: nam

nam in hoc loco similes differentias bonitatis & malitiæ contentorũ in vrinis vult esse, differentiis humorum,qui in tumoribus præter naturam continentur , & in sedimento vrinæ id statim exemplum apponit:At ἐμφερόμενον,id est,quod in vrina inuehitur, tantum significat appendiculum,nõ nebulam,aut sedimentum.Non igitur hîc Gale.de his quæ inuehuntur sermonem adstringit. Quòd tamẽ ἐμφερόμενον,id est,quod inuehitur, solum appendiculum significet,docuit lib.2.progn.comment.29.vbi, cùm Hippo.dixisset,νεφέλαι ἐμφερόμεναι,id est,nebulæ,quæ inuehuntur:dixit,Gale.per verbum,inuehuntur,ostendit nobis intellexisse appendiculum:illa ergo vult Galen.esse, quæ vrinis inuehuntur.Legendum igitur, τῶν ἐμφαινομένων τοῖς οὔροις,id est,eorum quæ in vrinis repræsentantur. Quæ litera omnibus vrinarum contentis est communis, quo modo Leonicenus legisse videtur. Cæterum circa præsens caput de putredine, & coctione nonnulla dicenda sunt,ad stirpandas quorundam iuniorum medicorum sectas. Porrò putredinis naturam explicuit Aristot.lib.4.meteorolog.cap.1.dicens: Est autem putrefactio proprij naturalisq; caloris in vnoquoque humido existentis, ab externa caliditate corruptio, ea autem est quæ in eo quod circunfunditur ac cõtinet existit.Corruptio,genus est in diffinitione continens putredinem & multas alias corruptiones,vt diuisionem,dissolutionem & vstionem. Dicimus tamen ipsam esse corruptionem,quoniam per eam mutationem forma à materia separatur, corrumpitur autem immediatius calidum innatum rei quod in humido existit,forma verò mixti corrumpitur mediatè,& ad corruptionem dispositionum conseruantium ipsam. Nam calidum innatum , cui humidum subiicitur, formam in materia conseruat,quod in mixtis animatis maximè constat,sed & in aliis omnibus mixtis,nihilominus verum est. Innatus autem calor temperamentum est,quod vnumquodque mixtum ex prima compositione elementorũ adeptum est,per calorem, diuersum in singulis mixtorum speciebus, ex diuersa primorum elemẽtorum mixtura. Causam efficientem huius corruptionis explicat dicens: Ab externa caliditate : externa verò caliditas est,inquit, quæ in ambiente continetur. Exemplũ posuit in aere ambiente,à quo maxima ex parte putredines ortum habent,quamuis in humano corpore,& reliquis animalibus venæ & arteriæ,quæ humores continent,vbi extraneam & non naturalem caliditatem contentis humoribus impartierint,ea ad putredinem moueant. Continentis quoque rationem in humorum putredine habent vapores, qui ab ipsis humoribus eleuantur, & non transpirant. Hoc itaque vnum est necessarium, vt extraneus,& non natiuus sit is calor qui innatum corrumpere debet:corrumpitur tamen calor à calore,quoniam eum à mixtione educit,& separat, exalãte enim humido exalat calidum, & humidum à sicco separatur. Apud Aristot.nanque per calidum innatum caliditatem intelligimus,non substantiam. Per humidum verò substantiam humidam,in qua calor dictus existit. Inde fit vt calidum innatum rei quæ putrescit indebita mixtione elementa continere non possit. Quod multis aliis occasionibus euenire posset, vt à nimio frigore calorem natiuum vincente, ita vt subiectũ deinde ab externo vincatur calore. Superentq; externus calor,& interna frigiditas,quorum communis est affectio,putrefactio. Quæ verò ab externo frigore occupata nunquàm amplius ab externo calore vincũtur, concreta potius ac gellata dicuntur:succedente verò calore non natiuo , putrefactio sequetur,ab externo calore,natiuo superato. Hæc putrefactio à calore & humiditate ortũ habet,quæ sunt putredinis principia,vt diximus ex Gale.qui hanc lib.11.de metho.med. explanauit dicẽs:Quæ igitur est putredinis natura?mutatio totius substantiæ eius quod putrescit ad corruptionem ab externo calore. Appellat autem externum calorem , non propriũ,non natiuum,non genuinum.Hæc diffinitio eadem omnino est cum ea,quam ex Aristot.explanauimus. Sed tamen contrarium verum videtur , nempe aliquam esse corruptionem innati caloris ab externo,quę tamen non est putrefactio,sed adustio,quæ enim vruntur,innati caloris corruptionem patiuntur ab externo calore. Quidam dixerunt eam esse differentiam inter putredinem & vstionem,quòd putredo est motus naturalis,vstio verò violentus:volentes ea quæ putrefiunt habere factam extraneam caliditatem,quæ tamen vruntur fientem. Quæ verò externum calorem factum habent,internũ habent principium suæ corruptionis,sed quæ ab interno principio corrumpuntur, naturalem patiuntur corruptionem. Erit igitur putrefactio naturalis corruptio , calorem nanque factum internum principiũ volunt. Id quod Arist.voluisse ferunt lib.4.meteo. cap.1. Vstionem tamen omnino violentã esse dicunt,quòd à principio extrinseco ipsam in totum fieri constet. Quod longissimè à veritate aberrare notissimũ est, ipsis quoque philosophiæ tironibus.Quærerem enim ab ipsis, an principium aliquod dicatur rei intrinsecum,quia in re ipsa existit,an quia innatum & proprium rei ipsius est ? Si primũ, sequitur quòd calor vrens similiter erit intrinsecus,quoniam intra rem ipsam vstam est, cùm

cùm ſemel ipſa fuerit inflammata, vt in lignis accenſis. Præterea qui moritur ex febre, naturaliter moreretur, moritur enim ob corruptionem, quæ fit à calore intrinſeco, qui eſt in ipſo corpore morientis. Quod tam de factis, quàm de fientibus probat. Si ſecundum, conſtat neque putrefacientem neque vrentem calorem eſſe innatum, neque proprium, ſiue factus ſit, ſiue fiens. Præterea illa mors naturalis eſt, quæ à principio intrinſeco fit, paulatim calido humidum abſumente, ac nulla cauſa præter naturam obuiante, ſed proceſſu temporis agentibus principiis. Quam explicuit Ariſt. lib. de morte & vita, dicens: Obitus atque corruptio violenta quidem caloris extinctio ac marcor (his enim vtriſque de cauſis calor extingui poteſt) naturalis verò, eiuſdem marcor, ob temporis tranſacti longitudinem proueniens. Et Gale. lib. de marcore, latè docet mortem naturalem, quæ caloris naturalis actionem neceſſariò ſequitur, ſicuti & primo lib. de ſani. tuen. Quod verò Ariſtot. dixiſſe ferunt, falſum eſt: ipſe enim non voluit putredinem eſſe naturalem motum, ſed dixit: Simplici autem generationi contrarium maximè commune, eſt putrefactio. Omnis enim corruptio quæ natura fit, ceu ſenectus, & arefactio, ad eam ducit. Voluit ergo naturalem corruptionem ad putredinem deducere, nō ipſam putredinem eſſe naturalem. Verùm aliorum nugis prætermiſis, quod verum eſt id tantum in præſentia referemus. Calor qui corrūpit mixtum, aut miſcetur humiditati, aut ſiccitati: hæc enim duæ tantum combinationes ſunt poſsibiles calori. Humiditas verò aut eſt aquea, aut aerea: ſi aquea, quæ in ipſa alterantur nonnūquam putreſcunt, vt cùm humiditas remiſſo iungitur calori, nonnunquam verò elixantur, vti cùm calor vehemens eſt, & aquam ebullire facit. Cæterùm vbi calor cum aerea miſcetur humiditate, putredinem infert. Si tamen calor ſiccitati iungatur, aut vehementer alterat, talisq; alteratio vſtio, aut aſſatio dicetur, aut leuiter, & erit reſolutio ſine vſtione. Putrefactio igitur, alteratio eſt, à calore humido, qui innatum corrumpit calorem rei quæ putreſcit, ſimul humidum educendo. Cæterùm celerius corrumpit calidum quàm humidum. Vnde fit vt calidum innatum proprium humidum regere non valeat, ac fiet putrefactio à calore humido, qui non eſt natiuus calor, quamuis ad finem ſingula quæ putreſcunt ſicciora reddantur, & fiant fimus ac terra, vt inquit Ariſtot. Non vt barbari nulla conſideratione habita dicunt, quæ putreſcūt ad finem in cinerem verti. Niſi ad finem calor ſiccus redditus eſſet, vt dicemus lib. 2. cap. 16. Cùm tamen calor ſiccitati iungitur, vbi vehementem ac celerem fecerit mutationem aſſabitur, & vbi vehementiſsimam vretur, id quod patitur alterationem calido externo vincente, ac ſuperante calidum, ſimul etiam educēte humidum, verùm multò celerius corrumpitur humiditas, caliditate, vel ſaltem æqua celeritate, quod ſatisfacit ad hoc vt calidum non reddatur debile, ad humidum collatum, ipſis pari menſura deficientibus. Talis itaque alteratio à calore ſicco fit, quod ſententia Ariſt. confirmat, lib. 4. meteo. cap. 3. dicentis: Aſſatio coctio eſt, quæ ab arido & alieno calore efficitur, vbi parum infra dixit: Et aſſum per exuperantiam aduſtum eſt. Si igitur aſſum vſtum redditur, vbi modum exceſſerit, & aſſatio à calore cum ſiccitate fit, fiet quoque ſimiliter vſtio. De coctione præterea nonnulla dicenda ſunt ex Ariſt. & Gale. doctrina. Ille enim lib. 4. meteor. cap. 2. coctionem definiuit dicens: Coctio eſt perfectio quæ à naturali proprioque calore ex oppoſitis fit paſsiuis, quæ ſua cuique materies exiſtunt. Quàm recte ipſam Ariſto. definierit, hinc conſtat: nam quod dixit, perfectio, motum quendam intellexit, per quem id quod mouetur, perficitur, eo modo quo dicimus calefactionem motū ad calorem, & ita perfectionem motum ad formam, quæ eſt perfectio. Hæc autem forma aut eſt ſubſtantia rei, aut aliud ab ipſa, quapropter dixit Ariſt. coctionis finē quibuſdam eſſe formam, naturam, & eſſentiam: quibuſdam certam quandam formam. Exemplum 1. vt cum ex ſanguine caro generatur, aut aliqua corporis particula, finis enim illius motus forma viuentis eſt, & ipſius eſſentia, quę in materia ſanguinis generatur. Exemplum 2. in humoribus qui putreſcunt, vbi tales euaſerint, vt ſub forma puris, aut ſedimenti, aut in ſumma, à natura fuerint ſuperati. Coctio igitur ab Ariſt. definita, de ea quæ circa bonos ac malos ſuccos exercetur dicitur, quoniam alimenta per balnea, & id genus alia coqui dicit, licet principij vicem internus calor occupet, & cap. 3. lib. citati dixit: Alimentum in ventriculo coqui, & in fructibus alimoniam. Quam coctionem, maturationem appellat, quæ circa fructus & fructuum alimēta verſatur, & omnis talis circa bonos ſuccos exercetur. Dicitur quoque coctio de ea quæ verſatur circa prauos ſuccos, qui vel corrigi poſſunt, vel non. pri. exemplum apud Ariſto. eſt, cùm humor qui putrefiebat, aut incaleſcebat, talis ac tantus euaſit, tunc enim vtilis eſt, & coctionem recepiſſe dicitur. Vtilis verò non eſſet niſi correctus foret. Eorum qui corrigi non poſſunt, eſt exemplum in vrinis, & deiectionibus, & tuberculis coctis. Apud Galenum verò coctio de eiſdem dicitur.

Eſt

Eſt nanque genus ad eam perfectionē quæ fit in bonis, & ad eam quæ fit in malis ſuccis, vbi generatim accipiatur: ſpeciatim verò de ea quæ circa bonos tantummodo verſatur, dicitur. In generali ſignificato definitur lib.2. de Rat.victus acuto.comment.44. vbi Gale.inquit:Sic igitur bilioſorum humorū coctio exiſtit, vt ſanguinis qui in phlegmone eſt in pus migrantis,intelligentibus nobis coctionis nomen, in ſuo vniuerſaliori ſignificato. Eſt autem vniuerſalius, cùm natura cauſis fortior fuerit, permutaueritq; eas ſuo robore. Ad hunc modum ea cocta dicentur in vniuerſum, quæ ſunt à natura victa,& ſuperata,quemadmodum loco citato dixerat,de bile & ichoribus loquens. Verun tamen quoniam & talia vincit natura,cocta quidem conſueuit vocare Hippocrates excrementa huiuſmodi,quæ à natura ipſa euicta ſunt.Hanc ergo coctionem in vniuerſali voce comprehendi vult. Speciatim tamen accepta,aliquando dicitur tantum de ea quæ fit in bonis ſuccis,quam definiuit lib.1.de morb.pop.comment.44. dicens, πέψις, id eſt, coctio in coquentis ſubſtantiam deductio quædam eſt, eius quod coquitur. Quemadmodum tertio de naturalibus facul.dixit: Coctio eſt alteratio ad propriam eius, quod nutritur qualitatem. Poſſet quoque ſumi ſpeciatim pro ea quæ in malis ſuccis tantùm fit,& hæc πεπασμὸς propriè dicitur,vt lib.1.de mor.pop.par.citata dixit:Nempe,Coctio quædam eſt eorum qui præter naturam ſunt morbi, πεπασμὸς, id eſt, maturatio. Talis etiam eſt in eo loco vocabuli πεπασμὸς acceptio,apud Hippocr.licet Ariſto.magis propriè ipſam declaret per coctionem quæ fit circa fructus & fructuum alimenta,quæ tunc perfecta eſt quando ex ipſo ſemine ſimile vegetibus poteſt generari. Eam enim latinè maturationem appellamus,ſicuti & medici non tantùm eam, ſed & illam quæ in prauis ſuccis fit. Alio quoque modo coctio accipitur apud Gale.in arte medicinali,cap.98. vbi dixit:Eſto enim ſi ita contigerit in humoribus putreſcentibus accendi febrem,indicatio in huiuſmodi eſt euacuatio,atque alteratio. Hæc quidem quæ putredinem finit manente adhuc ſubſtantia:euacuatio verò quæ totam ex corpore ſubſtantiam educat,ſed dicta quidem alterationis ſpecies concoctio exiſtit. Hæc tamē coctio circa prauos ſuccos corrigibiles verſatur. Si igitur quis interrogauerit, quando aliquid coctum eſſe dicemus? reſpondemus,quòd ſi coctio fit in bonis ſuccis,coctum dicitur,quod in corporis familiarem qualitatem,eſt mutatum.Si verò ſucci praui fuerint,aut reducuntur ad benignū, quod eſt corrigi,& de talibus dicemus coctum, quod eam eſt aſſequutū diſpoſitionem, vt alere poſsit. In malis verò non reducibilibus ad benignum, qui à corpore ſunt educendi,coctus aliquis dicetur,quando eſt à natura ſuperatus, vt apud Ariſtot.loco citato cap.2. Corporis excrementa cocta dicuntur,quòd humorem à natura vinci ſignificent, & Galen.lib.1.de mor.pop.comment.46.inquit:Vt concoctiones fiunt natura morboſas cauſas ſuperante,ſic & non ſuperante contrarium. & 2. de rat.victus acut.comment.44. Veruntamen quoniam & talia euincit natura,cocta vocare conſueuit Hippoc.Hanc victoriam calor naturalis efficit:nam ipſe coctiones omnes perficit,licet ab externo adminiculum accipere poſsit. Ipſum quoque adminiculum temperatum eſſe decet. De his ergo quæ coctionem perficiunt,nonnulla dicere hoc in loco viſum eſt mihi, quoniam hæc valde ex vſu ſunt,& cognitione admodum neceſſaria.Secludamus primùm coctionem,quam diximus facere ceſſare putredinem manente ſubſtantia, hæc enim perfrigida & ſicca,maxime fit,quæ putredinis cauſis aduerſantur,ac ipſam inhibent: Coctio verò quæ in bonis ſuccis fit,& in malis non reducibilibus ad benignum,omnis à calore moderato fit,& à moderatè calidis iuuatur. Primum ex Ariſtot. conſtat 4.meteo.cap.2. dicente,Atque perfectionis exordium à natiuo calore prouenit,quamuis aliquo externorum adminiculo ad calcem vſque perduci ſoleat,quomodo alimētum, per balnea, & id genus alia coquit. Verùm principij vicem internus calor occupat. Apud Galenum tamē docebimus coctionem omnem talem à moderato fieri calore: nam lib.de conſtitutione artis med.in vlcerum curatione,his quæ coqui nequeunt, afferre docet moderatè calefacientia. Præterea 1.de mor.pop.par.2.comment.44. ferè eandem cum Ariſtot. loco citato ſcribit ſententiam,dicens:Et manifeſtum quidem eſt,quòd malorum humorum coctionem mediocriter calefacientia omnia operantur,vt alimenta,fomenta,cataplaſmata, & de eis ſunt frictio moderata & balneum. Idem lib.4. de ratio.vict.acut. comment.45. & 50.& lib.5.de ſimpli.med.facul.vbi pariter à moderato calore omnem coctionem perfici,& per moderatè calida medicamenta adiuuari probat. Calidum innatum nanque coctionis principium actiuum eſt, non quidem quà calor,ſed quà moderatus eſt. Quæ igitur ad coctionem iuuandam admouentur, aut calori naturali ſimilia ſunt, aut diſsimilia;ſi ſimilia pariter, vt naturalis calor moderata erunt, ſi verò diſsimilia,calori non erunt adiumento, ſed potius ipſius actionem impedient, & ipſum à ſuo moderamine diſtrahent. Docet quoque id quotidianum experimentum, nihil enim maius auxilium

ventriculo languenti afferre potest manu hominis temperata, aut quàm catulus canis ventri applicitus. Idem de coctionibus humorum, qui in vlceribus & tumoribus præter naturam continentur probari, pari ratione, potest.

Hinc constare poterit medicis qui syropos, siue dulces succos in potu præbent, eos nonnunquam proficere coctioni, nonnunquam verò solummodo præparationi ad expulsionem, & euacuationem per medicamenta purgantia. Si enim tales potiones temperatæ fuerint, vt aqua mulsa, coctionem molientur, quæ naturali calore vincente, & medicamento adminiculante perficietur. Si fuerint siccæ ac frigidæ, vt oxyzaccharum, proficient coctioni quæ facit cessare putredinem, manente substantia. Si verò fuerint qualia oxymeli, & syropus acetosus, & quem de radicibus nuncupant, maximè valebunt ad præparationem humorum ad expulsionem, ad quam summè præparant, quæ attenuant. Neque enim crassiorem reddere humorem à vasis, vi medicamenti expurgantis educendum, licet, quod medici ex Auicena in magnum ægrotantium incommodum exercent, sed hos alibi confutabimus.

CAPVT IX.

*FEbres autem accensas ex putredine humorum, alias à diariis esse existimare oportet.
Atque harum agnitio nequaquàm difficilis est: quamuis impossibilis quibusdam esse
videatur, idq; re ipsa millies indicauimus, prima accessione sedata, lotum ac modicè cibatum ad solitas operationes redire præcipientes: ceu posteà non febricitaturum, & ita acci-*
2 *dit. Vnum igitur ac primum indicium febris diariæ, est ab aliqua causa prægressa incepisse recenti, atque euidenti: quam consueuerunt omnes medici iuniores appellare causam procatarcticam, id est, prægressam. Sed id quãuis inseparabile sit ab huiusmodi febribus, earum proprium minimè*
3 *est: quoniam & aliæ nonnullæ incipiunt, causa quadam euidenti prægressa. Inseparabile verò & pro-
prium est, vrinæ concoctio statim primo die: & ad hæc, pulsus in magnitudinẽ ac celeritatem insignem*
4 *auctio, ita vt frequentia per exteriorem quietem minimè seruet proportionem. Magis præterea pro-
prium, atque inseparabile earum indicium est, quòd contractio minimè crescat in celeritatem: vel si cre-*
5 *scat interdum, id minimum est, ac cognitu difficile, & paulum à pulsu naturali recedens. Quinetiam*
6 *caloris suauitas proprium atque inseparabile est talium febrium. Inseparabile verò & æqualitas &
ascensus liber tum in caliditate, tum in pulsibus, non tamẽ proprium est. Etenim quibusdam aliis inest:
quemadmodum & status clementia, neque enim id proprium est, quamuis his potissimum insit. Ac melius quidem fuerit hæc quæ communia sunt, quòd per incrementum ac vigorem diariis præcipuè insit,
inter propria reponere. Sit enim ita, quamuis non rei species, tamen optimum certissimumq; talium fe-*
7 *brium proprium simul atque inseparabile indicium: quemadmodum inclinatio quæ cum sudore aut
madore: aut penitus vapore quodam suaui est, quam integritas imperfecta excipiat. Atque his indiciis
febres diariæ, promiscuè cognoscuntur. Sed de singulis seorsum secundum speciem agetur.*

COMMENTARIVS.

NArrauerat Galen. suprà causas, & modum generationis febrium diariarum, atque putridarum: ac docuerat diuersum modum caloris in diariis & putridis: præterea quales fiant putredines in vasis, quales etiam extra vasa. Iam verò signa scribit singulorum generum febrium: primò diariarum, quoniam istæ omnium sunt facillimæ. Caput septem partibus secatur. In prima reddere voluit causam quare de diariarum cognitione primo loco agat, quoniam inquit: Earum cognitio facilis est, quamuis nonnullis impossibilis visa fuerit. Facilem esse probat sui exemplo, qui statim finita prima accessione id est finito termino febris diariæ, lotum ac cibatum modicè ad solita negotia mittebat ægrotantem, cognoscens eam febris speciem non redituram, quod sic euenisse res ipsa docuit. Quamuis tamen de se exemplum apposuit, non tantùm sibi facilem fuisse earum febrium cognitionem existimandum est, sed cuiuis probè exercitato in talibus dignoscendis. Quod etiam allicere potest legentes ad signorum scribendorum curam, sperantibus nobis facilem futuram earum febrium notitiam, si eis signis vtamur, quibus innixus Gal. eas facilè cognoscebat. Admonuit quoque in huiusmodi exerceri lib. 1. de arte curat. ad Glau. cap. 2. dicens: Sed cura quidem harum febrium in promptu est, at earum cognitio maiorem exigit diligentiã, de qua nemo ante nos quantum oportuerit scriptum reliquit. Id igitur est, quod vult Gale. facile posse cognosci febrem aliquam ex genere diariarum esse, maximè vbi medicus signis, quæ sequuntur, vtatur. Posset autem quis instare, difficilem probans cognitionem diariarum medicis quoque exercitatis (si quis morbus ipsis cognitu difficilis est,) & simpliciter omnibus. Quoniam morbus omnis curatu facilis medico, est cognitu difficilis, sed diaria est curatu facilis, ergo est cognitu difficilis medico: maior probatur primo exemplo in hectica, quæ in prima specie,

vt diffic

vt difficilè cognoſcitur, ita facilè curatur:& in tertia,quæ vt difficilè curatur, ſic facilè cognoſcitur. Sed ratione ex natura rerum monſtratur: nam ex rei natura ſatis cõſtat, quod morbus,qui facilè curatur leuis eſt,& ab ipſo facilè reſtituitur æger, qui tamen talis eſt, ſigna habet remiſſa ac ſymptomata ipſum oſtendẽtia leuia,ſed morbus omnis ſuis ſymptomatis deprehenditur,ergo difficilè deprehẽdetur. Leuia autẽ ſunt ſymptomata leuium morborũ,quoniã per eos corpus parũ à ſanitate recedit:per morbos verò magnos,magnus eſt receſſus à ſanitate,magna quoque ſymptomata, ex quibus facilis habetur cognitio morbi,difficilis verò curatio,quoniã per magnos morbos ægri difficilè reſtituuntur. Ad quod reſpondemus,quod cuiuſuis morbi duplex habetur notitia, vna per quam medicus iudicat eum eſſe morbum atque hominẽ ægrotare. Altera per quã cognoſcimus,quòd morbus eſt huius,aut illius ſpeciei. Cum ergo cognitio morbi, qua morbus eſt,pendeat ex collatione ipſius ad ſanitatem,morbus paruus, quatenus à ſanitate non longè recedit, facilè curabitur:difficilè tamen cognoſcetur,morbum eſſe. Quod tamen huius aut illius ſpeciei ſit, non pendet ex collatione ad ſanitatem: facilè igitur cognoſci cuius ſit ſpeciei,nihil agit ad difficilem curationem. Nam reſtitutio ſanitatis facilis,aut difficilis,ex diſtãtia maiori aut minori,à ſanitate pendet,non ex ſpecie hac vel illa. Poterit igitur ſimul facilè diſtingui ab aliis ſpeciebus, facilè quoque curari, vt tertiana exquiſita,facilè à quotidiana exquiſita diſtinguitur, facilè quoque curatur. Quòd itaque dixit Gal.febrem diariã facilè cognoſci, voluit ipſam facilè ab aliis febribus dignoſci,& diſtingui,nec tamẽ ob id ſequitur,ipſam difficilè curari. Difficilè tamẽ cognoſcitur,quòd morbus eſt. Pauca enim ſigna & minimè difficilia ſymptomata præ ſe fert diaria febris,& ob id facilè curatur,de hac tamen cognitione non loquitur Gale. Cùm tamen dicimus difficile ad aliquid relationem facimus, nempe ad alia febriũ genera,quorum collatione,rectè dicemus, difficilius cognoſci hominem ægrotare, cùm patitur diariam, quàm vbi aliam febrem pateretur, quòd per ipſam homo minus à ſanitate diſtet. Quanto verò difficilius cognoſcitur,tanto æger ad ſanitatem facilius reſtituetur,quàm per alias febres. Quemadmodũ per alias febres facilius cognoſcimus homines ægrotare, quàm cum diariam patiuntur, difficilius tamen curantur ipſa diaria. Adde quòd dicta ſententia, morbus facilior cognitu, eſt curatu difficilior, & morbus difficilior cognitu, eſt curatu facilior, non ſemper habet verum:namque in morbis diuerſi generis aliquãdo fallit, quamuis in collationibus quæ fiant intra ſpeciẽ nunquam fallat. Nam in febre tertiana exquiſita propoſita, medicus facilius cognoſcit hominem ægrotare, quàm per febrem quotidianam lentam, ſed à tertiana facilius homo vindicatur, quàm à quotidiana, ſicuti & diaria febris facilius cognoſcitur, quàm aqua intra peritonæum,nec tamen difficilius ipſa curatur. Vbi tamen diaria, diariæ, tertiana, tertianæ, lateralis,laterali morbo conferatur,qui facilius cognoſcitur,difficilius curatur.

In ſecunda parte quæ incipit (Vnum igitur) primum ſignum febriũ diariarũ ſcribit, quod eſt,incipere à cauſa prægreſſa. Quod ſignum inſeparabile eſſe dicit, non tamen proprium. Eſt tamen ſignum aliquod proprium,quod conuenit ſoli,inſeparabile verò quod omni conuenit.Sed poteſt proprium ſignum non omnibus conuenire,quemadmodum inſeparabile poteſt conuenire aliis. Proprium tamen atque inſeparabile ſolis conuenit,atque omnibus. Inueniemus quoque in ſequentibus ſigna propria non inſeparabilia,& inſeparabilia non propria,& propria ſimul & inſeparabia. Is erit vſus in ſequentibus horum vocabulorum,ſignum proprium,ſignũ inſeparabile. Signum tamen, quod in præſentiarum primo loco ſcribit,quod eſt incipere à cauſa prægreſſa,inſeparabile eſt,quoniam omnibus diariis febribus competit,non tamen proprium ſignum eſt, Quoniam conuenit aliis febribus,non diariis tantum. Inueniuntur nãque aliæ febres, quæ à cauſa prægreſſa incipiunt,vt putridæ, quæ ſæpiſsimè excitãtur à cauſa prægreſſa vbi in corpore fuerit malorum humorum ſoboles. Eſt autem,vt inquit,cauſa prægreſſa: cauſa recens, ac euidens,quales ſunt cauſæ externæ,atque animi affectiones. Gale.libr. de cauſis morborum dixit: Quæ verò extrinſecus adueniunt, & vehementer alterant, mutantque corpus,eas prægreſſas appellant. Vnde ſequi videtur,non omnes febres diarias fieri à cauſa prægreſſa: nam à bubonibus fiunt diariæ febres, vt ſuprà diximus: & hi non ſunt externæ cauſæ, ſiue extrinſecus aduenientes. Ad quod dicemus, quòd in libro de cauſis morborum,cauſas illas,dixit,prægreſſas,quamuis & aliæ multæ ſint eis annumerandæ,vt animi pathemata,& dolor,& motus. Et in præſenti loco cauſas euidentes dixit prægreſſas appellari, de quibus eſt bubo. Hæc enim eſt prægreſſæ cauſæ ratio, vt cauſa euidens ſit: nam hæ tantum inter genera cauſarũ omnibus patent, ſiue fuerint alimenta, ſiue medicamenta,ſiue venena,ſiue aer ambiens,ſiue animi paſsiones, ſiue actiones,& euidentes cauſæ ſunt,& ſic à Celſo appellantur. Adde quòd bubo cum

facit diariam febrem à cauſa prægreſſa oritur. Has cauſas appellant Græci προκατάρχοντας, & προκαταρκτικὰς & προφάσεις & Gale.in præſenti loco φανερὰς αἰτίας id eſt, manifeſtas cauſas.

In tertia parte ſecundum ſignum febrium diariarum ſcribit, quod inſeparabile ac proprium eſſe dicit, nempe vrinæ coctionem,primo die apparentẽ, ac pulſum in magnitudine ac celeritate auctum, ita vt frequẽtia per exteriorem quietem minimè ſeruet proportionem. Vrinæ coctio primo die apparens morbum indicat, qui non cõſiſtit in humoribus putridis,ſed qui cùm in ſpiritu conſiſtat, nullam manifeſtam mutationem in humoribus inducit. Fiet autem ſæpe,vt talis coctio non appareat in vrina, vt in his qui alio morbo aut cruditate, aut obſtructione laborant, verũ id quod diximus ad febrem ipſam diariam eſt referendum,vbi nulla alia ratione impediatur. Talis apparebit itaque vrina,qualis per ſanitatem,aut parum colore mutata: non tamen ſubſtantia,aut contento. Continetur autem,vt inquit lib.2.de criſibus,aut ſedimentum,aut appendiculum bonum, aut nebula, vtcunque tamen benè coloratæ ſunt. Pulſus quoque in huiuſmodi febribus inſignem recipit mutationem ad magnitudinem,& celeritatem, & per quietem exteriorem proportionem non ſeruat: nam calor qui fumoſus non eſt, ſolam expoſcit refrigerationem. Talis eſt febris diaria, cuius rei gratia magnitudinem, & celeritatem adauget,vt melius vſui ſatisfaciat natura.Et lib.3.de præſagi.ex pul.cap.7. febrem diariam diſtinguit Gale.ab aliis,ab hectica magnitudine pulſus, & vehementia, & à putridis,ſi cum his contractio non properet, properat enim in putridis, in quibus aliquando alia duo inueniuntur,hoc eſt,magnitudo,& vehementia. Quemadmodum verò conſtrictio in diaria febre non properat, quia non vrget vſus mundificandi, & excernendi fumos, ita quies externa longior eſt, quàm pro ratione diſtenſionis ipſam præcedentis, quæ minori tempore, quàm in ſanitate fit. Id verò eſt non ſeruare proportionem externam quietem:vel ad internam,vel ad diſtentionem. Ob eandem enim cauſam refrigerij fiunt breuiores,quies interna, & diſtentio. Hæc de pulſu nota ſunt, quæ tamen de vrinis dixit dubia. Quoniam in aliquibus febribus putridis vrina ſtatim ab initio cocta eſt,vt in his morbis qui ſtatim conſiſtunt,vt inquit Gale.lib.1.de criſibus cap.17. Quomodo igitur in primo die febris ad ſtatum perueniſſe cognoſcetur: quomodo aliter quàm ſi ſtatim habuerit ſigna coctionis? Igitur coctio primo die apparens non eſt proprium febrium diariarum. Dicemus,quòd non ſimiliter apparẽt ſigna coctionis in diariis febribus,& in putridis: nam in diariis ſigna coctionis apparebunt in primo die,& prima diei parte: & ſtatim in prima inuaſione.Sed in putridis non ſtatim in principio,quamuis in prima die poſsint coctæ apparere. Verumtamen vt Galenus inquit capite ſequenti parte 10.in febribus putridis primæ vrinæ ſemper apparent crudæ, aut obſcurè coctæ. Inſignis tamen nocta coctionis nondum in ipſis apparebit,niſi à diariis in ipſas fiat tranſitus. Quales ſunt febres quædam continentes,in quibus Gal. quandoque vidit prima ipſa die coctionis notas. Hæc ſigna quamuis duo ſint, vnius ratione comprehenduntur à Gal.cùm dixit eſſe proprium & inſeparabile.De iis tamen dicemus cap.10.ſequenti.

In quarta parte tertium ſignum ſcribit, quod proprium & inſeparabile eſt, contractionem minimè in celeritate augeri: quòd ſi augeatur, id minimum & cognitu difficile eſt,& parum recedens à naturali pulſu. Quod dicit eſſe magis propriũ ſigno prædicto,hoc eſt,pulſus augmẽto in magnitudine,& celeritate. Cùm enim in præſenti cap. propoſuerit ſigna ſcribere diſtinguentia febres diarias à putridis,nihil magis eas diſtinguere poteſt,quàm celeritas contractionis,quæ maximè coniuncta eſt putridis febribus & minimè diariis, cùm in ipſis aut omnino fumi praui non abundent magis quàm in ſanitate,aut adeò parum, vt augmentum contractionis celeritatis minimum ſit,& ab ea celeritate quæ in ſanitate habetur parum recedat,atque is receſſus ſit cognitu difficilis. Non accelerari contractionem,ſimiliter conuenit hecticis febribus. Sed tamen in hoc cap.Gal.de febribus loquitur,quæ à principio inuadunt, quod rariſsime accidit hecticis atque tunc non niſi præcedente diaria fient. Benè igitur dictum eſt, proprium eſſe diariis febribus,contractionis celeritatem minimè augeri,quandoquidem nulli alteri ex his quæ incipiendo fiũt,conuenit. Febrium autem hecticarum adhuc incipientiũ ſigna ſcribet infrà.Quoniam tamen Gale.in febribus diariis diſtentionem dixit accreſcere in magnitudine & celeritate. Iuniores dubitant,an eo modo, quo pulſus diſtentio celerior eſt contractione in diariis, & in putridis (vt dicemus) contractio celerior diſtentione: ita contingat diſtentionem contractione fieri maiorem, vel minorem. Nos tamen vt importunam prolixitatem vitemus, breuiter dicemus quæ Galeni doctrinam ſapiant ac vera ſint. In quouis augmento caloris ſupra temperatum cum conſtantia

facultatis

facultatis, & inſtrumenti obſequentia vbi calor purus fuerit, non fumoſus, diſtentio magna fit, contractione non aucta. Atque diſtentio erit magna, id eſt, maior moderata. Contractio tamen non erit magna, hoc eſt, non erit maior moderata. Eſſe autem diſtentionem maiorem fit, quoniam naturales terminos diſtentionis excedit, cōtractione tamen terminos contractionis non excedente. Is quoque pulſus quamuis magnus tironibus dicatur, qui ſolam diſtentionē nouerunt, abſolutè tamen magnus non dicetur, niſi vtroque motu diſtentionis, & contractionis magnus fuerit. Reliquum autem eſt, an diſtentio aliqua ſuam proximā contractionem ſuperare poſsit, ita vt per maius ſpatium fiat & non omnino intra eoſdem limites. Id enim videtur impoſsibile. Siquidem quamuis arteria magis excedat limites moderatæ diſtentionis, in diſtentione, quam contractionis, in contractione, ſemper intra eoſdem terminos fit. Nam ſi in diſtentione procedit ab a in b, in contractione procedet à b, in a. Iſta autem ſpacia ſunt æqualia, igitur diſtētio æqualis erit contractioni. Id quod verum teſtatur Galenus in dormientibus, libro tertio de cauſis pulſuum, in quibus contractionem dicit eſſe diſtentione maiorem ac inde pulſum eſſe appellandum altera parte paruum. Semper tamen moueri arteriam pari interuallo. Contra quod obiicere poſſet quiſpiam. Nam quo tēpore creſcit vſus conſtringendi arteriam: contractio quæ fit, maior eſt præcedenti, ſed præcedens fuit æqualis diſtentioni, ergo hæc erit maior diſtentione. Maior nota eſt, quoniam maiorem vſum contrahendi maior ſequitur contractio, minor autem conceſſa eſt omnibus. Quod ergo intendimus verum eſt, cōtractionem eſſe maiorē diſtentione, id eſt, maiori interuallo fieri. Ad quod accedit quòd diſtentio ſequens contractionem in ſomno factam, tantum minuit ſpacium, quantum in contractione augetur. Itaque cum arteria contrahitur à loco quietis externæ totum diſtētionis præcedentis ſpacium percurrit, & adhuc amplius quoniam augetur. Eſt quoque maius ſpaciū quod ab ipſa contractione trāſitur, quàm quod à ſequēti diſtentione, quoniā à termino cōtractionis incipit diſtentio, & non peruenit ad terminum à quo incepit, quapropter contractio vtcunque maior erit diſtentione. Maior adhuc obiectio vrget in putridis febribus, in quibus ſimul augentur vſus diſtentionis & contractionis. In illis nanque poſt contractionem quæ terminos contractionis naturalis exceſsit: diſtentio non detrahit ſimilem menſuram à diſtentionis naturalis terminis, ſed ipſos quoque tranſgreditur. Quo fiet, vt ſemper motus præcedens ſequenti ſit minor, ſequens verò maior. Cæterùm aduertendum eſt, quòd ex vſus mutatione pulſus inæqualis nunquā fit, ita vt ſequens maior ſit præcedenti, vt ſentiri poſsit. Nam vſus ipſe non mutatur ſubitò, caloris nanque augmentum ſenſim fit, & fumorum copia ſenſim augetur. Neque tamen quoduis augmentum ſufficit pulſum efficere maiorem in diſtentione, aut contractione. Cùm tamen ad id peruenerit, vt pulſum augeat, fiet quidem maior, ſed non inæqualis in diuerſis diſtentionibus, nedū in diſtentione, & ſibi coniuncta contractione. Nam vt Gal. inquit lib. 2. de cauſis pul. cap. 1. non eos, quos ratio colligit, impares aut inæquales appellamus, cæterùm quos dilucidè ſenſu comperimus tales eſſe. Vnico tantùm excepto caſu, quem Galenus loco citato explicuit, nempe vbi rhythmū ſubitò immutet pulſus. Aut quemadmodum dixit libr. 4. de præſagitione ex pul. cap. vlti. Si cùm digitos caſu admoueris, repētina fiat mutatio, quod contingit in facultatis oppreſsionibus, & animi affectibus, in his enim ſenties manifeſtam differentiam magnitudinis diſtentionis & contractionis, nec eodem interuallo fieri.

In quinta parte quartum ſignum ſcribit. Eſt autam caloris ſuauitas, quod proprium atque inſeparabile eſſe dicit. Calor verò ſuauis, calor vaporoſus eſt, vt ipſe libro ſecundo de Criſibus capit. 13. ſcribens diariarum febrium ſigna, dixit: Sicuti & in omnibus calor vaporoſus eſt, ſed quibuſdam ſtatim in primo quidem contactu, quibuſdam verò poſterius. Quibus enim cutis rara eſt, ſtatim: quibus adſtricta, poſterius. Suauis autem eſt collatione facta ad eum qui in aliis febribus, in quibus mordax redditur, aut ob ſubiecti ariditatem, vt in hecticis, aut ob fumorum putridorum acredinem, vt in putridis: in diariis tamen vaporoſus, vt in vapore, ac ſpiritu conſiſtens, ſuauis eſt.

In ſexta parte quintum ſignum addit, quod eſt, Aequalitas & aſcenſus, ἄθλιπτος, hoc eſt, liber, & minimè cōpreſſus, tam in calore, quàm in pulſu. In febribus namque putridi acceſsiones habentibus, calor ab initio ad interiora reuocatur. Qua ratione euenit inæqualitas & aſcēſus θλιπτὸς, hoc eſt, cōpreſſus, tam in pulſu quàm in calore. Nam poſt primū tempus acceſsionis, in quo manifeſtè corpus refrigeratur, ſanguis ad interiora recurrit, pulſus in conſtrictionibus acceleratur, & in diſtentionibus fit paruus. Sequitur inæqualitas, quæ in aſcenſu adeſt, ea ratione qua in ipſa, vt in aſcenſu calor augetur, ac

extenditur.Placuit autē medicis id tempus,quo nondū calor in totum corpus diffusus est,appellare inæqualitatē, quo tempore pulsus cōpressus est,hoc est, paruus in distentione,& calor similiter cōpressus,in visceribus retentus, nōdum effusus. Hæc autem in ascensu contingunt,quoniā inæqualitas hæc dicta augmētū,siue ascensus pars est, vt inquit Gal. lib.de morborū temporibus. In febribus tamē diariis,quoniā calor nec reuocatur,nec opprimitur,nec impeditur ab exitu,vt in putridis, in quibus humorū copia, & crassitudo opprimit calorem,& exitum ipsius impedit:nulla contingit neq; in pulsu, neque in calore oppressio,aut compressio,neq; inæqualitas dicta in calore, ob liberum ipsius incrementum,neque similiter in pulsu. Fit namque pulsus inæqualis,ob inæqualem cordis intemperiem,aut vitium in facultate, cum à multitudine grauatur, vel ob vitium instrumenti. Id autem obstructione,compressione, aut duritie. Durities verò frigore,aut siccitate, aut vtroque, aut ob conuulsiuam dispositionem. Hæc verò ob phlegmonem,aut scirrhum, aut conuulsionem. Nullum tamen horum adest in vera diaria. Non ergo aderit pulsus inæqualitas,quæ in vna arteriæ compulsione adesse non potest,diariis febribus,vt libro de arte cur. ad Glau.quoniā & hæc,vt collectiua, causas dictas insequitur. Est autem inseparabile signum,non tamen propriū febriū diariarum. Quoniam in aliis similiter inuenitur, quæ sunt de genere putridarum,vt in continentibus febribus,in quibus calor nunquam recurrit,nec pulsus constrictus apparet,neque necessariò inæqualis In aliquibus enim continentibus febribus, inæqualis non est, & inæqualitas dicta eis non accidit.

Addit præterea,id signum pulsus & caloris quamuis aliis conuenire possit: quia tamen per incrementum, & vigorem diariis febribus id maxime euenit: & si commune sit, proprium appellare velle. Neque tamen erit rei species,id est,non erit,vt proprium quarto modo,quod cùm conueniat omni & soli, ostendit speciem eius cui conuenit. Hac ratione signum, quod sumitur ex vrinæ coctione prima die apparente,posset proprium appellari. Quoniam & si aliis competere possit, rarò tamen, & diariis maximè competit,ac proinde inter propria annumerabitur, & si non sit rei species,id est, licet non demonstret speciem,quamuis alia ratione proprium sit,vt infra dicetur.

In septima parte sextum signum habetur, id autem est, vt quemadmodū inclinatio fit cum sudore,aut rore,aut madore quodā optimo:ita perfecta infebricitatio sequatur. Quod signum pulcherrimum,& exquisitū,proprium & inseparabile esse dicit:semper enim eis conuenit,atque eis tantùm ad integram infebricitationem peruenire, cum tali rore,aut madore optimo. Dices fortè id signum aliis quoque competere,nam tertianæ febres ad integram infebricitationem perueniunt,vt constat. Sed tamen duo intersunt. Primum, quòd sudor in tertiana febre non solet ipsam ad integritatem deducere, nisi magnus sit,neque sanorum similis,quem modò optimum sudorem appellat. Præterea quàmuis ad infebricitationem perueniat,non tamen integram, ita vt nullum relinquat vestigium:id enim tantùm diariis febribus competit. Quod manifestè docuit Gal.lib.1. de arte cur. ad Glau.vbi de ægro febrem diariam patiente loquens inquit: Nam arteriarum motus in hoc in totum assimilatur huic qui in sanis deprehenditur,cùm in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque si multum temporis inter primæ accessionis finem,& secūdæ principium intercidat. Quemadmodum in tertianis atque quartanis,in illis enim febris remanet signum, in ephemeris autem in totum aboletur accessione cessante. Plurimi verò earum & humidi quidā vapores, & quibusdā etiam sudores vtiles apparent,aut omnino quædā ceu vaporis copia ex intimo corporis exit. Quod si euenerit, vt febris diaria aliis notis iam cognita, ad integritatem non redeat, signum est quòd in aliam febris speciē transit, vt capite sequenti parte 10.verū an possit aliqua febris putrida ad integritatem finiri, libro secundo, cap.4.dicemus fusiùs. Hæc sunt diariarum febrium generalia signa: peculiaria verò singularum specierum, capite vltimo huius libri tradentur.

CAPVT X.

Aliud autem genus febrium, quod ex aduersum diariis diductum est, nullum nomen commune omnium habet. Differētiæ autem primæ duæ existunt,non obscuris speciebus definitæ,quædam enim ex eis putredine humorum accenduntur, aliæ verò partes ipsas animalis solidas occuparunt:atque appellant eas hecticas febres,vel quia stabiles sunt, ac solutu difficiles,quemadmodum habitus,vel quia ipsum corporis habitum occuparunt. Ita namque solent nominare solidas partes ex aduersum diductas humoribus. Febres igitur humoribus accensæ cognoscuntur ad hunc modum.

a *Primum igitur indicium,propriū quidem sed minimè inseparabile est*

est, quòd nulla prægressa causa tales præcessit febres, neutri enim aliorum generum hoc inest: eo quòd
omnis diaria ex causa prægressa consistat. Hectica autem quoties sine ea existat, nunquam ab initio
prehēdit, quocirca quoties sine prægressa causa quis febricitare cœperit, causam huius esse in humoribus,
sciendum est. Sed interdum causa quæpiam euidens prægressa, diariam febrem, quantum est in seipsa,
committens, febrem ex humorum putredine excitauit, quoties affectum corpus ita se habet, id est,
quoties impurum, excrementosumq́; est. Vbi enim excrementa per diariam febrem plus æquo calefacta
fuerint, deinde initium putredinis inde susceperint, alterum febrium genus accendunt, priore sedato.
Sed internoscitur successio talis febris indicio proprio simul atq; inseparabili: quòd febris diaria ne- 3
quaquam desinat ad exquisitam integritatem. Accidit enim interdum, vt per cōsistendi vigorem dia-
ria transeat in putridam: ac multò magis per inclinationem, quoties (vt paulò ante diximus) maxi-
ma tranquillitas febris abest, quæ adesse deberet. Hæc sunt transitus indicia. At verò febrem ex rigore 4
incœpisse, nequaquam prægresso æstu vel frigore forti (qualem maximè patiuntur, qui per niuem
faciunt iter, vel alio modo in vehementi frigore diuersantur diutiùs) proprium est & hoc febrium
putridarum, sed haudquaquam inseparabile. Neque enim omnibus ipsis, quemadmodum nec horror,
inest: is enim non solùm non inseparabilis est ab huiusmodi febribus, sed nec vllo pacto proprius est.
Cæterùm pulsum atque etiam calorem inæqualē esse, siue per initia accessionum, siue per incrementa, 5
talium generi febrium proprium est, sed haudquaquam inseparabile (multæ enim etiam sine inæqua-
litate sensibili incipiunt: atque ad statum perueniunt.) Iam verò multò minus illud inseparabile est, 6
quòd accessio multas habeat inuasiones: quod repetere accessionē appellamus. Quemadmodum quòd 7
pulsus arctior sit (ita verò dicunt, vbi incipiente accessione paruus admodùm & inæqualis existat)
neque id talium febrium inseparabile est: non tamen commune est alteri vlli generi febrium, sed ha-
rum proprium, quemadmodum ipsa inæqualitas, vbi alicuius symptomatis ratione non accidit. Sæpe
enim in ipso ore ventriculi collecto quodam prauo humore ac mordaci vel frigido, paruus simul inæ-
qualisq́; existit. Sed vbi frigidus humor sit, paruitas: vbi mordax, inæqualitas ipsa exuperat. Sed
vomentibus, hæc ambo statim desistunt. Vbi verò ventriculus nihil eiusmodi patitur, prædictarum
generis febrium talis pulsus existit. At verò maximum indicium putridarum, est caloris qualitas. 8
Nihil enim suaue, neque moderatum, neque diariis simile habet. Sed quemadmodum optimi ante nos
medici dixerunt, mordax potius quodammodo est, vt offendat, mordeatq́; tactum, veluti fumus oculos,
ac nares. Verùm inter initia accessionum (dum adhuc suffocatur calor, ac succenduntur intus excre-
menta) non statim immittentibus manum dignoscitur: sed diutiùs immorantibus prædictum caloris
genus de profundo emergit. Ac (vt mihi videtur) quum tale aliquid vidisset Themison proprium
atque inseparabile esse omnibus febribus existimauit. Sed de his suo loco rursus agetur. Prædictū autem
genus caloris perpungens (vt ita dixerim) aut erodens (veluti medicamētum aliquod acre) impositam
manum, putredinis humorum soboles est, perspicuè per incrementa accessionum, atque vigores febrium
apparens: non tamē statim per initia accessionū perspicuè existit. Proprium prætereà inseparabile est 9
generi febrium ex humorum putredine infestantium, velocitas cōtractionis pulsus euidentior quidem
per incrementa, sed minimè obscura per ipsos vigores, atque initia accessionum. Comitatur autē has per
initia paruus simul ac velox pulsus: per vigorem autem, magnus simul ac velox. Nec secus frequentia
ipsa per exteriorem quietem perspicua est in eiusmodi febribus, neque diariis, neque hecticis similis.
Maximè proprium prætereà est talium febrium vrinæ cruditas, atque obscura concoctio, proprium 10
indicium est febrium ex humoribus consistentium. Neque enim cruda, neque obscurè concocta in febri-
bus diariis existit. Atque alterutra quidem earum seorsum dicta proprium est febrium putridarum
indicium: sed ambo simul dicta per ipsam enuntiationis disiunctionem, penitus inseparabilia sunt.
Quoniam primæ vrinæ in tali febrium genere, vel penitus crudæ, vel obscurè concoctæ existunt.
Magnum verò, atque insigne indicium concoctionis in primis vrinis nunquam existit per huiusmodi
febres, nisi à diariis in has transeatur: id quod paulò ante docuimus. Cæterum ab his quæ diximus 11
indiciis propositarum febrium, id quoque existit, si per ipsum accessionis vigorem, symptoma quoddam
ardentis febris extiterit, quemadmodum si quod epialæ, ac lipyriæ, vel semitertianæ, vel typhodis,
vel alterius talis febris symptoma fuerit: quæ propria quidem sunt generis febrium ex putredine hu-
morum consistentium, non tamen inseparabilia, & ob eam rem, si quidem hæc minimè adfuerint, ex
aliis indicium quærendum: si verò adfuerint, non solùm genus talium febrium, sed & species vna
aliqua ex ipsis significatur. Quòd si inclinatio minimè desinit ad integritatem, siue per sudorem, 12
siue etiam aliter fiat, alterum è duobus erit, aut indiciū quòd transeat in alienam febrem, si superiora
omnia diariæ fuerint indicia: sin nullum ex his fuerit, febrem quandam ex humoribus consistentem
statim ab initio prehendisse ostenditur. Vbi verò pulsus prima die durus existat, considerandum 13
num concretio quædam ex frigore, an siccitas, an tensio conuulsifica in corpore laborantis, an inflam-
matio quædam, an scirrhus sit: scientes quòd ex his tantummodo pulsus durus efficiatur. Nam archi-
genis errores circa notionem, cognitionemq́; duri pulsus, in opere de pulsibus abundè docuimus, in quo
versatus sit oportet, qui ad hæc legenda accedet: ac potissimum in ea parte, quæ de pulsuum dignotione
agit. Etenim pulsuum ipsorum nomina ac significata ab eis omnia, omnemq́; numerū vno volumine

indicamus: quod quidem inſcripſimus de differentia pulſuum. Sed quonam modo vnumquemque conueniat dignoſcere, alio volumine diximus in quatuor libros diſtincto, quod inſcripſimus, De dignotione pulſuum. Quemadmodum alios deinceps quatuor libros De cauſis pulſuum effecimus: & item quatuor ab iis dictis De prænotione ex pulſibus: non ſolùm verbis, ſed etiam re ipſa indicantes huius ſcientiæ vtilitatem. Et ſi quis nobiſcum vnà acceſſit ad ægros horum librorum ſpeculationem re ipſa oſtendentibus, cùm cætera ei perſuaſa ſunt, tùm verò etiam illud, non eſſe videlicet durum pulſum aut propriũ talium febrium, aut inſeparabilem. Sed de hoc nunc non eſt dicendi locus: nam prædictis libris diximus, & aliis octo libris, quibus expendimus librum de pulſibus Archigenis, abunde huiuſmodi ſymptomata docuimus: hoc loco quod ſit neceſſarium tantummodò indicabitur. Pulſus durus, neque proprius eſt, neque inſeparabilis cuipiam generi febrium, neque diariæ, neque putridæ, neque hecticæ. Sed hecticæ ineſt magna ex parte, atque interdum in aliis duobus generibus ob ſymptoma quoddam exiſtit. In diaria quidem, quoties febris affligat ob refrigerationem fortem, vel tenſio quædam neruoſa inſit: atque interdum efficitur ob æſtum fortem, vel laßitudinem ſimul, vel inopiam alimenti, vel vigilias immodicas, vel euacuationem: quoties ob alimenti defectum hæc quoque conſtiterint. Per febres autem putridas pulſus quoque durus habetur, quoties in viſcere inflammatio fatiget, vel ſcirrhus: & ob ſymptoma aliquod coniunctum, nempè aut neruoſam aliquam tenſionem, aut ſiccitatem, durus quoque ſic pulſus euadit, velut & iis qui intempeſtiuè frigidam biberunt, aut eadem lauerunt: vel fructus quoſdam largiter comederunt. Sed pulſus durus nunquàm efficitur per ipſam febrem, quâ febris eſt: neque per ipſam diariam, neque per ipſam putridam, neque enim quoties ex inflãmatione febris affligat, eodem modo febris ac pulſus durities comitatur: ſed febris quidem ſequitur putredinẽ humorum: durities autem tenſionẽ ex repletione vaſorum. Nam (vt ſemel dicatur) durities tunicis arteriarũ accedit, vel propter concretionẽ, vel tenſionem, vel ſiccitatem. Concretionem igitur refrigeratio vehemens cõmittit: tenſionẽ verò inflãmatio, ac ſcirrhus, atque etiam neruorũ proportionalis inflãmationibus diſpoſitio: ſiccitatẽ verò euacuationes diutinæ, vel ob alui fluorẽ, vel leuitatẽ inteſtinorũ, vel difficultatẽ inteſtinorum, vel vomitũ longum, vel aliud iſtiuſmodi, & fames diutina, atque ardentes febres diutinæ, & (vt in totum dicatur) quæcũque vehemẽter exſiccãt ipſius animalis partes ſolidas, velut & hecticæ: de quibus nunc dicere fuerit tempeſtiuum, ab earũ geratione exorſis.

COMMENTARIVS.

IN hoc capite primum diſtinguit in duo genera febres à diariis genere diuerſas, quæ ſunt febres multorum dierum. Nullam namque communem rationem habent qua comprehendi poſsint, & deinde alterius generis quod in humorum putredine conſiſtit notas adiicit. In capitibus verò ſequentibus ſigna hecticarũ ſcribet. Caput hoc 13. partes continet, in prima nullum nomen eſſe cõmune aliis omnibus febribus à diariis, inquit: ſed duas manifeſtas habere ſpecies. Quarum vna eſt putridarum, quæ tales dicuntur, quoniam in humorũ putredine conſiſtunt. Altera verò ſpecies eſt earum quæ hecticæ appellantur, ac ſi diceres habituales, aut quoniam manſiuæ ſunt, & difficilè ſoluuntur, quemadmodum habitus difficilè à ſubiecto ſemouentur: aut quoniam exiſtunt in ſolidis particulis corporis, ſolidas namque particulas corporis appellant homines, ἕξιν, hoc eſt, habitum, Græcis ergo ἑκτικοὶ, ab ἕξει, Latinis habituales, ab habitu dicentur. Galen. 8. libro de method. med. diſtinxit febres quæ ſunt in σχέσει, quas σχετικὰς appellat, ab his quæ conſiſtunt in ἕξει, quas ἑκτικὰς, nominat, ſcheticæ ſunt in habitu facilè ſolubili, & hecticæ in habitu difficilè ſolubili, primum membrum diarias & putridas comprehendit. Diariarum febrium ſigna ſcripſit, putridarum ſcribet modò.

In ſecunda parte, quæ incipit (Primum igitur) ſcribit primũ ſignum febris putridæ, quod eſt nullam cauſam prægreſſam eas febres pręcedere, quod proprium ipſarum eſſe dicit: quoniam eis tantùm conuenit, non tamen inſeparabile, quia quibuſdam ipſarum non accedit. Iuniores medici hanc Galeni ſententiã non intellexerunt, quam ipſi ita exponunt: Incipere morbum aliquem apud Galenum idem eſt quòd fieri non præcedente morbo altero, ſed aliis febribus, vt diariis, non contingit abſque morbo altero incipere, niſi ob cauſam prægreſſam, ergo putridis tantùm conuenit. Iam ergo aſſumptum probatur, quia diariæ perpetuò à cauſa prægreſſa habent ortum, vt dixit capite præcedenti, hectica verò raró fit quin febres alias ſequatur. Quòd ſi aliis non præcedentibus fiat, ſemper à cauſa prægreſſa fiet. Si tamen altera præcedat, febris non fiet incipiendo. Id ſignum quamuis proprium ſit, inquiunt, inſeparabile non eſt, nonnullæ enim ex putridis febribus à cauſa prægreſſa incipiunt: vbi nanque in corpore præfuerit morboſus apparatus, cauſa prægreſſa corporis humoribus & excrementis putredinem inferet. Et in loco præſenti exemplum addit, quod oſtendit modum generationis putridæ febris à cauſa prægreſſa, quæ primùm ſpiritum calefacit, deinde febris diaria ad putredinem mouet excrementa corporis

deinde ad putridam febrem procedit,cessante diaria. Fieri verò posset, vt febris putrida inciperet à causa prægressa,quamuis diaria non præcederet, vbi magna existeret præparatio in humoribus ad recipiendam caliditatem febrilem. Sed tamen si hæc expositio bona esset,& ad Galeni mentem,Galenus non doceret, quod intendit. Nam si incipere, est fieri non præcedente morbo altero, non probat putridam febrem incipere à causa prægressa,quod tamen probare tenetur Galenus qui hoc signum,quod est,absque causa prægressa incipere,dixit,non esse inseparabile. Quoniam in exemplo Galeni per febrem diariam excrementa corporis plus æquo calefacta sunt. Febrem igitur putridam antecesit diaria. Voluit ergo Galenus proprium signum febrium putridarum esse,nullam causam prægressam eas antecedere. Id enim proprium est quod solis putridis competit. Non tamen inseparabile, quoniam non conuenit omnibus. Solis conuenire,notum est. Quoniam nulla febris alterius generis fit causa prægressa non accedente. Nam diaria semper fit à causa prægressa,vt diximus,& hectica,si fit prima die,qua ægrotat homo,à causa prægressa fit. Quod si absque tali causa eueniat, nō apprehendet prima ipsa die,sed multis pòst. Signa verò hæc docent febres à morbi principio,id est, primis ipsis diebus distinguere,quibus homo ægrotauerit,hæc verò multorum dierum febres sequetur. Quod si quando contingat,vt febres diarias sequatur hectica,non fiet sine eo quòd causa prægressa præcedat. Ipsa verò putrida ex humorum putredine oriri potest, nulla causa prægressa accedente. Quòd tamen minimè inseparabile sit hoc signum, sic probat Galenus:Nam aliquando fit febris putrida,causa aliqua prægressa accedente. Quod fit vbi corpus excrementis abundauerit,vt lib.1.de mor.po.par.3.in commen.hist.Sileni. Causa enim prægressa postquàm spiritum inflammauerit,& excrementa putredinis initium assumpserit,febrem putridam concitabit cessante priore,hoc est,diaria. Hæc febris incipiet à causa prægressa,id est, prima die fiet,causa prægressa accedente, quamuis non fiat sine eo quòd alia præcedat, diaria nanque præcesit. Vult ergo Galenus febres humorales solas fieri posse nulla causa prægressa præcedente, quod est, posse incipere absque ipsa, quod non conuenit aliis febribus. Incipere autem, idem est, quòd prima die morbi inuadere:Nam id signum dicit non esse inseparabile, quoniā aliquando fit causa prægressa accedente,vt in casu ab ipso relato.Sed tamē tunc non incipit statim humoralis, ita vt nulla altera præcesserit,sed incepit,id est,prima die morbi inuasit,quāuis altera febris præcesserit,nempe diaria. Erit igitur id signum proprium, sed non inseparabile. Hoc signum ex parte docet trāsitum diariæ in putridam,transit enim in corporibus excrementosis. Verùm in parte tertia quæ incipit (Sed internoscitur) vnum signum scribitur transitus diariæ febris in putridam,quod est,febrem diariam non peruenire ad perfectam integritatem. Id tamen proprium est,& inseparabile signum transitus. Fit autem in vigore accesionis diariæ febris, in quo summus eius febris calor corporis excrementa accendit,magna verò ex parte id contingit in inclinatione ipsius diariæ febris. Vbi enim talis inclinatio prorogatur,excremēta accendi sensim significatur,ac febrem in aliud genus transire. Id verò deprehendere docet Gal.lib.8.de meth.med.vbi declinatio nō successerit pro ratione mutationis ab statu in declinationē,ita vt ipsius declinationis partes non seruent diminutionis proportionem,quo tempore diariæ febres,vt diximus,solent cum sudore quodam optimo,aut madore ad integritatē perduci. Cùm ergo corpus excrementis abūdans febrem diariam inciderit,periculū est ne in putridā ipsa permutetur, cùm ad integritatē non peruenit post vigorē,sed declinatio prorogatur. Hęc verò in genere putridarū existit,quāuis nōdum in pulsu, aut vrina aliquod signū putredinis adsit.

In quarta parte quæ incipit (At verò) aliud signum scribit febris putridæ, quod est, febrem cum rigore incepisse,non præcedente æstu,aut frigore forti,quod proprium est, sed non inseparabile. Proprium,quoniam aliis febribus nulla ratione conuenit, nisi vbi causa aliqua de dictis accesserit. Non tamen est inseparabile,nam multæ sunt febres putridæ quæ sine rigore incipiunt. Quemadmodum,inquit,horror,qui non tantùm inseparabilis nō est à feb.putri.sed neque ipsius proprius. De natura rigoris frigoris,& horroris lib.2.cap.8.dicemus. In præsenti verò quod Galen.refert verum est, rigorem nunquam in diariis incipiētibus fieri,neque in hecticis febribus. Quoniam rigor insequitur celerem motū excrementi mordentis per sentientes particulas, id autem non adest diariis,nisi à causa aliqua descriptis à Galeno excitetur,vt æstu,aut nimio frigore: minimè verò in hecticis neque in omnibus putridis, nempe in quibus humor lentus est ac immotus. Horror verò (media quædam dispositio inter rigorem, & refrigerationem) in quibusdam putridis adest,quæ mixtam habent causam rigoris,& refrigerationis:in quibusdam etiam deest,& in quibusdam diariis similiter initium cum horrore fit,vbi ab æstu,aut refrigeratione fiant,quemadmodum & rigor.

In quinta parte,quæ incipit (Cæterùm) aliud ſignum addit,quod eſt inæqualitas pulſus,& inæqualitas caloris in duobus temporibus febris,hoc eſt,in principio,& augmento. Quod proprium eſſe dicit,non tamen inſeparabile. Proprium quia nulli alteri febri competit.Non inſeparabile verò,quia quædam ſunt ex putridis febribus quibus id non conuenit,vt continentes febres nonnullæ,& ſimiliter tertianæ exquiſitæ.De quibus Galenus lib.2.de Criſibus,cap.3.dixit, quaſdam nullam habere in pulſu inæqualitatem, aut collectiuam,aut quæ in vno pulſu conſiſtit. Huius ſigni ratio eſt, quoniam inæqualitas pulſus inſequitur multitudinem in ea quæ ad vires habetur collatione, aut obſtructionem,aut inæqualem cordis intemperiem : quorum nullum adeſt in febribus diariis,aut hecticis,quę tales ſunt.Hac ratione ſolis putridis ſignum hoc conuenit,non tamen omnibus. Poſſet quoque inæqualitas pulſus ſymptoma aliquod ſequi : aut humorem grauantem,aut mordentem in ore ventriculi, vt dicemus. Sed tamen hæc à febris diariæ, aut hecticæ ratione ſunt aliena. Humor verò grauans in putridis ipſis febribus eſt neceſſarius,vt ſubiectum : inæqualitas quoque caloris,ob inæqualem extenſionem caloris ad partes extimas,proprium eſt febribus,quæ in humoribus conſiſtunt,vt capite præcedenti diximus. Nec tamen omnibus conuenit,vt iis quæ à tenuibus humoribus ortum habent,& calidioribus, & continentibus febribus. In aliis verò inæqualis dicitur calor, quoniam non vnico tenore & impetu extenditur,ſed in ipſo accenſu nunc maior,nunc verò minor tactu percipitur.

In ſexta parte,quæ incipit (Iam verò) aliud ſignum ſcribit,quod minimè inſeparabile exiſtit,quod eſt,multas inuaſiones habere, quod ἐπιπαροξύνεσθαι , hoc eſt,repetere per acceſsiones dicitur. Id autem non eſt inſeparabile,quoniam multæ ſunt febres putridæ, quæ non habent aceruationes,aut acceſsiones,vt ſunt continentes febres. Quædam tamen ſæpe inuadunt ac repetunt,de quibus ſunt intermittentes,& ex non intermittentibus,illæ quæ propriè continuæ appellantur. Poteſt quoque id ſignum inter propria recenſeri,quoniam nulli aliarum febrium ſuperuenit.Quamuis nonnunquam febris diaria viſa ſit non vno tantum die durare,ſed & ſecundo,& tertio.Cæterum non redit,ſed aut perſeuerat, aut vbi cauſam reditus habuerit, non erit de natura diariarum exquiſitarum.

In ſeptima parte,quæ incipit (Quemadmodum) vnum aliud ſignum ex pulſu narrat,ad febrem putridam ſignificandam,quod eſt pulſus θλίψις, hoc eſt,compreſsio,ſiue arctatio , quod nomen ſignificat pulſum paruum admodum & inæqualem. Id tamen euenit in principiis acceſsionum. Eſt hoc ſignum proprium,ſed non inſeparabile : tantùm enim putridis conuenit, vt incipientibus pulſus coarctetur. Quoniam calor cum ſanguine intrò recurrit,in his tantùm febribus,& redditur paruus pulſus ob caloris defectum. Qui à multitudine extinguitur,opprimitur quoque,& ea ratione inæqualis redditur.Quod tamen non omnibus competit,quia non in omnibus putridis febribus calor cum ſanguine recurrit. De quibus Galenus lib.3.de præſagitio.ex pul.cap.7. inquit: Quædam febres incompreſſas,vt iſti vocant,inuaſiones faciunt,in quibus pulſuum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit,mox his ſucceſsit augeſcentibus crebritas. Hanc eandem ſignificationem habet pulſus inæqualitas, vbi non euenerit ratione ſymptomatis,eſt enim proprium ſignum,ſed nõ inſeparabile:nam inæqualem fieri pulſum,abſque ſymptomate,ſolùm in putridis febribus euenire ſolet,etſi non in omnibus. Fieri autem contingit,vt ſymptomatis ratione pulſus fiat inæqualis, vbi in ore ventriculi inſederit humor,aut frigidus,aut mordax,tunc enim,& paruus,& inæqualis fit pulſus. Sed vbi humor fuerit frigidus,paruus plus,quàm inæqualis:& vbi acris, plus inæqualis,quàm paruus. Manifeſtat autem ſanatio , vt dixit Hippocrates, eum humorem adduxiſſe paruitatem , & inæqualitatem pulſus. Quoniam vomitus affectionem ſanat, & pulſum reſtituit. Vbi tamen in ventre nullus talis fuerit humor, & adfuerit dicta inæqualitas,febrem eſſe putridam exiſtimandum eſt. Inæqualitas ergo pulſus , quæ in febribus putridis inuenitur,ſine inæquali intemperie cordis,aut vitio inſtrumentorum,ac ſine malo humore in ore ventriculi,ſequitur copiam grauantem, ob quam pulſus inæquales fiunt magnitudine,& vehemẽtia.Cæterùm ſi multi fuerint magni,& pauci parui, non admodum eſt offenſa facultas:ſi tamen multi ſint parui,pauci magni,valde offenſa eſt:nam lib.4.de præſagitione ex pulſ. Galenus ob dolorem , aut copiam grauantem os ventriculi languidam reddi dicit facultatem,& pulſus interim languidos,paruos ac crebros,interim etiam inæquales.

In parte octaua quæ incipit (At verò)aliud ſignum habetur quod attinet ad qualitatẽ caloris,nihil enim habet aut boni,aut ſuauis,aut moderati,aut ſimile febribus diariis:ſed mordax eſt,& acris,tale quid tactui obiiciens quale naribus,& oculis fumus, aut ipſi tactui

ctui acre medicamentum.Id tamen non in omni tempore morbi ſe ſtatim tactui offert. Nam in principiis acceſsionum tactum immorari oportet,vt ſentiat velut ex profundo ipſum calorem emergentem,qui in profundis contentus præfocatur.Hoc ſignum Themiſon dixit eſſe proprium,ac inſeparabile febrium putridarum. Galenus tamen maximum ſignum eſſe dixit,indiſcuſſum relinquens an verum ſit quod dixerat Themiſon. Quoniam id ſignum non omni tempori febris conuenire videtur,ſed augmento & vigori,perſpicuè,non tamen ita inter initia. Separabile igitur id ſignum erit. Adde quòd id non videtur eſſe proprium,quoniam omnibus febribus competit, quamuis putridæ non ſint:mordax enim eſt calor hecticæ,quia in ſubiecto arido exiſtit,& in ſumma omnis calor febrilis mordax meritò dicetur,vbi calori ſanorum conferatur, & adhuc intra ſanitatis limites,iuuenū calor mordax dicitur,collatus calori pueri, & calor lapidis aut cuiuſuis ſubiecti ſicci. Sed tamen febrium putridarum calor,omnes ſanos calores,& calorem diariæ febris acredine ſuperat : hecticam verò febrem multitudine caloris tactui occurrentis. Eſt enim calor hecticæ febris acris,ſed non admodum,eſt quoque puſillus. In putridis verò calor acris ac multus,occurrit. Per qualitatem caloris in præſenti loco intelligimus,quod cap.1.cùm ex doctrina Hippoc.diximus,febrium quædam ſunt mordaces,quædam verò mites:eſſe enim mordacem,aut mitem qualitati caloris attinet.

In parte nona,quæ incipit (Proprium præterea) vnum addit ſignum,quod proprium eſt ac inſeparabile,febrium putridarum,id eſt,celeritas contractionis pulſus.Quam conſtat non exiſtere conſimilem in omnibus acceſsionis temporibus,ſed in aſcenſu euidentior eſt celeritas contractionis, in ſummis tamen vigoribus, & initiis minime obſcura. Sed in his duobus temporibus acceſsionis eſt aliqua differentia:nam inter initia, pulſus eſt paruus & velox,in ſummo vigore magnus & velox : habet quoque pulſus in febribus putridis frequentem externam quietem,quod neque in diariis,neque in hecticis reperitur. Ratio quare pulſus celer eſt in contractione, in putridis febribus ex natura caloris ſumitur,& vſu motus arteriarum, & cordis. Putridarum verò febrium calor; non eſt purus,vt hecticarum,& diariarum, ſed fumoſus. Cùm ergo motus arteriarum non tantùm fiant ad caloris euentationem,ſed ad fumorum expulſionem,vbi calor abundauerit,is verò fumoſus fuerit,pulſus aderit celeritas in conſtrictione, fumoſum verò calorem non aliis febribus eſſe cōuenit,niſi putridis. Proprium ergo ſignum ipſarum erit celeritas contractionis,quā ſtatim comitatur frequētia externæ quietis, propter eandem rationem.Nam cauſa quæ cogit arteriam accelerare motū,cogit ipſam parum in externa quiete,quæ motum ipſum contractionis vrgentem antecedit,immorari. Id ſignum non tantùm ipſarum proprium eſt,ſed ab ipſis inſeparabile.Habent quoque ex natura ſua in diſtentione celeritatem,qua ratione febres ſunt, ſed tamen id ſignum nec proprium eſt, neque inſeparabile. Non eſt quidem propriū,quoniam diariis,& hecticis commune eſt, quà febres ſunt,magnitudinem celeritatem & crebritatem coniunctas habere,& ſi ob vitium in facultate,aut inſtrumento contingat magnitudinem,aut celeritatem deficere.Febres verò putridæ non in omni tempore id ſortiuntur, quamuis in vigoribus acceſsionum ſint perpetuæ magnitudo,& celeritas, vbi alia ratione non impediantur. Celeritas verò contractionis perpetua eſt,ita vt per ipſam facilè poſsis putridā ab aliis diſtinguere: cùm velis febrem eius qui laborare incipit cognoſcere. Erit autem hæc diſtinctio,ſi quo die primùm homo febricitare cœpit,pulſus celer fuerit, in conſtrictione, aut durus eſt, aut non. Si durus,id erit aut ob vini potum,aut aquæ frigidæ,quæ duæ cauſæ non perſeuerant,aut ob inflammationem,hæc perſeuerat,hęc verò duritiem pulſus breui facere potuerunt,lib.tamen 1.de pręſagitione ex pul.cap.4.vini potum,aut frigiditatis aut eiuſdem balneum, aut fructuum frigidorum eſus, cauſas breui inducentes duritiem notat Gale. Si verò durus nō eſt,febris eſt putrida.Quòd ſi celeritas contractionis non adeſt, febris erit diaria,aut hectica. Diſtinguentur autem ſic, ſi in pulſu adeſt magnitudo,aut vehementia,omnino diaria febris eſt:at ſi alterum adſit,hectica non erit. Cùm ergo febris putrida eſt in omnibus acceſsionis temporibus,celeritas cōſtrictionis aderit in principiis:vbi humores aliqua ratione accendantur,celeritas conſtrictionis generatur.In augmento quoque augetur ad portionem multitudinis fumorum. Vbi verò prope ſummum vigorem febris attigerit,maximè augetur celeritas diſtentionis,permanet tamē celeritas contractionis,qualis erat per ipſum aſcenſum ad ipſius finem. Sed vbi iam vigeat febris,diſtentio ad ſummam celeritatem peruenit,diminuitur tamē celeritas contractionis,iam enim minuitur fumorum copia,calor verò ſummè eſt accenſus.Eadem ratione in declinatione celeritas contractionis diſſoluitur,maximè ſi ad integritatem, aut prope ipſam febris peruenerit. Contra hæc tamen obiicitur,non enim videtur ad Galeni mentem, quòd in omnibus acceſsionis temporibus adſit in pulſu celeritas cō tractionis:nam

lib .12.

lib.12.de metho.med. his in quibus frigidi ac crudi ſucci abundant, ſi febricitant,pulſus paruus ac tardus fieri poteſt. Quod nõ tantum præſenti loco aduerſari videtur, in quo dixit celeritatem conſtrictionis eſſe proprium & inſeparabile ſignum febrium putridarum,ſed vt ipſe eodem loco dixit:fieri non poſſe videbitur,vt febricitantium pulſus aut tardior,aut rarior fiat. Duobus modis Galenus illo loco dubium ſoluit. Primò quod euidenter conſtat in acceſsionibus pulſus fieri rariores,& tardiores, quàm pro naturali habitu. Secundo, quòd cum dixit pulſus horum raros & tardos, intellexit comparatis ipſis, tranſacta acceſsione ad alios febricitantes cùm ſunt extra acceſsionem. Illi enim, quibus crudi ac frigidi ſucci abundãt,tranſacta acceſsione pulſus habent rariores & tardiores, quàm alij, qui cùm quouis modo febricitauerint acceſsionem prætergreſsi ſunt. Ex quibus conſtat Galenum ſibi nullatenus contradicere. Quoniam etſi modo dixerit pulſus celeritatem omnibus putridis in contractione adeſſe, id non negauit cùm dixit: Illorum pulſus eſſe tardos,& raros, cùm ibidem loquatur de pulſu extra acceſsionem. Sed tamen quoniam in prima ſolutione recitata,Galenus viſus eſt tanquam euidens affirmare in acceſsionibus pulſus eſſe raros,& tardos, eam euidentiam ſequuti ſoluemus quæſtionẽ. Pulſus celeritas in conſtrictione,non in omni tempore acceſsionis adeſt,ſed vbi humores ſuccendantur. Nam vbi non ſuccendantur,fumum non edent, neque accelerabitur conſtrictio,nec tamẽ in primo ipſo inſultu ſuccenditur humor,maximè vbi fuerit frigidus,aut craſſus, confluit nanque eo tempore ſanguis ad interiora, & calorem opprimit,eo modo quo flammam multitudo lignorum viridorum. Quo tempore periculum eſt ne extinguatur omnino calor,ac nunquã ſuccendatur,aut redeat,quo tempore pulſus nullam habeat celeritatem diſtentionis neque contractionis. Id eſt, quod Gale.lib.3.de præſagit.ex pul.dixit de celeritate contractionis: Initio acceſsionum generatur, ſi aliqua ratione humores incendantur. Volens indicare id non eſſe neceſſarium, aut incendi aut celeritatem accedere. Quo tempore euidenter conſtat raros ac tardos fieri pulſus,hoc eſt,rariores ac tardiores,quàm pro naturali habitu,id eſt, quàm ſibi ſecundum naturam conueniant. Cùm verò ſemel accendi cœperint humores, quamuis adhuc inter initia exiſtente acceſsione parui fiant pulſus,ac tardi,quoniam in diſtentione tales ſunt,conſtrictionis tamen aderit celeritas neceſſariò.Quam ſimiliter Gale.teſtatur loco citato dicens:Clariſsimè enim recedit in pleriſque initiis de tota ſuperficie externa ſanguis,confluitq; in viſcera,vnde compreſsiones & obſtructiones fiũt, diſtentionesq; arteriarum præcipuarum, propter quas initiis talium acceſsionum coniuncti ſunt pulſus inæquales. Quemadmodum etiam languidi ob ſtomachum, & facultatem affectam,ad hunc modum fiunt,& parui ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem, & iam tardi quoque ex ingenti frigiditate, verùm contractionem perinde ac diſtentionem nullus horum tardam fecit,& infrà inquit:In ſolis verò inuaſionibus febrilibus,etiam ſi diſtentio interim tardior fiat priore,certe contractio celeritatem nanciſcitur. In hac diſpoſitione vt conſtat,pulſus rarus eſſe non poteſt in externa quiete. Quoniam cùm humores primùm ſuccẽdi incipiũt, vt conſtrictio celerior fit,ita quies ante ipſam breuior. Celeritas ergo conſtrictionis ſignum proprium atque inſeparabile eſt,& quod in omnibus temporibus acceſsionis adeſt,cùm ſemel febris accendi incœperit.

In parte decima,quæ incipit (Maximè) aliud ſignum habetur, quod eſt,vrina cruda, atque obſcurè cocta. Quod ſignum duas continet partes,quarum quæuis ab alia ſeiuncta,ſignum eſt proprium,non tamen inſeparabile. Proprium,quoniam tantùm putridis febribus competit vrinã oſtendere crudam,aut obſcurè coctam.In diariis nanque nulla eſt in humoribus cruditas. Neutrum autem horum ſignorũ eſt inſeparabile, quoniam non conuenit omnibus putridis febribus crudas vrinas oſtendere. Neque etiam in omnibus putridis febribus vrinæ obſcurè coctæ ſunt,ſed in quibuſdam ſunt crudæ,in quibuſdam obſcurè coctæ. Qua ratione fiet, vt hæc duo ſigna ſub coniunctione diuiſiua ſignum conſtituant inſeparabile à putridis febribus. Nulla enim febris putrida eſt, in qua à principio non appareat vrina cruda, aut obſcurè cocta, quando ipſa fit alia non præcedente. Nam ſi alia præceſſerit, poſsibile eſt ſignum aliquod manifeſtum coctionis ſtatim apparere,ita vt nunquam appareat vrina,aut cruda, aut obſcurè cocta. Quod fit quoties antecedit diaria febris,ita vt à cauſa prægreſſa febris habeat ortum. Tunc enim cauſa prægreſſa,vt diximus,primùm inflãmat ſpiritus,ac deinde vbi in humoribus fuerit præparatio, tranſit diaria in putridam. Quoties ergo à cauſa prægreſſa febris habet ortum,& diaria antecedit putridam,quoniam talis febris ex humorum malitia & ipſorum putredine non fuit inchoata, ſed à cauſa externa ipſos ad putredinem concitante. Id docuit humores ex ſe non fuiſſe ante febrem adeò deprauatos, quin poſſent oſtendere ſtatim aliquam notam manifeſtæ coctionis: talis enim erat ante febrem eorum natura & qualitas,vt non putrerent, neque efficerent putridam febrem, niſi prægreſſa

cauſa

causa accedente. Cùm enim humor bonus putrere incipit à calore præter naturam, incipit simul cum naturali alterum coctionis modum assequi, id verò fieri potuit à calore febris diariæ, sic enim fit vt putrida febris ab humore cocto incipiat. Tales etiam febres sunt de quibus Gale. lib. 1. de Crisibus cap. 17. dixit, Statim ad summum vigorem, ac prima ipsa die, peruenire, de quibus sunt febres omnes continentes citra putredinem, & febres continentes cum putredine, atque aliæ, quas diariæ febres præcedunt, quæ pariter à causis prægressis potius quàm ab humorum malitia habuerunt ortum. Lege etiam quæ cap. sequenti comment. partis primæ dicentur.

In vndecima parte, quæ incipit (Cæterùm) signum quoddam scribit proprium, sed non inseparabile, quod est: Si apparuerit symptoma aliquod febris, earum quæ sunt in genere putridarum, vt ardentis febris, hepialæ, aut lipyriæ aut semitertianæ, aut febris tiphodis. Talia enim symptomata signa quoque erunt, quæ ostendent non tantùm eam putridam febrem esse, sed genus ipsius. Quod symptoma si fuerit ex signis pathognomonicis talis febris, quamuis proprium sit febris putridæ, non inseparabile: illius tamen speciei febris propriũ & inseparabile erit. Veluti in febre ardenti exquisita lib. 3. de morb. popu. par. 3. comment. 34. Galen. signa pathognomonica sunt, caliditas perurens, & sitis irrequieta. Vbi verò hæc in febre apparuerint, notum est febrem ardentem esse. Eruntq; hæc signa quæ passionem complent, febris putridæ propria, non tamen inseparabilia, quia sine ipsis febris putrida existere potest: febris tamẽ ardentis exquisitæ, propria simul atque inseparabilia. Competunt nanque solis febribus ardentibus exquisitis, & omnibus ipsis, id est quod dixit, non tantùm febrem putridam posse ostendere huiusmodi symptomata, sed & febris speciem. Quoniam tamen febri putridæ inseparabilia non sunt, vbi non adfuerint, aliunde signa venari oportet. De febre semitertiana, & hepiala, & lipyria, infra dicemus lib. 2. Tiphodis verò ab Aëtio lib. 2. sermone primo, quæ vrens aut fumosa latinis appellatur, ea est quæ à iecoris inflammatione ortum habet.

In parte duodecima quæ incipit (Quòd si) signum docet, quod sumitur ex inclinatione febris, si nanque non desinit ad integritatem, aut sudore, aut alia quauis euacuatione, aut fortè sine ipsa. Nam si ad integritatem non desinit febris, vnum duorum necessariò sequitur, aut febrem putridam incœpisse ab initio, quæ tamen non finitur ea accessione, aut diariam febrem ab initio apprehendisse, sed tamen ipsam iam in aliam naturam tendere, & in putridam mutari. Quod autem horum fuerit distinguemus ex his quæ præcesserunt. Quoniam hoc signum in fine & declinatione est aduertendũ. Quod si ab initio, cùm homo febricitare cœpit, signa adfuerunt diariam febrem ostendentia, diaria quidem fuit, sed iam in putridam mutatur. Si tamen diariæ signa non præcesserunt, sed talia qualia febrem putridam ostendere diximus, hæc & putrida est, & talis ab initio fuit.

In decimatertia parte, quæ incipit (Vbi verò) pulsus duritiem præcipit considerare, vt in notitiam causarum perueniamus, vbi prima die talis fuerit. Indicat enim concretionem à frigore factam, aut siccitatem, aut tensionem conuulsificam, aut plegmonem, aut scirrhum: ab his nanque causis pulsus durities fit. Falsum autem est durum pulsum, aut propriam, aut inseparabilem esse febrium, aut putridarũ, aut diariarum, aut hecticarum notam: ratio est quoniam febris, qua febris est, cuiusuis generis ipsa fuerit, calefacit, ex accidenti verò exiccat. Quod si siccitatem calori coniunctam esse in omni febre concedamus, non tamen eam quæ arterias aut reliquas solidas particulas possit exiccare, ac pulsum ea ratione durum reddere. In hecticis itaque sæpe durus pulsus adest, non tamen semper, sed cùm ad marcorem prope accedit. In diariis pulsus durus occasione causarũ prægressarum fieri aliquãdo potest, veluti cùm homo ob vehementem refrigerationem febricitauerit, aut tensionem neruosam patiatur: tunc enim ob magnã cordis & cerebri compassionem euenit, vt neruosam tensionem arteriarum tensio sequatur, aut ob exustionem, quod fit in his, qui febricitarunt sub æstu solis iter agentes: aut ob lassitudinem tensiuam, vel ob alimenti defectum: tunc enim membra omnia arescũt, quemadmodum vbi febricitauerint ob vigilias immodicas, aut nimiam euacuationem simul cum defectu alimenti. Solent enim hæc duo hac ratione arterias arefacere, ac pulsus duros reddere. Per putridas autem febres symptoma aliquod superueniens durum pulsum efficere potest, vt coniuncto scirrho, aut phlegmone, aut ob neruosam tensionem, aut siccitatem. Accidunt autem huiusmodi neruorũ dispositiones ex potu aquę frigidæ, aut fructuum autumnalium (quos hoc in loco ὀπώρας nominant) esu. Cùm tamen contingit febrem putridam inflammationem coniunctam habere, pulsus durus efficitur. Sed tamen febris alia ratione, alia verò pulsus durus excitatur, febris quidem ex putredine humoris in inflammatione existentis, durities verò pulsus ex arteriarum tensione. In summa inquit,

arteriis

arteriis aduenit durities, aut ob concretionem, aut ſiccitatem, aut tenſionem. Aduertendum tamen, quòd concretio, & ſiccitas verè duram reddũt arteriam, tenſio verò potius renitentem. Rurſus cauſas horum ſubiungit, nam arteriarum concretionem efficit vehemens refrigeratio, tenſionem phlegmone, aut ſcirrhus, aut diſpoſitio neruorum, qualis per inflammationem, vt in morbo comitiali, & conuulſione, & tentione. Siccitatem verò multa efficiunt, vt diutinæ euacuationes in ventris profluuio, & lienteria, & difficultate inteſtinorum, & vomitu longo, aut ſimilibus, vt menſium profluuio, aut ſanguinis narium, aut per diutinam famem, & ardentes febres diu perſeuerantes, & in vniuerſum per omnes cauſas quæ ſolidas corporis partes exiccant, de quibus ſunt hecticæ febres. Viam dignoſcendi pulſum durum, ac diſtinguendi vehementem ab ipſo, Galenus docuit lib. 4. de dignoſcendis pulſibus cap. 1. tactus nanque à vehementi pulſu impellitur, ac ſubuertitur eo modo quo & nauis aquarum impetu, aut ventorum: à duro verò premitur tactus, ac contunditur, vt à lapide lignum, aut ipſa nauis. Eius tamen cauſas ſcripſit lib. 1. de præſagitione ex pul. cap. 4. ſunt hæ ſiccitas, conſtrictio à frigore, & tenſio: ſiccitas per ardentiſsimas febres, cùm producuntur, aduenit, & maxime à torrido marcore, fit quoque à febribus quartanis, & morbis melancholicis quibuſdam. Conſtrictio fit ex intempeſtiuo, aut immodico aquæ frigidæ potu, aut ipſius balneo, ἐπὶ ταῖς ψυχρᾶις ὀπώραις ἀκαίροις, ἢ ἀμέτροις, hoc eſt, & à fructibus autumnalibus frigidis intempeſtiuis, aut immodicis, ὀπώρα nanque autumnum ſignificat, & æſtatis finem, fructus verò ὀπώρας, quòd eo tempore matureſcant, vt melopepones, & vuæ, vocant: nam & lib. 3. Aphoriſ. comment. 14. Gale. tempora diuidens dixit: Ortus pleiadis principium eſt æſtatis, poſt quam canis ortus operam inchoat, quam & ipſam pro ſecunda parte æſtatis ponunt. Secunda ergo æſtatis pars, & autumni prima, fructuum eorum quos hoporas vocant, maturationẽ perficiunt, & in hoc loco non tempus, ſed fructus, ſignificantur, quòd eo tempore ſic propriè dicto matureſcant. Et lib. 2. de aliment. fac. cap. 2. eoſdem fructus ὡραίους, id eſt, horarios appellãt, inquit, quòd in annum ſua virtute ſeruari non poſsint. Hos etiam in præſenti capite appellauit ὀπώρας, non tamen addidit frigidos, vt loco citato ſuprà vbi aliorum fructuum autumnalium meminit, quorum eſum delirium ſequi ſolet. ὡς ἐπὶ ταῖς οἰνώδεσι ὀπώραις dicens, hoc eſt, quemadmodum à fructibus autumnalibus vinoſis, hi nanque læſa origine neruorum conuulſionis, aut tenſionis ratione, pulſum durum efficere poſſunt, vt fructus arbuti, frigidi verò dicti durum pulſum concretione faciunt. Fit etiam pulſus durities concretionis ratione, vbi multa pituita vitrea accreſcat, tenſio verò fit, aut ob conuulſiuum affectum, vt comitialis & tetanus, & conuulſio, aut ob inflammationem magnam, aut ſcirrhum, maximè autem vbi in iecore aut liene fuerit, quibus accedit vini potus, qui conuulſionis ratione duritiem pariter affert. An tamen verum ſit, quod in his locis Gale. dixit, pulſum durum ob inflammationem fieri, dubium videtur. Lib. nanque 4. de cauſis pulſuum, inflammationibus, dixit, durum pulſum atque ſerratum fieri: nanque tenſionis ratione durus efficitur, propterea quòd inflammatio effatu digna arterias ad ſe trahit, ac trahendo diſtendit. Quoniam tamen accedit calor qui cogit ad diſtentionem, non concedente arteria ſequitur, vt confringatur atque inæqualis in vna diſtentione fiat: durus autem, & in vna diſtentione inæqualis ſerratus eſt, inæqualiter occurrente duro inſtrumento. Veruntamen eodem lib. pulſus lethargicorum, & peripneumonicorum molles eſſe dicit. Ad quod reſpondemus, pulſum inflammationis omnem eſſe durum inflammationis ratione, quę partes arteriarum proximas tendit, quod ſi in parte aliqua fiat, quæ nullam arteriam tangat, aut tangendo contrahat, aut ob ſui paruitatem, aut membri naturam, non neceſſariò talis pulſus durus fiet. Similiter vbi ab ipſa inflammatione manauerit humiditas multa, quæ arterias irrigando emolliat, tunc enim pulſus fiet mollis, quamuis adſit inflammatio, vt voluit Gale. lib. citato cap. de pulſu peripneumonicorum.

CAPVT XI.

Ebris igitur hectica nomine efficitur duobus modis, magna ex parte ob febres ardentes, quæ prorogantur adeò, vt conſumant ſpacio temporis humorem corporis cordis, vel etiam ſi adhuc multus permaneat. Illa igitur non ſolùm hectica, ſed etiam maraſmodes iam exiſtit. Hæc verò quæ manente adhuc humore fit, corpus ipſum cordis prehendens, indè maximè accenditur: quemadmodum lucernarum flamma ex ellychnio. Atque vna quidem eius generatio eſt prodita. Reliqua autem eſt, quoties ſtatim ab initio prehendat, primam generationem
2 *ſimilem habens diariæ ob mœrorem, iram, laſsitudinem magnã cum vſtione contractam. Hanc igitur febrem ſanare nequaquàm difficile eſt: quæ verò ex eis deuenerit in maraſmum propter inſcitiam eorum qui adhibiti ſunt medicorum, eam ſanare non ſolùm non facilè, ſed etiam impoſsibile eſt,*

quoties

quoties planè iam confirmata fuerit, nec præterea incipiat. Natura enim eius calida ac ſicca exiſtit, ac cor ſimiliter afficitur, vt ellychnium in lucerna, quoties plurimum crematum fuerit. Etenim ita exuſtum friabile fit, atque diſſoluitur, perditúrque continuitas præ ariditate, vt neque ſi affundas abundè oleum: queas rurſus accendere flammam copioſam. Parua enim atque infirma flammula in ipſo concu-
titur, ac ſemper minor efficitur, vſquequo extinguatur. Atque exactè quidem maraſmodes febris hu- 3
iuſmodi exiſtit, nec eadem eſt cum affectu marcore. Hic enim in iis efficitur, qui conſenuerunt ſine febre, extincto in illis natiuo calore (quæ potiſsimum mærore vacua mors eſt, ac ſecundum naturam ex ſiccitate conſiſtens) velut & in iis qui emarcent præter naturam genus illud efficitur, quod Philippus nominat ex morbo ſenectam. In quam multos nouimus non ſenes ſolùm, ſed etiam pueros incidiſſe. Febris autem maraſmodes non ſolùm ſicca, ſed & calida affectio eſt. Extinguitur autem per eam multò celeriùs calor in animali, atque tabeſcit totum corpus inſtar arboris in plenum ærefactæ, vel ob temporis longitudinem, vel flammæ vicinitatem, vel fortẽ atque immoderatũ ſqualorẽ. Sed de tota marcoris affectione ſeorſum diximus. Hecticæ autẽ febris cùm duplex eius genus ſit vt ante diximus, indicia deinceps explicabimus.

COMMENTARIVS.

IN præſenti capite incipit Galenus agere de tertia ſpecie febrium eius diuiſionis, quam à principio aſſumpſit tractandam, quæ ſumitur à materia in qua calor præter naturam factum eſſe habet. Eſt hæc febris hectica nomine, cuius rationem in præcedenti cap. tradidimus. Occaſione ſimiliter accepta de marcore mentionẽ facit. Caput in tres partes diuiditur: in prima duos modos ſcribit generationis febrium hecticarum. Primus eſt vbi febris hæc febres ſequatur ardentes, quæ cùm prorogantur abſumunt naturalem cordis humiditatem. Secundus eſt vbi ab initio febris hectica fiat, quemadmodum diaria fieri ſolet, à cauſis prægreſsis, vt mœrore, ira, laſsitudine facta cum vſtione magna: cum tamen febres ardentes ſequitur, aliquando fit exquiſita ac propriè dicta hectica, cùm videlicet humor qui continetur in corpore cordis, non in totum abſumptus eſt à febre ardenti, ſed adhuc multus remanet. Aliquando verò ardentem ipſam febrem hectica ſequitur, quæ ad maraſmi naturam accedit, quare maraſmodis dicta eſt, cùm videlicet prædictæ febres ardentes humorem cordis à quo alitur abſumpſerint, ita vt eius parum, aut nihil remaneat. Humores cordis diſtincti ſunt ab eius ſubſtantia, & hi duplices: nam quidam continentur in cauitatibus ipſius, & in venis, qui humorum formam ſeruant, hoc eſt, ſanguinis, pituitæ aut bilis alterius. Alij ſunt humores quos humiditates ſecundas appellamus, qui in exilibus venis & poris membrorum continentur, & membris ſuperfuſi, vt innominata humiditas, & ros. Quędam verò continetur in ſubſtantia carnis, aut eſt de ſubſtantia ſolidorum membrorũ. Hęc autem partem habet carnoſam, partem etiam fibroſam, aut membranoſam. Sunt ergo quatuor humiditates aduertendæ, vt maraſmum incipientem notemus. Prima eſt quæ continetur in exilibus venis. Secunda membris effuſa, vt ros. Tertia carnoſæ ſubſtantię humiditas. Quarta humiditas ſolidarum partium, quibus quatuor ſiccitates oppoſitæ notantur à Gale. 7. de metho. med. Prima eſt quæ ſequitur conſumptionem eius humiditatis, quæ in exilibus venis continetur. Secunda quæ ſequitur conſumptionem roris. Tertia quæ ſequitur conſumptionem carnoſæ ſubſtantiæ. Quarta quæ ſequitur conſumptionem ſolidarum partium, interim itaque dum humiditas quæ continetur in venis exilibus abſumitur, & ea quæ membris ad alitionem eſt ſuperfuſa, vt ros, manet autẽ ipſius quantitas effatu digna, hectica erit, ſic propriè dicta, quæ eo modo in corpore cordis accenſa eſt, quo flamma lucernæ ex ellychnio. Sed tamen dum ros ferè in totum abſumptus eſt, iam febris de genere maraſmi erit, vel fientis, vel facti, in qua continget abſumi aut carnoſam ſubſtantiam, aut ſolidas particulas: & harum aut ſubſtantiam carneam, quę inter partes fibroſas, & membranoſas ſolidarũ continetur, quę vnicuique ipſarum peculiaris, diuerſa ab ea quæ in altera exiſtit: aut ipſam membranoſam, & fibroſam ſubſtantiã. Cùm verò magna huius pars abſumpta fuerit, ſi remãſerit febris, adhuc erit hectica maraſmodis, id eſt, de genere marcoris. Ceſſante verò ipſa ob caloris defectum marcor verus erit, qui ex morbo ſenium appellatur, & qui in omnibus ætatibus contingere poteſt, ſimilis illi marcori qui extremam ipſam ſenectutem ſequitur, & proximam mortem naturalem antecedit, eam inquam, quæ ſine dolore fit, de his tamen fuſius dicemus infra.

Ob id tamen, quod Gale. dixit, aliquam hecticam febrem ſtatim ab initio inuadere, dubitant medici, An aliqua hectica febris poſsit fieri nulla alia febre præcedente. Nam Galenus ipſe 2. lib. de criſibus ad finem, inquit: De hecticis autem non eſt præſentis temporis ſermo, nulla enim earum in primis diebus, ſed in progreſſu temporis fit. Præterea cauſa quæuis calefaciens id ſubiectum prius calefaciet, quod ex ſe habilius eſt ad recipiendum calorem, ſed ſpiritus & humores ad id magis apti ſunt ſecundum naturam: ergo cauſa quauis accedente, quæ calorem inducat, facilius inducet ipſam in humoribus & ſpiritibus, quàm in mem-

bris,atque antecedet diaria,aut putrida hecticam.Rursus caliditas membris inducenda prius est in fieri, quàm facta,& fiens est diaria, aut putrida:altera ergo harum antecedet hecticam, omnem tamen caliditatem primum esse fientem, constat. Quoniam omne quod in tempore producitur, ante fit, quàm factum sit.Gale.tamen in præsenti loco ab initio prehendere hecticas dicit, ac diariis similem habere posse generationis modum. Quod similiter ita fieri posse monstratur.Ponamus enim aliquem laborasse ardenti febre,ita vt passus fuerit membrorum siccitatẽ,nunc verò sine febre refici incipiat,ita vt aliqua ex parte humores refecerit bonos,membra autem nondum refecta sint, sed adhuc arida. Quod omnino continget in refectionibus lib.6.de mor.po.par.3.commentario illius. Extenuatio cutem elaxat. Si autem tali affectui causa valde calefaciens accesserit, membra immutabit humoribus non mutatis, aut spiritibus, in quibus non est ea præparatio ad recipiendam alterationem. Fiet ergo hectica non præcedente alia. Nos verò sic dubium soluemus quemadmodum ab initio cap. præcedentis parte 10.diximus. Incipere febrem aliquam vel ab initio fieri non est,vt medici iuniores putant, fieri nulla febre præcedente, sed fieri primis ipsis ægrotationis diebus. Ad quod comprobandum accedit,quòd Galenus libr. 10. de metho. med. calidas & siccas temperaturas dicit aptas ad febres hecticas, quæ fiunt à causis prægressis, atque addit. Maximè tamen (vt dictum sæpius est) siccos calidosque affectus statim à principio hectica corripit,sicuti mulieri accidit quæ autumno ex tristitiis,& vigiliis febricitare cœpit,perseuerauit autem ad plurimum hyemis,hanc quarto die,vt scis,vidimus, deprehẽdimusq; statim hecticam esse febrem, cum alia quam humores excitarent coniunctam. Ecce vbi Gal. hanc febrem hecticam à principio corripuisse dixit, quamuis ipsam inuenerit humorali coniunctam, quam tamen,an per aliquod spatium temporis priusquam hectica inuasisset,minimè nouit.Sequitur inde, quòd à principio fieri apud Gale.non aliud quàm primis ipsis diebus fieri significat, tales autem fieri posse nemo negabit:vbi causæ accesserint quæ calfaciant ac valide corpus cordis exiccent, & maximè vbi ex corporis dispositione ad patiendum fuerit præparatio.Gal.verò quòd rarò id eueniat,dixit lib.2.de crisibus,non fieri.Nam & lib.3. de præsagitione ex pul. ca.7.sic mentem suam exponit, dicens:At febris hectica rarissima fit, statim à principio, cum tamen id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed vidimus etiam nonnunquam tales. Quæ verò in contrarium adducta sunt, facilè soluuntur. Ad primum dicemus in spiritibus prius induci febres à causis prægressis,quàm in mẽbris,id verò non impedit quin hectica fiat primis diebus,quos dies ad quatuor extendit Gale.lib.10.de metho, med.parte citata.Ad secundum concedimus omnẽ calorem prius esse fientẽ quàm factum, prius namque producitur, quàm sit productus.Sed tamen is dum paruus fuerit,febris non erit:cùm verò magnus,erit alterius generis ab hectica.Hanc tamen febrem cuiusuis generis fuerit,hectica sequetur,primis ipsis diebus facta.Vbi habetur,lassitudinem magnam,Græce, καὶ πόνῳ πλέονι. Hoc est,& magnũ laborem.Lassitudo verò ipsam quoque dispositionem, quæ relinquitur ex labore significat,de qua non loquitur,sed de ipso corporis motu,hic autem vbi fiat cum exustione,idest,sub solis æstu,febrẽ hecticā primis diebus afferet.Diuersus tamen est is modus generationis hecticæ febris à præcedenti,nā in priore Galenus docuit febrem hecticā sequi febres ardẽtes cùm prorogātur,nunc verò primis ipsis diebus fieri dicit.

In secunda parte, quæ incipit (Hanc igitur) hecticam quæ propriè talis est,neque pertingit ad marasmum, facilè posse curari: eam verò quæ iam ad marasmum sit perducta ob medicorum incuriam, siue ob quamuis aliam causam, non tantùm difficilè esse sanare, sed omnino impossibile,dicit, nempe vbi iam non sit in fieri,id est,procedat ad marasmum,sed peruenerit ad ipsum,per membrorum solidorum cõsumptionem. Quod fit cùm fere totus roridus humor absumptus est, & calor carneam substantiam absumpserit, & iam solidas partes occupauerit. Eo namque tempore calor in corpore cordis accenditur, eo modo quo flamma lucernæ in corpore ellychnij,simul arefaciens corpus cordis,vt flamma ellychnium solet arefacere,ac ipsum friabilem reddere.Euenit autem vt ellychniũ non possit magnam flammam substinere,neque cor magnum calorem,quamuis aut in lucerna multum infundas oleum,aut homini multum adhibeas alimentum. Huius ratio est,quoniam interim dum facultas quæ alimentum mutat in singulis membris constat,non est impossibile partes dissolutas reficere, quod fit in febribus hecticis,& incipiente marasmo: nam alimenti defectus vt humiditatis quæ continetur in exilibus venis & roris, alimenti copia completur, humidarum verò partium, quæ continentur in substantia solidarum particularum, non nisi alitione, quæ alimenti commutatione fit. Huius verò commutatio à facultate quæ est in ipso membro: ea tamen in hectica marasmodi languet, malè ergo per ipsam fient commutatio, atque refectio,iam languentem, longe deducta tẽperatura per calorem & siccitatem, ab ea quæ membris est secũdum naturam.Est autem hæc marasmodis febris non statim incipiens, sed quæ valdè nota est,& multum marasmi habet, cum febre hectica mixtum. Neq; enim

putandum

putandum eſt maraſmodem febrem incipientẽ ſtatim incurabilem reddi,nempe cùm adhuc in carnoſa ſubſtantia conſiſtit, quo tempore nondum valde languet facultas. Nam inter eam quæ facilè curatur, & eam quæ omnino non curatur, aliquod medium eſt: quod difficilè curari poteſt,talis naturę eſt ea quæ nondum manifeſtè facta eſt maraſmodis,ſed adhuc fit, de qua cap.ſeq.dicemus,in qua etiam carnoſa ſubſtantia abſumitur.Inter eam ergo quę facilè curatur,& eam quæ omnino non curatur, magna eſt latitudo,earúmque maioris,minorisque ratione diſtinguntur. Curabilem eſſe eum maraſmum in quo carnoſa pars occupatur,reliquos verò inſanabiles lib.10 de metho.med.Galenus docuit. Cum enim docuiſſet balneo frigidæ hecticas febres curare,addit: Quem autem maraſmus planè iam occupauit, hunc ſanare ne tentaueris. Eum igitur qui planè maraſmus eſt, non poſſe curari, inquit, neque eius curationem tentare conſulit.Hunc autem non conſiſtere in carnoſa ſubſtantia, ſed in ſolidis particulis docet quemadmodum & libr.artis medi.cap. 59.dicens: Ipſę enim ſolidæ corporis partes,quæ verè ſolidæ ſunt ac primæ,nullo modo poſſunt effici humidiores.At ſatis eſt ſi quis eas celerius exiccari prohibeat, intercepta autem in ipſis ſpatia hac vel illa humiditate complere, poſsibile. Et eum qui occupat carnoſam ſubſtantiam curabilem eſſe voluit 10.de metho.med.loco citato, vbi de maraſmo febre loquens inquit: Ac ſi quis talium eſt ſeruatus,huic carnoſam portionem maraſmus occupauerat,ipſis verò ſolidis ſiccatis fieri nequit,vt homo prorſus perſanetur,ſed omnino vel ſtatim febris ipſa iugulauerit vel poſtquam in eum affectum eſt tranſlata,quem ſenium ex morbo vocamus. Hæc igitur eſt quam in præſenti loco incurabilem dixit,quæ cùm febris hectica ſit,& ſolidas particulas occupet,planè maraſmus febris appellabitur.Quę verò ad hanc nondũ peruenit, adhuc curabilis habetur.Voluit etiam Gal.hecticam maraſmodem tres differentias continere.In prima carnem occupari. In ſecunda carnoſam partem ſolidorum membrorum, in tertia fibroſas ac membranoſas partes ipſarum ſolidarum partium abſumi dicit.

In tertia parte, quæ incipit (Atque exactè) diſtinguit febrem hanc hecticam de genere maraſmi, quam diximus tres ſpecies habere diuerſas à verò marcore,quem ſimiliter exponit dicens:Ipſum eſſe diſpoſitionem quæ euenit iis qui conſenuere ſine febre,calore naturali extincto,ob nimiam ſiccitatem.Quam cõſtat antecedere mortem,quæ dolore omni vacat. Non enim dolent qui ſenſim mutantur,dicẽte Platone:Dolor eſt pathos ſubitò,& affatim ingruens.Siccitas verò hęc à calore naturali agente fit,nulla cauſa pręter naturam accedẽte. Qualis ſimiliter eſt diſpoſitio,quam Philippus appellabat ex morbo ſeniũ. Is enim marcor quidã præter naturam eſt,& ariditas cum caloris extinctione,morbi ratione eueniens,non tantum in ſenectute,& ætatũ proceſſu,vt prædictus qui naturalem mortẽ affert, ſed etiam in pueritia.Febris tamẽ hectica maraſmodis calida & ſicca paſsio eſt,& quę celeriter hominem abſumere poteſt,multò celerius marcore,quoniã calor velocius abſumit humidũ,quo vita conſeuatur. Cuius cauſa conſulit Gal.vt eos quorũ ſalus eſt deſperata, ob hecticã maraſmodẽ,in verũ marcorẽ refrigeratione perducamus:hic enim tardius hominem interimit.

μαρασμὸς Latinè marcor, inquit Gal.corruptio eſt viuentis corporis ob ſiccitatẽ:corruptio tamen non facta, ſed quæ fit. Cùm tamen plantis & animalibus eueniat in plantis cuiuſuis partis corruptionem ob ſiccitatem licet appellare marcorem, in animalibus eam tantum quæ totum occupat corpus. Solet hæc ſecundum naturam omnibus viuentibus euenire,adhuc omnibus cauſis præter naturam occurrentibus ſublatis,ſed ſola caloris naturalis actione, vnde mortem ipſam,naturalem dicemus,& quoniam paſsio eſt quæ actionem naturæ neceſſariò ſequitur, quamuis naturæ opus non dicatur: & quoniam ineuitabilis eſt, quamuis quidam id arte fieri poſſe exiſtimauit. Cæterùm cùm calor noſter humidum contractum à prima generatione perpetuò exſiccet, mors ineuitabilis ſequitur, cùm minus bonum perpetuo ſuccedat ei quod diſoluitur, nec valeant membra ob ſiccitatem alimentum trahere, vt Gale.ait lib.de marcore: Vnde fit vt calor ſimiliter minuatur diminuto humido, & ſenectus primò,deinde mors ſequi debeat. Senectutis verò finis ſecundum naturam marcor eſt, frigida & ſicca diſpoſitio, qualis & quæ appellatur ex morbo ſenium,cui contrarius eſt torridus marcor, paſsio ſicca, ſed tamen calida, quæ ſimiliter dicta eſt in præſenti capite hectica maraſmodis,marcori namque ſimilis eſt ſiccitate,hecticæ verò calore.Siccitas autem hęc non quæuis eſt,ſed quę iam ſolidas partes occupat, quæ tamen de hecticæ febris ratione non eſt,minime verò eius quæ ſimpliciter hectica dicta eſt.Porrò inter has duas marcoris ſpecies, quarum altera frigida eſt, in qua pulſus paruus eſt & rarus, & eam quę eſt calida,in qua pulſus eſt paruus, & frequens,medius eſt marcor, συγκοπώδης quẽ ſyncope comitatur, ob imbecillitatem, & is nunc calidus eſt, nunc verò accedente ſyncope frigidus. Eſt quoque veluti medium quoddam tranſitus à maraſmo torrido, ſiue ab hectica maraſmodi,in exquiſitum marcorem ex morbo factum, qui frigidus eſt.

CAPVT XII.

*FEbris igitur hectica cum marcore coincidens, promptißimè ac facillimè cognosci potest.
Priùs enim quàm tangas pulsum atque calorem, oculos supra modum cauos videbis,
quasi in fouea quadam conditos, ob totius humidæ eorum substantiæ cõsumptionem: ita,
vt ossa quibus palpebræ annexæ sunt, promineant. Quinetiam lippitudines in eis visun-
tur aridæ ac quædam squalida dispositio, qualis maximè inest eis, qui per puluerem multum tota die
in sole calido fecerunt iter. Flos ipse præterea viuidus coloris periit, atque id toti faciei accidit, & im-
moderatus squalor habetur totius cutis circa faciem, maximeq́; circa frontem: ita, vt propter siccitatem,
sicca atque intenta sit, non tamen queunt palpebras ipsas multùm attollere, perinde affecti semper, vt
qui dormituriunt. Quinetiam conniuent magna ex parte, quemadmodum qui dormitant. Est autem ta
lis affectio nequaquàm somnus, sed impotentia vigilandi. Carnes præterea consumptæ sunt circa tem-
pora, ita vt ea loca collapsa, cauaq́; appareant. Nec quicquam aliud omnino, quàm ossa, ac cutis sunt: ita,
vt si eos nudos perspicias, in ventre nullum superesse intestinum, nec vlla viscera, atque hypochondria
ipsa retracta esse ad thoracẽ admodùm videantur. Quòd si libeat illos tangere, cutis quidem perquàm
sicca existit: & vbi attollas apprehendens digitis, quasi corium quoddam stat. Pulsus autem gracilis, du
rus, debilis, ac frequens habetur. Calor autem in primo quidem occursu debilis, sed paulò pòst acer atque
erodens apparet: maximeq́; vbi tangendo diutius immoreris. Sed minimè conuenit reliqua indicia cõ-
memorare in re tam perspicua. Itaque satius est, vt ad ipsum marcorẽ adhuc incipientem veniamus.
2 Marcor ergo incipit, quoties humor insitus in vnoquoque corpore dispersus per loca media partium simi
larium, ex quo membra primùm aluntur, ferè in ipso corpore cordis nullus amplius inest. Quousque e-
nim aliquid ipsius seruatur, hectica febris tantummodò est, nondum tamen marasmodes. Vbi verò ferè
nihil insuper huius humoris existit, exquisitus iam marcor consistit. Difficilis ergo cuiuslibet hecticæ
febris dispositio est, quoties ipsius principij tempus præterierit. Definio autem principium, non dierum
vel horarum numero: quemadmodum neque in cæteris morbis, sed ipsa qualitate dispositionis: etenim
dum corpus ipsum cordis discedit ab ipsa temperie naturali, non statim insitus humor perit, neque fa-
cultas debilitatur: sed in primis velut ebullitio quædam efficitur ipsius humoris, quo tempore talis fe-
bris facillimè curatur: quippe quòd facultas nihildum perpessa est. Deinceps autem consumptio quæ-
dam fit ob ebullitionem, eaq́; ipsa amplius iam procedente, ipsa etiam corpora similaria, quæ velut ele-
menta cordis existunt, sicciora euadunt, minusq́; alimenti sentiunt; ac facultas debilis redditur tan-
tum, quantum siccitas ac caliditas in eo exuperat. E quibus alterum sufficiens erat, vt exuperans infir
mam redderet facultatem. Talis febris iam quodammodo medio genere ambigit, ac media est insana-
bilis penitus illius marasmodis, eiusq́; quam paulò antè diximus, adhuc incipientem facillimè posse cu-
rari. Atque in ea perquam multa latitudo existit, quoniam non parua affectionis ipsius permutatio ma
ioris minorisq́; ratione est. Itaque quoties ab vtraque febre discedit æqualiter, ab exquisita scilicet ma-
rasmode, eaq́; quæ nondum quippiam eiusmodi habet, media quodammodo est, & ad curationem ambi
guum habens vtroque versus momẽtum. Quæ autem marasmodi propior est, iam periculo propinquat,
3 quemadmodũ priori alteri propinquior, spem obtinet non paruam sanitatis. Sed tempus est vt ad ea-
rum indicia transeamus: & primùm quidem illius quam posse facilè curari docuimus, nisi in vulga-
rem quempiam medicum incidat. Est autem, vbi sola consistit, nequaquam difficilis cognitu: implexa
autem cuipiam putridæ, deprehensu difficilis iam existit ob permixtionem. Sed primùm subiiciamus
ipsam solam ex quadam causa prædicta consistere, atque appareant in ea prima die cuncta indicia fe-
bris diariæ. Simul igitur cum eis apparebit statim causæ prægressæ genus, atque id indicabitur proce-
dente oratione. Sed interrogando ægrotum ipsum licebit discas, si aliis in rebus non malè affectus, ex
ira forti tantummodò, vel mærore, febricitare incæpit. Quòd si videantur hæc ita se habere, febrisq́; ex-
tendatur vsque in secundum diem, nequaquàm desinens ad integritatem, sed neque vehementior eua-
dens, si squalidior quidem appareat, suspicari hecticam fore talem debes. Quòd si tertio die sine cibo
trãsmittere voluerit suspectas horas acceßionis, quæ tertio quoque die prehẽdere solet, ac neque additio
vlla facta sit, neque minutio insignis: sed primæ febris paruæ reliquiæ extendantur, permaneantq́; cum
squalido corpore & calore, miti quidem in primo occursu manus apparente, moranti autem diutius a-
4 cri, mordaci & squalido occurrente, talem febrẽ hecticam esse existimare debes. At verò maximum
tibi atque certißimum indicium erit naturæ eius nutrito homine, quando certißimè videtur trãsiuisse
omnes horas suspectas. Statim enim à cibo post vnam horam vel alteram, omnibus tangentibus ægrũ,
alterum incrementum febris ipsa habuisse videbitur. Nec deerit qui increpet tanquam intempestiuè
dantes cibum, & ipso potißimum tempore acceßionis, & dicat diutius fuisse expectandum, & tardasse
acceßionem. Sed res non ita se habet. Cuilibet enim hecticæ febri proprium inseparabile, id est, vt in-
gesto cibo calor accendatur, pulsusq́; in magnitudinem ac velocitatem increscat: ita vt æqualis esse ac-
ceßio videatur. Aequalem autem acceßionem voco, in qua nec horror extitit, nec frigus extremorum,
neque somnus, neque pigritia insignis, vel inæqualitas quædam penitus, vel in calore, vel in pulsu, imò
nec etiam paruitas, neque debilitas, neque aliud huiusmodi quicquam, sed tanquam alij cuipiam nu-*

trito pulsus maior statim ac velocior redditur, Accidit autem interdum & in aliis quibusdã febri- 5
bus incrementum æquale : & , quod quidem ex ipso est, videbitur minimè esse hecticæ febris sympto-
ma proprium inseparabile. Sed non parum differt, si ad vniuersam dictorum indiciorum collectionem
respexeris. In omnibus enim aliis febribus tales accessiones æquales existunt , etiam citra alimentum
ingestum. In hectica autem penitus contrarium euenit, nullo enim tempore accessio prehendit, sed vna
continua febris est, velut ea quæ synochos, id est, continua propriè nominatur. Sed hæc quidẽ quasi flam-
mam quandam permultam occurrentem habet imponentibus manum: præterea pulsus quoque velocissi-
mus, frequentissimus, maximúsque ei existit. In febre autem hectica, neque caloris multitudo occurrit,
ac pulsus tantò minor, rarior, tardiórque est quàm in synocho, id est, continua , quantò calor ipse minor
habetur. Commune igitur cuiusuis hecticæ febris est, vt exigua sit atque æqualis semper à primo ini- 6
tio vsque ad vltimum finem. Proprium autem eius quæ tabi affinis existit, siccitas est: quoniam hecti-
ca febris sæpenumero sine siccitate consistit, nequaquam transiens in marcorem, qualis etiam nunc mul-
tis in magna penuria contigit. Febris igitur hectica dissidet à synocho , id est, continua: quemadmo- 7
dum dictum iam est. Ab aliis autem habentibus accessiones æquales, eo ipso maximè dissidet, quòd in-
æqualitatem quandam illæ omnino habeant post alimentum sub ipsam accessionis prehẽsionem : hecti-
cæ autem post alimentum velut accessio quædam æqualis contingat : quæ (vt paulò antè docui) mi-
nimè accessio habetur, sed imperitos circa talia decipit ob caloris, tum multitudinem, tum magnitudi-
nem, velocitatémque pulsus. Talis autem febris sequenti die planius cognoscetur, si diligentius ob- 8
seruaris, quandiu permaneat post cibum ipsa pulsus, calorísque alteratio. Inuenies enim tandiu perma-
nere omniũ quæ manifestæ apparent alterationem, donec distributio alimẽti, atque adiectio squalorem
cordis humefaciat : deinde rursus ad pristinum redire statum, qui erat antequam sumeret alimentum.
Si igitur alio tempore nutrias ipsum sequenti die , rursúsque alio tempore sequenti die , inuenies ita
fieri, vt dixi, augeri quidem calorem post cibum, pulsúmque ipsum, vt dictum est, alterari. Constat enim
illis id accidere , quod calci ac lapidi calefacto. Si enim eis affundas frigidissimam aquam, multò ca-
lidiores sentiuntur, tanquam calor squalidus in eis ab humida substantia nutriatur. Quæ autem cau-
sa sit ob quam ita eueniat, quæstio naturalis existit : sed quòd ita efficiatur cuiuis tentare volenti di-
scere licet. Vbi enim manibus sumas glebulam calcis, contemnes eius caliditatem, ac minimè senties.
Vbi verò deponens ipsam humi , affundas illi aquam, perspicies statim admodum calefieri, atque adeò
feruere vt lebetes , quoties in multa flamma versentur. Videbis præterea vaporem ab ea haud exiguũ
efferri: quòd si audeas tangere facilè deureris. Ad hunc igitur modum ad ipsum sensum humidus ca-
lor non paulò habet vim euidentiorem quàm siccus. Cæterum quòd calor siccus existat , per hecticam 9
febrem cui succedit marcor, hinc discas licebit. Nemo statim ab initio prehensus est tali febre : qui cor-
poris habitum habuerit humidum : sed qui siccior naturà existit , maximéque , vbi calidus quoque
natura sit , & qui vitam delegit in labore , vigiliis , cura , ac vitu tenui , is assolet statim ab initio
prehendi hectica febre ex ira , ac mœrore : ac multò magis , quoties æstas , & constitutio calida ac sic-
ca , locúsque eiusmodi fuerit. Principium autem eius terminatur, quoties eo tempore quo diaria per 10
inclinationem mitiorem deducitur ad integritatem , adeò nihil eiusmodi ipsi accidit , vt siccitas per-
spicuè intendatur : tunc enim primum succedens diariæ, hectica iam efficitur. Definitur præterea ali-
ter eius incrementum atque perfecta generatio per accessionem tertiæ diei. Si enim (vt paulò antè di-
ximus) eo die alia accessio minimè prehendat, neque æger sine febre existat, sed siccitas ipsi constan-
ter intendatur, talis febris haud dubiè iam hectica est, ac processu temporis marasmodes sine mora eua-
det , nisi rectè curetur. Definitur autem abitio eius in tabem , cum primum pulsus debilis simul ac 11
durus est , continuóque paruus ac frequens is necessariò est , non tamen propterea marasmodes existit,
sed propter debilitatem ac duritiem. At verò debilitas accidit ob fortem cordis intemperiem : durites
autem , ob siccitatem : quòd si tales affectus prehendant cor ipsum, marasmode febre detineri animal
tunc necesse est. In eandem præterea febrem incidunt ex acuta atque ardenti plerique eorum qui 12
malè curantur , maximéque quicunque vbi frigidam aquam bibere postularent, adeò nihil eiusmodi
biberunt , vt nec vllum aliud infrigidans remediũ thoraci atque hypochondriis adhibuerint. Quòd si
adeò nihil eiusmodi adhibuerunt , vt insuper cataplasmatis ex melle plurimum vsi sint, quæ nunc fre-
quenti in vsu sunt amplius in marcorem incurrere his promptum est siue solùm febricitent, siue ex ie-
coris aut ventris inflammatione. Maximè enim his inflãmationibus haud rectè curatis succedit marcor:
ita , vt quidam existimarint non aliter posse fieri huiusmodi affectionem , nequaquam scientes, quòd
neutrum horum, nec aliud quodquam viscus, aut membrum, neque marcorem, neque penitus hecticam
vllam febrem committat , priusquàm (vt diximus) cor ipsum afficiatur. Talis igitur affectio ei inci-
pit, interdum ex seipso, vt ex ira ac mœrore forti & longo: interdum ex febre ardenti: quandoque ve-
rò ex affectibus pulmonis, ac thoracis, maximéque purulentis ac tabidis. Vt autem ex his , ita accidit
ex ventre ac iecore, & vt summatim dicatur , quauis diutina inflammatione in parte principe simul
cum siccitate totius animalis , maximéque cordis. Ego namque vidi inflammationi laxioris intestini
diutinæ succedere marcorem, ac stomachi, ac vesicæ, ac renum, fuerunt autem nonnulli qui affecti erant
difficultate intestinorum tali febre correpti , quum scilicet laborassent inflammatione intestinorum. At

que etiam leuitates intestinorum & fluores intestinorum diutinos, quoties statim ab initio, aut tempore procedente febris exigua incidit, marcor ipse subsequitur, & vt in summa dicatur, quoties praexicca-
13 *tum cordis ipsius corpus febrilem calorem susceperit solutu difficilem. Maximum itaque signum febris hecticæ est, quoties arteriæ ipsæ sentiuntur calidiores quàm corpora, quæ circiter sunt: quod per alias febres illis minimè accidit. Fit autem symptoma adhuc euidentius vbi laueris, aut alio quouis modo rafeceris, ita vt humor quidam profluat, atque calor ipse perspiret. Calor enim moderatus in aliis partibus omnibus post talem perspirationem apparet: in ipsis autem arteriis nequaquam minor est priore. Is verò quàm maximè exquisitè sentitur per pulsuum diastolas, qui minimè mutatur post dictam ex-*
14 *pirationem, sed similis penitus permanet. Sola ergo cõsistens hectica febris perspicua est, siue absoluto sermone hectica, siue etiam marasmodes sit. Vbi verò cùm alia quapiam fuerit, difficilius iam cognoscitur: quemadmodum quæ nuper mulieri cuipiam accidit, cui non solum die, sed etiam nocte non obscurè fiebat accessio. Latuit enim marasmodes febris omnes qui eam visitabant Medicos, existimantes oportere, neque principium præhensionis sensibile esse hecticæ febri, neque incrementum, neque vigorem, tanquam minimè contingat hecticam febrem putridæ alicui posse implicari, sed nobis statim primis diebus in hac muliere cognita est. Vtraque enim accessio quæ die ac nocte fiebat, breues efficiebat partes accessionis, ac sæpe cum madore quodam, aut perspiratione vaporosa soluebatur tam perspicuè, vt corpus ipsum benè temperatum tangentibus sentiretur. Indicia autem in arteriis paulò antè dicta semper extiterunt, nequaquam refrigeratis ipsis similiter aliis partibus, neque velocitatem aut frequentiam motus amittentibus. Quæ ergo alio loco sæpenumerò docuimus, etiam nunc dicimus: non oportere solùm circuitiones, atque proportiones accessionum considerare, sed multò prius ipsam speciem febris: ex eaq́ cognoscere ipsam febrem, quemadmodum ipsum hominem ex propria forma. Sic ipsi sæpè prima die ad hunc modum speciem febris cognouimus, minimè expectantes tertianam, aut quartanam, aut quotidianã circuitionẽ. Sed de his secundo libro de iudiciis latius docuimus, atque eo ipso libro nihilominus diximus quomodo oporteat diariæ febris cognoscere differentias. Promiseram autem (scio) me dicturum hoc loco de illis. Sed cum recordarer pauca in eo libro desiderari quo in plenum de omnibus præceptum esset alia quidem huc transcribere superuacuum duxi, adiiciam verò ea tantummodò quæ intra modum sunt in eo prodita.*

COMMENTARIVS.

POstquam Galenus febrium hecticarum generationem scripsit, ac distinxit febrem hecticam simpliciter à marasmode, & à vero ipso marasmo, in præsenti capite procedit ad signa vtriusq; generis hecticarum, vbi similiter docet hecticæ diuersas species distinguere, siue diuersa ipsius tempora. Incipit autem à signis eius quæ marasmo coniuncta est, non iam fienti, sed facto: quoniam hęc grauissima atque insanabilis est, & cognitu facillima. Caput reliquam totam doctrinam hecticarum febrium cõtinet, diuisam in xiiij. partes. In prima signa septem scribit, quæ docent febrem hecticam cum marcore non incipiente, sed iam facto, coniunctam, quam incurabilem esse diximus, ac in tertia hecticarum specie consistere dicemus. Facillimè verò hæc cognoscitur à medico, quamuis ipse nondum, aut pulsum, aut calorem tetigerit, adeò euidentia sunt eius signa. Quorum primum ab oculis sumere docet, sunt enim ipsorum oculi caui admodum, ac veluti in fouea quadam conditi, ita vt ossa promineant. Euenit autem id ob humiditatis naturalis ipsorum consumptionem, vnde sequitur, vt ossa oculorum promineant, quoniam oculi cauantur. Similiter in ipsis oculorum angulis lippitudines quędam aridę apparent, quales solent apparere in his qui sub æstu solis & in puluere multo iter egerunt. Hoc signum satis cognitum est in ipsis ægrotantibus, & in iter agentibus. Secundum signum à facie sumitur, à qua florem viuidum amisisse dicit, qui eo morbo laborant, quod non tantùm colorem mixtum ex albo & rubro significat, sed (quod non satis potest exponi) viuentis aspectum, quibus accedit calor, & ariditas circa frontem. Tertium signum ex palpebris sumitur, quas attollere non possunt ob imbecillitatem. Quod similiter contingit eis qui dormituriunt, quòd enim palpebras attollere non possunt, non fit quoniam dormiunt, sed quoniam vigilare non possunt, nam qui vigilant per animalem facul. operantur, ad quod non valent languidi nimis. Ad somnum verò præter impotentiam vigilandi, vapor in cerebro meatus obstruens exigitur, quo similiter carent marasmode febre laborantes, magna ex parte. Quartum signum sumitur ex temporum collapsu, concidit enim cutis in ossa, absumpta intermedia carne. Id verò non tantum in fronte, sed in toto corpore contingit, nam & viscera absumpta videntur, & venter dorsum tangere, & hypochondria ad thoracem cõuulsa, tam est vniuersum eorum corpus extenuatũ. Hæc signa latius exposuimus in nostris in 1. lib. prog. expositionibus. Vbi legitur hypochondria, lege, hypochondrium, vt ibidem docui. Quintũ signũ tactu dignoscitur, apparet enim cutis valde sicca, quæ si digitis apprehendatur, veluti coriũ stat, nec decidit statim, quoniã non est subiecta caro quę implendo ad priorem figurã cutem reducat, & extendat. Sextum signũ ad pulsum attinet, est is gracilis, durus, debilis, & frequens: durus, ob

arteriæ ariditatem:debilis,ob langorem facultatis,frequens,quoniã languida facultas arterias non distẽdit pro vsus ratione,febrili existente calore. Maximè verò dura ac debili existente arteria,quòd frequentia impleri debet.Gracilis tamen fit pulsus in ipsis,quoniam longus & angustus pulsus gracilis est.In dicta verò dispositione angustus est pulsus ob duritiem arteriç,quæ non consentit distentioni,per quam latera à centro vndique discedãt, vt par esset. Paucitas verò carnis causa est,vt per multũ spatium,à multisq; digitis percipiatur. In sanis nanq; carnis copia impedit quò minus lõge ab articulo manus percipi possit arteriç motus.

Septimum signum ad caloris attinet naturam,quæ tactu similiter percipitur,calor enim debilis (quem etiã pusillum siccum appellauit Hipp.) primo occursu apparet,demum verò si tangendo immoreris,calor videbitur acer,& erodẽs.Ipsum esse acrẽ & erodentem certum est,calor nanq; siccus talem habet naturã.Quoniam autem ob humoris aut vaporis defectũ non repræsentatur tactui validus,tẽpore egebit ad actionem, quæ enim imbecillam habent agendi potentiam tardius agunt.

Secunda pars incipit (Itaq; satius est)in quatres differẽtias hecticarũ scribit.Nam quædam ex eis est quæ fit ex humiditatũ cordis efferuescentia , potius quàm consumptione, in hac Aetius dicit carnẽ & pinguedinem liquari,& torreri.Hęc facillimè curari potest,& marasmi nihil adhuc cõtinet,est hæc hectica incipiens.Secundo loco sequitur transitus in marcorem,id autẽ est,cùm humor insitus in substãtia cordis absumptus est magna ex parte, ita vt nihil ferè ipsius maneat,hanc circunfusam humiditatẽ ad roris speciẽ dicit Aetius.Est hęc secunda species febriũ hecticarum,& marcoris initiũ.Vbi enim desinit esse exquisita ac sola hectica, incipit marcor,cum manifesta membrorum siccitate,& facultatis imbecillitate.Nam dum facultas nondũ mutata est,& humoris cordis pars effatu digna manet , hectica tantũmodo est,marcoris nihil habens.Cùm tamen iam manifesta mutatio est ad siccitatem,& alimenti defectũ membra senserint,& facultas imbecillior reddita fuerit,quòd necessariò sequi debet ad alimenti defectũ, vel ad intemperiẽ calidam & siccam factam:tunc secunda species hecticarũ dici poterit,siue marcor incipiẽs,medio modo curabilis, neque adeò facilè vt hectica pura,nec adeò difficilè vt torridus marcor, cuius signa scripsit,quem similiter immedicabilem suprà dixerat,causam quoq; eius nos suprà tradidimus. Constat etiam, quòd cùm Galenus in hoc loco principiũ definit,non est id marasmi principiũ,sed hecticæ febris,dum cordis humorũ fit ebullitio,non tamẽ consumptio magna. Nam in marasmo incipiente dixerat,humorem insitũ ferè in totũ absumptũ esse,ita vt ferè nihil eius in corpore remaneat, cùm tamẽ in principio dixerit solã humoris insiti in corde fieri ebullitionẽ.Hoc igitur principium hecticæ febris est,illud verò principiũ marasmi,eritq; marasmi principiũ cum siccitate, alimenti defectu,& facultatis imbecillitate:quę signa intra à Gal. scribentur.Ac erit hæc media quædã species malitia,& curationis difficultate inter hecticã febrẽ,quæ incipiens dicitur,in qua ebullitio contingit,& quæ hecticæ principiũ appellatur:& marasmodẽ,quæ iam factus marasmus est cum febre cuius signa scripserat,quam etiã omnino incurabilẽ dixit. In ipsa quoq; media latitudine intelligere oportet aliquã magis ad hecticam,aliquam magis ad incurabilem,accedere.Et eam quæ magis ab incurabili recedit,magis esse curabilem,reliquas verò quò magis accedunt minus esse curabiles. Vbi habetur(exquisitus iam marcor existit) Græcè ὁ ἀκριβὴς ἤδη, μαρασμὸς συνίσταται,scribendũ potius foret,μαρασμώδης,quod est,exquisita marasmodes iam consistit:non enim consistit exquisitus marasmus,cuius essentiam suprà explicuimus,sed hectica marasmodes,hãc enim quæ incurabilis habetur,non màrasmũ sed marasmodi appellat infrà,dicẽs,Quę autẽ marasmodi propior est,iã periculo propinquat. Dubitant medici in pręsenti loco,an febris hecticæ sint tres species. Inter quos quidam ad tantam peruenit ignorantiam,vt tres species esse dixerit,quas ex differentia subiecti,in quo calor febrilis factum esse habet,distinguebat. Nam in prima specie, dicebat calorem habere in rorida humiditate factum :in secunda specie , habere factum esse in ea humiditate quæ adhæret partibus , quam appellat cambium : & in tertia in humiditate, quæ est vera solidarum partium substantia. Ac si fieri posset vt hectica febris esset , quæ non haberet factum esse in ipsa cordis substantia. Dicemus itaque febriũ hecticarum tres esse species in quibus hectica marasmodis comprehenditur.In quarum prima efferuescit humor insitus in corde,à quo cor alitur , absumitur quoque nonnihil eius ,remanente adhuc effatu digna copia ipsius. In secunda ferè nihil eius manet , absumitur quoque carnosa substantia , aut concretione genita , aut etiam ea quæ inter solidarum partium fibras continetur. Hæc marasmodis hectica est , cui facultatis langor cum sicca intemperie, & alimenti inopia accedit. Tertia species similiter marasmodis est , in qua præter id , quòd calor solidas particulas occupat , vt in aliis duabus speciebus , iam absumptis carnosis partibus , solidarum , partes fibrosæ ac membranosæ absumuntur. Prima species facilè curatur. Tertia nullatenus curari potest. Secunda verò difficilè curatur. Quoniam tamen hæc latitudinem habet, nam in ipsa cum iam ferè tota humiditas,quæ alimenti locum habet,consumpta est,aut absumitur

caro concretione genita, aut caro solidorum membrorum: inde fiet vt difficilè curari possit, & difficilius illa per quam absumitur caro solidorum, quàm illa per quam absumitur caro concretione genita, quanto magis accedit ad incurabilem illa, in qua calor solidorum absumitur, altera. Hæ tres species hac vna tantum ratione distinguntur, quòd per ipsas diuersorum subiectorum consumptiones fiunt. Possent autem distingui facilitate, & difficultate, & impossibilitate admittendi curationem. An tamen fieri posit, vt tertia species dicta fiat non præcedentibus aliis: vel necessum sit omnes ordine succedere, ita vt primò prima, deinde secunda, & tandem tertia. Facile dicemus Galenum suprà docuisse febres hecticas marasmodis aliquando sequi febres ardentes consumentes ferè totum humorem cordis. Ex quo fit vt à febre ardenti statim secuta sit hectica in secunda specie, non præcedente prima: nam prædicta febris marasmodis, iam in secunda specie hecticarum existit. Quod si fieret vt absumpto aliqua ex parte humore insito cordi alimenti ratione, cessaret febris ardens, non maneret hectica in specie prima. Nam humor ille insitus à febre ardente absumptus est sine hecticæ generatione, sic vt fieri posit, vt caro ipsa pariter cum humore absumeretur nondum facta hectica, sed febris omnis cessaret cessante febre ardenti, aut fieri posset, vt ad finem ardentis maneret hectica in prima, aut secunda, aut tertia specie. Et hæc quamuis esset vt terminus febris ardentis, non necessariò esset, ipsa ardente intensior, interim nanque dum ardens subiectum absumit, calorem reddit minorem ac febris multi vaporis, caloris copiosissimi: vapore resoluto, & humore deficiente, redditur pusilla, sicca, & quæ tactui minor sese offert.

In tertia parte, quæ incipit (Sed tempus est) quoddã signum febris hecticæ scribit, illius inquam, quam facilè curari posse suprà dixit, nisi in medicum incidat vulgarem, ac imperitum. Quam similiter facilè medicus cognoscet, nisi cum aliqua putrida coniuncta fuerit, de qua postea dicemus. Cùm enim alteri coniuncta est, non cognoscitur facilè: adhuc verò sola existens quamuis facile cognoscatur, vt per signa dicenda docebitur, non tamen adeò facilè, vt illa quæ iam in marcorem incidit, cuius signa scripserat, quam etiam ex solo aspectu ægri licet deprehendere. Vbi verò sola inuaserit nulli mixta, sic cognoscetur. Ponamus prima die ægrum febre corripi à causa aliqua prædicta, prædixerat autem supra capitulo 11. causas febris hecticæ, quæ primis diebus fit, quam etiam facilè curari posse dixit, iram, mœrorem, & lassitudinem, quæ sunt causæ prægressæ, & adsint signa febris diariæ supra dicta: poterit autem medicus causam ipsam prædicere, vt docebitur capite vltimo huius libri, & Galenus causas prægressas febrium diariarum 2. de crisibus cap. 13. docuit distinguere, & primo lib. de art. cur. ad Glau. Cæterùm interim ægrotum interrogare licebit, potissimùm vbi non febricitauerit ob aliam causam notam, aut non se habuerit malè in aliis corporis dispositionibus: an ira vehementi correptus fuerit, aut mœrore afflictus. Quòd si febris extendatur in secundum diem, ita vt in ipso neque perducatur ad infebricitationem, neque amplius febris fuerit accensa, corpus autem aridius factum fuerit, suspicandum est hanc esse hecticam febrem. Nec tamen id adhuc certum est, nisi prius tertium diem speremus, qualis nam futurus sit: nam posset febris in tertianam ex diaria transire. Veruntamen si tertio ipso die sine cibo transierit suspectas horas accessionis febris tertianæ, & febris nullum augmentum susceperit, neque minutionem insignem: sed primæ febris quædam reliquiæ semper maneant cum corporis siccitate, & calore primo tactu miti, deinde acriori, & mordaciori, & squalido, talis est hectica febris. Signum hoc omnes dictas conditiones seruare debet, ex quibus constituitur & efficitur signum vnum proprium, sed non inseparabile. Licet enim aliter febris hectica euenire posit, modo tamen dicto eueniens, non erit alia quàm hectica, sic enim à primis ipsis diebus euenire solet, à causis prægressis incipiens squalida, febris pusilla, cuius calor statim primo occursu mitis iudicatur, tandem verò acris, cui nullum adest augmentum aut diminutio prima, secunda, aut tertia ipsa die, vt omnem suspitionem febris alterius naturæ tollamus.

In quarta parte, quæ incipit (At verò maximum) vnum aliud signum scribit proprium ac inseparabile, quod similiter maximum atque certissimum esse dicit. Hoc autem est post alimentum assumptum vna aut duabus horis transactis tactui repræsentare maiorẽ calorem quàm ante, ita vt quiuis tangẽs putare posset nouam accessionem ægro superuenisse, quando omnes horas suspectas pertransierit. Quod nonnullis imposuit putantibus id caloris incrementum accessionis ratione euenisse, qui similiter alios, vt intempestiuè ægrum alentes, accusabant, longius ab accessione fore cibum adhibendum censentes. Fallebantur autem, omnibus nanque febribus hecticis proprium atque inseparabile est, cibo assumpto accendi calorem. Cui etiam aliud signum ex pulsu accedit, quòd calorem auctum sua ratione sequi solet, nempe augmentum pulsus in magnitudine, & celeritate, ita vt inuasio non compressa superuenire videatur. Exponit verò quid per incompressam accessionem, quam

Græci

Græci ἄθλιπτον appellant, intelligat, eam videlicet quæ fit ſine horrore,& ſine refrigeratione extremorum, neque in ſomnum delatione, quam Græci καταφορὰν dicunt, neque infigni quadam pigritia, neque cum inęqualitate pulſus, aut caloris, neque cum ipſius paruitate, aut imbecillitate. Sed eodem modo quo contingit aliis nutritis, pulſus efficitur maior, & celerior. Horum omnium duæ cauſæ habentur, nempe nullum humorem abundare, neque calorem intrò recurrere. Cuius rei gratia nullus horror, nulláve pigritia, nulla quoque inæqualitas antecedit inuaſionem. Vapor verò cibi altera cauſa eſt, quę calorem accendit aridum, & pulſum inde cogit maiorem,& celeriorem fieri. Cauſam autem ſuperincaleſcentiæ ex cibis infrà parte ſexta & ſeptima latius exponemus, ac dicemus an omnibus hecticis commune ſignũ ſit, an quibuſdã propriũ. Vbi habetur, nec deerit qui increpet: Græcè, καὶ τὶς καὶ τοῖς δοῦσι τὴν τροφὴν ὡς ἀκαίρως θρέψασιν ἐγκαλέσει, καὶ ὡς κατ᾽ αὐτὰς μάλιστα τὰς ὥρας τοῦ παροξυσμοῦ, καὶ ὡς χρὴν ἐπὶ πλείω χρόνον ἐπιμετρῆσαι, καὶ ὡς ὑστέρυσεν ἡ ἐπισημασία. Quod eſt, & aliquis eos qui alimentum præbent, vt intempeſtiuè cibos offerentes accuſabit, & quoniam ipſos iuxta acceſsionis horas potiſsimùm obtulerunt, & quoniam decebat plus temporis intermitti, & vt inuaſio tardius ſuccederet. Vult tamen hæc litera ſignificare, cibos longius ante acceſsionem eſſe offerendos, non eſſe retardandos, vt Laurentianus putauit, atque Leoniceus in huius loci tranſlatione.

In quinta parte, quæ incipit (Accidit autem interdum) obiicit contra id quod dixerat, inuaſionem febris incompreſſam, eſſe ſignum propriũ & inſeparabile febrium hecticarum. Quoniam aliis quoque febribus eueniunt incrementa non compreſſa. Id conſtat in continuis febribus quibuſdam, in quibus nulla accedente caloris aut pulſus inæqualitate, cõtingit nouam inuaſionem, & nouum caloris augmentum ſuperuenire, aut quotidie, aut per tertium. Ad quod Galen. reſpondet, vniuerſam ſignorum congeriem eſſe aduertendam. Nam quamuis aliæ febres inuaſiones habeãt incompreſſas, illæ nullo abſumpto cibo ſuperueniunt, certa quadam hora, aut temporis menſura, quæ humorum copiam aut ipſorũ motum ſequetur. In hecticis verò febribus inuaſiones nullo ſtatuto tempore fiunt, ſed poſt aſſumptum alimentum, vna, aut duabus horis. Ex natura tamen ſua, non aliter quàm febres continentes, continuitatẽ habent citra omnem repetentiã, aut incrementum. Sed differunt non parum ab ipſis continentibus, quas Græci συνόχους appellant, calore & pulſu. Calor nanque febrium continentium, veluti magna flamma tangentibus occurrit, pulſus verò maximos habent, celerrimos, & creberrimos. Hecticorum tamen calor non multus occurrit, & pulſus tantò minores, tardiores, ac rariores fiunt, quanto qualor eſt minor ipſorum, quàm eorum qui continenti febre laborant. Vbi legitur (acceſsiones æquales) Græcè εἰσβολαὶ ἄθλιπτοι, hoc eſt, Incõpreſſæ inuaſiones (acceſsio) ἐπισημασία, hoc eſt Inſultus. An tamen calor febris hecticæ ſit maior calore febris putridæ, diſtinguendum eſt. Nam in calore copiam, & qualitatem caloris licet metiri. Copia quidem in putridis maior eſt, quatenus copioſus is occurrit tactui, multo vapore mixtus, maximè verò in febribus continentibus,& reliquis, quæ ex ſanguine ortum habent: qua ratione puſillum appellat Hippo. calorem hecticarum, & Gal. primo tactu mitem eſſe dixit: in moranti verò diutius, acrem. Vbi tamen quis qualitatem caloris aduerterit, non erit iudicium ſine delectu ferendum. Nam febrium putridarum, quæ in pituita, aut ſanguine conſiſtunt, calor minus acris eſt quàm hecticarum: in bile verò vtraque conſiſtens, & maximè flaua, adhuc acrior: ſiquidem acris redditur calor (quod ad qualitatem attinet) ex ſubiecti ariditate. Rurſus & harum calor non omni tempore acceſsionum parem habet acredinem, ſed in vigore maiorem & in declinatione, vbi citra ſudorem fiat. Accedit ad id quòd vbi parem ſiccitatem habuerint coniunctam calor tertianę febris,& hecticæ, acrior tertianę iudicabitur, ob multitudinẽ cauſæ alterantis occurrẽtis tactui: hęc dixerim vbi quis maximum ardorẽ tertianę, aut quartanæ febris, maximo ardori hecticæ cõparauerit. Sunt enim quædã tertianæ & quædã quartanæ, quibuſdam hecticis minus mordentes. In ipſis quoque hecticarũ ſpeciebus maxima ex parte fit, vt in prima ſpecie maior ſit calor, deinde verò ob defectũ ſubiecti minor reddatur: ſed tamen marcori propè accedens, remiſſus valde ac admodũ puſillus. Vbi legitur æquale,& æquales, lege incompreſſum, & incompreſſas. Vbi legitur, continua, lege continens.

In ſexta parte, quæ incipit (Commune igitur) vniuerſum genus febrium hecticarum diſtinguere docet, ab iis, quæ marcori maximè accedunt. Nam omnibus hecticis cõmune eſt calorẽ referre exiguum,& ęqualem à principio vſq; ad finem. Sed pręter id aliud eſt proprium hecticarum febrium, quæ marcori appropinquant, nempe ſiccitas, quę iis propria eſt. Adde quòd illis quæ iam ad marcorem peruenerunt, multò magis. Neque enim omnes hecticæ ſiccitatem habent coniunctam, veluti illę quę in prima ſpecie adhuc conſiſtunt, in quibus ſiccitas membra ſolida nondum occupauit. Quod tamen aliis ad marcorem

tendentibus adsit, postea probabit. In illis verò quę ad marcorem non tendunt, siccitatem non coniungi experimento docet in magna peste, quę suo tempore contigit. Vult autem docere in illis peste laborantibus, nullam manifestam siccitatem solidas particulas occupasse. Vbi legitur penuria Græcè λιμῷ.

In septima parte, quæ incipit (Febris igitur) rursus redit ad id quod proposuit in parte quinta, dicens hecticam modo dicto distingui à continenti, scilicet caloris magnitudine & paruitate, & pulsus differentiis, ab aliis tamen febribus, quæ incompressas habent inuasiones, hac re maximè differre dicit hecticas febres, quòd si ab alimento assumpto accessio inuaserit, in eis compressa erit, hoc est, pulsus paruitas, & caloris inæqualitas ipsi accedent iuxta inuasionis accessionem. Hecticis tamen post cibum veluti incompressus insultus superuenit, qui verè insultus non est, quamuis imperitos multitudine caloris, & pulsus magnitudine, & velocitate decipiat. Vbi legitur accessio, Gręcè ἐπισημασίαν, hoc est, insultus: & pro æqualis, lege vt suprà, incompressus. Est ergo, quod Galenus loco præsenti docet notissimum, febricitantes per eas quæ insultu inuadunt, si alimentum propè insultum acceperint febre inuadente, compressionem pati in pulsu, & calore: per hecticas verò febres ex alimento superuenire caloris augmentum, nulla pulsus aut caloris facta compressione. Quidam dixerunt, Galenum voluisse hoc in loco hanc scribere differentiam febris hecticæ ab aliis, habentibus incompressas accessiones: quòd in aliis assumpto cibo compressiones fiunt ob humorum dispositionem. In hecticis verò quoniam humores non peccant, id non euenit. Sed tamen id non est ad mentem Galeni. Nam si assumpto cibo in aliis febribus compressiones fierent ob humores peccantes, sine cibo pariter fierent in ipsis compressiones. Sed non fiunt, vt supponit Galenus, qui de febribus habentibus inuasiones incompressas loquitur. Ergo si fiunt assumpto cibo, id eueniet, quoniam calor inuadente febre, & cibi copia accedente opprimitur, vnde pulsus & caloris compressio nascitur. In hecticis tamen, nullam ex se habet compressionem calor, & cibo assumpto ab ipso tantùm abest vt opprimatur, vt maior multò flamma exiccetur. Dixit hûc non esse insultum (Græci ἐπισημασίαν vocant) appellandum, quoniam in incrementis hecticarum ex cibo non fiunt compressiones, quæ solent in insultibus fieri.

In octaua parte, quę incipit (Talis autem) ex incalescentia ex cibo docet febrem cognoscere, non quidem ex incremento caloris, vt suprà, sed ex tempore durationis incrementi: nam sequenti die cùm ad finem distributionis alimenti peruentum fuerit, calor ad eam reducetur dispositionem, simul cum pulsu, in qua præfuerat ante alimenti assumptionem. Id quoque euenire videbimus quauis hora diei sumpto alimēto. Eritq; is ordo in febribus hecticis quæ siccitate participāt, quas etiam hecticas absolutionem assecutas dicemus, non incipientes, de quibus putandum est Galenum locutū, cùm dixit, id signum esse proprium ac inseparabile. Nam ob defectum siccitatis non conuenit id signum incipientibus. In absolutis verò, quæ etiam ad marcorem tendunt alimento assumpto post horam, aut duas, incipit calor augeri, sine pulsus aut caloris compressione. Augeturque ad portionem caloris, & siccitatis febricitantis, & copiæ alimenti accedentis. Duratque is calor donec alimentum fuerit in totum distributum, & siccitas cordis ab eo ad humiditatem alterata. Tunc enim humiditas alimenti atque eius substantia dissolui incipit, & calor arescere, & ad pristinum ariditatis statum corpus reduci. Nec mirandum quòd alimēti ratione post horam aut duas calor augeri incipiat: tunc enim alimenti vapor per membra ad cor vsque defertur, & is humectando aridam accendit caliditatem. Huius autem vaporis fotu calor auctus seruatur, donec alimentum distribuatur & apponatur. Cuius vi amplius increscet calor, & seruabitur eius augmentum modo dicto, & ad tempus præfatum. Quin & Prognostic. 60. libro Hippocrat. febres suppuratorum, quæ hecticæ sunt, dixit non dimittere, sed interdiu minores, noctu vehementiores esse. Quod in expositione eius loci ad hominum consuetudinem retulimus, qui cœnare omnes solebant, non omnes prandebant. Ad quod accedit cœnam maiorem prandio esse solere, & noctu ipsis maiorem copiam vaporum aceruari per somnum. Huius euentus causam reddere ad naturalem philosophum attinere dicit Galen. Verùm simile adducit ad id ostēdendū. Calx enim frigidissima aqua superfusa calorē ostēdit vehementem, ac si calor aridus humida substantia nutriatur. Si namque quis manibus calcis glebam continuerit, nullum manifestum calorem in ipsa sentiet, deposita verò gleba calcis, & superfusa aqua, ipsam percipiet incalescere, feruere, & multum vaporem feruidum à se mittere, qualem aqua in lebete flamma multa supposita, cuius vaporem nec tangere audebis. Eodem modo fit, vt aridus calor hectici ab alimenti humore irrigatus accendatur: nam & humidus calor magis se prodit, quàm aridus, quod fit alimento adueniente hecticis, primùm vi vaporis delati, & deinde magis alimenti diductione, vt Galen. vult in commentariis loci citati. In expositione verò prognost. confutauimus Auerrois errorem,

qui contra Galenum blaterat.lib.4. collectionum cap.33. nam ex verbis Galeni in hoc loco colligitur causa quare incalescunt hectici ex cibo,nempe quoniam calor aridus nutritur quodammodo ab humida substantia. Quòd tamen hæc sit causa quare magis ostenditur calor hectici, quàm ante, ibi docuimus, atque ipsum Auerroum non soluere rationem, quam sibi opponit. Expedit verò hoc in loco quorundam aduersantium Galeno, rationes soluere, inquiunt enim incalescere ex cibo non videtur esse signum proprium hecticarum. Quoniam aut is cibus est calidior corpore, quo dato ipse non tantùm hecticum calefaciet, sed quemuis alium febrientem, quo fuerit cibus calidior. Quòd si est corpori similis,ab eo non alterabitur, si est cibus frigidior corpore ipsum non calefaciet, quoniam si cibus frigidus calefacit hecticum, non poterit ipse curari vi alimentorum frigidorum,cuius contrarium constat.

Rursus cibus incalescit à corpore, ergo tantum recipiet calorem quantum corpus habet & non maiorem: non ergo crescet calor ad maiorem gradum adueniente alimento. Rursus quia in multis febribus putridis colliquantibus,calor est vehemens,& ariditas multa:sed ob ariditatem crescit calor ex cibo:ergo in putridis dictis ex cibo accrescet calor. Rursus vt dixit Auerrous calx aquæ valde contraria est, & alimentum non est adeò membris contrarium: ergo non est simile,quod voluit Gal.de calce ab aquæ infusione ebulliēte,& de calore hectici exalimento increscente.Iam ergo in calce calorē accendi vehementem,Conciliator dixit,fieri per antiparistasim.Sed tamen qui sui libri errores corrigere vellet alio maiori egeret volumine.Aqua verò calci non accedit,vt contrariū circunstās,sed vt penetrans: & singulas ac minutissimas eius partes peruadens,quod non faciunt quę antiparistasi contraoperantur.Est certè hæc problematis solutio philosopho adhuc tirone indigna.Nos nullam aliā causam eius rei inuenimus præterquàm quòd subiectū calidū quod calore inaruit, parùm manifestā habet tangentibus caliditatē,quoniā sine vapore non se offert tactui copiosa:adueniente tamen humore,calor quodāmodo de potentia in actū transit,& vapore exalante,tangētibus maior multò quàm antè se offert. Quod similiter contingit in mēbris hectici arescentibus,veluti in calce, & cinere,calorem contineri sopitum:eum verò accedente humido, maiorem reddere, & magis se tactui ostendere. Ad primam autem rationem, dicemus hecticam ex omni cibo incalescere manifestè, & sine pulsus aut caloris compressione: nam à calidis incalescit, hoc est, augetur, & à similibus: quoniam se magis prodit tactui medici, & ægri: & quoniam maior copia corporum calidorum maiorem ostendit calorem, quàm vbi vnum tantùm corpus calidum adsit, quàmuis illorum duorum corporum nullum excedat alterum calore, vt duæ flammæ magis calefaciunt quàm vna. Cibi quoque frigidi interim dum sanguinis formam habent, humectant, & vaporem adaugent, & totus calor copia maior quàm antè redditur.Ad finem verò alimentum frigidū aliquam reagendo inferet membris alterationem per humiditatem & frigiditatem, humidum namque actu est, potestate verò frigidum. Non tantum enim membra mutant alimenta in sui naturam, sed & alimenta membra, vt 3. de causis symptomatum Galenus.

Hinc patet solutio ad secundam, nam ex duobus calidis corporibus vnum corpus constituitur, aut vna causa magis calefaciens. Ad tertiam de febribus putridis colliquantibus, & exiccantibus, dicemus calorem reddi maiorem in putridis pariter adueniente alimento, quoniam multum calidum corpus accedit. Sed interest, quoniam augmentum caloris ex cibo fit, cum quadam pulsus, & caloris compressione, quodammodo grauata à cibo & humoribus facultate, ac recurrentibus sanguine, & spiritu ad interiora, qui antè febrem vehementem in extimis partibus seruabant. Præter id quòd calor in hecticis transit à non sensato, & valde remisso ad tactum insensatum, & valde notum medico, & ægro. Quod in febribus ardentibus cum nimia ariditate non fit, quoniam illæ sine alimenti adiectione sunt magnę,& sensui satis notæ:& ægro molestæ. Præter id quòd quæ febres colliquantes ad tantam ariditatem corpus perduxerunt,magna ex parte sibi hecticas in secunda specie coniungunt, ad marcorem prope accedentes. Ad rationem Auerrois constat, vt lib.2.prog.dixi, alimentum contrarium esse corpori alendo inter initia, quo tempore calor etiam hecticæ febris accenditur: ad finem enim ad pristinum statum reddit corpus. Humiditate verò aduersissimum esse alimentum hectico, nemo dubitat: quatenus sanguis humidus est, & alimentum omne humectandi facultatem habet: siquidem partes reficit resolutas,neque aliquid alere potest, quod humidum non sit, vt vult Galenus.

In parte nona quæ incipit (Cæterum quòd calor) probat quod prædixerat, hecticas febres ad marcorem tendentes siccitatē habere cōiunctam: id enim dixerat esse causam incalescentię ex cibo. Quoniam non solent huiusmodi febres euenire nisi in siccis conditionibus, quales sunt siccæ temperaturæ, maximè vbi calor quoque accedat, & in his qui in laboribus

boribus degunt, vigiliis,curis,& victu tenui:tales enim ficci funt,& his aduenientc ira aut mœrore, potifsimum æftatis tempore,& calida regione, & aeris conftitutione ab initio fuperuenit talis hectica febris ad marcorē accedens.Signum ergo eft,ficcum effe morbū eum, qui exiccatis aduenit corporibus,fiquidem diftemperata corpora facilè à fimilibus capiūtur morbis.Quæ verò dixerat Gal.præter ambientem aerem.Ex accidenti exiccant,exercitatio accendens calorē,maximè in articulis & mufculis:ira in partibus cordis, pariter & cura:vigilia quoniam per fomniū humectari deberet corpus:& inedia, aut victus tenuis, quoniam deficit alimentum, quod refectione folet fingulas particulas humidiores reddere.

In decima parte,quæ incipit (Principium autem) docet viam generationis febris hecticę,& proceffum ipfius in marcorem.Contingat enim (vt fieri folet)febrem ab aliqua caufa prægreffa de dictis habuiffe initium, ita vt putari pofsit ipfam diariam effe ; veruntamen quo tempore folent diariæ febres finiri, & media declinatione deduci ad integritatem non tantùm non perducatur, fed aridius reddatur corpus.Cognofcemus tunc febrem hecticam incipere,augeri verò , aut iam perfectam effe,& proceffu temporis in marcorem abituram: fi expectata tertię diei accefsione, nulla talis fuperueniat,& febris permaneat,& ficcitas conftanter intendatur. Hoc enim fignum manifeftè docet hecticam febrem adeffe , & in marcorem proceffuram , nifi promptè curetur. Sed hæc fatis fuprà parte tertia funt explicata.

In parte vndecima quæ incipit (Definitur autem) figna fcribit ex pulfu quibus deprehendemus febrem in marcorem tendere.Eft enim debilis,durus,& frequens,neque tamen frequentia pulfus oftendit marcorem,fed debilitas,& durities. Nam frequentia adhuc refiftente facultate,nec fubuerfa naturali temperatura , fieri poteft in pulfu:vbi videlicet in febribus ardentibus magnitudo , & celeritas vfui non fatisfaciant : crebritas namque pulfus tunc fuccedit , quando opus eft aliarum differentiarum refarcire defectus. Debilitas tamen calidam intemperiem oftendit,adeò vehementem,vt naturalem fubuerterit temperaturam cordis : quod ad imbecillitatem facultatis neceffarium effe docuimus. Iam verò pulfus duritiès ficcitatem oftendit in corde & arteriis, vt fimiliter fuprà diximus,reliquum eft,vt ob imbecillitatem, & duritiem febris reddatur hectica,& ad marcorem accedens,nam vt parte fecunda docuit, non ftatim incipiente febre hectica imbecillitas adeft,fed vbi ad marcorem accedat. Dubium tamen eft , cum hectica in prima fpecie febris facta fit , quare non aderit cum ea imbecillitas facultatis. Caliditas namque facta tunc eft , cùm naturalis eft corrupta: fed ea corrupta facultas languida redditur : ergo in omni hectica erit languida facultas. Quòd naturalis corrupta fit in hecticis,ex libro de inæquali intēperie cōftat,vbi Gal.dixit: Cùm corporis partes folidæ ad abfolutionem calefactæ iam funt , eiufmodi febris hectica appellatur,quod tamen ad abfolutionem calefactum eft,non amplius mutatur, aut temperaturā amittit,fed iam ipfam amifit.Dicemus ergo hecticā febrem quandā effe incipiētem, quandā iam abfolutam:incipiens nondum naturalem corrupit temperaturam,neque langor eam comitatur:abfoluta verò ficcitatē habet iunctā,& ob naturalis tēperaturę fubuerfionem iam perfectam,imbecillitatem. Hæc verò ad marcorem accedit , & ficcitatem fibi affociat. De hac abfoluta loquitur lib.de inęquali intēperie.De incipiente verò fuprà parte fecunda.

In parte duodecima quæ incipit (In eādem)quoniam in parte decima dixerat hecticam febrem tendentem ad marcorem habere ortum à caufis prægrefsis,eo modo quo febris diaria,nunc alium modum generationis fcribit,cùm videlicet fequitur hoc genus febris ad febres ardentes,quos modos fuprà retulerat cap.11.parte prima.Poft febres itaq; ardentes fiūt hecticæ ad marcorem tendentes, ob medicorum infcitiam , qui ægris aquam frigidam poftulantibus,non tantùm ipfam non adhibuerunt,fed neque aliquod refrigerans medicamentum thoraci , aut hypocondriis fuperpofuerunt. Maximè verò id eueniet vbi non modò non adhibuerint medici refrigerantia medicamenta, fed cataplafmatis ex melle vfi fuerint: quæ in vfu frequenti erant medicis illius temporis. Hac enim occafione facilè incident in marcorem , fiue fola ardenti febre laborauerint, fiue fimul cum vifceribus alicuius inflammatione : ad illas nanque non probè curatas fuccedit marcor. Itaque ob id quòd adeò frequenter has inflāmationes marcor fequi folet,quidā fine ipfis fieri non poffe marcorē crediderunt quorū error confutatur.Nam marcor,aut quęuis alia febris hectica,nunquā, aut vifceris,aut alterius cuiufpiā particulæ inflammationē fequetur,nifi prius cor afficiatur. Verun tamen hæc cordis affectio , aut eft in corde per effentiam , vt cùm febris à caufa prægreffa oritur, vt ira,aut mœrore forti,aut longo,aut quemadmodum in febribus ardentibus , quæ fimiliter cordis funt affectiones per effentiam. Aut laborat cor per confenfum , vbi febres adfint , quas diximus effe febris fymptomata. Quod fit quoties febris à loco aliquo patiente habet ortum , vt in pulmonia , aut thoracis affectu , aut in purulentis , aut tabidis. Idem quoque accidit in iecoris , aut ventris inflammationibus , & quibufuis aliis diutinis inflammationibus , factis in aliqua principe particula (hoc eft in aliqua de nobilioribus

particulis)

particulis) vbi corporis totius accedat ficcitas, ac maximè cordis. Nam inflammationem colli diutinā, & ftomachi, & veficæ & renum, vifus eft marcor fecutus. Tali quoque febre correpti fuerunt nonnulli difficultate inteftinorum fimul cum inflamatione laborantes. Secutus quoque marcor eft ad læuitates inteftinorum, & diutinos ventris fluores, cum aut ab initio, aut pòft, febris incidit exigua. Aut in fumma quoties exficcato corpore cordis fuperuenerit calor febrilis folutu difficilis. Quod igitur vult Galenus eft, febrem hecticā de genere marcoris omnino euenire, quoties febris fuperuenit, corpore cordis exiccato, fiue febris antè præceſſerit, fiue quæuis alia caufa exiccans, aut inflāmatio diutina, aut immodica euacuatio: nam febris tali difpofitioni fuperueniens ad marcorem accedet. Quod Gale. dixit medicos in victus ratione in febribus ardentibus errare aquæ potum denegtanes, & emplaftra ex melle loco frigidorū epithematum apponentes thoraci & hypochondriis 10. lib. de Metho. meden. aduerfus eos qui diatriton, hoc eft, triduanam iniungebant inediam, dixerat eos præcordia exficcare artomellite, hoc eft, pane & melle, fiue in vifceribus adfit phlegmone, fiue fecus. Notum autem eft, eos qui febrem ardentem patiuntur, vbi phlegmone vifcus non laboret, & maxime vbi frigidā bibere cōfueuerint, frigidæ potu egere. Quod fi phlegmone adfit, & timeatur cafus in hecticā, fimiliter præuifionis gratia emplaftra, & epithemata refrigerātia thoraci & hypochondriis admodū neceſſaria funt. Sūmus ergo error medici erit, fi neq; ægrū aqua frigida, vbi opus eft, potauerit, neque frigida epithemata appofuerit, pefsimū verò flagitiū, fi preter hæc, & calidis vtatur cataplafmatis: nam hi errores breui hominē in hecticam perducent, cum manifefta ariditate, quod eft ad marcorē tendere.

In parte decimatertia quæ incipit (Maximum itaque) vnum aliud fignū addit quod hecticis ad marcorem tendentibus competit, & non eis quæ ad ariditatem non funt perductæ, & eft, partes arteriarum habere calidiores circumiacentibus. Quod fignum maximum effe dicit, & aliis minimè competere. Huius rei experimentum clarius haberi docet, vbi eger balneū ingrediatur, aut quouis alio modo cutis eius rara reddatur. Id in fudore, & madore accidit, vt parte fequenti dicemus, tunc enim manifeftius quod dixerat fiet: nam partes arteriarum euidentius calidiores tactu deprehendentur, non fic in aliis febribus, vt putridis. Ratio eft quoniam tranfpiratione vapor qui in carne circumiacente arteriæ continetur, exhalat, & ipfo deficiente partes non adeò calidæ vt antè fentiuntur, fed moderatè: arteriarum verò loca non tantùm nihil minus calida quàm ante redduntur, fed magis calida apparent. Quoniam calor fanguinis & fpiritus contenti in ipfis arteriis plus tranfpirant quàm antè, vnde fit vt maior reddatur tactui, quamuis ipfe nullam in fe recipiat mutationem. Ex balneo enim non fit maior, cùm fit ex aqua tepida, nec minor, quia non eft eius refolutio tanta, vt calor, & vapor calorem oftendens, minor effectus fit, is nempe qui intra arterias continetur. Partium verò circunftantium vapor exhalat, & carnes fine vapore relictæ parum oftendunt extraneum calorē. Id autē potifsimùm oftendunt arteriæ per diftentiones. Tunc enim magis tactui accedit arteria, quòd magis ad tactus immutationem agere credendum eft, quàm ipfa arteria recedente fumorum per conftrictionem excretio. Nec obftat quod in contrarium afferunt: Arteriæ inquiunt, in febribus putridis fimiliter funt partibus aliis calidiores: nam arteriæ maiorem copiā fanguinis & fpiritus in his febribus cōtinent, quàm partes circumiacentes. Dicemus nanque calorem arteriarum & carnis in iis qui febrem hecticam patiuntur, valde differre, maximè verò poft balneū: calores tamen arteriarum & partium circumiacentium in putridis, parum: quoniam ex omni parte eius qui putrida laborat febre multus vapor exhalat, & fi maiori copia ex partibus arteriarum. In carne tamen hectici aridi, & extenuati, paucus admodum vapor continetur, paucifsimus verò poft tranfpirationē ex balneo factam: in arteriis autem femper continetur copiofior, & is magis poft balneū innotefcit. Sēfibilis itaq; eft differētia caloris partiū in hecticis, non fenfibilis in aliis. Quòd autē arteria frigida fit, nō obftat, quoniā nō eft ipfa tactui frigida, neque eft ipfius calor qui oftendi debet, fed qui intra ipfam continetur.

In decimaquarta parte, quæ incipit (Deinde) facilem refert cognitionem febriū hecticarum, fiue fuerint tales abfolutè, fiue ad marcorem tendentes: vbi folæ fuerint, nulli alteri complicitæ, de quibus vfque ad hunc locū differuit. Quòd fi cum putrida coniungatur hectica difficilius cognofcetur. Nam vbi putrida accefsiones habuerit, medicis imponere folet, quemadmodum contigit medicis eo tempore. Nam mulier quædam febrem marafmodem patiebatur, fimul cum febre altera, putrida, quæ interdiu ac noctu manifeftè accedebat: medici verò ipfam marafmodem febrem pati ignorabant, fcientes hecticis febribus nec principium inuafionis fenfibile, nec augmentum, neque vigorem adeſſe poſſe: ignorabant tamen poſſe fimul cum hectica alteram coniungi, vt cuius tales accefsiones euenirent. Ei verò qui complicationis pofsibilitatem noffet, nihil dif-

FFf

ficile foret cessante accessione,cognoscere reliquã febrem remanentem. Sic enim Galenus eam nouit primis ipsis diebus,quibus ad eam visendã accersitus est. Nam vterque insultus qui die ac nocte fiebat,breues faciebat partes accessionis,& solutionẽ sæpe cum madore,& perspiratione vaporosa,ita vt ipsa transacta,corpus temperatum tangentibus videretur,ac posset medicus inde hecticam coniectari,ob id quòd partes arteriarum remanebant calidiores circumstantibus. Ex madore verò non minus quàm ex balneo corpus hectici temperatum redditur in carnosis partibus,non in partibus arteriarum,vt suprà:nam & in motu ipsarũ celeritas ac crebritas ob calorem factum in membris ipsis solidis manet.Vnde sequitur,probe dictũ esse,febres non solum ex accessionũ proportionibus, & circuitibus esse deprehendendas,sed potius ex ipsarum natulis, quas apellant morborũ species,quẽadmodum & ex propria forma hominẽ hunc,aut illum esse cognoscimus.Confert nãque nõnihil ad febris naturã cognoscendã,accessionum repetentia:sed non est id certũ indicium.Quod tamen ex morbi natura sumitur,id est infalibile,ad quã Galenus aspiciẽs sæpe prima die,febris speciẽ agnouit,nullã accessionẽ aut tertianã,aut quartanã,aut quotidianã expectãs.De iis tamẽ li.2.de crisibus latius docuit. Nam cap.2.difficilẽ inquit esse febrium cognitionẽ,vbi multæ coniungãtur,non adeò difficilem,vbi singulas per se expectari contingat:nam tunc ad dignoscendã tertianã,aut quartanam,aut quotidianã,non accessiones attendendas docet, sed febriũ naturas,quæ ex propriis distingũtur notis,quas eo loco scripsit,quemadmodum & hecticarũ in hoc opere,dicturus aliarũ omnium notas in sequẽtibus, præterquàm quòd cùm ipse multa dixisset de eis lib.citato, quædã quæ ibidem deficiunt capit.sequenti complet.Quãtum verò fallat accessionum repetentia, hinc constat,quòd sæpe fit,vt in aliquo loco sensim aceruetur humor biliosus,qui putrescens febrẽ efficiat,& alter loco illius non aceruetur neque in diem quartum,quod in pituitæ putredine frequentius euenit,& bilẽ, & melancholiã,ob multitudinem quotidie putrere,& accessiones efficere, quas tamen de genere tertianarum,& quartanarum esse nemo dubitat.Attamen dubium videtur circa Galeni sententiam,an possibile sit febrem hecticam cum putrida coniungi:simul etiam, an diaria coniungi possit cum putrida,quod cap.1.ad hunc locum remisimus vtrunque dubium in præsenti soluemus. Prius verò quod ad diarias attinet quorũdam fuit opinio,febrem diariam & putridam posse coniungi,verùm neutram posse alteram efficere: itaque diaria potest antecedere putridam,vbi putrida sequatur, & manere poterit cum ipsa,non tamen ipsam efficere. Primum ab ipsis probatur, quia possibile est febrẽ diariam existere in corpore, & à causa alia veluti humorum putredine obstructione præcedente,aut ab inflãmatione alicuius particulæ,febrem putridã excitari,quæ tamen non erit facta à diaria, manebit tamen ipsa diaria putrida iam producta. Nihil enim tollit quominus stante diaria putrida superueniat, nondum diaria cessante, breui tempore. Diariam tamen,ipsam producere non contingit,& ambas manere:quoniam diaria non potest putridam producere,nisi ipsa sit in summo vigore,quem sequitur inclinatio,interim dum putrida perficitur,quo dato antè diaria finietur, quàm putrida perfecta sit. Si tamen putrida præcedat, diaria (inquiunt) superuenire potest,quæ tamen à putrida non producetur, & permanebunt aliquo tempore simul. Nam putrida existente, alia causa prægressa febrem diariam efficere poterit, quo tempore ambæ manebunt simul, quoniam nihil impedit generationem diariæ, putrida adhuc manente: ab ipsa tamen putrida,diariam produci posse negant, quoniam putridæ calor vehemens est, & qui spiritum potius dissoluet, quàm vt ipsi calorem factum inferat. Quorum opinio falsissima est,nec ratione quapiam probabili inducitur. Nam antecedẽte diaria,putridam posse ab ipsa produci, probatur, vbi in humoribus sit magna præparatio, ad putredinem, ita vt quouis calore,veluti febris diariæ,superueniente,febris putrida in humoribus excitetur. Similiter antecedente putrida, vi ipsius diariam posse generari: nam si fieri non posset, id esset, quoniam dissipantur à vehementi calore spiritus, non ergo ipsa præsente poterit diaria à causa alia generari: quoniam ipsa præsens non poterit non agere in spiritum,impediet ergo putrida diariæ generationem à quauis alia causa. Reliquum ergo est,vt febris putrida cum diaria simul consistere possit,& vnãquamque reliquam producere, & cum ipsa manere aliquo tempore. Nam diaria potest putridam producere, nec tamen deficiet momento temporis, sicut & putrida diariam. Quod tamen putrida præsente diaria non cognoscatur,id ad signorum imbecillitatem referendum est,& breuem diariæ durationem: quod fit maximè in febribus continentibus infecto sanguine magnorum vasorum,ex quo spiritus generare debet. Sed tamen videtur impossibile esse, putrida præcedente febre,diariam superuenire, quæ sit membrorum calor fiẽs ab spiritu. Nam is est remissior calore putridæ,& remissum remittit intensum,ergo calor superueniens ex spiritu non aget in membrum se calidius tale fa-
ctum

ctum vi febris putridæ, calor namque in spiritu factus minor est calore producto in mēbro ab humore putrescente. Quòd tamen remissum remittat, ac minuat intensum, cōstat ex Galeno lib.3. de simp.med.facul.capit.6. dicente. Quippe si datis duabus aquis calidis quarum altera plus, altera minus caleat, misceas minus calentem magis calenti, huius certè feruorē extinxeris. Et rursus cap.7. inquit: Non ergo stupenda magnopere res est, si quicquam eorum quæ propriè & per se sunt calida, cum calidiore cōmixtum frigidius ipsum efficere queat. Ea est enim alterabilium corporum omnium cōmunis natura, vt in se agant & patiantur admota: quodque minus est calidum à magis calido calidius euadit, quod verò magis calidum à minus calido contra afficitur. Quod similiter probat de vrina tacta extra balneum, quæ calida apparet, in balneo tamen frigida, quoniam cùm minus calida sit quàm corpus in balneo calefactum, ipsum infrigidat, calorem minuens, minus calidum ergo magis calidum remittit. Veruntamen ex interpretatione sententiarū Galeni soluetur dubiū de febribus. Sed aduertendū quòd duo corpora similium qualitatum, dissimilium in gradu, duobus modis adiungi possunt: aut vbi simul misceantur, aut vbi vnum alteri proximè admoueatur. Si duo corpora calida imparis caliditatis misceantur, remissius remittet intensius, & intendetur ab ipso: itaque constitutum ex ambobus erit calidius remissiori, & minus calidum intensiori: quod fit vbi aqua tepida, de qua loquitur Gal. feruenti misceatur. Si tamen applicentur, distinguendum est, aut enim multum dissident qualitatibus, aut parum, si multum, fiet vt si summè calidum applicetur calido vt vnum, summè calido existente vt 8. summè calidum intendat calidum vt vnum, & remittatur ab ipso, quoniā calidum vt vnum est frigidum vt 7. Volumus nanque omnem latitudinem esse debere adimpletam ex contrariis qualitatibus, modò frigidum vt 7. calidum vt 8. alterare ac remittere poterit. Quod similiter fiet vbi summè calidum aut summè frigidum temperato applicetur in ea distantia intra quam temperatū agere possit. Tunc enim temperatum corpus summè calidum alterabit versus temperamentum. Si verò parum intersit inter intensum & remissum, non necessariò remissum remittet intensum, vt si calidum vt 8. applicetur calido vt 7. intendet calorem ipsius, & non remittetur ab ipso. Nam calidum vt 7. vnum tantùm cōtinet gradum frigiditatis, per quem calidum vt 8. remittere nullatenus poterit. Iam ergo quæcunque temperata sunt, aut temperamento proxima, vrina, rosaceū, aqua tepida: vbi calidioribus, aut frigidioribus applicētur, aut misceātur, singula reddēt tēperamento propinquiora: nam quæ tēperamēto proxima sunt, vtroq; extremo participant moderatè. Diuersum est de febre diaria, & putrida, in quibus non cōparatur calor calori, sed ambo ad mēbri calorē. De iis ergo dicemus, quòd aut mēbra continēt calorē productū ab humore putrescente intensiorē, siue æquè intensum cum eo qui est in spiritu, aut non: si non cōtinent ipsum, manifestū est quòd calor spirituum poterit mēbra calefacere, & ille calor ab spiritu productus erit febris diaria. Si tamē calor qui est in mēbro fuerit maior, aut æqualis calori spirituum, quoniā calor in humore producēs ipsum similiter est maior aut æqualis, dicemus, quòd calor spirituū nō intendit calorē humorum, quoniā minor est ipso, aut ęqualis, neq; ipsum remittet, quamuis sit eo minor, quoniā vnus distat ab altero parū, & quod minus calidū est, nēpe spiritus, paucā habet frigiditatē adiunctā. Membri tamē calorē intendet calor spiritus, quoniam accedente spiritu, aggregatū ex calore humoris & spiritus fit vnū agens maius potētia, & quod maiorē calorem in mēbris inducere potest. Huius verò caloris fientis pars humori, pars verò spiritui erit adscribēda, ac erit pars putrida, pars diaria febris. Quòd si contigerit, membrū omnē calorē humoris suscepisse, ab spiritu calefacto nihil amplius susciperet. Licet enim potentia ex ambobus resultans maior sit, non sequitur, vt maiorem effectum producat eo, qui est maiori agenti similis: Sed sequitur vt maiorem resistentiam superare, & ad maiorem distantiam agere, & ad parem celerius possit, in quo casū diaria non superueniet putridæ, nisi vbi putridæ calor admodum remissus foret.

Secundum differendū est de cōplicatione febris putridæ cum hectica: nam quòd non possint simul in eodē corpore existere, sic suaderi potest. Quoniā aut febris hectica generabitur à putrida, & ipsa genita adhuc manebit: aut existēte hectica, putrida superueniet, quæ non generabit hecticā, sed ipsam genitam inueniet, vtrunque videtur impossibile. Nam cùm putrida hecticā generauerit, calor membrorū in facto esse manebit. Is autem erat febris putrida, ergo putrida cessabit, cessat enim calor fiens cùm transit in factum, & non amplius est in fieri, quod si calor in fieri non est, non erit putrida febris. Quòd tamen calor, qui fiens erat, ante hecticæ generationē trāsierit in factū constat. Quoniam calor factus qui hectica est, non est alius ab eo qui à putrida productus fuit, qui tamen febris putrida erat: non ergo erūt duæ febres simul in eodē. Non superuenire putridam hectica iam producta, similiter probatur: nam existēte hectica in corde quæ calor factus

est,quicunq; calor superueniens in facto esse recipietur. Nã si calor qui productus antè fuit,factus est in subiecto:qui superuenit eidem subiecto sic dispofito, similiter in facto esse producetur. Melius enim cõseruabitur calor in ipso,qui superuenit subiecto dispo- sito per calorẽ factum,quàm qui præfuerat nullo tali calore præcedẽte ipsum,aut subie- ctum disponẽte. Ad quod accedit, quòd duo calores in eodem subiecto non existent, quin vnũ efficiãt,cùm non sint specie diuersi. Calor ergo superueniens hecticæ, vnum efficiet cum calore hecticæ præcedẽte,eritq; morbus vnus,non duo. Dubiũ ex Gal. do ctrina in præsenti loco facilè soluitur,qui se vidisse refert febrẽ hecticã cum putrida cõ- plicitam,quæ interdiu ac noctu accedebat manifeste. Quod similiter testatur 10.libr. de metho.med. de muliere loquẽs,quæ autumno ex tristitia,& vigiliis fœbricitare cœpit,& ad plurimũ hyemis perseuerauit dicens: Hanc quarto die,vt scis, vidimus,deprehendi- musq; statim hecticã esse febrem cum alia quam humores excitarẽt coniunctã. Ratione autem suaderi potest has duas febriũ species posse coniungi,aut simul venientibus aut altera antecedente. Simul euenire possunt,vbi arido existẽte corde interim dum humo- res obstructionis ratione putrescunt,causa aliqua prægressa accedat,quæ cordi calorem inferat factum. Antecedere verò putridam ac ipsam perducere corpus ad ariditatem,& inde ad factũ calorem,ac permanentẽ,quotidianũ docet experimentũ:& ipsam putridã tunc manere non est dubium: siquidẽ non corrũpetur statim,maximè humore putrido nondum à corpore vacuato. Hectica quoque præcedente superuenire putrida non est à ratione alienum. Quoniam nihil obstat quominus corpus hecticã patiens possit in humoribus pati putredinẽ,quæ febrem efficiat. Quæ tamen in contrariũ adducta sunt nihil cõuincunt. Ad primũ enim dicemus:quòd quando hectica à putrida producitur, non totus calor transit in factũ esse,sed pars,altera parte manente,in fieri,ita vt cessante causa,cesset,quæ etiam intensionem,& augmentũ ab humore recipiet. Ad secũdum de hectica præcedẽte cui superuenit putrida,dicemus,quòd calor hecticæ factus est,æqua- lis,ac permanens,qui ob æqualitatem manere poterit cessante causa. Is verò qui ab hu- more putrescente producitur,inæqualis est,& ob id absente causa cessabit. Ad aliud di- cemus,quòd illi duo calores vnũ calorẽ constituẽt,cuius pars erit hectica, pars putrida febris,qui similiter ex subiecto,in quo calore præter naturã factũ esse habet, distinctio- nem accipient,quemadmodum ex caliditate quæ secundum naturã existit in humano corpore,& quacunque alia aduentitia,quamuis fiente,vnica caliditas fit. Sed tamẽ pars sanitati refertur,illa videlicet quæ non excedit modum : pars verò morbo , quæ vltra modum accessit. Neq; negandũ est caliditatẽ naturalem factã esse,& aduentitiã dictam, fientem. Præter ea,quæ diximus de febribus hecticis,hoc in loco addẽda sunt quędam, quæ febribus omnibus hecticis conueniunt,vt inseparabilia. Primum est,quòd hectica febris est intẽperies facta in membris ipsis solidis,quod latè explicuimus suprà cap.1.in exemplo lebetis igniti,cui superfunditur aqua frigida,& 8.lib. de metho.medendi, hecti- cam febrẽ factã esse dixit,atq; in habitu difficilè solubili. Conuenit quoque hecticis fe- bribus vt æquales sint,hoc est,cõsimiliter omnes partes subiecti occupantes. Esse enim intemperies inæquales,inquit Gal.lib. de inęquali intẽperie,omnibus ferè febribus con- uenit,exceptis,quas hecticas nominãt. Differũt enim inęquales intẽperies ab æqualibus, inquit Gal. loco citato,quòd non omnibus intẽperanter affecti corporis partibus,cõsi- militer insint. Quam literam cùm peruerterent iuniores medici dixerunt,Gal. voluisse intemperiẽ inæqualẽ non omnibus partibus corporis intẽperie affecti,inesse,cùm verò saluare non possent,aliquã esse intemperiẽ,quæ nõ occupet singulas partes subiecti,cui inhęret,siquidẽ talis intẽperies per totum subiectũ extensa est,in mile deliramenta sunt adducti. A quibus omnibus Gal. nos vindicat,vbi probè legatur. Dixit enim,inæqualẽ intemperiẽ non cõsimiliter occupare partes omnes subiecti,tali intẽperãtia affecti,quod ratio nominis docet:ob id nanq; inæqualis appellatur. Hæc enim est,quam schola phi- losophorũ qualitatem difformem appellat,huic itaque cõtraria est hectica,quam æqua- lem Gal. nominat,quod cõsimiliter occupet omnes subiecti partes. Nec tamẽ sic est æqua- lis,vt nulla ex parte dissimilis sit:nam os per hecticã febrem non assequitur eum calo- rem quem arteria,aut cor. Sed dicitur æqualis eo modo,quo naturalis:quia in partibus proximè sitis,nulla differẽtia manifesta adest,talis inquã,vt actio mentione digna inter eas cõcitetur,quod etiã naturali tẽperaturæ cõgruit: at verò per inæquales intemperies manifestè actiones fiunt,atque alterationes partiũ. Hinc sequitur tertium,quod hecticis cõpetit febribus,id verò est,dolore vacare ægrũ , quod inde fit:nã hectica febris ęqualis est,qualis naturalis:queãdmodũ ergo per naturales dispositiones quãuis partes aliquam habeant inæqualitatem temperamẽti,ea non est talis,vt aut dolorem inferre possit, aut etiã sentiri,ob paruã partium differẽtiã & obscurã actionẽ ipsarũ:ita in hecticis omnino fit,non tamen in aliis. Harum duarũ postremo loco positarum conditionum, autor est Gal.

Galen.lib.de inæquali intemperie, dicens: Cum verò omnes corporis ſolidæ particulæ calfactæ ad abſolutionem iam ſunt, huiuſmodi febrem hecticã Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & ſpiritibus, ſed in corporibus iis qui habitus rationẽ habẽt cõprehenſam. Hæc doloris expers eſt, putãtq; qui ea febricitant omninò ſe febre carere, neque enim ſentiunt eius calorẽ, omnibus ſcilicet corporis partibus æquè percalefactis, ſed & cõuenit de iis inter naturalis ſcientiæ profeſſores, in iis quæ de ſenſibus produnt. Neq; enim citra alterationẽ eſt ſenſus, neq; in his quæ ad perfectionẽ ſunt alterata, dolor: itaq; etiã febres hecticæ omnes, tum ſine dolore ſunt, tum nec ſenſu ab iis qui ipſis laborãt perceptæ. Nõ enim ex eorũ particulis hæc agit, hæc patitur, quũ omnes inter ſe iam ſimiles ſint redditæ, ac vnicã habeãt cõſentientẽ temperiẽ, quòd ſi alia earũ calidior eſt, alia frigidior, at certè eatenus eſt frigidior, vt vicinã nihil offendat, alioqui ſic ſcilicet partes quæ pro naturæ modo ſe habẽt, mutuò ſe offenderẽt, vtpote quæ ſic ſaltẽ tẽperamẽtis diſsideãt, caro nãque calida particula eſt, os frigidũ. Cæterùm tam harũ partium quàm reliquarũ omniũ indolens inæqualitas eſt modi exceſſus meritò. Adde quòd ex doctrina Hippocratis dolor excitatur, dum natura alteratur atque corrumpitur, non tamen dum alterata eſt. In hectica verò natura iam alterata eſt, non ergo dolet patiens.

CAPVT XIII.

FEbricitantibus igitur propter æſtum, cutis magis ad habitum calidiorẽ & ſqualidiorem, quàm pulſus ad febrilem diſpoſitionem mutatur: quocirca ſitis minus hos infeſtat, quàm vbi æqualẽ habẽt caliditatẽ. Ac primo occurſu manus: calor in ipſis vigere videtur, cõtrà quàm in ægrotantibus propter adſtrictionẽ, in his enim increſcit. Caput prætereà peruri maximè videtur, iis qui propter æſtum febricitant. Gaudentq; magis, & iuuantur frigidis fomẽtis atq; ipſorũ oculi calidiores, & rubicũdiores videntur, cum ſiccitate, antequàm ſine grauedine & defluxione febricitant. Quibuſdam enim propter æſtum talia accidunt, caputq; ipſis redditur non ſolùm calidum, ſed etiam plenum ſauguine: ita vt omnes venæ admodum contendantur, quæ circa oculos, & tẽpora,
frontem, & faciem totam habentur. Quod autem pleni ſunt, non minimũ indicium eſt, vnde diſcer- 2
nantur ab iis, qui ex humorum refrigerio febricitant. Hi enim vbi caput malè afficitur, promptè prehendũtur grauedine, & defluxione, & febris ipſa interdum ſymptoma eſt ſolius in capite diſpoſitionis.
Sed magna ex parte tunc magis febricitant, quum corpus totum refrigeratũ eſt, vel exuſtum. At verò 3
cutis minus calida refrigeratis, atque in tumore maiori corpus exiſtit, nec quiſquàm ſqualor circa fa-
ciem, qualis propter æſtum febricitãtibus euenit ſine capitis repletione. Sed magna ex parte caput ſolet 4
talibus repleri ab æſtu, niſi quis fuerit admodum purus, ac ſine excrementis: iis enim tantũmodo cõtingit caleſcens caput ſine repletione permanere. Verumtamen interdum ſine repletione multus calor pre-
hendit ipſum totum exuſtum. Hæc igitur affectio perſpicuè diſsidet ab ea, quã frigus excitauit. At quæ 5
cum repletione eſt, difficilè diſtinguitur: vtpotè defluxionem inferens ac grauedinem, quæ etiã refrigeratis accidunt ſed (vt diximus) ſqualor & magnus calor cutis, & quæcũque alia paulò antè dixi, propria vſtorum exiſtunt: de quibus in plenum libro de curandi via & ratione dicetur, cum aliis omnibus diariæ febris differentiis: quarum dignotiones quia ſecundo libro de iudiciis perſtrinximus, non etiam hoc loco dicendæ ſunt: ſed hunc quidem librum hîc finiemus, deinceps verò febrium ex humoribus accenſarum omnes differentias indicabimus.

COMMENTARIVS.

SCripſerat ſuprà Galenus ſigna generalia febrium diariarum, quoniam tamen ipſarum multæ ſunt ſpecies, ſingulas cognoſcere atque ab aliis diſtinguere docet. Species ex cauſarum diuerſitate ſumuntur. Cauſæ ſunt vigiliæ, cruditas triſtitia, timor, ira, curæ, deuſtio, refrigeratio, laſsitudo, ebrietas, quibus accedunt, bubonum inflãmatio ex cauſa euidenti, inedia, dolor, & ſimilia. Febris diaria, quæ ab aliquo ex his animi affectibus generatur: in vniuerſum cognoſcetur, quoniam omnibus vrinæ adſunt rufiores, perſeuerante tamen affectu, ex pulſu ipſum deprehendet medicus, & prædicet, atque eodem ſigno ſpecies febrium ab eiſdem affectibus prouenientes internoſcet. Nam ira perciti pulſum habent magnum, celerem, crebrum, & vehementem, quoniam facultas conſtat, & vſus auctus eſt. Quòd tamen vehemens ſit, notũ eſt, quoniã animalis facultates moderatrices, impendente vſu, maiori robore ſuas obeunt functiones. In triſtitia parui ſunt pulſus, languidi, tardi, ac rari, pro portione caloris, ſicut & in timore inueterato, in recenti tamẽ & vehemẽti, celer fit, vibratus, inæqualis, & inordinatus. Sed tamen ex his non ſatis innoteſcit febris ſpecies, affectu ceſſante, quo tempore ex aliis notis diſtinguentur. Iratis ergo caloris multitudo, potius quàm acritudo adeſt, contrarium iis qui triſtantur, quorum calor magis eſt acris quàm multus. Iratis oculi non excauantur, neque decolorati fiunt, quæ cõmunia ſunt eis qui vigilarũt, contriſtati ſunt, aut curis impliciti, vt qui ſunt de ſtudio literarum valde ſoliciti. Hos autem ſic diſtinguemus: Nam hi qui febricitant ob vigilias ſubtumidam faciem habent, & oculos ac palpebras

tardè mouent,ob vaporum multitudinem,qui non fuerunt probe cocti,per vigiliam, ſuntq; ipſis oculi humidi : triſtatis tamen ac cogitantibus ſicci. Sed triſtatos , ab iis qui curis ſunt impliciti,ſic diſtinguemus. Quoniã cogitãtibus corporis tenuitas oculorum cauitas,inſolita decoloratio maiores ſunt , ac magis manifeſtę , quàm triſtatis. Id eſt, quod dixit Gal.lib.2.de criſibus,& primo de arte curati.ad Glauc.per hæc verba : ἀλλὰ καὶ ἡ ἰσχνότης τοῦ σώματος ἐπιδηλοτέρα τοῖς λυπηθεῖσιν ἢ τοῖς φροντίσασι καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν κοιλότης καὶ τις ἀήθης ἀχροία , quod eſt: Atque corporis tenuitas, & oculorũ cauitas, & inſueta decoloratio,manifeſtior triſtatis quàm cogitationibus implicitis. Leonicenus tamen libro ſecundo de criſibus,& libro primo de arte cura.ad Glauconem malè hanc literam tranſtulit. Nam libro ſecundo de criſibus pro illa particula ἢ,pro qua diximus, quàm,dixit,aut : & libro primo de arte curat.tranſtulit,&,in vtroque loco nullo ſenſu, vt licet legentibus inſpicere. Si tamen ex timore recenti febris diaria fiat,ſignum ſcripſimus ex pulſu. Et ſi ob timorem inueteratum , & notæ, & curatio cum febre diaria ex triſtitia eædem ſunt. Signa diariarum ex bubonum inflãmatione libro primo de arte cura.ad Glauconem habentur. Si verò ex cruditate fiat diaria febris,ex victu præcedẽti cognoſcetur:interim verò ex ructibus,qui nidoroſi erunt facta ob calorẽ corruptionẽ: nam cum acidis,qui ob frigiditatem fiunt, febres diariæ non excitantur. Accedit etiam & ventris grauitas,& facies tumida,& vrina colore priuata. Diariam ex ebrietate docet victus præcedens, faciei & oculorum rubedo,quæ ebrietatem oſtendunt. Qui ex laſsitudine diaria febre corripiuntur cutem habent quàm in aliis diariis ſicciorem. In quibuſdam per omnia acceſsionis tempora,& per ipſam inclinationẽ. In aliis verò cùm inclinant, mador elicitur, qui cutẽ reddit humidam. Pulſus non fit ex omnibus ſimilis: nam fatigatis non valde, magnus fit : iis verò qui ſupramodum fatigantur,parui diſſoluta facultate. Quod ſi ex cutis denſitate diaria febris procedat, quæ ſola adſtricta paſsio eſt inter febres omnes,tactu diſcernetur. Squalida enim illorum cutis eſt,quemadmodum in iis , qui ex laſsitudine , aut ex vſtione febricitarunt : ſed calor ab initio mitior,deinde acrior apparet,neque iis vrinæ rufæ ſunt,neq; oculi caui,ſed potius prominentes,ſicuti neque corporis tumor imminuitur. Contingit hæc diſpoſitio iis , qui balneum aquæ aluminoſę ingreſsi ſunt,& refrigeratis,quos ab iis qui ſole exuſti fuerũt docet diſtinguere in præſenti capite,quod ſupererat ex aliis locis. Qui nãq; ſole exuſti ſunt,magis cutem mutant ad caliditatem & ſiccitatem,quàm pulſum ad eas differẽtias, quæ calorem febrilẽ oſtendunt. Vnde fit,vt ſiti minus moleſtentur,quàm quibus calor omnes partes ad portionẽ occupat,quoniã calor externas magis quam internas partes cum ariditate, inuadit. Differt quoque caloris immutatio ab ea quæ fit in his qui febricitant ob cutis adſtrictionẽ,quouis modo dicto adſtringantur. Nam iis increſcit atque ex profundo quodãmodo emergit calor,aliis verò primo tactu ſe oſtendit. Sed quoniam huiuſmodi febres quæ à ſolis ardore procedunt,caput primùm occupãt,inde eſt, quòd illis caput peruritur. Animalis nãque facultas ac eius ſedes primùm alterantur, deinde febris diaria initium ſumit,vt aliæ ex aliis particulis. Cuius rei cauſa eſt, quòd calor ſolis vaporẽ eleuat ex toto corpore ad caput,quem cum ſpiritu animali cõfundit, & vtrunque calefacit , inflammat ac diſſoluit. Ad quod non parum facit , quòd aer qui inſpiratur calidus , animalis ſpiritus eſt materia. Gaudent ſimiliter iis fotibus, qui caput infrigidant. Eſt hoc de ſignis quæ ſumuntur ab iis, quæ iuuant ac nocent : nam contrariorum contraria ſunt remedia. Non tantùm ergo eis gaudere,ſed iuuare dixit. Oculi ſimiliter ipſorum redduntur calidiores, & rubicundiores cum ſiccitate:calidiores quidem & rubicundiores meritò fiunt , ad ſuperas partes delato ſanguine. Siccitas tamen ipſorum non omnibus adeſt, ſed iis tantùm qui ſine grauedine ac diſtillatione febricitant. Aliis namque patientibus diariam febrem ab æſtu ſolis , contingit caput incaleſcere,ac venas multo ſanguine impleri , & tendi, eas nempe quæ in temporibus, oculis,fronte, & facie exiſtunt, in quibus non coniungetur cum calore ariditas, ſed humiditas , & grauedo,atque diſtillatio. Euenit autem , vt quibuſdam ob æſtum caput impleatur , quoniam in corpore præfuerat humorum redundantia, qui à calore ſolis in caput fuerunt delati,hæc de prima parte huius capitis. Vbi legitur antequam, Græcè, ὅσοι γε δὴ χωρὶς κορύζης καὶ κατάῤῥου κάμνουσι quod eſt , iis vtique qui ſine grauedine & diſtillatione laborant.

In ſecunda parte, quæ incipit (Quod autem pleni) vnum aliud ſignum ſcribit, quo diſtinguitur diaria exuſtione, ab ea quæ ex refrigeratione fit, quod non minimum eſſe dicit , id autem eſt , caput valde impleri : Græcè namque , ἱκανῶς habetur, hoc eſt, valde. Id autem ſignum ob id non minimum habetur ad diſtinguendam diariam ex refrigeratione,ab ea quæ ab vſtione fit. Quoniam vbi vtriſque adſit capitis plenitudo,facilè accedet grauedo, ac diſtillatio:nam ex iis qui febrem diariã patiuntur,

aut

aut ob refrigerationem,aut ob æſtum. Illi quorum caput malè affectum eſt (hoc eſt,plenum) promptè deprehenduntur grauedine,& diſtillatione. Si ergo refrigerati,& exuſti, capite male affecto,facilè deprehenduntur grauedine, & diſtillatione, aliunde quàm ex ipſa diſtinguemus eos,vbi ipſis caput impleatur, quod infra difficile exiſtimat. Erit autē hæc diſtinctio,quòd exuſtis valde impletur, non valde verò refrigeratis. Reddit autem Laurentianus obſcuram Galeni literam prætermittens particulam, ἱκανῶς , id eſt, valde, vbi legitur (hic enim) Græcè, καὶ γὰρ, καὶ τούτων ὅσοι τὴν κεφαλὴν ἐκακώθησαν, quod eſt, Etenim,& ex his quicunque circa caput malè affecti ſunt,promptè,inquit, grauedine ac diſtillatione prehenduntur. Sed tamen ex his,ſiue exuſti fuerint,ſiue refrigerati,quidam patiuntur febrem ob ſolam capitis exuſtionem,aut refrigerationem,in quibus febris ſolius capitis eſt ſymptoma. Oritur nanque ab inflammatione ſpirituum in cerebro, vbi exurantur,inquàm,à calore ſolis:vbi verò refrigerētur,ipſis inflammatis ob prohibitam tranſpirationem,ſimili modo à capite ſolo ortum habebit.In quibuſdam verò non tantùm caput,ſed & totum corpus exuritur,aut refrigeratur,atque inde febris diaria oritur, quod fit magna ex parte. Licet ergo maior ſit capitis plenitudo exuſtis,quàm refrigeratis, vbi vtrorunque caput impleatur, ambo facilè incident in grauedines & diſtillationes,& ipſis febres ſimiliter eueniunt,aut ob ſolam capitis diſpoſitionem, aut ſimul toto corpore laborante,quo dato,aliunde notas accipere decet.

In tertia parte quæ incipit(At verò) rurſus tria alia ſigna ſcribit diſtinguentia febrem diariam exuſtione,ab ea quæ ex refrigeratione fit. Primùm quòd exuſtis, cutis calidior eſt quàm refrigeratis,ſignum id notum ſatis eſt,& omnibus exuſtis conueniens. Secundum eſt,quòd corpus totū refrigeratis magis eleuatur in tumorem, quàm exuſtis:quoniam exuſtorum corpus calore ambientis diſſoluitur,& extenuatur,refrigeratorum verò retinetur vapor, & excrementum corpus implet, ac diſtendit. Tertium ſignum eſt, quòd refrigeratis facies ſqualida non apparet, hoc non diſtinguit refrigeratos ab omnibus exuſtis,ſed ab iis tantùm qui exuruntur,& eorum caput non impletur:nam quibus impletur,non adeſt in facie ſqualor,ſicuti neque refrigeratis.

In quarta parte,quæ incipit (Sed magna) cauſam refert,quare magna ex parte exuſtis caput impletur,ea eſt impuritas. Nam puris exiſtentibus corporibus,atque vacuis excrementis,quamuis calor caput & animalem ſpiritum inuadat,non implebit caput,cùm nō adſit ea abundātia:quæ ad caput elata ipſum impleat. Id tamen magna ex parte fieri dicit,quoniā aliquando fit,vt puro adhuc exiſtente corpore,bonus ipſe ſanguis,& quantitate moderatus,per corpus effuſus ad caput immodicè deferatur,& ipſum impleat. Nec tamen negamus,ſine repletione interim fieri febrem diariam, multo calore totum corpus apprehendente.Quo tempore manifeſtè diſtinguetur diaria ab exuſtione,ab ea quę refrigeratione fit,nempe calore,& ſqualore capitis,frontis,& cutis totius corporis.

In quinta parte, quæ incipit (Atque cum repletione) rurſus ad ſigna diſtinguentia diariā ab exuſtione cum plenitudine capitis,à diaria ex refrigeratione reddit, difficilem eſſe diſtinctionem ipſarum dicens: Quoniam vtrique coniungitur grauedo,ac diſtillatio. Quod tamen in præſenti parte ſcribit,id in prima parte ſcripſerat, nempe magnum calorem cutis & ſqualorem,exuſtos à refrigeratis diſtinguere. Cutis dixit,quoniā ſqualor,vt dixerat,in oculis,non adeſt eis,qui cum repletione ſunt exuſti,& quæ ſuprà dixerat eos diſtingunt,vt magna plenitudo capitis vſtorum, non magna refrigeratorum:& oculi ipſorum calidiores,ac rubicundiores. De diariis exuſtione promittit ſe dicturum in lib.de meth.med.ſimul & de aliis ſpeciebus ipſarum, quemadmodum & ſigna earum lib.2.de criſibus ſcripſit. Libro quidem 8.de metho.med. docuit curare multas febrium diariarum ſpecies:lib.tamen 9.huius febris durationem 24.horarum æquinoctialium,ex natura ſua,eſſe dixit,niſi aliquo errore commiſſo,aut prorogentur,aut in naturam aliarum,vt putridarum,aut hecticarum,tranſire contendant. Non tantum errore, aut medici,aut ægri,aut aſsiſtentiū febres tales prorogari ſolent,& in alias tranſit:ſed vbi non fuerint,generantur. In hoc autem tranſitu,quo diaria in putridam tranſit, quemadmodum in omnibus extremis latè diſtantibus,medium quoddam eſt ſtatuendum,quod ad vtrunque extremum pariter inclinet. Quod medium facilè cognoſcetur ab iis, qui in extremorum dignotione fuerint exercitati:medium nanque nullius extremorum notas integras continebit,ſed vtriuſque obſcuras,& ex vtriſque compoſitas. Febres diariæ,dę quibus in præſenti cap.diximus, ſi probe tractentur, vnius diei ſpatium non pertranſibunt:ac diariarum dictas notas ſeruabunt.Sed tamen quæ occluſis exiguis meatibus fit, prorogari poteſt,nullo errore commiſſo:quoniam aut hæc occluſio ſiue ſtipatio euenit ab vſtione,aut refrigeratione,aut conſtipatione,& meatuum conniuētia. Et hæ,vt inter veras diarias reputantur, ita 24. horarum ſpatium non prætergrediuntur, nullo errore commiſſo:ſimiliter & quæ à leui oriuntur ex humoribus obſtructione. Quæ tamen ab

obstructione magna originantur,& ab humoribus vehementer impactis, aut multis,aut lentis,aut crassis,iam non omnino febrium diariarum naturam seruabunt, neque nominis appellationem. Sed tamen vbi febris hæc sine putredine excitetur, diaria dicetur, vt ipsam à putridis & hecticis separemus:quoniam in humoribus fit, sed absque putredine, ne cogamur quartam speciem constituere. Nominis tamen rationem labefactare cogemur:non enim rectè diaria dicetur,quę vltra diem prorogatur,& nonnunquàm in septimam vsque:quamuis nonnullas diariarum notas habeat,vt quòd vnica accessione finiatur,& quòd sine putredine fiat. Veruntamen signa hæc cum signis febrium in humoribus consistentium habet commixta. Has febres continentes citra putredinem appellamus. Quoniam ergo febrium putridarum,hecticarum,ac diariarum signa scripsit, nos quoque earum quæ mediam tenent naturã meminimus,tempus instat, vt ad singulas species febrium putridarũ transeamus,de quibus secundus liber,qui sequitur,tractat.

CL. GALENI PERGAMENI DE DIFFER. FEB.

LIBER SECVNDVS,

Christophoro à Vegà enarratore.

SEQVITVR vt de differentia febrium ex humorum putredine infestantium differamus:id prius de eis admonentes, minimè sufficere (vt quidam voluerunt) ad generationem febrium augeri atque exuperare humorem biliosum, quem alij pallidam,nonnulli flauam nominant bilem. Omnes enim arquati maximè sic afficerentur febre,quibus copia talis bilis in toto corpore continetur:sed haud quaquam febricitant prius,quàm alia quædam causa concurrat,de qua paulò pòst agetur. At verò absurdum est in quartana,& quotidiana febre exquisita colligi amaram bilem existimare,quemadmodum in tertiana atque causo. Etenim contrà quàm in illis in quotidiana, & quartana febre, neque vomitus biliosus,neque sudor,neque vrina, neque deiectiones videntur biliosæ:præterea nec quic-
2 *quàm aliud quod præcessit,aut simul adest eis, subscribit. Febris enim tertiana parte plurima consistit in corpore natura bilioso,& in ætate vigoris,quæ est omnium ætatum maximè biliosa, & æstiuo tempore maximè quo talis humor exuperat. Itidem in regione calida & sicca temperamento, & conditione ambientis aeris tali,& vita non otiosa,ac desidi plurimum, sed in labore,cura,vigiliis,æstu,& victu parco, eoq́ calido & sicco. Quin & immoderatus vsus medicamẽtorum calefacientium & exiccantium committit febrem tertianam. Quotidiana verò econtrario penitus efficitur in natura pituitosiore,ac tempore hyberno,& conditione frigida & humida, senibus & pueris potius,in regione frigida & humida,& vita otiosa simul cum repletione,maximeq́ quoties post cibum lauantur: ac multò magis,vbi ipse cibus pituitosior natura existit. Sed neque vomunt tales biliosum humorem, neque deijciunt,neque sudant, quemadmodum in tertiana febre. Hæc enim ex flaua bile putrescente fieri solet: quotidiana verò pituitosum humorem subsequitur,quomodo quartana melancholicum. Sic nanque natura corporis magis melancholica,& ætas inclinans,& autumni tempus, necnon omnia his proportio-*
3 *nalia in cibo potuq́, & toto victu, frigida & sicca temperamento, febrem gignunt quartanam. Et ob eam rem præcedens eas rigor nequaquàm similis est: sed in tertiana quasi pungens ac vulnerans sensum,efficientem causam indicat:in quartana autem quasi refrigerans. Sed de forma rigoris libro de causis symptomatum diffinitum abundè iam est,vbi etiam de eiusdem generis febrium differentia est proditum: nempe ex eis intermittentes (ita appello eas, quæ ad integritatem sensibilem desinunt) ex humore moto ac in omnem corporis partem delato efficiente febrem consistere:synochos verò ex condito & contento in venis,de quarum cognitione secundo libro de iudiciis docuimus.*

COMMENTARIVS.

NVllas esse febrium diariarum aut hecticarum differentias suprà diximus. Diariæ enim omnes in spiritu consistunt,& si quã habent differentiam, hæc à causa prægressa sumitur. In hectica verò ex subiecto nulla desumitur differentia, sed tantum ex diuersitate eius, quod aut efferuescit, aut absumitur in diuersis hecticis febribus. Inter putridas tamen magna differentia est ex materia, in qua calor præter naturam existit; quæ diuersitas perspicuè docet medendi methodos, quæ sumuntur ex natura materiæ, quam aut corrigere, aut euacuare medicus procurat. Quamobrem Galenus in hoc secundo huius operis tractatu, singulas ipsarum species docet cognoscere, quemadmodum eas curare diuersimode in secundo de arte curatiua ad Glauconem instituit. Liber multis capitibus distinguitur: primùm verò caput in partes tres.

In prima

In prima parte duo præmittit, quæ ad consequentia erunt valde necessaria. Primum est, bilem non vtcunque auctam posse febrem efficere contra quorundam opinionem, qui putarunt, ex solo augmento bilis fieri posse febrem. Qui hanc possent habere opinandi occasionem: quòd febris essentia in augmento caloris supra temperamẽtum consistit, is autem augmentum bilis necessariò sequetur: ergo febris sequetur bilem auctam. Nam bilis calidissimus humor est, & augmentum calidissimi humoris calorem corporis immodicè augebit, & in summa febrem efficiet. Quod si non augeat caloris gradũ, augebit tamen caloris copiam, quemadmodum & magna flamma quamuis parua calidior non sit, est tamen copia caloris maior. Hos itaque sic Galen. confutat: nam si copia bilis se sola febrem efficeret, qui morbum regium patiuntur omnes febricitarent, quod falsum esse docet experimentum. Non enim hi febricitare solent, nisi causa alia à bilis multitudine accedat. Ad id verò quod adduximus pro opinionis confirmatione, dicemus, bilem nunquã augeri ea quantitate, & in loco quo possit febrem inferre, quin corrumpatur, atque putrescat. Secundum, quod præmittit, est, non omnem febrem habere ortum à bile: nam absurdum est putare in quotidiana, aut quartana exquisitis, bilem aceruari, ac febrem efficere. Quòd probat, quoniam nihil eorum quæ apparere solent in febre tertiana, & morbis à bile habentibus ortũ, apparet in quartana, aut quotidiana exquisitis. Nam nec sudor, nec vomitus biliosus, neque vrina, neque deiectio biliosa, talibus adsunt, neque aliquod eorũ quæ aut præcedunt, aut simul adsunt cum febre biliosa. Præcedũt enim calida temperatura, victus bilem aceruãs, & regio, & anni tempus, & motus corporei, & animales quæ bilis copiam adaugent: & sequuntur quæ diximus de vomitu, vrina, & deiectione, & calor acris, sitis, & per tertiũ accessiones, & earum breuitas, quorum nullum exquisitis quartanis, aut quotidianis superuenire solet, quoniam bilis, non est earum causa, quod pariter comprobat aphor. 42. sect. 7. si febris non ex bile habeat, multa aqua calida superfusa, solutio fit febris.

In secunda parte quæ incipit (Febris enim tertiana) ostendit diuersas admodum esse causas generationis febris tertianæ quotidianæ, & quartanæ, vt inde notum sit eas non ab eodem humore prouenire. Generatur nanque tertiana in corpore cuius naturalis temperatura calida est & sicca, & ex ætatibus vigor, causa est, siue iuuentus, in qua calor adhuc viget, atque is siccitati coniungitur. Notum quoque est bilem æstatis tempore augeri, in aere ambiente & regione similiter calidis, ac siccis, & vitæ conditione, qua laboribus incumbat homo, non in otio & desidia degat. Quibus accedant curæ, vigiliæ, æstus, & victus calidus & siccus, quemadmodum & vsus medicamentorum calidorum & siccorum immoderatus. Hæc enim omnia bilem aceruare solent, quemadmodum etiam quotidiana contrario modo generatur, pituitæ multitudine abundantibus, abundat autem, in corporibus frigidæ & humidæ temperaturæ, tempore hyemis, & constitutione aeris frigida, & humida, ex ætatibus, senibus, & pueris acrescit pituita. Vnde quotidianæ nascuntur febres senibus, quoniam & si natura frigidi sunt & sicci, ex accidenti multam aceruant pituitam, ita vt quidam putauerint eos natura frigidos, & humidos, quos Galen. reprehendit. Pueris quoque, quoniam etsi calidum innatum in ipsis multum sit, motus inordinati crudos succos per corpus deducunt, antequàm perficiantur. Idem facit frigida regio, & vita in ocio, & deliciis, & balneum à cibo: maximè vbi cibus fuerit natura frigidus, & humidus, ac pituitam recreans. Hos autem notum est non sudare, nec vomere aut deiicere bilem, quod faciũt qui tertianam febrem patiuntur. Quæ à flaua bile procedit putrescente, eo modo quo quotidiana à pituita, & quartana ab humore melancholico. Euenit nanque quartana febris corporibus natura melancholicis, & in ætate declinationis, & primis senibus: ex temporibus verò autumnus quartanam affert. Nam vt docuimus in annotati. 27. comment. lib. 3. prog. humor melancholicus æstatis tempore vstione generatur, qui superueniente autumno retinetur, à temporis frigiditate impedita transpiratione. Sic etiam cibi, & potus, ac vniuersa ratio victus frigida & sicca humorem melancholicum aceruat, & inde quartanæ febris causa fit. Sed tamen de causis, & generatione harum febrium, in sequentibus multa dicemus.

In tertia parte quæ incipit (Et ob eam) docet ex natura rigoris distinguere febrem tertianam à quartana, vtrique enim rigor adest: sed tamen in tertiana, vt à causa calida, pungente, ac vulnerante: in quartana verò, vt refrigerante, naturam causæ facientis ostendit. Sed tamen de forma rigoris dixerat Gale. lib. 2. de causis symp. quemadmodum & quòd febrium quædam sunt intermittentes, id est, ad integritatem & infebricitationem peruenientes, quarum causa humor motus ac delatus in totum corpus est. Continuæ verò, quas Galenus συνεχεῖς appellat, causam habent humorem in venis conditum. Docuit nanque eo loco in febribus intermittẽtibus rigores fieri ab humore moto per sensibiles particulas, atque ea ratione, aut vomitu, aut sudore, aut fluxu ventris euacuari, ac febrem finire:

finire: in continuis tamen tunc salutem sequi, cùm rigor superuenit. Quod dixerat Hippocrates à febre ardente habito rigore superueniente solutio, significat enim humorem aliâs in vasis conditum, modò ad carnem & extra vasa secerni, qua ratione febres ad integritatem peruenire solent. An tamen humor intra venas conditus possit febrem efficere intermittentem, & extra venas missus continuam, dubiũ videtur. Ad quod respondemus, humorem contentum in vasis nullatenus efficere posse febrem intermittentem. Quoniam aut in vasis aderat humor, paratus recipere alterationem ad sequentem accessionem, vel non: si aderat, is inficeretur necessariò ab altero in vasis putrescente, ac interim febris non cessasset, sed humor qui primam fecit accessionem, cum sequente, febrem continuam fecisset. Idem etiam fieret, vbi causa generans humorem primæ accessionis, interim generet alterum: is enim dum generatur inficietur, & putrescens febrem non permittet ad quietem peruenire. Humor similiter extra vasa missus non efficiet continuam: nulla enim copia humoris extra vasa contineri potest tanta, vt non discutiatur antequàm tertius pertranseat dies. Intra hunc terminum verò febris non dicetur continua, maxime quæ cum rigore, horrore, aut frigore incœpit, quod in transmissione à vasis ad extra vasa fuit necessarium. Cæterum quoniam rigoris essentia, atque eius causarum cognitio, admodum necessaria est his, qui de febriũ natura atque earundem differentiis tractare volunt, potissimùm de intermittentibus quæ in humorum putredine consistunt: iure in præsenti loco quædam de rigore dicenda erunt. Rigorem Gale. lib. 1. de causis symp. appellat, totius corporis inæqualem concussionem ac conquassationem, non sensum frigoris, quem motus hic sequitur, quoties à frigore oritur, aut aliâs refrigeratis extremis. In rigore igitur causa adest, atque symptoma, siue signum, quod causam ipsam facientem ostendit. Causa mordax est siue calida, siue frigida: mota tamen. Symptoma verò motus ipse à facultate expultrice procedẽs, quo totum corpus ad expulsionem causæ mordentis vehementer agitatur, ac concutitur inæqualiter. Causam rigoris esse in duplici genere calidam, ac frigidam testatur Galenus, sed ambæ rigorem efficiunt vna communi ratione quatenus mordere possunt. Nam contraria nullatenus communem aliquem effectum haberẽt, nisi aliquid eis esset commune. Calidum nanque atque frigidum dolorem efficiunt, id autem quatenus ambo continuitatem soluere possunt, aut quoniam subitò & affatim naturam mutant. Sic ergo quæcunque mordent communem habent vim excitandi facultatem expultricem vehementer, vnde motus sequitur partis ad excretionem, causa in toto corpore existente, nonnunquam etiam vbi in parte fuerit, totius corporis motum excitare poterit, reliquis cõsentientibus. His motus rigor est, quem calida & frigida causa efficere possunt, quoniã vtraque mordere potest. In febribus putridis tale est exemplum, humor biliosus in vasis contentus à natura excernitur extra vasa, quoniam grauat aut mordet & in eo motu persentientes particulas irritat sensum, quem humor quiescens nõ irritabat: vnde oritur totius corporis conquassatio, atque inæqualis motus antecedit. Ipse verò rigor symptoma, & signum est motus ipsius humoris: signum enim est, quod mordens humor per sentientia membra agitatur, symptoma verò quod sequitur ipsam agitationem. Attinet id symptoma ad naturalem facultatem expultricem, cuius munus est excernere ea quæ molestant, aut mordentia qualitate, aut quantitate grauantia, vt lib. 2. de arte cur. ad Glau. cap. 5. Quod tamen frigidum id efficiat, docet aer frigidissimus, si immediatè corpus nudum tetigerit, & aqua frigida subitò perfusa corpori. Hæc enim maximos solent concitare rigores. Calidum verò constat id efficere in calidis & acribus medicamentis vlceribus admotis. Hæc exempla sunt tertianæ & quartanę, in quibus humor mordens excernitur extra vasa, ac motus rigorem excitat. Sed differunt non parum, quoniam rigor vehemens in tertianis febribus statim ab initio inuadere solet, in quartanis verò non, sed temporis processu humore prius putrescente & attenuato: mouetur autem à facultate expultrice, quæ est in vasis. Licet contingat aliquando ob exercitationem, aut balneum, aut solis calorem, aut iram, motum eum inchoari, ac humorem molestum valde fieri sensui, qui talis ante nõ erat. Quamobrem has omnes causas vitare debet, qui excremẽtorum rodentium, & acrium, abundantia laborauerit, sicuti & is qui cruditate, ne cruditas in vniuersum corpus deferatur. Quoties ergo acre excrementum in corpore continetur, non motum, inæqualem sensum efficit, quod motum, non multum tamen quantitate, horrorem, multum verò ac vehementer, motum rigorem efficiet, eum verò maiorem aut minorem ob causarum diuersitatem. Nam cùm mordax excrementũ celeriter per membra sensibilia mouetur, & id fuerit valde acre, & multum, & facultas ægri languida, maximus fiet rigor, ab his causis simul occurrentibus. Nam acrimonia, & multitudo magis mouent facultatem expultricem, quàm contraria. Motus verò celeritas nota est, quoniam, vt diximus, quædam vbi moueantur sentiuntur, quæ quieta sensum latent. Facultas verò

imbecilla

imbecilla rigores excitat maiores,quòd robusta singula videatur contemnere, ac tolerare. Quarum causarum,si quædam defecerint,aut remissiores fuerint valde,nō rigorem, sed horrorem,iis autem minores, vlcerosum, aut inæqualem sensum. Veluti si humor acris,aut quantitate minor, aut tardus motus fuerit, aut robusta fuerit facultas ægri. Et præter Galeni sententiam,experimentum docet languidam facultatem maximos efficere rigores,in iis de quibus Hippo.dixit:Si rigor incidat febre non deficiente, & ægro debili,lethale. Horum enim rigores validissimos videmus. Ex his duo sequuntur aduersus Auicenam : Primum falsum esse quod dixit:de causis vehementiæ rigoris est, vehementia virtutis expulsiuæ in lacertis. Secundum quod viscidum humorem dixit esse causam maioris rigoris,cùm tamen is nunquam non lentè moueatur, quod magnis rigoribus non conuenit, quorum magnitudinem celeritas motus excitat. Solent huiusmodi rigores febres antecedere,aut pòst sequi : antecedunt febres intermittentes, vt tertianam & quartanam.Quamuis paruus rigor,qui potius horror quàm rigor dici debet, quotidianam possit antecedere,& hemitritæum,vt lib.1.de arte cur.ad Glau.cap.5.Postea tamen apparent in febribus ardentibus,in quibus,languida existente facultate, non tantùm eueniunt,sed sæpe repetunt,qui mortem solent significare apud Hippo.Aphor.46. sectio.4. Quemadmodum & facultate constante superuenientes, morbum soluere, aliqua euacuatione effatu digna secuta,quam facultas valida tolerare possit, notum est ex Gale.in comment.prædicti Aphoris. Occasione eius diuisionis,quam Gale.scribit ad finem huius capitis,qua distinguit febres intermittentes à continuis,solent medici hoc in loco differere de vnitate & continuitate febrium intermittentium. Nam inter febris tertianæ accessiones interuenit integritas, & neutra quædam dispositio citra febrem : non ergo erit tertiana morbus vnus. Sed tamen in febre habente accessiones aduertenda est dispositio membri generantis,ac mandantis : & dispositio membri recipientis, aut ad se trahentis, quæ quidem morbi etiam sunt illarum particularum. Exemplum est:dispositio iecoris generans bilem ea quantitate abundantem , vt tertio quoque die febrem tertianam efficiat,quæ iecoris actiones manifestè lædit. Similiter aduertenda dispositio venarum paruarum,& pororum,in quibus potest esse calor qui ad se bilem trahat,eisdem temporum spatiis. Hæ dispositiones morbi sunt earum partium,non tamen febres. Potest etiam considerari humor febrem tertianam efficiens, cuius pars potest remanere in membro recipiente humorem,vsque in sequentem accessionem , quæ inter duas accessiones bilem corrumpere & ad se trahere poterit.Hæc verò febrem efficiet quemadmodum etsi talis in membro generante existeret,quæ non foret aut transmissa, aut absumpta in tempore accessionis.Si ergo quis intemperiem partis generantis,transmittentis ac recipientis consideret,vnicus morbus esse poterunt,sed is non est febris, neque morbus quandoque materialis:Si verò humorem, si quis relinquitur ex præcedenti accessione, plures accessiones tertianas vnum morbum dicemus,in vnitate causæ,quę vnam tertianam accessionem alteri copulauit,& non alia ratione. Sed de his & de cōtinuitate morbi cum recidiua diximus lib.3.prognost.in expositione 22.latius. Quamobrem verò febres intermittant, aut continuæ sint, postea dicemus : nam absumpta causa faciente, febrem deficere necessum est.

CAPVT II.

Febrium igitur intermittentium omnes differentiæ tres existunt, quotidiana , tertiana, & quartana,ex pituita putri:quotidiana,ex vtraque bile, flaua quidem,tertiana : atra autem,quartana efficitur. Continuarum verò quæ ex flaua bile consistunt duplex genus est:vnum quidem earum quæ synochi,id est,continentes appellantur, quarum omne 2 *tempus vna accessio est ab initio vsque ad finem : Alterum , earum quæ communi sed ambiguo genere continuæ dicuntur,& multis particularibus circuitionibus continentur. Cæterùm synochœn differentiæ omnino tres existunt. Quædam etiam earum ab initio vsque ad finem æqualis persistit,quædam paulatim crescit,quædam paulatim decrescit. Ac nonnulli primam nominant homotonū, & acmasticam,id est,æqualiter affligentem ac vigentem:alteram anabaticam & epacmasticam,id est, ascendentem atque increscentem:tertiam verò paracmasticam,id est,inclinantem appellant. Synechœn porro duæ differentiæ primæ existunt. Nam aliæ tertio quoque die tantummodo habent accessionem,* 3 *aliæ die intermedio alteram inferunt accessionem.Atque hæ nullum nomen peculiare obtinent. Febrem autem tertio quoque die accedentem,ego quidem nomino tertianæ finitimam : non tamen prohibeo, si libeat,aliter appellare,modò serues in rebus ipsis differentiam. Alia enim est natura,quoties desinunt ad integritatem,alia quoties ad inclinationem febrilem finiuntur, febres cōtinuæ alternis diebus accessionem habentes. Et ad hæc vbi in medio altera fuerit accessio,natura quædam diuersa est:sed nullam ex his semitertianam appello,non tamen prohibeo ita nominare volentes , si id vnum mihi caueatur ab eis,vt nullum febris genus omittatur,sed vnumquodque deinceps dicatur quemadmodum ego nunc*

in hoc

in hoc libro facere institui. Ex continuis enim quæ in die medio accedunt, quædam in forma quotidianæ procedit, duas accessiones simillimas inuicem efficiens: quædam verò dissimiles habens duas accessiones: prima quidem tertiam simillimam obtinet, secunda verò quartam, in forma duarum tertianarum procedens: sed hæc ex bile potius: illa singulis diebus similiter accedens, ex pituitoso humore consistit. Porrò tertium aliud genus est febrium continuarum raro eueniens, quoties accessio in forma quartanæ circuitionis procedit, nequaquàm desinens ad integritatem. Accidit autem, quemadmodum febris tertio quoque die accedens, interdum duplex ac triplex: ita etiam hæc non solum duplex, sed etiam triplex. Sed hi febrium implexus libro de typis commodius indicantur. Febrium autem simplicium ex humoribus infestantium simplices differentiæ tot numero sunt, quot proximè docuimus. Ex earum autem permixtione aliæ quædam efficiuntur, de quibus deinceps dicam, si priùs de simplicibus, quod deest, adiecero: vt quæcunque fuerit omnino simplex febris, vnam speciem quasi regulam quandam obtineat earum, quas proximè indicabimus. Quæcunque verò degenerat aliquatenus, eatenus ab ipsis febribus simplicibus abscedit.

COMMENTARIVS.

DIxerat in capite præcedenti, ex febribus quasdam esse cõtinuas, quasdam intermittentes, hæ verò sunt quæ ex humorum putredine fiunt, quæ similiter siue cõtinuæ siue intermittentes fuerint, tribus tantùm generibus continentur. Aut enim fiunt à pituita putrescente, aut à bile flaua, aut atra. Similia his sunt alia tria genera continuarum: nam aut febris est continua tertiana, aut continua quotidiana, aut continua quartana: singulæ siquidem continuæ, singulis intermittentibus sui generis, respondent. Tertiana continua biliosa est, vt tertiana intermittens, ac per tertium habet accessiones. Continua quotidiana pariter quotidianæ intermittenti similis, quotidie accedit, atque à pituita ortum habet. Quartana continua intermittenti quartanæ, accessionibus similis, & vtraque ab atrabile originatur. De febre tamẽ sanguinis hoc in loco nõ meminit, acturus postea de ipsa. Et quoniam quæ ex sanguine efferuescente fit, inter diarias computatur, ab ipso verò putrescente an fieri possit eo modo, quo à reliquis tribus, posteà dicetur: similiter & quod simplex non est. In præsenti verò capite singulas species febrium putridarum distinguit: in prima parte intermittẽtes dicit tribus tantùm generibus cõtineri: aut enim sunt quotidianæ, quæ à pituita putrescente fiunt: aut tertianæ, quæ à flaua: aut quartanæ, quæ ab atrabile. Sunt tamen hæ simplices à simplicibus humoribus factæ, & qui aliis non commiscentur. De febribus nanque, quæ à diuersis & complicitis causis fiunt, in sequentibus dicetur: sunt enim illarum multorum modorum complicationes.

In secunda parte, quæ incipit (Continuarum verò) ad inuentionem singulorum generum febrium continuarum peruenire volens, diuidit prius febrem continuam biliosam in duo membra. Id enim eis tantùm conuenit, vt aut cum continuitate, vnica tantummodo accessione finiantur, aut vt plures habeant cum cõtinuitate accessiones. Sed tamen hoc secundum membrum aliis pari modo conuenit quæ à pituita, & quę ab atra bile fiunt, non tamen primum (nisi pituita fuerit salsa.) Nam hæ sine accessionibus nunquàm continuæ fiunt. Febris itaque biliosa continua, aut caret accessionibus, & appellatur σύνοχος, id est, continens: aut habet accessiones, & sortitur nomen generis: nam συνεχὴς, id est continua appellatur omnis febris, quæ nunquàm peruenit ad integritatem, siue accessiones habuerit siue secus. Hoc verò nomen generis sortiuntur, ob vocabulorum inopiam, continuæ, quæ cum continuitate accessiones habent: aliæ verò quæ accessiones non habent, sed vnica tantum accessione ab initio in finem perueniunt, σύνοχοι, id est, continentes dicuntur. Ex biliosis igitur quædam continuæ, quædam continentes sunt: sed Galeni tempore eas febres quæ nullas habent manifestas accessionum differentias medici non appellabant συνεχεῖς, id est, continuas: sed συνόχους, id est, continentes: cùm tamen apud antiquiores hoc nomen, συνεχὴς, vtrisque esset commune, apud quos illæ febres quæ nomen generis sortiuntur συνεχεῖς dictæ: quæ cum continuitate manifestas habent accessionum differentias διαλείποντες, id est, intermittentes, appellãtur. Sunt enim quadantenus intermittentes, quadantenus verò continuæ: quatenus enim ad intermittentes, quæ ad infebricitationem perueniunt comparantur, continuæ dici possunt: quatenus verò continentibus, iure eas intermittentes dicemus, vt apud Galen. lib. 1. de morb. popu. par. 3. Continentium verò quæ à flaua bile fiunt, quibus nulla adest accessio tres esse docet differentias, quod non tantùm de continentibus quæ fiunt à flaua bile verum est, sed etiam de continentibus quæ fiunt à sanguine, de quibus lib. 9. de metho. med. aut à salsa pituita. Sunt nanque ex continentibus quædam à sanguine, quędam à flaua bile, quædam à salsa pituita procedentes. Quarum omnium tres esse differentias hîc & loco citato docet. Quædam enim ab initio in finem similem tenorem obseruant, quas vocant ὁμοτόνους καὶ ἀκμαστικούς, hoc est, similem tenorem seruantes, ac vigentes: quædam

sensim

ſenſim augentur ad finem morbi, quas appellant ἀναβατικὸς καὶ ἐπακμαςικὸς hoc eſt, aſcendentes, & increſcentes: quædam ſunt quæ ſenſim decreſcunt, vſque ad finem quas dicunt παρακμαςικὸς, hoc eſt, decreſcentes. Qua verò ratione tales eueniant, loco ſuo infrà dicetur. Dubium tamen videtur, quare ex flaua bile putreſcente, vt dixit Galenus aut ſalſa pituita, febres fiunt continentes, ſine aliqua manifeſta acceſsione. Non tamen ab aliis ſpeciebus pituitæ, aut ab atra bile, nam pari ratione, vt ex bile flaua putreſcente fieri poteſt, vaporum copiam tantam ſuppetere, vt nunquam febris perueniat ad inclinationem ac iterum redeat, ſed aut ſemper augeatur, aut ſemper pari menſura decreſcat, aut ſimilem tenorem obſeruet: Ita in aliis eueniet qua ab atra bile aut pituita fiunt. Poterit enim fieri, vt adeò magna quantitas pituitæ putreſcat in vaſis, vt vnica acceſsio ad quartum, aut ſeptimum diem prorogetur, & interim aut ſemper augeatur, aut decreſcat, aut vnum tenorem ſeruet, quod melancholiæ minimè etiam repugnat. Ad quod reſpondemus primò, experimentũ docere, id nunquam fieri: quoniam febres omnes continentes ardentes ſunt, ſi à bile ortum habuerint, vt lib. 2. de criſibus cap. 6. dixit Gale. Cùm enim de febribus bilioſis quæ nullam habent acceſsionem ſcriberet, inquit: Quum verò neque declinatio aliqua ſenſibilis fiat, ſemper verò à primo principio febris vſque ad criſim ſimilis perſeuerauerit, erit & hæc ex genere febrium deurentium, Grecè καυσώδων. Illæ verò febres cõtinentes, quæ à ſanguine ortum habent, non niſi in corporibus multo ſanguine, ac calidis excrementis refertis generantur. Et quæ à ſalſa pituita fiunt, magnam habent coniunctam bilis aſſationem, neutrum autem in corporibus pituita quauis alia redundãtibus, aut melãcholia adeſt. In eis ergo cõtinentes febres non fient. Sed tamen à priori cauſa continentiũ febrium docet ipſas nunquam ab atra bile, aut pituita non ſalſa fieri poſſe. Febris nanque continens talis ſeruatur ab initio in finem, aut in vnico tenore, aut ſemper creſcẽs, aut ſemper minuens: id tamen fit apud Galc. 9. de metho. med. ob copiam vaporum, qui aut retinentur, aut ſuccedunt loco eorum qui diſcutiuntur. Fit autem, vt pari copia ſemper ſuppetant, aut maiori, aut minori, ſi æquali aut maiori toto morbi tempore ſuccedere debet, in humore magnam exiget præparationem ad putredinem, & feruorem. Si verò procedat ſemper in diminutionem, & hæc diminutio toto morbo durat, decet à principio valde magnam incœpiſſe febrem, ac copioſiſsimam: aliàs enim breui tempore permanſiſſet, neque fuiſſet multis prorogata diebus. Nam quod magnam, ac longo tempore factam diminutionem fert, id à principio magnum habuit incrementum. Quoniam verò nullum horum cõpetere poteſt febribus ortis à pituita non ſalſa, aut melancholia, ſequitur vt ab eis humoribus nunquam febris continens procedat. Diuerſa tamen eſt ab his ſalſa pituita, à qua febris ardens, ac continens excitatur nonnunquam. Quòd tamen cauſæ, quæ efficiunt febres continentes, non adſint in febribus à pituita alia, aut melancholia notum euadit. quoniã pituita ac melancholia, non facilè putreſcũt, neque putreſcentes flammã edunt copioſam, neque tanta copia eorum humorum putredinem ſimul concipere poteſt, vt multorum dierum febrem efficiat, ſine repetentia, & abſque eo quod inſultus quidam, & febris conſpicua remiſsio præcedat, eo tempore quo prior humor manifeſtè minuitur, & ſequens ad putredinem mouetur. Quod bilis putreſcens, aut ſanguis continentem efficiens, non permittet magno ſuo ac ingenti calore, quamuis ſenſim ad finem inclinans peruenire poſsit, copia humoris ad portionem diminuta, & magna ſua præparatione, qua facile accenditur. Bile igitur aut ſanguine febrem continuam efficientibus, ſi hæc perpetuò augeatur, aut vnicum tenorem ſeruet, ob humorem qui ſuccedit loco reſoluti, nulla opus eſt retractione caloris, aut remiſſione ipſius: quoniam in vaſis magnis exiſtit facilè inflãmationem recipiens, ac ibidem permanens, & cor mutans. Si verò fuerit febris continens, de iis quæ perpetuò decreſcunt, adhuc minus: quoniam aut nullus humor de nouo accedit, aut ſi quis, is minimè egebit caloris reuocatione, neque etiam multus affatim mouebitur, qui manifeſtam efficiat febris differentiam magnitudinis. In pituitoſis verò & malancholicis febribus, quarum cauſæ non adeò facilem recipiunt inflammationem, humor motus, prius magna ex parte diſſolutus eſt, & à vaſis amplioribus ad minora trãſmiſſus, quàm alter ſuccedat, quo ſuccedente rurſus manifeſtum recipit incremẽtum ipſa febris, vnde fiunt acceſsiones, & calor ad eius tranſmiſsionem ex parte ad intima reuocatur. Quòd tamen à bile putreſcente cõtinuæ febres fiant cum acceſsionibus, cauſa eſt, quoniã bilis aliqua minorem quàm alia habet præparationẽ ad putredinem, & ob minorem quantitatem, & ob diſtantiã à partibus cordis, ita vt pars prius putreſcens antè ad manifeſtam diminutionem perueniat, quàm alia ſuccedat, quæ à vaſis maioribus ad minora trudi debet, vt ibidem putredinem concipiat, & febrem excitet, quàm antè maiorem.

In tertia parte, quæ incipit (Synechωn porrò) prætermisso altero membro diuisionis febris continuę, accepto generaliter vocabulo, quod est febris continens, accedit ad alterum membrum, quod est febris continua, quæ sortitur nomen generis, & est ea quæ cum continuitate habet accessiones, quam diuidit in duo prima membra: nam febris continua, aut accedit quotidie, quod est παροξύνεσθαι aut diebus tantùm alternis. Hæc dixit prima membra diuisionis, quasi potissima: nam tertium membrum similiter reperitur, earum quæ cum cõtinuitate accedunt quarto quoque die, de quibus statim dicet. Illa ergo febris continua quæ quotidie accedit, nullũ habet peculiare nomen, quoniam non est nomen vnicum apud Gręcos, aut Latinos, quod generis ratione comprehendat omnes febres, quæ cum continuitate accedunt quotidie: ex eis nanque quædam sunt quotidianæ continuæ, quædam de genere tertianarum, quæ bis accedunt ad formam duarum tertiarum: nam si accessiones quotidianæ dictæ similes fuerint, hæc erit quotidiana, quàm Græci appellant μεθημερινὸν, & καθημερινὸν, id est, quotidie accedentem, quemadmodum eas quæ intermittunt ἀμφημερινὸς, id est, quotidianas. Si verò non omnes similes fuerint, sed prima tertiæ, & secũda quartæ, erit duplex tertianaria accessio. Seruabunt tamen hanc similitudinem vbi membra generantia, aut transmittentia, aut suscipientia fuerint duo, quæ suos proprios seruent circuitus: erit quoque hæc biliosa, quàmuis vt supra docuimus, naturæ morborum semper sunt aduertendæ. Hac nãque ratione postquã eam biliosam esse dixit, addit, μᾶλλον hoc est, magna ex parte. Alterum membrum est earum quæ alternis tantùm diebus accessiones habent, quæ appellantur à Galeno τριταιοφυεῖς, hoc est, de natura tertianarum: quo nomine vsus est ad significandam eam febrem, quam nos tertianam continuam nominamus. Et libr. 1. de morb. pop. parte secunda sect. 25. Hippocrates febrem hanc nobis depinxit dicens: Continuæ autem febres in summa quidem nihil intermittebant, sed omnibus exacerbabantur modo τριταιοφυὴς, id est, eius qui tertianæ naturam seruat, vno quidem die subremittentes, sed altero superacerbantes. Has febres, notum est, tertianas continuas esse, quæ tertio quoque die accessionẽ habent, & in die intermedio nullam, vt Galenus in commentario explicat. Quod enim Hippocrates dixit, vno quidem die subremittẽtes, non significat alteram accessionem superuenire in die intermedio, sed accessionem alterius diei eo tempore remisisse. Eadem voce vsus est libro primo de morb. pop. parte tertia commentario 5. Constat autem hanc diuersam speciem habere ab ea, quæ tertio die accedens ad integritatem finitur, & diuersam ab ea, quæ quamuis continua sit, singulis diebus habet accessiones, cuius duas diximus species esse. Diuersam quoque à semitertiana, quæ alternis diebus duas habet accessiones: alteram tertianæ, alteram quotidianæ febris, in diebus tamen intermediis vnicam, de natura febris quotidianæ, sed de semitertiana infrà dicemus. Præter eas duas species continuarum febrium quas retulit, tertiam similiter addit, quæ cum continuitate per quartum diem habet accessiones, siue irritationes, hanc nominamus quartanam continuam: quæ tamen ob id à primis & potissimis continuarum speciebus seclusa est: quoniam raro fit. Solet autem hæc singulis quoque diebus accessiones facere, ad formam trium quartanarum, & quandoque duobus tantum diebus, interim vno de tribus non accedente ipsa, sed remittente, neque tamen perueniente ad integritatem. Libro tamen de typis multas inuasionum febrium differentias, ac complicationes scripsit: modo verò de simplicibus primum dicere aggreditur, notitia siquidem simplicium facilior est, & expeditior. Quam cùm primùm habuerit integram medicus, facilè quantùm vnaquæque ex compositis siue complicitis à primarum simplicitate variet, cognoscet. Hæc enim est recta docendi via, qua à simplicibus, & his quæ aliorum sunt elementa ad compositas procedimus, qua via Galen. semper processit, maximè verò hoc in loco, & in lib. de differentiis, & causis morborum. Vbi interpres legit, simplices, Græcus codex habet αἱ σύμπασαι, hoc est, omnes. Hoc itaque loco ad Galeni doctrinam omnes species febrium simplicium comprehendemus: clarioris verò doctrinæ gratia omnes à primis ipsis generibus hac formula depingamus:

Febris

Febris
- *Hectica*
  - *In prima specie propriè dicta.*
  - *In secunda specie marcoris initium.*
  - *In tertia specie marcor torridus.*
- *Diaria*
  - *Exquisita ex*
    - *Refrigeratione.*
    - *Cutis constipatione.*
    - *Vstione.*
    - *Exercitatione.*
    - *Vigilia.*
    - *Ebrietate.*
    - *Cruditate.*
    - *Vsu calidorum.*
    - *Animi perturbationibus.*
  - *Non exquisita*
    - *Ex sang. infla.*
      - *Agmastic.*
      - *Paragma.*
      - *Homoton.*
- *Humoralis*
  - *Non putrida*
    - *Ex sang. infla.*
  - *Putrida*
    - *Composita*
      - *Ex sangu. put.*
      - *Ex alior. hum. à sangu. comp.*
        - *Cum loci passi. aut sine ipsa.*
        - *Tertiana.*
        - *Quotidiana.*
        - *Quartana.*
    - *Simplex*
      - *Intermittens*
        - *Quotidiana.*
        - *Tertiana.*
        - *Quartana.*
      - *Continua*
        - *à pituita quotid.*
        - *à melanch. quart.*
        - *à bile*
          - *Continua*
            - *Tertiana conti.*
            - *Quæ in die intermedio accedit.*
        - *à salsa pit.*
          - *Continens*
            - *Agmasti.*
            - *Paragmast.*
            - *Homotonus.*

SVNT tamen præter has quædam aliæ febrium species, vt hepialę, & lypiriæ: sed tamen hepialæ de genere sunt earum quæ consistunt in pituita, sicut & lypiriæ ab accidenti quodam nomen accipiunt, vt dicemus postea. Sunt etiam nonnullæ erraticæ, & quæ nullum seruant ordinem, quæ ad intermittentes reducuntur, & in prædictis humoribus consistunt, de quibus lib. 3. progno. in expositione 27. diximus. Sunt quoque ex febribus quædam quintanæ, quædam septimanæ, quædam nonanæ, quarum mentio habetur lib. primo de morb. pop. par. 3. Gal. verò in cõmentario inquit: Nempe sunt medici qui asserunt se ambitum nullum vltra quartũ diem vidisse, reliqui aiunt vt Hipp. Ego verò & ab adolescentia hucusque vsus obseruatione, nullum vidi septimanum, nullum nonanum, neque obscurè neque ambiguè: quintanos autem circuitus vidimus ambiguos, neque tamen exactè, neque manifestè, vt quotidianos, tertianos, & quartanos: ad quod probandum accedit quòd Hippocrates in ægrotis recensendis nunquam horum meminit circuituum: quoniã nunquam eos fuit expertus, & lib. 3. de morb. popu. parte tertia comment. 63. inquit: Simus itaque etiam memores, quòd cùm in primo epid. & in secundo multos ægros memorauerit seorsum, & constitutiones totas exposuerit, nusquam tamen quintanam vel septimanam, vel aliam quandam multorum dierum febrem scripsit, sicuti neque in tertio epid. neque in sequentibus ad finẽ vsque. Ex quibus subit mihi suspicari de his quæ in primo libro epidi. scripta sunt, quòd inserta videantur, vbi vult & alias quasdam esse plurium dierum febres quàm quartana. Dicimus itaque ad Galeni mentem, Hippoc. non fuisse præfatæ sententiæ de quintanis septimanis, & nonanis autorem: & Galenũ septimanã, aut nonanam nunquam vidisse, quintanã verò non manifestè: eam tamen seruasse talem ordinẽ ob paucitatem, crassitudinem, & frigiditatem humoris facientis, neque esse alterius generis à prædictis.

Dubium tamen animaduerfione dignum hoc in loco oritur: Quare Galenus non meminit febris ardentis inter fpecies febrium,quæ in humoribus cõfiftunt, cùm tamen hæc biliofa fit,& fimplex,& Hippocrates eius mẽtione habuerit lib.4.de ratione victus acutorum,prima,& 13.fectione.Pro folutione dubij aduertendum,quod febris καῦσος, id eft,ardens,nomen accipit ab ardore,quoniam per eam magnus calor oftenditur, & ipfa febris maiori ardore quàm in aliis infeftat ægrum:magis autem aut minus ardere, ex diuerfa materia faciẽte febrem habet ortum. Quòd fi Galenus in præfata diuifione omnes febrium differentias quæ fumuntur à materia comprehendit,notum eft ardentes quoque ab eo fuiffe comprehenfas. Differentiæ verò quæ fumuntur à materia, primæ fuerunt expofitæ primo libro hectica,diaria,& humoralis. Differẽtiæ his inferiores dictæ funt in præfenti capite,quæ fumuntur ex diuerfa humorum fpecie fcilicet bile vtraque, & pituita: de ea nanque quæ à fanguine oritur dicturus eft in fequentibus. Hinc ergo fiet quòd cùm non fint plures humores à quibus excitari pofsint,omnes in his differentiis continebuntur.Dubium autem erit ad quam harum fpecierum,aut differentiarum fit ardens febris reducenda, cùm talis in aliqua differentia febrium, quæ fumuntur à materia contineatur. Ardens itaque febris apud Hippocr.libr.4.de ratione victus acu.duplex eft:aut enim fit à bile,aut à falfa pituita, à bile,febrem ardẽtem fieri docuit dicens:Caufus,id eft,febris ardẽs,fit cùm venulæ exiccatæ tempore æftiuo acres & biliofas,quæ tenues funt ad fe trahunt humiditates,quas ἰχῶρας vocant, quod oftendit Galenus lib.1.de morb.popu.par.2.comment.20.vbi à calore venarum & vifcerum aucto,potius quàm ab excrementorum retentione ipfam fieri dixit. Hæc febris ardens ex humore biliofo putrefcente fit.Altera fpecies febris ardentis habetur eodem libro, fectione 17.de qua inquit ipfa Hippocra. Caufi genus aliud aluus foluta, fitis magna, lingua afpera,ficca,falfa, hæc febris ardens à pituita falfa habet ortum. Prima fpecies ardens febris exquifita eft: nam ex multis fignis quæ ab Hippo.loco citato fcribuntur febris ardentis,quę dicta eft in prima fpecie,duo funt pathognomonica, id eft, pafsionem, conftituentia,nempe vrens caliditas,& fitis incompefcibilis, vt inquit Gale.comment.17.ibidem,& lib.3.de morb.popu.parte 3.comment.34. Hæc autem figna tantùm competunt febri ardenti biliofæ: nam pituitofa febris ardens, dicta in fecunda fpecie fpuria,ac notha eft. Quoniam medietatem fignorum cõftituentium affectionem continet, alteram medietatem non continet. Sitis nanque eis adeft,vt Hippocra.ipfe refert, ardor vehemens non adeft. Salfa enim pituita fitim efficit, ad eam tamen caliditatem non peruenit,vt exurat.Rurfus ad exquifitam ardentem redeamus,ac doceamus ipfam in aliquo prædictorum generum febrium, quæ confiftunt in humoribus, contineri. Quoties igitur humor biliofus putrefcit,fi in parte quapiã exiftat,ibi eryfipelas efficiet. Quòd fi febrem concitauerit, aut intra vafa permanens, id efficiet, aut per membra fenfibilia delata,hæc febris tertiana erit, vt conftabit cap.feq.Prior verò καῦσος, id eft, ardens febris. Hanc autem ex bile flaua putrefcente intra vafa,ob ficcitatem & calorem venarum ad fe trahentium fuccum biliofum,neceffariò fequitur vehemẽs ardor,atque fitis incompefcibilis. Conftat autem eandem effe continuam,quoniã caufa intra venas exiftit. Verùm aut exiftit in venis magnis,& caua ipfa vena,aut in omnibus fimul: aut non in his,fed tantùm in venulis,quæ funt iuxta carnem,& in ambitum totius corporis,aut fimilibus quæ funt in iecore,ventre, & inteftinis. Nam vtraque febris ardens à Gale.appellatur,vbi à flaua bile accẽfa intra vafa proueniat,fine alicuius vifceris affectu lib.de crifi.2.cap.6. Quòd fi humor biliofus in caua vena,& reliquis latis venis,aut fimul omnibus putrefcat,ardentem efficiet,atque exquifitam:cui aderunt prædicta figna pathognomonica: eritque hæc febris continens fine aliqua manifefta accefsionis repetentia. Sed vnica tantùm à principio ad finem procedet,aut augendo, aut minuendo, aut vnico tenore feruato. Tales enim funt quæ ab humore putrefcente in prædictis locis fiunt,vt infra Galenus capite vltimo, vbi de continentibus caufam docẽs, inquit: Quæ verò fine circuitione fatigant,in his nullus locus peculiaris affectus eft, fed humores in venis & arteriis omnibus, maximeque qui in maximis, & calidifsimis funt, aut ob aliquam aliam caufam, vt in diariis. Aut etiam ob putredinem feruefacti accendunt febrem vnam continuam ab initio vfque ad finem minimè intermittentem, eatenus durantem, ac deurentem hominem,quoad gignentes eam humores fint cõfumpti, aut cocti, aut vtrunque pafsi. Hæc eft itaque vna de febribus ardentibus exquifitis, continens tamen. Eft & alia febris ardens exquifita,quæ ortum habet à putredine humoris biliofi in vafis anguftioribus,aut totius corporis,aut iecoris & ventris, in quibus recipitur humor ipfe biliofus à vafis maioribus trãfmiffus,aut à minoribus,& partibus carnis, & ambitu totius corporis tractus, vt cùm venulæ minores exiccatæ traxerint

ad fe

ad se talia excrementa biliosa. Hæc similiter febris ardens erit,atque exquisita, qualis ab Hipppo.depingitur ad initium lib.4.de ratione victus acu. Hæc enim,& ardorem vehementem affert,& sitim incompescibilem. Constat tamen hanc non esse continentem, sed continuam, atque accessiones habituram per ea tempora repetentes, quibus bilis ad locum,in quo humor putrescit,fuerit aut transmissus,aut delatus. Quod commune est febribus omnibus repetentibus per accessiones, vt infrà capit.vlt.circa sententiam de continentibus febribus adductam Galenus docet. Sed quoniam bilis per tertium accessiones habet,talis erit harum febrium accedendi ordo. Erit ergo febris aliqua ardens exquisita,quæ tertianas habebit accessiones,cùm continuitate, qualem esse cõstat eam,de qua Galenus libro secundo de crisibus cap.6.conferens singulas febres continuas singulis intermittentibus sui generis, inquit: Dico autem febres continuas idem habere, genus cum singulis intermittentibus: cum tertiana quidẽ exquisita,exquisitam ardentem: cum quotidiana verò, eam quæ quolibet die facit accessionem, sed nunquam desinit ad quietem febris. Sic & cum quartana eam quæ quarto quoque die. Nam exquisita febris ardens cùm omnia alia seruet exquisitæ tertianæ indicia, eo solo differt,quòd neque cum rigore inuadit,neque ad quietem febris desinit. Constat itaque hanc febrem ardentem,exquisitam dici à Galeno, & continuam esse atque accessiones habere tertianas:nam à tertiana exquisita hac re tãtum ipsam differre dicit,quòd neque inuadit cum rigore,neque desinit ad integritatem. Talis est febris tertiana cõtinua,quæ cum continuitate tertianas habet accessiones,de qua diximus in Galeni diuisione cap. præsenti. Comparat quoque Gal.loco citato hanc exquisitam ardentem ad tertianam exquisitam,eo modo,quo quotidianam cõtinuam quotidianæ intermittenti. Sed nulla alia febris habet ad tertianam intermittentem eam rationem, quam habet quotidiana continua ad quotidianam intermittentem:nisi tertiana continua. Erit ergo hæc ardens exquisita, eadẽ cum tertiana continua.Itaque febris ardens exquisita,cuius meminit secundo de crisibus, eadem est cum tertiana cõtinua,quã in præsenti cap.appellat τριταιοφυῆ, id est, tertianæ finitimam; & est tertiana continua: sed tamen ardens exquisita, non tantum de tertiana continua dicitur,sed etiam de continente, quæ fit à flaua bile. Vtraque enim exquisita est,signorum ratione vt diximus:nam exquisita ardens ex natura sua talis est,qualis describitur à Galen.2.de crisibus cap.6.cum dixit:Nam quæ in sola flaua bile febris accenditur, sine aliquo visceris affectu, siquidem manente adhuc intra vasa bile accendatur,exquisita febris ardens nuncupatur. Ardentem ergo nominat eam febrem,quæ à bile fit in vasis existente,siue magnis,siue paruis: eritque ardens exquisita genus ad tertianam continuam,& ad cõtinentem biliosam. Quibus necessariò aderunt signa pathognomonica dicta. De tertiana cõtinua dici probatum est:de continenti verò notum est:quoniã ab humore bilioso intra vasa feruente febrem appellat ardentem. Et capit.eodẽ citato inquit: Cùm verò neque declinatio sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsq; ad crisim similis perseuerauerit,erit & hæc de genere febriũ deurentium,ab eisdẽ verò acutie differt. Sed neque in primo die,neq; in secundo est huiusmodi febrem prægnoscere,neque alioqui vtile. Sufficit enim agnoscere, quòd scilicet biliosa sit atque deurens & peracuta. Neque enim si etiam sinochũ ipsam nominauerit,vt quidã medici faciũt,non propterea toto genere differt ab ardentibus,etiam si nomine distinguantur. Hoc in loco Galenus febrẽ hanc continentem,quam etiã in tria mẽbra suprà habita,diuidit,biliosam,& ardẽtem dixit. Similiter cap.sequ.febris tertiana intermittens symptomatum ratione causodes appellatur. Sed tamen ardens exquisita à bile intra vasa manente fit,vt diximus: & Galenus confirmat libr.2.de crisibus cap.3. Quemadmodum igitur lib.2.de crisibus ardentem nominauit eam, quam tertianæ intermittenti contulit,& alteram dixit continentem biliosam, atque vrentem ita in præsenti cap.diuisit biliosam in continuam, & continentem, vt duo membra duobus respondeant: ardens, continuæ tertianæ: & continens, continenti. Sunt etiam quædam febres ardentes quæ iecoris, aut ventris, aut pulmonis inflammationes sequuntur, de quibus postea dicemus.

CAPVT III.

FEbris igitur excitata ex flaua bile delata per corpora ſentientia,prehendit cum rigore,atque cauſodes eſt: & vomitu bilis, vel deiectione,vel ſudore, vel quibuſdam horum, vel omnibus ſimul ſoluitur. Huius febris longitudo acceſsionis quæ maxima ſit, horarum eſt æquinoctialium duodecim: atque appellamus eam exquiſitam tertianam, ex temperamento ægri bilioſo, ac tempore, & regione, & conditione, & victu calido & ſicco effectam. Sed omnia alia paulò antè docuimus, quæcunque cõducunt ad eius generationem. Atque acceſsio breuior eſt magna ex parte, quàm quæ anteà dicta eſt longitudo, perquàm multam maioris ac minoris obtinens differentiam: vel propter quantitatem & qualitatem ipſius bilis, vel propter ægri vires,vel propter præſentem tunc in ægro corpore diſpoſitionem. Bilis enim copioſior longiorem quàm paucior efficit acceſsionem: tenuis,breuiorem quàm craſſa. Sic verò & vires validiores, breuiorem: imbecilliores, longiorem. Et corporis diſpoſitio rara quidem breuiorem: denſa verò longiorem. At verò tempus intermiſsionis in tali febre, ex pulſu indicium putredinis humoris penitus obſcũrum habet, ſequenti die ac nocte poſt acceſsionem. Leuiter autem ſuccenſa ægrè cognoſci poteſt primis partibus poſterioris diei: ſed adhuc clarius circa fines eiuſdem diei aut noctis: atque adhuc clarius proxima die vel nocte,quæ præcedit ſcilicet diem aut noctem acceſsionis. Sanè in ea ipſa perſpicuum iam eſt indicium: multoq́ magis,quoties acceſsio prehendat: ac multo magis, vbi aſcendat ad ipſum conſiſtendi vigorem.In eo verò quàm per incrementum,rurſusq́ multò minùs per inclinationem.Hanc febrem ſi libeat nominare exquiſitam tertianam,nomine vteris antiquo: ſin minùs,at certè nobis dabis ita nominare gratia perſpicuitatis doctrinæ.

COMMENTARIVS.

POſtquàm febrem, quæ habet ortum ex humore putreſcente, generali diuiſione partitus eſt in cõtinuam, & intermittentem,hanc verò in tertianam,quotidianam, & quartanam: in pręſenti capite de tertiana agit, cauſas generationis ipſius reuocans ad memoriam, & ſigna eius ſcribens. In prima parte ſingula percurrit, & in ſecunda ex pulſu docet tertianam febrem, & partes acceſsionis ipſius cognoſcere. Febris ergo tertiana exquiſita, quæ ex flaua bile oritur, nulli alteri humori immixta cum rigore apprehendit. Ratio eſt, quoniam bilis ipſa mordax & acris per membra ſentientia defertur,&, vt diximus ſuprà, hæc eſt cauſa generationis rigoris. Cùm enim humor bilioſus putreſcere incipit, natura valida eum tranſmittit impetu quodam à vaſis, in quibus continetur extra vaſa per ſentientes particulas, rigoremque inferet magnum, adhuc in ipſis primis morbi acceſsionibus, quod in quartana non fit, quæ quamuis cum rigore incipiat, non tamen vehementi, niſi morbi proceſſu,humore putreſcente, incaleſcente, atque extenuato, præter id quod in tertiana rigor eſt veluti pungens, ac percutiens corpus in quartana verò qualis hiberno tempore refrigeratis accidit,de quo infrà capit.5. Humor ergo extra vaſa miſſus putredinem ſubit, cuius pars inſenſibili tranſpiratu diſcutitur, pars ſudore excernitur: fit quoque vt pars ad ventriculum, aut inteſtina tranſmittatur, & inde vomitu, aut ventris fluxu euacuetur, quibus ſoluitur acceſsio: aut vno horum, aut omnibus ſimul peruenientibus,quo modo & morbum ipſum in totum ſolui contingit. Euenit autem vomitus, ac fluxus ventris, in principiis acceſsionum magna ex parte, qui breuiores efficiunt acceſsiones, & quandoque ipſas finiunt. Hanc febrem tertianam exquiſitam, καυσώδη, id eſt, ardentem appellat, quemadmodum lib.8.de placitis Hippocr.& Pla. de genere ardentium ipſam eſſe dixit: nam ab eodem humore fit cum febre ardente exquiſita, ſcilicet flaua bile,quæ eo tempore, quo durat, ſimiliter poteſt ardorem oſtendere, & ſitim incõpeſcibilem excitare. Quæ ſigna ardentem febrem conſtituunt, hoc addito, quòd venulæ, vt Hippocrates dixit, bilem ad ſe trahant in febre ardente. Hoc eſt quod diximus ex Galeno ſecundo de criſib. capite tertio intereſſe inter tertianam intermittentem, & ardentem exquiſitam, quòd per intermittentem extra vaſa continetur humor, & per ardentem in vaſis putreſcit bilis flaua. Vnde fit, vt in tertianis intermittentibus rigor antecedat febrem: in ardentibus tamen non, niſi cùm motus humoris iudicatoriæ defertur in partem quampiam, vbi facultas conſtiterit, per quam delationem humor euacuetur, ac morbus ſoluatur. Is verò rigor eſt de quo Hippo.dixit,à febre ardente habito rigore ſuperueniẽte ſolutio:ſed is nullum ſeruat repetendi ordinem. Huius febris tertianæ exquiſitæ cauſas generationis dixerat cap.1.quas ſimiliter modò repetit. Non enim parum

rum conducunt ad cognitionem morbi exactam,causæ morbum facientes : à similibus nanque causis similes effectus prodeunt,& à calore humor calidus:bilis ergo flaua acrescit tempore æstatis,quo solis calor maxime immutat hæc inferiora,partim rectitudine, partim afsiduitate temporis,& prolixa alteratione in aere præcedente (quamuis sol à nobis magis quàm hyeme distet). Id verò ad aeris dispositionem referri debet:nam si æstate calor non viget,non potius eo tempore quàm alio tertianæ febres generabuntur, dicente Hippocr. Ex temporibus si eodem die calor,atque frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Idem facit ætas iuuentutis calore valens, siccitate adiuncta, quàm in præcedentibus ætatibus maiore. Temperatura quoque idem efficere valet, & regio, & aeris constitutio,& victus quicunque ex cibis calidioribus,aut nimia inedia, motus immodici,& curæ,& vigiliæ,sicuti & ira : constat autem magnum fore indicium ad tertianam coniectandam , quod ex notitia harum causarum procedit. Verùm ad signa propria atque afsidentia morbo accedamus:maxima longitudo accefsionis vnius febris tertianæ exquisitæ est horarũ duodecim æquinoctialium. Intelligendum autem est, quòd siue in sphæra recta,siue in obliqua horæ sunt inæquales,sicuti dies ipsi naturales : ratio est,quoniam dies naturalis est spatiũ ab ortu solis,vsque in sequentem ortum: sed istud spatium non semper est æquale,igitur neque dies naturales. Quod probatur,quoniam sol motu proprio ab occidente quotidie mouetur per gradũ fere vnum,qui in sequenti ortu ascendere debet ante solis ortum. Sed hic gradus non semper habet æqualem ascendentiam in sphæra recta,neque in obliqua,non ergo erunt dies æquales. Non habere æquales ascendentias portiones zodiaci à sole pertransitas constat:quoniam cum quibusdam ascendit maior pars æquinoctialis,& cum quibusdam minor in sphæra recta,& in obliqua. Quod inde fit,quoniam cum medietate æquinoctialis,quæ quolibet die oritur, oriuntur sex signa,& cum alia medietate quæ occidit, occidunt alia sex:non tamen respondent portiones portionibus æqualibus , quia zodiaci portiones cum horizonte quem ascendunt,nõ faciunt æquales angulos in sphæra recta,propter obliquitatem zodiaci:in obliqua verò propter obliquitatem zodiaci,& obliquitatem horizontis. Quòd si dies naturales inæquales sunt,horæ similiter naturales quę sunt mensuræ ascendentiæ quindecim graduum zodiaci,siue medietatis vnius signi, inæquales erunt in sphæra recta,& in obliqua,quædam maiores,quædam minores. Sunt tamen horæ quædam artificiales,quæ artificio horologiorum mensurantur, & quæ aliqua ratione naturales possent appellari:quoniam solis motu mensurantur:sed istæ dicuntur similiter horæ æquinoctiales, quoniã quælibet earum est spatium quo ferè quindecim gradus æquinoctialis ascendunt. Sunt etiam æquales, quoniam quæuis earum est vigesimaquarta pars totius diei naturalis. Harum horarum duodecim dicit esse mensuram vnius febris tertianæ exquisitæ,non enim contingit ipsam amplius prorogari,nisi ob mixtionem pituitæ,aut melancholiæ,quæ solent longiores efficere accefsiones. Hanc dixit Galen.lib.1.de mor.pop.par.3.comment.5 tertianam exquisitam:eam verò quæ hac longior est,absolutè appellat tertianam. Quòd si multo fit longior , eam tertianam productam nominat. Sed de his infrà cap.11.tantoq; impurior est quæuis earũ,quanto accefsiones supra duodecim horas produxerit. Breuiores autem fieri posse nihil obstat, ob bilis paucitatem, aut tenuitatem,aut corporis raritatem. Fiet itaque accefsio longior ob bilis copiam,aut crafsitudinem:quoniam hæ difficilius resoluuntur,similiter ob cutis densitatem , quod facit & imbecilla facultas. Hæc enim humores difficilius dissoluit,ac coquit. Causæ contrariæ efficiunt breuiorem accefsionem,vt facultas robusta,paucitas, & tenuitas humoris,& cutis raritas. An tamen copia bilis syncere pofsit accefsionem 12.horis longiorem facere, dubium videtur:nam si certa quantitas bilis efficit accefsionem duodecim horarum,& maior efficit continuam:aliquando fiet,vt ea quantitas bilis moueatur ad putredinem, quæ accefsionem efficiat maiorem ea, quæ est 12. horarum, & minorem ea quæ nunquam cessat. Quæ duæ à pura flaua bile euenire possunt. Ad quod respondemus, quòd aut bilis putrescere debet intra vasa,aut à vasis emitti : si intra vasa putrescat,non erit alia quàm continua : quoniam hæc humores inficiet proximè contentos , & cordi perpetuam mittet effumationem. Si verò extra vasa putrescit, hæc mitti debet à natura. Mittitur autem cùm ipsam naturam valde irritat ad excretionem. Cùm tamen ad eam quantitatem accreuerit bilis putredini parata,vt cùm putrescat,12.horarũ spacio febrem efficiat,tantum irritare poterit,vt necessariò expelli debeat à vasis,si natura ipsam expellere valet. Quo dato accefsio sequetur 12.horarum, non pluriũ. Quòd si natura ipsam interim non expellat, febrem efficiet continuam : non expellit autem ipsam natura aliquando,quamuis multa eius copia adsit, aut quoniam nõ pertingit bilis sentientes par-

riculas,aut quoniam non eſt valde acris, aut ob imbecillitatem facultatis, aut quoniam breui admodum temporis ſpacio genita eſt in corpore multa copia, quæ tota ſimul ad putredinem mota fuit. Dices fortè, Quare ergo natura ſæpe mittit bilis & pituitæ tantam copiam, vt febrem tertianam intermittentem efficiat 30. horis longiorem, & ſolius bilis quantitas nunquam ad id peruenit? Ratio eſt, quoniam aggregatum ex pituita & bile, minus irritat, quàm ſola bilis: & inde maior eius copia ante excretionem aceruari poteſt, quæ febrem poterit efficere valde longam. Tertiana itaque exquiſita ea eſt quæ à bile putreſcente delata per ſenſibilia membra fit, nulli alteri humori mixta. Hæc ſeptem tantummodo circuitibus finitur. Sic enim, inquit Hippo. Aphoriſ. 59. ſectio. 4. Tertiana exquiſita ſeptenis circuitibus, quod longiſsimum eſt, iudicatur. Non enim contingit tertianam exquiſitam, hoc eſt, puram, quæ non mixta eſt, neque notha, vlterius prorogari. Circuitus verò comprehendit lib. de temporibus morbi, ſex tempora. Primum eſt tempus refrigerationis, horroris, & rigoris, hoc eſt, totius corporis concuſsionis. Secundum eſt tempus inæqualitatis, quo interiora calent, ac ſitit æger, donec calor ad exteriora profundatur. Tertium eſt tempus augmenti, ſiue aſcenſus caloris, donec totum corpus ad portionem ſimiliter incaleſcat. Quartum eſt tempus vigoris, in quo calor in ſumma magnitudine conſiſtit. Quintum tempus eſt declinationis caloris, quæ fit cum ſudore, vomitu, aut ſimili alia euacuatione in tertianis. Sextum eſt tempus integritatis, quod in febre tertiana longiſsimum eſt, quemadmodum acceſsionis breuiſsimũ, aliarum febrium collatione. Septem talibus circuitibus notum eſt tertianam exquiſitam finiri, aut ſeptem acceſsionibus, quas ſi exceſſerit, tantum habebit impuritatis ac mixtionis cum aliis humoribus à bile. Ratio eſt, quoniam febris tertiana exquiſita, vt morbus quidam peracutus eſt: morbi tamen acuti quatuordecim diebus finiuntur: peracuti verò ſeptem, & tertiana exquiſita vt febris peracuta eſt, quam ſeptem diebus finiri dicimus, ſic ergo & tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus. Quod enim in continuis eſt dies vnus, id in intermittentibus eſt circuitus vnus, & quam rationem habet quarta dies ad ſeptimam in peracutis febribus, eandem habet quarta acceſsio ad ſeptimam. Si ergo in quarta acceſſione ſigna coctionis primum apparuerint, morbus ſeptima acceſsione iudicabitur: ſi verò prima ipſa die talia ſigna apparuerint, morbus iudicabitur in quarta: nihil enim impedit quamuis terminus longior ſit ſeptem acceſsionibus, aut circuitibus, quò minus quarto finiri morbum contingat. Quemadmodum & ex morbis ipſis peracutis quidam ante ſeptimũ iudicantur. Quatenus ergo celeriter tertiana febris exquiſita finitur, acuti morbi formam ſeruat: quoniam tamen periculo vacat, inter acutos morbos non recenſetur, ipſam enim non eſſe lethalem dixerat Hippocr. lib. 1. de morb. popul. par. 3. Finitur autem totus ipſe morbus citius aut tardius propter cauſas eaſdem quas Gale. dixit efficere ipſas acceſsiones maiores, aut minores. Breuior quoque redditur morbus hic & quiuis alius, ob calorem ambientis: Nam æſtate morbi omnes ſunt breuiores, hyeme verò longiores. Quam ſententiam late explicuimus tertio libro prognoſticorum, in expoſitione 7.

In ſecunda parte quæ incipit (At verò tempus) ex pulſu docet cognoſcere ſingulas partes periodi, ac quietis ipſius diuerſa tempora. Signum autem eſt, quod ex pulſu oſtendit putredinem, quam notam quidam dixerunt eſſe inæqualitatem pulſus. Sed tamẽ id longe abeſt à Galeni mente: nam ſignum de quo hîc loquitur eſt, celeritas conſtrictionis: ea enim eſt propria nota febrium putridarum: nam lib. 1. cap. 10. dixit: Proprium præterea inſeparabile eſt generi febrium ex humorum putredine infeſtantium, velocitas contractionis pulſus, euidentior quidem per incrementa, ſed minime obſcura per ipſos vigores, atque initia acceſsionum. Inæqualitatem tamen dixerat eodem capite, non eſſe omnibus putridis febribus cõmunem, cum inquit: Cæterùm pulſum atque calorem inæqualem eſſe ſiue per initia acceſsionum, ſiue per incremẽta, tali generi febriũ proprium eſt, ſed haudquaquam inſeparabile: multi enim etiam ſine inæqualitate ſenſibili incipiũt. Vnde conſtat per notã putredinis non intelligere Gal. inæqualitatem, ſed conſtrictionis celeritatem, quæ cùm omni putredine ob fumorũ augmentum neceſſariò coniungitur. Celeritas itaque conſtrictionis penitus ἀδιάγνωστον, id eſt, ignota eſt, ſequenti die, vel nocte poſt acceſsionem. Græcè enim ἢ habetur. Nam non eſt incognitum id ſignum duobus temporibus, aut duorum temporum ſpacio, hoc eſt, die, ac nocte, vt legit Laurentianus: ſed altero tantum, hoc eſt, die aut nocte. Nam ſi dies ſequatur ſtatim ab acceſsione id ignotum erit die: ſi nox, nocte, vt ſi per ſpacium vnius diei durauit tertianæ acceſſio, in nocte ſequenti putredinis ſignum in pulſu non apparebit, quòd ſi per noctem inuaſit, in die ipſam ſequenti id ſignum non apparebit. Sed tamen in primis partibus

sequentis diei,aut noctis,cognoscetur:ægrè tamen,quoniam leuiter putredo accenditur in humore qui accessionem facturus est tertio sequenti die. Erit hæc nox sequens noctem in qua homo fuit febre correptus. Quòd si febris hominem corripuit interdiu, hæc erit dies sequens, in cuius primis partibus iam humor ad sequentem accessionem incipit præparari, & calorem leuem putredinosum concipere. Magis etiam in partibus posterioribus eiusdem diei,aut noctis,quia magis adhuc auctus est calor præter naturã: magis autem innotescet in die, quæ immediate antecedit ipsam accessionem: & in ipsa accessione iam perspicuum est id signum. Scripserat Galenus diuersitatem,quam habet hoc signum in temporibus quietis siue integritatis:& statim subiungit diuersitatem huius celeritatis constrictionis ex partibus totius accessionis. In principio accessionis, inquit,apparet id signum multo magis quàm in omnibus partibus dictæ integritatis,& in augmento accessionis magis adhuc,quàm in principio. Vtrunque notum est, quoniam incipiente accessione maior adest in humore putredo, maior fumorum copia atque facultatis oppressio,quàm in quiete:maior ergo erit celeritas constrictionis, & maior adhuc in augmento,vt similiter maior putredo in ipso adest.In vigore verò minus quàm per incrementum:nam cùm de vigore loquitur inquit, ἐν πάντῃ δὲ ἧττον ἢ περὶ τὴν ἀνάβασιν. Quod est,in vigore autem minus quàm in ascensu,quamuis in Basiliensi codice incuria typographi pro δὲ scriptum sit, ὅ. Ac multò minus id signum videri dicit in febris inclinatione. Consonant autem quæ hîc dicta sunt de celeritate constrictionis in diuersis partibus accessionum,cum his quæ habentur lib.3.de præsagit.ex pul.cap.7.vbi inquit:Ac in remissionibus celeritas contractionis dissoluitur,presertim cùm ad integritatem,aut prope eam peruenerint,initio generatur,si aliqua ratione humores incendantur,ac per incrementum augetur. Vbi prope iam attigerint vigorem, succensis humoribus,feruescentibusq́; , ingens incrementum suscipit distentionis celeritas, contractionis permanet par celeritas.Vbi iam vigeat planè febris in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit,& diminuitur celeritas constrictionis. Ex hac sententia notum est simili modo locutum Gale.in lib.3.de præsagit.ex pulſ. de celeritate contractionis, & de signo putredinis in pulsu in literam quam exponimus. Rursus notum hinc euadit legendum esse vt supra,in vigore verò minus:nam in sententia hac,dixit, in vigore minuit celeritatem contractionis.Quod si minuitur,minus id signum,quod putredinis signum appellauimus,apparebit. Vt tamen partes singulæ in exemplo constent,quemadmodum à Galen.notantur: ponamus Platonem inuasisse febrem tertianam exquisitam hora prima diei dominicæ,quæ ad horam vsque duodecimam extendatur, in nocte sequenti diem dominicam ignota erit omnino celeritas constrictionis in pulsu:feria verò secunda manè ægrè deprehendi poterit,manifestius autem cognoscetur vespere ferię secundæ:clarius etiam in nocte sequenti feriam secundam.Hæc enim est quæ præcedit febrem quæ ventura est manè feriæ tertiæ, quæ adueniente similiter fiat, vt accessio hora prima inuadat,tunc manifestissimè crescit atque generatur celeritas constrictionis. Incipiente quidem accessione,magis quàm in tempore quietis,sed minus quàm in augmento ipsius accessionis, in quo & potissimum iuxta summum vigorem summè elucet id signum:quoniam vigore ipso accedente iam minui incipit celeritas contractionis, calore discutiente celerrime fumos,atque eos absumente, minusq́; grauata facultate ab ipsis ac minus irritata quàm in ascensu. Rursus amplius minuitur in declinatione accessionis,& cùm febris ad finem peruenit in totum,finitis fumis, finitur celeritas contractionis,ac iterum redit pulsus ad integritatē in nocte,quæ sequitur secundam accessionem, vt de prima dictum est. In tempore itaque antecedente accessionē, & in sequente ipsam id euenit,quod iuxta iudicationes dixerat Hippoc. Quibus iudicatio futura est,his nox difficilis est ante accessionē:quæ verò subsequitur,magna ex parte leuior existit. Eadem nanque causa est diuersitatis pulsus modo dictæ,& eius quod dixerat Hippo. Præter signa quæ in hoc cap.habentur,quædam alia scripsit Gale.lib.2.de crisibus,cap.3. quorum vnum sumitur ex natura pulsus,qui ipsis adest in accessionū inuasionibus:paruus enim ipsis est,debilis,tardus, ac rarus, quemadmodum & his qui quartanam inuadentem patiuntur. Non tamen illis similis: nam in quartana hæc sunt multò maiora,neque enim in ipsius principio arteria liberum videtur habere motum,sed potius ligata atque intus retracta teneri: quod in tertianis non fit. Similis quoque est pulsus incipiente quartana in iuuene, pulsui decrepiti:in tertiana verò ad naturalem propè accedit. Aliud signum ex pulsu ibidem habetur,id est,ordo,atque æqualitas, tam in vno ictu, quàm in multis, quæ collectiua appellatur,& addit:Quamuis hoc rarum sit,& quod omnino paucis accessionum principiis soleat accidere.Est itaque ordinatus atque omnino ęqualis in aliis temporibus accessionis, in principiis tamen nonnunquam. Contrarium tamen dixisse videtur lib.1.de arte cur.ad Glau.cùm de tertiana loquēs,inquit:Pulsus autem magni ac calidi,

calidi,vehementes, veloces, atque frequentes, omnis inæqualitatis præterquàm febrilis expertes.Febrilem igitur habet inæqualitatem,quod constare poterit ex lib.1.de arte cur. ad Glau.cap.de quartana,vbi inquit:Nam quæ omnibus communis est febribus in vno pulsu,arteriæ inæqualitatem in hac manifestissime licet comprehendere:multò enim ve locius principium finemq; motus inuenies,quàm medium. Non tamen in tertiana ita se habet,breuis enim in ipsa est velocitatis excessus,atque in consistentia præsertim.Hæc est inæqualitas febrilis,quæ febribus putridis propria est,in quibus aucto vsu,& oppressa facultate,atque meatibus obstructis, aut cõpresis, pulsus fiunt primo celeres,interim verò à celeritate sequitur tarditas,aliqua ex parte refrigerato calore, & humorum copia obstruente,propter quam non permeat libere facultas arteriis compresis. Rursus quoque collecta facultas celeritatem adauget in motu arteriæ,vt vsum in totum impleat.Vbi itaque vsus auctus est, & facultas constans (nam aliter non fierent pulsus adeò magni, vt partium tot diuersitates in ipso possent deprehendi) & accedente vasorum compresfione,atque obstructione (quæ omnia in febribus putridis fiunt) pulsus succedunt primò celeres,deinde tardi,ac rursus in eadem distentione celeres. Quòd si hæc inæqualitas in vnica arteriæ distentione,quam febrilem appellat,vasorum obstructiones,& compresiones sequitur,& hæc in febribus quartanis sunt vehementes , & in tertianis leues. Manifesta erit talis inæqualitas in quartanis,non manifesta in tertianis. Nam in quartanis humor maximè opprimit facultatẽ,& meatus obstruit:in tertianis tenuior,ac leuior est humor febrem efficiens.Rectè igitur 1.de arte curat.ad Glau.cap.de quartana dictum est de tertianis,breuem esse velocitatis excessum,& maximè in cõsistentia, in qua minor est oppresio quàm in principio,& augmento, & vsus ad celeritatem magis vrget. Iam igitur constare poterit Galenum non contrauenire sibi:nam lib.2.de crisi.postquàm dixit de pulsu tertianæ,quia in hac certus ordo atque æqualis pulsus inest,neque enim ali qua in vno motu adest inæqualitas,neque etiam in collectione:aliquando tamen ipsam adesse concesit,& si raro,& in principiis accesionum.Dixit enim,quamuis hoc rarum sit,& quod omnino paucis accesionum principiis soleat accidere,ac si diceret, inæqualitatem accidere in pulsu tertianæ,sed raro,& in principiis.Non tamen voluit æqualem, & ordinatum pulsum raro accidere,Græcè nanque sic habetur , τάξις ἀκριβὴς οὖσιν καὶ ὁμαλότης ἐν τοῖς σφυγμοῖς οὔτε γὰρ ἐν μιᾷ κινήσει τὶς ἀνωμαλία κατ' αὐτοὺς, οὔτ' ἐν ἀθροίσματι. Καί τοι σπάνιον τοῦτο γε καὶ παντάπασιν ὀλίγαις ἀρχαῖς παροξυσμῶν ὑπάρχον. In qua oratione,rectè translata à Laurentiano,illud pronomen demonstratiuum τοῦτο Latinè, hoc non potuit ostendere partem illam distantiorem,ὁμαλότης, id est,æqualitas:sed propinquiorem,ea est,ἀνωμαλία,id est,inæqualitas. Raro itaque fieri dixit in pulsu tertianæ,inæqualitatem. Quod confirmat cap.sequ.vbi similiter de pulsu tertianæ, quam biliosam appellat,inquit:Sed ab illa quidem citò abeunt tum alia,tum etiam inæqualitas,quæ magna ex parte, neque cum talibus febribus accedit,nec tales febres comitatur. Raro ergo accedere ipsis inæqualitatẽ vult. Quod tamen lib.1.de arte cur.ad Glauc.dixerit,pulsum tertianæ omnis inæqualitatis expertem,præterquã febrilis (quam explicuimus) aliquando etsi raro, febres tertianas incipientes comitatur:quòd tunc maximè fit, quoniam talis pulsus opprefsione fit, & hæc in principiis magis nota est, & in summis vigoribus. Quod 1.de arte cur.ad Glau.cap. de quartana voluit , cùm inæqualitatem ipsam minus esse manifestam in consistentiis tertianarum dixit : Vbi similiter explicuit,qualis sit hæc inæqualitas.Accedit ad cognitionem febris tertianæ,quemadmodum & ad cognitionem aliarum omniũ, si is morbus populariter grassetur. Rursus quòd calor in hac febre cito ad vigorem peruenit,& quaque versus æqualiter extẽditur, ita vt nihilo calidior videatur thorax reliquis partibus. Et huius caloris qualitas hæc est, in primo occursu calor acris,ac multus,& deinde veluti cum quodam vapore effertur,& paulò post à manu superatur. Ad exquisititsimæ quoque febris tertianæ cognitionem nõ parum agit,si vrina prima statim accesione habuerit sedimentum album,læue,& æquale:hęc enim & exquisita erit,aliis notis accedentibus,& vltra tertiam accesionem non prorogabitur.

CAPVT IIII.

ALIA porrò est simplex ac exquisita febris ex pituita putri, quæ per membra sentientia pellitur ab ipsa natura, consistens. Ea incipit ex frigore partium extremarum atque horrore potiùs, quàm rigore: difficulter accenditur, longumq́ obtinet incrementum ad ipsum consistendi vigorem: quoniam humor ipse ex quo consistit, frigidus atque humidus est temperamento, ac glutinosus consistentia. Itaque difficulter accenditur, ac tardè mouetur, sæpe in ipsis meatibus hærens. Ac premit quidem interdum, grauátque vires. Inæqualem autem ac magis debilem efficit paruúmque pulsum in principio, ac primo incremento. Per febrem verò biliosam existit inter initia accesionum vnaquæque affectio ex dictis circa

pulsum:

pulſum : ſed ab illa quidem citò abeunt,tum alia,tum etiam inæqualitas,quæ magna ex parte nec cum
talibus febribus accedit , nec tales febres comitatur. Calor autem ipſe non multo poſtquàm deſtitit 3
rigor, accenditur luculentus,quemadmodum ignis quidam planè purus,in quo nulla fumoſa caligo in-
uehitur. Calorem verò pituitoſi humoris aſsimilabis igni fumoſo lignorum viridium accenſorum.
Euacuationes igitur in eo paucæ exiſtunt,ac longitudo acceſsionis diuturnior: & tempus intermiſsionis 4
non æquè ac primùm purum eſt , ſed ſemper ſeruans in calore & pulſu putredinis humoris indicium.
At verò & in hac febre circa principia, atque incrementa acceſsionum indicium putredinis eſt mani-
feſtiſsimum. Attamen & hæc vbi exquiſita fuerit , videtur multis habere puram intermiſsionem : &
nos ipſi ita etiam non rarò dicimus, quoties importuna ſermonis curioſitas videtur. Accidit autem 5
naturæ corporis,tempori,regioni,tempeſtati,ſtudio,victui,& aliis omnibus pituitoſis. Accedit verò 6
ſingulis diebus quamuis minùs calida ſit quàm bilioſa,quæ tertio quoque die fatigat. Sed conſtat hanc
quidem (quoniam & humorem habet accenſu facilem , & promptè ſemper ob tenuitatem quicquid
eius feruefactum eſt per acceſsionem, expurgatur) ad integritatem quandam magis puram deſinere,&
exiguum poſt acceſsionem veſtigium putridi caloris relinquere : eam verò quæ ex pituita conſiſtit,
nec integrè purgari per inclinationes acceſsionum, nec exiguum , quod velut ſuccendatur , relinquere.
Inde ergo efficitur & intermiſsio multò deterior,& ſecundæ acceſsionis maturius principium.

COMMENTARIVS.

PRæſens caput de ſecunda ſpecie febrium putridarum intermittentium ſcribitur,quę à pituita putreſcente ortum habet,quæ Græcis ἀμφημερινὸς appellatur,Latinis,quotidiana : quoniam quotidie acceſsionem efficit. Huius ſcribet ſigna atque cauſas quaſdam generationis,quæ ſimiliter ſignorum vices gerunt.Caput in ſex partes diuiſum eſt: in prima , explicat febris quotidianæ naturam , & addit generationis modum ex natura ſua. Hæc febris à pituita putrida fit, quæ per membra ſentientia fertur, eo modo quo diximus de febre tertiana à bile facta : id enim febribus omnibus intermittentibus eſt commune.Accidit etiam quibuſdam continuis,vt incipiant cum rigore,aut horrore,aut frigore,tentante natura humoris excretionē extra vaſa,pro parte etiam expulſo , magna parte in vaſis relicto conſeruante febris continuitatem.Et eſt Gale.ſententia lib.1.de arte curat.ad Glauco.cap.5. Cæterùm in delatione bilis per ſentientes particulas,rigor ob acredinem humoris excitatur. Febris tamen quotidiana cum frigore, atque horrore, potius quàm rigore incipit:cum frigore quidem, quoniam humor febrem efficiēs frigidus eſt,& calor ab ipſo oppreſſus in partibus internis non permeat ad externas , quibus accedunt nonnunquam imbecillitas caloris,& motus ſanguinis ad interiora, qui motum ipſius naturalis facultatis ſequitur. Hæc enim in tertianis quoque extremas partes refrigerare ſolent.Cum horrore verò incipere dixit,quoniam horror à cauſis facientibus rigorem fit,ſed remiſsioribus. Talis eſt pituita putreſcens,quæ nondum poteſt, aut calore,aut frigore rigorem excitare,tarde quoque mouetur,quamobrem nunquam rigorem efficit. Quoniam tamen humor hic frigidæ, & humidæ temperaturæ eſt, & glutinoſus difficile accenditur , & tardè peruenit acceſsio ad vigorem. Calor enim lentè peruadit humidum,ac frigidum ſubiectum : & inde fit,vt febris lentè perueniat ad ſummum vigo :em,in quo pituita maximum habet calorem,quem in acceſsione habere debet. Rurſus quoniam pituitæ ſubſtantia tenax eſt,tardè mouetur,expulſa à vaſis ad carnem,hærens meatibus ipſis,quos infarcit. Ex temperatura itaque & ſubſtantia ipſius fit,vt quotidiana febris cum frigore,& horrore fiat,ac ſine rigore,& vt partes acceſsionis ſint prolixæ.Hæc de inuaſione quotidianæ,& temporum acceſsionis prolixitate in ſumma.

In ſecunda parte, quæ incipit (Ac premit) ex pulſu docet cognoſcere febrem quotidianam,eſtque ob compreſsionem,& grauatam facultatem,inæqualis, paruus & debilis, in principio, & augmento : quemadmodum & in febre tertiana incipiente fiunt pulſus parui,languidi,& inæquales:opprimit enim humor facultatem incipiente tertiana acceſſione. Cæterùm liberatur æger ab hac diſpoſitione breui , quoniam humor tertianam efficiens leuis eſt,& facile inflammatur.Inæqualitas tamen non inuadit ſimul cum febre tertiana aut rarò,quod in præcedenti cap.docuimus.Fiunt tamen huiuſmodi pulſus inæquales in febribus quotidianis ob vitium in inſtrumento magna ex parte, vt ob compreſsionem,aut obſtructionem,aut humorum abundantiam , nō quamcunque,ſed eam quæ ad vires confertur. Poſſet quoque fieri ob duritiem inſtrumenti inæqualitas,ſed in hac febre rarò fiet. Similiter poſſet euenire ob facultatis imbecillitatem,ſed huic accedere debet humor grauans. Magna ex parte quoque in febribus quotidianis accidit hæc pulſus inęqualitas:quoniam pituita in ventriculo generatur,& is per febres dictas valde patitur,& inæqualitas pulſus ſtatim ſequitur humorem grauantem os ventriculi. Libro verò 1.de arte curat.ad Glauc.pulſus huius febris magnitudinem,celeritatem, & crebritatem

tatem confert eiſdem differẽtiis in tertianis,& quartanis. Primò de magnitudine inquit: Pulſus quotidianæ minor eſt pulſu quartanæ,& pulſus quartanæ minor pulſu tertianę: ſed tamen pulſus quotidianæ plus ſuperantur à pulſibus quartanæ,quàm pulſus quartanæ ſuperentur à pulſu tertianæ.Rurſus in raritate & crebritate pulſus quartanæ rariſſimi ſunt,& tanto rariores pulſibus quotidianæ,quanto pulſus quotidianæ pulſibus tertianæ. Itaque pulſus quotidianæ in raritate tenet medium,inter pulſus tertianæ,& quartanæ:in celeritate verò & tarditate pulſus quotidianæ & quartanæ,ſunt ſimiles. Harum omnium differẽtiarum hæc eſt cauſa,vbi pulſum quotidianæ conferamus pulſui quartanæ & tertianæ. Nam febris quotidiana in humore frigidiore conſiſtit, & magis fumoſo,& quoniam humor frigidior eſt,pulſus quotidianæ eſt manifeſte minor pulſu quartanæ,ſicut & calor,minor vtique in diſtentione, frequentior quoque in externa quiete, hæc enim nobis notior eſt. Quod tamen in celeritate & tarditate pulſus quartanæ, & quotidianæ ſint æquales, hinc fit, quòd quamuis calor quartanæ ſit maior, is vſus ſola magnitudine impletur, non ſuperaddita celeritate. Quòd verò pulſus quartanæ magnitudine magis excedat pulſum tertianæ, quàm pulſus tertianæ eum qui in quartana, ob id fit,quòd magis excedit promptitudo ad inflammationem, quæ eſt in melancholia,promptitudinem pituitæ,quàm promptitudo bilis excedat promptitudinem melancholiæ. Siccum enim ſubiectum habile eſt ad ſuſcipiendum calorem, calor verò maior maiores pulſus concitat ad menſuram. Quòd etiam pulſus quartanæ ſit tanto rarior pulſu quotidianæ,quanto pulſus quotidianæ pulſu tertianæ,ratio eſt, Quoniam in tertiana fumi maximè irritant ad excretionem,neque deeſt copia,in quotidiana,copia ſola frequentiam efficit hac minorem:in quartana verò neque acredo fumorum adeſt, vt in tertiana,neque copia multa,vt in quotidiana.

In tertia parte quæ incipit (Calor autem) diſtinguit calorem tertianæ à calore quotidianæ. In tertiana,inquit,calor parum à rigore accenditur luculentus, veluti ignis quidam acceſſus ſine fumoſa caligine,quæ ſolet ignis flammam turbidam reddere. In quotidiana verò calor talis accenditur, qualis flamma quæ pullulat ex lignis viridibus accenſis,quæ hebes eſt,ac turbida,non valde vrens. Et lib.1. de arte cur.ad Glau.vnũ aliud ſignum ſumptum ex calore ſcripſit, id eſt, calorem eſſe humidum cum quadam acritudine,nõ ſtatim verò talem ſentiri admota manu,ſed vbi diutius immoremur. Ratio verò eſt,quoniam vt hic dixerat,& ibidem, fumoſa caliditas cum multo vapore exire videtur quoniam magis ſuffocatur in vapore,quàm vt ipſum cõuincere poſsit. Tempore verò ipſum ſuperat. Sed de qualitate caloris pituitæ rurſus cap.12.latiùs dicemus.

In quarta parte quæ incipit (Euacuationes igitur) infert ex natura peccantis humoris in febre quotidiana,paucas in hac febre fieri euacuationes. Per ſudorem enim non fit in hac febre euacuatio,quemadmodũ in tertianis,& quartanis : nam humor hic craſſus eſt,ſimul & lentus, qui ob craſsitudinem non permeat, ob lentorem non ſeparatur ab ipſo pars aquoſa,quæ ſudore ſecerni debet,quod in quartanis fit, licet proceſſu temporis id in quotidianis ſimiliter fiat, vt conſtat ex 2.de criſi.tandem extenuato humore. Vomitu ſimiliter non educuntur craſsi humores, & omni motui, & euacuationi lenti ſunt inepti. Inde quoque fit,vt diuturniores ſint in hac febre acceſsiones, quàm in tertiana, quoniam cùm humor morbum efficiens craſſus ſit, & non euacuetur ſenſibiliter pars aliqua ipſius,totus humor diſcuti debet per poros,quod non fiet niſi longo ſpacio temporis. Intermiſsio verò quæ ſequitur minor erit intermiſsione tertianæ, atque ipſa minus pura. Intermiſsio nanque pura fit vapore omni humoris putreſcentis diſſoluto: is verò non integrè diſſoluitur,ſed vt inquit Galen. ſemper manet in calore & pulſu ſignum putredinis humoris. In calore,quia calor fumoſus apparet & acris,quod ſignum putredinem oſtendere docuit lib.3.de præſagit.ex pulſ.cap.2. vbi calorem putridum diſtinxit ab eo qui ſola quantitate auctus eſt,fumo & acredine,dicẽs:Cordis calor pulſus, vt diximus, variat: verùm quia duorum generum eſt,aut à putribus genitus humoribus cuius qualitas acris,ac fumoſa eſt,aut cum humiditatum defectu à natura remotus, ſola quantitate.In pulſu quoque putredinis ſignum ſeruari dicit per ipſam intermiſsionem. Id verò ſuprà explicuimus eſſe celeritatem conſtrictionis. Nam calor qui ſola quantitate abundat,celeritatem diſtentionis mutat,conſtrictione immutata. Qui tamen putridus eſt,ac fumoſus,pro ratione caloris auget celeritatẽ diſtentionis:contractionem verò adhuc magis ad celeritatem mutat, nam & quantitas fumorum in his magis augetur,quàm pro portione caloris.Manifeſtiſsimum verò id ſignum eſſe dicit in principio, & augmento. Harum febrium cauſa nota eſt:ſed tamen,inquit:Vbi hæc exquiſita fuerit, videtur quibuſdam habere puram intermiſsionem,& ipſe Gale.intermiſsionem eam appellat ſæpe, non quòd ipſa vera intermiſsio ſit, ſed quoniam vitare curat importunam

ſermonis

sermonis curiositatem. Nam per tempus quo homo non febricitat verè dicemus adesse febris intermissionem, donec altera succedat, quamuis interim homo non omnino à calore præter naturam liber euadat, sed adhuc aliquæ febris reliquiæ remanent. Cuius rei gratia quidam ex iunioribus medicis eam appellant falsam quietem. Inde lib.1.de arte cu.ad Glau. dixit: Quare neq; ad integram quietē manifestè, exceptis paucis, perueniunt, in quibus enim paucus humor ad putredinem mouetur integritas à febre sensu ostendetur. Quoniam verò semper aliquod putredinis signum relinquitur, posset quis ipsam integritatem non appellare, vbi significationum nominum foret valde curiosus. In nulla enim putrida peruenitur ad integritatem, quamuis longum sit tempus intermissionis, vt constat primo de arte cur.ad Glau.cap.2.cum Gal.de diaria loquens inquit: Nam arteriarum motus in hoc in totum assimilatur huic, qui in sanis deprehenditur, cùm in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neq; si multum temporis inter primæ accessionis finem, & secundæ principium intercidat, quemadmodum in tertianis, atque quartanis. Cum igitur integritas duplex sit, quædam per quam ęger febre vacat, quędā per quam neque febricitat, nec à calore præter naturam molestatur. Primo modo dicemus, corpus ad integritatem perductum. Secundo modo non. In exquisita quotidiana id fieri dixit, quia vbi misceatur pituitæ bilis, breuior redditur accessio, quam vera sequetur integritas, vi caloris bilis, vapore pituitæ funditus absumpto.

In quinta parte quæ incipit (Accidit autem naturæ) causas generationis huius febris in summa recenset & hæ sunt, Natura corporis frigida & humida. Natura verò significat apud Gale.lib.3.de temperamentis, vniuersam substantiam, ac temperiem, quæ ex primis elementis conflatur, calido, frigido, humido sicco, tempus anni hybernum, regio frigida, & humida: & tempestas talis, & ars, quæ Græcis ἐπιτήδευμα dicitur, Latinis vitæ institutum, & ars. Cuius vocis significationem explicuit Gale.lib.3.de causis symp. dicens: Atqui ἐπιτηδεύματα voco, equitationem, piscationem, venerea, balneas, deambulationes, nauigationes, venationes, atque vt simpliciter dicam, quicquid corporis seruitio gerimus, quibus respondet causa quæcunque, quæ pituitam augere potest, & victus ex alimentis, & rebus omnibus, quas appellant non naturales eiusdem conditionis, vt otium, crapula, ebrietas, frequens balneum, & somnus longus, & ex ætatibus pueritia, & infantia, quæ multas aceruant cruditates. Quemadmodum & hi quorum ventriculus frigida intemperie laborat, ibidem nanq; generatur pituita, & tales cruditates patiuntur, & ructus acidos. Rursus commune est eis qui febre quotidiana laborant, vt pituita in eorum ventriculis aceruetur: quamobrem eius singularis cura habenda est in eo morbo. Laborant enim in ipsis fere semper ventriculus, & iecur, inde quoque hypochondria ipsis in tumorem eleuantur, inflantur, & distenduntur, & facies intumescit, & subpallida redditur, etiam in vigore accessionis, similesque fiunt eis qui malum habitum patiuntur. Horum signorum quædam præcedunt, quædam mox apparent, quædam in quibusdam ægrotis antecedunt, in aliis post apparent. Vrinæ quoque in his qui tali febre laborant, vel sunt albæ & tenues inter initia, vel turbidæ, crassæ: vtrunque enim morbi speciem docet. Nam si pituita cohibetur, atque in meatibus infarcitur, erit vrina alba, tenuis. Si verò liquescat ac defluat, similiter crassitudine, & turbulentia, pituitosum ostendet morbum, atque ipsum inter initia existere. Procedente verò tempore cùm ipsa paulatim coctionem assequatur: primùm nebulam, deinde appendiculum, deinde sedimentum, singula morbi tempora indicabit. Conducet quoq; non parum ad huiusmodi febrium cognitionem, quòd per id tempus morbus hic populariter grassetur, & quod accessiones ad solis occasum inuadant. Quod magna ex parte pituitosis competit febribus, quoniam pituita ipsa absentia solis inualescere incipit. His omnibus adde, quòd talem febrem patientes non sitiunt, neque valde mutant respirationem, nec spiritum efflando mittunt, quod faciunt hi quorum thorax valde inflammatur.

In sexta parte quæ incipit (Accidit verò) reddit causas, quare accessiones febrium pituitosarum quotidie fiunt, cùm tamen biliosarum fiant per tertium, & bilis sit calidior, ac facilius inflammetur, id verò est in causa quare tardius accedant tertianæ. Nam cum bilis facilè inflammetur ob tenuitatem, & caliditatem, sequitur vt per accessionem totus humor expurgetur, & nullum ferè relinquatur putridi caloris vistigiū (quod Græcè αὐτέρμα dixit) & integritas magis pura sequatur. Quorum contraria in pituitosis febribus fiunt. Nam neq; integrè purgatur humor febrem efficiens per tempus accessionis, neque exiguum relinquitur post accessionem, quod veluti succensum fumum edat. Ad quę sequitur, vt febris intermisio sit multò deterior quàm in tertiana, & reditus maturior. Est hæc ratio Galeni, causa reditus accessionum, non quidem proprietas quæpiam, qua vt sacra anchora barbari vtuntur ad omnes soluendas quæstiones, ignari naturalium causarum. Sed de his infrà latius agemus. Galen. tamen causas docet satis notas, & quas nemo negabit inter naturales causas esse recensendas. Nam quòd tempus quietis impurum sit, & excrementa in par-

te ad quam missa sunt, non pauca relinquantur, notum est posse efficere vt interim malus humor aceruetur ea copia, qua & trudatur ad eundem locum, in quo antecedenti accessione putruit, & citò altera succedat accessio. Hanc autem celerem humoris congestionem facit longitudo accessionis cum impuritate quietis, & quòd multum excrementum in parte succensum relictum adiuuat celerem attractionem excrementorũ ad partem. Itaq; in membro transmittenti existit illa dispositio quę potuit congerere humorem transmissum in antecedente accessione, ac poterit similem aggregare ad sequentem, & in membro recipiente, calor qui remansit ex præcedenti accessione reliquiis humoris hærens. Qui similiter humorem trahet ad locum putredinis, quem etiam interim vapore transmisso inficiet. Tardissimè verò quartanæ accessio superuenit, quoniam humor difficilè accenditur, & tarde mouetur, & pars nulla remanet in loco putredinis, quæ fumum edat. Sed dubium est, quare potius trahet membrum cum humorem qui efficere debet quotidianam, quàm bilem quæ efficiet tertianam. Præterea quare potius hunc, quàm illum inficiet? Dicemus quòd ipse humor ante accessionem paratus est talem recipere alterationem, & membrum transmittens ipsum, aut inficiet, aut generabit infectum. Trahitur verò ad partem vt caloris, non potius is quàm ille, sed qui magis trahenti cedit. Is verò qui infectus est, cùm à membro mandante expellatur facilè trahetur, est enim id (vt aiunt) currentem trahere. Similes causæ iis, quę faciunt accessiones diuersorum generum febrium citius, aut tardius repetere, adducunt similiter in accessionibus anticipationem, aut postpositionem, vt membrum transmittens, & dispositio recipientis membri, & quantitas humoris, & ipsius præparatio ad putredinem, & qualitas humoris, & quod acris, aut hebes sit.

CAPVT V.

AT verò tertium genus intermittentium febrium, quartana scilicet exquisita, quoties ex humore melancholico solo efficitur frigido siccóque temperie, paulatim quidem succenditur: quemadmodum lapis quidam, vel testa, vel os, vel aliud quodpiam sic frigidum & siccum corpus. Vbi verò flamma quædam ex eo accensa est, nihil relinquit fumosum, neque semiustum post accessionem: & ob eam rem euacuationes plures ex tali humore quàm pituitoso, & intermissio planè pura esse videtur, eò quòd hic omne id humoris melancholici, quod est accensum euacuatur atque discutitur. Et ob eam rem accidit illis rigor qualis potissimùm in forti frigore refrigeratis: non qualis interdum exi-
2 *stit: per æstum vel lassitudinem, vel medicamentum calidum, ac mordax vlceri adhibitum. Cæterùm necesse est hanc febrem antecessisse quicquid colligit atram bilem, ex vitæ genere, victu, cæli sta-*
3 *tu, tempore, regione, natura & ætate ægri melancholica. Accessio præterea huius febris longitudine temporis tertianæ similis est: atque interdum accidit, vt sit longior, quamuis exquisita sit, quoniam ex humore frigidiore consistit. Causa autem similis est in his febribus & aliis omnibus quæ differentiã longitudinis efficit accessionum, quemadmodum paulò antè diximus in exquisita tertiana: in multitudine & qualitate humoris, & robore & infirmitate virium, & adhæc ipsa ægri dispositione diffe-*
4 *rentiam habente. Nam & alia omnia proportione respondent iis quæ ex humore bilioso cõsistunt. Quo circa si humor melancholicus neque putrescat, neque vehementer feratur per corpora sententia, nequa quam efficit melãcholicam circuitionem exquisitam. Sanè arquatis affectibus proportione respõdent ex liene morbi diutini melancholici, corporisq́; totius colores fœti. Et erysipelatibus ac herpetibus qui ex flaua bile consistunt, cancri & phagedænæ proportione respondent. Sed neque ex his neque ex melancholicis affectibus necessario febricitant, nisi prius humor melancholicus & biliosus putrescant. Natura enim semper nititur, suis viribus vtens, assimilare partibus nutriendis quicquid fieri vtile potest: excernere autem id quod minimè istiusmodi est, Quòd si interdum præ crassitie, vel copia, vel lentore excrementi, vel stipatione quadam meatuum, vel sua ipsius debilitate nequaquam possit excernere humorem vniuersum, prauum, immorantem diutius in ipso corpore animalis, putrescere necesse est. Nullus enim alius humor permanere qualis extitit ab initio potest, nedum qui adeo vitiosus est, vt ab ipsa natura cultum amplius suscipere non possit: sed aut concoctus apponitur atque assimilatur solidis animalis partibus, aut corrumpitur atque putrescit. Ad hunc modum arquatis ac melancholicis affectibus, quoties humor biliosus exuperans in corpore diutius immoratur, febris superuenit. Sæpe etiã dispositio in iecore & in splene attulit febrem quoties aut inflammatio aliqua, aut obstructio committit prædictos affectus. Pari ratione nec vbi pituitosus humor exuperat, febris sequitur, nisi putre-*
5 *scat prius. Atque ob hunc quidem, quod ab antiquis existimatum est esse impossibile, sæpenumero visum est: id autem est sine febre rigor, qui nonnullis quidem semel accidit, nonnullis autem itiam per circuitum pluribus diebus, vel continuus ab initio vsque ad finem, vel omnino ita mediocris, vt nequa quam esse videatur quoties quieuerint, sed vbi moueantur tantummodo efficiat sensum, vel etiam maior, vt etiam sine motu infestet. Sed quoties talis humor spatio temporis putrescat, non rigent solùm: sed etiã febricitãt. Et diuturna admodũ & solutu difficilis febris in quotidianæ forma tales affectus sequitur.*

COM

COMMENTARIVS.

PRæsens caput docet materiam & formam febris quartanæ exquisitæ, causas quoque antecedentes, & febrem ex signis quæ ipsam comitãtur deprehendere. Et primò materiam ex qua generatur dicit esse melancholiam, frigidam & siccam temperatura, ac putrescentem adde, quoniam sine putredine non efficiet febrem. Hunc humorem, aut esse naturalem melancholiam sanguinis fecem, aut alteram exustione genitam, rectè docet Alexander Tralianus. Accenditur tamen in hoc humore calor præter naturam sensim, quoniã humor crassus ac frigidus est, in quo non aliter accẽditur calor, quàm in lapidibus, testis, & ossibus. Accenditur quoque eo modo febris, quo aliæ, quæ in bile, aut pituita cùm à vasis extra vasa truditur, vbi humor accensus totus absumitur, ita vt nihil fumosum, aut semiustum relinquatur finita accessione. Nã tenuis & serosa pars, quæ cum parte terrena humoris melancholici miscetur, facilè ab ipsa separatur, & euacuatur eius plus quàm in quotidiana, ita vt intermissio planè pura esse videatur, quoniã humoris pars quæ accenditur, tota euacuatur, atque discutitur. Dixit puram videri intermissionem, non quòd ipsa verè talis sit: nam ad veram integritatem, & puritatem, vt capite precedenti diximus, tãtũ diariæ febres perueniunt, quamuis putridæ sint de his, quæ longas habent quietes, vt tertianę, & quartanæ. Sẽper enim in pulsu aliqua nota putredinis manet, aut caloris præter naturã aliqua reliquia, donec morbus integre soluatur. Quod tamẽ dixit, totũ succensum discuti & euacuari, dubiũ videtur, quoniam infrà cap. 16. contrarium asserit, vbi cum de reliquiis humorum putrescentium loquens dixisset, putrescentium humorum calorem tandiu permanere, donec prorsus fuerint assati, & eorum paucas esse reliquias post assationem, quemadmodũ lignorũ viridiũ, rursus & olei & vini, addit, Remanet autem iam excrementum omnino exiguum, vel nullum: in humoribus quidem crassioribus exiguum: in serosioribus autem nullum. Remanet autem aliquid ex humore melancholico, vt crassiori. Cuius contrarium in præsenti loco habetur. Veruntamen aduertendum, quòd in præsenti loco non negat excrementum aliquod relinqui ex humore melancholico, finita quartana, sed id non esse succensum: siue ipsum non emittere à se putridã fuliginem. Id autem verum est, quod enim remanet ex accessionibus quotidianis, humidum est, & fumum edit, quod verò relinquitur ex melãcholia, siccum terrenum, & omni humore priuatum, ac proinde nullum fumum mittit à se, quo humorem inficere possit ad sequentem accessionem: neque id quod remanet calorem talem substinere potest: vt ad locum putredinis trahat excrementum, atque ipsum aggreget. Quoniam verò, vt dixit, humor quartanam efficiens frigidus est, rigor in ipsa non qualis qui in tertiana fit, in quo sensus similis adest, ac si caro acubus pungeretur, aut qualis fit, vbi acre aliquod medicamentum vlceri admoueatur: quod etiam notum est eis qui aliquãdo id passi sunt. Verùm rigor in quartana talem excitat sensum tristem, qualis excitatur iis, qui nudi se exponunt Boteæ, sensum nanque frigoris patiuntur. Suprà verò diximus qua ratione differunt tertianę, & quartanæ rigor, & calidum, ac frigidum rigorem efficere posse. His rigor non apparet vehemens in primis morbi accessionibus, donec humor processu temporis extenuetur. Nam vna de causis quæ ad vehementes rigores concurunt, est celer motus humoris per sentientes particulas, quod melancholiæ non competit ob crassitudinem, donec extenuetur. Deinde tamen adeò vehemens fit, vt totum corpus contremiscat, & maxillæ flatibus plenæ concutiantur celeriter, & dentium fiat magnus stridor. Est quoque rigor hic cum sensu quodam frigoris contundentis vsque ad ossa ipsa. Simili enim modo afficiuntur ij, qui lassitudinem ossearíam patiuntur, quàm Græci appellant ὀστοκόπον, idest, ossium dolorem, non quòd ossa facultatem recipiant sentientem, sed solam naturalem, quæ sibi insita est. Verùm quoniam cùm dolor tendones, ac neruos vexat, intimus sentitur, ac si in ossibus ipsis consisteret. Hanc lassitudinis speciem lib. 3. de sanit. tuen. exposuit Gal. de lassitudine phlegmonis speciem referente loquens, vbi inquit. Quòd si etiã tum tendonibus, tum neruis idem affectus incidit, ὀστοκόπον Gręcè quasi ossium dolorem, eum affectum nominant, ob penitiorem scilicet sensum partibus, quæ in alto maxime corpore positæ, nomen tribuentes, quippe summum locum cutis occupat, secundũ ab ea musculi habent, vtique circum ossa positi: at tendones ipsis ossibus adhęrent, quo magis rationabile est, cùm hi quicquam prædictorum patiuntur videri in imo ac circa ipsa ossa hærere. Rursus ad nostrum institutum redeamus. Rigor qui in quartana fit non est, inquit, qualis existit per æstum, aut lassitudinem. Contrarium tamen dixerat lib. 2. de crisi, cap. 3. vbi rigorem quartanæ dixit esse, qualis perfrigeratis, atque ad ossa vsque contusis. Aiunt enim se eo modo affici quo in genere lassitudinis, quam Græci ὀστοκόπον, idest ossеariam vocant. Rigor igitur quartanæ lassitudini similem sensum infert. Ad quod dicemus, quòd vt constat ex lib. 3. de sani. tu. in lassitudine vlcerosa ab humore acri, ac mordenti, necesse est cutem, ac carnem pungi, atque vulnerari, ita vt horror inde sequatur: imò etiam totius corporis

inæqualis concusio. quę rigor appellatur, vbi tale excrementum acre fuerit & copiosum. Is est rigor, qui lassitudinem sequitur. Verùm cum is ab humore fiat acri, ac mordenti, non fiet in quartana quæ humorem sequitur frigidū & crassum. Rigor ergo quartanæ non est qualis qui sequitur lassitudinem.

In secunda parte quæ incipit (Cæterū necesse est) causas generationis febris quartanæ recenset. Diximus autē suprà, quòd ex causis nos ducit Gal. in cognitionē speciei morbi. Causæ verò sunt quę melancholiam aceruare possunt, vitæ institutum, vt qui in vehementibus exercitationibus sanguinē vrunt, & ipsum in melancholiam demutant: victus similiter qui præbeat materiam generationi melancholiæ, vt carnes caprinæ, bubulæ, hircinæ, taurinæ, asinorum, camelorum, vulpium, & canum. Leporina quoque caro, & aprorum, non paruā vim habent generandi sanguinem melancholicum, limaciarum pariter frequens vsus, & omnium terrenorum animalium carnes sale conditæ. Ex aquatilibus tunni, balenæ, vituli marini, delphini, canes, atque cetacea omnia. Ex oleribus brassica, arborum germina, maximè verò lentisci, terebinti, rubi, cani rubi, vbi aqua & sale, l. aceto & sale condiantur. Ex leguminibus melancholica sunt, lentes, panis furfuraceus, atque tipha, & ex prauis seminibus confectus, quales apud quosdam homines sunt in vsu tritici loco, caseus quoque vetus eandem habet facultatem, sicuti ex vinis nigra simul & crassa. Ab his ergo cauere debet, qui quartanam febrem patitur, aut ipsam futuram timet. Ad aerem verò ambientem attinent anni tempus, cœli status, & regio, ex regione indicium sumitur, si solet quartanam sæpe generare, cæli status, & anni tempus idem nobis significant. Quòd enim autumnus quartanas afferat febres, & melancholicos morbos, non simpliciter verum est, sed tempore suam naturam seruante, quam si altera anni pars seruauerit, in ea tales fient morbi: nam si in temporibus eodem die calor, atque frigus fit, autumnales morbos spectare oportet. Anni itaque tempus, & cœli status, vbi frigida & sicca, atque inęqualia sint, autumnales, siue melancholicos morbos fieri necessum erit, maximè verò autumnus ipse id proprium habet, quoniam ad æstatem proxime sequitur: æstas verò multam auget melancholiam ex adustione, cuius dissolutionem autumnus impedit frigiditate sua. Temperatura quoque naturalis calida & sicca, malancholiam adaugent, ætas quoque ipsa melancholiam augere solet, hæc est ætas quæ sequitur iuuentutem, siue vigorem ætatis: quam ego ætatem subsistentem in expositionibus libri prognosti. appellandam esse probaui. Libro verò 3. prognosti. sectione 28. Hippocr. dixit. Quemadmodum verò iunioribus trigesimum annum non attingentibus abscessus fiunt, sic quartanæ magis his qui triginta annorum sunt, & senioribus. Et Galen. in commen. trigesimum annum, aut trigesimum quintum, diuersis temperaturis hominum competere dicit, nam vigor aliquibus durat ad trigesimum, aliquibus ad trigesimum quintū. Cæterum quemadmodum in autumno quartanæ multæ fiunt, quoniā tempus frigidum sequens æstatem non permittit bilem atram æstate genitam dissolui: ita neque ætas quæ vigorem sequitur, permittit dissolutionem melācholiæ, adustione genitæ in vigore ætatis, quoniam vigore frigidior est, hæc est subsistens ætas. Dixerat quoque Hippoc. eodem libro sectio. 27. quartanam ad erraticas febres sequi, quæ autumno appropinquant, id accidit ob humorum crassitudinem, accedente temporis frigiditate. Rursus lib. 1. de arte cu. ad Glau. si lien intumuerit, & si cum sudore febres finiantur, signa quartanæ statuit Galenus: ex sudore nanque speratur: vt tenui parte dissoluta, fex melancholica relinquatur.

In tertia parte quæ incipit (Accessio præterea) docet quantam habeant similitudinem longitudinis accessionum, tertiana, & quartana. Similes nanque sunt quamuis quartanæ accessio sit paulò longior, ob humoris frigiditatem. Ratio similitudinis est quoniam non accruatur in corpore magna quantitas melancholię, quin prius à vasis excernatur, si excerni potest: excreta verò quoniam humor aridus est, citò à se fumum omnem mittit, & cito accessio finitur. Hæc est causa generalis, quare accessiones quartanæ fere similes sunt longitudine, accessionibus tertianæ. Quòd tamen quartanarum accessionum quædam sunt aliis longiores, eædem causæ sunt, quæ tertianarum, vt diximus. Hæ sunt multitudo, & paucitas humoris: nam multus humor longiorem efficit accessionem, quàm paucus: & qualitas ipsius: nam frigidior, & crassior, longiorem: calidior, & tenuior, breuiorem. Ex facultate quoque: nam robusta citius finit humoris concoctionem & dissolutionem: languida, tardius. Ex corporis dispositione, raritas cutis breuiorem efficit accessionem, humore facile in habitum dissoluto: densitas verò eandem impedit. Quoniam tamen accessio quartanæ non est longa, sed tertianæ accessioni æqualis, aut paulò longior, & tempus intermissionis magnum, Hippo. lib. 1. de mor. pop. par. 3. dixit: Securissima autem omnium, & facillima, & longissima est quartana: hæc siquidem non solum ipsa per se talis est, sed etiam ab aliis magnis morbis vindicat. Quod autem longissimam esse dixit, ratio est, quoniam adeò crassus ac frigidus humor tardissimè ad coctionem perducitur, ita vt visæ sint quartanæ quædam septem annis, quædam duabus annorum septimanis finitę. Quod tamen æstiuas

quartanas

quartanas dixit Hippoc. breues, aliarum quartanarum comparatione audiendum est.

In quarta parte quæ incipit (Nam & alia omnia) Græcè, καὶ γὰρ κἂτ' ἄλλα πάντα, hoc est, nempe & alia omnia, similes esse inquit, & in aliis humorem melancholicum, & bilem flauam. Nam quemadmodum humor biliosus non efficit tertianam febrem, nisi putrescat, & per sentientes particulas feratur, ita neque melancholia exquisitam quartanam. Sic ex vtroque similes fient morbi sine febre: nam eo modo quo ex bile flaua nascuntur icterici morbi, ita ad portionem ex liene fiunt morbi melancholici diutini, & fœdi cutis colores. Et quemadmodum ex flaua bile fiunt erysipelata, & herpetes, ita ex melancholia cancri, & phagedenæ. Primum exemplum est de morbis factis in ambitu totius corporis. Secundum de morbis qui fiunt in partibus quibusdam. In totum corpus delata bile, regius morbus fit, de quo constat, quatuor modis posse generari, aut per modum abscessus, quod fit in quibusdam morbis translata ad cutem bile, atque ex parte iudicato morbo, quod in febribus sæpe fieri videmus. Aut ex morsu viperæ, quod contigit, vt Galen. inquit, cuidam imperiali seruitori viperas venanti: Aut ob intemperiem iecoris calidam, quæ sanguinem admodum biliosum efficit, qui postea per venas effusus cutem vniuersam auriginoso inficit colore, aut ob prauam dispositionem vesicæ fellis. Hæc enim ob imbecillam attrahendi facultatem, non attrahit bilem, sed ipsam sanguine mixtam relinquit, vnde impurus redditus cutem inficiet. Quod pariter eueniet, vbi ipsa fellis vesica ob nimiam plenitudinem imbecilla reddatur ad excretionem, quemadmodum euenit vesicæ vrinam continenti, in vrinæ quibusdam difficultatibus, aut quoniam ipsa fellis vesica à multitudine bilis obstructa, non emittat à se excrementum, aut ipsum à iecore non trahat, atque ob id sanguis impurus inde demandetur. Quemadmodum verò, aut vesica fellis non mundante sanguinem aut iecore bilem multam à se fundente, morbus fit auriginosus, ita aut liene non purgante sanguinem à melãcholica fece, aut multam fecem talem effundente cum sanguine fit, vt tota cutis nigro afficiatur colore. Tales verò morbi sine febre fieri solent, vbi non retineatur tandiu, aut bilis, aut melancholia in iecore, aut liene, aut venis, vt putrescat. Erysipelati quoque & herpeti, dixit respondere cancros, & phagedenas. Nam erysipelas inflammationis quædam species est, solius cutis passio, quæ à flaua bile habet ortum, cui respondet cancer, tumor præter naturam ab atra bile. Herpes similiter à flaua bile fit, quæ si in summa cuti pustulas eleuauerit multas ad similitudinem milij, erit herpes miliaris: si verò carnem quoq; subiectã exedat, erit herpes ἐσθιόμενος, id est, exedens, cui respondent ex morbis melancholicis, phagedenæ vlcera similiter exedentia. In nulla tamen harum affectionum excitatur febris, nisi humor ipsam efficiens putrescat, putrescit autem vbi retineatur: vnum quodq; enim à natura retinetur, ob id vt aliqua ex parte commutetur, & alat. Huius enim vsus gratia retinetur, vt quoad fieri possit maximè assimiletur, quod tamẽ nihil tale habet, id excernere omnino tentat. Euenit autem nonnunquã, vt quamuis id inutile sit, excerni non possit, aut ob copiã quam vires superare non possunt, aut ob crassitiem, aut lentorem, aut quoniam meatus obstructi sunt, aut quoniã ipsa facultas per se languida est. Quod si tale retineatur excrementum, necessum est ipsum putrefieri, nam neque ea quæ vtilia sunt diutius retenta possunt non vitiari, vt lib. 1. cap. 5. docuerat, parte prima. Constat quoque id de chylo in ventriculo detento, aut sanguine in iecore, aut melancholia in liene. Cum enim natura agens quoddam naturale sit, cum proximam habuerit materiã, non poterit non agere, quod si ipsam debitè commutauerit, bene erit, sin minus, necesse est vt actio modum excedat conuenientem ipsi subiecto alternato, atque inde corrumpi, mutato nempe chylo in aliam substantiam. Quæ tamen non erit sanguis, cùm non fiat in iecore, & venis, aut sanguine mutato in bilem: non enim transibit in carnem (vt par erat) quoniã mutatio non fit in mẽbris, nam neque ipsis adhuc facta est(vt ponimus)distributio, minimè verò permanebit talis humor vitiosus, vbi retineatur (si vtilis ipse non retinetur) quin corrumpatur: aut enim coqui debet, apponi, & assimilari, aut diutius retentus putrefieri, atque corrumpi. Tribuit nanque natura singulis particulis. quatuor naturales facultates. Attrahentem, qua trahunt, quod conuenit ad ipsorum alitionem, quamuis nonnunquam contingat, vt ob vitium in partis temperatura, trahatur nocuum. Deinde tractum à retinente facultate tandiu detinetur, donec quicquid congruit sibi apponat, atque assimilet, reliquum verò expultrix excernit. Nonnunquam verò id omnino malum est, quamobrem statim irritans qualitate, aut quantitate grauans expellitur, aut diutius retentũ putrescit. Quod verò non omnino malum est, coquitur, atque superatur à facultate coquente. Post eam verò expultrix operatur, id expellens quod superatum alere non potuit. Ad hunc itaque modum ex biliosis & melancholicis morbis, quidam cum febre fiunt, vbi excrementum non excernatur tempestiuè aliqua dictarum occasionum: putrescet enim, sine ipsa verò, vbi sine putredine fiant. Sic etiam fit vt inflammatio, aut obstructio in iecore, aut liene febrem inferat, super-

ueniente putredine, sine qua febrem fieri non contingit, ex prædictis causis.

In quinta parte, quæ incipit (Pari ratione)quemadmodum in vtraque bile,ita in pituita verum esse dicit, febrem nullam facere posse, nisi putrescat. Vnde fit,vt rigores sæpe visi sint,quos febris non est secuta:nempe vbi pituita per sentientes particulas moueatur ante putredinem.Rigor verò is aliquibus semel euenit, aliquibus per circuitus singulis diebus mota pituita, atque agitata: nunquam verò putrescente, & aut talis, vt quiescente homine adhuc rigor superueniat, vt multo atque valde frigido existente humore: aut talis, vt non excitetur nisi corpore moto. Motus enim humor rigorem infert, vbi in corpore quiescente ob paucitatem id efficere non posset:nam quod ob paucitatem non expellitur à natura, ac inde non sentitur, ex motu corporis concitatur, deducitur, sentitur, ac rigorem efficit. Idem verò excrementum diu retentum putrefieri contingit, & rigorem ac febrem efficere quotidianam, diuturnam,& solutu difficilem. Rigorem tamen sine febre fieri posse, ita vt febris ipsum non consequatur, antiqui impossibile fore putabant: nunquam enim aliter fieri experti sunt. Cæterum lib.de inęquali intemperie Gal.id accidens se vidisse refert, sicuti & quosdam alios ex iunioribus medicis: nos quoque quamuis rarò id vidimus.Euenit id accidens fœminis, & viris quibusdam, quibus vita est otiosa, & qui multis cibis ac frigidis vtuntur, & balneis intempestiuis à cibo, & in summa victu aceruante crassam, frigidam, ac lentam pituitam, quam Praxagoras vitream appellauit: ab hac enim interim dum non putrescit rigor sine febre fit, sicuti vbi putrescat rigor cum febre, cuiusmodi est epiala. Libro quoque 2. de causis symp. antiquorum sententiam refert, quos excusat,quoniam rigorem sine febre nunquam fieri dixerunt, atque id verum suo tempore fuisse putandum est: quoniam eo tempore neque homines adeò prauo victu vtebantur vt modò, neque adeò frequentabant balnearum vsum. Galeni nanque temporibus vtrisque immodice vtebantur homines, & nostris vtuntur, otio, deliciis, crapulis, multis & inordinatis ciborum ingestionibus:non mirandum igitur & si antiquis id fuerit ignotum.Quod si tale quid, quale à Galeno & à nobis visum est contingeret antiquorum temporibus,adhuc eorum sententia salua maneret: nam vt Gale. ibidem refert, & nos vidimus, rigores hi parui sunt, neque ad eam peruenientes magnitudinem, ad quam perueniunt qui febres tertianas, aut quartanas antecedunt, aut qui per febres ardentes euenientes solent ipsas finire sed his adeò minores,vt horrores potius sint appellandi,quàm corporis inæquales concussiones, vt ibidem inquit Gal. Forte itaque antiqui hos horrores appellabant, quos Gal.rigores,ac integra eorum sententia seruatur. Qui enim antiquorum dogmata enarranda suscipit, ea amicè magis definire quàm morose redarguere debet. Hæc sunt quæ ad notitiam febris quartanæ scripsit Gal.in præsenti cap. De pulsu tamen qui quartanam ostendit, dixerat 2. de crisibus cap. 3. ipsum esse in inuasionibus paruum,tardum, ac rarum, & debilem, qualis in nulla altera dispositione: quamuis enim in tertianis similiter tardus, paruus, & rarus fiat, non æquiparantur hæc in tertianis,& quartanis.Præter id quòd per initia accessionum arteria videtur quodammodo alligata, & ad interiora retracta, neque liberum habere ascensum. Talis itaque fit pulsus quamuis æger iuuenis sit, qualis eius qui existit in ætate decrepita. De reliquis verò temporibus accessionis libr.1. de arte cur. ad Glau. dixit, quod cùm consistit,& cùm augetur non potest non aduenire velocitas cum frequentia. Cæterùm si quis id quod additum est febris ratione animaduerterit, semper intelliget ipsum tardum,ac rarum. Adest etiam satis manifesta inęqualitas,quam supra declarauimus in vnica distentione,atque cum febris cessauerit, signum febris ex pulsu remanebit,& raritas cum tarditate, maiores eis quæ homini ipsi secundum naturam debentur. Vrinæ verò quæ in principio quartanæ apparent, variæ sunt, sed crudæ omnes, vt inquit eodem lib. cap. 7. Galen.Crudæ quidem quoniam inter initia tales esse solent in omni morbo. Variæ tamen, quoniam si humor qui morbum facit,obstruit meatus, ac retinetur vrina, tenuis & subpallida mingitur: si verò aliquid eius mittitur, iam turbida mingi solet, quæ similiter talis manens,cruditatem,ac morbi principium ostendit.Reliqua verò tempora,vt in aliis morbis ex vrina sunt coniectāda,neque aliis ab his notis,opus est ad notitiā integrā quartanæ. Quod si quis accessionum repetentias expectare voluerit, maximam mentis ignauiam ostendet: nam indicium quod inde sumitur inualidum est. Aliquæ enim sunt febres ab alio humore à melancholia, quæ crassitudinis, aut paucitatis humoris causa, repetere per quartum sunt visæ. Et simili ratione quartanæ quæ aliis circuitibus repetunt,quartanis longioribus.De ea enim dixit Paulus:Certe nonnunquam & maxime quidem in quartum diem typum constituit, sed non raro plurium dierum interuallo secundum quasdam periodos accessionem habet: non ergo sunt febrium naturæ ex periodis, & repetentiis iudicandæ, sed ex humorum peccantium natura.

Circa præsens caput hoc vnum reliquum videtur ambiguum, quod Galen. de pituita dixit

dixit,febrem efficere non posse nisi putrescat,quod similimodo dixerat de vtraq; bile,tam flaua,quàm atra. Nam eo modo quo sanguis cùm assatur febrem efficit, aut de genere tertianæ,aut quartanæ, poterit bilis flaua dum assatur,(quod sæpe fit) febrem efficere. Rursus in morbis acutis bilis flaua, nigra redditur, quæ postea talis excreta conspicitur. Nigra verò assatione, atque vstione fit. Sed interim morbum acutum committebat. Igitur febris illa ab humore assato fiebat,siue adusto. Sed tamen vstio,atq; assatio à putredine differunt, vt docet Aristo. libro quarto meteorologicorum: ergo bilis febrem efficere potest, quamuis non putrescat.Nihil autem refert si assationem,aut præassationẽ dixeris,atque si præassationem eandem cum vstione affirmes:hæc enim diuersa est à putredine. Auerrous quoq; lib.3. collectio.capite 4. huic sententiæ Galen.contradicit, afferens, non omnem calorem extraneum esse putredinalem,neque omnẽ febrem à putredine fieri,maxime causum. Verba eius hæc sunt:Et si cõfitetur Gal.quòd omnis calor extraneus est putredinalis, caderet periculum magnum in dictis Arist.propterea quòd quilibet calor extraneus fit secundum ipsum primò & substantialiter propter calorem, aut frigiditatem,& quando debilitatur calor naturalis propter frigiditatem tunc dominatur humiditas, & fatigatur calor intrinsecus in dominando super ipsam, & fit putrefactio propter calorem extraneum superuenientem. Sed quando causa caloris extranei fit à calore, tunc superuenit membris assatio, vel combustio: sed non putrefactio. Propterea ergo non est ex necessitate, vt omnis calor extraneus, aut omnis febris sit putredinalis, & maxime causon. Ardens ergo febris ex doctrina Auerrois ex inflammatione fit, non ex putredine bilis. Huius dubij solutio ex his pendet quæ à nobis dicta sunt in commen. 8.cap.lib.1. vbi distinximus putredinem ab adustione, ac diximus putredinem fieri ab externo calore vincente, simul cum abundantia humiditatis in subiecto quod putrescit, aut sua ratione, quoniam ipsum humidum est, aut quoniam à causa putredinem inducente non dissoluitur humidum ea celeritate, qua calidum rei putrescentis, quod fit quoties causa putrefaciens calida est simul, & humida. Præterea notum est omnes humores nostri corporis secundum naturam se habentes humidos esse actu, & per exuperantiam. Quod si contingat, vt à calore externo superentur, vincente quoque humiditate, hæc putredo dicetur. Si tamen simul cum calore siccitas coniungatur, vt loco citato docuimus, hæc alteratio, aut assatio, aut vstio erit, interim ergo dum calor pręter naturam humorem occupat, vincente simul cum calore humiditate putrescet. Ad finem verò si calor non multum inualescat cum siccitate, resoluta parte tenuiore eius quod putret, reliquum in terram, & fimum transibit, vt apud Aristotelẽ lib.4.meteorologicorum. Quòd si valde vehementer à calido humidum eius quod ab initio putrescebat absumatur, putredo in assationem, & vstionem transibit, & ad finem in cinerem mutabitur, id quod ab initio cum multa humiditate putrescebat, & ad finem cum pauca vrebatur. Hæc enim sunt quæ cum putrescunt ad finem, incinerantur, quod non omnibus his quæ putrescunt accidit,sed his tantùm quæ ad finem vruntur,aut præassantur.Hinc constat veram esse Galeni sententiam,nullam febrem posse concitari ex pituita,aut ex vtraque bile citra putredinem.Cùm enim ab initio occupantur à calore præter naturam,cum humidi sint huiusmodi humores, interim dum calor extraneus non potuit superare humiditatem, sed in subiecto calor præter naturam, & humiditas abundabant, & innatus calor humoris humidum regere non valebat,putrescere humorem necesse erat. Deinde verò superata humiditate,ac reddito subiecto calido simul & arido, præassatio,atque vstio sequi solent. Humor itaque quiuis horum à quo primùm febris putrida ortum habet, cùm concipit calorem pręter naturam,statim putrescit. Ad finem verò sæpe fit vt validissimus calor humiditatem absumat,ipso manente valido: ac contingit vt partes aridiores vrantur,quibusdã aliis humidioribus putrescentibus,à quibus simul febris habebit ortum.Ad finem verò pars quę vritur interim dum fumum à se mittit, febrem efficiet,atq; hæc febris ab humore vsto, aut potius qui vritur procedit. Cæterum is ante id putredinem passus est. Verum itaq; manet quod Gal.dixerat,nullum humorem ex dictis febrẽ facere posse,quin prius putrescat. Nam si putret,notum est quod dixit, si vritur,notum est antehac ipsum cùm incœpit febrem efficere putruisse, aut solam putredinem passum,aut simul cum præassatione,siue vstione in partibus diuersis. Posses similiter obiicere,nam cùm ab atra bile præassata,siue vstione genita, primùm febris quartana concitatur, hic humor vstus est, & incipit febrem efficere, absque eo quòd putrescat.Subiectum nanque id aridum cùm sit, atq; ad eam dispositionem præassatione deductum,amplius non putrescet.Dicemus humorem melancholicum vstione genitum putredinem pati non posse, nisi commisceatur alicui humiditati serosæ ex cibis, & potibus, aut nisi ipse adhuc humorem contineat post assationem:tunc enim pati poterit à calore præter naturam putredinem, quamuis præassatione genitus sit. Quod similiter fieri putandum est de flaua bile, ex sanguine genita præassatione, ipsam adhuc contraxisse

humorem, cuius causa putrescere potuit: nam & bilem assatione ex sanguine genitam putredinem aliquando pati, non est dubium. Ad Auerroum modò redeamus, cuius nugas facile quiuis intelliget: dixit enim loco citato ex Aristote. calorem extraneum aduenire posse propter caliditatem, aut frigiditatem. Et cum debilitatur calor ob frigiditatem, fieri putredinem propter calorem extraneum superuenientem. Et quando causa caloris extranei est calor, tunc superuenire membris assationem, & vstionem. Cuius contrarium Aristot. ipse dixerat lib. 4. Meteorologicorum, & Auerrous eodē libr. collectionum capite tertio. Nempe putredinem fieri duobus modis, vnus est à frigiditate, alter est à calore: nam his duobus modis contingit calorem naturalem rei imbecillum reddi, atque inde rem ipsam putrefieri. Male ergo loco citato ex capite quarto dixit, quòd vbi calor extraneus aduenit vi caloris motus est adustio, aut assatio: potest nanq; esse putrefactio. Sed tamen ex his quæ diximus constat, quòd quamuis Galenus dixerit hos tres humores febrem non posse facere nisi putrescant, non tenetur negare humores vstos febrem facere posse. Vtrunque igitur verum est, & nullum horum trium humorum posse facere febrem nisi putrescat, & assatis bile flaua, aut atra, febrem facere posse, quod non putauit Auerrous. Sanguis verò, vt post dicemus, sine vstione, aut putredine: sed sola copia caloris, atque vaporum, febrem facere potest, humore nondum perducto ad putredinem, aut assationem. Qualis copia ex altero humoreà sanguine non aceruatur, quam natura contineat, & gubernet, absque eo quod putrescat.

CAPVT XI.

Hoc genere continetur febris epiala propriè nominata, quoties simul febricitāt ac rigent & vtrunque sentiunt, eodem tempore in quauis corporis parte: Sanè Archigenes existimat de nulla altera nomen epialon dici, quàm de vna hac febri. Sed constat Atticos quosdam viros rigorē ante febrem ita appellare. Enimuerò Praxagoras videtur mihi appellare vitreum, humorem talem. Recentiores autem, è quibus Philippus est, crudum simpliciter, nullum adiicientes vocabulum ad exquisitam definitionem. Is profectò ex specie pituitosi humoris est, vt qui admodum frigidus atq; humidus sit. Quisquis enim humor frigidus simul & humidus fuerit, sub ipsam phlegmatis, idest, pituitæ cadit appellationem, si quis Hippocraticè & ex omnium consuetudine, non solum veterum, sed etiam aliorum scriptorum nominare voluerit. Prodicus enim libro de natura hominis prauè nominat, errans circa tale vocabulum ipsa demiranda etymologia adductus. Sed non est præsentis temporis ad talia deflectere orationem, cum aliam dicarimus illis disputationem. Ergo rursus ad institutum veniamus. Quisquis in corpore humor fuerit frigidus & humidus, ipsi hunc nominauimus pituitam: tu si libet appellabis scindapsum. Adeò sanè nulla mihi vocabulorum est cura.
2 *At verò scias huius humoris plures esse differentias. Nam vna quidem species eius est admodum frigida: ita vt maximos dolores adferat, quum in locum calidum impacta est. Et sæpenumerò multos dolores eorum qui colici dicuntur, ex acri clysmate tali humore euacuato, statim sedatos intueri licet. Hic autem humor videatur similis aspectu vitro fuso. Altera verò species pituitæ est, quam excreantes sæpe expuunt quidam, sensibilem obtinens dulcedinem: Constatq; eam nequaquam posse esse omnino frigidam, si recordamur eorum quæ libro de simplicium medicamentorum viribus docuimus. Tertia prætereà species alia pituitæ est, quæ ipsis expuentibus acida sentitur, ac minus quàm vitrea, magis quàm dulcis frigida est, quemadmodum altera salsa habetur, aut ob putrefactionem, aut ob permixtionem salsæ serosæ humiditatis: ex qua febricitantes minimè rigent, sed horrent tantummodo, præhendente accessione. Acida autem ac vitrea si moueatur, per corpora sentientia permeans, infert rigorem sine febre. Quòd si qua putredo moderata illis adfuerit, epialam committit febrem. Sin magis putrescat, rigor præuenit: febris ipsa subsequitur, deuicto frigore ab ipsa*
3 *multitudine caliditatis, ita vt nullo modo existat per incrementa & vigores accessionum. At verò vitrea pituitæ forsitan acidæ qualitatis particeps est: ita vt omnes eius differentiæ tres existant: acida, dulcis, salsa. Atque ex pituita dulci putrescente rigor minimè antecedit febrem, forsitan verò neque*
4 *simpliciter, neque à simplici causa quis existimarit tales fieri febres. Siquidem quicquid pituitæ putrescit, accendit febrem reliquum nondum putrescens, ex quo rigent non eiusdem est qualitatis, cum ea quæ putrescit. Si igitur ab hac quidem rigor, à putrefacta verò febris efficitur, duplex semper causa erit. Licet verò hic dicere febrem ab altero quidem fieri causæ genere, rigorem autem ab alio, vt qui non sit, quod febris, per febrem tamen tertianam flaua bilis & rigorem efficit, & febrem. Sed hæc logicæ magis sunt considerationis: nos ad institutum nostrum redeamus.*

COMMENTARIVS.

QVoniam febris epiala in genere febrium quotidianarum continetur, tum quòd quotidianis repetit circuitibus, tum etiam quòd ab humore fit pituitoso, de ea præsens caput scribitur à Galeno. Est tamen caput singulare huic febrium speciei destinatum. Nam & si multæ sint febrium quotidianarum differentiæ accidentales, epiala ratione symptomatis sibi coniuncti, cum quo ab initio inuadit, maximè differt ab aliis. Nam per ipsam homines

nes ſimul febricitant ac rigent, & vtrunque ſentiunt eodem tempore,& in quauis corporis parte, quod nulli alteri febri competit. Eſt enim huius febris cauſa vitrea pituita,de quà dicemus, omnium humorum frigidiſsimus. Qui ſi per ſentientes particulas deferatur abſque putredine,rigorem vehementiſsimum efficiet,quem non ſequetur febris. Dictum enim eſt, pituitam, aut bilem flauam,aut atram febrem efficere non poſſe,niſi putreſcant. Quod ſi per totam ſubſtantiam putredinē concipiens incaleſcat (quod non facile eueniet humori adeò frigido) febrem efficiet cum rigore incipientem, in ſpecie quotidianarum. Quod ſi aliqua ex parte putruerit humor dictus,altera parte non putreſcente,febrem efficiet epialam humore delato per ſentientes particulas. Nam ob partem quæ non putreſcit,quæ ſimiliter frigidiſsima eſt, rigorem inferet vehementem : ob eam verò partem, quæ putret, febrem. Hoc eſt indicium epialæ febris proprium:appellationem tamen accepit febris ἠπίαλος,ſumpta tranſlatione ἀπὸ τῆς ἁλὸς idest,à mari,quod etſi ab initio tranquillum videtur,difficillimum tēpeſtate redditur. Quod ſimiliter vitrea pituita facere ſolet,quæ tranquilla cùm eſſet, non mota,deinde mota magnam affert corpori turbationē,ἤπιος verò mitis eſt,& tranquillus. Refert prçterea Gal.quaſdā nominum ſignificationes,apud diuerſos homines diuerſas: hoc enim nomen ἠπίαλον,de nulla re dici præterquam de hac febre,quam nos explicuimus, Archigenes voluit. Sed tamen apud quoſdā ex Atticis,ſimiliter de rigore qui antecedit febrem dicebatur. Rurſus humorem eum qui efficit hanc epialā febrē Praxagoras appellabat vitreum, quòd vitro fuſo ſimilis ſit, recentiores tamen medici temporibus Galeni, inter quos Philippus recenſetur,crudum humorem ipſum nuncupabant,nulla adiecta diſtinctione ad eius definitionem. Quo modo Gal. vt inquit ipſe lib.1.de alimē.fac.cap.de tritico,humorem gelidum,ac craſſum,crudum propriè appellare conſueuit. Vitreus dictus humor in genere pituitæ continetur:quoniam admodū frigidus & lentus humor eſt.Frigidus autem & humidus quiuis humor ſub pituitæ appellatione continetur. Si quis nomine vti voluerit, eo modo quo Hippo. & reliqui, tam veteres quàm alij.Diximus,lentus,quamuis interpres legerit,humidus:quoniam in omnibus quos legimus Græcis codicibus legitur γλισχρός, hoc eſt, lentus. Nec tamen id inualidat Galeni argumentum : ſi nanque omnis humor frigidus, & humidus eſt in genere pituitæ, & verè omnis lentus humor, eſt humidus : omnis frigidus, & lentus erit frigidus & humidus : & omnis talis in genere pituitæ continebitur. Quod Galen. probare contendit. Prodicus præterea eſt reprehendendus, qui lib.de humana natura, φλέγμα, humorem vſtum ſignificare credidit, ductus analogia falſa vocabuli: autumans ipſum à verbo φλέγω, hoc eſt, vro,deriuari:cùm tamen non ab ipſo,ſed à verbo φλεγμαίνω,hoc eſt,intumeſco deſcendat.Pituita nonque humor ſpumoſus,& intumeſcens eſt,non vſtus. Sed de his lege quæ ſcripſimus lib.2.prog.in annotatione circa comment.66. vbi Plato quoq; reprehenditur, quòd non tantùm vſum vocabuli peruerterit,ſed rem etiā ipſam ignorauerit.Rurſus ad inſtitutū reuertamur.Gal.omnē humorē frigidum, & lātum, aut humidū dicit eſſe appellandum pituitam : in hoc enim vocabuli vſu conuenire vult,eos qui ſuos legerint libros, reliquis verò licere ipſam ſcindapſum appellare, ſi ita libuerit.Sed tamen libro de atra bile,alias duas ſcribit notas,quibus pituitç appellationem humor dictus ſortitur. Hæ ſunt albus color, & quòd non concreſcit dictus humor.

In ſecunda parte, quæ incipit (At verò ſcias) pituitam quatuor diſtinguit ſpeciebus:in quarum prima eſt vitrea,quæ vitro fuſo ſimilis eſt frigidiſsimus omniū humorum,vt dixerat libro primo prorheticorum comment. vltimo. Adeò quidem frigida, vt ſi in loco aliquo calido impacta fuerit, vehementiſsimos dolores inferat : vt in inteſtinis colicum dolorem admodum vehementem.Ita vt inteſtinum terebello perforari videatur.Sed tamen eos dolores ſedatos ſæpe vidimus iniecto clyſteri,atque pituita vitrea excreta. Huius rei exemplum de ſeipſo ſcripſerat Gal.lib.2.de locis patientibus,vbi refert ſe paſſum fuiſſe vehementiſsimum dolorem colicū,in eo ſpatio quod eſt à renibus ad veſicam,qua parte ſcimus vreteras tendere,at verò iniecto clyſteri ex rutaceo,atque excreto vitreo humore frigidiſsimo ſtatim dolor ceſſauit.Quod oſtendit,paſsionem atque particulam ipſam patientem.Humor itaq; excretus vitro fuſo ſimilis erat,& tactui frigidus,vt non tantū excernēti,ſed & volenti tangere talis eſſe ſentiretur.In ſecunda ſpecie eſt pituita dulcis.Hæc excreantibus talis apparet in catarrhis, & grauedinibus:cuius tēperatura non eſt omni ex parte frigida. Quoniam dulcia quatenus talia calore participant. Aut vt docuit lib.4.de ſimpliciū medicamentorum facultatibus cap. 9. & 10. ſæpe repetens ſententiam, dulce omne eius cui tale apparet comparatione calidum eſt : & dulce à moderato calore fit,& quod minus dulce minus calidum eſſe inquit, & quod valde calidum iam non dulce, ſed amarum. In tertia ſpecie eſt pituita acida guſtantibus,quod attinet ad ſaporem:quod tamen attinet ad temperaturam minus frigida eſt, quàm vitrea, frigidior tamen dulci:nam dulcis pituita frigida eſt. Diximus enim

omnem

omnem pituitam frigidam, & humidam esse: attamen hæc non in totum frigida est, sed tantum caloris, quantum dulcedinis participat, quod est in partibus quibusdam, & ad naturam sanguinis coctione iam inclinat. Vt tamen acidæ pituitæ natura nobis innotescat, decet hoc in loco acidi saporis generationem referre: dubia enim videtur apud Galê. & Alexand. causa suæ generationis. Gal. nanque lib. 4. de simplici med. fac. cap. 2. acida probat frigida esse ac tenuium partium: atque acida quæ solo eo sapore prædita sunt, erysipelatis ardoribus, & calidis morbis prodesse, & quæcunque talia fuerint refrigerare omnino, nisi acrem saporem immixtum habuerint, vt acetum, id enim ob acres partes calefacere etiã potest. Quemadmodum & cineres & si acetum putredine, cineres verò vstione generentur. Et cap. 11. inquit: Porrò quòd aciditas frigoris vi eueniat, & antea ostendimus. Et 6. sect. Apho. commen. 33. Et lib. 3. de causis symp. cap. 1. acidum ructum ad frigiditatem refert. Sed tamen Alexander Tralianus lib. 7. cap. 14. docet non tantùm à frigidis causis, sed etiam à calidis fieri acidum saporem, dicens: Nouimus autem plures medicos existimare omnem acidum saporem à sola fieri frigiditate, quamobrem eis semper exhibent calefacientia. Vidi autem plurimos à cibis refrigerantibus adiutos, prius à calefacientibus vehementer læsos. Quo in loco experimento probasse dicit, vinum & potiones calidas in eorum ventribus acescere, quos postea curauit oxycrato adhibito, & alimentis coctu difficilibus ex piscibus, & carnibus, & porcorum pedibus elixis, ac inde factum vt non amplius, aut cruditatem, aut acidum ructum paterentur. Verùm rectè perpendentibus Galeni mentem constabit, ipsum nosse acidum saporem à frigore atque calore fieri posse. Nam libro 4. de simpli. med. facul. cap. 12. & 13. medicos fallere dicit, quòd putent à calore fieri acidum saporem, quoniam vina languida calore acescunt. Nam vina illa ob id acescunt quòd frigida sunt. Quæ enim languidum habent calorem, frigida dici possunt. Quod autem ea calore maiori vincantur, non est dubium. Lumen enim maius, obscurat ac hebetat minus: & calor maior, minorem educit, ac distrahit. Hoc autem non fit absque frigore. Quæ tamen valida sunt calorem magnum, atq; motum absq; corruptione sustinent. Qua ratione vina à sancto Martino, & Ribadauia translata in Italiam & Germaniam meliora redduntur. Acidus itaque sapor ex Galeni doctrina, à frigore interno rei acidæ semper fit: etsi ab externa causa calida, aut frigida fieri posit. A frigida quidem per se, à calida verò per accidens. Omne enim quod acescit frigidum est. Redditur autem tale à causis refrigerantibus, vt in ventre cibus, & aliquando vinum, aut lac. A calefacientibus verò, quoniam hæc quoque refrigerare possunt, ex acidenti educto calore. Calor enim, vt diximus, calorem se minorem educit. Cùm verò calor educitur subiectum refrigeratur, ac proinde vina langida calore acescunt, quæ pariter à frigore facilè superantur. Est enim corruptio rei in acidum saporem, quidam putredinis modus. Cæterùm putrescunt omnia vincente calore, aut frigore, vt libro primo docuimus, quamuis quod putrescit frigidum reddatur interna frigiditate, vt docet Aristoteles quarto libro meteorologicorum. Sensit quoque Auerrous hos mutationis modos in acidum saporem libro tertio collectionum capitulo 16. Quamuis tamen acidus sapor, vincente interna frigiditate rei, fiat: quum tamen à causa calida in eam deducitur affectionem, frigida alimenta & crassæ substantię obesse poterunt causæ id efficienti: & inde mederi symptomati, quod fecerat Alexander. In quarta specie est, pituita salsa, quæ similiter sapore salso discernitur. Cæterum refert quoque modum generationis ipsius: aut enim putrefactione generatur, aut mixtione excrementi salsi serosi. Duobus enim modis, ex doctrina Galeni generatur salsa pituita, aut putredine, nempe calore præter naturam absumente partem ipsius aqueam, & vsta quodammodo parte terrena, quod euenit aquæ marinæ. is enim est modus generationis salsi saporis, & ipsius etiam salsi: aut mixtione serosi excrementi habentis salsum saporem. An tamen generari posit bilis amarę mixtione, breui dicemus. Ex salso sapore vlterius elaborato, amarus efficitur sapor, quod in aqua lacus bituminosi fit, quæ nimia vstione salsum transgreditur saporem, absumpta parte tenui, reliqua manente, terrena, crassa, atque amara. Quod si huic aquæ aquam dulcem (quæ propriè insipida est) iterum cõmisceas, ipsam talem reddes, qualis ante erat, nempe salsam. Quòd si amarum insipido mixtum salsum redditur, vbi cum amaro seroso excremento insipidam misceas pituitam, reliquum salsum erit. Nec tamen id semper fiet, sed quoties sapor amarus ex salso factus est vstione. Nec etiam putandum est Galenum in reddendis causis salsæ pituitæ fuisse diminutum, cum dixit fieri salsam pituitam, aut putredine, aut mixtione salsi serosi excrementi. Nam si amarum excrementum admixtum pituitæ ipsam salsam efficere debet, non aliter fiet quã vbi prius salsum reddatur ex pituitæ mixtione, ac deinde totum salsum saporem nanciscatur. Quemadmodum enim absumpta aquea parte ex adustione, salsum fit amarum: ita eadem aquea parte superueniente amarum, salsum reddetur. Prætereà Galen. addit symptomata quæ à salsa, acida, & vitrea pituita eueniunt.

Incipiente

Incipiente nanque accefsione quæ fit à falfa pituita, rigor non fit, fed potius horror, efficit enim mediam quandam difpofitionem inter eam quam efficere deberet pituita ob frigiditatem, hoc eft refrigerationem, & rigorem quem efficere poffet putredo ob calorem. Horror nanque media difpofitio eft inter rigorem & refrigerationem. Acida verò, atque vitrea pituita, vbi moueantur per fentiẽtes particulas, efficient rigorem, fine febre vbi nullam fint nactæ putredinem. Quòd fi aliqua putredo eis adfuerit, febris concitata erit epiala. Quum tamen putredo hac maior fuerit, non mifcebitur rigor febri per omnes corporis partes, fed fiet vt in aliis febribus: nam rigor antecedet, qui fequetur frigiditatem humoris, ac febris fequetur deuicto frigore, ab humoris putrefcentis calore. Itaque aut afcendente febre, aut ipfa in fummo vigore exiftente, fola febris aderit, omnino rigore fuperato.

In tertia parte, quæ incipit (At verò vitrea) refpondet Gal. ad dubium quod quis obiicere poffet: nam inter has quatuor fpecies pituitæ, prima vitrea dicta, fumpta eft ex temperatura, & fubftantia, atque colore, quibus vitro fufo fimilis eft: reliquę tamen fpecies tres a fapore funt defumptæ, ac fi prima fpecies nullum haberet faporem: nam fi faporem habet, ipfum tenetur Gal. referre, vt fingulas fpecies faporibus diftinguat. Ad quod refpõdet omnes contineri in tribus tantùm fpeciebus, hoc eft acida, dulci, & falfa, nam vitrea forte acido fapore participat. Cum autem dixiffet de aliis fpeciebus, an rigores efficerent, addit de dulci loquens, ipfam rigorẽ non efficere. Quod inde notũ eft, quoniã nec frigus, nec calor adeò funt in ipfa vehemẽtes, vt rigorẽ efficere pofsint, fed horrorẽ tantùm. Febris itaq; quotidiana quæ fine rigore fit, à dulci, aut falfa pituita prouenit. De quibus intelligendum eft, quod dixerat Gal. fuprà cap. 4. pituitam putrefcentẽ motã per fentientes particulas, quotidianam efficere, incipientem cum refrigeratione extremorũ, atq; horrore potius quàm rigore. Nam quæ à vitrea pituita, aut acida fit, rigorem affert, aut incipiẽs, aut per totam ipfam accefsionem. Rurfus verò videtur dubitandũ: nam lib. 1. de alimen. facul. cap. 1. de humore pituitofo loquens, ipfum ex fapore quatuor diftinxit fpeciebus, dicens: Ipfe item pituitofus iam acidus, iam falfus, iam dulcis eft: quandoque fenfibilis qualitatis prorfus expers. Soluitur autem dubium ipfius Galeni dictis, libr. de atra bile. Nam pituita fecundum naturam fe habens, infipida eft, reliquæ verò præter naturam. Itaque quamuis quatuor fint fpecies, loco citato, tres tantùm funt præter naturam, quas etiam modò recenfet, ea quæ fecundum naturam eft prætermiffa, verba Galeni hæc funt: Verùm fanguis vtplurimum dulcis apparet, pituita qualitatis expers, vt aqua. Sed naturali qualitate mutata, non tantùm falfa, fed acida quoque redditur, quin etiam dulcem qualitatem tempore quodam affumit. Cùm tamen Galen. in hoc libro eas tantùm recenfere voluerit, quæ febres efficiunt, tres fpecies tantum memorauit, falfam, dulcem, acidam, & vitream, quæ in acida continetur: infipidam tamen, vt naturalem prætermifit. Lib. quoque primo de natura humana, pituitæ fapores omnes recenfet, nempe dulcem, falfum, acidum, qualitatis infignis expertem.

In quarta parte, quæ incipit (Forfitan verò) dubium agitat, an ab eadem caufa eueniant hi duo effectus contrarij, qui in epiala febre contingunt, fcilicet rigor ex refrigeratione, & febris, quæ fimul hominem moleftant. Nam ab eadem caufa contrarios effectus prodire fimul, impofsibile omnino videtur. Sed tamen non eft eadem caufa, quæ vtrunque facit, in pituita nanque vitrea, & in acida partes diuerfæ funt: quarum quædam putrent, quędam putredine vacant, quæ adhuc frigidæ funt. Cùm itaque hæ diuerfę fint & contraria qualitate affectæ, nihil obftat quò minus ab ipfis pofsint diuerfi & contrarij effectus peruenire. Si nanque in totum putredine vacaret, rigorem tantum fine frigore induceret, & fi in totum putrefceret, folam febrem, quod fi partim putret, partim fine putredine manet, febrem efficit epialam, vt dictum eft. Exiftimandum ergo à diuerfo caufæ genere fieri rigorem, & epialam febrem. Diuerfo tamen modo in tertiana, quoniam rigor in ipfa à caufa calida fit, quæ poteft primo rigorem efficere, vbi delata fuerit per fentientes particulas, & eadem fuo calore accenfo febrem. Sed hanc logicam dicit effe confiderationem, an genere differant partes pituitæ, quæ rigorem efficiunt ab his, quæ febrem, & fimiliter an bilis eadem fit quæ rigorem, & quæ febrem efficit tertianam: quoniam poffet quis affirmare alterius generis effe putrefcentem à non putrefcente humore. Diuerfum tamen dubium non parum ambiguum eft, quomodo fieri pofsit, vt in epiala febre fimul in eifdem partibus fentiantur rigor ob frigiditatem, & febris ob calorem. Nam quòd eadem pars fimul contineat calorem & frigiditatem neceffe habent concedere medici, atque philofophi, quin & non tantùm ipfa elementorum contrarias qualitates in eodem exiftere fubiecto, fed etiam ipfas fubftantias fe totis mifceri: quod Gal. lib. de elementis fecundum doctrinam Hippoc. & in cõment. lib. de humana natura, late probauit. Poffe tamen idem fubiectum à caufis contrariis fimul alterari, & qualitates ipfas fimul fufcipere, id eft quod valde ambiguum videtur. Quidam dixerunt moti hac ratione, non poffe fieri vt aliquid fecundum eandem par-

tem

tem calefiat, & infrigidetur, sed secundum diuersas, atque adeo minimas, vt sensu discerni non possint, an sint eædem, vel diuersæ, idque fieri in epiala febre, & in exemplis omnibus quæ referentur ex Gal. lib. 3. de simplicium medic. facul. Verùm ipsius exempla non tantùm in diuersis partibus, sed in eisdem omnino, contrarias induci affectiones probant. Primùm itaque id verum esse probabitur, vnum & idem subiectum secũdum eandem partem posse calefieri, & infrigidari, deinde respondebitur ad dubium: Galeni exempla ex lib. 3. de simplicib. medicamen. facul. cap. 15. manifeste docent in eisdem partibus simul induci posse contrarias qualitates. Ponamus enim aliquem simul tempore pedes immittere in aquam gelidam, & manus in aquam calidam, constat quòd is simul per totum sentiet calorem, & horrebit ob frigiditatem, siue huiusmodi alterationes à contrariis partibus procedant vt pedibus, & manibus: siue manũm alteram immiserit in aquam calidam, alteram verò in frigidam, facile enim sentiuntur à frigore per corpus totũ mutationes, simili quoq; modo à calore, nulla enim corporis pars est quæ non sentiat mutationẽ quæ à singulis causarum euenire posset: ambabus tamen iunctis, atque eueniente alteratione, notum est ab vna ipsarum non potius quàm ab alia euenire, sed ab vtraque. Quod similiter fieri constat, si quis in tranquillam aquam lapidem iniiciat, qui circulos vndarum multarum mouebit. Altera verò parte non multùm distante, altero iniecto, similiter alij vndarum circuli mouebuntur, ac se obiicientes eandem aquam simul mouebunt contrariis motibus. Quod dubium merito posset philosophos angere. Est enim is motus localis, de quo magis quàm de motu alterationis dubium, ac difficile videtur. Rursus si quis linguæ admoueat rem aliquam mixtam, atque ex rebus contrariorum saporum compositam, vt dulci, & amaro, is in tota lingua sentiet dulcedinem, & amaritudinem. Præterea si quis parti alicui inflammatæ admoueat solani succum, ipsam constipabit, ac condensabit: si tamen eidem parti admoueat chamæmilam ipsam relaxabit, ac molliorem reddet. Quòd si hæc duo simul misceat, pars non adeò dura, & densa reddetur, vt admoto solano tantùm nec adeo mollis ac laxa, vt sola chamæmila admota: amborum igitur actio procedit in eadem parte, quamuis effectus contrarij sint. Nec tamen putãdum est diuersis euenire temporibus, ita vt aliqua parte temporis solanum, & alia chamæmila operetur, vel aliquo tempore aqua calida, & alia temporis parte frigida. Id enim longe abest à veritate, & à peritorum hominum opinione, nugax enim est hęc hypothesis, & non tantùm demonstratione, sed probabilitate carens, vt inquit Gale. In hanc falsam opinionem inciderunt nonnulli ex iunioribus philosophis, de re actione loquentes. Dicunt enim, quòd duo cõtraria agentia applicita, quæ inuicem agant & patiantur, aerem intermedium alterabunt, non tamen simul tempore, sed per diuersa temporis interualla, & nunc ab vno, & rursus ab altero actionem procedere. Deceret enim si id verum esset, interim alterum actionem suspendere, quòd tantùm iis quæ cum cognitione agunt congruere posset. Reliquum est vt eademmet pars corporis, & eadem pars cuiusuis subiecti possit simul à causis contrariis alterationes pati. Inde quoque sequitur, vt corpus vnum possit simul pati morbum calidum, & frigidum, quod Gale. lib. de causis morborum cap. 6. concedit, quamuis fieri non posse videatur, vt idem corpus calidius, & frigidius reddatur, simul à contrariis causis noxam suscipiens. Sed iam causam dubitandi referamus, & deinde dubiũ soluemus. Aut enim agentia applicita subiecto alterando præter id quòd contraria sunt, æquales habent agendi vires, vel inęquales. Si primum, vnum impediet actionem alterius, & impedietur ab altero, ita vt à nullo ipsorum actio procedat. Si verò agentia contraria sunt inæqualia, potentius eorum impediet actionem minoris, ita vt actio à solo valentiori procedat. Nunquam ergo fiet vt actiones contrariorũ simul procedant per idem subiectum, atque eandem subiecti partem. Circa hoc dubium intelligendum est, quòd vt ex opinione quorundam diximus, verum est in diuersis partibus vnius subiecti posse contrariorum agentium actiones procedere: id tamen non est quod ingerit dubitationem, sed de ea contrariorũ actione qua idem subiectum à contrariis agentibus in eadem parte alteratur, quod Gale. recte probauit. Rursus intelligendum, quòd ex his, qui concedunt contrarias qualitates simul posse existere in eodem subiecto, quidam dicunt necessarium esse, summam latitudinem qualitatum contrariarum impleri, ita vt si summa caliditas est 8. portionum, cum caliditate 4. portionum tantum, non potest non adesse frigiditas 4. similiter portionum, ex quibus omnibus summa latitudo sit impleta. Quidam tamen id necessarium esse negant, sed posse fieri dicunt, vt cum 4. portionibus caloris, duæ tantum, aut tres frigiditatis consistant. Apud quos non est valde difficile intelligere, quomodo duo agentia contraria simul applicita possint suas contrarias inducere qualitates: nam quod à summa latitudine deficit, ab ipsis contrariis simul agentibus poterit induci: est exemplum, si aliquod subiectum contineat duas portiones caloris, & duas frigoris, atque accedant duo agentia, quorum alterum sit calidum sex portionibus, alterum 6. portionibus frigid. constat quod ab his

poterit

poterit ſubiectum deduci ad 4. portiones caloris, & 4.frigoris:nam neutrum eorũ impedietur à reliquo. Ratio eſt quoniã qualitates,quæ in eodem ſubiecto non repugnant, non contrariantur,neque vna impedit alterius generationẽ,ſicuti ſi aliquod ſubiectum ſuſceptiuum caloris & frigoris,nudaretur vtraque qualitate, nulla ratione prohiberi poſſet,ne ambæ qualitates ab agentibus eas efficere potentibus ſimul inducerentur in eodem ſubiecto. Non enim repugnant quæ conuenire poſſunt in ſubiecto.Nos tamen conſtanter affirmamus eſſe neceſſarium vt in ſubiecto ſuſceptibili caloris, & frigoris, tota latitudo qualitatis ſit adimpleta ex vnica qualitate, aut ex duabus cõtrariis. Ita vt quod vna non perficit,altera perficiat. Rurſus impoſsibile eſſe dicimus, vt ſubiectum aliquod ſuſceptiuum caloris & frigoris, nudetur ab vtraque qualitate. Quod in elementis & mixtis fit. Aut enim elementum ſummam habet vnam qualitatem, aut latitudo ex contraria implebitur: mixta verò nunquàm non habent ambo contraria, & vtranque contrarietatem, & ſummã latitudinem ex contrariis impletam. Sed tamen quamuis id verum ſit,cum Galeno dicemus,vnum ſubiectũ in eadem parte poſſe pati à contrariis agentibus mutationem,per quam non inducentur contrariæ qualitates,ſed contrariarum qualitatum ſimilitudines, quas vocant ſpecies. Vbi enim tactui humano duo agentia applicentur,quorum alterum calidum ſit,& alterũ frigidum.Si ambo ſuas inferrent qualitates, cum id ſubiectum iam haberet ſummam latitudinem ex calore & frigore, excederent ambæ ſummam latitudinem. Quod fieri non poteſt. Quoniam calor 7.portionum,nullã frigiditatẽ tolerat ſecum,vna portione maiorem. Sequeretur enim quòd calor non corrumperet frigiditatem,cum producit ſibi ſimilem in ſubiecto frigido: quæuis enim caliditas quamuis frigiditatem ſecum pateretur. Quòd ſi caliditas aliquam frigiditatem excludit à ſubiecto, quod eſt de ratione contrariorum, non aliam excluder,quàm eam, quæ cum ipſa ſummam excedit latitudinem, idem eſt de contrariorum ratione, nempe vt ſe inuicem excludant à ſubiecto,& ei viciſsim inſint. Quod tamen in eodem ſubiecto ſuas ſimilitudines ſimul,contraria inducant,nihil eſt, quod impediat. Nam vbi manus admodum frigida igni admoueatur, ſubitò ſentiet calorem:quo tempore nondũ calor inductus eſt in manu,neque aliqua frigoris portio corrupta. Similitudinem ergo per id tempus admiſit, quæ ſummè qualitati contrariæ non repugnat. Sic etiam neque ſimilitudo vehementis caloris,& vehemẽtis frigiditatis pugnabunt.Sed ſi manus adplicetur duobus agentibus: quorum alterum ad calorem, alterum ad frigid.alterare poſsit, vtrunque ſentiet non per qualitates ab ipſis inductas, ſed per ſimilitudines contrariorum,quas ſimul ſuſcipere poteſt. Quòd ſi agentia pares habuerint facultates,neutrum inducet ſibi ſimilem qualitatẽ,ſed ſolas quas appellamus ſimilitudines,ſiue ſpecies. Quòd ſi vnum altero fuerit valentius, non tamen valde, id quod tale eſt, ſimilitudinem inducet,ac qualitatem ſibi ſimilem. Quod tamen minus valet,ſolam inducet ſimilitudinem,ſine qualitate.Quod ſi magni interſit,ita vt alterum ſit validiſsimum,alterum verò valde languidum: validum ſimilitudinem, & qualitatem inducet,inualidum neutrum. Cùm itaque in epiala febre,non magna interſit frigoris & caloris differentia,vtrunque ſuam inducet ſimilitudinem,ob quam ſentientur calor,& frigus: quamuis non neceſſum ſit aliquod eorum ſui ſimilem qualitatẽ inducere: ſed aut vnum tantùm,aut neutrum. Quòd ſi dicta agentia admodum valida fuerint, toti corpori inferent ſenſum calor & frigus.In hunc modum fiunt mutationes in epiala à pituita vitrea,ex parte putreſcente. Habent ea quæ diximus verum in motibus alterationis: in motibus tamen localibus, de quibus eſt exemplũ Galeni de aquæ inundationibus contrariis, & de medicamentis adſtringentibus, ac condenſantibus, mixtis cum his quæ relaxant:quorum alterum mouet coniungendo, alterũ ſeparando partes, maximum dubium videtur. De quibus ego dicerem, contrarios illos motus non fieri in eiſdem omnino partibus, ſed quaſdam laxari: minus tamen quàm ſi non adeſſet ibi medicamentum condenſans: quaſdam verò condenſari, ſed minus quàm ſi non adeſſet medicamentum relaxans. Neque aliter intelligi poteſt, quod comprimẽtia dolorem inferunt ſoluta continuitate,niſi quoniam cum partes quædam immodicè comprimuntur,aliæ immodicè laxantur,ac diſgregantur. Quod tamen Galen.libr.de cauſis morbo.loco citato dixit,aliquod corpus ſimul reddi calidius,& frigidius,id fieri poteſt vbi poſt magnas humorum calidorum euacuationes, quis febricitet:erit enim is morbus calidus cum inopia naturalis caloris. Rurſus in toto corpore poterit eſſe morbus calidus ob putredinem & frigidus,ob frigidam pituitam,quãuis hæ contrariæ qualitates non exiſtant in eiſdem omnino partibus. Inundationes quoque contrarias in eadem aqua,ſed diuerſis ipſius partibus fieri dicemus. Solent ſimiliter medici hoc in loco,de febre lypiria (quæ à moleſtia nomẽ accepit)agere,propterea,quòd id accidẽs

quod in ipsa æger patitur,fere simile est ei quod in epiala:nam in epiala simul sentiuntur calor,& frigus,in lypiria similiter,quãuis non in toto corpore,neque in eisdẽ partibus,simul,vt in epiala,sed calor hominẽ interius exurit,extremis refrigeratis. In epiala itaque,vt dixit Gal.lib.de inęquali intẽperie,non est portio adeo parua, in qua homo non sentiat simul calorẽ & frigus. In inuasionibus tamẽ accessionũ,in extremis frigent homines,intimis exustis,quod in lypiriis febribus perpetuũ est. Præterea & in quodam genere febriũ ardentiũ pernitioso. In his itaque præter hoc quòd extrema refrigerata sunt,intima exuruntur. Verùm,vt diximus libr.2.prog.in annotationibus nostris, circa com.4.Lypiria febris apud medicos Gal.antiquiores,de ea tantùm dicebatur,quæ verè febris est, & non symptoma alterius morbi: nam quæ sequitur ventriculi, aut iecoris inflãmationẽ,hæc non est simpliciter febris,neque lypiria,neque epiala,sed hepatica,aut stomatica,vt Gal.ait cõment.43.sect.7.Apho. Temporibus tamẽ Aetij lypiria dicebatur, febris orta ab inflãmatione vẽtriculi,sicut quæ ab inflámatione iecoris τυφώδης, id est, fumosa,& quæ à pulmone algida,verùm Aetius,neq; Gal.appellationes,& vocabulorũ vsum obseruant:nam Gal.7.sect.Apho.cõment.43.post typhodẽ meminit hepaticæ tãquam ab ea distinctæ.Rursus Gal.4.sect.Apho.cõment.48.partes interiores vri,exterioribus refrigeratis,euenire dicit,solis febribus,quæ causi ab incendio nominantur,pernitiosis,vel si aliter libeat appellare,valde malignis,veluti lypiriis,quas tamẽ lib.2.de crisi. cap.7.explicuit dicẽs:Et febris ardens maligna,vel pulmonis,vel hepatis, vel ventriculi, erysipelatibus aduenit.Ecce vbi Gal.lypirias dixit ardẽtes malignas,& eas sequi inflammationes harum partium.Licebit igitur apud Galenũ & Aetium,febres ex harum partium inflammatione, in quibus extrema refrigerantur (vniuerso calore retracto ad viscera,ob alicuius talium inflammationum magnitudinem,veluti à cucurbitula) interioribus exustis,lypirias appellare,quod apud Hippoc.non liceret,nisi tale accidens ob imbecillam facultatem eueniret,aut ob inflammationem,quæ sequeretur febrem ipsam quod sæpe fit translato humore in aliquod viscerum,non tamen vbi tali inflãmatione præcedẽte febris,vt accidens,ipsam sequeretur. Hæc sunt quæ in summa affirmare volumus hìc,& in annotationibus nostris circa commentarium Galeni,loco citato.

CAPVT VII.

PErmixta pituita putrescente , ex qua fieri quotidianam docuimus , cum bilioso humore efficiente tertianam,composita duplex quæ causa & dispositio fuerit. Alter enim humor vnoquoque die , alter tertio quoque die committit accessionem : ita vt vnus dies duas habeat accessiones : alter verò vnam, cùm tempora accessionis,in easdem horas minimè incidunt. Vbi enim incidant,vna erit confusa,neque tertianæ,neque quotidianæ exactã speciẽ seruãs. Et quoniã vtraque febris duplex est,implexus quatuor erunt. Vnus,in quo tertiana permiscetur quotidianæ : secundus, in quo tertiana permiscetur continuæ quotidianæ:tertius in quo permiscetur quotidiana tertianæ continuæ : quartus autem,in quo permiscetur quotidiana continua tertianæ cõtinuæ. Cæterùm vniuscuiusque dictorum implexuum differẽtia duplex est. Interdum enim omnes accessiones eodem tempore simul inuadunt,quãdoque diuersis temporibus accessiones præhendunt.Sed hi cognosci facilè possunt,præterquàm quòd sæpe intermittens minimè cognoscitur à parùm exercitatis : quoniam ægri nunquàm deducuntur ad integritatem,sed oportet speciem considerare accessionis,quemadmodum secundo libro de iudicio satis dictum iam est,& inde cognoscere , non ex ipsa circuituum proportione.

a *Subiiciatur enim , venisse cuipiam circa horam primam accessionem simul cum rigore,qui videatur vulnerare carnem laborantis, deinde omnia alia tertianæ febis indicia vsque ad vigorem processisse: cum vomitu bilis simul cum sudore benigno inclinare,atque esse iam diei horam nonam. Porrò conictare nos ex toto accessionis motu,circa vndecimã horam sine febre fore ægrotũ , ea scilicet integritate, quam in circuitibus nominare solemus.Ita verò sperãtibus statim subsistere sudorẽ, aut densata solùm, aut etiam inhorrescente cute.Deinde initium,atque incrementũ & ad hæc vigorem in genere cõtinuæ febris pituitosæ sequi:duplicem profectò ita cognoscemus causam esse ac speciẽ febrium mixta intermittente cum continua,quãuis nulla inueniatur intermissio. Ac sequenti quidẽ die speramus prehensuram accessionem hora nona,& si vt expectabamus res ipsa eueniat,penitus tertio die similiter sperabimus adhuc febricitante ægroto,iterum prehensuram eum tertianæ febris accessionem hora prima. Quòd si præueniat,aut cunctetur accessio,,quam secũda die sperabamus fore hora nona,atque ea quam tertio die credebamus futuram prima hora : non etiam posthac sequentibus diebus,neque nonam horam, neque primam expectabimus , sed tantò priùs aut posterius,quantò proportio primæ circuitionis accessionem præuenisse ab hora qua initio cepit,aut tardasse,indicauit. Vtra verò earum desitura sit priùs, tum ex febris specie coniectandum est,tum ex ipsa accessionis longitudine, & magnitudine,& more,& motu, & item circuituum repetitione,& anticipatione & tardatione,& ad hæc indiciis quæ posteà apparent cruditatis & cõcoctionis totius morbi,quorum in vrina maxima cẽsentur. Ac de his omnibus libro de*

iudiciis

iudiciis satis dictum est. Quòd si pituitosa continua nequaquàm ad nonam horam, sed quintam aut sextã excipiat intermittentẽ biliosam, quæ prima hora incepit, adhuc difficilior cognitu est vulgo isti medicorum, quibus talis consideratio minimè curæ est, an scilicet sit vnum febrium genus quod infestat an duo, & quodnam vtrunque sit. Cæterùm tanquam nihil horũ cognoscentes, non solùm nesciunt, quonã modo oporteat curare eas quæ nequaquã cognoscuntur qualesnã sint, sed neque vtrã secũda die suspectas habere cõueniat vtrasq; horas, quæ prima die accessiones attulerunt. Ego nanque (scio) visus sum eis sæpenumerò vaticinãdo potiùs quàm præsentiendo, vt medici solent cõiecisse initiũ accessionis.

COMMENTARIVS.

PRocedit ad febrium commixtarum enarrationem posteà quàm abunde docuit, quo modo simplices febriũ species comprehendi debeant propriis ac impermixtis notis: cõmixtas enim febres nemo rectè nouerit, nisi peritus fuerit in simpliciũ dignotione. Permiscentur autem biliosa & pituitosa, de quibus modo agit, & deinde de febre sanguinis, quæ inter impuras recẽsetur: interim quoque de mixtione quartanarũ, quæ à melancholico humore ortũ habent. Prætermisit tamẽ dicere de mixtione febrium quæ cum loci passione fiunt. Neque etiã ex professo agit de febribus mixtis in hoc libro, sed de simplicibus tantum: de reliquis namque libro de typis, vt infra cap. 10. inquit docet. Pituitosa itaque febris biliosæ quatuor modis miscetur: aut enim miscetur pituitosa intermittens biliosæ intermittenti: aut pituitosa intermittens biliosę cõtinuæ: aut pituitosa continua biliosæ intermittenti: aut pituitosa continua biliosæ cõtinuæ. His tamẽ mixtis euenit, vt altera dies vnicã tantũ habeat accessionẽ quotidianæ febris, altera verò duas, vnam quotidianæ, alterã tertianæ febris propriam: vbi duarum prædictarũ febrium accessiones non coincidãt in eandẽ horam, quas complicitas febres dicimus. Nam vbi accessiones coincidant, cõfusæ appellantur: quo tempore semel tantùm accedet febris in singulis diebus, præterquã quòd altera simplex erit à sola pituita procedens, altera verò confusa à bile & pituita. Sed febres separatim inuadentes facilè est deprehendere, nisi medicus fuerit parum exercitatus. Is enim vbi tertiana intermittens quotidianæ continuæ misceatur, quanuis diuersis temporibus fiant accessiones; quoniã non peruenit æger ad infebricitationem, non cognoscet febrem tertianã intermittentem. Sed vbi per se totas confundantur, ita vt accessiones eodem tempore inuadant (vt in hemitritæo, de quo dicturus est) non facilè mixtio deprehenditur. Cæterùm antè quàm aggrediamur eius exemplum quod habetur in parte sequenti, vniuersali via expedit, vt febrium omnium cõmixtiones persequamur. Febres nanque quædam fiunt cum loci alicuius passione, quas non solet Hippo. febres appellare: sunt enim accidentia aliorum morborum, vt pleuritidis, aut phrenitidis, aut similium. Quædam verò fiunt sine loci alicuius passione, quæ sunt propriè tales: de quibus sunt febres, quæ ex humorũ putredine sine partis inflammatione fiunt. Rursus quæ fiunt cum partis alicuius passione, aut fiunt vnica tantùm parte affecta, aut pluribus. Si plures partes inflammentur, aut inflammationes sunt diuersorũ generum, vt phlegmone, & erysipelas, aut eiusdem, vt si ambæ partes, aut plures phlegmone tantum laborent, aut solo erysipelate. Si enim inflãmationes diuersorum generum fuerint, erunt quoque febres inde ortæ diuersorum generum: non diuersorum si eiusdem. Quòd si vnica tantùm particula affecta fuerit, aut inflammatio erit simplex, & febris erit simplex, nisi interim humor in alterã migret naturam, vt cum sanguis inflãmationis putrescit. Aut composita, vt phlegmone erysipelatodes, aut erysipelas phlegmonodis, aut phlegmone œdematodis, aut œdema phlegmonodis, aut erysipelas œdematodis, aut œdema erysipelatodis. A quibus omnibus febres procedent non mixtæ ex diuersis naturis, sed confusæ. Quas etiam expertus medicus facilè deprehendet: partim ex natura febris inde ortæ, partim ex suprà dictis notis. Quòd si febres sine locorum affectione fiant, misceri multis modis contingit: nam aut miscetur cum aliis eiusdem generis, vt tertianæ, tertianis: quotidianæ, quotidianis: quartanæ quartanis. Quo fit vt ob multas intermittentes, homo nunquã integrè liberetur à febre, siue febrili accessione. Fit similiter, vt duæ tertianæ quotidianas inferant accessiones, sicut & tres quartanæ: quamuis plures duabus tertianis, & tribus quartanis misceri, visum sit. Aliquando etiam vidimus duas tertianas eadem die, & sequenti, nullam febrem accedere: & duas quotidianas eadem die naturali accedere, & sequenti nullam, & duas quartanas misceri frequentissimum est, tertio die nulla accedente. Fit quoque, vt singulæ harum intermittentium febrium, misceantur cum aliis sui generis continuis, vt tertiana intermittens cum tertiana continua: aut quotidiana intermittens cum quotidiana continua: aut quartana intermittens cum quartana continua. Ad quas dignoscendas opus est, vt accessio continuæ non coincidat in eandem horam cum acces-

ſione intermittentis: aliàs enim difficilè deprehendentur. Miſcentur quoque febres vnius generis cum febribus alterius generis,vt tertiana quartanæ, aut quotidianæ: aut continuæ,aut intermittenti: cuius ſunt 4.membra quæ habentur à Galeno in præſenti cap. Nam aut tertiana intermittens miſcetur quotidianæ intermittenti,aut quotidianæ continuæ: aut tertiana continua miſcetur quotidianæ intermittenti, aut quotidianæ continuæ: in quibus etiam contingit, vt tertio die inuadēte tertiana acceſsione, quotidianæ acceſsio & tertianæ eadem hora apprehendant,& tales appellantur confuſæ: aut non eadem hora,& appellantur complicitæ. Iam ergo, vbi miſceatur febris tertiana intermittens cum quotidiana continua, & acceſsio quotidianæ, & tertianæ eandem horam inuadentes occupent. Confuſæ febres erunt, & hemitritęus exquiſitus à Gal. appellatur: vbi humores æquis portionibus miſceantur, quemadmodum ſi diuerſis horis inuaſiſſent, eſſet hemitritæus non exquiſitus. Poſſent quoque febres dictæ cum quartanis miſceri,vt tertiana intermittens cum quartana continua, aut cum quartana intermittente: & tertiana continua cum quartana continua, aut intermittente, & his aut complicitis, aut confuſis. Modo dicto de tertiana & quotidiana,pituitoſa quoque melancolicæ miſcetur,vt quotidiana intermittens quartanæ continuæ,aut intermittēti: & quotidiana continua quartanæ continuæ, aut intermittenti, & his aut complicitis, aut confuſis. Poſſent quoque & tria ipſa genera miſceri, multisque modis complicari, aut confundi:quorum omnium exempla notiſsima ſunt. Neque etiam negamus poſſe complicari febres, quæ habent ortum à loco aliquo patiente cum his, quæ fiunt ſine ipſo: nam vidimus hominē febre tertiana laborantem,cui ſuperuenit morbus lateralis cum febre continua tertiana,qui tertio quoque die acceſsionem tertianam cum rigore patiebatur: & diebus intermediis incrementum tertianum, quod continuæ tertianæ ortæ à morbo laterali reſpondebat. Vidi quoque quotidianam febrem,cui ſuperuenit morbus lateralis cum febre continua: aderantque tertio quoque die duæ acceſsiones. Poſſunt nihilominus complicari febres diuerſorum generum primorum, vt diaria, putrida, & hectica, de quibus ſuprà dictum eſt. Sed rurſus ad Galeni literam redeamus.

Cuius ſecunda pars incipit (Subiiciatur) in qua docet in exemplo mixturam quandam quotidianæ, & tertianæ febris, quarum tertiana intermittebat, & quotidiana erat continua,apprehendit nanque febris hominem hora prima ſummo mane cum rigore, ad formam veræ & exquiſitæ tertianæ, quam diximus ſua tempora intra 12. horarum ſpacium includere. Hora itaque nona cœpit homo ſudare ac vomere biliosa, de quo credendum erat ſine febre manſurum hora vndecima: factum eſt tamen hora ipſa nona, vt cutis denſata fuerit, atque horruerit homo, & inde proceſſerit febris ad quotidianæ continuæ ſpeciem. Quo caſu ſequenti die inquit: Similiter ſperabimus hora nona acceſsionem quotidianæ futuram. Quod ſi ita euenerit, tertio ſimiliter die ſperabimus hora prima futuram acceſsionem tertianæ. Quod ſi ſecunda die acceſsio quotidianæ non fiat hora nona,neque acceſsio tertianæ fiat tertio die hora prima,non amplius ſperabimus, eas illa hora quas prius, prehenſuras,ſed tantò citiùs aut tardius, quantò proportio tarditatis aut accelerationis ſecundæ acceſsionis exigit: ita vt ſi ſecunda ante horam primæ acceſsit horis duabus: ita tertia ante horam ſecundæ fiet, vt duabus præueniat horis. Hæc Galeni regula ſępiſsimè fallit: quod dixerim, ne tyrones talia prędicere ſint auſi. Verùm ſi febris quotidiana continua,quæ ſecunda die acceſsit, non hora nona,ſed ſexta acceſsiſſet,difficilius deprehenderetur: quoniam nondum notum ſatis eſſet vulgo medicorum an prima finiri deberet ſudore, & bilis vomitu, & an ſequens diuerſa eſſet ab illa: quoniam hora 6.nondum finem futurum indicauerat. Cùm tamen huiuſmodi febres dicto modo coniungūtur,docet prædicere. Quænam earum citius finiri debeat ex regulis Hippoc.lib.1.Apho.acceſsiones,& conſtitutiones morbi indicabunt,& anni tempora,& reliqua, quæ in eo habentur, cum ſignis coctionis,& cruditatis: de quibus multa dixerat lib.de Criſibus,& nos in noſtris expoſitionibus prognoſticorum Hippo.

CAPVT VIII.

PEr hanc igitur mixtionem (de qua nunc agimus) tertianæ cum ea quæ quotidie accedit, vidi interdum circa primam horam prehendere acceſsionem exquiſitæ tertianæ, circa ſextam autem exiſtere acceſsionem eius, quam recentiores medici propriè nominant καθημερινὸν, *id eſt, quotidianam. Solent enim ita nominare febrem quæ ſingulis diebus accedit, nequaquam deſinens ad integritatem. Ipſe verò ſolitus ſum talem nominare* ἀμφημερινὸν συνεχῆ, *id*

id est, quotidianam continuam. nomen enim καθημερινὸν nequaquam licet inuenire apud quenquam Græcorum scriptum, sed ἀμφημερινὸν appellant, rem omnem quæ singulis diebus similiter fit, sed vt Plato dixit, contemnere oportet nomina eos quibus tantarum ac talium rerum proposita est cōsideratio. Apelletur igitur, gratia clarioris doctrinæ, ea quæ singulis diebus accedens desinit ad integritatem, quotidiana simpliciter, nihil insuper addendo ei per orationem: ea verò quæ minimè desinit, quotidiana continua: ac liceat tibi, si libeat, alteri adiicere, intermittens. Pari ratione dicendum, & de ea quæ tertio quoque die accedit. Altera enim differentia tertiana simpliciter, vel etiam intermittens tertiana habetur, altera tertiana continua est. Licet verò & cōtinuam tertianam nominare tertianam simpliciter, sine adiectione vlla: quemadmodum nōnulli appellant. Sed enim non opus est fusius disputare de nominibus: sed redire ad institutum. Nam adolescens in quo dixi implexū extitisse tertianæ
cum quotidiana continua, prima quidē die mane incepit cum rigore tertianæ proprio febri, alia omnia 2
seruans exquisitæ tertianæ indicia vsque ad sextam horam, subitúmque vomitū biliosum, ac paruum sudorem, à quo statim contractus est atque inhorruit homo: deinde rursus prehendēte accessione, pulsus erat paruus & inæqualis: post vsque ad horam vndecimam, succensa adhuc paulatim, pleraq; ipsius accessionis habebat propria: pauca verò quæpiam ipsius quoque incrementi: deinde vsque ad noctis horam quartam incrementum diligens erat, post in eadem magnitudine permanebat ad ipsum quidem sensum, vsque ad horam noctis sextam. Vnde iam perspicuè videbatur inclinare vsque ad quartam horam in secundo die. In ea enim contrahebatur atque ipsius accessionis indicia ostendebantur, partibus quidem ipsius extremis frigidioribus euadentibus, pulsu autem paruo: atque increscebat vsque ad vesperam paulatim, neque horrorem quempiam, nec inæqualitatem aliam efficiens: deinde rursus vigebat circa horam quartam noctis, ac sensibiliter inclinare incipiebat circa sextam. Ac quòd quidem tertia die hora circiter secunda oportebat eius expectare accessionem fore quotidianam, perspicuum erat: non tamen tertiana, an seruatura esset eandem horam, an non perspicuum erat. Accessio igitur horrifica incepit hora secunda, quæ citiùs quàm pro accessione, in prima ac secunda die continuæ quotidianæ increscens vsque ad quintam horam, initium rursus alterum feci post quintam horam, atque ei erant omnia symptomata similia iis, quæ secunda die extiterant. Deinde rursus increscens promptius vsque ad octauam horam, rursus horruit in illa hora, ac paulò pòst accessio promptè ascendebat increscens: ita vt circa horam noctis quartā ad consistendi vigorem deduceretur. Ecquidnam aliud quàm exquisitæ semitertianæ hæc accessio extitit? Cum duæ febres eadem hora inciperent, eò quòd quæ singulis diebus repetebat, duabus horis præuenisset: tertiana verò duabus horis tardasset. Quocirca nitenti dignoscere speciem febris perspicuæ videri potuissent temperata ac permixta tertianæ, ac continuæ quotidianæ symptomata. Cùm enim tertiana cum rigore incipiat, quotidiana verò sine rigore permixta ex vtrisque horrorem statim inferebat, rem quidem minorem rigore, maiorem verò frigore: ac tantò maiorem frigore, quantò minor rigore est. Quapropter æqualiter distans ab extremis vtrisque horror in medio amborum collocatur, rigoris scilicet atque frigoris: id quod temperatis inuicem extremis potissimùm fieri solet. Ergo non ab re nomen tali febri semitertianam indiderunt. Temperata enim ex quotidiana continua ac tertiana intermittēte, totius suæ naturæ partem dimidiam vtranque prædictarum febrium habet. Vt igitur hemionus, id est, mulus est, ac semideus dictus eodem modo semitertiana. Mulus enim medietatem quidem equi conducentis ei ad generationem, medietatem verò asini habens, ab altero eorum tantummodo dictus est. Et semideus, indicatur quidem participare dei medietatem: quòd autem homo sit altera ex parte, omittitur. Itidem semitertiana, medietatem alteram habet ter-
tianam, medietatem alteram quotidianam continuam. Sed duplex modus generationis eius est, aut 3
enim in vnum tempus duæ accessiones concurrunt, vt paulò antè dixi, quia altera præuenit, altera cunctatur: aut ambæ statim ab initio inuicem temperantur. Ac quæ quidem ambabus in vnum tēpus coeuntibus fit, vnam solam habet accessionem naturæ ipsius semitertianæ: altera verò, omnes ab initio morbi vsque in finem, quæ maximè propriè semitertiana ab omnibus nominatur. Sed de hoc paulò pòst
agetur, potissimùm propter Agathinū & Archigenem. Adolescenti igitur quem nostra narratio sup- 4
posuit, tertio die tali veniente accessione, propterea quòd in vnum tempus ambarum febriū accessiones incidissent præueniente duabus horis quotidianæ ipsius accessione, semper, tertiana autem cunctante semper duabus, accessio quarta die incepit, oriente sole speciem seruans exactam febris pituitosæ. Futurum autem ex proportione erat, vt quintà ab ea accessio inciperet circa decimam horam noctis, quoniam semper præueniebat horis duabus ab initio: tertia autem accessio febris biliosæ habitura principium erat quinta die, hora quarta, ita vt mediū interstitium initij duarū accessionū foret sex horarū, quod etiam factum est, circa decimā horam quartæ noctis incipiente accessione secundum speciē pituitosæ febris: atq; ita procedēte vsque ad horam quartā diei, coeunte verò cum biliosa simul modico rigore deinde rursus permixtā speciē habente accessione secundū biliosæ simul ac pituitosæ speciē. At verò subsequenti nocte circa octauā horam pituitosa febris incipiens exquisita, ac sola, totam obtinuit sequentē diem, quæ sexta fuit: tum autem vsque ad mediā noctem inclinans, inde rursus incepit eodem modo. Postea reliquam noctis medietatē, & tempus vsque ad meridiem septimæ diei obtinens, iam quodam modo inclinauit. Sed tertiana ei successit cum rigore incipiens, quemadmodū solet incipere exquisita tertiana: atque alia

omnia eodem modo exquiſita afferens indicia, bilis vomitum effecit, & deiectionem bilioſam, & vrinam bonã, & quendam madorem crepuſculo veſpertino, indicãs perſpicuè iis qui didicerunt cognoſcere genera febrium, quòd remitteretur, atque inclinaret, & ſoluenda eſſet poſt vnam, vel (cum tardiſsimè) alteram circuitionẽ. Etenim inclinatio facilitatẽ habuit mirabilẽ quandam, & qualẽ nulla ex prioribus, vſque ad horã noctis quartam. In illa enim febris pituitoſa ſingulis diebus accedens, horis autẽ duabus præueniens, incepit, atque occupans totã noctem, & totum ſequẽtem diem, rurſus incepit octaua nocte, ſecunda hora: quam quidẽ noctem totã occupans inclinauit ſequẽti die nono. Acceſsio autem tertianæ erat futura in illa die circa octauã horã: quoniã duabus horis cunctabatar. Sed tunc circa horã nonam incepit, indicans adhuc eo ſuam inclinationem. Sole autem occidente coiuit cum ea acceſsio pituitoſa, anticipando inuadẽs, quemadmodũ ſolita erat, & noctẽ occupãs illam, & ſequentẽ diem, rurſus incepit decimo die, hora decima. Dein rurſus vndecima die hora octaua exactè permanens pituitoſa: deinde circa horã noctis primã, initium horrificũ tertianæ febris quatuor horis tardantis extitit, tum autẽ ſexta hora noctis vẽter deiecit bilioſa, & quidã in toto corpore ſudor extitit: & poſt hæc tota inclinatio propè integritatẽ deuenit, atque erat iam perſpicuũ tertianã deſtitiſſe integrè, pituitoſam autẽ eſſe relictam ſolam iam & inclinantẽ. Has igitur ob res circa duodecimã diem, nec inſuper acceſsio præuenit horis duabus, quemadmodũ antea ſolita erat: ſed ſeptima hora incepit, deinde circa decimãtertiã haudquaquam ſexta: ſed tardauit, ac ſeptima hora incepit, oſtendens inſignem facilitatem atque inclinationem. Quartodecimo autẽ die inclinatio multò melior extitit, atque acceſsio incepit hora nona, & in vrina inſigne cõcoctionis indiciũ apparuit, prænũtians fore ſolutionẽ futuro decretorio: ſed de hoc nunc non eſt ſermo, niſi obiter. Quod autẽ ſæpenumerò permiſceãtur diuerſi generis febres medicorũ vulgus latentes bilioſæ ſcilicet pituitoſis, itemq́; continuæ intermittentibus, præſcriptus ægrotus abundè indicauit.

COMMENTARIVS.

IN præſenti cap. exemplum quoddam longè perſequitur, in quo docet naturam hemitritæi exquiſiti & non exquiſiti. Prius tamen cùm de commixtione tertianæ & quotidianæ acturus ſit, horum nominum ſignificationes ex cõmuni conſuetudine hominum interpretatur, Græca nomina ſunt, ἀμφημερινὸς, &, καθημερινὸς, hoc eſt, quotidiana, & ἀμφημερινὸς συνεχὴς, hoc eſt, quotidiana continua & τριταῖος, hoc eſt, tertiana, τριταῖος συνεχὴς, ideſt, tertiana continua. & τριταῖος ἁπλῶς, hoc eſt, tertiana abſolutè, & τριταῖος διαλείπων, id eſt, tertiana intermittens, litera Galeni nota eſt. Vbi tamen legitur, nominare tertianam ſimpliciter, Græcè ὀνομάζειν διὰ τρίτης ἁπλῶς οὕτως, hoc eſt, nominare ſimpliciter ſic, quæ per tertium. Sed tamen diſputatione de nominibus prætermiſſa, ad exemplum rurſus redit, de quo eſt.

Secunda pars, quæ incipit (Nam adoleſens in quo dixi). In exemplo adoleſcentis docet qualis ſit natura ſemitertianæ exquiſitæ, ac duobus modis ipſam fieri poſſe: nam cùm ſemitertiana exquiſita, continua & horrida eſſe debeat, eam non aliter fieri contingit, niſi vbi bilioſæ & pituitoſæ febris confuſio accidat. Vt ſi bilioſa intermittens pituitoſæ continuæ miſceatur, ita vt ſimul tempore ipſarum acceſsiones inuadant: tunc enim horror fit, tanquam media quædam diſpoſitio inter rigorem, qui fieri ſolet à ſola tertiana, & refrigerationẽ, quæ fit à ſola quotidiana: inde quoque mutuæ reduplicationes, ac multi horrores fiunt. Talis diſpoſitio adoleſcenti accidit tertia die, habuitque vnicam tantùm exquiſiti hemitritæi acceſsionem. Sunt tamen quædam talium febrium confuſiones ab initio tales, in quibus omnes acceſsiones fiunt exquiſiti hemitritæi. Exemplum notum eſt, neque noſtra eget expoſitione: vbi tamen legitur (diligens) Græcè habetur ἀκριβὴς, hoc eſt, exquiſitum. Et meritò exquiſitum dicebatur augmentum: quoniam licet antè augeretur febris id tempus non erat, verùm febris augmẽtum, ſed aut principium, aut inæqualitas. Similiter vbi legitur (mulus enim) Græcè ὁ τὲ γὰρ ἡμίονος hoc eſt, ſemiaſinus enim: nam quamuis, mulus ſignificet ſemiaſinum, id tamen vocabulũ non eſt ſumptũ ab altero eorum, à quibus ſemiaſinus habuit generationem. Mulus nãque, neq; nomẽ eſt acceptũ ab equo, neq; ab aſino, & inde inepta ſit Laurẽtiani lectio. Id verò hoc loco admonendum duximus, quòd ſi quãdo lectores hęc, quæ nos in corrigenda Laurentiani verſione annotauimus, in Gal. libris perfecta & integra legerint, nobis accepta referant: nam nos correctiſsimo codice vtimur modo.

CAPVT IX.

SEd quũ de his ſatis dixerimus, ad id quod paulò antè promiſimus, rurſus veniamus. Compoſita enim ex tertiana & quotidiana cõtinua (quam vocamus ſemitertianam) vel habet flauã bilem exuperãtem, proindeq́; flauæ bilis ſymptomata vehementia: vel hanc pauciorem, pituitã verò copioſiorem, proindeq́; quotidianæ continuæ pathemata certiora: vel neutrũ altero humore exuperãtiorẽ, ſed ambos æquales, quæ ſanè exquiſita

ſemi

ſemitertiana eſt, talis ſpecie qualem Hippocrates indicauit, ſcribens libro primo Epidemiωn ad hunc modum: Plerique in hunc modum afficiebantur. Febris horrifica, continua, acuta, in totum minimè intermittens. Modus autem ſemitertianæ erat, diem quidem vnum habens leuiorem, altero autem grauius affligens, atque ad acutiorem diſpoſitionem increſcens. Horrificam autem dixit, non ſimpliciter febrem incipientem cum horrore (nam innumeris febribus id accidit, de quibus deinceps docebo) ſed in qua bonam partem acceſsionis horror occupat altera duntaxat die, in qua ſimul inuadunt tertiana ac quotidiana continua. Sequens enim dies quotidianam tantummodò habet. Quocirca prima dies magna ex parte permixtam ex vtriſque febrem committit: ſecunda autem continuam quotidianam. Interdum enim prima die incipere pituitoſam, ſecunda autem vtranque contingit. Acceſsio igitur communis ex vtriſque quoties æquales fuerint humores, talis eſt, qualem paulò antè deſcripſimus ſemitertianam. Vbi verò tertiana exuperat, febris magis horrifica eſt, & aliquid vigoris in acceſsione aſſumit. Statim itaque calidior talis eſt atque ardentior, ac celerius peruenit ad conſiſtendi vigorem: & item quendam bilis vomitum: vel deiectionem, vel madorem infert. Vbi verò humor pituitoſus exuperet, frigus extremarum partium exuperat, & horror paruus eſt, & pulſus contractio fortior ac diuturnior eſt, ac lentè acceſsio increſcit, & multo poſt tempore viget: non tamen ſitim efficit, neque ardorem, neque vomitus, neque deiectio biliosa, vel mador per eam exiſtit. Atque huius mixtionis duarum febrium etiam Archigenes ipſe in notitiam quandam deuenit, ſed confuſè & incertè, quemadmodum indicauimus ſeptimo libro, quem contra ipſius cōmentarios de pulſibus effecimus. Exiſtimat enim in ſemitertiana quandoque exuperare tertianam febrem, quandoque quotidianam: non tamen mixtionem æqualem earum, quæ ſola ſemitertianam exquiſitam cõmittit, aut cognouit, aut indicauit, ſed penitus omiſit. Cùm enim æquales magnitudine ſunt intermittens tertiana & quotidiana continua, initium acceſsionis cum horrore exiſtit, id enim medium rigoris, perfrictioniſq́, exiſtit, è quibus alterum tertianæ, alterum quotidianæ continuæ ineſt. Incrementum verò poſt initium propter tertianam facilè ſuſcipit caliditatem, atque ad conſiſtendi vigorem feſtinat: propter pituitoſam autem tardum, quantum in ea eſt efficientem incrementum, inhibetur atque interrumpitur. Atque eſt veluti quædam pugna ſymptomatum, interdum incaleſcente ægro, quoties tertianæ calor vehementius agens ad cutem humores effert, detinente autem interdum ac retrahente intrò huius motum pituita, quæ otioſa ac frigida eſt ex natura, ac difficilè mouetur, & tardè tranſmeat. At verò in tali pugna, exuperante frigido humore contractio efficitur, & horror ac frigus partium extremarum & cutis: ita vt altera acceſsio rurſum incipere videatur. Quòd ſi calidior exuperet, vniuerſim calefiunt, & propè ad vigorem perueniſſe videntur. Dein paulò pòſt exuperante pituitoſo, ægri rurſus contrahuntur, refrigerantur & horrent. Idq́, minimè deſinit vſque ad conſiſtendi vigorem, qui maturius quàm pro pituitoſo humore, tardius quàm pro bilioſo exiſtit: quoniã pituitoſus detinet bilioſi celeritatem, bilioſus tamen tarditatẽ ac ſegnitiem pituitoſi accelerat. Atque huiuſmodi quidem exquiſita ſemitertiana eſt, ex æquali temperamento duarũ febrium, & duorum humorum effecta. Ea verò quæ minimè exquiſita eſt, vel humorẽ bilioſum, vel pituitoſum obtinet ampliorem.

COMMENTARIVS.

IN hoc capite tres ſpecies hemitritæi exponit, quarum vna eſt hemitritęus exquiſitus: duæ verò non exquiſiti. Nam quo tempore febris tertiana & quotidiana miſcentur, ac confunduntur ſimul inuadentes, bilis & pituita æquis potentiis occurrunt, aut inæquis, ſi primùm is erit hemitritæus exquiſitus, qui ſeruabit duas conditiones quas antè diximus, vt ſimul inuadant acceſsiones tertianæ & quotidianæ, & vt pari menſura occurrant. Vnde talis fiet febris, qualis ab Hippo. depingitur lib. 1. de Mor. pop. par. 1. ſectio. 24. horrifica, continua, acuta, in totum minimè intermittens, vnum diem habens leuiorem, alterum grauiorem. Neque dicitur horrifica, quoniam cum horrore inuadit, ſed quoniam magnam partem acceſsionis habet cum horrore repetente ob mutuã pugnam bilis & pituitę: quarum bilis rigorem ea natura ſua facere ſolet, pituita verò refrigerationem, media tamen diſpoſitio eſt horror. Contendente ergo bile ad augmentum, & caloris accenſionem, interim pituita refrigeratione vincens bilem, reducit febrem verſus initium, ac horrorem infert. Et licet pituita faciens febrem continuam, non ſoleat refrigerationem inferre, ſed cutis condenſationem, & inſultum quendam, quia humor non truditur à vaſis extra: quoniam tamen pituita bili miſcetur, & natura tentat bilem, quæ tertianam efficit intermittentem extrà mittere, & pituita cum ea confunditur, accidit vt refrigeret aliquatenus, & inde mixta inſurgat diſpoſitio, in die cui reſpondet motus febris tertianæ. Sunt tamen hemitritæi non exquiſiti duæ ſpecies, in quarum altera bilis ſuperat pituitam, atque apparent ſymptomata febris bilioſæ maiora quàm pituitoſæ: in altera verò vincit pituita bilem, & apparent ſymptomata febris pituitoſæ maiora. Quòd ſi æquis portionibus miſceantur, vt de exquiſito hemitritæo diximus, euenit, vt bilis celeriter moueatur, & citius ad vigorem peruenire contendat: pituita tamen tardius moueatur & calorem concipiat, & vt acceſsio horrores multos habeat vſque ad ſummum

vigorem,& citiũs ad ipſum perueniat, quàm acceſsio quotidianæ, tardius verò quàm tertianæ. Sed de his ſatis, nota enim ſunt quæ à Gale.habentur in litera. Ne tamen dubium relinquamus,pauca quædam dicemus circa id, de quo medici ſolent longius decertare:An febris ex ſola pituita ſit longior ea, quæ fit à pituita & bile mixtis. Hemitritæum nanque,& febrem tertianam notham febre quotidiana ex ſola pituita procedente, longiorem eſſe Hippo.viſus eſt velle.lib.2.progn.23.cùm dixit:Variegatæ deiectiones his diuturniores ſunt,ſed nihilominus lethales.Sunt autẽ tales ramentoſæ,bilioſæ,& cruentæ,& porraceæ & nigræ:nonnunquam quidem ſimul, nonnunquam verò viciſim procedentes.Et Gale.in comment.inquit:Deiectio variegata multas haberi indicat affectiones,& ob eam rem tractu temporis eget ad coctionem, & ratio ibidem à Galeno ſcribitur. Nam ſi cauſæ ſeiunctim occurrunt,cum diuerſæ ſint,aliqua earum erit contumax:ſi verò ſimul occurrant,longus fiet morbus,cùm natura ſit cum multis pugnatura: difficilius nanque eſt multos,quàm vnum debellare. Docet quoque experimentum, tertianam notham ſępe ad 48.horas extendi,& quotidianam non transgredi 24. Veruntamen Gale.in præſenti cap.contrarium ſentire videtur,qui hemitritæum,compoſitam febrem ex bilioſa & pituitoſa,minus longum oſtendit ipſa febre pituitoſa,dicens:Incrementum verò poſt initium propter tertianam facilè ſuſcipit caliditatem,atque ad conſiſtendi vigorem feſtinat: propter pituitoſam verò, tardum quantum in ea eſt efficientem incrementum inhibetur,atque interrumpitur.Dubium pendet ex cognitione cauſarum,quæ poſſunt longos,aut breues efficere morbos in vniuerſalibus ſuis temporibus,aut in particularibus ſuarum acceſsionum:eædem enim ſunt cauſæ, quæ poſſunt longam efficere acceſsionem aliquam,aut totum ipſum morbum. Nempe ex humore craſsitudo,aut tenuitas:multitudo,aut paucitas:& lentor,aut inciſio. Ex facultate robur,aut imbecillitas: ex corporis diſpoſitione clauſio,aut apertio meatuum. Reliquis itaque paribus in quæſtione præſenti, cauſas tantùm ex natura humorum facientium febrem ſimplicem, aut compoſitam,coniectari oportet. Simplex cauſa eſt pituita febrem efficiẽs quotidianam. Compoſita verò,quæ efficit aut tertianam notham,aut hemitritæum.Diuerſa tamen eſt compoſitio: nam in tertiana notha humores poſſunt ad vnicam formam reducti eſſe, ita vt bilem efficiant, quam appellant pallidam, ex pituita mixta bili reductis ad vnam formam:aut ſub propriis formis manentibus bile & pituita, poterit tertiana notha procedere:in hemitritæo tamen humor bilioſus & pituitoſus ſuas ſeruant formas in confuſione, quamuis ſimul moueantur. Præterea tenuis humor & calidus citius mouetur ad putredinem,& motus citius reſoluitur:aut ſi coqui debet citius coquitur. Hinc morbi acuti à calidis & bilioſis humoribus fiunt,ſicut diutini à frigidis pituitoſis,aut melancholicis:hi enim tardius aut coquuntur,aut diſcutiuntur,ob frigiditatem, & craſsitiem: nam quòd acceſsiones morbi comitialis breues ſint,id non efficit humoris tenuitas, aut calor, ſed quod in locum alium tranſponitur in quo morbum eum efficere non valet. Poteſt etiã morbus aliquis ex craſsis,& frigidis humoribus pendens,breuior fieri quàm alter ex calidis & tenuibus,vbi is à multo humore,ille verò à pauco fiat, quod ſimiliter euenit in tertianis nothis, quas longiſsimas acceſsiones habere videmus, & longiores quotidianis euenientibus à ſola pituita (craſſo ac frigido humore) quoniam ex pituita & bile mixtis,maior copia aceruatur in corpore,quàm ex ſola pituita:maximè quoniam interim dum in corpore augẽtur,vnus poteſt alterius malitiam attemperare, ne interim à natura pellatur,aut à natura relictus putreſcat. Pituitoſus verò humor tardius coquitur ac diſcutitur,ſi diſcuti debet, aliis paribus ex corporis & facultatis diſpoſitione:nam tardius mouetur,maturatur,incaleſcit, & attenuatur. Mixtus tamen humor ſiue ex facultatibus contrariis,vt bilis vitellina, ſiue ex formis ſimul & facultatibus contrariis,vt in quibuſdam tertianis nothis,& in hemitritæo: mixtam ſimiliter ſeruabit naturam, & morbus medius erit, longitudine inter morbos euenientes à quouis ſuorum extremorum:neque adeò breuis,vt is qui fit ab humore bilioſo:neque adeò longus, vt is qui fit à pura pituita. Quemadmodum enim pituita longos,& tardi motus efficit morbos,ita bilis breues,& celeris motus: medius humor medios morbos longitudine,& breuitate, quod Galenus voluit in præſenti cap. Quod tamen ſimul cum Hippocrates,dixit lib.2. prognoſtic.loco illo expoſuimus:non enim eſt par ratio in deiectionibus,de quibus ibidem loquitur Galen.& Hippocrates & de humoribus in hemitritæo mixtis.Nam in his vnus poteſt alterius rebellionem corrigere & tarditatem motus, & frigiditatem, vt bilis, pituitam coctu difficilem, ac frigidam. In illis tamen ſingulæ deiectionum ſpecies adeò malæ ſunt, vt quæuis alterius malitiam adaugere poſsit, & ex ambabus cauſis deterius efficitur aggregatum, & quantitate maius. Difficilius tamen eſt contra id, quod quantitate maius eſt pugnare cùm id mixtionis ratione nihilo fuerit melius.

Verum

Verum ergo est, febrem compositam ex bile & pituita minus longam esse in temporibus vniuersalibus ea,quæ fit ex sola pituita:vbi aggregatum ex bile & pituita,non excedat solam ipsam pituitam:nam vbi dispares fuerint quantitates,fieri poterit,vt febris aliqua tertiana sit aliqua quotidiana longior, nedum ea quæ mixta fuerit, ex tertiana & quotidiana.

CAPVT X.

AT verò secunda implexio ac mixtio est duarum febrium tertianæ & quotidianæ, subsimilem efficiens accessionem prædictæ: sed differentem eò quòd hæc deducatur ad integritatem,& quòd secunda die, vel cum horrore vel rigore quotidiana sola effecta,incipiat. Quocirca talis febris non insuper semitertiana erit: siquidem semitertiana, continua censetur. Si verò in altero genere febrium eam annumeremus, non solùm talis, sed etiam aliæ quædam febres nominabūtur semitertianæ. Ob eam rem mihi videtur Agathinus omnes productas tertianas,appellare semitertianas. Sed enim cùm de nominibus potius quàm de rebus tales quæstiones sint,immorandum in eis minimè censeo. Nam alio libro seorsum de vocabulis medicinalibus dictum iam est: in quo id ostenditur ac definitur in plenum, quænam sint de rebus,& quænam de nominibus controuersiæ. Quocirca rursus ad res ipsas redeamus, semitertianam ab Hippocrate nominatam horrificam & cōtinuam, quam tertiana quotidianæ continuæ permixta committit:intermittenti autem, minimè efficit: propterea quòd febris ex vtraque composita necessariò & ipsa intermittens existit. Neque verò ex duabus continuis, biliosa scilicet ac pituitosa, fieri potest semitertiana,neque enim mixtio horrificam facit febrem, neque multas ingeminationes habentem. Quum enim omnis continua febris suapte ratione,quum exquisita est,neque habeat horrorem, neque rigorem:neque etiam febris ex eis composita,horrifica erit. Oportet ergo si eadem futura sit horrifica simul ac continua,generationem habere eam ex duabus febribus:altera quidem intermittente,altera autem continua. Et ob eam rem tertiana permixta quotidianæ continuæ, committit semitertianam: neque ambæ intermittentes,neque ambæ continuæ possunt committere talem febrem. Restat igitur vna mixtio quæ ex quotidiana intermittente,ac biliosa continua constans,potest continuam simul atque horrificam committere febrem. Sed hæc contrà quàm prima,habebit continuitatem quidem ex biliosa,horrorem autem ex pituitosa,atque ingeminationes ex pugna mutua,maximeq; quoties humores ipsi fuerint æquales.Vincentis verò eorum alterutrius ex symptomatis agnitio in prima mistione declarata est. Hæc omnia de quatuor mistionibus biliosæ febris ac pituitosæ,magis propria sunt libro qui est de typis: sed hic necessariò dicta sunt propter semitertianam:cuius generationem Archigenes ad tertianam quotidianamq; retulit:nequaquam videns se intermittentem efficere febrem. Agathinus verò perspicuè confessus est eiusdem generis esse cum tertiana, semitertianam, dissidentem tantummodò magnitudine accessionis. Si igitur omnes febrium differentias accuratè persequuti, lapsi nominibus essent, fuisset id ferendum. Sed cùm neque simplicium, neque compositarum omnes scripserint differentias, & ad hæc quasdam alias superuacuas adiecerint,nihil neque in præsensionem, neque in curationem iuuantes,nos conati sumus pro viribus diligenter excolere omnē typum,longo tempore,ex vsu simul ac ratione,vtiles in eo differentias peruestigantes. Simplices ergo ad præsentem attinent librum:implexæ autem ex his, attinent ad librum de typis,cuius penitus ignarus non eris,vbi hunc diligenter euolueris. Ex iis enim 2 quæ diximus de febre pituitosa ac biliosa inuicem permixtis,licebit hæc ad atram bilem transferentes, de implexu cum vtraque earum ac temperamento conijcere:implexum nominantes, vbi diuersis horis incipiant:temperamentum,vbi initium eodem tempore sit. Nec secus tres febres implicare ac temperare quis per se ipse poterit sumpta ratione de prædictis. Horum enim omnium initium, fons & elementum est, diligenter internoscere cuiusque simplicium febrium speciem. Neque enim magnus numerus earum est:sed omnes tres existunt,biliosa,melancholica,ac pituitosa,quarum cuiusque duplex differentia est,intermittēs & continua,ita vt omnes simplices differentiæ febrium ex humoribus putridis consistentium sex numero sint. Quòd si qua alia illis accesserit, in his particulatim differentia ex copia humoris, quantitate & qualitate putredinis, necnon modo motus, & parte in qua putrescit, generationem habebit.

COMMENTARIVS.

POstquam de primo implexu febrium egit, qui hemitritæum constituit,ad mentem Hippocra.accedit ad alios tres modos implexionis febrium,quotidianæ & tertianæ, enarrandos. Quorum primus est,vbi coniungantur tertiana intermittens, & quotidiana intermittens, ex his non poterit hemitritæus constitui: quoniam hemitritæus febris continua est,vt diximus ex Hippocr.vbi tamen duæ intermittentes complicentur, peruenietur tandem ad intermissionem. Non ergo erit hemitritæus:nam si velles, præter Hippocra

Hippocratis mentem,hemitritæum annumerare inter eas, quæ perueniunt ad infebricitationem,licebit multas alias appellare hemitritæos,vt tertianam duplicem non puram, quæ tertio quoque die inuadet cum horrore,& vi duorum humorum habebit ingeminationes,quas diximus oriri ex diuersorum humorum pugna. Secundus modus mixtionis est,vbi duæ febres fuerint continuæ,quotidiana & tertiana:veruntamen hæc non erit hemitritæus. Quoniam ex duabus continuis febribus non fit febris horrida, quod tamen voluit Hippocr. ad hemitritæum esse necessarium. Quòd si febris constituta ex duabus,debet esse ad mentem ipsius,horrida & continua:necessum est alteram esse continuam, & alteram intermittentem. Vnde reliquum est vltimum membrum complicationis,nempe pituitosæ intermittentis,ac biliosæ continuæ, quæ similiter erit horrida,& continua. Habebit enim continuitatem ex bile,horrorem verò ex pituita simul cum bile occurrente tertio quoque die, vbi ambæ in idem tempus coincidant. Quam etiam hemitritæum meritò quis appellare poterit, siquidem omnes habet conditiones hemitritæi. Nam est febris continua, horrida, & horrores repetentes cum geminatione & pugna mutua:& altera die æger leuius se habet,vnica tantum febre inuadente.Hæc fatetur se dixisse de febrium mixtionibus (quamuis ad librum de typis magis attinere videantur) propter Archigenem,& Agathinum. Archigenes hemitritæum dicebat esse febrem mixtam ex quotidiana & tertiana intermittentibus : & Agathinus tertianam productam esse hemitritæum:damnat quoque eos in recensendis febrium differentiis. Vbi legitur ad initium cap.vel rigore, Græcè ἢ ῥίγους, legerem, ἢ ψύξεως, id est,vel refrigeratione.

In secunda parte quæ incipit (Ex iis enim quæ) dicit licere consimiliter componere febrem melancholicam cum biliosa,aut pituitosa,aut vtraque:quamuis id ad librum de typis magis attineat. Cùm enim tantùm sint tres species febrium putridarum simplicium,non erit difficile eas omnes multis modis componere,aut intermittentes aut continuas,aut intermittentes continuis.Nam etsi aliquando maior numerus coniungi possit,non erit febrium genere diuersarum,sed earum quæ intra idem genus copia humoris differunt,aut quantitate,aut qualitate putredinis,aut modo motus humoris:vt quod celerius,aut tardius moueatur, aut ex loco in quo prædictus humor putrescit. Commiscentur autem febres diuersi generis,aut per ἐπιπλοκὴν, id est, complicationem,quoties febres genere diuersæ, diuersis horis inuadunt: aut miscentur per κρᾶσιν, est autem hæc,vbi febres diuersi generis simul inuadant.

CAPVT XI.

QVale hoc sit, quod iam proponatur ex iis febribus intermittentibus quæ tertio quoque die infestant, cui quidem & accessionis tempus breue est, & initium cum rigore, & solutio cum sudore ac vomitu bilis, vel etiam inferna aluo deiiciente biliosa:huic nomen inditum est exquisita tertiana : cui verò aliquid horum deest,non amplius exquisita,sed simpliciter tertiana vocatur. Quòd si & intermissionem minorem habuerit,producta scilicet accessione,tertianam hanc nominant productam:tametsi hæc maioris minorisq́ ratione differentiam magnam obtineat. Ac licet hanc quidem absoluto sermone appellare productam,quæ cùm quatuor & viginti horas accessionis occupauerit,reliquas sine febre obtinet : hanc verò admodum productam,cùm circiter triginta horas febris producitur : & hanc prætereà magis productam, cùm ad sex & triginta procedit:& hanc aliam plurimum,cùm ad quadraginta & eo amplius producitur. Sed
3 *hæc omnia definire certis terminis non licet ob acerualem dubitationem. Neque verò necesse est talem nominum subtilitatem quærere, cùm liceat nobis etiam sine ea indicare iis qui adsunt diligenter de vnoquoque ægro,& rectè curare,ac euentum morbi præsentire. Subiiciamus enim quempiam quindecim horis febricitare,esse autem sine febre tribus & triginta,atque id deinceps ei accidere ex proportione. Sanè cibandi tempus certa scientia sumere licebit tum ex accessionis,tum intermissionis tempore, & quicquid ex eo sumi vtile potest ad præsensionem & curationem,id quoque abundè suppetit,etiam si non quæratur tertianámne absoluto sermone oporteat nominare talem febrem, an cum quadam alia adiectione definiente ipsam differentiam. Quin & volens indicare alia ratione febrem ægri quænam sit,diligentius indicabit,accessionis & intermissionis dicens longitudinem,quàm quærens nomen quod perspicuè, ac definitè indicare idem queat. Hæc igitur optima enarratio, atque doctrina est. Secunda autem est quam paulò antè dixi, exquisitam quandam tertianam nominans, aliam verò simpliciter tertianam,mox aliam paulùm productam,deinde aliam admodùm, aliam autem magis, postremò plurimum aliam. Sed ex omnibus obscurissima ac pessima est, quæ prima est prodita:ob quam recentiores medici quotidie inter se certant,atque contendunt,ne id quidem cognoscẽtes se de nomine contendere.*
3 *Sed de aliis quis fortasse minus mirabitur:de Agathino verò magis mirandum : siquidẽ productam*

quandam

quandam nominans quotidianam & quartanam,in tertiana minimè seruauit proportionem: sed cuius amplius producta fuerit accessio, hanc nominat semitertianam. Sed de nominum ratione hactenus, nam & ipse plus quàm par est temporis in ipsis contero, proinde tempus est, vt ad considerationem aliarum rerum redeamus.

COMMENTARIVS.

IN hoc capite vnum exemplum scribit in tertiana febre, quo ostendere vult id,quod ad calcem capitis præcedentis dixerat de differentiis febrium, quæ non sunt essentiales. Vt quæ sumuntur à copia humorum,aut putredine,aut modo motus,aut membro, in quo humor putrescit. Tertianam nanque exquisitam medici appellant eam febrem, quæ tales habet conditiones,quales hîc & suprà scripserat de vomitu bilis,& deiectione simili,& fine per sudorem, & principio cum rigore,& accessionis breuitate. Quam,vbi prorogetur,medici aliter nominant,cùm tamen longa à breui, specie non differat. Tribus itaque modis medici errabant in differentiis febrium constituendis : quidam enim (vt dictum est in præcedenti cap.) febrem,quæ prorogatur, alterius generis statuebant, alterius breuem. Nam tertianam appellabant febrem certæ longitudinis,productam tamen appellabant semitertianam,de quorum numero fuit Agathinus. Alij verò aliter variabant appellationes:nam febrem,quæ incipit cum rigore,& finitur cum sudore, & bilis vomitu,& breui durat,appellabant tertianam exquisitam, quòd si aliquid ei deficiebat,non exquisitam nominabant. Et eam quæ longam habebat accessionem,& breuem quietem,productam,atque simpliciter talem:vbi 24.horis infestauerit,& aliis 24.quieuerit. Cùm verò prope 30.horas occupauerit,admodum productam:cùm ad 36.horas producitur,magis productam:cùm verò ad 40.horas & amplius peruenerit, maximè productam. Tertio modo ex duratione poterit quis febrem distinguere, vbi singularum durationem definiuerit:quot, inquam, horas occupauerit, & quot intermiserit, veluti quòd 12.occupauerit,& 36.intermiserit. Hæc autem via est tutior ad præsentiendum atque curandũ:sic enim rectè distinguemus,qua hora ęger est alendus,& qua ab alimento abstinere debet. Minus recta via est secunda,qua febres appellationes variant in exquisitam,& non exquisitam:productam,& valde productam, & maximè productam. Quoniam verò hæ non variant denominationes extra febris speciem,minus male ea via procedit,quàm si primo loco dicta procederetur,quæ habita est à Galeno cap. præceden. ea nanque ex longitudine temporis appellationes variabat in alias febrium species.Nam tertianam productam appellabat, semitertianam. Hanc viam obscurissimam esse dicit Gale.vertitur enim in dubium difficile. Quæ longitudo tertianæ sufficit ad semitertianam,præter id quòd valde diuersa est,& multis aliis rationibus distincta,tertiana à semitertiana,vt ex suprà dictis notum est. Quam tamen soleant medici appellare σωρειτικὴν ἀπορίαν, id est,acerualem dubitationem.lib.3.prog.in annotatio.comment.10.diximus.

CAPVT XII.

SEquens est,vt agitetur consideratio nihilò inutilior,vtrum quemadmodum ob vtranque bilem ac pituitam fiunt genera quædam febrium,ita & ob sanguinem putrescentem eueniat. Febris enim diaria, eo tantummodò calefacto (vt diximus) haudquaquàm putrefacto consistit. Per ipsam verò putrefactionem (necesse est enim interdum sanguinem putrefieri) quærendum febrium ipsarum genus. Id autem inuentum iri 2 *par est, si prius inuenerimus quonam modo sanguis putrescit. Constat enim Aristotelem rectè dixisse, fieri putrefactionem ab aliena caliditate,intelligit autem alienam,externam,non natiuam, nec vnicuique propriam.Hæc enim concoquere:aliena verò corrumpere solet,quod est putrefacere. Extrinsecus autem caliditas superuenit sanguini per æstum,ac pestilentem constitutionem,& vt summatim dicam,per omnes febres ex quacunque causa in generationem deducantur. Quin etiam vbi in quapiam animalis parte sanguis copiosior collectus,supra vires eius fuerit,corrumpitur:maximeq́ quoties infarctus est ob crassitiem in paruis vasis,aut impactus ob copiam. Quemadmodum accidit in bubone & phymatis,& vt in summa dicam,in omni inflammatione. Nam in tali dispositione sanguis duplici ex causa corrumpitur:tùm quia minimè difflatur, tùm quia à natura minimè vincitur. Quòd autem quæ minimè difflantur,putrescere soleant,in cunctis exteris corporibus intueri licet,fructibus,seminibus atque etiam vestibus:atque persuadere id quod dicimus, maximè potest pleuritis. Expuunt enim per eam alij spumosam, alij pallidam,alij rubram saniem,quæ nihil aliud est quàm humoris in inflammatione vincentis pars,quæ non continetur,sed præ tenuitate foras resudat. Interdum etiam talis sanies nigra apparet,ac neque statim ab initio,sed processu temporis,præcedente magna ex parte pallido sputo,quod erat indicium flauæ bilis exuperantis:quemadmodum spumosum pituitæ,rubrum sanguinis. Quocirca* 5 *ratione non caret,interdum putrescere sanguinem ipsum in locis inflammatione affectis,febremq́ ex eo*

simplic

ſimpliciorem eſſe quàm ex aliis humoribus. Proportionem autem acceßionum tertianæ circuitionis potißimum ſumit (ita enim fieri cernitur & in pleuriticis quoties rubrum expuunt) vbi verò ſupra modum aſſatur, mutatur penitus. Pars enim tenuißima ſimul ac pinguis in pallidam bilem: craßior autem in atram vertitur, quemadmodum accidit in carbunculis. Etenim in his ſanguis vehementer feruefactus mutatur in humorem melancholicum. Ad hunc verò modum inaudire oporet humorem melancholicum, tanquàm nondum effectus ſit atra bilis: ſed in confinio quodam collocatus. Febres igitur conſiſtent pro ſpecie humoris, in quem ſanguis mutatur, tantummodò dißidentes malignitate & clementia.

4 *Simpliciores enim ſunt ex mutatione ſanguinis, tùm cætera, tum caloris lentate. Etſi enim quammaximè multus manus occurſu deprehendatur, prorſus tamen mitis eſt: quemadmodum is qui poſt balnea accidit. Copia enim caloris febrilis in ipſa effluuij copia ſemper poſita eſt: moleſtia verò, ſi admoueas extrinſecus manum, in ipſa caliditatis acrimonia, idq́; erit tibi indicium maximum humoris committentis febrem: intelligo autem ipſius caloris qualitatem. Qui enim vaporoſior eſt atque minùs moleſtus, ſanguis eſt: qui moleſtus, erodensq́; & mordax, ex bile conſiſtit. Vbi verò in primo occurſu vaporoſus potius quàm mordax ſentitur, diutiùs autem immorantibus paulatim ei acrimonia accedit, eaq́; maximè inæqualis, ita vt per colum quoddam, vel cribrum tranſmitti videatur talem febrem ex pituita putreſcente conſiſtere ſciendum eſt.*

5 *Cæterùm conſideranti mihi quærentiq́; cauſam ob quam febres ex aliis humoribus calorem habent æquabiliter occurrentem: quæ verò ex pituita conſiſtunt, dictã obtinent inæqualitatem: apparuit mihi potißimùm cauſa eſſe lentor, craßitiesq́; humoris, & diſſolutionis difficultas. Huius enim, vt aliorum omnium, quicquid ſemper extenuatum eſt, per halitum digeritur: vix autem extenuatur, quicquid craßißimum: ac multò minus, ſi frigidum natura ſit. Quocirca neque totum, nec æqualiter, ſed quicquid putredo occupauerit, id ſolùm in flatus vertitur, ac extenuatum foras fertur ac perinde euenit, vt in glutinoſis craßisq́; humoribus externis dum elixantur. Exiſtunt enim ex eis bullæ, quibus ruptis ſpiritus vniuersè educitur, ſimul ſecum abducens humorem attenuatum. Vbi verò tenuis humor elixatur, neque bullæ efficiuntur, & qui ab eo attollitur vapor omnino ſimilis ac continuus ſibi ipſi eſt.*

COMMENTARIVS.

QVoniam ſuprà cap.2. dixerat Galen. tantùm tria eſſe genera febrium putridarum, id quod indiſcuſſum reliquerat, perſequi modò intendit. Sint'ne tantùm tria genera febrium putridarum, vel febris ex ſanguinis putredine fieri poſsit. Nam ex ſanguinis efferueſcentia abſque putredine febris diaria efficitur, vt docuit lib.8.de metho.med. Cùm tamen neceſſum ſit, ſanguinem aliquando putrefieri, dubium eſt, an febris inde orta ſit de genere putridarum: nam eo dato, non erunt tria tantùm, ſed quatuor, nempe biliosa, pituitoſa, melancholica, & ſanguinea.

In ſecunda parte quæ incipit (Id autem inuentum iri par eſt) antequàm dubium ſoluat, neceſſariam putat eſſe cognitionem putredinis. Eius verò naturam docuit Ariſtot. lib.4.meteorologicorum, cùm dixit, putrefactionem eſſe corruptionem propriæ, & ſecundum naturã caliditatis à caliditate extranea: hanc autem intelligimus nõ propriam, non natiuam, neque genuinam. Nam natiuus calor, conſtitutus eſt ex ſpiritu, ſanguine, & ſolidis particulis. Neque intelligimus calorem natiuum eſſe primam qualitatem, ſed ſubſtantiam ipſam calidam proprio & conuenienti calore. Quæ non eſt aliud, quàm conſtitutio ipſa ex calido frigido, humido & ſicco ad doctrinam Hippocratis, qui calidum ſubſtantiam appellat lib. de humana natura. Id autem corrumpitur à calore externo, vt ambientis, aut ei ſimili, qualis à cauſis calefacientibus quibuſuis, cùm modum exceſſerint, concitari poteſt. Quas lib.1. recenſuimus & Galenus in præſenti colligit, dicens, eſſe cauſas omnes, quæ poſſunt febres inducere. Is verò calor natiuum corrumpit, & diſſoluit, & naturæ impedit actiones, quas natiuus perficit. Diximus quoque ſuprà quòd quemadmodum calor ignis mixto debitus à prima ipſa corporis conſtitutione ſecundum naturam, mixtum conſeruat, & eius præcipuum inſtrumentum eſt ad actiones obeundas: ſic calor præter naturam non natiuus ipſum natiuum corrumpit, & mixtionem diſſoluit: hic autem calor non eſt ſubſtantia, ſed qualitas. In numero quoque cauſam calefacientium, & putredinem afferentium eſt obſtructio, & prohibita tranſpiratio. Sanguis nanque, vbi in parte aliqua collectus fuerit ſupra vires ipſius partis, aut ob multitudinem impactus fuerit, vt putreſcat neceſſe eſt, veluti in bubone, id eſt, carnis adenoſæ inflammatione, & phymatis, id eſt, inflammationibus, quæ celeriter tendunt in ſuppurationem, & quibuſuis inflammationibus. Quoniam cùm naturam ſuperat humor, non ſuperatur ab ipſa, nec recipit eas mutationes, quas à natura recipere deberet: vnde fit, vt à calore alieno occupetur atque putreſcat. Præter id, quòd quæcunque non tranſpirant, ſimiliter putrent: quoniam calor natiuus abundans in animatis corporibus, & humori mixtus euentatione eget: nam aliter præfocatur: quod non animatis quoque nonnun

nonnunquam accidit. Exempla sunt,semina,fructus,& vestes,quæ nisi euĕtentur,facilè corrumpuntur, atque putrescunt. Docet quoque id lateralis morbus, in quo humor, qui continetur in inflammatione,putrescit:quod ostendet ἰχὼρ,id est,sanies tenuis quæ ab inflammata parte resudat: id fit in omnibus inflãmationibus, quæ membrana tenui obuoluuntur. Id itaque,quod defluit,naturam humoris intus contenti ostendit,estque spumosum,quoties pituitosa est inflammatio: pallidum,quoties biliosa: nigrum,dum melancholica: rubrum,dum sanguinea: hæ nanque sunt sputorum differentiæ. Nam etsi inflammatio omnis,quæ à Græcis φλεγμονὴ appellatur,ex affluenti fiat sanguine:is omnium humorum mixtionem continet,& poterit in ipsa quiuis abundare,& conuenientem mediocri sanguini mensuram excedere. Si igitur bilis,modo dicto, excesserit, sputum erit pallidum: si pituita,spumosum: si melancholia,nigrum. Sed aduertĕdum, quòd nigrum rarò apparet, nisi pallido præcedente:quoniam in generatione inflãmationis membranarum,non solet humor melancholicus ipsas peruadere:sed postea assatione fieri ex bile, aut sanguine:sanguis verò prius transit in bilem. Sed id magna ex parte fieri dicit.

In tertia parte,quæ incipit (Quocirca ratione non caret) respondet ad quæstionem rationi consonum esse,sanguinem putrefieri in locis affectis inflammatione,atque inde febrem consurgere simpliciorem reliquis febribus: sed tamen hanc,seruare proportionem accessionum febrium tertianarum. Quod docet exemplo pleuriticorum, qui quamuis febrem patiantur,quę à sanguine putrescente in inflammatione ortum habet, accessiones per tertium illis eueniunt. Quod simili modo in inflammationibus oculorum fieri perspicuum est, vsque adeò quidem à sanguinis putredine fit prædicta febris. Cæterum, vbi supra modum assetur (inquit) mutatur omnino pinguis pars in bilem, crassa verò in melancholiam,vt in carbonibus fit.Sunt autem carbones,quædã inflammationes à crasso,ac feruenti sanguine,qui ob feruorem crassescit,& humorem melancholicum pustula ostendit nigra. Neque tamen intelligere oportet, melancholicum humorem esse, exquisitam atram bilem, sed nigrum humorem assatione genitum. Exquisita enim bilis atra acida est,& terrã ebullire facit,quam muscę gustare detrectant: talis itaque naturæ febres erunt,qualis fuerit humor in quem sanguis putrescens mutatur: aut biliosæ, nondum valde mutato sanguine: aut melancholicæ, ipso valde mutato. Dissidebunt autem ab his,quæ fiunt ex aliorum humorũ vstione, aut assatione: quoniam quæ fiunt ex sanguinis assatione,mitiores sunt his,quæ fiunt ex flaua,aut atra bile assata,quantò sanguis aliis humoribus est mitior. Simplex enim morbus in hoc capite mitem significat,& eum,qui non est cacoethes,siue mali moris:sed vt Græci dicunt, εὐήθης.De cuius vocis significatione in expositionib. tertij lib.prog.multa diximus. Tales dicit esse febres ex sanguinis mutatione,tum in aliis,tum in caloris qualitate Alia sunt symptomata,quæ sequuntur febres: minus mala namque sunt, quæ sequũtur febres sanguineas,quàm quæ reliquas. Caloris verò qualitas mitior est tactui,quemadmodum & sanguis ipse reliquis est mitior.

In quarta parte,quæ incipit (Etsi enim) docet cognoscere ex qualitate caloris, qui tactui se offert,singulas febrium humoralium species. Febris nanque ex sanguinis mutatione mitis est: nam etsi multus vapor se tactui ostendat,is non est dissimilis illi, qui in balneis qui vaporosus est:vapor verò calidus est,& humidus natura, qualis tactum mordere non solet,qualis similiter est puerorum calor. Bilis verò vtraq; aridũ exhalãt, quod ariditate mordet, ac insuaue est: talis est omnis calor in sicco subiecto, vt calor iuuenis, & calor febrilis omnis, nisi à vaporum humidorum multitudine hebes redditur. Nam & calor febrilis, qui in sanguine consistit, mordax est, vbi ad natiuum calorem referatur: etsi ad alios febriles calores collatus, fit mitis,atque suauis. Medio quodámmodo se habet calor pituitosæ febris: nam is principio tactui se offert mitis, deinde ei accedit acredo quædam inæqualis,veluti si calor,aut calorem deferens vapor, per cribrum percollaretur.

In quinta parte,quæ incipit (Cæterùm consideranti) reddit causam huius dissimilitudinis occursus caloris. Nam aliarum omnium febrium calor consimilis est semper tactui: aut mitis,vt sanguinis:aut acris,vt bilis vtriusque: pituitæ verò dispar,ab initio mitis,deinde acris. Causa tamen est crassitudo efficientis humoris, cuius rei gratia difficulter dissoluitur. Eius enim pars,quæ vehementius occupatur à calore putrescente, digeritur in halitum, ac manum immutat: pars verò reliqua crassitudine remoratur dissolutionem. Cùm igitur in totum exhalauerit humor, qui incalescens in flatum versus fuerit, cessat sensus acredinis, donec rursus pars altera in flatum versa exhalet, ac iterum immutet. Hæc autem satis manifesta causa inæqualitatis immutationis est.

Quod in omnibus crafsis,ac glutinofis fuccis confpicuè euenit,dum efferuefcunt:nam exurgunt ab ipfis bullæ quædam,à quibus ruptis affatim , vapor efferuetur , qui intus contentus bullæ capacitatem implebat,cum tamen elixantur humores tenues vapor continuè fimiliter exhalat,fine bullis : quamobrem nullam efficit in exhalatione inæqualitatem. Vt tamen fuprà lib.1. cap.1. expofuimus latè , Hippoc. in diuifione febris, quatuor membra fcripfit , quæ fumuntur ex modo motus caloris. Calor verò aut eft femper mitis,vt in febribus fanguineis : aut femper acris,vt in febribus biliofis : aut ab initio mitis,deinde acris,vt in pituitofis:aut ab initio acris,deinde mitis,vt in quibufdā diariis. De quibus funt quæ ab inedia,aut vigiliis,aut folis æftu,fine fudore fiunt. In illis enim calor acris fe offert ob cutis ariditatem , quæ ftatim tangitur,demū verò accedente vapore & fpiritu redditur tactui mitior.hæc circa literam Galeni dicta fufficiant. Sed tamen quoniam nonnulli ex barbaris conati funt Galenum reprehendere , vifum eft mihi circa febrem ex fanguine putrido liberare Gal.à cōtradictione, & aliorum calumniis. Galenus itaque in præfenti capite, duo adftruit, quæ attinent ad febrem fanguinis. Primum eft fanguinem putrefieri poffe, quod docent inflāmationes,de quibus eft etiam morbus lateralis,in quo fanguis putrefcit in loco angufto conclufus,tranfpiratione prohibita. Conftat quoque id verum effe,quoniam in fanguineis morbis lateralibus fputum excernitur cruentum. Secundum quod,inquit, eft,febres ortas ex fanguinis putredine feruare tertianos circuitus,quoniā fanguis putrefcens tranfit in bilem, ex affatione mutante eius partem pinguem,vehemētius tamen affato fanguine,crafsior quoque fanguinis pars tranfit in melācholiam,ac inde fit,vt aliquando feruet prædicta febris quartanos circuitus. Quod enim dixit, tertianos circuitus feruare febres ex putredine fanguinis, id magna ex parte , atque incipiente putredine intelligendum eft. Ex his cōftat Galenum velle,aliquam febrem effe ex fanguinis putredine.Quod tamen id docuerit in inflammationibus,non tollit fieri poffe fimiliter,vbi putrefcat fanguis in vafis : nam id quod affert Gale.de inflammationibus ad maiorem euidentiam exempli gratia dictum eft. Neque putandum eft Gal.fanguineam febrem à fanguine putrefcēte negaffe,dicentem feruare circuitus tertianos eius accefsiones. Quoniam febris cōtinua effe poteft à fanguinis putredine: bilem tamen quę interim accrefcit,augere febrem, & afferre nouam accefsionem,quod fit fanguine in vafis putrefcente.Neque tamen id eft neceffarium : funt enim ex fanguinis putredine febres quædam fine aliqua accefsione, in quibus fanguis in vafis cōtinetur,quod rarò fiet vbi fanguis contineatur in inflammatione: nam ibi celerius & vehementius putrefcens magnam facit in bilem mutationem , quam prædictæ fequentur accefsiones. Quòd tamen quædam febres fint ex fanguinis putredine fine inflammatione , teftatur Galen.libr.9.de metho.med.vbi febrem continentem quandam dixit effe fine putredine,quandā cum putredine,de qua inquit: Alterum eft cùm in omnibus vafis,ac potifsimū maximis æquabiliter fucci putrefcunt, eiufmodi febrium in gracili & frigido corpore neutra confiftere folet : fed plurimum in his qui fanguine abundant, & corpulentis gigni cernuntur,quando nec obftructio citra putredinem excitare febrem valet, nifi id quod tranfpirat & copiofum fit , & calidum , neque humorum putredo in omnes quæ inter inguina , & alas interfunt venas , æquabiliter ac cito porrigi in frigido habitu poteft : debent enim quæ putrefcunt tum calida & humida effe,tum difficilem tranfpiratum habere.Eoq; fit vt neque in frigida ætate , neque in frigido corporis temperamento , fiue id ab initio conftitit, fiue modo frigidum fit factum,continens excitetur febris,fed neque in gracilibus , vel qui raro funt corporis habitu , imò tum ætate,tum natura , tum acquifititio temperamento , quæ calida funt , ac præcipuè fi & carnofus , & bono ac multo fanguine affluens , & denfo corpore æger fit, aut etiam calidis excrementis refertus. In hoc loco febrem ex fanguinis putredine excitari dixit in corporibus fanguine abundantibus,& ipfam effe continentem , quæ accefsionibus caret. Huius exemplum eft loco citato, Seruus , qui herum in itinere comitabatur, & fimul cum ipfo febrem incidit cōtinentem cum putredine , herus verò fine putredine. Libro quoque 6.de mor. popu.par.1. comment. fectionis 2. inquit: Inter omnes corporis partes vulua tum plurimas,tum maximas habet venas : quæ vbi malè affecta fuerit , vel ob retenta tum menftrua,tum ex puerperio excrementa , vel phlegmonem aliquam quouis modo ortam , fanguine ipfo neceffariò repletur : quo putrefcente , fi febris accendatur , etiam ex fynochorum forma effe eft neceffe. Nam ex putrefcente fanguine tales accendi febres , quæ non modicam calidorum vaporum copiam ad cerebrum mittant , eft demonftratum Videtur tamen Galenus contrariam fententiam velle libro fecundo de crifibus, cap.6. vbi inquit : Quare tria erunt vniuerfa fimplicium febrium genera,fingula verò ipforum

rum in duas primas differentias fecabuntur: vel enim intermittentes, vel continuæ febres erunt. Et fuprà capite 10. de febribus putridis loquẽs inquit: Neque enim magnus numerus ipfarũ eft, fed omnes tres exiftunt, biliofa, melancholica, ac pituitofa: quarum cuiufque duplex differentia eft, intermittens, & continua. Videtur itaque quòd febrium putridarum fimplicium tres tantùm fint fpecies, quibus tamen in præfenti capite, vt diximus, quartam fpeciem addit: & alibi in fententiis adductis, præter id quòd in præfenti loco non videtur febrem ex fanguinis putredine adftruere, quando fanguinem putrefcentem dicit mutari in aliam naturam, tenuem, inquam, partem in bilem, & craffam in melancholiam, ac circuitus tertianos fieri in febribus ex fangui. putredine. Quod indicat ipfam biliofam potius effe, & fanguinem in fua forma non manere. Auerrous quoque variam fuiffe Galeni fententiam teftatur libro 4. collectionũ cap.31. Cum inquit: Et verba Galeni varia funt in hac febre, quia aliquando dicit quòd eft cholerica continua, & aliquando dicit, quòd eft aliud à cholerica. Sed tamen vt nos Galenum ab hac apparente cõtradictione faluemus, prius excludemus Auerrois ignorantiam, qui prædicto loco putauit, Galenum voluiffe febrem ex putredine fanguinis effe mediam inter diariam & putridam. Cùm tamen ipfe hîc & lib.9. de metho. meden. diftinxerit febrẽ continentẽ in eam quę fine putredine fit, quam dixit effe quodam mo do de natura diariarum, & continentem cum putredine fanguinis, quam modo inquirimus. Auerrous autem ipfe nullam habet apud nos autoritatem. Quod tamen fuprà diximus, non cõtrauenit fententiæ Galeni qui febres ex fanguine putrefcente adftruxit. Nam etfi accefsiones tertianas obferuare dixerit, in prçfenti cap. non omnibus febribus ex fanguinis putredine id ftatuit conuenire, vt cõftat de continentibus. Præter id quòd in quibus accefsiones per tertium repetunt, nihil tollit febrem ex fanguinis putredine fieri, & bilem mutatione factam, quæ perpetua eft in huiufmodi febribus, augmentum efficere per tertium. Quòd tamen tria tantùm dixerit effe febrium putridarum fimplicium genera, non contrauenit dictis. Nam febris ex fanguinis puttredine ftatim bilem admixtam habet, quare non recte dicetur febrem ex eius putredine effe fimplicem, fed quodammodo mixtam. Quod ipfe expofuit, ambiguitatem noftram foluere volens manifeftis verbis libro fecundo de crifibus. cap.12. vbi de febribus ortis à fanguinis putredine inquit: Liquet autem, quòd cùm hic putrefcere cœpit, non amplius bonus remanet, fed iam ad amaræ bilis naturam tranfit, atque in hoc illud feruatur triplex effe genus vniuerfum fimplicium febrium: quæ enim ex fanguinis putredine fit, iam quodammodo biliofa eft, ficuti in naturalibus fermonibus oftenfum eft rectè, quòd fanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiori, atra verò ex fufficienter immodico. Febrem itaque ex putredine fanguinis fieri non negat, fed ipfam aliquid bilis admixtum habere, neque fimplicem effe, vult: fimplices autem ipfe dixerat tribus tantùm generibus contineri. Neque difficile eft noffe, quare cùm febres ex fanguinis putredine fint quodammodo biliofæ, non omnes tales feruant tertianos circuitus, fed quædam funt continentes. Ratio nanque duplex habetur: prima fcribitur à Galeno infrà capite vltimo, vbi reddit caufam, quare febres quædam funt continentes fine aliqua accefsione, dicens: Qui verò fine circuitione fatigant, in his nullus locus peculiaris præcipuè affectus eft, fed humores in venis & arteriis omnibus, maximeque qui in maximis, & calidifsimis funt. Quoniam igitur humores in magnis vafis putrefcunt, febres carent accefsionibus. Altera caufa eft, quæ habetur nono libro de Metho. medendi, nempe quia cùm multus vapor putrefcentis humoris fubeft, paucus verò trãfpirat, febris nõ peruenit ad diminutionẽ. Quod fi paucus fuppetat vapor, & multus exhalet, quod fit in cõtinẽtibus paragmafticis, id fine accefsionibus fiet, vnicã nanq; diminutionis celeritatẽ morbus totus feruat ab initio in finẽ, quę fequitur vaporũ diminutionem.

Auicenna quoque argutiis obftrepit aduerfus Galen. dicens, ipfum negaffe febrem fanguinis à putredine ipfius. Contra quod difputat. Errat autem duobus modis, tum quia putat Galenum negaffe febrem hanc: tum quia eius argumenta omnino nihil fuadent. Primùm fatis notum eft ex dictis, febrem ex putredine fanguinis cognitam fuiffe à Galeno, & eius meminiffe locis citatis, quam in præfenti capit. dicit ad bilis naturam inclinare, ob mutationem tenuioris, fiue pinguis partis fanguinis in bilem. Et lib.2. de crifibus eam non fimplicem effe, fed quodammodo biliofam. Nullibi itaque vifus eft ipfam negare, fed non effe inter fimplices annumerandam voluit. Verùm decet, vt eius rationes fcrutemur, quamuis contra Galen. non pugnent, vt Auicennæ ineptifsima argumenta fuis fequacibus pateant. Inquit itaque, cùm Galenus dixit fanguinem in bilem per putredinem tranfire (quod Auicenna putat fuiffe fundamentum Galeni ad negandam febrem fanguinis) aut intellexit fanguinem trañfire in bilem poft putredinem, aut in ipfa putredine. Poft putredinem, videtur

falsum: Primò quoniam cùm putrescit sanguis, tenue ipsius transit in bilem, & crassum in melancholiam, non ergo conuertitur totaliter in bilem. Hoc argumentum contra hypothesim, nihil agit: non enim dixit vnquam Galenus in totum verti sanguinem in bilem, sed partem tenuem & pinguem. Nos quoque suprà diximus, non omnem febrem sequentem eam, quæ fit ex sanguine putrescente esse biliosam, sed aliquam esse melãcholicam. Secundò arguit contra dictum intellectum: quoniam loquimur, inquit, de tempore putredinis, ac si diceret: Quàmuis verum sit, quòd post putredinẽ sanguis transit in bilem, interim tamen dum sanguis mutatur erit febris, & non biliosa, quia bilis nondum genita est: erit ergo sanguinea. Galenus id non negaret. Sed ingenuè fateretur, interim febrem sanguinis adesse, dum sanguis in bilem mutatur, quòd si ipsam vellet quis negare, nihil omnino suaderet Auicen. Nam per id tempus quo sanguis in bilem transit, diceret nondum febrem adesse, bile verò genita, febrem fieri, atque ipsam biliosam. Tertiò quoque instat, quoniam nescimus inquit, post putredinem, an bilis putrida generetur, multa enim sunt quę generantur ex putridis, & non sunt putrida: inde ergo fiet, vt febris non necessariò sequatur sanguinis putredinem. Ad quod dicerem., quòd licet non omne genitum ex putrido sit putridum, bilis tamen omnis ex putredine sanguinis genita calorem præter naturam contrahit, qui febrem efficere potest, hunc autem externum, & putredinem inferentem appellat Gale. Quod rursus Auicen. disputat de secundo sensu, si quis diceret sanguinem transire in bilem in ipso tempore putrefactionis, id dixit esse mendacium, quoniã putredo est via in corruptionem, & putredo quidem habet tempus, sed conuersio sanguinis in bilem fit sine tempore. Vnde sequi vellet quòd si putredo exigit tempus, vt generatio secundum quid, & generatio bilis sine tempore fit: quoniam est generatio simpliciter, in tempore putredinis non dicemus fieri bilis generationem. Sed tamen quamuis sine tempore forma substantialis bilis introducatur in materia sanguinis, quoniam talis forma extendi debet, & in multa materia induci, tempus exigitur. Itaque eo modo, quo sensim sanguis putrescit, & alteratur, sensim quoque forma bilis materiam sanguinis occupat. Hinc constat, Auicenam non intellexisse mentem Galeni, & ipsum falsis cauillis vsum ad mentem suam probandam: Galenus nanque febrem ex putredine sanguinis non negauit, sed ipsam multis locis affirmauit. Et generatio bilis ex sanguine omnibus nota est, ex doctrina Galeni: cum enim sanguis putrescit, sensim alteratur, & mutatur, & singulæ ipsius partes cùm ad certam quandam mutationem peruenerint, formam sanguinis amittunt, & formam bilis suscipiunt. Cùm ergo putredo sensim sanguinem inuadat, sequitur vt paulò pòst incipiant mutari partes ipsius in bilem, illæ quæ maiorem contraxerunt putredinem, reliquis adhuc sub forma sanguinis manentibus putridis, simul & febrẽ efficientibus. Eritque, vt diximus, febris ex sanguinis putredine: quam tamen ob bilis, & quandoque melancholiæ mixtionẽ, inter simplices non recenset Galenus, & nos hanc ambiguitatem à medicorum animis propulsauimus.

CAPVT XIII.

Sed cùm de his satis dictum sit, sequens est vt agamus de causa febrium synochorum. Mirum enim mihi esse videtur sæpè vsque ad quartum vel quintum, & interdum vsque ad septimum diem, vnam fieri accessionem in eis ab initio vsque ad finem. Quanquàm si quis consideret diligenter, magis mirum est quasdam febres repetere per circuitionem. Exemplum enim suprà dictum à nobis de stercore particulatim putrescente, non perinde potest accidere, quum in corpore animalis putrescentes humores cum his qui putredine vacant, facilè misceri poßint, vtpotè quum ex omnibus confluxus, conspiratioq́; in omnia existat. Quocirca minimè fieri potest vt putredo in vna aliqua parte, aliàs alia fiat, nisi inflammatio colligatum detineat incipientem putrescere humorem. Cùm igitur ratio in contrariũ cedat, difficiliusq́; fit inuenire causam febrium circuitione repetentium quàm synochorom, de vtrisque nitimur differere, neque hîc producentes sermonem, neque contradicentes erratis aliorum, sed (vt in omnibus antè fecimus) veritatem ipsam tantummodò persequentes, qua nixus poßis deprehendere errata aliorum.

2 *Incipiendum igitur ab iis quæ manifestißimè apparent, cuiusmodi sunt ophthalmiæ quædã, quarum hæ quidem singulis diebus, hæ autem tertio quoque die infestare cernuntur. Nec secus aurium dolor & capitis, vel totius, vel dimidij, quem nominant hemicraniam. Nonnullis verò etiam podagra ac dolor articularis repetit per circuitionem. Vt igitur in his omnibus videre licet venas ipsas in partibus quæ infestantur in tumorem attolli, & phlegmonem augescere, & dolores intendi & fluxionem insignem foras procumbere: ita existimandum est in partibus internis, quæ minimè apparent, seruari eandem proportionem. Verbi gratia per inflammationem pleuritidis, ac peripneumoniæ intumescere quidem inter initia accessionum, discuti verò ac subsidere per inclinationem. Sed quonam modo id fiat fortasse inueniemus, si ea quæ de inflammationis generatione & rheumaticis affectionibus*

bus vocatis alibi demonstrata sunt ad memoriam reuocauerimus. Si enim simul cum illis adiecero quæcunque propria huic sermoni sunt, præsentibus quæstionibus sufficient.

COMMENTARIVS.

POstquam Galenus soluit quæstionem de febre sanguinis, & dubium de inæqualitate caloris febris pituitosæ, de continuitate febrium & ipsarum accessionibus agere vult, dubium proponens, quare febres quædam sunt continuæ sine aliqua accessione, quas appellauimus continentes, quæ ad quintum, & septimum diem prorogatæ sunt visæ. Quod dubium aliud difficilius comitatur, quare quædam febres habent per circuitus accessiones. Quod certè inter naturalium causarum effectus, vt miraculum haberi potest. Febrem vtique tertianam, quouis tertio die, accessionem habere, & quartanam per quartum, & quotidianam quotidie, & sæpe eisdem omnino horis, & temporibus intermediis hominem à febre liberum manere. Hoc secundum dubium, quoniam difficilius est, primo loco soluit: primum verò infrà cap. vltimo. Ad primum itaque dicere posset aliquis, eam esse rationem, (quare febres repetunt per accessiones) quæ suprà scripta est à Gal. lib. 1. cap. 7. de stercore putrescente, de quo dixerat: Quòd cum stercus pecudum, & columbinum mixta essent, & à sole incalescerent secundum partem, pars quæ primò calorem concipiebat, incendebatur, & acrem fumum à se mittebat: deinde pars calorem paulatim amittebat & refrigerabatur, & sequenti die pars proxima accēdebatur, & calor ad summum vigorem perueniebat, & deinde refrigerabatur ea pars, & sequenti die pariter fiebat. Quod exemplum dixit ostendere quotidianam febrem, quod si per tertium fieret, tertianam ostendisset, & vbi per quartum quartanam. Hoc tamen exemplum non omnino simile esse, probat: nam partes stercoris non sic mistæ erant, vt humores, qui sunt in venis, poterantq; seiunctim putrefieri, absque eo quòd continuo tempore & sine intermissione putredo partes omnes occuparet. Sed humorem aliquem in vasis contentum putrefieri seiunctim absque eo quòd reliquos sibi mixtos inficiat, videtur omnino impossibile. Maximè quoniam totum corpus nostrum transpirabile esse dixit Hipp. 6. lib. de Morb. po. ac inde facilè est putredinem serpere ab humore putrescente in sibi coniunctum, atque in eum, qui in venis, & arteriis aliis continetur. Id itaque euenire posset, vbi humor in loco aliquo conclusus teneretur, vt in inflammationibus, & non aliter: nempe, vt pars putresceret per se, ac sine aliorum humorum consensu, non tamen in vasis. Auget quoque dubitandi rationem, quòd non tantum per accessiones repetunt quædam febres, sed certis & statutis diebus, atque dierum horis, vt diximus.

In secunda parte, quæ incipit (Incipiendum) id quod proposuit, de accessionibus morborum probat verum esse exemplis notissimis in morbis exterioribus: ex quibus licet consimile coniicere in affectionibus internis. Inflammationes nanque externæ manifestè conspiciuntur, quædam quotidiè, quædam etiam per tertium accessiones habere: vt ophthalmia, aurium dolor, aut capitis totius, aut partis, aut podagra & articularis morbus. Hos enim à bile euenientes per tertium, & à pituita quotidie augeri videmus, & earum partium venas intumescere, & dolores vehementes fieri, & omnia hæc symptomata deinde diminui, & aliquando dolores in totum finiri, & deinde certis circuitibus redire ad pristinā dispositionem, augmenti, vigoris, & inclinationis: quibus similia fieri in inflāmationibus internis cōiectura assequimur. Id quoque ostendentibus doloribus, & febribus, quæ dictis accessionum temporibus maiores fiunt, aliisq; accidentibus, si quæ prædictis morbis coniuncta sunt. Vt in morbis attinentibus ad thoracem, & pulmonem difficilis respiratio, vt in pleuritide & peripneumonia. Id itaq; sic fieri notū est, quo tamen modo id fiat, non aliter intelligi potest, quàm vbi prius intelligamus, quomodo inflāmationes generantur, vt lib. de inæquali intēperie, & quæ dicta sunt de affectibus rheumaticis, additis quibusdam aliis, quæ ad præsentem locum sunt satis opportuna. Phlegmonis generatio satis nota est: quoties enim pars aliqua ex præcipuis, aut valentioribus grauatur multitudine, aut mala qualitate contenti mordetur, trudit excrementa in partē imbecilliorem. Quòd si is sanguis fuerit modicæ crassitudinis, & conditione talis, inflammationē efficiet, rursus primùm à magnis vasis ad parua, & à paruis ad minutissima, donec spacia inania partis ad quam decumbit, impleuerit. Hæc dispositio phlegmone appellatur, tumor durus ac dolens. Rheumaticorum verò affectuū generationē docuit lib. de sang. miss. cap. 8. dicēs: Quapropter partes infirmiores omnium primæ excrementitiis morbis corripiuntur. Huiusmodi quapiā ratione rheumaticos vocatos affectus prouenire scito, toto videlicet corpore infirmo (quæ vna est mali habitus species) principibus verò illius partibus, paulum licet insit ipsis sanguinis, grauati tamen solitis, eumq; ad carnosas partes prodentibus, potissimumque adenas

excipiendis recrementis idoneos, tum ob substantiæ laxitatem, tum quia omnium partium minimè robustas habeant naturales virtutes, sicut & pinguedo.

CAPVT XIIII.

Fluxionem igitur decumbentem in oculos, omnes quidem cōcedunt, ab ipso capite defluere, sed quanam causa sit ob quam præfinita circuitione sæpenumerò defluat, dicere minimè possunt: vt qui nequaquam cōmentati sint in facultatibus naturalibus, de quibus ipsi tribus libris perscripsimus, indicantes omnes quatuor esse, à quibus plantæ & animalia gubernantur. Vna ergo est quæ attrahit proprium alimentum, altera idipsum detinet: tertia autem ab his alterat: quarta ab his aliena expellit.

2 *Alienum autem in omnibus rebus duplex est: alterum qualitate, alterum quantitate. Id verò propter sitarum in ipsis partibus facultatum fortitudinem, atque imbecillitatem, colligitur. Nam si quidem paribus sint viribus, & meatus deferentes excrementa se habuerint secundū naturam, partes ipsæ sanæ sunt: si verò plus quàm alterari queat assumptum sit, excrementū omne excerni à facultate expultrice pulsum necesse est. Quòd si hæc imbecillis sit, eodē in loco manere necesse est. Atque si multum sit, grauat eum ipsum, atque distendit, si acre sit erodit & mordet, quemadmodum si calidum sit, calefacit: si frigidum, frigefacit: atque hæc perspicua sunt in iis, quæ in ventre habentur. Quidam nanque ingerentes plus alimenti, interdum vomere coguntur nauseabundi: interdum alui fluore corripiuntur. Quod igitur hic per maxima spacia excernitur eructantia foras excrementum, id in aliis partibus animalis per tenues meatus non foras, sed ex aliis in alias transfluit partes: expellentibus quidem fortioribus, suscipientibus verò debilioribus. Porrò rursus expellitur ex his in alias, atque ex illis in alias defluit, quousque in debilissimas omnium decumbat. Id autem rursus recurrere inde in alias fortiores nequaquam possibile est. Atque ob eam rem per plethoram ac vitium humorum partes omnium debilissimæ alias inflammatione, alias erysipelate, vel herpetibus, vel alia quapiam affectione prehenduntur, aut habent affectionem quam rheumaticam nominant, de qua seorsum scripsimus.*

3 *Quocirca minimè mirum videri debet, cerebrum vel etiam totum interdum caput vbi collegit aliquod excrementum, in aliquam partem debiliorem expellere, aut in aures, aut oculos, aut tempora, aut labrum, aut dentes, aut genas, aut palatum, aut gingiuas, & gurgulionem, & tonsillas, & adenas ibi contentos: atque vbi nullum ex his fuerit imbecille, in thoracē pulmonem, fauces, gulam, ventriculum, fluxionem transmittit. Quemadmodum ergo caput sæpenumerò prædictorum cuique causa morbi est: ita inflammationis in iecore & liene, proximarum aliqua partium, aut etiam mehercle, vna longiùs positarū, vel plures quæ excremēta gignunt, augent, transmittūt, & circuitione affligunt. Ac nihil miri*

4 *est his accidere affectū similē excretioni excremētorū vētriculi. Quemadmodū igitur si quis videret quidem quantum quotidie excernitur, ignoraret autem causam excretionis, miraretur ordinem: ita qui nescit neque generationis in capite excrementorum, neque excretionis causam, ignorat autē & quamobrem hæc foras decūbant, illa in aliquam aliā partem transfluāt: hæret atque miratur influxus proportionem. Pari autem modo, & qui ignorat quæ partes excrementum iocinori transmittunt, miratur proportionē excitatarū ex iecore febrium. At qui nouit decumbentem in viscus fluxionem, & primum phlegmones initium dedisse, & sequētis accessionis ipsam partem affectam autorem esse, mirari desinit.*

COMMENTARIVS.

Rvrsus, antequam soluat dubium, reprehendit medicos, qui nesciebāt reddere causas repetentiarum præfinitarum. Nam ipsi non nouerūt, inquit, humani corporis & singularum partium ipsius facultates, quæ in singulis membris sunt quatuor peculiares, quas tot numero esse in libris de naturalibus facultatibus latè probauit. Sunt hæ attrahens, retinens, coquens, seu alterans, & expellens. Non enim aptum est alimentum ex natura sua per mēbra distribui, nisi ab ipsis traheretur, vt conueniens quod in plātis docet succus à terra tractus ad supremas arboris partes. Id verò, vt coquatur, tempore eget, quo retinetur à facultate ad id à natura instituta, à coctrice verò alteratur. Quoniam verò alimentum non omni ex parte aptum est in corpus nostrum migrare, aut corpus continens eo nō eget, necessum est partem illam, vt inutilem excerni. Quòd in partibus quarum officium ex toti corpori commune, vt ventriculus, & iecur manifestis excretionibus fit, vt deiectione, aut vrina, in reliquis non manifestis. Sed quod secundum naturam est, à parte in partem à natura traducitur, & excrementum postremum euacuatione sensum effugiente finitur. Quòd si in aliqua harum partium quidpiam præter naturam abundauerit, similiter à parte ipsum continente excernetur aliquando quoque non extra corpus, sed in partem alteram, à qua nonnunquam trahi ob affectum aliquem præter naturam contingit. Hæc de facultatibus ad hunc locum satisfacient.

In secunda parte, quæ incipit (Alienum autem) reddit rationem quare à membro in membrum aliquid excernitur, nempe quoniam alienum est. Deinde exponit quare ali

re aliquid dicitur alienum:nam aut quoniam quantitate grauat, aut quoniam qualitate moleſtat. Sed tamen libro tertio de cauſis ſymptomatum vomitione reiici dicit ea,quæ grauant multitudine,atque implent ventriculum,& quæ qualitate moleſtãt,vt cum ru-ctus adſunt,aut nidoroſi, aut acrimoniam referentes. Inter quæ annumerantur excrementa biliofa,& pituitoſa,& ſeroſa,aut in ventriculo genita,aut aliunde tranſmiſſa:quibus addit tertiam cauſam excretionis præter grauitatem,& acrimoniam,ea eſt,ſi contentum ſit præter naturam (talia verò ſunt quæ cocta alere non poſſunt) vt pituita acida, aut ſalſa,quibus adiungit dulcem pituitam,& ſanguinem in ventriculo. His tribus modis alienum aliquid dici poteſt. Id verò quod tale eſt, colligi debet in parte antequam inde excernatur,colligitur autem ob partiũ fortitudinem,aut imbecillitatem. Pars enim imbecilla alimentum nõ ſuperat,ſed id corrumpit,ac congerit,fortis id ſuperat, coquit, & vt alienum in partem aliam ſe imbecilliorem tranſmittit. Nam vbi partes fuerint, ἰσοσθενεῖς,id eſt,æquiualentes, ſiue robuſtæ,& potentiarum ſuarum analogiam quandam,ac commenſuratam proportionem ſeruauerint, & meatus ſe habuerint ſecũdum naturam (ne impediant alimentorum & excrementorum delationem)partes ipſæ ſanæ erunt,niſi immodicum fuerit,quod ad partem defertur. Nam ſi tale fuerit,pars mittet id quod ſuperabundat,aut extra corpus,aut in partem alteram,quæ ſi imbecilla fuerit, hæc admittere excrementum cogetur,& eiuſdem ratione laborare. Quòd ſi pars ipſa quæ à principio recepit excremẽtum imbecilla fuerit, ibidem retentum excrementum permanebit, & putreſcet,& partem diſtendet,ac grauabit, aut acrimonia mordebit, aut ſua qualitate alterabit, vt ſi calidum fuerit ad calorem, ſi frigidum ad frigiditatem. Excrementorum excretionem docet venter, in quo ſi multum alimentum ingeſtum fuerit, à robore expultricis facultatis foras excernetur,aut ſuprà,aut infrà. Quod igitur per magna vaſa, & conſpicuos meatus à ventre fieri conſpicimus, id ab aliis membris per occultos fieri putandum eſt,non foris ob eorum anguſtiam,ſed intus ad ignobiles, & imbecillas partes,ad imbecillimas vſque,à quibus non eſt ad præcipuas, & nobiliores recurſus. Inde fiunt in plethoris inflammationes, tranſmiſſo ſanguine in partem aliquam, vt in cacochymiis,herpetes,aut eryſipelata.

In tertia parte quæ incipit (Quocirca minimè mirum) cùm docuiſſet cauſas tranſmiſsionis excrementorum de parte in partem, quoniam id conſtat non parum conducere ad notitiam eius,quod quæritur de ordinatis circuitionibus febrium, & in ſumma omnium morborum ſic repetentium: Id ſimiliter fieri non eſſe mirandum, inquit, in morbis oculorum (de quibus ab initio huius cap.dixerat) caput nanque aut cerebrum, vbi collegerit copioſum aliquod excrementum,robore ſuo id mittet in oculos, aut aures,aut tempora,aut labrum,aut dentes,aut buccas,aut palatum,aut gingiuas,aut gurgulionem,aut partes quæ gulæ & gutturi interiacent,aut adenas quæ ibidem ſunt,quarum inflammationes appellant ἀντιάδας, ipſas verò adenas:Latini tonſillas, vbi verò nullum horum fuerit imbecillum,idem tranſmittetur in thoracem, ad quem attinent membranæ,& muſculi ipſius,aut pulmonem,aut fauces, aut ſtomachum, id eſt, ſupremam oris ventriculi partem aut ad ventrem. Quemadmodum verò cerebrum, aut caput ipſum prædictis partibus morbos infert,ſic aliqua ex partibus ſitis prope iecur, vt ventriculus, aut lien,aut ex partibus longè à iecore ſitis vna,aut plures,cauſa inflammationis iecoris eſſe poterit,vbi iecur ipſum ex accidenti,ſiue occaſione aliqua languidum redditum fuerit,aliis adhuc robuſtis manẽtibus. Quod lieni pariter accidere poteſt,vbi vna,aut multæ particulę de proximis,aut longè ſitis generat,auget,excernit,& per acceſsiones irritat: ſic enim ſolent præcipuis partibus inflammationes inferre. Quod à vaſis maximis fieri conſpicimus magna ex parte,vbi in ipſis excrementa redundauerint, trudi in iecur aut lienem,& eis inflammationũ cauſas eſſe. Hoc itaque ſic fieri, atque prædictas facultates, & membrorum generantium,mittentium & recipientium diſpoſitiones, cauſas eſſe fluxionum humorum ad partes,& morborum euenientium eis,maximè vbi per circuitus infeſtauerint,notũ ex dictis euadit. Membrum enim quod recipit,aliunde tranſmiſſum recipere debet,ac neceſſum eſt partem tranſmittentem grauari à copia, aut morderi ab acredine,& robuſtam eſſe:recipientem verò imbecillam.

In quarta parte,quæ incipit (Quemadmodum igitur) quoniam dixerat mirandum non eſſe quòd excrementa cerebri ad oculos & reliquas partes tranſmittantur, cùm notum ſit id fieri ob facultatem membri mittentis robuſtam, & imbecillam recipientis,& excrementorum redundãtiam:modò ad ordinem circuituum redit,quem ſimiliter non eſſe admirabilem,ſed naturales ipſas cauſas ſequi,docet, ſimili quodam in rebus notis. Si quis enim excrementa quę à corpore excernuntur inſpiceret,ac ignoraret ciborum & potuum ingeſtionem,miraretur certe ordinem excretionum,veluti, quòd homo ſanus

bis certis horis deiicit,& ter,aut quater,certis quoque & statutis temporibus mingit.Mirabitur quoque in inflammationibus iecoris accessiones tertio die euenientes,& febriū, & aliorum symptomatum incrementum , vbi causas eorum ignorauerit. Sic quoque quemadmodum cognitis causis excretionum, & copiam,& ordinem , sequi copiam & ordinem ciborum assumptorum,& potionum,admirari cessabit.Ita qui nouerit prædictas causas transmissionis excrementorum de parte in partem , & generationis, & augmenti excrementorum,non amplius admirabitur , quamuis incrementa & accessiones morborum,vt inflammationum oculorum,aut iecoris per ordinatos circuitus repetere videat. Incepit enim fortè fluxio vi causæ generantis ac mittentis excrementū, & rediit ob affectionem iecoris,quę ibidem remanens excrementum trahere,& aggregare potuit, quamuis secundo quoque repetere,vi membri generantis , ac mittentis fluxionem, potuit,aut ob vtrasque causas,vt infrà dicetur.

CAPVT XV.

CAeterùm duplex causa est huiusmodi influxus humorum,vna quam proximè indicaui,quoties ex aliis partibus iu alias debiliores excrementa transmittuntur: altera verò,quoties attrahuntur,de qua hoc loco agendum, initio sermonis petito ab iis quæ omnibus perspicua,confessáq; sunt.Si enim thapsiam illinias cuipiam , videbis paruo tempore partem huic esse calidiorem,atque in tumorem non paruum attolli.Necsecus si foueas partem quampiam iuxta ignem,aut fortiter frices,aut vngas resina, aut pice modicè calida, deinde paulò pòst euellas vniuersim,aut si etiam vngas partem quopiam medicamento calido,videbis enim ex his omnibus ipsam attolli in molem:quia calor ipse,vel ad se trahere, vel suscipere soleat fluxionem.Verùm necesse non est in præsens talia definire , id quod vtile est instituito iam habentes , etiam sine huiusmodi contemplatione: Semper enim in partes vehementius calescentes decumbere fluxio videtur:vbi corpora plena sunt,atque abundant excrementis, admodum larga: vbi vacant ex-
2 *crementis,pauca. Decumbit prætereà maximè & in dolētes.Sic nanque sæpè cui summus digitus manus minima acu punctus est, statim dolet, & paulò post partes quæ circiter sunt inflammatione laborant , atque in molem maximam tolluntur. Quibusdam verò etiam bubones sub ipsis alis ernmpunt, vbi acceperint aliquid fluxionis rara & spongiosa,quæ ibi habentur corpora,quos Græci nominant adenas. Quibusdam autem accidit id in medio brachio,vbi insignis adenea parte extiterit. Perspicuè id quod dicimus videre licet , quoties vlcus aliquod exiguum sine inflammatione ac dolore propè vnguem fuerit. Si enim hoc contemnatur,neque coeat & ad cicatricem deducatur,innata ipsi caro ab vngue pressa primùm quidem dolet,deinde totus digitus,aliquando verò & eorum corpus, & interdum manus vel pes in maximam deducitur inflammationem. Ita igitur dolor attrahit in dolore affectas partes fluxionem,non tamen causam huius hîc dicere oportet. Alibi enim commodius est dicta,nec illius in præsens indigemus. Videntur ergo iam causæ fluxionum ex ipsis partibus laborantibus fluxio-*
3 *ne ortæ esse duplices. Vna ex calore qui in eis accēditur: altera ex dolore qui superuenit. Causa autem cur aut plus, aut minus, aut benignius,aut deterius influat , est non in ipsis solùm partibus laborantibus fluxione : sed cur benignius deteriúsve influat, in ipsis partibus mittentibus causa est : cur autem plus minúsve,in vtrisque? Calor enim fortis ac dolor, plus debilior minus attrahit.Itidem corpora excrementis vacua exiguum quiddam trahentibus mittunt:excrementosa autem ac plethorica tantò plus*
4 *mittunt , quantò ab ipso naturæ habitu longiùs recesserint. Atque hæ quidem fluxionum differentiæ sine debilitate partium fluxione laborantium existunt. Aliæ verò & ob harum debilitatem ac fortitudinem mittentium excrementa, efficiuntur. Omnis enim inflammatio sine vulnere ac collusione præhendens partem,excrementis quibusdam decumbentibus ex fortioribus in debiliora existit. Talis autem inflammatio statim accendit febrem,quoties ob magnitudinem,aut vicinitatem calor ex ea ad cor peruenerit. Decumbentia igitur excrementa in omni inflammatione putrescunt propter causas prius dictas. Nec similiter omnia putrescunt,eò quòd quædam sunt pituitosa,alia melancholica, nonnulla biliosa. Ipsis autem putrescentibus accenditur calor præter naturam in parte inflammatione affecta : simul quidem calefaciens quæcunque primæ tangunt inflammatione obsessas partes,deinde illis continuas,ex quibus rursus aliæ ratione vicinitatis calefactæ ; rursusq; aliæ ab illis vsque ad ipsum cor deferunt interdum caliditatem. Sed quænam sit dispositio in parte inflammatione affecta,diximus in libro de intemperie inæquali: & item in libro de tumoribus præter naturam. Quòd autem necesse sit cōtentum in ea sanguinem putrefieri sæpenumero, simul cum materia quæ influxit,in hoc dicetur.*

COMMENTARIVS.

EXplicuit causam ob quam humor decumbit in partem,& pars ipsa fluxionem aliunde decumbentē recipit , quæ tamen se tenet ex parte partis transmittentis,quæ excrementum generat,& genitum facultate sua expultrice robusta in partem alteram

se ignob

ſe ignobiliorem,ac imbecilliorem,tranſmittit. Modo verò cauſas refert quæ attinent ad particulam ipſam recipientem,quæ poteſt nonnunquam fluxionem concitare. Hæ ſunt duæ,calor,& dolor, quæ cauſæ mouentes fluxionem ſæpe ſunt,& eædem ad locum recipientem ipſam trahunt. Calorem itaque trahere ad particulā excalfactam experimentum docet:ſeruus enim ille qui ſe ſimulabat ægrotare , thapſiam genu admouit , quod paulò pòſt intumuit,non alia ratione quàm quòd pars à thapſia incaluit,& calore ad ſe ſanguinem allicuit,qui partem ipſam inflāmauit. Quod etiam docet calor ignis:manus enim ab ipſo incaleſcentes intumeſcunt.Idem fit,ſi ad ignem manus fricueris,aut inunxeris reſina,aut pice modice calidis,ac affatim eadem euellas : rubet enim ſtatim pars,& intumeſcit,quod oſtendit ſanguinem ad eam partem delatum : aut quia pars calida humorem trahit,aut miſſum ſuſcipit. Hinc conſtat Gale.in præſenti loco non ſatis explicaſſe,an calor verè dicatur trahere : nam id non putat pertinere ad præſens inſtitutum: ſatis enim eſt id noſſe,quòd ad partes calidas fluxio deriuatur,in corporibus plenis,magna,& copioſa, in vacuis excrementis, pauca. Nam plena facile cedunt trahenti excrementa,vacua verò non ſic,ſed auara,quæ ſibi ex vſu ſunt retinent.

In ſecunda parte quæ incipit (Decumbit præterea) ſecundam cauſam fluxionis ex membro ſuſcipiente dicit eſſe dolorem , quod duobus confirmat exemplis. Si quis in ſumma alicuius digiti parte punctus fuerit , ſtatim videmus dolorem concitari & inde fluxionem , & partes puncturæ circumiacentes inflammari , atque fluxionis partem in carnibus adenoſis interim relinqui. Quoniam cum fluxio impetu defertur per communes venas manui,& adeni in medio brachij,aut pedi,& inguini,(cùm humor fluit in pedem) aliquid transfertur,quod partem inflammat,& decumbens fluxio in digitum manus,aliquid demittit in adenem,qui in medio brachio. Secundum exemplum eſt,quod contingit,vbi vlcuſculum aliquod extremum digitum infeſtauerit in manu,aut pede,ſine dolore,vbi non ſanetur : comprimitur nanque temporis ſpacio pars vlcerata ab vngue proxima,& inde concitato dolore,fluxio ſequitur dolorem, & pars inflammatione vexatur,nonnunquā etiam totus digitus & totus pes:quare verò dolor trahat,ad alium locum remittit. Habent ſe iſtæ duæ cauſæ fluxionis in parte dolente hoc modo. Calor accenditur,ſiue intrinſecus,ſiue aliqua occaſione:dolor verò ſuperuenit aliquando cauſis aliis,quæ dolores inferre ſolent. Sæpe etiam fluxiones ab vtriſque cauſis in membro recipiente commoueri poſſunt, vbi pars immodicè incaluerit, & doluerit, & id multis modis.aut dolore à calore concitato,aut ab alia cauſa:aut à ſolutione continuitatis,aut ab humore aliunde ſibi tranſmiſſo à parte aliqua validiori, (nam & hæc cauſa prædictis iungi poteſt) aut ob cauſam aliam manifeſtam.

Tertia pars incipit (Cauſa autem) ſcripſerat cauſas fluxionis,ſed tamen quoniam earum multæ ſunt differentiæ , cauſas differentiarum in hac parte refert. Ex fluxionibus nanque quædam ſunt magnæ,quædam paruæ:& earum quædam ſunt vitioſæ, quædam vitio carēt. Quòd itaque fluxio vitioſa ſit,aut vitio careat,& humor influens benignus ſit,à parte tranſmittente tantummodo pendet,quæ generat id excrementum vitioſum, aut benignum,tale verò à ſe mittit quale in ſe genitum,aut aceruatum continet. Quòd tamen plus aut minus influat,in parte tranſmittente, & in recipiente conſiſtit:tranſmittens enim aliquando multum , aliquando paucum mittit pro abundantiæ, & acredinis ratione:membrum quoque trahens pro magnitudine caloris,& doloris ſimiliter.Dolor enim & calor maiores,magis:minores,minus,trahunt. Hæ verò duæ cauſæ ex particula recipiente nihil omnino mutant benignitatem & vitium , eius quod defluit , niſi poſtquàm id receperint.

In quarta parte,quæ incipit (Atque hæ quidem) poſtquàm explicuit cauſas quæ verè tales ſunt:& fluxionem efficientes dici meritò poſſunt,alterius mentionem modò facit, quæ priuatio potius dici poteſt, ſiue impotentia , aut imbecillitas partis recipientis,quæ ad fluxionem non parum conducit. Partis enim imbecillitas præparat quodam modo ad fluxionem ſuſcipiendā,ac conſentit tranſmiſsioni,quæ à parte nobiliore,ac validiori fit. Hæc autem eſt vna via generationis inflammationum,quæ duobus modis generantur,aut à cauſa prægreſſa,vt colliſione aut vulnere , aut ſine his à fortitudine tranſmittentis partis,tanquam cauſa generante,& imbecillitate recipientis,vt conſentiente. Colliſio itaque & vulnus ſoluendo continuum dolorem mouent:dolor verò trahit humorem ad locum inflammandum:imbecillitas verò partis conſentit. Sed tamen inflammationem non efficeret niſi in membro tranſmittente adeſſent abundātia, & fortitudo expultricis,in recipiente verò promptitudo ad patiendum.Quòd ſi prædicta inflammatio magna fuerit,aut in parte cordi proxima febrem excitabit,vapore putreſcente tranſmiſſo cordi. Excrementa verò quæ in partem decumbunt , putredine inficiuntur , partim quia

quia superant vires particulæ,partim quia non reguntur à natura,quæ solet huiusmodi in alia membra deferre,aut ipsi parti assimulare: partim quoniã omne calidum in loco angusto conclusum necesse est putrefieri, transpiratione prohibita. Putrescunt autem quæ in inflammationibus continentur non similiter omnia:nam sanguis biliosus citius ac magis:pituitosus,& melancholicus,tardius,& minus:loquitur nanque Gal.de inflammationibus omnibus,quamuis sint non exquisitæ,sed nothæ,quæ alium à sanguine humorem continent:incalescit autem primum humor putrescens,post ipsum pars inflammatione affecta,deinde partes adiacentes, à quibus in distantiores procedit calor ad cor vsque. Deferunt nanque intermediæ partes calorem ad cor, non aliter quàm vbi similem caliditatem illi,quam semel conceperunt,proximis inferant, ac eisdem demandent. Dispositionem verò partis inflammatæ docuit lib.de inæquali intemperie: quippe calida fluxio vbi in musculum procumbit, primùm maiores venæ, ac arteriæ opplentur,ac distenduntur, ab his minores, & sic proceditur donec ad minimas perueniatur. In his autem valenter impacta fluxione, si non adhuc cessat, pars per ora venarum & arteriarum,pars per tunicas ipsas resudat: vnde fit,vt spacia inania, quæ iuxta vasa ipsa sunt, fluxione impleantur. Itaque omnia humore implentur,& incalescunt nerui,ligamenta, & caro,& venæ,& arteriæ,quæ interius implentur, exterius degrauantur. Hæc dispositio,phlegmone,appellatur. Adestque inæqualis intemperies musculi primùm,ac maximè in calescentibus arterijs,ac venis:minus verò reliquis iam dictis partibus,quę his adiacent. Rursus eadem lib.de tumoribus præter naturam. Quòd tamen putrescente excremento aliunde delato ad partem,necessum quoque sit,sanguinem ipsum,qui in parte continetur,alimenti ratione putrefieri in sequenti cap.dicemus.Prius tamen duo dubia circa cap. præsens soluemus. Primum est, an fortitudo ac robur facultatis alicuius partis possit esse causa morbi ipsius,aut alterius. Nam videtur Gale. velle fortitudinem membri transmittentis esse causam fluxionis,& fluxio morbum efficit: erit ergo morbi ipsius causa. Rursus videtur robustam facultatem causam morbi eius partis, cuius est, aliquando esse,videlicet vbi vehementius ad se trahat, vt de calore partis recipientis diximus. Facultas nanque attractrix calore vtitur, & robusta redditur roborato instrumento ad vehementiorem attractionem. Ita vt excremẽta quoque trahat. Ad quod respondemus Gale.non negare quòd primo loco diximus,vnius membri robur esse causam nonnunquam morbi alterius membri,vi facultatis expultricis à se mittentis excrementa. An tamen possit esse causa morbi in se ipsa,dubium est,quod parũ agit ad mentem Gale.in præsenti loco inuestigandam. Nos tamen maioris claritatis gratia breui veritatem explanabimus. Quatuor facultatibus naturalibus natura dedit propria instrumenta:attractrici calorem quadam siccitate iunctum: coctrici calorem moderatũ & humori iunctum:retentrici siccitatem ac fibras obliquas: expultrici trãsuersas & siccitatem ipsarum,humiditatem quoque,vt concedentem & vias parantem. Attrahit tamen membrum omne id quod sibi conuenit secundum naturam, quodq; sibi à tota substantia simile est,alimentum nanque secundum naturam tota substantia simile est corpori alendo. Facultas item robusta temperamento partis eget: in qualitate enim temperamenti partis consistit robur eiusdem.Quoties tamen distemperatur non amplius robusta manet pars, neque ipsa facultas quæ eget eadem qualitate, ob cuius excessum intemperies aduenit,probe munere suo fungitur:nam coctio non exercetur melior multo,quã moderato calore etsi celerior fiat. Sic etiam calor cum siccitate quadam iunctus, optime seruit attractioni, quamuis vbi modum excesserit vehementior ac celerior fiat attractio. Neque tamẽ hæc attractio robur facultatis trahentis ostendit,sed instrumenti excessum, & immoderantiã,ad quam sequitur,vt sæpenumero trahatur non tantùm quòd secundum naturam trahi debet, & quod familiare est, & tota substantia simile, sed etiam id quod morbũ efficere potest,in parte ipsa trahente,id verò non testatur robur facultatis, neque ab ipsa vt robusta fit,sed significat ipsius in temperiẽ,& excessum, & tractio dicta symptomatis rationem habet. Qualis illa de qua Hippo.lib.4.de Rat.vict.acut.cum venulæ æstiuo tempore exiccatæ ichores ad se trahebant. Sic etiam distemperatam & immodicam dixerim siccitatem,quæ nõ tantum retinet quod congruit, sed etiam id quod excrementosum est excerni non permittit, quod permittere assueuit retentrix facultas validissima, secundum naturam se habens. Secundum dubium est, an calor sit omnis tractionis principium. Quo etiam modo dolorem trahere posse, sit audiendum. Non tamen putandum est easdem esse fluxionis causas, & tractionis. Multa enim fluunt ad partem,quæ tamen non trahuntur,vt diximus de fluxione concitata à parte robustiori, ad imbecilliorem: illa enim mittitur & non trahitur. Rursus dolor de causis fluxionis est,non tamen de causis tractionis:errant enim qui dolorem trahere putant,ob id quòd fluxiones

fluxiones irritat,non enim trahit dolor ad partem dolentem , ſed animalem facultatem commouet quæ ſuis inſtrumentis vſa, ea ad dolentem partem , vt ei auxilietur, mittit. Quod voluit Gale.5.ſect.aphor.comment.53.dicens : Hæc enim eſt quædam ratio communis in quibus natura aliquid violenter excernit,eo ſanguinem , & ſpiritum tendere: quibus duobus veluti inſtrumentis natura vtens,ea quæ infeſtant per vim expellit. Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflammationes adueniũt , natura excernere atque expellere cauſam doloris properante. In hoc loco ſanguinem expelli ad partem dolentem dicit,non ipſum ad eam trahi. Quod tamen 2.ſectio.aphoriſ.comment.66.dixerit, ὡς πάγε χωρὶς ὀδύνης ὀδὲ ῥεῦμα κινεῖ,hoc eſt, quoniam quæ dolore carent fluxiones non commouent (ac ſi dolor eas commoueret) quemadmodum & 5.ſect.apho.commen.23. & lib.artis medicinalis,cap.95.omniſq; prætereà dolor fluxiones cõmouet,commouere fluxiones dicitur dolor,non quoniam ipſas trahit , ſed quoniam irritat facultatem animalem vt ſanguinem & ſpiritum ad partem dolentem mittat,quemadmodum & 13.lib. de metho.med.docuit. Rurſus quod in præſenti loco dixit : Ita igitur dolor attrahit,in dolore affectas partes,fluxionem Græca litera habet, ὄτως ἄρα καὶ ἡ ὀδύνη ῥεῦμα τοῖς ὀδυνομένοις ἐπάγει μορίοις, quod eſt,ſic igitur dolor fluxionem incitat ad partes dolentes. Verbum enim ἐπάγω, non minus irrito,aut incito,quàm attraho ſignificat : irritare autem fluxiones dolorem,concedimus modo iam expoſito.Quod tamen Gal.lib.de ſang. miſsione,cap.8 dixit:Dolor enim ad ſe ſanguinem ἐπισπᾶται , id eſt,euellit : non aliter intelligi debet quàm partibus expellentibus ad expulſionem excitatis:nam triſtis ſenſus non eſt cur trahere poſsit niſi vt cauſa ſine qua non,dictum ſit ſanguinem euellere.Attractionis autem cauſæ ab Auicena tres ſtatuuntur: fit enim attractio à virtute , vt cùm magnes attrahit ferrum:à vacuo, vt cùm aqua aſcendit per ſyringam : à calore, vt cum ignis trahit per ellychnium ſepum,aut oleum,ſed tamen tractionem quæ fit à calore dicit reducendam eſſe ad eam quæ fit à vacuo,itaque duæ erunt in genere tractionis cauſæ,facultas,& vacuum.Quod quàm falſum ſit facile probatur,ſiquidem tractionem quę fit à calido reducere ad vacuum,non licet:nam vacuum nihil eſt,neque in rerum natura conſiſtit. Non ergo erit alicuius motus cauſa. Si dixeris, res moueri ad implendum vacuum,aut trahi, ne detur vacuum , conſtat quòd dum flamma candelæ trahit calore oleum,inferior olei pars non aſcendit gratia vitandi vacuum. Nam aer proximus facilius ſuccedere poteſt, quàm ſepum,aut oleum:& ad vacuum vitandum ſemper quæ tenuia ſunt & leuiora ſuccedere prius & celerius ſolent,vt inquit Gale.lib.3.de natu.facul. Rurſus cùm manus frictione incaleſcunt,aut ſine frictione vbi igni admoueantur nullo dolore accedente,ſed ſolo calore tractio fit à calido,ſine periculo vacui.Rurſus quæritur à quo trahitur aer,qui ſuccedit, cùm euacuatur vas anguſti orificij , quod non dicent. Nos verò tractionem fieri à facultate non dubitamus,nam membra noſtri corporis ſic trahunt alimentum,quam tractionem Gale.dicit fieri à qualitatis conuenientia,& eſt tractio à ſimilitudine ſecundum ſubſtantiam , hæc verò in mixtione primorum elementorum conſiſtit. Talis eſt tractio , qua magnes trahit ferrum , & qua medicamenta trahunt humores,cum quibus eam ſeruãt ſimilitudinem in modo mixtionis.Has etiam appellant proprietates philoſophi ac medici,de quibus infrà latius dicemus. Alter modus tractionis fit à calore,& is eſt duplex:nam calor aliquãdo ſeruit ratione inſtrumenti ipſi formæ trahenti,vt in tractione alimenti,ſeruit membris trahentibus , aut medicamentis purgantibus in trahendis & expurgandis humoribus, quæ omnia ferè calore,vt inſtrumento vtuntur,ſicuti & electrum perfricatum trahit celerius , vſum calore, vt inſtrumento. Calor quoque nonnunquam trahit per ſe, nam ferrum aut lapis vbi incaluerint carni ſuperpoſita,ad eam partem ſanguinem allicient, & thapſia ſanguinem trahit ad partem cui ſuperponitur , cùm tamen non trahat ipſum familiaritate ſubſtantiæ, ſed ſolo calore. Et notum eſt partes corporis incaleſcentes ad ſe excrementa quoque trahere,vt venulæ exiccatæ tempore æſtiuo,quam tractionem conſtat non fieri à ſimilitudine ſecundum ſubſtantiam : huius tractionis meminit Gale.in præſenti cap. De tractione verò quæ fit ſucceſsione ad id quod vacuatur,dubium videtur,quo pacto quod non eſt trahit , aut quænam ſit cauſa à qua iſte motus proueniat , quo aliquid ſuccedit ad id quod loco ceceſsit. In vacuis itaque euitandis, vna duarum cauſarum tractionem efficit,aut arbitraria,aut naturalis: arbitraria , vt cùm per fiſtulam quis ſuggendo trahit aerem,animali facultate diſtendente thoracem,ac inde pulmonem, quem aer ſubingreditur tractus à facultate libera. Quòd tamen aqua ſequatur ab eadem facultate fit,quod inde conſtat,quia quantum grauitatis habet aqua quæ aſcendit,tantum conatum apponit his qui ipſam trahit,thoracis diſtenſione.Similiter in Euripo,cuius alterũ orificium ſit in vaſe aquę,& alterum extra,poſtquàm ad exterius orificium tracta eſt aqua,reliqua

deducitur

deducitur à grauitate partis descendentis, quæ maior est grauitate partis quæ est ab angulo superiori Euripi vsque ad aquam, trahit autem reliquum post se, quoniam minus graue trahitur à magis graui: grauitas nanque maior ducit deorsum partem cuius est, & reliquum simili modo. Quoniam continua sunt, sic vt eorum continuitas solui non possit, nisi præsente alio corpore potente locum intermediũ implere, ita vt rerum continuitas nunquam cesset. Et quia magis graue non insequitur motum minus grauis, sed econtrario, inde fiet vt id quod succedit ad motum alterius non insequatur ipsum à natura, vt quidam putant, dicentes aquam ascendere gratia vitandi vacuum, à natura vniuersali, à qua omnia contendunt ad conseruandam rerum continuitatem. Si nanque aqua à natura moueretur ascendens, non egeret potentia grauitatis trahentis maiori propria grauitate, sed non ascendit nisi à maiori grauitate cogatur, neque à libera facultate trahente, nisi ipsa conatum maiorem, resistentia aquæ apposuerit. Non ergo secundum naturam sequitur, sed violentia trahitur. A causa itaque naturali hæc tractio fit, hoc est, à grauitate in contrarium ducente, quamuis motus à libera facultate inchoatus fuerit. Sine qua nonnunquam fit vt à sola causa naturali tractio fiat, continuitatis ratione. Vt cùm ventus aliquis agitatur à causa naturali, quem aer sequitur, continuitatis ratione: naturalis enim causa quę ventum agitauit, mouit ventum ipsum immediatè, mediatè verò aerem qui pòst succedit. Nec disputamus modò an consecutione ad id quod vacuatur, aut mouetur, trahatur aliud, aut gratia vitãdi vacuum. Id tantùm docere volumus, cuiusuis talis motus causam esse voluntariam, aut naturalem mouentem, & inchoantem motum, quem mediatè sequitur aliud mobile, quod violenter trahitur, nisi fortè is motus illi foret secundum naturam. Vt si quid descenderet certa quadam celeritate secundum naturam, traheretur tamen continuitatis ratione, maiori celeritate. Torquent autem nonnullos philosophantes in hoc loco, duo problemata. Primum est, quare aqua per lanam contortam ascendit, ita vt vasis, in quo altera pars immergitur, totam exhauriat aquam. Ad quod dicemus, aquam vt omne agens naturale contendere, vt contraria sibi assimilet à natura sua, & id maiori conatu quàm in proprio loco manere, quod cõstat de flamma ignis, quæ sæpe ad comburendam stupam, aut sulphur, descendit. Neque tamen semper, sed cum occasio se offert commutandi aliquod tale in suam naturam. Sic etiam aqua minutas partes aeris contentas intra contortam lanam, mutare contendens, ascendit. Neque tamen id semper facit, sed cum alicui solido aut firmo corpori inniti potest. Fugat autem partes aeris ab eo loco quibus succedit. Neque dicendum est, ibidem generari aquam loco aeris: nam eo dato non minueretur quãtitas aquæ vasis, quod fieri videmus. Hinc sequitur solutio secũdi problematis. Quare aqua ascendit per spongiam ex parte immersam aquæ, & idem facit per terræ glebam, aut calcis. Ascendit enim appetitu naturali quo contendit, vt aridum subiectum humidum, ac sibi simile reddat, quod consequitur, vbi sensim per poros spongiæ, aut terræ ascendens, singulas ipsius partes humectet. Vincit tamen naturalis appetitus assimilandi, & vincendi contrarium, eum appetitum quo per grauitatem contendit ad descendendum, & in proprio loco permanendum. Quemadmodum de igne descendente diximus. Licet id non semper fieri contingat. Sed vbi dispositio, & opportunitas superandi contrarium se obtulerit. Et ignis fumo alicui innitatur, aqua verò alicui corpori firmo. Rursus ad institutum redeamus, humorum fluxus excitatur à termino à quo motus inchoat, aut à termino in quem finitur, vt cùm sanguis à vasis magnis fluit ad pedem, vbi efficit inflammationem. Fiet igitur, vt aut vasa magna ipsum mittant, aut à paruis trahatur, vtrunque modum fluxionis coadiuuant spacium intermedium, calore, & amplitudine, & partis recipientis positus. A parte transmitttente fluxio oritur, cum subuenire tentat parti alicui dolenti, tunc enim sanguis & spiritus ab aliis ad ipsam mittũtur. Aliquando verò à parte transmittente fluxio habet ortum, quoties ipsa à contentis molestatur, & robusta est. Molestatur verò aut ipsorum acredine, aut grauitate, aut aliena qualitate. Robusta verò pars, aut est, aut fit cùm attemperatur, aut astringitur. A parte verò recipiente fluxio concitatur nonnunquàm, aut naturali facultate trahente: quod fit familiaritate substantiæ, à qua cum alimento trahitur quandoque excrementi copia. Concitatur quoque fluxio à calore partis, nam calor trahit à natura sua, maximè qui igneus, & aridus est. Trahit verò maxima ex parte liquida ac humida: quoniam calidum horum inferiorum, quod actu tale est humida eget materia. Coadiuuant fluxiones in parte recipiente, situs, & laxitas, & imbecillitas partis, aut à natura, aut tempore facta. Argenterius tamẽ omnia hæc quæ diximus subuertere conatur, nullam attractionem fieri dicens à vacuo, calore, aut dolore. De vacuo quidem trahere non posse affirmamus. Fallitur tamen, quoniam putat, aerem suapte natura sequi in vasis alicuius euacuatione, aut aquam in fistulam aere ex-

cluso

cluso se insinuare, non trahi. Quod quàm falsum sit docuimus suprà, vbi enim aqua aerem sequitur, violentia eget, & potentia sua grauitate maiori. Tractionem verò quæ à calore fit, ipse negat: si enim humores ad partem calidam confluunt, non est id quoniam trahuntur, sed quoniam calore humores funduntur, & locus amplior redditur in quem tanquam ampliorem se effundunt. Præterea (inquit) si calor attraheret, retineret quoque. Omne enim quod attrahit, ob id attrahit, vt attracto fruatur, quod retineri debet: calor autem non retinet. Rursus si calor trahit, cur non etiā trahet lapides & ligna. Sed quàm validæ sint rationes istæ notum est, quàm etiam falsa sit eius opinio. Cōstat enim succinum calefactum, vehementius quàm ante trahere, quod non fieret, nisi calor tractionē coadiuuaret, vbi tamen pallea non rarescit, neque effunditur. Rursus humores ascendunt ad partes superiores corporis, cùm immodicè incalescunt, & inferiores partes deserunt, sed suapte natura in eas partes non ascenderent, quamuis loca illa ampla admodum fierent: quoniā graues sunt, trahuntur ergo. Ad id verò quod addit, Si calor attaheret retineret similiter, maxima hæc falsa est: nam facultas naturalis attractrix, non est eadem cum retinente. Ergo aliquid attrahit, quod non retinet. Præter id quòd calor ipse, quod attrahit aliquandiu retinet, & ignis calore sepū trahens ipsum retinet, & sibi assimilat, quod sine tempore fieri non posset. Quòd tamē calor ligna aut lapides non trahat, hinc fit: quoniam non cedunt tractioni, & quoniam humidis commutationi aptis eget calor, vt eis foueatur, vt diximus. Multa quoque caloris vi ad partes trahuntur, quæ postea, vt aliena à partis expultrice pelluntur, vt cùm venulæ exsiccatæ æstiuo tempore ichores ad se trahunt. Dolor verò quam trahēdi vim habeat, aut quomodo fluxiones commoueat diximus. Partium etiam situm decliuem coadiuuare fluxiones notum est. Vapores quoque in caput recipi, situs eius est in causa. Verumtamen vaporum concursus in caput fluxio non est, sed eorum euaporationis impedimentum. Quod pariter Argenterius existimat. Nullam partē posse fluxionem trahendo mouere, quoniam nullum membrum trahit nisi quod sibi conuenit, & quod retinere debet, non tamen quod ipsum grauare possit, est falsum. Nam cum alimento excrementa quoque trahuntur, quæ deinde grauant, & expelluntur: & natura quamuis id tantùm trahere intendat, quod sibi conuenit, vbi cum eo malum mixtum fuerit & inutile, vtrunq; trahit. At cum bonū sibi adiūxerit, reliquū excernit, quod nōnunquam ipsa parte vtili maius est quātitate. Fluxionis itaq; causæ, quot, qualēsve sint sup. diximus.

CAPVT XVI.

Excrementum igitur quod decubuit ex vna parte in aliam, interdum adeò multum prauumq́ est, vt partis laborantis fluxione lædat vires: interdum adeò mite ac exiguum, vt suscipiens corpus minimè offendat. Si igitur adeò debilitet vires vt exoluantur, nec præterea euincant ea quæ prius vincebant, tunc sanguinem putrefieri necesse est duplici ratione: & quia humor minimè euictus à calore proprio reliquam habet in putredinē mutationem: & quia simul cum excrementis putrescentibus putrescit. Sin non tantum lædat vires vt exolutæ penitus quiescant, semiprauus & tanquā semiputris, in tali constitutione sanguis efficitur: vicinitate quidem putrescentium excrementorū simul putrescens, persistens tamē in sua ipsius natura quantū est in ratione facultatis ipsum conficientis. Vtcunque autē se res habeat, accensus calor per primam putredinē penitus acrior ac mordacior est, quàm foret dum per naturam haberet, atque tantùm crescit, quātùm natura ipsa excrementorum sufficiat. Hæc enim talem habent proportionem ad calorem ex eis accensum, qualem ligna ad ignem obtinent. Hæc tamen minimè in infinitum tempus sufficiunt ad alterationem: sed terminus alterationis ipsis est, humoris innati consumptio, nam eò vsque cremari queunt, dum innatū habuerint humorem: atque eo consumpto cremari desinunt, ac reliquiæ eorum nominantur cinis. Quinetiam putrescentium humorum similiter calor permanet dum prorsus sint assati, par est autem reliquias humorum terrestres exiguas esse nequaquam multas, quemadmodùm lignorum: proptereà quòd in substantia eorum elementum humidū exuperat, non siccum. Simili modo si libeat coquere humorum externorum quempiam, vt oleum aut vinum, terrestre quidē eius quàm minimū relinquetur, reliquū autem totum extenuatū, in vaporem atque aërem discedet. Itaque tota substantia feruefactorum humorū ex putredine extenuatorum ab ipso calore in ambientem dispargitur per vigorem; inclinationémque febrium. Remanet autem iam excrementum omnino exiguum, vel nullum: in humoribus quidē crassioribus exiguum, in serosioribus autem nullum. Quòd si nulla debilitas extiterit virium partis inflammatione laborantis, nec rursus mittantur excrementa: & morbus solutus est, & posthac haud iterum febricitauerit homo, neque sequenti die, neque tertio quoque die, neque quarto quoque. Quòd si ob eandem causam mittantur excrementa ob quam ab initio parti mittebantur, aut si hæc quidē non amplius mittātur, sed permaneat viriū debilitas: denuò febricitare hominē necesse est. Subiiciatur enim primùm facultas partis robusta, tempore verò interueniēte eisdē in partibus quæ prius

4 *transmiserant, collecta esse excrementa paria quantitate & qualitate his quæ ab initio transmiserant. Hoc verò accidit his in quibus dispositio mittentium, & attracti ad ipsas alimenti quantitas & qualitas eadē permanet. Necesse enim est, æquale ac simile quod ab eadem alteratur facultate, æqualia ac similia facere excrementa. Quinetiam tempus collectionis eorū necessariò æquale erit. Partes enim quæ aluntur quoad similē habuerint constitutionē ab eodē nutrita alimento, æquali quantitate & similia qualitate, atque eodem temporis tractu colligent excrementa. Quinetiā eadem circuitione incitātur ad expellenda ea atque mittenda debilioribus. Siquidē tunc primùm expellendi facultas excitatur ad operationem suam, vbi grauatur multitudine excrementorū, aut qualitate molestatur. Sed de his omnibus in cōmentariis de viribus naturalibus definitum iam est: in quibus excitatum esse conuenit eum, qui, quæ nunc dicuntur, sit cum demonstratione intellecturus: magno quidem præmio ipsi proposito ex tali contemplatione ad curandi viam & rationem. Nam vt alia omnia omittam quæ sum dicturus in eo libro, vnius tantūmodo faciā mentionem, quod maximè quidem in promptu est, quodq́; ipsi sæpenumero fecimus, ophthalmiæ scilicet per circuitionē repetentis. Spero enim id non paruum incitamentum fore lectoribus ad eam quam hoc loco tradimus condiscendam doctrinam. Contrà enim quàm ij qui se nominant ab oculorū curatione ophthalmicos, curauimus semper huiusmodi ophthalmiam. Nam cum illi semper oculis negotium facesserent, nos interdum purgatione, interdum balneo, interdum meri potione (vt Hippocrates dicit) interdum sanguinis missione, interdū vtrisq́;, vel clystere cum sanguinis missione vsi sumus: atque interdū statim his adhibitis desinit, quandoque etiā vbi capiti fuisset prospectum. Omnes enim qui ita curati sunt, aut omnino accessionem non habuerunt, aut semel solum: sed multò leuiorem quàm priùs. Sed de curatoriis discretionibus ac de indiciis, nequaquam est hoc loco agendum. Cæterùm quòd accidat interdū totum caput aut minimè affectum, sed sanguine prauo atq; excrementoso nutritum, colligere excrementa plura ac vitiosiora quàm ante, ita vt nequaquam eis sufficiant naturales effluxus ac perspiratus, sed cogatur natura expellere excrementū ad aliquam partem debiliorem, aut si humores secundum naturā se habeant, ipsum autem affectum sit, aut etiam ambo concurrant, colligi excrementa, atque decumbere in aliquam partem, præsens sermo demonstrare studet. Etenim quoad decumbens humor similis fuerit, & capitis dispositio eadem, eousque excremēta æquali colligētur tempore similia & æqualia, & accessiones oculorū similes erunt. Simili modo & si non totius capitis, at certè vnius alicuius in eo partis, aut meningum, aut cerebri ipsius fuerit aliqua dispositio, ita vt ex tali nutrimento colligat tantum taleq́; excrementū tanto tempore: deinde expellat excrementum id tūc primùm quum ab eo insigniter molestatur: accidet & tunc per circuitionē infestari vel oculos, vel aures, vel aliquid aliud tale, in quod debilius expulsum fuerit excrementum. Vt igitur in oculis, vel auribus, ac pedibus, & aliis multis partibus talibus perspicuè videtur fieri accessio per circuitionē, quemadmodū ostensum est: quid mirū in pleuritide, & peripneumonia & phrenitide, & aliis omnibus quorum non licet intueri inflāmationes, similiter fluere excrementum? nullo alio ipsa parte inflammatione obsessa affectu laborante peculiari ac proprio ad dictorū generationē, quàm quod mittētibus excremēta eo tempore imbecillior est.*

5 *Neque etiam illud mirum videri debet, quòd non eodē tempore colligātur omnia excrementa. Quòd enim neque qui defertur ratione alimenti sanguis semper similis est, neque dispositio partiū quæ aluntur eadem, idcirco aliud alij tempus satis est ad tanti excremēti collectionem. A quo primùm natura partis molestatur, cogiturq́; veluti alienū à se id quod molestat expellere.*

6 *Neq; porro mirandū est ipsarū accessionū longitudinem inæqualē esse, cùm enim neque genus, neque multitudo excrementorū vnà sit, neque similiter accendi in omnibus, neque discuti cōuenit. Nam plura quidem & frigidiora, & glutinosa, & crassa longiores cōmittunt accessiones: pauciora autem & calidiora & tenuiora, breuiores: conducente ad id non parum totius corporis constitutione eo tempore & virium robore.*

7 *Corpus enim rarius breuiores, quantū in se est, efficit accessiones: densius autē longiores. Et robur quidem virium, breuiores: debilitas autem, multò longiores. Facultas enim valida promptius à se expellit id quod est alienum: corporis autem raritas, minimè detinet id quod effertur. Quocirca ita affectis citò euacuari excrementū necesse est: si etiā alia similia existant. Pari ratione quibus econtrario corpus afficitur, iis necesse est esse longiorem excretionē excrementorum, debiliter expellente excremēta facultate: detinente autē ea quæ efferuntur, angustia meatuum. Omnibus autē simul concurrētibus, aut breuissima aut longissima accessio fit. Longissima quidem, ob crassitiē & multitudinem excrementi ac virium imbecillitatē, meatuumq́; angustiā: breuissima autē, ob tenuitatē, & paucitatem excrementi, & robur virium, ac viarū amplitudinē. Simili modo nec quam ob causam accessiones quædā desināt ad integritatem, quædā verò non, difficile est inuenire. Quoties enim prioris accessionis tempus adeò breue fuerit, vt priusquā secūda incipiat, iam prima desierit: mediū principij secundæ, priorisq́; finis interuallum totum sine febre existit. Sed vbi secunda prius incipiat, quàm prior omnino soluatur, nihil harum medium relinquitur. Hoc igitur (vt diximus) fit, quum facultas partis excrementa recipientis sui similis esse pergit, hoc est, adhuc vt anteà, sanguinem qui in ipsa habetur vincit.*

COMMENTARIVS.

IN præsenti cap. docere intendit qua ratione sanguis qui est partis alimētum, nōnunquam putrescit simul cum excremento perueniente ad partē, quę tentatur fluxione, aliquan

aliquando verò non: vt inde notum euadat causas accessionum aliquando esse in transmittentibus excremēta, aliquãdo in transmittētibus, & suscipientibus: nōnunquam in his tantū quæ in ipsis ea aceruabunt. Quod autem pars fluxionē recipiens ab excrementis lædatur, euenit ex natura influentis excrementi. Nam multum & deprauatum vires partis suscipiētis lædit, paucum & benignū, minime. Si ergo excrementū prauum, & multum fuerit in tantum vt vires partis offendat, & alimentū quod secundum naturam ei suppetere solebat, superari non possit, idem sanguis alimētitius putrescet duplici ratione, tum quia quod non euincitur à natura, id corrumpi & putrefieri necessum est (occupatur enim statim à calore præter naturā) tum etiā quia excrementa putrescētia coniuncta sanguini, quamuis benigno, ipsum putredine inficient. Serpit enim calor putredinalis ab vno in alterū subiectum. Exemplum est aceruus pomorū, in quo si pomum, aut vnum tantùm putrescat, totum aceruum corrumpit. Quòd si excrementum non adeò multum, aut prauum fuerit, vt vires partis dissoluat, (quod vtraque ratione fieri potest, aut multitudine, aut prauitate) non putrescet sanguis adeò male, sed semiputris fiet, ob consensum excrementi cōmixti: semibonum verò à natura coquente superante, atque quoquo modo in sui substantiā cōmutante. Quod tamen habetur conficientis, Græcè scribitur διακοσμούσης, hoc est, perficientis.

Secunda pars incipit (Vtcunque) in qua postquam dixit corruptionem fluxionis, & sanguinis contenti in parte fieri, quoniam fluxio ipsa mēbrum implet, & obstructione facta calor præter naturā excitatur, & sanguis aut per consensum partis putrescētis tantùm aut simul reddita parte imbecilliori: nūc læsa parte aut ipsa non læsa, hoc vnū fieri necessum esse dicit, vt calor præter naturā in excremēto accendatur, & crescat ad quantitatem humoris putrescentis. Ad quod non parū facit natura ipsius humoris: nam maior calor accenditur in bile flaua, minor in pituita. Copia itaque humoris maior maiorem accendit flammam, quod igni etiam contingit in lignis accenso. Maior enim in maiori copia lignorum accēditur. Seruat autem analogiā ignis ad calorem putredinalem, ligna verò ad excrementum. Seruant quoque alia in re similitudinē: nam quemadmodum ignis non durat perpetuò in lignis, sed interim dum ligna humorem habent, ita putredinosus calor tamdiu in humoribus & corporis excrementis seruatur, quandiu ipsa humorē retinent. Cōmunis enim est ratio caloris ignis horū inferiorum, & mixtorum omnium, vt sine humore cōspicui seruari non possint: hæc satis euidens ratio erit longitudinis accessionum. Non tamen sunt in omni re excremēta & ligna similia: nam ligna cùm sint ex materia terrena, post combustionem cinerem relinquūt, notæ quantitatis: humores tamen putridi qui ad finem assantur nullum, aut quàm paucissimum reliquunt post assationem, humida enim est, & aquea substantia. Et ex ipsis humoribus & excrementis, qui tenues sunt, & serosi, nullum omnino: qui verò crassi, quàm paucissimum relinquunt cinerem. Humidum namque ac tenue subiectū à calore in vaporem in totum extenuatur, & exhalat. Quod in accessionibus fit hunc in modum: Excrementum primò incipit à calore præter naturam occupari, ac putrefieri, deinde calor accenditur peruenitq; ad magnā inflammationem pro quantitate, & natura humoris, qui putrescit, donec ad summū vigorem peruentū sit, in quo exuri iam incipit prædictum excremētum & humore sensim deficiente, remittit, vehementiā calor, ac sequitur inclinatio, in qua fere in totū aut omnino absumitur excrementū, & calor præter naturam finitur ob subiecti defectum. Talia sunt accessionū tēpora. Circa quæ animaduersione dignum, quòd Gal. hoc in loco calorem putrefaciētem non distinguit à calore assante, præterquā quòd ab initio dum subiectū humidū est putrefacit, posteà verò coniunctus siccitati assat. Inquit enim, Quinetiā putrescentiū humorum similiter calor permanet donec prorsus sint assati. Calor itaque is qui ab initio putrefacit ad finem assat, siccitati iunctus, & ab assatione cinis relinquitur, non à putredine. Adde his omnibus, quòd quāuis calor assans sit febris, in numero putridarū recensetur: nam cùm sanguis nimia assatione transit in melancholiam, febris procedens vel à sanguine, vel à melancholia putrida est, & calor potius assans quàm putrefaciēs est. Interim enim dum in sanguine multus aderat humor, putrescebat: ad finem verò cùm paucus relinquebatur, assabatur potius, & Gal. præassationem eam appellat.

Tertia pars incipit (Quod si nulla) finita iam accessione ob humoris assationē, scrutari decet, quænam sit causa quare altera accessio ipsam sequatur, aut nō. Aut enim pars ipsa ex precedēte, ac iam finita accessione, remanet robusta, nullū manifestū languorem perpessa, aut eum patitur. Si nullum, aut pars quæ primò transmittit, excrementū, simile priori rursus generat, ac transmittit, & inde sequetur accessio secunda. Aut non generat

& mittit prædictum excrementum,& æger liber omnino manebit,nunquàm redeunte acceſsione. Quòd ſi pars ex prima acceſsione languorem paſſa fuerit, vel ipſa ſola ſatisſaciet ad alteram inducendam acceſsionem. Generabitur nanque in ipſa excrementum,& aceruatum ibidem putreſcet, & acceſsionem alteram efficiet, non aliter quàm vbi aliunde ſibi tranſmiſſum foret. Quod ſi duæ cauſæ permanſerint,nempe partis imbecillitas,& à membro generante excrementum,ſimilis tranſmiſsio priori,diuerſæ quædam & mixtæ fient acceſsiones, de quibus infrà dicemus.

Pars quarta incipit (Subiiciatur enim)dixerat excrementũ decumbens in partẽ aliquam, aliquando ipſam reddere imbecillem,aliquando non. Huius ſecundi exẽplum ſcribit in hac parte,vt doceat adhuc manente parte robuſta poſſe ſequi acceſsiones ob diſpoſitionẽ mẽbri tranſmittentis.Nam poſito quòd pars robuſta,& qualis antè permaneat,ſic etiam & membrum tranſmittens ſimile parmanens, parem quantitatem alimenti ſuſcipiat, & qualitate ſimile,neceſſum erit ſimile excremẽtum in ipſo colligi,ei quòd ante priorẽ acceſsionem,ſiue excrementi tranſmiſsionẽ collectum fuit,idq; eodẽ pręfinito tempore fiet:nam à ſimilibus omnino cauſis ſimiles ſequũtur effectus.Cauſam verò efficientem proponimus eandem, nempe membri generãtis diſpoſitionem,& materiam, ſiue alimentum conſimile: ſimilis igitur priore fiet acceſsio,& quę pari temporis interuallo ſequetur cum tempore collectionis primi excrementi,idem intellige de tertia,& reliquis acceſsionibus, & excrementorum collectionibus. Nam poſtquàm excrementa genita,& collecta fuerint ſimili modo, & tempore trudentur,conſtante vt antè expultrice facultate,quæ ea quæ ſimiliter moleſtant, aut quantitate grauantia,aut qualitatis acrimonia mordentia,excernit. Verùm de faculatibus,& excretionibus quæ à membris fiunt in libris de na.facu.multa dixerat. Quantũ itaque aduertendę ſint membrorum tranſmittentiũ diſpoſitiones exemplo docet. Inflãmationes nãque oculorum ipſe curauit,doctrinam Hippocratis ſecutus, qui Aphor.31.ſect.6.dixit, dolores oculorum,meri potio,aut balneũ aut fomentum,aut venæ ſectio,aut medicamentũ epotum ſoluit, quorum remediorũ balneum, ſang.miſsio & expurgans medicamentum, partibus tranſmittentibus,proſpiciunt,quemadmodũ ſi quis capiti tranſmittenti admoueret ea,quæ aut humorem reſoluerent,aut eius generationem impedirent, & quibuſdam paucæ acceſſiones poſt dicta remedia fiebant,quibuſdam nullæ. Quod ſimili modo ægris euenire viderunt,qui nos ad viſendos ipſos ſequuti ſunt. Expedit autem vti vno, aut pluribus horum remediorum,\ : Gal.quod multo aliter faciebant medici qui ſe oculiſtas appellabãt,qui tantũmodo oculis remedia adhibebãt. Verùm etiã eſt,quod probare nititur Gal.ſimilia excrementa generari,& aceruari ad ſequentẽ acceſsionem, ac ſimili modo tranſmitti,vbi ſimilis fuerit diſpoſitio humoris peruenientis ad alendam particulã. Vbi enim capitis cõſimilis fuerit diſpoſitio,& ipſum validum fuerit,alimentum tamen fuerit vitioſum,ſimile præcedenti, ſimiliter accidet,vt non ſufficientibus naturalibus meatibus ad expurgationem, & ſecundum naturam factam diſſolutionem,quod reliquum eſt ad partem alteram mittatur ordinatè,& pari temporis menſura,vel alimento vtili exiſtente, capitis diſpoſitio praua ex eo generet excrementum dictum,& ipſum tranſmittat,quod maxime fiet,ſi in vtriſq; ſit prædicta cauſa in membro imbecillitas,aut intemperis,in alimento verò,prauitas. Quod pariter fiet, vbi non caput ipſum,ſed aliqua ex membranis ipſius quæ excrementum generet, & ipſum cùm grauet, aut mordeat, & quantitate ſimile priori ſit, in oculos,nares,aut aures tranſfundat. Ex quibus ſatis notum euadet,quàm poſsit quæuis pars cauſa acceſsionis eſſe, ac tranſmiſsionis ordinatæ per circuitus. Nam vbi excrementum ordinatis temporibus, ac definitis generatur,& truditur, & in membro recipiente putreſcens febrem efficit,circuitus febriles ordinatos ſequi,neceſſum erit. Parem rationẽ eſſe dicit de acceſsionibus quæ fiunt internis partibus laborantibus inflammatione, cum his quæ fiunt in oculis, pedibus, aut auribus. Nam quemadmodum ob ſolum affectum partis tranſmittentis,acceſsiones oculis eueniunt,quamuis ipſi ſecundum naturam ſe habeant,quoniã illi minus validi ſunt quàm caput,ita in phrenitide,peripneumonia,& pleuritide fiet,partibus,inquam, patientibus robuſtis,acceſsiones ordinatas fieri,ob affectum partium tranſmittentium, & generantium excrementa. Hoc vno addito quòd quæ recipiunt minus validæ tranſmittentibus ſunt.

Quinta pars incipit (Neque) etiam vbi poſtquam docuit qua ratione acceſsiones ordinatæ ſuccedunt,ac eiſdem omnino temporibus,docet quare ſit vt nonunquam tempus anticipent,aut poſtponant. Nam id fieri poteſt ratione alimẽti,quod diſsimile occurrens parti alendæ,diſsimilis congeſtionis cauſa erit,citius enim cõgeretur excrementum ex deteriori ſanguine, tardius ex minus malo. Idem poterit efficere partis generantis temperatura, quæ deterior citius aceruabit excrementorum copiam, eam quæ cogat ad excretionem, vnde ſequatur acceſsio modo dicto. Vbi legitur (ſed de curatoriis diſcretionibus & indiciis)

Græcè habetur, ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν θεραπευτικῶν διορισμῶν, καὶ γνωρισμάτων, hoc eſt, de curatoriis quidem definitionibus, & conſiderationibus.

In ſexta parte, quæ incipit (Neque porrò) reddit cauſas longitudinis, & breuitatis acceſsionum, qui namque nouerunt, excrementorum facientium acceſsiones, naturam, & corporum conſtitutiones diuerſas, non admirabuntur, etſi viderint quaſdam ex ipſis longas, quaſdam verò breues. Quoniam neque ſimilia ſunt in omnibus excrementa, neque conſimiliter accenduntur, nec conſimiliter diſcutiuntur. Ex ratione excrementorum magna eſt differentia: nam multum, frigidum, craſſum, lentum longiores efficit acceſsiones, quoniam vnaquæque ipſarum tandiu durat, donec humor accenſus diſcutiatur. Rurſus excremēta calidiora, pauciora, ac tenuiora, breuiores efficiũt acceſsiones, contraria ratione. Corporis quoque conſtitutio non parũ conducit ad longitudinem & breuitatem acceſsionum: nam denſitas, & obſtructio meatuum longam efficit acceſsionem, raritas & amplitudo breuem. Rurſus ex facultate, languida quidem, longiores efficit acceſsiones ob defectum facultatis coquentis, & expellẽtis, & caloris diſcutientis: fortis verò contraria ratione, breues. Itaque coniunctis ſimul cauſis omnibus longitudinis acceſsionum, ipſæ fient longiſsimæ, & cõiunctis in vno cauſis omnibus breuitatis, in eo fient breuiſsimæ: mediæ verò fiẽt longitudinis, vbi mixtæ fuerint prædictæ cauſæ. Hæc quæ diximus de longitudine & breuitate acceſsionũ, non tantùm in eis vera ſunt, ſed in ipſis morbis qui ex multis acceſsionibus ſunt conſtituti, & in illis qui ſine acceſsionibus fiunt. Quòd enim quiuis talis, longus aut breuis fiat, ex natura humoris peccantis ortum habet, & ex corporis patientis diſpoſitione, nempe ex conſtructura, & temperatura, ac facultate, à quarum robore pendent coctio, & excretio humorum, ſiue excrementorum redundantium, accedunt his omnibus cauſæ externæ.

In ſeptima parte, quæ incipit (Simili modo) non eſſe inuentu difficile, inquit, quare ex acceſsionibus quædam finiantur ad infebricitationem, ſiue ad integritatem: quædam verò non. Nam cùm acceſsiones adeò breues ſunt, vt præcedens prius finiatur, quàm ſequens ſuccedat, id tẽpus ſine febre erit: in his tamen quæ ſunt adeò longæ, vt ſequens antè ſuccedat, quàm præcedens finiatur, nullum aderit interuallum, aut tempus ſine febre, hæc notiſsima ſunt. Soluit itaque Gale. quatuor quæſtiones: primam mouit capit. præcedenti, quam ſoluit in præſenti dicens, non eſſe admirabiles acceſsionũ repetẽtias, eis qui nouerunt ordinatas ipſarum cauſas, ordinatos, ac ſimiles effectus allaturas. Rurſus in quinta parte huius cap. non eſſe admiratione dignum docuit, quòd circuitus ordinem non ſeruent. Tertium dubium ſoluit parte ſexta non eſſe admirabile dicens, quaſdam ex acceſsionibus eſſe longas, ac quaſdam breues: & ad finem in hac ſeptima parte quartũ ſoluit dubiũ, dicens, ſimili modo non eſſe mirum, quòd ex acceſsionibus quædam perueniant ad integritatem, quædam verò non.

CAPVT XVI.

Qvòd ſi quãdo debilis efficiatur, idq́, ei cauſa ſit cur non excremẽta ſolum, ſed ipſe etiam ſanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accendatur: alterum inde quoque initium orietur circuitu repetentium acceſsionum. At ſi quidẽ prædictus adhuc ſeruetur calor, duplex erit genus febrium inter ſe amplexarum. Si verò ille quidem deſinat, diſpoſitio verò ſuſcipientis fluxionẽ permaneat, quæ de mittẽte ſunt dicta prius, de hac intelliges. Hæc enim pars efficiet in ſe quædam excrementa duplici ratione, quemadmodum & illa, tum quia prauus eſt ſanguis contentus in ea, tum quia facultas debilis eſt. Nec ſecus ſi ex quauis cauſa reddita ſit interdum debilis partis diſpoſitio: adeò vt onus ipſi potius quàm alimentum ſit ſanguis adiectus. Corrumpetur enim, et ſi calidus fuerit, facilè putreſcet. Si verò ſubfrigidus ac pituitoſus, non ſtatim quidem: ſed proceſſu temporis is quoque eandem ſuſcipiet diſpoſitionem. Quinetiam vbi nequeat concoquere quælibet pars genita in ſe excrementa, aut expellere ad aliam, tale ſibiipſi initium febricitãdi quale ea quæ tranſmittit alteri, adfert. Cur autem nequeat alteri mittere excrementa, prima quidem cauſa eſt in viribus mittentis ſuſcipientisq́: altera autem in viarum obſtructione, quæ à glutinoſis, craſſis, & multis fieri ſolet humoribus. Nihil igitur miri eſt, ſi etiã abſque eo quòd altera mittat alteri 2
excrementum (quemadmodum caput oculis mittebat) ex excrementis in ipſa adhuc manentibus in eandem ſuſcipienti aliena diſpoſitionem deuenerit. Quæ enim obſtruxerunt naturales effluxus, proceſſu temporis ea quoque putreſcant neceſſe eſt: & cauſa ſint oportet ob quam multitudo excrementorum in parte minimè vacuetur, & vt ſolita erat diffletur. Putreſcunt igitur vt illa ea quoque quæ poſteà colliguntur, & omnia ſimul accendunt ſtatim in parte caliditatem febrilem. Suprà autem indicauimus vbi accenditur quædam vel etiam augetur caliditas, in eam partem ab aliis ſanguinẽ defluere. Itaque neceſſe eſt, vt tempore quo defluit, partes illæ refrigerentur ſanguine deſtitutæ: pars autem affecta grauetur atque diſtendatur: & qui defluxit ſanguis alteretur, propter duas cauſas, & quia putreſcen-

3 *tibus iam excrementis permiſcetur,& quia impactus minimè difflatur. Quocirca ſuccenditur inſtar lignorum humidiorum confertim in exiguam flammam coniectorum,atque id tempus omne initium acceſsionis appellatur. Vbi verò calor ſuperat materiam,appellatur incrementum & aſcenſus,tale tēpus. Atque eo tempore augetur calor tam multus,vt non ſolum deurat locum ipſum,qui veluti cauſa quædam putredinis eſt,ſed iam per continuitatē depaſcatur vniuerſum corpus: & vbi ad ſummū peruenerunt feruorem qui accenduntur humores: appellatur vigor talis pars acceſsionis. Vniuerſum verò ignitū eſſe videtur tunc ægroti corpus,calore in vniuerſo animali æqualiter intenſo: deinde ſi quidem humores tenues ſint,ac facultas valida,& corpus rarum,pars plurima ferueſactorum humorum fuſa in ſudorem vacuatur. Quòd ſi craſſi fuerint,ac expultrix facultas debilis,& viæ anguſtæ,nihil quidem ſenſibile effluit:ſed ſolum id quod ita extenuatum eſt vt in habitus tenuis trāſierit naturam,appellatur autem id tempus inclinatio,quæ perſpiratio quædā eſt humorū ferueſactorum. Sed vbi in parte diſpo-*
4 *ſitio permaneat,neceſſe eſt alterum in ea gigni excrementum: cùm quod rurſus in eam attrahitur alimentum,non planè totum vincatur. Quòd rurſus (vt antè docuimus) & ab excrementis putridis in parte ipſa relictis, & ab ipſa propria prauitate,initium putredinis ſuſcipit,& vbi admodum incaluerit,rurſus decumbit in ipſam,vt prius dictus ex aliis animalis partibus ſanguis, rurſusq́, eodem modo, initium, incrementum,vigor & inclinatio acceſsionis fit. Atque hoc certo ambitu tantiſper fit, dum affectus in parte primum gignente excrementa ſeruatur.*

COMMENTARIVS.

DOcuerat in præcedenti capite modum quo generantur acceſsiones, vbi pars aliqua tranſmittat alteri excrementa,& ea quæ recipit non languet,tunc enim acceſsiones ſequuntur omnino diſpoſitionem partis mittentis,à qua diffinitur quātitas, & qualitas,& tempus generationis excrementorum. Nunc verò docet modum generationis acceſsionum,vbi pars ipſa excrementa ſuſcipiens laborauerit,ac diſtemperetur aut vi excrementi aliunde tranſmiſsi, aut ob cauſam quamuis, & id duplici modo. Nam aut pars recipiens languet,parte mittente,adhuc generante & mittente excrementum,aut languet ipſa ſola,tranſmittente reſtituta,& non amplius generāte,aut trāſmittente excrementa. Si primum,acceſsiones fient duobus ordinibus. Quorum alter inſequitur diſpoſitionem membri tranſmittentis,alter diſpoſitionem ſuſcipientis, quod ſua mala qualitate,ac diſtemperie aceruabit excrementa definitis temporibus, quæ putreſcentia acceſsiones efficient,ſequentes membri ipſius vt generātis diſpoſitionem, & aliæ acceſsiones inſequentur ordinem quem exigit pars tranſmittens. Quòd ſi in parte recipiente relinquatur praua diſpoſitio,aut genita ab excrementis,ibidem ſuſceptis, & putreſcentibus,aut ab alia cauſa quauis illi euenerit intemperies, ſanata parte tranſmittente, acceſsiones fient, quæ inſequentur diſpoſitionem membri aceruantis in ſe ipſo excrementa: non aliter quàm ſi aliunde genita ad ipſum mandarentur, quæ in alio ab ipſo contingerent,vbi generans adeò robuſtum eſſet ad excretionem, vt alterum excrementum in ſe genitum tranſmitteret. Quod fiet,niſi obſtauerit partis imbecillitas, aut meatuum obſtructio. Cùm enim alimentum in parte contētum onus parti redditur, id non ſuperat,ſed in ipſa (niſi in aliam trāſmittatur)putreſcet,quia non regitur à natura, & quia meatus partis obſtruit. Putreſcit autem,aut celerius,aut tardius ob tēperaturam, quam retinet:nam calidum excrementum,citius: frigidum & pituitoſum, tardius, ad quod non parum agit membri ipſius intemperies,& meatuū obſtructionis magnitudo.

In ſecunda parte quæ incipit (Nihil igitur) modum generationis acceſsionis febrilis docet, quamuis aliunde non mittantur excrementa,ſed in parte contenta putreſcant. Nam ipſa excrementa ſibi ipſis cauſa putredinis ſunt, quoniam meatus obſtruunt, & tranſpiratum cohibent,vnde putreſcere neceſſe eſt temporis proceſſu,quemadmodum & cum his quæcunque poſt colliguntur ex alimento non debitè confecto,à quibus febris fiet, ad cor tranſmiſſo vapore. Fiet itaque hoc modo acceſsio,pars recipit, aut generat excremētum,id putreſcit ob facultatis partis imbecillitatem, & meatuum obſtructionem,pars incaleſcens ad ſe trahit ex aliis partibus ſanguinem,vnde fit vt aliæ à quibus trahitur refrigerentur,tractus verò ſanguis cum excremento incaleſcit, & febrem accendit. Hæc verò tandiu durat,donec excrementum efferueſcens diſſoluatur.

In tertia parte quæ incipit (Quocirca) docet ſingulas partes acceſsionis diſtinguere, comparans totam acceſsionem incendio lignorum viridium: cùm enim hi exiguæ cuidam flammæ ſuperfunduntur, ſuffocant interim flammam,quæ à multitudine opprimente parua admodum redditur. Talis diſpoſitio accidit calori noſtro,qui in partibus internis recluditur,vbi à multitudine excrementorū opprimitur,pariter & à multitudine ſanguinis ad partes calidiores recurrentis. Hoc eſt acceſsionis initiū,quod non eſt aliquod principiorum morborum,neque enim eſt primus morbi inſultus, neque

triu m

trium dierum ſpacium,neque tempus cruditatis,ſed tempus particularis acceſsionis,in quo calor in intimis partibus oppreſſus tenetur,nondum foris ſe oſtendens. Cum verò iam calor accendi incipit,& eluceſcere,ac materiam ipſam inflammando ſuperare,id tempus appellatur ἐπίδοσις, καὶ ἀνάβασις, hoc eſt incrementum, & aſcenſus,euenit autem,vt per id tempus non tantùm pars ipſa in qua primùm calor accendi cœpit inflammetur, ſed in vniuerſum corpus,is calor ſenſim accendatur, & augeatur in toto corpore,& qui in augmento erat inæqualis,æqualis,atque conſimilis certo modo reddatur,& ad ſummam magnitudinem perueniat,eſtque id tempus,ἀκμὴ, ideſt, vigor acceſsionis. Deinde ſequitur inclinatio, fitque vno duorum modorum: nam quod accenſum eſt ac putret,aut tenue eſt,& corporis meatus valentes,& facultas expultrix robuſta,& fiet ſudore,ipſius diminutio,& acceſsionis inclinatio:aut meatus ſunt occluſi, aut anguſti, & humores craſsi,& facultas languida,& acceſsio inclinabit euacuatione ſenſum effugiente,caloris febrilis actione.

In quarta parte,quæ incipit (Sed vbi) oſtẽdit qua ratione finita iam acceſsione,altera redeat. Nam vbi in parte in qua primùm putruit excrementum,talis remanſerit diſpoſitio qualis ab initio fuit. Simile excrementum priori,aggregabitur,quod ſimul cum ſanguine deueniente ad ipſam putreſcet,& ſequentẽ efficiet acceſsionem. Cuius cauſa conſiſtet in particulæ diſpoſitiòne,& excrementi ibidem relicti prauitate,maximè verò ſi id quod in partem decumbit,trahiturque, eiuſdem fuerit malitiæ. Aderunt etiã huic acceſsioni talia tempora, qualia in priori dicta ſunt,principium,augmentum, ſtatus & inclinatio.Libro verò de temporibus morbi, Galenus acceſsionis tempora, ac totius circuitus, enarrauit,hæc ſunt,principium,inæqualitas,augmentum,vigor,inclinatio, integritas. Vna periodus omnia hæc tempora continet: acceſsio verò aliquando ſignificat principium, augmentum, & ſtatum morbi: aliquando omnia prædicta tempora, dempta integritate. Principium itaque id tempus eſt in quo calor innatus recluditur, & extremę partes algent,calore intus ſuffocato,pulſus quoq; paruus,& tardus redditur. Quo tempore in tertianis febribus rigent ægroti. Per hoc tempus morbus in generatione exiſtit,quamuis ab initio,id eſt,à primo ipſo inſultu eiuſdem naturæ morbus ſit. Inde ſequitur inęqualitas,in qua calor in intimis partibus accendi incipit,non tamẽ in extremis ſe oſtendit. Acceditq; in pulſu magna inæqualitas, & in calore. Nam veluti flamma à multitudine lignorum viridium aliquando pullulat, & reuiuiſcere videtur, ac rurſus oppreſſa detinetur,ita calor per id tempus iam ſe oſtendit veluti excãdeſcens, iam verò oppreſſus cohibetur: quas mutationes & inæqualitates pulſus inſequitur. Poſt id tempus ſequitur augmentum,in quo calor ad extimas partes extenditur, & ad maiorem gradum aſcendit,donec ad ſummum perueniat, quamobrẽ aſcenſus dicitur. Hoc ſequitur ſummus vigor,in quo calor febrilis talis permanet qualis à principio exiſtit,nulla ſenſata mutatione facta,ſed in eodem ſtatu calor manet, quare ſtatus meritò dictus eſt. Hoc ſequitur inclinatio,humore putreſcẽte,aut diſſoluto,aut ſudore emiſſo, aut in locum aliquem tranſmiſſo.Inde ſequitur integritas,ſiue ἀπυρεξία in quibuſdam: nam non omnes acceſsiones ad infebricitationem finiuntur, quamuis de intermittentium genere ſint. Habent quoque hæc acceſsionis tempora ſingula tres partes: nam principium,primam partem habet ſimilem principio,& poſtremã aſcenſui, & mediam, medium modum ſeruantem. Sic de aliis temporibus. Præter hæc verò ſunt & alia morborum generalia tempora 4.ſimilia animantium ætatibus,principium,augmẽtum, ſtatus,& inclinatio. Quæ ob id generalia dicuntur, quoniam totum ipſum morbum cõprehendunt, non vnicam tantum acceſsionem,vt prædicta.Principium verò tribus dicitur modis, vt de primo morbi inſultu,& de ſpacio trium dierum, & de tempore cruditatis, de quibus libro primo prognoſt.in noſtris expoſitionibus multa diximus. Sed tamen hoc in loco principium ſignificare volumus tẽpus quo morbus crudus eſt, qualis cum venoſo genere laborante,vt in febribus,vrina aquoſa mingitur, tenuis, aut turbida ac ſic permanens,aut futura turbida,aut rufa tenuis. Augmentũ verò eſt tempus in quo iam ſe oſtendunt coctionis notæ,ſed aut remiſſæ,aut non conſimili modo perſeuerantes. Aut cum mingitur vrina nonnunquam ſyncera, aliquando verò cum ſedimento bono,aut nebula,aut appendiculo apparente. Vigor verò iam oſtendit integras coctionis notas, ac perſeuerantes. His tamen adhuc apparentibus, ſi humoris copia ac febrilis calor minuantur,inclinatio fit,quæ vera appellatur,& quæ ex coctione nullam habet peculiarem ſibi notam. Humor enim aut eſt crudus,aut ſemicoctus,aut integrè coctus: primum oſtendit principium,ſecũdum augmentum,tertium vigorem: nam humor qui ſummè coctus eſt, amplius coqui non poteſt,proinde Gal.lib.de gen.

temp.mor.postquàm principium, augmentum, & statum coctione cognoscere docuit, de inclinatione dixit. Inde rursus declinatio, qua & symptomatum magnitudo,& humorum copia, cessabit. Non ergo distinguit inclinationem coctione, sed quantitate humorum, & symptomatum,his similia tempora respondent vlceribus, & inflammationibus, quorum notæ ex pure,aut sputo sumuntur. De his tamen libro 2.progn.in nostris expositionibus multa diximus. An tamen morbus omnis quatuor tempora contineat,dubium est apud medicos,à quo nullus iuniorum se potuit extricare,quãuis innumeras paginas sophismatis impleuerint. Ego verò, vt soleo, breui quæstionem absoluam, & quod verum existimo, id tantùm referam: esset enim valde molestum lectoribus aliorum nugas referre,atque confutare.Itaque ex morbis quidam sunt salubres, & quidam lethales, & ex salubribus quidam habent causam, quidam verò sine ipsa sunt: ex his quæ causam habent,quidam iudicantur,quidam solutione finiuntur. Incipiunt quoque ex ipsis quidam ab humore crudo,quidam ab humore cocto.Si itaque morbus salubris sit,siue incipiat ab humore crudo,siue cocto,& siue finiatur coctione,siue crisi,quatuor habebit tẽpora suæ magnitudinis. Cùm enim magnitudinem quandam essatu dignam assequatur,non potuit non incipere, & antequam perueniret ad summum vigorem, non potuit non augeri, & deinde ad summam peruenire magnitudinem,ad finẽ verò inclinare: id enim omnibus natura datum est,quæ oriuntur, & occidunt. Quod pariter docent animalia ac plantæ. Talis quoq; morbus quantum attinet ad accidentia,siue symptomata, non potuit non habere 4. tempora. Quoniam vbi morbus salubris est,accidentia diuersam magnitudinem habere non possunt, sine tribus temporibus primis, post quæ 4.ad salutem exigitur. Tempora verò coctionis integra numero nõ habebit,etsi inceperit ab humore crudo:nam potest fieri,vt coctus iam humor febrem putridam efficere incipiat,diaria febre præcedẽte,vt pri.lib.diximus. Carebit autem morbus principio,& augmento. Non etiam habent morbi salubres coctionis inclinationem,habent ergo huiusmodi morbi,incipientes à crudo humore tria tempora, tali nota coctionis differentia. Quidam duo,aut incipientes ab humore parum cocto, quidam vnum incipientes ab humore integrè cocto:non sunt tamen hæc vera tempora, sed solummodo ea quæ morbi essentiam comitantur, & veram ipsius magnitudinem efficiunt. Tempora verò symptomatum non sunt morbi tempora,sed notæ diuersæ distinctæ magnitudine, & paruitate,quæ ostendunt quàm benignè, aut malignè morbus se habeat,aut quantus sit.Tempora rursus coctionis, morbi tempora non sunt,sed in morbis considerantur diuersa ad significandam periculi differentiam, & ad instituendam victus rationem. Quòd si morbus fuerit lethalis, poterit habere vnum tantùm,aut duo,aut tria tempora vera morbi,non tamen 4.Nam vbi æger moriatur in principio,vnicum tantùm tempus in morbo fuit: si in augmento,duo: si in summo vigore,tria. Nam in vera morbi declinatione æger non moritur, nisi altero subsequente morbo,aut vi alicuius symptomatis,à causa morbifica alia à morbo facti. Cui sententiæ quis obiicere posset. Nam qui moritur, morbum eo maiorem pati non potuit, omnis ergo vita defunctus, in summo vigore & maxima morbi magnitudine mortuus est. Ad quod respondemus, multos mori in augmento morbi, & multos in eiusdem initio,id est,dum morbus conficitur,& generatur,modo supra dicto.Nam qui moritur refrigeratis extremis, calore nondum extenso vsque ad pedes, is moritur in principio,& qui calore iam extenso moritur, cæterùm non peruenit morbus ad eam magnitudinem,quæ in morbis eius generis solet sperari,is moritur in augmento essentiæ morbi. Similiter fieri poterit,vt in augmento,& principio,& vigore symptomatum moriatur. Et in principio,& augmento coctionis,non tamen in vigore coctionis, hoc est,apparentibus integris signis coctionis perseuerantibus & accedente crisi.Nisi humore in partem alteram translato,quam ob causam dixerat Hippo.Acutorum morborum non omnino certa sunt salutis,aut mortis præsagia. Ex immaterialibus quoque salubribus omnes habent quatuor tempora,licet quędam habere possint obscura.Lethales verò quidam carent vigore, quoniam ægri ante ipsum pereunt, quidam sola carent declinatione, & omnes carent ipsa. Diuersa quæstio est,sed admodum difficilis apud iuniores medicos,an cum summa coctione humoris facientis morbum, possit adesse summa morbi vehementia, atque magnitudo. Nos verò hoc in loco longum valere dicemus aliorum inutili loquacitati, sed tantum id quod verum esse credimus, breui statuemus. Id ergo dubium non versatur circa lethales morbos, in quibus summa coctio nunquàm adest, sed circa salubres, & eos etiam qui ab humore pendent.

In his enim licebit singula coctionis tempora inuicem conferre. Vt principium quod malignitatem habet,& periculũ minatur magnitudine oppressionis,& quoniã interim nihil certi ferre potest medicus (nisi aut morbi longitudinẽ, aut ex imbecillitate facultatis periculũ) dum nondũ signũ aliquod coctionis apparet. Augmentũ verò periculũ ingerit ægro ob calorẽ,oppressionẽ,multitudinem,vt causis:& coctionis defectu,vt signo.Status tamẽ magnũ ostendit ipsum morbum,inflãmationes enim, & vehementissimæ febres sunt per id tempus,& pulsus ostẽdit sua magnitudine,celeritate, & crebritate,quàm magnus sit morbus.Non tamen sunt idẽ magnitudo,& malignitas, vt lib.3. progn.in nostris expositionibus docuimus. Morbi nãque multi maligni sunt, ac parui vt alij magni ac minimè maligni,de quorũ numero sunt febres maximæ, sed valdè salubres. Distinguuntur similiter signis,nam febris maligna ex symptomatis cognoscitur, quæ post sequuntur,quæ morbi morẽ ostendunt. Magnitudo tamen ex proprius notis siue ex magnitudine signorũ quæ pathognomonica appellãtur,siue passionis significatiua. Vt febris magnitudo cognoscitur ex magnitudine caloris,& morbi lateralis magnitudo,ex doloris vehementia, &reliquis,& tumores apparentes ex quãtitate habent magnitudinem.Vnum notũ est in summo morbi vigore & signis integris coctionis apparentibus,non posse morbum esse valdè malignum,neque periculosum. Tunc enim omni periculo morbus vacat,cùm ad summã coctionem morbus peruenit. An tamen habeat eo tempore summam magnitudinem , quæ est in morbi essentia (non in dictis symptomatis,quæ morem morbi monstrãt) in vniuersum vnã ferre sententiã nõ licet. Nam ex eis quidam eandem humorũ peccantium copiã reseruant, aut parem:quidam minorem multò,quidam etiam maiorem aggregãt ab initio in statum coctionis. Vnde fit,vt illi in quibus æqualis humorũ copia manet,& in quibus maior accrescit,morbus cum summa coctione maximam habeat magnitudinem. Magna enim copia humoris putrescentis magnã edit flammam,quæ magnam efficit febrem : metitur enim febris calore præter naturam,qui maior est in summo vigore, cùm coctiones fiunt , & humor nõ est diminutus manifestè. Neque enim verum est, quod putant,magnã putredinem facere magnam febrem, vbi quis per magnam,malignam, & prauam putredinem significet,sed eam efficit magnitudo caloris &copia humoris incalescentis : quæ duæ causæ magnam febrem efficiunt , quoniam ob eas maxima copia vaporum ad cor mittitur. Hæ autem causæ in vigore dicto maximæ sunt , copia , inquam , humoris , & caloris feruor,siue humoris ebullitio. Quod etiam in dubium vertunt,an coctio procedens à principio in summum vigorem putredinẽ impediat (quod magnifaciunt) luce clarius existit : nam coctio aut procedit in humore qui corrigi potest,& ad benignum (quod aiunt) reduci,&morbus summè coctus in his ad sanitatem perductus erit. Hæc enim est coctio de qua in arte medi.dictum est,facere cessare putredinem manente substantia. Aut pendet morbus ab humore qui non reducitur ad benignum,sed coctus eget euacuatione.Hæc autẽ coctio eadem est cum putredine,vt suprà lib.1.cap.8.dixit Galenus, putredinem nempe qua pus generatur nonnihil coctionis habere. Cùm ergo summa coctio fit, putredo quoque adest,sed non maligna , ea tamen quæ sufficit morbum efficere maximum. Processerunt autem ab initio coctio , & putredo,vt motus vnicus à duobus agentibus procedens , hi sunt calor innatus, & extraneus. Ineptum ergo est, quod dicunt,motus hos esse contrarios,ac non posse simul in eadẽ materia procedere, ob id maximè, quòd si duo motus essent cùm tendant in eundem terminum, vt puris generationẽ,non erunt contrarij : motus nãque contrarij ad terminos contrarios sunt. De numero horum morborum sunt multæ febres continuæ & cõtinentes,& ferè omnes inflammationes tendentes ad suppurationem,in quibus humor ad vigorem vsque congeritur,& suppuratur. Hi enim in summo vigore cocti sunt. Et summam habent magnitudinem.In his itaque cum summa coctione summa adest magnitudo,sine malitia,aut periculo. De quibus Gal.lib.1.de crisibus cap.17.inquit : Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione, febrem in summo vigore consistere non contingit, aut dolorem obuiare,ita neque si quicquam vrinis substet exquisitè optimum.Quo in loco pro malignitate summum vigorem dixit,quemadmodum in comment.29.sectionis 2. Aphor.vbi morbum fortiorem pro deteriori dixit. Inquit enim de morborum symptomatis loquens : Dispositio nanque ex qua hæc generantur , quam & morbum nominamus,non omnino dum morbus consist,est fortior,sed in his qui saluari debent multò melior. Hoc enim loco meliorem opposuit forti , quoniam per fortitudinem, prauitatem intellexit. Hæc igitur duo loca non obuiant his quæ diximus , sed potius nostrã confirmant sententiam. Quidã verò morbi sunt in summo vigore minores, in quibus humor non seruatur ad iudicium,neque aceruatur ad suppurationem,vt morbus

bus lateralis, & omnes inflammationes quæ membrana integuntur tenuiore,à quibus perpetuò aliquid resudat. Et multę febres quæ ante summum vigorē diminutas quasdam efficiunt iudicationes,& in quibus sensim humor discutitur ac diminuitur vsque ad finem. Qui etiam sunt in duplici genere: nam aut vnica contentione diminuuntur ab initio in finem, aut prius manifeste augentur, deinde ad iudicium accedentes diminuuntur. Omnes hi cum ad summam coctionem perueniunt minores sunt,in quibus non adest cum summa suę essentię magnitudine,summa coctio. Quidam enim eorum ab initio summam habuerunt magnitudinem , non sensatis initio , & augmento.quidam in augmento habuerunt summam magnitudinem, augmento sensato , sed inde diminuti fuerunt ad coctionem perfectam quam assecuti fuerunt, cùm parua aderat humoris peccantis quantitas. Hæc est causa quare in morbo laterali,cum os madescit, & talia spuuntur,qualia oportet, dolores pleuriticorum sponte cessant, quonia min illis manifeste minuitur humorum copia dum ad summam peruenitur coctionem , & morbus atq; eius symptomata fiunt minora,nam dicti spuere ceperunt ante id,sed non tale quale decebat. In febribus item euenit vt nōnunquā diminuatur humor sensim ab initio,in quibus statim adfuit summus vigor in principio & crudo morbo , & is vigor essentiæ morbi, non coctionis status est, (non enim coincidunt in ipso.) Nonnunquā verò augentur ad aliquid tempus, à quo diminuuntur vsque ad iudicium,& summam morbi coctionem,qui morbi habuerunt in augmento summam magnitudinem. Sunt ergo tres modi febrium atque omnium morborum:quidam enim sunt statim maximi, deinde semper diminuūt quantitatē,quidā augentur statim,& cum peruenerint ad certā magnitudinem deinde diminuūt ipsam vsque in summam coctionem:quidam semper augentur vsque in summam coctionem, cum qua adest summus ipsorum vigor. Quorum omniū Hipp.meminit lib.1.de mor.po.par.3. cum inquit:Sunt autē modi & status & accessiones singularū harū febriū, tum cōtinuarum,tum intermittentiū,verbi gratia. Siquidem continua febris quibusdam ab initio floret, & viget mxime, atque ad grauius deducit. Circa verò iudicium , & simul cum iudicio attenuatur, aliis molliter incipit latenterq;:sed diebus singulis increscit, & exacerbat, circa iudicium verò & in iudicio, satis elucet:aliis mansuetè incipit , increscit & exacerbat, & vbi quadam tenus viguerit rursus ad iudicium vsque, & circa iudicium remittitur. Contingunt autem hæc,fiuntque omni in febre,& omni morbo. Distinxit quoque Gal.lib.3.de ra.vict.acu. comment.vlt. morbos in eos qui cum coctione summam habēt symptomatum vehementiam , qui tunc maximi quamuis sint,maligni non sunt , & eos qui cum coctione ipsam remittunt. Itaque vt diximus, non vna ferenda est sententia in omnibus. Vtilis autem quammaximè est hæc morborū diuisio atque membrorum cognitio ad statuēdam rectam victus rationem in morbis pro dispositione ipsorum, & eorundem magnitudine,& naturę circa causę morbi coctionem occupatione,& symptomatū vehemētia. Cum enim symptomata maiora sunt,& febris maior,& natura coctioni maximè vacat, summa inedia & extrema ciborum tenuitate vti decet,in contrariis ac mediis contrario,ac medio modo.

CAPVT XVIII.

AT verò dispositio talis duplex est:altera quidem partis debilitas per quam gignūtur excrementa: altera verò ex ipsis quotidie genitis collecta.Caue enim putes in vasis externis in quibus elixa cibaria nidorulēta euaserunt dispositionē quandā relinqui: in partibus autē in quibus humores putrescūt,nullā permanere. Quū sanè hec affectio ægrè soluatur,quoties vniuersum corpus malis humoribus abundet,ac plethoricū sit, multoq; ægrius quoties in his fuerit angustia omniū meatuū partis excremēta educētium,quemadmodū & sanatio subsequetur,si & meatus expurgētur,vt partis meatus fluxiles sint,& vires roborētur & dispositio corrigatur:& vniuersum corpus neq; malis humoribus scateat,neq; plethoricum sit Qandiu autē hæc permanent,circuitionē accessionū permanere necesse est.Similiter accidit in
2 *mulieribus.In eis enim quoad similis causa & æqualis permaneat mēstrorū eadē eorū circuitio retinetur. Sed de his omnibus in libro de rheumaticis dispositionibus latius docuimus:& nūc immorari diutius in confirmandis ijs que ante demonstrata sunt,minimè conuenit:neque præterire capita rerum in præsens*
3 *vtilium Maximè autē vtile est cognoscere,quòd aliquæ partes aliis transmittūt fluxiones , quemadmodū caput oculis:quædam verò ab excremētis in se genitis initiū febricitandi suscipiūt:& quòd his omnibus cōmune excrementorū putredo est.Propriū verò singulis,huic quidē infarctio,ac stipatio vasorū aut ex humore glutinoso,vel crasso,vel multo:alteri verò angustia meatuū vel sensibiliū , vel minimè sensibilium:alij autem quòd omnia spacia vacua in toto ipsius corpore sunt oppleta,& ab his plenitudo*
4 *ad vires quemadmodum in libro de plenitudine docuimus. Febrium igitur circuitione repetentium haud*

haud scio an vlla generationis causa omissa sit. Earum autem quæ ordine carent, nonnullæ ob humoris mutationem, nonnullæ ob rationis victus errorem, ad eiusmodi constitutionem deueniũt. Sanguis igitur putrescens maximè mutatur: quoniã, vt antè diximus, partim flaua bilis, partim atra efficitur. Quãtùm igitur humores in corpore ægro mutãtur, tãtùm & circuitiones accessionũ. Quocirca minimè mirũ videri debet, per tales mutationes ordinẽ quoque mutari. Mutantur verò maximè, vbi qui incepit putrefieri in aliqua parte alius existit, alius autẽ ex aliis defluit, qui aut in illis solis talis habebatur, aut in toto animalis corpore exuperabat. Nec secus quæcunque ægri in victus ratione delinquũt, hæc quoque nihilò minus corrumpunt circuitionis ordinem. Vt enim in sanis prauus victus morborum causa est, eodem modo vel magis etiam in ægris, ex iis quæ deliquerint, accessiones inordinatæ existunt. Nec solum adhuc ægrotantes, sed etiam quo tempore à morbis se recolligunt, promptè ex quouis delicto læduntur. Quocirca per omnem insignem læsionem vel præuenire multum circuitiones cogunt, aut diuersi generis à prioribus quasdam gignunt, à quibus accessionum ordo corrumpitur. Sæpè verò ob implexionem circuitionum incognitam medicis, ægri visi sunt pati inordinatas accessiones. Sed tales ordinum permutationes reuera non sunt: sed tantummodo videntur. Quæcunque autem reuera sunt, aut ob permutationem humorum committentium febres, aut ob errorem in victus ratione efficiuntur.

Reliquum porrò synochorum genus (quarum totum tempus vna accessio est, aut semper æqualis, 5 *aut decrescens, aut increscens vsque ad iudicium) ex tali causa fieri solet, qualem omnium febrium Praxagoras statuit, humorum in caua vena putredinem esse existimans, sed absolutior sermo ac verior hoc modo euadet. Quicunque circuitionibus quibusdam repetunt morbi, partium superueniunt dispositionibus, vel mittentium vel suscipientium, vel gignentium, vel trahentium excrementa, eo quo paulò suprà diximus modo. Qui verò sine circuitione fatigant, in his nullus locus peculiaris affectus est: sed humores in venis & arteriis omnibus, maximeq; qui in maximis & calidissimis sunt, aut ob aliquam aliam causam, vt in diariis, aut etiam ob putredinem feruefacti, accendunt febrem vnam cõtinuam, ab initio vsque ad finem minimè intermittentem, eatenus durantem, ac deurentem hominem, quoad gignẽtes eam humores sint consumpti, aut concocti, aut vtrunque passi.*

COMMENTARIVS.

DIxerat dispositionem membri generantis excrementa esse causam reditus accessionis, siue id membrum generet, & aceruet excrementa, siue generet ac transmittat ipsa. Dispositionem autem dictam duplicem esse refert: nam aut est partis imbecillitas quæ sequitur ipsius intemperiem factam, aut est dispositio fiens, quæ sequitur malitiam excrementorum ibidem corruptorum. Quod sic suadet, nam non est rationi consonũ ex cibis nidorulentis in olla elixis nidorem quendam relinqui, & in parte in qua succus aliquis putrescit nullam relinqui dispositionem fientem, aut intemperiem, aut cinerem feruefactorum humorum, aut vtrũque. Ob has quidem causas redit affectio, nec cessat. Tunc verò minus poterit dispositio solui cùm corpus totum prauis succis abundauerit, vel plethoram patiatur: multò minus verò si meatus partis in qua putrent excrementa fuerint occlusi, quemadmodum ob contrarias causas morbus finietur, vbi meatus (post accessionem) in tantum repurgentur, vt patens membrum reddatur. Et vires roborentur, & dispositio corrigatur, & totũ corpus nec plethora, nec cacochymia laboret. His enim dispositionibus manẽtibus nõ poterit non redire accessio, ac morbus perseuerare. Vbi legitur (quũ sanè hæc affectio ægrè soluatur) Græcè ἔτι δὴ μᾶλλον ἀδύνατον λυθῆναι τὴν διάθεσιν, hoc est, tunc verò magis impossibile est solui dispositionem.

In secunda parte quæ incipit (Similiter accidit) fœminarum menses in exemplum adducit, qui ordinatis temporibus succedunt (nisi ob causas inordinatarũ accessionũ, quas dicemus) & ratio est: quoniam manente in corpore dispositione primò generãte sanguinem ea copia qua superabundat, & manente robusta facultate expultrice, is expelletur, & euacuatio priori similis sequetur. Est autem dispositio calor eius naturæ, vt sanguinem generet copiosum, non tamen adeò vehemens, vt ipsum genitũ atque abundantem discutere possit. Estque secundum naturam talis ad conseruationem speciei, & fœtus procreationẽ necessaria. Quod ergo secundum naturam ordine fit sanguine genito abundantiori, id in morbi generatione, ac transmissione excrementorum, subsequente ipsorum putrefactione.

In tertia parte quæ incipit, Maximè autem, in epilogo comprehendit causas omnes, à quibus accessiones fiunt, & repetunt. Nam aut principium febricitandi dedit causa transmittens excrementa, vt caput oculis, aut dispositio membri generantis ipsa, & ibidem ea continentis, quibus communis est eorum excrementorum putredo, diuersa tamen in diuersis partibus est putredinis causa. In quibusdã enim putrent humores: quoniam ipsorum vasa infarciuntur, atque obstructiones patiuntur, & id ob humorum lentorem, aut crassitudinem, aut multitudinẽ: omnia enim ista, ac singula possunt obstruere meatus.

re meatus. In aliis verò partibus id accidit ob vaſorum ipſorum anguſtiã, ſiue vaſa ſint de effatu dignis, per quæ ſanguis permeare ſolet, vel ſint de effugientibus ſenſum. Aut eueniet putredo ob nimiam vaſorum omnium plenitudinem, prohibito tranſpiratu, aut ob plenitudinem quæ ad vires comparatur, ob quam, putredinem ſequi, ſuprà docuimus. Aduertendum, quòd in hoc loco triplicem vaſorum diſpoſitionem ſcripſit, ad quam ſequitur putredo infarctionem, quæ ab ipſo appellatur ἔμφραξις, & ſtipationẽ, quæ Græcis σφήνωσις, & anguſtiam, quæ στέγνωσις, infarctionem, & ſtipationem, dixit, ab humoribus aut lentis, aut craſsis, aut multis fieri: στέγνωσιν verò dixit, vaſorum quæ manifeſta ſunt, aut quæ ſenſuum fugiunt anguſtiam, quæ tamen aut naturalis eſſe poteſt, aut à cauſis frigore, aut ſiccitate comprimentibus vaſa, facta.

In quarta parte quæ incipit (Febrium igitur) poſtquam cauſas ordinatorũ circuituum ſcripſit, addit modò cauſas inordinatorum. Sunt autem circuitus inordinati, qui diem mutant, vt qui ex tertianariis fiunt quartanarij, aut aliter: cauſas nanque anticipationis acceſsionum ſuprà ſcripſerat cap.16. part.5. Cauſæ verò quæ ordinem peruertunt ſunt, mutatio humoris facientis morbum in alteram naturam, & error cõmiſſus in victu. Primum conſtat: nam ſi bilioſus tertianam efficit, & is aſſetur, tranſibit in melancholiam, & efficiet quartanam: & ſanguis in parte putreſcens, pro parte tranſit in flauã, pro parte verò in atram bilem. Nunc ergo efficiet tertianam, nũc verò quartanã. Quod etiam fieri ſolet quoties humor putreſcere incipit in parte aliqua, & alter alterius naturæ mittitur ad eandem, ſiue in illa tantùm parte contineretur, ſiue in toto corpore redundaret. Quod fit, vbi in membro multa pituita putreſcat, & aliunde perueniat bilis, quæ putredinis tempus anticipet, & diem acceſsionis peruertat. Aut vbi bilis in loco putreſceret, & pituita adueniens eius motum retardaret, craſsi quoque humores aduſtione geniti, poſt morbos acutos facere ſolent inordinatos circuitus, atque ob id quartanas minantur: vt 3. lib. Prognoſt. expoſuimus. Sed hæc cauſa humorum mutatio eſt. Altera verò cauſa inordinatorum circuituum eſt error in victu commiſſus, quod quotidianũ experimentum docet: nam ſi acceſsio hora ſexta diei ſperatur, & æger in victu peccauerit (ſunt hæc peccata circa res quas appellant non naturales, vt cibus, potus, ſomnus, vigilia, motus, quies, plenitudo, inanitio, & animi pathemata) eueniet multò ante pro peccati magnitudine, ita vt nonnunquam integrum diem anticipet, quòd hîc appellat ordinis turbationem. Quod ſanis etiam hominibus euenit: hi enim ægrotant ob errores in victu commiſſos, & qui à morbis inualeſcunt ſolent recidiuare, ac retardare ſanitatem. Rurſum quemadmodum ſanus qui victum perturbat, excretionum ordinem peruertit, vt horam mingendi, aut deiiciendi conſuetam, ſic æger ad victum erratũ, excretionem aut corruptionem excremẽtorum facientium acceſsionem, in diem alterum permutabit. Scire quoque oportet, quòd ſæpe acceſsiones diuerſæ implexæ medico imponunt, qui credit eas eſſe inordinatos circuitus, qui tamen tales non ſunt, ſed quæ re vera ordinis perturbationes ſunt, vna duarum dictarum cauſarum eueniunt. Medicus tamen ignorans tertianam quartanæ complicitam, credit quartanam aliquando bis in die eueniſſe, aut diem anticipaſſe.

In quinta parte quæ incipit, Reliquum porrò, primum dubium de duobus propoſitis cap.13. ſoluit, iam ſoluto ſecundo. Dubium fuit, quare ex febribus quædam ad 4. & 5. & 6. diem vnica tantùm acceſsione prorogantur, quales ſunt ſynochæ febres. Quarũ quædam perpetuò augentur ad iudicium vſque, quædam ſemper decreſcunt, quædam eundem ſeruant tenorem. Harum continentium febrium cauſam dixit Praxagoras eſſe putredinem humorum in caua vena, rectè quidem dixiſſe videtur: nam huiuſmodi continentiam humores putreſcentes efficiunt, cùm in partibus proximis cordi exiſtunt. Sed tamen abſolutior, & verior eſt, quæ ſcribitur hîc à Galeno ſolutio, qui dubium vtrunque breui diſſoluit. Morbi enim qui repetunt per acceſsiones, ſequuntur diſpoſitiones membrorum mittentium, aut ſuſcipientium, aut generantium, vel trahentiũ excrementa, quæ omnes cauſæ ſatis ſunt expoſitæ. Qui verò fiunt ſine aliqua repetẽtia, ſed vnica tantùm acceſsione finiuntur, ab humoribus fiunt, qui in nullo peculiari loco putreſcũt, ſed in omnibus venis ſimul & arteriis, vel in maximis & calidiſsimis, & in his potiſſimum. Quod fit aut ob inflãmationem ipſorum humorum qui in prædictis locis exiſtunt, quemadmodum inflammantur ſpiritus in febre diaria: nam & hæc de natura diariarum febriũ eſt, continens ſine putredine: aut ob putredinẽ feruorẽ inferentem humoribus, quam dicimus continentẽ cum putredine. Hæ autem ſemel accenſę tãdiu durant, donec humor eas efficiẽs abſumatur, aut coquatur, aut vtrunq; patiatur. Sunt hi modi quibus morbi ſolent finiri, ad ſalutem. Verũtamen antequàm operi extremam manum imponamus, dubiũ quod medici agitare ſolen thoc in loco prius abſoluemus. Quoniã

circa

circa hanc & multas alias quæstiones medici, maximè tirones, meritò quidem inquirendæ veritatis gratia, solent exerceri, hoc est, An motus humorum ordinatus per circuitus fiat à causa mouente manifesta, vel ab aliqua earum quas appellant occultas proprietates. Prius autem quid proprietas significet apud medicos & philosophos explanabimus: Auicena nã-que lib.1.fen.2. cap.de eo quod comeditur, & bibitur. proprietatem docuit ipsam formam substantialem rei, cuius est proprietas. Dixit enim: sui verò substantia operans est, sui forma specifica agens, & est illa qua ipsum est id quod est. Cùm igitur ea quæ agunt à substantia, sint quæ agunt aliquid à proprietate, erit proprietas forma ipsa specifica, ea verò est forma substantialis quæ rei speciem præbet. Per eandem quoq; vnumquodque est, id quod est. Homo, inquam, per animam rationalem, & planta forma sua vegetandi. Et rursus eodem cap. inquit, Et sua quidem operans substantia est illud quod per formam suæ speciei operatur, quam acquisiuit post complexionem. Constat autem hanc esse formam substantialem: hæc enim post temperamentum primorum elementorum, & qualitatum ipsorum acquiritur, inducitur enim substantialis forma in materia præcedentibus dispositionibus. Cum itaq; aliqua actio à nulla qualitatum ipsius agentis procedere potest, meritò ipsam ad formam agentis substantialẽ, sine ad ipsius substantiã referemus, à qua omnes actiones naturalium agentium procedere fatemur. Cæterùm ad quasdã ipsarũ instrumentis notis vtitur, forma vt calore ad calefaciendum, vt ad alia quibusdam secundis qualitatibus, atq; virtutibus. Sed tamen bilis tractionem, scammonium sua propria perficit forma, cui actio est retribuenda. Hæc proprietas quamuis accidens non sit, ex his quæ à rei essentia confluunt, hac ratione proprietas & rei proprium dicetur, quatenus omni, soli, & semper rei conuenit. In medicamentis itaque formam substantialẽ specificam, dicemus esse principium actionis omnis quæ à proprietate procedit: & in membris nostri corporis dicemus alimenti attractionem à forma substantiali partis fieri. Idem etiam in plantis, idem in veneficis medicamentis, ex eiusdem doctrina dicemus. Posset tamen quis obiicere, nam arbor persica in Aegyptum transposita, ex venefica facta est non venefica, verùm non mutauit formam substantialem: non ergo est forma substantialis ipsa proprietas venefica. Dicemus, arborem formam suam substantialem non amisisse, neque arboris fructum alterius speciei factum. Non tamen efficit quod solebat, quoniam forma substantialis non agit sine instrumento, potissimùm extra suum subiectum, deest autem instrumentum qualitatum primorum elementorum & pristinum ex ipsis temperamentum. Inde verò reddita est arbor non mortifera. Galen. tamen proprietatem totam rei substantiam appellat: nam libr. 5. de simpliciũ medica. fac. cap.16. inquit: Sed & aliud est medicamentorum attrahentium genus, quod qualitatis familiaritate attrahit, id quod aliud est nihil, quàm totius substantiæ similitudine. Quod itaque nos medicamenta humores à proprietate trahere dicimus, ipse à totius substantiæ similitudine fieri asserit. Et lib. 4. cap. 14. docere vult, quid intelligat cùm dicit aliquid agere à tota substantia, supponit autem nostri corporis partes constare 4. elementis, à quorum impari mensura omnia generantur, atque ex horum imparitate rerum proprietates perficiuntur, proprietas ergo apud ipsum modo mixtionis ex quatuor elementis perficitur. medicamenta itaque, vt dixit, lib. 5. de simpli. med. facul. cap. citato, à similitudine modi mixtionis ex elementis trahunt humores. Rursus membra ob eandem similitudinem trahunt sibi peculiaria alimenta, & quæ sibi sunt ex vsu, deinde alexitheria eadem ratione trahunt & agunt, quemadmodum venena totius substantiæ contrarietate. In his enim quatuor rerum generibus actiones à tota substantia siue à proprietate fiunt. Estque proprietas apud Gale. similitudo quædam, quæ perficitur modo mixtionis, aut contrarietas ab eodem modo mixtionis ex primis elemẽtis orta. Vnde fit, vt tractiones fiant conuenientibus, trahente, & tracto in modo mixtionis, nẽpe vbi ea similia fuerint, neq; tamen eadem, vt docuit Galen. lib. 3. de simplici. medic. facul. cap. 24. Nam scammonium bilem flauam trahit, quoniam in modo mixtionis ex elementis conueniunt, & cnicus pituitam, cum qua tamen intemperatura non conuenit: est pituita frigida, cnicus verò calidus, conueniunt tamen in modo mixtionis ex substantiis elementorum, quod tamen non satis exponi potest, non enim est excessus, aut defectus elementorum, sed modus concursus substantiarum. Neque tamen hæc specie eadem esse debent: nam ferrum non trahit ferrum, neque magnes magnetem, neque scammonium alterum scamonium, sed magnes ferrum, & scamonium bilem, quibus in mixtionibus assimilantur. Contra hæc obiiciet aliquis, nam si tractio fit ob similitudinem in modo mixtionis, & scammonium simile est rhabarbaro, vnum trahet alterum, nempe (vti Galenus ipse dixit) quod validius est trahet reliquum. Esse autem hæc duo medicamenta similia constat, quia similia sunt in modo mixtionis vni tertio, erunt ergo similia inuicem. Sed tamen ea ratio inualida est, licet enim duo sunt vni tertio similia, non sequitur vt inuicem similia sint, ea nempe similitudine

quæ ad tractionem exigitur. Vbi enim scãmonium non valde simile sit bili, sed quantum ad tractionem est satis. Rursus & rhabarbarum alia ratione fuerit simile, sed parum, etiam fiet vt scammonium & rhabarbarum adeò parum similia sint, vt neutrum possit alterum trahere. Crederem autem ego, quòd si rhabarbari elixatio (aut quouis modo eius substantia liquata) in vasis contineretur, scammonium de potentia in actum reductum ipsum rhabarbarum, non minus quàm bilem, traheret ob similitudinem mixtionis quam habet cum ipso. Iam verò Auerrous lib. 5. suarum collectionum cap. 21. idem de proprietatibus sentire videtur, eas proportiones quasdam esse testatus: nam de attractione quæ fit à magnete loquens inquit: Hoc accidit propter proportionem, & conuenientiã quæ est inter ipsum & ferrum, & hæc proportio & conuenientia non est nisi in mensuris mixtionis elementorum, hoc est, in trahente & attracto, & propterea est possibile inuenire in vna re proprietates infinitas, & hoc est comparando entibus quasi infinitis. Constat hinc ipsum velle proprietatem esse relationem, quæ oritur ab aliquo, quod est in rebus, quæ similes sunt, & quoniam cum infinitis rebus potest habere vna res similitudinem aliquam, fit vt infinitæ proprietates sint in eadem. Cùm ergo similitudo sit quædam relatio, sequitur vt proprietatem velit esse relationem; sequiturque Auerroum insecutum fuisse Galenum. Nam tractiones dicit fieri à proportione & conuenientia, quæ est inter attrahens & attractum. Galen. verò à similitudine inter attrahens & attractum, quod idem est. Quod autem infinitas proprietates in vna re existere dicit, ex comparatione ortas, docet proprietatem esse relationem, quæ tamen oritur à re ipsa, qua vnum alteri simile est, aut contrarium, si fuerit venenum corrumpens à totius substantiæ contrarietate. Sunt autem similia attrahens & attractum, in modo mixtionis ex elementis, inde ergo consurgit proprietas. Quòd si dixerimus, vt par est, naturale temperamentum posse permutari, dicemus quoque hanc relationem esse extrinsecus aduenientem, quæ corrumpi potest, manente fundamento, & termino. Quòd si infinitæ tales sunt, & hæ sunt relationes, siue similitudines, non erit proprietas forma ipsa substantialis. Quoniam tamen similitudo dicta nihil mouere, aut trahere potest, dicemus in tractione omni, quæ fit à tota substantia, siue à proprietate, esse principium agendi siue causam efficientem præcipuam, & causam instrumentalem, & causam sine qua non, & finem cuius gratia, siue causam finalem. Pręcipuum agens est forma substantialis trahentis, vt anima vegetatiua in carne & forma scammonij, aut rhabarbari trahentium bilem. Causa instrumentalis est temperamentum ex primis elementis, quo forma vtitur in omni mixto ad perficiendas actiones sibi debitas. Et est causa sine qua non relatio, aut similitudo, siue proportio trahentis ad tractum, sine qua tractio nullo modo fieret quæ substantiarũ, siue modorum mixtionis ex elementis similitudine perficitur. Quòd enim medicamentum trahat, à forma sua habet, quòd tamen hoc trahat & non illud, habet à similitudine, qua assimilatur huic & non illi. Est etiam & finalis causa id, gratia cuius attractiones inter similia tota substantia fiunt, nempe conseruatio sui, appetit enim vnunquodque seipsum conseruare, quod rectè fiet simili attracto, similia nãq; similibus conseruantur, at verò contrarium venenum contrarietate, quæ relatio est agit, vt causa sine qua non, finis verò est contrarij assimilatio: & in specie perpetuitas. Rursus ad institutum redeamus. Dubium erat an reditus ordinatus accessionum fiat ab aliqua proprietate. Quam quæstionem quidam ex barbaris soluunt, statuẽtes in singulis humoribus singulas proprietates, quas etiã formas substantiales humorum esse dicunt, à quibus motus habent ordinatos, ita bilis à forma sua substantiali mouetur, tertio quoq; die accedens, & pituita à sua forma habet principium motus quotidiani, vt melãcholia quartani. Hac maxime moti ratione, quòd motus ordinatus bilis, quo mouetur per tertium, non potuit talis esse nisi certam ac definitam causam haberet: est autem ipse ordinatus, vt constat, ita vt non tantùm per tertium fiat, sed certis horis, & statutis, erit igitur eius certa, & statuta causa aliqua naturalis. Hæc autem non consistet in humorum quantitate, aut qualitate: nam quantitas humoris atque eius qualitas valde variantur, in diuersis temporibus, & diuersis hominibus, & in eis accessiones per tertium fiunt. Non ergo pendet talis ordo à quantitate, aut qualitate humoris mouendi, sed à forma substantiali, siue proprietate humoris: sed tamen hæc opinio nullo innititur fundamẽto. Primò quoniã tertianæ aut quartanę reditus non fiũt adeò ordinati, vt non eueniãt in ipsis multę ordinis perturbationes. Nam visa est tertiana aliqua succedẽs alteri decẽ horis tẽpus anticipasse, & quædã easdẽ retardasse horas, & quandoq; secunda ipsa die superuenisse, non expectata tertia. Rursus fallitur putãs humorũ quantitatẽ & dispositionẽ non esse causas certas: nã humor in ea quãtitate, & cum eis qualitatibus generatur à membro generãte ex dispositione eorũ quę ingesta sunt. Quæ alimenti loco ad partem generantem deducuntur, modò hæ satis notæ ac inuariatę causæ sunt, aut quæ non plus variãtur, quàm accessiones ipsas variari videamus. Poterunt ergo accessiones vt effectus membrorum

brorum dispositiones,atque alimentorum,vt causas sequi.Rursus si forma bilis ipsam moueret ad putredinem à vasis extra vasa ad accessionem:moueret quoq; ipsam sanitatis tempore,quo maximè forma viget,& suis instrumẽtis vti potest. Si dixerit aduersarius formam eam vel proprietatem non mouere humorem, nisi certa quantitas ,ac certe aliqua dispositio in ipso accedant : hæc ergo sunt necessaria ad motum humoris. Sed hæc , vt ipse dixit, valde variantur. Non ergo habebunt accessiones causam aliquam certam, cuius gratia ipse voluit proprietatem dictam esse statuendam.Præterea fœminis mense quolibet purgationes eueniũt,cuius ordinatæ repetentiæ nulla est occulta proprietas. Idem fit in quibusdam colicis & podacricis morbis, semel aut bis quouis anno repetentibus,quod nulla humoris forma, aut proprietas facit. Præterea, si forma bilis bilem moueret tertio quoque die , ipsa seipsam duceret ad corruptionem, quod non concedent. Nos verò Gale. mentem sequimur, qui cap.16. & 17. docuit accessionum causas consistere in dispositionibus membrorum transmittentium, & suscipientium,& eorum quæ ad partes ipsas laborantes deducuntur alimenti ratione.Vbi enim pars à qua transmissio fit aliqua intemperie laborauerit,ipsa alimentum corrumpet,quod postea transmittet , cùm aut copia excrementi grauetur, aut malitia qualitatis mordeatur.Quòd si nòn tantùm pars ipsa generans excrementum laborauerit ,sed alimentum quod per venas in partem defertur prauum fit ,duplici ratione in parte corrumpetur,atque celerius aceruabitur,quod excretum inferet accessionem, excernetur verò in partem quæ aut natura imbecilla facta est, vt cutis, aut occasione aliqua, vt morbo. Fit autem nonnunquam vt nullus labor sit in parte ipsa mittente , neque malum esse id quod mittitur: particulam tamen recipientem aliquo morbo laborare , cuius gratia id quod aduenit corrumpit, atque definitis temporibus ea quantitate aceruatur, vt ibidem putrescens morbum efficiat. Is verò eo ordine repetet , qui sequetur dispositionem partis generantis excrementum,& dispositionem eius quod ad partem deducitur,alimenti ratione. Tunc autem accessiones fient sine transmissione excrementi de parte in partem , sed sola facta in parte congestione. Quòd si non tantùm pars generans excrementum laborauerit,sed & pars ipsa suscipiens, aut ratione excrementi,quod aliquam potuit intemperiem inducere aut quoniã alia occasione laborabat.Duo ordines accessionũ infestabunt ægrum, alter sequetur dispositionem partis transmittentis, alter verò recipientis,ac corrumpentis. Interim verò accessiones repetent,dum in partibus remanserint prædictæ dispositiones,aut vnus ordo tantùm seruabitur:vbi in vna tantùm parte seruetur dispositio,accedẽte tamen materia quæ est in alimento, aut excremento. Rursus si dispositio membri trasmittentis, & recipientis:eadem est quæ corrumpit atque generat excrementum,alimenti suppetit eadem copia, quæ ante vsque in tertiam & reliquas accessiones , non tantùm tertia & reliquæ superuenient,sed eodem omnino interuallo temporis,ita vt si inter primam & secundam accessionem tempus triginta horarum interfuit , inter secundam & tertiam easdem triginta horas interesse sit necessum,sic quoque in reliquis accessionibus eueniet.Quòd si causæ accessionum hæ sunt, & hæ possunt modum dictum in qualitate dispositionis membrorum, & in qualitate, & quantitate alimentorum, & excrementorum seruare,non est cur ad certos hos ac statutos effectus alias causas certiores ac magis definitas inquiramus.Nec est cur motum violentum , quo humor ad suam corruptionem transmittitur , & qui ei omnino præter naturam est, propriæ formæ substantiali humoris,aut alicui alteri proprietati ipsius rei motæ tribuamus , vt barbari. Bilis itaque tertio quoque die ea copia aceruatur, ac qualitatis malitia accrescit, vt eo tempore irritet expultricem facultatẽ ad sui excretionem,aut in parte contenta,ibidem putrescat , quamuis non transmittatur. Pituita verò cuius magna copia est in corpore citius aggregatur atque obstruens putrescit in parte, aut grauans in alteram mittitur, vbi putrescet & accessiones efficiet quotidianas. Melancholia verò partim quoniam pauca est in corpore, partim quoniam putredini inepta, tardius putrescit, ac tardius aggregatur , & irritat , quare per quartam accedit. Hæc itaque omnia membrorum & humorum dispositiones sequuntur, quæ tam diu similia manent , quamdiu homo similem victus rationem seruauerit, & causæ omnes ipsum simili modo alterauerint , varianturque his variatis pari mensura.

CHRISTOPHORI A VEGA MEDICI, AC PHILOSOPHI, IN COMPLVTENSI ACADEMIA PVBLICI PROFESSORIS, Commentarius de Vrinis.

ILLVSTRISSIMO D. RODIRICO GVMEZIO DE SYLVA, PRINCIPI EBVLENSI, CHRISTOPHO. A VEGA S. D.

NON paucis antè actis annis, vir clarißime, nomen Rodirici Gumezij de Sylua, publicè proclamatum audieram: mirabar verò magnopere cùm animaduerterē omnes tum primores, tum etiam populares citra controuersiam in tuas laudes prorumpere, tuam virtutem, animi præstantiam, & Philippi Magni erga te beneuolētiam referentes, desiderabam mehercule, virum adeò clarum videre, quod si fas esset, aliquando etiam alloqui, tantamq; virtutem inclytæ famæ respondentē agnoscere. Iam verò superiori anno cùm sponsa tua, omni virtutū genere clarißima fœmina, ægrotaret, & mihi suæ salutis cura cōmissa foret, quod sæpe optaram id ex votis succeßit. Cùm enim eorum, quæ morbi erant, tibi rationem quandoque reddere opus esset, tuam ipsius humanitatem facilè sum expertus, tam cumulatæ sapientiæ, & religioni coniunctam, vt amplißimum adhuc nomen longè superaret. Ac perinde intellexi Philippi Magni in eligendis consiliariis & ministris prudentiam ac integerrimam censuram: iure quoque optimo tibi deberi eum locum, quem in aula regia tenes. Nam cùm alioqui esses genere admodum illustris, & in regno Lusitaniæ nemini secundus, ab Hispaniarum regibus in maximos honores euectus es, ob id in primis, quòd parentum tuorum stemmatis, insignem virtutem & animi præstantiam copulasti: quibus genere illustribus faues, & his, qui quouismodo suas artes illustrant. Quorum verus, incorruptus, & honorificentißimus testis apud Philippum Magnum haberis. Tibi ergo, vir magnanime, hoc meum munusculum dicare decreui, vt vel tuo tantùm nomine insignitum, gratum, lectoribus habeatur, & ego meum erga te animum ostendam. Vale virtutis, & magnificentiæ exemplar ornatißimum.

CHRI

CHRISTOPHORI A VEGA

Præfatio ad commentarium de Vrinis.

Posteà quàm in hoc Complutensi florentissimo gymnasio munus edocendi medicinam,& in eadem,ac naturali philosophia instituendi adolescentes suscepi, id omni diligentia & summa ope peragere conatus sum, vt cum distinctione, & perspicuitate docerem: ad idque omnes neruos totósque conatus apposui, vt animos addiscentium à tenebris eriperem, à sophismatum barathris liberarem, & methodo, atque à primis rei, de qua agendum esset, elementis maximis quoque ac potissimis, in communi hominum consensu habitis pronuntiatis, singula traderem. Id quod pro virili peregi, atteſtante magno discipulorum, doctissimorum virorum numero, publica voce, sapientissimorum hominum, qui aut nostris interfuerunt lectionibus, aut nostros legerunt commentarios. At verò nonnulli efflagitabant, reliqui anxiè expostulabant, vt partem artis, quæ de vrinis inscribitur, arte & methodo docerem, cum perspicuitate, ita vt addisci, & memoria teneri, sine magno negotio posset: vt quæ deinde quiuis valeat præpositis nostris traditionibus,singula aut nobiscum,aut alibi in ægrotantibus,atque sanis experiri. Nihil enim vsque adeò traditum esse dicebāt, quod non esset,aut sine methodo, aut obscurū,aut scabrosum,aut plus æquo verbosum, multis introductis alienis sententiis,tum Græcis, tum etiam Latinis quæ importunè remorantur lectores,doctrinę,ac frugis auidos. Hippoc. verò atque Gal.à quibus omne,quod in hac arte firmum atque stabile accepimus, ferebant, nullam integram de hac re scripsisse doctrinam. Libellum verò, de vrinis inscriptum,Galeni non esse,adeoque falsis documentis implicitum,eisdemque sæpissime repetitis,vt eligāt potius duodecimo capiti libri primi de crisibus acquiescere,satis sibi fore putantes,quàm eidem operam dare. Actuarium quoque quamuis multa probè dixerit,eaque diligenter pertractauerit, sæpe eadem inculcare, & prolixè,atque insulse. Quapropter me instantissimè deprecati sunt,vt de vrinis, quæ mihi vtilia esse viderentur,atque ea tantùm eis scribenda darem. Quibus operam meā denegare,aliàs magna necessitudine coniunctis,nec potui,nec debui. At verò ipsi,quæ ego scribēda tradidi,vel me nolente typographo excudenda tradiderunt: vt absentes & posteri,nostro hoc labore ac ipsi,fruerentur. Tradidimus me hercle in expositionibus libri Prognosticorum multa, & quæ enarrantis officium ferre poterant,vbi non pauca difficilia Hippo.& Gale.loca patefecimus. Verùm quædam ex illis,& nonnulla alia,quę ad hanc tractationem visa fuerint necessaria,in præsenti opere,amicorum precibus obligatus,cum omni distinctione,ac perspicuitate referre conabor. Quamuis certò sciam non defuturos detractores, qui nostros labores modis omnibus calumniari cōtendant,nostras lucubrationes in artis medicæ augmentum, & studiosorum vsum adeò molestè ferentes,vt vel illud axioma primum & maximum à Galeno receptum,non admittant. Nempe, Sanitas symmetria quædam est, & morbus ametria, siue à debito modo recessus. Subdolis quibusdam argutiis,& sermonum blandimentis præoccupantes auditores, & suos imperitos asseclas epodis,syrenarum ritu, remorantes. Quod si suo more veritatem audire non amant,nisi alicuius magni nominis viri accedat autoritas,legant Gal.lib.de morborum diffe.prope initium. Quo in loco morborum genera ex sanitatis generibus venatur,dicens: Adducamus itaque hoc quoque in loco solidum principium, quod apud omnes homines in confesso est,nempe id, quod naturale est, moderatum esse: quod verò à naturali habitu recedit, immoderatum. Proinde sanitas symmetria quædam erit, morbus verò à iusto modo declinatio. Rursum idem docet dicens: Proinde si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à debito modo declinatio morbus erit. Si verò calidi & frigidi, humidi & sicci temperies,sanitas est,ipsius contrarium morbum esse necesse est. Si igitur concedis,(neq; enim sanæ mentis homo id negare potest,) bonam corporis temperiem sanitatem esse, concedas necesse est, ametriam, siue distemperiem,esse morbum. Vt enim Gal. inquit, lib.2.de meth. med.nemo tandem adeò fuit stupidus,vt in alio genere poneret sanitatem,in alio morbum. Rursus de febre,de qua nos lib.1.de diffe.feb.in nostris commen.loquimur,hoc idem axioma asserentes, audi Galen.8.lib.de meth.med. dicentem: Nam cum febricitantes ex intemperie laborent, necesse est sanationem quoque eorum intemperantiæ depulsionem esse. Et rursus ibidem: Est autem febris intēperantiæ excessus, in caloris abundantia. Hac prorsus ratione Arist. lib.7. de physicis auscultationibus, cap. 3.ad sanitatem & morbum dixit non esse per se motum. Nam ad proportionem, & improportionem non est per se motus. An tamen hæc sint ad aliquid, tu ipse iudica in quo prædicamento proportiones reponantur. Prætereà, si negas sanitatem in symmetria consistere, erit sanitas, non quidem symmetria

Sanitas symmetria est.

Morbus ametria est.

in calore, ſed caliditas moderata. Hac itaque præſente, pone cauſam aliquam accedere quæ
ipſam augendo morbum efficiat,eritque morbus, non ametria,ſed caliditas aucta.Quod ſi
verum eſt, ſanitas & morbus in eadem erunt ſpecie indiuidua, differentes ſola ratione ma-
ioris & minoris.Quod ſi dubium tibi videtur,quónã modo à diſtemperie, aut ametria actio
nes vitiari poſsint. Dicam morbum actiones primũ vitiare, quoniam;per ſe actiones vitiat:
per ſe autem lib.de diffe.ſym.idem eſt quod immediate. Itaque quod primo per ſe & nullo
intermedio vitiat actionem in morbis , conſiſtentibus in temperatura , ametria eſt ſiue di-
ſtemperies. Nam pari modo à te deſiderabo , in morbis qui in compoſitione conſiſtu nt,
vt ablata parte,aut diminuta quantitate, præter ametriam,quid eſt quod actionem vitiet?ni-
hil profecto. Sed ipſa eſt potiſsima læſionis ratio,& per ſe. Præterea articuli luxatio,qua ra-
tione partis motum vitiat,cum exarticulationi non inſit agendi vis? non alia quidem quàm
inconcinnitatis,& ametriæ, ſiue incommiſſurationis partium. Præterea,ne tyrones argutiis
aut cauillis capiantur,ſciant quòd & ſi morbus omnis per ſe actionẽ vitiet,non ſequitur vt
morbus vim habeat agendi:ſiquidem ab ipſo nulla actio procedit,ſed à facultate:impeditur
autem aut ablata,aut diminuta,à morbo. Morbi nanque cerebri animalis facultatis actiones
vitiant,quanuis animales functiones,ſiue bonæ,ſiue malę à facultate procedant. Vitiant au-
tem eaſdem morbi.Neque ad id opus eſt vi agendi; impedit nanque ligni deſcenſum aquæ
quantitas,licet quantitas vires agendi non habeat, ſiue ipſius denſitas. Quod ſi ad noſtram
ſententiam comprobandam antiquorũ dogmata audire cupiunt,afferamus Gal.loca ex lib.I.
de ſanit.tuen.cùm inquit : Quum ſanitas ſymmetria quædam ſit ſymmetria omnis duplici
ratione non tantùm perficitur,ſed etiam dicitur. Quod ſi, vt inquit Gal. ſanitas ſymmetria
eſt , negabis fortè morbum ametriam eſſe? Præterea paulò inferius , nullum vnquàm variè
opinantium medicorum diuerſum à noſtra ſententia ſenſiſſe refert. Neque enim vſque ad
Gal.tempora quiſpiam,aut ob ignorantiam,aut ob malitiam in eum incidit errorem, vt pu-
taret,ſanitatem aliud eſſe à ſymmetria,ſiue bona cõmenſuratione ac proportione. Vult ita-
que Gal.probare non eſſe vnicum ſanitatis modum:atque vtitur vt axiomate ab omnibus ſe-
ctis recepto,noſtra aſſertione dicens:Sanitas omni ſectæ ſymmetria quædam eſt,nobis cali-
di,frigidi,humidi,& ſicci, aliis corpuſculorum & meatuum , quos ὄγκους καὶ πόρους , Græce
vocant,aliis inſectilium, vel incompactilium, vel partium diſsimilarium ſimiliariúmve, vel
denique primorum elementorum cuiuſcunque. Sed ſecundum cuiuſque ſectæ opinionem,
pro ipſorum modo,membrorũ noſtrorum actiones reddimus.Si itaque varia eduntur ope-
ra, varia eſt & elementorum in ſingulis ſymmetria, quam eſſe ſanitatẽ ſuprà propoſuimus.
Quod ſi hæc ſanitas eſt , ametria ſibi contraria erit morbus. Neque enim,vt inquit Galen.
adeo ſtupidus eris,vt in alio genere ſanitatem,& in alio morbum ſtatuas.Hæc ſatis mihi vi-
dentur facere ad probandam noſtram aſſertionem, ex Gale. à quo nobis vocum harum ſa-
nitas,morbus,ſignificationes & vſus accipiendi, & obſeruandi ſunt. Eritque ſanitas in ſim-
plicibus, & primis particulis elementorum ſymmetria : morbus verò eorundẽ ametria, aut
à debito modo receſſus.Sic & in membris inſtrumentariis, ſanitas eſt eorundem ſymmetria,
aut debita proportio : morbus ametria , aut eorundem à debito modo receſſus. Vtriuſque
tamen communis ſanitas, eſt totius & partium vnitas, quæ partiũ eſt concinnitas & com-
menſuratio debita, vti & morbus totius aut partium ſolutio, quæ ametria eſt,aut priuatio
dictæ concinnitatis,& commenſurationis.Si verò quis negaret,præter reliqua, hæc eſſe pri-
ma morborum genera,& hos propriè morbos dici,publicè ſuam panderet ignorantiam.Cæ
terùm nos æquo animo hæc & ſimilia ferentes,quæ noſtri muneris ſunt perſequamur.Cùm
partium artis medicæ primo loco diagnoſtica ſit addiſcenda,quam ſequitur prognoſtica, &
poſtremò curatiua,ſtatus humani corporis ante reliqua cognoſcendus eſt.Is verò ſiue ſalu-
bris ſit,ſiue morboſus,multis notis depræhẽditur: ſcilicet actionibus,qualitatibus,& corpo-
ris affectibus,atque his,quæ excernuntur.Ad quod non parùm conducunt tumores,& do-
lores, ſanitas quoque & morbus ſeipſa pandunt,& inter affectus corporis recenſentur. Ex
actionibus eſt pulſus, de excrementis eſt vrina. Conſiderantur hæc duo à medicis potiſsi-
mum, quamuis alia ſint, quæ magis certas nobis præbeant notas,in quibuſdam aliis morbis
vt in morbis ventris, deiectio:& in morbis thoracis & pulmonis, ſputum. At verò in febri-
bus vulgaribus & cõmuniſsimis morbis, Galenus libro primo de arte curatiua ad Glau. di-
De pulſibus abunde ſcripſit Galen. xit : Maxima ſigna in febribus omnibus ſunt pulſus & vrina. De pulſibus quidem ſcribere,
inutile viſum eſt mihi vt omnibus ferè medicis Germaniæ, Galliæ, & Italiæ:ſiquidem Ga-
lenus nihil intactum prætermiſit,nihil omnino de ea re dicendum poſteris reliquit.Sed om
nia quæcunque aut dici, aut excogitari poſſunt, docuit, demonſtrauit , atque ad vltimum
apicem (ne dixerim plus ſatis)exarauit,captans quæcũquæ tyronibus,& cæteris in arte pro-
uectis,futura eſſent ex vſu. Si nanque in compendio ſuccinctè capita ſingula capere velis,li-
brum leges de pulſibus ad tyrones. Si tamen hæc methodo aſſequi conaris , eorundem
commen

commentaria tibi reliquit Galenus librum de differentia pulſuum, librum de dignoſcendis pulſibus, atque librum de præſagitione ex pulſibus: quorum quiuis quatuor continet libros. Accedit etiam liber de cauſis pulſuum in alios quatuor libros diuiſus, in quo liber de pulſibus ad tyrones à Galeno locupletiſsimè exponitur, atque ibidem autoris & interpretis officio fungitur. Quos nos publicè bis enarrauimus cum frequentiſsimo auditorum concurſu, cum eorundem applauſu. Præter hos omnes librum magnæ frugis ſcripſit, de vſu pulſuũ. Hi quidem extant modò, præter nonnullos alios qui perierunt. Quod ſi 18. de pulſibus volumina, quorum quædam ſunt aliorum commentaria, non ſufficerint, nulla tibi relicta eſt ſpes addiſcendorum pulſuum. Agè igitur hos lege ac relege libros Gal. qui te ſingula docebunt, neque quidpiam expetendum omittent. Liceret tamen, non quidem ex profeſſo, ſed gratia implendi ac perficiendi inceptum aliquod opus, breui quædam referre ex Gal. ſcriptis, eo modo, quo Aetio & Paulò. At verò cùm dixi Gale. nihil poſteris dicendum prętermiſiſſe, à quo lectores frugem reportare poſsint, intellexiſſe putato. Nam de iis, quæ ab ipſo latiſsimè & ſumma cum perſpicuitate dicta ſunt, dubia multa infidos homines mouere poſſe, ad amplificanda volumina, & remoràdos lectores, non eſt quod ignorẽ. At de vrinis traditio vtilis admodũ & apprimè neceſſaria, nulla integra habetur à Galeno, & ſi multa & ferè omnia ſparſim dixerit, in libris de criſi. & commen. Prognoſt. Epidemiorum, & Apho. Verùm ſignum adeò euidens & in morbis validum, ſuam ſibi expoſcit tractationẽ, quam nos paulò poſt aggrediemur, modò prius vrinæ potentiam & in ſignificando dignitatem expoſuerimus. Dixerat autem Galenus lib. 4. de ſanita. tuen. Eorum humorum, qui in venis ſunt, nullum certum aut euidens ſignum haberi poteſt, præter vrinam. Quapropter in febribus validiſsimum ſignum eſt, & aliis præſtantius, cùm hi morbi ſint venoſi generis. Vrina verò, vt dicemus, à iecore & venis ſecernitur, & ab humorum coniugio ſeparatur, renum tractrice accedente. Facilè ergo eorundem humorum, in quorum præfuit commertio, diſpoſitionem oſtendet. Sumentur autem ab vrina diuerſi generis variæ notæ, quæ in morbis præcipuè conſiderantur, hæ ſunt ſalutis & mortis, longitudinis & breuitatis, paſsionis & particulæ patientis, & criſis apud quoſdã. Quod quidem attinet ad paſsionem & patientem partem, ferè pares habet cum pulſu vires vrina. Nam vt vrina in morbis iecoris, & venarum, & renum, ac meatuum vrinæ, & veſicæ, euidens eſt nota: Ita pulſus ſe habet in cordis affectibus, atque oſtendit nonnullas oris ventriculi, thoracis, pulmonis, iecoris, cerebri, & ipſius membranarum, & quaſdam vteri paſsiones: ſicuti & pulſus ſerratus, inflammationum eſt proprius: Ad venoſum autẽ genus attinentes morbos quadantenus indicat, vt febrium ſpecies, & acceſsionum tempora, quorum quædam retulimus in noſtris commentariis in lib. de diffe. feb. ſicuti & vrina cruda, aut obſcurè cocta, ab initio, propria & inſeparabilis nota eſt febrium putridarum. Præterea vrina, cui pingue ſupernatat, colliquationem ſignificat, hæc eſt paſsio: particula verò patiens cognoſcetur, ſi affatim pinguedo mingatur: nam id renum ſignificat colliquationem. Pulſus quoque debilis in omnibus ictibus imbecillitatem in eſſentia ſignificat, ac perinde intemperiẽ factam, hæc eſt paſsio. Pars verò patiens cognoſcetur, ſi in totius corporis arteriis id fiat, tũc enim cordis ſignificat affectionẽ. Diuerſa itaque ratio eſt, qua paſsionem, & qua partem patientem hæc duo ſigna oſtendunt. Quod tamen attinet ad criſes, pulſus vi ſignificandi ſuperat vrinam: ex pulſu nanque licet ſudorem decretorium prædicere, vt Gal. lib. 2. de præſagi. ex pul. cap. 6. vbi de pulſu vndoſo dixit. Qui ſi præterà altitudinem vel vehementiam nactus ſit, decretorium ſudorem ſignificabit, & lib. 2. de præſagi. ex pul. cap. 2. Pulſus intercurrentes ſæpe iudicationes attuliſſe refert: & lib. 2. de cauſis pul. cap. 13. inquit: Sed altos pulſus ego in ira & ante iudicationem comperio fieri: latos plurimum in decretoriis excretionibus. Et libro 4. de præſag. ex pul. cap. vltimo altum pulſum afferit excretiones oſtendere. Atque eiuſdem rei rationem adhibet, dicens, At ſi pulſus ſit magnus & vehemens, neque præcedat illa inæqualitas, non ſemper portendit excretionem: altus ſemper quidem, ſed ſi remota inæqualitas ſit, modicas excretiones ſpondet. Eodem præterea cap. pulſum docet non tantùm iudicationem ſignificare, ſed quòd per abſceſſum ſit futura: inquit enim: Si verò pituitoſus morbus ſit, cùm ab inæqualibus pulſibus mutatio fiat in plures vehemẽtes & magnos, iudicatio erit per abſceſſum. Maximè ſi diuturnus ſit, magiſque etiam cùm adhuc hyeme, & frigida ætate, natura, & regione. Præterea lib. 1. de arte cura. ad Glau. ad finem, docet ex pulſu prægnoſcere fluxum ſanguinis narium: atque inquit: Si enim præter hæc, pulſus in tumorem ſubitò elati non reciderint in paruitatem, neque debiles facti fuerint, ſtatim criſis expectanda eſt. Quod ſi in altum præter hæc attollatur, & vehementiam aſſumpſerit, multò magis. Aetius quoque lib. 5. cap. 27. multarum iudicationum notas ſumit ex pulſibus. Hac igitur in re pulſum longè ſuperare vrinam, nullus vel modice exercitatus in Galeni & Hippocratis libris euoluendis, ignorat. Nam vrina nullo modo iudica-

tionem ostendere potest,quamuis enim iudicationes, quæ bonæ sunt,in morbi statu fiant, & ad prædicendam bonam iudicationem status præcognitio sit necessaria,atque hanc medicus ex vrina consequatur,non perinde sequitur vt vrina cocta iudiciũ demonstret : cùm signis enim coctionis crisis bona fiet, si crisis futura est. An tamen futura sit, non ex vrinæ coctione, sed ex magnitudine morbi, & motus celeritate accipimus : vt Gal. docet lib.3. de crisibus,cap.4. vbi sæpe repetit hoc idem. Placet tamen locum vnum referre, cùm inquit, Doctrinæ igitur manifestioris gratia,ducatur ad exemplum aliquis ægrotus , qui primo die habeat signa salutis. Huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus.Vtrum verò per solutionem vel crisim, magnitudine & paruitate distinguetur?siquidem magni iudicantur,parui verò soluuntur solùm,sed dies crisis ex motu inuenietur.Prçtereà multę fiunt iudicationes,quas nunquàm coctio præcesśit,& rursus innumeri status, cum notis coctionis sine crisi. Quid igitur commune habent vrina cocta & crisis? Rursus Gale.lib.1.de crisi. cap.7. inquit,At vero coctionis signa salutem quidem hominis non tamen per crisim omnino futuram ostendunt,neque enim si subitam in morbis mutationem intellexeris, neque si præcedentem conturbationem,coctionis signa horum necessariò erunt.Quippe fieri potest vt morbus longiori tempore paulatim coctus,ad integram salutem perueniat. At verò Hippocrates lib.2. Prognosti. cap.65. iudicationem per abscessum ex acutis morbis , futuram spectat, non quidem ex signis coctionis,sed ex cruditatis notis,multis etiam alijs ad id iudicium ostendendũ accedentibus, dicens:Considerare autem oportet talia hunc in modum ,si febris detinet,& dolor non cessauerit, & sputum non excernatur secundum rationem , neque biliosæ fuerint alui deiectiones,neque dissolutæ , atque synceræ, neque vrina valde multa,& crassa,ac plurimum continens sedimentum,paratur autem salubris ab omnibus alijs salutiferis signis. In his oportet huiusmodi abscessus futuros sperare. Sed aduertendum,quòd neque adhuc ex præsenti loco Hippoc.voluit vrinam iudicium indicare, sed quòd vbi crisis futura sit, ea sperabitur per abscessus, omnibus ab ipso scriptis præcedentibus. Et vbi non mingatur vrina crassa,& cum sedimento copioso,sed cruda,vt Gale. dixit lib.3.de crisibus,cap.vltimo.Itaque si bene consideres, ac singula perpẽdas,hac in re nullam vim vrinam habere cognosces. Quod proculdubiò fateberis,si legis Gale.lib.3. Prognosti. cõmen.39.vbi postquam accidentia decretoria dixit crisim præmonstrare,addit:Sed vtrum in bonum an malum iudicatio sit abitura per concoctionem cognitio est:quæ rursus haud quaquam fore iudicationem præmonstrat , sed conualiturum hominem , aut moriturum:

Morbi longitudo ex urina.

Longitudinis præterea & breuitatis morbi,notitia ex vrinis potisśimùm habetur quemadmodum in alijs morbis,ab his,qui in genere venoso consistũt,aut sputum,aut deiectio, aut pus certisśima sunt coctionis & cruditatis indicia,ac perinde breuitatis & longitudinis.Morbi nanque salubres non ante summum vigorem & coctionis integritatem probè soluẽtur, coctio verò ex vrina innotescit. Notæ verò cruditatis , & notæ coctioni contrariæ , nullo modo breuitatem,aut longitudinem ostendent,nisi ad facultatem collatio fiat.Nam lethales morbi cum robusta facultate longiores sunt , cum imbecilla breuiores. Indicat verò nonnihil & pulsus.Nam Galenus lib.9.de metho.med.aquæ frigidę potum denegar,nisi in pulsu, & vrina apparuerint coctionis notæ.Quas ex pulsu accipies,docente Gale.lib.3.de præ-

Morbi tempora ex pul.

sagitione ex pul.cap. 7. summum vigorem in febribus adesse , cùm in pulsu adest summa celeritas distentionis , & celeritas contractionis minui incipit : ab his verò deinde sequetur longitudinis aut breuitatis initium. Præterea pulsuum notitia non parum cõducit ad longitudinem morbi, aut breuitatem agnoscendam , quæ ex collatione facultatis ad morbum pendet omnino. Iam verò de signis salutis & mortis agamus, quæ in morbis venosi generis à pulsu,& vrina accipi possunt: siquidem ambo in eisdem salutem & mortem prænuntiant,& maximè hæc.Nos quidem lib.2.Prognost.in expositione 26. diximus:Nẽpè si duo

Salutis & mortis sig. ex pul.& vrina.

febricitauerint in omnibus alijs pares,præterquàm quòd alter mingat vrinam optimam, alter habeat optimum pulsum , ad salutem validius signum esse, quod ab vrina sumitur : ita vt nemo visus sit mortuus cum optima vrina,maximè si crisim habuerit,& vsque adeò talis perseuerauerit , vt ibidem diximus. Cum pulsu tamen optimo posśibile esse temporis processu languere naturalem facultatem, & minime à morbo euadere. Vbi verò alter mingeret pesśimam vrinam , reliquo habente pesśimum pulsum , certius signum diximus sumi à pulsu : siquidem cum vrina nigra visi sunt nonnulli liberati,cùm pulsu tamen intermittente longiore quàm duorum ictuum spatio,nemo vnquam euasit. Itaque ad salutem certiora sunt signa ab vrina desumpta, ad mortem verò certiora,quæ sumuntur à pulsu.Soluimus equidem eo in loco dubium perfunctoriè,solam ac nudam veritatem afferentes, nunc verò cùm inuenerim quosdam veritatem ipsam cauillis obscurasse , placebit veritatem roborare,& falsos eorundem cauillos propulsare. Primum adeò notum est, vt non egeat nostra comprobatione:nam,vt inquit Galenus libro tertio de Crisibus , cap.3. Siquidem ego millies

millies cùm, dum crises fierent,intereſſem,neminem vnquam vidi intereuntem, qui cum ſignis coctionis criſim habuiſſet.Et cap.5. inquit : Neque enim contingit,vt poſtquam cauſæ morboſæ iam coctæ ſunt, ac iam natura ſuperauit, æger moriatur, modò recta curatio à medicis adhibeatur.De pulſu autem notum eſt, fieri poſſe,vt conſtans valde ab initio, ob morbi magnitudinem,humorum copiam,facultatis naturalis imbecillitatem,proceſſu temporis langueat. Quod tamen diximus de ſignis mortis, ipſa eſſe à pulſu certiora,ſuadetur, & ex doctrina Galeni omnimodo monſtratur. Vrina etenim nigra non adeò certũ ſignum eſt ad mortem,vt ea præſente omnes ipſam mingentes moriantur. Sępiſsimè nanque liberati viſi ſunt ægrotantes in morbis longis: vti cùm quartana iudicatur per vrinam, multa vrina craſſa ac nigra micta.Et in morbis renum nos eandẽ ſæpe vidimus ſine periculo.Rurſus idem in morbis lienis quandoque eſt viſum.Rurſus in morbo acuto ex decidentia,cum vrina nigra liberatus eſt Heropytus lib.3.de mor.po.par.3. Propterea,vt inquit Gal.in com. cùm vrina eſſet nigra tenuis,multò tempore vix natura ſuperior euaſit.Neque enim impoſſibile viſum eſt Hippocr.vt poſt nigras vrinas aliquando aliæ coctæ mingantur, cum quibus ægri liberentur.Prædictus enim Heropytus,quamuis ab initio minxiſſet nigras tenues vrinas,circa octogeſimum vrinæ euenerunt boni coloris, habentes ſubſidentias copioſas. Talem quoque modum ſeruauit Epicratis vxor, cum vrinis ſubnigris, cum quibus eſt liberata.Liberatus eſt prætereà lib.3.par.3.apud Hippo.cum vrina nigra tenui,in Abderis Nicodemus.Rurſus ex acuto morbo liberatus eſt cum nigra vrina Herophôtes,lib.1. de mor. po.par.3.Et Meton liberatus eſt,vt paulò inferiùs habetur:non tantùm cum nigra vrina,ſed omnino ſine mutatione eius in meliorem conditionem, atque ſine notis coctionis, neque perinde morbus rediit, vt eodem loco habetur. In ſumma verò, notis coctionis apparentibus,aut,vt ita dixerim,in ratione iudicationis,non eſt cur non liberet quamplurimos ægros: ſiquidem nemo id negabit, docente veritatem Hippoc.lib. 3. de mor.pop. par.3. in hiſto.in Thaſo mulier auſtera, quæ cum vrina nigra iudicata,& liberata eſt, copioſè deſcendentibus menſibus. Quod manifeſtè docuit eorundem ſuppreſsionem,fuiſſe cauſam deſcẽſus vrinæ nigræ. Tantum itaque abeſt vt nigræ vrinæ ſemper ſint malæ, & omnium iudicationum peſsimæ,vt poſt notas coctionis euenientes,bonæ ſint habitæ ab Hippoc. Apho.47. lib. 4. dicente : Excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ,cruentæ,fœtidæ,bilioſæ,omnes malæ : & ſi bene exeunt, ſiue per alui excretiones,ſiue per vrinas,bonæ. Quod autem de liuidis,& fœtidis dixit,ſi bene exeant, de nigris intelligendum, & de omnibus malis excretionibus in vniuerſum. Quod ſi fortè quis dixerit non omnem vrinam nigram eſſe lethalem,ſed nigram craſſam,id primò contra Gal.mentẽ eſt,qui in cõment.hiſto. Herophôtis, qui tenuem nigram minxit vrinam,ipſum præter opinionem dixit fuiſſe liberatũ,quod non foret,niſi tenuis nigra reputaretur à Gal.lethale ſignum. Prætereà lib.3.de mor.po.par.3. in comment. Heropyti, qui vrinam minxit nigram tenuem, inquit : Vnum autem ſolum erat graue ægro ſignum, vrinarum tum tenuitas, tum nigrities. Itaque tenuitatem vituperauit cum nigritie iunctam. Prætereà quantò vrina craſſior eſt cum nigrore, tantò minus periculum teſtatur: hæc enim eſt, quæ poteſt iudicare quoſdam morbos. Quod ſi Galen. dixit, neminem liberatum cum nigra vrina 1.lib. de Criſibus, ipſe non negauit, idem eſſe poſsibile,ſed ſe nunquam id vidiſſe teſtatur,in acutis morbis. Euidentius autem ſignum ad mortem eſt, quod à malo pulſu deſumitur.Gal.nanque lib.2.de pręſa.ex pul.cap.1. pulſum intermittentem apoplexiæ contulit, atque vbi per longius quàm duorum ictuum ſpatium intermittat,dixit eſſe veluti magnam apoplexiam.Cùm verò intra duorum pulſuũ tempus manet,minori confertur apoplexiæ. Vbi igitur (inquit) diuturnior,ideſt, per longius ſpatium,quàm duorum ictuum intermittat,quemadmodum magna apoplexia,vt tollatur impoſsibile eſt. At ſi breuis ſit, ideſt, intra duorum ictuum tempus, non ſine negotio tolletur. Addit etiam : Quies verò temporum vnius pulſus inter omnes intermiſsiones moderatiſſima eſt, multique ex ea ſenes pariter, & pueri euaſerunt, iuuenum autem neque ex hac quidem vllus. Vides vbi Gale. cum defectu duorum ictuum maiori neminem liberari poſſe aſſerit,& cum vnius defectu neminem ex iuuenibus.Ad quod comprobandũ accedit quòd Gale. non concedet pulſum adeò prauum poſſe in meliorem ſtatum recipere mutationem: vrina tamen eandem recipere poteſt,atque ex nigra coctionem admittere, vt de Heropyto diximus.Adde quòd qui noſtram hanc aſſertionem calumniis impetũt,quandoque aſſeuerant, nigram vrinam eſſe peſsimam ſignificationem, quandoque ſibiipſis non conſtantes, concedunt vrinam nigram poſſe in meliorem ſtatũ commutari. Quod ſi aliquando in meliorem ſtatum mutatur,& nos id ſæpe euenire videmus,non erit adeò certum ſignũ ad mortem nigra vrina,vt iam aſſeuerabas.Aut igitur noſtram ſententiam ſine maleuolentia recta procedere permittas, aut in tua intrepidè, ac conſtanter perſeueres. Nec prætermittendum videtur hoc in loco quod Actuarius lib.1. de præuidentiis ex vrinis cap. 1. non tantum in

Pulſus ſigna ad mortem ualidiora.

malis

malis, sed in omnibus citra distentionem, præuidentias ex pulsibus certiores, quàm ex vrinis dixit esse. Posses tamen huic sententiæ multis modis aduersari. Primò sic, tota summa præsagitionis pendet ex collatione facultatis ad morbum, in morituris & saluandis, apud Galenum lib.2. Prognost. commentario sexto, & sæpe alibi. Hanc autem notitiam præbent excrementorum mutationes, pulsus verò minimè. Ergo signa mortis ab vrina sunt certiora. Secundò ponamus pulsum aliquem imbecillimum, veluti formicantem, maximum periculum minari: verùm nondum inde constabit, an natura morbum superet, vel non, præter id quod imbecillimus pulsus morbo imbecillimo adiungi potest. Quapropter ambo simul Cadmico duello peribunt. Tertiò, cum pulsu duorum ictuum spatio intermittente Galen. dubitat an euadere possit aliquis saltē iuuenis, & cum vrina nigra neminē vidit liberatum. Quartò, sine pulsu visi sunt multi superstites, vt apoplectici, animo linquentes, & hystericæ fœminæ, vt de his dixit Galen. lib.6. de locis patientibus. Quinto, morbis, in quibus vrina & pulsus indicia sunt, certius est signum ad mortem vrina, lib.3. de mor.po. par.2.comē.6. Rursus 6. apud Gal. lib.primo de crisibus cap.14. coctiones firmam atque stabilem habent significationem: pulsus tamen bonus, neque fidus, neque infidus est, sed medij generis. Solæ igitur vrinæ in febribus credendum est, vt Galenus libro 6.de mor.pop. comment.11. dixit. Hæc omnia si quis rectè animaduerterit, adeò sunt leuia, atque futilia, vt eorum causa neque latum vnguem sit à veritate, nostraque assertione discedendum, sed iterum constantissimè affirmandum, pulsum pessimum, ad mortem certissimum esse indicium. Vrinam verò pessimam, non semper esse ad mortem, sed sæpe ad salutem, & sæpius ad meliorē statum recipere mutationem, vt ab initio diximus, atque abundè probauimus. Sed iam ordine aduersas rationes soluamus. Ad primam, concedimus, summā præsagitionis ex collatione facultatis, & morbi pendere, verùm id potiùs tibi aduersatur: nam si ita est, sequitur vt vrina nullum præstet præsagium certum, nisi cum pulsu & vitali facultate conferatur. Mala ergo vrina nihil certum præstat, nisi concedente pulsu. Pulsus quoque ipse vbi langueat, cum morbi magnitudine & humoris morbum facientis copia collatus, mortem, aut salutem, indicabit, & cùm fuerit ad mortem, certius quàm vrina, quæ mortem ostendat: quoniam manifestè docebit facultatem à morbo superari. Ad secundū dicimus, pulsum formicantem manifestè ostendere naturam à morbo vinci, & grauari, atque opprimi: neque probas contrarium. Quod si contingat, cum adeò languente facultate morbum etiam minimum adiungi, atque ambo simul perire, nihil ad rem: nam & id potuit pulsus prædictus ostendere. Quinimo & in vrinis nigris febricitantium idem omnino contingit, nempe mori hominem extremis refrigeratis, simul facultate & febre pereuntibus. Ad tertium falsum est de iuuene addubitasse Gal. an cum defectu duorum temporum liberari posset. Nam neque cum vnius tēporis defectu ipsum liberari posse putat: verùm si placet, loquamur de maiori quàm duorum ictuum intermissione, de qua nihil respondebis, ac lege veram Gal. mentem ibidem, paulò inferius quam nos supra retulimus. Ad quartum negamus in parua apoplexia adesse pulsus abolitionem: à magna verò nemo liberatur. Hystericæ quoq; animo linquūtur subito. Itaque multos repentè animo linquentes ægros vidimus, sine pulsu, deinde liberatos, quoniàm aliquod accessit, atque fuit in causa animi symptoma. Quo non accedente, aut vbi à morbo hæc fiant, vera est nostra sententia. Vt tamen intelligas id non sine ratione dictum esse, audias Gal. lib.2. de præ.ex pul. cap.7. vbi de pulsu, qui altero duorum modorum aboletur loquens dixit: Sanè est hic affectus, si remotus sit ab animi defectu repentino, grauissimus. Ad quintum dicemus nihil esse in eo comment. quod ad rem agat, aut quod ad hunc locum adduci debeat, nisi velit videri multidicus aduersarius. Ad sextum dicemus nostram disceptationem non esse de signis, de quibus Gal. loquitur in eo loco. Nam Gale. meminit ibidem signorum, quæ ab ipso simpliciter talia dicuntur, quæ sine additione talia sunt, vt constare mente, & bene se habere ad oblationes. ea enim bona simpliciter dixit Hippo. Nam sunt alia signa, quæ ab ipso optima dicuntur, & quædam, quæ dicuntur bona, cum additione huius dictionis κάρθα hoc est, valde: inter ea, quæ simpliciter talia sunt, annumerantur bonus, & malus pulsus: hi verò non sunt ex toto fidi: quibus si adderes dictionem, valde, dicens, pulsus valde malus, aut diceres: pulsus pessimus, notam simpliciter talem, neque ex toto fidam, certissimam, & infallibilem redderes. Ac faceres quod volumus: nempe pessimum pulsum, certissimum, & summè fidum esse ad mortem, & certius quàm nigra vrina, in febribus, & vbi talis pulsus à repentino animi deliquio non processerit. Improbe verò colligis, soli vrinæ esse fidendum, apud Galenum: qui tamen non, vt putas, voluit ad salutem, à sola vrina sumenda indicia, vel illi soli credendum: sed quod etiam si sola apparuisset, ex signis commodis, ei fidendum esset. Verùm qui hæc dicit, non tollit aliorum fiduciam, præter id, quod Galenus in eo loco de signis commodis, siue salutaribus loquitur, de quibus non dubitamus. Possent multa præter dicta ad nostram assertionem

tionem roborandam adduci,quæ prolixitatem vitantes omittimus. Vnum hoc tantùm addentes,quòd cum nigra vrina, constante pulsu, potuit nota à pulsu sumpta ad salutem,notam pessimam ab vrina, vincere reliquis immutatis, & secundum naturam manentibus.In comment. enim histo. Heropyti, qui vrinam minxit nigram, inquit Galenus:Hic homo memoria dignus, qui per virtutis robur morbum grauem sustinuit: impossibile siquidem aliter erat, vt affectui forti reniteretur, & prorsus erat in pulsibus ipsius robur, simul & reliqua secundum naturam erant:ac si diceret,reliquis immutatis.Posses adhuc contra hæc obstrepere: Nam signa coctionis sunt tecmiria, idest, certæ coniecturæ, signa verò salutis sunt signa non coniecturæ certæ:& tecmiria semper idem indicant,atq; semper talia fiunt, qualia ab ipsis indicantur. Signa verò salutis semper indicant idem,sed non semper euenit, vt ab ipsis indicatur. Vrina tamen est signum coctionis, atque certa coniectura: semper igitur ita fiet vt ab ipsa indicatur. Pulsus verò signum salutis, aut mortis est. Ergo quamuis semper idem significet,non semper ita fiet vt ab ipso indicatur.Dicemus id verum esse omnino in omnibus signis ab Hippo.scriptis in libris Prognosticorum:Signa salutis & mortis quamuis semper idem indicent, non tamen semper fieri quod ab ipsis indicatur. Pulsus tamen indicia ab Hippo. scripta non fuere:vt enim inquit Gal. lib.1. de diff.pul.cap.2. Nomen pulsus Hippo.literis prodidit,atque artis,quam complectitur,non videtur ignarus esse, tamen hanc artis partem reliquit intactam. Qua in re ego tantam adhibeo fidem Galeno, vt diuersas ab hac sententia nugas esse agnoscam. Nam liber de alimento, in quo de pulsu quædam dixit, Hippocratis non est, sed Thessali forte. Vel Galeni tempore ea pars non habebatur, sed post inserta fuit, quod satius esse videtur, quàm falsum & incaute loquentem affirmare Gale. Neque opus est de hac re Hippoc.excusare,siquidem artium primi inuentores non solent artes perficere. Quapropter non valuit Hippoc. vnius vitæ curriculo, inuenire, exarare, ac perficere singula artis præcepta. Quod si pulsus pessimi,vt intermittentis, dicto modo, aut ordinate deficientis meminisset, non vtique ipsi fidem abrogasset, aut denegasset,summam vim denuntiandi mortem, in febribus, acutis maximè. Concedimus quoque coctionis notas semper bonum indicare, & bonum inde sequi: contrarias tamen coctioni notas non adeo firmas esse, vt non fallant quandoque,& frequentius quàm mali pulsus, vbi ambo in extremo fuerint. Verùm aliquid semper ita fieri, vt indicatur in Prognosticis, idem est, quod ferè semper, fallunt enim quandoque, & si rarò, præsagia, & neque talia præsagiri licet.Addes etiam contra nostram assertionem, Celsi locum ex ca. 6.lib. 3. qui venarum motum fallacissimam rem esse dixit. At quis negat prægressas causas pulsum variè mutare? an ignotas causas consimiles omnino mutare vrinas, vel forte non animaduertis Celsum eodem loco in dignoscendis febribus fallacem dixisse calorem:cùm tamen, qualitatum primarum, in quarum sensu febrilis calor est, tactus sit certissimus iudex? Quid igitur? tollitne Celsus omnem spem dignoscendarum febrium? non hercle, sed pulsus & caloris,sicuti & vrinarum mutationis, euidentes causas aduertere præcipit,ne medicum in dignotionibus & præsagiis aliquando fallant. Coegit vsqueadeò nos,plura quàm libri huius magnitudo postulabat, dicere, quorundam detractorum importunitas,quorum nomina exciderunt. Sint autem si placet, Zoroastres & Zoilus.Quapropter, his omissis, ad institutum redeamus. Cùm in febribus hæ duæ notæ potissimæ sint, pulsus, & vrina,& doctrinam de pulsibus nimis Galen.dilatauerit,ita vt non sit opus alterius opera: de vrinis scribere,visum est mihi,maximè vt amicorum precibus obtemperarem.Erit tamen liber de vrinarum significationibus, in quo causas & præsagia simul dicere conabimur. Siquidem vrina duo significat, causam videlicet, quæ ipsam efficit, & quæ ad ipsam sequutura sunt: quorum est signum prognosticum sicuti & præsentium nondum perspectorũ sensu. Quod enim causam aliquam docet, pariter effectus illam sequentes causam præmonstrat, veluti in discursu & consequio quodam. Ostendit autem vrina causas primùm, deinde verò medicus cognitis causis deuenit in futurorum cognitionem,prognostica disciplina,tanquam à causa in effectum progrediens, Primùm quidem ab vrina tanquam ab effectu deductus in causarum cognitionem, veluti demonstratione quia est: & tandem à causis ad postremos effectus demonstratione propter quid, & via prognostica futurorũ.Agnoscit autẽ medicus ex vrinis omnia causarum genera, nempe formalem causam, materialem, efficientem,& finalem,ac causam sine qua non. Exemplum est vrina rufa tenuis in homine parum biliosa: cæterùm qui vtatur inedia, aut nimia exercitatione. Hæc vrina indicat causam formalem, nempe seri formam: ea enim est vrinæ forma. Causa materialis est vrinæ fusio, ac serum,& bilis, quæ ipsum tingit. Causa efficiens est calor auctus plus iusto: causa sine qua non, est inedia, aut motus: finis verò euacuatio excrementorum à corpore. Ex his exercitatus artifex futura prædicet, vti salutem aut mortem, longitudinem aut breuitatem morbi, partem verò patientem, & passionem ipsam,veluti præsentia non cognita sensu.Est enim pars

Vrina causas & effectus simul docet.

artis

artis prognostica futurorum:sed non horum tantùm, verùm etiam præsentium & præteritorum, quæ nondum sensui oblata sunt. De quibus sunt quædam ex causis dictis, cum nondum sensui patent. In singulis igitur capitibus ab vrinis,tanquam a signis in causas,& prognostica procedemus. Neque enim opus est hæc separare, quæ adeò coniuncta sunt,& ex vnica tantùm vrinæ cognitione statim manent.

Caput agendorum.

Porrò vrina signa præbet,ex colore,substantia (cui accedunt perspicuitas & opacitas) quantitate,contento,(in quo est spuma,& circulus) odore,& mingendi modo. Quæ omnia ordine præfato prosequemur, prius vrinæ essentia patefacta.

VRINAE DEFINITIO.

VRina est serum sanguinis & aliorum humorum in iecore & venis contentorum, à facultate renum naturali tractum, atque ab eisdem secundum naturam percolatum, vt sanguis fiat aptum membrorum alimentum. Serum autem est vrina, quod ex alimentis & potibus sanguini & reliquis humoribus accedit. Siquidē alimenta ferè omnia partem aliquam habent serosam, quæ cum sanguine & reliquis humoribus genitis ex eisdem alimentis miscetur:accedit quoque potus, cuius substantia aquea est & serosa. Hac serosa humiditate opus habuit Natura,vt alimentum, quod in ventre assumitur,eam coctionem subiret, quam elixationem appellant medici, & philosophi, quoniam in humore fit. Deinde excremento alimenti crassiore in fæcis formam deposito, quod reliquum est facultas iecoris trahit,per venas, meseraicas appellatas. Penetrat autem alimentum iecoris minutissimas venas, per quas ipsum diduci foret omnino impossibile, nisi potus accederet, veluti deferens ipsum à simis ad gibbas partes. Cùm tamen ad venam cauam delatum est, renum attractrix facultas, magnam partem huius serosi excrementi sanguini misti, trahit. Siquidem adeò copiosum non erat ex vsu in amplioribus venis, quæ inde germinant. Verùm non est hæc potissima ratio tractionis renum:sed quoniam insitam habent innatam facultatem trahendi, quod sibi familiare est,quale est serum sanguinis, & aliorum humorum, cum quo nonnihil sanguinis deducitur, aptum alendis renibus, proportione respondens parti pingui, quæ relinquitur post caseum expressum,cum sero mista,ex qua conficitur, quam recoctam appellant, hæc est quæ renes alit. Deducitur etiam consequutione quadam ineuitabili nonnihil bilis. Trahuntur autem hæc per venas,quas appellant emulgentes, quæ à caua vena ortæ renes peruadunt,nec tamen ambo renes parem habent altitudinem,aut iecori & cauæ venæ propinquitatem : sed ren dexter altior est, & iecori proximus, ita vt sæpe ipsum attingere visus sit :inferior verò sinister,ne pari vi & efficacia traherent,aut se inuicem impedirent. Tractum verò serum in renibus percolatur,à parte sanguinis delata,qua etiam renes aluntur.Delabitur verò serum cum pauca bile per vreteras dictos meatus,in vesicam: reliqua verò pars, quæ cum sanguine per venas processit,vtilis ad alimenti delationem, in singulas particulas, aliqua ex parte in sensili exhalatione transpirat,quandoque sudore : reliquum verò retrocedit,atque ad renes vsque elabitur, & ab eisdem trahitur, à quibus prædicto modo percolatur.Cùm igitur ita fiat serosi excrementi separatio,nonne iure dicemus vrinam euidenter ostendere omnium eorum, quæ in iecore & venis sunt, conditionem,& statum? Probè quidem,atque eò magis, quòd non tantùm in eorum commercio aliquando fuerit, & simul cum ipsis non leues alterationes est passum : sed quòd nonnihil ipsorum secum deferat, aut cum ipsa vrinæ fusione diffusum, sub humoris forma susceptum, aut in contenti alicuius speciem mutatum. Ostendet quoque pari ratione eorundem membrorum, in quibus confectum est,& à quibus secretum, potentiam,& constitutionem.

De coloribus vrinarum & eorundem significationibus.

CAPVT I.

COlores vrinarum in duobus generibus consistunt,quidam veri,quidam apparentes.Veri colores illi sunt,qui ex actione qualitatum elementorum proueniunt,atque ab ipsis habent primam generationem.Quapropter elementa colore vacant à natura, quòd non habeant eam ex substantiis, & qualitatibus mixtionem,

miſtionem,à qua actio cõſurgere,& ſecundarũ qualitatum generatio fieri debet.Ex miſtis verò corporibus,tantùm ea verò inſigniuntur colore,quæ opacitatem habent: ſiquidem colores adeſſe tunc viſus iudicat,cùm rem ipſam concipit coloratam. Quæ verò à viſu colorata percipiuntur, viſum terminant.At verò ſola ea viſum terminant, quæ opaca ſunt,aut plus,aut minus:tantum ſiquidem terminãt viſum, atque ipſum vlterius progredi non permittunt,quãtum habent opacitatis.Permeat protinus viſus perſpicua corpora,non ea quæ opaca,& vero colore prędita ſunt, quæ videri & viſum finire, & coërcere valent.Quamobrem probè lib.de ſen.& ſen.cap.3.Ariſtot.dixit,colorẽ eſſe extremitatem perſpicui in corpore terminato.Ac ſi diceret,tũc colores actu viſibiles eſſe, cùm non aſsident intimis rebus,quæ cõſpiciuntur,ſed in corpore opaco exiſtentes, extremam ſuperficiẽ perſpicui attingunt.Nam præter id quod viſus intimas opacorũ corporum partes non penetrat,color ipſe,vt videatur,lumine eget,quo carent intimæ opacorũ corporũ partes.Ea ſiquidẽ tantũmodo luci peruia ſunt,quæ viſui, in genere.Sunt prętereà colores quidam apparentes,qui verè colores nõ ſunt,neque ex primis elementis habuerunt ortum,ſed ex ſola luminis cum opacitate miſtione (quamuis ſint & alij ex diuerſorum colorũ confuſione geniti,ſed apparentes.) Cum verò dictum ſit lumen non peruadere opaca corpora,reliquum eſt,vt in his tantùm appareãt,quę medio modo ſe habeant,neque omnino peruia,neque funditus opaca:in quibus lumine accedẽte, ac ſubintrante,non tamen liberè permeante,prędicti colores generationem habent,vel, vt rectius dixerim,apparentiã.Tales ſunt colores iridis,& arearum,quæ iuxta ſolem,lunam,& aſtra ſe pandunt.Euenit etiã quandoque,vt hęc duo colorum genera ſimul miſceantur, vbi res non omnino perſpicua ſit,ſed cum perſpicuitate aliquatenus colore participet,vti vitrũ:maximè vbi remiſſo admodum viridi,aut cæruleo colore inficitur. Id enim luci expoſitum duos oſtendit colores,alterum verum,quo infectum eſt: alterũ apparentẽ,miſtione luminis & propriæ opacitatis confectum. Eadem omnino in vrinis omnibus pernotabis,etiam ſi extremam tenuitatem,aut craſsitudinem, aut ex coloribus albiſsimum,aut nigerrimũ ſint nactæ. Duo enim colores ſeſe viſui offerent:alter verus,qui in vrinæ fuſione (ſic enim appello vrinæ ſubſtantiã) conſiſtit,ex elementorũ actione,veluti in aliis miſtis (eſt enim,vt diximus,vrinæ fuſio,ſerum humorũ,quod ſecum defert humoris verè colorati portionẽ) alter verò apparens.Cùm enim vrina non ſit funditus opaca lumine peruadente,vt accedat color aliquis apparens neceſſe eſt : ac perinde fit,vt in vrinis vnus color,ac ſolus non perſpiciatur,ſed duo ſimul, qui pariter oculis offeruntur,verus,& apparens.Quam ob rem definire decet medicum quanta luce opus ſit ad inſpectãdas vrinas:eadem enim vrina multo lumini expoſita,ſplendidior & colore vario apparet,quàm ſi in loco obſcuriori inſpiciatur.Non itaque in loco obſcuro inſpicienda,ne quidpiam eorum,quę in vrina cõtinentur,effugiat. Neque ſub ipſis Solis radiis,ne immodicè illuſtrata interturbet colorum agnitionem.Quòd ſi medicus poſt integrã aſſecutionẽ coloris vrinæ,in loco modicè illuminato,voluerit aliquod eorum,quæ continentur in vrina,diligentius proſequi,nõ prohibemus eiuſcemodi indagationem.Admonentes Solis radios,adaucto ſplendore, & coloribus apparentibus, minuere aliorum notitiam,& breui vrinam confundere,cõtentis agitatis & diffuſis. Ex quibus colligimus vrinã omnem inſpectam,ſimul pandere colorem verũ & apparentẽ, atque verum ipſum colorem diuerſum ſenſui reddi,ob diuerſam apparentis acceſsionem.Simul quoque pandere ſplendorem & perſpicuitatẽ,quę ex lucis diuerſa miſtione variantur.Erit igitur inſpicienda vrina prima,quæ mingitur poſt perfectã humorum in iecore cõfectionem:ea verò tota inſpiciatur.Nec vetamus alias inſpicere,quę quauis hora diei minguntur,hoc animaduerſo,quòd ante coctionem perfectam,vrina nõ eſt integrè colorata,& longè à coctione iuſto coloratior redditur. Prętereà quòd ſtatim à coctione copioſiùs cõtinet cõtentum,deinde verò parciùs. Poſtquàm verò micta fuerit, ſi fieri poſsit,bis inſpiciatur,ſtatim micta & dimidia hora tranſacta.Primò vt intelligat medicus,an turbida mingatur.Secũdò,vt agnoſcat,an reſederit. Quòd ſi id fieri nõ poſsit, poſt dimidiã horã à mictu,inſpectetur:vel in vniuerſum,antequã turbetur, & poſtquã reſederit,ſi id futurũ eſt.Ex turbatis nãque quędam reſidẽt,quędam nõ:quarundã quoque cõtenta diſperſa,nõ multò poſt colliguntur in aliquã fuſionis vrinę regionẽ.Rurſus colligatur in matula ex vitro limpidiſsimo,tenui,& nullo colore fœdato,ima parte rotunda,eius magnitudinis,vt à manu probè capi poſsit,& ſuperiore parte prorogata, eritq; altitudinis duodecim digitorũ. Matulæ verò ima parte planæ,aut in quibus media imæ partis ſede prominet pars,ſedimentorũ notitiã & inſpectionẽ impediunt,ſicut angulatæ contentũ diſpergunt. Digiti inſpicientis non opponantur luci, ſed ſupra vrinam manus appræhendat matulam ſenſim, ne vrina agitetur,& cõtenta diſpergãtur.

Colores apparentes.

Vrina quo loco inſpicienda.

Vrinarum inſpiciẽdarum lex.

Colores vrinarum mutantur.

Inſpiciatur deinde in loco modicè illuminato, vbi nullus externus color arborum, parietum, ſtragulorum, aut veſtium, vrinam fœdet. Mutant nanque vrinarum colores radij Solis, colores adiuncti, motus, cibus ob colorem, medicamentum, exercitatio, vigilia, timor, vomitus, agitatio, frigus, coitus. Conſideratione quoque dignum videtur, colores diuerſos admodum ſe oſtendere viſui apparentes ex diuerſarum ſubſtantiarum confuſione, quæ in vrinis deſcendunt, vti humoribus & excrementis, quibus accedit maior aut minor dilutio, quàm copia aut inopia ſeri facit. His probè animaduerſis medicus contemplabitur, primò vrinæ colores, qui in multiplici ſunt differentia, quos ordine recenſere placet ab albo vſque in nigrum, qui omnium ſunt extremi. In his verò, vti in reliquis omnibus, tantùm id ſeruabo, quod mihi verius viſum fuerit experimento, & rationi accommodatius, etiam ſi aliorum ſententiis non conſentiam. Excipio ſemper Hippocratem & Galenum.

COLORES VRINARVM.

ALbus, ſpiceus, aureus, croceus, rubeus, vineus, paſſeus, venetus, niger. Quoniam tamen ſæpe ab inferioribus coloribus in nigrum tranſitur, per viridem & per liuidum, eos prædictis adiunges, inter venetum & nigrum. Albus color has continet ſpecies, niueus, cryſtalleus, aqueus, lacteus, glaucus, charopos. Niueus primo loco ſtatuitur, hanc enim agnoſcimus ſummam albedinem, & ſi Actuarius aliter habeat: cryſtalleus verò color, & aqueus maiorem ſubſtantiæ tenuitatem & corporis fuſionis perſpicuitatem. Glaucus color pellucido cornu ſimilis eſt, quem cæſium appellat Theodorus libro 5. de generatione animal. cap. 1. Charopos verò hoc in loco, vt apud Actuarium, ſimilis eſt pilis camelorum ſubalbidis. licet apud Galenum libro 3. de morbis pop. par. 3. comment. 69. charopi ab Homero ſint appellati, leonum oculi. Reliqua colorum alborum nomina nota ſunt. Spiceus color ſimilis eſt colori ſpicarum tritici, cum vi Solis triticum iam primùm ad perfectionem deductum eſt. Cui reſpondet dictus palearis, quemadmodum & ſub ſpiceo ſubpalearis. Hi enim colores alios habent ſibi congeneres, parùm intenſione, aut remiſsione diſtantes. Appellat Galenus hunc colorem ſimilem vino albo tenui, in quo eadem erit latitudo, quæ in ſpiceo & ſubſpiceo. Sequitur autem color is poſt vrinam albam tenuem, quæ eſt veluti aqua, quam diximus aquoſam, aut modò dicamus cryſtalleā, etiam ſequi. Eſt vt Gale. inquit, eius generatio ex alba tenui, quam diximus aquoſam, cùm parum bilis rufæ ſuſceperit. Sed cùm id, quod ex bile miſcendum eſt, non ſit definitum, & in diuiſibili conſiſtat, conficiatur qualis ſpicea, & qualis ſubſpicea dicta eſt. Aureus deinde ſequitur, attamen quoniam non eſt auri color vnus, ſed quidam intenſior puriſsimi auri, quidam remiſsior, vt florenorum, dicemus Actuarium aureum appellare puro auro ſimilem, qui rufus eſt apud Galenum. Subaureus autem ſubrufo reſpondet, ſiue pallido Galeni. Pallidus tamen iam naturalis eſt atque optimus, idem cum ſubaureo Actuarij: Eſtque pallidus apud Galenum libro 1. de Criſi, ſubrufus. Cum verò pallidam vrinam ſubrufam eſſe dixit, modicè pallidam intelligere decet: nam libro 10. de ſimplic. medic. facul. cap. de ſudore, & libro 1. de morb. pop. par. 3. comment. vlt. & lib. 2. Prognoſt. comment. 30. vrinam naturalem modicè pallidam eſſe debere, dicit: quam etiam ſubrufam lib. 1. de criſi. cap. 12. appellat. Erit autem is color, veluti ſi aquæ admiſceas ſerum ſanguinis, & bilem rufam, modicè quidem: nam quantitatem verbis definire non eſt, ſed in ſanis ipſam contemplaberis, aut à præceptoribus accipies. Crocea verò vrina ſimilis eſt colore aquæ, in qua crocus fuerit dilutus, quemadmodum & ſubcrocea: differentes hac ratione, quatenus eidem quantitati aquæ paucus aut multus accedat crocus: vel ſi certā quadam aquę quantitate certam quantitatem croci diluas, & æquali quantitati aquæ parem croco, carthami florem: hæc enim erit ſubcrocea, prior crocea. Ac reſpondebunt ſubflauæ & flauæ Galeni. Quemadmodum tamen Gale. præfert ſubrufam ſubflauæ, ita Actuarius ſubauream, ſubcroceæ, quam bilioſis magis deberi dixit libro 1. de iudiciis vrinarum, cap. 13. Apud Galenum verò pallida, rufa, & flaua, hoc ordine ſtatuuntur: rufa nanque in medio conſtituitur, tantò coloris intenſione excedens pallidam, quantò exceditur à flaua. Differt quoque rufus color, quem Græci dicunt πυῤῥὸν, à flauo, quem dicunt ξανθὸν: quoniam rufus turbidior eſt, flauus ſplendidior. Sed agnoſcas oportet inter colorem rufum & pallidum, eſſe ſubrufum, quem vrinæ naturali diximus reſpondere, quem appellat Galenus mediocriter pallidum. Et 12. libro methodi medendi, ſtatuere videtur colorem ab ipſo dictum κιῤῥὸν: hoc eſt, fuluum, inter rufum & pallidum: inquit enim: ὅπυ γε καὶ οἱ αὐστηροὶ καὶ μετρίως λευκοὶ παλαιούμενοι κιῤῥότεροι πως γίνονται, εἰδ᾽ ἄλλως ἐθέλεις ὀνομάζειν τὸ κιῤῥὸν χρῶμα, δύναιο αὐλέγειν πυῤῥὸν ὠχρόν. quod eſt,

Charopos color.

Aureus pallidus & ſubrufus idem.

Quando

Quandoquidem auſtera vina & mediocriter alba antiquitate fulua quadantenus fiũt, quòd ſi aliter κιῤῥὸν, id eſt, fuluum colorem appellare liber,dicere poteris, ex rufo pallidum.Licuit tamen nobis hoc in loco Græcum exemplar in medium afferre:quoniam de Græcarum vocum ſignificatione agebatur. Diximus autem libro 1.Prognoſt.in expoſitione 6.quando Græci codices ſunt citandi. Quòd ſi nulla tali occaſione adhibita paginas Græcis literis impleueris,aut verboſus eſſe vis,aut de parua re magna volumina conficere, aut oſtendere nobis te noſſe elementa Græca,aut dicas,cur vis bene ſcripta & probè tranſlata iterum transferre? Sed de his ſatis.

Rubeus color. Rubeus color tres continet ſpecies,rubeum,ſubrubeum,& perrubeum,ſiue impenſè rubeum,vt apud Galenum libro 2.Prorrhet.comment.25. Subrubeus color ſimilis eſt bolo Armeno.Rubeus pomis quibuſdam maturis,vt ceraſis acidis,interim dum manifeſto acore participant, neque maturitate nimia dulceſcunt. Perrubeus eſt color, qui à Galeno libro 1.Prorrhet.comment.31.appellatur ſanguinolentus.Color autem rubeus, inquit Galenus lib.2.de ratione victus acutorum,comment.22. Tantum excedit flauũ, quantum flauus pallidum.Et 1.de Criſi.quantò excedit flauus rufum,tantò flauum rubeus. Hic eſt horum colorum ordo.

Vineus color. Vineus color deinde ſequitur, ſimilis vino nigro craſſo:vel qualis eſt color hepatis, perrubro colori valdè adiunctus,quẽ ſequitur paſſeus,ſimilis ſapæ,quæ ex muſto vuarum nigrarum confecta eſt,vbi ad tertiam partem ebulliat,duabus abſumptis. Talis etiam eſt vuarum paſſarum color,quamuis Actua.dixerit,ſimilem eſſe colori ceraſorum ad nigredinem tendentium. *Venetus color.* Venetus color ex albo & nigro ſummis, æquis portionibus confuſis naſcitur.Si enim ceruſæ & atramenti pares portiones commiſceas,videbis ſanè cæruleum concinnari colorem,qui venetus eſt,& blauus appellatur. *Viridis color.* Viridis color innumeras habet differẽtias,ſi quis herbarum colores aduerterit.Nos verò cum Actuario tres referemus,duos extremos,& vnum intermedium.Extremi ſunt, braſsicæ ſimilis,qui remiſſus eſt,& ſimilis foliis violæ,in extremo intenſiori, & medio loco aſsidebit color ſimilis foliis graminis. Hic ſplendori coniunctus ſmaragdum refert. Remiſsior verò color viridis ad albedinem vergit.Intenſior tamen ad nigredinem magis.In genere viridium vrinarum, *Oleaceæ vrinæ.* oleaceæ continentur,quæ ſunt in tribus ſpeciebus,nam aut oleũ repræſentat,aut olei colorem ſeruat,aut oleaça eſt.Sunt hi colores remiſsè virides,atque aquoſam & tenuem habent eiuſmodi vrinæ ſubſtantiam.Hæc de diuerſis oleaceis vrinis dixit Actuar. Verùm nos vrinas multas vidimus colorem olei referentes, & quaſdam non tantùm colore, ſed etiam ſubſtantia oleo ſimiles,cum tenuitate:quæ ſi craſſæ forent,oleo omnino ſimiles eſſent. Quapropter rectè Galenus dixit 3. de morbis pop. par.3.in comment.hiſt.in Thaſo parium.ſe non vidiſſe vrinam totam pinguem veluti oleum. Nam prædictæ colorem oleo ſimilem & intimam ipſam fuſionem habebant. Deerat autem craſsitudo,qua fieret ſimilis oleo omnino,ſi particeps foret. Cùm igitur Hippocr.dixit parum minxiſſe ſexto die oleoſum, viride intellexit,oleo ſimile colore, & intima ipſa ſubſtantia, neque tamen tota vrina vt oleum erat.

Liuidus deinde ſequitur color, qui apud Græcos eſt duplex,alter ſimilis colori plagarum,quæ ad ſanitatem tendunt,quæ πελιώματα dicuntur:color verò πελιὸν, medius inter nigrum & pallidum,qui ſimilis eſt moris maturationi propinquis. Huius meminit Hippocrates 3. Prognoſt.libro 1. Eundem etiam colorem appellat Thucydides πελιδνὸν. Sed differt ab hac noſtra ſimilitudine, quoniam plumbo ſimilem eſſe dicit, & conſtat manifeſtè falſum eſſe,plumbi colorem eſſe medium inter pallidum & nigrum: cùm id conueniat maculis ex plagis,& non parum differant ambo colores: nempe color ex percuſſa carne, medius inter nigrum & pallidum, & color plumbi. Erit ergo πελιδνὸν, id eſt, liuidus color,in altero ſignificato ſimilis ferè colori plumbi. Quem ex autoritate Thucyd. dixit, Nucerimus appellari μολιβδόχρουν, id eſt, plumbi coloris. Niger præterea color omnibus notiſsimus eſt, cuius non paucæ ſunt differentiæ maioris & minoris, præterea ſplendoris & obſcuritatis.

Hoc ſchemate colores vrinarum ordine compræhendes:

- *Albus.*
  - *Nineus.*
  - *Cryſtalleus.*
  - *Aqueus.*
  - *Lacteus.*
  - *Glaucus.*
  - *Charopos.*
- *Spiceus.*
  - *Subſpiceus, Subpalearis.*
  - *Similis vino albo tenui.*
  - *Spiceus, Palearis.*
- *Aureus.*
  - *Subaureus, Subrufus, ac modicè pallidus.*
  - *Aureus, Rufus.*
- *Croceus.*
  - *Subcroceus, Subflauus.*
  - *Croceus, Flauus.*
- *Rubeus.*
  - *Subrubeus, Boli Armeni.*
  - *Rubeus, ceraſorum acidorum adhuc.*
  - *Perrubeus, Sanguinolentus.*
- *Vineus.* —— *Qualis color hepatis.*
- *Paſſeus.* —— *Qualis ſapæ, aut vuarum paſſarum.*
- *Venetus.* —— *Ex ceruſſa & atramento æquis portionibus fit.*
- *Viridis.*
  - *Braſsicæ foliis ſimilis.*
  - *Graminis foliis.*
  - *Violæ foliis.*
  - *Oleaceus.*
    - *Oleum repræſentat.*
    - *olei colorem ſeruat.*
    - *Oleacea vrina.*
- *Liuidus.*
  - *Color plagarum.*
  - *Color plumbi.*
- *Niger.*
  - *Intenſior.*
  - *Remiſsior.*

SIGNA AB VRINARVM COLORIBVS.

EXplicita iam colorum natura,& ſingulis colorum repertorum in vrinis ſpeciebus,quid oſtendat quiuis eorum,dicendum nobis eſt.Demonſtrant autem cauſas,quæ præceſſerunt, & quæ interdum adſunt,atque ea, quæ ſubinde ſequentur. Quapropter admonendum duximus vrinas cibis & potibus concolores fieri, apud Hippo.lib.6.de morb.pop.par.5.ſectio.15.& Gal.in comment.albas,aut nigras, aut bilioſas,vrinas à diuerſis vinis fieri teſtatur.Ordiamur tamen ab albo colore.Albus color vrinæ citra morbum,magnum potum vini ſignificat,aut ſenectam, aut per morbos frigidam intemperiẽ,cruditatem,ſuccorum frigidorũ redundantiam,obſtructionem,tingentium humorũ in aliam partem deceſſum.Nam bilis,quæ ſecundum naturam tingit vrinã cum ſero humorũ miſta,vbi decedat in partem aliquam,nõ tinget ipſam: aut vbi nõ generetur,vt in frigidis temperaturis,& talibus morbis:aut pauca admodũ , aut vbi ſerum ſyncerũ deſcendat,ob anguſtiã meatuũ bile retenta:aut vbi humores craſsi & pituitoſi ſimul cum ſero humorũ repurgantur,non potente bile colore ſuo hæc omnia tingere.Sanguinis verò pars,quæ cum ſero deducitur ad renes,eiſdem adiungitur ſecundum naturã habẽtibus,nec cum vrina prætergreditur.Præterea diſtinguntur vrinę albę craſsitudine & tenuitate.Craſſę nanque quãdoque fiunt notis coctionis præcedentibus, & ſignificant craſſam pituitã purgari:Vitream à Praxagora appellatam.Siquidem vrina genituræ ſimilis mingebatur,lib.6.de morb.pop.par.2.ſectio.40.& Gale.in com.inquit: Geniturã autem reprę ſentans,vel vrina,vel deiectio,iudicatoria interdum fuerit, cùm humor à Praxagora vocatus vitreus euacuetur.Eſt autem hæc vrina ſimilis lacteæ.Vidimus etiã nonnunquã vrinam lacti ſimilem,mictã in ętate puerili,ſine manifeſto quopiam malo,quæ oſtendebat magnam crudorum ſuccorum redundantiam,atque ipſam purgari.Quapropter & in morbis atque in ſanitate vtilis ſæpe viſa eſt vrina alba lactea, glauca,& charopos:quæ cum craſsitudine ſubſtantiæ fiunt. Cæterùm quæ albæ aqueæ ſunt aut cryſtalleæ caloris imbecillitatem,cruditatẽ,ac morbi principiũ,& obſtructionẽ factã à craſsis humoribus oſtendunt.Hæ ſunt cauſæ.Ex futuris autẽ pręnuntiãt aquoſę vrinæ cum facultate robuſta,morbum diutius prorogandum(tẽpore nanque longo o-

Albus vrinæ color quid indicat.

Vrina genituræ ſimilis.

opus est, vt ea cruditas ad maturationem perducatur.) Cum imbecilla verò mortē portendit. Quoniam tamen aquosa vrina cum colore mistam habet substātiæ tenuitatem, cap. seq. rursus de eadem agemus. Spiceæ verò & subspiceæ, quæ apud Gal. similes sunt vino albo tenui, non omnino periisse calorem monstrāt, sed languere, aut multitudine crudorū succorum opprimi. Quod si post albam aquosam aut crystalleam vrinā sequatur, indicabit naturam in melius tendere, calorem augeri, & bilem paucam misceri sero humorum. *Spicearum urinarum signa.* Siquidem vrinæ tingi possunt, aut à bile rubea (quæ quāuis sanguini tenui similis sit, non concrescit, vt sanguis, inquit Gal. lib. de atra bile.) aut à bile rufa, aut flaua. *Bilis urinas tingit.* Tingitur etiam à sanguinis particula cum serea sanguinis superfluitate delata. Melancholia verò quandoque cum vrina, vt diximus, transit. Cæterum bene valentibus hominibus non adest ea copia, vt micta conspiciatur. Tingunt itaque vrinam, bilis, sanguis, melancholia: pituita verò, cum talis manet, albam efficit vrinā, rubidam verò vbi in sanguinem trāseat. Quæ igitur spicea est, iam ad naturalem vrinæ colorem accedit commistam, habens bilis portionē, sed paruam, ac perinde post biliosos morbos solutos sequitur. Aurea vrina, & crocea, rufæ & flauæ Galeno respōdent. Quapropter vt apud Actua. subaurea & subcrocea optimæ sunt colore, ita apud Gal. subrufa & subflaua, quæ modicam mistionem bilis cum sero, siue vrinæ fusione ostēdit. Quæ si sufi substantia medio cris fuerit, & cōtentum quale optimū habuerit, erit omnium vrinarū optima, qualis est subrufa, aut subflaua, potius subrufa, quàm subflaua. *Vrina optima.* Media in crassitudine & tenuitate, inter tenuem aquosam & crassam, veluti iumentorū, cuius sit sedimentū albū, leue, perseuerans, & quàm minimè fœtidū, aut omnino fœtore priuatum. Hæc vrina naturā valere, sanúmque esse corpus, aut per morbos securā futuram salutē ostendit. Natura nāq; suo vigore causas morbificas superat, cū coctionē perficere valet, atque hæc eadē adest cum prædicta vrina. Coctiones verò, inquit Hippo. 1. de mor. pop. crisis celeritatē, & securam sanitatē ostendunt. Quòd si vrina optima, quædam subrufa est, quædā subflaua, quare non erit aliqua rufa, media quodammodo inter subrufam, quę remissior est rufa, & subflaua, quæ est ipsa rufa intensior? *Vrina naturalis quare nō sit rufa.* Dicemus non vnicum colorem adesse in sanorū hominum vrinis, sed pro ætate, sexu, & temperatura variari. Neque etiā in eodem homine adhuc temperato, sed vt Gal. lib. 1. de crisi. cap. 12. dixit: Iam verò perfecta coctione, color quidem vrinæ intenditur, minus autem subsidet, etsi longiori tēpore hominē à cibo prohibueris, videbis ipsam fieri continuò magis rufam. Prætereà, vt ibidem docet, bilis, quæ vrinam tingit, iam pallida, iam etiam rufa, quandoque flaua est. Pallida quidem, modicè accedens quantitate, modicè pallidam efficit vrinam. At verò modicè pallida naturalis est atque subrufa à Gal. dicitur. Talis quoq; reddetur ex mistione rufæ bilis, quæ non sit aut intensior colore, aut copiosior iusto. Erit autē subflaua, longius à coctione flauescente iam bile, sed modicè accedente. Eritq; rufa bile rufa immodice accedente. Quòd si neque flaua, neque rufa bilis, intensior colore, aut copiosior accesserint, neque rufa neque flaua reddetur vrina, sed subrufa, aut subflaua. Ab ipsa completa coctione, quæ in iecore perficitur subrufa, quæ pallida etiam est, & longè à coctione subflaua: nunquàm tamen aut rufa, aut flaua: neque enim rufa media est subrufæ & subflauæ. *Vrinæ color bonus.* An tamen vrina optimum hunc colorē assequi possit, vbi nōdum substantiæ mediocritatē assequatur, dubium videtur. Ad quod respondemus ex Gale. & Hippocr. placitis, vrinā quandoque mingi tenuem, sed bene coloratam. Hippoc. nanque 3. de mor. po. par. 3. in historia, in Abderis virginem, & in historia, in Abderis Anaxiona, vrinas tenues, sed bene coloratas minxisse refert: in quibus color ad perfectionem deductus erat, substantia nō deducta. Ad quod cōprobandum accedit quod experimentū quotidianum docet, quasdam esse vrinas tenues subpallidas, aut etiam albas: quasdam tenues rufas, atque etiā flauas. Erunt igitur nonnullæ tenues atque subrufæ, aut subflauæ. Nihil enim obstat quo minus vrina cum tenuitate substantiæ bonum assequatur colorē. Nam pauca bilis, sed valde rufa, aut valde flaua, non incrassata vrina, ipsam efficiet subrufam, aut subflauam. Non minus enim tingit vrinam pauca bilis valde intensa colore, quàm multa, colore remissa. Quapropter neque illud verum putes coctionē prius efficere substantiā, quàm colorem, cùm color ex substantiæ bilis mistione sæpe accedat, & bilis tenuibus quoque misceatur vrinis, vti rufæ tenui. Id verò animo serues oportet, quòd bonus color non cuiuis tenuitati iungi potest. Nam nō erit vrina aliqua extremè tenuis probè colorata, autore Gale. lib. 1. de mor. pop. par. 3. cōmen. vlti. vbi exponens Hipp. literam, qui dixerat, Vrinæ per totum morbum, boni quidem coloris erant: Sed tenues inquit. Nempe in calce orationis inquit: Vrinæ per totum morbum, boni quidem coloris, sed tenues: exactæ siquidem tenues, coloris bonitatem secundum naturam habere non possunt.

Rufa vrina. Rufa autem vrina,quæ apud Actuarium fit, cartami floribus aqua dilutis, rufa bile copiosius mista conficitur:quemadmodum & flaua,quæ croceæ Actuarij respondet,croco in aqua dissoluto,bile flaua,mista fusioni vrinæ fit,aut colore vi caloris valde flauescente aut copiosiore adhibita. Fiunt itaque vrinæ tales sanis hominibus temperatura calidioribus,& quibus bilis abundat,iuuenibus maximè.In aliis verò ętatibus morbi ratione,sicuti & in fœmineo sexu,fiunt quoque huiusmodi vrinæ,his qui febricitāt febre diaria ob animi quodpiā pathema, vt iram,mœrorem,& solicitudinē,eis siquidem vrinas rufiores fieri Galenus testatur lib.1.de arte curatiua ad Glauconem.Fiunt etiam ob inediam,& ob immodicam exercitationem,aut ob medicamentorum,aut ciborum calidorum ingestionem.Hinc igitur notum euadet,rufum colorem vrinæ accedere posse, sicuti & flauum vna duarum occasionum, aut quoniam in corpore bilis augetur , aut quoniam caliditas vehementior fit.Primum notum est,bilem auctam siue rufam , siue flauam vbi non retineantur,sed cum vrina ad portionem emittantur,vrinas reducere rufiores,ac flauiores.Secundum etiam constat,quoniam calore pallida bilis rufa , & rufa flaua,& naturalis,syncera redditur,& ea ratione flaua,quatenus serosa pars bilis pallidę, calore absumitur,vt lib.2.Progno.in expositione 38.latè docuimus. Calor igitur absumens seream partem bilis pallidæ mistam,flauam eandem efficit, nullo nouo humore, aut materia accedente,cuius pars cum vrinæ fusione mista ipsam reddet flauam: de his tamen rursum agemus in seq.cap.Rubra tamen vrina sereum sanguinis excrementum abundare significat.Quòd tamen bilis aliqua rubra sit, aut quòd rubram bilem significare valeat,non aduersatur nostræ sententię.Nam apud Galenum lib.6.de morbis pop. parte 1.comment.14.rubra bilis vocatur ea,quæ serum sanguinis existit. Hæc est etiam ratio,ob quam non concrescit,vt sanguis,quia serum est sanguinis.Sunt autem morbi, in quibus rubræ vrinæ apparent salubres,siquidem sanguis humor benignus est , quod subrubris & perurbris est commune:nam omnes sanguinis serum abundare significāt, præ rubedinis intensione.Idque vbi morbus in venoso genere contingat, vti in continentibus febribus à sanguine:nam sæpè tales fiunt ob renum imbecillitatem,quæ ad retentricem facultatem spectat, sicuti quæ ad venosum attinet genus, iecoris & venarum imbecillam coquendi vim,ob quam serosior gignitur sanguis,& aquosior:vel,vt Gale. 2.Prognost.inquit,significant exuperantiam sanguinis non exquisita ratione confecti,ac sanguinis serum cum vrina descendere.

Rubea vrina.

Vrinarum itaque rubearum & subrubearum meminit Gale. lib.3.de morbis popul. par.1.comment.Hermocratis. Quoniam verò Hippocra.lib.2.Prognost.27.significationem vrinæ subrubræ scripsit , eandem in vrinam rubram transtulit eo loco: significant autem salutem,& diuturnitatem.Inquit enim Hippocra.Si verò vrina fuerit subrubea, & sedimentum subrubeum,ac læue,diuturnior quidem hæc, quàm prior est,valdè tamen salutaris.Diuturnitatem vtique dicit hanc ostendere vrinam,neque simpliciter,sed vbi cùm vrina,cuius sedimentum intermittit,cōferatur.Diuturnior quoque ac deterior est vrina perrubra,medium autem ambarum continebit vrina rubra,vt inquit Gale.lib. 2.Prorrhet.comment.25.Hæc autem vrina proluuiem renum significat, hoc est, renum imbecillitatem adeò magnam,vt sanguis ab ipsis affatim excoletur.Inquit etenim Gale. libro 1.Prorrhet.comment.31.Quam igitur aliam intelligit quis vrinam perrubrā præter eam,quæ ab omnibus sanguinolenta appellatur , quamplurimi ex nephriticis mingunt?Quòd si hoc vult ostendere simile quid significat ei, quod prius dictū est,ventris περίπλυσις, id est,proluuies perrubra.Quemadmodū enim illam diximus iecore languente fieri,ita ad eundē modum renibus malè affectis,vrinā perrubeam fieri dicemus. Solet in morbo regio hęc vrina apparere & pannos tingere.Tertio nāque de mor.pop. par.1.Hermocrates vrinam rubentē crassam minxit,& secutus est regius morbus. Quòd si cū ea vrina æger crisim subierit,reuersio sperabitur,vt in eodem contigit:quoniā hæc vrina cruda est,& quæ sine notis coctionis iudicant,recidiuam faciunt.Sed tamen de rubeis vrinis multa diximus in expositione 27.li.2.Prog.In quarū numero est mictus sanguinis,qui fit vena in renibus rupta,vbi frequētius id eueniat.Nam vbi breui id fiat, poterit significare aliquam à natura factam euacuationem redundantiæ sanguinis aliàs retenti:aut fiet omisso exercitio,aut membro mutilato.Fit quandoque talis vrina ob anastomosim,& vasorum vrinam percolantium laxitatem. Quare autem non semper vrina à sero sanguinis tingatur,& rubea fiat,diximus suprà. Vineus verò color perrubro colori proximus,hepati similis est.Huius coloris vrinas in plurimis conspeximus sanis & ægris. In sanis quidem copiosissimè bibentibus, vina nigra, quæ ob copiam rerum facultas non valebat percolare.Noui duos sexagenarios, qui quoties iter agebant , vrinam emittebant vineam,citra manifestam aliquam noxam.Quoniam autem nouerant

Vinea vrina.

eos aliàs pati hæmorrhoidas,intellexi ſanguinis fæcem ea via purgari,facta ad renes ex motu deductione eius excrementi. Alios etiã noui lapide renum laborantes,& vineam vrinam mingentes, per interualla. Oſtendebant autem craſſum ſanguinem paratum generationi lapidis cum vrina tranſmitti. Sanguinem quoque ſignificant aſſatum,cum ex nimio Solis ardore tales fiunt,aut in febribus vehementioribus. Licebit autem per acutos morbos ſalutem aut mortem prædicere, ex huiuſcemodi vrinis, animaduerſis aliis, ex contento in vrina,bono,aut malo,aut nullo:& ex aliarum facultatũ cõſtantia. Nã hæc vrinã valdè magnã in febribus ſignificat aduſtionẽ,ſed morbus à ſanguine fit. *Vinea uri. in lap.renũ.*

Paſſea vrina aduſtionem bilis flauæ,& rufioris ſignificat. Præcedit ſæpe,& quandoque comitatur regium morbũ,cumque valdè ſecedat hic color à naturali, & magnam oſtendat bilis vſtionem,robore virium opus eſt,ſi æger ſupereſſe debeat. *Paſſea urina.*

Viridis color hoc loco ſequitur,cui oleaceus adiunctus eſt. Viridis vtique oſtendit viam in nigrum colorem,apud Gal.lib.1.de criſibus,cap.12. Nos quidem lib.2.Progno. in expoſitione 39. docuimus latè cauſas generationis bilis porraceæ. Quam nouimus in ventre & venis generari. In ventre ex corruptione ciborum potiſsimum calidorum, & ob imperfectam coctionem. In venis tamen vnam tãtum cauſam apud Galenum in eo loco legimus,nempe excedentẽ & exurentem calorem. Dixit enim, calorem præter naturam indicare, cum generatur in venis. Ipſe vero lib.1.de criſibus cap.12. de viride colore dixit: Color verò viridis fit in tranſitu ad nigrum,& eſt quoddam principium nigri. Quapropter cùm niger color à calore & frigore fiat,fiet quoque & viridis. Cæterùm in tranſitu ad nigrum vi caloris viridem colorẽ accedere,omnes cõſentiunt,quod tamen frigore vincente id etiam fiet,teſtis eſt Gal.lib.1.Progn.comment.3.vbi exponens coloris chlori malitiam,inquit: Vt plerique braſsicam & lactucam chloros,id eſt, viridem appellant,qui quidem color nigrior eſt,quàm rubidus. Eſt etiam tãquam initium quoddã nigri liuidiq;,quem frigus perinde quaſi nigrum effecit. Si igitur viridis color in vrina apparuerit,calorẽ aut frigiditatem oſtendet,hæc verò aliis diſtinguentur notis, quæ adſunt,aut præceſſerũt. Idem Auerr.lib.4.coll.cap.22. Et vidimus non paucas vrinas ſuprema parte virides ſubnigra ac craſſa fuſione intra ſeptimũ ſubſidere ad ſalutẽ. *Viridis.* *Viridis color à frigore.*

Aerugineus quoq; color amplius aſſata bile generatur, vt præfato loco docuimus, verùm in vrinis nunquam is color inſpicitur: quoniam & ſi in venis generetur æruginea bilis perniciofiſsima,cum ipſa craſſa admodũ ſit,vt mingatur eget multa dilutione, ac perinde color vrinæ remiſsior erit multo. Quamuis Pau.apoplecticos dicat mingere vrinam velut ærugineam. Febres itaque,in quibus vrina viridis mingitur,vehementes ſunt, & periculoſæ, & in quibus conuulſiones ab inanitione ſæpe fiunt: pueris verò maximè,vti ex Hipp.docuimus lib.3.prog.in expoſitione 34. Oleoſæ verò vrinæ inter virides recenſentur,quas diuiſimus in tres ſpecies. Significant autem omnes vehementem,ac colliquantem calorem. At verò tales oleo ſimiles ſunt, aut ſeruabunt olei colorem,aut ſimul colorem & ſubſtantiam. Gal.tamen lib.3.de morb.po.par.3.com.hiſto.in Thaſo Parium,ſe vidiſſe inquit multas pingues vrinas in ſanitate,& morbis, nũquam tamen aliquam,quæ tota pinguis,vt oleum ſit. Quapropter etſi tales ex colliquatione fiant,non ob id putandum eſt,colliquamenta ipſa cum ſubſtantia vrinæ miſceri,quæ à natura ſemper innatant, nunquam tamen aut ſubſtant,aut confunduntur, cùm tota vrinæ fuſione. Quòd ſi calor colliquamenta vrat,in malorum ſedimentorum ſpeciem excernentur,neque amplius pinguedinis,aut colliquatæ ſubſtantiæ,naturam tenebunt. Futurũ autem eſt,vt qui tales vrinas mingunt,aut ob febris vehementiã pereant,aut in hecticam aut tabem tranſeant. Attendendi quoque ſunt oleoſarum vrinarum ordines: nam quæ colore & ſubſtantia oleo ſimilis eſt,ea eſt omnium peſsima. *Aerugineus color.* *Oleoſæ urinæ.*

De venetis verò,liuidis,& nigris vrinis modò agendum eſt. Sunt enim venetæ, & liuidæ,veluti via quædam perueniendi in nigras, vbi frigore vincente procedatur. Sed ambæ idem in ſpecie ſignificant,& ſi maior cauſa efficiat liuidũ colorẽ,quàm venetum, ſicuti & nigrũ maior quàm liuidũ. Venetæ porrò vrinæ à frigore fiunt,nunquã tamen à calore, ſicuti neque liuidæ. At fit quandoque vt non ob intemperiem tales fiant,ſed ob humoris nigri miſtionẽ,vbi non adeò copioſus miſceatur,vt nigrã iam reddat vrinam. *Venetæ urinæ.*

Liuidum colorẽ eſſe ſolius frigiditatis effectum teſtatur Gal.primo libro de criſibus, & libro primo progn.comment.3.quod etiam latius comprobauimus lib.2.prognoſt.in expoſitione octaua. Fieri verò liuidum colorem ob miſtionem paucam nigri humoris, docuerat quoque Gal.lib.2.progn.comment.22.cùm inquit:Nigra deiectio ab atra bile ſyncera tingitur: liuida verò, vbi modica bilis modicè commiſcetur. Verùm de hoc liuido colore miſtione genito,lege quæ diximus libro 2.Progn.in expoſitione 9. Significant itaque liuidæ vrinæ frigiditatem abundantem,& innati caloris mortificationem, *Liuidus color.*

aut nigrum humorem, non multum,fusioni vrinæ misceri, id quod in morbis fit melancholicis,& post verbera, & plagas sanguine concreto, atque ea via expulso. Nigra tamen vnum trium indicauit,aut calorem exurentem,aut frigiditatem internecantem, aut multum nigrum humorẽ confundi,atque excerni cum vrina.At verò cum humor niger quidam sit naturalis,quidam concretione,talis (vt de plagarũ sanguine diximus) quidam adustione genitus.

Nigra vrina.

Nigra vrina diuersas admodum notas præbet: quasdam salutis,quasdam etiam mortis: quas aliunde distinguere decet. Siquidem apparet iudicationis ratione in morbis longis sæpe,vt in quartanis,& renum morbis,& retẽtis mensibus,& quandoque hæmorrhoidibus,& lienis morbis,& melancholia morbo. Excernitur quoque vrina nigra in morbis acutis,humore vsto per vrinam secreto, in iudicationibus: post quam sensim in meliorem transitur statum, & probam vrinam colore, substantia,& contento. Quòd si notis coctionis præcedentibus,vrina deinde nigra sequatur, notum est in bonum morbum processurum. Fuisse autem multos in diuersis morborũ generibus liberatos cum nigra vrina,retulimus in operis præfatione. Quapropter non decet hîc eadem rursus repetere.Id tamen asseruisse sit satis, pernitiosam esse nigram vrinam & lethalem in acutis morbis,ita vt maxima ex parte moriãtur qui ipsam mingunt.Nec tamen perinde omnes morituros. Significat autem vstionem,aut caloris natiui mortificationem. Hæc est,quã magis exitiosam dixerat Hippo.Progn.32. lib.2. Quod verum est siue tenuis siue crassa ipsa fuerit. In sana quidem dispositione nigram mingi vrinam impossibile omnino reputamus,non enim vnquam accrescet in sanorum venis niger humor,ea copia vt vrinas tingere possit. Siquidem is secundum naturam,parcior aliis habetur in venis.

Vrina nigra ad salutem indicium.

In morbis tamẽ vbi exuperauerit,ipsum excerni cum excremento seroso robur virium ostendit,quamuis vstus humor sit, & bilem atram exquisitã referat,vbi coctionis præfuerint notæ,etiam si talis fuerit vomitus, aut deiectio. Nam vt lib.1.de diffe.febr.in nostris cõmentariis docuimus, malos succos nec corrigibiles,nec alitioni aptos,natura sæpe coquit,ac superat:quorum excretio in salutem morbum cõmutabit,quod Gale.testatur lib.de Atra bile: vbi atrorum humorum euacuationem aliquando cum notis coctionis fieri concedit: & de ipsa atra bile exquisita idem testatur lib.4.aphor.cõmen.22.vbi postquàm cum Hippo.damnauit excretiones atræ bilis factas morbis incipientibus,addit:Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur,tũc corpus à natura expurgatur,& propter hoc atra bilis,& alius omnis huiuscemodi humor,vbi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant euacuationem. Nec tamen putes nigram vrinam cum in morbis acutis excernitur,posse aliquando mingi citra vstionem, aut refrigerationem. Sed cùm vstionem ostendit, possunt notæ coctionis adesse,& bona crisis superuenire. In longis verò morbis contingit à refrigeratione,aut vstione,humorẽ fieri nigrum, & morbum concitari,qui deinde coctionem admittat,& bonam iudicationẽ & salutarem exitum. Nunquam tamen niger apparebit color sine vstione,aut refrigeratione. Exemplum est apud Gal.lib.1.de crisibus,idem vt in exterioribus rebus in nigris subsidentiis euenire dicens.Nigræ verò subsidentiæ,inquit vel excedentem caliditatem,atq; igneam ostendunt, vel ex frigiditate vehementi extinctionem. Sic enim & extrinsecus nostri corporis partes affici videmus nigro colore, partim scilicet ex nimio calore, vt qui se Soli exposuerint,partim ex vehementi frigore,& veluti morte eorum,quemadmodum in senibus,& quibuscunque aliis supramodum refrigeratis.In sanis verò humor melancholicus,in optimis humorum confectionibus,quæ in iecore fiunt, subsidẽs:neque adeò copiosus est, neque adeò niger,vt vrinam aut deiectionẽ tingere valeat.Apparentibus autẽ nigris vrinis in morbis,vstionem & refrigerationẽ, siue natiui caloris distinctionem disces: quoniam liuidæ vrinæ refrigeratis antecedũt:flauæ verò,rubræ,& passeæ vstionem passis.Aetius quoque lib.5.cap.44.liuidas antecedere dicit nigras ex refrigeratione:flauas verò eas, quæ ob vstionem. Sed de coloribus hæc sufficiant, ad substantiam vrinarum accedamus.

De signis ab vrinarum substantiis. C A P. I I.

SVbstantia vrinæ eadem est cum ipsius consistentia: hæc verò ipsa vrinæ fusio est,cuius extrema sunt, tenuitas, veluti aquæ,& crassitudo, qualis in vrinis iumentorum reperitur: mediocritas verò, qualis in temperatis hominibus,quæ inter extrema prædicta exquisite cõtinet mediũ. Hæc est Gal.doctrina lib.2.progno.cõment.26.vbi de optima vrina dixit:Necessariò verò erit modicè pallida,consistentia media inter tenuem & aquosam, ac corpulentam qualis iumentorum habetur. Idem in comment.30. & libro primo de crisibus,

cap

cap.12.optimam vrinam,statim mediocrem crassitudinem habere dixit. Duo verò alia veluti extrema explicuit,cùm aut vrina non cõsistit in humorem,aut cùm nuper conturbata est. Et capite eodem duo extrema enarrans alterum proponit vrinã aquosam exquisite,& alterum conturbatam. Neque crassarum vrinarum aliam fecit mentionem, quàm conturbatarum,easdem omnino reputans. Et meritò quidem: non enim alia ratione vrina tenuis, crassa reddi potest, quàm vbi aqua ipsa, siue fusio vrinæ cum alia crassa substantia misceatur,ac confundatur. Id verò nihil aliud est quàm vrinam fieri turbidam. Interim ergo dum fusioni vrinæ adeò parum bilis miscetur, vt ipsa modicè perspicua maneat,nondũ turbata dicitur,sicuti neque crassa:cùm verò iam valde multa humoris,& eorum,quæ cum vrina minguntur,copia,cum vrinæ fusione confunditur, crassa eiusdem fusionis substantia redditur,ac perinde turbida. Ita vt turbulẽtiam æqua mensura cum crassitudine nanciscatur vrina. Cùm verò minus iusto miscetur, fusio vrinæ redditur tenuior,atque perspicacior. Cõsiderata itaque vrina optima,cõsistentia quæ veluti metrum est aliarum, reliquas, quo ab ipsa secesserint, dicemus aut tenues aquosas,atque perspicuas,aut crassas,turbulentas,& opacas. Nam & opacitas perspicuitati opponitur, & turbidæ opacæ sunt, omnes tamen colores confundit opacitas, ac turbulentia: opacitas siquidem impedit, quò minus ambientis lumen peruadat vrinæ corpus,color autem vrinæ talis apparet,vt suprà diximus, non tantùm ob verum humoris vrinam tingentis colorem,sed ob apparentem, qui ex luminis & opacitatis mistione nascitur. In turbatis itaque vrinis,quæ valde turbatæ sunt, præsagia,quæ à coloribus sumuntur,non parũ confundũtur: vrina verò alba crassa à vitrea pituita splẽdet quidem,sed perspicua non est,nec cõfusio & cõturbatio, quamuis crassitudinẽ efficiat, splendorem adimit,sed perspicuitatem. Porrò omissa vrina optimæ consistentiæ, quoniam de vrina omni ex parte inculpata posteà dicemus,de tenuibus & crassis primùm agamus. Vrinæ extremè tenues,vt inquit Gal.lib.1.de mor.po.par.3.com.vlt.benè coloratæ esse non possunt,sed tales albę sunt. Tenues autem & albas vrinas,notum est aquosas esse,quas Hippo.appellat albas perspicuas: quæ verò tales sunt,crudum valde significant morbum,& imbecillitatẽ facultatis naturalis,& morbi longitudinem,& mortem, vbi non constent vires:maximè in pueris,vt lib.2.progn.dixit.Hippo.quoniã hæ valde absunt à puerorum natura. Cæterùm interest, nam aut tenuis & aquosa vrina statim mingitur,parum inquam à potu,aut non. Si statim mingitur,ex Gal.deterior est,quàm alia,siquidem non tantùm concoctricis, sed etiam retentricis ostendit imbecillitatem. Est hæc affectio diabetes, & vrinæ profluuium,simile lienteriæ,copiosæ autẽ succedere bibitam aquam sine renum calore ac vehementi tractione,non fiet, aderitq; in renibus dispositio,qualis per caninã famem in ore ventriculi. Aquosa verò vrina,quę retinetur, simplicem significat affectionem, quæ tenet facultatem coctricem,sed extremam. Sed obiiciet aliquis aduersus præsentem sententiam. Nam peior videtur vrina aquosa, quæ non statim mingitur, quàm quæ mingitur. Quæ enim retinetur,vbi retenta non coquatur,summam significat imbecillitatem coctricis:quod si non retenta non coquatur,non perinde accusanda est coctrix,quæ sine tempore agere non solet, sed sola ipsa retentrix. Nos quidem quantùm attinet ad vrinam aquosam,quæ statim mingitur,vbi aliunde non constet,nunquàm imbecillam valde asseremus coctricem facultatem. Gal. nanque lib.6. de locis pat.cap.3.similẽ esse dicit diabetem caninæ appetẽtiæ ventriculi, atque in hac alimentum immodicè capi,ob appetitus vehementiam. Tractũ verò deinde alimentum facultatem retentricem grauare,atque deinde ventris sequi lienteriam, cibo celeriter descedente. Idque pari modo in diabete cõtingit,renes nempe immodicè ad se trahere potum,& venas exsiccare,eas verò,quæ in ventriculo sunt,potum copiosum auidè cupere: renes deinde ipsum celerrimè trahere,quod à iecore ad venã vsque cauam delatum fuit. Cùm verò ipsi serum copiosius attraxerint,ob imbecillitatem retinere nequeuntes,delabi permittant. Quod si renes ante tempus coctionis aut perficiendæ,aut aggrediendæ potum trahũt,quamuis in partibus iecoris & venarũ coctricis facultatis robur adfuerit, aquosa mingetur vrina,quam ob temporis breuitatem, nec validissima facultas superasset. Quod tamen,quantum satis est retenta vrina, cruda labatur,ita vt pro tẽporis ratione coctionem passa non fuerit, manifestè docet coctricem facultatem in extremo languidam. Non retineri verò,vt in diabete fiet, ob attractricis vehementiam,ob quam plus iusto trahitur,& ob retentricis imbecillitatem. Quod si adhuc Galeni sentẽtiam veram esse defendere velis,dices,vrinam aquosam statim mictam ostendere imbecillitatem coctricis facultatis,quatenus nullã defert secum bilem. Licet enim breui permaneat in ventre, & iecore, atque citò admodum hæc permeans ad renes percurrat,valebit quidem bilem aliquam secum deferre,à qua tingatur,ne omnino

Vrina crassa & turbida idem sunt.

Vrina optimæ consistentiæ.

Vrinæ extremè tenues.

Diabetes.

nino aquosa permaneat. Quòd verò talis appareat,& citò,duo docet, renum imbecillitatem adiunctam vehementiæ tractricis,& in iecore & venis calorem & bilis defectum, ac perinde coctricis imbecillitatem. Albæ verò & perspicuæ vrinæ,quæ tenuis alba est, meminit Hippocr.Aphor.72.sectionis 4.dicens: Quibus vrinæ albæ perspicuæ malæ, maximè verò in delirantibus apparent: sic enim legi debet Apho.Et Galenus in commentar.aquosas vrinas dicit easdem esse cum albis perspicuis,vbi non tantū cruditatem ostendere dixit,sed flauam bilem in caput rapi. De eadem quoque dixit Galenus lib.2. prog.commenta.trigesimosecundo, Aquosæ vrinæ tenues quidem substantia sunt, colore verò albæ,summam humorum cruditatē indicantes. Diximus autem capite præcedenti vrinam albam significare humorem tingentem vrinas, in partem aliam secedere, quod sæpe fit versus caput,licet quandoque fiat bile in ventrem elapsa:aut in corporis ambitum traducta. Ex se quidē tales vrinæ morbos longos ostendunt,ob cruditatem, quæ tempus indicat, & in quibusdam mortem, in quibus vires non possunt diutiùs permanere. Ipsis verò constantibus, Hippocrates dixit prog.trigesimotertio lib.secūdi: Quibuscunque tenuem ac crudam longo tempore mingentibus vrinam,si cætera vt in conualituris indicia fuerint,iis abscessum ad partes septo trāsuerso inferiores expectare oportet.. Quam sententiam nos ibidem latius enarrauimus. Quod si in morbo acuto talis vrina apparuerit,cùm adeò breui coqui non possit, magis lethalē esse dixit Hipp. Progn.33.eiusdem libri.Est etiam inter perspicuas vrinas altera,similis vino albo tenui, quam cruditatem etiam significare dixit Gal.lib.1.de crisibus,atque ex paucæ rufæ bilis mistione fieri.Hæc quoque vrina tenuis & perspicua si maiorem bilis copiā susceperit, subpallida reddetur,& cruditatem ostendet;verùm si adeò copiosa fuerit bilis,vt biliosam reddat vrinam,erit hæc,cuius meminit Gal.lib.4.Aphor.com.præfato dicens:Quibusdam enim vrinæ perspicuę non tamen albæ fiunt,quæ scilicet tenuē habent substantiam,colorem verò biliosum. Hæc est,quam Hippo.progn.30.lib.2. rufam tenuem appellauit dicens: Quandiu vrina fuerit rufa tenuis, crudum significat esse morbum. Hæc perspicua est,sed minus splendet,quàm si flauesceret,cum tenuitate, verùm in biliosis morbis apparet,sed adhuc incipientibus,quandoquidem ab ipsa nihil separatur, quod coctionem ostendat. Id enim probè admodū docuit Gal.lib.1.de crisibus cap.12. dicens: Quare neque simpliciter Hippo.vituperauit vrinam rufam, sed quando simul cum rufedine habuerit subtilitatem. Ita igitur inquit: Quandiu rufa fuerit ac tenuis, morbum crudum significat. Liquet autem quòd neque aliquid subsidet huiusmodi vrinis,neque enim contingit,vt quæ tenuis sufficienter fuerit,vel si multo tēpore quieta steterit,aliquā recipiat secretionem,adeò vt crassior pars,quæ in ipsa pēdebat,subsideat, tenuior verò superferatur. Nam hoc solùm aduenit his,quæ aliquā crassitudinē habēt. Hæc itaque vrina, quemadmodum & aquosa sed subpallida facta, debilis & occultæ coctionis nota est. Ostendit nanque vtraque earum nondum finitum esse morbi principium lib.primo de crisibus,cap.17.& Hippoc.Prog.31.lib.2.inquit: Si autē diuturnus fuerit morbus,& vrina talis fuerit,periculum est,ne homo sufficere non possit, donec vrina concoquatur. Porrò vrina rufa tenuis,colore non ostendit cruditatem, sed quoniam tenuitati est iunctus: rufus nanque color quandoque perfecta apparet coctione, vt in sanis hominibus, libro primo de crisibus, vbi inquit: nam & ex ipsis sanis, qui multum laborant, & pauciori cibo vtuntur,sunt vrinæ biliosiores: quare neque simpliciter Hippocrat.vituperauit vrinam rufam,sed quādo simul cum rufedine habuerit subtilitatem. Quemadmodum verò suprà probauimus,colorem vrinæ accedere posse sine substantiæ mediocritate: ita modò dicemus substantiam mediocrem fieri posse, nondum accedente colore. Nam ab Hipp.vituperatur vrina rufa tenuis:quoniā ipsam crassam & rufam fieri posse nouit. Poterit ergo fieri rufa, & moderata substantia. Sic etiam alba tenuis,crassa,moderata fiet.Ex dictis sequi visum est nobis,in eius Prognostici expositione, rufam posse fieri vrinam, aut addita bilis copia, aut ipsa synceriore reddita, vi caloris. Quod sub distinctione nonnulli eorum,qui nos ætate præcesserūt, reliquerunt scriptum. Aut enim (dicebant) vrina significat ipsam seream & aquosam partem,quæ vrina est,& vrinæ fusio à nobis appellatur. Atque hanc nunquam vi caloris aliquem colorem assequi asseruerunt.

Albæ perspicuæ vrinæ.

Rufa tenuis vrina.

Vrinæ color bifariā accedit.

Si tamen vrina totam substantiam commistam ex aquositate serea & bile, quæ cum ipsa delabitur,significet: solus calor alteratione valebit vrinam coloratiorem reddere. Et proculdubio rectè admodum hæc dixerunt,cum quibus nostra ex loco citato consentit sententia. Nam si quis in exterioribus rebus aquam magno igni applicuerit, & ipsam diu ebullire permiserit,nunquàm aqua colorem assequetur. Talis est serea pars, atque aquea vrinę fusio,quæ quamuis diuersorum humorum serum esse possit,id non

alia

alia ratione deprehenditur,quàm quòd vnius aut alterius particulam tingentem,secum defert: qua ablata,omnia sera, aquea,& veluti pura,ac perspicua aqua redderẽtur. Hac ratione & si diutius à calore patiatur,nunquàm colorẽ admittet. Verùm si quis aquam multam cum pauca terra Sinopidis misceat,parum tincta apparebit aqua: quã si igni admotam diu ebullire permiseris,omnino coloratiorem reddes, caloris actione aquæ parte dissoluta,& in vaporem versa,nulla externa substantia superueniente.

Id est,quod nos in Prognosticorum expositionibus diximus,& modò cõstantissimè asseueramus,vrinam mistam paucæ bili,au pallidæ,aut vtcunque remissi coloris, posse bifariam transire in aliam coloratiorem, aut nouæ bilis accessione, aut caloris actione, & perseuerantia. Primum nemo dubitat, secundum hinc constat, quòd pallida bilis, quæ colore remissa est,assatione, & serosæ humiditatis vrinalis, quam secum mistam habet,discussione, flaua redditur, dicente Galeno libro de atra bile: Iam verò alius humor aliquis amarus semper apparet,ipsum vomentibus, non semper autem flauus, verùm pallidus nonnunquã est,quo flauus crassior perpetuò conspicitur. Quare non ineptè hinc sumunt coniecturã,qui de humoribus optimè sentiunt,humiditatis aqueæ ac tenuis mistura,flauã bilem pallidam apparere,nonnulli aquosam humiditatẽ vocãt, quidam sero,huius generis existentem,vnde vrina & sudor prouenit.Sicut verò tenuis humoris temperatura bilis colore pallidior & consistentia humidior euadit: ita cum impensius ipsa digesta fuerit, discussaq; , oui vitello similis videtur. Ex his, & multis aliis,quæ à nobis ibidem dicta sunt,ad eiusdem rei comprobationem, notum euadit, humorem coloratum, coloratiorem quoque reddi, sola caloris actione, ac nulla alia substantia accedente,idq; in vrinis,ac pari etiam ratione, euenire.

Sunt qui obstrepant aduersus hæc,atque inquiunt: Cùm sera diuersorũ humorum diuersa sint,differentes colores,à diuersis fient seris,non ab humorũ accessione.Rursus Gal.1.de crisibus,& secundo Progn.comment.30.vbi vrina colore remissa fuerit, vt ad mediocritatem perducatur,bilis augmentũ spectat.Non ergo solo calore accedet color. Præterea si caloris actione colores vrinarum mutantur,pituita nunquàm non mutabitur in varium colorem,cùm nunquàm non patiatur à calore. Præterea Gale.libro 3. de causis sympt.tres tantùm modos mutationis colorum corporum scripsit: nempe succorum à naturali forma recessum,aut in profundum redditum,aut in cutẽ effusionem, de quibus non est caloris actio. Iam igitur si solius caloris actio vrinæ colorẽ variaret, imposturæ quidem forent,quæ de vrinarũ coloribus traduntur,maximè illud, Rubeus vrinæ color à sanguine manat.Coacti sumus hæc in medium afferre,non quòd existimemus hosce cauillos quippiam aut probare,aut suadere,aut quòd ex eisdem vel tãtillum frugis colligi debeat: sed quòd intelligamus quandoque decere huiuscemodi argutias soluere,vt tyronum ingenia ab his,qui veritatẽ obscurare conãtur, vindicemus. Quod enim primò diximus, sera diuersa diuersos vrinarum colores afferre, ingenuè fatemur. At verò serum humorũ vrinam tingens,non sine humoris portione accedit: quòd si serum vrinã tingit,id humoris delati ratione facit,quod affirmamus sæpe fieri. Quod etiam secundo loco adduximus,nemo negat ad naturalis coloris vrinæ perfectionem bilem exigi,quæ vbi copiosior accedit,coloratiorẽ reddit vrinam. Verùm qui hæc afferit,non negat ex augmento caloris pariter fieri vrinam coloratiorem, eiusdem bilis colore aucto:veluti per inediam,& febres diarias. Neque video cur Galeno testem adducant,ex libro 2.Progno.cõment.30.siquidem eo in loco,eorum opinionem funditus euertit,cùm inquit: Vrina naturalis modicè pallida est,vt pote ex humore consistens cocto,qui flauæ bilis parum recepit. Hæc vbi modum excedat,aut admodũ syncera permisceatur,vrina rufa apparet.Bifariã itaque apud Galenum vrina rufa cõficitur, aut bili rufa copiosa accedente, aut eadem synceriore facta. Redditur autem syncera assatione,vi caloris,vt ibidem docuimus:calor ergo synceritatem bili,& vrinæ colorem affert. Quod verò de pituita afferit aduersarius, fatemur pituitam calore mutare colorem,veluti cùm in sanguinem trãsit,coctione,aut rursus ex sanguine assatione in bilem. Nec tamen in differendo peritus inde colliget,semper fieri,quod aliquando fieri valet: non enim omnes pituitæ mutationes adeò magnæ sunt,vt in alium colorem,& speciem ipsam perducant. Concedimus quoq; cum Galeno,colores corporis illis tribus modis mutari. Verùm qui hæc affirmat,non negat cutem Aethiopis calore denigrari, & bilem atram vstione fieri,quæ sunt simplices mutationes,caloris vi. Neque inde sequi putamus,præsagia confundi:neque omnes colores ex omnibus fieri posse existimamus,aut quouis modo. Definiti enim sunt modi,quibus bilis colorẽ augere potest in vrinis,duo nempe prædicti.Calore tamen transit pallida bilis in rufam,& rufa in flauam,& sanguis ex subrubro in rubrũ,& perrubrum. Atque nũquàm rufa fiet flaua,nisi caloris actione, neque vrina rubra apparebit,nisi sero sanguinis redundãte.Comprobat hanc nostram assertionem

aſſertionem Actuarius libro primo de iudiciis vrinarum,capite ſexto,dicens : Caliditas verò paulò excedens modum,vrinam ſubaureā,atque ſubcroceam, reddit : ſed aucta vbi fuerit,eam efficiet auream & croceam.Loquitur autē ibidem ne nudis intēperantiis idem Gal.lib.10.de ſimpl.med.fac.ca.de bile. Quòd ſi hæc experimento,rationibus, & antiquorum placitis vera eſſe conſtat, nemo eiſdem citra liuorem , aduerſabitur. Sed ſi cum tenuitate ſubſtantiæ vrina rubea fuerit, duplici ratione cruditatem & morbi longitudinem oſtendit: tum quia ſerum ſanguinis non exquiſitè confecti indicat, tum quia tenuitas in craſsitiē,ac mediocritatē non niſi temporis ſpacio mutatur.Quãobrem

Vrina rubea tenuis.

Hippocrates libro ſecundo Prognoſticorum propè admodum dixit, ſubrubeam vrinam diuturniorē eſſe ea,quæ mingitur quandoque ſyncera,quandoque cum ſedimēto albo læui & æquali:atque eandem admodum eſſe ſalutarem. Non tamen ſalubriorem prædicta,vt quidam de eiſdem agens prauè intellexit.Quæ enim intermittit,ab optima ſecunda eſt,non tertia,vt libro 2.Progn.in expoſitionibus noſtris probauimus. Rubra præterea vrina deterior quàm ſubrubra eſt, & perrubra omnium harum peſsima. Coniungitur autem nonnunquam cum vrina tenui niger color,quam Gale.dicit tempore egere ad coctionem. Intelligendum vbi coqui debeat. Tenuis nanque & nigra vrina, ob nigredinem eſt valde pernitioſa, cæterùm ſi liberari debet æger, longo eget tempore,vt in commentario Heropiti,qui vrinas nigras tenues minxit,ſicuti & Apollonius in Abderis,& mulier auſtera in Thaſo,& altera in Cyzico.Neque ignoro autorem lib.de vrinis,negare vrinas nigras tenues,& Aetium libr.5.cap.44.dixiſſe, rarò aut

Vrina tenuis quid indicet.

nunquam reperiri vrinam nigram tenuem. In ſumma, vrina tenuis ſignificat cruditatem , frigiditatem nudam, morborum initia,mortem cum imbecilla facultate, cum robuſta longitudinem,in aliis abſceſſus, in quibuſdam recidiuas,ætatem verò ſenilem, ſexum fœmineum,& obſtructionē renum,aut iecoris,aut viarum vrinæ,ob quam ſæpe fit,vt craſsior vrinæ pars retineatur,tenuiore percolata.Neque eſt cur id dubium videatur,aut longa egeat verborum cumulata copia, ſiquidem in omnibus liquidis, quæ ſe nobis colanda traduntur, fæx atque craſsior liquoris pars in panno,aut vaſe colatorio relinquitur tenuiore procedēte,& penetrante,etiā ſi ſubſtantia ſummā habeat partium

Obſtructio cauſa eſt tenuitatis vrinæ.

miſtionē,vt vinum. Neque obſtat quòd vrinæ craſſæ mingantur, nam meatus renum non ſunt adeò anguſti,vt non admittant vrinam craſſam,vt cōſtat in vrinis valde conturbatis,ac veluti iumētorum:illæ enim quamuis craſsiſsimæ, renū meatus peruadunt. Sed euenit quandoque vt humor percolandus,qui cum vrina ſecernitur,valde lentus ſit & viſcidus,qui adhæreſcens meatibus retinetur,reliqua tenui parte percolata.Quandoque non ſic,ſed craſſum cum tenui procedit,quia craſſum non hæret. Præterea , vt dixit autor libro de renum affectus dignotione & medicatione,in ſenibus magis fiunt, in renibus lapides,in pueris magis in veſica : quoniā concreta eſt ſubſtantia humorum in ſenibus,in pueris verò fuſa. Ea ergo ſubſtantia,quæ cōcreta eſt,in renibus detinetur, reliqua vrinæ parte colata : in quibus verò fuſa eſt humorum ſubſtantia, vrina craſſa deſcendit, & renes penetrat. Tales ſunt humores,qui in vrinis puerorum procedentes ipſas craſſas reddunt,& qui vrinas alias conturbant. In obſtructionibus, verò iecoris vtrunque fit: nam quandoque apparent vrinæ tenues,quoniam humores obſtruentes refrigerant iecur, & languente facultate coctrice, vrinæ tenues ac crudæ minguntur: atque euenit,vt obſtructio non ſit adeò magna,vt vrina percoletur,in hac tamen diſpoſitione,quemadmodum penetrat craſſa pars vrinæ,ita & alimentum,quod procedit ad membrorum alitionem,aut paulò minus. Sed fit quandoque obſtructio adeò magna, vt neque alimentum digeri, neque vrina craſſa permeare queat. Nihil igitur prohibet quò minus obſtructio renum & meatuum vrinariorum & iecoris vrinam tenuem reddant,docente experimento ſingula percolata reddi tenuiora,vti aqua aut vinum,ſi per ſpongiam,aut mortarios lapideos percolentur. Vinum tamen optimū vrina moderata coctione eam aſſequitur ſubſtantiam,non confuſione,videmus tamen hæc tenuia fieri colatura,& vinum nigrum album fit & tenue.Nec negabis ſi mente cōſtas, vinum rem vnam eſſe, atque vrinam optimam,& hæc coctione facta eſſe. Neque obſtat Galen.qui cruditatē oſtendere tenuem vrinā dixit 4.lib.de Sanit.tuen.& 1.de criſib.Nam ſignum, quod non eſt propriū,ſine re ſignificata inuenire licet. Itaque tenuis vrina in febribus, niſi morbus alter,vt obſtructio,adfuerit,cruditatem oſtendet. Comprobat noſtrā aſſertionem Gale.lib.1. de loc.pat.qui vrinam aquoſam dicit eſſe ſignum lapidis veſicæ:tales verò obſtructione fient. Et Aetius de calculoſis renibus dixit : Vrinæ circa obſtructionis principium,paucæ aquoſæ minguntur. Craſsitudo tamen vrinæ deinde venit conſiderāda,quam diximus non fieri abſque aliqua humorum commiſtione, ac cōfuſione maiori,aut minori. Cæterùm Hippo.craſſas vrinas appellat eas, quæ naturalibus ſunt

crassiores, vt in Prognostico 65. libro 2. docet Galenus, idem in comment. Atque is est omnium intellectus. Dicitur etiam crassa vrina, quæ admodũ crassa est, & multò crassior naturali, vt in Prognostico 32. libro 2. Appellat etiam quandoque crassam vrinam, naturalem, & moderatam, vt in Aphoris. 76. & 77. sectionis quartæ. Abutitur tamen nominibus Hippocrates, vt inquit Galenus. At verò in præsenti opere crassam nos dicemus vrinam eam, quæ est naturali & moderata crassior. Redditur autem talis vbi accesserit humor: nam sine ipso syncera ac pura vrinæ fusio non potest non esse tenuis & aquosa. Significat autem hæc humorum crassitudinem, eorundem redundantiam: &, vt inquit Actuarius, cutis condensationem, quæ humores exprimit cum vrina. Indicat quoque morbi principium, in quibusdam. Humores tamẽ qui vrinæ accedunt, aliquando valde commisti, & subacti cum vrina descendunt, aliquando parum. Quapropter ex vrinis crassis ac conturbatis, quædam resident, & clarificantur, quædã tales perseuerant, quamuis sint quædam quę clarę mictæ sunt, sed extra turbantur, vbi videlicet confusio nondum facta est, sed proximè futura. Omnium quidem turbatarum vrinarum indicium est, flatuosum spiritum commisceri, quem calor generauit: is etenim flatus, humores cum vrinæ fusione confundit, nondum coctione finita: siue enim crassior, siue tenuior iusto vrina fuerit, cruditatem significat, vt Galen. 1. libr. de crisibus, cap. 12. docuit, dicens: Hoc autem intelligere licet ex his, quæ tenues ac puræ excernuntur, posthac verò vel remanent semper tenues, aut paulò pòst conturbantur, quoniam vtraque coctione caret. Eo autem differunt, quòd altera nondũ coqui cœpit τὸ δ᾽ ὅτι φυσώδη αὐτῷ πνεύματα ἀναμέμικται ταραχῆς, διὰ καὶ τοῖς νέοις οἴνοις τοῖς ἔτι ζέουσι γίγνεται. quod est: Altera verò quoniam conturbatio quædam, qualis nouis vinis adhuc efferuescentibus fit, spiritus flatuosos ei miscuit. Vox enim passiua ἀναμέμικται in actiua significatione vsurpatur, quod sæpe facere consueuerũt Attici, quemadmodũ & vocem actiuam in passiua significatione. Id dixerim propter eos, qui cùm alias linguæ proprietates ignorent, literam hanc mendosam iudicant: quicquid enim delirant interpretes, plectuntur typographi, nihil autem est, quod correctione egeat in pręcitato loco. Conturbatarum autem vrinarum tres habentur differentiæ apud Galenum, libro quarto de sanitate tuenda. Et 1. lib. de crisibus, cap. 12. Aut enim mingitur vrina clara, sed extrà turbatur: aut mingitur turbida, & sic permanet: aut turbida mingitur, & clarificatur, ac subsidet album, læue, & æquale. Prima omnium pessima est, postrema optima, medio loco dicta, media etiam est bonitate & malitia, quæ ex his, quę ab eisdem significantur, nota euadunt: Nam vrina clara micta atque extrà turbata, lib. 1. de crisibus, debet incipere coqui, quod est nullam manifestam naturæ actionem ostendere, sed egere longo tempore ad coctionẽ. At verò lib. 4. de sanitate tuenda, id non sine distinctione asseruit. Nam diuersa nota sumitur ab ipsa vbi statim turbetur, aut vbi post: inquit enim: Si enim quum emingitur pura sit, protinus verò turbetur, iam crudi succi coctionem aggredi naturam docet. At si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post aggressuram insinuat. Vrina verò, quę turbida mingitur, ac talis permanet, vigentem adhuc conturbationem, & in sanguine agitationẽ ostendit: verùm quæ mingitur turbida, atque statim residet album, læue, & æquale, morbũ significat haud multò post concoquendum. Sed tamen lib. 4. de sanitate tuenda, rursus id sub distinctione patefacit: nam aut statim subsidet, quod diximus album, læue, & æquale, & superiorem longè naturam succis, quos concoquit, ostendit: sin bonum sit quod subsidet, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis spatio superaturam succos nuntiat. Quod si omnino nihil subsideat: vel malum, naturæ imbecillitas significatur. Natura itaque cùm succos crassos & à natura alienos coquere debet, primum conturbationem efficit, cùm videlicet aggreditur coctionem: siquidem flatus, qui ex actione caloris generatur, cum substantia humorum mistus, eosdem confundit, cum vrinæ fusione. Verùm cùm vrina clara mingitur, quæ extra turbatur, nihil, quòd patere sensui possit, effecit natura, quod enim extrà turbatur, id tantùm docet, humorum adesse redundantiam, & cum vrina secerni, atque iam à natura fuisse commotos. Quod si paulò post turbantur vrinæ, non paruam adesse commotionem, & viam ad coctionem: verùm si longè post turbetur, etiam naturam coctionem aggressuram, interim verò agitare humores. Hæc autem agitatio & commotio viget, quando vrina, quæ mingitur, turbida est, & talis manet: neque aliqua manifesta coctionis nota in ipsa apparet, neque tunc finitum est morbi principium, libro primo de Crisibus, cap. 17. ex Galc. At verò cum subsidet turbida vrina, & quod separatur optimum est, constat coctionem ferè in totum perfectam esse, ac parum admodum conturbationis inæqualis

Turbatis vrinis flatus adest.

Conturbatarum vrinarum differ.

superesse. Idem enim eis euenit quod vinis cum generantur feruente musto, nam ad finem ebullitionis & fermentationis clara manent, & sine cõturbatione subsidente fæce à vino secreta: humorũ verò feruor clarificat ad finem ipsos, subsidentia separat: hanc intellige sedimenti boni generationem. Sunt ex his quædam adeò turbatæ vt vrinis iumentorum persimiles sint, de quibus Hippocrates Aphor. 70. sect. 10. 4. dixit: Quibus vrinæ perturbatæ, quales sunt iumentorum, his dolor capitis vel adest, vel aderit. Atque hæc quidem, vt Galenus inquit in commentario, si subsideant, significant citò finiendum morbum, si contrà, morbi longitudinẽ, aut cum languore mortem, quẽadmodum & omnia cruditatis signa. Dolorẽ tamen capitis ostendet, quoniã vt Galenus inquit, vrinæ veluti iumentorum à materia fiunt & crassa & densa, & à calore agitata: flatus verò cum calore promptè fertur in caput. idem lib. 6. de morbis pop. par. quinta, comment. 15. & lib. 3. de mor. pop. in comment. Hermocratis hanc conturbationem ab spiritu flatuoso fieri dicit, quã turbationi musti confert, quemadmodũ lib. 1. de crisibus, cap. 12. nouis vinis adhuc feruescentibus. Talis est vrinæ cõturbatio, quæ in corpore fit, humoribus crassis à calore agitatis, atque commotis, mistisq; cum vrinæ fusione: sed quandoque adeò magna est, vt post mictã vrinã perseueret, aut talis vt non perseueret, sed singula heterogenea separentur, atque vrinę fusione clara manẽte reliquũ subsideat.

Turbatæ vrinæ capitis dolorem ostendunt.

Cæterum quare vrinæ, quæ minguntur claræ, deinde turbantur, dubium est apud Actuariũ agitatum. Nam si à frigore externo turbari vrinas dixeris, quare non omnes, quæ eidem aeri frigido exponuntur, simili modo turbantur, sed quædã ex eis omnino claræ permanent? Rursus si à frigore turbantur, æstate non turbarentur. Præterea eiusdem hominis in eodem tempore, siue simili aeris temperie vrina hodie turbatur, & cras non turbatur, non ergo fit ab aere turbatio. Euenit quoque vt ex vrinis, quæ extrà turbantur, quædam igni appositę iterum clarificentur, quædam non. Nos quidem breuitati consulentes aliorum prolixitatem vitabimus, & barbarorum opiniones prætermittemus, ne videamur velle libros efficere maiores, quàm pro re, de qua agitur. Vrinæ, quæ extrà turbantur, non habent vnicam causam, sed duplicem: alterã internam, alteram externam. Interna est calor cum humorum copia: calor etenim quandoque humores commouet, non tamen eos confundit cum vrinę fusione, verùm sic commotos aliqua ex parte cum vrina transmittit. Quod si ipsos non tantùm commoueat, sed cõmotos cõfundat, amittet quidem vrinę fusio natiuum splendorem, ac turbabitur vrina, quum autem sola cõmotio facta est, non tamen confusio, vrina clara mingitur atque splendens. Causa autem externa accedit, hæc est frigiditas ambientis, aut pauca, aut multa, quę splendorem corrumpit, corrupto calore, qui seruabat eundem. Calor enim, ignis naturam sapit, & ignis splendet præ omnibus rebus corruptibilibus. Hac de causa in minus frigido aere fit tarda conturbatio, & quoniam quę antè fuerant agitata & commota, à frigore superueniente confunduntur. At verò vbi vrina extrà turbata iterum concalescat, vi caloris pristinum recuperat splendorem, quem absque ipso ob humorum confusionẽ frigore factam, seruare nullatenus potuit. Hinc notum euadet, quare quędam citò, quędam tardè in eodem aere turbantur: non enim habent omnes parem humorum abundantiã mistam. Notum etiam est eadem de causa quare eiusdem hominis vrina quandoque turbatur, quãdoque non in simili aere. In corpore tamen turbatio, à nimia humorum confusione fit permisto flatu. Constat etiam ab externa turbatione aliquam corporis dispositionem ostendi, siquidem non omnino ab ambientis dispositione pendet. Hanc vrinarum conturbationem, concretionem appellat Arist. libro 4. Meteo. cap. 7. vbi vrinam acetum, vinum, & lixiuium dixit, non inspissari à frigido, sed concrescere: & cap. 8. dixit concretionem fieri à frigido, calidi expressione. Interna tamen turbatio vrinæ à calido fit, hæc autem à calore exhalante humidum ac terrenam flatuosam, & aquosam substantiam cõfundente. Præterea si crassa vrina fuerit rubea, sanguinis crassi abundantiam significat, & febres continentes, & sanguinem fęculentum mingi. Crassa verò & nigra, magnam vstionem, aut copiosam nigrorum humorum expurgationem. Crassa flaua rarò conspicitur, quę significat bilem synceram abundare. Crassa rufa modicè coctum morbum biliosum ostendit, & salutaris est, vtraque ratione: nam colore, & substantia coctionem ostendit, licet non integram.

Vrinæ quæ extra turbantur.

De signis ab vrinarum quantitate. CAP. III.

Quantitas vrinæ non paruam nobis præbet indicationem eorũ affectuum, qui in humano corpore consistunt, sicuti & causarum prægressarum, à quibus ortum habuere. Hæc quidem aut moderata est, aut à debito modo recedit: id verò excessu, aut defectu. Modum seruare ea vrina dicetur, quæ

potus

potus quantitate respondet, & serosæ humiditati in alimentis præexistenti. Quod si à debito modo recesserit, causæ euidentes sunt aduertendæ: si enim aliqua earum non fuerit vrinæ mutandæ occasio, corporis dispositio accusanda veniet. Euidentes verò siue prægressæ causæ, quæ vrinæ quantitatem variare solent, ac iusto maiorem ipsam *Causæ vrinæ copiosæ.* reddere, hæ sunt: Magnus potus, præcipuè vini aquosi, alimenta admodum humida, humore aquoso, non viscido, aut tenaci, vt melopepones, & pepones, & alimenta liquida & aquosa. Vsus medicamenti alicuius habentis vim vreticam; ea enim sanguinem in serositatem conuertunt: præterea frigiditas ambientis, quæ seream sanguinis superfluitatem exprimit, & humorum dissolutionem impedit. Vbi verò nihil horũ in causa fuerit, corporis dispositiones sunt perquirendæ: fiunt enim vrinæ copiosiores, vbi humores crudi ac crassi coquantur; quoniam membra ex ipsis nutriuntur, & excrementum separatur, quod deinde excernitur: id verò aquosum cùm fuerit, per vrinas demandabitur. Euenit quoque talis vrina in iudicationibus à natura factis: non pauci siquidem morbi iudicantur superueniente vrina multa, veluti Hippocrates dixit quarta sectione, Aphorismo 69. Quibus vrinæ crassæ grumosæ non sine febre, multitudo eueniens, ex his tenuis iuuat: præcipuè verò tales veniunt, quibus ab initio vel breui sedimen habent. Vrina ergo, quæ multa crassa, atque alba morbũ finit, qui aliàs abscessu foret finiendus, vt Hippo. dixit Apho. 74. eiusdem sectionis. Præterea Galen. libr. 1. de morb. pop. par. 2. cõment. 41. inquit: Vt enim per ventrem sæpius totum corpus expurgatur, sic & per renes & vesicam. Colliquatione quoque facta dicemus copiosam reddi vrinam, vt in febribus quibusdam, atque imbecilla facta, & demortua facultate retentrice vasorum. Præterea mingitur vrina copiosior exsiccato ventre: vrina siquidem multa noctu micta paucam significat deiectionem. Copiosissima quandoque redditur, & immensa vrina in diabete, neque tamen manifestè excedens potum. Renes enim vehementi caliditate immodicè trahunt, & anticipant tempus, & sicciores relinquunt partes ventris, in quibus bibendi cupiditas excitatur, cui si potum adhibeant ægri, is à renibus rursus attrahetur, ac perinde repetito sitient. Ita verò vrina copiosa redditur multa aqua à renibus tracta, minimè tamẽ retenta, ob retentricis imbecillitatem. Motus etiam corporis vti cursus, aut equitatio vrinam augent, partibus lumborum & renum commotis & agitatis, & ad easdem partes traductis excrementis, potissimùm serosis. Contrariæ causæ ac dispositiones corporis efficiunt vrinam quantitate paucam, veluti *Causæ paucæ vrinæ.* paruus potus: is enim materiam præstat vrinæ. Alimenta arida, sicuti & glutinosa, & valde crassa, quæ meatus obstruant, & medicamenta eiusdem naturæ; exercitatio, quæ in ambitum corporis digerat excrementa serosa, ac eadem discutiat, paucam efficiunt vrinam: cuius generis est sudor multus, qui vrinam paucam relinquit: sunt etenim ex eadem materia. Ventris etiam fluxus vrinæ copiam minuit, humore in viam alteram relegato. Vehemens quoque febris humores absumendo minuit, quemadmodum & renum imbecillitas: quorum attractrix nec serum trahit, nec sanguinem ab eodem mundat, vti eorundem expultricis languor.

De signis ab vrinarum contentis. CAP. IIII.

QVod Græci παρυφιστάμενον appellant, nos vrinæ contentum dicimus. Est autem id quicquid in vrina continetur, præter vrinæ fusionem. Sunt qui spumam, & circulum ab vrinæ contentis separent: spumam quidem quæ nihil aliud sit præter fusionis substantiam & inclusum flatum: circulum verò, quod sit extrema supremæ superficiei, iuxta matulam circunferentia, quam coronam vocant, ea verò liquoris pars est. Contenta tamen trifariam distinguntur, quantitate, natura, & loco: quantitate nanque, aut est multum, aut paucum, aut moderatum. Naturam verò internoscimus colore, odore, aut substantia: ex loco distinguntur contenta, nam aut subsidet in ima matulæ parte. Græcis ὑπόστασις: aut in medio appendet, quod appellatur ἐναιώρημα, id est, appendiculum: aut supernatat, quod νεφέλη, id est, nebula dicitur. Quanuis libro 2. Progn. in expositionibus nostris dictum sit, apud Hippocr. vocem νεφέλη, significare non tantùm quod in vrinis supernatat, sed etiam quod suspenditur, esseq; commune nomen nebulæ, & appendiculo. Nos verò cum Gal. singula contenta prædictis nominibus distinguemus. Vbi cõtenta quantitate moderata fuerint & reliqua naturalia non mutantur, probam *Contento…* significant coctionẽ ventris, iecoris & venarum, atque naturales facultates consta[re,] corpus bene nutriri. Sunt enim cõtenta bona alimentorũ excrementa, quæ à nat[ura pre]parantur & excernuntur, cùm autem moderatam quantitatem excedunt, c[…]

ostendunt: hæ verò sequuntur otium, ingluuiem, intempestiuam ciborum assumptionem, atque eorundem frigidam, & crassam naturam, balneum aut exercitationes à cibis, tempus quoque hyemis & ambientis frigiditas hoc idem faciunt, impedita humorum attenuatione, & resolutione. Fiunt etiam contenta copiosa, natura iudicationē aliquam exercentem, atque humores victos cum vrina excernente. In sanis itaque & ægris copiosa ac bona cōtenta sæpe fiunt: vnica tamen communi ratione, qua videlicet crudi humores, qui à natura victi sunt, & superati aliqua ex parte cum vrina excernuntur, ostendentes eorum, quæ in venis relinquūtur, dispositionem. Docet id vrina, quæ mingitur, in sanis interim dum coctio & sanguinis cōfectio in iecore & venis peragitur: hęc siquidem copiosum obtinet contentum. Ea verò peracta, vt inquit Gal. lib. 1. de crisibus, vrinæ contentū minuitur, & color augetur. In morbis verò febrilibus humor superatus, qui putrescebat, veluti in cineris formam versus, in speciē contenti secernitur, apud Galenum lib. 3. de præsa. ex pul. cap. 7. In sanis itaque pars chyli, quæ confectionem integram effugit in iecore & venis separatur in contenti speciem. Atque si in vasis pars improbè in sanguinem mutata contineatur, dominante natura formam contenti boni consequetur. In febribus verò pars cruda è ventre in iecur & venas delata, atq; superata à natura, pars quoque ad cineris formam conuersa ex humore putrescente, in vrinis continetur. Cæterum de loco generationis & separationis contentorum bonorum latè differuimus libro primo Prognosticorū in annotationibus in vltimum cōmentarium, quapropter ad eum locum lectorem ablegamus. Porrò quamuis cōtenta vrinarū bona materiam habeant ab humoribus crudis, qui non superantur, ita vt alitioni mēbrorum seruiant, generationem naturali coctrici facultati acceptā referunt: non enim transeunt in contentum bonum crudi ac crassi succi, nisi cùm à natura vincuntur, quemadmodum in iudicationibus, & summis morborum vigoribus. Ac perinde fit vt pueri copiosum mingant contentum, quoniam præter id, quòd cruditates aceruant, robustissimam habent altricem facultatem membrorum. Cùm verò abundè aluntur, abundans segregant excrementum, victum à natura. A coctionibus enim supersunt excrementa. Excernitur etiam quandoque copiosum sedimentum in vrina, rupta aliqua interna inflammatione, micto pure, id fit in iecoris inflammationibus, & suppuratis renibus, aut vesica, aut meatibus vrinariis. Distinguitur id à bonis contentis, quoniā pus, quamuis bonum, non est adeò album, & id substernitur vrinæ in ima parte matulæ. Odor quoque puris facilè ab odore sedimenti distinguitur, aut digitis affricatum, aut carbonibus iniectum: puris namque grauior est odor. Tum etiam quoniam, agitata vrina, difficilius commiscetur pus fusioni, quàm contentum bonum, ac deinde citius residet, & aggregatur. Vrina quoque in mictu puris non est omnino benecolorata. Cùm autem in matula pus conspicitur, si locum, à quo fuit excretum, distinguere velis, id à loco doloris, & magna, aut parua cum vrina confusione accipies. Suppurationem quoque pulmonis cum vrina euacuatā Gal. lib. 6. de locis patientibus refert, cap. 4. Natura enim valida semper inuenit viam materiebus, & si crassæ sint, inquit, septima sectione Aphor. comment. 55. Mingitur quoque in vrinis contentum quantitate paucum ob inediam. Siquidem alimenti defectus minuit humorum, & excrementorum copiam. Rursus excercitatio eadem excrementa discutit, euacuatione sensum effugiente. Minuit etiam contentum euaporatio facta à calore ambientis. Significat non minus obstructionem viarum, siquidem in obstructionibus vrinæ percolantur. Impotens quoque natura contentorum minuit quantitatem, veluti dolor, quoniam natura ad partem dolentem mittit excrementa. Sicuti & inflammatio eadem ad se trahit, quemadmodū cucurbitula. Causæ tamen, quæ contentum minuunt auctæ, idem omnino auferunt. Contentorum autem natura in primis colore distinguitur: optimum nanque contentum album esse debet: quemadmodum enim in tumoribus præter naturam, & vlceribus pus generatur, ita in vasis vrinæ contentum bonum, vtrobique vincente natura, & assimilante. Conatur enim natura vt agens naturale, mutare alimentum, atque excrementum non valde malignum, in sui substantiam; quod si id non consequatur, quoad fieri possit sibi assimilat, quapropter in tumoribus præter naturam pus generatur album, quoniam solidarum partium agentium color est albus. Talis est color vasorum, atque contentorum bonorum, quæ ab ipsis agentibus & vincentibus generantur. Sed de his libro 1. Progn. in annotationibus in vltimum cōmentarium, & lib. 1. de diffe. febriū, cōmentario cap. 8. latè diximus. Quod si contentum ab hoc colore fuerit diuersum, varium erit à naturali, & optimo, atque eo deterius, quò magis ab hoc colore discesserit, & nigrum omniū pessimū. Ex nigris verò cōtentis quò magis ad imū locum cōtenderint, eò erūt deteriora,

Locus generationis contentorū bonorum.

Puerorum vrinæ copiosum habent contentum.

Contentorū natura.

Nigra contenta.

deteriora,vti ex bonis & albis inferiora,meliora,hoc enim fummè vincentē,illud vero fummè victā oftendit naturam. Sunt tamen ex eis quædam alba craffa, quæ oftendunt pituitā,vt pallida aut flaua,bilem & rubea fanguinis abundantiam. Meminit eius contenti Hippoc.libro 2. Prognoft. dicens:Si verò vrina fuerit fubrubra, & fedimentum fubrubrum,ac leue,diuturnior quidem hæc,quàm prior eft,valde tamen falutaris:vinea verò & paffea contenta, fanguinis affationem fignificant. Subftantia verò diftiguntur contenta: fiquidem immodicè craffa,nimiam fignificāt vftionem, & humorum craffo-rum redundantiā. Tenuia tamen cōtenta aut imbecillitatem caloris,aut humoris tenuitatem,aut flatus fignificant miftionem,aut omnia.Subftātia quoque inæquale redditur contentum,cum læuorem non feruauerit,fed fuerit aliqua parte tenue,aliqua verò craffum.Quod in fuppuratis tumoribus facile eft videre.Pure enim manāte pars confpicitur craffa, pars quandoque tenuis,& pars mediocris:talis eft difpofitio phymatum non æqualiter cō maturefcentium, bifidorū,& circumquaq; durorū,apud Hipp.lib.6.de mor. po.par.1.fect.14. Succedit hoc loco dicere de prauis quibufdam cōtentis,de quibus agemus,vbi prius,quæ reliqua funt de natura & loco contentorum, dixerimus, atque de notis coctionis à cōtentis per morborū tempora.Ex odore bonū agnofcimus contentū quod omnino fœtore priuatum eft, aut quamminimè fœtet. Si enim ex humoribus non putrefcentibus & fano homine fedimentū vrinæ,aut quoduis contentum bonum conficiatur,erit quale dixit Gale.lib.1.Prognoft.commen.vlt.non vt fanguis commutatum,neque vt pus caufæ præter naturam particeps, in generatione:fi verò in febribus contentum feparetur vincente natura,erit id quàm minimè fœtidum, vt apud Galenū libro 1.de differ.feb.cap.8.Loca pariter contentorum non parū variant eorundem fignificationem.Nam quoddam apparet in fuprema matulæ parte,quoddā in media,quoddam in infima,vnumquodque tamen horum quò magis ab imo loco, feruata natura, fubleuatur,maiorem flatus fignificat miftionem,lib.3.de mor.pop.par.3.in hift.in Larifa virginem,vbi delirium ex accidenti fignificare dixit,per totam verò matulam diffundi & difpergi,maximam flatus copiam oftendit.Subftantia nanque, quæ fuapte natura, ad imum locum defcenderet,vbi cum flatu mifceatur,leuior reddita afcendit.Quod faciunt vtres aëre pleni,qui feclufo aëre in aqua fubmerguntur. Significat quoque vrinæ contentum bonum,diuerfam coctionem:nam cùm fubfidet,fumma adeft coctio,minorem verò coctionem fignificat appendiculum,& nebula adhuc minorem.De his tamen probè admodum dixit ac citra controuerfiā autor lib.de vrinis Galeno adfcripti, loca contentorū non oftendere bonum aut malum,fed quantitatem bonitatis docere. Contentum enim album læue,& æquale omne,bonum eft,magis autem bonum, quod defcendit,quàm quod afcendit,veluti,nigrum omne malum, & deterius quod ad imum vergit.Quapropter bonitatis menfura tantùm ex loco defumetur,non bonitas.Sunt tamen quidam humores,qui adeò tenues funt à natura, vt omni flatu feclufo, in fuprema matulæ parte adhuc fubleuati teneantur. Quare in biliofis morbis coctionem integram intelligemus, nondum humore mutato in appendiculum, aut fedimentum. Sufficit enim ad coctionem, in eis nebula alba, aut appendiculum æquale album, & læue,vt dixit Galenus libro 1.de Crifi. cap. duodecimo, veluti & Aetius libro quinto, cap. vigefimonono, qui bonum colorem ad coctionem in eis morbis fufficere dixit. Quod tamen ad appendiculum & nebulam attinet, ratio probat. Putandum enim eft, humorem biliofum tenuem tantam mutationem paffum, cùm ad formam & crafsitudinem nebulæ, aut appendiculi deuenerit, quantam humores crafsi cùm ad formam fedimenti deducti fuerint. Præter id quod à bile pauci flatus eleuantur, qui difcuti debeant ad coctionis integritatem. Integrè enim cocta eft bilis, quamuis contentum fupernatet in vrina, quandoquidem in fummo vigore id fit. Improbè autem quis dixerit, minorem coctionem adeffe bili fupernatanti quàm pituitæ fubfidenti. Siquidem in fummo vigore vtraque fummè cocta eft, vtrique enim integrè natura dominatur, & vtraque affecuta eft fummum naturæ opus: quod affequi poteft, etiam fi bilis fublimis maneat, & pituita fubfideat. Subfidet enim graue à flatu liberum, & fupernatat leue: etiam fi fit à flatu liberum.Et licet verum fit,omne humidum,dum coquitur, vapores mittere, non tamen funt hi,qui bilem coctam fubleuant,fed propria & natiua leuitas.Præter id quòd flatus,qui tenues funt,difcutiuntur,& euolantes non cōmifcentur cum fubftantia rei,minimè verò qui à bile oriuntur, pauci quidem & tenues admodum.Ex his omnibus colligamus contenti optimi naturā atque perinde vrinæ optimę.Eft autē hęc,fubrufa,aut fubflaua,modicę crafsitudinis inter albā aquofam, & craffam,qualis iumentorū,modicę quantitatis,cū fedimento albo,leui,& ęquali:& in

Contentorū fubftantia.

Odores contentorum.

Contentorū loca.

Contentum ex loco quid indicet.

Contentum optimum.

morbis venoſi generis cum materia,quàm minimè fœtidum.In quibus integram atque perfectam indicat coctionem & ſummum morbi vigorem, atque ſecuritatem & iudicij celeritatem. Apparentibus nanque integris notis coctionis,vbi humoris peccantis euacuatio ſequatur,non poteſt non finiri ad bonum morbus:ſine euacuatione verò multi poſt notas integras coctionis moriuntur, nequeuntes humorem vitioſum excernere. Prætermitto modò cauſas externas.In morbis quidem venoſi generis vbi expultrix facultas non conſtiterit, fieri poterit,vt poſt coctionem non ſequatur excretio.

Coctione præcedente mors quandoque ſequitur.

Quapropter Galenus lib.3.de Criſibus,cap.3.dixit:Siquidem ego cùm millies, dum criſes fierẽt, intereſſem,neminem vnquam vidi intereũtem,qui cum ſignis coctionis criſim habuiſſet.Et rurſus cap.5.inquit:Neque enim vel animo concipi poteſt,quòd poſt morbi exquiſitam coctionem criſis mala ſequatur. In morbis quoque qui extra vaſa fiunt poſt coctionem,quę ab ſputo in morbis thoracis ſpectatur,& in tumoribus & vlceribus genito pure,vbi non ſequatur excretio,quandoque moriuntur ægri.At verò lib.1.de mor. pop.par.2.ſectione 25. Cratiſtonacte & ancilla pictoris. Patiebantur quoque febrem ij duo,& humores venarum nondum cocti fuere,quorum cauſa obierũt ſuppuratis minoribus.Itaque ſi duo morborum genera coniungantur, vt inflammatio,& febris, vnumquodque ſuas expoſcet iudicationes,ſiue excretiones, vt Zoilus lib.2.de morbis pop.qui poſt puris emanationem ſudore opus habuit ad ſalutem,quoniam febricitabat. & Anaxion lib.3.de morbis popul.par.3.præter ſputorum reiectionem,criſim per ſudorem eſt paſſus.Quamobrem Hippoc.rectè præcepit in morbis extra venas vrinas inſpicere.Ileum enim patiebatur,3.lib.de morb.pop.apud Tiſamenum mulier,cuius vrinas inſpiciebat Hippoc.& Gale.in cõment.inquit,Parua igitur ex vrinis,vbi bonæ ſunt, vt ita habentes ſeruentur,eſt ſpes:non parua verò in exitium vergentia,ſi malæ fuerint.Nota autem eſt huius ſententiæ cauſa:nam quamuis cocta ſit vrina, poteſt non ſuppurari inflammatio,& abſque ſuppuratione non liberabitur æger. At verò ſi vrina mala fuerit,peſsimum eſt indicium, quod oſtendit naturalem facultatem minimè conſtare per corpus vniuerſum.Hæc itaque vrina ſedimentum habebit album ob ea quæ diximus, & λεῖον, id eſt, læue,quaſi dixeris,omni parte ſimile, & ὁμαλὸν, id eſt,æquale. Et quamuis dictio Græca,atque Latina ſignificare poſsint in partibus æqualitatem, quod in pure probè diceretur,in contento tamen vrinæ apud Hippoc.qui dixit ipſum eſſe læue,& æquale, & læue ſignificat partium æqualitatem,reliquum eſt,vt ὁμαλὲν, ſignificet, vt inquit Gale.perſeuerans,ita vt tale appareat,non ſemel,ſed ſæpe,& ad finem vſque morbi.Quapropter ſingulæ totius diei vrinæ medico erunt inſpectandæ,vt coctionis perſeuerantia cognoſcatur.

Vrinæ omnes inſpectãdæ.

Quæ enim mingitur cum ſedimento albo,læui,& æquali,verùm intermittit,& quandoque ſyncera mingitur,diuturnior eſt prædicta, verùm admodum ſalutaris. Hæc enim,vt inquit Gale.lib.1.de Criſi.ſemicoctos oſtendit humores. Sic ergo ab vrina ſingula morborum ſalubrium venoſi generis tempora cognoſcet medicus.

Morbi tempora ex urina.

A principio vrina mingitur,aut alba aquoſa,aut ſimilis vino albo tenui, aut mediocriter ſubpallida,vt inquit Hippocr.ruſa tenuis,aut, vt Gale.lib.1.de Criſi.cap.17. turbida, quæ talis permanet,aut clara quæ extrà turbatur. Hæc enim debet incipere coqui. Augmentum verò indicat vrina,quæ nebulam habet albam,aut appendiculum æquale, & album,in morbis,qui ſubſidentiam habere debent,aut rubens nebula,aut tale ſedimentum, aut ſine his vrina modicæ craſsitudinis, & pallida. Præterea quæ mingitur turbida,& tardè clarificatur, & ſubſidet album,læue,& æquale,& quæ intermittit, ita vt aliquando ſyncera,aliquando cum bono mingatur ſedimẽto.

Statum quæ urina indicat.

Statum verò indicat vrina optima dicta,ea nempe quæ præter ſubſtantiæ mediocritatem bonum colorem habet, & ſedimentum album,læue,& æquale.Nam,vt Galenus inquit libro 1.de Criſib.cap.17. non ſufficit ad ſtatum nebula ſola,aut bonum appendiculum : quo fiet, vt abeſſe velit ſedimentum bonum.

Cõfundunt lectores uaria Galeni uerba.

Confundit autem non parum lectores Galenus in eo loco: dixerat enim prius:Quomodo igitur in primo die febris ad ſtatũ perueniſſe dicetur? Quomodo aliter,quàm ſi ſtatim habuerit ſigna coctionis? Deinde verò explicans eas notas coctionis,quæ ad ſtatum exiguntur,inquit:Nebula quidem ſola,aut quibuſdam ſuſpenſionibus bonis factis,ſtatus tempus nondum adeſt,quamuis Græci codices, quos legi, omnes habeant,ὄτω πάρεςι:legendum autem,ὄπω πάρεςι,hoc eſt,nondum adeſt.Quòd ſi ſtatus tẽpus non adeſt,cum nebula,aut bono appendiculo, ſedimentum erit neceſſarium.At verò inquit ibidem:Quemadmodum igitur iam ſuppurata inflammatione febrem in ſtatu conſiſtere non contingit, aut dolorem obuiare, eodem modo neque ſi quicquam in vrinis ſubſideat exquiſitè optimum. Ecce modò negat febrem in ſtatu conſiſtere, quando in vrina ſubſidet aliquod ſedimentum optimum,& prædixerat, id eſſe ad ſtatum neceſſarium. Non minus quoque confundit lectores,quod 2.ſectione

Aphoriſ

Aphorismorum, commentario 29. dixit: Dispositio siquidem, à qua symptomata generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior: verùm in his, qui saluari debẽt, multò melior, quàm in morbi principio. In hac enim oratione opponit maiori morbo meliorẽ. Cùm tamẽ ipse lib.3.de crisibus, cap.4. & sæpe alibi, distinxerit morbi magnitudinẽ à malignitate. Quapropter magnus morbus, siue vehemẽs (idem enim sunt lib.1.de crisibus, cap.3.) paruo opponitur & melior deteriori. Quod tamen ad rem ipsam attinet, status tria habet tempora, in primo & secundo coctiones maximæ fieri, notum est apud Galenum prima sectione Aphoris. comment.7.& 8. Et 1.& 3. de crisibus. In vltima tamen parte status coctio perfecta in totum est. Attamen à prima parte status, iam sedimentum album, læue, & æquale apparet in vrina, & prætereà coctiones adhuc celerrimæ fiunt, vt totius humoris subiecti secundum extensionem natura dominium integrum assequatur: interim tamẽ semper apparet bonum sedimentum prædictum in vrina. An tamen per id tempus morbus summam magnitudinem assequatur, vel ante id, non sine distinctione respondendum videtur, sed seruanda Hippocratis doctrina ex lib.1. de morbis popu. parte 3. quam nos explicuimus libro 2. de different. febrium, in cõmentario cap.16. Inclinatio verò nullam habet ex vrina coctionis notam. Siquidem quod summè coctum est, amplius coqui non valet. Summè autem coctus est humor in vigore, & talis perseuerat. Constante nanque facultate coctrice, adeò vt morbum ad integritatem coctionis deducat, nullum est periculum retrocessus, aut deterioris status. Coctionem tamen prætergredi amplius nemo rectè dicet: nam status postremã partem comprehendit, in qua totus humor ad integritatem coctionis perductus est. quod docẽt optimæ iudicationes, quæ eo tempore perficiuntur. Dices fortè, Galenum libro de generalibus morborũ temporibus dixisse: Quapropter nullus morborum finientiũ est, qui non quatuor hæc tempora percurrat: non tamen ex alio quopiam, atque cruditatis, & coctionis signis, quæ ex recrementis deprehenduntur, cognitio ipsorum cõstat. Respondemus, Gal. in eo loco non dixisse, quatuor: neque enim in Græcis codicibus ea pars habetur. Dixit enim, hæc tempora, non hæc quatuor tempora, quæ verò cognoscuntur, tria tantũ sunt, nempe principium, augmentum & status. Adduces iterum Gal. qui eodem loco dixit: Post vigorem sequitur declinatio, qua & symptomatum magnitudo: & humorum copia cessat. Restat in ea nonnihil humorũ adhuc, qui coctionẽ requirunt. Non ergo in totum perficitur coctio in vigore. Hæc ratio nihil, me iudice, probat: id enim nõ in omnibus fieri Gal. putauit. Nam in morbis qui crisi finiuntur, qui etiam seruant humorem ad indicationẽ, notum est, totum humorem intra id tempus coctionem integram suscipere, non spectata declinatione. Nam, vt Gale. vult lib.3.de crisibus, cap.5. iudicationes in summis morborum vigoribus fiunt. Quod si ab eis aliquid concoquendum esset reliquum, nulla talis esset proba iudicatio, siquidem crudorum humorũ euacuationes nunquã fiunt in bonum, aut in ægrotãtis salutem. In aliis autem morbis, qui neque totum humorem ad finem & iudicationem asseruant, neque crisi finiuntur, veluti vlcera & inflãmationes, à quibus aliquid resudat, vt & lateralis morbus, & quædam ex febribus, verum est, post summum vigorem aliquid relinqui concoctionẽ spectans. Inclinat enim magnitudo morbi ante coctionis humoris peccantis absolutionem, vt nos quoque docuimus libr.2. de differ. febrium in nostris cõmentariis. Cæterùm quamuis in febribus, quæ ante vigorem nullam manifestam habuerunt euacuationem, id parum concoquendũ relinquatur, nunquàm tale ex vrina post summum vigorem peractum, aut notabis, aut ostendes, aut referas quid est id. Nam paucum reddi contentum, non est coctionis, sed paucitatis humorum nota. Quod si dixeris id esse crassius, in pure, fortè verum dices: sed in vrinæ contento, constat id non reddi crassius optimo contento, nisi vbi post integrã coctionem amplius à calore exsiccetur, & incrassetur. Verùm si ita est, tibi etiam contradicet Gal. Dixit enim, in declinatione aliquid relinqui, quod spectat, aut desiderat coctionem. Ad quod spectat coctionem, nondũ coctum est: non ergo exsiccabitur, & incrassabitur amplius, veluti coctionis modũ excedens, sed tale funditus apparebit, quale in summo morbi vigore etsi quantitate minus. Malè igitur asseris post summũ morbi vigorem, vrinæ sedimentum maiorem ostendere crassitudinem, aut aliquã coctionis notam, quæ inclinationi debeatur. Prætereà quamuis verum sit, aliquid relinqui coquẽdum, id non ostendet declinationem, sed inde sequetur symptomatũ diminutio. Id verò vehementius videtur vrgere contra ea quæ asseruimus: diximus enim: Sedimentum album, læue, & æquale ostendere summum morbi vigorem: nam in febribus pituitosis ab initio apparet in vrina prædictum sedimentum, autore Gale. lib.4. Apho. cõment.69. vbi cùm de vrinis, quæ ab initio crassæ sunt, & iuxta iudicium tenues minguntur, ageret, inquit:

Status partes.

Contingit enim aliquando vel per initia morbi,vel non multò post,vrinas factas crassiores,propter grauitatem habere sedimen. His igitur vrinis sedimen, bonum signum non est,sicuti aliis quæ ab initio tenues existẽtes,ratione totius morbi coctionis sedimẽ capiunt.Confirmat eandem sententiam Aetius lib.2.sermone 1.cap.30.Accedit quoque autor libri de vrinis,cap.vlt.afferens,aliquando ab initio copiosum sedimentũ apparere in vrinis ob crudos humores,& id deinde attenuari, & transire in appendiculum, & deinde in nebulam, ac decipere idiotas, putantes morbum vergere in peius. Ad quod dicemus,primò quo pacto id contentum à bono & optimo, quod in summis morborum vigoribus apparet,distinguatur.Deinde eiusdem effectus causam adhibebimus.

Pituita bonũ contentũ refert. Quando morbus pituitosus incipit, vbi copiosè cum vrina pars pituitæ excernitur (quemadmodum in morbis biliosis incipiẽtibus fit,quoties vrina rufa tenuis mingitur) subsidet multa pituita. Sed tamen vrinæ substantia, post subsidentiam, remanet iusto tenuior:&,vt inquit autor libro de vrinis Gal adscripti,malè colorata, vtrunque enim efficeret bilis modicè mista cũ vrina,quod coctis morbis facere solet. Quòd si hæc duo coniungãtur,maximè cognito morbo pituitoso,& paulò antè incipiente, manifestum est,eam non esse coctionis notã,sed abundantiæ pituitæ. Ad quod accedit quod Aetius dixit loco citato,id contentum omnino læue non esse,vti bonum,hoc est,non habere partium similitudinem,non etiam habere læuitatem. Causa verò eius mutationis est, quoniam pituita simul cum vrina ab initio excreta,deinde à calore agitatur, & flatus genitus à calore coctionem aggrendiente,cum ipsa miscetur, & eandem eleuat, & mutat in appendiculum. Quæ vbi amplius agitetur, & flatui copiosiori misceatur, ad supremam matulæ partem in formam nebulæ ascendet. Neque tamen ibidem permanebit vsque ad finem morbi,sed rursus natura continuata coctione,& flatũ discutiet & crassiorem reddet,ob coctionem,& inde ad morbi finem iterum residebit.

Contenta mala. Contenta autem mala non tantùm cruditatem morbi ostendunt, sed perniciosa habentur. Talia verò sunt pinguia, similia farinæ crasſiori, furfurea, laminea, & orobea. Hæ sunt differentiæ malorum contentorum, sumptæ ab eorundem substantiis.

Pingue contentum. Pingue contentum semper insidet, nunquam autem subsidet, vt inquit Galenus 7. sectione Aphorismo. comment. 35. Totam etiam vrinam pinguem nunquam vidit Galenus lib. 3. de mor. po. par.3. in cõment. histo.in Thaso Parium, hac de causa Prognost. 35. lib. 2. Hippo. dixit: Et pinguedines supernatantes, similes telis araneorum damnandæ sunt. Significant enim colliquationem. Idem omnino significare intellige,si puncta veluti paruæ olei guttæ vrinæ supernatauerint. At verò lib. 7. Aphori. 35. inquit, Quibus insidens pingue ac simul totum,his renum vitium acutum significatur. Ex quibus duabus sententiis duæ significationes pinguedinis contentæ supernatantis in vrinis agnoscuntur: cùm enim sensim excernitur pingue, ostendit pinguedinis corporis colliquationem, quæ sensim etiam ad renes defertur,maximè si febris adsit. Cùm autem pingue affatim excernitur, colliquatio pinguedinis renum significatur. Adest quoque per bonam valetudinem pingue supernatãs,quale est quod summis iusculis refrigeratis concrescit,

χλῶς. quod Græcis χλῶς appellatur. Id verò bonam coctionem indicat & pingue, quod in sanorum hominũ sanguine adest,vt inquit Gal.libr.4.de sanitate tuenda. Quod autem simile sit quod insanis & ægris apparet,notum est consideranti rem ipsam,& verba Gal. in comment.35 lib.2.Prog.& 4.lib.de sanitate tuenda, in quibus locis eisdem omnino verbis vtitur ad significandum pingue,quod vrinis supernatat in sanis,& ægris. & nos id perspicuè ostendimus lib.2.Progno.in expositionibus nostris. Quibus non dubito, assentiet,quiuis sanæ mẽtis & libero animo. At verò contentum simile farinæ crasſiori malum est: significat enim assari sanguinẽ crasſiorem,aut carnes inæqualiter colliquari. lib.2.Progn.commẽt.28.Idem ferè lib.1.de crisibus.Verùm colliquari carnes inæqualiter fit primùm eliquata recenti pinguedine,deinde vetusta,deinde carne recenti,ac posteà vetusta.Hippocrates verò appendiculum minutatim dispersum ad speciem farinæ crasſioris, γονοειδὲς, hoc est,genituræ simile appellat.

Contentum lamineum. Eo tamen deterius est lamineũ,indicat enim superficiales solidorum partes exuri, ac perinde exilire. Vltimam malignitatem inter hæc contenta repræsentat furfureum sedimentum:quod non tantùm solidas particulas exuri inæqualiter significat,sed profundius inuadere,& crasſiores partes vstione exilire à solidis mẽbris. Est autem id albi coloris:nam quãdoque significat sanguinem assari,nempe cum fuerit coloris rubei.

Orobeum contentum. Orobei contenti non meminit ibidem Hippocrates. Cæterum id ad contentum quod refert speciem farinæ crasſioris reducetur, colore repræsentans oui vitellum.Apud Actuarium libro 1.de differ.vrinarum,& lib.2. cap.10.dixit significare pinguedine colliquata,iam carnẽ colliquari. Nos verò dicemus sedimentum referens speciem farinæ crasſioris,album significare carnis & pinguedinis

assationem

assationem,& rubrum sanguinis vstionem. Id enim orobeum significat apud Gale.4. sectione Apho.com.76. Quamuis furfureum sedimentum aliquãdo fiat ob sanguinis assationem,vt Galenus inquit lib.4.Apho.comment.77.Erit autem id colore rubeum. Quoniam tamen contingit sæpe vrinam mingi cum aliquo horum malorũ sedimentorum citra periculum,id distinguemus quemadmodũ Hipp.Apho.citato,cum inquit: Quibus in vrina crassa furfurea quædam simul exeunt,his vesica scabie laborat. Crassa autem vrina,mediocrem in hoc loco significat, in qua si tale aliquid apparuerit, in vesica aderit scabies: siquidem à vasis non excernẽtur furfures,laminæ,aut farinæ crassiori simile,vbi vrina cocta fuerit, atque valuerit natura. An tamen laborante natura, atque febrem validam patiente ægro,id omnino à vasis procedat, non est certum, nisi medico de vesicæ sanitate & vasorum vrinariorum prius constiterit. Vti nos latè docuimus lib.2.Prognost.in expositionibus nostris. Apparet in vrinis sæpe sedimentum cinericium,in his qui lapide vesicæ laborant, & in quibus pituita salsa assata abundat. Descendunt etiam sæpe cum vrina arenulæ,quæ lapidis significant generationem, hæ verò vbi per vrinæ fusionem veluti natantes conspiciuntur,vstionem sanguinis ostendunt, cum febre maximè. Visæ etiã sunt veluti carunculæ cum vrina mictæ,quæ ostendunt sanguinem crassum in renibus aut hepate vstum,vt inquit Gal.4.sectione Aphorif.commentario 76. Quo in loco Hippocr.cum vrina crassa quædam capillis similia mingi dixit, eaque ostẽdere id mali à renibus esse,non quidem in renibus morbũ esse. Capillos quoque in renibus consistentiam accipere Galenus dixerat. Est is morbus à medicis appellatus τριχίασις, hoc est,capillitium. Generatur id malũ in his,qui orobo, fauis,& caseo vtuntur in cibis:ac perinde à crassis humoribus materiã habent prædicti capilli, quam calor adiungit, agglutinat,& continuat,à renibus per vrinarios meatus prorogatam. Quapropter quendam,qui eisdem vtebatur,refert Gal.minxisse capillos, qui ad medium cubitum extendebantur. At verò lib.6.de locis pat.cap.3.horum capillorum generationem ad venas refert,& sine renum vitio fieri testatur dicens:Proinde probabilius mihi videbatur in venis huiuscemodi res procreari. Fuchsius hæc duo loca cõciliat,dicens,Hippocratem in Aphorismis, & Galenum in commentario voluisse in renibus accipere pilos consistentiam:materiam autem generationis accipere in venis, dixit libro sexto de locis patientibus. Verùm id non soluit contrarietatem verborum: quoniam sexto libro de locis patientibus,idem quod in comment.Aphorif.dixerat, retulit, nempe in renibus pilos accipere consistentiam:& statim addit, probabilius esse in venis procreari.Ex quo videtur idem significare,consistere,& procreari,apud ipsum in his locis. Aliàs nisi contrariæ essent sententiæ,vna non excluderet alteram:ambæ enim possent esse veræ,aut probabiles apud ipsum. Quam ob rem mihi dicendum videtur, Gal.in comment.Aphor.insecutum Hippocrat.doctrinam,quem susceperat enarrandum. Hippocrates autem ibidem ad renes retulit pilorum generationem.Libro tamen sexto de locis pat.liberè exposuit mentem suam,& quod verum existimauit patefecit,dicens: Quæ nonnunquàm adeò videbãtur exigua,vt mirarer quomodo in renum spatio talia possent consistere: proinde probabilius mihi videbatur,in venis huiuscemodi res procreari. In venis igitur ex Galeni doctrina generantur pili. Visa etiam sunt in vrina filamenta quædam alba, quædam crassa, quædam tenuia, & quædam aliis longiora, quæ indicant nocturnam præcessisse pollutionem, aut adesse seminis profluuium. Fit quoque vt sanguine concreto in vesica, & meatibus vrinariis, filamenta excernantur, quæ prædictis maiorem habent partium adhæsum,& lentorem. Euenit enim sanguini in eis partibus concreto in grumos, quod sanguini è vena in aquam misso:is enim magna sui parte transit in filamenta,quæ viscidam quandam referunt pituitam. Talia quoque filamenta è sanguinis concretione in vesica fiunt,qua parte in aquam calidam,siue vrinam calidam sanguis effunditur.Minguntur quoque per id tempus sanguinis grumi qui interim dum retinẽtur pernitiosa & lethalia efficiuntur symptomata.Spuma quoque inter cõtenta vrinarum recensetur. Cuius generationem Gal.lib.4.Apho.cõment. 43.ad materiam spirituosam & humidam retulit.Et causam generationis spumæ duplicem adhibuit,nempe calorem,& motum. Caloris exemplum,sunt apri ira concitati, & quæ in lebetibus elixantur. Motus exemplum est, mare ventis agitatum : apri nanque spumam ore fundunt, & mare turgidum spumosum est. Equi verò celerrimè agitati spumam calore & motu generant. Cæterùm libro secundo Prognosticorum, cõmentario 47.postquàm aeream & pituitosam substantiam,spumam constituere dixit,statim retulit generationis causas: nempe calorem & motum. Quas communes causas dicit multarum,& paruarum bullarum : & addit, γίνονται δ' αὖται δύσλυτοι, hoc est. Fiunt autem hæ solutu difficiles, (sic enim legi debet,ne confundamus lectionem cum Laurentiano)

Arenulæ.

Fuchsius notatur.

Filamenta in vrina.

Spuma vrinæ.

rentiano) ob duas causas, scilicet humoris tenacitatem, & flatus crassitudinem, & turbulentiam. Nam quod bullæ cùm semel genitæ fuerint à calore, aut motu, citò rumpantur, & pereant, inde fit, quòd humor parum tenax facilè rumpitur, & quòd flatus pertenuis citò penetrat, ac euolat: quòd si crassus & nebulosus fuerit flatus humoris, bullæ pondus sustinebit, & non adeò appetet, vti tenuis aer, ascendere, & grauibus superuolitare. At vbi lenta & tenax fuerit humoris substantia, flatus non adeò facilè ipsam disrumpet, aut eiusdem continuitatem soluet. Idem etiam ad vrinarum bullas transferamus: significabit etenim bullarum copia flatus abūdantiam, crassitudinem, ac turbulentiam, & humorum crassitudinem ac tenacitatem. Et si bullæ multæ fiant, & paruæ, ac solutu difficiles, humorem tenaciorem, & flatum crassiorem indicabunt. Magnæ verò bullæ, & quæ citò soluuntur, contrarias causas. Indicant quoque capitis dolorem, ea ratione, quæ dicta est de vrinis conturbatis: siquidem hæ flatu commisto turbātur, & agitato humore, bullæ verò eisdem omnino causis. Quòd si magis ad coronam siue circulum vrinæ tendat spuma, maior capitis dolor indicatur: Si verò magis ad medium superficiei, minorem. Id etenim fit flatu facto pauciore & tenuiore. Apparet quoque vrina, cui multa supernatat spuma, in feminis profluuio: quoniā semini flatus miscetur, & semen spumosum est. Quod antiquitas agnoscens Venerem ἀφροδίτην, quasi spumosam dixeris, appellabat. Bullas quoque renum morbos longos ostendere testatur Hippo. Apho. 34. sect. 7. dicens: Quibus in vrinis bullæ insident, morbum renalem, & longum significant. Abroganda verò est fides Actuario, qui libr. 2. de causis vrinarum altitudinem vrinæ proportione altitudinis corporis diuisit, atque contenta ex loco, partis corporis affectæ, situm ostendere dixit. Ita vt contenta sublimiora, sublimes corporis partes laborare indicent, & media medias, & inferiora infimas. Circulus quoque vbi eiusdem fuerit coloris, cum tota ipsa vrinæ fusione, aut omnino non inspicietur, aut vbi confusè conspiciatur, nihil aliud ab ipsa ostendet vrina: vbi tamen diuersus fuerit color, indicabit naturam non omnino vincere, neque omnino victam esse. Quòd si color circuli in meliorem (ex his qui suprà dicti sunt) inclinauerit; quamuis vrinæ totius color malus sit, naturam non omnino vinci significabit. Verùm vbi color vrinæ fuerit bonus, color autem circuli tendat in malū aliquem de prædictis, indicabit naturā nondum omnino vincere morbificas causas. Diuersas quoque causas morbum committere ostendit circulus colore diuersus ab vrinæ fusione.

Capitis dolorem indicant bullæ.

Circulus vrinæ.

De signis ab vrinarum odoribus. CAP. V.

SAnorum hominum vrinæ non omnino fœtore priuantur, sicuti neque ventris excrementa. Verùm interest, quoniam excrementa ventris magis paratam habent substantiam ad putredinem subeundam, quàm vrinæ: longo quoque itinere incedūt, ferè à naturæ cultu destituta. Vrinæ verò commistam habentes substantiam ex fusione, & excrementis cum ipsa descendentibus, in vesica detentæ, neque amplius à natura gubernatæ, sed cohibitæ tantummodo, paruam quandam putredinem cōtrahunt, ac perinde paruum fœtorem. Cum verò valde fœtent, animaduertendum, an pus simul cum vrina mingatur, id enim statim pandit fœtoris causam pus esse, atque id, parte aliqua suppuratione patiēte. An tamen id bonum sit ac tale indicet, ex optimi puris notis accipies. Maximè verò fœtor concomitatur puris excretiones, quæ fiunt à vesica. Ibidem enim pus genitum vehementius putrere solet, quoniam pars frigidior est, & quæ minus potest puris malitiam corrigere. quapropter Hipp. Apho. 81. sect. 4. dixit: Si sanguinem aut pus minxerint, aut scamulas, & odor adsit grauis, vesicæ significat exulcerationem. Nec tamen hoc tollit fœtorem puris aliunde manantis: sed non erit adeò grauis, vt magnum malum ostendat, atque eam naturæ imbecillitatem, & internecionem, vt puris malitiam corrigere non valeat. Cæterum vt breui finiamus caput, fœtor vrinę, fine puris mictu, atque is molestus & grauis, magnam putrediné significat humorum, aut partis alicuius corruptionem, & mortificationem, atque eò maiorem, quò fœtor fuerit maior. Quod si cum graui odore prauum fuerit contentum, mortem ostendet. Fœtorem quoque nidorosum vstionem humorum putredini iungi, & fœtorem acidum putredinem refrigerationi coniunctam ostendere, vti dulcem, putrescentem sanguinem, non est à ratione alienum.

Pus à vesica vehemētius fœtet.

De

De signis à modo mingendi. CAP. VI.

PORrò mingendi modus à naturali trifariam variat: aut enim vrina funditus supprimitur, quæ dispositio à symptomate, vt reliquæ, nomē accipit, ἰσχουρία, id est, vrinæ suppressio: Aut difficilè excernitur, & cum dolore, aut sine ipso, cui nomen est δυσουρία, id est, vrinæ difficultas: Aut distillat guttatim, nobis volentibus, nequeuntibus tamen, aut etiam nolentibus, quæ passio στραγγουρία, id est, vrinæ stillicidium dicitur. Quòd si vrina cohibeatur, significat, signis bonis accededentibus iudicatorium rigorem, lib. 6. de mor. po. par. 1. sect. 11. Aliàs verò, aut imbecillitatem expultricis vesicæ, aut meatus occlusionem. Imbecilla autem redditur, vbi à multitudine fibræ expulsioni seruientes fuerint immodicè distentæ. Quod fit vrina diutius retenta, aut in aula, aut in foro, aut in theatro, aut in profundiori somno: meatus autem occluditur, aut inflammatione, aut tuberculo, aut cicatrice, aut callo, aut scirrho, aut carne adnata, aut lapide, aut arenulis, aut pure, aut crassa pituita, aut sanguinis grumis. Cum dolore verò excernitur, & difficilè, vbi inflammatio fuerit, quæ non omnino obstruat, aut vlcus in eisdem meatibus vesicæ & colis, aut lapis, aut vrinæ ardor, aut flatuosus spiritus commistus. Sine dolore verò ob durū tuberculum, aut crassam pituitam, aut pus non acre, aut imbecillitatem vesicæ. Stillicidium verò vrinæ accidit ob paralysim musculorum vesicæ osculum claudentium. Quando verò vrina mordet, & ante tempus ad excretionem irritat, stranguria à Gal. appellatur lib. 3. de mor. popu. par. 1. sicuti & lib. 1. par. 2. comment. 41. Verùm hæc stranguria volentibus nobis cum dolore fit: ob paralysim verò sine ipsis.

Vrina retinetur quibus causis.

RELIQVA.

SVperest pauca quædam referre, ad operis complementum, quæ alioqui diligenter, consideráti nota forent. Cæterùm ne aliunde expetantur, dicemus de vrinarum diuersitate, pro sexu, ætatibus, temperaturis, anni temporibus, exercitationibus, & victu, atque de vrinis per febrium genera. Hæc enim reliqua videntur ad complendam hanc nostram de vrinis tractationem. Ex ætatibus quidem, in adolescentia optima mingitur vrina, qualis à nobis suprà fuit depicta. Si quidem talis mingitur in optimo corporis temperamento, & in quo optimæ coctiones exercentur, sine cruditatum abundantia. Ea verò adsunt ætati, quæ est à decimooctauo in vigesimūquintum annum. Hanc sequitur virorum ætas, in qua vrina mingitur colore intensior optima, & paulò tenuior, mediam habens cōsistentiam inter extrema tenuitatis & crassitudinis, vt libr. 2. Prognost. in nostris expositionibus diximus: non tamen exquisitæ, vti quæ dicta est, adolescentibus debita: nam & ipsam tenuissimam appellat Gal. ibidem, non simpliciter, sed collatā ad vrinas aliarum ætatum. Ac proinde Progno. 33. eiusdem libri Hippocrates inquit: Viris autem & mulieribus vrinæ nigræ, pessimæ sunt: pueris verò aquosæ. Illæ nanque sunt omnium pessimæ, quę longius recedunt ab his, quę sunt homini secundum naturam. Cùm autem pueri mingant ex natura crassiores omnibus vrinas, erunt aquosę, summè à natura ipsorum elongatę. Viris autem, cùm mingant ipsas tenuissimas, non erunt aquosę pessimę, sed potius nigrę. Tenues quoque vrinas mingunt senes, sed crudas, & ad albedinem tendentes: decrepiti verò adhuc magis. Pueri quoque copiosum mingunt contentum, minus autem adolescentes, minus his viri. Paucum quoque contentū habent vrinæ senum: fœminarum verò vrinæ minus coloratę sunt, quàm virorum, & tenuiores, copiosius quoque contentum habentes. Vtero tamen gerentium vrinæ tales sunt, quales earum, quarum menses cohibentur, color verò veluti ciceris elixatio: habent tamen nebulam albam supernatantem, & veluti grana quædam innatantia. Qualis verò est distinctio exercitatorum, & in otio degentium, talis est eorum qui inedia & ieiunio longo & frequenti vtuntur, atque eorum qui saginantur. Nam qui valenter se exercent, paucum mittunt contentum cum vrina, reliquo humore dissoluto. Quibus quandoque succedit, vt colliquationes in suprema vrinæ parte innatent, suntq; ipsorū vrinæ coloratiores. Tale accidit his, qui diu à cibis abstinent: nam vrinæ plus iusto colorantur, & sine contentis ob inopiam fiunt. In otio verò degentes, & lautè epulantes, vrinas mingunt minus coloratas, cum copiosis contentis, interim dum naturales facultates ipsorum constant. Ex temperaturis præterea, calidæ vrinas efficiunt tenues & cum paulò paucioribus & tenuioribus contentis, maximè si calori siccitas coniungatur. Vtcunque tamen intensiori colore redduntur. Frigida verò temperatura vrinas efficit minus coloratas, quandoque tenues, quando

Aetatum vrinæ.

Sexuum vrinæ.

Exercitatorum vrinæ.

Temperaturarū vrinæ.

quandoque tamen crassas. Siquidem minguntur cum crassis excrementis, crassæ, sine ipsis tenues & percolatæ. Ex anni tamen temporibus diuersæ fiunt vrinæ: hyeme nanque vrina pro bibitorum ratione redditur copiosa, non bene colorata, plurimum continens sedimentum, æstate contraria: nam coloratior fit, & paucior, cum paucis contentis, & his magna ex parte subleuatis, quæ omnia efficit calor. Vere omnia medio modo se habent: Autumno crudæ minguntur vrinæ, colore priuatæ, & paucis cõtentis, sed his residentibus melancholicis & terrenis. Febrium tamen notę quædam sunt, quæ ab vrinis sumuntur, quæ ostendunt ipsas incipientes: nam cùm iam ad morbi vigorem peruenerint, peritus medicus non eget signis ad morbi cognitionem, nisi breui admodum in statum perducatur: nam & in statu omnes vrinæ sanis & optimis similes redduntur, præterquam quòd in morbis pendentibus à crassis humoribus, sedimentũ est copiosius, & in his qui pendent à calidioribus, & tenuioribus, aut apparet paucum, aut sola nebula alba aut appendiculum æquale. Inter initia verò diuersæ sunt vrinæ in febribus humoralibus. De diariis autem dicamus prius, in ipsis statim apparere coctionis notas in primis vrinis, quæ minguntur, quod putridis febribus non adest, nisi à diariis in ipsas fiat transitus. Mutantur autem in diariis colores vrinarum. Siquidẽ in his quæ ab aliquo animi sympt. fiunt, vrinæ redduntur rufiores: minus rufæ verò ob cruditatem, dolorem, aut bubonem. Febre tamen tertiana exquisita incipiente, vrinæ minguntur rufę aut flauæ, & tenues, & quandoque prima die coctionis habẽt notas. In quotidiana exquisita, vrina quandoque mingitur incipiente morbo, tenuis & decolor, quandoque crassa & turbida, pro ratione retenti & excreti humoris. Atque, vti diximus, quandoque subsidet in ipsa ab initio quod bonam repręsentat subsidentiam, est autem pituituita. In quartana crudæ etiam sunt vrinæ, sed variæ, ratione dicta de febre quotidiana. In sanguineis autem febribus, vrinæ minguntur ab initio, rubræ, aut subrubræ. Aliquando verò tenues aquosæ aut subpallidæ, aut turbidæ. Quemadmodum in omnibus aliis febribus continuis, & intermittentibus, non exquisitis. Falluntur autem, qui putant vrinam rubram esse propriam notam sanguinearum febrium. Nam cum renum imbecillitate aliquando fit, inseparabilis verò non est: siquidem sine ipsa sæpe fit sanguinea febris.

Febrium vrinæ.

Christophorus à Vega Complutensis, opus hoc de vrinis peregit ætatis suæ anno quadragesimotertio, nostræ salutis 1553.

CHRISTOPHORI A VEGA DOCT. MEDICI, AC COMPLVTENSIS ACADEMIAE PVBLICI PROFESSORIS.

OPERVM

Pars altera,

CONTINENS

Commentaria in lib. Aphoriſmorum Hippocratis. Prognoſticorum item Hippocratis è Græco in Latinum verſionem, cum expoſitionibus ac annotationibus,in Galeni Commentaria.

CHRISTOPHORI A VEGA COMMENTARIA IN LIBRVM Aphorismorum Hippocratis.

NOuimus quàm plurimos disciplinarum studiosos, quique non paruã in eisdem fecerunt accessionem, diuersos admodum scopos sequentes scripsisse libros: omnes tamen ad vnum conati sunt easdem, in quibus versabantur, disciplinas augere, aliis prodesse, & seipsos honestis titulis condecorare. Cęterum quidam antiquorum sententias exposuerunt, easdem patefacientes, dilatantes, & roborantes: nonnulli causas eorum, quæ ab autoribus dicebantur apponentes, aduersariis contradicentes, & sapientissimos viros omni via & ratione ab imperitorum calumniis vindicãtes. Alij aliorum sententias collegerunt, quibusdam mutatis, aut additis. Alij suas adinuenere vias, quibus artes docerent, & addiscentes minori assequerentur labore, addentes multa tam in generalibus, quàm in singularibus artium documentis. Nos verò alios maleuolentia motos, accusare nouimus, vt rerum nouatores, quibus ea tantùm placent, quæ ab autoribus suis, aut præceptoribus probata receperũt, eisdem se totos tradentes, ac mancipantes. Placuit sane nobis olim librum Progn. Hippo. exponere. Placuit etiam libr. Gale. De differẽ. febr. Commentariis illustrare. Sed tamen visum est mihi aliquando de vrinis propria docere, & rursus maiorem subire prouinciam, & magnam totius artis medicæ partem, vno volumine comprehendere, meliori quã potui via, non sine commodo eorum, qui deinceps artem ordine docere instituerint, atque eorum, qui eandem addiscere voluerint. Curaui mehercule id ante quinquagesimum annum peragere, ne morte pręuentus frustrarer fine, aut morbis correptus, ille meus ardor iuuandi studiosos restingueretur. Cæterùm quinquaginta iam annos natus, adhuc valens & constans, si Deo placet, neque id reliquum, quod vitæ superest, in silentio transigere, æquum duxi. Nec tamen putet aliquis me alioqui à docendi munere exoneratum à laboribus omnino liberum fuisse superstitem, qui Caroli Hispaniarum principis maximi salutẽ seruandam suscepi, mandato Regis Philippi patris sui, cuius Magestati sumus semper obnoxij. Accessit etiam non contemnendus labor in curandis morbis magnatum multorum, & aliorum, qui se nobis quotidie committunt, quibus nostrum auxilium denegare non foret honestum, licet tamen interim nonnullas horas ad scribendum eligere, quas in exponendis, dilatandis, & vbi opus fuerit, defendendis, Hippo. aphorismis, locare decreui. Cum quòd singuli singulares contineant sententias, breues ac memoria dignas, quas Laconicas esse dixit Plato: tum quòd in diuersis admodum sententiis, diagnosticis, prognosticis & curatiuis, in quibus tot annos laborauimus, modo versari, non paruum nobis sit allaturum oblectamentum, & animo recreationem. Est libri titulus, Hippocratis aphorismi, hoc est, sententiæ separatæ, à verbo ἀφορίζω, quod est, separo, & segrego: sunt etenim huius libri sententiæ seiunctæ, & rarò inter se connexæ, quamuis aliquando inuenias nonnullos aphorismos de eadem artis parte scriptos, vt sectione prima de victus institutione, & quarta de febribus, & de vrinis. Sunt præterea aphoristicæ sententię breues, paucis summam rei, de qua traduntur, attingentes, quod ad multorum dogmatum compræhensionem, & memoriam summè conducit. Possemus pariter eas, quæ in Prognostico scribuntur, sententias aphoristicas appellare, sicuti & eas quæ in lib. de Medici officina, & multas earum, quæ in libris de morbis popu. Placuit tamen Hippocrati, huic tantùm libr. aphorismorum titulum facere, & sententias ipsas aphoristicas nos appellamus. Quòd verò aphorismus præter id quòd separata sententia est (quod Græca vox indicat) sit quoque breuis & concisa, res ipsa docet. Galenus hanc esse rei rationem testatus sectione 1. huius libri, commentario 14. & sectione 2. Commentario 28. & sectione quarta Commentario 47. Librum hunc septem sectionibus diuisum reperimus in Hippoc. codicibus Græcis, an tamen ita diuisus ab ipso fuerit, an postea ab scriptoribus, nondum constat: in codicibus præterea Galenianis in easdem diuisus est sectiones, & diuisionem significauit in pręfatione ad tertium. Quamobrem eam Gale. diuisionem, quæ in ipsius codicibus habetur, sequemur in his Commentariis, quod in expositione libri Prognosticorum ea de causa seruauimus, quamuis nulla ratione mentione digna libri Prognostici seiungi debeant, sicuti neque secunda aphorismorum sectio à prima potius, quàm aphorismi, qui antecedunt decimumnonum primæ sectionis à decimonono & reliquis.

Aphorismus.

HIPPOC.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM Sectio prima, Christophoro à Vega interprete & expositore.

HIPPOC. PRAEFATIO.

Vita breuis, ars longa, occasio præceps, experimentum periculosum, & iudicium difficile. Oportet autem non solùm seipsum præstare oportuna facientem, sed & ægrum, & assistentes, & exteriora.

COMMENTARIVS.

Sententia hæc totius operis est præfatio, qua Hippoc. vtitur ad sequentem traditionem quemadmodum & in prognostico vsus est præfatione. Vult autē in hac ostendere, quàm sit ex vsu libros scribere, atque eosdem, quoad fieri posſit, breues, vt inde vnius hominis vita ad artem medicam assequendam sufficiat, quod fiet si librorum scriptores inutilia omnia resecauerint, solis vtilibus, & iis sine quibus addiscentes artem consequi non valeāt, relictis. Nemo etenim nostrûm est, qui non nouerit, quàm longo sermone quidam disputent de nominibus, quantum temporis alij in præfationibus, epistolis, & encomiis conterant, quàm longè alij diuagentur in propulsandis sectis (quas nouerunt ab aliis sæpius confutatas) vt suas impleant paginas: quasdam verò maleuolentia prosequuntur, quas intellig nt iure à sapientibus receptas, vt easdem obscurent, sperantes ex aliorum iniuria sibi accessurum ornamentum. Hos autē omnes deturbat Hippoc. breui admonens ratione, vitam esse breuem, artem verò longam Deinde adiiciēs quibus de causis ars longa habeatur, nempe quoniam occasiones experiundi, & inueniendi, sunt præcipites, & experimenta non sine periculo aguntur, & iudicia non facile feruntur de rebus quas arte tractamus, etiam si omnia quæ possunt iudicia confundere de medio tollas, ac teipsum præbeas facientem oportuna, & ægrotum habeas obedientem & assistentes omnem diligentiam apponant ministrantes, & exteriora omnia concinnè respondeant. Vitam breuem esse dixit ad artis longitudinem facta collatione: breue etenim & longum ad aliquid sunt. Quin & si quis vellet ipsam breuem dicere, quoniam finis actionum est, animam virtutibus & scientiis illustrare, ad harum verò assequutionem perfectam, breuissimam esse vnius vitæ periodum, non falletur. Cæterùm Hippo. breuem vitam dixit, artis longitudini collatam. Breuis sanè est humana vita, breuis quoque ab omni superiori seculo fuit, vt nos alibi probauimus, nisi quis supra naturæ leges limites octoginta, aut etiam centum annorum superet. Ars rursus longa est, & ferè incomparabilis, etiam si quis aliorum laboribus & monumentis fruatur, nedum sine ipsis. Nam pars artis diagnostica, quæ in affectuum, causarum, & actionū contemplatione versatur, prolixa admodum est, prognostica ferè inaccessibilis, & quæ indefessa egeat diligentia. Curatiua præter id quòd aliis duabus artis partibus egeat, totam vitam in experimentis conterendam hortatur. Autor tamen tres subiungit causas, quibus artis longitudinem comprobat, dicens: Occasionem esse præcipitem, quam Græci καιρόν, id est oportunitatem appellant: siquidem oportunitas, aut occasio agendorum breui fugit, eam verò semel fugiētem rursus aduocare est impossibile. Est hæc veluti articulus quidam temporis ad quippiam agendum idoneus: is verò breuissimo durat tempore, quoniam humanum corpus perpetuò dissoluitur, ac mutatur ab internis & externis causis: mutato verò corporis affectu, aut humorum ipsius quantitate, aut qualitate, cessat quoque occasio adhibendi remedij, quod affectui congruebat. Decet igitur similem affectum in eo, aut alio ægroto sperare, vt excogitati auxilij vim experiatur medicus. Est quoque præceps occasio agnoscendi affectus, & symptomata, quoniam hæc celeriter mutantur, & euanescunt. Experimentum tamen periculosum est, siquidem experimenta non sine vitæ discrimine tentantur in humano corpore. in eo autem discrimine hominem constituere, quamuis ob rem immanis est, & carnificis, ac perinde tota vita non erit satis, nisi in tanta rerum varietate, posteriores à prioribus inuenta per libros recipiant, quos scribere vel hac ratione videtur necessarium. Iudicium præterea difficile fore dicit, tam in causis, quàm in effectibus dignoscendis: nam morborum & symptomatum causas non facilè agnosces, aut agendorum rationem excogitabis, præsertim si interne fuerint affectiones. Quæ verò experimento euenisse vides, vbi id à pluribus causis euenire posset, difficilè agnosces, ac iudicabis à qua illarum processit: veluti si quis clysteri admisto dormiuit, atque sudauit, aliàs capitis dolorem passus, leuato dolore, cui sit salus adscribenda, non facilè iudicabis. Difficile item est quantitatem auxiliorum definire. In secunda parte huius proœmij ad artis inuentionem & præ-

Vita breuis.

Ars medica longa.

Occasio præceps.

Occasio.

Experimētum periculosum.

Iudicium difficile.

ceptorum executionem admonet, vt medicus præstet seipsum facientem quæ oportet, nullum agendorum per incuriam omittat, neque ægroto blandiatur, & in his summum studium ac diligentiam apponat, & vt æger obediat, neque præceptum aliquod violet. Et assistentes: qui ægro ministrant, idonei sint, quorum prudentia non parum iuuat medicum, quoniam horum officium est, non tantùm ministrare quæ medicus instituit, sed vt medico pareat suadere, & solari, læta nuncia referre, cibos mundos parare, & splendentia vasa, exteriora quoque nulla ratione obsint, vt malum nuncium, quod tristitiam inferat, domicilium illi tantum ingrediantur, qui ægro grati sint, reliqui verò aut non admittantur, aut medicus honestis verbis admoneat, vt ipsum dormire permittant in silentio, vt interim omnes à cubiculo exeant, tam amici, quàm reliqui, omnem etiam vitemus strepitum, & tumultum: hæc enim dignotiones & præsagia confundunt. Quapropter credi potest Hippo. voluisse suadere iudicij difficultatem ex iis, quæ in hac secunda parte scripsit: nisi enim hæc omnia probè paraueris, nempe teipsum facientem quæ decet, & ægrotum, & assistentes, & exteriora, nullum certum feres iudicium, & omnia perperam euenient. Quòd si artis medicæ hæc est longitudo, & ipsius consequendæ difficultas: illa verò, quæ dicta est, vitæ breuitas, necessarium erit libros scribere, atque eosdem, quoad fieri possit, aphoristicam seruantes breuitatem, vt posteà prioribus inuenta suscipiant, & artem intra vitæ limites addiscere valeant.

Assistentium officium.

APHORISMVS I.

In pertubationibus ventris & vomitibus sponte factis, siquidem qualia decet purgari, purgentur, confert, & facilè ferunt: si verò non, contrariū. sic & inanitio vasorum, siquidem qualem fieri oporteat fiat confert, & facilè ferunt, si verò non, contrarium. Inspicere autem oportet regionem, & anni tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conuenit, aut non.

COMMENTARIVS.

Hic est primus libri Aphorismus, in quo Hippoc. de iis, quæ à corpore vacuantur, orditur sermonem, in quibus qualitatem, aut quantitatem eius quod vacuatur, considerare licet. In præsenti de qualitate euacuandorum agit, in sequentibus de quantitate. qualitatem siquidem ostendit, cùm qualia de iis quæ vacuantur, dixit. Præterea quoniam vsus est hac voce καταφαίρεσθ, idest purgari. Debetur autem purgatio humoribus infestantibus qualitate, veluti & vacuatio potius quantitati. Verùm sanè est vocem, κένωσις dici de omni vacuatione, siue ea purgatione, siue sanguinis missione fiat, quoniam & quæ, purgantur vasa euacuant, quemadmodum quæ vena scissa fluunt. Cæterum de euacuatione, quæ fit eorum quæ qualitate molestant, non adeò propriè dicitur κένωσις, idest vacuatio: sed quoniam interim quantitatem habent, & ipsis eductis reliquum est quantitate minus. Purgatio tamen de iis, quæ sola quantitate molestant, nullatenus dicitur. Docet itaque agnoscere in euacuationibus. quæ spōte eueniūt, idest, nullo artificio, nulloue artis ministerio, quæ bonæ sint, & quæ secus. si enim tales sint, quales decet, bonæ sunt, si secus, non bonæ: tales esse autem agnosces, quia conferunt, & ægri eas facilè ferunt: ventris enim vacuationem, & vomitionem sponte euenientem, qua natura expellit noxios humores, si tales fuerint, quales esse debeat, facilè eas feret æger vacuationes, & conferēt ad salutem. Id argumentum à priori tale est, humor qualitate molestans purgatur: ergo facilè fert purgationem æger, & eidem confert: à posteriori sic, confert & facilè fertur purgatio: ergo talia purgantur, qualia oportet. Ventrem hoc in loco κοιλίαν appellat Hippo. qua voce nonnunquam significauit omnem cauitatem, vt cerebri, iecoris, cordis, & ventriculi, vti Apho. 18. sequenti, quandoque solum ventriculum, vti Apho. 14. sectionis sextæ. Nunc verò totum ventrem intelligit, à thoracis cartilaginibus in os pubis, quam partem peculiari nomine Græci γαστέρα nominant. Sunt autem turbationes ventris fluxiones, & deiectiones. Cùm autem de iis & vomitibus loquitur, omnem à corpore factam vacutionem peccantium humorum intellexit hîc, & quarta sectione Apho. 2. Si enim talia ducantur à corpore, qualia decet, & confert, & facilè ferunt, siue fluxu ventris, siue vomitu, siue fluxu sanguinis per nares, vterum, aut hæmorrhoidas, aut vrina, aut sudore, aut insensili vacuatione, aut ea quæ ex accidenti per inediam fiat vacuatio. Cùm verò dixit qualia, & talia, non speciem, non qualitatem solam, aut primam, aut alteram intelligere oportet, sed omnem conditionem ad bonam purgationem compræhendit. Nam in tertiana febri non satis est bilem purgari, sed opus est eam esse quæ ægro molesta est, & prætereà vt coctio euacuationem præcedat. Propterea lib. 1. de rati. vict. acu. cum Hippocrates dixit: Et quæ à pulmone excernuntur, fuerint qualia oportet: Galenus in commentario, inquit, Verba illa, qualia oportet, coctionis habent notas. Adde quòd etiam si prædicta omnia coniungantur in humore, qui à corpore purgatur

Purgatio quibus humoribus debetur.

κένωσις.

Qualia quid.

tur, non perinde fiet, vt omnem talem vacuationem æger facilè toleret: nam si cùm malo humore vacuetur etiam bonus, aliter fiet, sic etiam vbi conferta fiat vacuatio. Hanc enim vidimus sæpe cum animi deliquio fieri, ex solutis viribus, vti & cum aquam intercutem patientes, aut empyicos subitò euacuaueris. Accedunt ad hæc & vacuationes quæ fiunt per particulam læsam, vt bilis deiectiones vlceratis intestinis. Deinde ab ea quæ à natura fit, purgatione ad eam quæ fit antè procedens, similem scribit sententiam, dicens: In vasorum inanitionibus, hoc est, in purgationibus arte factis (quas quoniam vasa vacuant, & inaniunt, vasorum inanitiones appellat) si tales fiant, quales fieri decet, conferunt, & facilè feruntur: si verò non fiant tales, quales decet, contrarium. Conuenit enim medicum naturæ ministrum, atque eius imitatorem esse. quòd si natura facilè fert euacuationes quas sponte facit, vbi tales fuerint, quales oportet, feret quoque bene eas, quæ arte fiunt, cum eisdem conditionibus. Erit etiam præceptum ad partem pertinens curatiuam, vt medicus vbi opus fuerit, easdem moliatur vacuationes. In postrema Apho. parte admonet, vt attentè inspiciamus, quisnam sit humor qui à corpore duci debeat, vt qualem decet: & non alius vacuetur, id fiet cognita regione, anni tempore, ætate ægrotantis, & morbo. Hæc enim humoris naturam ostendunt, an bilis, pituita, sanguis, aut melancholia sit. Nam calida regione, ætate iuuenili, æstatis tempore, bilis aceruatur, & tertiana, si fuerit febris, à bile fit. Hyeme, regione frigida, ætate simili, pituita: & quotidiana febris ab ea fit. Vere regione temperata, ætate adolescentiæ, sanguis à quo & febris continens fit. Autumno ætate subsistenti, frigida & sicca regione, melancholia, & hæc quartanam facit. Ex his itaque & multis aliis humor peccans agnosciur. Eundem cognoscere docuit libr. 10. de Comp. medicamentorum per locos, coloribus, taccidentibus & experimento, ab iis, quæ iuuant: colores etenim corporis, nisi humores intro recesserint, humorem docent, pallidus bilem flauam, ater atram, subalbidus pituitam, ruber sanguinem. Accidentia item docent humores, vti natura doloris, caloris, sitis, humorum motus. Experimenta sumuntur à iuuantibus, & nocentibus. Nos verò solemus procedere à causis, effectibus, similibus & dissimilibus, à iuuantibus & nocentibus. Horum signorum meminimus lib. 2. de arte medendi. His itaque præcognitis nos arte curabimus tales facere vacuationes, quales natura rectè operans solet efficere, adhibitis medicamentis, quæ humorem peccantem educant. quod euacuationis genus non tantùm conuenit humore aliquo alio à sanguine peccante, sed etiam in plethora, vbi alias sanguinis missio ob augmentum æquale omnium humorum conuenit. Si enim medicus alicui præcipiat venæ sectionem, ipse verò non pareat ob metum, aut alia ratione, omnibus humoribus ad portionem auctis, non erit abs re eius ventrem leui medicamento largè subducere: nam detracta alicuius eorum quantitate, tota sanguinis massa manet minor, & humores melius transpirabunt, & minus putredini erunt obnoxij. Hoc consilio vtitur Galenus libro quarto de sanitate tuenda. Reliquas vacuationes à natura factas ipse sponte fieri dicit, hac voce, αὐτομάτως, vsus, quæ quod sponte, & nullo mouente externo fit, significat. Si enim quidpiam ad actionem moueat, quod extra sit, vti causa mouens, aut veluti finis cognitus, minimè dicemus id αὐτομάτως fieri: opus igitur est ad hoc vt quidpiam αὐτομάτως fieri dicatur, vt fiat non mouente causa faciente externa, vt in præsenti aphor. cum αὐτομάτως, idest, sponte fieri dicat vacuationes, quas non mouit ars aut medicamentum, sed ab ipsa natura processerunt, qua significatione vsus est sect. 4. sequenti apho. 78. cùm inquit: Quicunque ἀποταυτομάτω, idest sponte, sanguinem mingunt. & Gale. in comment. inquit, vox hæc, ἀποταυτομάτου, & id quod sine externa causa fit, significat, potest etiam quod repentè fit, significare. Apud Aristotelem quoque significat id quod in vanum fit, hoc est nullo proposito fine mouente, quem admodum quæ à casu fiunt. lapis enim aut tegula desuper cadens, quoniam à seipsa, nulloque fine præcognito cecidit: quamuis interim quempiam percutiat cadens, in vanum cecidisse dicetur, veluti si quis per vrbem vagetur nullo proposito fine, eum frustra & in vanum vagari dicemus, quãuis interim quidpiam boni, aut mali eidem eueniat. Quamobrem rectè admodum libro 2. de Physicis auscultationibus Aristo. Græcorum sapientissimus, atque Græcę eloquentiæ magister, dixit, vocem hanc αὐτόματον, id est, casus, de iis, quæ non, illius gratia quod euenit fiunt, proferri, ac vocem ipsam id indicare, quę ex αὐτο & μάτην, componitur: hoc est, ipsum & vanum, ac frustra: cecidit enim lapis non percutiendi gratia. casu igitur atque in vanum cecidit ipse, quia cadere & aliquo proiiciente, percutiendi gratia posset: casu itaque cecidisse ea ratione dicetur, quòd ipsum nullo tali proposito fine, sed ex se in vanum cecidit, quod est ἀποταυτομάτου. Humores autem quos natura sine ope medici vacuat, sine finis ratione videtur vacuare. Hæc de huius vocis significatione, & aphor. expositione sufficiant.

Humoris peccantis cognitio.

APHORISMVS II.

Eorum, qui ad exercitationes parati sunt, bonus habitus in summo periculosus si in extremo fuerit. Non enim possunt in eo ipso manere, nec persistere: cùm autem non persistant, non item poßint in melius proficere, relinquitur in peius. Horum igitur causa bonum habitum soluere confert: non constanter, vt rursus refectionis initium corpus accipiat. Neque vasorum concidentias ad extremum ducere: periculosum enim, sed qualis fuerit natura eius, qui ferre debet in id ducere: eodem modo & euacuationes ad extremum ducentes periculosæ, ac rursus refectiones quæ ad extremum fuerint, periculosæ.

COMMENTARIVS.

ERat magnus numerus, Hippoc. & Galeni temporibus, eorum, qui ad validas excercitationes parabantur, quos appellabant Athletas, aut luctatores. Hi verò se totos saginabant, multis ac bonis alimentis, vt inde caro augeretur, sanguis multus ac bonus impleret vasa, & totum corpus nitidum & splendens redderetur. Quod tum ad virium robur, tum ad pulchritudinem conducebat, quam ipsi ambiebāt, cùm nudi in theatri s & arenis, ad luctam & alias validas exercitationes, sese populo exponebant. Hunc habitum bonum appellat Hippocrates ἐυεξίαν, id est, bonum habitum, cum additione, nempe eorum, qui ad exercitationes parantur, neque enim idem est bonus habitus simpliciter, & bonus habitus exercitatorum, quamuis & is ad summum peruenire posit: erit etenim bonus habitus exercitatorum in summo talis, & ad extremum perductus, nec perinde bonus simpliciter, qui culpa vacet, veluti Gale. inquit, dragma reproba, & cubitus magnus, & statera iniqua, tales sunt, sed non simpliciter, dragma, cubitus, aut statera, sic & bonus exercitatorum habitus. Conueniunt autem ambo in bona simplicium temperatura ἐυσαρκία, id est, bona carne, ἐυχυμία, id est succorum bonitate, & probitate actionum. Cæterùm in commoderatione differunt & symmetria sanguinis, carnis, & solidarum partium, quæ in bono habitu simpliciter dicto reperies, quales in messoribus quibusdam, & fossoribus, cum cutis raritate & facili perspiratu, non in athletis summè plenis, obstructis & conculcatis humoribus. hirsuti namque & rari, labores magis tolerant, minus à lassitudine molestantur, vt Gal. docet in com. lib. de rat vict. priui. eosq; euexiā diutius habituros testatur: quoniā ad summè bonū habitū non proptè perueniūt, in quo cum periculo sunt, qui eum posidēt: hoc exēplo vtitur Hippo. ad docendū, quantitatē eorū, quæ à corpore vacuari debēt, dicēs, hunc habitum exercitatorum, siue athletarum, cum summè bonus atque in extremo talis fuerit, periculosum esse, quoniam non potest in eo statu manere, aut perseuerare. Nam summè plenum corpus multis periculis obnoxium est, & in melius mutari nequit, quia summè bonus est ille habitus, reliquum est vt transeat in deterius. Quapropter expedit hos vacuare statim, vt rursus nutrimentum accipiant sine periculo. Sed cum vacuantur non sunt ducendi ad concidentias vasorum, συμπ]ωσίας, habet Hippo. littera, à verbo συμπί-π]ω, quod est concido. neque idem est vasa comprimi & concidere. comprimuntur enim ab externa, aut carne, aut causa alia, concidunt, euacuata. de hac concidentia, quæ magnam sequitur vacuationem, loquitur: mensuram quoque scribit, quam ex natura, hoc est viribus eius, qui euacuari debet, desumit. Hæc est generalis ratio omnium euacuandorum à corpore, qua quantitatem eius, quod vacuari debet metimur, vires sane patientis, deinceps namque & animi deliquia & mortes sequūtur. Adducto exēplo athletarū, in quibus summa existente repletione, non licet summam facere vacuationem, de aliis profert sententiam, dicens, Eodem modo euacuationes ad extremum ducentes esse periculosas: siquidem in omnibus virium robur est mensura vacuationis: vt enim Apho. 22. sequenti docebit. Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed an æger facilè earum vacuationem ferat. Hæc est à viribus sumpta mensura. Refectiones quoq; ad extremum periculosas dicit: nam si quis post immodicas euacuationes, quæ ad extremum sunt, corpora reficere tentet, multa morborum genera eisdem euenient, nequeunte natura coctionem, distributionē, & alitionem propè peragere. Sed rursus ab initio, Hippo. sententiam exponamus: Corpora eorum qui ad validas exercitationes parantur, bono habitu prædita sunt, vt sibi debetur: is tamen cum in summo fuerit, solui ac vacuari sine mora debet, quoniam ab eo magnum imminet periculum. Vasa namque multo sanguine (quamuis bono) plena sunt, caro quàm multa: isti cibos ingurgitant, & validè exercentur: quapropter non poterunt in eo statu manere

Bonus habitus.

Athletas vacuare.

Mensura vacuationis.

manere. alimentum enim assumunt, id coquitur, & distribuitur, & vasa rursus implet, & supra extremum distendit, quod nihil aliud est, quàm eadem di srumpere. Corpora præterea plenissima, percutientia, aut percussa, aut cunque validè innitentia facilè disrumpũtur, vasa rursum valdè plena difficilè transpirant, quæ in ipsis continentur, statim putrescunt, & calor natiuus, vbi non transpiret, extinguitur: hos verò sæpe videmus subitò mortuos, apoplexiam & vasorum interceptiones patientes, quorum etiam in commentariis nostris in lib. 1. de diffe. feb. meminimus, cùm falsam opinionem de fascinatione confutauimus: vulgus enim cum athletam quendam pinguem, & saginatum summè conspicit, deinde ipsum repentè mortuum audit, aut puerulum speciosiorem aliis videt: breui autem aut ægrotasse, aut mortuum fuisse ferunt, fascinatos eos affirmant, cùm tamen Hippocrates hoc in loco doceat tales non posse in eo statu manere, aut persistere, & ob periculi magnitudinem esse vacuandos, & Celso autore lib. 2. quicunque speciosior ac coloratior, quàm antè factus est, suspecta bona sua habere debet. Sequuntur enim ad hæc ea quæ diximus mala. Dubitant hoc in loco quidam an athletæ cibos appetant, quos coquant, distribuant, sanguificent & in venas transponant, vt inde rupturæ venarum immineat periculum, quoniam fames, quam veram dicunt, non fit sine membrorum inanitione, naturali appetitu, tractione, quæ ad ventriculum vsque perueniat, & sensu suctionis, atque deinde animali sequuta appetentia. Quibus respondemus, membra athletarum, à calore & exercitationibus dissolui: quod sibi non adeò naturale est, vt summè impleta esse, hanc dissolutionem, ab ea, quæ ipsis facta est naturalis plenitudo, sequitur attractio, & suctio à ventriculo, & vera ac naturalis fames. Iuuat ad hæc quòd magnæ exercitationes, & validæ frictiones, quibus vtuntur, alimentum à ventriculo & iecore vehementer distrahunt, membra item ipsa præcipua onus alimenti deponere in membra conantur, ad hæc sequitur, & ventris inanitio, & ciborum appetentia naturalis. Quoniam itaque ex alimentorum assumptione, sanguificatione, distributione, & vasorum impletione. Hæc athletarũm corpora periculis sunt obnoxia, disruptionis vasorum, putredinis humorum, obstructionis natiui caloris, ea euacuare conuenit, nec intrepidè, sed consideratis viribus eius qui vacuari debet; vtrunque enim periculosum est, supra modum impleri, ac supra modum vacuari. Quin & Celsus loco citato, extremam extenuationem magis vituperat, quoniam in his, quæ superant, est quod morbus demat: in his, quæ desunt, non est quod morbum ferat. Quod etiam in adagium Hispanis venit, qui dicunt: mas vale pelear con la enfermedad, que con la flaqueza. quamuis vulgus sæpe eo intempestiuè vtatur. Similitudine ab his sumpta docet nos Hippoc. in his qui curationis, aut præseruationis gratia vacuantur, qualitatem vacuandorum metiri, ad vires facta collatione. nam si vires eam non ferant, periculosa erit vacuatio: & quæ deinde futura est corporis refectio, nihilo secius.

Athletarũ fames.

APHORIS. III.

Tenues atque exquisitæ victus rationes, & in longis passionibus, semper, & in acutis in quibus non conueniunt, periculosæ. Et rursus quæ ad extremum tenuitatis perueniunt, victus rationes, difficiles; quoniam & repletiones, quæ ad extremum perueniunt, difficiles.

COMMENTARIVS.

DE quantitate, qualitate, tempore & modo alimentorum exhibendorum in sequentibus nonnullos scribit apho. attinentes ad partem artis diæteticem. In præsenti verò circa quantitatem alimenti, quæ longis morbis & acutis offerri debet, admonet, periculum futurum considerare, quod imminet, nisi hæc cum morbi longitudine conferatur. Quamuis neque hæc sola consideratio ad quantitatem alimenti perscribendam sit satis; ex collatione siquidem facultatis ad morbi longitudinem victus perscriptio pendet, & ea ratione 8. Apho. sequentem scribit. Morborum autem longitudo agnoscitur, tum ex natura, tum ex motu, tum etiam ex notis coctionis, quibus accedunt anni tempus, regio & ætas. De motu morbi & coctione circa vndecimum aphoris. dicemus, de natura modò dicamus. Morbos quosdam à natura esse longos, vt quotidiana & quartana, quosdam breues, vt tertiana, & diaria febris: ex breuibus tamen quidam sunt acuti; quidam peracuti: ex acutis quidam sunt exactè tales, quidam non exactè: peracuti exactè terminum habent, quartum diem, non exactè tales, septimum. Acuti exactè decimum quartum: non exactè vi-

Alimentorũ quãtitas.

Morborum diuisio.

gesimum: inter hos & longos à natura, sunt acuti ex decidentia, qui pertingunt ad 40.& centesimum vigesimum. Notum autem est in tam varia morborum longitudine dispares admodum conuenire ciborum quantitates, atque substantias. hæc dixerim, quoniam non tota ratio refectionis pendet ex quantitate oblatorum, sed maior pars respondet substantiæ ipsorum, cum sint multa alimenta paucæ quantitatis plurimum alentia. Iam & illud considerandum, morbum omnem ex se solam exposcere curationem, vires autem ægri cum sint secundum naturam conseruationem. Prima indicatio, quæ à morbo, vt præter naturam sumitur, curatrix dicitur, secunda quæ à natura, & viribus, conseruatrix. conseruatio autem per alimenta perficitur, curatio in morbis à materia pendentibus, tum aliis, tum ablatione ciborum, vt interim natura in superandis causis morbificis tota occupetur. Hæc probè assequemur, si vtrique impartiamur institutum, vires quadantenus seruantes, & morbi causam, qua fieri possit, minimè augentes. Vires præterea ad longiores morbos ampliori egent refectione, ad breuiores angustiori. sana item corpora ea egent refectione, quæ vires aut seruet, aut augeat, ægra quæ paulò minores, aut etiam æquales eis, quę erant ad initium seruet, nisi occasione alia languerent, vt opus esset neglecto morbo, ad earum refectionem animum conuertere. De his, veluti in schemate, leges quæ sequuntur, quamuis non consentiant cum his quæ à Gal. traduntur, siquidem ipse cum Hippocrate rigidus admodum mihi videtur. Victus quidam est tenuissimus exactè, vt omnimoda abstinentia, aut acetum mulsum, aut aqua mulsa: acetum enim mulsum nullum præstat alimentum, aqua mulsa paucum & imbecillum: horum loco appones hydrosaccharum, quod ex 12. partibus aquæ, & vna sacchari fit, & iulep. violatum. Tenuissimus non exactè, est aqua ordei elixi, donec ordeum rumpatur, colata, non expressa, & ius pulli, tenue amygdalatum. Tenuis cibus exactè est ius gallinæ cum ordeo elixæ, expressis granis, lactuca elixa cum aceto, pyra, aut poma assa, cucurbita elixa cum iure pulli, aut gallinæ integra ptisana. Tenuis non exactè ius gallinæ cum mica panis, alæ auium elixæ, hepata gallinarum, vitelli ouorum. Victus conseruans vires per morbos longos, caro pulli elixi, aut turturis, aut turdi, victus augens caro caponis elixi, aut assi, veruecis & vituli, & aliæ, quæ sunt hominibus assuetæ, nam sunt qui aluntur vaccinis, & porcinis carnibus. Horum quoque quantitatem metiri conuenit, perspecta hominis temperatura, ætate, anni tempore, regione, & consuetudine. Morbis peracutis exactè, conuenit victus tenuissimus exactè: peracutis non exactè, tenuissimus non exactè: acutis exactè, tenuis exactè, acutis non exactè, tenuis non exactè: talis conuenit acutis ex decidentia quantitate auctus. Longis morbis victus conseruans conuenit, sanis augens. Ex his constabit quàm sit vera Hippo. sententia, quidque significauerit cùm dixit, Tenues atque exquisitas victus rationes in longis passionibus semper esse periculosas, quoniam per victum tenuem exquisitæ, non seruantur vires, neque per ipsum poterunt ad summum morbi vigorem perdurare. Dixit, semper, siquidem in nullo longo morbo est sine periculo. In acutis autem, in quibus non conuenit, est periculosus, & iure ita loquutus est Hippo. nam victus tenuis, atque exquisita victus ratio, non in omnibus est periculosa, sed in his acutis morbis, quibus crassior victus ratio conducit. Tales sunt morbi acuti non exactè, & acuti ex decidentia, quibus non conuenit victus ratio tenuis exactè, sed ea crassior: morbis autem acutis exactè, qui septimo die finiuntur, victus ratio tenuis exactè conuenit. Vidimus tamen nonnunquam vires ægri adeo constare, vt perduci potuerit æger ad vigorem morbi septem diebus, cum victus ratione tenuissima exactè, nempe aqua mulsa, aut aqua & saccharo. Quosdam etiam vidimus eisdem morbis laborantes, quorum vigor erat ad septimum, qui non poterant eam victus tenuitatem seruare, sed opus fuit eisdem offerre alas pullorum, & aliis pullos ipsos elixos. Quapropter non parum ad rem erit, si præter virium considerationem consuetudinem consideremus, quæ indicatio eam, quæ à natura & ætate superat. Hac siquidem nostra tempestate diuites, & adhuc pauperes, tantum ciborum varietatem & copiam ingurgitant quotidie, vt lactuca, & amygdalatum, & pyra assa non possint ægrorum vires ad diem quartum seruare, neque sine pullis elixis perduci valeant ad 7. Quod autem sequitur in aphoris. Et rursus quæ ad extremum tenuitatis perueniunt victus rationes, difficiles, quoniam & repletiones, quæ ad extremum perueniunt, difficiles, mihi videtur additum. Galen. siquidem eius nullam habuit mentionem. Ferè similis autem est finis huius apho. fini præcedentis, ad cuius similitudinem scriptori placuit similem sententiam ei quæ scripta est in præcedenti, adnectere fini huius. Vult autem hæc littera, ea ratione damnare extremas victus tenuitates, quoniam & extrema refectiones difficiles sunt. omne enim nimis, naturæ inimicum, vt postea dicet Hippocrates.

Schema morborum & victuum.

Consuetudo seruanda.

APHO

APHORIS. IIII.

In tenuibus victus rationibus peccant ægrotantes, ac perinde magis læduntur: omne enim peccatum (quodcunque fuerit) maius fit in tenuibus, quàm in paulò craßioribus victus rationibus. Qua de causa & sanis periculosæ sunt valdè tenues, constitutæ, & accuratæ victus rationes, quoniam peccata molestius ferunt, propterea igitur tenues & constitutæ victus rationes magis periculosæ paulò craßioribus.

COMMENTARIVS.

GAlen. mira quadam diligentia & sermonis perspicuitate, hunc enarrauit apho. ita vt nulla alia videatur egere explicatione, legentibus attentè eius scripturam. Nam in prima parte refert quorundam lectionem, qua dixerunt, Hippocratis mentem esse ægros bifariam in victu tenui peccare, primo quoniam coguntur leges medicorum violare, non ferentes tantam alimentorum inopiam, adhuc inscijs medicis: secundo quoniam languet eorum facultas, quando victus institutum non seruant. Cæterùm litteram à nobis translatam Galen. in secunda parte commentarij magis laudat, quam dicit de omni peccato ab ægrotante commisso, intelligendam: vult siquidem Hippoc. teste Gale. ægrotantes, qui tenui & accurata victus ratione vtuntur peccata, si quæ committant, ea difficilius ferre, quàm similia peccata, vbi victus ratione crasßiori vterentur. In morbis enim acutis, in quibus talis ratio victus conuenit, vires seruamus paulò quàm accepimus languidiores, vires autem languidę peccata molestius ferunt. Præterea Hippoc hoc idem exemplo sanorum probat, nam sani, qui victu tenui accurato & constituto vtuntur, peccata difficilius ferunt quàm si crasßiore victu vterentur, summatim colligit, victus rationem tenuem, & accuratam magis periculosam, paulò crasßiori. Hæc euidentia sunt, & Galeni expositio perspicua. Non enim confert peccata tenuitatis & crasßitudinis, quod inquam horum magis lædere valeat: dixerat enim lib. 2. de ratio. vict. acutorum, sectio. 37. Hippoc. Ciborum autem adiectioni intendendum est multo minus, substrahere verò omnino sæpenumero expedit, dum æger sufficere poßit, donec morbus maturescat. Docet autem raro conuenire in acutis morbis alimoniam augere, quoniam tenuitate victum peccare, est melius, & summam seruare inediam, quandoque expedit, vbi vires poßint ad statum durare. Adiicere autem non adeò tutum est, quoniam noxa ex diminutione emendatur adiecto semel, aut bis alimento, noxa verò ex adiectione, fere est inemẽdabilis, siquidem non corrigitur, nisi vacuatione, vnde colliges Galen. loquutum de peccato in vna, aut altera cibi oblatione commisso, non de victu totius morbi. Non est nostri instituti modò an hoc verum sit, quodque Gal. ibidem scripsit, docere, sed ostendere illic de collatione peccatorum augmenti, & diminutionis loquutum Hippocr. & Gal. Hìc tamen non de his, sed de peccatis aliis loquitur. Admonens, quantum ego existimo, summoperè cauenda esse delicta ab his qui tenui vtuntur victu, & accurato, quoniam vires languidæ, ex alimentorum abstinentia tales redditæ, non ferunt delicta sine periculo: qui verò crasßiore victu vtuntur, melius eadem, aut similia delicta ferunt, & cum minori periculo, quoniam victus plenior vires seruat, quæ peccata ferre, & eadem emendare debet. Hac siquidem causa sana corpora, quæ victu accurato vtuntur, à quocunque peccato grauius, quàm alia, quæ vtuntur victu non constituto, offenduntur. Quod nos sæpisßimè videmus, eos nempe, qui perpetuò seruant in prandio & cœna vnicam ciborum mensuram, vnicam potus quantitatem, & eundem ordinem, quacunque occasione mutandi modum & ordinem, ægrotare, ac mori. Ea de causa admonuit etiam Hippocrates ad inconsueta transire, quoniam consueta minus nocent: qui verò semper vnam constitutam rationem viuendi seruat, eam solam habet consuetam, reliquas inconsuetas, à quibus deinde occasione variandi oblata molestius offenderetur, quàm si in nulla tali accurata ratione vixisset. Sanis igitur est hoc salubre consilium, non viuere in constituta mensura rerum non naturalium, quoniam peccata vitare non possunt, & mutationes. Aegris autem non est salubre consilium, abstinendi ab accurata ratione victus, & tenui, si opus fuerit, in extremo. nam talis seruari debet, exposcente morbo abstinentiam, & consentientibus viribus, sed est exhortatio, vt quàm maximè vitent & delicta, & delinquẽdi occasiones, qui tenui victu vtuntur, magis vtique, quàm si alio victu crasßiore vterentur, quoniam noxas, quæ ex delictis sequuntur, viribus ex inedia dissolutis, & ex ciborum parcitate debilitatis, molestè ferent, & parum ad eas emendandas valebunt. Hæc est vera Hippocratis mens, & genuina Galeni interpretatio.

In uictu tenui ægros delinquere.

Mors ex consuetudine uictus mutata.

APHO

APHORIS. V.

Ad extremos autem morbos, extremè exquisitæ curationes, optimæ.

COMMENTARIVS.

Curatio ex= trem. morb.

QVæ curationis ratio sit oportuna morbis extremè acutis,ex præsenti apho. constabit. Conuenit enim pro morbi vehementia : morbis siquidem extremis vtilis est per extremè exquisita remedia curatio, atque etiam victus extremè tenuis, vt ex apho. sequenti constabit. Cæterùm quamuis verum id sit, morbis extremis extrema remedia conuenire, in aliis neque verum est, neque Gale. sententis consonum, vt nos in libro artis medendi abundè probauimus, parte 3. cùm enim morbus aliquis leuis est & sine periculo,nihil tollit, quo minus per leuiora remedia moliamur curationem : quòd si non consequamur finem, ad maiora accedere erit ex vsu. solent autem minora auxilia iuuare, & quandoque ad sanitatem ægrum perducere. Gal.etenim lib.5.de metho.med. à minoribus auxiliis inchoandum docet, vbi morbus periculo vacet,dicens : Non enim vti quidam medicorum à paruis inchoandum est auxiliis, neque vt ipsi dicunt, putandum, per ea primùm tentandum, deinde si nihil profecerint, admouere maiora. In morbis nanque qui sine periculo sunt,vera est hæc opinio, vbi tamen æger moriturus sit, si in tabis principio constituatur, longissimum est à ratione à minoribus auspicari,alia siquidem omnia rectè ab Hippo. dicta sunt, præsertim cùm ipsis & Apho. ille, ad extremos autem morbos extremè exquisitæ curationes, optimæ.Et lib.2.de Comp. med. per locos, cap.de omnium valentium medicaminum vsu,inquit Gal. Quippe valentissima non statim ab initio admouere conuenit, sed ab imbecillioribus auspicari.De his multa dicere supersedeo,quoniam longius de eisdem disputaui libro De arte medendi.

APHORIS. VI.

Quando igitur morbus peracutus fuerit, statim extremos labores habeto, & extremè tenuissima victus ratione necessum est vti. Quando verò non, sed licet pleniorem victus rationem adhibere, tantum indulgendum, quanto morbus extremis est mollior.

COMMENTARIVS.

Scopus in stitutionis victus.

TOta victus ratio ab initio morbi eum habet scopũ,vt vires peruenire possint ad summum vigorem,aut constantes,aut non valde languentes.Quo tempore de morte, aut vita commissa pugna naturæ,& morbi,decernetur. Tenetur autem medicus per id tempus summam tenuitatem victus instituere,ne natura in coquendis & propulsandis causis morbificis extremè occupata,ad ciborum recenter assumptorum coctionẽ distrahatur. Id quoque tempus summi periculi est,siquidem ex accidentibus morbo propriis magnitudo morbi significatur, & ex his & assidentibus & quibusdam mox apparentibus periculum pendet, simul cum ipsa morbi magnitudine & vehementia, à quibus omnibus æger molestatur, & conflictatur. Hæc omnia morbis eueniunt, citius aut tardius, pro natura morbi,& motu,& aliis, quæ circa vndecimum Apho. dicentur : Acutis sanè morbis citò,dicente Archigene ,acutus morbus est, cuius motus est velox, & citò pericula adueniunt. In peracutis prætereà eò citius eueniunt symptomata,& eorundem magnitudo,quò fuerunt acutiores,siquidem summa symptomata in statu eueniunt,nisi morbi causa fuerit manifestè ante id diminuta,& ea ratione tenuissimus victus eisdem statim conuenit,αὐτίκα,inquit,qua voce significat Hippoc. nonnunquam id quod statim, & trium dierum spatium, hoc est, primã morbi accessionem,sicuti hoc in loco & in Aphoris.11. sequenti,vbi dixit:Quemadmodum & in laterali morbo,si sputum αὐτίκα,idest,statim appareat,statim verò idem esse quod spatium trium dierum, docet Gale.lib.1. de crisibus, cap.7. quo in loco ex Hippoc. sententia dicit αὐτίκα, id significare, quod ἀμέλει. lib.1.de ratione vict.acu.sectione 31.cùm inquit, Quibus cibus αὐτίκα ἐγκατακεκλεῖσθαι, hoc est, videlicet fuerit ex longo tempore inclusus, & lib.1.de mor.pop.par.3.sectione 10. inquit, αὐτίκα γὰρ συνεχὴς ἐστι. hoc est, videlicet continua febris est,In præsenti loco trium dierum spatium significat : trium igitur dierum spatium aliquando significat statim, & principium, quamuis ad quartum diem extendatur principium, & primus morbi insultus, ac terminus peracutorum morborem exactè, lib. 3. Progno.prope initium. Si tamen morbus peracutus exactè non fuerit,crassiori victus ratione erit æger alendus, atque eo crassiore, quo morbus extremis fuerit mollior, ac si dixisset, quo morbus lõgius à primo die habuerit summum vigorem, ac summa symptomata.Singulis itaque morborum generibus proprias victus rationes conuenire,& quales cõment. 3. diximus,docet.De magnitudine verò symptomatum per morbi tempora,in commentariis nostris in lib.2.de differentiis febrium abunde tractauimus.

APHOR IS. VII.

Quando morbus viget, tunc tenuissima victus ratione necesse est uti.

COMMENTARIVS.

RVrsus augmento sumpto à morbi breuitate,& vehementia docet,in summo morbi vigore tenuissimam victus rationem conuenire,nempe aut nihil dare aut solum hydrosaccharum.Id quàmaxime seruandum est , vbi vires eam ferunt ciborum abstinentiam,& status morbi breuis sit,qualis in perac utis morbis,permittentibus nobis interim,vt suprà diximus,naturā coctioni & euacuationi causarum morbi vacare.Quanuis enim coctio per morbi augmentum agatur , & vigor tunc appareat , quando integra coctio se ostendit in excrementis,vt vrina,deiectione,& sputo,non omnem naturæ cultum, neque omni ex parte, humores sunt assequuti, cùm primùm adest morbi vigor ; sed ipso procedente:qua de causa , neque bonæ iudicationes fiunt , cùm primùm status adest,sed ad medium , aut finem ipsius.

APHORIS. VIII.

Considerare autem oportet & ægrotantem,si sufficiat, cum ea victus ratione,ad morbi vigorem. Et nunquid ille prius succumbat , & non sufficiat cum ea victus ratione , vel morbus prius succumbat, & hebetetur.

COMMENTARIVS.

AB initio morbi præter eius naturam ac longitudinem, vires quoque considerandæ sunt , quod in præsenti Apho. docet Hippo.vt ex earum collatione ad morbi summum vigorem agnoscamus quantus cibus sit ægro adhibendus. nam si plus debito acceperit,morbi causam augebit,& opus naturæ impediet:si minus, non sufficiet ad vigorem vsque.Decet autem ipsas vires non succumbere,priusquam morbus succumbat & hebetetur:hebes autem redditur morbus, cum causæ morbificæ integrè coctæ sunt, & aliqua ex parte vacuatæ , quo tempore non habent morbi periculum,nec vehementiam.In vnum sanè duorum errorum coguntur incidere,qui non perspectis planè viribus,victum tenuiorem debito ab initio instituunt , aut enim ægros ob imbecillitatem cogunt morbis succumbere,aut in statu eosdem crassius alere,quo tempore tenuior esse deberet,aut omnino nullus cibus.Hippoc.sanè lib.2 De rat.vict.acu.sect.40.hac eadem ratione accusat eos,qui primis diebus vasa exinaniunt integrè,deindè quarto ac quinto coguntur cibos adhibere. Eo nanque tempore foret potius abstinendum , & parcius agendum. *Errores in tenui victu.*

APHORIS. IX.

Quibus igitur statim est vigor, statim tenui victus ratione vtendum : quibus autem posterius est vigor , in illo & prope illum , auferendum , & prius verò moderatiore victus ratione vtendum, vt sufficiat ægrotans.

COMMENTARIVS.

QVod antè de peracutis morbis docuerat, modò in omnibus docet attenuandum esse victum in vigore, & prope ipsum,si vigor statim adest statim præcipiens victum attenuare , quin & tenuissimum his competere dixit. Quòd si morbus non statim vigeat , agnoscere oportet vigorem, eo pacto , quo ipsum futurum agnoscere docuit Hippoc. lib.3.Prognost.à primis diebus per quaternarios procedens , atque coniiciens ex notis coctionis, iam accedentem vigorem , qui non se ostendebat primis diebus morbi , & ita modò in illo, & prope illum cibum auferre præcipit, interim tamen & ab initio ipso morbi vberius agere , & victus tenuitatem moderari,vt vires ad vigorem vsque seruentur , & in ipso liceat per vires mediam,aut summam quandam victus tenuitatem seruare. Hæc omnia obseruanda sunt in morbis , in quibus tota fere causa morbifica manet ad vigorem vsque. tunc etenim cum summa coctione,symptomatum adest vehementia, in aliis verò non,sed ipsam vehementiam oportet coniicere, & in ipsa tenuiorem , quàm in aliis temporibus , adhibere victum. Sunt enim tres febrium & morborum omnium differentiæ apud Hippoc.lib.1.De mor. popu.quidam enim statim vigent , qui deinde semper remittunt vehementiam , quidam augentur statim , & ad terminum quendam perueniunt , & ante iudicationem remittunt , quidam semper ad vigorem vsqueaugentur. Notum autem est in morbis primi & secundi generis , non conuenire summam victus tenuitatem , sed ante : postremis verò ea ratio seruanda est , quæ ab Hippoc.traditur in præsenti & sexto Apho. Nam in laterali euidens habemus exemplum : cum enim os madescit, autore Hipp.& talia spuuntur qualia

Victum in vigore attenuare & ad ipsum & prope.

Morborum tres differ.

lia oportet, sorbitionis quantitatem augere conuenit. Est autem id tempus status,non tamen vehementiæ, aut morbi, aut accidentium.

APHORIS. X.

In accessionibus subtrahere conuenit,offerre enim nocuum est, & quibuscunque per circuitus accessiones insunt,in ipsis accessionibus subtrahere conuenit.

COMMENTARIVS.

In accessionibus abstinere.

IN præcedētibus Aph.de generali totius morbi victu locutus, modò ad particulares accessiones respiciens, docet in ipsis abstinendum esse à cibis, quoniā eosdem offerre damnū infert,adaucta causa morbifica,& distracta natura à pugna, quā aduersus morbum committit,in tempore accessionis. Græci παροξυσμὸν,hoc est irritationem, vehementiam, siue accessionem, dicunt. Ex morbis nanque quidam continuitatem habent sine accessionibus, sed aliquem vnum tenorem seruant: aliqui accessiones habent,vt continua tertiana, aliqui continui non sunt,sed accessionibus constant,vt tertiana, aut quartana. In his præterea accessionibus quemadmodum in toto morbo diuersa sunt tempora:in morbo enim principium est,augmentum, status & declinatio, quæ coctione distinguntur, quanuis alia sint, & ab his sæpe seiuncta, quæ morbi vehementiam sequuntur, atque eiusdem symptomata. Intra hæc tempora & totam ipsam morbi longitudinem,sunt quorundam accessiones,quas videmus quandoque ad solam remissionem peruenire, quandoque ad integritatem. Singularum verò accessionum tempora sex sunt, principium, quo calor intrò colligitur, extrema rigent,ac refrigerantur. Inæqualitas, cum incipit calor extendi,sed interim nunc calorem,nunc frigus sentiunt,aut aliqua parte calorem, & alia frigus diffusum. Deinde sequitur augmentum siue ascensus, dum calor manifestè se ostendit,sine frigore,maior tamen multo in intimis, quàm in extremis partibus. Quartum tempus status est, quo calor vniuersum corpus æqualiter occupat,ita,vt æqualis in thorace & pedibus se tactui ostendat. Quintum tempus est declinatio,quo calor vehemētius se offert in pedibus & manibus, quàm in thorace. Sextum tempus est infebricitatio. Hæc sex tempora vnicam periodum constituunt, à principio vnius accessionis,ad principium sequentis.in continuis autem febribus accessiones habent quam appellant ἐπισημασίαν,siue insultum,& significationem, augmentum,statum,ac declinationem.Si velis iuxta insultum appones inæqualitatem. Ex pulsu tamen ita hæc tempora distingues, in principio generatur celeritas constrictionis, in augmento augetur, ad finem augmenti summam habet magnitudinem, sed adest satis magna celeritas distēsionis. In statu minuitur celeritas constrictionis, & distensionis ad summam peruenit magnitudinem, in declinatione vtraque celeritas aboletur, sed contractionis prius. Diuides etiam alio modo tempora accessionum, in eam quam appellant accessionem, & inclinationem: ac continet accessio principium, inæqualitatem, augmentum, & statum:inclinatio verò declinationem, & quietem, siue infebricitationem.lib.de temp.mor.& commenta.Aphoris.sequentis. Cùm itaque Hippo.in præsenti sententia præcipit in accessionibus abstinere à cibis, per accessionem, principium, augmentum,& statum intellexit: in declinatione nanque id vitium non est, præterquam vbi integritas esset adeo longa: vt sine damno posset tota accessione manere æger sine cibo,& nulla instaret necessitas recedendi à sequenti accessione:Hippocr.namque lib.4. de ratione victus sectione 40. dicit. Cùm autem purgaueris, sorbitionibus quibusdam vtitor,obseruatis ita febrium accessionibus, vt nunquam cùm adsunt,neque cùm futuræ sint exhibeas,sed vel cùm cessant,vel quieuerunt,& maximè à principio recesserunt. Scripserat etiam eandem sententiam lib.1.Sectio.45. dicens:Tempus autem dandæ sorbitionis tum per initia, tum per omnem morbi decursum, hoc maximè seruare oportet.Nam si pedes frigidi fuerint, non à sorbitione modò, verùm quoque & maximè à potu temperandum. At cùm caliditas ad pedes descenderit,tunc dare expedit,sanè tempus valere admodum putandum, cùm in morbis omnibus, tum præcipuè in acutis, & potissimùm quibus febris vehementior subest, periculumque summum. Vbi igitur nulla necessitas vrget, in tempore quietis æger est alendus: vbi vrget facultatis imbecillitas, præsertim cum febris oritur ex inedia, aut adest syncope: vel in ipso accessionis initio,vel iuxta ipsum,aut quauis hora.Si ea nō adsit aut timeatur,in humidis morbis expectare infebricitationē:in siccis autē non,sed solā inclinationē, dicente Gal.lib. 10.De met.med.in siccis nāq; corporis affectibus accessiones nō perueniūt ad integritatē priusquā ex balneo,aut cibo humectātē,humectatio accesserit. Præterea si interuallum breue fuerit,alemus,aut prope vigorē pçcedētis accessionis,aut prope principiū sequētis.Si febris multitudine & crassitudine humorū,cruditate,ac frigore magis opprimēdo nocet

Accessionū tempora.

Cibū in accessione offerri quādo cōuenit.

nocet, à principio sequentis recedentes, cibum prope præcedentis statum, aut in ipso adhibebimus. Si tamen calore & inflammatione status magis molestus est, recedemus ab statu, & alemus prope initium sequentis. Vt itaque summatim dicamus, vbi nihil vrgeat, abstinere docet ab alimentis in accessionibus febrium continuarum, de quibus dixit, in accessionibus subtrahere conuenit. Abstinere etiam oportet in accessionibus intermittentium, de quibus dixit: Et quibuscunque per circuitus accessiones insunt, in ipsis accessionibus subtrahere conuenit. sunt autem primæ febres, continuæ secundæ, intermittentes: quoniam in prioribus accessionum meminit, in posterioribus accessionis, & periodi. At verò periodus, vt diximus (& est Galeni sententia, libro de temporibus morbi) infebricitationem continet, siue quietis tempus, quod sextum est. Constat enim tota periodus ex sex temporibus, & seruant ordinem, vt in Comment. 18. sequenti docet, ac dixit in accessionibus ordinem non seruantibus nullam esse certam rationem inueniendi tempus, quo cibus offeratur. de inordinatis igitur accessionibus nihil docet. Si verò quidpiam vrgeat, vti inopia alimenti nimia siccitas, imbecillitas, aut syncope, in principio & prope ipsum, & in augmento, & in statu, inclinatione tamen in siccis affectibus, aut interuallo existēte breui, licebit alere, id est quod dixit Hippocrates, Cùm calor in pedes descenderit, non vtique, cùm descendit, quod est augmēti tempus, sed cùm descenderit, occupauerit inquam extremas partes, & deseruerit internas. Præterea vbi interuallum fuerit breue, cogimur ægrum alere in statu præcedentis accessionis, aut in principio sequentis, aut prope hæc. Quantum autem vnumquodque horum fugere conueniat, hinc intelliges. In statu conicies an calore, an siccitate magis noceat: si siccitate, in ipso ales: si calore, remissionem spectato. In principio ita considera, si extrema perfrigerentur, & magna adsit sanguinis intro reuocatio, aut omnino non premat: hoc secundum contemnēdum, si primum, vbi magna extremorum perfrigeratio, cum abundantia succorum, & crassitudine, aut viscerum phlegmone fiat, fugiendum principium, si non ita, non valde timendum. Quòd si principium cum magna sit refrigeratione, atque hæc cum humorum copia, ac crassitudine, maximè verò, si visceris alicuius phlegmone accesserit, adest quoque imbecillitas, acceditq; syncope, dices dispositionem esse lethalem, vti & Galenus lib. 10. de method. meden.

APHORIS. XI.

Accessiones autem, & constitutiones, morbi ostendunt, & tempora anni, & circuituum successiuæ reciprocationes, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Quin & post apparentia, veluti in laterali morbo incipiente, si sputum statim appareat, breuiat: si verò post appareat, producit, & vrinæ, & deiectiones, & sudores, cùm post apparent, mali indicij, aut boni, aut breuem, aut longum morbum ostendunt.

COMMENTARIVS.

CVm supra docuisset modum instituendi victum in morbis acutis & longis generali ratione, sic etiam & in singularibus morborum accessionibus, qua via quis prægnoscere posit totius morbi constitutionem vniuersalem, & singulares accessiones antequam eueniant, vt ad ipsa respiciens nullus committatur error, in præsenti docet Aphoris. quid accessio significet, in præcedenti cōmentario diximus. Constitutio verò in febribus & aliis morbis, tempus est ab initio in vigorem, atque est simile in continuis quod appellant constitutionem, ei quod in intermittentibus dicitur accessio in secūdo significato, comprehendit enim principium, augmentum & statum. Cognosces itaque totam morbi constitutionem, & singulares accessiones, ex morbo, ac si diceres, morbi naturam ostendere constitutionem morbi, siue generalia tempora & singulas ipsius accessiones. Si enim morbus tertiana febris est, breuem habet totam constitutionem, ac citò futurus est status, & cognita febre tertiana, vel prima accessione medicus prædicet ipsam tertia die redituram, & per tertiū futuras accessiones. Rursus in prima accessione inuadente quotidiana, morbi ipsius natura, quia pituitosus est, ostendit longe pòst futurum statum, & morbi coctionē, singulas verò accessiones quotidie futuras. Quartana verò & his longior est, & per maiora interualla repetit. Quoniam verò non omnes quartanæ, aut tertianæ, quamuis exquisitæ eundem terminum definitum habent: nam tertiana exquisita septem periodis iudicatur, quod longissimum: poterit tamen & quatuor periodis finiri: hanc distinctionem sumere docet ex anni tempore, nam calidis temporibus morbi sunt breuiores, frigidis, longiores. Anni autem tempus includit aerem ambientem, regionem, & cœli statum, quibus adiunges quæ ad hæc sequuntur, temperaturam, ætatem, sexum, & viuendi institutum. Præterea etiam circuituum successiuæ

Accessiones & consti. morb. unde cognos.

reciprocationes,oſtendunt conſtitutionem,hoc eſt ſtatum futurum,& tempus,quo acceſsiones deinceps euenient,non vtique quo die, nam id morbi natura, ſiue ſpecies indicat,ſed qua hora diei, quòd quammaximè ad victus inſtitutionem conducit: ſiue enim febris quotidie repetat,ſiue tertio quoque die,ſiue quarto,ſi reciprocationes fuerint celeriores,maiores & vehementiores,citò futurum ſtatum indicabunt, & ſequenti die,ſi quotidiana febris fuerit,acceſsionem citius præcedenti futurā. Cùm enim morbi vigor, & breuitas,agnoſcatur ex morbi natura,& motu,& motus celeritas ſumatur ex celeritate repetentiarum,& acceſsionum:Si hæ celeres ſunt, citò eueniet ſtatus, breuis erit morbus,& acceſsiones ſequentes citò erunt ſperandæ.in ipſis itaque acceſsionibus conſideramus repetitiones,ſiue reciprocationes ad ſtatum prænoſcendum, & tempus futurarum acceſsionum. Tria verò indicia ex eiſdem ſumit Hippo.libr.2.de mor.pop. par.1.nempe,ſi celerius,an non,ſi longius,an non,ſi magis,an non, ſiue quotidie, ſiue tertiis diebus,ſiue per maiora interualla eueniant.id enim nihil refert. Si enim celerius repetant,ita vt tertia acceſsio,magis anticipet ſecundā quàm ſecunda primam, augmētu ſignum eſt. Ita & ſi ſecunda primæ tempus anticipet, ſi reliqua conſentiant, nempe longius tempus durare,& vehementius affligere, ac tria dicta accedant acceſsioni, celeritas,longitudo & vehementia:ſunt enim nonnullæ febres,quarum acceſsiones natura ſua anticipantes ſunt,& anticipatio ſola in eis non magis augmentum, quàm declinationem ſignificat. Inſigne habemus exemplum Karolum Hiſpaniarum principem maximum,qui præcedentibus duobus annis, ac ferè dimidio, febre quartana laborauit, & quindecim menſibus poſterioribus ſingulæ quartanæ anticipabant, quinque horas, nulla prætermiſſa, ita vt neque puſillo tempore ab hoc ordine, & anticipatione declinauerit,res admiratione digna,cum ea tamen anticipatione augmentum,ſtatum, & declinationem percurrit. Sic & de poſtpoſitione intelligendum,ipſam ſignificare inclinationem,ſi acceſſerint breuitas & remiſsio acceſsionum. Statum autem oſtendet inuaſio ſimili hora facta,& longitudinis ac vehemētiæ æqualitas. Quanuis ſæpe fiat, vt vnicam tantum habeat acceſsionem ſtatus, & ſequens ſit declinationis,in quibus ſtatus præſens non agnoſcetur,ſed dum præceſsit. Dixi reciprocationes,quanuis Gale. in Comment. legat ἐπιδόσιες, id eſt,incrementa: in Græcis enim Aldinis codicibus legitur ἀνταποδόσιες, id eſt,reciprocationes, ſiue reflexiones. Sic etiam legitur in codicibus Galenianis Baſilienſibus. Eſt autē ἀνταποδίδωμι, reflecto & reciprocor,& reddo per reciprocationem, vt apud Platonem in Phædro, εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ ἀνταποδιδοίη τὰ ἕτερα τοῖς ἑτέροις γιγνόμενα, ὥσπερ ἐν κύκλῳ περιόντα, hoc eſt, Si enim quæ fiunt,non redderent per reciprocationem,alia poſt alia,tāquam in circulo redeuntia. & Galenus in commentario huius Apho. bis vtitur hac voce in prædicta ſignificatione. Conſonat autem hæc lectio cum ſequētibus:cùm enim dixiſſet,ſucceſsiuæ reciprocationes,addit,ſiue quotidie,ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant. Decet præterea ad futurum ſtatum

Statū futurum quibus prænoſces.

prænoſcēdum agnoſcere ſpeciem,magnitudinem,motum,& morem morbi, ex quibus etiam ſalubritas,& inſalubritas conſtabunt.De ſpecie morbi diximus ipſam agnoſci ex ſignis pathognomonicis,ſiue propriis: magnitudinem indicat magnitudo eorundem ſignorum.Motus ex acceſsionum reciprocationibus conſtat,& ſpecies atque motus indicant conſtitutiones & acceſsiones morborum. Mos verò ex ſignis pòſt apparentibus indicatur,pòſt apparent verò ſigna coctionis, ſunt & ſigna aſsidentia dicta, quæ non ſemper coapparent morbo,& ſigna ſalutis & mortis, & ſina criſis. Porrò ex ſignis, vt lib.art.med.docuimus,quædā ſunt propria,quædam pòſt apparentia,& ex his quædam ſunt veluti propria, quædam communia omnibus morbis. Veluti in laterali morbo, dolor pungenti ſimilis in membrana ſubcingente coſtas,febris continua, tuſsis,difficultas reſpirationis,ſunt propria.Veluti proprium,ſputum,communia ſunt deiectiones & vrinæ: omnia miro quodam modo comprehendit, de ſpecie nanque morbi dixit: Acceſsiones & conſtitutiones morbi indicabunt,de motu & magnitudine,cùm dixit, & circuituū reciprocationes. Morbi autem ſpecies ex notis propriis cōſtat, & magnitudo ex eiſdem,motus ex anticipationibus, & poſtpoſitionibus. Reliquum eſt vt de notis mortem oſtendentibus nonnihil addat: hæ verò ſunt pòſt apparentes, in quibus ſunt notæ coctionis, ex ſputo,in laterali morbo, ex vrinis,deiectionibus, & ſudoribus, in omnibus. Ac perinde ſubiungit, Quin & pòſt apparentia (quæ appellat ἐπιφαινόμενα) ea enim oſtendunt acceſsiones & conſtitutiones. Exemplo morbi lateralis, ſi ſputum appareat,ſtatim ipſo incipiente,morbum breuiat:ſi verò non,producit:ſputum,bonum ſputum ſignificat,& coctum,idq; cùm ſignum ſit pòſt apparens, veluti proprium ad morem attinet,& ſalubritatem ſignificat,ac morbum breuem,ſiue totam ipſius conſtitutionem. coctiones enim criſis celeritatem,& ſecuram ſanitatem oſtendunt,libro 1. de

mor.pop.apud Hippoc.cùm enim coctionis signa statim apparent,id est,in trium dierum spatio, nequit morbus longe progredi. Si tamen tardius apparere incipiant,prorogabitur. Veluti in laterali morbo,si sputũ statim appareat,id est,in primæ accessionis spatio:nam id significat principiũ hoc loco, alibi tamen quandoque primum insultum & breuissimum tempus est,& aliàs tempus cruditatis,quo modo diuidimus morbi artificiosa tempora,in principium,augmentum, statum,& declinationem. Sputú autem, bonum sputum,& coctum significat, quod πτύελον appellauit Hippoc.non πτύεσμα, quod omnem spuitionem significat, etiam crudam: quamuis igitur sputum crudum educatur,non significabit morbum breuiorem,cum Hippocrat. hæc eadem Gale. vult lib.1.de crisibus cap.5.vbi de sputo loquens inquit: Secundo quidem si educatur, sed non optimum. Est autem & hoc duplex,vnum quidem, quod solum caret coctione, alterum quod etiam prauum existit. Ab his verò omnibus,& quod coctũ est separatur, quod etiam propriè sputum appellãt. Neque enim quod sanguineum est, ac biliosum & spumosum,ita nominamus,sed potius spuitiones vocamus. Cùm verò neq; sanguini,neque bili pallidæ,vel nigræ cõmixtum fuerit,id tale iam sputum vocamus. Quãdo, igitur hoc statim apparuerit,morbũ facit breuiorem, cum verò nullo modo educitur, aut crudum,indicat morbum longius produci. Ex hac sententia cõstat Galenum velle Hippocratis sententiã in hoc aphor.esse de cocto,& bono sputo intelligendam.constat etiam non sequi si sputum quoduis,appareat,morbum reddi breuiorem, vbi videlicet fuerit sputum crudum. His Præterea addit Hippocrates signa ex deiectionibus, vrinis & sudoribus: ab his enim, veluti à pòst apparentibus sumuntur indicia breuitatis,quæ dicta sunt à coctione desumi, salubritatis similiter. Quemadmodum ex cruditate horum sumuntur indicia longitudinis,& ex malitia horũ signorum,ægrotantis pernicies, id est,quod dixit boni aut mali iudicij (hoc est finis) aut morbũ breuem,aut longum. Ex cruditate longitudo,ex coctione breuitas,& bonum iudicium, ex praua excrementorum dispositione,qualis in sputo,liuor,nigredo,viriditas. Sic in aliis excremẽtorum generibus,malum iudicium speratur. Quo loco græcè habetur δύσκριτα, nos mali iudicij,diximus,quamuis enim quæ longo tempore iudicantur, & quæ malè, nempe ad mortem,aut cum prauis symptomatibus, δύσκριτα dici possint. Hoc loco de solis malis dicitur, quoniam quæ longius iudicium habent,cõprehensa sunt in aliis,cùm dixit: longum aut breuem morbum ostendere,neque opus est idem bis significare, ac docere immediatis verbis.

APHORIS. XII.

Senes facillimè ieiunium ferunt,secundò subsistentes,minimè adolescentes,omnium præcipuè pueri: horum autem ipsorum qui fuerint ex ipsis alacriores.

COMMENTARIVS.

INdicatione sumpta ab ætate diuersa victus ratio instituenda est. Alimentum enim refectionis gratia adhibetur,refectionem autem efficiunt vires, vbi igitur, vel vires non similiter valent,aut refectionis necessitas non similiter vrget, non etiam reficere eodem modo conuenit,sed magis vrgente necessitate,& valentibus viribus, magis reficere ac celerius,citius commota necessitate reficiendi. Necessitas autem refectionis non similiter per omnes ætates vrget. Quibus namque calor validior est, validiores sunt resolutiones,& refectionis necessitas sequitur præcedẽtem resolutionem,maximè verò si non tantùm dissolutum reficere est in animo,sed etiam quod præfuerat maius facere. Hac de causa recte Hippoc.dixit, Senes facillimè ferunt ieiunium,hoc est, tardius incidunt in alimenti defectum,& minus ab eo læduntur: senes enim tardius dissoluũtur, quoniam calidum minus habent,à quo dissolutio fit,& membra,quæ dissolui debent, sunt solidiora. Deinde reliquas ætates ordine prosequitur, secundo loco statuens ætatem καθεστηκότων, idest,subsistentium,quam ita appellandam esse,lib de arte med.1.& in expositionibus lib.Prognostic.abunde docuimus: qui enim iam declinare incipiunt, non recte consistentes dicuntur, sed subsistentes, ac declinantes, quemadmodum & Philotheus καθεστηκότας dixit, τοὺς γὰρ παρακμῇ τυγχάνοντας, hoc est,in declinatione existentes. Quibus accedit quod Hippo.Apho.45.sect.6.& lib.de crisibus, dicto verbo in prædicta significatione vtitur. Quapropter in præsenti satisfaciet, ætatum generalem diuisionem ad memoriam reuocare: sunt autem hæ quinque,pueritia,quæ ad 12. & 13. annum attingit. Pubertas,quæ adolescentiam continet à 13.in 25.iuuentus, à 25. in 35. subsistentia à 35.in 49. Deinde senectus,& ad finẽ decrepita. Has omnes ætates ibidem temperamentis distinximus: nam animalia omnia ab initio calidiora sunt natiuo ca- *Refectionis usus per ætates.*

lore,vt conſtabit aphor.ſequenti.Sunt etiam humida : nam innatum calidũ humidum eſt,ſunt autem corpora eo ſicciora,quo magis ab initio diſceſſerint.Hinc totius Apho. ratio conſtabit.Poſt ſenes nanque ſequuntur ſubſiſtentes,tertio loco iuuenes,quorum non meminit Hippocr.ſed hos ſequuntur adoleſcentes, poſtremò pueri : nam pueri minimè omnium ferũt ieiunium,quia facillimè diſſoluuntur,ob agentem cauſam,tum ob ſubiectum,agens eſt calor, qui multus eſt,patitur humor tenuiſsimus, ac perinde diſſolutu facillimus. Iuuenum autem calidum æquale eſt calori puerorum intenſione, atque habet maiorem qualitatem,hoc eſt acrimoniam,qua validius diſſoluere,ac minùs reficere valet,cæterùm humidum in iuuenibus,quod ſolidas partes cõtinet,craſsius eſt, & minùs diſſolubile,ſubſiſtentium adhuc minùs,minimè ſenum, qui præter membrorum duritiem paruum habent calorem, & ea de cauſa maximè ferunt ieiunium. ſunt autem hi primi ſenes,nam decrepiti, de quibus Homerus, Vt lauit, ſumpſitq; cibum, det membra ſopori, paruo tempore ferunt ieiunium. Quoniam etſi paucisſimus ſit eorum calor, & membra ſiccisſima,paruus ille calor à multo cibo extinguetur, atque opus eſt ſæpe eoſdem reficere,vt paucisſima quantitate ſumpta, & ſuperata iterum ad refectionẽ redeãt. Poſſet itaque quis rectè dicere,ſenes omnes facillimè ferre ieiunium, hoc eſt ciborum paucitatem, non tamen multam aut longam abſtinentiam,quoniam decrepiti eam non ferunt. Addit Hippoc. Horum autem ipſorum, qui fuerint ex ipſis alacriores,diſtinctionem faciens temperaturarum:& iure quidem,ſi eò minùs ieiunium ferunt,qui fuerint in calidioribus ætatibus. Intra eaſdem ætates minus ieiuniũ ferent. quò fuerint temperatura calidiores. Tales ſunt quos ipſe vocat προθυμοτέρας, hoc eſt promptiores, & alacriores, intellige tum ad corporis, tum etiam ad animi functiones obeundas, hi enim ob calorem maiorem citius diſſoluuntur,& ob corporeas exercitationes maiores, & qui animo ſunt alacriores præter caloris abundantiam, humidum habent tenuius. Docet itaque Hippoc.in hoc apho.victum ita inſtituere per morbos,ſi duo paribus morbis à materia laborauerint viribus æquales, ætate diuerſi, maiorem tenuitatẽ victus inſtituere,ei,qui ex apho.ordine,maiorem pro ætate inediã ferre valet.

Aetatum ordo in ferenda fame.

APHORIS. XIII.

Qui augentur,plurimum innatum calidum habent,plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus abſumitur. Senibus verò paucum eſt calidum,propterea igitur paucis fomitibus egent, à pluribus enim extinguntur,propterea etiam febres ſenibus non ſimiliter acutæ,frigidum enim corpus.

COMMENTARIVS.

Calidum innatum.

CAlidum innatum ſubſtantiã ſignificat duabus qualitatibus præditam, & eis abundantibus,nempe calore & humiditate, eſt etiam ſubſtantia hæc aerea, & aliqua ex parte aquea, qualis prima ipſa generatione in humano corpore reperitur; ex ſemine & ſanguine menſtruo orta, manet autem calor is in ſolidis partibus, ſanguine, atque ſpiritu. Hæc cum diſſoluitur à calore, ab eodem reficitur, vt agente & ex alimento, vt materia,quod verò reficitur,quandoque prauum eſt,& à noſtra natura alienum,quandoque bonum, nunquam autem tam perfectum,quantum erat,quod fuit diſſolutum: qua de cauſa ſemper tendũt corpora in ſiccitatem,& conſumptionem, minus natiuum calorem,minuſque natiuum humorem & tandem ad mortem. Quemadmodum etiam innatum calidum tenuem habet ſubſtantiam, facilius diſſolubilem ob humiditatem aeream & aqueam:ita calidũ aliud eſt terrenum,ſiccius, & magis igneum. Ab humido naturali,quod vnũ conſtituit cum natiuo calido,agente calore plurimũ euaporat : ſed eſt id ſuaue,qualis eſt vapor aquæ,à corporibus tamen ſiccis & duris,quibus calor non adeo natiuus eſt,ſed qualis actione caloris loco natiui ſubrogatur,parum ſpirat, atque id acre ac mordax. De caloribus prætereà his quidam dicitur alterò maior ſubſtantia, ſiue quantitate ſubſtantiæ,aut intenſione:alio modo acrimonia, ac mordacitate, quam dicunt qualitatem caloris.De ſubſtantia calidi natiui,qui augentur,plurimum habent: de acrimonia,ſiue qualitate caloris,magis habent iuuenes : qui non augentur,de intenſione pares habent calores. Quorum omnium demonſtrationem inuenies à nobis traditam lib.de arte medendi,cap.de temperamentis. Vt igitur confirmaret quod in præcedenti apho.docuerat, dixit : Qui augentur,plurimum habent innatum calidum:quod ſi ita eſt,plurimo egebunt alimento:ac perinde minùs omnium ferent ieiunium. Ratio hæc eſt,qui celerius diſſoluuntur, minùs ieiunium ferunt : ſed qui plurimum habent innatum calidum,celerius reſoluũtur;minùs igitur ferent ieiunium,quapropter eoſdem vberius alere conuenit : ſenibus verò paucum eſt calidum,propterea paucis vomitibus egent. Calidũ innatum,vt libro de arte medẽdi docuimus,ſeipſum abſumit,abſumpto, humido,& procedẽtibus ætatibus ita minuitur,vt paruus ſit in ſenectute,tam in prima,

Calorum differentia.

quàm

quàm in postrema, atque etiam in subsistenti ætate, quam docuimus locis citatis in præcedenti Commen.esse crudorum senum. Cum autem paucum est innatū calidum, quinetiam & calor aduentitius,qui à iuuētute minui incipit,paucis opus est fomitibus: paucus enim calor parum dissoluit,& paucam refectionem valet efficere,adde quòd vt, Hippocrates dixit,à pluribus extinguntur. Et quamuis propriè calor extingui dicatur, senes ipsos extingui dixit.Hinc quoque comprobatur sententia aphorismi, qua dixit, senes facillimè ferre ieiunium, & secundo loco subsistentes, & constabit aphorisf. hunc esse præcedentis comprobationem. Colligit ad finem dicens: Propterea etiam febres senibus non similiter acutæ:frigidum enim corpus. Vbi enim natiuus calor paucus est, febres non accenduntur vehementes. Fiunt etenim febres natiuo calore in igneum mutato, in pueris sane, & iuuenibus tam calor membrorum, quàm sanguinis & spiritus copiosus est,& commutatus,nempe inflammatus,& extraneus factus, febris fit,validus quoque est,ac multus,in senibus paucus,& qui in magnū calorem febrilem inflammari ac mutari nequit,nisi vehementissima accedente causa, & quæ lethalem morbū inferre valeat. Non igitur putare oportet senes in validas febres non incidere, sed id rarò fieri. Præthereà Hippocrat.sententia omnino vera est: non enim affirmat senes non incidere in acutas febres,sed eis non euenire febres similiter acutas,vt aliis ætatibus.quod verum est:nam etsi senes febribus ardentibus aliquando laborēt,non sunt hę,quales iuuenibus euenire videmus,à sanguine ortas validissimas,& quæ se tactui offerāt cū valentissimo calore: & multa flamma. De febribus tamen biliosis nihil refert dicere,valde siquidem superant vehementia, intensione, & caloris copia febres ardentes iuuenum, eas quæ senibus fiunt,præter id quod febres continentes:vt libr.de arte medendi probauimus, omnium sunt acutissimæ,& in has non incidūt,nisi corpora calida,& multo sanguine referta, non frigida, qualia senum sunt, autore Galeno libro 9.de methodo medendi Hæc ad huius apho.enarrationem sufficiāt,qui enim plura desiderauerit,ea lib.1.de arte med.cap.de tempe.reperiet. *Senibus febres non similiter acutæ.*

APHORIS. XIIII.

Ventres hyeme & verè calidissimi sunt natura, & somni longissimi: in hisce igitur temporibus alimenta plura sunt offerenda,calidi etenim innati plus habent: pluri igitur egent alimento.signum, ætates, & athletæ.

COMMENTARIVS.

DE quantitate alimentorum quæ offerri debent,rursus hunc scripsit aphoris.iacto prius fundamento,ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura, & sommi longissimi,dicens. Deinde verò infert,veluti à causa probans: In hisce igitur temporibus alimenta plura sunt offerēda. Et rursus maioris claritatis gratia,quamuis non videatur aphoristicam breuitatem seruare,eodem argumento vsus,inquit: Calidi etenim innati plus habent, plurimi igitur egent alimento. vnica tandem ratio hæc est. Cum ventres plurimum innatum calidum habent,& longissimo dormiūt somno,plurimo opus est alimento:sed hyeme & vere ventres plurimū habent innatum calidum, & longissimo somno detinentur: hyeme igitur & vere plurimo egent alimento. Hypothesim probat similitudine,ab ætatibus & athletis,dicens,signum,ætates,& athletæ. In his enim plurimus est innatus calor,& ea ratione ad multum alimentum sufficiunt. De pueris supra id docuerat dicēs, Qui augentur,plurimū habent innatum calidum. Secundum etiam constat ex his,quæ in secundo apho.docuimus. Pueros autem,atque athletas plurimo cibo vti, plana res est.Cæterùm annus ipse totus quatuor partibus diuiditur,ab Astrologis & Philosophis, per æquinoctia,& solstitia, hæ sunt hyems,ver,æstas,autumnus. Hyems frigida est & humida: ver calidum & humidum,vel vt cum Gal.dicamus,temperatum: æstas calida & sicca: autumnus frigidus & siccus. Hyeme ob frigiditatem ambientis,calor interius colligitur per eam,quam appellant antiperistasim:fit enim vt à frigiditate aeris calori contraria: meatus,per quos calor spirare foras deberet,constringantur,& frigus calorem repellat,& ea de causa ventres calidiores eo tempore reddātur. Sunt autē ventres hoc loco ventriculi,iecoris,thoracis & cerebri cauitates. Nec tamen id omnibus euenire asserimus; sed vt Galenus vult, eis tantùm qui calidum natiuum habent abundans: aliorum nanque vincitur, ac superatur: sunt enim ex contrariis oblatis quædam circunstantia, quæ antiperistasim faciunt, & contrarij augmentum, quædam penetrantia, quæ contrarium inuadentia ipsum minuunt, & corrumpunt. Corpora itaque calida hyemis frigore accedente validiora redduntur, collecto calore natiuo,nempe sanguine,atque spiritu ad viscera: constat autem contra cuiusdam opi- *Anni partes.* *Vēter quis.* *Contraria bifariam occurrent.*

nionem hoc loco natiuum calorem, sanguinem & spiritum significare, queadmodum & in superiori Aphorisf. docuimus, de vno etenim & in eodem calore, in vtroque loquitur Hippo. in pręcedenti namque de natiuo calore cõficiente alimenta loquutus est. cuius gratia pueris præcipit plurimum exhibere alimentum, nunc itidem hyeme pluri alimento opus esse dicit, quoniã eo tẽpore calor est plurimus, qui alimentũ conficiat. Rursus aphorisf. veritatem comprobat Hippocr. dicens: signum, ætates, athletæ. quod idem est ac si argumẽto ab his qui augentur, de quibus in præcedẽti aphorisf. loquutus est, comprobasset, præsentem aphorisf. quod non fecisset, si de diuersis esset ei sermo. Præterea Galen. in comment. docet Hippocrat. in hoc aphorisf. natiuum calorem intelligere sanguinem & spiritum, dicens: Nam calor eorum ad interiora colligitur, (non per Iouem carnibus ad hæc prima sede relicta refugientibus) sed spiritu & sanguine. Tria autem erant corpora, quæ primæ nostræ naturæ substantiam compleuerant, spiritus, sanguis & aerea substantia. Quòd autem de eisdem dictus sit calor innatus in aphorisf. præcedenti, testatur Gal. lib. 5. de simpl. medicamentorum facultatibus, cap. 9. cùm de calido innato puerorum loquens inquit: Sed sunt quos id fugiat, & cum hoc, quod ignorent, Hippocratem accusare non verentur, quòd dixerit, qui augentur, plurimum habent caloris innati. Sed nos dicta eius haud perperã capere oportet, agnoscentes innatũ dixisse calorem, quem in quoque animantiũ spiritum nominamus. De quo & Aristot. scriptum reliquit, verùm nihil prohibet sanguineam substantiam simulque aeream vnà cum spiritu calidum innatum audire. Ex his verbis apertè constat Galenum velle Hippocratem in his duobus aphorisf. de eodem loqui calore, & eundem esse natiuum appellatum: vere item dixit calidissimum esse ventrem, non de toto vere id intelligens, sed de prima eius parte, quæ hyemi proxima est, & hyemis naturã seruat.

Somnus longior hyeme.

Somno præterea longissimo corripi animalia hiberno tempore, experimentum docet, causam autem non est difficile inuenire. Nam eo tempore sanguis ad viscera colligitur, alimenta plura sumuntur, coctio validior est, & inde vapor multus cum sanguine ad caput euolat, qui mentem opprimit, & meatus occludit facultatis animalis, quod somnum naturalem efficit longum, accedente frigore ambientis non permittente vapores capitis dissolui, vt post somnum vigilia sequatur, nisi longo tempore id fiat. Galen. ad noctium longitudinem id refert, quæ causa mediata est. Ex his Hippo. colligit eo tempore corpora egere pluri alimento, quo etiam abundante natiuo calore, validæ fiunt coctiones, distributiones, & nutritiones. Neque obstat quòd alimentum pro ratione dissoluti offerri debeat, minus autem dissoluitur hyberno tempore occlusis meatibus. Nam dissolutio non parua fit, etiamsi sensum effugiat. per vrinam quoque multa fit excretio, quoniam hyeme vrina mingitur copiosior, & sedimentum continet plus & crassius. Adde quòd hyeme sanguinis copia augetur, & caro accrescit: in his itaque abundè distribuitur alimentum, carni, sanguini, vrinæ, & halitui. Hæc autem probe per id tempus peraguntur, coctione, sanguificatione, & nutritione. Neque contradicit sententiæ Hippoc. quòd hyeme multa pituita in ventriculo generatur, & euomitur. Hoc nanque dubium mouit Gal. in Comment. libri de humana natura, quo loco Hippoc. dixit: Ineunte hyeme bilis, quia iam refrigeratur, imminuitur, & pituita de integro augetur, tum à frequentibus pluuiis, tum noctium longitudine. Gal. tamen in Comment. dubitat, qua ratione hæc stare possint cum his quæ dixit in aphorisf. Ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura: nam si calidissimus venter est, optimam efficiet coctionem & sanguificationem, pituita verò crudus humor est. Quòd itaque Hippo. pituitæ generationem ad pluuias retulit, & noctium longitudinem, idem est, ac si dixisset pituitam à frigiditate generari, quæ viget noctu ob solis absentiam, atque etiam interdiu ob solis recessum, aut si mauis, à perpendiculo declinationem. Pluuiarum quoque multitudo alteram qualitatem adiungit ad pituitæ generationem, nempe humiditatem. Sed quare hæc non vincuntur à calore innato, quem plurimum hyeme contineri in ventre dixerat in aphorisf. Dicemus quamplurimis accrescere pituitam: quoniam quamuis in ventriculo calor multus sit, qui alimentum superat, pituita in ipso genita, in iecore & venis inconfecta relinquitur, ambientis frigiditate, calore se ad iecur ipsum insinuante. In quibusdam, & non paucis, frigiditas totum penetrat corpus, ob vestium inopiam, & necessitatẽ iter agẽdi sub valido frigore, & ob alias exercitationes, poros cutis aperiẽtes. Adde his naturalem caloris imbecillitatem, & carnis defectum. Adde etiam ciborum vsum: accipiunt enim edulia pituitam generantia, vt rapas, bulbos, cochleas, carnes porcinas, & vina noua, crassa, nondum confecta, quæ omnia pituitam aceruant, repugnãte calore natiuo, adhuc valido. Manet itaque Hippocratis sententia vera, quam in sanis intelligendam vult Gale. in Comment. & rursus Cõment. 17. infra quo loco dicit hunc

Pituita multa hyeme generatur.

aphorisf.

aphorif.de fanis intelligendum, quibus hyeme multum alimentum concedit, in illo verò an multum fimul offerre liceat docet. Cæterùm mihi videtur hunc aphor.poffe de ægrotis intelligi: quibus ob copiam natiui caloris videtur plurimum alimentum conducere,fiue femel,fiue fæpe oblatum,ac per vices diuifum, id enim non attinet ad præfentis fententiæ comprobationem. Quod enim ad ciborum partitionem per anni tempora pertinet,apho.17.docebit.

APHORIS. XV.

Omnes victus rationes humidæ conueniunt febricitantibus,maximè verò pueris,& aliis,qui tali victus ratione vti confueuerunt.

COMMENTARIVS.

DE quantitate alimentorum præfens fcribitur aphor.in quo de febricitantibus loquens,docet omnem victus rationem humidum offerri ipfis debere: fic enim legitur apho.à Gal.lib.1.de fanitate tuenda, & lib.8. de metho.med. Sic etiam transfertur à Thoma Linacro. Vbi ergo quifpiam febre correptus fuerit,omnem victus rationem ei inftituemus humidam: præfertim fi puer fuerit,& cõfueuerit vti tali victus ratione. Huius aphorif.expofitio facilis erit,& fentẽtia perfpicua eis,qui legerint,quæ nos lib.3. de arte medendi,de generali curãdi ratione diximus,quo loco docuimus indicationes curationis fumi ab affectione: corpore affecto, parte affecta,& caufis exterioribus. Ab affectione, quæ præter naturam eft,indicatio fumitur,de adhibitione victus contrarij, quia verò affectio calida eft,refrigerantem victum poftulat: & quia ficca, victum humectantem. Eft autem febris calida & ficca pafsio,vt nos in commentariis in libro 1.de differentia febrium probauimus,& quomodo id audire oporteat docuimus.A corpore autem affecto indicationes fumuntur, nempè ab ætate, temperatura & confuetudine. Hæc tria fecundum naturam funt,temperatura naturalis & ætas, quæ naturalem affert temperaturam ætati refpondentem, & confuetudo,quæ adfcititia quædam natura eft, at quemadmodum, quæ præter naturam funt amoueri defiderant, ita quæ fecundum naturam feruari. Quapropter vnicam præbent indicationem tria,quæ ab Hippocrate traduntur in aphor. febris, ætas puerilis, & fimilis confuetudo. Nam omnia victum omnem poftulant humidum,febris,quia curatione eget: ætas puerilis,& fimilis cõfuetudo,quia humida funt fimilium exhibitione feruantur. An tamen repugnante cõfuetudine,ætas & temperatura aliquid indicent, loco citato nos diuerfam à Galeno affirmauimus fententiam. Aphorif.præterea fententia intelligenda venit, vbi multus affectus febri complicitus fuerit,qui febris curationem impediat,ac contraria his,quæ febri debentur defideret,vt aqua intercutim, neque etiam,fimul iungantur febris, & caufæ indicationes contrariæ: ita vt caufa febris fit humor frigidus, craffus, ac lentus, cui extenuantia,& calefacientia,& aliqua ex parte ficcãtia debeantur. tunc etenim immixta erit curatio, ad id quod vrget magis conuerfa, febri tamen qua febris eft,curatio per omnem victus rationem humectantem debetur,vti per alimenta,potum,balnea, aerem humidum,quietem,& fomnum.

Victus humidus omnis febricitantibus offerendus.

APHORIS. XVI.

Ex quibus femel aut bis,& plus aut minus,& per partes,dandum autem eft aliquid tempori, regioni,ætati,& confuetudini.

COMMENTARIVS.

DE partitione ciborum,qui ægrotantibus offeruntur,præfens fcribitur apho.admonet nanque confiderare,an femel,an fæpius cibus fit offerendus,& an plus, an minùs,fed per partes,ad quod probè exercendum docet condonandum effe aliquid tempori, regioni, ætati, & confuetudini, quoniam & hæc non nihil conducunt, atque indicant, ad rectam ciborum partitionem, quin & confuetudo multum. De temporibus anni dixit aphorif.14. hyeme & vere pluri alimento vti conuenire, & in fequenti dicet, quibus anni temporibus facilius,aut difficilius ventres ferunt alimenta. Hyeme itaque multum alimentum præbemus, ob caloris abundantiam, & raró, quia non egent qui ægrotant multa adiectione, cùm non multa fit diffolutio: Aeftate paucus cibus offerendus eft ob paucitatem natiui caloris, fed fæpe ob mulltam diffolutionem. Initio veris, vti hyeme alemus,ad finem ferè vt æftate, minus cibi, quàm hyeme, fed in plures partes diuifi præbentes. Medio vere paucus conuenit cibus, verùm raró: periclitantur etenim febricitantes in plethoricas incidere difpofitiones.

Alimentorum exhibitio per tempora.

Autumno cibus parcus est offerendus,sed sæpe,neque tamen adeo frequenter vt æstate. Quin & hyemis frigore accedente quantitatem augere conueniet. Regio autem non alio modo, quàm tempora anni indicat, quando in frigida regione, vti hyeme alere conuenit, calida, vt æstate,temperata,vt vere medio. Aetas quoque indicat pro ratione temperaturæ, quæ validum habet, aut imbecillum calorem, vt inde pluri cibo egeat, aut pauciori, & frequentius aut rarius repetito, nam pueri plurimo egent alimento: quoniam validum habent calorem innatum, sæpius verò eisdem exhiberi debet, quoniam facile exhalăt eius spiritus,& humores.Iuuenes multo egent cibo, sed raro: quoniam innatus calor eorum est validus, & non dissoluuntur facile. Subsistentes, paulò minori quantitate egent, nec perinde frequentius,sed rarius, Senes primi,minorē postulant quantitatē,& rarò,in quibus calor non est multus, nec dissolutio. Postremi senes frequenti egent ciborum administratione,semper in parua quantitate, vt vires extremè languidæ sufficiant ad cibi mutationem, & habunde reficiātur,& reparentur.Hæ sunt indicationes, quæ sumuntur ab his, quorum Hippocrates meminit. Sed primam omniū indicationem,quę partitionē ciborum admonet,prętermisit à nobis considerandā.

Ciborum partitio per ætates.

Quamuis virium supra meminerit Aphoris.8.prçcipiēs conicere an cum eo victu æger sufficiat,ad morbi vigorem, an prius deficiat. Ex quo Aphorismo, & aliis ante ipsum intelleximus, totam victus rationem, ad duo considerantes esse instituendam, nempe ad vires ægrotantis, & ad morbi longitudinem. Hæ sunt quantitatis ciborum veræ & perpetuæ indicationes,quarum gratia licet ob virium constantiam, & morbi magnam breuitatem,omnino à cibis abstinere toto morbo.Quapropter quę Galenus de hac re-sensit referamus,ac deinde ad doctrinę integritatē quędam addemus.Galenus languēte facultate cum humorum corruptione, aut defectu,parum cibi,& sæpe offerre prçcipit: parum,quia vires non possunt multum superare: sæpe, quoniam defectus indigeat adiectione,& corruptio à temperamento. Primum & secundum nota sunt, tertium tamen videtur dubium: nam si vires langueant cum humorum corruptione, epicrasis debetur,quam ex vsu medicorum testatur Gale.lib.9.de meto.medend.significare, euacuationem cum refectione, quam appellat eius, quod vtile est,adiectionem. Hanc autem deberi facultati languidę cum humorū corruptione,Hic tamen epicrasim dicit esse frequentem adiectionem ciborum,qua egent qui patiuntur humorum corruptionem. Præter id quod qui patiuntur humorum corruptionē non indigent multis:siquidem ex Aphoris.10.sectionis 2.non pura corpora,quo magis nutries,magis lædes. Præstaret autem hos purgare sensim,atque ita reficere, atque esset hæc epicrasis in eo significato quo vtitur libro 6. Method. non quo vtitur in præsenti Commentario. Nonnullos audio dicentes bifariam dici humores corruptos, aut parum,ita vt emendari possint, aut multum;ita vt corrigi nequeant,prioribus deberi epicrasim,id est attēperamentum, per frequentem adiectionem, postremis, epicrasim id est, purgationem refectioni immixtam. Si tamen facultas languida fuerit cum humorum abundātia,aut mediocritate naturali,rarò & pauca præbet Galenus: pauca ob virium languorem: rarò, quia non eget multa adiectione,qui humorum bonorum habet abundantiam. Si facultas valida fuerit cùm humorum bonorum abundantia, aut mediocritate, rarò pauca conuenire dicit: decet enim pauca offerre eis,qui copiam habent,quanuis facultas multa coquere valeat. Si tamen cum robusta facultate humorum adsit corruptio,aut defectus,multos cibos,atque multoties offerre præcipit. Verùm huic sententiæ videtur pugnare sextus Aphoris.præcedens,vbi Hippocrat.docuit,in morbis peracutis,qui statim extremos labores habent,extremè tenuissima victus ratione vti. Sit ergo morbus aliquis acutissimus ex humorum corruptione cum facultatis constantia,in hoc extrema tenuitas victus conuenit,ad vigorem vsque: non igitur multus cibus,ac multoties.Adde quòd in febribus, quanto vires sunt validiores, tanto possunt maiorem ferre inediam, & cibus nulla alia ratione adhibetur,quàm vt vires seruet,quæ etiam cibos exposcunt,ea mensura qua aut seruentur, aut non multū offendantur,non ea mensura,qua possunt multum alimentum,aut paucum superare. Id enim ad hoc confert,vt definita quantitate,pro virium & morbi ratione intelligat medicus,an semel totū dare cōueniat,an in multas vices id partiri:quia non in vna aut duabus totū assumptum superabit facultas. Dicemus itaque si facultas languida est.cum humorū defectu,alimenta sæpe offerenda, sed in parua quantitate,quia parum potest superare natura,& multo cibo eget.quod fit in hecticis febribus,& in reualescentibus ex morbis à materia. Si cum languida facultate adfuerit humorum corruptio,facultatem morbo conferemus, & morbi statum coniiciemus,ex doctrina Aphoris.11.& ita totam quantitatem offerendi cibi definiemus, deinde

Ciborum partitio ad uires facta collatione.

deinde eam quantitatem, quæ ſingulis diebus ipſi debetur, ita partiemur, vt ſingulas partes probè poſsit ſuperare facultas. At ſi cum languida facultate adfuerit bonorum ſuccorum mediocritas, aut abundantia, abundantiam primò minuemus ex regulis artis, ne facultate languida exiſtente plethorica diſpoſitio tranſeat in cacochymiam, id enim perpetuo fit, nequeunte natura, quod ſupra vires eſt gubernare. Mediocritate tamen manente, vires & morbi longitudinem conferemus, & quantitatem ſingulis diebus reſpondentem diuidemus, ita vt ſingulas partes poſsit facultas probè ſuperare, quoad fieri poſsit, ſeruata conſuetudine prandendi, & cœnandi, quod non parum conducit, vt contrarium manifeſtè nocet, teſte Hippoc. qui lib. 2. De ratione vict. acutorum, ſcribit noxas, quæ ſequuntur, ad mutationes horarũ aſſumendi cibum & dimiſsionẽ prandij, aut cœnæ. Si tamen facultas valida fuerit, cum humorũ defectu, multum cibum ac ſępe exhibere licet. Si cum humorum corruptione, parum & raró: parum, quoniam robuſta facultas paucum cibum expoſcit: rarò verò, quoniam decet naturam correctioni, coctioni, & euacuationi corruptorum humorum vacare permittere. Nec tamẽ ea ratione multam quantitatem cibi ſimul offerre robuſtæ facultati conuenit, quoniam hæc non bene coquit, quod parum eſt exemplo ſumpto à ſanis, qui improbè cibos paruos mutant: nam robuſta admodum facultate in morbo peracuto alimus ægrũ iure pulli aut ptiſana, nec propterea malè habent, & quod de ſanis dicitur, non eſt ad rem: quoniam ægri non tantùm in coctione ciborum ſunt occupati, ſed multo magis in propugnãdis prauis ſuccis. Sed ſi facultate valida exiſtente, bonorum ſuccorũ adfuerit redundantia, hanc primo loco demimus, & interim aut etiam mediocritate exiſtente bonorum ſuccorum, pro virium cõſtantia, & morbi longitudine, quantitatẽ alimenti ſingulis diebus, perſcribemus, deinde ipſam vt in ſanitate diuidemus, quoad fieri poſsit, conſuetudine ſeruata prandij, & cœnæ, conſideratis quoque acceſsionibus, ſi quæ adfuerint.

APHORIS. XVII.

Aeſtate, & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè, vere ſecundo loco.

COMMENTARIVS.

Hic Aphoriſmus de ſanis & ægris ſcribitur, quemadmodum & 14. vt ibidem etiam diximus. Differt autem hæc ſententia ab illa, quoniam ibi de quantitate tota, quæ offerri debet ſanis & ægris, per anni tempora loquutus Hippocrates: modo an tota quantitas ſimul, vel per vices multas, aut pauca ſit diuidenda, definit, indicio ſumpto à temporibus anni. Paucam quantitatem ſingulis vicibus eſſe offerendam docens æſtate, & autumno, quoniam cibos difficillimè ferunt per ea tempora, hyeme multum licere præbere, quoniam eo tempore ferunt cibos facillimè: vere autem medio modo, quoniam ferendi cibos mediam habent facilitatem. Horum cauſæ ſunt, quæ à quantitate caloris natiui ſumuntur. quo enim tempore natiuus calor validior eſt, maiorem cibi quantitatem ſine moleſtia feret, ac ſuperare valebit: vbi verò fuerit minor, minorem. maiorem enim difficilè feret, & quandoque difficillimè. Natiuus præterea calor ex Aphoriſmo 14. hyeme validiſsimus eſt, cuius cauſam ibidem tradidimus: magnam igitur cibi quantitatem ſimul oblatam facilè feret. Aeſtas contraria hyemi eſt, & per ipſam natiuus calor imbecillimus, minimè igitur omnium, cibi copiam ferre poterit. Autumnum coniunxit æſtati, quoniam & in ipſo languet calor, tum quia ex æſtate manſit languidus, tum quia temporis inæqualitas non permittit ipſum conualeſcere. Ver autem ſecundum locum habere, non eſt dubium, ſiue de toto vere loquatur, ſiue de medio vere. nam veris prima pars, quæ hyemi proxima eſt, hyemi ſimilem ſeruat calorem, ſed paulo minorem, & qua parte accedit æſtati, ſimiliter reſoluit, & minuit calorem, ſed paulo minus quàm æſtate. de medio vere non eſt dubium, neque adeo robuſtum, vt hyeme: neque adeo languidum eſſe calorem, vt æſtate, quin & temperatus eſt: vtcunque igitur ver ſecundum tenet, ſiue medium locum.

Ciborum partitio per annitẽpora.

APHORIS. XVIII.

His qui per circuitus habent acceſsiones, nihil dare, neque cogere, ſed detrahere ab adiectionibus ante iudicationes.

COMMENTARIVS.

Qvæ in Aphoriſmo 10. dixerat, rurſus confirmare videtur, nempe in his febribus, quæ ordine quodam acceſsiones habent repetentes, in quibus tantùm exquiſita ratio inueniendi tempus alendi doceri poteſt, fugiendum eſſe tempus acceſsionis, præ-

ſertim

ſertim cùm adſunt aut paulò poſt futuræ ſunt,non cum declinant,aut ceſſant, vt latius oſtendimus in prædicti Aphoriſmi Commentario.Per id quoque tempus ab adiectionibus detrahendum eſſe dicit,ante iudicationes, hoc eſt morbo ad ſummum vigorem accedente,quo tempore iudicationes fiunt. Si acceſsio aliqua eueniat, tunc maximè à cibis abſtinendum,aut ab ea adiectione,quæ erat ex vſu toto morbo,cùm ſummus vigor accedit,nonnihil eſſe minuendum.

APHORIS. XIX.

Ea,quæ indicantur,& quæ indicata ſunt,integrè,non mouere,neque nouum facere,neque purgantibus medicamentis,neque aliis irritamentis vti,ſed ſinere.

COMMENTARIVS.

Occaſio ceſſandi ab auxiliis.

PRæſens Aphor.ad partem artis factiuã pertinet,cuius munus eſt docere an agendum ſit aliquid, an non. Hic autem docet occaſionem ceſſandi ab omni medico auxilio : & quamuis hæ multæ ſint,vnica hic habetur, videlicet quando indicationes perfectæ fiunt,aut factæ ſunt, ἀρτίως dixit,quæ vox teſte Galeno,idem ſignificat, quod ἀπαρτὶ,id eſt perfectè,vt conſtat quoniam ea voce vſus eſt in ſimili ſententia,lib.de humoribus. Verùm quoniã non ita habet Græcus Hippoc.codex,ſed ἀρτίως, loco huius, ἀπαρτὶ ſcribi debet,eo loco autore Galeno,hoc tẽpore præcipit abſtinẽdũ eſſe ab omni remedio,ita vt nihil moueamus, neq; nouemus, neq; φαρμακείῃσι, id eſt purgantibus medicamentis,neque his,quæ quouis alio modo irritant,ſed ſinere naturã integrè ſuo fungentem munere. Tempus itaque iudicij feriatũ eſt,cùm natura perfectè iudicat, & finita iam iudicatione perfecta. Perfectè iudicari ea dicuntur,aut iudicata eſſe, quoties natura humorem noxium vacuat,aut tranſponit in partem ignobilem: bonas enim iudicationes fieri dicimus per manifeſtas excretiones,aut per effatu dignos abſceſſus,ſed priores ſunt meliores,omnes verò ſubitæ,fit etiam in die decretorio perfecta iudicatio, quod ad iudicij ſecuritatem neceſſarium reputat Galenus:quæ enim talis eſt,nunquam redit. Decet etiam ſigna coctionis antecedere,aliàs ſcimus ex Hippo.1. de morbis pop. cruda & incocta,& ad malos abſceſſus cõuerſa ſignificare defectus iudicij, vel labores, vel lõgitudines,vel eorundẽ mortes,vel reuerſiones.Oportet præterea,vt totus humor euacuetur,qui morbum facit: nam quæ relinquuntur in morbis poſt criſim, faciunt recidiuas,& vt fiat per conuenientem regionem: quòd ſi per aliam fiant, non ſunt cohibendæ vacuationes,ſed reuellendæ,aut deriuandæ cum vacuatione. Vbi igitur iudicatio omnibus his numeris fuerit abſoluta, & ſine prauis ſymptomatibus fiat, quod eſt tutã eſſe,iure ab omni auxilio erit abſtinendum,& nullo modo mouere cõueniet, aut ſudorem,aut vrinam,aut menſes,nec nouum facere medicamẽtis purgantibus, aut quouis alio irritationis genere,vt clyſteribus,glandibus & ſimilibus,ſed ſinere naturam probè operãtem ſuum munus perficere,ne fortè prædictis auxiliis aut natura à munere diſtrahatur,aut plus iuſto operetur. Porrò tardas naturæ actiones,& vacuationes,quæ aliàs bonæ ſunt,iuuare licet,quãuis neq; id ſit neceſſariũ,vbi nõ immineat aliũde periculũ ex mora. verùm hæ non ſunt iudicationes,cùm nõ ſint ſubitę vacuationes,aut trãſpoſitiones,ſed ſunt fines morborũ per coctionẽ, aut ſimiles ſenſim factæ vacuationes.

Iudicata perfectè, quæ.

APHORIS. XX.

Quæ ducere expedit,quò maximè natura vergit,per conferentia loca,eò ducere.

COMMENTARIVS.

HIc Aphoriſ.de his ſcribitur,quæ natura vacuare tentauit; cæterùm eam vacuationem non compleuit,ac ſeruat ordinem ad præcedẽtem.cum enim in præcedenti dixiſſet,nihil agendũ eſſe vbi iudicationes perfectę fiunt,aut factæ ſunt, modo vbi perfectæ non fuerint,inquit,ea ducẽda eſſe,quò maximè natura vergit,per cõferentia loca, quæ ducere conuenit : ea enim ſunt que ducere expedit,quæ cùm naturã vacuare tentaſſet, non perfecit vacuationem,& ea eſt regio conueniens,per quam natura tentauit, vbi ipſa ſit de congruentibus vacuationi. Tentat autem natura vacuare, cùm commouet, &nihil vacuat: ſic & cum parum quid vacuat,& aliud in corpore relinquit,quod vacuare conuenit ad cõplementum operis naturæ: id verò per quam partem natura impetum facere cœpit. Antecedunt nanque criſes ſigna quædam decretoria, quæ ſunt ſigna tantùm,vt nauſea,capitis dolor,nigra ob oculos apparẽtia,labij inferioris tremor, vomitus bilis,& pulſus temporum,oculorũ hebetudo,naſi pruritus, & rubedo ipſius, atque oculorum,fluxum ſanguinis è naribus.Sunt & alia ſigna decretoria, quę habent rationem ſigni & cauſæ,cùm aliquid vomitu,aut ventris fluxu vacuari incipit, & ſtillæ ſanguinis

Quæ ducere cõuenit.

sanguinis è naribus,& cutis madores.Si præcedunt signa prædicta,notum est quò vergit natura. quod si præcedentibus signis, quæ sunt signa tantùm,natura nullam faciat vacuationem,aut præcedant signa,quæ habent rationem causæ, sed imperfecta & pigra sit vacuatio,medicus has actiones perficere debet per ea loca,per quæ natura tentauit,si conferentia sint.Conferētia loca sunt,venter superior,& inferior,meatus vrinarij,cutis, vterus & hæmorroides, & venæ,quæ ad nares sunt, αἱμοῤῥαγίαν appellauit Galenus, quæ vox ipso autore in Cōmentariis in lib.1 demorbis pop. fluxum sanguinis narium significat.Purgantur quoque per nares,& palatū capitis excrementa.Præterea etiam ad loci conferentiam conducunt rectitudo, veluti in morbis iecoris, naris dextra: connexio,vt gibæ partes iecoris cum renibus,cauæ cum ventre:sic etiam si locus,per quem fit vacuatio,læsus est & vlceratus,& si membrū in quod repit naturæ actio fuerit præcipuum, omnia hæc vitanda,& in aliam viam conuertenda vacuatione: sic & vbi humor sua natura fuerit admodum crassus,aut multus,ita vt sudore, aut vrina duci non facilè posśit. Quod non aduertentes medici, qui mecum curationi quartanæ Karoli Hispaniarum principis maximi interfuerunt, ad finem quartanarum primarum cum sudare incipiebat,nō sine strepitu,& clamore præcipiebat afferri medicamēta sudorifica quibus bibitis sudores validos & copiosos mouerent: bifariam mehercule errātes,tum quòd quartana febris raro admodum visa est sudore iudicata, ob humoris crassitudinem,qui nunquam integrè sudore vacuabitur,tum quòd morbus ille longissimus fuit: inuasit enim ad initium Augusti, anni 1559.& finitus est anno 1561. ad finem Octobris, & ante hunc postremum mensem nullæ notæ coctionis sunt visæ in vrina:quapropter euacuationes tentatæ multo ante id tempus non sine manifesta noxa patientis successissent.Huius aphoris.sententiam Gale.exponit de actionibus, quas natura tentat,& ob imbecillitatem perficere nequit, libro aduersus Erasistratū. De venæ sectione dicens: Quæ ducere expedit, quò maximè natura vergit per conferentia loca, eò ducere. Nam siquidem tum temporis expellere conatur id quod eam infestat: cum autem præ imbecillitate finem operi imponere non posśit,nostra auxilia implorat. Hanc medendi meth.seruauit lib.9.de meth.med.dicens: Itaque si tempore mittendi sanguinis menses moueri contigerit,aut hæmorrhoides aperiantur, si inspecto fluentis impetu ipse satis fore videbitur,qui solus quod requiris vacuet,naturæ rem omnem permittes. Sin minus,tantùm ipse detrahes,quo ex coniunctis ambobus perficiatur,quod postulas.

Loca uacua tioni conferentia.

Sudor in quartana in cipiente.

Karoli prin cipis histo.

APHORIS. XXI.

Cocta expurgare,& cruda non mouere,neque in principiis,nisi turgeant, plurima verò non turgent.

COMMENTARIVS.

HIc Aphorismus pariter cum superioribus duobus cōnectitur. cùm enim dixisset Aphoris.19.abstinendum esse ab omni medico auxilio, quando natura perfectas atque integras efficit iudicationes,& in 20.qua via educenda sint, quæ ducere expedit, non integrè iudicata,modo naturam docet eorum,quæ ducenda sunt purganti medicamento, aut enim cocta esse debent, aut turgentia, cocta, inquit, φαρμακεύειν, id est, purgare cruda non mouere,neque in principiis,nisi turgeant, & plurima non turgent: præter cocta igitur pauca sunt, quæ purgari debeant. Hanc sententiam oraculum esse dixit Galenus lib.4.de sanitate tuenda, & iure quidem: quoniam hæc diuina prope & summopere seruanda sententia est. Quod præceptum quotidie se nobis offert,quando in omnibus morbis à materia pendentibus: præsertim in venis copiosa,statim de purgatione consultamus,tum etiam de purgationis occasione, acclamātibus omnibus ferè medicis minoratiuam,quam dicunt,purgationem ab initio esse molliendam, & communes,quas ipsi vocant, materias esse ducendas pharmaco, deinde totum reliquū humorem ad coctionem seruandum. Nos verò perpetuò humores & excrementa,quæ in prima regione continētur, clysteribus primis melle coctis,& iure pulli,aut mercurialis ducimus,citra febrem humoralem quoque si humor in primis venis contineatur, post attenuationem,& incisionem,si opus fuerit,humorem purgamus agarico,aut elect.diaphœnicōn, cum febre verò purgans medicamentum cocto humore propinamus, aut ab initio si humor turget,turgentem autem appello cum Galeno ad Hippocr.mentem agitatam de loco in locum,& minimè quietum,aut firmatū in parte quapiam,in Commentario præsenti,& primo sectionis 4.Principium tempus cruditatis est:cruda autem mouēda non vult,neque in principiis,nisi turgeant,quoniam quamuis in principio,& augmento crudus humor sit,si quando conuenit ipsum purgare,maxime in principio, cùm natura coctionem nondum est aggressa, nam in augmento melius est dimittere naturam

Cocta purgare.

Oraculum.

Minoratiuum.

naturam vacare coctioni. Crudo igitur humori medicamentum expurgans non conuenit, neque in ipso principio, de quo magis credi posset, conuenit tamen eo tempore si turget humor. Vbi verò non turgeant, cocta esse debent, quibus purgantia cõueniunt medicamenta, conueniunt etiam & crudis, quæ citra febrem parata sunt, in cutim, aut locum alium transfundi, & his qui nullam coctionem admittunt. Addit plurima non turgere, quoniam raró sunt humores per corpus agitati: vt dicemus circa Aphoris.23. Dixissem tamen multa de coctione, & coctorum purgatione, nisi fuisset à nobis explanatus hic Aphor. libr.2. de art. med. cap. de purgatione, ex cuius lectione puto abunde patere huius enarrationem. Illud autem hoc loco dicere non prætermittam, medicos eos, qui pharmaca minoratiua exhibẽt crudo morbo: quãuis assumpto eo medicamẽto æger vigesies deiiciat in mediocri semper quãtitate, eam purgationẽ minoratiuã appellare: cũ verò tentãt erradicatiuè, vt aiũt purgare, valde copioso adhuc manẽte humore & morbo vehementi, si quater aut quinquies moderata quantitate deiiciant, copiosam & radicatiuam dicunt esse purgationem: tentant enim purgationem per scammonium, & alia calida, simul & valida medicamenta, validissimis adhuc existentibus febribus, quo tempore vniuersum corpus exurunt, & febris medicaminum vires dissipat, & sites vehementes concitantur. Ab initio verò minori existente febre & valde pleno corpore consequutionis ratione multa ducuntur à medicamento, & omnia cruda, & mala bonis & coctis miscentur, & susq; déque aguntur, quæ vbi turgent, facilè ducuntur, cum non egeant, nisi veluti manu ducente.

Aduersus medicos quosdam.

APHORIS. XXII.

Prodeuntia non multitudine coniicienda. Sed si prodeant qualia oportet, & æger ferat facilè, & vbi opus fuerit, vsque ad animi deliquium ducere, & id facere, si sufficiat ægrotans.

COMMENTARIVS.

EOrum, quæ à corpore exeunt, quauis via, & quouis euacuationis genere quantitatem definire docet in præsenti Aphoris. non considerata excretorum quantitate, quoniã hæc nullam habet certam mensuram, siquidem non sunt partes succi vacuãdi in diuersis morbis, & diuersis hominibus, & diuersis temporibus: nullam igitur certam quantitatem poteris animo concipere, ad quam euacuatorum facta collatione, intelligas an corpus sit abundè vacuatum. Aliunde tamen ipsam definire docet, nẽpe à cõditione vacuati, & ab ægri tolerantia. Si enim talia vacuantur, qualia oportet, & æger facilè ferat vacuationem, quantitas euacuati nondum modum excedit, ac perinde decet ipsam permittere vlterius procedere, siue à natura, siue ab arte facta sit. Tunc verò ipsam impedire conueniet, cum aut conditiones non seruauerit, quas significant, talia & qualia, & Aphoris.1. huius sectionis sunt à nobis explicitæ, aut æger non facilè ferat eandem. Ita difficilis, aut vtcunque molesta euacuatio, quam non bene ac facilè fert æger, & mutatio conditionis excreti, manifesta indicia erunt completæ iam ac perfectæ vacuationis. Sed videtur in Hippocratis sententia vnum duorũ abundare. dixit enim: Si prodeunt qualia oportet, & æger facilè ferat: fieri etenim nequit vt prodeant qualia oportet, & æger non facile ferat vacuationem, dicente ipso: Si qualia oportet purgari purgentur, conferre, & facilè ferri. At quamuis verum sit vnum horũ ad alterum sequi, vtrumque considerare præcepit ad euidentiorem notitiam, conditionẽ eius, quod procedit à corpore, & ex facultate ægri tolerantiã. Prætereà ad comprobationem suæ sententiæ, multitudinem, nempe excretorum, nullam mensuram euacuandorum nobis prębere, addit: Et vbi opus fuerit ad animi deliquium ducere, id facere vbi æger sufficiat: ac si diceret, tantam quantitatem ducere aliquando licere, vt nonnunquam conueniat, ad animi deliquium ducere ægrum, si facultas id ferat. Fert autem vitalis facultas quandoque maximas vacuationes, cum interim dum æger animo linquit, manu pulsui admota, agnoscimus ipsum aut constare, aut parum languere: cum enim sanguinem mittimus ad animi deliquium id exposcente morbo, manum pulsui admouemus, quem si manifestè minui videamus, statim venam claudere iubemus: in aliis nanque vacuationibus quæ purgatione ventris, sudore, aut fluxu sanguinis narium fiunt, neque tuta res est, neque tale quidpiam facere aliquando tentabimus. Linquunt autem ægri animo perterriti rei nouitate, aut vtcunque timentes sanguinis missionem, aut bile vacuationis tempore ad os ventris confluente, vti & alij surgentes à lecto, aut sedentes: non tamẽ loquimur de his, sed de animi deliquiis, per quæ animalis facultas, præ euacuationis quãtitate deficit. Hanc autem vacuationem tribus de causis conuenire Gal. in Commentario docet; ob febres ardentissimas, maximas inflammationes & dolores ingentissimos. Ob maximas inflammationes euacuationis, & reuulsionis ratione, quammaximè proficimus, tum

Quantitas eorum quæ vacuantur unde desinienda.

Animi deliquij causæ.

quòd

quòd ſanguinis impetum cohibemus,& in fluxum vacuamus: tum quòd perterrita natura ſolet ab omni loco diſtrahere ſanguinẽ ad cor per deliquia animi. In febribus ardentiſsimis præſertim quibus copia ſanguinis efferuerſcentis,aut ſimul etiã putreſcentis moleſtat, ſanguinis miſsio ad animi deliquiũ,corpus vniuerſum refrigerat,& ſæpe ſudores,aut aliæ ſequũtur vacuationes,quæ ægrũ liberãt, quin & ſola ipſa miſsio ſanguinis,ſine alia manifeſta euacuatione id facere valet. In ardẽtiſsimis verò,quæ à bile fiunt,non ita:nam tutius eſt in ipſis magnam aliquã bilis facere vacuationẽ. In doloribus tamen vehementiſsimis nouimus quantum valeant maximæ ſanguinis vacuationes, & ad animi deliquium diſtracta doloris cauſa. Præterquam ſi dolor vires diſſoluerit:tunc enim non licet:ac perinde dixit Hippoc. ſi æger ſufficere poteſt. Neq; idem eſt vires diſſoluere,ac diſſoluiſſe:dum diſſoluuntur enim, adhuc conſtare poſſunt,diſſolutæ non conſtant. Cæterùm de miſsione ſanguinis,ad animi deliquium, non pauca diximus lib.2. De arte med.cap. De ſanguinis miſsione.

APHORIS. XXIII.

In acutis paſsionibus rarò & in principiis medicamentis purgantibus vti, & id bona cum præmeditatione facere.

COMMENTARIVS.

DVo docet in præſenti ſententia,primum docuerat ſuprà eiſdem ferè verbis. dixit enim In acutis paſsionibus rarò conuenire purgantia medicamenta, idque in principiis faciendum. Dixerat autem ſuprà apho.21. cruda non eſſe mouenda,neque in ipſis principiis, niſi turgeant, plurima verò non turgent: idem autem eſt rarò conuenire, & in principiis, & turgentibus conuenire in principiis, & plurima non turgere, hoc eſt rarò turgere,ac rarò conuenire purgantia medicamenta. Secundo loco admonet,vt id cum bona ac diligenti præmeditatione faciamus, προεξευκρινήσαντας, inquit, hoc eſt bene prius diiudicantes, aut cum bona præmeditatione. Sed rurſus totam Hippo. mentem ita aperiemus. Quod apho. 21. dixit, cruda non eſſe mouenda,niſi turgeant, de omnibus morbis intellexit, in præſenti verò de ſolis acutis paſsionibus loquitur. de longis enim notius eſt quàm vt egeat repetita admonitione: ſiquidem in eis humores neque turgent, neque cogere videntur ad inteſtiuas purgationes. acutos autem morbos eos appellat,qui intra diem 14. finiũtur. Quòd verò paſsionibus dixerit,de morbis intelligendum eſt,quoniam πάθος,permanentem quoque ſignificat diſpoſitionem. Gal. namque lib. De differ. ſymp. poſtquam dixerat, affectum de permanentibus dici, paſsionem verò de his, quæ ſunt in motione & alteratione,addit: nihilominus Græci parmanentem quoque affectum vocant Pathos. In acutis itaque morbis (inquit) in principiis conueniunt purgantia medicamenta,ſed rarò,quoniam non conueniunt eo tempore niſi humores turgeant, rarò verò turgent:pauci namque ſunt per corpus agitati, & qui facilè poſsint ad loca purgationis vi medicamenti duci. Ex eo tamen, quod rarò dixit,hoc eſt, turgentibus tantùm conuenire purgantia medicamenta: conſtat quàm ſint reprehenſione digni medici noſtri ſeculi,qui nullum non purgant acuto morbo laborantem,aut in principio non turgente humore, aut in augmento. Omnes verò in ſtatu dum feruentiſsimus morbus eſt, cùm tamen à principio vbi non turgent ſit ſatius coctionem ſpectare,& in augmento permittere naturam vacare ſuo operi,& in vigoris prima parte, ipſam non diſtrahere à coctione, quæ tunc maximè ſit, & in ſecunda attentè inſpicere quò vergat natura, & an aliquam tentet iudicationem, ne nos naturæ contrarium motum moliamur,& ipſius impediamus curſum. Nam in poſtrema iamiam inclinante morbo, cùm natura non mouet, aut imperfectè mouet, quamuis hîc purgationem ſubiicuerit, ipſam præceperat aphor.20. dicens: Quæ ducere conuenit, quò natura vergit ducere. Duo inde reſtant tempora purgationi opportuna, principium cùm turgent morbi,& propè inclinante morbo, aut iam inclinante. Quod ſequenti docebit ſectione,cùm dicet,incipientibus morbis, ſi quid videtur mouendum moue,cùm conſiſtunt ac vigent,melius eſt quietem habere, quoniam circa initia & fines omnia ſunt imbecilliora, circa ſtatus fortiora. licebit igitur circa principia & fines purgare. Morbo verò non turgente in principio,& in augmento inſtante acuto morbo quid agendum ſit, Hippo. docuit lib.4. De ratione victus acu. Sect.45. dicens: Corpus quieti permittere,vngere,& æqualiter contegere oportet, mulſamque aquoſam bibendam, & ptiſanæ cremorem veſperi ſorbendum dabis, ventrem ab initio clyſtere duces, ſed medicamenta purgantia non admouebis. nempe ſi ventrem moueris,vrina non maturabitur, febríſque citra tum ſudorem, tum iudicationem in longum protrahetur tempus. Quod ſecundo loco dixit in præſenti ſententia. Id cum bona præmeditatione facere, multis de cauſis protulit, quæ à medicamentis purgantibus, humoribus vacuandis,& cor-

Cruda non mouere quid.

De purgatione aduerſus medicos.

Morbo inci piẽte ac non turgente quid agẽdũ.

poribus ipsis desumuntur. Medicamenta sanè purgantia, quæque humores familiaritate substantiæ vacuant calida sunt, & acuti morbi continuas febres coniunctas habent, quas medicamenta augent, & irritant. De quibus Gale. lib. 2. De ratione victus acut. comm. 12 inquit: Medicamentorum purgantium natura, corporum purgandorum naturis contraria est, & veluti lethalis ac deleteria. Non sunt de hoc genere rosa, viola, serum, casia quoque fistularis fortè eccoproticum medicamentum est, & quod consequutionis ratione aliquãdo potius, quàm electione humores vacuet, & parum calida est. De hac quidem, & manna, & rhabarbaro, & siropo rosato de nouem infusionibus, & multis compositis medicamentis, quæ quamuis scammonium, turpetum & colocynthim recipiunt, valde moderata sunt, & correcta: dicerem, licere sanè cum maiori audacia eis vti, sed non tempestiuè, aut extra prædicta tempora. Circa humores purgandos non leuis meditatio præcedere debet, siquidem eos oportet extenuare, & fluidos facere mulsa, aut aceto mulso, solis aut adiunctis medicamentis, easdem vires habentibus, adhuc etiam turgentibus, & ab initio, primísque ipsis diebus purgatione egentibus: nam & præparationem eorum statim aggrediemur, ob morbi breuitatem. Corporum quoque dispositio non parum consideranda: nam ante purgationem decet inspicere, an pars aliqua de nobilioribus inflammatione tentetur, & an sit iecur, aut ventriculus, aut venter supramodum vratur, aut distentum sit: hos enim purgare non conuenit, & an meatus laxi sint abundè. Quam ob rem corpora, cùm quispiam purgare voluerit, fluida facere debet, & vti 6. De morb. popu. par. 5. inquit, Elleborum bibentem, citius purgare si velis, lauare atque comedere: & infra, sect. 5. Ad elleboros, qui non facilè supra purgantur, pluri cibo, atque quiete vti oportet. His de causis rarò conueniunt purgationes, siquidem rarò hæc simul adsunt. Cæterùm quod cum bona præmeditatione dixit, Gal. tria nobis significasse refert: Diligentem examinationem, an conueniat purgare, an non, & an maior noxa sequatur ex vsu calidorum medicamentorum adaucta febre, quàm vtilitas ex malorum succorum vacuatione: corporis præparamentum, per humorum præparationem ad fluxionem & meatuum laxitatem: & recti iudicij spectationem. Hoc est, vt medicus summa prudentia, & omnibus recte perpensis iudicium ferat, de vtilitate, aut noxa, de tempore, & medicamenti, tum natura, tum quantitate, & de ægroti viribus, vt quoad fieri possit maximè noxam omnem metiatur, prospiciat, ac præcaueat, & ægrum seruet.

APHORIS. XXIIII.

Si qualia purgare conuenit purgentur, confert, & facilè ferunt: contraria verò, difficulter.

COMMENTARIVS.

QVoniam de purgationibus loquitur in hac sectionis parte, placuit hanc sententiam repetere, quam apho. 1. scripserat, quo loco abundè à nobis est exposita.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO SECVNDA, CHRISTOPHORO A VEGA interprete & expositore.

APHORIS. I.

In quo morbo somnus laborem facit, lethale: si verò somnus iuuerit, non lethale.

COMMNETARIVS.

Somnus.

PRæsens aphor. sicuti & nonnulli sequentes ad partem artis prognosticam attinet, lethalem docens dispositionem, per quam somnus in morbis lædit, non lethalem, si iuuat. Somnus quies est animalis facultatis ob vaporem mitem, qui occupat cerebri meatus: colligitur enim calor ad viscera per somnum, & interim laborat in concoquẽdis, & superandis cibis, ac siccis: vapor autem, qui ex eisdem eleuatur in caput, somnum conciliat, donec dissoluatur, & animal à somno excitetur. Colligi quidem calorem ad viscera per somnum testatur Hippo. 6. De morbis popu. parte 4. dicens: Planè vigilans exterius calidior, interius frigidior. Dormiens contrà, & rursus, in somno sanguis ad interiora magis fluit, & lib. eodem, parte tertia, Labor articulis & carnibus, cibus & somnus visceribus. Vnde manifestum fit, somnum coctiones iuuare, vti & Galen. lib. 3. De causis simpt. testatur, quoniam hæ per somnum meliores fiunt in ventre & corpore toto. Somnus enim cibos coquit, crassos humores superat, & acres mitigat humectatione: solet autem quandoque laborem, siue læsionem inferre, id enim πόνος, hoc in loco significat

In somno calor intus colligitur.

Somnus coctiones iuuat.

gnificat,quamuis aliis in locis dolorem significet,vt cùm infra inquit, δύο πόνων ,id est,duobus doloribus simul factis : quandoque significat exercitationem,vt lib.6.De morbis pop. parte 5. πόνοι,id est,labores cibos præcedant. Hac de re Cicero 2.Tuscula.quæstionum Græcos repræhẽdit,quòd vno nomine multa significent, qui verbis solent plurimum abundare: loquens enim de labore & dolore inquit:Hæc duo Græci illi, quorum copiosior est lingua, quàm nostra , vno nomine appellant (& rursus) O verborum inops interdum , quibus abundare semper putas Græcia , aliud, inquam, est dolere, aliud laborare. Lædit itaque in quibusdam morbis , vti in caro,& lethargicis affectibus , & febribus à catarrho ortis , & in quibusdam morborum temporibus, vti in accessionum principiis semper, & in augmentis earundem,magna ex parte,& quandoque in summis vigoribus:præsertim febrium ortarum à pituita : in declinationibus autem semper solet à natura iuuare somnus. Cùm enim in accessionibus humor totus dissolui debeat,in principiis cùm humor colligitur,& facultatem grauat interius,somnus nocet, aut quoniam maiorem efficit reclusionem,aut quoniam diffusionem impedit,in augmento simili ratione nocet:in statu aliqua ex parte crassis peccantibus succis impedit dissolutionem, & multitudine opprimitur calor : in declinatione verò, neque oppressionis caloris,neque reditus humoris ad interiora periculum imminet : dissoluitur autem facile quod reliquum est,& si quid in visceribus manet,id coquitur & superatur. Quòd si hoc tempore,quo somnus natura iuuare solet,noceat, lethale signum statuit Hippoc. significat enim in visceribus adesse inflammationem , quæ ex somno eo tempore irritatur,& quamuis non valde noceat,(neque enim id significare voluit Hippo.) valde tamen malum signum est : quoniam deberet natura sua iuuare,& non iuuat,sed præterea nocet,quæ duo mala sunt,alterum priuatiuum,alterum positiuum. Neque etiam sequitur si lethalis dispositio est, ipsam adeo malam esse , vt necessariò mors sequatur , sicuti neque ad multas alias,quæ ab Hippoc.lethales censentur,sed sunt de his,quæ lethales nominantur,& quas cum salubribus conferre oportet,& numero,& dignitate,antequam mortis præsagium feramus. Si verò iuuat,inquit,non lethale : somnus enim per prædicta tempora suapte natura iuuat : quapropter iuuare non erit valde bonum , sed erit non malum, ac non lethale, quamuis aliorum malorum signorum ratione æger mori possit.Nos sanè non tantùm non lethale signum esse dicemus somnum iuuare, sed & bonum:quoniam bona vrina in morbis,qui sunt extra vasa,in quibus proprium signum non est,quamuis suapte natura bonum significet,vbi talis apparet, bonum signum dicimus, non tantùm, non malum,& constare mente,& bene se habere ad oblationes,bonum:sic & somnum iuuare,quod maiorem prædictis habet boni rationem,bonum,quoniam bona vrina, vti diximus, & constare mente, & bene se habere ad oblationes,bona sunt, vt signa tantùm : somnum autem iuuare, bonum signum est, & bona causa : signum siquidem indicat bonum vaporem in cerebrum ascendere, & calorem non admodum acrem,& naturam humores ac cibos coquere,à quibus vapores suscitat. Et causa item bona, quoniam iuuat,& vires reparat animales. Præterea quæ in ægris sanis similia manent,& perseuerant,bona sunt. Cæterùm cùm Hippoc.non lethale dixit,non negauit bonum etiam esse : sed vt Gale.inquit,id quod magis tutum est pronunciauit , cùm somnus iuuat non,lethale : nam & posset æger alia ratione mori.

Somnus quib. mor. lædit.

Somnus quibus nocet temporibus.

APHORIS. II.

Quando somnus delirium cessare fecerit,bonum.

COMMENTARIVS.

SOmnus multa symptomata solet mitigare,ac sedare, vti dolorem:(est namque doloris præcipuum remedium) sitim,ardorem,sedat etiam quammaximè mentis agitationem, quam παραφροσύνην, hoc loco appellauit Hippoc.nos delirium diximus. Ex his vnum hoc tantùm vti exemplum secundæ partis apho.prioris scripsit, ac si diceret, continuata oratione, si verò iuuerit, non lethale,vt quando somnus delirium cessare fecerit,bonum. Nos in præcedenti Commẽt.diximus, cùm somnus iuuerit,non tantùm non lethale signum esse, sed bonum,quod præsens comprobat sententia,in somno delirium sedante,& in aliis nempe doloribus, febribus,& inflammationibus,de quibus Gal.in Com.bonum esse adscripsit.

Somnus symptomata mitigat.

APHORIS. III.

Somnus,vigilia,vtraque supra modum facta,malum.

COMMENTARIVS.

IN somno & vigilia exempli gratia docet quod sequenti aphor. generali doctrina statuit, quod præter naturam est , immoderatum esse , & immoderatum non esse natural , nec

Somnus & vigilia supra modum mala.

Somnus longus quæ mala affert.

Vigilia modum excedens quæ mala affert.

bonum. Cùm igitur somnus aut vigilia supra modum, aut supra mediocritatem facta fuerint, mala esse notissimum est. Malum sanè est supra modum dormire, quoniam significat multam cerebri frigiditatem, aut humiditatem, aut vtrunque. cum sola humiditas abundat, somnus longior iusto fit, frigiditate verò abundante sola, aut simul cum humiditate, κώματα fiunt, id est, graues sopores: qui non tantùm longi sunt, sed & difficilem habent expergefactionem. Significat quoque somnus iusto longior, aut etiam grauior, crassos, multos, frigidos, ac lentos humores in cerebro contineri. Malum autem sequitur adhæc causæ ratione: siquidem facultas animalis opprimitur, & consequutionis ratione vitalis, laborantibus respirationis instrumentis: tepescit corpus, & excrementa retinentur. Vigilia rursus moderata, dissolutionem vaporum suauium, somnum naturalem efficientium, significat: cùm verò modum excesserit, calorem, aut siccitatem, aut vtrunque abundare. Præterea causæ ratione hæc mala affert, virium dissolutionem, cruditates, & corporis ariditatem, & mentis turbationes, ac deliria. Malum igitur est alterum horum modum excedere. Gal. in Commen. quorundam refutat opiniones (sed de nominibus fuit disputatio) quantum ad somnum attinet ipsum, de solo moderato dici volentes, immoderatum esse κῶμα. Cæterùm somnus longus, somnus dicitur, sola longitudine peccans κῶμα, tamen difficilem etiam habet expergefactionem. De vigilia rursus dixerunt ἀγρυπνίαν, id est, euigilationem, aut peruigilium, de sola vigilia præter naturam modúm ve excedente dici: verùm quod parum modum excedit, pariter moderatum aliorum collatione dici posse, inquit. Nos verò dicemus ὕπνον, idest, somnum, de naturali, & non naturali, ampla voce, dici, sic & ἀγρυπνία, id est, vigilia de ea, quæ parum, & quæ multum modum excedit, dicetur, quin & de naturali: nam teste Phauorino ἀγρυπνία, idē est quod ἀϋπνία, additis, λ, ρ. ἀϋπνία verò omnem vigiliam significat. Quapropter somnus & vigilia de naturali & non naturali dicentur. Hippo. verò in causis non naturalibus, quas appellant, & nos ita eas appellare solemus, mediocritatem commendat. 7. lib. De morb. pop. parte 6. dicens, Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata.

APHORIS. IIII.

Non satietas, non fames, neque aliud vllum bonum est, quod naturæ modum excedat.

COMMENTARIVS.

Naturæ modum excedentis, bona non sunt.

ALiud exemplum apponit eorum quæ cùm modum excedunt, mala sunt, ad finem colligens nullum eorum, quæ naturæ modum excedunt, bonum esse. Exemplum est in sacietate, ac fame, quæ, cùm naturæ modum excedunt, malum ostendunt: sunt enim quæ in his apho. scribuntur signa, vti somnum in morbis lædere, somnum delirium sedare, & sequenti apho. sponte lassitudines euenire. Sic & sacietas, ac fames. Quapropter λιμὸς, hoc loco non significabit annonæ caritatem, neque alimenti indigentiam, de quibus suo loco agemus (hæc enim nihil boni aut mali significant) sed ciborum appetentiam: πλησμονὴ verò, quamuis omnem significet abundantiam, & sacietatem, hoc loco contrarium fami significat, ciborum tamen appetentiæ, inappetentia contraria est: hæc dicta est ab Hippo. sect. 4. sequenti, apho. 17. ἀποσιτίη, est autem idem quod ἀνορεξία, teste Gal. Comment. eiusdem. Eritque apho. sententia, ciborum auersio, & eorundem appetentia, siue quoduis aliud, quod naturæ modum excesserit, bonum non est. Cùm enim naturę nostræ perfectio, ac sanitas in quadam mediocritate consistat, excessus omnis malum significabit, aphor. tamen 51. sequens de causis est, hic est de signis. Non potuit tamen λιμὸς, hoc loco famem significare, quò indigentia ciborum est, de qua Hippo. apho. 16. sequenti dixit: vbi fames, laborandum non est: nam ciborum indigentia nihil boni, aut mali significat. Præterea significat ciborum indigentiam ex electione factam, vt Gal. eo Comment. testatur. id verò quid mali docet? Significat igitur ciborum appetentiam. ex iis quoque fiet, vt πλησμονὴ non ciborum abundantiam, sed eorundem auersionem, hoc loco significet, quam nos satietatem diximus.

APHORIS. V.

Lassitudines spontaneæ morbos ostendunt.

COMMENTARIVS.

DE lassitudinibus sponte natis quid significent docet Hippo. in præsenti dicens: morbos ostendere, κόποι αὐτόματοι, dixit: κόπος verò corporis laboriosum motum significat, & quod nos lassitudinem appellamus. Primum tamen non est, quoniam id non ostendit morbos: Tum etiam quoniam addit, spontaneæ, quæ vox id quod sine manifesta causa fit significat, vt nos Com. 1. sect. 1. docuimus: motus verò corporis manifesta causa est. Morbos autem φράζουσι, inquit, id verò hoc loco idem est quod δηλῶσι, idest, ostendunt, aut nunciant.

Quòd

Quòd tamen lafsitudines factæ abfque manifefta caufa morbos oftendant, non omnino quidem iam præfentes, fed futuros, Gale. latifsimè docet lib. 3. De fanitate tuenda: lafsitudines fiquidem vlcerofæ acres fignificant fubeffe fuccos. Tenfiuæ multos, phlegmonis fpeciem referentes, vtrunque mufculos occupare. Ad hæc verò facilè morbi nafcuntur, quos ipfæ lafsitudines, venturos iam oftendunt, ac nunciant. De his multa diximus lib. De arte medendi parte fecunda.

Laßitudines abfque manifefta caufa quid indicant.

APHORIS. VI.

Quicunque dolentes aliqua parte corporis, magna ex parte dolores non fentiunt, iis mens ægrotat.

COMMENTARIVS.

Galenus abunde ac perfpicuè admodum expofuit aphor. fententiam, ita vt non videatur noftra opus effe enarratione. Cæterùm cùm intelligam à quibufdam perperam euerti, quæ ab ipfo dicta funt: iure vifum eft mihi Hippo. fententiam rurfus explanare, & Galenum à calumnia defendere. Sententia Hippoc. hæc eft, ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσέει, quod eft: Quicunque dolentes aliqua parte corporis, magna ex parte dolores non fentiunt, iis mens ægrotat. πόνος enim vt Comment. 1. huius fect. diximus, laborem, læfionem & dolorem fignificat: verùm hoc in loco dolorem fignificat, neque aliud potuit fignificare: ficuti neque apho. 46. & 47. fequentibus. de labore enim, ideft corporis motu: non fequitur, fi ipfum magna ex parte non fentit æger, mens ægrotat, neque fequitur, fi læfionem patitur, & ipfam non fentit, mens ægrotat: nam quamplurimæ læfiones, ac læfionum caufæ fenfibiles non funt. Si tamen dolorem patitur, id eft, caufam habet, quæ dolorem inferre folet, & non fentit ipfam pro maiori parte, eiufdem mens ægrotat. Per dolorem autem caufam doloris intellige: nam ea acceptione pariter vfus eft Hippoc. qui lib. 6. De morbis pop. parte 1. dixit. In Cranone antiqui, ὀδύναι, id eft, dolores, frigidi, noui verò calidi. Dolor autem ipfe, id eft, fenfus triftis, calidus, aut frigidus effe nequit: erit igitur caufa calida, aut frigida, & ita modo dolorem vti calorem fentiri vult Hippocr. quia caufam dolorem inferentem fentimus. Sunt autem doloris caufæ, quædam immediatæ, vt intemperies inæqualis, & folutio continui: mediatæ verò, quæ hæc inducere poffunt: qui itaque caufas habet dolorificas, & ipfas magna ex parte non fentit, mente ægrotat, fiquidem nimiam mentis turbationem, & vehementibus imaginationibus diftractam effe fignificat. dolorificas caufas magna ex parte non fentire: non enim eas omnino non fentire neceffum eft, ad apho. veritatem, vt quidam cum Philotheo tranftulit. Neque deturbat hanc Gal. expofitionem, quod in hoc loco, hac voce πόνος, & lib. 6. De mor. pop. parte citata ὀδύνη, vfus fuerit: quamuis enim ὀδύνη dolorem propriè fignificet, nihil vetat πόνον, dolorem hìc fignificare, vti & in aliis dictis locis & alibi laborem, aut læfionem. Neque obftat, quòd aliquo loco Hippo. his duabus vocibus vtatur, quod fecit prog. 12. lib. 2. cum inquit: ἡ γὰρ ὑπὸ ὀδύνης τε καὶ πόνων ἀγρυπνίη, id eft, vel enim à dolore & laboribus, vigilia, verùm quid vetat, ὀδύνην, fignificare dolorem, & πόνον fignificare laborem? Nos tamen vt obiter dicamus, aliter Græcum codicem legimus in noftris enarrationibus, nempe pro ἀγρυπνίη, diximus, ἀγρυπνοίη ἄν, id eft, vigilabit, & fic placet legere Hippoc. literam, vt eo loco tranftulimus. Præterea cùm inquit τὰ πολλὰ τῶν πόνων, nemo rectè dixerit, plurimos laborum: nam fi τὰ πολλὰ, aduerbij fignificationem, & vicem non haberet, fed nominis, nullatenus cōueniret cum nomine fubftantiuo πόνος, mafculini generis. At decet Grammaticos effe interpretes, quos videbis pro τὰ πολλὰ, tranferre, nunc quidem magna ex parte, poftea, plurimos, quæ maximè difsident, & hanc fecundam fyntaxim Græca litera non patitur. Solent tamen Græci nomina neutra fæpifsime pro aduerbiis vfurpare. Nemo autem Latinè, aut alia lingua, eum, qui magnam partem doloris non fentit, diceret, plurimos dolorum non fentire, & ipfemet Aphorif. 28. fectio. 2. τὰ πολλὰ, plurimum, tranftulit. Optimè igitur Gale. fententiam Hipp. expofuit. Non etiam Hippo. vtitur in Apho. propria & vulgari acceptione huius vocis πόνος, id eft, dolor. Nam vtrobique vulgaris eft, pro caufa doloris, cùm inquit, Quicunque dolentes, hoc eft, caufam doloris habentes, magna ex parte, caufas dolorum non fentiunt, iis mens ægrotat. Expofuit Galenus hunc Aphorif. lib. 7. De placi. Hippo. & Platonis. De doloris autem effentia, & caufis, lib. De arte med. parte 3. diximus.

πόνος.

Dolor caufam doloris fignificat.

APHORIS. VII.

Quæ longo tempore extenuantur corpora, lentè reficere conuenit: quæ verò breui, breuiter.

COMMENTARIVS.

DE extenuatione, & refectione corporũ præſentem ſcribit ſententiam, docẽs hæc pari proportione fieri debere, ita vt poſt celerem extenuationẽ reficiamus celeriter, poſt tardam, tardè. Tota ſententia ad vires reficientes refertur: cum enim extenuatio non labefactat vires, facilis eſt refectio, & quæ breui fieri poteſt: vires namque validæ multum alimentum euincere poſſunt, à quo refectio fit, vt à materia. quòd ſi vires conſtant, & materia ſuppetit, breui fiet refectio. Conſtant autem, vbi breui facta fuerit extenuatio. Quoniam verò per extenuationes, quæ longo tempore fiunt, vires non conſtant, neque multum alimentum ſuperare valebunt, neque breui corpus reficere. Extenuationes, quæ breui fiunt, ſpiritus & humorum vacuationes ſequũtur, non tamen ſolidorum corporum diſſolutionem, vt magna ex parte fit: nam ſunt febres adeò validæ, vt breui ſolidas deuaſtent particulas. Cùm autem virium firmitas in ſolidarum partium ſubſtantia, & temperamento qualitatum conſiſtat, per breues morbos non mutatæ diſſolutiones, & defectus humorum: & ſpirituum facilè reparabunt, ac breui. Corpora verò longo tempore extenuata, non tantùm ſpiritus & ſanguinis diminutionem patiuntur, ſed etiam ſolidorum membrorum, quibus diſſolutis vires labefactantur, quæ non niſi longo tempore refectionem efficient, ſenſim ſuperato alimento. Quòd autem extenuationes breui factæ ſolos ſpiritus & humores attingant, diutius ſi perſeuerauerint, ſolidas etiam partes, teſtatur Hippoc. libr. 6. De mor. pop. par. 3. dicens: Extenuatio omnis cutem laxat, deinde circum tendit: refectio, contraria. Quam ſententiam ita intelligere oportet. Extenuationem efficiunt multæ exercitationes, alimentorum defectus, curæ, vigiliæ, dolores, morbi vaporationem, aut colliquationem efficientes. Præterea vacuationes ſanguinis, vomitus, fluxus ventris, ſudores & vrinæ. Hæ omnes primò laxam reddunt cutem, quod vtribus & veſicis vacuatis, omnibus accidit, vt poſt vacuationem laxæ & rugoſæ reddantur. Deinde cutis humana vacua tis humoribus & ſpiritibus, ſi diſſolutio humiditatis ipſius ſuccedat, dura, arida, ac tenſa fiet. Ab initio itaque cauſæ extenuantes non attigerunt cutis ſubſtantiam: ſic nec aliarum partium ſolidarum, quibus valentibus breui fient refectiones. Longa verò facta extenuatione, & quæ ſolidas attingat particulas, vti cùm cutis tenditur, languent vires, & refectionem breui facere nequeunt. In extenuationibus igitur diſſolutio, & vacuatio, primò ſpiritus & humores diſsipant, & cutis laxa fit, & refectio breui fieri poteſt: deinde diſſolutio tentat partes ſolidas, & cutis tenditur, & vires labefactantur, & refectio non facilè, nec breui fit. Quòd verò in refectionibus primò cutis tendatur, deinde laxetur, conſtat, quoniam ex alimento primò generantur ſanguis & ſpiritus: ad quorum generationem, impletur cutis, poſtremò ipſa cum reliquis ſolidis humeſcit, ac laxatur. Reficies autem ſenſim corpus, ſenſim adhibito alimento, breui autem ſi accumulatum exhibeas, ſerues autem moderamentum in cauſis non naturalibus, de quibus dixit, Labor, cibus, potus, ſomnus, venus, omnia moderata.

Extenuationes breui factæ.

Extenuationem efficiẽtia.

APHORIS. VIII.

Si quis à morbo cibum accipiens non roboratur, ſignificat corpus plurimo cibo vti, ſi tamen cibum non aſſumente id fiat, ſcire oportet, quòd euacuatione indiget.

COMMENTARIVS.

DE conualeſcentibus, qui ad ſanitatem tardè perueniunt loquens, docet cauſam inuenire, aut remedio adhibito ad integritatem perducuntur, fit enim ſæpe, vt poſt morbum, ſiue à morbo, vt Hippoc. inquit, idem enim eſt, conualeſcens non roboretur, non vtique reficiatur, quod euenit ipſo multum cibum appetente, atque abundè aſſumente: euenit quoque, vt non roboretur, non appetens neque accipiens cibos, decenti quantitate ad vires reparandas. Primum, inquit, ſignificat ipſum plurimo cibo vti. Si namque cibum appetit, & non eſt malus appetitus, qui ex morbo reualeſcit, naturales facultates, quæ cibos coquunt, & diſtribuunt conſtant. quòd ſi vires conſtant, & alimentum adeſt, quod reficere debet vires, reficientur ſane, niſi ſupra vires ſit, quod aſſumitur: rectè igitur, inquit, ſignificat, quod plurimo cibo vtitur. Plurimum verò ad vires refertur. Quòd ſi cibum non accipiat, quod eſt non appetere, neque aſſumere cibos, aliquid reliquum eſt, quod ex morbo remanſit, refectionem impediens, quod abundat, id tamen quod abundat, indiget vacuatione. Quoniam non pura corpora, Apho. ſequenti, quò magis nutries, eò magis lædes. Suntque non pura corpora, quæ continent quod inutile & nocuum eſt. His verò miſſio ſanguinis, debetur, ſanguine redundante, aut omnibus ſuccis ad portionem. ſi verò vnus tantùm, purgatio. Gale. in commentario illam Hippocratis loquutionem, cibos accipiens, & cibos

Conualeſcẽtis refectio.

& cibos non accipiens, dixit significare accipere cum appetitu, aut non accipere, nec appetere, & esse Asiaticam. Nos etiam Hispani eandem loquutionem seruamus. Nam de ægrotante qui cum appetitu cibos accipit, dicimus, Este enfermo bien come. *Cibum accipere.*

APHORIS. IX.

Non pura corpora quò magis nutries, eò magis lædes.

COMMENTARIVS.

PLacuit nobis (quoniam teste Galen. Commentario præcedenti huius & sequentis Aphori. ordo deprauatus est) debitum ordinem seruare, & hunc nouum ordinem facere, in quo præcedentis rationem adiungit: in secunda namque parte dixerat, si non assumente cibos, accidat, vt non roboretur, indicat euacuatione indigere. Quoniam sine cibi assumptione vires non reficientur: cibum autem assumere non decet, vbi corpus impurum fuerit, nam impura corpora, quò magis nutries, eò magis lædes. Primùm notum est sine cibo non refici corpora: secundum pariter, impurum esse corpus, quod reualescit ex morbo, & non appetit cibum. Tertium verò est Apho. præsens, cuius causa valde nota est: si enim in cœnosum puteum aquam limpidissimam fundas, tota cœnosa & turbida reddetur: sic & si prauis succis in corpore existentibus, in ventriculo præsertim, autore Galeno, aut etiam in toto corpore (nam & id inappetentiam facere potest) quod aduenit, coniunctum priori in malam qualitatem transibit, & corrumpetur. At verò quoniam in præcedentis Aphorismi parte secunda dixit, si non assumenti cibos, accidat vt non reficiatur, & id, vt diximus, euenire possit ob abundantiam bonorum succorum, quibus debetur sanguinis missio, & ob prauitatem eorum, quibus debetur purgatio, hic de non appetentibus ob corruptionem loquitur, & vocat impura corpora, in quibus assumpti cibi corrumpuntur, & lædunt. Galen. lib. 1. De simpli. med. fac. cap 11. dixit, Nam vt Hippo. inquit, sic etiam ait Plato: Non solùm impura corpora quò magis nutries, eò magis lędes, verùm etiam impuris animis si nutrientes sermones obtuleris, non modò nihil profis, verùm etiam magnopere officies. Hinc constat tam in corpore, quàm in animo quoduis purum adiectum non puro corrumpi, nisi prius impurum abieceris, & corpus, aut animum purgaueris. Multa signa sunt, quæ ostendunt reualescentium corporum impuritatem, & ea purgatione egere ante nutritionem, ne interim in morbos reincidant, de quibus Commentario duodecimo sequenti dicemus. *Impura corpora nutrire non conuenit.* *Impura corpora, quæ.*

APHORISMVS X.

Corpora vbi quispiam purgare voluerit, fluida facere debet.

COMMENTARIVS.

POstea quàm rationem adhibuit, quare corpora, quæ cibos non accipiunt, neque conualescunt à morbis, purgari debeant quid ante purgationem agendum sit docet, nempe corpora fluida facere. Quod pariter admonet in sequentibus quarta sectione, dicens, Ad elleboros, qui non facilè supra purgantur, pluri cibo, atque quiete vti conuenit. Nam corpora fluida fiunt, vbi meatus laxantur, laxitas autem humectatione paratur: tum quoniam omne humidum cedit, & facilè extenditur, tum quoniam humores, qui è corpore ducuntur medicamento, vbi humidi fuerint, fluent suapte natura, & tractioni magis obedient. Vtrunque igitur assequemur humectatione, meatuum laxitatem, & humorum fluxibilitatem: atque hæc cibo & quiete: cibus enim humectat omnis, qua cibus est, sed humidus eligendus hoc loco. Quies verò facultatem habet humectandi, quoniam est priuatio motus qui dissoluit, & siccat. Lib. præterea 6. De mor. pop. part. 5. inquit: Elleborum bibentem citò purgare si velis, lauare, atque comedere. secundum horum exposuimus: primum etiam notum est, balneum quammaximè corpus humectare, & laxare, & humores fluidos facere. Cæterùm balneum ante purgationem præparandi ratione tunc adhibemus, cùm corpus non valde plenum fuerit, aut cum paramus in declinatione purgationem: ante id verò periculum est ex balneo incidere in magnum aliquem morbum ex fluxione, aut plenitudine dilatatis humoribus ac diffusis, balneo aquæ dulcis tepidæ: cuius gratia purgationes assumpto medicamento citius fient: & cum minori molestia. Quod nos etiam facimus corpus & humores parantes clysteribus & siropis extenuantibus, & incidentibus, vbi morbus concedit. Præterea humoribus turgentibus adhuc Galen. occasionem arripi docet, Commentario penultimo præcedentis sectio. præbendi in potu mellicratum ex decocto origani, tragorigani, aut hyssopi. Curátque perpetuo Hippoc. ante purgationem, fluxiles facere humores incisione, & attenuatione (quamuis tenues aliàs sint) & humectatione. Quod Arabes *Balneum ante purgationem.*

Tempus pluuiæ ad purgationẽ expectare.

imitantes admonuerunt, cùm quempiam purgare volebant, expectare tempus pluuiæ. Cui rei experimentum subscribit: fiunt enim faciles, & feruntur sine molestia purgationes factæ flante Austro, & descendente pluuia. Flante autem Borea, & non præparato corpore, neque extenuatis humoribus, molestæ, cum angustia, torminibus, vertiginibus, nauseis, inquietatione, pulsuum variatione, & animi deliquio.

APHORIS. XI.

Facilius est impleri potu, quàm cibo.

COMMENTARIVS.

Refectio corporis per cibos, potus & odores.

DE refectione conualescentium rursus loquens inquit, facilius fiet potu, quàm cibo, & autore ipso lib. De alimento, quòd Galen. quoque in Commentario citat, odoribus adhuc facilius corpus reficitur. Natura siquidem nostra sanguine constat, spiritu & solidis particulis, à quibus si quidpiam dissoluatur, refectione est opus. Hanc ita perficimus, si solidas partes reficere volumus, quod ex humoribus fit, alimenta commoda adhibemus, & ita humores reparamus, & inde membra. Quòd si in spiritu facta fuerit resolutio, vel solis odoribus id præstamus, vt cum subito casui virium subuenire volumus. Potus autem vini, aut iuris, aut liquidi cuiusuis, quod alendi vires habeat, spiritus, quamprimum recreat, deinde humores. & ad finem membra. idem faciunt alimenta solida, vaporibus spiritum reficientia: odores autem neque humores, neque membra reficere valent. cum eam consistentiam assequi nunquam possint (quamuis intelligam vapores concretione posse in aquam transire) nam humores in iecore, ventre, & venis generantur: odores verò in caput ascendunt, & naribus, aut ore sumuntur. Cæterùm, vt libro primo De arte medendi docuimus, spiritus duas habent generationis materias, alteram ex vapore alimenti, alteram ex aere inspirato, hanc secundam odores accommodatissimam præstant. Reficimus itaque corpora sensim per alimenta, celerius per potum, vini præsertim, & odorati citius celerrimè odoribus, hoc vnum intelligentes, eo minus refectionem durare, quo celerius facta fuerit, vt infrà Commentario 18. dicemus. Quamobrem tardius vina nigra, crassa, & acerba nutriunt, sed eorum nutrimentum magis durat: alba autem & aquosa vrinam magis mouent, celerius subueniunt, & minus alunt aliis, vt Galenus vult, cum dixit, ἥκιστα δὲ τρέφουσι, id est, quamminimùm, ac paucissimùm alunt.

Spiritus duæ materiæ.

APHORIS. XII.

Quæ relinquuntur ex morbis post crisim, recidiuas facere consueuerunt.

COMMENTARIVS.

QVod Aphor. 8. dixerat, eos qui à morbis non appetunt cibos, neque conualescunt, egere purgatione, hac ratione comprobat: nam si non purgentur, rursus in morbum incident: quæ enim relinquuntur ex morbis, recidiuas facere consueuerunt: siquidem quæ iudicato, ac finito morbo, post iudicationem imperfectam relinquuntur, putrefieri ac corrumpi solent, corrupta verò morbum priori similem efficient. merito igitur dictum est, ea purgatione egere. Ex morbis dixi, quamuis Græci codices habeant, ἐν τῇσι νόσοισι, id est, in morbis: rectius namque dictum esset ἐκ τῆς νόσοισι, id est, ex morbis: ac sic scribendum fore puto, & Græcos codices mendosos, non enim relinquuntur in morbis, quæ supersunt, sed post morbos, & ex morbis. Et Galenus in Comment. coniungere docet hunc Aphorismum octauo, & eiusdem causam reddere, nempe quare qui cibum non assumentes non roborantur ἐκ νόσου, vel μετὰ νόσον, id est, ex morbo, vel post morbum, purgatione egent, quia quæ ex morbis relinquuntur, faciunt recidiuas. De his itaque loquitur, quæ relinquuntur ex morbo, non in morbo: nam neque post iudicationem est morbus, neque reliquiæ sunt cum morbo, sed à morbo. Per crisim autem hoc loco, morbi finem intellige, vt Hippoc. sæpe in libro De morb. pop. non subitam ad salutem, vel mortem, mutationem. Recidiuas facere consueuerunt, dixi, quamuis in aliis codicibus ὑποστροφώδεα scriptum sit, id est, reuersionis amica, in aliis tamen sic, ὑποστροφὰς ποιέειν εἰώθεν, idest, recidiuas facere consueuerunt. Nos sane ex morbis, & causis morbos facientibus, partem aliquam relinqui iam finito morbo agnoscimus multis signis, præsertim his, quæ ab Hippocr. scribuntur ad significandos futuros abscessus, lib. 6. De mor. pop. parte secunda, cùm inquit: Ratione eadem si relinquitur sitis, oris siccitas insuauitasque, & ciborum fastidium, quæ indicant talia corpora egere purgatione, ne in morbos recidant.

APHORIS. XIII.

Quibuscunque iudicatio fit, iis difficilis est nox, quæ ante accessionem: quæ verò sequitur, facilior magna ex parte.

COMMENT

COMMENTARIVS.

HOc loco crisis, siue iudicatio, subitam mutationem ad salutem, aut mortem per manifestas excretiones, aut effatu dignos abscessus significat. Quæ tribus partibus constat, conturbatione, vacuatione, & alteratione. Galenus magis proprie dici vult iudicationem de antecedente conturbatione, quæ agnoscitur decretoriis signis, quæ signorum & accidentium rationem habent, vti difficilè spirare, caput dolere, mente turbari, iactare se à capite in pedes lecti, delirare, conuelli hypochondria, lachrymas inuoluntarias fundere, rigores, & varij pulsus. Vbi ergo iudicatio instat, non antecedens accessionem grauis erit, si ad ipsam hæc omnia attineant, quæ solent iudicationem antecedere. Hoc loco accessionem ipsam iudicationem appellauit, quoniã iudicatio non fit sine irritatione, & παροξυσμὸς omnem irritationem, ac concitationem significat, dixit autem πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ, id est, ante accessionem, siue concitationem, qualis est crisis: quòd si morbus accessionem habuerit, crisis & accessio coincident. Meminit autem noctis, quia, vt Galenus inquit, noctu molestiora sunt hæc accidentia (quo tempore æger quiescere natura & consuetudine solet) quàm interdiu, quo tempore vigilare aliàs debet. Fiet quoque vt accidentibus his euenientibus interdiu, dies antecedens nocturnam euacuationem, molestior sit, sed non adeò vti si noctu euenissent. Neque putes hunc fuisse loquendi modum: vti cùm diximus, tertiana febris tertio quoque die aduenit, quamuis noctu eueniat: nam dies spatium vigintiquatuor horarum aliquãdo significat, & diem ac noctem comprehendit, vti cum mensem triginta dierum spatium dicimus: nox verò à nemine appellatur vigintiquatuor horarum spacium, neque vnquam diem ac noctem significauit. Neque etiam vox, crisis, casu dicta est de iudicationibus, aut sine causa inualuit vsus: magnam enim habent cum iudiciis forensibus similitudinem, iudicium in morbis, & vtrunque κρίσις Græcis dicitur. In illo enim iudicis sententiam sperantes, spe ac metu laborant: in hoc autem naturæ & morbi pugna fit, vt æger inter spem & metum constitutus, vitæ, aut mortis expectatione detineatur. Quæ verò sequitur, inquit, leuior est magna ex parte, leuior sanè, quoniam excreta iam causa morbum faciente, æger leuior redditur, qui aliàs veluti sarcina à multitudine, ac malitia opprimebatur, ac conflictabatur ante crisim. Quòd verò magna ex parte ita fiat, hinc constat, quòd magna ex parte ad bonum fiunt iudicationes, & quoniam maior pars morborum salubris est. seclusa enim pestilenti constitutione, per quam maior pars ægrotantium moritur, in aliis maior pars liberatur. Quod quàm verum sit, hinc euidenter constabit: nam paucissimi sunt homines, qui vitæ cursu non ægrotent bis, ter, & pluries, & quamplurimi supra decies, & vigesies, semel tamen moriuntur, reliqui igitur morbi salubres fuere.

Crisis ex quibus constat.

Nox non significat 24. horarum spatium.

APHORIS. XIIII.

In ventris fluxibus mutationes deiectionum iuuant, nisi in praua mutentur.

COMMENTARIVS.

HVius Aph. sententia de ventris fluxibus sponte factis intelligenda est: nam vt Commentario 21. sectio. 4. dicemus, quamuis medicamenti purgantis vi praui humores vacuentur autore Hippoc. non est malum. De sponte factis tamen dixit, & quanto dolores magis praui fuerint plures, peius. Hoc est, quod modo docet in secunda Aphor. parte, estque tota sententia in fluxibus ventris, si fiat deiectionum mutatio, iuuat, nisi in mala fiat. Mala autem tradidit Prog. 22. lib. 2. dicens: His autem magis lethales erunt: nigræ vel pingues, vel liuidæ, vel æruginosæ, vel fœtidæ, & Prog. 23. inquit: Variegatæ tamen deiectiones his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales: sunt autem tales ramentosæ, & biliosæ & cruentæ & porraceæ & nigræ, nonnunquam quidem simul, nonnunquam verò vicissim procedentes. Quando itaque deiectiones in has mutantur, morbus longus significabitur, ac lethalis, vt in nostris in eum locum expositionibus abundè patefecimus, cum imbecilla facultate, lethalis: cum robusta, longus, ac perinde non iuuabit talis mutatio. Quamuis neque hoc perpetuum fit, vt citato loco docuimus: nam liuidæ, cruentæ, biliosæ, & fœtidæ deiectiones, si bene exierint, id est, notis coctionis præcedentibus, bonæ esse possunt, non tamen pingues, aut ramentosæ. Quòd si in spontaneis ventris fluxionibus deiectiones mutationem accipiant, & non in aliquam prædictarum, iuuabit: variegatæ siquidem deiectiones, præsertim vbi seiunctim eueniant, veluti si bilis purgatur, deinde pituita sequatur, & ex pallido aut rufo colore, albus eueniat, vel si post crudas, ac subpallidas deiectiones coctæ sequantur, iuuabunt sanè, quoniam corpus integrè purgatur, & coctis succedentibus, iuuabit causæ ratione, ac significabit validiorem factam naturam, & morbum ad finem perduci. Præterea si per fluxum ventris intelligere velis symptomaticum fluxum

xum diutinum, aut copia modum excedentem, & eum qui vires imbecillitat, notum est mutationes colorum deiectionum, vbi non fiant ad aliquam malarum specierum, iuuare causæ ratione, quoniam leuant,& signi ratione, quoniam ostendunt non adeo stabilem ac perpetuam fluxionis causam.

APHORIS. XV.

Vbi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore nascuntur,excretiones considerare oportet: si enim biliosa fuerint, corpus vnà ægrotat: si verò sanis similes fuerint, tutum est corpus nutrire.

COMMENTARIVS.

QVadantenus ad partem artis, quæ docet corpora reficere, attinet hic Aphoris.sed & partem habet ad diagnosticam attinentem. Docet namque qualis sit totius corporis dispositio agnoscere,deinde aut alere, aut ab alimentis abstinere. Vbi fauces ægrotauerint, inquit: *φάρυγξ.* φάρυγξ enim fauces significat,hoc est partem, quæ gutturi,& gulæ interiacet, apud Galen.Comment.Apho.34.sectione 4.& Comment.16.lib.3.Prog.Aut tubercula in corpore nascantur, φύματα dixit, quæ vox tria significat apud Hippo.& Gale. vt nos lib.3.Prog. exposi.19. abundè patefecimus, hîc de tumoribus paruis toto corpore erumpentibus intelligenda venit sententia. *Fauces laborantes, quid significat.* Ab his itaque, & faucium vlceribus, aut inflammationibus, non magnis, nos procedimus, ex Hippo. doctrina, atque inquirimus an excretiones sint sanis similes: quòd si tales fuerint, signum est corpus ipsum internis partibus sanum esse, quod attinet ad diagnosticam, deinde decernimus corpus esse probè alendum, neque timendam alimẽtorum in visceribus corruptionem, quod attinet ad partem artis factiuam: si verò excretiones, intellige excrementa quæuis,quæ à toto manant,biliosa fuerint,aut quouis alio modo infecta, signum est vnà corpus ægrotare, quod attinet ad diagnosticam,ac non esse tutum,corpus nutrire,quod pertinet ad factiuam,& refectoriam artis partem. Quapropter inde quoque colligimus,si fauces ægrotant,aut in corpore pullulant tubercula,aut vlcuscula,natura videlicet valente in ambitum corporis mittere excrementa calida,aut medio capite distillationis modo in fauces, opus esse aut purgatione,aut refectione. Purgatione, si corpus vnà ægrotat:non refectione, quoniam non pura corpora quò magis nutries, eò magis lædes: si verò non ægrotat,corpus refectione egere, non purgatione, cùm corpus à redundantia malorum succorum liberum sit.

APHORIS. XVI.

Vbi fames, non oportet laborare.

COMMENTARIVS.

Fames. SIue fames significet ciborum inopiam, siue voluntariam à cibis abstinentiam, rectè dictum est: Vbi fames, non oportet laborare: si enim ciborum inopia cogit,vt cibus parcè sumatur, vtcunque in ciborum abstinentia, aut parcitate, siue ipsa coacta, siue voluntaria sit, non oportet laborare: dissoluetur etenim corpus, & vires deficient. Labores namque cibos præcedere debent, ita vt labor primum locum habeat tanquam necessarius, & veluti causa, ad ciborum digestionem, excrementorum discussionem,caloris augmentum, ex spiritus concitatiore motu. Ad quem sequitur, vt excrementa impetu pellantur,& deinde corpus ad exercitationes aliàs reddatur habilius, articulis quoque redditis durioribus ad labores ferendos.Idem autem significat hoc loco labor,quod exercitatio: est autem exercitatio vehementior corporis motus, ad quem sequitur, vt respiratio fiat maior, celerior,& vehementior. Quòd si quis vellet ab exercitatione cibo iam in corpus digesto, & discusso excremento, & resoluto spiritu ab alimentis abstinere, exiccaretur,dissolueretur,ac linqueret animo.Sanis his rationibus fames,siue ciborum abstinentia post exercitationes non conuenit,sed labores cibos antecedant,& ordinem hunc seruent. Labor,cibus, potus, somnus, venus,quibus venere est opus,& omnia moderata. Cæterùm ab exercitatione non statim cibus assumendus est, sed prius sedata turbatione, vt vult Gal.lib.3.De rat.vic.acu.Cõment. 55.dicens: sedata ea,quæ ex balneo est, turbatione,tùm esse,tùm bibere melius est,veluti & composita ea, quæ ab exercitatione oritur. *Cibus ab exercitatione sumendus.* Nam cibum protinus,aut potum sumere, caput replet, deuoratúmque interdum superfluitates facit. Aegros autem aut purgare aut sanguinem eis mittere,aut vomitum ciere,aut sudorem, & deinde famem aut inediam adiungere malum est. Peius autem febricitantes luctis, deambulationibus, cursibus,& frictionibus fatigare,& fame cruciare,quod Prodicus faciebat,autore Hippo lib.6.de mor.pop.parte 3. febricitantes siquidem has motiones corporeas ferre nequeunt,minime verò ab ipsis inediam, ob quam in febres hecticas, & totius corporis consumptionem facile deducentur sani.

APHORIS. XVII.

Vbicunq; alimentum plus præter naturam ingrediatur, id morbum faciet, manifestat autem curatio.

COMMENTARIVS.

PRimum quod asserit Hippoc. est alimentum plus & præter naturam, si partem quampiam ingrediatur, id alimentum morbum facere: secundum est, curationem ostendere nobis argumento à posteriori, ab effectu, & à iuuantibus & nocentibus desumpto, eam fuisse morbi causam, quoniam eadem sublata, curatur morbus. Alimentum auctore Hippo. lib. De alimento, quoddam est verè alimentum, quod actu alit, quodque iam in nostram mutatur substantiam. Et est tanquam alimentum, id quod paratum est alere, vti secundæ humiditates, quæ in poris membrorum continentur, & iam agglutinantur. Est & alterum alimentum, quod in ventre, & venis continetur. Id igitur quauis parte harum ingrediatur, plus, id est, quantitate abundans, morbum facit, quod non minus faciet, si præter naturam sit, id est, prauæ cuiusuis qualitatis: succi enim & alimenta quæuis, vbi quantitate abundauerint, aut qualitate molesta fuerint, morbos efficiunt: sic etiam vbi præter naturam, non malitiam qualitatis, sed id, quod supra naturam significauerit. Quod enim naturæ partis vires superat, id morbum facit, si quātitas, aut qualitas læsionem sensibilem facere valuerint: id enim semper audiendum. Quapropter tria significasse Hippo. mihi videtur duobus verbis, πλοίω & παρὰ φύσιν. primum enim quod plus quantitate est significat, secundum verò quòd præter naturam: atque id bifariam, aut qualitate naturæ aduersum, aut quod naturæ modum quantitate excedit, etiam si id nimiū quantitate, simpliciter non sit. quod ad primum membrum reduci posset. Quoduis itaque horum alimentorum si partem quampiam ingrediatur, in ea morbum faciet. ὅκου ἂν, dixit Hippo. id est, vbi, aut vbicunque. nam particula ἂν, nonnihil addit. Galenus namque in comment. explicans Hippoc. sententiam inquit: Non tantùm enim curatio ostendit alimentum ἔνθα ἂν εἰσέλθῃ, id est, vbicunque ingrediatur, plus, morbum facere, ex qua littera constat ἔνθα ἂν, id significare, quod ὅκου ἂν, & non esse transferendum, cum, sed vbi: locum enim significabit, non tempus, præsertim quoniam qui, cum, transferūt in præcedenti apho. ὅκου, traducunt, vbi, quod aduerbiū est loci, quemadmodum & ἔνθα, quod pro ὅκου, vsurpauit Galenus. Addit τοῦτο νόσον ποιέει id est, id morbū facit, quod Latinè alimentū probè refert, sed & Græcè τροφὴν, nam apud Græcos neutrum relatiuum, cuiusuis generis nomē referre valet. Manifestat autem curatio, inquit: vt enim diximus lib. 2. De ar. med. morborum dignotiones à multis desumuntur, vt à causis, effectibus, similibus, & dissimilibus, à iuuātibus & nocentibus. Hæc etiam tribus tēporibus morbos docent: causæ namque quoniam præcedunt effectus, similia, & dissimilia: quoniam adsunt, iuuantia, & nocentia, ob futurum quod sequitur, nempe aut melior aut deterior status, vt curatio, quæ docet meliorem statum sequutum à iuuantibus, vnde & Hippo. probat alimentum ingrediens partem, morbum ea parte fecisse, quoniam adhibitis iis, quæ vacuant, quod morbum faciebat, mansit æger à morbo curatus.

Alimētum.

Alimentum plus partem ingrediens.

APHORISMVS XVIII.

Eorum, quæ accumulatim & celeriter alunt, celeres quoque fiunt excretiones.

COMMENTARIVS.

SI quis alimentorum naturam, & alendi rationem probe nouerit, veram atq; infallibilem inueniet Hippoc. sententiam. In alimentis coniicere oportet substantiam, qualitatem & præparationis modum. Substantia crassitudinem & tenuitatem, lentorem ac friabilitatem comprehendit: qualitas omnes tam primas, quàm secundas: è quibus sunt, calor, frigi. humi. sicci, & in saporibus, acer, & adstringēs. Ex præparationibus sunt, assatio, elixatio, torrefactio, & aliæ præparationis species. modus alendi est alimentorum mutatio, in ventre distributio, & conuersio in substantiam corporis & excrementorum, quæ post sequitur, expulsio. Quæcunque igitur alimenta citò nutriunt, id est, citò alimentū præstant, & ἀθρόως, quod est, vniuersum, quod tribuere debēt, celeriter tribuere: celeriter eorū exeremēta excernūtur, si tardè, & sensim alunt, tardè quoque ac sensim demittunt excrementa: siquidem in alimento, quod alit, & quod eius alere nequit, & excerni debet, coniuncta sunt in vnam substantiam. Hæc verò vi naturæ separari debent, si citò separentur, citò fiet, vt & alimentum natura capiat, & excrementum excernat, si tardè, sic etiā tardè, nisi aut viæ obsistant, aut præparatio, aut qualitas cibi transitum excrementi per ventrem, aut impediat, aut acceleret, primum acerbitas facit: secundum acrimonia. Ante partium tamen separationem, neque alimentum capit animal ad nutritionem, neque excrementum secernit. Hæc est generalis apho. ratio. Si velis etiam collationem facere, dices, eorum quæ celerius, & affatim nutriunt, celeriores fieri excretiones, & verum erit in omnibus seruata similitudine, vti præparatione alimentorum, & corporum dispositione, & causis aliis similiter accedentibus, quæ non naturales dicuntur, ne videlicet

In alimentis quæ coniicienda.

Alimenta quæ citò nutriunt.

delicet altero, eorum ciborum ſumpto, ſumens dormiat, & quieſcat, altero verò vigilet & exerceatur: alter cibus aſſus aſſumatur, quod ad retentionem, & tarditatem agit: alter elixus, quod facit ad celeriorem deſcenſum. Præterea ſi alterum cum alliis, & pipere paraueris: ſic calor, & humiditas ad celeriorem deſcenſum, & citam excrementorum diſcuſsionem faciunt, frigiditas & ſiccitas ad tardam, & ſi multo potu, aut pauco miſceatur cibus, cum multo enim citò digeritur, cum pauco tardè. Decet igitur ad probandam apho. ſententiam experiri in conſimili ciborum præparatione, omnem alienam qualitatem demere, & in corpore conſimili modo affecto: ſic enim fiet, vt quæ celerius nutriunt, celerius excrementa demittant, & tardius, quæcunque tardius. Pari ratione dices, & alimentum eorum, quæ citò & accumulatim nutriunt, pauco tempore durare, propter ſubſtantiæ alimenti tenuitatem: & quæ tardè, multo tempore durare, quod ad venas deductum fuerit, ob craſsitudinem & lentorem. Quæ enim tenuia ſunt, vt citò & accumulatè nutriunt, ita minimum conſtans alimentum præbent, & quæ ſubſtantiæ ſunt craſsioris, aut magis viſcidæ, vt tardè & ſenſim nutriunt, ita conſtans & tenax præſtant alimentum, quodque diutius perſeuerat. Quod ad rationem victus inſtituendam in ſanis & ægris apprimè conducit. De excrementis tamen ventris diximus cum Gal. acrimoniam alimenti facere ad citam excretionem. Quapropter quædam ſunt, quæ quamuis tardè coquantur, citò ventrem mordentia deſcendunt, vti caro bubula cum pipere elixa: & quædam quæ quamuis citò coquantur, tardè deſcendunt, vt pedes hædi elixi; hi enim citius coquuntur carne veruecis, ob lentorem tamen magis ipſa morantur in deſcenſu: malè igitur quidam limitationem hanc, quam Gale. addendam voluit ad veritatem apho. ſuperuacaneã ex parte putant. Quæ etiam de vinis ab eodem in Commenta. dicta ſunt, integram obtinent veritatem, nigra tardius alere, & magis conſtans præbere alimentum, alba citiſsimò ſubuenire, ſed parum alere, & citò diſſolui, & per vrinam deſcendere, media colore & ſubſtantia, κιῤῥὰ id eſt, fulua & modicè craſſa: mediam etiam ſeruant naturã inter alba aquoſa, & nigra craſſa, tum in celeritate alendi, ac præſtandi vniuerſum alimentum, tum etiam in diſſolutionis celeritate. vina rurſus præſtantiſsima, & quæ celerrimè diſſolutis ſubueniunt, ſunt à ſancto Martino fulua odorata, præſertim quæ Abulæ reponuntur duorum, aut plurium annorum.

Alimenta quædã citò coquuntur & tardè deſcendunt.

APHORIS. XIX.

Acutorum morborum non omnino tutæ ſunt prænuntiationes ſalutis aut mortis.

COMMENTARIVS.

Archigenes acutos morbos appellabat, auctore Gale. eos, quorum motus eſt velox, & citò pericula adueniunt: in horum numero ſunt, quos Hippo. lib. 1. De ratio. vict. acut. recenſuit. Lethargus, phrenitis, pleuritis, pulmonia, cauſus, quibus continuæ febres coniunctæ ſunt. His accedunt conuulſio, tetanus, & apoplexia, qui ſunt ſine febre. Sunt & alij longi, qui lento motu procedunt, & vltra 20. diem prorogantur: in acutis docet non eſſe temere ſalutis aut mortis pronunciationes ferendas: ſolent enim quandoque fallere ob id, quod ὀ πάμπαν ἀσφαλέες: id eſt, non omnino tutæ ſunt. Nam Galenus in comment. inquit, τὸ γὰρ ὀ πάμπαν τῷ ὀ παντελῶς ταυτὸν σημαίνει, quod eſt, illud enim, ὀ πάμπαν idem ſignificat, quod non omnino: idem rurſus voluit lib. primo de humana natura. Comment. 1. quo loco προσαγορεύσεις, id eſt, pronunciationes appellat, προῤῥήσεις id eſt prædictiones. Ratio verò quare hæ non omnino tutæ ſunt in acutis morbis, eſt mobilitas humorum, qui calidi ſunt, & nulla parte firmati, præterquam in quibus ſunt inflammationes partium cum febribus, in quibus paucæ quoque iudicationes ſperantur, ſicuti & paucæ mutationes à parte in partem. In aliis verò cùm medicus ſperat iudicationem bonam, humor in partem aliquam præcipuam transfertur, & vbi eam non ſperat, effunditur per ventrem in ſalutem ægroti. Quamuis itaque magna ex parte tutæ ſint huiuſcemodi prædictiones, nonnunquam fallunt, idque raro. Neque tamen id quidpiam ab auctoritate artis prædicendi detrahit: nam vt Gal. lib. 3. Prog. Comment. penultimo dixit: Nunquam aberrare captum humanum excedit: quàm minimè verò, ſolius eſt artificis. In longis autem morbis, in quibus humor morbum efficiens aliqua parte præfixus eſt & quietus, magis tutæ ſunt prænuntiationes ſalutis, aut mortis, neque enim periculum imminet tranſpoſitionis ſubitæ, & inopinatæ, quamuis & has longitudine temporis cauſæ externæ ſoleant interturbare, & ægrotantium, atque aſsiſtentium errores; verùm in omnibus ante prænuntiationes decet ſingula probè noſſe & accuratè perpendere, in longioribus tamen auctore Hippocr. lib. 3. Progn. difficilimum eſt, primis diebus iudicare, quò vertet morbus, ſed decet per quaternos annumerantes procedere, donec ſigna oſtendant, quò vertet morbus, quo tempore futura ſunt prædicenda.

Quibus iuuenibus ventres humidi sunt, eisdem senescentibus sicci fiunt. Quibus tamen iuuenibus ventres sicci sunt, eisdem senescentibus humectantur.

COMMENTARIVS.

DOctè admodum vti solet, & summa quadam perspicuitate obscuram Hippocr sententiam patefecit Gale. ita vt nulla alia sit opus enarratione. Cæterùm nos pauca quædam perstringemus, quoniam ad huius operis integritatem videntur necessaria. Docet autem per ætates, ventris mutationes, ex laxitate in duritiem, & retentionem: & contrarium, eos qui in iuuentute ventres habent humidos, id est, laxos & faciles, & deiectionem liquidiorem, & humidiorem in senectute ad sicciorem, & duriorem commutari: eos tamen, qui in iuuentute ventres habent siccos, & duros, in laxitatē, & mollitudinem, atque humidititatē in senectute mutari. Id verò magna ex parte ita fieri intelligendum, vt ipse vult aphor. 53. huius sect. & de sanis, qui simili victus ratione vtantur in iuuentute & senectute. Sententia itaque probatur, venter humidus redditur, quoniā plurimum accipitur alimentum, & plus, quàm distribui posit, quod ventriculi frigiditatem significat: aut quoniā & si non multum assumatur, neque id probè distribuitur, quod ad iecoris frigiditatē refertur: aut venter humidus est in iuuentute, ob bilis abundantiam, quæ ad excretionem irritat, antequam fæx siccetur, aut ob imbecillitatem retinentis, quæ humiditatē sequitur, aut ob robur expultricis, quæ ante tempus emittit excrementa. Si venter humidus sit in iuuētute, ob id, quòd cibus copiosè accipitur, id fiet ob ventriculi frigiditatem, qua multum appetūt: hæc verò in senectute aucta, vt par est, appetitum minuet, siquidem omnis immodica intemperies actiones propriæ facultatis destruit: si verò alimentum non multum accipiatur, verùm non distribuatur probè, hęc non mutabitur, quoniam senes fient frigidiores. Si ob bilis abundantiam fiat, hæc ętatis processu minuetur, & succedet ventris retentio, & fæcū durities in senectute. Cùm enim fæces detinentur, semper aliquis humor trahitur à iecore, & pars dissipatur. Propter retentricis imbecillitatem, quæ à nimia humiditate fit, si hæc adiungat ab initio frigiditatem, non mutabitur, sed potius augebitur in senectute aucta humiditate ob cruditates: si fuerit calori iuncta, siccabitur & indurabitur venter. Ob robur expultricis, notissimū est, ita vt non egeat nostra cōprobatione, mutationem in senectute fieri: nam robur expultricis sequitur siccitatē fibrarum transuersarum, hæ verò supra modum siccę in senectute, vires comprimendi remittent: quæ cùm valentiores sunt, cibum antè tempus pessundare solent, is verò celerius iusto descendens, humidior iusto est. Quòd si venter in iuuentute siccus sit, in melius recipiet ad senectutem mutationē, fiet enim humidus. Siquidem ventris siccitas euenit: aut quoniam cibum paucum accipiunt, aut quoniam parum bilis confluit in ventrem, vel quoniam facultas retinens validior est. Qui non appetūt cibos, quod calore fit abundante, qui laxat ventriculi os, in senectute frigiditate ætatis superueniēte, plus cibi assumetur, & venter humectabitur. Idem fiet si calor iecoris humiditatē immodicè fugat, & inde fæcem siccet: nam ętate hic calor minuetur. Bilis defectus non mutatur, sed si huius causa fæx tardatur, & inde obduratur, similis dispositio in senectute manebit: nisi defectus bilis eueniat ob iecoris frigiditatem, quæ in senectute aucta humorem non trahet, ac humida descendet, perinde deiectio. Quibus verò ob robur retentricis dura deiectio fit, nimia siccitas est in causa, qua aucta supra modum in senectute, retentricis vis remittet, & languescet.

Ventris mutationes per etates.

Ventri humidi causæ

Ventris sicci causæ.

APHORIS. XXI.

Famem thorexis soluit.

COMMENTARIVS.

QVa ratione fames canina à medicis appellata curari debeat, docet, dicens; Famem thorexis, id est vini potio soluit. Fames verò non quæcunque vini potu curatur, siquidem naturalis, & ea, quę sequitur dissolutionē, ad quam & fames canina quędam sequi solet, & ea, quæ aduenit post fluxum ventris, aut fluxum sanguinis, & summatim ab inopia procedit, vini potu, præsertim meracioris, non curatur, sed vinum neruos lædet, & mentem turbabit. Quòd si quis aliquo modo famis ex dictis laborans, sumpto cibo vinum bibat, non ei nocebit, verùm cibus reficiens famem curat, & vinum post cibum iuuat. Neque est hæc fames, de qua Hippocrates loquitur, bulimos, quoniam fames propriè de ciborū appetentia dicitur: qualis nō est bulimos, qui incepit quidem cū appetentia, sed deinde sola indigētia cum imbecillitate manet. Famem aut caninā, eam nempe, quę à vētriculi frigiditate nuda, aut simul cum arido humore oritur, vini potio

Fames quā soluit uini potio.

Bulimos.

miro modo curat,præassumptis pinguibus,& oleis,quę natura sua appetentiā hebetant. Quòd autem id vinum meracius esse debeat,non est dubium:quoniam in fame canina caloris vini potentiā desideramus,& θωρήσσειν, teste Phauorino,Homerus de armatura dicebat,& ab aliis antiquis de ebrietate dicebatur, & θώρηξις, vini potū, & ἀκρατοποσίαν, id est,vini meracioris potum significat,& θωρήσσω,armo,atque inebrio:nam & ebrij sunt, veluti thorace armati,calefacto corde,atque thorace. Gal.verò θώρηξιν,vini potū significare explicuit in Cōment.& Hippoc.sententia ex lib.2.de natura hum. id confirmauit, qui eo loco dixit.Notum autem est,quòd victus singulorum non est causa,quare morbus omnes vno nomine comprehendat,iuuenes,& senes,fœminas & viros similiter,& τῶ θωρησσομένων,id est,vini potores,& aquę potores.Quo loco Hippoc.per θωρησσομένων, vini potores significauit,ac posset vini meracioris potores significare:quod tamen Galenus nō explicuit,neque probare tentauit. Quapropter nō video qua mente possit quis Galeno imponere,ipsum voluisse θωρησσομένων,significare prædicto loco, vini meracioris potores,quod neque somniauit quidem,quamuis,vt diximus,id verum sit, vini meracioris potum fami caninæ conuenire , & de ipso Hippocr.loquutum in hoc aphoris. credi potest.

Gale. uindicatur.

APHORIS. XXII.

Quoscunque morbos qui ab impletione fiunt,euacuatio curat,& eos qui ab euacuatione impletio,& aliorum contrarietas.

COMMENTARIVS.

Medicina.

Est hæc sentētia,axioma maximū,& partis artis curatiuæ primum. Contrariorū per contraria fiunt curationes:cùm enim medicina,teste Hippocr.lib.de flatibus,sit adiectio & ablatio:adiectio eorum,quæ desunt,ablatio eorum quæ supersunt, verū quoq; & perpetuum erit,morbos,qui fiunt impletione,curari vacuatione,& morbos, qui fiūt vacuatione,curari impletione,& alios omnes suorum cōtrariorum oblatione.Quoniā autem plures sunt morbi,qui fiūt adiectione,& ablatione (omnes siquidem tales sunt) quàm qui fiunt ex impletione,& vacuatione,adiecit:Et aliorū contrarietas. Morbi nanque intemperatura facti, ex adiectione,& ablatione fiunt,& non ex impletione,aut vacuatione,sic & vnitatis solutio.Præterea ex eisdem quidam sunt fientes,quidam facti.ex his,qui fiunt,quidam impletione fiunt,quidam vacuatione,quidam nullo horum modorum, vti continui solutiones.De his tamen,qui impletione,aut vacuatione fiunt,dixit,eos,qui impletione fiunt,curari vacuatione: & eos,qui ex euacuatione, impletione. Quod de morbis fientibus quàm verum sit,hinc constat,quòd qui fiūt, partem habent factam,partem futuram ex Gale.lib.artis medic.cap.88.& lib.8.de metho.med. pars futura præseruatione eget,quæ fit causæ ablatione:quæ verò facta curatione, contrariorum oblatione,sed & causæ ablatio,quam habent fientes morbi,curatio per contrarium dici potest:quoniam nomine curationis, curationem & præuisionem,quæ morbis debetur, comprehendunt medici,præuidet autem futuris,qui causam aufert.Contraria etiā,quęcunque opposita sunt,dicunt:quemadmodum & Aristot.in Prædicamentis: quomodo impletio vacuationi,& vacuatio impletioni cōtraria est.Reliquos verò morbos cōtrariis curari in vniuersum dicit.Impletionē tamen cōuertimus,quod Hipp.πλησμονὴν,bis dixit in aphor.quāuis enim πλησμονὴ,satietatē significet alibi,vt aphor.4.huius sect.hîc tamē impletionē significat,à verbo πλήθω , quod est impleo. Neq; cogimur cū aliis huius aphor.enarratoribus,vocē eandē in vno & eodē aphor.breuissimaq; sententia, duobus modis cōuertere,primo loco repletionē,secundo refectionem.sed est sanè vtroque loco impletio,hæc verò quandoque est moderata,quando vasa vacuata per alimenti assumptionem ad mediocritatem reducuntur:tunc enim quæ vacuata erant , iure impleri dicentur,& impletio ipsa πλησμονὴ. Quòd si hæc modum excedat, & morbum faciat, rectè quoque dicemus hanc πλησμονὴν, id est,impletionem vacuatione curari. Quemadmodum enim si corpus plus æquo plenum fuerit,cum demimus quod superabundat, eam vocamus vacuationem,& vbi à mediocritate rursus vacuetur,euacuationem dicimus:licebit quoque cùm corpus plus ęquo vacuatum fuerit,reductionem ad medium impletionē dicere,vti & eam,quę supra medium fit. Hæc aperta est aphor.interpretatio.

Morbi ex impletione & uacuatione fiētes contrariis curantur.

APHORIS. XXIII.

Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur.

COMMENTARIVS.

Acutorum morborū natura ea est,vt celeriter ad finem percurrāt,ac citò magnitudinē adferāt,& periculū:finis autē ab Hipp.definitus est, quartusdecimus dies,intra quē morbi acuti simpliciter finiri,ac iudicari solent,quem etiā non transgrediuntur, nisi

nisi dies aliquos interim habuerint, in quibus non valide affligant, neque suam ipsorũ naturam seruare videantur, aut etiam diminutam aliquam euacuationem patiantur ob quam ad vigesimum prorogentur, quem terminum externum acutorum morborũ statuit Hippocr. lib. 3. Prog. Cęterùm, hi acuti morbi sunt, sed non simpliciter tales: ac dicemus eos qui facta diminuta vacuatione perueniũt ad 20. diem, esse quadamtenus acutos ex decidentia. Intra limites acutorum qui ad 14. diem pertingunt, sunt peracuti exactè qui finem habent tertium, quartum, & quintum, diem: sunt & peracuti non exactè, qui desinunt in 6. aut 7. acuti tamen exactè in 9. aut 11. aut 13. aut 14. Acuti non exactè prorogantur ad 17. & 20. & 21. Ab his sunt qui post 21. ad 40. & ad 60. & 100. & 120. perueniunt, quos omnes acutos ex decidentia appellamus: si tamẽ ab initio lento motu procedant, longis sunt annumerandi. Causa verò, ob quã acuti morbi breuẽ habent iudicationis limitem, est, quoniam qui adeò validi sunt, citò mala omnia adferunt, & citò cogitur natura pugnam cum morbo committere, si validor sit, & si inualida cogetur succumbere. terminus autem experimento cognitus est 14. dies.

APHORIS. XXIIII.

Septenorum quartus, indicatorius est, alterius septimanæ octauus principium. Contemplatorius quoque vndecimus, hic enim quartus est alterius septimanæ, cõtemplatorius rursus decimusseptimus: hic enim quartus est à decimoquarto, & septimus ab vndecimo.

COMMENTARIVS.

Dies contemplatorios quosdã statuit in præsenti aphoris. à quibus coniiceere liceat, quod in diebus iudiciariis futurũ sit, vtrũ bonũ an malũ euenire debeat. Iudiciarios in 20. vsque scripsit lib. 3. Prognostico. ad initium, dicens, Simplicissimæ namque febres, & signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius cessant, pessimæ verò ac cum signis grauissimis factæ, quarto die, aut citius interimunt. Primus itaque insultus ipsarum in hunc modum finitur: secundus autem ad septimum perducitur, tertius ad vndecimũ, quartus ad quartumdecimũ, quintus ad decimumseptimum, sextus ad vigesimum. Igitur ex acutissimis morbis, facta per quatuor adiectione, ad vigesimum finiuntur. Placuit (vt obiter dictum sit (transferre, ex acutissimis, quoniam in codicibus Galenianis, & Hippoc. Aldinis, ἐκ τῶν ὀξυτάτων legimus. Galenus tamen in huius Aphoris. Cõmentario, ἐκ τῶν ὀξέων, id est, ex acutis legit, & bene. Docet hoc loco tribus septimanis morborũ acutorũ limitem, & singulas per quaternatios diuidere, ita vt singulę duos cõtineant quarternarios, quod fit, si primum secundo copulemus in omnibus septimanis. Cæterùm, secunda septimana à prima separari debet: quoniam primum quarternarium ipsius dicit finiri ad vendecimum: & quoniam in pręsenti Aphoris. dixit: Alterius septimanæ octauus principium. Tertia verò septimana secundæ coniungenda est, quoniam in Prognostico dixit, quintum quaternarium finiri ad decimumseptimum, quod non esset nisi primus eius septimanæ esset quartusdecimus. In hoc tamẽ Aphoris. dixit contemplatorium esse decimumseptimum, quoniam est quartus à quartodecimo, & septimus ab vndecimo, quod non minus ostendit, quaternarios in singulis triũ septimanarum esse coniungendos, & diem medium bis numerandũ. In præsenti tamen Aphor. quosdam ex his contemplatorios appellat, siue iudicatorios: sunt ex his, quartus, vndecimus, decimusseptimus: non equidem quoniam his non ineft vis satis magna iudicandi, sed quoniã septimus, quartusdecimus & vigesimus, plures indicant, quàm quartus, vndecimus, & decimusseptimus, & quæ futura sunt, in his qui septimanas finiunt, à quartis septimanarũ iudicantur. Quartus indicat septimũ: vndecimus, quartumdecimũ: septimusdecimus, vigesimum: quo limite tres septimanæ comprehenduntur, in quibus morbi acuti desinunt, tanquam in terminum externũ. internus enim quartusdecimus est. Quòd verò dies prędicti contemplatorij sint, rationẽ adhibuit Galen. lib. 1. Prorrhe. Comment. 1. quoniam si quid boni aut mali in die contẽplatoria se ostendet, in iudicatoria fiet: si enim in die contẽplatoria natura fluxũ sanguinis narium tentet, & non perficiat, aut per sudorem, aut ventris solutionem, malum futurum in die iudicatoria est sperandũ: sunt enim hęc deiectoria, quę nõ decernũt. Bonũ etiam speramus septima die futurum, si nebula, aut appendiculũ in vrina appareat quarta die. Meminit his duobus locis Hippocrates dierum iudicantium ad vigesimum, quoniam loquitur de acutis morbis de quibus modò dicit: Acuti morbi 14. diebus iudicantur. & in libro Prog. de solis acutis morbis agit: quamuis connexionis ratione quædam etiam scribat de iis qui fiunt ex ipsis, & de terminis ipsorum. Non meminit autem omnium, qui iudicant intra vigesimum, sed eorum, qui frequentius iudicant: nam & tertius est iudicatorius, & quintus & sextus, quãuis ad malum, & nonus, & decimustertius, & decimus octauus, qui etiam vigesimiprimi contemplatorius est, vt decimusseptimus vigesimi.

De diebus iudicialibus & contemplatoriis

Contemplatorij dies

Dies intercidentes.

Sed sunt prędicti intercidentes, qui nec septimanas, nec quartenarios finiũt. Hos dies esse iudicatorios experimentum docuit, & vigesimum tres septimanas claudere voluit Hippocr. quoniam ex his, quæ in libris De mor. pop. docuit, experimento constat, vigesimum iudicare plusquàm vigesimumprimũ. Cuius causam Gal. à lunæ motu inuenire tentauit, in libris De diebus decretoriis: cum autem nihil firmum de ea re inuentum sit à Gale. aut aliis, tutius est experimenta sequi, & prędictos dies, & post vigesimũ multos alios, qui non adeò frequenter de morbis decernunt, qui per septimanas ad 40. 60. & 80. & 120. peruenerunt, modo priori seruato, experimento comprobare: quorum Galenus meminit in libro De diebus decretoriis, & nos hæc & multa alia & dierum omniũ iudicantiũ historiam abundè docuimus lib. 3. Prog. expositione prima. A quo loco quæ hîc desunt, petenda erunt. Qui verò dicit dies omnes, iudicatorios esse plus aut minus, quoniã in omnibus possunt morbi iudicari benè, aut malè, fallitur apertè: Gal. enim li. 1. De diebus decretoriis quosdã dies decretorios probat, quoniam etsi in omnibus diebus iudicationes visæ sint, non tamen cum subitis mutationibus, neque frequẽter, præter id quod Gale. eo loco testatur, se nunquam in 12. & 16. vidisse crisim, neque subitò de morbis dercernere 19.

Falliturq; qui dicit dies omnes esse iudiciarios

APHORIS. XXV.

Aestiuæ quartanæ breues magna ex parte sunt, autumnales verò longæ, præsertim quæ hyemẽ attingũt.

COMMENTARIVS.

Morbi longi aut breues quare fiant.

QVemadmodum calor morbos omnes breues reddit, ita frigus longos. breues autem esse omnes calidos morbos, experimentum docet, & Hippocr. lib. 6. De morbis pop. dixit: In Cranone dolores antiqui frigidi, noui verò calidi. Ratio hoc idem confirmat: à calore namque morborum causæ attenuantur, dissoluuntur, frigus autem poros astringit, & humores compingit, qua de causa morbos ipsos producit. Quòd si morbi salubres fuerint à calore ambientis discussa causa finientur: si lethales, simul cum causa dissoluto spiritu morientur, & frigido tempore vti humorum dissolutio cohibetur, & propterea fiunt longi: salubres ita lethales virium dissolutione impedita prorogantur. Quartana vsus est, vt exemplo, omnes morbos calido tempore factos significare volens, idque magna ex parte fieri affirmat, dicẽs: τὰ πολλὰ, quæ vox idem, quod magna ex parte significat, vti & supra Aphoris. 6. non tamen omnino, vt Philotheus, & Fuchsius, & Leonicenus eo loco sunt interpretati: cùm tamen neque id vox ipsa significet, neque ad veritatẽ Aphor. illius, sit necessariũ eiusdẽ significationẽ peruertere.

APHORIS. XXVI.

Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionem.

COMMENTARIVS.

IN pręcedenti Aphorismo ambientis aeris calorem, morbos curare exemplo æstatis, & quartanæ febris docuit: in hoc verò non tantùm hunc qui in ambiente aëre est, nobis non naturalis, nec perinde pręter naturam, sed & eum, qui pręter naturã est, & febrilis, morbos frigidos, & qui à crassis humoribus pendent, curare posse conuulsionis exemplo docet. Est etenim cõuulsio quę fit neruis primogenia affectione laborãtibus duplex, ex impletione nẽpe, & ex inanitione: est & tertia species, quæ consensu fit, vti nos albi abunde probauimus. In omnibus verò musculi ad originem retrahuntur, eo modo, quo per sanitatem animali facultate operante fiebat. Conuulsio subitò nata, & quæ nõ præcedente febre aliqua ardenti, & vehemẽti prolixa fit à crassis & lentis humoribus nascitur. Quæ verò fit febre aliqua de prędictis pręcedẽte, ex consumptione fit, & hecticam refert. Prior conuulsio curationem admittit, secunda autem nullam, aut difficilem admodum: nõ enim est admodum difficile, humores crassos & lentos coquere, ac discutere, humorem autem natiuum in conuulsione sicca amissum reparare, ferè impossibile. Ac perinde melius est, conuulsione facta, nempe à crassis humoribus, vt fit ab initio (magna ex parte) aduenire febrẽ, quę curationi proficiat, coctione, ac discussione facta: quã pręsente febre cõuulsionẽ euenire quæ à cõsumptione fiet, quã reparare fere impossibile erit. An tamen curationis ratione febrẽ concitare conueniat, diximus lib. 3. De arte medẽ. sectio. 3. cap. 21. diariã febrem excitare esse ex vsu, & Celsum febrẽ mouere cõsuluisse quãdoq;. Neq; obstat quod quidã obiiciũt, morbũ aliũ esse, & duos difficilius curari, & sępius pro diaria sequi putridam. Nam cùm febris superuenit, aut vi medicamentorum excitatur, conuulsio facilius multò curatur, quàm vbi ipsa non adsit & febris, quam exposcimus non erit difficilis curatu; nec multum molesta; nam & si nõ sit facile mouere febrẽ, quę magna nõ sit, id nõ tollit, quominus talẽ febrẽ mouere sit ex vsu

Conuulsio duplex.

Conuulsio quæ curatur, & à qua causa.

Conuulsis febrem mouere.

ex vſu, & vbi putridam febrem mouerimus, non neceſſum eſt omnem talem eſſe periculoſam, aut periculum afferre conuulſioni æquale. Præter id, quòd & quartanam prodeſſe conuulſionibus teſtatur Galenus lib.5.Aphoriſ.7.vbi à quartana captos,dicit, non admodũ capi conuulſionibus, & à conuulſione iam captis quartana ſuperueniẽte liberari. Quòd ſi quartana ſuperueniens,aut ſimilis febris magnitudine,vehementia,& periculo,à medico excitaretur,conuulſiones quoque curaret. Non diceret autem rectè Hippocrat.à conuulſionibus liberari eum, qui curata conuulſione,vi febris moreretur. Sed ſunt febres multæ,quæ conuulſionem curare valebũt,& non erunt periculoſæ,vti diaria,& ex leui ſanguinis inflammatione orta,& leuis putrida, aut etiam tertiana, aut quartana, non magnæ.

APHORIS. XXVII.

His, quæ non ſecundum rationem leuant,non oportet fidem præbere,neque valde timere praua, quæ præter rationem fiunt, plurima enim talium infirma ſunt,& non multum permanere,aut durare conſueuerunt.

COMMENTARIVS.

QVoniam ſermonem habuit de diebus decretoriis, atque inſeruit de iudicatoriis nonnulla,rurſus in præſenti Apho.de ſignis,quæ iudicationeantecedunt,quíque in diebus cõtemplatoriis apparere ſolẽt,docet nonnullã fidem eſſe eiſdem adhibẽdam, etiam ſi oſtendant ægrum melius,aut deterius habere,ſi præter rationem talia fiant:bonorum primum,deinde malorum ſignorum mentionem faciens,quæ ſine ratione talia ſunt:de bonis dicens: His, quæ non ſecundum rationem leuant, non oportet fidem præſtare:ad finem addens, quoniam talium plurima infirma ſunt, & neque multum permanere,aut durare conſueuerunt. Leuant autem ſine ratione,hoc eſt,leuatos indicant,multæ actiones,quas exercent quidam veluti à morbo liberi,aut non adeò,vt antè grauati,nulla tamen vacuatione per fluxũ ventris,vomitum,ſudorem, aut ſimiles alias vias facta.Quod ſæpe in morbis euenire ſubitò videmus:ægrũ nempe hodie valde oppreſſum, & cras ferè liberũ,ſine aliqua manifeſta excretione,aut effatu digno abſceſſu. Præterea videbis multos leuatos à morbis perniciofis, & cũ manifeſtis vacuationibus, quibus pariter fidendum non eſt,niſi ante eam vacuationem in diebus cõtemplatoriis coctionis notæ apparuerint.Quod Hippo.Progn.22.lib.3.docuit,dicens:Quibus febres deſinunt neq; cum ſignis ſolutionis,neq; in diebus decretoriis,recidiuã in eis expectare oportet. Et lib.2.Prorrhe.ſect.17.inquit: perniciofa,quæ ſine ſignis leuant, mortem ſignificant. Cùm igitur quis ſubitò,aut breui admodum à morbo liberatur,non paruo, vel ab eodem melius habet,vt hæc tuta ſint à recidiua,oportet,vt ſigna bona, vti ſigna coctionis antecedant,& vacuatio ſequatur,& ad maiorem ſecuritatem, vt in die decretoria fiat. Secundo loco inquit: Neque valde timere oportet praua,quæ præter rationem fiunt. Plurima enim talium infirma ſunt,neque multum permanere, aut durare conſueuerunt.Praua tamen ſigna,ac ſine ratione facta ſunt,ſigna decretoria,quæ infida omnino ſunt,autore Galeno,lib.1.de Criſibus, cap.14.quorum quædam ſigni tantùm rationem habent,vt difficilis reſpiratio,capitis dolor,vigiliæ,inquietudines, deliria, & ſimilia: & quædam habent rationem ſigni & cauſæ,vt ſtillæ ſanguinis,vrina multa,aut deiectio, quæ ſolent antecedere imminentem iudicationem. Quibus quãuis magnum aliquod malum oſtendere videantur,nulla fides adhibenda eſt: aliunde enim,nempe à ſignis coctionis pendet ſalutis vera,ac firma indicatio. Videmus enim multos cum his ſignis ſaluatos, ſignis coctionis præcedentibus,& vacuatione ſiue criſi ſequuta: alios verò cum ſimilibus ſignis,non præcedentibus notis coctionis, mortuos. Quapropter ſigna hæc,quæ malum oſtendebant,ac valde malum,infirma fuerunt, neque multum permanſerunt,aut durarunt.

Signa infida.

APHORIS. XXVIII.

Febricitantium, non omnino leuiter,permanere ac nihil minui corpus,aut extenuari pluſquam poſtulat ratio,malum. Illud enim morbi longitudinem,hoc verò imbecillitatem ſignificat.

COMMENTARIVS.

DE febricitãtibus loquens,qui non omnino leuiter febricitãt,duo docetagnoſcere, morbi longitudinem, & virium imbecillitatem: longitudinem morbi, ſi corpus permaneat,ac nihil minuat à mole corporis, quam habebat ſanitatis tempore. Indicat enim hæc corporis permanentia cutis denſitatem,& humorũ craſsitudinem, quæ duo,

impedita & retenta vacuatione & dissolutione humorum, morbum in longum tempus producent. Vbi verò corpus marcescat, ac extenuetur plusquam ratio postulat, imbecillitatem significare dicit. Hoc autem bifariam fit: nam ob imbecillitatē virium corpus plus æquo dissoluitur, atque ita dissolutio corporis significat imbecillitatem facultatis, veluti causam priuatiuam significat etiam cutis raritatem, & humorum tenuitatem: ad hæc autem facilè sequitur virium imbecillitas. Quam vt causam significat extenuatio, & vt effectum, qui sequitur ad duas prædictas extenuationis causas. De febricitantibus non omnino leuiter loquitur: prima nanque pars Aphorismi vera non esset, si de his qui leuiter febricitant, dicta esset. permanere enim corpus, & nec quicquam minui per paruas febres, non significat eas longas futuras: nam ad id neque humorum crassitudo, neque cutis densitas est necessaria; satis enim est calorem non esse multum, vt nulla manifesta corporis dissolutio sequatur, febres autem non omnino leues, mediocres & magnæ dicuntur: in quibus verum quoque est, si plus, quàm ratio postulat, extenuētur, significari humorum tenuitatem, cutis raritatem, & summatim, vt in Aphoris. imbecillitatem, præsertim retinentis facultatis: nam & fieri potest, vt in febre vehementi corpus plus æquo extenuetur primis ipsis diebus. Verum quoque id esset, si de paruis febribus diceretur: nam in eisdem plus, quàm ratio postulat extenuari, imbecillam ostenderet facultatem. Neque hoc tollit veritatē Aphoris. qui enim docet in febribus non omnino leuibus aliquid fieri, non tollit quominus in minoribus & leuibus id fieri possit. Quoniam tamen primæ parti Aphoris. non conueniret, vt de vtrisque verum esset, de non omnino leuiter febricitantibus scriptus est. At verò plus, quàm ratio postulat, id significat, quod fit maius, quàm pro ratione eorum, quæ solent ægrum dissoluere, sunt hæc febrilis calor, & is qui in ambiente, & æuacuatio quæuis manifesta, inedia, vigiliæ, curæ, & corporei motus, ad quæ respiciēs medicus, intelliget an æger plus, quàm pro ratione extenuetur. Diximus autem extenuari, quoniam etsi litera habeat συντήκεσθαι, id est, colliquari, vt Galenus in Cōmentario inquit, abutitur Hippo. voce ea, λεπτύνεσθαι dicturus, id est, extenuari, συντήκω enim in liquidam substantiam conuerto significat proprie, vt lib. 3. Prognost. in annotationibus in tertium Galen. Comment. ostendimus. Congruit sanè hæc pars, plus quàm ratio postulat, cum parte, extenuari, non ita cum parte priori, qua dixit, permanere corpus. Nam etsi rectè dictum sit, permanere corpus plus quàm ratio postulat, significare morbi longitudinem: frustra tamen diceretur id fieri in febricitantibus non omnino leuiter: in omnibus enim febribus id verum est: si enim in leuibus febribus plus quàm pro ratione corpus permanet, febris erit longior. Præterea neq; rectè dicetur, plus quàm ratio postulat, nihil minui: qui enim dixerit nihil minui corpus, significare febris longitudinem, inutiliter & incōgruè, addet si id fiat plus quàm ratio postulet. Pars itaq; non omnino leuiter febricitare, de vtrisque dicitur: pars verò, plus quàm ratio postulat, propriè de his qui extenuantur, non propriè de his, qui permanent, vt in Aphoris. sententia & contextu. Neque enim ea additione est opus: simpliciter enim rectè dicetur: In febribus non omnino leuibus permanere corpus, nec quicquam minui, morbi longitudinē significare, neq; opus est addere, plus quàm ratio postulat: nam si corpus in prædicta febre permanet, nec quidquam minuit, id necessariò erit plus quàm ratio postulat; ratio namque postulat in febre non omnino leui corpus diminui, & non permanere.

Plus quàm ratio postulat, quid.

APHORIS. XXIX.

Incipientibus morbis si quid mouendum videtur, moue: vigentibus autem quiescere melius est.

COMMENTARIVS.

VIdeo magnum numerum medicorum nostri temporis, improbè seruare huius Aphor. sententiam, & longè aliter, quàm par est intelligere Hippocr. mentē: putāt enim hac ratione conuenire omnibus morbis, qui aut febres sunt, aut febres adiunctas habent: prima aut secunda die ventrem purgare, ea, quàm ipsi appellant minoratiuam purgationem: dementes excrementa primarum venarum, quæ vocant materias communes: vtq; deinde natura minorata materia reddatur potentior supra residuū. Quod Gal. his verbis dixisse videtur. Vt igitur coctiones citius eueniāt, melius est circa principia vacuare, quo minorem iam factam materiam, facilius possit natura concoquere. Verùm in his omnibus quammaximè errāt, vti Commentario 21. sectio. 1. probauimus. In præsenti nanque Aphoris. Hippocrat. duo docet, primū est, in principiis morborum magis remediis vtendum esse, vbi aliquid mouendum videatur: secūdum, in vigoribus ab huiuscemodi remediis esse abstinēdum. Principium morbi ab aliis coctione & cruditate distinguitur: nam principium est cùm crudus est morbus: augmentum, cùm

Minoratiua purgatio.

Principium morbi.

coctionis

coctionis notæ apparere incipiunt,sed nondum integrè se ostendunt:vigor cùm integrè coctus est humor faciens morbum,declinatio,morbi & humoris diminutio est.Mouemus autem sanguinis missione,aut purgatione,quæ magna remedia à Galeno in Commentario huius Aphoris.appellãtur.sanguinis missio,vel incipiente morbo,si conueniat temporis ratione non denegabitur,præterquam quòd medici,quorũ meminimus,ante ipsam,minoratiuam suam purgationem exercent. De purgatione verò dicemus Hipp. voluisse ipsam in principio esse exercendam,si quid mouendum videtur, acsi dixisset, si quid turget,tantùm enim ea mouenda videntur in principiis,quæ turgent,ex Aphor. 21.sect.1. Cùm verò morbus viget, quiescere melius est,& ab his abstinere purgationibus, & eas differre in declinationem, & summi vigoris finem expectantes an natura aliquam faciat iudicationem, quam si imperfectam videmus, ipsam arte perficimus. In vigore namque natura coctioni maximè vacat,& quandoque vacuationi,& eo tempore animalis facultas valde languet. In vniuersum autem Aphoris.sequenti,rationem huius adiungit,quoniam circa principia & fines sunt omnia imbecillima, circa vigores fortissima,& cũ morbus fortior est,à remediis magnis abstinere erit satius. Hic Aphor. de salubribus morbis intelligendus est:qui enim lethales sunt, curari non debent, sed solis præsagiis relinqui, siquidem morituris non oportet adhibere manus,vbi omnino constet id arte prædicendi : vt enim Galen.11. Method.inquit: In his, quorum salus omnino desperata est,imprudentis consilii fuerit,apud vulgus infamare præsidia, quæ multis fuere saluti.

APHORIS. XXX.

Circa initia autem & fines omnia imbecillima,circa vigores verò fortissima.

COMMENTARIVS.

Rationem reddit præcedẽtis Aphorismi,ea est,quare circa initia mouendũ,& circa vigores quiescendum,quoniã morbi omnes incipiẽtes,& declinantes,sunt minores : vigentes, maiores ac maximi. Quod ex propriis morborum accidentibus licet cognoscere,quæ in summis vigoribus maxima sunt,nẽpe vigiliæ,dolores,sitis, febrium accessiones,nisi morbus sit ex his,qui ante id diminutas aliquas fecerit vacuationes, & imperfectas crises : illi enim coctionem assequuti sunt minores,quos etiam in summis vigoribus purgare nõ esset à ratione alienum. Voco modò summũ vigorem, coctionis completæ primũ tempus,& si non adsit summa morbi magnitudo. Præterea quoniam cùm natura quammaximè vacat coctioni malorum humorum, melius est abstinere à purgationibus,quæ ipsam distrahere ab opere debent. Opprimi tamen à multitudine, crassitudine,lentore,& frigiditate causæ,commune quoddam accidẽs est ferè omnibus morbis incipientibus, quod non ostendit morbi magnitudinem. De qua lib.2.de diffe. febr.in Commentariis nostris multa docuimus,ab aliis non satis perspecta. *Summus uigor.*

APHORIS. XXXI.

Ex languore cibum probè capienti,nihil proficere corpus,prauum.

COMMENTARIVS.

De his,qui à morbo conualescunt est Aphoris.præsens,vti & octauus huius sectionis,malum esse docens,si conualescens cibum probè capiat, id est, cum appetitu, & abunde,nec tamen corpus augeatur,quod ἐπιδιδόναι, id est, proficere dixit. Malum autem quod sit, modo non apposuit, explicat autem id Aphorism.8.vnum duorum significare dicens,aut quod conualescens plurimo cibo vtitur, quod natura superare non valet,demendamq; esse quantitatem:aut si cibum supra modũ non accipit,prauum aliquem succum in corpore fuisse reliquum,atque eius causa egere vacuatione.Ex languore autem diximus,quoniam Græcè habetur, ἐξ ἀῤῥωστίης.Aegrotos autem Græci appellant,autore Gale.lib.2.de method.medend.νοσοῦντας,id est, ægrotantes,& ἀῤῥωστοῦντας, id est,languentes,& ἀσθενοῦντας, id est, minime valentes,& κάμνοντας, id est,laborantes, ἀῤῥωστία,igitur languor est,aut morbus.

APHORIS. XXXII.

Vt in plurimum omnes,qui male se habent per initia bene cibum capientes, & nihil proficientes, versus finem rursus cibos auersantur. Qui verò per initia cibos validè auersantur, postea bene cibos capientes,melius euadunt.

COMMENTARIVS.

Proficiẽtes.

IN præſenti Aphor.quemadmodum in præcedenti,& in octauo huius ſect.de conualeſcentibus loquitur,quandoquidem participium ἐπιδιδόντες, id eſt,proficientes, de ſolis his, qui conualeſcunt,dici ſolet ab Hippocrat.& aliis Græcis,vt Galenus teſtatur in commentario. Quando igitur hi probè cibos appetunt & accipiunt, non tamen proficiunt,ſed malè ſe habent,indicium eſt firmam eſſe facultatem ventriculi,qua cibos appetunt,cæterùm in corpore poſt morbum remanſiſſe prauum aliquem ſuccum, qui aduenientes corrumpit humores : vnde fiet, vt proceſſu temporis magna copia aceruata,facultas etiam appetens vires committat,& ventriculus cibos auerſetur.Id verò vt in plurimum ita fieri cõſtat,quoniam nonnunquã ſecus accidit, conſtante enim adhuc concoctrice,quod ex morbo fuit reliquum,& ſi quid aliud interim fuit additum, ſuperabit,& à valida expultrice expelletur,firma manente,appetente cibos facultate. Qui verò à principio conualeſcentiæ cibos non appetunt,aut eoſdẽ valide auerſantur, non ingurgitant aliquid ſupra vires:totum igitur cibum aſſumptum ſuperant, & coquunt, atque interdum natura roboratur, quæ coquere valebit eum ſuccum, qui erat inappetentiæ cauſa,quo ſuperato rurſus appetent conualeſcentes cibos, & melius euadent quàm priores.

APHORIS. XXXIII.

In omni morbo mentem firmam eſſe,& bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, bonum : contrarium verò, malum.

COMMENTARIVS.

AD partẽ artis prognoſticã pertinet præſens ſententia,bonum in morbis omnibus docens prænoſcere,ex mentis firmitate : ſi enim hæc firma eſt,ac conſtans, robur cerebri ſignificat,& animalis facultatis,quod in omnibus morbis bonum eſt indicium, vti & bene ſe habere ad cibos,qui offerentur, ſignificat firmam eſſe facultatem naturalem ventriculi & venarum. Non equidem quoniam facultas,quæ cibos appetit eſt naturalis:eſt enim animalis ſequens triſtem ſenſum in ore ventriculi. Sed quoniam dum hæc probe cibos appetit,quod eſt bene ſe habere ad ea,quæ offerũtur,bona coctio fit,& coctorum diſtributio,& ſuctio membrorum à iecore & ventre. Quòd autem de cibis loquatur,cùm dixit,ad ea quæ offeruntur,conſtat ex Gal.in Comment.tùm etiam quoniam bene ſe habere ad ea quæ offeruntur,ſignificat robur naturalis facultatis:bene autem accipere medicamenta,vti ſiropos,& pharmaca, ad nullam naturalem facultatem attinet. Adde quod dixit Hippo.Contrarium verò,malum,non appetere tamen medicamenta,qua ratione eſt malum,id dicant. Videmus enim ægros eò magis odio habere medicamenta,quò magis ſanitati accedunt.Meminit autem horum duorum ſignorum, quoniam hæc in omnibus morbis bona ſunt,& eorũ contraria mala.ſimpliciter autem bonum & malũ dixit,& ſine additione,valde,aut valde iam,& ſine ſuperlatiuo,vt ſolet: quoniam hæc ſignorum vires oſtendunt,quorum medicũ perpendere decet,numerum & dignitatem antequam quidpiã de ſalute aut morte prædicat:vnum namque ſignum bonum ſæpiſsimè plurima ſigna mala vincit,falſum autem eſt maiorẽ malitiam habere ſigna mala,quàm cõtraria bonitatem,quod affirmat is,qui in huius operis cõmentariis valde diſſentit à Gal.ſententiis, & ab his quæ à nobis viua voce docentibus hauſit in ſchola,quem frequẽter admonuimus veritatis & bonæ doctrinæ in lib. de arte medẽdi, & in præcedentibus cõmentariis : non rarò etiam id faciemus in ſequentibus. Bonam ſiquidem reſpirationem dixit Hippocr.valde magnam vim habere ad ſalutem in omni morbo acuto,qui cum febre ſit,& quadraginta diebus iudicetur,nec tamen dixit optimam : nam hæc cum acuto morbo & febre nunquã aderit. At dicat dogmatis aſſertor, cuius nomen ſubticere viſum eſt mihi,An mala reſpiratio habeat, valde magnam vim ad mortem in prædictis morbis? Non equidem : nam in morbo laterali difficile ſpirare nihil aliud à morbo ſignificat,& cum iudicatio imminet,mala reſpiratio ſignis coctionis præcedentibus ſalutem nunciat non longè futuram, iudicatione interueniente. Præterea,vt libro de vrinis in præfatione probauimus,cum optima vrina nullus moritur,ſed cum peſsima vrina multi liberantur.Præterea conſtare ac firmam eſſe mentem, bonum eſt,delirare etiam malum,& non peſsimum, neque valdè malum : nam & id dixiſſet,vt ſolet Hippo.Cæterùm ob ſolos vapores in caput aſcendentes delirant ægri, quod nihilo maiorem habet malitiam, quàm mente conſtare, bonitatem. Præterea in febre bilioſa ſiti vacare maiorem bonitatem oſtendit,quàm ſitire,malitiam.

Fa.cibos appetens non eſt naturalis.

Signorũ malorum malitia.

APHO

In morbis minus periclitantur, quibus naturæ & habitus, & ætatis, & regionis morbus fuerit magis familiaris, quàm quibus secundum nihil horum fuerit familiaris.

COMMENTARIVS.

Morbus similis.

MInus periculum imminere à morbis similibus, quàm à dissimilibus prædicere docet in præsentiarum. Similes autem morbos dicimus cognatos, proportionales & familiares, similes verò esse decet naturæ, hæc est naturalis temperatura; aut habitui. est autem habitus moles corporis crassitudo & macilentia. Aut ætati, aut regioni: continet autẽ regio aeris temperiem, cæli statum, & anni tempus. Cum verò alicui horum, aut omnibus morbus est familiaris, & similis, minus est periculosus, quàm vbi nulli horum fuerit similis. Exemplum est, febris tertiana, quæ si æstate fiat, in iuuene macilento, & tẽperatura calido, minus mala erit, quàm si hyeme, aut seni, aut crasso homini, & pituitoso eueniret. Tota ratio ad causæ magnitudinem refertur, deinde ad id, quod maior causa effecit. Maior etenim causa est, quæ potuit tertianam in sene, & hyeme generare, quàm quæ æstate, & in iuuene, & reliquis. Causæ igitur ratione maius ab illa, quàm ab hac tertiana febre periculum imminet. Maius item ab eo, quod factum relinquit causa, siquidem distemperies, quæ frigidum corpus febrire cogit, maior est ea, quæ calidum, & quæ hyeme maior, quàm quæ æstate: nam æstate calor non multus supra temperamentum proprium, adiutus calore ambientis læsionem manifestam faciet in actionibus. secus in hieme. Neque obstat quòd morbi calidi hyeme facilius curentur: nam aliud est facilius curari, aliud periculosum esse: etsi enim hyeme tertiana facilius curetur, quàm æstate, id intelligendũ est, vbi pares fuerint causæ facientes, verùm causa faciens æstate tertianam est minor, & ea ratione facilius curatur, quàm quæ hyeme fit à maiori causa: quæuis si febris tertiana æstate fieret, facilius curaretur hyeme, aut frigida constitutione aeris, quàm æstate, difficilius tamen ea curaretur hyeme, quæ hyeme facta foret. Neque etiam obest, quòd raucedines, & grauedines, in valde senibus non maturantur, autore Hippo. apho. 40. sequenti, qui de valde senibus loquitur, quibus nulli alij conferri debent ob virium languorem, præter id, quod non dixit Hippo. raucedines, & grauedines, quæ senibus sunt familiares esse magis periculosas, sed non perduci ad coctionem, idque citra periculum. Neque etiam obstat quod lib. 1. de mor. pop. dixit, maximè mori eos, quorum natura vergebat ad phthisim: illis enim familiaris erat morbus, quia natura eorum vergebat in eum morbum. Verùm ibi naturam dixit corporis constitutionem, & compositionem, hic tamen naturæ dicit esse familiares morbos, qui sunt similes naturali temperaturæ. Hác sententiam citauit Gal. in Cõment. ex lib. 1. de mor. pop. quamuis ea non ita scripta sit: citat etenim eam non vt scripta est, sed vt scribi deberet, vt docet in Comment. eius loci. Sed dices, nonne sicca cõuulsio magis periculosa est, quàm humida, & neruus est natura siccus, & propterea sicca cõuulsio est eis familiaris? Bene quidem, cæterùm non conuenit diuersos morbos vni naturæ, aut tẽperaturæ conferre, quandoquidem neque ipsi parem habent malitiam, neque par periculum minantur, sed sicca conuulsio semper maius, quàm humida: decet autem conferre vnum morbum diuersis ac contrariis naturis, vt Gal. in Comment. facit, ac ita veram & perpetuam inuenies aphorismi sententiam: conuulsio etenim sicca magis mala est neruis humidioribus, quàm siccioribus. Qua de re honstissimis verbis admonuimus lectores lib. 3. Progno. in annotationibus in 36. Gal. Commentarium, vt deinde hac collationis forma vterẽtur. Ille verò, cuius antè meminimus, veritate cõuictus admisit expositionẽ, non potuit tamen seipsum continere, quominus præceptori foret contumeliosus.

Morbi similes minus periculosi.

APHORIS. XXXV.

In omnibus morbis partes circum vmbilicum, & imum ventrem crassitudinẽ habere, melius est: valde tamen tenuis, & contabefactus, malum: periculosum verò ad infernas purgationes, quod tale est.

COMMENTARIVS.

Venter.

TOtus venter, qui abdomine definitur, auctore Gal. in Comment. in tres partes diuisus est, in hypochondrium, quæ pars infra costas est, & ensiformen cartilaginem à latere in latus, vt lib. Prognost. 1. in expositione 23. ostendimus, & in partes, quæ sunt circum vmbilicum, & hypochodrium, siue imum vẽtrem, Græci ἦτρον dicunt, pars ab vmbilico vsque ad pubem. Meminit verò Hippo. partium circum vmbilicum, & imum ventrem, quamuis & de hypochondrio idem dici possit, & fortè in partibus circũ vmbilicum comprehendit ipsum hypochondrium: laudat autem eas partes, vbi crassitudinem fuerint nactæ: siquidem dum tales fuerint, coctiones in ventre & iecore probè perficien

Partes circum vmbilicum crassitudinem habere.

perficientur, adiuto ab ipsis ventriculo & iecore ad chyli & sanguinis confectionem. Melius igitur erit ita se habere, quàm extenuari vtcunque. Valde tamen extenuari, ac contabescere malum esse dicit, ob contrarias causas, imbecillæ siquidem fient in ventre naturales actiones, ob caloris defectum. Estq; hæc dispositio ad inferiores purgationes periculosa: nam ad eas opus est vti animali facultate, quæ in musculis ventris suum munus exercet compressione. Non meminit autem purgationum quæ fiunt per superiora, quoniam ex eius sententia notissimũ euadit: nam si ad inferiores purgationes periculosus est vẽter extenuatus & tabefactus, in quibus minus laborat, quàm in vomitionibus, multo erit ad vomitiones deterior. Id itaque vt manifestum Hippocr. prætermisisse testatur Gal. Ille verò qui Gal. placita ferre nequit, nedum mea, neminẽ qui sua scripta intelligat, Gal. sententiã probaturum, dicit, is verò neminẽ fortè vidit vomẽtem: nam ita facilè intellexisset, quãto maiori labore musculi ventris vomitũ, quàm deiectionem exercent. Similẽ huic sententiã scripsit Hippo. Prog. 19. lib. 2. dicens: Decet autẽ in omni morbo ventrem flaccidum ac bonæ molis esse: quod enim hoc loco dixit, πάχος ἔχειν, id est, crassitudinem habere, illic dixerat, decere ventrẽ esse εὔογκον, id est, bonæ molis, quod est crassos esse musculos ventris.

APHORIS. XXXVI.

Qui sana habent corpora per medicamenta purgari, citò exoluuntur, & qui prauo, vtuntur cibo.

COMMENTARIVS.

ADmonet Hipp. abstinendũ esse à purgantibus medicamentis, quæ humores à proprietate ducunt, quorum etiam erat vsus apud sui temporis medicos. Id verò in sanis corporibus, & in his, qui prauo cibo vtuntur, adiiciens causam, quoniã per purgationes prædicta corpora citò exoluũtur. Sana etenim corpora, & quæ nullo modo sunt neutra, nulla egent purgatione: ea enim neque membrũ aliquod ægrum habent, neque parata sunt iamiam ægrotare, neque futuro tempore: quapropter neque succos prauos congesserunt, vt opus habeant purgatione præuisiua, qua vbi vtantur, bonos succos euacuari, & carnes ipsas liquescere necessum erit, ac perinde dissolui vires. Loquitur autem de sanis, etiamsi non siut admodum sani: nam sani qui non admodũ tales sunt, non egent euacuatione per purgantia medicamenta, quibus satisfaciet ad excrementorum vacuationem exercitatio. Qui verò prauo vtuntur cibo, non sanè qui nunc primùm ipso vescuntur, sed qui diu antè, & etiam modò ex arbitrio, aut inopia cogente prauis cibis vtebantur, atque adhuc vtuntur, medicamento purgati celeriter exoluuntur: vti enim cibo aliquo dicuntur, qui illi cibo assueuerunt: præterito namque tẽpore prauos cibos congesserunt, & paucum bonum sanguinem, & ea de causa vires habẽt languidas, & quæ purgationem non ferent, quin exoluantur. Præterea qui cum virium languore abundantiam habet prauorum succorum, leui eget purgatione, ac repetita, & interim bono cibo ad refectionem & epicrasim, vt prima sectione Cõment. 16. Gal. docuit: quòd si prauo adhuc cibo vtantur, minimè reficientur: dissoluẽtur autem citò. At verò nulla ratione dici posset cibus, quo quis vtitur (vt quidam dixit) de cacochymia, qua nemo vnquam vsus est, sed de externo cibo, qui hanc quoque generare valet. Sana igitur corpora purganda non sunt, & quæ prauis vtuntur cibis, per epicrasim curanda, & prauo cibo in meliorem mutato: nam si prauo adhuc vtantur, exoluentur purgatione.

Sana corpora purgari non debent.

Cibo uti.

APHORIS. XXXVII.

Qui bene se habent corpore, purgationes molestè ferunt.

COMMENTARIVS.

QVi bene se habent corpore, sani sunt, de quibus etiam scriptus est præcedẽs apho. teste Gale. in Com. verùm vnũ tantummodo malum atque id magnum eis euenire scripsit in præcedenti, nempe exolutionem, vbi purgentur, modo generaliter molestum esse dicit, si sana, aut bene valentia corpora purgentur medicamẽtis, vno verbo, multa praua symptomata colligens, fastidium, inquietationẽ, ventriculi lancinationem, vertiginem & deinde exolutionem sanguine atque carne liquatis. Quod fit vbi medicamentum humorẽ, quem similitudine substantiæ trahere solet, non inuenerit.

APHORIS. XXXVIII.

Paulò deterior potus & cibus, suauior tamẽ, melioribus quidẽ, sed minus suauibus, magis est eligẽdus.

COMMENTARIVS.

QVamplurima concedere debet medicus in gratiã ægrotantiũ, quorum Hipp. lib. 6. de mor. pop. par. 4. meminit, dicens: Gratiæ ægrotantibus, vt mundè conficiantur

Gratiæ ægrotãtibus.

tùm potus,tum cibus,& quæcunque viderit, mollia sint quæcunque tangat, aliæ non valde lædant,vel facile emendentur,vt frigida, vbi ea opus sit. Modo verò in gratiam ægrorũ eisdem cõcedere docet cibos,& potus paulò deteriores eis,qui sibi conueniunt ex arte,vbi fuerint ipsis ægris suauiores reliquis,eósq; eligendos magis dicit,melioribus sed minus suauibus. Duobus rationibus id conuenire notum est;quoniam aliquid est permittendum in ægrorum gratiam,cùm id non fuerit multò,sed paulò deterius,vt inquit Hippo.ægri enim,quos gratos habemus, magis confidunt, & propensius parent. Tum etiam quoniã quod paulò deterius est,id à ventriculo cùm suauius fuerit, magis amplexatur,& deinde coquitur melius. Præterea cibi, quos appetimus magis, quique sunt nobis magis familiares,minus à nostra substantia dissident,& facilius symbola in nostram naturã transeunt,quàm dissymbola:quæ igitur suauia,cõsueta,grata, & amica nobis sunt,etsi paulò deteriora fuerint,magis sunt eligẽda,quàm meliora minus suauia, minus amica, & minus consueta : nam hæc melius commutata, meliora redduntur. De suauibus tantùm loquutus est Hippoc. Scimus autem insuauia alimenta, quamuis boni succi,nauseã,& fluctuationes in ventre facere,vt Gal.in Com.docet, cuius verba hîc apponemus, quoniã Græci codices mendosi sunt, & solius aduerbij οὖν, id est, igitur,transpositione corriguntur:sic itaque legendi sunt, ἀποχωρεῖν δὲ ἀπὸ τῶν ἀηδῶν, ὡς ἤτοι ναυτίας ἐπιφέρειν, ἢ πνευματώσεις, ἢ κλυδῶνας, ὅπερ ἐπὶ τῶν πλείστων καὶ εὐχύμων αὐτῶν γίνεται. ὅταν οὖν ἡ μικρῷ χεῖρον, ἐπὶ τῶν ἡδέως λαμβανόντων οὐ μόνον οὐκέτι χεῖρον, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ βέλτιον γίνεται. Quod est,recedere autẽ ab insuauibus,vnde & nauseæ fiunt,& flatus, & fluctuationes,quod & plurimis boni succi cibis accidit.Quãdo igitur paulo peior fuerit,in his,qui cum suauitate sumũtur,non modò non peior,verùm quãdoq; melior fit.

Alimenta insuauia.

APHORIS. XXXIX.

Seniores iuuenibus magna ex parte ægrotant minus.Quicunque autem morbi diutini eis eueniunt, magna ex parte eisdem commoriuntur.

COMMENTARIVS.

LOngè aliter sensisse videtur Hippocrat.de senum & iuuenum ægrotatione, hîc & lib.de victus ratione,vbi ita scriptum reliquit.Ex ætatibus pueri sanissimi, secundo iuuenes,morbosissimi,qui maximè senes,& eis proximi. Cæterùm nulla re dissentiunt hæ sententiæ:nam aliud est quempiã paratum esse ægrotare,aliud actu ægrotare : senes nanque magis iuuenibus sunt ægrotare parati:de qua ægrotãdi ratione & præparatione loquutus est lib.de vict.ratione : siquidem senes minus valentẽ habent calorem, minus natura,& frigida sua temperatura possunt cibos superare,& causis morbos inducẽtibus obsistere : iuuenes autem actu frequentius ægrotant:& de hac ægrotãdi ratione modò loquitur : iuuenes enim quamuis validi sint, plurimos errores committentes in victu, imprudentes frequentius ægrotant: vt enim tertia sectione sequenti,Comm.29.Galen. scribit iuuenibus plurimæ accidunt ægritudines,non ob imbecillitatem, sed ob incontinentiam : quoniã vulnerantur,franguntur,saliunt,clamant vehementius,refrigerãtur, humi cubant & replentur. Id verò magna ex parte intelligendum est, quoniã iuuenes ob malam viuendi rationem frequentius ægrotant,senes ob prudentiã modicè viuẽtes, rarius. cùm verò non omnes idem faciant,sed quidam senes sint incontinentes,ebrij,& luxuriosi, hi frequentius ægrotabunt iuuenibus : habent enim internam & externam ægrotandi causam : iuuenes tamen,vbi incontinentes fuerint,externã tantum.Sed dicit aliquis,Hippoc.sententiam non esse ad victum referendam, vt voluit Gale.si enim ita foret,non tantũ senes,sed quicunque alterius ætatis,meliori victu vtentes minus ægrotabunt,neque senes omnes meliori vtuntur victu : neque multum interesset admonere eos salubrius degere,si meliori victu vtantur. Cum autem iuuenes bile multa ac sanguine abundent,in acutos morbos crebro incidunt,crebro quoque ab eis liberantur: senes verò cum frigidiores sunt,acutis morbis non deprehendũtur calidorũ succorum copia diminuta: & si in acutos morbos inciderint,non solent ab eis liberari. Hac igitur ratione (inquit ille) præstat senectus iuuentuti, quod in mulieribus experimur, quæ cùm toto iuuentutis tẽpore multis vexarentur morbis,& crebro,mensibus ob senectutem cessantibus,cessare solent. Ego sane non video quibus rationibus cõuictus quispiã vel modicè eruditus,hac expositionem acceptet. Gale.verò autoritatem,& præclaram, quã retulimus ipsius interpretationẽ,deserat.Cùm enim huius nouę expositionis autor dicit,sententiam Hippoc.non esse ad victum referendam : quoniã quicunque alij bono victu vtentes,minus ægrotarent,quid ad rem?estne falsa sententia de senibus, quoniam de aliis vera esse potest? Pręterea de senibus illud docuit,quoniam de his non ita credi posset,minus iuuenibus ęgrotare.Rursus quãuis alij à senibus moderatè viuere possint,

Falsæ opin. refutatio.

senes

senes tamen fere omnes modicè viuunt,non alij cum autem dixit non omnes vti meliori victu,verum est, atque ob id dixit Hippocr.magna ex parte. Interest autem non parum,nos admonere eius quod videtur à ratione alienũ,non tamẽ à veritate. Neque intelligi debet sententia de acutis morbis:nam vt ipse dixit,senes non incidũt in acutos morbos, & si inciderint, non euadunt ab eis, quapropter non opus fuisset magna ex parte dixisse eos minus acutis morbis corripi: nam hoc perpetuum est,& in omnibus senibus ita euenit,vt minus quàm iuuenes acutis morbis corripiãtur: atq; id est, quod non foret Hippo.dignum admonere,senes minus capi ab acutis morbis, quàm iuuenes. Sed tamẽ iure dixit seniores iuuenibus minus ægrotare,vbi senes ad morbos senum,& iuuenes ad iuuenũ morbos conferantur. Præterea vbi iuuenis moderata victus ratione vtatur,atque etiã senex nemini dubium iuuenẽ minus frequenter ægrotaturum acutis morbis,quàm senex longis,aliàs non foret iuueni sanitas melior,nec foret verum temperata corpora magis obsistere causis morbum inducentibus. Quod verò de fœminis dicit,est falsum,quãuis aliquãdo id euenisse sit visum:nam quę purgãtur saniores sunt, quàm quæ non habent connatã aliquã viam expurgationis,& fœminæ,inquit Hippoc. non laborant podagra, nisi ob defectũ mensium,sic & asthmate,& capitis ingentissimis doloribus easdem laborare conspicimus.Addit Hippo.Senes per morbos diutinos qui eis eueniunt commori,quod est non liberari ab ipsis. ratio est, quoniã morbi diutini à crassis pendent humoribus,hi verò magna ex parte manẽt incocti,& ipsis manentibus morbus ad mortem vsque seruatur. Quoniam tamen nonnunquam à medico & natura & tempore adiuti liberantur,id magna ex parte fieri dixit.

APHORIS. XL.

Raucedines & grauedines in valde senibus,non maturescunt.

COMMENTARIVS.

Raucedines & grauedines. CVm in præcedenti apho.dixisset per diutinos morbos commori senes,in præsenti exemplum apponit,& causam reddit: Raucedines & grauedines,dicens, in valde senibus nõ maturescere.Quod de his duobus morbis dixit,de omnibus lõgis morbis intelligi debet,nempe asthmate,podagra,gibbositate,repãditate,& diuaricatione. Causa autẽ quare his cõmoriũtur est,quoniã non maturescũt:morbi autẽ à materia pendẽtes non finiuntur ante maturitatem.Raucedo Græcis βράγχος dicitur,humore à capite in guttur,& asperam pulmonis arteriã delapso:grauedo Græcis κόρυζα,id est delapsus humorũ à capite in nares:vbi verò in os,& palatum defertur,κατάῤῥος,id est,distillatio dicetur,harũ vocũ expositionẽ lib.3.Prog.49.expositione tradidimus,& autorũ diuersas sententias explanauimus latè,contra quàm Fuchsius in præsenti Commentario.

APHORIS. XLI.

Qui sæpè ac validè exoluuntur,absque manifesta occasione,repentè moriuntur.

COMMENTARIVS.

Exolui sæpe. AD partem artis prognosticam attinet hæc sententia. Mortem siquidem repentè venturã prædicit,si quis exoluatur,sæpe validè,& absq; manifesta occasione: vbi enim aliquod horum defuerit, non necessum erit mortẽ sequi. Quod tamen de causa manifesta dixit,inde cõstat,quòd causæ manifestæ plurimæ possunt animi dissolutionẽ afferre,quas tollere non erit admodũ difficile,ipsis autẽ sublatis æger liberabitur:incidũt enim nonnulli in animi deliquiũ,ob balnei calorem,aut vaporem,aut ob inediam, aut iram,aut vehementem motum corporis,aut animi,& fœminę ob vteri strãgulationem, à qua etiam nonnullæ citò liberantur. Exolui autem idem est, quod animi deliquium pati:nã autore Gal.lib.1.de arte cur.ad Glau.cap.de febribus cum accidẽtibus:cõsueuere medici de eadem re hæc duo nomina dicere,ἔκλυσις, & λειποθυμία, id est,exolutio, & lipothymia,siue animi deliquium.Cæterùm animi deliquium,non est cordis passio,vt quidam existimant: syncope enim ad cor, & vitalem facultatem pertinet, animi deliquium verò ad animalem: Gal.enim lib.de sang.missione, vbi sanguinẽ mittere docet ad deliquium animi,manũ pulsui admouere,& pulsum diminutionibus animũ aduertere præcipit: non igitur deest pulsus in animi deliquio, sed animo deficiente, id est animali facultate,vitales vires cõstare decet,& aphoris.22.Hippoc.præcipit euacuationes ad animi deliquiũ,si vires possint id ferre: cum igitur animo linquunt, adhuc cõstant vires,nempè vitales,quia animalis deficit.Quod Gal.in Comment.explicuit,de his qui exoluuntur,dicens: οὗτοι δι' ἀῤῥωστίαν τῆς ψυχῆς δυνάμεως τοῦτο πάσχουσι.Hoc est,ob imbecillitatem animalis facultatis,hoc patiuntur, & addit,Sicut & ille,cui dum exolueretur cor fortiter palpitabat, derepẽtè mortuus est,nõ aliter,quàm illi,qui acutissimas cardiacas syncopas patiuntur. *Fuchsius notatur.* Hinc cõstat Fuchsium inutiliter emendasse codicẽ Græcum,& malè pro animali facultate legisse vitalẽ,quoniã nõ pertinet ad eam lipothymia:verùm

vbi

vbi quis repentè, ac validè absque manifesta causa, animo linquat, non longè abest periculum incidendi in defectum vitalis facultatis, & mortem subitam, præsertim superueniente syncope, quod fieri aliquando vidimus: syncopem verò ex sudore cognosces: qui enim in ipsum incidunt sudant, non tamen deliquium animi patiuntur. Præterea in syncope palpitatio, & saltus cordis frequenter accedunt, & pulsus, summus langor, & inæqualitas, sine quibus sæpe etiam videmus deliquia animi. Diximus absque manifesta occasione: Græcè enim habetur ἄνευ φανερῆς προφάσεως. Vtitur autem pleonasmo, nam πρόφασις manifestam causam significat, apud Hippocr. Gale. enim lib. 2. Prog. Comment. 46. inquit, προφάσιας εἴωθεν ὀνομάζειν, ὁ Ἱπποκράτης τὰς φανερὰς αἰτίας, quod est, προφάσεις consueuit Hippo. nominare, manifestas causas.

APHORIS. XLII.

Soluere apoplexiam, fortem quidem impossibile est: debilem verò, non facile.

COMMENTARIVS.

Fieri nequit, quin apoplexia morbus sit maxime periculosus, per eam enim, autore Gale. in Commentario, aut cerebrum patitur dispositionem inflammationi similem, aut eius ventres multa implentur pituita, & lib. 3. De lo. pa. cap. 7. de melancholia, mania, resolutione & aliis loquens, inquit: In omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia quoq; continetur, periculi magnitudinem ex respirationis nocumento coniicere oportet. Hac ratione magnam aliquam apoplexiã, siue fortem intelligemus, vbi respiratio fuerit admodum difficilis, inæqualis, & stertorosa, quòd si fiat non admodum difficilis, & aliquem seruet ordinem, erit debilis, in medio harum sunt multæ differentiæ, maioris, & minoris, ratione dissidentes. Magna non curatur, quoniam ob respirationis interceptionem cordis calor suffocatur, antequam humor crassus, aut viscidus, qui vẽtres cerebri affatim implet, autore Gale. loco citato, excutiatur: leuis curari, quamuis difficilè, potest. Ex mediis illæ, quę magis accedunt ad fortem, non curantur, aliæ cum magna difficultate, & rarò. Qua tamen ratione curari debeat, lib. 3. De arte medendi docuimus.

Apoplexia periculosa est.

Magna apople. quare nõ curatur.

APHORIS. XLIII.

Eorum qui strangulantur, ac moriuntur, nondum tamen mortui sunt, non referuntur, quibus spuma fuerit circa os.

COMMENTARIVS.

Pertinet hic Aphor. ad prædicendi artem, ac docet non referri ad vitam eos, qui cum fuerint strãgulati, siue laqueo suspensi, ac demortui, nõdum tamẽ mortui, spumam ore miserint. Spuma duas habet generationis causas, vt Gale. docet in Comment. huius Apho. & lib. 2. Prognost. Comment. 47. vehementem motum, & feruentem calorem: materia verò est flatus humori commixtus, in multas ac paruas bullas dispersus. Eorum, qui stragulantur laqueo suspensi, quidam soluto laqueo celerrimè, manent superstites, & parum læsi, quidam tardiùs soluti, manent demortui, & iam morientes, quos appellat Hippoc. vti & alij, καταλυομένους. De his, qui moriuntur, nondum tamen mortui sunt, docet spumam considerare, ac prædicere, si spumam ore mittunt, liberari non posse, quod est, non referri ad vitam: efferri enim dicuntur mortui ad sepulturam, ἀναφέρειν, verò, id est, referri, qui à tumulo, aut morte, ad vitam referuntur, aut reducuntur. Ratio tamen quare qui spumam mittunt, non referuntur, aut rarò (sic enim intelligenda est sententia) est, quoniam rarò visum est, vt qui ad id mali peruenit præ nimio calore pulmonis, & cordis, & vehementi accedente pulmonis ac thoracis agitatione, spumãm mittens, substantia & natiua pulmonis humiditate, liquatis, & partim in flatum versis, liberetur.

Spuma causæ.

APHORIS. XLIIII.

Crassi admodum à natura, breuioris vitæ sunt quàm graciles.

COMMENTARIVS.

De gracilibus & obesis loquens Hippo. gracilium habitum ad viuendum meliorem esse dicit, quàm crassorum admodum, natura. Decet autem crassos, siue obesos, ad corpus moderatum conferre, quod Gale. in Comment. appellat εὔσαρκον, id est, modicæ carnis, aut, vti Cels. lib. 2. cap. 1 quadratum. Non est autem bene carnosum appellandum, quoniam vt Grammatici dicunt, nomina in osus significant abundantiam. Bene carnosi igitur dicentur, qui carne abundant. Ad moderatos itaq; facta collatione melius, inquit, est ad gracilitatem, quàm ad crassitudinẽ labi, pari intellecto in ambobus excessu, aliàs nihil referret dicere, admodum crassorum habitum magis malum esse, quàm gracilium, non admodum. Causam Gale. in Comment. ad sanguinis & spiritus copiam refert: crassi enim admodum, angustas habent venas, & arterias, si tales à natura & prima ipsa generatione fuerint, ac perinde calorem, sanguinem, & spiritum paucum in ipsis continebunt. Cùm verò ab his vita seruetur,

breuis erunt vitæ, crasſi admodum à natura. Qui verò craſsi, victu & quiete, facti ſunt, non item pauci ſanguinis, & anguſtorum meatuum erunt. Graciles præterea à natura amplas habent venas, & arterias, multum ſanguinem, copioſum ſpiritum, & natiuum calorem, à quibus diutius vita ſeruantur.

Graciles natura.

APHORIS. XLV.

Eorum, qui morbo comitiali laborãt, pueri, mutatione potiſſimũ ætatis, regionis, & victus liberãtur.

COMMENTARIVS.

Comitiali laborantes.

DE pueris morbo comitiali laborantibus præſens ſententia docet, ſalutis ſpem ſitam habere in mutatione potiſsimùm ætatis, regionis & victus. Gale. ſect. 5. Comment. 7. legit etiam, locorum. Laborant ſane comitiali morbo frequenter pueri: hi ſunt ante 14. annum, ob temperaturam humidam, & cruditates, quas aceruãt, ob inordinatum viuendi modum: reliquum igitur eſt, vt accedentibus his, quæ ſiccare ipſos poſsint, ſanentur. Explicuit autem Hippo. ætatem, & hanc potiſsimùm eos ſanare poſſe dicit, quoniam & ſi alia iuuent, ætas eos ſanare ſolet. Quod ex his maximè conſtat, quæ ab ipſo ſcribuntur Apho. 7. ſectionis 5. vbi pueros morbo comitiali laborantes mutationem dicit accipere poſſe, poſt 25. annum verò, commori, quòd ſi aliæ mutationes, vt regionis, & vitæ poſſent eos curare, poſt 25. annum reciperent mutationem. Vidimus autem non paucos pueros mutatione ætatis liberatos, nullum tamen poſt 25. Regionis quoque mutatio ab humidiori in ſicciorem valde iuuat. Comprehendit autem regio habitationem, aerem ambientem, & anni tempus: ab omnibus enim his iuuatur, ſic & à victus mutatione, quam, βίον, id eſt, vitam appellat Hippo. nam vita eſt viuendi norma, & vitam mutare, eſt mutare modum viuendi, quod comprehendit alimenta, potus, exercitationes & artes. Diximus tamen, pueri, quoniam de pueris loquitur Hippo. cùm dixit, τοῖσι νέοισι, eſt autem νέος, hoc loco puer, non iuuenis, quoniam iuuenes ſunt à 25. anno in 35. vt ſuprà de ætatibus agẽtes docuimus. At nulli liberantur poſt vigeſimumquintum annum à comitiali morbo, ex Apho. 7. ſect. 5. Quamuis iuuenis, νέος ſit appellatus ab Hippoc. Progno. 14. lib. 3. quo loco idem nos aperte docuimus in noſtris expoſitionibus, & infrà hac eadem vtitur ſignificatione Apho. 49.

APHORIS. XLVI.

Si duo dolores ſimul fiant, non in eodem loco, vehementior obſcurat alterum.

COMMENTARIVS.

QVoties imaginatiua vis animæ in diuerſa diſtrahitur, ſingula minus bene cognoſcit, atque ita phreneticorũ reſpiratio fit magna & ex longis interuallis, vt inquit Hippo. lib. 1. Prog. Vehementibus etenim imaginationibus diſtracti abundãtiam caloris & reſpirandi neceſsitatem non ſentiunt, aut tardè: ſic & validis imaginationibus detẽti, delata ob oculos non videmus. Pariter ſi quis duos dolores ſimul patiatur, non in eadem parte maior obſcurat alterum, quoniam maior animam ad ſe conuertit, hæc verò dolori maiori vehemẽtius intẽta, minus alterum ſentit, hoc eſt, minus ſentiet cauſam, quæ minorem dolorem infert. Dolor item de cauſis trahentibus eſt, quoniam concitat animalem facultatem, hæc verò ad partem dolentem mittit ſpiritum & ſanguinem, vti auxiliares copias. fiet igitur, vt non tantùm, quoniam animum diſtrahit, maior dolor alterum minorem reddat: ſed quoniam ſpiritus eſt potiſsimum animæ inſtrumentum, quod ſi aliò vertat, minus alio loco miniſtrabit ſenſui. Accedit etiam quòd ſanguis impetu miſſus in partem dolentem, continuitatem partis ſoluit: ſi verò in aliam partem diſtrahatur, minus in alteram confluet, minus diſrumpet, ac minorem dolorem efficiet. His de cauſis rectè dictum eſt Hippocr. Si duo dolores ſimul fiant, non in eadem parte, aut loco, vehementior obſcurat alterum: fieri autem nequit, quin minor, quoque alia ex parte maiorem minuat, quoniam is quo tempore ſentitur, animam diſtrahet. Si tamen in eadem parte lata, veluti brachio, aut crure, aut capite, fiant, vnus alterum non obſcurabit. ſed potius eundem augebit: non enim aut animam ipſam, aut fluxionem diſtrahet in alium locum. Nam & nos arte dolorem tibiæ ſedare aut minuere volentes, non fricamus tibiam ipſam, neque cucurbitulas eidem apponimus, diſtrahendi ratione, ſed brachia fricamus, aut ligamus, aut alteram tibiam. Cùm itaque dixit, non in eodem loco, partes corporis locos appellat, & modò non eandem exquiſitè intellexit, quoniam vt Gale. inquit, in Comment. nunquam in eodem loco exquiſitè fiunt duo dolores, ſed in eodem lato loco, in quo fieri non debent, vt valeat maior minorẽ obſcurare. Sed dices, ponamus partem quapiam ſecari candenti ferro, eo tempore pars illa ſimul ſentiet continuitatis diuiſionẽ, ac calorem ſubitò illatum exurentem, quare duo triſtes ſenſus diuerſorum obiectorũ, & duo dolores ſimul eandem partem exquiſitè occupabunt. Dicimus veram eſſe Gale. ſententiam, &

Duos dolores non in eadem parte patientes quare minorem minus ſentiunt iuſto.

Duo dolores non fiũt in eodem loco exquiſitè.

rationem

tationem hanc esse leuissimam: quoties enim duo immutantia sensum adeo valide, vt dolorem inferant, se offerunt eidem parti, vnicus sensus tristis nascitur, non duo. Nam dicas, si placet, Siquis ab igne solo se cuspofito vratur, an sentiat vnicum tantùm dolorem? ita est sanè, verùm duę distemperantię alterant subitò & affatim ipsum, calor & siccitas. Valet autem siccitas dolorem efficere coniuncta calori. Ecce duæ sunt causæ doloris distinctæ specie, vnicus tamen dolor: quoniam igitur & calor candentis ferri alterãdo, & corpus ferri secando, dolorem inferant, non efficient dolores duos, sed vnicum: aut oportet ibidem tres adesse dolores. Præterea cùm dolor sit tristis sensus causæ subitò mutantis, quamuis duæ causæ simul moueant, si vnius tantùm potest sensus rationem reddere, vnius quamuis confusæ, erit sensus non duarum, & vnicus erit dolor. Is tamen qui vritur à candenti ferro, qui simul penetret, ignis scindentis tantum sensum habet, qui vrendo scindit. Cùm igitur dolor sensus sit, si sensus vnum tantùm sentit, & vnius tantum reddit rationem, vnicus erit dolor, non duo, aut tres. Præterea si quis corpora habentia colorem album, & rubeum obscurum, commisceat valde, colorem roseum efficiet, quem si visus inspexerit, vnicam efficiet sensationẽ quamuis causæ sint duæ, & specie differentes. Quapropter etsi duæ causę dolorum vni parti se offerant, vnica tantùm erit sensatio confusa, atque vnicus dolor. Hinc fiet notum duos colores contrarios mixtos, & duas qualitates contrarias, vbi simul eidem parti admoueantur, quam mouere possint, efficere motiones contrarias, sed sensum vnicum, atque confusum, quo contraria sentiantur.

APHORIS. XLVII.

Circa puris generationem, dolores & febres magis eueniunt, quàm ipso confecto.

COMMENTARIVS.

DE signis est præsens sententia, & ad partem artis, quæ simiotice dicitur, pertinens. Ex signis namque docet agnoscere vigorem, ac declinationem inflammationum: dum enim conficitur pus, hoc est in vigore inflãmationis, dolores & febres eueniũt magis, quàm ipso confecto. In generatione inflammationum humor confluit in partem, quam subingreditur à magnis vasis in parua, & ab his in minutissima, & poros membrorum transiens. Est autem principium totum id tempus: dum verò is humor, qui in tumore continetur, efferuescit, & dilatatur, est tumoris augmentum. Deinde pus conficitur in summo vigore, exesa parte, & carne interposita lacerata, & simul cum sanguine in pus transeunte. Interim tamen maiores quàm toto alio tempore inflammationis, concitantur dolores ob calorem, & diruptionem, & consumptionem carnis musculi, & vapore multo in cor transmisso, febres maiores. Hoc est quod voluit Hippoc. & præterea pure confecto, hæc duo minora reddi, quoniam vapor puris exalauit, & feruor fuit depressus, & ea ratione febris minor. Dolor autem in põdus mutatur, & pro dolore, & morsu succedit partis grauitas, hæc verò est morbi declinatio. De puris generatione lib. 9. Prog. in expositione vltima abunde tractauimus, quo loco probauimus vocem Græcam ἰχὼρ, malè conuerti, saniem, quod Fuchsius in Comment. huius Apho. fecit: siquidem sanies de crassa & tenui dicitur, ἰχὼρ verò de sola tenui, vt legentibus constare poterit. *Inflammationũ generatio & tempora.*

APHORIS. XLVIII.

In omni corporis motu, cum laborare cœperit, quiescere statim, laborem sedat.

COMMENTARIVS.

AD partem, quæ docet valetudinem bonam tueri, attinet hæc sententia: siquidem docet in exercitationibus, quãdo quiescendum sit, & quòd sit labori, siue lassitudini adhibendum remedium, nempe quies. In omni corporis motu, dixit, hoc est, in omni exercitatione, quoniam hæc solet in laborem ducere corpus, quamuis etsi leuiores motus, quàm exercitationes (quæ vehementiores motus sunt) laborem effecerint, nihil minus quies remedium sit, cum cœperit is qui mouetur, πονέειν, id est, laborare, aut fatigari, aut dolere, hæc enim ea vox significat, quiescere statim, ἄκοπον, hoc est, laboris aut fatigationis, aut doloris remedium. Improbè tamen quis dixerit, ἄκοπον, id est, sine lassitudine: nam ἄκοπα medicamenta apud medicos dicta sunt, non quoniam sine dolore, sed quoniam sedãt & mitigant dolores: non est autem idem sine dolore esse, & dolores mitigare, aut sedare, & sine lassitudine esse, & lassitudinis esse remedium. Erit quoq; terminus exercitationem definiens lassitudo, aut defatigatio, aut dolor, & remedium, vti priuatiuum contrarium, quies. Galenus tamen lib. 2. de sanit. tu. exercitationis terminos statuit, miro modo, dicens: Post hæc exerceatur, dum & corpus intumescit, & color illi floridus apparet, & motus prõptè & æqualiter, & concinnè edit. Inter hæc verò sudorem cum calido vapore mixtum cernes. Inhibenda verò exercitatio tum primùm est, cum aliquod horum fuerit mutatũ. Quippe si contractior paulò corporis moles videbitur, desistendum illico est. Si enim vltra quid pergat, etiam boni *Acopa med.* *Lassitudinis terminus.*

ſucci nonnihil educetur,atque ita tum gracilius corpus fiet,tum aridius, atq; ad incrementum minus habile.Non minus profectò & ſi coloris gratia vaneſcat, ceſſandum eſt,quando ſi exercitationem continues, frigidum corpus efficies, & nimium exhauries. Iam motuum alacritas,æquabilitas, & concinnitas,ſi remitti quippiam,collabíque cernitur, vtique ſtatim deſinere conueniet. Itidem ſi in ſudore accidat vlla qualitatis eius, quantitatíſve mutatio, quippe quem & copioſum magis,& magis incalentem edi par eſt,prout motibus vehementiæ plus acceſſerit. Cùm igitur his aut maior intelligitur, aut frigidior, tum ſcias digeri,exhauririque corpus,præterea refrigerari,ac ſiccari plus iuſto.Quo magis ſolicitè attendendo, exercitando corpori eſt, vt cùm dictarum iam notarum quælibet apparet, protinus ceſſet. Hæc Galenus.

APHORIS. XLIX.

Aſſueti conſuetos labores ferre, & ſi fuerint inualidi, aut ſenes,inſuetis, validis, atque iuuenibus, facilius ferunt.

COMMENTARIVS.

Conſuetudo quantum valeat.

QVantum valeat conſuetudo ad labores,ſiue exercitationes ferendas,probe admodum exaggerauit Hippo.dicens: Aſſuetos,inualidos,aut ſenes,facilius ferre labores conſuetos,quàm iuuenes,& validos,labores inſuetos. Experimentum id ſane verum eſſe docet.qui enim aſſuetus eſt à iuuentute arare,aut remigare, aut terram fodere, ſenex factus, facilius id facere fert, quàm iuuenis non conſuetus. Id quoq; in animi actionibus verum eſt:nam qui aſſuetus eſt legere literas diu,quamuis languidior,facilius id facit,quàm robuſtior non conſuetus,& cum minori viſus noxa, & anima actus virtutis ſæpe exercens,in habitu conſtituitur,cuius gratia ſimiles actus,aliàs ipſi,aut aliis moleſtos, facilius exercet,& ſine moleſtia. In his habitus eſt in cauſa, qui animã ad ſimiles actus inclinat,& cõſuetudo in anima generatur in actionibus ipſis corporeis. Quin & in naturalibus actionibus cõſuetudo naſcitur ſuperandi cibos, & quoſdã cõſuetudine familiares facimus,quos facilius mutamus, & athletæ ex conſuetudine plurimos cibos ingurgitant,& horum ſumendi cibum ex conſuetudine ſequitur natura,& omnia hæc ſine noxa. Nam & conſuetudo,inquit Galen. lib.2. De motu muſculorum,eſt acceſſoria natura,& lib.2.De ſanit.tuen. Conſuetudo,inquit,aſciticiam naturam generat. Quòd ſi quę nobis naturalia ſunt, ea facilius ferimus,conſueta facilius feremus. Itaque vt magnam conſuetudinis vim oſtenderet,prius ſub diſiunctione dixit:inualidi,vt ſignificaret debiles, quacunq; cauſa,& deinde ſenes, qui natura debiles ſunt. Deinde coniunctim dixit: Validis atq; iuuenibus,vt robur ætatis & naturæ conſuetudinem ſuperare affirmaret.Cauſa tamen Apho.ſcripta eſt à Gal.lib.2.De ſanit.tuen.vbi commoda,quæ ſequuntur ad exercitationem ſcribens,dixit: Nam quoniam vehementior motus exercitatio eſt,neceſſe quidem eſt tria hæc ab ea perfici in corpore exercitando,membrorum duritiem ex mutuo ipſorum attritu,genuini caloris augmẽtum:& ſpiritus concitatiorem motum:ſequi verò hæc reliqua omnia priuatim commoda, quæ corpus exercitiis accepta refert,vtiq; ex membrorum duritie, tum vt minus ex labore afficiantur, tum ad labores robur. Ferent igitur labores conſueti facilius ob has duas cauſas, nempe articulorum duritiam, & virium robur. Idque Hippo.lib.De medici vulnerarij munere docuit,dicens: Quoniam exercitatio roborat,otium autem colliquat.Quod etiam Plato in Theæteto ſcripſit.Galenus quoque in Comment. De omnibus exercitationibus in ſumma dixit:Hoc tamen omnibus commune exiſtit,quòd partes exercitatæ fiunt robuſtiores,atque iccirco labores conſuetos facilius ferunt. Perperam autem quidam Gal.reprehendit,dicens:non totam cauſam facilis tolerantiæ, quæ naſcitur à conſuetudine,eſſe in membrorũ robur referendam,vt Gal.ſtatuit,alia etenim eſt cauſa,nimirum, quòd fibræ muſculorum ad eam figuram,quam ſæpe acceperunt, facilè trahuntur,in alias difficile. Gal.enim in hoc Comment.atque ſequenti,quamuis dixit,partes exercitas reddi robuſtiores, non negauit,aliam cauſam poſſe accedere ad facile ferendos labores,præter partium robur, neque tenetur omni loco omnes cauſas eorum quæ dixerit recenſere.Nam & cauſam,quæ à fibrarum extenſione ſumitur, lib.2. De motu muſculorum tradidit, dicens: Maiori autem ex parte ne deducere omnino ad extremam flexionem eius poſſumus, niſi manibus cooperati fuerimus, ſed veluti claudum præ inſuetudine ad hanc operationem habemus,ſoliſque & ſaltatoribus,& luctatoribus facilè flectitur,quibus vel ſolis perfectè flecti ſolitum eſt. Tantum igitur mediæ figuræ ad extenſionem progreſſum eſt, quòd perfectè caret dolore, quantum à diuturna conſuetudine membrorum flexum eſt. Hæc igitur duo conſiderans in omnibus articulis, naturam videlicet, & conſuetudinem, ſic adinueniens medium,ac dolore carens. Hæc quidem Galeni verba ſunt, quibus manifeſtè docet ab extenſione facta muſculorum per conſuetudinem naſci facilem tolerantiam ſimilium flexionum, ita vt ſine dolore fiant. Neque illud prætermittendum videtur

Aſſuefiunt naturales fa.

Conſuetudo aſcititia natura.

Opinio falſa confutatur.

videtur, Hippoc. in prima parte Aphoris. admonere, vt non dimittantur assueta exercitia, quoniam inde magna mala sequi solent, & nos ipsi vidimus multos, qui assueta exercitia dimiserunt, breui post in magnos morbos incidisse, & quosdam eorum mortuos. Id itaque est quod dixit: Assueti consuetos labores ferre, quod est non dimittere, neque fugere, aut detrectare labores assuetos.

APHORIS. L.

Quæ multo tempore consueta sunt, quamuis peiora, non consuetis minus molestare solent, oportet igitur, & ad insueta permutari.

COMMENTARIVS.

DVo docet in præsenti Apho. Hippo. primum in præcedenti docuit speciatim in exercitationibus, modò verò generatim in omnibus causis, quas non naturales dicere solemus, nempe cibis, potibus, somnis, vigiliis, impletionibus, vacuationibus, & animi accidentibus omnia comprehendens, cum dixit: Quæ multo tempore consueta sunt, quamuis peiora, non consuetis minus molestare, intellige, quamuis non consueta minus mala sint. In secunda parte consuluit ad inconsueta permutare, veluti colligens: si enim consueta minus molestant, omnibus assuefieri erit melius. decet igitur ad insueta permutari. Quod ad primam partem attinet, de exercitationibus dictum est in præcedenti Aphorismo. De cibis & potibus Hippocrates libro secundo De ra. victus acu. inquit: Cibos quibus vti consueuerunt, facilè ferunt, tametsi natura haudquaquam boni fuerint, similiter & potus. Contra grauiter ferunt cibos, quibus vti non assueuerunt, etiam si mali non sint, consimili modo & potus. De somno & vigiliis docent experimento monachi, qui tota vita media nocte à somno resurgunt, sine noxa. Impletionem docent athletæ, qui quotidie quammaximè implentur, & bonum suum habitum seruant ob consuetudinem & qui in aula degunt, singulis diebus cibos ferunt, qui quatuor hominibus forent satis, idque ob consuetudinem lautissimè epulandi. In animi accidentibus nihil refert dicere quantum valeat consuetudo ad ferenda mala. Causam horum in præsentiarum non referimus, quoniam singula dicta sunt à nobis libro secundo De arte medendi, quid inquam in singulis faciat consuetudo, & quo pacto contrariis assuescere sit melius, hoc admonet modo Hippocr. quoniam diuersis rerum casibus, & aduersis fortunis subditi, atque obnoxij sumus: vt igitur contrariis fortunis aduenientibus parati simus, omnibus assuescere erit tutius. Qui enim definitam aliquam viuendi regulam perpetuò seruant, quouis casu adueniente moriuntur, aut grauiter ægrotant. Assuescere autem contrariis conuenit robustis & iuuenibus: vt id multo tempore facere liceat, quod dixit Hippoc. & sine manifesta noxa: & postea multo tempore valetudine bona, & minimè fragili frui. Consuetudinem verò non esse permutandam quo ad ægrotant homines, in medendi metho. docuit Gal. Quamuis ex medicamentorum vsu frequenti notum sit ægris innasci consuetudinem, ob quam minus ab ipsis mutantur, quæ cogit medicos in alia medicamenta transire. Quin & venenis assuefieri posse putarunt antiquiores, qui vetulam ferunt veneno sensim assuefactam, & ex Ruphi sententia puellam nutritam veneno, vt interficerentur per eam Reges & Præsides, qui cum ea conuenirent, & consequutam esse intemperatura, quoddam magni momenti, ita vt saliua eius interficeret animalia, & non auderet gallina saliuam eius degustare. Gale. verò lib. 3. De simpli. med. fac. cap. 18. cùm de venenis frigidis probat, ea alere posse, inquit: Id quod anus Atheniensis experimento docuit, cuius apud omnes percelebris memoria est. Etenim ea ab exigua cicutæ portione auspicata, nullo detrimento ad permagnam progressa est copiam: principio enim paucum præ exiguitate ipsa victum est, atque consuetudo naturale reddit. Nec enim nunc locus est, vt cur plurimum posit consuetudo curque velut altera ascititia natura sit, vti à veteribus proditum est, causam reddere.

Cibi & potus cõsueti.

Somni consuetudo.

Assuescerẽ contrariis.

Veneno nutritæ.

APHORIS. LI.

Vniuersim & repentè euacuare, vel implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel vtcunque aliter corpus mouere, periculosum. Et omne nimium naturæ inimicum. Quod verò paulatim fit, tutum est, præsertim si quis ex alio in aliud progrediatur.

COMMENTARIVS.

PRæceperat ad inconsueta transire in præcedenti Apho. quoniam id ad sanitatis securitatem videbatur esse necessarium, modum tamen transeundi definit in præsenti, omnem subitam mutationem vituperans, laudans verò eam, quæ sensim fit. Et inquit, Vniuer-

Subitæ mutationes vituperantur.

sim & repente vacuare, aut implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel vtcunque aliter corpus mouere, periculosum est. Et rationem adiungens ait:Et omne nimium naturæ inimicum. Huius sententiæ veritas experimento facilè constat: si enim vniuersim corpus mutare quouis modo tentaueris, dolorem inferes, non tantùm vbi à naturali dispositione, in id quod præter naturam est mutetur: verùm &si à non naturali dispositione in natiuam & propriam reducatur. Dolorem enim infert omne pathema vniuersim & subitò ingruens, inquit Plato in Timæo.Non tantùm igitur,quorum manus affatim & subitò refrigerantur, dolent: sed si manus ita refrigeratas igni aplicuissent prope, ita tamen vt subitò,& vniuersim incalescerent,dolorem paterentur. Causam verò inuenire non est difficile: Qui enim calidi aliàs à natura sunt,si subitò refrigerentur, symmetriam amittunt, vt Gal.in Cōment. inquit, in qua sanitas & propria natura seruatur, & aduenit subitò aliena natura, quæ corpori recipienti contraria est.Quod sensim facta mutatione non accidit, tum quoniam non sentitur,tùm quoniam quod aduenit naturale fit,& consuetum.est autem consuetudò ascititia natura. Cùm verò alteratur quis à dispositione præter naturam versus naturalem,subitò dolor accidit ob inæqualem intemperiem, ex præcedente & adueniente compositam. Iure igitur ante Apollinis templum, vt inquit Plato, scriptum erat μὴ δὲ ἄγαν,hoc est,nequid nimis:quod Hippo.in comprobationem suæ seutentiæ attulit. Modum autem in omnibus seruandum esse, notissimum est, atque id est, quod in alterationibus & vacuationibus seruare præcipit: nam id, quod paulatim fit,tutum est, præsertim cum ab alio in aliud mutatio fit, hoc est, cum consuetudinem mutare est in animo. Hanc eandem sententiam approbat lib.6. De mor.pop.par.2. dicens: Contraria sensim adhibere conuenit atque interquiescere. Quod de consuetudinibus intelligendum venit autore Gal in Cōment. quas sensim mutare conuenit, non vniuersim.Et lib.2.De rati.vict.acu.sect.22. Hippoc.repentinas mutationes dixit,noxam,atque imbecillitatem parere,tum his,qui bis in die comedunt, tum his qui semel. At noxam, & imbecillitatem parere nihil aliud est,quàm symmetriam,

Vniuersim non uacuare.

à qua vires pendent,subuertere. Diximus autem vniuersim & repentè,non vt alij interpretes, plurimum & repentè, quoniam Hippo. hîc non de quantitate eius,quod vacuari debet agit: sed de modo seruando:de quantitate autem prima secti.egit apho.2.athletarum exemplo.rursus apho.22.& apho.4. huius sect. nunc autem modum definit, nec vniuersim,nec repentè vacuare docens. Quod etiam ex ipsius verbis constare posset,qui dixit,τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης. non est autem idem τὸ κατὰ πολὺ & τὸ πολὺ, id est plurimum:nam κατὰ πολὺ contrarium habet in præsenti loco apud Hippo. τὸ κατ' ὀλίγον, id est sensim:quapropter quemadmodum κατ' ὀλίγον & κατὰ μικρὸν, id est,paulatim,modum mutādi significant, ita,κατὰ πολὺ, id est, vniuersim, siue aceruatim. Accedit ad hæc, quod Gale.lib.6. De mor. pop. Comment.partis citatæ docet, non esse aspernandas consuetudines,οὔτ' ἀθρόως μετάγειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ βραχὺ, hoc est,neque vniuersim transferre,sed sensim,quo loco ἀθρόως, id est, vniuersim, aut aceruatim dixit, quod hic,κατὰ πολὺ, & ei apposuit κατὰ βραχὺ, id est,sensim, quod idem est, κατ' ὀλίγον, id est, paulatim: qua voce vtitur modò.Iure quoque cùm dixisset vniuersim, addit, & repentè:quoniam maiorem celeritatem mutationis significat repentè, quàm vniuersim,

APHORIS. LII.

Facienti omnia secundum rationem, si non succedant secundum rationem, non transire ad aliud manente quod visum fuit à principio.

COMMENTARIVS.

LOngo verborum tractu, & prolixa oratione opus esset, si vellet quis hoc loco reprehendere medicos nostri seculi,quales & Galeni seculo fuere, qui quoties ad visendos

Medici taxantur.

ægrotos accedunt, noua alia,atque alia eis iniungunt medicamenta, non arte quidem,sed techna vtentes, vt videantur aliquid fecisse, & diligentiam ac curam quammaximam adhibuisse, neque possint accusari apud vulgus, & eos, qui ægrotis assistunt, quòd æger aut mortuus fuerit,aut in periculo constitutus ob medicorum incuriam. Præterea vt iure mercedem reportasse videantur.Præstaret autem principio omnia probè perpendere,morbos & causas agnoscere,& singula diligenter considerare,deinde remedia admouere,à quibus recedendum non esse præcipit Hippo.etiam si non succedat secundum rationem,vbi maneat ac perseueret, quod à principio visum est, id est, interim dum immutata manet indicatio,

Secundum rationem factum unde agnoscemus.

à qua motus medicus ea specie remediorum est vsus.Vt igitur aliquid secundum rationem factum à nobis existimemus, intelligere decet, in exemplo, aliam esse indicationem in febre, quæ sumitur à morbo, qua morbus est,aliam à morbo huius generis, scilicet caloris:tertiam à caloris quantitate, exempli gratia,quatuor numerorum. Qua morbus est,contrariis

eget

eget, atque eis insistendum, quo ad morbis fuerit: qua verò calidus morbus est, frigidis eget, atque in eisdem persistendum quo ad morbi genus seruetur, quatenus tamen quatuor est numerorum calor, quatuor numeris, aut pluribus, frigidorum vti decet: periculi magnitudine simul cum morbi magnitudine perspecta, vt alibi docuimus, ac seruare remedij quantitatem, & vires, dum seruatur morbi quantitas. Manente igitur morbo contrarium obiiciendum, & manente specie morbi, maneat species contrarij: singulare verò remedium, duabus de causis mutamus: aut quoniam morbi quantitas mutata est: tunc enim mutamus ad dictam mensuram præsidium, aut immutata morbi quantitate, mutamus præsidium in aliud eiusdem quantitatis & speciei, quoniam consuetudo, non patiendi causa est: idque cùm, videris non succedere secundum rationem, in aliud tamen, aut alterius generis, aut eiusdem, sed diuersi vigoris, non transibit medicus, manente eo, quod à principio visum est. Dum tamen id fuerit probè perspectum & ex artis præceptis consideratum, etiam si non eueniat, quod secundum rationem foret sperandum: Nam medicamenta, quæ ex ratione & arte morbis conueniunt, sæpe solent longa pugna, & spatio temporis, eadem, aut similia repetita, curationem perficere: id quod Gale. guttæ aquæ exemplo docet lib. 3. De tempe. & lib. 3. De simpli. med. fa. & in præsenti Comment. Quæmadmodum enim guttæ vis non se ostendit in lapide vnico ictu, sed plurimis: nam mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda: ita medicamentum pro ratione adhibitum, sæpius repetitum, ac perseuerans suam ostendet actionem, etiamsi non statim veniat pro ratione auxilij manifestum atque effatu dignum iuuamentum, aut fortè noxa sequatur non medicamenti, sed alterius causæ ratione, quam rursus disquirere conuenit. Quamuis & hoc secundum, his, qui non satis perspectas habent causas, posset esse indicium à posteriori, quos dicimus à iuuantibus & nocentibus, ad morbi dignotionem non paruum, & ei qui non secundum rationem operatur, aut etiam morbum ignoranti, ad mutandum consilium, remedium, & remedij speciem.

APHORIS. LIII.

Quicunque iuuenes aluos humidas habent, melius euadunt, quàm quibus siccæ sunt, in senectute tamen deterius euadunt: exiccantur enim senescentibus, magna ex parte.

COMMENTARIVS.

EX enarratione apho. 20. huius sectionis aperta est huius sententia, qua Hippocr. laudat magis aluos humidas, quàm siccas: nam fluxili existente ventre, minus congeruntur excrementa, quæ per ventrem facilius, & copiosius purgantur, quàm ad ambitum corporis distracta. Et ea ratione iuuenes melius in iuuentute euadere, aut degere dicit. Quoniam tamen in senectute transeunt in siccitatem, in ea ætate deterius degent, idque magna ex parte, siquidem magna ex parte eam faciunt commutationem, quod ad integram veritatem vigesimi aphor. fuit addendum.

APHORIS. LIIII.

Magnitudo corporis, iuuentuti quidem, liberalis est, nec indecens: senectuti verò inutilis, & peior paruitate.

COMMENTARIVS.

NOn est idem munus traducere, & exponere: qui enim traducit, autorum scripturam omnino seruare debet, quoad Latina patiatur lingua. Expositoris verò est dicere quæ sunt ad mentem autoris apertè & perspicuè, & si vera non sint. Quamobrem Fuchsius & alij, malè transferunt in hoc aphor. proceritas, vbi Græcè habetur, μεγέθει: id est, magnitudo, quoniam & si magnitudo hîc, pro longitudine non satis propriè, vt Gal. inquit, accipiatur, aliud est, quod dixit, & aliud quod ex verbis intelligere debet lector: nam & inutilis foret discursus in Gal. Comment. quo contendit manifestum facere, per magnitudinem Hippocr. intellexisse longitudinem, si ipse longitudinem, aut proceritatem dixisset. Hanc vtique dixit iuuenibus liberalem, ἐλευθέριον dixit, id est, ad vsum facilem & liberalem, non vt Fuchsius dixit, decoram: nam statim addit, nec indecens. & quoniam ei opposuit, dicens, senibus esse longitudinem δύσχρηστον, hoc est, inutilem, siue minimè ad vsus aptam: ac perinde paruitate, id est, breuitate peiorem, senibus. Erit itaque longitudo, quæ sine crassitudine est, & quadratura, in iuuenibus apta & decora, & in senibus inepta, & deterior breuitate, quoniam hi statim adueniente senectute gibbosi fiunt, & incuruantur. *Fuchsius reprehēditur.*

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO TERTIA, CHRISTOPHORO A VEGA interprete & expoſitore.

APHORIS. I.

Mutationes temporum maximè pariunt morbos, & in temporibus magnæ mutationes, aut frigoris aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.

COMMENTARIVS.

HAEC tertia ſect. apho. Hippo. circa duo verſatur: nam prima parte docet quantum valeant tempora, & temporum mutationes ad generationes morborum, & ad ſeruandas aut mutandas naturas, quóſque ſingula anni tempora procreent morbos: ſecunda per ſingulas ætates percurrens docet, quæ quibus morbis ſint obnoxiæ. In hoc verò aphoriſ. mutationes temporum dixit maximè párere morbos. Porrò non eſt à ratione aliena Gal. expoſitio, qua dixit eſſe intelligendum varias mutationes, quæ in temporibus euenire ſolent multæ aliæ poſt alias, párere morbos, & ea cauſa dictum eſt maximè, aliàs pari ratione dixiſſet, mutationes temporum ſanare morbos, vt enim ver hyemi ſuccedēs morbos quoſdam calidos affert, ita frigidos quoſdam ſanat: non eſſet itaque opus addidiſſe, maximè, ſi de varietatibus temporum anni ſcripta eſſet ſentētia. Cæterùm aliam expoſitionem aphor. quam Galen. recitat, magis probo, ſingulorum anni temporum mutationes morbos parere. Quorum in ſequentibus apho. menſionem habebit. Maximè verò dixiſſe, quoniam validiſsimam vim habent anni tempora adferendi morbos, ob aerem, qui noſtra corpora inſpiratione, & tranſpiratu perpetuò alterat. Et in temporibus, inquit, magnæ mutationes frigoris aut caloris morbos afferunt, & alia pro ratione eodem modo. Nam ſi in quouis temporum anni magnæ mutationes à naturali temporū temperatura fiant, morbos parient. Vbi mutationes ſint ad calidum vel frigidum, aut eadem ratione ad humidum, aut ſiccum, aut ſimul multis modis, & ventorum ſucceſsiones, & mutationes diuerſæ eueniant. Dixit autem, magnæ, quoniam non quæuis mutationes in temporibus ipſis factæ, maximè pariunt morbos (nam pars illa, maximè, cum ſecunda quoque apho. parte legi debet) ſed illæ, quæ magnæ fuerint, & effatu dignæ.

Mutationes temporum morbos faciunt.

APHORIS. II.

Naturarum, hæ quidem ad æſtatem, illæ verò ad hyemem, bene, vel malè natura aptæ ſunt.

COMMENTARIVS.

A Verbo φύω, fit φύσις, vt à naſcor natura: quoniam autem omnia mixta corpora à primis elementis naſcuntur, conſtitutionem ex elementis, dicimus noſtram φύσιν, id eſt, naturam. Hæc verò tunc bene ſe habet cùm ſeruatur: malè verò, cùm alteratur, & corrumpitur. Temperata vere optime degit, verùm modò diſtemperatarum eſt apho. ac per inde diſtemperatorum anni temporum meminit æſtatis & hyemis. Naturarum, dicens, hæc quidem ad æſtatem, illæ verò ad hyemem bene vel malè natura aptæ ſunt. Nam calidæ bene paratæ ſunt ad æſtatem, malè ad hyemem, ſiquidem ab æſtate ſeruātur, ab hyeme alterantur. Et naturæ frigidæ bene aptæ ſunt ad hyemem, quoniam ſeruantur ab ipſa, malè ad æſtatem, à qua mutantur: ſimile namque à ſimili ſeruatur, mutatur à contrario. Quod de non valde labentibus naturis intelligi debet: nam valde lapſæ ad calorem, æſtate facilè ægrotant, & valde lapſæ ad frigiditatem, hyeme, & contrariis temporum temperaturis præſeruatur. Calidæ præterea naturæ ac frigidæ, ad media tempora, vt ver, & autumnum modicè quodammodo ſe habent, ſiquidem quadamtenus ſeruantur, & quadamtenus alterantur. Diximus, Natura paratæ ſunt, quoniam Græcè habetur πεφύκασι, quod eſt natura promptæ, aut paratæ & ex naturali inclinatione.

APHORIS. III.

Aegritudinum aliæ ad alias bene, vel malè ſunt à natura aptæ, & ætates quædam ad horas, regiones, & victus rationes.

COMMENTARIVS.

COnfert modo morbos, & ætates, ad tempora, regiones, & victus, dicens, quædam horum quibuſdam eſſe magis apta, quædam minus. Tota autem oratio ita texenda eſt, vt à Gal. in Commentario, ſimul cōiunctis in oratione morbis, & ætatibus, deinde ad tempora, regiones, & victus collatis. Atque erit hæc Hipp. littera à Gal. tradita τῶν νούσων καὶ τῶν

ἡλικιῶν

ἡλικιῶν, ἄλλαι πρὸς ἄλλας ὥρας, καὶ χώρας, καὶ δίαιτας, εὖ ἢ κακῶς πεφύκασι, hoc eſt,ægritudinum & ætatum, aliæ ad alias horas, regiones & victus rationes bene, vel malè natura aptæ ſunt. Eſt hæc vera ſententia,atque concinna, & probe contexta oratio. Sed decet intelligere νόσον eſſe fœminei generis, ſic & ὥραν, quæ ſignificat anni tempus,& ita nihil mali inuenies in aphor. contextu. Ille tamen,qui Gal. placita moleſtè refert,noſtra verò moleſtiſsimè,ita tranſtulit aphor. Morborum alij ad alios bene,vel malè habent,& ætates quædam ad tempora,loca,& victus.& poſtea dicit hanc orationem ineptiſsimam eſſe. Eſt ſane hæc oratio inepta,ſed non eſt hæc Hippo. Verùm fac morbum fœminei generis,& pro νόσος,dic,ægritudo,& fac tempus fœminei quoque generis,& tempora,dic,horas,vt & Græci, & facies orationem non incongruam,quam nos in apho.damus,& eam cum Gale.ordinabis, vt fecimus. Præbuit nobis non paruam, tum ridendi, tum malè dicendi occaſionem, præſertim cùm iam tranſlato apho. addit. Conſtat verò hanc orationem ineptiſsimam eſſe ad ſignificandum, morbos quoſdam ad quædam loca & tempora. Verùm dicant modò nobis Grammatici, an recepta ſit hæc locutio apud ipſos. Ego ſignifico morbos ad loca & tempora. Sed iam aphor. ſententiam à Galeno ordinatam exponamus. Quemadmodum in præcedenti apho.naturas anni temporibus contulit, ita modò ægritudines,& ætates bene,aut malè aptas eſſe dicit,ad tempora,loca,& victus: Morbi ſiquidem calidi,calidis temporibus facilè eueniunt,& frigidi,frigidis, humidi,humidis,& ſicci,ſiccis. Malè verò morbi calidi frigidis temporibus eueniunt,& frigidi calidis,facilè quidem in ſimilibus eueniunt, ſed à contrariis facilè curantur: vbi poſtquam à ſimilibus generantur, contraria tempora ſuccedant. Idem de regionibus,& victus rationibus intelligendum. Calidi ſiquidem morbi his, qui victu calido vtuntur,facilè eueniunt,& victu contrario curantur: vti & victui frigido difficilè ſuccedunt,& difficilè curantur,ſimiles collationes in morbis frigidis, humidis & ſiccis faciemus. Aetates deinceps ad tempora,loca,& victus bene, aut malè paratas eſſe dicit. Nam ætas calida,vt iuuentus ad regiones & tempora frigida bene natura apta eſt: ſiquidem in eis bene degit,& ætas frigida, vt ſenum in regionibus,& temporibus calidis, in ſimilibus tamen regionibus, & temporibus malè: quoniam ab ipſis facilè in morboſos lapſus ducuntur lapſæ temperaturæ. Adoleſcentium ætas temperata cùm ſit,in omnibus modicè ſe habet.Idem quoque de victus rationibus dicendum à ſimilibus irritari lapſas ætates, à contrariis moderari,ac ſeruari,præter pueritiam,cuius lapſus ad humiditatem,adeo eſt ad extenſionem corporis, & vitæ prorogationem neceſſarius, vt ſimilibus omnimodo ſeruari debeat.Lacte quoque humidiſsimos infantes alimus,mel tamen caue putes humidum eſſe, aut infantibus alimenti ratione præbendum.

APHORIS. IIII.

In anni temporibus,ſi eadem die,modò quidem calor,modò verò frigus ſit,autumnales morbos expectare oportet.

COMMENTARIVS.

MOrbos autumnalibus ſimiles dicit ſperandos eſſe, quocunque tempore tales fiant mutationes, quales autumno fieri videmus ſingulis ipſis diebus: nam manè frigus fit, meridie calor, ruſus veſpere frigus. Quòd ſi ſimiles fiant intra diem mutationes aliis anni temporibus,autumnales morbi ſunt ſperandi: vt enim Gal.in Comment.inquit, temporum temperaturæ, non ipſorum appellationes, morborum cauſæ ſunt.Cæterùm aduertendum,quòd autumno fiunt morbi quidam, qui ſequuntur totam ipſam conſtitutionem, quæ frigida eſt,& ſicca,qui frigidi & ſicci ſunt.Autumnum namque frigidum & ſiccum dicit Hippo.lib. De humana natura: Siccus,inquit, eſt autumnus, & hominem iam frigeſcere incipit. Quidam ſequuntur autumni conſtitutionem, vt æſtatem ſequitur, non propriam ipſam autumni naturam,veluti in apho.11.ſequenti,cum inquit:Si hyems ſicca,& aquilonia,ver verò pluuioſum, & auſtrale, neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri, & lippitudines. Hoc loco febres acutas,& lippitudines fieri dicit æſtate,non tantùm æſtatis ratione,ſed præcedentium temporum. Ita apho.9. dicit, Autumno morbi acutiſsimi atque exitioſiſsimi omnino. Gale.verò id refert ad æſtatem præcedentem,& autumnum ſequentem ipſam. In præſenti verò non refert morbos totius autumnalis conſtitutionis,neque eos, quos facit, quoniam æſtatem ſequitur,ſed eos, qui ſequuntur ſingulas dierum varietates,per calorem & frigiditatem. Sunt autem morbi hi inconſtantes,varij, & mali iudicij, quales in inconſtantibus temporibus fieri dixit infra apho. 8. & autumno ob partium dierum varietatem fieri neceſſe eſt, nunc quidem calefactis, ac dilatatis humoribus,nunc verò refrigeratis, ac conſtrictis, tales etiam fiunt,quoties eadem die calor & frigus fit,variis concitatis humoribus,& imbecillitata natura,varij,inconſtantes & mali iudicij,ſiue non firmi.Horum meminit aphor.22.ſequenti.Sunt autem quartanæ febres erraticæ,lienis, aqua intercutem, vrinæ ſtillicidia, quæ omnia temporis inæqualitatem ſequuntur.

Autũnales morbi quando ſperãdi.

Autũnales morbi.

Autũnales morbi inconſtantes.

APHORIS. V.

Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigritiam adferentes, ac dissoluentes, quando constitutio hæc præualuerit, talia in morbis patiuntur: si verò aquilonia fuerit, tusses, fauces, alui duræ, vrinæ difficultates, horrores, costarum dolores & pectorum: quando hæc constitutio præualuerit, talia in morbis sperare oportet.

COMMENTARIVS.

TEmporum constitutiones, quammaximè variant venti flantes: quoties enim media hyeme flat auster, tepescunt omnia, & frigora coercentur. Media item æstate flante borea, calor temporis in frigus vertitur. Quamobrem nos alibi admonuimus habitationum & ciuitatum temperaturas, nihil minus locorũ situ, quàm climatum differentia distingui: videmus enim in quinto climate loca, boreæ exposita & sublimia, frigida admodum, & alia infima, & austro patentia valde calida. Est enim boreas, aut sibi lateralis aquilo, frigidus & siccus, vti auster, aut notus calidus & humidus: flat siquidẽ auster ab Oceano in hoc nostro hemisphærio, & à meridionali plaga. Primum efficit humidum ipsum, quoniam inde vapores ac nubes defert: secundum calidum, quia à calidis flat locis. Ita boreas frigidus est, ob absentiam Solis à parte qua flat, nempe Septentrione: & siccus, quoniam non tantùm vapores, aut nubes non defert, sed delatas ab austro euertit. Subsolanus ab Oriente flat, & siccus est: Zephyrus ab Occidente, atque humidus. De his plura diximus lib. 2. De arte med. Hippoc. tamen hoc loco multa refert symptomata, quæ sequũtur constitutiones, per quas flant, & prædominantur duo hi contrarij venti, locis, & qualitatibus, boreas, siue aquilo, qui duo flant à Septentrione, & auster, qui à Meridie, aliis duobus præcipuis ventis prætermissis, qui non adeo magnam vim alterandi habent, flante austro fieri dicit auditus hebetudinem, humectato sanè cerebro, & aere, per quem permeant sonitus. Caliginosus item est, non quòd aerem caligine impleat, sed quoniam oculos caligine obtundat, autore Gal. lib. 1. De mor. pop. in prima consti. comment. 9. dicente, Et caliginosum dictum esse, quòd aceruatum in nobis ob ipsum indicat caliginem, non aeris. Sic etiam & caput grauat, & neruos laxans pigritiam adfert, & totius corporis dissolutionem, dum præualet hæc constitutio: vti & præualente aquilone fiunt tusses ob frigidam intemperiem, fauces exasperantur: sic enim Celsus habet lib. 2. cap. 1. sunt autem asperæ inæqualiter refrigeratæ, ac siccatæ, fauces tantùm dixit, intelligendum autem patiuntur, vti & lienes dixit apho. 22. aut fauces, & alui duræ legendum: nam fauces siccatæ ac refrigeratæ duræ redduntur. aluus autem comprimitur à frigore & siccatur, ac perinde fæcem retinet, quæ vt venter ipse obduratur. Difficultas vrinæ fit compressis & oblæsis musculis claudentibus vesicam. Horrores à frigore cutem alterante. Dolores pectorum & laterum, ob frigiditatem lædentem partes exangues, ad quas inspiratus aer propè accedit, & extrà alterando manet, & corporibus plenis distillationes exprimit ad eas partes, etiam si humida constitutio non præcesserit, quod Fuchsius necessarium putauit. Atque hæc accidunt dum aquilo præualet, alios ventos omnes superans, ac diu flans.

Locorum situs.

Boreæ temperatura & austri.

Fuchsius notatur.

APHORIS. VI.

Quando æstas veri similis fuerit, sudores multos in febribus spectare oportet.

COMMENTARIVS.

QVouis anni tempore sudores fieri videmus, vbi calor humiditati coniunctus superabundet, abundant autem verno tempore magis, ac propterea dixit sudores fieri multos, vbi estas veri similis fuerit. vt enim dixerat, si eadem die calor & frigus fit, autumnales morbos expectare oportet: sic modò, Si æstas veri similis fuerit, talia expectare conuenit, qualia vere solent euenire. Sudores autem eueniunt vere multi: calor namque ipsius effundit humiditates ex hyeme concretas, & eas ad cutem euocat. Et vti Gale. in Comment. inquit, æstate adest calor ambientis, hyeme humiditas, vere vtrunque. Neque tamen inde sequitur ver esse calidum & humidum. Nam Gal. non loquitur de ambientis humiditate, sed de calore ambientis, & humiditate corporis, cum inquit, Neque enim sine aeris ambientis calore multi sudores fieri possunt, neque absque eo, quòd aliqua humiditas superuacua in corpore contineatur. Horum verò alterum in æstate, alterum in hyeme, autumno neutrum, veri vtrunque adest. hoc est vere adest humiditas in corpore hyeme contracta, & calor, qui valeat ipsam liquare, præsertim in postrema eius parte. De temperatura veris, & qua ratione temperatum cum sit, calidum & humidum dici possit, diximus lib. 2. De arte medendi.

Vere sudores multi.

APHORIS. VII.

In siccitatibus febres acutæ fiunt. & si talis fuerit annus magna ex parte, qualem fecerit constitutionem, tales morbos vt in plurimum oportet expectare.

COMMENT

COMMENTARIVS.

FEbres acutas dixit fieri ἐν τοῖσι αὐχμοῖσι, hoc eſt , in ſiccitatibus.ſunt autem ſiccitates conſtitutiones emporum plus iuſto ſiccæ , non quæ extremè ſiccæ ſunt. Nam vt inquit Galen .lib.1. De morbis popu.par.1.com.4.conſtitutionem plus iuſto ſicciorem αὐχμὸν nominauit, non valde conſueta voce:conſueuimus enim non ſimpliciter ſicciorem,ſed extremè ſiccam,ita nominare. Hippoc.igitur aliter quàm alij vtitur eius vocis ſignificatione. Iure tamen eo tempore febres dixit fieri accutas , nam hæ à bile fiunt , & bilis ſiccitate accreſcit,& ſanguis acrior redditur. Quòd ſi talisfuerit annus magna ex parte, ſic etiam magna ex parte tales fient morbi,nec perinde multi.quoniam vt dicet in apho.15.ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores , & minus mortiferæ.

APHORIS. VIII.

In temporibus conſtantibus , ſi tempeſtiuè tempeſtiua reddantur, morbi conſtantes, & boni iudicij fiunt: in inconſtantibus verò,inconſtantes & mali iudicij.

COMMENTARIVS.

COnſtantia tempora ea dicuntur apud Gale.in comment. quæ propriam ſeruant naturam.eſt autem temporum natura propria,vbi hyems fuerit frigida,neque valde clemens,neque modum excedens frigiditate,qualis regionibus ſingulis debetur,& acceſſerint nonullæ pluuiæ,ita vt humida potius, quàm ſicca ſit, ver temperatum, ſed pluuiæ deſcendant copioſæ, non immodicæ. Aeſtas calida & ſicca , neque omnino ſine pluuiis : Quas in hoc noſtra regione abundare & vtiles eſſe videmus autumno, qui frigidus, non valde ſiccus eſt.Nam ferè naturalem temporum differentiam tradidit Hippo.lib.de aere,aquis & locis.Quando tales fuerint conſtitutiones,morbi fient conſtantes, quoniam tempeſtiuè tempeſtiua redduntur, ſunt autem morbi conſtantes,ſtabiles,firmi,& ſedati : nam à verbo καθίστημι ,quod vt diximus lib.1.De arte.medendi cap.de temperamentis,ſignificat,compono, placidum reddo,& ſedo,fit καθεστῶσι,id eſt,conſtantibus,placatis,ſiue compoſitis, & ſedatis, In talibus igitur temporibus morbi fient ſedati,& minimè turbati, ac boni iudicij.Bonæ ſiquidem fieri ſolent iudicationes,quoties humores morbos facientes,quieti ſunt, & placati, quos interim natura coquit,ac ſuperat,deinde excernit.In temporibus verò inconſtantibus & turbatis,humores turbantur,neque ſeruant vnam naturam,neque vnum locum,ſed variè cōcti,aut naturę opus fugientes,inſtabiles morbos faciũt,& turbatos,ἀκαταστάτοι,dixit, qua voce vſus eſt lib.4.De rat.victus acut.ſect.52. & Gal.eandem exponit in Comment.dicens : ἀκαταστάτους,febres dixit, quæ nihil habent ſtabile, id eſt,firmum, ſunt autem firma, quæ apparent in circuitibus, & vrinis,& exquiſitis febrium formis. Circuitus igitur principio non apparent primis diebus, cætera verò apparent aliàs,alia,& ſæpe ter, ac quater mingere contingit per diem ac noctem,& inuicem diſsimiles apparent, hanc febris formã ἀκατάστατον eſſe dicunt,quod idem ſignificat,ac non ſeruans vnam exactè formam. hæc Gale. Ex quibus manifeſtum fit in his febribus inconſtãtibus vrinas & acceſsiones varias eſſe,ac turbatas,& cauſas eaſdẽ facientes confuſas,& minimè placatas, ob temporũ inconſtantiam & varietatem.Inde verò fient mala iudicia, hæc ſunt cum prauis ſymptomatibus, & ſolent recidiuare:quoniam vbi cauſæ,quæ morbos efficiunt,diſpares ſunt,pars cocta excernitur,& cruda à iudicatione manens repetere facit morbum.Id verò eſt mali iudicij eſſe.Quamobrem per ea tempora, præſertim ſi ad calorem & humiditatem magis inclinauerint, peſtem futuram recte prædicemus, nihil boni ſperantes in febribus,& earum iudicationibus.

Tempora conſtantia.

APHORIS. IX.

Autumno morbi acutiſsimi & exitioſiſsimi magna ex parte : ver autem ſaluberrimum & minimè mortiferum.

COMMNETARIVS.

VT diximus ſuprà Com.4.morbi autumnales quidam ſequuntur naturalẽ temporis anni conſtitutionẽ,quorum meminit aphor.22.quidã dicũm ipſius inæqualitatẽ, de qua loquutus eſt apho.4.quidam eius ad æſtatem ſequetam,de quibus modò dicit,autumno fieri morbos acutiſsimos,& exitioſiſsimos,ὡς ἐπίπαν hoc eſt,vt in plurimũ, ſiue magna ex parte.Eſt ſanè autumnus omnium temporum peſsimus,frigidus & ſiccus, ſi quis totam ipſam trium menſium conſtitutionem commẽſuret, autore Hippo.li.De humana natura,cùm inquit,Siccus eſt autumnus,& hominem iam frigefacere incipit:fallitur autem Fuchſius cõtrarium ſentiẽs aduerſus Muſam.Nam etſi in calore & frigore ſit inæqualis,ſolum ad meridiem eſt calidus , toto reliquo tempore frigidus,ſiccus quoque & ea ratione naturæ noſtræ contrarius , & eſt inæqualis calore & frigore in ſingulis ipſis diebus , quod naturæ affert imbecil

Morbi autumnales.

Autumnus peſsimus.

Fuchſius taxatur.

imbecillitatem. Præterea excipit æstatem,in qua natura fuit à calore dissoluta: & humores assati,quorum dissolutionem frigus autumni reuocatione ad interna impedit.Ad quæ omnia sequitur, vt morbi acutissimi.id est, breuissimi cum periculo fiant,& exitiosissimi.Hæc verò magna ex parte: nam & quidam eorum sunt minus acuti,neque etiam exitiosi. Gale. his causam aliam addit,malum quorundam regimen,qui immodicè vtuntur fructibus mollis corticis,quos vocant ὀπώρας,quoniam eo tempore maturescunt:id verò est autore Gale. comment.14.sequenti,secunda pars æstatis,à qua facti sunt cacochymi prædicti.Ver autem cùm temperatissimum sit,saluberrimum erit,& minimè mortiferum.

APHORIS. X.

Autumnus tabidis malus.

COMMENTARIVS.

Tabidi ab autumno læduntur.

AVtumnum malum esse tabidis testatur Hippo. & experimẽtum,quoniam tabidi omnes languidi sunt,& aridi, & ab autumno vtroque nomine læduntur: nam quoniam siccus est,siccos lædit:quoniam verò inæqualis languorem affert,atque ipsi languent. Tabidos autem hic φθίνοντας appellat,infra tamen aphor.16.& libro 1.de mor.pop.par.2.sectio. 13.φθινώδεες:Gal. tamen illo com. atque præsentis apho. tabidos dicit apellare Hippo. eos, qui quomodolibet consumpti sunt, siue vlcus pulmonis patiantur,siue non: nouimus autem aduersissimum esse vtrisque autumnum.

APHORIS. XI.

De temporibus autem anni,siquidem hyems fuerit sicca,& borealis, ver autem pluuiosum, & austrinum,necessum est æstate fieri acutas febres,lippitudines,difficultates intestinorum,præsertim mulieribus, & his qui humidas naturas habent.

COMMENTARIVS.

DIuersa sunt morborum genera, quæ sequuntur simplices temporum mutationes, ab his quæ sequũtur multas ac varias diuersorum temporum successiones.Alia item sunt morborum genera quæ debentur temporibus suam naturam seruantibus,ab his,quæ in ipsis fiunt cum suam naturam seruant: præcedentia verò suam ipsorum non seruauerunt. De hoc mutationis genere agit Hippoc.modò,& in Apho.13.sequenti.De temporibus,inquit, si hyems sicca fuerit,& aquilonia,ac si diceret,frigida, ver autem australe & pluuiosum,humidum ac calidum statuit, necesse est æstate fieri febres acutas, lippitudines & intestinorum difficultates. Sequuntur hi morbi æstate naturam suam seruante,ob præcedentis hyemis & veris mutationes, quamuis neque hæ magnæ fuerint, neque propriis naturis temporum contrariæ.

Hyeme Boreas flat.

Siquidem hyems natura sua frigida est,& Boreas sæpius per ipsam flare solet,teste Gal.lib.1. De mor.pop.in prima constitutione,vbi exponens Hippoc.partem,qua dixit: parui flatus aquilonij,inquit,flauerunt, siquidem paucis diebus aquilonij,& non vehementes,cum aquilonium magnum habere hyems consueuerit,& longo tempore. Quod verò siccam dixit,contraria est naturali,quæ frigida & humida esse debet,autore Gale.Cõment.13. sequenti.

Ver austrinum & pluuiosum.

Humidam quoque significauit veris constitutionem,dicens: Ver austrinum & pluuiosum: scimus autem ver natura sua pluuias adferre non paucas, & austrum eo tempore flare:cæterùm cùm pluuiosum dixit,Græcè ἔπομβρον,redundantiam pluuiarum significauit, non tamen contrariam veri temperaturam.

Fuchsius notatur.

Fuchsius hyemis & veris constitutiones, naturalibus contrarias esse dicit,quas Hippoc.modò depingit: fallitur tamen, vt ex dictis constat. Præterea cum constitutio præsens veris, constitutionem hyemis corrigat, siquidem prior fuit siccior iusto,& sequens iusto humidior,reliquum fuit,vt non essent sperandi morbi vere, sed sequenti æstate. Humiditate quidem perseuerante, & ad æstatem seruata, hac verò æstatis calore liquata, atque ebulliente, sequuntur putredines, quoniam calor, & humiditas putredinis principia sunt: fiunt etiam morbi ab Hippocrate traditi.Febres acutæ in humoribus incalescentibus & putrefactis intra vasa. Lippitudines, distillantibus humoribus à capite in oculos, quemadmodum vbi defluxerint ad intestina, dysenteria. Vera quidem vbi acres fuerint humores, & erodentes: vbi verò tales non fuerint, non vera fiet, decumbente sanguine ad intestina, & per eadem vacuato, erunt hæ cruentæ deiectiones, veruntamen absque vlcere. Necessariò tamen hæc sequi dixit, quoniam id non tantùm experimento comprobauit, sed horum causas firmas esse agnouit ad prædictos morbos generandos. Quod constat ex his, quæ ab ipso tradita sunt libro De aere, aquis & locis, cùm inquit: Si verò hyems quidem sicca sit,ac borealis, ver autem pluuiosum & australe, necesse est æstate febres fieri, & lippitudines: cùm enim æstas derepentè accedat, terra humida existente à vernis imbribus, & ab austro, necesse est æstum duplicatum esse,

à terra

à terra irrigua & calida, & à sole vrente, cùm ventres in hominibus nondũ cõstricti sunt, neque cerebrum resiccatũ. Non enim fieri potest cum ver tale existat, vt corpus & caro non fiant humore fluida, adeò vt febres acutissimę in omnes irruant, maximè autem in pituitosos. At dysenterias par est fieri, & mulieribus & viris humidioribus, & si quidem circa canis ortum accedat aqua, & tempestas, & etesiæ spirauerint, spes est cessationis, & vt autumnus salubris fiat: sin minus, periculum est ne pueri & mulieres moriantur. Minimè verò senes, & qui superstites euaserint, in quartanas desinãt, & ex quartanis in hydropas. Hæc Hippo. quibus docet horũ temporum prędictas mutationes prędictos morbos de necessitate afferre, vt causas & pręsertim euenire mulieribus, & viris (sic enim legitur in quibusdam codicibus aphor.) qui naturas humidas habent, & modò addit, pueros. Adiunxit etiam ex mutatione temporis remediũ, in præsenti si circa canis ortũ etesiæ flauerint. Sunt autem hę, venti quidam anniuersarij, quod vox ipsa docet, qui singulis annis post canis ortũ flare solent, quos frigidos & aquilonios esse scies ex Arist. li. 2. Meteorologicorum cap. 5. Aquilonij autẽ venti flantes facile possunt malitiam ortam à calore & humiditate emendare, fuit que id à natura datum remedium aduersus canis feruorem, ventus frigidus & anniuersarius flans. *Etesiæ.*

APHORISMVS XII.

Si tamen hyems fuerit austrina, pluuiosa & clemens, ver autem siccum & boreale, mulieres quarum partus ad ver spectant, ob quamuis causam manifestã abortiunt, si verò pepererint, langidos ac morbosos infantes parient, ita vt statim moriantur, aut tenues & morbosi viuant: aliis autem difficultates intestinorum, & lippitudines siccæ fiunt, senioribus verò defluxiones statim interimentes.

COMMENTARIVS.

DVabus constitutionibus descriptis in præcedenti Aphor. duas alias inpræsenti opponit, vbi enim hyemem statuit siccam borealem: modo scribit, austrinam, pluuiosam, quod verò εὔδιος, etiam dixit, nihil refert, quamuis nihil ei respõdeat, in præcedenti Aphoris. nam vox hæc εὔδιος, vt Cornarius transfert, clementem significat, nemo tamẽ negauit, hyemem austrinam & pluuiosam esse clementem: quam partem Galen. quoque in Commentario legit, & eandem Hippocrat. scripsit libro de aëre & aquis. Ver autem, inquit, siccum ac boreale, quod opponitur australi & pluuioso præcedentis Aphoris. Mulieres quarum partus ad ver spectant, ob quamuis causam manifestam abortiũt. Morbos & symptomata quædam narrat, quæ vere eueniunt, de quibus est aborsus: ver enim frigidum & aquilonium humiditates ab hyeme contractas intus conuertit, & ad vterum deductę acetabula dissoluũt, ad quod sequitur aborsus, quauis occasione accedente, vt motu, labore, dolore, malo victu. Præterea cùm frigiditas ambientis poros inueniat patentes ob hyemis calorem, & humiditatẽ, penetrat ad vterũ vsque. Quòd si ea de causa abortiant, sin minus parient infantes qui statim morientur, aut lãguidos ac morbosos hoc est, ægros simpliciter ad incidendum in morbos ab ortu naturæ aptos: id enim potuit frigus humori iunctus, penetrans facere. Aliis autẽ euenient difficultates intestinorũ à salsa pituita, quæ hyeme genita à calore, frigore superueniente comprimetur ad intestina: vbi erodens dysenteriam efficiet. Aliter etiam à calore & humore hyemis, accescit sanguis, ac dulcis pituita, quæ rursus coctione fiet sanguis, adueniente tamen vere frigido, sanguis ad intestina expressus dysenteriam efficiet. Lippitudines quoque dixit siccas, fluentibus nãque expressione humoribus à capite in oculos, lippitudo fiet, à qua ob ambientis frigiditatem & siccitatem clausis poris nihil effluet. Senioribus fient inhac cõstitutione defluxiones: sic enim vertimus κατάῤῥοι, à quibus statim moriũtur, quod verum est vbi acres humores ad pulmonem abunde defluant. Suffocantur etiam nihil minus vbi ad cor per arterias descendant, aut easdem soporiferas oppleuerint. Sed quare cum Hippoc. aphor. præcedenti statuit hyemis & veris constitutionẽ, morbos ad ęstatem distulit enarrare: in præcedenti verò dispositis hyeme & vere morbos narrauit vere factos, nõ eos, qui æstate sequẽti fieri possent, æstate naturã suã seruãte, quemadmodum & seruauit in apho. præcedẽtis dispositione, pręsertim quoniã neque morbi, quos narrat in præcedẽti aphor. euenissent, nisi veris humiditas prorogata fuisset ad finẽ vsque, & æstas corpora inuasisset humida, sic & si ver siccũ tale ad æstatẽ perseuerasset, vti in præsenti disposuit apho. fierent sanè multi morbi æstate: nẽpe febres ardentes, vlcera in cute, & corporis consumptiones. Rursus vt veris humiditas & calor potuerũt in cõstitutione præcedẽti emẽdare hyemis frigiditatẽ ac siccitatẽ, & proinde nõ euenere morbi eo tẽpore, sed ęstate sequẽti: ita in pręsenti siccitas veris, ac frigiditas valuerũt emẽdare caliditatẽ & humiditatẽ hyemis, forentq; morbi in ęstatẽ differẽdi. Dicemus, in pręcedẽti aph. cõstitutionẽ nõ fuisse lõgè diuersam à naturalis, cũ hyems aquilonia fuerit, & sicca sola

Aborsus quare. *Difficul. intest. causæ.* *Lippitudinis siccæ causæ.* *Dubium.*

ficcitate contraria naturali, & ver auftrale [humidum. Quapropter non fequentur ad eas conftitutiones morbi, aut fymptomata effatu digna, æftas autem eadem afferre potuit, fuperfluam humiditatem excipiens. Præfens verò conftitutio longè à naturali difsidet, per quam hyems auftralis pluuiofa difponitur, ac propterea calida. Ver autem boreale, ac proinde frigidum & ficcum, vt vult Hippocrates. Hæc verò conftitutio longè differt à naturali vtriufque temporis. Et quamuis temperatura fequens poffet præcedentem corrigere, ambæ à natura noftra effent alienæ, & frigiditas cum ficcitate veris non emendaffet humores collectos hyeme, cum impediret eorum diffolutionem: & præterea apertis poris per hyemem, corpora ipfa peruaderet, ac dictos ab Hippocra. morbos efficeret. Quòd verò meminerit horum morborum vere euenientium, non tollit, quominus fequenti æftate perfeuerante ficcitate, morbi à nobis dicti fierent. Libro De aëre, aquis & locis hunc aphorifmum ita fcripfit, Si verò hyems fuerit auftrina, & pluuiofa, & clemens, ver autem boreale & ficcum, tempeftuofum, primùm quidem mulieres, quæ vtero gerunt, & partus ipfis ad ver inftat, aborfum facturas verifimile eft. Quæ verò pepererint, inualidos ac morbofos pueros parere, ita vt ftatim pereant, aut tenues ac debiles, & morbofi viuant. Atque hæc quidem mulieribus, reliquis verò dyfenterias, & lippitudines ficcas, & aliquibus defluxiones à capite in pulmonem. Pituitofis igitur dyfenterias fieri verifimile eft, & mulieribus pituita de cerebro defluente propter naturæ humiditatem. Biliofis tamen lippitudines ficcas, propter carnis caliditatem & ficcitatem. Valde autem fenibus defluxiones, propter raritatem ac eliquationem venarum, adeò vt aliqui quidem derepentè pereant, aliqui verò femifiderati, dextra aut finiftra parte fiant.

APHORIS. XIII.

Si verò æftas ficca fuerit, & borealis, autumnus autem pluuiofus & auftralis, capitis dolores ad hyemem fient, & tuffes & raucedines, & grauedines, quibufdam etiam & tabes.

COMMENTARIVS.

IN illa anni conftitutione, quæ defcripta eft Aphorif. 11. hyems fuit aquilonia ficca ver auftrale pluuiofum: neque attulerūt morbos hæc duo tempora, quoniam vnius diftemperies alterius præcedentis emendauit: verùm perfeuerante humiditate veris ad æftatem vfque æftas morbos intulit, quos dixit Hippocrates. Modò pariter cum æftatem difponat frigidam & ficcam, autumnum humidum ac calidum, fecunda tempeftas diftemperiem primæ emendat, ac proinde non in ipfa, fed in fequenti hyemali morbi fient. Adhuc hyeme fuam feruante naturam, vt in Aphorifmo 11. feruauit æftas. Cæterùm, vt ibi ad morbos procreandos æftate opus fuit humiditatem veris perdurare ad æftatē vfque: ita ad procreandos morbos hyeme in hac conftitutione opus fuit, vt autumni humiditas ad hyemem prorogaretur. Quemadmodum etiam in illa conftitutione æftate fuam naturam feruante morbi euenerunt, ita modò poft ficcam conftitutionem æftatis, & humidam autumni, hyeme fuam naturam feruante, morbi fiunt fiue fymptomata dicta in hoc Aphorifmo. Ea funt capitis dolores, aceruata in cerebro humiditate multa & impedita ob hyemis frigiditatem tranfpiratione, & diffolutione. Quòd fi humiditas in capite abundans nō retineatur, dolorē nō efficiet. Sed expreffa defcēdens in thoracē & guttur tuffes concitat, in afperā pulmonis arteriā raucitatē in nares grauedinē. Præterea vbi acres humores et biliofi in pulmonē defcēdāt, aut falfa pituita, tabes fiet exulcerato pulmone, maximè verò in paratis ad phthifim, quorū pectus anguftū eft, & humeri alati. Illud etiā mihi addendū videtur, quod cū Hipp. Apho. 11. difpofuit trium temporū conftitutionē, hyemis ficcam & frigidā, veris calidam & humidā, morbos fequi dixit ęftate refpondentes humiditati veris, quā in corporibus redundantē reperit. Et propterea ad morborū dictorū in eo aph. generationē nihil fecit cōftitutio hyemalis, fed potius obfuit: quoniā conftitutio veris fequēs multo humidior fuiffet, magífque ad morbos æftatis paraffet, nifi tempus præcefsiffet ficcum, quod attemperauit veris humiditas, fuifsétque multo morbofior æftas, fi folam veris humidam conftitutionem fequeretur, & prædita fymptomata adhuc maiora eueniffent. Quod in præfenti aphorif. pariter notandum eft: nam vbi Hipp. ftatuit ęftatem frigidam & ficcam, autumnum deinde calidum & humidum, morbos fcripfit, qui fequuntur hyeme fuam naturam feruante, propter abundantiam humiditatis, quam reperit ex autumno præcedenti. Hæc verò humiditas fuiffet multo maior, fi non pręcefsiffet ęftas immodicè ficca, qualis ab Hippoc. ftatuitur. Quapropter & morbi, atque fymptomata, quę tradita funt in hoc aphorif. fierent, & adhuc vehementiora, vbi vnica tantùm autumni conftitutio à natura varia procefsiffet, nulla in æftate facta à naturali temperatura mutatione.

Cap. dolores.

APHO.

Si verò borealis & siccus, iis qui natura humidi sunt, & mulieribus confert, reliquis autem lippitudines siccæ futuræ sunt, & febres acutæ & longæ, quibusdam etiam & melancholiæ.

COMMENTARIVS.

CОntinuata oratione prosequitur quod ceperat in præcedẽti aphor. dicens, Si verò æstas sicca fuerit & borealis, autumnus autem pluuiosus & australis, capitis dolores ad hyemem fient, & tusses, & raucedines, quibusdam etiam & tabes: si verò borealis & siccus (autumnus nempe fuerit) iis, qui natura humidi sunt, & mulieribus confert, reliquis verò lippitudines siccæ futuræ sunt, & febres acutæ & longæ, quibusdam etiam & melancholiæ. Quòd de autumno intelligenda sit sententia, docet ipse sermo, & attestatur Gale. in Commentario, & Cels. lib. 2. cap. 1. vbi ita transtulit aphoris. Si autem autumnus quoque æquè siccus, iisdem aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria esse proposui, secunda valetudo contingit. Durioribus verò instare possunt, & aridæ lippitudines & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile nascuntur. Hinc duo constare poterunt, de autumno esse aphoris. ac voluisse Hippocratem hęc symptomata euenire, vbi æstas sicca fuerit, & borealis, sic etiam & autumnus, nec opus spectare hyemem: in autumno etenim notũ est iuuari mulieres, & quæcunque corpora humida ac mollia fuerint, quoniam attemperantur. Aliis autem, quorum naturæ siccæ sunt, siue durioribus, lippitudines siccas vẽturas, quoniam bilis arefacta, & acrior reddita à cerebro in oculos transfusa lippitudines efficiet, à quibus ob cutis ariditatem nihil effluet, febres quoque acutæ succedent, absumpta serosa humiditate bilis, & ipsa intra venas acriori reddita. Hæc autem febres efficit ardentes, quæ syncera bilis appellatur. Notum etiam euadet, quòd cùm bilis arescat, & pars eius crassior reddatur, tenui absumpta, tum etiam sanguis, ita vt plurimũ transeat in melancholiam, futuras quoque febres longas: & quibusdam melancholias, id est, mentis turbationes ab humore melancholico in capite, idque citra febrem. Legimus autem, febres acutæ & longæ: quoniã ita legit Cels. in citato loco, & ita Hippo. habet, lib. de aëre, aquis & locis. Cùm inquit: Quòd si borealis sit ac siccus, & vsque in arcturum, pituitosis confert, & præsertim eis, qui natura humidi sunt, & mulieribus. Biliosis autem inimicissimũ est: valde enim exsiccantur, acciduntque eis lippitudines siccæ & febres acutæ, καὶ πολυχρόνιοι, id est, ac diuturnæ, & aliquibus melancholiæ, siquidem quod liquidissimum est in bile & aquosissimum, absumitur: densissimum verò & acerrimum relinquitur, quod idem accidit secundum eandem rationem circa sanguinem, vnde & hi morbi his accidunt, pituitosis autem hęc omnia commoda sunt, & in hyemem perducũtur ab alio in aliud exsiccati. Adiecit itaque Hippoc. causam eorũ, quæ habentur in Aphor. & pręterea constat, legi debere, febres longę, & vbi in codicibus Galenianis legitur, κόρυζαι, id est grauedines, legendum potius, tum in Aphor. tum in Gal. commen. καὶ πολυχρόνιοι, hoc est, & longę. Falsum autem est, quod alter Hippo. imposuit dicens, lib. de aere & aquis, scripsisse, & grauedines longę, cum ex adducta scriptura nihil tale constet, quam tamen ad literam transtulimus ex Gręco Aldino codice. Pręter hęc non foret difficile, multas alias temporum constitutiones componere, ac morbos in ipsis euenturos prædicere, intellecta singulorum natura, & à naturali temperamento variatione, in calore, frigore, humiditate, ac siccitate, & compositis eisdem, atque tum qualitatibus, tum etiam tẽporibus diuersimode mutatis. Cæterùm in aphor. hęc tantùm scripsit Hipp. aliis alia relinquens.

APHORIS. XV.

Ex anni tamen constitutionibus in summa, siccitates pluuiis sunt salubriores, & minus lethales.

COMMENTARIVS.

SI quis hunc Aphorismum ordine statuere vellet, vt Gale. docet in Comment. 1. scriberet, quintum ab eo 17. ab eo hunc 15. atque foret 7. ordine inter omnes. Laudat autem in hoc siccam constitutionem, vituperat humidam, & iure quidem: nam magna pars morborum habet ortum ex abundantia excrementorum: hæc verò pluuiarum copia augetur, & siccitatibus absumitur. Quin & excrementa vacuare non est facile, quando purgantia medicamenta non conueniunt ad vacuanda ea, quę quotidie congerũtur, & frequens purgatio facta singulis mensibus, præter id, quòd nocet, homines ducit in prauam consuetudinem. Si verò balneis tentaueris vacuare quotidiana excrementa, cutem solam mundabis, sed carnem relinques excrementis scatentem. sola restat exercitatio, qua si quis tempestiuè, & multis præceptis seruatis vtatur, magis quàm ipsa temporis siccitas proficiet: sed siccitas temporis secundũ locum habebit ad seruandã sanitatẽ. Quòd si adhuc sicca existente constitutione morbi euenerint, minus erunt letha-

Sicca consti. laudatur, humida damnatur.

les, vbi tempori respondeant. Aut dicemus, minùs lethalem esse constitutionem, per quam rarius eueniunt morbi.

APHORIS. XVI.

Morbi autem in pluuiarum copia fiunt magna ex parte febres longæ, ventris fluxiones, putredines, comitiales, attoniti, & anginæ. In siccitatibus verò tabes, lippitudines, morbi articulares, vrinæ stillicidia, & difficultates intestinorum.

COMMENTARIVS.

Morbi consti. humidæ. CVm in apho. præcedenti siccã constitutionem humidæ contulisset, in hoc morbos vtriusque recitat. In constitutione humida, dicens: fieri febres longas, quoniã aucta humiditate diutius prorogãtur humorum coctiones, & morborũ fines. Vẽter quoque laxior redditur, & inde dixit ventris fluxiones, fiunt etiã putredines, tum in humoribus, tum etiam in membris ipsis, quoniam humiditas est alterum putredinis principiũ. Comitiales morbi acta in cerebro pituita, vti & apoplexiæ, vbi substantia cerebri multa irrigetur. Anginæ tamẽ si à capite fauces declinauerit humor, aut aliũde defluxerit. Hæc de humidis constitutionibus & morbis dicta facilia sunt. Sed quæ de sicca constitutione dixit non plane distincta, vt inquit Gale. egent enim distinctione, ad veritatẽ. nam dixit: *Morbi con-stit. siccæ.* Tabes fiunt, lippitudines, morbi articulares, vrinæ stillicidia, & difficultates intestinorũ. Tabes sanè propriè dicta non fit à sola siccitate, sed à frigore nimio, aut calore & humiditate: est enim consumptio cum vlcere pulmonis, vlcus autẽ fit à frigore dirruptis vasis, aut calore humore distillante in pulmonem, vt Gal. vult. Erit igitur vera sententia de tabe, id est, consumptione sine vlcere, quo modo accipi nonnunquã Cõmen. 11. docuit supra. Cum igitur id non explanauerit Hipp. rectè etiam lippitudines siccæ fient aut tabes cũ lippitudine coniungenda, ac legendũ tabidę lippitudines, à quibus præ siccitate nihil manat, & per quas oculi tabescunt. Articulorum dolores non adeo notũ est quomodo fiant in sicca cõstitutione, nisi arthriticos appelles eos, qui quomodolibet laborant articulorum morbo, siue ob intemperiem, siue ob acrem aliquem humorem, ibidem arefactum. Vrinę stillicidia fiunt ob nimiam siccitatem, laborante vesica, & imbecilla reddita. Difficultas intestinorum accidit, vbi ob calorem siccitati coniunctum humores acres generentur, qui ad intestina confluant, quales & vrinæ stillicidium ad vesicam conuersi efficere possent. Hęc cùm nouisset Galen. inquit: Indistinctè loquutus est Hippoc. Modestè admodum dissentiens ab ipso, & obscuritatis, non falsitatis eundem *Notatur quidam.* notans. Multo aliter sanè, quàm is, cuius aliàs meminimus, qui Gal. taxans dixit, ipsum non satis intellexisse Hipp. & ob inopiã consilij confugisse ad friuolas enarrationes, qui modestior esse posset erga magistros. Galen. nãque apho. Hipp. indistinctum, clarissimis expositionibus illustrauit. verùm, & quoad fieri potuit, distinctum reliquit, si bene aduerteris, hæc vera inuenies.

APHORIS. XVII.

Quotidianæ verò constitutiones boreales corpora confirmant, valida agilia, bene colorata, melius audientia efficiunt, ventres exsiccant, oculos mordent, & si dolor quispiam in thorace præfuit, affligit magis. Australes tamen corpora dissoluunt, & humectant, capitis grauitates, auditus hebetudines, & vertigines faciunt, in oculis & corporibus difficilem motum, & ventres humectant.

COMMENTARIVS.

Boreales constitut. quotidianæ. COmmentario 15. cum Gal. diximus hunc aphor. post quintũ ordine sequi, ibi enim austri, & boreæ cũ præualuerint, potentiã ostendit, & symptomata, quæ ad eos sequũtur. Modò verò quid faciant in quotidianis cõstitutionibus, etiamsi non diu durauerint, & pręualuerint peranni tẽpora, à boreali initium faciens, dicit: corpora cõfirmare: siquidem ea densat frigiditas cum siccitate, valida etiam reddit, quoniã calorem intrò reuocat, ad quod sequitur, vt omnes actiones, tam animales quàm naturales melius fiant: inde agilitas oritur, bonus color, bonus auditus: nam & ariditas ad bene audiẽdum cõmoda est. Mala tamen nõnulla refert, quæ ad boream sequũtur, parua quidem & quæ malis ab austro ortis conferi non debeat. Hæc sunt ventris siccitas, arefactis fęcibus, aut calore interius reuocato, consumpto humore. Morsus oculorum quem à frigore fieri Gal. testatur li. 4. de simpli. med. fac. cap. 1. & id demonstratione cõfirmat. Et dolores thoracis, si qui præfuerint, auget. notum autem est frigidos ventos thoracẽ subire, & membraneas atque exãgues partes offendere. Hęc mala sunt, sed parua: quę verò sequũtur au- *Australes consti. quotidianæ.* strũ, plura & peiora, quibus bona nulla ferè addidit Hippo. vt fecit cùm boreæ facultates tradidit. Auster itaque corpora humectat, ad quod ferè omnia alia mala sequũtur: nam ea de causa corpora dissoluit, laxatis neruis & musculis capitis grauitates, & auditus hebetudnes

hebetudines Comment.5.expofuimus, vertigines oppleto capite, humore deinde in flatum ex parte verfo,& difficiles motus,tum oculorum,tum etiam totius corporis,ob caufam dictam. Hoc tamen atque vnum bonum ad auftrū fequi adiecit,nempe ventres humectari,melius enim eft excrementa facile defcendere per ventrem, quàm cohiberi, quod apho.53.fectionis fecundæ Hippo.docuit. Totius verò apho.ratio ad apho.15. referenda,in quo dixit,in fumma ficcitates pluuiis effe falubriores:ibi enim vniuerfaliter docuit veritatem,quam hîc exemplis firmauit.

APHORIS. XVIII.

At verò per anni tempora,vere quidem atque æftatis initio,pueri & qui hos ætatibus fequuntur immediatè,optimè degunt,& maximè fani funt,æftate autem, & autumno vfque ad aliquid, fenes. Quod verò reliquum eft,hyeme qui medias tenent ætates.

COMMENTARIVS.

QVibus anni temporibus fingulæ ætates optimè degant,in hoc docet apho.à vere initium fumens,in quo atque in æftatis initio pueros optimè degere dicit,& eos, qui pueros ætatibus fequuntur immediatè,fiue per ætates fequuntur immediatè, funt autem hi adolefcentes: dixit enim, Pueri, καὶ οἱ τουτέων ἐχόμενοι τῇσι ἡλικίῃσι. Significat autem, ἔχομαι, fequor immediatè,vt apud Lucianū reperies,in vaticinio mortuorum, & ita Celfus tranftulit.Pueri proximiq; his vere optimè valēt,& æftate prima tutifsimi funt. Huius rei ratio eft, quoniam adolefcentes temperatifsimi funt. Eft enim hæc omnium ætatum optima,autore Gal.in Comment.& lib.6.de fani.tu.inquit,Optimam namque temperiem in adolefcentia corpus obtinet. Optima verò temperatura feruari debet fimili tempore,id autē ver eft,tempus temperatifsimum.Prima autem æftatis pars quampaucifsimum à veris natura difsidet: nam vnumquodque anni tempus tribus partibus natura diuifum eft,prima præcedēti eft fimilis,poftrema fequēti,media exquifitæ feruat temporis illius naturam. Itaque veris prima pars non longè diftat natura à poftrema hyemis,neque poftrema pars veris longè abeft ab æftatis initio, ficuti neque æftatis initium à fine veris. Quapropter rectè Hippo.dixit vere & æftatis initio optimè degere pueros & adolefcentes: ætates enim,vt & tempora ipfa, parum natura diftant, & vti adolefcentes,ita & pueri per ea tempora optimè degent. Gal.verò in Com.magis exquifitum fermonē fuiffe dixit,fi ita fcriberetur:Adolefcentes vere,pueri æftatis initio optimè degunt: funt etenim pueri paulò humidiores iufto, quapropter tēpore paululum ficciore melius,quàm temperatifsimo degent. Ille verò,qui folet obeffe,his verbis Galenum taxat: Non enim profectò probo quod Gal dicit,fuiffe ita fcribendum, vt diftinctus fermo euaderet, Vere quidem adolefcentes, & in principio æftatis pueri. Quafi pueri melius habeant in principio æftatis, quàm in vere. Nam hoc eft apertè falfum: nihil enim adeò feruari in pueris debet,quàm humiditas,neq; à caufa quapiam deterius afficiuntur quàm à ficca,& calida caufa: quia ob naturalem mollitiem,& raritatem partiū facilè diffoluuntur:hæc ille. Cæterùm meo iudicio facilè conftabit quàm apertè fallatur,qui Gal.fententiam dixit aperte falfam: fi namque pueri & adolefcentes non omnino eandem fortiuntur temperaturam vt conftat, non etiam idem omnino tempus ad conferuationem defiderabunt,ac proinde falfum erit citra diftinctionē vere & æftate incipiente,pueros & adolefcentes optimè degere. Quòd fi pueri vere optimè degunt,quando dices adolefcentes optimè degere? Rurfus fi pueri non degunt optimè initio æftatis, quoniam à calore & ficcitate diffoluuntur, quomodo feruari poterunt adolefcentes, qui calidi & ficci non funt? ac dicat, qui funt qui optimè degunt æftatis initio, & eos ab aliis diftinguet,& egebit diftinctione,qua non eft vfus Hippoc. Deinde pueri parem habent calorem cum adolefcentibus & iuuenibus: nam pueri & adolefcentes augentur,& eos conferens iuuenibus parem habere calorem probat Gale. lib.2.de temperamentis,& nos in eius expofitionē multa diximus lib.1.de arte medendi cap.4.quo loco adolefcentium optimam probauimus temperaturam, puerorum item adolefcentium, & iuuenum calorem parem: falletur igitur ille cum dicat puerorum temperiem calidam & humidam. nam quamuis plus habeant caloris innati,quæ augentur corpora,ille calor temperatus eft,& qualis in adolefcētia. Habent fanè pueri redundantem humiditatem,quæ etiam feruari natura debet ad incrementum, & vitæ prorogationem.fed non feruatur (vt inquit) prima æftate,bene eft:verū cum Galenus dixit, pueros initio æftatis optimè degere,id tantùm voluit magis fecuros effe à morbis,nihil de augmento curans,quod ætatis proceffu fperatur, idem enim eft optimè degere, & minimè ægrotare,ac fecurifsimos effe. Hoc eft quod Hippocrates voluit dicens:Et ma-

Pueri æftatis initio & vere.

Gal.ab iniuria tuetur.

ximè sani sunt.at verò sunt pueri initio æstatis securissimi:quoniam in tempore paulò iusto ficciori,ætas,paulò iusto humidior à lapsu & morbis qui ab ea humiditate euenire possent, seruatur & securissima est. Et propterea Celsus dixit cum Hippo.Et æstate prima tutissimi sunt. Diuersum esset,si quis quæreret,quod tempus ad conseruandum humorem puerorum,qui ad extensionem est necessarius,erit melius,ac diceremus veris initium:Hippocrates tamen de sanitate præsenti & securitate à morbis loquitur,de qua optimam distinctionem adhibuit Galenus,cùm dixit,Adolescẽtes vere,& pueros initio æstatis optimè degere. Neque resolui pueros æstatis initio putandum, sed eorum cruditates coqui,& eorum humiditatem parum mutari versus temperamentum, vti & parum à veris natura distat æstatis initium. Inquit deinde Hippocr.Aestate & autumno, vsque ad aliquid,senes.Pars illa,vsque ad aliquid,Græcè habet μέχρι μὲν τινος,quam quidam vertunt,vt Fuchsius,aliquãtisper,referentes eam ad senes ac si Hippoc.vellet senes quadantenus bene habere æstate,& autumno , quod significare videtur, cùm transfert sequentem orationem dicẽs:Reliquo hyemis tempore,qui inter has ætates medij sunt: quasi totius autumni meminerit,quãuis in Com.diuersum ab eo,quod in apho.scribit videatur sentire.Nos tamen partem illam, μέχρι μὲν τινος,ad autumnum referimus:senes nanque æstate bene valent,quoniam hæc ætas frigida est,& calore æstatis corrigitur, & idem fit initio autumni, quod diximus, vsque ad aliquid. interim enim calor æstatis perseuerat. Postremò dixit, τὸ δὲ λιπὸν, τοῦ χειμῶνος οἱ μέσοι τῇσιν ἡλικίῃσι, quod est, Quod verò reliquum est,hyeme,qui medias tenent ætates.Sunt autẽ hi iuuenes,atque subsistentes à 25.anno in 35.iuuenes,à 35.in 49.subsistẽtes,siue crudi senes.Iuuenes enim hyeme bene admodum valent,quoniam calor eorum non superatur, sed ad ventrem se conferens validior redditur, & in vniuersum attemperatur ipsius qualitas, quæ siccitati coniuncta est. Autumno autem post primam partem,quam senibus commodam dixerat,crudi senes attemperãtur ab ea autumni parte,quæ iam hyemẽ refert,est enim, vt lib.1.de arte medendi,cap.4.docuimus,eorum temperies parum admodum declinãs à iuuentute,& vtraque calida est,& sicca,sed minus calida subsistentium,paulò item siccior,ita vt ab humiditate postremæ partis autumni iuuetur.Aut dices iuuenes & subsistentes,hyeme bene degere,dixisse,& prætermisisse reliquum autumni:iuuenes autem, & subsistentes,qui à iuuenibus,insensibili lapsu labuntur,hyeme optimè degunt, quoniam ferè eandem habent temperaturam, & hyemi aduersam. Quod Celsus ita dixit: Iuuenes hyeme,quiq; inter iuuẽtutem senectutemq; sunt.Vbi duarũ meminit ætatum. Nam duæ sunt ætates mediæ inter adolescentes & senes,& has dicit Hippo.optimè degere hyeme,& maximè sanas esse. Cùm autem dixit: Quod verò reliquum est,totius anni,nempe hyeme,qui medias tenent ætates,id est iuuenes & subsistentes, optimè degunt,atque sanissimi sunt,siue,vt dixit, maximè sani: siquidẽ hyeme iuuenes & subsistentes probè seruantur,& sani maximè degunt. Licebit quoque,vt apud Gal.in Cõm. ætates conferre regionibus,& facilè inuenire,quæ ætates in quibus regionibus optimè degent. Temperatæ enim in temperatis sanissimæ sunt, & distemperatæ in contrariis ad portionem.

Fuchsius notatur.

APHORIS. XIX.

Morbi autem omnes in omnibus temporibus fiunt, magis autem quidam,in quibusdam ipsorum, & fiunt & proritantur.

COMMENTARIVS.

QVamplurimas habent suæ generationis causas morbi quicunq;:omnes siquidem, quas non naturales appellamus. Cùm igitur aut omnes,aut plures earũ modum excedentes possint occurrere quouis anni tempore,poterunt quoque & in omni temtempore quiuis morbi generari,& si in quibusdam quidam magis fiant,& proritentur. Veluti tertiana hyeme visa est,ab ira,exercitatione immodica,& cibis calidis orta,æstate tamen frequẽtius generatur,& genita proritatur magis,hoc est,ad maiorem perducitur vehementiam. Verùm etiam est,exquisitam tertianam,alio quàm æstatis tempore non generari: Gal.enim lib.2.de diffe.feb.cap.3.ad generationẽ febris tertianæ simplicis,tempus exposcit,atque regionem calidam & siccam.

APHORIS. XX.

Vere quidem furores, melancholiæ, morbi comitiales, sanguinis fluxus, anginæ, grauedines, raucedines, tusses, lepræ, impetigines, alphi, pustulæ vlcerosæ multæ, tubercula, & articulorum dolores fiunt.

COMMENTARIVS.

Quamuis omnium anni temporum ver optimum sit & temperatissimum, quamplurima morborum genera in eo fieri testatur Hippoc.quæ nos quoque euenire conspicimus. Non equidem sua ratione, sed quatenus vires roborat,& calor ipsius hyemi succedens humores in ipsa,aut etiam ante ipsam congestos,agitat, & dilatat.vis autem valida excremẽta superat,& à corpore pellit: aut vbi id facere nequeat,in partes ignobiles transponit: fit tamen nonnunquam,vt neque abundantiam vincere, neque ipsam ad partes dictas transponere valeat,eam tamen diffundat, & in partem aliquam præcipuam impetu pellat. His suppositis notum est,etiam si vere morbi plurimi fiant, non esse causam in ipsum reiiciendam: quemadmodum enim Gal.in Comment.dixit, quamuis exercitatio mala quædam afferat corporibus, ipsa ex se vtilissima est. Quod Hippo.lib.6.de mor.pop.parte 5.scripsit dicens: Vlcera erumpent, si impurgatus quis laborauerit. Morbi igitur vere fiunt nonnulli,qui aliis temporibus magis debentur,vt licet videre cõferenti morbos ab Hippocrate scriptos cum temporibus anni sequẽtibus, in quibus eosdem repetit. Sed nos modò singulos ordine persequamur. Furores sunt animi turbationes, & deliria ab humore melãcholico affato,vti & melancholiæ ab ipso naturali frigido,ac sicco humore fiunt, sanguinis & aliorum fæce similiter cerebrum occupante. Morbi comitiales fiunt à pituita,sed & quandoque à melancholia. Angina à pituita in guttur delapsa.Sãguinis fluxus veri proprius est,dilatato sanguine: is enim aut per nares,aut vterum,aut venas ani,manat.Grauedines,raucedines,& tusses,læsis & occupatis ab humorum copia naribus, aspera pulmonis arteria, faucibus aut thorace eueniunt veris ratione,qui tamen pernitiosi non sunt. Lepra, apud Paulum lib.4.cutis aspredo est,cum pruritu,orta ab humore melancholico,altam cutim orbiculatim depascens,à qua squamulæ decidũt.Impetigo verò à tenuibus,serosis,& acribus humoribus fit, crassioribus aliis mixtis. In hoc malo videmus scalpta cute,manare ichores. ἄλφοι vitiligines Latinis sunt,sed sunt albæ quædã,aliæ nigræ,in cute,quæ & piloiũ colorem mutant: & ab albis,albos pilos videmus ortos. Albæ ab humore fiunt pituitoso, nigræ à melancholico. Hispani albirazos appellãt. Pustulæ etiam fiunt vlcerosæ multæ, quas appellat ἐξανθήσιες, & sexta sect.apho.9. ἐξανθήματα. & lib.3.de mor.popu.par.3.sect.51. ἐκθύματα, dixit,& Gal.in Commentario appellationem de sponte in cute efflorescentibus factam asserit. Sunt autem ex his puerorum variolæ dictæ, & morbili, Hispanis viruelas y sarampione. Nam & libr.6.de morbis pop.parte 1.Com.20. morbum hunc infantibus molestũ esse dixit. At verò ad finẽ vlcerantur serosa cute hæc exanthemata. Tubercula etiam fiunt,idest paruæ inflammationes, quas appellamus nascentias, & in articulis dolores ad eosdem humore traducto,vt ad ignobiles particulas.

Morbi ueris. Furores. Comitiales. Angina. Sanguinis fluxus ueri proprius. Grauedines. Lepra. Impetigo. Tuberculus.

APHORIS. XXI.

Aestate autem ex his quidam,atque febres continuæ,& ardentes,& tertianæ plurimæ, & quartanæ,& vomitus,& diarrhœæ,& lippitudines,& auriũ dolores,& oris vlcerationes,& pudendorum putredines,& sudamina fiunt.

COMMENTARIVS.

Antequam æstatis morbos proprios narret,quosdam alios fieri in ipsa dicit ex his qui fiunt,vere,vti sanguinis fluxus,furores,pustulæ vlcerosæ:quoniam æstate ob humorum affationem hæc mala fieri possunt, aut ob eorum efferuescentiam. Verum principium æstatis simile veri est,ac proinde morbos veris afferet. Fiunt autem æstate morbi peculiares,febres continuæ,& ardentes,& tertianæ,bile abundante, ac putrefacta in vasis autab eisdem extra missa:fiunt etiam vomitus, & ventris fluxiones,quas diarrhœas vocant,decumbente bile ad ventrem: lippitudines etiam,sed non siccæ,vt Musa voluit: quoniam humores acres,mordentes oculorum membranas,non possunt non proritare lacrymas,vbi non adfuerit magna cutis adstrictio:ea verò æstate nõ adest,sed magna pororum apertio. Aurium item dolores,oris vlcerationes,& pudendorum putredines, humore bilioso ad has partes fluente,& mordente,ac putrefacto. Sudamina item fiunt,quæ cutis aspredines sunt,quales infantibus fieri videmus,& quibusdã aliis natura humidis,& fœminis quarum cutis est mollior,æstatis tempore iuxta meridiem, & parum durant. Accidunt ex sanguinis ebullitione serosa parte, & acri ad cutis poros deducta,nec discussa,nec in sudorẽ manãte, sed retenta ad speciẽ pustularũ multarum, & minutissimarũ Hispani dicũt,sarpullido. Quartanarũ etiã meminit Hipp.quę vstione bilis fieri possunt.Sed partẽ hanc quidã non legũt,nec Gal.in Comm.eius meminit,nec Celsus,& apho.seq.dicit,Autũno fieri plurimos æstiuos morbos & febres quartanas,ab æstiuis morbis separans ipsas.eam tamen partem lib.8.de placi.Hippo.& Plato legit.

Aestatis morbi. Musa taxatur. Sudamina. Sarpullido.

APHORIS. XXII.

Autumno verò plurimi morbi æstiui fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes, & hydropes, & tabes, & stillicidia vrinæ, & læuitates intestinorum, & difficultates intestinorum, & coxendicum dolores, & anginæ, & asthmata, & ilei, & comitiales, & furores, & melancholiæ.

COMMENTARIVS.

Morbi autumni.

AVtumnus sua natura frigidus & siccus est, & inæqualis, ex frigore & calore, quæ duo singulis diebus fiũt, manè & vespere frigus, ad meridiẽ calor, ob frigiditatem cohibet effluxum & transpirationem humorum, qui æstate aucti sunt, & quidam assati, ob inæqualitatem frigoris & caloris, totam ipsam naturam languidam reddit, & partes corporis languẽtes arguit. Quapropter non tantùm vt de æstate dixit morbos quosdã veris facere, ita modò autumnũ, quosdam æstatis, sed plurimos, quoniã æstas ad cutem vti ver deducit quosdam humores, & morbos veris. Verùm autumnus omnem fere effluxum humorum æstate genitorum cohibens, plurimos æstatis morbos affert: sed sunt autumno proprij: quartanæ à melancholia, quæ à frigore & siccitate habuit generationem, aut assatione genita fuit æstate, hęc verò autumno retinetur, donec putrescat: fiunt quoque febres erraticæ, tum ob temporis inæqualitatem, tum ob humorum crassitiem, ob quam febres quæ errabili modo apprehendunt, quartanæ sunt futuræ. Lienes intumescunt delata ad ipsos melancholia, & inde consentiente iecore, hydropes succedunt. Tabes, quoniam temporis inæqualitas languori, & extenuationi paratos arguit statim. Vrinæ stillicidia expressa bile ad vesicam, aut ipsa à frigore offensa, quod fit cum calor poros aperit, deinde frigus subitò inuadit. Læuitates & difficultates intestinorum, expressis humoribus ad intestina, qui summam cutem eorum exulcerantes ante coctionem cogunt expelli cibos, aut eosdem ob languorem non continent venter & intestina: Si verò profundius intestina excserint, difficultates intestinorum parient, coxendicũ dolores fiunt crasso sanguine truso ad eos articulos, maximè pituitę mixto. Sic & angina & fauces, & asthma ad pulmonem, compresso sanguine, qui æstate efferuescebat, & ad cutem euellebatur, atque eo pituitoso. Ileus fit tenui intestino inflammato, retentis fæcibus. Morbus etiam comitialis detegitur in his, qui eo solent aliàs laborare, prę sertim quos melancholia facit. Maniæ itẽ & melãcholiæ ad caput transmissa melancholia calida assata, & efferuescẽte, aut fæce sanguinis crassa frigida & sicca fiunt.

Ileus.

APHORIS. XXIII.

Hyeme verò pleuritides, peripneumoniæ, grauedines, lethargi, raucedines, tusses, dolores pectorum, laterum, lumborum, & capitis vertigines, apoplexiæ.

COMMENTARIVS.

Morbi hyemis.

AD finem morbos refert, qui hyeme fiunt, suam naturam seruante. Est autẽ hyems natura frigida & humida, morbos igitur pariet à frigore & humiditate ortos, & partes frigidas facilè lædet, & morbos ex defluxione cõcitabit, capite repleto. Hinc facilè causas morborum traditorum ab Hippocrate reperies. Pleuritides enim fiunt sanguine expresso, aut à capite defluente in membranas thoracem succingentes. Quòd si in pulmonem decumbat, pulmoniam faciet: lethargum verò, si in cerebro pituitosus sanguis aceruetur, atque putrescat. Hanc partem non omnes codices habent. Cæterum legitur à Galeno lib. 8. de placitis Hippoc. & Pla. quo loco hunc aphoris. citat, Grauedines, raucedines, & tusses ex defluxione omnes nascuntur, quas frigus cum humore facit. Dolores pectorum, & laterum, siue costarum, fiunt à frigida intemperie, aut ab aere frigido, qui flatus modo ingrediens solet eos dolores afferre. Dolores etiam lumborum ob eãdem causam: sunt autem lumbi spacia vtrinque à vertebris quinque, quæ à thoracis vertebris ad os sacrum ordine procedunt, caput à frigore dolet, & ab humore crasso grauatur, is verò inflatũ versus, & agitatus vertiginem, occupans autem cerebri substantiam, apoplexiam facit.

Pleuri. generatio.

Lumbi.

APHORIS. XXIIII.

Per ætates verò talia eueniunt, paruis quidẽ, ac nuper natis puerulis, aphthæ, vomitus, tusses, vigiliæ, timores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.

COMMENTARIVS.

IN hac secunda parte huius sectionis morbos singulis ætatibus familiares narrat, à primo ortu infantium auspicatus. Puerulis nuper natis, & paruis, hoc est iis, qui quãuis nuper nati non sunt, nondum tamen veniunt annumerandi iis, quorum mentionem

tionē habebit in sequenti apho.qui propè iam dentes edere debēt. Sunt igitur hi à primo ortu vsque ad mensem septimum,& vltra ipsum,autore Paulo lib.1.cap.9.nam non omnibus est idem terminus definitus. De paruis igitur,ac de nuper natis puerulis loquens inquit, Aphthæ eueniunt. Referuntur sanè morbi eorum omnes aut ad temperaturam,aut ad victum. Pueruli humidissimi sunt,& eorum cibus est lac , quod cum exugitur,sua serosa parte palatum detergendo exulcerat,concedente membranæ ipsius mollitie. Vomunt etiam frequenter,quoniam plurimum lac,& supra modum accipiūt, quod aut copia grauat ventriculū,aut corrūpitur,mordet,& vtcūque pellitur: quoniam & retentricē habēt imbecillā. Tusses,distillāte à capitein thoracē humiditate multa & serosa,multa quidē natura, serosa verò ex alimento.hanc partē nō legit Gale.in cōmen. legit tamē ipsam lib.8.de placi. Hippo.& Plat. Vigilant itē infantes,quamuis natura somnolenti sint:nā lac corrūpitur in eorū ventribus,& fumus caput tentat,& eos à somno excitat. Accedit ad id,quòd cum tenerrimam habeant cutem,ab vrina & excrementis mordetur,& inde vigilant & clamāt. Timent in somnis & pauidi excitātur, ob fumos lactis corrupti in caput ascendentes,qui imaginem præbent rei terribilis, quæ ipsis talis appareat. Quod verò eosdem maximè terret , est imaginatio casus ab alto : nam & id vigilantes timent , quoniam se destitutos putant , qui ante id omni ex parte ab vtero amplexabantur. Id agnosces ex tremulis motibus brachiorum & crurum,cum à nutri cibus nudi subleuantur. Vmbilici fiunt inflammationes,sanguine ad partē vulneratam & dolentem transmisso. Per aures humiditates purgantur , quæ in capite abundant. Quòd verò & per nares purgentur,natura fit,& sine morbo. Narrat verò Hipp.modo morbos : non meminit tamen comitialis,quoniam non est iis tantum familiaris , sed magis euenit iis qui dentes edunt,quod constat ex apho.sequenti : nam conuulsiones motus conuulsiuos comprehendunt,& comitialē morbum. Numerat autē conuulsiones inter morbos eorum , qui dentes edunt, & Prognostico 34. libri 3. conuulsiones, dixit,promptissimè euenire pueris quamprimū editis vsq; ad septimū annū:non igitur est familiaris nuper natis,qui adultioribus etiā euenit,& eis magis,vt in apho.significat sequenti : hoc est , quod commentari.29.dicit ex Hippocratis sententia abundare in pueris comitialem,& quod ea ratione morbus puerilis nominatur.

Puerulorum morbi. *Aphthæ.* *Vomitus.* *Tusses.* *Vigiliæ.* *Timor in somnis.* *Vmbilici inflammationes.*

APHORIS. XXV.

Cum verò propè iam sunt,vt dentes edant,gingiuarum pruritus,febres,conuulsiones,& alui profluuia fiunt,præsertim cum caninos dentes edunt,& iis,qui crassissimi sunt,& aluos duras habent.

COMMENTARIVS.

IIs,quibus dentes pullulare incipiunt,à septimo & octauo mense,& vltra hos, morbi quidam accidunt ex defluxione , à morsu,& irritatione,quam dentes cum oriuntur efficiunt. Pruriunt namque gingiuæ diuidente ipsas dente, ex pruritu cōcitatur dolor, & vigilia,& fluxus humorum ad cor & thoracem,inde febres. Ad febres conuulsiones, liquatis humoribus implentibus neruos,sequuntur : ad quod accedit neruorum puerorum imbecillitas. Quòd si in capite concitatus humor,obstructionem fecerit, morbi comitiales fient,quibus cōuulsiones coniunctæ sunt , symptoma ipsum scribit Hippo. Venter quoque fluit,quoniam in ventriculum & intestina delabitur humor,irritatione gingiuarum commotus. Accidunt hæc maximè cùm caninos dentes edunt , qui aliis anterioribus maiores sunt,& interim gingiuæ duriores. Tum etiam crassiores hæc patiuntur,quia pleniores sunt,& magis cōprimunt sanguinem , vnde putrescit magis ad febres generandas , & conuelluntur, & comitiali laborant: sic etiam vbi aluos duras habuerint,quoniam excrementa ventris retenta,in caput affumant,& neruos implent.

Morbi puerorum cum propè sunt ut dentiāt.

APHORIS. XXVI.

Grandioribus tamē,tonsillæ,vertebræ,quæ ad occipitium ad interiora luxationes,asthmata,lapides, lumbrici rotundi, ascarides,verrucæ pensiles,satyriasis,strumæ,& alia tubercula, præsertim antè dicta.

COMMENTARIVS.

CVm verò pueri magis ætate processerunt,à dentitione in vndecimum annum, post quem sequūtur pubertate proximi : de quibus apho. sequenti aget , morbi eis eueniunt,quos hîc refert,qui omnes ab humorum abundantia,& crassitudine materiam accipiunt,& accedēte calore generationem. Tonsillę Græcis παρίσθμια , hoc est, iuxta isthmum, est autem isthmus, angustus locus inter duo maria, qua parte tamen cibos & potus deglutimus, angustia est,à lateribus tamen sunt glandulæ duæ,quæ iuxta

isthmum

isthmum siue angustiam sunt. Hæ in pueris inflammantur,& nomen partis,ipsæ inflam-
mationes sortiuntur,& παρίσθμια,id est,tonsillæ dicũtur,aliàs etiam antiades, Barbaris,
Luxatio vertebræ. amygdalarum inflammationes,Hispanis,agallas. Luxãtur etiam vertebræ,quæ in occi-
pitio, præsertim secunda ordine ad anteriora,siue ad interiora: idem enim est. Habet
morbus ortum ab inflammatione ad anteriora euellente vertebras ipsas, sed euellitur,
quandoque tertia,& ab his anginæ fiunt, compresso gutture: in pueris ab humoribus
relaxantibus vertebrarum ligamenta fiunt: præsertim vbi partes anteriores inflãmant,
quæ easdem ad se trahant. Harum luxationum meminit Hippocrates libro secundo de
Asthma. mor.pop. Asthma fit oppleto pulmone crassis humoribus,vnde celeriter ob angustiam
Lapides. respirare coguntur,tanquã à celeri cursu. Lapides in vesica fiunt vti senibus in renibus,
quoniam puerorum humores magis fusi sunt,& à renibus in vesicam delabuntur, vbi
Lumbrici. accedente calore concrescunt. Lumbrici teretes in intestinis fiunt,& ascarides, in recto
præsertim,à corruptis cibis in pituitosam naturam,accedente calore viuificante: sed de
his libro tertio de arte medendi diximus. Verrucæ pensiles,quas Græci ἀκροχορδόνας di
cunt,quia chordarum nexui videantur similes,ob angustiam basis. Sunt paruę quędam
cutis eminentiæ,callosæ,rotundæ, sine dolore,angustæ basis,ita vt suspensæ videantur,
Satyriasis. ac proinde pensiles dictæ. Satyriasis,pudendi significat erectionem, & ossium capitis
prominentiam,& quandoque lepram. Sed libro de antiquis dictionibus Hipp. significat
σατυριασμὸς, tumores prominentes in glandulis, quæ sunt circa aures. Partem hanc
Strumæ. Fuchsius optimè enarrauit. Strumæ sunt duri tumores circa aures & maxillas infe-
riores,quas Græci χοιράδες, dicunt, quoniam χοῖρος, porcus est, & hoc morbo porci
frequenter laborant, appellant quoque has scrofulas, quoniam scrofæ hoc malo affli-
guntur. Hoc loco Gal. libro 8. de placitis Hippoc.& Pla. legit στραγγουρίαι, id est, vrinæ
stillicidia, quæ eis eueniunt ab humore, vesicæ musculos relaxante, aut vesicam
implente,aut à lapide vesicæ,qui de familiaribus morbis ipsorũ est. Fiunt etiam & alia
tubercula,sed præsertim dicta Tubercula,Græcis φύματα. sunt autem hæc inflamma-
tiones adenarum,quæ celeriter tendunt in suppurationem.

APHORIS. XXVII.

His tamen, qui adhuc grandiores sunt,& ad pubertatem accedunt,horum plurimi, & febres diuturnæ magis,& ex naribus sanguinis fluxiones.

COMMENTARIVS.

Morbi eorũ qui ad pubertatem accedunt.

PVbescunt homines tredecimo,& quartodecimo anno,& pubertas ad 18. extẽditur. Adolescentia verò à 18. in 25. vt Gal. vult. com. 9. sectionis 5. inde sequitur iuuentus. Cùm igitur pueri iam 14. annũ attingunt, & pubertatẽ ipsam,quæ antecedit adolescentiam,plurimos morbos ex dictis patiuntur,vti lapides,lumbricos, & tonsillarũ inflammationes,ob causas dictas in Commentario præcedenti. Præter hos tamen febres diuturnas magis,quoniam magis aliis sanguine abundant, nam & si non plus aliis generẽt, minus tamen absumunt, quia minus augentur. Ante hanc tamen ætatem febres fiunt acutæ magis, vt Galenus in Commentario propter corporis humiditatem,& facultatis naturalis ἀῤῥωστίαν, id est imbecillitatem, sed Laurentianus,& antiquus interpres legunt ῥώμην, id est robur: & bene,quoniam eorum naturalis facultas robustissima est,& citò morbos finit. Ea de causa patiuntur sanguinis è naribus fluxiones: sed mares præsertim. nam eo tempore fœminis erumpunt menses, qui eas à fluxu sanguinis liberant, & à multis aliis morbis. Sanguis igitur in ea ætate magis abundat, & inde prædicti morbi oriuntur. Hæc aphorismi expositio plana est,& Galeni Commẽtarius facilis,& perspicuus, & ætatum diuisio ad Galeni & Hippocratis mentẽ integerrima habetur à nobis lib. 1. Progno. in expositione 29. & lib. 1. de arte medendi, cap. de temperamentis. Quamobrem in vanum seipsum discruciat ille, qui nouas alias ætatum diuisiones inuenire contendit,& Galenum reprehendere,& deinde asserit,semen viris, & mẽses fœminis in adolescentia erumpere,quæ duo fieri videmus 13. & 14. anno,& adolescentia incipit à 18. vt diximus ibidem. Nam & diuisiones aliæ,ab his quibus vtitur Hippocrates atq; Galenus: inutiles erunt ad libros eorum legendos,& agnoscendã sententiarum veritatem.

APHORIS. XXVIII.

Plurimæ autẽ passiones pueris iudicantur. hæc quidem in quadraginta diebus, illæ verò in septem mensibus, illæ in septem annis, quædã cùm ad pubertatẽ perueniunt. Quæ verò in pueris perseuerãt,& in pubertate non desinunt,vel fœminis cum menses erumpunt,an multum tẽpus durare cõsueuerunt.

COMMENTARIVS.

FInes morborum puerorum,qui diutini sunt, siue iudicationes eorum, perscribit dicens: eos iudicari 40.die: hic enim est primus terminus longorum morborum sed sunt alij, qui septem mensibus iudicantur, quemadmodum acuti septem diebus. Alij morbi septem annis iudicantur. Alij sunt,qui quouis anno ante ceperint, ad pubertatem vsque proroganțur,& ibidem finiuntur: viris quidem, quia humidi minùs sunt,& excrementa quædam in pilos absumunt,& semen mittunt: fœminis, quoniam menses erumpunt. Quòd si eo tempore & ætatis mutatione,& 14.anno accedente non sanantur,commoriuntur,siue vt Hippocrat.modò dixit, χρονίζειν εἴωθεν, quam partem Galen.ita exponit μέχρι πολλοῦ χρόνου παραμένειν εἴωθεν id est, multo tempore permanere consueuerunt. Cùm verò Hipp.dixit morbos quosdã finiri 40.diebus,aut 7.mensibus, aut 7.annis: Dicet,qui solet,Hippoc.voluisse morbos puerorum finiri 40. die ab ortu, aut 7.mense,aut 7.anno,aut etiam 14.quoniam hisce temporibus non paruas suscipiũt pueri mutationes. Cæterùm præter id,quod Galen.contradixit, non consonat literæ Hippoc.qui dixit,τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρησι,τὰ δὲ ἑπτὰ μησὶ,τὰ δὲ ἑπτὰ ἔτεσι,quod est,hæc quidem in 40. diebus, illæ verò in 7.mensibus,illæ in 7.annis. Modo qui ad finem 40.dierum ab ortu vti 35. laborãs,ipso 40.liberatus est,non dicetur liberatus 40. diebus,sed 40.die: & qui 6.ætatis mense ægrotauit,sanatus 7.mense ætatis,minus bene dicetur,septem mensibus liberatus,sed 7.mense. Dixisset autem Hippo.de eo qui liberatus est die 40.ab ortu,non ab ægrotatione,iudicatum fuisse, ἐν τεσσαρακοστῇ ἡμέρῃ, id est, in 40.die: non ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρησι, id est, in 40 diebus,vt dixit,quoniã neque quadraginta diebus ægrotauit.

Fines longorum morborum.

APHORIS. XXIX.

Iuuenibus autem sanguinis sputiones,tabes,febres acutæ,morbi comitiales,& alij morbi,præsertim prius dicti.

COMMENTARIVS.

QVare Hippoc.prætermiserit adolescentium ætatem, Gale. in Commenta. existimat factum, quoniam ex dictis de puberibus aphorism. 27. constare poterit: nam in adolescentia, vti in pubertate, sanguis abundat, & fluxus sanguinis narium, eis ætatis ratione eueniunt. Est quoque ætas hæc temperatissima, & in qua paucissimi sperantur morbi familiares. Hæc est à decimoctauo in 20ς. annum, vt quinta sectio. Comment.9.qui verò aliter diuidit ætates,præter id quòd fallitur, confundit omnino Hippocr.& Gal.15.doctrinam,qui illis ætatum nominibus illos homines intellexerunt, quos intra eas cõprehenderunt. Iuuenibus itaque fiunt sanguinis sputiones, quoniam sanguis adhuc abundat in iuuentute, atque is biliosus, qui ad pulmonẽ ductus ipsum exedet,vnde & tabes sequetur,qua laborare adolescentes,& iuuenes aphoris.9.sectionis 5.docuit,dicens: tabes fiunt maximè ætatibus à 18.in 35.annum: febres item acutæ eis eueniunt,ob bilis redundantiam,quæ si intra venas putrescat,efficiet ardentem:si extra, tertianam,vtraque tamen est acuta breuitatis ratione, quamuis tertiana periculo vacet, lib.1.de mor.pop.parte 3.Comment.1.& Hippo.ibidem sect.8.inquit:Tertiana exquisita celeriter iudicatur,& lethalis non est. Morbus comitialis per cõsensum à ventriculo,ob bilis abundantiam fieri potest, sed primogenia affectione à pituitoso humore aut melancholico cerebrum occupãte,non fiet iuuenibus,nisi ob malã victus rationem,quemadmodum & supra dixerat sectione 2. Senes iuuenibus vtplurimum ægrotant minùs, quod ad viuendi rationem retulimus. Atque ita modo,cum iuuenes indistinctè cibos crassos capiant,humi cubent,veneri indulgeant, soli & imbribus se exponant nihil mirum si comitialibus capiãtur.Gal. verò miratur,quod Hippocrat.comitialem scripserit iuuenibus euenire, prætermiserit autem cùm de pueris loquutus est: cùm tamen alibi dixerit ipsum pueris abundare, & ea ratione dictum morbum puerilem. Notum autem est hìc Galenum loqui de morbo comitiali per essentiam in capite. Quapropter inutilis mihi videtur expositio,qua quidã machinatur,cuius meminimus(nam est ille sanè ingeniosus) Hippo.non tantum narrare morbos, qui singulis ætatibus fiunt, sed etiam qui in eisdem proritantur:vti & supra apho.19.cùm dixit: Morbi omnes in omnibus temporibus fiunt,sed quidam in quibusdam magis & fiunt,& proritantur:atque in ætatibus quidam magis fiunt & proritantur, vti comitialis, qui post 25. annũ proritatur magis,& repetit frequentius: licet enim in iuuentute minus fiat,tamen factus in pueritia,si ad iuuentutem peruenlat,in ipsa exacerbabitur.Sed deceret prius cõsiderare, an velit ipse loqui de morbo comitiali per consensum facto ab humore bilioso in cerebro: si de primo,non opus est distinguere morbos,qui fiunt in aliqua ætate,ab his,qui in ea proritantur,& dicere Hippo.hic annumerare eos,qui proritãtur,aut exacerbãtur: nam

Morbi iuuenum.

nam comitialis qui à bile fit per consensum, iuuenibus, & fit, & aceruatur. Si tamen loquitur de comitiali afficiēte ipsum cerebrum primaria affectione, à crassis humoribus, is neque crebrò fit, nec crebrò aceruatur: vt enim iuuentus propter siccitatē solet quosdam sanare aphor. 45. secti. 2. vt vult quoque Gal. in Comment. poterit semper magnitudinem supprimere eorum qui non sanantur, eadem omnino exiccandi facultate. Præter id quòd valde alienum à ratione est alios intellexisse Hippocrat. morbos, qui fiunt, & alios qui in temporibus proritantur. dixit enim: Quidam verò magis in quibusdam & fiunt, & proritantur. Tertiana enim æstate vt magis fit, ita magis proritatur: & quotidiana vt magis fit hyeme, ita magis proritatur: & è conuerso vt magis prædicti morbi eis temporibus proritantur, ita & fiunt magis. Adde quòd morbus comitialis, qui à crassis succis fit, quamuis non sanetur post 25. annum, tamen non proritatur magis, quia ex ætate prædicti succi non abundant.

APHORIS. XXX.

Illis verò, qui hanc ætatem prætergreßi sunt, asthmata, pleuritides, pulmoniæ, lethargi, phrenitides, febres ardentes, choleræ diutinæ, ventris fluxiones, læuitates, & difficultates intestinorum, & hæmorrhoides.

COMMENTARIVS.

DE ætate, quæ iuuentutē sequitur, præsens est aph. ea verò à 35. anno in 46. prorogatur, quam nos subsistentiam appellauimus, & subsistentes eosdem cum crudis esse bus esse, tum in expositionibus lib. Prog. tum lib. 1. De arte medendi abunde probauimus. Hæc ætas eam fere rationem seruare videtur ad iuuentutem, quam autumnus ad æstatem: & quemadmodum autumnus frigore continet bilem æstate genitam ne dissoluatur, ita subsistentium ætas quæ paulò frigidior est quàm iuuenum, bilem in iuuentute genitam retinet. Sunt sanè subsistentes iuuenibus frigidiores, verumtamen nō admodum manifestè, quoniam & si non adeò labores ferre, vt ipsi poßint, ad ciuilia negocia adhuc valent. Bilis verò ea parte morbos facit in quam redundans transfunditur. Præter id quòd vt autumnus morbos quosdam à melancholia facit, ita & ætas hæc hęmorrhoides & ipsam melancholiam cuius mentionem fecisse Hippo. ob quædam exemplaria in quibus reperiebatur credendum est, autore Gale. Cū itaque bilis mixta cruditatibus, quas etiam congerunt ob malum victum, & quoniam non ita bene coquunt, in pulmonem effluxerit asthma, aut peripneumoniam efficiet, si in caput lethargū, vbi bilis ipsa sincerior efficiet phrenitidem: si in membranam subcingentem costas, pleuritidem: si in venis cōtenta putrescat, febrem affert ardentem: vbi ad intestina transferatur, diuturnos alui fluores: si misceatur bilis cruditatibus: fine ipsis intestinorum abrasiones, & dysenterias. Lienteriæ, non habetur in quibusdam codicibus. Legitur tamen in aliis hæc pars, & à Gal. in Com. ac fit ob malum victum nō trahentibus membris tantam cibi copiam, quanta assumitur, qua ratione crudi cibi per ventrem descendent, aut intestinis & ventriculo à bile derasis fiet ante tempus ciborum excretio, minus etiā constante retentrice in eis. Cholera verò fit humore bilioso impetu delato ad partes vētris, atque ita excreto vomitu, & ventris secessu.

Subsistentiū temperies.

APHORIS. XXXI.

Senibus autem difficultates respirandi, distillationes cum tussi, vrinæ stillicidia, & difficultates, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, ventris, oculorum & narium humiditates, visus hebetudines, glaucedines, & graues auditus.

COMMENTARIVS.

DE senibus est præsens sententia, qui ætatem vltimam tenent, eā videlicet quæ 49. anno incipit, quamuis & hāc diuidant medici in senectutem & decrepitam. Hipp. itaque cū de aliis ætatibus egisset, senes qui post subsistētes sequuntur, de quibus apho. præcedenti scripsit, vnà omnes comprehendit, & eorum morbos narrat. Hi sunt respirādi difficultates, ob frigiditatem thoracis, & ob pituitæ abundantiam, quæ distillatione à capite descendit, & pariter tussim affert. Abundant enim multis cruditatibus & pituita. quapropter quibusdam visi sunt senes frigidi & humidi, qui tamen frigidi & sicci natura sunt ob ætatem. Vrinæ stillicidia ob intemperiem frigidam vesicæ, & difficultates vrinæ ob multam pituitam impedientem vrinæ transitum fiunt. Articuli dolent, quoniam ad eos transfundit natura humores crassos. Adde quòd in senectute non exercētur, neque dissoluunt excrementa, quæ natura ex cōsuetudine à iuuentute mittit ad articulos. Solent enim articulorum humiditates impedire quominus ossa attritione incalescant valde, quæ interim dum exercentur absumuntur, quiete verò seruantur. Nephritides renū morbi sunt, obstructiones quidē à crassis humoribus senibus fiunt. Lapides verò accedente calore eos assante, vertigines à crassis vaporibus agitatis, qui in cerebro generā-

Senum morbi.

Articuli quare senibus dolent.

tur,

tur,aut aliunde in ipſum aſcendunt. Apoplexia à craſſa pituita ſenibus accidit, cum aut ſupra modum augetur,aut à cauſa aliqua dilatatur. Malus habitus refrigerato iecore & crudo ſanguine,aut eius vapore cum ſanguine in ambitũ corporis delato. Totius corporis pruritus ob ſalſam pituitã quæ ſenibus eſt moleſta, & eius tranſpiratus ob cutis ſiccitatem cohibetur,quæ eiuſdem generationis eſt magna cauſa, pituita enim cohibita putreſcit,& à ſiccitate membrorum alterata in ſalſam tranſit quæ pruritum efficit. Vigilant ob cerebri ſiccitatem, vbi humiditates via aliqua expurgentur,ſic & quia curis vexãtur,quidam etiam à vapore ſalſæ pituitæ morſum in cerebro patientes excitantur. Humiditas præterea abundans ſi in ventrẽ aut oculos,aut nares mittatur,eaſdem partes humidas efficiet. ἀμβλυωπίαι ſunt viſus hebetudines, abſque manifeſta cauſa. Graues item auditus à redundantia humiditatis in meatu aurium interno. Glaucedines, Græci γλαυκώσιες & γλαυκώματα vocant,fiunt hæc ob immodicam inſtrumentorum ſiccitatem,& quia ſpeciẽ habent ſuffuſionis autore Gal. in Com. & li. Artis medicinalis cap. 27. Glaucum colorem,inter reliqua,retulit ad puritatem & paucitatem humoris aquei qui in pupilla continetur. Et li. 10 De vſu partium, Siccitatem nimiam eſſe adſtruit atque cõcretionem cryſtallini humoris. Paulus tamen lib. 3. veteres dixit vnum voluiſſe, glaucedines eſſe & ſuffuſiones: poſteriores tamẽ exiſtimaſſe glaucedines humoris cryſtallini paſſiones, ὑπὸ ὑγρότητος μεταβαλλομένου ἐπὶ τὸ γλαυκόν, id eſt, ab humiditate mutati in glaucum colorem. Cum autem conſtet cryſtallinum ab humiditate non mutari in glaucũ colorem,ſed à ſiccitate, legendum erit, ὑπὸ ξηρότητος. id eſt à ſiccitate. *Pauli locus emendatur.*

HIPPOCRATIS APHORISMORVM

SECTIO QVARTA, CHRISTOPHORO A VEga interprete & expoſitore.

APHORIS. I.

Vtero gerentes purgare ſi turget humor, quadrimeſtres, & vſque ad ſeptimum menſem: ſed minus has, iuniores autem & ſeniores vitare oportet.

COMMENTARIVS.

IN quarta hac aphoriſmorum ſectione de rebus non parum diuerſis ſcribit Hipp. aphoriſmos. principio de purgationibus quę arte fiunt,& purgantium medicamentorũ facultate, deinde de purgationibus ſponte factis, deinde de febribus, vltimo loco de vrinis. In præſenti vero de vtero gerentibus docet quibus earũ liceat purgantia adhibere medicamenta, ac quibus temporibus. Quatuor tamen partes continet apho. prima eſt, Vtero gerentes purgare oportet quadrimeſtres,& vſq; ad mẽſem 7. Secũda eſt, Id facere conuenit ſi humor turgeat. Tertia docet minus conuenire purgationẽ his quę ſunt ad 7. mẽſem. Quarta iuniores & ſeniores vitare oportere. Singulas partes ſeorſum examinemus. Medicamẽta purgãtia ſunt ea quæ humorẽ aliquẽ,aut plures, familiaritate ſubſtantię trahunt,quorũ quędam valida ſunt,quędã debilia,& quædã mediocria. Valida ſunt elleborus, colocynthis, turpetum, ſcãmonium,& multa quorũ compoſitionẽ hæc eadem ingrediuntur. Sed ſunt his multò moderatiora, quoniam ab his quæ eiſdem miſcentur, attẽperantur,& eorũ malitia ſupprimitur. Nam eſt purgantium medicamentorum natura corporum purgandorum naturis contraria, & veluti deleteria ac peſtilens. Compoſitorum ſunt electuarium roſatum Meſues, & elect. de ſucco roſarum Nicolai,& hiera dia colocynthidos,& elect. diaphœnicon. hæc exempli loco ſint ſatis. Sũt imbecilla, manna, caſia fiſtularis, viola, ſuccus & infuſio roſarũ, ſene, epithymum. Media ſunt rhabarum, agaricus, & ſiropus roſatus de nouem infuſionibus, ſed hic iam eſt de arte factis. Hippo. purgare docet vtero gerentes à 4. menſe vſque ad 7. includens 4. & excludens 7. cum enim dixit τετράμηνα, id eſt quadrimeſtres, manifeſte ſignificauit licere purgare eas quæ intra quartũ mẽſem ſunt. Deinde verò nõ ἑπτάμηνα, id eſt ſeptimeſtres, ſed ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν, id eſt vſq; ad 7. menſem dixit: vnde fit tres mẽſes primos prætermiſiſſe,& tres poſtremos, tres autẽ medios ſignificaſſe, 4. 5. & 6. eſſe ad purgationem aptos. Ratio à Gal in Cõment. traditur: quoniam purgantia medicamenta corpus turbant, & agitant, eos tamen motus atque ventris compreſsiones non feret fœtus primis menſibus, dum tenerrima ſunt eorum in vtero acetabula: neque poſtremis, in quibus ſola grauitas fere poteſt eadem difrumpere, & ſolet abortus afferre, & ſeptimo tentare partum ſolet natura,& quandoque perficere. Adde quòd fœtus exitũ tentat poſtremis mẽſibus ob alimenti inopiam. Sed neque hoc tempore intermedio purgantia conueniunt niſi *Medicamenta purg.*

materia turgeat,id eſt agitata ſit & cõmota,ita vt periculũ immineat raptus eiuſdẽ in partẽ aliquã nobilẽ,aut in fœtũ ipſum. Tũc etiã maioris mali vitãdi gratia eas purgabimus. Quieſcẽtibus humoribus,nõ: Cæterũ mihi nõ minus videtur cõuenire coctis humoribus atque quietis,purgatio,quàm turgentibus nondũ coctis,& vt Hip. turgẽtes humores vtero gerentiũ purgare cõcedit,nihil vetat in febribus aut aliis morbis, vbi humor coctus fuerit,ipſum medicamento ducere,cũ morbus minor iã ſit in fine ſtatus, aut in ipſa declinatione. Neque Hipp.qui primũ ſtatuit,turgentes videlicet eſſe purgãdos,tollit purgationem coctorũ nõ turgentiũ. Præter id quòd neque quo tẽpore Hippoc. eos purgare præcipit opus eſt medicamẽta prębere quæ Hipp.præbuiſſet,neq; ex eiſdem cõpoſita,quę vti valida recenſuimus,ſed leuia,aut mediocria,quorũ vſum neq; ipſe denegaſſet coctis humoribus,minimè verò vbi turgentes forent,de quibus Gal.in Com.dixit,nõ egere niſi veluti manu ducẽte,& perducẽte ad locũ vacuationis. Nõ igitur opus eſſet validis medicamentis,neque alia denegare à 4.in 7.mẽſem,quamuis non turgeant humores. Dixit præterea,Sed minus has, hoc eſt minus decet purgare eas quæ ſunt ad 7.menſem,nempe ſexto iã finiente, quàm quadrimeſtres. Cum enim quadrimeſtrium tantùm meminiſſet, & earum quæ ſunt ad ſeptimum, hoc eſt vſque ad ipſum, has non ad alias conferet quàm ad dictas quadrimeſtres. Et verum eſt minus conuenire purgationem iuxta ſeptimum, cum iam accedit ſeptimus, in quo motiones naturæ & partes nõ naturales euenire ſolent,quàm quarto, in quo nihil tale timetur. Ex his igitur quæ in apho.habentur,nemo exiſtimabit collationem hanc fieri earum quę in vtero gerunt à 4.in 7. menſem, ad illas quæ non conceperunt, quarum nulla eſt mentio. Iuniora verò & ſeniora quæ ſunt trium primorum menſium & trium poſtremorum, vitare oportet, id enim verbũ εὐλαβεῖσθαι ſignificat,idem autem eſt ac ſi dixiſſet eas purgandas non eſſe niſi maximo vrgente vſu,& ipſis in ſummo conſtitutis periculo. Tunc etenim purgare vtero gerentes primis tribus aut poſtremis menſibus melius erit, quàm ipſas auxilio deſtitutas relinquere. Quibus parũ nocere poterit vbi caſus expoſcat,mãna,aut caſia fiſtularis,aut ſiropus roſatus de nouem infuſionibus roſarũ perſicarũ, aut etiam rhabarbarũ. Illud tamen non paruam ingerit dubitationem quod Hipp.lib.1. de mor pop.par.3.in hiſto.mulieris quæ in littore habitabat,cum trimeſtrem fœtum geſtaret,ipſam à morbo acuto & prauis accidentibus liberatam dixit. Gale.verò in Cõmen. inquit: Iam illud quoque meminiſſe conuenit fœtũ trium vel quator menſium præ aliis maxime reſiſtere.quod nõ ignorans Hipp.ipſe in apho.inquit: Vtero gerentes purgare ſi materia turget quadrimeſtres & vſque ad 7.menſem,minus verò has,iuniores & ſeniores vitare oportet.Et parum infra inquit: Ob hæc trimeſtres & quadrimeſtres præ aliis magis ſeruantur. In his verbis notũ eſt, Galenũ velle ex Hipp.ſentẽtia trimeſtres fœtus eſſe de his qui magis ſeruantur,cũ tamen in apho. tres primos menſes excludat, & tres poſtremos. Quòd ſi trimeſtres ſeruãtur magis,ferent etiam facilius abſque aborſu purgationem. Præterea dubium videtur, quare Gal.cũ dixiſſet trimeſtres & quadrimeſtres fœtus magis aliis reſiſtere,illud approbauit ex apho.ſententia,in quo Hipp. nullam habuit tertij menſis mentionem. qua de re multa inuenio ab aliis dicta quæ nõ ſatis placẽt. Quidam enim dixerũt Hipp.in libris De mor.pop,ea ſcripſiſſe quę experimẽto inuenit. In apho.tamẽ reieciſſe quæ nõ cõſtant ratione,atque ita excluſum tertiũ mẽſem. Verũ quid ad Gal.dicta reſpõdebimus? qui nõ tãtùm approbat vim tertij mẽſis ad ſeruãdos fœtus,ſed aliis præſtare ea in re dicit,generale quoddã ac firmũ ſtatuẽs quod de tertio mẽſe dixit Hipp. Alij dicunt diuerſã eſſe rationẽ ſumptã ex ſexu,& mares,quoniã citius formãtur, tertio iã mẽſe ſeruari: fœminas verò nõ ante quartũ, & credũt mulierẽ,de qua lib.3.De mor.popu.concepiſſe marẽ. Sed quoniã nullã adhibent rationem ad id credendũ,vana eſt eorum opinio. Alij dixerunt vim totam cõſiſtere & dubij ſolutionẽ in illis verbis Hipp. Sed minus has.quibus verbis ſignificauit minus purgandas eſſe quæ ſunt ad 7.menſem,quàm quæ ad quartum. Sunt autem ad 7.menſem, quæ ſunt in 6.& ita cũ potius purgationẽ ferãt quę ſunt in 4.quàm quę in 6,illę quæ ad 4.proximè accedũt, cũ in tertio ſint,ferẽt itẽ purgationes,fere vti & quæ ſunt in 6. Atque ea ratione Gal.in Com.citato ex lib.3.De mor.pop.cũ Hipp.tertiũ menſem ad firmitatem fętuum laudauit. Et ita Gal.cõprobat quod habetur in hiſtoria per apho,quoniam putat ibi poteſtate contineri menſem tertium: cum dixit,Sed minus has. Præterea quòd Hippocrates non meminerit tertij menſis expreſsè in apho.eam dicunt cauſam, quoniam ibi in vniuerſum loquitur, & ſine conditione: libro tamen de mor.pop.vt conſtat ex Gal. in Comm. loquitur de muliere robuſta, & valida, quoniam miratur quare non meminerit ætatis Hippocrat.eam enim putauit neceſſariam ad liberandam mulierem, credit igitur ipſam fuiſſe florentem ætate, & validam: aliàs non euaſiſſet à morbo

acuto.

Coctos humores prægnantũ purgare.

Fœtus trimeſtres an magis reſiſtãt.

acuto. Verùm neque hæc placent, quod enim primo loco dicunt, tertiũ menſem poteſtã se contineri, cum dixit Hippoc. Sed minus has, quòd ſi minus purgare conuenit eas quę ſunt ad 7. (dicunt) quàm eas quæ ſunt in 4. licebit etiã purgare eas quæ ſunt prope 4. id non colligitur, præter id quod Gal. tertium menſem non tantum voluit fœtus ſeruare. Sed magis aliis, cum dixit: iam illud quoque meminiſſe conuenit fœtũ 3. vel 4. mẽſium præ aliis maxime reſiſtere, & infra dicit: Ob hęc trimeſtres & quadrimeſtres prę aliis magis ſeruantur. Quam ob rem nobis aliter reſpondendum videtur. Principio in Hipp. ſentẽtiis nihil eſt quod dubium videatur. quamuis enim in lib. De mor. pop. hiſtoriã narrauerit mulieris quæ trimeſtrẽ fœtũ ſeruauit in morbo acuto, nõ tollit veritatem apho. in quo tribus primis mẽſibus, & tribus poſtremis ſignificauit nõ eſſe tritas purgationes. Neq; enim illud ſingulare potuit generalẽ efficere diſciplinã, neq; de purgatione loquitur, aut eius meminit ibid. Quod tamẽ videtur dubiũ ex Gal. verbis manat, qui 3. & 4. mẽſem aliis pręfert, & illud ex apho. cõprobat. Verùm primũ horũ hac ratione verũ videtur, quòd cũ ibi loquatur de muliere morbum acutum patiente, id tantùm probat ad ferendos morbos acutos præferendos 3. & 4. menſem. Quod verum eſt & rationi conſonum, nam morbi acuti aborſum afferunt ob id quòd febres continuas fere habent adiunctas, qualis etiam erat morbus mulieris prædictæ. Per morbos autem febriles vtero gerentes periclitantur ob febrem quæ fœtum interimit, & quoniam alimentum commodè adhibere eſt difficile, & penè impoſsibile. Hæc autem mala trimeſtres & quadrimeſtres facilius ferunt, cùm enim adeò magni non ſint vtà calore & anguſtia loci febricitantes ſuffocentur, aut ob alimẽti inopiam deficiãt, vti magni, melius maioribus ſeruari poterunt. Minoribus verò melius quoque. nam ob tenerrimam eorum ſubſtantiã qui ante tertium mẽſem ſunt, à febribus, & alimenti inopia citiſsimè diſſoluntur & pereunt. Hac igitur ratione dixit, Gal. trimeſtres & quadrimeſtres magis aliis ſeruari, peracutos intellige morbos. Id quoque palàm docuit Gal. infra ſect. 5. Commen. 30. vbi Hippoc. dixit: mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale: Gal. verò cauſas prædictas reddit dicens: In hoc duplex eſt periculum, vnum quidem propter febrẽ fœtum occidentem. Alterum verò, quòd ex longo interuallo cibum dantes ex alimenti defectu fœtum deſtruimus. Conſtat igitur ex his quare trimeſtres & quadrimeſtres fœtus per morbos acutos magis ſeruantur, quia minus ab his cauſis offenduntur. Præterea in Comm. loci citati ex 3. lib. De mor. popu. poſtquam dixit fœtus minores imbecilla habere ligamenta, quibus vtero hærent, & corpus totum molle eſſe. Maiores verò ob alimenti defectum periclitari: addit, ob hæc trimeſtres & quadrimeſtres magis ſeruantur. Ratio itaque eſt, quoniam fœtus quadrimeſtribus maiores alimẽti inopiam minus eis ferunt, & minores ſunt tenerrimi. Ad ferendas tamen commotiones quæ per medicamenta purgantia fiunt, fœtus trimeſtres adhuc ſunt inepti ob mollitudinem acetabulorum. Et ea de cauſa in apho. excluduntur. Trimeſtres itaque licet minùs aliis moleſtẽtur à febribus, & alimenti inopia: motionibus minùs reſiſtunt quàm qui ſunt à quarto, & vſque ad ſeptimum. Sed quare Gal. tertij & quarti menſis vim comprobat ex apho. in quo nulla tertij menſis habetur mentio? Dicemus Gal. nunquam putaſſe quod neq; vulgaris homo putaret, apho. comprobare menſis tertij vim. At verò citauit apho. vt doceret Hipp. agnouiſſe cauſas ob quas minimè ferunt purgationes fœtus ante 4. menſem, & poſt ſextum. E quibus nonnullæ accomodantur comprobationi tertij menſis. Cauſæ ſunt acetabulorum mollitudo, & ſubſtantiæ fœtus ipſius in minoribus, in maioribus grauitas maior vi retinente eos, & per morbos acutos alimentorum inopia, atque febris. Ob primas duas cauſas non ferunt fœtus commotionem, quam faciunt medicamenta purgantia, quibus trimeſtres non reſiſtunt, neque commotionem ferunt. Ob tertiam tamen & quartam trimeſtres magis aliis ſeruantur. Siquidem maiorẽ inediã ferunt quàm minores qui diſſoluuntur facilius, nihil minus & à febriũ vehemẽtia. Quod agnouit Hipp. cũ dixit, minores nõ ferre cõmotiones medicamẽtorũ purgantiũ, & ita ex apho. ſententia cõprobatur Hipp. nõ ignoraſſe cauſam quare tertius menſis, pariter & quartus ſunt validi ad ſeruãdos fœtus. Agnouit enim teneritatẽ. hæc verò facit vt ante tertiũ nõ ferant calorem febrilem diſſoluentẽ, neque alimenti inopiã, ob eandẽ cauſam, ob quã neque maiores quadrimeſtribus ita bene ſeruari poterunt. Licet & hi vſque ad 7. menſem commotiones ferre valeãt præ cæteris. Quia itaque Hipp. ſcribẽs hũc aph. agnouit, fœtus in primis mẽſibus ob mollitudinem, & in poſtremis ob magnitudinem & grauitatẽ, non ferre medicamentorũ purgantiũ cõmotiones, neceſſariò etiã agnouit trimeſtres & quadrimeſtres, cùm minus molles ſint minoribus, minus diſſolui à febribus acutis, & minus ſuffocari à febribus quàm maiores, & minus eiſdem lædi ab alimenti inopia, ac perinde magis aliis à morbis acutis liberari.

APHORIS. II.

In purgationibus per medicamenta talia ducere conuenit è corpore,qualia ſponte venientia vtilia ſunt:quæ verò contrario modo veniunt,retinere oportet.

COMMENTARIVS.

NAturam probè operantem ars imitari perpetuò debet,ad cuius imitationem medici inuenere medicamenta purgantia,vt inſtãte vſu talia à corpore ducerent,qualia natura ſponte,id eſt nulla artis ope accedente,ſolet excernere. Sed id bifariã fit, aut

Spõte quid.

vti naturæ opus, aut vti ſymptoma natura intempeſtiuè excernente quod grauat, aut mordet,aut irritat.Medicum igitur decet talia per medicamenta purgãtia ducere,qualia ſponte venientia vtilia ſunt,talia etenim conferunt,& bene ferunt euacuationẽ: vt lib.1. apho.1.latè docuimus in expoſitione.Primum à priori docet cõiicere Hipp.in eo apho. multis etiam additis à Gal.in Com.illo,atque præſenti.Secundum æger referet,talia itaque per medicamenta purgantia ducere conuenit,qualia ſponte natura pellente ſunt vtilia,hæc enim conferunt & bene fert æger:quæ verò contraria ſunt,id eſt nõ conueniũt, cohibere ac retinere refert.Minus generalis eſt hic apho.quàm 1.ſectionis primæ:nam is loquitur de ſolis purgationibus,ille verò de omni vaſorum inanitione.Sed aduertendũ quòd apho.1.ſecti.1.non docuit aliquam facere vacuationem,ſed agnoſcere bonas & malas à natura,aut arte factas, quod ad partem artis diagnoſticam attinet. Hic tamen aphor.ad partem pertinet curatiuam,in quo purgare docet talia,qualia ſponte venientia ſunt vtilia:& quæ cũ ſponte veniunt,vtilia non ſunt,retinere, παύειν, dixit,hoc eſt retinere,aut ceſſare,conuenit.Sed dices,multa eueniunt in ratione ſymptomatis,quæ tamẽ iuuant,ergo nõ ſunt tales cohibendæ vacuationes.nihil ad rẽ:nã de his quæ cũ eueniũt nõ iuuãt,loquitur Hipp.An tamẽ omnia quę ſymptomaticè procedunt noceant,aut nõ

Vacuationes ſymptomaticæ an noceant.

iuuent, dubium videtur,ob non parum diſsidentes ſententias, quas diuerſis in locis Gal.ſcripſit.Nam lib.1.de criſibus cap.8.inquit:Sanguinis autem profluuium, & ſudores,& tumores qui iuxta aures fiunt,& reliqui defluxus, ſi in tempore fiant oportuno, prodeſſe poſſunt,intempeſtiua autem nihil iuuant.Vocat intempeſtiua quæ ſine notis coctionis eueniunt. Pręterea cõm.22.huius ſectionis inquit Quãdo aliquis incipit morbus,ſi quid excernitur,nihil tũc excernitur naturę ratione:ſed ſunt omnia hæc ſymptomata,præter naturã earũ quæ ſunt in corpore diſpoſitionũ. Quo enim tẽpore,à cauſis quidẽ morbũ faciẽtibus natura grauatur, adeſt autẽ cruditas humorũ,tũc aliquid bene vacuari eſt impoſsibile:& in pręſenti Com.ex euacuationibus factis ſymptomatis ratione inquit:Nulla vtilitas inde prouenit,& talis euacuatio prauæ diſpoſitionis eſt ſignũ. Verũ,cõtrariũ experimẽto cõſtat,cũ enim humores turgẽt:& qui agitati ſunt aliqua parte excernũtur incipiẽte morbo,natura exoneratur,& cõfert,& ęger melius habet.& Hip. lib.1.De mor.po.par.3.in hiſto. Metonis inquit, Is mingebat vrinã tenuem & ſubnigrã, & quinta die ſanguis ex ſiniſtra nare fluxit merus, ſudauit,& iudicatus eſt. Ex quibus cõſtat Metonẽ liberatũ ſine notis coctionis,cũ tamẽ pręd ictę vacuationes ſymptomatis ratione factæ ſint.Præterea Hipp.ſupra ſect.ſecũda apho.27.dixit.His quæ non ſecundũ rationẽ leuant,non oportet fidẽ præbere. Non leuant autem ſecundum rationem euacuationis ſine ſignis coctionis.Quomodo & illud dictũ eſt ab Hipp.lib.3. Prog. quibus febres deſinunt,neque cũ ſignis coctionis,neque in diebus decretoriis,recidiuã in eis expectare oportet.Quòd ſi febres deſinunt & ſine notis coctionis,euacuationes in ratione ſymptomatis aliquãdo iuuãt.Pręterea cũ humores in principiis morborũ turgẽt,natura eos euacuat,nõ ſine cõmodo ægrotantis,atque Hipp.1.ſect.apho.21. docuit crudos humores nõ purgare niſi turgeant.eos igitur qui turgẽt adhuc crudos purgare licebit, ſed non licet purgare eos quorũ purgatio nõ iuuat ex apho.pręſenti.iuuat igitur crudorũ & turgẽtiũ vacuatio.Nos ſanè his de cauſis nõ poſſumus ſatis probare Gal.ſentẽtiã, qua in præſenti Com.dicit,nullã vtilitatem ſequi ex ſymptomaticis vacuationibus,aut vti Com.22.ſequenti,crudis humoribus nullã fieri poſſe vacuationem in cõmodũ ęgrotantis,vt enim probauimus,multas tales videmus,& Gal. ipſe comprobans quod dixit Com.23.ſequẽti adducit Hipp.ſententiã, qua docuit coctiones criſis celeritatẽ & ſecuiã ſanitatẽ oſtendere,cruda verò & incocta,& in malos abſceſſus conuerſa, criſium defectus,labores,diuturnitates,mortes,& eorundem reuerſiones.Modò ſi reuerſiones ſignificant crudorum vacuationes,colligitur eaſdem profuiſſe cum hominem perſanarunt. Quid igitur dicemus?ſi namque talia in purgationibus ducere conuenit,qualia ſponte venientia ſunt vtilia, & crudorum vacuatio à natura facta vtilis eſt, ipſam imitari licebit, & crudos ſuccos purgare. Bifariam vtique aliquis ſuccus in ratione ſymptoma-

Symptomatica uacuatio bifariã.

tis excernitur, aut coagente natura, aut non coagente. Humores namque praui

cum

cum cocti sunt à natura,vacuantur per se,crudi tamen ante tẽpus aut mordent,aut grauant,ita vt cogant naturã eos mouere ad excretionẽ,aut quamuis grauent,in parte cõtinentur. Quando humor irritat aut grauat naturã,ita vt ipsum agitet & expulsioni paret,opus naturæ est, quamuis non nisi irritata natura, ac perinde symptoma.quòd si inde vacuatio sequatur, symptoma est, & naturæ irritatæ opus:si tamen crudi fuerint & grauantes quos natura non mouet,fieri poterit vt vacuentur,quoniam non retinẽtur, & si natura ad hanc symptomaticam vacuationem non coagat. Quòd si natura mouẽte vacuatio sequatur,ad eam vacuationem vtilitas sequi solet,& hanc vacuationẽ imitari licet.Quando verò non commouetur humor à natura, sed suapte natura labitur ob retentricis imbecillitatem,aut per accidens mouetur, quoniam alterum ei commixtum tentat natura pellere,vtrumque nõ expedit quidpiã simile tentare.neque enim talia vacuata iuuant.Quòd si priora iuuant cùm sponte à natura pelluntur, & agitata sunt,talia quoque ducere conueniet,nam habet medicus in his quæ commota sunt naturã adminiculantem.Posteriora tamen neque sponte vacuantur,neque ea mouere tentat natura:neque si arte ea vacuare tentaret medicus aliquo pacto,prodesset.Adde quòd si natura tentante aliquem humorem vacuare, alius eum sequatur cuius vacuatio noceat (quod fit cum mordente bile vasa,excernitur sanguis bonus qui aliàs retentus iuuat) non tantùm nõ iuuat,neque id medicus imitari debet,sed potius tales vacuationes cohibere tenetur.Præter id quòd quæ fluunt,non tamen à natura pellente,sed ob imbecillitatem retentricis,aut consequutione ad id quod vacuatur,nemo rectè dicet sponte vacuari,vt diximus in expositione apho.1.sect.1.De quibus Hipp.modò dixit: Quæ verò contrario modo veniunt,retinere oportet,quoniam non iuuant.

APHORIS. III.

Si qualia oportet purgari,purgentur,confert & facilè ferunt:contraria verò,difficilè.

COMMENTARIVS.

Hic apho.non eget expositione, siquidem abunde expositus est in superiori Com. & in Com.1.sect.1.

APHORIS. IIII.

Purgare quidem æstate superiores magis,hyeme verò inferiores.

COMMENTARIVS.

CVm de his quę à corpore purgari debẽt,mentionẽ habuisset,quas partes corporis purgate cõueniat per anni cõtraria tẽpora,diffinit,ęstate partes superiores,hyeme inferiores purgãdas esse docẽs,atque ait:Purgare quidẽ estate τὰς ἄνω,idest superiores, nẽpe κοιλίας,hoc est ventres.ad κοιλίας enim referri vult Gal.in Comẽt:quod dixit,τὰς ἄνω: hyeme verò inferiores,sic & vẽtres intelligemus.Quapropter iure mihi videtur,in hoc aphor. Hippocrat.nõ docuisse per quas partes sint vacuãdi humores æstate & hyeme,sed quę partes eis tẽporibus sint purgãdæ. Neq; etiã idẽ est docẽdi modus in hoc,& sexto & septimo aphoris.sequentibus,in quibus φαρμακεύειν ἄνω,aut κάτω,dixit,idest supra,aut infra,non,τὰς ἄνω,aut τὰς κάτω,id est superiores aut inferiores, vt in præsenti. Sũt autẽ superiores ventres omnes cauitates quæ supra seprũ trãsuersum sunt, & renũ regionẽ, ac iecur,qua parte corpus in superiores & inferiores partes diuiditur,ita vt venę omnes & cauitates supra iecur superiores dicãtur:inferiores verò sunt iecoris partes, & venę ac cauitates omnes quę infra ipsum sũt.In qua significatione κοιλία id est vẽter accipitur aph.20.sect.6.Superiores sanè æstate purgare cõuenit antequã in morbos incidant,præuisionis ratione, & postquam inciderit curationis gratia. Siquidem hæ partes sunt quæ æstate implentur bile,& aliis humoribus si qui abundauerint,tẽporis caliditate eos sursum leuante,& ad supernas partes ducente.Hyeme verò ob frigiditatẽ ad inferiores partes descendũt succi,qui eo tẽpore abundant,eas igitur prȩuisionis aut curationis ratione purgabimus:hæ sanè partes hyeme,& æstate purgãdæ sunt,quę malis succis premuntur,æstate tamẽ superiores, hyeme inferiores premuntur magis siue magna ex parte.sic enim suã affirmauit sententiã Hippoc.quoniam contrariũ quandoque, sed rarò,euenire videmus,vt hyeme laborẽt superiores,æstate inferiores,quas etiã his temporibus purgare conueniet. Neque huic sententiæ contradicit quod Hippocrat. libr. 1. De rat. vict.priuatorum,in hunc modum scripsit,Sex hybernis mensibus vomere vtile est: nam & pituitæ plus, & capitis morbi fiunt, & circa regionem hanc quæ supra septum transuersum est. Quando verò fuerit æstus,clysmatis vtemur: hoc etenim loco Hippo. de locis per quæ purgari debeant succi qui abundant,loquitur, non de locis quæ sunt purganda, de quibus in præsenti. Neque ignoro, Gal. velle aphor. esse de

Purgare æstate ventres superiores.

locis purgationis, & æstate purganda voluisse corpora per superiores, partes & hyeme per inferiores, nam vt videbis lib. De rat. vict. pri. Com. loci citati: vbi Hipp. in apho. præsenti dixit, τὰς ἄνω, ipse dicit voluisse Hipp. in apho. æstate quidem purgare, διὰ τῆς ἄνω, hyeme verò διὰ τῆς κάτω κοιλίας, id est, æstate per superiorē, hyeme verò per inferiorē ventrē, cū tamē Hipp. in aph. loquutus fuerit plurali numero, dicēs, superiores vētres, nō superiorem vētrem, neque dixit, διὰ id est per: neque si ita dixisset, bonum sensum habere potuisset, loquens de pluribus. nemo enim rectè diceret æstate conuenire purgationem per superiores ventres, nō enim sunt plures superiores ventres, per quos purgamus, sed vnus, nempe ventriculi superior pars. His itaque de causis mihi magis arridet planus & genuinus sensus aphoris. traditus, quo diximus, æstate conuenire purgare ventres superiores. Sunt autem hi venæ & cauitates omnes supra septum transuersum, & hyeme inferiores, id est infra septum, nam & venæ atque arteriæ ventres ab Hipp. appellantur, cùm dixit: Si in ventrem sanguis prɇter naturam effunditur, necessum est sup purari. Has appellat modò τὰς ἄνω, καὶ τὰς κάτω κοιλίας: his ipsis verbis, nō vti Galen. exposuit, ac transmutauit libro De rat. vict. priua. διὰ τῆς ἄνω κοιλίας, addens, præpositionem διὰ, & mutans pluralem in singularem numerum.

APHORIS. V.

Sub cane & ante canem difficiles sunt purgationes.

COMMENTARIVS.

Canis maior & minor.

ASronomi nos docent duo astra siue duas in cɇlo constellationes, quarum alteram canem maiorem, alteram minorem appellant. maior stellam habet in ore, aut lingua, quam Sirium dicunt, sumpta voce à verbo, σειραίνω, quod idem significat quod ξηραίνω, apud Phauorinum, ξηραίνω, verò est exsicco, quoniam hac oriente stella, omnia exsiccantur, quæ intra cælum sunt. Inde Latini serenitatem dixerunt, cum tempestas sicca est pluuiis & nubibus vacua, à verbo Græco mutuata voce. Gal. li. 1. De mor. pop. dicit nonnullos hanc stellam appellasse canem, totius constellationis nomine abutentes, ad vnam eius stellam significandam, rectius tamen appellari debere προκύνα, id est, ante canem: siquidem ante ipsam constellationem oritur, siue ab ipsius initio. Astronomi verò, vt diximus, Sirium, ipsam nominant & caniculam, & ab ea dies caniculares. Quorum initium diuersum est in diuersis regionibus à 18. Iulij, in 24. diem & tempus totū est in triginta dies. Est etiam canis minor, qui ante canem maiorem & sirium, quæ vna est stella ipsius primæ magnitudinis, oritur, atque ea ratione προκύων, id est, ante canis dictus. Plinius lib. 18 cap. 28. Procyoni dixit non esse Romanum nomen, nisi ipsum velimus caniculam, id est, canem minorem appellare. Verùm Cicero in Arati Phœnomenis inquit: Anticanem Graio Procyon qui nomine fertur. Modò Hippo. molestas dicit esse purgationes quæ fiunt sub cane, & ante canem, quoniam quo tempore canis oritur, aut procyon, qui ante canem oritur, siue antequam canis ipse oriatur, vel prope canem, vehementer æstuant humana corpora, cum tamen medicamenta purgantia calida admodum sint, & calorem corporis augentia. Rursus calor ambientis corpora inflammat, & in ambitum corporis ducit humores, contra medicamenti purgantis opus, quo ad intima eosdem ducit. Dissoluuntur prɇterea corpora tum calore aëris, tunc etiam medicamenti. Rectè igitur dixit hoc tempore purgationes ἐργώδεας, id est, difficiles & molestas esse.

Dies caniculares.

APHORIS. VI.

Graciles & facilè vomentes purgare, timentes hyemem.

COMMENTARIVS.

QVos sursum purgare conueniat, atque quo tempore docet conuenire, dicens purgare graciles & facilè vomentes ἄνω, idē autem est sursum purgare, & vomitu purgare. decet autem hos esse graciles, quoniā hi hirsuti sunt & paucæ carnis, quorum venɇ prominent quidem & biliosi sunt magna ex parte, sic enim intelligendus est aphor. vt Gal. in Comment. docet, sunt enim nonnulli graciles, sed melancholici, de quibus non est aphori. præsens, sed nonus. Quòd si graciles fuerint, nosse oportet an facilè vomant, nam qui angusto sunt thorace & longo collo, quique ad tabem parati sunt, non facilè vomunt, & si graciles sint. neque etiam qui vi morbi extenuati fuere, in hoc sensu habētur, sed sani & natura graciles. Hos igitur si facilè vomant, supra purgabimus, nam magna vi ad vomitum corpora mouere, periculum est ruptionis venarum. Conuenit autē eas supra purgare, quoniam bilis sursum agitur à natura, & decet humores eò quò vergunt ducere: consentit tamen corporis habitus, aut consuetudo vomendi, quæ duo ad

Graciles qui uomere debent.

vomit

vomitum facilitant. Idque facere consulit, timentes hyemem, autumno sanè, nam vernis mensibus si quem purgamus, non id facimus timentes hyemem, sed ęstatem. Timemus autem ne hyeme superueniente, is qui bilem habet abundantem, purgari nō possit incrassata bile & inepta ad vomitū facta. Nihil minus cōueniet hos purgare verè, ne ęstas superueniens eos in morbos biliosos ducat, sic etiam æstate vbi id periculi immineat.

APHORIS. VII.

Eos verò qui difficilè vomunt, & modicè carnosos, deorsum purgare, timentes æstatem.

COMMENTARIVS.

QVamuis vox hæc εὔσαρκος, vti Comment. 44. sectio. 2. eum significet qui moderatę carnis est, & quadratum: hoc loco eum qui carne abundat significare videtur, hac præsertim ratione, quòd non est vsus Hippoc. ea sola voce, sed dixit, μέσως εὐσάρκους, hoc est modicè carnosos, quòd si εὐσάρκους, eos significasset, qui modicam siue moderatam carnem habent, abundaret particula μέσως, id est, modicè: voluit igitur significare eos qui moderatè abundant carne, non tamen multum, tales sunt pituitosi, non in extremo, ita vt timeri nō debeat aliquando (vt æstate) bilem superabundare posse in eis, quo tempore conueniret vomitione eos purgare, id verò ex hypothesi Hippoc. erit admodum molestum: quoniam supposuit eos difficilè vomere. Quando igitur in corpore pituita abundat, & difficilis est homo ad vomendum, ante ęstatē probè purgabimus ipsum deorsum, ne æstas adueniens & augens bilem ipsum in vitæ discrimine cōstituat, bilis enim & ęstas exposcunt vomitionem, quam ipse molestè feret, quia difficilè vomit.

APHORIS. VIII.

Tabidos cauens, ad supernas purgationes nullatenus duces.

COMMENTARIVS.

SVnt sanè Græci codices deprauati ac mutilati, vt ex Galeni Comment. constat, qui addit, φαρμακείας οὐδέποτ' ἄξεις. Eritque totus contextus, τοὺς δὲ φθινώδεας ὑποστελλόμενος ἐπὶ τὰς ἄνω φαρμακείας, οὐδέποτ' ἄξεις, quam literam transtulimus. Docet autem Hippo. hac oratione tabidos non esse purgandos vomitione: nam si tabidi fuerint propriè tales, qui vlcus in pulmone patiuntur, periclitantur ne vlcera maiora multo fiant, ex thoracis & pulmonis commotione vehementi: si verò fuerint ad tabem parati, quorum meminit lib. 1. de morb. pop. qui humeros habent alatos, & collūm longum, & thoracem angustum, notum est eos difficilè vomere, & rupturæ vasorum pulmonis periculum impendere.

APHORIS. IX.

Melancholicorum validius purgare inferiores, simili ratione contraria opponens.

COMMEMTARIVS.

QVemadmodum aphoris. 4. docuit æstatis tempore, cum bilis abundat ac sursum vergit, superiores ventres purgare: ita modò abundante melancholia purgat ventres inferiores: nam vt bilis superiores occupat partes, ita melancholia inferiores, & ita bilis & superiorum purgatio, simili ratione opponitur melancholiæ, & purgationi inferiorum. Diximus melancholicorum, quoniam in codicibus Græcis hebetur, τοὺς δὲ μελαγχολικοὺς ἁδροτέρως τὰς κάτω, vsitata dicendi forma apud Iones, sed nos legimus, vti in Comment. τῶν μελαγχολικῶν ἁδροτέρως τὰς κάτω. id est, melancholicorum inferiores validius purgare. Hippo. namque accusatiuum pro genitiuo de more vsurpauit. veruntamen φαρμακεύειν, & τὰς κοιλίας subintelligit Hippoc. in oratione autore Gal. in Comment. pręsenti, & suprà aphor. 4. verbum apposuit, & Gale. in Commen. nomen κοιλίας, intelligi vult, inde tota conficitūr integra oratio: Melancholicorū validius purgare ventres inferiores, simili ratione contraria opponens.

APHORIS. X.

Purgare in valdè acutis, si materia turget, eadem die: differre enim in talibus, malum.

COMMENTARIVS.

EX Gale. Comment. omnia quæ ad hunc aphoris. attinent, adeo nota sunt, vt non videantur egere noua expositione. Sunt sanè morbi valdè acuti, qui intra septimū diem natura sua iudicantur, hos appellat modo λίαν ὀξέα, & aphoris. 7. sect. 1. κάτοξεα, in quibus si materia turget, eadem die purgare conueniet, turgentes succos diximus cōmotos Commen. 21. sectio. 1. Eadem autem die purgare manifestè conuenit, id est prima die. Quid enim opus est differre in crastinum, quod hodie facere cōuenit? Vbi verò coctio

speranda non est, quoniam crudos humores turgentes purgare licet, nihil boni afferet cunctatio. malum autem timendum: nam vires interim languent, febris viget, & humor præcipitabitur in partem quampiam nobilem: ac perinde tutius est eadem die tales purgare. Quamuis consentiente morbi vehementia liceat semel aut bis attenuans aliquod medicamentum præassumere.

APHORIS. XI.

Quibus tormina, & circum vmbilicum labores, & lumbi dolor, qui non soluitur, aut purgatione, aut aliter, in siccam hydropam firmabitur.

COMMENTARIVS.

Hydrops sicca.

Siccam hydropam futuram notis præsentibus docet coniicere, ex doloribus, & eorundem perseuerantia: dolores autem sunt tormina, id est intestinorum dolores deuoluti, quos στρόφους vocat: tales verò à flatu interclusο fiunt, qui per intestina deuoluitur. Sic & dolores circum vmbilicum ab eadem causa orti, & circa lumbum. Quòd verò non curentur purgatione, neque aliis auxiliis quæ solent prodesse ad flatus discutiendos, vacuandos, & concoquendos humores frigidos (nam & hi solent dolores diu perseuerantes harum partium efficere) indicat permanentem ac factam aliquam intemperiem quæ imbecillum reddit natiuum calorem iecoris, aut ventriculi. is verò vbi non admodum à frigore vincatur, flatum generat, vnde & siccam hydropam futurā sperare meritò docet. Sicca etenim hydrops, siue tympania, flatum habet causam immediatam, & deinde calorem languidum, qui ex humore subiecto flatum generare valet, non tamē discutere. Quoties igitur dolores partem mutant, & deuoluuntur, ita vt modò intestina, deinde lumbos occupent, & circum vmbilicum vagentur, flatus est causa: quoties tamen non curantur humoris vacuatione, qui solet materiam flatui præstare, neque dissoluentibus flatum medicamentis signum est causam esse factam à qua siccam hydropam futuram prędicemus. Nam sunt præter hanc alię tres hydropum species, vt libro 3. de arte meden. docuimus.

Tympaniæ causa.

APHORIS. XII.

Quorum ventres intestinorum læuitate laborant, hyeme per superiora purgare, malum.

COMMENTARIVS.

Læuoris intest. causæ.

Læuor intestinorum multas habet causas, quasdam cum materia, & quasdam sine ipsa: nam fit ob quamuis intemperiem, quę possit coquentem, aut retinentem facultatem ventris & intestinorum labefactare, ob quam alimenta cruda, aut parum cocta intempestiuè excernantur deorsum. Quando ob nudam intemperiē fit, non est opus purgatione: veluti & cum vlcerato ventre, aut intestinis fiat, absente causa, quæ vlcus procreauit: humor autem faciens lienteriam est aut bilis irritans ad excretionem, aut acida pituita, aut crassa ac lenta hærens intestinis. Si bilis causa sit, non est opus eam hyeme purgare per superiora: nam etsi ipsum purgare cogamur, aut aliud tempus eligemus, aut hyeme purgabimus eam per inferiora, siquidem bilis, quamuis tenuis & calidus humor sit, & fluitare soleat, non ita supernatabit in ventre hyeme ob temporis frigiditatē. Ad quod accedit, quòd bilis ipsa facilè per inferiora purgatur. Gale. in Cōment. hyeme eam purgationem per superiora fieri non debere dicit, ac si diceret, tempus ad id faciendum non esse aptum. Acida verò pituita melius per inferiora purgatur, & crassa hærens intestinis pari ratione. Galen. verò addit: Quoniam quæ in intestinis continentur, non possunt vomitu vacuari, intellige vt dixit, si ipsis adhæserit, nulla vi impelli posse sursum. Quamuis alia multa vel ab ipso ano impetum assumentia, sursum pelli possint, quod libro 3. de causis sympto. palam docuit.

APHORIS. XIII.

Ad elleboros qui non facilè supra purgantur, ante potionem perhumectare corpora conuenit pluri cibo atque quiete.

COMMENTARIVS.

Corpora elleboro purganda.

Quamuis Hippo. non ignorauerit frequentem vsum vomendi, non parum conducere ad facilè vomendum, id tamen vti notū prętermisit, vt Gale. vult in Cōmen. Cæterùm duo magni momenti præcepit ante potionem facere eos qui elleborū bibere debent, præsertim si non facilè vomant, hæc sunt: multo cibo vti, & quiescere, ac si dixisset: Corpora purganda vomitu, præhumectanda sunt. Cibus enim, qua cibus est, humectandi vires habet, quoniam sanguinem auget, & bilis acrimoniam ac siccitatem attemperat, & mitigat. Quies tamen ex accidenti humectat: quoniam non dissoluit, vti exercitatio:

tatio:hoc in vniuersum docuerat aphor.6.sect.2.dicens:Corpora vbi quispiam purgare voluerit,fluida facere debet,& speciatim de ellebori potu id scripsit lib.6.de morb. pop. parte 5.dicens:Elleborum bibentem,citius purgare si velis lauare,vel comedere; quo loco balneum pro quiete,cuius hic meminit,subrogauit,omnia tamen vnà humectant, & humores fluxioni parant:quod ad omnem purgationem est necessarium:maximè verò ad vomitionem & ellebori vsum,qui acrimonia sua neruos & partes sensu præditas validè mordet,& ad conuulsiones siccando,& mordendo, præsertim ventriculi os, ducit. Quod tamen de balneo dicit Galenus, ipsum non humectare solidas corporis partes, non nobis contradicit,qui solam in humoribus & membris laxitatem & fluxionē exposcimus.Quòd verò quidam dixit,Hipp.hoc loco per cibum intelligere siropos, falsum est,& à ratione alienum.nullus enim siropus magis fuit in vsu apud Hippo.quàm acetum mulsum,is tamē nullatenus alit,ac perinde nunquam ipsum appellaret cibum, quòd verò non alat,testis est Gale.lib.1.de rat.vict.acut.comment.43.dicens:Cùm igitur virtus ad morbi vsque iudicationem,sine ptisanæ sorbitione suffecerit,oxymeli & aqua mulsa satis sunt,oxymeli quidē vim medicamētosam solā habens,aqua mulsa verò,cibi pauci & imbecilli.Præterea pluri cibo liquido,qui facilè coquatur, vt iuribus & herbis natura humidis vti,nihil vetat,præsertim in morbis aliis à febribus, in quibus per elleborum purgationes fiebant,atque in ipsis quoque febribus eadem accipere,nihil prohibet,sed & siropum acidum simplicem,aut compositum,nullus vnquam cibum appellasset,quibus nulla alimentitia vis inest. Quòd verò is ipse dicit,per balnea Hippoc.intellexisse fomenta hypochondriorum,non totius corporis balnea,pariter est ab Hippo. mente alienum:qui nunquam fomentum,balneum aut lotionem appellauit, vt constat ex aphoris.31.sectio.6.vbi fomenti & balnei seiunctim meminit, & Galen.in comment. partis suprà citatæ de balneo aquæ dulcis dicit esse Hippoc.sententiam, & de tali qualis debetur iis qui crasso sanguine abundāt, illi verò totius corporis balneo egent.Quamuis tēporibus Hippoc.non fuerint illi balnei artificiales,qui temporibus Galeni,sed corporis lotiones,nam lauare dixit.Prȩter id quòd balneare eos qui crassos habent humores,non nocet,& vt Galen.ibidem inquit,balneum fundit humores, atque laxat,si quid in corpore intentum aut concretum fuerit.Quapropter nondum purgato corpore balneum conueniet ad hos vsus,& Galen.vult in illius loci Com.de balneis esse sentētiam Hipp.Fomentum autem hypochondriis tantum adhibitum,humores elleboro purgandos,qui in toto corpore sunt neque effundet,neque fluxioni parabit.

Siropos non appellat cibos Hippoc.

Oxymeli non alit.

Balneum apud Hipp.

APHORIS. XIIII.

Quum biberit aliquis elleborum , ad motiones quidem corporis magis ducere , ad somnos verò & quietes minus.manifestat autem nauigatio motionem corpora turbare.

COMMENTARIVS.

Ante potum ellebori docuit corpora humectatione parare in præcedēti aph.in præsenti verò , bibito elleboro præcipit,ad motionem corpora conuertere magis, ad somnum & quietem minus, idque argumento à nauigatione sumpto:nam nauigantes commotione corporum ad vomitum cogūtur. Sic etiam cum animus sit vomendi per elleborum bibitum,magis motu quàm somno & quiete vtemur.Nos de Aphorismi obseruatione primùm dicemus , deinde de vi nauigationis & motus ad vomitum & alias purgationes. Aphori.docet motum conuenire à medicamenti purgantis potu (quod enim de elleboro dixit,de omni purganti medicamento intelligendū est) somnus enim omnes validas vacuationes cohibet,prȩter sudorē,& sanguinis fluxiones,quȩ per nares, vterum & hæmorrhoides atq; venæ cuiussuis scissionē fiunt.Præterea somnus vires debilitat medicamenti humectatione: tum etiā somnus medicamēta leuia dissoluit, & natura inter dormiendum eadem coquit,& valida dissoluit,& vires eorū frangit:quapropter dormire non conuenit assumpto purganti medicamento , præterquam si in forma pilulari sumatur, docente experimento quotidiano, probè admodū pilulas suū munus perficere,si à cœna finita cibi coctione & descensu,sumantur, deinde somnus sequatur dum tamen incipiente purgatione,à somno abstineant.Quod si medicamentū vomitū mouere debeat,adhuc magis vigilia est opus quoniā maior agitatio corporis ad vomitū quàm ad ventris fluxum est necessaria. Magis autē mouere corpora dixit, quoniā non semper mouenda sunt,nam languentia,quieta seruamus, & dum vomitum medicamēti timemus.Ad somnū itē minus ducimus:nam & aliquādo ducimus & dormire lāguidos admodū præcipimus,vt medicamēta in actū ducant,& ad purgationē ferēdā roborētur purgandi. Exēplū autē ab Hipp.adductū de nauigatione,verè probat quod vult:omnis enim motus agitat corporis humores,quāuis non omnes simili modo.Mouemur enim à nobis

Elleboro bibito corpora mouere.

Nauigationis uis.

à nobis ipsis, & aliquando ducimur in naui, equo, aut lectica, aut curru, aut in humeris famulorũ. hæc est vectio quæ minus turbat corpora. quoniam magis æqualis est is motus reliquis. Minus æqualis & magis commouens est equitatio, magis cõmouet corpus gestatio in lectica, quamuis equitatio sit labor maior musculorum. Magis quàm lectica commouet currus, & eò magis quò plures rotas habuerit, nisi via fuerit admodum plana. in dispari verò & lapidosa, quò rotæ fuerint plures, eò frequentius concutitur currus. Nauigatio plurimum commouet corpora & humores, præcipuè vbi mare validioribus procellis agitetur, inde vomunt ferè omnes qui mare subeunt. Mouetur autem qui nauigat multis motibus, antrorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum, & quandoque in gyrum. Motus antè & retro non mouet vomitum, quod docet motus progressiuus, aut in equo, aut curru, & vibratio in lecto pensili, in quo dextrorsum & sinistrorsum fit impulsio, neque propterea vomunt, nisi fortè pauci, & cibo pleni. Motus autem quibus corpora subleuãtur cum naui, & ferè subitò deprimuntur, aut in gyrum circumferuntur, sunt vomitus manifestæ causæ. Motus itaque nauigantium, quamuis omnes vt reliqui corporis motus, humores & corpora commoueant, & ad purgationem pareant, ad vomendum tamen prædictæ duæ motus species accommodatiores sunt. Admonuit nos hæc aduertere dominus Didacus à Mendoza vir illustris admodum genere, maximus Philosophus, & linguarum peritia nemini secundus. *Didacus à Mendoza.*

APHORIS. XV.

Quum volueris elleborum magis purgare, moue corpus: quum verò cessare, somnum concilia, & non moue.

COMMENTARIVS.

IN aphor. 13. docuit parare corpora ante purgationem per elleborum. In 14. bibito elleboro, quid agere debeant ad probè purgandum. In hoc 15. hoc idem, atque quid agere conueniat, vbi corpus fuerit abundè purgatum. Primum quódque in aphor. præcedenti dixit est, corporis motum ad purgandum conuenire, quam partem in præcedenti exposuimus. Secundum addit: Quum verò cessare, somnum cõcilia, & non moue. Vbi namque purgatio abundè processit, vti non est opus purgatione, ita nec motu ad purgationem instituto. Opponimus autem quietem motui, & multo magis somnum. Per quem non tantùm non commouentur corpus & humores, verùm & animalis ipsa facultas ociatur, quæ in ventris purgationibus operari debet. Cohibet item somnus quas suprà diximus vacuationes. Solet autem somnus spõte succedere à purgatione, qui causæ, & signi boni rationem habet. Causæ, quoniam retinet vacuationẽ, ne plus iusto procedat: & significat ipsam integram iam esse atque perfectam.

APHORIS. XVI.

Elleborus periculosus est iis qui sanas carnes habent, conuulsiones enim affert.

COMMENTARIVS.

APhoris. 36. & 37. sectio. 2. damnauit Hippoc. purgationes sanis corporis adhibitas in vniuersum, modò verò speciatim in iis quę per elleborum fiunt, periculosas esse dicit iis qui sanas carnes habent: quoniam purgationes conuulsionẽ afferunt, tum quoniam cum nõ inuenit elleborus prauos succos, trahit bonos, & colliquat corpus, & dissoluit humores bonos, spiritum & carnem, tum etiam calore & acrimonia neruos mordet, præsertim oris ventriculi, atque conuulsiones excitantur, partim exanitione, partim per consensum. Sed tales potius motus conuulsiui, quàm verè conuulsiones sunt. *Sanas carnes habentibus purgat. peric.*

APHORIS. XVII.

Non febricitanti, ciborum fastidium, cordis morsus, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, purgatione per superiora egere significant.

COMMENTARIVS.

NOtas plures scribit, quæ cogunt ad supernas purgationes. Omnes autem significãt bilem in ore ventriculi abundare. Non febricitãti, inquit, ciborum fastidium: nam solent febricitantes cibos fastidire ob vasorum plenitudinem, cacochymiam & putredinem, ob quæ nihil fugunt mẽbra à ventriculo, etiamsi ad ipsum non repat humor. Sine febre verò, ipsum ad ventriculum impetum facere significat. Bilis verò tum calore, tum malitia, appetitum deiicit. calor enim appetitum deiicit, vti & ipsum frigus auget, vt docuit Gale. lib. de arte meden. & lib. 1. de causis sympto. cap. 7. Cùm autem humores purgandi sint, quò vergunt, prædicti purgatione per superiora egebunt. Secundum symptoma est cordis morsus. Hunc appellat καρδιωγμὸν, est autem idem quod καρδιαλγία, id est cordis dolor. Verùm non omnem καρδιαλγίαν vult Gal. esse appellandã καρδιωγμὸν, sed

ſed eam tantùm quæ ab acribus,ſeu mordentibus ſuccis oritur,vt cõſtat lib.2.de placit. Hipocrat. & Plat.quo loco Thucydidis teſtimonio, & Nicandri,& Hippoc. probat os ventriculi à veteribus cor appellari. De his non pauca diximus lib.3.Progn.in expo.30. Cùm igitur acres ſucci ad os ventriculi confluunt, purgationes per ſuperiora conueniunt. Vertigo quoque tenebricoſa indicat bilem ab ore ventriculi mittere vapores in caput,qui in gyrum moti vertiginem faciunt,& in oculis tenebras,atque ita σκοτώδινον dixit.Oris amaritudo manifeſtè indicat bilis abundantiam in ore ventriculi,quæ ad os vſque fumos mittens,& per communem membranam,amaritudinem traducit ori.Benè autem colliges:ſi hæc aut omnia,aut plura ex iis adſunt,corpus vomitione egere.

APHORIS. XVIII.

Dolores ſupra ſeptum tranſuerſum quicunque purgatione opus habent,purgatione per ſuperiora indigere ſignificant:quicunque verò infra,per inferiora.

COMMENTARIVS.

GEnerali præcepto docet purgare per ſuperiora humores qui dolores efficiunt ſupra ſeptum tranſuerſum,& purgare per inferiora eos qui dolores afferũt intra ipſum.Duarum partium Aphor.exempla ſcripſit:nam dolorum, qui fiunt ſupra ſeptum tranſuerſum exemplum ſcripſit apho.17.exemplum dolorum partiũ infra ſeptum trãſuerſum,ſcribit aphor.20.Addit autem,ſi purgatione egeant: nam dolores flatuoſi quique à ſanguinis abundantia fiunt,vti laſsitudines phlegmonoidis,quãuis ſupra ſeptum tranſuerſum ſint,purgari ſupra non debent,quia non egent purgatione.Reliqui tamen dolores qui ab humoribus acribus & biliofis orti,occupant os ventriculi, & partes thoracis ſolicitant,nondum parte quapiam firmati,ſed ab humoribus turgentibus orti, vomitione curantur.Neque noxa inde ſequetur parti alicui,ſiquidem purgantia medicamenta,ad ventrem ex partibus thoracis ducent humores,quos vomitu pelletæger. Si tamen ad caput aſcendant,melius eſt eos quomodolibet ventris fluxu vacuare: neque enim per partes ſupra ſeptum tranſuerſum intellexit caput,& collum, ſed eas tantùm partes quæ ſunt in thorace.Nullus enim laborante capite,aut collo vomitũ mouit:quoniam is caput quammaximè lædit,præſertim vbi caput iam laboret,aut ſit laborare paratum.Hinc conſtat quàm apertè falſum ſit quod ille dixit:vomitum conuenire, laborante capite,vbi præcedant clyſteria,& deiectiones,reuulſionis gratia,& præcedat totius corporis curatio. Tunc enim curationis proprię gratia ad deriuationem vomitu factam (inquit) veniendum eſt,& ad errhina, ſternutatoria,& maſticatoria. Præuacuato enim corpore,ſine omni periculo cedit his euacuationibus humor impactus in parte.Cui illud opponere placet,quòd vomitus eſt vacuatio toti corpori communis, quam etiam per elleborum procurat in præcedentibus aphor. Hippoc.non igitur inſtituet ipſam ad membrum vnum purgandum,aut ad euacuandum humorem qui iam fixus eſt in capite.Neque enim exiſtimo fuiſſe ad hæc vſque tempora medicum,aut ſapientẽ,aut ſummè ignarũ,qui vomitu purgauerit eum,qui iam purgato corpore ob capitis morbum, manſit capite laborans ob humorem parti præfixum,quem omnes vacuãt per nares,aut palatum,aut inſenſilem diſcuſsionem : aut ſi de ſanguinis natura fuerit, ſectis venis ad frontem,& naſum.Præter id,quòd humores qui partem quampiam obſederunt,per ipſam vacuandi ſunt,aut per quàm proximam.

Humores vomitu egentes.

APHORIS. XIX.

Quicunque in medicamentorum potionibus purgati,non ſitiunt,non quieſcunt priuſquam ſitiant.

COMMNETARIVS.

AD partem artis diagnoſticã attinet præſens ſententia,quæ docet cognoſcere, medicamentum purgans nondum perfeciſſe ſuam actionem,ex ſiti.Si enim bibito purganti medicamento,dum purgatur homo,nondum ſitit,nondum eſt abundè purgatus, non enim quieſcit donec ſitiat.Quamobrem in vanum quis opponeret aduerſus apho. ſententiam,quòd multi ſitiunt ob ſiccam & calidam ventriculi intemperiem ante integram purgationem:alij ob medicamenti purgantis vim,ob quã ſitim excitat,alij ob bilis purgationẽ,quæ ad ventrem delata,ſitim efficit.Nam Hipp.non probat ex ſiti purgationis integritatẽ,ſed ex ſitis defectu,imperfectam purgationem.Quòd hac ratione verum eſt,atque perpetuũ,quòd humore purgato, quãuis frigidus ſit,iam nonnihil de natiua ventriculi humiditate abſumitur,& medicamentũ ſua acredine mordet ventris os,vnde ſitis accedit.Rectè igitur dixit, ὀ παύονται,hoc eſt nõ ceſſant,donec ſitiant, quoniã medicamentum in debita quantitate aſſumptum,quódque purgare ſua vi abundè ſolet,tãdiu aget,donec ſitim afferat.Poſſet quoque doctrina cõcludere ad victus inſtitutionẽ.Dum enim

Medicamentũ purgans, an perfecerit opus.

Siti uacantes dum purgantur, cibos accipere non debent.

enim sitis non adest, cibos offerre non expedit, non enim dare conuenit cibos media, aut non finita purgatione: est autem media, aut nondum perfecta, dum sitis non adest. Nec tamen putare licet, Hippocratem hoc loco quidpiam præcepisse, quod ad partem artis factiuam pertineat. quidam enim nihil referre dixit, si cessant, aut cessent, legatur: nō cessent enim, significat conuenire vt ducatur magis purgatio, aut repetatur. verùm cùm Hippocrates παύωνται dixisset, non patietur litera, vt sit in modo imperandi. Pręterea nihil docet agendum, sed agnoscendum, non esse integram purgationem. At quæ nondum integra est, poterit integra esse non multò pòst, etiam si medicus nihil agat eorum quæ præsenti loco nec præcipit Hippo. nec somniauit quidem.

APHORISMVS XX.

Si iis qui febre vacant tormina eueniant, genuum grauitas, & lumbi dolor, purgatione per inferiora egere significat.

COMMENTARIVS.

APhoris. 17. signa scripsit, quibus præsentibus conuenit, eos qui non febricitant, per superiora purgare: modò verò ea signa scribit, quibus præsentibus conueniet, eosdem, nempe non febricitantes, deorsum purgare. Signa tamen sunt tormina, hoc est dolores torquētes, quos στρόφους Græci vocant. Tales sunt qui intestina torquent, & vexāt, & per eadem deuoluuntur. Genuū grauitas secundum est: ac significat humores crassos abundare, qui ad genua descendunt, tales enim sunt qui ea molestant, & grauāt, siue grauatiuum dolorem efficiūt. Lumbi quoque dolor (nam singulari numero loquitur Hippo.) Decet autem dolorem esse grauantē, quia à crassis pendet humoribus. Hos autē eò ducere conuenit, quò vergunt per conuenientia loca, vergunt tamen ad inferiora.

APHORIS. XXI.

Deiectiones nigræ, qualis sanguis, sponte venientes cum febre, aut sine febre, pessimæ, & quanto colores plures deteriores fuerunt, magis malum, cum medicamento verò melius, & quanto colores plures fuerint, non malum.

COMMENTARIVS.

Nigræ deiectiones trifariam.

DE nigris deiectionibus, sponte vomentibus, & de his quæ medicamento ducuntur, quædam habentur in præsenti, quæ facilè constabunt, vbi prius intelligamus, trifariam nigra deiici. Aut enim deiicitur sanguis ipse, qui è iecore per meseraicas transfunditur in intestina, & ibidem cōcrescit, & denigratur: Aut deiicitur sanguinis fæx, quæ in sanguinis generatione subsidet, cuius magna pars ad lienem defertur, cum sanguine ad ipsius alitionem, solétque is succus niger retentus putrescere, & in atram bilem exquisitam transire. Verùm non ex hoc tantùm succo nigro, siue sanguinis fæce, atra bilis exquisitè generatur, sed ex putredine sanguinis, aut bilis, atque est hæc deterrima. Agnoscatur tamen hæc bilis atræ species, quoniā non concrescit, splendet, saporem & odorem aceti refert, terram fermentat, & animalia bruta ipsam gustare non audent. Cùm hęc per intestina deiicitur, nos tertiam hanc dicimus nigrarum deiectionum speciem. Hippo. de nigris deiectionibus sanguinis similibus loquitur, quę sanguinis fæces sunt, & melancholia ipsa, quę non concrescunt vti sanguis, vt dicit Gal. commen. 23. seq. Cùm autem euenire possint sponte, & vi medicamēti purgantis duci: de sponte venientibus primo loco inquit, si sponte veniant siue cum febre, siue sine ipsa, pessima: veniunt enim languente iecore: quoniam ἰοῦσα dixit, id est venientes, quod nō vno tantùm atque optimo morbi tempore venisse indicat, sed toto fere morbo, aut magna morbi parti, principio videlicet, & augmento, in quibus temporibus nondum coctionis adsunt notæ, si nāque notis coctionis apparentibus, siue in ipso morbi vigore euenissent, nihil mali ostendissent, sed malorum succorum euacuationē decretoriam. Sine his tamen notis, languorem significant facultatis, ac perinde erunt pessimæ, siue cum febre, siue sine febre fiant. Diximus tamen qualis sanguis, & non vti alij omnes ferè interpretes, qui qualis sanguis, niger, legunt. Vbi enim in Græcis codicibus habetur, ὁκοῖον αἷμα μέλαν, pars μέλαν, abūdat. quod ex Galeni Comment. constat, cum inquit, Adiecit autem suo sermoni, qualis sanguis, tale quoddam ostendens, qualis sit sanguis denigratus, dum per intestina defertur. Tales sunt nigræ deiectiones: nam extremæ demētiæ fuerit existimare sanguini secundum naturam se habenti tales deiectiones assimilari. Ex quibus verbis, notum euadit Galenum non legisse eam partem, sed intelligendam voluisse. Atque ita legit antiquus huius libri interpres, & in Commentario vigesimotertio sequenti, inquit Galenus: ostendit tamen in hoc aphoris. manifestè quod & in priore, quum dixit: Deiectiones nigræ, qualis sanguis, subaudire oportet, niger, vt tale sit integrum. Deiectiones, qualis sanguis niger. Sunt itaque nigræ deiectiones, qualis sanguis niger, à fæce videlicet sanguinis sponte venientes, cum febre, aut sine ipsa, pessimæ. Nec tamen, vt

Atræ bilis notæ.

quidam putauit, nigræ deiectiones sanguinis nigri bonæ erunt, aut ab Hippo. tales censentur apho. 25. sequenti, sed vult ibidem, vt ex Comment. Gal. constat, minus malas esse, quàm sanguinis per os excretiones. Quanto tamen colores plures deteriores fuerint, magis malũ erit, vt in Prog. 23. lib. 2. cùm Hippo. dixit: Variegatæ tamẽ deiectiones iis diuturniores sunt, sed nihilominus lethales. sunt autẽ tales ramentosæ, & biliosæ & cruentæ & porraceæ, & nigræ, nonnunquã quidẽ simul, nonnunquã verò vicissim procedentes. Quo loco prauas deiectiones ac diuersorũ colorum damnauit, ac de sponte venientibus est sententia. Significant autem multæ, & prauæ deiectionum species, quòd cum plurimis est pugnandum. Cum medicamento verò, inquit, melius: siquidem cum vi medicamenti succi praui ducuntur, indicant naturam probè purgari, & eam esse vim medicamenti quæ sanguinis fæcem euacuat. Melius igitur est sanguinis fæcem medicamenti vi purgari, quàm sponte ob langorem euenire. Et quanto colores fuerint plures, non malum. Quoniam nihil aliud indicat, quàm medicamenti vim, quæ valet plures humores vacuare, & ita compleri ex diuersorum humorum vacuatione purgationem.

APHORIS. XXII.

Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis sursum aut deorsum exierit, lethale.

COMMENTARIVS.

MAlum est quemuis humorẽ à corpore vacuari ante coctionis notas, hoc est incipiente morbo, idque in ratione signi. Indicat enim causam valde mordere, aut grauare, aut omnino facultatem languere. In via & ratione causæ non semper malum est, sed quandoq; iuuat. Cuius rei distinctionẽ apertam tradidimus in Cõment. 2. huius sectionis. Cæterum vbi humor excernitur prauus, & in principio, lethalis est dispositio, quoniam præter cruditatem, perniciem ostendit. Talis est atra bilis in principio morbi, sursum aut deorsum excreta, quæ magnam significat vstionem sanguinis, aut bilis flauæ, aut atræ, quæ fæx sanguinis est, & coctricis facultatis languorem. quod si bilis hæc quantumuis perniciosa, notis coctionis apparentibus excerneretur, bonum esset: vt enim Hippo. inquit, Excreationes liuidæ, cruentæ, fœtidæ. & biliosæ, si bene exeunt, bonæ sunt.

APHORIS. XXIII.

Quibuscunque ex morbis acutis, vel diutinis, vel vulneribus, vel quomodolibet aliter extenuatis, nigra bilis, vel qualis sanguis niger exierit, postridie moriuntur.

COMMENTARIVS.

DE nigris deiectionibus duarum specierum loquitur in præsenti sententia: quarum altera est nigra à fæce sanguinis: altera ab atra bile exquisita. De nigris autem deiectionibus à sanguine concreto quædam dicet apho. 25. Modò verò duarum prædictarum specierum deiectiones nigras dicit lethales esse, si eueniant extenuatis ex morbis acutis, aut longis, aut ex vulneribus. Significat enim imbecillitatem facultatis ægri, quæ nequit humores superare. Cum autem languente facultate, tales eueniunt excretiones siue sursum, siue deorsum eueniant (vtranque enim vacuationem per verbum ὑπέλθῃ, id est exierit, significauit) non a ntùm mortem indicat, sed ipsam breui futuram, & vt inquit, sequenti die, quod idem est, & quod in Prog. dicere solet. valde lethale iam est. nã & modò cùm postridie dixit, mortem ad sequentem diem distulit, neque tamen eadem die euenire posse negauit. **Extenuatis nigræ deiectiones lethales.**

APHORIS. XXIIII.

Difficultas intestinorum si ab atra bile inceperit, lethale.

COMMENTARIVS.

OMnem sanguinis deiectionem solent medici dysenteriam appellare: propriè tamen ea est, quæ cum vlcere intestinorum fit, de qua lib. 3. De arte med. plura diximus. Hæc fit humore acri, qualis est bilis, aut salsa pituita descendẽte per intestina, ac primùm detergente, deinde abradente & vlcerante, inde quoq; manante sanguine. Si à flaua bile morbus fit, mala est dysenteria: si à salsa pituita, peior, si ab atra bile exquisita, pessima, & quæ autore Gale. aut difficilè, aut omnino impossibilè curatur, veluti & alij exulcerati cancri, præsertim quoniam medicamenta non facilè admouentur parti, & admota non retinentur, & quoniam fæx perpetuò descendens tangit, & exasperat intestina. **Dysenteria.**

APHORIS. XXV.

Sanguis qualiscunque fuerit sursum, malum: deorsum verò nigra deiecta, bonum.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum à nobis translatus est apho. ita habetur in quibusdam codicibus, atq; ita legitur à Gal. in Comment. Est autem tota sententia de sanguinis excretionibus,

Sanguinis cretiones bonæ & malæ.

aut enim sanguis superius excernitur, hoc est vomitu. (non enim loquitur de profluuio sanguinis narium, quoniam id sæpe bonum est.) Aut excernitur sanguis inferius: atque id sensim, ita vt in via concrescat, ac denigretur. Primum malum est, cuiusuis coloris, aut naturæ fuerit sanguis. quũ enim superius per os reiicitur, siue ex pulmone spumosus, siue ex thorace concretus, siue ex ventriculo, malum est. Quum verò deorsum mittitur, non equidem subitò, ita vt facultatem pessumdet, sed sensim. quod indicauit, cùm dixit: Nigra deiecta, bonum erit. Nigra autem deiiciuntur, cùm sanguis sensim manat, ita vt antequam sanguis excernatur, concrescat atq; denigretur. Erit autem bonum, quoniam erit minus malũ, quàm si per os excernatur. Minus malum enim est, sanguinem abundantem ex venis in ventrem effundi, & inde excerni, quàm pulmonem lædi, aut thoracem, aut in ventriculo coagulari, & cibos corrumpere. Sed dices, vt quidam, qua ratione Hipp. ita abutatur hac voce, bonum, vt significet minus malum, volens minùs malas dicere deiectiones, quas apho. 21. dixit pessimas? Sed falsum est, ipsum loquutum fuisse in hoc, & 21. apho. de eisdem deiectionibus. nam hîc loquitur de nigris à cõcreto sanguine: illic verò de nigris à fæce sanguinis, siue humore melancholico. Gale. vnam aliam adhibet huic secundæ parti apho. expositiónem, per nigra deiecta, intelligens sanguinem nigrum per hęmorrhoidas manantẽ. is enim bonus est, & à melancholicis liberat morbis. Eritque sensus: Sanguis qualiscunque sursum malus: infrà verò nigra, per hæmorrhoidas deiecta, bonum, si in corpore succi nigri abundauerint. In qua lectione, bonum, id quod vere bonũ est, significabit, non quod melius, vt in priore. Sed oppones, vt ille, si supra, quod in apho. habetur, significat euacuationem per os, infra significabit eam quæ per anum, quod si infra significat quamcunq; viam infernam, & ipsam per hæmorrhoidas vacuationem, supra significabit omnem supernam vacuationem, ac perinde falsum erit, sanguinem qualemcunq; supra, malum, siquidem fluxus sanguinis nariũ malus non est. Sed hæc futilia sunt, nam ori, vt supernæ parti, anus vt inferna opponitur, & de his duabus loquitur: & de ipsis verus est aph. sanguinem per os excerni, malũ esse, & per anum, bonum, siue sit excretio sanguinis concreti ab intestinis, quoniam is est bonus, id est minus malus, siue sit sanguis hæmorrhoidalis in corpore melancholico. quoniam is absolutè est bonus. Aliam inuenio huius aphor. lectionem in Græcis Aldinis codicibus, quæ sic habet, Αἷμα ἄνω μὲν ὁκοῖον ἂν ᾖ, κακὸν· κάτω δὲ, ἀγαθόν· καὶ τὰ μέλανα ὑποχορέοντα, κακόν. quod est, Sanguis sursum quidem qualiscunq; fuerit, malum: deorsum verò, bonum, & nigra deiecta, malum. In qua lectione præter ea quæ in nostra lectione exposuimus, sanguinis videlicet excretiones per os, malas esse, & per anum bonas, nigras deiectiones, quarũ meminit aph. 2. quásque diximus esse sanguinis fæces, iterum vituperat. Nos primam sequimur lectionem, quamuis secundam non damnemus.

APHORIS. XXVI.

Si à difficultate intestinorum molestatus, quales carnes excernantur deorsum, lethale.

COMMENTARIVS.

IN difficultatibus intestinorum primùm pituita detergitur, deinde pinguedo excernitur, deinde summa cuticula interna abraditur, & postremò substãtia intestini crassa deiicitur. Hæc sanè carni similis est: quam difficultatem intestinorum curare est funditus impossibile, quoniam non reficitur solidorum pars amissa, minimè verò intestinorum, quibus paucus est sanguis, paucus calor natiuus, & fæcũ perpetuus trãsitus, ita vt nec cicatricẽ obducere fas sit. Molestato diximus, quoniam id significat vox ἐχομένῳ apud Gal. in Com. 16. sectionis 5.

APHORIS. XXVII.

Quibus in febribus sanguinis effluxerit multitudo quacunque ex parte, iis quum reficiuntur, ventres inferius humectantur.

COMMENTARIVS.

LIbro 3. Prorrheticorum similem huic sententiam scripsit Hipp. dicens: Quibus sanguinis effluxerit multitudo, procedente tempore ventres malè afficiuntur, nisi vrinę maturentur. In præsenti verò, in febribus dixit, quoniã in iis solent sanguinis fluxiones euenire, aut iudicatoriæ, aut secus, quamuis in omnibus magnis fluxionibus verum sit quod dicitur, vbi sanguinis multitudo effluxerit, in refectionibus ventres desuptus humescere. Quoniam post magnas sanguinis vacuationes languet natiuus calor: in refectionibus verò, siue procedente tempore, veluti dixit in Prorrheticis, assumpto alimento cruditates fiunt, nequeunte calore cibos superare, neque coctos succos digerere in habitum corporis, ac proinde plurimum, & crudum atque humidum per intestina delabitur, & ventres deorsum

Ventres qui bus humescunt.

humescunt

humeſcunt. Dixit enim, καθ'ὑγραίνονται,& lib.Prorrhe.πονηρεύονται,quod eſt,malè afficiuntur. Male autem affici autore Galeno in eius partis Comment. eſt humectari, aut morderi, aut inflari, aut ructus acidos perpeti. Notum autem eſt hæc ſæpe aduenire iis qui magnas ſanguinis vacuationes ſunt paſsi,nam per paruas id non eſt neceſſarium,ſicuti neque calorem natiuum ventris & membrorum languere. Quod etiam dixit,Quacunq; ex parte,notiſsimum eſt,nam & per hæmorroidas, & per vterum,& per ſedem,aut per nares in febribus,ſæpius veniens,vbi modum exceſſerit, imbecillitatem affert, ad quam quæ dicuntur in aphoriſmo ſequuntur. Apparet quoque interim vrina aquoſa & cruda. Quapropter rectè admodum Hippo.addit:Niſi vrina maturetur.Si namque medicus ita cibos ægro miniſtret vt ſenſim accipiat quod ſuperare valeat,concoquentur cibi pauci & coctionis facilis, & vrinæ coctæ apparebunt,& venter non humectabitur. Conducet quoque hæc ſententia ad victum inſtituẽdum ſimili cognita ratione ei quæ tradita eſt in illo apho. Quæ longo tempore extenuantur corpora,lentè reficere conuenit. Nam paucus calor non poteſt multum ſuperare alimentum.Ducuntur autem ægri ſæpius in hũc errorẽ vel inſciis medicis, quoniam cùm ex morbis reualeſcunt,fame vexantur ob ventriculi frigiditatẽ,& cibos accipiunt magna copia,quos ſuperarẽ nequeunt,& ventres inde humectãtur,aut prauè afficiũtur, quod non fieret, ſi ad menſuram caloris eos acciperẽt. Nam tum & cibos ſuperaſſent, & vrina cocta apparuiſſet,& ventres nihil mali paterentur. *Conualeſcẽtes uerè fame torquentur.*

APHORIS. XXVIII.

Quibus bilioſæ ſunt deiectiones, ſurditate facta,ceſſant, & quibus ſurditas, bilioſis deiectionibus factis, ceſſat.

COMMENTARIVS.

QVoties humor morbum aliquem efficiens in partem aliam transfunditur, ſiue intra corpus,ſiue extra ipſum,pars laborans à morbo fiente qui ab humore pendebat,liberatur. Maximè verò id fit vbi per diſtantiſsimas partes vacuatio fiat, quam reuulſionem in contrarium factam dicimus. Hoc euenit quum humor bilioſus ſurditatem efficiens per inteſtina vacuatur,fiuntque bilioſæ deiectiones.Quòd ſi bilioſæ deiectiones præcedunt,ſurditate veniente, ceſſant,rurſus ad ſuperiora conuerſo humore, qui per ventrem vacuabatur. Loquutus eſt Hippo.de bilioſis deiectionibus,& ſurditate à bile orta,quoniam hæc permutatio humoris à capite in ventrem,aut rurſus à ventre in caput, frequentius fit ab humore bilioſo,rarò à pituitoſo,ſiquidem is ob craſsitudinem non facilè ſurſum ac deorſum agitur. Tota præterea apho.ſententia,de iis quæ magna ex parte eueniũt intelligi debet. Nam non rarò fieri videbis,adeò magnam bilis copiã in corpore abundare,vt poſsit ſimul & per ventrem deſcendere, & caput occupare, ac ſurditatem efficere, ſicuti & phreneticos quandoq; vides ſemel atque iterum purgata bile, aut ſponte,aut arte,nec tamen à phrenitide liberari. Sed Hippo.ſcribit quod ſæpius euenit,quodque medicum imitari conuenit in morbis capitis, videlicet humores caput infeſtantes ventris purgatione ducere deorſum, & humores deorſum facientes impetum,ad ſuperna reuocare,veluti vomitu.Nam ad caput,aut nobiles alias particulas prauos humores ducere non expedit.Lib.de iudicationibus Hippo. ita ſcriptum reliquit:Quibus in febribus aures obſurdeſcunt, his non ſoluta febre inſanire neceſſe eſt.Soluit autem ſanguis è naribus erumpens,aut aluus bilioſa egerens,aut dyſenteria accedens, aut coxarum aut genuum dolor. *Surditas per bilioſas deiectiones curatur.*

APHORIS. XXIX.

Quibus in febribus ſexta die rigores fiunt,difficilè iudicantur.

COMMENTARIVS.

HIppoc.Prog.22.lib.3.inquit:Quibus febres deſinunt,neque cum ſignis ſolutionis, neque in diebus decretoriis,recidiuam in eis expectare oportet.Quod namq; in aphor. præſenti dixit,Difficilè iudicari idem eſt quod malè iudicari.Mala autem iudicia ſunt, cum prauis accidentibus,& ad malum,nempe mortem,aut deteriorem ſtatum,aut cum periculo recidiuæ.Talia eueniunt iis qui iudicantur,non cum ſignis concoctionis,aut non in die decretorio.Sine notis coctionis nullus morbus probè iudicatur,quoniam coctio excretionem præcedere debet,tum ad citam iudicationẽ,tum ad ſecuritatem. Dicẽte Hippo.lib.1.De mor. pop. Coctiones criſis celeritatem,& ſecurã ſanitatem oſtendunt. Præſens apho.vnam tantùm prognoſtici partem continet,quæ ad diem decretorium ſpectat,ac docet ſexta die malas fieri iudicationes.Quod enim de rigore dixit,de iudicatione intelligi voluit.Nam ſolent rigores iudicationes ipſas antecedere, quoniã rigor eſt totius corporis inæqualis concuſsio, ac conquaſſatio. Hanc verò concuſsionem ſequuntur vacuationes & iudicia, nunquam tamen ad bonum in ſexta die. Sextus namque tyranno confertur,vti & ſeptimus regi. Rex *Febres iudicatæ ſine notis coctionis redeunt.* *Rigor.* *Diei ſexti natura.*

enim aut supplicij partem adimit, aut victoriam illustrat. Tyrannus verò, de salute dolet, de pernicie gaudet, & quærit vbi animum expleat, & ægrum malè tractet, aut longa punitione exerceat. Talis est sexti diei natura, qui aut ægrum iudicat ad mortem, aut cum prauis accidentibus, & deinde cum periculo recidiuæ. Neque obstat quòd lib. 3. De morb. pop. par. 3. In Larissa virginem, mulier hæc liberata fuerit ac iudicata sexta die, ac dixisse Hippo. non rediisse morbum. Nam à iudicio menses fluxerunt, potuit tamen hęc vacuatio à recidiua mulierem liberare. In febribus itaque, pręsertim continuis, aut quę non habent quotidianas accessiones, rigores in sexta die facti mali sunt, & qui difficiles afferant iudicationes, hoc est ad mortem, aut cum prauis accidentibus, parum tutas, & quę redire solent.

APHORIS. XXX.

Quibus accessiones fiunt, si quacunque hora febris dimiserit, eadem hora cras assumpserit, difficile iudicantur.

COMMENTARIVS.

Longus morbus futurus.

Verus sensus huius aph. est de horis inuasionum accessionum, de quibus inquit: Si eadem hora febris inuadat sequēti die, qua hodie inuasit, & tertia die eadem hora qua secunda, & quarta die eadem qua tertia, & secunda, & prima, difficilè iudicabitur, quasi dicat, prorogabitur morbus. Longus etenim futurus est morbus qui causam habet firmā & immutatā ac permanentem, talis est febris quę eisdē repetit horis. Neque licet statim morbi longitudinem prædicere, vbi semel, aut bis, eum ordinē inuadendi feruet febris, sed vbi sæpius eueniat, febre quotidie, aut per tertium, aut per quartum repetente. Quod non sine magno suæ salutis dispendio expertus est Carolus Hispaniarū Princeps maximus, triginta mensibus quartanam febrē passus. Cuius curationi semper interfui simul cum meis sodalibus viris in arte medica pręstantissimis, summáque prudētia pręditis, doctissimo Sacta Cara, & sapientissimo Iacobo Oliuares. Cæpit quartana suam celsitudinem molestare anno 1559. sexta die Augusti: erat is suæ ætatis 14. habuítq; initium ab humore melancholico vstione genito, qui accessiones inferebat innordinatas, sed paulò post quartanarium ordinem seruarunt, & cum signis cruditatis quæ toto ferè morbo perseuerarūt in vrinis & deiectionibus. Nam singulis mensibus, aut paulò maiori interuallo sponte fluebat aluus, multa verò cruda ac subnigra deiiciebat, à quibus nihilo melius habebat, sed accessiones suam seruabant longitudinem & vehementiā, & toto ferè morbo valida siti premebatur. Transacto verò anno primo febres quandam figuram inuadendi ceperunt, quam supra quatuordecim menses seruarunt. Anticipabant enim horas quinque perpetuò, nulla facta temporis differentia, quæ sentiri posset. Quantum autem quæuis accessio præcedentis accessionis horam præueniebat, tantum ante dimittebat, atque erant eiusdem spatij accessiones omnes. Itaque quamuis morbus crudus esset, accessionum anticipationibus consideratis, & earundē longitudine & vehementia, videbatur status rationem habere. Euenit autem post secundum annū, vt accessiones eandem quinque horarum anticipationem seruauerint multis diebus, non tamē æqualem longitudinem, sed semper in diminutionem procedentem, simul cum vomitibus crudæ pituitæ, quæ ex longis cruditatibus aceruabatur in ventriculo, ita ad finem fuit perducta, ac sine notis coctionis. Quapropter post duos rediit menses, & intra alios duos cum coctionibus in totum euasit. Vidimus etiam non paucos qui longas febres repetentes per accessiones sunt passi. Quorum accessiones non repetebant eadem hora, sed seruabant eundem anticipationis ordinem, aut postpositionis. Vnde colliges nihil referre, siue eadem hora febres inuadant sequēti, aut tertia, aut quarta die: siue anticipationis, aut postpositionis eundem limitem seruent. quoduis enim horum satisfacit ad causæ firmitatem & pertinaciam, proinde ad morbi longitudinem, siue eadem, siue diuersa hora febris dimiserit, (id enim est, quod dixit: Quacunque hora febris dimiserit.) si eadem occupauerit accessio sequens, qua præcedens, id erit satis.

Caroli principis historia.

APHORIS. XXXI.

In febribus cum lassitudine, ad articulos & circa buccas præsertim, abscessus fiunt.

COMMENTARIVS.

Abscessus in febribus cum lassitudine.

Lassitudines quædam sunt spontaneæ, quędam sequūtur exercitationes. vbi verò quispiam febricitauerit cum lassitudine, qualiscunque ipsa fuerit, abscessus solent sperari, atque tales febres finire. Si enim lassitudo validas sequatur exercitationes, sperandum est naturam transmissuram abundantiam ad articulos, qui ab initio ob exercitationem incaluerunt, vnde etiam initium morbus habuit. Nam articuli incalescentes in exercitatione calorem musculis immittunt, & inde toti corpori: calor verò in articulis manens abun-

dantiam

dantiam ad se trahet, siquidem calor est tractionis initium, vt libro De arte medendi, & in Cōment. lib. 2. De differ. feb docuimus. dolor etiam in musculis & prope articulos manens quomodo fluxionem mouere possit, ibidem ostendimus. Quòd si lassitudo sponte euenerit, abundantiam mittet natura in articulos inferiores. si febris longa fuerit, quoniam crassi humores ad inferiores articulos mittuntur: si verò tenues fuerint ad caput ascēdentes prope buccas, id est, post aures, & in mento fient. Quamuis tamen Hippo. doceat modò in quam partem sunt abscessus futuri, non tamē an futuri sint. Id verò docuit in Prog. dicens: Quæcunque febris prorogatur salubriter affecto homine, nec ob inflammationē, nec ob quamuis aliam causam manifestam dolore detinente, huic spectandus est abscessus cum tumore ac dolore ad aliquem articulorum, maximè eorum qui sunt in parte inferiori. In articulis autem aut superioribus, aut inferioribus fient abscessus vna communi ratione, qua laxæ partes facilè admittunt fluxiones.

APHORIS. XXXII.

Quibuscunque resurgentibus ex morbis pars quæpiam laborauerit, ibidem abscessus fiunt.

COMMENTARIVS.

Docuit in præcedenti prædicere in his qui febricitant, qua parte sint abscessus sperandi, modò in his qui è morbo conualescūt idem docet. Si namque pars quæpiam doluerit, aut ægrotauerit, aut languida fuerit, ibi abscessus speratur. Causa nota est. Nam si is qui è morbo resurgit, hoc est, conualescit, nondum sanus omnino est, prius coniicere debes an aliqua ratione abscessus sit sperandus: quòd si fuerit, tunc prædices eum futurum in dolentem partem, quia dolor aduocat fluxionem. Si verò non doleat, sed ægrotet quouis morbo, aut languida sit, ibidem fiet abscessus, quoniam præcipuæ partes mittunt secundū naturam excrementa in ignobiles, & validæ ad imbecillas. Præsagia itaque futurorum abscessuum ex Hipp. accipies in Prog. & ex imperfecta conualescentia, & ex notis reliquiarum morbi. Præsagia verò partis in quam futuræ sunt, tum ex Prognostico in præcedenti Commentario citato, tum ex præcedentibus aphorismis. *Abscessus in conualescentibus.*

APHORIS. XXXIII.

Veruntamen si pars quæpiam ante morbum laborauerit, ibi morbus firmabitur.

COMMENTARIVS.

Continuata oratione hunc scribit aphorismum de abscessibus sperandis. Nam aphor 31. docuit in ægrotātibus cum lassitudine abscessus esse sperandos, & in quem locum, in 32. de conualescentibus dixit, abscessus esse sperandos in partem dolentem, si quæ doluerit, aut laborauerit: modò verò de his qui nondum ægrotantes dolent, aut partis lassitudinem patiuntur. Cùm enim ægrotauerint, in parte qua præfuit labor, erit abscessus sperādus, propter supradictas causas. Quamuis an sit futurus abscessus, an non, adhuc indistinctum maneat. Nam si aliqua via humor qui abscessum committere debet purgetur, liberabitur æger ab abscessu, vti infrà apho. 34. cùm inquit: Quibus speratur abscessum ad articulos futurum, liberat ab abscessu vrina multa crassa & alba facta, qualis in febribus cum lassitudine, quarto die quibusdam fieri incipit. Quòd si è naribus sanguis effluxerit, valde celeriter liberatur. Præterea Prog. 65. lib. 2. in hunc modum scripsit: Considerare autem oportet talia hunc in modum. Si febris detinet, & dolor non cessauerit, & sputum non excernatur secundum rationem, neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neque dissolutæ atque syncere, neque vrina valde multa & crassa, & plurimum continens sedimentum, paratur autem salubris ab omnibus aliis salutiferis signis. In his oportet huiusmodi abscessus futuros sperare. Hæc Hippoc. sententia integra definitio est futurorum abscessuum, quemadmodum in his aphor. tribus, partem in quam sint sperandi, definit. *Abscessuum futurorum definitio.*

APHORIS. XXXIIII.

Si à febre habito tumore non existente in faucibus strangulatio repentè institerit, lethale.

COMMENTARIVS.

Ad partem artis prognosticam pertinet hic apho. Nam Prog. 16. lib. 3. eandem ferè sententiam scripsit, vbi de anginarum generibus agens, de pessima atque grauissima, & quæ ei de qua modò scribit confertur, inquit: Anginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrimè interimunt, quæ cùm nihil conspicuum faciūt in faucibus, neque in ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnæam. Hæ enim eodem die strangulant, & secundo, & tertio, & quarto. Verùm quoniam in huius Prog. expositione nos plura diximus ad hunc apho. *Anginæ lethales.*

attinentia, placet ad eum locum remittere lectores, & huic apho. breuem adiungere Commentarium. Si à febre habito, dixit, id eſt. à febre moleſtato (de eo enim loquitur qui à febre moleſtatur & opprimitur, ſiue à magna febre detinetur) repentè euenerit ſtrangulatio, non apparente in faucibus tumore, lethalis eſt affectus. Quamuis ſi cum febre non admodum magna id eueniat, adhuc verus eſt aphoriſmus. Nam cùm hi qui febricitant non magna febre, maiori quàm vbi ſecundum naturam habent, egeant reſpiratione, & naturalem efficere non valeant, nedum maiorem, quoniam ſtrangulantur: mortis imminebit periculum. Tumore non exiſtente in faucibus, dixit, per fauces intelligens eam partem quæ aperto ore ſe oſtendit, interiacens gutturi & gulæ, ita vt aperto ore nihil tumeſcere videatur. Quod in Prog. dixit: Quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice. Addit tamen, in ceruice, quoniam ſæpe fit vt homo ab angina moleſtetur, & magna humoris pars in ceruicem transferatur, οἰδήματος μὴ ὄντος, id eſt, tumore non exiſtente. Nam οἴδημα, Latinè œdema, apud Hippo. omnẽ tumorem ſignificat, vt explicuimus in annot. in Comment. 25. li. 1. Prognoſt. Lib. tamen Prorrhe. parte 2. ſectio. 54. hanc ſententiam ita ſcripſit: Fauces dolentes tenues, cum quadam difficultate ſtrangulantes, velociter exitum afferentes. Tenues tamen dixit, quaſi ſine tumore. Velociter verò exitium afferentes, eſt quod in Prog. dixit. celerrimè interimunt: quódque in eodem loco definiuit dicens: Eodem die ſtrangulant, ſecũdo, tertio, & quarto. In præſenti præterea apho. dixit: Si ſtrangulatio repentè inſtiterit, vt excluderet alias ſtrangulationis ſpecies, quæ ſenſim fiunt, vt in pulmonia, abſceſſu, aut tuberculo in pulmone, aut thorace, aut thoracis inflammatione, aut membranæ coſtas ſubcingentis. Nam inflammatio membranæ internæ gutturis nunquam adeo magna fit, vt ſtrangulet, quoniam eſt & valde tenuis, & ſine carne, aut etiam pauci ſanguinis. Reliquum eſt vt de inflammatione gutturis & præſertim internæ ipſius membranæ loquatur. Quæ omnia excludit in Prog. de angina loquens, & rurſus adiiciens, plurimum dolorem inferens, partem oſtendit patientem. Cùm verò lethale dixit modò, in Prog. mortem celerrimam, & diem mortis explicuit. Sed in apho. ſpeciem difficilis ſpirationis, dixit, ſtrangulationem, & in Prog. ipſam dixit orthopnæam. Nihil autem refert, nam in apho. πνὶξ dixit, id eſt ſtrangulatio, & in Prog. orthopnæa, quam Galenus per ſtrãgulationem definiuit lib. 2. Prorrhet. Comment. 54. dicens: Nominat autem ipſe, atque alij omnes, orthopneam, illã difficilis ſpirationis ſpeciem, per quam πνίγονται, hoc eſt, ſuffocantur, ſiue ſtrangulantur, decumbentes. Hoc loco eadem voce vſus eſt Gal. ad explicandam orthopnæam, qua Hippo. in aphor. πνὶξ itaque nihil aliud ſignificat niſi ſtrãgulationem, ad quam recta ceruice ſpirare eſt neceſſum, & orthopnæa ſpirationem quæ recta ceruice exercetur, quoniam ſtrangulantur ægri, & ita coguntur ſpirare.

Oedema.

APHORIS. XXXV.

Si à febre habito, collum repentè peruertatur, & vix deuorare poteſt, tumore non exiſtente, lethale.

COMMENTARIVS.

PErtinet quoque is apho. ad partem prædicendi, in quo de quadam anginæ ſpecie agit, quæ ex vertebrarum ceruicis luxatione oritur. Luxatur autem ſecunda frequentius ob inflammationem muſculorũ qui ſunt ad fauces, aut guttur, qui ad ſe trahunt, & conuellunt vertebram, quo fiet vt deuorare non poſsint, aut difficilè. Quòd ſi vnà omnes ipſam conuellant, ad anteriora ducetur, & poſtrema pars cum dolore caua manebit. Si verò vehementius muſculi vnius lateris conuelluntur, in id latus inclinabit vertebra, fiétq; difficultas deglutiendi, & quandoque per nares reiicient potum. Quòd ſi à febre habito, inquit, collum repentè peruertatur modo dicto, & vix deuorare poſsit, non tamen exiſtente tumore, ac ſi dixiſſet, non apparente, nam dixit, μὴ ἐόντος, hoc eſt, non exiſtente, exiſtit tamen nonnunquam, ſed intus vbi non apparet, nempe in gutture, atque lethale eſt. Hippo. lib. 2. De mor. pop. parte 2. harum meminit anginarum, dicens: Erant autem anginoſorum affectiones hæ, colli verticula intrò vergebat: quibuſdam amplius, quibuſdam minus. Et collum forinſecus conſpicuam cauitatem intro habebat, & hac parte ad contactum dolebat. Erat autem & cuidam infra os dentis appellatum non ſimiliter acuta. Quibuſdam verò etiam valde conſpicua, maiore circunferentia. Legimus, conſpicua, licet enim Græcè περιφερὲς, legatur, id eſt, rotunda, cum de angina loquatur, legendum potius περιφανὲς, id eſt, conſpicua. Hoc loco Hippoc. harum anginarum quæ fiunt ex vertebrarum luxatione meminit, ac dixit, per eas quæ fiebant luxata vertebra ad anteriora, paralyſim non ſuperuenire, neq; mortem: per eas verò quæ fiebant ex luxatione in latus, paralyſim ſequutam, & omnes quos vidit mortuos. Quamobrem cum Hippo. lethale dicat, credendum eſt, ipſum loquutum de his quæ fiebant ex luxatione in latus. Paralyſis enim ſequitur has luxationes vertebrarum, quas σκολιώσεις vocant, & eas quæ anteriora, λορδώσεις, & eas quæ ad poſteriora, κυφώσεις, quas poſtremas

Anginæ ex vertebræ luxatione.

ſpecie

species rarò sequitur paralysis,quia nerui per eas nō comprimuntur,vti per primā, quamuis aliquando fiant relaxationes, & mouendi impotentiæ vna vertebra sola ante aut retro laxata, compressa spinali medulla, vt in angulosa,quam vocant, luxatione. Opus etiam est dolorem adesse in his anginis, vt Hippoc.lib.2.De mor.pop.dixit,quamuis modò non meminerit eius. Aut fortè loquitur de anginis ob vertebrarum luxationem factam à siccitate, vt vult Galen. in comment. nam hæc videtur magis conuenire cum aphor. sententia.Primùm quoniam doloris non meminit, & quæ à siccitate fit, dolore vacat.Deinde quoniam lethale dixit,& hæc immedicabilis est, præsertim cum febre. Aliæ verò nisi ad latus fiant, vt diximus, lethales non sunt, & vix posse deuorare, lethale non est. Quare si de his quæ à siccitate fiunt intelligi potest apho.pars illa, repentè, omnino abundare videtur. Nam quæ à siccitate fiunt, sensim fiunt, & Galenus eam partem non legit in Commentario,neque Leonicenus ipsam legit in sua translatione, neque lectio hæc Galeni de siccis anginis, fert eam particulam.

APHORIS. XXXVI.

Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & decimoseptimo, & vigesimoprimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoquarto.Hi enim sudores morbos iudicant. Qui verò tales non sunt, labores significant,& morbi longitudinem, & recidiuam.

COMMENTARIVS.

QVantam vim habeant dies decretorij in decernendis morbis, præsertim acutis, docuit Galenus lib.1.De diebus decretoriis. Nam iudicantur in ipsis sæpe morbi acuti,& tutò, & sine periculo redditus, atque hoc vltimum quammaximè debetur diei naturæ. Liberant præterea à morbis prædicti dies manifestis factis vacuationibus,aut effatu dignis abscessibus,quæ omnes iudicationes appellantur. Excretiones autem sunt fluxus ventris,vomitus,vrina,sanguis ab vtero manans,aut naribus,aut etiam ab ani venis, & sudor. Is verò excrementa serosa quæ in venis & arteriis, & carne ipsa continentur vacuat, ducitur quoq; cum ipso nonnihil humoris vitiosi,aut abundantis per morbos, ita vt ostendat cuius naturæ sit, quod in vasis continetur. Quod docent color, & odor sudoris, atque sapor, indicántque non parum sudores qualitate atque substantia. In præsenti apho. de sudoribus loquitur qui febricitantibus accidunt,præserrim per acutas febres,quoniam febres sunt in quibus iudicationes per sudorem speramus. Sunt enim morbi qui occupant venas & arterias, à quibus sudores manant. At verò in morbis qui acuti non sunt, iudicia rarò sperantur. Laudauit ea ratione sudores qui fiunt in diebus vsque ad trigesimumquartum, siquidem deinceps pauci iudicantur,& minus per sudorem ,tum quòd longi morbi sunt,tum quòd à crassis pendent humoribus.Quia longi,rarò iudicantur: quia crassi humores eos efficiunt,non habente sudore peculiarem vacuationem. Præterea nosse oportet, acutos morbos habere per dies impares vehementiores accessiones,& eo magis quo fuerint acutiores,& iudicationes semper fieri in diebus accessionum, in quibus sunt humorum motus: tunc enim facilius excernuntur ,cùm commoti iam sunt. Hippocrates sanè modò quamuis ex multis aliis posset docere sudorum bonitatem, quod Progn.22. lib.1.fecit, ex sola dierum iudicantium natura,id considerare instituit,dicens:Sudores febricitantibus si inceperint,boni sunt tertio die, & quinto.in his enim quamplurimi acutissimi morbi iudicantur sudore. Non meminit tamen quarti,quoniam tertius arripit quarti iudicationem, in morbis adeo acutis,quiq; habent per impares motus, aut differtur iudicatio in quintum eadem de causa. Sed de iis non pauca diximus, & de dierum omnium iudicantiū natura & potestate, in expositione Prog. primi lib.3. Cæterùm non omnino fuit immemor Hipp.iudicationis per sudorem in quarto die.Nam lib.3.De mor.pop.par.3.in historia Periclis,dixit: Quarto circa meridiem sudauit multùm calidum, per totum corpus, sine febre iudicatus est, nec rediit febris. Deinde meminit septimi,xi.14.17.21.27.34.In quibusdam legitur,& 21.Quadragesimi non meminit,quoniam per sudorem rarò iudicantur morbi die 40.paulò frequentius 27.31.& 34.Hos sudores bonos esse dixit,non quòd boni sint omnes qui in his diebus eueniunt, siquidem malos plures videmus in eis diebus factos. Sed voluit ex diei natura eos esse bonos, si aliis rationibus boni fuerint. Nam præter coctionem quæ omnem bonam iudicationem præcedere debet,ab effectu alia considerare docet,non tantum diem,cum optimum sudorem, ac deinde bonum,definiuit Hippo.in Prog.dicens: Sudores optimi quidem sunt,in omnibus acutis morbis, quicunque in diebus decretoriis fiunt, & integrè febrem sedant. boni verò quicunque ex toto corpore procedentes fecere, vt homo facilius morbum ferret. De bono

Decretoriorum dierum uis.

Sudores ex quibus iudicant.

Iudicationes in quibus diebus.

Sudor in quarto.

Sudores boni,qui.

igitur loquutus (vti & in apho. præsenti) ex toto corpore prodire debere dicit, ac facere vt homo facilius morbum ferat. Quapropter & hæc ad bonum sudorem, quamuis optimus non sit, necessaria sunt. Quod tamen ad diẽ attinet decretorium, de quo apho. tantummodo scribitur, Gal. quoque necessarium esse vult in Com. prædicti Prognostici, cùm dixit, In bonis verò non tamen optimis prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere, scribens. Nihil præterea adiicit de diebus decretoriis, tanquam id quoque bonum rursus sudorem necessariò comitetur. Si verò sudores tales non sint, laborem significãt, aut morbi longitudinem, aut recidiuam. Diximus eam esse causam ob quam in diebus accessionum fiunt bonæ iudicationes, de quibus sunt sudores, quoniam iudicationes bonæ fiunt motis humoribus, mouentur tamen in diebus accessionũ, & humores moti facilius excernuntur. Quòd si in aliis diebus natura tentasset iudicationem facere, qui non forent de his qui recensentur ab Hippoc. & qui iudiciarij non sunt, labores fierent, hoc est, cum læsione, & prauis accidentibus fiet iudicium, quatenus quieti humores cum labore agitantur & vacuantur, & vacuationes quæ in aliis diebus fiunt, causam præter naturam, vt multitudinem aut acrimoniam habent commouentem, significant etiam longitudinem, vbi à multitudine humoris iudicatio conciterur, & ante concoctionem, aut tempus à natura destinatum. Aut etiam recidiuam significabit, non enim alia ratione fidæ sunt iudicationes, hoc est, quæ nunquam recedunt, nisi quoniam in diebus decretoriis fiunt, aut dies ipsa hoc vnum ostendit.

Iudicationes in diebus accessionum.

APHORIS. XXXVII.

Fridigi sudores cum acuta quidẽ febre facti, mortẽ significãt: cùm mitiori verò, morbi longitudinẽ.

COMMENTARIVS.

Frigidi sudores quid indicant.

FRigidum sudorem duas habere significationes scribit, mortem, & morbi lõgitudinem. Nam aut febris cui superuenit, acuta est, aut mitior: si acuta, mortem significat: si mitior, longitudinem. Causam distinctionis, quare etiam fiat vt in acuta febre frigidi manent sudores, apertam dedit Gal. in Comment. Humores enim putrescere possunt, & vehementem calorem præter naturam concipere, calore natiuo languente in solidis ipsis particulis. Nihil autem prohibet calidissimis existentibus humoribus in vasis, natiuum calorem remissum esse, & à vasis manantem sudorem in cute refrigerari, ac manare frigidum. Inde fiet vt cum acuta febre adeò languente calore natiuo, sit speranda mors. Cum mitiori verò febre non item, sed longitudo speratur. quoniam mitior febris non ita calefacit humores, vt necessum sit natiuum calorem valdè languere, quando frigidi sudores manant ab ambitu corporis. Crassi enim & frigidi succi, qui mitem febrem facere solent, difficilè coquuntur, & longos morbos faciunt, sed solent quandoque ad bonum peruenire finem. Præterea frigidus sudor cum acuta febre, signum est mortis, quoniam adeò breui non poterunt frigidi ac multi humores superari. Causa item est mala, febris acuta, quæ ante id hominem interimet, præsertim languente natiuo calore. Cum miti tamen febre natura longo tempore valebit crassos coquere succos. Hanc sententiam in Prognostico ita scripsit: Pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm, & vultum, & ceruicem facti. Hi enim cum acuta febre mortem prænunciant cum leuiore verò, morbi longitudinem. Quo loco de frigido sudore loquitur, siue à toto corpore manet, siue à solo vultu & ceruice, intelligi voluit idem quoque de calido à sola facie & ceruice manante. Est sane pessimus si frigidus simul fit, & à vultu tantùm & ceruice manet. Est autem malus, si calidus manauerit à capite, vultu, & ceruice tantùm, & item qui frigidus à toto corpore manat. De his duobus intelligendũ quod dixit: Cum acuta febre mortem, & cum mitiore morbi longitudinem significare. Illud verò quod Fuchsius in Comment. huius aphorismi dixit, falsum est, Hippocratem videlicet in hoc loco per febrem acutam intellexisse eam quam dicunt συνεχῆ, id est, continuam. Ad quod comprobandum citat Galen. lib. 1. De mor. pop. const. 1. Comment. 23. cum inquit: Quæcunque febres manifestam habent remissionem, nunquam tamen febre prorsus vacant, acutæ & continuæ vocantur Hippocrati. Verùm nos in expositione Prog. citati abundè confutauimus eius mẽtem nonnullis rationibus. Quibus addes, quòd Hippo. postquam dixit: Sudorem frigidum cum acuta febre mortem significare, addidit, Cum mitiori, morbi longitudinem. Itaque opposuit acutæ febri mitem. quòd si acuta eadem esset quæ continua, ipsi potius opposuisset intermittentem. Miti autem opponitur vehemens. talis est acuta febris, nẽpe cuius motus est velox, & citò pericula adueniunt. hæc est, de qua Hippo. loquitur.

Fuchsius notatur.

APHORIS. XXXVIII.

Et qua parte corporis sudor est, ibi indicat morbum.

COMMENTARIVS.

SI sudor ex toto corpore manat, morbum totius corporis significat: & si ex parte, eiusdem corporis significat morbum. Nam causa morbifica morbum facit, humor autem de causis

causis morborum est, igitur vbi abundauerit, ibi morbum faciet. Neque tamen voluit Hipp. ex sudore probare morbum, sed si morbus adest, velitque medicus laborantem partem inuenire, ex sudore docet quænam sit. Fieri namque potest, vt sudet aut pars, aut totum corpus, sine morbo, vbi sudor fuerit paruus, non freques, aut fuerit adeò magnus, vt morbum finiat. Quando itaque corpus ægrotat si sudor eueniat, atque is totius corporis, totius est morbus. Si tamen aliqua parte sudauerit, eius partis erit morbus. *Sudor quomodo morbũ ostẽdit partis.*

APHORIS. XXXIX.

Et qua parte corporis fuerit calor, aut frigus, ibi morbus.

COMMENTARIVS.

IN tertia parte libri, De arte medendi generales dignotiones morborum tradidimus, quarum plures ante nos Galen. docuerat. De iis tamen sunt quæ sumuntur ab iis quæ sunt substantialiter sanitas, aut morbus, & quæ sumuntur ab actionibus, & quæ à corporis affectibus. Præcedens apho. scriptus est de actionibus quas ostendunt excrementa, naturales vtiq; actiones ostendit sudor. Præsens est de iis quæ sunt substantialiter morbus. Sequens autem de corporis affectibus, de quibus sunt colores corporis. In præsenti itaque ex calore partis, aut frigore docet agnoscere quæ pars ægrotet, & qua parte morbus sit. Quod verum est, vbi modum ita excedant, vt actiones vitient. In caloris namque, frigoris, humiditatis & siccitatis moderamẽto sita est substantialiter sanitas, vti in ametria & recessu à debito modo consistit morbus. Tactus autẽ hæc dignoscit, si tãgi posśũt: sin minus, ex multis aliis cognitio fiet. *Morbus ex calore aut frigore constat.*

APHORIS. XL.

Et vbi in toto corpore mutationes: & si corpus infrigidetur, ac rursus calefiat, aut color alter ex altero fiat, morbi longitudinem significat.

COMMENTARIVS.

EX mutationibus à contrario in contrarium, aut ex vno in aliud diuersæ naturæ, docet modò prædicere morbum futurum longum, veluti si in calore & frigore totum corpus mutationem accipiat, & nunc incalescat, ac deinde refrigeretur, aut cõtrà, morbus significatur longus. Rursus ex colorum mutationibus, ita vt modo albus, deinde rubeus, aut liuidus color in cute emergat, ex talibus corporis affectibus morbi longitudo significatur, si morbus salubris futurus est, nam plures colores & mutationes qualitatum, sequuntur causarum multitudinem, quibus variatis, variantur prædictæ qualitates. Nam occurrente calida causa incalescit corpus, & occurente & commota frigida, corpus infrigidatur. Tum etiam bile ad cutim commota pallidum redditur corpus, transfusa ad eas partes pituita redditur subalbidum, & rubrum sanguine moto, liuidum, transmisso sanguine melancholico, aut refrigerato. Quapropter si color alter ex altero fiat, multæ causæ significantur. hæ verò difficilè ad perfectionem ducuntur, & tempore est opus, si homo saluari debet, quod faciet valida existente facultate naturali, hac tamen languente breuis erit morbus, atque lethalis. *Morbi lõgi signa.*

APHORIS. XLI.

Sudor plurimus ex somno factus absque manifesta causa, significat corpus plurimo cibo vti: si verò cibum non assumens id patiatur, significat quòd vacuatione indiget.

COMMENTARIVS.

PLurimæ causæ sunt ob quas sudor è corpore manat, quæ omnes ad tres reducuntur, quales sunt in omnibus vacuationibus, facultas, instrumentum & obiectum. Facultas naturalis duplex est, quæ in hac actione locum habet, retinens, & expellens. Sudant enim, aut quoniam retinens languet, aut quoniã excernens irritata expellit. Ex instrumentis sunt venæ, arteriæ, & membrorum pori, quorum laxitas ad sudorem facit non parum. Ex obiecto constat humoris naturam, & copiam, sudoris quantitatem non parum variare. Nam tenuis succus facilè per meatus discurrit, & crassus difficilè. Acrimonia verò irritat ad expulsionem, copia item humoris grauat facultatem retinentem. Hæ omnes causæ internæ sunt, quãuis ab externis augeri, & minui possint. De sudore plurimo inquit: Sudor plurimus ex somno factus absque manifesta causa: cùm dixit, plurimus, eum exclusit qui ab imbecillitate retentricis fit, qui paucus est. Excludit etiam eum qui fieret ex corporis raritate, non tamen eum qui fieret irritata facultate expultrice, à succorũ acrimonia. Ex somno dixit. nam somnus ab initio humores intra mouet, ad finem extra, quo tempore sudare videmus eos qui sudandi causas habent, magna ex parte. Absque causa manifesta, dixit, hoc est, absq; causa quę sit extra corpus. Nã cibus plurimus, qui ab ea dispositione significatur, causa manifesta est, *Sudoris causæ.* *Sudor plurimus.*

quæ

quæ tamen non eſt extra corpus, dum ſudorem efficit, ſed prius alteratur & per venas diſcurrit interueniente ſomno, quàm ſudorem efficiat plurimum. probè igitur legitur, ἄνευ φανερῆς αἰτίης, id eſt, ſine manifeſta cauſa, quamuis legi poſſet, vt in aliis codicibus ἄνευ τινὸς αἰτίης ἑτέρης, id eſt, abſque cauſa altera. Quum igitur ſudor plurimus prædicto modo euenerit, ſignificat aut corpus plurimo cibo vti, aut egere vacuatione, vbi conſtiterit non eſſe in cauſa cibi copiam. Cauſa etenim autore Gale. in Com. cibus eſt, quoniã ab imbecilla facultate, aut pororum raritate, plurimus ſudor non fiet. Cibus autem ſi recens aſſumptus fuerit, eget diminutione, & parciori cœna opus eſt. Si verò antè aſſumptus fuit, (quod notum erit ſi non ſumatur modo ſupra modum) neceſſum erit vti purgatione, quoniam malum iam in vaſis reſidet, nempe ſucci tenues, & acres facultatem irritantes, aut retinentem fugientes, quod copia quoque facere poteſt grauans. Hæc probè dicta ſunt, ſed illud dubium videtur. non enim ſequitur, ſudor plurimus adeſt ex ſomno, abſque manifeſta cauſa, ergo qui ſudat, plurimo cibo vtitur, aut purgatione eget: nam plurimus potus ſudorem multum adfert in ſomno, vt docet experimentum, ſed dices cibum, potum & cibum ſignificare modo. Cæterum id quoq; obſtare videtur, quòd potus acrimonia ſua poteſt ſudorem mouere, & cibus qui fuerit tenuis ſubſtantiæ atque acredinis particeps, fietque ſudor plurimus, ex ſomno abſque manifeſta cauſa, ac non ſignificabit cibum plurimũ, aut potum plurimũ, ſed cibũ & potum acrem ac calidum, qui irritat naturalem facultatẽ expultricem, & poros facile peruadit.

APHORIS. LXII.

Sudor plurimus frigidus, aut calidus ſemper fluẽs, frigidus maiorẽ, calidus minorẽ morbũ ſignificat.

COMMENTARIVS.

DE ſudore, qui toto morbo durat, quem ſemper fluere dixit, quoniam omnibus morbi temporibus fluit, vbi plurimus fuerit, morbum ſignificare maiorem aut minorem, pro cauſæ ratione teſtatur. Nam calidus ſudor à cauſa calida fit, & frigidus à frigida. Súntque morbi calidi breuiores, frigidi longiores, ſic & lib. 6. De mor. pop. parte 1. dixit: In Cranone dolores antiqui frigidi, noui verò calidi. Cauſæ namq; calidæ breuius ſuperantur, frigidæ tardius. Eſtq; morbus longior maior, & breuior minor, cum magnitudo de longitudine, vti & de vehementia & magis proprie dicatur. Plurimum autem dixit ac ſemper fluentem, nam paucus non poteſt longum ſignificare morbum, etiam ſi frigidus ſit, ſemper autem fluere voluit, vt non tantùm in ſummo morbi vigore fluat, quo tempore iudicantur morbi, ſed in aliis, vt in principio & augmento, vt copiam & redundantiam ſignificet.

Magnitudo.

Sudor plurimus ſemper fluens.

APHORIS. LXIII.

Febres quæcunque non intermittentes per tertium fortiores fiunt, magis periculoſæ, quouis tamen modo intermiſerint, ſignificat quòd periculo vacant.

COMMENTARIVS.

EX his quæ Gale. docet lib. 2. De diffe. feb. cap. 2. & nos in noſtris commentariis in eum locum patefecimus, apertè conſtat, febres quaſdam dici continuas, quaſdam intermittentes, continuas, lib. 1. De mor. pop. par. 3. Cõment. 2. Gal. bifariã dici teſtatur, aut enim continuæ ſunt quæ ad infebricitationẽ non deſinũt, aut ſunt illæ quæ ad iudicium vſq; nullam habent manifeſtã mutationẽ. Has nos appellamus ex Gal. præceptis continẽtes: illas verò quę cum continuitate habent acceſsiones, continuas. Intermittẽtes verò ſunt quæ remittũt, aut quæ ad infebricitationẽ perueniunt, & hoc ſecundo modo medici vtuntur appellatione intermittentis febris. Sunt autẽ in vniuerſum continuæ intermittentibus magis periculoſæ, tũ quòd perpetuò affligant, tum quòd nullũ alendi tẽpus oportunũ relinquant. Continuarum tamen quæ acceſsiones habent, quædã ſunt tertianæ continuæ, quædã quartanæ continuæ, quædam quotidianæ continuæ: & præter has ſimplices eſt hemitritæus, febris continua, ſed quæ habeat tertio quoque die incrementa. Præſertim coniunctis in idem tempus quotidianæ continuæ & tertianæ intermittentis acceſsionibus. De omnibus quæ cum continuitate habent tertianas acceſsiones, inquit: Febres quęcunq; non intermittentes per tertiũ fortiores fiunt, magis periculoſæ, comprehẽdens continuam tertianam, quam in cauſo contineri, lib 2. De diffe. feb. probauimus. & febrem hemitritæum dictam, quæ ſimili modo cum continuitate habet per tertiũ incrementa. Fuchſius in Cõment. huius apho. contendit Hippoc. ſententiam in prima par. apho. eſſe de hemetritæo, cum dixit febres non intermittentes, quę per tertium fortiores fiunt. Id verò probare nititur ex Hipp. qui lib. 1. De mor. pop. in 1. aeris conſtitutione dixit. Exercebant autem plurimos ipſorum pathemata talia: febres horridæ, continuæ: acutæ in totum quidem, non intermittentes, ſed modus erat tertianus. Hoc loco, inquit Fuchſius, hemitritæos dicit eſſe febres continuas acutas, tertio die grauius affligentes,

Febres continuæ bifa.

Fuchſius notatur.

Si

Si igitur hæ continuę sunt & tertio die affligunt magis, de eis erit apho. Rursus inquit:Periculosam dixit in aphor.febrem, de qua loquitur, & lib.1.De mor.pop.par.3.dixit:In semitertiana appellata fiunt quidem & morbi acuti,& est inter cæteras hæc maximè lethalis.de hac igitur vtrobique loquitur. Cæterùm si dictas sententias Fuchsius probè considerasset, facile inuenisset eas non aliud probare quàm quòd febres semitertianæ habent eam naturã quam voluit Hippo.in aphor.quia sunt continuæ increscentes per tertium, & periculosæ. Sed id non tollit quominus easdem conditiones habeant febres tertianæ continuæ, nam continuæ sunt,& per tertium fortiores fiunt, & periculosæ sunt. Non enim sunt continuæ febres absque periculo,teste Hippo.lib.1.De mor.pop.par.3. cum inquit: Sunt autem in febre cõtinua morbi acutissimi,& maximi, & grauissimi,& maximè lethales.& Gal.in comment.inquit:Acutissimi siquidem morbi & maximi,& grauissimi in propriè dictis synochis fiunt,atque in aliis nihilominus quæ per particulares incidunt accessiones,initia,incrementa, vigores & declinationes manifestas facientes, nec tamen ad integritatem desinentes, de quibus hoc loco intelligere satius erit. Ex his notum euadet Hippoc.in prima aphor.parte de omnibus continuis habuisse sermonem,quæ per tertium augentur,præsertim cum dixerit, febres quæcunque non intermittentes, quascunque colligens quæ habuerint dictas ab ipso conditiones,vt non intermittant,& per tertium fortiores fiant in secunda parte apho. de his quæ habent tertianas accessiones,sed intermittunt,inquit: Quocunque autem modo intermiserint,significat quòd periculo vacãt.siue enim multis siue paucis horis intermittunt, non fient ab inflammatione viscerum, neque à maligna intra vasa putredine, licebit quoque citra febrem eosdẽ alere. In summa tertianam periculo vacare Hippo.affirmat.lib.1. De mor.pop.par.3. dicens:Tertiana exquisita celeriter iudicatur,& non lethalis existit.

APHORIS. XLIIII.

Quibus febres longæ, his vel tumores vel ad articulos dolores fiunt.

COMMENTARIVS.

DE longis febribus atque salubribus apho. scribitur, pertinetque ad artem prædicendi, futuros abscessus aut dolores articulorum indicans in longis febribus. Quod vnica ratione comprobatur,qua febres longæ à crassis pendẽt succis, hi verò non nisi longo tempore superantur,solent autem crassi humores ad articulos transmitti iudicationis ratione:solent etiam & tumores alij,vti qui post aures fiũt,febres has iudicare. Hac de causa dixit,vel tumores,vel ad articulos dolores fiunt.Græca etenim littera sic legẽda,τουτέοισι ἢ φύματα, ἢ ἐς ἄρθρα πόνοι ἐγγίνονται.id est his vel tumores,vel ad articulos dolores fiunt.φυμα enim quamuis propriè significet tumorẽ in carnibus adenosis, qui celeriter tẽdit in suppurationem,hìc omnem tumorẽ significat,vti & lib.6.De mor.pop.par.1.sect.14.quo loco Gal. vocis significationem explicuit dicens,Ab his quæ ex terra nascuntur φύματα,homines appellauerunt præter naturam tumores,qui prorsus absq; causa externa fiunt. Diximus dolores, quamuis vt Gal.in Cõment.vult,vox πόνοι,læsionem,aut dolorem significare possit,lib.tamen Prog.3.sect.23.ὀδύνης, dixit,quo loco hanc eandem fere scripsit sententiam,dicẽs:Quibus febres prorogãtur salubriter affecto homine,neq; ob inflammationẽ, neque ob quamuis aliam causam manifestã dolore detinente, huic expectãdus est abscessus cum tumore ac dolore ad aliquem articulorum,maxime eorum qui sunt in parte inferiori. Quo loco vt ex nostris quoque expositionibus constare poterit,de febribus longis & salubribus loquitur,de quibus apho.pariter est intelligendus.Et abscessus dicit esse sperandos,si inflãmatio non vexauerit partem,cuius gratia febris prorogetur. Neq; etiam causa manifesta adfuerit, vt error ægri,aut tempus, aut habitatio:sperabitur autem abscessus cum tumore,aut abscessus cum dolore in aliquem articulorum:erit quoque abscessus is cum tumore. Sed tamen & locum exposuit ibidẽ dicens,Maximè eorum qui sunt in parte inferiori.Nosse etiam oportet aph. ac Prog. sententiam esse de his quæ magna ex parte eueniunt. nam & tales quandoque videmus coctione finiri, testis etiam est Gale. in Comment. citati Prognostici.

APHORIS. XLV.

Quibus tumores vel dolores in articulis ex longis febribus fiunt, hi cibis pluribus vtuntur.

COMMENTARIVS.

DE conualescentibus ex longis febribus loquitur,in quibus si aut tumores in quauis corporis parte fiant,aut in articulis dolores,prædicere licet causam esse vsum ciborum immoderatum.Cum enim quis liberatur à morbo,& verè conualescit,non relinquitur in corpore causa,quæ possit recidiuam facere,aut tumores & abscessus procreare.Quòd si in hoc corpore tumores tales eueniant, signum est abundantiam ciborum fuisse in causa. Est enim *Conualescẽtium tumores.*

frequentiss

frequentiſsimum id, nam conualeſcentes ex longis morbis calorem natiuum partium præcipuarum habent languidum,& ventriculũ frigidum,qui magnæ appetentiæ eſt cauſa.Quapropter cùm multi ex conualeſcentibus ſuæ appetentiæ obſequantur, plurimos cibos accipientes & ob langorem paucos ſuperare valentes,multitudinem aceruabunt,qua tranſmiſſa aut tumores patientur, aut in articulis dolores. Tumores conuertimus, ratione tradita in Comment.præcedenti.Quidam verò contendit partem illam, ex longis febribus, demendam eſſe ab Hippo.contextu. Nam verba illa; Ex longis febribus,ineptè poſita ſunt.Quòd enim febres longæ anteceſſerint,non ſolum non auget ſuſpitionem tumores à cibis multis euenisse,ſed potius minuit.Solent enim poſt febres longas tubercula euenire,ac perinde nihil tale eſt ad ciborum multitudinem referendum. Melius itaq; diceretur, ſi poſt febres non diuturnas,tubercula fierent,cibus erit in cauſa.docet itaque Hippo.modò (inquit ille) nihil aliud quàm multis quibus febres quæ præceſſerunt, iudicatæ ſunt perfectæ, ita vt nullos afferant abſceſſus,fieri eiſdem abſceſſus ob cibos multos.Cognoſces tamen tubercula non ſequi iudicationem, ſed cibos multos, ſi febre iudicata, perfectè & inclinante optimè, & elapſo tẽpore quo ſolent ex febribus abſceſſus fieri:vtentibus præcipuè multo cibo,fiant. Non vt Gale.voluit,ſi conualeſcentibus ex febribus fiant.Nam vt ipſe Hippo. teſtatur apho. 32. ſupra,conualeſcentibus fiunt abſceſſus,etiam ſine errore in cibis.hæc ille. Quæ omnia facilè dilues,ſi noueris Hippoc.mentem, qui in hoc apho.de conualeſcentibus verè loquitur, qui nullam habent internam cauſam ægrotandi,aut reincidendi in morbum.In apho. tamen 32. de conualeſcentibus loquitur,qui non ſunt in totum liberati à cauſa morbi,quoniam dixit: Si pars quæpiam laborauerit,qui verò talis eſt vt partem habeat laborantem,non conualeſcit verè ex morbo.In hoc igitur abſceſſus ſunt ſperandi ex reliquiis morbi.In eo tamen de quo loquitur in præſenti apho.cui nihil tale reliquum eſt ex morbo,cibum multum in cauſa fuiſſe putandum eſt. Cum verò dicit in febribus longis non augeri, ob id quòd longæ ſunt,ſuſpicionem ciborum multorum,quoniam in illis ſolẽt aliàs abſceſſus fieri, falſum eſt, ſi longæ febres fuerint integrè finitæ,& nihil ad recidiuam parans,ſit reliquum.In Gal.autem Comment.nihil eſt quod veritati repugnet.ſed eſt apho.perpetuò verus, de iis qui verè conualeſcunt ex febribus longis,qui languente ventriculo ob frigiditatem,multos cibos accipiunt, quos ſuperare non valent,ac deinde abſceſſus patiuntur.Auget itaque hac de cauſa ſuſpitionem multorum ciborum poſt febres longas probè finitas. ſolẽt autem hæ abſceſſus afferre, ſed antequam perfectè finiantur.

Quidam refutatur.

APHORIS. XLVI.

Si rigor incidat febre non dimittente, iam debili exiſtenti,lethale.

COMMENTARIVS.

Tota apho. ratio ex vnius verbi ſignificatione pendet teſte Gal.in Cõment.dixit enim Hippo.Si rigor ἐμπίπτῃ,id eſt incidat,non tamen dixit,ἐπιπέσῃ,id eſt inciderit,incidat enim,frequenter incidere ſignificat,inciderit verò,vel ſemel incidere indicat. Eſt autem lethale,inquit, ſi rigor ſæpe incidat, & febris non dimittat,& æger debilis ſit. Magna etenim imbecillitas facultatis cauſa eſt,vt ſæpe natura tentet humoris noxij vacuationem, eámque numquam aſſequatur. Rigor ſiquidem eſt totius corporis inæqualis concuſsio ac conquaſſatio.hanc ſolent manifeſtę aliquæ excretiones ſequi,& ægros a morbis liberare, vt infra apho.58.A febre ardenti habito rigore ſuperueniẽte ſolutio fit. At verò vbi facultas languet, cõmouet cauſam morbi, non tamen ipſam euacuat:& ita rigores multi ſucedunt manente adhuc cauſa,& febre & imbecillitate,quæ ſimul iuncta morbum ſignificant lethalem. Nã autore Hippo.lib.2. De mor.pop.decretoria quæ non decernunt, quædam difficulter decernunt,quædam verò lethalia ſunt. Hoc ſecundũ cum imbecilla facultate euenit,vt vult Gal. Cùm igitur rigores quidã eueniant incipiẽtibus acceſsionibus, vt in febribus tertianis, quãdoque in ſtatu morbi,quando vacuatione aliqua ſequenti morbus ſolui ſolet,quandoq; ſæpius repetit medio ipſo morbo,neq; perinde ſoluto,aut vacuatione morbificæ cauſæ ſequuta.De hoc tertio rigoris genere præſens ſcribitur ſententia.Non tamen oportet eidem quippiam addere,vt ille vult,dicens ſubaudiendum,cum dixit febre non deſinente,aut ſubleuata.Nam poſſet melius habere:neq; id eſt lethale ſignum. Id verò non opus eſt addere.nam Hipp.non dixit,ſi rigor inciderit.quod eſt vel ſemel incidere.ſed ſi rigor incidat,hoc eſt ſæpius repetat. Diuerſum eſt de rigore in ardentẽ febre ſuperueniente, qui ſecuto ſudore aut liberat.aut alleuiat febrem:is enim ſemel incidit, aut forte bis,non tamen ſæpe incidit ac repetit.nam qui talis eſt,nullam habet ſequentem euacuationem, quæ ſit effatu digna, quæve aut ſanare, aut leuare ægrum poſsit.

Rigor incidens.

APHORIS. XLVIII.

Excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ omnes malæ: ſi verò

verò bene processerint, bonæ aut per dei ectiones, aut per vrinas: si verò nihil eorum quæ conferunt excernitur per hæc loca, malum.

COMMENTARIVS.

TRium generum euacuationum mentionem habet in præsenti aphor. nempe sputi, deiectionis & vrinæ: nam ἀποχρέμψεις, sputa sunt autore Phauorino, hęc verò à faucibus & arteria aspera excernũtur. Solent autem hæ excerni praui coloris liuidæ, & cruentæ, & fœtidæ, & biliosæ. Hæ autem omnes prauæ sunt: nam liuidæ natiui caloris extinctionem significant: Cruentæ, sanguinis cõmixtionem, qui resudatione aut venæ alicuius apertione cum sputo miscetur. Fœtidę putridę sunt, & biliosæ synceram significant bilem aut parum saliuę mixtam. Has verò notum est longè à coctis sputis & bonis distare, ac perinde malas esse, prędsertim in febribus non intermittentibus, quales sunt quæ morbos acutos comitantur, aut morbi acuti sunt. In aliis namque aut non fient, aut temporis processu emendari poterunt. Quoniam tamen in vniuersum omnes vacuationes quę fiunt cum notis coctionis, bonę sunt, quamuis nigrę fiant & fœtidę, addit: Si bene processerint, bonę. bene autem procedere nihil est aliud quàm vacuari cũ notis coctionis. Tunc enim prauos succos à corpore vacuari cõtingit, & naturã valere, & morbificas causas superare. Quòd si tales vacuationes per deiectionem fiant aut per vrinã simili modo notis coctionis præcedentibus, bonæ erunt, & per crisim aut coctionem ægrotum liberantes. Quòd si nihil eorum quæ conferũt excernatur, erit malum. Mala sanè sunt, quæ cùm excernuntur, non conferunt. Cognoscimus enim bonam vacuationem, ex iis, quæ antecedunt, de quibus sunt coctionis notæ, ætas, regio, anni tempus, & euacuati species. Deinde verò ex conferentia & bona tolerantia.

Sputa varia.

APHORIS. XLVIII.

In febribus non intermittentibus si exteriora frigida fuerint, interiora verò vrantur, & sitim habeant, lethale.

COMMENTARIVS.

IN febribus nõ intermitentibus ex insigni quodã symptomate docet prædicere lethalem affectum. Symptoma verò est, interioribus exustis exteriora refrigerari. Addit tamen, & sitim habeant, quod accidens necessariò sequitur ad partium internarũ exustionem, ac propterea ea pars videtur abũdare, & Gal. eius partis nullã habuit in Com. mentionẽ. Si verò fieri posset vt interioribus exustis sitis nõ adesset, nihil etiam referret ad aph. veritatem: lethalis nãque foret febris in qua extremis refrigeratis interiora vrerẽtur, etiam sine siti. Dixit tamen, in febribus non intermittentibus, quamuis vt Gal. in Com. inquit, neque vidit, neque animo cõcipi potest, id accidens euenire in aliis quàm in febribus non intermittentibus, dicetur tamen per pleonasmũ, vt & ipse lib. 3. De articulis dixit: Vertebræ quæ in spina, quãuis alibi non sint vertebræ. Fallitur igitur ille qui putat febribus intermittẽtibus id accidẽs euenire, ac sine periculo. licet enim in febribus intermittentibus, incipientibus accessionibus extrema refrigerentur, interiora nõ vruntur. Accẽditur tamen calor deinde, ac prius in interioribus, sed nondum vrens, antequã externæ partes incalescant. Causa verò accidentis est, teste Gale. quoniam partes internæ per ardentes malignas inflãmationem patiuntur. hæc verò calorem ad se cõuellit instar cucurbitulæ, simul & sanguinem, partibus externis frigidis & exanguibus relictis. An tamen lipyriæ febres sint illæ quæ fiunt ex internis inflammationibus, cum refrigeratione externarum partium: an illæ quæ sine inflammatione fiunt cum prædicto symptomate, an omnes in quibus internis exustis extrema refrigerantur, quãuis ex natiui caloris imbecillitate eueniat. Nos in commen. cap. 7. lib. 2. de differ. feb. apertè docuimus nominum significationẽ apud Hipp. & apud ipsos posteriores, sectio. 7 sequenti aphor. 1. similis habetur sententia, cum dixit: In morbis acutis frigus partium extremarũ, malum. Morbos acutos dixit, quos hîc, febres non intermittentes: nam acuti morbi tales febres adiunctas habent. Verùm in his aphor. non explicuit quas partes exteriores appellet, neque qua ratione agnosci possint internæ exustæ. Progn. tamen 4. lib. 2. integerrimam scripsit sententiam, cui nihil addendum aut detrahendum est, in hunc modum: si caput, manus ac pedes frigidi sunt, ventre costísque calentibus, malum est. Frigidas sanè explicauit, & ventrem ac costas tangi pręcepit, vt partes internas exustas significaret ventrem & thoracẽ. Posset autẽ id symptoma non tantùm viscerũ inflãmationem significare, sed natiui caloris defectũ, aut vehementẽ aliquem dolorẽ, citra inflãmationem: à talibus enim rigere, & extremas partes refrigerari videmus. Fit etiam vt calor natiuus nõ valde deficiat, sed opprimatur, & inde dictum symptoma sequatur: per febres in quibus interiora vruntur.

Febrium cõtinuarum lethalis nota.

Refrigerari extrema externis exustis unde.

ZZz

APHORIS. XLIX.

In febre non intermittente si labrum, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertatur: si non videat, si non audiat, iam debili existente, quodcunque horum fiat, mors proxima est.

COMMENTARIVS.

Præsagia mortis proximæ.

AD artem prædicendi spectat hęc sententia, qua docet lethalem dispositionem, ac propè mortem futuram, si in febre nō intermittente peruertatur labrū, aut palpebra, aut superciliū, aut oculus, aut nasus: si pręter hęc non videat, aut nō audiat, ęgro debili existente. Ab animali facultate, quæ à cerebro oritur, indicia hæc desumuntur. Facultas autem animalis quædam est sentiens, quædam loco mouens, vtriusque læsionē signi ficauit. Peruersio enim conuulsione fit, aut resolutione, conuulsio ab inflāmatione, aut tumore scirrhoso, aut à frigiditate, aut à siccitate, scirrhus non affert hæc in acutis morbis, & febribus non intermittentibus. Inflammatio in origine neruorum, ac propè cerebrum, lethalis est. Nimia frigiditas demortuam significat vitalem facultatem. Nimia siccitas immedicabilis est, atque conuulsio inde orta: resolutio impotentiā significat. si verò præter hęc animalis facultas sentiens ita laboret, vt non videat, vel non audiat, & debilis æger sit, quodcunque fiat, mors proxima est. Cùm dicit, iam debili, intellige ægro, aut corpore, vt in quibusdam legitur. Id tamen necessarium puto, vt præsagium verū sequatur mortis proximæ: sine langore etenim ęgri mors significatur, sed non proxima. Tum etiam quoniam ægro non debili non esset mors necessaria. vbi quodcunque eorū accidisset, quę ab Hipp. scribuntur, nempe palpebræ resolutio, aut conuulsio. Quāuis & illa pars: Quodcunque horū fiat, posset partem illā referre, si non videat, aut nō audiat, ac si dixisset: Si ei cuius palpebra, oculus, labrum aut nasus peruersa sunt, quoduis horū acciderit, videlicet vt non videat, aut non audiat, imbecillo existente, mors proxima. Atque erit sensus verus. Si enim laborante animali facultate mouente, superueniat labor animalis facultatis sentientis, mors proxima est. Maior enim labor, maiórque imbecillitas partis necessaria est, vt animal sensum amittat, quam ad amissionem motus: nam ad motum maior exigitur facultas, quàm ad sensum. Dixit in febre non intermittēte, aut quoniam hæc rarò admodum fiunt in febribus intermittētibus, aut quoniam in eis, etiam si fiant, non afferunt mortem: aut quoniam hæc desumpta sunt ex Prog. 8. lib. 1. vbi sic scriptū reliquit, Si tamen retorta fiat, vel liuida, vel pallida, vel palpebra, vel labrum, vel nasus cum aliquo ex aliis signis: nosse oportet morti proximum esse. In Progn. tamen de morbis acutis loquitur. Quod dixit: Cum aliquo ex aliis signis, idē est, & quod in apho. dixit: Iam debili existente. Ad huius aphor. intelligentiā non parum conducent quæ à nobis in Prognostici expositione dicta sunt.

APHORIS. L.

Vbi in febre non intermittente difficultas respirandi, & delirium fiat, lethale.

COMMENTARIVS.

Diffic. respir. & delir. cum febre, letha.

DIfficultatem spirandi cum delirio, signum lethale esse dicit, in febre continua, quāuis rarò sine ipsa, hæc symptomata eueniāt, ac videatur pleonasmus, vti & in apho. 43. supra. Hęc tamen duo symptomata in vera phrenitide adsunt, atque in ea quę oritur à septi transuersi inflāmatione, sed sunt diuersi generis. In phrenitide namque, quæ sine thoracis & partium respirationi seruientium læsione fit, species difficilis respirationis est magna, & ex longis interuallis quam magnam ex longo tempore dixit lib. 1. Prog. & lib. 6. De morb. pop. parte 2. appellauit eandem μέγα ἀραιόν, id est magnam raram. Cū enim delirantes sui muneris obliuiscuntur, raram faciunt respirationem, deinde tamen coacti vrgente vsu non possunt non efficere eandem magnam: de hac respirandi difficultate credendum est loquutū Hippocrat. quoniam in phrenitide adest, de qua in aphorismo scribitur. cerebri autem inflammatio lethalis est. Posset etiam significare septi transuersi inflammationem, in qua delirium adest perpetuum, & difficultas respirandi, sed hęc parua frequens est, nisi fortè vincente delirio immixta sit hęc inspirandi difficultas, cum ea quę sequitur delirium, vt docet Gale. lib. 2. de diffi. respirationis, exemplis, de quibus est Dealcis vxor, lib. 3. De morb. pop. par. 3. de qua inquit: Decimoquarto spiritus magnus, rarus, & rursus breuis pyra. Possent quoque prædicta symptomata fieri simul euenientibus duabus inflammationibus, altera in cerebro, altera in partibus respirationi seruantibus, essetq; species respirationis modo dicto mixta. Cæterùm qui de respirationis difficilis generibus integram notitiam habere voluerit, præter ea quæ à Galeno dicta sunt, lib. de differ. respi. legat quæ scripsimus in expositione 20. lib. 1. Prognostic.

Phrenit. respiratio.

APHORIS. LI.

In febribus abscessus qui non soluunt ad primas indicationes, longitudinem morbi significant.

COMMENTARIVS.

PLanum eſt quod Galenus in comment. dixit, ſententiam hanc non indigere Hippocr. admonitore. Nulli ſiquidem dubium eſt, ſi febris aliqua iudicetur per abſceſſus, & non liberent ægrum à febre, morbum longum futurum, ſignum etenim eſt, aut imbecillam eſſe facultatem quæ non valuit humorem peccantem excernere, aut ipſum eſſe adeo multum, vt non ſuperetur à facultate valenti, aut vtrunque. Cùm igitur abſceſſus fiant aut à tenuibus humoribus & facultate languida: aut à craſsis, ſed valente facultate, & aliquando ab vtriſque, ſi mediocris fuerit facultas, vt lib.3. Prog. in annotatione in 24. Cõmen. docuimus. Si tenues ſunt & facultas nõ valida ſolet per abſceſſus morbos tales finire, ſi eos non finit, plurimum languida erit, & ita longo tempore egebit ad finiendum morbum, ſiue coctione, ſiue iudicatione. Si facultas aut mediocris eſt aut valida, & abſceſſus imperfecti fiunt, aut ob multitudinem cauſæ, aut craſsitudinem, aut frigiditatem, longo tempore opus erit, vt quod craſſum & frigidum, aut quod multum fuerit vincatur. Nam & lib.2. De mor. pop. dictum eſt, Decretoria quæ non decernũt, quędã difficulter decernunt, quędam verò lethalia ſunt. Difficulter autem excerni, id eſt longo tempore egere, & multo negocio. Hinc palam fiet non eſſe opus ad aphoriſ. veritatẽ addere, vt quidam voluit, aut magnopere ſedant, vbi dixit, non ſoluunt. Nam ſi abſceſſus non ſoluunt febrem, quamuis ipſam minuant valde, id ad facultatem, morbi cauſam referendum, quorum vtrunque, vt diximus, morbum afferet longum. Pręterea ſi quod reliquum eſt poſt abſceſſus, eſt multum, multo eget tempore vt ſuperetur: ſi paucum, cum facultas quæ tentauit iudicationem non voluerit id reliquum tranſmittere ad locũ abſceſſum patientem, languida erit, hæc verò longo tẽpore eget ad ſuperandum quod reliquum eſt. Nemini quoque dubiũ, legi debere, non ſoluunt, vbi Græcè legitur, μὴ λυόμενα, nam ſi, non ſoluuntur, legatur, inepta admodum foret ſententia, qua Hippo. dixiſſet, In febribus abſceſſus qui non ſoluuntur ad primas iudicationes: non enim ſolui ſolent abſceſſus in iudicationibus, ſed ipſi vt iudicationes morbos ſoluere. Quid autem ſignificet per primas iudicationes, nõ eſt dubiũ. nam ſolent morbi multas facere iudicationes in multis diebus, & de prima loquitur, in qua ſi ęgrũ abſceſſus nõ liberant, morbus longus erit futurus. Quod experimentũ docet, ac ferè nunquam fallit ſententia.

APHORIS. LII.

Quicunque in febribus, aut aliis languoribus ſponte illachrymant, nihil abſurdum: quicunque verò non ſponte, abſurdius.

COMMENTARIVS.

DE his quæ in febribus eueniunt præſagia proſequitur, lachrymas ſponte venientes dicens, nihil abſurdum ſignificare, nõ ſponte verò ſi euenerint, abſurdius eſſe, hoc eſt abſurdum aut malum eſſe. In febribus dixit, aut aliis, ἀῤῥωστίῃσι, id eſt, langoribus. Sic enim morbos appellant Græci, & Latini languentes, appellant ægrotos, & morbos languores, κατὰ προαίρεσιν, id eſt ſponte & voluntariè, cui oppoſuit, μὴ κατὰ προαίρεσιν, quod Prog.6. lib.1. dixit ἀπροαιρέτως, id eſt inuoluntariè, aut ſine electione. Quando igitur quiſpiam volens, aut in febribus, aut in aliis morbis lachrymas fundit, nihil malum indicat, ſed cauſam quæ ipſum ad fundendas lachrymas mouit. Quãdo verò nolens id facit, malum eſt, ſi non eueniat ob aliquam cauſam prægreſſam, vt fumum, ventum frigidum, aut ſimile quid, quod oculos mordeat, aut ob cauſam quæ ſit oculi morbus, vt lippitudo, aut palpebrarũ aſpredo. Quãuis neque id ſemper malum ſit, vti cum lachrymæ manant in morbis acutis poſt coctionis ſigna, iudicantes fluxum ſanguinis narium apud Hipp. lib.1. De morb. pop. parte prima, in tertia aeris cõſtitutione, cùm inquit: Quibus in febribus acutis, ac magis ardentibus ſpontaneæ erũpunt lachrymæ, his è naribus ſpectare oportet ſanguinis eruptionem, ſi in cæteris perniciosè non habuerit. Nam qui vitiosè habent, his non ſanguinis eruptionẽ, ſed mortem ſignificant. Perniciosè non habere eſt bene habere, atque ſigna coctionis antecedere. Vitiosè tamen habere malum eſt, vt lib.6. de morb. pop. par.1. cùm inquit: Lachrymæ ſi in acutis morbis cum æger incommodè habuerit, ſponte manent, bonum: non ſponte verò ſi præterfluant, malum. Huius cauſa eſt imbecillitas facultatis retentricis & calor in cerebro colliquans. Nos in expoſitione 33. lib.3. Progn. ſignificationes omnes quæ ex lachrymarum effluxu ſumuntur, abundè percurrimus, ad quem locum legentes remittimus, ea nãque de cauſa multa quæ ibidem diximus prætermittimus.

Lachrymæ ſponte uenientes.

APHORIS. LIII.

Quibus ſupra dentes per febres mucores fiunt, iis vehementiores ſunt febres.

COMMENTARIVS.

IN febribus validioribus calor vehemens ſolet exiccando facere glutinoſam, ac viſcidam pituitam dentibus adcreſcere, & ſupra dentes agglutinari, ita vt opus ſit aceto,

Mucores dentium in feb.

aut vino os diluere, vt dentes mundentur, & ideo vt ſignum ſcribit febris vehementioris, ſi dentibus mucores hæſerint. Solent autẽ huiuſmodi mucores non tantùm hærere per febres vehementiores,ſed paulò pòſt denigrari. Diximus, vehementiores, quoniam Græcè legitur ἰσχυρότεροι,legitur tamen in quibuſdam ἰσχυροὶ,id eſt fortes aut vehementes,ac nihil refert hoc aut illo modo legas, idem enim ſignificat, pituitam videlicet à calore valido ſiccatam.

APHORIS. LIIII.

Quibus diu tuſſes ſiccæ leuiter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non admodum ſiticuloſi ſunt.

COMMENTARIVS.

Tuſſes ſiccæ.

TVſſes parùm durantes non poſſunt extinguere, aut admodum minuere ſitim, quæ in febribus,ardentibus adeſt, ſiquidem hæc vehemens eſt autore Hippoc. qui lib.4. De rat.vict. acutorum explicãs ſigna febris ardentis dixit: Vrgẽtque ſitis vehemẽs,tuſſes præterea ſiccæ ſunt per quas nihil effatu dignum ſpuitur. Leuiter irritantes dixit, propter validas tuſſes, quæ à thoracis & pulmonis morbis excitantur, & à fluxionibus bilioſis à capite in fauces, à quibus nihil effatu dignum quandoque excernitur. hę nãque non mitigant ſitim, ſed eam validiorẽ efficiũt,& partes thoracis, pulmonis & aſperæ arterię,labore calefaciũt & exaſperãt magis. Tuſsis tamẽ,ſicca leuiter irritãs,ac diutius perſeuerans in febribus ardentibus ſitim mitigat, ac minuit. quoniam per eam à partibus proximis exprimitur pauca quædam humiditas, quæ lenit oris faucium & aſperæ arteriæ aſpredinem & inæqualitatem. Lib.tamẽ 6.De mor.po.par.2.dixit. Tuſſes ſiccę leuiter irritãtes non valde ſiticuloſę exiſtũt,neq; linguę arefactę nõ à ferino, ſed à vento,quod liquet. Quod dixit,non valde,in hoc loco,& in aph.præſenti, Gal.explicat in Com.eius loci dicens: οὐ πάνυ τὶ,& idem eſt quod οὐ κατὰ λόγον,id eſt,non valde,idem eſt quod nõ ſecundum rationẽ,ac ſi diceret,non omnino ſiti priuãtur, ſed non habent eam pro febris ardẽtis ratione. Sed in pręſenti ſententia explicuit quam tuſsim intelligat,non enim à ferino, id eſt malignam & quæ ob malos morbos eueniat, ſed eam quæ ab aëre frigido,quoniam inſpirantes ipſum ſtatim tuſsiunt,& partes aſperæ redditæ à frigore leniuntur,& ita ſitis minuitur. Hipp.itaque atque Gal.in Com.loci citati,de ea tuſsi tantũ ſententiam illam,& hunc apho.exponunt,quæ ab aëre frigido commouetur. Ego ſane verũ inuenio quod ipſi volunt,tuſſes illas ab aëre frigido motas facere,quod in ſententia dixit,hoc eſt ſitim mitigare. Verùm pari modo euenire video quotidie in ardẽtibus febribus tuſsim moueri à nimia faucium & aſperæ arteriæ ſiccitate exaſperante & inæqualiter afficiente partes illas,& tuſsim eam paruã eſſe & durare, & humiditatem ex partibus adiacentibus & capite trahere & ſitim imminuere. Quod experiẽtur ęgri clauſo ore, neq; ea parte tracto frigido aere: nam & tunc ob ſiccitatẽ inæqualẽ tuſsiẽt,& quod diximus eueniet. Simplices nãque intẽperies inæquales & fientes triſtẽ concitant ſenſum,& inde tuſsim,quę dicto modo ſitim mitigat,& tuſsis hęc non commouetur à frigido vẽto.

Tuſſes non à ferino.

APHORIS. LV.

In adenum inflammationibus febres omnes malæ, præter diarias.

COMMENTARIVS.

Bubo.

DIxit in adenum inflãmationibus,quoniã Gal.lib.2.De arte cur.ad Glau.cap.1.dixit: Bubo carnium adenoſarũ inflãmatio eſt. Dixit autem Hipp. ἐπὶ βουβῶσι, id eſt, in bubonibus. Impropriè igitur vertunt quidam, ex inguinum tumoribus, quoniã bubo non tantum in inguinibus,ſed etiam in aliis fit. Pręter id quod non ſemper fiunt febres ex tumoribus,aut inflãmationibus adenum,ſed ſępius inflãmationes adenũ ſequuntur febres. Non recte etiam vertunt,In adenũ tumoribus,quoniam bubo nõ ſignificat omnẽ adenum tumorem ſed calidum,quẽ inflammationẽ dixit Gal. Cum huiuſcemodi inflãmationibus fiunt quædam febres diariæ, quędam putridæ. Malas autẽ dicit omnes præter diarias. Diariæ neque cauſam habent manifeſtam, dolorẽ cum vlcere in extremo aliquo mẽbro. Quę enim abſq; eo fiũt,malę ſunt,inquit enim Gal.li.1.De arte cur.ad Glau. ca.2.de diariis loquens,Et quæ ex adenum inflãmationibus febres ortum habent,ex hoc genere ſunt, præterquam ſi abſque vlcere fiant manifeſto, tunc enim ſuſpitionem afferunt & nullo modo mites ſunt. Ratio manifeſta eſt,nã quæ fiunt ex bubonibus febres, vbi nõ fuerint diariæ, à nimia redundantia fient, quæ in vaſis febres putridas facit. Tanta autem eſt vt & in vaſis permaneat quod febrem efficiat, & ad adenas mittatur, quod inflãmationem generet,quandoque verò non tantùm cum putredine magna intra vaſa hæc fiunt, ſed etiam cum viſcerum inflammatione,& ob id malæ.

Febres ex adenum inflam.

HIPP.

Febricitanti sudor superueniens febre non deficiente, malum: prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem.

COMMENTARIVS.

SOlent febres iudicari sudore perfectè, qualis sudor est is cuius meminit Hipp. lib. 1. Prog. atque est primus eo loco, cùm inquit, Sudores optimi quidem sunt in omnibus acutis morbis, quicũque in diebus decretoriis fiunt & integre febrem sedant. Sunt autem secundo loco qui quamuis febrem non sedent, ipsam in meliorem statum mutant, de quibus secundo loco dixit: Boni verò quicunque ex toto corpore procedentes fecere vt homo facilius morbum ferret, est quoque is sudor autore Gale. in die decretorio factus. Sed dices hæc duo non stare, nam in Prog. hunc sudorem bonum dixit, in apho. tamen in vniuersum malum dixit, Si sudor superueniat non deficiente febre, non deficit tamen quamuis in melius faciat mutationem. erit igitur malus sudor is quem tamen bonum in Progn. statuit. Cæterùm aliud est sudorẽ esse bonum in ratione causæ, aliud in ratione signi, sudor enim qui à toto corpore procedens non liberat ægrum, sed in melius mutat, bonus est in ratione causæ, quoniam bene facit, & id voluit in Prog. In ratione tamen signi malus: quoniam morbum longum futurũ significat, quod dixit in aphoris. Nam cum dixit malum, non absolutè malũ pronuntiauit, sed statim quàm malum sit explicuit, morbi longitudinem significare docens, quamuis per ipsum æger melius habeat. Quapropter nihil deficiet in apho. Nam sudor talis multam significat humiditatem. Erit igitur malum, quia significat morbum futurum longum, & significat morbum logum, quoniam multam significat humiditatem, quam natura tentauit vacuare, non tamen potuit. Sunt autem huiuscemodi sudores veluti decretoria quæ non decernunt quorum quædam difficulter decernunt, & quędam lethalia sunt, autore Hipp. lib. 2. De mor. po. Sed quare hic longitudinem morbi significare dixit tãtummodo, non autem addidit, quosdam esse lethales? Copia namque humorũ cum imbecilla facultate, non longitudinem sed mortem significat. At verò Hippocrat. cum morbum longũ significare dicit, signum aliquod, id vbi morbus salutaris futurus sit, est audiendum. Docet enim significare morbum longum ex copia materiæ. Copia tamen non efficit longum morbum eum qui lethalis est, sed salubrẽ. Siquidem humor multus qui prauus est, quíque superari non debet, ob multitudinem citius interimet. Si tamen superari debeat, vt saluetur eget longo tempore. Ita aphoris. 40. suprà dictum est, & vbi in toto corpore mutationes, etsi corpus infrigidetur ac rursus calefiat aut calor alter ex altero fiat, morbi longitudinem significat. Galen. in Comm. de salubri morbo intelligendam vult sententiam, quoniam, inquit: Variæ dispositiones diuturniores semper sunt, quàm quæ sunt vnius modi cum non posit natura in paruo tempore multas conficere dispositiones. Sic etiam & Prog. 23. libro 2. dixit: Variegatæ deiectiones his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales. Sunt enim lethales, vbi prauę admodum à natura fuerint, & vbi facultati languenti occurrant: si tamen valida fuerit & salus speretur, lõgus futurus erit morbus vt Gal. in Com. eius loci docet dicens: Deiectio variegata multas indicat affectiones, & ob eam rem tractu tẽporis eget ad coctionem. Pręsens quoque apho. docet vbi sudor superueniens febrem nõ sudauerit, longitudinem prædicere in salubribus febribus, quas materiæ copia longas perpetuò fecit. In his enim si æger ad salutem perducendus est, copia humorum superari debet, & longo æget tempore. Erit quoque hinc cognitum, apud Hipp. signum id quod longum morbum significare dicit, in salubribus morbis vim habere, quãuis ipsum in diuersis dispositionibus longitudinẽ significet, aut mortẽ, vti decretoria quę non decernũt, & in Prog. citato deiectiones variegatę, quas dixit diuturniores aliis & nihilominus lethales, pro corporũ & affectuũ differẽtia.

Sudor optimus.

Sudor bonus.

Signa longorum morborum in salubribus uim habent.

APHORIS. LVII.

Vbi quis conuulsione, aut distentione molestetur, febris superueniens soluit morbum.

COMMENTARIVS.

QVoniam in Com. apho. 26. secti. 2. hic abũdè à nobis expositus est, breui hunc com. absoluemus. Hip. in hac sententia omnẽ cõuulsionis specię cõprehendit. sunt enim omnes tres, retractio musculorũ ad anteriora, appellatur emprosthotonos, ad posteriora opisthotonos, & hæ duæ comprehenduntur in conuulsione, atq; vt tertiam significaret dixit: aut distẽtione, quæ appellatur tetanus, siue vtrinque rectractio, aut conuulsio. Docet tamen his omnibus febre superueniente, morbum solui. Loquitur enim de cõuulsionibus quæ fiunt ab humore, non de his quæ sequuntur magnas ac vehementes febres quæ & siccæ sunt, & curari nequeunt. Constat autem id, siquidem superueniente febre

Conuulsionis tres species.

dixit,quam non oportet præfuiſſe,aliàs non ſuperueniſſet. Quando igitur ſuperuenit, non autem præfuit conuulſio,ab humore pendet,& febre ſuperueniente morbus curatur.Nam febris diſcutit humiditatem,& coquit frigiditatem,vt Gal.vult in Commen. Quamuis non recte dicatur frigiditatem coqui,ſed potius humorem frigidum.Atque id eſt memoria dignum,febrem humores coquere.frigidi etenim humores à calore natiuo ſenſim coquuntur,iuuatur autem non parum à calore febrili ad eam coctionem, quæ eſt naturæ ſuperamentum,per quam humor qui coquitur à natura ſuperatur,& coctus deinde excernitur. Hæc verò præter coctionem admixtam habet putredinem. Ad eam tamen qua boni ſucci generantur,aut ex ipſis corpus alitur,& ad eam qua fit in bonum humorem mutatio ex prauo,quam dicimus correctionem,aut ad benignam reductionem,nullatenus calor febrilis eo adiuuat,ſed totum opus natiui caloris eſt.

APHORIS. LVIII.

A febre ardenti habito,rigore ſuperueniente ſolutio.

COMMENTARIVS.

Rigorũ differentiæ.

SVnt ex rigoribus quos nulla ſequitur vacuatio,etiam ſi adfuerit totius corporis cõquaſſatio.Ex his tamen quos manifeſta vacuatio ſequitur,quidã fiunt in die decretoria & notis coctionis præcedentibus: quidam ſine his illi quos nulla ſequitur vacuatio,non liberant à febre,quamuis ſuperueniant febri,quoniam morbi materiales cauſæ vacuatione curantur.Si tamen rigores vacuatio aliqua ſequatur,non tamẽ in die decretoria,non ſolet morbũ curare,vt aphoriſ. 29. ſuprà dixit. Quæ verò vacuationes ſunt ſine coctionis notis,inutiles ſunt,aut non liberãtes,aut cum periculo recidiuæ. Quum verò rigor ſuperuenit febri ardenti,eum tamen ſequitur ſudor, aut vomitus bilis, aut eiuſdem deiectio,aut ex his plura, febris ardens quę à bile originem trahit,ſoluitur.

APHORIS. LIX.

Tertiana exquiſita ſeptem periodis iudicatur,quo ad longiſsimum.

COMMENTARIVS.

QVam rationem habet febris quotidiana intermittens ad quotidianam continuam, eandem habet febris tertiana intermittens ad febrem ardentem. nam hæc eſt vere tertiana continua,vt in commentariis noſtris in lib.2.De diff.feb. abunde monſtrauimus.Eſt autem exquiſita tertiana quæ à bile putreſcente oritur, cui nullus alter humor eſt mixtus.Hæc ſi intra vaſa putreſcat,tertianam continuam, ſiue cauſum efficiet: ſi verò putreſcere incipiens extra vaſa pellatur, intermittentem. Exquiſita præter hæc dignotiones habet,quæ ſumuntur à temperatura,ætate, anni tempore,& regione. Quæ non ſunt huius inſtituti: ſed id tantum monſtrare tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus finiri,quoad longiſsimum.Habet enim febris omnis bilioſa breues acceſsiones & paucas.Breues,nam non ſolet febris tertianæ exquiſitæ acceſsio duodecim horarum ſpatium prætergredi:Paucas,quoniam vltra ſeptem acceſsiones non prorogatur. Habéntque febres tertianæ tantum impuritatis,quantũ aut acceſsiones ſunt quàm duodecim horarum lõgiores, aut quàm ſeptem,plures. Cauſa ad humoris bilioſi tenuitatẽ, paucitatem,& calorem refertur.Tenuis etenim eſt bilis ac calida valde,pauca verò colligitur antequam à vaſis pellatur.irritat enim breui ad excretionem naturam.Simile euenit in febribus ardentibus exquiſitis,nam hæ ſeptem diebus iudicantur, quoniam ſunt de morbis peracutis. Qualis tamen eſt numerus dierum in febribus continuis, talis eſt numerus acceſsionum in febribus intermittentibus, & vt illæ in ſeptem diebus, ita hæ cum fuerint bilioſæ, & exquiſitæ, in ſeptem periodis abſoluuntur. Eſt autem periodus tempus acceſsionis & interualli,quæ ſex continet tempora,principium,inæqualitatem,augmentum,vigorem,inclinationem,& interuallum,ſiue infebricitationem. Dixit autem, quoad longiſsimum limitẽ:poſtremum ſtatuens. Quamuis nihil vetet ante id finiri febres tertianas exquiſitas ob humoris tenuitatem,paucitatem,& calorem, accedẽte ægri naturali facultate robuſta, & meatuum apertione. Quemadmodum & cum Hipp.dixit acutos morbos finiri die quartadecima, quos ante ipſam ſæpius finiri nihil prohibet: ita modo de tertianis exquiſitis dixit,ſeptimã acceſsionẽ eſſe finem:& veluti poſtremum limitem, quamuis ante ipſum finiri ſæpe videantur.

Tertiana exquiſita.

Tertianæ exquiſitæ terminus.

Periodi tempus.

APHORIS. LX.

Quibus in febribus aures obſurduerint,iis ſanguis è naribus fluens,aut aluus perturbata ſoluit morbum.

COMMENTARIVS.

SVprà apho.28.de biliosis surditatibus voluit hanc sententiam veram esse,non autem de omnibus vera est,sed de illis quæ per consensum fiunt,quare in febribus, modò dixit,& quoniam sæpe in ipsis surditates consensu totius corporis, intermedio capite fiũt.Iudicãtur autẽ causa vacuata,aut reuulsa,ea videlicet quæ nondũ pręfixa & firmata est,sed firmari parata,aut vacuatione, aut deriuatione,quæ fit fluxu sanguinis nariũ, siue ventris perturbatione:vtriusq; meminit Hipp. dicens,per hæc à surditate liberari.

Surditatum iudicia.

APHORIS. LXI.

Febricitantem nisi in diebus imparibus febris dimiserit,solet recidiuare.

COMMENTARIVS.

GAl.in Com.putat hunc apho.esse adscriptum, quoniam non tantùm in diebus imparibus videmus multos febricitantes iudicatos, sed in paribus veluti quarto, quamuis rarò.14.tamẽ,20.& 40.frequenter.Præterea Hippo.hos dies inter iudicatorios annumerat in Progno.& in lib.de mor.popu.Quam ob rem, rectè admodum Gale.in Commen.præsentis aphor.vnum duorum affirmat,aut adscriptum esse aphor.aut pro imparibus legẽdum,decretoriis,ita vt velit febricitantẽ nisi in diebus iudicatoriis febris dimiserit,solere recidiuare,lib.verò 4.de ratione vict. acut.dierum impariũ naturã considerare pręcepit,dicens:Maximè verò numerus impar est obseruandus,quoniã hi dies in hanc aut illam partem conuertere faciunt ægrotantes. Verum sanè dixit Hippo.dies impares vim habere iudicandi in hanc,aut illam partẽ,ægrotantes, præsertim in acutis morbis,sed hoc loco non abstulit vim iudicandi à diebus paribus,vti in præsenti apho. neque apho.sententiam confirmat. In quo nullo pacto per impares iudicatorios intelligere debes,vt quidam.nam si per impares voluisset significare iudicatorios,malè Gal. exclusisset aphor.nam vera est in vniuersum sententia,morbos qui non iudicantur in diebus iudicatoriis,facere recidiuam,& lib.Progn.idem docuerat. Præterea si idem esset dixisse impares & iudicatorios,malè Gal.dixisset.Melius itaq; est pro imparibus scribere iudicatoriis,vt quibusdã visũ est. Sed dices,qua ratione Gal.li.4.de rat.vict. in Com. loci citati,inter impares annumerauit in acutis 3.& 5.& 7.& 9.& 11.& 14.& 17. & in longis,60.& 80.in mediis 20.& 34.& 40.verè Gal.eo loco nõ annumerauit hos imparibus, sed eis qui in hanc aut illam partẽ faciunt mutationem. Quãuis enim impares dixerit, ἑτεροῤῥοπίας, non omnes ἑτεροῤῥοπίας, id est in hanc aut illam partem vertentes, vult esse impares, sed multos pares. Dixit enim: Dies impares multa pollere virtute, non simpliciter,sed in acutis morbis est intelligendum,quòd insignes in vtranque tum salutem tum mortem faciant mutationes,id enim significat vox,ἑτεροῤῥοπίας, id est in hanc aut illam partem mutationem facientes. In acutis quidem hi sunt. Hæc pars hi, non impares,sed quos dixit, ἑτεροῤῥοπίας, refert,vt exemplũ docet,in quo multos pares dies annumerat. Sed dices rursus,quare Gale.postquam dies omnes prædictos in eo Com. annumerauit,addit, impares autem & hi,cum tamen inter eos sint 14.& 20.& reliqui. Dicemus quod Gal.de Hipp.apho.dixit modo, aut litterã eam additã esse,quod existimo,aut pro, περιτταὶ δὲ καὶ αὗται,legendũ κριτικαὶ δὲ καὶ αὗται,hoc est,iudicatorij autẽ & hi.

Iudicia in diebus pari.

APHORIS. LXII.

Quibus in febribus morbi regij superueniunt ante septimum diem, malum.

COMMENTARIVS.

AD partem artis prognosticam pertinet præsens sententia, qua docet in febribus malum esse morbum regium ante septimum diem euenire. Icterus Latinis regius morbus dicitur,& auriginosus,per eum nanque morbum vel vt rectius dixerim, eius symptomatis ratione,cutis color vitiatur & oculorum album,degenerant tamen in pallidum colorem, bile ad cutem ex vasis transfusa. Transfunditur autem in febribus & quandoque sine ipsis. Præterea in febribus nonnunquam coctione præcedente,ac iudicationis ratione,nonnunquã verò ratione symptomatis,quod fit iecore laborante scirrho, inflammatione aut obstructione. Iam igitur quoties icterus aduenit in febribus, si coctio biliosi humoris antecedat,bonum erit: si verò non,malum.Erit enim indicium non equidem scirrhi,si ante septimum fiat, quia scirrhus sine febre fit, longo tempore transacto.Eueniet igitur aut ratione inflãmationis,aut obstructionis:& vtrũque malum est. Quoniam tamen Hippo.intellexit ante septimum diem non fieri coctionem bilis pallidæ,quæ morbum regium efficit,malum esse dixit si per id tempus euenerit.significabit enim in symptomatis ratione euenisse,& inflammationem adesse iecoris, aut ob-

Icterus.

Icterus quãdo malus.

ſtructionem,præter id etiam & naturam tentaſſe iudicationem ante tempus,ob humoris copiam irritatam. Duo tamen ex Hipp.ſententia colliges,alterum generale, nempe iudicationes à natura tentatas,ante coctionis tempus, malas eſſe. Alterum particulare, humorem regium morbum faciẽtem ante ſeptimum diem non eſſe coctum. Gal.enim eandem approbans ſententiã in Com.dicit,non poſſe bilem iudicatoriè ante ſeptimum diem efferri. Septimo autem, aut nono, aut reliquis deinceps iudicatoriis, iudicatoriè efferri poteſt,vt in apho.64.ſequenti. Quamuis neque id ſemper bonum ſit, vti cum vitio iecoris euenerit. Huius apho.exemplum habetur apud Hippo.lib.3.de mor.popu. par.1.in hiſtoria Hermocratis,qui febre laborabat,& ſexto die icteriofus factus,non tantùm iudicatus non eſt,ſed vt dixit,omnia proritata ſunt,mẽte non conſtabat. Gal.verò in Com.inquit:Sis autem memor te prius quàm morbus concoqueretur, ſæpius audiuiſſe,neque alium quendam abſceſſum fieri commode,neque icteriofum. Talis enim abſceſſus bilem ne ex viſcere expurgetur & per vẽtrẽ vacuetur impediri ſignificat, vel propter obſtructionem ipſius, vel inflammationem, ex quibus omnibus manifeſtum euadet,ex Hipp.& Gal.doctrina, icterum ante diem ſeptimum in febribus eſſe malum, quoniam ante ſeptimũ non coquitur morbi cauſa,vt Gal.quoque affirmat. Nec putes eandem eſſe dierum ante ſeptimum & aliorum rationem.nam ante ſeptimũ non putat Hippo. poſſe coctionem euenire, ante nonum autem poteſt. nam ſeptimo ipſo cocta eſſe poteſt bilis morbum regium faciens,vt aphor.64.docet. Sic etiã ſeptimo & reliquis bene euenire poteſt icterus,atque etiam malè ſi dextrum hypochondrium obduruerit, ante ſeptimum tamen malè euenire poteſt,ob eandem cauſam, bene verò nunquàm. Nam quæ ſexto die eueniunt iudicia,mala ſunt,quarto rarò admodum fiunt, & non ſunt eo die bilis motus,tertio autem & quinto nondum bilis cocta eſt, ea nempe quæ icterum facit,quæ ob craſsitudinem cutem non permeat,neque ſudore,neque in ſenſibili vacuatione educta. Huic ſententiæ contradixit Plinius lib.26.cap.12.dicens Hippo. ante ſeptimum diem (ſic enim legi debet) in febre morbum regium mortiferum eſſe ſignũ docuit. Nos ſcimus vixiſſe aliquos ab hac deſperatione. Auerrous præterea lib.4. collectionum,cap.43.inquit:Quod dicit Hippo.icterus veniens ante ſeptimum diem in acutis febribus,malum, reprobatum eſt experiẽtia in omnibus noſtris terris,& ſi veniat in quintam diem,laudabile multum eſt viua ratione,& maximè in temporibus calidis, & hæc eſt ſententia collegiorum medicorum omnium Perſarum,& Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Vandaliſi,& poſsibile eſt quòd illud quod dixit in Græcia locum habet. At verò Plinij ſententia nihil probat contra Hippo.quáuis enim viſi ſint nonnulli ſuperſtites,quibus in febribus morbus regius ſuperuenit ante ſeptimũ,id non tollit quominus verum ſit malum eſſe, non enim ſemper ad malum ſignum ſequitur malum quod ſignificatur: Neque Hipp.dixit mortiferum ſignum eſſe, quod impoſuit Plinius,ſed malum,neque parũ intereſt in Hippo.libris hoc aut illud dixiſſe. Auerrous tamen dixit ſe experimento contrarium inueniſſe in regionibus quarũ meminit, quoniam calidæ ſunt, & quæ poſſunt biliosum humorem, vel quinto die coctum facere. Cui pariter reſpondemus Hipp.negare id euenire poſſe caloris ratione,vt bilioſus humor ante ſeptimum coquatur,& malum ſignum dixit icterum ante ſeptimum in febribus,quoniam eo tempore coctus non eſt,ſed euenit ab inflammatione,aut obſtructione iecoris, non iudicationis ratione. Gal.item impoſsibile reputat vt is humor ante ſeptimum coquatur, quoniã craſſus eſt qui morbum regium efficit. Plinius igitur & Auerrous,tam Gal.quam Hippoc. contradicunt, nam Hippo.malum eſſe dixit, Gale.tamen nunquam iudicatoriè efferri. Quamuis cum Hippo.& Gal.ſententia ſtare poſsit, quod experimento Plinius & Auerrous inuenerũt, fieri etenim poteſt quod nos ipſi in non paucis ægrotis inſpeximus, regium morbum ante ſeptimum in febribus eueniſſe ſymptomatis ratione,neque apparente coctione in vrina,ægros tamen liberatos ope noſtra, natura valente,quibus obſtructio erat in cauſa. In his igitur verũ eſt quod voluit Gale. non fuiſſe transfuſam bilem iudicationis ratione, ſed experiẽtia docuit eoſdem liberatos. Vera quoque eſt in eiſdem Hippo.ſententia,malum fuiſſe iudicium,quamuis mortui non fuerint. Hæc mihi videntur antiquorum diſcordiam facilè componere, experimentum enim non obuiat ſententiæ Hippo.& Gale. Quoniam etſi malum ſignum ſit, liberari poſſunt, & ſine coctione proceſſu temporis euadunt, quorum primum voluit Hippo.dicens:malum, & ſecundum Gal.cùm dixit,bilẽ ante ſeptimum non efferri iudicatoriè. Neque opus eſt,vt quidam, affirmare Hippo.per diem ſeptimum intellexiſſe diem decretorium ac perinde eſſe. Quibus in febribus morbus regius ante ſeptimum diem,malum,ac dixiſſe,Quibus in febribus morbus regius ante diem iudicantem morbum, malum,& Hippo.in exemplo ſingulari inſtituiſſe vniuerſalem doctrinam. Quod ab autorum mentibus eſt alieniſsimum.Hippoc.enim cum ante ſeptimũ regium morbum

Plinius cõtra Hipp.

bum damnasset, septimo & nono & reliquis bonum esse dixit, nisi dextrũ hypochondrium obduruerit. Si tamen septimus ibi idem decretorius significasset, nulla opus est dierum distinctione, nam & morbus regius veniens ante nonum, id est ante iudicatorium, est malum, & pari ratione ante vndecimum. Habet itaque aliquid quod significet dies septimus: aut quod dixit ante septimum, & aliquid fieri contingit post septimum, quod non fit ante septimum. Gal. item in Comment. ante septimum efferri non posse putat bilem iudicatoriè, quòd si per diem septimum voluit idem quod iudicem dicere, dixisset Gale. ita: Ante diem iudicem non effertur bilis iudicatoriè, loquutio sanè Gale. indigna. præterea Plinius & Auerrous experimento confutare conantur Hippo. sententiam, quòd si diem septimum, iudicem voluit dicere, neque ipsam scripturam intellexissent, quæ aliàs planissima est, qualem Gale. interpretatur, neque aliud patitur sequens 64. apho. in quo dies nominatim percurrit, distinguens ipsos à præcedentibus, qui ante septimum. Sed sunt quædam quæ Deus abscondit à sapientibus, quæ tamen illi patefecit. Cum autem dicit in particulari exemplo instituisse generalem doctrinam, verum sanè est, ex particularibus nos colligere vniuersalia, sed sunt particularia exempla vera, vti cùm Hippo. dixit: Quæ iudicantur in 7. quarta die nebulam rubeam habet vrina. Inde enim colligimus dies contemplatorios significare coctionem in decretoriis futuram, sed tamen quod de quarta & septima exempli ratione dictum est, veritatem habet, ille verò exempli traditi in aphor. negat veritatem. Verùm quid respondebimus? nam Hippo. lib. 4. de rat. vict. acu. sect. 82. inquit, In biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem superueniens morbum soluit: si verò absque rigore extra tempora superuenit, pestiferum. hæc Hippo. & Gale. (inquit ille) in Comment. neutrum dicit esse perpetuum, vt scilicet bonus sit, aut malus, ante septimum, aut post septimum, sed quodcunque posse contingere. Dicemus profectò hæc fuisse Galeno imposita, & libros horum non esse incautè legendos. Gale. namque nunquam voluit euenire posse morbum regium bene ante septimũ, aut nihil referre ante septimũ, aut post septimum euenire, cuius contrariũ in huius apho. Cõm. dixerat: neq; probat quod illo loco dixit libri autor, siue Hipp. siue alter fuerit, quod magis credimus. Sunt enim verba Gal. quæ sequuntur: Neque proculdubio ante septimũ diem cum rigore superueniens morbus regius febrem soluit, neque post septimum, sed sane ita distinguere oportet: febrientibus morbus regius superuenit interdum quidem tanquam affectionis iecoris symptoma, interdum quidem & natura bilem per cutem excernere contendente: sed nequeunte, veluti in abscessibus omnibus fieri consueuit. Verùm in apho. de huiusmodi morbis regiis dictum est. In hoc loco nihil est quod Gal. affirmet de bono euentu morbi regij ante septimum, sed distinctionem ex naturæ operibus esse sumendam. Qui verò talia dicit non proinde affirmat, ante septimũ vt naturæ opus euenire posse, præter id quòd rem totam ad ea quæ in apho. dicta sunt remittit, quæ à nobis iam sunt explicata. quo etiam loco nempe huius aphor. Comment. id fieri posse negauit. Decet autem & vera docere & nihil autoribus imponere: quod video quosdam sæpe facere, vt quæ sibi placent aliorum placitis confirment, quamuis aliis non placeant.

APHORIS. LXIII.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur.

COMMENTARIVS.

Rigor in propria significatione apud Gal. habetur totius corporis inæqualis cõcussio ac conquassatio: hic tamen tertianis incipientibus aduenit, & quartanis non omnibus. Quotidianis tamen de quibus Hippo. modo non aduenit rigor, sed horror, & ferè omnibus extremorũ refrigeratio. Sed rigor hoc loco quoduis trium significat. Vult autem in præsenti apho. Quibus quotidie in febribus aduenit rigor, frigus, aut horror, quotidie febres solui. In tertianis & quartanis item, quibus tertio & quarto febres soluuntur. Quotidianæ etiam febres singulis diebus cum horrore inuadentes, soluuntur singulis diebus, quamuis hodie incipiant, & cras soluantur. nihil enim agit ad aphor. veritatem, sicuti neque illud, si febris aliqua quotidiana cum continua misceatur: nam non videtur febris solui, sed adhuc manere, quamuis cum rigore in dicta significatione inceperit. Verùm Hipp. non dixit ægrum sine febre manere, sed febrem solui, eam nempe quæ quotidie cum rigore inuadit. Atque id verum est, nam præcedentem finiri necesse est, si altera cũ rigore incipere debet, quæ hanc ordine accessionũ sequitur. Rigor.

APHORIS. LXIIII.

Quibus in febribus septimo die, aut nono, aut vndecimo, aut quartodecimo morbi regij superueniũt, bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit: si verò non, malum, & non bonum.

COM

COMMENTARIVS.

IMmeritò ſcriptores librorum Hippoc.præcedẽtem apho.huic præpoſuerunt,qui ordine ſequitur ad 62. Cùm enim ibidem dixiſſet, morbum regium febribus ſuperuenientem ante diem ſeptimum, malum eſſe, modò quibus diebus eueniens bonus ſit, docet, videlicet, ſeptimo, 9. 11, & 14. Ratio prompta eſt: nam hi dies iudicatorij ſunt, & ab initio febris, tanto tempore diſsiti, vt interim bilioſus humor coqui poſsit. Cùm igitur ob breuitatẽ temporis coqui ante ſeptimũ non poſsit, ſeptimo verò & reliquis poſsit, ante ſeptimum dixit, malum, ſeptimo & reliquis bonum. Nec tamẽ id citra diſtinctionem accipi voluit, ſed niſi dextrum hypochondrium obduretur, ſignificat enim ibidem adeſſe inflammationem. Durus etenim tumor aut cum dolore fit, & eſt phlegmone: aut ſine dolore, atque eſt ſcirrhus. Cùm autem intra prædictos dies non adſit ſcirrhus, erit durities in iecore, phlegmone. Iecur verò inflammatione tentari quàm ſit malum, notum eſt. Gal. in Comm. modum tradit quo icterus fit, ob inflammationem, aut obſtructionem, aut ſcirrhum dicens: καθαιρομένου γὰρ ἐν αὐτῷ τοῦ αἵματος, καὶ τῆς χολῆς μεταλαμβανομένης ἐκ τῶν φλεβῶν εἰς τοὺς χολοδόχους πόρους· ἐὰν τ' ἔμφραξίς τις γένηται περί τι τῶν μεταλαμβανόντων χωρίων· ἐάν τε φλεγμονή τις ἢ σκίῤῥος, ἀνάγκη πᾶσα, μήτε καθαίρεσθαι τὸ αἷμα, καὶ συναφέρεσθαι τὴν χολὴν αὐτῷ πάντη τοῦ σώματος. quod eſt, Cùm enim ſanguis in ipſo expurgetur, & bilis ex venis in poros bilem ſuſcipientes transferatur (intellige ſecundum naturam) ſiue obſtructio fiat aliqua earum regionum, quæ ipſam recipiunt, ſiue phlegmone, ſiue ſcirrhus, omnino neceſſum eſt ſanguinem non purgari, & bilem in totum corpus cum ipſo deferri. Placuit literam hanc transferre, vt integram oſtenderem, quam Fuchſius dicit eſſe deprauatam, eſt enim vera & perſpicua. Cogitur autem addere duas negationes dicens: μὴ καθαιρομένου, & μὴ μεταλαμβανομένης. Cogitur quoque in toto contextu Cõment. committere nugationem, dicens, non purgato enim ſanguine, & ad finem addens, neceſſum omnino eſt ſanguinẽ non purgari. Recte igitur habet, neque quidquam addendum eſt litteræ Galeni. Quemadmodum etiam in diebus decretoriis quædam bonæ iudicationes fiunt, & quædam ob prauas cauſas, malæ: ita & in his, quamuis dies decretorij ſint, ob prauas occaſiones, vti phlegmone iecoris, fieri poteſt vt malæ ſint. Et quamuis hanc cauſam morbi regij, vt prauam ſcripſerit Hippo. & cuius gratia ſit, vt regius morbus, qui aliàs bonum iudicium futurum eſſet, non ſit bonum, non tollit quin ob alias cauſas fieri poſsit malum, vti cùm obſtructio fuerit in cauſa, aut nimia bilis acrimonia, quæ expultricem facultatem irritet ad excretionẽ ante tempus. Cùm itaque dixit morbum regium ſeptimo die, & reliquis, bonum, & vbi dextrum hypochõdrium durum fuerit, malum, addere licet, & vbi obſtructionis cauſa aut irritationis euenerit ante coctionem, malum. Si verò non euenerit in his diebus, qui morbos acutos & bilioſos iudicant, inquit, malum, & non bonum.

Fuchſius notatur.

APHORIS. LXV.

In febribus circa ventriculum vehemens ardor, & cordis morſus, malum.

COMMENTARIVS.

Ventriculi æſtus vehemens & morſus, malum.

DE febribus continuato ſermone dicit, ſi adfuerit ventriculi vehemens æſtus, aut ardor & morſus cordis, malum eſſe. Ventriculum diximus, quoniam id ſignificat κοιλία, hoc loco, quod indicat ſequẽs littera, quæ dixit, & cordis morſus. Appellat autẽ Hippo. cor, ſicuti & alij Græci nonnulli, os ventriculi, vt vult Gal. in Comment. aphor. præſentis, & decimiſeptimi huius ſectionis. In febribus autem id non immeritò dixit, nam vehemens ardor ventriculi, & ipſius oris morſus calidiſsimam bilem nondum coctam ſignificat, vbi perſeueret, & quandoque eryſipelas ibidem fieri. Aliàs vomitum futurum propè ſignificat, præſertim ſi labri inferioris tremor accedat, & oculorum tenebroſitas, & ſaliua ab ore manans. Sine febribus tamen euenire, vehementem æſtum & oris ventriculi morſum palam nobis oſtendũt multi ex his qui in choleram morbum incidũt, qui & æſtuãt validè, & acerrimũ morſum oris ventriculi ſentiunt, abſq; febre.

APHORIS. LXVI.

In febribus acutis conuulſiones & circa viſcera, dolores validi, malum.

COMMENTARIVS.

Viſcera quæ.

IN febribus ardentibus conuulſiones fiunt, quæ à ſiccitate & conſumptione trahunt originem, quas conſtat immedicabiles eſſe: ſic etiam & mali ſunt validi dolores iuxta viſcera. ſunt autem hæc iecur, lien, pulmo, & cor, quibus renes annumerat Gal. lib. 3. de facult. alimen. Nam hi dolores non niſi à magno calore, & vehemẽti intemperie oriuntur, fiunt etiam vehementes dolores ob inflãmationem, aut eryſipelas in aliquo viſcerum

rum exortum Gal.in Comm.reiicit hanc causam, quoniam cum Hip. dicit, in febribus, de morbis febrilibus loquitur, siue de febribus quæ morbi sunt, non symptomata morborum, quales forent si fierent ab inflãmatione, aut erysipelate. Vsus autem apud Hipp. constat hinc & septima sect. apho. 43. vbi similiter Gal. in Cõment. testatur febrem dici ab Hippo. eam quæ nullam particulam læsam sequitur. Nos sanè per validos viscerum dolores non tantùm intelligimus eos qui ab intemperie fiunt sine partis læsione, sed & eos qui fiunt ab erysipelatibus aut inflammationibus eorundem. Quamuis enim Hippo. nunquam febres appellasset eas quæ sequuntur partium passiones, non perinde non appellabit febres eas quæ vbi ab humorum putredine oriantur, deinde sibi adiungunt inflammationem partis alicuius. Cum autem Hippoc. loquatur in hoc aphor. de superuenientibus accidentibus, dolores validi cum inflãmatione superueniente oborti, tales erunt, & in eis verus erit apho. Conuulsiones præterea quas malas esse dicit, illæ sunt, quæ post febrem adueniunt, arefacto corpore. Dolores ergo validi, similiter de his erunt, qui post febrem adueniunt, quamuis cum ipsis adsit partis dolentis inflammatio, aut erysipelas. Notum etiã euadet interiora exuri, extremis refrigeratis, in febribus quæ ab inflammatione oriuntur in aliquo viscerum consistente, & in illis quæ fiunt sine inflammatione, sed deinde oritur: accidit id etiam in febribus ardentibus cum magna caloris natiui imbecillitate, & licere has omnes febres lipyrias appellare. vsum autem huius vocis lipyria apud antiquos in nostris Commentariis in lib. 2. de diffe. feb. exposuimus, nam nulla in re sibi ipsi obuiat Gale.

Febres quas appellat Hippoc.

Lipyriæ febres.

APHORIS. LXVII.

In febribus à somno timores vel conuulsiones, malæ.

COMMENTARIVS.

DOrmiẽtibus in acutis febribus de quibus loquitur, hæc duo symptomata eueniũt, malum indicantia, timores, & conuulsiones. Timor humores supra modum assari & degenerare in melancholiam indicat. Hi enim, præsertim vbi in ore venticuli continentur, adueniẽte somno, in caput effumãt, & timores efficiunt. Id verò quàm malum sit, constat: nam bilis quæ assatur, per somnum coqui, ac mitigari secundum naturam deberet. Maximè si somnus oportunè recipiatur. de eo enim intelligendus est Hippocr. Conuulsiones quoque per id tempus fiunt ab humorum & vaporum acrimonia, qui caput impetunt, & neruos, qui potius moderari deberent per somnum. Vbi legitur φόβοι, id est timores, quidam legebant πόνοι, id est, noxæ, ac nihil refert. Nam timores & conuulsiones in somno fieri, qui aliàs iuuare deberet, malum est, sicuti & noxa quam supra damnauerat, apho. 1. sectionis 2.

Cõuulsiones & timores in febribus.

APHORIS. LXVIII.

In febribus spiritus offendens, malum. conuulsionem enim significat.

COMMENTARIVS.

SPiritus respirationem significat hoc loco, & sæpe alibi, vti in expositione Progn. 20 lib. 1. patefecimus latè. Cum autem spiratio, aut respiratio, contineat inspirationem & expirationem, vtriusq; illisio, aut offensio, aut interceptio, malum est. significat enim conuulsionem, cuius gratia musculi thoracis non cedunt, sed animalis facultatis opus interrumpunt, cogente autem vsu, quod in febribus fit, rursus intercidentem motum conatur perficere natura, posset item interrumpi respiratio à frigore, cõcretis musculis, sed non in febribus. Erũt igitur huiuscemodi interceptiones siccitatis effectus, & febris vehementiæ, aut forte imbecillitatis facult. nequeuntis motum vnico conatu finire, & vsum implere, aut dispositio est conulsioni similis. Inspirationis interruptæ meminit lib. 6. de mor. pop. & infra apho. 54. sect. 6. Expirationis autẽ interruptæ lib. 2. de rat. vict. acuto. sect. 44. cum dixit: spiritus offendens in ea quæ fit sursum aeris latione.

Spiritus offendens.

APHORIS. LXIX.

Quibus vrinæ crassæ, grumosæ, paucæ, non sine febre, ex his copia tenuis superueniens, iuuat. Præsertim tales eueniunt, quibus ab initio, aut breui, sedimentum habent.

COMMENTARIVS.

CVm de febribus multos scripsisset apho. de vrinis aliqua dicturus, ab eis orditur, quæ aliquam peculiarem præbent indicationem in febribus. Sunt hæ vrinæ crassæ, grumosæ, paucæ, sed non fine febre, cum mutantur in tenues, ac multas: iuuat enim, inquit,

Crassæ urinæ quæ.

inquit,talis mutatio. Vrinæ crassæ illæ sunt quæ mediocres crassitudine excedunt,quas contingit turbatas esse, sed grumosæ crassę paruam habent turbationem, quam ferè in totum deponunt,cum grumosæ fiunt,siquidem grumi sunt contenti crassi partes, quæ in grumos congeruntur inæqualiter. verùm quando id contingit, manifesta fit cōtenti separatio ab vrinæ fusione,manetq; vrina clara, aut parum turbata,quāuis statim micta turbata esset,manet item vrinæ fusio crassa,aut plus,aut minus,pro secretionis ratione. Est autem vrina hæc pauca, quoniam crassa, & quæ crassum ac copiosum contentum commixtum defert,necessariò retinebitur,& pauca descendet:crassitudo ad substātiam attinet,grumi ad contentum,paucitas ad quantitatem. Hanc vrinam sæpius vidimus in febribus pituitosis ab initio, quæ tamen temporis processu naturæ actione attenuatur cocta crassa pituita. Humor enim pituitosus cū coquitur,& attenuatur mixtione aquei excrementi & actione caloris,& flatus cōmixtione, quo tempore quod subsidebat, in enęorema transit, quamuis ad finem morbi rursus subsideat,idque coctionem ostēdit. Sed interest,quoniā ab initio crassitudine,frigiditate,& cruditate subsidebat, eratq; non æqualis,& fecem referebat,& vrinæ fusio erat decolorata: ad finē verò vrina meliorem colorem assequitur,& contentum,æqualitatem,& conuenientem sedimento locum, & figuram pinealem. Iuuat autem, inquit,hæc mutatio, quoniam tenues, & multæ vrinæ superuenientes crassis paucis, coctionem ostendunt tenuitate,quoniam hîc tenuitas mediocritatem dicit.nam tenues dicūtur,quæ mediocres sunt,vbi crassis cōferantur, significant etiam iudicationem multitudine. nam quæ ante retinebantur ob crassitudinem,attenuatæ fluunt copiosè,& retentum vacuāt,ac iuuant. Accidit autē hoc,inquit, præsertim eis quæ ab initio,id est prima ipsa die,aut breui,hoc est,in primis morbi diebus,cûm nondum coctus esse solet pituitosus morbus,sedimentum habent,quod non esse verum sedimentum diximus,sed crassam pituitā residentem. Nos lib.de vrinis cap. De contentis vrinarum hæc eadem dilucidauimus.

Vrinæ crassæ, grumosæ, à pituita.

APHORIS. LXX.

Quibus autem in febribus vrinæ conturbatæ sunt,vti iumentorum, iis capitis dolores aut adsunt, aut aderunt.

COMMENTARIVS.

NIsi multa à nobis dicta essent de conturbatarum vrinarum differentiis & causis, lib.de vrinis,cogeremur sane ea ipsa modo percurrere. Cæterum quoniā legenti quę ibidem scripsimus omnia nota euadent,illa eadem hîc repetere non erit opus, sed breui quæ Hipp.in hoc loco docet,patefacere. Sunt autem,vti diximus,in illo loco tres vrinarum conturbatarum diffe.nam quędam minguntur claræ,& extra turbantur,quæ ostendunt naturam nondum aggressam coctionem, sed aggressuram. Verùm si paulò postquam mictæ sunt turbentur,naturam coctionem incipere putandum est. Quę verò turbidę mictę etiam clarificantur,ostendunt naturam iam perficere coctionem:quòd si turbidæ mictæ tales permaneant,conturbationem,agitationem humorum, & naturæ laborem significant,atque principium morbi,& humorum cruditatem. Id enim musto efferuescēte fieri videmus,vt agitatum à calore non subsideat,sed flatu eleuato,leuetur quoque vini fæx,& iam discusso flatu,vinum coctum maneat,atque subsideat:sic etiam humoribus agitatis turbida fit vrina,coctis autem & flatu discusso, subsident, & vrina clara mingitur, aut breui admodum subsidet,& clarificatur. Quoniam verò dum coquuntur humores,vapor flatui mixtus caput petit, capitis dolorem efficit,idq; in febribus,præsertim in quibus humores magis à calore agitantur. Sed si capitis dolor nondum adest,paulò pòst adueniet,perseuerante turbatione,& agitatione humorum. Id est quod dixit,aut adest,aut aderit. Vult autem id euenire, vbi vrinæ fuerint conturbatæ, veluti iumentorum: exemplo vtens earum quæ summè turbatæ sunt,& quæ turbationem non deponunt. Quæ enim parum turbatæ sunt,aut quæ turbationem deponunt, quamuis nonnunquam cum capitis dolore fiant,ipsum non necessariò adducūt, ita vt adsit,aut futurus speretur. Falsum autem est quod quidā dixit,vrinas conturbatas,quæ tales permanent,cum diu appatent plus quàm pro morbi principio vniuersali, aut vbi finito principio intempestiuè appareant,aut aliquot diebus antequam homo febricitet, non esse principij notam. Constat enim manifestè,repugnare vrinā turbatam,apparere diutius quàm morbi principium. nam totum id morbi principiū est,quo notæ coctionis nondum apparent. Vrina autem turbata manente,notæ coctionis non apparent in febribus. Cûm autem finita coctione rursus repetit vrinæ turbatio, id etiam erit illius humoris qui de nouo mouetur tempus cruditatis,& vbi perseueret erit alterum principium cruditatis. Atque cùm vrina turbata mingitur aliquandiu,antequam homo febricitet,

Vrinarum conturbatarum diffe.

Vrinæ turbatæ cap. dolorē sign.

citet, non significat morbi principium. quis dubitat? significat tamen cruditatem illius humoris, qui in venis agitatur, & ad coctionem mouetur.

APHORIS. LXXI.

Quibus in die septima indicatio fit, iis nebulā rubeā habet vrina in quarta, & reliqua secūdū rationē.

COMMENTARIVS.

QVod de virtute dierum iudicantium apho. 24. sectio. 2. docuerat, dicens, quartum esse septimi contemplatorium, & vndecimum quartidecimi, & decimumseptimum esse etiam contemplatorium. Id modò in vrinis vnico exēplo confirmat, ea quæ iudicantur in septimo, docēs: habere in die quarta nebulam rubeam in vrina, & reliqua secundum rationem. Contemplatoria etenim est quarta dies, vt bonam vel malam iudicationem in septima futuram ostendat, non ipsam iudicationem, vti nos alibi docuimus. Est quoque argumentum à septima in quartam diem, non à quarta in septimam. Si enim septima iudicare debet morbum (de bono intellige iudicio) vrina in quarta notas coctionis habebit: non tamē si quarta notas coxionis habet, septima iudicium fiet. sæpe enim morbi tales coctione finiuntur, cùm non habent coniunctam magnitudinem, & motus celeritatem. Præterea de omni contemplatoria die Hippocr. suam vult sententiam citato apho. quæ tamen vera non esset, non enim si vndecima coctionis habet notas, quartadecima iudicabit. Gale. in Comment. huius apho. dicit, dubium videri, an quod de quarta die dixit, verum sit in aliis contemplatoriis, & collegit in quarta die id fieri posse, vt septimam ostendat, in vndecima non, nisi celeriter admodum morbus moueatur. Ratio est, quoniam ad finiendam coctionem satisfacere videtur tēpus æquale ei quod potuit coctionis manifesta signa præbere, cum autem morbus ante vndecimam non habuit coctionis notas, sed in ipsa primum quod reliquum est vsque in quartamdecimam, ad perfectionem coctionis non videtur satis, nisi valde celerem motum assumeret morbus. Aliter quamuis notæ coctionis appareāt in vndecima, non fiet bona crisis in quartadecima. Idem de decimaseptima, & vigesima dicemus. Verùm si quis attentè inspexerit quæ à nobis dicta sunt, inueniet facilè Hippo. sententiam in omnibus diebus contemplatoriis veram esse. Diximus argumentum à die iudicatoria in contēplatoriam esse transferendum, non contrà, atque sequi, si iudicatio bona futura est in septima, signa coctionis manifesta apparebunt in quarta: non tamen omnino sequitur, vt coctionis notis in quarta apparentibus, septima iudicium eueniat. Quam rationem ita in omnibus firmam inuenies, si iudicatio in quartadecima futura est ad bonum, in vndecima notæ manifestæ coctionis apparebunt, non tamen si apparent prędictæ notæ in vndecima, in die quartadecima futurum est iudicium. Maximè quoniam notæ quę in die contēplatoria apparent, salutis aut mortis signa sunt, non crisis. Quòd si non iudicationem, sed morbi finem prænoscere velis, pari modo incedes vt diximus. Quarta etenim dies ita septimam ostendit, vt si septima benè morbum finire debeat, quarta id præindicet, sicuti & si malum finem sit ea die morbus habiturus, quarta malū in diebus iudicatoriis, ita & deiectio & sputum. In quem modum dictum est ab Hippo. Si sputum statim appareat, morbum reddit breuiorem. Falsum autem est quod quidam dixit, per reliqua intellexisse motus celeritatem, ita vt ad veritatem sententiæ & vt iudicationē in septima speremus, vbi quarta nebulam rubeam habuerit vrina, opus sit vt per motus celeritas ad finem vsque seruetur. Gal. etenim reliqua ad coctionis notas refert dicens, Nam qùum quarta dies sit index, quemadmodum ipse docuit, & qualis sit futura septima, nunciet, omne quod effatu dignum coctionis signum apparuerit, futuram septima die iudicationem ostendit. Præterea vbi vndecima appareant coctionis notæ, quartadecima nullatenus iudicabitur morbus si motus celeritas pro ratione eueniat, non enim debet secundum rationem, aut morbi ipsius, aut celeritatis præcedētis fieri motus celeritas, sed multo maior, si coctio quæ se primùm ostendit vndecim diebus, quatuor aliis finiri debeat.

Nebula in die 4. quid indicat.

APHORISMVS LXXII.

Quibus vrinæ perspicuæ albæ, malæ, maximè verò in phreniticis apparent.

COMMENTARIVS.

PRima huius apho. pars nota est, qui librū de vrinis legerunt, in quo docui vrinæ albę & perspicuæ malitiā. Nam hæc significat summā cruditatē, tū ex substātia, tū ex colore. Talē appellat Gal. aquosam, quoniā aquæ similis est. Substantia namque tenuis atque perinde perspicua, aqua ipsa est, colore tamen priuata, & nos vrinas ei similes appellamus albas. Malam autem dixit hanc vrinam, quoniam summam ostendit

Vrina alba perspicua.

cruditatem,& nullam præbet coctionis spem. Mala quoq; est, quoniam perniciosa, & quæ mortem ante coctionem promittat, nisi valde constet facultas ad longitudinem ferendam, & neminem cum tali vrina saluatum vidit Gal. Quod verò in secunda parte dixit : Maximè in phreniticis apparent , sic in omnibus codicibus Aldinis , & in libris Gale. Basilienfibus legitur,quamuis Galenus non tantùm hanc sed & aliam referat lectionē,sine verbo,ἐπιφαίνεται,id est aparent. Hāc lectionem dixit esse manifestam,maximè in phreneticis, quoniā vrina alba perspicua est vtcumq; mala,& maximè in phreneticis, significat enim bilem vniuersam in caput rapi. Quòd si cum verbo appareant, legatur,de phreneticis,qui perniciosè habēt est intelligēda scriptura. Vrinæ perspicuæ albę malæ, maximè autem apparent in phreneticis, cum perniciosè habent.tunc enim bilis tota confluit in caput , & ea ratione vrina manet decolorata,& bile priuata , & æger in magno periculo.inuenio quosdā legentes:Maximè verò in delirantibus ἢν ἐπιφαίνεται, id est,si apparent,volentes non equidem maximè apparere in phreneticis,sed malas esse si in ipsis apparuerint,& quamuis verum sit quod significat,id in melioribus codicibus non habetur, neque Galen.eam habuit lectionem,sed alias duas quas retulit, & nos secundam earum sumus sequuti.

APHORIS. LXXIII.

Quibus hypochondria sublata murmurantia lumborum dolore superueniente ventres eisdem humectantur,nisi flatus erumpant,vel vrinæ multitudo subeat, hæc autem in febribus.

COMMENTARIVS.

Hypochon.

HYpochondriū partem eam vētris significat quæ subiecta est costis à latere in latus, quamuis & intimas partes ventris,vti iecur,lienem & ventriculū aliquando significet,apud Hippo.qui appellat μετέωρα,hypochondria,quæ afflatu sunt tumida,aut eleuata,addit enim,murmurātia,ac constat hypochondria sublimia ob inflāmationē,non esse murmurantia,neq; illa quæ flatum continent interclusum,ob antiquū, aut grauem aliquem affectum,iam factum,vt qui tympaniam patiuntur.Sublata itaq; dixit, & διαβορβορύζοντα,est autem βορβορυγμὸς,sonitus qui coniūctā habet humiditatem, teste Gal. lib.3.De causis symp.cum inquit:Quòd si humiditas aliqua in intestinis cōtineatur, ab hac quoq; prodibit quædam bombi species,quam βορβορυγμὸν, id est,murmurium appellant,futurā nuntians humidi excrementi deiectionem.Huic ventris dispositioni sæpe videmus superuenire lumborū dolorē flatu commoto & deuoluto per intestina ad posteriora,ac dolent lumbi cōpressione,nonnunquam humore,per iecur in venas quę lumbos perrepant translato.Hoc quidem superueniente,inquit,ventres eisdē humectantur,nisi flatus erūpant, aut vrinæ multitudo subeat. Ratio nota est, nam si humor qui cū flatu miscetur,cuius gratia flatus murmuriū efficit, excernatur,vēter humidus fiet:si verò trāsferatur in iecur& renes lūbi quoq; grauitatē sentiēt:tūc verò flatus erūpet,solo flatu in vētre relicto , atq; discusso, & vrinæ copia descēdet,ea via humore vacuato. Id tamen in febribus intelligi vult,hoc est in his quæ fiunt sine loci passione, in quibus febris morbus est non accidens,quod partis cuiuspiam affectum sequatur.In eis namque non eueniunt prędicta accidētia,quoniam venter inflāmationis iecoris,aut lienis ratione sublatus,aut tumens,non transmittit humorem in renes & flatum per intestina,neq; sonitum cum murmure reddit flatus,etiam si in ventre contineatur per dictos effectus.

APHORIS. LXXIIII.

Quibus abscessus ad articulos speratur,liberat ab abscessu, vrina multa,crassa & alba facta, qualis in laboriosis febribus quarto die,quibusdam fieri incipit.Si verò & ex naribus sanguis effluxerit, valde celeriter soluetur.

COMMENTARIVS.

Euacuationes ab abscess. liberantes.

MVlti sunt euacuationum modi qui possunt ægrotantes ab abscessibus,si qui sperantur,liberare:vti fluxus ventris, vrina multa crassa, & fluxus sanguinis. Quorumdam meminit Prog.65.lib.2.dicens:Cōsiderare autem oportet talia hunc in modū, si febris detinet,& dolor non cessauerit,& sputum non excernatur secūdum rationem, neque biliosæ fuerint alui deiectiones , neq; dissolutæ atq; syncera, neque vrina valde multa & crassa,ac plurimum continens sedimentum,paratur autē salubris ab omnibus aliis salutiferis signis,in his oportet huiusmodi abscessus sperare.nocuit hoc loco abscessus sperare in febribus salubribus cum prorogantur,nisi fluxu ventris, aut vrina multa crassa veniēte liberētur ab ipsis.Id in præsenti docet de vrina multa,crassa,alba, & de sanguinis fluxu,ex naribus videlicet.Quibus abscessus sperātur futuri ad articulos liberare ab ipsis vrinam multam,crassam,&albam,& rectè quidem. Nam abscessus sperantur

in

in morbis: qui pendent à crassis humoribus & pituitosis, quòd si hi purgentur per vrinam, hæc duo fiant, vt vrina sit multa, crassa, & alba, & vt abscessus non eueniant præuacuato humore per vrinam. Breuior autem solutio adhuc erit, inquit, si fluxerit sanguis è naribus, aut quoniam duæ vacuationes citius quàm vna liberant à futuris abscessibus, & ab ipsa febre: aut quoniam fluxus sanguinis narium celerius soluit morbum, quàm vrina multa crassa alba. Addit etiam: Qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam fieri incipit. Exemplum est ab ipso traditum li.6.de mor.pop.par.4.cum inquit. Vrina crassa alba, vt seruo Archigenis, in laboriosis quarto die interdum fit, & ab abscessu vindicat, quòd si præter hoc & sanguis abunde ex naribus eruperit, valde citò liberat. Refert etiam in præsenti apho. in quibusdam dictas vrinas quarto die incipere in febribus ortis à lassitudine. Gal. in commentario eius loci de lassitudinibus sponte venientibus, dicit intelligendam sententiam, quæ à multis & crassis humoribus originē trahunt. Quas quarto die vidit incipere per vrinam purgationem facere: & quoniam id videbatur esse admodum cito, addit in Comment. huius apho. His enim laboriosis hoc inest, quòd citò abscessus faciant, non expectantibus, vt aliæ, tempus prolixius. Quæ verò febres possunt adeo breui abscessus facere, poterunt & per vrinam finiri, eodem quarto incipiente vacuatione. Nos hanc euacuationis speciem in pueris cum lassitudine febricitantibus aliquando obseruauimus à quarto die morbi, vbi diximus, quarto die Græcè habetur, τεταρταίοισι, & Gal. in Comment. exponit id de quarto die, & aliis cōtemplatoriis, non de quartanis febribus, vt quidam voluerunt.

APHORIS. LXXV.

Si sanguinem aut pus mingat, renum aut vesicæ vlcerationem significat.

COMMENTARIVS.

CVm intellexissent Gal. & nonnulli ex his qui ipsum ætate præcesserūt, hanc Hipp sententiam non continere in vniuersum veritatem, duas vias inuenerunt ad eam saluandam, quas Gal. in Comment. refert. Non est sanè in vniuersum verum, si sanguis aut pus mingatur, in renibus aut vesica existere vlcerationem, siquidem aliunde quàm à renibus aut vesica, aut meatibus ipsis vrinariis videmus quotidie pus mictum, aut sanguinem, veluti in abscessibus ruptis in iecore, aut etiam in pulmone, vt fit Gal. teste lib. 6. De locis patientibus. Sanguis item mingitur laxatis meatibus ad renes sanguinem ducentibus, ac mingitur vrina perrubra, & mensibus retentis idem fit. Quamobrē quidam dixerunt cum copulatione legendum, si sanguinem & pus mingat, renum, aut vesicæ exulcerationem significat. In abscessibus tamen ruptis solum pus manat, & in venarum laxitate, & mensium retentione solus sanguis. Aliam lectionem quam trāstulimus cum disiunctione scribit, cum enim dixit, Si sanguinem aut pus mingat, vsus est verbo οὐρέη, non dixit, οὐρήσῃ, id est minxerit, quod significat aliquibus, sed paucis diebus minxerit, quod fieri videmus in abscessibus & iudicationibus, quę fiūt sanguine aut pure mictis. Mingat autem dixit, vt multo tempore mingi significet. Multo autem tempore mingi pus, aut sanguinem non contingit, nisi vesica, aut renibus, aut meatibus vrinariis vlceratis. Ex duabus tamen lectionibus, eam quæ est cum copulatione, magis laudo, quoniam minimè fallit. Iuuant autem maximè ad loci patientis dignotionē locorū dolor, & puris, aut sanguinis cum vrina commixtio, quòd furfures mingantur, vesicam: quòd verò carunculæ, renes vlcerari indicat, & quòd pus aut sanguis sine vrina sponte defluunt, ostendunt in osculo vesicæ, aut in pene vlcus consistere. Gale. lib.9. De lo. pat. cap.4. inquit, Sæpe verò solum pus sine vrina mingitur, & hoc quidem apertè indicat in vesica consistere exulcerationem. Quamuis in com. huius apho. dicat, vlcera autem si in pene fiant etiam sine vrinis, & pus & sanguis erit. huic sententiæ subscribit Paul. lib.3.

Mictum sang. aut puris non docent locū vlceris.

APHORIS. LXXVI.

Quibus in vrina crassa existēte carūculæ paruæ aut veluti capilli cōcedūt, iis à renibus excernūtur.

COMMENTARIVS.

DVo signa scribit quæ cum vrina exeuntia quoduis eorum significat à renibus fieri excretionem. Alterum est carunculæ paruæ, illę enim ostendunt à renibus partes exesas excerni: vti tales cum vrina crassa, id est cocta, συνέρχωνται, id est, concedant, aut simul cum ipsa procedant. Quòd si quædam, veluti capilli simul cum vrina exeant, simili modo à renibus fiet excretio. Per crassam autem vrinam mediam intelligere conuenit, quæ vbi ad tenuem conferatur, merito crassa dicetur, vt Gal. quoque exponit. Nam cum vrina tenui possent veluti carunculæ paruæ exire simul cum vrina, vbi sanguis crassior afferetur, verū hęc mediocris vrina non erit, sed tenuis, & cruda, cum qua à renibus quoq;

Carunculæ mictæ qui docent.

excerni carunculas dictas nihil vetat. Quòd si aliquid capillorum speciem referens simul cum vrina exeat, quod secũdo loco docet Hipp. pariter à renibus fit excretio. Estq́; vrina talis crassa. quoniam capilli à crassis humoribus generationem accipiãt pręcedẽte victu qui crassam generet pituitam. An tamẽ in renibus ipsis quorum meatus angusti & inuersi sunt, an in venis habeant dicti capilli consistentiam, diuersa in diuersis locis habetur Gal. sententia. Quo pacto singula intelligi debeant, in lib. De vrinis, cap. De contentis vrinarum abunde monstrauimus. quo loco Fuchsij expositionem quam in annotatione circa Galen. comment. scribit, refutauimus.

APHORIS. LXXVII.

Quibus in vrina crassa existenti furfurea concedunt, iis vesica scabie laborat.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum in præcedenti, ita & in præsenti aphor. per crassam vrinam medio crem intelligere oportet, cum enim furfurea cũ vrina exire posint à venis, & à vesica, & meatibus vrinariis, nulla via melius potuit Hippo. distentionem accipere, quàm ex vrinę coctione & cruditate, & hanc à mediocritate substantię. Nam si vrina cocta est, & substantia mediocris, signum est vasorum facultatem natiuam constare, ac firmam esse, neque adeo validum esse febrilem calorem, vt furfurea detrahat ab internis venarum membranis, aut crassos humores ibidem asset. Quòd si talia excernantur cum vrina, in vesica erit labor, siue scabies. Quoties enim interna superficies venarum, aut vesicæ, tali affectu laborant, quali cutis ipsa extima dum scabie affligitur furfurea quædam à venis & vesica exilient, vti & à cute scabie fœdata. Quãdo igitur cũ vrina mediocri furfurea execũt, vesica scabie laborat, neq; vetat aliquid quominus cũ vrina tenui, furfures à vesica mittãtur, vbi simul & mẽbra calore præter naturã afficiatur, & vesica scabie laboret.

Scabies uesicæ cognoscitur quibus.

APHORIS. LXXVIII.

Quicunque sponte sanguinem mingunt, iis in renibus venulæ rupturam significat.

COMMENTARIVS.

Sanguinis mictus sponte.

EVenire sæpius vidimus sanguinis mictum sponte, id est absq; causa manifesta, sed à sola interna causa, vt venæ ruptura, aut vasorum: anastomosi. fit etiam quandoq; à causa cognita, vt saltu, ictu, aut medicamenti acrioris potu, aut etiam rupto in superioribus absceſſu, & simul cum pure excreto sanguine. Significat autem vox ἀπο᾽ͅαυτομάτυ, idem quod sponte, id est sine causa manifesta, & idem quod ἐξέφνης, id est repentè. Quapropter cum mictus sanguinis posit à renibus euenire rupta vena ob causam cognitã, & sine ipsa, cum Hippo. dixit, Quicunque sponte sanguinem mingunt, iis in renibus venulæ rupturam significat, sponte non significauit absq; manifesta causa, sed id quod repentè. Si enim quis repentè sanguinẽ mingat, venula rupta est in eius renibus. ab aliis etẽ enim partibus non eueniet repentè, sed sensim, & aliis præcedentibus malis, atque non erit à superioribus sanguinis mictus, sed cruenta vrina. nam interest sanguinem mingere, aut vrinam sanguineam. Sed dices: nónne ex anastomosi vasorum renũ sanguis manans, mingetur, atque erit sanguis mictus sponte siue repentè, & sine venæ ruptura? Gal. respondet, ora venarum aperta, præsertim quæ parua sunt, non effundere sanguinẽ copiosum, sed paucum, & tenuem, & non efficere vrinam sanguineam, sed subsanguineã. Satius autem mihi videtur dicere cum Gal. has & similes vrinas non esse sanguinis mictus, sed vrinas subsanguineas, quàm affirmare cum Philotheo, & aliis quibusdam: spóte quod Hippo. dixit, significare id quod subitò, & quod affatim. Nam iam etsi non mingatur sanguis affatim, vera erit sententia Hippo. Si sanguis subitò mingatur, venulam in renibus esse ruptam, vbi sanguis mingatur, non vrina sanguinea, cum vrina etenim sanguinem sensim manantem, misceri necesse est: & vrinam sanguineam fieri.

APHORIS. LXXIX.

Quibus in vrina arenosa subsident, iis vesica calculo laborat.

COMMENTARIVS.

NOn videtur integer pręsens aph. vt Gal. in Com. scribit, aut quoniã ab Hipp. totius apho. media pars fuit neglecta, aut quoniã fuit à librariis prætermiſſa. Vtcũq; tamẽ ad integritatem sic foret scribendus: Quibus in vrina arenosa subsident, iis vesica, aut renes calculo laborant. Arenulæ enim mictæ à vesica & à renibus e mitti solent. Et Hippoc. ipse lib. 6. De morbis popularibus, parte prima, cùm inquit: In renem dolor grauis, arenula

arenularum à renibus emiſſarum meminit. Quin & integer apho.non eſt omnino verus:quandoquidem ſæpe videmus arenulas mingi, & hominē non laborare calculo renum,neque veſicæ, neq; vnquam laboraſſe. Sed videmus multos arenulas mingere,atque cum cohibentur prædicimus calculum futurum.cum enim ſemel excretæ fuere,maiorem mouent calculi ſuſpitionem, cum retinentur, quàm cum minguntur. Vbi verò mingantur,an à renibus,an à veſica deſcendant,nos in lib.De arte medendi parte tertia docuimus.ad illum enim locum ſpectat hæc diſtinctio.

APHORIS. LXXX.

Si ſanguinem minxerit & grumos,& vrinæ ſtillicidium patiatur, & dolor incidat in imum ventrem,& pubem,& interfœmineum, quæ circa veſicam ſunt laborant.

COMMENTARIVS.

QVibus ſignis agnoſcere poſsimus malum circa veſicam conſiſtere docet,dicens:Si ſanguinem minxerit,& grumos,& vrinæ ſtillicidium patiatur. Hæc in omnibus codicibus ſimili modo habentur.Quæ verò ſequuntur, quidam codices habent ita, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸ περιτοναῖον .in aliis verò legitur aliter ac melius, ita, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸν κτένα καὶ περίναιον,quã lectionẽ tranſtulimus, ad quam ſequi colligit Hippo.ea quæ circa veſicam ſunt laborare.Ac iure quidem.quoniam vt Gal.in Comment.docet, non tantùm veſicam ipſam laborare ſequitur ad hæc ſymptomata,ſed partes quæ circa ipſam ſunt,nempe renes,& meatus vrinarios.Nam ab iis fieri poteſt vt ſanguis manet, & in veſicam delapſus grumoſus & concretus excernatur,& vrinæ ſtillicidium eueniat,& dolor partes dictas moleſtet.Quamobrẽ malè quidam à Gal. ſententia diſcedit,dicens Hippoc.Per ea quæ circa veſicam ſunt intelligere, veſicam & eius ceruicem. Non tamen,vt Gal.intelligit renes etiam & vrinarios meatus. Non enim poſſunt hęc omnia quę in præſenti apho.dicuntur,ſignificare vlcera renum ſed veſicæ ſolius. At Gale. miro modo dixit non veſicam ſolam,ſed quæ circa veſicam ſunt ſaborare. Nam ſanguis copioſe deſcendens vlceratis renibus poteſt in veſica colligi in grumos,& vrinæ ſtillicidium efficere, & dolorẽ in imo ventre, & pectine & interfœmineo:non igitur ſolùm in veſica labor eſt:ſed etiam in renibus & circa veſicã. Conſiderare igitur debet, aliud eſſe veſicam laborare, & ſolam veſicam laborare. Quando enim omnia ſymptomata prædicta apparẽt,veſica neceſſariò laborat,non tamen neceſſariò illa ſola,quod Gal.dixit.Illud tamen maius ingerit dubium,quod Gal,in com. dicit,errare ſcripturam ſi ſolam veſicam laborare dixerit, id eſt ipſam ſolam. Melius etenim eſt(inquit)quæ circa veſicam ſunt accipere,non tanquam ſola veſica ſignificetur, Sed & partes quæ illi annectuntur.Ego ſanè non video quo pacto cum Hippo. dixit τὰ περὶ τὴν κύστιν πονέει.id eſt,quæ ad veſicam,aut circa veſicam ſunt,laborant,qua ratione potuit ſolam veſicam ſignificare.Ac perinde exiſtimo in Hipp,apho.& in Gal.Cõment. legendum,περὶ κύστιν πονέει id eſt,circa veſicam laborat:id verò poteſt vtrunque ſignificare,circa veſicam laborare,id eſt veſicam ipſam,atque eam ſolam,aut circa veſicam laborare , id eſt laborem pati ,aut morbum in partibus quæ ſunt circa veſicam, nempe renibus,& vrinariis meatibus.

Signa veſicæ leſæ.

Dubium.

Græci codices corrigendi.

APHORIS. LXXXI.

Si ſanguinẽ,& pus mingat,& ſquamulas,& grauis odor adfuerit,veſicæ ſignificat exulcerationem.

COMMENTARIVS.

RVrſus in pręſenti aph.veſicæ vlceratæ notas ſcribit.Hæ ſunt,ſi ſanguis & pus mingatur,quibus ad diſtinctionem addit,ſquamulas,& grauem vrinæ odorẽ.Diximus mictum ſanguinis & puris communes notas eſſe vlcerum renum & veſicæ. Squamulæ verò non excernuntur à renibus,ſed à veſica,aut vaſis ſanguinem conficientibus, quod de furfuribus dictum eſt aph.77.Quo loco diſtinctionis gratia adiecit craſſam vrinam, ad ſignificandum malum non eſſe in venis:quod in præſenti loco foret ſatis,verùm eo additamento non eſt opus,quoniam addit grauem odorem,qui puri veſicæ eſt peculiaris.Squamæ à furfuribus latitudine differunt,ac craſsitudine,dicente Gal.lib.1. De criſibus,de furfureo ſedimento loquens: Quantam verò furfures cum craſsitudine habent paruitatem,tantam ſquamis ſimiles latitudinem ac tenuitatem obtinent.odor itaq; grauis pus quod à veſica excernitur, quamuis bonum , ab aliis ſeparat. Cùm enim veſica membrum exangue ſit, pus non gubernatur vti in aliis partibus, ſed facilè fœtorem aſſequitur. Ac proinde Hippocr. libro ſecundo Progn.de veſicæ inflammationibus loquens dixit:Soluit verò morbum vrina quæ purulenta mingitur,album ac leue habens ſedimentum , duas conditiones ſcribens boni puris à veſica excreti,cum tamen libro primo Prognoſticorum 38. quatuor ſcripſerit dicens : Pus optimum album eſſe debet,

Squamulæ à veſica.

æquale,ac læue,& quãminimè fœtidum.Hoc poſtremum intellexit in veſicæ v lceribus nõ eſſe ſperandum,quoniã odor grauis veſicam vlceratã ſignificat,etiam ſi pus bonum ſit.Neque putes pus veſicę fœtere,quia coniuncta eſt veſica recto inteſtino:nam rectum inteſtinũ nõ fœtet,fæx verò non cõtinetur in recto inteſtino,ſed tranſit per ipſum.fit autem ſæpe vt plures vrinæ mingantur antequã fæx aliqua per inteſtinũ rectũ deſcendat.

Pus ueſicæ quare fœtet.

APHORIS. LXXXII.

Quibus in vrinario meatu tuberculum fit,iis ſuppurato,& rupto,ſolutio.

COMMENTARIVS.

AD partem artis curatiuam pertinet præſens ſententia , non enim docet agnoſcere tantùm tuberculorum in fiſtula vrinaria generatorum ſolutionem ſuppuratione & ruptura,cum id notiſsimum ſit,& non egeat Hippo.admonitore,ſed docet id mediũ ſtatim aggredi,quoties in fiſtula vrinaria tuberculum (φύμα dixit) naſcatur,quod & vrinam ſupprimit,& dolorem infert,vt citiſsimè ſuppuret prædictum tumorem, & aperiat ipſum.inde enim malum ſoluetur, iſchuria ſanè,ac dolor.Dixit autem , ἐν τῇ οὐρήθρῃ, vt meatum ad penem ſignificaret,& ipſum à meatibus vrinariis qui ſupra veſicam ſunt,diſtingueret,quos οὐρητῆρας appellat.

APHORIS. LXXXIII.

Mictio plurima noctu facta,paucam deiectionem ſignificat.

COMMENTARIVS.

Vrina noctu micta.

VBi vnica ſubſtãtia duobus impartiri debeat,ſi vni plurimũ tribuatur,alteri parum ſupereſſe neceſſarium eſt.Humor autem qui in potibus & alimẽtis cõtinetur,totus in vnam coit ſubſtantiam,cuius partem magis liquidam & magis aquoſam iecur ſugit,ac trahitur à renibus qui vrinam percolant:quod verò nõ trahitur à iecore,per ventrem delabitur,& quo plus fuerit,eo copioſiorem ac humidiorem reddit deiectionem. Cum igitur vrina multa mingitur,fæx minor, ac durior reddetur, ac contra , ſi pauca mingitur vrina,parum ad eas vias trahitur,ac multum in ventre relictum humidam,& multam efficiet deiectionem.Et quãuis id omni tempore verum ſit,noctu magis patet, quoniam vrina diutius retinetur in ſomno,& deiectio manè cùm vrina ſubit, & vtriuſque quantitas ſe magis oſtendit.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO QVINTA, CHRISTOPHORO A VEga interprete & expoſitore.

APHORISMVS I.

Conuulſio ex elleboro lethalis.

COMMENTARIVS.

NVllum certum ordinem aut ſtatutum ſcopum ſeruat Hipp. in hac quinta ſect.quẽadmodum neque in aliis,præterquàm quòd ad initium nonnullos ſcribit aphor.de conuulſionibus:quorum primus eſt de conuulſione ab elleboro facta,quam lethalem eſſe dicit. Conuulſio motus eſt & cõtractio membrorũ ad originem nobis nolentibus,qualis volentibus nobis fieri ſolet. Hæc trifariã fit,vti nos aliàs docuimus,ab inanitione,à repletione,& per conſenſum.primæ duæ ſpecies fiunt neruis primogenia affectione laborantibus,tertia cõpaſsione fit.Conuulſio à repletione,frequens eſt,& inuadere ab initio ſolet neruis & muſculis humore plenis.Secunda inanitis fit eiſdem neruis, ac cõtractis, ſicuti & multa contrahi videmus à ſiccitate , vt coria & citharæ fides. Tertia fit puncto aut morſo neruo, aut neruoſa quapiam particula. Iam igitur bibito elleboro albo,de quo ſententia intelligenda eſt, (alium enim non ſine additione nominaſſet , elleborum nigrum dicens,) vomitus commouetur & inde conuulſiones quandoque.Nam conuulſio per conſenſum fieri poteſt: quoniam elleborus ipſe mordet neruos ventriculi , inde verò compatiente cerebro per ſextam neruorum coniugationẽ corpus cõuelli cõtingit. Quod fieri quoque ſolet tracto bilioſo humore, qui pari modo mordeat, & inde conuulſionem concitet. Eſt vtraque conuulſio per conſenſum. Quandoque fit conuulſio elleboro bibito ex inanitione, aut ſiccatis neruis à calore & ſiccitate ellebori , aut tracta & ſucta humiditate neruorum à medicamento , vt purgante. His duobus mod s

Conuulſio.

Conuulſio trifariam.

bus modis fit conuulsio à siccitate, atque de hac specie loquutus est cum dixit conuulsionem ab elleboro lethalem. Nam quæ compaßsione fit, lethalis non est: quæ verò repletione fit, neque ab elleboro fiet, neque si fieret, lethalis foret. Quod de elleboro dixit, de omni purganti medicamento est intelligendum. Lethale autem quod magna ex parte mortem affert significat, vt Galenus in Comment. sequentis aphoris. & sæpe alibi, & in Prognostico sæpius exposuimus.

APHORIS. II.

In vulnere conuulsio superueniens, lethalis.

COMMENTARIVS.

NOn omnino lethalis dispositio est cõuulsio sequens vulnus, sed mala admodum & quæ mortem minetur. fit autem conuulsio ex vulnere inflammato ipso, & neruosa quapiam particula, cui cerebrum cõsentiat, vnde conuulsio excitatur. significat igitur malum ad id peruenisse, vt cerebrũ & neruosum genus cõsentiãt vulneratę parti.

APHORIS. III.

Sanguine multo fluente, conuulsio vel singultus superueniens, malum.

CONMMENTARIVS.

QVemadmodum conuulsiones fiunt tribus modis, ita & singultus. nam quidam fiunt ex repletione, quidã ex inanitione, tertia species fit propter morbũ à causis acredine sua mouentibus os ventriculi ad singultiendum. In omni tamen singultus specie ventriculus cõmouetur ad excutiendum quod nocet, siue quod implet humor, aut flatus, aut simili modo à sicca intemperie quadantenus corrugato ventriculo, aut tentante ipso causam mordentem propellere. Quando igitur sanguis multus effluxerit inanitis venis atque neruis & neruosis particulis præ alimenti inopia siccatis, talis fit in neruis & in ventriculi ore affectus, quales conuulsiones ab inanitione, quas immedicabiles aliàs diximus. Ea de causa singultus qui immodicas sequuntur vacuationes, de quibus esse fluxus sanguinis, malos esse dicit, atque similes conuulsiones, malas verò lethales intelligere non erit à ratione alienũ, quamuis à Gal. lethales paulò magis malæ censeantur dispositiones quàm si malas ipsas Hipp. dixisset. *Singultus species.*

APHORIS. IIII.

Insuper purgatione conuulsio, aut singultus superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

QVando aliquis bibit medicamentum expurgans, sæpe euenit vt effremitet, & fit vt non tantum euacuet eum quem nos intendimus humorem & ea quantitatē: sed alium simul cum illo, & illum maiori copia. Inde verò cõuulsiones sequi & in stomacho singultus est notißimum, tum re ipsa, tum ex iis quæ diximus in Cõment. apho. 1. huius sectionis. Id verò dicit fieri in ὑπερκαθάρσει, id est in superpurgatione. lib. verò 3. de Simpli. med. fac. cap. 27. quas appellet ὑπερκαθάρσεις explicuit dicēs: Præstiterit autem fortaßis nonnihil dicere de iis quas ὑπερκαθάρσεις, id est, superpurgationes appellant. Euenire igitur hæ solent cum purgans medicamentum vsqueadeo inualuit, vt in vasorum ad ventrem pertinẽtium osculis mordicationem apertionemq; multam relinquat, aßiduecq; irritans conuellénsq; corpora quæ in vasis sunt, vires dissoluat atque deiiciat. Quando itaque (inquit Hippo.) ad superpurgationes conulsio sequitur, aut singultus, malum est. quoniam ad id mors sequi solet, quapropter in apho. 1 lethale dixit. *Superpurgatio.*

APHORIS. V.

Si ebrius quispiam repentè obmutuerit, cõuulsus moritur, nisi febris ipsum prehendat, vel ad horam perueniens in qua crapulæ soluuntur, loquatur.

COMMENTARIVS.

NOn omnes ebrij sunt in mortis periculo, sed illi tantùm quorum ebrietas adeo neruos & neruorũ origines occupauit, vt ducat ad sensus & motus priuationem de qua dispositione Hippo. modò loquitur, dicens: Si ebrius quispiam repentè obmutuerit, hoc est sensum & motũ amiserit, sine manifesta aliqua causa alia à vino: vt enim Gal. in hoc Comm. & 59. sectionis 6. docet, vno symptomate, nempe vocis amißione omnem motus priuationem atque sensus significabit, neruis autem vino plenis: vnum *Ebrij periculosi qui.*

trium fieri solet,vt calor natiuus vino quoq; adiutus, vinum ipsum à neruis discutiat, & vox redeat sano homine,ad horam qua solent crapulæ solui. Quæ non est vna in omnibus,sed pro vini,& caloris copia, & meatuum amplitudine & angustia, & aeris ambientis caliditate diuersa. Aut vinum dissoluetur superueniente febre,quæ solet succos in corpore redundantes coquere, & discutere,vti & multas conuulsiones sanare,& stupores. Aut si nullum horum ebrio accidat, vt moriatur conuulsus, à multitudine vini,& excrementorum crassorum,qui simul cum vino neruos inuaserunt, contractis musculis ad originem,patiente quoque cerebro.

APHORIS. VI.

Quicunque à distensione capiuntur,quatuor diebus pereunt: si tamen hos effugerint,sani fiunt.

COMMENTARIVS.

Tetanus. TEtanus, tensio Latinis est,aut totius corporis, aut alicuius particulæ, per quam ante & retro membrum aut totum ipsum corpus contrahitur. Videmus quoque non raro ceruicem vtrinque conuulsam. Quandoque tamẽ membrum patitur dispositionem tensioni similẽ,quæ tensio non est,veluti cum musculi externi brachij schirro laborant.ea enim de causa membrum ante aut retro thahi non potest, neque tamen aliunde couellitur,quare non ob id quod membrum immotum maneat tendi dicetur. Vera igitur tensio morbus est peracutus exacte, habetq; terminum diem quartum. Est autem morborum omnium idem terminus ad salutem,& ad mortem,autore Hip.lib.3. Progn. Quapropter qui tensionem patitur exitiosam, morietur intra quartum: & qui salubrem,intra quartum liberabitur. *Acutorum terminus.* Id verò considerandum, quod de omnibus acutis morbis aliàs diximus, morbos videlicet acutos terminum habere diem quartumdecimum,nonnunquam tamen terminum hunc pertransire, & delabi in vigesimum, aut propter diminutam aliquam iudicationem,aut quoniam aliquem diem,aut plures habuit,qui non fuerũt eius afflictionis quæ morbo responderet. Quod in morbis peracutis exacte verum quoque est,nam etsi quarto finiri debeant: quandoq; cum spe salutis, & in melius facta commutatione decidũt in quintum,aut in septimum, propter dictas causas. Exemplũ est apud Hipp.lib.1.de mor.pop.par.3. Erasinus,qui morbo acutissimo laborabat,& quinto iudicatus est, quoniam diem vnum mediocriter habuit.

APHORIS. VII.

Morbi comitiales quibus ante pubertatem fiunt,mutationem accipiunt: Quibus tamen vigesimo quinto anno fiunt, ij magna ex parte commoriuntur.

COMMENTARIVS.

LOquitur Hipp.de morbo comitiali per essentiam,quiq; à crassis ac frigidis humoribus fit,is enim mutatione ætatis à pubertate in iuuentutem curari solet, non ille qui fit per consensum bile occupante ventriculum atque effumante in caput. nam hic nullam recipit mutationẽ,siue curationem, cum ab ætate minus sicca in magis siccam fit mutatio,& ab ea in qua minus abundat bilis,in eam qua magis. *Comitialis quibus curatur.* Cæterum comitialis morbus à pituita ortus multas habet curationis vias,vti & multa sunt causarũ genera, quæ possunt humores crassos ac frigidos cõcoquere,& dissipare. Sunt autẽ hæc, victus exiccans ex alimentis,exercitationibus,aeris temperatura sicca,& ætas talis. Hæc eadem retulit Hippo.supra sect.2.apho.45.dicens: Eorum qui morbo comitiali laborãt,pueri mutatione potissimum ætatis,regionis,& victus liberantur. In præsenti tamen Comm. Gale.locorum mutationem addit,apho.Dixit autem potissimùm,quoniã non per hæc tantùm,sed etiam conuenientium medicamentorum vsu curantur comitialẽ patientes. Quod cum ita sit,vbi fiant ante pubertatem,& durẽt tota ipsa pubertate:si ita cõtingat, mutatione ætatis speranda salus est. quoniã siccior ætas humiditatem abundantẽ, quæ comitialẽ efficit poteritemendare. Neque tamen ipsam semper emendat,aut comitiales saluat. Quòd si in pueritia aut pubertate facti ad iuuentutem perueniant,& perseuerẽt, aut etiamsi in ipsa iuuẽtute fiant, quæ à vigesimoquinto anno incipit, magna ex parte commoriuntur,id est hominem ad mortem vsque comitantur Magna ex parte tamen dixit,quoniam non habent comitiali laborantes vnicam tantùm salutis spem,eam vide licet quæ sequitur ætatis mutationẽ,sed & alias ex victu,regione & medicamentis,quas diximus. Cum autem dixit magna ex parte commori, aperte significauit maximam omnium causarum quæ possunt mutationẽ efficere à morbo in sanitatem, esse ætatem: & iure quidem,quoniam hæc sensim mutatur,& sensim mutat,& ad finem totũ corpus & singula eius membra ad solidas vsque particulas,in diuersam mutat naturam. Adde

quòd

quòd regio,victus & medicamenta,non aliter iuuant quàm quòd corporis temperaturam mutant. vnde non tãtùm æger à comitialis accessione liberetur,sed tutus à futuris maneat. id verò non sine temperamenti mutatione faciunt.Hanc autem palàm ostẽdit ætatum mutatio, quæ non aliunde quàm ex temperaturarum mutatione desumitur. Potissima igitur salutis spes comitialibus in ætatis mutatione sita est,& si aliarum causarum mutatione eosdem liberari contingat,sed rarò.

APHORIS. VIII.

Quicunque pleuritici facti in quatuordecim diebus non suprapurgantur, iis in suppurationem transmutatur.

COMMENTARIVS.

Qvemadmodum supra aphor.23.sect.2.diem 14.statuit morborum acutorum limitem,ita modò de morbo laterali loquens, quem pleuritim Græci vocant,si in 14. diebus non purgetur (inquit) in suppurationem transmutatur. Nam aut finitur ad salutem,aut ad mortem,aut mediã quandam recipit mutationem. Si purgetur sputo reiecto sanatur:si morbus ingrauescat,& vires ipsum non ferãt,cũ signis malis morietur, Si medio modo processerit febre perseuerante,& dolore vexante, neq; purgatione per sputum,aut purgante medicamento bibito,aut sanguinis missione,& reliqua victus ratione cessantibus,scias quòd suppuratur,inquit Progno.52.libr.2. Suppurari autem est humorem in inflãmatione collectum in pus transire. ἐμπύημα enim,teste Gal.in huius apho. Cõm.quanuis aliquando puris eruptionem in cauitate thoracis significet,modo eam quæ fit in pus mutationem significat. Sed obiiciet aliquis Anaxionis historiam ex lib.3.de mor.popu.nam is morbum lateralem passus 34.die iudicatus est,neq; tamen 14.transiuit morbus in suppurationem. Quidam respõdet,rarò id euenire & morbum Anaxionis fuisse pituitosum,vt signa indicabant. Verùm hic non soluit rectè dubium. Quoniã signa ipsius non sunt pituitosi morbi,cum Hipp.dicat ipsum inuasisse febrem acutã,& infra,sitibundus,peruigil.Hæc signa bilem ostendunt manifeste,non pituitam. Præter id quod cum Hippoc.dixit diem 14.esse limitẽ acutorum,& modo si non supra purgentur suppurari intra 14.diem,citra distinctionẽ dictum est,& de morbo quocũque acuto erit verum,de quorũ numero est pleuritis.Fuchsius dixit, Anaxionẽ non fuisse suppuratum,quoniã per sputum fuit purgatus quatuordecim diebus,à die qua spuere cœpit,ita verò computationem facere conuenit, non quidem à die qua cœpit laborare, sed à qua cœpit spuere. cœpit autem spuere 17.& finitus est 34. mediam autem inquit, inter 17.& 34.dies 14. Fallitur tamen quammaximè,nam pleuritis, libr.1.de rat.vict.acu. inter morbos propriè acutos recẽsetur,sed acuti morbi 14.diebus terminantur,à prima die facta cõputatione,siue æger spuat,siue non. Præterea Anaxion die vndecima cœpit spuere, quoniam,inquit,vndecimo febris remisit modicum,circũ caput sudauit, tusses adhuc & quæ à pulmone educebantur,humidiora erant. Malè igitur facit computationem à 17. Quin & Gal lib.1.de crisibus cap.18.inquit,de Anaxione loquens : Dies enim vndecimus optime,sed debilis coctionis initium fecit. Præterea 17. dies media est inter primam & 34.vel primæ medietatis finis. Qua igitur computatione potuit Fuchsius inuenire ab initio in diem decimam septimam,dies decẽ & septem. & à die 17.in diem 34. dies quatuordecim? Cæterùm quamuis Hippoc.supra diem 14.statuit limitem acutorum,Progno.3.libro 3.diem 20.scripsit acutorum terminum.quoniam is est ipsorum terminus externus,aut quoniam in ipsum delabuntur nõnulli eorum qui diminutam aliquam iudicationem sunt passi,aut quoniam sunt aliqui acuti morbi,sed non seruãt exacte eorum naturam. Sic etiam modo quamuis dixerit morbum lateralem, qui non purgatur sputo, transire in suppurationem in diebus 14. nihil obstat aliquos acutos passos diminutas vacuationes,declinare in 20.diem limitem externũ acutorum.Primis namque diebus erant vrinæ multæ,& vndecimo circa caput sudauit.Quoniam itaque acuti morbi 14.diebus finiuntur,decidunt tamen aliqui in 20.ita lateris dolor Anaxionis qui deberet finiri aut suppurari 14. die, delapsus est in 20.atque ibidem finitus. Nam vt inquit Hipp.vigesimo sudauit, à febre liber,à iudicatione verò leuatus. Mansit vtique iudicatus,& liber 20.die,quoniam etsi 27.rediit,fuit recidiua,& contigit ei quod multis aliis,quibus iam sanitati restitutis, reliquiis tamen morbi manentibus, morbus rediit,& recidiuã passi sunt,quam in Anaxione cum priori morbo annumerauit Hipp. Quòd tamẽ recidiua fuerit,docet Gal.lib.1.de crisi.cap.citato,de iudicatione Anaxionis in die 20.dicens: Non tamẽ integra crisis subsequuta est,quoniã neque exquisita coctio vrinarum,aut sputorum. propterea igitur inquit:Erat autem siticulosus, atque ex pulmone

Pleuritic. in 14.diebus purgantur.

Anaxio non fuit 14.suppuratus.

Fuchsius notatur.

mone non erant optimæ expurgationes. Hic igitur nobis ad memoriã reuocans, quod rectè dictum est: Quæ relinquunt ex morbis post crisim, recidiuam facere consueuerunt, ita enim legi debet apho. vt docuimus ibidem, appellat itaque hanc recidiuam, & vigesimi diei crisim qua facta, & finito morbo reliquiis manẽtibus, rursus 34. iudicatus est, sed quoniam vigesimo fuit iudicatus, non trãsiuit in suppurationem, siquidem 20. est etiam acutorum alter terminus ad salutem.

APHORIS. IX.

Tabes fiunt maximè in ætatibus quæ sunt à decimooctauo anno in trigesimumquintum.

COMMENTARIVS.

Φθίσις, quæ tabes Latinis dicitur, quandoque omnem cõsumptionem, modò verò eam quæ cum pulmonis vlcere fit, significat. Hãc maximè fieri dicit ætatibus quæ sunt à 18. in 35. annum. Sunt autẽ hæ duæ, adolescentia à 18. in 25. & iuuentus à 25. in 35. vti nos ad Hippo. mentem & nominum vsum patefacimus aliàs. Euenit autem idem malum in illis ætatibus, quæ & sanissimæ sunt, & minimè morbis obnoxiæ. Verùm vt Gal. docet in Comm. 29. sectionis 3. non ratione ætatis, sed ex accidenti ob malã victus rationem talia eis eueniunt, & vt Hipp. dixerat, senes iuuenibus vt plurimum ægrotant minus. Temere enim viuunt luctantes, salientes, vociferantes, humi cubantes, & veneri indulgentes, & immodicè edentes ac bibentes, iam vinum meracius, iam verò aquam frigidissimã, atq; ex niue. Quibus adiunge cum Philotheo adolescẽtes multo sanguine abundare, qui potest accedente valido quopiã motu, aut labore, venas pulmonis rumpere; vti & iuuenibus copiam bilis, quæ valeat easdem erodere.

Tabes iuuenibus quare.

APHORIS. X.

Quicunque anginam effugiunt, iis in pulmonem vertitur, & septem diebus moriuntur: si verò hos effugerint, suppurantur.

COMMENTARIVS.

Anginarum diuersæ sunt species, quarum meminit Hippo. lib. 3. Progn. ex quibus saluberrima est ea per quam inflammatio, aut erysipelas relinquẽs partes gutturis in thorace & ceruice se ostendit, & ab hac magna ex parte liberantur, nisi inflammatio aut erysipelas intro recurrat. Tũc enim humor à thorace & partibus extimis trãsfertur, in intimas, & ipsum pulmonem. Nam si tumor ab eis partibus recurrat, & euanescat, in pulmonem potissimùm transmutatur, tum quoniam pulmo laxa admodum pars est, tũ quoniã perpetuo motu agitatus ad se trahit ex proximis partibus succos abundãtes. Quando ergo ex angina liberatur, & fit vt in pulmonem mutetur humor, vti dixi, morietur æger intra septimum: quoniam transit angina in pulmoniam, quæ breues habet limites, & intra septimum solet occidere, aut finiri ad salutem, ob loci calorem & cordis propinquitatem. Sed fit quandoque vt morbus alium habeat exitum, & suppuretur. At verò quemadmodum in morbo laterali vbi non purgetur per sputum, est speranda suppuratio post diem 14. ita in pulmonia post 7. quoniam acutior est pleuritide. Hic aphoris. in omnibus meis codicibus legitur ita, ὁκόσοι συνάγχην διαφεύγουσι, ἐς τὸν πνεύμονα αὐτέοισι τρέπεται, καὶ ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκουσιν, vti nos transtulimus. Significat autem eos qui anginam effugiunt, debere in pulmoniam incidere, quod neque necessarium est, neque frequentius accidit. Quapropter coniunctionem, καὶ, ego transferrẽ, vt talis esset scriptura, ὁκόσοι συνάγχην διαφεύγουσι, καὶ ἐς τὸν πνεύμονα αὐτέοισι τρέπεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσι ἀποθνήσκουσι. quod est, Quicunque anginam effugiunt, & in pulmonem ipsis vertitur, in septem diebus moriuntur. Estque hæc sententia cum toto ipso apho. vera, & fere perpetua. vbi enim in pulmonem transferatur causa anginã efficiens, necessum est aut mori in 7. diebus, aut deinde suppurationem euenire.

Angina saluberrima.

Græci codicis lectio.

APHORIS. XI.

A tabe molestatis si sputum quod tussi excernunt graue olet, carbonibus superfusum, & capilli à capite defluunt, lethale.

COMMENTARIVS.

Dvo signa lethalia tabidis superueniẽtia scribit in præsenti. Alterum est fœtor sputi, fœtor enim malam putredinem, & sputi purulentiam docet. Vult autem experiri si carbonibus ignitis superfundatur, tunc enim grauem mittit odorem. Quod verò quidam putat esse id vehementis odoris indicium, quoniam mediocres fœtores ignis

solet

ſolet extinguere,falſum eſt. Nam eius contrariũ vel mulierculæ norunt, quæ aromata igni admouent,vt totũ cubiculũ flagret odore,quæ tamen antè neque naribus admota ſentiebantur. Idem in prauis odoribus,vt pilorum & lanæ,conſtat,quoniam cùm odorata ab igne in exhalationem tranſeunt,maiorem odorem oſtendunt, quãuis ad finem ignis omnia diſsipet. Quod puri aut ſputo tabidi euenit. nam quamprimũ igni admouentur,ſuum fœtorem pandent,& deinde abſumpta nullum vaporem à ſe mittunt,aut vt rectius dixerim,totum in vaporem expirat. Alterum indicium à capillis capitis deſumitur, nam ſi hi defluunt,lethale ſignum habetur. Ratio eſt,quoniã oſtendit defluxus capillorum quod in aliis depilationibus ſolet eſſe in cauſa, aut ſuccorum prauitatem, aut alimenti inopiam,ſuccorum prauitas corruptionẽ oſtendit magnam, cum ad pilorum defluuium deducit. Alimenti verò inopia ſummam conſumptionem indicat.

APHORIS. XII.

Quibuſcunq; tabe laborantibus capilli capitis defluunt, iis fluxu ventris ſuperueniente moriuntur.

COMMENTARIVS.

GAle. ſumma quadam breuitate & ſermonis perſpicuitate, hunc enarrauit aphoriſ. dicens: Fluxum ventris non tantùm lethalem eſſe,cum capillorum defluuio, ſed ipſam mortem vicinam oſtendere, vt ſignum,quoniam oſtendit magnam naturalium facultatum imbecillitatem,& vt cauſam,quoniã fluxus ipſas amplius imbecillitat. Præterea fluxus ventris ex ſe quamuis capillorum defluuio non coniungatur,lethalis nota eſt,ex apho.14.ſequẽti: & pauci ſunt qui fluxum ventris paſsi liberentur,ſiquidẽ febris, quã ipſi patiuntur,hectica eſt,& quæ egeat refectione & attẽperamento,non humorum de venis vacuatione. Verùm cùm poſt tantam inopiam,& humorum ac vaporum malitiam euenit vt capilli de capite defluant,mortem proximam oſtendet.

APHORIS. XIII.

Quicunque ſanguinem ſpumoſum expuunt,iis ex pulmone talis reiectio fit.

COMMENTARIVS.

SI quis pulmonis ſubſtantiam conſiderauerit, ipſam carnem ſpumoſam eſſe dicet. & Gal. ſupra ſect.2.Comm.43.ſanguinem ſpumoſum pulmoni similẽ dicit,modò verò ſanguinem ſpumoſum tuſsi reiectum dicit ſignificare à pulmone educi, quoniã excrementa ſubſtantia ſua locum patientem oſtendunt,ipſo autore lib.1.de locis patientibus. Neque tamen oportet ſemper ſanguinem à pulmone reiectum eſſe ſpumoſum, nam ſubitò rupta vena in pulmone ex ictu,aut vulnere ſanguis ſpuitur, qui ſpumoſus non eſt,ſed ille tantùm qui vlcerata pulmonis carne educitur.

APHORIS. XIIII.

A tabe habito fluxu ventris ſuperueniente,lethale.

COMMENTARIVS.

Hic apho.non eget alia enarratione ab ea quæ in Cõmentario 12.ſcripta eſt à nobis.

APHORIS. XV.

Quicunque ex morbo laterali ſuppurati ſunt, ſi in quadraginta diebus ſuprapurgentur, à die qua facta eſt eruptio,ceſſant: ſi verò non,in tabem tranſmutantur.

CONMENTARIVS.

PRogn.53.& 54.libr.2. meminit quarundam ſuppurationum quæ rumpuntur die ſeptima. Sed quoniam id rarum eſt,ideo Progn.57.dixit,alias rumpi 20. alias 30. aut 40.aut 60.die. Quod intelligi debet computatione facta ab initio ſuppurationis,vti docet Progn.58.dicens: Conſiderare autem oportet principium ſuppurationis fore, ratiocinantes à primo die quo homo febricitauit,ſi quando primũ rigor ipſum prehẽdit, & ſi dixerit,in parte quæ dolore vexabatur, pro dolore pondere ipſum grauari. Hæc enim in principiis fiunt ſuppurationum. Ex his igitur temporibus rupturam ſuppurationum fore ſperandum eſt, prædictis temporibus. Quòd ſi morbus lateralis 14. die ſuppurari incipit,in quibuſdam deinde in 20.40.aut 60. die rumpũtur ſuppurationes, & rurſus à tempore rupturæ facienda eſt cõputatio purgationis,ſi 40.diebus à ruptura non fiat puris purgatio,iam tabes ſperanda eſt,inquit Hippo.in præſenti apho. Cæterũ vt non eſt vnus terminus rupturæ omnibus ſuppurationibus, ſed diſtinctio ſumenda eſt

Suppurationum terminus rupturæ.

est à natura humoris peccantis,à loco patiente, ab ætate,temperatura,& anni tempore, ita distinctio est adhibenda ad definiendum tempus futuræ tabis,neque vnus debet omnibus statui. Si enim tabes futura est,id fiet exulcerato pulmone,à pure,quod nõ excernitur: sed ibidem retentum ac putrefactum erodit pulmonem. cum autem pus non habeat in omnibus parem calorem, acredinem & erodendi vim, neque in omnibus temporibus,& ætatibus: hæc ante omnia sunt distinguenda,& diuersis dispositionibus diuersus terminus assignãdus. Quòd tamen Hipp.diem statuerit 40.terminũ medium definisse putandum est,atque quibusdam citius,quibusdam tardius,tabem euenire post ruptam supputationem, voluisse vbi pus non ante purgetur. Quidam enim ante 40. incidunt in tabem,non repurgato pure,quidam in ipso 40.quidam post ipsum.

APHORIS. XVI.

Calidum iis qui sæpius ipso vtuntur,hæc affert incommoda, carnium effœminationem, neruorum imbecillitatem,mentis torporem,sanguinis profluuia,animi deliquia,hæc ad quæ mors.

COMMENTARIVS.

Calidæ aquæ incommoda.

AQuæ calidæ & frigidæ vires quasdam docet Hippo.in præsenti,& quibusdam sequentibus apho.vt Com.24.declarat dicens: Hactenus de aqua calida & frigida sermonem habuit,præter id quod, τὸ θερμὸν,habet substãtiuum hoc loco,ὕδωρ. Calida itaque aqua, si quis ea sæpius vtatur, hæc affert incommoda, carnium effœminationem:qui enim molles sunt,effœminati dicũtur.quoniã & fœminæ sunt viris molliores. Aqua tamen calida,qualis aqua balnei est,cutem mollit,neruos autem reddit inualidos, quando ad motum robur,atque contentio exiguntur, quæ siccitas adiuuat. Mentis efficit torporem, quoniam cerebrum ipsum laxat calida aqua, coniunctam habens humiditatem. Profluuia sanguinis sequuntur nimium vsum aquæ calidæ, tum laxatis venarum osculis,tum dilatato humore qui in vasis cõtinetur,ita vt contineri non possit. Animi deliquia sequũtur ad sanguinis profusiones & spiritus dissolutionem, & vacuationem. Ad hæc verò mortem sequi notissimum est.scire autem oportet calidã aquam esse temperatam, quoniam per abusum,& non admodũ propriè, quæ temperata sunt, calida dicimus, vt balneum aquæ calidæ, dicimus aquam balnei temperatam, de qua apho.iste intelligendus est,autore Gal.lib.4.de simp.medi.fac.cap.2.quo loco vtrunque approbat,de calido & frigido,qua ratione mordacia sunt dicens, A nobis autem distractiones ipsorum exacte addiscere licebit, vbi prius commonefecerimus poculum, aut balneum cum temperata sunt, calida à nobis dici,nonnunquam appellationis abusu, quandoquidem temperata dici debeant,& symmetra,potius quàm calida.Ergo quæ sic calida sunt, grata amicaq; sunt,funditur enim quod in corporibus nostris constiterat, atque concretum fuerat,quo maxime affectu voluptas animantibus constat. At si moram etiam trahant,iure quoque & ipsa molesta euadunt. Ad tantam enim fusionis immoderationem sic recidunt,vt substantiam etiam nostram digerant,dissoluãt,ac dispergant. Verùm neque sic quidem mordicatione infestant,sed animi afferunt deliquium, viresque deiiciunt, vt mors quoque tandem sequatur. At quæ his magis calida sunt, secãt, distrahunt,diuiduntq; substantiã,quare necessariò mordaces videtur, velut aqua feruens, atq; ipse ignis. Hæc omnia transponere placuit,quoniã in his verbis duo vult Gale. ad hunc locum apprime necessaria, nempe temperatam aquam dici calidam, & huc facere quæ Hipp.dicit in aphor.vsque ad animi deliquia,& mortes.Calidior autem moderata,non laxat aut mollit,aut humectat,sed cõstringit,autore Gal.li.de sani.tuen. vbi de balneis loquens inquit Dulcium calefactarum aquarum,si media temperie sint, vis calida & humida est:sin tepidiores sint, frigida & humida: quòd si iusto calidiores fiant,calida quidem,sed non perinde humida. Quippe horrere corpora,contrahique exiles eorum meatus subigunt,ita vt neque madescere ab extrinsecus accedẽte humore possint,neque excrementi quod intus latet quicquam emittere. Ecce quo loco aquam temperatam,calidiorem dicit,horrorem inferre,& contractionem, & pororum constrictionem,vt neque humorem alienum admittant,neque proprium amittãt. Non igitur efficit hæc aqua effœminationem carnium,& reliqua quæ calor cum humiditate efficiet, qualis est aquæ temperatæ. Quidam verò,Antonium Musam sequutus,putat,id quod Hippo.dixit de aqua calida, verum esse vno duorũ modorum, aut vbi balneum nimis calidum est,aut vbi balneum moderatũ sit, sed eo frequẽtius quis vtatur. nam vtrouis horum modorum balneum faciet dictas noxas. Quòd si quis contendat aquam nimis calidam non laxare,neque humectare,sed vrere cum Gal.lib.3.de sani.tuenda, Si Gale. intelligit (inquit) aquam feruentissimam non humectare ea quæ continet, sibi ipsi repugnat,qui aquam vim refrigerandi posse deponere,non humectandi,affirmat, lib.1 de

Aqua tẽperata calida dicitur.

simpl.

simpl.medi.fac. Et si quid infunditur in aquam feruentem,elixatur,non vritur aut siccescit,sed humescit. At verò,si quis recte nouerit Gal.dicta,nihil immorabitur in adeo leuibus calũniis,lib.etenim 3.de sani.tuen.de balneis loquitur aquarũ dulciũ, quas vbi fuerint calidiores,dicit horrorẽ inducere,& contrahere non humectare. Verùm neque vrere dixit,vt ille imponit Gal.neque eo loco meminit aquæ feruẽtis,de qua cum Gal. disputans vult probare humiditatem non deponere,& elixa humida fieri. sed quid ad rem?quoniam ipse de balneis loquitur,& aqua feruens non est balneum. Aqua autem iusto calidior vere obdurat,& cõtrahit cutẽ,& impedit transpiratũ,vt videmus manus in ipsa immersas corrugari. Neque tamen ob id humectandi vim deposuisse dicemus, nam summa corporis superficies,humida aquæ contactu redditur.Sed cutis horrescens humiditatem propriam exprimit, & alienam humiditatem non admittit. Quod verò ad aquam feruentem attinet (quamuis id non sit præsentis instituti) ita fit,quæ in ipsa elixãtur,ab initio duriora fiunt,vti & humana cutis cum irrigatur aqua iusto calidiore. Quod constat: quoniam si carnes quæ elixantur, media elixatione extraxeris, multo duriores inuenies quàm ante immersionem in aqua feruenti.ad finem verò quæ probe elixa sunt,ab aquæ humiditate vincuntur, quæ peruadens, ipsas reddit molliores, & extrahit natiuã eorũ quæ elixantur humiditatẽ.Quapropter elixa autore Arist.interius sicca sunt,& exterius humida,id est amittunt propriã humiditatem,& alienã recipiunt.

Elixa ab initio durat.

APHORIS. XVII.

Frigidum autem conuulsiones,tensiones,denigrationes,& rigores febriles efficit.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum præcedens apho.de aqua calida,scriptus est:ita præsens de aqua frigida. Hæc autem si quis ipsa vtatur frequentius, ita vt eam ingrediatur, aut ei superfundatur,hæc affert incommoda,conuulsiones corrugatis neruis, & ad originem retractis.quod fit aut quoniã frigus densat,contrahit,aut quoniã impedit dissolutionem excrementorum quæ congesta conuulsionem efficiunt,aut ob vtramque causam. Sic etiam & tensionem quæ conuulsionis species est. Denigrationes item facit, demortuo calore natiuo,atque vitali spiritu,à quibus viuidus calor emergit. Rigores autẽ frigida aqua frequentius vsa facit,quoniã calida ac frigida rigores efficere valent, cum corpora vehementius offendunt.Febriles autem dixit,siquidem contracta cute ac cõstipata quæ intus continẽtur non difflantur,ac perinde & putrescunt,& febres afferunt. Quæ post rigores fere semper sequuntur,neque tamen semper,vt antiqui existimabãt. Ob malam tamen victus rationem fieri potest vt frigidi succi aceruẽtur,qui post commotos rigores non calefiant,neque putrescant,ac propterea neque febres afferant.

Aquæ frigidæ incommoda.

APHORIS. XVIII.

Frigidum inimicum ossibus,dentibus, neruis,cerebro & spinali medullæ:calidum verò,vtile.

COMMENTARIVS.

POstquã retulit mala quæ efficit aqua frigida,modò quibus partibus magis officiat refert dicens: Inimicam esse ossibus, quoniam hæc membra sunt pauci sanguinis & caloris remissi,ita vt leui refrigeratione demoriantur. Dentes ossa sunt,sed sentiunt, quod aliis non conuenit,ac propterea eos à numero ossiũ separauit. Neruos etiã lædit aqua frigida,tum ob sensum qui facilè patitur,tum ob natiui caloris imbecillitatem, ob quam à leui frigore in lapsum incidunt frigidum. Cerebrum quoque frigidæ est tẽperaturæ,sicuti & spinalis medulla, autore Gal.lib.1.de temperamẽtis,prope finem,& li.2. dicit ipsam esse de cerebri genere. Sed summatim dicemus omnibus exanguibus particulis aduersam esse aquã frigidam. Calida tamen vtilis est & conueniens, quæ potest dictorum membrorum temperaturam seruare. Sed obiiciet aliquis Gal.sententiam qui lib.artis medicinalis docuit similia similibus cõseruare:sed ossa & reliqua quorũ Hipp. meminit,sunt frigida: à frigidis igitur non læduntur. calida autem non iuuabunt cùm cõtraria mutent,corrumpãt,& curando,non seruãdo proficiant.Ad quod dicemus tẽperatis corporibus deberi cõseruationẽ dum sana,atque etiã dum ægra sunt:lapsa verò interim dum ægrotant seruanda docet Gal. Quãuis sensim aliquã facere mutationẽ ad meliorẽ statum liceat,vt lib.2.de arte medẽdi docuimus. Vbi tamen sana fuerint si parũ labantur seruari,si multum,præseruari debent.Partes tamẽ corporis si manifestè à temperamento labantur,dum ægrotãt,seruãdæ sunt,sed vbi sanæ fuerint, cum distinctione dicemus,ossa,& dentes,& neruos,& cerebrũ,& spinalẽ medullã in cõtrarietate, quæ est in humido & sicco similibus seruari,dum ægrotant & dum sana sunt, nisi ipsa mutare in melius fuerit in animo. In calore & frigore tamen intelligere oportet duas tẽperaturas,quarũ vtrãque seruare est necessum,vnã natiuã & innatã qua frigida sunt omnia

Frigidum quibus inimicum.

membra,quorũ meminit Hippo. Alterã calidam aduẽtitio calore,sed actuali,qui à corde & iecore ipsis tribuitur. Prima temperatura similibus seruatur,talibus potestate,nam quæ frigida actu sunt,facile poterunt aduentitiũ calorẽ corrũpere. Id verò est,frigidum esse prædictis partibus inimicum. Calidum autem vtile est:quoniã secunda tẽperatura, quæ aduentitia est & actu talis,calidis eget,quæ etiam talia actu sint,& calori prædicto similia. Atque hinc cõstabit similia similibus seruari,& ossa actu frigidis lædi,qualis est aqua frigida:& actu calidis iuuari,qualis est aqua calida,quæ calidũ seruat aduentitium, sine quo coctio & nutritio deficerent,periretque membrum.

APHORIS. XIX.

Quæcunque frigida sunt calefacere oportet,præterquã ea à quibus sanguis profluit, aut profluxurus est.

COMMENTARIVS.

Axioma artis.

CONtrariorum cõtraria esse remedia,axioma est in arte medica,idque perpetuò seruatur. Quamuis quibusdam imponat, quòd intelligant in aqua intercutem medicos vti exiccantibus, & si æger febre laboret, & in febribus biliosis vti scammonio,& in febribus pituitosis calefacientibus & detergentibus. Verùm in complicitis iudicationibus,aut diuersorum morborum,aut morbi causæ,nihil obstat complicitas esse curationis rationes,atque remedia diuersa. Ita modo perpetuum est refrigerata quæcunque fuerint,egere calefactione, vt in proprium statum reducantur sublato frigore. Sed fit quandoque vt alter affectus cõiungatur,qui cogat ad celeriorẽ curationẽ,& vt dimissa priori curatione tentemus partẽ refrigeratã non tãtùm non calefacere,sed & refrigerare. Vti cum à parte refrigerata sanguis fluit,aut fluxurus est. refrigeramus etenim ipsam,fluxum præsentem sistentes,aut futuro præuidẽtes. Maius etenim intelligimus imminere malũ à fluxu sanguinis,quàm à refrigeratione. Præsertim quoniã fluxus ipse refrigerat. Permanet sane inuariata axiomatis vis,refrigerata esse calefacienda. occasio tamen non semper manet,sed quandoque alteri postponitur, ex præceptis artis.

APHORIS. XX.

Vlceribus frigidum mordax, cutem circumobdurat,dolorem insuppurabilem facit,denigrat,rigores febriles facit,conuulsiones,& tensiones.

COMMENTARIVS.

Frigi. mordet.

QVædã alia mala percurrit quæ aqua frigida efficit. Mordet siquidẽ vlcera,quãuis vt Gal.in Cõm.vult,mordere propriè calidorum sit. Mordax autem est frigidum comprimendo, vti calidum disgregando,vtrunque enim diuellere potest partes quas subierit:nõ subit verò nec penetrat duras partes,& quæ cute densiore tegũtur. Penetrat tamẽ frigidum oculos,& nares,& partes vlceratas,quarum particulas ita comprimit, vt ab aliis sibi coniunctis separẽtur ac diuellantur. Hæc autem diuulsio sensum mordẽtis præbet. Circumobdurat cutem,quoniã partes quas non penetrat cõprimit,& exprimit, vnde duriores redduntur: tum expresso humore qui ipsas reddebat molles,tum vnitis partibus,& appressis. Dolorem efficit insuppurabilem,quoniã quæ refrigerãtur, inepta redduntur suppurationi,quam facit calidum natura sua. Sed dixit dolorem insuppurabilem,vt per dolorẽ causam doloris significaret,vt in apho.6.sect.2.cum dixit: Quicunque dolẽtes aliqua parte corporis magna ex parte dolores non sentiũt,iis mẽs ægrotat. Reliqua quæ in hoc apho.habentur,Com.17.suprà exposita sunt.

Dolor insupp rabilis quomodo fit.

APHORIS. XXI.

Quandoque verò in tensione sine vlcere,iuueni quadrato,æstate media,multæ aquæ frigidæ perfusio caloris reuocationem efficit,calor verò hæc sanat.

COMMENTARIVS.

CAlida & frigida quæ possunt nostrum corpus mouere,quædam id per se efficiunt, quædam per accidens. Sumunt autem denominationem ab iis quæ per se faciunt, veluti medicamentũ calidum cum bilem purgat,refrigerat enim ex accidenti,nec tamen propterea frigidũ est. Qua tamen via explorari debeant singulorũ facultates, & quod est per se ab eo quod est ex accidenti distingui,lib.1.de arte medendi,cap.4.patefecimus. Nunc verò dicemus frigidã aquam suapte natura & per se talem esse, calefacere tamen nunquã ex accidenti reuocato intus calore. Reuocat autẽ ipsum quandoque queẽadmodum de aere ambiente Hip.dixit,ventres vere & hyeme calidissimi sunt natura. Verùm vt illo loco exposuimus,nõ omnes vẽtres hyeme sũt calidissimi,sed illi qui adeo validi sunt vt obsistere possint frigori ambiẽtis. illorũ enim calor intus reuocatur,aliorũ autẽ

Per se & per accidẽs distinguere.

vin

vincitur & superatur penetrante frigore intimas partes corporis. Illud verò modò docet Hippo. Aquam frigidam largè profusam aliquando reuocare calorem,& inde posse curare tetanũ ex accidenti,non enim frigidæ perfusio curat morbos à frigidis & crassis humoribus ortos,sed hæc reuocat calorem ad interiora, calor autem hæc sanat. Calor enim auctus per se coquit ac discutit humorem efficientem tensionem, frigiditas verò calorem auxit ex accidenti, nempe reuocatione caloris. Quoniam tamen ipsum ex accidẽti reuocauit,& auxit,per accidẽs quoq; dicitur tetanũ curasse. Queadmodũ igitur diximus languidum calorem ventris vinci ab ambiente frigido non reuocari aut robo rari:ita modo dicemus frigidæ largã perfusionẽ non in omnibus reuocare calorem & tensionẽ curare,sed in his quorum Hipp.mentionẽ habuit. Videlicet in tensione quæ est sine vlcere,& in iuuene quadrato,& æstate media:sine vlcere sane,quoniã aqua frigida est vlceribus mordax,vt dixit.Decet tamen corpus esse valde robustum,ne ab aquæ frigidæ larga perfusione vincatur. Talis est iuuenis,cuius temperaturam lib.de arte medendi retulimus.nam puer ob humiditatẽ & mollitudinẽ,& senes ob caloris defectum, non ferent eam largã aquæ frigidæ perfusione.Expedit quoq; vt sit quadratus,εὔσαρκος dixit,id est modicæ carnis,qui apud Celsum quadratus dicitur. Graciles namque cum non habeant adminiculum & propugnaculũ,facile à frigidis vincuntur, obesi verò pituitosi sunt,& venarum angustarum, & pauci sanguinis. Neque tamen hæc satisfacere putat vt calor reuocetur,ac deinde vincat, sed temporis naturam ad prædictum remedium tentandum putat esse eligendam. Hyeme enim nullus feret aquæ frigidæ largam perfusionem,feret autem ipsam æstate media. Tunc etenim aliis adiunctis cõditionibus aquæ prædictæ perfusio reuocat calorem,is vero roboratus tensionem curat, resolutione, & coctione humoris qui tensionem facit.

APHORIS. XXII.

Calidum suppuratorium non omni vlcere,magnum indicium ad securitatem, cutem emollit, extenuat,dolorẽ lenit,rigores,conuulsiones,tensiones mitigat,capitis grauitatem soluit. Plurimũ autem præstat ad ossium fracturas,præcipuè ad denudatas,& ex iis maxime ad eas quæ capitis vlcera habẽt, & quæcunque à frigore demoriuntur,vel vlcerantur,& ad herpetes exedentes,ad sedem, pudendum, vterum,vesicam. His calidum amicum & iudicans,frigidum verò inimicum,& perimens.

COMMENTARIVS.

AQuæ calidæ & frigidæ vsus & damna prosequitur, & cum aquæ calidæ dixerit damna aphor.16.modo vtilitates scribit dicens:Aquam calidam habere suppurãdi facultatem,ea cõmuni ratione quam Gal.lib.5.de simpl.medi.facult.tradit. Sunt etenim quæ suppurant nobis similia,& quæ id facere valent quod calor noster natiuus, cuius munus est coquere,ac suppurare. Calor autẽ natiuus calidus est & humidus moderatè, qualis etiam est aqua modicè calida,de qua loco citato Gal. inquit. Igitur omnium ad puris generationem appositissimum est,ex iis vtique quæ perfundũtur,aqua temperata. Hæc igitur quatenus nostrum calorẽ iuuat & attemperat,coctioni adminiculatur, idq; facit in vlceribus quæ suppuratione egent,Non efficit id tamen in omnibus,quoniam quæ tentantur fluxione,& nimio humore abundant, non suppurantur antequã fluxio cohibeatur,aqua tamen calida cõcitat ipsam. Quod verò addit,Magnum indicium ad securitatem,obiter dictum est & præter institutum. Sed est verum, nihil mali euenire solere vlceribus à quibus manat humor coctus, & suppuratus. Cutem emollire dicit, obduratur namque cutis,vti & reliqua à siccitate aut concretione, aut implerione quæ potius renitentia,quàm durities dicitur,vtcunque tamen aqua temperatè calida valet aduersus dura: sicca enim humectat,concreta dissoluit,& laxat implentia discutit calefactione & apertione pororum,sed id facit lõgiore perfusione. Extenuat crassam cutem, quin & crassos humores qui partem aliquam obsidẽt externã. Lenit dolores: quoniam quæ temperata sunt in primo ordine calida,ea sunt anodyna,talis est aqua calida moderatè. Rigores mitigat.siquidẽ rigor est totius corporis inæqualis concussio,quæ à causa mordente oritur: hæc verò si frigida fuerit,calore temperatur: si calida & sicca, ita vt mordeat & ad excretionem irritet,calore moderato & humiditate mitigabitur. Cõuulsiones verò & tensiones quammaximè iuuantur calidæ perfusione:quoniam hæc vim habet laxandi & dissoluẽdi frigidos & crassos humores neruos implentes. Conuulsionem verò à siccitate miro modo persanat,capitis grauitatẽ soluit simili ratione, quoniã humorẽ grauantẽ dissoluit & extenuat,atque trãsponit quãdoque in partes inferiores. Præstat itẽ ad fracturas ossium, maximè ad denudatas,& præsertim ad fracturas capitis cum vlcere. Quantum enim frigidum vlceribus est aduersum,& vt dixit,mordax,tantùm calidum est amicum,& in ossium fracturis quæ cum vlcere fiunt valet ad suppurationem,& perfusa trahit alimentum ad ossis consolidationem, & ipsum ad penetra-

Aqua calida suppurat.

Aqua calida cutem emollit.

Dolores lenit.

tionem parat.In capitis tamen vulneribus fracto osse & vulnerata carne, cerebrum attemperatur calidæ perfusione,alimentũ ossa penetrat,excrementũ attenuatur & resolui tur,& vlcus ad suppuratione perducitur.Partes item à frigore demortuas calidã perfusam sanare generali ratione constat,quę docet contraria contrãriis curare,idem fiet vbi vlcerẽtur. Solemus autẽ perniones aquæ calidæ perfusione sanare. Herpetes exedentes iuuat mitigatione causæ,ne tam validè mordeat & exedat, partim etiã resoluit humorẽ biliosum.Ad sedẽ item valet pudendũ,vterum,& vesicã ea ratione qua exangues partes calore iuuantur & frigore facilè læduntur. Atque ita ad finem colligit,partibus iis calidum amicum & iuuans,frigidum verò inimicum & interimens.

APHORIS. XXIII.

In illis tamen frigida vti oportet,vnde sanguis fluxurus est,non supra ipsas vnde fluit, sed circa ipsas. Et supra quascunque inflammationes,aut ardores ad rubrum,aut subcruentum recenti sanguine tendentes. Veteres namque denigrat: & supra sacrum ignem non vlceratum, nam vlceratum lædit.

COMMENTARIVS.

Aqua frig. ad fluxum sang.

RVrsus redit ad cõmoditates quas affert aqua frigida narrãdas.confert enim fluxui sanguinis,si admoueatur,inquit,non quidem parti à qua fluit,sed circa ipsam,siue enim actu fluat sanguis à parte quapiam vulnerata,siue fluxurus speretur,aqua frigida confert admota,non parti à qua fluit,aut fluxurus est,quoniã vlceratas partes mordet, sed circa ipsas ad prohibendã fluxionem, vti manu vulnerata brachio admouenda,ac circumligandi panni frigida madefacti. Et si ab vtero manet,renibus & lumbis admouenda,vnde defluit sanguis,non cruribus,vt quidã voluit.neque enim frigida cruribus admota delapsum sanguinis in vterum cõpescit, sed potius ad ipsum transmittit eum qui in cruribus continetur. cohibentur enim fluxiones admotis repellentibus mẽbris superioribus,& quæ origini venarũ sunt propinquiora,nõ extremis. Fallitur quoque qui putat brachiis,aut cruribus repentè immisis in aquam frigidam cohiberi omnem fluxum sanguinis vndecunque fluat. Nam in fluxu sanguinis ex iecoris imbecillitate, aut vasorum apertione,notum est augeri eam dysenteriã occursu aquæ frigidæ: supra inflammationes quoque & partes ardore vexatas,quæ rubræ sunt aut subcruentæ à recẽti sanguine procedentes,frigidã admouemus. Quoniã attẽperat & repellit,ob idq; dixit,recenti sanguine,vt tempus repellẽdi significaret,nẽpe principiũ.Nam inueteratas inflãmationes denigrat.Videmus enim post inflãmationes, & cum ardore rubores nimiùm refrigeratos,post prima morbi tempora,partes liuere & denigrare indelebili macula.Valet etiam ad erysipelata quæ sine vlcere sunt,quoniã hæc attemperat,& vtraque obest qualitate. Vlcerata verò lædit,est enim frigida vlceribus mordax.

APHORIS. XXIIII.

Frigida,qualis nix & glacies,pectori inimica sunt, tusses mouentia, & sanguinis fluxiones, & distillationes.

COMMENTARIVS.

Aqua ut nix,quæ mala afferi.

FRigidæ aquæ in extremo tales noxas scribit. Est autẽ in extremo frigida qualis est nix aut qualis est glacies.Hæc verò mala omnia affert,quæ suprà dicta sunt de aqua frigida, particulatim tamen nocet pectori.Videmus namque sæpe ex potu frigidæ incidere homines in respirandi difficultatem,& pulmonis arterias disrumpi,prius quidẽ à frigore veluti concretis,quæ deinde ad distensionẽ coactæ disrumpuntur.Inde quoque tusses mouentur,conante thorace causam nocentẽ excernere, atque tussi vasa pulmonis dilacerantur,vbi non cedant. Ad hæc quoque sequuntur sanguinis fluxiones vasis pulmonis ruptis. Præterea cùm aqua frigida veluti nix cerebrũ refrigeret, distillationes tenuium & crudorum humorum fient,quæ in thoracem descendunt cerebro cõpresso à frigore,vti à manu spongia. Potest hæc,& multa mala his similia potus aquæ frigidæ veluti nix, aut glacies efficere. nam ventriculum imbecillitat,& intestina, & vesicam,& neruos reddit admodum languidos, & dentibus stuporem infert, & gulam relaxat. Verùm neque hæc pertimescunt nostri seculi illustres,& magnates qui non æstate tantùm,sed autumno atque hyeme,vinum & aquam niue gelatam bibunt, & se id facere, vel contradicentibus medicis gloriantur.

APHORIS. XXV.

Articulorum tumores atque dolores,sine vlcere,& podagricos dolores,& cõuulsiones,horũ plurima aqua frigida,abunde perfusa sanat,& extenuat,& dolorẽ soluit:stupor enim mediocris dolorem soluit.

COMMENTARIVS.

AQuæ frigidæ largè perfusæ scribit commoda,valere dicens,ad sanandos tumores, & articulorũ dolores sine vlcere.nam vlceratis nõ est admouẽda,vt supra docuit:

iidẽ

οἰδήματα, dixit,vbi nos tumores transtulimus.nam vox hæc omnem tumorẽ significat apud Hipp.vt docuimus lib.1.Progn.in annotationibus supra Cõment.25.Podagricos item dolores sanat,& conuulsiones, non tamen omnia talia, sed plurima dixit sanare & extenuare. Nam suprà dixit sanare distentionem sine vlcere, multam aquã frigidam perfusam,sed ex accidenti reuocato calore. Quod non in omnibus fit, sed inualidis iuuenibus,& quadratis, & æstate media. Sanat etiam alia ratione tumores, quoniam repellit humorem qui cum cõfluit dolorem parti infert. Qua ratione eosdẽ extenuare recte dixerit:sicuti & dolores qui à calida causa fiunt,ipsam attemperãdo,& repellẽdo, & vt dixit, mediocrem inducendo stuporem. nam mediocris stupor dolorem soluit. Non equidem negans magnum stupore dolorem sedare, sed quoniã aqua frigida largè perfusa,sed non supra modum,mediocrem inducit stuporem:& eo maiorem inducere, aut non erit necessarium,aut non nisi magno vrgente vsu,& cautè tentãdum.sępe enim stupefacientium vsus membra ad immedicabilem perduxit frigiditatem.

APHORIS. XXVI.

Aqua quæ citò incalescit,ac citò refrigeratur,leuissima est.

COMMENTARIVS.

VNico iudicio docet Hippo.optimam aquam cognoscere, quod sumitur ex facili mutatione ad calorem & frigiditatem. Quæ enim citò incalescit, ac deinde citò infrigidatur,leuissima (inquit) est. Eam autem decet intelligere leuissimam, non quæ in lance minus ponderat,sed quę hypochondria minus grauat,ac per eadẽ citius descẽdit:foret enim superuacaneum ex facili alteratione venari leuitatem, quam in trutina examinare est facillimũ.Agnoscitur item leuissima aqua quã quærimus,quoniã carnes, pisces,aut herbæ in ipsa facilius & breuius quàm in alia elixantur. Sed sunt etiam notæ aliæ quas medici tradiderunt ad optimã aquam eligendã, ex gustu. decet enim ipsam esse omni sapore priuatam,quam tamen dulcem appellant,ea ratione, & quoniã gustui gratissima est. Odorem nullum habeat:ea enim est elementorũ natura,vt omni sapore & odore careant. quo tamen cœnosæ omnes,& stagnantes,& in quibus fuerint herbæ maceratæ participant. Decet quoque ipsam esse translucentem, & lympidissimã quod ad visum attinet.Foret sanè omnium eligibilior pluuialis, nisi vim quandam adstringendi haberet,vt lib.2.de arte medendi, sect.3.cap.1.docuimus.

Aqua leuissima.

Aquarum optimarum notæ.

APHORIS. XXVII.

Quicunque verò noctu bibere appetunt, iis valde sitientibus,si superdormierint,bonum.

COMMENTARIVS.

SVnt non pauci à cœna sitientes antequam se ad somnum cõuertant. Id verò fit,aut quoniam parum biberunt inter cœnandum,aut quoniam vsi sunt vino meraciori, aut quoniã calida medicamẽta,vt piper & zingiberum,cibis immiscuerũt,aut quoniam bilis ad ventriculum peruenit,siue salsus humor,aut ob calorem partium adiacentium. Sitis quoq; aut est parua aut magna:si parua, non est necessum bibere.siquidẽ somnus paruam sitim sedat,coctione ciborũ,& omnino humectatione ventriculi,potus autem faciet vt ventriculus non apprehendat probè cibos,autore Gale.lib.7.de method.med. Si tamen magna fuerit sitis, bibere, non tamen multum,erit ex vsu. Cæterùm si sitis excitatur ob paruum potum,quod deest addere oportet,vt cibus liquetur,& deinde in sufficienti humore elixetur, ne coinquinationem potius quàm coctionem patiatur. Si is qui valde siti,vsus est vino meraciori,aquam frigidã bibere debet,cui deinde dormire erit vtile. Si medicamenta calida cum cibis ingessit,aut vinum valde dilutum,aut aquam frigidam bibet,pro consuetudine sua,à quorum quouis iuuabitur, & deinde à somno. Bile autem aut salsa redundante pituita,potus aquæ,aut vini diluti pro cõsuetudine est vtilis, & deinde somnus. Idem fieret vbi partes adiacentes sitis essent causæ suo calore. Non itaque differit Hippoc.an bibere sit opus eis qui à cœna valde sitiunt, sed docet bibentibus,aut non bibentibus somnum iuuamentum afferre,& bonum esse in ratione causæ,quoniam coquit,humectat,& mitigat sitim, & quamuis caliditatẽ aut siccitatem,quæ sitis causæ sunt attemperat.

Sitis à somno iuuatur.

APHORIS. XXVIII.

Mensium prouocatorium ex aromatibus suffitus,sæpe verò & ad alia vtilis foret,nisi capitis grauedines induceret.

COMMENTARIVS.

HIc & sequentes aphor.ad 62.de affectibus mulierum scribuntur,in hoc verò men sibus suppressis aromatum suffitum dicit esse commodum ad prouocationem.

Suffitus aromat.ad menses ret.

Docet experimentum quamplurimas mensium retentiones suffitum aromatum sanare, non tamen omnes. Sanat enim eas quæ à crassis humoribus obstruentibus vteri venas fiunt,& eas quæ à pororũ clausione,& si vterus à frigore fuerit densatus,pariter ipsum laxat. Aromata enim calidæ naturæ sunt,& siccæ,& tenuis substantiæ,& adhuc magis in fumum versa,ac proinde penetrant, extenuant, & aperiunt poros vteri : laxant autem vterum suauitate quadam,quam neruosæ partes præsertim internæ amãt. Si tamen ob calidam & siccam intemperiem eueniat,aut inflammationem,aut erosionem non cõueniet ex aromatibus suffitus,foret autem vtilis ad multa alia,nisi capitis grauitatẽ induceret. valet sanè ad omnem frigidam vteri & ventris intemperiem,& ad vteri præfocationem,& ad flatus vteri discutiendos, & ad seminis retentionem. sed docet intelligere tales suffitus capitis grauitates efficere : implent enim caput per nares inspirato fumo, & odorata omnia calida caput tentant.

APHORIS. XXIX.

Vtero gerentes purgare,si turget humor,quadrimestres,& vsque ad septimum mensem, sed minus has,iuniores autem & seniores vitare oportet.

COMMENTARIVS.

HIc apho.idem est cum primo sectionis quartæ,quo loco ipsum abundè enarrauimus : repetitur tamen hoc loco,quoniam de affectibus mulierum agitur.

APHORIS. XXX.

Mulieri vtero gerenti capi ab aliquo acuto morbo,lethale.

COMMENTARIVS.

Lethale.

MOrbi acuti quidã habent febres continuas adiũctas,qui etiam tales propriè sunt, vt pleuritis,pulmonia, phrenitis,lethargus,& causus. Quidam febre carent, vt conuulsio,tensio,apoplexia,omnes autem lethales sunt,si mulieri vtero gerẽti eueniãt. Significat autem lethale hîc, quemadmodum & aphor.2. huius sectionis, idem quod periculosum, & quod sæpius soleat mortem afferre. Quando igitur morbus acutus febrem adiunctam habet,mortem affert,tum ob febrem quæ infantem interimit, tum quoniam quantitas cibi conueniens esse nequit matri & infanti. nam cibus copiosus matrem interimet,quæ morbi ratione eget victu tenui : si tamen tenuis exhibeatur, & qualem morbus exposcit acutus,infans alimẽti defectu peribit.Quid igitur in eo discrimine agendum erit, vbi non sine manifesta noxa curari potest mater? Dicemus omni modo esse vtrique cõsulendum, ita vt victus talis instituatur,vt nullum eorũ manifestè lædat. Quòd si fieri nequeat quin aut mater pereat cibi copia,aut infans inopia, melius erit matrem saluare quàm infantem.Nam matre salua possibile foret infantem saluare, pereunte tamen matre perire infantem est necessum. Si verò morbus sit de acutis, qui sunt sine febre,ipsi sua vehementia interiment fœtum, & sæpe matrem. Hæ sunt causæ quare morbi acuti vtero gerentium sunt lethales,quas Gal.quoq; in cõmentario refert. Non est tamen lethale, vt quidam putat, vtero gerentem capi acuto morbo quoniam morbi acuti non aliter curantur quàm saguinis missione aut purgatione,quorũ vtrũq; est lethale. nam sanguinem mitti. denegat aphor.sequenti,& purgationem suprà denegauit Hippo.vtero gerentibus.fallitur tamen apertè : nam multos morbos acutos curat natura insensili discussione humorum,aut coctione,aut crisi in fœminis ipsis vtero gerentibus,maximè bona victus ratione accedente. In illis igitur nullum periculum attulerunt sanguinis missio aut purgatio. Manet quoque verum,morbos acutos lethales esse vtero gerentibus,ob causas à nobis traditas pariter,& à Gal.in Comment.

APHORIS. XXXI.

Mulieri vtero gerenti,sanguine misso,abortit:& magis,si maior est fœtus.

COMMENTARIVS.

Vtero gerent.quando sang.mit.

VTero gerentes,cum incidunt in acutos morbos à sanguine ortos,sanguinis missione egent. hanc verò exercere non licet sine periculo aborsus, quoniam fœtus detracto sanguine priuatur alimento, non fert autem infans in vtero vel paucissimo tempore à cõuenienti alimenti copia priuari.Quam ob rem rectè Hipp.dixit sanguine misso vtero gerentibus,aborsum sequi,& magis,si maior est fœtus.Neque tamẽ putare oportet Hippoc.omnino denegare sanguinis missionem vtero gerentibus,sed eam esse vult de iudicationibus quæ dehortantur à sanguinis missione,& est scopus,qui viribus correpugnat,& docet minori copia sanguinem esse mittendum,quàm aliàs. Nos lib.2. de arte medendi sectione 5. cap.2. rem hanc latius pertractauimus, quo loco Auerrois errorem & Fuchsij falsam opinionem confutauimus. Quod verò addit, Et magis, si maior

maior est fœtus, ad inopiam alimenti ferendam referendum est, maiores enim fœtus pluri alimento ad conseruationem egent. Videtur tamen huic sententiæ aduersari quod Aristote.libro 4. De generatione animalium capitulo 8. dixit:cuius hæc sunt verba, Sed cùm fœtus magis magísque perficiatur, plus excrementi superest: minus enim absumitur, idque dulcius est,cum non æquè detrahatur quod bene coctum sit,non enim insuper ad fœetus formationem consumitur, sed ad incrementum mediocre, quasi iam fœtus constet,adeptus finem suum.His verbis ostendit alimentũ minus assumere fœtũ maiorem,& iam conformatum.minus igitur nocebit eo tempore sanguinis misio,ob alimenti detractionem.Neq; contradicit sibi Arist.qui eodem lib.cap.6.vbi causam scripsit quare vtero gerentes ab initio turbationes patiantur, dixit: Principio potius cum concipiunt perturbari solent magna ex parte: conceptus enim purgationem impedit, & præ sua exiguitate absumere copiam excrementi inter initia non potest. quanquam pòst vbi iam plenius assumere cœperit,leuat.In hoc enim loco id tantùm vult,fœtus ab initio siue primis mensibus parum accipere.licet enim plurimum augeantur pro quantitatis suæ ratione, totum quod in eo augmento absumitur, est pusillum.cap. tamen 8. rursus dicit, parum assumere alimenti fœtus cum maiores sunt. Id verò intelligendum est ac si diceret, minus ad portionem corporis quàm vbi erant quatuor, quinque, aut sex mensium:siquidem his mensibus fœtus conficitur,ac conformatur:postea verò conformatus & confectus minori augmento,& minori alimento,ad portionem egebit. Sed quid respondebimus? nam si verum est quod Arist.dixit,minus alimentum ad portionem suæ molis capere fœtus maiores,non ita facilè excludentur sanguine misso. Dicemus Aristo.eo loco disquirere causam quare lac vltimis mensibus generari incipiat, & ipsam reiecisse in copiam sanguinis, qui iam ex vtero ad mammas regurgitare incipit. Quod verum est,non tamen est verum,eum sanguinem abundare,quoniam fœtus minus eius absumit, quando maior est:sed quoniam pluribus mensibus sanguis retentus est.& proinde copiosior quàm prioribus mensibus.Ita vt quãuis multum in alitionem infantis absumatur,multus quoq; superfit,qui ad mammas regurgitet,qua de causa postremis mensibus lac habent.Atque propterea sanguinis misio vtero gerentibus sæpissime vtilis est,& nos ipsam quotidie exercemus.Et anno quidem superiori illustrisimę Principi Ebulensi Dominæ Annæ à Mendoça, octauo gestationis mẽse bis sanguinem misi,& anno præsenti octauo quoque gestationis mense, ad decem vnciarum quantitatem cum magno eius,& fœtus commodo sanguinem detraxi.Non tamen vult Hipp. esse exercendam sanguinis misionem in vtero gerẽtibus nisi magno vrgente vsu,præsertim vbi fœtus est maior.

Arist. de vtero gerẽt.

Princeps Ebulensis.

APHORIS. XXXII.

Mulieri sanguinem euomenti,menstruis erumpentibus,solutio.

COMMENTARIVS.

Omnem sanguinis impetum ad partem quampiam, aut qui per viam fiat,quam lædit, conuertere in partem alteram conuenit. Conuertitur autem reuulsione, aut deriuatione. hæc per proxima,illa verò per contraria exercetur, veluti cum à superioribus ad inferiora conuertitur.Quo fit(vt Hippo.in præsenti apho docet) menstruorum purgationem soluere sanguinis vomitum. Vbi enim mulier vomat sanguinẽ,nihil magis conducet quàm ipsum conuertere ad vterum,& menses descendere, qui causam reuellent, & eandem vt abundantem vacuabunt.Idque arte procurandum vbi à natura non fiat statuto purgationis tempore, si tribus aut quatuor anteuertas diebus, aut malleollorum venas secare,aut scarificare crura.

APHORIS. XXXIII.

Mulieri menstruis deficientibus sanguinem è naribus fluere,bonum.

COMMENTARIVS.

Quoties humor aliquis qui vacuari solet retinetur,cursu naturæ aut consueto impedito, bonum erit eũdem alia via vacuari, parte ipsa per quam vacuatio fit non manifestè læsa. Quam ob rem si menses retineantur, sanguinem eum alia via vacuari erit bonum,vti sanguinis ex naribus fluxu: quamuis si per hæmorrhoidas vacuaretur, adhuc esset melius. Sed Hippoc.fluxus sanguinis narium meminit, quia sæpe superuenit suppresis mensibus.Quando igitur menses contra naturam retinentur, si sanguis ex naribus fluxerit, erit bonum, aut similis aliqua vacuatio arte procuranda.Si tamen

Mensib. detentis sang. fluxus ex narib. conuenit.

retentio ſecundum naturam fiat,id non eſt neceſſarium:quamuis aliquando conducere ſoleat, vt in his quæ vtero gerunt. Perperam autem quis dixerit (vti Fuchſius) eis quibus menſes deficiunt aut ob ætatem aut quoniam valide admodum exercentur, menſes retineri. Quod enim non eſt,non retinetur,neque aliquam deſiderat alia via factam vacuationem. Vetulæ tamen & ſaltatrices ſanguinem abundantem non habent: non ergo retinetur,neque menſes earum ſupprimi recte dicemus.

APHORIS. XXXIIII.

Mulieri vtero gerenti ſi aluus plurimùm fluat, periculum eſt aborſus.

COMMENTARIVS.

ALuus nimium fluens duo mala affert vtero gerētibus,alimenti defectum, & nimiam laſsitudinem ex frequenti ſurrectione ad deiiciendum.Hoc ſecundum notum eſt,ſed primum ea ratione conſtat,quòd ſanguis qui prębet fœtui alitionem ex quatuor humoribus cōſtituitur,quorum ſi vnus aut plures plus æquo vacuentur, alimentum fœtui deerit,id verò periculum affert aborſus,vti apho.31.diximus,cum de miſsione ſanguinis ageremus.

APHORIS. XXXV.

Mulieri quæ ab vteri præfocatione moleſtatur, vel difficilè parit, ſternutatio ſuperueniens bonum.

COMMENTARIVS.

DE vtero præfocatis fœminis præſens eſt apho.non de his quibus chorion ſiue ſecundæ retinentur,de quibus infra apho.49.ſcribitur.Appellat paſsionem ὑστερικὰ, & mulier dicitur ὑπὸ ὑστερικῶν ἐνοχλουμένη, id eſt ab vteri præfocatione moleſtata. De hyſtericis mulieribus Gal.ſcribit lib.6. de locis pat. cap. 5. Quas dicit trium ſpecierum morbum pati. Quaſdam ſine ſenſu immobiléſque iacentes,cum obſcuro & paruo pulſu, ita vt neque percipi poſsit. Alias ſentientes & moueri potentes,atque integra ratione, verùm animi defectione,& difficili reſpiratione laborantes. Alias præter hæc crura & brachia contrahentes. Huic affectui ſi ſternutatio ſuperueniat, erit bonum.quoniam humorem, aut flatum qui præfocationis cauſa eſt excutiet, & vterum ad locum ſuum trudet, ventris valida commotione. Gal. namque lib.2.de cauſis ſympt.de ſternutatione dixit. Porrò omnibus quæ dicta ſunt, vnum commune habetur, nēpe expultricem facultatem ipſam ad vehementiſsimos motus concitare, quo excutiat ea quæ infeſtant. Quòd ſi non ſuperueniat,hoc eſt ſponte accedat,arte ipſum procurare erit bonum. Si tamen ſponte ſuperueniat, bonum ſignum erit,naturam valere,& ad ſua munera redire ſignificans.In quibus verò partus difficilè in lucem editur,aut retinetur,iuuat maximè ſternutatio,partum mouens, quatiens, & prouocans.

Hyſtericis ſternutatio bonum.

APHORIS. XXXVI.

Mulieri menſes decolorati, neque ſemper ſecundum idem tempus venientes, purgatione indigere ſignificant.

COMMENTARIVS.

Menſes decolorati.

MVlieribus fiunt menſes decolorati, id eſt rubrum colorem & naturalem non ſeruantes,ſi pallidi fiant,albicantes,liuidi,nigri,virides,aut plurium colorum. Id verò pro ratione humoris qui ſanguini miſcetur,bilis videlicet,aut pituitæ,aut melancholiæ,horum humorum cauſa præter coloris mutationē,accidit,vt purgationes menſium non ſemper eueniant ſtatuto tempore,ſed aut ante, aut poſt,pariter pro humoris commixti ſanguini natura, & copia. Bilis etenim accelerat menſes, & pituita eoſdem retardat, veluti & melancholiæ craſsitudo.Mutant quoque tempus conſuetum menſes ob vteri frigiditatem aut nimium calorem & propter obſtructionem, aut vaſorum nimiam apertionem, qui ad vterum ſunt: ſed horum cauſa color non mutatur,niſi temporis proceſſu ſanguis detētus putreſcat,& in aliam naturam eat.His non debetur purgatio. nam ſiue calor immodicus, ſiue nimia frigiditas cauſa variationis temporis fuerit, attemperantibus eſt occurrendum, non vacuantibus, ſicuti vbi ob clauſionem nimiam viarum, aut earundem immodicam apertionem, eueniat. Quam ob rem mira quadam ſapientia Hippocr. cum temporum varietate decoloratos menſes coniunxit:

vt

vt firmum faceret quod dixit, purgatione indigere. Vbi enim colorum mutatio fiat, humorum cum sanguine mixtio significatur, qui purgatione egent. Quòd tamen aliæ mensium suppressiones aliter curari debeãt, & quòd purgatis illis quibus purgatio conuenit, deinde aliis medicamentis mouentibus menses sit opus, ac quibus lib. 3. De arte medendi docuimus. Nos tamen purgationem dicimus conuenire mensibus decoloratis potius quàm variantibus tempus: decoloratis enim semper conuenit: tempore variatis non semper, vt diximus.

APHORIS. XXXVII.

Mulieri vtero gerenti si mammæ graciles repentè fiant, abortit.

COMMENTARIVS.

TRibus de causis infans secundum naturam prodit in lucem postquã in vtero perfectus est, quoniam calor cordis adeo increuit vt amplius sine euentatione & refrigerio inspirato aere, viuere non possit, & quoniam alimentum, quod à matre sumit, non ei satisfacit, sed cogitur quod deest aliunde disquirere, & autore Hippo. lib. de natura infantis, calcitrat, & acetabula disrumpit, & matri pariendi initium affert: & quoniam vterus ipsum non capit ob magnitudinem, & loci angustiam. Quando verò causæ hæ aut illarum aliqua accedit, antequam infans ad perfectionem ducatur, pariter in lucem coactus prodire tentat. Quod fit vbi mammæ repentè graciles fuerint, id est nullo antecedente morbo mammarum, ob quem graciles fieri debeant, vt solent. Tunc enim mammæ extenuantur ob inopiam sanguinis, ob quam fœtus alimenti defectum sentit. Siquidem cum alimentum deest mammis, deest quoque & infanti: quoniam mammis & vtero sunt communes venæ per ventrem ascendentes, quæ oscula committunt osculis venarum per thoracem descendentium, à quibus mammæ sanguinem accipiunt. Cùm verò infans inopiam alimenti sentit, calcitrat & disrumpit membranas, & aborsum affert, aut interim moritur, & mortuus excluditur. Mammis itaque repentè extenuatis aborsus est sperandus. *Partis naturalis causæ.*

APHORIS. XXXVIII.

Mulieri vtero gerenti si altera mamma extenuetur, geminum habens, alterum abortiet. Et si quidem dextra tenuis fiat, marem: si verò sinistra, fœminam.

COMMENTARIVS.

MVlieres vtero gerentes magna ex parte vnum tantùm gestãt, sed quandoq; duos. Visi etiam tres vno partu in lucẽ producti, & quatuor, & quinque, & heri ad Carolum principem perducti sunt duo ad vmbilicum hærentes, communi cute & carne, qui adhuc viuunt, trigesimo à partu die. Quando tamen plures in vtero continentur, quidam magis dextræ parti vteri respondent, quidam sinistræ, atque à venis ei parti respondentibus alimentum suscipiunt, & vbi gemini fuerint, qui dextram vteri partem tenet, alimentum accipit à venis quæ cum mãma dextra connectuntur: & qui sinistram, ab iis quæ cum sinistra. Quapropter vti aph. præterito diximus, si mãmæ graciles fiunt, aborsus speratur, ita modò dicemus, si altera tantùm extenuetur, & gemini contineantur, alterius sequitur aborsus, eius videlicet qui parti eiusdem mammæ respõdet, quoniam ob alimenti defectum, vt diximus Com. præcedenti, aborsus fiunt. Dextra autem parte mares contineri magna ex parte, & fœminas in sinistra, infra aphor. 48. dicetur. *Mulieres superfœtãt.*

APHORIS. XXXIX.

Si mulier quæ non concepit, neque peperit, lac habet, menses ei defecerunt.

COMMENTARIVS.

POst partum mirabili quadam naturæ lege sanguis qui ad vterum ferebatur fœtus alendi gratia, is ad mammas trasmittitur. Quamuis illico à partu sanguis vitiosus qui retentus fuit, conceptionis tempore per vterum purgetur, qui tamen vitio caret sursum latus in mammis, alteratur & coquitur, & in album colorem & lactis speciem mutatur, vt infanti sit alimentum. Octauo tamen & nono mense conceptionis quibusdam sanguis ad mammas defertur, qui ab alitione fœtus superest, & is in lac vertitur. Fit autem, quamuis rarò, simili tamen ratione, mensibus suppressis ob causam præter naturam atque morbosam, vt sanguis delatus ad mammas coquatur, & in lac transeat. In quibus vera est, & experimento probata Hippoc. sententia. non enim pepererunt, neque *Sanguis ad mãmas fertur à partu.*

conceperunt, quoniam tamen lac habent, significat quòd eis menses defecerunt: ob mensium igitur defectum, siue suppressionem fit, citra conceptionem & parum vt lac habeant. Vidimus puellam Burgensem, cui mensibus suppressis lac mammis inerat. Medicus verò cui res fuit commissa (accusabatur enim ab hero) constantissimè affirmabat ipsam grauidam esse, quam ego coram hero & aliis defendi, fieri posse dicens, vt lac habeat mulier ex sola mensium retentione, citra conceptionem. Tempore tamen nouem mensium transacto manifestè constitit mulierem honestè vixisse, & virginem esse, cui aliquibus postea diebus menses profluxerunt. Quin non tantùm in fœminis quibus menses defecerunt lac generari videmus, sine conceptione, sed & in viris visum est lac in mammis genitum, quod infans eius filius sugebat orbatus matre.

APHORISMVS XL.

Mulieribus quibus sanguis ad mammas in tumorem colligitur, furorem significat.

COMMENTARIVS.

Lac in mammis uiri.

APhor. hic id docet quod rarò fit, quodque Gale. nunquam vidit, sed forte quod Hippo. conspexit, vt rarum sed memoria dignum, nobis ita tradidit. Si sanguis ad mammas in tumorem colligatur, dicens, mãmam significare, συστρέφεται, dixit, & lib. 4. de rat. vict. acu. sect. 22. dixit, morborum συστροφὰς, Galenus verò in Comment. inquit, Verùm par est ab ipso dici συστροφὰς morborum, eas quæ fiunt intumescentibus particulis. Audio enim nunc plurimos in nostra Asia, sic nominantes omnes præter naturã tumores. Et lib. antiquarum Hippo. dictionum, dixit συστροφὰς esse φύματα, & φῦμα, omnem tumorem præter naturam significare, vt sect. 4. Comment. 44. diximus. Rectè igitur verbum συστρέφεσθαι, in tumorem colligitur, vertimus. Quando autem colligitur sanguis in mãmis, indicat eam esse eius malitiam, vt ab eis vinci nequeat, quod fit quandoque ob eius siccitatem, & acrimoniam, qualem habet sanguis melancholicus vstus, qui in mammis collectus, & vapores in caput mittens, suæ naturæ mammã efficit, Gale. id fieri docet vbi sanguis feruens, per totum corpus delatus, caput petit, cuius pars quę ad mammas defertur, à temperatura mammarum, temperari ac moderari nequit, quod ad furorem qui per essentiam fit, videtur esse necessarium: ad eum tamen qui per consensum fit, satis est si in mammis prædictus humor colligatur, & in caput fumos mittat, quod nos aliquando vidimus.

APHORIS. XLI.

Mulierem si vis scire an conceperit, cum dormitura est, postquam cœnauerit, aquam mulsam eidem potandam dabis: & si tormina circa ventrem patiatur, concepit: sin minus, non concepit.

COMMENTARIVS.

Mulier an conceperit nosse.

NOn longè à conceptione, quando venter non admodum tumet, & menses aut nondum videntur detenti, quoniam tempus nondum accessit purgationi statutum, aut quoniam adhuc res est suspecta, aut ob causam aliam supprimantur, vias varias tentare conuenit dignoscendi an mulier conceperit, quarum vnam scribit præsenti apho. qua præcipit, vt mulsam bibat cum dormitura est, sed postquam cœnauerit, οὐκ ἀδείπνῳ ἐούσῃ, id est, postquam cœnauerit. Quæ pars in quibusdam codicibus non legitur, & in aliis legitur sine negatione, & negatiua tamen lectio melior est. Quod enim vult Hippoc. experiri, id melius assequetur, si posteaquàm mulier cœnauerit, aquam mulsam bibat. Aqua etenim mulsa cruda, quam exhiberi vult Hippoc. autore Galen. in Comment flatuosa est, non ita vbi cocta fuerit, absumpto ab igne flatu simul cum spuma. Ex eius potu mulier tormina sentiet, si conceperit, vbi ipsam cum se ad somnum conuerterit bibat: si verò tormina non senserit, non concepit. Nam mulieris quæ concepit vterus contrahitur, vt semen contineat: & os huius adeo clauditur, vt neque specilli acumen capere possit. Ad hanc sequitur, vt imæ partes vtero coniũctæ, pariter cum ipso retrahantur, de quibus est rectum intestinum, & paulo longius à conceptione, vterus impletur & dilatatur, ac comprimit aliquatenus rectum ipsum intestinum. Ad hãc compressionem sequitur vt flatus ab aqua mulsa leuatus non inueniat exitum, & deuolutus per intestina tormina inferat. Non tamen ita fiet si non concepit, quoniam flatus facile trudetur ima parte non constricta, neque oppressa. Vt igitur id experimentũ vim habeat aliquid ostendi, opus est vt aquã mulsam bibat mulier, & hæc sit cruda, vt conceptionem detegat. Deinde vt eam bibat cum se ad somnum conuertit, quoniam vigilia & motus solent flatum discutere, seruantur autem per somnum & quietem. A cœna verò id accipere conuenit, quoniam ventre pleno, flatus magis distendet ventrem &

Aqua mulsa conceptionē detegit.

tormi

tormina magis fient, quàm ventre cibis vacuo. Sed dices, vbi vir aliquis lumborum dolore laborare soleat, ventris & intestinorum imbecillitate, bibita aqua mulsa cruda sentiet ventris dolorem, & tormina. igitur & mulier simili modo affecta, ex potu aquæ mulsæ crudæ, sentiet tormina, quamuis non conceperit. Non sequitur sanè, quoniam ad experiendum decet prius omnem alium affectum distinguere, & agnoscere causas omnes alias à potu mulsæ crudæ esse reiiciendas, vt verum sit indicium affirmatiuum, si tormina senserit, concepisse. Quòd si tormina non sentiat, pariter distinguendum. nam posset calor validus admodū flatū insensili vacuatione dissoluere, & mulier tormina non sentire, quamuis in vtero habeat.

APHORIS. XLII.

Mulier grauida si quidem masculum gerit, bene colorata est: si verò fœminam, malè.

COMMENTARIVS.

Rem admodum difficilem, & quam integrè consequi puto ferè impossibile, tentat modò Hippo. docere, qua ratione quibúsve signis cognoscere valeamus, an mulier conceperit marem, an fœminam. Si enim marem conceperit (inquit) bene colorata est: si tamen fœminam, malè. Ratio est quoniam mas calidior est fœmina, & mulieres tunc marē concipiunt, quando sunt calidiores: fœminam, cum frigidiores. At verò calidiores, sunt etiam rubidiores, & viuidiores ac perinde coloratiores. Id tamen intelligendum vbi ad se ipsas comparantur, non ad alias, quæ sunt secundum naturam calidiores, & coloratiores. Decet quoque conferre mulieres sibi ipsis, quando aliàs conceperunt. nam conceptio ex sua natura mutat aliquatenus mulieris colorem. Neque tamen id quod Hippo. dixit, & facta vt nos diximus collatione, verum est semper, sed vt in plurimum. Nam si maris conceptio reddit mulierem coloratiorem, quoniam mas est fœmina calidior, & plures sunt fœminæ quibusdam maribus calidiores, & robustiores, Apho. erit de his, qui vt in plurimum sunt veri. Quod Gal. in Comment. sentit, idem quoque de validis motionibus infantis in vtero, quod maris indicium est, & pariter non semper est verum, quoniam sunt fœminæ quædam quibusdam maribus robustiores. Sic etiam & quod Hippo. infra aphor. 48. dicet, mares gestari in dextra vteri parte, vult esse verum magna ex parte. Quam ob rem non tantùm hæc signa, sed quæcunque à Medicis tradita sunt, magna ex parte continent veritatem, & vbi plurima ex eis coniungantur: nunquam tamen ita vera esse existimo, vt vel vnum, vel multa simul iuncta possint infallibile facere iudicium. Ponamus enim omnia hæc coniungi, intra nonagesimum diem moueri, pulsum dextræ manus validiorē ac duriorem esse, in dextra parte contineri, mulierem esse bene coloratam, incipere motum crure dextro, ventrem magis prominere, & acuminatum esse, & summatim talia sentire, qualia aliàs cum marem gestabat: non erit satis, vt infallibile sit, si quis dixerit, marem gestare. Sed puto prudentem virum non decere suam ferre sententiam, quamuis sit instantissimè rogatus, sed expedire magis, in posterum differre coniecturam.

Conceptus mas & fœmina distinguntur.

Conceptus sexus distinguitur.

APHORIS. XLIII.

Si mulieri grauidæ in vtero fiat erysipelas lethale.

COMMENTARIVS.

Erysipelas inflammatio biliosa est, à flaua bile exquisita orta, vel à sanguine tenuissimo efferuescente. Hæc vbi in vtero grauidæ fiat, notum est quantum possit fœtum interimere, cum & febris acuta ipsum interimat. Adde quòd vterus irritabitur ab erysipelate, adeo vehementer, vt ipsum excludat, aut conclusum interimat. Quin & inflammatio, vteri quæ propriè phlegmone dicitur, à sanguine orta, tum calore, tum etiam tumore, aut aborsum commouebit, aut fœtum intus conclusum, calore & compressione interficiet.

Erysipelas uteri lethale.

APHORIS. XLIIII.

Quæcunque tenues præter naturam concipiunt, abortiunt mense secundo, priusquam crassescant.

COMMENTARIVS.

De extenuatione præter naturam, verum est quod dicit, si ita extenuatæ concipiant, secundo mense abortient antequam crassescant. Quæ namque secundum naturam tenues sunt, sed non admodum non egent incrassatione, sed quales sunt, tales ad partum seruantur, & fœtum seruant. Verùm cum tenues sunt, sed præter naturam, restitutione egent, & ad naturalem statum reductione: & tamen cum reducuntur, multo

Abortiunt præter naturam extenuatæ.

egent alimento, vt seruari possint, & augmentum suscipere. Fœtus quoque secundo à conceptione mense celeriter augetur, & eius augmentum est effatu dignum, ad quod pariter opus est copioso alimento. Difficile autem est mulieri vtero gerenti tantam alimenti copiam conficere, vt ad conseruationem suam, & augmentum suum, & fœtus, sit satis. Vnde fiet vt mater tanquam validior, sibi commodum arripiat, aborsus verò sequatur fœtu alimento priuato. Siue ergo mater sit valde extenuata, siue præter naturam talis, verum est in refectione id mali sequi debere, vt fœtus alimento priuetur, & deinde aborsus sequatur, quæ enim valde tenuis est, non valebit fœtum alere, etiam si id fuerit sibi secundum naturam, nisi crassior fiat adaucto sanguine bono.

APHORIS. XLV.

Quæcunque verò mediocri corporis habitu prædita abortiunt, secundo aut tertio mense, sine manifesta occasione, his acetabula plena sunt mucoris, & non valet præ pondere fœtũ tenere, sed dirũpũtur.

COMMENTARIVS.

Aborsus causa.

SVnt non paucæ mulieres quas vidimus, quásque curandas suscepimus, quæ rarò perduxerunt fœtum ad perfectionem: quædam etiam ex his nunquam, quarũ nonnullæ secundo, aliæ tertio, aliæ quarto mense fecerunt aborsum. Huius aborsus causam docet Hippo. in præsenti inuenire, prius habita distinctione, An mulier crassa admodum sit, ita vt compresso ab omento fœtu, cogatur abortire, aut admodum tenuis, ita vt præ imbecillitate fœtum alere nequeat, & si crassior fieri incipiat, ob causam dictam in apho. præcedenti, pariter abortiat, sit tamen mediocri corporis habitu. Sed rursus distinguere docet, an ob causam aliquam euidẽtem aborsus eueniat, siue causa illa sit externa, vt saltus, vociferatio, casus, tenuis victus, magna euacuatio arte facta. Aut causa sit interna vt animi valida turbatio, ita, mœror, lętitia, febris valida inflammatio, aut erysipelas vteri, aut tenesmus, aut mensium profluuium, aut magna vacuatio quæuis natura facta: quibus demptis putare oportet, si aborsus secundo aut tertio mense fiat, acetabula vteri quibus fœtus est appensus, & per quæ alimentum ad vtero defertur, esse plena mucoris, hoc est abundare nimia pituita, quæ ipsa implet, laxat & rupturæ parat, ita vt leui quauis occasione, aut sine ipsa, sed sola fœtus grauitate, deorsum trahente disrumpantur. Has ego soleo extenuante victu, antequã concipiant, præcauere. Cùm enim conceperunt, non ferunt auxilia adeo valida, vt ad euacuandam pituitam prædictam sint satis. Huius aphoris. veritatem comprobat Gale. lib. 6. de lo. pa. cap. 5. & ipsum citat lib. de vuluæ dissectione.

APHORIS. XLVI.

Quæcunque præter naturam crassæ non concipiunt, iis omentum os vteri comprimit, & priusquam extenuentur, non concipiunt.

COMMENTARIVS.

Mulieres crassæ præter naturam non concipiunt.

MVlieres admodum tenues, ac præter naturam tales abortire dixerat antequam crassescant, modò de crassis præter naturam dicit, non concipere nisi prius extenuentur. Ratio est: quoniam in admodum crassis omentum comprimit os vteri, ita vt non admittat semen præ angustia. Quæ verò talem habet corporis habitum, non concipiet, priusquam extenuetur, & cedat proiecto semini. Arist. lib. 2. De partibus animalium cap. 5. diuersam adhibet rationem, quare obesa animalia non concipiunt, quæ mulieribus videtur esse communis, dicens: Quin etiam obesa omnia steriliora ea de causa sunt. quantum enim ex sanguine proficisci ad genituram & semen genitale debebat, hoc in adipem aut seuum sumitur: sanguis enim dum coquitur, ad hæc transit.

Arist. de sterilitate.

APHORIS. XLVII.

Si vterus coxæ adiacens suppuretur, necessum est linamentum fieri.

COMMENTARIVS.

CVm de mulierum affectibus agat, hanc quoque sententiam aliis sine ordine inseruit, dicens: Si vterus coxæ adiacens suppuretur, vterus sane quandoque inflammatur, vergitque inflammatio ad coxam, & in inguine fastigiatur, & quandoque suppuratur ac rumpitur. Quod si fiat, necessum est ἐμμοτον fieri: est autem μοτὸν, linamentum, quod Hippo. lib. 6. de mor. pop. par. 7. appellauit μότωμα. An tamen ἐμμοτον sit idem quod μοτὸν, id est linamentum, aut dicat aliud aliquid, videlicet, aut quod simul cum

cum linamento miſcetur,aut linamentũ quod immittitur vlceribus,quale eſt linamentũ contortum,non ſatis cõſtat. Verũ autem dixit,ſuppuratis & profundis vlceribus, opus eſſe ἐμμότῳ,id eſt medicamento quod cum linamento immittitur, aut ipſo linamento, quod immittitur. Sic enim vlcera profundiora, & quæ non omnino patent,curantur: quale erit ſi vterus in coxam vergens ſuppuretur,& rumpatur.

APHORIS. XLVIII.

Fœtus mares quidem in dextris,fœminæ verò in ſiniſtris, magis.

COMMENTARIVS.

SImilem hîc ſententiam ſcripſit lib.6.de mor.pop.par.2.ad finem,dicens:Quod in cã lidiore ac robuſtiore,dextra ſcilicet vteri parte,ideo & nigri & ob id extra prominẽt venę,& biliosiores exiſtũt.Et rurſus ibidẽ inquit:Validius ideo bilioſius,ſanguine abundantiore,quòd locus animalis calidior ſit.Et vt Gal.eo loco teſtatur,Parmenides dixit: Dextris quidem pueros:ſiniſtris verò puellas. Tota ratio aphor.ex temperatura dextri lateris pendet,ſuppoſito prius fundamẽto à nobis probato,lib.1.de ar.med.cap.de temperamentis,mares fœminis calidiores eſſe. Quòd ſi calidiores ſunt,iure eos in parte vteri calidiore generari dicemus.Eſt autẽ dextra pars calidior,quia iecori adiacet,&quoniam ſanguinem habet copioſiorem , & quoniam validius exercetur. Verùm ad maris generationem dextra pars vteri admodũ conducit,quoniã Gal.teſte lib.2.De ſemine,& 14.De vſu partium,& anatome,idẽ docet,Sanguis qui ad dextrũ teſtem fœminæ trahitur,qui etiam ibidem in ſemẽ vertitur, & in dextram vteri partẽ funditur ad generationem,calidior eſt,& purior,quàm qui ad ſiniſtrũ trahitur:quoniam ille à vena caua trahitur , poſtquam emulgens vena dextra ipſum purgauit, hic tamen ab ipſa emulgente ducitur , impurus. Magis autem dixit , quoniam aliquando , ſed rarò fit , vt in ſiniſtrã parte mares contineantur,& contra. *Mares in dextris uteri.*

APHORIS. XLIX.

Vt ſecundæ procidant,ſternutatorio adhibito, nares & os apprehende.

COMMENTARIVS.

DE numero multorum auxiliorum quæ valent ad ſecundarũ propulſionem,quorum copia à nobis tradita eſt lib.3.De ar. med.vnum hoc tradit modo Hippoc.Si enim ſecunda retineatur à partu,vt ſolet non rarò fieri, ſternutatoriũ adhibere docet:& vt validius quod volumus faciat,opus eſt nares & os apprehẽdere manibus,& comprimere,ne flatus liberè per hæcloca exeat,ſed coactus deorſum pellatur,& cõpreſſo ventre vehementi ac celeri motu propellantur quoq; ſecundę.Docet experimentũ id remedium eſſe præſtãtiſsimũ,& opus eſſe breui,remediis vti,ne mulieres interim putrefactis ſecundis febres,deliria, capitis dolores,tremores,& animi deliquia patiãtur,ab ore verò & naribus fœtidus odor expiret,ſcripſerat hanc ſentẽtiã lib.2.De mor.pop.par.5.ad finẽ. *Secundæ procidant.*

APHORIS. L.

Mulieri menſes cohibere ſi velis , cucurbitulam quammaximam mammis appone.

COMMENTARIVS.

ANatomes peritus Hipp. recte admodum præcipit ad ſiſtendos menſes immodicè fluentes,hoc vti remedio,cucurbitulam quammaximã (videlicet)ad mammas apponens.Quammaximã dixit,vt validam efficiat ab vtero tractionẽ,per communes venas mãmis & vtero.Nos ſanè non vnam , ſed duas magnas cucurbitulas affigere ſolemus,non mammis, ſed radicibus mammarum, quod eſt parum infra mammas. Nam mammæ eas non ferrent abſque dolore,& fortè afferrẽt ſuprà poſitæ,inflammationem.

APHORIS. LI.

Quæcunque in vtero habent,harum os vteri conniuet.

COMMENTARIVS.

COnceptionis ſignum ſcribit,oris vteri conniuentiam,ſiue cõpreſsionẽ:quam pariter patiũtur illæ quarum os vteri phlegmone, aut ſcirrho laborat:ſed diſtinguitur tumor à conceptione, quoniã in grauidis os vteri comprimitur,ac conniuet,ita vt neq; ſpecilli acumen capere poſsit,ſed ſine duritie,in aliis cum duritie. Attinet autem id negotium ad obſtetrices,quæ digito immiſſo compreſsionẽ agnoſcunt ſine duritie. Præterea quoniam grauidæ ſecundũ naturam ſe habent,aliæ dolent per inflãmationes,& febrem patiuntur,ſcirrhum verò præceſsit phlegmone,aut ſenſim generatur,menſes non deſcendunt,& ea mala afferunt,quæ ſolent pati quibus menſes præter naturam retinẽtur. Sed ſi verum eſt os vteri claudi,ac cõniuere,quomodo eueniet ſuperfœtatio? Quę *Conceptus ſignum.*

enim conceperunt, clauſo ore vteri, non admittunt in poſterum ſemen maris. Superfœtare quidem mulieres non ſemel, ſed ſæpius experimentum docuit, & Hippo. de ſuperfœtatione librum ſcripſit: Ariſtoteles verò, lib. 7. de par. animaliũ cap. 4. inquit: Mulier & equa omnium maximè animalium grauidæ coitum patiũtur: cætera vbi grauida fuerint, fugiunt mares, ea ſcilicet quorum natura ſuperfœtare recuſat. verùm equa nunquam ſuperfœtat, ſed magna ex parte vnum tantummodo generat. At verò in muliere rarò quidem euenit, vt ſuperfœtet, ſed factum tamen aliquando eſt. Qui itaque longo pòſt tempore ſunt concepti, nihilo perfici poſſunt, ſed præmaturius dolorem quo ipſi & primus fœtus intereat, mouẽt. Iam incidit vt facta corruptione duodecim ſuperfœtata puerperia egererẽtur. At verò ſi proxime à primo cõceptu ſecundus ſit factus, abſolui edique poteſt, quod ſuperfœtauit, vt quaſi gemini naſci videantur. Quomodo Herculem, & Iphiclem procreatos eſſe fabulantur. Nam id etiã conſtitit. Adultera quædam quæ alterum ſuo marito, alterum adultero ſimilem peperit, iam & cum geminos quædam ferret, tertiũ ſuperfœtauit, & cum tempus pariendi iuſtum iam inſtaret, primos vitales peperit, tertium quinto menſe eliſit, qui ſtatim mortuus eſt. Altera cùm primum ſeptimo peperiſſet, qui mortuus eſt, mox duos iuſto menſium numero edidit, qui vixerunt. Hæc Ariſto. quæ non repugnant ſententię apho. nam poſt conceptum vterus conſtringitur quibuſdam valde, quæ non ſuperfœtãt: eis verò quę ſuperfœtant, non valde, dicente Hippo. lib. De ſuperfœtatione, Superfœtant autem mulieres, quarum os vteri poſt primum conceptum non clauditur valde.

APHORIS. LII.

Mulieri vtero gerenti ſi ex mammis lac plurimum effluxerit, fœtum imbecillum ſignificat: ſi verò mammæ ſolidæ fuerint, fœtum ſaniorem ſignificat.

COMMENTARIVS.

Lac pluri-mũ ex mã-mis fluens.

NOn primis ipſis, ſed poſtremis menſibus conceptionis, lac in mammis ſecũdum naturam generatur, quamuis ante id viſum ſit lac in mammis & omnino in virgine, cui menſes defecerunt. Poſtremis autem menſibus ſanguis copioſior ad mãmas delatus in lac tranſit, non tamen perinde defluit, niſi multum fuerit. Quandoq; verò eſt adeo multum, vt plurimum effluat, ſed non fit niſi cum fœtus paucũ ſanguinem trahit ad ſuam alitionem. Probè itaq; colligit Hippo. ſi lac plurimum effluit, fœtus eſt imbecillus, vtq; non valeat alimentum trahere, aut ſuperare, & propterea paucũ trahat, multum autem ſanguinem relinquat, qui ad mammas confluens, in lac tranſeat: & cum non poſſit contineri ob multitudinem, defluat plurimum. Quòd ſi mammæ fuerint ſolidæ, hoc eſt modicè plenæ, nec tamẽ obduratæ, ſed στερεοὶ, id eſt ſolidæ, & firmæ, ſaniorem fœtum ſignificat: trahit enim quod ſibi conuenit, & mammis relinquit quod ſatis eſt ad illarum ſoliditatem, quæ media diſpoſitio eſt inter duras, & valde laxas.

APHORIS. LIII.

Quæcunque fœtus corrupturæ ſunt, his mammæ extenuantur: quòd ſi rurſus duræ fiant, dolor aderit in mammis, vel in coxis, vel in genibus, vel in oculis, & non corrumpent.

COMMENTARIVS.

Mãmæ gra ciles ante fœtus cor-ruptionem.

HOc vnum putat Hippo. perpetuũ, eſtq; rationi conſonum, ſi mulier fœtũ corruptura eſt, ante id mammas graciles fieri, ſiue aborſus ſequatur cauſam prægreſſam, vt ſaltum, ictũ, laborem, aut animi motum: ſiue cauſam materialẽ & internã, vti phlegmonem, aut eryſipelas vteri, aut febrem vehementẽ. Quoniã ob quancunq; cauſam fiat, dolores antecedẽt, & inde ſanguinis motus ad partẽ dolentem, ad quẽ ſequitur vt mammæ ſanguine priuentur, atq; extenuentur. Dixerat autem ſupra apho. 37. Mulieri vtero gerenti ſi mãmæ repẽtè graciles fiãt, abortit. Modò verò ſi abortire debet mulier, mãmas antè graciles habiturã dicit. Cęterùm prius vnum de multis ſignis aborſus ſcripſit, proceſsitq; à ſigno ad effectum. Nunc verò à fœminis ipſis abortientibus, & ab ipſo aborſu futuro, ad ſignũ procedit, idq; vt vnicũ atq; perpetuũ ſtatuit. Si mulier abortire debet, mãmæ ante extenuantur. Quòd ſi rurſus duræ fiant (inquit) dolor aderit in mãmis aut coxis, aut genibus, aut oculis, & non corrũpet. Duplicẽ ſenſum habere poteſt littera hæc autore Gale. in Comment. aut enim vult hæc euenire, ac non corrumpere fœtũ ſi poſt graciles fiant duræ, aut vbi duræ fiant, quæ diſpoſitio extenuatis eſt aduerſa. Hunc ſecundum ſenſum magis probat, ita vt ſenſus ſit, ſi fœtus corrumpi debet, mammæ graciles fient. Duræ verò ſi fiant, non ſignificant fœtus corruptionem, ſed dolor accedit mammis, retenta ibidem copia ſanguinis, aut tranſlata ad coxas, oculos, aut genua: ibi aderit dolor, & non corrumpet mater fœtum. Quamuis hæc non tollant quominus aliquando ad vterum pellatur abundantia, quæ duras efficit mammas, & in ipſo

phlegmo

phlegmonem faciat, aut erysipelas, & inde fœtus corrũpatur. Verùm si corruptio sequi debeat, quod fiat sanguinis abundantia ad vterum transmissa, non itẽ duræ manebunt mammæ, sed tenues fient, quoniam mammarum gracilitas aborsum omnino antecedit.

APHORIS. LIIII.

Quibuscunque os vteri durum est, iis necesse est os vteri conniuere.

COMMENTARIVS.

Meritò quidem Gale. in Com. teste, is apho. post 51. sequi deberet, ambo enim sunt de vteri conniuentia: ille quidem de ea quæ secundum naturam est, quę sequitur conceptionem: hic verò de conniuentia, quæ sequitur aut scirrhum, aut phlegmonem. Distinguit has tactus: nam quæ conceptionem sequitur, secundũ naturam est, & mollitiẽ natiuã seruat os vteri, quod intra stomachũ vteri est. In conniuentia verò præter naturam durities adest, siue phlegmonem, siue scirrhum sequatur. *Os uteri durũ cõniuet.*

APHORIS. LV.

Quæcunq; vtero gerentes à febribus capiuntur, & valde extenuantur: absque manifesta occasione, difficilè pariunt, & cum periculo, aut aborsum facientes periclitantur.

COMMENTARIVS.

Vnum duorum accidere docet vtero gerentibus quæ à febribus capiuntur, si valdè extenuentur & absque causa manifesta: aut quòd parient cum difficultate & periculo, aut quòd aborsum cum periculo facient. Cum enim praui succi in corpore vtero gerentis abundant, aut efficiunt febrem aliquam vehementẽ, aut non talem, sed longã, & quæ sæpe videatur minor esse, & deinde redire ad maiorem vehementiã: id verò fieri solet, quoniã nunquam satis purgantur eas febres patientes, cum non tolerent medicamenta pro ratione abundantiæ, vtroq; modo fit vt valde extenuentur in acutis, & validis febribus, ob vehementiam, in aliis ob longitudinem, & perseuerãtiam. Idq; euenit quandoque sine manifesta causa, cum videlicet solam sequitur morbi magnitudinẽ aut longitudinem extenuatio. Quando verò causam aliquã manifestã sequitur, vt inediam, vigiliam, fluxũ ventris, aut mœrorẽ, aut aliquid simile, non opus est sequi quod in aph. dixit, nẽpe vt cum difficultate & periculo pariant, aut cum periculo abortiant. Sed iam monstremus quantã habeat veritatem aph. vbi nãque à febribus capiuntur vtero gerentes, si vehementes fuerint febres, & valde extenuentur vi febris, non alterius causę, febris adeo vehemens est, vt ipsas abortire cogat, mortuo fœtu, à febris vehemẽtia: si tamen febris non fuerit vehemens, extenuatio magna fiet temporis processu, & fœtus seruabitur ad partum. Pariet autem cum difficultate, & periculo: cum difficultate: quoniã fœtus & mater languẽt, vt docet matris extenuatio longo tẽpore facta: amborũ autem vires exiguntur ad pariẽdum. Pariet autem cum periculo propter eandẽ rationẽ, & quia languida non feret vacuationes quæ partum sequũtur sine periculo. Quòd si ob manifestam aliquã causam de dictis, valde extenuaretur vtero gerẽs, posset breui reparari, & vt Hip. dixit in Prog. per diem & noctem, & neq; opus esset vehementi neque longa febre ad aborsum, neq; inde aborsus aut partus cum periculo fieret, quoniã restitueretur facilè mulier. Quando tamen vtero gerẽs valde extenuatur sine manifesta causa de dictis, necessum est febrem esse vehementẽ, à qua talis procedit extenuatio, aut longam, quorum primum affert aborsum secundũ partũ, & vtrunq; cum periculo. Quòd si hæc integra sunt, & luce clariora, quid opus est figmenta quærere, vt fecit Fuchsius, dicens, sine manifesta causa significare id quod, plusquàm ratio postulet? exponit enim quod perspicuum est, nempe sine causa manifesta, per id quod difficile est, & minimè verum. Nam quæ extenuantur valde in febre vehementi, non extenuantur plus quàm ratio postulat, & hæc ita extenuata abortiet cum periculo: & quæ in febre longa extenuatur valde, nõ extenuatur plus quàm ratio postulat, & tamen ita extenuata & languens pariet difficile & cum periculo. Superuacaneum igitur foret dixisse plusquam ratio postulat. Vbi diximus etenuantur, Græce habetur, ἰσχναίνονται. legit autem Philotheus, θερμαίνονται, id est, calefiunt, legítque ita apho. Quæcunque vtero gerentes à febribus capiuntur & valde calefiunt, absque manifesta causa. Sed perperam legit, quoniam aph. ita scriptus, de solis febribus validis esset, & quæ valde calefacerent. Verùm, vt diximus, de omnibus nota est sententia explicata, & de magnis, & mediocribus ipsam explicat Gal. in Com. Perperam quoque quidam idem quod Philotheus probat legendum esse, valde calefiunt absque manifesta causa, esseque periphrasim, qua Hippo significauit febrem putridã ardentem: quoniã ardor adest manifesta causa, nam & in febribus diariis ardor adest, sed à causa manifesta, in ardentibus autem parient cum periculo, aut abortient, non in diariis quæ à causa manifesta habent ardorẽ. An putat ille nullam ardentẽ febrẽ ortum ha-

Partus cum periculo.

Philotheus taxatur cũ aliis.

bere à causa manifesta? Habēt quidem diariæ omnes à causa manifesta ortum, sed non solæ, nam vbi in corpore fuerit morbosus apparatus, à causis prægresśis ardentes concitantur febres. Quāuis igitur febris cum magno ardore à causa manifesta oriatur, dum tamen valeat mulierem grauidam extenuare, & languidam reddere. Verus erit apho. neq; opus esset addere absque causa manifesta, febricitans enim mulier cum magno ardore, siue quæ valde calefit, & languet aut extenuatur valde, cum periculo abortiet, quamuis ad eum calorem vi causæ manifestæ fuerit perducta.

APHORIS. LVI.

In fluxu muliebri conuulsio, & animi deliquium superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

OMnes immodicas vacuationes, præsertim sanguinis, sequitur animi deliquiū, quin & ipsa mors. Sequitur etiam non rarò easdem vacuationes conuulsio, quā ex inanitione factam dicimus, fluxus tamen muliebris, siue fluxus menstruorū siue, albarum humiditatum sit, vbi immodicus fuerit, animi deliquia afferens, & conuulsiones, malum esse dicit, atque ita esse est euidens.

APHORIS. LVII.

Mensibus immodicè venientibus morbi accidunt, & non venientibus ab vtero fiunt morbi.

COMMENTARIVS.

DE omnibus iis quæ à corpore vacuari secundū naturam debent aut retineri libr. 2. De arte med. docuimus, quemadmodū & de omnibus causis quas naturales vocāt, cum modū seruauerint naturales esse, & sanitatis cōseruatrices, cùm verò modū excesserint, causas esse præter naturā, atq; morbosas. In quem modum dictum est ab Hipp. supra, sect. 2. Somnus, vigilia, vtraq; supra modum facta, malū: & modò de mensiū purgatione dicit: Mensibus immodicè venientibus morbi accidunt, & non venientibus ab vtero fiunt morbi. Innumeri sanè morbi sunt, qui fiunt si menses immodicè fluāt: nam sanguine supra modū vacuato, calor natiuus languet, & partes nobiles calore priuatæ sua munera non perficiunt. Vnde aqua intercutem manat, vētriculi intēperies frigida, & talis capitis & neruorum. Quòd si menses retineantur, morbi quoq; innumeri fient. Nam sanguis qui purgari deberet, si in toto corpore retineatur, ibi aquā intercutē oppresso iecoris calore faciet, & in cute scabiem, leprā & inflammationū omnia genera, & febres putridas. Sed interest, quoniam si menses fluant immodicè, id fieri potest aut ob vasorū vteri immodicā apertionem, aut quoniā sanguis acris est, aut tenuis, & serosus, qui à toto corpore per vterū purgatur, in quibus morbi non habēt ab vtero ortum, ita vt à morbo vteri malū corpori cōmunicetur, verùm & morbi per consensum fiunt, si menses non eueniant, tunc enim ab vtero morbi fiēt. Quoniam mensibus retentis, vterus patietur, vt solet scirrhum, aut inflammationē, aut erysipelas, aut cācrum, à quibus morbi fient totius corporis, per consensum ab vtero. Hac de causa dixit: si menses immodicè fluunt, morbi fiunt: sed si retinentur, ab vtero fiunt morbi.

Mensium immodicæ uacuationes aut retētiones.

APHORIS. LVIII.

Per recti intestini, aut vteri inflammationes, aut renum suppurationem, vrinæ stillicidium superuenit. Per iecoris autem inflammationes singultus superuenit.

COMMENTARIVS.

AD plura morborum genera sequitur vrinæ stillicidium, per quod vrina guttatim descendit, aut volentibus nobis, sed nequeūtibus multam vrinā mingere, aut ipsa vrina descendente, vel nolentibus nobis pariter guttatim. Tres tamen horū affectuū scribit modo, recti intestini inflammationē, vteri inflammationem, & renū suppurationem: ad hęc enim mala sequitur vrinę stillicidiū. Nā vrina strangulatur, ac guttatim descendit, quoniam non continetur, aut quoniā facultas expultrix irritatur intempestiue, aut cōpresso meatu vrinario, ac reddito angustiori. Inflāmationē recti intestini, dixit, quod ipse appellat ἀρχὸν, teste Gal. lib. de vuluæ dissectione, vbi referens quandam Hippo. sententiam addit, ἀρχὸν μὲν δὴ λέγων τὸ ὅλον ἀπευθυσμένον, id est ἀρχὸν, appellans totū ipsum rectum intestinum. Dicitur autem ἀρχὸς, id est, principium, quoniam ab imo numerantibus intestina, est primum, & dicitur ἀπευθυσμένον, id est, rectum à figura. Huius inflammatio comprimit sua vicinitate os vesicæ, ac perinde cum facultas tentauerit vrinam excernere, parū, ac sensim emittet. Intēperies verò quam inflāmatio recti intestini inducet vesicæ, manifestum est imbecillitate posse retinentē facultatem mutato tēperamento. Vteri tamen inflāmatio simili modo valet immutare tēperamentū, loci propinquitate accedente, valet etiam meatum vrinariū angustiorem reddere. Quod tamē attinet ad

Vrinæ stillicidium ad quæ sequitur.

renum

renum suppurationē,constat renum suppuratione rupta,pus mingi. pus autē bifariam efficit vrinæ stillicidium:acrimonia siquidē mordet, ac irritat intēpestiue ad excretionē, & crassitudo facit obstructionē,ita vt nobis volētibus vrinam excernere aut quoniam grauat,aut quoniā mordet,id sensim,ac guttatim fiat. Quòd verò in fine apho.dixit,ad iecoris inflammationē sequi singultum,verum est,vbi inflammatio fuerit magna, tunc enim per consensum tracto ventriculo,aut compresso,concitatur singultus. Sed de hac re sectione 7.Comment.apho.17.nonnulla dicemus.

APHORIS. LIX.

Mulier si non concepit,velis autem nosse an conceptura sit, vestibus inuolutam desubtus sufficias, Quòd si tibi videatur odorē per corpus penetrare ad nares,& os,scias ipsā non sui causa prole carere.

COMMENTARIVS.

QVando coniugati prole carent, & causa ipsis incognita est, sæpe ad Medicum accedunt, examinare volentes in quemeorū sit culpa reiicienda,vt ad Medicos remittatur curandus.Mulierem tamen ita in examen ducit,vestibus obuolutā præcipiens, vt desubtus suffumigetur aliquo odorato igni insperso,quale thus est,aut myrrha,aut styrax. Quòd si odor per corpus penetrans,ad os,& nares perueniat, quod ipsa referet, non sui causa,sed mariti,prole caret.Sumpta est ratio à cōmuni omnium partium consensu,nam est vniuersum corpus nostrum autore Hippo.lib.6.De mor.pop.transfluxile, & transpirabile.fumus ergo,qui ab aromatibus eleuatur,penetrans os vteri,(per infundibulū pudendo mulieris immissum,ampla parte carbones ignitos tegēte,ne vapor extra permeet,& ad nares ducatur,) ad os & nares perueniet. Tunc enim si mulier vterum & corpus sanū habet,ad nares ascendet odor:si tamen vterus frigidus est, sua frigiditate extinguet odorem:si siccus,aut humore plenus,non peruadet odor,si corpus prauis succis plenum fuerit,pari modo non penetrabit, sed corrūpetur. Quapropter si penetrat,non est sua culpa priuata prole. Quantum ego coniicio de huius aphor.veritate, bene colligitur quod Hippo.vult à negatione,non tamen ab affirmatione:si enim odor non penetrat ad nares,mulieris culpa priuantur prole. Non tamē colligitur,si vestibus obuoluta muliere,ita vt non possit per ambientem aerem odor ad nares peruenire,perueniat corpus peruadēs,non est sua culpa priuata prole. Posset enim fumus ad nares per corpus penetrare:quia vterus non est frigidus, neq; siccus,neq; obstructus:verùm quoniam sanguis tenuis est,aut semen ob testium intemperiem frigidam,est frigidum, fieri potest vt inepta sit mulier ad generationem. Præterea vbi vteri os laxū fuerit ob humorem tenuem ibidem infarctum,quamuis vterus nulla affectione interius affligatur,non concipiet,quia semen non retinebit,quamuis odor penetret per corpus ad nares & os. Quod etiam eueniet eis quæ cum labore magno pueros pepererunt, quia vteri os non comprimetur. Idem etiam euenit his quę ob intemperiem calidā non concipiūt, quamuis fumus ad nares penetrare valeat. Verùm vt Gal.dicit in Comment.totus sermo dicetur post,nempe Comment.apho.62.

Mulierē an conceptura sit examinare.

APHORIS. LX.

Si mulieri vtero gerenti purgationes eant,impossibile est fœtum esse sanum.

COMMENTARIVS.

SI purgationes eant,dixit,copiam significare volens.si nāque copiosè & repetito tempore,quod significauit per purgationes plurali numero,sanguis eat,non est possibile fœtum esse sanū. Quando enim abundè sanguis ab vtero excernitur,necesse est fœtū alimento priuari,& ea ratione sanus non erit. Quod tamen Gal.in fine Com.addit,videtur examine dignū.inquit enim:Verùm excretio quæ grauidis fit,videtur ex venis quæ in collo sunt apparere.Nam ab interioribus quæ in cauitate vteri sunt secūdæ pendent, quare nihil per eas potest in muliebrem sinum excerni.Idem lib.6.De lo.pap.cap.5.Verum sane est aliquid sanguinis per eas venas purgari,præsertim in virginibus, in quibus hymen obstare posset sanguinis euacuationi. At verò conceptiones fiunt vbi semen affigatur accetabulis,quę sunt ora venarum interiora vteri penetrantium,illa quidē continent fœtum,& potest grauida superfœtare,vt diximus Com.51.aliquæ igitur venæ manent quæ aperiri possunt,quibus semen affigatur,per quas poterit quoq; sanguis purgari,quamuis mulier grauida sit. Quòd verò per interiores venas vteri & conceptus apprehendatur,& sanguinis purgationes fiant,docuit Gal.lib.De vuluæ dissectione,dicēs: Chorion vuluę inhæreſcit hoc modo,vasa vuluæ quæ interiorem partem penetrant,ex quibus etiam menses expurgātur,cum fœmina cōceptura est,ora aperiūt. conceptionis verò tēpus est vel incipiētibus,vel cessantibus menstruis.Ex his manifestè colligitur vasa eo posse sanguinem purgare, qualis mulier grauida sit, ea videlicet quæ fœtum non

Purgationibus eūtibus fœtus nō est sanus.

Sang.menstruus per quas uenas manat.

continent: nam non omnia per quæ menses descendebant ab intimis vteri partibus, ad fœtum alendum perducunt sanguinem. per alias igitur descendere poterit, vel parum hiante vteri ore.

APHORIS. LXI.

Si mulieri purgatione non procedunt, neque horrore, neque febre superueniente, cibi verò fastidia incidant, existima hanc in vtero habere.

COMMENTARIVS.

Pregnantis signum.

MEnses retinentur mulieribus vtero gerentibus, & iis quæ aliquo morbo laborant aut vteri aut corporis totius, si retinentur conceptionis ratione, nihil mali sentiunt, aut paruas quasdam mutationes, non morbosas, sed neutras, quamuis quibusdam soleat malum augeri, & nonnulla symptomata afferre, præsertim picam, siue malatiam. ciborum autem fastidium omnibus fere aduenit, & frequentia sputi: quam dispositionem Hispani appellant conchentos. Quando verò retinentur menses morbi causa, horrores accedere solent, & deinde quandoque febres. Quòd si retineantur sine horrore aut febre, superueniat autem cibi fastidium, signum est in vtero mulierem habere. Appellauit cibi fastidium ἄσην, qua voce in eadem significatione vsus est Galen. lib. 4. De sanit. tuen. dicens, Sicut rursus omnino non nutrire, ἀσῶδές ἐστι, καὶ κακωτικὸν τοῦ στομάχου, quòd est, fastidium infert, atque stomachi prauitatem. Significat autem nonnunquam inquietationem, & anxietatem, vt libro primo Prognost. in annotationibus in Commentario duodecimo ostendimus.

APHORIS. LXII.

Quæcunque frigidos ac densos vteros habent, non concipiunt: & quæcunque perhumidos vteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in eis genitura, & quæcunque aridos magis, & percalidos, inopia enim alimenti corrumpitur semen, quæcunque tamen ex vtrisque temperaturam habent mediocrem, tales fœcundæ sunt.

COMMENTARIVS.

QVamuis ob multas causas fiat vt mulieres non concipiant quæ in omni genere morborum sunt, vt in compositione, vnitate, & temperatura. De solis intemperantiis quæ steriles efficiunt, scripsit aphor. Hippo. omnis enim intemperies impedit conceptionem, non tantùm in fœminis, sed etiam in maribus, vbi immodicæ fuerint. nam intemperantiæ quæ non longè à temperamento distant, contrarietate emẽdantur. Frigidos itaque vteros ac densos dicit non concipere, frigidi autẽ vteri densi sunt. fiunt enim tales à frigore, non admodum paruo. Facit autem frigiditas, vt semen non coquatur, & hebetat vim eius qua alimentum trahere debet. Præter id quòd vterus frigidus densus quoque impediet alimenti tractionẽ. Humidus verò non concipiet, quoniam nimius humor extinguit semen, vti & terra palustris semina extinguit, & triticum in terram valde humidam sparsum, quamuis caulem & folia producat, semen non feret. Dixit autem perhumidos vteros, quoniam pauca humiditas non efficit mulierem sterilem, sicuti neque frigiditas omnis, sed quæ durum efficit vterum. Frigiditas enim seminis fœminæ si pauca fuerit, coniuncta semini viri, paulò calidiori, emendabitur: sic & humiditas non valde excedens seminis fœminæ, aut vteri ipsius, siccitate seminis viri emendari valet. Eodem modo in sicca & calida temperatura ea ratione dixit. Quæcunque aridos magis, & percalidos, vtrunque excessum significans, eum videlicet qui seminis contrarietate emendari non possit. Valde namque labentes temperaturas seminis, contrarietas non emendat: tum quòd seminis viri vis non valet vterum in eo extremo emendare, tum quòd calidus vterus vrit semen vtrũque, & siccus alimento priuat semen, sicuti & frigidus. Humidus tamen vtrumque semen tam fœminæ quod continet, quàm maris quod recipit extinguit, & minimè ipsum retinet. Sunt hæ sterilitatis causæ quas Hippo. tradit, non additis signis ad earum cognitionem, quæ ex totius tẽperatura cognoscuntur, & ab excrementis quæ ab vtero manant, aut non. Vnum autem signum scripserat apho. 59. quem Gal. dicit post hunc fore ordine scribendum, in quo ex suffitu aromatum docuit cognoscere, an mulier sua culpa prole priuetur. Si enim odor suffumigiorum ab imo vtero ad nares penetrat, sterilis non est. Quòd si obiicias humidam intemperiem, quæ laxat os vteri, ita vt semen non contineat: dicemus eam humiditatem extinguere odorem. Si calidam intemperiem obiicias, quæ vbi valde talis fuerit, conceptionem impediet, sed non transitum odoris, ac poterit odor ad nares peruenire ex aromatum suffumigio, & ipsa erit sua culpa sterilis. Dicemus calorem validum dissipare odorem, aut in calida intemperie magna ex parte ita fieri, quod ad veritatem apho. est satis. Cæterum quod diximus Comment. 59. de vteri laxitate, ob par-

Cōceptionē impedietia.

tum

tum magnum qui præcesſit,ita vt ſemen continere non valeat,neq; ſe ipſum colligere, dubium videtur : aut dices Hippoc.loqui de his quæ nondũ pepererũt,quas an ſteriles ſint,examinare docet.

APHORIS. LXIII.

Simili modo & in maribus,vel enim ob corporis raritatem ſpiritus extra fertur,ita vt ſemen trãſmitti non poßit : vel ob denſitatem humor non procedit extra,vel ob frigiditatem non accenditur,ita vt aceruetur in hoc loco,vel ob calorem hoc idem fit.

COMMENTARIVS.

GAleno non placet hic apho.neque putat ipſum eſſe Hipp.ob multas rationes quas in Cõm.ſcribit. cum enim dixiſſet ſimili modo & in maribus, teneretur ſimiles cauſas ſterilitatis ſcribere in maribus eis, quæ in fœminis ſcriptæ ſunt in præcedenti apho.quod non fecit.ſiquidem illæ ad temperaturas attinent,vt diximus:quæ ſunt quatuor,hic autem non:præter id quòd rara corpora ſunt,calida & humida,& inde multo ſemine abundantia, & fœcundiſsima. Deinde cum dicit ob denſitatem non procedere humorem extra, cum loquutus eſſet de corporis raritate : videbitur accuſare quoque corporis denſitatem, cum autem raritas ad poros referatur, ſicuti & denſitas, dixiſſet rectius anguſtiam vaſorũ eum tranſitum impedire.Quòd deinde dixit ob frigiditatem non accendi ſemen,recte dicitur,ſed non aceruari in eo loco,ſuperuacaneum videtur, ac teneretur locum in quo non aceruatur explicare.Vltimo loco videtur error magnus: cum enim dixiſſet ſemen non accendi ob frigiditatem,addidit, vel ob calorẽ hoc idem fit,id verò ſignificat pari modo non accendi propter calorem, quod eſt apertè falſum. Quidam apho.Hipp.eſſe affirmauit, & Gal.obiectiones ſolui poſſe. At verò quantum attinet ad rationes omnes præter vnam vltimam,Gal.dixit,Et hæc quidem parua ſunt. Ac perinde non erunt magnæ ſolutiones,neque quas inuenire putauerit,Gale.difficile eſſe. Sed interim conſideremus quàm bene reſpondeat ad rationes Gal.confutat quod dixit de corporis denſitate,reſpõdet ille,ipſum loqui de denſitate viarum,ac ſi denſitas dicatur de via. Cum tamen apud eos qui habent vocũ peritiam ἀραιότης & πυκνότης, id eſt raritas, denſitas, ad poros referuntur : vti anguſtia & latitudo ad meatus. Aliàs diceres fiſtulam æneam ampli canalis raram, & eam,quæ anguſtum canalem haberet, denſam,cùm tamẽ nulla facta mutatione raritatis,aut dẽſitatis aeris,fiſtula ipſa amplior aut anguſtior reddi poſsit. Ampla præterea eſt vena caua, & nihilo magis rara quàm vena quæuis manus.Cum igitur denſitas pororum ſit,& anguſtia meatuum,ſi de meatibus per quos ſemen immittitur loquebatur, anguſtiam dicere deberet. Præterea cum dixit ob frigiditatem non aceruari ſemen in hoc loco, errauit non explicans locum. Nam ſi dicas per locum intelligi facile,vaſa ſeminaria,bene quidem, ſi dixiſſet,in loco verumtamen cùm dixit hoc,tenetur aliquod dictum referre,quod non fecit. Præterea cum dixit vel ob calorem hoc idem fit,cum dixiſſet ob frigiditatem non accẽdi ſemen, dicet modò ob calorem non accendi,quod eſt falſum. Dixit autem ille intelligendum ob calorem fieri mares infœcũdos,ſed prius ſcrutari teneretur, & aduertere quid eſt in aphoriſ.dictum ad quod referri poſsit quod dixit,hoc idem, non enim meminit infœcunditatis,meminerat autem frigiditatis,cuius cauſa ſemen non accendi dixerat. Quapropter mihi videtur apho.partim falſus,partim ænigmaticus, & obſcurus. Alius non omnino contemnendam viam ſequutus eſt, qua contendit quatuor partibus aphoriſ. oſtendiſſe autorem quatuor intemperies, ob quas mares ſimili modo vt fœminæ fiunt infœcundi : Corporis raritatem,ob quam ſeminis ſubſtantia diſſoluitur in ſpiritũ, aut flatum,hæc eſt ſicca intemperies : Denſitatem ſeminis ob viſcidam & craſſam ſubſtantiam,ob quam non emittitur foras,hæc verò eſt humida intemperies:Frigiditatem verò impedire ſeminis aceruationem in loco, (id eſt in vaſis ſeminariis) dixit. Calorẽ quoque idem facere diſſolutione,& vſtione ſeminis ne aceruetur in loco,id eſt in vaſis ſeminariis, in quibus ſecundum naturam aceruari ſolet.Eſt veriſimilis,ſed non omnino vera expoſitio. *Raritas & denſitas.*

APHORIS. LXIIII.

Lac dare caput dolentibus,malum:malum verò & febricitantibus,& quibus hypochondria ſublata murmurant,& ſitientibus. Malum autem & quibus in acutis febribus ſunt deiectiones bilioſæ, & quibus plurimi ſanguinis deiectiones factæ ſunt. Commodum autem eſt taibdis,non valde multum febricitantibus,& in febribus longis & paruis,nullo de prædictis ſignis præſente, præter rationem tamen extenuatis.

COMMENTARIVS.

SI quis prius probe perſpectas habuerit lactis vires, tam alimentitias quàm medicamentoſas, eiúſque ad patiendũ facilitatem: quæ omnia à nobis abunde tradita ſunt lib.2. de arte medẽdi facile intelliget quàm vera ſint, quæ ab Hipp. ſcribũtur in præſenti apho. quo docet, affectus quoſdam quibus lac nocet, & alios quibus conducit: initium à

Lac capit. doloribus malum.

capitis dolore faciens, cum dicit: Lac malũ eſſe eis quibus caput dolet. Quamuis enim facillime in ventriculo coquatur, ita vt ob eam quam habet cum chylo ſimilitudinem ante coctionem à iecore trahatur, & infantes nuper nati, qui nullum alimentũ ſuperare valent, lac probe ſuperent: tamen inter coquendum vaporẽ multum à ſe mittit, cuius pars in caput aſcendẽs, caput grauat, & ſanis ipſis qui non admodum robuſtum caput

Lac febricitantibus malum.

habent, capitis dolorem infert. Malum etiam eſt lac febricitantibus exhibitum, intellige per magnas ac validas febres, nam in leuibus ipſum ſtatim concedet. Natura autẽ lactis & partium diuerſitatis (conſtitutum enim eſt ex ſero, butyro, & caſeo) palã oſtẽdit per omnem validam mutationem à cauſa non natiua, non coquente, ſed potius alterãte, & validius mutante, corrumpi, vt ab igne in fumum mutari, & ab aere ambiente frigido aceſſere ſit neceſſariũ. Quod facit in ventre, calido quidem, quoniã amareſcit: frigido verò, quoniam aceſsit. Per magnas ideo febres amareſcet, & in nidoroſum ſaporem

Lac hypochondriis tumidis malum.

tranſibit. Nocent item hypochondria ſublata, id eſt tumida, habentibus, veluti cum inflammata ſunt, aut eryſipelas, aut ſcirrhum patiuntur, quoniam per eas partes non penetrat, ſed breuiſsimo ſpacio retentum corrumpitur, accedente mala partis affectæ temperatura. Murmurantia quoque hypochondria palàm lædit, quoniam vt diximus, copioſus admodum flatus, ab ipſo leuatur, qui hypochõdria diſtendit. Sublata quoque hypochondria frigidam ſignificant intemperiem, quæ in acorẽ lac mutabit. Quæ autem

Lac ſitientibus malum.

dicantur hypochondria murmurantia, Gal. 4. ſect. Com. 73. explicuit, ſitiẽtibus, quoque nocet, ſi magna ſitis ſit, nam naturalem, aut paulo maiorem miro modo ſedat, magnam autem non ſedat, quoniam à valido calore magnam ſitim faciente corrũpitur, maxime verò ſi bilis in ſtomacho contineatur, ſitim efficiens. Malum præterea eſſe dicit iis qui biliosa deiiciunt per acutas febres, ſiquidem tum ob immodicum calorem, tum ob bilis abundantiam facile & corrumpetur lac, & in bilem tranſibit, & nidorem atque amarorem: vtriſque autem nocere notũ eſt, acutis febribus, & iis qui bilioſa deiiciunt, quibus etiam plurimi ſanguinis deiectiones factæ ſunt. Huius loci non meminit Gal. in Com.

Fuchſius notatur.

Fuchſius verò conatur probare falſam eſſe ſententiam, ſiquidem lac deiectionibus cruentis eſt accommodatum, præſertim aut elixum, aut cum lapillis paratũ, quod docet

Philotheus notatur.

Gal. lib. 3. de alimentorum facultatibus. Verùm fruſtra laborat, ſicuti & Philotheus, qui per διαχώρησιν, intelligit omnem vacuationem, quoniam Hipp. non negat lac cõuenire deiectionibus ſanguinis, quæ fiunt, ſed iis quæ factæ ſunt: γέγονεν, etenim dixit. Illi autem qui plurimi ſanguinis deiectiones ſunt paſsi, languidum habent natiuum calorem, & propterea in eis lac corrũpetur in acorẽ. Deinde quibus affectibus lac accomodetur

Lac quibus conueniat.

ſcribit. Tabidis etenim conuenire dicit, qui videlicet pulmonis vlcus patiuntur. Miro etenim modo eos iuuat deterſione puris, & vlceris aſſolidatione. Addit tamen ſi non valde multum febricitent, nam tales iam videntur febrem putridam habere adiunctam, ob quam non conueniet lac. Conuenit etiam (inquit) febribus longis & paruis, præter rationem tamen extenuatis, tales ſunt hecticæ febres. Nam ſunt paruæ & longæ, & corpora per eas extenuantur, & cum febres paruæ ſit & extenuatio magna, erit id præter rationem. His itaque lac conuenire dicit, nullo de prædictis ſignis præſente, id eſt vbi non adſit febris vehemens, neque talis ſitis, neque hypochondria ſublata, neque bilioſæ deiectiones, neque acutæ febres, neq; plurimi ſanguinis deiectiones præfuerint. Gal. dicit hanc ſententiam videri alienam ab aphoriſtica breuitate, quoniã iam dixerat capite dolentibus, & ſitientibus, & quibus hypochondria ſublata ſunt, & aliis, non cõuenire lac. inutiliter igitur additum videtur, cum dixit, Tabidis conuenire & præter rationem extenuatis, nullo ex prædictis ſignis præſente, ſaluatq; id Gal. quoniam cum ab aliquo magnum imminet periculum, ſi negligentius audiatur, videtur bis ac ter repetendum. Sed quidam dicit illam partem eſſe neceſſariam, quoniam quamuis dixit prioribus in apho. ſcriptis, lac non conuenire, poſterioribus conuenire, non tamen dixerat vbi ambo iungantur, vt hectica febris, & febris alia, aut deiectiones bilioſæ, an conueniat, vel non: vt igitur id explicaret dicit, hecticis febribus & conſumptis valde præter rationem conuenire lac, non tamen ſi eis accedant quæ dicta ſunt, de quibus fuerat explicitum, illis non conuenire. Cæterùm Gale. recte admodum cenſet bis repetitam eſſe ſententiam, cum dixit, nullo de prædictis ſignis præſente: nam cum explicuit affectus priores, in quibus non conuenit lac, id citra diſtinctionem dixit, & vt perpetuum affirmauit, illis

nempe

nempe non conuenire,neque eis dandum esse.Quòd tamen illis coniungatur alter affectus cui lac conueniat,nihil mutat,quod verè dictum est;non enim illis conueniet.

APHORIS. LXV.

Quibuscunque tumores in vlceribus apparent,ij non valde conuelluntur,neque insaniunt : iis verò euanescentibus repentè,quibus quidem retro,conuulsiones,& distentiones:quibus verò antè, furor, vel costarum dolores acuti,vel empyema,vel dysenteria,si tumores rubri fuerint.

COMMENTARIVS.

Tumores in vlceribus.

AD partem artis quæ futura prædicere docet,pertinet præsens sententia. Vlcera siquidem solent sæpe coniunctas habere fluxiones, ad eas verò sequitur vt pars vlcerata inflammetur,& tumorem præter naturã patiatur,id enim significat,οἴδημα hoc loco,quod tumor præter naturam. Cum verò pars intumescit & humorem fluentem colligit,æger neque conuellitur,quoniã non influit ad neruos,neque insanit,quoniam non defluit ad cerebrum : Verùm cum fieri possit vt humor adeo copiose influat,& vt partem in tumorem eleuet,& neruos,aut cerebrum occupet,aut vtrũque,rectè addidit οὐ μάλα, hoc est,non frequenter,aut magna ex parte,non conuelluntur, aut insaniunt. Quòd si tumores prædicti repentè euanescant, mala fient,quæ dicentur. Dixit autem ἀφανισθέντων ἐξαίφνης,Progno.tamen 67.lib.2.dixerat : Si verò abscessus ἀφανίζονται, & Gal.in Com.docet,vocem hanc ἀφανισθῆναι, differre à voce παύεσθαι, quoniam hæc cessare significat,illa verò repentè cessare,quod vnica voce Hispani, vti & Græci significant,desaparerse, cum aliquid repentè ab oculis euanescit,dicentes. Quapropter hoc loco pars ἐξαίφνης, videtur abundare, nisi maioris claritatis gratia scripta sit.In expositione illius prognostici multa diximus ad hunc locum attinentia, atque ostendimus, quàm mali sint tumores,& phymata,& abscessus,& exanthemata repentè euanescentia. Antè videlicet quàm coquantur,& dissoluantur,aut à corpore vacuentur:solent enim talia principes partes infestare. De his autem modò dicit, si fuerint retro vlcera cum tumoribus,& repentè euanescant, offendent spinalem medullam & neruos. inde verò conuulsiones nascentur,& tetani. Si tamẽ vlcera anteriores partes corporis occupabãt, euanescentibus ipsis tumoribus,offendetur cerebrum, & fiet insania, siue alia quæuis delirij species.Aut lædetur thorax,& ab initio fiet dolor acutus costarum,hoc est pleuritis,& deinde ad suppurationẽ versa empyema,aut læsio perueniet ad intestina humore ad ipsa decurrente,& fiet dysenteria cruenta sine vlcere intestinorũ,atque ea de causa dixit,si tumores fuerint rubri,& à sanguine mitti. Fit enim vt sanguis à tumoribus ad intestina conuersus,& per ipsa excretus,eam difficultatem intestinorum generet,quam videmus sine vlcere fieri,solo sanguine deiecto.

APHORIS. LXVI.

Si in vulneribus prauis & validis tumor non appareat,ingens malum.

COMMENTARIVS.

Vlcera magna & maligna quæ.

VVlnera valida dicũtur, à prauis distincta,illa quæ magna sunt ex propria substãtia,longitudine videlicet,latitudine & profunditate.praua autẽ sunt ob malitiam, vt quæ in parte consistunt præcipua aut prope articulos. Magna igitur si fuerint, atque etiam praua,dolorem habebũt coniunctũ,& deinde fluxionẽ,& ob ipsam tumorem. Quòd si tumor non appareat,signum est tumorem in partem aliquã mobilẽ decũbere, ac perinde ingens malum erit,quemadmodum vbi apparuerint,sed repentè euanescãt, quod dixit apho.præcedenti. Et quamuis legi posset,vt inquit Gal.in Comment. Si in vulneribus prauis,& validis tumor ingens non appareat,malum : alteram eligit lectionem,nempe,Si in vulneribus prauis,& validis,tumor non appareat,ingens est malum. Propterea à quibusdã legitur οἰδήματα, numero plurali,id est tumores.legi enim debet οἴδημα,idest tumor,vti legitur in Aldinis Hipp.codicibus,& in Basiliẽsibus Galenianis, Si enim numero plurali tumores legatur,non patietur littera priorem constructionem, qua cum voce tumores coniungeretur vox μέγα,id est ingens singularis.

APHORIS. LXVII.

Tumores molles boni,crudi verò mali.

COMMENTARIVS.

DE tumoribus de quibus in præcedenti apho.dixit malum esse,si non appareant in vulneribus,modò quam naturam habere debeant docet dicens: Tumores molles

bonos

bonos esse,quoniam hi cocti sunt,& non admodum renitentes : crudi verò mali sunt, renitentes & contrarij mollibus. Crudi quidem mali sunt, siquidē coctione perficiūtur: molles verò quoniam cocti,boni.

APHORIS. LXVIII.

Dolenti partem capitis posteriorem,vena in fronte recta scissa iuuat.

COMMENTARIVS.

Doloru in posteriori capite curatio.

REuulsionis ratione docet mederi doloribus capitis, qui sunt in parte posteriori, secta vena frontis recta. Sunt etenim tres quas in pluribus, vel leuiter compresso collo videmus,duæ obliquæ ad nasum per frontem ducuntur, tertia recta procedit à radice pilorum in nasum:in quibus tamen duæ tantum apparent,quæuis recta dicetur. Sic enim Gal.lib.6.de mor.pop.par.2.Cōm.30.exponens hanc sententiam dixit,vtrinq; rectam confluere. Intellecta tamen contrarietate locorum, quæ est ante & retro, eam secare præcipit,quoniam iuuat in capitis doloribus posteriora eius molestantibus.Sunt autem in nostro corpore quatuor locorū contrarietates,ante & retro,dextrū,sinistrum, sursum,deorsum,intra & extra. Atque cum antispasis,hoc est reuulsio, exerceatur per cōtraria,hanc pręcepit quæ fit ad anteriora ducto humore,posteriora capitis occupāte. Non tamen id videtur conuenire dolente capite per consensum à toto corpore,siquidem ipso pleno,aut redundante in eodem sanguine, tutius est venam externam secare ab initio.Deinde eam quæ est in fronte,vbi dolor ab humore fiat sanguinis missionem exposcente. Verùm illud videtur dubium,quòd in præsenti apho.reuulsionē cōuenire velit humori qui iam obsedit partē.Nam aut humor confluit à corpore in caput ascendens,aut à iecore: neque enim aliunde venire solet,aut cōtinetur iam in capite.Si fluit à dictis partibus in caput,non conuenit venam frontis secare,sed eam quæ totū corpus euacuet : si continetur iam in capite,non etiam cōueniet reuellere,dicēte Galeno lib.4. de method.med. Ac si perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionē ad contraria trahendā esse,fixam verò iam in laborante particula,vacuandam, aut ab ipsa particula quæ affligitur,aut à maximè vicina. Docet ergo vacuationem deberi humori qui continetur in ipsa laborante particula, ac perinde cum humor in capite cōtinetur, vacuādus erit,non autē reuellendus,cum iam non fluat in caput.quòd si fluat,alia vena erit secanda. Aut igitur vena frontis non est secanda, aut cum secatur non secabitur reuulsionis gratia,quoniam non secatur nisi cum humor iam in parte continetur.

APHORIS. LXIX.

Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis,& per dorsum ad caput,viris autem magis posteriori quàm anteriori corporis parte,veluti à cubitis & femoribus: verùm & cutis rara: ostendit autem hoc pilus.

COMMENTARIVS.

AD huius aphor.intelligentiā id non decet ignorare,fœminas maribus esse frigidiores,quod lib.1.de arte medendi,cap.de temperamētis probauimus. Decet etiā nosse partes posteriores esse frigidiores anterioribus,& extremas partes intimis. Hoc postremum notum est: quoniam quo magis pars aliqua secedit ab origine & fonte caloris, eo est frigidior. Anteriores autem partes esse posterioribus calidiores constat:quoniam in ipsis sunt venæ,& arterię maiores,& plures.Præterea quoniā posteriores sunt ossuosæ,& neruosæ,& à partibus eis nerui originem trahunt. Accedit indicium ab Hippoc. traditum,cùm dixit:Cutis rara, ostendit autem hoc pilus. Nam pilorum copia ostēdit calorem, item & raritas,quemadmodū densitas & glabricies frigiditatem. Ex his notus est aphor.quo docet, mulieribus rigores euenire magis ex lumbis, quoniam ibi valde sentiunt frigiditatē ob neruorū copiam,& per dorsum ascendūt rigores,qui cōiunctam habent refrigerationem in caput,vt membrum exangue,post mulieres quæ natura sunt frigidiores,de viris dixit,pari modo fieri, vt à posterioribus magis quàm ab anterioribus in ipsis incipiant rigores. Adposuit tamen exemplum quo probat à posterioribus tāquam à frigidioribus incipere debere rigores,quoniam extrema membra vt cubiti, & femora cum sint frigidiora,quia exteriora,ab eisdem quoque rigores incipiunt. De his tamen habuisse mentionē vt de externis membris,constat ex Hippo.lib.6.de mor.pop. par.3.vbi hanc eandem sententiā ita scripsit:Rigores incipiunt mulieribus quidē magis ex lumbis,& per dorsum,& tunc ad caput, sed & viris à tergo magis quàm antè. Horrentq; corporis externa magis,quàm interna,vt cubiti,& femora. Annumerantur igitur cubiti,& femora,vt externa,non vt posteriora.

Rigores à posterioribus magis.

APHO

APHORIS. LXX.

A quartanis capti, non valde à conuulſionibus capiuntur. Quòd ſi prius capiantur, quartana ſuperueniente ceſſant.

COMMENTARIVS.

Conuulſiones quæ à ſiccitate fiunt, non curãtur ſuperueniẽte quartana, aut quauis alia febre: ſanantur autem quæ fiunt ab humiditate replentibus neruos craſsis, lentis, ac frigidis humoribus. Quod dixit ſecũda ſect. apho. 26. melius quidẽ eſſe, febrem ſuperuenire conuulſioni, quàm conuulſionem febri: in eum omnino modũ dicit, A quartanis captos non valde, id eſt non frequenter capi à cõuulſionibus, quia cõtrarium aliquãdo fit. Quòd ſi à conuulſionibus capti fuerint, quartana ſuperueniente liberari. Quam ſententiã lib. 6. de mor. pop. par. 6. ita ſcribit, Qui à quartana capiuntur, à morbo magno non capiuntur: ſi verò prius capiantur, & ſuperueniat, liberãtur. Habet autem hæc ſententia firmiſsimũ fundamentum. Siquidem calor, vt Gal. in Com. dicit, craſſos humores coquit, & rigor qui quartanam comitatur, excretionem efficit. Nullo autem alio auxilio opus habet craſſus, ac lentus, & pituitoſus humor, qui conuulſionẽ efficit, præterquã excretione, & coctione, rigor excernit, calor tamen febrilis coquit. Quorum vtrunque quartana facit, & melius multo quàm febris alia (quamuis & aliæ idẽ facere valeant) quandoquidem quartana præter id quòd rigorem habet adiunctum, calor eſt non admodum validus, ſed diutinus & ſecurus. Qua ratione Hippo. lib. 1. de mor. pop. par. 3. dixit: Securiſsima autem omnino, & facillima, & longiſsima eſt quartana. Hæc ſiquidem non ſolùm ipſa per ſe talis eſt, ſed etiam ab aliis magnis morbis vindicat. Vocat autem Hippoc. magnum morbum epilepſiam, quam appellant morbum puerorum, & morbum Herculeum, non quòd ipſum paſſus fuerit Hercules, (quamuis id Ariſto. affirmet problemate 1. ſectionis 30. ſed quoniã ita voluerũt eius magnitudinem ſignificare. At verò quemadmodum epilepſia à craſsis humoribus fit, ita & conuulſio de qua modo agimus: vtrunque tamen morbum prædictis rationibus ſanat quartana, excretione quæ rigore fit, & coctione quæ fit calore febrili. Neque dubium videtur calorem febrilem coquere poſſe craſſos ac lentos humores, quandoquidẽ calor natiuus coctiones perficit, & à ſimilibus iuuatur. Cæterum nihil tollit quominus etiam à diſſimilibus iuuetur. Quod hinc conſtare poterit, nam calor non omnem humorem ſuperare valet, neque enim ſuperat niſi raro humorem qui continetur in ſcrofula, neque eum qui cõtinetur in ſcirrho pituitoſo, neque ſuperabit ipſum adiutus à calore ſimili temperato, vt conſtat experimento. Si tamen admoueamus morbo piper, aut radicem piretri, videmus calefacta valde particula, humorem incaleſcere & attenuari, & deinde vinci à calore natiuo, & ſuppurari. Iuuant igitur quæ diſsimilia ſunt. Neque vetat quidpiam quominus temperatum à diſtemperato iuuetur aduerſus diſtemperatum, & valde obſiſtens. Talis eſt apho. ratio quoties craſſus eſt ac lentus humor, qui cõuulſionem, aut comitialem morbũ efficit, & qui non ſuppuretur à calore natiuo, calor præter naturã & validior naturali iuuare valebit ipſum. Ille verò qui putauit falſo quartanam liberare ab epilepſia, quoniam epilepſia fit à melancholia, quandoque reſpiciens ad humorem quartanam efficientem, non ad calorem quem diximus coquere humorem, confuſus ſua imaginatione cogitur dubitare, ac non videre, quare quartana liberet ab epilepſia pituitoſa, & parum modeſte dicere Galenum tradidiſſe cauſam quãdam frigidam, & obſcuram. Cùm tamen Cõment. Galeni tam huius aphor. quàm illius ſentẽtiæ quam adduximus ex lib. 6. de morb. popu. ſit perſpicuus, & euidẽs. Quod aperte indicat eodem loco Gal. Comm. vltimo, vbi poſtquam Hippo. dixit; pro quibuſdam, quinam morbi, inquit. Nempe vt quartana epilepſiam ſanat, & febris quæcunque cõuulſionem, non equidem quoniam omnis febris ſit ex humore faciente conuulſionem, ſed quoniam omnis febris eſt calor qui coquit, & diſcutit craſſos ac lentos humores. Atque ita quartana ſanat conuulſionem: non quoniam conuulſio & quartana ab vno humore fiunt, ſed quoniam quartana, febris eſt, & calor facilis & diuturnus, & qui coctionem ac diſcuſsionem iuuet.

Quartana à conuul. liberat.

Quartana diutina eſt nõ lethalis.

Calor febrilis coquit.

APHORIS. LXXI.

Quibuſcunque circuntenditur cutis arida & dura, ij ſine ſudore moriuntur: Quibuſcunque verò laxa & rara, cum ſudore moriuntur.

COMMENTARIVS.

Quamplurimi ſunt qui iuxta mortem ſudant, languente retinente facultate & accedente raritate cutis: in his tamen cutis humeſcit, & laxa fit. Sunt autem alij, quorum cutis ob denſitatem non eſt peruia humori, neque humeſcit, ſed arida, dura & circumtenſa eſt. Cum tamẽ morbi ratione morituri ſunt, quibus cutis eſt circumtenſa,

dura

Sudor iuxta mortem.

dura,& arida,ij sine sudore moriuntur. Quibus verò cutis est laxa & rara,ij moriuntur cum sudore. licebit autem ex hac sentẽtia sudorem prædicere in his qui morituri sunt, vbi prius probe perspectum habuerit Medicus,an habeat æger cutis raritatẽ & laxitatem aut densitatem & duritiem. Habetur hæc sententia lib.6.de mor.pop.par.6.

APHORIS. LXXII.

Morbo regio laborantes,non valde fiunt flatuosi.

COMMENTARIVS.

Flatus generatio.

FLatus à calore præter naturam fit,sed non multum intenso.Non tamen generatur ex omni materia,sed ex humida & lenta magis. Morbus tamen regius ab humore bilioso fit,qui in iecore aut vesica fellis adeo abundat,vt ad cutẽ cum sanguine delatus ipsam inficiat bilis colore,& auri colore.Quando tamen bilis adeo abundat, calor validus est,qui nõ generat flatum,& materia generationis deest, quæ solet in flatũ trãsire, vti pituitæ. At verò fit nonnunquam vt simul cum morbo regio adsit pituitæ abundantia,à qua calor valebit flatum leuare,ac propterea non protulit absolutè sentẽtiam, sed cum additione dicens, non valde:siquidem rarò habent abundantiam pituitæ, qui morbo regio laborant.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM

SECTIO SEXTA, CHRISTOPHORO A VEga interprete & expositore.

APHORIS. I.

In diuturnis lænitatibus intestinorum,ructus acidus superueniens,qui prius non erat,signũ bonum.

COMMENTARIVS.

Lienteriæ causæ.

CAusas læuitatis intestinorum eiúsque naturam latè explanauimus libr.3. de arte medendi. Descendunt sane alimenta per ventrem aut omnino immutata,aut parum,sed suam speciem referentia. Aut quoniã intestina irritantur ad celerem excretionem,aut quoniam languidam habent retinentem facultatem. Præterea acidus ructus vbi non sequatur acidam pituitam in ventriculo contentam, sequetur coctionem imperfectam, sed non omnino ablatam.quod in sanis quotidie experimur:estque par modus generationis ructus acidi in ægris. In læuitatibus verò intestinorum quæ ab acida pituita fiunt, ab initio ructant acidum ægri.In quibus nihil boni aut mali indicat, quoniam est de assidentibus, non de morbis apparentibus,aut superuenientibus.Ac perinde Hippoc.dixit: In longis læuitatibus intestinorum ructus acidus superueniẽs,qui prius non erat, signum bonum. Indicat etenim coquentem facultatem nonnihil agere, & ex parte coquere ac mutare cibos,neque omnino otiosam esse,& retinentem aliquandiu retinere cibos,nec sui muneris omnino oblitam.Quandoquidem ructus acidus qui ante non erat,ob extremam cruditatẽ iam superuenit. Non adesset tamen,nisi coctio aliqua ex parte fieret,quæ ante nulla ex parte fiebat. Quod bonum est,& ab acido ructu significatum.

APHORISMVS II.

Quibus nares natura sunt humidiores & genitura humidior, insalubriores degunt: quibus verò contraria, saniores.

COMMENTARIVS.

Humidiores insalubriores.

AB excrementorum abundantia ad securiorem sanitatẽ & magis firmam probandam,recte admodum Hipp.procedit,humiditatum & excrementorum abundantiam agnoscere docens,ex narium & seminis humiditate. Quibus enim nares sunt humidiores,cerebrũ humiditate abundat excrementosa. Quibus verò genitura humidior iusto est,totum corpus abundat excrementis,& humores non sunt probe cocti, neque tenue insensili vaporatione dissoluitur.qui verò tales sunt,non adeo integra valetudine fruuntur,sed degunt insalubrius.Quibus tamen contra fit,ita vt nares siccæ sint, & genitura siccior, caput & vniuersum corpus minus abundant excrementis, & sanguinis atque omnium humorum meliores fiunt coctiones. Nam per coctiones tenue dissoluitur,& reliquũ crassius manet & minus humidũ. Hi verò magis tuta sanitate fruũtur. Licet enim morbi nonnulli fiant ex sicca intẽperie, innumeri sunt qui fiunt ex humorum abundantia,& putredine,ad quos natura humidior est quoque paratior. Natura tamẽ,dixit,humidiores,quoniã qui aliqua occasione tales sunt,non perinde insalubres degunt. Similem huic sententiam scripsit lib.6.de morb.pop.sect.6.aphor.19.verùm est

deprauata in Græcis codicibus, ſed eſt ad hanc normam reſtituenda, ὁισι ῥῖνες ὑγρόταται φύσει, καὶ ἡ γονὴ ὑγροτέρη καὶ πλέων, ὑγιαίνουσι οὗτοι νοσηρότερον· ὁισι δὲ τἀναντία, ὑγιεινότερον. quod eſt, quibus nares humidiſsimæ natura, & genitura humidior, & copioſior, ij degũt inſalubriores : quibus verò contraria, ſaniores.

APHORIS. III.

In longis difficultatibus inteſtinorum ciborum inappetentiæ, malum, & cum febre peius.

COMMENTARIVS.

Difficultatibus inteſtinorum ſuperuenit quandoque ciborum inappetentia, aut ab initio, aut poſtquam morbus factus eſt diutinus. Ab initio quidem, vt Gale. in ſuis Commẽt. teſtatur, quoniam bilis quæ morbum efficit deterſione inteſtinorũ, abraſione & vlceratione aliqua ex parte ad ventriculum defluit, bilis autem appetitum ciborum deiicit. Contingit tamen vt morbo diutino facto cibos auerſentur: quoniã demoritur animalis facultas quæ cibos appetit, ore videlicet vẽtriculi cõſentiente malo reliquorum inteſtinorum, aut quoniam vlcera inteſtinorũ diutina ſordibus implent ora venarum, per quæ alimentũ in corpus diducitur, impleta autẽ non tantùm non trahunt à ventre & inteſtinis alimentum, verùm cupiunt quod in ipſis continetur reiicere in ventrem. Quod cùm ita ſit, fieri nequit vt naturalis ciborum appetentia excitetur, quæ ſuctione eget, vt nos lib. de arte medendi docuimus, & Gal. lib. de cauſis ſymptomatum primo. Cum febre verò ea ratione deterius eſt, quòd febris inflammationem & putredinem inteſtinorum ſignificat. Lib. 6. de mor. pop. par. 6. habetur hic apho. *Diffi. inteſt. cum inappetentia.*

APHORIS. IIII.

Vlcera circumglabra malè morata ſunt.

COMMENTARIVS.

Maligna ſiue mali moris vlcera ſunt quæ difficilè ad cicatricem perducũtur, quod multis de cauſis euenit, aut quoniã habent intemperiẽ coniunctã, aut fluxionem. Quamuis vlcera maligna ſiue malè morata cum magnis confundat Gal. lib. 4. de meth. meden. Quando igitur vlcera circumglabra fiunt, & pili qui in ea parte naſci ſolebant corrũpuntur, maligna vlcera ſunt, & quæ fluxionẽ habeãt adiunctã ſuccorũ prauorum, aut intemperiẽ quæ ſuccos ipſos corrumpat, ita vt deinde pilos deſtruãt eo modo quo in alopecia fit. ſic enim & plantæ lixiuio, vrina aut aqua ſalita irrigatæ pereunt. *Vlcera mali moris quæ.*

APHORIS. V.

Dolores in lateribus, & pectoribus, & aliis membris ſi valde differant, conſiderandum.

COMMENTARIVS.

Dolorum differentias conſiderare admonet Hippoc. rem ſane vtiliſsimã ad dignotionem, præſagium, & curationem. Agnoſcimus in doloribus ſpeciẽ & magnitudinem, in ſpecie verò an ſit punctorius dolor an grauans, an diſtendens, aut pulſans, an percutienti, an ſtimulãti ſimilis, & præterea an continuus, an intermittens, ita vt remittat, aut omnino deſinat, & iterum redeat. Magnitudo verò intenſionẽ maiorem & minorem dicit. Ex doloribus tamẽ quemadmodũ ex actionibus, excrementis, & corporis affectibus, & tumoribus cognoſcimus paſsionem, & partem patientem, atque cauſam paſsionis, veluti cum dolor pungit in partibus capitis, agnoſcimus mẽbranas infeſtari, atque cauſam eſſe calidum humorem, frigidus enim membranarum ſenſum obtundit. Cognita quoque doloris ſpecie, agnoſcimus quòd morbus vigilias & phrenitidem minatur aut præſentem oſtendit. Notum autẽ eſt hinc totam curationis rationẽ pendere. Præterea dolor grauans carnem & muſculos laborare oſtendit, & cauſam eſſe multitudinem, craſsitudinem, lentorem, & frigiditatem humorum. Dolor diſtendens non grauans oſtendit flatum. Pulſans obſtructionem, aut compreſsionẽ arteriarum indicat. Magnitudo oſtendit magnitudinem cauſæ, acrimoniam, & acrem ſenſum: paruitas contraria. Repetentia per interualla cauſam mittentem aut generantẽ eſſe, quæ generat, aut tranſmittit. Magna igitur intereſt noſſe quantum differant dolores laterum, pectorum, aut aliorum membrorum. Hippo. lib. 6. de mor. pop. par. 7. ſimilẽ huic ſententiã ſcripſit, quæ ſic habet: Dolorum in lateribus, & pectore, & aliis, tempora an multum differant conſiderãdum. Nam cum melius habuerint, rurſus deterius habebunt, non delinquẽtes Non eſt tamen eadem hæc cum aphoriſtica ſententia, vt quidam putauit. Nam hæc eſt particularis, qua admonet Hippo. conſiderare differentias dolorum per tempora. Sunt enim quidam dolores qui certis quibuſdam temporibus augentur, & aliis minores fiũt. At verò in apho. præſenti non tantùm has temporum differẽtias, ſed omnes in vniuerſum cõprehendit, quas diximus, quas etiam Gal. in Comment. commemorauit. *Doloris ſpecies & mag.*

APHORIS. VI.

Renum paßiones,& quicunque circa vesicam fiunt dolores, in senioribus difficilè sanantur.

COMMENTARIVS.

Renum passiones.

RENum pasiones sunt lapis,obstructio,abscessus,vlcus,& inflammatio. dolores in vesica fiunt ob vlcera,lapides,& vrinæ ardores, ac retentiones & inflammationes. Hi omnes morbi difficilè sanãtur, præsertim qui ex ipsis fiunt diuturniores. In senioribus autẽ,id est in senibus,nihil enim refert dicere iuuenes aut iuniores,senes & seniores: sunt autem qui 50.annum attingunt. Sanantur quidem difficilè morbi renum & vesicæ,quoniam per has partes perpetuò deferuntur excrementa,quæ easdem irritãt & laborare cogunt, sic etiam & imbecillitas earundẽ idem facit,in senibus præsertim,li.6. de mor.pop.par.7.dicit se non vidisse renum pasiones curatas post 50.annum.

APHORIS. VII.

Dolores atque tumores qui circa ventrem fiunt, qui quidem sublimes sunt,leuiores: non sublimes verò, vehementiores.

COMMENTARIVS.

GAlenus apertam & firmam effecit Hipp.sententiam, dicens per sublimes tumores non significari eos qui sunt in partibus ventris supra vmbilicum,sed eos qui sunt externi. Appellamus autem externos qui ad externam vergunt superficiem, qui etiam extra peritonæum sunt. Non sublimes verò erunt,qui intra peritonæum continentur. Constat autem hos infestare ventriculũ aut iecur,aut lienem, aut intestina,aut vesicam, aut renes,aut vterum,aut etiam eisdem annumerabis peritonæũ ipsum. Nullus autem tumor in his locis vacat periculo,quantum qui extra peritonæum consistunt.

APHORIS. VIII.

Aquam intercutem patientibus,vlcera in corpore facta,non facilè sanantur.

COMMENTARIVS.

Vlcera fiunt in ascite.

VLcera facta videmus in toto corpore,maximè in cruribus eorũ qui aquã intercutem patiuntur,non in anasarca tantùm,de qua sola aphor.esse intelligendũ putat Fuchsius. In ascite namque quotidie conspicies in cruribus cutem quasdã bullas pati, quæ disruptæ in vlcera transeunt,ferè immedicabilia. quoniam tamen in anasarca tota caro humida est,& in ascite aqua ex ventre in crura delabitur,vlcera fiunt, quæ deinde tum ob partium intemperiem,tum ob fluxionem acrem difficile sanationẽ admittunt, quæ exsiccatione perficitur.

APHORIS. IX.

Latæ pustulæ non valde pruriunt.

COMMENTARIVS.

HAnc sentẽtiam scripsit lib.6.de mor.popu.par.2.quam Simonis exemplo probauit. causam non est difficile inuenire, quare lati tumores minus pruriant, siquidem calidi humores efficiunt tumores magis in acutum fastigiatos,& frigidi magis latos,& humiliores. Quapropter cum pruritus excitetur ab humoribus intra cutem detentis, qui exitum petunt,& calidi ad id magis vrgeant, calidi quoque maiorem concitabunt pruritum,& frigidi minorem. Tum etiam quoniam lati tumores maiorẽ habent trãspirationis locum.Docent id variolę & morbili,qui morbi in genere sunt exanthematum: de quibus supra tertia sectio. Comment.20.diximus.

APHORIS. X.

Laborante capite & circumdolente pus,vel aqua,vel sanguis defluens per nares, vel os,vel aures, soluit morbum.

COMMENTARIVS.

LAbores capitis qui intra caluariã sunt significauit cum dixit,πονέοντι,id est laborãte. Eos autem dolores qui sunt extrà significauit,cùm dixit,καὶ περιοδυνέοντι, hoc est,& in circuitu dolẽti.Constat autẽ hos labores,aut læsiones,atq; dolores, fieri cũ humore, aut aqua,aut cum flatu,aut à sola intemperie.Intemperies non curatur vacuatione, sed alteratione,flatus discussione.Humores tamẽ & aquã eorũ vacuatione curamus. Bilem sane purgatione,sanguinẽ,pituitã,& aquã curat sæpe natura vacuatione,quæ fit per eas vias per quas solet natura succos caput infestantes vacuare: viæ sunt nares,aures,palatum,& os. Aqua & pituita curantur aquæ euacuatione per dictas vias. Sanguis tamen quandoque manet intra vasa,quandoque efficit inflãmationem.Si intra vasa cõtinetur, curatur sanguinis vacuatione per nares. Si extra vasa fecerit inflãmationem, ea suppurata,atque euacuato pure per loca dicta soluetur morbus. Gal.partẽ eam, vel sanguis,& illam,& os, non legit, quoniam in Commenta.referens quod Hippoc.dixerat,inquit:

Verùm ipse non hoc tantùm dicit,sed simpliciter quòd pus,aut aqua fluens per nares, vel aures,morbum soluit. Non meminit autem vacuationis sanguinis,neque eius quæ per os fit.Præterea infrà cum dixisset,suppurata inflãmatione,& humore excreto solui dolores,qui fiunt ab inflammatione,aut eos qui fiunt ab humore crudo, addit:Si verò propter spiritum flatuosum,aut sanguinis multitudinem,aut bilẽ mordacem, aut omnino ex intemperie dolor acciderit,per alia sanabitur. Notum autem est quòd si ipse legisset partem illã,vel sanguinis,non dixisset dolores capitis à sanguine ortos per alia sanari. Sanantur enim sanguine de naribus fluente,quamoptimè,cuius ipse meminerat.

APHORIS. XI.

Melancholicis & renum morbis laborantibus,hæmorrhoides superuenientes,bonum.

COMMENTARIVS.

MElancholia deliriũ est sine febre ab humore melancholico occupante cerebrum. Nephritis morbus est renalis,quem aliàs renũ lapidem appellamus. His duobus morborum generibus miro modo auxiliantur hęmorrhoides,siue sanguinis vacuationes per ora venarum quæ sunt ad anum. Quoniam per hanc vacuationẽ humor eos morbos efficiens expellitur ; is verò est sanguis melancholicus, crassus & fæculentus. Euacuant autẽ hæmorrhoides à renibus cum deriuatione quæ per proxima fit,à capite verò in melancholia fit reuulsio cum vacuatione. *Melancholia quid.*

APHORIS. XII.

Hæmorrhoidas sananti antiquas,si vna non seruetur,periculum est superuenire aquam intercutem & tabem.

COMMENTARIVS.

HAemorhoidas recentes sanare,funditus absque periculo fit:Antiquas verò sanare non sine periculo,quod ab Hippo.scribitur. Id verò est, incidendi in aquam intercutem,aut in tabem.Humor enim melancholicus crassus,& fæculentus,qui in iecore genitus per ipsas expurgabatur,clausis omnibus,atq; neq; vna aperta seruata,necessum est natiuũ calorẽ iecoris opprimi à multitudine crassi humoris retẽti,& ipsum sanguinis generatione frustrari,& inde aquam intercutem sequi,fuso humore in ventrem,aut in totius corporis ambitũ. Quod si fiat,vt solet,vt ad pulmonẽ trãsferatur, putrescens ibidem ipsum exulcerabit,& tabem efficiet.Ac proinde lib 6.de mor.pop.par.3 à multis malis liberare hæmorrhoidas scribit, & importunè curatas eadem afferre mala, cum inquit, Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque pulmonia, neque phagedæna,neque furunculis,neque terminthis,forsan neque lepra, & forsan neque aliis. Curati verò importunè,multi subitò his correpti sunt,& grauissimè. Cæterùm vt lib.3. de arte med.docuimus,Aetius non putat esse necessarium vnã seruare hęmorrhoidam ex antiquis,neque id voluisse Hipp.sed ipsum in aquã intercutem, aut in tabẽ incidere dicit,si ab antiquis hæmorrhoidibus curetur,& deinde non seruetur. Vbi tamen seruetur,tum purgationibus,tum sanguinis missionibus oportunè adhibitis,& debita victus ratione,& iecoris attemperamento, nullum tale imminet periculum.Quemadmodum siquis antiquam quamuis aliam curet vacuationem, atq; eandem omnino supprimat, vbi probe regatur,non perinde mala succedent. *Hæmorrhoidas antiquas sanare.*

APHORIS. XIII.

A singultu habito sternutationes superuenientes liberant à singultu.

COMMENTARIVS.

SIngultus ab inanitione siue siccitate eo modo quo conuulsio sicca non admittit curationem,qui verò fit ab humore,aut à sola frigida intemperie,curari potest,eiúsque curationẽ latè docuimus,lib.3.de art.meden,sternutationes autem,has singultus species curare docet modò Hippoc.Vbi enim quis singultu laboret ac molestetur,sternutationes superuenientes à natura,vel arte factæ causam si fuerit humor excutient: si tamen intemperies,notum est commotione & agitatione ventriculum incalescere.Sunt etiam singultus quidam à siccitate, hoc est à causa sicca adstringente & acerba, quod facere videmus mala cotonea, aut pyra acerba deuorata quæ singultum cõmouent.sanantur autem esu zucchari, aut potu aquæ tepidæ. *Singultus curationes.*

APHORIS. XIIII.

Ab aqua intercutem habito,si aqua à venis in ventrem fluat, solutio.

COMMENTARIVS.

NOn in omnibus speciebus aquæ intercutem aqua cõtinetur in venis,sed in ascite exudat à iecore intra peritonæum,in hac quoq; & timpania ventre tumente venæ

inanitæ ſunt,& vniuerſum corpus veluti tabe conſumptum,in quibus non eſt ſperandum aquam confluxuram in ventrem ex venis,vt ſanetur.Nam vt vides,quamuis venæ omnes euacuentur per ventrem in aſcite,& timpania,non perinde æger ſanus fiet, manente adhuc aqua intra peritonæum, aut flatu. Si tamen in anaſarca,aut hypoſarca pituita,aut ſeroſus humor,à venis retrocedens in ventrem vacuetur, morbi ſequetur ſolutio : id verò medicum imitari conuenit arte.

APHORIS. XV.

A diuturno ventris profluuio habito,vomitus ſponte ſuperueniens,ſoluit ventris profluuium.

COMMENTARIVS.

PAri modo,vt in ſuperiori Cõment.diximus,Medicum decet imitari vacuationem hanc ſponte factam, id eſt à natura ſine ope Medici. A contrario etenim reuellere impetum fluentium humorum,vnum eſt de præceptis Hippo.contrarius autem eſt vomitus ventris profluuio, ſiquidem in contrarium ducit humores qui impetu quodam deorſum feruntur. Et quamuis vomitus valeat ſanare fluxum ventris recentẽ,diuturni fuit exemplum Hipp.quoniam hanc curationis ſpeciem voluit Medicum imitari,quod facere non conuenit in recẽtibus,ſed in antiquis, hoc eſt,qui diu iam durant & hominem male habent, ob id enim dixit ἐχομένῳ, id eſt , vexato,& moleſtato. Diuturnum etenim quis recte dicet,quod durat.

APHORIS. XVI.

A pleuritide aut pulmonia habito,fluxu ventris ſuperueniente,malum.

COMMENTARIVS.

Fluxus uentris in pleuritide.

IN pleuritide aut pulmonia quãdoque ſuperuenit fluxus ventris, valẽte adhuc ægro & ſignis coctionis apparentibus in vrina,& ſputo:& nihil mali ſignificat.Superuenit autem quãdoque cum æger male habet,& à malo affligitur,de quo dixit Hipp.ἐχομένῳ, id eſt conflictato & moleſtato. quod ſignum malum eſt : ſignificat enim per cõſenſum laborare iecur,& ſanguinẽ non conficere, neque diſtribui. Non conſentit tamen iecur, & in eam imbecillitatem deducitur,ob læſionem inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium,niſi magna ſit.Duas igitur adponit cõditiones Gal.ad apho.veritatem,vt ſit æger à morbo conflictatus,& moleſtatus,& vt non eueniat prædictus ventris fluxus à cauſa prægreſſa,aut alia à morbo ipſo,pulmonis,aut thoracis. Verus autem eſt apho.etiam ſi pleuritis,aut pulmonia nondum ſint ad ſuppurationem perductæ. Nam cum non ſuppurantur ob humoris malitiam,& facultatis imbecillitatem,fluxu ventris ſuperueniẽte, malum erit,& conſenſum iecoris ſignificabit.

APHORIS. XVII.

Eum qui lippitudine laborat,à ventris fluxu capi,bonum.

COMMENTARIVS.

EVacuationes bonas ſponte factas Medicum imitari ad initiũ quartæ ſectionis docuerat : ſic & præſentem vtiliter imitabitur Medicus,ſi fluxũ ventris procurauerit medicamento quopiam ventrem ſubducẽte,vbi æger lippitudine laborauerit. id nãque natura probe facit,quoties laborantes lippitudine,hoc eſt inflãmatione adnatæ mẽbranæ,ſponte fluxum ventris commouet.

APHORIS. XVIII.

Veſica diſciſſa,aut cerebro,aut corde,aut ſepto tranſuerſo , aut aliquo tenuium inteſtinorum , aut ventriculo, aut iecore,lethale.

COMMENTARIVS.

Vulnera lethalia.

REfert modo Hippo.vulnera quædã exitialia,quæ ea ratione talia ſunt,quòd ab eis nemo liberetur,aut quoniã pauci admodum viſi ſint liberati.ſunt autem vulnera penetrantia,quæ ipſe diſciſsiones appellat.Veſica etenim diſciſſa non curatur ſi in cauitatem ipſius penetrat vulnus,quia tenuis & exanguis eſt,& vrinam perpetuò continet, collum autem eius quotidie diſcindimus ad lapides extrahendos,& pòſt ſanantur.Vulnera autem cerebri ſi ad ventres perueniant,non curãtur,ſed alia multa vidimus ſanata, quæ ad cerebri ſubſtantiam perueniebant,& amiſſa cerebri ipſius portione, Galenus in Commẽt.dicit ſe vidiſſe ſanatum vulnus effatu dignum in Smyrna Ioniæ ciuitate,lib. tamen 8.de vſu partium dicit,id vulnus penetraſſe alterum cerebri ventrem,nempe anteriorem,ſed dei voluntate ſanatum.Corde vulnerato nemo liberatur : nam ſi vulnus penetrat ventres, pereunt effuſo ſanguine, & ſpiritu:ſi non penetrat, concitato dolore & deinde inflammatione pereunt. Si tamen ſeptum tranſuerſum diſcindatur, tum ob

Vulnera cerebri quæ ſanantur.

naturam

naturam suam quæ ex carnis est,tum ob frequentem & perpetuum motum, non consolidabitur. Tenuia præterea intestina perforata non consolidantur,ob frigiditatem,& naturam exanguem,& ob excrementorum perpetuum descẽsum per ipsa. Ventriculus summa parte vulneratus curatur,discissus ad profundum,non assolidatur,ob officium, & quoniam medicamenta non superponũtur ipsi,quamuis bibãtur,sed hæc necessariò cibis miscentur,& ideo non prosunt. Chirurgus tamen quidam fide dignus iurabat se curasse hominem,qui sauciato ventriculo non longe à cibo assumpto per vulnus chylum reiecit. Iecoris vulnera curantur quæ non transfixerunt venam aliquam mentione dignam,tales enim sanguinis effusione intra peritonęum moriũtur,sicuti & venæ cauæ vulnus celerrrimam mortem affert,libr.4.de vsu partium. Neque refert modo dicere quòd vulnera cerebri & iecoris visa sunt ad sanitatem perducta,mirabili ac diuino auxilio,& nos sane vidimus Compluti mulierẽ vteri procidentia laborantẽ,cuius vterus extrà cõputruit. Chirurgus tamen totum abscidit ad collũ vsque,& non paucis deinde annis vixit. Auicenas totũ vterum abscissum refert,& iecoris partem,& vixisse.& Gale. lib.4.de vsu partium refert,se abscidisse totũ fere omẽtum,sed hoc non adeò graue est. *Historia.*

APHORIS. XIX.

Quum discussum fuerit os, aut cartilago,aut neruus, aut buccæ pars tenuis,aut præputium , neque augetur,neque consolidatur.

COMMENTARIVS.

Oßium, neruorum & præputij dißiones.

CAtalogum vulnerum lethaliũ scripsit in apho.præcedenti,in præsenti verò vulnerum quæ difficilem admittunt curationem,aut non integrã. Ea sunt discisiones osium,cartilaginum,neruorum,buccæ tenuioris partis,& pręputij.Hę enim partes discissę non augentur,si pars earũ fuerit amissa,neque cõsolidantur,etiam si vulnera fiant sine partis amisione.Causa in promptu est,nam mollia corpora facile vincũtur:& vbi partem carnis amissam velit quis resarcire,id facilè eueniet suppetente sanguinis copia, vt materia. Quapropter si pars osis amissa fuerit,non recreabitur:quoniã nullibi suppetet copia materiæ seminalis , à qua os primã habuit generationem,sicuti & cartilago & neruus,& buccæ, & præputium. Præter id quòd interim dum pars aliqua de his generatur,copia sanguinis occurrẽte,caro loco partis amissæ accrescit. De agglutinatione & consolidatione interest quidem : nam agglutinari possunt ossa, non consolidari. Agglutinantur enim callo adnato,tanquam glutine,non tamen solidantur per aliquid, quod sit de osis ipsius substantia.Præterquam si ossa mollia admodum fuerint, qualia puerorum,quorum osibus seminaria materia suppetit multa, & consolidandi facultas valida,& partes consolidandæ humidiores,quàm aliarũ ætatum.Hanc sententiã scripsit Gal.lib.5.de metho.meden.Et lib.2.de tempera.ossa puerorum adeo mollia esse dixit,vt nutrices ea conforment, & caseo recens coagulato similia sint.De cartilaginibus idem dicemus. Nerui verò præcisi præter alia hoc habent peculiare,quòd partes refugiũt, & contrahunt ad principium, aut finem membri. Deest quoque illis materia & facultas valens,& inferitur interim caro.Idẽ de tenuis buccę parte,quæ mẽbranea est,& fibrosa. Neque minus dicendum de præputio ; pars enim amissa non recreatur, & discissa non consolidatur,sed agglutinatur.

APHORIS. XX.

Si sanguis in ventrem effundatur præter naturam,necessum est suppurari.

COMMENTARIVS.

SI sanguis effusus fuerit extra proprias cauitates,in ventrem quemuis,alium ab iis in quibus secundum naturam contineri solet,necessum est ipsum suppurari, hoc est corrũpi.ita enim exponitur vox ἐμπυηθῆναι, à Gal.in Comm.Ventres tamen in quibus secundum naturam continetur sanguis,sunt venæ,arteriæ,cordis ventres, & cerebri lacunæ. Extra verò funditur,in ventriculum,thoracem,vterum,iniestina, vesicam , & in cauitatibus musculorum,in inflammationibus & in enchymosi, in poris sensum effugientibus.In quibus omnibus corrumpi sanguinem est necessum.

APHORIS. XXI.

Insanientibus varices,aut hæmorrhoides superuenientes,insaniæ solutio.

COMMENTARIVS.

MElancholicus humor est qui insaniam,siue melancholiam morbum facit.Per varices tamẽ in venis colligitur sanguis melãcholia multa mixtus,præsertim autem in his quæ sunt ad suras. Hæmorrhoides sanguinis vacuationes sunt adapertis venis ani. Purgatur quoque per eas sanguis melancholicus. Iure igitur insaniam curabunt varices conuerso humore à capite in crura , aut hæmorrhoides reuulsione vacuantes *Hæmorrhoides.*

eundem humorem. Atque eadem ratione hæmorrhoidas aperire ad melancholiã siue insaniam curandam, erit artificiosum.

APHORIS. XXII.

Quæcunque rupta à dorso in cubitum descendunt, venæ sectio soluit.

COMMENTARIVS.

GAl. in Comment. docet per rupta dolores esse intelligendos. Dolente autẽ dorso & ceruice, & quãdoque musculis qui sunt ad omoplatas lassitudinis speciem patientibus, dolor per brachium ad cubitum descendit, & nonnunquam ad manũ vsque. Conuenit autem in eo affectu, venam cubiti secare. Ducendi siquidem sunt humores & sanguis vacuandus per eam partem qua natura vergit. Non equidẽ per eam in qua figitur, & quam obsidet, sed per eam quæ nobis indicat quò vergit sponte natura. Quæ tamen ad euacuationem humoris lassitudinem facientis, & inde ex parte excurrẽtis ad cubitum est accommoda. Ea verò est in cubiti flexu externa.

APHORIS. XXIII.

Si timor & tristitia multo tempore perseuerent, melancholicum significatur.

COMMENTARIVS.

Timor quid. TImor opinio est mali futuri, tristitia verò opinio mali præsentis. In has opiniones quidam incidunt ob causam aliquam euidentem, quidam sine ipsa. Qui sine causa cognita timet atque tristatur, causam habet internam quæ mentem eius perturbet & in eos affectus deducat. Qualis est humor melancholicus qui cerebrũ occupat. Aut certe quod sæpius fit incipiẽte morbo humor cor occupat, quod est origo turbationũ animi: vt lib. 1. de arte medendi docuimus. Inde verò ascendit vapor in cerebrum qui ducit animam rationalem in consensum. Ac perinde rectè dixit: Si timor & tristitia adsunt, melancholicum, hoc est melãcholia morbus, significatur. Quòd si causa adsit quæ verè possit hominẽ in timorem & tristitiã adducere, diu ipsis perseuerantibus melancholiam inferent, & propterea melancholicum significatur. Generant enim & in circuitu seipsa iuuant, & augent, timor, tristitia, & melancholia. Nam melancholia infert timorem, & tristitiam, & hæc duo generant melancholiã, quamuis à causa euidenti originẽ trahant. Vnaquæque tamen earum effectum sibi debitum producit, citius aut tardius, pro ratione causæ generãtis, quæ aut valida est, aut imbecilla, & pro corporis præparatione. Sunt enim quidam prompti facilè incidere in tristitiam & timorem, quidam minimè. Parat autem ad hęc non parum pusillanimitas & cordis languor, siue facilitas ad patiendum, aut cõpatiendum. Ac de omni tandem timore atque omni tristitia, siue causam habeat euidentem, siue non, rectè dictum est: Si timor & tristitia longo tempore habẽt, melancholicum significatur. Quoniam ad hæc, si perseuerauerint, omnino sequetur, si non adest. Si tamen adest, melancholia per hæc eadem, vt præsens ostendetur.

APHORIS. XXIIII.

Si aliquod tenuium intestinorum disci∫sum fuerit, non consolidatur.

COMMENTARIVS.

QVoniam hic apho. in 18. continetur, frustra repetitur modò, sed foret ab hoc loco expungendus, vt inquit Gal. in Comm.

APHORIS. XXV.

Erysipelas exterius effusum, si intus vertatur, non bonum: ab interioribus verò, extrà, bonum.

COMMENTARIVS.

HIc apho. adeo notus est, vt non videatur egere expositione. siquidem notissimum est, melius esse conuerti extrà erysipelas quàm intrà, & omne malum melius est occupare externas, quàm internas partes, præsertim si antè occupabat internas, & ad externas mutetur. Verùm voluit hîc Hippocrates admonere, nonnihil ad partem artis curatiuam pertinens, videlicet ne Medici temere erysipelata refrigerent, & valide repellant. Solet enim morbus deserere externas partes & ad internas conuerti, quod malum est. Nam & lib. 3. Progn. anginã salubriorem dixit, si ceruix & pectus contraxerunt ruborem: dum tamen erysipelas ita factum non conuertatur intrò.

APHORIS. XXVI.

Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur.

COMMENTARIVS.

EXemplum hoc esse videtur earum quæ fiunt permutationum: aliàs inutiliter dixisset, in febribus ardentibus fieri, quod in omnibus eam habet eueniendi promptitudinem. Docet autem humores transponi quandoque à vasis in neruos, & inde tremores fieri. Commotis neruis à causa grauante aut mordente ad expulsionē, vel nequeunte parte seipsam continere præ multitudine grauata. Cæterum illud non videtur reprehensione carere, quod Gal. in Com. aduertit cum dixit: Delirio solui, ac si delirium esset sanitas, aut dispositio melior tremore. Propriè enim morbus solui dicitur, cùm aut transit in sanitatem, aut in morbum minorem, ac minus periculosum. Delirium autem fit translato humore à neruis in originem & præcipuam particulam, nempe cerebrum. solui igitur, impropriè dictum est.

APHORIS. XXVII.

Quicunque suppurati aut aquam intercutem patientes, vruntur aut secantur: si pus aut aqua confertim effluxerit, omnino moriuntur.

COMMENTARIVS.

QVando aliis remediis suppurati, aut ascitem patientes curari nequeunt, expedit (quod etiam erat Medicis in vsu) eos secare aut vrere, neque enim aliter fieri posse putandum, vt pus quod intra thoracis cauitatem continetur, aut aqua quæ intra peritonæum vacuentur, quàm facta vstione, aut sectione, si multum abundant. Quidam autem magni momenti modò docet Hippo. vt facta apertione, aqua aut pus sensim educantur, & per interualla, vt interim vires roborentur. Si namque confertim euacuatio fiat, omnino ægri moriuntur. Effluet etenim multus spiritus ab osculis arteriarum, quæ adaperta sunt ob magnam distensionem, ab aqua aut pure factam. Præter id quòd in ascite aqua, vti fulcrum, continet iecur durum, (id enim solet aquam intercutem adducere) quod deinde vacuata aqua trahit secum viscera alia. Poteris quoque ab hoc præcepto ad alias vacuationes omnes, maximè quæ fiunt in longis morbis transferre vsum, & in omnibus in quibus vires non valde constant, euacuationes per partes facere. Nam & suppurati & aquam intercutem patientes aliis iam tentatis remediis, numquam satis valent, neq; aliquam confertã ferunt vacuationē. Qua tamen ratione vri aut secari debeant suppurati & qui aquam intercutem patiuntur, Paulus lib. 6. probe docuit. *Pus aut aqua sensim educantur.*

APHORIS. XXVIII.

Eunuchi neque podagra laborant, nec calui fiunt.

COMMENTARIVS.

EVnuchi Græcis dicebantur, quoniam lectum seruabant mulierum, quas custodire oportebat, vti principes & virgines. Verùm castrati ita appellabantur, quibus genitalia erant abscissa. His si soli testes desint, venerem tamen appetunt. Dicebantur etiam thlibæ eunuchi qui attritos habebant testes, & ea ratione erant ad generationem inepti. Atteruntur autē testes pueris laxatis ipsis prius in balneo, deinde manibus compressis donec euanescant, aut ipsis contortis valde, donec via sanguinis intercIusa tandem contabescãt, quo modo equos & mulos generationi reddimus ineptos, & minime coitum appetētes. Sunt etiam eunuchi quos Gal. lib. de vsu partium ὑποσπαδιάυς, hoc est subuulsos appellat, Latini verò spadones, qui quodam veluti freno interposito coguntur semen non eiaculare recta via intra vterum, ac propterea non generant. Eunuchi igitur qui abscisis genitalibus, aut attritis testibus sunt, venerem non appetentes, effœminati, molles etiam & humidiores fiunt, ita vt hac in re cum fœminis contendant. Quapropter sicuti fœminæ non caluescunt, ita neque illi. Podagra verò non laborant, sed rarò & rarius Hippo. temporibus. erant enim eunuchi continentes, parcè viuebant, & à venere abstinebant. Quorum omnium contraria podagram adducunt. Non tantùm enim imbecillitas articulorum quam quisquã habere potest, aut ex morbis, aut à generatione ad podagram est satis, sed opus est mittentem esse particulam, aliquam aut totum corpus excrementis redũdare, quod illo tempore non eueniebat eunuchis probè admodum & cum omni moderatione viuentibus. Sed nunc & Gal. temporibus cum immodicè viuant in otio, & epulis, & veneri indulgeant, non pauci sunt ex eis qui incidant in podagrã. Illud verò in animo semper habere debet, qui antiquorum dogmata enarrãda susceperit, vt ea amicè magis definiat, quàm morosè redarguat. *Testium attritio.*

APHORIS. XXIX.

Mulier non laborat podagra, nisi ipsi menses defuerint.

COMMENTARIVS.

HAec quoque ſententia veluti & præcedens cum moderatione legenda. nam videmus mulieres non pauca podagra laborare, nondum detẽtis menſtruis,cum non ſit vnica tantùm cauſa ob quam ſoleant abundare excrementa. nam & ob vitam otioſam & in victu omnimodam intemperantiam,accedente articulorum imbecillitate podagra euenire valet, auctis excrementis. Temporibus tamen Hippo.cum nullum horũ adeſſet mulieribus, non aderant abundantiæ excrementorum niſi cum menſium purgatio cohibebatur,ac proinde non laborabant podagra, niſi ob menſium defectum.

Podagræ cauſæ.

APHORIS. XXX.

Puer non laborat podagra ante veneris vſum.

COMMENTARIVS.

QVamuis pueri à prima ipſa generatione habere poſsint articulorum imbecillitatem, hæc tamen non ſe oſtendit, donec laborent, & exercitentur. Neque tamen ad podagram id eſt ſatis, ſed opus eſt redundantia cruditatũ,& excremẽtorum. Quam tamen pueri non habent propter coctricis vigorem, & quia in alitione omnia abſumuntur, prius ſuperata. At verò cùm primùm venere vti incipiunt, non tantum abſumitur in alitionem, & articuli languent, venere id efficiente,atque ita quod ſupereſt, ad articulos tranſmiſſum efficiet prodagram.

APHORIS. XXXI.

Oculorum dolores meri potio,vel balneum,vel fomentum, vel ſanguinis miſsio,vel purgatio ſoluit.

COMMENTARIVS.

QVod de oculorum doloribus docet Hippo.hoc loco, de omnibus doloribus ferè docere poſſet eadem ratione: & quandoquidem cuiuſuis partis dolores eas habent cauſarum differentias, quas dolores oculorum,& curandi viæ à cauſis deſumuntur & diſtinctionem accipiunt. Non enim aliter Hippoc. curationes oculorum diſtinxiſſet,dicẽs,oculorum dolores curari meri potione,& reliquis. Prætermittamus modò dolores qui à nuda intemperie naſcuntur,quos contrarietate curare ars medica docet. Cum materia verò facti potiſsimam habent curationem,euacuationem. Si in toto corpore humor habundat,& fluxionem in oculos committit,redundãte ſanguine,venam externam cubiti ſecabimus,& ſanguinem ducemus pro virium robore,& cauſæ morbi copia. Quòd ſi fuerit qui abundat prauus aliquis ſuccus, purganti medicamẽto ipſum ducemus. Si tamen depoſita redundantia aliquid cauſæ prioris in oculos fluere videatur, balneum commodum erit aquæ dulcis. Quòd ſi in oculis tantùm cauſa doloris contineatur,ſi craſſus fuerit,ſanguis vini potione attenuabitur,& diſcutietur,vti & flatus. Si tamen fuerit tenuis, acris, ac mordax, optimum erit remedium fomentum, vacuato quidem corpore tutum erit eo vti: non præuacuato tamen experiundi gratia ad mouendum, nam ſi dolorem non in totum mitigauerit,credẽdum eſt in corpore ſubeſſe copiam, quæ trahetur ad partem ipſam dolentem πυρίη, dixit, quam vocem Marcellus Vergilius in Dioſcoridis interpretatione cap.De oleo transfert,fomentũ ſiccum, ſed malè, nam ad oculorum dolores commodius eſt humidum fomentum. Thomas verò Linacrus lib.12. De meth.med.transfert fomentum calidum, ſed non malè,nam id fert vox Græca, & res ipſa. Quoniam verò Hippo.hunc apho.ſine diſtinctione ſcripſit, vt vult quoque Gal.in Cõment.neque vt rationalis,neque vt empiricus,lib.6.De ſimp. med.facul.cap.de abrotono,ipſum excuſauit,dicens,Sane Hippo.cum in aphor.ſcripſit: Dolores oculorum meri potio, vel balneum, vel fomentum, vel ſanguinis miſsio, vel purgatio ſoluit,neque adiecit quoſnam dolores vini potio, quos balneũ, quos fomentum,quos ſanguinis miſsio, & quos purgatio. Ignoſcendum forſan quis arbitretur,tribus vt puto de cauſis, ſiquidem aphoriſticam ſcribebat doctrinam,in qua propter breuitatem & compendiũ pleraque ita dici conceſſum eſt. Et omnia quæ dolores ſoluunt enarrauit, tametſi non diffiniuit ad quem dolorem quodnã ex illis congrueret. Tum multis in locis aliorum librorum occaſiones nobis præſtitit, diſtinctiones in his quæ hoc pacto dicuntur inueniendi.

Oculos curãdi metho.

APHORIS. XXXII.

Balbi à longo alui profluuio maximè capiuntur.

COMMENTARIVS.

Balbi.

BAlbos Latini appellãt eos qui lingua ſunt impediti,& blæſos,quos τραυλίζειν Græci dicunt, ab eo quod τ, & ρ ſimul proferre nequeunt, & inde traulos. Cæterùm qui

qui lingua impediti sunt, quidā literas aliquas proferre nequeunt, vt diximus, quidam decenti tandem confuse & cum trepidatione loquuntur. Quorum vitium ad linguæ compositionem attinet, quæ ob breuitatem nequit firmari dentibus anterioribus, qualis dispositio pariter contingit iis qui imbecillam habent facultatem mouētem linguam. Redditur autem imbecilla ob siccitatem, ídque rarò, quandoque ob humiditatem quæ à cerebro in musculos & neruos linguam mouentes defluit. Deinde quoque in ventrem, atque id frequentius. Cum verò in linguam descendit, efficit hominem balbum: cum in ventrem, adducit fluxum ventris prædicta humiditas. Est autem is longus: quoniam balbi qui tales à natura sunt, longo tempore aut tota ipsa vita humiditatis abundantia laborant, sic & eorum ventres. Dixit autem, Maximè, quoniam magna ex parte balbi fiunt ob prædictam humiditatem, quamuis ob malam compositionem, & ob siccitatem aliquando fiant: qui tamen ad ventris profluuium non sunt parati.

APHORIS. XXXIII.

Qui acidum ructant, non valde capiuntur morbo laterali.

COMMENTARIVS.

NOn est difficile inuenire causam veritatis huius aphor. iis qui nouerunt, acidum ructum significare in ventriculo acidam pituitam, aut cibos ibidem corrumpi in acidum saporē. Acida sanè pituita frigida est, & acidus ructus frigiditatis soboles. Morbus autem lateralis quamuis ab omnibus humoribus fieri posit, quos ostēdit sputum, quod si spumosum fuerit, ostendit pituitam: flauum, bilem: rubrum, sanguinem: subnigrum, melancholiā, sæpius fit à calidis humoribus, rarius à frigidis, qui difficilè membranæ substantiam peruadunt. Probe igitur admodum dixit, eos qui acidum ructant, rarò à morbo laterali capi. *Acidi ructus causa.*

APHORIS. XXXIIII.

Quicunque caluitio laborant, iis magnæ varices non fiunt. Quibus verò caluitio laborantibus varices superueniunt, iis rursus capilli nascuntur.

COMMENTARIVS.

NOn vtitur Hippo. in hoc aphor. voce φαλακροὶ, id est qui caluitio laborant, proprie, sed eam mutuat pro μαδαροὶ, id est pilorum defluuiū patiētes. Nam in propria significatione falsum est, varices liberare homines à caluitio, (siquidem caluis non amplius pili nascuntur) sed illos qui morbi ratione pilorum defluuium sunt passi. Euenit autem pilorum defluuium, vt lib. 3. De arte medendi docuimus, aut ob inopiam alimenti pilorum, aut ob eiusdem malitiam, atque id frequentius. Hunc autem affectum non patiuntur qui magnas habent varices, prauis succis ad crura reuulsis. Quòd si fiat vt pilorū defluuium præcedat, superueniant tamen varices, pariter cute liberata à prauis succis aliò trāslatis, liberabitur à profluuio pilorum, redibūntque pili vt ante.

APHORIS. XXXV.

Aquam intercutem patientibus tussis superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

AQuam intercutem patientes possunt etiam pati tussim ob causam quamuis, sicuti & reliqui, neq; tamen inde malum aliquod coniiciendum. Quòd si morbi ipsius ratione tussis fiat, id enim significat vox ἐπιγενομένη, id est superueniens, malum adeo graue significat, vt aquæ copia ventrem implens septum transuersum comprimat, & instrumenta respirationi seruientia in consensum adducat. Hoc quidem frequentius fit, minus frequenter verò quod Gal. dicit significare tussim, humiditatem aquosam in tantum fuisse adauctam, vt asperas arterias occupet.

APHORIS. XXXVI.

Difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare verò interiores.

COMMENTARIVS.

DVabus de causis Gal. visum est apho. hunc esse de adiectis, siue spuriis. Prima, quoniam dixit, venæ sectionem soluere vrinæ difficultatem. Non enim est vnica via curationis eius, oportet autem ita apho. scribere: Difficultatem vrinæ, & venę sectio soluit. Quoniam hoc est vnum de remediis soluentibus difficultatem vrinæ. Nam vbi ab inflammatione malum habeat ortum, venæ sectio malum curat. Secunda ratio Galen. est, quoniam præcipit secare venas interiores: cum tamen nihil referat earum quæ in malleolis *Diff. urinæ soluit uenæ sect.*

malleolis sunt internam aut externam secare, siquidem ambæ ab vna oriuntur, quæ ad poplitem est, siue ad genu curuaturam, non sicuti in brachio, in quo interna & externa non oriuntur ab vna & eadem. Hæc voluit Gal. quamuis experimento constet connexionem partium non parum indicare ad curationem. Cum autem malleolus externus maiorem habeat cum coxendice connexionem, quàm internus, & is magis quàm externus cum vtero, in morbis vteri secamus vrnam internam malleolorum, & in morbis coxendicum externam. Atque ita Auicenas, fen. 22. tertij libri, ad coxendicum dolores dixit conferre missionem sanguinis de vena scheatica, quę externa est. Et lib. 1. fen. 4. cap. De phlebotomia dixit: Et ratio quidem facit oportere vt scheatica & safena similis existant iuuamenti, sed experimētum facit vt operatio scheaticæ plurimum conueniat dolori schiæ, sicut si hoc esset debitum. Quamuis igitur Gale. contendat, ratione sumpta ex anatome, nihil referre hanc aut illam secare, & ob id aphor. non esse Hippo. experimentum docet non esse parem vsum sectionis ambarum, neque apho. esse reiiciendum. Quòd verò vnicum tantùm remedium, nēpe missionem sanguinis scripserit, & vnam tantum speciem difficultatis vrinæ curare docuerit, parum interest. Quidam tamen aliter saluare nititur Hippo. sententiā dicens, ipsum præcepisse secare venas intra cutem, non scarificare eas quæ sunt ad cutem, nam hæ sunt externæ, & cutaneæ, aliæ internæ & sub cute. Inflammata autem vesica, non oportet (inquit) educere serosos humores, quales educuntur scarificata cute, sed crassos, quales educuntur vena secta, quæ interior est, & addit. Quod non intelligens Gal. negauit facilè apho. esse Hippo. turpe sane mihi semper visum est hominem in litterarum studio nutritum, viris sapiētissimis esse contumeliosum, præsertim magistris artis, & suis ipsorum præceptoribus: autore etenim Cicerone, omnis animaduersio, atque castigatio, omni contumelia carere debet. Sed iam perpendamus quàm verum sit, & quàm ingeniosum quod nobis nouum attulit. Ipse vult per externas venas intelligi, quæ sunt ad cutem: & per internas, quæ sunt sub cute. At dicat si placet, quando inuenit apud Hippo. hanc appellationem internæ venæ pro ea quæ est sub cute? nam lib. 2. De rat. vict. acu. sect. 10. in laterali morbo præcepit venam cubiti internam secare, vt ipsam ab externa distingueret, vt Gal. in eius loci Comment. docet, non sanè vt sectionem eam ab scarificatione separaret, sed à sectione venæ quæ per humerum & partem externā brachij ad curuaturam ipsius fertur, in crure quoque venæ duæ sunt ad malleolos, quarum altera est interna, id est, in malleolo interno, & altera externa, in malleolo externo. Cum igitur dixit interiores, notissimum est quas significauit, cum venæ secandæ sint in malleolis, laborantibus partibus infra iecur, & nonnunquam in poplite. Præterea Hippo. neque alius vnquam scarificationem appellauit phlebotomiam. Cum igitur Hippo. in præsenti dicat difficultatem vrinæ soluere phlebotomiam, frustra addidisset, secare verò interiores, quia per phlebotomiam nunquam secantur exteriores, id est cutaneæ, facta scarificatione, quod ille voluit. Atque Hippo. cum scarificare præcipit, non φλέβα τέμνειν iubet, sed vti lib. De medico dixit, κατακρούειν, quod est, κατασχάζειν, vt Gal. inquit lib. De antiquis dict. Hippo. & idem Phauorinus. Sed sumus venia digni, quòd in huiuscemodi erroribus confutandis toties immoremur, siquidem nullus est error adeo magnus, quem non inferat pręceptor animis auditorum, si veritas defensore careat, & addiscentes admonitore.

Auicenas de scheatica sectione.

APHORIS. XXXVII.

Ab angina molestato, tumorem fieri in collo, bonum.

COMMENTARIVS.

QVi anginam patiuntur, suffocationis periculum incidūt, nisi humor qui internos gutturis musculos occupat, exterius conuertatur. Quod fiet si in faucibus tumor aliquis effatu dignus appareat, tales enim anginæ etsi exitiosæ sint, morbum longiorem ostendunt. Magis verò liberantur si fauces & ceruix ruborem contraxerit, & ex iis maxime quibus pectus & ceruix rubent, nisi facer ignis intro recurrat. Tumor igitur in collo, de signis est quæ liberant ab angina, alioqui lethali. Docuit hæc Hippo. lib. 3. Prog. sectione 16. dicens: Anginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrimè interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam. Hæ enim eodem die strangulant, & secundo, & tertio, & quarto. Quæcunque verò dolorem alioqui alteri simili modo inferunt, attolluntur autem, & in faucibus rubores efficiunt, valde quidem lethales, cæterum præcedentibus diuturniores, si magnus fiat rubor. Quibus verò fauces & ceruix simul rubent, hoc sunt diuturniores, & maxime ex ipsis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, nisi facer ignis intro recurrat.

Anginarum diffe.

APHORIS

APHORIS. XXXVIII.

Quibus cancri occulti fiunt, hos non curare melius est, curati enim pereunt celeriter, non curati verò, longiori tempore durant.

COMMENTARIVS.

CAncros occultos non curare docet hæc sentẽtia, & causam adiecit, quam non omnes in apho. legebãt, autore Gal. in Cõment. quoniam curati citò pereunt, & non curati longiori tempore durant. Sunt cancri tumores ab humore atrabiliario geniti, duri, dolentes aut semper, aut per interualla, nigri, quique venulas quasdam nigras in circuitu habent, melancholico sanguine plenas, ita vt totus ipse tumor cum venis cancrum & ipsius brachia referat. Fiunt hi quandoque in partibus internis, vti palato, vtero, intestinis, & intra anum, quidam in partibus externis, vt mammis, facie, & aliis externis membris. Omnes autem hi sunt aut vlcerati, aut sine vlcere. De internis voluit curationem non esse tentandam, siue cum vlcere, siue sine ipso sint. Quamuis enim omnibus cancris leuia remedia, vti mitigatoria, sint adhibenda, & purgationes, aut sanguinis missiones, hæc omnia potius præseruare, & doloremsedare, quàm tumorem curare dicemus. In quem modum internos cancros vlceratos abluere, & detergere ichores, aut saniem præcipimus. Si tamen cancri externi sint vlcerati, detergi, & mitigari & attemperari exposcunt: non vlcerati, pariter attemperari, & mitigari desiderant, vtrisque tamen manus opera conducit, si eo loco siti sint vt omnino ferro, aut igne extirpari cum radicibus possint. Id quod Chirurgis facere sæpius præcipimus cum felici successu, potissimum si vlcerati non fuerint.

Cancros occultos non curare.

APHORIS. XXXIX.

Conuulsio fit aut à repletione, aut ab inanitione: sic autem & singultus.

COMMENTARIVS.

COnfert Hippo. modo conuulsionem singultui, dicens vtrunque fieri bifariam, ex repletione videlicet, & inanitione. Quemadmodum enim nerui contrahuntur ad originem nobis nolentibus, cum implentur humore, & cum siccantur arescentes: ita ventriculus, aut humore in fibris eius infarcto, aut substantia arefacta, concutitur ad causam nocentem expellendam, fitq; singultus. Quamuis tamen duarum tantùm specierum Hippo. meminerit, tres esse nos abunde probauimus aliàs. Est enim tertia quædam species quæ consensu fit, quæ non est de his quarum Hippoc. habuit mentionem, quæ primogenia fiunt affectione, & neruis in essentia laborantibus, sed ipsis pũctis, aut commorsis. Qualis conuulsio fit iis qui bilem porraceam vomunt, aut erugineam, aut aliter vellicantur. Dicet autem quispiam hanc per consensum factam conuulsionẽ, non esse veram conuulsionem, siquidem conuulsio autore Gal. lib. 2. De cau. sympt. à solo morbo fit, & inuoluntarius motus est. At cum neruus mordetur, aut pungitur, sensus antecedit, ac sequitur voluntas contrahendi particulam, fallitur sane. nam quum neruus aliquis pungitur, aut mordetur, verum est sensum tristem antecedere, falsum autem imperium voluntatis sequi. Nam cum semel bilis æruginea momorderit os ventriculi, sensus tristis adest, conuellitur autem ventriculus vel nolentibus nobis, vt constat. Sic etiam & vniuersum corpus si malum increscat, & puncto neruo conuulsio fit, quam nos vitare non possumus adhuc volẽtes. Tres igitur sunt & conuulsionis & singultus species, quas nos abunde probauimus lib. 3. De arte med. cap. de conuulsione, & quę ibidem de conuulsionibus dicta sunt, ad singultus transferre licebit.

APHORIS. XL.

Quibus circa hypochondrium dolor fit absq; inflammatione, iis febris superueniens, dolorem soluit.

COMMENTARIVS.

DOlor circa hypochondrium ab eisdem causis fieri solet à quibus & cuiusuis partis dolor, nempe ab intemperie cum humore, aut sine ipso, & à causa soluente continuitatem. Causa verò soluens, aut est flatus, aut humor: atque is aut facit tumorem, aut non. Dolor factus ab intemperie calida non sanatur febre superueniente, sanatur tamen qui fit ab intemperie frigida. Si humor adsit frigidus, siue obstructionem faciat, siue non, atque tumorem efficiens in hypochondrio, vel non, febre superueniente, humor his attemperatur, coquitur, & discutitur, flatus quoque à calore febrili dissipatur. Humor autem calidus, si morsum efficiat, aut erysipelas, aut inflammationem, non curatur febre superueniente, sed calor atque morsus augetur, & inflammationis calor augetur, atque ob id dixit: absque inflammatione. Significat autem hoc loco phlegmone, id est inflammatio, omnem inflammationem adhuc humore carentem.

Dolores qui à febre curantur.

AHPORIS.

APHORIS. XLI.

Quibus pars aliqua corporis pus continet, quod non ostendit, iis aut ob puris, aut loci crassitudinem non innotescit.

COMMENTARIVS.

SOlent Medici pus in parte quapiam contentũ tactu dignoscere, fluctuat enim quodam modo digitis comprimentis cedens, quandoque verò non agnoscitur tactu(licet aliis viis possit innotescere,) & ratio est, quam scribit Hippo. quæ sumitur aut à natura puris, aut à natura partis ipsum continentis. A natura puris, quoniam crassum est, & ea ratione non fluctuat, sed speciem præbet carnis partis ipsius quæ laborat, aut diuturnioris. A natura verò partis, quoniam pars dura est, cutis eius crassa, & ita tactui occultat puris notitiam: id verò magis eueniet si ambo coniungantur.

Pus occultatur quare.

APHORIS. XLII.

Morbo regio laborantibus, iecur durum fieri, malum.

COMMENTARIVS.

MOrbus regius multis de causis euenit, nam quandoque fit ob durum iecoris tumorem, quandoque iudicationis ratione, natura excernente excrementum ad cutem. Hac postrema ratione si eueniat morbus regius, non est malum, si ab obstructione meatus qui tendit à vesica fellis ad intestina, vel eius qui tendit à iecore in vesicam fellis, malum est. Verùm magis malum est, si eueniat ob iecoris duritiem, quæ duplex est: aut enim redditur durum sine dolore, estque is scirrhus, ad quem facilè sequitur aqua intercutem. Si verò cum dolore fiat, erit phlegmone, quæ quantum afferat periculi, non refert modò dicere.

APHORIS. XLIII.

Quicunque lienosi difficultate intestinorum capiuntur, iis superueniente longa difficultate intestinorum, vel aqua intercutem, vel læuor intestinorum superuenit, & moriuntur.

COMMENTARIVS.

FIt nonnunquam, natura valente, vt is qui lienis antiquum tumorem patitur, qui à Gale. & Hippoc. lienosus dicitur, liberetur, melancolico sanguine transmisso ad intestina. Superuenit autem difficultas intestinorum non exquisita illa quæ cum vlcere fit, sed alia quæ cruenta dicitur, id est quod aphor. 48. sequenti docet. Prorogatur autem talis intestinorum difficultas, & perducit ad vnum duorum malorum, aut enim iecur compatitur lieni, & ex euacuatione languet, & inde fiet aqua intercutem, vt solet, aut imbecillitas ex nimia fluxione aduenit intestinis atque ventriculo, & inde sequitur læuor intestinorum. Ad quoduis tamen horum sequi mortem facile est, quoniam post antiquum malum, aliud non contemnendum sequitur.

Lienosus quis.

APHORIS. XLIIII.

Quibuscunque ad vrinæ stillicidium ileos superuenit, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente, vrina abunde fluat.

COMMENTARIVS.

QVamuis Gale. agnoscens causas stillicidij vrinæ, & causas ilei, dixerit, atque abunde probauerit, ileum cuius symptoma est fæcum retentio, non euenire ab inflammatione vesicæ. Non tamen ignorauit, ileũ posse fieri à crassis humoribus. Quòd si crassi humores possunt ileum efficere, & illi occupantes vesicam, efficiant quandoq; vrinæ stillicidium, totus aphor. erit verus, atque à Gal. probè enarratus: etiam si videatur dubitare an sit Hippo. propterea quòd non admodum probabile putat ileum fieri à crassis humoribus. Verùm hoc concesso, vt Gale. concedit ad finem Comment. verus videri posset apho. & à nemine accusandus erit Gal. qui eam inuenit enarrationẽ, quam quidam sibi arrogat, autorem reprehendens. Ponamus itaque aliquem pati vrinæ stillicidium ob crassos humores, qui vesicam atque eiusdem ceruicem occupant, quorum pars ad tenue intestinum transferatur: is simul patietur vrinæ stillicidiũ, & ileum, quem intra diem septimum moriturum ob morborum grauitatem & acutiem est existimandum. Si tamen febris superueniat, spes salutis habetur, vbi vrina abunde fluat. Quoniam febris crassos humores coquit, & extenuat, & liquat, quos etiam per vrinam abunde fluentem euacuare solet.

Ileus cum vrinæ stillicidio.

Gal. defenditur.

APHORIS. XLV.

Vlcera quæcũque annua sunt, vel lõgiori tẽpore vexãt, os abscedere est necessũ, & cauas fieri cicatrices

COM

COMMENTARIVS.

Non in omnibus vlceribus annuis,aut longius durantibus,antequàm curentur,& cicatrix obducatur,opus est os abscedere,aut natura pellēte,aut arte ipsum radente. Nam in vlceribus malignis quæ fluxionem prauorum succorum habent adiūctam, aut malam temperaturam ex præcedentibus fluxionibus contraxerunt in carne,id non est necessarium:sed opus est fluxionem prohibere,& carnem ipsam attēperare. Cęterum hæc non sunt propriè vlcera, autore Gale.in Comment.sed qualia herpetes, phagedenæ,& anthraces. Quando verò sine aliquo horum fit,vt vlcus annum attingat,Medicis non delinquentibus,neq; ęgris in curatione:ossis dispositionem causam esse,intelligere oportet,quam etiam emendare est opus.sæpius etenim in vlceribus quæ adeò prorogantur,cicatrix obducitur,& rursus decidit,& vlcus redit, quo tēpore detegere oportet os & ipsum abradere,siquidem ab eo manat sanies,siue ichor,qui impedit,vlceris integram sanationem. Annua autem dixit, aut diutius prorogata, vt certum faceret præsagium, quamuis & ante id tempus, in quibusdam sit verum quod dixit. *Vlceribus annuis os abscedere.*

APHORIS. XLVI.

Quicunque gibbi ex asthmate,aut tussi fiunt ante pubertatem,moriuntur.

COMMENTARIVS.

Vertebrę luxantur extra,& qui hanc dispositionem patiuntur,appellantur gibbosi, & dispositio gibbositas,Græcis κυφωσις,aut ad interiora,& appellatur repanditas, Græcis λόρδωσις, aut ad latus & appellatur diuaricatio,Græcis σκολίωσις. Verùm hæ luxationes quandoque fiunt à causa quapiam manifesta,vt casu,aut ictu,quandoq; à causis internis,vt tumoribus,& relaxationem efficientibus humoribus. Nam gibbositas fit, vbi duo tumores occupent membranas duarum vertebrarum,quæ non sunt immediatę.tunc etenim conuulsis membranis trahuntur distantes vertebræ ad seipsas,& mediæ retrorsum pelluntur,& gibbum efficiūt. Hunc effectū comitatur difficilis spiratio quam vocat asthma,& quandoque tussis,si tumor serosam aliquam partem à se mittat in pulmonem. Nam si crassi ac tenaces fuerint humores tumores efficientes,suppuratio non speratur,& non tussiunt,aut rarò:si tamē tenuiores fuerint,maturari possunt, & tussim mouent. Hi sunt gibbi,qui asthmate,aut tussi fiunt, hoc est,cum asthmate,aut tussi, aut simul vtrisque. Solet autem mortem afferre,si ante pubertatem eueniat præsens affectus, siquidem pulmo & cor nondum habent perfectam magnitudinem,sed adhuc augētur, spina autem non augetur in prædictis,autore Hippoc.lib.3.de articulis attestante experimento. Quapropter si interna membra augentur & externa, non necessum est interna in loco angustiori concludi, & minime euentari,& inde febres oriri, & cum difficili spiratione interire. Hoc est quod dixit,si ante pubertatem fiat,moriuntur. Gal.in Comment.hæc omnia à parte docet.

APHORIS. XLVII.

Quibuscunque sanguinis missio,aut expurgans medicamentum conuenit,iis vere sanguinem mittere, aut ventrem purgare expedit.

COMMENTARIVS.

De iis qui præseruationis ratione vacuantur,præsens scribitur sentētia. Sunt autem plurimi in quibus hyberno tempore praui succi congeruntur, quos vacuare conuenit bibito purganti medicamēto,ne vere incidant in morbos quos solet ver adferre, ea ratione quæ tradita est supra sectio 3. Quorum morbi qui aliàs solebant eos molestare,purgatione,adhibito purganti medicamento,non inuadunt. Sunt & quibus talis purgatio conuenit,cum medicus agnoscit neutram dispositionem, & præparationē ad eos morbos,quorum gratia pręcauentes purgamus incipiente vere,ne tales eueniant,quamuis in eosdem nunquam inciderint. Præbemus autem vnicuique tale medicamentum quale debetur humoribus abundantibus per singulas species. Aliud etenim medicamētum debetur bili,& ei qui timet tertianam,& aliud melancholię,& timenti quartanam, aut cancrum. Aliud timenti anasarcam,aut leucophlegmatiam,aut quotidianā febrem. Si tamen sanguinem bonum abundare intelligamus,quem dilatari accedente veris calore est necessum, ac perinde in morbos solitos incidere,siue ipsis aliquando laborauerint, siue non,iure secta vena sanguinē minuemus, qui aliàs calore veris adueniente effunderetur,& morbos à sanguine ortos pariet. Conueniet quoq; eis qui malos humores per æstatem aceruarunt,autumno ineunte, purgare, timentes morbos. Quod nos eo tempore facere solemus, extremas temporum temperaturas fugientes, & morbos futuros præcauentes. Vt enim dicet aphorismo 55. Podagrici morbi vere & autumno magna ex

Vacuatio præseruatiua.

Præuisiua purgatio.

parte mouentur. Hæc ſunt duo genera remediorum, quæ magna vocantur, de quibus eſt apho.præſens,ad partem artis prophylacticem pertinens,ſanguinis miſsio & purgatio.Nobis verò latiſsimam ad dicendum materiam aperuit Hippo.Verùm hæc abunde tradidimus lib.2.De arte med.ſingularibus capitibus docentes, quibus corporis affectibus,præſentibus & futuris,quo tempore,qua quantitate conueniat ſanguinem mittere, aut ventrem purgare. Quapropter hoc in loco ſuperſedendum duximus.

APHORIS. XLVIII.

Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens,bonum.

COMMENTARIVS.

SVprà, Comment.43.huius apho.ſententia à nobis expoſita eſt, ac perinde non erit opus eadem hîc repetere.

APHORIS. XLIX.

Quicunque morbi podagrici fiunt, inflammatione ſedata, in quadraginta diebus ſubſiſtunt.

COMMENTARIVS.

Podagræ cauſa.

POdagrici morbi fiunt,ſanguine ad pedum articulos fluēte,aut ſolo,aut ſimul cum bile,aut pituita,aut vtroque humore, rarò etiam ſecum defert melancholiam..Humores ij occupant articulos & ligamenta oſsibus affixa, vnde diſtenſione tendones & muſculos proximos comprimentes,dolorem mouent,etiamſi eoſdem non tentet inflã matio.ſiquidem vbi inflammarentur, fieret vt quandoque conuulſio ſequeretur, quod non videmus.At verò cum dictæ inflãmationes finiri debeant,diſſoluto humore ipſas faciēte,humor autem ſit in alto loco fixus,tempore longo erit opus ad diſſolutionem. Quod Hippo.definiuit, 40.diem eſſe dicens.Is enim eſt terminus morborũ acutorum ex decidētia.Niſi enim loci natura impediret curationem,inflãmationis ratione, diebus 14.finiretur,vti & aliæ inflammationes,quæ in carne fiũt.Statuit autem limitē diem 40. quemadmodum & morborum acutorum terminum dixit diem 14.atq; vti dies 14.non ita eſt acutorum terminus, quin poſsint multi acuti ante ipſum finiri(nam eſt is terminus poſtremus,)ita ad 40.diē prorogantur podagrici morbi & reliqui acuti ex deciden tia,ita vt ob humorum tenuitatem, ægri temperaturã, temporis,& victus,ante id finiri valeant.Eſtque 40.dies poſtremus terminus, ſi nihil peccetur à medico, aut ægrotante. Nos ſane quamplurimos podagricos morbos & alios arthriticos(de omnibus enim eſt ſententia)ſępius ſupra 40.diem productos vidimus, nullo errore commiſſo,quoniam plurimi ac craſsiſsimi inerant humores,quos noſtra tempeſtate aceruãt homines guloſiſsimi,veneri ab ingluuie indulgentes,ab omni exercitationis genere abſtinentes.Subſiſtunt autem diximus,quoniam Græcè habetur, ἀποκαθίςανται, & lib.De criſibus hanc eandem ſententiam ſcribens, καθίςανται,dixit.Probauimus tamen contra multorũ falſam opinionem,in expoſitionibus Prognoſtici, & lib.1.De arte med.verbum καθίςημι, idem ſignificare,quod Latinis,ſubſiſtere.Neque video quempiam adeo rerũ,& vocum ignarum,qui putet verbũ καθίςημι,hoc loco,aut aliis illic citatis,poſſe aliud quàm ſubſiſtere ſignificare.Conſiſtere autem,aut conſtare,nullatenus affirmabit.

APHORIS. L.

Quibuſcunque cerebrum diſciſſum fuerit,iis neceſſum eſt,febrem,& bilis vomitum ſuperuenire.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum cauſis præſentibus ſolemus effectus futuros prænoſcere, & prædicere:ita pręſentibus effectibus agnoſcimus à poſteriori cauſas.Propterea vulnerato capite,ab effectibus venamur,an vulnus ad cerebrum & eius membranas peruenerit,an ſecus.Si enim hæc duo quæ ab Hippo.traduntur adfuerint,vulnus ad mēbranas, atq; ipſum cerebrum perueniſſe putandum eſt,quamuis neq; id perpetuum ſit,quando vnus effectus plures cauſas habere poteſt.Sũt autē prædicti effectus febris,& bilis vomitus.Conſentit enim cerebro per communes arterias ſoporiferas, per quas cerebrũ plus æquo incaleſcens,cor in conſenſum ducit,ac febrem affert.Quod non eadem die ſemper euenit,ſed tertia,quinta,& ſæpius vndecima. Conſentit quoq; eidē ventriculus per neruos à ſexta coniugatione ortos,atq; cerebro patiente inflammationē,bilis, ac ſereus humor ad ventriculũ mouetur,& inde vomitur. Mouetur autem bilis ad ventriculum per mœrorem,dolorem,& timorem,atq; omnem ſubitam animi turbationē.Illud quoque memoria dignum,quod Hippo.in præſenti aphoriſmo non docet,ex bilis vomitu & febre colligere cerebri vulnus aut membranarum, quod faciunt noſtri Chirurgi, ſed iis vulneratis febrem ac bilis vomitum ſequi debere. Vidimus enim non paucos, à capitis vulneribus, quæ ſolam carnem occupabant, non vulnerato pericranæo, minimè verò perforata, aut diſciſſa caluaria, febrem pati, & bilem vomere, facta ab ictu, aut

Vulnus cerebri,aut mẽbranarum.

Vulnerato cerebro, an ſemper febris,& bilis uomitus ſequantur.

aut casu cerebri, & totius corporis concussione. Quòd si cerebrũ, aut eius mẽbranæ vulneratæ fuerint, bilis vomitus, & febris necessariò superuenient, quod dixit Hippo.

APHORIS. LI.

Quibuscunque sanis capitis dolores repentè fiunt, & statim obmutescunt, atque stertunt, septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.

COMMENTARIVS.

Vidimus non paucos, alioqui sanos, subitò, nulla occasione præcedente capitis dolore primùm molestari, deinde obmutescere: quòd significat non tantùm vocem amittere, sed omnem à voluntatis imperio ortam functionem. Deinde stertere ob impotentiam mouendi thoracem, & dilatandi laringem. Hos Gal. in Comment. dicit forti apoplexia laborare. Tales autem ob acutiem & vehementiam morbi, intra limites morborum peracutorum mori contingit, nisi febris superueniat. Solet enim hæc crassos, & lentos humores, apoplexiam efficientes coquere, & discutere. At verò si verum est quod Gal. in Comment. dixit, Hippo. videlicet loqui de magna apoplexia, non satis constans videtur, qui adueniente febre vult eos liberari, cum tamẽ lib. 2. dixerit, Apoplexiam fortem curare impossibile est. Præterea si apoplexia leuis est, non habebit stertorem adiunctum, quoniam apoplexiæ magnitudo siue vehementia, ex respirationis specie agnoscitur. Est autem praua admodum respirationis species, quæ cum stertore fit. At verò si talis est, qui fiet vt febre superueniente curetur? Nisi dixeris Hippo. non voluisse superueniente febre eos sanari, sed non mori intra septimũ diem. Accedente etenim febre aliquatenus morbus reddetur leuior, & ea ratione facultas eundem diutius feret. Quod significauit dicens: Septem diebus pereunt, nisi febris superueniat. Hæc ratio potest Hipp. à contradictione saluare, non autem Gal. qui in Cõment. dixit: Atque idcirco febris superueniens soluit dispositionem. Decet tamen febrem hanc non esse leuem, quoniã leuis nihil proficiet ad crassos admodum humores breui extenuandos, & calefaciendos. Ac propterea Hipp. lib. 2. De mor. hanc scribens sententiam dixit: ἢν μὴ μιν πῦρ ἐπιλάβῃ, id est, nisi ipsum febris valida præbendat. πῦρ enim, id est, ignis, validam febrem significat apud Hippo. vt lib. 3. de mor. pop. par. 1. in historia Hermocratis, vbi dixit: Ignis prehendit, Gal. in Com. inquit, Hoc loco πῦρ, id est ignem, vehementem febrem appellauit. Et lib. 1. par. 3. in Comment. historiæ Sileni, dixit: Primum itaque (inquit) corripuit ignis, ita tamen febrem appellare consueuit, quæ vehementissima est. *Obmutescere.*

APHORIS. LII.

Considerare autem oportet & oculorum suspectiones per somnũ: si enim aliquid de albo oculi apparuerit commissis palpebris, non ob fluxum ventris, aut purgantis medicamenti potionem, malum signum est, & lethale valde.

COMMENTARIVS.

IN Prognostico septimo, libro primo, similis huic sententia scribitur, sed paulò integrior, quo loco nos hunc apho. abunde exposuimus.

APHORIS. LIII.

Deliria, quæ quidem cum risu fiunt, securiora sunt: quæ verò cum studio, periculosiora.

COMMENTARIVS.

DElirant ægri, imaginibus quibusdã internis facultatibus sentientibus oblatis, quarum gratia, quæ non sunt esse putãtur. Has imagines mutant vapores humorum, vnusquisque pro sua natura, sanguis enim grata præsentat, ac inde risum commouet. Melancholia rerum tristantium imagines offert. Bilis flaua aut atra iram mouent, atque furorem. Propterea ex delirij specie Hippo. periculum agnoscere docet, siquidem quando deliria fiunt cum risu, morbus à sanguine ortus significatur, ac magis securus, quoniam pẽdet ab humore benigniore. Quando verò cum studio, aut solicitudine, & pertinacia fiunt deliria, bilem flauam, aut atram, aut fæcem ipsam sanguinis, siue melãcholicum humorem ostendunt, quod multo est deterius, & cum maiori periculo fit: siquidem ab eis morbis minus liberantur ægri, ac tardius. Si bilis atra fuerit causa, minus liberabuntur: si melancholia, tardius. *Delirij causa, species, & pericula.*

APHORIS. LIIII.

In acutis passionibus quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, malum.

COMMENTARIVS.

MVltæ sunt difficilis respirationis differentiæ, de quibus Gal. lib. De difficultate respirationis egit, & nos de ea re multa diximus in expositionibus nostris in libr. 1. Prog. Sequuntur autem eam diuersitatem differentiarum, quæ in pulsibus reperitur. In pulsibus tamẽ differẽtiæ quædã sunt systimaticę inæqualitates: quæ in diuersis cõtingũt *Respirationũ inæqualium diff.*

pulſibus,quædam in vno tãtùm ictu ſunt,ſic etiam & in reſpirationibus,quædam ſunt inæqualitates in diuerſis diſtenſionibus,aut contractionibus thoracis, à naturalibus, & inter ſe diſsidentes,quædam in vnica tãtùm inſpiratione, aut expiratione inæquales,& ex iis quædam interciſæ,aut interſectæ, quarũ Hipp.meminit.in præſenti etenim apho. meminit eius inſpirationis quæ in medio eſt interciſa, de qua dixit: Luctuoſa ſuſpiria. Sunt enim hæ inſpirationes interciſæ, quatenus lugentes,pueri præſertim,medio tempore interſecant inſpirationem, & rurſus ad inſpirãdum redeunt. De hac reſpirationis ſpecie lib.6.De mor.pop.par.3.dixit, Dupla intrò reuocatio veluti ſuperinſpirãtibus.Significat autem aut virium inbecillitatem,quæ nequeunt vno impetu thoracẽ eleuare & reſpirationem ad finem perducere,aut inſtrumentorũ duritiẽ,quæ aut à frigore,aut ſiccitate fit.Id acutis ſane paſsionibus,quæ aut continuæ febres ſunt, aut continuas febres habent adiunctas,non eueniet inobedientia inſtrumenti à frigore, ſed à ſiccitate, quod malum eſt ferè immedicabile.Quandoque tamen ſpiratio interſecatur in aeris emiſsione,ſiue expiratione.De qua diffe.lib.2.De ratio.vict.acut.ſect.44.dixit:Spiritus offendẽs in ea quæ fit aeris ſurſum latione, quam dicit fieri vbi à nimio cibo ægrotantes opprimuntur.Fuchſius verò hãc reſpirationis ſpeciem quæ in expiratione contingit, cum ea quæ difficilis inſpiratio eſt,de qua in præſenti apho.loquitur,confundit in huius apho. Com.ſuprà verò aph.67.ſect.4.vtrãque ſpeciem comprehendit, & ſignificationem explicuit,dicens:In febribus ſpiritus offendens,malũ.conuulſionẽ enim ſignificat.Offendit autem ſpiritus,ſiue illidit, ſiue interſecatur, aut in tractione,aut in amiſsione aeris.

APHORIS. LV.

Podagrici morbi vere & autumno mouentur magna ex parte.

COMMENTARIVS.

Podagra uere,& autũno quare magis.

QVod de morbis podagricis dixit,de omnibus articularibus eſt intelligendũ:ſiquidem vere,& autumno magna ex parte eos fieri videmus, Rationem tamen facilè inueniet,qui legerit quæ à Gal.in Comment traduntur.Vere etenim morbi fiunt,diffuſis humoribus qui concreti continebantur hyeme.Accedit autem robur virium pellentium ea,quæ aut quantitate grauant,aut qualitate moleſtant,vtriuſq; tamen generis excrementa hyeme generantur:vere autẽ pelluntur à nobilioribus in minus nobiles particulas,quales articuli ſunt.Autũmno item morbi tales mouẽtur,truſis ad articulos excrementis mordacibus,quæ æſtate generantur,autũno verò continentur,& ab ambientis frigiditate coercentur. His igitur temporibus podagrici morbi mouentur ob prædictas cauſas magna ex parte, quoniam quandoque fit, vt articulares morbi generentur aliis temporibus, vt æſtate aut hyeme.

APHORIS. LVI.

In morbis melancholicis,ad has partes ſunt decubitus periculoſi:aut enim apoplexiam corporis, aut conuulſionem,aut furorem,aut cæcitatem ſignificat.

COMMENTARIVS.

Melancholicorũ morborum trãſmutatio.

IN morbis melancholicis hæc ſolent ſperari, ſi morbi non abſoluãtur omnino,diſſoluta & vacuata cauſa,ſed fiat eius in partem aliam trãſpoſitio:quod in longis morbis euenire non rarò videmus. Transfertur autẽ humor aut à liene obſtructo,aut inflammato,aut à venis per quartanas febres,aut à capite ipſo per melancholiam morbũ. Succedunt autem morbi quorum meminit Hipp.in apho.atque hi periculoſi,quoniam aut difficilè, aut nunquam ſanantur.Aut enim tranſit in ventres cerebri,atque ſubſtantiam ipſius occupat melancholia,& fit apoplexia.Quamuis à pituita ferè ſemper fiat,aut ſanguine pituitoſo.Dixit autem apoplexiam corporis, quaſi dicat totius corporis diſſolutionem, & relaxationem. Aut tranſponitur humor in neruos, & efficit conuulſionem. Aut vbi melancholia vſtione genita fuerit,in cerebro exiſtens mutat temperamentum, quod eſt ad animam conuerti,& efficit furorem.Aut ad oculos conuertitur,præſertim ad meatus opticorum neruorum,& eos obſtruẽs efficiet cęcitatem. Notum autem eſt quàm difficile curentur morbi à melancholia pendentes.

APHORIS. LVII.

Apoplectici verò maximè fiunt in ætate quæ eſt à quadrageſimo in ſexageſimum annum.

COMMENTARIVS.

Apoplexia qua ætate maximè fit.

CVm dixiſſet in aph.pręcedenti,eos qui laborant melancholicis morbis,ad quoſdã morbos facere tranſmutationes,& inter eos naraſſet apoplexiã,modò refert in qua ætate ad ipſam maximè ſunt parati, dicens eam eſſe à quadrageſimo in 60. annum.In qua ætate maximè viget melancholicus humor, eadem omnino ratione qua inter anni tempora in autumno. Nam quemadmodum in autumno humor vſtione genitus æſtate cohibetur ab ambientis frigiditate,ne diſſoluatur,ita humorem in iuuentute

genitum

genitum vstione ex flaua bile, ætas à 40. anno sequẽs frigiditate sua seruat, & ita abundat melancholia à 40. anno vsque in 60. Iure igitur cum de apoplexia ab humore melancholico loqueretur, de eadem dixit, maxime fieri cum his humor abundat, quod est à 40. anno vsque in 60.

APHORIS. LVIII.

Si omentum excidat, necesse est ipsum putrefieri.

COMMENTARIVS.

Omentum Latinis dicitur ea pars quam Græci dicunt ἐπίπλουν, Arabes Zirbum, Hispani Redano. Pars pinguis intra epigastrium, siue abdomen. Hæc vulnerato abdomine quandoque excidit extra vulnus, & ibidem refrigeratur, ídque plus aut minus, pro aeris ambientis temperatura, & pro ratione moræ. Quòd si refrigeratũ omentum inde liueat, aut denigretur, non libet ipsum reducere antequam pars ita mutata secetur: quoniam, vt inquit, necessum est ipsum putrefieri: si verò non mutetur adeo manifestè, vt mutet colorem modo dicto, non necessum est vt putrescat, neque partem aliquam eius secare oportet. Neque Hippo. sententia de his est, quæ perpetuam continent veritatem, sed de iis quæ magna ex parte vera sunt, & ita eueniunt, quoniam nòn semper cum excidit, valde mutatur. *Omentum.*

APHORIS. LIX.

Quibuscunq; à coxendicis malo diuturno molestatis, coxa excidit, ac rursus incidit, iis mucores insunt.

COMMENTARIVS.

Si quis coxendicis malum diuturnum patiatur ita vt coxa excidat, & rursus incidat, signum est mucores eam partem relaxare, ita vt facile ob ligamẽtorum laxitatem os femoris, quod coxæ committitur, excidat ex cauitate sua, ac rursus facilè reducatur. *Ossis femoris excidẽtis causa.* Constat autem viscidum, ac mucosum humorem in ea parte contentum posse dicta ligamenta relaxare, non alterum. Præter mucores, iuuat maximè ad excidentiam, & reincidentiam ossis femoris, extenuatio, ob quam cutis quoque laxior redditur. Exẽpla sunt boues apud Hippo. lib. De art. sect. 25. & 26. vbi Homerum quoque citat: Boues etenim finiente hyeme, ob pastus inopiam extenuantur, quorum os femoris facile excidit, & incidit. Ad quod non parum iuuat quod ob inopiam caloris ipsorũ & frigiditatem ambientis multam aceruant pituitam, eámque viscidam in articulis, quam mactatis ipsis, videmus, ad facilem luxationem & reditum ossis parantem, quod in apho. habetur. Dixit autem ἰσχίον, id est, coxam, excidere, cum tamen coxa ipsa excidere nequeat, verùm appellat articulum coxæ, coxam, cuius articuli os femoris, quod coxam ingreditur, excidere potest, & rursus incidere. Vtitur autem articuli nomine pro osse articulum ingrediente hîc, & lib. 1. De arti. sect. 1. dicens: Humeri articulum vno modo luxari noui ad vlnam: constat autem non luxari articulum ad vlnam, sed os, quod articulo inseritur, veluti lib. eodem, sect. 25. dixit: Bobus enim tunc maximè excidunt femora ἐκ τῆς κοτύλης, id est, ex cotyle, & rectè quidem. Est autem cotyle pars caua, quæ caput femoris recipit. Hanc lib. De ossibus. cap. 21. appellat coxendicem, Græci ἰσχίον, qua voce Homerus Iliados quinto, non totum articulum, vt Hippo. in hoc apho. significauit, sed ipsam coxam, siue cauitatem prædictam, cum dixit, τῷ βάλεν Αἰνείαο κατ' ἰσχίον ἔνθα τε μηρὸς ἰσχίῳ ἐνστρέφεται, κοτύλην δέ τέ μιν καλέουσι, quod est, Hoc percussit Aeneam in coxa, qua parte femur in coxa vertitur, cotylem autem ipsam vocant. Erítque idem apud ipsum coxa, & cotyle, à qua os femoris excidit, & incidit, per longos eius articuli morbos.

APHORIS. LX.

Quibuscunque à coxendicis malo diuturno molestatis, coxa excidit, iis crus contabescit, & claudicant, si non vrantur.

COMMENTARIVS.

Rectè admodum Gal. in huius apho. Comment. docet hunc præcedenti esse annectendum. Loquitur etenim in ambobus de malo coxendicis diuturno, in quo coxa, id est, os coxam ingrediens, excidit. Duo enim autore Hippo. inde sequuntur mala, alterum est contabescere crus, nam tum ob pituitæ frigiditatem, tum ob defectum exercitationis, alimentum non suggeritur parti, & ob atrophiam τήκεται, id est, colliquatur, aut vti in aliis legitur, φθίνει, id est contabescit. Alterum malũ est claudicatio: siquidem nullam habet os cruris firmitatẽ, cum facilè excidat. Quòd si vratur, non perinde claudicabit, quoniam vstio mucores absumet, & cutem duram ac firmam reddet, quæ deinde non facilè cedet ossis luxationi. Parat etenim ad id cutis laxitas quàm maximè, autore Hippo. lib. 1. De articulis, quo lib. eadem de causa humerum docet vrere. *Coxæ excidẽtis mala.* *Coxæ vstio.*

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO SEPTIMA, CHRISTOPHORO A VEga interprete & expositore.

APHORIS. I.

In acutis morbis frigus partium extremarum, malum.

COMMENTARIVS.

Extremorũ frigidorum causæ.

QVoniã in expositionibus nostris lib.1.Prog.& rursus supra sect.4. Com. 48.hanc sententiam abũde enarrauimus,hoc loco id ad memoriam reuocare placet, quòd non tantùm ob visceris alicuius inflammationem contingit in acutis morbis extremas partes refrigerari, vt vult Gale.in Com. etiam si cum hoc & interiora vrantur, vt dixit sect.4.aphor.citato:sed fit quoque ob innati caloris imbecillitatem,qui non valet extremas partes attingere,etsi febris adsit.Fit quoque vt extimæ partes refrigerentur ob nimiam crassitudinem & multitudinem humorum calorem opprimentium. Et fit quandoq; ob doloris alicuius vehementiam,ob quam videmus ægrotos rigere,& in toto corporis ambitu refrigerari.Id verò quàm malum sit,notum est.Pertinet autẽ ferè tota hæc sectio ad prædicẽdi artem.

APHORIS. II.

In osse ægrotante caro liuida,malum.

COMMENTARIVS.

Osse ægrotãte liuor.

IN expositione octaua, lib.2.Prog. docuimus liuidi coloris significationes, aut enim significat internam inflammationem, ob quam extimas partes liuere contingit retracto calore,aut natiui caloris extremam fere imbecillitatem & mortificationem. Cum igitur os ægrotat, si malum carni adeò graue communicetur, vt liuescat, malum est, significat enim malam in osse putredinem, quæ calorem natiuum extinguit, aut quæ ad ipsius extinctionem sequitur.

APHORIS. III.

A vomitu singultus,& oculi rubentes,malum.

COMMENTARIVS.

Singultus post uomitum.

SI præcedente vomitu singultus maneat, & rubor oculorum, indicat inflamationem, ventriculi, aut cerebri. si enim singultus humores mordentes sequeretur, vomitus cessasset, si à nimio vomitu sicca intẽperies manens singultum efficeret, oculos rubeos non efficeret. Propterea si duo ab Hippocr.dicta à vomitu adsint, inflammatio erit in causa, ventriculi aut cerebri.Nam ventriculus inflammatus singultum affert,& oculorum ruborem. Cerebro verò inflammato oculi rubent, & ventriculus per consensum singultit. Malum autem est alteram harum partium inflammari.Nec dubito sæpe fieri, vt post vomitum biliosorum humorum mordentium,quorum pars non potuit vomitu reiici,singultus maneat,& ob vehementiam motus & conatum ad vomendum,oculi rubeant,nec perinde adesse inflammationem alicuius dictarum partium, esse necessarium.Erit autem malum vomitum fuisse finitum,& affectum non fuisse curatũ. Quod ad veritatem sententiæ Hippoc. est satis.

APHORIS. IIII.

A sudore horror,non bonum.

COMMENTARIVS.

Horror à sudore.

QVemadmodum in aph.56.sect.4.dixit,Febricitãti si sudor superueniat, febre non deficiente,malum. prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem: ita modo horrorem qui à sudore sequitur,dicit non esse bonum. Eadem enim est sententia.Causa namq; ob quam malum esse dicit,non deficere febrem à sudore,est,quoniam significat magnam causam,& vires non admodum valentes,& inde morbi longitudinem. Decretoria siquidem,quæ non decernunt, quædam difficulter decernunt, & quædam lethalia sunt. Ita etiam ac pari ratione, si sudore finito æger horrere incipiat, indicium est imperfectam fuisse iudicationem, & multam adesse causam, & inde longum futurum morbum, quod bonum non est. Malum autem dicere potuisset iure,vti in aphorismo citato.

APHORIS. V.

A furore, difficultas intestinorum, aut aqua intercutem,vel magna mentis turbatio,bonum.

COMMENT

COMMENTARIVS.

SVnt multorum morborum,alij morbi curationes. De quibus duos ſcribit in præſenti apho.Hippo.qui furorem curant. Alter eſt difficul.inteſtinorum, non ea quæ proprie talis eſt,cum inteſtinorum vlcere, ſed ea per quam ſanguis melancholicus per inteſtina deiicitur. Sanat autem maniam, reuulſionis & vacuationis ratione. Præterea aqua intercutem liberat & furore tranſlato humore in lienem & iecur, & deinde intra ventris cauitates & peritonæum. Addit etiam ſymptoma quoddam,quo curari aut in meliorem ſtatum transferri furibundos vult: id verò eſt ἔκστασις, ſiue magna mentis turbatio. Hæc enim maniam ea ratione ſignificat in melius mutari, quoniam iuxta indicationes ſolent magna ſymptomata ſuperuenire, ac ſignificant paulo poſt futuram ſanitatem, aut in melius mutationem. hæc vult Gal.in Cõment.Quòd tamen ἔκστασις, de magnis mentis turbationibus ſit,conſtat ex Gal.lib.3.de mor.pop.par.1 in Cõment. Hiſtor.Pithionis,quamuis eo loco in numero magnorum deliriorum ſtatuat ἐκστῆναι, & μανῆναι. Cæterùm modò maiorem mentis turbationẽ dicit ſignificare ἔκστασιν quàm μανίαν,id eſt,furorem. Poſſes etiam dicere,ἔκστασιν ſignificare hoc loco φρενῶν ἀλλοίωσιν, id eſt,mentis alienationem, & θαυμασμὸν, id eſt admirationem, nam id ſignificat, teſte Phauorino,atque ita fiet vt mutatio à mania in ἔκστασιν, tanquam in minus malã mẽtis turbationem, ſit bonum. *Furor quibus curantur.*

APHORIS. VI.

In morbo diuturno,ciborum inappetentia,& deiectiones ſynceræ,malum.

COMMENTARIVS.

IN morbis longis in quibus ſalus ſperatur,ciborum appetentia adeſſe ſolet, quoniam affectus frigidus eſt,& frigiditas ventriculi appetitum ciborum cõmouet,niſi fortè ad mortificationem natiui caloris,& ſenſus magnam hebetudinem perducantur, quorum alterum adeſſe ſignificabit ciborum inappetentia. Deiectiones item ſynceræ in morbo longo ſignificant periculum, ſiquidem tales deiectiones non tantùm non coquuntur, ſed intenſam admodum caliditatem,aut vehemens frigus oſtendunt.ſola enim bilis,ac ſyncera,aſſatione generatur,abſumpta natiua humiditate,quę in ſingulis humorum eſt ipſorum ſerum, & nimia frigiditas ineſt ſynceræ pituitæ, quæ nullam habet alterius humoris miſtionem. Serum autem ipſius nimia frigiditate exprimitur relicta pituita craſsiori. Quamuis Gale.in præſentis aphoriſ.Comment.de ſolis biliofis & melancholicis deiectionibus exemplũ apponat,quas dicit ſynceras,& impermiſtas,quoniam carẽt tenui aquoſo humore,qui ineſt ipſis à natura.Fallitur autẽ qui putat ſynceras deiectiones eſſe malas,quoniã longis morbis variæ deiectiones ſunt familiares,ac ſi non fierent morbi longi à pituita,& melancholia ſolis, & id frequentius, quàm à variis & mixtis humoribus. Neque minus fallitur putans ſynceris deiectionibus opponi variegatas. Quaſi verò quæ variegatæ non ſunt,ſyncerę eſſe debeant,cum tamen deiectiones bilis pallidæ ſolius,neque variegatæ ſint,neque ſynceræ.Non ſunt enim variegatæ,vt cõſtat: ſynceræ verò non ſunt,quia natiuam humiditatem permiſtam habent,vt Gal. docet in Comment.& infra Com.23.Et rurſus lib.2.Prognoſt.Cõment.38.inquit. Itaque flauam bilem, intueri licet interdum craſſam,ac ſummè flauam vomitione reiectam, & rurſus deorſum deiectam, quam quidam vitellinam nominant. Sæpe verò humidiorem ac minus flauam,quæ magis proprie pallida nominatur, permiſtum habens in ſe tota, pituitoſum humorem tenuem,aut aquoſum quoddam excrementum.Quo loco ſynceram deiectionẽ dicit eam,quæ flaua eſt & impermiſta cum alia materia. Non ſyncerã verò,quæ permiſtam habet tenuem pituitam,aut aquoſum humorem,quem ſerũ ipſius diximus. Neque tamen ex horum commiſtione variegata fieret deiectio nec ſyncera.

Deiect.ſyncere.

Deiectiones uariegate.

APHORIS. VII.

Ex multo potu rigor & delirium,malum.

COMMENTARIVS.

A Multo potu vini de quo Gal.vult intelligendam ſententiam,delirare ſolent homines turbata ac confuſa mente.Non rigent autẽ niſi cum ad id mali peruentum ſit,vt vaſa immodicè repleantur,& natura tentet abundantiã trudere quod in rigoribus fit. Malumq; ideo ſignificare dixit,quoniam nimia oppreſsio per vini potationem, aut extinctionem natiui caloris,aut apoplexiam minatur.

Rigor à potu uini.

APHORIS. VIII.

A tuberculi intus ruptione exolutio, vomitus, & animi deliquium fit.

COMMENTARIVS.

Φῦμα hoc loco significat tumorem omnem præter naturam qui celeriter tendit in suppurationem. Hunc contingit intro rumpi ad ventriculum, quod significat vomitus in præsenti dictus: ad hanc rupturam duo sequi solent, dissolutio & animi deliquium, quorum alterum ad vitalem, alterum ad animalem facultatem attinet. Exolutio enim vitalis facultatis ideo fit, quoniam cor ventriculo compatitur & puris fumus aut fœtidus vapor spiritum vitalem corrumpit. Deliquium animi fit consentiente animali facultate medio corde, ac per neruos sextæ coniugationis.

APHORIS. IX.

A sanguinis profluuio delirium, aut etiam conuulsio, malum.

COMMENTARIVS.

Delirium à proflu. sāg.

AD sanguinis profluuio multa mala atque mors ipsa sequi solet, vt apho. 16. sect. 5. dixerat. Sanguine enim immodicè fluente natiuus calor dissoluitur, vniuersum corpus refrigeratur, & pulsus languet ac deficit. Animalis quoque facultas laborat, tum sentiens, tum loco mouens. Sentiens sane quæ interna est cum non habeat spiritus animalis copiam, non valet formas rerum componere, sed singula confundens, delirare cogitur. Cùm minime constet ad aliquid componendum & agnoscendum. Laborante facultate quæ loco mouet, ob inopiam sanguinis & spiritus neruorum conuulsio fit, quæ siccitatē & inanitionē sequitur. Delirium malum est, sed quod per refectionē sanguinis facilè curetur. Conuulsio maius malum est & fere immedicabile, siue quod difficile curetur, vt inquit Gal. infra Comment. 13. Quòd si ambo iungantur, deterius erit.

APHORIS. X.

Ab ileo vomitus, vel singultus, vel conuulsio, vel delirium, malum.

COMMENTARIVS.

Ileus.

ILeos inflammatio est in intestino ileo: quæ dispositio lethalis est, & magna ex parte interimens. Affert autē quandoque praua symptomata de quibus est vomitus, conāte natura causam mordentem, aut eam quæ dolorē efficit atque inflāmationem deorsum pellere: facta autem compresione quod deorsum non cedit cogitur sursum repelli vomitione. Solet quandoque concitari singultus mordentibus excrementis ad os ventriculi ascendentibus. Consentiente autem cerebro, si malum animalē facultatem sentientem offendat, fiet delirium: si mouentem, conuulsiones quandoque fient.

APHORIS. XI.

A pleuritide peripneumonia, malum.

COMMENTARIVS.

Pulmonia.

DE pulmonia superueniente morbo laterali dicit malam esse, ostendens eam esse copiam mali humoris morbum facientis, vt membranam subcingentem costas, atque ipsum pulmonem occupet. Non enim loquitur modo Hippo. de pulmonia quæ sequitur morbum lateralē qui cessauit, sed eam quæ fit laterali adhuc manente. Quòd si de pulmonia quæ succederet loqueretur, vera quoque esset sententia. Malum etenim est pulmoniam euenire pleuritide cessante: quoniam laborans pleuritide iam languidus è morbo, difficile ferret alterum, & quoniā pulmonia maius malū est pleuritide. Quāuis enim pleuritis cum dolore fiat, pulmonia verò sola graui sensatione, hæc citius hominem strangulat. A pulmonia verò pleuritis rarò sequitur, ob id quòd aut per sputum purgatur, aut hominem citius strangulat quàm in pleuritidem mutetur, autore Gale. in Comment. Quòd si superueniat, malum quoque erit, vt constat.

APHORIS. XII.

A peripneumonia phrenitis, malum.

COMMENTARIVS.

PEripneumonia sæpe delirare facit, quoniam vapores ascendētes ab inflammatione pulmonis valent mentem interturbare. Quod ea ratione malum est, qua magnitu-

dinem

dinem significat inflammationis,& cerebri per consensum læsionem. Quòd si de vera phrenitide loquatur, hæc mala est superueniens pulmoniæ,ita vt comprobatione non egeat sententia.

APHORIS. XIII.

Ab ardoribus vehementibus conuulsio, aut distensio,malum.

COMMENTARIVS.

AD vehementem calorem aut ardorē fortem non solent conuulsiones,aut distensiones superuenire, nisi ob nimiam ariditatem. talis autem dispositio aut immedicabilis est,aut difficilè admodum curatur.& ita,malum rectè dixit.

APHORIS. XIIII.

A capitis ictu stupor, vel delirium, malum.

COMMENTARIVS.

CVm caput percussum fuerit valido ictu , lapide,aut ligno,aut ferro percutiente, contundente potius quàm scindente , aut homine ab alto cadente,solent percussi mente turbari,& attoniti manere perterritorum instar, animali facultate in totum soluta,& à suo munere cessante. Talis est quam Hippo.modo ἔκπληξιν, nominat.Solent etiam ad se redeuntes delirare,aliqua ex parte restituta animali facultate, fiunt quoque attoniti percussi , vulnere ad membranas & cerebrum ipsum penetrante, & caluaria fracta,atque osse aliquo fracto comprimente cerebrum. Sed hi sopore detinentur alto, & oculos claudunt,non omnes. Attoniti quoque manent & toto corpore stupidi, ob magnam cerebri concussionem,& conquassationem sine vulnere essatu digno. Quod ex alto loco cadentibus euenire conspeximus multoties, quos etiam non multo pòst restitutos vidimus. quod non euenisset si vulnus aut fractura essatu digna ipsis contigisset.Id quoque euenisse vidi cuidā cuius caput alter subitò à tergo culcitra percussit: is enim me pręsente cecidit attonitus,& intra horam ad se rediit. Solent autem hi antequam in totum restituantur delirare. Quapropter non opus est ab accidētibus scriptis in apho.colligere vulnus capitis caluariam penetrasse,aut cerebrum ipsum violasse. *Stupor à uulnere capitis.*

APHORIS. XV.

A sanguinis sputo puris sputum,malum.

COMMENTARIVS.

SAnguis spui solet rupta vena quapiā in pulmone,pus verò spuitur ab inflāmatione rupta,aut vlcere pus generanti. Quoniā verò per inflāmationes sanguis nō spuitur, de eis non est apho.sed de vlcere pulmonis à quo primùm manat sanguis resudatione, aut vulnere,aut exesione. Puris verò sputum significat non fuisse vlcus consolidatum, sed opus esse detersione,& mundificatione vlceris,& deinde consolidatione, antequam phthisis fiat,quod malum esse constat.

APHORIS. XVI.

A puris sputo tabes,& fluxus : quum verò pus retinetur,moriuntur.

COMMENTARIVS.

SI sanguinis sputum in sputum puris eat,à puris sputo tabes speratur, nisi cito pus repurgetur. Nam ad pulmonis vlcera totius corporis sequitur consumptio cum febre habituali,sequitur quoque fluxus capillorum,aut fluxus ventris,vt Gal.in Cōm. testatur, vocem,ῥύσις,dicens alterum horum significare,quæ duo Hippoc.vt signa mala tabidorum scripserat sectione 5.aphor.11. & 12.fallitur autē aperte qui putat prædictam vocem significare fluxum sputi,& non proprie dici capillorum fluxum. Cum tamen nullus vnquam dixerit sputum fluere,sed reiectari , & à pulmone pelli tussi. Capillos autem sponte decidere dicunt & fluere,qua dicendi forma Hipp.ipse vsus est,cum loco citato aphor.12.dixit,Quibuscūque tabidis capilli de capite ῥέωσι,id est fluxerint.ῥύσις igitur,id est fluxus,de capillis dicitur apud Hippo. Quòd si sputū retineatur moriētur sane. nam sputi purgatione seruant respirationem & vitam,retento verò sputo strangulantur,citius quàm aut ventre,aut capillis fluentibus,quamuis & ad hæc non longe mors sequatur. *Tabes fit ab sputo.*

APHORIS. XVII.

A iecoris inflammatione singultus,malum.

COMMENTARIVS.

MAlum esse dicit si quis iecoris inflammatione laborans singultiat, significat enim magnam esse inflammationem,quæ secum in consensum ducat ventriculum per

communes

communes neruos sextæ coniugationis. Huic rationi Gale.addit bilis generationẽ quæ inflãmato iecore augetur,feruénsque ad ventriculum missa mordens,singultum mouet. Quemadmodum & ob magnitudinem comprimens ventriculum singultum mouere posse non est dubium.

APHORIS. XVIII.

A vigilia conuulsio,vel delirium.

COMMENTARIVS.

GAl.in Comment.testatur huic apho.in quibusdam codicibus additũ esse,malum, etiamsi sine ipso cognita sit aphor.sententia, & conuulsionis & delirij malitia. In quibusdam quoque inquit,absque parte illa delirium,scribi aphor.quoniam conuulsio magis mala est quæ vigiliam sequitur, & quod magis malum est id scribit. Conuulsio tamen ad vigiliam sequens sicca est,& delirium biliosos ostendit factos humores:siquidem vigilia siccat & bilem auget.

APHORIS. XIX.

Ab ossis denudatione erysipelas.

COMMENTARIVS.

Osse nudato erysipelas.

APhorismus hic vnum duorum significat,aut ab osse nudato sequi erysipelas,quę passio carnis est: aut ab osse nudato, vbi sequatur erysipelas, malum significare. Hoc secundum verum est,quoniam malum significat graue, & quod rursus tegi carne os non posit, nisi curato erysipelate.Si verò primum significet,verũ non erit,siquidem id non est de his quæ magna ex parte eueniunt,aut semper fiunt,qualia solent in apho. scribi.

APHORIS. XX.

Ab erysipelate putredo,aut suppuratio.

COMMENTARIVS.

MAgnam corruptionem significat adesse vbi cum erysipelate putrescit caro, ad putrefactionem verò sequi suppurationem quandoque,notum est. Putredinem autem & suppurationem carnis quæ erysipelate molestatur, intelligendũ est. Hæc coniungi erysipelatibus videmus,si phlegmonem coniunctam habeant. Quod anno superiori vidimus Carolum Principem nostrum passum fuisse in facie & palpebris. Idem passus est in fronte Magister equestris disciplinæ,illustris admodum Ludouicus Quixada. Illi quoque qui cum bile cõmixtam habent melancholiã phagedęnã & cancrum patiuntur,in quibus cum erysipelate adest putredo & puris effusio.

Caroli Principis morbus.

APHORIS. XXI.

A vehementi pulsu in vlceribus,sanguinis fluxus.

COMMENTARIVS.

Pulsus inflãmationum.

VLcera patiuntur inflammationem aliquando adeo magnam,vt pulsus in ipsis sentiatur vehemens. Sentiri sane pulsum contingit, quoniã caro ab arteriis comprimitur,ad quarum pulsum manifesta compresio fit partium, quæ alioqui inflammationis ratione sunt oppressæ. Malum autem est partem vlceratam magna inflammatione vexari,& inde in ea parte vehementem pulsum sentiri.Sanguinis autem αἱμοῤῥαγίαν sequi quoque testatur. est autem αἱμοῤῥαγία,sanguinis fluxus ex naribus, teste Gal.lib.1.de morb.pop.par.1.Comment.9.dicente,Vocat autem Hippo.αἱμοῤῥαγίαν, vbi non adiecerit partem ex qua sanguis vacuatur, sanguinis ex naribus fluxionem. Hæc autem iure sequitur ad vehementes pulsus in vlceribus,quæ nihil mali significat.

APHORIS. XXII.

A dolore diuturno partium quæ sunt circa ventrem,suppuratio.

COMMENTARIVS.

QVamuis Gale.Comment.18.dixerit Hippoc.hoc loco, id est in his apho.adponere pessima quæ superueniunt,in hoc non tantum malum nullũ superuenire diuturnis doloribus partium quæ sunt circa ventrẽ scribit,sed bonum potius,suppurationem dicens. Hæc autem sequitur prædictos dolores, vbi à flatu non fiant,neque ab acribus humoribus,sed ab inflammatione. Perseuerante enim dolore si mors non præueniat, suppuratio fiet.Colliges autem dolorem eum ab inflammatione fieri,si adhibitis remedijs oportunè non curetur attemperamento,aut dissolutione. Attemperamento enim

curatur

curatur distemperies, dissolutione verò flatus, & tumor, qui dissoluentibus cedat, qui verò non cedit, & à calidis humoribus dolorem facientibus fit, inflammationem facit,quæ suppurabitur, non præueniente morte suppurationem.

APHORIS. XXIII.

A syncera deiectione difficultas intestinorum.

COMMENTARIVS.

SVprà Comment.6. explicuimus quas appellare conueniat synceras deiectiones: Gal. quoque melancholicas aut biliosas eas intelligere. Verùm tales synceræ cum fuerint: & humiditate priuatæ intestina detergentes & abradentes, dysenteriam facile inducent.

APHORIS. XXIIII.

In ossis discissione delirium, si vacuum prahendat.

COMMENTARIVS.

FIeri sane potest vt discisio ossis capitis de qua præsens sermo est, (vt Gal. vult) ad cauitatẽ perueniat,neque tamen æger deliret.quod sæpe fieri videmus adhuc membrana ipsa dura læsa,verùm Hippo.quod magna ex parte fieri vidit,id docuit.

APHORIS. XXV.

Ex medicamenti purgantis potu conuulsio,lethalis.

COMMENTARIVS.

EST hic apho.generalior primo sect.5. quoniam hic de conuulsione sequente purgationem à quouis medicamento purgante factam, ille de sola ea quæ ab elleboro fit, scribitur. Vtcunque tamen magnæ euacuationes siccas conuulsiones afferunt, quæ ferè immedicabiles sunt.

APHORIS. XXVI.

In vehementi dolore partium quæ circa ventrem sunt,extremarum partium refrigeratio, malum.

COMMENTARIVS.

DOlor omnis naturam commouet, ipsa verò sanguinem,& spiritum ad dolentem partem transmittit, veluti auxiliares copias, interim tamen cum hæc partes alias deserant, necessum est ipsas refrigerari. Dolentibus itaque partibus quæ ad ventrẽ sunt extremæ, vt manus, pedes, caput, & cutis vniuersa frigidæ relinquentur. Sed & fit vt partes extremæ refrigerentur ob caloris natiui languorem, & nimiam eiusdem oppressionem,& ob animi deliquium, aut ob visceris cuiusuis inflammationem,de qua apho. 1.huius sectionis diximus.

Extremorũ refrig. à dolore.

APHORIS. XXVII.

Mulieri vtero gerenti si tenesmus superueniat,aborsum facit.

COMMENTARIVS.

EXperimentum docet veram esse aphor.sententiam,neque tamen ratio est inuentu difficilis: nam si mulier dolet ob recti intestini inflammationem, & causam doloris in vanum conatur expellere,ex vehementi labore,ad imas partes compresso ventre, fiet vt fœtus quoque impellatur,& excludatur.

APHORIS. XXVIII.

Quodcunq; os,aut cartilago,aut neruus abscindatur in corpore, neque augetur neque consolidatur.

COMMENTARIVS.

Hic apho.abunde expositus est supra sect.6.éstque decimusnonus.

APHORIS. XXIX.

Si ei qui ab alba pituita molestatur vehemens diarrhæa superueniat,soluit morbum.

COMMENTARIVS.

QVod fluxus ventris quem diarrhæam vocant,leucophlegmatiam sanet,vt in hoc habetur aphor. atque omnem malorum succorum redundantiam, notissimum est:verùm quod in hoc apho. speciatim significare voluit,id est non tantùm diarrhęam esse

esse conuenientem ad curationem eius speciei hydropis, sed vehementem esse debere, siue diuturnam. Quoniam adeo magnam abundantiam vt possit vniuersum corpus in tumorem œdematosum eleuare, non nisi magna vacuatio sanare valet.

APHORIS. XXX.

Quibus in ventris profluuio spumosæ sunt deiectiones, iis à capite pituita defluit.

COMMENTARIVS.

Spumosæ deiectiones.

SPumosæ deiectiones fiunt vbi in ventre spuma generetur, aut à vasis ad ipsum trãsfundatur aut à capite descendat. Quapropter cum spumosæ deiectiones fiãt à causis pluribus, recte Gal. dixit indistincte loquutũ fuisse Hippocratem. Nec saluat ipsum, quòd quidam dixit Aphoris. esse de his quæ magna ex parte eueniunt. Nam spumosæ deiectiones maiori ex parte fiunt à calore ventris, aut venarũ agentium in lentam pituitam. spumæ autem generatio motu fit, vt in patientibus comitialem morbum, & in mari ventis agitato. Fit etiam à calore subiecta pituita, vti in colico morbo deiectiones apparent, & in febribus pituitosis, & in lebetibus efferuescentibus succis. Ambæ causæ coniunguntur, in equis ex celeri cursu. Spumosum autem à pulmone in ventrem defluere posse Gal. in Comment. docet, & lib. 6. de lo. pa. cap. 4. de pulmonis abscessu.

Spumæ generatio.

APHORIS. XXXI.

Quibuscunque febricitantibus in vrinis sedimenta fiunt farinæ crassiori similia, longum morbum significat.

COMMENTARIVS.

Sedimẽtum referens speciem farinæ crassioris.

SEdimentum referens speciẽ farinæ crassioris damnatur hìc, & libr. 2. Progn. hìc sane longitudinem morbi significare dicens, illic malum, siue mortem. In quibus enim facultas valida est & quæ morbum ferre possit, prorogabitur morbus, quoniam crassus humor qualis qui sedimentum prædictum facit, non nisi longo tempore vincetur, vt æger liberetur à morbo. Languentibus autẽ viribus morbus citò finietur, & ad malum. Quapropter nõ videtur eundem terminum habere morbus ad salutem, & ad mortem, cuius contrarium docuit Hipp. Progno. 1 lib. 3. sed eo loco nos dubium hoc soluimus. libro verò secundo in expositione 28. hunc aphoris. abunde enarrauimus, ad quam lectores remittimus.

APHORIS. XXXII.

Quibuscunque verò biliosæ subsidentiæ, superius tenues, acutum morbum significant.

COMMENTARIVS.

BIfariam legi posse hunc aphor. Gal. in Comm. testatur. aut enim significat acutum fore morbũ, si in vrinis fuerint hypostaseis biliosæ, & ἄνωθεν, id est superiori parte tenues, hoc est aquosæ, aut ita, vt, ἄνωθεν, temporis superioritatem, non loci, significet: eritq; sensus: Si in vrinis hypostaseis fuerint biliosæ modo, & ante tenues, siue aquosæ, acutũm morbum indicant. Primum sensum reprehendit, dicens: Ego autẽ nunquam vidi vrinam cuius subsidentia in ipsa sit biliosa, quòd verò supernatat aquosum. Sed dices, vt quidam, parum modestè, Gale. falli, & Grammaticam syntaxim ignorasse, qui partem illam, λεπτὰι, id est tenues, quæ habetur in apho. ad vrinas referre voluerit, cum tamen, οὖρον, generis neutrius sit, λεπτὰι, verò adiectiuum fœmininũ. Cæterũ vt multa alia prætermittamus, nullus est in Gale. monumentis versatus, præsertim si libro de vsu partium legerit, qui non facilè intelligat neminẽ in Græcia aut Latio, in dicendi peritia eo fuisse superiorem, nedum vt in nominum syntaxi credatur errasse. Cum enim dixit, Pars autem illa, ἄνωθεν δὲ λεπτὰι, id est superius tenues, hoc est aquosæ (ita enim assueuit Hippoc. vti appellatione tenuis) videtur non recte dici, quoniam vrina aquosa cruda est, & diuturna. In hac oratione partem λεπτὰι, non refert ad vrinas, sed ad hypostaseis, vult autem vrinam quæ continet superius tenues hypostases, crudum ac longum morbum significare, vti & vrinæ aquosæ. Vrinam verò dicit se non vidisse, quæ biliosas habeat hypostaseis, & quod supernatat aquosum. Appellat autẽ aquosum Gal. quod Hipp. tenue. Ex his verbis apertè constat aquosum quod significare dixit vocem λεπτὰι, id est tenues, non referri ad vrinas, sed ad hypostaseis supernatantes, quas dicit se non vidisse tenues, hoc est aquosas, cum subsidentibus biliosis. Non tamen negat se vidisse vrinas aquosas suprema parte, cum biliosis subsidẽtiis, Improbè enim collegisset aduersus eos qui partem illam, ἄνωθεν referebant ad superiorem partem vrinæ, reddens rationem, quoniam non essent visa supernatantia, tenuia, siue aquosa, cum biliosis subsidentiis. Si enim tenuia & tenues ad vrinas referre vellet, ad veritatẽ opinionis illorum id non esset necessarium. satisfaceret enim si vrinæ aliquæ essent suprema parte tenues, cum bilioso sedimento. Ex lectione tamen Gal. qua tenues ad contenta vrinarũ refert, optimè reprobatur primus sensus aphor. Cum inquit Gale. Quæ talia sunt crudum ac longum

Galen. à calumnia vindicatur.

longum morbum significat,id est contenta aquosa,crudum ac longum morbum significant. Quæ si esse possent cum sedimento bilioso, falsum esset quod Hippocrat.dixit, acutum morbum significare.Quòd si apho.falsus non est, sensus illorum quorũ Gale. meminit primo loco non erit verus.Alter sensus est facilis ac verus, quo docet si post contenta tenuia supernatantia sequãtur hypostaseis biliosæ,morbũ acutum significari, quatenus biliosi acuti sunt,& maxime si ex crudis cocti iam appareãt.Vult igitur Gale. partem λεπτὰ,referre ad hypostaseis in vtroque sensu, sed in priori ἄνωθεν, significat locum superiorem,quo continetur contentum tenue,id est aquosum, quo ibidem apparente vrina dicetur aquosa & cruda,quæ non significasset acutum morbum, vt vult Hippoc.sed longum. In secunda verò lectione ἄνωθεν, id est supra, temporis significat differentiam,ob quam hypostaseis primùm tenues apparent,& postea biliosæ, acutum morbum significantes, quod verum est.

APHORIS. XXXIII.

Quibuscunque vrinæ dissidentes fiunt,iis magna perturbatio in corpore adest.

COMMENTARIVS.

Magna turbatio atque confusio adest in corpore,quoties quosdã humores coquit ac superat natura,alios superare non valens. Quod ostendunt vrinæ dissidẽtes, colore videlicet, substantia, aut contento diuersæ: Differentes humores ostendentes temperatura,atque substantia.Hinc quoque morbi longitudinẽ prædicere licebit,siquidem temporis longo spacio erit opus,si natura omnes eos ad vnam formã & speciem reducere debet, & quoniam interim cum multis est pugnatura. *Vrinæ dissidentesque.*

APHORIS. XXXIIII.

Quibuscunque in vrinis bullæ supernatant,morbos renum significant,& longum futurum morbum.

COMMENTARIVS.

IN morbis renum pendentibus à crassis humoribus bullæ solent in vrinis supernatare,generationem quidem habẽtes à crasso humore,præsertim tenaci,& viscido, qui à calore in bullas vertitur interclusо flatu. Supernatant autem ob leuitatem, quoniam à flatu subleuantur. Crassi autem humores quíque frigidi sunt,longum efficiunt morbum.tales etenim sunt omnes morbi qui à simili pendent causa.

APHORIS. XXXV.

Quibuscunque autem pingue est quod supernatat, atque accumulatum,iis renum morbum acutum significat.

COMMENTARIVS.

SI in vrinis appareat pinguedo,notum est ipsam esse supernatantem, ex pinguedinis natura,verùm si hæc sensim descendat,quod fiet vbi febris aliqua vehemens membrorum pinguedinem colliquauerit,acutus morbus erit, sed non renalis. Cum autem accumulatum pingue descendit,id vitium renum est,atque acutum. Progno.tamen 35. lib.2.colliquationem dixit significare vrinam cui supernatant pinguedines similes telis arachneorum. Quo loco illam & præsentem sententiam latè exposuimus. *Pinguedo supernatans.*

APHORIS. XXXVI.

Quibuscunque morbo renali laborantibus prædicta signa contigerunt,& dolores circa dorsales musculos fiunt,siquidem circa externa loca fiant,abscessus quoque extra futuros spera: si tamen dolores magis circa interna loca fiant,abscessus quoque intus futuros magis spera.

COMMENTARIVS.

SI apparuerint signa in duobus præcedentibus Aphor.scripta, quæ renum morbos ostendũt,præterea etiam accesserit dolor dorsalium musculorum, abscessus futuros sperare docet, sed cum distinctione quæ ad locũ patientẽ pertinet. Sunt enim musculi dorsales quidam interni,qui ad renes pertinent, quidam externi siue extra dorsum aut post dorsum. In qua parte tamen dolor fuerit,in ea est abscessus sperandus.Solet enim per communes venas renum & lumborum humor in eos musculos transfundi, & à renibus distrahi in partem aliquam de dictis, in qua abscessum facit. Id verò magna ex parte dixit fieri.nam sæpe accidit vt qui talia patiuntur liberentur à morbo renali, humore per vrinam excreto,aut in aerem dissoluto.

APHORIS. XXXVII.

Quicunque sanguinem vomunt,si sine febre quidem,salutare: si verò cum febre,malum. Curare autem oportet adstringentibus,& refrigerantibus.

COMMENTARIVS.

PRima pars aphor.ad prædictionẽ spectat,secunda ad curationem. In prima docet sanguinis vomitũ sine febre esse bonũ:cum febre verò malum:verùm cum apho.25. dixerit,sanguinẽ qualemcunque supra malum esse,& id citra distinctionem dictum sit:

reliquum est vt bonũ siue salutare hoc loco idem sit,quod minus malum.Nam minus periclitãtur qui sine febre sanguinẽ vomunt,atque plures ab ea dispositione liberãtur, cum qua febris non iungitur: quamuis cum febre & sine febre sanguinem vomere, sit malum. Docet autem vlcus vẽtriculi curare vbi cum febre non fiat,quia id non habet coniunctam inflammationem,adstringentibus & refrigerãtibus.Talia etenim sunt quæ valent ad assolidanda vlcera,& sanguinis emanationem compescendam.

APHORIS. XXXVIII.

Defluxiones ad ventrem superiorem, in viginti diebus suppurantur.

COMMENTARIVS.

TErminum præfinit quo suppurari solent defluxiones quæ fiunt ad pulmonem, & thoracem. Cauitas enim thoracis hic superior venter appellatur. Quòd verò tumores,& humorum collectiones quæ defluxione fiunt ad thoracem, in 20.diebus suppurentur,ideo fit,quia locus calidus est, & morbus eorum locorum acutus, terminus verò dies 14.ex his quæ ab Hippo.aliàs dicta sunt. Est autẽ 14. terminus internus morborum acutorum: externus tamen,vt nos quoque docuimus,20.est,intra quẽ limitem solent suppurari tumores qui morbos faciunt acutos, quales sunt qui ad superiorem ventrem spectant.

APHORIS. XXXIX.

Si sanguinem minxerit,& grumos,& stillicidium vrinæ patiatur,& dolor incidat interfœmineum & imum ventrem,& pectinem,quæ circa vesicam sunt,ægrotare significant.

COMMENTARIVS.

HIc apho.expungendus esset alibi scriptus,nẽpe sect.4 ordine 80.quo loco à nobis expositus est.

APHORIS. XL.

Si lingua subitò incontinens fiat,aut pars aliqua corporis resoluatur, hoc melancholicum est.

COMMENTARIVS.

SVbitam incontinentiam linguæ,& partis alicuius resolutionem dicit significare melancholicum humorem. Quòd si crassum humorem in causa esse dixisset, in vniuersum vera esset sententia. Nam intemperies subitò non euenit, & tenues humores non solent obstructiones efficere,à quibus incontinẽs fit lingua,& parti alicui aduenit resolutio,nisi inflãmationem efficerent. Sed hæc non fit repentè. Crassi verò humores quidam sicci sunt, quidam humidi: vtrique facere possunt prædictas passiones:nam pituita non tantùm solet subitò facere linguæ incontinentiam, qualem affectum ebrij patiũtur,sed & resolutiones,& apoplexias.Res hæc plana est & vera,cui nullus hucusq; contradixit. Humorem verò melancholicum hæc eadem facere posse,non est dubium, sed non adeo frequenter,vti pituita.

APHORIS. XLI.

Si senibus supra modum purgatis singultus superueniat,non bonum.

COMMENTARIVS.

QVamuis Hipp.apho.4.sect.5.dixerit malum esse ex superpurgatione aduenire conuulsionem, aut singultum: hoc in loco non immerito repetit de senum singultu sententiam,ibidem etenim dixit malum,hìc verò non bonum. Nam etsi in vniuersum malum sit,vt eo loco dictum est,singultum purgationi immodicæ superuenire:senibus tamen non est adeo malum,qui naturali temperatura sicci sunt,& malum sequens immodicas vacuationes facilè sentiunt. Ideoque cum non adeo malum sit, vti in aliis ætatibus,in quibus tardius ad ariditatem quæ singultum adducat peruenitur, rectè non bonum esse dixit,& senum particulatim meminit.

APHORIS. XLII.

Si febris apprehenderit non à bile,aqua calida plurima superfusa capiti,soluit febrem.

COMMENTARIVS.

GAl.in huius apho.Com.conatur (vti solet) verã facere Hipp.sententiã, qua docet in febribus aliis ab iis quæ à bile fiunt,multã aquã calidam capiti perfusam curare febrem.quod de balneis in vniuersum intelligit.Cõuenit enim febribus hecticis quibus non est coniuncta inflammatio,aut alterum febris genus,& febribus diariis quæ fiũt ex lassitudine,obstructione,refrigeratione,aut exustione.non cõuenit tamen eis quæ à bile putrescente fiunt,siue flaua siue atra fuerit,nisi oportunè adhibeatur coctis humoribus, atque pro maiori parte purgatis. Hippocrates namque sine hac distinctione absolutè loquitur. Neque contradicit huic sententiæ, quòd febribus ortis ab inflammatione iecoris, & lienis, pulmonis, & similibus balneum noxium fit. Nam cum Hippocrates dixit

dixit in febribus, solas eas intellexit quæ non sunt aliorum morborum symptomata, siue febres accidentes,quales sunt quæ sequuntur partium inflămationes.Febres autem à sanguinis putredine ortas,vt alibi documus, iam quodam modo biliosas esse, recte quis affirmauerit. In his verò quæ à pituita putrescente fiunt,non videtur apho.verus, nisi pituitam quoque putrescentem in bilem verti dixerit, quod mihi non satis placet. Sicuti neque illud quod docuit lib.6.de mor.pop.par.5.cum inquit, Elleborū bibētem citius purgare si velis,lauare atque comedere.Cui sententiæ subscribit Gal.in Cōment. dicens: Quo itaque modo quibus est sanguis crassus lotis, his sanguinē detrahi præcipit,ita & quos purgaturi sumus,lauacris esse vtendum,vt tum citius,tum citra molestiam magis expurgentur. Placet sane lauare eos qui crasis humoribus abundant,non tamen valde multis,sed ipsis alia ratione prius attenuatis,& magna parte purgatis. Lauabat autem Hippo.eos qui multos ac crassos humores congesserant,quos videlicet ad eam quæ per elleborum purgationem parabat. Hanc nostram sententiam comprobat Gal.infra Comment.46.cum inquit: Neque enim vinum,neque balneum tolerat plethorica dispositio,& infrà: Si verò multitudo fuerit,recte quidē venæ vtētur sectione: non recte autem lauabunt,& vinum dabunt.

Febris apud Hippoc.

Apho. veritas.

APHORIS. XLIII.

Mulier ambidextera non fit.

COMMENTARIVS.

GAl.in huius Aphor.Comment.vocis huius, ambidexter,significationem exponit, & apho.rationem reddit quæ tota ad naturā seu temperaturam maris & fœminæ refertur,vt enim lib.1.de arte medendi cap.de temperamētis docuimus. Mares fœminis in omni genere sunt calidiores ac robustiores. Quapropter & si robur viris adesse possit tantum,vt ambas manus dextras habeant, hoc est vt ambabus manibus vti ad exercitationes & validas actiones,liberaliter, & facilè valeant: non propterea ad idem valebunt fœminæ,quibus mollior est musculorum constructio,& paucior calor natiuus, cum spiritu,tum vitali,tum animali. Experimentum quoque subscribit huic rationi,ac comprobat aphor.veritatem.

Mulier ambidextera non fit.

APHORIS. XLIIII.

Quicunque suppurati vruntur,aut secantur,si pus purum effluxerit,& album, liberantur: si verò subcruentum,cænosum & fœtidum,moriuntur.

COMMENTARIVS.

APho.hic sicuti neque 27.sect.6.docet.an empyici secari aut vri debeāt, neque qua parte:docuerat autem id lib.de internis passionibus dicens: Si tamē pus in pectus erumpit,qua parte tibi videtur significare ea vrens aut secans,detrahe parum imprimis. Docet tamen in præsenti ex puris natura & eiusdem conditionibus,prædicere an æger saluari,an mori debeat. Si enim pus album & purum,id est vnius formæ fuerit, non ex diuersis naturis cōmixtum liberabitur.Quòd si pus fuerit subcruentum colore,cœnosum substantia,fœtidum odore,morietur. Id est quod dixerat Progn.vltimo libr.1.his verbis, Pus autem optimum album esse debet, æquale, atque læue, & quàm minime fœtidum. Huic verò maxime contrarium,pessimum est. Hunc apho.scripserat.Progn. 70.lib.3.cum inquit: Quicunque verò ex empyicis vruntur,quibus pus purū, album, & sine prauo odore fuerit,seruantur:quibus verò subcruentū,& cœnosum,moriuntur. Cuius loci expositionem à nobis traditam legent, qui voluerint huius aphoris.habere integram enarrationem.

Empyicos vrit Hippo.

APHORIS. XLV.

Quibuscunque iecur suppuratum vritur aut secatur: si pus purum effluxerit,& album, liberantur, in membrana enim pus continetur. Si verò amurcæ simile effluxerit,moriuntur.

COMMENTARIVS.

EXemplo docet quod in apho.44.dixerat.iecur enim si inflămationem patiatur, & suppuretur,vbi secetur,aut vratur (quod rarò facere cōuenit,nisi prius rumpatur, & pus intra peritonęum fluctuet) si pus album effluxerit & purum, validam significat coctricem facultatem iecoris,& pus,vt inquit Hipp.in membrana contineri,neque substantiam iecoris læsisse,id verò salutare est.Quod si cœnosum effluxerit, & amurcæ simile,id est fæci olei,morietur,quoniam inualidam significat naturalem coctricē iecoris, & pus ipsius substantiam penetrasse,& putrefecisse.

APHORIS. XLVI.

Dolores oculorum,postquam merum potandum dederis, & aqua plurima calida laueris, venæ sectione curato.

COMMENTARIVS.

APho. hic adscriptus est, vt ex eius doctrina constat, siquidem integer est & verus 31. sect. 6. quo loco fuit à nobis enarratus. Malè autem docet curare dolores oculorum primùm meri potu, & balneis, deinde sectione venæ. si enim adfuerit humorum copia in corpore, balneum & meri potio non conuenient ab initio: si verò ea abundantia non adfuerit, sanguinis missio non conueniet.

APHORIS. XLVII.

Si eum qui aqua intercutem laborat, tussis præhendat, desperatus est.

COMMENTARIVS.

Hic apho. est 35. sectionis 6. quo loco est à nobis expositus.

APHORIS. XLVIII.

Stillicidium vrinæ atque eius difficultatē vini potio, & sanguinis missio soluit, secare verò interiores.

COMMENTARIVS.

IN Cōm. 36. sectionis 6. hunc apho. exposuimus, quantū attinet ad venæ sectionem. Quod verò de vini potu meracioris dixit, ad nonnullas vrinæ distillationes & mingendi difficultates valet, ad eas nempe quæ fiunt à crassis, aut frigidis humoribus, aut ab spiritu flatuoso, aut frigida intemperie.

APHORIS. XLIX.

Ab angina molestato tumor & rubor in thorace superueniens, bonū: extra enim vertitur morbus.

COMMENTARIVS.

Hunc apho. exposuimus Cōm. 36. sectionis 6. & iste videtur additus.

APHORIS. L.

Quibuscunque cerebrum sphacelo laborauerit, in tribus diebus pereunt: si verò hos effugerint, sani fiunt

COMMENTARIVS.

Σφακελισμὸς, de corruptione dicitur, qualis quæ sequitur gangrænam, & de ea corruptione quæ adhuc corrigi potest, sed est veluti incipiens corruptio, quo modo hic ab Hippoc. accipitur. Talem enim corruptionem, qualis in demortuis particulis inuenitur, quæ abscissione & vstione egēt, non dixisset in cerebro fieri, & posse sanari, vbi tertium excesserit diem. Quādo igitur cerebrum mortificationi similem dispositionem patitur, ob morbi magnitudinem & vehementiam citissime mors sequetur, aut deinde salus sperabitur, tanquam ab acutissimo morbo, cuius terminus est dies quartus. Quòd si tertium effugerit æger, vires habere valentes est coniiciendum, & salus speranda ab sphacelo. σφακελίζειν quoque ossa dicit, in libris de articulis tertio, & de fracturis secūdo sæpe, & Arist. de plantis quæ à nimia frigiditate, aut vehemēti æstu superantur, libro de iuuentute & senectute loquens, prædicta vtitur voce Sphaceli. præterea varias significationes li. 2. de lo. pa. cap. 2. tradit & pro magno dolore, & gangræna accipi dicit, & li. 6. de morbis curandis, sphacelum appellat cariem ossis & totius substantiæ corruptionem.

APHORIS. LI.

Sternutatio fit ex capite, calefacto cerebro, humectato eo quod est in capite inani. effunditur enim extra aër intus contentus: sonat autem, quoniam angustus est ei exitus.

COMMENTARIVS.

GAl. hunc aphor. abunde declarat in ipsis Comm. atque ea de causa ad eum locum lectores remittens, ab enarratione abstinuissem, nisi dubium mihi videretur quod de sternutamento Gal. dicit, copiam humoris in cerebro sternutationē non facere, nisi in flatuosum spiritum conuertatur, argumento sumpto ab iis qui multum humorem à capite purgant, non tamen necessariò sternutant. Cum enim nares intus penna irritamus, sternutatio sequitur: non tamen quoties id facimus conuertimus in flatum humorem. Præterea si humor aliquis acris internam narium membranam momorderit, sternutatio commouetur, etiam si nullus cōmoueatur flatus. Quod verò ad excretionis tempus attinet, in quo flatus à pulmone sursum fertur, & à capite alter expellitur: dicemus flatum excerni per nares & os. Verùm is totus à pulmone pulsus impetu magno per nares & palatum mittitur, & pars eius caluariam penetrat, per palatum & per nares, qui exiens secum defert humorem qui caput grauat, atque eum qui mordet.

Sternutamētum sine generatione flatus fit.

APHORIS. LII.

Quibuscunque iecur circumdolet, iis febris superueniens, soluit dolorem.

COMMMENTARIVS.

CVm dolor aliquis vehemens iecur vexauerit,is aut ab inflammatione procedet,aut à flatu : si ab inflammatione,febrem habebit coniunctam,ac proinde Hippoc.non loquitur de eo dolore,cum dixerit febrem superuenire, doloribus autem à flatu febris superuenit, hæc tamen soluit dolorem vehementem. Sic enim Galen.exponit vocem ἐπ' ὀδυνῇσι. flatum autem à calore febrili dissipari notum est.

APHORIS. LIII.

Quibuscunque conuenit sanguinem à venis detrahere,iis conuenit vere venam secare.

COMMENTARIVS.

Hic apho. integer scriptus est supra,atque est 47.sect.6.quo loco ipsum enarrauimus.

APHORIS. LIIII.

Quibuscunque inter septum transuersum & ventrem,pituita concluditur, & dolorem præbet, non inueniens exitum,nec aliam cauitatem,iis pituita à venis in vesicam cõuersa,solutio morbi fit.

COMMENTARIVS.

HAc parte docet Hippo.vnum de naturæ miraculis. vbi enim pituita concludatur inter septum transuersum & ventrem, quæ pars intra peritonæum est,& ibi dolorem efficiat,morbi solutionem fieri posse dicit, translata pituita in vesicam. Id sane difficillimũ videtur,nulla enim est via cognita,qua humor cõtentus intra peritonæum transeat in vesicam,aut prius in venas transferatur. Verùm,vt Gal.in Comment.inquit, Valenti naturæ non est impossibile inuenire viam materiebus,& omnino per vias,non naturæ tantùm,sed & peritis quoque Medicis incognitas, excrementa transmittit, & ossibus alimenta demandat,& excrementa ossium defundit, & euacuat.Quod lib.6.de morb.pop.par.5.ita scripsit Hippo.Natura per se impetus,motionésq; citra intellectum reperit,vt cũ nictare,& ea quibus lingua subseruit,& quæuis alia similia, indocta existit natura,& citra disciplinam quæ oportet facit.Sunt sane multa non tantùm in humano corpore,sed extra ipsum quæ nobis in frequenti vsu sunt,& eadem quotidie inspicimus portenta maxima, quæ ea ratione in miraculorum censu non habentur, quòd eadem quotidie videamus. Exemplo sunt in nobis musculorũ motus,quos mouemus,vt mẽbra ipsa pariter moueamus. Nullo prius docente nos,aut eos musculos,aut eorundem vsum ad motum corporis. Et infans ad lac trahẽdum ex mammis, statim natus mouet linguam, & labia,nunquã eius rei doctus. Et vt summatim dicam,nihil magis videtur miraculosum,quàm quòd rationalis anima sua libera volũtate imperat motũ secũdùm locum cuiusuis partis, ipsa verò statim subaudit voluntatis imperio. Præterea motum corporeũ ab anima rationali procedere,quæ tamen incorporea est, nec valẽs musculos aut neruos comprehendere admirationem mouet.eget enim quod aliud apprehẽdit & trahit, apprehensorio instrumento,quo rationalis anima caret, neruos apprehendẽs & musculos & per eosdem membra contrahens,atque distendens.

Naturæ ualenti uia pa tent.

Miracula naturæ.

APHORIS. LV.

Quibuscunque iecur aqua plenum in omentum erumpit, iis venter aqua impletur, & moriuntur.

COMMENTARIVS.

VIdimus sæpe iecur non in nobis tantùm,sed etiam in animalibus occisis plenum aqua,quoniam in mẽbrana ipsum obuoluente continetur,plures efficiens vesicas. Hæ quoque rumpuntur,& aqua defluit intra peritonæum,cui omentũ est adiunctum. Hac ratione aqua intercutem quæ ascites dicitur,generatur. impleri autem ventrẽ dicit, id est eam cauitatẽ quæ intra abdomen est,cõtinens iecur,lienem,ventriculũ, intestina, vterum,vesicam,renes.Ab hoc affectu dicit mori ægros,lethalem scribens affectum,per quem multi, quin & plures,moriuntur,quamuis multi quoque liberẽtur, purgatione, & vrinæ prouocatione,& iis quæ humorem resoluunt.

Membra intra peritonæum.

APHORIS. LVI.

Anxietudinem,oscitationem,horrorem,vinum æquali aqua mixtum potum,soluit morbum.

COMMENTARIVS.

ANxietatem patiuntur ægri quandoque ob humorem aliquem qui grauat, & molestat os ventriculi, & quandoque ob febrium malignitatem, quando videlicet humor malignus est, qui febrem facit. Exemplum est libr.3.de morbis popu.par.2.in historia, Mulierem ex abortiuo fœtu.cum enim Hippo.dixit,ἀσώδης, id est anxia,Gal. in Comment.inquit : Verbum Anxia, malignitatis febris est indicium. Cuius vocis significationem nos in expositione Progno.12.lib.primi aperuimus late.ἀλύκην enim hîc dicitur, quæ illic ἄση. Significat etiam anxietas imbecillitatem facultatis,quam ostendunt languentes nimiam passi vacuationem sanguinis,qui quieti manere nequeũt, sed se à capite in pedes lecti proiiciunt,ab ossium pondere grauatis musculis ipsisque ten-

Anxietatis causæ.

tantibus meliorem figuram,& cum minori labore inuenire.vinum autem modicè temperatum valet abluens, & dissoluens malum humorem ventriculi. Malignis febribus obest,& causas attemperat ob aquæ mistionem,& vires languentes post vacuationem, miro modo reparat.

Oscitatio. Oscitatio præterea à flatu fit,musculis temporalibus,& iis qui maxillas mouent, inserto:hunc dissoluit vini potus.

Horror. Horror fit à prauis succis cutem attingentibus,& ipsam mordentibus,cum leui quodam motu. Vinum verò modicè attemperatum,qua vinum est,excrementa dissoluit: qua verò aquam defert, causæ acrimoniam attemperat.

APHORIS. LVII.

Quibuscunque in vrinaria fistula tubercula fiunt,iis suppuratione ac ruptura soluitur labor.

COMMENTARIVS.

Hic aphor.fuit 82.sectionis 4. & ibidem est à nobis enarratus.

APHORIS. LVIII.

Quibuscunque cerebrũ ab aliqua manifesta causa concussum fuerit, necessum est statim sine voce fieri.

COMMENTARIVS.

Cerebr. concussionis causæ. A Causa manifesta cerebrum concutitur, veluti à casu ex alto,aut ictu præsertim cum lapide,aut ligno,potius contundẽtibus,quàm secantibus. Ex tali cõcussione cerebrum cõmotum patitur deuolutionem spirituum,& subitã animalis facultatis turbationem,ob quã veluti perterrita se ipsam colligit,vnde instrumenta motus & sensus facultate animali priuantur. quod est mutos fieri, & quasi toto corpore stupentes, vt Gal.in Com.docet,& supra sect.6.Cõm.51.Accidit quoq; id magis quibus cerebrũ pro caluariæ amplitudine est paruum,aut ætatis ratione inaruit,vt senibus. Quòd si præterea fibra aliqua membranarum cerebri fuerit auulsa,aut disrupta,aut neruus aliquis, qui à cerebro habeat exortum, prædicta repentè & maiori cum incremento fient. His quæ diximus subscribit quotidianum experimentum.

APHORIS. LIX.

Corporibus humidas carnes habentibus,famem adhibere conuenit.fames enim corpora exsiccat.

COMMENTARIVS.

Fames exsiccat. QVemadmodum cibus, qua cibus est,humectat,quoniã reficit: ita inedia siue fames, siue modica quædã abstinentia à cibis,corpora siccat. Ex accidenti verò,quoniam non humectat,vel quoniam non reficiuntur corpora.Notum autem est omnem abundantiam ablatione emendari,& cõtrariorum contraria esse remedia, & ita humidarum carnium remedium est exsiccatio,quæ fame dicta perficitur. Calor præterea noster per alimenti inopiam acrior redditur,bilem quadamtenus auget,& pituitam absumit, quæ posset coctione & sua propria natura carnes aut humidas reddere,aut humidas seruare. Valet autem calor auctus atque acrior redditus per inediam,carnes ipsas siccare dissoluta humidiori ac tenuiori parte,aquea & pituitosa. Hæc de moderata fame dicta sint, nam maior hac imbecillitat natiuum calorem,& ventriculum implet pituita.

APHORIS. LX.

Et vbi in toto corpore mutationes,& si corpus infrigidetur,ac rursus calefiat,aut color alter ex altero fiat,morbi longitudinem significat.

COMMENTARIVS.

EST hic apho.40.sectionis quartæ,quo loco ipsum enarrauimus, & hoc loco videtur adiectus.

APHORIS. LXI.

Sudor plurimus calidus aut frigidus semper fluens,humoris abundantiã significat. Abducere igitur oportet,robusto quidem sursum: imbecillo verò,deorsum.

COMMENTARIVS.

HIc est apho.42.sectio.4.quo docuit,sudorem plurimũ siue calidum,siue frigidum indicare morbum,& calidum minorem,hoc est breuiorem,frigidum maiorem, id est longiorem. Quoniam tamen in præsenti curationem adiungit, videtur fuisse ex adiectis,non enim semper verum est humorum abundantiam quam sudor ostendit,in robustis esse vomitu curandam,& in languidis per ventrẽ inferiorem.Nam sunt multi valentes quibus non cõuenit vomitus,aut ob compositionem,aut quia ipsum difficilè ferunt,aut quoniam humoris peccantis natura potius exposcit ventris purgationem.

APHORIS. LXII.

Si quis febrienti cibum dederit,sano quidem robur,laboranti verò morbum.

COM

COMMENTARIVS.

QVamuis Galen. videatur hic aphor. de interpositis, & autorem eius male æmulari Hippoc. doctrinam, mihi non videtur falsus, neque à ratione alienus. Est autem eius sententia talis: Si quis cibum obtulerit febricitanti, ita ei morbum adiiciet vt sano homini adiiceret robur. Vt enim sanis robur præstat cibus, ita ægris siue febrientibus adauget morbi causam, & inde morbum: siquidem non pura corpora quo magis nutries, eo magis lædes. Malè autem Fuchsius aphor. sententiam reprehendit: quoniam dixit, Si febricitanti cibum dederis, sano robur, & laboranti morbum: cum tamen febricitans sanus non sit, neque ipsi febricitanti adiiciet robur. Nam non vult Hippo. sanum esse febricitantē, sed vti febricitanti addit morbū, ita sano si offeratur addit robur, quod verum est & ab Hippo. scriptum, febricitanti quoque cum sanus fuerit, robur adiiciet. *Febricitanti cibus quid affert.*

APHORIS. LXIII.

Quæ per vrinam excernuntur inspicere oportet qualia sanis secedunt, quæ enim iis minimè similia sunt, hæc sunt morbosiora: quæ verò sanis sunt similiora, minimè morbosa.

COMMENTARIVS.

QVum Gale. intelligeret veram esse hanc sententiam, & in Prognosticis probatam sæpius, ea esse sana quæ talia sunt, qualia sanis eueniunt, & ea ęgra quę à sanis recedunt, & pessima quæ sanis maximè contraria sunt. Decreuit formam dicēdi reprehendere, siquidem (inquit) cum dixit: Quæ enim iis minimè similia sunt, hæc sunt morbosiora, dicturus esset, morbosissima. eo enim aliquid magis morbosum est, quominus est sanis simile, & quod minimè simile est, erit morbosissimum. Cæterum ego de hac re aliter sentio, nam cùm apho. verus sit, loquendi modus non est inusitatus. Differt enim non parum aliquid dici maximè contrarium sano, & esse ei minimè simile. Vrina enim quæ à naturali differt colore, substantia, & contento, quoniam ruffa est, & crassa, & contentum habet rubrum, & non subsidens, minimè est sanis similis. Quæ verò nigra est, & contentum nigrum habet, maximè contraria est. Prima quidē vrina, morbosa est, non morbosissima: secunda verò vt maximè contraria, ita & morbosissima. sic itaque puto sententiam apho. posse defendi, neque esse intolerabile peccatum, si quod in apho. commissum est, quoniam non statim si quid simile non est, erit & maximè contrarium. *Sana similia sanis.*

APHORIS. LXIIII.

Et quibus deiectiones si stare permiseris, & non moueris, subsident veluti ramenta: & si pauca fuerint, paruus erit morbus: si verò multa, magnus: iis conuenit deorsum ventrem purgare: si autem non purgato sorbitiones dederis, nocebis: quanto verò plures dederis, magis nocebis.

COMMENTARIVS.

HIc aph. de adiectis est & minimè legitimus, vt Gal. late in Comt. probat. Neq; enim rectè de deiectionibus dicitur, si stare permiseris & non moueris, nam id ad vrinas inspiciendas solemus præcipere, falsum etiam est purgationem conuenire iis quorum deiectiones ramentosæ sunt. Præter id quòd eisdem sorbitiones dare non est malum.

APHORIS. LXV.

Excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, & cruentæ, & biliosæ & fœtidæ omnes malæ: quæ verò bene excernuntur, bonæ, & per ventrem, & per vrinam: & vbi id quod secedere deberet, steterit non purgatum, malum.

COMMENTARIVS.

Suprà sect. 4. fuit is apho. scriptus 47. & ibidem fuit integer & verus, à nobis enarratus.

APHORIS. LXVI.

Corpora vbi quispiam purgare voluerit, fluida facere debet, & si sursum ventrem sistere, si verò deorsum, fluidum facere ventrem.

COMMENTARIVS.

APho. hic in 2. sect. fuit à nobis enarratus, nam quod in secunda parte additum est, cum dixit, Si sursum ventrem sistere, & si deorsum fluidum facere ventrem, primùm non conuenit, ventrem sistere ad vomendum, secundum autem quamuis facere conueniat, non est id quod Hippo. intendit, cum dixit, fluida corpora facere, videlicet vētrem humectare, sed meatus omnes laxiores reddere, & humores fluxibiliores, quod Galenus illic exposuit, & nos patefecimus late.

APHORIS. LXVII.

Somnus, vigilia, ambo modo magis facta, morbus.

COMMENTARIVS.

HIc aphorismus fuit tertius sectionis secundæ, quamuis illic melius scriptus sit, & à nobis est enarratus.

APHORIS. LXVIII.

In febribus non intermittentibus si exteriora frigida fuerint, interiora verò vrantur: & febrem habeant, lethale.

COMMENTARIVS.

HIc est aphor. 48. sect. 4. & si in hoc pars illa, & febrem habeant, abundet, dixerat enim in febribus non intermittentibus.

APHORIS. LXIX.

In febre non intermittēte si labrum, aut nasus, aut oculos, aut supercilium peruertatur, si non videat, si non audiat debili existente, quodcunque horum fiat, mors proxima est.

COMMENTARIVS.

Fuit hic aphorismus 49. sect. 4.

APHORIS. LXX.

Ab alba pituita aqua intercutem superuenit.

COMMENTARIVS.

HOc vnum docet Hippoc. in hoc aphorismo albam pituitam in venis aceruatam aliquando leucophlegmatiam afferre posse.

APHORIS. LXXI.

A diarrhœa difficultas intestinorum.

COMMENTARIVS.

NOn omnis diarrhœa affert intestinorum difficultatem, sed ea quæ à syncero fit humore, qui facultatem habeat abradendi intestina, & vlcerandi, de quo scriptus est 13. aphorismus suprà & ibidem enarratus.

APHORIS. LXXII.

A difficultate intestinorum læuor intestinorum superuenit.

COMMENTARIVS.

Hic apho. in 43. sectionis sextæ continetur, & ibidem est enarratus.

APHORIS. LXXIII.

Ab ossis corruptione abscessus.

COMMENTARIVS.

SI os corrumpatur, carnem proximam abscedere docet, aut quoniam secedet ab osse, aut quoniam abscessum patietur, corruptos ichores recipiens.

APHORIS. LXXIIII.

In sanguinis vomitu tabes & puris purgatio supra, fluxus à capite, à fluxione diarrhœa, à diarrhœa retentio infernæ purgationis, à retentione mors.

COMMENTARIVS.

Hic aphorismus spurius est, & falsus.

APHORIS. LXXV.

Qualia & in quibusdam per vrinam & per ventrem descendunt, & quibus per carnes, & sicubi aliter corpus naturam excesserit, si parum, paruus erit morbus, si multum, magnus, si valde multum, lethale hoc est.

COMMENTARIVS.

HIc aphor. quamuis quædam doceat quæ vera sunt, non videtur Hippocratis scripturas imitari. Docet autem considerare vrinas, deiectiones, & sudores, & præterea quantum ab his quæ secundū naturam sunt distent. nam si parum, paruus erit morbus: si multum, magnus: si valde multum, lethalem esse affectum dicit.

Finitis Comment. illud ad finem dicere non grauabor: quòd in hoc opere multa taxantur quę dicta sunt ab eo qui controuersias scripsit loco differentiarum Conciliatoris. Sed vereor ne cum hos nostros Cōmentarios legerit, quædam obliteret, & quædam surripiat. quod fecit in secunda editione controuersiarum cum legit librum nostrum De arte medendi. Quod si fecerit, laudabo hominis ingenium. quòd si tertiam quoque fecerit editionem, quæ cum prima & secunda nihil habeat commune, argento fuerit fuluo æquiparandus, & auro, vt inquit Theognis Poëta Megarensis.

PROGNO

PROGNOSTICORVM HIPPOCRATIS COI LIBER, E GRAECO IN LAtinum sermonem translatus, cum præclaris Expositionibus: & Annotationibus in Galeni Commentarios, quę singulas partes, quæ in ipsis difficiles habentur, explicant. Autore Christophoro à Vega.

AD ILLVSTRISS. PRINCIPEM, AC PRAESVLEM D.D. IOANNEM MARTINVM Siliceum, Archiepisc. Toletanum, Hispaniarum Primatem, Regnorum Castellæ maiorem Cancellarium, Serenisc. Philippi Hispaniarum Principis ac Domini nostri præceptorem, Christophorus à Vega.

QVAM primùm has meas lucubrationes ad finem perduxi, Princeps illustrissime, eas tibi dicare cogitaui: in ambiguo tamen erat animus, cùm animaduerterem hoc meum opus indignũ vt amplitudini tuæ offerretur: verùm confisus tua erga literarum amatores benignitate, speraui te ea, qua soles, humanitate labores meos, qualescunque ij fuerint, suscepturum. Nam quæ magni momenti, & illustria opera sunt, tibi illustrissimo Principi iure debentur: quæ verò tenuia, nihil minus: quandoquidem hæc tuo ipsius egent fauore atque præsidio. Meus itaque labor, meæ vigiliæ, tuam amplitudinem expostulant, te protectorem desiderant, præter id quòd nostra hec Complutensis Academia tibi principi, domino, atque patrono modis omnibus placere desiderans, fructus omnes literarios, quos non in totum abiiciendos crediderit, offerre proposuit. Ego verò, qui inter liberalium disciplinarum magistros & medicinæ doctores recenseor, & eius artis publicus professor in hac Academia sum, ingratum ei fecero, si quod tam digne singuli, qui in ipsa digniores habentur, meritò excogitarunt, peruertero: maximè cùm certò sciam hoc meum opus tuo præsidio atque fauore munitum, tutò ac sine timore per manus hominum incessurum. Quandoquidem si gratum tibi hoc meum opus fuerit, vel non ingratum, spero neminem, aut medicum, aut philosophum, aut quouis modo bonarum literarum amatorem, laborem meum calumniaturum, non tantùm inter Hispanos, sed & Germanos, Gallos, & Italos, apud quos nominis tui amplitudo veneratur. Celebratur apud Parisienses nomen Ioãnis Martini Silicei, apud quos commoratus, ingenium tuum acerrimum, quod veluti miraculum ab omnibus fertur, magnæ solicitudini circa literarum studia adeò coniunxisti, vt & summus philosophus & profundissimus Theologus euaseris: quo nomine adepto Salmanticensis schola te summis honoribus euexit, te inuictissimus Cæsar ad filium suum Phlippum Principem Hispaniarum ac Dominum nostrum instituendum elegit, te tandem Toletanæ ecclesiæ Archiepiscopum, ac Hispaniarum primatem constituit: quod maximè vniuerso orbi terrarum arrisit, potissimùm scholæ nostræ, quæ te tanta lætitia venientem excepit vt non tantùm Crammatici, Rhetores, & Poëtæ ad animum suum ostendendum multa lepidè, sapienter, & acutè dixerint, sed & seniores ipsi patres, Theologique sapientissimi, quorum magnam

copiam alit nostra Academia, facetias, & poemata in tuo felici aduentu, componere non sint dedignati, & iure optimo, siquidem te viuente, artium liberalium studiosi, philosophiæ & liberalium disciplinarum summum magistrum habebunt fautorem. Theologorum verò cœtus tuam celsitudinem vt profundißimum Theologiæ emporium veneratur ac suspicit, & vt patrem, patronum, ac mecœnatem colit. Sed vereor ne aut meis friuolis verbis, aut incomposita oratione, tantam dignitatis, ac sapientiæ magnitudinem læserim. Quid si magnanimitatem, liberalitatem, & erga pauperes misericordiam referre vellem? multorum certè dierum spatium non sufficeret. Huius rei causa supercedendum esse puto, ob id maximè, quòd vniuersa Hispania publicè & priuatim de tua amplitudine hæc omnia perpetuò prædicat. Ego verò maiori quàm reliqui obligatione, qui in hoc oppido natus vnus sum ex tuis subditis ac suffraganeis, susceperam annis abhinc tribus, librum Prognosticoram Hippocratis publicè enarrandum, qui potißimam partem totius artis medicæ comprahendit breuißimis, concisis, ac profundissimis sententiis, ita vt pauci admodum sint nostri temporis medici, qui huius libri doctrinam probè calleant: ad quod non parum agit Laurentiani translatio non satis integra, & quòd Galenus commentarios scripsit breues, & qui plurima difficilia comprahendant, & quæ multa egeant lectione: & in summa totus ipse liber hominem exigit valde versatum in doctrina Hippocratis, & operibus Caleni. Per id itaque tempus plurimi ex amicis, & ex discipulis omnes, qui tunc temporis multi in hac aderant Academia, & nunc adsunt, efflagitabant, vt librum hunc exponerem, quem post Calenum nullus aut ex antiquis, aut iunioribus exposuit, nisi fortè aliquis eorum qui Hippocratem comprobant, non ex his quæ ipse alibi scripsit, aut Calenus de eisdem pronunciauit, aut ex Græcarum scripturarum vigore, sed ex Auicennæ, aut alterius eius claßis medici voluminibus. Accessit ad animum meum mouendum, quòd quo tempore ab insigni Salmanticensi schola mercede conductus medicinã publicè professus sum, omnes ferè huius artis studiosi me vehementer precati sunt, vt opus hoc, quod iam scribendum susceperam, perficerem. Quibus omnibus placere volens, non gloriæ aut honoris cupidus, sed artem augere, atque ipsius studiosis prodesse volens, partem hanc artis difficilimam, summam ac propè diuinam, enarrare, ac typis mandare decreui: cuius vtilitatem, ne fastidium mea ingerat epistola, prætermitto, in præfatione huius operis de his multa dicturus. Primum itaque librum ipsum Hippocratis è Græco fideliter transtuli, quem per singulas sententias breuiter exposui, & plurimas dubitationes literam ipsam concernentes explanaui, ac patefeci. Demum circa Galeni comment. quæcunque difficilia explicaui: & si quid non adeò rectè translatum inueni, ad Græcorum codicum veritatem & integritatem restitui. Quod si tibi Principi sapientißimo, & philosopho maximo, hæc quæ tam philosophiæ connexa, ac germana sunt, placuerint, animo meo ad plura scribenda calcaria adhibebis, quem tuo obsequio perpetuò deuinctum habes. Vale, Princeps illustrißime, literarum decus, & ornamentum.

HIPPOC

HIPPOCRATIS PROGNOSTICVM.

TALI forma inſcribendi libros nonnunquam vtitur Hippocrates, dicens, κατ᾽ἰητρεῖον, hoc eſt, de chirurgi officina : & προῤῥητικὸν, id eſt, prædictio, ſiue liber prædictionum. Sic etiam προγνωστικὸν, id eſt prognoſticum, ſiue liber prognoſticorum. Vtraque enim appellatione in huius operis proceſſu vtemur. Conſtat enim Laurentianũ malè pro eo quod Hippo. dixit προγνωστικὸν, tranſtuliſſe Prædictionum. nam præter id quod Græca litera id non ſonat, occaſionem præbuit confundendi librum ſpurium, προῤῥητικὸν appellatum, qui Hippocratis non eſt, vt ſæpiſsimè in eius expoſitionibus teſtatur Galenus, cum præſenti libro, quem nullus in alium retulit autorem. In quo breuiſsimas (vti ſolet) atque grauiſsimas ſcripſit ſententias, & quales nunquam medici permutare, aut perturbare ſunt auſi. Celſus nanque lib.2. in principio, dicit ſe velle imitari Hippoc. cuius curationẽ licet recentiores mutauerint, tamen hæc optimè illum præſagiſſe fatentur. Inutile viſum eſt mihi in præſentiarum referre Hippoc. patriam, genus, & mores, quandoquidem hæc à noſtro propoſito ſunt aliena, & volẽtibus patent in initio ſuorum operũ, ſingula ex Sorano. Vſus huius libri in præfatione fertur ab Hippocrate. Liber ipſe non aliter quàm liber Aphoriſmorum nullum certum ordinẽ ſeruare videtur, præterquam in quibuſdã particulis, quemadmodum quum de abſceſsibus, de deiectionibus, de vrinis, & quibuſdã aliis loquitur. Ordinem autem ſeruat ad lib. de morbis popularibus: quoniam liber de Mor. pop. ante librum Prognoſticorum ſcriptus eſt, ſed tamen apud Galenum poſtremo loco venit legendus. Quòd nanque Hippo. priores ſcripſerit libros de Morb. pop. teſtatur Gale. 1. lib. de Diebus decretoriis, dicens, Si quid ex primo Epidemion coniectari oportet, vbi multos dies in vnum congeſsit, quos in Prognoſtico, & Aphoriſmis repudiare videtur. Demonſtratum nobis eſt alibi, neciam minus ex ſequẽtibus clarum euadet, Hippo. ſcripſiſſe priores libros Epidemion, dum ſpeculationes adhuc experimẽtis exploraret, nec generatim ſententiam de his proferre auderet: aliam rationem ſcripſit libr. 2. de Diebus decre. Quare liber de Morbis pop. 1. loco ſcriptus eſt, dicens, Frequenter nobis demonſtratum eſt Epidemiorum libros Prognoſticis & Aphoriſmis prius ſcriptos eſſe, quòd Cõmentariorum, qui memoriam rerum prius obſeruatarum ſuggerunt, vim habeant. Quòd tamen lib. Progn. ante libr. de Morb. pop. legi debeat, vult Galenus infra in fine longæ enarrationis, quum inquit, Quamobrem nonnulli expoſitores ſtatim ab hoc opere librum de Morbis popularibus meritò enarrauerunt, & nos ſimiliter faciemus. Et lib. 3. Comment. 3. de cognitione conſtitutionis aeris loquens, inquit, Quanta verò horum vtilitas habeatur, quanquam videantur compræhendi ſermonibus vniuerſalibus, explicabitur in Comm. de Morb. pop. ab his ordine præſcribendis. Et in principio ſuorum Commentariorum, in lib. de Mor. pop. ad librum eum legendum præcipit prius legi librum de Natura humana. lib. 3. Apho. vbi de temporibus agit, lib. de Aere, aquis, & regionibus. & addit, Neceſſaria quoque eſt & ipſa Prognoſtici lectio: nanque in libris Epidemiorum ſcripta ſunt, quæ in prædictis libris docuit conſequutura. Cauſa tamen huius diuerſitatis eſt, quoniam quo tempore ſcripſit lib. de Mor. popu. ſingularium experimenta capiebat: quibus iam acceptis, in vniuerſalem doctrinam deduxit, quæcunque experimento inuenit: & lib. Prognoſticorum ſcripſit. Verùm qui velit docere, à lib. Prognoſticorum incipere debet: eſt enim via inueniendi à ſingularibus ad vniuerſalia: via verò docendi ab vniuerſalioribus & naturæ notioribus precedit: quem ordinem in dialectica, & philoſophia naturali rectè ſeruauit Ariſtot. in lib. Itaque de Morb. pop. ſingula quæ in ſingulis euenerunt ægrotis, ſingulariter ſcripſit, vt in Anaxione, Pythione, Philiſco, Hermocrate, dicens, Sudauit, delirauit, vigil permanſit, noctu dormiuit. In Prognoſticis verò præter id quòd doctrinam vniuerſalem ſcripſit, addit ad libri calcem: Rectè igitur noſſe oportet de tecmeriis, hoc eſt, certis coniecturis, atque aliis ſignis, nec latere quod omni anno, & omni tempore, & mala malum, & bona bonum ſignificant: quandoquidem & in Libya, & in Delo, & in Scythia quæ ſcripta ſunt, apparent veridica ſigna. & lib. 1. Prorrhet. par. 2. Comment. 40. Gal. inquit, In ægris itaque vtiliſsimum eſt omnia contemplari, nihilque prætermittere. quod vtrunque fecit Hippocrates tum in Prognoſticis, tum in Apho. prænotiones per vniuerſalia ſcribens: in Epidemiis verò, quæ ægris contigerunt vniuerſalia. In hoc verò Prorrhet. ſæpius confuſa eſt doctrina, his omnibus, quæ in ægris videntur, vnam in congeriem ductis. & lib. eodem, parte 3. Comment. 7. confirmat lib. Epidemi. & Prorrhet. eſſe doctrinas particulares: Prognoſt. verò vniuerſalis ſatis probata eſt.

Prognoſticorum ſententias nunquam medici mutauerunt.

Ordo libr. prog. ad lib. de mor. pop.

EST autem doctrina lib.Prog.de signis, vt inquit Galen.in principio Commentariorum,in lib.de Mor.pop.per hæc verba,In Prognostico verò quænam signorum,per quæ prænotiones fiunt,facultas cuiusque sit,tum in qualitate,tum in magnitudine declaratum est. Signum verò est quod sensui subiicitur, ducens nos in cognitionem alicuius rei sensui occultæ:vt color pallidus, qui bilis redundantiam in corpore ostendit. & rubræ vrinæ color,sanguinis serum abundare. Tribus verò membris omnia hæc inclusa sunt, in qualitatibus, in exeuntibus à corpore, & facultatum actionibus: quibus addes, vt Gale.lib.1.de Locis pafsis, tumores atque dolores. Sunt etiam hæc omnia in triplici genere 1.de Crisibus, cap.14.signa coctionis, signa salutis, & mortis,signa crisis, de quibus multa in hoc libro ab Hipp.scribentur. Signa coctionis,cùm de vrinis, deiectionibus, & sputis loquitur: signa salutis & mortis, vt quum faciem depingit exitiosam, aut de accubitu, aut respiratione loquitur: signa crisis, cùm vomitus aut fluxus sanguinis narium futuri signa scribit: de quibus loco suo agemus, adiicientes ex antiquis comprobationes,alias similes sententias afferentes ex ipsomet Hippo.in aliis locis, aut ex Gal.aut alio magni nominis viro:sæpe etiam adiunctis rationibus ad idem comprobandum,vt ex horum omnium,aut plurium notitia habita,ad morborũ,causarum, & facultatum notitiam deueniamus, intelligentes quod est secundũ naturam,& quod præter naturam, quantum etiam id quod secundùm naturam est,superet id quod præter naturam,aut ab eo superetur:& inde ratione & obseruatione pręhabitis,cognoscere an morbus salubris sit: an secus, & an subito, an paulatim soluendus, qua etiam via, quo itidem die, & qua diei hora.In summa,hæc omnia pendent ex integra facultatum notitia, animalis nempe,vitalis & naturalis: quarum officia siquis integrè nouerit,bonam quoque fecerit ad morbum collationem, erit in præsagiendo peritus.id enim est quod voluit Gale.lib.2.Comment.6. dicens, Summa totius præsagitionis in morituris conualiturisque est, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Id etiam est quod dixerat Hipp.Apho.9.lib.1. Coniectari autem oportet,an æger cum victu sufficiat perdurare,donec morbus consistat, & nunquid prius ille deficiat, nec posit cum victu perdurare,vel morbus antè deficiat atque hebetescat.Scire etiam oportet,quòd in hoc opere non de omnibus morborum indiciis tractabitur sed de his quæ pertinent ad morbos acutos,vt ipse scripsit lib.3.Progno.38.dicens, Hæc autem dico de morbis acutis & quicunq; fiunt ex ipsis. & in Prog.1.huius libri,Considerare autem oportet hunc in modum in morbis acutis. Videri autem posset alicui artem præsagiendi non versari circa omnia signa acutorũ morborum,sed circa difficilia tantùm,ea videlicet quæ non cuiuis nota esse possunt, vt vult Galen.lib.3.de Diffe.respirationis: dicens, Quæ enim iam morientibus fiunt,ea nullum magnum momentum in prænotionibus habent. Est autem bonorum medicorum opus, non quæ idiotis iam apparent, præsagire, sed quæ ipsos latent, & quum nihil mali æger habere putetur, apparent. Sed tamen id non aduersatur Hipp.qui in hoc volumine signa quædam scribit, quæ ægrum iam moriturum ostendunt,& non nisi in morti proximis apparent.Signa enim omnia tam facilia quàm difficilia cognitu animaduertere tenetur medicus. Verùm si artis suæ dignitatem atque excellentiam ostentare voluerit,non assequetur nominis sui gloriã ex præsagitione eorum quæ pendent ex signis facilimis cognitu, & quæ vulgaribus etiam nota sunt, sed ex aliis altioribus:veluti si ex signis prædixerit mortem futuram, quando apud vulgarium existimationem morbus leuis habebatur. Adde quòd in allegata sentẽtia non omnino prohibet præsagia cognitu facilia, sed ea esse non magni momenti lib.1.de Morb. pop.parte 3.in principio,signa ferè omnia,ex quibus quidpiam licet prænoscere, scribit dicens,Morbos agnoscimus ex communi omnium natura,& cuiusque propria edocti, ex morbo, ægro, ex oblatis & offerente. Ad facilius siquidem & difficilius ex his ex tota constitutione & cœlestium singulari,& vnaquaque regione,& ex consuetudine,& diæta, & ex vitæ institutis, singulisque ætatibus & sermonibus, modisque, & taciturnitate, & imaginationibus, & somnis, & vigiliis, & insomniis, quibus, & quando,vellicationibus, pruritibus,lachrymis ex accefsionibus, deiectionibus vrinis,sputis vomitibus: & quæ,ex quibus,in quos morborum succefsiones,& qui abscessus in perniciosum,aut iudicatorium: sudor,rigor, refrigeratio,tussis,sternutamenta, singultus spiritus, ructus, flatus,silentes, strepentes, sanguinis eruptiones, hæmorrhoides: ex his autem,quæ per hęc sunt consideranda. hęc Hippo.Gal.verò in Cõment. inquit,Sunt hęc sanè prognostica theoremata,quibus docet Hippo.vniuersales scopos,à quibus pręnotiones fieri oportet. Circa hæc ergo & similia versatur liber hic.Quòd tamen liber hic sit Hippo.legitimus,testatur Gal.lib.3.de Mor.pop.par.1.in Cõment.Hermocratis.Accedit ad hoc,quod Celsus loco allegato dixit,& quòd singulas li.sentẽtias Gal.approbat.

Signũ quid.

Modus seruandus ad ferenda præsagia.

Ars prædicendi circa difficilia uersatur.

Signa omnia à quibus prædicimus.

HIPPOCRATIS COI LIBER

PROGNOSTICORVM.

PRAEFATIO.

Medium (mihi videtur) optimum esse prouidentiæ operam dare.

NOVVM videtur Hippocratem vti præfatione ad librum Prognosticorũ, quum id facere in aliis libris rarò assueuerit, properans semper ad ea quæ in libris vtilia sunt: vsu autem vrgente præfationibus vtitur, vt libro de Ratione victus in morbis acutis. Contra Gnidios proœmio vtitur, tribus partibus diuiso à Gal. vt ipse Comment. decimooctauo eiusdem, postquàm duas alias proœmij partes definiuit, inquit, Tertia autẽ proœmij pars, quam hucusque percurrit, ad eam, quæ victum morbis acutis præscribit, spectat artem. Verùm ex hac præfatione dociles reddit animos lectorum, in magnos vsus profuturam artem prædicendi promittens, si medicus ei operam nauauerit. Confutat quoque, eadem præfatione vsus pro partis suæ comprobatione, ac confirmatione, Methodicorum opinionem, qui artem prædicendi futura, aut præsentia, & præterita, quæ sensibus occulta sunt, ad vatem pertinere iudicabant: sicuti & si quis ad Chiromãtiam, aut Necromantiam, aut Physiognomiam, aut Astrologiam iudiciariam idem referret. Præsens Hippo. litera non eget longa expositione nostra: satis enim exponitur à Gale. in præsenti, & longius infrà in longa prefationis enarratione, vbi singulas dictiones, quę obscuræ habentur in Hippo. litera, patefacit lata oratione, prætermissis aliorum, qui diuersimodè senserũt, opinionibus. quod etiam in meis expositionibus circa librum præsentem facere proposui. Hoc siquidem proprium expositoris officium est, singula quæ in scriptura difficilia videntur patefacere, etiam si vera non sint: quod de sententiis Hippo. minimè erit suspicandum. Ne tamen quis ex ignaris, & barbaris, atque ineruditis medicis, & qui sibi ipsis valde placent, aliquãdo aduersus Hippo. obstrepat, ego ex abundanti si quas animaduertero quæstiones Hipp. literam concernentes, eas agitabo, ac breui admodum diluam: quod etiam expositoribus ipsis cõcessum est, vbi causam eorum, quæ in autoris litera continentur, claritatis maioris gratia reddere voluerint. Licet enim Gale. in longa huius præfationis enarratione, par. 6. dicat, Non enim simpliciter dicendum est per enarrationes quicquid nobis videatur verum, sed quod sit secundum sententiam scriptoris, quanquam fuerit falsum. longius tamen progredi licere voluit expositoris officium, lib. 1. de Mor. po. par. 2. Comment. 56. dicens, Tenentibus memoria nobis quòd propriè vocata expositio, in obscuris fiat dictionibus. Iam verò & ex interpretum consuetudine causiloquia obscurè dictorum per abusum expositiones appellamus. Quod nos hoc loco vincentem consuetudinem sequuti facimus, nempe orationem, quæ manifesta est, nullaque indiget expositione, proferentes causas eorum quæ ab ipsa significantur, apertè referre conamur. Et in 1. Comment. librorum de Mor. po. inquit, Cùm interpretum officia duo sint, & vt libri mentem seruent, & lecturos libri commentarios commoda doceant, & reliqua. In præfatione etiam ad librum de Fracturis: Facultas expositionis est, quæcunque in libro obscura sunt, patefacere: demonstrare tamen quod verum est, aut redarguere quod falsum, vel sophisticis argumentis respondere, terminos expositionis excedit. Consueuerunt tamen omnes, vt ita dixerim, commentarios scribentes, & per Iouem, nihil obest huiusmodi modicè tangere: decertare tamen ad extremum vsq; de placitis scribentis, metas egreditur expositionis. Quod ego, etiam in hoc opere, consuetudinem obseruans (vt inquit Gal.) faciam. Nostrum igitur officium aggressus, in hac scriptura duo vocabula obscura habentur. Primum est, Prouidentia, Græcè πρόνοια, quæ eadem est & πρόγνωσις, id est, præcognitio, vt latius patebit in longa enarratione: ad quem locum multa ex hac præfatione remittere oportet, quum ibi à Galeno latè enarrentur, & ego aliàs decreuerim quantum licuerit, non repetere in expositionibus meis quæ à Galeno in commentariis scripta sunt. Significat autem πρόγνωσις, cognitionem futurorum antea quàm sint, aut præsentium, & præteritorum antequam sensibus subiiciantur. Dixi etiam, Operam dare, quoniam Gręca litera habet ἐπιτηδεύειν. Et libro primo de morbis popularibus parte secunda, inquit, λέγειν τὰ προγινόμενα, γινώσκειν τὰ παρέοντα, προλέγειν τὰ ἐσόμενα, μελετᾶν ταῦτα. quod est, Dicere præterita, cognoscere præsentia, prædicere futura, hæc exercere. Et Gal. in Com. inquit, ἐνταῦθα νῦν τὸ, μελετᾶν, ἀντὶ τοῦ ἀσκεῖν, εἶπεν. id est, Hoc in loco, μελετᾶν pro, exercere, dixit modo, μελετᾶν, in illo loco circa præsentia, præterita, & futura, idem est, quod in præsenti loco prouidentiæ: ἐπιτηδεύειν, quod est, circa prouidentiam exerceri, & prouidentiæ operam dare. Admonet tamen Hippocrates tanquam optimum exerceri in prenotionibus: quoniam vsus, qui ab ipso sequentibus prefationis

Expositoris officiũ.

partibus scribuntur, non assequetur qui non fuerit exercitatus, & natura prudens. Hoc secundum etsi hominibus à natura datum sit, non parum circa id proficiunt, qui diligentia, ac cura, attentoque animo singula quæ ægrotantibus euenire solent prospiciunt, antiquorum præceptis ad vnguem seruatis. Qui verò præter id quòd vecors est (quod æstimatiuę facultatis hebetudinem appello) laborem ac studium in euoluendis Hippoc. & Galeni voluminibus detrectat, is venia dignus non est, nec nomen medici meretur, tantum abest vt prognosticorum doctrinam assequatur, aut ipsorum fructum carpat. Verùm in hac artis parte exerceri, sine parte artis diagnostica, est omnino inutile: quoniam tota medicina in Practicam & Theoricam diuisa est, quæ tota scientia appellari potest, & similiter ars: scientia, quoniam habet plures habitus ad vnum scopum dirigentes, qui acquisiti sunt demonstratione propter quid, & à priori: aut demonstratione quia est, à posteriori, siue ab effectu: ars quoque dici potest, quoniam in opus dirigit mediatè, aut immediatè, verùm ad librum artis medicinalis hæc magis spectant. Ad inceptum tamen redeundo, pars medicinæ Theoricæ, cuius theoremata non dirigunt immediatè in aliquod opus, diuisa est in Diagnosticam, & Prognosticam. Diagnostica docet cognitionem elementorum, temperaturarum, humorum, spirituum, facultatum, & actionum, item singulorum membrorum, item rerum omnium non naturalium: vt cibi, potus, somni, vigiliæ, plenitudinis, inanitionis, motus, quietis, aeris, & animi affectionum: item rerum præter naturam, vt morbi causę, & symptomatis. Hæc omnia partim signorum vicem habent, partim signis deprehenduntur: verùm horum speculatio primum locum habet inter partes artis. Prædicere enim quidpiam, aut prænoscendum agnoscere, vel ad curatiuam siue practicam accedere, sine signorum notitia, quam nobis pars diagnostica accommodat, est omnino impossibile, aut inutile. Hanc ob rem Aetius libro 5. capit. 2. inquit, Propositum est autem nobis partem eam, quæ de signis ac notis morborum tractat, primum exponere: nam citra hoc, vt prænoscas, in quid desinit morbus, fieri non potest, vt modus diætæ tibi probè suppetat, & præsertim in acutis, & citum periculum adducentibus morbis. Galen. similiter libr. 1. de Ratione victus in acutis, Comment. 3. inquit, Curatio siquidem ob seipsam à medico exercetur: prænotio autem & dignotio propter curationem. Ex hac sententia colliges ad partem artis curatiuam prognosticam esse necessariam, ac meritò Hippocratem dixisse optimum esse, ei operam dare. Hinc etiam constabit, quòd cùm ad curandum necessum sit prænoscere ea quæ in morbis aut adsunt, aut aderunt: & hęc non assequantur sine notitia rerum naturalium, non naturalium & præter naturam: quod in arte medica primo loco diagnostica est addiscenda, secundò prognostica, tertiò curatiua. Aliæ medicinæ partes scriptę sunt in lib. cui titulus est, Introductorius, seu Medicus, quę sunt quinque, nempe φυσιολογική, id est, naturę rerum contemplatio: αἰτιολογική, id est, causarum notitia: ὑγιεινή, id est, quę sanitatem tuetur: σημειωτική, id est, signorum scientia: θεραπευτική, id est, curatiua. Verùm istę omnes in tribus dictis continentur: nam naturę contemplatio, & causarum notitia, in diagnostica continentur. quę sanitatem tuetur, & quę morbis medetur, in curatiua includuntur. Signorum scientia partim pertinet ad diagnosticam, partim ad prognosticam: quatenus enim notitia signorum nos adducit in cognitionem sanitatis, aut ęgritudinis, aut suarum causarum, diagnostica est: quum tamen ex signorum notia perducimur ad prenoscendum aliquid, ad prognosticam partem artis pertinet. Quòd igitur & tres sint, & diagnostica omnium prima, constat ex Galeno ipsas in hunc modum referente lib. 1. de chirurgi officina. Comment. 1. Inquit enim, Meritò ergo Hippocr. iussit, vt morborum dignotiones, quas recentiores σημειώσεις, id est, significationes, seu notationes appellant, ex similium ac dissimilium consideratione sumamus, ante alia artis opera, quę videlicet & pręcognitione & curatione fiunt.

Medicina practica & theorica.

Diagnost.

Ordo partium artis.

GALENI COMMENTARIVS PRIMVS in Hippoc. Prognost. Laurentio Laurentiano interprete.

PRo præsensione dixisse prouidentiam, perspicuum est. Igitur infert, Præsentiens enim, & prædicens coram ægro. Cæterùm prætexuit operi præfationem vtpote necessariam (quanquam non admodum vtatur præfationibus) ob quosdam medicos, vt par est, qui illius seculo extiterunt, & item nunc sunt, sese nominantes Methodicos, medicorum officium esse dicentes, aut præsentem conseruare sanitatem in bene valentibus, aut reuocare corruptam in ægrotantibus. Vaticinationis verò interesse prædicere futura. Itaq. docet Hippo. ex præfatione quam vsui medicorum præsagia habeantur, oratione in tria capita distincta. Aegri enim parent propensius ac medicus præsentiēdo futura de lōginquo obuiam

obuiam it,& demum crimine vacat internecionis. Porrò voluit vt nihilominus ſalutis cauſa cenſeatur. Sed iam adiiciamus dictionibus ea quibus ſingula capita adſtruat.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte docet Hippoc.vſum fuiſſe hoc vocabulo,πρόνοια, id eſt, prouidentia, loco iſtius,πρόγνωσις,id eſt,præcognitio. Grȩcè enim ſic habetur : ὅτι μὲν αὐτὶ τῆς προγνώσεως εἴρηκε τὴν πρόνοιαν, αὔτικρυς δῆλον, ἐπιφέρων γοῦν φησί, προγνώσκων γάρ, καὶ προλέγων παρὰ τοῖσι νοσέουσι. quod eſt , Quod quidē pro præcognitione dixit,prouidentiam, manifeſtum eſt,inferens igitur dicit,prȩcognoſcens enim,atque prædicens coram ægris.

SECVNDA pars incipit,*Cæterum prætexuit.* in qua cauſam reddit,quare Hippo.vtitur præfatione,licet id rarò efficere ſoleat,nempe ob confutandam opinionem Methodicorum illorum , qui volebant artem prognoſticam potius ad vatem quàm ad medicum pertinere.Tres fuiſſe ſectas medicorum conſtat ex Gal..ib.de ſectis : Empiricorum,Methodicorum , & Rationalium. Empirici non aliter quàm ſolo experimento conſtare medicinam voluerunt,quoniam experimento inuenerunt aliquid , nocumentum aut vtilitatem ægris, aut ſanis attuliſſe, nullius effectus cauſas inquirentes,hanc μνημονευτικὴν,quaſi memoratiuã appellabãt,ob id,quòd Empirici,& obſeruatores artẽ cõſtare vole bãt ex his, quæ euidentia fuerant memoriæ mandata. Hæc tribus viis fuit inuenta, aut fortuna,aut natura , aut imitatione. Natura, vt ſi ſpõte aliqua euacuatio à corpore erũ pat,aut tumor aliquis,quẽ iuuare aut nocere viderint.Caſu & fortuna,vt ſi quis vulneratus fuerit,aut percuſſus, ac inde ſanguis emanauarit,aut aqua bibita ſine medici prȩcepto, ſudauerit,aut venter ſolutus fuerit,aut integrè refrigeratus. Tertia via eſt imitatoria, vbi quod ipſi in quibuſdam viderunt,in aliis quoque fieri præcipiant , & ab hominibus in homines,& à membris in mẽbra, & à medicamentis in medicamẽta faciunt commutationem, indeque theoremata colligunt. Quod igitur ipſi viderunt, αὐτοψίαν appellant : quod ab aliis acceperunt, hiſtoriam. Secunda fuit Methodicorum ſecta, qui cauſarum notitiam nihil ad curationem conferre dicebant,ſed quȩdam vniuerſalia ſolummodo conſiderari præcipiebant : An videlicet morbus ſit adſtrictus, an fluens , an medius.Si igitur corpus adſtrictum eſſet,digerendum : ſi laxum ac fluidum,continendum : ſi medio modo , aliter occurrendum vehementiori malo , aut reſolutioni , aut compreſsioni obuiando. Negligunt autem tanquam inutilia ad curationem , cauſam, ætatem, tempus,regionem, vires ægri,naturam, habitum corporis, & conſuetudinem, diſſectionem quoque inutilem eſſe putabant,vt lib.6.de Mor.cur. inquit Gal. Rationales verò ac dogmatici appellati, quorum princeps fuit Hippocrates , naturam omnem inſpici volunt ægrotantis, morbi,cauſȩ,& eorum quȩ eis accedunt,vt temporis, regionis, ætatis, temperaturȩ hominis, ac patientis particulȩ. Ex euidentibus verò procedit ad occultorum cognitionem : corpora item præcipit diſſecare , & conſtructuram corporum aduertere,itaque elementa,humores, temperaturas,facultates,membra, morborum ſpecies,cauſas,accidentia,regionem, & ſi quid in morbis fuerit diuinum.Dogmatici itaque , qui omnium horum notitiam ſpernunt , merito exiſtimarunt nihil poſſe medicum de morbis prȩnoſcere : qui enim non docet aliud conſiderare quàm adſtrictum , fluens & mixtum , nullo modo poterit peruenire ad cognitionem eorum quæ futura ſunt in morbis , vt quod ad ſalutem , aut mortem finietur, aut citò , aut tardè, aut qua via, ſed vatis potius officium putabant. Hippo. verò qui ſigna omnia animaduertere præcipit , quæ diximus , ac ſignorum ipſorum vires , poterit quoque ſingula prænoſcere certiſsima quadam coniectura, atque ratione, vt in ſequentibus apparebit, multò quoque magis is qui in prȩdicendi arte ſe exercuerit.*Vaticinationis* Grȩcè μαντεος δὲ τὸ προλέγειν τὸ γενησόμενον , id eſt , Vatis verò prȩdicere futurum. μάντις verò vocabulum, poſt alias acceptiones explicatur à Gal.lib.1. de Ratione vict. acutorum Comment.16. dicente , nempe μάντεις vocantur & ἱεροσκόποι & οἰωνισαὶ : & qui appellantur γενεθλιακοὶ ,& qui per coniecturas,& qui per victimas , futura prȩdicunt.

Sectæ medicorum.

Empirici.

Methodici.

Rationales.

IN TERTIA parte,quȩ incipit,*Itaque.*recenſet tria capita in quȩ diuidit totam prȩfationem : nam ȩgri propenſius parent,& medicus malis obuiam it, & mortis ȩgri crimine vacabit. *Porrò voluit.* βούλεται δ᾽ οὐδὲν ἧττον , ὑπάρχειν αὐτῷ τοῦτο , τὸ καὶ τῆς ὑγείας αἴτιον νομίζεσθαι. quod eſt, Vult autem nihilominus ei conducere,quàm vt ſalutis,cauſa cenſeatur. Mens verò Galeni quam Laurentianus ignorauit , eſt, Hippo. voluiſſe tanti facere prædictionem , quanti curationem , ad medicorum æſtimationem , ad quam nihil minus facere videtur prædicere mortem , quàm vt exiſtimetur ab hominibus ſalutis cauſa , licet ægro non parem afferant vtilitatem.

PRAEFATIO.

PRænoſcens enim atque prædicens coram ægris præſentia, præterita, & futura, & quæcunque prætermittunt ægrotantes exponens, credetur magis cognoſcere quæ ad ægrotantes attinent: quare audebunt homines ſeipſos medico committere.

Singularem quandam vtilitatem medico ſequuturam promittit Hippo. in hoc cap. 1. Præfationis, ſi præcognoſcens primò, deinde prædixerit, præſentia, præterita, & futura, & quæcunque æger prætermiſerit, nempe quòd credetur cognoſcere quæ attinent ad ægrotantem: inde quoque æger audebit ſeipſum committere medico, inde etiam alia vtilitas maxima ſequetur, in ſalutem ægri; quoniam vbi ſeipſum medico committat, facilius à morbo liberabitur. Medicus itaq; duo faciens credetur agnoſcere ægritudinem, & quæ attinent ad ipſam, nempe prædicere præſentia, præterita, & quæ æger prætermiſit. Hęc tamen in prima parte prædictionis continentur, hoc eſt, in prędictione pręſentium & præteritorum. Exempli gratia, ſi medicus prædixerit ægro, antequam ab ipſo audiat, ipſum potaſſe frigidam aquam multam pręterita nocte, aut fluxum ventris paſſum fuiſſe. Hippoc. ergo non addidit hæc tanquam alia à pręſentibus & pręteritis, ſed tanquam inter alia digniora, & quæ magis ægrum ducere poſſunt in admirationem omnibus aliis quæ prædicere poteſt medicus. Quum enim talia ab ægro cognita iã eſſent, (de eis namque intelligenda eſt litera Hippoc. non de his quę ab ægro nullatenus cognoſcuntur, vt vult Gal. in Cõment.) reticuerit autem ipſa, aut oblitus eorum, aut quoniam ad ſuę ægritudinis curationem nihil cõferre exiſtimet, aut quoniam ex induſtria cupit medici ſapientiam experiri, ſi interim ipſo tacente medicus tale quidpiam in medium protulerit, meritò admirabilis ac fidus medicus erit, cui ſeipſum concredere non cunctabitur æger. Cognoſcere enim ſe oſtendit ea quæ attinent ad ęgrum. Vnde quoque facile fiet, vt obediens medico breui ſanitatem aſſequatur. Licet hic Hippo. laudet artem prędicendi ob id, quòd medicus prędicat cauſas procatarcticas, aut accidentia euidentia, quæ præceſſerunt, aut adſunt, ipſe tamen ea prædicere non docet: ſed tantùm futura, vt longa enarratione Gal. vult, par. 5. ad finem, dicens, Quod enim cenſuit Hippoc. exercere medicum, quantum in hæc agitur, omiſit, nequaquam indicans quo pacto conueniat præterita, aut præſentia non perſpecta ſenſibus à nobis prænoſci. Quod ipſe obſeruauit in prog 4. huius libri, dicens, Interrogare oportet vigilaueritne homo, vel ventris excrementa vehementer humida fuerint, vel fuerit fame correptus. Gale. tamen in eodem Cõment. id prædicere docet, par. 6. Ratio tamen quare hæc prætermiſerit Hip. eſt, quoniam cognitio præteritorum non confert ægrotanti, ſed tantummodo medico volenti oſtendere artem ſuam. Prædicere verò præſentia, potius ad partem artis diagnoſticam attinet, quàm ad prognoſticam, vt Gal. Comment. 1. huius libri dixit. Sed pręſentium cognitione proprio & ſuo nomine Dignotionem nominare conſueuimus. Galen. verò Comm. 4. huius lib. docet ex pulſu quędam ex præteritis prędicere, verùm Hippo. eam viam prędicendi non eſt aſſequutus in libris ſuis, quia nullam habuit de pulſibus mentionem. Dixi quæ ad ægrotantes attinent, hoc eſt, quæcunq; morbum concernunt, & quæ ad ægrotantes, qua ægrotant, pertinere videntur. Græcè enim habetur τὰ τῶν νοσούντων πράγματα. & Gal. eam partem explicans inquit, τουτέστιν, ὁποῖα πότε τούτους, ἡ κατασκευὴ, τοῦ νοσήματος ὑπάρχει. quod eſt, hoc eſt, qualiſnam morbi apparatus eis inſit. Eadem verò ſunt quæ ad ægrotantem attinent cum morbi apparatu.

Aeger quãdo non omnia narrat.

Cognitio præteritorum ægro inutilis.

GALENI COMMENTARIVS.

Primum caput hac adſtruit oratione: audere dicens homines magis ſe concredere manibus medicoeum, quoties præditiones haudquaquam intercidant. Ita enim efficitur vt æger facile exiſtimet medicum agnoſcere conditionem ægri, id eſt quænam ſit natura morbi. Atque ad hunc modum ſequela texirur demonſtrationis: Ex prædictione exiſtimat æger medicum agnoſcere naturam ægrotationis, ſe exhibet obſequentiorem: ac demum ſe exhibens obſequentiorem, morbo facilius vindicatur. Quæq; infirmi omittunt. Infirmi omittunt non quæ nullo pacto agnoſcunt: quemadmodum nonnulli interpretes inſcitè prodiderunt, ſedes in profundo corporis perpeſſas, aut cauſas, & item affectiones earum: ſed ex cauſis, procatarcticas nomine, id eſt prægreſſas: ex accidentibus autem, ea quæ euidentia circa corpus ſunt, ac ſenſibus vſurpantur. verbi gratia: in pulmonia, maxilla rubicunda. nam quædam horum, infirmi dicere refugiunt. Ergo quæcunque talia per enarrationem infirmi nequaquam dixerunt, ſimulatque audierint à medicis relata, eos optima ratione demirantur. Cæterum quonam modo id fieri onueniat, procedente ſermone docebo.

ANNOTA

In prima parte vtilitatem illam exponit, quæ ex prædictionibus ſequi ſolet, vbi ipſę non fallant: quoniam credet æger medicum morbi ſui apparatum cognoſcere, & ipſius naturam: & qui credit medicum morbi ſui naturam agnoſcere, propenſius paret, & medicus propenſius parentes facilius curat. Vtile igitur eſt prædicere ægro, & medico. *Quoties prædictiones.* Græcè διὰ τὴν τῆς προῤῥήσεος ἐπιτυχίαν. ἕπεται γὰρ ταύτῃ, τὸ πιστεύεσθαι γινώσκειν τὸν ἰατρὸν ἀκριβῶς ἅπαντα τῶν νοσούντων τὰ πράγματα, τουτέστιν ὁποία ποτὲ τούτοις ἡ κατασκευὴ τοῦ νοσήματος ὑπάρχει. Hoc eſt, Propterea quòd inprædicẽdo finẽ eſt aſſequutus: ad id enim ſequitur vt credat medicum exactè cognoſcere omnia quæ ad ægrotantem attinent, hoc eſt, qualíſnam morbi apparatus eis inſit. *Ex prædictione.* Græcè, ὁ ἰατρὸς ἐξ ὧν προλέγει, πιστεύεται γινώσκειν τὴν φύσιν τοῦ νοσήματος. εὐπειθεστέρους ἔχει τοὺς κάμνοντας. ὁ τοὺς κάμνοντας εὐπειθεστέρους ἔχων μᾶλλον ἰᾶται τὰς νόσους. Quod eſt, Medicus ex his quæ prædicit, creditur agnoſcere morbi naturam, & quoniam creditur agnoſcere morbi naturam, obſequentiores habet ægrotantes: qui obſequentiores habet ægrotantes, magis curat morbos.

In ſecunda parte quæ incipit, *Quæq; infirmi.* docet quæ ſunt illa quæ prædicere debet medicus vbi fuerint ab ægro prætermiſſa: non enim prædicere vult medicum ſedes affectas in profundo corpore, licet eas dicere prætermittat æger, neque cauſas earum affectionum, ſed cauſas manifeſtas, præincipientes, & accidentia euidentia. Non enim prætermittit æger quæ nullatenus agnoſcit, vt internas affectiones: neque eas prædicens medicus admirationi erit ægro, veluti ſi dixerit, tu laboras iecoris inflammatione, aut vaſorum plenitudine, aut malorum ſuccorum abundantia: bene tamen ſi dixerit, tu paſſus es profluuium ventris, aut angeris, aut triſtaris, aut amore correptus es. *Quæq; infirmi omittunt,* adde, Enarrans. Græcè enim habetur ἐκδιηγούμενος. Inſcitè abundat. *Ac ſenſibus vſurpantur. Verbi gratia, in pulmonia, maxilla rubicunda, nam quædam horum infirmi dicere refugiunt.* Abundat tota hæc pars, præter id quod in ſe nihil habet verum aut Gal. dignum. Nam etſi verum ſit maxillarum rubedinem eſſe ſignum pulmoniæ, æger tamẽ neque id conſpicit, neque conſpectum fortè in ſpeculo dicere refugeret: neque etiam ad artem prædicendi pertinet, dicere quæ à vulgaribus omnibus deprehenduntur, non aliter quàm ab ipſo medico. Quòd ſi vellet, ex maxillarum rubedine dicere pulmonis affectum, non eſt ad propoſitum: eſt enim pulmo ſedes occulta in corporis profundo & modo non loquitur de huiuſmodi prædictionibus, vt dixit, *Talia,* Grçcè τούτων ex his. *Procedente ſermone.* Comment. 4. libri.

Prætermiſſa prædicenda.

Error tractatoris.

CAP. II. PRAEFATIONIS.

CVrationẽ autem optimè molietur præuidens futura ex præſentibus paſſionibus: omnes nanque languidos ſanare impoſſibile eſt: hoc enim melius eſſet quàm euentura prænoſcere.

In hoc ſecundo capite præfationis ſecundam ſcribit vtilitatem, quæ ſequitur ad artem prænoſcendi: hæc autem eſt, quòd medicus prænoſcens quæ futura ſunt in morbis vbi malum aliquod ſequutum intellexerit, arte præueniet, aut ipſum omnino euitans, aut eius prohibens magnitudinem. Addit etiam rationẽ eius quod dixit in hac prima parte 2. cap. dicens: Nanque omnes languidos impoſsibile eſt ſanare: dixerat enim medicum prudentem optimè moliturum curationem, non ipſum ſanaturũ omnem morbum, quoniam id impoſsibile eſt. Satis igitur factum eſſe putandum eſt, ſi curationem optima via moliatur. Hæc ſecunda vtilitas ſimul cum priore in commodum ægrotantis vergunt: verùm primam nõ aſſequitur, niſi æger mente conſtiterit. Maior enim pars totius vtilitatis ex ægrotantis conſenſu pendet: qui cognita medici ſapientia, ſe obſequentiſsimum præſtat, ac confidentem, & ſperantem: confidentia verò & ſpes de ſalute non parum mouent corpus & animum ad ſanitatem: obedientia verò maximè medico adſtipulatur, ſeruat quoque Hippocr. præceptum, vbi dixit, Oportet autem non ſolùm ſeipſum præbere facientem quæ oportet, ſed ægrotantem: hinc ſequitur primum caput, Egere non tantùm prænotione, ſed & prædictione: præſens verò, ſola eget pręnotione. Tota enim ex mente medici pendet, à qua hæc ſecunda vtilitas in totum procedit, ægro omnino huius rei ignaro, & adhuc ipſo delirante. Inſeruit itaq; quàm maximè ars prænoſcendi ad partẽ artis curatiuam, quæ in ſe prophylacticen comprehendit. Quum enim medicus prænouerit aliquem æſtatis tempore ægrotaturum, ei vere ineunte aut ſanguinem mittes, aut ventrem purgabis. Sic vbi ex vrina alba ac perſpicua in febre acuta intellexerit futuram phrenitidem, optimè molietur curationem, præui-

Ars prænoſcendi ad curationem neceſſaria.

dens ne phrenitis eueniat, aut malum non fit adeò graue. Quòd si ars prænoscendi adeò vtilis est, quosdam morbos omnino prohibere, quosdam verò hebetare ac reprimere eius causa medicus possit, merito amplexanda est, tanquam necessaria: & medici eius ignari arcendi forent ab ægrorum curatione, quam exercent læso animo à corrupta conscientia.

GALENI COMMENTARIVS.

Secundam præsentionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim vbi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri: quosdam prohibebit affectus qui per eam infestare assolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus verò in commune recte prospiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

ANNOTATIO IN GAL, COMMENT.

HIc Commentarius ob eius facilitatem non eget annotatione, præterquam vbi habetur, *Quosdam prohibebit affectus, qui per eam infestare assolent.* Græcè ἔνια μὲν κωλύσει τῶν ἐωθότων αὐτῇ παθημάτων ἀκολουθεῖν, quod est, Quasdā enim passiones prohibebit, earum quæ ad ipsum sequi solent. Constat autem non parum differre, passiones cum aliquo morbo infestare, aut ad ipsum sequi.

CAP. III. PRAEFATIONIS.

QVum autem homines moriantur, ex vi morbi, alij antequam medicum vocent: alij verò adhuc accito statim deficiant: hi quidem diem vnum viuentes, illi verò paulò plus temporis: antequam medicus arte repugnet aduersus vnūquenque morbum, oportet quidem cognoscere talium passionum naturas, quantum superent corporum facultatem: pariter etiam, & si quid diuinum in morbis inest, eius etiam addiscere prouidentiam. Sic enim merito admirabilis ac bonus medicus erit. Etenim quos seruare possibile fuerit, hos poterit rectius custodire, ex longiori tempore præmeditatus circa singula. Et morituros ac saluandos præcognoscens, atque prænuncians, vacabit crimine.

Ad confirmationem duarum vtilitatum prædictarum, proponit quoddam experientia probatum, ad quod duo alia necessariò sequuntur. Et inde concludit præter duas prædictas vtilitates aliam tertiam. Præsupponitur itaque ex ægrotantibus multos mori medico non vocato, & quosdam ipso accito, verùm paulo pòst, ita vt medicus non possit arte vti aduersus morbum. Tanta enim est morbi vis, vt quàm citissimè hominem arripiat, hinc sequuntur duo. Primum, quòd opus est medico, nosse morborum ipsorum naturam quanta sit supra vires ægri. Secundum, quòd si quidpiam diuinum morbis insit, id teneatur addiscere. Suppositum Hippoc. ad id seruiet, vt non tantùm medicus intelligat artem suam non omnibus posse proficere, sed & popularibus notum sit quàm plurimos sine medico mori, & alios non sperantes artis beneficium. Medicus itaque cognoscens quosdam sic mori, vt diximus, tenetur id prædicere: quod tamen non assequetur, nisi morbi magnitudinem & virium robur perpenderit, ac nouerit quantum in huiusmodi ægris morbus superet vires: similiter & si quid diuinum insit in morbis, id est, si quam habeat morbus ex aere dependentiam. Hæc ergo cognoscere tenetur, si rectè prænoscere cupit futurum morborum ipsorum exitum. Qui nanque rectè explorauit vires morbi ac vires ægri, mortem, modum mortis, & horam mortis prædicere poterit. Ad quod non parum confert aeris nos ambientis notitia. Quibus in animo habitis, tanquam ad prænoscendum necessariis, vbi aliquid eorum, quæ futura sunt, prædixerit, duæ præfatæ sequuntur vtilitates, & alia tertia, quæ in præsenti loco superadditur. Admirabilis nanque reddetur medicus: admiratur enim vulgus hominum medicum futura dicentem. Rursus talia præcognoscens, ex longo tempore poterit circa futura mala machinari remedia, quæ aut ipsa, aut eorum magnitudinem deuitent. Tertium etiam sequitur, quòd circa morituros futurum prænuncians vacabit crimine: nihil enim medico imputabitur, vbi ipse præcognoscens mortem, ipsam futuram prænunciauerit familiaribus, & assistentibus. Has tres vtilitates artis prædicendi percurrit Galen. lib. de Constitutione artis medicæ, dicens ἡ μὲν γὰρ πρόγνωσις ἀναίτιον τὸν ἰατρὸν ἀποφαίνει τῶν θανάτων, εὐπειθῆς τε παρέχει τοὺς κάμνοντας, ἐκ πολλῶν τε προδιδάσκει τὸν καιρὸν τῶν βοηθημάτων. Quod est, Prænotio namque medicum ostendit

Artis prædicendi tres utilitates.

vacare

vacare culpa,ac præbet ægros obſequentes,atque multò antè docet auxiliorum opportunitatem : veruntamen etſi ex prædictione hæ ſequantur vtilitates,quæ ab Hippocra. dictæ ſunt,imperiti & minimè exercitati medici non ſine magno dedecore id aſſequi tentabunt. Qui ergo in lib.de Criſibus,&lib. Prognoſticorum non fuerit probè exercitatus,neq; in lib.de Locis paſsis,ſatis eruditus,aut omnino abſtineat à prędictionibus, aut cautè admodum loquatur,vbi ſæpe de morbo & de ægro interrogatus reſpondere cogatur,aut differens prædictionem in ſequentem diem,aut in aliquem ex decretoriis, & tandem cum quibuſdam additis ſententiam ſuam proferens dicat,Sanabitur, niſi in aliquo erratum fuerit, aut ab ipſo,aut à miniſtris : & ſi moriturum exiſtimat, referat ipſum moriturum,niſi interim notas alias meliores præbuerit.Quiſquis verò de ſe bene ſenſerit in prædictis ſufficienter exercitatus, ac natura prudens,liberè admodũ poterit futura prænuntiare. Quæ enim ex regulis Hippo.in hoc libro fiunt prænuntiationes, nunquam fallunt, etſi aliquando (rarò tamen) medicum aberrare in ipſis contingat: quoniam non ſatis nouit omnia quæ ad ægrotantem attinent, aut non admodum attente ſingula ſigna ac ipſorum vires perperpendit. Neque hoc quidpiam detrahit à dignitate artis,vt inquit Galenus lib.3.Cõm.41.Nunquam enim aberrare plus eſt quàm pro captu hominis,quàm minime verò ſolius artificis. Idem etiam vult in longa enarratione,& lib.4.de Ratione vict.in morb.acutis,Cõm.59.vbi vult prædictiones magna ex parte veras eſſe debere,ex medicis autem tantũ vnuſquiſque erit altero admiratione dignior,quantò eius prædictiones minus fallant,prædictionibus alterius.Hippocr. item libr.6.de Morb.popu.par.ſecunda, conſiderare præcipit œconomiam ægri. Si namque homo meticuloſus eſt,cogimur ei adhuc in letalibus morbis ſalutẽ promittere, verùm aſsiſtentibus veritas eſt detegenda:ſi tamen morbus ſalubris fuerit, poterit ſalutẽ prædicere, niſi morbum fallacem eſſe intellexerit. Qui enim (inquit Gale.) in morbis fallacibus ægros plus iuſto alacriores reddunt,triſtitiam ſequentibus aceruant,ipſis cumulatiorem,cùm ſcilicet morbus videatur vel diuturnior,vel deterior,præter medicorum promiſsiones. Sunt præterea pleriquehomines qui perinde atque abſq; periculo ægrotent confidentes,medicis non valde obediunt.

Rarò aberrare nihil detrahit à dignitate artis.

Celſus item lib.2.cap.6.artem prædicẽdi tutatur ab his,qui immeritò ipſam accuſant, quòd nunquam fallat,dicens,Illud interrogari me poſſe ab aliquo ſcio, ſi certa futuræ mortis indicia ſunt. Quomodo interdum deſerti à medicis conualeſcat, quoſdamque fama prodierit in ipſis funeribus reuixiſſe, quinetiam vir iure magni nominis Democritus ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas propoſuit, quibus medici crediſiſſent, adeò illud non relinquit, vt certa aliqua ſigna futuræ mortis eſſent, aduerſus quos ne dicam illud quidẽ quod in vicino ſępe quędam notæ poſitæ non bonos, ſed imperitos medicos decipiunt,quòd Aſclepiades funeri obuius intellexerit quendam viuere qui efferebatur,ne protinus crimen artis eſſet,ſi quod profeſſoris ſit. Illa tamen moderatius ſubiiciam,coniecturalem artem eſſe medicinam,rationemque coniecturæ talem eſſe,vt quum ſępius aliquando reſponderit,interdum tamen fallat nos. Si quid itaque vix in milleſimo corpore aliquando decipit,id notam non habet, quum per innumerabiles homines reſpondeat,idque non in his tantùm quæ peſtifera ſunt,dico, ſed in his quæ ſalutaria:ſiquidem etiam ſpes interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primò fuit,quæq; medendi cauſa reperta ſunt, nonnunquam in peius aliquid conuertunt:neque id euitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum poteſt: ſed eſt tamen medicinæ fides, quę multa ſæpius perque multo plures ægros prodeſt. Neque tamen ignorare oportet in acutis morbis fallaces magis notas eſſe, & ſalutis & mortis. Hanc ſententiam longiorem ad hunc locum tranſtuli, quoniam in fauorem medicorum,qui artem prędicendi exercent,tota ſcripta eſt,qua ſolus Gale.videtur non egere,qui lib.1.de Morb.pop.par.3.Cõm.17.inquit,Vt autẽ cum Deo loquar, nunquam in aliqua prędictione fuimus fraudati. quod etiam libr.1.de Diebus decretoriis de ſe retulit,vbi medicũ admonuit ſigna prius debere integrè cognoſcere antequàm quidpiam prędicat,etiam ſi à vulgaribus inſtanter expetãtur prędictiones. Vult enim vulgus prędictiones tam certas eſſe,quantum à vatibus non expetuntur,quo tempore melius eſſe inquit tacere quàm pronuntiantem falli. Intellectis autem primò notis omnibus, tutò prædicere licebit. Ego ſanè (inquit) ex tali ſecuritate motus nunquã me in lõgo tẽpore eraſſe noui,etſi in primo ſtatim febris initio ſubinde de tota ipſius natura pronũtiauerim.Duo itaque,vt ad inſtitutum redeamus,præcipit Hipp.addiſcere ad has tres vtilitates conſequendas, morbi magnitudinem ad vires facta comparatione, quam ipſe per totum librũ per ſigna cognoſcere docet:& diuinũ contẽplari,quod ipſe θεῖον appellauit. Quid autem ſit iſtud diuinum,ſatis monſtrat Gal.in ſequenti longa enarratione, vbi

Celſus arti prædicendi fauet.

Gal nunquã errauit in prædicẽdo.

aerem nos ambientem esse explicat,atque contra diuersas medicorũ opiniones probat. Et meritò quidem aerem nos ambientem diuinum appellauit, quoniam vulgus aerem qui vsque ad nubes est,cœlum appellat,& ipse 1.de Morb.pop.in secunda aeris constitutione,eodem vsus est vocabulo. Cœlum autem appellare diuinum, non est præter rationem. Inquit itaque loco citato,καὶ οὐρανὸς λελαπαδὴς,καὶ ἐπινέφελος,id est,Cœlum procellosum ac nubilum. Et Galenus in Cõmenta.inquit, Cœlum ex vulgi consuetudine,qui supra nos est,aerem,ad nubium vsque regionem.de quo tamen Hippoc.in præsenti volumine non egit, præterquam breui commendans eius considerationem. lib.3.Progno.38.vbi dixit,Oportet autem impetus morborum populariter grassantium considerare,& non latere tẽporis cõstitutionem. Nonnulli existimarunt Hippocratem nullam doctrinam de ambiente scripsisse in hoc lib.quoniã non confert eius cognitio ad prædicenda quæ futura sunt in morbis acutis, sed falluntur. Ratio enim apud Gale. in longa enarratione sequenti est, ne liber ad magnam perueniret magnitudinem, & quoniam in lib.de Mor.popu.multa scripsit,item 3.Aphorismorum sectione,& libro de Humana natura,& lib.de Aere,aquis & regionibus: ad morbos namq; futuros seruiũt aphorismi,ab vndecimo in quartumdecimum tertiæ sectionis,ad præsentes verò apho. 25.secundæ sectionis. Aestiuæ quartanæ breues sunt,autũnales verò longæ, & maximè quæ hyemem attingunt,quia aphorismus non tantum longis, sed & breuibus morbis accommodatur. Nam Gale.in eius Comment.inquit, Aestiuæ quartanæ non tantum breues sunt,sed & aliæ ægritudines. Præterea lib.3.Comment.38.duo exempla scripsit, ex quibus constat aeris ambientis notitiam conducere ad sudorem,aut fluxũ sanguinis narium futurum in aliquo ex acutis morbis præsagiendum:in præsenti item loco tanquam rem vtilem ad artem prædicẽdi in morb.acutis,de quibus est liber aeris ambientis nos,notitiam commendauit.

Aer ambiẽs cœlũ appellatus.

GALENI COMMENTARIVS.

Hoc sermone,ad duo de prædictis capita in præsentiendo vtilitatis præterea adstruens adiecit tertium: insontem abolitionis crimine fore medicum dicens, quoties conualituros aut morituros ægros prænunciet.Igitur adolescentem medicus quidam nuper incipientem sudare ratione accidentis, dimisit in balneum. tum autem sudoris copia effluente medicus gauisus est: tanquam scrutatus esset exquisitè tempus.paulo post intermortuus æger magna necessariorũ indignatione est. Hactenus fecimus præfationis enarrationem luce illustriorem,præterquam verbum diuinum,breuißimis. quod inquam enarrationis genus congruit iis qui periti sunt circa principia, studentibus vtilitati cõmentariorum. Insuetis verò dictionibus autorũ,aut sequelæ in orationibus ignaris, aut vtilißima contenentibus,diuersantibus etiamnum in cauillis & argutiolis orationum, alius enarrationis modus proprius est,longioribus claudens,quem præterire omnem licebit vtilitati studentibus:in medio relinquentibus librũ, dum ad eam veniamus dictionẽ,cuius tale est initium:Considerare conuenit hunc in modũ per morbos acutos.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte refert Gal.Hippocratẽ addere tertium caput prædictis duobus,nempe quòd medicus morituros prænũtians vacat crimine,& scribit exemplum quoddam ad ostendendam vtilitatem hanc. Quidam enim medicus hominẽ incipientẽ sudare cum animi deliquio in balneum misit,& sudoris copia effluẽte mortuus est,accusabaturq; à familiaribus de mortis crimine (ratione accidentis) Græcè συγκοπτικῶς,id est,cum syncope & animi deliquio,qui sudor iudicatoriis cõtrarius est,vt Gal.3.de Causis symptomatum dixit de sudoribus. Dictum est, ὡς ἀναλυομένης γίνονται τῆς ἕξεως, καὶ καλεῖται τὸ πάθημα συγκοπὴ, τούτῳ δὲ ἐναντία κατάστασίς ἐστι ἐν τοῖς κρισίμοις ἱδρῶσι ἐρρωμένην ἐνδεικνυμένων οὐ διαλυομένην τὴν φύσιν. Id est,Quòd resoluto habitu fiunt,& appellatur passio syncope. Contrarius huic status est in iudiciariis sudoribus ostendentibus non dissolutam,sed robustam facultatem. Non tantũ ergo quòd symptomaticè,id est,in ratione accidentis factus erat sudor,vt legit Laurentianus,sed quòd cum animi deliquio,intelligere oportet. Præterea Aetius lib.5.cap.101. syncopem distinguit ab animi deliquio,& cum syncope sudorem coniungi dicit,qui syncopticus appellatur. *Paulò pòst.* Græcè,μικρὸν δὲ ὕστερον ἀποθανόντος, πρὸς τῶν οἰκείων ὡς αὐτὸς ἀπεκτόνας ἐνεκαλεῖτο. Id est, Paulò pòst autem mortuo,accusabatur à familiaribus ipse tanquã occisor. *Luce illustriorẽ*, abundat, *Breuißimis.* Græcè, διὰ βραχυτάτων ὑπὲρ εἶδος ἐξηγήσεως λόγων ἁρμόττει τοῖς πεπαιδευμένοις μὲν τὰ πρῶτα, σπεύδουσι δὲ ἐπὶ τὸ χρήσιμον τοῦ βιβλίου. quę litera sic legi debet, διὰ βραχυτάτων λόγων, & reliqua.quod sic vertendum:Breuissimis sermonibus,quæ enarrationis species congtuit eruditis circa principia,festinantibus verò ad id quod in libro vtile est. *Quem præterire.* Grçcè, ὃν ὑπερβαίνειν ὅλον ἔξεστι, τοῖς ἐπὶ τὸ χρήσιμον σπεύδουσιν ἐπιλήξασι τὸ μεταξὺ τοῦ βιβλίου, quod est, Quem totum prętermittere licet eis qui nihil ad id quod vtile est properant,relinquentibus quod ad librum vsque continetur.

LON

LONGIOR PRÆFATIONIS GALENI ENARRATIO.

Non secundùm communem autorum consuetudinem videtur Hippocrates vsurpasse Prouidentiæ nomen. Etenim curam & diligentiam ita appellant: quemadmodū Euripides indicauit dicēs, Hæc moriens tamen multum prouidit vt honestè caderet. Quinetiam verbum prouidere, per omnes modos infinitummultitudine est iuxta autorum intellectum, pro eo quod est curam gerere cuiusdā rei, & præparare vtilia. Præterea Prouidentia mundum gubernari, vulgata alioqui apud philosophos & trita quæstio, eam ipsam indicat significationem. At verò Hippocrates non ita: sed de præsensione prouidentiam dixit. Mihi verò videtur non simpliciter, sed à cōmuni quadam significatione secundum vtranque appellationem. Quòd enim videantur quædam antequam fiant, præuidere apud Homerum, & item præuidentiæ vocabulum factum est: & ab ea ipsa præsentire & item præsensio. Quocirca quicquid natura sensibile ratiocinatione peruestigamus, antequam intueamur, præuidere hoc merito dicimus: indicantes verbo vt talia videamus antequam fiant. & ob eam rem, quæ geruntur, si fiant, derepente, contra arbitrium & cogitationem: si consulto, eum prouidentia fieri dicimus. id quod Soloni quoque est proditum, hunc in modum: Interstinguant perpendantq́ iudices Areopagitæ cōueniet, num cædes, vulnus, incendium prouidentia cōmissum sit, & item medicamentum si quis adhibēs interemit. Quinetiam rhetores antiquiores sæpenumero talia verba & nomina vsurpant: in quibus quæ prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea quæ sine vlla consultatione & deliberatione contingunt: verbi gratia, si quis inuitus alterum oblæsit, aut si percussit obiratus, haudquaquam prouidētia extitisse dicunt. Sed si quis multo cogitauit ante aliquid tale committere, & considerauit quo pacto, prouidētia id commissum volunt. Id ergo commune significatur apud autores de prouidētiæ vocabulo, bonarūq́ & malarum gestionum: nec vt quidam existimant, de bonis tantummodo dici assolet. Etenim ea ipsa quæstio, vtrum fortuna quadam regatur mundus, an prouidentia: de communi significatione relata est: quomodo ex opposito fortunæ dilucet. Porrò quidam non fortunam, sed casum aduersum prouidentem diuidunt, idipsum vtraque appellatione significantes. Quinetiam sæpenumero dicitur à philosophis mundum prouidentia gubernari, melioris appellationem adiicientibus, & item optimi: propterea quòd prouidentiæ vocabulum, meliores, deterioresq́ notæ promiscuum faciant. Atqui videtur vt prouidētia ex aduersum dicta fortunæ, non ita dicatur ex significatione communi. Ita enim vocata prouidentia, bonarum functionum tantummodo nominatur. Vniuersi enim prouidentia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidentia secundùm hanc communem significationem dicta est: constat vt ita appelletur ea ratione, quòd aliquid antea fiat quàm videatur. Pari modo præsensionis vocabulum factum est. Si enim quæ sensibus suapte vi & natura vsurpantur, quibusdam peruestigamus indiciis: merito talia dicimus præuidere, perinde quasi videantur antequam fiant. Ita efficitur vt rerum per quæ tria accidant tempora, præsensio censeatur. Vates enim nihilominus demirandus est, qui tanquam præsentia dicat præterita, quæ non vidit ipse: quàm qui futura prænunciet. Pari ratione, qui ea quæ nunc geruntur quidem, antequam videat: nihilominus quàm ille, bonus vates est. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præsentiens & prædicens coram ægro præsentia, præterita, & futura. Eiusdem ergo facultatis interest, præterita quæ non videris, dicere vt extiterint: & item præsentia, atque etiam pòst futura. Vsu verò inter se admodum dissident. futurorū enim præsensio vtilissima est: præteritorum verò inutilis quidem aliis, sed vtilis vni medico, cui libeat artem suam ostentare. Cæterùm hæc quanquam non sint medicinalis propria artis, tamen enarrationi nimium concinunt explicanti in cōmentariis implicitas nominum significationes. Illud ex superabundanti quidem relatum est ad enarrationem, vtile verò ad aliquid aliud, quod quidam dicunt expositores de moribus scriptoris modestiam commendantes, etiam hoc loco dicentis, vt mihi videtur optimum est. Potuit enim dixisse, Medicum vti prouidentia, optimum est. Ipse verò hac quoque parte adiecit verbum, Vt mihi videtur: scripturus quidem huius decreti demonstrationem. At verò quæ Herophili sectatores dixerunt, diuidentes præsensionem à prædictione, non solùm inutilia sunt & impropria significata, sed sophistica & falsa. Atqui videntur rerum discrimina docere, non de significatis institutiones tradere: primum in eo ipso peccantes, quòd nesciant se de significato facere sermonem, non de natura rerum vtilium arti: Sensio enim præsensionis nomine contenta dicitur magna ex parte si firma sit: interdum verò & si quid desit ne firmissima sit, tantisper similiter nominatur. Quocirca nonnunquam cum adiectione dicunt ij qui talia enarrant, interdum exquisitam sensionem, interdum ratam, quandoque firmam, aut etiam perpetuam, ex ipsa adiectione indicantes nequaquam significari semper firmum de nomine sensionis. Pari ratione præsensio duplex est: altera firma: verbi gratia: ab hyeme futurum ver est, à quo æstas, pòst autumnus. nō firma altera, ex quibus Aratus versu cecinit de Luna, Si verò cornu sublimius annuat illi, Vim Boreæ expectes: Austrum, si recta supinat. Ita enim fieri magna ex parte obseruatum est, atqui interdū non ita cōtingit. At verò Herophili astipulatores volunt præsensionē esse firmā & stabilem: prædictionem verò nihil habere istiusmodi. Multa enim prædici dicunt quæ non eueniāt: perinde vt quis possit prædicere ea quæ non præsensit: aut aliud voce eloqui, quàm quod est animo cognitum: quòd si nolint appellare cognitum, prorsus nominent opinatum, ita vt antecedat in animo prædicentis. Sed si non

dicant præsensionem, sed præopinationem, non tamen autores vocant præopinationem : quomodo nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinationem lege sanciant dissidere à præsensione, pariter suadentes hominibus recipere legis sanctionem: aut si id facere non queunt, vocabula rerum secundum consuetudinẽ inaudiant. At verò in consuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & item firmam nominare præsensionem. At fidi medici interest non talia vestigare, sed quo pacto quispiam in ægris prædicendo, ventura, magna ex parte verus sit, raro falsus. Etenim vocula, magna ex parte, singularis quidem est, sed rerum plicas multiformes agnoscit, iuxta maioris minorisq́; rationem. Si quis igitur viginti prædictionibus oberrat semel, interpellauit perpetuitatem: melior tamen est quàm qui bis à fine prædictionis intercidit: rursúsque melior hic est quàm qui ter: quomodo rursus ille quàm qui quater elusus est. Atqui promiscue tribuitur omnibus consequi finem magna ex parte. Talem ergo docendi viam, ex qua auspicatus quispiam sæpius alio consequatur finem, admittere: superuacuã autem in significationibus nominũ operositatem, abalienare & defugere conuenit: quam Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestusq́; erat, subindeq́; à Socrate mordebatur apud Platonem, in cæteris alioqui cõmendandus. Sed non rectè fortasse feci inter initia memorans Herophilum. Præstat enim indicare vera præcepta medicorum iis qui studeant ministeriis artis, neque morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas sophistarum, partim refutando. Rectius enim erit vtilia in his commentariis tantummodo persequi, quærere verò alio volumine, & considerare in maiori ocio, quæcunque Herophilus in præsensiones Hippocratis obloquatur: quæq́; infirmi omittunt enarrans, creditur magis agnoscere ægri conditionem. Oportuit eos qui talia enarrare aggrediuntur, ostendere ipsa re quam ob rem ita scribere audeant. Etenim promptissimum est quicquid libeat, scribere: difficile verò talem indicare contemplationẽ ex qua magna ex parte consequatur finem, dicẽdo ægris non futura solùm, sed etiam antè facta, quibus ipse nequaquam interfuit, & item præsentia circa ægros quæ nõdum audiuit ab eis nec ipse agnouit, quemadmodum nos in iis quæ dicemus erimus merito credendi, quoties operibus ipsis præstruamus contemplationis veritatem. Cæterũ ne cogamur semel atque iterum eadem scribere, nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrandis particulatim dictionibus, satius duxi hæc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinaliũ à nobis per hunc librum dicendis, maxime quia id nondum quispiam fecit ex iis qui librum enarrauerunt, alioqui maxime necessarium. Quod enim censuit Hippocrates exercere medicum, quantum in hæc agitur, omisit, nequaquam indicans quo pacto conueniat præterita aut præsentia non perspecta à nobis sensibus præsentiri. Et si quid in morbis diuinum habetur, illius quoque ediscere prouidentiam. Quidnam sit diuinum illud, cuius fieri admonet præsensionem, inter expositores dissensio est. Nonnulli putant ob iram quandam deorum hominibus accidere morbum, dicuntq́; testimonium huius opinionis, eos qui vocatas scripserunt historias, citra rationis adminiculum, nequaquam indicantes, vtrũ fuerit Hippocrates huius opinionis. quod inquam erat officium boni expositoris. non enim simpliciter dicendum est per enarrationes quicquid nobis videatur verum, sed quod sit secundùm sententiam scriptoris, quanquã fuerit falsum. Constat enim vt Hippocrates nullo suo libro causam ægrotationis in deos refundat, qui & percussos, vndenam ducti veteres ita vocarint, volumine De victu acutorum morborum ostendit. Hic igitur liber confessè verus germanusq́; est. At libro qui est De sacro morbo, multa quoque scripta sunt ad obstirpandam suspicionem eorum qui Deum mittere ægrotationes contendunt. Non igitur comitialem putamus diuinum haberi morbum, neque amoris affectum, id enim credentes quidam scripserunt historiam, depræhendisse Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamen esse nequaquam docuerunt, neque ab Hippocrate, neque ab Erasistrato vocatum, neque ab alio quodam medico amorem. Porrò eos qui gracilenti sint, decoloréśue, aut insomnes, aut febricitantes ex causis amatoriis, illo capite cõplectuntur maiores, quo de causis procartarcticis, id est prægressis cõmemorant. Cùm enim hæ in plura diducantur genera, vnum ex his tristitia est. Tristantur verò hi quidẽ intermortuis liberis, aut necessariis, aut cognatis, aut amicis: illi verò expectantes seipsos vel suos affici, vel etiam patriã omnem fore euersam. Itidem tristantur studiosi pecuniarum priuati pecuniis: vel etiam ambitiosi priuati gloria: & item alij omnes ita afficiuntur. Ex his ergo sunt qui ob amorem tristantur, haudquaquam diuinam perpessi, sed humanam affectionem: nisi quis credat Poëtis: Qui fabulantur dæmonem quendam pusillum, recèns natum, gerentẽ faces ardentes, homines quosdam in hanc agere affectionem. At verò qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quendam cõprobauit affectum, haudquaquam prodidit Hippocratis opinionem. Non enim simpliciter quæcunque causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, sed vbi mirabilia habeantur duntaxat. Quanquam nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorum dierum: vt in commentariis de diebus decretoriis perpensum iam est. Igitur, vt docui, nequaquam memorare conuenit per has commentationes qæucunque prodita perperam sunt: sed quæcunque verisimilia & consentientia videantur. Et ob eam rem quæ ab Herophilo scripta sunt in præsensiones Hippocratis, dilata ad alium locum dissimulabo, idq́; nunc & toto deinceps volumine ipse efficiam: & item cõmoneo faciendum iis qui in tales incidunt cõmentationes, quò minus culpent me multa expositorum errata de cõsilio reticentem. Sed si diligenter lecturi sint quæ à nobis sunt prodita, illa ex seipsis æstiment atque arbitrentur licebit. Ergo omittentes nugas quæ de diuino circumferuntur,

runtur, nitemur ipsi eam rem secundum Hipocratem vestigare. Igitur, vt vnum aliquid ad artẽ medendi attinens, diuinum sit, nec solum ab Hippoc. commendari cognitionem eius, sed etiã ostensam esse, cuius perspicuum est. Scriptor enim deridiculus foret, commendans rei cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare ipsa diuini præcognitio vnum ex iis sit oportet, quæ ab Hippocrate dicta sunt. Itaque soluemus, fidentes iam non aliud haberi id prȩterquã ambientis nos aeris conditionẽ, de qua scripsit in sententiis ita: Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver verò pluuium australeq́, febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorũ difficultates, maxime mulieribus, & iis qui humidam habent naturam. Hæc & alia quæ deinceps sunt prodita, præsensiones sunt eorum quæ in nobis ob circumflui aëris causam infestant: de quibus per sententias breui summa quasi decursu per capita commonuit, sed libro de morbis vulgariis latius docuit, in his verò Prognosticis omisit, quanquã ad huius operis institutũ attineant. Itaque rectius erat quæsiuisse quamobrem dicere supersedit quidnam diuinum habeatur, quàm praue enarrare. Mihi verò videtur ob libri magnitudinem haudquaquam adiecisse huic volumini tractatum De vulgariis morbis. & ob id, simul ac absoluit librum, in calce hæc adscripsit: Oportet impetum morborum vulgariorũ citò considerari: necnon tenere temporis cõditionem. Ergo quàm necesse sit agnoscere medicũ, & si quid aliud attinet ad præsensionũ solertiã, & itẽ genituram morborũ vulgariorũ, indicauit: propriũ verò volumẽ seorsum illis dicauit, per sentẽtias inquã, vt est proditũ, breui summa: libro verò de morbis vulgariis, fusius tractatum excoluit. Quam ob rem nonnulli expositores statim ab hoc opere librũ de morbis vulgariis merito enarrauerũt, & nos similiter faciemus.

ANNOTATIO IN LONGAM PRAEFATIONIS *enarrationem Galeni.*

IN haclonga expositione præfationis singulas partes quæ in præfatione cõtinentur iterum exponit: primò eam in qua dicit, vtile esse medico prouidentiæ operam dare, multas significationes habere dicens vocabulum πρόνοια, id est, prouidentia. Significat nanque diligentiam quæ ad aliquid consequendum apponitur, in quo significato vsus est Euripides eo nomine. Accipit etiam pro eo quod est curam gerere, vt quum philosophi dicunt mundum prouidentia gubernari. Accipitur item pro eo quod est, aliquid videri antequam fit, quemadmodum & πρόγνωσις dicitur de cognitione alicuius rei, antequam appareat. & inde fit, vt quæ repente fiunt, & inconsulto, contraria sint eis, quæ cum prouidentia & prænotione. Dicitur itaque prouidẽtia circa bonas & malas actiones, contra fortunam aut casum distincta: non enim de solis bonis dicitur, vt quidam putabant, quod etiam hìc maximè constat, quod philosophi dicere solent, mundum optimi prouidentia gubernari: quod non esset, nisi de bonis & malis actionibus diceret prouidentia. Sed videtur, inquit, quòd si prouidentia contra fortunam distinguitur, tantùm de bonis sit prouidentia, non de malis. Verùm hæ diuersæ sunt apud homines rhetores & philosophos acceptiones. Id tamen verum est, quòd quemadmodũ prouidentia dicitur de his quæ videntur antequã fiant: ita prænotio de his quæ cognoscũtur quibusdam notis antequam fiant, id est, antequã sensibus subiiciantur. Et ita accipitur in præsenti ab Hippo. *Medicum.* lege vt in principio præfationis. *Quemadmodum Euripides indicauit.* Apud Euripidem Talthybias in Hecuba de Pyrrho loquens, qui Polyxenam gladio confodit, inquit,

ὁ δ' ὃ θέλοντε καὶ θέλων, οἴκτῳ κόρης,
τέμνει σιδήρῳ πνεύματος διαρροάς,
κρουνοὶ δ' ἐχώρουν, ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὅμως
πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν.

Quod est: Ille verò volens ac nolens misertus puellæ, spiritus canales ferro scidit, scaturigines autem fluxerunt: illa tamen moriens adhuc, multũ prȩuidit vt honestè caderet. Huius fœminæ honestatis exemplum seruauit Iulius Cæsar, qui in senatu vulneribus confossus, toga inter crura composita, similiter præuidit vt honestè caderet. Eius meminit lib. de Theriaca ad Pisonem. *Iuxta autorum intellectum.* Græcè, παρὰ τοῖς Ἕλλησι. hoc est apud Græcos. *Et præparare.* Græcè, ἢ παρασκευάζειν ἀεὶ τὸ συμφέρον. hoc est, Vel præparare semper vtile. *Apud philosophos abundat.* *Sed de præsensione.* Græcè, ἀλλά γε ἀντὶ τῆς προγνώσεως εἶπε τὴν πρόνοιαν. quod est, Verùm pro prænotione dixit prouidentiam. *Præsentiret.* Græcè προγνῶναι, καὶ ἡ πρόγνωσις. quod est, Prænoscere, ac prænotio. *Si fiant.* Græcè, τὰ μὲν, hoc est, Hæc quidem. *Si consulto.* Græcè, τὰ δὲ, hoc est, Illa verò. *Dicimus.* Græcè, λέγουσι. hoc est dicunt. Porrò quidam non fortunam, sed casum diuidunt aduersus prouidentiam. An mundus prouidentia gubernetur, an omnia fortuna eueniant, dubium fuit antiquitus apud philosophos, vt habetur apud Plinium lib. 1. naturalis histor. vbi quosdã refert multos Deos credidisse, quibusdã nullum esse Deorum respectum, quosdam, in deos omnia referre, *Casus.*
quosdam in fortunam. Fortuna verò & casus vt ex Aristo. habetur libr. 2. Physicorum *Fortuna.*
cap. 5.

cap.5. Causæ per accidens sunt ob id quòd sunt extra semper, & frequenter, non vt causæ per se, quæ semper aut frequenter tales fiunt: sunt autem in his quæ sunt alicuius gratia: sed differunt, vt inquit cap.6. quoniam omnia quæ à fortuna eueniunt, à casu euenire dicemus, non tamen econtra. Nam quæ belluis & inanimatis fiunt, à casu euenire dicimus, non à fortuna. Empedoclis opinionem fuisse refert cap 18. qui Iouem pluere dicebat, ex necessitate, non vt frumentum augeat. Esset ergo id à casu, non ex Iouis prouidentia, sicuti & quòd dentes anteriores sint ad inscindendum apti: non finis gratia, sed ex materiei necessitate. Si tamen quis velit idē significare casum & fortunam, nihil refert, an de casu, an de fortuna sit quæstio: sufficiet intelligere ea fieri sine prouidentia circa futura. Cicero lib.2. de Natura deorum, ex Zenonis sententia dicit, Ipsius verò mundi natura, quæ omnia complexu suo coercet, & cōtinet, natura non artificiosa solùm, sed plane artifex ab eodem Zenone dicitur consultrix & prouida vtilitatum opportunitatumq; omnium. & infrà, Talis igitur mens mundi quum sit, ob eamque causam, vel prudentia, vel prouidētia appellari rectè possit. Græcè enim πρόνοια dicitur. hæc potissimum prouidet, & in his maximè est occupata, primùm vt mundus quàm aptissimus sit ad permanendum: deinde vt nulla re egeat, maximè autem in eo eximia pulchritudo, atque omnis ornatus sit. Hinc constat Zenonē voluisse mundum prouidentia gubernari, & vsus vocabuli πρόνοια. *Mundum prouidentia*, Græcè, ὁ κόσμος διοικεῖται τῇ τοῦ βελτίστου προνοίᾳ, προστιθέντων αὐτῶν τῇ τοῦ βελτίστου. quod est, Mūdus gubernatur optimi prouidentia. Corrigenda etiam in Græcis codicibus pars, διοικεῖσθαι, scribendum potius, διοικεῖται. *Atqui videtur.* Tota ista litera vsque in illam partem, Ita efficit. trāsposita est in Græcis codicibus: legitur enim εἴπερ οὖν ἡ πρόνοια, κατὰ τὸ κοινὸν εἴρηται, δηλοῖ, ὡς ἄρα τοῦ πρὶν ἔσεσθαι νοεῖν ὀνόμασται: τὴν αὐτὴν δὲ καὶ τὸ τῆς προγνώσεως ὄνομα γένεσιν, ἔχοιεν. ὅσα γὰρ αἰσθητὰ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ὑπάρχοντα φύσιν, ἐκείνων σημείων ἂν εὑρίσκομεν: εἰκότως ταῦτα προνοεῖν φαμὲν, ὡς εἰ καὶ πρὸ τοῦ θεάσασθαι νοεῖν ἔφαμεν, καί μοι δοκεῖ ἡ ἀντιθέτως λεγομένη τῇ τύχῃ πρόνοια, μὴ εἰρῆσθαι κατὰ τὸ κοινὸν σημαινόμενον. ἡ γὰρ οὕτως λεγομένη πρόνοια τῶν ἀγαθῶν λέγεται μόνον. ἡ γὰρ τοῦ παντὸς πρόνοια οὐκ ἔστι κακὸν ἔργον. legerem potius κακῶν ἔργων, vt Laurentianus. Sed tamen ista tota litera legenda est transposita, vt legitur à Laurentiano, ita vt in duas partes diuidatur, prima vsque ad illam partem νοεῖν ἔφαμεν. Secunda pars incipiet, καί μοι δοκεῖ, vsque ad finem, & secūda pars primo loco legatur, ac obseruabitur integra versio Laurentiani præterquam vbi legitur, Antè fiat quàm videatur. Græcè enim habetur πρὶν ἔσεσθαι, hoc est, cognoscatur priusquam sit.

In secunda parte, quæ incipit, ita efficitur. Infert Gal. artē prænoscendi versari circa præsentia, præterita, & futura. Admirabilis enim vates nihilominus ob id quòd refert quæ nō vidit, etiam si præsentia, aut præterita sint, quàm si dicat futura. pari ergo ratione & medicus. Cæterùm non est par vsus natura prænoscere præterita tantummodo, prodest medico volenti ostentare artem suam: cognoscere verò futura atque præsentia prodest ægro ad sanitatis consequutionē meliorem. Inde est quòd Hippoc. in hoc libro nihil scripsit de præteritorum prænotione, neque de præsentium præsagiis: quoniam id ad partem artis diagnosticam pertinet, quatenus & est, & à Gale. dignotio appellatur. *Præsentiens.* Græcè, προγινώσκων γάρ. hoc est, Præcognoscens enim.

In tertia parte quæ incipit (Illud ex superabundanti) partem illam præfationis, (Mihi videtur optimum esse) ad autoris modestiā expositores referre inquit, vt mihi videtur. Græcè, δοκέει μοι ἄριστον εἶν. hoc est, Videtur mihi optimum esse. *Vt mihi videtur.* δοκέει μοι, Mihi videtur.

In Quarta parte quæ incipit (At verò.) Circa primū caput præfationis declarandum, impugnat Herophili sequaces, qui differre voluerūt prænotionē, à prædictione: dixerat enim Hippo. Prænoscens enim atque prædicens. Prænotionem nanque esse dicebant, atque versari circa ea, quæ nunquam fallunt: prædictionē verò circa ea quæ non semper obseruant veritatem volentes, in re ipsa esse differentiam: sed quum neque homines aliud sentiant, & aliud prædicent, neque has vocabulorū diuersas acceptiones vulgus admiserit: melius erit cōmunem seruare consuetudinē, ac medicū ita in prænotionibus exercitari, vt fere semper verus sit & melior, ac sapientior euadet eo, qui sæpius quàm ipse fallitur. abalienare verò sophismata, ac garrulitates Herophili. Vt enim ait Plinius 26. lib. na. hist. Herophilo quidem quanquā subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationē eam paulatim vsu, efficacissimo rerū omniū magistro, peculiariter vtiq; medicinæ ad verba garrulitatemq; descendēte. Sedere namque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quàm ire per solitudines, & quærere herbas, alias aliis diebus anni. In principio similiter lib. Prorrheticon, Herophili sectatores Gal. reprehendit. *Præsensionem.* Græcè πρόγνωσιν. id est, prænotionē. Sic enim corrigi debet, quoties aut præsentiri, aut præsensionem scribit, prænotionem, aut prænoscere. *Aratus versus cecinit de luna.*

Plurima

Empedoclis opinio.

Herophilorum opinio.

Plurimas prænotiones ſcripſit Aratus de lunæ apparentiis,quæ non omnino verę ſunt, ſed magna ex parte. In Phænomenis enim dixit,

εἰ δέ κεν ὀρθὰ κεράων τὸ μετήορον εὖ ἐπινεύῃ, οἱ
Δεῖ δέχθαι Βορέω: ὅτε δ' ὑπτιάωσι, νότοιο.
αὐτὰρ ἐπὴν τριτόωσαν ὅλος περὶ κύκλος ἑλίσσοι
πάντη ἐρευθόμενος, μάλα κεν, τότε χείμερος εἴη.

Quod eſt:Si cornu ſublimis annuat,Boreã expectare oportet: ſi tamen ſupina eſt,Notum.id eſt,Si inferior lunæ cornu ad ſuperiora vergens annuat, Auſter eſt ſperandus. Si verò quum tertiam à coniunctione diem pertranſierit, circulus totus ipſam deuoluens rubens fuerit,tunc fient tempeſtates & procellæ.Vbi ſcribitur μετήορον, Gale.legit μετέωρον:vbi habetur ὑπτιάωσι,in Gal.codicibus legitur malè ὑπτία εἰσι. *Atqui.* Gręcè, καίτοι, id eſt, quamuis. *Singularis.* Græcè, μία,id eſt vna. *Prodicus.*huius fecerat mentionẽ Gale. lib.2.de Naturalibus fa.& li.8.de Placitis Hipp.& Pla.Ipſe quoq; Plato in lib.cui titulus eſt,Meno,aut de virtute,in voce Socratis,Socratem & Gorgiam male fuiſſe eruditos à Prodico refert.Et in dialogo,Hippias maior,ſeu de pulchro,poſt initiũ,Socrates,inquit probe ô Hippia,& ſentire,& loqui mihi videris: vbi Gorgiam repræhendit, & Prodicum ſophiſtam,quòd magnum quæſtum fecerit apud vulgus concionatus,ac diſputãs. *Præcepta medicorum.* ὅτι τάχιστα τοῖς σπεύδουσι ἐπὶ τὰ τῆς τέχνης ἔργα. id eſt, Quàm celerrimè properantibus ad artis opera.

In quinta parte,quæ incipit (quæq; infirmi)legendũ potius,& quæcunq; prætermittunt ægrotantes exponens,credetur magis cognoſcere quæ ad ægrotantes attinent.Admonet medicũ qui tentauerit huiuſmodi librum exponere,vt prius ſe exerceat in prænotionibus & prædictionibus,vt opere poſsit oſtẽdere quæcunque dixerit eorum quæ non vidit:quod ſe facturum promittit in præſenti opere,maximè id faciens in Cõm.4. huius libri,etſi Hipp.nihil prænoſcere doceat circa præſentia & præterita,propter rationem iam dictam. *Oſtendere ipſam.* Græcè ἔργῳ πρότερον ἐπιδειξαμένους αὐτοὺς τολμᾶν, οὕτω γράφειν. id eſt,Ipſos prius operibus oſtendentes,ſic ſcribere aggredi. *Conſulta.* abundat.

In ſexta parte quæ incipit (Et ſi quid morbis)legendũ potius vt in 3.cap.præfationis, Pariter etiam ſi quid diuinum in morbis ineſt,eius etiá addiſcere prouidentiam.Primò repræhendit eos qui malè expoſuerunt id quod Hippo. Diuinum appellauit: quidam enim ob id diuinum dixiſſe putant,quoniam morbos exiſtimabãt hominibus euenire ob iram Deorum,afferentes ad id probandum appellatarum hiſtoriarum autores:non enim ſunt hiſtoriæ,ſed poetarum fabulæ,vt apud Homerum Iliad. α. *Diuinum ad iram Deorũ nõ refertur.*

Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός. ὁ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς
Νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν, ὀλέκοντο δὲ λαοί.

Cùm tamen non omne quod verum nobis videtur,in expoſitionem duci debeat: ſed quod mentem explicat autoris,etſi fuerit falſum.hoc autem non eſſe de mente Hippo. probatur.Primò quoniam βλητοὺς,id eſt,percuſſos,ipſe non retulit ad iram Deorum,de quibus maximè poſſet putari.nam libr.1.de Ratione victus in acutis, ſectione 35.de his loquens quibus ptiſana exhibetur ſputo exiſtente viſcido ac crudo,quorum etiã dolor non ſedatur fomentis,aut miſſo ſanguine,aut ventre purgato, maxime vbi tota vtatur ptiſana,inquit,Non perperã autẽ hos antiqui βλητοὺς,hoc eſt,ſideratos eſſe exiſtimarũt, tum maxime ob id,tum non minime quòd mortuis ipſis latus liuidum, plagæ aliquatenus ſimile videatur.Ob mortis ergo celeritatem atq; ob plagã ſideratos eſſe credebãt: verumtamen cognitam in his inferioribus cauſam ſcripſit Hipp. Secũdò,etiam ſi quis ſacrum morbum in deorum iram referret,non obſeruaret mentem Hippo.qui multis argumentis confutat opinionem eorum,qui morbum comitialem in Deos referebant, lib.de Sacro morb.inquit, De morbo ſacro appellato ſic ſe res habet, nulla re videtur mihi aliis diuinior eſſe morbis,neque ſacratior:verùm naturã habet quam etiam reliqui morbi,vnde fit.Homines verò naturã eius & cauſam diuinam eſſe putauerũt præ inexperientia & admiratione,propterea quòd reliquis morbis nulla re ſimilis eſt,& per inopiam quidam quòd non cognoſcunt, diuinitas ipſi conſeruatur. Per abundantiã verò & parabilẽ modũ ſanationis medentur.Exoluuntur enim aut expiationibus,aut incantamentis. contra quos Hipp.conſequẽter arguit, quia febres tertianæ & quartanæ nihil minus diuinum habere videntur. Item delirantes & inſanientes, & multa importuna facientes abſque manifeſta cauſa,quorum alij plorant,alij vociferantur,alij ſuffocantur, alij dormientes foras exeunt,& delirant,donec expergiſcũtur. quos omnes non minus poſſes diuino morbo apprehenſos dicere. Quod non eſt. Tertiò,quoniam quod de Eraſiſtrato fertur,amorem filij regis depræhendiſſe,diuinum etiam foret,quum tamen ad id neque Hippocr.neque Eraſiſtratus talia retulerint: ad cauſas enim procatarcticas *Sacer morbus in Deorum irã non eſt referendus.*

refertur ab autoribus ea diſpoſitio,per quam aliquis lãguet,aut pallet,& vigilat,ſiue ob amores fœminarum,aut pecuniæ cupiditatem,aut vtcunque conflictetur, atque animo perturbetur. Non ergo diuinum eſt amantem conflictari, ac pallere, quemadmodum neque auarũ cupiditate angi.Eraſiſtratus enim ad filium regis Syriæ (erat is Antiochus rex) curandum adductus,cùm ipſum pallere,vigilare,ac conflictari intelligeret, plures fœminas coràm vocari præcepit, inter quas & nouerca Stratonica nomine regis vxor acceſsit,qua inſpecta mirum,quãtum pulſus ægri fuerit immutatus: quod Eraſiſtratus (qui pulſum inceſſanter tangebat) cùm noſſet,cauſam ægrotãdi regi detexit,quibuſdam habitis apud regem præfationibus: cuius rei mentionem fecit Gal.lib.de Prænotione, vbi de ſe quoque refert fœminam Pyladis amore depræhẽſam cognouiſſe. Cùm enim ipſam ſine febre inueniſſet,in lecto ſe ab accubitu in accubitũ proiiciẽtem,ac vigilãtem inquit,Nam cùm prius noſſem nulla corporis parte mulierem afflictari, verùm animi moleſtia quapiam tantùm conturbari,contigit,vt quo tempore fœminam inſpicerem, illud ipſum quod eſſe ſuſpicabar,mihi cõfirmaretur. Nam quidam tunc è theatro cùm veniſſet,narraſſetq; Pyladem ſaltantem cõſpexiſſe,ſtatim mulieris vultus & faciei color immutatus eſt: quod cùm viderem,brachio manum ſtatim admoui,pulſumque variis modis agitatum inueni,id quod animi perturbati indiciũ eſt.Ecce vbi Gal.Eraſiſtratus quoque à cauſa cognita huiuſmodi affectus originẽ habere intellexerũt, neq; diuinum quidpiam tale exiſtimarunt,niſi quis credat poetis. Poetæ fabulantur Venerem Cupidinem peperiſſe,ac eum depingunt in manibus portantẽ facem ardentem, qua in amorem homines incendit, vt Moſchus inter Græcos, in Eidylio ἔρως δραπέτης. hoc eſt, amor fugitiuus,probe Cupidinẽ depinxit,quod pariter rectè trãſtulit Angelus Politia. lib.7.Epiſto.ex Latinis Vergilius inquit,

Antiochus Syriæ Rex.

Eraſiſtrati ſapientia.

Cupidinis pictura.

Occultum inſpires ignem,fallasq́, veneno.

Naſo in elegia de morte Tibulli,

Ecce puer Veneris fert euerſamq́, pharetram,
Et fractos arcus,& ſine luce facem.

Diuinũ non eſt referendum ad dies decretorios.

Quidam verò fuerunt,qui diuinum in dies decretorios tranſtulerunt,volentes Hippo. commendare notitiam dierum decretoriorum: quoniã horum cauſam Hipp.ignorare credebant:veruntamẽ quàm falſum id ſit,hinc conſtat, quòd non omne id cuius cauſam ignoramus,eſt appellandum diuinum:ſed id quod admirabile habetur. Præter id quòd Hippo.dierum iudicialium cauſam non ignorauit,vt in Commẽtariis de Diebus decretoriis,lib.3.de dieb.decret.de vigeſimo die loquẽs inquit Gal.quare potius iudicet quàm vigeſimus primus, deinde quòd ſeptimana non integris ſeptem diebus conſtet: veluti prius expoſitũ eſt. Nouit hoc quoque Hippo.ſic in opere prognoſtico,inquiens, Hæ igitur acceſsiones per quatuor in viginti auctæ finiuntur. his ſubiungit verbũ huiuſmodi,Supputatio per integros dies nimirum fieri non poteſt,quippe quum nec annus nec menſes ipſi integris diebus numerentur, concludit in fine, aliorum erratis dimiſsis,quia non eſt propoſitum in præſenti opere ea cõfutare,id diuinũ non eſſe aliud quàm aeris nos ambientis conſtitutionem, de qua tertia ſectione Aphoriſmorum egit, & in lib.de Mor.popu.potiſsimum primo. Rectius tamen eſſet quærere, quare de tali diuino mentionem non fecit in hoc libro. Videtur enim id prætermiſiſſe,ne liber ad magnam creſceret magnitudinẽ,& quia in lib.de Mor.popu.& Aphor id percurrit. *Conditionem.* Græcè, κατάστασιν, id eſt,conſtitutionem. *Ergo quàm neceſſe ſit.* Græcè, ὅτι μὲν οὖν χρὴ γινώσκειν τὸν ἰατρὸν ἔπεστι καὶ ἄλλο τῶν εἰς τὰς προγνώσεις διαφερόντων, οὕτως καὶ τὸ περὶ τῆς τῶν ἐπιδημίων νοσημάτων γενέσεως, ἐδήλωσεν. quod eſt, Quòd quidem medico opus ſit cognoſcere morborum populariũ generationem, ſi quid aliud eorum quæ ad prænotionem attinent oſtendit.

PROGNOST. I.

CONſiderare autem oportet hoc modo per morbos acutos:primùm quidem ægri vultum,ſi ſanorũ ſimilis ſit,maximè verò ſuiipſius:ſic enim optimus erit. ſummè autem contrarius ſimili peſsimus eſt.

Liber Prognoſticorũ de morbis acu.eſt.

Morborum diuiſio.

IN præſenti primo prognoſtico antequam viam aliquam prænoſcendi aggrediatur circa morbos acutos verſari,huius libri ſententias proponit,quod etiam repetit libro 3. Prognoſtico 36.dicẽs,Hæc autẽ dico de morbis acutis,& his qui fiũt ex ipſis. Per acutos tamẽ morbos non tantùm eos qui ſimpliciter tales ſunt,intelligere oportet:ſed & acutos ex decidentia,vt in comment.21.huius lib.& cõmentario 1.lib.2.explicat Gale.Ex morbis enim quidam ſunt diutini, quidam breues. Diutini ſunt, qui lento motu vigeſimum diem prætergrediuntur, vt declarabo libro tertio,in expoſitione 26.prognoſtici.

Morb

Morbi breues quidam ſunt acuti,quidam non acuti.Non acuti ſunt, qui ſine periculo finiũtur,ante vigeſimum diem,vt febris diaria.Acuti verò ſunt aut ſimpliciter tales,aut acuti ex decidentia,qui ad quadrageſimum,ſexageſimũ,octogeſimum, & centeſimum, vigeſimum, prorogantur. Ex acutis ſimpliciter,quidam ſunt acuti exactè, qui finiũtur quatuordecim diebus cum periculo. Acutus non exactè finitur ad vigeſimum.Peracuti quidam ſunt exactè tales,quidã non exactè. Exactè tales finiuntur quarto die,aut citius non exactè tales finiuntur à quarto in ſeptimum,vtcunque tamen morbus acutus eſt is cuius motus eſt velox,& cito pericula adueniunt. De acutis igitur eſt liber Prognoſticorum,ſiue ſint ſimpliciter tales,ſiue ex decidentia. Quod ſi quis interrogauerit, quare Hippoc.non ſcripſit viam prædicendi circa morbos diutinos:reſpõdebimus, quoniam morbi diutini non faciunt ſubitas mutationes ad ſalutem,aut mortem,in quibus maximè exitus, ac præſagia ſperantur. Verùm morbi diutini non iudicantur, ſed coctione paulatim finiuntur: non ergo tam vtiles erunt in ipſis prænotiones,Præterea quoniam in longo temporis proceſſu ægri ſæpe errores cõmittunt, quorum cauſa prædictiones fallere ſolent,ac deficere. Præterea quia ex his quæ ſcribuntur ab Hippo.de mor.acutis, & aliis quæ fiunt ex ipſis,poterit medicus plura ad prædictiones circa morbos diutinos transferre. In huiuſmodi itaque morbis præcipit Hippo.vt in primis medicus vultum ægri animaduertat,ac cõparet ipſum dupliciter: aut ſuo ipſius,dũ erat ſanus qui ægrotat: aut ſi ipſum non nouit,ſaltem reliquis ſanis hominibus faciat collationem.Itaque ſi facies ægri ſanis hominibus ſimilis fuerit, non opus habet alia collatione, aut inquiſitione circa faciem. Si tamen ſanis diſsimilis ſit,ipſi ſano comparationẽ faciat,ſi ipſum aliàs nouit: ſin minus,alia ſigna conſiderabit,quæ ſi bona fuerint,cõſtabit faciem illam non eſſe præter naturam. Verùm maioris certitudinis gratia, interrogabit præſentes, & aſsiſtentes,& familiares. nam fortè à natura ſua faciẽ habet reliquis hominibus diſſimilem. ſin minus,tantò erit deterior,quanto propriè diſsimilior fuerit: itaq; maxime contraria,peſsima erit. Incepit Hippo.à facie,& conſequenter ab oculis: quoniã facies atque oculi ſe primùm offerunt medico,& via inquirendi,ſiue fuerit diagnoſtica pars artis medicæ,ſiue prognoſtica à notiſsimis procedere debet, ex quorum notitia venie-mus in cognitionem occultorum. Talis eſt notitia quæ ſumitur ex facie,oculis, naſo, temporibus:quibus cognitis,vbi medicus eorum diſpoſitionẽ,aliis ſanis,& eiſdẽ quum ſani erant,comparauerit:facile cognoſcet quantum ſit id quod præter naturam ei ineſt, quantũ etiam ſecundũ naturam.talem tamen obſeruauit viam procedendi, qualem in lib.de Chirurgiæ officina,vbi ab initio dixit, ἢ ὅμοια ἢ ἀνόμοια ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῶν μεγίστων, ἀπὸ τῶν ῥηΐστων, ἀπὸ τῶν πάντῃ πάντως γιγνωσκομένων. ἃ καὶ ἰδεῖν, καὶ θιγεῖν, καὶ ἀκοῦσαι ἔστι, ἃ καὶ τῇ ὄψει, καὶ τῇ ἁφῇ, καὶ τῇ ἀκοῇ, καὶ τῇ ῥινί, καὶ τῇ γλώσσῃ, καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν αἰσθέσθαι. ἃ καὶ οἷς γιγνωσκόμενα πᾶσιν ἔστι γνῶναι.quod eſt, Vel ſimilia vel diſsimilia à principio à maximis à facillimis,ab his quæ omni via & omni modo cognita ſunt,quæ videre,& tangere, & audire licet,quæ & viſu,& tactu,& auditu,& olfactu,& guſtu,& mente ſentire licet,quæ & quibus cognoſcuntur omnibus licet cognoſcere. Placuit Græcè & Latinè referre ſententiam: eſt enim hoc totius artis medicæ procemium,vt inquit ibidẽ Gal.Quẽadmodum enim partis artis curatiuæ primum principium eſt, Contrariorum contrariis ſunt curationes,à quo omnem curationẽ incipere decet: ita à ſimilibus,& diſsimilibus, pars artis diagnoſtica incipit.Quòd ſi pars diagnoſtica hinc orſa procedit,& diagnoſtica prima eſt partium artis medicæ, conſtat quòd eius procemium totius artis erit principium.quod cõfirmat ſentẽtia Gal.in Cõm.dicẽtis,Non enim ſolùm ex his prænotiones inchoãtur, verùm etiam affectuũ curationes.Hoc obſeruat Hippo.in huius libri initio, incipiens à ſimilibus & diſsimilibus,pręcipiens conſiderare an facies ſimilis ſit ſanorum faciebus,an ſuæ ipſius: non enim vnam tantùm cõparationẽ facere oportet,inquit, ſed duas ad propriã ipſius naturam,& ad communem hominũ ſimilitudinem, ac diſsimilitudinem diſquirendo, quod docuit lib.1.de Morb.pop.par.3.dicens:Morbos agnoſcimus ex cõmuni omnium natura,& cuiuſque propria edocti,id quod ad cõmunem naturam attinet,quod etiam Hippo.in præſenti prognoſtico dixit, ſi ſanorum ſimilis ſit, intelligi debet,vbi non liceat ad propriam naturam facere collationem, quoniã ipſum ſanum non nouimus.Nam vbi licuerit ad propriam naturam comparare,non opus eſt ad cõmunem tranſgredi,quẽadmodũ neque Hippoc.lib.1.de Arti.cùm dixit,Nam, cùm iuſtũ habeãt corpus homines,& manus,& crura,ſano mẽbro vti debemus,ad non ſani, & nõ ſano ad ſani exemplũ.Neque alieni articuli inſpiciendi:alij enim aliis exarticulati, magis natura ſunt,ſed ipſa eius,qui laborat,mẽbra attẽdẽda,ſanúmne ægrotãti diſsimile ſit. Poterit autẽ peritus medicus ex abundanti poſtquã comparauerit ægrũ ad ſeipſum, quum ſanus erat,atque diſsimilem inuenerit,alteram collationem facere, ad cõmunem hominũ naturam,& inueniet an tãtum ſibi ipſi diſsimilis ſit,an & vniuerſæ hominum

Hipp.quare non ſcripſit in morbis diutinis prænotiones.

Ars diagnoſtica & prognoſtica à notioribus incipit.

Artis medicæ primum principium.

Morbos cõparatione cognoſcimus duplici.

naturę.Nam si ita fuerit,summè cõtrarius erit,& ex doctrina huius prognostici,pessima atque exitiosissima erit dispositio. A maximis etiam ac facilimis incœpit Hippocr.sunt autem eadem vt vult Gale.maxima & facillima.Quantò enim aliquid facilius cognitu est, tantò euidentius est, & clarius indicat id quod significare habet: hoc autem est maximum esse in significando.Talis est facies ægri,quam vbi medicus semel inspexerit, facilimè intelliget quod habet significare. Hæc etiam sunt signa, quæ omni via, & omni modo notissima sunt signa, nempe quæ sumuntur à facie, oculis, & naribus, fronte,& auribus,de quibus consequenter Hippo.dicet.Cùm enim,inquit, nasus compressus,oculi caui,ad sensum pertinẽt visus:aures frigidæ, ad tactum:adstricta tempora, aurium lobi inuersi,ad visum & tactum: ad auditum pertinet flatus qui cum sonitu exierit,ac tussis: ad olfactum excrementorum fœtor,de quibus infrà.

GALENI COMMENTARIVS.

Perspicuè indicauit vt hoc libro de morbis agat acutis. Incepit autem ab indiciis quæ in vultu existant: eò quòd in primis appareant, & vim obtineant maximam. Vt hæc igitur in primis appareant,cuiuis perspicuum est.vt autem vim ad præsentiẽdum obtineant maximam,deinceps discas licebit. Atque in primis reuocetur in animum communis totius medicinalis artis præfatio, quam libro κατ' ἰατρεῖον *prætexuit hunc in modum: An similia, an dissimilia sint, statim inter initia considerandum de maximis: de facilimis, ex iis quæ ex toto & vsquequaque accedunt: & quæ contueri licet obtutu, tactu, auditu,lingua, & animo vsurpare. non enim præsensiones solùm ex his, verumetiam curationes affectuum inchoantur. Igitur quonam modo curari debeant affectus,libro de curandi via & ratione,definitum iam est.de præsensione nunc agendum est: remonendumq́,vt intersit præsentiendi artis non solùm futura: sed etiam præterita ac præsentia,ex quibusdam indiciis in corpore inuenire.Sed præsentium cognitionẽ proprio & suo nomine consueuimus nominare denotationem. Itaque considerandum admonet vultum ægroti inter initia,similisne an dissimilis bene valentium sit, sed potissimùm sui. Hoc enim signum secũdùm decreta Hippocratis intelligitur,vt non solùm de communi natura omnium,sed etiam de propria vniuscuiusquè præcepta artis considerentur. Quando enim conferri partes affectas censebat cum beneualentibus,non alienas intueri cõsuebat,sed eius qui affectus sit. Optimus igitur ægri vultus est,quoties similimus sui permaneat. econtrario deterrimus, si quammaximè in contraria vertitur.Ea verò quæ inter optimum & deterrimum habeantur,tua interest considerare finitis extremis.nam si propiora sunt optimo,meliora: si deterrimo propiora, deteriora existunt. media verò inter hæc sunt quæ pari vtrinque intercapedine circumsistuntur. Itaque vultum optimum vno capite complexus indicauit.etenim similimus ei qui secũdùm naturã est,optimus existit:maximè verò contrarium,vtpote nobis nequaquam familiarem,particularibus indiciis explanauit:quorũ singula seorsum aggrediar, prodita deinceps ad hunc modum.*

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte de morbis acutis esse præsentem doctrinam refert.

In secunda parte,quæ incipit (Incœpit autẽ) docet Hipp.à signis,quæ sunt in vultu, incœpisse,quia maximam habẽt vim in significãdo,à quibus in prooemio artis incipere docuerat lib.de Chirurgiæ officina,in principio. *Ex iis quæ ex toto & vsquequaque accedũt, quæ contueri licet,obtutu,tactu,auditu,lingua,& animo vsurpare.* Hæc omnia in Gręcis codicibus non habentur: quæ si haberentur,non aliter essent legenda,quàm vt à me fuerunt adducta in expositione prognostici Græcè & Latinè.

In tertia parte,quæ incipit (Itaq; considerandũ) mentẽ Hipp.exponit,qui sibi ipsi potissimũ cõparari præcipit ægrum,vt intelligamus,quantũ boni aut mali habeat (secundùm decreta Hipp.) lib.1.de articulis.in sentẽtia allegata in expositione prognostici.

In quarta parte,quæ incipit (Itaque vultum) vno capite dicit,vultum optimũ compræhendi: nempe vbi fuerit sibi sano similis,exitiosum verò multis signis sequentibus.

PROGNOST. II.

Erit autem talis nasus gracilis in extremis.

Nasus gracilis. Incepit enarrare quæ pertinent ad faciem exitiosam,quam medici faciem Hipocraticã appellant, ex omnibus his prauis signis constitutam. Primùm est nasus siue gracilis in extremis,siue compressus. Comprimitur autem nasus quoties cutis subiectis cartilaginibus adhæret: quod fit quoties deficiat id quod solet interponi,nempe sanguis,& spiritus. Hæc autem deficiunt,aut quoniã absumuntur,aut quoniam non transmittuntur à membris præcipuis, à quibus hæc transmitti solent,& toti corpori: aliquando etiam quoniam non tantùm non transmittuntur, sed & recurrunt ad præcipuas partes ea, quæ iam fuerant transmissa. Absumuntur à calore vehementi, aut pororum apertione, cum humorum acredine, ac tenuitate, & ob imbecillitatem facultatis: id vult Galenus in Commentario quarto sequenti. Non transmittuntur ob inopiam, cùm videlicet sanguis atque spiritus in præcipuis membris deficiunt, vt iecore & corde.

Recur

Recurrunt, vbi in partibus præcipuis fuerit inflammatio, quæ ſanguinem & ſpiritum ad ſe trahat, veluti cucurbita. Naſus ergo gracilis in extremis, ſiue compreſſus, malum ſignũ eſt: quod poteſt duplici via probari, aut epilogiſmo, aut analogiſmo. Epilogiſmo ab vniuerſalibus & cõmunibus, ſic omne quod eſt naturæ aduerſiſsimũ, eſt peſsimum: naſus cõpreſſus eſt naturæ aduerſiſsimus: ergo peſsimus. Quæ ratio circa omnia quæ præter naturam ſunt, verſari poterit, ac cõmunis ratio erit. Analogiſticè verò probatur, quoniã ex euidẽtibus, quæ oculis apparent, nempe ex cõpreſſo naſo, & facie extenuata, conſtat imbecillitatem adeſſe facultatis, ſolam, aut ſimul cum humorum tenuitate, & cutis raritate. Quod argumentum in morbis acutis validum eſt, vbi id non eueniat à cauſa manifeſta, vt aliqua magna euacuatione, & ſimilibus, de quibus in Cõment. 4. ſequenti dicemus. Naſus ergo talis ſignificat imbecillitatẽ, & imbecillitas adducit corpus in talem diſpoſitionem. Dixi, gracilis in extremis: quoniã Gale. in Com. ſequenti dixit, καὶ μὴν οὐκ ἄλλην τινὰ ὀξεῖαν ὀνομάζομεν ῥῖνα, πλὴν τῆς κατὰ τὸ πέρας ἰσχνῆς. quod eſt, Non alium vocamus naſum ὀξεῖαν, præter eum qui eſt in extremis gracilis.

GALENI COMMENTARIVS.

Malum hoc indicium primum adſcripſit, naſum compreſſum. Sed oportet, vt docuimus, tanquam ad eum qui ſecundũ cuiuſque naturã eſt conferendo conſiderare. nam ſi natura ſimus eſt, naſus prorſus compreſsior apparebit, quemadmodum ſi aquilinus aut etiã ſubrectus eſt. Ita verò conſiderãdum eſt, vt inquantum à naturæ forma receſsit, intantum ipſe prauus exiſtat. Itaque cõpreſſus naſus planè apparet in iis qui longiore morbo extenuãtur, aut labore cõflictantur, aut quouis modo exoluũtur aut animo linquũtur, & itẽ omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogiſmo, cõmuni omniũ hominũ vtens ratione, prauum eſſe indiciũ quod per malã exiſtat affectionem. Cæterũ quænam ſit talis affectio per quam naſus comprimitur, dogmaticæ iam cõtemplationis munus eſt indicare, quam deprehendi tantummodo analogiſmo conueniet. Analogiſmus verò ratio eſt quæ ab euidenti auſpicatur, rei obſcuræ faciens cognitionem. Epilogiſmus verò cõmunis ratio eſt, & omnium aſſenſu conſpecta. Sed primum epilogiſticè de ſingulis conſideremus indiciis. rectius enim erit ex confeſſa communiq́ omnium hominum ratione facere initialem doctrinam, quàm ſtatim inter initia venire ad analogiſmum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet naſum acutum tantum mali ſignificare, quantum à propria natura receſſerit, ad quam collationem facere oportet.

In ſecunda parte, quæ incipit (Itaque compreſſus) refert in quibus diſpoſitionibus talis naſus compreſſus appareat. Ex quibus licet eius malitiam epilogiſmo concludere: quoniam in his, qui admodum male habent, qui à Galeno recenſentur, inuenitur.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterum quænam) ad doctrinam analogiſticã dicit pertinere, docet in quibus diſpoſitionibus & affectibus talis naſus appareat. quod dogmaticæ, id eſt, rationalis eſt contemplationis. *Analogiſmus verò ratio eſt quæ ab euidentia auſpicatur, rei obſcuræ faciens cognitionem. Epilogiſmus verò communis ratio eſt, & omniũ aſſenſu conſpecta.* Omnia hæc abundant, quoniam in Græcis codicibus non habentur, etſi vera ſint. Epilogiſmus itaque argumentũ eſt, quod à ſingularibus procedit ad vniuerſalia, & totum firmatur experimento, quo etiã Empirici vtebãtur. veluti ſi quis volens oxymel competere aduerſus pituitam, id probet, quoniam quotidianis febribus cõuenit, & in tertianis notis, & in comitiali morbo. Analogiſmus verò ratio eſt, quæ à prioribus & vniuerſalioribus procedit, ad inueniendũ aliquod incognitũ, qua via Dogmatici, qui & Rationales appellãtur, medici procedebãt: veluti ſi volẽs quis probare oxymel prædictis morbis cõpetere, ſic procedat: Quod acidũ eſt ac tenuiũ partiũ, id facultatẽ habet attenuãdi, ac diſſecandi: oxymel eſt acidũ tenuiũ partiũ: ergo diſſecat, & attenuat: præterea quod diſſecat & attenuat, cõpetit craſsis, & viſcidis humoribus. Talis eſt pituita, à qua pẽdent prædicti morbi: ergo eis cõpetit. Quòd tamen hæc ſit mens Gal. conſtat, quoniã dixit, Et ob eam rem quis meritò colliget epilogiſmo communi omnium hominum vtens ratione, prauũ eſſe indicium, quod per malã exiſtat affectionem. Idem in Com. ſequẽti. In præſenti namque promittit ſe primùm proceſſurum epilogiſticè, & deinde analogiſticè: poſtquam autem rationem epilogiſticam fecit in Comm. ſequenti, ſtatim procedit ad inquiſitionem cauſarũ eorum, quæ ſcripſit Hippo. Quod eſt analogiſtica (quam promittit) doctrina. Rurſus lib. 4. de ratione vi. in acutis, Comm. 44. inquit, Cur autem purgare eos haud velit, in quibus ſumma eſt cruditas, cauſam recenſuit epilogiſticam, quam recenſere ad eum ſpectat, qui quòd fit ſola citra logicam demonſtrationẽ experientia nouit. Dogmatici autem viri erat docere quam ob cauſam purgantibus ita habentes non coquatur vrina, febriſq́; ſine ſudore, & iudicatione perſeueret. Libr. item de Optima ſecta, dicit, analogiſmũ eſſe cõparationem & præceptionem cauſarũ iuuantium

In latino codice abũdat.

Epilogiſmus.

Analogiſmus.

per similitudinem.Et lib.de Subfiguratione empirica dicit,Empirici enim euidentibus, Dogmatici verò rationi magis innituntur. Pari modo dogmatica ratio hoc ab empirica differt,quòd hæc euidentium rerum, illa occultarum est : quæ vt nomine quoque distinguerentur,rationem quidam empiricam epilogismum,dogmaticam verò analogismum vocitauerunt. Analogismus ergo,& epilogismus non aliter differunt, quàm ratio quæ sumitur à priori, & à causa, & ratio quæ sumitur à posteriori,& effectu.

PROGNOST. III.

OCuli caui,tempora collapsa , aures frigidæ & contractæ,ac lobi earum euersi,& cutis circa frontem dura,circuntensa & arida existens, & color totius faciei chlorus, vel niger,& liuidus,aut plumbeus.

Causæ faciei exitiosæ duæ in summa. Horum omnium signorũ causas adeo clarè scribit Gal.in Cõm.vt non egeant nostra expositione. Causæ tamẽ omnes in summa ad duas reduci possunt,nempe ad calorem absumentẽ tanquã efficientem,& ad frigiditatem,quæ inde cõsequitur,& quæ singulas partes in caloris defectu occupat.Intemperies verò omnis quum tantam infert corpori alterationem,vt spiritum resoluat,& solidorũ membrorũ temperaturã subuertat , languidam efficiet facultatem in essentia : quoniam eius robur in qualitate temperamenti solidorũ membrorũ consistit,tum etiam in spiritibus, vt inquit Gal.lib.12.de Mor.cur. Sed cùm essentia virium,quibus regitur corpus,tum in spiritu,tum in solidorũ corporum temperamẽto consistit.Et lib.1.de Mor.popu.par.2.Cõm.46.robur facultatis refert *Facu.robur.* ad temperamentũ solidorũ membrorum,& temperiẽ ipsorum ad elementorũ symmetriam. Imbecillitas facultatis quæ sequitur spirituũ resolutionem, aliquando ex inopia sanguinis ac eius distẽperamento pendet,à quo spiritus,sicuti ab aere,fouetur.spiritum ergo resolui,ac reparari facilè cõtingit,solidorũ autem membrorũ temperaturã subuersam non facilè:subuertitur autẽ in longis morbis paulatim,in morbis etiam acutis nonnunquam ob vehementiã caloris absumẽtis,ac permutantis. De essentia facultatis lib.3. progno.7.in expositione latius loquar.nunc verò satis est intellexisse nimiam caliditatem absumẽdo faciem dictam ab Hipp.facere posse,& imbecillitatẽ facultatis in essentia ostendere, ob spirituum & solidorum membrorũ cõsumptionem. Quoties verò calor naturalis paruus est,non extenditur ad extrema membra,sed ipsa à frigore occupantur. Inde est,quòd ea quę in facie,quam depinxit Hip.apparent, nonnunquã ad calorẽ consumentem,ac colliquantẽ referuntur,nonnunquã verò ad frigiditatem.Lib.tamen 12.de Mor.cur.de febre loquens,quam syncope concomitatur frequeter,nisi sedulo medicus aduertat,tales ægros facile in faciem,quã depinxit Hippo.incidere,inquit,Nasus acutus *Causæ faciei exitiosæ.* oculi caui,si multũ excernant,vigilent,contristentur,non cito nutriantur. & subiungit, Non solùm autem extenuatis,ad eum modum spiritu horũ & sanguine digestio sæpe incidere assueuit , sed etiam expultrice vi per vniuersam corporis molẽ immoderatius concitata,id quod incidere maximè ex imbecillitate retẽtricis solet. Sequitur ergo,non tantùm hanc fieri faciẽ à calore,aut frigore,sed ab irritatione expultricis facultatis,simul & ab imbecillitate retentricis. Verũtamen hæc omnia ad temperamentũ reduci debent. Nam facultas expultrix ab humorũ acredine irritatur, acredo autem ipsorum à nimio calore fit:imbecillitas etiam retẽtricis facultatis non aliter facit spirituũ & membrorum occultã resolutionem,quàm vbi nõ retineat quod expultrix excernit, maximè quoniã in morbis acutis nõ alia via efficitur retentrix,quæ est in habitu totius corporis,lãguida quàm ob nimiam pororum apertionem,quæ etiam à calore fit poros magnificante,aut cutim attenuãte. Quòd si velit quis pertinaciter tenere propter calorem & frigiditatem esse tertiam causam,& quartã,quæ hanc faciẽ efficiant,nempe expultricis irritationem, & retentricis imbecillitatem,non inficiabimur.Oculi caui itaque fient immodicè resolutis humoribus tunicas oculorum & ipsarum ambitum exteriorem implẽtibus:accedit *Oculi caui.* ad id quòd ex sententia Platonis,Empedoclis,& Gal.oculus est de natura ignis, & spiritus,qui in ipso continetur,ignis naturã repræsentat,qui à calore resolutus oculos minores reddit,ac inde cauos,quod est,eorum cauitates non impleri. Tempora item col- *Tempora collapsa.* lapsa fiunt,quoties cutis ossi capitis hæret.quod fit resoluta carne musculorũ temporũ, quos medici crotaphitas,& mastitiras appellant,vt dicemus circa progn.17.huius libri. Aures refrigerantur,ac inuertuntur earum lobi,quoniã calor absumẽs refrigerat, atque exiccat,& ex siccitate fiũt cõtractiones,quales sunt in neruis cõuulsiones ex inanitione. Contra hanc Hippo.sententiam obiiciendum videtur.Nam lib.2. de Ratione victus in mor.acu.sectione 24.de his qui cibũ bis die sumere consueuerunt,inquit,Oculi cauantur,quę tamen dispositio non est lethalis:quandoquidem plurimi ex eis non moriũtur. Malè igitur modo inter lethales dispositiones annumerat cauos oculos.Ad hanc ratio-

nem

nem Antonius Musa Brasauolus respondet loco citato, cauitatem oculorum in libr. Prog. esse intelligendam profundam & magnam. illam verò de qua loquitur in lib.de Ratione victus,esse paruam. Addit etiam in lib.Prog.multa alia signa coniungi ad malitiam significandam, simul cum cauitate oculorum. Verùm vtraque responsio extra mentem Hippo.est. Primum quoniam in hoc prognostico Hippoc. de cauis oculis loquitur simpliciter, non de admodum cauis.quoniam loquitur de his qui apparent intra tertium diem, vt constat ex prognostico sequenti: & caui admodum non apparent ante tertium, vt constat ex Galeno in Comment.6. sequenti. vbi dixit,Itaque tumentium oculorum accidens, inter initia quoque fatigat ægrotationis,maximeque vomentibus ex copia ingesti vini cibique: caui verò admodum oculi nequaquam fiunt. Secundum etiam falsum est,quoniam sola cauitas oculorum si ante tertium diem apparuisset ob malitiam ægrotationis, lethale signum esset. Ratio tamen quare cauitas oculorum, de qua loquitur Hippo.2.de Ratione victus in acutis,non est lethalis, ea est, quoniam fit ob inopiam alimenti, non ob morbi malitiam. Quod autem ea cauitas, quæ ob alimenti inopiam fit, lethalis non existimetur ab Hippo. constat ex progn. sequenti, cùm inquit, Interrogare oportet vigilaueritne homo, vel venter vehementer solutus fuerit, vel fames ipsum oppresserit. & si quidem aliquid horum confessus fuerit,minus malum esse existimabit.Fit etiam ab immodico calore cutis circa frontem dura, circuntensa,arida.Non tantùm id verum habet apud Gal.in Comment.de cute circa frontem, sed & de cuti omni circa totum vultum.id est quod Paulus lib.2.cap.4. dixit,quum vultum exitiosum appellauit neruosum. Quoties enim facies extenuatur,& cutis tota circa ipsam,dura, ac sicca redditur, ac decolorata, meritò facies neruosa appellabitur:accedit ad id quòd cutis ipsa ex fibris neruorum sensui inseruientium contexta est. Circa hanc partem aduertendum maximè, quòd calor qui absumendo sanguinem & spiritum, quæ continentur in facie, reddit cutim faciei aridam, ac tensam, antequam tantam inducat siccitatem, cutim ipsam reddit laxam, atque rugosam. cuius contrarium efficit causa humectans,atque reficiens talem consumptionem.Primò nanque cutim reddit tensam, deinde verò laxam, & mollem. Itaque contrariæ causæ eosdem efficiunt effectus, contraria tamen via. Nam causa exiccans, & causa humectans atque reficiens molliunt siue laxant, atque intendunt cutim:verùm causa exiccans primùm laxat, deinde intendit: causa verò humectans atque reficiens, primùm intendit, deinde laxat. Quod Hippo. ipse testatur lib.6.de Morb. pop.par.3. dicens, Extenuatio omnis cutim laxat, deinde circumtendit, recreatio contraria. Ratio est quæ ex Gal. in Com.sumitur. Quum enim corpus inaniri incipit,primùm resoluuntur, aut manifesta euacuatione humores & spiritus euacuantur:quibus euacuatis cutis rugosa & laxa redditur: quòd si euacuatio amplius durauerit, solidorum substantia colliquabitur,& absumetur,quo tempore cutis circuntendetur, quòd etiam in vtribus humore plenis contingit. Vbi enim euacuetur humor intus contentus,rugosi redduntur: si tamen ipsis igni aut soli applicitis aliquid de sua propria substantia absumatur, duri reddentur, ac tensi. Quoties ergo aliquis ægrotat, solet cutis laxior reddi, humoribus euacuatis, aut manifestis,aut sensum effugientibus euacuationibus. Cutis autem ipsa dura,ac circuntensa non fiet, donec causa dissoluens, ipsa etiam solida membra tentauerit: quod in hac facie, quam depinxit Hippo.euenit:ad tantam enim siccitatem ac consumptionem deuentum est, vt iam occupet solida membra, & cutim ipsam, quæ non rugosa, sed circumtensa apparet. Contrarium euenire in refectionibus, hinc constat, quòd in refectionibus primùm recreatur sanguis,& spiritus,implentes cutim:cutis autem plena,tensa redditur, neque amplius rugosa manet. Distenditur enim non aliter,quàm vtres aqua pleni. Quoniam tamen nondum solida membra humectantur,sed posterius,inde est quòd cutis ipsa adhuc dura manet in refectionibus,post morbos,ac consumptiones, donec post humidorum refectionem solida quoque reficiantur, quod postremo loco fit: quum autem reficiuntur, humectantur omnia simul, & cutis, ac inde relaxatur. Ad finem Hippoc. colorem depinxit in quatuor species diuidens: aut enim apparebit chlorus, aut niger, aut liuidus, aut plumbeus. Chlorum quidem dixi, quoniam non est Latinum vocabulum quod significet simul viridem ac pallidum colorem, quemadmodum χλωρὸν Græcum. quòd autem hos duos colores significet, refert Galen. in Comment.4. lib. 2. de Rat. vict. acut. & infrà Comment. 22. apud Laurentianum duo tantùm colores habentur, nempe chlorus, quem ipse viridem dixit, & niger. In Græcis tamen codicibus præter hæc etiam habetur κατπέλιὸν ἢ μολυβδώδες, quod est, & liuidus aut plumbeus. De chloro itaque colore Galen.in Comment. agit, & infrà agemus circa progn. 2.& 47. lib.2. De liuido colore constat ipsum demortuam significare

Musæ error.

Facies exitiosa neruosa est.

Cutis antequã tẽdatur laxa fit.

Colores faciei exitiosi.

Liuidus color.

facultatem vitalem. Lib.namque 2. Comment. octauo, postquam Hippoc. duo signa lethalia scripserat, quorum alterum pertinebat ad animalem facultatem, nempe corpus graue esse: & alterum quod pertinet ad vitalem, quod est vngues ac digitos liuere inquit Gale. Non simpliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo, & sine vlla cunctatione: propterea quòd vtriusque intermortuæ facultatis signa appareant. Et 7. sect.aphor.Comment.2. de liuido colore loquens, inquit, Non enim in mediocribus ossium læsionibus, sed fortibus pictulaginibus, talis species coloris circunstantibus aduenit carnibus, extincto in eis scilicet calore natiuo: color est similis moris, quæ integram maturitatem nondum sunt assequuta, sed prope accedunt. Qualis etiam in partibus percussis solet relinqui dolore sedato, plumbeus color, qui in initio febris quotidianæ solet apparere in facie & labiis: liuido similis fere est, & in significando pariter, nigro. Nam color ipse plumbeus ad liuidum & nigrum inclinat, vt 12. de Morb.cu.inquit Gale. de colore faciei eorum qui delinqunt animo, ob crassos, ac frigidos humores: nonnullis etiam ad nigrius, aut liuidius, quos quidem medici plumbei corporis appellant. Sic enim habetur in Græco codice μολυβδοχρῶτος.

Plumbeus color.

Color niger.

De nigro tamen colore dubitandum videtur. Nam Gale. in Comment. nigrum colorem damnat, quoniam sanguine fit refrigerato, cùm tamen non tantùm ad frigiditatem, sed ad calorem referri possit. Non tantùm enim frigus congelans, nigram reddit aliquam particulam, sed & calor adurẽs vt constat in humidis omnibus cùm adurũtur, antequam in cinerem transeant: item carbones ex lignis fiunt vstis, & fuligo nigra est: & in humano corpore gangrene ex magnis fiunt inflammationibus, in quibus pars demortua nigrescit. Præterea Galen. in 21. Comment. lib. 2. inquit, Siquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem, qua ratione sanguis quoque nigrescit congestis globis, & quicquid extinguitur in plenum refrigeratum, aut propter exuperantẽ calorem. Etenim sanguis rursum trahit nigrorem, si crematur, quemadmodum alia omnia corpora, & qui diutius in sole morantur æstiuo nigri redduntur. Non ergo ad vnicam tantùm frigiditatem referri debet vultus color niger. Ad quæ respondetur, quòd niger color, qui in ægris apparet factus ex adustione, nõ significat cutis ipsius adustionẽ sed humorum qui intra cutem continentur. Nam in viuentibus maximè sanis color quidam floridus apparet in cuti, qui sanguinis & spirituũ splendorem innatum ostẽdit. Cum igitur sanguis ob nimiã refrigerationem splendorem amiserit, talis fiet qualis qui in exterioribus concrescit, ac nigrum ostendit colorem, vt in facie quã Hippo. depinxit. Calor etiam vrendo nigrum colorem efficere posset, non tamen in facie eius qui acuto morbo laborat. Nam in ipso à calore vehementi humores omnes & spiritus qui in facie continebantur dissipantur, postea verò remisso admodum calore à frigore succedente sanguis superueniens amittens splendorem turbidus, opacus ac niger redditur, cutim quoque nigram ostendit. Quòd si quando calor nigram aliquam reddat particulam, vt in gangrænis, id euenit humore in eo loco detento, ac ibidem assato, non vt in prædicta facie resoluto. Aethiopum cutis nigra est, partim ob calorem ambientis, qui ipsam assare potest, ac vrere: partim quia alimentum ac ipsam perueniens assatur. Nigri etiam quidam fiunt ob id quòd in ipsis calor humores vrit, quorum fuligo cuti hæret, & alimentum quod ad ipsam cutim alendam deuenit, similiter præassatum transmittitur: hinc omnes obiectiones facile diluuntur. Calor enim febrilis in morbis acutis non assat, aut vrit humores vultus, sed ipsos simul cum spiritu per cutis poros discutit, ac resoluit. Aliter autem fiet, si quando aut cutis vreretur, aut humores, qui in parte aliqua continentur. Tali enim via nigrum colorem à colore fieri posse, non est negandum.

GALENI COMMENTARIVS.

Haec quoque indicia omnia circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animæ defectionibus: & multò magis in morte. Epilogistica enim ratio facilima est, vt dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationem. subieci enim statim ab initio, id quod confessum, conspectúmque est, vt maximè contraria naturæ, exitiosa, similia verò salutis indicia habeantur. Itaque hæc à nobis de eis epilogisticè dicta sint. nam post exquisita ratione de omni eorum natura considerabimus. Fiunt ergo tales affectiones, aut ob aliquam causam consumentem, & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatẽ natiui caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis queat partes: sed in visceribus solis exiguus obseruetur. Porrò huic scilicet comitatur affectui, vt non præterea affluat ad extremas corporis partes tantum sanguinis, aut spiritus, quantum antea affluebat habentibus per naturam, & ob eam rem, in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquidò ap-

paret. Cùm enim partes osseæ, & item carnosæ, & humidiores inter se adiunctæ sint: tum autem osseæ persistant similes, propter terrestrem substantiam: carnosæ verò humidioresque consumantur facile, & collabantur in eas, ob inopiam spiritus, & sanguinis: facilimus cognitu affectus est. Nasi enim circa solas pinnulas nomine, substantia carnosa: subsiduum verò omne osseum est. Merito igitur quoties pars carnosa consumpta, aut vacuata considat, extremum eius tenue redditur: pari modo quoties vehementer refrigeratur: quod iam defunctis accidit. Stipata enim per refrigerationem substantia carnosarum partium, gracilentus in summis meritò redditur. Non enim alium quendam nasum vocamus compressum, quàm qui gracilentus in summis existat. Igitur ad hunc modum nasus compressus apparet. Caui præterea fiunt oculi propter eas ipsas causas: sed quantò humidiores molliorésque summo naso sunt, tanto citius cauantur. Quinetiam spiritus animalis copiam participant, & item caloris non parum habent: quibus deficientibus, meritò contrahuntur. Id verò, cauum oculorum est. Tempora similiter astringuntur: propterea quòd sola reliqui capitis musculos habeant, quos nominant à temporibus crotaphitas: reliquum verò caput omne prorsus carne vacat. Aures frigidæ, & contractæ, quia cartilagineæ, carne vacant, exangues habentur. Itaque celerrimè refrigescunt, vt quæ suapte natura ad affectum instructiores, paratiorésque sint. Sed quam ob rem fibræ earum versæ sunt? An quia molliorem obtinent substãtiam, non quemadmodum subsiduum omne, quòd inquam tenuis cartilago exquisite est tenuiore intecta cute? Quam ob rem de prædictis causis fibræ extenuantur, vertuntur, siccantur, stipantur: ita verò affectæ retrouersus tenduntur magis ad originem præbentium illis sensum neruorum. Etenim conuelli, cunctis corrigiis exiccatis, commune est: proprium verò vnicuique in corpore parti, est illo verti, & conuelli potius, vbi innexorum ei neruorum initium est. Id enim in digitis planè intueri licet. si enim intimus tendo ab aliqua causa afficiatur, digiti perspicuè inflectuntur: si extimus, attenduntur. Cæterùm ob eam ipsam siccitatem, stipationémque, cutis omnis circa vultum omnem duriuscula apparet & intenta. Affectus verò manifestius apparet circa frontem: quia carnosa substantia tenuior hac in parte cuti subtenditur. De prædictis verò causis carnosa natura afficitur magis, quàm quæ cutis institutione consistit. At verò coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat: vtpote sanguine refrigerato: quemadmodum vbi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior verò, quoties in chloron, id est, viride fuerit. Veteres enim assolent ita nominare nonnunquam pallidum colorem, interdum, vt plerique, brasicam & lactucam chloros, id est, virides nominant. qui quidem color nigrior est, quàm rubidus: est etiam tanquam initium quoddam nigri, liuidíque, quem frigus perinde quasi nigrum effecit. Quocirca vultus, in quo omnia prædicta habentur, exitiosus meritò nominatur, isq; per morbos longiores sæpenumero videtur. Rarò verò inter initia apparet: & ob eam rem cum maximo periculo est: vt qui nullam abs tempore causam habeat. Longo enim interposito tempore consumi corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquaquam mirabile est. Inter initia verò, præsertim acuti morbi, prorsus exitiosum censetur: nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Cæterum quænam committere causæ eam rem possint ipse procedente dictione docebit, Nunc verò rem adiiciendam, quam videtur Hippocrates omisisse, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum non admodum exitiosum est: ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum per sententias indicauit. Per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori: quàm quibus non competit aliqua ex his ratione.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte omnia quæ in progn. continentur, vnica comprobat ratione epilogistica, quæ ab effectu procedit. Omne quod est naturę maximè contrariũ, pessimũ est: hæc est facies naturę maximè cõtraria: ergo pessima. Minor probatur, quoniã hæc facies in animi defectionibus, morbis longis, & in mortuis, & morti proximis inuenitur.

Secvnda pars incipit (Fiunt ergo) in hac parte docet vno duorum modorum euenire tales dispositiones in facie aut corruptis ac colliquatis iis quæ cõtinentur in facie, nempe partibus carnosis, aut ob nimium defectum caloris, cuius causa nihil potest ad extrema transmitti. Absumptio ergo contentorum inter cutim & ossa subiecta, & compressio à frigore facta, nasum in extremis gracilentum efficiunt. *Consumentem*. Græcè *συντήκουσαν*, id est, colliquantem, à verbo *συντήκω*, quod colliquo est, & in liquidam substantiam conuerto. Laurentianus verò sæpe sic transtulit vocabulum, sed malè: non enim idem est colliquari, & consumi. Nam vbi aliquid insensibiliter discutiatur, consumi dicetur, non autem colliquari: absumi enim possunt ligna, & in humano corpore ossa, & reliqua solida membra, liquari tamen non possunt, quod est in liquidam ac fluidam substantiam conuerti. Arist. lib. 4. Mete. cap. 7. inquit, Ligna verò terræ sunt & aeris, quæ recolliquari ac mollescere nequeunt. Et Gal. lib. 10. de Mor. cu. ad finem, de febribus colliquantibus loquens, inquit, Siquidem quoad materiam vberem habent, hanc colliquant, vbi illis tum adeps, tum caro mollis deficit, duras & ægre liquabiles

carnes ſiccant,à quibus propter ſiccitatem nihil defluit. Hinc igitur clarè conſtat, quòd id quod colliquatur, in ſubſtantiam fluidam vertitur, quo modo vſus eſt vocabulo Hom.ὀδυσ.τ.de Penelope maritum alloquente, inquiens,

Τῆς δ' ἄρ' ἀκουούσης ῥέε δάκρυα, τήκετο δὲ χρώς,
ὡς δὲ χιὼν κατατήκετ' ἐν ἀκροπόλοισιν ὄρεσσιν. quod eſt, Ipſa verò

audiente fluebant lacrymæ, ac liquabatur corpus, quemadmodum nix colliquatur in ſummitatibus montium.

In tertia parte quæ incipit (Caui præterea) reddit cauſam quare oculi excauantur, nempe quoniam humores & ſpiritus reſoluuntur.

In quarta parte,quæ incipit(Tēpora)reddit cauſam,quare tēpora fuerint collapſa.

Aures frig. In quinta parte,quæ incipit(Aures frigidę)reddit cauſam, quare aures refrigerantur, ac lobi ipſarum inuertuntur.quarum primum ad frigiditatem ſecundum,ad ſiccitatem refert.Poſſet tamen quis obiicere:ſi enim verum eſt quod Gal.inquit,aures celerimè refrigerari, non erit admodum mala ſignificatio, quæ ſumitur ex aurium refrigeratione: quoniam quod celerrime efficitur,, non æget magna cauſa,ad hoc vt fiat.ſed non obuiat,quoniam non infertur magnum adeſſe malum, quoniam aures refrigerantur. Sed quoniam cum acuta febre tales fiunt, quod indicat tantùm caloris defectum, vt ad extrema extendi non poſsit, neque etiam febrilis ipſe.

In ſexta parte, quæ incipit (Cæterum ob eam ipſam) cauſam ſcribit: quare cutis circa frontem tenditur, quod ad ariditatem refert.& quia caro frontis minor eſt,& quia à calore præter naturam caro magis patitur quàm cutis.

In ſeptima parte,quæ incipit (At verò) peſsimam dicit eſſe mutationem coloris faciei ad nigrum ob refrigerationem, quemadmodum ſanguini in exterioribus concreto euenit.Chlorus autem non eſt adeò malus: eſt enim veluti via ad nigrum.*Id eſt viride fuerit.* abundat. præter id quòd non explicatur bene chlori ſignificatio per viride: quandoquidem vt Gal.inquit,pallidum & viridem colorem ſignificat.

In octaua parte,quæ incipit (Quocirca) concludit hanc faciem ſæpenumeto apparere in longis morbis,rarò verò in acutis, maximè inter initia. Quare fit exitioſam eſſe quoties apparuerit,& non ob cauſam aliquam præincipientem,de quibus prog.ſequēti.

In nona parte,quæ incipit (Nunc verò) addit quod ab Hippo.hoc in loco prætermiſſum eſt. nempe, ætatem, regionem, anni tempus, eſſe conſideranda. Quemadmodum enim in longis morbis talem faciem effici non eſt mirandum: ita neque in regione frigida, aut ætate ſenectutis. Verùm id alibi notauerat Hipp.nempe 24.apho.2.ſect. vbi dixit,In morbis minus periclitantur ægrotantes,quorum propriæ naturæ,&c.

PROGNOST. III.

SI igitur in principio morbi talis fuerit facies,& nullo modo poſſibile fuerit aliis ſignis coniectari:interrogare oportet vigilaueritne homo:aut venter vehementer ſolutus fuerit, aut fames ipſum oppreſſerit: & ſi quidem aliquid horum confeſſus fuerit, minus malum eſſe exiſtimabit. iudicantur autem hæc per diem & noctem, ſi ob has manifeſtas cauſas facies talis fuerit.Si tamen nihil horum eſſe dixerit, neque in prædicto tempore conſtiterit, noſſe oportet hoc ſignum lethale eſſe.

Facies exitioſæ à cauſa externa. Quantum differant vires ſignorum vbi à cauſis euenerint diuerſis,ex præſenti progno.docet Hippo. quod in omnibus aliis ſignis obſeruabitur. Vnum enim & idem ſignum vbi à cauſa procatarctica habuit originem, parum periculi adeſſe oſtendit: vbi tamen ſine tali cauſa factum, mortem ſignificat, veluti facies prædicta, vbi talis apparuerit inter initia morbi, hoc eſt, in tribus primis diebus & ex vi morbi talis fuerit, lethale ſignum eſt, vbi verò non,ſed ob cauſam aliquam manifeſtam,aliam ab ipſo morbo, minus periculum in morbo oſtendet. Ad diſtinguendum tamen an æger ſit in tali periculo conſtitutus, alia ſigna à facie ſunt conſideranda, ſi apparuerint: ſi verò alia ſigna non apparuerint, ſed cogimur ex tali facie coniecturam accipere, cùm talis à cauſa manifeſta euenire poſsit, id prius erit diſtinguendum, interrogante medico an æger *Facies exitioſa.* uigilauerit, an inediam paſſus fuerit, vel magnum ventris profluuium. Si namque aliquod horum fuerit in cauſa, non admodum exitioſa eſt diſpoſitio. Si tamen nihil horum paſſus fuerit,lethalis eſt diſpoſitio,quæ indicat nobis talem faciem ex malitia morbi eueniſſe.Si in principio morbi talis facies fuerit,dixit,per principium intelligens triū dierum primorum ſpatium, quod in ſequenti clarius conſtabit.Quòd ſi talis facies in

longo

longo temporis processu appareret, non significaret magnum malum: quandoquidem morbus non admodum vehemens plurimis diebus infestans talem faciem efficere potest. Si tamen intra trium dierum spatium id efficiat, causam celeriter absumentem ostendit. quod enim causa debilis longo tempore efficit, fortis breui efficiet. Secundò addit, si non fuerit posśibile ex aliis signis coniecturam accipere, ad prædicendum quidpiam de salute aut morte ægri: sed tantum ex signis, quæ sunt in facie, interrogare oportet an vigilauerit, & reliqua. Contra hoc videtur quod scripsit lib.3.prog.8. quæ verò breuisśimo temporis spatio iudicari debēt, facilè cognoscuntur, maximas enim habent à principio differentias. Si ergo maximas habent differentias à principio, ita vt illi, qui quarto die iudicādi sint, primo die notas eius, quod futurum est, præbeant. Et in hoc loco Hippo. de morbis acutis loquitur, vt in prognost. præcedenti. Male dixit modò, si alia signa non apparuerint: apparebunt enim necessariò. Sed intelligendum Hippo. non velle dicere alia signa à facie nunquam apparere, sed si non appareant. Quoniam aliquando non apparent, & aliquando apparent, sed quæ nihil certi habent indicare: aliquando verò apparent ac certum aliquid indicant. In morbis nanque, qui intra primum quaternarium finiuntur, apparent, ac certum significant, in morbis tamen acutis, qui ad decimumquartum diem prorogantur, in primis tribus diebus signa alia forte non apparebunt, aut si quæ appareant, non erunt ex certis; veluti, sitis, accubitus non bonus, capitis dolor, & similia. Adde quod quamplurimi morbi acuti primis diebus incedunt lento motu, in quibus vbi talis facies apparuerit, intra spatium trium dierum, non licebit ex aliis signis scrutari, sed tantùm ex his, quæ in facie apparent. Vbi itaque non apparuerint, inquit in parte 3. Hippo. interrogare oportet vigilaueritne homo, & reliqua. nam si alia signa apparerent, quæ simul cum tali facie, morbi malitiam ostenderent, non cogeretur medicus quidpiam interrogare, sed morbi malitiam intelligere fuisse causam: si tamen ipsa non apparent, interrogandus est æger. Interrogare pręcepit circa causas primitiuas: quia ipse nō docet in pręsenti libro pṙedicere pręterita, maximè quoniā ad prædicendum aliquod eorum de quibus interrogare præcipit, oportet pulsuum habere notitiam, vt inquit Gale. in Comment. & ipse in suis operibus de pulsibus non docuerat, vt inquit Galen. lib.1. de differentiis pulf. Omnium itaque quorum ad nos memoria peruenit, princeps Hippoc. nomen pulsus litteris prodidit, atque artis quam amplectitur non videtur ignarus esse, tamen hanc partem artis reliquit intactam. & 3. de crisibus cap. vltimo inquit, Sed signa ex pulsibus sumpta Hippo. vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est exequutus. Tria itaque sunt, quæ medicus interrogare debet, an vigilauerit homo, an aluus vehementer fuerit soluta, an fuerit fame oppressus, per quæ omnes causas manifestas intellexit Hippo. Per vigiliam enim, vt vult Gal. tristitiam etiam intellexit, siue quamuis animi perturbationem. Nam & 12. de Morb.cur. tristitia vna est ex causis, quæ citò faciem istam afferre possunt, præter id quòd huiusmodi symptomata vigiliam adducunt. Per alui solutionem, omnem immodicam euacuationem, de manifestis intellexit. Dixit etiam Hippo. λιμώδεες τὶ ἔχει αὐτὸν. hoc est, vel aliquis alimenti defectus ipsum obsederit. Hoc enim loco fames non significat appetitum ad alimentum, neque tristem ventriculi sensationem, sed inopiam aut voluntariam abstinentiam, vt in apho. 16. sect.2. vbi dixit, Vbi fames, laborandum non est. Etsi Hippoc. præcipiat ægrum interrogari de singulis causis primitiuis: Gal. vnum eorum dici posse, aut vnum ex duobus, aut vnum è tribus, credit, vt constat ex Comment. Id enim est, cuius causa credit æger medicum agnoscere, quæ attinent ad ipsum: quoniam enarrat quæ æger omittit, veluti aut inediam, aut vigiliam, aut ventris fluxum. Quod si interrogante medico aliquid horum æger fateatur, minus periculi imminet, quàm vbi nihil ipsorum concesserit. Cæterum non omnino est sine periculo, quoniam etsi ob causam aliquam ex prædictis euenerit, satis malum est, quum adest simul cum acuto morbo: quandoquidem talis facies sine resolutione magna non fiet. Quum tamen id fassus est æger, adhuc aduertendum est, quoniam posśibile est aliquid horum præcesśisse, & ægrum in maximo periculo esse constitutum: quoniam adhuc vi morbi potest fieri, vt æger in talem habitum incidat, ob malitiam morbi, non ob fluxum ventris, quamuis ipsum passus sit: quo tempore diē ac noctem expectare docet: per id enim tempus iudicabitur. Quòd si intra id tempus finiatur, signum est ab illa causa manifesta habuisse originem: sin minus, non ab ipsa, sed à morbi malitia, atque eam faciem lethalem esse. videtur in contrarium posse adduci: non enim necessum est, si talis affectio euenit ob aliquam ex causis manifestis, quòd id iudicetur per diem & noctem: quoniam vbi morbi malitia coad iuuet, non restituetur facies ægri: quæ igitur erit via ad id deprehendendum, vbi am- borum

Signa alia ab his quæ sunt in facie an appareant in principio.

Hippo. pulsuum doctrinam prætermit. si

Tristitia faciem efficit exitiosam.

Fames.

Facies exitiosa intra diem & noctem indicatur.

borum causa euenerit talis facies? Rursus, contra Galen. qui in Comment. inquit de causis eius faciei loquens: Si verò ex affectione in corpore, aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Vbi enim eueniat talis facies, à morbi vehementia, simul & ab aliqua de causis manifestis: cessante causa manifesta posibile est ipsam meliorem fieri: vbi enim malum à duabus causis fit, altera cessante, minuetur malum. Siue ergo à morbi vehementia fiat, siue à causa manifesta, continget ægrum in meliorem transire dispositionem intra diem & noctem. hæc tamen non tollunt veritatem sententiæ Hippo. nec Gale. doctrinam. Vbi enim aliquis passus fuerit ab aliqua de præfatis causis manifestis, si intra diem & noctem reficitur, malum ea causa ortum habuit: si tamen nō reficitur, id efficit morbi vehementiam, aut se sola, aut simul cum causa manifesta. primum sine aliqua distinctione dici potest, æger intra diei & noctis spatium refectus est. ergo morbus non est talis faciei causa. Nam si morbus causa non est, cessante manifesta causa reficietur. si tamen non reficitur, distinguendum, aut intra diem & noctem peior euadit, aut nihilo melior: si peior, fere nihil mali ad causam manifestam referri debet, sed totum ad morbi vehementiam: si tamen nihilo melior redditur, non tamen processit in deterius, quadantenus etiam ab ipsa causa manifesta originem habuit. Ad id verò quod adduximus contra Hippo. dico quòd vbi à morbi malitia similiter eueniat, non restituetur ægri facies. Quod tamen dixit Hippo, intra diem & noctem iudicari: id est verum: quoniam intra id spatium cognoscetur an à sola causa manifesta euenerit: quoniam si ita fuerit, reficietur. Ad aliud contra Galenum dico, quòd vbi duæ causæ coniunguntur, nempe manifesta, & morbus, si causa manifesta cessauerit, non tamen reficietur, quoniam morbi malitia, quæ etiam est in causa, prauam illam dispositionem conseruare valebit, ac refectionem impedire. Libro tertio de Diebus decretoriis, argumentum scribit Gale. contra id quod dixit Hippoc. hanc dispositionem vbi à causa manifesta facta sit, iudicari per diem & noctem: inde enim sequetur aliquem morbum in prima die iudicari, cùm tamen apud ipsum primus ex iudicatoriis sit tertius. Verùm tali ratione vtentes repræhendendi sunt, quoniam non nouerunt, inquit, quòd κρίνεται, id est, iudicatur, dictum est, ὡς ἐπὶ τῷ δοκιμάζεται, καὶ ἀναγνωρίζεται. id est, loco eius quod est, probatur, ac cognoscitur. Dixi manifestas causas, quoniam Græcè habetur προφάσιας. & Galen. lib. 2. Comment. 6. inquit, προφάσεις assueuit Hippo. nominare manifestas causas, quas tamen Hippo. manifestas appellauit Gale. in comment. in part. 4. externas nominauit, dicens, περὶ δὲ τῶν ἔξωθεν αἰτίων. id est, de causis externis. Explicat autem eas famem, vigiliam, ventris fluxum. sicuti & lib. 3. Comment. 23. angorem ac solicitudinem, appellauit causas exteriores, non ob aliud, nisi quoniam extra morbum sunt, etsi non extra corpus. Ad finem igitur inquit, Si nullum horum esse dixerit, neque prædicto tempore constiterit, signum lethale est: ac si dixerit, si causa manifesta non præcesserit, aut vbi præcesserit non consistat, ac reficiatur facies, lethalis est nota. Significatur enim tanta morbi vehementia vt posit intra triduū tantam efficere colliquationem, quantam alij morbi longo tempore efficere solent. Quòd etiam æger breuissimo tempore in eam incidat dispositionem, admodum languidam significat facultatem, vt Hippoc. dixerat apho. 28. lib. 2. Febricitantium non omnino leuiter permanere corpus, nihil minui, aut plusquam ratio postulat contabescere, malum: illud enim morbi longitudinem, hoc verò facultatis imbecillitatem significat. Quod enim hic intra spatium trium dierum siue in principio dixit, si talis facies apparuerit, hoc est, cum naso gracili, oculis cauis, & reliquis in apho. dixit, extenuari ac contabescere plusquam ratio postulat. In primis namque statim diebus talia fieri, plus est quàm ratio postulat, quæ sumitur ex temporis spatio. Quod autem in aphorismo dixit, de febribus non omnino leuibus, idem est, & quod in proposito de morbis acutis loquitur. Quod autē in Comment. præcedentis prognostici Gal. dicit talem faciem euenire ex imbecillitate facultatis, & à causa colliquante, ac corrumpente, dixit in Comment. aphorismi, non esse vnam causam, quam Hippo. scripsit immodicæ extenuationis, scilicet imbecillitatem facultatis: sed etiam humorum tenuitatem, & cutis raritatem. Quæ causa in idem concidit cum causa colliquante, ac corrumpente, quæ humores extenuat: cutis verò raritas, accidit, vt ab ipso calore febrili fiat: quod si fiat, ad causam ipsam colliquantem reducetur, eritque vnica causa in specie quæ humores colliquat, & quæ eos extenuat, & cutim rarefacit. Idem etiam voluit libro 2. de Ratione vict. acu. Comment. 47. vbi postquam scripsit causas manifestas quæ facultatem reddunt languidam in essentia, addit, Omnes igitur hæ virium offensæ ex manifestis quidem fiunt causis: sed aliæ ex non manifestis, vt quando absque manifesta euacuatione, vel vigiliis, vel inedia, vel oris ventriculi sensu, ægri ad talem subtrahuntur affectionem corporis, qualem in prognostico circa initium scripsit Hippo. inquiens: Naris acuta, oculi caui, collapsa tempora, & quæ deinceps

Causæ manifestæ externæ.

Causæ faciei exitiosæ.

ceps ſunt. Nam hæc corporis cõditio fit quidem & ob vigilias, & ob excretionẽ quandam, quæ multa ſit, & ob inediam fit quoque & abſque his, cùm ſcilicet corporis humores tenues fuerint, & febris calor acris. nam euaporantur qui ita extenuantur per inſenſibilẽ euacuatioẽ. Imbecillitas ergo facultatis, aliquãdo antecedit has inſenſibiles reſolutiones, & eſt imbecillitas retẽtricis, ſequitur autẽ ſemper ipſas immodicas euacuationes.

GALENI COMMENT.

SVmmè exitialis, & inſanabilis morbus eſt, per quem ſtatim inter initia vultus exitioſus ſine exteriori cauſa extitit. Minori verò cum periculo eſt, ſi propter aliquam cauſam euidentem acciderit: verbi gratia, propter vehementem inſomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Præſtaret enim nec ex his cauſis quidem nimium exolui vires inter initia ægrotationis. Minori verò cum periculo eſt, quoties ob aliquã talem cauſam extiterit, non ob maleficentiã ægrotationis. Sed quænã ſit affectio corporis, in qua talis vultus efficitur ſtatim primis diebus, perſpicuè breuibus tibi iam explicabo. Vbi debilitas detentoriæ in animalibus facultatis pariter ſit, atque humores tenuiores, cum febre calida: præ debilitate excernitur ſubinde aliquid inuiſibile, propter paruitatem extra cutem, vtpote tenuioribus humoribus effluentibus. At verò febris etiam magis conſumit tenuiſsimos humores: minus verò tenues extenuat, ita vt nunquàm vacuatio deſinat, ſed ſimiletur cõtinuis vomitionibus, aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus. Verùm intereſt, quòd eæ ſenſibiles ſunt: ea verò, quã nunc commemoraui, præ tenuitate fluoris inuiſibilis eſt. Talis ergo nequaquàm conſiſtit vultus in morbo pituitoſo, quemadmodũ nec in plethorico, propter exuperantiã ſanguinis. Sed inopiã potius eſſe oportet in corpore, & dolorẽ præuenire, & angorẽ: ex his enim humor colligitur bilioſus. At verò ſi terra calida ſit, & anni tempus æſtiuũ, & cõditio calida, ſiccaq́ue, tunc ſanè tali affectione prahendi hominem vel promptius eſt, potiſsimũ quoties bilioſior fuerit ex natura. Quinetiam nonnulli facilè diſcutiuntur, atque difflantur. alij verò os ventriculi debile habẽt. quæ omnia quoties ſimul cõcurrunt, tale corpus propenſiſsimè prahendi poteſt affectione, quæ vultũ exitioſum cõmittat. Si igitur hæc quiſpiã agnoſcit: non ſolùm præſenſionẽ, ſed etiã curationẽ poterit inuenire, habẽs intẽtionẽ firmare vires vẽtriculo idoneis alimẽtis. Sed hæc nõ parũ extra itineris propoſitum dicta ſunt. De cauſis exterioribus conſiderandũ exquiſitius eſt. Hæ ſunt (quarũ ipſe nominatim habuit mentionẽ) fames, inſomnia, fluor alui. Quibus adiicias licebit ſimilia horum, vacuationem immodicam ſanguinis è naribus, aut vulua, aut mariſcis, aut vulnere, aut quouis alio modo. Et item mæſtitiam vehementẽ, quæ quibus libeat cauſis conſtiterit. Sed forſan recta ratione aliquis dicet hanc dictam eſſe ab Hippocrate poteſtate in ſermone, qui eſt de inſomnia. accidit enim inſomnia etiam ob alias cauſas: accidit etiã propter mæſtitiam: ita vt inſomnia vniuerſalior ſit, quàm mæſtitia: & ob id continere eam meritò dicetur. Itidem aluus admodũ fluens, exemplũ tibi cuiuſuis immodicæ euacuationis erit. Si igitur diligẽter verſeris in operibus artis, peritusq́ue ſis circa vniuſcuiuſque rei formã, ſæpenumero apparebit cauſa, quæ talem vultũ committat. Signa verò earum dictu difficilia ſunt: & ob eam rem tradere ea ſermone, quãquàm plerique nouerint medicorum, refugiunt. Sed omnia propriis, & ſuis locis à nobis explanata iam ſunt. Quapropter ipſe quoque poſtquàm didiceris ea, poteris interdum ingreſſus ad ægrum pronunciare de cauſa, quæ talem vultũ commiſit: ſed potiſsimum vbi præcedentem omnẽ victus rationem noueris ægri: conſiderans præterea de tẽperamento eius, & multò magis vbi peritiã habeas de motu arteriarũ, præterea & qualitate febris. Subiiciamus enim aliquem, gratia exempli, tempore æſtiuo, per conditionem calidam, & ſiccã, bilioſum ex natura adoleſcentem ex conflictatione, inopia, & mæſtitia, incepiſſe ægrotare: ſitq́ue calor eius, tangendi ſenſum admodum mordens: & vrina bilioſa, & pulſus virium indicans debilitatem: ſuſpicare hunc talẽ in relata fore conditione, ob quam vultum cito ſit habiturus exitioſum, niſi congrue nutriri anticipet. Itaque ſi non ſint talia circa ægrũ, neque præceſſerint, neque primo die, vel ſecundo exiſtãt: tertio verò ingrediẽti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hippocrate eſt: ſcias hunc propter aliquam cauſam exteriorem ita affectum. Igitur apud te conſiderabis quidnam potius in eo extiterit, num ſecretio aliqua multa, an inſomnia. Ex inopia enim non erit talis vniuerſim, niſi præuenerint talia in morbo, qualia dicta iam ſunt, atque ex natura fuerit talis, qualis dictus eſt. Si igitur pridie videas ægrum, haudquaquã latebit multam fore ſpontinam ſecretionem. firmiſsima enim eius indicia habentur, quæ à nobis in commentariis de Indicationibus, & item libr. de Præſagiis ex pulſibus explanata iam ſunt. Quapropter licebit ſtatim aſpicienti hominẽ, definire vehementem extitiſſe inſomniam. etenim videbis oculos eius admodũ ſqualidos: qui non propter euidentes & immodicas euacuationes, perinde vt propter inſomniam tales redduntur. Porrò videbis palpebras reſurgere difficulter, & item talem habere farmulam in conniuendo, atque etiam & inſtabiles haberi, quales per ſomnum obſtupidum (ita enim Coma interpretor) exiſtunt. Quinetiam vbi nunc primum tibi appareat æger, antea verò nullo pacto eum perſpexeris: talia ſigna, atque ea quæ ex pulſibus percipiuntur, aliquàm indicabunt diſcretionem. Per immodicas enim excretiones ſeruabit aliquod adhuc (quanquam exiguum ſit) indiciũ formulæ, ſignificans eas. per inſomniam verò chordulæ extentæ ſpeciem referet. At ſi propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectio-

nem, ex dictis indiciis neutra adsunt, neque insomniæ, neque excretionis. & ob eam rem potius ex accidentibus, quàm ex propriis signis, in illis præsagire conueniet, propter inopiam alimenti deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi nequaquam importet. Si enim talis appareat, ob illam potius quàm ob exteriorem causam, gracilentum ita videri vultum existimandum est. Cæterum conuenit immorari diutius attrectando omnem manum, non solùm carpum ægri sed etiam superiores partes, diligenter animaduertentes, si non solùm acriorem, sed etiam si substantiæ copiam vnà secum, & quidem corpulentam reportet, veluti flammulam quandam peruadentem cutem tuæ manus, qua cutem ægri contingis, seq; insinuantem perspicue in profundum. Tales enim febres sunt, quæ vultum istiusmodi committunt. Hæc igitur (vt docui) dici quidem possunt difficulter: non tamen omnino dici non possunt, neque difficulter agnosci ab iis, qui circa ea exercitati sint, quiq; viderint talia sæpenumero à me omnia prædici: sed multò magis si studuerint agnoscere operibus ipsis quæcunque in commentariis de Præsagiis edocti sunt: eo quòd videant quidem talia prædici, vt fieri possint, re ipsa dicentes, non reprobantes verò prius quæ ab initio videntur cognitu difficiliora. Nam geminos fratres simillimos quidem, semel, aut bis videndo, nequaquàm interstingues: ex necessariis verò nullus allucinatur. Hæc igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores: sed potissimum eos, qui nunquam prædici hæc omnia à nobis perspexerunt: nō enim solùm insomniam dicere possunt, sed etiam vt propter mæstitiam tale quid extiterit. Non enim Erasistratus videns coruos, aut cornices volantes, depræhendit adolescentis amorem, nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulsantes sensit arterias adolescentis (nullus enim pulsus proprius amoris est) sed quemadmodum apparuit interdum etiam mihi iniicienti manum carpo ægri, muliere verò quadam visa earum, quæ in domo erant, statim inæqualis pulsus, atque inordinatus euasit: paulò verò post ad habitum naturalem, simul recedente muliere visa, rediuit. Ita enim mutatus pulsus, communem quendam significat perturbationis affectum in animo fuisse ægroti. Perturbationem verò hanc interstingui conueniet ex iis, quæ dicuntur ab eo pariter aut videntur. etenim rursus dictis quibusdam, pulsus vertitur ad inæqualitatem, perturbato ægro ob ea, quæ audiuit. Sed de his seorsum à me scriptum iam est dicato opere, cui titulus est, De præsentiendo. Nunc verò ad institutum redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis, & item præsentibus coram ægro potest medicus dicendo commendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac oratione: insomniam, alui fluorem, famem. At verò interdum ex his vnum definitè dicere difficile est: sed è duobus alterum, aut è tribus vnum, prorsus possibile erit firmiter præsentire. At verò id quoque laudem feret apud audientes, interrogando, præsentione facta ad hunc modum: Num ob insomniā vehementem, an alimenti inopiam attenuatus est? Sæpe enim comprobant vtrunque, & demirantur bifariam medicum: interdum alterum eorum respondentes ita quoque demirantur. Hoc igitur est quod ab Hippocrate dictum est: Interrogare oportet, num vigilauit æger, an multa deiecit, an famescat. Deinde quid dicit? Etsi quid horum comprobet, minori cum periculo est meritò. Melius enim est adeò fortem esse facultatem, vt à nulla causa exteriori vincatur. Minori verò cum periculo est, si ob aliquam talem causam, nec ob ægrotationis maleficentiam talis consumptio existat. At verò quia possibile est, vt ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumens, interstitio erit tibi de subsequenti die nocteq;. Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est, vultus extiterit, correctionem per diem, & noctem adipiscetur. si verò ex affectione in corpore: aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Itaque constat vt hæc omnia ab Hippocrate rectè dicta sint. Sed quamobrem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, necdum scrutari aliis signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia nō accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquàm possibile est talibus vti signis, ad res dubias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec si fiant, firmum aliquid indicare. Cæterum quòd hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo, per hanc subsequentem dictionem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte talem faciem exitiosam esse dicit, vbi non eueniat à causa exteriori, quam Hippo. appellat manifestam: minus verò periculi imminere, si fiat à causa tali, vt vigilia, inedia, ventris fluxu: melius autem esset, si neque à talibus fieret. *Exitiosus.* Græcè νεκρώδης. *Quidem nimium.* ἐσχάτως, id est, extremè.

In secunda parte, quæ incipit (Sed quænam) docet quam ob causam talis facies fit in primis statim diebus, nempe vbi facultas retentrix sit debilis, & humores tenues, & febris calida, intelligendum, vehemens: insensibiliter discutiuntur humores tenues, & crassi attenuantur, ac iterum extenuati discutiuntur. ac quod sequitur faciei extenuatio, non aliter quàm è manifestis euacuationibus magnis ac perdurantibus. *Tenuitatem.* Græcè σμικρότητος. id est, paruitatem. Sed legendum, λεπτότητος, vt Laurentianus.

Græcus codex corrigendus.

In tertia parte, quæ incipit (Talis ergo) talem vultum in corporibus pituita abundantibus, aut sanguine, aut in plethoricis, non fieri inquit: sed in contrario modo affe-

ctis, nempe vbi adsit inopia, dolor, cura: accedit ad id calida corporis temperatura ambientis: similiter vbi homo facilè dissolui soleat, & maximè si os ventriculi fuerit debile. quæ omnia non tantùm ad præsagiẽdum, sed ad curandum etiam inseruient. Consimilem scripsit sententiam lib.12. de Mor.cur. loquens de syncope, quæ incidit in corporibus refertis succis tenuibus, quæ facile resoluuntur, facile eos incidere in faciem hanc quam depinxit Hippo. dicens, Si vigilent, tristentur, si multum excernant, si non cito nutriantur. Sed vbi simul cum aliqua harum causarum, non adeò malum erit, sicuti si sine ipsa, imo ex spiritu ipso prontè digesto. Non solùm autem (inquit) extenuatis ad eum modum spiritu horum & sanguine digesto sæpe incidere assueuit, sed etiam expultrice vi per vniuersam corporis molem immoderatius concitata, id quod incidere maximè ex imbecillitate retẽtricis solet. *Quemadmodum neq; in plethorico.* Græcè καθάπερ οὐδ᾽ ἐπὶ πληθωρικῷ, intellige νοσήματι. quod est, quemadmodum neq; in morbo plethorico: est enim plethora ex sola sanguinis abundantia, pariter ac ex abundantia aliorum humorum vt lib. de Plenitudine, Solo sanguine abundanti contingit plethoram fieri, vbi autem aliquis aliorum, nisi simul sanguis coaugeatur, plethora non erit, sed cacochymia. Quoniam igitur in aliis plethoris eam faciem fieri contingit, in hac quæ euenit ex sanguinis abundantia ipsam non fieri, explicat per hanc sententiam.

Laurentianus notatur.

Plethora duplex.

QVARTA pars, quæ incipit (De causis exterioribus) causas manifestas, à quibus talis facies euenire potest, explicat, vt Hippo. additis mœstitia, & aliis euacuationibus à fluxu ventris: verùm mœstitia ad vigiliam traducitur, & omnes euacuationes manifestè ad fluxum ventris. Si ergo quis exercitatus & doctus fuerit in cognitione signorum, poterit singula exponere, antequam ei referantur. hęc autem explicuit locis suis, vt lib.1. de Crisibus. cap.12. de vrinis lib. de Causis & præsagitione ex pulsibus, ea quæ ad pulsum attinent: accedunt ad hæc noritia victus ægri, & temperaturæ ipsius.

QVINTA pars, quæ incipit (Subiiciamus) docet qua diuisione procedentes vnum trium prædicere possimus. Ponamus enim aliquem ægrotare ex causis quæ possint adducere faciem dictam, vt mœstitia, vigilia, inedia, dolore: hunc cito habiturum talem faciem credendum est. Si tamen sine his causis ægrotet, aut vidisti ipsum antequam in talem incideret faciem, aut non: si ipsum vidisti sine tali facie, & hodie accedens eam habet, constat ipsam ob vigiliam euenisse. Non enim euenit ob inopiam, quoniam supponimus hanc non præcessisse ante morbum, quod medicus iam nouit ex relatu & aliis, antequam talis facies eueniret: in ipso autem morbo subito euenisse quod ἀθρόως dixit, non est possibile, nisi præcessisset ipsa inopia, & in corpore aliæ dispositiones de calida temperatura, mœstitia, vigilia, dolore. Erit ergo aut ob vigiliam præcedentis noctis, aut euacuationem manifestam: non ob euacuationem manifestam: nam si ipsa nocte præterita adfuisset, præcognouisset ipsam medicus doctus ex 3. de Crisibus, vbi futuræ iudicationes, antequam fiant, docentur cognosci. Quòd si talia signa non præcesserint, vigiliam fuisse certo dicet: accedet ad id notitia quæ sumetur ex oculis & palpebris. Si tamẽ ægrum nunc primum vides, & talem habet faciem, cognosces magnã aliquam euacuationem præcessisse, ex pulsu, qui talis adhuc manebit, qualis antecedere solet illam euacuationis speciem: vt pulsus vndosus, qui sudorem antecedit, talis etiam solet apparere paulò post sudorem. Si fuerit talis facies ob vigiliam, pulsus erit tensus vt chorda. Quę signa, vbi defecerint, ostendent inopiam, ex accidenti, per abnegationem signorum, quæ solent reliqua ostẽdere, maximè si distinxerit medicus febris naturam, ac intellexerit ipsam non esse talem, vt possit sua magnitudine, ac vehementia, talem faciem adeò breui efficere. In his itaque decet medicum exercitari, vt quoties aliquod horum euenerit, possit id facile distinguere ab altero, quamuis sit ei simile. In commentariis, de iudicationibus lib.3. cap.11. docet singulas iudicationes futuras prædicere, quæ esset lõgum ad hunc locum adducere. In lib. de Præsagiis pul. 4. lib. cap. vltimo. *Et ob eam rem potius ex accidentibus.* Græcè ὥστε ἐκ συμβεβηκότων μᾶλλον ἤπερ ἐξ οἰκείων σημείων, ἐπ᾽ ἐκείνων ἡ πρόγνωσις ἔσεσοι. Quod est, quare ex accidentibus potius quàm ex propriis notis, in illis prægnotio tibi erit. Sed hęc sentẽtia falsa est: vult enim Gal. quòd quoties signa euacuationis manifestæ aut vigiliæ defecerint, potest medicus prædicere inopiam alimenti. Id autem non est prædicere quidpiã ex accidẽtibus, sed ex nõ accidẽtibus: est enim argumentũ à priuatione signorũ aliarũ causarũ, Quare Græcus codex sic legendus est, ὥστε ἐξ ἀποσυμβεβηκότων μᾶλλον ἤπερ ἐξ οἰκείων ἡ πρόγνωσις ἔσεσοι. id est, Quare ex his, quæ non eueniunt, potius quã ex propriis notis, erit tibi prænotio in illis. Quod etiã confirmat Gal. com.23. sequẽti. vbi postquàm Hippo. scripsit signa optimi hypochondrij signatim ex carentia doloris, ait, Particulatim verò docens eorũ indicia Hipp. primũ scripsit ex his quę non existũt: hæc solent medici recentiores ἀποσυμβεβηκότα, id est non accidentia nominare.

Ex facie exitiosa unum trium prædicere.

Codex Græcus corrig.

Ea ergo quæ quum non eueniunt, aliquid significant, non accidentia, aut non eue- nientia, appellantur. A quibus modò tanquàm à sufficienti diuisione cõcludemus, per negationem aliarum partium, ad affirmationem istius quam quærimus, argumento ne- gatiuo, quod inopia fuit causa talis faciei.

Dicato opere. Lib. de Prænotione ad Posthumum: vbi meminit mulieris illius, quæ a- more Pyladis deprehensa iacebat. Lib. etiam 4. de Causis pulsuum. multa habentur de pulsuum mutatione ex accidentibus animi.

In sexta parte, quæ incipit (Illud agitabatur) sententiam Hippo. explicat, qua dixit, Interrogare oportet vigilaueritne homo. Adhuc enim admiratione dignus erit, quam uis non vnum signatim dixerit: siquidem id difficile admodum est, vbi interrogauerit circa vnum duorum, aut trium: quoniam tunc ægro respondente, ac concedente v- num, aut duo, meritò medicus talia prædicens commendabatur.

In septima parte, quæ incipit (Deinde quod dicit) explicat aliam partem, in qua dixerat minus malum esse, vbi aliquid illorum concesserit. Malum enim aliquo modo est, etiam si à causa eueniat euidenti: melius enim esset à nulla tantùm vinci, sed minus malum est, quàm si fiat à malitia morbi.

In octaua parte, quæ incipit (At verò) explicat quare dixit Hippo. Iudicantur au- tem hæc per diem & noctem: nempe quoniam dato quòd æger fateatur aliquid horum præcessisse: poterit etiam concurrere ad id faciendum malitia morbi, ita vt cessante cau sa exteriori adhuc facies talis remaneat, quod ostendet morbi malitiam. Ad id igitur distinguendum die ac nocte sperare oportet.

In nona parte, quæ incipit (Sed quamobrem) reddit rationem quare dixit Hipp. Et nullo modo possibile fuerit aliis signis coniectari. Quoniam aut non apparent ta- lia signa, aut si apparẽt, nihil certũ ostendũt: vt in fi. Com. 6. sequẽtis iterũ clarè mõstrat.

PROGNOST. V.

SI tamen morbo antiquiore triduano existente, talis fuerit facies, interroga re oportet de his, de quibus antè præcepi, & alia signa considerare, quæ in tota facie & in corpore sunt.

In Gæcis codicibus addenda est pars τοιῦτον, vbi ego dixi, talis: quoniam à Gale. in Comment. sic scribitur, τὸ πρόσωπον τοιῦτον. quod est, talis fuerit facies, antequàm ter- tius dies pertransiret, tali facie apparente, ex sola ipsa coniecturam facere licebat: inter- rogare tamen præcepit, circa tres illas causas exteriores. Quum verò talis facies post tri- duum apparuerit, non tantùm interrogare oportet de causis prædictis, vigilaueritne ho mo, an venter solutus fuerit, an inopia præcesserit, sed & alia signa sunt aduertẽda, quæ inueniuntur in facie & reliquo corpore, quæ iam antiquiore existente morbo appare- bunt: de quibus dicet in sequentibus. Quorum quędam dato quòd intra triduum appa rerent, nihil certum ostenderent, bene tamen post tertium, vt etiam dicit Gal. in Cõm. prog. sequentis. Si ergo morbo antiquiore triduano existente talis facies apparuerit, in terroget medicus, an causa aliqua de manifestis præcesserit: quòd si id fateatur æger, minus periculum significabitur: sin minus, alia etiam signa considerabimus, quę osten- dent quãtum mali morbo insit. Quandoquidem ipsa facies post tertium non adeo ma- la est, vt quæ ante tertium: quandoquidem longo temporis spatio ipsam euenire sine magno malo sæpe videmus. Ex consequutione literæ pręsentis prognostici ad præce- dentem, constat quòd vbi Hippo. in præcedenti dixit, Si igitur in principio morbi talis fuerit facies, per principium intellexit trium dierum spatium: quoniam addit, Si tamen morbo antiquiore triduano, contra eum qui est in principio distinguitur: ergo princi- pium, triduannm spatium est. Qui modus principij satis explicatur 1. de Crisi. cap. 6. & 7. & 8. quo in loco tribus modis probat principium accipi. Vno modo pro primo mor bi insultu: quomodo in nulla sententiarum antiquarũ accipitur ab Hippo. quum enim dixit apho. 29. 2. sectionis, Quum morbi incipiunt, si quid videtur mouendum, moue. constat ipsum non loqui de primo morbi insultu. Neque quum 1. sectione apho. dixit, Concocta medicari & mouere non cruda, neque in principiis. nulla enim horum in primo morbi insultu facere posset medicus. Secundo modo accipitur principium pro tempore cruditatis, quod artificiosum admodum est, diuisum contra augmentum, vi- gorem, & declinationem: quod similiter in quibusdam breue, in aliis longum habe tur, appellatur quoque tempus cruditatis. Tali significatione vsus est vocabulo Hippo. in duobus aphor. citatis, & in penultimo sectionis primæ, dicens, In acutis passioni bus rarò, & in principiis medicamentis expurgantibus vti, & id cum præmeditatione facient

Græcus codex corrigitur.

Principium.

Pricipiũ tẽpus cruditatis.

facientis. Et in apho.22.sectionis 4. Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis sursum ac deorsum exierit,lethale. Et lib.de Humoribus, vbi dixit, Decretoria non statim appareant, oportet: id est, non appareant crudo morbo. Tertio modo accipitur principium pro spatio trium dierum. qui modus satis etiam vsitatus est apud Hippoc.vt in aphoris.12. primæ sectionis,Accessiones & constitutiones morbi indicabunt. Veluti in morbo laterali, si sputum inter initia appareat, morbum abbreuiat. Quod non significat morbi primum insultum, in quo spuere non solent homines: neque tempus cruditatis: quoniam repugnat,esse tempus cruditatis, & apparere sputum, quod bonum sputum ac coctum significat, & morbum potest abbreuiare. Rursus primo de Morbis pop.par.3.dixit, Statim cōtinuæ febres sunt,quæ incipientes florescūt & vigent.quod idem est,ac si dixisset, Quædam febres continuæ sunt, quæ in primis tribus diebus florescunt, & in summo vigore consistunt. Ad eundem sensum dictum modo est, Si igitur in principio talis facies apparuerit. contra quod distinguitur, quod nunc dixit, Si tamen morbo antiquiore triduano. Galen.verò libro primo Prorrhe. Comment.primo ad quartum quoque extendi vult principium latitudinem habens,dicens: Nempe principij nomen indicat quidem & primum morbi ingressum insultúmque & eum qui, secundùm latitudinem, ad tertium vsque vel quartum extenditur diem,indicat præterea & primum morbi tempus:quum morbum in quatuor diuidentes tempora cōstare ex principio,incremento,statu,& declinatione pronuntiamus. In hac sententia principium secundo modo acceptum ad tertium & quartum extendi dicit. Sed intelligendum est principium illo modo extendi vsque in tertium, & vsque in quartum, id est, donec quartum diem pertingat: id autem non extenditur vltra tertium. Quare autem principium sit appellatum spatium trium dierum, dubitandum videtur:cuius causa est,quòd morbi acutissimi sunt biliosissimi: vt 3.libr. Comment. 32. & morbi biliosi omnes per tertium diem repetunt. Quare meritò principium dicetur tempus vnius ac primæ periodi,quæ intra trium dierum spatium finitur. Accedit ad id quod Hippo.lib.1.de Mor. po.part.3. primum omnium decretoriorum,tertium diem esse dixit: quod plurimum comprobat trium dierum spatium esse appellandum initium,donec ad primum decretoriorum deueniamus. Postquam iam morbus erit extra principium, id est extra primam morbi accessionem, & post primum iudicandi terminum. Contra id posset aliquis obiicere Hippo. sententiam lib.3.progn.3. vbi postquàm dixerat,simplicissimas febres cum signis securissimis 4. die aut citius finiri, addidit, Primus itaque insultus in hunc modum finitur:secundus in septimum. Primus ergo morbi impetus est ad 4.non ad 3. eritque principium modo dicto, quatuor dierum spatium. sed tamen nos modò principium non definimus primo insultu: qui à Græcis ἔφοδος appellatur, sed termino primæ accessionis, qui terminus tribus diebus circunscribitur.

Principium spatium 4. dierum.

Principium trium dierū quare.

GALENI COMMENTARIVS.

Principij nomen significat primariam morbi accessionem, quæ nondum vllam obtineat latitudinem: & item eam quæ ad aliquod tempus, non tamen multum extendatur: nec non primum ægrotationis tempus, à quo alterum numerant assensum, deinde tertium consistendi vigorem, & demum quartum inclinationem. Cùm itaque dixerit paulò antè, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus: per illam dictionem nequaquam indicauit cuiúsnam de tribus principiis faciat mentionem. Nunc verò scribens, Si verò morbo antiquiori existente, vel tertiano, talis fuerit vultus: clare docuit vt de eo agat quod habeat latitudinem.id enim ad triduum vsque porrigitur. Ergo tunc iis quæ docuit antea signis, existimauit addendam esse ductam ab aliis signis determinationem, de quibus dixerat, Nec dum possibile sit aliis scrutari signis. Ea autem enumerat per hæc sequentia verba.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Hic commentarius non eget aliqua annotatione, quandoquidem totus clarus est. vbi tamen dixit, Quum itaque dixerit paulò antè legendum, Quum itaque Hippocr. paulò antè dixerit.

PROGNOST. VI.

ET ea quæ in oculis sunt, si lucem effugiant, vel nolentes illacryment, vel peruertantur, vel alter altero minor fuerit, vel albas partes rubidas habuerint, vel liuidas, aut nigras venulas in ipsis habuerint, aut sordes appareant circa pupillas, vel instabiles, vel eminentes vel admodum caui facti, vel pupillæ squalidæ, ac sine splendore, vel totius faciei color immutatus fuerit, hæc omnia mala atque exitiosa esse existimandum est.

ACCEDIT Hippoc. ad signa alia ab his quæ solent intra triduum apparere, incipitque à signis, quæ in oculis habentur. deinde perueniet ad alia, quæ in toto corpore apparent. Ex signis autem his, quæ in præsenti prog. habentur, quædam non apparent intra triduum, vt oculi admodum caui: quædam apparent quidem, verùm nihil certum ostendunt, vt oculi eminentes, qui ob alias causas frequentius, quam ob malitiam morbi solent euenire, vt Gal. vult in Comment. vnico argumento epilogistico. Omnia quæ in prog. præsenti continentur, possent reprobari: quoniam contraria sunt eis, quæ secundùm naturam, verùm singula per se probare conabimur à priori, & ex causa, si primum, quoniam de oculis dicturi sumus, eorum dissectionem breui comprehendamus: quandoquidem anatome particularum huic libro non est accommodata. Ab intima oculi parte incipientes, crystallinus humor existit in totius oculi medio, tanquam potissimum videndi organum, albus colore, mediocris crassitudine: in anteriori parte sphæricus, in posteriori verò acuminatus. A posterioribus adiacet vitreus humor fuscus, parum ad albedinem inclinans, cui insertus est crystallinus, veluti lapis in annulo, defertq; alimentum ipsi crystallino. Tertius humor à parte anteriori existit, quem ad similitudinem albi oui albugineum appellant, tenuis substantiæ, atque aereæ, continetur in oculi pupilla, in cauitate rhagoidis, qui simul cum animali visorio spiritu sustinet membranam corneam, ne rhagoidi concidat. Ex membranis à parte posteriori humori vitreo coniungitur retina, quæ ex neruo optico tenuissime disseminato trahit originem, mollis admodum, ita vt putetur de cerebri ipsius substantia. Secunda est choroides, quoniam à chorio, id est, secunda aut tenui cerebri membrana oritur, cui etiam annexa est tertia, in anteriori existẽs parte, arachnea dicta, quæ etiam retinæ, primo loco dictæ, copulatur. Quarta rhagoides est, quæ etiam acinalis dicitur, ad acini vuæ similitudinem: hæc non integrè complet sphæram, quoniam in ipsa anterius patet foramen dictum, pupilla, ne sua crassitie visum impediret. Quinta est dura membrana à parte oculi posteriori, quæ originem trahit à dura cerebi meninga, cui aliquæ tenues apophyses musculorum oculum mouentium annectuntur, & ei firmantur. Ab hac nascitur sexta, quæ cornea nuncupatur, continens, ac firmans reliquas internas membranas, atque humorum & spirituum effusionem impediens: hæc etiam multas alias membranulas in se continet, ex quibus ego sæpe duas, & tres ruptas vidi, in lippitudinibus vesicis factis & ruptis, nondum tamen cornea integrè perforata, neque effusis humoribus. Septima est coniunctiua, siue adnata, quæ habet originem à pericraneo, quæ totum id quod in oculo album apparet, continet, pertingitque ad eam partem, quæ iris & corona appellatur. Prima itaque neruorum coniugatio eorum qui à cerebro immediatè originantur, ad oculos peruenit, & est neruorum opticorum visioni inseruientium. Secunda peruenit ad mouendos oculos in musculos dispersa: tertia ad tempora, maxillas & radices dentium: quarta ad palatum: quinta ad aures: sexta ad œsophagum, ventriculum, intestina, iecur, & internam linguæ membranam: septima ad linguam mouendam, & ad fauces. His obiter dictis, & extra id quod facere in hoc opere decreui, si lucem effugiant, malum esse vult Hippo. verùm, id non de magna, atque excellenti luce intelligi debet, quam & bene habentes effugiunt: sed de moderata luce, quam sani homines sustinent, vbi non laborauerint peculiari oculorum morbo. Magnum ergo facultatis langorem ostendit, atque inopiam animalis spiritus. Si nanque talem habet lux modica ad oculos ægrotantis acuto morbo proportionẽ, qualem habet sol, & reliqua excellentia sensibilia, ad oculos sani, languidam admodum esse oportet visoriam ægri facultatem: dissoluitur enim à modica luce. Lux nanque externa internam ad se trahit, & oculus de natura lucis est, & spiritus ipsius. Gale. nanque 10. lib. de Vsu partium, vsum membranę corneę explicans, ac quare dura effecta est, dicit ab externo lumine multum exolui visoriam facultatem, quomodo & magna lux, candelæ lumen obscurat, ac lucem eius dissoluit. Xenophontis quoque milites per niuem iter agentes oblæsi sunt: ac Dionysius tyrannus homines obcæcabat à carceribus obscuris repentè educens in loca lucidissima, ac calce oblita, & crustata. Hanc ob causam languidi oculi modicum lumen non tolerant, à quo & spiritus dissoluuntur, & humores colliquantur, ac defluunt in lacrymarum speciem. Quòd si nolentes illacryment, pariter signum malum est. Litera Græca habet ἀπροαιρέτως. & idem est quod & 4. sectione aphor. 52. dixit μὴ κατὰ προαίρεσιν. & lib. 4. de Morb. po. dixit, ἀκουσίως. Vbi ergo lacrymæ manauerint, aut id fiet ex electione, aut sine ipsa. si ex electione, nihil mali nunciat: si sine ipsa, aut adest aliqua causa manifesta, vt aer, aut fumus, aut lippitudo, & similia: aut non. si aliqua ex causis manifestis adsit, eam ipsam ostendent lacrymæ: si non, rursus distinguẽdum. Aut enim ęger bene, aut male habet, si bene habet, fluxum sanguinis

Oculorum anatome.

Neruorum à cerebro coniugationes.

Lacrymæ.

ſanguinis narium oſtendent:ſi verò male,lethale ſignum eſt, vt in præſenti loco qui febre acuta laborant,aut nolentes illacrymant. Oſtendit enim imbecillam admodum facultatem naturalem, quæ neque poteſt paucìſsimum alimentum, quod ad ipſum peruenit oculum, ſuperare, ac coquere, & vehementiam caloris colliquantis humores oculorum. De his multa dicemus lib.3.in expoſitione prog.33. *Vel peruertatur*, ἢ διαστρέφωνται. Peruerti autem ſolent oculi nobis nolentibus, ob cauſam aliquam conuellentem ac diſtrahentem oculum in aliquam partem. quod ſimiliter oſtendit cerebrum ſiccitatem ac conſumptionem pati vehementem, cui conſentiunt proximæ partes. Sciendum ex anato.10.lib.de Vſu partium.muſculos mouentes oculos eſſe ſex venientes à ſecunda coniugatione immediatè à cerebro, vnus mouet oculum ad internum magnumque oculi angulum, & vnus ad externum, vnus ad ſuperiora, & alter ad inferiora: duo etiam nigrum mouent oculum, vnus ad dextram, & alter ad ſiniſtram. Neque ſufficeret vnus: nam vnus ad vnam tantùm mouet partem, cùm omnes non aliter quàm facta contractione, ad originem moueant. Præter hos tamen eſt ſeptimus, qui firmiter adhæret oculo à poſteriori parte, per quem & firmatur totus ipſe oculus, & neruus opticus, quem ipſe amplectitur. Prodeſt etiam ad ſubleuandum oculum, & in quauis parte firmandum ipſum aliis muſculis fauens. Quoties ergo aliquis horum muſculorum conuellatur, oculus in eam dictorquetur partem. ſi tamen duo ac contrarij ſimul conuellantur, aut in medio firmabitur oculus, veluti membrum, quod tetanum patitur: aut ſi alter eorum fortius conuellatur, reliquum ſecum deducet. Si etiam alter oculorum minor altero fiat, regens facultas laborat, quæ non conſimiliter omnibus diſtribuit alimentum: aut in ipſis oculis inęqualis ac varia diſtemperies, tantaque alimenti & ſpiritus inopia, vt non poſsit vtrique oculorum ſatisfacere. Ad cerebrum autem non refertur ſolummodò hæc diſpoſitio: nam ſi cerebrum eſſet eius cauſa, vtrique oculorum malum æqualiter impartiretur, ſed ad naturalem regentem facultatē, ad quam refertur corporis inæqualitas, hæc altrix appellatur. Lib.namque 6.de Mor. pop.par.5. Comment.1.Gal.poſtquam dixerat quaſdam eſſe primarias, quaſdam miniſtras facultates, addit: Neque regentium nos poteſtatum dignitates adiicere me piguerit. Primæ igitur ſunt, ſalubrem animali moderationem in qualia quanto conſecrantes. Cōſequenter hanc regentem facultatem, dicit eſſe altricem, cui inſeruit ſanguifica, & ei coctrix ventriculi, & omnibus, quatuor miniſtrantes. Per regentes autem facultates præcipuas intelligit 8.lib.de Placitis, & ſæpe alibi. Vel ſi albas partes rubidas habuerit, quod oſtēdit nimiam ſanguinis abundantiam, in partibus cerebri, aut in ipſo inflammationem & impotentiam continendi, ac ſuperandi ipſum, vnde fit vt in oculos per venas albo oculi in ſperſas demittatur. Quod vbi non euenerit ob cauſam aliquam manifeſtam, intelligendum eſt veluti lippitudinem, per quam ſimiliter rubidum apparet album oculi. deterius autem fore conſtat, ſi venulæ quę ſanguinem deferunt, non rubidæ, ſed liuidæ aut nigræ fuerint: quod non ſolam abundantiam ac imbecillitatem ſignificat, ſed & veram mortificationem naturalis caloris. De his tamen coloribus ſatis dictum eſt in expoſitione 3.prog. Sordes ſimiliter circa pupillā apparēt ſæpiſsime his, qui morti proximi ſunt, vbi nullo oculorum morbo infeſtentur, λῆμαι ab Hippo.appellantur: Celſus pituitam conuertit: ego verò, Sordem, ne hoc excrementum cum humore confunderem. Oſtendit autem quàm maximam imbecillitatem, quoniam paucìſsimum humorem, qui peruenit ad oculum alendum, ſuperare non poteſt. Quòd enim in ophthalmia id eueniat, non mirandum, quum in ophthalmia ob ſanguinis multitudinem, ipſum ſuperare non poſsit naturalis calor: quàm paucus verò ſit ſanguis qui ad oculos dictos confluit, cognoſcitur, quia ob defectum caui admodum fiunt. Similes ſunt huiuſmodi ſordes, vt conſtat eis qui ſæpe eas proſpexerint, mucoribus qui fiunt in dentibus per febres vehementes, de quibus dixit Hippo.apho.53. lib.4. Quibus circa dentes in febribus lentores naſcuntur, his fortes fiunt febres. Et Galen.in Comment. dicit fieri huiuſmodi diſpoſitionem, ob vehementiam caloris exiccantis pituitam. Nonnunquam verò à calore vehementi intantum aſſantur iſtæ λῆμαι id eſt, ſordes aut lemæ, vt ſpumæ aridæ ſimiles fiant; de quibus Hippo.lib.6. de Mor.pop.par.prima, dixit, κακὸν δὲ καὶ τὸ ἐπιξηραινόμενον οἷον ἄχνη. id eſt, malum autem & ſuperexiccatum eſſe, velut ſpumam. Et Gal.in Comment.inquit, Fieri in acutis morbis id videtur, cum ſupremè ſicci fuerint, cum virtutis imbecillitate, paruis admodum lemulis, id eſt, ſordeculis, iuxta oculos inſidentibus, deinde rurſus ſuperareſcentibus. *Quod ſi inſtabiles fuerint.* Græcè habetur ἐναιωρεύμενοι. & Gale. in Comment.inquit, οἱ γεμὴν ἐναιωρεύμενοι. τουτέστιν, ἀστήρικτοι, καὶ κινούμενοι διὰ παντὸς ὀφθαλμοί, quod eſt, Enæorumeni, hoc eſt inſtabiles ac omnino commoti oculi. Hos etiam Hipp.lib.6.de Mor.pop.par.prima, appellauit ἐνδεδινημένους,

Muſculi mouentes oculos.

Sordes circa pupillā.

Sordes oculorum uidētiam.

ac ſi diceret, intus agitatos: quo in loco Gal. dixit ſignificare delirium, aut tremorem muſculorum mouentium oculos, quemadmodum & in præſenti Comm. addit tamen delirium ob inopiam, & tremorem, ob ſiccitatem, inſanabiles eſſe. Contraria diſpoſitio damnatur ab autore lib. Prorrhe. par. 2. ſectione 11. cùm dixit, τὸ πεπηγὸς, id eſt, cõcretus ac immobilis oculus, immobilis autem inſtabili contrarius eſt. Et Gale. in Comm. dixit, Concretus oculus propter mouentium oculos muſculorum immobilitatem fit: immobilitas autem eapropter omnium ipſius muſculorum vel reſolutionem, vel æquam, & quæ in neutram partem vergat tentionem, proficiſcitur, vel propter exactã mouentis muſculos potentiæ imbecillitatẽ. Talis conſtitutio contraria eſt τῶν ἐνδεδινημένων ὀφθαλμῶν, id eſt, oculis interius agitatis, nempe inſtabiles inconſtanteſq; ſunt, non aliter quàm qui ἵππον, id eſt, equum appellatum habent, ita vt nunquam conquieſcant. Hippos verò morbus oculorum libro definitionũ definitur, eſt affectus ab ortu ipſo naſcens, propter quem inſtabiles ipſæ ſemper palpebræ: aut affectus eſt muſculi firmantis, & corroborãtis oculum, qui compræhendit baſim viſorij inſtrumenti. Oculus ergo cõcretus & firmus. ac inſtabilis ab Hippo. vituperantur, ſicut & 6. lib. de Mor. po. par. 1. Oculi ferocitatem & inordinatum proiectum. Primum θράσος, hoc eſt confidentia, ac ferocitas, quum æger intentè ac inuerecundè conſpicit, vt in concretis oculis dixit. & ſecundũ ῥίψιν appellat oculorũ proiectũ, quales ſunt inſtabiles: de quibus modo ἐνδεδινημένοι, & ἐναιωρούμενοι.

Hippos.

Eminentes oculi. Eminentes item aut admodum caui facti mali ſunt: eminentes, aut tumeſcentes, qui à Græcis ἐξίσχοντες appellãtur, licet à cauſa manifeſta fieri poſſent, vt ebrietate, aut ictu, aut ophthalmia: hîc de ea eminentia loquitur, quæ euenit à morbi malitia, quæ ſignificat plurimum ſanguinem in cerebro contineri, atque ipſius inflammationem. Poſſent tales ante tertiũ apparere, verumtamen non adeò certã præberẽt ſignificationem. Caui etiam admodum magnam ſignificant colliquationem, ac conſumptionem, verùm tales non appareant ante tertium: poſt tertium verò, tantũ mali poterunt oſtendere intra limites acutorum morborum, quantum caui abſolutè intra ſpacium trium dierum, Vtrum tamen licuerit inter ſigna faciei exitioſæ annumerare oculos eminentes, quum tamen hi contrarij ſint cauis, Gal. explicat ſatis in Com. Non enim placet eadem ſæpius repetere, niſi magno vrgente vſu. quod improbè faciunt aliqui ex noſtri temporis ſcriptoribus, qui vt magna ſcribant volumina, non verentur, cum magno legentium faſtidio, ſepties vnum & idem repetere ſub eadem pagina, nunc quidem ex Gale. nunc verò ex propria Minerua, iterum ex Philotheo, aliquando ex mentito Oribaſio, rurſus Græcè, atque Latinè. Remorantur enim inutiliter lectores, qui ſentẽtiam aliquam Græcè allegant in libris Latinè ſcriptis, præterquã vbi Latina verſio in autoris codicibus, ſuſpecta eſt, aut quum velimus vocabuli alicuius Græci ſynonymiã diſtinguere, ex variis ſignificationibus, loco congruentem eligentes: aut perſpicuam facere partem, quæ Græcè aut Latinè obſcura habetur. *Vel pupillæ ſqualidæ, ac ſine ſplendore,* ἢ αἱ ὄψιες αὐχμῶσαι καὶ ἀλαμπέες. Hęc pars non legitur à Laurentiano. neque à Gal. in nona parte Cõm. 1. vbi Prog. ſcribitur. Verùm in Græcis codicibus habetur. Similiter allegatur progn. præſens à Gale. lib. 6. de Mor. po. par. prima, Com. illius ſectionis, & quæcunque talia adſunt. verũtamen neque ibi legitur pars iſta. Verumtamen eodẽ loco Hippocr. ſignaq; ab oculis ſcribens, dixit, καὶ τὸ ἀμαυρὸν κακὸν, καὶ τὸ αὐχμηρὸν κακὸν. quod eſt, Oculus tenebroſus malum, & ſqualidus malum. Quod namque in præſenti prog. dixit, ὄψιες αὐχμῶσαι. loco citato dixit, αὐχμηρὸν, quod idem eſt, nempe ſqualidus oculus, aut pupilla. Quod tamen in præſenti prog. dixit, ἀλαμπέες, loco citato dixit ἀμαυρὸν, quorum vtrumq; obſcurum, ſine ſplendore ſignificat. Quòd autem idem ſint confirmat Gal. ſententia lib. 2. Prorrhe. Comm. 12. vbi vocabulum, ἀμαυρούμενον, quod eſt hebetatus oculus, interpretatur, dicitq; hebetatum oculum, ſuperiorem eſſe ad eum qui ἀχλυώδης appellatur: quoniã non tantùm qui hebetes ſunt, atque turbulentiam ſentiunt, hebetes appellantur: ſed etiã qui ſine tali turbulentia obſcurè vident, quoniã internam ſubſtantiam ſplendidã amiſerunt. Inquit enim, Nempe quum in vtroque obſcurè cernatur, ægris tamẽ ipſis veluti ſenſio turbationis cuiuſdam, in turbulentis conſpectibus euenit. Extrinſecus verò videntibus oculus acie inertior hebeſq; nullam humidi præter naturam habere videtur ſubſtantiam. perit autẽ ex eo tum ſplendidum, tum lucidum, quod in acutè videntibus oculis ineſt. Hebetes item, imbecillique mortuorum oculis ſimiles exiſtunt, multiſque moriẽtium, atque adhuc tamen videntium tales oculi videntur, veluti & his quos extrema habet ſenectus. Hic ergo ſplendorẽ amiſiſſe dicit eos, qui ἀμαρᾳόμενοι appellantur, quod etiam in præſenti prog. dixit. Mea igitur ſententia pars hæc in præſenti loco legi debet, quæ alibi etiam ab Hipp. fuit ſcripta. Vnum aliud ſignũ ſcribitur 6. de Mor. pop. parte citata ab Hippo. dicente, καὶ τὸ ῥυτιδούμενον ἔνδοθεν. hoc eſt, intus rugoſæ, quod magnã ſignificat

Inutilis repetitio dãnatur.

Græci codices quando allegandi.

ficat imbecillitatem,& frigiditatem,& humorum,ac spirituū consumptionem:quandoquidem ea oculorum dispositio senibus est familiaris. Vltimò inquit, vel totius faciei color immutatus fuerit,id est,quod dixerat progn.3. Et color totius faciei chlorus,vel niger,& liuidus,aut plumbeus. Est enim signum de his quæ possunt apparere,ante tertium,& post tertium diem.

GALENI COMMENTARIVS.

HAec omnia accidentia in cōmune præter naturam sunt: sed dißident inter se,eò quòd quædam contraria simpliciter naturæ: alia verò,vt ipse antea dixit,maximè contraria existūt:& ob eam rem ex communi epilogismo,omnia quidem exitiosa existimabuntur:sed pro quantitate contrarietatis minusq́,& magis id obtinebunt. At verò affectiones ex quibus eueniant, secundùm sequelam decretorum Hippocratis,rectius est deinceps considerare. Itaque refugere lucem, quod inquam est auersari, propter debilitatem accidit visoriæ facultatis,quæ nonnunquàm propter opificiorum affectionem laborat veluti per lippitudines, interdum ipsa ex se afficitur, dum exitiale indicium est. Pari modo, si oculi illacrymant propter lippitudinem,aut fluxionem aliquam de capite decumbentem,præter naturam quidem affectus est,non tamen omnino significat abolitionem. si verò propter debilitatem detentoriæ facultatis,exitiosum indicium lethaleq́, est. Porrò peruentuntur oculi,cōuulsis musculis eos cōmouentibus, quòd si fuerit illorum tantummodò affectus, nihil difficile significatur. si verò principij neruorum, (quòd quidem cerebrum est) summè exitiosum est.propinquantes enim musculi,principij affectū prius quàm cæteri persentiscunt: interdum ij qui in oculis sunt, de quibus nunc dicit:quādoque crotaphitæ, id est musculi temporum nominati,de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiā fieri alterū oculum minorem,quàm qui constet ex natura, accidens exitiosum habetur. indicat enim extingui facultatem regentem eum. At verò albamentum oculi apparere rubrum (quomodo per lippitudines quasdā accidit, & item quasdam temulentias) copiam significat,quæ in cerebro ac membranulis fit: interdum etiam inflammationem quæ in eo facta fuerit. Nam vtrouis modo sanguis ad oculorū venulas exprimitur:& ob eam rem pars in eis candida,rubra apparet,quæ corolla appellata ambit circiter:quā per dissectiones docuimus omnium in oculis membranularum,tunicularumq́, copulam quandam haberi: & item docuimus,vt ambientis caluam membranulæ terminus,ad eam vnà cum venulis permeet. Cæterum vt ob hæc dixerit candidum fieri rubrum, perspicuè indicauit ex iis quæ subinferens ait: Aut liuidas, aut nigras venulas habeant. id verò perquam exitiosum censetur. Rubræ enim apparent venulæ etiam propter nimietatem (vt dici) vel inflammationem quandam eorum quæ in cerebro sunt. At verò nigrescunt,& liuent dum refrigerantur. refrigerantur verò dum extinguuntur. ita fit vt hi colores prorsus exitiales aßidue existant. Cæterum pituita oculorum fit,vt constat, tum ob affectum opificiorum, quemadmodum & per lippitudines,& aliter, quæ nullo cum periculo est: tum propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis quæ impos fit oculorum concoquere alimentum. pituita enim (vt ostensum iam est) excrementum semicocti alimenti est. Ergo per lippitudines præ copia humoris præter naturam,& item propter affectionem opificiorum,verisimile est nequaquam concoqui rectè alimentum eorum. At vbi inopia perspicua est,quam cauum indicat oculorū:causa de nimietate prorsus recedit,sed restat virium debilitas sola,non quælibet,sed admodum vehemens, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abunde concoquere potest. Quinetiam sublimes oculi,id est instabiles & subinde commoti, significant aut delirium,aut tremorem circa musculos eorum, è quibus alterutrum in relata affectione exitiosum habetur. Profectò delirium ex inopia, maximo cum periculo est: & item tremor propter ariditatem opificiorum,insanabilis est. At verò tumidos oculos,aut admodum cauos detestatur. Itaque tumentium accidens oculorum, inter initia quoque fit ægrotationis: maximeq́, vomentibus ex copia ingesti vini cibiq́,: caui verò admodum oculi nequaquam fiunt:& ob eam rem neutrum cōmemorauit accidens inter initia,dum ait: Nasus compressus,oculi caui. Hoc quidem ea ratione, quod nullo pacto appareat in vultu exitioso. nam quo pacto pariter caui tumidiq́, oculi erūt? illud quia nullo modo tunc eueniat. Atqui videtur ea quæ dicta sunt de oculis tumidis, cum prædictis pugnare.cū enim dixerit de vultu exitioso,nasum compressum, cauos oculos: tum autem talia determinationem iis quæ post triduum appareant, tumidos nequaquam rectè adiecit. Sed quod mihi videtur ab Hippocrate factum hac oratione,iam explicabo,permutando omnem eius sermonem in hanc dictionē. Si verò morbo antiquiori existente vel tertiano talis fuerit vultus,de iis interrogare oportet,de quibus antea monui:alia quoque signa consideranda,quæ in toto corpore atque etiam oculis existant.in oculis verò signa exitiosa post triduum talia sunt,si lucem refugiunt & lacrymant,si peruertuntur,si alter altero fuerit minor,& candida pars in eis rubra appareat,si venulas habent aut nigras,aut liuidas,aut pituita ipsis inhærescit, aut sublimes sunt,aut tumidi, aut admodum caui, aut totius vultus color euariat. Hæc enim omnia exitiosa sunt: & quicquid horum existat circa vultum prædictum, indicium non paruum est futuræ mortis. Igitur ad hunc intellectum (vt mihi videtur) numerantur cum cæteris signis, quæcunque in vultu exitioso pariter existere queunt,atque etiam tumidi oculi,qui simul existere nequaquàm possunt: quia non solùm instituerat dicere quæcunque simul sint cum vultu exitioso,sed etiā ex signis exitiosis

quæcunque

quæcunque circa vultum apparent. Quocirca si non vnum solùm,sed etiam plura de prædictis non possunt esse in vultu exitioso, nulla pugna erit in sermone eius, qui de prauis signis omnibus faciat mentionem.Cæterùm vt rectè dixerit,necdũ possibile sit aliis scrutari signis,considerandũ iam est vno capite cõmuni tali,Vnumquodque ex prædictis,aut non accidit inter initia,aut non ex toto exitiosum est. Sed seorsum singula consideranti tibi, videbitur id quàm maximè verum. Igitur ex multa vini potione,nonnunquàm & vomitione vehementi,inter initia morbi lucem effugiunt:itidem lacrymant, & peruertũtur oculi,aut sublimes fiunt,aut tument,aut venulas habẽt rubras. At verò in colorem nigrum,aut liuidũ mutatio venularũ nũquam accidit inter initia,quo modo neque insigne cauum,neque pituita oculorum,sed triduum,aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte,omnia accidentia quæ in progno.scribuntur damnat,tanquàm præter naturam: quædam autem magis,quædam verò minus;quoniam non omnia æqualiter euariant à natura,quam dicit (vt suprà) esse epilogisticam rationem.

In secũda parte,quæ incipit (Itaque) prosequitur ad reddendã causam singulorum. Primum quare oculi lucem effugiunt,nempe propter debilitatem visoriæ facultatis:etsi etiam in aliquibus,ob organorum læsionem,soleat euenire: vt his quæ ophthalmiam patiũtur, argumentũ est analogisticum,quo etiã vtetur in omnibus signis sequentibus.

In tertia parte,quæ incipit (Pari modo) lacrymas inuoluntarias, vbi non eueniant ob morbum oculi,ad imbecillitatem facultatis retentricis refert.

In quarta parte,quæ incipipit (Porrò peruertũtur) causam peruersionis oculorum esse dicit, conuulsionem musculorũ mouentium oculos. Quòd si læsio in solis ipsis existeret,parum mali significaret: si tamen à cerebro originem traxerit,summè erit exitiosum. Compatientur enim cerebro,prius aliis,musculi temporum,& oculorum. Aduertendum tamen est,quòd si conuulsio omnes musculos pariter infestet, oculus non peruertetur,sed firmus ac concretus manebit,vt dixit Gale.libr.6. de Mor.pop.par.2.in sententia allegata in expositione, circa partem illam τὸ πεπηγὸς *Interdum hi*. Cerebro compati citò dicit musculos proximos,sed interdum temporales,& interdũ oculorum: quod etiam scribit infrà Comm.17.ex hominũ diuersa præparatione euenire. Quidam enim paratiores habent musculos temporales,ad compatiendum,& quidam eos qui ad oculos. *De quibus lib.* Lib.2.de Articulis,sectione 3.hos musculos appellat κροταφῖτας καὶ μασσητῆρας. quos Latini tẽporales,aut masticatorios dicũt. & sectione 7.quare musculi temporales,qui sunt ad maxillas,citissime cõuellãtur, ad alium locum dicendũ differt. Non est autem ignorandum,quòd etsi apud Hippocr.musculi temporales appellentur masticatorij: Gale.synonymiam euitare volens,eos distinguit lib.4.de Anatomicis administrationibus dicens: Quemadmodum alij quos à mandendo Græcè μασσητῆρας nominant,latis maxillæ inferioris musculis iniectiuariis totã ipsam modis circũagunt. nam temporum musculi, qui Græcis dicuntur κροταφῖται,non circumagere maxillam nati sunt,verùm adducere,dum mordemus aliquid,vel edimus,vel os claudimus, qua de causa vocat & hos Hippo.μασσητῆρας. Ego autem euitans homonymiam, tẽporales toto sermonis processu appellaui: massetiras autem qui toti buccæ superpositæ sunt, maxillam vtrinque,vt dictum est, mouentes.

Musculi tẽporales.

In quinta parte reddit causam quare alter oculorum efficitur altero maior, ex imbecillitate regentis facultatis iam explicitæ.

In sexta parte,quæ incipit (At verò albũ oculorum) reddit causam quare oculorum album, quod ad coronam & iridem appellatam pertingit,rubrum redditur: nempe quoniam sanguis à cerebro exprimitur,per venulas,quæ sunt ad membranã coniunctiuam,quod etiã de venulis illis intelligatur.Rubedinem albo adferre,hinc constat,quod subiunxit Hipp.vel liuidas, aut nigras, venulas distinctas contrà rubras. *Inflãmationem quæ in eo facta fuerit.* Græcè, καὶ φλεγμονοῖς ἐν αὐτοῖς γεγενημένης.hoc est & inflãmationem in ipsis factam,nempe in membranis. *Quæ coronam appellatam ambit.* Hanc partem Græci appellant στεφάνην. 10. libro de Vsu partium: & iridẽ ipsam appellat,vbi similiter hanc externam copulam esse aliarum inquit. cuius verba sunt: Septima autem vltra has omnino est alia,quæ est cataphysis πρόσφυσις,simul quidem colligantis totũ oculum ossibus, simul autem & cooperientis mouentes ipsum musculos:& ibi hanc membranã videre iam licet etiam ante anatomen,albam quidem qualis & apparet: finiente verò, sicut & aliæ singulæ suppositæ in circulo vbi copulatur album nigro,vocatur autem ἶρις locus iste ab hominibus harum rerum peritis. quidã autem στεφάνην,id est,coronã nominant.

In septima parte quæ incipit (Cæterum pituita) sordes oculorum, quas Hippocra. λήμας appellat,significare dicit imbecillitatem regentis facultatis,quum non possit pau-

cissimum

cisſimum id alimentum quod ad oculos peruenit ſuperare. In ophthalmiis enim non mirandum,cum abundet ſanguinis multitudo. Inopia verò exiſtente, quod conſtat ex oculorum cauitate,admodum malum eſt : nutritiua enim virtus , quæ reficere ſolet ex alimento deueniente partem amiſſam,non commutat ipſum in oculi ſubſtãtiam,ſed in ſordem ſemicoctum prætermittit. Sordes namque quæ in vlceribus generantur lib.3. de Morb.cu.imbecillitatem oſtendunt facultatis generãtis carnem,quæ & partem regit, & nutritiua facultas partis eſt,ob cuius imbecillitatem,& id quod tenuiſsimum eſt , & inſenſibiliter diſcuti ſolet,craſſum efficitur ad ſordium ſpeciem.

Octaua pars,quæ incipit (Quin etiam) oculorum inſtabilium malitiam oſtendit:ſignificant enim aut delirium ob inopiam,quod moleſtiſsimum eſt,aut tremorem ob ſiccitatem , qui etiam inſanabilis eſt , quemadmodum & de ſiccis conuulſionibus conſtat. *Quinetiã ſublimes.* Lege Quin etiã,ἐναιωρεύμενοι. & infrà vbi legitur ſublimes,lege inſtabiles,quos deliriũ ſignificare iterũ ſcribit infrà Cõm.24.*Profectò delirium.* Grçcè,αἵτε γὰρ μετ᾽ ἐνδείας παραφροσύναι,χαλεπώταται. id eſt,Deliria enim cum defectu,grauiſsima ſunt.

In nona parte,quæ incipit (At verò tumidos)reddit cauſam quare oculorũ tumentium,ſiue eminentium,& admodum cauorum mentionem non fecit ſuprà in progn.4. Ratio,inquit,eſt,pręter id quòd oculi tumentes ob vini,aut cibi ingeſti copiam,euenire poſſunt,quoniam cum facie quam deſcripſit Hippo.ſtare non poſſunt : repugnat enim oculos eſſe ſimul eminentes ſiue tumentes ac cauos. Non etiam meminit oculorũ admodum cauorum,quoniam in principio non fiunt. Obiicit etiam contra Hippo. ſententiam ſic, Vbi facies dicta in progn.4.poſt diem tertium apparuerit, ſignis aliis eſt diſtinguenda eius malitia:quoniam tunc licebit aliis ſignis coniecturam facere.& addit ad id cognoſcendum,oculos cauos admodũ,& eminentes,quod repugnat.Cui reſpondet Gale.ipſum non tãtum annumerare ſigna,quæ ſimul cum facie,quam deſcripſerat apparent,ſed & alia quæ non coapparent. Recte etiam dixit Hipp.Progn.4.Si non fuerit poſsibile aliis ſignis coiecturam facere:quoniam ex his quæ ſcribũtur in prog.præſenti, quædam nihil certi indicant,ſed poſſent ex vehementi vomitione euenire,vt lucem effugere,illacrymari,peruerti oculos,aut prominere,& rubere venulas oculorũ.Quædam verò non apparent intra triduum, vt venulæ nigræ,aut liuidæ , aut ſordes,aut caui admodum oculi. *Tum autem talia.* Græcè ἔπειτα διοριζόμενος αὐτὰ τοῖς μετὰ τὴν τρίτην ὁρωμένοις. hoc eſt,deinde definiens hæc per ea quæ poſt triduum apparent. *Cæterum vt rectè dixerit.* Grçcè ὅτι δ᾽ ὡς ἔφην ὀρθῶς εἶπε. quod eſt,Quod autem vt rectè dixit.Saluauerat enim Hippocratem à præcedenti obiectione.

PROGNOST. VII.

COnſiderare autem oportet ſuſpectiones oculorũ per ſomnũ. Si nãque aliquid ex albo ſubapparuerit,non commiſsis palpebris,non ob ventris fluxum,aut medicamenti potionem,vel non ſic dormire aſſueto, malum ſignum eſt,& lethale valde.

Ad alia ſigna tranſit,quæ ex oculis ſumũtur,ſiue ipſa ſimul cum facie,quã depinxit, apparere poſsit,ſiue non in præſenti verò progno.ſuſpectiones oculorũ ſcribit lethale ſignum eſſe, dicens,Quoties alba pars oculi in ſomno appareat,quoniam non bene ac integrè conniuet (quam ſententiam ad literam ſcribit aphoriſ.52.ſectionis 6.) quod ſi euenerit abſque cauſa manifeſta,lethale ſignum eſt. Hæc eſt prima diſtinctio,cauſas manifeſtas explicuit dicens,Non ob ventris fluxum,aut medicamẽti potionẽ. idem etiam intelligere decet,de fame,vigilia,mœſtitia,& reliquis.Altera diſtinctio ſcribitur ab Hipp. nempe vt non aſſueuerit ſic dormire. Nam in illis nihil mali ſignificatur, vt de multis aliis diſpoſitionibus dicemus in conſequentibus,quæ vbi à conſuetudine tales fuerint, pro naturalibus reputantur,vt aperto ore dormire. Quòd ſi nullum horum fuerit, ad malitiam ægrotationis referenda eſt diſpoſitio : cauſa autem ſignificatur apud Galen. in Cõm.apho.citati.Nam omnis immodica euacuatio exſiccat, & palpebræ immodicè exſiccatę non poſſunt integrè claudi:exiccantur autẽ à cauſa manifeſta,vt ob magnam aliquam euacuationem,aut à febris vehemẽtia.potiſsimũ verò palpebræ,quę ex natura ſiccæ ſunt,& pauci admodum caloris,& humoris : contingit etiam id fieri,ob potẽtiæ mouentis imbecillitatem,& hæc duo vltima lethalia cẽſentur. Dixi, Non cõmiſsis palpebris:quoniam in Græcis codicibus Hippo.legitur τῶν βλεφάρων μὴ ξυμβαλλομένων.ſicut & in Galenianis codicibus,vbi etiam negatiuè legitur : item & Celſus lib.2.cap.6.negatiuam ſcripſit hanc ſententiam:in aphoriſmo tamen citato affirmatiuè legitur, in codicibus Hippoc.& Gal.ſimiliter,& à Gal.in præſenti Comment.Hæc diſcordia parua eſt: vera

Suſpectiones oculorum.

Euacuatio immodica omnis exiccat.

Palpebræ commiſſæ & nõ commiſſæ.

vera enim eſt ſententia ſiue affirmatiua ſiue negatiua legitur litera. Nam vbi palpebræ non integrè claudãtur, ita vt aliquid de albo oculorum conſpici poſsit, palpebræ commiſſæ dici poterunt, & non commiſſæ. Quæ enim non integrè commiſſæ ſunt, vtranq; ſortiuntur appellationem.

GALENI COMMENTARIVS.

De verbo ὑποφαίνεσθαι, id eſt ſuſpici, ὑπόφασιν, id eſt ſuſpectionem fecit, cuius pluratiuũ ὑποφάσεις, id eſt ſuſpectiones exiſtit: à quibus per diuiſionem Ionicam ὑποφάσιες, id eſt ſuſpectiones formantur. Cæterùm non ſatis noui, qua ratione adducti Artemidori & Dioſcoridis ſectatores ſcripſerint ὑποφύσιας cum υ. Quod igitur eſt ab Hippocrate dictum, clarum eſt. Ipſe enim enarrauit quidnam appellet ſuſpectionem, dicens: Si quid enim ſubapparet candidæ partis cõmiſſis palpebris. atq; etiã adiecit definitionẽ ad exquiſitiorẽ ſermonis cognitionẽ dicens: Neque fluor alui, aut medicamẽtum in cauſa eſt. Sed ſubaudiri oportet cætera quoque quæ vim eandem obtineãt. Vno enim capite cõplexus, dixeris accidens id propter imbecillitatem fieri mouentis palpebras facultatis: quod inquã exitiale eſt, quoties ſine cauſa conſtiterit exteriori. Hæc verò talia ſcilicet eſſe oportet natura, vt vires exoluant. Verbi gratia, alui fluor, aut purgatio ex medicamento purgante vehemẽs, aut mœſtitia vehemens, aut inſomnia, aut inopia alimẽti, aut ſanguinis fluor multus, aut ſimpliciter quæuis alia immodica vacuatio. Cæterum enumerare Hippocratem (vt paulò antè dixi) omnia exitioſa ſigna, non ſolùm quæcunque in vultu exitioſo habeantur, indicauit hac parte, adiiciens, Nec alui fluor, aut medicamentum in cauſa eſt. Prædixerat enim in vultu exitioſo talem determinationem, an aluus admodũ reſoluta fuerit. Reſoluta enim aluus, commune quoddam eſt fluoris alui, & item medicamenti. Sed quoniã rurſus aliunde orſus omnia exitioſa percenſet indicia, meritò cuiuis eorum proprias definitiones apponit.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte exponit dictionem, ſuſpectiones, quas Hippocrates appellauit ὑποφάσιας: id enim nomen à verbo ὑποφαίνω & ὑποφαίνεσθαι, deriuatur, inde fit ὑπόφασις, & in plurali & Ionico modo, ὑποφάσιας. & ſi ſectatores Artemidori & Dioſcoridis nullo ſenſu dixerint ὑποφύσιας.

In ſecunda parte, quæ incipit (Quod igitur) mentem Hippocratis explicat, quid inquam intellexerit per ſuſpectiones, nempe ſi apparuerit aliquid albæ partis oculorum, commiſsis palpebris, quod vbi non euenerit ob cauſam manifeſtam, imbecillitatem facultatis mouentis palpebras ſignificat.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterùm) oſtendit mentẽ Hippocratis eſſe annumerare non tantùm ſigna quæ apparent in facie exitioſa, ſed & alia: quoniam addidit, vbi non euenerint ob ventris fluxum, aut medicamentum, quæ non repeteret, ſi hæc ſigna cum aliis quę de facie dixit, coniungere voluiſſet. Iam enim ſcripſerat ſimul cum ſignis aliis, quæ ſunt in facie, talem diſtinctionem.

PROGNOST. VIII.

Si tamen retorta fiat, vel liuida, vel pallida palpebra, vel labrum, vel naſus, cum aliquo ex aliis ſignis: noſſe oportet morti proximum eſſe. lethale etiam eſt, ſi labia ſubſoluta, & ſuſpenſa, & frigida, & albicantia fuerint.

In præſenti ſigna exitioſa ſcribit, quæ oſtendunt mortem proximam, quorum quædam ſumuntur ex palpebris, vel labiis, vel naſo. ex palpebris, ſi torqueãtur, aut colorem demutent in liuidum, aut pallidum: idem etiam de labiis, & naſo. Intelligendum autem id verum eſſe accedente aliquo alio ſigno exitioſo, vt imbecillitate facultatis. Ex labiis autem non tantum hæc ſigna aduerti præcipit, ſed & alia quæ ſequũtur, nempe ſi fuerint ſubſoluta, ſuſpenſa, frigida, & albicantia. hæc omnia ſi ſimul inuenta fuerint, magnum oſtendent malum: quoniam euenĩet ex maximo facultatis naturalis languore, relaxatis muſculis mouentibus labia. Hoc cognoſcetur, quoniam ſunt ſubſoluta, & ſuſpenſa, & defectum caloris oſtendent: quoniam frigida & albicantia. Celſus lib. 2. cap. 6. inter alia ſigna mala ſcribit pallorem circa palpebras, labia, & naſum: licet tamen partem illam, vel pallida non tranſtulerit Laurentianus, in Græcis codicibus habetur: & Celſus eam legit. Peruerti autem, ac retorqueri vult Celſus non tãtùm palpebram, ſed & labia, & naſum aut aliquid eorum, dicens, Eademque labia, & nares, oculique, ac palpebræ, & ſupercilia, aliquáue ex his peruertantur. Quando ergo dixit Hippoc. vel labium, vel naſus, intellige, fiant retorta, & liuida, aut pallida. In præſenti etiam additur pars, quæ etiam non creditur extitiſſe in codicibus Laurentianis Græcis. in noſtris autem ſic habetur, θανατῶδες ἢ καὶ τὰ χείλεα ἀπολυόμενα καὶ κρεμαστμένα, καὶ ψυχρὰ, καὶ ἔκλευκα, γινόμενα. quæ ad literam ſunt tranſlata in progno. Hanc eandem ſententiam enunciauit Hippo. apho. 49. lib. 4 dicens, In febre non intermittente, ſi labrum, vel oculus, vel naſus, vel ſupercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili exiſtẽte corpore, quicquid horum

Codex Laurentiani diminutus.

Addita pars.

Prog. apho. cõparatur.

euenerit,mors proxima eſt. Quod enim in progno.de Mor.acutis loquitur, in aphor. dixit, In febre non intermittente. Quod autem in præſenti obſcurum videri poſſet, quum dixit cum aliquo ex aliis ſignis, ſatis clare explicuit in apho.dicens, Iam debili exiſtente corpore. Vtrobique tamen,dixit mortem eſſe proximam : quod oſtendit maximam vim habere ad ſignificandum. Signa enim,quæ proximã mortem apud Hipp. ſignificãt,ex primo ordine peſsimorũ ſignorum habẽtur,vt dicemus ſimiliter circa 20. progn.huius lib.Hæc tamen eſt differentia inter apho.& progno.quòd in prog.nullum ſignum ſcripſit, ſumptum ab actionibus facultatis animalis ſentientis:in apho.tamen dixit,Aut non videat,vel non audiat:quæ duo ad ſentiẽtem facultatem ſpectant. Quoniam reliqua ſigna partim expoſita ſunt,& quoniam non ſunt obſcura, de primo omnium dicemus inquit Hippo.ſi tamen fiat retorta palpebra. καμπύλον enim dixit Hipp. quod retortam,aut inflexam ſignificat,licet alij aliter legant. vt Gale.in Comm.recitat. Quod tamen in præſenti dixit, ἢν δὲ καμπύλον γένηται. in Apho.citato dixit ἢν διαστραφῇ, id eſt,ſi peruertatur.peruerti tamen idem eſt quod inflecti,aut retorqueri. Quo autem modo ipſam retortã fieri contingat intelligent qui prius nouerint ex Gal.10.lib.de Vſu partium,quòd à magno oculi cantho,ſiue angulo, muſculus tendit per palpebræ medium tarſum,is quum contrahitur,totam trahit palpebram,ac claudit ipſam:quoniam cùm dura ſit,ſimul tota trahitur. Alter muſculus ab exteriori parte ad aliam vſque medietatem inſeritur in tarſo palpebræ, cuius gratia quando is contrahitur, ſecum trahit palpebram,atque oculum aperit.Quòd ſi iſti muſculi cõuellantur,retorta fiet palpebra, ſimiliter & ſi alter eorum relaxetur,vt apud Gale.in com.Si enim vterque conuellatur, internus claudet oculum,externus verò aperiet,ex qua motus inæqualitate, & contentione,retorta fiet palpebra,altera videlicet parte ſuppreſſa,& altera eleuata.Sic enim dixit 10.lib.de Vſu par.de muſculis his loquens:Si igitur vtrique ſimul tempore tendantur, ſimiliter palpebra,ſurſum quidem pars eius, quæ eſt ſecũdùm paruum canthum reuelletur,inferne autem trahetur ea,quæ eſt ſecundùm magnum canthum.Quo fit,vt non magis aperiatur oculus,quàm claudatur, idq; ipſum eſt, quod ab Hippocr.dictum eſt, καμπύλον,id eſt,retorta palpebra : quæ res magni quoque mali indicium in morbis eſſe ponitur. Et hanc conuerſionem vocat alibi ἤλωσιν.Si verò alter quidem muſculus agat ad ſeipſum trahens palpebram,alter verò quieſcat,omnino aperiri tunc & claudi contingit totam palpebram. Simul autem ſemper attrahitur,tam altera pars tarſi, quæ vnà cum eo mouetur, quàm reliqua. cauſa autem eſt ipſius durities. Hæc Gale.ſententia manifeſte oſtendit noſtrum primum intentum,nempe conuulſione facta fieri retortam palpebram.Secundum autem videtur pugnare cum his,quæ in præſentis progno.cõm. dicit Gale.videlicet altero muſculorum relaxato fieri ipſam palpebrãm retortam : cùm tamen in allegata ſententia,ſi altero muſculo agente,atq; trahẽte alter omnino quieſcat, tota palpebra ſimul trahatur ob duriciem oportet:veruntamẽ intereſt, quoniam lib.10. de Vſu par.dixit altero tantùm operante,aut claudi,aut aperiri palpebram.De muſculo aperiente, aut claudente loquutus eſt, qui ad contraria loca mouent : altero enim ceſſante ab opere,reliquus ad ſe trahet palpebram.Nunc verò quoniam in præſenti Cõm. dicit altero ipſorum relaxato retortam fieri palpebram, intelligit de duobus muſculis claudentibus palpebram:ſunt enim duo qui hoc fungũtur munere.horum itaque duorum ſi alter relaxetur,veluti fracta videbitur palpebra.quod etiam voluit Gal. lbr.4.de locis pa.cap.primo,dicens,Igitur ſi muſculus ipſam ſurſum retrahẽs exoluitur, laxam efficiet palpebrã, adeo vt oculus aperiri non poſsit. Si verò detrahentes (gemini enim ſunt) reſoluuntur:oculum claudere non poterunt. quorum ſi alter duntaxat afficitur, ad oppoſitum muſculum palpebra deflectetur,vt fracta videatur,in fine videlicet circa mediam vtriuſque lineam. Quippe ea pars,quæ iuxta muſculum affectum eſt, retrahi: quæ verò iuxta illæſum eſt,detrahi videtur. Hæc Gale.vbi clare mõſtrat hanc palpebrarum torturam euenire per relaxationem vnius ex muſculis,qui ipſam palpebrã claudũt. vbi enim vnus laxetur,alter ad ſe inæqualiter palpebrã trahet,quemadmodum in vnica conuulſione fieri ſolet,vnica tantum parte faciei relaxata. Duobus itaq; modis eueniet, fieri palpebram retortam, aut ob conuulſionem omnium muſculorum ſimul, aut ob relaxationẽ vnius eorum,qui ipſam claudere habẽt. Lib.etiam de mor.po.6.par.prima, malam eſſe dixit βλέφαρον περιτεταμένον hoc eſt,palpebra circuntenſa,quam dicit Gal. in Comment.fieri ex nimia ſiccitate, quemadmodum quum Hippo.dixit cutis circa frontem dura intenta,quæ diſpoſitio conſtat quantum mali ſignificet in morbis acutis. Retorta palpebra.

GALENI COMMENTARIVS.

IN multis codicibus ita legitur initium orationis, in aliis verò pro Peruertitur, Diſtrahitur ſcriptum eſt : ita vt ex voce, palpebræ contractio, ſignificetur, velut ea quæ propter algorem refrixe-

runt. Id igitur indicium eſt extinctionis, quemadmodum liuida. Si verò peruertitur, tentionem quandam conuulſificam, aut reſolutionem in altero ex muſculis oculos claudentibus indicat: vtrunque exitioſum cenſetur, quoties alia indicia ſuffragantur, quod indicauit dicens, tanquam hæc ſola nequaquam ſufficiant denuntiare mortem.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

IN prima parte dicit aliam fuiſſe ſcripturam huius progno. vbi enim legitur, καμπύλον, id eſt, retorta: legebatur ῥικνὸν, id eſt, rugoſa: quod etiam partibus immodice refrigeratis euenit. ſignificabit ergo caloris naturalis mortificationem. ῥικνὸν, autem idem eſt quod ῥυσὸν, hoc eſt, rugoſa. libro de antiquis Hippo. dictionibus. *Pro peruertitur, diſtrahitur.* Græce, ἀντὶ τοῦ καμπύλον τὸ ῥικνὸν. quod eſt, pro retorta, rugoſa.

IN ſecunda parte palpebram retortam dicit fieri ex conulſione muſculorũ mouentium palpebram, aut ex relaxatione alterius eorum, qui ipſam claudunt, idq́; ſignum oſtendere mortẽ proximã, ſi aliquod aliud ex malis accedat, vt in expoſitione explicui.

PROGNOST. IX.

CVbantem autem oportet inueniri ægrum à medico, ſuper latus dextrum, aut ſiniſtrum, manibus, ceruice, ac cruribus parum inflexis, & vniuerſum corpus molliter iacens. Sic enim ſanorum plurimi decumbunt: optimi verò ſunt decubitus ſanorum ſimiles.

Procedit Hippo. ad alia ſigna, quæ bonum aut malum oſtẽdere poſſunt, ex accubitu, & totius corporis inter cubandum figura: pertinent hęc ſigna ad animalem facultatem, quoniam oſtendunt ipſam languidam, aut valentem. Primum enim inquit, bonum eſſe ægrum iacere ſuper altero latere, ſaltem per id tempus, per quod medicum habet præſentem: licet enim aliter cubare aſſueuiſſet, tamen illo tempore, medicum ſuſpiciens ſuper latus cubare debet. Secundò laudat bonam figuram extremorum, vbi manus, ceruicẽ, & crura modice inflexa habuerit. Tertiò, ſi totius corporis figura mediocritatem obſeruauerit. ὑγρὸν, id eſt, molliter iacens, ac ſi diceret ſolutũ habens corpus, non diſtentum, aut contractum. Quartò argumento epilogiſtico concludit eum eſſe optimum decubitum: quoniam plurimi ſanorum ſic cubare ſolent, & decubitus qui ſunt ſimiles decubitibus ſanorũ optimi ſunt: id enim in omnibus optimum eſt, quod maxime eſt ſecundùm naturam. Quod ſi dixeris, ſequitur quòd iſta non eſt vniuerſalis doctrina, qua docetur decubitum ſuper latus eſſe laudabilem: vbi enim æger aliter cubare aſſueuerit, non erit ei melior decubitus ſuper latus. Reſpõdemus quòd cubare in latus melius eſt, quàm ſuper dorſum, in illis qui non aſſueuerunt cubare aliter, qui pauci ſunt. Nam maior pars hominum ſolet in latus cubare. Præter id, quòd & in illis qui ſolent ſuper dorſum cubare, laudandus adhuc eſſet accubitus in latus, quo tempore medicus præſens eſt. Ad intelligendũ tamen quãtum boni, aut mali ſignificet decubitus in latus, aut decubitus in dorſum, & veluti deciduo corpore, aduertendũ quòd muſculi moueri dicuntur (licet improprie) vno modo, quoniam mouentur, atque operantur: vt quoties muſculus aliquis cõtrahitur, aut diſtenditur ab animali facultate: tunc enim mouetur, ſeruitq́; vt inſtrumentũ animæ. Aliter quoties trahenti facultati contrarij muſculi cedit: quod euenit internis muſculis brachij, quoties ab externis brachiũ diſtẽditur. tunc enim interni veluti inſtrumẽta cedunt, atque mouentur non tamen operantur. Tertio modo cõtingit moueri muſculos, non tamẽ vt inſtrumẽta, aut conſentiẽtes partes, vt quoties pars decidit, aut manus, aut brachium, ita vt citra omne volũtatis imperiũ decidat, quod pariter eis, & oſsibus, & carni euenit: quòd ſi toti eueniat, potius decidentia, quàm decubitus appellabitur. Quarto modo muſculi operantur veluti inſtumenta, verùm non mouentur contrario modo ei, qui tertio loco dictus eſt: quòd euenit quoties natura firmum retinet in parte aliqua ſignata membrũ, vt brachiũ in aere extenſum, quomodo & auis in aere firmatur, quam ſi mortuã in aere poneres, neque momento tẽporis firmam permanere videres. Quos modos motus muſculorum recenſet Galen. libr. 1. de Motu muſculorum, dicens, Quoniam igitur ex motibus contractio quidem muſculi eſt tanquam inſtrumenti animæ actio, extenſio tanquam inſtrumenti quidem, non tamen operatio quædam, ſed ſimpliciter motus, qui modo adiunctus, eſt tertius motus, neque vt viuentibus quidem muſculis ineſt omnino, ſed vt inanimatis, ac penitus ex ſeipſis immobilibus. Ad reliquum & quartum motum tranſgreſsi conſideremus etiam modum iſtius, qui oppoſitus quodammodo tertio eſſe videtur. Tertio enim modo motus muſculi demonſtrati ſunt ceſſare ab operatione ſua, quamuis moueantur.

Muſculi 4. modis mouentur.

Quarto

Quarto autem operari demonſtrabuntur, quamuis moueri nequaquam videantur. Ex his motibus, qui tertio loco dictus eſt, non motus, ſed decidentia proprie appellatur à Gal. paulò antè ſententiam citatam. Qui verò quarto loco dictus eſt, functio eſt ſine motu. Itaque quoties corpus ægri in latus decumbit, functione ſua animalis facultas firmat corpus in tali figura, licet non moueat corpus, quemadmodũ per quartum modum fit, qui non proprie motus appellatur. Quum verò corpus ſuper dorſum decũbit, nullam oſtendit naturæ functionem, aut motum à natura factum, ſed potius ipſius corporis decidentiam, qualis in tertio modo prædicto euenit. Quam ſententiã ſcripſit Gal. 2. lib. de Motu muſculorum, dicens, Hippo. inclinationem ad alterum latus laudat: cognoſcere autem maxime poſſes, quanta operatio huiuſmodi diſcumbentibus ineſt, ſi corpus hominis mortuũ ſic inclinaueris: non enim vel minimo tempore manebit, ſed ſupinum, aut pronum ſtatim fiet ad quancunque partem extiterit grauitate vergens. Quoniam tamen ægri magis aliis amãt figuram mutare non ſemper oportet ipſum ſic decumbere, ſed quo tempore medicus adeſt, niſi forte is eſſet, qui medicum parui penderet, quod magnates facere ſolent. Præterea dixit, Manibus, ceruice, ac cruribus, parum inflexis: ea enim facillima, magis amabilis, ac omnino citra laborem eſt, per quam modice inflexa membra figurantur. Sunt enim quinque membrorũ figuræ apud Gal. 1. de Motu muſculorũ, paulò ante finem. Summa contractio, & contractio ei proxima: ſumma diſtentio, & diſtenſio ei proxima: & omnium media poſitura. Exemplum erit de brachio, quod omnibus corporis muſculis delegabitur, ſi externus muſculus brachij per tranſuerſum ſecetur, internus contrrahetur. verùm non ſummè, ſed paulò magis quàm in media poſitura, ob id quòd internus muſculus cùm nõ habuerit contrariũ externum impedientem contractionem, magis contrahetur, quàm vbi ipſe aderit: ſumme tamen contrahetur, ſi præter id quòd muſculus abſciſſus eſt, animalis quoque facultas contractionem imperet, maxime verò ſi os ſimiliter abſciſſum extrudatur. Nam oſsis grauitas poſſet muſculorum contractionem extremam impedire. His contrariæ ſunt duæ aliæ diſtentiones, muſculo interno per tranſuerſum inciſo ſtatim enim externus ad ſe trahit brachium, ac diſtẽdetur parũ vltra mediã figuram, verùm non diſtendetur in extremo, niſi acceſſerit voluntatis imperiũ, & maxime dempto oſſe. Harum quatuor figurarum medium tenet quinta, quæ eſt omnium optima, per quam extrema medio modo figurantur, vt brachia, crura, & ceruix. Hanc figurã Gal. ἀκάματον, id eſt, ſine dolore appellat. Neque tamen ſic eſt ſine dolore, vt omnino dolore, aut labore vacet: ſed quoniam per hanc membra minime laborant. quod cõſtat. Nam abſciſſo altero muſculorũ, reliquus paulò vltra mediã figurã contrahitur: quod non eſſet, niſi gratia externi, internus paulò minus contraheretur, & externus interni gratia, & ob id ſani homines mutare figuram cogentur, & ægri multò citius, quantò magis ab oſsium grauitate in ægris muſculi grauantur, & labores moleſtius ferunt quàm ſani. Quod ſimiliter teſtatur Galen. libr. 1. de Motu muſculorum, dicens: Quare & mutatione figurarũ quidem, quæ triſtitiã afferũt, celeri indigemus: eius verò quæ dolore caret, tarda. Cur autem omnino ipſam mutari deſideramus, cùm ſine dolore ſit? Quia in hac etiam figura tenſionem quandã muſculi ſuſtinent, verùm minorem quidem quàm in omnibus aliis, ſed eam dolore carere dicimus, nõ quia nullo penitus dolore participat, ſed quia minimo, & hoc ferme inſenſibili propter breuitatem, & tunc ipſam mutare cupimus, quum congregatus paulatim fiat ſenſibilis. Decubitus ergo in latus, & ſub media figura meritò ab Hippocrate laudatur, tanquã optimus cubandi modus, & ſanis magis aſſuetus. De malis verò cubandi modis conſequẽter dicetur, ſi prius dixerimus, Ariſtot. diuerſam admodum ſcripſiſſe cauſam, quare homines inflexo corpore cubare ſoleant, ſexta problematum ſectione, proble. 3. dicens, Cur inflexo corpore cubare melius eſt, quod etiam plerique medicorum præcipiunt. An quòd venter quum recaleſcit cõcoquere melius poteſt. Scripſit certe Ariſtoteles finem, & vſus talis decubitus: ſequitur namque ex ipſo vtilitas ab Ariſtot. ſcripta. Verùm non ſcripſit, quam haberet vim ſignificandi, præter id quod de ſanis loqui videtur, quibus præcipitur, vt ſic cubent ad coctionem vẽtriculi, & iecoris coadiuuãdam. Cùm enim reducuntur membra verſus ventrem, venter ab ipſorum circunſtantia incaleſcit. Hippo. tamen de ægris loquitur, & de decubitu tanquã de ſigno. Bonus itaque decubitus, vt cauſa, & vt ſignum bonus eſt.

Corporis decidentia.

Figuræ mẽbrorum.

Bonus decubitus ut ſignũ & cauſa.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque teſtatur numerari ab Hippocrate ſigna exitioſa hac tota libri parte: conſtat enim vt nobiliſsimus vir nunc non ab alio principio de ſignis in toto corpore doceat, ſed ea copulat prædictis. Cùm enim antea dixiſſet in vultu exitioſo etiam alia ſigna conſideranda eſſe, quæ in toto corpore atque

etiam oculis existant. deinceps omnia inter se copulando persequitur. Id verò quod dicitur, oportere offendi ægrum à medico considerante non cubantem supinum, ceu quendam resolutum, sed in alterum latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firmãtis corpus, quomodo rursus debilitatem vbi cubare in latus non queat. Verùm ipse Hippocrates adiecit orationi cõmunem epilogismum, dicens: Ita enim plerique bene valentium cubant, scilicet potissimum tunc, cùm medicus ipsos considerat. Rectius enim est subaudiri in oratione proditũ ab eo potestate per dictionem, dum ait: Cubantẽ offendi ægrum à medico oportet. Non enim simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed à medico offendi cubantem ita. Porrò adiecit: Ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta habentem. Id enim consuetum plerisque bene valentium est. Quinetiam adiiciens verbum plerique in memoriam tibi reuocauit distinctionem quandam alterum habẽtem caput aliis multis vtile præsagiis, cuius meminisse te conuenit, licet interdum omittatur. At verò quidnam illud sit, iam explicabo. Quæcunque in ægris priuatim præter cæteros peculiaria sunt: hæc haudquaquam veluti superuacua considerari oportet. Si enim offendas ægrum vt plerique bene valentium cubantem, diliges talem decubitum. Si verò econtrario, non conuenit continuò horrere quasi malum indicium: sed requirere vtrũ in consuetudine sit talis ægro figura. Cæterùm, quod est dictum, molliter positũ offendi corpus, exaduersum intẽto proditum est. Quatuor enim membra, id est, crura ac manus paulum reducantur, & omne corpus iaceat oportet, extra hyperbolicas figuras constitutum. Intelligo figuras hyperbolicas, quoties aut summè extenduntur, aut immodicè inflectuntur membra, aut spina, cuius partes vertebræ quòque in ceruice existunt. Igitur hyperbolicæ figuræ, extentis admodum neruis efficiuntur, quomodo libro de Motu musculorum ostensum iam est. Quæ in medio iam est hyperbolicarum, absque tensione est. Quocirca talem vocauit mollem, quia corpora molliora intendi non solent.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

IN prima parte continuata oratione vult Hippo. procedere ad ea signa de quibus se dicturum proposuerat, quum de vultu loquens, de exitioso dixerat, consideranda esse & alia signa, quæ in oculis, & toto corpore. Hæc igitur de signis in toto corpore sunt. *Nobilissimus.* abundat.

IN secunda parte, quæ incipit (Id verò) rationem reddit quare Hippo. dixerit, oportere medicum inuenire ægrum in latus cubantem: nempe quoniam id arguit facultatis robur, quemadmodum vbi in latus cubare nequeat, imbecillitatem.

IN tertia parte, quæ incipit (Verùm ipse) Hipp. dicit vsum fuisse epilogismo dicẽtem: Sic enim sanorum plurimi decumbunt, saltem per id tempus, quo medicum habent præsentem. Epilogismo autem vtetur quoties ab eo, quod secũdùm naturã esse probatum est, experimẽto proceditur ad alterius comprobationem, vt in præsenti: quoniam sanorum plurimi sic cubãt, bonum accubitum probando. Idem etiam de manibus, ceruice, ac cruribus modicè inflexis interpretatur.

IN quarta parte, quæ incipit (Quinetiam) rationẽ reddit, quare dixit, Sic enim sanorum plurimi decumbunt. Verbum enim plurimi, siue plerique, vt habet Laurentianus, vniuersalem quandam virtutem habet ad omnia, quæ possent ægris priuatim euenire. Vbi enim quis conuenienti modo cubet, bene cubare dicetur: si tamẽ cubet in ventrem, aut super dorsum, non erit malum statim, sed sub distinctione, nempe vbi non sic cubare assueuerit, sicut & infra progno. 17. dicet de dentium stridore.

IN quinta parte, quæ incipit (Cæterùm quod est dictum) docet quare Hippo. dixit, Molliter iacens: quoniam decet extrema membra quatuor, & vniuersum corpus extra omnem extremã figuram constitui: quoniam figuræ extremæ, admodũ extentis neruis fiunt. Vbi legitur, Habitus, Figura legendũ. Græcè enim σχῆμα, habetur. quocirca Græcè, διὸ καὶ προσηγόρευσεν αὐτὸ, ὑγρὸν, τῶν ὑγρῶν σωμάτων οὐ πεφυκότων τείνεσθαι. quod est, quam obrem, ὑγρὸν, id est, humidum, aut molle ipsum appellauit, quòd humida corpora inepta sunt extensioni. fortè liquidũ magis, quàm molle, vocabuli ὑγρὸν significationem exprimeret, quandoquidẽ mollia corpora satis apta sunt extensioni, non autem liquida. Quod autẽ ex lib. de Motu musculorũ citat lib. 1. legitur, & loco citato in expositione.

PROGNOST. X.

Supinus decubitus.

Supinũ verò cubare, manibus, ceruice & cruribus extentis, minus bonũ est.

Postquam optimum cubandi modum laudauit, ad reliquos procedit, inter quos ille primo loco damnatur, qui minus malus aliis est, & quodãmodo mediũ tenere videtur inter præcedentem, & sequentes: est enim præsens decubitus signũ non bonum, nempe supino corpore cubare, manibus, ceruice, & cruribus extentis, mediæ namque malitiæ est decubitus, qui malus est aliquando, & nonnunquam est non malus: vbi enim æger

non

non sic cubare soleat,& prudens sit à natura,& medicũ reuereatur,malus est: vbi autem cubare soleat,sic,aut non adeò prudẽs sit,aut non reuereatur medicum, non est malus. De hoc decubitu loquens Gale.lib.2.de Motu musculorum dixit,Has res Hipp.ambas damnat,& supinũ iacere,& hiare dormientem.& parum infrà subdit, Itaque supinum iacere,& hiare dormientem,non absque actione stertendi,aut exolutionis,aut ebrietatis, aut ignauiæ signum est. Quæ sententia eadem est cum ea quæ in sequenti progn.quòd enim aliquãdo homines ebrietatis causa supini cubant,non pertinet ad prognosticum, in quo sicuti & sæpe suprà dictum est,signum quoduis,id quod Hipp. dixit significat, nisi euenerit à causa externa.Vbi igitur ab ebrietate,quæ causa externa est,nõ euenerit, aut fiet ob ignauiam,aut ob exolutionem. In prognostico tamen præsenti dixit minus bonum esse: quoniam significat ignauiam,aut exolutionem:ignauiam,vbi sic dormire consueuerit,aut medicum non magnifaciat,aut minimè prudens fuerit, quod non est malum. malum verò erit,quoties sine aliquo horum supinus cubet, quod significabit languorem facultatis,siue animalis facultatis exolutionem. Quod iam intellectũ factis distinctionibus manifestè indicat periculũ aliquod,cuius gratia in sequenti prognostico dixit grauius esse.Lib.item 6.de Mor.po.par.1.sect.penultima,Hipp.dixit:Distentio corporis,articulorumq; durities, & æger ipse dissolutus,atq; articulorũ *κατακλάσιες*, id est, confractiones,malum.Et Gal.in Com.dixit,quasdam legere pro *καΤακλάσιες*, *κατακλίσιες*, hoc est,decubitus:verum hãc lectionẽ ipse non probat,sed infrà inquit,Supinum verò iacere,tum manibus,tum cruribus extentis,minus bonum,talem verò decubitum imbecillitatem virtutis ostendere tibi demonstrauimus,atque hanc adhuc magis decubitum eum,qui deinceps dictus est,his verbis:Si verò procliuior fuerit,atque à lecto ad pedes delabatur, grauius est.Supino itaque corpore cubare,ei qui non assueuit sic dormire,ostendit facultatis languorẽ,quæ non firmat corpus in aliqua positura,sed quemadmodum corpus mortuum statim delabitur in dorsum aut ventrem.

Supinus decubitus quas habet causas.

GALENI COMMENTARIVS.

Talis decubitus omnino bonus non est: proindeq́, nec minus bonus est. Si enim omnino bonus non est: vt minus eis bonus concruere dicatur,fieri quî potest? Cæterùm vt id bonum non sit, ipse postea docebit hunc in modum. Si verò procliuior fuerit, & subinde ad pedes dilabitur, maiori cum periculo est. Tanquam enim prædictus decubitus cum periculo sit,ita dixit de eo: Maiori cum periculo est. At verò mihi videtur vt talis decubitus neutris adnumeretur indiciis, quæ nec ad sanitatem vim habeant insignem,neque ad mortem,sed aut integre media sunt,aut parum ad alterum tendunt,ita vt qui negligentius loquuntur de eis,cum vtrisque cõferre poßint,velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonũ esse talẽ cubantis figuram,quàm quæ est antea prodita:deteriorẽ verò quàm hæc ea quæ deinceps dicta est: admonens hoc loco finiri oportere in omnibus locis, num consuetus sit æger cubare supinus. Si enim ita fuerit,nec admodum magnifaciat medicũ ingredientem: tunc neque in medio mali boniq́, decubitus existimabitur, sed potius bonus: Si verò neque hac soleat cubare figura, & admodũ vereatur medicum,non bonum indicium est: sed potißimùm si fuerit pudentior ex natura. Quocirca talis decubitus,in medio boni maliq́, collocandus est:quantũ in seipso est,sed vtroque versum pro natura ægri transferendus est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte,non admodum propriè dici hunc accubitum minus bonum probat. Nam accubitus,qui bonus non est,non dicetur minus bonus:quòd autem bonus non sit,constabit ex sequenti progn.vbi eum decubitum, qui sequitur, dicit esse grauiorem, siue difficiliorem. quod non esset,nisi hic etiam esset grauis,& difficilis. *Iacentis habitus.* Græcè, *κατάκλισις*,id est,decubitus.sic & in aliis locis similibus. *Si verò procliuior.*Lege vt in prog.sequenti.*Tanquam enim.* Græcè,*ὥσπερ γὰρ καὶ τῆς προειρημένης δεινῆς κατακλίσεως οὔσης, οὕτω περὶ αὐτῆς ἔφη ὡς δεινότερον ὂν*.quod est,Tanquam enim de prædicto accubitu grauem,ita de hoc grauiorem esse dixit.

In secunda parte,quæ incipit (At verò) definit huius signi vires,dicẽs ipsum esse ex his,quæ non habent insignem vim in significando,intantum,vt qui velit non adeò diligenter vires ipsius perpendere,posit ipsum cum bonis,& malis comparare:quoniam medium est,neque adeò bonum vt præcedens, neque adeò malum vt sequens. *Conferre.* Græcè *παραβάλλειν*, hoc est,accommodare. Non enim vult Galen.hoc signum bonis, & malis comparari posse,vt Laurentianus : sed annumerari inter bona,& mala.

Laurentianus notatur.

In tertia parte,quæ incipit (Admonens hoc loco) mentem Hipp.declarat: voluisse inquam Hippoc.distinctione vti , ad inueniẽdam huius signi bonitatem,aut malitiam. Vbi enim æger consueuerit sic dormire,neque admodum magnificat medicum ingredientem,bonus est decubitus dictus. si tamen non sic cubare soleat, medicumque ma-

gnificat, ac fuerit prudentior à natura,non bonum erit. Vnde fit,vt talis accubitus in medio malorum,ac bonorum fit. Hinc etiam fequetur, Hippocr.fatis recte dixiffe hoc fignum minus bonum effe: quia minus bonum eft,quàm præcedens,vbi bonus fuerit: quoniam fimiliter in aliquo cafu iam dicto,bonus non eft,licebit Hippoc.in fequenti prog.alium accubitum grauiorem hoc appellare.Hippoc.ergo, qui hanc diftinctionem boni,& non boni accubitus fcribere ob prolixitatem vitandam,prætermifit,non potuit melius aut exquifitius loqui.

PROGNOST. XI.

Si verò procliuis fit,ac delabatur à lecto in pedes, grauius eft.

Hanc fententiam Laurentianus fic tranftulit: Si verò procliuior eft,ac deorfum delabitur fubinde ad pedes,maiori cum periculo eft. Sicut & Celfus Meldenfis libr.6.de Mor.po.parte 1.com.penultimo.fic,Si verò procliuior fiat,atque fupernè ad pedes delabatur,grauius exiftit. Sed tamen vbi in noftra traductione habetur, Procliuis, Græcè προπετὴς, quod eft idem quod πρoπηνὴς, id eft,procliuis aut præceps. Vbi dixi A lecto ad pedes, Græcè habetur, ἀπὸ τῆς κλίνης ἐπὶ πόδας. Vbi dixi grauius eft: Græcè δεινότερον ἐστιν. Vult autem Hippocrates hoc tertium fignum grauius effe præcedenti:peius enim eft non poffe in lecto cõtinere corpus,ne decidat, quàm fupino corpore cubare. Significat enim magnum languorem facultatis animalis: & in omnibus verum habet citra omnem diftinctionem. Decidere enim à lecto & ad pedes declinare,demortui hominis eft,qui non aliter quàm lapis decidit aut cadauer:viuẽtes enim omnes,& modicè faltem conftantes,cubant parum erecto fuperiori medio corpore. Quod comprobauit fententia Gal.2.lib.de Motu mufculorum,loco citato,in 9.expofitione. Huius progn. veritas experimento quotidiano probatur in corporibus mortuorum, quæ ad pedes ftatim delabuntur: & in his qui morti proximi funt,à fola grauitate corporis deorfum demiffa,animali facultate nihil contrà operante, aut renitente. De hoc iacendi modo Gal.lib.de Palpitatione,tremore,rigore,& conuulfione dixit, Viuentium autem more iacere non poffe,fed corporis mortui inftar atque inanimis ad pedes ruere, malorũ eft nouifsimum. Rem hanc in libro de Humoribus,ἔῤῥιψιν vocauit,quod non intelligẽtes qui literam funt interpretati,vnà quidem multa fabulati funt: proftratum effe, mortui corporis inftar effe,omni virtutis robore exactè perdito ἔῤῥιψιν vocauit:vnde,ἐῤῥίφθαι, κατακεῖσθαι, minimè eft idem,fed rationẽ eam habet,quam cadere cum iacere. Similiter in auibus aliud volare ad terram eft,aliud cadere: vnum agere eft,aliud pati: non fecus κατάκλισις,actio eft, ἔῤῥιψις pafsio. Aduertendum tamen, quòd vbi dixit, κατάκλισις, Græcus codex habet,κατάλυσις. fed corrigẽda eft litera in Græcis codicibus,& Latinis Bafilienfibus. Hoc prognofticũ male excuffum eft in Græcis codicibus: inferitur enim cum Gal.comment.tanquam pars ipfius.

GALENI COMMENTARIVS.

QVemadmodum cubare in latus,quandam obtinet vim: ita erectius iacere,quo modo omnes cubamus.Et ob eam rem fi in alterum colloces latus corpus defunctũ ,prorfus aut in partem pronã,aut fupinam conuertetur:velut fi illud accliue figures,ita quoque in pedes delabitur. Merito igitur prauum id dixit haberi indicium: quòd quidem extinctionem quandam fignificet regentis corpus facultatis.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Vnica collatione probat huius figni malitiam:quemadmodum enim in latus cubare fignificat efficaciam aliquam, ita erecto corpore iacere: & quemadmodum mortua corpora fuper latus collocata ftatim in dorfum aut ventrem decidũt,ita fi talia corpora furfum vergentia ftatuas: ftatim ad pedes dilabẽtur. Significat enim talis delapfus animalem facultatem corpus regentem demortuam. *Quandam obtinet vim.* Græcè,ἔχει τι τινὸς ἐνεργείας,id eft,quandam obtinet efficaciam. *Ita erectius iacere.* Græcè οὕτως καὶ ἡ ἀνάῤῥοπος ὑπτία, quod eft,fic & furfum vergens fupinus decubitus. ὑπτία namque non omnem decubitum,fed fupinum fignificat,quod Laurentianus inconfideratè prætermifit, cum in præcedenti commento parte 3.vbi Galenus dixit,μήτι συνήθές ἐστιν, ὑπτία κατάκλισις τῷ κάμνοντι.ipfe tranftulit,num cõfuetus fit æger cubare fupinus.Ecce vbi ὑπτία fupinus accubitus vertit,modo verò iacere tãtùm dixit. Voluit autem Galenus fignificare quod Laurentianus non aduertit,nempe quòd quemadmodũ cubare in latus habet aliquam efficaciam,ita cubare erecto corpore fiue furfum vergente, quandam habet efficaciam, quamuis homo cubet fupinus,ob id folum quòd erecto corpore cubet. Vbi namque erecto corpore cubaret,fimul & fuper latus duplici ratione efficaciã fignificaret, prima ex eo quòd in latus,fecunda ex eo quòd erecto corpore: quorum alterum alteri comparare vult Gal.fcilicet furfum vergentem decubitum quãuis fupinũ,ei qui in latus fit. *Laurentianus notatur.*

Quod

Quod tamen ſtatim addit. Quomodo omnes cubamus: ad primam partem referri debet, hoc eſt, ad decubitum ſurſum vergentem, non ad ſupinum: quandoquidem non omnes ſupini cubamus, ſed erecti, corpore ſurſum vergente. *Regentis corpus facultatis.* In annotationibus circa 6. Comment. explicui quòd intelligat per regentes facultates.

PROGNOST. XII.

SI verò inueniatur nudos habens pedes (vbi non fuerint admodum calidi) & manus, ceruicem, ac crura inæqualiter diſperſa, ac nuda, malum eſt. Inquietationem enim ſignificat.

Damnat ſimiliter Hippo. eum accubitum per quem æger extrema diſcooperiens inæqualiter proiicit. Nam velle nudare pedes non admodum calentes, ſignificat implaciditatem & inquietationem, quæ ex malitia ægrotationis originatur. Cùm enim manus aut pedes non fuerint admodum calidi, non diſperget membra, aut nudabit æger vt refrigeret ipſa, quod faciunt homines quoties maximè calent in extimis, atque in intimis. Si ergo non ob id nudant extrema, interius ſentiunt cauſam, quæ ipſos mouet ad inquirendas frigidas partes in lecto, & proiicienda ſtrangula, quod manifeſtè oſtendit eas eſſe mali moris febres, & periculoſiſsimas. Siquidem extremis non admodum calentibus interiora ipſis vruntur, quod in omnibus lipyriis febribus fit, & in principiis acceſſionum febrium omnium mali moris, acceſsiones habentium, & vbi plurima adfuerit imbecillitas facultatis, vt quæ non poſsit muſculi oſsium pondus tolerare. Dixit tamen, Si inueniatur: quoniam ſæpe fit vt æger medicum magni faciens ac reueritus extrema, interim dum medicus adeſt, cooperiat, etſi ipſe nudata habere cupiat, & talia antè haberet. Diſpergere quoque inæqualiter extrema, ac ceruicem non componere, malum ſignum, atque inquietationis, anguſtiæ, & anxietatis eſt: quod ob dictam cauſam euenire putandum eſt. Gale. lib. 3. de Mor. pop. par. 2. in Comment. hiſtoriæ mulieris ex abortiuo fœtu τὸ δ᾽ἀσσῶδες. id eſt, anxia & inquieta malignitatis febris factę indicium eſt. Talis verò diſpoſitio eſt, per quam manus, ceruicem & pedes inæqualiter proiiciunt ægri. Quod etiam in præſenti prog. dixit Hippo. inquietationem enim ſignificat. ἀλυσμὸν habet litera Græca. Eſt autem ἀλυσμὸς, apud Gal. lib. de Antiquis dictionibus Hippoc. quod appellant ῥιπτασμόν. hoc eſt, inordinatum, proiectum, quod etiam appellauit ἄσην, lib. 2. de Ratione victus acut. Cõment. 22. de his qui prandent præter conſuetudinem, maximè ſi ſupercœnauerint, eos, inquit Hippo. alui lęuitas exercet. quo loco παντίλην, ſcribitur, in aliis verò non, ſed ἄσην, inquit Gal. vt eo vocabulo ῥιπτασμὸν: id eſt, proiectum intelligamus corporis hominis huius qui ita cibatus eſt. Corporis inquam ob cibi multitudinem, ἀσσομένου, id eſt, grauiter moleſtéque habentis, atque implacidi inquietique dum in lecto iacet, & ſeſe permutantis. Idem lib. 3. Cõment. 14. de his qui aquam mulſam meratiorem bibunt, & lib. 2. ſect. 25. dixit, δυσχοιτέουσι, quod eſt malè in lecto iacent. Quoties ergo æger manus ac crura proiicit inordinatè, ἀλυσμὸν patitur, ſiue ἄσην, ſiue ῥιπτασμὸν. quæ omnia idem ſignificant, nempe moleſtiam, implaciditatem, & inquietationem: quæ eueniunt à cauſa grauante ac moleſtante præcipua membra, maximè os ventriculi, quod potiſsimum verum habet, niſi æger ſit mollis ac impatiens. Tales enim contingit ex paruo morbo conflictari, ac ſtragula proiicere.

GALENI COMMENTARIVS.

OPtimè determinauit orationem dicens, Nec admodum calidos. Per febres enim calidiſsimas vnà cum cæteris partibus, etiam pedibus ardeſcentibus, nudare eos ægri coguntur. Si verò febris non fuerit talis: nudare pedes, malaciæ eſt ægri, vel inquietationis indicium. Porrò ſi manus quoque pariter cum ceruice, & cruribus non ex more componit, vt antea dixit, ſed inæqualiter tales diſpergit partes: malum indicium eſt. Dixit enim ſignificari inquietationem. Hoc verò nomen indicat illos conflictari quauis figura, necnon alium ex alio mutare. Quòd ſi te præſente (vt docui) iacens æger, ſtatim commutet priorem figuram ad alteram, pariter & membra diſpergat inæqualiter, vel etiam ceruicis poſituram: ſcias talem aut propter ventriculi vitium, aut propter virium debilitatem inquietari, colligens hoc etiam loco epilogiſmo ingenium eius, vtrum mollior ſit, & ad ſingula manus det promptius, licet perquam exigua, & peruincatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte exponit, quare ſententiam ſuam Hippocr. definiuit, dicens (Vbi non fuerint admodum calidi.) Quoniam per febres calidiſsimas, per quas extrema quoque admodum calent, ægri coguntur membra diſpergere: in aliis verò non, niſi ob inquietationem, aut ægri mollitiem. Nam, vt dixi, leues adhuc morbos non tolerant.

Malacia.Græcè, μαλακίας, ideſt, mollitiei.

In ſecunda parte quæ incipit (Porrò ſi manus) docet malitiam ſignificationis, quæ ſumitur ex proiectione manuum, & crurum,& ceruicis : hoc enim ſignificat ἀλυσμὸν. id eſt, inquietationem, quod indicat omnem figuram malè ferre.

In tertia parte,quæ incipit (Quod ſi te præſente) docet talem mutationem figurarum & inquietationem oſtendere, aut ægri mollitiem, aut virium languorem, aut os ventriculi pati vitium. Sed mollities communi epilogiſmo, id eſt, argumento ab experimento, quod verſatur circa ſingularia, excluditur, vbi docetur, veras eſſe ſententias Hippo.ſi non fuerit æger talis ex conſuetudine,aut à ſua natura. Quòd ſi nihil horum in cauſa fuerit, ſignificabitur langor facultatis non potentis corpus in certa figura diu ſeruare aut os ventriculi pati. Quemadmodum enim in expoſitione dixi, ex lib.2.de Ratione victus acutorum,Comment.22.quibus ventriculus alimentis grauatur,inquietatio ſuperuenit:ſic etiam illi,quibus os ventriculi ab humore confluente in ipſum conſimiliter aut grauatur, aut mordetur, inquietationem patientur ob eandem cauſam.Id etiam teſtatur lib.4. de Ratio.vict.acut.Comment.47.dicens, ἀσώδεις febres appellat,in quibus ægri ἀσῶνται,id eſt, grauiter afficiuntur,atq; implacidè habent.Difficile autem ferre conſequitur interdum quidem fortem febrem æſtuoſamque: ſæpius quoque & ſtomachi malitiam, id eſt, oris ventriculi, quod ſimiliter experimentum probat,quàm ſint inquieti hi qui vomere parati ſunt. Qua ratione Græci inquietationem ipſam, & faſtidium, quod paſsio eſt oris ventriculi, appellabant vno nomine ἄσην. Quòd enim ſignificet inquietationem, conſtat ex dictis in expoſitione prognoſtici : quòd etiam ſignificet faſtidium,conſtat ex 4.lib.de Sanitate tuēda,vbi de his in quibus calidi ac mordaces ſucci abundant,inquit Gal.ſicut rurſus omnino non nutrire,& faſtidia ſtomachi, quæ Græci ἄσας vocant, creat. Et Leonicenus lib.2.aphor.Comment.9.vbi Gal.dixit: ἀσήντες τινὸς πολλῆς,tranſtulit, Faſtidioque multo : licet ego potius, multa quoque inquietatione, tranſtuliſſem. & aphoriſ.61.quintę ſectionis, nihil aliud potuit ſignificare, quum Hippo.dixit, Si mulieri ceſſent purgationes, neque febris, neque rigor ſuperueniat,& ἄση, id eſt, faſtidium incidat, iudica ipſam in vtero habere. Siue ergo ἄση, inquietationem,vt in præſenti:ſiue faſtidium, aut febris implaciditatem, aut oris ventriculi vitium, aut facultatis langorem ſignificabit.

Inquietatio quid indicat.

PROGNOST. XIII.

Lethale autem eſt, hiantem dormire ſemper.

Dormire ſemper aperto ore, manifeſtè indicat languorem animalis facultatis, quæ per muſculos maſticatorios comprimere os, ac claudere ſolet, nobis adhuc dormientibus. Eſt enim talis circa maxillam diſpoſitio, qualis dicta eſt de ſupino accubitu: vtrunque enim euenit, animali facultate omnino ab operatione vacante, ac muſculis ſummè relaxatis. Gale.namque 2.de Motu muſculorum,poſtquam dixit Hippo.damnare ſupinum accubitum, & hiare dormientem : ac dixit, hanc diſpoſitionem ſignificare ebrietatem,ignauiam, aut exolutionem, tres oris figuras diſpoſuit, quarum prima eſt,quum os plurimum eſt apertum : ſecunda quum eſt clauſum : tertia eſt media, quum modicè apertum tenetur. Ad oris extremam apertionem coadiuuant muſculi, qui ſunt in mento & collo : ad extremam alteram figuram, clauſionémque oris operantur muſculi maſticatorij, qui ex capite deſcendunt. Os igitur modicè apertum eſſe ſignificat, tam inferiores, quàm ſuperiores ab actione ceſſare : quomodo & in tertia cubiti figura, quæ minimè dolens eſt, brachio euenit. Si ergo dormiens ſemper hiet, non ſic dormire aſſuetus,& id ebrietatis cauſa non eueniat,per quod cauſæ omnes externæ excludūtur,neq; ignauia fuerit cauſa, exolutio ſignificatur .Dices forte,videtur, quòd in dormientibus id non ſit certum ſignum, quandoquidem adhuc validi non ſoleant animali facultate vti dormientes.Secundò dubitatur,quare id in dormientibus, non tamen in vigilantibus dixit. Ad primum dicemus, quòd Galenus libr.2. de Motu muſculorum parte citata multis viis conatur probare dormientes fungi animali facultate, quod conſtat ex eo quòd dormientes reſpirant; nonnulli etiam ſtantes viſi ſunt dormire, & plurimi ſedentes dormiunt, in quibus manifeſtum eſt animalem facultatem operari. Nam mortuum corpus, quod omnino priuatum eſt animalibus functionibus, non ſederet aut ſtaret. Gale.quoque de ſeipſo refert, fermè integrum ſtadium dormiendo peregiſſe. Inter reliqua argumentum eſt apud ipſum de dormientibus clauſo ore, quod non fieret niſi animali facultate per muſculos maſticatorios operante: quòd ſi apertum tenuerint, modicè ab hac ceſſabunt actione. Quæ diſpoſitio ſumma

Hiare quid indicat per ſomnum.

Figuræ oris tres.

Animalis facultas in ſomno.

relaxatio

relaxatio eſt ipſorum muſculorum, in qua os tenere præcepit Hippoc. eum cuius maxilla exarticulata reponenda eſt, 2. libro de Articulis, dicens, κελεύειν χαλαρὴν τὴν γνάθον ἔχειν. hoc eſt, præcipere, vt laxam habeat maxillam: ac ſi diceret, ab omni functione ſolutam. Ad ſecundum reſpondemus, Hippo. loquutum de dormientibus, in quibus conſtat minus malum eſſe laxam habere, ac diſſolutam maxillam, quàm in vigilantibus: veruntamen id ſcripſit de quo magis dubitari poſſet, & quod ſępius fieri videmus, vt inde reliquum quiuis intelligeret. Si namque dormientem hiare ſemper malum eſt, vigilantem hiare ſemper peſsimum erit, quum maiorem ſignificet noxam, vt Galenus inquit in fine commentarij. *Maxillæ reponēdæ figura.*

GALENI COMMENT.

DEbilitatis hoc quoque ſignum claudentium os muſculorum eſt, quemadmodum paulò antè de muſculis palpebras committentibus explanatum iam eſt. Codex quidem ita legitur, quemadmodum nunc dixi, antiquiq́; codices ita habent. Dioſcorides verò aliter legit, ad hunc modum: Difficile autem eſt & hiantem ſemper dormire. vbi duplex concurrit ſignificatio: vna quidem, vt ſemper hiet: altera, vt ſemper dormiat. Vbi igitur ſecundum malum ſit, quanquam non hianti fiat ore, planius indicauit per illam ſententiam, qua dixit: Somnus & inſomnia alterutrum ſi modum exceſſit, malum eſt. Sed primum dictum eſſe veriſimile eſt, vt hiet tantiſper dum dormit. Si enim hiet non dormiens, multò maiorem noxam ſignificabit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte ſignificationem hiantium explicat eſſe langorem muſculorum claudentium os, quod dixerat de muſculis mouentibus palpebras, nempe Comment. 8.

In ſecunda parte, quæ incipit (Itaque codex) prædictam prognoſtici lectionem dicit eſſe ex antiquis codicibus: Dioſcoridem verò aliter legiſſe, ſic, Difficile autem eſt hiantem dormire ſemper. Quę lectio duplicem habet ſenſum, aut difficile eſſe dormire ſemper eum qui hiat, aut difficile eſſe dormientem hiare ſemper. & primam lectionem non eſſe huius partis dicit: ratio eſt, quia de decubitu agitur. & quia hoc damnauerat ipſe in Apho. nempe 3. apho. ſectione 2. dicens, Somnus & vigilia vtraque, ſi modum exceſſerint, malum. Celſus tamen lib. 2. cap. 6. in hac parte eam lectionem ſequitur inter reliqua mortis ſigna ſcribens, vbi hiat, vbi aſsiduè dormit. Et licet vera ſit ſententia, neque eſt huius partis, neque illius, quæ apud Celſum. Alteram verò lectionem Gal. laudat, quòd difficile eſt ſemper hiare, dum dormiunt: id enim ſæpe euenit: vigilantem verò hiarę maiorē ſignificat noxā. Vbi legitur, vt hiet tantiſper dum dormit: adde, οὕτως γὰρ ὡς τὰ πολλὰ φαίνεται γινόμενον. hoc eſt, ſic enim vtplurimū fieri videtur.

PROGNOST. XIIII.

Pariter & crura ſupini cubantis vehementer reducta diſtractáque.

Is cubandi modus delirium ſignificat, ac mente turbari ægrum, ſi crura vehementer contrahat, ac diſtrahat. Non enim alij quàm delirantes ſimul contrahunt crura, ac diſtrahunt: quod fiet, ſi quis calcaneos ad nates vſque contrahat, deinde genua ſegreget, ac diſtrahat. id verò ſignificare delirium hinc conſtat, quòd de ſupinè cubantibus loquitur, quos ex modo decubitus conſtat languidos eſſe. Contrahere verò vehementer crura, ac ſeiungere, non fit abſque conatu & violentia: eſſe autem languidum, ac vehementi conatu figurare crura, delirantium eſt: adde quòd talis cubandi modus abſurdus eſt, & extra omnium hominum conſuetudinem. Quòd ſi ſimul reducta vehementer ſint, & circumplexa, vt quidam legunt, pariter in Comment. damnatur accubitus talis tanquam abſurdus: eſſet verò talis, vbi quis crura ſimul contraheret, ac inuicem circumplecteretur. Et licet Gale. in Comment. hunc cubandi modum dixerit, ſignificare delirium, ac eſſe abſurdum decubitum lib. 6. de Mor. pop. par. 1. Comment. penultimo, dixit ſignificare, articulos fractos. Inquit enim, Si igitur tum manus, tum crura parum inflexa habere commendetur, quod vlterius exiſtit, maiorem oſtendit articulorum contorſionem. Sic enim appellauit eam in prognoſtico, his verbis: Lethale autem & aperto ore ſemper dormire, cruraque ſupini cubantis inflexa eſſe, & διαπεπλεγμένα: quod ſignificat, διεστῶτα μέχρι πλέονος, id eſt, plurimum diſſociata diſtractaque. Siue autem inflexa ſcripſerit, ſiue diſſociata, ſecundùm vtrunque fractos oſtendit articulos. *Articulos fractos quid indicat.*

GALENI COMMENTARIVS.

HAec vox διαπεπλεγμένα, id eſt, diſtracta, vtroque ſcribitur modo, ſcilicet & per γ, & per χ. ſignificat autem crura, quæ plurimum diſperſa ſint. ac talis decubitus abſurdus eſt, ita vt indi-

cet

licet delirium, quandoquidem nullus ita cubare soleat.quemadmodum neque si circũplexa,legatur.talis enim decubitus absurdus est,si quis cubando supinus habeat crura reducta,& inter se circumplexa.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Damnat decubitum supinum cruribus vehementer reductis, siue simul sint διαπεπλεγμένα, id est, distracta, ac dispersa: siue loco ipsius legatur, περιπεπλεγμένα, id est circumplexa.

PROGNOST. XV.

SVper ventrem verò cubare, eum qui non sic assueuit dormire, dum sanus esset, delirium significat, vel dolorem partium quæ sunt circa ventrem.

VBI quis in ventrem cubet, non assuetus sic dormire, vnum duorum vult Hipp. significari, aut delirium, aut dolorem. De delirio constat, quòd hi qui delirant, quamuis figuram eligunt sibi, etiamsi neque decens sit, neque saluti conueniens: qui enim mente non constant, seligere nesciunt. Significatur autem dolor, quoniam qui ventris dolorem patiuntur, melius ferunt ipsum in ventrem cubantes: per eum namque decubitum ventris partes comprimuntur, & si humor aliquis in eas cõfluebat quadantenus cohibetur leui compreßione facta, quod omnibus dolentibus partibus accidit, cùm comprimuntur. Si flatus eum dolorem excitat, facilius discutitur: si à frigido humore aut crudo dolor fit, moderato calore acquisito ex ventris compreßione in dicto decubitu, frigidus calefit, & crudus coquitur. circa ventrem dixi, quia Græcè habetur, ἀμφὶ τὴν κοιλίην. & κοιλία significat ventriculum & totum ventrem: hîc verò de partibus circa totum ventrem potius intelligendum. Excipit Hippoc. ab hac sententia eos qui sic dormire assueuerunt, quod omnibus dictis & dicendis commune est, sine quo quidpiam rectè præsagiri est impoßibile. Sunt enim plurimę hominum consuetudines, mores, & proprietates, quæ licet sint præter communem hominum consuetudinem, in eis tamen nihil mali testantur: quæ omnia ad rectè præsagiendum medicum diligenter inquirere, & probè examinare oportet, vt Celsus ait lib.2.cap.2. Sunt enim quædam proprietates hominum, sine quarum notitia non facile quicquam futurum præsagiri potest. facile itaque securus est in his aliquis, quæ sæpe sine periculo euasit, ille solicitari debet, cui hæc noua sunt, aut qui ista nunquam sine custodia sui tuta habuit.

Partes compressæ melius ferunt dolorem.

Consuetudines & proprietates inquirendæ.

GALENI COMMENT.

CRebrò commemorat adiunctam his omnibus determinationem, vt secundum consuetudinem aliquid accidat ægrotantis. Etenim nunc cubare in ventrem contra consuetudinẽ, aut delirium significat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget. constat enim vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infestat.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Consuetudinem sæpe commemorare Hippo. dicit, quoniã signa mala talia sunt, vbi contra consuetudinem eueniant, veluti cubare super ventrem. Significat namque delirium, aut dolorem in partibus circa ventrem, siquidem multi tales eum eligunt cubandi modum. *Crebrò commemorat.* Consuetudinis fecit mentionem, suprà progno.7. & prog.9. quum dixit: Sic enim sanorum plurimi decumbunt. & in præsenti pro. & infrà progn.17. *Vt secundum consuetudinem aliquid accidat ægrotantis.* Græcè τὸ παρὰ τὴν συνήθειαν τοῦ νοσοῦντος γινόμενον. quod est, quod secundum eius consuetudinem ægrotantis fit.

PROGNOST. XVI.

VElle autem ægrum residere vigente morbo malum est, in omni acuto morbo: pessimum verò in peripneumonicis.

Vltimum signum quod ex decubitu accipitur, malum esse inquit, vbi æger in morbi vigore velit residere: quod in omni morbo acuto verum est, signatim verò in pulmonia in qua non tantùm dicit esse malum, sed pesßimum. In pulmonia enim significat magnam angustiam in partibus thoracis, & pulmonis, ita vt recta ceruice respirare cogantur: in aliis verò acutis morbis vnum trium, aut delirium, aut inquietationem, aut magnam spirandi difficultatem. In his igitur acutis morbis, si delirium adsit: satis malum est, quoniam indicat præcipuam particulam laborare: difficultas respirandi tanta, vt cogat hominem in lecto erigi, maximum incendium ostendit: ob paruum enim non cogeretur resurgere in lecto, eo tempore quo ægri magis amant quieti manere. Hinc etiam sequitur quàm malum sit vbi inquietationem significat: quoniam magna

gna est inquietatio,quę non permittit in morbi vigore hominem quiescere ac iacere.In quietatio verò quid mali ostendat, diximus circa Comment. 12. Significat enim langorem aut febris implaciditatem,aut oris ventriculi vitium. Præsentis prognostici sententia non tantùm pertinet ad signa,quæ sumuntur ex decubitu, sed ad ea quæ sumuntur ex difficultate respirationis.In pulmonia namque velle erecto corpore respirare,orthopnœa est: similiter & in aliis morbis, vbi ægri se erigunt ad respirandum, non ob delirium,aut febris implaciditatem. (Languidi namque non tentant resurgere in lecto, licet sæpe figuram demutent.) Ostendet difficilem respirationem, quæ non nisi recta ceruice exercetur. Sed de orthopnœa lib.3.dicemus in expositione prog.16.Contra huius prognostici sententiam videtur posse probari,non esse in peripneumonicis deterius signum velle residere, in vigore morbi, quàm in aliis acutis morbis, quin potius in aliis esse deterius signum, cuius contrarium dixit Hipp.volens in aliis morbis esse malum, & in pulmonia pessimum. Sed propositum probatur, quando aliquod symptoma morbum aliquem concomitatur,non significat magnum malum: vbi verò ipsum non solet concomitari, vbi superueniet, deterius erit. Sed non omnes acutos morbos concomitatur orthopnœa: & omnem pulmoniam concomitatur.ergo in pulmonia deterior erit orthopnœa, quæ eadem est, vt dixi, & velle residere. In aliis quidem morbis non semper adesse orthopnœam constat:in pulmonia verò semper adesse, probatur ex Gal. lib.4.de locis patientibus,cap.8.dicente,Si verò simul conueniunt in spiritalibus instrumentis, calor & angustia, vt in peripneumonia, tum neque maxima, neque frequentissima, neque etiam celerrima respiratio sufficere potest, sed surgere tentant sic laborãtes. Si ergo peripneumonici taliter respirant, non erit in eis pessimum signum talis respiratio, neque deterius quàm in aliis morbis. Ad quod respondemus duobus modis.Primò,quòd Gale.aliter videtur legisse literam Hippo.nam in Cõment. explicat malum esse in pulmonia velle residere in morbi vigore, in aliis tamen acutis morbis explicat id esse χαλεπώτατον, hoc est, pessimum, aut difficilimum. Vnde fit vt velit mentem esse Hippo. in pulmonia esse malum,in aliis verò morbis acutis esse pessimum, eritque talis lectio. Velle autem ægrum residere vigente morbo, malum est in pulmonia, pessimum verò in omni acuto morbo. Aliter secundò dicemus, quòd in pulmonia, aut non in omni tempore & in omni ipsius specie, æger adeò difficulter spirat, vt cogatur residere, vt apud Aetium, libr.8.cap.66. si pelliculæ ipsius, quæ thoraci connexæ sunt secundùm longitudinem inflammatæ fuerint, dolor aderit in pulmonia & difficultas respirandi, & surrecti sedere volunt. In hoc casu aut etiam dato quòd perpetuam orthopnœam æger patiatur,in vigore tamen,vbi non esset admodum mala dispositio ægri,æger potius amaret cubare quàm erigi: quo dato si erigatur per id tempus pessimum signum erit. Significat enim extremam angustiam & intentissimum calorem,qui eum resurgere ad respirandũ coegerunt.In aliis tamen morbis non vnum tantùm significat velle residere in vigore, sed aut delirium, aut inquietationem, aut respirandi necessitatem: delirium, vbi non sit per essentiam, siue vera phrenitis, non est magnum malum:tale est, quod euenit in morborum acutorum summis vigoribus: inquietatio similiter non est magnum malum, maximè quoniam talis solet antecedere iudicationes,quæ fiunt in ipsis summis vigoribus.Si tamen ob difficilem respirationem in acutis morbis aliis à pulmonia cogatur æger erecto corpore respirare, magnum significabitur incendium, ídque deterius erit quàm in pulmonia. Si ergo in aliis acutis morbis à pulmonia,semper hoc vnum significaret,peius signum esset,ad respirandum erigere corpus in illis, quàm in pulmonia: quoniam tamen non hoc tantùm, sed vnum trium dictorum ostendit, non est adeò malum signum,vt in pulmonia,in qua vnum semper significat,nempe magnam angustiam, ac caloris vehementiam.

Residere in lecto orthopnœæ causa.

Notabile dubium.

Pulmoniam patientes quãdo cogũtur residere.

GALENI COMMENT.

Qui pulmonia infestantur, ij dicuntur sentire magnam in thorace angustiam, dum supini cubant: residentes verò fieri spirantiores. Decumbit enim ad spinam, per supinum iacendi habitum, pars in pectore thoracis, à qua pulmo arctatur, nec idoneum accipit aerem inspirando. per alios verò morbos, quoties vigent (id enim maximè considerandum est, tanquam non sit temerè additum) exitiosissimum est velle ægrum residere in ipso consistendi vigore. Amant enim tunc maximè perpelli, immoti cubare: & si quis eos excitet, conflictantur. Itaque arbitrare, propter vehementem spirandi difficultatem,aut inquietationem,aut delirium,residere, ægrum aggredi per consistendi vigorem ægrotationis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte refert id quod patientes pulmoniam se sentire dicunt, id autem est,

magna

magna quædam angustia in thorace, dum cubant supini, cùm verò se erigunt, facilius respirare. Ratio verò quare supini cubantes difficile spirant est, quoniam partes anteriores thoracis considẽtes pulmonẽ coarctãt, & impediunt aeris conueniẽtẽ attractionẽ.

In secunda parte, quæ incipit (Per alios verò morbos) reddit causam quare dixit, in aliis morbis à pulmonia esse malum, velle residere in morbi vigore : ratio, inquit, est quoniam vnum trium significat, aut vehementem difficultatem respirãdi, aut delirium, aut inquietationem. non igitur temere, aut sine causa dictum est, quod tamen in expositione prognostici aduertendum dixi, quòd Gal. in præsenti loco periculum in aliis morbis à pulmonia referens dixit, χαλεπώτατον, id est, exitiosissimum est velle ægrum residere in morbi vigore: vbi tamen Hippoc. non sic, sed πονηρὸν, id est malum. *Inquietatio.* Græcè ἄλυος. est autem ἄλυς idem quod ἀλυσμὸς. cuius significationem diximus in expositione prog. 12.

PROGNOST. XVII.

STridere dentibus in febribus, quibuscunque id non est consuetum à pueritia, maniam ac mortem significat, verùm prædicere oportet ab vtrisque futurum periculum: si tamen delirans id efficiat, valde lethale iam est.

In pręsenti prognostico duo signa scribit, quę ab animali facultate sumuntur, quorũ alterum significat maniam, siue magnam mentis perturbationem, ac mortem: alterum verò significat mortem proximam. Primum signum pertinet ad animalem facultatem secundùm locum mouentem, quod est stridor dentium, qui in acutis febribus (de eis enim intelligitur quod dixit in febribus) magnam mentis conturbationem ostendit, & mortem. Qui enim strident dentibus in acutis morbis, magnam aliquam læsionem in cerebro patiuntur, aut in essentia, aut per consensum, ad quam sequitur tremor maxillæ inferioris: hæc autem contremiscit ob læsionem, quæ accidit musculis masticatoriis siue temporalibus, ad quos pertinet maxillam inferiorem firmare ac loco vno continere, aut clauso, aut aperto ore. claudere verò, ac aperire os crebrò, & fere sine mora, vt in stridore dentium, similis est dispositio, vt vult Gale. in Comment. ei per quam oculi instabiles fiunt, de qua diximus circa 6. progn. Est quoque tremor quidam qui imbecillitati facultatis & grauitati maxillæ referendus est : qui ergo dentibus stridet, magnam mentis perturbationem patietur, & inde mortem. Nam qui magnam mentis perturbationem patitur, magnam cerebri læsionem patitur, & magna principuę partis lęsio mortem prænunciat : id est quod Hippo. dixit, μανικὸν, καὶ θανατῶδες. hoc est, maniam, & mortem, siue furorem & mortem. furor verò siue mania, inquit Gal. in Comment. quasi vehementem mentis perturbationẽ dixit. Quod tamen dixit Hipp. μανικὸν, Gal. in Comment. versus finem παρακοπτικὸν. id est signum magnæ insaniæ. μανῆναι verò, & παρακόψαι, valde insanire est, vt vult Gal. lib. 3. de Mor. pop. par. 1. circa Pythionis histo. dicens: Quantitatem siquidem desipientiæ aliàs aliis nominibus assueuit Hippocr. ostendere. ληρῆσαι & παραληρῆσαι & παραφρονῆσαι & παρενεχθῆναι, inquiens, id est nugari, delirare, desipere, mente transferri. vel rursus, παρακόψαι ἐκστῆναι, μανῆναι, & ἐκμανῆναι, vbi hæc tria, μανῆναι, ἐκμανῆναι, & παρακόψαι, in maiori gradu desipientiæ, & perturbationis constituit. Dixi autem : Quibuscunque id non est consuetum à pueritia: quod enim à pueritia consuetum est, morbi malitiam non ostendit. Communis est hæc diffinitio, vt diximus circa Comment. 15. omnibus indiciis : experimentum autem probat quàmplurimos homines stridere dentibus in somno ob imbecillitatem facultatis musculorum mouentium maxillas. Quod potius in somno, quàm in vigilia fit : quoniam dormientes tenere tentant maxillam compressam, & cùm in somno sit animalis facultas ferè in totum absorpta, reliquum est, vt imperfectè, & cum tremore fiant eius functiones locales, maximè in his qui sunt secundùm easdem partes à natura languidi : inde etiam fiet, vt ipsis ægrotantibus, facilime etiam in eandem incidant passionem.

Stridor dentium quidã tremor est.

Secundum signum, quod mortem proximam ostendit, est si simul stridorem dentium patiatur æger in acuta febre, & delirium: quod signum à facultate animali sentiente atque mouente sumitur : à sentiente, quia delirat : id enim est, quod Hippocr. dixit, ἦν δὲ καὶ παραφρονέων. est autem παραφρονεῖν non aliud, quàm desipere, aut delirare. Alterum sumitur ab animali facultate secundum locum mouente, quod est stridere, significantque ambo signa proximam mortem : si namque solus stridor mentis magnam turbationem significat futuram, & deinde mortem, vbi delirium adsit simul cum stridore, non tantùm futuram, sed iam proximè futuram significabit mortem. Si enim stridor significat mentis perturbationem, & deinde mortem, cùm iam mentis turbatio

Stridor dentiũ cum delirio.

batio euenerit, nihil reliqui est, nisi vt mors ipsa sequatur. Potest tamē delirium stridore coniungi duobus modis: aut quoniam stridor præcessit, & in hoc casu poterit medicus prædicere delirium, & adhuc maniam futuram, & postquam aduenerit, prædicere proximam mortem: aut fortè antecedit delirium, & deinde sequitur stridor dentium, quo dato si delirium, quod præcessit, magnum non erat, duo predicere poterit medicus, magnam perturbationem mentis, & mortem proximam. Primum quoniam solus stridor in febribus ipsam magnam mentis perturbationem posset præmonstrare, quantò magis vbi ipso actu turbetur mens: secundum verò Hippo. docet prædicere vbi ambo adsint stridor & mentis turbatio, mortem proximè futuram. Admonet quoque Hipp. in vtrisque prædicere futurum periculum, quoniam futuram mortem prædicere nihilominus putat conducere medico, quàm si salutis causa cēseatur, vt circa initium præfationis dixit Gal. Dixit in febribus id verum esse, quoniam acuti morbi febres habent coniunctas ferè omnes: quòd si in aliis morbis eueniat, aut ob læsionem neruorum peculiarem, vt in comitiali morbo, nihil horum significaret dentium stridor. Dubitandū videtur, quare de stridore dentium malam significationem assumens Hippo. non scripsit de oscitatione, cùm oscitationes eueniant læsis musculis mouentibus maxillas. Similiter dubitandum quare non fiunt in somno oscitationes: quandoquidem multas animales operationes fieri videmus. Ad quæ respondetur. Ad primum, quòd stridor dentium in febribus significat cerebri læsionem, oscitatio verò ex solo flatu incluso in musculis masticatoriis concitari poterit, & in principiis accessionum fiunt sine aliqua noxa. quod pariter fit in stridoribus dentium. Vbi enim aliquis strideat dentibus, incipiente aliqua accessione ob vaporum multitudinem, non ob febris maliciam exiccantem ac consumentem humiditatem naturalem illorum musculorum, neque ob eius magnitudinem, quæ possit cerebri ac neruorum naturalem temperaturam subuertere, sed ob inclusos vapores neque delirium, neque mortem ostenderet. Ad secundum dicemus, quòd in somno licet vapores multi retineantur, non tamen sentiuntur: retinentur quidem vt apud Gal. lib. 2. de Cau. sympto. illi nempe qui in vigilia & exercitatione discuti solebant, quo fit vt à somno excitati vapores in musculis retentos sentientes pandiculentur. sic etiam vapores in musculis masticatoriis detenti in somno, aut omnino sensum non mouent, aut adeo parum, vt ad oscitationem cogere non possint.

Stridor dētiū cum delirio.

Oscitationes nō fiunt in somno.

GALENI COMMENT.

Strident dentibus, quoties musculi in temporibus, & maxillis modo conuulsionis commouentur, interdum affectis musculis duntaxat, aut ab ortu naturæ, aut propter aliam aliquam causam posteriorem nonnunquam origine neruorum in eiusmodi affectionem deducta, de qua maximè conuulsiones fieri solent. Cæterùm agnoscere oportet initialem vniuscuiusq; præparationem partis propriam: de qua alio loco fusius explanatum iam est. Nunc verò sufficiet semel dicere, præcipientes hoc loco reuocari in animum residuum disputationis, quo minus mireris fieri posse, vt communi neruorum origine affecta, musculus aliàs alius tremore, aut conuulsione excipiatur. Vt enim clare videmus in quibusdam corporibus optimam inesse crurum præparationem, in aliis deterrimam statim ab initio: ita vt hi currant ocyssimè, illi vix stent, & itē partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis alios cruribus, alios summis pedibus, aut oculis, aut capite, aut alia aliqua parte, statim à principio sequitur opificiorum præparationes. Nihil igitur mirum videri debet, si aliqui debiles habent musculos, qui oculos mouent: alij verò eos qui maxillas mouent. qua de re, nonnulli subinde stridēt dentibus etiam propter exiguas causas: illi verò subinde mouent oculos. Stridere enim dentibus ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdam, quem appellitant equum, cùm nullo tempore manere possint requieti, sed in modum intremiscentium subinde nictant. Cæterùm per morbos febriculosos, affectu originis fieri conuulsionem, simile est rursus illi præparationi musculorum in oculis, de quibus ait: Aut sublimes apparēt. In quibusdam enim corporibus citius accumbunt originis affectibus musculi oculorum: in aliis musculi temporum, aut maxillarum. Merito igitur dixit accidens illud significare insaniam, aut mortem. Insaniam quidem, quasi mentis dixerit vehementem commotionem. Mortem verò, quia neruorum origo affecta est. Illud inquisitione dignum est, quonam modo suprà dicens insaniam significari, mox dicat: Si verò mente commotus ita efficiat: admodum exitiosum iam est: etenim perspicuum est, vt si stridere dentibus prænunciat delirium: adeo non desinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc quod alij quidam musculi tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus esse orationis, Stridere dentibus quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirij accidens est. Si verò adeundo interdum ægrum offendas vtrunq; perpeti, delirare, & stridere dentibus: hunc iam esse prope mortem arbitrare. Quocirca in priore sermone cùm nondum commotus mente stridebat dentibus æger: similiter id ipsum indicabatur duntaxat vt insaniæ, ac mortis indicium haberetur. vbi verò iam delirat pariter & stridet dentibus, in propinquo mors est: id verò clare docuit adiiciens verbum, iam. vt enim exitiosum sit accidens, priore docuit oratione. sequente verò, verbum, admodū, & iam, adiecit dicēs: Admodū exitiosum iam est, id est, valde exitiosum: quod est quidem non multò pòst, sed cito moriturum ægrum.

In prima parte docet dentium ſtridorem euenire muſculis maſticatoriis conuulſionis modo motis atq; affectis:affici verò aut ob læſionem in origine neruorum, hoc eſt in cerebro,aut ob læſionem in ipſis muſculis:& id dupliciter:aut à natura contracta affectione,aut poſtea ob cauſam aliam.*Strident dentibus*.Græcè αἱ πρίσεις τῶν ὀδόντων γίνονται.id eſt,ſtridores dentium fiunt.*De qua maxime conuulſiones fieri ſolent*.Græcè ὑφ' ἧς μάλιστα δύνανται γίνεσθαι τῶν ἀπ' αὐτῆς πεφυκότων σπασμοί. quod eſt, à qua maxime fieri poſſunt conuulſiones , eorum quæ ab ipſa originem trahunt.

In ſecunda parte quæ incipit(Cæterum agnoſcere)admonet ſcire vniuſcuiuſque partis præparationem ad patiendum,quod modo in ſumma reuocat ad memoriam.Poſſet enim quis dubitare,quare in quibuſdam febribus læſo cerebro, læduntur muſculi mouentes oculos,ac fiunt oculi inſtabiles,non læſis muſculis temporalibus:in aliis læduntur temporales,& fit dentium ſtridor,non læſis his qui oculos mouent.Pro reſponſione verò ſupponit quoddã ſimile de crurum præparatione:vt enim clare videmus, quibuſdam crura ſunt adeo languida, vt vix ſtare poſsint:quibuſdam adeo robuſta, vt celerrime currant,idem de pedibus,& oculis,& reliquis membris dicere poſſumus.Quum ergo ita ſit,non mirandum eſt, quoſdam ex leui cauſa ſtridere dentibus,quoſdam inſtabiles oculos habere,& hippon pati.*De qua alio loco explanatum iam eſt*.In lib.Artis medicinalis.& lib.3.de Cauſis ſymp.dixit:Etenim mirum incredibileq; videtur corpore aliquo noxam perpeſſo vires ipſius omnes non ex æquo lædi,ſed aliàs magis,aliàs minus,aliàs nequaquam.*Opificiorum*.τῶν σωμάτων.corporum.*Nonnulli*.Græcè,ἔνιοι μὲν,hi quidem.*Quem appellant equum*.Græcè ὃν προσαγορεύουσιν ἵππον.manifeſtat autẽ ſtatim Gal.quid per hippon intelligat,dicens,Quum nullo pacto permanere poſsint requieti.Autor lib. definitionum,hippõ dupliciter definiuit,& ſecundo loco melius ſic,Eſt affectus muſculi firmantis,& corroborantis oculum,qui compræhendit baſim viſorij inſtrumẽti. Et lib.2. Prorrhe.com.11.Gale.de concretis & immotis oculis loquens dixit,Talis conſtitutio ei qua oculi intus agitantur ex aduerſo pugnat,nempe inſtabiles inconſtanteſq; ſunt,non ſecus quàm qui equum appellatum habent,ita vt nunquam conquieſcant.*Inſtant*.Græcè σαλευομένων.hoc eſt , agitatis.

In tertia parte,quæ incipit (Cæterum per morbos) in febribus ſimiliter fieri oſtendit,vt in quibuſdam hominibus citius laborent muſculi mouẽtes maxillam,in aliis eos qui pertinent ad oculos, vt diximus in annotatione circa Com.6.parte 4.Et quemadmodum in quibuſdam ad cerebri læſionem ſequitur oculorum agitatio & inſtabilitas: ita in aliis ſtridor dentium. Meritò ergo dixit Hipp.inſaniam & mortem ſignificare:inſaniam quaſi vehementem animi perturbationem,& mortem ex læſione præcipuę particulæ. *Sublimes*. ἐναιωρεύμενοι,id eſt,inſtabiles,vt diximus ſuprà circa 6.prog. *Inſaniam aut mortem*.Græcè,καὶ μανικὸν εἶναι καὶ θανατῶδες.quod eſt,maniã oſtendere,ac mortẽ,vtrunque enim ſignificat:non alterutrum, vt putauit Laurentianus.

In quarta parte, quæ incipit (Illud inquiſitione dignum) docet qualis fuerit mens Hipp.quum dixit, ſtridorem ſignificare mentis perturbationem,& mortem,& quando iam adeſt mentis turbatio,ſignificari proximam mortem,quod manifeſtauit dicẽs, valde,& addens,iam. Per hæc enim proximam ſignificauit mortem:ob id ergo ſignum eſt in extremo malorũ.*Inſaniæ*.παρακοπτικὸν.quod eſt,magnę demẽtię,vt in expoſitione dixi.

PROGNOST. XVIII.

VLcus autem ſiue præfuerit,ſiue in morbo fiat,ediſcere conuenit:ſi nanq; moriturus homo eſt,ante mortẽ liuidũ & ſiccũ erit,aut pallidũ & ſiccũ.

Vbi aliqua pars fuerit exulcerata in acuto morbo,indicium hoc appariturum eſſe dicit,ſiccum nempe reddetur vlcus, & aut pallidum aut liuidum:ſiue vlcus factum ſit in ipſo morbo,quod fit vbi in cuti vlcera erumpant,aut inflammatio quæpiam rupta fuerit,aut vbi tale vlcus ante morbũ fuiſſet. Quod ad literam tranſtulit Celſus li.2.dicens, Vlcus quod aut ante,aut in ipſo morbo natum eſt,aridũ,aut pallidũ,aut liuidũ factum eſt.Prognoſticum pręſens plura ſigna compręhendit,quę ſumuntur ex vlceribus:quòd enim dixit ſiccum,ad primas pertinet qualitates,aut ad vlceris ipſius ſubſtantiam:quòd verò dixit,liuidum,aut pallidum, ad colorem:ſiccitas imbecillitatem nutritiuæ virtutis oſtendit,quæ non reficit quod reſoluitur,ſed interim cõtabeſcunt labia vulneris,quem admodum in cuiuſuis particulæ atrophia fieri cernimus.Colorem verò damnat Hipp. quoniam ſignificat humoris redundantiã,vt color pallidus bilẽ,liuidus melancholiam. Poterat quoque meritò damnare viridem colorem, & multò magis nigrum,qui non

Niger color.

tantùm

tantùm humoris redundantis naturam poteſt ſignificare, ſed & partis ipſius mortificationem, &caloris naturalis defectum.verùm quoniam hi colores poſſent humorum naturam oſtendere, licet aliqui præter humores poſsint etiam mortificationem indicare:ad maiorē certitudinē, ſiccitatē cū prædictis coloribus coniungi voluit. Sicca autē fieri vlcera contingit, vno trium modorum, aut quoniam caret excrementis,aut quoniā caro ipſa contabuit, & veluti ſalita fit.Tertio modo,quum à cauſa aliqua externa exiccantur, aut ob cauſam quamuis: quæ ſiccitas intemperies ſicca eſt, in qualitate tantū conſiſtens, non in ſubſtantia. Si vlcera ſicca fiant ob defectum excrementorum, languorem ſignificat facultatis naturalis nutritoriæ. Si enim particula alimentū acciperet, ac nutriretur, duo excrementa ſepararentur,quorum alterum eſſet tenue, alterū craſſum, tenue ichor appellatur, & craſſum ſordes.Quemadmodum enim in ſanitate ex alimento particulæ cuius duo ſeparantur excrementa:vnum tenue, quod inſenſibiliter diſcutitur:alterum craſſum, quod ſordes eſt cutis ipſius:ita quum pars ægrotat atque exulceratur, vnumquodque ipſorum ſeipſo craſsius redditur,nequeunte facultate,quæ in particula laborat tantùm attenuare ipſum,quantum tempore ſanitatis,fitque illud excrementū quod inſenſibiliter diſcutiebatur,ichor ſiue ſanies tenuis,& pars craſſa ſordes etiā fit,ſed craſſior quàm in ſanitate.Huius rei cauſa Gal.lib.3. de Morb.cur.omnibus vlceribus præcipit admouere medicamenta duorum generum, nempe quæ exiccent aduerſus tenues humiditates,& quæ detergant aduerſus ſordes. Quoniā ergo omne vlcus quandoquidem alimentum accipit,excrementa huiuſmodi habere debet, inde eſt quòd omne tale eget exiccatione,quę eſt potiſsima intentio curationis vlcerum.His tamen excrementis deficiētibus imbecillitas facultatis nutritorię ſignificatur:niſi aliqua magna adſit euacuatio,per quam ſanguis reuellatur in aliam particulam, aut à corpore defluat, quod contingit. Si igitur talis euacuatio non adfuerit, ſed ob defectum ſanguinis boni,& caloris naturalis,mēbrum non alatur,ac ſiccum ea de cauſa fiat vlcus,mortē ſignificabit ob defectum caloris & ſanguinis. Si tamen talis ſiccitas non ſit ſubſtantialis, ſed qualitatiua, veluti ea quæ euenit à cauſa externa,aut ob ſiccam intemperiem ipſius partis,quę forte ante morbum aderat,ſolius particulæ vlceratę malum ſignificat.Quo tempore pręcipit Gal.humectantibus vti medicamentis,vt particula ad naturalem temperiem reducatur: neque enim aliàs ſanari contingit vlcera quàm prius curatis ſymptomatis,ſi quę habuerint coniuncta,quorum vnum eſt ſiccitas.Hac ratione ſoluitur dubiū, quare cùm Gale. dixerit primam ac potiſsimam intentionem curationis vlcerum eſſe exiccationē,aliqua vlcera humectari pręcipit,vt 4.de Morbis curandis,dicens,Ac carnis quidem intemperies ſi ſqualens ſiccaq; videatur,aqua temperata fouens,humectanſque corrigēs Quando enim per humidos fotus vlcera fouere pręcipit Gal.non intendit vlcera ipſa curare, ſed ſymptomata coniuncta vt intemperies.Quando verò omnia vlcera exiccari præcipit,vlcerum curationem docet,qua vlcera ſunt.Quòd ſi dixeris contra ſententiam pręſentis prognoſtici:Si vlcera ſicca eſſe,malum ſignum eſt,& ante mortem talia fiūt vlcera, quare Galenus omnia vlcera exiccari præcipit? Reſpondemus hanc eſſe obſeruationem omnibus diſpoſitionibus corporis communem, tam in ſanis quàm in ægris. In ophthalmia nāq; oculis adhærere lippam, bonum eſt:nihilominus ipſam detergere oportet.Lippis etiam carere,defectum ſignificat,& cruditatem,& nonnūquam oculorum mortificationem.Pariter in ſanitate, non fieri in inteſtinis fecem malum eſſet.Ipſas verò præſentes abluere oportet,ſicuti & in cuti ſordem eſſe oportet,ipſam quoque detergere oportet.Sic & in omni vlcere,carere excrementis malum eſſet,maximè vbi à morbi acuti malitia originem traheret.ipſa verò excrementa cùm adſunt, exiccāda ſunt,intantùm,donec ſordes detergantur,& ſanies tenuis,craſsior fiat, & à natura ſuppurationem admittat,& ipſa naturalis facultas ſine impedimēto carnem generet.Tertio modo vlcus ſiccum dicitur ſubſtentificè,veluti cùm caro contabeſcit,neque alitur,verùm excrementis non vacat:quòd non tantùm ſignificat recens alimētum ei deficere,ſed talem eſſe partis languorem,vt non tantùm non commutet alimentum præſens,ſed & priſtinum colliquatum & reſolutum ſit, & ipſius carnis ſubſtantia diminuta, & contabefacta:quod tamen peruenit ad ipſam alendam, in ſordium naturam & putrilaginem mutatur.Cuius eſt exemplum apud Hippo.lib.de Vulneribus capitis,vbi de exitialibus loquens dixit,Quum quis os perfregerit, febris in hyeme plerunque ante 14.diem capiet, æſtate verò poſt ſeptimum:quo tempore diſcolor vulnus fit, ſaniesque non multa, & pars inflammata demoritur,&glutinoſa efficitur:& apparet veluti caro ſalita,color ruffus & ſubliuidus.De his vlceribus conſtat ſicca eſſe, nihilominus excrementis abundare,& humiditate extranea,etſi propria & innata careant.Aduertendum tamen quòd etſi de vlceribus primo loco dictis ſiccis,litera Hipp.in præſenti prognoſtico intelligi poſ-

Vlcera ſicca tribus modis.

Excremēta alimenti.

Excremēta ulcerum.

Vlcera ſubſtentificè ſicca.

Vlcus ut caro ſalita.

fit, de his tamen certiſsima eſt, talia nempe fieri vlcera ante mortem, qualia hoc tertio loco ex Hippo. depinximus. Talia vlcera, ſi quam ſpem ſalutis haberet medicus, humectanda eſſent, & ſiccanda: ſiccanda per medicamēta quæ vlceribus ſiccandis ac detergendis proſunt: humectando verò non aliter quàm reſtituendo ipſam particulam ad priſtinum ſtatum per alimenta, & roborando naturalem facultatem particulæ & totius corporis potiſsimum. Dixi hæc de curandi via, vt magis exponerem horum vlcerum naturam, & eorum ab aliis differentiam. Lethalem etiam vlceris ſignificationem ſcripſit Hippoc. lib. de locis in homine, dicens, Ex quacunque cauſa male affligente quis atram bilem reuomerit, moritur qui vulnus habet, & qui ab euacuatione detinetur, & debilis eſt, & tenuis exiſtens derepente ſiccus ſubſidit, moritur, quum à caliditate detento vlcuſcula eruperint, debili exiſtenti circumcirca liuida moritur, quum à morbo quopiam detento debili iam exiſtenti liuida vlcuſcula enata fuerint mortale. In præſenti tamen prognoſtico, cùm Hippo. intelligeret, coloris variationem potius oſtendere qualitatem humoris peccātis, quàm mortificationem, vt certius efficeret præſagium, coloribus mutatis adiunxit ſiccitatem. Siccum enim debet fieri vlcus vtcunque, ſed aut pallidus aut liuidus color, ſiccitati coniungendus: quoniam tamen non omnis ſiccitas vlceris lethalis eſt, vt ea quæ ſequitur cauſam exteriorem, aut ipſius partis ſiccitatem, aut eiuſdem ſolius langorem. Non dixit, ſi vlcus ſiccum fit, æger morietur: ſed ſi æger moriturus ſit, (quod ex aliis ſignis depræhendet medicus) ante mortem tale fiet vlcus. Docet namq; prædicere, vlceris futuram exiccationem, & inde mortem. In febre gratia exempli, acuta, vbi æger vlcus aliquod patiatur, ſi ſigna defuerint lethalia, prædicere poterit medicus, vlcus id ante mortem, ſiccum ac colore mutatum futurum, quibus iam viſis mortem multò certius prædicet.

Vlcerum lethalium curatio.

Vlcus lethale.

GALENI COMMENTARIVS.

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur. nullus verò color in eo ſemper erit, ſed pro diuerſitate humorum in corpore, & item pro mēſura læſionis euariabit. Si enim bilioſus humor exuperet, croceus erit color. ſi nigribiliarius, aut liuidus, aut ſecundùm alteram ſignificationem viridis erit. Antea enim docuimus vt chloron interdum pallidum colorem, interdum viridem ſignificet: ex qua ſignificatione ſolemus braſsicam viridem nominare. Pari modo læſio quoque maior liuidum ſolet efficere colorem, vt qui non longè diſtet à nigro: minor verò, rubrum aut pallidum. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita: Aut pallidum & ſiccum erit. alij verò illo modo, Aut viride & ſiccum erit.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Docet Gal. mentē eſſe Hippo. in omni euentu ante mortem vlcera debere fieri ſicca, colorem verò poſſe variari ſecundum naturam humoris peccantis, ita vt aliquando appareat pallidus, aliquando liuidus, aliquando verò chlorus, id eſt viridis, ſiue rubiginoſus. Significat enim chlorus, pallidum & viridem, vt docuit, nempe ſuprà Cōment. 3. In ſignificatione nanq; viridis dicimus braſsicam chlorā, id eſt, viridem. Liuidus autē color, ad maiorem ſequitur lęſionē quàm pallidus aut viridis: ſic enim legi debet, quoniam & ipſe nigro magis ſimilis eſt. Sed vbi hîc legitur pallidus, Græce χλορὸν, id eſt, viridis habetur. Quum autem chlori mentionē feciſſet, ſubiungit, quocirca finem dictionis quidā legunt ita, Aut ὠχρὸν, id eſt pallidum & ſiccum erit: alij verò, Aut χλωρὸν, id eſt, viride aut ſiccum erit. Quum enim pallidus per chlorum ſignificetur, & viridis ſimiliter, Latina vocabula confuſionem parient, niſi Græca etiam apponantur, quod & alibi facere ſæpe conuenit. Confundit pariter Laurentianus literam, dicens à principio Comm. Croceus erit. Græcè enim ὠχρὸν habetur, quod in aliis locis pallidum tranſtulit, in pręſenti Com.

Vocabula Græca ſæpe interponenda.

PROGNOST. XIX.

DE manuum verò latione hæc noſſe oportet: quibuſcunque in acutis febribus, vel pulmoniis, vel phrenitidibus, vel capitis doloribus, ante faciē feruntur, vel venantur fruſtra, aut colligunt feſtucas, aut ſtamina de veſtibus euellunt, vel ſtipulas de pariete carpunt, omnes malos eſſe atque lethales.

Etſi per diuerſa media ab Hippoc. præſens ſententia declaretur, vnicum ſignum eſt, quod ſcribitur in præſenti prognoſtico, quod ſumitur ab animali facultate ſentiente, interiori, immediate: mediatè verò tanquam à re magis nota, à motu manuum in morbis acutis ab ipſo narratis, acuta febre, phrenitide, pulmonia, capitis dolore. Si æger tentet venari aliquid ante oculos apparens, quod verè non exiſtit, aut ſimile euellere, aut colligere, motus manuum oſtendit cerebri læſionem, in facultatibus internis ſentientibus exiſten

existentem,& hæc læsio mortem significat. Aut enim talis existit in essentia,vt in phrenitide,& id satis constat lethale signum, quoniam læditur princeps particula. sic etiam & in capitis dolore,in quo non peruenitur ad imaginationis læsionem & apparitionē phantasmatum, nisi ingens fuerit malum, aut per consensum, vt in pulmonia, & febribus acutis. In quibus cùm magnæ admodum fuerint, tales visiones fieri continget, & imaginatiuæ facultatis læsiones. Phrenitis ergo ex specie lethalis est: reliqui verò morbi de quibus,Hippo.mentionem fecit,non nisi ob id quòd in specie sua magni fuerint. Quod eueniet quoties talibus apparentibus æger manus moueat ad venandum aliquid frustra,aut colligat festucas, aut euellat de vestibus stamina,aut stipulas de pariete carpat. In aliis enim morbis à phrenitide significat magnam vaporum copiam ascendere in caput, & mentem turbare. Et in omnibus simul & in phrenitide ostendet, malum non tantùm cerebro, sed & oculis communicari. Quoties namque phantasia læditur, alicui sensui exteriori communicatur malum, cuius gratia perturbantur phantasmata: nam vbi cerebrum læditur, si læsio oculis non communicaretur, non moueret æger manus ante os, sed aut nulla phantasmata apparerent: vt in illo cuius æstimatiua læsa est, non læsa imaginatiua. Ille enim nullam læsionem in sensu exteriori passus est, vt infrà constabit. Aut si phantasmate apparente talis esset læsio,qualis à phantasmate dirigeretur: esset enim phantasma quod ad aliquem sensum exteriorem pertineret: gratia exempli ad auditum, quod contigit illi, qui tibicines ab angulo domus expelli clamabat,in quo lęsa erat imaginatiua, vt pòst dicemus,& læsio communicabatur auribus. In his tamen qui manus mouent, vt ab Hippo. dictum est, læsio imaginatiuæ facultatis oculis communicatur, & multitudo vaporum ad ipsos perueniens, visa antè oculis apparere facit: & læsa imaginatiua fit vt manus moueat ad venandum aliquid frustra,si muscas ante oculos volitare putauerit,& festucas colligere,aut simile aliquod assequi. Diuersimode enim eis visa repræsentantur, ex diuersa forma vaporum, qui à cerebro ad oculos perueniunt. Nam & Theophilus medicus, de quo pòst dicemus, tibicines & cantores quosdam stantes, quosdam sedentes se videre putabat. Huic ergo malum visui & auditui communicabitur,sicuti etiam vbi noxa auribus communicetur, non omnes dicunt se audire tibicines, sed me præsente contigit phreniticum quendam clamare, ac exorare, vt à domo expellerent disputantes de legibus contradictoriarum: & similia eis apparent. quod tamen Hippocr.vult lethale signum esse, quoties facultas interior animalis sentiens læditur in essentia, aut per consensum. Id autem manifestatur, quoties exit in aliquod opus,quod non tantùm ostendit illius facultatis læsionem, sed quòd talis læsio sensu exteriori communicatur, vt oculis per vaporum transmissionem ab ipso cerebro,vnde tales imagines phantasiæ repræsentantur, quales in suffusionibus,& in cruditatibus vētriculi vt lib.4.de Locis pa.cap.1.vbi visa in suffusionibus, à visis per stomachi cruditates distinguere docet Galen.Vtcunque tamen vapores tales delati intra oculum mouent imaginatiuam virtutem læsam, vt potius circa visa erret quàm circa audita,putans talia extrà esse, qualia esse solent, quoties videntur sano homine.Quòd verò manus moueant,non fit absque læsione internæ facultatis: ipsa enim constante vt in suffusionibus, etsi visa appareant, non mouent manus iterum atque iterum,cognoscentes id apparere, verumtamen non existere, id est, cuius gratia manus mouent illi, de quibus Hippo. Pro huius prognostici ampliori expositione,intelligendnm est,præter quinque sensus exteriores esse facultates interiores in cerebro,qua parte residet rationalis facultas. Apud Aristotelem sensus communis, quem dicit esse in corde ac probare nititur, lib.de Somno & vigilia, & phantasia à qua distinguit ὑπόληψιν, id est, æstimatiuam, quam etiam diuidit, in scientiam,opinionem,& prudentiam, lib.3.de Anima cap. 3.addit etiam memoriam. Itaque quatuor sunt principes facultates sentientes secundùm Aristotelem, quas qui ipsum sequuntur, ex operationibus distinguunt. De sensu communi quemadmodum & Aristoteles secundo de Anima, ponendum esse dicunt, vt sensibilia diuersorum sensuum cognoscat,sitque vnica potentia, quæ ponat differentiam inter album, & dulce. Nam duæ nullam ponent differentiam: quemadmodum si duo sic viderent album & nigrum, vt vnus album tantùm videret, & alter nigrum tantùm,constat quòd nullam differentiam ponerent ambo,aut alter inter album & nigrum. Oportet ergo vnam esse potentiam quæ vtrumque percipiat, (gustabile nempe & visibile) quam sensum communem vocant. phantasiam etiam,siue imaginatiuam dicunt esse ponendam ab hac potentia distinctam, cuius officium est, recipere similitudines rerum, atque ipsas inuicem componere: veluti quum quis viso monte & viso auro,componit formam auri cum forma montis,& imaginatur montes aureos. Reseruat quoque hæc potentia imagines rerum tanquam præsentes, & non aliter: inde fit quòd quo tempore cerebrum non integrè oppletum est vaporibus,

Phrenitis ex specie lethalis.

Phātasiā solā non contigit lædi.

Phātasia quare potius circa uisa quā circa audita errat.

Phantasia.

hæc facultas excitata, insomnia facit, quæ omnia res nobis ostendunt tanquam præsentes. Tertia facultas est cogitatiua, quam appellant in hominibus, aut æstimatiua, quam in brutis, etiam si quidam velint cogitatiuam esse æstimatiua perfectiorem. Ad hanc pertinet syllogismos componere, & complexa formare, & distinguere conueniens à disconuenienti, & elicere intentionē amicitiæ, & inimicitiæ. Hæc immediatè seruit intellectui, ac suprema est omnium sentientium facultatum: hanc in medio cerebri ventre sitam volunt, sicut sensum communem in prima parte primi ventris, & imaginatiuam in secunda: licet quidam velint omnes in omnibus existere, & operari. Quarta est memoratiua, quæ reseruat tantummodo rerum imagines circa quas versata est cogitatiua facultas, & per modum absentium, quod non facit phantasia: hæc in postremo cerebri ventre sita est. Has omnes non aliter distinguere docet Aristoteles quàm per functiones. Potentiæ, inquit 2. de Anima, distinguntur per actus, & actus per obiecta. Hinc Aristotelē sequentes probāt virtutem vnam ab altera distingui specie, quia actus ipsarum specie distinguuntur: hoc argumento, actus istius potentiæ differt specie ab actu alterius potentiæ: ergo potentia differt specie à potentia. Hoc autem argumentum inualidum est: non enim sequitur, visio albedinis distinguitur specie à visione nigredinis: ergo potentia videns albedinem distinguitur specie à potentia vidente nigredinem. Melior autem modus probandi apud Aristote. quòd potentiæ distinguntur specie, est, si argumentum præfatum negatiuum fuerit. Hæc potentia potest aliquam efficere notitiam, quam non potest altera potentia efficere, neque similem in specie: ergo potentiæ istæ specie differunt. Verumtamen difficilis admodum & obscura via relinquitur volentibus facultates cerebri internas distinguere. Quærerem enim qua via posset philosophus probare, quòd facultas æstimatiua non recipit formas & imagines rerum, simul & raciocinatur, ac cōplexa format, maximè quoniam rationi consonum videtur, quòd ea potentia quæ ratiocinatur circa aliquid, illius habeat phantasma, & quæ phantasmata recipit, possit circa ipsa syllogizare. Præterea quemadmodum ipsi concedunt phantasiam posse rerum cognitionem habere, & reseruare formas & imagines rerum, possem concedere æstimatiuam posse ratiocinari, & conseruare rerum species, & imagines, neque opus esse memoria. Quamobrē mihi melius videtur Gal. insequi tam circa ipsarum potentiarum numerum, quàm circa viam distinctionis ipsarum, apud quem lib. De differentiis symptomatum, tres tantùm annumerantur, quum inquit, Porrò reliqua animæ functio, quæ à principe potentia prodit, per imaginationem, cogitationem, & memoriam diuiditur. Et lib. 8. de Vsu partium inquit, de crystalloide loquens, Sed neque sensus fiet, si hoc alteretur quidem, non cognoscat autem alterationem eius phantasia, & memoria, & cogitatio, quod est ἡγεμονικὸν, hoc est, princeps animæ facultas. Imaginatio eadem est cum phantasia, & cogitatio quæ διανοητικὴ, id est, cogitatiua appellatur à Gal. eadem est quæ apud Aristotelem, ὑπόληψις, id est æstimatiua. Neque opus est ad saluandas omnes animales actiones in sensibus interioribus plures quàm tres potentias ponere, phantasiam, siue imaginatiuam, quæ apud Galen. & Aristotelem phantasia Græco vocabulo nuncupatur, & cogitatiua siue æstimatiua, & memoria, quæ non dicitur propriè facultas, quoniam verè conseruare non est agere, sed est esse debitum subiectum vt in ipso diu duret quod inprimitur. Aristoteles verò sensum communem posuit, de quo Gale. quoque mentionem fecit, loco citato, vbi postquam de reliquis læsionibus quæ contingunt, in prædictis potentiis egerat, dixit, Quibus præterea duo non mediocris notę addi debent, nempe vigilia & veternus, quæ in primo omnium sensu, qui communis quoque dicitur, consistunt. Verumtamen per communem sensum, non aliud intelligit Gal. quàm principium sentiendi, quod est cerebrum, & primum sensitiuum, vt inquit lib. 7. de Placit. Hippo. & Platonis. Vbi postquam retulit sententiam Platonis ex Timæo de sensu communi, ad quem locum lectores remitto, inquit, In his igitur & sequentibus, tum in aliis quoque dialogis de communi quadam facultate & potentia docuit nos Plato, quæ à cerebro per neruos in singula sensoria penetrans alterationes ipsorum omnes persentit. Id tamen non esse aliud ab ipso cerebro docet, eodem libro infrà dicens: Alteratio verò ipsa ab vna eademque facultate omnibus sensoriis communiter impartita à principio emanante dignoscitur, quod quidem principium siue sensum communem, siue primum sensorium appelles, nihil refert: hoc nos superiori oratione cerebrum esse demonstrauimus. Officium verò quod philosophi sensui communi tribuunt, quod est ponere differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum, constat quòd pertinet ad potentiam imaginatiuam, quæ non tantùm potest imagines rerum percipere, quod est pati, sed & agere, singularum rerum notitiam formando, & distinguendo rem vnam ab altera. Gal. namque, vt infrà dicetur

Aestimatiua. *Memoria.* *Facul. distinctio ex Aristot.* *Gal. doctrina de sensibus interioribus.* *Sensus communis apud Gal.*

cetur ex libr. de Different. sympto. ille qui obseratis ianuis singula vasa per fenestram proiiciebat, non habebat læsam imaginatiuam, quia singula vasa propriis appellabat nominibus. Ad imaginatiuā ergo pertinet, propriis nominibus singula appellare, quod nihil aliud est quàm singula à reliquis distinguere, sicuti ad memoriam nominū recordari. Ad cogitatiuā verò facultatem pertinebit, inter res cognitas atque distinctas quod melius est, eligere. Via tamen certissima ad distinguendas has potētias sumitur ex Galeni doctrina, qui docet, aliquando vnam earum lædi sine aliis, estque validissimū argumentum ad intelligendam ipsarū distinctionem, si contingat lædi phantasiā non læsa cogitatiua, & è conuerso: illæ non sunt vnica, sed duæ ac diuersæ. Quod autem id contingat, experimento probauit lib. de Diff. symptomatum. experimentū est de Theophilo medico ægrotante, qui cùm alioqui prudēter dissereret, atque eos qui præsentes erāt exactè nosceret, tibicines quosdam esse in angulo cubiculi arbitabatur, eosq; tibia canere, atque pulsare, & se illos videre putabat, alios quidem stantes, alios illic sedentes, atque ita continenter canentes, vt neque temporis momento, aut noctu, aut interdiu, aut remitterent aut quiescerent, proinde assidue clamans iussit eos à cubiculo expelli. Is postquam conualuit, id quod singuli eorum, qui ipsum visitauerant, dixerant vel egerant narrabat, & phantasmata quæ de cantoribus apparuerunt memoriter recitabat. Statim subiungit aliud exemplum eorum qui læsionem in cogitatiua patiuntur, neque rectè ratiocinantur, nulla eueniente læsione circa phātasiam, vt phrenitico illi contigit, qui obseratis intus ianuis protulit per fenestram singula vasa quæ propriis nominibus appellabat, interrogans prætereuntes an iuberent ea proiicere: vnde constabat memoriam non esse læsam, neque imaginatiuam, sed tantùm ratiocinatiuam, quoniam quod melius foret eligere nequibat. Quòd etiam memoriam sine aliis lædi contingat, probat ex Thucydidis testimonio, qui nonnullos ex pestilētia seruatos dixit adeò sine memoria remansisse, vt neque suos familiares neque semetipsos agnoscerent, lib. 4. de Lo. patientibus, cap. 1. lege Galeni exemplum, læsæ imaginatiuæ sine læsione cogitatiuæ de semetipso: & exemplū læsæ cogitatiuæ sine læsione imaginatiuæ, de illo, qui Romę cum lanifice puero domi cōtinebatur. Exemplum quod refert de semetipso, simile est exemplo adducto de Theophilo medico: exemplū verò phrenitici, qui cum lanifice puero continebatur domi, idem est quod adduximus de eo qui reseratis ianuis singula vasa proiiciebat per fenestram. Verba Gal. sunt, Quippe sunt phrenitici quidam, qui de his, quæ oculis offeruntur, rectè (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant: cogitando verò à naturali iudicio aberrant. Alij rursus, cogitatione quidē falluntur minime, sensibus tamen difformiter mouētur. Sunt præterea qui simul & sensus & cogitationis vitio laborant. Itaque cuiusque læsionis modum sic accipe. Cùm Romæ quidam cum lanifice puero domi contineretur, surgens à cubili, venit ad fenestram, per quam & ipse videri & percurrentes videre potuit: itaque ex vitreis vasis singula ostendens interrogauit, imperaréntne vt ea proiiceret: illi verò ridentes plaudentesq; vt ea proiiceret rogabāt. Tum ipse deinceps omnia arripiēs eiecit: at illi magnis acclamationibus riserūt. postea iuberéntne puerū quoque proiici, cùm eos interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit. quem ab alto cadentem videntes, suppresso statim risu accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem non solùm in aliis, verùm in meipso, cùm puer adhuc essem, expertus sum. Cùm enim per æstatem ardēti febre laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & flocculos item similiter in vestibus esse putabam, quos auferre tentans, nihilq; sub digitis eductum inueniens, accuratius vehementiusque id efficere conatus sum: audiens itaque duos ex amicis qui tunc aderant dicentes, vidésne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi id ipsum quod dicebant me fecisse. Quum verò sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret, rectè inquam dicitis, proinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem quum idoneis rigationibus caput fouerent, tota die, sequentiq; nocte grauibus insomniis turbatus sum, vt interim & clamare & exilire viderer: verùm postero die mitigata sunt omnia accidentia. Ex hac sententia & supradictis constare potest, has facultates distinctas esse, & via ad eas distinguendas. Ex quarum læsione diuersa Aetius lib. 5. phrenitidis species distinxit. in casu ergo explicito ab Hippo. læsio est in imaginatiua virtute, quæ oculis cōmunicatur, vt visa appareant, quæ non extra, sed intra oculum sunt, quibus manus admouere præcipit phantasia. Posset autem contra dicta dubitari: ponamus quòd æger patiens pulmoniam, aut febrem vehementem, moueat manus ad euellendos pilos de vestibus, nihilominus motus ille constans sit, ac perfectus. In casu dato ille motus nullam læsionem animalis facultatis ostendet: quoniā actiones quæ perfectæ sunt, non ostendunt læsam facultatem. Sed aduertēdum,

Facultatum interiorum distinguēdarum uia certa.

Phantasiæ læsæ exemplum.

Cogitatiuæ læsæ exemplum.

Memoriæ læsæ exemplum.

Thucydides lib. 2. Peloponnesiaci belli.

Phrenitis species unde distinguēdæ.

quòd actio perfecta poteſt eſſe ſignum lethale,quod oſtendit motus prædictus,qui perfectus & conſtans eſt,& indicat phrenitidem,aut pulmoniam, aut febrem vehemētem. Ad ipſam namque concurrit facultas exequens motum, & facultas imperans motum: facultas exequens motum à cerebro per neruos diſtribuitur:imperās tamen motum in cerebro exiſtit.conſtat autem facultatē vnam ſine altera laborare:nam ſtat cerebrū lædi, & læſionē non attinere ad corpus,vt quum imaginatiua aut cogitatiua læditur: & ſtat lædi facultatem cerebri,quæ muſculis & neruis diſtribuitur,aut ipſam nō lædi,ſed non diſtribui cōuenienti modò. Quo dato læſio erit in motu & facultate mouente,& non in facultate imperante motum,vt in morbo comitiali fit.ſic etiam modo euenit, quòd læditur animalis facultas imperans motum, non læſa facultate quæ exequitur motum. Vnde fit vt actio ſit ſatis robuſta & perfecta,nihilominus quia incaſſum fit,& ſine cauſa indicat nobis facultatem imperantem motum eſſe læſam,nempe phātaſiam. Hinc ſequi videtur quòd aliqua actio perfecta eſt ſignum lethale. Fit etiam nonnunquā vt aliqua læſio ſit in potentia imperante, & in exequente motum,vt in phrenitide: in qua non tantum manus inordinatè & intēpeſtiuè mouet æger,ſed etiam motus ipſe imperfectus & tremulus eſt,cùm tamen fiat,vt aliqui maniaci robuſtiſsimam habeant motiuam facultatem. Ratio huius diuerſitatis eſt,quoniam læſio cerebri aliquādo vergit in corpus, aliquando vergit in animam. Si vergit in animam,corrumpit actiones ſenſitiuæ facultatis: ſi vergit noxa in corpus, lædit actiones potentiæ animalis mouentis: vt declarat Gal.lib.3.de Lo.pa.cap.6.exponens quandam ſententiam Hippo.ex 6.de Morbis popu. Inquit ergo Gal.Porrò quemadmodum hæ paſsiones quibus caput per conſenſum afficitur,ita quoque illæ quæ primogeniæ ipſius affectiones ſunt, non parum inter ſe differunt.Igitur craſsi humores qui in cerebri ſubſtantia abundant,interdum ei vt inſtrumentali,interdum vt ſimilari parti nocent. Quum enim meatus obſtruunt, vt inſtrumentali,cum verò temperamentū,alteratur,vt ſimilari. Proinde totus hic ſermo,in fine ſexti libri de Morbis popularib. præſcriptus eſt. Melancholici magna ex parte morbo comitiali afficiuntur, & contrà morbo comitiali laborantes efficiuntur melancoholici: atque horum vtrumlibet magis accidit,prout in hāc,aut in illam partē infirmitas repit. Si enim in corpus,epileptici: ſi verò in mentē, melancholici redduntur. Hoc ſermone primùm quidem declarauit,quòd non ſemper, ſed magna ex parte horum affectuum alter in alterum tranſit: quippe non ſolum atra bilis,ſed etiam pituita comitialem morbum efficit. Igitur ea quam atra bilis conſtituit,in melancholiam tranſit:quæ verò à pituita parta eſt,in aliam affectionem,de qua paulò pòſt dicturus ſum, melancholiā verò haudquaquam efficit. Altera verò Hippocratici ſermonis pars non parum cōtemplandi locum deſiderat: quippe cùm anima ſit aut temperamentū primarum qualitatum,aut ab ipſarum temperamento permutetur,bilem, cum cerebro vt parti inſtrumētali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait: quum verò temperamentum mutando, ei vt ſimilari nocet,ad mentem eam repere dicit. Hæc Gal.Quæ ob id adduxi,vt oſtendam, in vera phrenitide meritò ſenſum & motum lædi,quoniam bilis in cerebro exiſtēs, non tātùm temperaturam alterat, ſed obſtruit etiam ipſius meatus,quæ læſio ad corpus vergit. In mania verò ſolus læditur ſenſus:in morbo comitiali motus:in pulmonia tamē & febre acuta,& capitis magno dolore,vapores in caput aſcendentes, non tantùm perturbant imaginatiuam, ſed & cerebrū alterant ſatis magna alteratione. Dubitaret forte aliquis, quod nunquam fieri poſſe videtur,lædi animalē facultatem ſentientem, non læſa mouente:quoniam facultatis robur conſiſtit in qualitate temperamenti. Si ergo in tempe ramento ſit permutatio,non manebit integra facultas mouens. Reſpondemus quòd facultas non redditur languida,niſi vbi mutetur in facto eſſe mēbri temperies:lædi autem actionem corruptè contingit,vbi alteratio nondum facta ſit: quo tempore continget corrumpi actionem animalis facultatis ſentientis,manentibus robuſtis principe ac mouente,lædeturq; cerebrum non omnibus actionibus ipſius læſis.

Actio perfecta eſt ſignum lethale.

Cerebrum læditur non omnibus actionibus læſis.

GALENI COMMENTARIVS.

GEſticulationes manuum,id eſt,functiones & motus quos hoc loco cōmemorauit,ob imaginationem fiunt illi ſimilem,quæ per ſuffuſiones contingit. Aegri enim per ſuffuſiones,quæcunque vident in medio loco cryſtalloeidis (ita à glacie nominati humoris) & tuniculæ circa pupillam cornus ſimilioris:foris ſita eſſe exiſtimant:quia ſemper aſſueti ſunt dum haberent per naturā,res per medium aerem intueri. Pari modo ij de quibus Hippocrates agit in febre acuta,pulmonia,phrenitide, ac dolore capitis,intueri ſe tanquam foris ſita credunt ea,quæ intus in oculis habentur. Oſtendimus enim vt ſpiritus viſorius, vtpote ſplendens,ſibi medium aſsimilet cryſtalloeidis (ita à glacie nominati) & pupillæ humorem tenuem ac humidum,ſimilimū candido ouorum,quo per lippitudines vtimur. Oſtendimusq;

etiam

etiam vt spiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerem exteriorem vnà cum eo compactum. Quin etiam quòd aere illustrato vtatur tanquam insito opificio, qui talis facultate existit, qualis in corpore neruus habetur id docuimus seorsum dicato opere, quo agitur de visu: necnon xiij. de Demonstratione libro: atque etiam septimo de Decretis Hippocratis, & Platonis: & item decimo libro de Vsu partium. Vt ergo cerebrum per neruum sentit affectionem digiti in pede, ita per aerem circunductum externa visibilia contuetur, quæcunque modice ab ipso distant. Itaque suffusiones fiunt in hoc humore sub simili (vt dixi) candidæ tenuiorique parti oui qui inter pupillam, & crystalloeidem (ita dictum à glacie) incidit. Ita fit vt per cruditates quoque nonnunquam visa similia suffusis contingat. Si enim restitit humor aut niger, aut crassius prohibens digredi foras visorium splendorem: ibi visa pro natura humoris consistunt: interdum pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, quandoque culicis nigrescentis, aut musculæ quæ volitare ob os videatur, quandoque rei similis lenti, aut milio nigro. Ita occidit per febrem acutam ac pulmoniam, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, vt humor ille in pupilla mundus, concipiat exhalationem: vbi verò & quodammodo perturbatur, prædicta visa apparent. At per vehementem capitis dolorem, quemadmodum & per phrenitidem, præ capitis repletione perueniens aliquis humor in oculos, eadem accidentia committit. Et κροκιδίζειν, id est euellere subtegmina, & καρφολογεῖν, id est colligere festucas (verba ab omnibus medicis de phreniticis dici solita) nomen inde traxerunt. Itaque nonnulli tradiderunt nobis subtegminis & stipulæ visa tantisper dum fiunt: & item qui postea meminerunt. At verò duplex eorum differētia est. Quidam enim per ipsa sensibilia visa cœperunt delirare, iudicandi facultate constante: alij verò propter eximiam prudentiam, attamen affecti, parua ex parte iudicandi facultate restiterunt, retuleruntque, vt vincant & repugnent, nec visis accedant. Hi igitur indicarunt nobis quibus visis mouerant manus, vt Hippoc. scripsit. Sæpe enim videbantur illis subtegmina vestium eminere: atque in pariete stipulas adiunctas esse: sæpe verò & festucas multas impositas stragulis, atque etiam volare pusillas bestiolas prope oculos. has igitur venari aggrediuntur, circumferētes manus tanquā aliquid arrepturi. alia verò quæ videntur eminere, partim de vestibus carpere aggrediūtur, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia committentes accidentia, sunt difficiles: quippe quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore in capite fuerint propter magnitudinē affectæ: à phrenitide verò, quia sedes princeps est affecta: cuius vniuersum genus exitiale habetur. febres verò, & item pulmonia, atque etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

IN prima parte comparat dispositionem, de qua Hippoc. dixit, περὶ δὲ χειρῶν φορῆς, id est, de manuū verò latione, ei quæ fit in suffusionibus. Qui enim suffusiones patiuntur, putant, quòd humor, qui continetur inter humorem crystallinū & corneam, extra oculum est. Talem enim notitiam sui præbebant ea quæ foris continebantur, quo tempore homo sanus erat: sic illi de quibus Hippo. loquitur, quæ continentur in oculis, tanquam foris existentia intuentur, cuius causa manus mouent. Ad quod declarādum adducit, quod multis in locis ipse probauerat, nempe quòd spiritus visorius assimilat sibi humorem crystallinum, & albugineum splendore suo: præterea quòd spiritus ipse deferatur per humorem albugineum, & pupillæ foramen vsque ad aerem exteriorem, quem illuminat, quo etiam vtitur tanquam sibi connato instrumento, quemadmodum & neruus est instrumentum, quo cerebrum vtitur ad tangendas affectiones digiti, gratia exempli, pedis. *Gesticulationes manuum.* Græcè, αἱ τῶν χειρῶν φοραὶ, id est, manuum lationes. *Aegri enim persusiones.* Græcè, ἐκεῖνοί τε γὰρ, id est, illi namque. intellige suffusionē patiētes. Est autem suffusio, quam Græci ὑπόχυμα, & ὑπόχυσιν appellant, de quo morbo Paulus lib. 3. inquit, Hypochymata verò humorum suffusionem existimauerūt, qui circa pupillam in medio corneæ & crystallini speciem lucemque impediunt. Quòd autem refert se monstrare spiritum visorium ad aerem vsque peruenire, & aerem instrumentū visionis esse, liber de Visu, & libri de Demōstratione non extant, quod sciam, referā tamen quæ habentur 7 de Placi. Hipp. & Plat. & lib. 10. de Vsu part. Lib. itaque 7. de plac. Gal. inquit, Eodem igitur modo verisimile est, spiritum qui ad oculos fertur, primo incursu cum ambiente aere vniri, atque ipsum contactum ad naturę suæ proprietatem alterare, atque immutare, non tamen vlterius, latiusque extendi. Atque hoc ad hunc modum maxime fieri credes, si prius qua ratione par sit intuitum nostrum effici, didiceris, cuius quidem dissertationis tale erit principium. Corpus quod videtur duorum alterum vel ex seipso ad nos aliquid mittit, quo cum propriam sui etiam dignotionem nobis ostendit: vel si nihil mittit, vim aliquam sensiuam à nobis ad se vsque peruenire expectat. Vtrū verius sit, ita iudicabimus. Per pupillæ exiguum foramen inspicimus, quòd si expectaret, vt partem aliquam, aut facultatem, aut simulacrum, aut qualitatem ex corporibus intrinsecus obiectis ad se accederet, rerum magnitudinem nullo modo perciperemus, puta

Visio quomodo fiat ex Gale.

vasti

vasti alicuius montis,tum magnum siquidem spectrum quantus ipse est,in oculos nostros ingredi oporteret:quod penitus est absurdum,vt omittā interim quod vel in vno eodemq; temporis momento,etiam si innumerabiles essent qui viderent, ad singulos eædem imagines ferrentur, si contra spiritus intuitus exiret,nulla ratione posset tanta diffusione dilatari,vt omnes visui expositas res circunfusus compleєteretur. nam quid aliud esset quàm cōmentitia illa Stoicorū gutta,quę cum toto mari cōmiscetur? Restat igitur adhuc vt aer circūfusus tale instrumentū nobis sit quo tempore videmus, quale est semper neruus in corpore. Siquidem eodē pacto aer nos ambiēs à spiritu visiui occursu,quo à solis fulgore affici videtur : nam & ille supremo aeris termino contacto statim vim suā fulgidā in totum dispergit,& nostra per visorios neruos acies progressa spiritali substantia prædita cùm in aerem incidit, primo appulsu in eum alterationē inducit,quæ longe,lateq; in continuū scilicet nos ambiēs corpus sparsa repente in totum diffunditur, id quod liquidò etiam in vi solis inesse conspicimus. Nam si solidum aliquod corpus in medio opponamus,videbimus confestim aerem interceptum fulgore destitui,vtpote qui dum continuā accipit mutationem illustratur,non in semel accepta mutatione perseuerat.Nam si ita esset, aliquandiu lux in eo sublato etiā illustrāte permaneret.Eodem modo quoque si neruum præcidas,tota ea pars quæ à continuitate cerebri perfectione fuerit separata,illico stupida efficitur. Patet igitur similem quandam affectionem contingere neruo,& aeri. Hæc Gal.in quibus clare mōstrat visionem fieri: vbi spiritus visorius aerem attingat,& lumen ipsius cum lumine aeris vniatur:& lumen id,quemadmodū lumen solis,ad res ipsas visibiles perueniat,non quidem spiritus, aut substantia aliqua , quod falsò imposuit Auerroes Galeno libr.3.suarum collectionum. c.38.vbi dicit Gal.voluisse in oculo esse aliquod corpus,quod extrà mittitur in visione. Verùm fallitur vt in multis aliis,quæ sophisticè contra Gal.conatur assequi.Gal.nāque alterationem in aerem mittere dicit,non substantiam. Et versus libri finem Gal.iterum contra Aristot.probat ipsum non satis constare,vnde vult visionē fieri per radios intus susceptos. Nam aliquando dicit ipsam fieri per emissionem , atque finaliter subiicit. Nos porrò per aerem medium intueri euidens est,atque inter omnes constat,sed de eo quæstio est,an per aerem tanquā per viam quandam mediā aliquid ex rebus,quas videmus ad nos eueniat,an quale est neruus ad tactiles,tale instrumentū sit nobis aer ad visiles res discernendas.& concludit Gal.tale esse nobis instrumentū aerem ad visionem, quale instrumentum est neruus ad tractionem.Quemadmodum etiam neruus tāquam ramus à cerebro ortus,facultatē ab ipso cerebro immediate coniuncto cum neruo,recipit,per quam sentit: ita aer nos ambiens,illuminatus ab spiritu recipit quandam aliam illuminationem,ob quam redditur aptū,atque tanquā cognatū instrumētum ad visionem.Mens itaque Gal.est,visionē extrà mittendo fieri debere contra Arist.Quam conclusionē in hoc loco non agitabo , quoniā ipsam latè discutere conabor circa librū artis medicinalis,impræsentiarum tamen satis erit intelligere ex mente Gal.spiritū visorium esse fulgidum corpus,& oculum esse de natura ignis,contra mentem Aristo.qui ipsum voluit de natura aquæ lib.5.de Generatione ani.cap.1. Attenditur enim ad quantitatem humorū,qui in oculis continētur,& ad naturā humoris albuginei,& ignē dixit olfactui respondere inter elementa. Quòd igitur oculus de natura aquæ est,probat lib.de Sensu & sensato,ex humore qui oculo sauciato effluit aquæ simili. Quod verò nonnulli arguunt ex eo , quòd oculi splendent in tenebris,& clausis oculis, inquit ipse : id euenit, quoniam oculi leuore participant,& leuia lucent,in tenebris,vt constat de squamis piscium,aut quia celeriter mouentur. Verùm contra Arist.est argumentum, quoniā leuia non splendent sine externo lumine,oculi tamen clausi si premātur,splendent, ad quod accedit autoritas Empedoclis,quæ citatur ab Aristo.lib.de Sensu & sensato.& à Gale.7. de Pla.quum inquit,Conspicimus tellure terram,liquore liquorē, aere naturā aeream, igne cernimus ignem. vbi quatuor sensibus quatuor tribuit elementa : terram tactui, aquam gustui,aerem auditui,ignem visui.olfactum autem dixit mediam naturā habere aeris,& aquæ,cuius propriū est per vapores sentire:sunt autem vapores mediæ naturæ inter aerem , & aquam. Plato quoque in Timęo inquit , Post hæc considerandum est ignis genera multa extitisse, primum flammam quódque à flamma procedit , minime vrens illud quidem:sed lucem oculis exhibens: tum quòd flāma extincta in ipsis ignitis corporibus restat.ex his tribus generibus quod non vrit,sed lucem oculis exhibet, in visus instrumento plurimū reperitur. Et rursus eodem libro:Ex omnibus instrumētis primùm luciferos construxerunt oculos talibus inditis causis, machinati sunt ex igne, qui non vrit,sed lumen suaue exhibet. Ad id facit,quòd animalia, quorum oculi plu-

rimo

Auerroes falsus.

Aristot.de oculi natura.

Elemēta 4. sensibus etiam 4.

Platonis sententia de visus instrumento.

rimo lumine participant, noctu quoq; videre possunt, vt cati, maximè oculis ad nasum versis, rursus oculi compressi fulgurant, quod lumen internum attestatur. Rursus 10. lib. de vsu partium, Gal. idem probat, quoniã animalis spiritus luce corrumpitur, quod fit quia ad simile exhalat. Milites, inquit, Xenophontis per niuem iter agentes obcæcati fuerunt, & Dionysius in carceribus obscuris detentos diu ad domum lucidissimã calce illitam perducebat. Et visus à solis radiis corrumpitur, quemadmodum lumen paruæ candelæ à solis lumine. Adde quòd albedo, quatenus luce participat, visum disgregat. Est igitur oculus de natura ignis. Gal. itaq; tria visionis instrumenta lucida esse testatur. Nam lib. Artis medicinalis inquit, Glaucus ergo oculus fit, vel propter magnitudinem, vel propter splendorem crystalloidis. Item inquit, Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac non multa perfulgent, fiunt ob splendidi humoris abundantiam. De vitreo humore lib. 7. de Plac. Hippoc. & Plato. loquens de obstructionibus, quæ in aliis sensibus factæ actiones ipsorum impediunt, inquit, Huiusmodi obstructionibus proportione respondet oculorum affectio, quæ suffusio appellatur, in qua fulgoris vitrei meatus, qui in acinali tunica est, obstruitur: vt proprium visus instrumentum, non amplius queat cum externo totum oculum ambiẽte copulari. Rursus libro 10. de Vsu partium inquit, Porrò non solius crystalloidis splendor, sed cum eo ipsius quoque vitrei ex oculi natura discutiendus erat. De spiritu etiam visorio, quòd lucidus sit, eodem libro dixit, Nam spiritum lucidum permeare per illos neruos &c. & versus finem libri Arist. qui visionem intus susceptione fieri dicebat, cauens ne efficeret aerem sensus capacem, inquit, Quid absurdi in se habet illud, si solarem fulgorem sensificum statuas? quum talem maxime oculorum spiritum, qui à cerebro deriuatur, esse liquidò pateat: fulgidus quippe ipse est. & infrà: Anima etiam si æetherea sit & fulgida, spiritum fulgidum efficere non mirandum docet. Humor itaque crystallineus, & vitreus, & spiritus visorius, fulgidi sunt. Lumen ergo oculorum cum externo ambiente copulatur, non semper, sed quoties aer ambiens à solis lumine præparatus est, quo præparato ex lumine oculi, & lumine ambientis vnum fit, & ambientis tale redditur visui instrumentũ, quale neruus tactioni. Quoties verò color aliquis, aut quoduis aliud visibile, aerem sic præparatum tetigerit, oculus sentit hanc in aere factam alterationem, quemadmodũ cerebrum quum vtitur neruo ad tangendum, si aliquod tangibile neruum tetigerit, cerebrum nerui alterationem sentiet, ac perueniet ad oculum vsque alteratio quemadmodum tangibilis alteratio peruenit à neruo vsque in cerebrum. Et quemadmodum dicendum non est, in neruo non esse vim sentiendi tangibilia, ita non dicemus in aere non esse visoriam facultatem ob solis fulgorem, quod Auerroes libro de Sensu & sensato, Comment. 26. testatur dicens, Galen. autem tantum applicabatur errori, vt crederet aerem habere virtutem sentientem. Gal. tamẽ id non putat esse falsum aut absurdum, solarem fulgorem in aere, sensificum. Ego crederem id posse saluari, quamuis Gale. id non teneatur cõcedere: licet enim aer veluti quoddam cõnatum instrumentum ex spiritus visorij cõtactu efficiatur, quemadmodum & neruus, non in omnibus esse similitudinem oportet, sed concedendum est, quòd neruus qui est internũ organum, potest sentire, non tamen aer, qui est organum externum. Quòd si id concesserit Gale. absurdum non erit visionem fieri in aere cõcurrente fulgore solis, & ipsam ab oculo ad rem visam extendi: quoniam tamen aer animam non habet, talis visio oculum, non aerem videntem denominabit. Redeo igitur ad modũ quo fit visio. Spiritus visorius ad aerẽ vsque peruenit, & ipsum irradiat, & non amplius progreditur, quum semel aerem attigerit. Itaque lumen oculi radiis suis iunctis cum lumine externo peruenit ad rem visam, quamuis distãtissimam. Hunc ergo aerem sic illustratũ siquæ res alterauerit, oculus eius sentiat alterationem, coloremq́;, magnitudinem, ac situm. Id voluit Pla. in Timæo dicens, Cùm igitur diurnum lumen ad aciei effluxum accesserit, tunc simile cum simili coniungitur, atque inde vnum quoddam proprium, cognatumque corpus conflatur ad rectum oculorũ intuitum, qua nimirũ ille interni externique luminis occursus extiterit. Totũ id igitur cùm ob similitudinẽ iisdem affectionibus obnoxium euaserit, siquid attingit, aut à quopiam tangitur, illius motiones in totum corpus ad animam vsque diffundit, sensumque hunc præbet, quo videmus. Gal. eandem prompserat sententiam eodem lib. in sententia allegata. quo in loco Gal. duas subiungit rationes ad probandum visionem ab oculo ad rem visam procedere. Prima est, quia nos percipimus rem omnem per foramẽ pupillæ, quod exiguum est: sed per foramen adeo exiguum species, & simulacra rerum magnarum subingredi non possunt. Ergo similitudines rerum non perueniunt ad oculum. Secundò, quia contingit vnam rem simul inspici ab innumeris hominibus, quo dato innumeræ similitudines rei ad oculos deferrentur. Neque dicendũ est, inquit, spiritum ad

Visionis instrumenta lucida.

In aere sensificam uim quomodo intelligẽdum.

Visio ex Platone.

Quòd uisio non fiat per intus susceptionem.

Prima ratio.

2. ratio.

3. ratio.

ad rem viſam venire,quum non poſsit tanta effuſione dilatari. Vnum aliud argumentum fortiſsimum facit Gale. ad id cõprobandum eodem libr.quod procedit ex modo cognitionis magnitudinis, & ſitus rei. Si namque rerum imagines ad oculũ peruenirẽt, etiam ſpecies quãtitatis deueniret:quod ſi illud eſſet,auditus ſimiliter perciperet magnitudinem,& diſtantiam rei,& ſimiliter olfactus. Quòd ſi ab his ſenſibus nõ percipiũtur, non ob aliud eſt,niſi quoniam magnitudo non producit ſuam ſpeciem per aerem: ſed ſi percipi debet, neceſſum eſt, potentiã peruenire ad ipſam pecipiendam, quod tactus facit,qui præter calidum,& frigidum cognoſcit magnitudinem, quum immediate tãgit ipſam,perueniẽte tactu ad magnitudinem,non tamen perueniente ſimilitudine magnitudinis ad tactum. Nec valet,ſi dixeris id eſſe,quoniã magnitudo eſt ſenſibile cõmune, & non percipitur,neque immutat,niſi ſimul cum ſpecie ſenſibilis proprij, cõſtat quòd vbi manus mea calefieret in loco diſtante ab igne, non tantùm deberet depræhendere calorem, ſed magnitudinem ignis: quòd ſi id non fit,non ob aliud eſt, niſi quoniam magnitudo nullam imprimit ſpeciem per aerem. Si igitur ab oculo, & viſoria potẽtia magnitudo & ſimiliter ſitus deprehenduntur, viſoria facultas ad magnitudinẽ percipiendam deuenit. auditus tamen,& tactus,qui ad ipſam non perueniũt,non percipiunt ipſam. Accedit ad id,vt inquit Gal.quòd in ſpeculo per reflexionem percipimus non tantum rei colorem,ſed etiam magnitudinem,& formam:modò licet colores per reflexionem poſſent peruenire ad oculum,magnitudo non perueniret,aut forma. Nam formam conſtituit varietas figuræ membrorum, varietas verò talis nũquam perueniret ad oculum per refractionem ab ſpeculo,quod cõſtare poterit,de ſolis fulgore ingrediente per vitrum coloratum,per quem peruenit refractum lumẽ cum colore vitri,non tamen figura,aut magnitudo ſolis. Reliquum eſt viſionem fieri extrà miſſo lumine,aut ſplendore ad rem vſque viſam. Quòd ſi dixeris ex opinione Gal.viſionem fieri intus ſuſcipiendo,quoniã lib 1.de Mor.cu.dixit de cryſtallino humore loquens.Id enim eſt quod alterari debet ab aliquo extrinſecus occurrentium colorum vt animal videat. Alterari verò non potuit,niſi purum omnino perſpicuumq; eſſet.Et 1.de cauſis ſymptomatum ad initium,ſolum humorem cryſtallinũ à coloribus alterari dicit,& 8.de Vſu par.& 7. de Plac.Hippocra.& Pla.Color ergo ſpeciem ſuam ad oculos tranſmittit,ſed hoc non obſtat:hanc enim colorum alterationem defert aer,quando factus eſt cõnatum videnti inſtrumẽtũ:id autẽ fit per emiſsionẽ luminis,quod lumẽ mixtũ cum lumine ambiẽtis ad rem vſq; viſam peruenit,ſine quo magnitudinẽ non perciperet,videns neq; figuram, neque color oculũ ipſum alteraret.Improbat etiã Gal.loco citato Ariſt.tanquã varium, quod ego ſatis declaraui circa ſecũdum lib.Artis medicinalis, quo in loco quæſtionem hanc latius me ſcripturum ſpero.quantum verò ad hunc attinet commentarium ſatis ſuperq; dictum puto.Quod tamẽ ex 10.lib.de Vſu partiũ citat dicens, *Et item decimo lib. de Vſu partium.* Græcè λέλεκται δ' οὐκ ὀλίγα περὶ αὐτοῦ τὸ καὶ ἐν τὸ δέκατον τῶν περὶ χρείας μορίων. quod eſt,diximus autem non pauca de hac re lib.decimo de Vſu partium.Hęc verò ſententia ab ea quæ inſinuatur in Laurentiani litera,non parum differt: dixerat enim,Viſus vtitur aere tanquam inſito opificio, & talem habere facultatem,qualem in corpore neruus.Verùm tamen id non docuit lib.10.de Vſu partium,quamuis docuerit multa alia,ad id attinentia,ſupponatq; ſæpe radios viſorios ab oculis ad res viſas peruenire,& oculos lucidos eſſe probauerit.

Laurentianus notatur.

In ſecunda parte,quæ ita incipit (Ita fit vt) comparat hanc affectionem illi, quæ fit in cruditatibus vapore in oculos aſcẽdẽte:vbi enim in oculis humor craſſus aut niger interponatur,qui prohibeat viſoriũ ſpiritum trãſgredi ad aerẽ vſque ambientẽ,viſiones fiunt rerum,quæ per talia interpoſita repræſentantur,aut muſcarũ,aut pilorum,aut lentis,aut milij nigri,aut feſtucæ. *Viſa.* Græcè φαντασίαι,id eſt,apparẽtiæ.ſic & in aliis locis.

In tertia parte,quæ incipit (Ita accidit) id euenire in diſpoſitionibus ab Hippoc.narratis docet,ſed differenti modo. Nã in febre continua,& pulmonia, ob nimiã vaporum multitudinem,qui caput turbare,& oculi pupillam cõfundere,ac phantaſmata oſtẽdere poſſunt.In phrenitide tamen & capitis dolore idem fiet per eſſentiam laborante capite, ac multitudine humorum oppleto,de quibus dixerũt medici,κροκιδίζειν, & καρφολογεῖν. hoc eſt,euellere ſubtegmina,& colligere feſtucas.

In quarta parte,quæ incipit(Itaq; nõnulli)quoniã poſſet aliquis dubitare,vndénam, aut à quo accepit Gal.quòd delirantes,& reliqui mouent manus, quia illis talia viſa apparent,quũ illi ad id referendũ non conſtent mente.Reſpõdet quòd patientes ipſi id referunt:nonnunquã adhuc laborantes,aliquãdo verò poſt affectionẽ reſtituit, memoria ſeruantes quæ ſentire viſi ſunt. Hos autem in duplici dicit eſſe differẽtia. quidam enim laborant ſecundùm imaginatiuã virtutem,cogitatiua exiſtente ſana,& iſti referunt quæ

vident, poſtquã à morbo liberantur. Cuius rei exemplũ eſt Theophilus medicus lib. de Different. ſympto. de quo Gal. refert, poſt morbum retuliſſe viſa omnia. Quidam verò ſunt, qui laborante imaginatiua, & parum etiam cogitatiua, ob nimiam prudẽtiam inter ægrotandum admonuerunt medicos, vt malum vlterius procedere impedirẽt, quod de ſeipſo, vt in expoſitione dixi, refert Gal. 4. de Lo. pa. ca. 1. licet ibi rationalem facultatem in ſe non vacillaſſe dicat, quo in loco id expertum fuiſſe refert, non in ſe ſolo, ſed in aliis. *Sæpe enim.* Græcè ἐξέχειν αὐτοῖς γὰρ ἐδόκουν αἱ τῶν ἱματίων κροκίδες πολλαχόθι. quod eſt, Imminere enim videbantur ipſis veſtium ſtamina multis in locis.

In quinta parte, quæ incipit (Meritò igitur) differentem dicit eſſe rationem, quare lethales ſint iſtæ diſpoſitiones. Nam febris continua, & pulmonia, & capitis dolor ob magnitudinem: phrenitis verò, ob id quòd laborat præcipua particula.

PROGNOST. XX.

Spiritus verò frequens dolorem ſignificat, aut inflãmationem in partibus quæ ſunt ſupra ſeptum tranſuerſum. ſi verò reſpiretur magnus, & ex lõgo interuallo, delirium nunciat. Frigidus verò expiratus ex ore, & naſo, valde lethalis iam eſt.

Præſentem ſententiam ſimul cum ſubſequenti ſcripſit Hipp. de ſignis, quæ in morbis acutis vim habent bonum aliquod, aut malum ſignificandi: quatuor tamẽ ſolas ſpecies difficilis reſpirationis ſcripſit in præſenti prognoſti. Prima eſt frequens, in qua duas incluſit, nempe frequentem & magnam, & frequentem ac paruam: quoniam ex ſignificato ab ipſo Hipp. explicito, id ſatis cõſtat, cùm inquit, dolorẽ ſignificare, aut inflãmationem in partibus ſupra ſeptum tranſuerſum. Tertium membrum eſt, reſpiratio magna & ex longis interuallis. Quartum membrum eſt, frigida exiens ab ore & naſo. Ad cuius ſententiæ claritatem, notandum primò totam reſpirationem tribus cauſis contineri, vt vult Gale. lib. de Cauſis reſpiratio. ſcilicet, facultate, inſtrumento, & vſu, facultas animalis eſt, & arbitraria, vt probat Gale. lib. 2. de Motu muſculorum. Et ego contra Auerro. circa librum artis medicinalis ſatis probaui, licet ob id quod affectibus corporis inſeruit, non ſatis ſit in hominis arbitrio ipſam cohibere. Sunt etiam inſtrumenta quæ mouentur, videlicet ſeptum tranſuerſum, thorax, & pulmo, per quem fit etiam reſpiratio, & aſpera pulmonis arteria, tum naſo & ore. Sunt etiam inſtrumenta quibus fit motus, quæ ſunt muſculi, qui ſunt in ſepto tranſuerſo, & muſculi intercoſtales, cũ aliis qui à ceruice orti ſupremis thoracis coſtis inſeruntur: muſculi ſepti ſeruiunt naturalibus inſpirationibus, & muſculi ventris qui ſunt in epigaſtrio reſpirationi naturali, muſculi intercoſtales interni ſeruiũt ad maiores inſpirationes, & externi ad expirationes. Ad maximas autem inſpirationes, & vbi admodũ languida facultas eſt, concurrunt etiã muſculi qui per ſcapulas eueniũt ad thoracem. Vſus eſt duplex, qualis etiam in pulſu vt attemperetur naturalis calor, & generetur in cerebro animalis ſpiritus. Ex quibus notũ eſt inſpirationis differẽtias, quæ ſumũtur ex magnitudine, celeritate, & crebritate, nõ variari ad mẽſuram augmenti caloris, ſed etiam ad menſurã generandi ſpiritus animalis in cerebro. Quod cõſtat in magnis & celeribus exercitationibus, in quibus ob ſpirituũ animaliũ reſolutionem cogimur multò celerius, & magis inſpirare, quàm pro menſura caloris. Rurſus inſpirationis duo ſunt vſus dicti, expirationis vnicus tãtùm, vt caloris naturalis cõſeruetur modus. Conſeruatur enim naturalis calor per reſpirationẽ, non aliter quàm flãma candelæ, vt vult Gal lib. de Vſu reſpirationis. Sicut enim flamma candelæ ſurſum mouetur, & per eum motum expurgatur à fumorum copia, à qua facilè extingueretur niſi accenderet, ita expirat animal vt à fumis malis ac multis expurgetur: & vt flamma eget alimento, ob idq; deſcendit ad oleum, aut ſebum vnde reficitur, ſic naturalis calor alimentum, & refectionem recipit ab inſpirato aere: deinde vt flamma extingitur aliquo horum deficiente, ſic & naturaliscalor. Secũdo intelligere oportet ex Gal. lib. 3. de Diffi. reſpirationis, quòd præter id quod tota reſpiratio ex duobus cõſtat, ſcilicet, inſpiratione & expiratione, cùm tamen reſpiratio motus ſit, & non vnus, ſed duo contrarij. Tres primæ differentiæ neceſſariò inueniuntur in omni reſpiratione. Prima magnitudinis & paruitatis, quoniam omnis talis per ſpatium fit. Secunda celeritatis & tarditatis, quia de eſſentia motus tales ſunt differentiæ. Tertia raritatis & crebritatis, quæ differentia ex accidenti ipſi conuenit reſpirationi, quia ex contrariis conſtituta eſt. Tertio intelligẽdum quòd conſtante facultate, & obediente inſtrumento in reſpirationibus aucto vſu augentur, magnitudo, celeritas & crebritas ſicut in ipſo imminuto imminuuntur: de quibus plura libr. 1. de Diffi. reſpirationis. Magnitudo enim diminuitur etiam ob defectum in inſtrumentis aut in ipſa facultate. Primum ergo membrum, quod ab Hippo. ſcribitur, eſt reſpiratio frequens: per ſpiritum enim reſpirationem intelligit, (vt in annotatione

Reſpirationis cauſæ cõtentiuæ.

Reſpirationis inſtrumenta.

Reſpirationibus diuerſis varij muſculi.

Reſpiratio nõ variatur ad menſurã caloris.

Calor naturalis flãmæ comparatur candelæ.

Reſpirationis primæ differentiæ tres.

circa commentarium dicemus) quæ significat dolorem aut inflammationem. Nam aut est frequens,& parua,& significat dolorem : aut frequens & magna,& significat inflammationem.Per dolores enim paruæ fiunt respirationes,non tamen raræ : quando enim paruæ fiunt respirationes,ipsas fieri frequentes necesse est,vbi non sit vsus diminutus. Suffocabitur enim homo , si deficiente magnitudine, ita vt non trahatur per singulas respirationes quantitas aeris conuenientis , ille defectus non resarciretur frequentia.

Respiratio per dolores parua fit quare.

Causa tamē quare per dolores parua fit respiratio,est,vt inquit,Gal.lib.1.de Diffi.respirationis,quia vbi aliqua pars dolet,ab arteriis circumpositis vexatur, in distentionibus compressa parte dolente , & fluxione etiam concitata : quo dato si pulsus motus esset liber,ipsum omnino cohiberemus : sin minus à magnitudine detraheremus. Sic etiam dolente parte aliqua,vt thoracis,aut septi trāsuersi:aut peritonæi,aut iecoris,aut quodcunque eorum , quæ thoracis partibus compatiuntur,quia respiratio motus liber est, magnitudinem,quæ magis partes dolentes comprimere potest,coercemus.Quod etiam in aliis,scilicet celeritate,& crebritate fieret,nisi vsus vrgeret:quia tamē respiratio,præter id quòd arbitraria est,corporis affectibus inseruit,simul cum paruitate accedit frequentia:fiet ergo parua & frequens:nam sic magis corporis affectibus inseruit.Hoc est igitur primum membrum,quod dolorē significat in prædictis partibus.Secundū membrum,

Respiratio magna & frequens.

est frequēs respiratio cum magnitudine,quod ex affectu explicito ab Hippo.cognoscitur : dicit enim, frequentem respirationem significare inflāmationem in partibus supra septum transuersum, φλεγμονὴν,inquit Hippo.Vbi idem voluit,ac si dixisset, φλόγωσιν, id est,incensionem : quoniam vt vult Gale.Hippo. temporibus φλεγμονὴ siccam & humidam significabat inflammationē,de quibus 2.de Arte curand.ad Glau.Est enim humida inflāmatio tumor durus dolens,qui in primo mēbro inclusus est,quod dolorem significabit : & sicca,non est alia à calore incenso,de quo dixit,Supra septū trāsuersum; quoniā non omnis incensa caliditas,quæ in aliis partibus existat,frequentē & magnam efficeret respirationem. Quum tamen dolorem dixit , non oportet intelligere supra septum,sufficit vt sit in partibus thoraci & organis respirationis compatientibus.Fina-

Respiratio frequens.

liter de frequenti respiratione loquens Gale.libr.3.de Diffic.respira.inquit , Hoc solo in memoria reducto,aut ob dolorem, aut locorum coarctationem , aut caliditatis multitudinem, densus fit spiritus. Deinceps &c.Veruntamen quod dixit de locorū coarctatione, ad caloris augmentum referendum est. Locis enim coarctatis paucus attrahitur aer, & calor augetur,& inde frequentia. Vel dic coarctationem non esse de acutis morbis de quibus modo agitur.Vbi tamen frequens scribitur,celerē fieri oportet:quoniam si magna fit & frequens,quæ differentiæ extremæ sunt,media etiam fiet quę est celeritas: hæ enim differentiæ per caloris augmentum fiunt.1.de Difficul.respirat.Tertium mem-

Respiratio magna rara.

brum explicitum ab Hippo. est magna respiratio , & ex longis interuallis quam etiam delirium significare dicit : sed contrà, vbi in facultate & instrumento nulla facta fuerit variatio,magnitudo adueniet respirationi,ob vsum adauctum:si tamē vsus adauctus est, respiratio non fiet rara. Quomodo igitur simul rara fiet & magna? non aliter quàm si animalis facultas perturbata sit,& fortibus imaginationibus impedita,quę possint ipsam à conuenienti operatione distrahere. Simile exemplum scribitur à Galen.lib.1.de Diffi. respirationis, Quemadmodum, inquit, si quis ad opus aliquod obeundum concitato

Gal. exemplum de magna & rara respiratione.

progrediatur motu : medio tamen itinere fortiter aliquid meditetur, multum remittet motus celeritatem,deinde cessante meditatione tanquam à somno excitatus diligentius ad iter perficiendum redit : sic is qui animi perturbatione laborat , vehementibus imaginationibus detentus plurimum à frequentia respirationis deficit : deinde irritatus ab vsu plurimum aucto,quem non impleuit,quoniam raro admodum respirauit,cogitur vsum breui tempore implere, magnam faciendo respirationem. Hæc ergo respiratio & magna erit,& ex lōgis interuallis. Idem autem est ipsam ex longis interuallis fieri,quam hic appellat διὰ πολλοῦ χρόνου, & quam lib.2.de Mor.po.& 6.lib.par.2.sectione 2. appellauit ἀραιὸν, id est raram. talem respirationem passum fuisse Philiscum refert Hippo.1.libr.de Morbis popularibus,parte 3.de quo inquit , Spiritus huic perpetuò veluti ei qui reuocatur, rarus magnus , quem tamen prorsus delirasse dixerat. Ibidem etiam in historia Sileni,quem dixit secunda die parū delirasse,& tertia die verba multa,cum risu & cantu habuisse:in fine dicit ipsum habuisse à principio in finem respirationē magnā & raram. Et in eodē lib.de Dromeadæ vxore,sexta die dixit ipsam delirasse & habuisse spiritum magnum rarum. Quòd si quis in contrariū adducat argumentum,quod affertur à Gal.

Pythion.

lib.2.de Diffi.respirationis, de Pythione,cuius historia scripta est 3.de Morb.pop.par.3. hic est Pythion in Thaso,non ille qui 3.de Morb.popu.in 1.parte , & 1.histor.qui prope Telluris sacrum habitabat , de quo refert, secunda die circa meridiem extremitatum

refrige

refrigeratio,& magis manus & caput refrigerabantur, mutus, & ſine voce, breuiſpirus multo tempore.& in die octaua,inquit,mane quidem parum dormiuit, celeriter verò frigus,aphonia,ſpiritus tenuis.& qui imminuebatur: veſperi autem recaluit, delirauit. Is vtique delirus erat,ſed non habuit magnam & raram reſpirationem,vt conſtat:ſpiritus enim tenuis, & imminutus non poterat eſſe magnus.Quod autem dixit,de die ſecunda ipſum fuiſſe breuiſpirum: conſtat eius reſpirationē non fuiſſe magnam:vtrum tamen fuerit rara an frequens hæc breuiſpira diſpoſitio,dubiū eſt in Gal.ſcriptis.Quoniam 2.de Difficult.reſpirat.de Pythione loquens inquit, Breuiſpirum ipſum appellat. Breuis enim ſpiratio & actionem,& quietem ipſam breuē fieri indicat,quemadmodum longa ſpiratio contrà ambo eſſe producta.. Quòd ſi Galen.breuem dicit ſpirationem, quæ talis eſt in actione & quiete: parua ergo erit & frequens illa,quàm patitur,qui breuiſpirus appellatur,ſiue βραχύπνυς. Contrarium tamen vult ipſemet Gal.lib. 3.de Mor. popul.par.3.in Comm.hiſtor.Pythionis,vbi ait: nempe hos, βραχυπότυς, dices, qui & parum & longo interuallo bibunt: ſi verò quis parum quidem,ſed aſsidue bibat,hunc non ſimpliciter dixeris βραχύποτον,ſed μετὰ βραχὺ πίοντα,id eſt,ſenſim bibentē. Eodem itaque modo qui propriè appellatur βραχύπνυς,id eſt,breuiſpirus,non paucum ſolùm, verùm & multo interuallo aerem externum per guttur attrahit. Idem de breuiſpira, circa hiſtoriā Dealcis vxoris Gale.in Cōm.dicit, Vides vbi vult reſpirationē Pythionis paruā eſſe & raram,eiusq; cauſam infrà ſcribit, quod magis veritatem huius ſententiæ declarat quia cùm ſecunda die ipſum refrigeratum ſcribat Hipp.illa reſpiratio illi conueniens videtur..Niſi dicamus Gal.lib.2.de Diffi.reſpirationis iuxta ſententiā allegatam dubiū quodāmodo fuiſſe.cùm dicat,Atqui etiam ſi alterum eorum indicaretur, tamen etiā ſic in cōfeſſo eſſet,quòd non omnibus delirantibus magnus & rarus ſpiritus fieret. Vbi voluit innuere,quòd dato quòd per breuiſpirum non intelligamus eum qui habet hæc duo ſimul,nempe paruam & frequentem reſpirationem,vt ipſe explicuerat,ſed alterū ipſorum,videlicet paruā aut frequentē:non erit magna & rara, quod vult probare argumentum.Multæ etiam ſunt hiſtoriæ quæ habentur in lib.de mor.pop.& à Gal.ſatis longo ſermone adducūtur,& declarantur lib.2 de Diffic.reſpirationis.vt Dealcis vxor, quæ decimaquarta die habuit ſpiritū magnū rarum,& rurſus breuiſpira,quæ aliquādo magnam,aliquando paruā habuit ſpirationem. Quibus omnibus reſpondemus quod Gal.ibidē dixit. Nec verò pugnat hoc cum pronunciato de eiuſmodi ſpirandi difficultate lato. Rarus enim & magnus ſpiritus proprius eſt delirij, & propterea neceſſario ipſum ſignificabit. Non tamen ſi quis delirat, neceſſario magnū & rarum ſpiritū habet: neque enim inſeparabilem,ſed proprium eſſe diximus delirij magnū & rarum ſpiritum. Accedit ad ſolutionem argumentorum & defenſionem partis,quod dicit ibidem Gale. Dolor enim in partibus quæ ſunt in ſepto tranſuerſo,aut iuxta ipſū,paruā efficit reſpirationem,vt declaraui in primo membro, & ſimiliter frequentem:delirium tamen magnam & frequentem, vbi ambæ cauſæ coniungantur doloris in partibus circa ſeptum, vt inquit Hippoc.progn.24.ſequenti,Si pulſus in hypochondrio inſit,perturbationem ſignificat aut delirium. Iam ergo cum hypochondrij pulſu,id eſt,dolore & inflāmatione ponamus delirium adeſſe. Tunc ſic inflāmatio & dolor reſpirationē habent efficere frequentem & paruam, delirium raram & magnam:aut ergo vincit delirium & inclinabit reſpiratio in magnam & raram,plurimum diſtracta facultate ab vſu reſpirationis, vincente tamen dolore,magis ad frequentiam, & paruitatem inclinauit. Medio tamen modo ſe habentibus dolore & delirio:aliquando vincet vna differētia, aliquādo altera: vt in Dealcis vxore,de qua dicit,Decimaquarta,ſpiritus magnus rarus,& rurſus breuiſpira. In qua duæ complicitæ ſunt diſpoſitiones, ſcilicet refrigeratio, quæ facit raram reſpirationem,& paruā:& delirium quod facit ipſam magnam. Anaxion rurſus lib.3.de Morb.pop.par.3.cum morbo laterali delirauit,& difficulter reſpirabat,cōſtat autē quòd illa reſpiratio nō erat magna & rara. Quartum membrum eſt,ſpiritus frigidus ex ore & naſo expiratus valde lethalis iam eſt: quoniam frigida reſpiratio parua eſt & rara. Differentia iſta non à motu,ſed à qualitate eius quod per reſpirationē expellitur ſumitur, videlicet ab aere. facile enim eſt intelligere motum,ſcripſitq; Hipp.non quam ſignificat affectionem,ſed quem exitum habiturus eſt morbus. Siquidē diſpoſitio ipſa,quæ talem efficit expirationem,ſatis facilis cognitu eſt: frigidum enim expirare,ipſam inſtrumentorum reſpirationi inſeruientium,& cordis oſtendit frigiditatem. Dixit, Valde lethalis iam; quia proximam mortem oſtendit,quod tamen dixit, Valde.Græcè habetur,κάρτα, quod lib.3.de Rat.vict acu. expoſuit dicens, κάρτα, id eſt,valde.idem eſt quod λίαν, & σφόδρα,id eſt, admodum & vehemēter. Hunc ſpiritum eſſe lethalem declarat Gal.lib.3. de Diffic.reſpirationis. Cùm enim de acutis loquatur morbis,in eis lethalis eſt frigida

Breuiſpirus.

Spiritus delirantium rarus & magnus quomodo.

Frigida expiratio.

MMM 2

expiratio: in longis tamen ob multas causas fieri potest,& non indicare mortem,vt in principiis accessionum,& in morbis aliis toto corpore refrigerato, & in vteri præfocatione,quæ dispositiones non sunt extra periculum,non tamen omnino perniciosæ, vt inquit,cùm de morbis loquitur acutis,nō est adeò integra sententia quæ scribitur lib.6. de morb.po.par.4.sectione penul.vbi citatur à Gal.præsens prognost.Posset tamē quis instare contra præsentem sententiam,vt Gal.lib.de Vsu respirationis,Si aer qui attrahitur per inspirationem,vtilis est sui qualitate, quia calorē naturalē cordis attemperat refrigerando,quādo aer expiratur frigidus,cor frigiditate abundāti laborat, ergo non eget refrigerio:non igitur opus est respiratione.Respōdetur,quòd calor naturalis non tātùm attēperatur per refrigerationē,sed & per mundificationē expiratione: quia tamen non possumus expirare nisi prius inspiremus(nisi forte quid parum fumi expiremus)necessum est aerem ingredi per inspirationē,qui secū excremēta fumosa educat in expirationem. Rursus respiratio non tantùm necessaria est,ad caloris temperamentum, sed ad generationē animalis spiritus in cerebro,quæ generatio vt dicimus,inspiratione fit:quoniā tamen respiratio,quæ frigida est,statim est parua & rara,sequitur hanc esse paruam & raram,quod est quartum membrum declarandum. Non omnes differentias difficilis respirationis scripsit Hipp.in hoc loco,sed reliquas addidit lib 2.de Morb.pop.& lib.6. Secūdo libro dixit,Spiritus paruus densus,magnus rarus, paruus rarus, extra magnus, intra paruus,alius quidē extendēs,alius verò vrgens,dupla intrò reuocatio velut superinspirantibus,calidus,frigidus. Libro tamen 6.de Morb.pop.parte 2.sectione secunda, magis compleuit difficilium respirationum differentias, dicens, Spiritus parui densi, magni rari,parui rari,magni densi,extra magnus,intra paruus,intra magnus,extra paruus,alius extendēs,alius vrgens,dupla intrò reuocatio velut superinspirātibus,calidus frigidus.in hoc loco duo quę deficiunt in 2.libr.de Morb.pop.impleuit:in prima enim diuisione quartū deficit membrum,hoc est,magnus densus,in secunda diuisione deficit alterum mēbrum.Quum enim in 2.lib.de Morb.po.dixit,extrà magnus, intra paruus, deficit,intra magnus,extra paruus,quod in 6.libro scriptū est:quare non creditur Hipp. sed scriptorum ignauia factum. Sicut etiam in lib.6.quum dixit,Dupla intrò reuocatio veluti superinspirantibus, videtur deficere contraria illi,quæ contineat consimilē inæqualitatem in expiratione,qualē cōtinet ista in inspiratione.Desidiā autē scriptorū arguit quod ipse lib.2.de Rat.vict.acut.sect.44.de contraria mentionē fecit,vbi medici intempestiuè cibo adhibito ægrotantes opprimunt. Inter reliqua,quæ superueniūt,accidētia, inquit Hipp.anxietates inquietationesq́;,& spiritus offendēs in ea,quæ sursum fit, aeris latione,frequens vel magnus.Aeris sursum latio expiratio est:offendentē autem ipsam appellat tanquā intercidentem & inæqualem.De ea autem inquit Gale.in Cōm.Verùm spirandi difficultas,qua spiritus offenditur,ob cibum intempestiuū magis quàm ob indigentiam oritur. Nam spiritum inter inspirandum,& offendere,& quasi sisti, tum angustiæ,tum cōuulsionis est nota. Latio etenim,quæ sursum fit,expirationem facit.Tali autem spiritui contrariū tum in 2.tum in 3.de Morb.pop.vagantibus lib.percurrit, inquiens:Duplex intrò reuocatio veluti superinspirātibus. In 6.ergo libro,de Morb.pop. methodo inuenit omnē differentiā difficilis respirationis, quod latè probatur à Galeno,lib.3.de Diffi.respira.In hoc tamen loco tantùm eas quæ magis ad præsagiēdum in morbis acutis prosunt.Neque etiam tenetur Hippocr.omnes differentias omni in loco scribere,sicuti neque omnia præsagia scripsit in hoc libro,multis scriptis in libris apho. & de aere,aquis,& regionibus. quæ igitur addita sunt in lib.6.de Morb..pop.hæc sunt, vbi in tex.præsenti scribitur,Frequens,ibi habetur,Frequens parua & frequens magna: ambæ tamen ex significato frequentis explicitæ sunt hoc loco ab Hippocr. cum dixit, dolorem aut inflāmationem significare. Rursus cum hîc dixit, Magnam ex longis interuallis, dixit,magnam raram ibi.Loco autem,paruæ & raræ, quæ illic scripta est: hîc scribitur,frigida ex ore & naso:quæ enim respiratio euenit ob refrigerationem, qualis quæ frigida expiratur,rara & parua erit. Addit 6.lib.de Morb.pop.Intra magnum,extra paruū. Sumitur hæc diff.inter partes vnius respirationis,vbi videlicet inspiratio magna sit, expiratio verò parua: vel vbi inspiratio fuerit parua, magna existente expiratione. Cùm dixit, Alius extendens, alius vrgens, differentias tarditatis & celeritatis scripsit: extendens enim est qui longo tempore, vrgens qui breui fit. Cùm addit, Dupla intrò reuocatio, qualis superinspirātibus talis illa est,qualis ea quæ medio itinere intersecatur in aeris attractione. De qua etiam dixit apho.68.sectione 4.In febribus spiritus illidens malum,conuulsionem enim significat.& 6.sectio.54.aphor.In acutis morb.qui cum febre sunt,luctuosa suspiria malum. Vbi Gal.in Cōm.hanc respirationē fieri dicit,aut ob imbe

Calor naturalis duobus modis attemperatur.

Respirationis differen.

Respirationis differen. methodo inuentæ.

Respiratio intro dupla.

Illidens spiritus.

imbecillitatem facultatis,aut duritiem instrumenti,aut dispositionem similem conuulsioni. Quæ omnes ad hanc referuntur,siue singulæ,siue simul omnes infestēt:quoniam natura tentat thoracem eleuare, neque tamen vnica contentione finem assequi potest, qualis lugentibus fit. Huius etiam fecit mentionem Gal.inter conuulsiuos affectus numerandos 2.lib.de Causis sympto.post initium,eius quoque meminit 2.de Mor,po.in histo.Lyciæ fœmellæ. De respiratione huic contraria,quæ est dupla expiratio,diximus suprà ex lib.2.de Ratio.vict.acu. Comm.44. Contra sententiam præsentis prognostici quæstiones plures agitat Gal.lib.3.de Diffic.respirationis.Prima est,quare Hippo.de frequenti respiratione fecit mentionē,nulla facta distinctione,quū tamen contingat ipsam cum magna & parua coniungi.Secunda,quare dixit magnā esse aliquā respirationem & raram,& non adiunxit,contrariā raram & paruā. Tertia,quare in primis duabus differentiis,prima,nempe quæ indistinctā cōtinet frequentiam,& secunda quæ distincta est, magna & rara, affectiones in quibus eueniunt,præsagium autē de salute aut morte non scripsit. In tertio verò membro,quum de frigida respiratione scripsit, non affectionem sed præsagium ad malum scripsit. frequentem namque respirationem dixit significare dolorem,aut inflammationem:magnam & raram, delirium : frigidam tamen mortem. Quartò,cur de frigida mentionem fecit,non de calida.Quintò quare mentionem non fecit de aliqua ex inæqualibus respirationibus , de quibus in 6.de morb.popular.dixit, Iutra magna,extra parua,extendens,vrgens:& licet istæ in differētiis primis respirationis includantur,quæ sunt magnitudinis,celeritatis,& frequentiæ,tamē de illis expediret mentionem fecisse,quæ sunt in vna parte respirationis inæqualas:de quarū altera fecit in 6.de Mor.popul.mentionem,cùm dixit,Duplex intrò reuocatio,veluti super inspirātibus. Pro solutione Gale.supponit Hippoc.graui modo scripsisse & breui admodum, & ea nonnunquam reliquisse,quæ omnibus nota sunt,ea dicens,quæ difficilem habent assequutionem.Neque etiam omnia in omnibus locis scribere debet,tanquam in compedium scribens hæc in prognosticis vt eodem lib.3.de Diffi.respirat.Inquit Gal. Nam & in lib.aphoris.multas sententias scripsit,ad artem præsagiendi pertinētes,vt in lib.3.de Aeris cōstitutionibus:& in lib.4.multa de Vrinis,& de febribus,& in 5.de fœminis,quæ omnia in prognosticis relicta sunt. Constat enim eius rei ipsum non fuisse ignarum, quam alibi scripsit,aut cuius manifestauit significatum.Frequens itaque respiratio nota satis est,& quod in his, qui dolorē patiuntur,ipsa est etiam parua,in quibus verò calor superat,magna. Cùm ergo significationem magnæ & frequentis,& paruæ & frequentis scripserit,ambas innuere videtur,cùm dixit frequentem:quæ ratio soluit primam quæstionem. Circa istum locum aduertendum,quòd vbi Gal.de frequenti respiratione loquitur,in traductione Iani Cornarij sic habet litera, In pleuritide enim, & peripneumoniis,& anginis,& ortopnœis,densus & magnus fit spiritus. Scribendū potius densus & paruus,quoniam Græcè habetur πυγνὸν καὶ μικρὸν γίνεται. Secunda quæstio & quarta soluuntur,quoniam cùm frigidam dixit,paruam & raram dixit. Non enim,inquit Gal. alia est frigida à parua & rara,cuius contraria est, magna frequens: & sicuti parua rara frigida est,ita magna frequens calida. Non enim aliam ob causam fiet,quàm crescente calore in organis respiratoriis: de qua dixit quum explicauit eam frequentem , quæ significat inflammationem ad modum suprà expositum.Fecit ergo de parua rara & de calida mentionem , quod soluit secundam & quartam quæstionem. Licet ergo ipsam raram & paruam appellare posset,ab euidentioribus auspicatus eam frigidā appellauit. Sicut neque magnam & frequentem fieri contingeret,nisi calida quoque sit. Ad tertiam etiam vult Gale.quòd cùm respiratio frigida adeò mala sit, opportunum fuit non tantùm quòd mala est,sed quòd iam moriturum ægrum significat,scribere.Affectio enim, quæ per ipsam significatur,nempe refrigeratio organorum respirationis,non egebat ad sui cognitionē interprete.In aliis autem respirationibus affectionē ipsam scripsit,vt quæ non omnibus nota esset. Et quoniam non erant ipsæ affectiones lethales,de earum successu non scripsit : neque tamen voluit ipsas citra periculum esse. Si enim , vt vult in sequenti prognostico,bona respiratio tantam habet vim ad salutem, eius contraria non vacabit periculo,neque tamen de necessitate lethalis erit. Ad quintā quæstionē respondet Gal.quòd Hippoc.non ignorauit illas species respirationum inæqualium,cùm de ipsis in aliis locis fecerit mentionem,potissimum de illa de qua in 6. de Morb.popu.in hist.Philisci,& in Dromeadę vxore,inquit,Spiritus magnus rarus,statim reuulsus.& 4. sectione,apho.68.In febribus spiritus offendēs,aut illidēs, malum:conuulsionem enim significat.Et sectione 6.Aphor.54.in acutis passionibus, quæ cum febre sunt , luctuosa suspiria,malum. Quoniam tamē iste spiritus conulsionem significat,& conuulsio non est acutus morbus , inde est quòd in hoc loco de hac respirationis specie mentionem

Circa respirationē dubia.

Conuulsio acutis & longis morbis cōiuncta esse poteſt.

non fecit, de morbis acutis loquens. Dicit enim 3.de Diffic.reſp.conuulſionem poſſe accidere in lōgis morbis,& in acutis poſſe etiā ſine febre exiſtere. Quod morbis propriè acutis non poteſt cōuenire,vt in annotatione circa Cōm.ſequētis prognoſtici dicetur.

GALENI COMMENTARIVS.

HAnc omnem dictionem, tertio de Difficultate ſpirandi libro, abſolutiſſimè enarraui: quocirca nunc duntaxat capita rerum attingam. Spiritum hoc loco vocat vniuerſam ſpirationem. qui ſi crebrior ſit (ait) interdum ſignificat dolorem,quandoque partium in thorace inflamen,quæ ſunt cor ac pulmo,poſitæ ſupra ſeptum. Maiores enim præcordia ac ſeptum,idem appellauerunt. Itaque per dolorem ſpiritus,quemadmodum oſtenſum iam eſt, creber paruusq́; eſt: per inflamina verò creber magnusq́;. Hæc enim aſſolent nominare inflammationes. At verò rarus ſpiritus,hoc eſt multo interpoſito tēpore,ſi magnus eſt,indicat delirium:ſi paruus, extinctionem natiui caloris. ſed hanc affectionem ſignificauit ex accidente dicens: Si frigidus de naſo & ore,admodum exitialis iam eſt. Cæterum vt de his ſpirādi difficultatibus fecerit hoc loco mentionē,tantūmodo de morbis agens acutis:itemq́; vt libro de Morbis vulgariis plures citauerit ſpirādi difficultates:tertio libro de Spirandi difficultate perpenſum iam eſt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte proponit ſe velle rerum capita tantum percurrere, quoniam omnia late ſcripſit lib.3.de Diffi.reſpiratio.Primum ergo ſupponit Hippocrat.in hoc loco per πνεῦμα,id eſt,ſpiritum intellexiſſe vniuerſam reſpirationem, nempe inſpirationem, & expirationem,quemadmodū & lib.1.de Ratione vict.acut.ſectione 32.& idem vult Gal. in Commento dicens,Vocauit totam reſpirationem πνεῦμα. Et lib.1.de Mor.pop.par.3. in hiſto.Philiſci.& libr.3.de Morb.popul.par.3.in hiſto.in Thaſo Pythiona, qui ſupra phanum Herculis iacebat. dixit Hippo.Spiritus tenuis,& qui imminuebatur pro reſpiratione. & Gal.in Cōm.hunc allegat.Hæc ergo reſpiratio frequens vbi fuerit,dolorem, aut inflammationem ſignificauit: in partibus ſupra ſeptum tranſuerſum cum paruitate dolorem, cum magnitudine inflammationem. *Maiores enim.* Græcè,φρένας γὰρ καὶ διάφραγμα,ἐκάλεψ οἱ παλαιοὶ ταυτὸ. id eſt,Antiqui enim phrenas,& diaphragma, idem appellabant. Id dixit Gal.quoniam Hippo.ad ſignificandū ſeptum tranſuerſum, vſus eſt hoc vocabulo,φρενῶν,non διαφράγματος,quod magis vulgare,& vſitatum erat. *Per inflamina verò.* Græcè,διὰ δὲ τὰς φλογώσεις, id eſt per inflammationes verò. Hæc enim eſt φλεγμονὴ,quam appellauit Hippo.in hoc loco,magis proprie verò φλόγωσιν,vt Gal.appellaſſet: quæ eſt calida intemperies ſine humore, quam ſiccam inflammationē appellauit Gale.lib.2.de Arte curatiua ad Glauconem. Nam reliqua inflāmatio quæ ex humore fit,aut tumor durus,ac dolēs eſt,& phlegmone propriè appellatur:aut eryſipelas, aut ex vtriſque mixta fluxio.

IN ſecunda parte, quæ incipit (At verò) exponit ſignificationem raræ reſpirationis vbi fuerit cōiuncta cum magna,& vbi cum parua. Vltimā autem ſpeciem diffi. reſpirationis expoſuit per quoddā accidens, quod in ipſa fit:expiratur enim per ipſam aer frigidus ex ore,& naſo. Addit ſe explicuiſſe 3.lib.de Diffi.reſpirationis, alias ſpecies difficilium reſpirationū,licet in hoc lib.has tantùm ſcripſerit,quoniā de morbis acutis agit, hoc addit, Propterea quæ diximus in expoſitione circa quintam quæſtionem.

PROGNOST. XXI.

BOnam autem reſpirationem exiſtimare oportet,valde magnam vim habere ad ſalutem,in omnibus morbis acutis,quicunque cum febre ſunt, & in quadraginta diebus iudicantur.

Poſitis ſignificationibus,quæ ſumuntur à pérmutatis & difficilibus reſpirationibus, nunc de facili,& ſanæ ſimili reſpiratione ſcribit, ipſam habere quàm magnam vim ad ſignificandā ſalutem ægrotantis,cum diſtinctione tamen. Non enim in omnibus morbis eam vim habere vult,ſed in acutis,& in his,qui 40.diebus terminantur: ac ſi diceret in acutis,ſi febrem habuerint,& in non acutis,vbi ex acutis deciderint,in diem 40.non tamē in aliis qui longius decidunt. Veritas huius ſententiæ explicatur à Gal. in Com. nam ſi bona adeſt reſpiratio,non aderit dolor in partibus thoracis,aut iis qui ipſi condolent: vt iecur, ventriculus, lien. Libr.1.de Difficul.reſpirat.addit:Aut in peritonæo. neq; nimia caliditas,in partibus,intellige,ſupra ſeptū tranſuerſum:neque in ipſis nimia acciderit frigiditas,ita vt extinguatur calor:ſed nullo horū exiſtēte,nō adeſt periculū in

acutis

acutis morbis. Ergo vera est sententia Hippocr.hanc bonam respirationem valde magnam vim habere ad salutem,in acutis morbis:quòd tamen cu m bona respiratione nullum horum adsit, constat ex superiori prog.vbi omnia hæc diximus, difficilem facere respirationem secundùm aliquam differentiarum dictarum.Acutus verò morbus multis in locis à Gale.definitus,maximè in Comment.19.2.sectione aphoris.dicente, Acuti morbi præter id quòd celeriter iudicantur, statim magnitudinem habent. Sed hæc definitio antè fuit scripta ab Archigene in 2.de Diebus decretoriis. Archigenes acutum morbum hunc esse ait, cui motus velox est, & subito pericula adueniunt. Primum ergo dixit Hippo.se loqui de morbis acutis, quoniam in longis adhuc bona existente respiratione,per virium tamen exolutionem temporis processu factam continget ægrum mori. Vbi enim multus calor, aut multa frigiditas iecur vexauerit, bona poterit persistere respiratio: paulatim tamen æger tendet in mortem. Quòd tamen ex multo calore in partibus iecoris non sit necesse mutare respirationem,constat ex Hippo.qui in superiori progno.dixit frequẽtem respirationem significare dolorem,aut inflammationem, id est,incensum calorem. addit tamen, in partibus supra septum transuersum. Pariter dicendum, quòd intemperies frigida, aut crassorum humorum redundantia,aut vlcus in intestinis, poterunt non mutata adhuc respiratione lethales esse, & ad mortem paulatim resoluta facultate perducere. Secundò declarauit sententiam suam esse non de omnibus acutis morbis,sed de his qui cùm febre sunt.Sunt enim ex acutis morbis quidam qui febrem habent coniunctam, quidam febre carentes. febre carent conuulsio, distentio,cholera,morbus: quidam tamen febres habent coniunctas,vt phrenitis,pleuritis,pulmonia.Dixit enim Gale.lib.1.aphor.Commen.7.& lib.2.Comment.19.& lib.5. Comment.30.& sectione 7. Comment.1.cùm febres in morbis acutis dixit Hippoc.esse inseparabiles,non vult morbos acutos habere de necessitate coniunctas febres,sed vult quòd febres,quæ morbis acutis coniunguntur, sint continuę,& nunquam deficientes: quod maxime declarant verba Gale. lib.5.aphoris.30.Cõment.dicentis, Si enim sit cum febre morbus, necesse est ipsum febres habere continuas, talis enim est morbus acutus. Cùm ergo Hippo.dixit esse intelligendum quod scripsit in morbis acutis qui sunt cum febre, non adiecit continua. Si enim febris adest, continua erit: quod explicuit Galen. lib.2.de Diebus decretoriis, referens sententiam præsentem dixisse Hippo.inquit, Facilis spiratio in acutis morbis magnum ad salutem momentum habet. Nunc autẽ cùm huiusmodi dictionem simpliciter acutos morbos declaraturam sciret, non tamen ita, sed cum iis aliam complecti vellet, non sine ratione apposuit primum,quibus febris copulatur, non adscribens continua, quòd absolutè acutorum erat propria. Voluit ergo propriam esse acutorum, continuam: quoniam si febrem habent, continua erit. Hac ergo de causa dicit, Quæ cum febre sunt: sine additione continuæ. Aduertendum tamen quòd licet aliquis morbus acutus possit esse sine febre, non tamen erit propriè acutus, vt vult Gal. lib.3.de Diffi. respirat. reddent rationem quare non fecit Hippocr. mentionem de inæquali respiratione, qualis duplex intrò reuocatio. Respondet,quoniam significat conuulsionem, quæ longis assidet morbis, & sine febre esse potest, sine qua non est morbus proprie acutus, vt voluit Hippo.lib.1.de Rat.vict.acut.sectione 8. dicens, Sunt autem hîc acuti morbi quicunq; nominant antiqui pleuritim,phrenitim, & peripneumoniam, & causum,& alia quæcunque ex his, continuis febribus omnino iunguntur. Qui ergo morbus continuam febrem non habet, licet acutus sit, non erit proprie talis. Rursus hanc sententiam verum habere voluit in morbis, qui quadraginta diebus terminantur: voluit enim eos, qui quadraginta diebus iudicantur, acutos morbos esse, & ab iis, qui proprie acuti nominantur, eos excludere. Intelligendum tamen est,quòd,vt inquit Galenus libro secundo, de Diebus decretoriis, quidam non adscripserunt partem istam, Quicunque, vbi litera habet, In omnibus morbis acutis quicunque. volentes hanc literam Hippo.intelligi de morbis acutis, qui tales propriè sunt, & de illis etiam qui cum febre ad 40.dies perueniunt. Nam, vt legitur litera Hippo. videtur tantùm loqui de his qui morbos acutos habent,cum febribus extensos ad diem 40.Verùm de vtrisque sermonem habuit Hippo. de acutis qui febrem habent, & de illis, qui perueniunt ad 40. diem. Aduertendum etiam quod dixit, Et 40.diebus iudicatur, vt vult Gal. lib.2. de Die. decreto.quoniam aliqui sunt, quorum iudicium ex morbis acutis ad sexagesimum perducitur, quos in Comment. præsenti Gal.similiter excludit à sententia huius prognostici. Sunt enim acuti morbi, sunt etiam diutini: acuti tamen quidam sunt simpliciter tales, quidam cum additione,ex decidentia sic appellati. Acutorum morborum terminus 14. dies est, vt vult Hippo. aphor.23.2.sectio. Acuti morbi in 14. diebus iudicantur. Quoniam tamen contingit acutos morbos extendi ad diem vsque 20. cuius rei testimonium præbet Hippo.in multis historiis ex lib.

Acutus morbus.

Acuti morbi febrẽ continuã habẽt coniunctã.

Morborum diuisio generalis.

de Mor.popu.in quibus ægroti 17.aut 20.die iudicantur, de quibus etiam in 24.apho. 2. sect.dixit: rursus verò & 17. contemplabilis & 20.in lib.3. progn.3.scripsit iudicatorium,inde est, quod aliquando appellat eum Gal.acutum,ex decidentia.& lib.3. Comment.25.dicit, nullum esse certum limitem acutorum morborum. Quòd si quis dubitauerit, vt Gal.lib.2. de Die.decre.quare in apho. diem 14. statuit terminum acutorum, cùm tamen in prog. scribat 20. Respondet primò, quòd Hippoc. in apho.14.diem statuit terminum, quia id magna ex parte contingit: verùm profundiorem habet sententiam Hippoc. Voluit enim vnum duorum esse necessarium,in omni acuto morbo, aut terminari intra 14. aut si terminetur extra id 17. aut 20. fieri non posse, quin antequam transeat 14.aliquam recipiat iudicationem, de his quæ ab Hippoc.scriptæ sunt, lib.1. de Mor. pop. parte tertia, vel ad salutem, vel ad mortem, vel ad bonum, vel ad malum. Hac ratione, 20. dies quodammodo terminus acutorum ex decidentia dici posset:qui enim non integre iudicantur, transeunt ex acutis simpliciter in acutos ex decidentia, talis est transitus à 14.in 20. Rursum, secundò vult, quòd cùm Hippo.dixit terminum morborum acutorum esse diem 14 idem est, ac si dixisset, non posse habere acutum morbum plures quàm 14. dies vehementiæ:quod si aliquis ad 17. peruenit,iste non habuit fortitudinem vsque in quartum: qui verò non floruit vsque in septimum, potuit extendi vsque in vicesimum. Quòd etiam in exactè peracutis morbis verum habere vult Gale.1.de Morb.pop.par.3. in histo. Erasini, qui mortuus fuit die 5.cùm tamen in prog.dictum sit 4.diem esse terminum ad salutem,& ad mortem in acutissimis morbis. Respondet Gal.id euenisse, quoniam quatuor dies fortis morbi passus est Erasinus:vt enim constat ex Hippo. scriptura, primam diem quiete, & placide tulit, quatuor autem reliquis & fortis morbus fuit, & in ipsis iudicatus. Idem ergo fit in morbis qui ad 20. perueniunt:solùm enim 14. diebus acutum morbum passi sunt.In acutis ergo omnibus terminus ex diebus vehementię,& afflictionis venit definiendus.Morbi verò qui ad 40. diem perueniunt, quidam motu lento incedunt, quos diuturnos appellat:quidam sine remissione continua febre ad eum perueniunt terminum eis similes:similiter illos qui 20.diem pertranseunt.Sed de diutinis morbis dicemus lib.3.in expositione 26. prognostici. Qui verò vehementer affligentes ad diem perueniunt 14. & non integrè iudicantur,aut pari modo effugiunt 20. acuti fiunt ex decidentia,qui ad 40.aut 60.prorogantur, vt 2. lib prog.57. vbi suppurationes rumpi dicit die 20. aliàs 30.aliàs 40.aliàs 60.sicuti & ipse Hippo. lib.de Diebus iudicatoriis ad finem, vsque ad 60.appellat eos acutos: quod etiam ex præsenti prog.declaratur, cùm dixit Hippo. bonam respirationem valde magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui sunt cum febre, 40. diebus terminantur: quoniam vltra quadragesimum terminari possent, sed de illis non loquitur in præsenti. Dubitare posset aliquis contra Hipp.sententiam,quoniam morbi acuti ex decidentia non trascendunt diem 40. malè ergo dixit de morbis acutis loquens, quasdam suppurationes rumpi 60.die.& Gal.in Cõment. huius prog. dicit, vertitur verò per iudicationes imperfectas acutorum morborum non solùm in hos, sed etiam in alios diuturniores. Quòd autem acuti ex decidentia non trascendant diem 40.Gal.testatur aphor.23.2.sectionis, dicens, Est autem & harum imperfectarum iudicationum terminus quidam exterior, post quem non amplius fieri progressus natura solet, dies quadragesimus, Ad quod respondemus, quòd Gale.in hoc loco non vult negare aliquos morbos acutos ex decidentia posse extendi vltra 40.diem,sed vult aliquos eam habere naturam, vt postquam ex acutis deciderint,non transcendant 40. quales etiam sunt, de quibus in præsenti prog.dixit,Et quadraginta diebus iudicantur. quoniam alij non iudicantur in 40. sed in 60.aut 80.de quibus etiam sunt,aqua inter cutim, & phthisis, qui similiter decidunt ex acutis. Antonius Musa libr.1. de Rat.vict. acutorum,Comment.32.exponens sententiam Hippo.in qua dixerat, Si cibo statim incluso,& eo non euacuato sorbitionem quis dederit,frequẽtior reddetur spiritus:quod malum est, inquit Hippo.in 1. progn.inquit: facilitatem respirationis habere magnam vim ad salutem in omni morbo acuto:è cõtrario difficultas respirationis magnum portẽdet malũ in omni morbo acuto. Quod quã falsum sit,satis constat mediocriter exercitatis in dignoscendis signorum viribus: nam si bona respiratio valde habet magnam vim ad salutem, non bona respiratio licet non habeat valde magnam vim,non perinde erit valde mala, sed erit non valde bona:adde quòd difficultas respirationis in morbo laterali non portendit magnum malum,cùm coniungatur omnibus morbis lateralibus.Non ergo sequitur,neque ita fit,vt quemadmodũ bona respiratio valde magnam vim habet ad salutem, ita mala magnum malum significet.

Acutorum terminus 20.quomodo.

Peracuti ex actè ex decidentia.

Acuti ex decidẽtia non trãseũt diẽ 40. quomodo intelligendum.

GALE

GALENI COMMENT.

NAturalem spirationem appellauit spirationis facilitatem, significantem neque thoracem, neque cor, ac pulmonem, neque præcordia, doloris quandam habere affectionem. Quinetiam neque partes quasdam iis adiunctas. Cùm enim mouentur per spirationem, dolore afficiuntur, & vbi præhendantur inflammatione, & item quouis modo doloris trahant affectionem. Hæ verò sunt ventriculus, lien, iecur. Si igitur nulla ex his afficitur, neque caloris infestat copia adeo, vt deuri inflammariq́; videantur: sed neque econtrario, vt iam extinguatur calor insitus: quo pacto non dixeris magnam spem subesse salutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinem febrium, aut propter inflammationem proprie nominatam, pericula imminet? At verò longi morbi, sine his, eò quòd vires exoluant, non sine periculo sunt: proindéque eos ab oratione excepit, ac de solis acutis definiuit. At verò cum duplex genus horum habeatur: siquidem nonnulli simpliciter ac primùm vocantur acuti, quidam ex conuulsione: de vtrisque docuit dicens: Qui cum febre infestet, & quadragesimo die iudicetur. Adiecit enim, qui cum febre infestet, vt eum à conuulsione & distentione neruorum, & bilari disiungeret, & quicunque alij morbi sine febre acuti sunt. Quod verò dictum est: Et quadragesimo die iudicetur: vt connumeretur cum simpliciter propriéque acutis acutus ex conuersione: talis fit quoties inter initia acute ægrotauerint, postea verò quartodecimo die, aut etiam antè, non integre iudicati fuerint, sed vt morbi quædam reliquiæ ad quadragesimum extendantur. Vertitur verò per iudicationes imperfectas acutorum morborum, non solùm in hos, sed etiam in alios diutinos, maximè marcorem, quartanam, suppurationem, tabitudinem, aquam intercutem. Verùm Hippocrates excipit à præsenti oratione etiam illos: in solis simpliciter morbis, qui cum febre infestent, & item ex conuersione in quadragesimum veniant diem, optimum esse indicium dicens spirationis facilitatem, non in omnibus qui sine febri fatigent acutis, neque diutinis: ita vt tria sint omnino genera morborum, quantum in ipsam agitur temporis differentiam. Aut enim acuti sunt, qui quartodecimo iudicantur die, quibus diutini opponuntur, ambiguum verò & velut in confinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierum quadragesimus dies est. Hæc igitur dico confirmare ea quæ in ægris euidenter apparent: quòd si quis ea probet in illis, ita se habere naturam rerum agnoscet. At verò quicunque volunt significari numerum dierum decretoriorum ab Hippocrate, dum ait quartodecimo die iudicari morbos acutos, præter quàm quod nesciunt ea quæ maxime oportet eos scire, dictiones quoque vetustissimi medici nequaquam intelligunt. Si enim quartodecimo die finiri morbum, significat dierum decretoriorum multitudinem quanta sit: quadragesimo etiam die iudicari morbum, numerum significabit decretoriorum dierum. Quæram igitur vt quemadmodum quatuordecim efficiunt ad quadragesimum vsque, ita quadraginta nunc dies efficiant.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte, docet quid significat respiratio facilis, quam ipse dicit esse naturalem respirationem. Vnde sequitur difficilem esse eandem, quæ non naturalis. Significat, inquit, neque partes thoracis dolore affici, neque partes eis coniunctas: quæ similiter vbi dolent, respiratione læduntur. Merito igitur si neque dolor neque calor valde infestant ægrum, ne calor natiuus extinguatur, dicemus magnam spem haberi de salute. Quoniam in acutis morbis pericula ex inflammationibus, quæ phlegmonæ appellantur, & ex febribus imminent. Sed tamen contra id videtur esse, quòd non totum periculum imminet in acutis morbis ex inflammationibus & febribus, quod patet de morbo attonito & conuulsione, qui sine febre, aut inflammatione periculosissimi sunt. Respondemus, quòd in progn. Hippoc. non tantùm dixit in morbis acutis valde magnam vim habere bonam respirationem, sed addit, Quicunque cum febre sunt: de quibus non sunt conuulsio neque attonitus. *Neque præcordia.* Græcè μήτε τὰς φρένας. id est, neque transuersum. *Respiratio naturalis quid indicet.*

IN secunda parte, quæ incipit (Itaque longi morbi) reddit rationem, quare de morbis acutis id explicuit, bonum esse bonam respirationem habere, valde magnam vim ad salutem: quoniam in longis dato quòd adsit bona respiratio, & cognitum sit non adesse aliquod dictorum, nempe inflammationem, aut calorem, aut caloris extinctionem: tamen periculum imminet, ne temporis processu morbus vires exoluat.

IN tertia parte, quæ incipit (At verò) exponit reliquum prognostici, duo verò reliqua sunt, quæ dixit in acutis morbis, qui sunt cum febre, & in his qui 40. diebus iudicantur: vtrosque appellamus acutos: primos simpliciter, secundos ex decidentia. Primi cum febre esse debent: nam in distinctione, conuulsione, & cholera, non intelligitur, in quibus bona respiratio non habet valde magnam vim, in aliis etiam qui sunt acuti ex decidentia, terminum explicuit 40. dierum. Quoniam in aliis qui ad 60. & 80. perueniunt, non sic vera est prognostici sententia, vt in quartana, aqua inter cutim, marcore

marcore, & phthisi, quos exclusit Hippo.ab hac sententia.Erit ergo bonum iudicium bona respiratio in acutis morbis qui sunt cum febre, & in acutis ex decidentia, qui perueniunt ad 40. diem, & non amplius procedunt. Quod similiter confirmare videtur experimentum in ægris ipsis. Erunt etiam tria morborum genera ex temporibus sumpta differentia. Nam quidam sunt acuti, quidam diutini, nempe qui prorogantur plurimum, alij in medio constituti, qui decidunt ex propriè acutis. *Marcorem.* Græcè, μαρασμὸν. *Tabitudinem.* Græcè, φθίσιν.

In quarta parte,quæ incipit (At verò quicunque) reprænhendit eos qui exponentes apho.23.sectione 2.quum dixit.Acuti morbi,14.diebus iudicantur:dicunt ipsum per 14. intellexisse 14.decretorios:verùm in Comment. citati aph.ipsos latius repræhendit,vbi præsens prognosticus allegatur,

PROGNOST. XXII.

SVdores optimi quidem sunt in omnibus acutis morbis, quicunque in diebus decretoriis fiunt, & integrè febrem sedant. Boni verò quicunque ex toto corpore procedentes, fecere vt homo facilius morbum ferret:si verò nihil horum fecerint, inutiles sunt. Pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm, & vultum, & ceruicem facti:hi enim cum acuta febre mortem prænuntiant, cum leuiore verò morbi longitudinem.

Signa quæ in præsenti prognostico scribuntur, ad exeuntia pertinent: exeuntia verò, siue excrementa multis viis excernuntur à corpore, ostendentia dispositionem membrorum, à quibus secernuntur, & robur facultatum ipsorum.Ad quorum euacuationem, ordinauit natura instrumenta, quæ expurgent, ac separent,& quæ traducant, & quæ in vnum ipsa colligant, & quæ expellant: veluti pro fece ventriculum, &membra circunstantia,quæ expurgant ac separant fecem ab alimento,&intestina quę deducunt, & cœcum quod retinet ac colligit, simul cum recto, & musculos ventris qui expellunt.Vrina à iecore & venis expurgatur, per emulgentes & vreteras fertur, in vesica colligitur, & à musculis ventris & fibris,vesicæ excernitur. Sudor verò receptaculum non habet in quo colligatur:est autem excrementum quod abundat ex alimento membrorum. Ab arteriis, & venis serosa pars per vrinam excernitur. Excrementa verò carnis, & alimenta membrorum, duo sunt: vnum quod effugit integram commutationem, & alterum quod penetrationis gratia, cum sanguine ad singula perducitur membra. Crassum excrementum sordes est. Tenue verò & aquosum,aut insensibiliter discutitur,aut in forma sudoris. Erit ergo sudor excrementum alimenti membrorum, ac ipsius vehiculum:quod confertim violento motu per poros cutis sensibiliter excernitur. Cuius rationem explicuit Gale.lib.1.de Sanitate tuen. vbi postquàm de excrementis ventris, & renum ac vasorum egit, de excrementis partium singularum animalis loquens, dixit, Reliquum excrementorum genus in singulis animalis nascitur particulis, ex ipso vnde aluntur succo, aliud quidem ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ quæ assimilari nutriendæ parti nequierunt: aliud quod transmittendi alimenti fuit vehiculum, nunc functum officio. Humidum tenueque superest, quale nimirum serosum illud iam dictum, quod ex vasis, id est, venis & arteriis in vesicam defluit. Huic excremento nullus certus à natura præscriptus meatus est, expellitur tamen partim actum per ipsa molliora corpora,quæ fluentis eius violentiæ cedunt,potissimum quum à spiritu, maiore impetu irruente impellitur. partim etiam per exiguos omnes corporis mollis meatus (poros Græci vocant) quorum non modò reliquum corporis vniuersum,sed etiam tota cutis plena est.Dictum autem nobis de generatione horũ est, in libris quos de Temperamentis edidimus.Ergo tenuissimũ huius generis excrementum facile sanè eiicitur partim in speciem halitus ab insito calore solutum,partim violento motu confertim erumpens:appellant verò quod ita excernitur, sudorem.Hæc est sudoris ratio, & locus à quo excernitur, cuius dispositionem quemadmodum & reliqua excrementa ostendere potest. vt etiam testatur Gal.lib. 4.de Sanitate tuend.dicens, At sudor quidem succorum, qui in toto corpore abundant, nota est: vrina verò, eorum tantùm qui vasis continentur. Et rursus infrà ait,Sicuti verò vrina succorum,qui in vasis sunt,qualitatem prodit:ita sudor aliaque quæ per animalis habitum vniuersum apparent, eos qui illic sunt affectus demonstrant.

Sudor non colligitur in aliqua parte.

Sudor.

Ex sudoribus tamen quidam iudicationis, quidam symptomatis ratione excernitur, sed vtcunque membrorum patientium humiditatem euacuat, vt apud Gale.Apho. 28.

Sudor duplex.

sectione

ſectione 4. dicentem, Fiunt enim ſudores, vel natura humiditatem ſuperfluam euacuante, quando & optimè iudicium fit, vel quando non continetur in corpore, morbi ratione. ſed ſiue hoc, ſiue illo modo fiant, membrorum patientium humiditatem euacuant. Qui ergo ſine ſignis iudicationis excernitur, ſymptomaticus eſt: de quo in commento vltimæ partis præfationis loquutus eſt Galc. qui cum ſignis talibus, iudicatorius. Erunt autem ſigna iudicatoria, quæ ſcribuntur à Gal. 1. aphor. ſectione, Com. 2. de quibus eſt humorem ipſum peccantem excerni, qui cognoſcetur colore, ſubſtantia, ſapore, odore, & finaliter ex bona tolerantia ægri. Color in linteo, quo detergitur, cognoſcitur, an albus, pallidus aut rubeus ſit, qualis ille de quo Ariſtoteles 3. de Hiſtori. anima. cap. 19. dixit, Si ſanguis immodicè humeſcit, morbus infeſtat, ſic enim in ſpeciem ſaniei diluitur, & adeò ſereſcit, vt iam nonnulli ſudore cruento exundarint. Redditur etiam craſſus, aut tenuis, quod attinet ad ſubſtantiam. Odor fœtidus: aut fœtore priuatus, putredinem oſtendit: ſapor ab ipſo ægro percipitur, vbi gutta aliqua in os inciderit. Diſtinguimus etiam quantitatem & locum à quo exit: quoniam vbi ſudor, ibi morbus, dixit Hippo. Diſtinguitur etiam ex primis qualitatibus, vt quòd calidus, aut frigidus ſit. In præſenti tamen prog. ſudorum omnes differentias ſcribit, quæ ſunt, optimus, peſsimus, bonus, & non bonus, ad quas aliæ ſequuntur: omnes docet diſtinguere ex die, ex loco à quo excernitur, & ex ſudoris qualitate, & in ſumma ex conferentia tanquam ab effectu. Ex die, quum dixit, Quicunque in diebus decretoriis fiunt. Ex loco, quum dixit, Ex toto corpore procedentes. Ex qualitate, quum dixit, Peſsimi verò ſunt frigidi. Ex tolerantia, quum dixit, Et integrè febrem ſedant. Membra omnia quæ in progn. continentur, quinque ſunt. Primum eſt ſudores optimi, qui eueniunt in diebus decretoriis, & integrè ſedant febrem. Secundum eſt, ſudor bonus qui exit ex toto corpore, & facit vt æger facilius ferat morbum. Tertium eſt, ſudores qui nihil horum faciunt. Quartum, frigidus ex toto corpore. Quintum, calidus ex ceruice & capite tantùm. Verùm aliqua membra non numerauit, quæ ſubintelligi debent, vt inter calidos, is qui exit ex toto corpore, ſed non facit vt æger ferat morbum facilius: aut qui facit vt æger ferat morbum facilius, ſed non exit ex toto corpore. Inter frigidos verò diſtinguere oportet, eum qui exit à toto corpore, ab eo qui ex ceruice & capite tantùm. Eruntque membra omnia octo, quæ in ſufficienti diuiſione ſic conſtabunt. Sudor aut eſt calidus aut frigidus: calidus aut ex toto corpore, aut non ex toto corpore. Si ex toto corpore, aut integrè ſedat febrem, aut non: ſi integrè ſedat febrem, optimus eſt in prima ſpecie: aut non integrè, & aut facit vt æger melius ferat morbum, vel non. Si facit vt æger melius ferat morbum, bonus eſt, & eſt ſecunda ſpecies: quæ duæ, vt vult Gal. in Comment. neceſſariò fient in die decretorio. ſi tamen cum hoc quod ex toto exit corpore non facit, vt æger melius ferat morbum, inutilis erit. Si tamen non exit ex toto corpore, aut exit à ceruice & capite tantùm, aut ab alia quauis parte: ſi ab alia parte, aut facit vt æger ferat morbum facilius, aut non. Si id facit, poſt bonum locabitur, & ante inutilem quam prædixi. Si tamen præter id quod non exit ex toto corpore non facit vt ferat æger morbum facilius, inutilis erit, & poſt inutilem ſupradictum locandus. Quandoquidem ille exit ex toto corpore, iſte non, & vterque inutilis eſt ad tolerandum morbum: ſi verò circa ceruicem, & caput tantùm prodeat, malus eſt. Frigidus etiam ſudor aut exit ex toto corpore, aut ex ceruice, & capite tantùm: ſi ex toto, peſsimus eſt, ſed adhuc ipſo deterior qui ex ceruice tantum frigidus prodit: ſignificat enim iam præſentem ſyncopen.

Humor ſudore excretus.

Sudorũ differentiæ.

Hæc omnia clarè in tabella præſenti conſtabunt, diuiſionis integritas, & ordo bonitatis, & malitiæ.

Sudor	*Calidus*	*Ex toto corpore,*	*Integrè ſedat febrem, optimus.*	1.
			Facit facilius ferre morbum, bonus.	2.
			Facit facilius ferre morbum iuxta bonum.	3.
		Ex parte corporis,	*Non facit facilius ferre morb. inutilis.*	4.
			Non facit facilius ferre morb. inutilis:	5.
			Ex ceruice & capite, peſsimus.	6.
	Frigidus	*Ex toto corpore,*	*peſsimus.*	7.
		Ex ceruice & capite,	*ſummè malus.*	8.

Sudor optimus.

Optimus ſudor qui primo loco cenſetur, tres habet conditiones, quarum duas ſcripſit Hippo. vt videlicet per diem eueniat decretorium, & integrè finiat febrem, ad quas tertia

tertia sequitur, vt ex toto prodeat corpore. Qui enim integrè sanat morbum venosi generis qualis est febris, quæ per totum corpus expāsa est, à toto prodire debet. Quòd autem dixit per diem euenire decretorium, ad firmitatem iudicationis optime necessarium est. Iudicationes namque optimę firmę esse debent, id est, quòd redeāt nunquam. Hæc verò firmitas ex die sumitur primo de diebus decretoriis. Dies autem recensentur ab Hippo. aphor. 36. sectionis 4. dies 3. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 21. 27. 31. 34. inter hos duo tantum dies pares annumerantur: quoniam morbi qui sudore finiuntur, magna ex parte sunt biliosi, & per impares repetentes, & iudicationes in diebus accessionum fiunt. Nec meminit 4. diei, quoniam rarò iudicat, verùm meminit ipsius lib. 3. de Morb. pop. par 3. in histo. Periclis dicens, Quarto circa meridiem sudauit multum calidum per totum corpus, sine febre iudicatus est, neque febris reuersa est. Intellige quoq; sudorem hunc calidum esse, quoniam frigidus omnibus bonis sudoribus oppositus est. Talis fuit sudor Anaxionis patientis morbum lateralem in die trigesima quarta. Secundum membrum est, sudor bonus, qui duas habet conditiones, quæ ab Hippo. scribuntur, quibus aliæ duæ accedunt. Prima est, apud Hippo. vt exeat ex toto corpore: quoniam in febribus, quæ sunt venosi generis morbi, euacuationes à toto corpore fieri debent, quæ prodesse possunt: cui coniungitur secunda. facit enim vt æger facilius ferat morbum: quod ostendit manifestè ipsum fieri cum signis concoctionis: nam sine ipsis nihil prodesse posset, vt testatur Gale. lib. 1. de Mor. pop. par. 2. Comment. 27. dicens, Sudores adfuerunt, sed qui nihil iuuarent. Causa autem manifesta est, cùm dicamus sudores in coctis morbis non conferre, neque signum bonum esse, nempe vel humidorum redundantiam, vel virtutis imbecillitatem ostendunt. Hinc sequitur 3. conditio, vt fiat in die decretoria: nam extra ipsam non fiunt sudores boni, & qui faciant ægrum ferre morbum facilius: quod voluit Hippo. vbi suprà, dies in quibus boni sudores fiunt, recensuimus. Erit quoque calidus iste sudor propter causam quam diximus in optimo sudore. Quòd si petas, quare cùm iste sudor exeat ex toto corpore & calidus, & in die decretorio, & cum notis coctionis, non liberat integrè à morbo. Respondemus, vnicum habere defectum, nempe ex quantitate, quia non excernitur per ipsum tota quantitas humoris peccantis: quod constat intellectis causis, quæ faciunt multum, aut paucum sudorem: de quibus Gal. lib. 3. de Causis sympto. Multus enim sudor effluit, aut ob corporis raritatem, aut ob excrementi tenuitatem, aut eius abundantiam: detinetur ob causas contrarias, vbi fuerit excrementum paucum, si viscidum: si crassum, & si meatus constipentur. Constipari verò meatus contingit quia clauduntur, aut quia obturantur: clauduntur ob inediam, aut mollitiem. nam inedia adducit alimēti defectum, & inde duritiem, & pororum defectum, & mollitie concidunt pororum latera. Adde quòd quemadmodum in omnibus aliis euacuationibus, ita in sudore contingit ipsum minui ex imbecillitate facultatis, & augeri ob robur ipsius. Quando ergo ob aliquam harum causarum à conuenienti quantitate defecerit, sudor optimus non erit. Talis fuit sudor Anaxionis in die vigesima, & sudor Nicodemi in Abderis in die vigesima, & lib. eodem 3. de Morb. pop. par. 2. in histo. Cherionis septimo superriguit, febris acuta, sudauit per totum corpus, iudicatus est. Posses obiicere contra dicta, probando hunc non esse bonum sudorem ex Hippo. lib. 2. de Mor. popu. dicente, Iudicatoria quæ non iudicant, quædam difficulter iudicant, quædam verò lethalia sunt. Cùm ergo sudor hic morbum non iudicet, quoniam non liberat ægrum, sequitur vt ostendat difficile iudicium, aut mortem: non ergo erit bonus talis sudor. Respondemus hunc sudorem, qui exit à toto corpore, & facit, vt æger facilius ferat morbum, esse bonum, & nihil mali ostendere. Non enim est de iudicatoriis, qui non iudicant: iudicatur enim non tantum qui integre liberatur, sed etiam ille, qui ad melius facit mutationem. Hippo. enim quum dixit, Iudicatoria, quæ non iudicant: nihil aliud dicere voluit, nisi iudicatoria quæ non faciunt ad melius mutationem, qualis est sudor in 3. ordine sequens. Tertium membrum est, sudor qui neutrum horum facit, de quo dixit, inutilis est: inutilis enim habetur sudor, qui non exit ex toto corpore, neque facit vt æger facilius ferat morbum. Exire à toto corpore robur facultatis expellentis ostendit, nisi morbus in certa parte existeret. in febribus tamen non aliud quàm robur facultatis, sicut exire à parte vna tantum imbecillitatem: proficere tamen morbo euenit ex bonitate iudicationis, quoniam humor peccans excernitur, & coctus. Si itaque sudor euenit, quoties grauatur facultas à multitudine humoris tenuis in partibus extremis vasorum, & ipsa ex se languida est. Vbi enim ipsa robusta esset, à toto corpore faceret expulsionem. Taliter sudauit in Thaso Parius, 3. lib. de Mor. pop. par. 3. inquit Hippo. Vndecimo sudauit, sed non toto corpore circumfrixit, sed mox recaluit: duodecimo febris acuta

Sudor in 4.

Sudoris multi causæ.

Iudicatoria quæ non iudicant.

Sudor inutilis.

acuta, & reliqua. Inter sudorem bonum secundo loco dictum, & hunc quem appellat Hipp. inutilem, duo alij sunt secundo peiores, & hoc tertio meliores. Alter est qui non exit à toto corpore, sed reddit morbum meliorem, & hic iuxta bonum collocatur, & appellabitur fere bonus, aut vtilis. Alter exit à toto corpore, sed non reddit morbum meliorem: hic post præcedētem collocatur iuxta inutilem, ac inutilis meritò dicetur. Ratio est, quoniam morbo non confert: est etiam præcedente deterior, quoniam præcedēs ex vsu est. Talis fuit sudor in Thaso Parij loco citato, qui 18. sudauit per totum corpus, insomnis, deiectiones biliosę, ciborum inappetens comatosus. Quartum membrum apud Hippo. est sudor frigidus, quem pessimum esse dicit: ille enim sudor significat tantā esse crassitudinem, ac frigiditatē humorum peccantium, vt nullatenus possint à febrili calore superari: eritque tantò deterior, quantò calor febrilis fuerit maior. A minori enim calore non vinci, non est adeo malum, sicuti nō vinci à maiori. Itaq; in acutis febribus hic sudor peior erit, quàm in aliis. Intelligendū tamen, quòd iste sudor frigidus ex toto corpore prodire debet. talem sudorem passa est lib.3. de Mor. pop. par.2. mulier quæ iacebat in Mendacium foro, quæ die septima circiter occasum sudauit per totum corpus frigidum, quæ 14. die mortua est. Quintum membrum est, sudor circa caput, vultum, & ceruicem factus. hic sudor langorem facultatis ostendit, quæ non potest ex aliis partibus sudorem excutere, & syncopen futuram, à multitudine humoris grauantis: sudor enim circa vultum, & caput, & ceruicem, in his qui confligantur, & à multitudine grauantur, solet apparere. Omnes enim qui angustiam patiuntur, statim circa vultum sudorem effundunt. Corde itaque oppresso, & viis respirationis obstructis, homines circa vultum sudant, sed aut corde oppresso à multitudine, aut viis respirationis obstructis facile incidunt homines in animi defectum, qui syncope appellatur. Ergo sudor hic syncopē ostendet. Talis fuit sudor Pythionis in Thaso lib.3. de Mor. po. par.3. qui die 2. vbi inquit Hippo. Nox quieta sudauit capite parum, & decimo die mortuus est. Et eodem lib. par.1. in histo. eius qui in Dealcis horto iacebat, 4. die sudauit circa caput, & clauiculā, quartam, & quintam sudoris speciem passus est Silenus lib.1. de Mor. po. par.3. Hic sudor calidus etiam est, quoniam in eodem ordine malitiæ constituitur ab Hipp. cum sudore frigido. Et frigidus qui dictus est, ex toto corpore prodire debet, eruntq; ferè æquales frigidus ex toto corpore, & calidus ex solo capite, vultu & ceruice. Nam qui ex vtrisque compositus est, nempe frigidus, & ex dictis tantùm partibus exiens, peior est quouis eorum, & summā significat malitiam, & syncopen, non quidem futuram, sed iam præsentem. Talis fuit sudor lib.3. de mor. pop. par.2. mulieris, quæ iacebat iuxta Mēdacium forum. Nam 2. die parum riguit febris acuta, parum circa caput frigidum sudauit. Et in historia alterā ex abortiuo fœtu, 4. die sudor circa caput paucus frigidus, extremitates frigidæ. Sed contra id intendet aliquis probare Hippo. male dixisse hos duos sudores esse pessimos, frigidum ex toto corpore, & calidum iuxta caput, & vultum. Nam alius est eis peior, nempe qui frigidus est, & circa caput tantùm, vt diximus, & Gal. vult in Commē. Ad quod respondemus, quòd inter sudores ab Hipp. scriptos pessimus est frigidus, qui à toto corpore prodit, cum quo coniunxisse visus est sudorem calidum iuxta ceruicem tantùm, qui tamen præter id quòd frigidus est, circa caput, & ceruicem tantùm prodit, is non tantùm pessimus est, sed omnium pessimus, vt vult Gal. in Comm. cùm de talibus loquens dixit, κάριστοι πάντων ἀστὶν. id est, omnium pessimi sunt. Ad finem tandem prog. Hippo. frigidi sudoris significationes scribit, dicens, Cum acuta febre mortē, cum leuiore tamen morbi longitudinē prænunciat. quod ad literam scripserat apho.37. sect.4. frigidus enim sudor cum febre lenta non significat mortē: posset enim facultas durare vsque ad morbi coctionem, quamuis humores crassi ac lenti admodum sint, quales esse decet eos, qui frigidi excernuntur cum febre. Cum acuta verò febre significat mortem, quoniam morbi acuti breui terminantur, & ad bonum terminari non possunt morbi, qui breui non possunt coqui, reliquum est, vt finiantur ad malum, & mortem. Est enim talis sudor cum acuta febre malum signum, & mala causa: causa quidem, quoniam dissoluit inutiliter corpora: signum etiam malum est, quia significat tātam humorum crassitudinem, & frigiditatem, vt neq; à calore febrili possint superari. Inde etiam fit, vt quamuis in longis morbis talis sudor pessimus non sit, simpliciter dixit ipsum Hippo. pessimum, quoniam de acutis loquitur morbis. Posset tamē quis dubitare, quonam modo fieri possit, vt febre existente acuta sudor frigidus à corpore exeat. Ad quod respondet Galenus quarta sectione aphorismi 37. quòd febres acutæ ex humore putrescente in vasis fiūt, cui putrescenti humori calor præter naturam inhæret. Si ergo tali calore existente in humoribus, & vasis, membra radicalia frigeant ob langorem caloris innati: pariter si internis calentibus cutis frigeat, ambo simul aderunt, hoc est, febris

Sudor frig.

Sudor circa caput.

Sudor frigidus circa caput.

Fuchsius notatur.

acuta in internis partibus,& vasis,& sudor frigidus,qui ex cuti,& à membris radicalibus prodit.Si verò quis interrogauerit, quænam sint istæ febres acutæ, cum quibus mortē ostendit sudor frigidus, Fuchsius vir alioqui sapientissimus in Commen. aphor. citati dixit,per acutam febrem intellexisse idem quod per συνεχῆ, id est continuam,quod testatur (inquit) Gal.lib.1.de Morb.pop.constitutione 1.Com.23.in eum scribens modum, Quæcunque febres manifestam habent remissionem,nunquā tamen febre prorsus vacant,acutæ,& continuæ vocantur Hippocr. Verùm ipse non satis obseruauit mentem Hippoc.in præsenti prognostico,&in aphoris.citato, quorum vnica est sententia. Gale. enim in loco citato ex lib.de Morb.pop.non vult confundere febres continuas cum febribus acutis,quas satis diuersas esse constat: sed vult ostendere quales sint febres, de quibus Hippoc.in eo loco agit,cùm de semitertianis loquens dixit, Exercebant autem plurimos ipsorum pathemata talia, horridæ febres,continuæ,acutæ. Febres autem istæ, de quibus Hippoc.loquitur,has duas habent conditiones:sunt enim continuæ, & acutæ:non tamen ob id acutæ,quia continuæ,neque ob id continuæ,quia acutæ,sed vt inquit Gale.in Com.Quæcunque febres manifestam habent remissionem, nunquam tamen febre prorsus vacant,acutæ,& continuæ vocantur.Hemitritæus nanque febris acuta est,ac breui facit aliquam indicationem,licet cōtingat aliquando in longum tempus decidere,quemadmodum acuti morbi ex decidentia.Est etiam & febris continua,quoniam continuæ febres appellantur,siue synechis, quæ cum continuitate habent remissiones aliquas,vt hemitritæus:velle tamen has febres cōtinuas easdem esse,quę & acutæ appellantur in Progn.& Aphor.est falsum.Nam frigidus sudor mortem significat cum febre continenti,quæ nullam facit remissionem:veruntamen illa non est continua, de qua diximus,quòd cum continuitate habet accessiones.Per febres ergo acutas nō alias intellexit,quàm febres,quæ cum breui terminatione habent annexū periculum. Itaque cùm febres continuæ sint in duplici genere,quædam,quæ cum continuitate habent accessiones,quædam non, de omnibus intelligitur Hippoc. sententia. Illæ enim ob vehementiam accidentium non possunt prorogari,& ob temporis breuitatem crassi admodum,ac frigidi humores coctionem non admittent.Pręterea quæ transtulimus ac exposuimus ex Hippoc.litera,vt refert Gale.in Com.quędam fuerunt meritò sublata.ob idque ego ea non scripsi in Prog.neque hoc loco exposui,quæ sic habent: καὶ οἱ περὶ πᾶν τὸ σῶμα ὡσαύτως γινόμενοι τοῖσι περὶ τὴν κεφαλήν. οἱ δὲ κεγχροειδέες, καὶ μοῦνον περὶ τὸν τράχηλον γινόμενοι πονηροί. οἱ δὲ μετὰ σταλαγμῶν, καὶ ἀτμίζοντες, ἀγαθοί. κατανοεῖν δὲ χρὴ τὸ σύνολον τῶν ἱδρώτων, γίνονται γὰρ οἱ μὲν δι' ἔκλυσιν σωμάτων, οἱ δὲ διὰ συντονίην φλεγμονῆς.quod est,Et illi qui facti sunt per totum corpus consimiliter eis qui circa caput, & milio similes, & tantùm iuxta ceruicem facti mali:qui verò stillant, & vaporosi boni sunt. Considerare autem conuenit de sudoribus in summa:fiūt enim quidam,ob corporis dissolutionem, alij ob inflammationis vehementiam.Huius prognostici sententiam scripsit Hipp.lib.de Iudicationibus,in principio,vsque ad frigidum sudorem, de quo dixit ad medium lib.

Sudores cognoscere antequā eueniant.

De sudoribus tamen prænoscendis antequam eueniant,nihil docet Hippo.Gal.tamen vbi morbus iudicandus sit per excretionem,an sudor futurus sit,vel non,docet lib.3.de Crisibus.cap.vltimo.In febribus enim maxime ardentibus rigor solet antecedere indicationem,& tunc aut supprimuntur aluus atque vrina præter rationem, aut alterum eorum:si ambo,sudor speretur:si vrina tantū,distinguendum est. Nam aut multa descendunt per ventrem, aut non:si non,sudor est sperandus:si descendunt, sperabitur fluxus ventris.vbi igitur venter non multa deiicit,aut adsunt signa vomitus,& erunt sperandi sudores,& vomitus.Si tamen signa vomitus non adfuerint,soli sudores:& vbi vtriusq; signa apparuerint,illud magis fiet,cuius signa pręualuerint,& ipsis ęquatis ęqualiter.

Pulsus sudoris.

Ex pulsu etiā sunt notæ,vt si fuerit vndosus,ac insigniter mollis, maximè si habuerit cum altitudine vehementiam,& rubor partium cutis,& vapor.Hæc omnia transtulit Aetius lib.5.cap.50.ad literam ex Galeno.

GALENI COMMENT.

IN sudore optimo duo scribens indicia,tertium prætermisit,tanquam necessario sequatur ea quæ dixit. Qui enim die euenit decretorio,& integre sedat febrē:is quoq; ex toto corpore it. In bonis verò, non tamen optimis,prodire ex toto corpore,& aliquid morbi tollere scribens,nihil praterea adiecit de diebus decretoriis,tanquam id quoque bonum rursus sudorem necessario comitetur. Cæterum tertius sudoris ordo est modice mali,de quo dixit:Si verò nihil tale efficiat,nequaquam vtilis est:vt nec ex toto corpore eat, neq; facit vt æger ferat facilius morbum. Sed constat vt ex his ipsis peior sit qui neutrum efficiat:modicus verò qui alterum:& rursus ex his ipsis qui efficit vt æger facilius ferat morbum,moderatior est:quanquā non ex toto corpore eat,peior qui grauiorē exhibet morbum,licet in omne extendatur corpus. Sed omnis eiusmodi sudor calidus est: & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit

eum, solitus omittere quæcunque sequuntur alia necessariò, & item quæcunque ex oppositione eorum quæ deinceps dicenda sunt, demonstrantur. Omnibus verò in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidos, dicens ita: Pessimus verò est si frigidus egrediatur. & item cum eo malum esse dixit, si circa caput & ceruicem eueniat, licet frigidus non sit. Hic enim minatur syncopen. Si vero & circa tales partes, & frigidus appareat, pessimus est, quippe qui non insuper fore, sed iam esse syncopen indicet. Distinguuntur verò vehementia febris. Nam si fuerit acuta, prorsus afferet mortem frigidus sudor, licet ex toto corpore prodeat: & item si circa caput ceruicemq; calidus eueniat. Si verò mitior febris est, poterit facultas non absumpta prius ab acuta febre, spatio temporis prauos concoquere humores. Cæterùm de diebus decretoriis non insuper docuit aliquid in aliis sudoribus: & si de optimo docuit inter initia, quia est vim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa verò dictione pariter demõstrauit. Vna enim eorum vis est, reddere firmam indicationem, siue in bonum, siue in malum finiatur. At verò agnosci oportet prædictæ finem dictionis, quem Dioscorides scripsit ita: Pessimus est si frigidus est, & circa caput ceruicemq; tantummodo prodeat. Hic enim aut mortem, aut morbi longitudinem præmonet. Sed constat vt hæc lectio sit quàm prædicta concisior, tamen eandem vim obtinet: atque addendum erit ab expositore id quod in prædicta scriptum iam est: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quædam de sudore sunt scripta, non in omnibus codicibus, quæ merito illi quidã sustulerũt, tãquã non sint Hippo. atque etiã Artemidori & Dioscoridis sectatores.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte de sudoribus calidis agit, declarans singula membra quæ habentur ab Hipp. in litera, simul cum aliis calidis sudoribus, quorum notitia ex Hipp. litera constat, ad quam sequitur, vbi dixit duas habere conditiones sudorem optimum, scilicet vt in die fiat decretoria, & integrè sedet febrẽ: non addidit ex toto corpore fieri, quoniam notum id est. Quod si integrè sedat morbum, ex toto fiet corpore. In sudore etiam bono dixit eum ex toto corpore prodire, & facere vt ęger facilius ferat morbum, ad quod similiter sequitur vt in die fiat decretoria. Ratio est quoniam qui in aliis diebus fiunt, prodesse non solent: dies verò sunt, quos in expositione recensuimus. Tertiũ ordinem habent sudores, qui nihil horum faciunt apud Hippo. id est, qui neque exeunt ex toto corpore, neque faciunt vt æger facilius ferat morbũ, ante quos sunt duæ aliæ sudorum species. Quidam enim, licet non exeant à toto corpore, faciunt vt ferat æger facilius morbum, qui inter alios omnes sunt meliores, & sunt alij qui licet ex toto corpore exeant, non tamen faciunt ægrum facilius ferre morbum: omnes autem hi sudores calidi sunt necessariò, ob idque non scribitur ab Hippo. *Vt nec.* Græcè. τουτέστι τότε δι' ὅλου τοῦ σώματος γίνεσθαι. sic enim habent omnes Græci codices, quos legi. Sed corrigendi sunt, ac sic legendi, τουτέστι τὸ μήτε δι' ὅλου τοῦ σώματος γίνεσθαι. id est, quod est, neq; ex toto corpo- *Codex Græcus corrigitur.*
re fieri. *Modicus.* Grę. μετριώτεροι, id est, moderatiores. Vbi autẽ Laurẽtianus transfert, Moderatior, vnico dicto vocabulo vtitur Gale. *Peior qui grauiorem exhibet morbum, licet in omne extendatur corpus.* Contra quod videtur dubitandum, quia Galenus dicit quòd sudor *Dubium.*
qui neutrum facit, id est, neque exit ex toto corpore, neque facit vt æger ferat morbum facilius, est peior aliis duobus, quorum vnus exit ex toto corpore, & non facit vt æger ferat facilius morbum: & alter facit, vt ęger ferat morbum facilius, sed tamen non exit ex toto corpore. Sed tamẽ ex verbis Gal. videtur, quòd ille non sit his duobus peior: nam de eo quem dixit esse peiorem, dixerat neque exire à toto corpore, neque facere vt ęger ferat morbum facilius. Sed de isto qui exit à toto corpore non scribit, ipsum non facere vt æger ferat morbum facilius, sed reddere morbum grauiorem: peius tamen est reddere morbum grauiorem, quàm non facere vt æger ferat facilius morbum. Ergo ex duobus illis qui alterum faciunt, vnus est deterior eo qui neutrum facit. Quæstio pẽdet ex verbis Gal. qui referens sudorem hũc qui alterum facit, & alterum non facit, dixit, Grauiorem reddere morbum: cùm tamen de sudore neutrum faciente dixisset, Non facere vt æger facilius ferat morbum: quod minus malum, est quàm reddere morbum grauiorem: non ergo erit in peiori loco ordinis recensendus. Ad quod respondemus, quòd quando Gal. dixit, quòd ex sudoribus qui alterum faciunt, alterum non faciũt, deterior est qui exit à toto, sed reddit morbum grauiorem: nihil aliud voluit, quàm quòd post ipsum minus bene tolerat æger morbi magnitudinem, modo id etiam facit sudor, qui neque exit ex toto corpore, neque facit vt æger ferat morbum facilius. Nam facta euacuatione si humoris excretio non prodest, languidior reddetur facultas, & quæ minus poterit ferre morbum, quia igitur imbecillitatur facultas ex tali euacuatione, si non prodest, grauiorem reddet morbum. Quo dato, ambo sudores morbum reddẽt grauiorem, sed minus malus erit, qui exit à toto corpore. Ratio est, quoniam significat facultatem robustiorem, quàm ille qui non exit à toto corpore,

In secunda parte,quæ incipit (Omnibus verò) sudorem frigidum dicit esse oppositum omnibus prædictis, cum quo etiam annumeratur vnus ex calidis: hic est calidus ex ceruice & capite.Hic autem significat syncopen futuram,estque minus malus quàm si circa caput & ceruicem esset frigidus: hic enim non tantùm futuram syncopen, sed iam præsentem ostendit. Qui enim animo delinquunt,cum sudore syncopē patiuntur. Est autem in ipsa syncope recedente calore ad intima corporis frigidus: habent autem id commune sudor frigidus ex toto corpore,& calidus ex capite & ceruice, quòd cum acuta febre significant mortem,& cum mitiori morbi longitudinem.Quod sic ostenditur:nam sudor frigidus ex toto corpore ostendit magnam humorum crassitudinem,& frigiditatem,& calidus ex capite imbecillā facultatem:crassus autē humor & frigidus coqui breui tempore nō potest. Ergo si morbus breui tempore terminetur,qualis acutus est,mortem afferet. Si tamen longus sit ac mitis,poterit saluari in longo tempore, finita ac perfecta coctione.Sic etiam sudor calidus ex capite ostendens imbecillam facultatem, hæc tamen morbum acutum ac fortem febrem non fert,feret autem mitiorem.

In quarta parte,quæ incipit (Cæterum de diebus) reddit causam, quare Hippoc.in aliis sudoribus nullam fecit mentionem de diebus decretoriis,præterquam cum de optimo loquutus est,quē sudorē dixit euenire in die decretorio. Ratio,inquit,est quoniā in lib.1.de Diebus decre.referet vires decretoriorum,inter quas est facere firmam iudicationem,id est,vt redeat nunquam:sicut vbi fuerit mala, firmam etiam malitiam. Erit ergo hæc communis ratio omnibus,etiam si optimi non sint,vt dies decretorij firmitatem ipsis adiungat. Lib.de iudicationibus, Hippo.recidiuā fieri dixit,& quibus febres sedantur,neque signis solutoriis fientibus,neq; in iudicatoriis diebus.quod etiam scripsit infrà lib.3.Prog.22.Ad finem comment.aliam refert lectionem ex Dioscoride illius partis, pessimi verò sunt frigidi,& circa caput tantùm, quam sic legebat Dioscorides, Pessimi verò sunt frigidi,& circa caput tantùm & ceruicem facti.Hi enim mortem significāt,aut longitudinem morbi.A qua lectione prior tantùm differt,quoniā ad huius integritatem addendum est quod in priore habetur, cum acuta febre mortem, cum mitiore verò morbi longitudinē. Addit etiam meritò fuisse sublata à litera Hippo. quæ retulimus in expositione,abstulerūt etiam ea sectatores Artemidori & Dioscoridis.

Decretoriorū uirtus est facere firmū iudiciū.

PROGNOST. XXIII.

Hypochondrium optimum est, sine dolore,molle atque æquale, dextra ac sinistra parte existens: inflammatum verò vel dolorem præbens, vel intentum,vel inæqualiter affectum,in dextris per comparationem ad sinistras partes,hæc omnia vitare oportet.

Hypochondrium optimum,ac prauè affectum cognoscere docet,quoniā ex eius sanitate pendet etiam sanitas totius:& ex morbo ipsius,vniuersum corpus ægrotare cogitur,maximè si per hypochondrium,non tantùm summas ventris partes,quæ musculis epigastrij respondent,intelligamus,sed etiam eas quæ ipsis subiiciuntur internas. Quid tamen per hypochondrium intelligamus,dicemus prius intelligentibus,quòd ad vitandam vocabulorum confusionē,nos in prog.& in Com.quoties interpres dixit Ilia,dicemus Hypochondrium,in numero singulari vt Hipp.& Gal. Seruabimus itaq; Græcam vocem,quoniā Latina non extat vna apud autores. Nam ilia non significant idē quod apud Græcos hypochondriū,sed imas vētris partes à lateribus iuxta pubem,quę à Græcis appellantur λαγόνες. Præcordia etiam non propriè dicitur ipsum hypochondrium. Nam Celsus pręcordia appellat lib.2.cap.3.idem quod Hippo.modò hypochondrium: transfert enim præsentem literam.Sed Plinius lib.11.cap.37.dixit,Exta hominis ab inferiore viscerū parte separantur membranis,quæ præcordia appellant,quia cordi prætenduntur,quod Græci appellarunt phrenas. Appellat ergo pręcordia sęptū transuersum: id enim vocant Græci phrenas, vt testatur Arist.lib.3.de Par.anima.cap.10.vbi de septo transuerso loquens dixit,vbi enim propter vicinitatem attraxerint humorem calidum, atque excrementitium,continuo mentem sensūque planè perturbant:quamobrē phrenes appellantur,quasi participes prudentiæ sint.Gale.suprà Com.20.& lib.5.de Lo.pat. cap.3. vbi postquam ex inflāmatione septi transuersi dixit fieri delirıū ferè perpetuum: addit,Atq; ob eādem suspicionem phrenas,idest,mentem eam appellauerunt,tanquam sapienti parti conferat quippiam. Adde quòd ipsum vocabulum, præcordia, non vnum tantùm habet significatum apud Plinium. nam libro 30. capit.5. dixit, Præcordia vocamus vno nomine, exta in homine. Hanc ergo confusionem vitare volentes, Gręco vtemur vocabulo. Hypochondrium verò significat propriè ventris supremam partem

Ilia.

Præcordia.

Hypochondrium.

partem à latere in latus sub costis, non tantùm ipsa latera, sed & mediam partem, quæ ventriculo respondet. Vt enim habetur Comment.26.à Gal.intima hypochondriorum sunt, iecur, lien, ventriculus, & peritonæum. Ergo hypochondrium non solùm significat latera, sed mediam etiam partem: quod Medici non animaduerterunt. Nam & pars, quæ superiacet ventriculo similiter cartilagini subiicitur, nempe xiphoeidi, id est, ensiformi. Non proprie tamen hypochondrium significat non tantùm ipsam abdominis partem, quæ est à latere in latus sub costis, sed etiam intimas & subiectas partes, vt vult Galen.3.de Morb.pop.in principio Commentarij in secundam partem. Vbi postquam huius prog.sententiam retulit, inquit, Si propriè quidem intelligamus hypochondriorum appellationem inter febres acutas leuissimæ sunt: si verò non proprie, sed cum appellatione comprahendimus, ventrem, hepar, lienem, & septum transuersum, nonnullæ quidem ipsarum malignæ, aliæ mites. Hypochondrij ergo signa salutifera scribit, & signa mala: salutaria, optimum esse dicens hypochondrium sine dolore, quod significat, ibi non adesse intemperiem, quę ipsum efficiat, Dolor enim ex intemperie aut soluta continuitate ortum habet, soluta continuitas à causa quę vlcus infert fit, aut tumore præter naturam, vtrumque similiter excluditur, cùm dixit, Sine dolore. Molle item dixit, vt excluderet omnem duritiem, aut scirrhum. Quod autem dixit, æquale, ad singulas ipsius partes est referendum, quas oportet similitudinem habere in calore, frigore, tumore, dolore, & depressione. Contraria signa his sunt, inflammatum hypochon. id est, immodicè calidum, vel dolorem præbens, propter inflammationes, quæ sunt tumores duri dolentes: aut intentum, quod posset flatum aut duritiem aliquam significare. Quæ omnia ad totum hypochon. referenda sunt. Quibus addit, Aut inęqualiter affectum in dextris partibus, per comparationem ad sinistras: per quod omnem inæqualitatem notat, in calore, aut frigore, aut tumore, aut tensione, aut duritie, aut gracilitate. Cæterùm id non refertur ad totum hypochondrium, sed ad eius partes, quas inuicem comparari præcipit, ac aduertere, an sint inæquales, quod dixit ἢ ἀνωμάλως διακείμενον. Quod tamen in hoc loco dixit ἀνωμαλίαν, lib.4.de Ratione vict.acu.sect.57.dixit Hippoc. σκολιότητα. Inquit enim: Deinde si hypochondria latusque dolore infestetur, si videlicet hypochondrium laboret, vel attollatur, vel σκολιότητα, id est, obliquitatem habeat. Et Galen.in Comment.inquit, vel quandam habeat σκολιότητα, hoc est ἀνωμαλίαν. In litera ergo Hippo. vbi Meldensis transtulit obliquitatem, melius dixisset inæqualitatem. Obliquitas enim non significat omnem inæqualitatem, quamuis sit in qualitatibus: quam tamen Hippoc. si significari voluisset, dixisset potius varietatem. Quod autem dixit, Hæc omnia vitare oportet. Græcè habetur, ταῦτα πάντα φυλάσσεσθαι χρή. verbum autem, φυλάττομαι, vito, & caueo significat. Cùm ergo in secunda parte prognostici de signis malis loquatur, ea non solùm consideranda esse constat, sed vitanda. Scribens enim signa bona dixit optimum esse hypochon. quod talia signa habet. Cùm ergo scribit mala, non scribit ipsa esse consideranda, sed tanquam mala damnanda, ac vitanda: vt enim inquit Gal. in Comment. Hippo. opposuit hypochondrio, optimo, & ęquali, signa pessimi & inæqualis: quod autem tale est, vitandum est. Tangenda itaque sunt hypochondria, ægro supino cubante, cruribus modicè inflexis, ne ob distentionem cutis ac musculi ventris duri redditi sensum turbent, ac manu moderatè calida applicita, ventrem comprimere, quantum satis sit ad cognoscendum in abdomine & partibus subiectis, an adsit dolor, aut tumor, aut calor, aut frigus, aut inæqualitas, aut tensio, & magis, aut minus comprimere manum, animaduersa carnis mole, & internarum partium tumore, aut duritie: id autem facere vbi primùm æger ventrem exonerauerit ante prandium.

Medici notantur.

Hypochondry signa bona & mala.

GALENI COMMENTARIVS.

Omnem aliquis orationem comprahendēs, vno breuissimo capite dicet: Ilia si naturæ similia sunt, saluberrima sunt. Particulatim verò docens eorum indicia Hippocrates, primum scripsit ex iis quæ non existunt: Hæc solent medici recentiores non accidentia nominare, duo verò alia signa accidentia sunt in iliis. Quamobrem ilia dolore vacare, ex non accidentibus dictum est: mollia verò & æqualia esse, ex iis quæ existunt. Sed mollia cognoscuntur quotiescunque modicè renituntur. Illis enim opposita, vt pote vehementer renitentia, dura sunt. Cæterùm æqualia non secundùm vnam intelliguntur qualitatem. Fieri siquidem potest vt similiter æqualia sint, sed aut aliqua parte dolore vacent, aliqua dolore afficiantur: aut altera pars calidior, altera verò frigidior sit: aut sublenatior, aut depressior. Opponens igitur saluberrimis, & æqualibus iliis pessimorum, & inæqualium signa, dixit: Si verò inflammatione vexantur, aut dolore, aut intenta sunt, aut inæqualitate affecta dextra aut sinistra parte. Itaque vexari inflammatione, de totis iliis dixit. Significat verò verbum,

inflammari,velut si peruri,succendi,ignirique proditum sit.Pari ratione dolore vexari, de totis iliis dictum est:quomodo intenta esse:id enim totis etiam iliis tribuitur.At verò inæqualiter affecta esse dextra ac sinistra parte, quoties non tota ilia eandem habeant affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatē,aut per dolorem,aut per indolentiā,aut per gracilitatem laxitatēque, & intentionem. Quandoque enim intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata, aut propter vehementem siccitatem non solùm in illa parte,sed etiam in succingente costas membrana,atque præcordiis:aut propter inflammationem cum tumore ipsorum in iliis musculorum consistentem sine inflammatione proprie nominata,quæ quidem tumor dolens est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte signorum optimi hypochondrij rationem reddit, dicens posse omnia vno verbo comprænhendi,si dixerimus,Hypochondrium naturæ simile optimum est, particulatim verò,quemadmodum Hippoc. fecit, primum scribens signum quoddam, quod est ex non euenientibus, quæ Græci appellant ἀποσυμβεβηκότα.id est, non euenientia.tale signum fuit cum dixit, Sine dolore. Alia signa ex accidentibus sunt,vt mollities,quæ oppositam habet duritiem,& renitentiam. Aequale verò non ob vnam qualitatem dicitur, sed propter omnes tam primas quàm secundas.*Non secundum vnam intelligitur qualitatem.*Græcè, οὐ κατὰ μίαν μόνην τήνδε ποιότητα. id est, Non secundum vnam solam hanc qualitatem intelligitur. Voluit namque Gale.ad mollitiem dictam referre sententiam, de qua immediate dixerat: quoniam non in ipsa tantùm æqualitatem seruare oportet, sed in omnibus aliis, ob idque subiungit, Fieri enim potest, vt similiter mollia sint, sed aut aliqua parte dolore vacent,aliqua dolore afficiantur.& reliqua.vbi enim litera habet,Fieri enim potest vt similiter æqualia sint.Græcè habetur, δύναται γὰρ ὁμοίως μὲν εἶναι μαλθακὸν ἅπαν.quod est,Fieri nanque potest vt totũ sit consimiliter molle.

In secunda parte,quæ incipit (Opponens igitur) declarat signa mala,quæ opposita sunt optimo & saluberrimo hypochondrio: ea verò sunt signa pessimi & inæqualis, vt inflammari,quod significat igniri & peruri:tale enim est Græcum vocabulum φλεγμαίνειν, id est, inflammari. Similiter dolore vexari, de toto hypochondrio dictum est, sicut & intendi.Nam inæqualiter affici de singulis hypochondriorum partibus dicitur, cum inuicem comparantur,in calore,frigore,& dolore, indolentia,gracilitate, laxitate, & tentione.*Inflammari.* Græcè τὸ φλεγμαίνειν,ὡς εἰ καὶ διακαίεσθαι,καὶ φλέγεσθαι, καὶ πυροῦσθαι λέγοιτο.hoc est,inflammari,acsi diceret exuri,incendi,ac igniri.*At verò inæqualiter affecta esse dextra ac sinistra parte.*Græcè καὶ τοῦτο τὸ ἀνωμάλως διακείμενον.quod est,& hoc inęqualiter affectum.

In tertia parte,quæ incipit(Quandoque enim) docet hypochondrium intendi posse multis modis: aut enim intenditur sine inflammatione propriè dicta, propter siccitatem,non tantum ob eam quæ est in ipso hypochondrio, sed ob illã quæ est in membrana succingente costas: aut ob eam quæ est in præcordiis: Græcè φρέναις,hoc est,in septo transuerso:aut ob illam quę propriè nominatur phlegmone,vbi consistat in musculis hypochondrij,quæ est tumor durus dolens. *Aut propter vehementem siccitatem.*Græcè, ἤτοι διὰ ξηρότητα τινὰ σφοδράν.id est, aut propter vehementem quandam siccitatem. *Aut propter inflammationem cum tumore ipsorum in villis musculorum consistentem,siue inflammatione proprie nominata.* Græcè, ἢ διὰ τὰς μετ᾽ ὄγκου φλεγμονὰς αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν,ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθεστώσης.quod est,vel ob inflãmationes cum tumore musculorum ipsorum, qui sunt in hypochondrio,phlegmone proprie nominata,in parte exteriori consistente.

PROGNOST. XXIIII.

Si verò pulsus insit in hypochondrio, perturbationem significat,aut delirium,sed oculos talium inspicere oportet. Si enim pupillę frequenter mouentur,hos μανῆναι, hoc est,valde insanire sperandum est.

De signis,quæ sumuntur ex hypochondrij dispositione, est præsens prognosticum, quod in duas partes diuiditur. Considerato hypochondrio, si per tactum constiterit, pulsum adesse,vnum duorum significabitur,nempe delirium,aut perturbatio·tactu verò id inquirendum est. Nam visu non cognoscetur talis pulsus,nisi in musculis ventris esset.Secundum quod docet Hippo.est,si pulsus adfuerit inspiciendos esse oculos ægri. Nam si pupillæ frequenter mouentur,non tantùm delirium erit sperandum, sed etiam insania,quæ magnum delirium est.Vbi ergo medicus dubitauerit,an delirium futurum sit, à priori illud inquiret, ex particula læsa,& deinde à posteriori ex effectu: nempe si accidens

accidens de instabilitate oculorum accesserit.id enim manifeste ostendet futurum delirium. Pulsus itaque per se significat delirium,vbi euenerit ex inflammatione ventriculi aut septi transuersi, quia hæc membra magnam habent cum cerebro connexionem. Si tamen in iecore,aut liene fuerit inflammatio,aut magna arteria vehementer pulset, perturbatio significatur,non necessario delirium : est autem hæc veluti timor quidam de periculo mortis,& ipsius ægri turbatio,nempe corporis ipsius. Pulsus tamen talis simul cum oculorum frequenti motu,magnum delirium significabit,ob magnitudinem læsionis cerebri, quæ cogit instabiles fieri oculos. Per pulsum autem intelligimus magnũ pulsum.sed nonnulli legebant palpitationem,& parũ refert, vt dicemus in Com. De inflammatione,quæ est in septo transuerso,constat ipsam non tantùm delirium efficere,sed ferè perpetuum, ac nunquam cessans,ita vt medici existiment affectionẽ esse in cerebro : quam ob causam eam partem appellarunt phrenas, quoniam mente communicat. Hæc voluit Gal.lib.5.de Lo.pa.cap.3.dicens, Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit,dempto solo septo transuerso,cuius vitio excitatum delirium parum continuo distat,adeo vt veteres putauerint hac parte inflãmatione affecta homines phreniticos euadere,atque ob eandem suspicionem phrenas,id est, mentem, eam appellauerunt,tanquam sapienti parti conferat quippiam.Docet autẽ ibi Galenus hanc delirij speciem à vera phrenitide distinguere.Posset aliquis obiicere,Si inflãmatio est in septo transuerso,non sentietur pulsus in hypochõdrio:septum enim trãsuersum supra hypochondrium est. Respondemus quòd septum transuersum,distinguit partes intra thoracem à partibus,quæ subiiciuntur hypochondrio:estq; adeo proximum ipsi hypochondrio,vt si inflammatio fuerit in ipso,facile possit tangi cõpresso hypochondrio,ac percipi pulsus. Quòd autem ex ventriculi inflammatione delirium sequatur, constat ob maximam connexionem,quam habet potissimum os eius cum cerebro per neruos ad ipsum peruenientes,vt apud Gal.lib.5. de Loc.pa.cap.5.vbi narrat accidentia quæ ventriculus inferre solet, de quibus sunt conuulsiones,morbus comitialis,& melancholia.Et lib.3.cap.5.de delirio sequente febris vigorem, inquit,Haud secus fit ea affectio,quæ suffusioni in accidentibus similatur,à ventriculi dispositionibus ortũ habẽs namque cerebrum ventriculo,& ventriculus cerebro suas affectiones transmittit: idq; propter neruorum à cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem, per quos etiam sensus huic particulæ,quàm vlli reliquarũ partium corporis acutior est. Neque tamen credendum est omnem inflammationem oris ventriculi facere delirium,sed tantùm eam quæ magna fuerit,vt vult Gale.in Cõm.Et argumentum Hippo.est validũ in præsenti,si pulsus in ventriculo adsit,delirium significat:nam non omnis inflammatio efficit pulsum,hoc est,magnum pulsum,nisi malum increuerit:quoniam pulsus nõ est de signis inflammationum,sed magnarum tantùm,& maxime cùm tendunt ad suppurationem,vt Gal.inquit lib.13.de Morb.cu.iuxta initium. Si ergo ad pulsum faciendum opus est magnam esse inflãmationem,& magna inflammatio cõmunicãs cerebro infert delirium,meritò dixit,Si pulsus adest, delirium significatur. Hæc de septi trãsuersi, & ventriculi pulsu. In his autem sicuti & in aliis omnibus partibus pulsus ex inflammationibus excitatur,quoniam partes inflammatæ immodicè calent,& calorem sanguinis contenti in arteriis proximis,aut in ipsis ingredientibus augent, & inde coguntur magnas facere distensiones. Si verò præter id quod in hypochondrio pulsus adest,oculos habuerit instabiles : (idem enim est crebrò pupillam moueri, & instabiles esse oculos, qualẽ dispositionẽ delarauimus circa prog.6.huius libri) non tantùm significat deliriũ, sed magnũ delirium,quod explicuit Hip.per verbũ μανῆναι,quod valde insanire significat. Mania etiã siue insania,tripliciter accipitur ab Hip. Vno modo pro magno delirio: alio modo pro delirio sine febre,à calido humore: tertio modo pro delirio sine febre, à frigido humore.Primo modo accipitur in præsenti loco,vt inquit Gal.in Com.verùm hoc loco non simpliciter ait fore delirium,sed maniam, indicans vehemens quoddam delirium. Et supra in prognost.17.dixit stridorem dentium non assuetis à natura esse μανικὸν. id est, significare maniam. & Gale.in Cõment.maniam, (siue insaniam) dixit quasi vehementem mentis cõmotionem,vbi hanc acceptionẽ declaraui. Secũdo modo accipitur pro delirio sine febre à calido humore. Primum,quòd accipiatur pro delirio sine febre,constat ex lib.1.de Mor.po.par.2.ad finem secundi status, vbi dixit Hippocr. Senioribus verò,& quibus iam calor vincitur,paraplegiæ,aut maniæ. Et Gal.in Cõm. explicans vocabulum,dixit,maniæ autem sine febre deliria.& libr.1.Prorrhe. Comm.1. μαίνεσθαι siquidem id est,insanire omnes homines dicunt,eos qui desipiunt citra febrem: φρενιτίζειν verò,qui cum febre id patiuntur. intelligitur autem cum continuitate delirij propter deliria,quæ fiunt in febrium vigoribus.& lib.3.de Morb.po.par.3.vbi dixit Hip.

Iecoris & lienis inflãmatio non necessariò infert delirium.

Ventriculus cerebro cõsentit.

Pulsus non omnibus inflammationibus communis.

Mania tripliciter.

Nec phreniticorum vllus valde insaniuit. ibi Hippo.hoc verbo, ἐξεμάνη, vsus est.& Gal. id explicans in Com.inquit,In hoc enim solo quòd cōtinue insit cum febre,phrenitim intelligimus,nullo alio à mania differentem, præterquam febre. Sola ergo febre distingūtur mania & phrenitis,& phrenitis fit à calido humore,fiet ergo & mania.Et lib.3.de de Lo.pa.cap.5.ad initium inquit, Interdum verò vbi principales actiones læsæ sunt, febris quoque accedit,vt in phrenitide,& lethargo:interdum sine febre vitium est, vt in mania,& in melancholia. Quòd autem mania à calido humore fiat,probatur ex Gale. lib.2.de Causis sympto.dicēte, Porro omne delirium deprauatus est principis facultatis motus, à prauis succis,aut cerebri intemperie ortum habens,ac phrenitis nominatur,si febris accesserit.Mania verò si citra febrē accidat,hæc interim mordaces sequitur succos, qualis est præcipue flaua bilis : interim à calidiori cerebri intemperatura nascitur. Sola autem melancholica (vt vocant) dementia à frigidiori succo , vt causa euenire solet. Hæc est,de qua Paulus lib.3.cap.14.dixit,Si quando verò prçassata plus æquo flaua bile, in atram facta iam fuerit permutatio, maniam inferre assolet , in qua ferocius quàm in melancholia desipiunt.hanc itaque Latini furorem appellant.Insania verò non tantùm hunc morbum significat,sed phrenitidem,& melancholiam apud Celsum lib.3. cap. 18. Tertio modo accipitur ab Hippo.mania,pro vera melancholia, quæ est delirium à frigido humore.vt in apho.21.lib.6.Furore correptis si varices, aut hæmorrhoides superueniant furor soluitur. & Galen. in Com. inquit, Maniam hoc loco appellat eam, quæ est propriè melancholia, non eam quæ à bile. Varix enim dilatatio est venarum , quæ sunt in femoribus, & cruribus à crasso, & melancholico humore facta.

GALENI COMMENTARIVS.

IN quibusdam codicibus non pulsus sed subsultio legitur : ac perspicuum est vt tale accidens ob spiritum fiat flatuosum. Sed in multis codicibus legitur pulsus : aut qui simul cum magnis fatiget inflammationibus,aut insensibilis ægro motus arteriæ in spina maioris : quemadmodum libro de Morbis vulgaribus secundo dixit : Vbi vena in cubito pulsat,insanum furibundumq́ est.Constat enim vt pulsare de magna adeo & vehementi afferat motione arteriarum,vt antequam contingatur , innotescat, interdum ægro duntaxat,quandoque etiam de foris intuentibus. Sed quodcunque horum fuerit accidens,signum non bonum est.Maior enim arteria pars est maxime principalis:& item venter,ac iecur: quomodo septum transuersum.At ex his prorsus vnū afficitur,siue subsultio, siue pulsus legatur. Septū verò transuersum,delirium infert promptissimum:quam ob rem maiores id præcordia nominauerunt: & item os ventriculi , quoties insigni afficiat inflammatione. Aliæ verò partes,ibi quæ aliquam ex prædictis affectionem traxerunt,in periculosam incidunt affectionē: Quapropter merito Hippo.dixit, vel perturbationem , vel delirium ab eo accidente significari. perturbationem quidem vno communi accidenti omnium periculosarum affectionum:ex quibus non solùm ægri,sed etiam medici perturbātur: delirium verò ob septum transuersum,& item os ventris.Cæterum de musculis in iliis,considerandum est. neque enim necessario delirium, neque periculum pulsantes subsultantésue inferunt. Non igitur magis proprie inaudire oportet verbum,insit per dictionē qua dixit Hippocrates , Si verò pulsus insit in iliis.quippe qui velit prealte in iliis pulsum subsultionémue de vocula, insit,significari.Verùm conspicari talium oculos oportet. Si enim crebro obtutus mouetur,expectanda insania est.Cùm perturbationem,aut delirium dixerit ab eo accidente significari:nunc determinat,docetq́ quando delirium,quādo perturbatio sola futura sit. Determinatio verò ab oculorum ducitur motione. Quos non solùm hac in re, sed etiam in aliis morbis omnibus, in quibus inspexeris fore delirium,exquisita ratione considerabis. Si enim instabiles appareut,indicatur delirium. Verùm hoc loco non simpliciter ait fore delirium, sed insaniam,indicans vehemens quoddā deliriū ex prædictis indiciis affuturum.Porrò vt oculorū crebra motio delirij firmet suspicionem , patere arbitror ex iis quæ à nobis explanata iam sunt,vbi musculos oculorū diximus primos sentire cerebri affectiones.ipsum verò cerebrum septo transuerso & ori ventriculi cōsentit, quemadmodū cæteris omnibus neruosis membris. Cùm enim ex illo omnes nascantur nerui,quæcunq́ pars plurimis aut maximis participat,hæc merito in cōsensum originē eorum perducit.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

IN prima parte dicit partem illam (Pulsus) ab aliis legi palpitatio,quam constat fieri etiam ab spiritu flatuoso: sed in multis codicibus legi pulsum , & intelligi pulsum qui in magnis inuenitur inflammationibus , aut pulsum magnæ arteriæ, quæ dorso adhæret. Quemadmodum & secundo de Mor. po. dixit, Si vena in cubitu pulsat,insanum, furibūdúmque est. Est autem in eo loco pulsus, magnus motus arteriarum, qui innotescit vel ipsi ægro antequam tangatur, vel foris conspicientibusnondum tangentibus. *Sed subsultio.* Græcè, ἀλλὰ παλμὸς: hoc est, sed palpitatio , sicque in aliis locis. Sed non potest intelligi sententia præsens de vera palpitatione: quoniam fit ab spiritu crasso flatuoso

tuoso, & abundantia ipsius non ostendet delirium, aut perturbationem, neque si cum tali palpitatione oculi instabiles essent, vehemens speraretur delirium, nisi ex sola oculorum motione id posset sequi. Gal. lib. de Palpitatione probat ipsam fieri à crasso ac vaporoso spiritu, discursu carente, quam affectionem contra Praxagoram consimiliter probat non esse referendam ad solas arterias, sed cutim, ac musculos palpitare visos. Largo tamen modo sumendo palpitationem, aut pro vehementi motione arteriæ maioris, & magno pulsu, posset legi palpitatio: quemadmodum legitur apud Hippo. lib. 1. de Mor.pop par.3.in histo. Sileni, de quo scripsit, Hypochondrij palpitatio continua, & Gale. in Comm. inquit, Præterea & hypochondrij palpitationem tremorēque continenter illi fuisse ait, quod in prognostico vel turbationem, vel maniam significare dicebatur. Visa est autem homini fuisse quædam in septo transuerso phlegmone. In hoc loco Hippo. palpitationem appellauit eum pulsum, qui prædictam sequebatur inflammationem. Vtroque modo legi præsentem sententiam pulsum, aut palpitationem, refert Gal.lib.3.prorrhe.Com.52. *Lib.de Morb.vulgarib. secundo dixit.* Adde ὁ ἀνὴρ. id est, vir, scribitur autem lib. 2. par.5.cui vena in cubito pulsarit, insanus, & iracundus est.

Palpitatio.

Palpitatio largo modo pro magno pulsu.

In secunda parte, quæ incipit (Sed quodcunque) probat meritò Hippo. dixisse, si adsit in hyponchodrio pulsus, significare perturbationem, aut delirium. Nam siue magna arteria, siue iecur, siue ventriculus, siue septum transuersum afficiatur, aliquod tale significabitur. Si septum transuersum inflammetur, constat, quòd inferet delirium ob connexionē cum cerebro: quare ipsum φρένας appellarunt: ventriculi quoque inflammatio idem faciet. Si fuerit magna aliarum partium affectio, perturbationem ostendet.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterùm de musculis) docet Hippo. loquutum de pulsu, qui existit in intimis partibus hypochondrij: quoniā in musculis exterioribus ventris fieri potest pulsus, & non significabit delirium, neque perturbationem, siue periculum. Quòd autem loquatur de intimis partibus pulsantibus constat, quia dixit ἐνέαν, quod significat, intus existere. *Non igitur magis propriè inaudire oportet verbum, insit.* Græcè μήτε οὖν ἰδιώτερον ἀκοῦσαι χρὴ τοῦ ἐνέαν ῥήματος. quod est. Nō igitur inconsideratius accipi debet verbum, insit. Litera tamen Laurentiani nullum facit sensum.

In quarta parte, quæ incipit (Verùm conspicari) docet quo pacto distingui debet, an futurum sit delirium, an perturbatio. Delirium enim ostendunt oculi instabiles, qui non solùm in præsenti dispositione, sed in multis etiam aliis, quum mouentur & agitantur, delirium ostendunt. Cæterùm in præsenti, vbi cum pulsu adfuerit talis oculorum dispositio, non tantùm significabitur delirium, sed mania, hoc est, vehemens quoddam delirium. Quòd autem oculorum frequens motus attestetur delirium, ob id est, quòd oculorum musculi tanquam cerebro proximi, cerebro statim compatiuntur. Quòd autem cerebrum consentiat septo transuerso & ventriculo, ob neruorum multitudinem fit, quemadmodum & in omnibus neruosis particulis contingit. Cōtra Gal. sententiam posset quis instare. Non enim videtur quòd oportet medicum vti hoc signo de instabilitate oculorum ad cognoscendum futurum delirium: quoniam id ad maniam significandam, id est, ad cognoscendum vehemens delirium, est conueniens: delirium autem futurum ostendet, quòd inflammatio sit in septo, aut in ventriculi ore. Ad quod respōdemus, quod Hipp. in prog. tantum pulsum scripsit, modò pulsus tantùm de se non magis ostendit delirium, quàm perturbationē. Quia ergo ex solo pulsu id non poterat cognosci, addidit aliud signum, quod ostendet, quod ipsorum futurum est, aut delirium, aut perturbatio. Quòd tamē sufficiat notitia partis patientis, ad id distinguendū, docuit Gal. non Hipp. Quòd verò Hippo. instabilitatem oculorū scribat ostendere vehemens delirium, siue maniā, nihil obstat: id enim quod ostendit magnum delirium, similiter ostēdit delirium: quia in magno delirio delirium simpliciter dictum includitur. *Sed insaniam.* Vt dixi in expositione apud Celsum, insania cōmune est vocabulum ad maniam, phrenitidem, & melancholiam: inde est, quòd melius dexisset Laurentianus maniam.

Oculorum frequēs motus ostendit delirium.

PROGNOST. XXV.

OEdema verò in hypochondrio durum, ac dolens, pessimum est, si fuerit circa totum hypochondrium: si verò in altera parte fuerit, in sinistra minus periculosum est.

In præsenti progn. de phlegmone hypocondrij loquitur Hipp. vt docet in Comm. Gale. verùm talis phlegmone aut erit in hypochond. propriè dicto, nempe in carne & musculis abdominis, aut in hypochond. impropriè, hoc est, in membris interioribus

subiectis

subiectis abdomini. Vtroque modo vera est Hippocra. sententia, sed magis in secunda acceptione: ab ea namque dispositione maius imminet periculum, per quã iecur & lien inflammantur, quàm ab ea per quam musculi ventris. Si quis ergo voluerit malitiam dispositionis hypochondrij disquirere, tactu eam inueniet. Si enim in ipso tumore aliquis durus ac dolens fuerit, aut occupauit totum ipsum hypochon. aut aliquam eius partem. Si totum, pessima erit hæc dispositio: ratio est, quia in compositione & temperatura laborat totum ipsum. Vbi namque phlegmone adest, tumor adest, & calida intemperies, quibus durities est adiuncta. Quòd si in vnica parte tantùm existat talis phlegmone, minus periculi imminet ex phlegmone quæ existit in sinistra, quàm ex illa quæ in dextra. Nam si intelligatur de phlegmone quæ est in membris interioribus, in iecore deterior est quàm in liene, quanto iecur liene magis præcipuum membrum est. Quòd si id fiat phlegmone in abdomine, quando fuerit in latere dextro iecur comprimet, ac alterabit: quando verò in sinistra abdominis parte, lienem. Bene ergo dixit. Si verò in altera fuerit, sinistra minus periculosa est. Quòd tamen in dextra parte existat iecur, & in sinistra hypochondrij parte lien, ex anatome constat: & si prodigiosè contrarium visum sit, apud Arist. lib. 1. de Histor. animal. cap. 18. & lib. 2. cap. 17. lien in dextra parte, iecur in sinistra. An tamen existat inflammatio, & in quo loco facile est tactu deprædere, quando fuerit in musculis abdominis: difficile quando fuerit in partibus interioribus. Cùm enim in partibus his fuerit, tactus difficulter pertingit ad ipsam inflammationẽ cognoscendã, cùm interponantur tot musculi, caro, cutis, & peritonæum. Quamobrẽ dixit Gal. lib. 5. de Lo. pa. cap. 6. Cõstat autem iecur intra hos sub peritonęo esse positũ, quod cùm tribus cõtegatur musculis, fieri non potest vt tactus aliquã ipsius notitiam præstet, nisi magna in ipso oriatur inflammatio, aut incumbentes ei musculi extenuentur. Quæ ratio non minus doceret difficilè deprædendi phlegmonas lienis. Veruntamen lib. 6. de Locis pa. cap. 1. facilius dicit deprædẽdi lienis inflãmationes quàm iecoris ob ipsarum duritiem. Quàm etiam difficile tangantur inflammationes, quæ sunt in iecoris simis partibus, satis constat: licet vt vult Gal. loco citato ex lib. 5. de Lo. pa. semper communicent inuicem simarum & cauarum partium phlegmonæ, ob id tamen quia difficulter tactu deprædẽdũtur, alia signa ad huius morbi inflãmationes cognoscendas scripsit. Docet quoque quo pacto musculorum inflãmationes ab inflãmationibus iecoris distinguantur, dicens, Cæterum quibus à natura vel à morbo extenuatum est abdomen, in his facile est videre ingentem iecoris inflãmationem, quæ propriã hanc à musculorũ tumoribus sortitur differentiã, quòd moles sub manibus ad coaceruatam circumscriptionem desinit. At musculus quilibet cùm totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius moles sensim diminui consueuit: quippe soli iecinori proprium est, vt tumoris cumulum comprædensim habeat circumscriptum. Sententiam secundæ partis progno. quòd minus periculum significet inflammationes sinistri hypochondrij, quàm dextri. De intimis hypochondriorũ partibus constat ex Hipp. lib. 6. de Morb. pop. par. 2. sectione 31. dicente, Considerandæ hypochondriorũ exceptiones, ex qualibus ad qualia, atque aliæ inflammationum item viscera obsidentium qualia possunt, siue ex iecinore, in lienem fiant, siue contra, & quæcunque talia.

Iecur à dextris, lien à sinistris.

Iecoris & lienis inflãmationes difficile cognoscuntur tactu.

Iecoris inflãmatio ab ea quæ in musculis, quomodo distinguitur.

GALENI COMMENT.

OEdema solet Hippocrates nominare omnem molem præter naturam: recentioribus medicis vocantibus vnam tantummmodo molem, quæ premendo dolore vacat, & digitis cedit. Quam verò rursus medici recentiores propriè nominant inflammationem: hanc Hippocra. composita dictione durum & dolens œdema appellitat. Inflammationis enim vocabulum de inflamine afferebat. Itaque constat vt talis affectio si dextra affligat parte, periculosior sit, propter iecur: indulgentior si sinistra, propter lienem: exitiosissima si vtraque lascessit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, explicuit significationem huius vocabuli οἴδημα, dicẽs Hipp. appellare œdema omnem tumorẽ præter naturam, licet recentiores medici cum velint significari, qui est mollis ita vt digitis cedat, & dolore vacet. Apud Hippocr. itaque œdema tumorem omnem siue mollem siue durum significabat, vt lib. 5. Aphor. Comm. 65. Gal. inquit, Omnes præter naturam tumores Hippo. οἰδήματα nominat. Et libr. 6. de Morb. po. par. 1. Cõm. 2. inquit, œdematis nomen necessario considerare oportet, nẽpe videtur Hippoc. perpetuò, vt sæpius est demonstratum, omnes præter naturam tumores ita nominare, siue absque dolore & duri fuerint, quos propriè scirrhos appellãt, siue dolorem habuerint, quos priuatim phlegmonas vocãt, siue dolore caruerint, & laxi fuerint, quos solos œdemata nominant. Et lib. eodem, part. 3. Comm. 12. inquit, Dixi autem iam sæpius

œdema vocare ipsum tumorem præter naturã omnem,siue phlegmonosus,siue erysipelatosus,siue scirrhosus fuerit,recẽtioribus solùm qui laxus est,mollísq; tumorẽ œdema vocãtibus,de qua significatione in expositione prognostici 30.dicam. Cõsequẽter Gal. explicat,quare dixit Hippo.œdema durum,dolens,quoniam phlegmonem significare voluit. Ea tamen non propriè explicantur apud ipsum per hoc simplex vocabulum φλεγμονὴ,quoniam significat id vocabulum,eam etiam quæ propriè appellatur φλόγωσις,id est,inflammatio. Significabat quoque eo tempore herpetes,& erysipelata, & carbunculos,vt inquit Gal.lib.4.de Ratio.vict.acut.Com.21.Quoties legitur *Molem*. Græcè habetur, ὄγκος,id est tumorem. *Inflammatio*.Græcè φλεγμονὴ, id est phlegmone. *Inflammine*. Græcè φλογώσεως,id est,inflammationis.

Oedema.

In secunda parte,quæ incipit (Itaque constat) concludit sententiam Hippocratis.

PROGNOST. XXVI.

Significant autem huiusmodi œdemata in principio periculum mortis breui futuræ.

De inflammationibus, quæ fiunt in iecore, liene, ventriculo,& peritonæo,vera est præsens sententia,ab initio huiusmodi inflammationes significare mortem breui futuram,ob magnitudinem periculi imminentis ex ipsis. Repræhendẽdus tamen foret qui crederet id posse intelligi de inflammationibus musculorum hypochondrij.Nam tales rarò inducent mortis periculum, aut ob insignem magnitudinem fiet id.Hanc ob rem lib.2.Prorhe.Comm.sectionis 21.Gale.reprehendit autorem libri qui dixerat,Febres ex hypochondriorũ doloribus malignæ:dicens, Orationem hanc, siue libri huius autor, siue alius scripserit,non laudo:nisi etenim limitetur bifariam,falsa est,& gemina indiget limitatione.Cùm ergo non paucę in hypochõdriis sitæ sint partes,febres non sunt omnibus in his malignæ,sed in septo transuerso,ventriculo,& iecore. Simus quoq; & musculos quosdam qui inibi iacent,si inflãmentur,febrem accendere.Quinimo neque vbi in iecinore,vel ventre, vel septo transuerso phlegmone oriatur, febris hæc continuò maligna est,sed acuta forsan fuerit,quãquam neque hoc quidem perpetuò,nondũ verò maligna. Quod ergo de febris malignitate, quam non credit necessariã in hypochondriorum inflammationibus,dixit hìc Gale.ad periculum mortis transferri potest.Nam ex inflammationibus,quæ non sunt in intimo hypochondrij, non consurgunt febres malignæ,neque etiam periculosæ,nisi vt dixi,rarò:neque ex intimis inflammationibus consurgunt semper febres malignæ neque acutæ. Quare neque etiam imminebit periculum mortis breui futuræ. Eandem repræhensionem repetit lib.3. de Mor.pop.par.2. in præfatione dicens, melius enim esset dixisse,febres ex cerebro affecto malignæ,febres ex cerebri membranis affectis malignæ,febres ex pulmone & multò magis ex corde affecto malignæ: quàm febres ex hypochondiis malignæ.Si propriè quidem intelligamus hypochondriorum appellationem,inter febres acutas leuissimæ sunt:si verò non propriè,sed cum appellatione cõprehenderimus ventrem,iecur,lienem, septum transuersum,nonnullæ quidem malignæ,aliæ verò mites: vt in commentariis de Locis pati.est demonstratum. Ex his constat non tantum non omnes febres ex hypochondrio, esse acutas,& graues,ac malignas,sed neque eas quæ sunt ex inflammationibus interiorum hypochondrij partium. Sed contra sententiam Hippo.videtur esse argumentum,si inflammationes hypochondr.accepto propriè vocabulo,leuissimæ sunt, malè dixit, ex eiusmodi pendere periculum mortis breui futuræ. Quòd si dixeris Hippoc.impropriè vsum fuisse vocabulo,ac intellexisse per hypochondrium intimas partes,vt iecur, lien, septum transuersum,& peritonæum,ac ventriculum, vt vult Gale.in Com.cõtra id est quod dixit Gal.in duobus citatis locis,aliquas ex febribus,quæ ab intimis hypochondrij inflammationibus ortum habent,non esse malignas,sed mites. & in Commentario allegato ex secunda Prorrhe.neque perpetuò acutã esse talem febrem dixit.quod manifestè est contra Gale.Comm.qui de inflãmationibus intimarũ partiũ dicit intelligẽdam sententiam prognostici. Ad quod respondemus,quòd Hippo.in præsenti prognostico non vult omnem inflammationem hypochondrij adhuc interioris afferre periculum mortis breui futuræ,sed eam tantùm quæ præter id quòd in intimo hypochondrio fit, febrem atque acutum inducit morbum,aut quæ cum acuto morbo coniungitur:quod de illis,quæ febrẽ continuã acutam coniunctam non habẽt,non est necessum,vt mortis periculum breui futuræ immineat. Accipitur autem hypochondriũ in hoc significato pro partibus,quæ subiacent in intimo hypochondrio apud Hipp.in progn.28. sequẽti, vt vult Gale.in Com.& similiter in aphor.64.sectionis 4.vbi dixit, Quibus in febribus morbus regius septimo,vel nono,vel vndecimo, vel quartodecimo superuenerit, bonum,

Inflammationes musculorum hypochondrij.

Hypochondrij inflammatio quando mortem minatur.

Hypochondrium apud Hippocratem.

num,nisi dextrum hypochondrium obduruerit,id est,nisi aliquis malus affectus ex iis quos antea diximus,visceri,hepati videlicet acciderit.De harũ ergo partium intimarum hypochondrij inflammationibus verum est quod dixit Hippo.significari mortis breui futuræ periculum. Quòd si dicas,paruæ inflammationes iecoris non ostendunt mortis periculum,vt suprà ex Galeno diximus,verũ est,sed Hipp.de his loquitur, quæ febrem afferunt continuam,vt dixi. Præterea de eis loquitur,quæ tumorem durum dolentem efficiunt: qui magnus quoque esse debet, si tactu percipi possit. Talis autem merito afferret periculum mortis breui futuræ. Dixit autem futuram mortem indicare, non quoniam omnes mori necessum sit,qui tales inflammationes in intimo hypochondrio patiũtur:sed quoniam id est de lethalibus signis,& cum aliis mortem adducet, licet per se id non possit.quoniam signorum vires perpendẽdę sunt.Habent enim alias terminationes inflãmationes iecoris,aut lienis,vt per fluxum sanguinis narium, vt in prog.27. seq.aliquando etiam per suppurationem, vt in prognostico seq.31.& 35. Dixit tamen à principio significari periculum mortis breui futuræ: quoniam in primis diebus aliud significat quàm in sequentibus,vt alij similiter morbi.In primis enim naturam ostendit acuti morbi,& acuti breui tempore iudicantur: ergo cùm ex morbi ipsius natura periculum immineat,id erit breui futuri mali. Si tamẽ primos dies transgrediatur,cùm iam referat naturam longi morbi,non terminabitur cito, & id erit aut per coctionẽ & suppurationem,aut per resolutionem:quam diuersitatem ex temporibus significandi similiter explicuit Hippo.libr.3.progn.11. vbi capitis dolores vehementes cum febre, aliud primis,aliud postremis diebus significare dicit.& in prgnost.sequ.post diem vicesimum dicit esse sperandam suppurationem.

Mortem indicare quid.

Periculum mortis in primis diebus.

GALENI COMMENTARIVS.

PRædictum in iliis œdema si durum,ac dolens est,à medicis recentioribus proprie nominatum inflammatio periculum mortis cito futuræ significat. At verò id, nisi aliquid intimum afficiatur, mendacium est. Constat verò vt intimũ sit iecur,& item ventriculus,lien,& peritonæũ.Nam musculi in iliis,si inflammatione laborant, inferre mortẽ quî possunt? nisi sane raro,aut propter magnitudinem insignem inflammationis,aut propter virium debilitatem,aut etiam quia medicus male curet, aut quia æger aliquid committat. Itaque confusius indefinitiusq́; talem dictionem scripsit.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In præsenti comment.explicat membra quæ attinent ad hypochondria,ex quorum inflammatione poterit mors sperari,aut periculum ipsius imminere,vt iecur,lien, ventriculus,peritonæum,de quorum inflammatione intelligi potest dictum Hippo.de illis verò quæ in musculis fiunt,non nisi fuerint ingentes,aut ob virium imbecillitatem,aut quia medicus eas malè curet, aut ob ægrotantis errorem: itaque indefinitè loquutum Hipp.dicit.Posset certè Gale.tanquã veram & satis manifestam saluare Hipp.sentẽtiam, vt dixit,& nos explicuimus ipsam de intimis inflammationibus intelligendo. Nam vt ipse dixit lib.2.de Causis sympto.qui antiquorum dogmata enarranda suscipit, amicè magis definire,quàm morosè redarguere debet.

Dogmata antiquorũ quomodo accipienda.

PROGNOST. XXVII.

SI autem febris perseuerans,vigesimũ diem transgrediatur,& œdema non subsistat,in suppurationem vertitur.

Prosequitur Hippocrates doctrinam suam de tumoribus hypochondriorum duris, dolentibus,quos phlegmonas appellant: & quoniam de periculo mortis egerat, quod in primis imminet diebus:plures autem ex eis contingit liberari, consequenter scribit alios duos modos terminationis ipsorum. Primus de quo in præsenti prognostico per suppurationem:secundus,de quo in 28.& 29.per fluxum sanguinis narium.Per suppurationem verò illæ phlegmonæ hypochondriorum terminantur,quæ duas obseruant conditiones:prima vt tumor non desistat ante vicesimum diem: secunda vt similiter febris non deficiat per id tempus.Tumor subsistere non debet,quoniã aut subsistet quia omnino resoluetur, & sic non oportet alium finẽ sperare:aut secundùm partem resoluitur,quo dato tenuis resoluetur,& crassa manebit in scirrhũ versa,in qua dispositione suppuratio non speratur. Quòd si non subsistat, neque resoluatur temporis spatio à calore maximè febrili coadiuuante,in pus vertetur humor: febrem autem durare per id tempus oportet,si phlegmone suppurari debeat. Nam febrem deficere indicat, in scirrhum versum tumorem,& non adesse in parte calorem,neque in humorem dispo-

fitionem

ſitionem ad ſuppurationem recipiendam. Statuit verò viceſimum diem limitem, quoniam vt in expoſitione 21. prog. viceſimus dies alter terminus eſt acutorum morborum nempe externus, vt 2. libr. de Diebus decretoriis dixerat. Similem huic ſententiam ſcripſerat Aphor. 8. ſectionis 5. dicens, Quicunque morbo laterali laborantes quatuordecim diebus non repurgantur, in ſuppurationem vertuntur. Sed tamen futuræ ſuppurationis terminum in morbo laterali definiuit, diem decimumquartum: neque obeſt quippiam præſenti ſententiæ. Nam duplex eſt acutorum morborum terminus, 14. & 20. Ex acutis ergo vehementiores & calidiores citius finiuntur, & breuiori termino: qui verò ſunt his magis tepidi, in longiori. Quia ergo morbus lateralis inflammatio eſt ex calido humore, & iuxta cor ſita, citius quàm illæ, quæ exiſtunt in hypochondrio, meritò terminabitur. Similiter dixit, ſi viceſimum diem tranſgrediatur. Nam inflammationes non incipiunt ſuppurari ante viceſimum, neq; in ipſo viceſimo, ad quem vſque poſſet aliqua indicatio ſperari, quemadmodum & in laterali morbo non ſperatur ſuppuratio ante diem decimumquartum, neque in ipſo, ſed poſt ipſum. Itaque ſi non repurgetur in quatuordecim diebus, is incipiet ſuppurari. Si ergo in viginti diebus non fuerit indurata phlegmone hypochondrij, aut reſoluta in die vigeſimoprimo, incipiet ſuppurari. Contingit etiam ob caloris copiam, & humoris tenuitatem, & multitudinem, & alia, quæ ſolent coadiuuare, ſuppurationem ipſam ante vigeſimum incipere: quemadmodum & in laterali morbo ante diem decimumquartum. Veruntamen vtrobique Hippoc. ſtatuit terminum certum, vltra quem non progredietur ſine ſuppuratione. Nam ex acutis morbis aliqui terminantur die vndecimo, licet terminus ipſorum ſit dies decimus quartus. De huius modi ſuppurationibus, quæ fiunt poſt viceſimum diem, dicemus lib. 3. prog. 11. & prog. 25.

Morbi laterales ante ſuppurātur. quā inflam. hypochond.

GALENI COMMENTARIVS.

OMNIS tumor præter naturam diſiecto committēte eum humore curatur. Ergo perſpicuum eſt, vt niſi deſiſtat, cunctantur humores, ac ſpatio temporis prorſus mutatio futura eſt per qualitatem, interdum ad putredinem, quoties (vt in defuncto corpore) nihil ad eorum concoctionem natura molitur: interdum ſi vires valent, in pus. Itaque merito Hippocrates ait: Niſi deſiſtat inflammatio, & febris detinet ægrum, in ſuppurationem vertitur. Sedata enim febre, conſiderandum eſt num inflammatio aliqua ſcirrhoſa infeſtet. Nam ſæpenumero euenit ita, vbi morbum committentis humoris pars tenuior diſſletur, craſſior verò & ſequax in amplitudine corporis affecti depacta ſit. Cæterùm quam ob cauſam vigeſimum diem limitem ſtatuit talium abſceſſuum ſuppurationis, lib. 2. de Diebus decretoriis dicemus.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte, omnem modum terminationis tumorum præter naturam calidorum de quibus hîc loquitur, ſcribit, vt inde probet veritatem prognoſtici. Tumores enim aut curantur, aut ſubſiſtunt reſoluto humore intus contento, aut ſi non diſcutitur longo tempore detentus, aut mala putredine afficietur, qualis eſt illa quæ in corporibus mortuorum, in quibus putredines nullum opus naturæ referunt, aut vincente & valida natura in puris formam tranſeunt. ſed de his circa progn. vltimum huius libri plura dicemus. *Omnis tumor.* Græcè. ἅπαντες οἱ παρὰ φύσιν ὄγκοι, διαφορουμένων τῶν ἐργαζομένων αὐτοὺς χυμῶν, θεραπεύονται καὶ καθίσανται. hoc eſt, Omnes præter naturam tumores diſcuſsis humoribus facientibus ipſos, curantur, ac ſubſiſtunt. *Interdum.* In primo loco, ποτὲ μὲν, id eſt, interdum quidem. In ſecundo loco, ποτὲ δὲ, id eſt, interdum verò.

In ſecunda parte, quæ incipit (Itaque) concludit ſententiam prog. Quòd ſi febris detineat, & inflammatio non ſubſiſtit, ſuppoſitio eſt ſperāda. Nam vbi febris definit, conſiderare oportet, an remaneat ſcirrhoſa phlegmone: id enim euenire ſolet, quoties inflāmationis tenuior pars diſcutitur, craſsiore impacta manente in tenuibus meatibus patientis particulæ: de illa enim non ſperatur ſuppurationem futuram. Scirrhus ex 2. lib. de Arte cura. ad Glauconem, aliquis eſt exquiſite talis, qui eſt tumor durus ſenſu priuatus: aliquis eſt non exquiſitè talis, qui non eſt omnino inſenſibilis, qualis eſt de quo in præſenti Comment. dixit eſſe ſcirrhoſam phlegmonem. De modis autem generationis ibidem, fieri à craſsis humoribus & lentis indiſſolubiliter impactis, & induratis: aliquando quum ſtatim à principio tales ſunt, aliquando etiam vbi inflammationes & eryſipelata medici immodicè adſtringunt, aut refrigerant, & ſtatim docet ne quis duros tumores immodicè reſoluentibus curare tētet: licet enim manifeſtam faciant in tumore diminutionem, reſoluto tenui, reliquū lapidis duritiem aſſequetur: quod etiā in caſu à Gal. explicito euenit, diſcuſſa tenui inflammationis parte. Finaliter quare ſtatuat Hippo. viceſimum diem limitem acutorum, rationē reddit lib. 2. de Diebus decretoriis ad finem. & nos de hac re diximus in expoſitione prognoſtici 21.

Scirrhus.

Scirrhi generatio.

PROGNOST. XXVIII.

FIt autē his ſanguinis eruptio ex naribus in primo circuitu,& valde iuuat. Verumtamen interrogare oportet,ſi dolet caput, vel hebetantur oculi: ſi namque quippiam tale fuerit,eò tendet.

Tertium modum,quo finiri contingit inflammationes hypochondrij,ſcribit Hippo. per fluxum ſanguinis narium, laudat hanc iudicationem, tanquam ſalutarem, vbi in primo circuitu eueniat,docet quoque ipſam antequā eueniat prædicere duobus ſignis, quorum alterum eſt capitis dolor,ſecundum hoc oculorum hebetudo.vt tamen docet Gal.in Comment.de inflammationibus hypochondrij interioris,intelligitur Hippocr. ſententia:quòd conſtat ex eo,quòd tales ſunt,quæ fluxu ſanguinis narium ſolent finiri rectitudine ſeruata,quemadmodum dixit Gale.lib.3.de Criſibus,cap.vltimo. Sic etiam viſcerum ſub hypochōdriis exiſtentium inflammationes,cauſæ ſunt ac ſigna ſanguinis fluxuum, quādo morbus per excretionem debet terminari.Quòd ſi ad latus diuerſum ſanguinem fluere non eſt bonum,ſecundùm directū verò eſt bonum,vt docet Hipo.& experientia monſtrat:iam tibi facile eſt narem,ex qua fluxurus eſt ſanguis,præſcire, vbi cauſam iam fluxuri ſanguinis inueneris:dextrū enim hypochond.ex dextra nare bonā criſim affert,ſiniſtrum ex ſiniſtra.Bona itaque indicatio eſt in iecoris, & lienis inflāmationibus fluxus ſanguinis narium,ſeruata tamē rectitudine,quam in omnibus euacuationibus obſeruare oportet medicum,quemadmodū eam obſeruat natura:etſi aliquādo fiat,vt medicus ignoret rectitudinem,quam natura ſeruauit. Fieri quoque ipſam decet in die decretoria,quod ſimiliter ad certitudinem,& firmitatem iudicij eſt neceſſarium. Per ipſum autem circuitum ſpatium ſeptem dierū intelligere oportet,intra quod commode ſolent tales fluxus ſperari,licet aliquando poſt ipſum euenire ſoleant, ſed rarò, quemadmodum Hippo.ſcripſit libr.3.progno.11.Signa verò quæ ſcripſit de capitis dolore,& de hebetudinibus oculorum lib.3.in expoſitione progn.33.latius exponentur.

Hypochōd. inflāmatio quæ fluxu ſanguinis curatur.

Fluxus ſanguinis nariū in iecoris & lienis inflammatio.

GALENI COMMENTARIVS.

QVia inflammationes in iliis indefinitius commemorauit,per hanc quoque dictionē definire ipſe videtur. Sanguinis enim fluorem fieri dicit è naribus,qui ex vſu admodum ſit:id quod per inflammationes in iecore & liene fieri potiſſimū ſolet: de quibus aliubi,fluere ſanguinem recto itinere commendauit: econtrario verò culpauit,docens ipſe quidnam econtrario intelligat: verbi gratia,liene grandiore fluere ſanguinem è nare dextra. Sanguinis fluorem in prima circuitione fieri dixit decretoriorum ſcilicet dierum:ac legitur dictio bifariam,ſingulariter & pluraliter. Singulariter quidem, in prima circuitione: pluraliter verò,in primis circuitionibus. Si igitur legatur ſingulariter,ſeptenariam indicat circuitionem. Si pluraliter, conuenit quoque ſeptenariam intelligi circuitionem. In quibuſdam enim ſanguis ſecundo ſeptenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quarternarias circuitiones.Nam in pleriſque funditur ſanguis primis ſeptē diebus: paucis nono & vndecimo:rariſsimis quartodecimo. Cæterùm tendentibus ſurſum verſus humoribus,ſanguinis fluorem fieri docuit, adiiciēs ſigna,capitis dolorem, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eo latius docebit,quo loco nos quoque ſermonem omnem de ſanguinis fluore integrè abſoluemus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte docet ex hac ſentētia manifeſte declaraſſe Hipp.mentē ſuā eſſe loqui de intimis hypochondrij partibus:quoniam id non declarauerat in ſuperioribus,quod tamen declarare deberet, in progn.26.Conſtat autem mens ipſius,quoniā dixit,in ipſis prodeſſe ſanguinis fluxum è naribus,qui in inflammationibus iecoris, & lienis recto tramite factus ab ipſo commendatur. *Sanguinis enim fluorem.* Græcè, αἱμοῤῥαγίας, id eſt, ſanguinis eruptiones.Corrigendus etiā codex Baſilienſis,qui habet,αἱμοῤῥαγίαις. *Alicubi* Libr.6.de Morb.popu.par.2.ſectione 12.vbi dixit,Secundùm rectitudinem fiunt lateris dolores,hypochondriorum diſtenſiones,lienis tumores,& ex naribus eruptiones. Vbi in omnibus inflammationibus,& in ipſo laterali morbo oſtendit obſeruandam eſſe rectitudinem in euacuationibus,quam ipſa natura obſeruat. Quod ſatis poſſet barbarorum ſectam confutare,niſi fuerint prauè à pueritia inſtructi.Verùm ego neminem adeò inſanum exiſtimo,qui non nouerit in morbo laterali ſanguinis miſsionē recto tramite eſſe exercendam,niſi à recto tramite diſcedere propoſuerit: verùm ignoſcendū,quibus pudet recantare. Habetis de hac re quæ ſcripſi de ſanguinis miſsione in morbo laterali manu ſcripta,quæ excudenda dare non placuit,quia multorum ſapientium ſcripta traduntur hodie,quæ ſatis ſuperq; impugnant barbarorum doctrinam.

Morbi lateralis curatio contra barbaros.

IN ſecunda parte quæ incipit (Sanguinis fluorem) dupliciter legi literam Hipp.dicit. quidam enim legunt in primo circuitu,numero ſingulari,& ſignificat diem ſeptimum: quidam

quidam legunt in primis circuitionibus numero plurali,& similiter significat diem septimum,qui continet duos circuitus quaternarios : nam duos septenarios non compræhendet:quandoquidem post septimũ raro fiunt fluxus sanguinis narium : vt in die 9.& 11. rarissime in die 14.licet in progn.11.lib.3.aliquãdo,etsi rarius,dicat tales sanguinis eruptiones euenire vsq; in 20.diẽ.Circuitiones ergo in plurali quartenarius significabit.

In tertia parte,quæ incipit(Cęterùm) signa quædã addidisse Hipp.dicit,quæ ostẽdunt humorem sursum tendere,de quibus latius se dictur ũ promittit,id erit in Cõm.33.lib.3.

PROGNOST. XXIX.

Sanguinis eruptionẽ magis expectare oportet in iunioribus trigesimumquintum annum agentibus.

In duobus prognosticis præcedentibus duas terminationes in inflammationibus hypochondriorum scripsit,ex dierum numero distinctas. Nam quæ speratur per sanguinis è naribus eruptionẽ,diem 7.habuit limitem, quæ verò per suppurationẽ, diem 20.Nunc distinctionem scribit ex ætatibus,illos aptos fluxui sanguinis scribens, qui 35. annum nondum attingunt. quod etiam obseruauit libr.3.progn.11.vbi de terminationibus doloris capitis cum febribus agens,ad 7. vsque dixit sperari fluxum sanguinis narium,vicesimo verò abscessus. In prog.12.ab ætatibus facit distinctionẽ dicẽs, sanguinis eruptionem esse sperandam,in natu minoribus 35. annorum:addit quoque in aliis sperandam potius suppurationem,quod similiter in præsenti locum habet in inflãmationibus hypochondriorum. Quemadmodum enim in morbi temporibus in primis diebus,in quibus magis sapit naturã acuti morbus ipse,oportet expectare fluxum, sanguinis : in aliis verò temporibus,quando sapit naturam longi, minus calido facto morbo sperantur abscessus. Sic & in ætatibus,in quibus maior est calor, fluxus sanguinis speratur,in aliis potius abscessus : quales sunt quæ trigesimumquintum transgrediuntur. In loco illo duæ causæ scribuntur à Gal.nempe sanguinis copia,& calor:in hoc tamen tres,copia sanguinis,calor,& robur facultatis. Quòd autem dixit magis sperandam in iuuenibus,sanguinis eruptionem,ob id magis dixit:quoniam quemadmodũ in progn. præcedenti dixit fluxum sanguinis narium esse sperandum in prima circuitione,id est, vsque in 7.diem,nihilominus Gal.in Cõment.cõcedit ipsum posse euenire 9.die aut 11. Ita modo licet iunioribus eueniant huiusmodi sanguinis eruptiones, non tollit, quin aliquando,sed raro possint euenire post ipsam ætatem. Quoniam autem in hoc opere sæpe de ætatibus mentio fit,semel ætates omnes distinguere expedit. Ex Gale.doctrina ætates omnes quinque sunt, pueritia pubertas, adolescentia, iuuentus,senectus. Pueri, παῖδες appellantur à Gręcis,quorum quidam sunt ante dentitionem;secundo loco qui dentes edunt:tertio medij inter dentatos, & pubertati proximos:quarto pubertati proximi,de quibus tertia sectio.apho.Com.26.& 27.dixit,duodecimũ,& tredecimũ annum attingere.Secunda sequitur pubertas,de qua Com.27.adducto dixit,incipere à 14.anno. & 5.sectione,Cõmen.7.dixit ipsam procedere à 14.anno in 25.hanc Græci vocant ἥβην. Diuisa tamen est in duas,in eam,quæ propriissime est pubertas,quæ extenditur à decimoquarto anno in decimumoctauum,& in μειρακίων ἡλικίαν, id est,adolescentium ætatem,quæ est à 18.in 25.vt prima sectio.Aphor.Comment.13. & 5.sectione Comment.9. dixit. Ea quæ est à 18.in 25. adolescentia est. Tertia ætas est iuuentus, quæ νεανίσκων & ἀκμαζόντων appellatur,id est,iuuenum & vigentium,quos etiam appellauit Hippoc.νέους & νεωτέρους. libro 3.prognost.14. vt ibidem latius declarabo. Sunt autem tales à 25.in 35. annum,vt 3.Aphoris.sect.Com.30.Iuuenũ ætas quinta septimana finitur.Et quinta sect. Comm.9.Quæ ætas à 25.in 35.est,iuniorum ætas est.Et prima sect.Com.13.hanc ætatem dicit esse mediam inter adolescẽtes καθεστηκότας,id est, subsistentes. Quarta ætas, subsistentium,quam appellauit Hippo.apho.13.prima sectionis.& Gale.in Com.καθεστηκότων. Hæc ætas media est inter senes,qui proprie sic appellantur,& iuuenes;hanc nõnulli appellant consistentẽ,& male,quoniam ætas consistendi est vigor ætatis,qui ἀκμὴ,& ætas, ἀκμαζόντων, appellatur.Leonicenus in aphor.citato ipsam appellauit constitutã ætatem. Fuchsius constantem.Ego verò subsistentem,quoniã καθεστηκότες iam diminui incipiũt, & à vigore subsistere. Constat autem tales esse, qui post 35. annum statim sequuntur, aliquam in viribus patiẽtes remissionem,etsi paruam,vt dixit Gal.lib.6.de Sanit. tuend. Initium prætere remissionis nonnulli habent statim à 30.anno,nonnulli post trigesimumquintũ,ac robur quidẽ omnibus minuitur,post ipsam sumi vigoris ætatem : non tamen hi sanitatem amittunt,tametsi minus hanc,quàm ante laudabilẽ habent. Meritò ergo tales non constituti,aut constantes,sed subsistentes appellandi sunt. Hæc ætas à 35.

Fluxus sanguinis causæ.

Aetatum uniuersalis diuisio.

in 49. annum extẽditur apud Gal.3.sect.apho.Com.30.dicentem, Nam quæ ætas iuuenibus continuatur, ad duas septimanas extẽditur, in qua ætate omnia vitæ munia æquè atque illi qui in vigore consistunt, conantur peragere. non tamen eodem modo ad labores sufficiunt. Vocabulum quoque καθεστηκὸς, idem ostendit. Gal.namque libr.2.de Arte cur.ad Glau.cap.de œdemate dixit, καὶ γὰρ ἀνάτριψις μόνη μετὰ ὀξυῤῥοδίνου, καὶ ποτὲ δ' ἁλῶν καὶ ἐλαίου κατέστησε τὸ πάθος. Quod est, Nempe frictio sola cum oxyrrhodino, & nonnunquam cum sale & oleo passionem subsistere fecit. Et in progn.27.præcedẽti dixit, Si autem febris perseuerans vicesimum diem transgrediatur, & œdema μὴ καθιστάμενον, hoc est, non subsistat, in suppurationẽ vertetur. καθίστημι ergo, subsisto significat apud Hipp.& Gal.quemadmodum in prædicto apho. Isti sunt qui ὠμογέροντες, hoc est, crudi senes appellantur, non vt Fuchsius putauit, eos esse dicens in Com.13.1.sect.apho. qui ab anno 50.ad 60.perdurant. quod probo: quoniam 3.sect.apho.Com.30.dixit Gal. de subsistentibus, Qui à 35.in 49.perdurant. dixit etiam de crudis senibus lib.5.de Sanitate tuenda. Prima pars (inquit) senectutis, ὠμογερόντων, id est, eorũ qui cruda, viridíque senecta adhuc sunt: dicitur propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia possunt. Et loco citato dixit, Omnia vitæ munia æquè atq; illi, qui in vigore cõsistunt, conãtur peragere, non tamen eodem modo ad labores sufficiũt. Item qui robur, non sanitatem amittunt, vere crudi senes sunt, nondum propriè senes. Tales verò dixit esse eos, qui post ætatis vigorem sunt. lib.6.de Sanitate tuenda, loco allegato. Præterea infrà lib.2. Cõment.69. explicans Gal.verbum Hippo.cùm dixerat, quòd suppurati ex pulmonia si fuerint, seniores potius intereunt: inquit, Seniores non simpliciter senes, sed cõparatiue aduersus minores natu intelligi debent. nam qui per ætatem nimium iam processerũt, ex nullo morbo magis quàm iuniores cõualescunt: sed qui inter hos, & ætate vigẽtes interiacẽt, vtpote semicani, crudiq; senes nomine, conualescere videre licet, interdum magis quàm vigentes. Ecce vbi Gal.senes simpliciter appellatos, non comparatiue appellauit etiam eos qui nimium ætate processerũt, inter quos & vigentes, dixit mediate, crudos senes. Crudi senes ergo post vigentes sequuntur: sed post vigentes sequuntur καθεστηκότες, id est, subsistentes. ergo iidemmet sunt. Hanc ætatem appellat Gal.lib.3.Cõm.28.παρακμὴν, quæ sequitur post 30.aut 35.annum. Quod autem Fuchsius in compendio dixit, Hipp. lib.de Vict.ratio.appellasse hos πρεσβύτας, id est senes, quum dixit, Vir vbi iam corpus cõstiterit frigidus, & siccus est, quòd nimirum caloris excessus impetúsue non amplius præpolleat, corpúsq; quiescens augeri desinat, ac frigidius factum sit: siccitas enim prioris ætatis inest, neque à sequentis ætatis, & humiditatis accessione aliquã humectationem habet, est falsum. hoc enim dixit de illis, qui statim sequũtur post viros, vt constat, quos ego subsistentes appello, & ὠμογέροντας. Verùm quod ipse dixit de his, quos appellat πρεσβύτας, statim scribit dicens, οἱ δὲ πρεσβῦται. id est, senes autem frigidi sunt, & humidi: quòd si frigidi & humidi sint, non erunt illi quos ipse dixit, qui frigidi & sicci ab Hipp. scribuntur. Est autẽ πρεσβύτης nomẽ generale ad hos & illos. nam lib.3.Com.14. eosdẽ significat, quos Hipp.appellat γεραιτέρους, nempe primos senes. Quinta ætas est senectus, quæ à quinquagesimo anno incipit vsque in 60. quæ propriè senectus appellatur. Nam ante ipsam fuit quam diximus crudam senectã, & post ipsam decrepita est: in has enim tres partes diuisa est senectus, vt lib.5.de Sanitate tuenda, ad finem inquit, primam eius partem esse quæ ὠμογερόντων, id est, eorũ qui cruda viridiq; senecta adhuc sunt, dicitur propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia possunt: secũda autẽ cui apte nomẽ ipsum inditur. Deinde est tertia species, de qua inquit: nominãt autẽ eum qui ad hanc partem peruenit, Græcè, πέμπελον, sicut aiunt qui vocabulorũ etymologiis gaudent, ab eo quod est πέμπεσθαι εἰς τὸν ᾅδου. id est, mittendo in pompam, quæ ducit ad manes. Omnes istæ ætates non annorũ numero, sed ipsis distinguuntur tẽperaturis, vt 6.de Sanitate tuẽda, vbi dixit, Nec tamen est has ætates annorũ numero circumscribere, quemadmodũ nõnulli fecerunt, nisi fortè in latitudinem quandam. Et lib.5.de sanitate tuenda, definiuit senectutem dicens, Quod omnes homines senectutẽ vocant, non aliud est quàm frigidum & siccum corporis temperamentũ annorũ numero proueniens. Et lib.2.de Temperamentis ex humiditate distinguit ætates. quod si senectus frigidum, & siccum temperamentum est, & illi qui sunt post vigorẽ statim frigidi sunt & sicci, vt dixit Hipp. loco allegato. ex lib.de Vict.ratione. Sequitur quòd subsistentes, siue καθεστηκότες, erunt senes & non alij quàm primi: ergo illi sunt crudi senes, qui à 35.in 49.annum. Vsque ad hanc itaque ætatem, quæ attingit 30.aut 35.annum, fluxus sanguinis narium speratur: post ipsum verò non, quoniam transit iam corpus in habitum frigidiorem, vt in Commentario 28.libro tertio docet Galenus. Ante ipsam verò iuuenum ætatem, in adolescentia

Fuchsius notatur.

Crudi senes post uigẽtes sequuntur ætate.

Senectus.

Aetates tẽperamentis distinguuntur.

Senectus, frigidũ & siccum temperamẽtum.

quam maxime ſperatur. vt vult Gale.3.apho. Comm.29.tibi de ea loquutus dixit,ſed hoc habet proprium & peculiare maribus è naribus, ſanguinis profuſionem de qua commeminit in illis, qui ſunt prope pubertatem. Nam hic caſus incipit illa ætate apparere,ſed maxime viget in adoleſcentibus,deinde ſubſiſtit in viris. In quo loco Leonicenus emendandus,qui ſcripſit,Sed hoc habet peculiare in maribus,ſanguinis è naribus profuſionē:Græcè enim habetur, ἴδιον δ᾽ ἐξαίρετον ἔχουσι τῶν ἀῤῥένων τὴν ἐκ ῥινῶν αἱμοῤῥαγίαν. quod eſt, proprium autē habet,peculiare in maribus, ſanguinis è naribus eruptionem,vt denotet fluxum ſanguinis narium eſſe proprium ætatis ſymptoma, ſed maribus peculiare:quoniam & ſi fœminis quoque fiat,non adeo frequenter,ob id quòd menſtruas habent purgationes.

Leoniceni locus in traductione corrigendus.

GALENI COMMENTARIVS.

DVctam ab ætate definitionem in præſagium fluoris ſanguinis docet. Expectandum enim ſanguinis fluorem eſſe potius in iunioribus quintum & trigeſimum annum agentibus. etenim per hanc ætatem ſanguis plurimus eſt,& item facultas valentior,atque etiam calor exuperans.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Reddit cauſas quare in hac ætate,quæ eſt ante 35.annum, magis ſperatur ſanguinis fluxus. Sanguis plurimus,eſt prima cauſa, contra quam videtur poſſe obiici. Nam in pueritia maior eſt ſanguinis copia,& in adoleſcētia:ergo non erunt tunc magis ſperādi fluxus ſanguinis. Reſpondemus,quòd ante 35.annum,ſimiliter eſt ætas adoleſcentiæ,in qua,vt diximus in expoſitione,magis adhuc ſperatur fluxus ſanguinis, quā in iuuētute, ſed tamen eos comparat Hippo.ad eos,qui ſunt poſt ipſos,nempe ſeniores. Neq; negat in pubertate,& adoleſcentia ſanguinis eruptiones magis ſperari,quàm in his quæ ſunt poſt annum trigeſimumquintum. Quòd ſi dixeris ſaltem contra Gal.29.Comm.lib.3. Apho.procedit ratio. Nam ſi ob ſanguinis copiā talis fluxus ſperatur, maximā copiam habent pueri:quare ergo à pubertate dixit incipere in illis qui prope pubertatem, vt in aphor.27.3.lib.Reſpondemus,ante illam ætatem adhuc maiorē adeſſe ſanguinis copiam in comparatione ad vaſorum amplitudinē,etſi plurimi crudi ſucci in pueris aceruētur. Sed tamen non ſic erumpit ſanguis, vt in aliis adultioribus : quoniam pueri celeriter admodum creſcūt,& in eo augmento plurimus ſanguis abſumitur, & commutatur in membra.Secunda cauſa eſt facultas validiſsima,quæ ad hanc iudicationē eſt neceſſaria. Græcè autem ἰσχυροτάτη,id eſt,validiſsima habetur. Tertia cauſa eſt caloris copia, qui facit ſanguinem ebullire,quod etiam ad ſanguinis eruptionem eſt neceſſarium.

Pueris fluxus ſanguinis non ſic ut adultioribus.

PROGNOST. XXX.

OEdemata verò mollia, & ſine dolore,& quæ digito compreſſa cedunt, diuturniores faciunt iudicationes,ac illis minus grauia ſunt.

De œdematis loquitur Hippo.explicans eorum naturam per hoc quòd ſint tumores molles ſine dolore, & qui cedant preſsi digitis,de quibus inquit iudicationes tardius euenire & minus periculum ex ipſis imminere. Comparat autem huiuſmodi œdemata tumoribus duris,dolentibus, quos œdemata dura dolentia appellauit in prognoſt.25. quoniam ergo illa calida ſunt,quæ phlegmonas eſſe diximus,iſta verò frigida & ab humore frigido effecta,manifeſtum eſt quòd hæc œdemata mollia,tardius quàm illa dura ad iudicationem peruenient,ob id maxime quòd iudicationes poſt coctionem fiunt,& frigida tarde ad coctionem perducuntur. Quòd autem minus periculum ex ipſis immineat,quàm ex aliis duris,ac calidis,conſtat,quoniam dolore vacant,quæ eſt vna ſuarum conditionū. Similiter ſunt talia œdemata mollia : tertiò ſunt talia vt preſſa digito cedant. Neque tamen exiſtimare oportet talia eſſe exquiſita œdemata: nam illa ex ſimplici fiunt pituita:aut ſpiritu flatuoſo,quorum neutrum perueniet vnquam ad ſuppurationem,niſi aliquam habeant calidi humoris mixtionem,aut à principio,aut quoniā ad locum attractus pituitæ commiſcebitur.Et in ſumma omnibus his concurrentibus, adhuc rarò ſperātur ex huiuſmodi tumoribus ſuppurationes. Quòd tamen œdema ſignificet apud Gal.non tantùm tumorem à pituita,ſed eum qui ex flatu ſit,conſtat ex 2. de Arte cu.ad Glau.cùm dixit, Oedema autem vocamus tumorem mollem doloris expertem,quem ex pituitoſa ſubſtātia,aut ſpiritu flatuoſo,vaporoſo fieri conſtat,qualis in cadaueribus euenit,nonnunquā etiam in pedibus & cruribus eorū, quos aqua inter cutim vexat,& in tabidis,& aliis,qui malo habitu laborant. Verùm tale œdema in periculoſis illis diſpoſitionibus accidens eſt, nulla propria,præcipuaq; curatione indigēs. Vbi dixit,*Cōpreſſa cedunt*. Græcè habetur,πιεζόμενα, καὶ ὑπείκοντα.à quo particula καὶ,expungenda eſt.

Oedemata tardè ſuppurantur.

GALENI COMMENTARIVS.

Hoc est quod propriè medici iuniores appellant ædema: de quo nonnunquam dixisse maiores sufficere volunt, molle ædema: quandoque etiam adiiciunt, nec dolens. Quoties igitur id dicere superſedent: tanquam vnà cum molli ſignificetur, omittunt. Molle enim ædema dolore vacat. At verò nunc Hippocrates non id ſolùm adiecit, ſed etiam vt digitis cedat: quod quidem in verbo, molle, contineri videtur: niſi velit intelligi id quod preſſum cauatur in foueam: quod quidem non cuilibet cedenti accidit: at verò id accidit cute in ædema ſe attollente. Et quia omne tale pituitoſum cenſetur, idcirco diutius immoratur, ac minori cũ periculo eſt. Immoratur enim diutius, quia frigidius eſt. Calore enim concoctio fit. Porrò minori cum periculo eſt, quia dolore vacat. vires enim exoluit dolor.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte explicat Hippo. loqui de vero œdemate & proprie ſic à iunioribus appellato. quod antiqui per additionem, mollis, dicentes, Mollis tumor, au Molle œdema ſignificabant: adiiciebant etiam nonnunquam, ſine dolore. Verùm Hipp. modo non tantùm dixit mollia œdemata, & ſine dolore, quod ſatis erat: ſed addit, Et cedunt preſſa digito. Quòd ſi intelligat Hippo. ea tantùm quæ preſſa cedunt: manifeſtum eſt, quòd omnibus his, quæ mollia ſunt competit, non ergo opus eſt eam partem addere, cùm dixiſſet mollia, poſſet tamen intelligere ea, quæ preſſa cauantur. quod non omnibus œdematis competit. Ego crederem Hippocr. hoc addidiſſe ad maiorem explicationem, & vt magis œdematum natura conſtaret. Cùm enim dixit, cedunt preſſa digito: non addidit, & tarde redeunt, quòd illis quæ cauantur proprium eſt: licet verum ſit quòd pituitoſis conuenit cauari, quod eſt cedere, ac lentè redire.

In ſecunda parte, quæ incipit (Quia omne tale) quoniam talia œdemata pituitoſa ſunt, diutius immorati, ac minus periculoſa eſſe dicit. Diutius immorantur ob id quòd frigida ſunt, & calore coctiones omnes perficiuntur, minori cum periculo eſſe dicit, quia dolore vacat, & dolor vires exoluit. quod ſimiliter ſcripſit lib. 2. de Ratione victus acutorum, Comment. 48. Animæq́; deliquia incurrunt, & nullo pacto queunt moueri. & lib. 3. Cõment. 33. inquit, Scimus autem dolorẽ omnem vires exoluere. Dolor autem non ob aliud vires exoluit, niſi quoniam ſpiritum omnem vitalem ad partẽ dolentem natura tranſmittit, & cor relinquit ſpiritu priuatum. Animalis quoque facultas tam eſt intenta dolori, quòd conuerſa ad partem dolentem, & ad ſenſum vehementer contriſtantis, ceſſat ab omni functione, ita vt neque ſentiat, neque moueat.

Dolor uires exoluit, & quare.

PROGNOST. XXXI.

Si verò pertrãſierit dies ſexaginta, febre detinẽte, & œdemate nõ ſubſiſtẽte, ſuppurandum eſſe ſignificat, & hoc, & quod fuerit in alio ventre ſimiliter.

De laxis tumoribus proſequitur ſcribens eorum terminum diem 60. non tantùm vbi in hypochõdrio fuerint, ſed etiam vbi fuerint in quauis alia de partibus totius ventris, poterat, certe (vt fit) ſperari ſuppuratio 40. die, vbi œdema exiſteret in ipſo hypochõdrio: quoniã iſtæ partes aliis ſunt calidiores: vt tamen extremum limitem ſtatueret, vltra quem non prorogantur ſuppurationes, ob id 60. diem ſcripſit, vltra quem non prorogantur œdematũ ſuppurationes, ſi febris adhuc perſeueret. quemadmodũ tamen phlegmonæ in hypochondrio tranſacto 20. ſuppurantur, & œdemata quamuis in imo ventre ſuppurantur 60. ita œdemata, quæ ſunt in hypochondrio ſuppurantur 40. die. Phlegmonæ namque in hypochondrio duas cauſas habẽt breuis ſuppurationis, nempe calorem partis, & calorem humoris faciẽtis ſuppurationem: œdemata verò, quæ in imo ventre ſunt, duas habẽt cauſas prorogationis, frigiditatem humoris, & frigiditatem partis. Illa ergo œdemata, quæ fuerint in hypochondrio, medio tempore finientur, quia medias habent cauſas, frigida enim ſunt ex humore, calorem verò habẽt ex hypochondrio: quia ergo phlegmonæ tranſacto 20. ſuppurantur & œdemata in imo ventre poſt 60. œdemata in hypochondrio ſuppurantur poſt 40. Quod ſi dixeris, Hippoc. 60. diem ſtatuiſſe omnibus œdematibus, qui dixit: ſuppurandum eſſe ſignificat, & hoc, & quod fuerit in alio ventre. ergo vnum limitem ponit omnibus. Reſpondemus, quòd dies 60. ab Hippoc. ponitur terminus vltimus & maximus, poſt quem ſperatur ſuppuratio, in omnibus peruenientibus ad ipſum cum febre non deficiente. Quòd autẽ ante ipſum aliquod contingat ſuppurari, ſententiæ ipſius non obſtat, qui maximum terminum ſolùm ſcripſit. ſic etiam in morborum acutorum termino fit: nam etſi 14. dies ſit terminus, plures acutos morbos contingit in die 11. finiri & in 9.

Oedematũ ſuppurationis terminus.

GAL

GALENI COMMENTARIVS.

Svpra de œdematis agens phlegmonosis,vtpote calidioribus : nisi febris desinat,à die vigesimo dixit fore suppurationem.Nunc verò de frigidioribus,sexagesimum limitem posuit suppurationis, At verò alia inter hæc media incidunt,quadragesimum diem habentia terminum suppurationis.Sed vniuersum de his omnibus sermonem ad librum de Diebus decretoriis distuli. Porrò non solum œdemata quæ in iliis fatigent superſedentia suppuratura, sed etiam in reliquo ventre dixit,tanquam ilia secundùm aliquam significationem partes ventris existant.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galeni Commentarius perspicuus est : breuiter tamen notandum , quòd vbi dixit, Sermonem ad librum de Diebus decretoriis distuli lib.2.post medium de acutis ex decidentia, loquens dixit.Pari modo,quum de suppurationibus tabidisq; affectibus. Item de his,qui ex abscessu in longum tempus prorogantur,verba facit,clarè innuit propositi se non oblitum esse,morbos qui ex acutis diuturni fiunt commemorās.Sic ergo & illi dicti sunt : reliquæ autem suppurationes magna ex parte rumpuntur,sed aliæ in die 20,aliæ 30.aliæ 40.nonnullæ ad 60.vsque perueniunt.Hæc tamen sententia infrà habetur ab Hippoc.lib.2.progno.57.rursus eodem 2.lib. de Diebus decretoriis,dixit,Quod iam vtilitatem huius disciplinæ inspiciens Hippo.simpliciter quidem acutos 14.diem habere terminum rectè dixit,ex decidentia verò acutos,nunc 40.nunc 60.diem assequi abunde ostendimus. *Superſedentes.* Græcè,χρονίζοντα,id est,cùm prorogantur· *Secundum aliquam significationem.* Suprà in expositione 23. progno.exposui vocabulum hypochondrium , ac dixi duplex habere significatum, & in altero significare ventris partem quæ costis subiacet.

PROGNOST. XXXII.

QVæcunque igitur dolentia , dura, ac magna sunt, periculum mortis breui futuræ significant:quæcunque verò mollia, sine dolore, ac digito pressa cedunt,diuturniora illis sunt.

Ea quæ in duobus prognosticis prędixit Hippo.modo etiam repetit.Primū est quod dixerat in prog.26. de tumoribus duris dolentibus,hoc vno addito, quòd in illo loco, à principio dixit imminere periculum mortis breui futuræ,ex tumore duro dolente in hypochondrio. Sed vt dixit Gal.in illo Cōment.non habet veritatem sententia de inflammationibus musculorum hypochondrij. In hoc tamen loco illud addit, quod ad integritatem deficiebat,nempe vt esset magna inflammatio,quoniam vbi talis fuerit,verum erit quod dixit Hippo. adhuc de inflammationibus musculorū. Secundum quod dixit Hippo.est,quod dixerat in præcedenti progn.30.

GALENI COMMENTARIVS.

Nihil amplius hac docet dictione , quàm quod superiore dictum iam est,præter quòd adiecit dolenti duroq; œdemati magnitudinem : quam nos antea diximus, dum doceremus non esse cum periculo inflammationes musculorum in iliis , nisi magnæ admodum fuerint.

Hic Comment .nulla eget annotatione, vbi tamen dixit, Dictum iam est : id dixit commentario 26.

PROGNOST. XXXIII.

OEdemata,quæ in ventre sunt , minus faciunt abscessus,quàm quæ in hypochondriis:minimè verò suppurantur quæ infra vmbilicum sunt.

De œdemate duro ac molli in præsenti scribit Hippoc. ea quæ fiunt in diuersis ventris partibus, inuicem comparans in facilitate,ac difficultate recipiendi suppurationem, primum locum habere dicens œdemata, quæ fiūt in hypochondriis:secundum ea quæ supra vmbilicum,aut circa ipsum:tertium locum habent quæ infra vmbilicū:quæ omnia ad calorem particulæ patientis sunt referenda.Nam quæ in locis fiunt calidioribus, citius & frequentius suppurantur:quæ verò in frigidioribus,tardius,& rarius.Ad quod etiam accedet loci patientis mollities:sunt enim partes ventris altiores,molliores,vt tactu depræhenditur. Hanc tamen non parum facere ad suppurationem docuit Gal.lib. 2. Comment.57.vbi de suppurationibus loquens inquit,Cęterum differentię communes omnium duæ habentur , ob quas spatio temporis variant inter se , affecta sede , &

Supurationes in quibus locis citius,aut tardius fiunt.

item nocuo humore. Calidiores enim ac molliores particulæ citius ſuppurantur, frigidiores verò ac duriores tardius. Itidem ex humoribus calidior citius, frigidior tardius. Hanc Hippo. ſententiam voluit Celſus lib.2.cap.7. dicens, Cumque omnis longus tumor ad ſuppurationē ferè ſpectet, magis eò tendit is qui in præcordiis, quàm is, qui in ventre eſt: & is qui ſupra vmbilicum, quàm is qui infra. Oedemata quæ in ventre ſunt, dixit Hippo. Græcè, ἐν τῇ γαστρί. Eſt autem γαστὴρ, totus venter, à thorace vſque in pudenda, Latinè aluus appellatur, cuius ſuprema pars, quæ coſtis & cartilagini enſiformi ſubiacet, hypochondrium appellatur, de quo in expoſitione 23. diximus. Hic comparauit ſupremam partem ventris, reliquo ventri, cuius media parrs eſt ὀμφαλὸς, hoc eſt, vmbilicus: inferior pars à Græcis ἦτρον, appellatur, & ἥβης, vt Galen. lib.5. de Vſu partium, Latinis pubes, aut imus venter. Partes verò quæ pubi ſunt à lateribus, Grecis λαγόνες, apud Ariſto.7. de Hiſto. animal. cap.3. & apud Gale. lib.5. de Vſu partium prope finem. Latinis partes iſtæ ilia dicuntur. Vult ergo magis ſuppurari partes ad hypochon. quàm ad vmbilicum: & magis partes ad vmbilicum, quàm ad pubem, & ilia. Quod autem in primo loco dixit: Minus faciunt abſceſſum: & in ſecundo dixit, Minimè ſuppurantur, nihil refert dicere tumorē aliquem abſceſſum facere aut ſuppurari. Nam quo tempore phlegmone ſuppuratur, aut eryſipelas phlegmonodes, partes abſcedunt, quem admodum quum à parte in partem humor tranſmittitur, lib.2. de Arte cur. ad Glauconem, ca. de abſceſsibus. Minimè ergo facere abſceſſus dixit, quia minimè ſuppurātur. Sed de abſceſsibus latius dicemus lib.2. in expoſitione 65. progn. Quòd verò infra vmbilicū minimè ſuppurari œdemata dixit, ſcripſerat lib.6. de Mor. popul. part.2. ſectio.40. dicens, τοῖσι ἐμπυήμασιν ὀμφαλὸς ὅρος, ὅισι μέλλουσι ἐκπυήσκειν κοιλίαι ταράσσονται. quod eſt, Suppurationum vmbilibus terminus eſt, quibus ſuppurationes rumpi debent, ventres turbantur. quo in loco ſignum ſcripſit, quod oſtendit ſuppurationes quæ in ventre fiunt ruptum iri. ἐκπυήσκειν enim rumpi ſuppurationem ſignificat, in hoc loco, non vt Fuchſius credit, ventrem turbari ſignificare, quando in pus vertuntur tumores. Nam quum Græcè habeatur μέλλουσι ἐκπυήσκειν, ipſe vertit, ſuppuraturis, modo quę ſuppurāda ſunt, etiam ſi iam prope ſint ſuppuratura, non mordent ventrem, neque ab ipſis ea fumorum mordentium copia eleuatur, quæ irritet ad excretionem, id autem quum rumpi debent, fit quàm maximè. Irritat enim maxime pus quum rumpit ambientia corpora. Ad quod etiam probandum accedit quod Gale. in Comment. partem exponens dixit, Quibus autem ſuppuratio rumpenda eſt, venter turbatur. Non minus errare videtur Fuchſius in eius partis expoſitione, quum dicit Hippoc. eo loco voluiſſe ſignum ſcribere, quo oſtenderet ſuppurationē fieri infra vmbilicum. Id enim maiorem habet veritatem de aliis, quæ ſupra vmbilicum ſunt, pręter id quod Hippocr. loquitur de ſuppurationibus quarum terminus eſt vmbilicus, modo de ſuppurationibus partiū ſupra vmbilicum rectè dicitur, quòd terminantur ad vmbilicum: quoniam infra ipſum rariſsimè fiunt, & ferè nunquam. Meritò ergo dicetur quòd ad vmbilicum terminantur. Malè verò dixerit aliquis, ab ima ventris parte incipiens, in qua rariſsimè fiunt ſuppurationes, terminum eſſe vmbilicum, quoniam in ipſo non finiuntur, ſed multo magis ac frequentius ſupra ipſum fiunt. Quod igitur in illo loco Hippocr. dixit, idem eſt quod in præſenti progno. nempe infra vmbilicum minimè fieri ſuppurationes. ἥκιστα enim idem ſignificat quod ἐλάχιστα, id eſt minimum, vt in Comment. vltimo huius libri dicetur, & lib.3. de Ratione vict. acut. Comment.63.

Venter & eius partes.

Suppurationes ventris quum rumpuntur, uētrē turbant. Fuchſius notatur.

Fuchſij error.

GALENI COMMENTARIVS.

OEdema ſi non diſcutitur, non ſolum citius, ſed etiam magis in iliis ſuppuratur, propterea quòd ſedes calidior eſt. Quod verò longius abeſt, deorſum verſus ſerius minusq́ ſuppuratur: & ob eam rem œdema ſubter vmbilicum, raro in pus vertitur.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Hic Galeni commentarius nulla eget annotatione, quando ex ſe ſatis clara eſt litera. Omnes enim partes noſtri corporis tanto ſunt calidiores, quanto ſunt cordi & iecori propinquiores: & tanto frigidiores, quanto diſtantiores. Sed id intelligitur de temperatura, quæ eis à corde & iecore influit: non membrana, quæ cor obuoluit, licet natura frigida ſit, de accititia caliditate plurimum continet.

PROGNOST. XXXIIII.

Sanguinis verò eruptionē maximè de ſupremis partibus expectare oportet.

Veritas præſentis prognoſt. ex locis patientis temperatura conſtat. Partes, quæ ſunt

ad vmbilicum, medio modo calidæ ſunt inter partes vẽtris. In inflammationibus ergo quæ ſunt ad ipſum eruptio ſanguinis ſperatur: ſed magis, ſi fuerint in partibus ſupra ipſum, ac maximè, ſi in ſupremis fuerint totius ventris. De his verò quæ fiunt intra ipſum, aut non ſperabitur eruptio ſanguinis, aut rariſsimè. Quoniam tamen videtur in præſenti prognoſtico loqui de inflammationibus, quæ fiunt in ventre, poſſet quis inſtare ex his quæ Galen. dixerat ſuprà Com. 28. vbi videtur literam Hippo. tanquam indefinitam accuſare, dicens, Quia inflammationes hypochondriorum indefinitius commemorauit, per hanc quoque dictionem definire ipſe videtur. Sanguinis enim eruptionem fieri dicit è naribus, quæ ex vſu admodum ſit, id quod per inflammationes iecoris & lienis fieri potiſsimum ſolet. Vbi docet Galen. ex inflammationibus internarum partium hypochondriorum ſperari huiuſmodi ſanguinis eruptiones, non ex inflammationibus ventris. Sed tamen id non obſtat: quoniam Galenus ex internis inflammationibus dicit potiſsimum ſperari, non tamen negat ex aliis aliquando etiam fieri, quæ conſiſtunt in ventre. Sed tamen & in ipſis eſt diſcrimen: quibuſdam enim frequentius ſolent ſuper uenire, quibuſdam rarius, vt in præſenti prognoſtico.

Sanguinis è naribus eruptio ab externis inflãmationibus ſperatur.

GALENI COMMENT.

IN quibuſdam codicibus dictio cum, &, copula præſcripta eſt: atque oſtenditur non ſolum ſanguinis fluorem fieri ſi in iliis infeſtet ædema, ſed etiam ſi in imis ſedibus affligat. In quibuſdam verò ſine, &, copula: & oſtenditur quidem fieri ſi in his quoque infeſtet, ſed minus. In aliquibus verò ſine verbo, maximè, ad hunc modum: Sanguinis verò fluorem de ſupremis ſedibus expectari oportet. Nam inferiores nequaquam afferre ſolent ſanguinis fluorem. Sed res ita ſe habet, vt ſi in vmbilico fatiget, ſanguinis fluor eueniat, magis de ſede ſuperna, maxime de ſuprema. Sed de ſanguinis fluore deinceps ab ipſo agetur, vbi nos quoque toto repetito ſermone, abſolutius dicemus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Triplicem dicit fuiſſe huius prognoſtici lectionem, prima cum hac particula, &: ſic ſanguinis eruptionem, & maxime de ſupremis partibus expectare oportet, quæ lectio docet, ex omnibus tumoribus, tam ſupremis quàm infimis ſperandam. Secundo modo ſic legitur, vt tranſtulimus: & ſimiliter docet ex vtriſque partibus ſanguinis eruptionem ſperandam, & ex infimis minus. Tertio modo legitur ſine particula, maximè, ſic, (Sanguinis verò eruptionem de ſupremis partibus expectare oportet) ac ſi de aliis non ſperetur. Veritas tamen, inquit Galen. eſt, quòd ſanguinis è naribus eruptio in inflammationibus, quæ ſunt ad vmbilicum, ſperatur, & magis ex locis ſupra ipſum, & maximè ex ſupremis partibus. *Sanguinis fluorem.* Græcè, *αἱμοῤῥαγίαν*, id eſt, ſanguinis eruptionem, ſic & in aliis locis. Differt autem fluere ſanguinem ab eo quod eſt erumpere, quod impetum quendam oſtendit. *Deinceps ab ipſo agetur.* Lib. 3. progn. 11. & 33.

PROGNOST. XXXV.

IN omnibus œdematibus, quæ prorogantur circa has partes, ſuppurationes conſiderare oportet.

Si tumores hypochondriorum calidi fuerint, ac febre detinente perſeuerauerint, ad diem vſque vigeſimum ſuppuratio conſideranda eſt, ac ſperanda. ſi tamen frigidi fuerint, poſt diem ſexageſimum conſimiliter ſperabitur ſuppuratio. ſed de his ſatis dictum eſt in præcedentibus progno. Eſt enim hîc veluti concluſio eorum quæ præceſſerunt. Vbi dixi ſuppurationes, in Græcis Aldinis codicibus habetur ἐμπυήσιας, & bene: licet in Baſilienſibus habeatur ἐκπυήσιας, id eſt, puris eruptiones, ſed malè, quoniam vt vult Galenus, hoc eſt caput eorum quæ dixit, cùm tamen antè de ſuppurationibus loquutus ſit.

Codex Baſilieſis corrigendus.

GALENI COMMENT.

VNo compræhendens capite perſtrinxit, quæ ſuprà docuit particulatim: & ob eam rem dictio noua enarratione non indiget.

Annotatione non eget Galeni commentarius.

PROGNOST. XXXVI.

SVPPVRATIONES in hoc libro ſic oportet conſiderare: quæcunque enim foras vergunt optimæ ſunt, & paruæ, & quàm maximè foras inclinantes

nantes, & in acutum curuatæ: quæ verò magnæ sunt, & latæ, & minimè in acutum fastigiatæ, pessimæ.

Circa suppurationes quæ in ventre fiunt, quædam præcipit considerare ad cognoscendum quantum boni aut mali habeant, eritque præsens doctrina omnibus inflammationibus communis. Optimas dicit esse ex suppurationibus illas quæ, foras vergũt, & paruæ sunt, & quàm maximè foras inclinantes, & in acutum fastigiatæ. Singulæ harum conditionum bonæ sunt: sed omnes simul optimam ostendunt suppurationem, sicut contrariæ pessimam: tales sunt, magnæ, & latæ, & minime in acutum fastigiatæ. Foras vergentes dixit, & postea quàm maximè foras vergentes optimas esse, quoniam vult ex his, quæ vergunt foras: quasdam magis, quasdam minus vergere, vtrumque tamen optimum signum est, foras vergere, & ab internis & nobilioribus partibus recedere. Paruas etiam dixit, vt paruum occupent locum, quod paucitatem ostendet humoris peccantis: in acutum etiam curuari manifestè ostendit humoris tenuitatem atque calorem. Quod constat ex Gale. lib. 6. Aphor. Comment. 9. vbi dixerat Hippoc. Latæ pustulæ non admodum pruriunt. ipse inquit: Sublimiores autem pustulę & tubercula à calidiore humore generantur, humiliores autem à frigidiore. Similiter etiam acuminati tumores robur significant expellentis facultatis, & paruum locum occupant: minusque de parte laborante corrumpent, toto ipso humore ad cutim vergente: vt vult Galen. in Commentario. Hanc sententiam scripserat Hippo. lib. 6. de Mor. pop. parte 1. sectione 14. dicens, Phymata foras extumescentia, acutaque & fastigiata, & æqualiter commaturescentia, & non circumquaque dura, & deorsum tendentia, & non bifida, meliora, contraria verò mala: & quo plus sunt contraria, eò sunt deteriora. Et Gal. in Cõment. Phymata dicit Hippoc. appellasse tumores præter naturam, absque causa manifesta, maximè si ad externum erumpant locum: & lata nonnunquam sic appellant, quod & Hipp. fecit, bona esse inquiens & extumescentia, hoc est, in quibus essatu dignus est tumor: vel quę augmentum non intrò, sed foras efficiunt, veluti in prognostico scribens dixit, Quæcunque in exteriorem conuertuntur partem, optima sunt, parua & quàm maximè foras tendentia, atque in acutum fastigiata. Quo in loco Gale. à calidioribus & tenuioribus humoribus dicit fieri ea, quæ in acutum fastigiantur, & ob id citius coqui: quæ verò fiunt à crassis, & viscidis, & frigidis, lata sunt, & tardè suppurantur. Verumtamen in illo loco Hippo. aliquas conditiones scripsit, quæ in præsenti non habentur. nam dixit, bona esse æqualiter commaturescentia, quoniam illa à calore naturali facilius & superantur, & difficile curantur: quoniam vbi pars vna eget suppuratoriis, alia pars eget sarcoticis, aut aliis: qua ratione similiter damnanda veniunt: circumquaque dura, & bifida. Sunt enim circunquaque dura quæ in medio maturantur, & in lateribus dura manent: & bifida quæ maturationem in lateribus recipiunt, media parte existente dura. Laudat etiam tubercula deorsum tendentia, ita vt habeant apicem in inferiori parte totius tumoris, eritque pars inferior, aut in hominis naturali situ, aut saltem quæ in inferiori parte respondeat, post conuenientem decubitum, idque vt melius pus excernatur ab ipso tumore superato.

Tumorũ signa optima.

Pustulæ sublimiores et latæ.

Bifida tubercula.

GALENI COMMENT.

Appellare Hippocratem suppurationem, purulentiamq́, vbi pus vniuersum constiterit, concocto tumore quopiam præter naturam perspicuum erit, simul vniuersam hanc orationem eius euolueris, qua de œdematibus in iliis habuit mentionem. At verò colligitur pus in eis quandoque sub cute, sæpius in profundo, duplici de causa: aut quia purulenta pars intra peritonæum affecta est: aut quia licet musculus affectus sit, pus ab aliqua tunicula eius includitur, haudquaquam prius in exteriorem deductum sedem, propter lentorem crassitudinémue, aut continentis membranulæ densitatem. Etenim studet natura secernere pus de affecto corpore, expellendo: sæpiusq́, finem adsequitur, quoties nacta sit meatulos idoneos in secretionem, veluti quosdam aquæductus: non tamen semper eos adsecuta, pus adiacentes compellit sedes: quæ quoties exiguæ fuerint, derodit continens eas tegumentum, sub eo amplificando sedem. Constat igitur vt ex his suppurationibus indulgentior habeatur, quæ foras non intro tendit: atque ex his ipsis, quæ non ampliorem præhendit sedem in latitudinem extenta: in sublime verò resurgit, cùm in verticem quendam extenditur, coni formulam reddens: hæc autem simul robur foras expellentis indicat facultatis: & item non magnam corrumpit sedem corporis quod erodit. Cæterùm siue in mucronem subducta, siue in gibbum legatur, nihil interest. Nam ex vtraque lectione vnus idémque sensus est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte docet Hippo. in his sententiis vsum fuisse duobus vocabulis ad significandum id, vbi pus aceruatum continetur, nempe ἐμπυήσματα, &, διαπυήσματα, hoc est

est, suppurationes & purulentias. *Vniuersum.* Græcè, ἀθρόον, id est, accumulatum, aut aceruatum.

In secunda parte, quæ incipit (At verò) docet puris collectionem aliquando fieri in partibus exterioribus, aliquando in interioribus. Hoc autem duabus de causis, aut quoniam verè pars ipsa laborans est interna, aut quoniam in ipsis musculis laborantibus contingit humorem intra aliquam musculi tunicam immergi, & deinde non discuti foras, ob crassitudinem ipsius, aut membranæ ipsum obuoluentis. Quoties ergo natura idoneas ad euacuationem vias adepta est, humorem per eas pellit: si verò eas nacta non fuerit, partes circumiacentes pus rodit, & sedem efficit ampliorem. Hoc dicit Gale. tanquam suppositum ad probandum in tertia parte, quæ sequitur bonas, aut malas suppurationes.

Natura ubi non inuenit uiā euacuationi.

In tertia parte, quæ incipit (Constat igitur) probat veritatem sententiæ Hippo. causas dictorum adiungens, de quibus in expositione dixi, ad finem, circa illas duas partes prognostici, in quarum altera dixit, In acutum curuatæ: & in altera, In acutum fastigiatæ: vtcunque legi posse, neque interesse quippiam dicit. Græcè tamen in primo loco legitur, ἐς ὀξὺ ἀποκυρτέμενα. quod est, in acutum curuata. in secundo loco legitur, ἀποκορυφούμενα. id est, in acutum fastigiata.

PROGNOST. XXXVII.

QVæcunque verò intrò rumpuntur, optima sunt, quæ nihil cum exteriore regione comminicant, sed sunt contracta, & sine dolore, & tota exterior regio vnicolor apparet.

Vbi suppuratio in partem rumpatur exteriorem, minus malum erit, quàm si in interiorem. Verùm Hippoc. in præsenti loco tantùm eas rupturas suppurationum comparat, quæ ad interiorem partem fiunt, ex ipsis dicens meliores esse, quæ non communicant cum cuti exteriori, sed pars ipsa sine dolore manet contracta, ac vnius coloris. Quanto sit deterior ruptio tumoris ad partem internam, quàm externam, de se cōstat, & à Gale. in Comment. explicatur. Quòd etiam melius sit ad partem internam tantùm rumpi, sine eo quòd rumpatur in parte exteriori: similiter duas scribit causas Gal. Prima, quia malum geminatur intra & extra: secunda, quia natura recipit initiū recreationis, vbi saltem partem habeat exteriorem, à qua incipiat carnis appositio. Pessima igitur est, quæ intra & extra rumpitur: minus mala quæ intra tantùm: minimè quæ extra tantùm. Quoniam tamen intendit Hippo. ob id esse melius intrò tantùm rumpi, vt maneat pars aliqua à qua incipiat natura tanquā à fundamento, reficere corruptum, addidit, sit contracta pars exterior, non dolens, & vnicolor: quoniam vbi aliquod horum adsit, regenerationi carnis non adminiculabitur pars illa. Contracta pars dicetur, vbi non afficiatur phlegmone aut alio tumore præter naturam, distendente partem. Non etiam dolere debet, quoniam dolor intemperiem ostendet, aut continuitatis solutionem, quę fit: non fiet tamen nisi ob humorem, qui decumbens in partem, ipsam soluet. Coloris præterea mutatio significat humorum abundantium malitiam, corruptionem etiam carnis, & putredinem, & intemperiem: vbi autem aliquod horum adsit, impossibile est moliri naturam carnis generationem, antequam hæc sanentur. Quare idem erit carnem deficere, quemadmodum quum in vtranque partem erumpit pus: & vbi adest, ipsam praue affici: vbi enim prauum aliquod symptoma vlceri coniunctum est, Gal. lib. 4. de Mor. curandis, docet, non curare ipsum, nisi symptoma prius curetur, siue fluxio, siue intemperies, siue tumor fuerit præter naturam, quoniam id impossibile esse existimat. Huius prognostici sententiam scripsit Celsus libr. 2. cap. 8. dicens. Et è suppurationibus hæ pessimæ sunt, quę intus tendunt: ita vt exteriorem quoque cutim decolorent, hinc sequitur aliquam esse suppurationis rupturam deteriorem, ea quæ fit ad partem interiorem, de qua loquitur Hippoc. & ea quæ fit ad interiorem, & exteriorem partem simul: nempe ea quæ fit ad interiorem tantùm, & cum sede exteriori cōmunicat, quod cognoscetur vbi exterior pars contracta non fuerit, aut doleat, aut colore vario sit affecta: quod manifestè constat, quoniam hæc præter id quòd non habet carnem sanam qua vtatur, tanquam fundamento, ad carnis recreationem, medicamenta ad locum vlceratum non possunt permeare. Bene tamen vbi suppuratio intra & extra erumpat; intelligitur prognosticum de suppurationibus quæ fiunt in abdomine. Illæ enim tantùm sunt, quæ cùm intrò rumpuntur, possunt cutis colorem mutare, non illæ quæ in visceribus. Vbi dixi, optima sunt, quæ nihil cum exteriori regione communicant; Græci

Suppuratio nē rūpi quā partem melius est.

Vlcera non curantur ante symptomatū ablationem. Celsus.

Græci Basilienses codices habent, ἄριστά ἐστιν μηδὲν ἃ τῷ ἔξω χωρίῳ ἐπικοινωνέει. in Aldinis codicibus Galeni sic ἄριστά ἐστιν ἃ τῷ ἔξω χωρίῳ ἐπικοινωνέει. Prima lectio articulum ἃ, habet mutatum: secunda affirmatiua est, cùm tamen negatiua esse debeat, vt in Græcis Aldinis codicibus Hippo. vbi recte sic legitur, ἄριστά ἐστιν ἃ μηδὲν τῷ χωρίῳ ἐπικοινωνέει, quod in prognostico transtuli. reliqui codices ad huius normam corrigendi sunt.

Græci codicis erratũ.

GALENI COMMENTARIVS.

NOn simpliciter talis suppuratio optima est: sed earum quæ intro foráſque rumpuntur, optima est. Siquidem hæc deterior est quàm quæ foras rumpitur. Hæc enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quàm fit in iliis cutis: & item non æquè medicamentum adhiberi curatorium potest, quoties introuersus rumpantur, atque etiam secretum pus mordet & concerpit ea, difficultatémque committit intestinorum: & si quando in ieiuno aut tenuioribus fiat intestinis, alimoniæ vitiat diductionem: atque in ventriculo debilitat concoctionem. Itaque perspicuum est vt pessima sit, quoties in vtranque rumpitur sedem, introrsum atque extrorsum. Ita enim geminatur malum: nam nec sedem nec velut initium refectionis vllum obtinet natura reparandis ruptis, quo tãquã solo firmiora iaciat fundamẽta repletionis.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte deteriorem esse dicit rupturã suppurationis, quę fit ad partem interiorem, quàm quæ fit ad exteriorem, ob tres causas. 1. quia tẽdit ad nobiliores particulas. 2. quia medicamẽta quæ vlceribus prosunt, non possunt rectè parti admoueri. 3. quia vbi per intestina pus excernatur, ipsa mordere debet, & solet difficultatẽ intestinorũ efficere. Et vbi à supremis incipiat intestinis, vitiabit alimẽti distributionẽ, atq; coctionem. Sed dubitabis quo pacto suppurationes in abdomine possunt intestina irritare, & dysenteriã efficere, & reliqua vbi rumpantur ad interiora. debet enim pus intra peritonęum recipi. Ad quod dicemus, quòd cũ fuerit intra peritonęũ pus, poterit aut superiora, aut inferiora intestina irritare, ac mordere, & tandem intus penetrare. Quòd si eroderit inferiora, efficiet dysenteriam, quòd si superiora, coctionem, & distributionẽ alimenti turbabit. Posset quoque idem efficere pus mordens intestina, quanuis non penetraret solo morsu irritando intestina superiora ad excretionem: licet illud facere posit per poros intestinorũ penetrando intestina, & nonnunquam iecur ipsum, quod fit in ascite, quãdo aqua penetrat iecur, ac deiicitur. Quòd autem, dato quòd in abdomine fit suppuratio, quum rũpitur, intestina irritet, dixerat Hipp. lib. 6. de Mor. po. par. 2. sect. 43. suppurationũ vmbilicus terminus est, quibus suppurationes rũpi debent, ventres turbantur, vbi constat Hipp. loquutũ de suppurationibus, quæ fiunt in abdomine, quæ ruptę mordent intestina, aut quum rũpi debent, ac deinde penetrant, & per ipsa purgantur. *Atque etiam secretum pus.* Græcè, ἡ τ' ἔκκρισις τοῦ πύου διὰ τῶν ἐντέρων γινομένη. quod est, & puris excretio per intestina facta.

Rũpi suppuratione ad interiora quare peius.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque) rationem reddit quare pessimæ sunt suppurationes, quę rũpũtur intrò, & extrà, *Repletionis.* Grę. σαρκώσεως, id est generationis carnis.

PROGNOST. XXXVIII.

PVs autem optimum album esse debet, æquale, ac læue, & quàm minimè fœtidum: huic verò maximè contrarium pessimum est.

Quoniam loquutus est Hippo. de suppurationibus, & earum eruptione, in præsenti puris erumpentis naturã ostẽdit, quantũ habeat bonitatis, optimum, ac pessimũ cognoscere docens: ex quibus coniectura poterit quiuis aliud quodcunq; cognoscere, quàm bonũ, aut malũ sit ex accessu ad aliquid extremorũ optimi, & pessimi puris. Optimi itaque puris conditiones sunt, vt si album, æquale, lęue, & quãminimè fœtidum. Pessimum autẽ pus vnico verbo declarauit, dicens id esse quod huic optimo maxime contrarium est, nempe nigrũ, asperum, inæquale, aut valde fœtidum. Puris itaq; ratio primum exponetur, deinde singulæ puris optimi conditiones. Ad quod intelligendũ aduertere oportet, quòd duo inueniuntur calores in corpore humano, quorum alter est naturalis: alter verò præter naturam, qui in specie & essentia diuersi non sunt, etsi varios demonstrent effectus. Nam ipse naturalis calor vbi modum excesserit, aut intentione, aut siccitate, opera efficit caloris præter naturam, Est autem is calor principium, à quo omnes fere actiones, quę apparent in humano corpore eueniunt. Ab hoc ergo calore tres fiũt in corpore alterationes: vna omnino secundùm naturam, alia omnino præter naturam, alia inter has media. Alteratio omnino secundùm naturam fit, vbi calor naturam suam obseruauerit, & materia circa quam operatur omnino secundùm naturam fuerit, aut quæ posit ad id quod secundum naturam est reduci, qualis est alteratio, & commutatio, circa bonum alimentum sano homine, tam in ventriculo, quàm in iecore, & venis. Alia alteratio

Alterationes in humano corpore tres.

ratio est omnino præter naturam,vt quoties calor alterationem efficiens omnino præter naturã est,& ad nihil vtile facit commutationem:quod non tantùm ex caloris ipsius malitia posset originem trahere,sed etiam ex malignitate materiæ. Alia est media alteratio inter has,veluti quum efficit in materia commutationem,per quam ipsam vincit, atque reducit ad quandã speciem puris,vt in tumoribus præter naturam, & vlceribus. Has tres alterationes fieri (vt diximus) testatur Gal.lib.5.de Simpl.me.fac.cap.5. dicens, Etenim cùm tres in animaliũ corpore fiant alterationes, vna plane secundùm naturam est,quũ videlicet in ventre cibus coquitur,aut in visceribus,& vasis,qui inibi generatur succus, vnde rursus pars vnaquæque nutriatur: altera contrà planè præter naturam, nempe in putrescentibus omnibus:atque hæ quodammodo inuicem sibi cõtrariæ sunt, Tertia ex vtraque mixta & media est,partim secundùm naturã existens,partim præter naturam: siquidem alterationi secundùm naturam hæc duo insunt,vt ex familiari animantis natura fiat alteratio,& ab ingenito calore plane supperetur: ei verò quæ præter naturam est,& ab aliena qualitate mutatio prouenit, & ad nihil vtile:at media earum, quæ scilicet suppurationes comitatur,ab ingenito quidem fit calore,sed non plane vincente:neq; enim ex materia peragitur,quæ prorsus benigna sit,neque tamen ex omnino maligna. In hac trimembri diuisione puris generatio medium tenere videtur, inter mutationem summe naturalem,& eam quæ est summe præter naturam. Veruntamen eas alterationes,quæ fiunt à calore,quæ non sunt omnino secundũ naturam,in triplici membro euenire docet Gal.lib.1.de Diffe.feb.cap.6.Aut enim fiunt superãte natura, aut superata,aut medio modo se habente. In qua diuisione pus non obseruat medium,sed vnum extremorum,nempe quod fit natura vincente,ac superante.Ratio est, quoniam in hac diuisione omnibus membris commiscetur, actio præternaturalis caloris, modo inter alterationes,quæ fiunt calore præter naturam concurrente, puris generatio optimum obtinet extremorum,licet in alterationibus simpliciter, quales quæ habentur in prima trimembri diuisione,in medio constituatur. In hac igitur secunda diuisione,quæ habetur à Gal.loco citato,calore operante circa humores contentos in tumoribus aut vlceribus, si superauerit in ea actione,ita vt victoriam assequatur, fiet puris generatio: quoniam hæc est coctio,quæ licet non sit ad formam,& naturam, quemadmodum generatio carnis,aut ossis,contendit tamen ad certam quandam formam, nempe ad formam puris, quam etiam concoctionem appellauit Aristot.libr.4.Meteororum, cap.2. quemadmodum & vrinæ coctæ dicuntur,& deiectiones,quia sunt à natura superatæ,ad illam formam contendentes, quam assequuntur,etsi cocta & victa alere non possunt: licet alter sit apud ipsum coctionis modus,quom id quod superatur à natura alit, quæ coctio ab ipso appellatur perfectio,per quam contenditur ad formam,& naturam,siue speciem. Cùm verò calor naturalis admodum languet,ita vt id quod alteratur nullam speciem referat naturalis caloris,sed calor præter naturã omnino vincat, aut quoniam facultas in extremo languet,aut ipsa non adeo languente,vbi materia fuerit admodum deprauata,hæc proprie est putredo atque corruptio. Contingit tamen facultatem non esse in extremo languidam,aut humorẽ non esse admodum vitiatum, & putredinem quandam fieri quodammodo mediã,quæ tamen non obseruabit vnicã speciem,neque vnicum calorem, aut odorem:non vt euenit natura vincente, sicut in puris generatione,in qua ad vnam puris speciem, quæ optimum pus dicitur, fit permutatio eius quod simul putrefit, & coquitur. Puris ergo generatio alteratio quædam est, à calore naturali, circa materiam quæ extra vasa continetur. In tumoribus præter naturam & vlceribus, quòd puris generatio ab vtroque fiat calore,testatur Gale.2.sectione Aphor. Cõm.47.vbi de transmutationibus quę in corpore fiunt,loquens dixit,At quæ pus generant,medium inter has obtinent locum,neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundùm naturam facta. mixtus enim quodãmodo ex vtrisque est calor inflammationis. Idem cap.6.lib.1.de Differen.febr.de duabus transmutationibus, quæ eueniũt rebus,quæ putrescunt dixit, At duorum generum alterum quidem fit superãte natura, alterum verò superata: & superante quidem sicuti in inflammationibus, & similibus collectioni tumoribus,pus,vbi similiter Gal.explicat puris generationẽ fieri ex materia quæ continetur extra vasa,vt in tumoribus, & vlceribus. Accipitur tamen in præsenti prognostico pus amplo vocabulo, quo compræhenditur pus omne tam bonum quàm malum. Dixit enim huic maxime cõtrarium esse pessimum. id ergo quod puri optimo quàm maxime contrarium est,pus pessimum est.Et lib.1.de Diff.feb.cap.6.bonum pus describit,& postea malum,quod non obseruat calorem,odorem,aut substantiam. Apud Celsum tamen lib.5.cap.16.de Sanguine,sanie,& pure,de bono tantùm dicitur. Nam inquit,exit autem sanguis ex vulnere recenti,aut iam senescente.Sanies est inter vtrunque

Pus mediũ obtinet, & extremum.

Puris generatio coctio est.

Coctio duplex.

Putredo.

Puris generatio.

Pus.

Pus apud Celsum de bono tantùm.

tempus, pus ex vlcere iam ad ſanitatem expectante. id autem conſtat non eſſe malum: *Sanies.* ergo ſolum bonum ſignificat. Sanies etiam quid diſtinctum à pure eſt, neque tamen eſt idem quod ἰχὼρ Græcis, quoniam ſanies aliqua eſt tenuis, aliqua craſſa: ἰχὼρ autem ſemper eſt tenuis, vt conſtat ex Celſo loco allegato, dicente, Rurſus & ſanies, & pus, quaſdam habent ſpecies, Græcis nominibus diſtinctas. eſt enim quædam ſanies, quæ vel ἰχὼρ, vel μελικηρία nominatur: & pus quod ἐλαιῶδες ἰχὼρ, tenuis ſubalbidus ex malo vlcere exit, maximeque vbi neruo læſo inflammatio ſequuta eſt. μελικηρία, craſsior & glutinoſior, ſubalbida melliq; albo ſimilis fertur. Craſſum ergo excrementum in ſaniei genere continetur. Et lib. 4. de ratio. victus. Com. 1. inquit, Quòd Hippo. tenues humiditates appellet ἰχῶρας, liquido conſtat omnibus. Et libro 3. de Sanitate tuenda inquit, Quinetiam in vlceribus tenuius excrementũ, ἰχὼρ appellatur: quod craſſum eſt, ſordes. Præterea Ariſt. lib. 2. de par. ani. cap. 4. inquit, ἰχὼρ eſt pars ſanguinis aquoſa, ob id quòd nullatenus cocta eſt, aut putruit. Si ergo vt diximus ita eſt, quòd ſanies aliqua eſt craſſa, *ἰχὼρ in ſanis & ægris.* & ἰχὼρ, de tenui tantùm dicitur: vbi Græcè ſcribatur ἰχὼρ, non licebit ſanies transferre, ſed tenuis ſanies. ἰχὼρ tamen in præternaturalibus diſpoſitionibus inuenitur, pariter & in naturalibus. in præternaturalibus dixit de vlceribus, & tumoribus ruptis: in diſpoſitionibus tamẽ naturalibus, ἰχῶρες ſunt, qui omnibus humoribus cõmiſcentur, tanquã tenues quędã ſeroſitates humorum, quæ ipſis ſecundùm naturam cõmiſcentur. Dixerat enim Plato in Timęo, ἰχὼρ autem, qui ſanguinis ſerũ exiſtit, mitis eſt, nigrę verò bilis & acidæ agreſtis. ἰχῶρες ergo, & ſera in naturali diſpoſitione, quatuor ſunt 4. humoribus reſpõdentes, quod confirmat Gal. lib. 6. de morb. po. par. 2. Com. 25. Hoc ergo pus, quod *Pus album.* ex vlceribus & ſuppurationibus manat cognoſcere docet, dicẽs albũ eſſe debere. Quod enim tranſmutatur, vbi integrè victum fuerit, omnino tranſit in naturã tranſmutantis: ſin minus, ſaltẽ magnã cum trãſmutãte recipiet ſimilitudinẽ. talis eſt humor qui manat ex vlceribus & ſupurationibus, qui omnino vinci non poteſt, ita vt alat mutatus, tamen *Albedo puris.* ad calorẽ tranſiuit membrorũ ipſum cõmutantium. Cùm ergo illa alba ſint, pus album eſſe debet, quemadmodum & ſemẽ albũ eſt, & ſedimen in vrina contentum. Simili ratione vſus eſt Gal. li. 6. de Pla. Hipp. & Pla. ad probãdũ ſanguinẽ generari à carne iecoris, non à venis ipſius, quoniã ruber eſt, & à membro rubro generari debet, vt alba ab albis generantur. Aequale ac læue eſſe debere optimum pus, docet Hippo. quam partem in- *Pus æquale, ac læue.* terpretari prætermiſit Gale. in Comment. etſi dixit, quòd calore naturali, aut præter naturam vincente, ſigna accedunt neceſſario tum coloris, tum odoris, atque etiam conſiſtentiæ. Lib. tamen 1. de Diff. feb. cap. 6. inquit, Superante verò integrè ipſa natura optimum fit pus conſpectui album, & craſſum, & quaquauerſum ſibi ſimile. Læue autem tangenti ac minime fœtidum: dixit ergo quaquauerſum ſibi ſimile: loco illius quod dixit Hipp. æquale, quoniam omnes eius partes vult eundem colorem, odorem, & conſiſtentiã obſeruare. Læue etiam dixit, vt ipſum contra aſperum diſtingueret, quod tactu diſtinguere docet. Eſt enim læue, quod tactum læuorem repræſentát. libr. 2. Comm. 21. Læue in deiectionibus explicat Gale. id quod nos diximus æquale per totam materiam recipiens, aut naturæ comptum, aut turpitudinis prauitatem. Celſus item loco citato *Puris fœtor.* dixit, Melius eſt, quo minus eſt, quo craſsius, quo albidius. Itemq; ſi læue eſt, ſi nihil olet ſi æquale eſt. Quòd autem dixit, quamminimè fœtidum, ſignum eſt quòd oſtendit in *Fœtor putredinis ſignum.* pure quauis optimo aliquam adeſſe putredinem. fœtor enim ſignum putredinis eſt: ob id in ſedimento quod continetur in vrina, nullus adeſt fœtor, quoniam non participat calore præter naturam. ſic enim fit, quæ continentur in vaſis magnis perfecte ſuperãtur à natura: nam quod exierit ab ipſis, tale eſt ſedimẽ. Quod cùm in vaſis cõtineatur, adeo ſuperatur à natura, vt nullã repræſentet putredinẽ. Pus autẽ quod emanat ex vlceribus & ſuppurationibus, quauis optimũ ſit, fœtore ſuo putredinem oſtendit: quoniam non ſic ſuperatũ eſt à natura, vt nullo modo repræſentet calorẽ præter naturã. Tanto etiam magis pus omne fœtore participat, quantò magis participat calore præter naturam.

GALENI COMMENTARIVS.

VT quàm minimè fœtidũ pus eſſe debeat, propalam eſt. etenim ſuperans graueolentia, putredinis eſt, non concoctionis indicium. Vt autem candidum quoque eſſe conueniat, diſcas licebit, ſi genituram eius intelligas ex iis quæ aliubi demonſtrata inſunt. Omnia enim iam omnibus docere locis, nugacitatis potius quàm doctrinæ proprium eſt. Quæ verò aliis ſunt commentationibus demonſtrata, talia ſunt: Libro de viribus naturalibus dictum iam eſt vnam ex ipſis eſſe vim alteratoriam, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad ſanguinem: in ventriculo verò ad idoneum ſanguini humorem, & item vniuſcuiuſque partis animalium officium eſſe, ad propriam deducere naturã propinquantẽ humorem. Nouiſſima enim cõcoctio fit propterea quòd alimentum in nutrito apponatur atque aſſimiletur. Itaque perſpicuum eſt vt ſpacio temporis longiore

in talem præparetur similationem. Porrò proditum est libro de semine, vt in conceptaculorum tuniculis, de quibus aluntur testes, sæpe appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis creationem. Non enim conuenit ipsas conceptaculorum tuniculas ab alio quopiam nutriri, atque appellant eiusmodi humiditatem, nonnulli medici genitale virus: & ob eam rem semen ipsum, genitale virus nominatur. Sed potissimum ij qui vim eius dictitant semen, non substantiam corpulentam. Quinetiam & decumbens sanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflamamtiones, ita vt ab initio quidem sola conceptacula repleat, distendatq́, mox adiacentes sedes inanes complures atque exiguas in singulis membris: libro De tumoribus præter naturam definitum iam est, & item dictũ quoq́ libro de inæquali intemperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflãmatione affectis, vtpote extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur verò ac putrescit, quomodo omnia quæcunque in alieno loco vehementius calefiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie, plurimũ, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis. Si verò vim seruet quandam: permista quædam commutatio de causa per naturam, & item præter naturam efficitur. siquidem causa naturalis concoquit, præter naturã putrefacit. vtra earũ magis exuperet, per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris, odorisq́, tum etiam consistentiæ. Ex his igitur (vt dixi) demonstratis in aliis cõmetationibus, series est vt colligas sanguinem qui probe fit in pus commutatus: primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: secundò verò in ipso simul quid putredinis præter naturam apparere, parum verò illud esse, & vt Hippocrates dixit, quàm minime fœtidum: etenim hæc vox, quàm minime, id pollet, quod quàm paruissime. Ad hæc, colorem eius reddi similem semini, ratio est: candidum verò non exquisita ratione velut nix est. Semen enim è natura ducitur in solidiorum corporum colorem, exquisita ratione: modicè pus. Siquidẽ semen nihil habet præter naturam permistum: pus verò non assiduè par, vt explanatũ iam est. permiscetur tamẽ omnino aliquid, quoniam sanguis de propriis opificiis exiliuit. Hæc itaque causa est, ob quam candidum semen ac pus est. Pus enim quodãmodo solidioribus assimilatur corporibus, quæ quidem sunt conceptaculorum tuniculæ neruiq́, & copulæ, ac membranulæ, atque etiam cartilago, ossaq́. Eadem causa est ob quam subsidet in vrina candidum sedimẽtum. etenim id quoque obtinet generationem, quæ puri proportione respondeat, inter id & naturales humores iniectum. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit confectionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus, præter naturam causæ particeps.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

IN prima parte exponit quare dixit Hipp. de pure optimo, quod esse debet quàm minimè fœtidum: quoniã superans graueolentia, putredinis, non coctionis signum est. & infrà lib. 2. Com. 22. inquit, Graueolentia putredinis indicium est: & nullo certiori argumento putredo probari potest in exterioribus, nisi fœtore.

IN secunda parte, quæ incipit (Vt autem candidum) incipit probare pus optimum debere esse album, vbi quis intellexerit eius generationem, non videtur dubitandum. Hanc autẽ alibi se scripsisse refert, vt in lib. 1. de Diffe. cap. 6. & 2. sectio. Apho. Com. 47. Ad quod etiam modo probandum supponit quædam necessaria. Quorum primũ est, quòd datur vna facultas alterandi, quæ circa alimentum versatur, quæ cõuertit alimentum in ventriculo ad chylum, & in iecore ad sanguinem, & in vnaquaque particula animalis eius officium esse cõmutandi sanguinẽ in partis naturam. Vltima enim coctio fit, quoniã alimẽtum corpori apponitur, & assimilatur. 2. libr. de Naturalib. facult. dixit esse facultatem aliquã, quæ alterat atque commutat alimenta. Non enim ob id ex melle plurima bilis generatur, quoniã bilis in melle cõtinebatur: sed ob facultatem generãtem, quæ in iuuene ex melle multam efficit bilem, in sene bonum sanguinem. Et li. 3. inquit, At quoniam particularum, aliæ viribus sunt firmioribus, aliæ magis imbecillis, vincent quidem omnes nutrimẽtum id quod animali est cõueniens, non tamen omnes æquali modo. Ergo vincet etiam venter ac nutrimentum alterabit, non tamen sic vt iecur, & venæ, & arteriæ, & cor. Clarius etiam in libri tertij principio, vbi colligens quæ libro 2. dixerat, inquit, Ac quod nutritio quidem fit, cùm id quod nutrit alteratur, & ei quod nutritur simile fit, tum quòd in quaque animalis particula facultas quædam insit, quam ab actione ipsa generaliter alteratricem, membratim assimilatricem, nutritoriamq; nominamus, in proximo indicatum est libro. Hanc itaque actionem, quæ perficitur assimilatione, & appositione, aliquando appellat Gal. coctionem, aliquando nutritionem. Coctionem appellat vtens vocabulo generis, & nutritionem vtens vocabulo proprio & speciali: nam in præsenti Com. dixit, Extrema enim coctio appositione & assimilatione nutrientis ad nutritum fit. & 4. lib. de Sanit. tuend. ad finem inquit, Quòd si quis dictorum cuiusque certam ex demonstratione scientiam cepisse velit, is lib. de Naturalibus facultatibus legat. Vbi Gale. præfatam sententiam ex lib. de Natura. facul. 3. allegat. Et rursus 3. de Natur. facult. inquit, Quando non aliud erat coctio quàm alteratio, in propria eius, quod nutritur, qualitate. Ex his constat, quòd ipsam carnis generationem

Mel quare transit in bilem.

Nutritio.

Nutritio coctio est amplo uocabulo.

appellat coctionem. Si tamē quis exquisitè vocabulis vti voluerit, distinguet coctionem à nutritione eritq; πέψις id est, coctio omnis alteratio circa alimentū, donec parti alēdæ apponatur. Commutatio verò eius quod appositum est, θρέψις, id est: nutritio, quod testatur Gal. lib. 8. de Compositione med. per loc. cap. de affect. iocinoris, vbi de natura facult. loquens inquit, Porrò ostensæ sunt hę facultates omnes singulis partibus per totum vitæ curriculum inesse. Omnes siquidem attrahunt quod sibi est proprium, atque excernunt quod alienum: alterant quod est attractum, & tantisper dum alterant continent & stringunt. Cæterum hæc alteratio donec in similitudinē particulæ alēdæ trāseat, vocabatur πέψις, id est, coctio: vbi verò iam apponitur particulæ, θρέψις, hoc est nutritio.

Naturalis fac.

In tertia parte, quæ incipit (Porrò proditum) in libris de Semine docuisse inquit, quòd in tunicis vasorum, à quibus testes alimentum accipiunt, sæpe apparet sanguis commutatus ad generationē seminis. Nam non conuenit, vt ex alia materia tales alātur tunicę. Appellantur autem à nonnullis medicis, maximè ab his, qui tenent vim generatiuam, esse propriè semen, non ipsam corpulentam seminis substantiam, θορώδη, quoniā & ipsum semen vocant θόρον. Quod dixit ex libro de Semine 1. libro scribitur, cùm aduersus Arist. inquit, Sed nos inquiramus argumenta, quæ tum ex iam demonstratis, tum ex dissectione euidentibus adhibeamus, arteria & vena, quæ capiti testis cōmittuntur, seminalem quendam humorem iam habere conspiciuntur: & ipse etiam testis totus huiusmodi humore plenus reperitur. Et rursus infrà inquit, Vnumquodque verò sibi simillimum alimentum reddit. Semen igitur efficiunt testes, id quod efficere etiam venas & arterias demōstrauimus, sed illæ paucū multo temporis spatio, hi non solū multum & cito, sed exquisitè etiam confectum. Quòd dixit, à quibusdam dici semē θόρον, maximè ab his qui tenent semen esse facultatem, non corpus, Aristo. fuit opinio 2. de Gener. animal. cap. 3. vbi dixit, Inest enim in semine omnium, quod facit vt fœcūda sint semina, videlicet quod calor vocatur: idq; non ignis, nō talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumosoq; corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum. Et infrà, Corpus autē genituræ, in quo semen animalis principij contentum vnà prouenit: partim separabile à corpore, in quibus diuina pars compræhenditur, qualis est, quæ mens appellatur: partim inseparabile, hoc inquā genituræ semen dissoluitur: versumq; in spiritū euanescit, cùm naturā humidā aquosamq; habeat. Quo in loco cōparat semen succo à quo lac coagulatur, dicens, Nam is quoq; mutat, & nulla pars constitutæ magnitudinis est. Voluit ergo Aristoteles, semen non esse corpus, neque partem corporis animalis geniti. Et lib. 1. de Gener. anim. c. 20. inquit, Hinc etiam quemadmodum mas conferat generationē acceperis. Nec enim mas omnis semen emittit, & quibus emittitur maribus nulla pars fœtus, hoc est, sicut nec à fabro quicquam secedit ad lignorū materiam, neq; pars vlla artis fabrilis in eo quod efficitur est, sed forma & species ab illo per motū in materia existit. Semen verò appellat Aristoteles θόρον, in piscibus masculis: quoniā credit facultatem generatiuam in solo semine masculi contineri. Vocabulum verò semini piscium appropriat, vt lib. 5. de Histo. anim. cap. 5. inquit, sed binos meatus tum serpentes, tum etiam pisces masculi continent, qui θόρυ, id est, prolifico semine, cum coeundi est tempus, implentur, & lacteum omnes emittunt humorem. Rursus eod. cap. inquit, piscium oua parientiū coitus minus patet, quamobrem complures fœminas θορον, id est, semen prolificum maris vorādo impleri crediderunt. Et lib. 1. de Gener. anim. cap. 20. inquit, Hoc idem quoque in generatione ouiparorum piscium euenit: vbi enim fœmina oua ediderit, mas θόρον, hoc est, semen prolificū aspergit, & quæcunque attigit, fœcunda efficiuntur: quæ non attigit, remanent infœcunda: quasi non ad quantitatem mas conferat, sed ad qualitatem. Ecce vbi Arist. facultatem ipsam, quæ est in semine, non corpus θόρον, id est, semen prolificum appellat. Hæc vox in codicibus Galeni scribitur, accentu in vltima, θορὸν. in codicibus Arist. accentu in penultima, θόρον. in lexicis etiam vario modo scribitur.

Semen arteriæ & uenæ conficiunt. Aristot. opinio de semine.

In quarta parte, quæ incipit (Quinetiam vt) supponit phlegmonis generationē fieri sanguine replēte primùm vasa, deinde spatia inania membrorum: & quòd talis sanguis extra propria vasa positus, cùm non possit redire in propriā naturam, putrescit, quēadmodum quæcunque in loco alieno, id est, non naturali plurimū incalescunt. quod ipse docuit li. de Tumoribus prȩter naturam, vbi inquit, Hæc igitur omnes notæ sunt, partes phlegmone infestatas sanguineo humore esse repletas, calidæ verò immodicè nō protinus ab initio, sed temporis processu fiunt, respiratione pristina propter meatuū omnium obstructionem retenta, necessariū sanguinem diu immorantem computrescere. Omnia siquidē calida & humida corpora in calidum collecta locum, si neque euentātur, neque refrigerantur, putrescunt. Item lib. de Inæquali intemperie, inquit, Quippe calida fluxio

Phlegmones generatio.

Putrēt quæ non euentantur.

vbi

vbi in musculũ procumbit,primum maiores arteriæ venæq; opplentur ac distenduntur ab his minores,atque ita res procedit,donec ad minimas sit peruentũ:in his vbi valẽter impacta fluxio est,nec adhuc sistitur, partim eius per ipsarum ora,partim per tunicas veluti collatum foras transmittitur,tum verò spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora,fluxione implentur,sic omnia ab humore omniq; ex parte incalescunt,ac perfunduntur.& subdit: Appellaturq; morbus ipse phlegmone. Quòd etiam sanguis extra vasa contentus putrefiat,dixit loco citato,ex lib.de Tumor.prǣter naturã,& sic est intelligendus aphor.20.sect.6.Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari.habetq; verum aphor.vbi in locum calidũ effundatur,quemadmodũ dixi ex Galeno lib.de tumo.præter naturã,& in pręsenti Com.vbi potius referẽda est putredo ad incalescentiã, quàm ad existẽtiam in loco præter naturam.ob id putãdum est Arist. dixisse lib.3.de Historia animali.cap.2.& cap.19.non alibi contineri sanguinem,quàm in venis & corde: cum autem qui extrà effunditur,sanguinem non esse putat, quoniam quum semel venas exierit,in aliam naturam corruptus mutatur.

Sanguis extra uasa putrescit.

Sanguinem extra cor, & uenas nõ esse uult Aristoteles.

In quinta parte,quæ incipit (Si igitur) tria membra docet compositionis caloris naturalis cum calore præter naturam. Aut enim quo tẽpore calor operatur circa sanguinem,qui extra vasa cõtinetur,plurimum calor naturalis discedit à propria temperie, & efficitur alteratio,qualis in corporibus mortuorum: aut non omnino languescit naturalis calor,sed adhuc manet eius virtus,& manifestatur actio caloris naturalis,& præter naturã,naturali calore coquẽte,& præter naturã putrefaciente, apparebuntq; signa quæ ostẽdent calorẽ vincẽtẽ,ex colore,odore,& substãtia.Intelligendũ quòd ex corporibus mortuorũ putrescentibus ichores manant,ac virulentiæ, quẽadmodum & ex partibus demortuis fit,vbi tamẽ caloris naturalis actio repræsentatur, pus fit bonũ aut malum.

Caloris naturalis & præter naturam actio mixta.

In sexta parte,quæ incipit (Ex his igitur) concludit Gal.ex dictis,quomodo depræhendendum sit pus bonum.Primò ex coctione,quòd docebit substantia læuis,& æqualis, & modicè crassa. Secũdo etiã si putret,& quantũ putret:putret enim quàm minimè pus optimum,quoniam & fœtet quàm minimè,vt vult Hippo. est enim idẽ ὡς ἥκιστα. id est,quàm minimè,ac si diceret ὡς ἐλάχιστα.Id est,quàm paruissimè, quod etiã dixit lib.3. de Ratione vict.acut.Cõm.61.per hæc verba,Ait præterea balneum ἥκιστα, id est,minimè iuuare eos qui solo vtuntur potu. vbi ἥκιστα, ἐλάχιστον, id est, minimum significat. non, vt quidam aiunt, οὐδαμῶς,id est, nullo pacto. Cognoscetur etiam pus optimum, quia candidum est,quemadmodum & semen genitale,quia similiter cõmutatur à radicalibus membris,colore albis,quemadmodum & semen:verùm non adeò exquisitã assequetur albedinem,quoniam semen calorem præter naturam non recepit,pus verò recepit quidem,sed non semper cõsimiliter,sed quandoque magis,quandoque minus:semper verò aliquid,quoniam exiuit vasa,quæ sunt sanguinis naturalia receptacula. Membris itaque radicalibus ambo assimilantur,quæ sunt tunicæ venarum,nerui,ligamenta,ossa,cartilagines: sic etiam fit sedimentũ vrinæ album, quoniam à membris radicalibus alteratur ad album colorem,verùm non repræsentat causam præter naturam,licet non adeò bonam,vt sanguis recipiat cõmutationem.Nam sedimen vrinæ est alimentũ quod effugit naturę cõfectionem apud sanguinis generationem,non vt sanguis à natura cõmutatus, neque vt pus particeps causæ præter naturam. *Præter naturam causæ particeps.* Græce, τῆς παρὰ φύσιν αἰτίας ἐν τῇ γενέσει μεταλαβόν: hoc est, causæ præter naturam particeps in generatione.Quòd si Gal.lib.1.de Diff.feb.cap.6.dicit,sedimentũ album,læue,& æquale, & quàm minimè fœtidum, esse optimum,quando talem mutationem à continentibus vasis assequutum fuerit: ibi loquitur Gale.de sedimento facto ex humore putrescente: in hoc tamen loco de sedimento ex crudo humore loquitur. An tamen hæc puris optimi forma generetur à calore naturali tantùm, vel à calore naturali coquente, & à calore præter naturam putrefaciente: quidam voluit in generatione formæ puris optimi, nullum habere concursum calorem præter naturam, quia putredinalis calor (inquit ipse) non agit dispositiones per se facientes ad formæ puris generationem. Quandoquidem hoc dato,ageret coquendo, & esset naturalis. Postea ad saluandum concursum præternaturalis caloris inquit: Quemadmodũ in generatione fœtus præcedit actio iecoris in generatione sanguinis matris, non tamen coagit ad generationem fœtus iecur matris: & vt actio ventriculi antecedit iecoris actionem: sic dato quòd ad puris generationem sit necessum actionẽ præternaturalis caloris præcessisse,non tamen coagit ad eius generationem præternaturalis calor. Mihi tamen dicendum videtur ad puris generationem,non solùm naturalem calorem,sed & illum,qui est pręter naturam, cõcurrere. sicut enim putredo,qualis est in corporibus mortuorum,fit omnino à causis præter naturam,& forma carnis,aut seminis omnino à calore naturali:sic forma puris

Albedo puris nõ æquat albedinẽ seminis.

Sedimen nõ adeò bene alteratur, ut sanguis.

Puris generatio à quo calore fit.

Puris generatio à calore naturali & præter naturam fit.

ab amborum concursu. Quod dixit Gale.in præsenti Comment.cùm ait.Siquidem semen nihil habet causæ præter naturam permixtum, pus verò nõ assiduè par,vt explanatum iam est, permiscetur ergo omnino quoties sanguis de propriis opificiis exiliuit. Vult igitur in omni tali generatione in ratione causæ calorem præter naturam concurrere in puris generatione,quoniam sanguis de propriis opificiis exiuit. Ratio etiã quæ id probat est:quoniã dispositio immediata propinqua,ad alicuius formæ generationem est illa,qua posita sequitur generatio,& qua semota semouetur. Sed posita actione caloris naturalis,& caloris præter naturã,sequitur formæ puris generatio, & ipsis semotis non sequitur,ergo amborũ actio est necessaria ad formæ puris generationem.Si dixeris quantitatẽ esse dispositionem immediatã propinquã ad formæ extensæ cuiusuis inductionẽ,non tamẽ concurrere ad generationẽ puris:verũ est,sed illa nõ est forma actiua. posses etiam dicere hinc sequi, quòd si ex pituita generetur sanguis, frigiditas pituitæ coaget ad formæ sanguinis generationẽ: quoniã præsens est,& habet agendi virtutem. Primò dico,quòd in sanguine genito nullum vestigiũ manet actionis frigiditatis, vt in pure fœtor est caloris præter naturam vestigium. Secundò concederem consequens, & dicerẽ simile fieri in generatione mixtorum,in qua dato quòd mixtum quod generatur calidissimum fit,ad eius generationẽ frigida coagunt elementa. Quòd si rursus dixeris, calorẽ præter naturã non coagere ad formæ generationẽ, id est libenter & ad placitum dictũ,quoniã accidẽtia secũdùm veriorẽ opinionẽ non coagunt ad generationẽ formæ substantialis,sed tantummodo disponunt,quod non minus facit calor præter naturam quàm naturalis.Quòd si velis dicere caliditatẽ in generatione formæ substantialis ignis coagere:dicam tibi quòd caliditas præter naturã non minus coagit ad formæ puris generationẽ quàm calor naturalis.Non enim magis propriũ est caloris naturalis generare pus,quàm caloris præter naturã,vbi vterq; solus ageret.sicut enim calor prȩternaturalis solus faceret putridũ aliquod,non pus:ita calore solo naturali agẽte fieret caro,non pus optimum.Si dicas,loquamur modo de optimo pure,cuius generatio fit à naturali calore vincẽte. Verum est:sed tamẽ quemadmodũ calore naturali vincẽte,fit optimũ pus: ita ipso ferè victo,fit pessimũ,ambobus coagentibus.Malum autẽ pus,pus est,& formã cõtinet puris,ad cuius generationẽ calorẽ naturalem coegisse non negauit aduersarius, non tamen superasse integrè. Vt igitur pus malũ à calore naturali,sic & à calore præter naturam:vincit autem præternaturalis,non tamen intantũ,quin caloris naturalis vestigia appareãt coagentis.Ita in generatione optimi ambo simul agent, & naturalis vincet præternaturali coagente:maximè quoniã vt dixi, amborũ actio non est alia quàm materiam disponere: forma autem ab alia forma substantiali introducetur,quæ est forma membri radicalis,aut membrorum partis inflammatæ.Quod autem ipse dicit de generatione chyli, quæ præcedit generationẽ formæ sanguinis,constat quòd non est simile. Actio enim ventriculi non coniungitur cum actione iecoris,sed ipsam præcedit tẽpore: sed in generatione puris,naturalis & præternaturalis caloris actiones, simul tẽpore sunt in eadem materia.Idem ad id quod dixit de generatione sanguinis in iecore matris per comparationem ad fœtus generationem. Hanc ob causam istam puris generationem, putrefactionẽ & coctionem appellat Gal.lib.1.de Diff.feb.cap.6.dicens,Altera autem putrefactio,quam & coctionem esse diximus, semper ad vnicã puris speciem terminatur, non tamẽ diceretur putrefactio,nisi ageret aliquid in tali generatione calor putrefaciẽs. Constat etiam Gal.in fine huius cõmentarij dixisse, Neq; vt pus causæ præter naturam particeps in generatione. voluit ergo calorem putridum in puris generatione habere causæ rationem. In fine commentarij Galenus intulit simile contingere in generatione sedimenti apparentis in vrina. Id namque album est,quoniã similem puri habet generationem,quoniam à vasis generantur,quæ membra radicalia sunt & alba. Cæterũ non omnino similia sunt:pus enim causa præter naturã participat,non autem sedimentum, quod verè medium continet inter pus & naturales humores. Alimentum enim quod naturalem actionẽ effugit in sanguinis generatione,subsidet in vrina, neque vt sanguis commutatum, nec vt pus causæ præter naturam particeps. Hoc idem testatur Gal.lib.1. de Differentiis febrium capite sexto,dicens, Humorum autem putredo, quæ in vasis, fit, similis est ei, quæ in inflammationibus atque abscessibus accidit, aliisque collectionibus. Vbi testatur similitudinem puris & sedimenti vrinæ. Circa istam partem hoc maximè videtur egere declaratione,an sedimentum in vrina apparens sit pars humoris geniti in iecore,quæ à virtute vasorum coquitur in venis. An pars aliqua quæ non fuit vnquam affecuta formam humoris, quòd sit pars humorum qui existunt in vasis, quæ separatur per tertiam coctionem,quæ fit in ipsis, probatur. Primò, quia si esset pars chyli non cocta in iecore, neque ad sanguinem conuersa in principiis febrium maior ipsius copia appareret,quàm in sanitate:quoniã in principio febriũ magis languet

Accidentia non coagũt ad generationem formæ substantialis.

Puris generatio,coctio & putrefactio est.

Sedimenti vrinæ generatio.

Sedimentum vrinæ an sit pars humoris in febribus.

lãguet ventriculus quàm in sanitate. Plus igitur aderit crudi humoris inepti ad sanguinis formam accipiẽdam,& contingeret ipsam in morborum initiis apparere, in quibus ex præcedenti victu cruditates ventriculi adhuc adsunt. Secũdò,quia si sedimentũ esset pars cruda ex chylo,non significaret robur vasorum:nec prædiceret sanitatem in morbis venosi generis.cuius contrarium vult Gal.1.de Crisibus,& 4.de sanitate tuenda. Tertiò,si ita esset,sidimentũ non ostẽderet dispositionem & alterationem,quæ contingit in humoribus qui sunt in vasis:si enim esset ipsius humoris pars,significaret nobis humorem reliquum similem passum dispositionem atque coctionem : vbi tamen fuerit pars chyli eius excrementi coctionem,non humorum,qui in vasis sunt significaret. Quartò videtur dubium contra opinionem:nam si sedimentum est pars cruda, quum conficitur sanguis in iecore,nõ deberet plurimum eius separari. Nam sedimentum est album, & iecur non est album:ergo non conficitur in iecore. Quòd tamen in tempore coctionis,quæ in iecore fit,plurimum sedimen appareat,docet Gal.lib.1.de Cri.cap.12.dicens, Nam quum adhuc coquitur sanguis,vrina,quæ mingitur,læuem,& æqualem, & albam subsidentiam,ac multam facit.Iam verò perfecta coctione, & color quidẽ vrinæ intenditur,minus autem subsidet. Quintò si sedimentũ esset pars cruda ex ventriculo delata, non appareret multum sedimentũ tempore hyemis, quoniam eo tempore calor maior est in ventre,quã in aliis. quòd tamen tunc maior appareat copia,constat ex Gal.Com. 15.primæ sectionis Apho.quũ ait,In his enim plus est sedimenti quàm in æstate, præter id quòd tota vrinarum multitudo hyeme sufficiẽter augetur.Si tamen quis velit Gale. mentem sequi,dicet sedimentũ & quoduis aliud bonũ contentum in vrina,siue nebula, siue appendiculum, esse secundũ partem de crudo humore, qui è ventriculo processit ad iecur & venas,qui in ipsis vasis coctionis,quendã modum assequitur,demũ cum vrina retrocedit ad renes & vesicã. Talis succus crudus in pueris multus est:quoniã voraces sunt,& intẽpestiuè edunt,& plusquã posit à ventriculo ipsorum superari:quoniam non tantùm nutritioni,sed & augmẽto sufficere debent.Rursus mẽbra ipsorum,quorũ naturales facultates robustissimæ sunt,& celeriter trahunt alimẽta,antequã integre perficiatur in ventriculo,suoq; robore tale crudũ excrementũ superant,similiter eius multum apparet in hominibus otiosis, in quibus etiã plurimum crudi succi congeritur, & aliis vtcunq;, in quibus abundat cruditas. In sanis itaq; corporibus pars cruda est, quæ non potuit à calore naturali iecoris vinci,& in sanguinẽ cõmutari.In ægris tamen pars est de crudo humore simul tendente cũ humoribus morbum facientibus, pars etiã est de ipso humore malo putrescente,quę partes à naturali calore vincũtur in vasis,demũ cum vrina excernuntur. Quòd igitur sedimentũ pars sit cruda è ventriculo veniẽs,quæ non est assecuta in ipso coctionẽ,patet ex Gal.in præsenti Com.quando dixit,Alimentum quod naturæ refugit confectionẽ,apud conuersionem in sanguinẽ subsidet in vrina,neque vt sanguis ab ea cõmutatum. Quòd tamen tam in ægis quàm in sanis posit inueniri huiusmodi crudum excrementum,ex quo sedimentũ fit,probabo. Non enim voluit Gal.hoc solum appellare sedimentũ,sed dixit,quòd id quod habet hanc conditionem,in vrina subsidet, & sedimentũ appellatur. In sanis nanque ex crudo humore, qui in ventriculo non fuit confectus:fieri sedimentum probat Gal.lib.1 de Cri.cap.12. vbi inquirens optimã vrinam,vt aliàs intelligere quiuis posit,quantũ ab ipsa recedunt, inquit,Nam si colorem exquisitè seruauerit,subsidentiam verò albam,& lęuem,& ęqualem,& multam fecerit,sic quidem erit coctionis etiam signum , plus etiam de humore qui crudus nominatur,euacuari etiam dcmõstrat.Præterea in pueris omnibus ferè perfectam ætatem agentibus,qui otiosam ętatem degunt,aut quouis alio modo pleni sunt, satis multam habent vrinæ subsidentiam.Quoniam in his omnibus plus est de inconfecto & crudo humore.his quidem propter desidem vitam, illis verò propter satietatẽ: quoniam magis voraces sunt,sed ob id etiam quòd operatio non potest duobus simul sufficere,augendo scilicet atque alendo.Antequam ergo in ipso sufficienter alimentum decoquatur , trahit ad se corpus: atque hinc fit vt plurimum crudi humoris coaceruet.Quòd etiam Gal.id velit residere in vrinis ægrorum,constat ex litera sequenti,cùm ait,Hæc quoque causa est,vt iis ex ocio & repletione febricitãtibus si sanitati restitui debeant,necessariò plurimum subsideat.Hoc autem non fieret,nisi quoniã succus iste crudus,cuius plurimum colligitur in pueris & ociosis,siue in sanis siue in ægris separatur, & cum vrina transmissus subsidet in ipsam:si tamen sani inedia & exercitiis vtantur, id crudum non erit sedimentum,sed ob paucitatem & tenuitatem nebula,aut appendiculum:aut omnino non aderit aliquod contentum in vrina.Hinc constat falsam esse opinionem illorum,qui dicunt sedimẽtum in sanis esse crudam superfluitatem,& in ægris partem humoris : quoniam in ægris etiam est pars cruda. Veruntamen in ægris non solùm apparet in vrina sedimentũ ex crudo succo prędicto,sed etiam nonnihil de ipso

Vrinæ contentum.

Sedimentum vrinæ in ægris pars est humoris,& pars crudi succi

Crudus ſuccus in urinã ſubſidet.

humore putreſcēte. De crudo ſucco primo dicamus: crudus ſuccus enim non mutatur ad formã ſanguinis in iecore, tranſit tamen ad venas cum ſanguine, & plurimum eius ad formam ſedimenti tranſit in iecore, quod ſimul cum vrina deſcendit per emulgentes venas tēpore generationis ſanguinis, cũ interim etiã permeet & trahatur à mẽbris. Non enim totus vnico momento perficitur, ſed vt ſenſim chylus peruenit ad iecur, ſenſim etiam alteratur & perficitur, & quod perfectũ eſt tranſit, reliquo nondũ perfecto, quo toto tēpore plurimũ ſedimēti apparebit in vrina, vt vult Gal. 1. de Criſi. cap. citato dicens, Nam cùm adhuc coquitur ſanguis, vrina, quę mingitur, læuē & æqualem & albã ſubſidentiam ac multã facit: iam verò perfecta coctione, color quidē vrinę intenditur, minus autem ſubſidet. Eo modo tamen quo non totũ ſerum ſanguinis expurgatur per emulgentes venas, ſed multum cum ſanguine tēdit, ſic etiam & aliquid de ſucco iſto crudo tendit ad venas. Quòd ſi talis ſuccus in ſedimenti formã tranſit in iecore, cum ea forma retrocedet ad vrinã: ſi verò crudus, nec à iecore ſuperatus tranſcendat, à venis ſuperabitur, vt in ſanis & iam perfecta coctione ſanguinis, deſcendet ſimul cum reliqua parte vrinæ, aut crudus exiſtens in corporibus febricitantium aliquã contrahet putredinem, & in venis ſuperabitur, & dealbabitur, non aliter quàm pars humoris peccantis, in ægris: nanque præter prædictã crudã ſuperflui, quę formã ſuſcipit ſedimenti, eſt etiam ſedimētum aliud quod ex humore faciente morbũ fit: de quo fecit mentionē Gal. lib. 3. de Pręſagitione ex pul. cap. 7. dicēs, Atque is eſt vigor acceſsionũ, vbi fuliginoſum natura excremētum, expiratione & cõtractione arteriarũ expellit: quod verò eſt veluti cineritiũ, non perinde poteſt excernere, quia craſſum eſt, ſed per inſignes meatus educit, hoc in partibus inflãmatis pus eſt, in ipſis vaſis ſedimentũ vrinæ. vides vbi cineritiũ, quod remanet ex humore in febriũ vigore reſoluto tenui, ſedimentũ vrinæ appellat, id autem humoris peccantis pars erat, non cruda ſuperfluitas. Hinc conſtat quare dato, quòd totus humor malus coquatur in vaſis, non totus trãſit ad formã ſedimēti, ſed ille tantùm qui in extremis venis exiſtens, quo tēpore coquitur à naturali calore, magna ex parte reſoluitur, & veluti cinis remanet, non potēs cũ reliquo exhalare per poros. Quod non fit in humoribus in magnis vaſis exiſtētibus, à quibus non exhalat tenuis pars, ſed totus humor vnà concoquitur: oſtendit autē ſedimen tale naturã validã, quæ partem reſoluit, reliqua ſuperata & dealbata. Gale. etiã cùm intellexiſſet aliquod eſſe ſedimentũ ex cruda ſuperfluitate, quod nunquã occupauit calor putrefaciens, vt in ſanis corporibus, quondam ex parte humoris, aut crudæ ſuperfluitatis, putreſcentibus, vt in febricitantibus, in Com. pręſenti dixit ſedimen non eſſe particeps cauſę pręter naturã, quod verũ eſt in ſanis corporibus. & lib. 1. de Diff. feb. cap. 7. videtur velle calorē præter naturã putrefacientem concurrere: comparat enim putredinem eorũ, quæ continentur in vaſis, ei quę fit in tumoribus pręter naturam, & ſuperante natura in vtriſq;, inquit, Et ſuperante quidē ſicut in inflamationibus & ſimilibus collectioni tumoribus pus: in humoribus autē qui in venis & arteriis continentur, quoddã quod pari proportione reſpondet ſubſidens in vrinis. Sedimentũ ergo putredine participat, id videlicet quod ex humoribus putreſcētibus generatur. Petet autē aliquis, quare non fœtet, quemadmodũ & pus optimũ, quod eſt quàm minimè fœtidum. Reſpondemus, quòd in fine generationis ſedimenti omnino amittit caloris præter naturam notas, quoniam calor validus eſt in vaſis, quod in pure optimo non fit: quoniam extra vaſa generatur. Quod ergo dixit in pręſenti Comm. ſedimentum non eſſe particeps cauſę præter naturã: verum eſt in fine actionis & generationis ſuæ: ad finem nãque omnem amittit putredinem à natura integrè victum. Ad argumenta in contrariũ facta reſpondetur. Ad primum dico, non eſſe neceſſum in morborum initiis ſedimen apparere. Ratio eſt, quia crudum illud excrementum non generabitur ægro, recto conueniēti victu. Dixit enim Gal. lib. 1. de Cri. cap. 12. quòd in iis qui inedia vtuntur, & exercitio, non neceſſum eſt hoc crudum excrementum in vrina apparere, quanto magis id erit verum in febrientibus, & tenui victu vtentibus, ob caloris copiã, & alimenti inopiam? Aut ſi quid generetur, non conficietur à iecore & venis, nec ſegregabitur à reliquis humoribus: aut ſi quid parum ſeparetur, non perſeuerabit, quod ad coctionem eſt neceſſarium. Quod magis placet, eſt, quòd ſi quid crudum procedit à ventriculo in iecur, id erit paucíſsimũ, & non ſeparabitur in principio morbi in forma ſedimenti. Ad tertium dico, quòd pars cruda procedit cum ipſis humoribus, & pars alia ab ipſis humoribus ſeparatur, quia pars ipſorum erat. Ad quartũ dico quòd verum eſt multũ ſedimentũ apparere, quo tempore ſanguis conficitur, quia ſedimen illud in vrinis ſanorũ eſt, de quo loquitur Gal. & in illis in iecore ſeparatur ex cruda ſuperfluitate ventriculi, quia excremētũ venarũ in ſanis per poros diſcutitur. Ad quintũ dico, quòd hyemis tēpore licet melius perficiãtur coctiones, plus apparet ſedimēti, quoniã cruditates temporũ calidorũ magna ex parte exhalãt inſenſibiliter per cutim: hyeme verò cuti conſtipata reliquum retrocedit ad vrinam.

Sedimētũ ex humore. (beside "ſagitione ex pul. cap. 7.")

Sedimētum urinæ quare nõ fœtet. (beside "bus generatur")

LIBER

LIBER SECVNDVS
PROGNOST. HIPPOCRATIS, cum Expositionibus Christophori à Vega, & Annotationibus eiusdem in Galeni Commentarios.

PROGNOST. PRIMVM.

Ydropes autem omnes,quæ ex acutis morbis fiunt,malæ sunt, non enim à febre liberant, & valde dolorosæ sunt, ac lethales. Incipiunt autem plurimæ quidem ex partibus inanibus, & lumbis, quædam autem à iecore.

In hoc secundo lib.signa plurima prog.scribuntur ab Hippo. nullo fere ordine seruato:quorum quędam sumuntur ex morbis,vt ab hydrope,empyemate,vesicæ inflammatione:quędam ab actionibus animalibus,vt somno:quædam à qualitatibus,vt extremorũ frigore:quædã ab excrementis, vt deiectione, vrina,vomitu,excreatione.Nunc verò ab aqua intercutim incipit,quæ morbus acutus est,non simpliciter,sed ex decidentia. Est autem aqua intercutim Latinis,quæ Græcis ὕδρωψ,teste Celso libr.3.cap.21.licet Plinius non Latino,sed Gręco ipso vtatur vocabulo,hydropisim appellãs.tamẽ hydropem, & hyderon eundem morbum appellant:licet nonnulli diabetem etiam appellauerint hyderon,& hydropam, teste Aetio lib.11.cap.1.verùm in propria significatione non definitur à medicis Gręcis,sed à Gal.& reliquis.Primũ diuiditur,deinde diffinitur,quia analogum est.Nam nomen hydrops magis proprie de ascite,quàm de aliis dicitur. per hunc enim morbũ aqua abundat magis,quàm per alios.Latinũ etiam vocabulum ei magis respondere videtur,aqua intercutẽ, licet Alexander Trallianus lib.3,cap.30.explicãs causam ipsius,eam descripserit dicens, Nascitur magna ex parte,ex iocinore in tantum refrigerato,vt nequeat pro suo munere sumpta cibaria concoquere,& in sanguineã substantiam conuertere:sed in aquam modo essentiam transmutare,vel in flatulentos spiritus,vel in pituitam deniq; transformare. Diuiditur autem in tres species à Gal.lib.4.de Rat.vict,acut.Com.110.vbi autorem illius partis repræhendit,quoniam duas tantũ scripsit species hydropum,siue naturas.Repræhendit etiam eos qui fecerunt 4.ac subinfert, Nempe hydropũ vnus humidi substantia,à tenuis copiam in totã inferiori thoracis regione aceruat, quam aliquando per purgantes humidũ euacuamus. Alter locum hunc non aqua,sed spiritu,& fere superiora omnia tumentia,hunc tympaniã appellant.Qui autem habitum totum pituitæ plenum habet, eum hyposarcidium nonnulli appellant. Rursus Paulus lib.3.cap.48.inquit,Et appellatur morbus ille hyderus,in quo quandoq; quidem multitudo spiritus cum exiguo aquoso humore inter peritonæum,& partes ei subiacentes congregatur,ita vt si pulsetur venter inferior, sonitum instar tympani propemodum edat.Proinde & tympania hydrops appellatur. Aut inflammationibus quæ circa stomachũ,aluum,& colon intestinum,& inuerteratis febribus consistunt, interdũ adhuc etiam peritonæi,aut in mulieribus vuluę,aut scirrho,nonnunquã è cõtrario ingens humorum copia cum perexiguo spiritu,in eisdem locis coaceruatur, perinde atq; in ἄσκῳ,id est,vtre quopiam seruatur.hinc ægritudo ἀσκίτης ὕδερος,id est,ascites, passio nomen habet.Qui vtique etiam ipse ex causis iampridem numeratis constans,à duritie verò & scirrho,magna ex parte,quæ lienem atque hepar molestat,necnon fluxibus circaq; intestina diuturnis,prę quibus venter intumescere,reliquum corpus colligari consueuit.Quandoque sane in vniuersæ corporeæ molis tumorem frigidius ac pituitosius sanguen continetur.Partim quidem ab hepatis eiusdẽ constitutione delatum,partim verò ab vniuersa corporis carne,tanquam aqua stillante natum, vt pallidum atque pituitosum mortuo cõpar appareat,leucophlegmatias,& hyposarcidis,hyderus,aut anasarca nuncupatur.Rursus lib.10.cap.20.Hydropis differẽtiæ tres sunt,alius enim ascites ab vtre appellatur, alius tympanites à tympano, & tertius sarcites,aut iuxta carnem, hoc est subtercus,à Græcis etiã leucophlegmatias nominatus.Celsus lib.3.cap.21.species easdem narrãs inquit,Primũ,τυμπανίτην,secũdũ leucophlegmatiam, vel anasarca:tertium ἀσκίτην,Græci nominãt.Fit hic morbus semper læso iecore,aut primario affectu,aut per consensum.Primarius ipsius affectus est intemperies, aut tumor præter naturam. Consentit autem lieni, tenuioribus intestinis, venis maseraicis, septo transuerso, pulmoni

Ordo nõ seruatur ab Hippocr.

Aqua inter cutim.

Aquæ inter cutim causæ.

Aquæ inter cutim tres species.

Tympania.

&

& renibus,similiter & vtero.Consentiunt enim quęcunque aut proxima sunt, aut magnis vasis, aut neruis cõmunicant,vt Galen.in Cõm. Vtcunque sit,necessum est facultatem sanguificam laborare,vt Gale.in Cõment.testatur. Itaque cuiusuis aquæ intercutim communis genitura est,vbi sanguificationis officium intercidat.& lib.2.de Naturalibus fa.Est enim ea prima generandi hydropis causa ex sanguificationis defectu proueniens.Et lib.6.de Lo.pa.cap.1.Hallucinantur,inquit, qui indurato lieni aquã intercutim fieri credunt,nullam affectionem patiente iecore.Et lib.5.de Lo.pa.cap.6.inquit, Quippe nisi hepar afficiatur,haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus,nõ tamẽ semper ob primariam eius affectionem excitatur,quanuis hoc sit quàm frequentissimũ.Etenim quia ipsum eius facultatis quæ sanguinem gignit,instrumentum est, consequens est vt vitiato hoc viscere,actio quoque eius vitietur.Accidit autem (vt dixi) cùm aliàs aliam partem frigida intemperies afficit,vt hepar quoque refrigeretur.Igitur si vel lienis causa, vel vẽtriculi,vel intestinorum vniuersorum,maxime ieiuni,mesentericæ venæ,habituali intemperie afficiantur, facile etiam vnà refrigerare possunt omnes simarũ iecoris partium venas. Quo fit vt ad hepatis quoque corpus intẽperies ipsa perueniat. Si verò vel pulmonis,vel septi transuersi,vel renum occasione id accidat,in primis venæ,quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt per consensum afficiuntur,deinde tractu temporis hepar quoque eadem dispositione infestatur.Hanc sententiam citare ad literam placuit,quoniam tria hæc simul approbat in ipsa Gale.nempe quòd sine iecoris affectione non fit aqua intercutim.Secũdum,quòd aliquando fit ex primaria affectione iecoris, & aliquando per consensum. Tertium,quoniã plura alia membra explicãtur, ex quorum consensu fit, quàm hîc ab Hippo.ipse enim in præsenti de aqua intercutim, quæ fit ex morbo acuto loquens,non fecit mentionem de ea quæ fit ex lienis inflammatione, aut septi,aut pulmonis,aut ventriculi:neque etiam de frigida intemperie harum particularum,siue sequatur fluxum vẽtris,aut fluxum sanguinis,aut frigidæ potum, aut causam quamuis refrigerantem:quia hæc non nisi longo tempore adducunt morbum hunc.Iecoris tamen,aut venarum meseraicarum,aut tenuiorum intestinorum inflammationes acuti morbi sunt, & breui aquam intercutim afferre possunt,deficiente iecoris sanguifica facultate:facto etiam ex acuto morbo,altero ex decidentia acuto. Is autem non sedat febrem:quia vt ait Aetius libr.10.cap.20.humor,qui detinetur,salsus est, & putrefactus: quare sitis & febris augetur.Fere enim in totum,plurimi ex hydropicis febriunt, neque dolorem lenit.Adaugetur nanq; humorum putredo languente iecore,& fumorũ malorum multitudo aceruato humore:augetur etiam ex tumore distentioneq; afflatus,& aquę multitudine,inde sequitur vt lethalis sit hęc dispositio.Et ob id Celsus lib.2.cap.8. inquit, At aqua intercutim si ex morbo acuto cœpit,rarò ad sanitatẽ perducitur. Quòd autem dixi,ex partibus inanibus,Græcè habetur,ἀπὸ τῶν κενεώνων. & hæc eadem sunt, quæ appellantur τὰ λαπαρὰ,id est,flaccidæ partes,apud Gal. in Cõment.Hoc vocabulo κενεὼν,vsus est Homerus Iliad.ε.vbi Pãdarus Diomedi dixit,βέβληαι κενεῶνα διαμπερὲς.hoc est,transfixit partẽ flaccidam.Appellat autem Homerus eo nomine partes,quas zona cingit.Lib,eodẽ,vbi Diomedes vulnerauit Martẽ,inquit,νείατον ἐς κενεῶνα.ὅθι ζωννύσκετο μίτρην.quod est,ad extremum vẽtrem,qua parte cingebat baltheum:zona verò partes sub thorace cingebat tempore Homeri,vt Iliados λ.ἰφιδάμας δὲ κατὰ ζώνην θώρηκος ἔνερθεν. quod est,Iphidamas verò iuxta zonam sub thorace. Sunt ergo partes flaccidæ, aut inanes iuxta zonam sub thorace,quo loco sunt ieiunũ intestinũ & venæ meseraicę.

Partes quarũ cõsensu fit aqua intercutim.

Aquæ intercutim non omnes causas explicat Hippoc. & quare.

GALENI COMMENT.

Inter initia libri ipse dixit:Considerari conuenit hunc in modum per morbos acutos:principiò vultũ ægri,sitne similis beneualentium.Ita aliqui dicunt non solũ de vultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de omnibus ipsum facere sermonẽ,cùm haudquaquã legerint finem sermonis,vbi dixit:Hæc dico de morbis acutis,necnon quicunq; ex acutis morbis consistunt.Atqui constat vt de purulentiis docuerit, non solũ illis quæcunq; vigesimo die rumpi solent:sed quæ ad trigesimũ,quadragesimum & sexagesimum deuenerunt:atque etiã antea de morbis qui ad quadragesimũ vsque diẽ processerunt, vbi dixit : Spirationis facilitatem existimari oportet perquàm magnam habere vim ad salutem in omni morbo acuto , qui cum febre infestet,ac quadragesimo die iudicetur.Et itẽ hoc loco ait, non de quauis aqua intercutem facere sermonem,sed quæcunque ex acuto morbo existat:aque etiã de purulentis tabidisq; deinceps docebit:& ad hæc de quartanis, vt cõstat,etiã diutinis morbis. Igitur vt aqua intercutẽ omnis si ex acuto morbo existit,malo sit,nequaquã sedãs febrẽ,sed inferẽs dolorẽ:ipse dixit.porrò docuit geniturã eius,iecoris nominatim faciẽs mẽtionẽ:atq; vna cõmuni ratione partis inanis,quæ sunt ieiunum,& lactes, & item intestina tenuiora. Nam in more est vocari illas partes inanes quæcũq; inter

extremam

extremam thoracis costam, & femoris ossa habentur. Atqui inanis videtur omnis talis sedes, si eam cum supernis infernisq́ partibus vtrisque osseis cõferas. At verò omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus esculentis poculentisq́. Ita mihi videtur poeta has ipsas corporis partes: eò quòd flaccidæ sint, appellare laparas. Itaque cuiusuis aquæ intercutem communis genitura est, vbi sanguificationis officium intercidit. Etenim quemadmodum in ventriculo concoquũtur esculenta, pari ratione in iecore & venis præconcoctũ in ventriculo alimentum. Quinetiam vt in ventriculo interdum minus intercidit concoctionis officium, interdum magis: ita in iecore. Nonnunquam enim iecur afficitur per sese primum: quemadmodum etiam ventriculus: interdum per consensum aliarum partium. Itaque constat vt omnes sibi inuicem consentientes partes: aut quia vicinæ sint, aut quia habeant societatem magnã, per conceptacula neruosq́ afficiantur. In hunc modum, iecur per magnas venas copulatur & lieni, & ventriculo, & intestinis. Atq́ etiam positura eorum ita vicina est, vt quædam contingant ipsum: quædam propemodum tangant. Itaque lienis nequaquam mentionem habuit Hippo. Siquidem de morbis acutis agebat. etenim hoc viscus quando per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionem, ad consensum agit iecur, omniq́ corpori per tale medium aquam intercutim concinnat. Porrò iecoris, ac partis inanis mentionem facit, ac docet differentias aquæ intercutim ex illis, quomodo procedente sermone perspicuum erit.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte narrat quorundam occasionem, qua voluerunt dicere Hippo. in hoc libro de morbis solis acutis agere, quoniã dixit, Considerari conuenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægri, volentes Hippo. non tantùm de vultu ægri velle considerandum esse in morbis acutis, sed etiam de omnibus aliis signis: non aduerterunt tamen, quòd ipse lib.3.prog.30. dixit, se loqui de morbis acutis, & de his quę fiunt ex ipsis. Pręterea quòd libro præsenti progn.57. fecit de abscessibus mentionem, qui 20. aut 30. aut 40. aut 60. die rumpuntur. Et lib.1.prog.21. dixerat bonam respirationem valde magnam vim habere ad salutem, in morbis acutis, & in his quæ cum febre sunt, & quadraginta diebus iudicantur. Rursus non aduerterunt quòd in prog. pręsenti agit de aqua intercutim, quę fit ex morbo acuto: & infrà prog.60. agit de purulẽtis. & li.3.prog. 27. de febribus quæ intermittunt, ac errabilem in modum accedunt, quartanas futuras. Vult Hipp. non tantùm loqui de morbis acutis simpliciter, sed de acutis ex decidentia. Sed de his satis dixi in expositione prog.21. libri primi. *Lib. pro. de quibus morbis est.*

In secunda parte, quæ incipit (Igitur vt aqua) refert Hippo. dixisse aquam intercutim factam ex acuto morbo, malum esse, febremq́ue non sedare, & valde dolorosam esse: ac docuisse Hippoc. eius generationem à iecore signatim, & à partibus inanibus. Partes autem inanes compræhendunt totum id ventris molle, quod pertinet ad intestina tenuiora, ieiunum & lactes, quæ venæ meseraicæ appellantur. Sunt autem hæ partes, ab extrema thoracis costa vsque ad ossa illium. Istæ autem partes meritò inanes appellantur, vbi ad superiores & inferiores comparentur, quę omnęs osseæ sunt, nisi forte aliquis se cibis impleuerit: tunc enim non dicentur proprie inanes: tenduntur nanque in ea dispositione. *Et femoris ossa.* Græcè, καὶ τὰ τῆς λαγόνος ὀστᾶ, id est, & ilium ossa. Explicuimus nanque quas partes lagones. siue illia appellant Gręci, suprà libr.1. in expositione 23. prog. flaccida. *Ita mihi videtur Poeta has ipsas corporis partes eo quòd flaccide sint, appellare laparas.* Homerus ἰλιάδος ξ. cùm Aiax Oileus Satni Enopidẽ vulnerauit, inquit, οὖτα κατὰ λαπάρην. id est, vulnerauit in lapare. Hippo. ipse multis in locis eodem vocabulo vsus est, vt lib.3. de Mor. pop. par.1. in Hermocratis histo. inquit, Hypochondriũ λαπαρῶς, id est, molliter intendebatur. & Gal. in Cõment. explicat idẽ esse λαπαρῶς, quod κενὰ, id est, inanis: nã inanis ex laparo significatur. Et lib.1. de Mor. pop. par.3. in Historia Sileni, Hypochõdrij contẽsio ὑπολάπαρος, id est, submollis. & Gal. in Com. ὑπολάπαρος, ὑποκενός, id est, subinanis est. Et lib.3. par.3. in historia, Adolescens in Melibœa inquit, Hypochondrij contensio ὑπολάπαρος, hoc est, subflaccida, aut submollis. Et Gal. in expositione antiquarum dictionum Hippo. λαπαχθῆναι, proprie est κενωθῆναι, id est, inanire.

In tertia parte, quæ incipit (Itaque cuiusuis) docet omnem aquam intercutim habere originem ex imbecillitate iecoris, nequeuntis sanguinis generationem perficere, cum paratq́; imbecillitatem iecoris ad imbecillitatem ventriculi. Imperficitur enim aliquando operatio ventriculi circa chyli generationem, aliquãdo magis, & aliquando minus. Sic etiam iecoris facultas sanguifica: & hoc aut per se, quod etiam ventriculo cõtingit, aut per consensum. Consentiunt autem partes aut ob vicinitatem, aut ob cõnexionem per magna vasa, aut neruos: quomodo iecur ob vasorũ magnorũ communicationem, consentit ventriculo, & lieni, & intestinis. habent etiam posituram vicinam, ita vt se tangant, aut ferè. Quòd omnis aqua intercutim habeat originem ex iecoris imbecillitate, docuimus *Iecoris fac. sanguifica læditur aut per se, aut per consensum.*

docuimus in expositione. Quòd iecori insit facultas sanguifica, probauit Gale.6.lib.de Placitis Hippocr.& Plato. Quòd mēbrum aliquod alteri per magna vasa consentiat,& per neruos magnos constat intelligenti, quantum caput consentiat ori ventriculi, & septo transuerso, vt dixerat Gal.lib.1.Comment.24. Communicant itaque omnia præcipua membra suas offensas membris exortis ab ipsis,& eorum lęsionem pariter sentiunt. Quibus tamen modis fiat partem aliquam alteri consentire, dicemus in expositione prognost.30.lib.3.

Mēbra præcipua quibus cōmunicāt suas offensas.

In quarta parte, quæ incipit (Itaque lienis) excusat Hippo. qui inter causas, quæ per consensum adducunt iecur ad id mali, vt aqua intercutim sequatur, non numerauit lienem, quoniam aqua intercutim, quę sequitur duritiē lienis, longo tempore consentiente iecore in longis morbis fit. Hìc verò de morbis acutis agitur.

PROGNOST. II.

QVibus igitur ex partibus inanibus,& lumbis hydropum initia fiunt, pedes intumescunt,& alui fluor diutinus fit, nec soluens dolorem, qui ex inani parte efficitur, ac lumbis, neque molliens ventrem.

Quoniam in præsenti prog. dixerat hydropen ex acuto morbo factam fere omnem incipere ex partibus inanibus, & lumbis, aut à iecore: nunc ad signa accedit, quæ ostendunt, quando incipit ab altero horum,& quando à reliquo. Is tamen non est eius finis. ratio est, quoniam cognoscere qua parte æger primario affectu laborat, non pertinet ad partem artis prognosticam, sed ad diagnosticam. Voluit autem singula membra de prædictis explicare per signa, vt procederet ad ostendendum quod proposuerat, nempe malum esse fieri aquam intercutim ex morbo acuto, quia febrem non sedat,& valde dolorosa est: quod in præsenti prog. concludit de ea, quæ fit ex partibus flaccidis,& lumbis. dicens, Neque soluere dolorem, quæ fit ex partibus inanibus, ac lumbis, neque mollire ventrem. Ad quę sequi etiam febrem non euacuata causa ferè semper contingit, vt superiori expositione adduxi ex Aetio. Primum ergo signum, quo notat morbum ex inanibus partibus incipere, est, quoniam pedes intumescunt. Id signum inseparabile non est, sed neq; propriu m: conuenit enim & iis quę fiunt ex iecoris inflāmatione, vt in sequenti prog. dicetur. Non est autem inseparabile ob id, quòd perpetuo non durat: nam in ascite,& tympania sæpe pedes arescunt,& extenuantur. Erit autem ex signis afsidentibus, vt exponemus in annotatione circa Comm. In vtrisque ergo pedes intumescunt, sicuti & manus,& oculorū palpebræ, maximè inferior, ob humorem pituitosum, siue sanguinem frigidū, ad membra veniētem, cuius vaporem crassum non discutit calor. Lāguor etiam caloris naturalis ipsorum membrorū plurimum facit ad idem, sicut & crasfi vapores aliunde venientes,& cum excremēto alimenti mixti. hac ratione in membris extremis & pauci caloris id magis fit,& in pedibus maxime. Cognoscitur etiam, quòd incipiente morbo, vapor sanguinis id efficiat: quoniam incipiēte hoc morbo, hora vespertina & maiori parte noctis inflātur pedes, & mane detumescunt completa coctione, & calore aucto,& coadiuuante calore lecti. Rursus ad idem facit, quòd homine erecto, & ambulante, plus de sanguine crasso declinat ad pedes, qui post in vaporem versus nō tamen discussus, pedes inflat, quod cubantibus non euenit. Hanc etiā ob causam fit, quòd resurgentibus à somno oculorum palpebræ tumidæ apparēt, magis quàm reliquo tempore. decumbētibus enim plus in caput inclinat sanguinis, & vaporum, cui etiam accedit quòd somnus caput implere solet. Secundum signum est alui fluor diutinus: per partes flaccidas, intestina tenuiora,& meseraicas venas intelligit Gal. licet Celsus ilia scripserit lib.2.cap.7. dicens, Vbi dolor in imo ventre, ac coxis est, aqua intercutim instat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. in his tamen si inflāmatio fiat, quę morbus acutus est, aqua intercutim fiet compatiente iecore, aderitq; fluxus ventris per totum morbum. Si enim fuerit infla mmatio in ipsis venis meseraicis, non trāsibit alimentum, vt à Gal. satis in Commēt. declaratur. Et lib.5.de Lo.pat.cap.7. docuit ex deiectionibus cognoscere inflammationem in mesareo. Erunt enim non tantùm similes hepaticis, nempe vt lotura carnis, sed apparebit, veluti ab inflammatione ichor quidam admixtus, qui cocta inflammatione crasfior redditur. Si ergo in iecore non existente inflammatione, tale quid apparuerit, in mesareo existit inflammatio, neque etiam penetrabit alimentum, si inflammatio fuerit in ieiuno intestino. Ratio est, quoniam à ieiuno maior pars alimenti rapitur à meseraicis, quarum ora claudentur facta inibi inflammatione. Quòd si alimentum ad iecur nō trahatur, per intestina deferetur, & fluxum ventris efficiet, eritque multa bilis commixta egestioni, quoniam præassabitur & torrebitur in eis locis alimentum, &

Vapor causa est ut pedes intumescant.

& in iecore accrescet bilis,ex parte quæ ad ipsum perueniet.reditus etiam bilis à iecore ad ieiunum intestinum,secundùm naturam est,vbi iterum inflãmabitur,& mordens irritabit ac augebit fluxum.Diutinus etiam fiet talis fluxus ventris,quoniã inflammatio in scirrhum transit,& ipso durante fluxus ventris perseuerat. Ad hæc autem sequitur, ipsam aquam intercutim non soluere dolorem,qui oritur ex eis partibus,adhuc remanente tumore,&causa irritante,quæ est corruptũ alimẽtum,& bilis ad locum veniens. Accedit etiam flatus distendens partem,qui ex cibis corruptis generatur. Quamobrem non detumescet venter,nec mollior reddetur,ob flatuum multitudinem,qui cõtinentur in intestinis. Sed non tantùm in intestinis,verùm etiam in spatio inter peritonæum & intestina continẽtur. Quod vult Aetius lib.10 cap.20.qui postquam dixerat locum, in quo continetur aqua,in ascite esse intra peritonæum,inquit,Tympanites verò flatus aere repleti superflui,plurimam collectionem in eisdem ventri incumbentibus locis facit.Tales autem dispositiones laterales esse merito in præcedenti progn.dixit.Ex partibus inanibus nascitur hic morbus,& à lumbis. Lumbus Græcis, ὀσφὺς est, quæ pars à thorace incipiens,ad os sacrum terminatur,vt Gal.lib.de Ossibus cap.7.inquit:Ceruix capiti annectitur,huic deinceps dorsum, cui par inest quæ & pectori longitudo:quod subest reliquum, lumbi appellantur, quorum pars vltima, sacro latóue (vt nonnullis placet) osse finitur. Eadem ergo est flaccidarum partium & lumborum altitudo. Sed flaccidę partes anterius,lumbi posterius siti sunt:tenuia verò intestina anteriora,& lumbos perrepant.Nam & Gal.in Cõment.præcedenti dixit,Nam in more est vocare illas partes inanes, quæcunque inter extremam thoracis costam & ilium ossa habentur , ad quod spatium in posteriori corporis parte lumbi extenduntur.

Aqua inter cutim dolorẽ nõ sedat.

Lumbus.

Inanes partes.

GALENI COMMENTARIVS.

INtumescere pedes,omnis aquæ intercutem commune est:sanè & quibus in iecore vitium est assidere dicit. Sed constat vt vitio lienis,& simpliciter omnibus aliis comitetur. Sed alui fluor peculiare est aquæ intercutem ex inani parte affligentis,vbi ieiunum & lactes inflammatione vexentur.His enim potissimum venæ debiles fiunt, per quas iecur ad se trahit alimentum:ita fit vt nequaquam subseruiant visceri ad diductionem,neque maneat in ieiuno tenuioribusq́, intestinis alimentum. Quòd si grauentur ab eo,vtpote debilia:statim id omne pellunt deorsum.atq́, hæc alui fluoris causa est. Quinetiam corrumpi alimẽtum,bilisq́, colligi copiam,ratio est:ob calorem partium,quæ inflamatione vexantur,& ob eam rem intestina admodum mordentur , proindeq́, incitantur ad excernendum contenta ibi excrementa.atq́, hæc rursus altera causa alui fluoris est. Quocirca merito ait neque sedare dolorem ipsum,neque mollire,id est vacuare ac contrahere ventris œdemata : indicans ex his quòd cum dolore excernant, & quòd hypogastrium totum attollatur in molem. fieri enim dolorem necesse est ob inflammationem demorsicationemq́,. ventrem verò omnem subleuari,repletis intestinis spiritu flatuoso:cuius genitura,optima ratione subsequitur cruditatibus:& tandem non manere intus ex imbecillitate comprahensoriæ facultatis intestinorum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte,circa primum signum, quod est, pedes intumescere, dicit id signum esse commune aquę intercutim,quę fit ex partibus inanibus:& illi quę fit ex iecoris inflammatione,accidere vult id signum & illis etiam hydropum speciebus,quæ alienæ originantur,& omnibus aliis vndecunq; eueniunt,siue ex ventriculo,siue ex septo transuerso. *Assidere.* Græcè συνεδρεύειν.sunt autem signa assidentia diuersa à pathognomonicis,id est,passionis significatiuis,vt lib.3.de Mor.pop.par.3.Com.34.& lib.1 Apho.Com. 12.inquit Gal.passionis significatiua sunt, quę vnà cum morbo inuadunt:quę verò assident,aliquando simul inuadunt,aliquando superueniunt,nonnunquã verò neq; omnino veniunt, neque enim sunt à morbo inseparabilia , neque eius veluti substantiam cõstituunt,sed proprias faciunt differentias. & infrà Comm. eodem exemplum posuit dicens, In morbo igitur laterali,acuta quidem febris,vnà cum spirandi difficultate, & tussi,& dolore lateris pungenti simili, signa passionis significatiua nominantur.Quòd autem dolor,aut ad ilia,aut ad clauum perueniat,assidentia dicuntur,sicuti & quòd facilius in latus patiens,quàm in alterum decumbat æger,ad idem genus assidentium attinet.Ex assidentibus quoq; quędam perpetuò adsunt,quanuis non sint passionis significatiua:quædam non perpetuò, vt inquit Gale.lib.4.de Rat.vict.acu.Com.4. veluti in febre ardenti exquisita,linguæ ariditas perpetuo adest,mentis aberratio aliquãdo adest, & aliquando deest. *Sed constat vt vitio lienis & omnibus aliis comitetur.* Ex hac Laurentiani traductione mens Galeni non constat. Videtur enim velle quòd in morbis lienis,

Assidentia signa.

Assidẽtia signa quædã perpetuò adsunt.

& in omnibus aliis, afsidet tumor pedum, & primum non eft neceffarium in morbis quibufuis lienis adeffe pedum tumorem. Secundũ etiã eft falfum, in omnibus morbis adeffe. Verumtamē Græcè fic habetur, γινώσκομεν δ' ὅτι τοῖς ὑπὸ σπλῆνι, καὶ ἁπλῶς ἅπασι τοῖς ἄλλοις, quod eft: Notum autem eft, quòd illis qui ex liene, & fimpliciter omnibus aliis, (nempe hyderis) afsidet tumor pedum. Voluit itaque afsidere illis qui à iecore, & illis qui à liene,& illis qui ex quauis parte originem traxerint.

Ieiuno inflāmato alimenti diftributio impeditur.

In fecunda parte, quæ incipit(Sed alui fluor) fignum peculiare effe refert aquæ inter cutim,quæ fit ex partibus inanibus,alui fluorem,ac reddit duas caufas ipfius.Prima eft, quia fi venæ mefaraicæ,aut ieiunum inteftinum inflammentur,alimenti diftributio impedietur, quo non tranfeunte in iecur, quamuis languida inteftina fint grauata, tamen expellent alimentum deorfum.hæc eft vna caufa fluxus ventris. Altera eft, quoniam ob calorem partium,quæ inflammatione vexantur,alimentum corrumpitur, & bilis accrefcit, & inde mordentur, & irritantur ad excretionem eorum quæ in ipfis continentur.

Codex Græcus corrigitur.

In tertia parte,quæ incipit (Quocirca)rationem reddit quare in huiufmodi difpofitione neque dolor fedetur,neque venter molliatur:dolent enim quo tempore deiiciũt, & quia inflammationem,& morfum patiuntur. Eleuatur etiã totus venter in tumorem, ob id quòd inteftina fpiritu flatuofo implentur, & non expellitur, fed intus manet ob imbecillitatem conftringentis facultatis, *Non manere intus.* Græcè habetur, τὸ δὲ οὐ μένειν ἔνδον. In aliquibus tamen Latinis codicibus Laurentiani legitur, Et tandem manere intus. & mihi videtur ipfum inueniffe literam Græcam affirmatiuam, τὸ δὲ μένειν ἔνδον. quæ litera magis confonat fententiæ. Intumefcere enim ventrem vult ob id quòd implentur inteftina fpiritu flatuofo ob cruditates,quæ etiam ex imbecillitate ventris & inteftinorum nafcitur,ad quod magis conducet manere flatum ipfum intus, quàm non manere.Præterea addit,ob imbecillitatem τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως, quod eft,conftringentis facultatis.Conftat autem,quòd fi facultas conftringens inteftinorũ imbecilla eft, retinebitur flatus.Si enim aliqua imbecillitas cõftringentis facultatis poffet facere,vt flatus non contineretur,effet imbecillitas mufculi conftringentis anum.verùm Gal.de imbecillitate facultatis inteftinorum loquitur.Ego itaque affirmatiuã legerem hanc literã: manere enim intus flatum cõuenit cum tumore ventris:& ex imbecillitate cõftringentis inteftinorum id euenire rationi confonat.Antiquus quoque interpres fic tranftulit, Caufa autem fixionis ventofitatis in ventre eft debilitas virtutis expulfiuæ. Hæc autem eft virtus conftringens per fibras tranfuerfas,quales funt omnes, quæ in inteftinis exiftunt.Conftat autem ex Gal.inteftina duas habere membranas, & in ipfis vnum tãtùm genus fibrarum tranfuerfarũ,à quibus alimenti excrementa excernuntur, fola facta cõprefsione.lib.4.de Vfu part.& lib.6.de Anatomicis adminiftrat.& 3.de Natu.fac.Aquam hanc intercutim tympaniã effe fatis conftat:efficitur enim à multitudine flatus diftendentis ventrem.Sed tamen ad finem Cõment.dixit Gale.ventrem omnem fubleuari:& paulò antè dixit imum ventrem attolli,quod mihi fatis dubiũ videtur, cùm dixiffet Hypogaftrion,quare dixit totum.nemo enim crederet aliquã partem ventris inferioris eleuari in tumorem,maximè quoniam cum inflammatio fit in venis mefaraicis,aut ieiuno inteftino,conftat quòd potius deberent fuperiores partes eleuari in tumorem,quia partibus altioribus ventris membra hæc fubiiciuntur.Adde,vt dixi,quòd ftatim totum ventrem fubleuari inquit.quare vbi legitur Hypogaftrion,fic enim Græcè legitur,potius legendum videtur,ἐπιγάστριον, id eft,abdomen,de quo meritò dicetur totum.& totũ epigaftrium in tumorem eleuari,idem eft & eleuari totum ventrẽ,quod dixit.& antiquus interpres ventrem legit,non imum ventrem.Ad finem quum inquit, *Inteftinorum.* adde γίνεται, id eft,fit.

Inteftinorũ facultas.

PROGNOST. III.

Quibufcunque verò à iecore hydropes fiunt, tuffes cupiditáfque ipfis ineft,& nihil excreant effatu dignum, & pedes intumefcunt, & venter non deiicit,nifi dura & ægrè,& circa ventrẽ fiunt œdemata,quædam in dextra,quædam in finiftra parte exiftentia, ac ceffantia.

Aqua inter cutim à iecore.

Signa inflãmationis iecoris.

In hoc loco Hippocr.de fecundo membro caufarum, quæ faciunt aquam intercutim,quæ funt acuti morbi,agit.Eft autem id,cùm iecur per effentiam laborauerit:quod fit,quoties inflammationem patitur,figna tamen quæ ipfam oftendunt, funt quinque. Primum tufsis,cum qua nihil excreatur effatu dignum: cuius rei caufa eft, quoniam in huiufmodi inflammationibus fit aliqua fepti tranfuerfi compresfio, aut coftarum notharum compafsio:quo fit vt tufsim, vt inquit Gale.in Comment. eo modo quo per

affectus partium respirationi seruientium euenit, nihil tamen excreant, quoniam causa comprimens septum transuersum, est extra thoracem, & pulmonem. Tussim esse signum inflammationis iecoris, dixit Gal. lib. 5. de Lo. pat. cap. 6. vbi inter signa reliqua dixit, In dextra hypochondrij parte grauitas: dolor totum hypochondrium prŏpte retrahens, atque ipsius doloris vsque ad clauiculam extensio, (nam & hoc nonnunquam euenit) exigua tussis. Et li. 5. de Lo. pa. cap. 7. in histo. Siculi medici, quem cum Glauco philosopho visendum accessit, hunc ob iecoris inflammationem pati dixit dolorem in dextra hypochondrij parte, ad nothas costas, ac prædixit ipsum tussiendi cupiditate vexari, ex interuallis, tusse exigua, arida, & qua nihil expuebat. Posset quis obiicere, quòd non in omni iecoris inflammatione debeat adesse tussis: quoniam quæ fiunt in simis partibus, non communicant membris seruientibus respirationi, quibus adiacet gibba pars, sima autē ventriculo & intestinis. Ad quod Gal. respondet præcitato loco, dicens, Quæ in simis iecoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis quàm illæ, quæ in eius gibbo fiunt, fastidium, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt: sic è contrario hæ maiorem, quàm illę inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magísque tussim excitant, & dolorem vsque ad dextram clauiculam, ita vt detrahi videatur, extendunt. Porrò vtrique parti cùm dolor adest, nothæ costæ nonnunquam consentiunt: nam in hac re ambæ eius partes meritò cōmunicare videntur: quod paulò inferius declarat dicens, Igitur quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus inflammatio oritur, quāuis in neutra partium exquisitè distincta posit consistere. nam omnium eius partium carnes inter sese cōtinuantur. Ex iis constat in omni iecoris inflammatione partes inseruientes respirationi consentire, magis autem eis quæ in gibbo: nam & inflāmatio vtrisque partibus communicatur, quęcunque fuerit. Secundum signum est cupiditas, quæ Græcè θυμὸς. Est autē, vt vult Gale. cupiditas ad tussiendum, à qua statim cessant experientia ducti, quòd nihil tussis affert iuuamenti morbo. Tussis ergo vnum est signum, & tussiendi cupiditas alterum: quamobrem corrigendus est Laurentianus, qui vnū tantùm fecit dicens, Tussiendi cupiditas. non enim est idem tussis, & cupiditas tussiendi. Græcè enim habetur, βήχὸς τε καὶ θυμὸς. hoc est, tussis, cupiditásque. Quare tamen cupientes tussire aliquando non tussiunt, explicat Gal. in com. Similiter quare tussientes nihil expuunt effatu dignū. Quòd si adduxeris in contrarium Hippo. apho. 35. sect. 6. dicentem, Aqua intercutim laborantibus, tussis superueniens malum. Si quitur ergo quòd tussis non est de signis concomitantibus morbum, cùm sit signum de superuenientibus. Respondemus, quòd non omnes aquas intercutim comitatur, sed eas, quæ sunt à iecore, in quibus non erit malum, nisi forte quoniam significaret magnitudinem inflammationis. In aliis tamen, in quibus à principio non adest, cùm superuenit malum est. Ob id ergo Hippo. dixit Superueniens, vt non intelligatur de his, quæ ab initio inceperūt. Tertium signū est, pedes intumescunt quod commune est omni fere aquę intercutim, saltem inter initia. Causa huius reddita est in superiori Cōment. quando verò calor non sufficit vapores eleuare, aut non transmittuntur ad extrema membra, non fiunt in pedibus tumores. Quartum signum est, vēter non deiicit, nisi dura & ægre: dura quidem non simpliciter intelligi debet, sed vt explicatur à Gal. lib. 5. de Lo. pa. cap. citato. Aluus quoque astringitur, nisi vnà cum visceris huius imbecillitate, inflammationem excitari contingat. Putrescit autē propter causam à Gal. scriptā in Com. Aegre etiam excernūtur, quod Græcè, πρὸς ἀνάγκην antiquus interpres dixit, cum violentia. alter etiam, cum angustia. vtrunque significat, quòd ob duritiem non excernetur, nisi ipse violentia cogat intestina, ac labore comprimendo excernat. Laurentianus transtulit, ac pro necessitate: nescirem ego quò sensu. Celsus etiam lib. 2. cap. 7. sic conuertit, cùm ait, Venter nihil reddit, nisi & ęgre, & durum. Contra hanc sententiā videtur histo. superius allegata, de medico Siculo: ille enim patiebatur iecoris inflammationem, verùm non deiiciebat dura, & ægre, sed cruenta similia loturæ carnis. Ad quod respondetur, quòd quando inflammatio iecoris fit cum ipsius imbecillitate, non fit dura deiectio: talis autē erat dispositio Siculi medici. Ille enim cum iecoris imbecillitate inflammationē est passus. Quòd si dixeris, ergo signa quæ hîc scribuntur ab Hippo. non ostendent iecoris inflammationē, falsum est. Licet enim sine ipsis posit existere iecoris inflāmatio, tamen vbi aqua intercutim fiat cum illis signis, nō fiet absque iecoris inflammatione. Adduces forte in contrarium histo. Hermocratis ex 3. de Mor. popu. par. 1. vbi cum iecoris inflammatione inquit Hippoc. Ex aluo exusta non pauca deiecta sunt. Male ergo modo dixit, Pauca, & ægre. Respondemus, quòd in aqua intercutim præter id quòd dura est deiectio, pauca esse debet, quoniā plurimum transit intra peritonæum, in formam aquæ & flatus, quod in Hermocrate non contigit.

Tussis signū inflāmationis iecoris.

Nothæ costæ utrique parti iecoris cōsētiūt.

Dura deiectio in hydrope.

Aegrè deiicere.

Adde quòd potuit ipse plurima excremēta habere in vētre,& meseraicis,quæ illo tempore exusta excernebantur. Quod si adduxeris in contrarium Hippo.lib.4.de Ratione vict.acut.sect.4.in signis febris ardentis, vbi inter reliqua dixit, Deiectiones valde liquidæ, vbi tamen adest magna iecoris caliditas,quæ fecem adurat.Respondemus, quòd in causa non est locus,in quo recipiantur excremēta,vt in aqua intercutim. Quintum signum est,tumores apparentes,qui nonnunquam etiam occultantur in dextra,atque sinistra parte.Duplicem sensum habet præsens litera explicitum à Gal.in Cōment. Hæc igitur secunda species aquę intercutim mala est,per quam nihil excernitur de peccante humore,sed totus intra peritonæum seruatur,tumores ventri inferens,ad quos etiā sequentur dolores peritonæo distento. Aduertendū est,quòd non tantùm ob iecoris inflammationem euenit aqua intercutim, tanquam ex acuto morbo , sed etiam ob ipsius calidam intemperiem,quæ sequitur acutam febrem,vt vult Gale.lib.6.de Lo. pap.cap.1. dicens,Haud secus hallucinari consueuerunt,in ea quoque aquæ intercutim specie,quę ad acutos morbos sequitur:quippe ab his iecur,calida,& sæpenumero sicca quoque intemperie tam grauiter afficitur,vt cibum in sanguinem transmutare nequeat. In hac affectione certum est quòd non aderit tussis ab initio , reliqua tamen aderunt.

Aqua inter cutim ex iecoris intemperie.

GALENI COMMENTARIVS.

CVpiditatem dixit hoc loco propensionem, quam quidem ad tussiendum obtinent,incitati quidem tanquam ad accidens , statim verò ab hoc desistentes tantummodo tentantes initium tussiendi. etenim iecoris moles incidens præcordiis, facit angustiam in pulmone.Cùm ergo similis reddatur affectio veræ illius angustiæ,ob quam inflammatione laborans decumbente ex capite materia afficitur:cupiunt tussire,sperantes nocuam vacuando materiam,esse angustiā curaturos.Sed incipientes statim desinunt,ob experientiam ipsam deducti in notitiam dispositionis exquisitiorem,sentientes quàm temere sperauerint.Quinetiam natura ipsa per se infert tussim infarctiones expurgando pulmonis,quanquam ipsi nequaquam tussire cogitemus,ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq́ accidens. Nunc igitur quando ob angustiam ad tussim ægri veniunt frustra,ceu auxiliaturam affectui,naturalis facultatis nequaquam habentes ministerium, continuo desinunt.Ergo ob hæc propensiores ita affecti ad tussim redduntur,sed eos cito tale deficit munus , propterea quòd nihil dignum commentatione excreant, sed tantùm quantum in asperam materiam serosum tenueq́ ex conceptaculis sanguinem continentibus serosum,comprimitur in modum sudoris cuiusdam.Igitur hoc pacto aqua intercutem,quæ de iecore existit,à prælatis interstinguitur,atq́ etiam paucitate & ariditate deiectionū. Incitantur enim illi perpessis ipsis vel intestinis,vel lactibus.per aquam verò intercutem,quæ à iecore existit,vtpote imperpessis his , nec vitiato alimento, neque grauatis ab eo partibus (etenim bene valent) nec alui fluor infestat, manentq́ diutius inibi reliquiæ alimenti,quæ partim mittuntur ad intimam peritonæi sedem, partim inflammatione iecoris torrentur.Porrò vniuersa cutis,vtpote quæ de pituitoso sanguine nutriatur,intumescit.quòd si premas eam digito,statim apparet caua,sed paulo pòst ad pristinā reuenit conditionem. non tamen statim ab initio simul vt acutus vertitur morbus,ita fieri solet,sed pedes intumescūt primi. quippe qui procul à calidissimis absunt partibus:tum autem subrepens accidens circa ventrem omnem, eam ipsam quoq́ committit affectionem : itaq́ si premas ædema digito,cauatur,ac velut foueam facit: tum autem paulo pòst ad pristinam remeat conditionem.quod Hippo.ait:At q́ etiam circa vētrem ædemata fiunt, quæ consistant desinantq́. At verò fieri potest vt id quoque dixerit de prima eorum genitura.Nam incipientia consistere,sæpenumero desistunt:ita vt videātur quidem integrè destitisse, mox rursus subleuantur,& rursus desistunt:& rursus subleuantur:procedente verò tempore permanent non insuper desistētia.Sanè distant à prædictis,quæ infestant ex inani parte,eò quod pressa cauentur,pituitosam habentia naturam, nec insuper spiritu flatuoso,quemadmodum illa consistentia.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte exponit,quo pacto contingat in ipsis cupiditas tussiendi, & ipsa tussis,quare etiam cessant cùm tentauerint tussire ab incepto opere. θύμος ergo Latinè cupiditas,& promptitudo quædam ad tussiendum est:tumor nanque iecoris insidens septo transuerso,pulmonem comprimit,quemadmodum in vera pulmonis inflammatione,credentes se curaturos angustiam,cùm autem frustra conari sentiunt, desissunt continuò.*Cupiditatem*.lege θύμον *Præcordiis*.ταῖς φρεσὶ.id est,septo transuerso.

In secunda parte,quæ incipit (Ergo ob hæc) reddit causam,quare auxiliū non sentiunt,nempe quoniam non expuunt aliquid effatu dignum , sed id tātum quod in sudoris modū refudat in asperam arteriam,ex vasis sanguinem continentibus.Cogitur autem aliquid refudare per leues tusses, in asperā arteriam, & in fauces:ob id enim sitis non admodum infestat in febribus ardentibus eos qui tussi non magna exercentur, vt Hippo.

Tussis aliquid attrahit ex vasis circuniacentibus.

Hippoc. dixit apho.54.sect.4. Quibus plurimum siccæ tusses fiunt,leuiter irritantes in febribus ardentibus,non admodum siti infestantur.& Gal.in Com.inquit,Propter motum in tussi factum ex locis vicinis humor aliquis trahitur.

In tertia parte,quę incipit(Igitur hoc pacto)aliud signum explicat,quod est,deiectionem fieri duram.Addit autem Gal.paucitatem ipsius, licet ipsam non scripserit Hippo. sed dixit ipsam ægrè deiici. Verumtamen deiectio quæ dura est, pauca esse debet: quia pauca deiectio fit,quoties plurimum resoluitur,aut distribuitur de humido ipsius excrementi.hoc autem reddit ipsam duram.Torretur autem deiectio à vehementi iecoris calore,neque antequam ad ipsum veniat corrũpitur, vt in aqua intercutim, quæ fit ex partibus inanibus.Sed non tantùm,quoniam torretur,deiectio dura redditur,sed quoniam pars eius ad peritonęum mittitur.

In quarta parte, quæ incipit (Porrò vniuersa cutis) duobus modis explicat partem illam.Circa ventrem fiunt œdemata, quædam in dextra, quædam in sinistra parte existentia atq; cessantia.Primo dicit cutim vniuersam in tumorem pituitosum eleuari, ob sanguinem pituitosum,ita vt si digito prematur cedet:at paulò pòst ad pristinum redibit statum.Sed tamen ante id solent tumores in pedibus fieri, quoniam longè absunt à pręcipuis & calidissimis partibus:deinde tumor peruenit ad ventrem.Quoniam tamen isti tumores à pituita facti digito premente cedunt,& iterum redeunt,Hipp.dixit existere,ac desistere. Secundò alterum explicat sensum, vt existere ac desistere significetur in principio generationis ipsorum tumorum,quo tempore apparere solent tales tumores, atque occultari,& iterum redire. Differunt tamen huiusmodi tumores ab his qui fiunt ex partibus inanibus:quoniam illi fiunt à flatu,& ob id non cedunt presſi digito:illi verò qui à pituita,cedunt.Hoc autem satis constat,quoniam œdema ex pituita fit, estque tumor laxus.De flatuoso tumore lib.4.de Meth.med.dixit, colligi sub cuti,aut musculis,aut sub membranis,quæ ossa circunstant,aut in viscertbus,aut intra peritonæũ, aut ventre,aut intestinis.Differũt huiusmodi tumores ab œdematis, quòd & pressa digitis non retinent vestigium & sonitũ veluti tympanum reddunt,item quòd in cauitate sensibili subinde continentur,atque hac nonnunquam maxima.

Tumores existẽtes ac desistẽtes.

Iuniores flatuosi.

PROGNOST. IIII.

Si caput,manus,ac pedes frigidi sunt,ventre costisque calentibus,malũ est.

Signum quod scribitur ab Hipp.in prog.pręsenti,à qualitate mutata sumitur,ac pertinet ad sensum tactus.Malum esse,inquit,si extremis refrigeratis partes ventris & costarum caleant:quoniam magna aliqua inflãmatio in visceribus significatur,quæ instar cucurbitulæ sanguinem ad se trahens non permittit extrema calefieri,aut calorem ad ipsa dispergi.Multis in locis Hippo.consimilem scripsit sententiã,cæterum nullibi adeò pręcisè,atque distinctè,vt in præsenti prog.Nam apho.48.sect.4.inquit,In febribus non intermittentibus si partes exteriores frigidæ,interiores vrũtur,sitim habeãt,lethale.Abundat enim in hoc apho.pars illa,in febribus non intermittentibus.vt enim vult Galen.in Comment.eiusdem apho.nec vidit,neque animo concepit aliàs fieri posse,quàm in febribus non intermittentibus,quæ sunt ardẽtes valde malignæ,veluti lipyrię,vt interioribus exustis extrema refrigerentur.Licet ergo Hippo. non proposuisset in præsenti opere se acturum de acutis morbis,adhuc esset integra sententia literę pręsentis.Quod etiam in illa parte dixit,Sitim habeant:consequens erat ad interiorũ vitionem,vbi à causa alia non impediretur.Ad apho.itaq; veritatem nihil addit pars ista,Sitim habeant.Et apho.1.sect.7.dixit,In morbis acutis frigus partium extremarum malum. Veruntamen non adeò integrè comprænhendit veritatem,vt in præsenti progn.Nam vt vult Gale.in præsenti Com.per morbos acutos interdũ accessio cum rigore præhendens,aut frigore,non solùm extremas corporis partes,sed etiã cutim circa costas ac ventrem,frigidam reddit:quo dato talis extremorum frigiditas non erit malum ad mentẽ Hippo.in apho. in quo,vt vult Gale.significari voluit inflammationem cum vehementi calore trahente ad viscera sanguinem,in qua dispositione partes circa ventrem & thoracem calidæ manent,aut calidiores quàm secundũ naturam, quod in aphorismo non explicuit, modo tamen dixit,Ventre costisq; calentibus.Integerrima itaq; est pręsens sententia,si manus, pedes,& caput frigida sint,ventre & costis calentibus ad tactum,signum est hanc extremorum refrigerationem non euenisse ex rigore,aut frigore,& principio accessionis.Significabitur tamen per frigiditatem extremorum vel inflammatio magna in visceribus, vel langor naturalis caloris, quorum alterum tantùm explicuit Galen.in Comment. nempe inflammationis magnitudinem in visceribus affligentem. In morbis autem lon-

Prog. sentẽtia integerrima.

Prog. sentẽtia aliis magis integra. Frigus extremorũ unũ duorũ indicat in acutis.

gis imbecillitatem caloris innati. Itaque in morbis acutis vnum,& in longis alterũ vult significari:id enim est quod maxima ex parte contingit. Verùm in acutis morbis posse vtrunque significare frigus partium extremarum,probatur primò ex Comm.37.4.sect. Aphor.Nam dixerat Hippoc.Frigidi sudores,cum acuta quidem febre facti,mortem.& Gal.in Comm.inquit,Quòd igitur in aliis partibus corporis fit necessarium esse vehemẽtem caliditatem,ex aliis verò sudores frigidos euacuari est manifestum. Essent enim calefacti,si ex partibus calidissimis efferrentur.Euacuãtur autem ex cute sudores,quam frigidam esse contingit:cùm tamen ea,quę sunt sub ipsa,cõburuntur.& parum infrà ait, Quum verò hæc duo aliquando contigerint, & humores qui sunt in vasis putrescere, & eam quæ solida corpora regit,naturam (quæ secundùm Hipp.est calor naturalis)vel extingui,vel proximam esse extinctioni:quæ quidem ex iis euacuãtur frigida sentiunt, eam verò,quæ fit ex putredine,caliditatem nihil prohibet vehemẽtissimã esse.Ecce vbi frigus extremorum cum interiorum exustione innati caloris mẽbrorum significat languorem. Languido nanq; existente calore sudor frigidus efficitur,quod non esset, nisi extrema cutis frigesceret.Idem lib.3 de Morb.pop.par.2.in histo.Adolescentuli,qui iacebat in Mendaciũ foro,dixit Hippo.Extremæ partes liuidæ & frigidę.Gal.in Com.dixit, Extremę autem partes liuidę & frigidę tertio die factę lethales,atq; adhuc magis in hac ætate:hoc autem fit vel propter excedentem magnitudinẽ phlegmones,viscera obsidentis,aut naturali caliditate ad extinctionem properante. Vnam duarum causarum ostendit Gal.frigiditatis extremorũ,& de acuto morbo loquebatur.Obiit enim 7.die,ad quod spatium non peruenisset,nisi ob ætatem,aut quia ipse aliàs erat natura validus, tãta fuit eius morbi vehementia.Aduertendum etiam, quòd hoc signum in adolescentibus voluit esse deterius signum, quàm in aliis, in præcitato loco:quoniam magis contrariam dispositionem propriæ naturæ ostendit.

GALENI COMMENT.

Per morbos diutinos, potissimũ hyeme & senibus,non solùm per incursiones febrium, quas nominant adnotationes, sed etiam ex intermissionibus, nihil mirum videri debet extremas corporis partes refrigerari,quippe quæ carne vacant ex natura,longeq; sunt à visceribus posita.Verùm hoc libro nequaquam agit de morbis diutinis.Itaq; per morbos acutos, tales refrigerantur partes:propè dixerim propter affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos enim calor natiuus pro debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes.in morbis verò acutis, propter inflammationis magnitudinem in visceribus fatigantis,parum sanguinis in omne permeat corpus,plurimum verò eius in parte affecta inflammatione includitur:& ob eam rem mediæ corporis partes,quæ sunt thorax ac vẽter,admodum calent. At verò per morbos acutos interdum adnotatio cum rigore prehendens aut frigore,non solùm extremas corporis partes,sed etiam cutem circa costas ac ventrem,frigidam reddit.ea quidem circa viscera vitium non ostendit.sed vbi permanentibus partibus circa costas ac ventrem calidis,aut etiam calidioribus quàm soleant ex natura,summæ refrigerãtur corporis partes. in visceribus magnitudo significatur inflãmationis. Ac forte melius est intelligere ventre ac costis calẽtibus ita dictum, vt planius calefiant quàm dum haberent per naturam. Cæterùm vt febris leipyria nominata relegetur ad hoc genus,cuius perspicuum est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dicit non mirandum aut magnifaciẽdum id accidẽs,vbi apparuerit in morbis longis maximè,hyemis tempore,& senibus. Refrigerãtur enim in ipsis extremę partes corporis in principiis accessionum,& in tẽpore intermissionis inter diuersas accessiones:quoniam partes extremæ carne vacant,& longè à præcipuis sitæ sunt, in quibus id frequenter fieri videmus.Sed tamen de his morbis non agit modo, sed de acutis tantùm.*Per incursiones febrium,quas nominãt accessiones.*Græcè, ἐν ταῖς εἰσϐολαῖς τῶν πυρετῶν ἃς ἐπισημασίας ὀνομάζουσι,quod est,In febrium inuasionibus,quas appellãt annotationes. itaque εἰσβολὴ,similiter appellatur ἐπισημασία.Quod etiã indiuisibile exquisitè primum in accessionibus esse voluit Gal.lib.de Morb.temporibus,dicẽs,Appello autem εἰσβολὴν παροξυσμοῦ, id est,inuasionem accessionis. primùm exquisitè tempus indiuisibile, hoc autem ipsum ἐπισημασίαν consueuerunt nominare.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque per morbos) docet contrarias esse dispositiones,in quibus extrema refrigerãtur,per morbos acutos,& per morbos diutinos.In morbis enim longis id euenit ob imbecillitatẽ caloris innati,qui non potest ad extrema peruenire:in morbis tamen acutis id fit ob magnitudinem inflãmationis existẽtis in visceribus,quæ trahit ad se totum calorem,& sanguinem,& non permittit ipsum extendi ad extrema

extrema,cuius causa partes ad ventrem & costas,calent satis.Posset aliquis obiicere contra sententiam Gal.ex his quæ diximus in expositione.Nam si cōtingit in acutis morbis extrema refrigerari interioribus exustis, sine inflammatione viscerum, malè inquit in Comment.eam esse differentiam inter morbos longos & acutos, quod in longis talis extremorum frigiditas fit ob imbecillitatem,& in acutis ob magnitudinē inflāmationis. Respondemus, quòd dato quòd in morbis acutis euenire possit prædictum accidens, sine inflammatione, potest tamen ob ipsam euenire. Quod tamen non contingit in morbis longis, in quibus semper euenit ob imbecillitatem caloris. Aut dices, quòd neque in febribus lipyriis,in quibus extrema frigent ob languorem facultatis, neque in adolescentulo ex lib.3.de Morb.pop.interna exurentur,nisi simul cum frigore extremorum adfuerit in visceribus phlegmone, quod cognoscetur ex calore in visceribus & in cuti partium eorum. *Visceribus.* Græcè σπλάγχνων. Sunt autem viscera,lib.3.de Aliment. facultatibus,iecur,lien,pulmo,cor,& apud quosdam renes.*Sanguinis.* Græcè,τῆς αἱματώδους οὐσίας. id est,sanguinolentæ substantiæ.*Admodum calent.* Græcè,ἱκανῶς φαίνεται θερμά. hoc est,satis calida apparent. Refert autem non parum ad Gal.lectionem,qui infrà vult esse intelligendum ventrem,& costas calere manifestius, quàm secundùm naturā. quod tamen non est valde calere.

Viscera.

In tertia parte,quæ incipit (At verò per morbos) respondet ad quandam obiectionem,quam posset aliquis in contrarium afferre.Ponamus aliquem in morbo acuto pati aliquam accessionem cum rigore aut frigore. constat quòd ille patietur extremorum refrigerationem. verùm non significatur inflāmatio in visceribus,ergo non satis explicuit dispositionem,per inflammationem.Respondet,quòd in tali dispositione verū erit extrema refrigerari,sed tunc cutis quoque circa thoracem & ventrem frigida apparebit. Consequenter addit duo Gal.primum,quòd cùm Hippoc.dixit, Ventre costisq; calentibus: intelligi debet manifestius, quàm in naturali dispositione. Secundum est, quòd nomen lipyriæ febris est de hac specie.Est autem febris lipyria apud Aetium lib.5.c.88. illa,quæ fit ex ventriculi inflammatione iecoris fumosa: & illa, quæ ex inflammatione pulmonis,algida. Sed tamen temporibus Hippoc.febris lipyria,& epiala, appellationes erant febrium,quæ non eueniebant ex inflammatione: nam eas quæ eueniebant ex inflammatione,non appellabant febres,sed symptomata: vt apud Gal.7.sectione Aphor. Commen.43.Vbi distinguēs febres quæ eueniunt ex inflammationibus ab aliis,inquit, Verùm tales morbos aut laterum inflammationes,aut pulmonis,aut hepatis, aut lienis antiqui nominabāt,volentes febrem non esse morbum,sed morbi symptoma.In quibus autem sine partis inflammatione,qui in venis putrent humores, febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre molestari,& ipsum à febre haberi.In illis autem & febrium scripsere differentias,hepialon & lipyriam,elæodem,& typhodem,pestilentem, & ardorem nominātes. Hepaticam verò febrem,vel lienosam,aut pulmoniam, aut lateralem nemo dixit esse. vbi Gal.ex antiquorum consuetudine dicit inter eas febres,quæ non fiunt ab inflammationibus,annumerare lipyriam. Nec video Gale.velle lipyriam febrem habere originem ex inflammationibus,licet sit ex sua natura talis: vt per ipsam interioribus exustis extrema refrigerētur, vt lib.de Inæquali intemperie Gal.de febribus, in quibus calor adest & frigus in partibus distinctis,manifestè dixit. Nam intus in ipsis visceribus calorem sentiunt,in extremis partibus vniuersis frigus.Tales perpetuò febres sunt,& quæ Græcè lipyriæ vocantur,præterea febriū ardentium quoddā perniciosum genus. Et 4.aphoris.sectio.Comment.48.interiora exuri extremis refrigeratis dixit, in febribus,quæ ab incendio causi appellātur,perniciosis,vel si aliter libeat appellare,valde malignis,veluti lipyriis: maligam autem ardentem superuenire, erysipelatibus iecoris aut ventriculi,aut pulmonis dixerat 2.de Crisibus,cap.7.An tamen temporibus Gal.ea tantum appellaretur lipyria,in qua interioribus exustis extrema refrigerātia,& omnem talem debere ex inflammatione viscerum originem trahere non satis cōstat. Licet enim in præsenti Com.dixerit nomen lipyriæ febris esse relegandum ad speciem prædictam, posset intelligi ipsum relegari ad febres, in quibus interioribus exustis extrema algent, licet id non eueniat ex inflammatione. Quòd si velis eas tantùm dici lipyrias, quæ ex inflāmatione ortum habēt,non inficiabor,quamuis,vt probaui, temporibus Hipp.alter erat vocabulorum vsus. Quo etiam dato sciendum est non omnes ardentes malignas.

Lipyria apud antiquiores Galeno.

Lipyriis extrema refrigerantur internis calentibus.

PROGNOST. V.

Optimum verò est totum corpus calidum esse,ac molle æqualiter.

Aequalitatem vult Hippoc.in hoc prognostico obseruari in calore & frigiditate, in

humiditate & ficcitate: rurfus & ficcitatem non multum abundare, in caliditate & frigiditate æqualitatē voluit, vt optimam difpofitionem pefsimæ opponeret. Pefsima quidem eft, fi extrema refrigerentur exuftis intimis, & mediis: optima ergo erit, fi pari proportione per vniuerfum corpus calor extendatur, ita vt confimiliter augeatur calor in manibus fupra naturalem calorem, vt calor vifcerum fupra eum qui præfuerat. Aeque molle verò, ne in aliquibus partibus fiat maior affumptio naturalis humiditatis quàm in aliis: molle autem effe oportet, quòd æquè molle eft. Molle autem non erit, fi ardentifsima febris corpus exiccauerit: quòd enim corpus ficcum redditur, id etiam durum fit, ficut & humidum molle. Quod ergo dixit Hippo. æquè molle: idem eft, ac fi dixiffet, æquè humidum: quod probatur ex Gale. libr. 2. de Temperamentis, dicente, Ergo calidi frigidique corporis folus factus eft index, humidi autem & ficci, vnà cum tactu ratio: quippe quod ficcum, durū prorfus eft, verùm hoc tactu omnino dignofcitur. quòd fi corpus molle atque humidum eft, febris non eft de iis quæ vehementer refoluunt ac deurunt. Contra hæc poffet aliquis obiicere: Nam ifti morbi acuti funt, & febres continuas habent coniunctas, tales autem febres fientes funt, non factæ, vt hecticæ. Sed febres fientes funt inæqualis intemperaturæ: Ergo tales inæqualem intemperiem per corpus patiuntur. non ergo continget corpus effe æqualiter calidum: effet enim talis difpofitio hectica febris. Quòd tamen inæquales intemperies non occupent æqualiter omnes partes eius, cuius temperies alteretur, fcripfit Gal. lib. de Inæquali intemperie. Ad quod refpōdemus, quòd in omni febre fiente, quales funt iftæ, de quibus modo loquimur, adeft inæqualitas partium, quoniam calor non confimiliter occupat partes, licet omnes occupet: quod non putabant neoterici. fed tamen alio loco hanc & fimiles opiniones ridiculas cōfutabimus. Dicemus itaque modo, quòd illa inæqualitas nō eft talis vt à medico, aut ab ægro percipi pofsit. Aequale ergo dicetur corpus, quod non eft adeò inæquale, vt percipiatur partium inæqualitas, ita vt aliquæ partes maiorem acquifierint proportionem caloris quàm aliæ notabiliter. Quòd fi dixeris, æger ipfe fentit inæqualitatem, quoniam tales febres dolorem efficiunt, qui fit ex partiū inæqualitate, libr. de Inæquali intemperie. Refpondemus, ipfam dolorem efficere, verùm non fentiri talem inæqualitatē à manu medici aut ægri tangentis partem ipfam inæqualiter affectam, neque fi diuerfas partes tetigerit inter proportiones incrementorum intelliget differentiam.

Optima corporis difpofitio.

Molle humidum eft.

Inæquale corpus quare.

GALENI COMMENTARIVS.

CVm deterrimam prædixiffet conditionem morbi, quoties mediis corporis calefactis partibus, refrigerentur partes extremæ: hoc loco opponit optimam in nobis, in qua corpus omne æque calidum & item æque molle eft: etenim verbum, æque, commune vtrique exiftit. Igitur æque calidum corpus omne eft in febribus ardentifsimis, fed mordens & ficcum per eiufmodi affectiones haudquaquā molle apparet, quòd fi molle pariter, & calidum æque fit, optimam indicat corporis affectionem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic commentarius non eget alia annotatione, præterquam quòd vbi legitur Aequè, in omnibus locis legendum eft, Aequaliter. quemadmodum in progno. Præterea vbi legitur, Igitur æquè calidum corpus omne. Illa particula, Omne, abundat.

PROGNOST. VI.

Eum qui dolet, vt facile conuertatur, fitq; refurgendo leuis oportet.

Licet Hippocr. in præfenti litera de his, qui dolent, tantùm mentionem habuerit, de omnibus tamen ægrotantibus loquitur. Omnes enim dolent ex decubitu, etiam fi optimam in ipfo obferuēt figuram. In media enim figura, quam Hipp. (vt inquit Gal. lib. 2. de Motu mufculorum, ad initium) appellat ἀκαματον, non fic funt fine dolore, vt nunquam per eum decubitum iacentes doleant, fed quoniam tardius. Omnem enim decubitum etiam optimum, mutare cogitur æger, talis eft mufculorum contraria pofitura, vt in optima figura aliquā patiantur violentiam, quę temporis proceffu dolorem infert. Accedit & ofsium ipforum grauitas, à quibus membra premuntur, & mufculi dolent. Quamobrem in omni decubitu dolent ægri, & ad dolorem leuandum figuram mutare coguntur, quandam citius, quandam etiam tardius, & ex ægrotantibus ipfis quidam citius, quidam verò tardius, vnam & eandem figuram corporis obferuantes, mutare coguntur. Nam languidi magis grauantur ab onere ofsium, quàm robufti, & ex figuris quædam funt aliis meliores, minusq; dolorem inferentes. Hanc omnē doctrinam complectitur Galenus lib. 1. de Motu mufculorum, ad finem, dicens, Media verò

Figura optima dolorē affert.

iftorum

istorum figura,& ab operatione & à nimia tensione vtrosque releuãs meritò iucundissima. Quare & mutatione figurarum quidem,quæ tristitiam afferunt,celeri indigemus, eius verò quæ dolore caret,tarda. Cur autẽ omnino ipsam mutari desideramus, quãuis sine dolore sit? quia in hac tensionem quandam musculi sustinent. Verùm minus quidem quàm in omnibus aliis. Sed eam dolore carere dicimus, non quia nullo penitus dolore participat,sed quia minimo,& hoc ferme insensibili,propter breuitatem,& tunc ipsam mutare cupimus,cùm congregatus paulatim fiat sensilis. Quòd autem & in hac figura tensionem quandam musculi habent,si meminimus sermonũ antea habitorum, non amplius demonstratione egemus:tendi enim diximus eos à membris in quæ inseruntur,& propter hoc liberatos ab illa intẽsione in abscisione tendinis contractionẽm secundum naturam promptè resumere. Nũquam igitur vnus musculus extra tensionem est,neque quando in mediis figuris cõsistit. Sed quia hanc quidem,vt breuẽ,contemnimus,cæteras verò alias vehementes vt violentas non ferimus,hoc quidẽ eligimus alia verò fugimus. Cùm autem imbecilli extremè facti fuerimus,vt in stomachicis & cardiacis syncopis: tunc nec breuem quidem tensionem mediæ figuræ ferentes toleramus,& propter hoc quamuis impotentes simus ad motus,tamen alias aliò proiiciemus partes,desiderantes aliquam quidem consequi figuram dolore carentem, sed nihil tale perfectè inuenire potentes. Vt igitur si quis nostrũ necessario haberet lapidem aliquem non magnum ex collo suspensum circumferendum,robustus quidem existens absque molestia ferret,infirmus autem factus statim tanquã onus deponere desideraret:eodem modo & musculorum vnusquisque quasi quẽdam lapidem gestans annexum os,donec quidem validius fit cõtemnit,ne sentiens quidem frequenter,vel parũ grauitatem:cùm autem infirmus fuerit,tunc sentit,& ægre fert,& quasi quoddam onus excutere cupiẽs, aliàs aliam figuram appetit. Hæc Gale.quæ placuit hîc transferre , vt intelligatis illam partem literæ Hipp.de omnibus ægrotis intelligi : omnes enim in decubitu dolent , & figuram mutare conantur. Quòd si facile conuertantur in aliam corporis figuram , & alium decubitum,signum bonum est,quod robustam indicat animalẽ facultatem; quæ facile fert onus corporis de vno in alterum accubitum. Quòd autem dicit , Sit resurgendo leuis, ad similẽ causam referẽdum est:tentant enim surgere à lecto nõnunquam ægri ad mingendum,aut egerendum,aut fortè residere in lecto volentes. Leuem autem esse nihil aliud est,quàm facile posse id assequi,& sine ministrorum adiutorio.

GALENI COMMENTARIVS.

SVMMA totius præsagitionis in morituris conualiturisque est, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est,æger omnino morietur.si debilior quàm ægri facultas,haudquaquam morietur, vbi nihil committatur. Hanc verò summam ipse scripsit per sententiam,cuius initium est: Colligendum etiam est an æger possit eo victu, quem præceperis, durare ad consistendi vigorem vsque ægrotationis. Hæc ergo summa præsagitionis habetur. Caterùm cùm tres secundùm genus vires ex triplici pendeant origine,cerebro,corde,iecore:per earum ministeria firmitas,atque infirmitas cognoscitur. Præcipua verò cerebri ministeria sunt, meminisse ac cogitare:subseruientia verò, sentire & moueri secundùm desiderium. Cordis verò,motus arteriarum. Iecoris verò,generatio sanguinis,& humorum. Itaque cùm præsensionis contemplatio in hæc diuidatur capita, quodcunque signum est ab Hippo. dictum,considerandum quo genere collocetur, velut nunc vt facile vertatur æger, atque resurgendo sibi leuis appareat. Hæc enim signa sunt facultatis corpus secundùm desiderium commouentis. Cæterùm constat vt in præsens nequaquam intersit dicere secundùm desiderium,aut appetitum,aut voluntatem. Ad hunc modum:suprà de decubitu dictum est in dictione,cuius tale est principiũ; Cubantem offendi ægrum oportet. Indicatur enim vt talis decubitus,quemadmodum etiam acclinis,fiat fungentibus officio musculis, quem solent tonicon, id est,firmum nominare. Sed de eo, libro de Motu musculorum fusius dictum iam est. Perhibuit autem & Diocles , vt animalium corpora consistant ex eo quod fert fertúrque. fert facultas : corpus fertur. Ergo quemadmodum ferentes onera,aut grauati ab eis vix mouentur,aut si leuius appareat onus,innocue ferunt:ita facultas. Si enim valida est,facile corporis onus fert,vt haudquaquã mouẽdo offendatur.si debilis,vtpote grauata,vix subleuat corporis partes.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte hanc dicit esse summam totius præsagitionis , ac si diceret hinc pendere omnium prognosticorum veritatem,nempe ex cognitione magnitudinis morbi,& roboris facultatis,& eorum collatione. Si enim morbus maior appareat,quàm vt possit à facultate superari,lethalis habendus est : si tamen intelligatur facultas maior morbo, speranda est salus,vbi nihil erretur. Quando verò medicus credit aliquem esse moriturum,quoniam facultas non poterit peruenire ad summum vigorem:id intelligendum

est,

eſt,adhuc adhibita optima & conuenientiſsima victus ratione:id enim eſt quod præcepit Hippoc.aduertendum an æger ſufficere poſsit cum ea victus ratione ad morbi vigorem,vel prius virtus deficiat atque ſuccumbat. Id dixerat aphor.9.lib.1.Contra ſententiã huius partis poſſet quis obiicere, & in vniuerſum cõtra totã ipſam artẽ medicam. dicit enim Gal.quòd,qui facultatem habent morbo maiorem liberantur, qui verò minorẽ moriũtur. Non ergo opus eſt parte curatiua,ſed ſola parte prognoſtica artis. Ad quod reſpondemus, Quòd ex hac ſententia Gal.nihil aliud vult,vt ipſe explicat, niſi quòd Hipp.dixerat in aphoriſmo citato,Coniectari oportet ægrotantẽ, ſi ſufficiat cum ea victus ratione perdurare,donec morbus conſiſtat. & nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum victu perdurare, vel morbus antè deficiat,atque hebeteſcat. Medicus ergo collationem facere debet facultatis ad morbũ:quòd ſi facultas maior eſt,ſanitatem prædicet: cognoſcet autẽ id ex ſignis omnibus,quæ in hoc opere ſcribũtur,quæ oſtendunt ex facultate conſtantiam,aut imbecillitatem,& ex morbo vehementiam. Quòd ſi morbus maior apparet facultate, aut ſimpliciter maior erit, ita vt omni adhibita diligentia impoſsibile ſit ipſam ad ſtatũ vſq; perducere:& in hoc caſu ſalus omnino deſperata eſt: ac tunc tenetur medicus mortem prædicere,& non aggredi curationem,niſi fortè rogatus,victum tantùm inſtituat.Quoniam id eſt Galeni præceptum lib.2.Aphor.Cõment. 29.dicentis,victis non oportet adhibere manus. Et 10.lib.de Metho.med.inquit, In his quorum ſalus omnino deſperata eſt,imprudentis conſilij fuerit apud vulgus infamare præſidia quæ multis fuere ſaluti.Si tamẽ facultas minor morbo ſit ad hũc ſenſum,quòd non poteſt inediã conuenientem tolerare,neque eam humorum malitiam, niſi attemperentur, & euacuentur,& alia victus ratio craſsior inſtituatur, is adhuc curari debet, ſanguine miſſo ob morbi magnitudinem, & adaucto alimento. Quamuis ex ea victus quantitate noxa manifeſta morbo ſequatur. Reficietur enim per ipſam facultas, & permanebit vſq; in vigorem. Illi itaque quorũ ſalus deſperata eſt, tales ſunt, vt nulla via, nulla ratione perduci poſsint ad vigorem,& tempus coctionis morbi. Cùm tamen facultas minor morbo cenſetur,non autem ſimpliciter diſtinguendum:aut enim ipſa eſt languida in eſſentia,aut per aggrauationẽ:ſi in eſſentia,ipſa venit roboranda per victum craſsiorem:ſi per aggrauationem,vbi plenitudo adfuerit,ſanguinem mittemus à principio: vbi verò in cacochymia,morbo exiſtente magno pariter ſanguinem mittemus: ſi verò non fuerit magnus,aut humor eſt ab initio turgens, & purgãdus erit,ſi tamẽ non turget,nullatenus purgabitur.Quoniã vbi morbus magnus eſſet,ad humorẽ diminuẽdum ſatis faceret ſanguinis miſsio: vbi tamen non eſſet magnus,& ipſum adhuc non turgentẽ facultas non toleraſſet,deſperata ſalus eſſet.Hæc dixi propter quoſdã medicos noſtri temporis,qui putantes ſe poſſe humores minuere crudos non turgentes abſque noxa magna facultatis,medicamẽta propinãt omnibus ferè diebus ægritudinis.A quibus ſi petatur,quare contra præceptum Hippoc.primæ ſectionis Aphor.cùm dixit,Cõcocta medicari oportet, mouere non cruda, neque in principiis non turgeant,id exercentes. Referunt ſe id facere, quoniam intelligunt, in quanto diſcrimine ſit æger conſtitutus, oppreſſus à multitudine humorum,ac deſperatam ſalutem, niſi purgetur. Cùm tamen non aliũde poſsit maius imminere periculum,quàm ex tali purgatione. Adde quòd ob hanc cauſam neminẽ ad iudicationem permittunt deuenire,ſed bonam ſuſpendunt, & malam accelerant. Quòd ſi dixeris, ponamus facultatem eſſe languidam, & humores malos plurimos,& morbum magnum,nónne licebit eos minuere, vt natura ad ſtatum perueniat,facta potentia ſuper reſiduum,vt voluit Gal.Cõment.29.2. ſectionis Aphor. Reſpondemus diſtinguendo,aut enim facultas languida eſt in eſſentia,aut per aggrauationem:ſi in eſſentia,ipſa eſt roboranda: ſi per aggrauationem,ſanguis mittendus,aut ſi humores turgent,purgãdus.Id enim eſt quod dixit Hipp.Si quid videtur mouendum, moue,cùm morbi inchoant. Poſſes dicere:ponamus ipſum nõ poſſe ſanguinis miſsionem ferre,& humorem non turgere. Certè talis erit languidus in eſſentia,& per aggrauationem,& qui talis exiſtit in morbi initio,nunquam perueniet ad ſtatum.Dices,fortè tolerabit purgationem,& ſi non toleret, ſanguinis miſsione & purgatione minor reddetur tumor. Hoc eſt quod eos decipit. Facultas enim adeò languida non poterit purgationem tolerare,quæ adeò violenta ſit,qualis exigitur,ad hoc vt crudi humores euacuentur,quando non turgent. Nam læuia medicamenta mouebunt tantùm humorem ipſum,& fortia non feret facultas ob maximam agitationem.Vbi ergo putãt ſe reddere languentes exoneratos,ipſos deiiciunt,atque peſſundãt. Sed de his alibi latius dicemus. De comparatione facultatis & morbi dicemus libr.3.circa Comment.6.

Ars medica quibus proficit.

Medicus quos curare tenetur, & quos non.

Crudi humores nõ sunt purgãdi, nisi turgeant. Cõtra vulgus medicorum.

In ſecunda parte,quæ incipit (Cæterũ quum tres) docet ex functionibus vires ægri depræ

deprǽhẽdere. functiones verò sunt in triplici genere, quoniã tria sunt mẽbra præcipua à quibus originẽ trahũt, cerebrũ, cor, iecur. Cerebri functiones sunt, memoria & ratiocinatio: seruiũt autem his sensus & motus. Cordis functio est motus arteriarum: iecoris generatio sanguinis & aliorum humorum. Quia ergo iudicium firmatur in cognitione harum facultatũ, intelligere oportet in quo genere signorum, vnumquodque eorum, quæ ab Hippo. scribũtur, collocari debeat. Quòd enim in præsenti progn. scribitur, inter operationes quæ fiunt ab vna de facultatibus ministrantibus, rationalis collocatur, tres facultates esse dixit, ac tria præcipua membra, licet quatuor ipsa sint. Nam testes inter præcipua annumerantur. Quoniam hîc de facultatibus corpus gubernantibus loquitur, à quibus etiam indicia in morbis accipi possunt, de his tamen non sunt testes. hæc esse membra præcipua probauit in libris de Placitis Hippoc. & Platonis. & lib. de Meth. med. hanc scripsit sententiã, & sępe alibi. Sed id probare non attinet ad hunc locum, sed ad lib. Artis medicinalis. *Meminisse ac cogitare.* Græcè, περὶ μνήμας καὶ διαλογισμὸς. hoc est, circa memoriam & ratiocinium. Sed de facultate animali satis dictum est lib. 1. Cõm. 19.

Membra præcipua tria.

Facul. tres.

In tertia parte dicit similem esse hanc sententiam ei, quod dictũ est de decubitu lib. 1. Comm. 9. Quemadmodum enim ille accubitus, & erectio ad facultatem pertinent animalem, ita facile conuerti ac leuiter resurgere. *Accliuis.* Græcè, ἀνάῤῥοπος, id est, sursum vergens. De huius vocis significatione lege in annotatione circa Com. 11. libr. 1. *Sed de eo.* Lib. 1. de Motu musculorum, ad finem, recitat sententiam quam hîc dicit esse Dioclis.

PROGNOST. VII.

SI ergo graue videatur reliquum corpus, & item manus ac pedes, periculosius est.

Signum hoc malum cõtrarium est signo bono supra scripto: sicut enim facile moueri, signum est roboris animalis facultatis, ita grauitas signum est imbecillitatis facultatis. Quòd enim facultas non possit facile, quemadmodum in sanitate aut leuibus morbis, corpus mouere, aut transferre, aut ob id est, quoniam facultas minor multò est quàm in aliis morbis, aut quia corpus grauius, facultate non admodum diminuta, facultas læditur in essentia, variata naturali temperatura partis præcipuæ, aut in instrumento, vt resoluto spiritu, vt in morbis plurimis fit, in quibus hæc mala est significatio, sicuti & quoniam corpus grauius redditur. Resoluta enim tenui sanguinis parte, ac resoluto spiritu animali, & vitali, corpus magis terrenum remanet, quàm antè: & quod magis terrenum est, & minus de aerea substantia commixtum habet, grauius est. Quum igitur talis adfuerit corporis difficultas ad motum, vt totum corpus difficulter trãferatur, aut crura figuram mutent, aut non facile manus ministerio applicent, labor animalis facultatis significabitur secũdùm locum mouentis, similiter & corpus magis terrenũ factum esse, & minus aereum. Dixítq; periculosius, vt inter signa quæ sunt aliquanto magis periculosa, hoc connumeretur: vt enim lib. 3. Cõm. 41. per has denominationes, quæ apud Hippo. habentur, in comparationem veniunt cùm aliis signis, vt ipsorum vires perpendamus: neque oportet vt in præsenti ad aliud signum fiat comparatio.

Corpus non facile moueri quare.

GALENI COMMENTARIVS.

AGGREDIENTI moueri secundùm desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem dum surgere & ambulare, aut etiam omnino transferre ea cubando æger tentet. Pari modo manuum, dum capere aliquid, ac dimittere, necnon transferre tentet. Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum commutare corporis habitum secundùm eas partes experiatur. Estque hoc maximum indicium, præcipuumq́; debilitatæ facultatis, ipsa scilicet partiũ grauitas, non cuiuslibet (vt antea est proditum) sed eius quæ in musculis, ac neruis tantummodo est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Ex grauitate partium maximum indicium accipi vult, ad significandã imbecillitatem facultatis. & exempla subiungit, in cruribus, cum quis tentauerit aut surgere aut incedere, aut crurũ situm mutare. Ex manibus, si capere, aut dimittere, aut transferre ipsas tẽtet. Et ex ceruice, dum voluerit mutare corporis habitum.

PROGNOST. VIII.

SI verò præter grauitatem, vngues quoque, ac digiti liuidi sint, expectanda mors statim est.

Cum mala significatione, quæ sumitur ex animalis facultatis imbecillitate, aliam adiungit, quæ sumitur ex imbecillitate facultatis vitalis, scilicet in liuorem in vnguibus, & digitis.

Facul. uitalis läguidæ signa.
Liuidus color.

digitis. Quibus signis coniunctis mors significabitur proxima, quoniam languor in duabus gubernãtibus corpus facultatibus ostenditur:liuidus enim color in acutis morbis damnatus est in facie,lib.1.prognost.3.ab Hippo.in pictura faciei lethalis,dicente, Et color totius vultus viridis,aut niger,aut liuidus,aut plumbeus.Liuidum autẽ colorem à frigore fieri vult Galenus in Cõment.dicens,De colore viridi est etiam tanquam initium quoddã nigri liuidiq;,quem frigus effecit,quemadmodũ & nigrum. In principiis etiam accesſionum frigiditas,extremorum liuorem inducit.Et aphor.19.lib.5.Frigidum autem conuulſiones,diſtentiones,liuores,rigores febriles.Licet nãque μελασμὸς,liuores transferre. Cùm ergo à corde in totum corpus calor distribui soleat, quando ad eam peruenerit impotentiam, vt quamuis calore febrili coniunctus sit, ad extremas tamen partes peruenire non poſsit,vitalem facultatem demortuã significabit.Inquit etiã Arist. lib 80.Problematum,primo problemate,Qua de causa liuidi qui rigent efficiuntur, an quoniam sanguis appulsu frigoris gelascit? gelatus autem nigrescit propter caloris inopiam. albedo namque igni tribuitur. Quapropter his maximè,qui ætate processerunt, caro liuescit, eò quòd calorem minimum obtinent. Omnia namque quæ ex opaca & splẽdenti substantia cõcinnata sunt,quantò in eis splẽdens pars abũdat magis,ad album vergũt colorẽ:& quãto magis opaca pars abundat & splendens deficit,ad nigrũ vergũt. Fit autem hoc modo sanguis,qui peruenit ad manus & vngues ex substantia aerea spirituosa & crassa,terrena ac melancholica constituitur,plurimum abundante spiritu, & aerea parte: color sanguinis ad rubedinẽ claram vergit, qui magis proximus est albo, quàm rubeus obſcurus. Si verò pars terrena opacaq; abundauerit, deficiat etiam pars splendida, totus sanguinis color ad nigrũ verget,fietq; aut niger,aut liuidus,qui ei proximus est. Quod in extremis refrigeratis,aut à frigore ambiẽtis,aut ob caloris naturalis inopiã,vt in malignis febribus & lethalibus calore naturali cordis victo cõtingit. Potest etiam color liuidus partium extremarum inflammationem in visceribus significare, vt apud Gal.lib.3.de Mor pop.par.2.in Cõm.Adolesentuli in Mendacium foro,vbi dixit, Extremæ autẽ partes liuidę & frigidę tertio die factæ,in acuta febre,lethales,atq; adhuc magis in hac ætate:hoc autẽ fit vel propter excedentẽ magnitudinẽ plegmones viscera obsidẽtis,aut naturali caliditate ad extinctionẽ perperãte. Vngues dixit, quoniam illis solet superuenire huiusmodi liuor ob naturalẽ ipsarũ constructionẽ, venis multis atq; arteriis ad ipsas terminatis,vt dixerat Hipp.lib.de Natura infantis,cuius verba sic transtuli, Ex digitis autem tanquam habentibus ossa densa,parua,& venas & neruos. Sic & vngues ex ipsis nascuntur tenues & densæ,& compræhendũt venarum summitates, vt non amplius augeantur,neque altera alteram præcedat.Cùm igitur venarum multitudinem terminent,& venæ etiã appellentur ab Hipp.illæ quæ proprie sunt arteriæ,terminabunt etiam arterias. Quòd si venarum & arteriarũ sanguis tenuis recedat, & crassa eius pars remaneat,nigriores apparebunt vngues.Cùm itaq; principalium membrorum propagines vngues excipiant,cùm liuescunt,aut denigrantur,magnam vim habebũt ad significandã inconstantiã facultatum ipsorum,licet vnguiũ coloris permutatio nullam vim habeat in genere causæ ad salutem,aut mortem:quod voluit Gale.lib.de Pulsuum vsu,prope initium. vbi postquam monstrauit ex ligatura arteriarũ nullũ fere damnum sequi in animalis corpore,inquit,At verò si cùm læsæ sunt,nihil tamen efficiunt, cõstat arbitror vt cùm valentes sunt,nihil eas conferre:at quomodo igitur ex pulsu maxime præsagimus? At inquies,minime quidem vt ex causis id genus,quæ plurimum momẽti habeant,imo vt ex oportunis signis:ita nimirum vt si quis mortem ex incuruis vnguibus,& iis nigricantibus coniectet.

Opacũ splẽdori iunctũ. *Color liuidus internã inflãmationẽ ostẽdit.* *Vnguiũ structura.* *Vnguiũ color mutatus malum ut signum, non ut causa.*

GALENI COMMENT.

DIXIMVS *alio loco quonam modo gubernantes animal vires simul intereant, & vt animal prorsus viuat quoad quæuis earum seruetur. Cùm ergo dixerit Hippocrates languentis indicia facultatis,à qua musculi mouentur,addit alia facultatis,quæ extinguitur, propria indicia.nam liuescere signum est extingui calorem innatum qui de corde emanat:& ob eam rem non simpliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo & sine vlla cunctatione, propterea quòd vtriusque intermorientis signa appareant facultatis.*

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Facultates gubernãtes omnes simul amitti.

Docet quàm malum sit,duarum facultatum gubernantium languores coniũgi,nẽpe animalis & vitalis: atque alio loco dixisse facultates gubernantes simul deficere: nam vna deficiente omnes deficiũt. Dixerat id libr.9.de Methodo med.his verbis:Gubernãt

animal (vt in lib.de Hippoc.& Platonis dogmatis est demonstratum) tres diuersi inter se generis facultates, toti corpori ex suo quodã veluti fonte quæq; distributa:eas Plato animas vocat,propriam cuiusque substantiam inueniens. Est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria,ac stirpibus communis,quę iecur veluti pro fonte habet: canales verò ad hoc in totũ corpus sparsos,ipsas venas.Hanc seu appetitricem,seu naturalem,seu altricem voces,nihil interest:veluti nec si animam,aut facultatem appelles. Altera est,quæ non modò in stirpibus,aut vita præditis, sed etiam vt animalibus nobis est insita.Hæc sedẽ in corde habet,ipso quoq; insiti caloris quodam ceu fonte. Ab hoc fonte canales arterię sunt,vocaturq; hæc multis sane nominibus.Nã & facultas siue virtus vitalis, & facultas siue virtus animosa,& anima animosa dicitur. Tertia ratiocinatrix in cerebro domiciliũ habet:ea volũtariis actionibus vnà cum sensibus præsidet.Vtitur & hęc particulis quibusdã ceu canalibus,nẽpe ipsis neruis sensum motumq; per hos in totum animal transmittẽs.Ergo has facultates seruare,nihil plane est aliud,quàm vitam seruare. Siquidem monstratum est,qualibet earum amissa necesse esse reliquas quoque perire.Ac propterea in opere de Sanitate tuenda,huc omne consiliũ direximus. Verùm circa hanc sententiam videtur dubium.Non enim necessum est vna facultate deficiente omnes deficere. Primò de facult.animali: in vtero namque præfocatis deficit omnino nondum mortuo animali,ergo non omnes simul pereunt. Quod constat ex Gal.lib.6. de Locis pa.capit.quinto,vbi de vna specierum vtero præfocatarum dicit, alias quidem sine sensu immobilesque iacere cum obscuro,paruoque pulsu , adeo vt in quibusdam ne percipi quidem pulsus posset,quas infrà viuere dicit,ac vitam ipsarum solo transpiratu saluari , & motu cordis & arteriarum. Quod de animalibus in latebris degentibus constat : ea enim ob caloris paucitatem possunt solo transpiratu saluari. In his itaque nulla actio animalis facultatis constat, verùm,vt inquit Gale.ex ipsis aliquæ saluantur. Rursus si quis alligauerit venam quæ deducit alimentum in aliquam particulam , & impediat transitũ facultatis, aut alimẽti à iecore, adhuc seruabuntur reliquæ facultates: in ea parte ergo non habent eam , quam diximus connexionem , vt vna sine alia permanere non possit.Ad primum horum diximus,quòd in vtero præfocatis non deficit animalis facultas , deficit tamen operatio ipsius,aut quoniam spiritus resoluitur , aut quoniã maxime opprimitur,quod etiam in animi deliquiis euenit. Verùm in ipsis non est corrupta , sed cessat ab operatione,quemadmodũ in attonito morbo fit, aut si quid eius manet , percipi non potest. Ad secundum dicimus,quòd etsi alligata vena non perueniat ad particulam alimentum,poterunt animalis & vitalis facultas peruenire,quamuis longo tempore id foret impossibile,quoniam deficiente alimento deficeret calor, & temperies particulæ necessaria ad vitalem facultatem & animalem recipiendas. Sed tamen reliquum est de vniuersali facultate naturali,quæ à iecore ortum habet : vbi enim hæc corrumpatur, quod fiet corrupta temperatura iecoris , eodem tempore quo ipsa mutatur , in aliis præcipuis particulis tanta fiet permutatio , vt nulla aliarum manere possit ipsa corrupta. *Gubernantes.* Græce, διοικοῦσαι. has facultates lib.1. Com.6.transtulit Regentes,quo loco quæ sint regentes facultates diximus.

Vtero præfocatæ non amittunt facul.animalem.

Gubernans facultas.

PROGNOST. IX.

SI digiti ac pedes omnino nigrescunt , minus perniciosi sunt quàm si liueant. Sed alia signa considerada sunt:si enim facile ferre malum videatur, & aliquod aliud signum salubre subindicet , morbũ verti ad abscessum sperandũ est,ita vt æger conualiturus sit,& corporis partes denigratę casurę.

In præcedenti malam significationem ostendit esse vnguium & digitorum liuorem: modo verò non ex solis iis, sed ex totis pedibus liuidis, aut nigrescentibus vult accipi significationem, dicens, Si digiti, ac pedes omnino nigrescant,minus perniciosum esse, quàm si liueant.potest enim nigredo , quæ per totos pedes fit, aliquid boni significare, vbi alia bona signa accesserint, nempe iudicationem per abscessum fieri ad extrema corporis,quo tempore non tantùm digiti,sed totus pes niger redditur.Solis enim digitis nigrescentibus non significaretur iudicatio , cùm ipsi soli nõ possint peccantẽ humorem excipere.Non ergo absque ratione additum est, Pedes omnino nigrescunt : cum bonis enim significationibus, vt bona tolerantia, & signis coctionis in vrina, & consimilibus, quæ solent salutares præcedere iudicationes, minus malum est quàm si liueant:liuere enim similiter duobus modis fit,vt nigrescere ob frigidam intemperiem, & innati caloris imbecillitatem : vt in aphor. 17. 5. sectionis, aut ob humoris nigri melãcholici præsentiam. Quiuis horum colorum si eueniat, ob imbecillam facultatem,mortem significa-

Nigredo pedum.

Liuere duabus causis fit.

bit:si ob melancholici humoris præsentiam,niger color poterit morbum,qui iudicatur per abscessum,ostendere:quia significat multum de humore melãcholico transmissum ad pedes per modum iudicationis, maxime dictis signis accedentibus. Liuor autẽ non poterit talem significare iudicationem bonã per abscessus:quoniã dato,quòd ab humore fiat melancholico,is erit paucus, & qui non sufficiet ad iudicationem, vt sufficit niger. Quòd tamen niger color multam,& liuidus paucã significet melancholiam, docet Gale.in deiectionibus Comment.22.dicens,Nigra deiectio ab atra bile sincera tingitur: liuida verò, vbi modica bilis modice permiscetur. Quòd si liuidus color non potest iudicationem significare, sed semper aliquod malum, & niger non semper significat malum,sed aliquando bonam iudicationem,pedes nigrescere minus perniciosum erit, quàm liuere.Quòd autem dicit Hippo.nigras corporis partes casuras:ob id dictum est, quoniam isti abscessus ex humore nigro prouenientes ad similitudinem gangrenarum fiunt,à quibus demortuæ partes non reuiuiscunt. Sic & in iis cutis corporis denigratur,& in conualescentia decidit. Parum autem, aut nihil,de subiecta carne corrumpet, quia coctus excernitur,& à natura superatus,aut insensibili euacuatione discutietur,mi tiorq; multò est, quàm sanguis, qui magnam inflammationem efficit, quæ transit in gangrænam,magisq; dispersus,vt non sic motum arteriarũ supprimat, vt in gangrenis.

Nigræ partes corporis cadunt.

GALENI COMMENTARIVS.

Non minus pestiferi dixisse quàm si liueãt oportuit,sed vt interdum nullo pacto,interdum summe pestiferi sint. ac forsitan existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea quòd non proprie vtitur dictione:sed adiiciens determinationem deinceps,ac docens vtrunque eorum quæ dixi, constat vt agnouerit veritatem, sed haudquaquam exquisite locutus sit.Nam interdum pars nigrescit, quia materia eò decumbit; interdum quoniam moritur. Sed quònam modo aliquis internoscat eam rem,perspicuè indicauit. Si enim facilè ferre malũ appareat,id est,facile se habeat æger, & itẽ aliquod aliud salutare affuerit signum,materiæ decubitus est:sin secus,mortificatio.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Galenus in hoc Commẽt.Hippo.reprænhendit,quòd improprie dixit,pedes omnino nigrescere,esse minus perniciosum signum, quàm liuescere:quoniam nigrescere pedes aliquando est bonum,vel saltem non est malum: aliquando est maius malum, quàm liuescere. Igitur nunquam proprie dicetur minus perniciosum:quando nanque bonum est,non est perniciosum,ergo non erit minus perniciosum. Quando verò malum est, ac summe malũ,non dicemus esse minus perniciosum, quàm liuescere.ergo improprie loquutus est Hippocrat. Consequenter rationem reddit,quoniam nigrescere contingit nonnunquam in via decubitus, nonnunquam in ratione mortificationis caloris naturalis. Quando fit in ratione decubitus, est bonum: est enim iudicium quoddam, etsi non optimum,bonum saltem,quia humor peccãs in morbo acuto vstus, & denigratus transmittitur ad membra ignobilia:quando verò nigrescunt,indicates caloris naturalis languorem, satis constat quantum mali significent. *Quia materia eò decumbit.* Græcè, ἀποσκήμματος λόγῳ.hoc est,in ratione decubitus,de quibus infrà in expositione prog.65. dicemus. vsus est hoc vocabulo Gal.lib.1.de Crisi.cap.14.& 4.aphor.sect.Com.44.

PROGNOST. X.

TEstes,ac pudendum contracta, fortes significant dolores, & periculum lethale.

Membra genitalia quare contrahuntur. Colis substantia.

Quemadmodũ à frigore externo membra genitalia cõtrahuntur expressis spiritibus, & sanguine,ac refugientibus, & fibris ipsorum à frigore compressis:ita in iis,qui morti proximi sunt,sanguine & spiritu reuocatis ad cor, cõtingit:& vasa omnia eundẽ sequi motum,& ad cor reduci,vnde habent arteriæ originem.Colis enim substantia neruosa est,lib.15.de Vsu partium. Et cauus ille,siue fistulosus neruus,nõ ex cerebro,aut spinali medulla originem habet,sed ex ossibus pubis, vt durior esset,distenditurq;: vt lib.6. de Locis pat.cap.6.quia plurimus spiritus ex arteriis ibidem dispersis (quarum ora admodum lata sunt) transit in neruũ fistulosum. Quando igitur summe inaniuntur arteriæ, vt in proximis morti,& refrigerantur extrema,plurimum contrahetur quoque puden dum,lateribus fistulosi nerui inuicem cõcidentibus,& arteriis ipsis reductis versus cor: quod fit,quoniam à frigore magis constrictæ ac breuiores redduntur. Ad testes rursus venæ,& arteriæ perueniunt,ex 14.lib.de vsu partium. Propter similẽ ergo causam continget vasis ipsis reductis,inanitis,& refrigeratis,testes cõuelli,& ad interna reduci:cuius simile in doloribus fieri vult Hipp.non in omnibus,sed fortibus:fortes enim dolores à

soluta continuitate fiunt,quoniam intemperies,vbi non inferāt continui solutionem, non afferent dolores vehementes. Vehemēs ergo dolor animalem facultatem cōuertit, & spiritum ad partem dolentem,& dolor fluxionem commouet.occurrentibus igitur sanguine & spiritu ad internam aliquam partem dolentem,contrahentur testes, ac pudendum vasis ipsis contractis & exinanitis, quod in doloribus ab inflammatione euenientibus maxime fit,facta distentione particulæ dolentis,& contractione extremarum, quæ illi per arterias,aut venas,aut neruos communicant.Seruit hæc pars ad prędicēdos dolores in his qui morte non constant,quoniam tales non referunt dolores, quos patiuntur. Vbi tamen Hipp.dixit Contracta,Græcè ἀνεσπασμένα,& Laurētianus traduxit, Conuellantur: placuit potius Contracta conuertere, ne quis putet hanc esse veram conuulsionem,de qua Gal.lib.2.de Causis sympt.inquit,Cōuulsio neruos,ac musculos ad eundem cogit affectum,in quem ab animali facultate, cùm naturalem habitū seruarent,ducebantur. Illa enim passio ad animalis facultatis instrumenta pertinet,quæ sunt nerui,ac musculi à cerebro aut spinali medulla orti:præsens autem pudendi & testiculorum retractio ad vitalem pertinet:neque enim eis adsunt nerui motiui,vt ex anatome constat,quibus patientibus in ipsis fiant conuulsiones veræ,sed quædam ad originem contractiones ac reductiones.

Dolores prædicere in his qui nō constant mente.

GALENI COMMENT.

Constat vt in quibus infestat dolor,ea conuellantur partes quemadmodum in morientibus: idq́ habet rationem. Nam vbi vitalis facultas intermoritur,proindeq́ extendi ad fines vsque corporis impos est,sed accumbit,& ad suam cogitur originem,partes comitentur viribus concurrantq́, & ad intermedia corporis copulentur necesse est. Cæterum vt dolor contrahi faciat vires ad sese, perspicuum est. Ita fit vt ob eam rem partes ad originem conuellantur.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In præsenti Commentario rationem reddit, quare ex his duabus causis contingit contrahi pudenda,nempe ex languore facultatis,& ob dolorem. Instrumenta enim inseruientia alicui facultati, motum ipsius facultatis insequuntur. Contracta ergo facultate cōtrahentur instrumenta. *Conuellantur.* Græce ἀνεσπασμένα. hoc est, contractæ,vt diximus in expositione. Et rursus ad finem Cōment. *Perspicuum est.* Græce, ἐμάθομεν ἤδη πολλάκις. hoc est,sæpe didicimus dolores ad se trahere.5.sectione apho.Comm.23.dixit, Quum partes dolentes semper ad seipsas moueāt fluxiones.idem lib.Artis medicinalis cap.95.rursus 2.de Diffe.febrium cap.11.

Dolor fluxionis causa.

PROGNOST. XI.

De somno verò quemadmodum secundùm naturam nobis est in consuetudine,interdiu vigilare,noctu dormire conuenit: si tamen hoc trāsgressum fuerit,deterius est. minimè verò nocebit,si dormiatur,prima luce ad tertiam diei partem. Somni tamen extra id tempus peiores sunt.

De somno consequenter scripsit Hippo.in præsenti,& sequenti progno.primo loco eum somnum,qui est secundum naturam laudat,secūdò alios diuersorum temporum vituperat.Laudat somnū secundùm naturam,qui etiam in consuetudine hominū erat, interdiu vigilare,ac noctu dormire: talis enim erat in consuetudine: decet autem consuetudinem non aliter,quàm ipsam naturam obseruare. Vbi ergo id quod est secūdùm naturam,idem est in consuetudine,vtrunque simul ac magnopere obseruabitur, quod temporibus Hippocra. vt inquit Gal.in Cōment.fiebat.Non enim erat diuersum tempus dormiendi in consuetudine, ab eo quod erat hominibus secundùm naturam. Id autem erat,noctu dormire,& interdiu vigilare. Quòd quidem naturale sit hominibus vigilare interdiu constat,quoniam eo tempore vigilant homines,quo calor expanditur ad membra exteriora,sed interdiu id fit,ergo tunc secundùm naturam vigilabunt. Prę-missum constat,quoniam calor solis calorem nostrum educit tanquam ad simile:prætetea ex fine,quoniam quo tempore homo munia sua obire debet, eo tempore debet etiam vigilare: sed quo tempore sol terram illuminat, homines munia sua,& non alio tempore recte obire possunt:ergo tunc natura ipsa inclinante vigilare debent homines. Dormire etiam noctu secundùm naturam est:nam eo tempore ob frigus noctis,& solis absentiam calor recedit ad partes interiores,& ab omni actione cōuenit cessare,lumine solis absente Quòd si quis consuetudinē peruerteret,& contra ordinem naturæ somno vteretur,per morbum conseruare ipsam oportet.Consuetudo enim praua cōseruanda est, quoad ægrotant homines.lib.8.de Method.med.& 2.de Ratione victus acutorum,

Vigilare interdiu naturale est.

Consuetudo adhuc praua.

satis docet Hippo.quantum consuetudines sint obseruandæ, ac quantum noceant repentinæ mutationes à consuetudinibus naturalibus. Quòd tamen in cõsuetudine hominum fuerit Hippocr. temporibus noctu dormire: constat similiter ex libro 2.de Ratione victus acu.sectio.23.cùm loquens de his,qui cùm non fuerint assueti prandere, pransi sunt,præcipit eis dormire post prandium eo modo,quo noctu à cœna dormire solent. Dixit enim, Conuenit autem his permutationem æqua virtute compensare. Dormire siquidem eos oportet tanquàm noctem à cœna,hyeme quidem citra frigus, æstate verò citra calorem.Paulus etiam lib.1.ca.97.inquit,Occasio autem somni à cibo opportunissima iudicatur:nam meridianus non omnibus conuenit.& infrà,Nocturni somni omnium facile præstantissimi sunt: siquidem nocte, humiditate & quiete sua somnum iuuante,coctionem omnibus numeris absoluit.Rursus inquit Hipp.Si tamen hoc trangressum fuerit, κάκιον, hoc est,deterius erit.non in omnibus id verum habet, sed tantùm in his, qui simul cum natura coniunxerunt consuetudinem.Qui enim consueuerunt interdiu dormire, sic dormire debent,cùm ægrotant: in illis verò qui ordinem naturæ obseruant, malum erit vbi id non seruauerint. Dixit tamen deterius esse,vt signi huius virtutem exprimeret in gradu comparatiuo. Quòd si ab eo, quod secundùm naturam est,variatio fiat,minime omniũ nocebit somnus,qui fit prima luce ad tertiam diei partem. Posset id ad consuetudinem referri:consueuerunt enim homines quando ob occasionem aliquam somnum interruperint,mane dormire prima luce ad tertiam diei partem: verùm tamen id causam habet, quare in illo tempore somnus minime nocet. Id enim ob id est,quoniam ille naturalissimo somno maxime similis est.somnus enim post cibum conciliatur ob vaporem alimenti, qui in caput ascendit, & obstruit animalis facultatis vias, quo tempore coctio fit in ventriculo. Hac tamen perfecta,iecur sanguinem generat,& tenuiorem partem transmittit ad cerebrum, cuius vapor perueniẽs similiter obstruit animalis facultatis vias, & somnũ conciliat. Somnus hic paulò minus naturalis est priore,& inde fit, vt secundum locum habeat: fit enim quemadmodum & primus ex vapore alimenti: id autem alimẽtum non est in ventriculo,sed in iecore. Cùm tamen iam integre sanguis distributus fuerit,animal à somno excitabitur,& non antè,secũdùm naturam,vt est apud Arist.lib.de Somno & vigilia,ad finem dicentem,Expergiscitur animal,quando absoluta coctio est,& calor,qui ambiẽtis frigoris opera ex amplo in arctum coierit,euincit, atque sanguinẽ feculentũ à syncero discreuerit. Est autem tenuissimus atque purissimus sanguis,qui in capite continetur: contrà crassissimus,& turbidissimus, qui partibus committitur inferioribus. Ecce vbi non vult animal à somno expergisci,donec sanguis cõfectus,& distributus fit,ac coctio perfecta,quæ circa sanguinem fit,& vaporis sanguinis causa,naturalis somnus fiet:quod erit coctione ventriculi iam perfecta,quæ incipiet sex horis à cibo transactis:adde quòd qui interrrumpit somnum nocturnum,non complet coctionem, neque integre reficit facultatem animalem,& statim ipsam reficere bonum erit,id autẽ fiet prima luce,statim ab hora somni conuenientissima. Quòd autem dixit ad tertiam diei partem conuenire somnum, id spatium est 4.aut 5.horarum. Nam dies significat spatium temporis, quo sol transit nostrum hemisphærium,vt etiam distinguitur contra noctem.Id autem in 5. climate,in quo Hippo.habitabat,erat aliquando 11. aliquando 15.horarũ paulò plus aut minus: id enim est spatium à maximo in minimũ diem. Tertia ergo pars erit spatium 4.aut 5.horarum. Possumus etiam intelligere id esse spatium quatuor:quoniam antiqui dies omnes in 12.horas diuiserunt,siue dies magnus,siue paruus sit: quod modo seruat ecclesia Romana. Harum horarum tertia pars est horæ 4.diceturq; æger per id tempus dormire ad tertiam diei partem. id tamen non consistit in puncto,sed 4.horis, aut 5. perficietur,de horis naturalibus,sic enim Celsus dixit lib.2.cap.4.Ex quo tamẽ peior est qui inter quartam horam,& noctem est,quàm qui matutino tẽpore ad quartam. quod similiter addit Hippo.quemadmodum & Celsus,dicens, Somni tamen extra id tempus peiores sunt. In hoc loco Hippo.laudat somnum,qui secundùm naturam est,quoniam talis nec breuior,nec longior erit,quàm secundùm naturam. Nam reliqui ex Apho.1.4. sect.veniunt damnandi. Vbi dixerat somnus & vigilia, vtraque si modum excesserint, malum.Significat autem somnus conueniens quòd vapor alimenti non est mordax,& acris qui solet animal euigilare:neq; adeò frigidus,vt ipsum camatosum,ac soporatum reddat. Medius enim somnus vaporem suauem alimẽti significat. Plinius lib.10.cap.71. somnũ sic diffiniuit:est autẽ somnus nihil aliud,quàm animi in medium sese receſſus. Planius verò Paulus lib.1.cap.97.somnum definiuit dicẽs,Somnus igitur (vt in forma ostendam) requies est animalium facultatum,factus propter bonam humiditatem cerebrum irrigantem. quemadmodum & Aristot.lib.de Somno & vigilia, cap.tertio dixit.

Noctu dormire hominibus consuetum.

Dormire prima luce.

Dormire ad tertiã diei.

Somnus qui modum excedit, damnandus est. Sõni ratio.

Sed

Sed enim, vti iam diximus, non omnis impotentia sentiendi somnus est, sed ea solùm, quam diuaporatio committit alimenti. Sciẽdum autem est medicos & philosophos per vaporem alimenti, intelligere vaporem, qui eleuatur ad caput ex eo alimento, quod in ventriculo continetur, quo tempore prima coctio perficitur, & eum qui eleuatur ex sanguine, & aliis humoribus, cùm in iecore conficiuntur. Nam multi sine eo, quòd habeant in ventriculo alimentum, atque ipso iam attracto ad venas, dormiunt. Verùm tamen id non discordat à doctrina Hipp. qui lib. de Alimento, triplex dixit esse alimentum, primum quod nutrit, secundum quod est veluti alimentum, hoc est proximũ ad alendum, tertium quod futurum est alimentum. Primo modo dicuntur alimenta humiditates appositæ, non vnitæ aut assimilatæ. Secundo modo sanguis qui continetur in iecore, & venis. Tertio modo, alimentum quod in ventriculo continetur. Itaque primo & secundo modo, accepto vocabulo dicemus somnum naturalem fieri ascendente in cerebrum vapore alimenti, qui si mulcebres fuerint, somnos conciliabunt: sin minus, euigilabunt hominem. quòd si frigidi, ac crassi admodum fuerint, pro somno veternos efficient, ac graues sopores, quorum vtrunque modũ excedit. Neque fient quales secundùm naturam, & secundùm consuetudinem: sed aut interdiu dormiet homo, aut simul noctu, & interdiu, aut neque noctu, neque interdiu. Ostendet autem somnus maior quàm secũdùm naturam, hoc est longior, aut profundior, frigiditatem aut solam aut iunctam humiditati, aut immodicam humiditatem. Habet enim in somno naturali humiditas, ac vapor alimenti, primas partes, in somno verò præter naturam frigiditas habet primum locum, humiditas secundum. In vigilia verò calor primum locum, ac siccitas secundum. Quòd in somno naturali vapor alimẽti, ac humor primum locum habeat, constat ex definitione somni apud Paulum, & Arist. suprà, quibus accedit Gal. lib. 3 de Causis pulsuum. cap. de pulsu expergiscentium, vbi dixit, Nam somnus incidit, cùm natiuus calor aut ex fatigatione, & ex nimia siccitate, ad alimentum se conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi: quorum est salubris primus & naturalis: alter quem memorauimus, veluti somnus qui est in comatibus, & lethargis. & infrà, Nam cùm indigeat, simulq; desideret naturalis animalium calor copiosam humiditatem, ideoq; in viscera conueniat & ventrem, fit somnus. Et libro 1. de Causis sympt. dixit, Cæterùm quòd capitis repletio somnum conciliet, iam Arist. satis demonstrauit, adeo vt nihil sit opus hanc nos rationem persequi. Ad somnos ergo præter naturam primum locum habere frigiditatem, & secundum humiditatem dixit libro 3. de Lo. pa. cap 4. vbi postquam docuit, quod biliosi, ac calidi morbi afferunt vigilias, deliria, ac phrenitides: & pituitosi, ac frigidi, ignauiam, atque soporem: addit, Igitur omnia hæc argumento esse possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatẽ præter naturam secundas partes obtinere, frigiditatem verò peiores. Proinde vt humiditas abundãs, vel sola, longos profundosq; somnos: ita ariditas quoque sola vigilias efficit. Finaliter lib. 1. de Cau. sympto. de medicamentis somnum cõciliantibus dixit, Igitur ea, quæ duntaxat humectant, non ab re somnifera nominantur: quæ verò refrigerant, ea neque somnum, conciliare nec indolentiam inducere recte dicentur, sed pro somno, veternũ grauemq; soporem. Cùm ergo somnus superfluit, aut est longior, aut profundior, aut vtrunque, significat frigiditatem, aut humiditatem abũdare aut vtrumque. Sic & vigilia immodica calorem, aut siccitatem, aut vtrunque. Naturalis verò somnus significat vaporem suauem alimenti, aut sanguinis à calore naturali eleuatum, cùm calor ad alimentum se conuertit ob siccitatem, aut imbecillitatem, vt ex alimento reficiatur. Vapor autẽ hic obstruit vias animalis facultatis, quibus obstructis sequitur vt non possit facultas exire in actum aliquem sentiendi, aut mouendi. Hanc impotentiam & actus priuationẽ constat esse somnum, non vt quidam putarunt esse reditum animalis facultatis, ab instrumentis sensus, & motus ad suum principium, is enim reditus motus est. Sed somnus non est motus, neque est frigiditas: nam somnus esset prima qualitas, aut forte aggregatum ex frigiditate, & humiditate. quod constat esse falsum: quoniam somnus mera priuatio est. Apud Paulũ enim loco superius allegato, requies est, modo requies non est aliud quàm actionis priuatio. Aristoteles item lib. de Somno & vigilia, cap. 1. inquit, ac primũ quidẽ illud constare arbitror ad eandem animalis partem, somnum, & vigiliam pertinere: quandoquidem opposita inuicem sunt, & ille vt priuatio quædam huius habetur. Et ad finem capitis inquit, Sensus verò immobilitatem quandam, & quasi modum, & vinculũ somnum esse dicimus: contra exolutionẽ, atque relaxationem vigiliam. Sed rationibus facile probari posset somnum esse priuationem. Nam somnus & vigilia contraria sunt: sed vigilia non est aliud, quàm sensuũ actio aut motus localis: ergo somnus non erit aliud, quàm priuatio sensus, & motus. Rursus aut somnus esset obstructio, aut frigiditas, aut

Vapor qui somnũ conciliat.

Causa somni naturalis & præter naturam.

Somnus priuatio est.

aliqua naturæ actio. Non obstructio, nam si somnus esset obstructio, vigilia esset meatuum apertio, quod est falsum, quamuis vigilia sequatur apertis meatibus. Neque est frigiditas, nam eo dato, vigilia esset caliditas, quod est falsum. Non est aliqua actio, quoniam aut esset facultatis naturalis, & esset aut attractio, aut retentio, aut coctio, aut expulsio, quorum nullum esse satis constat. Non est etiã vitalis facultatis actio, quoniam ad ipsam tantùm attinent pulsatilis, & irascibilis facultas, & vere irascibilis est, quæ arterias mouet. Non pertinet etiam ad animalem facultatem, quoniam non est sensatio, aut motus localis. Erit ergo, vt diximus, ab initio vera priuatio. Hæc dixi ad refutandas opiniones quorundam, de somni essentia.

GALENI COMMENTARIVS.

Non solùm rectè pronuntiauit de signis per somnum, sed etiam causam eis adiecit, in habitum referens naturæ quæcunque vtilia sunt: contraria verò damnãs, quia præter naturam existant. Ad hunc modum res ex consuetudine habet. Quod enim consuetum est, bonum est: inconsuetum verò, malum est. At verò tẽporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine. Nunc verò diuites econtrario agunt, tum in quibusdam aliis, tum etiam in somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere præter naturã, doctrina ab Hippocrate dicta nequaquam vera est. etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, quàm natura, non in mulieribus solùm ditioribus, sed etiam in non paucis viris.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Laudat Hippocratem, quòd non tantùm rectè dixerit ea quæ ad somnum attinẽt, sed & causam reddiderit: voluit enim noctu dormire, & interdiu vigilare, esse bonum, quoniam id est secundùm naturam & secundùm consuetudinem: erat enim eo tempore in consuetudine id, quod erat secundùm naturam, *Ad hunc modum.* Græcè, ὅτω δ', hoc est, ad hunc autem modum. *Magis rata.* Græcè, κυριώτερον, id est potentior.

PROGNOST. XII.

Pessimum verò est, neque interdiu, neque noctu dormire: vel enim ex dolore, & laboribus vigilabit, vel delirium inde significabitur.

Vigiliarum causa. Quantum mali significet perpetuò vigilare, ostendit Hippocr. per tria membra, quorum vnum ex immodica vigilia significatur. Aut enim vigilat homo ob dolorẽ, quod sæpe contingit: nam dolor excitat animalem facultatem, ac conuertit ipsam in partem dolentem, non permittẽs ipsam recurrere ad originem, aut ibidem retineri. Aut vigilabit homo ob labores. Græcè, πόνων habetur: est autem πόνος, vnum quatuor, aut exercitatio, aut dolor, aut lassitudo, aut nocumentum. In præsenti non significat exercitationem, quoniam vigilia non sequitur exercitationem, sed potius somnus: excitati namque proniores sunt ad somnum, vt dixit Gale. 1. de Causis symptoma. neque significat dolorem: quia iam explicuerat ipsum Hippocr. Non significat læsionem, quoniã id ad membrum sequens pertinet, vt dicemus. Significat ergo in præsenti lassitudinem. Nam lassitudines non aliter quàm dolores dormire non permittunt, sed cogunt ægrum sæpe iactare corpus à parte in partem, ac figuram mutare. *Vigilia magna deliriũ nunciat.* Quòd autem sequitur, *Vel delirium inde significabitur.* ob id dictum est, quoniam si nimia vigilia non fit ob dolorem aut lassitudinem, eueniet ob læsionem, quæ euenit à morbi malitia. Hęc autem læsio fit ab humoris calore & acredine: eadem autem ratione, qua humoris calor ac siccitas possunt hominẽ euigilare, poterunt irritare facultatem animalem ad delirandum, & formandas falsas imagines, quæ non existunt. Non enim verum delirium vult significari, sed παραφροσύνην, id est, mẽtis perturbationem. *Vigilia unũ trium significat.* Vigilia itaque immodica vnum trium significat, aut dolorem, aut lassitudinem, aut malam qualitatem quæ irritat cerebrum.

GALENI COMMENTARIVS.

Neque interdiu, neque noctu dormiunt ij, qui ex dolore ac labore contenduntur, & item qui incipiant delirare. Nam id quoque committit insomniam ob temperamenti in cerebro siccitatem.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Contenduntur. Græcè, κατατεινομένοις. significat autem κατατείνω, in voce passiua idem quod κατεργάζομαι, id est, cõficio, aut rumpo, aut frango. vt Athenęus, κατατεινόμενος, ὑπὸ τῆς ποδάγρας πλείους ἡμέρας, id est, fractus à pedũ dolore multis diebus. Melius ergo dixisset, Fractis à dolore, aut lassitudine euenit.

PROG

OPTIMA verò deiectio mollis est, & constans, & quæ eo tempore secernitur, quo per bonam valetudinem, quantitas verò secundùm rationem ingestorum. Sic enim exeunte imus venter bene vtique valebit.

Quamuis Hipp. in præsenti prognostico signa scribat optimæ deiectionis: nõ tamen omnia, sed in consequentibus alia scribet, quemadmodũ & malarum deiectionũ notas. Hîc verò tantùm ea signa scribit, quæ imũ vẽtrem bene valere significare possunt. Sunt autem hæc tria, quorum primum sumitur ex consistentia, secundũ ex tempore deiiciendi, tertium ex quãtitate: quæ autem in his modum obseruauerit, certè indicabit imum ventrem bene valere. Istæ conditiones in optima deiectione inueniũtur, non tamen sufficiunt ad optimam, sed eis adiungenda sunt duo alia signa, quorum alterum sumitur à colore, & alterum ab odore, de quibus in prog. 17. inquit, Subruffa verò sit, neq; admodum male olens. Ad significandum ergo imum ventrem bene valere, signa scripta satisfaciunt: quorum primum fuit, ex consistentia: quod diuiditur in duo, quorum alterum est, mollis. Deiectionem oportet esse mollem, vt distinguatur cõtra duram, & coactam in spiras: talis enim vbi non euenerit ob ciborum qualitatẽ, manifestè indicat caliditatẽ exurentem, in partibus ventris, quæ absumit totum fecis humorẽ, & ipsam deiectionem relinquit aridam ac duram. Coniunxit autem Hipp. cum molli constantem: nam mollities non debet tanta esse, vt liquida reddatur deiectio: sed quemadmodũ per bonam valetudinem fieri solet, quod liquidũ est sugi debet à iecore ad humorum generationem, & reliquum per intestina descendere, molle quidem, sed adhuc constãs. Quanta autem debeat esse constantia, explicuit Celsus lib. 2. cap. 3. vbi Hipp. sententiã transtulit dicens, At vẽter ei qui à periculo tutus est, reddit modò mollia, figurata, eodem ferè tempore, quo secunda valetudine assueuit: modò conuenientia his quę assumuntur. Tantã vtiq; vult esse constantiam, vt figurata sit, hoc est, vt figuram propriam seruare posſit, simul cum mollitie. Nam quæ his adhuc molliores fuerint, non poterũt proprio termino terminari, sed alieno. Talis verò deiectio, quæ mollis ac constãs, siue figurata est, ventris sanitatem ostendit, neque id tantùm, sed etiam partes circumiacentes nullã inflãmationem pati, ac distributionẽ probè fieri, vt inquit Gal. 1. de Crisi. cap. 11. Posset tamen quis obiicere contra Hipp. sententiam, qui videtur diminutus in explicanda consistẽtia deiectionis optimæ. Non enim satis esse videtur deiectionem fieri mollem atque constantẽ, sed deceret ipsam æqualem: quemadmodum de pure optimo dixerat ipsum esse æquale, & infrà de sedimento optimæ vrinæ, albũ, læue, ac æquale esse debere inquit. Nunc tamen mollem & constãtem dixit, æqualem autem prætermisit, quod non minus videtur concernere bonitatem deiectionis. Significat enim æqualitas omnia fuisse ad vnam substantiam & consistentiã perducta, naturalis caloris vigore. Ad quod respõdemus, quòd cùm dixit Hipp. mollem & constantem, æqualem comprænendit: omnis enim deiectio constãns æqualis est; quæ nanque inæqualia sunt, cõstare nullo modo possunt. Veluti si deiectio in aliquibus partibus dura fuerit & aspera, in aliis tamen liquida & aquea, constat talem deiectionẽ non posse in partibus suis consistentiã obseruare. Nam quę partes duræ fuerint, à liquidis separabuntur, & duris ac asperis relictis aqueæ partes defluẽt, neq; alligari inuicem poterunt. Si ergo deiectio constans est in partibus suis, aut figurata, ita vt figurã vnam obseruet, æqualis necessariò erit. Secunda conditio est, vt eo tẽpore deiiciatur, quo solet per bonam valetudinem. Hęc conditio communi epilogismo eorum quę sunt secundũ naturam posset probari: quia quòd secundùm naturam est, optimum est. Sed tamen à priori, quàm bonam significet ventris dispositionẽ, ostendemus. Deiectio nanque, quæ conuenienti tempore excernitur, triũ facultatum ventris constantiam significat, nẽpe coctricis, retentricis, & expultricis: nam si tẽpus variat, aut anticipat tempus, aut postponit: vbi anticipet, significabit imbecillitatem retẽtricis facultatis, aut celeritatem coctionis: ob celeritatem coctionis, deiectio non poterit anticipare descensum, quoniam in morbis non est posſibile coctricẽ facultatem robustiorem esse, quàm in sanitate; bene enim actũ erit cum ipsa, si vt in sanitate constiterit. Referendũ igitur erit ad retentricis imbecillitatẽ, vbi ob alimenti aut excrementi qualitatẽ id non euenerit; quod contingit vbi cum morsu descendãt, aut alimentũ lẽtore suo delabatur, aut nimia copia grauauerit: sed hæc non variant sententiam Hipp. Si tamen tempus postponat, aut significat coctionis tarditatem, aut expultricis imbecillitatẽ. Lib. 3. de Causis symp. causas anticipationis & postpositionis scribit: anticipat enim, aut quoniã grauatur venter, aut quoniam mordetur, & talia tanquam aliena expellere demolitur: aut quoniam alimentum

Deiectionis optimæ conditiones.

Figurata deiectio.

Deiectio æqualis.

Deiectionis optimæ tempus.

Deiectio quæ postponit tempus.

glutinoſum eſt,& humidum,cui accedit motus corporis ad deſcenſum. Vbi id euenerit ob mordacem qualitatem,aut alimenti lentorem,id ad alimenti aut excrementi naturã referendum eſt, non ad vẽtris diſpoſitionẽ:quemadmodũ & cùm copiæ ratione grauat cogitq; ad celeriorẽ expulſionem. In ſumma ergo,vbi neque ad excrementi aut alimenti quantitatem aut qualitatem referatur,citus deſcenſus deiectionis,ad imbecillitatẽ retentricis referetur. Quòd ſi dixeris in inteſtinis non adeſſe facultatem retinentem,quoniam retentrix facultas operatur per fibras obliquas, modo in inteſtinis non adeſt tale fibrarum genus:ergo non habent facultatem retentricẽ. Antecedẽs probatur:quoniam apud Gal.lib.6.de Anatomicis adminiſtrationibus,& lib.4.de Vſu partiũ,in duabus mẽbranis,quæ conſtituunt totam ſubſtantiã inteſtinorum, vnicum tantùm eſt fibrarũ genus tranſuerſalium,per eas tamen expulſio exercetur,non autẽ retentio. Nam hæc per fibras obliquas perficitur apud Gal.3.lib.de Natu.fac.cuius contrarium videtur aſſerere lib.3.Apho.Com.22.de læuitate inteſtinorum loquens, quã dicit fieri ob vlcerationem in ſumma parte ventriculi,& inteſtinorũ,aut ob retentricis imbecillitatem,inquit,quorum primũ ex mordacibus & ſubſtantiã tenuem habentibus humoribus fit,ſecundum verò ex magna ventriculi & inteſtinorũ prouenit intemperie. Et loco allegato ex lib.de Cauſis ſymp.& rurſus imbecillam dicit eo lib.eſſe facultatem retentricẽ puerorũ,quòd ſæpe tum vomunt,tũ deiiciũnt. Quidam reſpõdent ad quęſtionem,quòd in inteſtinis non eſt facultas retentrix,quemadmodũ in aliis membris:ſed dicimus retineri feces,aut potius cõtineri ab inteſtinis;quemadmodũ ſi ſuper tabulã ponãtur,à tabula continebũtur,non tamen per aliquam facultatem retinentem.& ad autoritates Gal.dicit,lienteriã ex imbecillitate retentricis ventriculi fieri. Et ſi quando medici emplaſtra adſtringentia ventri applicant in fluxibus,non ad roborandam facultatem retentricem inteſtinorum, id faciunt,quia talis non eſt,ſed ad roborãdas venas,per quas ex toto corpore ad inteſtina excrementa mittũtur. Et ad Gal.in Com.22.lib.3.dicit,quòd cùm Gal.imbecillitatẽ facultatis retentricis retulit ad intemperiẽ ventris & inteſtinorũ,noluit in inteſtinis eſſe retentricem,ſed intemperiem dictam extendi à ventre in inteſtina. Mihi tamen aliter ſentiendum videtur. Apud Gal.namque lib.3.de Naturalib.facult.omne membrum 4.habet naturales facultates,attrahentem,retinentem,cõcoquentem,& expellentem:quare in inteſtinis nihilominus aderunt. Iſtæ tamen facultates duobus generibus inſtrumentorũ vtuntur:nam licet facultas attractrix fibris vtatur oblongis,non negandum eſt,caliditatem eſſe attractionis inſtrumentum qualitatiuum. Quemadmodum etſi facultas expellens fibris vtatur tranſuerſis, nemo negabit ad expulſionem humiditatem proficere: quemadmodum & ſiccitas,ad retentricis facultatis obeunda munera. Nã pueri lib.3. de Cauſis ſympt.ſæpius vomunt ac deiiciunt,ob facultatis retentricis imbecillitatem. Siccitas ergo aliarum ætatum retinendi inſtrumentum eſt. Præterea ſi non alibi adeſſet facultas trahens aut retinens,niſi vbi adeſſent fibræ longæ,aut obliquę,oſſa nullum traherent ad ſe alimentum,neque attractũ retinerent:quod conſtat eſſe falſum,& contra Gal. qui omnibus membris tribuit 4.facultates. Adde quòd niſi alimentum ab oſsibus traheretur,ipſum non ingrederetur oſsium ſubſtantiam ſuapte natura, neque hoc potius quàm illud deueniret,neque familiare potius quàm nocuum. Pariter ergo in inteſtinis fit,quæ licet fibras oblongas non habeant,calore ſuo alimentum trahunt. Neque opus fuit eis fibras addere,quoniam alimentum inteſtinorum,partim trahitur per venas quę ſunt in ipſis,& venæ illæ fibras habent oblongas:partim cum fece deſcendit, quod ſine eo quod trahatur à longè perueniet ad ipſa. Oſſa pariter nõ egent fibris oblongis,quoniam alimentum ad extremas venas perducitur ab attrahente venarũ, & inde ſudoris modo tranſit intra oſsis membranam,& inde appoſitum ab oſsis naturali facultate trahitur,ac intus ſugitur. Expellunt etiã oſſa excrementa ſine fibris,& alimentum retinent per naturalem facultatem retinentem,quæ conſiſtit in temperatura naturali ipſorũ,maximè in ſiccitate qua vtitur retentrix facultas. Sic & in inteſtinis,quoniam magna retentione non egebant,lib.4.de Vſu part.& ad paucam ſatisfacere poterat moderata quædã ſiccitas,cum quadam aſperitate. Inde eſt,quòd natura non dedit eis fibras obliquas ad retinendum : retinent autem parum per naturalem facultatem retinentem,quæ ſiccitate vtitur,tanquam qualitatiuo inſtrumento. Quoties ergo inteſtina immodicè humectantur, laxa redduntur, & facultas retentrix calida. Quòd tamen retentio non tota pendeat ex fibris obliquis,ſed ipſas coadiuuare retentionem, dixerat Galenus libro 3. de Naturalibus facultatibus.vbi de fibris obliquis loquens dixit, Hæ ſanè maximè auxilium præſtant retentricis facultatis actioni. Inteſtina ergo ſine fibris retinent. Ad propoſitum iam redeamus, ſi deiectio tempus poſtponat, ad paucitatem alimenti,

Inteſtinorũ retentrix.

Inteſtinorũ retentrix probatur.

Inſtrumenta facultatũ.

Oſſa ſine fibris trahunt alimentum, ac retinent.

aut eius acerbitatem,aut sensus hebetudinem, aut coctionis tarditatem, aut expultricis imbecillitatem referendũ est.Adiuuat etiam ad id musculorũ ventris languor,quoniam ipsi ad excretionem simul cum septo transuerso concurrunt.Quòd si ob alimentorum inopiam,aut acerbitatem,non eueniat,ad ventrẽ referenda est dispositio.Habet etiam id verum absolutè,nec oportet semper addere,dummodo non eueniat ob ciborum qualitatem:nam id semper intelligitur,vt inquit Gal.lib.1.de Crisi.cap.11. Tertia cõditio est, quòd deiectio optima respondere debet quantitati ciborum ingestorum. Nam vt vult Gal.lib.1.de Causis symp.minor fit quàm pro ratione multitudinis ingestorũ deiectio, cùm ex iis in corpus plus est diductum:contrà cùm plus quàm pro sumptorũ portione deiicitur,aliàs ob diductionis defectum,aliàs confluẽtibus supernè aliquibus in ea,quæ circa ventrem sunt,loca.Vbi igitur deiectio minor fuerit, signum est plurimæ distributionis,ac iecur vehementer trahere:si tamen fuerit maior,aut parum distribui,aut multum confluere ad ventrem.Posset tamen aliquis obiicere,hanc conditionẽ non esse necessariam,ac inutiliter additam ab Hipp.Si nãque plurimum distribuitur,dura redditur deiectio:si parum,reddetur liquida. Pariter etsi aliunde in ventrem confluat aliquis humor,quòd si durior aut mollior fuerit,deiectio non erit mollis ac constãs. Excludetur ergo per conditionem,quæ sumitur ex consistentia, & non opus erit addere conditionem ex quantitate, ad significãdam optimam deiectionem. Soluitur autem facile obiectio ex Gal.lib 1. de Crisi.cap.11.vbi deiectionem aliquam vult esse mollem ac constantem,non tamen respondere rationi ciborum,neque posse significare imum ventrem bene valere.inquit ergo,Excrementũ igitur molle atque coniunctum,& quod horam,qua excernabatur sanitatis tempore,seruat,nisi etiam seruauerit ad ea,quæ intus assumũtur, conuenientem proportionem,aliqua eius pars iuxta cæcum,& id,quod vocatur colon, intestinum retinetur,aut in aliis tenuibus inuolucris. Non est autem hoc,nec veluti signum,nec veluti causa bonum:sicuti signum quidem, quoniam vim expultricem nominatam ac propulsoriam,debilem esse significat:sicuti causa autem,quoniam ibi quædam superfluitates intus remanent,quas potius emitti oportebat.Aduertẽdũ etiã quòd in hoc loco Gal.quantitatem deiectionis,definiens de ea, quæ minor est quàm debeat, mentionẽ facit,atque explicat eius malitiam:non tamen refert malitiam eius,quę quantitatem cõuenientẽ excedit. Et ratio est,quoniam loquitur de deiectione molli,ac constante,quæ potest esse debito minor,non tamen debito maior.Nam si talis fuerit,significabit,aut paucam distributionem,aut aliunde excrementũ in ventrẽ defluere, quorum vtrunque reddit deiectionem liquidã,non permittẽs ipsam mollem,& constantẽ.Idem autem significare deiectionem liquidam & abundantem,in sequenti dicemus expositione. Si ergo tales adfuerint conditiones, necessum erit imum ventrem bene valere:nã si imus venter non valeret,aliquam mutationem fecisset in deiectione,quo dato non seruasset prædictas conditiones.Non tantũ autem per imum ventrẽ intelligimus ventriculum,sed intestina:imus autẽ venter in cõparatione dicitur ad thoracem,ac continet totum,quod est ab ensiformi cartilagine vsque in os pubis.Cuius pars,quæ est ab vmbilico in os pubis,solet etiam imus venter appellari ab Hippo.vt in Apho.25.sect.2.cùm dixit, In omni morbo, partes ad vmbilicum & imum vẽtrem crassitudinẽ habere melius est.quo in loco,imum ventrẽ,ἦτρον appellauit,hìc verò τὴν κάτω κοιλίην. Quãuis tamen deiectio hęc imum ventrem bene valere significet,non tamen si imus vẽter bene valeat, necessum est talem fieri deiectionem.Nam stabit imum ventrem bene valere:quoniam tamen ex aliis partibus excrementũ aliquod ventri transmittitur,deiectionẽ variari.Hãc ob causam Hipp.in præsenti prog.non omnes notas optimæ deiectionis scripsit, sed eas tantùm quæ imum ventrem significant bene valere.Si tamen scripsisset omnes optimæ deiectionis notas,non tantùm imum ventrem bene valere significasset,sed neq; aliquid mali in ipsum aliunde confluere,neque noxã aliquam in circunstantibus mẽbris adesse. Esset vtique talis, si præter id quod prædictas habet conditiones,illud etiam habuerit, quod in sequentibus dicet Hippo.vt subrussa sit,& non admodum male olẽs:quorum alterum ad colorẽ,alterũ ad odorẽ attinet. Nam talis imũ vẽtrem bene valere significat, & ex aliis particulis nihil ad ipsum peruenire,quod colorem naturalem possit variare.

Deiectio optima ratio nẽ seruat ad ciborũ quãtitatem.

Deiectio aliqua mollis ac constãs,ex quãtitate debita minor.

Imus uẽter.

GALENI COMMENT.

A Consistentia,qualitate,& tempore,quo deiectiones excernuntur,dignotionem fecit optimæ deiectionis.non tamẽ deterrimæ ex his solum,sed adiecit eis indicia à colore atque ab odore,& ad hæc sonitu per screationem adiunctio. Itaq; consistentiam obtinet per naturã, vbi non omnino dura sit, quemadmodum lapides,neque extrema humida vt diffluere queat,sed intantũ mollis quoad constans

permaneat

permaneat.copia verò proportione respondeat ingesto cibo oportet:ac tempus quo vacuatur,assuetũ ægro. Cæterùm addendũ est vt color & odor naturalis seruetur:quæ quidem ipse Hippo.non adscripsit,ceu ex iis quæ sunt prodita præter naturã,hæc quoq; intelligere poßis.id enim illi esse in consuetudine,sæpenumero docuimus,vt ex contrariis indicet contraria,prætermißis appellationibus eorum. At verò bene valere ventrem dixit inferiorẽ,tanquam conferens eum cum thorace, vt intelligamus ventriculũ ipsum, & item ieiunũ simul cum intestino omni,per ventrem inferiorẽ.Non tamen contraria deiectio continuo indicabit habere præter naturam.Id enim nec ipse dixit, nec alioqui verum est.Itaque cõuenit bene valere ventrem inferiorẽ:à iecore verò aut liene aliquid in eum confluens variare non solùm colorem, per naturam, verũ etiam consistentiam atque odorẽ deiectionis. Porrò quandoque permutabitur copia illius permistione decũbentis humoris,neque seruabitur tempus secretionis assuetum.Ergo simillima naturali deiectio indicat non solum inferiorẽ bene valere ventrẽ (id quod ipse dixit) sed etiam nihil in eum decũbere ex visceribus prædictis.Quæ verò habet præter naturam,significat ventrem interdum solum esse affectũ,sæpe verò decũbentis aliunde materiæ in eum,indicia habet:atque hæc multiplicia sunt,eo quòd iecur non solùm sua ipsius excrementa saniẽq; & humores præter naturã demittit in ventrem,sed etiam corporis totius: quandoquidẽ venter per id omnibus corporis partibus copulatur,ac per illud recipit excrementa earum:quæ quandoque decũbunt purgantia omne corpus, aut partẽ vnam,aut duas,aut plures pariter : sæpe verò quæ accidentia sint indicantia affectionem, aut corporis omnis,aut partis alicuius,aut aliquarũ.Sed animaduertamus deinceps sermonẽ eius de talibus docẽtẽ.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte conditiones optimæ deiectionis scriptas ab Hipp.refert Gal.Cùm tamen deterrimæ deiectionis signa scribet,inquit,Non hæc tantùm,id est,non ex his tantùm eam denuntiabit,sed etiam ex colore,odore,& sonitu.

In secunda parte,quæ incipit (Cæterum addendum) addendum esse vult his cõditionibus colorem ac odorem, quæ non fuerunt addita ab Hippo. quoniã ex malarum deiectionum coloribus & odoribus, boni constabunt, adde quòd infrà prognost.17. hæc signa scribentur.

In tertia parte,quæ incipit(At verò)per imum ventrem,dicit ventrem inferiorem per comparationem ad thoracem intelligi. Hic autem continet ventriculi & intestina omnia,de quibus Hippo.intellexit.

In quarta parte,quæ incipit (Non tamen)docet malam deiectionem,non significare ventrem imum malè valere.Id enim nec ab Hippo.dictum est,nec verum est. Non inquam,sequitur,mala est deiectio,aut non est optima;ergo imus venter non valet:cõtingit enim aliquando imum vẽtrem valere.Sed deiectionem variare,aut colore,aut copia, aut tempore,vbi ex iecore,aut liene aliquid in ipsum ventrem decumbat,concludit.Itaque Gal.deiectionem naturali similem,vult significare imum vẽtrem valere,ac nihil in ipsum aliunde confluere:illa verò, quæ præter naturam est, significat aliquando solùm ventrem male affici,aliquando verò aliunde in ipsum fieri defluxũ,aut ex iecore & circumstantibus,aliquando etiam ex toto corpore:quoniam per intestina vniuersum corpus purgatur,vt etiam per vrinam contingit,vt infrà dicet, Com.37.huius libri. *Conuenit.* Græcè ἐγχωρεῖ , hoc est, euenit, *Quæ accidentia sunt.* Græcè ὡς συμπτώματα, hoc est, tanquam symptomata.

PROGNOST. XIIII.

SI autem fuerit deiectio liquida,expedit ne subducatur cum stridore, aut crebrò & sensim: laborans enim homo ex frequenti surrectione, vigilabit vtiq;. Si verò accumulatim & sæpe deiecerit,periculũ est ne animo delinquat.

Deiectio liquida, de qua in præsentiarũ agit Hippo.non est absolutè in numero bonarum aut malarum deiectionum ponenda:potest enim esse bona,potest etiã esse mala. Bona erit vbi neque strideat,neq; deiiciatur crebrò & paulatim:si tamen alterũ eorũ habuerit,non erit bona,siue vtilis,vt dixit Hipp.Humida itaq; deiectio,vnum duorum significat apud Gal.in Com.aut paucam distributionem,aut aliunde in ventrem confluxum:quod similiter dixerat lib.1.de Crisi.cap.11.de deiectione maiori quàm pro ratione ciborum Hæc itaque si cum stridore descendat, non est laudanda, nec ex vsu. Non scripsit Hippocr.quantum mali significet,verumtamen Gale. libr.3.de Causis symptomatum, τρυσμὸν, siue per υ, siue per ι, dixit significare flatum cum humiditate commixtum, & instrumentorum angustiam : quod etiam scripsit libr.1.de Crisibus, capit.11. Flatum autem commisceri significat caloris imbecillitatem. Id igitur mali est,quod ex stridore significatur.Si tamen sine stridore deiiciatur humida deiectio, distinguendum est : aut enim deiicitur crebrò, aut raró : si crebrò, aut sensim, aut accumulatè. Si tamen raró descendat,non erit sensim,sed in magna copia : nam quæ fit rarò & pauca,

Liquidæ deiectio.

Deiectio stridens.

non

non erit humida, quoniam deiectio minor quàm pro ratione ciborũ humida non est, maximè rarò excreta. Ex his quatuor membris Hipp. duorũ tantum fecit mentionem, nempe earum deiectionum humidarum, quæ fiunt frequenter, dicens, Si crebrò fiat, & sensim, vigilabit homo ob frequentem surrectionem: si tamen frequẽs deiectio fiat atq; in magna copia quòd dixit ἀθρόον, periculum est deliquij animi. De deiectione frequẽti paulatim excreta constat malam causam esse, & malum signum: causam, quoniam addu cit ad immodicam vigiliam hominem: nam qui frequenter ad deiiciendum surgit, euigilat, atque inquietus existit, ac vires eius ex nimia surrectione, & ex labore deiiciendi franguntur: adde quòd aliquando febres etiam concitãtur diariæ ex frequenti surrectio ne: vt Gal. lib. 8. de Metho. med. dicit, Febricitant autẽ nonnulli, & ex his quos diarrhœa post cruditates malè habet, quibus vtique non minimè proritatur febris ex desurgendi frequentia. Vt signum, pariter mala est, nam significat imbecillitatẽ facultatis retentricis, aut erosionem. Imbecillitas intemperiem ostendit, rosio verò, aut excremẽti qualitatem aut aliunde venientis, aut geniti in intestinis, aut intestinorũ vlcus. Posset etiam frequẽs deiectio euenire ex relaxatione musculi claudentis anum. Si tamen deiectio crebrò fiat, & in magna copia, nõ simpliciter ipsam vituperauit, sed dixit periculum imminere deliquij animi. Et quemadmodum etiam lib. 4. de Rat. vict. acut. Cõment. 62. dixit, Nempe ex repentinis deiectionibus linqui animo periculosum est, veluti & voce priuari, & grauiter habere. Verùm tamen aliquando talis deiectio iudicatoriè euenit, magnã aliquam mutationẽ subito natura moliẽte, aliquando verò symptomatis ratione euenit, quod sę pius accidit, rarius autẽ in modũ iudicationis. Sed tamen tam in illis quàm in aliis quæ symptomatice eueniũt, animo delinquere solent homines, vt constat experimẽto in bonis indicationibus, quę repẽte admodũ fiunt, ac cum magna & continua aliqua euacuatione. Quod similiter in euacuationibus arte factis euenit, de quibus apho. 27. sect. 6. dixit, Quicunq; suppurati aut aquã intercutim patientes vruntur, aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriũtur. Vnus ergo tantũ humidę deiectionis relinquitur modus, & est deiectio rara & accumulata. Hęc est quę solet in bonis iudicationibus euenire, & talis bona est, vbi non strideat, licet non explicetur ab Hippoc. sufficit enim ei qui breuiloquiis vtitur, vt malas vituperet: inde enim quæ bonæ fuerint, tales esse intelligentur.

Febris ex desurgẽdi frequentia.

Accumulata & rara deiectio.

GALENI COMMENTARIVS.

Madentem fore deiectionem, propterea quòd non fuerit ex vẽtriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore, aut liene aliquid defluxerit in eum, cuius perspicuum est. Sed fieri potest vt id bonũ sit, quoties expurgetur iecur, aut lien, aut omne corpus per iecur: non bonum verò, quoties accidentis ratione fiat diductione à finibus concidente, aut iis quæ de iecore eunt in vẽtrem, bonæ affectionis signa non habentibus. Hæc interstinguitur, si nec stridet. nomen enim de sonitu confectum est. & item si nec crebro ac pedetentim deiiciatur. Quæ ita enim deiiciuntur, accidentis obtinent rationem. Quæ verò multo interposito tempore vniuersim, sæpenumero bonæ secretionis indicia erunt, quia natura expellat nocuam qualitate aut quantitate materiam, omne corpus, aut aliquam eius partem vacuando purgandóue. Porrò vacuationem appello propriæ materiæ, vbi quantitate exuperet: purgationẽ verò alienæ per qualitatem. At verò sequuntur quædam alia talẽ deiectionẽ, quorum mentionẽ habuit Hippocr. dicens, Frequens enim desidẽdi labor insomniã facit. Quinetiã sæpe & multum excernere, ceu vires exoluẽs, criminatur: atq; admodũ raro tales secretiones bonæ sunt. Nãque eis adiuncta est exolutio virium, quæ nequaquam bona est, quemadmodum decretorio quidem, sed immodico sanguinis fluori.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Liquidæ deiectionis duplicem reddit causam: aut quoniã non fit à ventriculo distributio, quam appellant ἀνάδοσιν, aut quoniam aliunde confluit aliquid in ventr. Talis autem deiectio potest esse bona, aut mala. Bona, si fiat per modum iudicationis, mala verò quoties ob defectum distributionis talis fuerit, aut quando quod aliũde defluit, prauam significat affectionẽ: diffinitio verò an sit mala, sumetur ex stridore· quæ enim stridet, bona non est. Quantum verò mali significet in expositione dixi. Non autem putãdum est, quòd stridor sic significat malum, quòd non sumatur aliũde indiciũ ad cognoscendum, quãdo deiectio non est bona. Sed tamẽ hoc vnũ scripsit Hipp. in præsenti. Poterat enim liquida deiectio ex colore, odore, & aliis malitiã affectionis corporis ostendere. Vbi litera habet *Stridet*, Græcè habetur τρύζει. sed tamen in Græcis codicibus quos legi præter id habetur, γέγραπται ἢ καὶ μετὰ τοῦ σ, καὶ χωρὶς τοῦ σ. quod est, scribitur autem & cum sigma, & sine sigma. Verùm hęc omnino sunt abiiciẽda à Græcis codicibus tanquã adiecta, vel scribi debet γέγραπται ἢ καὶ μετὰ τοῦ υ, καὶ μετὰ τοῦ ι. vt adduxi in expositione ex lib. 3. de Causis symptomatum.

Græcus codex mẽdosus.

In

In secunda parte,quæ incipit (Quæ verò) docet deiectionem,quæ in magna quantitate rarò fit,sæpe esse bonum indicium, quod significat naturam expellere humorem quantitate,aut qualitate peccantẽ,hanc purgationem,illam euacuationẽ appellat.libr.2. Apho.Com.17.dixit,Quòd autem euacuationẽ simpliciter Hippo.dicere consueuerit, quando humores omnes æqualiter euacuantur, purgationem autẽ quando praua affecti qualitate,meminisse oportet.& lib.1.Apho.Com.1.dixit.Est autem purgatio,humorum,qui sua qualitate molestant,euacuatio.Fuchsius verò in eius Aphor.Commẽ.per qualitatem dixit Hipp.non intellexisse primam aliquam qualitatem solam, vt caliditatem,frigiditatem,humiditatem,& siccitatẽ.Nam vbi sola qualitas peccauerit,potius alterationem,quàm euacuationem requiret.Erit potius qualitas,inquit,idẽ quod cacochymia,quæ apud Gal.13.Therap.metho.accidit,vbi flaua bile,vel atra,vel pituita,vel serosis humoribus corpus refertũ fuerit.Et inferius inquit se abunde ostendisse,qualitatem in illo 2.Apho.1.sect.significare speciem humorum redundantiũ,corruptorum,ac corpus infestantium.Vult ergo Fuchsius,quòd cùm Hippo.dixit,Si talia purgentur qualia oportet,& confert,& leuiter ferunt.idem est,ac si dixisset,vbi humor eius fuerit speciei cuius esse debet,ipsius euacuatio & confert,& leuiter fertur.Erit ergo species bilis pituita,melancholia,eruntq; bonę purgationes in biliosis,si qualia oportet purgẽtur,id est, si bilis purgetur.

Fuchsij expositio impugnatur.

Contra quam expositionem videtur multis modis repugnandum,primò quoniam Gal.similiter cùm Hippo.hoc vocabulo ποιότης vtuntur,quod nũquàm substantiam potuit significare, aut substantialem speciem.quòd si de specie accidentali vocabulum intelligi posse concederet,immeritò accusaret eos,qui per speciẽ intellexerunt calidum,frigidum,humidũ,& siccum,quum hęc sint species accidentales:pręterea vbi bilis,aut pituita corrumpantur,postea verò excernãtur,ante coctionem ille humor erit qualis esse debet, id est,eius speciei.Sed tamen non cõfert.& facile fertur:sed potius abundantiam ostendit,& in ratione symptomatis effertur.Quare ergo,non tãtùm humorem dicit peccantem,sed cum debitis conditionibus,ita vt inter qualitates,& conditiones bonæ purgationis,quæ omnes in qualitate ab Hippo.cõpræhenduntur,intelligere oportet coctionem,vt apud Gal. lib.1.de Rat,vict.acu.Comm.23.vbi explicans quare Hipp.dixit,Et quæ à pulmone expuuntur talia sunt,inquit,Nempe verba hæc, Qualia esse oportet:coctionis habent notas.Per qualitatem ergo adhuc ipsam coctionem comprætendit Hipp.

Qualitas coctionẽ comprehẽdit. Qualitas apud Hippo. coctionem dicit.

Cùm ergo Hipp.dixit,Si qualia oportet purgari,purgẽtur:qualitas includit conditionem eius quod purgatur,ac includit humoris speciem,& caliditatẽ, aut frigiditatem,humiditatem,ac siccitatem,crassitudinem,tenuitatem,putredinẽ,ac coctionem.Hęc enim omnia concurrere debent ad hoc,vt id quod purgatur tale sit,quale esse oportet.Erunt autem bonæ purgationes, quæ fiũt seruatis omnibus conditionibus in humoribus qui purgantur:& in præsenti loco purgationes dixit deberi qualitati, id est vbi fuerit peccatum in conditione ipsorum humorũ. Quale peccatum in cacochymia reperitur,in qua competit purgatio:quoniam humores,quãuis sunt quantitate peccantes, deprauati sunt,ac corrupti:hi tamen si talis fuerint conditionis, qualis esse debent, purgationes conferent,& facile ferentur. Quantitati verò,cui non coniungitur corruptio aut praua conditio,proprie debetur vacuatio.Quod tamen arguit Fuchsius,quale nõ significare solam caliditatem frigidi,humidi,aut sicci,satis clarum est. Verùm nemo dubitat an de solis primis qualitatibus quale dicatur.vbi enim in solis qualitatibus esset peccatum, alteratio esset debita curatio sine euacuatione:sed tamen quale non tantùm primas compræhendit qualitates,sed omnem peccantis humoris conditionem ad bonam purgationem necessariam,in quibus etiam sunt primæ qualitates.Nam in tertia na,vna de notis ostendentibus purgationẽ esse peccantis humoris , est caliditas humoris qui excernitur. Quòd si dixeris, purgatio debetur cacochymiæ , & cacochymia est peccatum humorũ in quantitate:ergo humoribus quantitate peccantibus debetur purgatio.Maior ostenditur,quoniã in sententia allegata ex 13.de Metho.mede.cacochymia fit abundãte flaua,aut atra bile,aut pituita,aut serosis humoribus:his autem purgationes debentur.Minor nota est,& docebitur libr.3.circa Com.15.

Cacochymia quantitatis redundãtia cum curruptione.

Ad quod respondemus, quòd in cacochymia non tantũ adest quantitatis redundantia, sed etiam humoris corruptio.Corruptioni itaque debetur purgatio:nam vbi abundantia sola quantitate consisteret,non opus esset purgatione:corruptio tamen quæ omnem cacochymiam comitatur,purgationem præcipit,corruptio tamen qualitati attinet.

In tertia parte,quæ incipit (At verò) explicat quæ mala sequantur ad frequentẽ deiectionem,vbi fuerit frequens,in magna,aut parua quantitate, ex Hippoc.doctrina:licet aliquando frequens magna posit esse bona,sed rarò. Aduertendum etiam, quod dixit fluxum sanguinis esse aliquando decretorium , sed immodicum. Id enim contingit ex

errore

errore naturæ, quæ impetu quodam trudit humorem, neque sistit euacuationem quando oportet, quod etiam in fluxu ventris sæpe fieri videmus. fit etiam in omnibus euacuationibus id accidens, quando natura admodum cito finire, ac perficere tentat aliquam iudicationem.

PROGNOST. XV.

SEd oportet pro quantitate ingestorum deiicere bis aut ter in die, noctu semel: plurimum autem subeat primo mane quemadmodum homini consuetum est.

Numerum deiiciendi definit Hippo. in præsenti, quantitate eius quod deiicitur non variata: decet autem aut bis, aut ter deiicere interdiu, & semel noctu: & decet vt maior quantitas prima luce descẽdat. Sic enim est hominibus consuetum. Crederem ego temporibus Hipp. homines pro maiori parte dictis vicibus deiicere solitos. Cõsuetudo nanque hominum multum agit ad sæpius aut rarò deiiciendũ: nam ille qui assuetus est ter deiicere, quando tẽpus deiiciendi accedit, si non deiiciat, maxime grauabitur à fecis quãtitate: aut si mordendi facultatem manifestam habuerit, mordebitur, quam si non deiecerit, tormina patietur. Bis aut ter dixit interdiu, & noctu semel: quoniam quãdo homines exercitantur, feces celerius descendunt, & quod per ventrem descendens grauat, aut mordet, in vigilia magis grauat, aut mordet, quàm hora somni: quoniam in somno animalis facultas sopita est. Meritò ergo sæpius deiiciunt homines interdiu, quàm noctu. Plurimum etiã prima luce dixit, quoniã temporibus Hipp. cœna maior erat prandio, & coctio atque expulsio vsque in aurorã recte perficitur, inde est quòd tunc maior quantitas deiicitur, quoniam à pluri alimento maior fecis quantitas separatur. Accedit ad id, quòd longiori tempore retenta deiectio, ac remorata, maior copia succedit. Cuius tamẽ alimenti sit excrementũ quod excernitur prima luce, dubium videtur, an sit fex alimenti assumpti externa nocte, an eius quod in die externa. Hippo. docet lib. de Morb. 4. duplex esse alimenti excremẽtum: vnum quod est fex: alterum est excrementũ humorum, qui transeunt ad venas. Primum descendit post diem, & secundũ post tertiũ diem, quod simul cum fece alimenti miscetur, vt constat: fex enim à bile tingitur. multa de his ab Hippo. ibidem scripta sunt, & præter reliqua inquit, Et cibi quidẽ semper postridie per aluum secedunt, humor autem ad tertiã diem. finaliter dixit, Quemadmodum homini consuetum est. hanc referens hominum consuetudinẽ. Id enim quod hominibus consuetum est, quantum debeat obseruari, sæpe docuit Hipp. maxime lib. 2 de Ratio. victus acu. & suprà prog. 11. quòd si id consuetum non erat homini, quo tempore sanus erat, neque in morbo exigetur. Temporibus nostris, quamuis homines voracissimi sint, fere omnes bis in 24. horis deiiciunt: paucissimi sunt qui ter, & quamplurimi sunt qui semel deiiciant, & id est in consuetudine fere omnibus qui modice viuunt. Noui ego hominem septuagenarium iurisperitum, qui vsque in 45. annum semel deiicere solebat, inde verò vsque in 70. semel tantũ in quinque, aut sex diebus, & sanus degebat. Noui alterum octogenarium, cui ab adolescentia fuerat in consuetudine semel deiicere in 8. diebus. verũ huic oculi perpetuo illachrymabant, & halitum emittebat fœtidum: quod multis aliis euenit quibus fex diu retinetur. Noui similiter multos homines ter, & quater quotidie deiiciẽtes, & duos alios, qui sani adhuc septies, & octies fecem deponebant, quibus parum curæ erant, quę attinent ad Musas, & philosophiã. Laudo eam consuetudinem, qua homines semel deiiciunt in 24. horis, nec vitupero eam, qua bis. Signum enim est, quòd tales non ingurgitant supra modum, ita vt fex multum grauet intestina, neque bilis confluens ad intestina valde irritat ad excretionẽ. Obiiciet forte aliquis contra sententiam huius prog. In morbis nanque exacte peracutis, homines valentes, cum omnimoda inedia perducimus ad iudicationem vsque: in illis ergo non est sperãda deiectio, bis, aut ter in die, noctu semel, quanuis illis fuisset in consuetudine. Præterea ille qui assuetus erat bis deiicere, vbi alatur sola ptisana ordeacea, constat quòd non deiiciet bis aut ter in 24. horis. Dices forte ex Hippo. 2. de Rat. vict. acut. Qui bis in sanitate comedere solebat, bis ptisanã sorbere debet in acutis morbis: poterit ergo bis deiicere, aut ter, si ita erat ei consuetum. Hoc non sufficit, quoniam fex quæ separatur ex ordeacea ptisana, pauca admodum est, & quæ non grauabit intestina, neque deiicietur: accedit ad hoc quòd in acutis febribus tantus est calor ventris, & partium circunstantium, vt feces exiccentur, & minorẽtur quantitate, & in descensu tardentur, quod experimentũ comprobat. Rarissime enim fit, vt in febribus acutis, quãtũuis salubres sint homines, ordinẽ,

Deiiciendi numerus.

Fex alimẽti quãdiu immoratur.

Numerus deiiciẽdi in morbis acutis.

& numerũ deiiciendi obseruent:sed omnibus fere opus est clysteria iniicere, vt fex descendat,antequam exuratur.Neque sufficit,si dixeris in quibusdam febribus aluum esse solutam,ac deiectionem posse respondere consuetudini:gratia exempli, in febri ardenti exquisita apud Hipp. lib.4.de Rat.vict.acut.sect.1.vnũ de signis febris ardentis exquisitæ est aluus soluta.Verũ in his neque id quod descendit respondet quantitati ingestorum, neque numero consueto deiiciendi, sed irritationi quæ fit ab humore bilioso confluẽte ad intestina.Ad quę respondemus,quòd Hipp. in præsenti non definit numerum deiiciendi in acutis morbis in omni tempore morbi,sed quãdo morbus declinat,& homo ad victum sanorum paulatim accedit.Tunc enim expedit deiectionẽ respondere quantitati ingestorũ, & numero consueto deiiciendi.Hipp.ergo quo tẽpore id euenire solet non scripsit,sed bonum esse quo tempore apparuerit,rectè dixit.

GALENI COMMENT.

ID quoque suprà docuerat, sed rectius erat eum disseruisse:nunc de secretione decretoria quidem, sed vniuersa,quemadmodũ ego proxime feci. Cæterùm damno tanquam superuacuũ,bis aut ter die,noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit. Abunde enim fuerat dixisse,quemadmodũ homini fuerat consuetum. At verò sententiæ finis legitur bifariam:in quibusdam codicibus cum verbo Subeat,in aliis sine tali verbo, ad hunc modum: Plurimum verò luce, quemadmodum homini fuerat consuetum. Sed nihil interest,hoc an illo modo scribatur.nam vtrouis modo seruatur optimũ esse,quòd quàm maximè fuerit consuetum.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte,duabus causis damnat Gal.sentẽtiam Hipp.Primò, quoniã non fecit mentionem de deiectione decretoria,quę accumulatim descendit.De optima tamen dixerat respondere debere quãtitati ingestorum.Secundò damnat id quod in præsenti dixit,præter id quod suprà dixerat,nẽpe bis aut ter in die.Satis enim fuisset dicere, Quemadmodum homini est in cõsuetudine:nam in hoc omne aliud includitur.Si tamẽ quis vellet Hipp.saluare,rectè posset.Quantum ad primum,quum dicit Gal.ipsum non disseruisse de deiectione decretoria accumulata, satis fuit Hipp.malas scribere deiectiones: inde enim poterit colligi,quę erũt bonę.Malas dixit frequentes accumulatas,& frequẽtes,quanuis sint in parua quantitate.In parua non erunt:nã non erit possibile deiectionem liquidam fieri,nisi ob paucam distributionem,aut ob id quòd in ventrem aliquid confluit,vtcunque talis erit abundãs quantitate:non ergo erit rarò pauca.Reliquũ ergo est,vt deiectio fiat rarò multa. Quòd si alij duo modi deiectionum,quia frequentes vituperantur,iste tanquã laudabilis relinqueretur. In crisibus nanque quãuis subitæ fiant mutationes,si per ventris fluxum fiãt, inter vnam & aliam deiectionem tempus conueniens interuenire debet:frequentius enim vbi successerint,animi deliquium afferent.Secundum quod dãnat Gal.quoniam dixit bis aut ter esse interdiu deiiciendũ, pro copia ingestorum,ac abundare id quod dixit de consuetudine. Posset Hipp.saluari:quoniam quanuis suprà dixisset, deiectionem debere respondere quantitati ingestorum,hîc non intendit loqui de quantitate,sed de numero deiiciendi.Addit autem id de copia,vt intelligatur quòd ille numerus est seruãdus,non mutata copia,sed vbi respõdeat his quæ fuerunt ingesta.Quod tamen dicit,satis esse dicere,quemadmodum est in cõsuetudine: dicemus quòd ipse non intendit aliud quàm consuetudinem esse obseruandam in numero deiiciendi.Quod tamẽ dixerat prius, Bis aut ter interdiu:non fuit aliud à consuetudine distinctum,sed tantũmodo consuetudinem illam narrare,tanquam magis communem apud homines sui temporis.

In secunda parte,quæ incipit (At verò)Partem illam,plurimum prima luce subeat, dicit dupliciter legi:sed nihil referre.

PROGNOST. XVI.

Incrassari autem oportet deiectionem, morbo eunte in iudicationem.

Mutationem,quam facit deiectio à principio donec morbus iudicetur,scribit Hippo. laudans eam per quam,morbo ad summum vigorem tendente,crassior redditur quàm ante:verũtamen contingit,quòd deiectiones à principio morbi sunt crassæ,aut non tantùm crassæ,sed etiam durę:& in talibus non oportet spectare incrassationem,sed potius tenuitatem, vbi videlicet causa,quæ ipsam deiectionem exurit, atque indurat, remissior fiat,& humor crisi excernendus iam incipiat declinare ad ventrem, qui reddet molliorem ac magis liquidam deiectionem. Vbi itaque quis ab initio liquida deiiciat,si æger

saluari

faluari debet, coquendus eſt humor morbum faciens: coctio tamen perpetuò perducit id quod coquitur ad craſsiorem ſubſtantiam, vt dicemus in annotatione circa Comm. 33. Hoc ſignum vnum eſt de ſignis quę oſtendunt morbum eſſe ſalubrem, quoniam oſtendit coctionem in deiectione. hāc autem craſsitudinem intelligendum eſt, non debere eſſe maiorem ea, quæ dicta eſt de optima deiectione, nempe vt ſit mollis ac conſtans.

GALENI COMMENTARIVS.

Corpulenta ſcilicet redditur, ſi aquoſa ac tenuis, haudquaquam corpulēta duraq; exiſtat. Quocirca ſermo eſt de humida ſtatim inter initia deiectione. Id enim proprium eſt breuitatis, quam in dicendo maiores ſeruarunt, potiſsimum Hippocr. vt ex oppoſitis interdum indicentur quædam nequaquam prodita nominatim.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic commentarius non eget annotatione, præterquam quòd vbi legitur, *Corpulenta ſcilicet redditur.* Græcè habetur, παχύνεται δηλονότι. hoc eſt, craſſa nēpe fit. Et vbi legitur *De humida ſtatim inter initia deiectione.* Græcè, περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑγρὰ διαχωρούντων. hoc eſt, de his, qui ab initio liquida deiiciunt.

PROGNOST. XVII.

Subruffa autem ſit, neque admodum graueolens.

In 13. progn. ea tantùm ſigna bonæ deiectionis ſcripſit, quę poterant oſtendere, imum ventrem bene valere: non tamen ea, quę vbi ſimul omnia inueniantur, conſtituent optimam deiectionē: de quibus ſunt duo, quæ in præſenti prog. ſcribuntur, quorū primum ſumitur à colore, de quo dixit deiectionem debere eſſe ſubruffam. Secundum eſt, quòd non ſit admodum graueolēs. Hæc autem duo non ſunt neceſſaria ad hoc vt deiectio ſignificet ventrem imum bene valere. Vbi enim deiectio fuerit mollis ac conſtans, & tempore conuenienti excreta, & reſpondens quantitati ingeſtorum, coctio rectè fiet: & vbi coctio rectè fit, calor naturalis ſuperat, quo ſuperante imus venter bene valebit, & non erit deiectio admodum graueolens. Quòd tamen ipſa ſubruffa ſit, aut non, parum agit ad ventris diſpoſitiones cognoſcendas, vt inquit Gal. lib. 1. de Criſi. cap. 11. propterea verò neque coloris meminit excrementi, quoniam non magnam vim habet, ad inferioris ventris diſpoſitionem ſignificandam. Nam quòd id excrementum ſit bene coctum, ſufficiunt indicia prædicta. Complet itaque Hippo. per hoc duo ſigna omnia neceſſaria ad optimam deiectionem oſtendendam. Subruffam dixit debere eſſe deiectionē optimam: *Deiectionis optimæ ſigna.* is autem color non euenit ei ex ventre, ſed aliunde deſcendente humore bilioſo ad inteſtina, aut ex iecore, aut veſica fellis: quorum diſpoſitionem oſtendet color deiectionis, ſimul cum diſpoſitione viarum, quæ ſunt à veſica fellis ad inteſtina, & nonnunquam oſtendet totius corporis diſpoſitionem. *Bilis per inteſtina deſcendens.* Lib. 5. de Vſu partium, ſatis latè probat Gale. vſum humoris bilioſi, quem tranſmittit natura ad inteſtinum ieiunum, vt pituitam, quæ in inteſtinis generatur, detergat, atq; deducat per inteſtina. Hęc bilis modicè deſcendens cum fece, ipſam modicè tingit, ac ſubruffi coloris reddit. Quæ ſi immodica fuerit, deiectio ruffa fiet, aut flaua: ſi tamen minoris quantitatis fuerit quàm decet, pallida reddetur deiectio: aut ſi nihil deſcendat cum fece, alba, ſimilis ei, quæ deiicitur in his, qui ictericam patiuntur. Quod tamen modo de copia bilis dixi, idem eſt intelligēdum de bilis colore intenſiori. Nam bilis flaua magis tingit quàm ruffa, & ruffa quàm pallida, vbi in quantitate miſceantur æquali. Quamuis tamen alimentum, quod ſimul cum fece continetur à iecore trahatur per venas meſeraicas, bilis tamen, quæ cū fece deſcendit, non trahetur: quoniam iecur non trahit niſi conueniens, id videlicet circa quod propriā ſuam operationem efficere poteſt, ſanguinis nempe & aliorum humorum generationem, cui bilis non pręſtabit materiam, quandoquidem ex bili nullus humor naturalis poteſt generari. *Bilē non trahet iecur.* De colore ſubruffo in expoſitione prog. 26. dicemus. Addit etiam, deiectionem non debere eſſe admodum graueolentem: ſignificat nanque calorem naturalem vincere ac ſuperare in coctione qua fex confecta eſt, licet aliquo modo à colore præter naturam occupetur. Ratio tamen, quare feces fœtore aliquo participant, in morbis & in ipſa ſanitate eſt, quoniam inteſtina exanguia ac frigida ſunt, & quæ in ipſis continentur ob defectum caloris, partim etiam quia non tranſpirant fœtore participant, licet minus in ſanitate, magis in febribus. *Feces fœtore participāt in morbis ſanitatēque.* Quare itaque non admodum fœtere debeat deiectio, Gal. lib. 1. de Criſi. cap. 11. hoc modo ſcripſit, Et quidem quod vehementer fœtet, ſi hoc etiam ex cibo non accidat, vehementem putrefactionem oſtendit.

GALENI COMMENT.

ID inter initia dicendum erat, dum ageretur de deiectionibus ad hũc modum: Deiectio optima est, si mollis constansq; est, & eo tempore secreta quo secunda valetudine assueuit, ac rubrussa, nec admodum graueolens: vt (quemadmodum pauloante dixi) conditionem eius & quantitatem, atque tempus secretionis, & item vtranque qualitatem, tum visilem, tum etiam olfactilem definiisset. Cæterùm naturalem deiectionem subrussam esse suscipientem de iecore bilem decumbentem in ventrem, modicam quidem qualitate, paucam verò quantitate, clarum est, & omnibus medicis conspectũ. Si enim syncera, aut multa decumbit bilis, russam reddit, aut flauam deiectionem. Si verò nullo modo permeat ad intestinum, vt in arquatis, candida deiectio erit.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte doctrinam de optimis deiectionibus integram reddit, componẽs hæc duo signa, quorum alterum sumitur à colore, alterum ab odore, cum alijs quę in prog. 13. scripta sunt. *Assueuit.* Adde, πλῆθος δὲ πρὸς λόγον τῶν ἀσιόντων. hoc est, quantitas verò secundùm rationem ingestorum.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm) deiectionem dicit debere esse subrussam. ob bilem, quæ per intestina descendit, quę vbi aucta fuerit quantitate, aut qualitate, reddet deiectionem russam, aut flauam: si verò non descendat, fiet deiectio, qualis in ictericis. *Aut multa.* In Græcis Basiliensibus codicibus legitur, ἡ χολὴ, id est, bilis. Verùm melius legitur vt in codice Aldino ἢ πολλὴ, hoc est, aut multa. sicut etiam legit Laurentianus, & antiquus interpres, & litera hæc congruit cum præcedenti. Dixerat enim, bilem cum naturali deiectione descendentem, debere esse modicam qualitate, quantitate paucam. Modo verò flauam aut russam reddi dicit deiectionem, si bilis aut sincera, aut multa descendat: vt sinceram opponeret ei quę est qualitate moderata: & multum, ei quæ est quantitate pauca. In morbo autem regio deiectio bile priuatur, quoniam tota ad cutim transmittitur. Vtrunque extremum in colore, vel flauum, vel nõdum subrussum, vituperauit Gal. lib. 1. de Crisi. per hæc verba, Si enim russum purũ, vel nullo modo subrussum exiterit, sed etiam secundum ciborum colorem, alterum duorum significat, scilicet plus flauæ bilis in ventrem decumbere, aut nihil omnino. Horum verò primum quidem si circa initia fiat, biliosiorem morbum ostendt: si verò declinationis tempore, corpus integrè expurgari.

Codex Græcus Basiliẽ. errat.

PROGNOST. XVIII.

EXpedit autem lumbricos teretes cum deiectione exire, morbo ad iudicationem eunte.

In intestinis lumbrici generantur in tribus speciebus rotundi, qui ἕλμινθες στρογγύλαι appellantur, de quibus mentionem fecit Hipp. apho. 26. lib. 3. vbi etiam ἀσκαρίδες nominauit, qui sunt lumbrici paruissimi, has duas lumbricorũ species dicens generari in pueris post dentitionem, quod satis probat experimentum. Rursus de ascaridibus loquutus dixit, lib. de fœminarũ morbis, gigni in pudendis, & ano ipsarũ. Rursus de rotũdis lumbricis lib. 4. de Morb. ad finem, vbi etiã de tertia specie fecit mentionem, quos appellat, ἕλμινθας πλατέας, id est, latos lumbricos, vbi etiã latos, & rotundos in intestinis infantium gigni dicit, in vtero matris, causamq; materialem adiungit, humorẽ dulcem putridumq; diu retentum: quæ non tantùm in infantibus, sed etiam in adultioribus materia esse poterit generationis vermium. Quod etiã methodus curatiua docet, quę per amara & acida, ac detergẽtia exercetur. Easdẽ species scribit Paulus lib. 4. cap. 57: & 58. & Aetius lib. 9. cap. 39. 40. 41. Celsus lib. 4. cap. 17. de latis, & rotundis egit, & latos peiores dixit. sed de his satis. De rotundis igitur loquens Hipp. dixit bonũ esse si descẽdant, & simul cum deiectione & morbo, ad iudicationẽ tendente. De rotundis loquutus est, quoniã lati rarò admodum videntur, & ascarides in recto generantur intestino, & sine deiectione ipsi fere semper descendere solent. Rotũdi tamen, qui etiam & oblongi appellari solent, in cęco intestino magna ex parte, vbi feces, & pituita diu retinentur, generantur, qui postea intestina perreptant, & ad ventriculũ ascendunt. Hos igitur descendere melius est, quàm ascendere. Cùm enim ascendunt per viam causæ mali sunt, ventriculũ mordentes, & fumos putridos ad cor, & caput transmittẽtes, & inde animi deliquia & mentis perturbationes afferentes. Per viam etiam signi, quia significat in inferioribus partibus, non in superioribus degere, quæ ignobiliores sunt. Quòd autem dixit, cum deiectione exire, & simul addidit ἅμα, dicens, id est, quoniam sine ipsa contingit ipsorum exitus, quod significat ipsorum abundantiam, aut quòd fugiunt humorum in corpore existentium malitiam. Quod dixit morbo eunte in iudicationem: id est quod Celsus dixit, Sub fine

morbi,quo tempore vniuersa excrementa præter naturam excerni bonũ est. ἐπιτήδειον, inquit Hipp.idest,opportunum & decens, quod Celsus dixit, Nihil nocet.neque altiorem aliquam sententiam voluisse Hippo.existimauerim,quàm quòd descendentes nihil mali afferunt,quod tamen ascendentes afferre possunt.

GALENI COMMENTARIVS.

SI natura pariter cum cæteris excrementis hos quoque pellit deorsum,melius est quàm si sursum,& quoties aliter pòst appareat ratione accidentis. Sed de differantia eorum quæ decretorie pòst apparent,libro de iudicatione latius explanatum iam est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Docet bonam esse expulsionem omnem quę fit à natura,omnem autem aliam fieri in ratione accidentis:cùm enim à natura fit expulsio,decretorie fit euacuatio. *Aliter* Grę cè ἄλλοις,legendum potius ἄλλως,vt Laurẽtianus. *Differentia.* Gręcè ἡ διαφορὰ πᾶσα,idest, differentia omni. *Libro de iudicatione*.lib.1.cap.14.signa decretoria duplicia esse dicit,quędam vt signa & causæ,quædam vt signa tantùm. Codex Græ. corrigẽdus.

PROGNOST. XIX.

Decet autem in omni morbo ventrem flaccidum,ac bonæ molis esse.

In prog.13.scripserat Hipp.signa bonę dispositionis vẽtris inferioris,de eodem etiam loquens in præsenti signa alia scripsit. Verùm superius signa scripsit à posteriori,nempe deiectione,quæ est ipsius ventris effectus:modo verò signa scribit, quæ docent à priori bonam valetudinem ventris. Quorum primum est,vbi fuerit venter flaccidus,secundum,vbi fuerit bonæ molis. Primam conditionẽ dixit Hipp.λαπαρὴν,id est,flaccidum. Dicitur autem pars aliqua,λαπαρὸν, vbi non fuerit plena, & venter vbi non fuerit cibis, aut potibus repletus,quemadmodum in 1. huius lib.Com.de partibus inter thoracẽ & ossa iliũ loquens,dixit,Est autem & λαπαρὸν,id est,flaccidus,tota hæc pars,cùm non fuerit parum antè cibis & potibus plena. Quod igitur vacuum est,flaccidũ meritò dicetur. Sic enim Gal.dixit lib.1.de Mor.pop.par.3.in Com.histo.Sileni,idem esse referens,ὑπολάπαρον & ὑποκενὸν,id est, Subflaccidum,& subuacuũ. Artificiose admodum, & exquisite vsus est vocabulo Hipp.nam ventrẽ hunc non appellauit μαλθακὸν,id est,mollem, vt Laurentianus in sua translatione. Nam mollis duro oppositus est:& dura fiunt omnia,apud Gal.lib.5.de Simplici.medi.fac.cap.4.aut concretione,aut repletione,aut cæcitate. Ea verò quæ à repletione indurantur,veluti quæ phlegmone laborat, non proprie dura dicuntur,sed ἀντίτυπα,id est,renitẽtia. Si ergo quę plena sunt,non proprie dicuntur dura:quę vacua fuerint,non proprie dicentur mollia,sed vt Hipp.λαπαρα,id est flaccida. Prẹterea illa sunt proprie dura apud Gal.citato loco,quę à siccitate induruerunt, talis esset venter vbi contabesceret,ac siccitate induraretur. Modo hæc vẽtris dispositio à secundo membro excluditur,vbi ventrem vult esse bonæ molis:nam qui bonæ molis est,apud Gal.in Com.non est assumptus. Si ergo per λαπαρὴν,mollem intellexisset,non adderet,καὶ εὔογκον, id est,& bonæ molis. Nam qui talis est,durus proprie ob siccitatem esse non poterit. Damnatur itaque omnis durities ventri euenire potens:à concretione enim venter durus non fiet,quandoquidem viuente animali, venter eam frigiditatem non patietur. Renitentiam autem damnauit in signo præhabito, vbi flaccidum vẽtrem esse debere voluit,contra plenum,& renitentem distinctum. Damnat quoque durum à siccitate,vbi laudat in secunda conditione præsenti vẽtrem bonæ molis. Quod signum ad bonam ventris compositionem,& carnis copiam pertinet, sicuti & durities ad extenuationem,& carnis paucitatem,vt Gal. ait in Com. Cuius etiam mentionem fecit lib. 1.prog.23.cum damnauit hypochondria intenta. Quam etiam ventris dispositionẽ laudauerat in Apho. 25.lib.2.dicens, In omni morbo partes ad vmbilicum & imum ventrem attinentes crassitudinem habere melius est, multum verò extenuari ac cõtabescere malum. Quod enim in præsenti prog.dixit,in omni morbo decere ventrem esse bonę molis,in apho.dixit,in omni morbo partes ad vmbilicum & imum ventrem crassitudinem habere esse melius. Venter enim pro imo ventre,& partibus ad vmbilicũ commutatur. Et quod in progn.dixit, εὔογκον,id est,bonæ molis:rectè dixit in Aphor.πάχος ἔχειν,id est,crassitudinem habere. Vbi aduertendum,quòd quemadmodum in Aphoris. crassitudinem habere,distinguit contra multum extenuari,ac contabescere:ita in prog. bonam molẽ ventris,distinguit contra id quod bona mole caret:& bona moles ex carnis copia pendet, & defectus ipsius vera contabescentia est,& attenuatio.

Bonæ valetudinis uentris signa.

Laurentianus notatur.

Durorum causæ.

GALENI COMMENT.

Mollis opponitur intento, aut repleto, corporatus verò absumpto: vt principio de contentis in eo doceat, deinde de ipso ventre: quasi dixerit in hunc modum: At verò in quouis morbo, modicè venter inanis sit & corporatus ex propria substantia, haudquaquam tenuis, oportet.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Docet Hippoc. mentem esse, distinguere flaccidum ventrem contra plenum; & bonæ molis, contra liquatum ac dissolutum. *Mollis.* Græcè, λαπαρὴν, id est, flaccidum. *Corporatus.* Græcè, εὔογκον, id est, bonæ molis.

PROGNOST. XX.

Valde tamen aquosum, vel album, vel chlorum, vel vehemẽter rubrum, vel spumosum deiicere. Omnia hæc mala sunt.

In prog. præsenti, & quibusdam sequentibus nonnullas malas deiectiones vituperat: sed tamen quædã, quæ in sequentibus scribentur, multò deteriores sunt, quàm quæ habentur in præsenti. De aquosa constat ipsam cruditatem ostendere potius quàm perniciem: nam signa cruditatis de se mala non sunt, nisi quatenus ad facultatem comparata, medicus intelliget facultatem non posse ad horam coctionis perdurare. Est autem cruda quæ tenuis: quoniam per coctionem omnia incrassantur: ostendit ergo cruditatẽ ac serosos humores abundare. Appellauit hãc Celsus, perliquidam deiectionem, lib. 2. cap. 4. plures alias dãnans deiectiones, cùm dixit, Vtique si quod descendit, est perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut spumans. Album verò si deiiciatur, malum est: significat enim bilem totam per venas transmitti, vt in rubiginosis, & hoc aut quia adest obstructio in meatibus bilem perducentibus ad intestina, aut in iecore inflammatio: tunc enim deiectio non tingitur. Nec tamen putandum est albã deiectionem sic dici albam vt lac, aut alia alba alimenta, quæ ingeruntur: sed dicuntur albæ per comparationem ad eam quę in sanitate excernitur, vt dixit Gal. lib. 1. Prorrh. Comm. 13. vbi docet quòd quoties medici dicunt ictericos album deiicere, id collatione facta ad naturalem deiectionẽ intelligi debere. Chloron etiam damnauit. Chlorõ autem pallidum significat, & æruginosum, quod similem colore bilem per intestina descendere ostendet. quodcunq; horum fiat, malum erit. Nam pallida bilis cruda est, & multum serum cõmisceri cum ipsa significat. Nam quæ parum seri habet, russa & flaua redditur, sicuti quæ multum seri habet, pallidior semper redditur. Si tamen æruginosa fuerit, vbi nõ sequatur ciborũ naturam, humorum assationẽ significabit. Sed de his in expositione 39. infrà dicetur. Placuit autem in præsenti chlorõ dicere non mutata Græca dictione, quoniã non est Latina vox quæ pallidũ, & rubiginosum significet: significat autem hos colores chloron apud Gal. in Com. pręsentis prog. & in Com. 21. sequenti. & lib. 6. de Mor. pop. par. 2. Com. 17. dixit chloron significare herbaceum colorem, & similiter significare colorem pallidum. Herbaceus autem verè viridis est. Celsus tamẽ in sententia allegata palidum loco huius scripsit. Præterea dixi, vel vehementer rubrum, quoniam In Græcis codicibus legitur, ἢ ἐρυθρὸν ἰσχυρῶς, id est, vel vehementer rubrum. Gal. tamen partem illam, ἐρυθρὸν non legit, sed aduerbium ἰσχυρῶς, cum parte χλωρὸν coniungit dicens, τὸ δὲ χλωρὸν ἰσχυρῶς, hoc est, vehementer tamen chloron. Et erit sententia satis perspicua, malum esse dicens, si fuerit excrementum vehementer pallidum, aut vehementer rubiginosum. Si tamen vehementer rubrum legatur, bilem rubram misceri significabit. est autem bilis aliqua rubra apud Gal. lib. de atra bile, dicentem, Pari igitur modo rubram nõnulli bilem nominant, cuius substantia tenuem prope sanguinem ostẽdit: at quod non concrescit, bilẽ ipsam nominãt. Actuarius quoq; lib. de Vrinis cap. de vrina rubea, bilẽ rubeã appellat. Spumosum quoq; vituperat si deiiciatur excremẽtum, humiditatem flatui cõmisceri significat talis deiectio, aut vehementiam caloris: vt lib. 1. de Crisib. cap. 11. dixit, Spumosum verò (veluti etiam in exterioribus accidit) cum scilicet feruor inest, vel aliquis flatuosus spiritus humiditati cõmixtus, primum immoderatæ caliditatis corpus colliquantis, secundũ verò est inæqualis perturbationis effectus. Magis autem explicuit spumę causas, tã materialem quàm efficientẽ, secunda sect. Apho. Com. 43. vbi materiã spirituosam & humidam dixit cõponere spumã. Causam autem efficientem duplicem esse dixit, calorem, & aliquando motum. calorem monstrat spumã efficere in lebete, vbi succus aliquis efferuescat, & in apris ira cõcitatis, qui spumã ore fundũt. Ex motu etiã spumã generari probat, in mari vẽtris agitato, & in morbo comitiali laborãtibus vehemẽter cõmotis. Coniunguntur

Aquosa deiectio.

Alba deiectio.

Chlora deiectio.

Pallida bilis.

Spumosa deiectio.

Spumæ causa.

iunguntur autem calor & motus in equis celerrimè currentibus. Et infrà Comm.47. de spumæ generatione Gale.doctrinam completißimam scribit. Quantum autem mali significet hæc deiectio, si simul biliosa syncera deiecerit æger, dixit Gal.lib.3.de Ra.vict. acutorum, Comm.13.vbi postquam Hipp.dixit mulsam meraciorem, reddere deiectionem spumosam, dixit Gal.spumosas item deiectiones, & in progno.damnauit. Et infrà inquit, Cum vel ex mulsa epota, vel citra ipsam quis spumosa simul & syncerè biliosa deiecerit, febrem scito esse, quæ liquefaciat, & ad tabem perducat. Per se tamen sola spuma causas efficientes quas diximus ac materiales significabit.

GALENI COMMENTARIVS.

Aquosa deiectio, cruditatis indicium est. Candida verò haudquaquam decumbere croceam de iecore bilem in ventris sede significat. Porrò admodum chloron, id est, viridis aut crocea (id enim vtrouis modo vertas licebit) quia gemina significat, vt antea dictum iam est, in altera significatione, bilis croceæ copiã permistam esse, in altera rubiginosæ, significabit. Cæterùm spumans deiectio, interdum spiritum flatuosum humore permistũ esse soluta difficili, quandoque caloris copiam indicat. Ita enim per exteriora corpora fieri cernitur, in mari incursantibus flabris, in lebete ex polentis præ copia caloris.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Singula eorum quæ ab Hipp.damnantur, percurrit Gal.significationes ipsorum, explicans, præterquam rubri excremẽti, & ad finem modum generationis spumæ scribit. *Aquosa deiectio.* Græcè τὸ μὲν ἦν ὑδαρὲς, hoc est, aquosum quidem. *Candida verò.* Græcè, τὸ δὲ λευκὸν ὡς εἴρηται πρόσθεν ἤδη, hoc est, album verò, vt dictum prius iam est. Dixerat autem id suprà Comm.17.in fine. *Croceum.* Græce ὠχρὰν, id est, pallidam, & sic in reliquis locis. Aduertendũ, quòd cum pallida bilis, reddat pallidam deiectionem, non ob aliud damnatur à Gal.admodum pallida deiectio, & vult sic legere Hipp.literã: nisi quoniam admodum pallida significat bilem plurimum feri continere, aut parum eius misceri cum excremento.

PROGNOST. XXI.

MAla autem deiectio est, si fuerit parua, & glutinosa, & alba, & subchlora, ac læuis.

Quamuis Hippoc.in præsenti progn.videatur dãnare plures species deiectionũ, duæ tamẽ sunt in summa quas damnauit, nempe paruam glutinosam, & albam, & subchloram ac læuem. Significant autem omnes colliquationem: sed tamen parua glutinosa, & alba, minorem significat colliquationem, atque recentem pinguedinẽ colliquari, quod significat color albus: præterea non plurimum occcupatam esse pinguedinem à putredine. Subchora verò ac læuis deterior est, quæ non tantùm colliquationem, sed pinguedinem vetustam colliquari significat, atque ipsam iam putrescentem & caloris vehementiam, quod ostendit coloris mutatio, ad pallidum aut rubiginosum. Vtrunq; enim significat chlorum, vt Gale.vult in Comment.præcedenti, & sequenti. Quòd autem deiectio chlora cum læui iungatur: ad maiorem malitiam spectat: quamuis læuor in omnibus deiectionibus malis magnitudinem augeat malitiæ. Significat enim malũ omnes partes consimiliter occupare. Celsus tamẽ lib.2.cap.4.aliter coniungit partes has dicẽs, Præter id periculum ostendit id quod excernitur, si exiguum glutinosum, læue, album, idemq; subpallidum. Vult enim cum exigua glutinosa ac læui, esse coniungendũ albũ, aut esse coniungendum subpallidum colorem, quam Hippo.appellauit, subchloram, ac si diceret exiguam, glutinosam, læuem, vtcunque malam esse, siue fuerit alba, siue subpallida, quæ subchlora est. quo modo mihi videtur esse legendum Hippoc.atque vbi Gal. inquit, Subchlora verò ac læuis, ipsum loqui de exigua glutinosa subchlora, cùm iam locutus esset de exigua glutinosa & alba. Nam subchlora & læuis non significaret colliquationem nisi esset glutinosa. Legit etiam Celsus vnum tantùm significatũ subchlori coloris, aliter quàm Gal.qui duos significare vult, ac de vtroque intelligi, sicut etiam in præcedenti prognost. Huiusmodi deiectiones aut sunt in parua quantitate, vt voluit Hippocr.aut magna: in parua semper malæ sunt, & colliquationẽ ostendunt. Hanc ob causam Hippocr.cum dixit glutinosas ac læues malas esse paruas, etiam dixit, Si tamen magnæ sint, possent ob ciborum cruditatem euenire, possent etiam euenire ex vehementi colliquatione. Sed distinguũtur istæ duæ species deiectionum, fœtore. Nam quæ eueniunt ob cruditatem, non fœtent: sed illæ quæ ob colliquationẽ, fœtore participant. Omnes hæ deiectiones, etsi pinguedine colliquata fiant, non sunt omnino lethales. Nam vbi colliquatio pinguedinis colliquationẽ sequitur, nõ carnis ipsius, non omnino

Albus color deiectionis. Subchlora deiectio.

Celsus aliter quàm Gal. legit Hipp.

Pingues deiectiones.

eſt diſpoſitio exitioſa,cùm ſignificet moderatiorem eſſe caliditatem,ea quæ carnes colliquat. vt lib.3.de Morb.po.in Hiſt.in Thaſo Parium,vbi dixit, Nam ſi pinguitudinem quãdam vrinæ habuiſſent,veluti & deiectiones,prauas quidẽ ipſas exiſtimare oporteret, non tamen lethales prorſus,niſi idem ſit & carnem & pinguedinem colliquare:feruidiſſima quidem exiſtente caliditate quæ carnes colliquet,moderatiore quæ pinguedinem. Similiter in Comment.Gal.has colliquationes potius ad caloris vehementiam, quàm ad ipſius malignitatem refert.

GALENI COMMENTARIVS.

DVplicem hoc loco deiectionum formulam docet,ambarum euenientium propter abſumptionem, diſsidentium verò inquantum exigua ac glutinoſa candidaq́ deiectio pinguedine abſumpta ab igneo calore non tamen vehementer maligno efficitur : ſubcrocea verò, ac læuis abſumpta quoque pinguedine conſiſtit,ſed aut propter caliditatem vehemẽtiorem, aut quia pinguedo ipſa vetuſta, ac velut ſemiputris exiſtat.Itaq́ exterior non ſolùm pinguedo,ſed etiam ſepum mutare ſpatio temporis priorem colorem,ac perſpicue ſubcroceũ reddi perſpicitur.Si verò ſubuiridis ſit, de rubiginoſa bile (id enim vt antea dictum eſt, ſecundùm voculæ chloras,id eſt,viridis aut croceæ, ſignificatum eſt) vehementis conſumptionis indiciũ eſt.At verò læue redditur quicquid de corpore excernitur,aut quòd habeat æqualem concoctionem,vt nulla eius pars effugerit naturæ alterationem,aut propter vehementẽ conſumptionem, vt nulla materiæ pars imperpeſſa ſuperſit. Vt igitur quicquid ſalubre eſt , id omne ſalubrius redditur quoties æquale ſit.ita quicquid malum eſt,id omne euadit deterius ſi æquale exiſtat. Vtrumque enim per omnẽ materiã apparet,quæ aut naturæ comptũ recepit,aut turpitudinẽ prauitatis.Cæterum vt lentor ſæpenumero fiat vbi quædam calefacta admodum ſint,perſpicuum eſt. nõnunquam etiam qualitas eſculentorum tales reddit humores. Sed hi quoties commouentur ad excretionem, haudquaquam exigui ſunt : deiectio verò ſenſim ſecreta, ſi glutinoſa ſit,ab his abeſt,tribuitur verò modicæ cõſumptioni.Sed interdum vehemens conſumptio deiectionem reddit vniuerſam,ſed talis admodum graueolens eſt. ita interſtinguitur ab humore crudo,quippe qui graueolens non eſt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte,duas formas deiectionum damnaſſe Hippo.refert, quarum vtraque euenit ob colliquationem,ſed tamen differunt quoniam parua glutinoſa alba , fit colliquata pinguedine ab igneo calore,non tamen vehemente maligno : ſubchlora verò ac læuis aut fit à colore vehemẽtiore,aut quia colliquatur pinguedo vetuſta ac ſemiputris. Mutant autem colorem temporis proceſſu non tantùm pinguedo,ſed & ſeuum. Siue ergo per ſubchloram intelligamus ſubpallidam , ſiue ſubærugineam (vtrunque enim ſignificat vocabulum) mala erit talis deiectio,ac vehementẽ colliquationẽ ſignificabit. *Abſumptionem.* Græcè, ὑπὸ συντήξεως,hoc eſt,propter colliquationem.Sic & in aliis locis. *Subcrocea,* ἢ ὑπόχλωρος, hoc eſt,ſubchlora verò. ſic & in aliis locis. *Subuiridis.* ὑπόχλωρον, id eſt ſubchlora. Id enim,vt antea dictum eſt,ſuprà Comment.præcedenti. *Id eſt viridis aut croceæ.* abundat.

IN ſecunda parte , quæ incipit (At verò læue) læuorem in his quæ excernuntur ad cauſas refert. Nam aut coctionem per totum ſubiectum æqualiter procedere indicat,& naturæ actionẽ per omnes partes æqualiter procedere, vel magnam colliquationem, vt nulla eius pars imperpeſſa remaneat. In ſalubribus ergo diſpoſitionibus valde bonũ, in malis valde malum,in malis valde malum. Eſt autem læue in vniuerſum id quod aut per totum recepit naturæ cõceptum,aut turpitudinis prauitatẽ. *Quicquid ſalubre.* Græcè, ὅσα χρηστὰ βελτίω ταῦτ᾽ ἐστίν. hoc eſt,quæcunque bona vel meliora ſunt.

Læue quod appellat Gal.

IN tertia parte,quæ incipit (Cæterum) partem illam, glutinoſa explicat,dicẽs ipſam fieri aliquando à caloris vehementia,cùm aliquid admodum calefit:aliquãdo ob ciborum naturam,qui glutinoſi ſunt. Sed quãdo fit à calore,deiectio parua eſt:magna verò vbi à cibi natura. Contingit autẽ aliquando à calore talem fieri, vbi magna fuerit colliquatio : quo tempore deiectio non oſtendit ciborum cruditatem,ſed vehemẽtem colliquationem,quam fœtor diſtinguit. Erit ergo ex doctrina Gale.talis diſtinctio in deiectionibus glutinoſis,aut enim ſunt paucæ,aut multæ quantitatis : ſi paucæ,colliquationem ſignificabunt non vehementem : ſi multæ,aut cum fœtore,aut ſine ipſo:ſi ſine fœtore, ciborum naturam oſtendent,quæ multum viſcoſum humorem ac crudum aceruarunt : ſi cum fœtore,vehementem oſtendent colliquationem. *Vniuerſam.* Græcè ἀθρόας γλίσχρας. hoc eſt,glutinoſam accumulatam

Glutinoſa deiectio.

PROGNOST. XXII.

HIs autẽ magis lethales erunt,nigræ,vel pingues,vel liuidæ,vel æruginoſæ, vel fœtidæ.

Dam

DAMNAVERAT Hippo.in progn. præcedenti deiectiones paruas glutinosas, albas, & subchloras, ac læues: in præsenti verò alias damnat, tanquam magis illis lethales. Sunt autē 4. nigra, pinguis, liuida, æruginosa ac fœtida. Nigra mala est, vt inquit Galen.in Com. quoniam significat atram bilem syncerā misceri cū deiectione. constat autem omnē humorem syncerū esse malum, & bilem nigram synceram fieri ex adustione consumpta tenui ac serosa parte ipsius humoris. Causam materialem deiectionis nigræ explicat in Com. Gal.cùm ipsam referat ad commixtionem nigri humoris. Lib.tamen 1.de Crisibus, cap.11. causam efficientē exposuit, dicēs ipsam significare atræ bilis, aut sanguinis perustionem. Deiectiones nigras dupliciter fieri ex cōmixtione cōtingit, aut ob fecem sanguinis, quæ est vere humor melācholicus, de quibus dixerat Hippoc.apho.21. sect.4 Deiectiones nigræ qualis sanguis, sponte venientes, siue cum febre, siue sine febre pessimæ, aut fient nigræ ex mixtione atræ bilis exquisitæ, de quibus apho.22. eiusdē sectionis dixit, Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel sursum, vel deorsum exierit, lethale. Istæ omnes nigræ deiectiones ab Hippo. damnantur, & in præsenti prog. similiter. Sed tamen non omnes qui eas excernunt, moriuntur. Nam omne perniciosum, quod à corpore secernitur, dupliciter secerni contingit, aut à principio, aut post morbi coctionē. Ante coctionē nulla euacuatio bona esse potest, siue humor qui excernitur melācholicus, siue atra bilis exquisite fuerit, siue quiuis alter quouis modo deprauatus, quod cōstat ex Gal.4.sect.apho.Com.22. cùm ait, Quādo aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia hæc casus præter naturā earum, quæ sunt in corpore dispositionū. Quo enim tempore à causis quidem morbū facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari est impossibile. Ad quod comprobandū adducit Hippo. sententiā ex lib.1. de Mor.popu. vbi dixit, Coctiones crisis celeritatem & securam sanitatem ostendunt: cruda verò, & incocta, & ad malos abscessus cōuersa, crisis carentiā, vel labores, vel temporum longitudines, vel mortes, aut morborum conuersiones. Talis ergo euacuatio in ratione causæ poterit esse bona, mala verò in ratione signi. Iecoris enim languorē ostendit sect. 4.apho.Cō.21. Si tamē humor niger, qualis fex sanguinis excernatur, apparētibus signis coctionis, bonū erit in ratione causæ, & signi: in ratione causæ, quia malus humor à corpore euacuatur: in ratione signi, quia significat naturam valentē, & cocta, ac superata excernentē quod docuit in Com.citato: de nigris deiectionibus loquēs, cùm dixit, Ad morbos cōsistentes sequuntur sæpius, natura superfluitates expurgante. Et lib.de Atra bile. de nigri humoris euacuatione loquens qui in pestilētia illa, quā narrat in illo loco, excernabatur, inquit, Atque atrorum, vti vocant, per anum excretio, non paucis qui superstites manserant, nono vt plurimum die, vel septimo, vel vndecimo contingebant. Si tamen deiectio nigra ab atra bili exquisita fiat, cum signis cruditatis, vt dixi, mala erit, atq; lethalis, apud Hip.apho. 22.sect.4. Morbis quibuslibet incipientibus si atra bilis vel suprà, vel infrà exierit, lethale. Si tamē exierit morbo existente in summo vigore, ac notis coctionis apparentibus, bonum erit, vt signum, & vt causa: vt Gale.in codē Com. explicat. Contra dicta dupliciter videtur repugnādum. Primò dato, quòd atra bilis exquisitè excernatur in principio, videtur eam euacuationem esse proficuam, proficiet enim humorem adeo prauum à corpore excerni, potius quàm retineri. Intelligo per atrā bilem exquisite, humorem nigrum, acidi saporis, quem etiam odore repræsentat, qui non con cresit, sed tamen est aceto crassioris substantiæ, quod ad perniciem ipsius multum agit. Adhæret enim vehementius parti cuiuis, quàm acetum: terram fermentat, & muscæ ipsam degustare fugiunt, habet fulgentem nigredinē, generatur ex sanguinis, aut bilis atræ adustione: quibus deterior est quæ ex bilis flauæ adustione generatur, quantū flaua bilis aliis deterior est. Secundò videtur repugnandum, quòd cum signis coctionis non fit bonum atram bilem exquisite deiici, quoniā nunquam deiicitur ad bonum: vt vult Gale.lib.de Atra bile. vbi de atra bile exquisite tali, & de non exquisite tali loquēs dixi, Ego verò ab adolescentia, cùm ex Pelope præceptore meo vtriusq; humoris notas didicissē, dein ipsas per totā vitam, in hunc vsque diem obseruassem exacte, bilis atræ humorem, semper in perniciem excerni cunspexi. Et rursus infrà narrauit pestilentiam illam, cuius meminit 4.sectio.apho.Comm.21.lib.1.de Diff.fe.cap.9.& libr.3. de Mor. popu. par.3.in Com.histo.in Thaso Pariū.& lib.10.de Mor.cu.in qua peste plurīū modorū nigra deiiciebantur. ac inquit, Iam qui exactā bilē atrā deiecerunt, omnes mortui sunt. Restat ergo vt nunquā ad bonū terminentur nigræ deiectiones ab atra bile exquisite. Ad quæ respōdemus, ad primū, quòd deiectiones malorū humorū maxime atræ bilis exquisite, licet bonæ sint in via causæ, malæ tamen sunt in via signi, ostendētes maximā in humoribus adustionē, & naturalis facultatis imbecillitatē. Ad secundum dicemus, quòd si atra bilis exquisite

Nigra deiectio.

Nigræ deiectiones duobus modis fiunt.

Morbo crudo nulla euacuatio bona fit.

Niger humor cum signis coctionis bonus est.

Nigra deiectio ab atra bile.

Atrā bilem exquisitè nunquam uidit Gal. ad bonum deiici.

exquisite cum signis coctionis deiiceretur, bona esset significatio. quod Gal. non negat, vt in Cõment. 22.4. sect. Apho. Quod tamen dixit lib. de Atra bile, est, se id non vidisse, & ob id in illa peste omnes, qui talia deiiciebant, moriebantur: quoniam sine signis coctionis talia deiiciebantur. Euenit autem rarò vt signa coctionis appareant in morbis ab atra bile exquisite, in tantum vt Gal. id nunquam perspexerit, ob humoris peccantis malitiam tantam, vt nunquam natura ipsum retineat, aut superet. Proxime ad nigras deiectiones accedunt liuidæ, quæ tantum minus malæ erunt nigris, quanto color minus malus est, & minorẽ copiam atræ bilis abundare, ac misceri deiectioni significant. Ostendunt quoque caloris naturalis mortificationem, apud Gal. lib. 1. de Crisibus, cap. 11. dicentem, Si autem veluti liuidum quoddam in excremento apparuerit, vbi non fuerit tale aliquid intus assumptum, frigiditatem quandam, ac interiorum partium extinctionem non paruam ostendit. De liuido colore diximus lib. 1. circa 6. progn. De pinguibus deiectionibus Gal. in Cõment. dicit significare pinguedinem colliquari ab ignito calore. Et lib. 1. de Cri. cap. 11. effectum solùm explicuit dicens, Sicuti si aliquando pingue, vbi rei pinguis esus non præcesserit, colliquationis est signum. Et libr. 3. de Morb. pop. par. 3. in histo. in Thaso Parium, Gale. in Com. de pinguibus loquens deiectionibus, inquit, Hæc itaque fieri videntur liquata ob febrem pinguedine. Sed contra sententiam Hippo. dubitare posset quispiam. Primò, quia deiectio pinguis non videtur esse magis lethalis, quàm præcedentes: quoniam in Comm. præcedẽti Gal. explicuit deiectionẽ glutinosam & subchloram significare colliquationem, hoc addito, quòd subchlora significat calorem vehementiorem, quàm alba, & pinguis deiectio, vt diximus, significat similiter pinguedinem colliquari: ergo pinguis non est deterior, quàm glutinosa, & subchlora. Ad quod respõdemus, quòd deiectiones pingues, de quibus in præsenti prog. fœtorẽ habẽt coniunctum: quoniam in litera Hippocr. pars illa, Fœtidæ, cum omnibus præcedentibus, quæ solo colore differunt, coniungi debet, ita vt pingues, quæ fœtorem habent coniunctum, magis lethales sint, quàm quæ habitæ sunt in præcedẽti progn. Ex fœtore ergo habent istæ maiorem malitiam aliis. Aduertendum autem, quòd deiectiones quæ sequuntur carnis colliquationem, adhuc sunt deteriores omnibus his, quoniam vehementiorem significant caliditatem, & appellantur illæ à medicis colliquationes, non pingues deiectiones, vt Gal. inquit in historię allegatæ Com. feruentissima quidem existente caliditate, quæ carnes colliquet, moderatiore verò quæ pinguedinem. Colliquationes quoque, quæ per ventrem excernuntur, ex communi vsu medicorum dicit differre à pinguibus deiectionibus, & meritò: quoniam colliquationes sunt similes substantiæ, quæ effluit, & exprimitur à carnibus assis nondum exiccatis: & pingues deiectiones sunt pinguedini colliquatæ similes, solo colore mutatæ, licet non semper colore mutentur, vt cùm recens pinguedo non putrescens à calore non admodum vehementi liquatur. Sunt autem istæ colliquationes adeo pessimæ, si fœtidæ fuerint, vt breuiter perducant ad mortem. Quod similiter dixit loco citato. In longissima (inquit) apud nos peste, omnes fere aliquid colliquationis excreuerunt, alij quidem exactè fuluæ, alij moderatæ, omnes verò graueolentis. Verùm tales deiectiones lethales sunt, & tempus non perferunt. Secundò etiam dubitaret aliquis. Videtur enim, quòd glutinosæ deiectiones sint pinguibus deteriores: quoniam pinguis significat, vt dixi, pinguedinis colliquationem: verùm glutinosa significat solidorum colliquationem, vt voluit Gale. lib. 1. de Crisi. capit. 11. dicens, Si verò pingue, vbi non fuerit tale aliquod assumptum, pinguis colliquationis est signum. Quinetiam viscosum, nisi & hoc ex cibi natura sit, colliquationis est indicium. Sed quod quidẽ pingue est, ex pinguedine fit liquefacta: quod verò viscosum, ex ipsis solidis animalis partibus contabescentibus: quare multò grauius. Quod non tantùm Hippo. contrauenire videtur, qui has deiectiones, quæ habentur in præsenti prognost. dixit magis lethales: sed & ipsi Galeno, qui in Comment præcedenti dixerat glutinosas deiectiones fieri pinguedine colliquata ab igneo calore. Ad quod dicemus, quòd deiectio, de qua loquitur Hipp. in progn. præcedẽti, est exigua glutinosa, quæ tamen ex sola pinguedinis colliquatione fieri potest, vt dixit Gal. Neque tamẽ illa deterior est, quàm pinguis simul, & fœtida. Glutinosa tamẽ, de qua Gal li. 1. de Crisibus, ex colliquatione solidorũ fit, & magna copia excernitur, hęc aliis deterior erit, & fœtorẽ habebit coniunctum. Tales colliquationes appellantur, ac fiunt vbi vehementer mẽbra colliquentur, quæ nondum fuerint exiccata, aut contabescentia, sed humiditate abundantia. Vbi enim sicca fuerint vt in hecticis, quod ex solidis ipsis colliquatur, in vaporem transit, quemadmodum vbi syluestrium animalium carnes torrentur in craticulis. In hecticis ergo quamuis solida membra colliquentur, nihil in ventrem confluet lib. 10. de Morbis curandis Gal. Quod autẽ dixit, Aeruginosam esse magis lethalẽ: cõstat id esse verum, vbi ad similẽ in præcedẽti progn. cõparetur, quã subchlorã dixit. Nam subclora subæ

Liuidus color deiectionum.

Pingues deiectiones.

subæruginosam significat. modo æruginea peior est, quàm subæruginea. Adde etiam quòd ærugineæ coniungit Hippo. fœtorem.

GALENI COMMENT.

Nigra deiectio, ab atra bile syncera tingitur: liuida verò vbi modica modice permiscetur. Porrò opima deiicitur, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur. graueolentia verò, putredinis indicium est.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Gal Com. expositus est simul cum progno. ideo non eget annotatione, præterquam quòd vbi legitur, *Permiscetur*, addēdum, fiunt talia. Græcè enim habetur, γίνονται τοιαῦτα. De graueolentia verò, quę putredinis indiciū est, diximus circa prog. vltimū primi libri, & Gal. 1. de Crisi. dixit vehementē fœtorē vehementē putredinē significare: & verè nullum signū putredinis adeò certum est ad cognoscendam putredinē. Lege etiā progn. 17.

PROGNOST. XXIII.

Variegatæ tamen deiectiones, his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales: sunt autem tales, ramentosæ, & biliosæ, & cruentæ, & porraceæ, & nigræ, nōnunquam quidem simul, nonnunquā verò vicissim procedētes.

Deiectiones diuersorum colorum malorum & sponte venientiū vituperat tanquam diuturnas, & lethales. Versicolores verò sunt quoties ramēta deiiciuntur, & bilis flaua, & sanguis, & bilis porracea, & nigra. Vbi enim tam varij fuerint colores deiectionum, longus erit morbus simul & lethalis: longus, quia cum multis ac diuersis causis natura pugnare debet, quas non nisi longo temporis spatio vincere poterit: lethales verò sunt, quoniam isti colores mali sunt, & quiuis eorum per se lethalem ostenderet dispositionem, quanto magis vbi omnes simul coniungantur? Hanc autem malitiam ostendunt tales deiectiones, siue simul, siue vicissim excernantur tales colores: vicissim verò fiet, quoties in singulis deiectionibus singuli apparuerint colores: simul verò, vbi in vnaquaque deiectione plures fuerint colores, non tamē adeò commixti quin distingui possint visu, atque ostendent diuersissimam naturam humorum peccantium. Quibus accedit malitia quæ ostenditur à malis coloribus dictis. Hanc sententiam confirmauit Galen. libro 1. de Crisibus, capit. 11. dicens, Varium autem variis affectibus corpus obnoxium ostendit, ob hoc igitur & diuturnum, & malignum existit. Multi enim affectus ad coctionem longiori indigent tempore, periculumq; afferunt passioni æquale: nam simplex affectus facilius concoquitur, & minus est, quàm multiformis perniciosus. Intelligitur autem id de spontinis euacuationibus. Nam Hippocr. aphor. 21. sectio. 4. de spontinis deiectionibus loquens dixit, Et quanto colores magis praui fuerint plures, peius. Vbi damnauit diuersitatem coloris deiectionum, vbi colores praui fuerint. & Gale. in Com. huius rei rationem scribens dixit, Siquidem multi deiectionum colores præter naturam sponte quidem vacuati, multarum atque malarum in corpore dispositionū sunt signa, vbi tamen vi medicamenti expurgantis tales euenerint, nihil mali significant, sed vim ipsius medicamēti, quæ potest multos humores diuersæ naturæ euacuare. Quod etiam in aphoris. citato dixerat Hipp. cum medicamento verò melius, & quāto colores plures non male. Intelligendum autem est, quòd non omnes versicolores deiectiones adhuc sponte venientes malæ & lethales erunt, nisi quoties colores ipsi mali fuerint, vt dixit Hippo. in aphoris. citato, & quales sunt colores qui scribuntur in progno. præsenti, & aphoris. 14. sectio. 2. In alui profluuiis mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat. & Gal. in Commēt. varias deiectiones dicit significare, corpus à variis humoribus expurgari exquisitius, nisi vbi deiectiones colliquationem aut putredinem ostendant, quales in prog. Nempe quæ dictæ sunt in progno. præcedēti, & quæ habētur in præsenti, quæ omnes malæ sunt, vt constat. Ramentosæ enim ex bile fiunt admodum acri, quæ intestina abradit: & biliosę bilem ipsam flauā ostendunt, aut colore alio syncetam: cruentæ, sanguinem excerni, quod iecoris imbecillitatē significabit. Si fuerit cruor similis loturæ carnis, aut erit crassus sanguis & splendens, & significabit adustionem. Licet sæpe fiat vt sola bile acriore descendente per intestina, deiectio fiat biliosa, ramentosa, & cruenta apud Gale. 4. sectione, Aphor. Comm. 24. dicentem, Ab illa quæ à quibusdam pallida, ab aliis flaua billis appellatur, magna ex parte incipit intestinorum difficultas, abrasis quidem in primis ob humoris acrimoniam intestinis, postea verò excesis, ita vt exulcerentur, & fiat intestinorum difficultas. In hoc casu quoniā difficultas adest intestinorū, sanguis excernetur, & quoniam à bile euenit, biliosa erit deiectio, & vt constat ramentosa. fient igitur omnes hæ ab vna causa. Porracea verò vbi ob eduliorū naturam

Deiectiones variegatæ.

Deiectiones versicolores malæ si spōte eueniant.

Porracea deiectio.

turam talis non fuerit,calorem significabit præter naturam,vt Galen.in Commen.39.infrà,de nigris satis dictum est in præcedenti Commen. Celsus lib.2.ca.6. has deiectiones vituperat dicens, Aluus quoq; varia pestifera est, quæ strigmentum, sanguinem, bilem viridem,aliquid modo diuersis temporibus,modo simul & in mixtura quadam,discreta tamen repræsentat. Veruntamen aphoris. 47.sectio.4.dixit Hippoc. excretiones in febribus non intermittẽtibus, liuidæ,cruentæ,fœtidæ,omnes malæ,& biliosæ:& si bene exeunt,siue per alui excretiones,siue per vrinas bonæ. Si verò non aliquid eorum, quæ iuuant,per hæc loca excernitur, malum. vbi Hipp.colores omnes dictos damnat,vbi in eodem morbo exierint,hac adhibita distinctione: si bene exierint,aut si non aliquid eorum,quæ iuuant,exierit,quod idem est cum his quæ diximus de nigris deiectionibus. Et in vniuersum de omnibus quæ à corpore excernuntur,si cum signis coctionis euenerint, bona sunt: sin minus,mala: maximè vbi talia à sua natura fuerint mala. Posset tamen quis obiicere,quòd non significent diuturniorem dispositionem,ac longũ morbum deiectiones diuersorum ac malorum colorum: nam istæ deiectiones lethales sunt. Ergo vbi cũ plurimis natura pugnatura sit,dispositio magis lethalis erit : & causæ plurimæ præter naturam citius hominem interimẽt,quàm vnica.Gale.ergo in Comment. malè probat ex causarum diuersitate morbũ prolixiorem. Ad quod respõdemus, quod apud Hipp.in præsenti prognostico versicolores deiectiones duo significãt,sub disiunctione tamen. Aut enim facultas languida est, ac signa alia bona non accedunt,& morietur æger : aut signa bona accedunt, quæ sumuntur ex pulsu, vrina,& animali facultate: & tunc dato quòd tales deiectiones mortẽ significent,vbi tale signum ab aliis vincatur,non morietur æger, sed longo temporis spatio saluabitur. & hoc est secundum significatum ab huiuscemodi deiectionibus. Qui ergo cum his moritur,posset cito mori. Sed qui saluari debet,non nisi longo tempore saluabitur. Secundò obiiciet aliquis non esse diuturniores has deiectiones,quia cũ multis pugnandũ est. Nam hemitritæus breuior morbus est,quàm quotidiana febris,vt li.2.de Diffe.febr.dixit Gale. Verùm hemitritæus fit ex causis diuersis, cùm tamẽ quotidiana fiat ex vnica tantùm causa,nempe pituita. Ad quod respondemus,quòd in hemitritæo componuntur diuersæ ac contrariæ causæ,quarum vna corrigit malitiam alterius,vt bilis quæ corrigit crassitudinem pituitæ & eius frigiditatem,& coadiuuat ipsius coctionem,& resolutionem. In his tamen deiectionibus,de quibus loquitur Hippocr. tanta est prauitas,vt nulla possit alterã corrigere, sed potius addere in malitiam. Quod tamen Hipp. dixit,has deiectiones esse nihilominus lethales: non retulit sententiam ad alias, sed voluit ipsas præcedentibus esse deteriores,& similiter esse lethales,ac si diceret, vtrunque significare,& mortem, & diuturnitatem ad modum suprà dictum.

Colores deiectionũ mali apud Celsum.

Colores deiectionum.

Versicolores deiectiones duo significant.

GALENI COMMENTARIVS.

DEIECTIO versicolor multas haberi indicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget ad concoctionem. Si enim multæ existunt affectiones,aliquas earum diutinas esse verisimile est: si secus, at prorsus occurrunt naturæ, quæ tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat necesse est.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

Hanc innuit Gal. distinctionem,qua probare vult has deiectiones esse diuturnas.Nã tales occurrunt naturæ seiunctim,& cùm ipsæ sint adeò diuersæ, verisimile est aliquam earum causarum, quæ morbum efficiunt, diuturnum morbum causaturam,& constat, quia aliqua ex causis erit frigida & crassa.Si tamen causæ simul occurrant,constat quòd plurimos debellare,non fiet breui tempore.

PROGNOST. XXIIII.

FLatum verò sine sonitu aut crepitu exire optimum est. Melius autem est cum sonitu exire quàm reuolui:quamuis sic procedens significet hominẽ aliqua parte dolere aut delirare, nisi volens sic flatum emiserit.

QVONIAM in hac libri parte de deiectionibus agit Hippocr.iure de flatu quoque agit, qui cum fece aut sine ipsa deponi solet: flatus verò apud Gal.lib. 3. de Causis sympto.à calore languido generatur,quem ipse minus valentem appellat:quoniam qui satis valens est, alimenta conficit,& vaporem ac flatum discutit, & nimia frigiditas vaporem non eleuat, neque excitat flatum. Cuius exemplũ est de aëre ambiente,qui neque æstate feruente calore,neque flante Borea nebulosus aut vaporosus est. Flatus itaque in ventre genitus aliquando expellitur per superiora ructu: aliquando per inferiora,sæpe verò reuoluitur, ac cohibetur. Et ex sonitu quem efficit acutiori aut grauiori, licet coniectari in quo intestino deuoluitur: nam si sonitus est acutus, flatus continetur in tenui

Flatus causa.

Sonitus locum flatus ostendit.

nuibus: si grauis, in crassioribus. Cùm etiam excernitur flatus, si sonitum edit, vbi murmurili speciem referat, egestionem subsecuturam indicat: si verò somnus purus ac clarus fuerit, aut deiectionem non succedere, aut in altioribus intestinis contineri duram ostendit. Est alter sonitus bombosus, qui mediam inter dictas significat affectionem. Qui verò cum strepitu emittitur, ab instrumentorum angustia, inflãte spiritu, & pauca humiditate procedit. In morbis acutis aliquando æger flatum hunc cum sonitu mittit præsente medico, aliquando sine sonitu, & aliquando retinetur in intestinis, ac reuoluitur. De quibus omnibus Hippocr. in præsenti loquitur prognost. in tres partes diuisa sententia, quarum prima est. Optimus flatus est ille, qui excernitur sine sonitu, ac crepitu: intelligitur vbi medicus præsens fuerit, aut alij quos ipse suspicere solebat. & quamuis Hippocr. rarò assueuerit dictorum rationem reddere, modo subiungit ipsam. Qui enim flatũ cum sonitu excernit, aut dolore magno vexatur, in tãtum vt cogatur ipsum cum sonitu expellere, quãuis inuitus, aut mente vacillare videtur, neque satis nosse quæ committat. Sunt enim nonnulli, qui quãdiu mente constat, eligerẽt potius mori quàm tale quippiam facere. Secundum quod voluit Hippoc. est, quòd si flatus sponte emittatur cum sonitu, nihil mali significabit: significat enim quòd volens ac intelligẽs quæ committit id efficit, aut quoniam medicum & assistentes parui pendet, aut quoniam magna est erga ipsos familiaritas, & hanc ob causam eligit potius cum sonitu flatum emittere, quàm ab eo molestari. sed in his adhuc foret melius sine sonitu flatũ excerni. flatus enim cum sonitu, vt vult Gal. in Comment. & lib. 3. de Causis sympt. loco citato, significat plurimũ flatum & instrumentorũ angustiam, aut alterum. Cõtrarium ergo significabit sine flatu exire, nempe flatus paucitatem, & meatuum laxitatem. Tertiũ, quod voluit Hipp. etsi secundo loco ab ipso positum sit, est melius esse flatum excerni, quãuis cum sonitu, quàm reuolui, vel quàm sursum deuolui. dixit enim ἀνειλεῖσθαι. quod vtrũq; potest significare. Hanc partem non exposuit Gale. quoniã ex se constat ægrotanti esse vtilius. In summa igitur melius est excerni flatum quàm ipsum reuolui, & cum excernitur melius est vt excernatur sine sonitu, quàm cum ipso.

Bombosus sonitus.

Flatus cum sonitu.

Flatus spõte cum sonitu.

GALENI COMMENTARIVS.

Flatum nonnulli cum sonitu, deuorato pudore, excernunt. Alij verò deligerent prius mori quàm aliquid tale committere. Hos igitur quoties audientibus multis dimittunt flatum, scire oportet è duobus alterum: aut non satis intelligere quæ gerant: aut propter vehementiam doloris agere aliquid cõtra arbitrium & voluntatem. In aliis verò qui præsentes parui pendant, nullũ malũ significare flatum cum sonitu, censendum est. Sed salutarius in his est, vbi sine sonitu excernatur, etenim prorsus indicat aut flatuosi copiam spiritus, aut angustiam opificiorum. At vero quoties spiritus copia non admodũ fuerit, & item opificia per quæ excernitur, laxiora, tunc sine sonitu in talibus flatus excernatur oportet.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Circa Comm. vbi legitur, *Intelligere.* Græce παρακολουθεῖν. *Arbitrium.* abundat. *Præsentes parui pendat.* Græcè, μηδ' ὅλως φροντίζουσι τῶν παρόντων. hoc est, omnino negligunt præsentes. *Laxiora.* Græcè, χαλαρὰ τελέως ᾖ. hoc est, perfecte laxa fuerint.

PROGNOST. XXV.

DOlores autem atque tumores ex hypochondriis, si recentes fuerint ac sine phlegmone, soluit murmuriũ factum in hypochondrio, & maximè si exierit cum stercore, vrina, & flatu. Si verò non exierit, proficiet vbi ad inferas partes descendat.

Prognosticũ de tumoribus à flatu cum aliqua humiditate coniuncto loquitur. Nam vbi humiditas plurima in ventre contineatur, ac in intestinorum inuolutionibus, calore accedente flatus generatur, qui cum humore per intestina delatus murmurium facit, Borborygmos à græcis appellatur. Et sic ab Hippoc. in præsenti loco. Hoc autẽ autore Gal. li. 3. de Causis sympt. humidum excrementum excernendũ denuntiat. Inquit enim, Quòd si humor quispiam in his continetur, accedit huic quoque bombo forma quædam, vocantq; omnes huiusmodi sonum, vel potius murmuriũ Græcè borborygmon, qui humidũ excrementũ excernendũ denuntiat. Et 4. sect. Apho. Cõm. 73. parte prima, vbi de murmurio loquẽs, inquit, Sic autẽ nominatur spiritus sonus, cùm neq; magnus, nec multus existit, cum quadam autem modica humiditate ad inferiora motus. Inquit itaque Hippo. Murmurium in hypochõdriis, soluit dolores, atque tumores qui sunt in hypochõdriis. Intelligitur autem vbi dolor, aut tumor non eueniat ob inflãmationem,

Borborygmos.

neque ob antiquum alium tumorem,sed ob recentem dispositionem. Ratio sumitur à Gal.li.3.de causis symp.parte allegata.Cùm enim hæc dispositio fiat ab humiditate cum flatu commixta,& sonitus significet excremētum humidum excernendum,significabit sanitatem,aut meliorem dispositionem. Aut enim,vt inquit Hipp.murmuriū erit cum deiectione,aut vrina,aut flatu,& sic integre sanabitur,& maximesoluetur dixit Hippo. Si tamē non exierit descendens ad inferas sedes,proficit: quoniam dolorē sedat,atque tumorem hypochondriorum, qui non fuerit antiquus,vt œdema, aut scirrhus, neque fuerit phlegmone in ipsis: hæc enim non soluentur. De hac eadem hypochōdriorum dispositione locutus est Hippo.apho.73.lib.4.dicens, Quibus hypochondria suspēsa murmurātia lumborū dolore superueniente,iis alui humectantur, nisi flatus erumpāt, aut vrinæ multitudo proueniat,hæc verò in febribus. *Quod hic suspensa.* Græcā, μετέωρα, idem est,tumida,siue in tumorem eleuata,de quibus 5. sect.Com.64. dixit esse ἐμπεφυσημένα, & φυσώδη, id est,inflata,aut flatuosa.Galenus. Qui tumores in præsenti κυρτώματα appellantur,& à Gale.in Comm.œdemata, in amplo significato, vt œdema cum tumore conuertatur præter naturam. Quòd in præsenti prognost.νεαρὰ, id est recentes dixit,& sine phlegmone: voluit excludere tumores omnes ventris qui sunt,aut phlegmonæ,aut œdemata,aut scirrhi. Per recentes enim œdemata, & scyrrhi excluduntur, non tamen phlegmonæ. Hac de causa addidit,non cum phlegmone: quæ recens dispositio etiam est. In apho.1. similiter tumores omnes exclusit, qui possent hypochondria suspensa facere,præter flatum,quia dixit,hæc in febribus. Nam vt vult Gale.in Comm. febres quæ ob loci alicuius inflammationem originantur, non febres, sed pleuritis, peripneumonia, & talia nominantur. ob alios autem tumores febres non fiunt. Itaque totum hoc, recentes, & non cum phlegmone: conuertitur cum illa parte, hoc in febribus. Non vt Fuchsius,qui lib.6.de Morb.popu.par.2.in expositione aphoris.24. dixit idem esse quod dixit in progn.non cum phlegmone, & in apho.hoc in febribus. Nam illa pars,hoc in febribus,includit totum hoc,recens & non cum phlegmone.Qui enim dicit,hoc in febribus,excludit omnem phlegmonem,& omnem antiquum tumorem,quia alterū febrem non facit,alterum febris non appellatur, & Fuchsius non docet ex apho.excludere duros tumores,& œdemata. Male etiam Musa in expositione huius partis dixit in febribus dixisse Hippo.quia febres imbecillitāt naturalē calorē, & coctio minus bene perficitur,& inde humidæ materiæ abundant.Hoc enim pro maiori parte est falsum. Calor enim febrilis humiditatē absumere magis,quàm creare solet, vt etiam exposui, multò alia est interpretatio Gale.in Comment.illius apho. Dolores etiam ex hypochondriis idem sunt,& lumborum,qui in aphor.quoniā hypochondrij sub costis sunt, & lumbi vertebris quinque sub thorace definiuntur apud Galen.libr.de Ossibus modo vbi dolor ex hypochōdriis procedit per intestinorum inuolutiones,ad lumbos defertur.Hic etiam tales tumores solui dicit,vbi murmurium exeat,cum stercore,vrina aut flatu:illic verò ventrē humectari dicit,quod est cum stercore solui,nisi flatus erumpent, aut vrinæ multitudo:quoniam sic etiam solui possent,vt in præsenti prognostico, aut humore per intestina descendente cum stercore, aut si per iecur deferatur humiditas vsque in vesicam, aut flatu solo per intestina exeunte, humore toto in spiritum flatuosum verso.Hac tamen in re solummodo differt sententia prognostica ab aphoristica, quòd in aphoris.dixit,dolore superueniente solui tumores,qui cum murmurio sunt, hic verò tumores & dolores solui dicit murmure superueniente. Idem autem est in re, quoniam dolor non sanaret tumorē,nisi murmurio descendēte,hoc est, humore ac flatu. Quemadmodum enim murmurium, descendente flatu, & humore, sanat dolores ex hypochondriis,& tumores: sic etiam dolor lumborum sanat tumores hypochondriorum,quoniam descendit dolor ab hypochondriis simul cum flatu, & humiditate. Quando enim ab hypochondriis ad lumbos peruenitur,descenditur per intestinorum reuolutiones.is etiam descensus cum murmure fiet,qui dolores,& tumores sanabit. Lib.6.de Morb.popu.par.2.sect.40.narrat Hippo.iudicatoriū fuisse per vrinam similem genituræ.& credit Gal.in Comm.talem fuisse dispositionem in hypochondriis ipsorum, qualis in præsenti prognostico,cum dixit Hypochondriorum dolores, atque tumores. Talis autem vrina significabat vitream pituitam expurgari. sed tamen casus erat ille particularis in Perintho,& vitrea pituita abundante. Progn.verò doctrina vniuersalis est,de tumoribus à flatu,& humiditate,qui vbi sine febre cœpissent, febre superueniente sanarentur,vt inquit Hippo.40.apho.sect.6.

Fuchsius notatur.

Musa notatur.

Ventrem humectari.

Iudicatoriū per vrinam geniture similem.

GALENI COMMENT.

Cyrtoma,id est tuberculū in iliis appellauit, quem antea nominauit œdema. Talis est omnis moles præter naturam, hæc vbi sine inflammatione est,flatuosa existit:potissimum vbi recētior fuerit.

At

At verò ſolui dolorem ait,ſi murmur acceſſerit circa ilia. Talis enim ſonitus non ſolũ ſpiritus indiciũ eſt,ſed humore permiſti,& corpore ſolidiore. Quoties igitur aut permeet deorſum ſpiritus ille flatuoſus flatus effectus,aut nequaquam permeãs ſubdeſcendat deorſum ad aliquam inferiorem ſedem,ilia vindicantur vtroque accidente,tum dolore,tum etiam œdemate,ſed potiſsimum ſi cum vrina , & ſtercore uacuetur. Talis enim vacuatio nullum præterea relinquit in iliis excrementum.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Exponit vocabulum κύρτωμα, dicens idem eſſe quòd œdema,amplo ſignificato, ita vt comprẹhẽdat omnem tumorem,etiam ſi ſit à flatu. nam & hunc ſignificat κύρτωμα. Deinde explicat,quo pacto murmurium ſoluat hypochondriorũ dolorem. Quoniam inquit,murmurium ſignificat flatum deſcendere ſimul cum humore,& ex tali deſcẽſu, aut euacuabitur flatus efficiẽs tumorem,aut ad partes inferiores delatus,dolorẽ ſedabit, & tumorem diſſoluet. *Illis.* lege Hypochondriorum.& ſic in aliis. *Talis eſt.* Græce, ἔςι δὲ ταῦτα,πάντες οἱ παρὰ φύσιν ὄγκοι,χωρὶς μὲν φλεγμονῆς οὗτοι γινόμενοι,πνευματώδεις. quod eſt,Sunt autem hæc omnes præter naturam tumores flatuoſi,vbi ſine phlegmone fiant. Vult nanque Galen,omnes tumores hypochondriorum præter naturam,eſſe à flatu, vbi non ſint plegmones,quod declarat ſubiungens,maxime ſi fuerint recentes. Antiqui enim poterant eſſe aquoſi,aut pituitoſi , aut ſcirrhoſi; recentes tamen , qui non ſunt phlegmones,flatuoſi ſunt.

PROGNOST. XXVI.

VRina verò optima eſt,quando ſedimentum fuerit album , & læue , & æquale,per totum tempus,donec morbus iudicetur: ſecuritatem enim ſignificat ac morbum futurũ breuem: ſi verò intermittat, ita vt aliquando pura mingatur,aliquãdo verò ſubſideat album ac læue, morbus diuturnior ac minus ſecurus eſt.

Ad facultatem naturalem pertinent ea,quæ ab Hippoc.in ſequentibus de vrinis ſcribuntur,quemadmodum & ea quæ de deiectionibus dicta ſunt. Et naturaliũ potiſsima concoctrix eſt, cuius conſtantia,aut defectus excrementis dignoſcetur. Sunt autem huiuſmodi excremẽta,vt lib.1.de Cri.cap.14.vrinæ,deiectiones,& ſputa. Deiectiones oſtendunt ventris diſpoſitiones : ſputa thoracis & pulmonis : vrinæ iecoris & totius venoſi generis. Vt enim inquit Gal.4.libr.de Sanitate tu.eorum humorum qui in venis ſunt, nullum certum aut euidẽs ſignum haberi poteſt, pręter vrinam. In vrina tamen multa ſunt conſideranda,nempe color,odor,ſubſtantia,ſpuma , contentum. De ſpuma nihil ſcribitur ab Hippo.in hoc loco odore fœtidam damnat progno.32.De colore,ſubſtãtia, & contento,reliqua ab ipſo ſcribũtur. De ſubſtantia ibidem,aquoſam vituperat, & craſſam ſimiliter. & Gal.in Comm.dicit,conditione debere eſſe mediã inter tenuẽ & aquoſam,ac corpulentam,qualis iumentorum. Et lib.1.de Cri.cap.12.inquit de vrina optima, ſtatim verò & hæc mediocrẽ craſsitudinem habet. Nam quæ ſeipſa craſsior eſt , atque tenuior,coctionẽ imperfectã ſignificat : ſiquidem altera nondum conſiſtit in humoris naturã,altera verò nuper cõturbata eſt. De colore pariter optimus omniũ eſt ſubrufus, aut ſubflauus,ſed potius ſubrufus. Talis enim apparet in vrina,quoties flaua bilis modicæ quantitatis miſcetur cum ſero ſanguinis:talis rurſus apparet coctione ſtatim finita. Nam poſtea ſolet magis intenſa apparere in colore,& ante magis remiſſa: bilis enim finita iam coctione ſemper augetur,& inde vrina magis tingitur. Tranſit enim ſanguis in bilem excedente coctione. Erit igitur cruda quæ fuerit alba ſyncera. Et illa quæ ſubalbida eſt,quæ parum rufæ bilis cum vrina aquoſa cõmixtæ retinet, quemadmodũ ſi cum ipſa alba aquoſa vrina,parum vini albi tenuis miſceas. Poſt hanc aliquãto minus cruda eſt ſubpallida, deinde pallida. Hæc autem eadem eſt cum ſubrufa,quã magis omnibus laudat. Cruda etiam ſignificatur paſsio,vbi rufa fuerit, ſed tenuis,vt in progn.30. Talis etiam eſt,quæ turbida mingitur,ac ſupermanet,vt vult Gale.lib.1 de Criſi.cap.17. ſignificat nondum fuiſſe finitũ principium:quæ tales ſunt,cum imbecilla facultate mortem: cum forti verò,longitudinẽ ſignificant,vt infrà prog.31. De ſe igitur non ſunt ſigna cruditatis mala,ſed non bona,vt 1.de Criſibus,cap.5. Aliæ autem tanquam malæ damnãtur, vt infrà conſtabit, de quibus eſt nigra. De contento autẽ,quod à Græcis περιφυςάμενον appellatur,aut eſt in ſuprema matulæ parte , & appellatur νεφέλη, id eſt, Nebula : aut in medio,& eſt ἐναιώρημα, quod eſt,Appendiculũ : aut in ima parte, & eſt ὑπόςασις , ſiue ſedimentum. In optimis vrinis tale debet eſſe album,læue , & æquale,vbi apparuerit. Non enim eſt neceſſum,vt appareat:nam vt inquit Gal.1.de Criſi.ca.12.de iis in quibus

Excrementorum tria genera.

Vrina iecoris & uenarum iudicium.

Vrinarum colores.

Vrinæ contentum.

multi crudi humores aceruantur. Hæc quoque causa est, vt qui ex otio, & repletione febricitant, si sanitati restitui debeant, necessario plurimū subsideat: cōtrà iis qui ex inedia, & labore, ruffæ quidem, & biliosæ vrinæ. Soluitur autem morbus priusquā aliquid subsideat: plerunque enim sufficit in iis & nebula, & suspensio bona: talis autē est alba, læuis, & æqualis. Nam & ex ipsis sanis his qui multum laborāt, & pauciori cibo vtūtur, sunt vrinæ biliosiores. Causa autem quare in morbis ad integritatem coctionis sufficit nebula est: quoniam quæ coquuntur, omnia reddūtur crasiora, & cum æquali incrassatione facta à natura coquēte circa crassos, ac crudos humores, & circa tenues, & biliosos, vbi crasi humores acquisierint crasitudinem, & grauitatem talem, qualem habet sedimentum vrinæ. Humor biliosus solam eam crasitudinē assequetur, quam habet nebula, aut appendiculum. In morbis itaque à crasioribus humoribus pendentibus sedimentum solet mingi in vrina, idq; album, læue, & æquale. Album probatū est 1. lib. Com. vltimo: quoniam vt in puris generatione, ita in sedimento vrinæ superatur à natura humor, qui similem membris radicalibus acquirit albedinem, ac in substantia crassitudinem. hæc enim est maxima similitudo, quam potest natura in humore malo non reducibili ad benignum inducere. Læue etiam redditur sedimentum, vbi similem in omnibus partibus assequatur naturæ alterationem, vt explicitum est à Gal. suprà Cōm. 21. Sicuti vbi diuersę partes sediminis in diuersa parte vrinæ existerent, & quædā crassæ, quædam verò tenues essent, quædam magis aliis albæ, nondum esset perfecta coctio. Aequale etiam dicetur sedimentum, vbi tale fuerit vespere, quale fuit mane. Licet enim vrinam inspicere quauis hora diei, contra communem medicorum vsum, vt constat in Comment. Gal. aut si forte vespere sedimentum habuit, mane diei sequentis cōsimiliter subsideat, neque intermittat, vt in secundo membro sententiæ Hippo. libr. 1. de Crisibus, Addit etiam, nulla parte deuulsa sint contenta. id ad læuorem referri debet. Nam læue contentum nulla parte diuulsum est. Hæc ergo vrina, quæ non intermittit, optima est, sedimentum habens album, læue, & æquale per totum tempus ad morbi vsque iudicationem. 1. de Diffe. feb. cap. 6. Addit inter sedimenti optimi conditiones, vt sit quàm minimè fœtidum, quo tamen modo intelligi debeat, diximus lib. 1. in annotationibus, iuxta Commētarium vltimum. Tale sedimentū significat morbi securitatem, ac breuitatem, quod dixerat lib. 1. de Mor. popu. par. 2. sect. 44. & 45. Coctiones exeuntiū omnes, omni ex parte tempestiuas, vel bonos & indicatorios abscessus, considerare oportet. coctiones celeritatem iudicij, & securam sanitatem ostendunt. Quod etiam dixit 3. lib. progno. 2. simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinūt. Itaque si prima die signa coctionis apparuerint, 4. soluetur morbus: & si 4. in septima. Sic enim inquit Hippo. 4. sectione, apho. 71. quibus 7. iudicatur, iis nebulā rubeam habet vrina, & reliqua secundùm rationem. Quòd si hoc verum est, quantò magis vbi sedimentum apparuerit, & id perseuerans, quod est æquale? Quòd autem addit, per totum tempus, donec morbus iudicetur: ad maiorem claritatem scriptum est. Idem enim significat quod ad æquale. ob id Celsus vrinam laudat, cuius sedimentum est album, læue, & æquale, non addita parte alia. Posses etiam intelligere æqualitatem, non in duabus aut tribus tantum vrinis esse accipiendam, sed in omnibus ad iudicationem vsque. Secundum locum hebere vult eam vrinam, quæ sedimentum habet præcedenti simile, non tamen perseuerans, sed quod aliquando excernitur cum vrina: aliquando verò vrina est syncera cui non subsidet, quod dictum est. Hæc, inquit Hipp. morbum significat diuturniorē, ac minus securum. Morbus enim is in augmento est, sed morbus qui est in augmento, diuturnior est, quàm qui est in statu, maior est. Galen. 1. de Crisib. cap. 12. cùm ait, Nam si alternatim mingatur pura, in subsidentibus, semicoctū esse morbum significat. Talem vrinam visus est habuisse Cleonactides, qui supra Heraclium habitabat, lib. 1. de Mor. popu. par. 3. de quo inquit Hippo. Die 40. transacto, post hæc variæ fuerunt vrinæ, ac interdum quidem sedimentum habentes, interdum non. sexagesimo, vrinæ sedimentum habuerunt multum, album, & læue, remissa sunt omnia, febres inter miserunt: vrinæ iterum tenues, sed boni coloris, his 80. die iudicatus fertur ab Hippoc. Et Gal. in Com. inquit, A 40. die scripsit varias fuisse ipsi vrinas, interdū quidē sedimentum habentes, interdū verò non, id quod errātibus accesionibus cōuenit, illæ siquidem ex humorū morbos procreantium varietate proficiscuntur. Vrinæ quoque incoctio, & coctio, alternis apparētes, aliquos quidem coqui ipsorum ostendebant, aliquos verò incoctos permanere. Ecce tria quæ significantur ex hac intermittenti vrina, morbi longitudo, errantes accesiones, humores quorum quidam cocti sunt, quidam crudi, & in summa heterogenei. Talis autem non omnino vacat periculo, vt illa in qua subsidet læue, albū, & æquale. Non enim est vehementia morbi cum signis coctionis, vt inquit Gal.

Nebula in morbis biliosis coctioni satisfacit.

Album esse debet sedimentum.

Sedimentum læue.

Sedimentum æquale.

Vrina cuius sedimentum intermittitur.

Gal.1.de Crisi.cap.17. Vbi tamen morbus in augmento est,siue semicoctus, non posset peruenire ad coctionis integritatẽ.Cum signis tamen coctionis lib.3.de Crisi.cap.3.dixit Gal. Siquidem ego milies cùm,dum crises fierent,interessem,neminem vnquã vidi intereuntem,qui cum signis coctionis crisim habuisset.Verùm hæc sententia multò aliter accipitur à iunioribus medicis, putantibus non posse mori ægrum apparentibus signis coctionis in vrina: cùm tamem iam cocto humore ob imbecillitatem expultricis possit mori. Gal.tamẽ non tantùm signa coctionis apposuit,sed etiam humorũ expulsionem. Dixit ergo neminem vidisse mortuũ cum signis coctionis,vbi crisim habuerit. Ostẽdit etiam mentem suam lib.eodem,cap.5.dicẽs,Neque enim vel animo cõcipi potest, quòd post morbi exquisitam coctionem,crisis mala sequatur. Vbi tamẽ contingeret in vrina alicuius febricitantis per febres humorales apparere integras coctionis notas, pulsus autem esset malus : aut vbi pulsus bonus esset,vrina tamen cruda,aut aliter mala,quod esset certius signum salutis,aut mortis, vertitur in dubium apud iuniores medicos. Ad quod respondemus, quòd aut signa sunt in eodem ægro,aut in diuersis, in eodem, aut simul signum ex pulsu & signum ex vrina,sunt ad bonum, aut malum: aut vnum ad bonum,& alterum ad malum.Si ambo idem indicant,non oportet facere collationem, sed ex ambobus firmissimum ferre iudicium. Aut ostendunt contrarium,exempli gratia,vrina salutem,& pulsus mortem,aut econtrà. In hoc casu dicemus, quòd quantum vigorem habet pulsus ad significandam salutem,tantum habet vrina ad significandam mortem : sic etiã quãtum potest pulsus malus significare cica mortẽ,potest bona vrina significare salutẽ.Quo dato,viribus optimi pulsus & pessimę vrinę collatis,aut optimę vrinæ,& pessimi pulsus.ex aliis oportet coniectari quò vertet morbus.Aut dices id esse omnino impossibile in eodẽ ægro pulsu existẽte in extremo pessimo,vrinã esse in extremo bonam:maius ergo dubiũ est,vbi fuerint duo homines in morbis consimiles, & reliquis ex ætate temperatura,quorum alter habeat pessimũ pulsum, & alter pessimam vrinam,quis certius morietur,& vbi cõtingat consimiles,alterum habere optimum pulsum,alterum optimam vrinam quis saluabitur certius?Dicemus quòd ad salutẽ certius signum est,quod sumitur ex vrina, quàm ex pulsu : & ad mortem certius signum est quod sumitur ex pulsu,quàm quod sumitur ex vrina.Primum probatur,nam cõstante facultate naturali in morbis materialibus,ac victo humore,quod indicat vrinæ coctio, rarissimum est mori hominem. Cum bono autem, & constanti pulsu,ob defectum facultatis naturalis concoquentis peruentum est tandem temporis processu ad mortem, & ostenderet talis pulsus cum vrina mala aut mortem,aut longitudinẽ morbi.Si tamen ambo indicauerint mortem,certius signum est quod sumitur à pulsu, vbi in propriis speciebus pulsus & vrina fuerint æquè mala. Ratio est,quoniam vbi pulsus adeò malus fuerit,etiã si facultas naturalis non sit in extremo languida,nunquã ipsa poterit malum facultatis vitalis resarcire,quæ maiori robore, & maiori eget calore quàm facultas naturalis.Verùm tamẽ facultas vitalis poterit naturalẽ fere in extremo languentẽ reficere: & ob id indicium ad mortem ex naturali facultate sumptum non erit adeo certum.

Cocto morbo æger moritur.

Signa ex pulsu signis ex urina cõferuntur.

GALENI COMMENTARIVS.

QVemadmodum paulo suprà diximus ex voluntariis functionibus agnosci vim vnã, quo pacto & robore,& imbecillitate prædita sit,quã superioris originis esse docui,quã alio loco in cerebro domicilium ac sedẽ habere indicauit : ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exposuit, partim hoc sermone exponit. Hæc verò facultas,de qua dico fieri sermonem,alterans & cõcoquens appellatur. Igitur facultatis in ventre indicia agnoscũtur ex iis quæ quotidie deiiciũtur: facultatis verò in iecore ac venis,ex vrina.In his enim indicia clara sunt partim exquisitioris,partim parcioris,partim irrita in plenum concoctionis:quemadmodum in ventris indiciis: & ad hæc,extrinsecus,quemadmodum illic quædam indicia simul aliarum dispositionum, pari modo hic excernuntur. Exorditur ergo tractatũ Hippocrates ab indiciis cõcoctionis,deinde cum eis cætera copulabit. Igitur & nos in primis dicamus ea quæ ipse principio docuit in præsenti dictione,sedimentum vrinæ cõsiderari præcipiens. Si candidum,læue,& æquale semper, nec interdum tale,quandoque diuersum existat. Id enim sæpissime euenit,vt aliquis emittens vrinam secunda die inculpabilem,alterã sequenti nocte culpabilẽ emittat,deinde rursus inculpabilẽ tertia die prima luce,postea vespera culpabilem.In tali enim vrina alius cõcoctus deuictusq́, à natura cõditus in conceptaculis humor,alius incoctus apparet.Si verò incoctus humor nequaquã interponitur concocto,talis vrina optima est.Si igitur vrina habeat sedimentum : id candidum,æquale,ac læue sit,quoad dissoluitur morbus, necesse est. Si verò non habet,prorsus aliquã nubeculã candidã obtinebit. Necessariò verò colore erit modicè crocea:& conditione media inter tenuem & aquosam ac corpulentam, qualis iumentorum habetur.Cæterùm vrina nullo pacto sedimentum habet si tenuiter,copiosum verò si largius,exiguum verò si modicè viuitur. Quinetiam in morbis

biliosis ad colorem croceum,in iis verò quos crudi committunt humores, ad candidius tendit. Porrò sedimentum habet copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis fatiget. nullo verò modo,aut omnino minimũ, quoties ex biliosis fatiget,sed satis erit si habeat sublimamentum. Intelligo sublimamentum id,quod corpulẽtius cãdidiusq́; in vrina,neque in summis eius,neq́; in fundo vasis,sed in media sede sublime,vel exquisite mediũ,vel deorsum potius quàm sursum existat.Id igitur solitus sum nominare sublimamentum.Sed ab Hippocrate id quoque nubecula nominatur,eandem obtinens proportionẽ circa vrinã,quam veræ nubeculæ ad aerem præferunt:etenim hæ humore qui circiter est,corpulentiores : & item illæ,aere sunt. Itaque sæpenumero (vt dixi) supernatat in vrina desuper,quam ego nubeculam proprie soleo nominare. Sed hæc tibi sint in primis cognita atque in animo posita,mox animaduerte ea quæ Hippocrates scripsit. Vrina enim assidue faciens sedimentum,quale dixit,securitatẽ significat,id est morbũ esse sine periculo,atque integre exoluendum,ita vt non sit præterea repetiturus:& item celeriorem fore solutionẽ,ita vt si prima die aut proxima nocte apparẽs,perseueret simile,die secũda aut nocte primæ circuitionis decretoriorũ dierum,non vltrà procedet ægrotatio.Porrò hæc dixit scilicet de morbis febriculosis. Quicũq; enim sine febre affligunt,aut in cerebro,aut mẽbranulis,aut in thorace,ac pulmone, ex aliis indiciis agnoscũtur,siue mitiores breuioresq́; sint,siue periculosi diutiniq́;.Cæterùm quam ob rem vrina sedimentũ cãdidũ esse cõueniat;dum ageretur de pure,in calce primi voluminis explanatũ iã est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte dicit Hippo.in hac parte signa scribere quæ pertinent ad facultatem naturalem,quorum partem exposuit in præcedentibus prog.de deiectionibus. Quemadmodum etiam suprà docuit signa quæ ostendunt constantiam facultatis animalis, nempe Cõmen.6.huius libri.Quemadmodum ergo facultatem naturalẽ ventris docet cognoscere ex iis,quæ deiiciuntur : ita ex vrina facultatem iecoris , & venarum : In his enim sunt indicia bonæ,diminutæ,aut omnino deficientis coctionis. Et queadmodum simul cum deiectione contingit alia expurgari,per ventrem,ita aliquid solet cum vrina misceri, vt ex vesica,aut renibus , aut si aliunde aliquid cum vrina mittatur. *Alio loco.* Nempe in libro de Placitis Hippo.& Plato.

In secunda parte,quæ incipit (Exorditur) Hipp. exordiri inquit tractatum à signis coctionis,& deinde signa alia his coniungere. Vult tamen à sententia Hippoc.incipere Gal.quæ versatur circa vrinæ sedimentum,quod vult Hipp.debere esse album,læue, & æquale semper,hoc est,donec morbus iudicetur. Nam aliquando euenit,vt vrina mingatur modo cum sedimento albo,læui,& æquali,& crastina die syncera, aut mane cum tali sedimento , & vespere sine ipso,eritq́; hæc vrina indicium quòd aliquis humor est coctus ac victus,& aliquis nõdum coctus,quemadmodũ & ipse lib.1.de Crisibus cap.12. hunc in modũ scripsit,Nam si alternatim mingatur pura in subsidentibus, semicoctum esse morbum ostendit. Ex hac sententia Commentarij docet Gale.inspicere vrinas in febribus quauis hora diei,tam vespere quàm mane.Quemadmodũ & libro de Præcognitione,in Historia Eudemi. Nam sub ortum solis vrinã inspexit, & si quid interim meieret, seruari iussit.Debet tamen aduerti quod Gale.scribit libr.1.de Crisibus, cap.12. de mutatione coloris, postquam perfecta est coctio : & de quantitate sedimenti. Intenditur enim color vrinæ processu temporis,longè ab alimenti coctione, & minuitur sedimentum.Optima verò vrina erit,vbi sedimentum dictum habuerit donec morbi iudicentur,vel saltem albam nebulã cum colore modicè pallido, & media inter aquosam tenuem,& crassam veluti subiugalium. *Quoad dissoluitur morbus.* Græcè , διὰ παντὸς τοῦ χρόνου μέχρι λύσεως τοῦ νοσήματος ὁμοίως γινομένην.hoc est,per totum tempus donec morbus soluatur consimiliter factum, *Crocea.* Græcè,ὠχρὸν, pallida.

In tertia parte,quæ incipit (Cæterum vrina) docet diuersitates vrinarum circa contentum : nam ex hominibus quidam largè viuunt,hoc est,lautè comedentes,& illi copiosum habent sedimentum in vrina,quoniam in illis crudus succus abundat, qui in sedimentum transit. Quidam parcè viuunt,& tenui vtuntur victu,quorũ vrinæ sedimento carent. Quidã modicè viuunt, qui sedimentũ mittunt cum vrina,sed exiguum. Hæc cùm sani sunt,in morbis tamen si biliosi fuerint,sedimẽtum,aut non apparebit,aut paucum. Satis est si sublimamentum,hoc est,enæorema apparuerit in vrina. & libr.1.de Crisi.cap.17.nebula sola in morbis biliosis ostendit coctionẽ,eritq́; colore ad pallidum inclinante.Si tamen fuerit ex crudis humoribus,plurimum aderit sedimentum,idq́; ad album inclinabit.Declarat etiã quid intelligat per ἐναιώρημα,id est appendiculum.Quare autem in morbis biliosis sufficit appendiculũ ad coctionem ostendendam,est,quoniam humor coctione incrassatur,& tenues qui sunt in biliosis morbis per incrassationẽ perueniunt ad nebulæ substantiam,neque crasiorẽ,neque grauiorem:& crasi ad substantiam crasiorẽ & grauiorẽ,qualis est subsidentia, vt in expositione dixi. Vbi itaq; vrina fuerit

Vrina inter mittens quid indicat.

Vrina quauis hora inspiciẽda est.

Sedimentum vrinæ quibus copiosum.

fuerit bene colorata crassitudine mediocris, Gale.lib.1.de Crisi.cap.citato, significat finitum fuisse principiũ, quod est aliquam adesse coctionem. Nebula in vrina supernatans secundum locum habet, adhuc melior est illa, quæ appẽdiculum habet in medio vrinæ, magisq; deorsum quàm sursum. In illis verò morbis, qui à crassis pendent humoribus, sedimentum speratur, & hoc est in vrina optimum signum, vt apud Hippo.in pręsenti prog. *Ad colorem croceum.* ἐπὶ τὸ ξανθότερον ῥέπει περὶ τὴν χρόαν. hoc est, ad flauius vergit in colore. *Sublimamentum.* Græcè, ἐναιώρημα, id est, appendiculum. *Sed ab Hipp.* Hipp. id quod in vrina inuenitur appellabat nubem, vt dicemus infrà prog.29. *Nubecula.* Gręcè, νεφέλαι, id est, nebulæ, sic in aliis locis. Similitudo quæ scribitur de nubibus in aere ad significãdam nebulam, scribitur à Gal.lib.3.de Mor.pop.par.1.in Com.historiæ Pythionis.

In quarta parte, quæ incipit (Sed hæc tibi) explicat mentem Hipp. fuisse, vrinam quæ assiduè facit sedimentũ, ita vt non intermittat, significare securitatem, & morbum sine periculo, in totum soluẽdum, ita vt nunquã sit repetiturus, & quòd citò soluetur: ita vt si apparuerit tale sedimentum primo die, morbum non esse prorogandum vltra primã circuitionem, id est, non vltra quartum diem. Omnia hæc nota sunt. Securus enim morbus est, in quo coctionis notæ apparent, quoniam ostẽdunt victoriã naturę supra morbum, quòd integrè sit soluendus, ita vt non redeat. Cõstat, quoniã quæ soluuntur cum signis coctionis non solent reuerti, quia illi ex ratione melius se habent. Breui tamẽ finiendum morbum dicit, quoniã ex celeri coctione significatur breuitas morbi: vt in 2. prog.lib.3.constabit, omnia cõpræhendit Hipp.lib.1.de Morb.pop.dicens, coctiones crisis celeritatem, & securã sanitatem ostendunt. Addit similiter Gal.ad finem huius Com. Hipp. loqui de morbis, qui sunt cum febre. Nam in aliis aliũde quàm ex vrina sumitur certitudo de salute aut morte: vt in morbis thoracis ex sputo, & in morbis ventris ex deiectione. Nihilominus & in his ipsis considerandę sunt vrinę, quamuis humores peccantes sint extra venas, quemadmodũ Hipp. fecit lib.3.de Mor.pop.part.2. in historia apud Tisameum. Illa enim mulier ileum patiebatur, id est, in intestino tenui inflãmationem: & Hipp. vrinas inspiciebat, ac Gal.in Com.explicuit, quantum in illis morbis vrinarum notitia prosit, dicens, Parua igitur ex vrinis, vbi bonę sunt, vt ita habentes seruẽtur, est spes: non parua verò in exitium vergentia, si malæ fuerint. idem lib.3.de Crisibus cap.3.ad initium.

Vrina cuius sedimẽtum non intermittit, quæ bona significet.

PROGNOST. XXVII.

SI verò vrina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, ac lęue, diuturnior quidem hæc quàm prior est, valde tamen salutaris.

Ex subrubentibus vrinis, quarum sedimentum est subrubrum, Hipp. sicut ex duabus præcedẽtibus, docet duplici vti præsagio, quorum vnum est de salute, alterum de morbi diuturnitate, vbi vrina fuerit subrubra & sedimentum subrubrũ, dicens, hũc morbũ esse diuturniorem priore, admodum tamen salutarem. Salutarem quidem, quoniã humor peccãs mitis est, & qui non solet prauitate sua magna pericula adducere, & diuturnior: quia humidus ac serosus est humor, qui peccat, & qui talis est, tempore eget ad coctionem. Hæc sunt ex Gal.Com. Facere autem oportet comparationem in diuturnitatẽ, ad eum morbum qui in præcedenti secũdo loco scriptus est, in quo mingitur vrina intermittens, nonnunquam syncera, aliquaudo verò cum sedimento albo, læui, & æquali. Serosa enim sanguinis superfluitas cum rufa quoq; bili mixta magis crudam significat affectionem, quàm vbi aliquid residet candidum & læue, magisq; imbecillam significat concoctricem facultatem, quare & longiorem morbum. Quod Gal. dixit lib.1.de Crisi. cap.12. sed & de subrubentibus vrinis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem, ac læuem, rectè dixit, quòd sunt quidem satis salubres: sed diuturniores his, quas paulò antè semicoctas nominaui, sanguinis enim tenuis ac serosa superfluitas istas tingit: oportet autem non modo hanc, sed etiam aliquid ruffę bilis admisceri. si verò calor naturalis adeò est imbecillis, vt neque flauam generet bilem, nec sanguinem exquisitè coctũ, sed adhuc sero simile, atque humidum, quod quidem ad sui robur tempore egeat, est manifestum. Quòd verò hæc dispositio sine periculo sit, natura ostendit materiæ, quæ neque tenuis aut aquæ similis est, neque integrè crassa, sed neque acris quædã ac putrida, optima verò existens & iuxta naturam sanguinis. Hæc litera Gal. est totius textus. Hippo. expositio similiter Actua.lib.1.de Iudiciis vrinarum, cap.15, refert rubeum colorem ad rubram bilem, & ad feream sanguinis superfluitatem. Notandũ ergo, quòd istæ vrinæ tertiũ locũ habẽt bonitatis, securitatis, ac breuitatis. Primo namq; loco sunt, quę optimæ ab

Vrinæ subrubræ causæ.

Hipp.appellantur.Secundo loco quæ intermittunt, ita vt aliquando mingantur syncere,& aliquando cum sedimẽto albo,lęui,& æquali.Tertiò subrubræ,quarum sedimentum est subrubrum.Hinc fit,Laurentianum non parum errasse,qui vbi Hipp.dixit, πολυχρονιώτερον μὲν τοῦτο τοῦ πρώτου γίνεται.transtulit,diuturnior hic morbus quã primus: dicturus potius,diuturnior quidem hic quàm prior est:vt per priorem intelligat precedentem:vt Gal.loco allegato non primum,qui primo videlicet loco statuitur. Et lib.2. Prorrhe.Comm.25.loco illius partis πρῶτον,legit Gal.πρόσθεν.Meldensis itẽ,male transtulit lib.3.de Mor.pop.par.1.in historia Hermocratis in Comm.hunc locum Hipp. Est autem diuturnior quàm subrubra rubra, & adhuc magis perrubra. Hæ siquidem sunt vrinarum diuersæ rubedines, & pessima est perrubra,secundum locum rubra,earũ melior quæ subrubra,vt inquit Gal.lib.2.Prorrh.Com. 25.vbi etiam præsentis prog.mentionem fecit,dicens, Volo autem te memoria tenere, ea quæ in prognosticis dicta sunt de subrubentibus vrinis,ad hunc modum,Si autem fuerit vrina subrubra, & sedimentum subrubrum,ac læue,diuturnior hæc quàm prior est,admodũ verò salutaris. Quæ igitur in prognostico dicitur subrubra,plurimum differt ab eis quas modo dixit perrubras. Quòd enim perrubra ex crudis est prius ostẽdit, subrubram verò laudat vt salutarem,multi verò temporis signum esse dicit. Quoniam autem rubra in medio ordine est perrubræ & subrubræ,manifestum est,quòd in medio quoque erit ipsarum in laude & reprehensione. Vbi rubram ἐρυθρὸν,subrubrã vt etiam in præsenti prognostico ὑπέρυθρον,perrubram verò ἐξέρυθρον,quod vocabulum apud Gal.lib.6.de Morb.popu.par.1. Comm.30.interpretatur dicens,Colores verò ἐξέρυθροι,quod est,σφοδρῶς ἐρυθροὶ,id est, impensè rubri.Damnauerat autem vrinã perrubram autor lib.Prorrhet.lib.1.sect.31. vbi Gal.causam ipsius explicat dicẽs:perrubra verò vrina differt quidem à subrubra,de qua in prognosticis dictum est,tempus significare,nõ quidem periculum.Quam autẽ aliam intelliget quis vrinam perrubram,prǽter eam quę ab omnibus sanguinolẽta appellatur, quamplurimi ex nephreticis mingunt. Quòd si hoc vult ostendere,simile quid significat ei quod prius dictum est,vetris περίπλυσις,id est,proluuies perrubra.Quemadmodum enim illam diximus iecore languente fieri:ad eundem modum renibus male affectis vrinam perrubram fieri dicemus.Dixerat autem de tali proluuie eodem libr.sect.2. De perrubra igitur in hoc loco fecit autor lib.mentionem,& Gal.in Com.de subrubra in presẽti prog.De rubra verò 3.de Mor.po.par.1.in histo.Hermocratis,qui minxit crassa rubentia:vbi Gal.huius prog.mentionẽ fecit, & de vrina rubra scripsit, quale præstet significatum. Vbi dixit,quòd si Hippoc.dixit in prognosticis subrubras esse diuturnas, multò magis id verum erit de perrubris,longius tempus significare,non tamẽ mortem ex se,neque desipientiã.Et infrà,de rubris inquit,Quapropter rationi consentaneũ est, vt cùm sanguis copiosior & semicoctus,per vrinas expurgetur,rubras has efficiat.Atque ob id quòd longus futurus quidem sit morbus,sanguine ad coctionem longiori tẽpore indigente,si ex tempore coctiones fiant,ac neque vnquam futurus sit lethalis talis morbus,quantum ex iis sit vrinis,neque phreniticus.Præterea lib.1.de Mor.pop.par.3.in histo.Cleonactidis,Hipp.dicit ipsum minxisse vrinam die 40.subrubrã, cum subsidentia multa rubra.& Gal.in Commen.inquit,Die igitur 40.minxisse ipsum ait subrubra, & quæ rubentem subsidentiã haberent multam.talem verò vrinam in Prognostico ait longè diuturniorem quidem esse ea quę album habet sedimentum,sed valde salubrem. De nebula verò rubra iterum dixit Gale.aphor.71.4.sectio.vbi similiter huius prognostici sententiam retulit,vrinam subrubram ac rubram tempus significare dicens. Possemus itaque omnes has quinque vrinarum differentias sic ordinare,optimam ex Hippo. dicentes esse,cuius sedimentum est album, lęue, & ęquale, sine intermissione: secundo loco eam quæ intermittit:tertiò subrubram:quartò rubram:quintò perrubram,quam etiam sanguinolentam appellat Gale.lib.1.Progno. Comment.31.

Vrina perrubra quid indicat. *Vrina rubra.* *Ordo colorũ urinarũ.*

GALENI COMMENT.

Quoties sanguinis serum pariter cum vrina excernitur, colore subrubra apparet. Indicat autem exuperantiam sanguinis non exquisita ratione confecti. Igitur quia integerrimi humoris exuperantia est:idcirco sine periculo est. Sed quia humidioris & item serosioris, eget concoctione. Si igitur spatio temporis concoctio fit,meritò talis vrina significat, vt diuturnior quàm primi, morbi solutio futura sit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Circa Gal.Comment.notandum,quòd sanguis confectus exquisitè mediocrem assequitur crassitudinem ex coctione, serosus autem inconfectus est, atque tenuis. Cum

autem

autem talis fuerit vrina, colorem recipit seri sanguinis, siquidem ipsa omnium humorũ est veluti serum: atque abundantium & peccantium humorum colores in ipsa manifestantur. Cum tamen sanguis perfectè confectus est, modicè crassus redditur, & vrina subrussa colore mingitur.

PROGNOSTI. XXVIII.

SVbsidentiæ vero in vrinis speciem farinæ crassioris referentes malæ sunt: his autem peiores sunt squamosæ: tenues vero & albæ, valde malæ: his vero peiores sunt furfuraceæ.

Laudauerat Hipp. sedimentum albũ, læue quod semper consimiliter apparet, id etiam quod intermittit, & tertio loco sedimentum subrubrum & læue. In præsenti verò quatuor species sedimentorum damnat. Prima est κριμνώδεες: secunda est squamosa: tertia tenuis alba: quarta furfuracea. Crimnodes similis est partibus crassioribus hordei, quæ cum farina hordei deferuntur, quæ etiam exquisitam effugerũt in mola triturationem, vt vult Gal. in Com. etsi Dioscorides lib. 2. cap. 81. crassiorem farinæ partem esse dicit siue ex hordeo fit, siue non. Ex tritico enim & zea ipsam fieri dicit, & hordei mẽtionem non facit. Quantum autem mali significet huiusmodi sedimentũ, explicat Gal. in Com. vnum enim duorũ significat, aut sanguinem crassiorem assari, aut inæqualiter colliquari carnes. Vbi sanguis assatur, aliquam rubedinem contrahet sedimentum: vt Actuarius lib. 2. de Iudici. vrin. cap. 10. vbi verò carnes inæqualiter colliquantur, aut minorem, aut nullam: vt Silenus, qui tale sedimen album minxit, de quo infrà duo significata iis similia scribuntur lib. 1. de Crisi. cap. 12. à Gal. dicẽte. Nam farinæ hordeaceæ crassiori similes, duarum sunt dispositionum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosę, quæ sanguinẽ adurit. Quod ergo dixit lib. de Crisib. sanguinẽ aduri, dixit in hoc Com. sanguinem crassiorem assari. Siquidem crassus esse debet, ne in vaporem totus exhalet. Quod in lib. de Crisib. dixit, Grandem colliquationem, in hoc Com. dixit, Carnes inæqualiter colliquari. Ea est enim magnitudo colliquationis, quæ ex hoc sedimento significatur, vt ad recentem & vetustã carnem perueniat. Verùm non sic perniciosum signum putandum est, vt neminem cum eo saluari posse existimemus, sicuti & ex aliis omnibus signis prognosticis, quorũ vires semper sunt perpendendæ. Quoniam vbi robur facultatis accesserit, posibile erit ægrotãtem liberari: verũ non nisi longo temporis spatio, quò ad coctionem egebit: alter verò cum signis malis cito morietur. Longitudinem significari dixit Hipp. apho. 31. sect. 7. Quibuscunque febricitantibus in vrinis fiunt sedimina, veluti farina crassior, lõgam ęgritudinẽ fore significat. Quod in eo qui in Dealcis horto iacebat, expertus est Hipp. lib. 3. de Mor. pop. par. 1. qui cum enæorematis similibus farinæ crassiori 40. die per sudorẽ integrè iudicatus est. Musa temerè videtur arguere Gal. quòd in Com. apho. citati, adduxerit hãc historiam, quoniam (inquit Musa) de enæorematis loquitur Hipp. in lib. de Mor. pop. & in apho. de Sedimine: non ergo licebit apho. probare per histo. ex lib. de Mor. pop. Constat autem, quòd & enæoremata & sedimina similia farinę crassiori, vnum & idem habent significare, vel sanguinis assationẽ, vel carnium colliquationem. Quare satis erit ad propositum demõstrandũ, aliquẽ videlicet ab ea affectione saluari tẽporis processu, cùm in genere causæ nulla sit differẽtia, pręterquã quòd in sedimine paulò maior adustio significatur, sicut & in nigro sedimine maior malitia est, quàm in tali appendiculo, & minor adhuc in nebula. 1. de Crisi. Verùm hoc nihil detrahit à veritate sententiæ Gale. qui etiam lib. 3. de Mor. pop. par. 3. in histor. in Larissa virgin. in Comment. Gal. appendiculum magis sursum, aut deorsum moueri dicit ob flatus cõmixtionem. Nam hoc pacto loci diuersitas, vbi in aliis fuerit similis dispositio non variat speciẽ, sed flatum adesse, aut abesse significat. Quod etiã ad sedimentum referri potest. Præterea etsi nigrum sedimentum deterius sit, quã nigra nebula, vtrũque est lethale. Deceptus etiam mihi videtur Actuarius lib. 1. de Differ. vrinarũ, cap. 15. vbi enęorema negat esse eiusdẽ naturæ cum hypostasi. Nam ab omni bono sedimẽto coctio significatur, similiter & ab omni bona nebula, sola ratione maioris & minoris differentibus. Alterum etiam mortuum dixit, libr. 1. de Morb. popu. par. 3. Silenum nomine, qui decimo minxit subcrassum confertim, hypostasin farinam crassiorem repræsentantem albam, vndecimo obiit. Accusatur etiam Gal. à Musa, quòd casus nõ sit ad propositum, quoniam in 10. minxit hoc sedimentũ, & in vndecimo mortuus fuit: cũ tamẽ pluribus ex præcedentibus diebus, minxerit nigram vrinam, in quibus vrina non habet illud sedimentum: verùm satis ineptè. Putat enim fortè Musa, quòd vbi aliquod signum potest

Sedimentũ referẽs speciẽ farinæ craßioris quid indicat.

Musa reprehẽditur.

poteſt præoſtendere aliquem moriturum,aut ſaluandum,tam firmum futuiũ eſt medico ex eo ſigno argumentum ad ſalutem,aut mortem, vt nullo alio fretus id euẽturum exiſtimet:cùm tamen Gal.in exemplo id tantum oſtendere contendat,vt in illo moriẽti tale ſignum apparuerit. Nemo enim dubitat nigram vrinam in morituris aliquãdo apparere,nec tamen ſolam,ſed & multa alia coniungi,quæ ad alias facultates pertinent,nihilominus & vrina nigra & reliqua.ob id ab Hippo.& Gale.exitioſa putantur,quòd in morituris præappareant,non quoniam ea ſola appareant in aliquo ex morituris,vt putat Muſa.In his enim quæ habent cauſæ rationem,vbi multæ coniungãtur,non poterit medicus ex effectu vnam aut alteram intelligere fuiſſe cauſam.Ex ſignis tamen,ſatis eſt ad malitiam eorum oſtendendam,intelligere quòd in morituris apparent,& quòd maiori ex parte moriuntur hi,in quibus apparent.Prĉterea qui in Dealcis horto habitabat, vrinam minxit tertia die cum nigra hypoſtaſi, nihilominus liberatus eſt. merito ergo alia conſiderantur.Præterea de hoc ſedimento vrinæ Sileni Gal.lib.eodẽ in hiſto.Cleonactidis inquit,Memoriæ hîc rurſus mandabis ſedimenti ſpeciem formãq;,quę maxime poteſt:in vrinis quidem album,ſed craſſum in iis,qui obierũt,fuiſſe ait. Nam in Sileno, qui ſecũdus in lib.hoc ſcriptus eſt,ita dixit,Minxit affatim multũ ſubcraſſum,ſubſidentiæ craſsiorem farinam reprĉſentabant albę.Quòd igitur is moriatur,ille verò non,potius ad craſsitudinem contenti ſimilis farinæ craſsiori,quàm ad locum eſt referendum,

Squamoſum ſedimẽtum. quod non aſſequutus eſt Muſa, Secundo loco ſquamoſum ſedimentũ eſt,quod πελαλώδεες appellat Hipp.quod etiam lamineum appellant.Id deterius eſt,quàm χριμνώδεες, ſiquidem iam non carnem , ſed ipſorum ſolidorum membrorum intimas partes exuri ſignificant:ſicuti & ſedimentum furfuraceum, de quo fere idẽ ſignificare cum lamineo vult Gal.lib.1.de Criſi.dicens, At quæ folia repræſentant, ſunt vaſorum partes ſuperficiales,quæ ſcilicet omnino ſunt reſoluta,ac contabuerunt,ita vt furfureę.Quantũ verò hæ cum craſsitie habent paruitatem,tanto foliis ſimiles latitudinẽ,ac tenuitatem maiorem obtinent. Differunt ergo ſola latitudine & anguſtia,craſsitudine,& tenuitate:nam lamineæ ſunt latiores,& tenuiores:furfureæ verò,profundiores ac minus latæ.Prĉterea ſimilis eſt amborum efficiens cauſa.Cum enim in Com.Gale.dixiſſet ſquamoſam ſiue foliis ſimilẽ fieri ſolidis partibus corporis colliquatis,ad finẽ Cõm.loquens de furfureo dixit,Indicat enim quemadmodũ primum ac ſecundũ,flãmeam febris caliditatẽ,& colliquantem.Fortè in contrariũ adduces ſententiam Hipp.lib.4.apho.77.dicẽtis,Quibus in vrina craſſa,furfurea quædam ſimul exeunt,iis veſica ſcabię laborat. Non ergo ſignificatur caloris vehementia,& mẽbrorum colliquatio. Reſpondemus quòd Hippo.ſatis id diſtinxit,dicens,in vrina craſſa, vt per craſſam mediocrẽ intelligamus:nõ enim aliũde quàm ex veſica furfures educentur,vrina exiſtente mediocris ſubſtantiæ.Nam ſi vaſa in tantum laborarent,vt ex ipſis furfures educerentur, colliquatis,& exuſtis internis ſuperficiebus,cruda & tenuis mingeretur vrina.Præter laminas igitur & furfures,vrinę

Vrinæ furfureæ ſubſtãtia conſideranda. conditio eſt conſideranda. Nam cum tenuitate ipſius prognoſtica ſententia veritatem habet,licet non ſemper,Vbi enim cum ſcabie veſicę crudus aliquis morbus in vaſis exiſtat,furfures cum vrinæ tenuitate non indicabunt vaſorum colliquationem.Poſſent etiam vtrinque excerni,ex vaſis & ex veſica, ex quibus caloris præter naturam abũdantiam,& veſicę morbum intelligere licet.Cum craſſa verò vrina citra omnem diſtinctionem verum putãdum eſt,quod dixit in apho.à veſica fieri ſecretionẽ, ſimiliter & quod non à vaſis.Quod etiam vult de laminea & furfurea. Actuarius lib.2.de iudiciis vrinarum,cap.10.vbi de orobea idem refert ad renes & vaſa,cum vrina tenui aut craſſa:quod dixit de laminea & furfurea,ad veſicam, & vaſa, cum craſsitudine vrinæ, aut tenuitate.

Actuarij argumẽtũ inualidum. Quod autem dicit Actuarius ex febre etiam diſtingui,non eſt admodum certum.Nam poſſet aliquis ſimul febrili,& veſica ſcabie laborare,neque valeret affirmatiuũ argumentum,Febris adeſt,& ſedimentum vrinæ eſt furfureũ,ergo euenit ex colliquatione.Nam poteſt fieri,vt ſimul febriat,& veſicæ ſcabiem patiatur.Negatiuum autem valet,Non adeſt febris,ergo non euenit tale ſedimẽtum ex colliquatione.Adde his omnibus, quòd Gal.4.ſect.Apho.Com.77.furfureã vrinam dicit,non tantũ ſignificare veſicam laborare,aut venarum tunicas,ſed aliquãdo euenire ex eo quòd ſanguis,qui in venis continetur,ſuperaſſatur. Vbi tamen quis voluerit,poterit diſtinguere,an ſit à ſanguine,an à venarũ ſubſtãtia,ex colore,quemadmodũ Actuarius id docuit,circa ſimilaceã vrinã,lib.2. de Iudi. vrinarũ.cap.10.dicẽs, Verũtamen hic eſt diſtinguenda ſimilacea hypoſtaſis ab aſſato ſanguine:nãque ſi contẽta fuerint alba,tũc ſignũ eſt ſimilaceã eſſe:ſi verò ſint rubea,ſignũ eſt ſanguinis aſſati.Hoc eodẽ argumento nos in furfurea vtemur.An à veſica eueniant furfures,conſulit aduertere Hipp.infrà prognoſt.37. Tertia ſpecies malorum ſedimentorum in ordine ab Hippoc. ſtatuta eſt, tenue album , quod valde malum eſſe dicit

dicit.Sed eò deterius est furfureum,quod quarto ordine statuitur Malitiam autem albi & tenuis Gal.in Com.explicat dicens, Generatio eius est de spiritu flatuoso permixto tenacius semicocto humorum excremento.De quo etiam & Actuarius lib.2.de Iudiciis vrinarum cap.11.eiusdē mentionem fecit dicens, Non latere nos oportet interdum humores quosdam ad ipsum matulæ fundum iam subtiliatos & disiunctos à crasso spiritu,assatos verò,atque consistentes ostendere similitudinē quādam talium hypostasium. Aduertendum autē est,quòd apud Actuariū lib.1.de Diffe.vrin.cap.15.quatuor ponuntur horum sedimentorum differentiæ,orobinum,furfureū,laminosum ,& similaceum. In sedimento orobino & similaceo aliquam habet à Gal.& Hipp.differentiam:nam lib. de Diffe.vrinarū,cap.15.similiter ipsum depingit,& quod in præsenti dicitur κριμνώδεες: dicit enim,Similas omnes mouimus vocatas esse,quæ ex malè molito tritico, hordeóue cribrata videntur,furfures. Quæ nanque furfure sunt pleniora,hæ similæ vocātur, non vt furfures tenues,sed vt triplici spatiatæ. Et ob hasce vocātur similaceę hypostases.Sed tamen lib.2.de Iudiciis vrin.cap.10.similaceam dicit furfurea,laminea,& orobea peiorem.Cùm tamen Hipp.in præsenti sedimentum lamineum, aut squamosum dicat deterius,eò quòd repręsentat farinam crassiorem.Præterea lib.1.de Diffe. vri.cap.15.orobeum sedimētū dicit esse simile orobo excorticato,& esse coloris vitelli oui.Et lib.2. de Diffe.vri.cap.10.dixit significare,pinguedine colliquata iam carnē colliquari. Quòd se sè dicit Gal.de sedimēto simili farinæ crassiori,in præsēti Com.κριμνώδεες. Igitur quòd apud Hipp.simile est in pictura,cum similaceo,& simile in significatione cum orobino, quæ sunt apud Actuariū,posset dici,quòd sedimentū,quod est veluti farina crassior, si est ruffū,est orobinū,& est minus malū quā furfureū,& laminosum,quia significat carniū colliquationē.& si est albū,est similagineum,& est deterius furfureo,& laminoso,& significat solidorū magnas portiones colliquari,licet Actu.à Gal.aliquo modo varius sit.

Sedimētum tenue albū.

GALENI COMMENT.

Crassior farinæ pars appellatur,quæ effracto inuehitur hordeo grādiuscula,refugiens scilicet molæ confectionem exquisitiorē. Hæc igitur quoties inuehitur vrina sedimento, indiciū non bonū est. Si enim farina non affringitur in partes admodum tenuiores,species farinæ redditur crassioris.In vrina verò , quoties alimoniæ pars haud sanè diducta insuper duriuscula permanet. Sed assato sanguine crassiore,vel consumptis inæqualiter carnibus,ita contingit.At verò inæqualiter accidit,quoties à calore igneo,quæ recens est & nuper concreta caro, in saniem resoluatur duriuscula verò,si iis quæ friguntur in sartagine subsimilis, exiccata constiterit. Prima enim noua ac recens pinguedo consumitur per huiusmodi febres,deinde durior ac vetustior,& ab his deinceps noua,ac recēs caro:mox dura,ac vetusta, postremo solidà iam corporis membra:quibus rursus inæqualiter consumptis, squamulæ pariter cum vrina excernūtur:& ob eam rem talis vrina deterior est,quàm quæ tantūmodo speciem farinæ referat crassioris.Cæterùm aliud est tenue sedimentū,id est,non habens corpulentiā,sed(vt ita dicatur)subsimile spumæ.tale verò continuo album existit,propterea quòd recipiat in se totum circūflui splendorem aeris magis quàm quod crassius est. At verò generatio eius est de spiritu flatuoso permisto tenacius semiconcocto humorū excremento. Proprium enim concocti integrè sedimenti est id quod consueuimus nominare æquale.id accidit quoties totū similare existat.Quod enim vario permiscetur corpore,dissidētes obtinet in conditione & colore partes. Inæqualium verò corporū, quæ ex partibus tenuioribus habeant inæqualitatem,deteriora sunt,quàm quæ ex maioribus.Quæ enim sunt partium maiorū,magnum indicant naturæ robur tantū,quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione confectæ. Quæ verò tenuiorum sunt,peruinci à materia indicant facultatem,& veluti pugnam haberi æqualem,atq; ea res in omni inæquali corpore promiscua est.Particulares verò in eo differentiæ pro virtute concoctæ materiæ,vitioq; non concoctæ,existunt.Porrò ab his tribus sedimentorū differentiis aliam quartam adiecit, furfureum sedimentū:quod inquam deterius quàm tertiū est. Indicat enim quemadmodum primum ac secundum flammeam febris caliditatem & consumentem : quo quidem non quartum sed tertium proditum esse oportet.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In prima parte vocabulum κριμνὸν,interpretatur, dicens significare partes grandiusculas ex hordeo,quæ cum farina hordei deportantur,quæ effugerunt molæ integram confectionem. Hoc sedimentum in vrina non bonū signum esse dicit:non enim sequitur defectum confectionis alimenti, sed aut assatum sanguinem crassiorem, aut carnes inæqualiter colliquatas. Colliquantur autem carnes inæqualiter , quoties calor præter naturam recentem carnem conuertit in ichorem, hoc est,tenuem saniem , &vetustam

exurit

Ordo eorũ quæ colliquantur. exurit,ac si fricta esset in sartagine. Ordinat etiam quinque consumptiones, quas fieri contingit:à calore enim præter naturam,primò colliquatur recẽs pinguedo, deinde antiqua,deinde recens caro,deinde antiqua,& quinto ac vltimo loco solida membra,quibus colliquatis sedimentum squamosum excernitur.Hoc satis constat,quoniam vnunquodque horum quantò minus resistit,tantò facilius & citius colliquatur. *Crassior farinæ pars.*Græcè κριμνὰ.*Sic enim farina* Græcè ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀλφίτοις. hoc est,in farina enim.*In saniem.*Græcè,ἐς ἰχῶρα,id est,in tenuẽ saniem,Vbi legitur *Consumptis*,Græcè, συντηκομένων, id est,colliquatis.Sic & in omnibus locis. Colliquatur autem caro à calore,quemadmodum & pinguedo,solida quoque membra substantiam quandã habent inter fibras,quę est carni similis,quę similiter colliquari potest vt caro,vt lib.10.de Mor.cur.Gal.inquit, Siquidem in singulis simplicium,ac primarum,quas vocant partium(vt in dissectionibus contẽplatus)alia portio substantiæ earũ est,veluti fibrosa,alia membranosa,alia carnosa sicut exempli causa, cùm vena vnicam tunicam habeat,& eam tenuem, licit fibras in ea inuenire multas,quæ sint araneosis quibusdam intersitis contexta,quibus vtrisque ipsa propria venæ substantia adnascitur.Hęc alia in aliis partibus habetur,nec vllũ com-*Fibræ non colliquãtur.* mune nomen est nacta.Cęterùm docendi causa nihil vetat eam carnosam substantiam voces,vel certe huius particulæ carnem. Quando ergo Gal.in præsenti colliquari dicit solida membra,intelligere oportet ipsorum carneas partes:substantia enim fibrarum & membranarum non colliquatur,sed vt vult Gale.10. de Mor.cur.parte citata,nec fas est eiusmodi singularum partiũ fibras à malignis febribus liquari, sicuti & carnes. Et infrà ipsam duram carnem potius siccari,quàm colliquari vult, dicens, Vbi illis tum adeps, tum caro mollis deficit,duras & ægrè liquabiles carnes siccant,à quibus propter siccitatem nihil defluit.Si ergo à duris carnibus nihil defluit, quãtò minus ab ipsis membranosis,& fibrosis partibus,& ossibus?Quo tempore ergo caro solidorũ colliquatur,substantia solidior exiccatur, & à partibus fibrosis, & membranosis squamulæ, & furfures exiliunt. Ratio verò quare pinguedo & caro colliquantur, non tamen solidæ particulæ, sumitur ex eo quod dixerat Galenus libro septimo de Morborum curatione.Nam est & altera siccitas,vtique cum ea quorum substantia ex humore concreto cõstat,sicut caro & adeps sunt liquata,Vult ergo ea liquari,quæ ex humore concreto sunt,liquatur autem à calido,quod à frigido concreuit,apud Aristo.lib.4.Meteororum,cap.6.Si ergo pinguedo & caro à calido liquantur,à frigido concreuerũt: & signatim de carne libr.2. de Genera.ani.cap.4.loquens de alimento,quòd per venas deducitur,inquit, Per venas igitur & meatulos,quousque alimentum resudans,quemadmodũ aqua per crudiusculam cutem,in carnem,aut carni proportionale conuertitur,frigore consistẽs, ex quo fit, vt caro ab igne resoluatur.Quòd si obstiteris,dicens in humano corpore non esse adeo abundantem frigiditatẽ, vt possit concretionem efficere. Respondemus,paruã posse id perficere:nam in locis cordi proximis adeps concrescit,quum tamen nemo neget adipẽ à frigore coalescere,licet & caro, & adeps à calore habeant generationis principium:solida verò membra à calore & siccitate in totum efficiuntur.

In secunda parte,quæ incipit(Cæterùm)de tertia specie sedimentorum,de quibus loquitur Hippoc.dicit generationẽ esse ex tenui substantia, quæ recipit aeris splendorem, quemadmodum spuma materia ipsius est, semicoctum excrementũ, mixtum flatuoso spiritu tenacius. Si enim coctũ esset,inæquale non esset,neque ex diuersis mixtum substantiis.Est autem deterius,quia ex paruis partibus constituitur. Quãtò enim maiorem *Maiora maius robur ostendunt.* molem habet id quod præter naturã excernitur,robur ostendit maius:quantò verò minorem,maiorem pugnam naturæ & morbi.Contra hanc Gal.sententiã posset quis obiicere probando,quòd quantò maiores fuerint partes,quę excernuntur,tantò contenta in vrinis sint deteriora.Nam quantò calor pręter naturam magis occupat solida membra,tanto squamę,aut furfures exilientes sunt maiores, ergo maiores portiones minoribus sunt deteriores. Primum probatur ex Actuario lib.1.de Causis vrinarũ cap.20. qui de contentis in vrina similaceis,lamineis,& furfureis loquens,dixit,Hãc ob rem quò febris magis attigerit solidiora mẽbra,eò maiora,& euidentiora frustula abscissa conspe-*Contentum præter naturam quanto maiora, peiora.* ctabuntur:maiores ergo partes maiorẽ febrem ostendunt,Ad quod respõdemus,quòd eorũ quæ sunt præter naturã,quæ in vrinis continentur,quędam sunt partes causarum præter naturam,vt humorum malorum,aut excrementorum,vt sedimen album tenue, quod spumosum dixit Gal.in Comm.quædam sunt partes membrorũ,quæ ex materia erant secundùm naturã,& causam efficientem habent præter naturã, vt squamæ,& furfures.Contenta quæ sunt partes mẽbrorum,quantò maiora,peiora sunt, vt vult Actua. contenta verò quæ sunt excrementorum partes, quantò maiora, tantò meliora, & quantò minora, tantò peiora: vt vult Galen.in Comment. de subsidentia alba tenui, quam

quam dicit fieri ex ſemicocto humorũ excremẽto cum ſpiritu flatuoſo mixto, & idem vult ipſe Actuarius cap.citato dicens, Verùm non ignorare oportet, interdũ humorum crudorum ſpiſſatorum effigiem quandam apparere vergentem ad ſpecies ſimiles prædictarum hypoſtaſium, quemadmodum accidere ſolet iis quæ coquũtur in ſartagine. Hæc enim dum aſſantur, arctantur, atque quò magis vſtulantur, eò peiora rediguntur. Similia his conſiderare oportet, & hoc pacto ſe habere in vrinis, atque coniectandũ quò minora fuerint fruſtula, eò imminentiorem febrem eſſe, *Peruinci à materia.* Græcè, νικᾶσθαι πρὸς τῆς ὅλης, hoc eſt, in totum vinci. ſed tamẽ verior eſt Latina litera, & codex Græcus legendus, vt Laurentianus ipſum legit, νικᾶσθαι πρὸς τῆς ὕλης. paruiſsimo nanque lapſu mutati ſunt, qui modo extant codices. Antiquus quoq; interpres vt Laurentianus legit.

Codex Græcus corrigitur.

In tertia parte, quæ incipit (Porrò) quartam ſpeciem ſubſidentiæ refert, nempe furfuraceam, quæ potius tertia eſſe deberet, vt coniungeretur cum aliis, quæ ſequũtur aduſtionem & igneam caliditatem. Eſt tamen tertia deterior, nempe alba tenui, vt vult Hippo.

PROGNOST. XXIX.

Nebulæ vero, quæ vrinis inuehuntur, albæ quidẽ bonæ, nigræ vero malæ.

Hippocrates νεφέλην, id eſt, nebulam ſolet appellare, non tantùm quod in ſuprema matulæ parte ſupernatat, ſed & quod in media ſuſpenditur, vt hîc, & infrà prog.36. vt etiã refert Gal.lib.1. de Criſi.cap.12. licet Gale. claritatis gratia ſtatuat eam quæ ſupernatat appellare nebulam, & quæ ſuſpenditur, ἐναιώρημα, id eſt, appendiculum. Hipp. quoque in præſenti loco de ſuſpenſione loqui volẽs, nebulæ ἐμφερόμεναι, dixit, hoc eſt, nebulę quę inuehuntur, aut intus latæ. licet etiam in lib. de Mor.pop. ſæpe hoc vocabulo, ἐναιώρημα vtatur. Hoc itaque appendiculum vbi album fuerit, laudabile eſt, propterea quę de albedine ſedimenti, & puris dicta ſunt ſuprà, & in Com.vlt.1.lib. Nigrum autem appẽdiculum malum eſt, quoniam ſignificat vehementem frigidi, aut incendentem caliditatem, vt vult Gale. in Com. & oſtendunt eius exempla. minus autem malum eſt appendi nigrum quàm ſedimen nigrum, & magis malũ quàm nebula nigra. Gal. enim lib.1. de Cri. cap.12. inquit, Atque etiam earum quæ in ipſis (ſcilicet vrinis) attolluntur, aut ſuprà vehuntur nebularum, ad eaſdem cauſas refertur, calorem ſcilicet immoderatum, aut mortificationem ex refrigeratione vehemẽti. Peſsima eſt igitur omnis vrina denigrata, adeo vt neminem vnquam ſeruatum viderim, ex his qui talem vrinam minxerũt. Minus verò pernicioſa, ſi ſolum id quod ſubſidet nigrum fuerit: atque adhuc minus, ſi ſolùm id quod in medio iacet, ac multò etiam minus ſi nebula. Intelligendũ enim eſt, quòd quẽadmodum bonum contentũ quanto inferius, tanto melius: malum quanto inferius fuerit, tanto deterius eſt. Quod etiam ſcripſit Actuarius lib.2. de Iudiciis vrinarum, cap.13. dicens, Itaq; bona contenta à ſuperioribus locis ad inferiora deſcendendo volunt trãſferri: ab inferioribus verò reuerti contrarium eſt. Praua verò melius eſt vt à fundo abſiſtant, quàm ad ipſum concedant Præterea eſt aduertendum, quòd hic de duabus nebulis extremis ſiue duobus appendiculis fecit mentionem, quarum alba bona eſt, bonum quæ indicat in morbis futurum iudicium: nigra verò mala, quæ malam ſignificat iudicationem. Quædã tamen eſt media nõ ſimpliciter alba aut nigra, quemadmodum & in aere ambiente aliquando nubes obſcuræ, nigrę, & tenebroſæ apparẽt, aliæ non adeo obſcuræ, vt nigræ dici poſſent, quales in aere ſereno permeare videntur, quæ neque adeo bonæ vt albæ, neque adeo malę ſunt vt ſimpliciter nigræ. Quale appendiculum habuit Pythion lib.3. de Morb.pop.par.1.hiſto.1. vbi Hippo. de eius vrina loquens dixit, ἔχοντα ἐναιώρημα ἐπινέφελον, id eſt, habentẽ appẽdiculum nebuloſum, qui iudicatus eſt: verùm quarto die à iudicatione ſuppuratio facta eſt, & ſtranguerioſus abſceſſus, vt inquit Hipp. & Gal. in Com. hoc idem teſtatur dicens, Sic vrinam & ençorema nebuloſum mihi videtur appellare Hipp. quod neque album eſt colore, neque nigrum exacte, ſed inter hęc medium. Tale igitur ençorema Pythioni factum eſſe eſt ſuſpicandum. Nam ſi albũ fuiſſet, imperfectam iudicationem non feciſſet, quemadmodum ſi nigrum, non probant: quoniam verò inter album & nigrum eſſet, ob id quidem bona effecta eſt iudicatio, ſed incompleta. Sed ex appendiculis quidam tendunt magis ſurſum, quidam magis deorſum, quod ad flatus mixtionem eſt referendum, vt Gal.lib.3. de mor.pop.par.3. in Com. hiſto. in Lariſſa virgine ad finem.

Nigrum appendiculũ.

Appẽdiculi locus ad flatũ refertur.

GALENI COMMENTARIVS.

CVm de diſcrimine docuiſſet ſedimentorum, deinceps ad nubeculas ſe confert, indicans, vt ſublimamentum appellitet nubeculam, adiectione verbi inuehitur: è quibus vt nigram meritò crimi-

netur,perspicuum est,siquidem nigredo,aut ob vehementem accidit frigiditatem,(qua ratione sanguis quoq; nigrescit congestis globulis:& quicquid extinguitur,in plenum frigescit) aut propter exuperantem calorem. etenim sanguis rursus trahit nigrorem si crematur,quemadmodum alia omnia corpora. & qui diutius in sole diuersantur æstiuo,nigri redduntur.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In prima parte dicit Hipp. vsqueadeo locutum de sedimēto in vrina,modo verò loqui de nebula.Hæc autem appendiculum est,quod ostendit per verbū ἐμφερόμενα,hoc est,quæ inuehuntur.Nam quod inuehitur,appendiculum est,neque vt nebula supernatans,neque vt hypostasis subsidens.

In secunda parte,quæ incipit(Siquidem nigredo)malum esse dicit appendiculum nigrum,quoniam significat vehementem frigiditatem,aut similem calorem.

PROGNOST. XXX.

Quandiu vrina fuerit ruffa & tenuis, crudum significat esse morbum.

Vrina ruffa tenuis cruditatē significat.

Ex substantia & colore argumentum accepit Hippo. ad significandum morbi cruditatem. Vt enim explicui in expositione 26.si vrina rubruffa fuerit, bene colorata est, ac bilem ruffam modice commisceri cum vrina significat,constat autē quòd ruffa aut plurimam bilem,aut ipsam admodum syncerā & intensam in colore significabit. Quoniam tamen contingit ob laborem,aut inediam mingi vrinam colore intensiorem,quàm naturalis,& magis biliosam,quæ tamen non erit cruda:ad significandam cruditatem, addit Hippo. tenuitatem. Vbi enim simul cum ruffo colore coniungitur tenuitas,cruda significatur ægritudo, maximè quoniam vrina,quæ talis fuerit,nullum sedimentum habere poterit.sic enim inquit Gal.lib.1.de Crisi,cap.12.Nam & ex ipsis sanis his, qui multum laborant,& pauciori cibo vtuntur,sunt vrinæ biliosiores, quare neque simpliciter Hippo.vituperauit vrinam ruffam,sed quando simul cum ruffedine habuerit subtilitatem.Ita igitur inquit,Dum ruffa fuerit vrina ac tenuis,morbum crudum significat.Liquet autē quòd neque aliquid subsidet vrinis huiusmodi:neque enim contingit,vt quæ tenuis sufficienter fuerit,vel si multo tempore quieta steterit, aliquam recipiat secretionem:adeo vt crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior verò superferatur. nam hoc solum aduenit iis,quæ aliquam crassitudinem habent.hæc Gale. Micta igitur & statim visa vrina ruffa tenui,morbum esse in principio dicere licebit.neque expectare opus est,an residеat,quoniam nunquam residebit. Quareautē de ruffis id scripsit Hipp. cùm tamen satis esset dixisse tenues vrinas significare cruditatem? Ratio est,quoniā possit aliquis putare ruffam coctam esse,quoniam in ea caloris ostēditur abundantia. Nemo igitur putet ruffam vrinam coctam esse, nisi simul habuerit crassitudinem. Huius sententiæ meminit Gale.lib.3.de Mor.pop.par.1.in histo.Pythionis,Cōm.4.vbi πυῤῥὸν, quod nos ruffam,Meldensis fuluam dixit,& lib. 1.de Crisi.cap.17.dixit esse signum debilis,& occultæ coctionis vrinam ruffam tenuem,quemadmodum quæ turbida mingitur & talis permanet.

Vrina ruffa tenuis non subsidet.

GALENI COMMENT.

VRina naturalis modicè crocea est,vtpote ex humore consistens concocto,qui flauæ bilis parum recepit.Hæc vbi modum excedat,aut admodum syncera permiscetur,vrina ruffa apparet.Ergo si adeo talis colore est,vt etiam tenuis sit,crudam esse,significat ægrotationem.oportet enim, vt in colore diximus,modicè croceam esse debere naturalem vrinam,ita etiam modicè se habere in conditione,nec ita tenuem esse,quemadmodum aqua,nec adeo crassam,vt assimiletur vrinæ iumentorum.Sed omnia sunt integrè de natura vrinæ,ac differentia prodita libro de Iudicatione:inde ea discas licebit,si verus fuerit præsentionis amator.Intentio nanque in enarrationibus est,illustrare id quod obscurum dictum videtur. At verò decernere quænam verè sint prodita, & quæ secus, & item adiicere demonstrationis fidem vtrisque,ex superabundanti existit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Primò Gale.ostendit qualis debeat esse vrina naturalis,nempe modicè pallida,& in substantia modicè crassa:nō adeo tenuis vt aqua,neque adeo crassa vt iumentorū.Hæc enim duo vt extrema crassitudinis ac tenuitatis statuit Gal.*Crocea.*Græcè ὠχρὸν,id est pallida.*Libro de Iudicatione.*Græcè,ἐν τοῖς περὶ κρίσεων. id est,in libris de Crisi,nempe 1.cap. 12.& 17.*Præsensionis.*Græcè προγνωστικῆς θεωρίας,id est,prognosticę considerationis.*Intentio nanque in enarrationibus.*Quod sit expositoris officiū explicuimus in expositione pręfationis:ac causiloquia siue rerum demonstrationes,ex abundanti esse.

Vrinæ extremæ crassitudinis ac tenuitatis.

PROGNOST.

PROGNOST. XXXI.

SI autem diuturnus fuerit morbus,& vrina talis fuerit, periculũ est ne homo sufficere non poſſit,donec vrina concoquatur.

Vt inquit Gal.lib.1.de Criſi.cap.4.generoſi medici eſt, atque arte Hippocratica digni officium, futurum ſtatum præcognoſcere:cùm omnem victus rationem ad ipſum inſpiciens inſtituat.Ratio eſt,quia nemo ante ſtatum iudicari poteſt,aut non bene iudicabitur.Id enim eſt quod dixit Hipp.apho.9.1.ſect.Coniectari autem oportet ęgrotãtem, ſi ſufficiat cum victu donec morbus conſiſtat,& nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum victu perdurare:vel morbus antè deficiat atque hebeteſcat.Quod etiã Gal.in præſenti Com.ad memoriam reuocare præcipit ex apho.Cùm igitur vrina ruffa tenuis crudum ſignificet morbum, ſignificat morbum eſſe in principio, ac longè diſtare ab ſtatu: quòd ſi diu talis fuerit,multo magis conſequitur,vt cum periculo morbus ſit. Si enim finiri debet in ſtatu cum integra coctione,& cum vrina ruffa tenui nulla nota adeſt coctionis,longè aberit ab ſtatu.Sed longo tẽpore durare facultatem non eſt poſsibile,niſi fuerit fortis.Periculum igitur erit abolitionis. Verũtamen addit Hipp.vbi in diuturno morbo talis fuerit vrina.Nam vbi breui tempore talis apparuerit,& rurſus,gratia exempli,poſt 4.aut 5.mingatur craſſa,aut cum aliqua nebula,non longè abeſt tempus ſtatus, neque imminet periculum abolitionis,ante perfectam coctionem.Aequale enim,aut fere ęquale tempus requiritur ad hoc vt coctio finiatur cum tẽpore ab initio morbi,vſq; quo aliqua coctionis nota manifeſtetur.Ob id dixit Hipp.apho.71.4.ſect.Quibus ſeptima iudicatur, his nebulam rubeã quarta die habet vrina, & reliqua ſecũdùm rationem. Aequale tempus definiuit Hipp.ab initio vſque ad nebulæ apparitionem,& à nebula in coctionem integram.Velle enim in omnibus quatuor dierum ſpatium ſufficere ad integritatẽ coctionis,eſt contra id quod probauit Gale.qui in Com.illud negat. Sed vbi in 14.apparuerint ſigna,in 20.finiri dicit:& ſi in 11.apparuerint, in 17.aut 20.Itaque aut æquale,aut paulò minus tẽpus exigitur,ab hora qua apparet nota aliqua coctionis,donec coctio finiatur,cum tempore ab initio vſque in tempus,quo primùm talis apparuit nota.ſi ergo diutius mingitur vrina ruffa tenuis,hoc eſt,cruda,aut in ipſa die,aut ſubſequenti,longum futurum morbum prædicere poteſt medicus,ſcilicet aut in die, in qua apparuit talis ruffa tenuis, aut in ſequenti,in qua notæ coctionis forte iam incipiũt apparere,vbi diu non apparuerint.Quo præſagio habito cõiectari oportet facultatem, an ſufficiat ad horam perfectæ coctionis , & morbi finem. Prædicere quoque periculum, quod pendet ex comparatione facultatis, ad ipſam morbi longitudinẽ, & nõnunquam etiam mortem.Qui tamen ſint morbi diuturni dicam circa prog.25.lib.3.

Medici generoſi officium.

Tẽpus quo apparẽt notæ coctionis,cũ æquale eſt tẽpori cõplemẽti fere.

GALENI COMMENT.

QVoties morbus diutius incoctus permaneat, periculum imminet abolitionis, niſi facultas morbo reſiſtens quàm maxime valeat.Cæterùm,conſtat vt ad hunc reuocari locum poſsit ſententia, qua præcipitur conſiderandum eſſe quo pacto ſuperſint vires,& quantum morbus concoctionis requirat, & vtrum æger durare poſsit ad conſiſtendi vigorem vſque ægrotationis.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Hic comm.non eget annotatione,præterquam quòd vbi legitur,*Sententia qua.* Græcè habetur, τὸ κατὰ τοὺς ἀφορισμούς.id eſt,quod in aphoriſmis. *Quo pacto ſuperſint vires.* Græcè, πηλίκη μέν ἐστι ἡ ῥώμη τῆς δυνάμεως.hoc eſt,quantum eſt facultatis robur.*Ad conſiſtendi vigorem vſque ægrotationis.* Græcè, μέχρι τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ.hoc eſt, vſque ad eius ſtatum.

PROGNOST. XXXII.

Ex vrinis verò magis exitioſæ ſunt fœtidæ,& aquoſæ, & nigræ, & craſſæ.

Quoniam Hippo.periculoſam eſſe dicit vrinam ruffam tenuem, vbi diutius mingatur,ad eius comparationem magis exitioſas dicit eſſe,quæ ab eo in præſenti prog. ſcribuntur.Quarum quædam ſubſtantia,quædam colore,quædam odore damnantur.Sub ſtantia dãnantur aquoſæ & craſſæ:aquoſæ tamen in ſubſtantia ſimul & colore peccant: quæ verò tales ſunt cruditatem oſtendunt ſummam in humoribus. Habent enim duas conditiones,quibus aquæ ſimiles ſunt,nempe ſubſtantiam veluti aquam,& colorem album.Licet non propriè liceat albam aquam appellare,ſatis eſt ſi fuerit omni colore priuata,& ob tenuitatem & tranſlucentiam,alba vulgo appelletur.Sicut & vinum albũ dicimus,& ab Hippoc.appellatur 3.de Rat.vict.acu.Hæc itaque magis cruda eſt, quàm quæ mingitur turbida,& talis permanet : ſiquidem hæc aliquam ſignificat in humoribus fa-

VVV 2

ctam agitationem,vt vult Gal.4.sect.apho.Com.70.& magis cruda est, quàm quę dicta est ruffa tenuis,ad quam venit tanquam deterior comparanda.Quoniam hęc non tantùm cruditatem significat,sed adeò magnam,vt neque bilē generare,neque vrinæ commiscere ipsam possit naturalis facultas ruffa tum & tenuis.libr.1.de Crisi.cap.12.occultæ & debilis coctionis est signum.Dixit autem Gal.in Com. significare summam cruditatem,quia illa quæ præter id quòd aquosa est, statim mingitur,licet duarum facultatum significet langorem,vt 1.libr.de Crisi.cap.12.non tamen significat magis hac concoctricis langorem,sed adhuc minus.Nam quæ statim mingitur non concoquitur,cùm nō retineatur:hæc tamen de qua loquimur,nec detenta coquitur.Confirmatur hęc sententia ex lib.1.de Crisi.cap.12.cùm de turbatis vrinis loquens inquit, Quæ verò ad summum est incocta,has omnes superat,est autem aquosa exquisitè,neq; iam coqui incipiens,nec turbulenta,neque coquenda,sicuti quæ paulò pòst perturbatur,sed veluti desperatę coctionis accidens,quæ talis est,venosæ naturę passionem ostendit,similem ei quæ vētris cruditas nominatur.Contra sententiam præsentem videtur,quòd signa cruditatis non debeant esse mala,vt 1.lib.dę Crisi.cap.5.sed non bona,quæ potius significant longitudinem quàm perniciem.Quod etiam lib.1.de Mor.pop.par.3.in historia vxoris Philini,de signis loquēs Gal.inquit,Augetur itaque ex his omnibus dignotio malitię morbi,non tamē quòd prorsus ex his morietur nobis cōstat,veluti quòd sitibūda esset, neq; quòd vrinæ essent tenues,& decolores. Nempe tales vrinæ vt coquantur tempore egent, non tamen pernitiosæ prorsus existunt.Si igitur tenues & decolores non sunt pernitiosæ, & tales sunt aquosæ,constat quòd aquosæ non erunt magis exitiosæ,vt inquit Hipp.quoniam non sunt exitiosæ.Pręterea Gal.1.sect.Apho.Com.12.inquit, At verò signa cruditatis,diutinum quidem ex necessitate morbum significant,sed quantum in ipsis est,neque moriturum,neque euasurum è morbo hominē ostendunt.Ad quod respondemus quòd aquosa exquisitè neque coqui incipit, neque coquenda est:tollit ergo coctionem & spem coctionis:tenuis autem & decolor tollit coctionem,sed non spem:quia quę talis est,non necessario habet aquæ tenuitatem. Quare prima erit de qua loquitur Hipp. in prog.secunda est,de qua Gal.in locis citatis,vbi non pernitiosum,sed diuturnum ostendere morbum inquit.Aliter dici potest,quòd intelligitur in acutis morbis:in aliis enim non esset exitiosior.Hæc enim vrina aquosa,4.sect.Apho.72.appellatur alba perspicua,de qua Gale.in Com.inquit,Vrinæ tales extremam cruditatem ostendunt,quare & morbos longos faciunt.quędam verò ex ipsis,cum anticipauerint vires dissoluere,sunt pernitiosæ, veluti in phreniticis,& infrà. Aquosæ autem vrinæ (tales autem sunt albæ perspicuę)magnam cruditatem ostendunt,& præterea flauæ bilis impetum ad caput factum esse.Intelliges itaque in morbis talibus vrinam aquosam admodū exitiosam esse: quia acuti sunt,& breui ipsam coqui est impossibile.Fœtida item vrina damnatur,quoniam magnam significat putredinem in humoribus:fœtor enim putredinis indiciū est, vt suprà dictū est de deiectionibus,Com.22. Vbi fœtidas deiectiones dixit magis lethales,sicut hìc fœtidas vrinas.Quòd si simul esset fœtida,& prauè colorata,eo deterior esset,vt Actu.lib.1.de Præuidentiis ex vrinis cap.17.inquit,Igitur vrina male olens cū prauis substantia,& contentis profluēs, arguit omnem corporis habitudinem malificatam esse:ita vt opinādum sit mortem vicinam esse.Nigra similiter damnatur,vt in Com. 25. quia significat color niger frigiditatem internecātem, aut caliditatem vrentem.De hac dixit lib.1.de Crisi.cap.12.Pessima igitur est omnis vrina denigrata,adeò vt neminē vnquam seruatum viderim ex iis,qui talem vrinam minxerunt. Contra sententiam Gal. est Hipp.3.de Mor.pop.par.3.in histo.in Abderis Heropytus.& in histo.in Abderis Nicodemus. qui nigras tenues minxerunt vrinas, verùm liberati sunt. Sed aduertendum quòd Gal.in lib.de Crisi.non negauit id esse possibile,sed id se vidisse negat.& in histo. Heropyti dixit tempore longo egere ad coctionem. Præterea in longis morbis facta excretione per modum iudicationis,vt in quartana,lienis inflammatione,aut obstructione,aut in morbis renum, possibile est cum vrina nigra ægrotantem saluari, vt constat. Cæterū in acutis morbis,de quibus modo loquimur,lib.3.de Mor.pop.par.3. In Thaso mulier austera vrinam habuit tenuem, nigram,& liberata est, vt inquit Gal.in Comm. quia menses retenti fuerunt melancholici,& erat per vrinam à natura facta excretio.Nigra itaque vrina nōnullos liberat,quemadmodum & nigra deiectio,per modum iudicationis.Crassa rursus vrina dānatur,tanquā magis exitiosa.Vrina verò crassa ab Hipp. appellatur aliquādo quæ mediocris est,vt à tenui differat:vt in Apho.76.& 77.4.sect. Quibus in vrina crassa existēte,& in illo,Quibus in vrina crassa furfurea.Gal.enim in vtroq; Com.de mediocri dictū putat.Sed impropriè crassæ dicūtur tales, vt ait ibi.Gal.

Aquosa urina ualde exitiosa in acutis.

Fœtida urina.

Vrina crassa.

Comment.

Commẽ.76.nec nos latet, quòd propriè quidem secundùm excessum oppositiones ita nominantur:per abusionem autem,& medio,& mediocri, & extremorum nomina tribuuntur,cũ & ad maximè crassum,tenue:& ad maximè tenue,crassum nominetur.Vrina item crassa appellatur,quæ mediocri crassior est, vt infrà prog.65.vbi admodũ crassa scribi non debet,sed crassa,vt constat ex Grȩco codice,& Gal.in Com.explicat eam esse,quæ est naturali crassior.Is etiam est cõmunis hominum intellectus, quoties aliquid crassum,aut tenue appellant, vt ad mediocre comparationem faciant. In præsenti tamẽ loco Hipp.crassam eam appellat,quæ mediocri crassior multò est.Posset autẽ crassa simpliciter esse admodum exitiosa,etiam si non esset admodum talis,vbi simul esset crassa ac nigra. Quod credi posset esse ad mentem Hipp. Si tamen quis velit nigram à crassa separare,& crassam adhuc naturalis coloris,magis exitiosam dicere,verum dicet,vbi fuerit crassa admodum,qualis iumentorum.Nam Com.26.dixit, optimam vrinam debere esse consistentia mediocrem,inter tenuem aquosam & crassam corpulentã,qualis iumẽtorum.Vbi in extremo crassitudinis scripsit eam,quæ est veluti iumentorum.Crassa enim vrina,vbi non esset admodum talis,posset morbum iudicare,si multa simul fuerit. sicuti in prog.65,infrà. Verùm crassa admodũ agitationem significat crassæ materiæ, ac densæ,factã à colore,vt in Com.70.sect.4.Apho.quas paucas esse statim sequitur. Nam id voluit Gal.4.sect.Apho.Comm.69.dicens, Non absque ratione autem crassæ vrinæ sunt multitudine paucȩ,vt quȩ vix renes pertranseant.Has etiam vituperauit Gal.lib.1. de Mor.pop.part.1.Com.26.dicens,De vrinis quoque didicimus,quòd tenues decolores & paucæ,aut crassitudinem habentes & paucæ,sunt prauæ. Ratio autem quare istæ sunt eȩdem quæ in prog.præsenti,apud Hipp.est,quoniam crassæ admodum, statim sequitur vt paucæ sint,vt dixi ex Gale.Præterea tales subsidere non debent:nã si subsiderent,ex crassis fierent tenues:sed debent tales permanere.Si tamen velis dicere non necessariò esse paucam eam crassam vrinam,de qua loquitur Hippo.dices etiam,quòd vbi in magna quantitate mingatur,in ratione iudicationis euenire poterit. Et quòd cũ non euenerit, sub tali ratione erit perniciosa, & id ex coctione distingues, quæ præcessit.

GALENI COMMENTARIVS.

Vrina aquosa,tenuis quidem conditione,colore verò candida est,summam indicans humorũ cruditatem,naturalis verò facultatis debilitatẽ. At verò de quauis vrina fœtida antea est(quemadmodum de nigra quoque)perscriptum. Hæ igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ sunt. Cæterùm crassa vtrum per se seorsum exitiosa censenda sit,an copulanda cum prædictis,aut nigra, dignum consideratione est.Igitur quæ ipsi nouimus diligenter obseruando,dicemus,vt ex illis orsus,simul scias veritatem,simulq́; meliorem eligas enarrationem.Vrinam nigram quò fuerit crassior,eò deteriorem habere obseruauimus.At si colorem habeat naturalem,duplicem habet euẽtum, interdum ad mortem,interdum ad sanitatem propinquam, quemadmodum alia multa præter naturam,quippe corpus per illa repurgatur.Cæterùm constat vt ab Hipp.crassa dicatur vrina,quæ per nimium talis habeatur. Quæ enim simpliciter crassior quàm naturalis existit,non admodum exitiosa habetur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte de vrina aquosa dicit summam indicare cruditatem , & fœtidã ac nigrã , siue istæ duȩ notæ simul in eadem vrina coniungantur , siue vnunquodque per se existat.*Vrina aquosa*.Græcè,τὰ ὑδατώδη,λεπτὰ μὲν τὴν σύστασιν ἐστὶ , λευκὰ δὲ τὴν χροιὰν ἀπεψίαν μὲν ἐσχάτην ἐνδεικνυμένα τῶν χυμῶν. quod est, aquosæ vrinæ , tenues quidem substantia sunt,colore verò albȩ,summam humorum cruditatem indicantes.Differt autem hȩc litera à Laurentiani traductione, quoniam hȩc est tanquam diffinitio vrinæ aquosȩ,non tamen illa quȩ in Laurentiani versione habetur.

In secunda parte,quȩ incipit,(Cȩterùm)docet malitiam vrinȩ crassȩ. An tamen crassa cum nigra & fœtida coniungi debeat,non declarat,id tamẽ quod obseruauit,scribit: nempe,nigram quanto crassior fuerit, tanto deteriorem esse:atque vbi coniuncta fuerit crassitudo cum colore naturali,aliquando perducere ad mortem,ac iuxta mortem apparere,aliquando verò ad salutem,corpore per ipsam purgato.Intelligitur autem crassa ab Hipp.admodũ crassa:crassior enim quàm naturalis simpliciter,nõ est admodũ lethalis.*Si colorem habeat naturalem*.Adde crassa.Græcè enim habetur,παχέα,id est,crassa.

PROGNOST. XXXIII.

Viris autem & mulieribus vrinæ nigræ pessimæ sunt , pueris verò aquosæ.

Quum locutus esset Hipp.de vrinis admodum exitiosis , de quibus fuerunt aquosa & nigra:modo eas comparat ad ȩtates:siquidem non habent ȩqualem malitiam in om-

Aquoſæ vrinæ quibus peſsimæ.

nibus ætatibus.In pueris enim aquoſæ ſunt peſsimæ,& in adultis nigræ.Quod Galen. lib.1.de Criſi.cap.12.ſcripſit dicens,De hiſce igitur omnibus admirabilis Hippo.primus omnium,quos ſcimus, optimè docuit,& quo pacto in viris quidẽ & mulieribus nigrę vrinæ peſsimæ ſunt,in pueris autem aquæ ſimiles.Nam in his maximè cõſuetæ craſsiores,imperfectis autem magis ruffæ.Quod verò maximè cõtrarium eſt,conſuetis perniciosum.Duo ſunt in præſenti expoſitione declaranda,ad verificationem ſentẽtiæ Hipp. Primum eſt,quantum conſtet naturalis concoctrix facultas in pueris:quantũ etiam reliquas ſuperent ætates. Secundum eſt,coctiones omnia reddere craſsiora. inde ſequetur puerorum vrinas debere eſſe craſsiores quàm aliarum ętatum. hoc ſecũdum circa Gal. Com.declarabitur.Circa primum igitur intelligẽdũ,quòd pueri,quia à Græcis παῖδες, appellantur,ſunt omnes qui nondum 14.annum pręterierunt , licet ex eis quidam ſint ante dentitionem, quidam qui dentes edunt:quidam medio inter dentatos & pubertati proximos:quidam verò pubertati proximi.Omnes igitur qui ſunt infra pubertatẽ,pueri appellantur. Pubeſcere autem incipiunt homines tranſacto 14.anno,aut paulò poſt, vt Gal.6.de Sani.tuen.cùm ait,Ergo pubeſcere quidem incipiunt aliqui vbi 14.annũ impleuerunt,quidam vno poſt anno,aut etiã amplius.& lib.3.Aphor.Com.27.inquit,Incipiunt quidem pueri pubeſcere poſt annum 14. Vſq; ad illam igitur ætatem pueri appellantur,deinceps verò puberes.In his robuſtiſsimę ſunt facultates naturales,vt inquit Gal.lib.6.de Sanit.tuen.Quum enim duplices actiones in animalibus ſunt,certe corporales pueri pręcipuas obtinent : quæ animi ſunt, ea quę à pueris ad remiſsionem vſque ſuccedit ętas.De alteratrice tamen id maxime verificatur,quę eadem eſt cum coctrice,vt 3.de Cauſis ſympt.Cùm inquit,igitur pueri(nam de his nobis ſermo eſt) vt alteratricis facultatis robore iuuenes ſuperãt,ita in attrahendi facultate ſunt ipſis longè inferiores: quanuis ne in hac quidem deficiat eis quicquam,quod ad eius muneris functionem deſiderari poſsit.Præterea facultas alteratrix puerorum non tantùm ſufficit refectioni,ſed etiam magno augmento.Ergo robuſtior eſt quàm alteratrix aliarum ætatum, quæ aut non ſufficit ad augmentum,aut parum.Per viros autem & mulieres intelligemus quẽadmodum Gal.in Com. eos qui in vigore exiſtunt:quemadmodum in Com. 34.lib.3. vbi dixit,In hominibus perfectis,quibus aſſolet tribuere virorum & mulierum appellationem.Cùm itaq; in ætatum proceſſu naturalis concoctrix facultas tendat in diminutionem,minus poterit humores & excrementa coquere,aut vrinas craſſas reddere:quare per omnes alias ętates à pueritia minus malę erunt vrinę aquoſæ. In viris autem & mulieribus,hoc eſt,in adultis,vt contra pueros diſtinguuntur,cùm nec tenuis,neq; craſſa, neque fœtida ſit è regione ætati aduerſa, qualis eſt aquoſa pueris:& iſtę ſunt omniũ peſsimæ,vt in prog.pręcedenti:reliquum eſt,vt illa ſit eis peſsima,quę abſolutè peſsima eſt,hęc autem eſt nigra.Nec etiam putandum in adultis nigram eſſe peſsimam, quia ſit peior quàm in pueris:ſed quia in pueris eſt alia peior hac,nempe aquoſa,in adultis autem nulla.Contra id eſt argumẽtum.Nam data ætate,in qua vrina tenuiſsima mingitur ſecundùm naturam,in illa vrina craſſa erit exitioſiſsima,quoniam erit illi ętati maximè aduerſa:ſed in adultis vrina eſt tenuior, quàm in aliis ætatibus,igitur in illis craſſa erit peſsima.Sed tamen aduertendum, quòd in nulla ætate inuenitur vrina tantùm diſtans tenuitate ab optima mediocri, quantum puerorum vrina labitur ad craſsitudinem. In adultis enim eſt omnium tenuior,& non eſt admodum tenuis, ſed mediocris in conſiſtentia,inter extrema craſsitudinis & tenuitatis, quę per morbos inueniũtur·puerorum verò ferè eſt in altero horum extremorum,quæ apparent in morbis & præter naturam diſpoſitionibus. Poſſet ſimiliter quis inſtare:Si humores puerorum craſsi ſunt , quare non percolantur in renibus,in quibus magna eſt meatuum anguſtia,quod etiã in adultis fit, & hanc ob cauſam lapides in renibus ipſorum concreſcunt? Dicemus cum Gale. lib.6.de Mor.pop.par.3.Com.Illius lapis à mictu pueris magis. In pueris cùm naturales functiones validæ omnes fuerint,ſuccorum craſsities tum fuſa, tum diſſoluta eſt:in ſeneſcentibus verò coaleſcit,id quod in externis apparet.Nam quęcunq; pertenuia colare volumus,quæ quidem fuſa ob caliditatem liquatáque ſunt,ea facilè penetrãt:quę verò neque liquefacta neque fuſa ſunt, ea non pertrãſeunt. Exempla huius modi materierum ſunt,pix,reſina,ſeuum,cera,& mel.Pueris itaque qui calorem natiuum multũ habent,& validas functiones , materiæ craſsities fuſa ad renes peruenit, atque ob id facile ad veſicam colatur,functionum robore non parum ad craſsitiei penetrationẽ conferente.Addit etiam in eodem Com.cauſas alias craſsitudinis vrinarum puerorum, vt quòd voraces ſunt,& à cibo mouẽtur,& ſaliũt,& ludunt:& in lactẽtibus lactis vſus.Cel.lib.2. cap.6.dixit in mulieribus,& viris,peſsimam vrinam nigram craſſam mali odoris.

Pubeſcere quãdo incipiũt homines.

Facul.naturalis in pueris robuſtiſſima.

GALENI

GALENI COMMENTARIVS.

IN omni ætate vrina nigra & aquosa, exitiosißima est: sed in ætatis vigore consistentibus inter exitiosas primum habet ordinem nigra, in pueris verò aquosa. Superius enim est ab Hippocrate dictum, vt maxime cõtraria naturæ, exitiosißima habeantur. Contraria verò naturæ in pueris non ita nigra perinde, vt tenuis est. Per naturam enim in illis est vrinam emittere corpulentam, ac sediminis copiam habentem. In ætatis verò vigore consistentibus, tenuißima est, & habet exiguum sedimentum: & ob eam rem in eis vrina nigra, exitiosißima est: in pueris vero ob aliam quoque causam, aquosa pestifera est. In eis enim omnia concoquuntur ocyßimè præ robore facultatis alterantis. At concoctio crasßiorem reddit non solùm vrinam, sed etiam deiectionem, quoties bene in ventre concoquatur, & item screationem in pulmonia & costali, atque etiam pituitam per distillationes & grauedines, necnon per lippitudinem, & pus in vlceribus. Si igitur in pueris manere videas plurimum temporis vrinam aquosam, ita vt nullam habeat mutationem ad corpulentius, indicium exitiale est.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Gal. in præsenti Comm. pessimas dicit esse inter omnes vrinas, eas quæ nigræ sunt, aut aquosæ. Verùm non in omnibus hominibus similiter. Nam in viris nigræ sunt omnium pessimæ, in pueris tamen aquosæ, quoniam maxime contrariæ sunt eis, quæ sunt secundùm naturam. Solent enim pueri, secundùm naturã mingere crassas vrinas, ac cum plurimo sedimento. In consistentibus verò, qui tenues mingunt vrinas, ac cum pauco sedimento, vrina nigra magis mala aliis est. Aliam subiungit rationem ad probandum quàm mala sit vrina aquosa in pueris: quoniã pueri citissime coquunt omnia ob robur facultatis alterantis: & coctio omnia reddit crassiora, & adiungit exempla. Harum duarum rationum prima fuit epilogistica, quoniã quod maximè naturæ contrarium est, pessimum est: & secunda ratio est analogistica, quæ procedit à causa: redditur nanque crassa vrina in pueris ob id quòd robustissimam habent naturalem concoctricem facultatem, & coctio omnia reddit crassiora. Quod etiam verum habet apud Arist. 4. lib. Meteororum, dicentem, Quæ igitur maturescunt, omnia ex aereis aquea, ex aqueis terrea consistendo fiunt, & ex tenuibus crassiora subinde reddi assolent. Idem Gal. lib. 4. de Rat. vict. acu. Com. 4. Habet autem id verum in omni coctione tam ea quæ fit ab arte, quàm quæ fit à natura, tam in bonis quàm in malis succis, tam in his qui alere possunt, quàm in aliis. Quòd enim humores omnes ad expulsionem parentur per attenuationem, non obstat. Nam hæc præparatio, non est coctio, apud medicos, neque apud Philosophos, quamuis nonnulli ex barbaris has duas coctiones distinxerint. Sed de coctione suo loco dicetur latius. *Exitiosißimè*: Græcè. ὀλέθρια. hoc est, exitiosa. Falsum enim esset de quacunque illarũ vrinarum, ipsam esse exitiossimam in omni ætate. Sensum itaque literæ peruertit Laurentianus. *Ab Hipp.* abundat. *Necnon per lippitudinem.* Græcè, καὶ λῆμα ἐν ὀφθαλμίαις. hoc est, & in ophthalmiis lipa.

Coctio omnia incrassat.

Laurentianus notatur.

PROGNOST. XXXIIII.

QVibuscunque tenuem ac crudam longo tempore mingentibus vrinam, si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, iis abscessum ad partes septo transuerso inferiores expectare oportet.

Vbi vrina cruda longo tempore mingatur, periculũ est facultatẽ non posse ad horam perfectæ coctionis peruenire, vt dictum est in prog. 31. nunc verò apposita conditione abscessus sunt sperandi, non mortis periculum. Conditio autem est, vt ea adsint signa, quæ solent in conualituris apparere. Tunc enim salus ex signis speratur, non tamen adeò perfecta, vt in optimis iudicationibus. Eueniet ergo media, & hæc est crisis per abscessus. Si enim salus speratur, & non cum signis coctionis, ipsa non erit perfecta: talis autem est quæ per abscessus. Vbi ergo vrina longo tempore cruda mingatur cõstante facultate, signũ est crudos humores esse morbi causam, qui solent sicuti & longi morbi, potius per abscessus quàm per excretionẽ finiri, vt vult Gal. in Com. 65. vbi latius de his dicemus. Tenues enim per excretionẽ, & crassi per abscessus finiuntur. Signa autẽ quòd homo saluari debet, vbi adsit cruditas, sunt ea, quæ ostendũt facultatũ constantiã, vt appetitus in naturali, & in animali mente cõstare. Sic enim ait Hipp. Cõstare mẽte, & bene se habere ad oblationes bonũ, contrariũ verò malũ. Sic signa quæ ex somno, ac decubitu, de quibus 1. lib. dixerat, & similia. Dixit etiam ad partes infra septũ transuersum: quia crassi humores, maximè vbi non fuerit calor fortis, ad inferas sedes deuoluũtur: tenues autem ad superiores, vbi etiam calor fuerit fortis. In morbis autem longis neque tenues

Vrina cruda longo tẽpore.

Signa salutis.

Abscessus ad inferas partes.

humores solent peccare, neque calor potest eos agitando ad superiora mouere. Integra autem distinctio an abscessus futuri sint ad sedes superiores, an ad inferiores, sumitur apud Galen.lib.3.de Crisibus, ad finem, cùm inquit, Si verò ad abscessus conuertantur, communia quidem omnium indicia, quòd vbi de ægri salute non desperatur, neque morbus soluitur, neque vrina multa, multam habens subsidentiam, sed cruda & tenuis fertur: propria verò si morbus non fuerit diuturnus, subita difficultas anhelitus superueniens mox quiescens, quam grauitas capitis ac dolor sequitur, & grauis somnus ac surditas. Huic in glandosa carne post aures necesse est abscessum fieri. Si verò morbus diu durauerit, neq; vllum ex iis signum affuerit, sed in ægroto ex locis inferioribus, vel grauitas, vel tẽtio vel inflãmatio, vel dolor apparuerit, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Comprobatur huius prognostici sententia in Pythione, de quo 3. de Mor.pop.par.1.inquit, Vrinæ circa principia quidem ad octauũ vsque diem tenues, decolores, sublime petentes, nebulosum habentes: decimo sudauit, sputa subcocta, subiudicatus est, vrinæ circa iudicationẽ subtenues: quadragesimo à iudicatione die postea suppuratio facta est, & stranguriosus abscessus. Et Gal.in Com.vrinas tenues explicans dicit, Vrinæ circa iudicationẽ subtenues, quę in prognostico de tenuibus vrinis scripsit indicantes, quę geminę sunt, quoad russa tenuisque fuerit vrina, crudus erit morbus. Altero verò hi qui tenues & crudas diutius mingunt vrinas, atque alia qualia resurgentium signa adfuerint, in his abscessum ad inferas septo transuerso sedes expectare oportet. Ob id igitur in calce eorum quæ Pythioni contigerunt, ad verbum ita scripsit, Quadragesimo autem à iudicatione die, postea circa sedem suppuratio, & strãguriosus abscessus factus est. Meminit rursus huius sententię Gale.3.de Mor.pop.part.1.in Com. historiæ Hermocratis, qui prope nouum murum habitabat. In summa igitur, vbi vrina cruda diu mingitur, cum bonis signis salus speratur, non per excretionem, sed per abscessus, & non ad superiores, sed ad inferiores partes.

GALENI COMMENT.

ID quoque verissime est ab Hippocrate dictum. Morbus enim concoctu difficilior, vt qui crassiore frigidioreq́; humore consistat, per abscessum indicari assolet, qui verò calidiore tenuioreq́; excretione. Quoties igitur plus maneat temporis vrina nequaquam concocta, definiendum vtrum nequaquam duraturus longitudine ægrotationis æger sit, an indicandus per abscessum morbus. Definitio verò ex aliis indiciis erit. Exitiosa enim indicant mortem, mitiora salutem. At verò abscessus in iis qui admodum immorantur, ad inferas erumpunt sedes, ob frigus, crassitudinemq́; materiæ, ac virium spatio temporis languentium debilitatem. In acutioribus verò, prope auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & item copia caloris, ac valentior facultas. At morbi medij, inter hos obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt. neque conuenit, quantum in ipsum agitur tempus, quærere síntne sursum potius quàm deorsum erupturi: sed ex aliis definiri signis oportet.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Miro modo ac perspicuo docet, qui morbi iudicandi sint per abscessum, & qui per excretionem, & ex his qui prolixiores sunt, qui finientur ad malum, & qui ad bonũ per abscessus. Et ex his, qui per abscessum finiri debent, qui ad superiores, & qui ad inferiores futuri sint. Sed de his lib.3.in annotatione 24.dicemus latius.

PROGNOST. XXXV.

ET pinguedines supernatantes, similes telis araneorum damnandæ sunt: significant enim colliquationem.

Pingue supernatans urinæ quid indicet.

Pingue simile telis araneorum solet in vrinis supernatare, ad similitudinẽ illius quod cõcrescit summis iusculis refrigeratis, quod à Græcis appellatur γραῦς. Significat autem vnum trium, vel pinguedinẽ sanguinis abundare, cuius pars per vrinam excernitur, vel pinguedinis totius corporis colliquationem, vel quod ex pinguedine renũ colliquata descendit: distinguitur autem ex corporis dispositione. Vbi enim corpus sanum est, humorum coctionem, & pinguis in sanguine abundantiam significabit: vbi verò adsit acuta febris, colliquationem ostendet, ac descendet paulatim. Si tamen athrocos, id est, affatim excernatur, renum significat colliquationem. Neque necessum erit febrem adesse, sed in renibus ardorem. In sana enim dispositione pingue vrinæ supernatare voluit Gal.lib.4.de Sanit.tuend.vbi in sanguine perficiatur coctio, dicens, Ergo vbi crudus planè is est, vtiq; tenuis & aquosa vrina cernitur, nihil neque quod subsidat, neque quod pendeat in se habens: ac vbi is cõcoctus est, hæc in vrina apparet, atque etiam nubeculæ quædã desuper tenues superstant, veluti quod in summo lacte colligitur, Græcè γραῦς

dicitur

dicitur,& quod in summo refrigerati iusculi concreuit:habet enim, vt constat,sanguis pinguem quandam partem,cuius aliquid percolari simul cum sero sanguinis cōtingit, licet non semper id fiat, sed vbi in sanguine tale pingue abundauerit. In febribus tamen ardentibus,calor præter naturam, qui sanguinem occupat, quod tenue est, ac pingue in bilem mutat,vt vult Gal.li.2.de Diffe.febri.cap.9.& 2.de Cris.cap.12.Si igitur pingue in talibus febribus mingatur,idq; sensim,pinguedinis & adipis colliquationem significabit ad vias vrinæ recurrentium. Si tamen affatim mingatur pingue renum vitium, & pinguedinis ipsorum colliquatio significatur,vt Hippo.7.Sect.Apho.35. Quibus insidens pingue ac simul totum,his renum vitium acutum significatur. Et Gal. in Com. inquit,Quod verò mihi videtur iam dicam:simul totum, sermoni adiectum, mihi videtur de tempore dictum: atque ideo adipis renum ostendere colliquationem. In aliis enim partibus corporis adipes colliquati paulatim, & non vniuersim cum vrina exeūt primùm colliquatione recepta à venis illi vicinis, deinde ab his quæ continuantur, & rursus ab aliis,donec ad renes perueniat.Adipis verò circa renes colliquati, trāsumptio ad vrinas celerrima est, & non paulatim, sed simul tota fit. Atque ideo in renibus ipsis dispositionem esse monstratur.Hanc eandem diffe,scribit Actu.lib.1.de Iudi.vri. cap.19. additq; vnam aliam dicens,Quibus quoque fidem faciet vehementia caliditatis præsentis.Nam hoc modo caliditas in renibus solis excitatur,illo verò in toto corpore ardere sentitur.Hic tamen quia de morbis acutis loquitur,vnum tātum explicuit, nempe colliquationem.Dixit autem Hippo. pinguedines supernatantes, quoniam nunquā visum est tale pingue subsidere.Tale enim est,quod dixit Hippo.in apho.citato, & quod vult Galen.in Comm.dicens,Insidet enim semper quod pingue est,non subsidet, neque visum est,neque pendere,aut totam vrinam pinguem esse:vt vult Gal. lib. 3. de Mor. po. par.3.in hist. in Thaso Parium. in Com. vbi de pingui vrina citra malum aliquod mictа,& de illa quæ colliquationem ostendit, scripsit. Sæpius verò vrinam talem mictam vidi citra vllum laborantis malum, sed interdum contrario modo prorsus in morbi coctione. Neque tamen visa est aliquando vrina tota ita pinguis, vt oleum, nēpe vrina quam nuper percurrit, oleo similem colore & substantia, minime pinguis videtur, inquitque & in prognostico Hippoc.pinguitudines quoque supra innatantes telis araneorum similes considerandæ, sunt etenim colliquationis signa. Suprà itaque innatantes sæpius vidimus pinguedines, neque verò totam emictam aliquando vrinam talem, neque in medio ipso pinguitudines peruehi,neque (quod magis fit) deorsum separari. Naturā enim habet pingue omne,vt cæteris liquidis superfundatur. Neque verò quippiam de talibus vrinis scripsit in prognostico Hippoc.quanquā omnia percurrerit tum exactè,tum euidenter, quæ morbis acutis contingunt. Has vrinas depinxit Actuarius libro de Different.vrinarum,cap.17.dicens, Apparent itaque in vrinis aliquando innatantia quædam veluti araneæ: quales sunt maximè continuæ,atque velamini subtili similes: non quales sunt illæ,quæ non omnino sunt continuatæ, sed cùm super plures lineas plures transuersæ sunt lineæ,& has siue rectas,siue obliquas secuerint lineæ ortæ à centro,atque profectæ ad extremitates.Interdum autem fit,vt ferantur in superficiem vrinæ,puncta olei,non pauca,nūc plura,nunc tenuia,nunc crassa, veluti in pingui iure refrigerato natare videntur: quæ res à multis appellata est spuma:crederē in Græco codice haberi γραῦς. Et lib.1.de Præuidentiis ex vrin.cap.17.inquit, Quinetiam si colliquamina continua innatantia & veluti araneæ apparuerint, malum est,atque proferendum est,vel renes læsos esse,vel corpus non ali colliquatione præsenti.Vbi litera Latina habet,Damnandæ sunt,Græci cod.habent μέμφεσθαι. Verùm lib.3.de Mor.pop.parte allegata, Gale.referens Hippoc.sententiam,ἐπισκέπτεσθαι,id est,considerare,dixit.

Pingue effatim mictum.

Pingue desuper natat.

Vrina tota pinguis nunquam visa.

GALENI COMMENTARIVS.

QVale pinguioribus iusculis refrigescentibus supernatat,vocata à multis vetula: tale in vrina ex consumptione existit: de qua ipse disputans causam adiecit.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

Docet simile esse pinguedines has supernatātes in vrinis,ei quod supernatat iusculis refrigeratis.Quod à multis appellatur vetula,Græcè γραῦς,habetur. Quo vocabulo vsus est Arist.lib.de Generatione animalum,cap.4.post medium,dicens, Cutis carne fiscescente efficitur,quemadmodum in polentis, ὁ καλούμενος γραῦς,id est, quæ appellatur Graus. Ab Hispanis similiter grassa vocatur.

PROGNOSTI. XXXVI.

COnsiderare autem oportet vrinas in quibus nebulæ sunt,an sursum,an deorsum existant,& colores quales habent,& eas quæ deorsum feruntur

cum

cum coloribus,qui dicti sunt,bonas esse ac laudabiles:quę verò sursum cum coloribus,qui dicti sunt,malas ac damnandas esse.

Quemadmodum in prognost. 29.per nebulam appendiculum intellexit, quod per verbum,inuehitur,declarauit: ita in præsenti nebulam appellat, quod nos,verba Gale. & vocabulorum vsum apud ipsum sequentes,appẽdiculum appellamus. Huius locum ac colorẽ considerare præcipit,ex loco id laudans,quod fertur deorsum:ex colore verò vbi habuerit colorem dictum prognost.29.nempe album , nam appendiculum album naturam prævalere ostendit: quod si fuerit læue & æquale,& deorsum descendat,iam ad optimi sedimenti naturam accedere videtur: bonitas enim coctionis vrinæ maximè ostenditur ex contento,& loco contenti: vt Actuarius lib.2.de Iudiciis vrinarum,c.13. contentum album quantũ magis ad inferiora descendit, est melius:quòd si cum colore dicto,scilicet albo sursum fuerit, malum est,& damnandum. Deterius enim est , quod sursum continetur: quoniam flatus significat commixtionem, qui sursum mouet appendiculũ: quod tamen descendit,naturæ dominium. Rursus appendiculum sublime solet Hippo.damnare in lib.de Mor.po.vbi cùm scribit enæorema sublime,statim addit, delirauit. Quod Gal.lib.3.de Mor.po.par.3.in hist.in Larissa virginem.explicuit, quantum vtique mali significet sublime appendiculum, dicens: Posterius, quoniam vbi in aliis ægris dixit,enæorema sublime,statim ipse intulit,delirauit: dementiã cõsequi talia enæoremata indicans,quanquam in Prognostico omnia de vrinis percurrens, nullã de ipsis ad dementiam fecit prænotionem. Videtur itaque signum hoc per se quidem nunquam indicare desipientiam:sed interdum per accidens commonstrare,quoniã flatuosius esse indicat enæorema,nempe in eo quod prorsus flatu caret,ad fundum vasorum deferũtur enæoremata. Quod dixit de colore,qui dictus est,nõ potest intelligi de nigro colore; quoniam color niger in sedimento magis malus est quàm in appendiculo , vt vult Gal.lib.1.de Crif.cap.12.& quoniam cum colore qui dictus est laudatur contẽtum, quod descendit deorsum,& cum nigro colore nullum contentum laudabile est. Voluit igitur Hippo.per colorem qui dictus est, in vtroque loco album significare, & laudare album contentum quod subsidet,& damnare album contentum sublatum,vt exposui à principio. Nam album contentum sublatum non ob aliud damnatur , nisi quoniam flatum habet cõmixtum à Gal.in Comm.quòd si cum hoc nigrum intelligeret, magis ob id damnandum esset,quàm ob id,quòd sursum fertur.

Appendiculum sublime Hipp.damnat.

GALENI COMMENTARIVS.

Qvod à me libro de Iudicatione sæpenumero sublimamentum est appellatum,id solere Hippocratem nominare nubeculam, hac quoque dictione non obscure significauit. Sed aliubi ipse sublimamentum genituræ simile dixit,ita vt è duobus alterum sit , aut vt generalioris rei nomen existat sublimamentum,sectionem habentis in nubeculam & id quod genituræ simile est: aut nunquã nubecula ab eo sublimamentum nominatur. Cæterùm vt quicquid inuehitur in vrina,vtile sit, & quãto subsidet deorsum,tanto melius habeatur: antea definitum iam potentia est,vbi diximus tali interdum spiritum permisceri flatuosum. Quod igitur exquisite concoctum secretumq́; est,æquale ac similare,vtpote nullum habens flatum,in fundum descendit vasis vrinam continentis. Quod vero permistum est aereo quodam & vaporoso flatu,id subductum ab eo quod proportionale sit quantitati subducentis, minusq́; & magis sursum fertur.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte refert Hippo.appellare nebulam id quod ipse in libro de Crisi.nẽpe cap.12.appellat appendiculum. Quoniam tamen posset quis obiicere,quòd Hippo.non tantùm vtitur hoc vocabulo,nebula, pro omnibus aut nebulis , aut appendiculis, sed aliquando vtatur hoc vocabulo,ἐναιώρημα,id est,appẽdiculum:quoniam ipse aliquãdo dixit, ἐναιώρημα γονοειδὲς, id est, Appendiculum genituræ simile. Respondetur vnum duorum esse necessarium in doctrina Hippocrat.aut quòd ipse appellat tam nebulam, quàm appendiculum, ἐναιώρημα. aut quod Hippo.non appellat hoc nomine,Enæorema nebulam,quę inuehitur in vrina,quam Gale.appellat Appendiculum,sed solùm id quod est genituræ simile. Constat autem Hippo.vti vocabulo,Enæorema genituræ simile,lib.1.de morb.pop.parte 3.in histo.Philisci,vbi dixit, Vrinæ variæ enæorematis rotundis genituræ simililibus.& li.3.par.1.in Hist.eius qui in Dealcis horto iacebat,inquit, Vrinæ tenues varia habentes enæoremata minutatim dispersa, & veluti crassiorem farinam genituræ similem. Et hoc modo enæorema dicetur de simili genituræ, cum additione gonoides: & nebula dicetur de contento desupernatante, & de eo quod apud Galen.appellatur appendiculum. *De iudicatione.* Græcè περὶ κρίσεων. id est,de crisibus.

In secunda parte,quæ incipit (Cæterum) approbat magis ex cõtentis id quod inferius

inferius est,quoniam non est commixtum flatui : & id quod supernatat,tātò magis ab infimo loco sublatum est,quātò magis flatui commiscetur,,siue nebula siue enæorema fuerit.Magis aut minus sursum tendere,ad flatus cōmixtionem retulit lib.3.de Mor.po. par.3.in Comment.histo.in Larissa virginem.*In vrina.* adde,κάτω id est, deorsum.

PROGNOST. XXXVII.

NEc te decipiat,si vesica ægrotans aliquam talem rediderit vrinam: non enim totius corporis morbum ostendit,sed ipsius solius.

Quoniam Hippoc.suprà progn.28.sedimētum squamosum atque furfureum damnauit,cùm tamen posset tale fieri citra morbū acutum,ex vesicæ scabie,quod distinguere docuimus in eius expositione. Et quia progno.35. pinguedinē supernatantem damnauit tanquam colliquationem significantem,cùm tamen posset ex renum pinguedine colliquata euenire,consulit aduertere vesicæ dispositiones, ne fortè ab ipsis fiat vrinæ mutatio,putantibus nobis id mali aliunde euenire. Quādo verò dixit vesicæ vitiū esse aduertendum,omne vitium instrumentorum vrinæ inseruientium intelligi voluit.Pari enim ratione renes,vt dixi,vrinam immutare,vt vesica,valent. Quemadmodum enim in expositione prognostici 13.diximus,vbi deiectio bona sit, significari imum ventrem bene valere : non tamen ex mala deiectione male:ita modo bona vrina significat renes & vesicam bene valere, non tamen mala,male. ratio est , quia cùm vrina excernitur , si instrumenta inseruientia prauè affecta fuerint, necessum est in ipsa aliquod vestigium reportari : quòd si tale non adsit,bene valent talia instrumenta.Si tamen vrina mala est, non est necessum instrumenta vrinæ prauè affici. siquidē potuit hæc immutatio aliūde euenire,à superioribus videlicet partibus,quæ per vrinam sano,aut ægrotante homine repurgari solent : quod fit sanguine,pure,squamulis,furfuribus,& similibus mictis , & per vrinam,vt fas est, repurgato corpore toto in iudicationibus. Hanc sententiam cum reliquis,quæ de vrinis in hoc libro scribuntur,ab Hippo.refert Gal.lib.de Atra bile.

Vesicæ dispositiones aduertendæ.

GALENI COMMENTARIVS.

OPtime id adscripsit,reuocans in mentem quod nos interdum omisimus definire in ægris. Atque oportet in vētris deiectione reponere in animū nunc proditam definitionem. etenim promiscuum est vtrique secretioni,totius corporis recipere excrementa,atque etiam illarum partium per quas excernuntur. At verò per naturam habentibus nobis,excrementa totius corporis repurgantur per vrinam:ea verò quæ in ventrem condita sunt,pariter cum stercore excernuntur.Præter naturam verò habentibus, cum vrina pariter quædam morborum in renibus,ac vesica indicia excernuntur : cum stercore verò, corporis totius. Itaque non raro per vrinam purulentam,quæstio existit, vndénam veniat pus : itidem vbi squamulæ excernuntur,ea ipsa quæstio est. & item aspera,fœtida, ac biliosa sæpe redditur vrina propter vesicam & renes,nō raro verò propter omne corpus,id est perfectricem humorū in toto animali facultatem,quæ (vt indicauimus) veluti focum ardentem,& fontem obtinet iecur. Interdum ea ipsa haudquaquam affecta , per vesicam & renes omne animal expurgatur : vt partium aliquarum in eo excrementa quædā incidentia venis,purgato sanguine de renibus excernuntur,quemadmodū abscessus quoque consistentes sæpenumero per vrinam excernuntur.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Adeo perspicuus est Galeni cōmentarius, vt nulla egeat enarratione:id enim solùm modò intendit docere,simile esse quod fit in vrinis,& deiectionibus. Quemadmodum nanque per vrinas non tantùm partes renum,& vesicæ expurgantur, sed etiam & iecur, & corpus vniuersum : sic etiam per deiectionem non tantùm partes intestinorum , & ventriculi purgantur,sed etiam vniuersum corpus.Itaque de vrina purulenta,squamosa , acri,fœtida, biliosa, & talibus medici dubitare solent, an descenderint à renibus & vesica,an à toto corpore. Quæ omnia facilè soluet qui legerit cap.3.libr.6.de Locis patientibus. Et de furfuribus,& squamulis suprà in expositione 28.progno. *Aspera.* Græcè δριμέα,hoc est, acris. *Perfectricem.* Græce πεπ]ικὴν, hoc est , Coctricem. *Consistentes sæpenumero.* Græce,πολλαχόθι γινόμθνα, multis in locis facti.

PROGNOST. XXXVIII.

VOmitus autem vtilissimus est, quàm maxime pituita ac bile cōmixtus: non admodū crassus,nec multus. Synceriores namque deteriores sunt.

De vomitu consequenter Hippo.agit,non tanquam de ipsa actione, sed tanquā de re ipsa quæ euomitur.De ipsa actione,Gale.lib.2.de Causis sympt.legit,tanquā de symptomate pertinente ad naturalem facultatē dicens,Qualis est per vomitiones in ventriculo expultricis

Vomitus actio est.

expultricis facultatis actio, eiusmodi etiam per tusses, in pectore est, & in pulmonibus. Et rursus de tussi & sternutamento loquens, inquit: Atque hæ sunt facultatis à voluntatis imperio pendentis symptomata: vomitus verò quãuis illis proportione quadam respondeat, ad naturalem refertur facultatem. Hippocr. verò in præsenti non de ipsa actione, qua expellitur aliquid à partibus vẽtris, & intestinorum per os, agit, sed de ipso excremento quod vomitu secernitur. Docebit autem lib. 3. progno. 32. ipsum venturum prædicere. Est enim vna de iudicationibus, quibus à morbis liberantur homines, estque cùm præsens adest argumẽtum ad cognoscendum quantum constet naturalis facultas, quæ coquit humores, quos postea excernit vomitu, quoniam grauant, aut quoniã mordent, aut tertiò, quoniam sunt in ventriculo præter naturam. Grauant aut mordent biliosa aut pituitosa excrementa, aut in ipso ventriculo genita, aut aliunde transmissa, aut alimenta in ipso contẽta multa, aut corrupta, & mala qualitate prædita. Sunt autem præter naturam, vt dulcis pituita, aut sanguis in ventriculo. De pituitoso, & bilioso vomitu præsentem sententiam scribit Hippoc. bonum ac malum vomitum designans: vomitum vtilissimum esse dicens eum, qui maxime commixtus est bile, ac pituita, quoniam qui talis est, nullam obtinet extremam qualitatem. Pituitoso namque existente vomitu, vbi aliquid flauę bilis commisceatur, non erit extremè frigida pituita: calor namque bilis pituitæ compescet frigiditatem. Est namque pituita frigidissimum, quod est in corpore nostro. lib. 1. de Temperamentis. & lib de Inæquali intemperie. Bilis similiter pituitæ mixta ipsam attenuat, & eius coctioni coadiuuat, quemadmodum in hemitritæo. Contraria his fient, vbi syncera vomatur pituita. Crassissima quoque redditur à frigore veluti concreta. Pariformiter vbi vomitus biliosus fuerit, expedit vt aliquid de tenui pituita, & seroso, atque aquoso humore ipsi commisceatur, vt attempe retur eius calor, quando ipse calidissimum est eorum, quæ in corpore continentur. 2. de Temperamentis. & lib. de Inæquali intemperie. Similiter ne nimio calore assetur bilis, atque crassa admodum reddatur: quod euenit vbi syncera fuerit bilis. Talis est pallida bilis, quæ ex flaua commixta cum seroso humore perficitur. Syncera verò est ea, quam appellant Vitellinam: hæc bilis colore flaua est: nam oui vitellus flauus est. Quæ Gal. libr. de Atra bile in hunc modum scripsit, Iam verò alius humor aliquis amarus semper apparet ipsum vomentibus, non semper autem flauus, verùm pallidus nonnunquã est, quo flauus crassior perpetuò conspicitur. Quare non inepte hinc sumunt coniecturam qui de humoribus optime sentiunt, humiditatis aqueæ, ac tenuis mixtura flauam bilem pallidam apparere: nonnulli aquosam humiditatem vocant, quidam serosam, huius generis existentem, vnde vrina, & sudor prouenit. Sicut verò tenuis humoris temperatura bilis colore pallidior, & consistentia humidior euadit. Itaque cùm impensius ipsa digesta fuerit, discussaq; oui vitello similis videtur: atque eius rei gratia, λεκιθώδης, quasi vitellum oui referens, à Græcis dicitur. Flaua itaque bilis redditur ex synceritate, talis colore, & crassitudine, colore flauo, substantia crassa, & ob calorem vsta. Quæ verò mixta est, colore pallida redditur, substantia tenuior, colore remissior. Et Gale. in Cõm. hanc synceram, & flauam bilem dicit nominari vitellinam Et lib. 2. de Naturalibus fac. de bilis naturalis generatione ex alimentis loquens, inquit: Est autem hoc tenue humidum atque fluidum, non quale, cùm ad vltimum excoctum est, flauum, igneum, & crassum, vitellis ouorum simile. hoc namque iam præter naturam est. Flaua bilis itaque, siue vitellina, ac syncera assatione fit, & nimio calore, quemadmodũ ex libr. de Atra bili adduxi. pallida verò commixtione cum tenui excremento, quo resoluto, (vt etiam vult Galen. in Commment.) quod reliquum est, & flauum, & crassum, & vitelli colore fit. De pallida bili omnes consentiunt mixtam esse. de vitellina verò Barbari volunt duplicem habere generationem: alteram ex assatione, quam retulimus ex Galeno: alterã ex mixtione cum pituita crassa. Contra quos aduertendum, quòd hæc bilis vitellina, non est propria talis: licet enim crassam habeat substantiam veluti vitellina, non tamen colorem. Non enim fieri potest, vt mixtum ex flaua bile, & crassa pituita flauũ obseruet colorẽ, qualem habere debet vitellina, de qua diximus, sed colorẽ pallidũ qui ex flauo & albo concinnatur. Erit igitur apud Gale. talis bilis pallida, & crassæ substantiæ: poterit autem appellari vitellina, quoniam quidam sunt ex vitellis ouorum colore pallidi. Sed vtcunq; inter pallidas biles comprehendetur, licet Gale. de sola pallida, quæ fit tenui ac seroso humore commixto, meminerit locis citatis. Et hæc sola ab ipso naturalis: flauam verò, ærugineam, nigram, & similes, præternaturales. lib. 6. de Mor. po. par. 5. Comm. illius sententiæ, lingua humorum serum. vbi dixit, Itaque linguas dixit, vt in vita ex consuetudine appellant homines, χλωρούς quosdam vidisse inquientes, quibus color ad biliosius transierit, pallidæ scilicet bilis: hanc enim simpliciter vocant non vt reliquas, cum additione

Vomitus causa.

Vomitus utilißimus.

Frigidissimum eorum quæ sunt in corpore.

Calidissimum eorum quæ sunt in corpore.

Vitellina bilis flaua est.

Flaua bilis assatione fit.

Vitellinæ biles duæ.

Bilis naturalis.

ditione,vel nigram,vel æruginoſam appellantes,vel rubram,vel flauam,vel vitellinam, proxima ſiquidem eſt,& fere eiuſdem generis flaua bilis,cum pallida. Addit Hippocr. maxime commixtam eſſe debere. Nam quæ non ſunt maxime commixta, non ſunt integre cocta, aut ſuperata à natura: quod in omni bona coctione eſt neceſſarium, vt docet experimentum, & infrà Comm.44.declarabitur. Subiungit quoque rationem Hippocr.quoniam ſynceriores, deteriores ſunt. Græcè, ἀκρητέστεροι, ſcribitur. ἄκρατον autem à Galeno exponitur,libro 3.de Morb.pop.par.1.in Cōm.hiſto.eius,qui in Dealcis horto iacebat,cum dixit,Nempe vbi familiarem tum colorem tum ſubſtantiam quiuis humor veram ſeruauerit, tum vacuari ipſum ἄκρατον dicimus. Et libr.1.de Morb.pop. par.3.in Comm.hiſto.Philiſci,inquit,Cùm itaque vel deiectionem,vel vomitum,ἄκρητον dixerit,ἄμικτον,id eſt,impermixtum dicit. Idem ex doctrina Hippo.apud Gale.lib.2. Prorrhe.Comm.15.& 3.de Mor.pop.par.2,in Comm.hiſto. Alteram ex abortiuo fœtu, determinans qualis ſit ſyncera bilis,quæ euomitur, & qualis eſt illa quæ à medicis talis appellatur,inquit,Cognoſcentibus nobis Hippo.ipſum ἄκρατα,id eſt,mera vocare,quęcunque familiarem colorem habent cum altero humore impermixtum, vt ſi quis finxerit biliosa deiecta mera,id eſt,vel flaua colore,vel fulua,nēpe æruginoſa & nigra adiecto colore dicere mos eſt,tum huic,tum aliis medicis.& ſect.7.Aphor.Comm.6.inquit, Synceras verò deiectiones nomiuauit,impermixtas aquoſæ humiditati:quoniam ſolus humor euacuatus deiicitur, ſiue ſit bilioſus, ſiue melancholicus, ſiue porri colorem perferēs,ſiue bilis,quæ æruginoſa nominatur. Vomitus ergo bilis ſynceræ dicetur, quoties bilis flaua,aut fulua vomatur:reliquas verò bilioſas malas,ſynceras appellādas cum additione,de quibus in ſequenti progn.dicemus,ſynceras æruginoſas, ſynceras nigras. Quòd autem dixit,non multus,neque admodum craſſus.De craſſo in Com.dicemus: multum autem damnauit,quoniam quæ excernūtur moderata eſſe debent quantitate.

Cocta mixta eſſe debent.

Syncera. ἄκρατον.

GALENI COMMENT.

PEr hanc quoque dictionem indicauit quidnam appellet ſyncerum,opponens illi permiſtum:quāuis etiam nomē ipſum nihilominus ſuam indicet ſignificationem. Etenim vinum dicimus ſyncerum quocum aqua permiſta non eſt,aut perquā exigua permiſta eſt. nec non quodlibet aliud eſt,& nominatur ſyncerum,quoties ipſum per ſe tantummodo,impermiſtum aliena materia eſt. Itaque flauam bilem intueri licet interdum craſſam ac ſummè flauam vomitione reiectam,& item deorſum deiectam,quam ſanè nonnulli nominant vitellinam. Sæpe verò humidiorē,ac minus,flauam,quæ magis propriè crocea nominatur,permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorē,tenue aut aquoſum quoddā excremētum. Vult igitur Hippocrates neutrum humorem ſyncerum apparere,ſed eos inter ſe quodāmodo permiſceri. Bilioſus enim ſyncerus,caloris copiam: pituitoſus indicat frigus. Quinetiam ſyncerus humor craſſior redditur, pituitoſus quidē propter frigiditatem quaſi concretus:bilioſus verò, propter exuperantiam caloris euaporatus,& tanquam aſſatus. Hæ enim duæ cauſa contrariæ craſſitudinis ſunt, calidum admodum ac frigidum. Calidum enim euaporat,frigidum adſtringit.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte explicat,quid intelligat Hippo.per ſyncerum: id enim tale eſt,quod cum aliena ſubſtantia permixtum non eſt: quemadmodum & vinum impermixtum dicimus,quod aquæ commixtum non eſt,aut paucæ admodum.

In ſecunda parte,quæ incipit (Itaque) docet flauam bilem aliquando apparere ſynceram,extremè flauam,aliquādo remiſsè talem,quæ magis propriè pallida appellabitur, quàm flaua.Habet autem hæc commixtum per ſe totam pituitoſum humorē tenuem, aut aquoſum excrementum,per aquoſum tamen excrementū ſerum humori proprium intelligere oportet. Non ergo decet ſyncerū apparere aliquem humorem:nam bilioſus calorem ſignificat,& pituitoſus frigiditatem. *Crocea.* Græcè,ὠχρὰ id eſt,pallida.*Pituitoſum.* Græcè, φλεγματώδη χυμὸν λεπτὸν ἢ ὑδατῶδές τι περίττωμα. hoc eſt, pituitoſum humorem tenuem,vel aquoſum quoddam excrementum.

In tertia parte quæ incipit,(Quinetiam) ſyncerum humorem dicit eſſe craſſum,calidum ob vſtionem,frigidum ob concretionem. Frigidum enim eſt,inquit, πηγνύον, id eſt,compingens: ſic enim legi debet,non vt legitur adſtringens. Contra ſententiā Gale. poterit quis inſtare probando,quòd non omne ſyncerum eſt craſſum,ex Hippo.lib.1.de Morb.pop.par.1.in prima aeris cōſtitutione,ſect.26.dicēte,Alui turbatæ erant,& bilioſę, pauca exierunt,ſyncera,tenuia & mordentia,& frequenter ſurgebant.Non ergo ſyncera omnia craſſa erunt. Galen.quoque in Cōment.excretiones ſynceras explicat,& earum malitiam comprobat cum præſenti prognoſtico. Præterea Hippocrates in hiſtoria ſuprà allegata,Alteram ex abortiuo fœtu,inquit. Secundo die aluus turbata eſt,primum

excretis paucis tenuibus,& fynceris.Huius excrementa tenuia erant & fyncera.Et Gal. in Com.inquit,Fieri fiquidem poteft,vt mera,pallida,& flaua,& fulua,& rubra,& æru-ginofa,& nigra deiiciantur.Pallida in hoc loco mera,fiue fyncera appellauit,cùm tamē in præfenti Com.pallidum vomitum,fieri ex commixtione bilis cum humore pituito-fo aut aquofo excremento dicat.Ad primum & fecundum,quæ fumpta funt ex Hipp. refpondemus,quòd tenuia & fyncera non funt eadem.Sed illi de quibus Hippo.loqui-tur deiiciebant diuerfa, quorum quædam erant tenuia,quædam verò fyncera:& eadem tamen fimul effe tenuia & fyncera effet impofsibile,nifi in partibus diuerfis.Ad vltimū tamen de pallida bile,quam inter fynceras numerauit Gale.dicemus,quòd pallida bilis dici poteft fyncera,quādo non appareat alter humor commixtus cum ipfa,alterius co-loris aut conditionis, fed is qui commixtus cum ipfa eft ad vnam fubftantiam pariter cum ipfa eft reductus.Altero modo dicitur merus, qui nullatenus commixtus eft,neq; fecundùm apparentiam,neque fecundùm rei veritatem.Duobus itaque modis aliquid fyncerum dicetur, aut quoniā nullam habet veram cōmixtionem,vt in præfenti Com. vult Gal.aut quoniam nullam habet commixtionem apparentem, quamuis habeat ve-ram,quomodo in allegata fententia pallida bilis fyncera appellatur. Quod etiam vide-tur velle Gale.loco citato:qui ftatim addit,mera explicans, dicens,vt fi quis finxerit bi-liofa deiecta mera, id eft,vel flaua colore, vel fulua: & pallidæ non meminit,quoniam pallida mixta funt in re.

Syncerum duobus modis.

PROGNOST. XXXIX.

SI tamen fuerit id quod vomitur,porraceum,vel liuidum,vel nigrum,qui-cunque ex his coloribus fuerit,malum effe exiftimare oportet.

Circa prog.prefentis expofitionem,de bile porracea tantùm dicemus,quantum mali oftendat vbi vomatur:quoniā de nigro & liuido vomitu non aliud dicendū eft,quàm de liuidis & nigris deiectionibus fuprà dictum eft circa prog.22.Damnatur itaq; in pre-fenti porraceus vomitus.quoniā fignificat caliditatem excedentem ac preaffantem.Ha-bet hæc porracea bilis duplicem generationis modum : aut enim generatur in vafis ab intentifsima exurente caliditate,aut in ventriculo ex alimentorū cruditate:quemadmo-dum & Gale.in Com.teftatur.Lib.tamen de atra bile,de ea quæ ex affatione generatur in vafis,locutus eft,& Hipp.in præfenti prog.quoniam de illis fignis loquitur,qui mor-bi malitiam,aut falubritatem oftendunt, non de iis quæ fequūtur caufam aliam,quem-admodum bilis porracea,quæ fequitur alimentorum corruptionē:licet ipfe id non ex-plicuerit,fatis effe exiftimās quòd de morbis acutis loquitur,& Gal.lib.1.de Crifi.cap.11. inquit, Vt autē fummatim dicamus, in omnibus,nifi pro cibi qualitate talia fuerint ex-crementa,ita oportet affectionem confiderare,adeò vt ficubi hoc taceatur, fubintellige-re oportet,& quecunque ab Hipp.in prog.dicuntur,ita dicuntur.Altero verò modo bi-lis porracea,quæ ciborum corruptionem fequitur,à calore languido generatur,ob defe-ctum coctionis.Alimentum verò calidum effe debet pro maiori parte, quod talem pa-titur corruptionem,vt oftendam,ac in fanitate excerni poteft.Inde eft,quòd cùm inter malos vomitus numeretur ab Hipp.ipfe non intelligēdus erit de hac bile porracea, fed de illa quæ in venis generatur,ex adurente calore.Eius quę in ventre generatur memi-nit lib.de atra bile:vbi poftquam dixerat pallidam,& vitellinā in venis generari,de por-racea dixit,In ventriculo porri figura alia quædam gignitur,Græci vocant πρασοειδῆ, à porrorum colore nomine defumpto.De hac tamen in præfenti Com. ob efculentorū cruditatem generari dixit.Et lib.2.de Natu.fac.inquit,Nam quibus in ventre biliofum excrementum gignitur,id porri virorem perfert. Et confequenter inquit,Præterea qui-bus in ventriculo bilis illa gignitur,quæ porri colorem imitatur,debet omnino his ci-bus fuiffe non panis,non fuilla caro, fimiléue aliquid, fed neceffariò aliquid, quod his calidius fuerit,neq; id boni fucci. Hoc in loco calida alimenta dicit præftare materiam huic generationi.Et infrà inquit,Quę verò bilis porrū refert,iis folis gignitur,qui vtiq; concoxerunt male.Quòd autem dixi ipfam in fanitate aliquando fuiffe excretam,tefta tur Gal.lib.3.de Alimentorum fac.cap.de melle,vbi de bile diuerforū colorum loquens dixit,Nullam porrò ex his omnibus,porracea excepta, nifi in corpore admodū ægro-tante excerni videmus:flaua verò,pallida & porracea,valentibus etiam nobis vomūtur fæpenumero, ac deiiciuntur. Atteftatur huic rei experimentum:nam infantes ex lactis cruditate & corruptione fæpifsimè deiiciunt porraceā bilem.Ex quo etiam conftare po terit,quòd etfi pro maiori parte ex corruptione ciborum calidorum talis generetur in

Bilis porraceæ in uentre generatio.

ventricu

ventriculo bilis, aliquando contingit ipsam fieri ex corruptione frigidorum. Aeruginosi vomitus non meminit Hippocr.in præsenti,quoniam colore ferè eodem est cum porraceo,& generationis suæ causam habet similem,& bilis significat assationẽ,quẽadmodum & porracea:vt apud Gal.lib.1.de Morb.pop.par.2.sectio.54.vbi præter id quod Hipp.dixerat,sed æruginosa quoque vomunt,atque ex his aliqui cito moriuntur.Gale. in Com.inquit,Omnes eiusmodi deiectiones & vomitus flaua assata bile fieri ostendimus. Et libr.1.Prorhe.Com.10.inquit,bilis autem flaua præassata primùm quidẽ in æruginosum succum vertitur,postea in nigrum : præassatur verò ob febris magnitudinem. Hæc bilis solet in iecoris inflammationibus excerni apud Gal.lib.5.de Lo.pa.cap.6.vbi inter reliqua signa dixit, Et vomitus quidam bilis synceræ, atque oui vitelli speciem referentis,postea verò aliquando æruginosæ.

GALENI COMMENT.

De liuido ac nigro colore suprà definitum iam est.Porracei verò nunc primum habuit mentionem non habentis quidem proprium nomen, sed vtentis porri appellatione: nisi aliquis velit econtrario à colore porraceo dictum esse porrum, non à porro porraceum. In quibusdam enim clara est deductio vocabulorum , vt cognoscatur id quod à grammaticis prototypum nominatur, & quod ab eo deductum est,quemadmodum de lacteo colore. In aliis verò haudquaquã clara est. Dicas enim licebit non à phœnice (talis est fructus palmæ arboris) phœniceum : sed esse à phœniceo phœnica dictũ:quemadmodum cyanon (talis est aqua maris) non à cæruleo magis,quàm cæruleum ab illo.Itidem ochra & ochron,id est,croceus color in eandem seriem reponuntur. Ochram verò dixi, non vltima acuta , quo pacto aliquis dicet ochron,id est,croceum adolescentem,& ochram,id est croceam seu pallidã mulierem: sed penultima acuta. Ochra enim genus quoddam terræ est : cuius potissimum Attica probatissima est. Hæc igitur nunc semel sint à me perscripta. Assiduè enim in animo habeas oportet,studendum esse nominibus tantum,quantum ad illustriorem significationem eorum quæ dicimus,ex illis iuuari possit:reliquum verò tempus superuacuum existimabis,ad studium rerum meliorum reponens. At verò gignitur in corpore quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus,ita porracea altera præter naturam. constatq; vt hæc sæpenumero in ventriculo gignatur, propter quorumdam cruditatem esculentorum aut olerũ,qualia beta,cepa,brassica sunt:atq; vt etiã interdũ talibus nequaquã ingestis,ratione ægrotationis in venis gignatur,ac decũbat aut in ventrẽ superiorẽ,aut in inferiorem,calorẽ in corpore indicans præter naturã,atque excrementi proprietatem talis temperamento,qualis prædictorum olerũ succus est,

ANNOTATIO IO GAL. COMMENT.

In prima parte dicit se egisse prius de liuido & nigro colore,nempe Comment.22. & 29.nunc verò de porraceo dicet, primùm non esse ei proprium nomen, sed à porro deduci,nisi quis velit dicere,porrũ accepisse nomẽ à colore porraceo, licet in quibusdã non sit facile inuenire primitiuum nomen & deriuatiuum. Nam in cæruleo colore & phœnice,id est,dactylo,dubium videtur,quod sit primum. Similiter ὤχρα, penultima acuta,quod vocabulum terrã quandam pallidam significat,cuius speciei Attica optima est : & ὠχρὸν,id est,pallidus color,dubium est de primitiuo.Sed tamen non dubitãdum inter substantiuum & adiectiuum: nam substantiuum habet locum primitiui.*Et ochram, id est croceam seu pallidam mulierem.*Græcè, ὤχραν δὲ τὴν γυναῖκα , hoc est , pallidam autem mulierem. sed primæ dictionis accentus corrigendus,& scribendum ὠχρὰν.

In secunda parte,quæ incipit (At verò) duplicem docet generationẽ bilis porraceæ: vnam quemadmodum & pallida,nempe in dispositione naturali, quemadmodum generatur pallida bilis.hoc autem euenit ob aliquorum alimentorum cruditatem:de quibus sunt beta,cepa,brassica. De quibus constat betam frigidam esse,nec opus est omnia esse calida,vt in expositione dixi. Alter generationis modus est in venis per modum adustionis,demum ipso humore ad ventriculum trasmisso,vomi contingit ipsum *Croceæ,* lege pallida.

PROGNOST. XL.

Si tamen omnes colores idem homo vomuerit,valde lethale iam est.

De vomitibus diuersorum colorum ac malorum præsens scribitur sententia : suprà tamen in expositione 23.de deiectionibus versicoloribus satis dictum est,quod ad hunc locum transferri poterit.Siue enim simul omnes dicti colores vomãtur, siue sigillatim, multæ causæ significantur,quæ naturæ aduersantur. Sunt enim omnes tales colores, præternaturales dispositiones ostendentes,siue sint qui in prognost.præcedẽti scribuntur,siue alij eis similes in malitia,vt æruginosus,& pinguis , & summè flauus. Quòd si facultas fortis esset,morbus posset quidem produci,nihilominus exitiosa admodũ esset dispositio,qualem progno.23.in versicoloribus deiectionibus putauit Hippoc.Non tamen putat ipse cum his vomitibus posse facultatem constare, neque morbum futurum

esse diutinum: hanc ob causam dixit, κάρτα ὀλέθριον ἤδη γίνεται, hoc est, valde lethale iam est. Qualem sententiam scripserat lib.1.Progno.27.de respiratione frigida ex ore & naso: vt non tantùm magnum indicium habeatur ad mortem, sed & breui ipsam futuram significet. Vomere itaque diuersos colores malos deterius est, quàm eos deiicere: quoniam magis præter naturam est vomere, quàm deiicere. Et quoniam magis appropinquant membris præcipuis humores qui vomitu reiiciuntur, quàm qui per ventrem descendunt: & quia humores ascendentes calidiorem morbum ostendunt, inde licet Hippocra. vtranque exitiosam existimet dispositionem, breuiorem tamen eam, qua vomuntur. Celsus libr.2.cap.6.inquit, Atque in omni morbo vomitus, qui varius & multorum colorum est: præcipueq; si malus in hoc odor est, ac sanguinem quoque in febre vomuisse pestiferum est.

GALENI COMMENT.

Siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro sit proditum verbum, omnes, siue etiam de aliis cum ipsis quicunque præter naturam habentur colores, vtrouis modo exitiosissimum est, indicantibus in corpore multas haberi difficiles affectiones.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

Duobus modis intelligi posse sententiam Hippoc. decet: aut enim vult per omnes colores, intelligere omnes eos qui dicti sunt in præcedēti Progn. aut simul etiam omnes alios quicunque fuerint præter naturam.

PROGNOST. XLI.

Celerrimam autem mortem ostendit liuidus vomitus, si fœtidum oleat.

Liuidus vomitus. De liuido colore Commen.8.dixit intermortuam ostendere facultatem, velut in 22. Comm. modicam atram bilem modicè commisceri. Et de fœtido odore dixit 22.Com. putredinis signum esse. Magnum igitur malum erit, vbi hæc duo coniunguntur, liuidus color & fœtor. si nanque color liuidus significat intermortuā facultatem, languidum in extremo naturalem colorem significabit. si fœtor putredinem significat, ea non fiet sine caloris extranei abundantia. Summum ergo malum erit, quia naturalis caloris defectus, & extranei excessus adest, vbi liuidus & fœtidus fuerit vomitus. Vidi fœminam nobilem sexagenariam morbo laterali laborātem, qui liuidū vomuit tertia & quarta die, & liberata est, verùm fœtorem non habuit coniunctum.

GALENI COMMENTARIVS.

Talis enim vomitio putredinē indicat cum extinctione, si quæ suprà diximus, in animū reuocentur.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Commentarius nulla eget annotatione: nam quæ præcipit ad memoriam reuocare, in expositione citaui.

PROGNOST. XLII.

Omnes verò subputridi, ac fœtidi odores, mali sunt in omnibus, quæ vomuntur.

Celsus lib.2.cap.6.inter signa mortis scripsit, atq; in omni morbo vomitus, qui varius & multorum colorum est, præcipueq; si malus in hoc odor est. In omni autem vomitu id habere verum vult Hippo. nempe malū esse, vbi malus accesserit odor. Ratio est, quia cum omni deiectione, quantumuis naturali, aliquis malus cōiungitur odor: ob id dixit progno.17. Subruffa verò sit, neque admodum graueolens. In sana autem dispositione vbi quis humorem aliquem vomat, nullum fœtorem repræsentat vomitus: quòd si fœtor coniungatur, eundem vomitum, qui aliàs aut ex substantia, aut ex colore malus est, deteriorem reddit: siquidem putredinem adesse significat. Is malus odor cum pessimo colore, vt liuido, aut nigro, celerrimam ostenderet mortem. cum aliis autem coloribus, malum significat simpliciter, aut seipso deterius esse.

GALENI COMMENTARIVS.

Constat enim vt cuius affectioni permisceatur putredo, ea ipsa deterior euadat.

Hic Comment. nulla eget annotatione.

PROGNOST. XLIII.

Sputum autem in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonē & costas, vt cito, ac facile reiiciatur oportet.

Gale.

Gal.lib.1.de Cri.cap.14.signa coctionis & cruditatis dixit esse statuenda,vrinas, deiectiones,& sputa. Quemadmodum autem deiectiones,vt diximus, immediatè ventris ostendunt dispositiones,atque intestinorum:ita vrinæ vasorum omnium ac iecoris, & instrumentorum vrinæ inseruientum: sputum verò,partium thoracis, & respirationi inseruientium. In morbis namque,qui pendent à materia,signa quædam sunt propria, quædam mox apparentia: vt primo de Crisi.cap.5. Propria sunt, vt in morbo laterali, febris acuta,dolor pūctorius lateris,tussis,inspirādi difficultas,& pulsus serratus:verùm hæc præter id quòd propria sunt,inseparabilia sunt,& passionē constituētia. Quæ etiam παθογνωμονικὰ dicuntur,quia ab assidentibus distincta: quia licet morbo propria sint, separari tamen possunt,vt quòd dolor ad iugulū ascēdit,aut ad hypochondria descendit,vel leuius super dextro aut sinistro latere cubare. Præter hæc sunt alia signa, mox apparentia,quę non comitantur aut constituunt morbum,sed pòst apparent in duplici genere:quędam enim sunt veluti propria,quædam cōmmunia omni ægrotationi,veluti propria,vt in morbis venosi generis vrina,in morbis ventriculi & intestinorū,deiectio: in morbis thoracis screatio. Signa alia sunt cōmunia omni ægrotationi,vt cōstare mente,bene cubare,& quæ ex somno,& reliquis dicta sunt ab Hippo.in hoc libro. De screatione igitur in præsenti cum multis aliis sententiis prognosticis scribit Hippocr. bonas primùm,deinde malas cōditiones.Sputum,inquit,oportet in morbis costarū & pulmonis,vt duas conditiones habeat,nempe vt cito,& facile excernatur, vbi particula aliqua nostri corporis inflammatione vexatur, ac distenditur ob ipsam, & membrana tenuis ipsam obuoluerit inflammationem,aliquid resudare solet veluti in lippitudinibus, & in morbo laterali: eritq; id quod resudat,tenue in principio atque incoctum, in morbi autē processu & crassius,& magis coctum,si salubris est,vt scribit Gal.prima sect.Apho. Commēt.12.dicens, Hoc enim accidit omnibus inflammationibus,quæ non reguntur operculo densiore,vt in his quæ exteriorem occupant cutim,quandā saniem resudare, ab initio tenuem,postea verò si coctionē accipiant,& ad melius proficiant, crassiorem: & ex hac ipsa crassiore aliquam esse magis coctam, aliquam verò minus. Hoc idem in omnibus inflammationibus,quæ vel os vel oculos infestent,licet intueri, quando pars aliqua interior simul cum cutis diuisione patitur inflammationem. Nam ex eiusmodi vlceribus sanies profluit,qualem diximus. Quādo igitur aliqua fuerit inflammatio cum tanta meatuum angustia,vt nihil extra effundatur,necesse est illam esse & coctu difficilem,& longo tēpore perdurare. Idē infrà Com.50.Docent autē hæc quo pacto humor qui continetur in inflammationibus laterum resudat in spatium proximum, quod est thoracis cauitas. Quod rursus vehementer,cōpresso thorace asperis pulmonis arteriis innititur, non autem in ipsis thoracis & pulmonis distentionibus. Quod voluit Gale. libro 5.de Locis pat.cap.2.dicens, Nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte cōprimat,humor in asperarū arteriarū ora recipi non poterit, quāobrem natura,quo robustior fieret expressio,tussi vocata donauit animalia.Eandē sententiam scripsit lib.3.de Articulis,tractatu,de costarum fractura,Cōm.5.Cum verò humor ipse in asperis pulmonis arteriis contentus fuerit, (in eis enim recipietur, quia ora habent magis aperta,& quæ nunquam integrè clauduntur,ob duritiem,& bronchiorum naturalem constructuram) facile poterit vnusquisq; intelligere, sicuti in pulmonis morbis, quo pacto tussi vtente natura,& flatu,tanquam instrumento alio à corpore pellantur, quæ in ipso pulmone congesta fuerint, aut aliunde delata,quæ substantiam quandam non admodum crassam,neque admodum tenuem habere debent: vt declaratur satis à Gal.in Cōm,& ego exponam.Si enim aliquod horum accesserit, aut omnino non adducetur sputum,aut id malè,neque cum cōditionibus ab Hippoc.scriptis. Si nihil educitur,aut si quod educitur crudum est,morbi longitudinem significat,atque ipsum esse in principio. quales sunt illæ,de quibus Galenus lib.1.de Crisib.cap.5.dixit, Quæ verò propriè expuitiones nominātur,ex his quæcunque subflauæ,& subpallidę,& spumosę, & tenues existunt, solam cruditatem significant,nullum verò insigne malū prænūciant. Si verò præter id quod non educitur coctum,malam etiam aliquam habuerit significationem,perniciem & periculum ostēdet,vt in sequentibus dicetur. Diuersum ab his est sputum coctum,quod vere sputum dicitur,de quo in aphorismo 12. primæ sect.quemadmodum in morbo laterali,si circa initia statim sputum appareat,morbum abbreuiat: si verò postea appareat,producit. Hoc autem quod in principio,id est in primis tribus diebus apparere debet,sputū appellat,quod explicat Gal.esse simpliciter sputū, πτύελον à Græcis appellatur. Quod enim non est bonum,neque simpliciter sputū,non πτύελον, sed πτύσμα appellant,vt 1.de Crisibus, cap.5. Quamobrem & in præsenti prog.sputum legi debet,quoniam tale simpliciter bonum est:reliquum verò aut flauum, aut viride,

Signorum diuisio.

Morbi lateralis signa.

Aßidentia signa.

Mox apparētia signa.

Sputi duæ conditiones.

A thorace in pulmonē transmißio.

aut ſpumans, & magis propriè πτύεσμα eſt, minimè verò ſimpliciter tale. Huius ſputi naturam docet Gale. Comm. citato, dicens: Sicuti igitur ſputum perfectæ coctionis eſt ſignum, quando albũ fuerit, læue & æquale conſiſtentia, neque nimis humidum, neque nimis craſſum: eodem modo integrã cruditatem oſtendit, quod nullo modo ſpuitur. Iſtæ ſunt ex colore & conſiſtentia ſputi optimi notæ, quas tamen in præſenti Hippocr. non percurrit: quoniã cùm dixit, ſputum, has incluſit conditiones, & ideo ab ipſarum narratione excuſatur. Dixit enim Gal. 1. de Criſibus cap. 5. hanc exponẽs partem, Neque in dubio eſt, quòd hoc loco Hipp. ſputum vocat, id quod ſecundùm naturam ſe habet, cui flauum admixtum eſſe oportere inquit. Declarat tamen quo tempore, & quanta facilitate excerni debeat optimum ſputum, cito dicens, ac facile eſſe excernendum: cito quidem, vt in Aphoriſ. dixit, ſi ſputum inter initia ſtatim appareat, morbum abbreuiat. Spuere cito. ταχέως enim, id eſt, cito, ad morbi tempus refertur. Idem enim eſt ac ſi diceret, ſputum optimum debere apparere breui tempore ab initio. Id autẽ breue tempus principium ab Hippoc. appellatur trium dierum ſpatium, multis in locis: vt declaraui primo libro expoſitione 4. Quum igitur ſputum quod coctum eſt, apparet in principio, id eſt, intra trium dierum ſpatium, optimum eſt: breuis enim morbus ſignificatur, ſi quidẽ humor cito ac breui tempore aſſecutus eſt coctionem. morbus enim qui intra triduum cõſiſtit, & coctionem admittit, non vltra ſeptimum prorogabitur. Similiter ad bonum terminari neceſſum eſt omnem morbum, cui ſigna coctionis adſunt, breuem enim morbum atque ſalutẽ coctiones oſtendunt, vt primo libro de Morb. popu. par. 2. coctiones criſis celeritatem, & ſecuram ſanitatem oſtendunt. Quod etiam infrà declarat progn. 45. cùm inquit, deteriorem eſſe, vbi multo tempore ab initio ſcreatur. Facile etiam excerni debet id ſputum bonum, quod Hippoc. dixit εὐπετέως: id enim ſignificat neque magnum adeſſe dolorem, neque ex facultate, aut humoris excernendi natura, aliquod adeſſe impedimentum. Hæc enim tria impedimentorum genera multa tuſsi excerni faciunt ſputum. Facile enim opponitur ei quod multam infert tuſsim, de quo in progn. 45. infrà dicemus. Conſtat autem, quòd aliquo horum trium impedimentorum concurrente, neceſſum eſt, vt non facile neque abſq; magna tuſsi excernatur præ dolore. Quoniam vbi dolor partem infeſtat, motus ipſum augebit, & maxime qualis tuſsis, & cogitur ab opere ceſſare, ac multam, id eſt, frequentem efficere tuſsim, vt id quod in vno motu ob paruitatem facere non poteſt, frequentia compleat. Similiter ob imbecillitatem facultatis tuſſes multæ fiunt neceſſariæ ad expulſionem ſputi, vbi ipſa adeò fuerit languida, vt vno impetu id efficere non poſsit. ſputi etiam craſsitudo aut tenuitas impedit, aut quoniam non cedit aeri pellenti, aut quia refugit flatum, ac diuiſum cedit ipſi exeunti, neque ambo ſimul exeunt, ſed ſolus aer humore relicto.

GALENI COMMENT.

Verbum, cito, ſignificat inter initia ægrotationis. Prompte verò, pro eo quod eſt facile, ac propenſe dictum eſt: id verò ſignificat citò ac ſine dolore vacuri ſcreationem. Fieri enim cito aliquid intelligimus bifariam, tum vt omnis principium morbi, tum etiam vt tempus adiunctum functioni, ſignificetur. Prompta enim ſcreationis vacuatio, id eſt propenſa ac facilis eſt, quoties nec vehemẽs in thorace dolor infeſtet (hic enim interpellat ſiſtitq́; in medio prius quàm abſoluatur, naſcentẽ adhuc thoracis functionem) nec vires deſint: hæ enim accũbunt in media functione, ita vt inchoatũ inabſolutumq́; officium reſtet. Quinetiam ipſa ſcreatio ſi vehementer fuerit viſcoſa, oblita tenacius membris, excurrensq́; ſæpenumero ſubſiſtit, fiſtulis agglutinata pulmonis: quomodo ſi fuerit admodũ craſſa, difficulter excurrit ac longiore temporis tractu male affici cogit, atque etiam ſtipatur in quibuſdam itineribus anguſtis: & ob eam rem nonnullis ſtrangulari contingit. Cæterùm ea ipſa materia ſi admodum tenuis & aquoſa eſt, vix ſcreatur: vt quæ circiter ſpiritui circumfluat. Hæc enim prima cauſa vacuationis eſt, quã etiam continuam nominant. Duplex enim prima cauſa eſt (quemadmodum dictum eſt, cum ageretur de cauſis) tum materiæ vitium, tum etiam id quòd initium habeat motionis. Itaque motionis initium ex facultate mouente thoracẽ in tuſsientibus eſt. Id enim libro de Cauſis accidentiũ definitum iam eſt. Violenta verò cõtractio eius facit, vt ſpiritus feratur foras vehementer: huius verò vehemẽtia refert ſecum materiam conditam in fiſtulis pulmonis, quæ quidem aſperæ arteriæ ſunt. Quoties ergo thorax valide ſuo fungatur officio, & humor in fiſtulis pulmonis cõditus, modice craſſus ſit: facile ſcreatur. Si verò neutrum exiſtat, difficile, ægreq́;. Quòd ſi ex prædictis cauſis altera ſit, altera deſit: vacuatio inter optimam ac deterrimam media accidet: & vt in totum dicatur, prout magis ac minus cauſæ intẽduntur, aut euoluuntur, eorum quidã facilius, quidã difficilius expuunt. Quid igitur ſit prõpte excreare, perſpicue pariter ac verè perpẽſum iam eſt. Si igitur id verũ eſt, quemadmodũ eſt, verũ quoq; erit vt cito excreetur. Nõ enim adiunctum ipſi tuſſedini tẽpus, ſed primũ morbi tẽpus ſignificat: de quo per ſentẽtias dixit: In morbo coſtali ſi ſcreatio ſtatim inter initia exiſtit, breuẽ ægritudinẽ fore oſtẽdit: vt ſi

quis

quis de tempore functionis intelligat esse Cito dictum (quod quidem docui in verbo Prompte contineri) peccabit bifariam: principio vt tempus ab eo sit bis inconsiderate proditum, tum autem, vt quod est lib. Sentētiarum præscriptū, omittatur, vim alioqui obtinēs maximam. Cæterum vt non ob hæc solum, sed etiam propter ea quæ sunt proximè dicenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipsam enarrabimus dictionem, ostendetur.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte verba Hipp. exponit, quæ sunt ταχέως, id est cito. & εὐπετέως, id est facile. Cito nanque morbi principium indicat, quoniam cito spuitur, quod spuitur inter initia morbi. εὐπετέως verò, id est, facile, idem est apud Græcos, quod ῥαδίως, id est, liberaliter: & ἑτοίμως, id est, prompte. Veruntamen cito significat etiam id quod celeriter. nam cito duas habet significationes, quarum vna dicta est, quod est inter initia morbi, & significat id quod fit sine labore, & habet in actione ipsa facilitatem adiunctam, ac promptitudinem. *Cito.* Græcè, ταχέως. *Promptè.* Græcè, εὐπετέως, id est facile. *Id verò significat.* Græcè, συμβαίνει δὲ τοῦτο ταχέως τε καὶ ἀπόνως ἀναπτυόντων hoc est contingit autem hoc, cito ac sine dolore screantibus. *Tum vt omnis principium morbi.* Græcè, τὸ μὲν ἕτερον ὅλου τοῦ νοσήματος, τὸν πρῶτον καιρόν. id est, tum vt primum totius morbi tempus.

Cito dupliciter.

In secunda parte, quæ incipit (Prompta enim) quare sputum facile excernitur, reddit causas tres: nempe facultatem, instrumentum, & humoris præparationem. Facultas imbecilla si fuerit, non perficit actionem: in instrumentis si existat dolor, interpellat ob dolorem natura actionem suam: quod etiam contingit in respiratione, vbi quis morbo laterali laborauerit. Ex humoris dispositione si glutinosus fuerit, vehementer adhæret fistulis pulmonis. crassitudo quoque excreationem remoratur, partim quoniam crassus humor resistit, partim quoniam angustos meatus pulmonis obstruit. Nimia quoque tenuitas facit, vt quoties flatus violenter tussi impellitur, humorem secum non deferat, sed ipsum interrumpat, humor verò circūfluat: quod fit in bullis, quæ ex aqua & flatu conficiunt: parum enim durant, quoniam flatus cito penetrat, ac disrumpit aquā quæ tenuis est, & minime tenax. Humor itaque qui tussi excernitur, modicam habere debet crassitudinem. Concurrunt enim duo ad expulsionem, & tussim, facultas, & humor: quòd si facultas fuerit robusta, & humor modice crassus, optime ac facilime exercebitur euacuatio. si ambo defecerint, pessime, aut nullo modo: si tamen alterum adsit, & alterum defecerit, medio modo succedet. Hoc habet peculiare euacuatio eorum quæ in thorace cōtinentur, quòd sub mediocri crassitudine optime parata sunt, quæ expelluntur. quod non conuenit his, quæ à vasis excernuntur: ea enim quanto tenuiora, tanto paratiora sunt, & tenuissima paratissima. ratio est, quoniam vasorum euacuationes à facultate naturali fiunt, & per fibras transuersas facta compressione. In compressionibus autem tenuibus facilius pellitur, ac magis cedit facultati pellenti: id tamen quod à thorace tussis excernitur, nisi impellatur commode, nūquam excernetur ab animali facultate: potius impulsu, quàm compressione. Ad id autem, vt diximus, maxime conduxit substantiæ mediocritas. quod docet similiter lib. 2. de Causis sympt. Vbi de expulsione, quæ fit per tussim loquens inquit, Atque magna ex parte sortitur effectum, presertim si & spiritus impetuose feratur, & ea quę obstruūt facile possint expelli. Sunt ad hoc idonea, quorum neque aquosa, neque lenta sit substātia. Nam aquosa, ob tenuitatem dissecantur potius à spiritu, quàm vltra ferantur: lenta verò adeò inhęrent arteriæ, vt ab ea solui vix possint. *Prompta.* Græcè, εὐπετής. id est, facilis, vt in prog. *Vacuatio.* Græci codices Aldini habent, ἀνάγκη: corrigendi tamen sunt ad instar Basiliensium, in quibus habetur ἀναγωγὴ, id est, reiectio. *Excurrensq.* Græcè ἀναφερόμενόν τε, id est, sursum lata. Sic etiā vbi legitur, Excurrit: lege, sursum fertur. *Continuam.* Græcè, προσεχές. hoc est, contentiua. *Dum ageretur de causis.* Græcè, ἐν τοῖς περὶ αἰτίων λόγοις. hoc est, in sermonibus de causis. Galen. lib. scripsit de causis contētiuis, qui nō extat. *Id enim lib. de Causis accidentium.* Lib. 2. de Cauf. sympto. de tussi, & sternutamento loquens, inquit, Nempe quòd huiusmodi motus naturæ sunt opera, annumerantur tamē symptomatis pręter naturam, ob causas naturam ad huiusmodi motum cogentes. Et paulò inferius iterum idem repetit.

Causæ tres facilitatis.

Modicè crassa esse debēt quæ in thorace continētur.

Aldi codex corrigitur.

In tertia parte, quæ incipit (Si igitur) docet quòd si verum est, quod dixit de prōpto, & facili sputo, verum etiam erit, quòd ipsum oportet cito excerni, vt cito, significet primum morbi tempus, non tempus actioni iunctum, quod esset ipsum pauca tussi excerni. Cùm enim cito, id est, in principio morbi, excernitur sputum, morbum breuem futurum ostendit, vt in apho. 12. 1. sect. dixerat Hipp. Sic in morbo laterali si sputum inter initia appareat, morbum reddit breuiorem. Quòd si quis diceret, per verbum, cito, Hippo. intellexisse breuem tussiendi actionem, duplici causa errasset. Primò, quia bis de tali a-

ctione fecisset mentionem,quum dixisset, facile, & quoniam omisisset rem admodum vtilem,de qua in apho.citato meminit.Tertium etiam addit,cito,quod tẽpus primum morbi significat:vt constabit in expositione prog.45.sequentis.

PROGNOST. XLIIII.

Permixtúmque appareat flauum admodum,sputo.

Sputũ commixtũ esse debet.

Id quod resudat ex inflammatione,quæ vere morbus lateralis est, aut ex pulmonia, cum saliua commisceatur. Nam syncerum omne vndecunque excernatur, siue flauum,siue rubrum,malum erit,vt de vomitu diximus in expositione 38.Cõmendat autem id quod admodum commixtum est, nõ quod admodum flauum:nam admodum commixtum robur naturæ coquentis,ac commiscentis ostẽdit.Quòd si flauum,quod excernitur,quod significat morbum biliosum esse,admodum commisceatur sputo, ex flauo subrussum,aut subflauum efficietur, quod inter initia morbum ostẽdet futurum breuem, atque salubrem. Si nanque tale apparuerit in 4.in 7.coctum integre apparebit,album,læue,& æquale.Cito ergo ac facile screari sputum decet, & flauũ,si quid fuerit,admodum cum sputo commisceri.Huius prognostici sentẽtiam refert, atque exponit Gal.lib.1.de Crisi.cap.5.dicẽs,Et quid oportet nos plura dicere?quum possimus verba,quæ in prog.scribuntur,apponere.Sputum oportet in omnibus doloribus,qui sunt circa pulmonem,ac latera,celeriter spui,ac facile, commixtúque videri vehementer flauum sputo.Neque in dubio est,quod hoc loco Hippo.sputũ vocat id,quod secundum naturam se habet,cui flauum admixtum esse oportere inquit.

Sputũ secundũ naturã.

GALENI COMMENTARIVS.

VErbum admodum, de permista, non de flaua bile afferendum est,velut si in hunc modum dictum sit,Appareat flaua bilis permista admodum screatione,oportet.Verbum admodũ,id potest, quod nimium & maxime valet.Itaque paulò antè dixit,Vomitio vtilissima est, si pituita ac bile permixta maxime est.Nunc verò in screatione voculam admodum,adiecit.Cæterùm quàm rectè enarraue rimus,sequentem inaudiens dictionem discas licebit.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Hanc dictionem ἰσχυρῶς,id est,admodum, dicit non ad flauum esse referendã ita, vt docere velit Hipp.sputum debere esse flauum admodum, sed vt velit esse commixtum admodum. Quemadmodum & vomitum diximus admodum commixtum esse debere.*Verbum admodum.* Græcè,τὸ ἰσχυρῶς,ἐπὶ τὸ ξυμμεμιγμένον,οὐχ ἐπὶ τὸ ξανθὸν φέρεσθαι χρή. hoc est,dictio admodum,de permixto,non de flauo,afferenda est. *Admodum.* Græcè,τὸ γε μὴν ἰσχυρῶς,αὐτῷ τῷ λίαν, καὶ μάλισα σημαίνει ταυτόν. hoc est,vox enim ἰσχυρῶς,id est, admodum,idem significat,quod λίαν,id est,valde,& μαλίσα,id est,maximè.

PROGNOST. XLV.

SI enim multò post initium doloris spuatur flauum,aut ruffum,aut plurimam tussim inferens:& non admodum commixtum,deterius est.

Tribus conditionibus prehabitis in duobus prognosticis præcedentibus,contrà ponit alias tres,quas vituperat.Ei quod est,cito & in principio morbi:opponit,multò pòst initium doloris.Ei quod dixit,facile,opponit,multam inferens tussim.Ei denique quod dixit,admodum commixtum:opponit,flauum,au ruffum,aut nõ admodũ cõmixtum. Nam cui opponitur,non admodum cõmixtum,opponitur etiam ruffum & flauum.Id enim quod ruffum aut flauũ est,non admodũ cõmixtum est.Hanc ob causam mihi videtur Hipp.non interposuisse aliis duobus signis,flauũ,aut ruffum,vt in prog.habetur. Sed potius legendum,Si namque multò post initium doloris excreatur,aut plurimam inferens tussim,aut non admodũ permixtum, aut flauũ, aut ruffum, deterius est. Hæc eadem retulit Gale.1.de Crisi.cap.5.

GALENI COMMENT.

IN hac pollicitus sum dictione ostẽdere vtrasq; enarrationes anteaproditas,veras esse:tum verbi cito,tum etiam verbi admodum,intellectum.Hipp.enim se ad contraria conferens,quemadmodũ consueuit,cito opposuit illud:Si enim multò pòst ab initio doloris screatur.Ei verò quod est admodũ permista,opposuit,non admodum permista:& item ei quod est,prompte excreatur,illud,multam inferens tussim.Quoties enim materia sine dolore citoq; vacuatur,tussi pauca opus est. Antea enim dictũ iam est, salubrius esse permisceri materias quæ vacuantur,quodãmodo inter se,nec quicquam excerni exquisite syncerum:& item dictum est, vt oporteat cito existere in costali screationem, in Commentariis De iudicationibus,atque etiam libro Sententiarum.

ANNOTAT.

Quàm rectè expoſitæ ſint tres dictiones in duobus Cõmentariis præcedentibus docet, ex contrapoſitis in præſenti prognoſtico, vt ei quod cito, id quod multò poſt initium: & ei quod facile, id quod plurimã tuſsim infert, & ei quod dixit, admodum permixtum, non admodum permixtum. Quòd ſi hæc mala ſunt, alia erunt bona, quæ in præcedentibus prog. laudauimus. *Citoq́;* Græcè, ταχέως. ſed potius legendum εὐπετέως, id eſt facile: nam inquit Gal. Quoties enim materia ſine dolore, citoque vacuatur, tuſsi pauciore opus eſt. Cõtrà, ſi quòd cito euacuatur, pauca eget tuſsi, fruſtra additur, facile, quod ſignificat cum pauca tuſsi. in prog. 43. Rurſus ſi id quod cito euacuatur, pauca eget tuſsi, quod multa eget tuſsi contrarium erit ei, quod cito educitur. Quum tamen Gale. id quod cum multa tuſsi excernitur opponat ei, quod facile excernitur. *Iam*, Græcè, μοι, id eſt, mihi. *Codex Græ. corrigẽdus.*

PROGNOST. XLVI.

FLauum enim, cùm ſyncerum ſit, periculoſum eſt: Et album glutinoſum & rotundum, pernicioſum.

Flaua bilis ſyncera eſt, quoniam commixta, ſtatim redditur colore remiſsior, vt docuit Gal. Com. 38. ſuprà, & lib. 10. de Simp. me. fac. inquit, Nam ſeroſo excremento flauæ bili commixto pallidam conſtitui contingit: ſicut & flauã pluſculum excalfactã conſiſtentia reddi craſſam, colore autem flauã. Quod cùm ita ſit, vbi Hipp. dixit, τότε γὰρ ξανθὸν ἄκρητον ἐὸν, κινδυνῶδες. rectè diximus, Flauũ enim cùm ſyncerum ſit, periculoſum eſt. Non vt Laurentianus, Screatio flaua ſi ſyncera eſt. ac ſi poſſet non eſſe ſyncera. Sic etiã & Leonicenus rectè trãſtulit lib. 1. de Criſi. cap. 5. Gal. verba dicens, Sed & poſt hæc ſubiungens manifeſtius dicet ſuã adhuc mentem aperiens: nam flauum impermixtum exiſtens, periculoſum: impermixtum autem eſt, quod ſputo non commiſcetur, flauum itaque vituperauit Hipp. tanquam ſyncerum, & periculoſum eſſe dixit: album tamen, non ſimpliciter, ſed vbi fuerit glutinoſum ac rotũdum: id enim pituitam aſſatam ſignificat. Quod enim album eſt, ſi ſimul leue & æquale fuerit, optimũ ſputũ erit, vt 1. ſect. Apho. Comm. 12. glutinoſum tamen ac rotundum, quatenus glutinoſum eſt, pituitam oſtendit: quatenus verò rotundum, inæqualem ipſius aſſationem. Quod ſi albũ ſimul & glutinoſum eſſet, non tamen rotundum, poſſet coctionem ſignificare. Nã glutinoſum eſt, quod coquitur, quod tamen glutinoſum eſt, ita vt malum ob eam cauſam dici poſsit, non tantùm glutinoſum, ſed glutinoſum atque rotundũ, vt hîc, aut valde glutinoſum dicitur, vt lib. 1. de Rat. vict. acut. ſect. 33. quum ait, Præterea ſi lateris dolor aſsiduus eſt, calidisq; fomentis non remittitur, ſputũq; non procedit, ſed καταγλισχραινόμενον ἀσαπέως, id eſt, admodum glutinoſum, citra coctibilitatem ſit: niſi quis dolorẽ, vel alui ſubductione, vel ſecta vena pro vtriuſuis exigentia ſoluerit, ptiſanam autem ita affectis dederit, præcipitem aget in mortem. Et Gal. in Com. inquit, Continuò autem adiicitur & alia pleuritidis non modò magnæ, verùm & moroſæ nota, quòd ſcilicet ſputum abunde glutinoſum ab euacuatione arceatur, infarctũque affectis partibus ſit, & detentum. Nempe hoc verbum, καταγλισχραίνεσθαι, plus aliquid indicat, dictione maximam ſignificante glutinoſitatẽ, facta præpoſitionis huius κατὰ adiectione. Satis igitur fuerit ex ipſius additamento, quod ita glutinoſum ſit ab eo quod concoquitur, diſtinxiſſe: nẽpe quod concoquitur mediocriter glutinoſum exiſtit, non tamen καταγλισχραίνεται, id eſt neq; extremè, neque ſummè id habet. Et ne quis in ea re falleretur, continuò Hippocr. verbo huic καταγλισχραινόμενον, ad verbum hoc ἀσαπέως adſcripſit, quod idem cum ἀπέπτως, id eſt, incoctibiliter ſignificat: nempe, καταγλισχραινόμενον ἀπέπτως, id eſt, citra coctibilitatem glutinoſum, malum eſt. Id quod Hipp. & Gal. in hoc loco appellant ſputũ valde glutinoſum, citra coctibilitatem: in præſenti appellatur glutinoſum atq; rotundũ: quod enim glutinoſum & rotundum eſt valde, glutinoſum & compactum eſt. Et quod tale eſt, coctum non eſt, ſed potius aſſatũ. Gal. etiam dixit ſignificare pleuritidem mali moris. Merito igitur, vbi Hippo. in præſenti prog. dixit ἀλυσιτελὲς, diximus, pernicioſum. nam quod ſignificat morbum mali moris, pernicioſum eſt. Et Gal. in Com. ſequenti dicit ſignificare aſſationem: verùm quod tale eſt, non tantùm inutile eſt, ſed pernicioſum. Adde quòd ſigna inutilia nec bona, neque mala ſunt, qualia ſunt ſigna cruditatis, non ſigna caloris aſſantis: & vocabulum ipſum ἀλυσιτελὲς, id valet, quod βλαβερόν. βλάβος verò perniciem ſignificat. Quæ expoſitio melior eſt, quàm inutile, conuertere cum malo, vt Fuchſius lib. 6. de Morb. pop. part. 3. in expoſitione aphor. 28. Præterea ſputi rotundi malitiam explicuit Hippoc. libr. 6. de Morb. popu. par. 3. alienationem ſignificare dicens.

Flauũ eſt ſyncerum.

Fuchſius notatur.

Id

Id autem glutinosum quoque est,quod materia ipsius ostendit. Apud Gale.in Comm. eiusdem,vbi materialem & efficientem causam explicuit dicens,Sputorũ rotundorum vt materialis causa est crassities,& viscositas humorum in bronchiis pulmonis collecto-rum, vt effectrix verò caliditas loci:nonnullis quoque & id febrientibus fieri conspexi, qui in valde multo tẽpore nihil habere mali videbãtur.Postea verò hi omnes ex phthisi contabuerunt.Quod si cum febre aliquãdo fiat,cùm ceteris delirium portendentibus delirium nuntiat,conferentque hæc ad eius, quod desipientiam portendere natum est, præsentionem,aliàs autem non.Nunquam est igitur soli ipsi,ad prædictionem desipiẽtiæ, confidendum.

GALENI COMMENTARIVS.

Non aliud nunc dicit,quàm quod antea dictũ iam est. Si enim screatio nequaquã permixta est, ac redditur flaua propter flauam scilicet bilẽ:candida verò, glutinosa,ac rotũda propter assatam. Sæpe enim demonstratum iam est,vt decũbentes membris quibusdã fluxiones inflãmationem,sacrum ignem,ædemata, scirrhos,cãcrum cõmittentes,pro discrimine exuperantiũ humorum indulgẽtiores ac maleficentiores euadant. Sanguineæ enim ac pituitosæ modestiores habentur. Quæ verò flaua aut atra bile consistunt ægrotationes,difficiliores censentur.Alterutra enim derodit corpus,idq́; cõmune illis est. Propriũ verò vtrisq́; flauæ quidẽ bilis,vt acutas accendat febres:atræ vero, vt solutu difficilẽ cõmitat affectionem.Humor enim, vtpote crassus terrenusq́;,adeo infarcit membra,quibus conditus est,vt difficilius excernatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In præsenti Comm.ostendit Hipp.nihil aliud docere,quàm in prog.44. permixtum esse debere flauum sputo.Docet etiam diuersas species sputorum:quędam enim sunt à bile,quædam à sanguine ,quędam à pituita, & quemadmodum & naturę ipsorum tumorum sunt diuersæ.De quibus illi,qui fiunt à sanguine,aut à pituita,sunt minus mali, à bile verò deteriores,siue sit flaua,siue atra.lib.6.de Mor.po.par.3.Com.illius, ob inclinationem.Gal.in Com.vbi ex coloribus sputorum humores peccãtes distinguit,dixit, Expuitur siquidem hinc aliis aliud iuxta humorum affinitatẽ spumosum quidem,cùm humor pituitosus fuerit:pallidum,cùm biliosus:nigrum verò,cùm melãcholicus,veluti rubrum,cùm sanguis in illapsu syncerus fuerit.De his in Com.50.dicet,Atram bilem erodere,quemadmodũ flaua, lib.de Atra bile dixit, & experimentum in cancris docet.

PROGNOST. XLVII.

Malum verò,& quod valde chlorum est,& spumosum.

Duo alia sputa tanquam mala damnat in litera præsenti,chlorum admodum,& spumosum.De spumanti bene multa dicuntur à Gal.in Com.de chloro verò,partim dicit lib.1.Com.10.partim etiam lib.2.Com.20.Præterea 3.Prorrhe. Com.7.& 2.de Rati.vict. acut.Com.22.pro pallido accipi dicit, quem ignis dicit esse colorẽ.Lege expositionem 20.huius lib.Color itaque iste,quem Græci chloron appellant, de pallido,& de ærugi-nioso dicitur.Hic autem non simpliciter,qui talis est,vituperatur,sed qui admodũ talis; quoniam vbi pallidum colorem significet,non admodum talem,non est necessum assa-tionem significari.Quod vult Gal.in Com.cùm inquit,Flauus inquam,vbi serosus hu mor ipse assatur,quo permixto pallidus appatet:rubiginosus verò,vbi is vehemẽter assa tur.Vbi pro pallido admodum flauum explicat.Pallidum ergo cum conditione,admodum,flauum etiam significat,& flauum, bilis pallidæ simpliciter talis significat assatio-nem , quia pars serosa , quæ cum bile mixta est , colorem remittens pallidam absolutè reddit.Aeruginosa rursus mala est,vt in præsenti Commẽt. fit enim flauo vehementer assato:vt de vomitibus æruginosis dixit Gal.1.de Morb.pop.par.2.Comment.54.& suprà declaratum est.

Sputum chloron.

GALENI COMMENTARIVS.

Saepenumero dictum iam est,vt chloron(id enim vertimus viride)de croceo dicere solitum sit, & item de eo quod à nonnullis vocatur rubiginosum.Ceterum vt vtrumuis horum,si summè fuerit tale,difficile sit,nõ insuper necesse habeo docere,cùm antea de quouis syncero humore tradiderim.Præter enim sanguinẽ quiuis alius humor si syncerus fuerit,prauam indicat affectionẽ,flãmido calore obtinens generationẽ.Flauus inquam,vbi serosus humor ipse assatur:quo permisto,croceus apparet.Rubiginosus vero,vbi is vehementer assatur.Niger vero,aut quoties is ipse vehementer assatur (quæ sanè deterrima,& quãmaxime derodẽs atra bilis existit)aut vbi crassus sanguis similiter excitetur:aut ratione extinctionis & refrigerationis.Sed hæc sẽper in animo seruãda sunt,atq; existimãdũ subinde ea ipsa præcepta de eisdẽ rebus intelligi oportere. Ceterum spumans screatio (id enim in calce dictionis est

est proditum)ex aerea ac pituitosa substantia pariter permista est.Ex his enim qualibet spuma consistit: in mari quidem ex violento ventorum afflatu in multas & exiguas partes attrita aqua: in iis verò quæ elixantur,præ copia caliditatis. At verò promiscuum in vtrisq; censetur gigni bullulas multas & exiguas,solutu difficiles,potissimum quoties ambo concurrant, tum aer turbulentus ac nebulosus,tum etiam humor quodā modo crassus ac glutinosus:nam tenuis humor,qualis exquisita aqua habetur,quoties aerem comprehendit mundum, non diutius continet,sed statim rescissis bullulis, in propriam remeare sedem permittit:& ob eam rem spuma in mari celeriter soluitur.Crassus verò viscosusq; humor quoties(vt dixi)turbulentam ac nebulosam substantiam intra se clauserit,plurimum detinet temporis,eò quòd nec illa sursum versus festinet,quemadmodum mūdus aer,& quia ipse difficulter rescinditur.Vt enim gignuntur bullulæ ex humida substantia includente intra se aerem:pari modo soluuntur,propterea quòd humida substantia rescindatur.Facilè ergo rescinduntur,quoties spiritus tenuis sursum versus feratur,non rescinditur verò quoties neque tenuis fuerit, neq; sursum versus feratur.Talis est aer nebulosus,vt qui nec conuolet in sublime, neque tenuis,sed perquàm humidus sit, ita vt ferre queat humorem sibi circum extentum. Ita fit vt quoties elixatur aqua, non difficile soluatur bullula: sed quoties aut crassus aut opimus humor est,ex quo genitus spiritus flatuosus vaporosusq; est,atque etiam summo tenus in lebete humor oleaceus,pinguis,ac viscosus est.Ita igitur in corporibus animaliū spuma gignatur oportet.non enim vehemētiores flatuum,quemadmodum in mari procellas,existimari conuenit,sed ignis calorem consumentem pariter, ac spiritum efficientem flatuosum tantùm, quod oculis ipsis in multis licet infirmis intueri.Sed hæc abunde sint nobis prodita.ipse verò seruabis in animo quonam modo gignatur spumans siue screatio,siue deiectio,siue vrina. In his enim interdū fluitat vocata bulla,ne praterea desideres rursus de his ipsis aliquid inaudire.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte,chlori sputi malitiam declarat:significat autem colorem pallidum, & viridem,vt ipse dixit in locis citatis in expositione. Vbi autem quodcūque tale siue pallidum,siue viride fuerit,admodum tale existat, syncerum est,& ea de causa damnandum. Admodum enim pallidum,flauum redditur, & flauum assatione pallidi fit, & si vehementer assetur,fiet rubiginosum, quo vehementer assato nigrum etiam fit.

In secunda parte latè admodum ac distinctè spumæ generationem docet, vt, quemadmodum ipse inquit,prçter hæc nō sit opus de hac re plura audire.*Consumentem.* lege, Colliquantem:vt suprà diximus in annotatione circa comment.3.lib.1. *Tantùm quod.* Græcè, μόνον δὲ καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ πολλῶν ἐστὶ ἀῤῥώστων θεάσασθαι. hoc est, tantùm nō ipsis oculis,in plurimis ægris videre licet. *Colorū bilis generatio.*

PROGNOST. XLVIII.

SI verò adeò syncerum fuerit,vt nigrum appareat,grauius illis hoc est: malum autem, si nihil aut expurget, aut admittat pulmo, sed plenus in gutture ferueat.

Nigra quæ deiiciuntur syncera appellantur, vbi familiarem obseruauerint colorem, vt reliqua omnia:quemadmodum Gal.lib.3.de Mor.pop.par.2.Com.Alteram ex abortiuo fœtu. quod ad sputum referri poteft, de quo pariter constat verùm esse quod dixit Hipp.esse illis deterius,ad chlorum & spumosum facta collatione.Quod prætereа scriptum est,malum autem etsi nihil aut expurget,aut admittat pulmo, sed plenus in gutture ferueat in Græcis codicibus illa pars habetur, quam non habuit Laurentianus:habetur etiam in antiqua versione, quæ sic habet, Si in pulmone cohærens sonuerit, nec quicquam inde exierit,malum est.Voluit autem Hippo.malam esse dispositionem, per quam neque euacuatur quod in ipso pulmone continetur,neque aliunde aduenies admittitur,secundū magna ex parte sequitur ad primū. Vbi enim quod in pulmone continetur non reiiciatur,plenus pulmo non admittet,quod aliunde in ipsum decūbit,velut in distillationibus, neque id quod in cauitate thoracis contentū tussi exprimi solet in pulmone.Ex pulmone nihil purgari significat imbecillitatē facultatis,aut doloris magnitudinem,aut humoris inobediētiam.Vbi igitur ob aliquod horum non expurgauerit sua excrementa pulmo, consequens est, vt neque quidpiam admittat. Verùtamen si pulmo non admittit distillationem,aut aerem inspiratum,id ad solam pulmonis plenitudinē referri poterit.Si non admittit ea, quę in cauitate thoracis continentur,ad idem referri decet,& crassitudinem humoris,qui non poterit penetrare pulmonē,aut ad imbecillitatem facultatis,non potentis magnā tussim efficere,qua humorem pulmoni immittat,sequitur etiam vt plenus pulmo in gutture ferueat,talem referēs sonitū, qualem ea quæ elixantur & feruent.Contingit autem pulmoni, quid vasis angusti orificij: vbi enim aer subingreditur humore exeunte, sonitus editur,qui appellari posset murmur. Talis fit in gutture, vbi multus humor diuidi debet à subingrediente aere per inspirationem

Pulmonis feruor.

Pulmonē nihil purgare.

tionem. Id in præsenti ob plenitudinē feruere dicitur, quod etiam in orthopnœa, & asthmate quotidie euenit: & cum morbo acuto thoracis & pulmonis proximam ostēdit strangulationem. Hoc symptoma Barbari oregmon appellant.

Feruori simile.

GALENI COMMENTARIVS.

ANtea dictum est de omni vacuatione syncera vniuersim, ac de nigra seorsum. quòd si nequaquā hærent in memoria quæ suprà definita sunt, rursus ea ipsa reuolue. Rectius enim est ita efficere, quàm vt ea ipsa præcepta de eisdem rebus sæpenumero pandam.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

Quod in præsenti Com. refert se dixisse in vniuersum de synceris euacuationibus, dixerat Comm. 38. quod refert de nigris, dixerat Comm. 22.

PROGNOST. XLIX.

GRauedines, & sternutamēta in omnibus morbis, qui sunt circa pulmonem, præcedere ac superuenire malum. Verùm in aliis morbis exitiosissimis sternutamenta vtilia sunt.

Ante huius sententiæ expositionem, opus est nominum æquiuocationem distinguere: primùm incipientes à grauedine, quæ κόρυζα appellatur à Græcis. Humor nanq;, qui à capite distillat, per capitis cruditates, quales etiam sunt in ventriculo illæ, à quibus diarrhœa manat, aut descēdit in nares, & appellatur κόρυζα, Latinis grauedo: aut destillat in os, & fauces, & appellatur κατάῤῥυς, id est distillatio: aut distillat in guttur, & asperas pulmonis arterias, & appellatur βράγχος, id est, raucedo. Hęc sumuntur ex Gal. lib. 3. de Cau. sympt. & ex Paulo lib. 3. cap. 28. in definitione grauedinis. nulla est inter eos differentia. in diffinitione tamen destillationis differūt, quoniam Gale. inquit κατάῤῥουν μὲν ὀνομαζόντων ἡμῶν, ἐπειδὰν εἰς τὸ στόμα καταῤῥέῃ τὸ περίττωμα. quod est, Catarrhum appellantibus nobis, quando in os defluxerit excrementum. Paulus verò lib. 3. cap. citato, inquit, περὶ δὲ φάρυγγα, καὶ τὴν ὑπερῴαν ἁπλῶς κατάῤῥους. id est, Circa fauces verò & palatum simpliciter catarrhus. Facile tamē soluitur, quoniam fauces, & palatum, partes oris sunt: non igitur variant, sententia qua dixit Gale. in os, & qua dixit Paulus in fauces & palatū. Præterea differre videntur: quia Gal. de raucedine loquens, inquit, ὁ δὲ βράγχος ἐπὶ κατάῤῥους γίγνεται, διαβρεχείσης τῆς φάρυγγος. Raucedo verò in catarrhis fit, irrigatis faucibus. Paulus tamen inquit, ἐπειδὰν δὲ περὶ τὸν λάρυγγα, καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν ἐνεχθῇ, ὥστε καὶ τὸν ἔντον ὑπαλείφοντα, ταύτην, ὑμένα τραχυνθῆναι, βραγχώδης ἡ φωνὴ γίνεται. καλοῦσι δὲ βράγχον τε τὸ πάθος, καὶ ἀρτηριακόν. id est, Quando verò per guttur & asperam arteriā differatur, ita vt illita internā membranę partem exasperet, rauca vox efficitur. vocant autem passionem, branchum, & arteriarum constat diuersitas: quia Gale. eam, quæ fit ad fauces destillationem, appellat raucedinem. & Paulus eam quę ad guttur, & asperam arteriā. Quam difficultatem facile soluit Fuchsius dicens, Facilis enim à faucibus ad loca iam dicta (scilicet guttur & asperā arteriā) defluxus humoris, cùm fauces gutturi præiaceant. Verùm meo iudicio ipse, quanuis aliàs doctissimus in interpretandis Gal. scriptis, non saluauit Gale. & Pauli differentias. Primum, quoniā si ob id quòd facilis est à faucibus ad guttur transitus excrementosum, liceret volenti cùm destillatio peruenit ad fauces appellare raucedinem, saltem quando non transierit, non appellabitur talis. cuius tamen contrarium vult Gal. litera. Præterea pari ratione posses destillationem, quæ peruenit ad os, appellare raucedinem. Nam si quādo ad fauces descendit, raucedinem appellat Gal. & à palato in fauces, satis facilis est cōmunicatio, ipsam quæ ad palatū fit appellare poteris in Gale. doctrina raucedinem, quod non stat. Tertiò, quoniā magis clarā differentiā, quæ est in eisdem dictis, non soluit: nam Paulus, cùm excrementū ad fauces defertur, appellat destillationem: quam tamen dispositionem Gale. appellat raucedinem. Posset autem solui dubium rectè, quoniā cùm Gal. dixit raucedinem fieri, διαβραχείσης τῆς φάρυγγος. intellexit irrigato gutture. Quod etiā dixit paulus. Nam φάρυγξ, fauces significat, & similiter guttur, & asperam arteriā. Vel dices facilimo lapsu erratam Gal. Græcā literā, vt φάρυγγος dictum sit, vbi dicendum erat, λάρυγγος: quod fit vnica litera immutata. & λάρυγγος vocabulo Paulus vsus est, ad raucedinem explicādam. Sed primum magis placet, quoniam nemini dubium, licet secundum facile credi posset. Erit igitur grauedo, cùm excrementum ad nares fertur è capite: cum tamē ad os & fauces destillatio, siue catarrhus: & quādo ad guttur & arteriam asperam, raucedo, Græcè branchus. Secundum declarandū est, sternutamentum, quod animalis facultatis symptoma est: fit enim ab animali facultate, verumtamen à causa præter naturam irritatur. Quod dixit Gal. libr. 2. de Causis sympt.

Lib. Apho. Comm 40. Fuchsius notatur.

Sternutamētum.

de tuſsi & ſternutamento loquens,nempe quod huiuſmodi motus naturæ ſunt opera, annumerantur tamen ſymptomatis præter naturam, ob cauſas naturam ad huiuſmodi motum cogẽtes.Et iterum in eodem lib.parum infra de eiſdem loquens,inquit, Atque hæc ſunt facultatis à voluntatis imperio pendentis ſymptomata.Eſt etiam quędã vehemens expulſio flatus ex pulmone & capite,per quam,quod nares moleſtat,atque cerebri partem anteriorem,excernitur,vt inquit Gal.loco citato. Iam ſternutamẽta validiorem quàm tuſsis habent ſpiritus impetũ, ſed aliam habent generationis ſuæ cauſam:quippe non ab ea,quæ aſperiis arteriis,ſed naribus moleſta ſunt,ſpiritus violẽter emittitur,cum quo & ex prioribus quoque cerebri ventriculis nonnihil emitti ſolet. Sernutamẽta verò,niſi ob diſtillationem euenerint, haud mediocre præſidiũ afferunt capiti vaporibus oppleto.Neque mirũ videri debet,ſpiritũ vnico impetu,& ex pulmone,& ex capite mitti.etenim in tractatu de Muſculis,indicauimus cerebrũ thoraci principiũ motionis trãſmittere,à thorace verò diſtendi contrahiq; pulmones.Erit ergo ſternutamentũ, motus thoracis & pulmonis à cauſa præter naturã irritante,ad expellendũ cauſam moleſtantẽ nares,aut partẽ cerebri anteriorẽ,vehemẽti flatus expulſione.Adde quòd pręter id quòd à cauſa mordente irritatur natura,vbi ab humore in capite fiat irritatio,aliquid eius in flatũ verti neceſſe eſt,licet aliquando fiat à cauſa exteriori,vt penna naribus immiſſa, & ſimilibus quod ſcribit Gal.7.ſect.apho.Com.52. De ſternutamẽtorũ malitia in morbis pulmonis nihil refert dicere:quoniã manifeſtũ eſt,quòd ſiue præueniant,ſiue mox appareant,concuſſo thorace,dilaniant etiam pulmonẽ,caliditatẽ,ac plenitudinẽ augendo. In aliis autẽ morbis Gal.explicat in Com.qualẽ habent naturã:aliquando enim ſunt ſignum bonũ.Grauedines itẽ ſimul cũ deſtillationibus iunctæ malæ ſunt præueniẽtes, ac ſubſequentes.Pręuenientes,quoniã implent pulmonẽ,ſequentes verò,quia indicãt eam eſſe in pulmone multitudinem,vt cerebrũ quoq; implere poſsit.adaugent quoque pulmonis malũ.Grauedines itẽ ſolæ pòſt apparentes non ſunt cauſæ malę,ſed tantũ ſigna, quæ oſtendunt pulmonis plenitudinẽ.In principio tamen,& ante morbi aduentũ malum afferre poterũt,quoniã ad grauedines,magna ex parte ſequũtur ſternutamẽta, quæ pulmonẽ motu vehementi lædũt.Ob id igitur grauedines præire malũ eſt,quia eis ſternutamenta fere ſemper coniũguntur.Sententia itaq; Hipp. de grauedinibus iũctis cum ſternutamentis intelligi debet:etſi poſsit intelligi,vt Gale.in Commẽt.de grauedinibus coniunctis cum deſtillationibus.

Sternutamẽtum.

Sternutamẽtorũ malitia.

Grauedinũ malitia.

GALENI COMMENT.

HVmorem qui de naribus ſecernitur,tenuem,& incoctum nominare aſſolent omnes veteres medici grauedinem, quemadmodum defluxionem talem qui de palato ſecernitur. Ac miror quonã modo Hipp.non defluxionem adiecit grauedini,ſed ſternutamẽtum.Itaq; grauedines vna ratione nocuæ ſunt,vbi per tales exiſtunt morbos:defluxiones duab.Dictum à nobis antea ſæpenumero eſt,aliqua praua malis adnumerari ſignis ex accidenti:alia ſimpliciter id ipſum tantũmodo, eſſe indicia praua, nullum ipſa committentia malum,indicãtia verò difficilem quandam affectionem à qua conſtiterunt. Porrò alia ab his eſſe indicia vtroq; modo praua,tum quia ſigna, tum quia cauſæ ſunt.Signa quidem, quoties ex difficilioribus fiant affectionibus. Cauſæ verò, quoties ipſa rurſus alias committant prauas affectiones.Itaq; eueniunt defluxiones, & item grauedines in morbis,qui affligant in pulmone , quia calidos recipiat cerebrum vapores,Sed pulmo non ab vtriſque,ſed à deſtillatione tãtummodo afficitur. Materia enim quæ per grauedines defertur,per naſum foras excernitur , & ob eam rem defluxiones deteriores quàm grauedines habentur.Ergo non ſatis noui quàm ob rem eas Hippo.per hunc omiſerit ſermonem,niſi aliquis velit,vt per grauedines eas quoque intelligi dederit.ac fortaſſe ab eo,qui inter initia librum tranſſcripſit,omiſſæ ſunt.innumera enim talia etiã nunc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac deſtillationes aſsiduas,non eſſe bona indicia cenſendum eſt,præuenientes quidem,eò quod malis repleant humoribus pulmonem:procedẽte verò morbo ſi exiſtunt, quia magnam pulmonis affectionem, & ab ea ipſa caput eſſe affectum ſignificent.Sternutamentũ ſequitur grauedines magna ex parte:ſanè concutiens thoracem,vitiat quoque pulmonem.At verò ſternutamentum per alios morbos, nũquam ſimul præhendit,nec aliquod aliud accidens:procedente verò morbo ſi exiſtat,oſtendit ſalutem, quanquã exitioſus,quantum in alia agitur indicia morbus habeatur.Indicat enim concoctionem,ac robur ſecretoriæ in cerebro facultatis, de qua cũ in naſum flatuoſi ſpiritus ſecernãtur pariter cum alio quoq; humore, nonnunquã ſenſibili & conſpicuo,quandoque tenuiore,& ſpectatu difficili, ſternutamentum conſiſtit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte primò exponit vocabulũ,grauedo,& vocabulũ deſtillatio,ſiue defluxio,deinde cõfert grauedinem deſtillationi,miraturque cur Hippo.non coniunxit cum

grauedine diftillationem,fed fternutamentũ, quum tamen ipfa diftillatio deterior grauedine fit.Grauedo enim mala eft,vbi morbis acutis fuperueniat,in ratione figni, quia fignificat abundantiam,quæ caput implere poteft.Deftillatio verò duobus modis mala eft,vt fignum,quia fignificat prauam affectionem.& vt caufa,quia lædit pulmonem defcendẽs ad ipfum.Sunt enim quædam mala in via figni,quædam in via caufæ,quædam in ratione figni,& caufę.Defluxiones ergo,grauedinibus deteriores funt.*Vbi per tales exiftunt morbos.*Græcè,τοῖς τοιούτοις ἐπιγινόμεναι νοσήμασιν.hoc eft, vbi talibus fuperueniant morbis.*Indicia.*Græcè,τρίτα,hoc eft,tertia.

In fecunda parte,quæ incipit (itaque grauedines) docet grauedines & deftillationes (intellige vbi coniungantur) malas effe in morbis, fiue præueniãt, fiue fubfequantur: vbi præueniant, quoniam replent pulmonem prauis fuccis:fequẽtes verò,quoniam fignificant magnam affectionem pulmonis,quæ caput implere poteft.Voluit autẽ Hipp. coniungere fternutamentum cum grauedine,vt innuit Gal.quoniam fternutamentum fæpe coniungitur cum grauedine.malum autem eft,quoniam dilaniat pulmonem.Hęc funt mala quæ oftendunt,& afferunt grauedines & fternutamẽta,in morbis pulmonis. Grauedo fe fola fi præcedat,non eft malum fignum,cum diftillatione tamen, fiue præcedat,fiue fubfequatur.fternutamentũ verò fiue pręcedat,fiue fequatur,pulmonẽ offendit.*Ac diftillationes afsiduè non effe.*Græcè, καὶ καταῤῥοῦς ἀεὶ χρὴ νομίζειν οὐκ ἀγαθὰ σημεῖα. hoc eft,ac deftillationes femper exiftimandum eft non effe figna bona.

Sternutamẽta quãdã bona. In tertia parte,quę incipit(At verò)declarat fecundam partem prognoftici,in qua dixit Hipp in aliis morbis,quanuis exitiofifsimi fuerint,bonum effe fternutamentum.Diftinguendum autem vult Gal.nam aut talia fternutamenta coapparent morbo, & neq; erunt bonum,neque malum fignum,quemadmodum neque alia figna coapparentia: fi tamen pòft appareant,id eft,in morbi proceffu,bonum fignificabunt,nẽpe robur facultatis expultricis cerebri, ac coctricis. Maximè tamen habet verum in morbis acutis, in quibus aut primaria affectione,aut per confenfum cerebrũ laborat. Conftat autẽ quòd figna quæ concomitantur aliquem morbum, nihil boni aut mali fignificant, fed tantũ ipfam præfentem affectionem,quemadmodũ tufsis in morbo laterali. Dixit autẽ Hipp. id effe verum in morbis exitiofifsimis: quoniam inde tanquam à maiori licebit in aliis morbis minus exitiofis,fimile intelligere.*At verò fternutamentũ.*Gręcè,ἐν μέντοι τοῖς ἄλλοις νοσήμασι, οὐ συνεισβάλλοντες οὐδέποτε καθάπερ οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν σύμπτωμα.hoc eft, in aliis quidem morbis neutiquam coincidentes ficut neque quoduis aliud fymptoma.

PROGNOST. L.

SI verò fputum flauum fanguini non multo commixtum, in iis qui pulmonia laborant inter initia fpuatur,valde vtile eft. Septimo verò aut tardius,minus fecurum eft.

In pulmonia fputum mixtam habere debet naturam ex bili, & fanguine:quoniã inflammatio exquifite biliofa,fiue purum eryfipelas,rarò fiet:fi tamen ex puro fiat fanguine,per affationem,facile tranfit in bilem aliqua eius pars:fi etiam fiat ex vtroque humore fputum,vtrunque oftẽdent.itaque ferè femper fputum in pulmonia flauum effe debet,ac fanguineum. Quod cum fuerit perfecte mixtum, colorem habebit mediũ inter flauum & rubrum.Multo etiam fanguini commifceri nõ decet,quoniam bilis multum poteft refudare ex leuibus in afperas arterias,fanguinis autem non multum, ob crafsitudinem. Quòd fi multũ fanguinis cum fputo flauo fpueretur, ruptura venæ effet in caufa.Sputum ergo quod in pulmonia apparet, ex flauo colore pauco fanguini mixto conftare debet.In præfenti tamen prog.non intendit Hippo.fputi colorem laudare,fed commixtionem:commixtio nãque aliquam coctionem & naturæ opus oftendit. Vult etiam id fputum,defcribens tempus fuæ apparitionis,laudare:pertinet nanque ifta fententia ad dierum criticorum naturam.Vult enim Hipp.valde vtile effe,fi intra primum quaternarium apparuerit.ratio fimilis eft ei,quæ habetur circa 12.apho.1.fect.Si fputum inter initia ftatim appareat, morbum abbreuiat.Inter initia autem idem eft, & in fpatio trium dierum,& intra primũ quaternarium.Et quod in pręfenti Hipp.dixit,inter initia, & quod dixit prog.43.celeriter.Quemadmodum enim fputum,coctum fputum fignificat,& coctio crifis celeritatem oftendit,ita in præfenti,cum fputũ ex flauo & rubro mixtum apparuerit,aliquam oftendit coctionem,& inde morbi ftatum breui futurum,ac breuem terminationem.Quæ enim habent ante 4.coctionis indicia,ad feptimũ, & non vltrà prorogantur.Addit etiam Hippo.Si 7.die,aut tardius apparuerit fputum fic commixtum, minus fecurum eft. Ratio eft, quoniam notæ coctionis remiffæ, quales funt,

Sputũ in principio pulmoniæ.

quæ

quæ ſumuntur ex ſola flaui cum rubro mixtione,in 7.aut pòſt apparentes longum futurum morbum ſignificabũt.Longus autem morbus cum remiſsis ſignis coctionis parum ſecurus eſt:vel,vt inquit Hipp.minus ſecurus eſt,quàm præcedens,in quo ante primum quaternarium talia ſigna apparuerunt. Quod ſimiliter dixit de vrina ſubrubra, cuius ſedimentum eſt ſubrubrum,in comparatione ad præcedẽtes prog.27.Accedit ad id,quòd ſi ad ſeptimum vſque crudum apparuit ſputum,ea imminent pericula in morbi proceſſu,quæ à Gal.ſcribuntur in Com.quod ſimiliter dixit Hipp.prog.31.Si autẽ diuturnus fuerit morbus,& vrina talis fuerit,periculum eſt,ne homo ſufficere non poſsit, donec vrina concoquatur. Celſus ſic ſcripſit progn.Neq; inter initia terreri conuenit,ſi protinus ſputum mixtum eſt ruffo quodam, & ſanguine,dummodo ſtatim edatur.

GALENI COMMENTARIVS.

Promiſcuus hic ſermo per omnem inflammationem eſt, iam à nobis ſæpenumero proditus, vt decumbentis ad ſedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior reſudet,quoties continẽs inflammationem ſuperficies haudquaquam denſa ex natura quemadmodum exterior cutis exiſtat : & ob eam rem ſiue in meatibus naſi,vel oculorum,vel oris inflãmatio fatiget,humores tenues ſimiles vl cerum ſaniei effluunt. Itidẽ pulmo laborans inflammatione,excernit humorem quẽdam ad intimas ſui ipſius ſedes inanes,quæ inquam aſperæ arteriæ ſunt:qui cùm à tuſſedine ſurſum feratur, excreatur,indicium afferẽs committẽtis pulmonẽ fluxionis.illius enim ceu ſerum quoddam habetur.Itaq; erit ſi biliosa admodum eſt,flauus tantummodo:ſi ſanguinea,rubidus:ſi ex vtroq; permiſta, rubidus pariter ac flauus.Hi igitur humores boni ſunt.Paulò verò abſiſtunt ab iis per quos ſanguinem integrum deſpuũt, fortèq; indicium terrebit quempiam,quemadmodum quoties conſiſtẽte in pulmone vlcere,fatiſcit conceptaculum. etenim tunc ſanguinem deſpuunt.Sed ſanguis in pulmonia eueniẽs prorſus exiguus ſcreationi per exilitionem à medicis nominatæ ſimilis eſt.Id accidens fit,propterea quòd ſanguis conditione tenuis decumbit ad os ,cùm gingiuæ rariores exiſtant, ita vt ipſum nequaquam contineant.In faucibus quoque ob eandem cauſam talis ſanguis ſeroſus quandoque excernitur.Non igitur abſurdum eſt, quoties aliquid tale in pulmone generatur , id verò ex conditione ſanguinis , atq; eius copia facile cognoſces. Nam qui ita ſcreatur, nequaquam craſſus,neq; multus eſt. Cæterùm non expectare accidẽs ad ſeptimum vſque diem oportet,ſed potiſſimum ante primum quartum, vt concoctus alteratus ſit,ſi ſecus,ſed omnino ante ſeptimum expectandum eſt.Si verò talis perſiſtat,qualis ab initio erat,perſpicuum eſt,vt plurimum temporis proceſſuram ſignificet ægrotationem.nam vbi nondum ſeptimo die concoqui cœpit, longiſſimam fore demonſtrat integram concoctionem. At longiore temporis ſerie multa quoque alia abſurda incidere aſſolent,tum ægroti culpa,& adminiſtratoris, tum etiam vitio aliorum, quæ inopinata forinſecus accidũt, nec non interdum medici commiſſo.quòd ſi nihil ex his accidat,periculum, antequam concoquatur morbus,exolutio nis viriũ imminet.& ob eam rem minus ſecurum videri dixit,pluribus diebus talem permanere ſcreationem.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte modum tranſmiſsionis ſputi in pulmonia ad aſperas pulmonis arterias communem eſſe dicit,cum omnibus reſudationibus humorum ex inflammationibus,quæ fiunt in partibus quæ obuoluuntur tenuibus membranis,quales ſunt quę fiũt in oculis,& in ore,tales etiam ſunt,quæ fiunt in faucibus,ſicuti & in pulmone.Tenuior enim humoris peccantis pars , qualis ἰχὼρ , reſudat ex ipſa inflãmatione. Ex leuibus igitur arteriis in aſperas tranſmittitur,tanquam in partes inanes,deinde ſpuitione reiicitur,repræſentãs humoris peccantis in inflammatione naturam. Quòd ſanies tenues reſudent ex partibus inflammatis,vbi membrana tenuiore obuoluuntur,dixerat 1.ſect.Apho.Com.12.his verbis, Hoc enim accidit in omnibus inflammationibus,quæ non teguntur operculo denſiore,vt in his,quæ exteriorem occupant cutem,quandam ſaniem reſudare, ab initio tenuem, poſtea verò ſi coctionem accipiant, & ad melius proficiant craſsiorem,& ex hac ipſa craſsiore aliquam eſſe magis cõcoctã,aliquã verò minus.Hoc idem in omnibus inflammationibus,quæ vel os,vel oculos infeſtant,licet intueri.Colores etiam ſputorum definit, dicens flauum oſtendere bilem , rubidum,ſanguinem:ſi mixtum ſit ex flauo,& rubro, vtrunque.Hos colores docere humores peccãtes,lib.5.de Lo.pa.cap.2.in hunc modum ſcripſit,Etenim ſi bilis abundat,pallidum,aut flauum : ſi atra bilis,nigrum:ſi pituita,ſpumoſum,& candicans, ſi ſanguis,rubrum ſputum reiicitur.Idem libr.6.de Mor.pop.Com.allegato,in annotatione circa Com.46.lege ibidem, *Saniei*.Græcè,ἰχῶρσι.hoc eſt,ichoribus aut tenuibus ſaniebus.

Reſudat ex inflãmationibus humor.

Sputorũ colores.

In ſecunda parte,quæ incipit(Hi igitur)primò dicit parum intereſſe inter ſputũ hoc, ex flauo & rubro mixtum, & id per quod verus ſanguis ſpuitur. Deinde reſpondet ad dubium,in quod poſſet aliquis incidere, exiſtimans illud eſſe ſanguinis ſputum quod

ſequitur ad vaſis alicuius rupturam,vt in vlceribus pulmonis.Sed tamen id non eſt ti-mendum:ſanguis enim is,qui in pulmonia excernitur,ſimilis eſt ei,qui reſudat ex gin-giuis,per exilitionem nominatam. Verùm ſanguis talis ab eo, qui ex vlcere vaſe rupto manat,diſtinguitur:quia is neque multus eſt,neque craſſus. *Humores.* Græcè, αἱ ὑγρότητες. id eſt,humiditates. *Per exilitionem.* Græcè, κατὰ διαπήδησιν. id eſt, per diapedeſin.de qua lib. 5.de Meth.vbi cauſas fluxus ſanguinis tres ſcripſit,vaſis diuiſionem,anaſtomoſin,& dia-pedeſin.Porrò diuiditur ipſa tunica tum exulceratione,tum contuſione,tum ruptione, tum eroſione.Anaſtomoſis accidit propter tū vaſis imbecillitatem, tum ſanguinis, qui ad os eius impetu ruat,copiam, ad hæc acrem quampiam, quæ illi extrinſecus incidat, qualitatem.Diapedeſis ex tunica quidem ipſa rarefacta , ſanguine verò tenuato oritur. Accidere præterea interim poteſt , & ex gracilium vaſorum ore adaperto.

Fluxus ſanguinis cauſæ.

In tertia parte,quæ incipit(Cæterum)docet hoc ſputum ante ſeptimum diem eueni-re debere:melius enim eſt euenire ante quartum:ſin minus ante ſeptimum:quod ſi non fiat,poſt ſeptimum notæ coctionis adhuc remiſſæ apparentes,longum morbum ſigni-ficant,& ob id periculoſum. In longo enim tēporis ſpatio multa mala ſuperuenire ſo-lent,ob erratum commiſſum ab ægro,aut aſsiſtentibus,aut à medio,aut alioquo extrin ſecus occurrente,aut quoniam poterit facultas in longo temporis ſpatio deficere. Cau-ſas exteriores exponit Gal.lib.6.de mor.pop.par.4.circa ſectionem,gratię ęgrotantibus. & ſequenti ipſum.& in Com.1.1.ſect.Apho.& lib.1.de Diebus decretoriis,ad rectè prędi-cendum eſſe errores exteriorum præcauendos.Vt ſi ęger incendio domus accidente,aut latronibus graſſantibus,aut fluuio inūdante,ſubito cogatur fugere,quanta ei noxa ad-uenerit, quorſum attinet referre? Simili modo ſi tegmē aliquod delapſum, vel parietē ſentiens extimeſcat , ſimul & fugam repente moliatur·item ſi per tegulas quippiam de-fluat,vel pluuia copioſior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius ipſum quomodo-cunque irrigauerit,vt locum mutare,vigil eſſe,& timere cogatur.Et hoc non mediocrē ipſi offenſam conciliat.Eodem pacto vicinorum tumultus,vel alia quędam vigilię cau-ſa eueniens,aut nuntium aliquod triſte pro noxę ipſius magnitudine,etiam prędictio-nis perfectionem corrumpit.Vidētur ergo apud Gal.illæ exteriores cauſæ,quæ ex ino-pinato occurrunt, & quæ non attinent ad ægrum, aut aſsiſtentes,quatenus miniſtrant: aut ad medicum quatenus artifex eſt. Hoc vltimum addidi propter medici ornatum & œconomiam.

Cauſæ exteriores.

PROGNOST. LI.

OMnia ſputa mala ſunt,quæcunque dolorem non ſedauerint. Nigra verò peſſima,vt ſcriptum eſt.Quę verò cum reiiciuntur dolorem ſedant,om-nibus ſunt meliora.

Ex his quæ à corpore excernuntur,nullum indicium accipi poteſt ad futurū præno-ſcendum adeò validum,vt ipſa ægrotantis bona tolerātia.Quemadmodū enim à prio-ri illos humores docet cognoſcere,qui euacuari debent artificio medici,vt eligi poſsit is quem conducat euacuare:ita cùm euacuatio fit à natura à poſteriori ex conferentia, & bona tolerantia,docet cognoſcere Hipp.talem eſſe euacuationem,qualis eſſe debet,pri-ma ſectione,aphor.2.Proficitq́; hæc notitia non parū ad vſum medicamentorū expur-gantium & in operibus naturæ ad cognoſcendum,an opus ſit ſiſtere eam euacuationē, vel ipſam permittere. Sæpe enim humor niger à corpore euacuatur in magna copia,& bona tolerantia oſtēdit competentem eſſe eam euacuationem:ſicuti vbi non conferret, aut bene ferretur,omnium euacuationum eſſet peſsima. Quemadmodum verò in aliis morbis aliunde ſumi poſſet indicium boni excrementi , ad intelligendam bonam eua-cuationem:ita in morbis thoracis bonum ſputum cognoſcitur,quia dolorem ſedat.In-quit ergo Hipp.primò, ſi ſputum dolorem non ſedat, malum eſt.ſignificat enim quòd non educitur ex humore faciente morbum,neque eſt tale,quale excerni, & ſpui debet. Si enim tale eſſet,quale eſſe debet,neceſſariò conferret,& bene toleraretur.Non tantùm inquit Hipp.inutile eſſe,ſed malum,quoniam tale aut pallidum,aut flauū, aut nigrum, aut alioqui malum eſt, & quoniam eam euacuationem ſymptomatis rationem habere ſignificat,& à multitudine factam irritationem naturæ potius quàm à facultatis vincē-tis robore.Robuſta nāque facultas ſæpe ſolet malum excernere,veluti nigrū humorem per vrinam,aut ventrem:quod à natura factum eſſe oſtendit à priori,quoniam coctio-nis notæ præceſſerunt. Ab effectu rurſus ex bona ægrotantis tolerantia, quod etiam in-ſputo per morbum lateralem oſtenditur. Nam vbi nigrum excernatur ſignis coctionis

Euacuatio bona.

Bonū ſignū.

præceden

præcedentibus, signum bonum est, cui accedit bona ægrotantis tolerantia: quemadmodum vbi neque signa coctionis præcedant, neque eam euacuationem natura bene toleret, nullum sputum aliud erit adeò malum sicuti nigrum: vt dixerat Hippo. in prog. 48. Bona autem tolerantia huius euacuationis, quam Hippo. hîc, & in 2. aphoris. primæ sectionis appellat εὐφορίαν, ex doloris sedatione cognosci vult, similitudine sumpta ex febre biliosa, in qua fluxus ventris aut vomitus biliosus, conferre dicetur: quia febrem mitigat. & verè hæc est illius euacuationis bona tolerantia. Quemadmodum etiam ad cognoscendam bonitatem euacuationis non oportet finem expectare in vomitu bilioso, & febre tertiana, sed ipso incipiente, ac natura bene tolerante, quæ à febre leuius habet, licet coniicere bonam esse euacuationem: ita si sputum dolorem alleuians, bonum est, neque expectare oportet integram doloris ablationem, ad cognoscendam eius bonitatem. Vbi enim funditus dolorem sedauerit, id bonum esse idiotis quoq; innotescet. Sed quemadmodum bonum sputum dixit, quod dolorẽ παύει, id est, cessare facit: ita nos id quod spuitur, quo tempore spui incipit, bonum esse dicemus, si dolorem alleuiat, ac mitiorem reddit. Quod autem dixit, inter sputa non sedantia, nigrum pessimum esse, satis constat. Quoniam si quod non sedat dolorem, est malum: nigrum quod dolores non sedat, duplici ratione erit malum, & quia non sedat dolorem, & quia malam affectionem in corpore significat. *Sputum nigrũ duplici ratione malum.*

GALENI COMMENT.

Communis hic quoque sermo est in omni materia quæ ex corpore secernatur: de qua aliis libris atque etiam volumine Sententiarum dixit: vt facilitatem potissimum spectari conueniat. Sæpe enim valuit natura prauam vincens affectionem, expurgare corpus, & in hoc terrẽtur multi aspicientes vitium eius quæ secernitur materiæ, nequaquam cognoscentes vtrum id accidentis fiat ratione, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaq. per sententias tãtummodo facilitatis scripsit appellationem, hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quam commendat screationem, quæ dolorem sedat. Paulo pòst omnia deinceps indicia docebit in melius proficientium ægrotationum: quæ inquam nomine facilitatis complexus est, quinetiam postea præcipit dictarum indictionum exquisite perpẽdi vires, vt ea inter se conferendo, possis ex magnitudine in deterius, aut melius totius corporis scrutari momentum, quemadmodum præsenti ipse oratione effecit. Si enim à screatione nequaquam desinit dolor, indicium bonum non est, non tamen sufficiet tibi id vnum cognoscere ad exquisitam futuræ sortis præsensionem, sed considerari conueniens & alia accidentia. id enim demonstrauit, nigræ mentionem habens screationis. Igitur cùm indicium commune sit non desinere dolorem: si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cum periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, non solùm prædictam summã vnam exquisitè colliges præsensionis, ac ipse Hippoc. omnia indicia tum bona, tum etiam mala percensuit, prædictis in animum reuocatis.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet sententiam huius prognostici esse communem omnibus his, quæ excernũtur à corpore, vt videlicet bona sint, quoties natura eorum euacuationem bene tolerat, quanuis vitiosa admodum sint. Sed in aliis locis tales euacuationes vniuersaliter comprobat ex bona tolerantia: in præsenti verò prognostico, singulariter ex eo quod dolorem sedat sputum, id tamen in vniuersali bona tolerantia compræhenditur. *Aliis libris, atque etiam volumine sententiarum.* Lib. de humoribus dixit Hipp. Quæcunque circunfluunt, ferendi facilitatem contemplari oportet, item difficultatem, priusquã periculum veniat. Et lib. 6. de Mor. pop. par. 4. inquit, Si talia purgentur qualia oportet, & bene ferunt. & lib. 1. de Rat. vict. acut. sect. 23. cum 27. *In volumine Sententiarum.* hoc est, apho. est apho. 2. 1. sect. & vltimus eiusdem, & 3. quartæ sect. *Facilitatem.* Græcè, εὐφορίαν, id est, bonam tolerantiã. & idem in aliis locis. *Qualia purgata bene tolerant.*

In secunda parte, quæ incipit (Paulò) duo refert docere Hippoc. in sequentibus, signa omnia bona, & postea signorum vires perpendere, vt omnium inuicem facta collatione, possit medicus bonum aut malum prænoscere. Nam vbi signum aliquod id tantum mali habet, quod dolorẽ non sedat, malum appellatur, sed non exitiosum. Si tamen pręter id quod dolorem non sedat, nigrum sputum est, perniciosum, & exitiosissimum est: rubrum verò aut pallidum minus malum. *Paulò pòst.* prog. 56. *Facilitatis.* Græcè, εὐφορίας, id est, bonæ tolerantiæ, sed tamen in prog. 56. non sic, sed εὐπετέως φέρειν, dixit, quod est facile ferre: verũtamen idem significãt. *Prædictionis.* Grę, προγνώσεως, id est, pręnotationis.

PROGNOST. LII.

QVicunque autem dolores harum partium non sedantur, aut sputorum purgationibus, aut ventre exonerato, aut sanguinis missione, ac victus

ratione,& purgatione per medicamentum,ſuppurationem fieri ſperandũ eſt.

Dolores qui moleſtant partes thoracis & pulmonis, ſanantur nonnunquam ſputo reiecto:quoniam per id humor efficiens morbum purgatur,paulatim reſudans, & in aſperas pulmonis arterias delatus.Has euacuationes appellauit modò τὰς τῶν πτυέλων κατάρσιας,id eſt,ſputorum purgationes.& 8.apho.5.ſect.ἀνακαθαίροντα dixit. Itaque ſpuitionem,purgationẽ ſputi appellauit.& 1.de Rat.vict.acut.ſect.25.dixit,καὶ ὁκόσῳ ἂν πλέων ἡ κάθαρσις γίγνηται,hoc eſt,& quanto maior fuerit purgatio.Finitur etiam ventris ſeceſſu,vbi natura per eum locum peccantem humorem excreuerit à vaſis , & reliquum in loco patiente,aut per ſputum,aut inſenſibiliter reſoluat. Aliquãdo ſanguinis miſsione, aut purgatione quę fit medicamento adhibito:vt apud Hipp.2.de Rat.vict.acut.ſect.10. & 11.Aliquando etiam ſola victus ratio ſufficit , in qua nullo commiſſo errato natura peccantem diſcutit humorem.Aliquãdo etiam omnibus,aut pluribus ex iis opus eſt, vt experimentum probat,quod ipſa morbi natura oſtendit.Quòd ſi hęc non profecerint, morbus ſuppurabitur.Decet autem horũ auxiliorum commoditatem ſpectare ad diem vſque 14.quòd ſi ad ipſum perueniens dolor auxiliis non curatur ſcriptis ab Hippo.in ſuppurationem tranſibit morbus.Sic enim dixerat 8.apho.5.ſect.Quicunque morbo laterali laborantes in 14.diebus non repurgantur,ij ad ſuppurationem vertuntur.Per ſuppurationem autem non oportet intelligere in præſenti prog.ſicuti neque in apho.puris eruptionem in ſpatium thoracis,de qua in apho.15.ſect.5.ſed puris collectionẽ, ſiue humoris contenti in inflãmatione in pus verſionem.Simile ſcripſit Celſus lib. 2.cap.7.dicens,Dolor autem pulmonis,ſi neque per ſputa,neque per cucurbitulas,neque per ſanguinis detractionẽ,neque per victus rationem finitus eſt,vomicas aliquas interdum excitat.Addit Celſus cucurbitulas,de quibus non meminit Hipp.in prę̨ſenti.Libro quoq; primo,de Rat.vict.acut.ſect.33.inter remedia,quæ dolorem lateris ſedare poſſunt,fomẽtorũ meminit.Vbi ergo per aliqua,aut omnia hæc auxilia,dolor non ſedatur,ſperanda eſt ſuppuratio. Præterea qui morbo laterali laborãtes nõ purgãtur intra 14.dies,trãſeũt in ſuppurationem:non omnes,ſed qui facultatem habent robuſtiorem,quoniã languidi moriuntur.Et hæc morbi iudicatio per ſuppurationem, media eſt inter optimam & peſsimam.Ita qui nulla ſpecie curationis ſanantur,in ſuppurationẽ tranſeunt, vbi ſigna alia non habuerint ſalutaria:aliàs non ſuppurabuntur, ſed morientur.Aliquando verò aut ob humoris ineptitudinem, aut caloris remiſsionem, contingit ſuppurationem ad vigeſimum diem differri,qui terminus eſt exterior morborum acutorum. Sic enim dixit Hipp.apho.38.ſect.7.Deſtillationes in ventrẽ ſuperiorem ſuppurantur intra 20.dies. vbi per ſuperiorem ventrem thoracem intelligere oportet,vt vult Gale.in Com.Decimusquartus autẽ dies , medius terminus ſuppurationum eſt. Sed de his in expoſitione prog.55.infrà,quum de abſceſsibus loquemur.

Sputorum purgationes.

Dies ſuppurationis ſperanda.

Suppuratio.

GALENI COMMENT.

QVicunque dolor circa thoracis ac pulmonis ſedes non deſinit adhibitis ſubſidiis,idq; malum tantummodo habet,nec vllum aliud exitioſum indicium adeſt:eum ſuppuraturum expectabis. hic nanq; quodammodo medius eſt inter eum qui ſoluatur celeriter,& eum qui inſanabilis exiſtat.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In hoc Com.pręter clarã expoſitionem prog.hoc vnum aduertendum eſt,quòd ſuppuratio in tumoribus præter naturam media quædam terminatio morbi eſt,inter reſolutionem per ſenſum effugientem diſcuſsionem,& inſanabilem diſpoſitionem:quemadmodum in febribus media terminatio inter integrã ſanationẽ,& mortem,eſt finis morbi per abſceſſum.Sed de his in expoſitione vltimi prog.1.lib.diximus.

PROGNOST. LIII.

EX ſuppurationibus quæcunque pus effundunt , adhucornbilioſo exiſtente ſputo,valde lethales ſunt,ſiue viciſſim,ſiue ſimul bilis ac pus reiiciantur.

In deiectionibus malum eſt,partem aliquã eſſe coctam,aliam verò crudam : ſicuti & in vrinis quandam mingi cum ſedimento albo,læui,& æquali,quandam verò ſyncerã: ſignificatur enim humorum diuerſitas.In ſuppurationibus tamẽ, eam eſſe diuerſitatem maius malum ſignificatur, quàm in febribus & morbis venoſi generis:nam in his humores non adeò mixti ſunt, & aggregati , vt in tumoribus pręter naturam : in quibus, ſi pars ſit ſuperata,& pars ſub forma bilis permanſerit,magna malitia partis illius ſignificatur

ficatur,quæ non admisit alteratione à calore robusto,ac poteti partem aliam suppurare. Hanc ergo dispositionem valde letalem esse dicit Hippocrat.non tantum morbum longiorem,ac minus salutarem,quemadmodũ de vrina intermittẽte dixerat:peiorem enim dispositionem hoc sputum ostendit,& maiorem humoris biliosi malitiã. Dixit tamen, Pus effundunt:quoniam Græcè, ἐκπυΐσκεται habetur,quod est,pus effundũt,aut emittunt. Quando enim pus cum bile spuitur,rupta est suppuratio. Et Gale.infrà Com.57. explicat Hippo.loqui in pręsenti de ruptis suppurationibus,dicens, Dico enim non de omnibus suppurationibus eum,sed de his(vt ipse dixit)quę habent permixtam bilem, hactenus fecisse orationem:nec de his omnibus,sed quęcunque septimo die ruptę fuerunt:id verò rarum est. Celsus sic,Sputum etiam biliosum & purulẽtum,siue separatim ista,siue mixta proueniunt,interitus periculum ostendunt.

GALENI COMMENTARIVS.

Eorum quæ in partibus corporis perspicuis suppurantur,si talia in parte pus habeant,parte reliquã materiam,nullum curatu facile est. Si verò vltra quòd nondum habeant pus, adhuc & maleficũ quoddam illis adfuerit indicium:multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis prauum esse censendum est id quod præcipua sede fatiget. indicatur enim humor quidam ferocissimus. quãdoquidem demonstrante natura quonam modo præparata sit ad concoquendum,nihil prorsus illi concessit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

A simili intendit Gal.sententiam Hipp.comprobare. Si enim malæ sunt suppurationes,quæ fiunt in membris exterioribus,vbi in parte fuerint suppuratæ,in alia parte manente humore, & multò magis si aliud signum accesserit perniciosum;quãto magis in internis inflammationibus,de quibus modo loquitur Hippo. Quod tamen de exterioribus inflammationibus verum sit,dixerat Hipp.6.de Mor.pop.par.1.sect.14.vbi damnauit phymata non æqualiter maturescentia,& circumquaque dura, & bifida. Sed de his lib.1.in expositione prog.36.latè scripsimus. *Reliquam materiam.* Græcè,τὸ λοιπὸν,id est,reliquum. *Demonstrante natura.* Ostendit natura se esse paratam ad concoquendum humorem,quoties adeo robusta est,vt ipsam aliqua parte perfecit:quòd si ipsam non perficit, id ad humoris rebellem & prauam qualitatem referri debet.

PROGNOST. LIIII.

Maxime verò si septima die morbi incipiat separari suppuratio,ab huiusmodi sputo.

Verum est quod dixerat Hipp.prog.pręcedenti,malam esse affectionem,per quã pars suppuratur,& pars in forma bilis secernitur. Suppurata tamen pars distincta atque separata est,& apparet in sputo à parte,quæ in forma bilis remansit. Quòd si talis separatio incipit apparere in sputo die septima morbi,maxime obseruabit veritatẽ,quòd Hippo.dixit in prog.præcedenti. nempe admodum letalem esse significationem. Ratio est, vt inquit Gal.in Com.quoniam etsi bonitas,aut malitia eorum, quæ eueniũt in diebus decretoriis,aliunde sumatur,firmitas tamen ex die sumitur. Quæ enim bona sunt in eis diebus facta,& quę mala,firmitatem ex diei natura habẽt. Maxime tamen firmatur eius malitia,cum firmitas malitiæ accedit. Adde,quòd si septima die morbi tale sputum apparet,ostendit valde constantem facultatem,& ex consequenti magnam humoris malitiam , quæ non consentit facultati adeo validæ, vt quæ possit intra terminum morborum peracutorum morbi causam coquere. *Iudicationis firmitas ex die.*

GALENI COMMENTARIVS.

Id quoque commune est cuiusuis per diem decretoriũ secretionis. Decretorius enim ad iudicationis firmitatem conducit. Vtrum verò bonum,an malum sit,aliis cognoscitur signis. Si enim sudor fiat septimo die,siue deiectio alui,siue sanguinis fluor , meliorem si reddiderit ægrum , iudicium bonum : si deteriorem,malum est : & alterutrum firmum esse ostenditur , non quemadmodum si alio die existat. Sed de his libro de Diebus decretoriis,atq; etiam volumine De iudicatione fusius definitum iam est,in quibus oportet antea exerceri eum cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In præsenti Com.docet Gal.id tantùm voluisse Hipp.cùm dixit,Maxime habere veritatẽ, vbi septima die morbi euenerit.nempe ea die & reliquis iudicatoriis accipere firmitatem iudicationem omnem. Licet enim ex aliis notis bonam,aut malam esse crisim iudicemus , dies tamen ostendit firmum esse iudicium , & malum firmitatem suæ ma-

litiæ assumere. *Libro de Diebus decretoriis*. Libro 1.ad medium.Scripsi sententiam libro 3. sequẽti,in expositione 22.ad fin.vbi de notis bonæ ac firmæ iudicationis agemus. Diei similiter iudicantis potentiam cõmendauit ad bonitatem iudicatiui, lib.3.de Crisib.c.3.

PROGNOST. LV.

SPerandum verò est moriturũ decimoquarto die,eum qui talia spuit, nisi aliquod signum bonum ei superuenerit.

Biliosum & purulẽtum spuẽtes,14. moriuntur.

Prosequitur doctrinam de his qui sputum purulentum ac biliosum spuunt, vbi à septima die talia spuere cœperint,dicens ipsum moriturũ decimaquarta die.non autem putandum est aut omnes morituros,aut ex his qui morituri sunt,omnes defuturos decimaquarta die.Nam qui præter id quòd biliosum & purulentum spuunt, omnia alia signa salutaria habent,saluantur,vt inquit Hipp.in sequenti. progno.& Gal.in Comm. De aliis tamen,qui non omnia signa habent salutaria,non fuit mens Hipp.omnes morituros decimaquarta die : licet enim omnes moriãtur,aliqui tamen citius,& aliqui tardius. Considerare ergo oportet signorum omnium vires, & si signa bona malis æquiparentur,æger medium mortis impetum feret,morieturq; die 14. Quod voluit Hippo. cum enim tanquam medium limitem definiuit.Si tamen signa salutaria & lethalia inæqualia viribus fuerint, vincentibus malis, mors ante septimum eueniet, nempe nona die,aut vndecima. Si tamen vincant bona signa, mors in sequentes dies differetur, ad tertiam vsque hebdomadam : vt Gal.in Commen.Signorum tamen vires docet Hipp. perpendere lib.3.prog.37.quemadmodũ & in singulis scripsit,tam bonis quàm malis:in præsenti opere,vigorem ipsorum ac dignitatem explicans,quædam bona appellãs,quæ simpliciter talia sunt,vt in progno.29.suprà,quum dixit : Nebulæ verò, quæ in vrinis inuehuntur,albæ quidẽ bonæ,nigræ verò malæ.Et lib.1.de sudore qui facit, vt æger facilius ferat morbum.Altioris ordinis sunt ea signa,quæ in ordine comparatiuo signãtur ab Hipp.vt screatio,quæ dolorẽ sedat,melior aliis est.progn.51.Similiter in eodẽ ordine est,quod valde vtile appellatur ab Hipp.in progn.50.sputũ flauum,sanguini non multo cõmixtum. Tertio ordine sunt optima simpliciter talia : vt pus album,læue,& æquale, & quamminime fœtidum, in prog.vltimo primi lib.optimum est, & deiectio mollis, & constans,& quæ eo tempore secernitur,quo per bonam valetudinem.quantitas verò secundùm rationem ingestorum.In eodem ordine est vomitus vtilissimus,qui pituita ac bile admodũ cõmixtus est,neque multus,neque admodum crassus.In supremo ordine signorum bonorum sunt illa, quæ quammaximam vim habent ad salutem, vt bona respiratio in acutis morbis,& his qui cum febre 40. diebus iudicantur. Quædam sunt in medio bonorũ & malorum,quæ inutilia appellãtur,vt in progno.22.lib.primi quum de sudore dixit,Si verò nihil tale efficiat,inutilis est. Et lib.3.progn.15.fauces exulcerari cum febre difficile. De malis quoq; signis quædã talia simpliciter dixit,vt lib.1.progn.12. Si verò inueniatur nudos habẽs pedes (vbi non fuerint admodum calidi) malum esse dixit. Et in progno.19. De manuum verò latione hæc nosse oportet: quibuscunque in acutis febribus,& reliqua.vbi illa signa damnauit, tanquam mala,sed adiecit,atq; lethalia.Et suprà,47.prog.de sputo chloro,& admodum spumoso,mala esse dixit.Alia sunt in ordine comparatiuo mala,vt suprà progn.7.Si verò graue videatur reliquũ corpus, & item manus ac pedes, periculosius est. Et in 45.Si enim multo post initium spuatur flauum aut ruffum,aut plurimam tussim inferens,& non admodum commixtum, deterius est.Quædam etiã pessima sunt,vt libr.1.prog.22.Pessimi verò sunt frigidi,& circa caput tantùm, & vultum,& ceruicem facti.Et suprà prog. 12.dixit, Pessimum verò est nec noctu nec interdiu dormire. Præter hæc sunt signa,quæ omnium pessima censentur,quæ proximam ostendunt mortem.Contraria his,quæ quàm maximam vim habẽt ad salutem:vt lib.1.prog.8.si tamen retorta fiat,vel liuida,vel pallida palpebra,vel labrũ, vel nasus cum aliquo ex aliis signis, nosse oportet morti proximum esse. Et progn.17. inquit,Si delirans id efficiat, valde letale iam est.Et in prog.20.Frigidus verò expiratus ex ore & naso,valde letalis iam est.Et suprà progn.8. Si verò præter grauitatem vngues quoque ac digiti liuidi sint,spectanda mors statim est. Et in progn.40.Si tamen omnes colores idem homo vomuerit,valde letale iam est.Et 41. Celerrimam autem mortẽ significat liuidus vomitus,si grauiter oleat.Sic ergo per Hipp. verba singulorum signorũ vires sunt perpendendæ,vt intelligamus ex ægris quis morietur,& quo die.

Signorum singulorum dignitas.

GALEN

GALENI COMMENT.

HOrum veritatem re ipſa didiciſtis me prædicente experti. quocirca animaduertere vos oportet, ea quæ Hippocrates dicit, non exiſtimare poteſtate haberi, qualia à multis medicis ſcripta iam ſunt: quippe talia quæ cōmentationibus tenus & rationib. veriſimilia ſint, ſed ægrotationum operibus exploſa. Etenim intentionem ab eo proditam, mediam aliorum omnium bonorum malorumq́; conſiderando poteris prædicere diem quo moriturus aliquis eſt. Subiiciamus enim ægrum ſcreare purulenta ſeptima die, non tamē per totū diem, ſed aut cum eo bilioſum aliquid, aut illud tantūmodo ſine materia purulenta, atque in eo eſſe alia omnia media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita vt nec facultas vehementiſſima, neque debiliſſima habeatur. itidem & temperamentum ægri, nec optimè conſtans, neque deterrime. pari modo tempus, terram, conditionem, ætatem ægri inter optimam ac deterrimam eſſe ſubiiciamus. ſimili ratione in vnoquoque ſignorum genere quæ media ſunt, ægro ineſſe ſubiiciantur, hunc ſperabis quartodecimo die moriturum, ita vt hic medius mortis terminus cenſeatur. Accedentibus verò bonis indiciis, plus temporis præceſſurum mortis aduentum: malis verò, citius quàm quartodecimo die moriturum. At verò quænam ſint bona aut mala indicia perſecutus ipſe deinceps, quædam nominatim expoſuit, quædam breui ſumma perſtrinxit. Cæterum ipſe nequaquā hæc accipies perinde, vt ſi cuncta æqualia habeantur, ſed in animo retinens ea quæ Hippocrates ſcripſit, quæq́; ipſi adiecimus, numerū ipſum conſiderabis ac poteſtatem, dum ipſe ait: Salutaris admodum eſt, & exitioſus admodum eſt: primariæ id poteſtatis alterum in bonis, alterum in malis inſtituens. Itidem dum ait proximā fore mortem: aut vbi exitioſiſſimum dixit, non ſimpliciter exitioſum. Quinetiam de ſignis ſalutaribus quoties dicit: Magnā vim obtinet ad ſalutem. & rurſus, Securitatē enim indicat, ac morbum fore breuem, vel aliquid tale adecit. Alij verò ſimpliciter exitioſi: aut rurſus ſimpliciter ſalutares medij ordinis ambo pro natura propria ſunt. Porrò præter hos ambos quoſcunque dixit comparatiuè, aut exitioſiores, aut ſalubriores, aut adiecit magis ac minus. Si quod enim primi ordinis malū acceſſit indiciū quinto aut ſeptimo die prædictæ exitioſæ ſcreationi, æger ad vndecimū diē nequaquā deueniet, magisq́; ſi plura talia, non vnum tantūmodo exiſtat. Pari ratione ſi quod admodum ſalutare exiſtat, ad tertiam vſque ſeptimanā extendetur morbus. Permiſtis verò inter ſe exitioſis ac ſalutaribus ſignis, aut his magis in vtroque genere, minus illis, aut quouis alio modo, ex pluribus inquam ac fortiſſimis bonis ſignis ſperari poteſt ægrū plus temporis duraturum, ex contrariis verò minus: nec ſecus ſiquis ſenex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac malè temperata ægrotet, acceleraturū mortis aduentum expectari oportet: maximam rurſus vim habere exiſtimans ductam à viribus intentionem.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

IN prima parte ſententiam Hippoc. docet non eſſe verbo tenus accipiendam, ſed mentem aduertendam, qui medium quendam mortis impetum ſcripſit, eius qui purulentum, ac bilioſum ſeptima die ſpuit, ſiue ſimul, ſiue viciſsim. reliqua verò ſigna media fuerint, vt facultas, temperamētum, ætas, regio, is morietur 14. die. Sicuti ipſis ad bonum inclinantibus, differetur mors in 14. aut 20. aut ſi inclinauerint ad malum, morietur in diebus intermediis, inter ſeptimum, & 14. *Iam.* abundat. *Quipple quæ.* Græcè, μέχϱι γϱαμμάτων καὶ λόγων τὸ πιθανὸν ἔχοντα. hoc eſt, literis tenus ac verbis probabilia. *Intentionem.* Græcè. σκοπὸν. ſic & in fine Com. *Non tamen per totum diem.* Græcè, οὐ μὴν μόνον, οὐδὲ δι' ὅλης ἡμέρας ἐφεξῆς. hoc eſt, non tamen ſolùm, nec per totum diem, ſine intermiſsione. *Terra.* Græcè, χώϱας, id eſt, regione. Sic in aliis locis. *Conditionem.* Græcè, κατάστασιν. id eſt conſtitutionem. Sic & in aliis locis. *Medius mortis impetus.*

IN ſecunda parte, quæ incipit (Cæterùm ipſe) admonet ſignorum omnium, quæ in his ægrotantibus apparent, vires perpendere, ad doctrinam & ordinem ipſius Hipp. Sed de his in expoſitione diximus. *Nequaquam hæc accipies.* Græcè, μηδὲ πεϱὶ τούτων ἀκούσῃς ἁπλῶς. hoc eſt, nequaquaquam hæc ſimpliciter accipies.

PROGNOST. LVI.

SVnt autem bona hæc: facile ferre morbum, bene reſpirare, vacare dolore, & ſputū facile ſcreare, corpus æqualiter calidum, ac molle apparere, non ſitire, atque vrinas, deiectiones, ſomnos, & ſudores, ſingula intelligere bona ſuperuenire: ſic enim omnibus ſuperuenientibus, non vtique peribit homo. Quòd ſi quædam ex his ſuperueniant, quædam verò non, morietur vtique homo, non pertranſiens 14. diem. Per contraria tamen horum: difficile ferre morbum, ſpiratio magna & frequens, dolorem non ceſſare, vix ſpuere, valde ſitire, corpus à febre inæqualiter affici, ventrémque ac coſtas vehementer incaleſcere, frōte, manibus, ac pedibus frigidis, vrinæ verò & deiectiones, & ſom

nos, & sudores: mala singula intelligere, vt descripta sunt. Sic certè si sputo quippiam horum accesserit, morietur homo, antequã ad 14. diem perueniat, aut 9. aut 11. Sic igitur coniectari oportet, hoc tanquam valde letale sputum, & non perducens vsque ad 14. diem. Eum verò qui de bonis ac malis signis superuenietibus ratiocinatur, ex his decet prædictiones præmittere: sic enim maximè vera dicet.

In præsenti progno. Hippoc. recenset signa bona ac mala, quæ diuersimode iuncta sputo prædicto, bilioso & purulento, ostendunt hominem liberãdum, aut moriturum: & vbi moriturus sit, an in die 14. vel ante ipsum, vel post ipsum. Prognosticũ verò hoc, nulla eget expositione, sicuti nec Gal. Commentarius annotatione.

PROGNOST. LVII.

ALiæ verò puris eruptiones fiunt, plurimæ quidem 20. die, quædam verò 30. quædam 40. quædam autem ad sexagesimum diem perueniunt.

Suppurationum rumpẽdarum termini.

Quoniam dixerat progn. 53. rumpi quasdam suppurationes die 7. quibus etiam mortem 14. superuenire dixit. & quoniam rarum est suppurationes adeò cito rumpi: addit in præsenti terminos alios, in quibus frequentius suppurationes in partibus thoracis & pulmonis rumpi solent. Admodum enim calidum esse oportet, atque acrem humorem, qui & suppurari & rumpere tegumentũ in septem dierum spatio posśit. Reliquæ tamen rumpuntur 20. aut 30. aut 40. aut 60. De die 14 mentionẽ non fecit: quia si aliquæ suppurationes rumpuntur 7. & aliquæ 20. non est dubium, nisi quòd illæ quæ non fuerint adeò calidæ, vt rumpi posśint septima, neque adeo frigidæ, vt ad 20. differãtur, rumpentur 14. sicuti & loci patientis calor posset non minus prorogare inflammationum suppurationem, atque rupturam. Quæ duæ causæ à Galeno, tanquam vniuersam de his doctrinam integrantes, scribuntur. Non etiam peruertit doctrinã Hippo. quòd quidam ex acutis morbis terminentur ad quadragesimum & sexagesimum diem, vt declaratum est in Comment. 21. lib. 1. Morbi namque acuti ex decidentia in diutinos nonnunquam transeunt. Et lib. 2. de Diebus decretoriis, Gal. volens probare hanc esse Hippocr. mentem quosdam esse morbos acutos ex decidentia, quorum terminus est ad 40. & vltra, dicit, Pari modo de suppurationibus, tabidisque affectibus: item de his, qui ex abscessu in longum tempus prorogantur, verba faciat. Clarè innuit propositi se non oblitũ esse, morbos qui ex acutis diuturni fiunt cõmemorans. Sic ergo & illi dicti sunt. Aliæ verò suppurationes magna ex parte rumpuntur: sed aliæ in die 20. aliæ 30. aliæ 40. nonnullæ ad 60. vsque perueniunt.

GALENI COMMENTARIVS.

OBscurum est, quas alias dicat suppurationes. Fieri enim potest, vt de suppurationibus, quæ in aliis fatigent partibus, sermonem faciat: omittendo thoracẽ ac pulmonem, de quibus hactenus perpensum est. Fieri etiam potest, vt de iis agat suppurationibus, quæ in iisdem affligant opificiis, sed quæ non similes sint prædictis. contingit quoque vt de vtrisque etiam agat. Sed quia quæ non similes sint prædictis dixi, id enarrare oportet. Dico enim non de omnibus suppurationibus eum, sed de iis (vt ipse dixit) quæ habeant permistam bilem, hactenus fecisse doctrinam, nec de his omnibus sed quæcunque septimo die rumpuntur. id verò rarũ est. Plerunque enim vigesimo rumpuntur: quædã diutius immorantur: de quibus nunc agit. Cæterũ differẽtiæ omniũ cõmunes habẽtur, ob quas spatio tẽporis euariant inter se, ex affecta sede, & exuberãte humore. Sedes enim calidior ac mollior, citius suppuratur: frigidior verò ac durior, tardius. Itidem ex humoribus, calidior citius, frigidior tardius. Hæ quidẽ secundum rei substantiã differentiæ sunt. Porrò accedunt extrinsecus eæ quæ ab ætate ducuntur, natura, tẽpore, terra, conditione, ac viribus ægri. In omnibus his calidus humor citius, frigidus tardius suppuratur. Hæc igitur vniuersim scire de omnibus suppurationibus bene est. Sed mihi videtur nunc quoque docere de iis quæ in thorace ac pulmone fatigent.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dubitat, de quibus suppurationibus dixerat Hippoc. Aliæ: nam posset loqui de aliis ab his, quæ fiunt in thorace & pulmone, de quibus locutus est vsq; adeo: & posset loqui de illis, quæ fiũt in thorace, & pulmone, quæ non sunt eius naturæ cum illis, de quibus dixerat, septima die ruptas. aut potest de omnibus loqui, tam quæ fiunt in aliis partibus, quàm quæ fiunt in thorace, & pulmone, non tamen rumpuntur dicto termino. In præcedentibus enim locutus est de suppurationibus, quæ pus & bilem mixta habent, & non de omnibus, sed iis quæ die 7. rupta fuerunt; quod rarò fit. sed

in

in fine Comm. de iis, quæ fiunt circa thoracem, & pulmonem, vult esse intelligendum: quamuis de omnibus suppurationibus verum sit quod docuit Hippoc. & quod docet Gal. in Com. *Suppurationes.* abundat. *Rumpuntur.* Græcè ἐῤῥάγησαν. hoc est, ruptę fuerunt.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm) docet duabus rationibus, non omnes suppurationes rumpi in eisdem diebus numero. Prima ratio est ex loco patiente: nam calidior, ac mollior pars citius suppuratur, frigidior verò ac durior tardius admittit suppurationem. Secunda ratio sumitur ex humore: calidus enim citius, & frigidus tardius suppuratur. addit etiã causas alias exteriores. Quòd molles partes citius suppurētur, ad duo referri poterit: quoniam à partibus internis facilius admittent fluxionē calòris & spiritus, qui coadiuuant coctionem, aut ab extrinseco vires medicamentorũ suppurantium facilius permeabunt ad humorem ipsum suppurãdum. Adde quòd partes molles humidiores sunt, & humiditas est vnum de principiis coctionis, & putredinis, quibus cōpletur suppuratio. *Terra, conditione.* Lege, regione, cōstitutione: vt sæpe suprà diximus. *Causæ citæ aut tardæ suppurationis.* *Molles partes quare suppurātur facilius.*

PROGNOST. LVIII.

CONsiderare autem oportet principium suppurationis fore ratiocinãtes, à prima die qua homo febricitauit, si quãdo primum rigor ipsum præhendit, & si dixerit, in parte quæ dolore vexabatur, pro dolore, pōdere ipsum grauari. Hæc enim in principiis fiunt suppurationum. Ex his igitur temporibus rupturam supurationum fore sperandum est, prædictis temporibus.

In prognost. præcēdenti scripsit Hipp. tempora, quibus solent suppurationes rumpi. Siquidem magna ex parte, inquit, rumpuntur 20. 30. 40. aut 60. die. Cæterum id non est intelligendum à prima die ægrotationis, sed à prima die, qua incipit puris generatio. Quamobrem opus fuit Hippocrat. principij suppurationis notas scribere, vt intellecto principio posset medicus prædicere tempus eruptionis inflammationis. Quoniã tamen id non est vnum, coniicere oportet loci calorem, & humoris peccantis, vt in Cōment. præcedenti: ad quæ etiam multa alia accedunt, ex regione, ætate, & tempore. Siquidem calida omnia citius, frigida tardius & suppurantur, & suppurata rumpũtur. Signa igitur, quæ incipientem suppurationē ostendunt, sunt febris, rigor, pondus pro dolore. Febris quidem, vt in aphoris. 47. secundæ sectio. Dum pus conficitur, dolores ac febres magis accidunt, quàm iam cōfecto pure. Quando enim humor subingreditur particulã, atque in ipsius poris & angustis meatibus infacitur, principium inflãmationis est. Quum verò is humor, qui phlegmonem efficit, à calore agitatur, & putrescit, ac extenditur, & in flatum vertitur, augetur etiam tumor, dato quòd nihil defluat in partem: & tunc est tempus augmenti. Quum tamen iam is humor in pus vertitur, summus vigor est inflammationis: in quo etiam maximè febres fiunt atque dolores, vt inquit Gale. libr. de Generalibus morbi temporibus. Porrò cùm in pus iam vertitur, maximi videlicet dolores tunc partem præhendunt. Nam in puris generatione, dolores febrísque magis, quàm prius, infestant. Vocatur autem huiusmodi tempus vigor affectionis. Aliud igitur est principium inflãmationis, & aliud initium suppurationis. Nam initium inflamationis, est totius morbi initium: sed initium suppurationis, est ipsius inflammationis summus vigor, in quo magnitudo febris adest. Id etiã est tempus, quo primũ homo febricitauit, magna & summa febre: aut primũ tempus, in quo cum rigore febris inuadit, & maior quàm ante, id est, quod dixi, à prima die, qua homo febricitauit, à quo tēpore tanquam à principio summæ magnitudinis febris, quod etiam est suppurationis initium, suppuratio de inflammationis suppuratione rumpenda, facienda est. Quare autem eo tempore maximè fiant febres, vult Gal. 2. sect. Aphor. Comment. 47. ob humoris ebullitionem concalefacto principio. Maximè etiam fit in vigore, quia tunc coctiones maximè fiunt: vt 1. de Crisi. cap. 8. & Commēt. 7. primæ sectionis aphor. & inde fumorum copia maior eleuatur ad cor. Secundum signum incipientis suppurationis, à quo cōputatio rupturæ facienda est, inquit Hippoc. est rigor. Definiuit Gal. rigorem 1. lib. de Causis sympto. ad finem, dicens: Voco autem rigorem, inæqualem vniuersi corporis concussionem, quassationeq;. Et libro secundo ipsum à palpitatione, & conuulsione, & tremore distinguit: quoniam hic motus non est omnino præter naturam, vt palpitatio, & conuulsio: nec pertinet ad animalem facultatem, vt tremor: sed ad naturalem expultricem, cum à causa præter naturã irritatur. inquit enim, Sed motus hic non est totus præter naturam, veluti in conulsione, palpitationeq; alium habens à tremore modum. Quanquã ipse quoque mixtus

Rumpendæ suppurationis signa. *Febris suppurationis signum.* *Initium inflãmationis distinguitur ab initio suppurationis.* *Rigor sup. signum. Rigor.*

mixtus est,ex causa præter naturam,& animantis facultate:sed plus viriū in ipso quàm in tremore requiritur. Quin si verum dicere oporteat,totus motus ad natiuam facultatem referendus est. hanc nos vsitato vocabulo expultricem,aut deiectricem nominamus. Causa efficiens igitur rigorem naturalis facultas est. Præternaturalis verò causa, concurrens,& irritans,est celer motus rodentium excrementorum: vt lib.10.de Morbis curandis,inquit Gale.Mordens halitus,& fucus,vbi per sensibilia corpora fertur, horrores,& inæquales totius corporis concussiones, ῥῖγος Græci dicunt, facit: vbi excrementorum copia persente,alias conditiones scribit,ad concitandos rigores,Gal.eodem loco dicens,Ac concussio quidem ista succedet propter eorum quæ feruntur, excremētorum, tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem,tum laborantis virium infirmitatem. Hæc maximum efficiunt rigorem:sed contraria remissum & media si concurrant, medium rigorem efficient. Quando igitur pus inflammationibus incipit generari,ab humore fumi multi acres eleuantur à calore putrescente, qui celeriter per membranas ipsas,& loca sensu prædita moti rigorem faciunt. Maximè verò fiunt ob mordentem qualitatem puris,quemadmodum vbi medicamentum aliquod acre vlceri admouetur, neque sordes eius contactum impedit. Hoc symptoma, horror apud Celsum appellatur: quo in loco docuit,à quo termino fieri debeant vomicarum rumpendarum suppurationes,dicens, Numerauimus autem ab eo die, quo primùm febricitauit aliquis,aut inhorruit,aut grauitatem eius partis sensit. In inflammationibus,in quibus nullus adest rigor, neque accessiones cum ipso fiunt, euentus rigoris erit signum incipientis suppurationis: in illis verò, quæ febres habent cum rigoribus,euentus rigoris maioris cum febre maiori coniunctus,significabit suppurationem incipientem. Tertium signum,si dixerit æger in parte dolente grauitatem sentire, ac pondus.Collectus enim humor in cauitatem vnam magis grauat,quàm vbi in poris contentus dispersus fuerit: cùm autem suppuratur, colligitur in partem vnam: igitur tunc pondus sentiet æger. Verùm duplex videtur ratio dubitandi, contra præfatam sententiam. Prima,quia Hippocrates dicit, Pro dolore pondere grauari: ac si tempore supurationis grauaretur particula,non tamen doleret,cùm tamen contrarium sit ostensum,maximè ex aphor.sententia,sic,Dum pus conficitur, dolores & febres magis accidunt,quàm iam confecto. sed in initio suppurationis pus conficitur,& nondū est confectum: ergo tunc maximè dolor aderit, & non,vt Hippoc.inquit,pro dolore pondus. Secunda ratio dubitandi sumitur ex litera Gale.qui causam,quare eo tempore pondus sentitur,dicit esse,quoniam humor qui dispersus erat in parte inflāmata, post mutationem in pus colligitur ad aliquam sedem inanem.Modò,si tunc sentitur pondus,quādo humor post conuulsionem in pus colligitur in partem illam: ergo ante conuersionem in pus,aut in ipsa conuersione,non est cur pondus sentiat æger: quoniā nondum facta est talis collectio in partem vnam.Hoc ergo signum non ostendet initiū suppurationis, quod voluit Hippocr.sed finem.In fine enim dolore deficiente pondus aderit. Pro prima, intelligendum est, quòd initium suppurationis non est tempus,in quo nihil puris genitum est. Principium enim non est indiuisibile tempus,sed paruū quoddam,in quo pars humoris parua suppurata est,& totus reliquus humor tendit in suppurationem. Quum igitur parum illud pus genitum colligitur in partem vnam,dolores magni,qui fiunt ex acredine humoris erodentis,partim conuersi ad puris naturam, paulatim in pondus cōmutantur:sicuti & sensim pus generatur,& carnem rodit, donec in spatium vnum colligatur: & in fine dolor ad magnam perueniet remissionem,& crescet sensus ponderis.Et hoc est pro dolore pondus sentire,id est,sensim dolorem maximū,qui illo tempore fit,in alteram naturā mutari,non tamē mutatum esse. Hinc constat saluatio ad secundā rationē. Quum enim dixit Gale.causam ponderis esse collectionē humoris in partem inanem,post mutationē in pus:nihil aliud voluit, nisi quòd singulæ partes humoris sicuti in pus mutantur,ita colliguntur in partem inanem,& pondus pro dolore inferunt. Itaque post mutationē in pus,vnaquæque pars,ponderis sensum, non dolorem efficit.Quòd si velles intelligere Gal.mentē,de totius humoris mutatione ad puris formam,quòd toto mutato totus etiam colligetur in partem inanem:constat id esse ad maiorem manifestationem. Si enim,cùm totus humor est suppuratus, totus etiam est collectus,& dolor cessat, succedente pro ipso grauitate: ita etiam fiet, vt parte aliqua primùm suppurata,suppuratione videlicet incipiente,partis fiat collectio, & partis doloris permutatio in ponderis sensum. Quo dato suppuratione incipiēte,incipiet dolor in pondus mutari.Quare autem eo tempore dolores maxime fiant, quo doloris commutatio fit in sensum pōderis,facilis est ratio,vt dixi:quoniā etsi in parte nō fiat distensio,fit tamen erosio singularū partium,quæ pus continent. Quas erodi & exedi necessum

Rigoris causæ.

Horror pro rigore apud Celsum.

Pondere grauari signum suppurationis.

Dolores maximi in puris generatione quare.

ſum eſt,donec totum pus in vna tantùm cõtineatur cauitate. Præter hæc tria ſigna incipiẽtis ſuppurationis,vnũ aliud ſcribitur 4.li.de Cauſis pulſ.à Gal.dicente, ſuppuratorũ verò pulſus initio ſtatim pulſum refert vigeſcẽtis inflãmationis:hoc enim initiũ eſt ſuppurationis. Vbi dixit Hipp. *Vel quando primum rigor ipſum præhendit.* in quibuſdã Græcis codicibus ſic legitur,ἄποτε αὐτὸν πρῶτον ῥῖγος ἔλαβεν. in aliis,ἢ ἄποτε αὐτὸν πρῶτον ῥῖγος ἔλαβεν. hoc eſt,vel ſi quando primum ipſum rigor præhendit. Primã lectionẽ trãſtuli.

Pulſus incipientis ſuppurationis.

GALENI COMMENTARIVS.

Confeſſum id vnum eſt omnibus ferè medicinæ profeſsis,cùm etiam perſpicuè conſtet: vt quoties inflammatio affligens in parte præcipua,haudquaquam diſcutiatur adhibitis ſubſidiis, ſed ſuppuratur,rigor tunc,ac febres conſiſtant. Etenim libro de Rigore, perpenſum iam eſt,vt puris acrimonia generati mordens ac derodens adiuncta corpora,rigorem cõmittat perinde quaſi medicamenta acriora, quibus ingeſtis interdum malignis vlceribus,aut cuidam affectioni putredinoſæ rigere & febricitare contingit. At verò febris talem comitatur rigorẽ. Sanè & Hippocr.alterutrum cõmemorauit, ac febrem prius, dicens,à die quo primũ homo febricitauit,non illum definiẽs diẽ,qui totius ægrotationis extitit primus:ſed quo rigor vnà cum febre,vehementiore ſcilicet admodum quàm anterior facta, coincidit. Quinetiam ponderis euenit ſenſus tunc ægrotis,cùm humor in multas & exiguas partes diſperſus in partibus inflãmatione laborantibus poſt mutationem in pus colligatur ad aliquam ſedem inanem continuã omni parti quæ inflãmatione laboret.Igitur ex hoc,inquit,tempore quo primùm hæc extiterunt, expectare oportet & vigeſimo die,& trigeſimo,& quadrageſimo rumpi ſuppurationẽ. Quæ verò dixit indicia,tria numero ſunt,pondus,rigor,febris,quæ multo quàm anterior vehementius affligat.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte rationẽ reddit,quare & rigor,& febris,fiunt in his,quæ ſuppurantur, vbi inflãmatio,quæ in præcipua parte exiſtit,non diſcutiatur per cõuenientia remedia. Rigor autem fit,quemadmodum quoties acre aliquod vlceri admouetur: acore enim participat pus. Febris verò prius, quàm rigoris,meminit Gal.quamuis rigor præcedat. Febrem autem intelligere conuenit,non eam quæ à principio morbi exiſtit, ſed ea vehementiorem, & ea quæ cum rigore ſuperueniat. *Lib.de Rigore.* In libro de Rigore, à cauſis calidis rigores fieri probat,vt in tertianis febribus,& in abſceſsibus, & vlceribus inquit. Sed nónne acre alioqui pharmacum vlceribus adactum,primò dolorem, mox horrorem,demum rigorẽ infert? Nos multo irritatis ab acri pharmaco vlceribus,rigere & febrire vidimus. Inflammationi etiam,dum ad abſceſſum vertitur,horrorem & rigorem adeſſe eſt operæpretium. *Comitatur.* Græcè,ἀκολουθεῖ, id eſt,ſequitur.

Rigorem efficiunt.

In ſecunda parte,quæ incipit (Quin etiam) docet quare dolor in pondus mutatur: nempe quoniam humor,qui in poris membri inflammati,& in tenuiſsimis venis ipſius continebatur,in vnum ſpatium continuũ trãſit,quod grauitate potius moleſtat, quàm antè, & minore dolore ſaltem in fine,vt dixi in expoſitione. Ab eo ergo collectionis tempore ſupputare oportet rupturam futuram.

PROGNOST. LIX.

Si verò empyema in alterà tantùm parte exiſtat,hos conuertere,ac diſcere oportet,doleátne in altero latere,& an alterum altero calidius ſit. Atque cubantem ſuper ſanum latus interrogare,an videatur ſibi onus aliquod deſuper ſuſpẽdi. Si enim ita eſt,in quodcunque latus pondus inſit,in altero ſuppuratio exiſtit.

In progn.57.tempus rupturæ ſuppurationum ſcripſit,& in 58.tempus principij ſuppurationis,à quo ſpectare oportet rupturã.In hoc tamen ſcribit locum,in quem delabitur pus ex ſuppuratione rupta. De hac enim loquitur Hipp.vt vult Gal.in Comm.qui hanc ponit differentiam inter ſuppurationem,quæ fit intra peritonæum,& eam,quæ fit intra thoracem,quòd in ea,quæ fit intra thoracem,pus non permeat à latere vno in alterum: & in illis,quæ fiunt intra peritonæum, pus omnibus inteſtinis circumfertur. Huius locum ex decubitu docet Hippoc.cognoſcere: pendet autem via inuentionis ex anatome. Nam ſuppuratio,quæ in altero latere tãtùm fit,& rumpitur,alteri nullatenus communicat: quoniam membrana ſubcingens coſtas,diuidit totum thoracem in duas partes:& cùm in alterum latus incidit morbus,in cauitatem illius partis incidet pus,ab inflãmatione ſuppurata ac rupta,& in alterã non poterit permeare. Cùm tamen homo in latus,quod continet pus, cubat, pus ipſum coſtis ſuperiacet interpoſita membrana: non igitur ſentietur pondus, veluti ſuſpenſum, ſed aut pondus non ſentiet,aut non

Suppuratio quæ fit in abdomine,à ſuppuratione thoracis quomodo differt.

Puris locus ex decubitu.

Pus in thorace ſuſpenſum ſẽtitur.

suspensum:vt fit,quando in diuerso latere cubat homo,tunc enim superiacet pus parti membranæ,quæ medium thoracem intersepit.Quæ pars,cùm non aliunde habeat fulcimentum,quod ei superponitur,grauat, ac suspendi videtur: & ita est, quoniam in aere medio totius cauitatis thoracis,à tenui membrana sustinetur. Cum igitur æger in contrarium latus cubat, suspendi sibi onus sentit in thorace: in eodem verò cubans, minime. Sententia præsens ad partis patientis dignotionem attinet,vtilis eis, qui non adfuerunt morbi principio: & quãdo quis duos morbos laterales passus est,& in altera tantùm facta est suppuratio: & pro dignotione suppurationis,inflammationisq́;, quæ facta est in medio thoracis,in quo duæ sunt membranæ thoracem intersepientes:& ad cognoscendum quæ illarum passa fuit inflammationem:si quidem loci dolor id ostendere non potuit, dignoscetur ex Hippoc.præsenti doctrina. Hæc vera sunt de inflammationibus membranarum,non de illis,quæ fiunt in pulmone.Ratio est,quoniam inflammatio pulmonis in vtranque partem rumpi potest. Membranæ diuidentes thoracem ex dissectione lib.5.de Anatomicis administrationibus, non diuidunt pulmonem in duas partes,sed ad ipsum pertingentes totum circumuoluũt. Poterit ergo pulmonis inflammatio aut per omnes cauitates pulmonis dispergi, tam dextras, quàm sinistras, aut rumpi in cauitatem dextram ac sinistram thoracis.Alterum signum ponit Hippoc. ad cognoscendam partem,in qua facta est suppuratio,nempe calorẽ maiorem.Ostendit enim ibidẽ adesse morbum,vbi adest caloris abundantia, quæ significat pus in ea parte putrescere. Verumtamen non est necessarium calorem in ea parte esse maiorem:potest enim fieri,vt puris caliditas non sit tanta,vt in exteriori parte manifestetur. Sed voluit id esse considerandum Hippocr.nempe an altera pars sit altera calidior: id enim nonnunquam fit. quo dato,vbi maior adest calor,suppurationẽ adesse intelligemus.Aetius lib.8.cap.65 inquit:Cognosces autẽ suppuratos hoc modo:quũ lateris dolor præcesserit, deinde vehementes febres quieuerint,& ex magna parte quoque dolor,grauitas autem sensus remãserit,intus in lateribus in profundo thoracis,simulq́; trãsfluere aliquid appareat,iuxta multiplices reclinationis permutationes, & maximè cùm ab vno latere in alterum decumbunt:tunc sanè multitudo puris manifestatur,& fluctuationis cuiusdam sonitus,sæpe sensibiliter in reclinationibus ipsorũ auditur.Cognoscitur itaque suppuratio facta,tum ex prædictis, tum quòd nihil relatu dignum per sputum reiectarunt,in eo qui præcesserit vehementi lateris dolore. Quam sententiam accepit à Gale.libr.4. de Loc.pat.cap.9.dicente, At vbi pleuritis præcessit,mox remissa febris vehementia,intrinsecus laterum grauitas in imo thoracis derelicta sentitur,ac vbi quis affatim à decubitu transmutatur,idq́; maximè si ab vno latere in aliud se conuertens,defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. Quin etiam in his fluctuatio sæpenumero haud obscurè auditur.

Dignotio loci puris.

Suppuratio pulmonis aliter cognoscitur,quàm thoracis.

Suppurationis locus ex calore.

GALENI COMMENTARIVS.

Constat ex dissectionibus,vt membranulæ thoracem intersepiant à pectore peruadentes vsque ad spinam,ita vt duo caua ipsæ conficiant. Quocirca nullam ineunt societatem,quæ affligunt in altera parte suppurationes,cum iis quæ in altera fatigant,quemadmodum in illis quæ intra peritonæum consistant.In illo enim circiter omnibus intestinis circumfluit pus,in hac verò neque materia dexteræ partis thoracis transmeare in sinistram:neque econtrario quæ in sinistra est, transmeare in dexteram potest. Ob eam igitur rem censet ediscendum esse,num æger in vtraque parte habeat pus, an in altera duntaxat. In pulmonia enim quoties in suppurationem vertitur, in vtraque potius quàm in altera colligitur pus: per costalem verò in altera potius quàm in vtraque. Cæterum pars affecta cognoscitur ex differentia caloris. calidior enim affecta pars est: & quia cubans æger in latus oppositum,onus sublimiori insidens parti persentiscit. Constat enim vt pus hoc collectum loco oneris sensum importet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte supponit Gal.ex anatome constare,quòd pus contentum in thorace, non permeat à latere in latus,quemadmodum quod continetur intra peritonçũ,quod omnibus intestinis circumfertur. Hinc sequitur vtilem esse doctrinã Hippoc.quæ docet pure existente in cauitate thoracis, locum eius inuenire, qua via inueniendi non licet vti in suppurationibus pulmonis. Permeat enim in illis pus à latere in latus, aut in vtraque parte ab initio fit. In inflammationibus tamen membranæ subcingentis costas facta suppuratione, pus in spatium thoracis effusum,non posse vtrunque latus peruadere,docet dissectio,apud Gale.lib.5.de Anatomicis administrationibus, post medium, vbi inquit,Ex vtraque autem ipsius parte,superiore puta,& inferiore,tenuis membrana adhærescit,quàm acuratè,si animum huic accõmodes sermoni,deteges. Harum itaque elatior duplici structura, totam thoracis regionem sublimat, à dextera parte altera, à sinistra

Thoracis duplex cauitas ex anatome.

sinistra quoque altera. Non enim vna quædam est intra thoracem spatiosa laxitas sibi continua, sed à prædictis membranis intercipitur: quæ recta linea ad pectoris longitudinem mutuo sibi cohærent, nisi quãtum in ea parte abscedant, distantq; qua cor situm est. Et parum infra has membranas, qua parte costis respodent, ὑποζευκότες, id est, subcingentes appellant: quæ verò coniunctæ in medio thoracis sunt διαφράττοντες, id est, intersepientes.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm) duo signa scripta ab Hippo. ad cognoscendum locum puris recitat.

PROGNOST. LX.

Hiusmodi signis omnes suppuratos dignoscere conuenit. Primũ quidem, si febris non dimiserit, sed interdiu tenuiter afficiat, noctu verò plus: & plurimi superueniũt sudores, atq; tussiendi cupiditas eis inest, & nihil screant effatu dignum: oculi fiunt caui: malæ verò rubent, vngues manuum incuruantur, digiti incalescunt, & potissimum summi, in pedibus fiunt œdemata, cibos non appetunt, & phlyctænę per corpus erumpunt.

Ad partem artis diagnosticam pertinet sententia præsens, in qua Hipp. docet cognoscere suppuratos, eos videlicet, qui pus effusum continent in cauitatibus thoracis: non tamen omnes, sed eos, qui pus diu continent, vt constat ex sequenti progno. Isti tamen aut phthisin patiuntur, aut ad ipsam proxime parati sunt. Incidunt enim in ipsam, vbi rupta inflammatione pus contentum in cauitate thoracis non repurgetur intra quadragesimũ diem, vi puris exeso pulmone, vt constat ex aphor. 15. sect. 5. Quicunque morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, liberantur: si verò non, in phthisin transeunt. Quo in loco Leonicenus errandi occasionem præbet, conuertens pro φθίσει, tabem: quum tamen libr. 1. de Differ. feb. cap. 9. & sæpe alibi, pro μαρασμῷ, vtatur tabis voce. quin & in eodem cap. phthisin, & marasmum, appellat tabem: quum tamen inter se plurimũ differant. Quum ergo tales diutius immorantur, phthisis signa habent, quia præsentem patiuntur, aut quoniam ad eam proxime accedũt.. Signa verò, quæ suppuratos ex longo tempore ostendunt, sunt decem. Primùm febris, quæ non intermittit, affligitq; magis noctu, quàm interdiu. Febris hæc hectica est, sed putridam habet commixtam. quod constat: quoniam præter id quòd in temporis processu facta permanet in membris, vapor adhuc putridus eleuatur ex pure putrescente, qui febrem quoque facere potest de genere febrium putridarum. Accedit ad id, quòd antequam febris hectica adueniret, putrida aderat, quæ non habuit causam aliã præter humorem suppuratum, ac putrescentem, qui hectica producta, adhuc manet. Ob id verò, quòd hectica est, & in solidis corporis partibus facta, interdiu minus, noctu magis vexat. Quod ex sententia Gal. in Cõm. ad alimentum referri debet, quo assumpto, breui corpus incalescit, vapore alimenti distributo ad solida mẽbra, tali ipsis eueniẽte alteratione, qualis calci, cùm humore irrigatur. Hoc signum febres hecticas ostendere dixerat Gal. libro 1. de Different. febr. cap. 9. per hæc verba, Maximum verò ac indubitatum hoc erit eius naturæ indicium, si cibum homini obtuleris, eo præsertim tempore, quo maxime omnes horas suspectas subterfugisse videtur: statim enim hora vna, aut duabus, post acceptum cibum, quicunque ægrotantem tetigerint, alteram febris accessionem adesse opinabuntur. Causa etiam, quare accepto alimento incalescunt hectici, scribũtur à Gal. in Comm. præsenti, & 1. de Differ. febr. cap. citato, vbi inquit, Id enim eis contingere videtur, quod in calce ac lapidibus calefactis. Si enim aquam frigidissimã infundas, multò calidiores sentiuntur, nutrita, vt par est, in ipsis arida caliditate, ab humida substantia. Hoc idem quod noctu euenire dixit, interdiu contingere potest, vbi interdiu alimẽtum acceperit æger: nam hoc acci dens alimentum insequitur, non horam diei. Veruntamen noctu id euenire dixit, quoniam homines temporis Hippoc. omnes cœnabant, non tamen omnes prandebant: sed qui semel in die comedebant, cœnabant, & non prandebant, vt constat ex libr. 2. de Ratione vict. acu. sect. 22. vbi quosdã bis die comedere, dicit, quosdam semel, quoniam prandere non consueuerunt. Inquit itaque, Nempe tum his, qui bis die comedunt, tum his qui semel, noxam imbecillitatemq; pariunt repentinæ mutationes: quiq; prandere non cõsueuerunt, & prãdent, statim ægrè habent. Hlos ergo, qui semel in die comedunt, non consueuisse prandere dicit. Quòd tamen inflammationes suppuratas sequantur hecticæ febres, constat ex Galen. eodem cap. 9. citato, dicente, Maxime igitur viscerum collectiones, si non recta cura adhibeatur, insequentur

Empyici fiũt phthisici.

Leonicenus notatur.

Febris empyicorum signum hectica & putrida est.

Hectici cur calẽt ex cibo.

Qui semel comedebant tempore Hippo. cœnabant.

Suppurationes sequuntur hecticæ febres.

hecticæ febres,adeo vt pleriq; exiſtimauerint eás nulla alia ex cauſa generari. Et parum infrà inquit, Aduenit autem & hæc paſsio nonnunquam quidem per ſe ipſam, ſicuti in excandeſcentiis,vehementibusq; triſtitiis,ac diuturnis: nonnunquam verò in ardentibus febribus,aliquādo autem in pulmonis,ac thoracis affectibus,ac præſertim in ſuppurationibus,& phthiſi. Contra illud, quod dixit Gale.de cauſa incaleſcentiæ ex cibo, quarto libro Collectionum,cap.33.arguit Auerrous,dicens,Cauſas,quę ab aliis medicis dantur, eſſe accidentales,& ſicut fabulæ: quoniam dicunt, quòd cibus in talibus patientibus & corporibus,eſt ſecundùm ſimilitudinem aquæ ſuper calcem proiectæ: quia impoſsibile eſt vt virtus nutribilis à nutriente tantum ſit elongata, vt ipſum eidem ſit contrarium, ſicut aqua calci. Reperitur enim, quòd vnumquodque iſtorum alterum corrrumpit. Argumentum itaque ipſius eſt:licet calx habeat contrarietatem cum aqua, alimentum non habet adeò magnam cum membro: & inde eſt,quòd non fiet ſimiliter in calce aqua ſuperfuſa, & in membro ſuperfuſo alimento. Verùm quàm inconſiderate Auerrous modo, vt ſæpe aliàs, Galenum mordere tentauerit,manifeſtè conſtat ei qui intellexit mentem Galeni. Nam experimentum de calce aqua ſuperfuſa nemo negabit, neque experimentum de membro ab alimento irrigato in hectico. Similitudo verò in cauſa, hinc conſtat, quòd quemadmodum calx ſiccitatem habet intenſam admodum cum calore arido: ita membra hectici ſicca ſunt, & calorem aridum habent. Quòd ſi calx aquea humiditate irrigetur,efferueſcit,atque oſtendit tactui vehementiorem calorem quàm antè: poterunt ergo membra hectici calorem ſuum oſtendere, ac manifeſtare, ſuperfuſo humore alimenti. Quòd ſi dixerit Auerrous, eſſe impoſsibile, virtutem alimenti tantum elongari à virtute membri, vt ſit ei contraria: videtur bonæ philoſophiæ oblitus. Omne enim alimentum quandiu ab alito patitur,contrarium eſt ipſi: & quandiu non eſt integre aſsimilatū,tandiu patitur:ergo quandiu non eſt integre aſsimilatum,eſt ei contrarium. Et hoc maxime cùm hecticam febrem patitur æger:tunc enim ſicca admodum ſunt ſolida membra,& alimētum omne humidū eſt actu,quāuis non omne ſit potentia humidum,ſaltem in cōparatione ad corpus alendum. Aduertat ergo Auerrous oportet Gal.verba,qui de calce dixit, caliditatē aridam nutriri in calce, ab humida ſubſtantia: quod ſimiliter fieri in membris hectici, in quibus multa adeſt arida caliditas, ſolus temerarius ille negaret. Adde, quòd ipſe eodem loco rationem reddere tentauit, quare id hecticis eueniat,ac dixit,id fieri,quoniā de natura nutribilis eſt, (vt verbis ipſius vtar) ſibi nutriens aſsimilare: atq; inde neceſſe eſt,vt cibus corpori adueniens calorem extraneū adipiſcatur,quāuis cibus frigidus ſit,aut non:& propterea febris fortificatur, & accidentia augmentantur. Quod in febribus putridis non fit, propterea quòd in eis calor extraneus radicaliter non eſt fixus. Reſpondet hoc in loco ad quæſtionem,& ad argumentum. Ad quæſtionem, quòd hectici caleſiūt ex cibo,quoniam alimentum recipit calorem præter naturam,à membro conuertente ipſum, & ad argumentum cōtrà,ſimiliter in febribus putridis eſt in membris calor præter naturam. ergo & in ipſis fieri deberet.Reſpondet non eſſe ſimile,quoniā in putridis calor præter naturam non eſt factus.Quæ ſolutio ineptiſsima eſt: nam ſi calididitas præter naturam, præter id quod facta eſt,ſiccitatem non haberet cōiunctam,illud accidens non feciſſet in febricitantibus. Quoniam ſiue vi caloris euenit,ſiue is factus ſit, ſiue fiens, ſimilem habebit virtutem alterandi humidum aduenıens. Quoties tamen ſiccitati coniunctus eſt,aliter alterat,quàm ſi humiditati iungatur.Calx enim non alitur ex aqua,ſed tamen accenditur per ipſam calor calcis,quia aridus erat,vt in hectico.Quòd ſi aliquod ſubiectum dederis,quod calorem factum habeat ſine ſiccitate, id non accendetur ex aduētu humidi alicuius irrigantis,veluti humor putreſcens. Is enim calorem extraneū factum habet: verùm quamuis irrigetur alimento,aut potu,aut quouis alio humore, non accendetur in ipſo vehementior calor. Dicet forte aliquis,non eſſe ſimile de humore habente calorem præter naturam factum,& de membro: nam humor non intendit commutare alimentum in ſui ſubſtantiam,ſicut membrum.Hæc ſolutio non ſatisfacit:quoniam calor membri ob id excitatur ab humore alimenti, quoniam agit in ipſum, ſiue huius actionis finis ſit alitio, ſiue non. id enim contingens eſt: ſtat enim membrum alteraſſe alimentum,& ſuperaccenſam fuiſſe caliditatem,& deinde non ſequi alitionem. Ergo ſuperaccenſio caloris, ex alteratione caloris circa humorem ſuperuenientē naſcitur, non ex eo quòd ipſi membro futurum eſt alimentum.Adde,quòd in calce irrigata id fit,quamuis calx non intendat formam calcis in aquam inducere. Verum ergo eſt, ac infallibile,in his,quæ calore ſicco areſcunt,vt hecticis,& in calce,cum irrigantur humido quopiam,ſuperaccendi.Ac conſtat,Auerroū non tantùm temere tentare mordere Galen.ſed ineptam adhibuiſſe cauſam accidentis. Secundum ſignum eſt,ſudores multi ſuper

Auerrous temere mordet Galenū.

Auerrois ratio inepta probatur.

Suppuratorū ſudores.

superuenientes. Hoc signum ostendit suppuratos ex longo tempore, qui iam languidi redditi sunt: ad languorē namque facultatis tales sequentur sudores, natura nequeunte alimentum superare, vt Gal. quoque in Comm. testatur. Lib. quoque 4. de Loc. pa. cap. 8. dixit, omnibus suppuratis vires reddi imbecilliores. Sed contra id signum est argumentum, quod accipitur ex sententia Galeni 4. sect. aphor. Comment. 41. vbi explicans causam aphor. in quo Hippoc. dixerat, Sudor multus ex somno, factus absque manifesta causa, significat corpus plurimo cibo vti: si verò cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet, quòd euacuatione indiget corpus, inquit Galen. Quod verò in præsenti aphor. docetur, in verbo πολὺς, id est, multus, adiecto, maxime existit: si enim sudor multus non esset, posset & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatē accidere. Ipsius verò multitudo, altera duarum causarum fit, vel propter ciborum qui sunt recenter assumpti, immoderantiā, vel illorū qui antea. Ecce vbi Gale. dicit sudores multos esse ad causas alias referendos, non ad imbecillitatem. Hoc argumentum facile soluitur verbis Hippo. & Gale. animaduersis. In hoc enim aphor. de sudore multo siue copioso loquitur: quem constat non euenire, citra causam manifestā, nisi ob causas ab Hipp. & Gal. dictas. Sudores verò, de quibus in progn. loquitur Hippo. multi sunt numero, non quantitate continua. Suppurati enim ex longo tempore, & languidi plurimi, sæpe sudant: parui verò sunt omnes ipsorum sudores, quos dixit, ἱδρῶτες πολλοὶ. id est, sudores multi. & in aphor. dixit, ἱδρὼς πολὺς, id est, sudor multus. Quamobrem valde errauit Laurentianus, in præsenti progn. transferens, Si copia sudoris elicitur. neque enim id verum est, neque litera Græca id sonat. Eueniunt itaque languidis sudores multi, qui significant facultatē imbecillam, non potentē superare ac continere alimentum, quāuis conuenienti quātitate adhibitum. Tertium signū est, cupiditas tussiendi, cum qua nihil effatu dignum spuunt. Refertur id maxime ad imbecillitatem facultatis: licet tres sint causæ, ob quas aliquid aut non spuitur, aut difficulter: crassitudo siue lentor humoris expellendi, densitas membranæ obuoluētis pulmonem, quæ non admittit humorem, & imbecillitas facultatis comprimentis thoracem. In Cōm. 8. huius libri, difficilis excreationis causas duas scripsit, alteram ex humoris excreandi ineptitudine, alterā ex defectu facultatis: hîc tamen tres adscripsit, quarum tertia est, cutis pulmonis densitas, quam non scripsit in eo loco, quamuis de meatuum pulmonis angustia mentionem fecit: quoniam in eo loco de reiectione humorum, qui iam in pulmone continentur, loquitur, hîc tamen de his, qui ex thoracis cauitate nōdum pulmonem ingressi sunt. Quartū signum est, oculi caui. Id signum inter initia acutorum morborum apparens malum est, nunc verò affectionem ipsam ostendit esse exiccantem, quæ & faciem exiccet, & humores qui circa oculos continentur, & in ipsis etiam oculis. Quintum signum est, rubor maxillarum: rubent autem ob tussim, sicuti & in omnibus, qui tussi infestantur, & quoniam à pulmone calidi vapores ad caput & faciem ascendunt. Sextum signū est, vngues incuruari: quod fit, quoniam absumitur caro, quæ existebat in summis digitis, quæ etiam vngues firmabat: adde quòd calor vehementer exiccās corrugat ac contrahit substātias corporum. Septimum signū est, extremorū digitorum calor. Calent inquam extrema, quoniā in hoc morbo solida membra afficiuntur, non vt in aliis longis, in quibus extrema refrigerantur: summi verò digiti id patiuntur, quia carnis maiorem habent copiam, & in partibus humidioribus solidorum calor magis manifestatur. Octauum signū est, fieri in pedibus œdemata: quoniam calor naturalis deficit in partibus distantioribus à corde, ad quas vapor transmittitur, qui non discutitur, & humor crudus, qui neque coquitur, neque transmutatur, neque superatur ob languorem. Nonum signū est, defectus appetitus, quod multis causis euenit, sed in his ad mortificationē referri debet, & sensus defectum. Non enim satis sentiūt suctionem, quæ fit ab aliis membris. Decimū signum est, phlyctenæ per corpus erumpentes, ob serosos humores ad cutim translatos. Sed de iis iuxta Com. Gal dicemus. Paulus lib. 3. cap. 32. phthisis signa scribens dixit, Febrem hecticā esse signum, quod suppuratos comitatur, quamuis nondum phthisin patiantur. Quum tamen iam ipsam patiuntur, signa scribit maxillarum liuorem, sudores circa frontem, & collum, vnguium etiam cauitatem. Celsus tamen libr. 2. cap. 7. in hunc modum scripsit, Omnis etiam suppuratio, quæ nōdum oculis patet, sic depræhendi potest. Si febris non dimittit, ea quæ interdiu leuior est, noctu increscit, multus sudor oritur: cupiditas tussiendi est, & penè nihil in tussi excreant: oculi caui sunt, malæ rubent, venæ sub lingua inalbescunt, in manibus fiunt adunci vngues, digiti maximeque summi pallent, in pedibus tumores sunt, spiritus difficilius trahitur, cibi fastidium est, pustulæ toto corpore oriuntur. Qua parte dixit, Pallent: potius, Callent, scribi debet, ad Hippocratis normam.

Laurentiani error.

Tussis suppuratorum.

Oculi caui.

Maxillarū rubor.

Vngues incuruati.

Pedum œdemata.

Phlyctenæ.

GALENI COMMENT.

Qvicunque pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue contentum antè in parte affecta inflammatione, siue etiam post eruptionem, nomines tales purulentos licebit. Sed medici adsolent solos, aut potißimum eos qui in thorace ac pulmone talem habeant affectionem, purulentos nominare. Id verò pus post eruptionem inter thoracem pulmonemq́; continetur. & nisi cito excreetur, tabidi intereũt febricitantes tenuiter quidem. at calore iugiter quodammodo in noctem crescente: id accidit omnibus febricitantibus hectica febre, non ratione affectionis nocte augente illis febrem, sed ex quodã accidenti. quod inquam, tale existit. Per febres hecticas nomine, partes ipsæ corporis solidiores ignitiores euadũt. Ob id igitur aßidue febris in seipsa similis manet, calorem obtinens perinde, vt calx, debilem contingentib. Itaq; quoties esitent ac bibant, simile quiddam accidit quod in calce euenit aqua perfusa: quo fit vt contingentes exteriùs ægrum, multo calidiorem persentiant. Ego verò vobis eam rem persæpe ostendi in ægris alias alio tempore alendo ita febricitantes, vt crederetis id illis propter alimentum euenire, non ratione affectionis. Perspicue enim apparet incidere calorem febriculosum vnà cum tẽpore alimẽti: statimq́; adhibito augeri cibo, & quàm maximè vehementem per diductionem illius apparere: sudores verò continui eliciuntur propter virium debilitatem, eò quòd diductum alimẽtum discutiatur. Quinetiam tußiendi cupiditas, id est, voluntatis contentio est: nec quicquam dignum cõmentatione expuũt. Si enim excreassent, nequaquam purulenti euasissent. Cæterùm causa ob quam nihil expuunt commentatione dignum, triplex est, tum puris ipsius lentor & craßitudo, atque etiam continentis pulmonem membranulæ condensitas, tum etiam debilitas in ægro facultatis. Sed & oculi (dixit) caui reddũtur. Id commune est omnium longarum febrium: sed potißimum earum quæ perspicue exiccent. Genæ rubent, propter calorem in pulmone, & item tussedinem. Hæc enim ambo calefaciunt vultum & totum caput, quia ex defluxione in pulmonem decũbente vapores in ipsum redundant. At verò vngues curuantur, quia firmans eos vtrinq; caro consumitur. Itaq; digiti quanquã refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis, tamen per omnes hecticas febres calidi permanent. Siquidem hæ solidiores potißimũ corporis partes occuparunt. sanè in summis ipsis perspicue calidiores apparent, non in partibus exterioribus, sed interioribus, vbi carnulentiores existunt. Causa verò perspicua est, si in memoria hærẽt quæ sunt de cibo ingesto paulò antè perscripta. Vbi enim humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente verò tempore & pedes eorũ intumescunt totius corporis extinctione inde incipiente. Quippe quòd partes ab origine longißime absunt. Tunc iam & cibum fastidiunt, scilicet appetendi facultate pariter cùm aliis moriente. Pustulæ quædam erumpunt derodente sanie in corpore collecta. talẽ enim Hippo. illarum esse docuit generationem secundo libro De morbis vulgariis, dum ait: Sanies in cute existit, ibiq́; compræhensa calefit. Hæc enim sanies in reliquam cutem, quæcunq; laxior est, se insinuans, in exteriori eius superficie vtpote densiori subsistit, Porrò hanc dirimit, & ab interna absistere facit sede, atque in ea collecta pustulas gignit.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Quoniam ex his, quæ in præsenti Com. dicta sunt à Gale. quædã antè explicita sunt in expositione, quædam etiam de se perspicua sunt, breuiter circa ipsum quędam annotabimus. A principio enim exponit dictionem, ἐμπύυς, id est, suppuratos. Solent enim, inquit, medici appellare tales eos, qui pus continent in quauis inflammatione: & maximè venit in consuetudinem sic appellare eos, qui continent pus in thoracis cauitate, rupta inflãmatione iam suppurata. *Vniuersum.* Gręcè, ἀθρόον, id est, accumulatum. *Ignitiores.* Gręcè, διάπυρα, id est, ignitę. *Si enim excreassent.* intellige, aliquid effatu dignum. Nam non quæuis excreatio liberaret ægrum à phthisi, sed in continenti quantitate. *Vbi carnulentiores existunt.* Gręcè. ἔνθα τὸ σαρκῶδες αὐτῶν ἐσὶ. id est, qua parte carnosum ipsarum est. *Pustulæ.* Gręcè, φλύκταιναι. Harum generationem dicit fieri ab erodentibus ichoribus, id est, tenuibus saniebus (sic enim scribi debet, quoties in hoc Com. scribitur Sanies) quemadmodum Hipp. lib. 2. de Mor. pop. iuxta initium inquit, Et subnascebantur quidem in cute sanies tenues: dum autem intrò concipiebantur, calescebãt, & pruritum inducebant: deinde φλυκταινίδες, id est pustulæ, velut ab igne inustæ excitabantur, & sub cuti vri sibi videbantur, in ardoribus siccitatis. Appellantur hæ pustulæ ab autore, 4. de Rat. vict. acut. sect. 43. φλυζάκια. inquit enim Gale. in Comm. Phlyctænas in superciliis habentem: nempe id significant φλυζάκια. Harum pustularum generationem in fine præsentis Cõment. rectè docet Gal.

PROGNOST. LXI.

Qværcunque igitur ex suppurationibus prorogantur, talia signa habent, & eis maximè credere oportet. Quæcunque verò recentes sunt, per hæc innotescent, si quid apparuerit eorum, quę in principio fiunt, simul autem etsi difficilius spirauerit homo.

In duas partes diuiditur prog.hoc.Prima est conclusio precedētis prog.Secunda determinat signa, quæ ostendunt empyicos, ex breui tempore. Conclusio est hæc, Signa quæ scripta sunt in prog.precedenti,omnibus ex longo tempore empyicis conueniunt, & eis valde credere oportet.Merito addit Hippo.eis esse valde credendum, quoniā maior pars signorum eorum,ostēdit consumptionem,& hecticam febrem, quæ sine dubio sequitur ad inflammationes partium thoracis,& pulmonis,cùm suppurantur,& suppuratæ ac ruptæ prorogantur.Signa verò,quæ ostendunt empyema recens,id est,puris recentem effusionem in cauitates thoracis,non suntadeò manifesta, quoniam non habēt eam febrem coniunctam. Sunt autem hæc , si apparent quæ dicta sunt de incipientibus suppurationibus,nempe rigor,febris,pro dolore pondus:&preter hæc difficultas respirandi.Veruntamen aduertendum,quod suprà prog 58.Hippo.docuit,per hæc signa cognoscere principium collectionis puris in partem vnam, vt inde coniectari liceret, quo tempore futura esset eruptio puris in cauitates thoracis:vt constat ex Gal.in Cōm.Veruntamen modò ex eisdem docet cognoscere puris effusionē in cauitates thoracis,eam quæ non est antiqua. Neq; tamen obiicit Gal.vt Hipp.quòd eadēmet signa,quę ostendebant incipientem puris collectionem,ostendant etiam eius effusionem,& inflammationis rupturam,vbi cum eis alia coniungantur:veluti si aliquod coniūgatur ex eis,quę dicta sunt de empyicis ex longo tēpore,præterea & difficultas respirandi:his enim omnibus iunctis,recens significabitur empyema.Signa suppurationis incipiētis,quæ ostendunt puris collectionem,sunt rigor,febris magna,pro dolore pondus. Hæc eadem rursus apparent,quo tempore pus iam confectum,& in thoracem effusum,mēbranas thoracis mordet,& ex morsu concitatur rigor,& vaporum multitudo febrē efficit:effusum enim pus magis euaporat.Pus item ante eruptionem membranā erodebat, ac efficiebat erodentem dolorem, & is in pondus transiuit,facta puris effusione. Habet tamen hoc veritatem,maximè vbi accedat aliquod ex signis antiqui empyematis, & difficilior respiratio.Licet enim Hippo.tantùm duo scribere videatur,videlicet signa quę dicta sunt de incipiente suppuratione,& difficultatem respirationis:Gale.tertium scribit in Com. dicens,Si quid eorum,quæ dicta sunt,de iis quæ prorogantur,apparuerit:id est,si simul cum signis incipientis suppurationis, apparueritaliquod eorū quæ dicta sunt in prog. precedenti,vt caui oculi,defectus appetitus,sudores plurimi,& similia.Quare vbi Hipp. litera habet, ὁκόσα δὲ ὀλιγοχρόνια ἐστὶ, σημαίνεσθαι τουτέων,ἤν τι ἐπιφαίνηται.legendum videtur magis ad Gal.mētem,ὁκόσα δὲ ὀλιγοχρόνια ἐστὶ,σημαίνεσθαι τουτέων καὶ ἤν τι ἐπιφαίνηται.quod est,Quęcunque verò recentia sunt,per hæc innotescent,etsi quid apparuerit.In qua lectione,tria erūt signa ab Hipp.scripta,quemadmodū à Gal.Quum enim dixit,Per hæc innotescent:intellexit,si aliquod horū apparuerit, quæ scripta sunt in præcedenti prog. &rursus,Signa quæ apparent inter initia,& difficultas respirandi maior quàm antea.eligat lector quod maluerit.Erit autem difficultas respirandi pure iam effuso,magna, & per ipsam pinnas narium mouent afflicti,magna inquam, ob magnam thoracis dilatationem,vt scripsit Gal.lib.4.de Lo.pa.cap.8.dicens,Sic etiam iis quibus inter thoracem pulmonemq; magna puris quantitas collecta est,quos suppuratos vocant,totus thorax attollitur,sed neque calidus est ipsorū spiritus,neque etiam exufflando emitti solet,nisi adurens fortasse febris accesserit.Quòd tamē hæc respiratio magna appelletur, per quā totus thorax eleuatur,dixit Gal.parùm infrà,eodem cap.Præ omnibus autem vos meminisse velim,magnæ respirationis geminas esse differentias:fit enim interdum ob dilatationis à thorace procedentis magnitudinem, interdū verò ob inspirati aeris multam essentiam.Hāc respirationem parùm infrà eodem capit.potius sublimē,quàm magnam vult appellari:sicuti & lib.3.de Mor.pop.par.2.in histo.anginosæ.vbi hæc duo signa inueniri vult in empyicis,magna respiratio,quæ sublimis appellatur,& pinnas nariū mouere.inquit enim,Videtur autē mihi velle indicare illos summa nare respirare,qui cùm respirant,pinnas ipsius naris mouent. Multos siquidem ægros ita respirantes videmus, vt in inspirationibus quidem ipsas dilatent:contingitq; hoc iis,qui ob anginam strāgulantur,vel peripneumoniam,vel empyema:contingitq; & iis,qui imbecilla sunt virtute. Et consequenter,explicans quare hunc spiritum appellet sublimem Hipp.inquit, Videntur siquidem ita affectis,summę thoracis partes ad omoplatas vsque moueri:& rationabile est hoc,dici nunc ab ipso fieri sublimem spiritum , non solùm in cynanchicis,verū quoque & in peripneumonicis & empyicis appellatis affectibus.Sublimis igitur est empyicorum inspiratio,omnibus concurrentibus thoracis musculis facta, ob id maximè, quòd non possunt thoracē eleuare,nisi omnibus musculis ipsius concurrentibus. Quoniam omniū empyicorū facultas languida est, vt Gale.inquit lib.4.de Lo.pa.cap.citato.

Signa recentis rupturæ suppu.

Respiratio sublimis.

Empyicorū facultas languet.

Verùm ij celerrimè suffocantur, tum ob affectum ipsum, tum quòd vires omnibus empyicis ex necessitate imbecilliores redduntur. Gal. in Cõm. per difficilem respirationem intellexit, difficiliorẽ quàm antè. Nos tamen species difficilis respirationis explicuimus.

GALENI COMMENT.

RECte dicit credendũ esse diuturnioris indiciis suppurationis. Adeo enim valida sunt potestate, vt nullam de se relinquant ambiguitatem. Breuiorẽ verò cognoscendam esse ex inditiis antea prædictis. ea verò sunt, rigor, febris, pondus, & si quod ex dictis in suppuratione iam appareat diutina, & si æger difficilius quàm antea spiret. id verò accidat necesse est propter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis prahendat sedes.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Commentarius non eget annotatione, præterquàm quòd vbi legitur, *Et si quod ex dictis à suppuratione existat diutina.* Græcè enim habetur, ἄντε τὶ τῶν ἐπὶ τοῖς χρονίοις ἐρημμένων ἤδη φαίνεσθαι, quod est, Et si aliquod eorum, quæ iam dicta sunt, de iis quæ proroganтur, apparuerit.

PROGNOST. LXII.

QVæ verò ex eis celerius aut tardius rumpuntur, his signis cognoscere oportet: si dolor ab initio fiat, & difficultas respirandi, & tussis, & excreatio perseueret, rupturam sperare oportet vigesimo die, & adhuc antè. Si verò dolor mitior fuerit, & reliqua omnia secundùm rationem, in his posterius ruptura speranda est. Præcedere autem necesse est ante puris eruptionem, dolorem, difficultatem respirandi, & screationem.

Suppurationũ rũpẽdarum signa.

SVPRA prog. 57. dicit, superationis quasdam rumpi 20. die, 30. 40. & 60. verùm nõ scripsit signa, quæ ostendunt ipsas citius aut tardius rumpi debere, de quibus in præsenti scribitur. Primò igitur scribit signa rupturæ ante diẽ 20. aut in ipso, quæ sunt dolor, tussis, difficultas respirationis, & screatio, vbi ab initio perseuerauerint. Nam si hæc à principio ad finem vsque perseuerant, morbus magnitudinem & cauitatem obseruat, & inde breuem terminationem oportet spectare. Dolor itaque à principio ad finem perseuerans, acredinem humoris significat, aut multitudinem, aut vtrunque. Tussis quæ non cessat, causam perpetuo irritantem difficultatem respirationis, assiduum etiam significat dolorem. Screatio, humoris tenuitatem & acredinem, ob quam penetrat membranam, in qua inflammatio continetur. non enim significat humoris coctionem: nam talis screatio cocti humoris dolorem & morbum finiret, vt puris generationẽ. Talia ergo signa breui futuram ruptionem significant, nempe 20. die, aut ante, vt die 17. aut 14. septimo enim rũpi rarum esse dixerat Galen. Com. 57. Vigesimũ autem diem non pertransibit, quoniam is est terminus longissimus acutorũ morb. vt sepe declaraui. Et hic morbus acutus ex signis prædictis ostẽditur. Vbi dixi, Perseueret, Aldinus codex habet διατείνει, id est, extẽdatur. Cratandri verò codex habet διατελέει, quod est perseueret. Et lib. 1. de Mor. pop. par. 3. in Com. Erasini, διατελέως significat per totum morbum, quod est perseuerare. sicut & lib. 3. part. 3. in Com. in Thaso Dealcis. Tardius verò rũpi suppurationes dicit, quæ dolorem habent mitiorem, & reliqua secundùm rationem, hoc est, reliqua ad mensuram, & proportionem doloris, nempe difficultas respirationis, & tussis. Quæ igitur tardius rumpitur, non habet dolorem continentem, sed intermittit aliquando, atque remittit, neque toto perseuerat morbo: is autem significat minus acrem causam, & minus calidã, & quæ difficilius poterit membranam continẽtem erodere. Quãobrem ad 30. 40. & 60. prorogabitur ruptio. Verũtamen quo tempore rumpi debet, humor agitabitur, cuius pars excernetur screatione: pus etiam ipsum erodens efficiet dolorem, & difficilem respirationem: sine his enim nõ rumpetur suppuratio. Si igitur intermiserunt, vt eo tẽpore redeant, oportet. Hinc sequitur, quòd vbi dolor placidior ac mitior fuerit, & reliqua remissiora, ad 60. prorogabitur ruptura: vbi verò minus placida, ac minus remissa fuerint reliqua symptomata, morbus medium tempus obseruabit.

Dolorẽ intermittere quid ostendit.

GALENI COMMENT.

EX quibus vt ruptionis periculum immineat suppurationis, ex his ipsis indiciis, vt celerius id accidat, cognoscas licebit. Ea sunt, dolor, difficultas spirãdi, tussedo, & screatio. Si igitur cõtinenter & vehementer infestent, celerem fore significãt eruptionẽ. Si verò non continenter affligant, nec vehementer, diuturniorem. Cæterum necesse est, cùm corpus obuoluens pus derodatur ab eius acrimonia, dolorem

fieri

fieri ob id ipsum:tussedinem verò & screationem,quia sanies iam quædam tenuior obductum penetret corpus:spirant verò difficulter etiam propter vniuersam corporis conditionem, sed præcipuè propter accedentem dolorem.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In præsenti Cõm.qua parte scribitur,*Propter vniuersam corporis conditionem.*cõstat hanc literam nullũ sensum habere,nẽpe difficilẽ fieri respirationem,ob vniuersam conditionem corporis.Græcè tamen sic habetur,καὶ διʼ ὅλην μὲν τοῦ νοσήματος τὴν κατάστασιν.hoc est, & ob vniuersam morbi constitutionem.Ratio huius est, quoniam quoties morbus constituitur in partibus thoracis, difficilem reddit respirationem læso ipsius organo.

PROGNOST. LXIII.

Liberantur autem ex his, maximè quidem,quos febris dimiserit eodẽ die post eruptionem, & qui cibos citius appetunt,& siti vacant,& vẽter pauca ac constantia dimittit,& pus album, læue, vniusque coloris fuerit, ac sine pituita,& sine dolore aut tussi vehementi. Sic enim optimè,ac citissimè liberantur. Sin minus hi,qui ad hos maximè accedũt. Moriuntur autem quos febris minimè dimiserit,vel cùm dimisisse putetur,iterum incalescere videãtur, & sitim habuerint,& cibos non appetant,venter humidus fuerit,& pus chlorum,& liuidum spuant,vel pituitosum,& spumosum,si omnia hæc fiant,moriuntur. Quibus verò ex his quædam superuenerint,quædam verò non:quidam ipsorum morientur,quidam longo tẽpore saluabuntur:verùm ex omnibus indiciis in ipsis inuentis, coniectari oportet de aliis omnibus.

Quatuor terminationes suppurationum,quæ rumpuntur, scribit Hipp.quas præsagiri docet per signa,quæ hîc scribit:aut enim terminantur ad bonum, aut ad malum:ad bonum,quædã optimè ac citissimè cum omnibus,aut ferè omnibus signis bonis,quædam longo pòst tempore cum bonis & malis quibusdam.Ex his etiam,quę ad malum, quędam cum omnibus signis malis citissimè,quædam cum mixtis tardius. Quæ itaque omnia signa bona habuerint,vt febre vacare sequenti die ab eruptione, & siti carere,& cito cibos appetere:rursus deiectio pauca & constans,quę significat plurimam distributionem alimenti per corpus,& concoctricis facultatis robur,& pus coctũ spuatur,cum cõditionibus ab Hipp.scriptis 1.lib.prog.vltimo:& sine pituita,id est,sine mixtione crudi humoris,sine dolore,& cum tussi mediocri,quod fiet vbi facile spuatur(neque enim sine tussi excernuntur,quæ sunt in thorace)tales citissimè finiuntur ad bonum. Quoniam tamen rarò fit aliquem consequi omnia signa bona,Non tantùm,inquit,liberãtur isti citissimè,sed illi,qui maximam partem horum signorum bonorum assequuntur,de quibus dixit, Sin minus hi,qui ad hos maximè accedunt.Qui verò habuerit omnia signa mala,quæ sunt his contraria,morietur, intellige citissimè.quoniã quemadmodum cum omnibus bonis citissime saluatur homo,ita cum omnibus malis citissime morietur,ex Hippoc.doctrina,lib.3.prog.2.cùm ait,Simplicissimæ nanque febres,ac signis firmatæ securissimis,quarto die aut citius cessant:pessimę verò,ac cum signis grauissimis factæ,quarto die,aut citius interimunt. Quemadmodum ergo omnia bona simul sunt ad citissimam salutem, omnia mala simul erunt ad citissimam mortem. Sunt autem hæc,aut febrẽ non dimittere, aut dimittere atque reuerti, siti vexari, cibos non appetere. Quod malum damnatur maximè in longis morbis ab Hippocrate, sexto Aphorismorum sectio.septima.In morbo diutino cibi fastidiũ,& deiectiones syncerę,malum. Et Gal.in Com.inquit,Nam in his qui à talibus morbis sunt euasuri,cõtrarius effectus solet accidere,vehemẽs scilicet ciborũ appetentia.Præterea venter humidus,ob tenuem & crudum humorem,per albũ excretum: pus etiam quod spuitur,si fuerit pituitosum spumosum,aut chlorum,id est,pallidum aut viride:& si fuerit liuidũ, aut pituita refertum,de quibus in progn.de sputo.Qui tamẽ signa habent medio modo mixta,partim moriuntur,intellige tardius:quoniam enim in eis signa mala vincunt bona,moriuntur, tardius tamen, quoniam aliqua bona habent,quæ malis obsistunt:vincuntur tamen ab ipsis.Quod etsi explicitum non sit ab Hipp.intelligi potest facile ex eo quod de his qui saluantur ex signis bonis & malis addit, Longo tempore:quod etiam ad eos qui cum signis mixtis moriuntur, transferri debet, à pari ratione, & causarum similitudine.

Suppurationũ ruptarũ fines quatuor.

Cibos nõ appetere in lõgis morbis dãnatur.

Quidam

Signa omnia, quæ docet in ſuppuratis aduertere.

Quidam etiam ex eis liberantur, ſed longo tempore: quoniam ſigna mala vincuntur à bonis: ſed id temporis proceſſu fit, vt Hipp. inquit in litera, ob idq́ue conſulit ad finem; vt per ſigna omnia coniecturam faciamus, vt mortem, & tempus mortis, & ſalutem, & tempus, & ſi quid aliud ſcire conuenit, vt criſim, & ſpeciem criſis intelligamus. Hęc enim præſagire ſolet medicus.

GALENI COMMENT.

HIc ſermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perſpicuus eſt, ſi in animo exiſtunt ea quæ ſunt antea perſcripta. Omittens igitur eum ad proxima veniam.

HIc Comment. nos eget annotatione.

PROGNOST. LXIIII.

QVibuſcunque ex pulmonia abſceſſus circa aures fiunt, & ſuppurantur, vel ad inferas ſedes, & fiſtulantur, ij liberantur.

Aldi codex corrigitur.

In Græcis Hippo. codicibus Aldinis hoc prognoſticũ ſic legitur, ὁκόσοισι δ' ἀποστάσιες γίγνονται ἐκ τῶν περιπνευμονικῶν νοσημάτων, παρὰ τὰ ὦτα, καὶ ἐμπυοῦσι, ἐς τὰ κάτω χωρία, καὶ συριγγοῦται, οὗτοι δ' περιγίνονται. quod eſt, Quibuſcunque autem abſceſſus fiunt circa aures, ex pulmonis morbis, & in partibus inferioribus ſuppurantur, ac fiſtulantur, ij liberantur. Differt autem hæc lectio à priori: quoniã in hac copulatiuè legitur, Si abſceſſus fiant circa aures, & in partibus infernis ſuppurentur, quod eſt ſatis obſcurè dictum, aut impoſsibile in re. In noſtra autem lectione ſub diſiunctione, παρὰ τὰ ὦτα, καὶ ἐκπυοῦσι ἢ ἐς τὰ κάτω χωρία καὶ συριγγοῦται. qualem lectionem habet Gal. lib 3. de Criſi. cap. 11. & in ſermone, de Peripneumonicis, dicens, ita, Quibus abſceſſus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & ſuppurantur, vel ad inferiora loca ad fiſtulam perueniunt, iſti euadunt. Vt etiam Gal. vult in Com. duos modos terminationis morborum pulmonis ſcribit Hippo. Primus eſt ad abſceſſus circa aures, qui ſuppurantur: ſecundus eſt ad inferas ſedes, & fiſtulantur. Quum enim abſceſſus in partibus ſupernis fiunt circa aures, ſatisfacit ad ſanitatem, ſi pus contraxerint. Si tamen abſceſſus fiant ad inferas ſedes, in fiſtularum modo factis vlceribus, ſanare poterunt manatione perpetua pulmonis morbos, vt multos alios, quos fiſtulis ſuperuenientibus ſanari videmus, & antè quàm fiant, per fiſtulas præuenire licet. Eſt autem fiſtula quidam abſceſſus, qui morborũ aliorum medela eſt, vt inquit Hippo. lib. 6. de Mor. pop. par. 3. his verbis, Et quicunque alij abſceſſus, vt fiſtulæ, aliorum medela. Gal. rurſus in Com. inquit, Sæpius inuenimus Hippo. ἀποστάσιας, id eſt, abſceſſus, appellare non eos ſolùm qui κατ' ἀπόθεσιν, id eſt, depoſitionem fiunt, ſed & eorum, qui καθ' ἔκρουν, id eſt, effluxum. Vnum itaque ex his pathematis, ſunt & fiſtulæ, per quas humorum ſuperflua expurgantur. Paulus lib. 4. cap. 49. fiſtulam diffiniuit dicens, Eſt ſinus in callum induratus, ex abſceſsibus plerũque conſtans, ſumpta per tranſlationem ab arũdinum fiſtulis appellatione. Et lib. 6. cap. 77. inquit, Fiſtula eſt ſinus calloſus, dolore aliquantulum vacans. Id tamen non omnibus fiſtulis commune eſt: ſunt enim fiſtulæ quædam ſic appellatæ, quæ callum nondum contraxerunt: vt Gal. lib. 2. de Arte cu. ad Glau. cap. de ſinu. vbi de medicamento cirrho appellato loquẽs, inquit, Vidiſti verò & ipſo ſanatas fiſtulas aliquando, in quibus anguſto exiſtente foramine, quum nondum intus callum haberent, ſed ſordiciem. Quomodo nunc etiam acceptum videtur vocabulum, fiſtula, ab Hipp. pro longa quadam excurſione: vt vult Gale. in Com. Callus enim in longis atque anguſtis vlceribus, non niſi tempore contrahitur. Fiſtulæ igitur vocabulum, hoc modo hìc ab Hippoc. accipitur, pro vlcere fiſtulæ ſpeciem obſeruante, etſi nondum calloſum ſit.

Fiſtula.

Fiſtula ſine callo.

GALENI COMMENTARIVS.

VErbum, fiſtulantur, tantummodo in hac dictione obſcurũ eſt, dictum per tranſlationẽ. Quæ enim propriè fiſtulæ nominantur, nempe hæc muſicorum inſtrumenta, oblonga obtinent caua. Quoties igitur in animalium corporibus ſimiles præter naturam gignuntur, ex eadem appellatione ſignificãtur. Itaque mihi videtur vt nunc etiam Hippo. verbo Fiſtulantur, vſus ſit propter longitudinem excurſionis. Sed vniuerſa ſumma de acceſsibus eſt, qui ex pulmonia infeſtent, interdum ad adenas ſub auriculis, interdum ad inferas thoracis ſedes.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In hoc Com. primò declarat vocabulum, Fiſtula, ex ſimilitudine earum, quę verè fiſtulæ & ſunt, & nominantur. Deinde docet, Hippo. reduxiſſe omnes abſceſſus, qui fiunt in pulmonia, ad eos qui fiunt poſt aures, & eos qui in partibus infra thoracem.

PROGNOST.

PROGNOST. LXV.

COnſiderare autem oportet talia hunc in modum. Si febris detinet,& dolor non ceſſauerit,& ſputum non excernatur ſecundùm rationem,neque bilioſæ fuerint alui deiectiones,neque diſſolutæ atque ſyncerę,nec vrina valde multa,& craſſa,ac plurimum continens ſedimentum:paratur autem ſalubris ab omnibus aliis ſalutiferis ſignis: in his oportet huiuſmodi abſceſſus futuros ſperare.

Quando finis morbi ſperandus eſt futurus per bonos abſceſſus,ſcribitur in pręſenti prog.ab Hippo.Summa autem ſignorum compræhenditur à Gal.in Com.duobus tantùm,nempe,vt morbus ſit coctu difficilis,& non exitioſus.Nam qui morbi breui terminantur,& ſubitò,per manifeſtas ſcreationes finiuntur:quales ſunt qui ab humore coctu facili pendēt.Quòd ſi exitialis fuerit,nullus bonus abſceſſus ſperabitur.cognoſcitur autem morbus coctu difficilis,non exitioſus,per ſigna quę ab Hipp.ſcribuntur,ſi febris & dolor perſeuerant.Nam vbi hæc non perſeuerent,morbus magnus non erit.Signū autem, quod indicat criſim eſſe in morbis ſperandam,eſt ipſa magnitudo morbi, vt Gal. lib.3.de Criſi.cap.4.vbi de finibus morborum loquens,inquit,Vtrum verò per ſolutionem vel criſim,magnitudine & paruitate diſtinguitur:ſi quidem magni iudicantur omnino,parui autem ſoluuntur ſolùm.Si ſputum non excernitur ſecundum rationē, ſed crudum,aut non facilè,aut non inter initia, ſed eius coctio & ſcreatio in poſterum differatur.Hoc enim oſtendit longitudinem morbi,& coctionis difficultatē, quemadmodum & vbi deiectiones alui non fuerint bilioſæ:quoniam bilioſi humores ac tenues potius iudicantur per excretionē.Accedit ad hoc,quòd vbi morbus fuerit ſalutaris, (qualis debet eſſe is, de quo modo loquimur) bilioſus humor facilem coctionem admittet. Neque diſſolutæ, ac ſynceræ deiectiones eſſe debent quod μηδὲ ἔκλυτοι καὶ ἄκρητοι, dixit:quæ pars ſatis explicatur in diuerſo ſenſu à Gal.in Com.& ob id de ipſa dicere modo ſuperſedeo.Neque vrina valde multa & craſſa,ac plurimum continens ſedimētum: vbi enim vrina aut multa craſſa mingatur,aut multum obtinens ſedimentum, hìc eſſet finis morbi per coctionem, paulatim excreto humore, neque abſceſſus eſſent ſperandi. Vbi legitur,*Neque vrina valde multa & craſſa,ac plurimum continens ſedimentum.*Gale.codices habent,μηδὲ τὸ οὖρον κάρτα πολύ τε,καὶ παχύ,καὶ πολλὴν ὑπόστασιν ἔχον.quod trāſtuli ad literam. Verūtamen in Aldino Hipp.codice ſic habetur, καὶ μηδὲ τὸ οὖρον πολύ τε κάρτα, καὶ πολλὴν ὑπόστασιν ἔχον. quod eſt, Et neque vrina multa valde,ac multum habens ſedimentum. Gal.tamen in Com.duplicem dicit fuiſſe huius partis lectionem:vna eſt modò dicta,altera eſt,μηδ᾽ οὖρον πολύ τε καὶ παχύ,καὶ ὑπόστασιν ἔχον πολλήν.quod eſt,Neq; vrina multa,& craſſa,& plurimum habens ſedimentum.Quarum nulla eſt illa, quæ à me tranſlata eſt in codicibus à Gale.expoſitis inuenta.Sed vere illa pars,καὶ παχύ,videtur abundare in codicibus Galenianis.Ac legendū videtur in codi.Hippo.Neque vrina valde multa,ac plurimum continens ſedimentū.quæ eſt ſecunda de lectionibus Gal.& hęc eſt melior ex lectionibus,quę à Gal.in fine Cōm.recitantur.Nam altera,nempe, Neque vrina multa,& craſſa,& plurimum habens ſedimentum, partem illā,Et craſſa,ſuperfluā habet.Quæ enim vrina plurimum continet ſedimentum,craſſa etiam eſt:vt vult Gale. in Com.dicens,Vbi verò ſedimentum plenius eſt, vrina ipſa prorſus craſsior eſt,quàm ſoleat per naturam.Quare fruſtra pars illa,Et craſſa ponitur.Secūda igitur lectio de his, quæ à Gal.ſcribuntur in Comm.eſt eligenda,quam ipſe quoque tanquam meliorē ſcribit lib.3.de Criſi.cap.11.& infrà allegabitur.Quòd tamen,vbi vrina talis fuerit, abſceſſus non ſint ſperandi,dixerat Hipp.apho.74.4.ſectio. Quibus ſperatur abſceſſum futurum ad articulos,liberat ab abſceſſu vrina multa craſſa,alba facta,qualis in laborioſis febribus, 4.die quibuſdam incipit fieri.In hoc apho.Craſſam ſcripſit,quia non addit,Plenius habens ſedimentum.Quòd ſi cum omnibus his ſignis,quę oſtendunt morbum coctu difficilem,coniungantur ſigna ſalutaria,quæ ſumuntur ex aliis ſignis,abſceſſus ſperandos fore dicit.Erunt autem hæc, veluti quę ex accubitu,ex ſomno,ex ſitis defectu,ex mentis conſtantia, & apud nos vitalis facultatis robur ex pulſu,& reliqua quæ ſuprà ſępius ſunt repetita.Dixi, Paratur autem ſalubris ab omnibus aliis ſalutiferis ſignis : quoniam Hippo.hoc verbo,ὑπυρετέεται,vſus eſt,quod parare ſignificat.Hinc abſceſſus ſperandos eſſe conſtat hac diuiſione.Nam morbi in vniuerſum ſex modicis terminantur : vt vult Gale.lib.3.de Criſi.cap.1.ſubito ad ſanitatem,ſubito ad mortem:paulatim ad ſanitatem, paulatim ad mortem,vel mixtim dupliciter:vt ſi ſubito ad melius facta mutatione,deinde paulatim ſanetur : aut facta ſubita ad peius mutatione, ſenſim deinde moriatur. De his

Abſceſſus futuri ſigna duobus comprehenſa.

Morbi magnitudo docet futurā criſim.

Codex Græcus corrigēdus.

Morborum terminationes 6.

his autē, quæ ſubito fiunt mutationibus, criſis dicitur, & magis propriè de his, quæ fiūt ad ſalutem. Reliquæ enim non ſimpliciter criſes, ſed malæ appellandæ ſunt. Prętерea eodem lib. cap. 7. Morbi autem terminantur ad ſalutem, aut mortem. Si ad mortem, ſubito aut paulatim. Itē ſubito, aut cum criſi, aut ſine ipſa. Paulatim, aut cum criſi, aut ſine ipſa. Ad ſalutem, aut paulatim, aut ſubito. Paulatim, aut cum criſi, aut ſine ipſa. Subito, cum criſi, non tamen ſine ipſa: quoniam modus mortis quartus hoc eſt. Subito ad mortem, ſine criſi, non habet modum ſalutis oppoſitum: quia nemo ſubito ſanatur ſine criſi. Harum duarum diuiſionum ſequens tabella eſt exemplum:

Mutatio morbi
- *ad ſalutem,*
  - *ſubitò, cum criſi*
    - *excretio.*
      - *vrina.*
      - *fluxus ventris.*
      - *vomitus.*
      - *ſudor.*
      - *flux. ſang. nar.*
      - *menſtruus.*
      - *hæmorrhois.*
    - *abſceſſus.*
  - *paulatim,*
    - *cum criſi imperfecta.*
    - *ad melius,*
      - *ad ſuperius.*
      - *ad inferius.*
    - *ſine criſi.*
- *ad mortem,*
  - *ſubitò,*
    - *ſine criſi.*
      - *excretio.*
      - *abſceſſus.*
    - *cum criſi.*
  - *paulatim,*
    - *ſine criſi.*
      - *excretio.*
      - *abſceſſus.*
    - *cum criſi imperfecta, ad peius,*
      - *excretio.*
      - *abſceſſus.*

Bonæ igitur mutationes aut fiunt per manifeſtas excreationes aut effatu dignos abſceſſus vt eodem lib. cap. 2. inquit, Sola igitur ſubita ad ſanitatem conuerſio ſimpliciter criſis nominatur. Et quidem omnino fit, ſubitis quibuſdam excretionibus, aut effatu dignis abſceſsibus. Quando igitur pulmonia, de qua modo loquitur, morbus magnus in ſpeciem fuerit, & criſis in ea ſperetur, in præſentiarum Hipp. an per excretionem, an per abſceſſus ſit futura, diſtinguere docet. Dixerat enim in prog. præce. pulmoniam terminari per abſceſſus, aut ad ſuperas, aut ad inferas ſedes: modò antequam eueniāt, eos euenturos docet prænunciare. Sic enim dixit 3. de Criſi. cap. 11. & etiam in ſermone, de Peripneumonicis, ita inquit, Quibus abſceſſus ex pulmonia fiunt circa aures, & ſuppurātur, vel ad inferiora loca, & ad fiſtulam perueniūt, iſti euadunt. Deinde ſubinferens, inquit, Conſiderare oportet & talia hoc modo: ſi febris perſeuerauerit, & dolor non ceſſauerit, & ſputum non proceſſerit ſecūdùm rationem, neq; alui excrementa biliosa fuerint, neq; facile ſolubilia, ac ſyncera, neque vrina plurima valde & multam habens ſubſidentiam, reliqua autem ſigna ſalutē ſignificauerint, his oportet & tales abſceſſus ſperare. Neque tamen volo hanc ſententiā ſolis peripneumonicis conuenire, vt conſtabit in expoſitione ſequentis prognoſtici: ſed de ipſis locutū Hippo. ampliari autem doctrinā ad omnes morbos, in quibus ſigna cruditatis, ſiue lōgitudinis morbi, & ſalutis coniungātur. Morbi enim, qui cito iudicantur, magis per excretionē: qui verò prorogantur, magis per abſceſſus finiuntur. Vnum aliud argumentū validiſsimū ad ſperandos abſceſſus, ſcribitur à Gal. lib. 3. Com. 26. & ſumitur ex comparatione facultatis ad morbi materiā. Vbi enim facultas fuerit robuſta cum craſsis & crudis humoribus, aut facultas imbecilla cum humorum tenuitate, medius exitus morbi eſt ſperandus, neq; per manifeſtas excretiones, neq; ad mortem, ſed per abſceſſus. De his tamē loco ſuo. Per abſceſſus tamē apud Gale. lib. 2. de Arte cur. ad Glau. humores eos intelligere oportet, in quibus partes, quæ antè coniunctæ erant, modo abſcedūt: quæ diſpoſitio, ἀπόστημα, ſiue ἀπόστασις, appellatur, ab abſcedendo: fitq; vno trium modorū, aut ob inflāmationem, aut eryſipelas phlegmonodis cū ſuppurātur. partes enim eo tēpore abſcedūt, & pus intus cōtinetur in cauitate: aut quoniam flatus, aut humor, aut aliquid diuerſi generis, vt lapides, pinguedines, intra cauitatem congerūtur, aut cōgeſta corrūpuntur. Pariter vbi aut humores, aut excremen-

Argumētū ſperādorū abſceſſuum.

Abſceſſus.

ta

ta ab alia parte decũbentia, partem abscedere faciunt: quæ dispositio ἀπόκημα potius, id est, decubitus dicitur. Addit etiam Gal. Quocunque autem modo fiat abscessus, id spatium, quod abscedentes interiacet partes, humiditatibus, quæ ipsum faciunt, completur. Vbi ergo exquisite quis vocabulo vtatur, in abscessu partes membra abscessu laborant. s inuicem abscedere necessum est. Sed apud Hipp. vbi humor à parte in partem decũbat, ἀπόςασις appellatur, siue in aliqua parte firmetur, siue per partem aliquam excernatur, quãuis non reponatur in parte vt difficultates intestinorum, alui profluuia, & lienteriæ: præterea cùm morbus alter in alterũ transit, quod est tertium mẽbrum. Primũ mẽbrum satis notum est, de parotidibus, & abscessibus ad articulos, vt in prog. præce. & in sequẽtibus. Secundũ autem cõstat ex lib. 1. de Mor. pop. par. 2. sect. 35. vbi dixit, Cùm autẽ tempora longa essent, laboresq; multi, & colliquatio mala, in his abscessus erãt, vel maiores, quàm substineri possent, aut minores quàm conferrent, sed celeriter recurrerẽt, & in deterius euaderent. Rursus consequenter Hipp. Quæ hos exercebant, erant dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ & alui fluxiones, quibusdam & hydropes cum his, & sine his erant. Et Gal. primam partem explicãs, inquit, Quòd autẽ & nunc per emissionem vacuationes, ἀποςάσεις, id est, abscessus appellet, per eam quæ infertur orationem demonstrauit. Voluit ergo Hipp. omnes has euacuationes, abscessus appellare: quod etiam declarat Gale. eadem parte, Com. 8. dicens, Iuxta Hipp. abscessum fieri volentem, non solũ κατ' ἀπόθεσιν, id est, per repositionẽ, verùm quoq; & κατ' ἐκροὴν, id est, per emissionem. Et Com. 41. idem, quod confirmat scriptum Hipp. lib. 2. de Mor. pop. vbi de abscessibus loquens, inquit, ἄριςα δὲ μάλιςα, αἱ κάτω τῆς κοιλίης, καὶ πορρώτατω τῆς νόσου, καὶ αἱ κατ' ἔκρουν, οἷον αἷμα ἐκ ῥινέων, πύον ἐξ ὠτός. sic enim legi debet, etsi paulò aliter habeat, quod est, Optimi verò, qui infra ventrem, & longissimi à morbo, & qui per defluxum, vt sanguis è naribus, & pus ex auribus. Tertia significatione vsus est Hipp. lib. 1. de mor. pop. par. 2. sect. 21. dicens, ἔςι δ' οἷσιν οὐκ ὀλίγοισιν ἐξ ἄλλων πυρετῶν, καὶ νοσημάτων ἀποςάσιες ἐς τεταρταίους ἐγίνοντο. quod est, Quibusdam verò non paucis, ex aliis febribus, & morbis, in quartanas, apostases, id est digressiones fiebant. Et Gal. in Com. inquit, Vt autem in præsentia memoriæ mãdes volo, vsum nominis, cùm inquit Hipp. ἀποςάσεις, id est, digressiones, in quartanas fiebant. videtur enim non solùm, κατ' ἔκρουν, id est, per emissionem, ἀποςάσεις appellare, verũ quoque & per alterius morbi in alterum transitum. Hęc Gal. Quibus accedit, quod Hippo. lib. 3. de Mor. pop. par. 1. in Com. Hermocratis, ictericã appellauit abscessum ictериosum, non quoniam partes per ipsam abscedãt, neq; ob defluxionẽ, humore à corpore trasmisso per partem aliquam, sed quoniam à parte in partẽ trãslatus est humor.

Abscessus tribus modis ex Hippoc.

Abscessus digressus est à morbo in morbum in acceptione quadam.

GALENI COMMENTARIVS.

Abscessus prædictos quonam modo aliquis præsentiat erupturos, docet, in gemina diuidens orationem, ita vt prima pars eius indicet fore abscessum, secunda verò vtrum supra thoracem ad adenas sub auriculis, an infrà præcordia sit futurus. Itaq; exordiamur & nos à prima parte, in qua summa est morbum esse concoctu difficilem, non tamen exitiosum. Non enim si concoctu facilis sit, per abscessum, sed aut per excretionẽ, aut sensim soluetur concoctus: neq; si exitiosus existat, aliquis abscessus bonus apparebit. Quocirca medius inter indulgentiores sit, atque exitiosos, oportet. Igitur Hippo. merito ex his indiciis quædã mala, quædã bona adscripsit, quæ particulatim iam persequor, incipiẽs à primo, de quo statim inter initia dixit ita: Si febris detinet, id est prehendit hominem, ita vt nunquã intermittat, & dolor non desinit. Nam vbi desinat, nihil amplius opus est abscessu ad solutionem, eò quòd morbus placidior habeatur. Et screatio, dixit, non excernatur ex ratione. prorsus enim morbus non requiret abscessum, quoties screatione purgetur. Tum deinceps: Neq; biliosæ fuerint alui deiectiones. Antea enim dictum iam est, vt per morbos biliosos abscessus nequaquã consistant. Oportet enim crassam haberi hac crudam humorũ materiam, vt morbus plus tẽporis eduret: nec per excretionẽ, sed aut per abscessum, aut solam concoctionẽ curetur. Quod verò hoc sequitur, quidã ita scribunt: neq; solutiores ac synceriores existant. quemadmodũ dixit, neque biliosæ alui deiectiones, ita nec solutiores ac synceriores existant, synceriores ad aliorum humorũ cuiquã impermistas referendo: propterea quòd ea non habeãt biliosæ materiæ qualitatem: nec solutiores verò ad copiã excretionũ, vt si & biliosæ fuerint & solutiores, per excretionem potius quàm per abscessum iudicatio quoque futura sit. Alij econtrario scribunt dictionẽ ita, Neque biliosæ fuerint alui deiectiones, sed solutiores ac synceriores. solutiores haberi volentes eas, quæ modicè excernantur: synceriores verò, aquosas & impermistas. Superius enim dictum est, vt syncerũ de qualitate impermista dicatur. Itaq; pronunciãs Hipp. inquiunt, biliosas deiectiones de synceris, quod est impermistis, ac veluti summis per vnã qualitatem, constat vt aquosas dixerit, quæ incoctæ sunt, & ob eam rem spatio temporis egent ad concoctionem, quo etiam abscessus consistunt. Acuti enim morbi per excretionem potius iudicari, diutini per abscessum adsolent. Sed de differentia in prædictis scripturis,

rurſus in maiori ocio conſideres licebit. Hoc loco totius compendiũ ſermonis perſtringam, vt ex ipſo pateat vtilitas in operib. artis. Itaque inſtituit Hippoc. ſcrutari de morbis euntibus ad abſceſſum. Hi verò ſint omnino ex crudis craßisq́ humoribus oportet, non tamen exitioſis. Tales enim vbi diutius immorantur, committunt abſceſſus, niſi per concoctionem (ita enim nominare adſolent Hippocratici) eorũ ſolutio præueniat. At verò indicia concoctionis erunt, ſi vrinæ copia excernatur quæ multum obtineat ſedimentum. Vbi verò ſedimentum multũ eſt, vrina quoque ipſa prorſus craßior eſt, quàm ſoleat per naturã. Itaq́ merito duplex ſcriptio per dictionẽ habetur: quibuſdã ſcribentibus ita, Nec vrina multa & craſſa, multũq́ obtinens ſedimentũ. Aliis verò, Nec vrina admodũ multa, multũq́ obtinẽs ſedimentum.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet, ſententiam de abſceſsibus, duobus membris contineri: quorum primum ſcribitur in præſenti ſectione, quod docet abſceſſum futurũ: ſecundũ mẽbrum ſcribitur in ſectione ſequenti, quod docet, qua parte futurus eſt. Primũ mẽbrum, quod in præſenti progn. ſcribitur, ad id tantùm contendit, vt morbus ſit coctu difficilis, & vt non ſit letalis. In letalibus enim nullus bonus abſceſſus ſperatur. In his tamen, qui facile coquuntur, abſceſſus non ſperãtur. *Erupturos.* abũdat. *Præcordia.* Græcè, τῶν φρενῶν. id eſt, ſeptum tranſuerſum.

In ſecunda parte, quę incipit (Igitur Hipp.) percurrit ſigna mala, quę habere debet æger, vt abſceſſus ſperentur: quæ ſunt ſi febris detinet, & dolor non ceſſauerit, & ſputum non excernatur ſecundũ rationem: niſi enim hæc adfuerint ſigna, morbus ſoluetur abſceſsibus non ſperatis. Conſequenter exponit partem illam, Neque bilioſæ fuerint alui deiectiones. Quoties enim morbi bilioſi fuerint, abſceſſus non ſperantur, ſed ex craſsis humoribus. Pars autem ſequens, cum præſenti, dupliciter legebatur Galeni tẽporibus. Primò ſic, Neque bilioſæ fuerint alui deiectiones, neque diſſolutę atque ſyncerę. Aliter ſic, Neque bilioſæ fuerint alui deiectiones, ſed diſſolutæ, atque ſynceræ. Vtraque lectio congruere poteſt menti Hippo. Nam ſi abſceſſus ſperantur, deiectiones non debent eſſe adeò copioſæ, vt morbum finiãt: quod fieret, vbi deiectiones ſiue bilioſæ, ſiue aliter ſynceræ, ſine flaua bile, ſed aut pituitoſæ, aut melancholicæ, ex humore fierẽt ſyncero, ac eſſent diſſolutę, id eſt, copioſę, talem ſenſum habet prima lectio. Similiter crudi, & tenues, & aquoſi humores ad abſceſſus ſunt parati, quoniam tardè coquũtur: non ergo eſſe debent deiectiones bilioſæ, ſed diſſolutę, id eſt, modicè fluentes: id enim ſignificat vocabulum, ἔυλυσοι. ſynceræ verò, idem eſt, quod aquoſæ non permixtę: quę etiam ad abſceſſus ſperantur. Superius enim dixerat, ſyncerum eſſe, quod eſt impermixtum qualitate, nempe Com. 38. huius lib. *Sed de differentia in prædictis ſcripturis.* Facile eſt intelligere, in quo differunt. veræ enim ſunt ambæ, ſed prima negat futuros abſceſſus, vbi humor fluxu ventris euacuetur: ſecũda promittit futuros abſceſſus, vbi aquoſi fuerint humores, non permixti cum bile, ita vt longo tempore egeant ad coctionem.

In tertia parte quæ incipit (Hoc loco) docet mentem Hippo. eſſe, ſcrutari morbos per abſceſſum iudicandos. iſti tamẽ ſunt, qui ex craſsis fiunt humoribus, vbi per coctionem non finiantur, antè quàm abſceſſus adueniant. Terminãtur verò morbi per coctionem, vbi paulatim humor excernatur, aut per deiectionem, quod fit rarò, aut per vrinam, quod fit frequẽter, vt lib. 3. Comment. 23. dicet Gale. Per vrinam, verò fit, quando fuerit craſſa, multa, cum multo ſedimento. Duplicem quoque dicit eſſe huius partis lectionem, quod in expoſitione latius explicauimus.

Vrinã finiẽs morbũ per coctionem.

PROGNOST. LXVI.

FIunt autem hi quidem in partibus inferioribus, quibus circa hypochondria φλέγμα, id eſt, inflammatio quæpiam innaſcitur: illi verò in ſuperioribus, quibus hypochondrium flaccidum ac ſine dolore perſeuerat. Si verò aliquando difficulter reſpirauerit, ſine alia manifeſta occaſione, ceſſabit.

Huius prog. ſententia latè patet in omnibus morbis, docens ex motu naturæ ad humoris excretionem intelligere, ſurſúmne an deorſum ſint futuri abſceſſus. Gale. nanque id docens lib. 3. de Criſi. cap. 11. ita inquit, Hunc ſiquidem vniuerſum ſermonem veluti in exemplo peripneumonicorũ tranſegit Hipp. Excreto itaque humore ad aliquam ignobilem particulam abſceſſus fiunt, quos futuros oſtendunt ſigna in præcedenti prog. ſcripta: an tamẽ ad partes ſuperiores, ſiue poſt aures, an ad inferiores, docet diſtinguere, hypochondriorum diſpoſitione. Si namque in hypochondriis præceſſerit phlegmone, aut ſacer ignis, ad inferiora ſpectantur abſceſſus, vt ad articulos crurum: vbi tamen nullum

nullum horum in hypochondriis adfuerit, ad superiores partes futuri spectantur. Si namque inflãmatio, vt voluit Hipp. in hypochondriis fuerit, alterum duorum erit, aut phlgmone, aut ignis sacer, & id manifestat humoris inclinationem ad partes inferiores. Et quoniam hypochondria phlegmone aut sacro igne laborantia, dolorẽ, aut duritiem simul & dolorem pati solent, huic hypochõdriorum dispositioni opposuit flaccidum, ac sine dolore perseuerans. Flaccidũ enim opponitur ei, quod phlegmone laborat: quoniam phlegmone duritiem coniunctã habet. Sine dolore verò, ei quod laborat phlegmone, aut erysipelate: habent enim hæc duo dolorem coniunctũ. Sana ergo dispositio hypochondriorum, vbi aliàs abscessus futuri sint, indicat humorum raptum ad partes superiores: ad quod non parum facit, si æger difficulter respirauerit. Hæc enim difficultas respirationis, sine manifesta causa cessabit, id est, absque aliqua manifesta excretione: significat enim humores rapi ad partes superiores, & venam magnam ascendentẽ, & ramulos eius, qui sunt ad thoracis musculos impleri, atque grauari: superuenientibus tamen parotidibus cessabunt, sine screatione, aut vomitu, aut sanguinis profluuio. Nam si per hęc cessaret, non sequerentur abscessus. Vbi Hipp. dixit, Phlegma: nomen hoc à verbo φλέγω, hoc in loco habet deriuationem, quod vro, aut inflammo significat, & inde phlegma, inflammatio: non tamen à verbo, φλεγμαίνω, quod est, tumeo à quo phlegma humor, habuerit deriuationem, qui à Latinis pituita, siue mucus, à Græcis βλέννα appellatur. Hinc manifestè visus est errare Plato, qui in Timęo, phlegma humorem cum inflammatione cõfundit: intellexit enim per phlegma humorem, & dixit ipsum ex carnis colliquatione fieri. Cùm tamen qui phlegma appellatur, frigidus sit, ob tumescentiam, à φλεγμαίνω, quod est tumeo, descendens, non ob calorem, à φλέγω, quod est, inflammo. Inquit enim Plato, Sępe verò tenerioris recentisq; carnis portio quędam vnà cum aere colliquescit: deinde vẽto inflatur incluso, humiditate protinus circumfusa, fluuntq; ex hoc ampullę, quæ sigillatim propter paruitatem videri non possunt: iunctę verò simul, & in grandiorem tumefactę molem, conspiciuntur, coloremq; propter spumę generationem habent album. Omnem hanc tenerioris carnis colliquationem vnà cum spiritu factam, quæ ex humiditate vento circumfusa tumescit, album phlegma appellamus. Hęc Plato. Nominis itaque varia significatio tolerabilis esset Platoni, sicut Hipp. non tamen mala ipsarum rerum cognitio, ita vt pituitã ex carnis colliquatione fieri existimet. Prodicus etiam, hoc vocabulo, φλέγμα, pro re inflãmata & vsta vsus est. Licet in re non differat ab aliis. nouit enim pituitam tanquã humorem non vstum: vt inquit Gale. 2. lib. de Natu. fac. Sane Prodicus in opere, de Hominis natura, id quod vstum est, & veluti supra modum coctum in succis est, φλέγμα Græcè nominat, à verbo, πεφλέχθαι, quod vstum esse significat. Cæterum dictione aliter vtitur, quàm cæteri: de re tamen idem sentit cum cæteris. Sed de hominis huius nominum innouatione Plato abunde indicat. Cæterum hoc albi coloris, quod omnes homines Græcè φλέγμα vocãt, Prodicus Græcè βλένναν: hoc est mucũ appellat. Repræhẽdendus ergo fuit Prodicus, sed minus quàm Plato: nam Prodicus solum nomen immutauit, bilem & vstos humores appellãs phlegma. Plato verò rem ipsam, hoc est pituitæ naturam ignorauit. Hipp. verò frigidũ ipsum humorem phlegma appellabat. In hoc tamen prog. non ipsum calidum humorem, sed tumorem ab ipso euenientem nuncupauit φλέγμα. Vbi dixi, *Flaccidum*: Græca litera habet, λαπαρὸν, quod vocabulum suprà, Com. 1. huius lib. satis explicitum est. Vbi dixi, *Sine alia manifesta occasione*. Gręca litera habet, ἄτερ φανερῆς προφάσιος ἄλλης. Sic & in omnibus codicibus, quos legi, habetur. Verùm illa pars, φανερῆς, videtur abundare: sufficit enim dixisse, ἄτερ προφάσιος ἄλλης. πρόφασις, namque manifestam occasionem significat, vt vult Gal. in Com. dicens, προφάσεις εἴωθεν ὀνομάζειν ὁ Ἱπποκράτης τὰς φανερὰς αἰτίας. nisi ad maiorem claritatem posita sit. Suprà etiam in expositione progn. 34. quædam alia diximus ad hunc locum attinentia.

Abscessuum futurorũ locum prædicere unde scire quimus.

Diffic. respirationis significat abscess. ad superiora.

Phlegma.

GALENI COMMENTARIVS.

Occasiones consueuit Hipp. nominare causas euidentes. Quoties igitur spirationis repẽte eueniens difficultas per prædictas affectiones rursus derepente desistat, habeatq; id vt & eueniat & desinat sine euidenti causa, significat tendere humores ad caput, quemadmodum ad infernas sedes calor quidam euidens in ilibus. Non enim pituitosum humorem existimari conuenit nunc intelligi ab eo per dictionem in qua ait, Quibus circa ilia phlegma fatiget. Nam multo melius est intelligere de calore præter naturam flammido, proditum esse phlegma. Is euenit ob ignem sacrum, aut inflammationẽ propriè nominatam. Quod si fuerint ilia econtrario sine tumore ac dolore, humores verò tendant sursum versus, quod indicat prædicta spirationis difficultas, abscessum erupturum supernis sedibus expectato.

In prima parte exponit vocem πρόφασις,qua vſus eſt Hipp.dicens ſignificare φανερὰς αἰτίας,id eſt,manifeſtas cauſas. Verũtamen aliquando omnem cauſam ſolet ſignificare apud Hipp.vt Gal.inquit lib.1.de Mor.pop.par.1.Com.11.his verbis, Vocat autem προφάσεις Hipp.interdum quidem,vt conſuetudo eſt multis,nomen in cauſis,quæ falsò dicuntur inferens:ſæpius autem manifeſtas cauſas ita vocat:interdum quoque & ſimpliciter omnes.Et lib.1.de Rat.vict.acut.Com.34.inquit, Quòd ſæpius appellat cauſas προφάσεις,demonſtratum quidem & in his, quas in alios libros parauimus expoſitiones. *Ilia.*Lege Hypochondria,ſic in aliis.

In ſecunda parte,quę incipit(Non enim)interpretatur huius vocabuli φλέγμα,ſignificationem. Non enim ſignificat in hoc loco humorem,ſed inflammationem,vt phlegmonen, aut ſacrum ignem.*Inflammatio.* φλέγματος, *Inflammationem.*Grçcè, τὸ φλέγμα.

PROGNOST. LXVII.

OMnes autem abſceſſus,qui fiunt in cruribus,in pulmoniis vehementibus ac periculoſis,vtiles ſunt:optimi verò, qui fiunt ſputo iam in pus mutato. Si namque tumor ac dolor fiant, ſputo facto purulento ex flauo, & foras procedente, ſecuriſſimè liberabitur homo,& abſceſſus citiſſimè ceſſabit ſine dolore: ſi tamen ſputum non bene proceſſerit, nec vrina cum bono ſedimine apparuerit,periclitatur articulus claudicare,aut multũ negotium præbere.

Iudicationes per abſceſſus.

De iudicationibus per abſceſſus in prçſentiarum loquitur Hippo.ex quibus in pulmonia euenientibus,ſicuti & in omni morbo,illi qui fiunt ad loca diſtantiſsima à particula patiente, boni ſunt:ſi tamen præter id ſigna coctionis præceſſerint, optimi erunt. Namq; cum notis coctionis abſceſſus,& quæuis alia iudicatio, optimi ſunt,& ſine ipſis non adeò boni. Vbi ergo pulmonia vehemens ac periculoſa fuerit, abſceſſus ſuperuenientes in cruribus vtiles ſunt.hoc verum habet,adhuc notis coctionis non apparentibus.Ratio eſt,quia etſi non liberetur omnino æger,ſaltẽ à pulmonia liberabitur,quamuis in cruribus futurũ aliquod malum ſperetur. Liberatur enim æger à pulmonia, vbi humores à pulmone in partes ignobiles tranſmutantur:verũ notis coctionis non apparentibus,non erit ſecura iudicatio,neque perfecta ſanitas.Si tamen notis coctionis apparentibus(quod indicauit dicens,Facta ſputi mutatione)optimi erũt tales abſceſſus:non enim ſolummodo liberant à pulmonia,ſed & articuli ſine periculo erũt, ac ſine dolore fient citiſsimè,conſtante ſatis naturali concoctrice facultate:id eſt,quod dixit,Securiſſimè homo liberabitur, & abſceſſus ſine dolore citiſsimè ceſſabit. Addit, Sputo foras procedente,nam,vt inquit Gal.in Com.ſæpe coctus morbus eſt, & ſputum nõ ſatis excernitur,quod non minus poteſt hominem interimere,quàm eius cruditas,aut malitia. Quoniam verò à principio omnem abſceſſum ad cruda factum vtilem eſſe dixit, quãuis notæ coctionis abſint, quãtum ab optimis & cum notis coctionis factis deficiat,explicat dicens, Si tamen ſputum non bene proceſſerit, neque vrina cum bono ſedimine apparuerit,periclitatur articulus claudicare,aut multum prębere negotium.Nam ſi crudus humor ad articulos decumbat, & craſſus (is enim eſt,qui ad articulos decumbere ſolet,vt inquit Gal.lib.7.apho.Cõm.74.) languida exiſtente facultate naturali, periculum eſt claudicatis,aut quòd non ſine magno medici atque ægri negotio liberabitur æger ab ipſa.Dixit autem,Si non bene proceſſerit ſputum, neque vrina cum bono ſedimine apparuerit:quoniam vbi vellet ipſe tantũmodo non bonum depingere ſputũ, ſatis eſſet,vt ſuprà prog.45.dixiſſe,Si non cito,ac facile ſpuatur.quod eſt non bene excerni.Hìc tamen non ſolũ, ſputum non bonum ſcribit,ſed etiam docet futurũ periculum clauditatis,aut magni negotij,in præſenti pulmonia,vehementer periculoſa,cum abſceſſibus ſuperuenientibus,in cruribus.Id autem licebit prædicare,vbi non tantũ bene procedat ſputum,ſed & cruditas adſit in vrina.Id itaque quod dixit, Non bene proceſſerit. idem eſt,ac ſi dixiſſet,Aut non proceſſerit facile.Ex vrinæ tamen cruditate ſignum, etſi neceſſarium non ſit,ad verificandum abſceſſus non eſſe optimos,certificat tamẽ magis ſententiam,ac periculum clauditatis,vel multi negotij, vbi ſimul cum ſputo non rectè procedente coniungatur.Sequitur autẽ id periculum,ex humoris cruditate,& naturalis facultatis imbecillitate.Itaque iſti abſceſſus vtiles ſunt,quoniam omnes vtiles eſſe dixit eos abſceſſus,qui in cruribus fiunt in pulmonia.Verùm inter duo extrema abſceſſuum, quorum Hippoc.fecit mentionem,alij ſunt medij,qui erunt his poſtremis meliores,ſed nondum optimi,de quibus Hippoc.mentionem non fecit ſpecialem,licet omnes vtiles

Abſceſſus ſine coctione adhuc boni.

Claudit as in articulis unde ſperatur.

esse dixerit. Vnum enim extremum est, vbi ipsis euenientibus coctum fit sputum, ac foras excernatur: alterum vbi neque coctum fit, neq; bene foras mittatur. Medium tenent, coctum sputum non excretum, & crudum excretum. Sed inter has dispositiones melius est sputum coctum esse, & non excerni, quàm crudum esse, & excerni. Cùm enim humor coctus fuerit, licet non screetur, per abscessus poterit humor excerni, & partes pręcipuas relinquere: vbi tamen humor crudus fuerit, nulla euacuatio functionis rationem, sed symptomatis habebit. Natura enim non solet aliquid excernere, nisi prius fuerit coctum: quod verò ante coctionem euacuatur, id irritationem significat, aut impotentiam continendi: quorũ vtrunque malũ est. De pulmonia vehementi, ac periculosa, locutus est Hippo. quoniã in aliis non sperantur iudicationes, aut per excretiones, aut per abscessus sed aut occultè discutitur humor, aut sensim coctus excernitur. Magni enim morbi sunt qui iudicantur, vt suprà diximus. *In pulmonia vehemẽti & periculosa crisis speratur.*

GALENI COMMENTARIVS.

IN pulmonia vehemẽti, abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonum est. Siquidem maximè vera sententia Hipp. est secundo libro De morbis vulgariis perscripta, de bonis abscessibus, vt optimi sint, si maximè deorsum & quamlongissimè ab ægrotatione absistant: magis verò si concoctione pariter erumpant. Etenim id quoque commendauit primo libro De morbis vulgariis dicens: Concoctio celerem iudicationem, ac securam sanitatem promittit. At verò concoctionẽ indicat screationis mutatio, & item vacuatio innocua atque abundans. Hoc enim indicauit dicens, Ac foras excernatur. At si citra morbi concoctionem, abscessus consistat in cruribus: vindicabitur quidem & hunc in modum homo à periculo in pulmonia imminente: sed articulus ipse in quem decubuit, difficilius sanitati restituetur, ac forsitan quandoque æger ex eo claudicabit. Rursus hoc loco præscriptum est ei non vnum cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: sed screationibus adiecit ductam quoque ab vrina dinotionem. In ipsis tamen maleficis screationibus non insuper adiecit incoctionem. atqui id oppositum concoctioni erat. sed abunde ei fuit duntaxat non excerni, idoneum id haberi signum maleficæ ægrotationis existimans, vt screari tantummodo, aut concoqui tantummodo, neutrum idoneum existat: eo quòd sæpenumero satis screatur, quanquam morbus incoctus sit: & item quandoque concoquitur morbus, screatio verò non satis excernitur, interdum præ debilitate mouẽtis thoracem facultatis, interdum propter crassitudinem & lentitiam screationis, quandoque propter amborum concursum, tum virium debilitatis, tum etiam qualitatis puris. Itaque necesse est, & concoctum esse morbum, & excerni rectè screationem, per affectionem quæ in sanitatem itura sit. per affectionem verò contrariam, idoneum signum & non screari tantummodo est. ex superabundãti verò in ea ipsa indicium erit malefici morbi, si cum eo quòd non rectè excreatur, nec vacuatur materia in thorace condita ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humorũ. Constat enim vt difficilior sit affectio, in qua neque excreãt, & item cruditas permanet: modestior verò, per quam concoquitur quidẽ, sed non abunde excreant, nec integrè perpurgantur. Cæterum vt abscessus maximè circa articulos erumpat, id quod & in libro De morbis vulgariis scripsit, hoc etiã loco indicauit, extra propositum dicẽs: Periculum clauditatis in articulo imminet. At verò causa talium abscessuum amplitudo articulorum est, imbibens decumbentes fluxiones. Ad id quoque conducere quic quam potest motio eorum. Omnes enim humores, ad sedem commotã & calefactam facilius permeant.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte laudat abscessus, qui fiunt ad crura in vehemẽti pulmonia, quoniam ad partes longissimas à parte laborante fit expulsio. Laudantur autem maximè, vbi fiãt notis coctionis pręcedẽtibus, quæ ostendunt morbi securitatem, & citam iudicationem. Coctionem tamen ipsam indicat mutatio ipsius sputi, & quòd multum spuitur innocue, hoc est, & facile fertur, & cõfert: id enim pars ἄλυπος, id est, innocue, in hoc loco significat. Quòd si sine his fiãt abscessus, quod significauit dicẽs, Si non recte processerit, liberabitur homo à pulmonia. Verùm articulus in quẽ decũbit, periclitatur, aut claudicare, aut multum negotiũ præbere. *Secundo lib. de Mor. vul.* lege ibidem, parte prima, Hipp. sic dicentem, Optimi verò, qui infra ventrem & longissimi à morbo. Sic autem legi debet vt in expositione prog. 65. dixi. *Lib. 1. de Morb. vulga.* scribitur part. 2. sect. 45.

In secunda parte, quæ incipit (Rursus) duo signa cruditatis refert scripsisse Hipp. & vnum tantùm coctionis, hoc fuit sputi mutatio: cruditatis autem vnum, ex sputo nõ bene procedente, alterum ex vrina non habente bonum sedimentum. Sed tamen ad hoc, vt abscessus non sint optimi, sufficeret non procedere bene sputum, aut quoniam procederet non coctum, aut quoniam adhuc coctũ non excerneretur. Quod tamen addit de vrina, ex abundanti dictũ est, ad maiorem certitudinem malitiæ, vbi præter id quòd sputum non bene procedit, vrina bona non fuerit: vrinę enim in morbis extra vasa aduertendę sunt, vt diximus in annotatione, circa 26. Com. huius libr. In expositione tamen ego aliam retuli causam, quare Hipp. iudicium sumptum ex vrina adscripsit.

In tertia parte, quę incipit (Cæterùm) reddit causas eius, quod obiter dixit, de articulorum claudicate. Quę sunt duo, nempe articulorũ laxitas, & ipsorum motus. Has easdem causas fluxionum ad articulos scripsit quarta sect. apho. Comment. 31.

PROGNOST. LXVIII.

SI verò abscessus ἀφανίζωνται, id est, repente occultantur, atque recurrunt, sputo non procedente, ac febre non dimittente, malũ est: periclitatur enim homo delirare atque mori.

Abscessus si occultetur repente, & recurrant.

Licet in præsenti prognostico de abscessibus tantùm loquatur Hipp. quia de his propositum est modo tractare, late tamen patet sententia, de omnibus tumoribus præter naturam, vt de tumoribus præter naturam in vlceribus factis, & de phymatis, & exanthematis, & defluxionibus. Vbi abscessus repente occultentur, ac recurrant, inquit: intellige in sedem aliquam præcipuam, vel in eam, à qua primùm trusi fuerunt. Vt in pulmonia, de qua hìc loquitur, & in prog. præcedenti, Si humor recurrat in pulmonem, malum signum est, videlicet delirij, ac mortis. Cognoscetur autẽ recurrere in sedem pręcipuam, aut eam à qua primùm trusus fuit, tribus signis scriptis ab Hippo. si repente occultetur, febre detinente, ac humore non excreto. si nanque febris detinet, & humor non excretus est, in sedem internam recurrit. Non enim sublatus est tumor secundùm rationem, neque huic dispositioni credere oportet, vbi humor non fuerit expulsus excretione, & febris detinet: si tamen non detineret, posset euanuisse subito, ob humoris tenuitatẽ, & robur facultatis, vt vult Gal. in Com. fiet, adiuuantibus aliis. De tumoribus in vlceribus factis dixerat apho. 65. quintæ sect. vbi inquit, Quibus tumores in vlceribus apparent, non conuelluntur maxime, neque insaniunt: verũ his euanescentibus derepẽte, quibus à tergo conuulsiones & distentiones fiunt: quibus ante insania vel dolor lateris acutus, vel suppuratio, vel difficultas intestinorũ, si tumores sunt rubicundi. In hoc aphor. quoniam nõ signauit partẽ, in quam recurrere deberet ex tumoribus humor, pariter non vnum tantum subscripsit morbum, sed vbi ad posteriores partes recurrat, conuulsiones: vbi ad anteriores, quoniam & ibi diuersæ partes sunt, maniam, dolorem lateris acutum, suppurationem, aut difficultatem intestinorum, subsequuturã pręդixit. Hìc tamen quoniam ad pulmonem recurrere voluit, delirium & mortem præsignare dixit. Delirium à vapore ascendẽte: id enim est, παραφρονῆσαι, quod dixit, id est, iuxta delirium pati, & mortem ex difficultate respirationis pręnoscere, possibile est. De phymatis, & exanthematis, & fluxionibus, cùm recurrunt, aut cessant repente, & antè quàm perficiantur, Gal. pessima signa esse dixit, 1. lib. Prorrhe. Comm. 1. vbi de diminutis iudicationibus loquens, inquit, Manifestum autem est, tale signorum genus pessimum esse. Quęcunque enim φύματα, id est, turbercula & exanthemata ad cutim ex profundo florescentia recurrunt, omnium pessima sunt: & sudores incipientes, & statim cessantes, & ij praui, & deiectiones similiter, & quæcunque per sanguinis eruptionem, aut ex vtero in mulieribus euacuantur. Omnia enim hæc deteriora sunt iis, quæ nullatenus apparent, cùm incipientia cessauerint. Nonnunquam enim euenit, naturam concoquentem quæ contristant, nondum ad eorum excretionem excitari: in illis verò, quæ ceperunt quidem, sed statim cessarunt, tanquam quidam impetus apparet naturę properantis ad excernendũ quæ contristant, & ob imbecillitatem nequeuntis perficere, quod proposuerat. In hoc loco Gal. præsentem dispositionem ostendere docuit, nempe imbecillam facultatem, quæ nequit perficere inceptum, quoties aut tumores recurrunt, aut fluxiones nondum finitæ desistunt. Hipp. verò in pręsenti prog. futurũ malum prædicere docet, hoc est, deliriũ & mortem ob conuersionẽ humorum ad principes particulas. Quod similiter confirmat Gal. Cõm. vlt. lib. 3. Prorrhe. Dixerat enim Hippo. aut libri autor, Dolores absq; iudicatione soluti inutiles. Et Gal. in Com. Repẽte verò occultari dolorificas affectiones, absq; hoc quòd in alia quadã, quæ manifesta sit, partę abscessus fiãt, transmigrationẽ contristantiũ succorũ ad viscera ipsa factã ostendit. Sed aduertendũ, quòd vbi dixit, ἀφανίζωνται, in apho. 65. sect. 5. dixit, ἀφανισθέντων ἐξαίφνης. vbi particula, ἐξαίφνης, videtur abũdare, nisi maioris claritatis gratia posita sit. Quoniã, vt vult Gale. in Cõm. præsenti, ἀφανίσθαι, idẽ est, quod repẽte occultari. Et lib. 6. de Mor. pop. par. 4. sect. 1. inquit Hippo. Quibus tumores secundũ aures circa iudicationẽ facti non suppurantur, oppressis his, & vanescentibus, reuersiones fiunt, iuxta rationem reuersionum. Vbi dixit, Oppressis, Græca litera habet, λαπακοσομένων, & Galen. in Comment. inquit, λαπάσσηται, hoc est, προσέλληται, & ἀφανίζεται. quo in loco vocabulum, ἀφανίζεται, per euanescere, & opprimi declarat,

Tumores vlcerũ repẽte occultati.

Phymata recurrentia.

Fluxiones incipientes non finitæ.

&

& reliquas voces per ipsam. Reuersiones autem inde futuras prædicere docet Hippocr. in eo loco,& Galen.in Commment.

GALENI COMMENTARIVS.

Euanescere dicere quendam tumorem præter naturam, non idquod desistere indicat. Verbū enim desistere,aliquid generalius : euanescere verò,citò desistere ac velut derepēte significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem,& partis laxitatem , & item circumuenientis nos aeris caliditatem,atque adhibiti medicamenti potestatem,ac viriū ægri firmitatem.Si enim omnia prædicta concurrant,moles præter naturam citò discutietur. sed magna ex parte talia euanescere accidit , transmeantibus committentibus ea humoribus , aut in eandem sedem vnde commota sunt, (quod propriè nominat Hippocrat.retrocedere) aut ad aliquam aliam sedem in profundo corporis positam. Tanquam igitur ex causis maximè contrariis moles euanescat præter naturam,finem habet maximè contrarium; aut citissimam indicans nocuæ materiæ solutionem,aut deterrimam affectionem,ea in partes præcipuas remeante. Hæc igitur omnium abscessuum cōmunia cēsentur.Definitio verò communis quidem & ipsa euanescentis tumoris est.Considerari verò oportet & alia indicia, potissimum quæ propria affectarum partiū sint. Hoc loco spiritaliū opificiorū propria definitio ab Hipp.proxima scilicet cōmunibus,præscripta est. Itaque dixit ita,Si abscessus euanescit,nequaquam egrediente screatione,ac febre detinente,difficilis morbus est. Constat enim vt secesserint in profundū ad sedem præcipuam.Si enim discussi essent, non insuper febricitarent,ac facile screarent. Itaque verisimile est in pulmonem iis omnem secessisse fluxionem : & ob eam rem delirare eos ratio est. Siquidem id quoque vnum ex iis habetur,quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At verò vt spirantes difficulter,morituri sint , dicere supersedit , sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte ponit differentiam inter παυσάσϑαι, id est,cessare,& ἀφανισϑῆναι,quod est repente cessare , aut repente euanescere.

In secunda parte,quæ incipit (Id igitur) reddit causas,quare contingit abscessus repente occultari,quæ sunt duæ admodum contrariæ : aut quoniam recurrit ad intimas & præcipuas sedes,aut quia discussus est citissime humor,qui abscessum faciebat.Discutitur autem multis causis coniunctis quàm cito : hæ sunt,humoris tenuitas,partis laxitas, ambientis caliditas , medicamentorum applicitorum potestas , virium ægri robur, hoc est,naturalis calor. *Causæ abscessuum repēte cessantium.*

In tertia parte,quæ incipit (Diffinitio) ex Hippoc.litera docet distinguere , quando repente cessauit abscessus, an id sit,quoniam discussus est humor repente,vel quoniam recurrit in partem aliquam præcipuam. Distinctio tamen sumitur ex verbis Hippo.qui dixit,Si abscessus repente occultētur,& febris non dimittat.Quòd tamē addit,delirium inde sequi , ac mortem , in abscessibus , qui sequuntur ad pulmoniam , de quibus in præsenti progno.locutus est , verum habet præsens sententia. Si enim abscessus, qui ad pulmoniam sequuntur,ad pulmonem recurrant , vaporum copia delirium inferet , & multitudo difficultatem respirationis efficiens, mortem adducet. Vbi legitur in Com. *Euanescere.* Græcè , ἀφανισϑῆναι. id est,repente occultari. Vbi legitur,*Retro cedere.* Græcè, παλινδρομεῖν,id est,recurrere.

PROGNOST. LXIX.

Ex empyicis, qui ex pulmonis morbis tales sunt, γεραίτεροι, id est,seniores potius moriūtur:ex aliis verò suppurationibus iuniores potius intereunt.

In suppurationibus,quæ in pulmone fiunt , maximum indicium salutis aut mortis sumitur ex robore facultatis,potentis humorem suppurare, ac suppuratum excernere, aut secus. In aliis autem non tantùm,ex hoc,sed ex doloris vehementia, quæ fluxionis & suppurationis tempore excitatur, mortis periculum imminet. Pulmo namque per inflammationes solo sensu grauitatis molestatur.Et inde est,quòd non ob eandem causam periclitantur ij,qui ex pulmonia, & ij qui ex narium inflāmatione suppurantur:de quibus lib.3.prog.16.ob febres & deliria magis mori dicit Gal.& in Comm.præsenti,ob dolorem & deliria,quæ magis iunioribus eueniunt.Per suppurationes igitur pulmonis iuniores magis liberantur : quia robustiorem habēt naturalem expultricem facultatem. Qui tamen sunt iuniores,dicetur libr.3 in expositione progn.16. Seniores verò minus liberantur,quòd non tantùm in eis constent naturales facultates:per alias verò seniores magis, quoniam minus doloribus ac delirio vexantur. Seniores itaque, γεραιτέρυς appellat,qui etiā μεσαιπόλιοι, & ὠμογέροντες,à Gal.appellātur. Tripartita enim est senectus apud Gal.lib.5 de Sanit.tuen.ad finem,cùm inquit,Hæc verò dicta mihi de iis sunt, qui *Pulmonis suppurati indicium ad salutem.*

mediam senectutis ætatem agunt: vtique neque ignoranti primam eius partem esse, quæ ὠμογερόντων, id est eorum qui cruda viridiq; senecta adhuc sunt, dicitur, propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia possunt: secundam autem, cui apte nomen ipsum inditur, eò quòd ipsa sit, de qua dicitur, Vt lauit, sumpsitq; cibum, det membra sopori. Quod tamen in tertiam non conuenit, in qua Telephum Grāmaticum bis térue mēse lauari dixit. Propter enim virium infirmitatē assiduam hi balnei vsum non sustinent. Hunc πέμπελον appellant, ab eo quod est, πέμπεσθαι εἰς τὸν ᾅδην. De his igitur primis senibus verificatur Hipp. sentētia, quos intelligere oportet, ab ætatis vigore vsque in eam, quæ proprie senectus appellatur, contineri: de quibus 3. lib. Aphor. Com. 30. dixit Gal. Nam quæ iuuenibus ætas cōtinuatur ad duas sequentes septimanas extenditur: in qua ætate omnia vitæ munia æquè atq; illi, qui in viginti ætate, cōsistunt conātur peragere, non tamen eodē modo ad labores sufficiunt. Est ergo ætas à 35. in 49. annū. Idem etiam sunt: qui in subsistenti ætate, qui γεραίτεροι, siue crudi senes sunt: quoniā crudos senes dicit Gal. in Com. esse medios inter veros senes simpliciter sic appellatos, & ætate vigentes. Cuius contrarium sentit Fuchsius in Cōm. 13. primæ sectionis aphor. Cōstat autem ipsum errasse, quoniam ὠμογέροντας dicit incipere ab anno 50. quum tamen eos dicat Gal. in Com. medios inter eos qui plurimū ætate processerūt, & vigentes. Sed ætas quæ sequitur post vigentes, peruenit à 35. in 49. annum; ergo illa est crudorum senum, qui etiam sunt, vt dixit Gal. post vigentes: & verè, cùm post 35. annum (vt dixit Gal. 3. Apho. sect. Com. 30.) non eodem modo ad labores sufficiunt: & in illo aphor. 13. primæ sectio. appellantur καθεστηκότες: eos ergo Latinè, sustinentes potius, quàm constantes appellarem. de his latius lib. 1. in expositione 29. lege. Quòd si de aliis senibus loqueretur, secunda pars prognostici falsa esset, iuniores magis mori per alias inflammationes cùm suppurātur, quàm senes, qui vere tales sunt, & propriè sic appellātur, in quibus facultas non integre cōstat. Quod etiam declarat Gal. cùm inquit, Nam qui per ætatē nimium iam processerint, ex nullo morbo magis, quàm natu maiores, conualescunt.

GALENI COMMENTARIVS.

Maiores natu non simpliciter senes, sed in collatione, vel cōparatione, seu quouis modo nominare cuiquam libeat, vt ad minores natu intelligi debet. Nam qui per ætatem nimium iam processerint, ex nullo morbo magis quàm natu minores conualescunt. Sed qui inter hos & ætate vigentes interiacent, vtpote semicani, crudiq; senes nomine conualescere videre licet interdum magis, quàm qui sint in ætatis vigore: quemadmodum Hippo. ipse docuit de inflammationibus, quæ in auribus fatigent, & nunc de purulentis ex pulmonia. In his enim, quia propter excretionem sanatio est viribus egens validioribus: ob id potius minores natu quàm maiores seruātur. In cæteris, minores natu antea moriuntur ex doloribus ac febribus: id quod ipse dixit de auribus. Febres enim ac deliria minus illis accidunt, proindeq; aures antea suppurantur. Porrò minores natu (dicit) antequā aures suppurentur, multi intereunt: quoniam si effluxit pus ex auribus, conualiturum esse ægrum sperari potest. Itaque & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tempus, minores natu ex magnitudine febrium ac doloris morte præoccupantur.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

IN prima parte explicat quos appellat Hipp. γεραιτέρους, id est, seniores. Non enim sunt illi, qui proprie senes appellantur: nam illi à nullo morbo cōualescunt magis quàm ætate vigentes, id fit ob languorem facultatis ipsorum. Intellexit autem per seniores, illos, qui sunt medij inter senes & vigentes, de quibus dixit, potius liberari à dolore auris, quàm iuuenes: quoniā morbus hic dolore solet homines interficere. In pulmonia verò aliter fit; in hac enim ex defectu excreationis imminet periculum, ad quod robustissima facultas aliis melior est, qualis in vigentibus inuenitur. *Maiores natu.* Grēcè, γεραιτέρους, id est, seniores. *Minores natu.* Græcè νέους. id est, iuuenes, de eis namque loquitur libr. 3. Comment. 14. dixit habere biliosum temperamentum, quod solis eis ab ætate conuenit. Sic in aliis locis. *Hippo. ipse docuit.* libr. 3. progn. 14.

IN secunda parte, quæ incipit (In cæteris) rationem reddit, quare ex aliis inflammationibus potius moriuntur iuuenes, quàm seniores, id est subsistentes. Ratio clara est, & pertinet potius ad expositionē 14. lib. 3. *Quoniam si.* Græcè ἐπὰν ἤν γε. hoc est, quum autem.

PROGNOST. LXX.

DOlores verò cum febre facti circa lumbos & inferas sedes, si septū trāsuersum attigerint, inferas sedes relinquentes, valde lethale. Aliis igitur signis mentem adhibere conuenit. Quoniam si aliquod aliud signum malum

lum apparuerit, desperatus homo est. Quicunque verò ex empyicis vrũtur, quibus pus purum, album, & sine prauo odore fuerit seruantur: quibus verò subcruentum, & cœnosum, moriuntur. Si autem assurgente morbo versus septum transuersum alia signa superuenerint non mala, ipsum empyicum futurum valde speratur.

Secundum eam diuisionẽ, quæ in Græcis codicibus habetur apud Gal. ab hoc prog. incipit lib. 3. Ego tamen diuisionem, quæ in Latinis codicibus habetur obseruabo, maxime quoniam in ipsis incipit 3. liber à tractatu de febribus. In præsenti sententia Hipp. de morbis, qui ex aliis fiunt, loquitur: vbi causa eos efficiens ab ignobili particula permutetur in nobilem, vt à lumbis in septum transuersum: vtcunque enim talis permutatio mala est, siue cum bonis signis, siue cum malis, vbi & cum febre fiat, & ascendens inferas sedes deserat. Cum malis enim significat mortem ac desperatam salutem: cum bonis verò, quòd ad empyema vertetur morbus. De doloribus cum febre illud intelligere oportet: sine febre enim neque morbus acutus foret, de quo modo loquimur, neque empyema foret sperandum, maximè vbi à flatu eueniret, quod sæpe contingit. Quid autem per lumbos sit intelligendum, supra progno. 2. exposui: per φρένας verò, septum transuersum: per inferas autẽ sedes, partes infrà septum, intelligendæ sunt. Si attigerint septum, relictis partibus inferioribus, dixit, Quoniã vbi iecur vexatur inflammatione, dolor peruenit ad septum transuersum, non relicto iecore: non tamen est necessum ex hoc signo mortem sequi, quoniam est signũ proprium. Præterea neque inde in empyema transire morbum, bonis signis accedentibus, vt inquit Hippo. necesse esset. Empyema enim proprie est puris effusio in cauitates thoracis, in quas nunquã effundetur pus, quod in iecoris phlegmone generatur. Si itaque dolor lumbos vexauerit cum febre, & lumbos reliquerit, ad septũ transuersum ascendẽs, coniectari oportet signa alia, quæ ex robore facultatis trium membrorum præcipuorũ sumi solent, quæ etiam suprà pro maiori parte narrata sunt. Quòd si hæc inclinauerint ad malũ, nulla spes de salute habetur: si verò ad bonum, empyema futurum sperabimus, hoc est, quòd in cauitatem thoracis pus effundetur. Similem sententiã scripserat autor libri Prorrheticôn, parte 2. sect. 35. dicens, Ex lumborum recursione oculi peruersio mala. Quemadmodum enim cùm rapitur in septum, efficit thoracis morbos: ita cùm recurrit in caput, efficit oculi peruersionem: ex oculi enim peruersione licet intelligere conuulsionẽ, quæ insequitur humorem in caput recurrentem. Quare Galenus in Com. huius prorrhetici sententiam ampliorem efficit, dicens, Hic sermo his similis est, quæ in progno. dicta sunt, qui cum febre circa lumbos, & inferas sedes fiunt dolores, si septum transuersum relictis infernis sedibus attigerint, letales admodũ existunt. Rursus & lib. 6. de Morb. popu. parte octaua, Hippocrates mala quædam enarrãs signa, scipsit, Lumbis dolentibus, recursus ad latus, & extuberantiæ, quæ seps appellantur. Quemadmodum enim hìc damnat recursum ad septum transuersum, ita illic recursum ad latera: ferè enim similis est mutatio atque successus morborum. Et quemadmodum hìc aliquando sequi dixit empyema: ita in lib. de Morb. popu. extuberantiam, quæ appellatur seps, id est, tumorem, qui suppuratur. σήπω enim putrefactio significat, & σὴψ ipsam putredinẽ, qualis in suppuratis tumoribus continetur. Quod verò continetur inter duas partes huius sententiæ: nempe, Quicunque verò ex empyicis vruntur, quibus pus purum, & album, & sine prauo odore fuerit, seruantur: quibus verò subcruentum, & cœnosum, moriuntur. mihi videtur à prognost. abiiciendum, tum quia inordinatè scribitur, interrumpens veram atque integrã sententiam, quæ remanet ipso ablato: tum etiam, quia Galen. eius nullam fecit in Comment. mentionem. Vbi tamen Cœnosum dixi, Græca litera habet, βορβορώδες: quod verbum, puris crassitudinem, aut eiusdem fœtorem ostendere potest. vt 4. sect Ahor. Comm. 69. inquit Gale. Nonnulli quidem non grumosas scribunt, sed βορβορώδεα, id est, cœnosas, sicuti Numesianus, & Dionysius: qui siquidem fœtorem quendam simul ostendentes, plus aliquid, quàm alij demonstrant: si verò quasi crassitudinis quãtitatem, nihilo plus hoc ipso docent. βορβορώδεα igitur & fętorem & crassitudinẽ ostẽdere potest. Empyici vruntur ex præcepto Hippoc. lib. de Internis passionibus, vbi inquit, Si tamen pus in pectus eruperit, qua parte tibi videbitur significare, ea vrens, aut secans, detrahe parum in primis. Talis est aphor. 27. 6. sectio. sententia, Quicunque suppurati, aut aquam inter cutim patientes vruntur, aut secantur: si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur. Vbi igitur alia remedia non sufficiunt, neque speratur naturã per sputum pus euacuaturam, secare eos docet, qui pus in cauitate thoracis continent. Hipp. partem item,

Prognost. corrigendũ.

Empyici vruntur.

quæ

Empyici qua parte urēdi aut secādi.

quæ vri debet, aut secari, explicuit, dicens, Qua parte tibi videbitur significare, id est, qua parte magis inclinauerit pus. Nam aliquando declinat in ventrem, facta inflāmationis ruptura, ad partem inferiorē, aliquando non pertransit septum transuersum, sed desuper cōtinetur. Sed tamen ex Hipp. præcepto vstio aut sectio ad locum puris penetrare debet, vt pus statim emanet, & parū in primis. Postea verò, vt in eodem pręcipit, linamentum crudi lini immittere oportet. Aetius tamē escharas facere præcipit, multis in locis, à collo vsque in ventrem, ante & retro, libro 2. sermone 4. cap. de orthopnoicis & anhelosis, vnde curationē sumi præcipit, cap. de pectore suppuratis. Paulus item libr. 6. cap. 44. Ferro itaque candenti (inquit) exulcerant multis in locis: vt inter iugulorū coniunctionē, vno, retracta superius cute: duobus iuxta mentum, seorsum à soporiferis arteriis: & sub māmis, inter tertiā & quartā costam duobus, ferro latius impresso: duobus etiā inter quartā & quintā deorsum versus, vno medio pectore, altero super os vētriculi. Quas vstiones multo tempore cōseruabant, vt per eas totū pus paulatim emanaret, vt Aetius. Sed perforabant etiā alij ferro aut igne vsque ad puris locum: de quibus inquit Paulus, Alij verò, vt inquit Leonides, ferramento tenui, ad nuclei olei figurā candenti, inter costas ea in parte, qua abscessum esse fuerit notatum, vsque ad pus adurunt. Sunt qui scapellum quoque adhibere audeant, inter quintam & sextam costam, transuersa linea, paululum tamen obliqua, cutim inscindunt: deinde aculeato cultello costas subcingente membrana perforata, pus excernunt. Verùm & isti, & qui vsque ad pus adurunt, vel protinus mortē inferunt, cùm vnà cum pure vitalis etiam spiritus vniuersus exinaniatur, vel fistulas insanabiles inducent. Nostro itaq; tēpore crustis potius quàm vstionibus penetrantibus suppuratos curamus.

GALENI COMMENT.

SI præcordia attigerint, quidam de delirio intellexerunt, velut si in hunc modum dixisset: Dolores qui cum febre affligant circa lumbos & inferas sedes, si ascendentes committāt delirium, difficiles sunt. Alij melius quàm hi præcordia partem corporis dictam volunt, quod septum quoque transuersum nominatur. Suffragatur veritati orationis, illud quod est in calce sermonis perscriptū, vbi dixit. Hunc fore purulentum sperari admodum potest. Vult enim ascendente in thoracem morbo, è duobus alterum, aut derepēte interire ægrū: aut si secū optimè agatur, prorsus fore purulentum. Porrò hæc interstingūtur aliis indiciis. Si enim non praua sint, purulentus euadet. Si prauū aliquod fuerit, prorsus moriturus est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Mentem Hippoc. exponit cùm dixit, φρενῶν per id enim vocabulum, septum transuersum intelligi voluit, non mentem: ita vt delirium faceret humor, qui antè lumbos infestabat. Accedit ad confirmationem huius, quod Hippocr. ad finem prognost. dixit, quòd si cum signis non malis permutatio à lumbis ad septum transuersum fiat, sperandum est hominē futurū empyicum; quod nō fieret, si ad caput facta fuisset permutatio. *Si præcordia attigerint.* Græcè, τὸ τῶν φρενῶν ἅπτεσθαι. hoc est, quod dixit, phrenas tangere.

Græcas uoces usurpare cogimur sæpe.

Præcordia. Græcè φρένας, id est, phrenas. sic enim legi debet Latinè. Ac cogitur Latinus interpres hoc loco, & multis aliis, Græcum vocabulū vsurpare, quoties de vocis ipsius significatione autor disceptauerit. Quemadmodum libro primo in annotatione circa Comment. 19 diximus, cuius rei exemplum in præsenti Com. habetur: in quo constat, quàm ineptè dixerit Laurentianus, Si præcordia attigerint. Quidam de delirio intellexerunt: ac si aliquis Latinè locutus, per præcordiū intelligere posset, delirium. Quod tamen dixit Gale. est manifestum, per id quod dixit Hippocr. nempe, phrenas tangere, quosdā intellexisse, delirare, quod est παραφρονεῖν: nam delirantium mens tangitur.

PROGNOST. LXXI.

VEsicæ duræ, ac dolorosæ, malæ omnino sunt, & exitiosæ: exitiosissimæ verò, quæcunque cum febre continua sunt. Dolores namque ab ipsis euenientes, interimere valent, & ventres in talibus non deiiciunt, nisi dura, & ægrè.

Vesicæ duræ dolentis causa.

Vesica dura ac dolens reddi potest, aut ob lapidem, aut ob vrinæ suppressæ multitudinem: idq; ob grumos sanguinis, aut crassam pituitam, aut tuberculum in cole, aut inflammationem, quæ est tumor durus dolens, aut ob tumorem alium factum ab humore mixto, ex bile, pituita, aut sanguine: quæ dispositiones, mixtæ inflammationes sunt, cum erysipelate, aut œdemate. Lapis morbus prolixus est, de quo modò non est sermo. Si vesica dura dolens reddatur, ob suppressam vrinam, aut propter crassam pituitam

tuitam, aut ob ſanguinem concretum, aut tuberculum in cole, exitialis diſpoſitio eſt.
Non tamen erit aliqua harum diſpoſitionum admodum exitioſa, ſicuti quum laborat
phlegmone, quæ febrem efficit continuam, quam aliæ diſpoſitiones non neceſſariò efficiunt. Quando ergo dura ac dolens fuerit, hoc eſt phlegmone laborauerit, & cõtinua febre, exitioſiſsima eſt diſpoſitio, & quæ ſolet, vbi non remittat, primis circuitionibus, interimere. Prognoſt. 73. infrà. Per alias tamen diſpoſitiones veſica dura dolens non facit continuam febrem: neque exitioſiſsimum ſignum eſt, ſed tantùm exitioſum. Vbi Hippoc. ſcripſit, ξὺν πυρετῷ συνεχεῖ. id eſt, cum febre continua. Gale. in Comment. dixit, ὅταν πυρετὸς ὀξὺς ᾖ. id eſt, cum febris acuta fuerit. Conſtat autem idem eſſe febrem acutam, & continuã, cum fortibus ſymptomatis: acuta eſt enim illa, cuius velox eſt motus, & cito pericula adueniunt. Modò febris continua, cum duritie & dolore veſicæ, & deiectionis ſuppreſsione, breuem habet terminationem, & pericula iniuncta. Non ergo differt Galen. dicens acutam febrem, ab Hippoc. qui dixit continuam. Ratio tamen, quare exitioſiſsima diſpoſitio cenſetur, veſica phlegmone laborans, cum acuta febre, ſumitur ex magnitudine doloris, & deiectionis ſuppreſsione. Veſica, quæ vrinæ conceptaculum eſt, vnam habet membranam, ex tribus generibus fibrarum conſtitutam. Vnicam eſſe dixit Gal. lib. 1. de Naturali fac. contrà Aſclepiadem, his verbis, Verùm ſi ipſe diſſecuiſſet veſicam, fortaſſe non ignoraret exteriorem veſicę tunicam eandem cum peritonęo naturam habere, vtpote ab eo ortam: internã verò, quę ipſius veſicæ eſt propria, pluſquam duplo eam craſsitudine ſuperare. Et quòd tria fibrarum genera contineat, inquit, lib. 5. de Vſu partium. Quæ verò veſicarũ ſunt tunicæ, rectos & rotũdos, & obliquos habent villos: vna enim vtriuſque veſicæ tunica cùm ſit, ad omnimodam ſpeciem motus idoneam acquiſiuit conſtructionem: reliqua verò membrana, quæ veſicæ ſuperpoſita eſt, à peritonęo habet originem, vt dixit libr. de Naturali. facult. allegato loco. & lib 4. de Vſu partium, inquit, Vniuerſaliter enim, nullũ eſt organũ eorum, quæ ſub phrenibus, quod non operiatur aliqua tunica, principium generationis ex peritonęo accipiente. Præterea libro ſexto de Anatomi. adminiſtrationibus, de peritonæo loquens, qualiter omnibus membris infrà ſeptum tranſuerſum obducitur, inquit, Cuius nimirum gratia nonnulli peritonæum ipſum tunicam appellant, quoniam ventriculi, iecoris, lienis, renum, inteſtinorum, veſicæ, & vuluæ inuolucrũ eſt. Hinc ſoluitur apparens contradictio apud autores: quidam enim dicunt veſicam duas membranas continere, quidam vnicam. Qui duas enim dicunt, peritonęum annumerant inter partes veſicæ. Veſicæ nerui quidam non parui implantantur, ab oſſe ſacro originem habentes, vt inquit Gale. libr. 5. de Vſu partium veſicę. Igitur quæ vrinam ſuſcipit, neruos ab amplo oſſe dorſalis, quod ſacrum nominant, implantauit, qui ſenſum exactiorẽ ipſi præbent, quàm qui aliis multis infra ſeptum tranſuerſum. Nam vt vult Gal. lib. 5. de vſu partium, tribus finibus neruos dedit natura membris: aut ſentiendi gratia in ſenſoriis organis: aut motionis in motoriis: aut ad dignotionem triſtantium, ſentiendi gratia, aut auribus, oculis, linguæ, manibus internis, & ori ventriculi: mouendi gratia, vt muſculis: ad ſentiendũ verò cõtriſtantia, ipſis internis particulis neruum inſeruit, quibuſdam quidem maiorem, quibuſdam verò minorem, non ſecundùm particulæ dignitatem, ſed ſecundùm exigentiam. Iecori ergo, quia ad excernendum quod nocet, plures habet expurgationis vias, natura minimum neruum impartita eſt: veſicæ fellis ſatis etiam paruum, quoniam à propriis & familiaribus ſibi excremẽtis non moleſtatur, etſi multis annis in ipſa cõtineãtur, & mortuo iam animali ibidem bilis aſſeruetur. Inteſtinis tamen, quia aliquando ab acribus excrementis mordẽtur, & exulcerantur, ſenſus contriſtantium datus eſt, per ſingulos neruos ſingulis inuolutionibus diſtributos. De veſica verò ſic ait, Magnæ verò veſicæ, quæ vrinam ſuſcipit, nociua vtiq; fieret perſæpe, niſi celeriter excernatur, acrior & bilioſior vrina: non enim erat ſubſtantia corporis eius cognata, ac congener cholericæ qualitati, (ſicut eſt illa ſubſtantia veſicæ choleram ſuſcipientis) ſed vrinis ſolis, quarum gratia à natura facta eſt. Et propter hoc cùm bene ſe habent omnia, quæ ſunt in animali, neque aliud quid peccat in quauis particula ſeroſarum ſuperfluitatum ſubſtantia neque acris neque doloroſa fit veſicæ: errore verò aliquo in organis cõcoctoriis præcedente tanto, vt nõdum benignus generetur ſanguis, tum aliæ ſuperfluitates, tum vrina fit acris adeò ac mordax, vt radat & rodat veſicam. Non igitur ſpectat tunc animal eum, qui ſecundùm naturam eſt, terminum meiendi, ſed mox excernere eam, etiam antequam impleatur veſica, feſtinat. Hæc itaque natura præuidens, plurium & maiorum neruorum fecit eam participem, ad ſenſum perfectiorem & exactiorem. Hæc Galenus. Quæ fuſius, quàm ſolemus, tractauimus, vt monſtraremus veſicam ſenſu acri præditam eſſe, & inde eius ex inflãmatione dolores, maximè cum acuta febre, exitioſiſsimos eſſe. Perueniunt etiam

Veſica phlegmone laborans continuam febrem efficit.

Febris continua cum malis accidentibus acuta eſt.

Veſicæ diſpoſitio exitioſiſsima.

Veſicæ conſtrictio.

Veſica triplex genus fibrarũ continet.

Circa veſicæ membranas opiniones.

Nerui quibus cauſis membris demandantur.

Veſicæ venæ & arteriæ.

etiam ad ipſam venæ & arteriæ magnitudini vaſis reſpondentes ab ea parte à qua primùm explantantur rami venarum,& arteriarum, venientiũ à dorſo ad crura, vt ſcribit Gal.lib.5.de Vſu partiũ.Per has venas & arterias ſanguis copioſe delatus,inflãmationes efficere poterit,nõ aliter quàm in omnibus aliis particulis,vbi ſanguis à forti in imbecillam truditur particulam. Cohibetur etiam atque ſupprimitur in ipſis ſtercus, vt inquit Hippo.quod fit propterea,quòd veſica recto inteſtino proximè ſita eſt,& in viris magis quàm in fœminis,in quibus vterus intermediat. Partes autẽ proximæ in doloribus condolent: deiectio quoque deſcendens comprimit ipſam veſicam. Rurſus & deiectioni cooperantur muſculi epigaſtrij,qui non comprimẽt fecem ſine veſicæ,compreſsione, & inde maximus dolor excitabitur. Bene igitur dixit Hippocrat.dolores hominem interimere poſſe & ventrẽ nihil reddere niſi durum. Et Aegrè durum,dixi,quoniã longo tempore retinetur,quo exiccatur,& maximè partium illarum calore,ex inflammatione accedẽte.Græca litera habet, εἰμὴ σκηρηρᾶι Τε καὶ πρὸς ἀνάγκην. ſcribendũ tamẽ, σκληρᾶτε id eſt,dura. Et Aegrè dixi,quoniam partem, καὶ πρὸς ἀνάγκην. ſic eſſe conuertendam, vt dixi,explicui ſuprà Comm.3.huius lib.etſi Hippo.hæc tantùm duo ſigna ſcribat, quæ oſtendunt periculum,& malitiam huius ægrotationis,ſimul cum duritie, quæ oſtendit morbum.Multa alia ſcribũtur ab Aetio lib.3.ſermone 3. ex quibus periculoſiſsima oſtenditur diſpoſitio,cùm ait,Conſequũtur autem ægros communia inflammationis ſigna, febri acuta infeſtantur,& vigilant,delirantes aliena loquuntur,& vomunt biliosa pura; & lotium eiicere non poſſunt,durus fit pecten,& pubes cum vehementi dolore,& egerendi appetẽtiæ veluti in teneſmo fieri ſolent:quòd verò egeritur,tenue eſt,& ſubſidentiam non habet. Aliquãdo & inflationes ſequuntur,& aluus adſtricta eſt,inteſtino recto ab inflãmatione veſicæ compreſſo. Quòd ſi quis inſtiterit, videtur quòd Aetius cõtra dicit Hippoc.cùm dicat tenuem aliquando eſſe deiectionem eorum,qui veſicæ inflammatione moleſtantur,& aliquando durã:Hippo.verò de dura tantùm fecit mentionem. Sed intelligere oportet,Hippoc.id ſignum ſcripſiſſe,quod maiori parti euenit,id autem eſt, durã fieri deiectionem,& ægrè excerni. Quòd ſi aliquando mollis,& liquida excernatur, id minus euenit,& non tollit veritatem ſententiæ.Vbi enim veſicæ inflammatio adfuerit cum febre continua,doloris vehementia hominem interimere poterit, ſiue liquida,ſiue dura fuerit deiectio. Contingit enim aliquãdo,humorem ex inteſtinis à calore trahi, aut ex abundantia deſcendere ad rectum inteſtinum, qui leui expreſsione excernetur,muſculis ventris non coagentibus, aut parum admodum: aliquando verò duram reddi deiectionem,ob dictas cauſas.

Veſica inflammata fecem cohibet.

Tenuis deiectio, cum ueſicæ inflãmatione.

GALENI COMMENTARIVS.

SAepenumero dictum mihi eſt,vt phlegmone,id eſt inflammationis vocabulum, Hippocrates de phlogoſi,id eſt, inflammatione afferat,ſermone indicans quã Eraſiſtratus & eo poſteriores nominant ſingulari appellatione phlegmonem: quemadmodum ſanè & nunc dixit: Veſica dura ac dolens. At verò,quamobrem talem dixit eſſe difficilem affectionem, maximeq́; quoties febris infeſtet acuta, perſpicue ipſe indicauit,magnitudinẽ cauſando doloris,& deiectionis ſuppreſsionem. Supprimitur verò propter anguſtiã porrecti inteſtini,atque veſicæ dolorem. Deſinunt enim ægri tali fungi officio,quoties ſtatim,ſi cœperunt,dolor infeſtet. Idque cõmune omnis doloris eſt. At verò dolor affligit interdũ, quia fungentia officio opificia inflammatione laborant: interdum quia proxima ipſis membra afficiuntur. Ita reſpirantes,dolore infeſtantur ex inflammatione lienis,aut ventriculi,aut iecoris,aut in iliis muſculorum:& ob eam rem ſpirare difficulter coguntur illo genere ſpirationis difficultatis,quo ſpiratio parua ac crebra fit. Sed huius ſpirationis difficultatis atque etiam aliarum cuiuslibet cauſa libro de ſpirationis difficultate primo dicta eſt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte exponit ſignificationem vocabuli, φλεγμονὴ, apud Hippocr.accipitur enim pro φλόγωσι: vt declarauimus ſuprà Comm.20. & 25.lib.primi. Vtitur enim eo vocabulo non ſolùm ad ſignificãdum tumorem durum dolentem: nunc verò veſicam duram dolentem dixit ad phlegmonẽ ſignificandum, quæ vera phlegmone exiſtit. *Inflamine.* Græcè, τῆς φλογώσεως.

IN ſecunda parte reddit cauſam,quare dixit Hippocr.talem diſpoſitionẽ eſſe exitioſam,maximè cum febre acuta,quam appellauit Hippo.continuam. Rurſus notandum, quòd id quod dixit Gal.maximè dixiſſe Hippo.exitioſam diſpoſitionẽ, vbi adſit febris acuta:Hippoc.dixit,exitioſiſsimã diſpoſitionẽ cum febre continua,veſicam duram dolentem.Cauſa verò ab Hippocrate ſcripta eſt duplex,doloris vehementia,& deiectionis ſuppreſsio. Quoties enim pars aliqua dolore vexatur,aut ei proxima,ob vtrũque ceſſat ab opere pars, ſtatim dolore concitato. Itaque muſculi ventris ceſſant à compreſsione

inteſti

intestinorum, quoniam fæx per intestinum rectum descendens dolorem vesicæ auget. Quod etiam in respiratione contingit, quando aut iecur, aut lien, aut ventriculus inflammatione vexantur. De quibus in expositione prog. 20. latè diximus. *In ilus.* ἐν ὑποχονδρίῳ, hoc est, in hypochondrio.

PROGNOST. LXXII.

SOluit verò morbum, vrina quæ purulenta mingitur, album ac læue habens sedimentum.

Sicuti & omnes aliæ inflãmationes, ita illæ quæ in vesica fiunt, multis modis finiuntur, aut induratæ, aut sensim discussæ, aut suppuratæ: nõnunquam etiã, vt inquit Aetius, repente aborto erysipelate, in cutis superficie perseuerante: neque intro recurrente: aut multo lotio eiecto. Quum ergo vesicæ inflammatio suppuratur, pus erumpit in cauitatem vesicæ, atque exulceratur: quòd si pus album ac læue effluxerit, sanabitur æger, maxime vbi succederit. Huius autem subsidentiæ in fundo matulæ ratio est, quoniam à partibus proximis descendit, non subactum, neque admodum commixtum vrinæ, id enim ostendit in vesica adesse exulcerationem: sicuti plurimum commisceri, cum vrina pus ex locis distantioribus venire. quod testatur Gale. libro 6. de Loc. pat. 4. vbi vnam aliam scribit nouam suppurationis factæ in vesica, dicens, Plerunque verò solum pus sine vrina mingitur, idq; manifeste indicat in vesica suppurationem. Paulus tamẽ solum pus citra vrinam mingi, dixit pudendorum exulcerationem significare. Cæterùm pus (inquit) aut sanguis, nonnunquam solus, absque vrina excernitur, idq; non alicuius ex prædictis, sed pudendi vlcus ostendit. Et Gal. ipse 4. sectio. Aphoris. Comm. 75. inquit, Vlcera autem si in pene fiant, etiam sine vrinis, & pus excernitur, & sanguis. Neque tamen istæ sententiæ contrariæ sunt: nam & ex vesica, & ex pudendis excerni contingit pus sine vrina, sed dissimiliter: nam cùm mingitur, facultate videlicet expultrice vesicæ & musculorũ epigastrij cõcurrentibus, à vesica descendit pus: si tamen exeat pus, nulla in vesica aut ventre facta expressione, in pudendis est vlcus, aut in collo vesicæ, quod ipsis coniunctum est. Vbi igitur sine vrina pus excernatur, ex aliis distinguetur locus patiens. Id etiã pus, quod ex vesica excernitur, in fundo matulæ residet, inquit Paulus, quod ad paucam cum vrina mixtionem, quam diximus, referendum est. Et vbi coctio perfecta fit in pure, quæ ostendit morbum solutum iri, id pus, quod residebit, album erit, ac læue. Hæc enim puris sunt electiones 1. libr. vult progn. vbi tamen & quàm minime fœtidum esse debere dixit pus optimũ: hìc verò non nisi albũ ac læue. Est enim vesica membrum exangue, ac frigidum: vnde fit, vt pus ab ipsa excretum grauem secum ferat odorem. Id est quod dixerat aphor. 81. quartæ sectionis, Si sanguinem aut pus minxerit, & squamulas, & odor adsit grauis, vesicæ significat exulcerationẽ. Meritò igitur in hoc progno. puris odorem non adiecit, satis fore existimans, si in vesicæ inflammationibus vrina mingatur, cum sedimento puris albi, ac læuis, ad coctionem inflãmationis ostendendam, & inde salutem. In huiusmodi vrinis purulentis, à vesica excretis, squamulæ non apparebunt, quæ aliàs solent vesicæ vlcus ostendere: illæ enim non apparent, nisi quoties ab acribus, & erodentibus humoribus vlcus incepit. Quòd si quis obuiauerit, per hoc quod dixit Hippoc aphor. 18. sextæ sectio. vesicam discissam signum letale esse, ac vesicam vlceratã esse discissam: non ergo soluitur morbus pure erumpẽte. Respondemus, quòd Hippo. per discisionem vlcus magnum atque profundum, vt vult Gale. in Comment. intellexit, & quod in vesica ad profundum vsque penetrat: vlcus tamen ex ruptura inflãmationis, non penetrat totam vesicæ substantiam, quam si penetrauerit, letalis erit dispositio.

Vesicæ inflammatæ terminationes.

Vlcus uesicæ.

Pus sine urina mictum.

Pus residens in urina.

Pus à uesica fœtidũ.

Squamulæ non semper in ulceribus uesicæ.

Obiectio.

Vesicæ ulcus lethale.

GALENI COMMENT.

QVoties vesicæ inflammatio concocta sit, confluunt in sedem eius interiorem concocti humores, ac pariter scilicet cum vrina excernuntur, indicium habentes bonæ in sedimento concoctionis.

Hic Comment. nulla eget annotatione.

PROGNOST. LXXIII.

SI verò vrina nullatenus ἐνδιδῷ, id est, concedat, neque vesica mollescat, & febris continua vexauerit, in primis morbi circuitibus speratur dolentem moriturum.

Aetius parte citata in Com. 71. vrinæ suppresionem scripsit inter signa quę ostendũt vesicæ inflãmationem: quod signum non cum omnibus inflãmationibus ipsius cõiun-

Vrina, in quibus in-

flammationibus uesicæ supprimitur.

Vesica inflămata cũ urinæ suppreßione exitiũ intra 7. diem.

gitur, sed cum periculosissimis, vt inquit Gal. in Comm. Id enim accidere solet, vbi perquàm exitiosus morbus est: quod eueniet, vbi inflammatio in collo vesicæ, aut iuxta ipsum fiat. Quàm exitiosa verò sit hæc dispositio, in qua cum febre continua vesica dura dolens fuerit, maximè vbi vrinæ suppresſio accedat, ostendit dicens: Dolentẽ moriturum primis circuitibus. Cum dixit, Neque vesica mollescat, intellexit duram. Cùm dixit, Dolentem: constat ipsum de tumore duro dolente loqui, vbi pariter febris continua vexauerit: quod declaraui Cõm. 71. Si etiã non concedat vrina. Quod significauit dicens, μηδὲν ἐνδιδοίη, hoc est, non fecerit in melius mutationẽ (nempe à suppresſione in solutionem) concludit ipsum primis circuitibus moriturum. Per primos autem circuitus intelligere oportet primum & secundum quaternarium, quod spatiũ ad 7. peruenit diem, vt declaratum est lib 1. Comm. 36. Magnitudo autem huius morbi ostendit, hos primos circuitus non esse septenarios: nullus enim talis 7. diem transcendet. Adde quòd prognost. 71. exitiosissimam dixit dispositionem vesicæ duræ dolentis, cum febre continua: quanto magis vbi accesserit vrinæ suppresſio, vt in prog. præsenti quod breuissimum morbum ostendet, & à quo rarò aliquis euadit.

GALENI COMMENT.

NEque mollescere vesicam, ac febrem continuam esse, perspicuum est. Vrinam verò nequaquam concedere, obscurum inexplanatumq́; est. Etenim nomẽ de affectibus & accidentibus ferre assolet: quemadmodum omnes alij posterioris æui cõcedere inflãmationem, molem, duritiem, tentionẽ, dolorem dixerunt: non tamen aliquis concedere vrinam dixit. Itaque forsitan de prædictis Hippocrates appellationẽ transtulit ad vrinam, vt mutationem eius in melius, ita intelligamus. quod quidẽ si concedatur: vacuationem quoque ex suppreßione, proditam ab eo inaudiamus licebit: vt intelligamus per inflammationem vesicæ, supprimi vrinam. Id enim quoq; interdum accidere solet, quoties perquàm exitiosus & morbus est, ac rarenter ex eo conualescunt. Igitur ad hunc modum legitur in aliis quibusdã, & item in codicibus Artemidori & Dioscoridis. in aliis verò dictio ita habet: Si verò nec vlla fuerit vrina, neque dolor concedat. ac talis lectio nullam habet quæstionem aut ambiguitatem.

In hoc Comment. Gal. tantùm id contendit interpretari, quod dixit Hippo. Si verò vrina nullatenus ἐνδιδοίη, id est, cõcedat. Nam hoc verbum, ἐνδοῦναι, de morbis & symptomatis ferre solet Hippo. vt concedit inflammatio, aut tumor, aut dolor: nisi ob similitudinem dictum sit, ita vt quemadmodum dici solet, concedit dolor, quia in melius mutatur: ita, concedit vrina, quia cùm esset suppressa, vbi exierit, in melius facit mutationem. Aliam etiam refert lectionem distinctam, vbi verbum, Concedat, cum dolore iungatur, sic, Si verò neque vlla fuerit vrina, nec dolor concedat.

PROGNOST. LXXIIII.

MOdus autem iste potissimum tentat pueros, à septimo in quartumdecimum annum.

Pueri uesicæ morbis magis laborãt.

Lapides in puerorum uesicis magis.

Pueri magis aliis vesicæ morbis laborant, ob immodicum ac intempestiuũ ciborum vsum, ventriculo non sufficiente alitioni, & augmento. Antè igitur quàm coquatur, alimentum ipsum ad se trahunt venæ: & inde plurimum in ipsorum vrinis subsidet. vt primo de Crisibus, cap. 12. Crassæ igitur vrinæ ipsorũ, ad vesicã peruenientes, lapides generant, & per venas alentes vesicam, vbi crudi crassiq́; prædicti humores peruenerint, cum sanguine efficient inflãmationes. Potius verò in illis, quàm in adultioribus, propter eandem causam, propter quam & lapides magis in ipsorum vesicis fiunt, apud Actium lib. 3. sermone 3. dicentem, Generantur etiam in vesica lapides pueris frequentius, quàm ætate prouectis: voraces enim pueri sunt, & perpetui motus, & cibis vtcunque oblatis & nociuis vtuntur, & neque horam cibi capiendi seruant ordinatam: quinetiam priusquam prior assumptus cibus concoquatur, alium ingerunt: & cùm vehemẽtius à cibo moueantur, & crudus & incoctus in venas cibus distribuitur. Mollia autem sunt ipsorum corpora, & quæ facile cedant, eiusq́; rei gratia obturationem circa renes non perferunt. Cùm verò crassissima lotia in vesicæ amplitudinem perferantur, ibidem, veluti vini fæx, & limus aquæ, subsistũt, ac postea ex loci caliditate desiccata lapidescũt.

Humores puerorum fusi sunt.

Vesicæ puerorũ quare magis aliis inflammantur.

Et autor lib. de Renum affect. dignotione, inquit, Neque alij causæ acceptum feremus, quòd pueris in vesica lapides generentur, qui verò ætate sunt florenti, quòd in renibus eorum calculi cõstituantur: quippe cùm actiones naturales in pueris sint omnes fortes, fusa est in eis & dissoluta succorum crassities: contrario modo habent, qui ætate procesſerunt, nam actionibus in hisce debilioribus coacta est crassities succorum. Ratio ergo veritatis prog. sumitur ex cõmunicatione venarum, quæ subingrediuntur renes, cum iis quæ alunt vesicam in vena magna descendente: cui accedit humorum crassorũ fusio cum sanguine mixtorum, qui in cauitatem descendentes, lapidem: in corpus verò ve-

ficæ,inflāmationem efficiunt,in pueris maxime: hi verò ſunt,qui ad quatuordecimum perueniunt annum.

GALENI COMMENTARIVS.

PRopter importunum atque exuperantem cibum,copia plurima colligitur humoris crudi vocati in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie,atque etiam per vrinarios meatus veſicam collectus,interdum calculos in ea gignit, ſæpe etiam inflammationem, quoties veſica ab humoribus talibus ſubinde traiicientibus, vehementer afficiatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic Comment.nulla eget annot.præterquam vbi legitur, *Vehementer afficiatur.* Græcè enim hæ dictiones ſcribuntur, τύχῃ σφοδρότερον κακωθεῖσα. hoc eſt vehementius fuerit praue affecta.

LIBER TERTIVS

PROGNOST. HIPPOCRATIS,

cum Expoſitionibus Chriſtophori à Vega,& Annotationibus eiuſdem in Galeni Commentarios.

PROGNOST. PRIMVM.

FEbres verò iudicantur,in eiſdem diebus, numero ex quibus ſuperſunt homines,& ex quibus moriuntur.

Hoc loco incipit libr.3.progno. Cuius prima pars de febribus atque iudicationibus tractat:ratio tamen quare de febrium iudicationibus loquitur,eſt,quoniā longi morbi rarò per iudicationem finiuntur,ſæpius verò acuti,& febres ab acutis morbis ſunt inſeparabiles:ob id de febrium iudicationibus agit,tanquam de his quæ inuicem adeo ſunt coniuncta, vt rarò admodum iudicationes ſperentur, niſi in morbis febrilibus. Refert itaque plurimum medico prædicere, an morbus ſit iudicandus, an ſolutione finiendus ſine aliqua ſubita mutatione,& qua via,& quo die,& an ad bonum. Cùm ergo cognouerit morbum iudicandum (quod ex magnitudine deprehendet,ſiquidē magni morbi iudicantur,parui verò ſoluuntur) an vomitu,an fluxu ventris,an ſudore, an profluuio ſanguinis,perquirere tenetur. De quibus multa dicentur infrà,& 3.de Criſibus, ſunt à Gal.explanata abunde. Præterea medico conducet maxime diem,in quo talis euentura eſt iudicatio,cognoſcere. Dies iſti,qui iudicatorij appellantur,in quibus magna ex parte eueniunt ſubitæ morborum mutationes,annumerabuntur ſtatim ab Hippoc.de iiſdem etiam quædam dicemus,ſi primum intellexerimus,vt vult Hippoc. quòd ſiue morbus ad ſalutem terminandus ſit, ſiue ad mortem, vnicum habet terminum. Quod enim morbus cito terminandus ſit, aut tarde,ſumitur ex morbi natura,anni tempore, ætate, temperatura, regione,& ſignis coctionis.Si namque febris tertiana eſt in iuuene temperatura bilioſo,regione calida,æſtatis tempore,cito finietur,ſicuti quotidiana in ſene pituitoſo,hyeme, ac regione frigida,tarde. Tertianæ ergo febris cum reliquis conditionibus breuis terminus eſt,ſiue qui ea laborat ſaluandus,ſiue moriturus ſit. Quòd enim ſaluari,aut mori debeat, ex aliis ſignis coniectari oportet. terminus verò ex morbi natura, & reliquis. Morbi item peracuti exacte,vt in progno.ſequenti dicetur,4.diebus finiuntur,ſiue cum bonis ſignis,ad bonum,ſiue cum malis,ad malum.Semel igitur intellectis,morbi natura,anni tempore,& reliquis,conſtabit, ſtatim breuem aut longum eſſe morbum: ſiue cum eo ſigna ſalutis,ſiue mortis coniungantur. Salutis verò ſigna, aut mortis,hos terminos iam ex dictis ſignis intellectos,variare non poterunt,præterquā ſi ſigna coctionis inter ſigna ſalutis annumeres, Quòd tamen ad ſalutem vel ad mortem terminari debeat,ex ſignis in progno.ſcriptis cognoſcemus: de quibus ſunt etiam ſigna coctionis, quod ſatis docet Hippo.aphor.12.primæ ſect.quum ait, Acceſsiones & conſtitutiones morbi indicabunt,& anni tempora,& circuituum incrementa,ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, fiant. Quum enim dixit,Morbi indicabunt, morbi naturam intelligere oportet,quæ indicat cum reliquis, acceſsiones, ac conſtitutiones, vnde pendet breuis aut longa morbi terminatio,cum ſignis ſalutaribus,ad ſalutem,cùm letalibus

Febres ab acutis morbis inſeparabiles.

Medico quæ refert ſcire.

Morbum iudicandum magnitudo docet.

Signa ſalutis non variant morborum terminos.

ad mortem.Sic etiam de omnibus morbis acutis & longis verum habet sententia Hipp. eorum eundem esse terminum salutis & mortis:eandem enim seruat naturam morbus, siue cum his,siue cum illis iungatur signis.Lib.quoque 3.de Crisi.cap.4.Gal.4.considerare præcipit in morbis,magnitudinem,motum,morem,& speciem.Magnitudo ex magnitudine signorum propriorum cognoscitur : ipsa verò magnitudo cognita ostendit morbum iudicandum fore, maxime si accedat motus celeritas. Motus cognoscitur ex frequentia accessionum,cùm celeriter accedunt,& celerem habent ad summū vigorem ascensum.Quòd itaque iudicabitur morbus,ostendunt magnitudo,& motus,& morbi species,& anni tempus,& accidentia superuenientia:veluti illa,quæ decretoria appellantur, quæ imminentem ostendunt iudicationem,de quibus multa pòst dicentur. Motus etiam celeritas præstat ad diem iudicationis ostendendam.Species autem morbi,quę natura appellata est ab Hippo.in apho.12.primę sect.ex propriis indiciis cognoscitur,vt in morbo laterali,tussis,difficultas respirandi,febris cōtinua,dolor lateralis pungenti similis,pulsus serrantis speciem referens.Cognita igitur natura siue specie morbi,quòd acutus absolutè est,ipsum intra 14.terminandum cognoscemus:an verò in 11.an.in 14.motus celeritas,anni tēpus,ætas,temperatura,ambiens non aer:ad id etiam facit,quòd morbus in sua specie magnus est,vt cito terminetur. Maxime etiam ad id coadiuuabūt signa coctionis:nam si morbus aliquis in 4.signa coctionis ostendat, in 7.finietur:si in 7.apparent, in 11.aut 14.ad quod distinguendum facit motus ipsius celeritas. Morem etiam morbi considerare præcipit,qui ex signis salutis & mortis cognoscetur:de quibus plurima dicta sunt in duobus præcedentibus libris, inter quæ sunt etiam coctionis signa, quæ in apho.citato appellantur,mox apparentia.Quæ igitur illic signa mox apparentia appellantur à Gal.in lib.de Crisi.citato loco,in signis morem morbi ostendentibus includuntur,quæ sunt ea,quæ salutem,aut mortē ostendunt.His igitur omnibus animaduersis,præcognoscet medicus,an morbus sit iudicandus,& an ad bonum,an ad malum, & diem qui vnicus erit, siue saluandus,siue moriturus æger sit.qua autem via,docetur à Gal.lib.3.de Crisi.cap.11.& ab Hipp.multa dicentur in sequentibus.prog.30.& 33.Poterit autem aliquis instare contra sententiam huius prog.ex dictis Gale.lib.7.apho.Com. 31.vbi de vrina crimnodi,repræsentante speciem farinæ crassioris,loquens Hippo.dixerat longam ægritudinem significare.Gal.infert:& hic sermo adhibita distinctione fit verus ab experientia comprobatus,quia tales vrinę exitiales sunt,sicut etiam in prog.dictū est,& plurimi morte pręripiuntur,antequam morbus diutius protrahatur. Et qui neq; ex ipsis sunt liberati,iis omnibus in longū producta est ægritudo,cùm dispositio multam requireret coctionē,in qua talis vrina mingitur.Ex quo loco sequitur,quòd morituri breuiter moriuntur,& saluandi non nisi longo tēpore,saluantur, per morbos, per quos vrina similis farinæ crassiori apparet.Soluitur tamen ista difficultas.quoniam Hippo.in præsenti progn.de morbis loquitur,Gale.verò loco citato de signis. In hoc enim prog.vult Hipp.vnius & eiusdem morbi terminum ad salutem cum signis salutaribus, & terminum ad mortem cum signis letalibus,esse eundem.Gal.tamen dicit,cum signo vno quosdam cito mori,quosdam longo tēpore saluari.Intelligēdum in diuersis morbis:nam in morbo acuto mors breui sequetur,si tale sedimentū apparuerit,in lōgo tamen poterit cum eodem sedimento liberari.Erit igitur sedimentū eiusdem speciei,non tamen morbus.Ad eorum,quæ dicta sunt,& in sequētibus dicenda,integram cognitionem,quædam de diebus decretoriis dicēda sunt.Primo probabitur,dies aliquos esse iudicantes,& iudicationis ratio explanabitur:secundo discutietur,an 20. dies sit decretorius potius,quàm 21.Tertio dies omnes decretorios ordine recēsebo,ex doctrina Hipp. Quarto loco,singulorum dierum iudicialium historiam enarrabimus. Circa primum igitur notandum, quòd iudicatio,quæ à Græcis κρίσις appellatur, de mala ac bona dici potest,de perfecta ac imperfecta.Si tamē quis exacte vocabulo vti velit, dicet cum Gal. lib.1.de Die.decr.Bona quidem,simulq; perfecta solutio,simplici sermone crisis vocabitur:reliquæ omnes cum appositione.ac si diceret,crises malę,aut crises imperfectæ.Sicuti & lib.3.de Crisi.cap.1.inquit,De prima igitur,quæ repente fit,permutatione dicamus, quoniam omnium,quas antè diximus,optima est,atque ideo ipsam per excellētiam crisim nominamus:quoniam natura, quæ præter naturam sunt,separante,exquisite perficit.Ex aliis autem permutationibus , quæ quidem ad subitam mortem, mala crisis est, quæ verò aliquam effatu dignam faciunt mutationē,non tamen integram solutionem, imperfectę crises vocantur:sicuti & quę paulatim,vel scilicet virtute debilitata,vel morbo contingunt,quamuis dissolutiones simpliciter non crises nominātur.Sola igitur subita ad sanitatem conuersio simpliciter crisis nominatur,& quidem fit omnino subitis quibusdam excretionibus, aut effatu dignis abscessibus. Hæc est eius definitio.Harum iudicatio

Species morbi.

Obiectio.

Dubij solutio.

Iudicationis ratio.

iudicatio num ratione dies quidam iudiciarij sunt appellati: nomen autem iudicij subitæ mutationi attributum est, quoniam in crisibus sperandis non aliter se habent ægri, quàm qui in foro mortis sententiam audire spectant. Quòd autem aliqui sint dies iudiciarij, Gale. satis probat lib. 1. de Dieb. decret. maximè quoniam experimentum ostendit in quibusdam diebus magis quàm in aliis ægrotantes à morbis cum subitis mutationibus liberari, aut interire. Quod probarunt Archigenes, Philotimus, Heraclides Tarentinus, & Hippo. Licet enim in omnibus diebus iudicationes visæ sint, non tamen æquè frequentes, neque æqualiter fide. In 12. enim, & 16. nullum iudicatum vidit Gale. in septimo verò innumeros. Præterea septimus plurimos iudicat absolute, fideliter, tute, manifeste, conspicue, & salubriter. absoluta dicitur iudicatio, quæ in morbo nihil facit reliqui: firma, fida, secura, certa, quæ redit nunquam: tuta verò, quæ sine periculosis symptomatis accidit: manifesta, siue conspicua, quæ fit cum manifestis excretionibus, aut effatu dignis abscessibus: salubriter, id est, cum bonis signis in die iudicatoria iudicatur, & ad salutem finitur. In aliis verò diebus, qui iudicatoriis non annumerantur, aut iudicationes non fiunt, aut rarò, imperfectæ, infirmiter, cum periculo, obscuræ, sine signis, & malæ. Imperfectæ, cum ex morbo aliquid relinquitur: incertæ, aut infidæ, cum superuenit recidiua: periculosæ, id est, cum prauis symptomatis: obscuræ, id est, sine manifestis excretionibus, aut effatu dignis abscessibus: sine signis, quoniam è nullo præcedente fuit die iudicata: malæ, quia fiunt in ægri perniciem. Si igitur non omnes dies vim iudicandi habent, sed in quibusdam nullus vnquam iudicatus est, aut rarissimè, vt in 12. die, in aliis iudicantur semper ad malum, vt in die 6. in aliis plurimi iudicantur, & ipsi ad bonum sæpissimè, & cum conditionibus bonarum iudicationum narratis, qualis septima dies experimento probata est, aut 14. merito aliqui dies erunt decretorij assignandi. Causa tamen quare in ipsis sæpe eueniant iudicationes in inferioribus, est humorum dispositio, & corporum: ex superioribus verò, ad lunã id referunt, non inuenientes causam aliam stabilem, quæ signatis diebus tribuat facultatem iudicandi frequenter de morbis. Cùm itaque mensis lunæ quatuor hebdomadis ferè compleatur, per hebdomadas etiã diuidũt mẽsem, & ex diuisione singulos dies iudiciarios inueniũt. Quod clarum facientes secundũ quod proposuimus, notũ erit, an vicesimus dies sit decretorius magis, quàm vicesimus primus: ex cõparatione enim 17. ad 18. & 20. ad 21. fuit discordiæ initium, lib. 2. de Dieb. decre. Argumentũ verò sumitur ex lunæ motu, in quo tres menses diuersi cõtemplantur, mensis peragrationis, qui etiam proprius appellatur, & mensis coniunctionis, & mensis illuminationis, qui etiam cõmunis impressionis dicitur. Mensis peragrationis, est tempus in quo luna integram vnam circuitionem cõplet. ab aliquo puncto, donec redeat ad idem punctum: est autem id spatium 27. dierum, & horarum 8. ferè. (licebit enim modò nobis vt Astrologis semper hoc additamento vti, ferè) Hic est motus ipsius ab occidente in orientem, in suo excentrico deferente planetam super polos zodiaci. Alterum motum habet super caput & caudam draconis, & tertium in proprio epicyclo, qui aliquando est secundùm ordinẽ signorum, aliquando contra ordinem signorum: vnde luna in suo motu, velox cursu, aut retrograda, aut stationaria appellatur, fitq; omnino irregularis ac inæqualis eius motus. Secundus mẽsis est coniunctionis, quod tempus mensuratur ab hora qua luna coit cum sole, donec iterum in coitum redeat: estq; id tempus tanto maius mẽse peragrationis, quãtò eget luna ad transitum illius spatij, quod à sole peragratum est versus occidentem, interim dum luna suum integrum circulum peragebat: estq; id spatiũ non semper idem, sed à duobus diebus, & 4. horis, in duos dies, & 16. horas. Itaque mensis coniunctionis, aliquãdo continet viginti nouem dies cum dimidio, aliquando triginta. Tertius mensis est illuminationis, siue communis impressionis, sic appellatus, quia quo tẽpore luna illuminatur à sole, & terram illuminat, apparet, & in hæc inferiora imprimit. est autẽ id tempus spatium tribus fere diebus minus mense coniunctionis, quibus luna occultatur, & lumen à sole receptum non retribuit nobis: erit ergo spatium 26. dierum cum dimidio, aliquãdo maius, aliquando verò minus: quoniam non semper est luna in solis coitu tribus præcisè diebus: variatur enim ex signorum obliquitate, & motu epicycli lunæ, & laterali lunæ sub ingressu. Gale. lib. 1. de Diebus decre. Hippo. adhærens, 20. diem magis de morbis decernere, quàm 21. & 27. magis vigesimooctauo dicit, contra Dioclis & Archigenis sectatores. Vt igitur id, quod Hippo. multis probauerat experimentis, & post ipsum Gal. nempe vigesimũ esse radicalem decretorium, aliquo argumento probaret Gale. ad causam aliquam superiorem reducere tentauit libro 3. de Dieb decretoriis, via aliqua à priori ac demonstratiua probare tentãs, ex motu lunæ, mense toto præintellecto, atque in hebdomadas diuiso, viginti dies tres hebdomadas continere, & quatuor totius mẽsis

Bonæ iudicationis conditiones.

Iudicationes quare eueniunt.

Mensis peragrationis.

Mensis coniunctionis.

Mensis illuminationis.

Menses illuminationis non semper æquales.

Gal. causam dierũ decre. inquirit.

hebdomadas,quatuor finiri terminis iudicatoriis:primam ad ſeptimum iudicatorium, ſecundam ad 14.tertiam ad 20.quartam ad 27.Id autem probari non poterat mẽſe 30. dierum diuiſo: ſic enim 20.non finiret tertiam hebdomadam. Neque etiam dies, menſes, aut annos integros numerare conuenit,vt infrà progno.5.Hippoc.& Gal.in Com. annus non eſt trecẽtorum ſexaginta dierum tantùm,ſed vltra id quartæ partis diei. Sic ergo & menſis non continet 30.dies adæquatè. Penes mẽſem tamen peragrationis computatio fieri non debet, quia is menſis eſt proprij motus, & dies iudiciarij non inſequuntur ſolum motum lunæ,ſed etiam impreſsionem communem, quam facit in his inferioribus. Quemadmodum ergo ex propria humorum impreſsione in corpus humanum,& ex communi quæ fit à luna,eueniunt iudicationes in his aut illis diebus:ita ex menſe communis impreſsionis lunæ, & menſe propriæ actionis, licet componere quendam tertium menſem,quem,ſi vis,appellabis medicinalem, medium duorũ menſium,nempe peragrationis,qui eſt 27.dierum,& 8.horarum,& mẽſis illuminationis 26. dierum cum dimidio:totum enim conſtitutum eſt ſpatium 53 dierum,& 20. horarum; cuius mediũ eſt 26.dies,& 22.horæ.is eſt,quem ſequitur Gal.cuius medietas eſt, 13.dies, & 11.horæ,qui etiam eſt aſpectus oppoſitionis:quoniam his diebus & horis tranſactis, luna eſt in puncto oppoſito illi, in quo erat,quo tempore cepit morbus. Quarta pars continet 6.dies, & 17.horas cum dimidia,eſtq; is aſpectus quartus: his enim tranſactis diebus,quartã vnam circuli tranſiuit luna,& eſt mediæ inimicitiæ aſpectus,qui ex cauſa ſuperiori non efficiet adeò vehementes iudicationes,vt medietas menſis; ex parte verò inferiori vehementiores multò ob humorum motum, & morborum vehementiam. Erit igitur finis tertiæ hebdomadæ in 20.diebus,& quatuor horis cum dimidia: indeq; conſtat,20.diem magis decretorium,quàm 21.& quoniam totus menſis completur 26. diebus & 22.horis,ſequitur,vt 27.ſit magis decretoria, quàm 28.quod maximè voluit Hippocr.in lib.de Morb.popu.& in progno.3.ſequenti. Hinc ſequitur,diem mẽſis medicinalis, ſiue computationis, continere 23.horas, & quartamdecimam partem horæ. Qualibet etiam hebdomada in duas partes diuiſa, inuenies per quaternarios dies contemplatorios,qui etiã ſæpe de morbs decernunt:hi ſunt 4.& 11.& 17.& 24.Item ſunt alij intercidentes dies, qui potius humorum motum, quàm lunæ inſequuntur, qui ſolent ſæpe de morbis decernere. quod de tertio & quinto die explicauit Gal.lib.3.de Dieb.decre.dicens, Huius rei gratia 3.& 5.meritò decernunt,non ex lunari circuitu decernendi potentiam ſortiri,ſed quòd ob violentam acceſsionẽ tertij,criſim 4.die futuram peruertit: & per Iouem, natura dum quarto die laſſa, nec quouis modo incitata cõquieſcat, quinto ad iudicium cõmouetur. Fuchſius in expoſitione aphor.24.ſecundæ ſectionis, vult dierum iudicialium computationem fieri debere, ad Galeni mentem, per quartas menſis peragrationis 27.dierum,& octo horarum. Vnde ſequitur,tertiã hebdomadam finiri 20.diebus, & 12.horis: & hebdomadam vnam diebus ſex,& horis 20.& menſem hunc appellat Medium. Quæ omnia à Gale.mente videntur aliena. Nam Gale.3.lib.de Diebus decreto.medium inuenit menſem,ex coniunctione menſis peragrationis, cum menſe apparitionis,vbi initium ſermonis eſt. Quoniam ergo mutationes corporibus noſtris accidere diximus,quaſdam proprias, quaſdam communes: proprias, quæ tanquam ad propria principia ſpectent: communes, quæ ad communem ambientis vſum. ad eundem modum, vtroſque lunæ circuitus fieri contingit, & communes proprijs paulò breuiores eſſe, atque ſic iam ex ſeptimanæ numero quippiam auferetur.Nam ſi propriæ & communis admiſceatur,ſitq; paulò diuturnior,ita quoque ſeptimanam imminui,& velut in medio quodam propriæ & communis cõſiſtere neceſſe eſt,&c. Conſequenter etiam explicat,quam appellet propriam, & quam cõmunem. Itaque medius menſis non eſt,quem putauit Fuchſius 27.dierum,& 8.horarum, hunc enim menſem proprium appellat dicens,Voco autem propriam,quæ ex ſigniferi circuitu proficiſcitur. Et paulò infrà, vult penes eum, quem ipſe 26.dierum,& 22.horarum componit,computationem eſſe faciendam,cuius tres ſeptimanæ 20.diebus, & quatuor horis cum dimidia complentur, inde concludens 20.magis decretoriam,quàm 21. Quod argumentum non valet in ſeptimanis menſis peragrationis. Non defuerunt ex Barbaris & indoctis hominibus,qui Gale.mordere tentauerint,argumentis probare conati,hanc non eſſe rectam dierum iudicialium inuentionem. E quorũ numero fuit Petrus Apponenſis,cognomento Cõciliator,vir adeò raſa fronte,vt non vereatur proprio chirographo comprobare omnia Barbarorũ volumina, quantumuis aut falſa, aut deprauata fuerint: quicquid enim aut Auicẽna,aut Auẽzo.dixerit,aut verũ ſenſum, aut cõgruentẽ habere expoſitionẽ exiſtimat. Et eò magis mirandum,quòd nunquam ſubiit in animũ ipſius, aliquem ex Babarorum autoribus,aut traductoribus,potuiſſe errare: tam erat addictus

Menſis Gal.

Media inimicitia.

Dies computationis.

Intercidentes.

Fuchſius nõ ſequitur Gal.

Conciliator nihil Barbarorum reprobat.

illorum corruptis documentis. Iactat quoque Græcorum autorum traductionem, cui satis fuisset Latinam linguam probè didicisse. Quantam verò confusionem animis studiorum introduxerit in concordantiis suis differentiarum liber, bene norunt, qui libero ingenio, & linguarum eruditione Græcorum (& Gal. potissimum) libros anxiè perlegerunt. Argumentatur itaque contra Gal. Primò, quoniam si computatio dierum iudiciariorum fieri debet penes hebdomadas mensis compositi ex mense peragrationis & apparitionis, in tempore coniunctionis lunę cum sole, quo tēpore luna non apparet, non erit mensis compositus, neque penes ipsum fiet compositio & computatio: per illud ergo tempus ægritudo non annumerabitur per iudiciarios dies. Secundò, quoniam medietas mensis Gale. continet 13. dies & horas: ergo 13. dies magis decretoria ēst, quàm 14. quod est contra Gal. ipsius doctrinam. consequentia tenet in doctrina Gal. qui cùm inuenisset 3. de Die. decr. tres hebdomadas continere 20. dies & 4. horas cum dimidia, conclusit, vigesimam magis decretoriam vegesimaprima, quoniam plures appręhendit horas. Tertio, quoniam ex cōputo Gal. sexagesimaprima dies magis esset decretoria, quàm 60. quod est cōtra suam doctrinam. quod sequitur, probat, quoniam nouem hebdomadæ continent 60. dies, & 3. horas cum dimidia. Quartò, quoniam mensis illuminationis non semper est æqualis: siquidem non semper æquo tempore sunt sol & luna in coniunctione: ergo neque compositum ex ipso, & mense peragrationis, erit semper æquale: & id est mensis Gal. Quòd si non semper mensis est vnus, nulla erit horum dierū certa doctrina inuentionis. Verūtamen hæc argumenta adeo sunt nullius momenti, vt nullatenus Galeni mentem deturbare possint. Quòd enim 20. dies sit decretorius, verissimum est, & id experientia probauit Gal. adiunxit etiam historias ex lib. de Mor. popu. in quibus frequenter in vicesima die fiebant iudicationes, rarò verò in 21. Accessit quoque Hipp. autoritas, qui in prog. 3. sequenti dixit, Primus itaque insultus ita terminatur, secūdus verò ad 7. tertius ad 11. quartus ad 14. quintus ad 17. sextus ad 20. Hi igitur per quatuor ex acutis ad vigesimum ex adiectione finiuntur. Et apho. 24. secundæ secti. decimumseptimum dixit contemplatorium, eo modo quo dixerat 11. contemplatorium. Vt igitur 11. iudicat 14. ita 7. iudicat 20. Et lib. 1. de mor. pop. par. 3. saltem in Gal. lectione, in Com. 20. decretorius ab Hipp. recensetur. Inuenta igitur veritate experimento, tentauit Gale. viam à priori inuenire: non tamen credit se demonstrare, neque irrefragabilibus vti argumentis, sed his, quæ ipsi visa sunt magis conducere, ad inueniendum mensem, cuius tres quartæ 20. diebus finirentur. Et ob id lib. 3. de Dieb. decr. dixit, neminem ex suo præcepto esse cogendum, ad lectionē illius 3. lib. in quo ipse hanc tractat doctrinam ex lunæ mensibus. Legat igitur, inquit, primum tantùm: quòd si non est laboris inimicus, legat secundum, & abstineat à tertio: tertium nāque quorundam amicorum precibus ad ipsum scribendum fuisse adactum iurat. Ad primum itaque, quum Gal. mensem medium inuenit ex cōpositione mensis peragrationis, & communis impressionis, siue illuminationis, noluit in aliquo die cursum dierum & morbi motum deficere, sed eius meminit, vt ex ipsius compositione cum reliquo inueniret mensem, cuius tres hebdomadæ 20. ferè diebus complerētur. Neque enim secundùm Gal. necesse est mensem illuminationis semper esse præsentem, sed intelligere eius longitudinem, vt ex ipso & altero vnum medium inueniamus. Ad secundum non negat Gale. vt etiam in historiis dierum dicemus, decimamtertiam esse iudicatoriam, sed experimentum inuenit, 14. plus iudicare 13. & 20. plus 21. Adde quòd, vt dixi ab initio, Gal. non putat suum argumētum validissimum, quod ipse gratia diei 20. inuenit, non aliorum. Ad tertium dic, quòd Gal. inuenta 20. die ex numero trium septimanarum, post diem 34. omnes vult reduplicato 20. numerari, vt 40. 60. 80. 100. 120. Adde quòd secundùm viam ipsius Conciliatoris pariter 40. & 60. & 80. neminem iudicarent. sed 41. 61. 82. Ad quartū dico, verum esse, quòd mensis illuminationis non semper est æqualis, sed quod magis ad suam inuentionē facere videbatur, sibi proposuit ad annumerandum: id autem fuit mensis illuminationis, qui longissimam sequitur coniunctionem, hoc est, eam, quæ tribus integris diebus durat. Veruntamen pari ratione mensem peragrationis confutabis: quoniā eius quartę non omnes æquales sunt, neque, vt ipse vult, septimana vna erit 6. dierum, & 20. horarum, sed aliqua maior, & aliqua minor, neque 14. dies erit finis duarum septimanarum, neque erit aspectus oppositionis in 14. die naturali, ob varietatem motus epicycli lunæ. In summa ergo existimari oportet, nulla ratione posse id probari, sed solo experimento, & omnes rationes, quæ videntur contra Gale. esse omnino inutiles, militant enim non contra experimentum, quo comprobatur opinio, sed contra argumentum, quod ipse quoque Galen. inualidum existimat. Aduertendum etiam, quòd cùm dicimus 7. 14. & 20. iudicatorios, quemadmodum & reliquos, dies naturales intelligimus. vicesimus enim dies

Concilliator cōfundit le gentes.

Conciliatoris argumēta nullius momenti.

Conciliator suo argumēto iugulatur.

naturalis, decretoriorũ eſt 21.quia 3.continet ſeptimanas. Ad tertiũ deueniamus,in quo propoſitum eſt dies decretorios recenſere,atque iudicatorios,ſiue contemplatorios.Recenſentur autẽ per hebdomadas,& quaternarios,vt in apho.24.ſecundæ ſect.vbi Hipp. dixit, Septenorum quartus eſt iudex alterius ſeptimanæ,octauus principium:eſt autem & vndecimus contẽplabilis,ipſe enim quartus eſt alterius ſeptimanæ:rurſus verò & 17. contemplabilis, quippe ipſe quartus eſt à quartodecimo, ſeptimus verò ab vndecimo. Hoc loco Hipp.medietates etiam ipſarum hebdomadarum recenſet:qui dies contẽplatorij appellantur,& iudicatorij, Græcis verò, ἐπίδηλοι καὶ θεωρηταὶ, eorum quæ futura ſunt in diebus iudicatoriis radicalibus:quartus enim iudicat ſeptimum,11.iudicat 14.17. iudicat 20.Quando etiam Hipp.dixit, Alterius ſeptimanæ octauus principium:ſecundam ſeptimanam ſeiungendam eſſe voluit à prima, non tamen 3. à ſecunda:quoniam dixit 17.eſſe quartũ à 14.& 7.ab 11.quod non eſſet,niſi 14.dies bis numeraretur,tanquam poſtremus ſecundæ ſeptimanæ, & primus tertiæ. In 3.etiam prog.ſequenti,per ſeptimanas,& quaternarios ad 20.numerando procedit:vbi à 14.die in 17.vnum definit quaternarium. Veruntamen id quod in ſeptimanis fit, de dierum reduplicatione, faciendum etiam eſt,ad inuentionem 20.diei,in ipſis quaternariis.Prima nanq; ſeptimana,à ſecunda ſeparata eſt.Sed tamen quaternarij ipſarum inuicem ſunt coniungendi,tantùm verò ſeparandi ſunt,vbi ipſę ſeptimanę ſeparantur:vt tertius quaternarius à ſecundo ſeparatur,quoniam tertius eſt principium ſecundæ ſeptimanę,& in ipſo ſecundo ſeparatur à prima:ſic etiam & ſeptimus quaternarius ſeparatur à ſexto,quoniam eſt principiũ quartæ ſeptimanæ,quæ à tertia ſeparatur.Reliqui omnes quaternarij coniunguntur.Separari autem non eſt aliud,quàm ſeiunctim numerari:& cõiungi non eſt aliud,quàm diem vnum habere communem.Ex ſeptimanis ergo ſecunda ſeparatur à prima:incipit enim à die 8.& tertia coniungitur ſecundæ,quoniam dies quartadecima communis eſt ambabus,finis vtique ſecundæ,& principiũ tertiæ,quarta à tertia ſeparatur, incipit enim à die 21.Ex quaternariis rurſus ſecundus primo copulatur:dies enim quarta finit primum,& inchoat ſecundum.tertius à ſecundo ſeparatur, ex ratione ſeparationis ſeptimanarum. quartus tertio copulatur in 11.die bis repetita. quintus etiam copulatur quarto, quoniã ſeptimanæ ſimiliter copulantur in die 14.ſextus quinto copulatur,quia 17.dies bis repetitur finis quinti,& initium ſexti quaternarij.ſeptimus à ſexto ſeparatur,quoniam ſeptimanæ etiam eo in loco ſeparãtur,& quarta à 21.incipit,cùm tamen tertia in 20.finiatur. octauus cum ſeptimo copulatur in die vigeſimaquarta, quę finis eſt ſeptimi,& initium octaui.Præterea à vigeſimo in quadrageſimum idem eſt numerãdi modus, ex Gal.doctrina, qui vſque in vigeſimum.Secunda igitur ſeptimana,à 28.die incipit,quę à prima ſeparatur,& tertia ſecundæ coniungitur in die 34.quæ finis eſt ſecundæ, & initium tertiæ:vel à prima die numerãtes,finis quintæ,& initium ſextæ.Nonus ergo quaternarius à 28.incipit, & ab octauo quaternario ſeparatur, decimus nono copulatur:in 31 die, & vndecimus decimo copulatur in 34. die,quoniã & ſeptimanæ in ipſo copulantur.duodecimus vndecimo item copulatur in 37.die. Deinceps verò 40.tranſacto, viginti dies repetere debemus,annumerantes vſque in 60.80.100.& 120.diem:niſi forte aliquis ante 60.fuerit inuentus iudicatorius 20.de quibus pòſt dicemus,vt dies 48.Recenſentur inter iudiciarios,quidam dies,qui appellãtur intercidentes,vt 3. & 5.qui ſolent de morbis decernere.tertius præoccupans iudicationem, quæ futura erat in 4. & quintus iudicans eum,qui ex 4.excidit in quintum.ſic & 6.iudicat plurimos ad malum,quum præoccupat ęgrotantes,in 7.iudicandos.& nonus etiam plures iudicat,raró octauus pręterea 13. Qui omnes ex cauſa inferiori & humorum motu iudicãt,exrra ſeptimanas & quaternarios.Rurſus 18.& 21.minus tamen quã 17.& 20.iudicant, in ratione quaternariorum & ſeptimanarum:nam 18.contemplatorius eſt 21.vt 17.eſt 20.In prima ſeptimana à tertio die in ſeptem omnes iudicant.inquit enim Gal.lib.3.de Die.dec.Quare in omnibus ferè diebus peracutos morbos iudicari videre licet:quod in ſecunda non euenit, & in tertia ſeptimana adhuc minus,& minus in quarta. Ratio eſt,quoniã in prima ſeptimana morbi admodum acuti terminantur,& in ipſis omni die inueniunt humorum motus perducentium ad iudicationem,à cauſa inferiori.In ſecunda morbi non ſunt adeo acuti qui terminantur in ipſa, ſicuti neque in ſequentibus. In primis etiam morbi diebus iudicationes magis eueniũt in diebus imparibus:& in poſterioribus,& longis morbis,magis in diebus paribus.Hippo.lib.1.de Mor.pop.par.3.ſect.13.& 14.quę diebus paribus exacerbãtur, paribus iudicantur:quorum verò acceſsiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus iudicantur.Eſt autem primus iudicatorius circuituum,qui diebus paribus iudicãtur,quartus,ſextus, octauus,decimus, decimusquartus, trigeſimusoctauus

Dies decre. recẽſentur.

Iudicationes in paribus diebus.

trigeſimus

trigesimus,quadragesimusoctauus, saxagesimus,octogesimus,& centesimus.Ex circuitibus verò iudicantibus in imparibus primus, tertius,quintus,septimus,nonus,vndecimus,septimusdecimus,primus & vigesimus,vigesimusseptimus,trigesimusprimus.Gal. in Comm.hos dicit non esse appellandos circuitus proprie,sed dies iudiciarios.è quorum numero in aliis scripturis demuntur 8.& 10.nam post 6.in numero parium sequitur 14.& deinde 20.qui hic non scribitur.Et in quibusdã lectionibus sequitur 24. & in aliis 34. post hos 40.60.80.100.Concludens itaque Gal.ex parium numero vult 10. & 28.esse excludendos.Præterea vbi legitur,Quadragesimusoctauus, sexagesimus:Græcè legitur,μ.κ.ξ.in aliis tamen exẽplaribus, μ,καὶ ξ. hoc est 40.& 60.vt vult Gale.Lib.item secundo de Die.decre.sic refertur sententia Hipp.Est autem primus decretorius circuituum,qui paribus diebus decernũt,quartus,sextus,decimus,decimusquartus,decimusoctauus,vigesimus,vigesimusquartus,vigesimusoctauus,trigesimus,trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, centesimus,centesimusuigesimus. Eorum qui in imparibus iudicant,primus est tertius:reliqua consimiliter habent,vt in libr.ipso de Morb.pop.In præhabitis verò, quantũ differat hæc scriptura ab illa,quæ adducta est ex lib.de Mor.pop.conferenti licet inspicere.Sed in Basiliensi codice,ante decimum, octauus legitur,corrigitur nanque sic,δ.ϛ.κ.ι.impares verò recte numeratos dicit,præterquam,quòd primum obiici præcipit,de quo postea dicã.Non etiam prætermittendum, quòd in Com.Gal.scribitur,ἔντισι δ' αὐτῶν γέγραπται δ',καὶ χ. potius legendum esset,δ', *Codex*
καὶ λ.quod est, quartus,& trigesimus : in forma literæ lapsu facili. Ad quartum tandem *Græ.cor-*
accedendo, historia singulorum dierum enarrabitur ex doctrina Gal.in lib.de Die.dec. *rigitur.*
De 1.itaque & 2.die intelligendum,quòd,vt vult Gal.lib.1.de Die.decr.Dioclis sectatores primum & secundum diem decernere de morbis dixerunt.Sed tali modo id distinguendum est.si crisis,omnẽ significat morbi solutionem,febres diariæ in ipsis soluuntur:si tamen crisis significet solutionẽ,quæ fit præcedente conturbatione,aut ipsam perturbationem,constat neminem in eis iudicari diebus. *Dies primus & secundus non iudicant.* Visum est etiam principium morbi,vt 2.de Die.dec,estque dies iudicatoria:licet Musa in expositione apho.24.2.sect.dicat,Primus dies nec iudicatorius est,nec iudicatiuus:contradicit enim Gal.qui lib.1.de Die.decr.iuxta finem,inquit,Iterum igitur ad institutum reuersi dicamus,si quis primo die acuta febre infestatur,nullum autem periculosum signum adfuerit,sed in vrinis coctionis nota, non extra quartum diem morbus discutietur. *Error Musæ.* Quinetiam si multa letalia primo die statim depræhendantur,morietur plane,non vltra quartum diem.Et 1.lib.de Crisi.cap.16.inquit,Quid enim,si aliquis primo statim die,nullum habens signum periculosum,verùm insuper omnia salutaria, acute quidem febricitet,vrinam autem mingat bene coloratam,ac mediocriter crassam:an non in propatulo est medico,qui in artis operibus est exercitatus,hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum:& eo magis, si vel bulla aliqua, vel suspensio optima ibi foret:atque tanto plus,si bona subsidentia? *Dies primus iudicatorius.* Sed hoc quidem breuiter dictum est,non tamen breui tẽpore disci potest.Quod si quis obuiauerit,probando primum esse decretorium,ex lib.1.de Mor. pop.vbi dixit Hippo. Ex circuitibus verò iudicantibus in imparibus,primus,tertius.scribitur enim,α γ,dicam idem esse,ac si dixisset,primus est tertius:ex imparibus enim diebus primus circuitus ad tertium diem peruenit,vbi primùm acutissimi morbi iudicãtur.Tertius dies primus de iudicatoriis imparibus est,vt diximus ex Hipp. mente:& ratio est,quoniam morbi acutissimi sunt,& biliosissimi,infrà Commẽ.32.& morbi biliosi repetunt per dies impares Morbus ergo,qui celerrime iudicatur, tertio die iudicabitur, qui est principiũ secundæ accessionis,cùm in prima non contingat ipsum iudicari,cum perturbatione precedenti. Iudicari autem debent morbi in diebus accessionum, vt dixi ex Hipp.primo de Morb. pop.par.3.Insequitur autem id iudicium causam morbi irritantem,non lunæ motum: qui nanque 4.die ex motu lunæ iudicari deberet,irritatione facta anticipat in tertiũ iudicationem.Est etiam ex intercidẽtibus,siue prouocatoriis.Quartus dies primus est de iudicatoriis paribus,vt vult Hippo.lib.1.de Mor.pop.est etiam & iudicatiuus,ex aphor. 24. secundæ sectionis iudicat 7.& in aphor.71.quartæ sect.quæ iudicantur in 7.quarta die nebulam rubeam habet vrina,& reliqua secundùm rationem. Et aliquando iudicat sextum,non ex ratione sua,sed quoniam medicus intelligit eum qui ad malum iudicatur in 4.celeriter morbus moueatur,aliquãdo à 6.die preoccupari morte.Iudicat etiam acutissimos morbos, quos exactè peracutos appellamus, &,vt inquit Hipp. primus insultus in hunc modum finitur,1.in 4.diem. Veruntamen aduertendum,quòd rarò euenit aliquem in 4. die iudicari,sed eius diei iudiciũ aut anticipat in 3.aut postponitur in 5. Gal.nãque tertio,de Crisi.cap.4.dicit,Archigenẽ bis tantũ in diebus suis vidisse iudicationem

tionem in die 4.& se vidisse ipsam semel. Et ratio est,quoniam aut febris est continens,
aut continua:si continua,per impares repetit,& crises in diebus fiunt ipsarum accesio-
num:iudicabitur itaque aut 3.aut 5.die.si verò fuerit continens,quæ synochus appella-
tur,is rarò fit,intellige qui sit exactè peracutus:quòd si talis fuerit,in 4.iudicabitur,nul-
lo commisso errore. Sed quia ipse rarò fit,rarò etiam non committitur error:inde est,
quòd rarò fiunt in 4.iudicationes,sed aut in 3.aut 5.transferuntur:in 3.si mori debet,ob

Quintus iudicatorius.

erratum:& in 5.si saluari debet.differtur enim salus à 4 in 5.Quintus dies est iudicato-
rius per intercidentiam,habetque iudicandi vim à causa inferiori:iudicat enim morbos
per tertium repetentes aliquando, nonnunquam etiam eos qui à 4.in ipsum decidunt,
ob erratum cõmissum. Vbi etiam in eo primo notæ coctionis apparuerint, iudicare po-

Sextus dies.

test iudicium in 9.aut 11.die, infrà prog.31.Sextus dies decretorius est,non simpliciter,
sed ad malum:plurimi nanque in ipso iudicãtur,cum omnibus signis malæ iudicatio-
nis (quæ relata sunt suprà,quum probaui aliquos dies esse decretorios) vt sine signis,
imperfectæ,&cum periculo,& infidæ:redit enim morbus in ea iudicatus. Quartus etiã
dies ipsum iudicat,vt dixi in histo.4.qui enim 4.die ad mortem iudicãtur, mala in ipso
facta mutatione, aliquando moriũtur in 7.nonnunquam differuntur in 8.sæpe verò 6.

Sextus dies tyrãno similis.

præoccupat ipsum.Est itaque veluti tyrannus:septimus verò vt rex. Vt rex enim septi-
mus aut supplicij partem adimit,aut victoriam illustrat: sextus verò vt tyrãnus,de per-
nicie gaudet,de salute dolet,& quærit vbi animum expleat, atque ægrum male tractet,
aut longa punitione exerceat.Posset aliquis dictis obuiare ex Hipp.lib.3.de Mor.popu.

Obiectio. Crisis in 6. & nõ rediit morbus.

parte 3.in hist.In Larissa virginem,quæ 6 die iudicata,non rediit morbus. Inquit enim
è naribus sanguis largiter valde effluxit,horruit,sudauitq; sudore multo calido,per to-
tum corpus,sine febre iudicata est.Et in fine ait,Huic non reuersa est febris,sed iudicata
est,fueruntque dolores diebus paribus.Sed aduertendum,quòd iste morbus per dies pa

Dubij solutio.

res habuit accesiones,ob idq; in diebus paribus iudicatus est.Quòd autem non rediit,
respondet Gal.in Comm.dicens,sed admirabile est, quòd morbus non reuersus fuerit,
quum 6.dies nunquam fideliter iudicet:nouum itaque & valde rarum in ipsa fuisse si-
gnificauit,vbi scripsit,Huic non reuersa est febris,sed iudicata est,tanquam reuerti debe
ret.Sed & causam scripsit,quòd non reuerterit,adiiciẽs in febre, & iam iudicata mulie-
bria prouenerunt.nempe quòd maneret diebus post iudicium ipsi vacuatio,satis erat ad
muniendam,quę 6.die præcesserat iudicationem,per sanguinis eruptionem,& sudores,
& maxime quòd nulla phlegmone esset principis partis , neque maligna esset abundã-
tia.Septimus dies decretorius est,& qui frequentisime iudicat,finis primę septimanę,in
quo morbi peracuti non exactè terminãtur.De quo Gal.lib.1.de Die.decr.inquit,Primũ
itaque omnium decretoriorum dierũ septimum dicimus,non numero videlicet, & or-
dine primum,sed potentia,& dignitate,omnes enim summatim decretoriorũ notas oc-
cupat.Quoniam verò plurimi in ipso iudicãtur,& ad bonum,ipsum regi asimilare pla-
cuit Gal.quemadmodum sextum tyranno.Octauus dies inter iudicatorios annumera-
tur non ex lunæ motu,sed quoniam intercidit,& excipit aliquos ex his,qui 7.iudican-
di forent,& maxima ex parte vbi ad malũ iudicari debẽt:& motus morbi non est adeo
celer,vt à 6.præoccupetur,differtur in 8.Adde,quòd iudicationes quæ fiũt in 7.aliquã-
do duos compræhendunt dies.Cui autem sit asscribẽda talis iudicatio,docet Gal.lib.1.
de Die.decr.Natura autem talis crisis fuit iudicata in die contemplatorio,vt in 4.aut in

Iudicatio duorũ dierũ cui asscribẽda sit.

11.& postea perficitur 13.& 14.vel 7.& 8.& sic iudicatio diei decretorio est adscribenda.
Si tamen non fuerit iudicata ad quartum,hæc attendere oportet,accesionum collatio-
nem,ad dierum naturam,ad temporum iudicandi numerum, ad temporis spatium, ad
accesionum collationem:vt si morbus repetat per pares,diei paris erit iudicatio : si per
impares,imparis.Ad dierum naturã,si bona est iudicatio,& compræhendit 7.& 8.ad 7.
est referenda:si mala ad 8.Ad temporum iudicandi numerum,vt ad hæc tria, quæ sunt
iudicandi tempora,decretoriæ accesionis initium,decretoriæ motionis principium,fi-
nis iudicij.si qua dies omnia hæc,aut plura tempora ex his compræhendat,ei adscribe-
tur iudicatio.Sic & tempus iudicij,quod fuit 4.vtra die fuerit lõgius, ei magis attribue-

Nonus dies.

tur iudicatio.Nonus dies de intercidẽtibus est cuius iudicium ab humorum motu ha-
bet principium,de quo lib.2.de Die.decr.inquit Gal.Cæterùm ad iam factam crisim iu-
dicandam,omnibus velut semper cognitis:verbi gratia,tutiorem esse crisim,quæ nono,
quàm quæ octauo die accidit:minus fidam , quæ octauo, quàm quæ nono contingit,
arbitramur. Et lib.3.inquit , Iam verò & nonus inter duos decretorios , septimum , &
vndecimum medius , vel nondum factum septimo die iudicium , vel vndecimum fu-
turum ipse sibi vendicat, rarius quidem septimo , sæpe vndecimo crisim assumit. Ete-
nim peculiare septimo die iudicium non admodum,modò pauci errores comisi sint,

vnquam

vnquam peruenerit. sed hoc lib.de Crisi.declarabimus. Vndecimo propria crisis econtrario habet,nempe si exacte etiam omnia gesta sint,& violenta noni diei accessio inuadat.Primo etiam lib. postquã primo ordine iudicantium scripsit 7.& 14.in secundo ordine scripsit 9.11.& 20.& post hos quintum, & 13.& post hos 4.deinde 3.& 18.Itaque 9. est ante 5. & 5.ante 3.in frequẽtia & fidelitate iudicandi:licet 4.non in frequẽtia, sed tantùm in fidelitate sit ante 3.& 18.Et infrà lib.3.prog.31.dixit Hippo.Plurimi autẽ ipsorum tertia dolere incipiunt,quinta verò maxime vexantur,liberantur verò nona. Vbi Gal.in Cõm.inquit,Cæterùm in animum rursus reuocabis,vt nonum diem hoc loco commemorauit,tanquam decretorium,quemadmodum vt antea docui tertium,non per quaternariam aut septenariam circuitionem habentes iudicationem,sed ea ratione,quà intercidant:quemadmodum lib.de Die.dec.definitum iam est.Decimus,inquit Gal.si aliquando in 8.diem,vel 10.subita morbi solutio incidat,similis ferè ei est, quæ sexta accidat:verùm rarò in his soluitur neq; cum fide,nec bene,ac salubriter, nec perfectè:insuper ad hæc obscurè,& citra notas.Tam rarò itaque decimus dies iudicat,vt Gal.lib.1.de Mor.pop.par.3.Com.14.dixerit, Inter pares verò non rectè dixerunt 28. & 10.nullo pacto enim sunt iudicatorij. Vndecimus frequenter de morbis iudicat,licet minus 14. estq; respectu ipsius iudicatiuus,siue contẽplatorius:ostendit enim quæ futura sunt in 14.licet sæpius contingat,vt morbus qui adeò tardè mouetur,vt coctionis notam non præbeat ante 11.finem non assequatur ante 17. aut 20. nisi forte interim accelerato motu ad 14.finiatur. Quartus quoq; in his,qui tardi motus sunt,vndecimum iudicat. Morbi capitis,maxime vulnera,in 11.die magnas recipiunt ad bonum vel ad malum mutationes. *Decimus dies.* *Vndecimus dies.*

Duodecimus iudicatorius non est.inquit enim Gal.de 8.& 10.loquens,Quemadmodũ in his morbus subito non discutitur,ita neque in his,quos statim recensuimus,12.16. & 19. Et à principio lib.1.inquit Gal.In 12.etenim & 16.nullum vnquã iudicatum vidi.Et parum infrà,Et si cui aliquãdo ante nos in 12.die crisis euenisse visa est,vel imperfecta, vel incerta,vel periculosa,vel obscura,vel sine signis, vel omnino ad malũ accidere visa est. Terdecimus dies nonnullos iudicat eorũ,qui per impares moti ad ipsum peruenιũt: maiori tamen ex parte iudicantur in 14.diem,ad quem vsque accessio terdecimi prorogatur.In his etiam,qui per impares motum habent,hanc experientiam cùm habuissent, Hipp.& Gal.14.terminum secundę septimanæ radicalem iudicatorium statuerunt.Dixit autem Gale.13.mediam naturam habere inter eos dies,qui frequenter iudicant de morbis,ac subito, & eos qui non iudicant. Medius(inquit)inter hos ordines dierum subito non soluentium,(octaui dico,decimi,duodecimi, decimisexti,deciminoni, quos etiam retulimus:& tertij,quarti,quinti,sexti,septimi,noni,vndecimi,decimiquarti,decimiseptimi,decimioctaui,vigesimi)decimustertius maximè videtur in his esse positus.Decimus quartus dies, inquit Gal.lib.1.de Dieb.decr.7.naturam maximè imitatur:septimus verò, omnium potissimus:in ipso iudicantur morbi acuti exactè,terminus enim est acutorũ-vt inquit Hipp.Apho.23.2.sect.Acuti morbi 14.diebus iudicantur,medium totius mensis,in eo nanque finitur secunda septimana, & incipit tertia. Decimusquintus dies non scribitur inter iudicatorios,neque contẽplatorios,neque intercidentes,licet rarò admodum contingat,alicuius ex præcedẽtibus diebus,iudicationem in ipsum delabi. Archigenes voluit ab eo incipere tertiam septimanam,quoniam 28.fecit decretoriũ.Decimus sextus dies nõ est iudicatorius,vt vult Gal.de hoc lege historiam 12. Decimusseptimus dies principium est sexti quaternarij,cõtemplatorius 21.atq; 20.Sed magis 20.quàm 21. vt vult Gal.in lib.1.de Die.decr.ad fi.& in Apho.Hipp.cõtemplatoriũ appellauit ipsum: vt etiam vult ipse sępe decernit de mor.nam lib.2.de Dieb.decre.inquit,Quare non solùm frequẽter decernere decimusseptimus,sed etiam firmiter idoneus est. Nõ igitur ex coincidẽtibus,sed validis & primis annumerari debet.Decimus octauus dies eam rationem habet ad 21.quam habet 17.ad 20.& quemadmodũ 20.magis decretorius est, quàm 21.ita 17.magis 18.ex Archigenis opinione ipse est medium tertiæ septimanæ,rarò tamẽ apud Hipp.&Gal iudicat,ac imperfectè.Decimusnonus dies nũquam de morbis decernit ex opinione Galeni,& experimentum id comprobat,de quo in histo.12.dictum est. *Duodecimus dies.* *Dies tredecimus mediã seruat naturam.* *14 dies.*

Vicesimus dies decretorius est radicalis,finis tertię septimanę,à quo initium fuit discordiæ antiquorum,an ipse fuerit decretorius magis,an 21.lib.2.de Dieb.decr.Hippo.namque ipsum & decretorium,& finẽ tertiæ septimanę statuit.Hoc habet singulariter, quòd ex eius reduplicatione omnes dies sunt decretorij,quod nulli alteri ex decretoriis conuenit:duplicatus enim fit 40.& triplicatus 60.& reliqui. Et prog.4.sequenti,terminus acutorum statuitur ab Hippocr.aut quoniam lento motu aliquibus processerit diebus, aut quoniam imperfectè iudicati morbi in ipsum decidunt. Vicesimusprimus dies apud Archigenem magis decretorius est quàm 20. sed ex doctrina Hippocr.& Gale. 21. *Vicesimus dies & sequentes.*

minus iudicatorius,& ſolos eos iudicat(licet non omnes)qui motum per impares ad ipſum perducunt.Poſt hunc 27.magis aliis iudicat morbos , eſtque finis menſis:licet ex opinione Archigenis 28. magis quàm 27. Poſt 27. ſequitur 40.qui ex 20.duplicatione fit,non additis horis.Hunc autem magis,quàm 34.iudicare vult Gal.1.de Die.decr.qui, vt ait Gale.eodem loco,potentiam iudicandi habet mentione dignam.Poſt hunc ſunt, & vigeſimus quartus,& 31.minus his iudicat 37.qui in fine vndecimi quaternarij cõſtitutus eſt:de quo Gal.dicit, quòd in medio iudicantium & non iudicantium eſt conſtitutus,& plus inter non iudicantes annumeratur.Reliqui dies duodecim, qui ſunt inter 20.& 40.nullam habent iudicãdi vim.Iſti 12.dies non enumerantur perfectè in lib.Gal. quia litera eſt errata.Præterea Gal.inquit,Criſes quæ fiunt vſque in 14.diem efficaciſsimæ ſunt.Secundum locum habent,quæ ſunt vſque in 20.inde verò vſque in 40.vigorem atque efficaciam remittunt paulatim.Poſt 40.verò omnes prorſus languẽt,coctione potius, & abſceſsibus, quàm criſibus morbos finientes. Quòd ſi quæ in illis diebus fiant iudicationes,id eſt raro,& ſine magna vehemẽtia,& maiori parte fiunt in pluribus diebus,potiſsimum ſi per abſceſſus fiant.Alios,qui ſunt poſt 40.cõtemnit Hippocrates. verùm ſexageſimi, 80.& 100.mentionem fecit. Præter hos eſt 120.in quo eſt differentia: nam in codi.Hipp.lib.1.de Mor.pop.par.3.ſect.14.& in codi.Gal.legitur,π.ϱ.id eſt,80.100. & in Gal.Com.ſimiliter.Verùm in lib.2.de Die.decre.Gal.enarrãs Hipp.ſententiã ſcribit,π.ϱκ.id eſt, 80.120.Et ter in eodem lib.annumerat poſt 80.ſtatim 120. & nunquam diem 100.deinde verò menſibus,& ipſorum quaternariis,& ſeptimanis,iudicia ſperantur ſiue morborum fines,qui potius ad ſolis motum ſunt referẽdi, & multo magis vbi in annorum numero & ſeptimanis annorũ finiantur.Quartus etiam menſis,ſeptimum, & 7.vndecimum iudicat. Sic & in annis ipſis computandum. Non defuerunt etiam,vt inquit Gale.qui conſiderauerint,in numero dierum iudicantium 42.& 45.& 48.qui potius 44.& 47.conſiderare deberent.

GALENI COMMENTARIVS.

DVo habetis volumina(vobis enim id dico ſodalibus, quicunque coegiſtis me quod nequaquã inſtitueram ſcribere,enarrationes Commẽtariorum Hippocratis)in quibus omnia præcepta de diebus decretoriis , ac iudicationibus perpenſa ſunt.Porrò ſcitis vt eas quoque non tanquam edendas invulgus,ſed tanquam vobis tantummodo legendas ſcripſerim. Accidit autem vt exciderint,& in manibus multorum ſint,quemadmodum & alia multa à nobis perſcripta:& ob eam rem nullum in Commentariis mihi libuit enarrare volumen Hippo.Quæcunque enim arti vtilia ab eo didiciſſe oportuit, ea ſunt in multis à me voluminibus pariter cum propriis enarrationibus comprahenſa. Sed quoniam & quædam dictiones obſcurius dictæ prauam nactæ ſunt enarrationem,ita vt nullus vobis placeat ex iis qui commentationes ſcripſerunt:melius verò quàm hi ſcrutari ſententiam Hipp. viſus ego ſum vobis:idcirco me ſcripta relinquere voluiſtis vobis,quæcunque ſermocinãdo coràm audiuiſtis. At verò id ipſum ego quoque vobis prædixi,vt neceſſe ſit enarrationes fore inæquales,non omnibus æqualiter dictionibus enarratis,ſed integrius illis quarum nuſquam in Cõmentariis meis habui mentionem : ſummatim verò de iis de quibus in eis iam cumulatiſſimè docui:ne ſæpenumero ea ipſa præcepta ſcribere cogamur.Ergo quia omnem de diebus decretoriis ſermonem,pariter ac de iudicationibus, in quibuſdã perſecutus ſum libris:hoc loco ſumma rerum duntaxat earum quæ ibi proditæ ſunt,in animum reuocabo,petito inde initio.Iudicatio enim per morbos,de foro tranſlatitia appellatione dicta eſt, ſignificans præcipitem in morbo mutationem:quæ quadrifariam exiſtit. aut enim ſtatim vindicantur à morbis, aut magnam obtinent in melius mutationem,aut ſtatim moriuntur,aut multo deteriores euadũt.Itaque duas primas iudicationes,ſimpliciter nominãt iudicationes,proximas duas magna ex parte cum adiectione malam iudicationem, aut prauam iudicationem , aut aliquid tale verbo iudicationis adiicientes , quandoque verò & ſine adiectione ſimpliciter. Didiciſtis præterea vt omnis iudicatio cum quadam euidenti fiat vacuatione,aut abſceſſu.Raro enim pueruli tantummodo per ſomnum altiorem ac longiorem,celeres in melius fecerunt mutationes : quas nonnulli volunt etiam nominari iudicationes, alij nequaquam comprobant.At verò dies nominant decretorios,in quibus tales firmæ pariter ac pluri mæ fiunt mutationes : per alios dies neque firmas cernimus neque multas fieri iudicationes. Cæterùm cognouit non primus ſolùm,ſed etiam maximè admirandus Hippoc.decretoriorum dierum naturã:atque etiam indicauit cauſam generationis eorum,quam nos quoq; libro De diebus decretoriis docuimus, validiorem indicantes eſſe circuitionem decretoriorum dierum ſeptenarium. Secundum verò poteſtate quaternarium,eò quòd ſeptenarius bipartito ſecetur.Porrò denuntiari futuram iudicationem ſeptenarij circuitione à quaternario. Quartus enim dies ſeptimi, vndecimus verò quartidecimi index eſt : quos Hippo.indices & contemplabiles nominat.Sanè tali modo numerari vult ſeptenarios.Duo deinceps primi à ſeinuicem diducuntur,ſequens verò tertius copulatur. Itaque diducuntur,quoties in alium diem deſinente primo ſeptenario, mox ſequens ab altero incipit. Copulantur verò, quoties vnus dies vtriſ-

que

que septenariis communis est, desinente in eum primo septenario, proximo verò ab eo ipso incipiente. & ob eam rem vigesimum diem, tertij septenarij nouissimum esse perhibuit. quòd si hic quoque ex diductione numeratus esset, primum & vigesimum, non vigesimum validiorem esse oportebat. Sed constat vt non ita eueniat. Vigesimus enim & sæpenumero & valide indicationem efficere cernitur. Igitur cùm tres septenarij viginti impleant dies, tum autem quartus septenarius primo & vigesimo inchoetur, ex septenariis deinceps tribus viginti implentib. dies, merito Hippoc. quadragesimum diem, non quadragesimum secundum decretorium esse dixit. Itidem & sexagesimum & octogesimum, non sexagesimumtertium, neque octogesimum quartum. Hæc igitur circuitionū per septenarios digestio est. Numeratio verò per quaternarios huic subsequens est. Diducto enim quouis septenario in duos in eo quaternarios, quartus ab initio morbi dies, finis erit primi quaternarij, initium verò secundi. Tum autem quaternarius deinceps tertius, ab octauo inchoabitur die, quia secundus septenarius ab eo ipso incipit. Ita fit vt vndecimus dies, finis sit tertij quaternarij, initium verò quarti. Porrò quintus quaternarius à quatordecimo inchoabitur die, eò quod & tertius septenarius. Igitur ad septimumdecimum finis eius perueniet: qui rursus duobus quaternariis, quinto ac sexto communis est, in quo tertius septenarius diductus est. itaq. vigesimus dies ægrotationis, finis trium septenariorum, & quaternariorum sex habetur. Hi igitur per circuitionem decretorij sunt. Alij verò intercidunt per morbos acutos: qui quamobrem intercidant, lib. De die. decr. perpensum est. Ii sunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit quandoq. & sextus qui malè indicat, propterea quòd cum accidentibus difficilioribus interdum faciat indicationem, atque ad hypercrisin nominatam, hoc est, acerbiorem indicationem excidat, & verò etiam quòd non integrè discutiat morbum, sed imperfectè: & si quando integrè discutiat, prorsus efficiat recidiuam. Hæc & alia multa sunt à nobis lib. De die. decre. prodita: quæ omnia ferè Hipp. scripsit alia aliis voluminibus, sed à me sunt vno libro comprahensa, cui titulus De dieb. decre. est, simul definitis iis quæ minus definita erant, atque etiam integrè explanatis iis quæ ab Hippo. videbantur negligentius prodita. Cui verò libeat exquisita ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt duæ commentationes illæ, è quibus altera De dieb. decr. altera De indicationibus est. Nunc verò instituimus duntaxat enarrare dictionem Hipp. in proposito lib. Ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt. Verbum ex quibus, aut iudicationibus, aut diebus dicit. Sed rectius est non diebus intelligere, sed indicationibus. Si enim & quammaxime potest verbum ex quibus, & de diebus dici: tamen primaria ratione in indicationibus, & ob illas etiam in diebus existit. Cæterum ex his superesse hominem aut interire, indicat appellari ab eo iudicationem in quauis celeri conuersione, non solùm ea quæ ad salutem existit.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In prima parte proponit se velle in summam quædam de diebus decretoriis scribere: quoniam in aliis libris, nempe de Dieb. decr. & de Crisi, hæc omnia latè percurrit. *Legendas.* ἐσομένας, hoc est, futuras. *In quibusdam.* τρισὶ τισὶ, hoc est, tribus quibusdam.

In secunda parte, quæ incipit (Iudicatio enim) explicat naturam, & quid nominis, iudicationis. Cùm enim sint quatuor mutationum subitarū modi, vel subito ad salutē, vel subito in melius: vel subito ad mortē, vel subito ad deterius: duas primas dicit propriè appellari iudicationes, & duas secundas, non sine additione, vt malam, aut prauam iudicationem. Lib. tamen tertio, de Crisi. cap. 2. solam subitam mutationem ad salutem, vult esse nominandam simpliciter crisim: reliquas verò omnes, vt dixerat in primo capite, eam quæ ad mortem fit, malam crisim esse appellandam: eas verò, quæ recipiunt aliquam effatu dignam mutationem, non tamen integram solutionem, imperfectas. Cōtrarius igitur videtur sibi Gale. circa subitam mutationem in melius: hîc enim dicit esse simpliciter nominandam crisim, & in lib. de Crisi. dicit esse appellandam talē, non simpliciter, sed crisim imperfectam. Sed credendum est, Gal. eo loco intellexisse per iudicationem simpliciter talem, eam quæ opponitur malæ aut imperfectæ. In præsenti verò Commē. crisis simpliciter distinguitur contra malam & pernitiosam *Rarò verò.* Respondet ad obiectionem, quæ adduci posset de puerulis, quos eueniente longissimo somno magnam in melius facere mutationem videmus, ac celerem. non enim comprobatur ab omnibus, talem mutationem esse iudicationem. Prædixerat enim, iudicationē omnem esse subitam mutationem, factam per manifestas excretiones, aut effatu dignos abscessus. De puerulis & aliis, post vigilias longas plurimum somno fuisse adiutos, scripsit libr. 2. Prorrhe. Com. 29. dicens, Vidimus enim in ægris quibusdā, qui tribus vel quatuor deinceps diebus, vigiles permanserant, difficilem excitatu somnum superuenientē, qui prorsus nocte dieq; perseuerans, magnum attulit auxilium. Sæpius quoque & in infantibus somnum eiusmodi superuenientem non vno die solùm, verùm quoque & duobus ex ordine diebus magno ipsis fuisse commodo conspexi. Quòd si quis vellet intelligere, qua causa tam longus ac altus somnus potuit eis prodesse, quibus voluit Galen. dicemus per somnum maximè cotiones perfici, & vbi humorum crudorum copia aliquis

Crisis simpliciter duobus modis apud Gale.

Somnus duorum dierum.

Sōnus longus quæ causa pueris profuit.

ægrotaret,non parũ iuuamenti reciperet ex longo ſomno:ob id enim & pituitoſis confert ſomnus ad pituitã concoquendam,& puerulis ad crudorũ ſuccorũ maturationem.

In tertia parte, quæ incipit(Cæterum cognouit)dicit Hipp.cognouiſſe dierum iudiciariorum naturam,& qui ſunt qui maiorem habent in iudicando vim,nempe ſeptenarij,deinde quaternarij,vt in prog.3.ſequenti,& apho.24.lib.2.exequiturque modum annumerandi quaternarios,& ſeptenarios per copulationem,& coniunctionem,eo modo quo ſuprà docui in expoſitione,ob idq; ſuperſedeo ab huiuſmodi lõgiori enarratione.

In quarta parte,quæ incipit(Alij verò intercidunt) pręter dies iudicatorios radicales, alios vult eſſe intercidentes:quoniam(vt dixi,& ex Gal.probaui,in expoſitione)à luna non habent virtutem iudicandi,ſed ab ipſo humorum motu:quales ſunt 3.5.9.ſextus etiam intercidit, nonnunquam ſua malitia arripiens de medio ægrotantes, & cum accidentibus difficilioribus:nonnũquam faciens incidere iudicationem in hypercriſin nominatam.Quę omnia ab Hippo.alia in aliis voluminibus ſcripta ſunt,vt in lib.de Mor. popu.& lib.de Iudicatione,& lib.de Dieb.iudic.& lib.de Criſib.& de Dieb. decr. à Gal.

In quinta parte,quæ incipit(Nunc verò inſtituimus)explanat partem progn.in qua dixit Hipp.febres iudicari eiſdem diebus numero ex quibus liberãtur ęgri,& ex quibus moriuntur Aut enim,Ex quibus,referri debet ad dies,aut iudicationes:ita vt velit dicere,Ex quibus diebus liberantur ægri,aut velit dicere,Ex quibus iudicationibus. Verùm etſi magis propriè ad dies fiat relatio,magis conuenit,vt de iudicationibus dicatur, primaria ratione,quoniam in vigore iudicationum ſaluãtur homines potius,quàm in ratione dierum.Quare autem magis propriè cõueniat in Hipp.vt pars, Ex quibus,potius referatur ad dies,quàm ad iudicationes,conſtat legenti literam Hipp.in qua non meminit huius nominis κρίσις,id eſt,iudicatio,ſed huius verbi,κρίνονται,id eſt,iudicantur.dixit enim,οἱ δὲ πυρετοὶ κρίνονται ἐν τῇσι αὐτέῃσιν ἡμέρῃσιν, τὸν ἀριθμὸν ἐξ ὧν. quod eſt ,Febres verò iudicãtur in eiſdem diebus numero,ex quibus.Poterit igitur legi,Ex quibus, nempe iudicationibus:quoniam dixit,Iudicantur:quod etſi non adeò propriè dicatur, quum ſit nomen in oratione,ad quod poſsit referri,magis tamen conuenit naturæ rerum,vt ad ipſas iudicationes fiat relatio.

PROGNOST. II.

Simpliciſſimæ nanque febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis,quarto die aut citius ceſſant:peſſimæ verò ac cum ſignis grauiſſimis factæ, quarto die aut citius interimunt.

Magnitudo à malitia diſtinguitur.

Non eſt idem,morbum eſſe magnum, & mali moris:neque paruum, & boni moris: quandoquidem magnitudo à more morbi diſtincta eſt. Plurimæ enim ſunt febres malignæ,& prauiſsimę,& plurimæ magnæ,& non mali moris:vt etiam declaraui in præcedenti expoſitione,& ſignatim hanc voluit diſtinctionem Gal.lib.3 de Criſi.cap.4.Et lib. 4.de Meth.med.vlcera tribus modis grauia dici vult,aut propter particulæ afflictæ pręſtantiam,aut propter affectus magnitudinem,aut propterea quòd ſunt cacoethe : vnde fit,vt cacoethe, ſiue mali moris vlcera,alia ſint à magnis. Vult ergo Hippoc.in præſenti prog.duo exempla ſcribere,ad manifeſtandum,quod dixerat in pręcedenti prog.vnum, de febribus ſimpliciſsimis,ac ſi diceret,optimè moratis:aliud de peſsimis,ac peſsimè moratis,ſimpliciſsimas dicẽs abſolui quarto die,aut citius, peſsimas verò interimere in eodem termino,aut citius.Simpliciſsimę verò(vt dixi) non ſunt eædem,quæ paruæ:quoniam febres acutiſsimę,quales quæ intra primum quaternarium finiuntur,de quibus in præſenti loquitur,magnæ erũt,& non malæ,ſed ſimpliciſsimæ. Paruæ etiam admodum ſunt aliquæ febres, cum extremorum frigiditate, quæ nihilominus adeò ſunt peſsimæ, ac malæ, vt intra quartum,hoc modo arripiant. De optimis igitur ac peſsimis loquitur Hipp. terminum ipſarum ſcribens diem quartum.Et licet in præſenti loco,bene moratæ aliæ ſint à paruis, & malę moratæ à magnis,non dubito apud Hippo.nonnunquam malè moratum appellari magnum , atque inſigne, & paruum bene moratum, & etiam apud Gal.Hipp.nanque lib.2.de Rat.vict.acut.ſect.51.dixit, Nam ſi quis vlcus acceperit non valde ἐπίκαιρον,id eſt,inſigne,neque valde εὐηθες,id eſt,bene moratum,aut ſimplex. Et Gal.in Comm.inquit.Liquet autem quòd nihil referat dicere,ἐπίκαιρον vlcus, id eſt inſigne, & μέγα,id eſt magnum:ſicuti neq; μικρὸν,id eſt,paruum,& εὐηθες,id eſt,ſimplex ac bene moratum.Nempe, ἐπίκαιρον,propter loci naturam,tale fit:magnum verò virtute perficitur, etiamſi ſectione corporis paruum ſit , vel ipſa ſectionis magnitudine inſigne fiat.εὐηθες verò,id eſt , vile,quod ſimplex & paruum,vel propter loci naturam,quæ

vilis

vilis & abiecta est,vel propter sectionem paruam factam dicitur. Vlcus ergo in hoc loco,quod magnũ est,insigne appellatur,distinctum cõtra id, quod appellat εὐηθές:quum tamen in his,quæ diximus, quod magnum est, εὐηθές esse possit,id est,simplex.Præterea neque idem est,febrem aliquam esse simplicissimam,& bonis signis ornatam,neque pessimam & prauis signis coniunctam:ob idq; Hippo. in præsenti non tantùm dixit, Simplicissimæ:sed etiam addidit,Signis firmatæ securissimis.Signa enim,quæ docẽt febrem aliquam esse male moratam,symptomata quędam sunt,cum quibus stare possunt signa bona,quæ morbi coctionem ostendant, & signa salutis de quibus in progn.8.sequenti. Vt igitur excluderet omnia signa salutis, atque omnino letalẽ scriberet dispositionem, quæ in 4.diebus finiretur,dixit,Simplicissimæ,cum signis securissimis:& pessimæ,cum signis grauissimis. Nam cum vnico signo febris aliqua dicetur male morata, cum quo stabit multa coniungi salutaria:vt lib.3.de.Morb.pop.par.2.in Com.illius,Mulierem ex abortiuo fœtu dixit,Febris celeritatem magnitudinemq;,per id quod inquit,Ignis præhendit,demõstrauit:& per id quod adiecit, Lingua arida,sitibũda:verbum verò,Anxia, malignitatem febris factæ signum existit.In hoc loco manifeste monstrauit, distinctionem magnitudinis à malignitate.& constat,cum illo signo malignitatis,posse stare multa signa salutaria,inter quę signa coctionis annumerantur.Pręterea malignitatem febris non tollere signa salutis,docuit Gal.lib.1.Prorrhe.Com.14.dicens, κακοήθεις verò morbos,id est,malignos appellamus,quicunque periculum minantes,spem salutis non adimunt.Dicam ergo merito Hipp.dixisse,Simplicissimę febres,ac signis firmatę securissimis, id est,cum signis salutaribus,veluti quę sumuntur ex coctione.De pessimè moratis quoque dixit Cum signis grauissimis,id est,cum signis contrariis coctioni,& reliquis saluti aduersis:de quibus prog.8.seq.primos saluari intra 4.diem, & secũdos in eodem termino mori.Ostẽdit enim salutẽ non tãtùm quòd febris bene morata est,sed & quòd signa salutis coapparẽt,primo die.Similiter quòd febris ea cacoethes sit,non inde sequitur moriturum ægrum:sed si simul primo die signa letalia apparuerint,æger 4.die,aut citius morietur. Referunt autem omnia ad facultatem, quæcũque aut salutẽ,aut mortem ostendere possunt:quandoquidem ex collatione facultatis,& morbi,omne de salute aut morte præsagium pendet:vt lib.2.Com.6.Gal.Posses etiam dicere Hippo. dixisse, Et signis firmatæ securissimis,ad maiorem declarationem & confirmationem. Contra huius prog.sententiam instat autoritas Hipp.lib.1.de Mor.pop.parte 3.in historia Erasini,qui laborabat morbo acutissimo,& cum signis pessimis,verùm non fuit mortuus 4. die,sed 5.vt recitat Hipp.Signa tamen in ipso pessima erant, vrinæ nigræ, extremorum frigiditas,mentis alienatio,non dormire,ac conuelli. Male ergo 4.diem definiuit,limitem acutissimorum morborum, nempe eorum qui pessime morati sunt,ac cum signis pessimis.Hanc quæstionem diluit Gal.in Com.ex verbis Hipp.qui inter reliqua,quę de illo ægrotante retulit,dixit,primum diem quietum tulisse.Erasinus(inquit)itaque,quanquam grauia omnia haberet, ad diem tamen quintum productus est, quòd primo die mediocriter haberet.scripsit siquidẽ in eo ad verbum ita, Primus dies quietus.Quintus itaque dies,quo defunctus est,quartus est,si primum non connumeraueris.

Febris aliqua male morata & cum signis salutaribus.

Obiectio.

Solutio.

GALENI COMMENTARIVS.

Simplices dicuntur homines,& item malefici in quadam simulatione,quemadmodũ & Simia callias. Porrò dicuntur etiam ij qui sint probis imbuti moribus. Sed enim primi frequens vsus apud autores,secundi verò rarior est.Itaque dicunt interdum & ita,non solùm simplicem,sed etiam simplicitatem de affectione bonis moribus prædita.Dinarchus igitur in Daonẽ ita dixit:Gubernans rem suã Cephalion adolescentius,& natura probus erat ac simplex. Demosthenes aduersus Aeschinẽ cum iudicibus disputans ait:Nunc verò ob vestram simplicitatem & indulgentiam pœnas dat,& hæc quoties libet.Plato libro De republica tertio:Igitur rectus sermo,conuenientia, honestas,concinnitas ac simplicitas comitatur:non inscitiam intelligens vocatam simplicitatem, sed re vera rectum ac bonis moribus paratum intellectum.Itidem in Euthydemo simplicem dixit eum qui simplices habeat mores & honestos:& vt demiratus est , hic est adolescens , ac simplex.Sed hæc abunde sint exempli gratia prodita, ad cognoscendam autorum consuetudinem in verbo simplicitatis ac simplicis,secundùm duas significationes factã.Nũc Hipp.in altera earũ,febres dixit simplicissimas,tãquã dixerit placidissimas,ac mitissimas haudquaquã maleficas.& quoties securitatis indicia extiterũt,vltra primum quaternariũ nequaquam procedet,sed aut quarto die, aut citius desinet. Pari modo maleficæ quoque febres & cum indiciis exitiosis factæ, quarto die aut citius interimunt. Itaq; constat vt & tertium diem adnumeret decretoriis, dum ait, Quarto die aut citius desinunt. Itidem libro De vulgaribus morbis primo voluit,primum inter dies decretorios scribẽs tertium.At verò securissima dicit indicia ea quæ particulatim ab eo magnopere commendantur,quorum & nominatim paulo post habet gratia exempli mentionem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte interpretatur εὐηθέστατοι, id est, simplicissimæ, significationem. εὐήθεις nanque dicuntur homines simulate, aliquando etiã qui re vera sunt bonis moribus prę diti. Sed pro maiori parte Græci vtuntur vocabulo simulandi causa: quoniam apud eos significat εὐήθης idem, quod ἀνόητος, aut μῶρος, aut ἀσύνετος. Hoc etiam simulato modo *Simia Callias.* dicunt, πίθηκος καλλίας. hoc est, simia Callias, nomine sumpto à pulchritudine satis simulatè: nam, vt habetur in adagio, simiarum formosior deformis est. solebãt autem Lacedęmonij simiam καλλίας appellare. Pari etiam simulatione, ἀνόητος, hoc est, stultus, & ἀσύνετος, id est, imprudẽs appellatur. εὐήθεις, apud Græcos, id est, bene morati, quemadmodum etiam tales sunt hi, quos vulgus bonos homines vocat, qui etiam ἁπλοϊκοὶ, & ἀφελεῖς nominantur, ac si diceres, simplices, & deceptu faciles: quemadmodũ & Terentius imperitos rerum, quum in Andria dixit, Túne adolescentulos imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis? Reuera autem εὐήθης dicitur, qui bonis moribus prędiditus est, quemadmodum Hippo. quum dixit, εὐηθέστατοι, id est, simplicissimæ, ac optimè moratę. In qua significatione nõnunquã Græci vtuntur, vt in locis à Gal. citatis, ex quibus vnũ placet explanare, qui vtrunq; explicat significatũ, & est Platonis sentẽtia libr. 3. de Republica, siue de Iusto, vbi inquit, *Platonis sententia exponitur.* εὐλογία ἄρα, καὶ εὐαρμοστία, καὶ εὐσχημοσύνη, καὶ εὐρυθμία, εὐηθείᾳ ἀκολουθεῖ: οὐχ᾽ ἣν ἄνοιαν οὖσαν ὑποκοριζόμενοι καλοῦμεν ὡς εὐήθειαν: ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς, εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν. quod est, Ergo sermonis probitas, morum cõpositio, decus, & concinnitas sequitur εὐήθειαν, id est, simplicitatem, non hanc, inquam, quam eo nomine vocamus vitio blandientes, quasi sit morum bonitas, quũ sit amentia, sed mentẽ vere moribus bonis & pulchris instructá. Primũ itaq; significatũ, quod frequẽtius est apud Gręcos, dicit Gale. dictum esse ἐν ὑποκορίσει τινὶ, id est, in quadã simulatione, quod Plato dixit, ὑποκοριζόμενοι, rem vitiosam honestis verbis celantes, quod idem est, & simulare ac fingere honestum, quod vitiosum ac turpe est. Secundum significatũ, in quo eo vocabulo rarius Græci vtuntur, id est, pro re vera bene morato, quod explicuit Gale. dicens, λέγονται καὶ οἱ ἐπιεικῶς τὸν ἔχοντες τὸ ἦθος. quod est, Dicuntur & qui sunt bonis moribus præditi. Plato verò dixit, εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν. quod est, bonis moribus pulchrisq; instructam mentem. In præsenti ergo morbum εὐηθέστατον appellauit Hipp. simplicissimũ, ac optime moratum. Lib. etiam 2. de Rat. vict. acut. sect. 40. inquit, Nẽpe hoc pacto mortẽ plurimis liquido affert, nisi morbus omnino εὐήθεις ᾖ id est, mitis fuerit. & Gale. in Com. explicãs vocabulum dixit, Morbos præterea εὐήθεις, id est, non malignos dixit, quos κακοήθεις vocant, sed εὐτρέπτους, id est, qui facile ad bonum vergunt. Scimus etenim veterum multos ita vti di- *Mali moris morbus.* ctione. Ita quoque & Hipp. vt alibi est demonstratum. Huic contrarius erit male moratus. Lege quæ dixi circa Cõment 4. lib. 2.

In secunda parte, quæ incipit(Nunc Hipp.) declarat in qua significatione fuerit vsus Hippoc. vocabulo.

In tertia parte, quæ incipit(Itaque) probat Hippo. annumerare tertium inter decretorios, quemadmodum & lib. 1. de Mor. pop. par. 3. sect. 14.

PROGNOST. III.

PRimus itaque insultus ipsarum in hunc modum finitur, secundus autem ad septimum perducitur, tertius ad vndecimum, quartus ad quartũdecimum, quintus ad decimumseptimũ, sextus ad vigesimum: hi igitur ex acutissimis morbis facta per quatuor additione, ad vigesimum finiuntur.

Huius progn. sententia satis nota est, ex his quæ late dicta sunt in expositione primi prog. præcedentis: annumerat enim dies omnes criticos radicales, qui sunt vsque in 20. diem, facto per quaternarios augmento, quorum quosdam coniungere, quosdam verò separare docuimus, vt probe omnes inueniantur. Idem autem est, ac si dixisset, Morbi peracuti exacte 4. diebus finiuntur, peracuti non exacte septem, acuti exacte in 14. acuti non exacte in 17. aut 20. Nam acuti simpliciter non omnes perueniunt ad 14. sed aliqui finiuntur in 11. Sic etiam & acuti non exacte terminum vltimum habent diem 20. etsi nonnulli in 17. finiantur.

GALENI COMMENTARIVS.

SAepenumero offendes ab autoribus proditum impetum hostium aut latronum: ex quo nunc Hipp. sic transtulit appellationem ad circuitionem decretoriorum dierum. Cæterum quæ sunt deinceps scripta, per se patent, potissimum quibus in animo hærent ea quæ paulo antè docuimus.

Hoc vocabulum, inquit, ἔφοδος, de incursu & impetu latronum dici solet, trãslatitie verò & de circuitionibus morborum ab Hipp. in præsenti loco. Notandum, quòd ἔφοδος, in genere masculino significat circuitorem, & vigiliarum recognitorem: in genere tamẽ fœminino significat impetum ac incursum infestum: vt Polybius de statuis Romanis dixit, τὴν τῆς ὅλης φάλαγγος ἔφοδον καὶ προσβολήν, hoc est, totius agminis impetũ ac incursum. quomodo hic ab Hippo. accipitur, quum dixit, ἡ μετὰ πρώτη ἔφοδος. id est, primus itaque insultus. Et lib. 6. de Mor. pop. par. 5. sectio. 2. inquit, ἀνευρίσκει ἡ φύσις ἑωυτῆ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας. quod est, inuenit sibi vias & impetus absque mente. Gale. in Com. inquit, ἐφόδους ὠνόμασε φύσεως, ὡς ἂν καὶ ὁδοὺς ἢ ὁρμὰς ἐπὶ τὰς ἐνεργείας εἶπε. id est, ephodus naturæ nominauit, ac si dixisset, vias, & impetus, ad operationes.

PROGNOST. IIII.

Fieri verò non potest, vt aliquid horum integris diebus verè annumeretur, non enim annus, aut menses integris diebus annumerari solent.

Dies decretorios annumerauit vsque in 20. per quaternarios Verũtamen, inquit Hippoc. hi quaternarij non debent integris diebus annumerari, sed aliquid detrahendum est, ita vt ex duobus quaternariis vnus septenarius constituatur: & ab ipsis septenariis aliquid est detrahendum: aliàs enim tres septenarij non 20. dies, sed 21. constituerent. Erit igitur numerandi via, quam supra dixi, ex quaternariis & septimanis quibusdam coniunctis, & aliis inuicem separatis. Neque id præter rationem fit: nam neque ipse annus, aut ipsi menses integri annumerantur: mensis enim spatium est fere 30. dierum, aliquanto minus, & non semper æqualiter accedens ad ipsum 30. dierum spatium. Et ratio est, quoniam, vt dixi in expositione 1. progno. motu peragrationis luna complet circulum vnum 27. diebus & 8. horis. quo tempore sol elõgatur à loco illo, in quo erat ab initio mensis in lunæ coniunctione, fere 27. gradibus. Quod spatium, non ante duos dies peragrabit luna, quoniam omni die percurrit 13. gradus, & 11. minuta fere: & in eisdẽ duobus diebus per alios duos gradus ferè recedit sol. vnde sequitur, vt luna egeat fere duobus diebus cum dimidio, paulò plus, aut paulò minus, ad consequendum solem, post peractum proprium cursum 27. diebus, & 8. horis. Eriq; totus mensis à coniũctione in coniunctionem (id enim magis proprie mensis lunaris appellatur) à viginti nouem diebus cum dimidio, vsque in 30. neque semper æquale. Triginta igitur dies mensem coniunctionis efficientes, non sunt integri numerandi. Neque etiam annus integer numerari ac metiri debet: licet enim tota orbis diuisio 360. partibus ab Astrologis facta sit, sol ipsum non permeat 360. diebus, sed 365. neque his adæquate, sed in 365. diebus, & 6. horis ferè, vt probauit, & experimento inuenit Ptolemæus in 3. dictione Almagesti, cap. 1. Verus enim motus solis, & eccentrici orbis deferentis solem, circa centrum eccẽtrici ipsius est quouis die ab Occidente in Orientem, secundùm cursum signorum, quinquaginta nouem minutis, & octo secundis ferè. Annum itaq; integrum non 365. dierum, sed 365. dierum, & 6. horarum ferè esse intellexit Ptolemæus experimento: vbi comprehendens solem alicui astro fixo iunctum, ad eum coniunctionis locum non vidit ipsum redire, nisi præfato spatio, nempe 365. dierum, & 6. horarum ferè transacto.

Quaternarij non sunt integris diebus annumerandi.

Mẽsis spatium.

Orbis cœlestis diuisio.

Verus motus solis.

Annus integer.

GALENI COMMENTARIVS.

Cvm tres in diem vigesimum septenarios adduxisset, o b id ait, non possunt talia diebus integris numerari: neque enim annum, neque menses integris numerari diebus. & verè sanè talia dixit. Annus enim non trecentorum & sexaginta quinque dierum tantummodo est, sed etiam quartæ partis diei, & item ad hæc partis cuiusdam propè quodammodo centesimæ. Vnusquisque verò mensis minor est triginta diebus, maior verò nouem & viginti. Nominatusq; est ab antiquis mensis, vt etiã nunc in multis ciuitatibus, tempus inter duas Lunæ ac Solis coitiones intercidens. Et cui libeat tẽpus id exquisite ediscere, simul cum idoneis demonstrationibus quantum sit, integrum habet volumen ab Hipparcho factum, quemadmodum & De tempore annuo commentarium nostrum. Ita ergo etiam Hippoc. septenarium dicit, necnon videlicet & quaternarium non esse integrorum dierum, sed partem quãdam deesse, tantam; vt tres septenarij viginti circunscribantur diebus. Sed quænam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro De diebus decretoriis tertio, cùm tamen nemo antea vel dicere aggressus sit.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte dicit, annum non esse annumerandum integrum, quoniam non est adæquatè 360. dierum, quemadmodum circulus in cœlo 360. partium, (sic enim intelligi debet) neque etiam continet adæquatè 365. dies, sed & partem quartam diei, & fere

Eudoxos anni inuentor. centesimam, quod constat intelligenti motum solis ab Occidente, vt dixi in expositione prognostici. Annum, vt ferunt, primus omnium inuenit ac composuit Εὔδοξος Mathematicus, magnus Geometer, Aeschinis filius, ab insula Gnido, vnde Gnidij medici dicti sunt. Est autem annus paruus, & est mensis lunaris, vt apud Plini. lib. 7. Natu. hist. cap. 48. annum quidam determinabant lunæ senio, vt Aegyptij: contra quem dicitur annus magnus, vt Vergilius,

Annorum multorum vsus.

Interea magnum sol circumuoluitur annum.

Cicero. Est & magnus annus, quem sic Mathematici nominarunt, vt inquit Cicero lib. 2. de Natu. Deorum; & est tempus, quum solis, & lunę, & quinque errantium ad eandem inter se comparationem, confectis omnium spatiis, est facta conuersio. Et in somnio Scipionis inquit, Quum autem ad idem, vnde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cœli descriptionē longis interuallis retulerint, tum ille vere Vertens annus appellari potest: in quo vix dicere possum, quàm multa hominum secula teneātur. In his ergo annus magnus, & annus conuertens appellatur, ac cōpletur spatio duodecim millium quingentorum quinquaginta quatuor annorum solarium. Est & alius annus, qui respondet motui octauę sphęrę, ab Occidēte in Orientem, quadraginta millibus annorum. Est etiam annus Saturni, qui respondet suæ integræ circuitioni, annorum solarium triginta. Præter hos est annus solaris, quo in computo vtebantur Romani, ex Romuli instituto, eratq; trecentorum quatuor dierum, qui postea intellecta magna temporum varietate, quæ sequebatur ex ea annorum computatione, à Gręcis commutarunt annum, qui erat apud ipsos trecentorum quinquaginta quatuor dierū, quod factum est, quinquaginta diebus additis. Postea Numa Pompilius alios decem addidit dies, & finaliter Iulius Cæsar integrū constituit annum, qui vni solis circuitioni responderet, nempe trecētorum sexaginta quinque dierum & quarta parte. quod similiter Plinius lib. 18. Natu. histo. cap. 25. in hunc modum scripsit, Primùm omnium dierum ipsius anni, solisque motus, prope inexplicabilis ratio est, ad 365. adiiciunt etiamnum intercalarios diei, noctisque quadrantes.

Annus solaris.

In secunda parte, quę incipit (Vnusquisque verò mensis) mēsem explicat ex communi Astrologorum consuetudine, spatium ab vna coniunctione in alteram solis & lunę, quòd, vt dixi in expositione 1. progn. maius est 29. diebus, & minus 30. Accipitur enim aliter mensis, vt quum annus in 12. menses diuiditur, quorum quidam continēt 31. dies, & quidam 30. & Februarius 28. præterquam in anno bissextili. Hipparchi liber non habetur. Commentarius de Tempore annuo, Galeni non extat.

In tertia parte, quæ incipit (Itaque Hipp.) docet Hippo. in hebdomadis voluisse, non esse integre annumerandas: quod in quaternariis etiam verum habebit, ad hoc vt tres hebdomadæ 20. dies impleant.

PROGNOST. V.

POst hæc autem eodem modo, & secundùm eandem adiectionem, primus circuitus quatuor & triginta dierum, secūdus quadraginta dierum, tertius sexaginta dierum est.

Docet Hippo. post 20. reliquos decretorios ordine recensere, per 20. reduplicationē, eo modo quo diximus in expositione 1. prog. Quare autem ante 40. annumerat 34. & non alios, qui sunt intermedij decretorij, explicat Gal. in Comm. Hæc itaque est 20. dierum perfectio, qui ex tribus septimanis constituti sunt, vt per eorum repetitionem omnes in 120. vsq; fiant decretorij: quod nulli alteri ex decretoriis conuenire potest. Quod explicuit Gale. lib. 2. de Dieb. decre. per hæc verba, quæ integre explanant progn. Hippoc. Quare hoc ipsum Hipp. nos docens in prog. vbi de vigesimo die verba fecerit, deinceps inquit, Post hos eadem ratione, eodēque decoro, primus per quatuor & triginta dies fit. Primum enim dixit 34. post 20. vt circuitum, non vt diem decretorium, quoniam trigesimusquartus, & 37. post 20 est decretorius. Sed quoniam de minoribus periodis (sunt autem quaterniones) abunde satis docuit, ad hęc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus voluit simul disciplinæ causa adiicere, nempe ex duabus septimanis compositum, & illum qui tribus constat: verùm qui duas continet, velut imperfectum quendam: qui tres, exacte perfectum. Siquidem iam quadragesimum, sexagesimum, octogesimum, & centesimum vigesimum, ex 20. sæpius aucto fieri contingit. Hoc igitur ipsum, & non aliud, perfecti circuitus est indicium, vel compositi semper, & sæpius in se aucti, quòd alium non magis requirat. Atqui neque vnus eorum, qui 20. præcedunt, hoc obtinet: nam septimus si per se semper auctus sit ad 21. 28. 35. & 42. excidet deci-

Vigesimi perfectio.

Circuitus perfecti indicium.

musquartus

musquartus, pari modo 28.faceret,& 42.verùm quaternarius,si eius compositionem in se faceret, 8.12.& 16.fortes decretorios efficeret. Hæc Gale.quæ integrè sententiam prognostici exponunt.

GALENI COMMENTARIVS.

Non id nunc dicit Hippocrates,quia post diem vigesimum,ad quartū & trigesimū vsque nullus intercidat decretorius.Sibi enim ita pugnaret,medios quosdam dies decretorios libro De morbis vulgariis cōmemorans,& quæ apparent in ægris,talem coarguunt sermonem.Sed quia trium septenariorum ad vigesimum vsque diem inter se deinceps numeratorum , non eadem fuit compositio : (secundus enim à primo seiunctus est ; proindeq́ quartodecimo die finitur,tertius verò huic copulatus est: & ob eam rem vigesimum habet limitem) idcirco & sequētem septenarium pariter procedere volens: vt ex duobus seiunctis,tertio verò copulato viginti impleantur dies, quadragesimū nouißimū statuit terminum sequentium trium septenariorum , in ipsis verò duobus terminū circumscripsit trigesimumquartum : & ob eam rem fecit huius ante quadragesimū mentionem. Pari ratione mox ab his tres septenarij in sexagesimum deducūtur.& verò octogesimum decretorium perhibuit,non octogesimumquartum,libro qui est De morbis vulgariis. Ita tres septenarij viginti dierum numerum absoluunt. Idq́ euenit propterea, quòd duo primi seorsum numerantur, ita vt quartodecimo desinant die,tertius verò iunctim cum secundo,ita vt hic quoque vigesimo die contineatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte excusat Hipp.ab obiectione,quæ posset afferri. Videtur enim ipsum male annumerasse post diem 20,diem 34.quum tamē ante ipsum sit 24.& 27.& 30.dies. Verùm,inquit Gal.signatim de 14.mentionem fecit,vt ostenderet nobis eadem via esse procedendum post 20.qua procedabatur ante 20. nempe separando duas primas hebdomadas , & coniungendo tertiam secundæ,quemadmodum fecimus , incipientes annumerare secundam hebdomadam à die octaua,& tertiam à die 14.Sic etiā modò docet à die 14.in quam finitur secunda hebdomada,incipere tertiam.

IN secunda parte , quæ incipit (Pari ratione) idem seruari vult in aliis annumerationibus,quæ sunt à quadragesimo in 60. & 80. Nam 80.statuit Hippocr.decretorium, non 84.in lib.de Morb.vulga.nempe lib.1.part.3.sect.14.

PROGNOST. VI.

INter initia tamen horum difficilius est prænoscere ea quæ multo temporis spatio iudicari debent: simillima enim eorū initia sunt. Sed à primo die animum adhibere opus est, ac per singulos quaternarios additos considerate : nec latebit quò vertetur morbus.

Nihil contemnendum,nec quippiam comprobandum temere præcipit Hipocr.lib.6. de Morb.pop.part.2.docens,ne in præsagiis medicus temere salutē aut mortem prædicet futuram,nisi prius satis bene signa ac signorum vires perpenderit,atque ipsorū aduentum spectauerit. Sunt enim morbi quidam,de quibus nō nisi multo temporis processu spectato licet quidpiam certum proferre : de quibus dixit , Inter initia horum,qui multo temporis spatio iudicari debent. prædixerat enim quosdam morbos post 20.differri in 34.& in 40.& 60.diem : & de eisdem loquens inquit, Inter initia,id est,in spatio primorum quaternariorum , difficile est prænoscere, quò vertet morbus,qui longo temporis spatio iudicandus est. simillima enim habent initia morbi longi,siue æger saluandus, siue moriturus sit. Quare consilium Hippocr.rectè sequetur, vt nihil tale temere aut contemnamus,aut approbemus,sed per singulos quaternarios procedentes,expectemus donec aliqua nota appareat,quæ nobis ostendat,quòd salubris morbus est.Atque approbanda signa salutis : in morbis enim longis non nisi temporis processu talia apparent. Solet autem ex officio tria medicus præsagire,vt inquit Gale.libr.4.de Præsagitione ex pulsibus,cap.11 primum quò vertet morbus,an ad mortem,an ad salutem. secundum,quo potissimum tempore,hoc est,citòne,aut tardè,& quo die , & qua hora. tertium,quomodo eueniet mors aut salus,id est an oppressione an resolutione,& tabe, aut crisi,aut sine ipsa. Hæc autem scire non licet,nisi morbum ac facultatem cognoscamus,& conferamus. Ex morbo,vt cognoscamus & passionē,& particulam patientem, vt docetur in lib.de Loc.pa.facultas ex temperamēto membrorū solidorū cognoscetur. In hoc enim consistit robur facultatis,quod factum esse ac permanens habet in mēbro: variaturq; quando extranea qualitas facta naturalē tēperaturam mēbri euertit. Spiritus autem quum deficit ex accidenti,variat facultatem,& facile talis defectus resarcitur.Essentia tamen facultatis in qualitate temperamēti ipsius membri solidi,cuius est facultas,

Nihil temere prædicendum.

Officium medici in præsagiis.

Robur facult.

consistit,ob idq; in hecticis febribus pulsus languidus est perpetuò, quia variata est naturalis cordis temperatura,in facto esse. Libro 1.de Causis pul.capit.1.dubitabat Gale.de essentia facultatis pulsum facientis,dicēs,At quæ hæc sit,non procliue inuentu est,vnus natiuū calorem,alius contentionem,alius temperamenti proprietatem : hic vniuersam structuram corporum,ille spiritum tantùm : est qui quædam horum, alius etiā omnia simul affirmat : & verò quidam etiam facultatem quandam nullo præditam corpore, introduxerunt,quæ peculiaribus instrumentis motus quæ retulimus,vtatur,vel omnibus, vel pluribus,vel vno. Dubitat in eo loco Gale.de essentia facult.pulsum facientis: veruntamen libr.2.de Præsagitione ex pulsibus, cap.5.declarans quid significet pulsus caprizans,& dicrotus,inquit. Nunc quando facultatum essentiam adducti sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; in dignoscendo, & prædicendo, & cucurando conuenire, cum hoc decreto animaduertimus, non absurdè nos arbitamur fecisse,qui pulsus hîc comitantes cordis inæqualem intemperiem explicauimus.Et lib.1. de Præsagat.ex pulsu,cap.4.clarius vult in qualitate temperamenti membri consistere robur facultatis : quæ etiam temperatura æqualis,ac facta est,contra fientē distincta, vt hectica ab humorali. Inquit enim,facultatis essentia singulariū partium, in singularum illarum posita commodo temperamento est. Nam tum demum suum quæque munus obit strenuè,vbi sit temperatissima:contrà male fungitur, si intemperata sit, atq; hactenus mala, quatenus sit intemperata. Ibi per mutationem factam, dicit fac.mutare, & non fientem,subiungens,Eandem habet rationē refrigeratum,& refrigerari, vbi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum.lęditur facultas,si in tunica cor ambiente,& in pulmone,& sanguine, spirituq;, quos eius ventriculi continent, vsus est remissio.Significat autem facultas nihil aliud,quàm causam agētem,vt lib.1.de Nat.fac.inquit, Ac quo ad agentis causæ substantiam ignoramus,facultatem eam, siue potentiam appellamus. Pendet autem apud Galen. ignorantia essentiæ facultatum ex ignorantia essentiæ animæ. Hanc autem ignorasse fatetur libr.quòd animi mores corporis temperaturam sequantur. Item lib de Naturaliū facul.subst.dubitat, an sit aliqua animi essentia, an non. Et lib.5.de Simplici.med.facul.cap.8.nec quicquā audet proferre de animi essentiā. In lib.7.de Plac.Hippocr.& Plato. inquit, Veruntamen si de animæ substantia quoque est sententia proferenda,de duobus alterum dicamus necesse est,vel ipsum esse fulgidum,ac quasi æthereū corpus,ad quod afferendum velint nolint consequutione cogente descendent & Stoici & Aristoteles : vel ipsam incorpoream quidem esse substantiam,vti tamen hoc corpore,tanquā principali vehiculo.Si ergo cognouerit quis animam incorpoream,& corpore vti ad actionem,vel corpoream,qualis sensitiua, aut altrix,& lib.1.de Natur.fac.loco allegato,ipsam agentem causam appellamus facultatem,erit essentia animæ eadem,quæ essentia facultatis.Robur autem ipsius in qualitate cōsistet temperamenti,vt 1.de Pręsag.ex pul.cap.4.quod finaliter confirmatur ex Gal. libro 1.de Morb.popu.part.2.Comment.46.dicente, Distensa siquidem est per corpora solida natura, quæ illorum virtus existit, fitq; succis concoctio à partibus solis sanis, vt cùm eadem ægrotauerint,iam in habitu morbus fit,periculumq; summum quibusdam afferat:sanari verò prius non potest,quàm solida ipsa corpora propriā recuperauerint facultatem,quæ in calidi,frigidi,humidi,& sicci symmetria posita est,vt nihil referre videatur,vel bonum similarium temperamentum,sanitatem esse dicas,vel elementorum, ex quibus generati sumus, symmetriam. Hæc obiter de essentia facultatis dicta sint. Morbum itaque ac facultatem inuicem conferre decet. Quòd si facultas morbi vigorem superare possit, liberabitur æger, nisi aliquod extrinsecus obuians impediat : sin minus,morietur. Tempus quo morietur, aut saluabitur,scietur,vbi medicus intellexerit, quo primùm tempore integrè aut superabit,aut superabitur facultas. Ratio mortis cognoscetur ex modo defectus facultatis vitalis, naturalis,& animalis, an opprimātur à multitudine,an ab intemperie permutentur,ac in essentia deficiant: siquidem vt dixi, facultatis robur aut imbecillitas,in essentia, sequitur qualitatem temperamenti membri. An verò per crisim,an sine ipsa,dixi in expositione 1.prognost.huius lib.Primū itaque, quod medicus prædicere tenetur,est, an morbus salubris sit,an letalis : id autē diximus pendere ex eo, quòd facultas potest ad morbi vigorem sustinere,vel non. Oportet igitur morbi vigorem intelligere antè quàm eueniat,ex his maximè, quæ scribuntur ab Hippocrat.12.aphor.1.sectio. In summo enim morbi vigore iudicationes omnes fiunt, quæ ad salutem : in morituris verò satis est intelligere, quòd ad ipsum nunquam peruenient,aut præsentem non tolerabunt,cùm tamen ex morbis quidam habeant proximum,quidam longinquum vigorem.In his qui proximum habent,vt in 4.aut 7.intra primum quaternariū tenetur medicus intelligere eius euentum:in quo si semel aut bis

Essentia facult.

Animæ essentia.

Morbus salubris aut letalis unde.

errauerit,inquit Gale,lib.1.de Crisi,cap.16.venia dignus erit: si tamen existimet nullam esse viam præcognoscendi vigorem,neque minimam medicinę partem est assequutus. Qui enim 1.die signa omnia habet salutaria,4.die aut citius saluabitur: si verò omnia mala,morietur.Si tamē morbus nulla signa salutaria ostendat ante 7.non finietur ante 14.nisi forte celeriter admodum moueatur. Ponamus tamen, morbum aliquem non ante 20.diē vigorem habiturū,constat quòd is non præbebit signa salutis ante 11.aut 14. Quòd si ante 20.talia signa,exempli gratia, coctionis in vrina non ostendat,is non ante 34.aut 40. finietur. Qui ergo ante 20. signa coctionis non habet,primo,secundo & reliquis quaternariis,vsque in 6.veluti longo tempore finiendus tractabitur. Verùm 1.2. & 3.quaternario medicus prædicere non poterit,quò vertet morbus,neq; id est admodum vtile scire,sufficit enim,quòd longus morbus est ad victus rationē instituendam. Per quaternarios tamen procedendo ad 20.vsq; diem,in ipso 20.prædicere poterit,quò vertet morbus: eo enim tempore medico collationem facere licebit morbi & facultatis, ac intelligere an facultas poterit morbi ferre vigorem. Id est,quòd voluit Hippo.modò in morbis longis difficilè à principio intelligere quò vertent, sed processum expectare oportet,per quaternarios annumerando.Quod autem dixit, Difficile,non omnibus est æque difficile: pugnant enim à primo die morbus & natura:quòd si fortis fuerit concertatio, non erit difficile id intelligere: id autem in morbis contingit acutis. si leuis, tardius intelliget medicus, quis horū victoriam est assequuturus.Cęterum ex medicis, peritior,& magis exercitatus citius,reliqui verò tardius id cognoscent. Quoniā tamen lenta est à principio pugna,nulla notabilis fit ad bonum aut malum inclinatio, quod dixit Hipp.simillima esse eorum initia.Proficit hoc progno.ad præsagiendū,& ad victus rationem instituendam: quemadmodum docet in aphor.9.1. sect. Coniectari autem oportet, an æger cum victu sufficiat perdurare,donec morbus consistat.

Errans bis aut semel, uenia dignus.

GALENI COMMENT.

Rursus hoc etiam loco verbum iudicanda,translatitium est,tum in bonam, tum etiam in malam mutationem. ac dicit inter initia morborum, qui breui iudicandi sunt, facillimè cognosci, quonam desituri sint: quemadmodum paulo antè dixit de iis qui primo quaternario iudicandi sunt. Etenim febris ipsa si curanda est,placidissima: si interēptura est ægrum, maleficentissima est. & quæcunque in vtraque indicia sunt,in priore quidem omnia saluberrima: in sequēti verò deterrima sunt, Ita fit vt neutra quartum transmeet diem. quandoquidem didicimus vt semper fiat iudicatio,vel natura superante morbum,aut victa ab eo. Itaque placidissimas natura ægrotationes ocyssime superat, à difficilimis verò celerrime vincitur. Ita efficitur vt maximè contrarij sint inter se morbi qui celeriter iudicantur,similes verò qui permultum temporis ad solutionē requirant. Vt enim per morbos breues magnus excessus quandoque naturæ est,quandoque ægrotationis: ita quoties neutrū magnopere exuperet alterum,sed ceu pariter quidam hostes pugnent, plus etiam temporis ad alterius victori ãdesideratur.Itidem luctantes quicunque palæstrices peritiores habentur,internoscūt vbi magnum viderint excessum,statim alterum peruicturum. Si verò neuter magnopere exuperet,profecto plus temporis pugnaturos pronuntiabunt: nondum cognoscentes vter eorum victurus sit:sed processu tēporis id quoque prius quàm cæteri cognoscent:quippe qui vel excessum exiguum exquisitius animaduertant. Artifex enim maximè dissidet ab eo qui artis expers est: vt vel exigua rerū discrimina præsentiscat. Sed quia aliqua nullo pacto sentiri queūt,præ exiguitate,talia neque etiam artifex cognoscit.Itaque quāprimùm sentiri possunt, tunc cognoscuntur: ob eam igitur rem præcepit Hippocrates per singulos quaternarios considerari mutationem. Non enim latebit quónam vertetur, id est verum in sanitatē salutemq́; ægri exuperante natura,an exuperata,ad interitum,atque hæc rerum summa est. Sed quónā modo eam rem potissimum agas,libro de iudicationibus à me perscripto optime discas licebit.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Prima pars Comment.sic legitur, κἀνταῦθα πάλιν ἐπὶ ἀμφοτέρων ἔταξε, τὸ κρίνεσθαι, τῶν τε ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τῶν ἐπὶ κακῷ τὴν μεταβολὴν ποιουμένων, quod est, Rursus & hoc loco verbum, κρίνεσθαι id est, iudicari ambobus ordinauit,& his qui ad bonum,& his qui ad malum,mutationem efficiunt. Refertur enim ad progn.2.vbi de salubribus, & letalibus morbis scripserat. Quòd iudicatio de bona & mala dici posſit,ampla significatione explicuimus in 1.huius libri expositione.

In secunda parte, quæ incipit (Ac dicitur) manifestat mentem Hippo.in præsenti, & 8.prog.sequenti: nam vbi morbi breui temporis spatio iudicandi sunt:aut simplicissimi erunt,aut maleficentissimi; vtcunque verò,statim signa habebunt,aut optima aut pessima,quæ ostendent,non vltra quartum morbum fore prorogandum. quod fiet aut

natura

natura vincente,aut victa: in placidiſsimis vincente, in peſsimis victa. Vbi verò pares quodammodo permanẽt natura ac morbus,longiori tempore opus habet medicus ad prænotionem. Conſtat enim,vt ſemper fiat iudicatio,vel natura ſuperante morbũ, aut victa ab eo.Ex collatione facultatis ad morbum, pendet tota ratio prædicendi ſalutem aut mortem.vt lib.2.Comment.6.dixit,Summa totius præſagationis in morituris,conualituriſq; eſt,quoties vis ægrotationis cum ægri facultate cõferatur. Et 3.de Criſi.cap. 5.dixit,Quòd ſi à morbo natura non vincatur,mortẽ ſubſequi nullo modo contingit. ſiquidem nihil aliud eſt,quàm omnimoda naturæ proſtratio. Vbi verò ipſa perdurat, dominatur, ac vincit, hominem neceſſe eſt liberari. Rurſus libro 4.de Præſagatione ex pulſibus, cap.11.

Ratio prædicendi unde ſumitur.

In tertia parte,quæ incipit (Itidem luctantes) exemplum adducit in arte luctatoria, in qua peritus artis ſi viderit duos luctantes vbi alter alterum manifeſte ſuperauerit,facile cognoſcet,quis eorum victurus ſit:vbi tamen parum interſit,iudicabit longo tempore certaturos,procedente tamen tempore,quum primùm alter alterum ſuperauerit, ſi paruiſsimus fuerit exceſſus,aut omnino ſenſum effugiet,aut à peritiori & magis exercitato citius, ab aliis tardius depræhendetur. Sic & in arte medica notæ remiſſæ ſalutis, aut mortis, inexercitatum effugient,non tamen exercitatum, ac artis peritum , etſi aliquãdo adeo remiſſæ ſint,vt omnes effugiant ſenſus,quo tempore expectare debet medicus,donec ſigna magis manifeſtentur. *Artifex enim.* Græcè,ᾧ γὰρ ὁ τεχνίτης, ἀτέχνου διαφέρει μάλιστα, τοῦτ᾽ ἐστιν αὐτό. quod eſt,Quo enim differt artifex,ab artis experte.hoc eſt.

Luctatorum exemplum.

In quarta parte,quæ incipit (Itaq; quàm primum) infert,quòd ſi ex notis quædam omnino non ſentiuntur, quædam tempore , quo primum ſentiri poſſunt, ſentiuntur, merito Hipp.per quaternarios procedendo admonet expectare,donec intelligere poſsit medicus ſalubrẽ aut letalem eſſe morbum,per quaternarios numerando:quod amplius docet cognoſcere in lib.de Criſi.per totum opus.

PROGNOST. VII.

Eſt autem & quartanæ conſtitutio, ex tali concinnitate.

Quartanam,tanquam exemplum, longis morbis annumerandam eſſe inquit, quoniam ex natura ſua longum habet ſtatum,vt docuit apho.12.primæ ſect.Acceſsiones & conſtitutiones morbi iudicabunt,& anni tempora,& circuituum ſucceſsiua incrementa,ſiue quotidie,ſiue alternis diebus,ſiue per maiora interualla fiant.Neque in ipſa poſſibile eſt à principio prædicere,quò vertet morbus:tarde enim oſtendit notas coctionis. In ea igitur per quaternarios annumerando,perueniemus ad eum, qui oſtendet nobis quò vertet morbus. Quaternarij autẽ non debẽt per ſingulos dies recẽſeri, ſed per ſingulas acceſsiones: itaque quatuor periodi quartanarij vnum quaternarium cõſtituunt, vt vult Gale.in Comment.eſt enim numerus acceſsionum in intermittentibus, qualis numerus dierum in continuis. Quod ſimiliter docuit Com.59.lib.4.aphor.de tertiana febre,vbi pręſens allegat prognoſticum. Contra ſententiam huius prognoſtici videtur, quòd de quartanæ longitudine importune dictum ſit in hoc loco, quum Hippo.prog. primo,lib.1.propoſuerit,de morbis acutis eſſe præſentem doctrinam,& infrà progn.36. Rurſus non omnis quartana longa eſt,ſed aliqua breuis,vt in aphoriſ.25.ſect.2.Aeſtiuæ quartanę breues ſunt,autũnales verò longæ,& maxime quæ hyemem attingũt.Accedit ad id,quòd quartanæ,de quibus hîc loquitur Hippocr.ſunt ex acutis morbis factæ per aduſtionem bilis: quare tales ſimiliter erunt breues,ſicuti & quæ fiunt æſtatis tempore, habent enim ſimilem generationis modum ſcilicet per aduſtionem. Primũ horum ſoluitur ex verbis,quæ diximus circa progn.21.lib.primi. Hîc enim non tantùm de acutis agitur,ſed etiam de his qui decidunt ex acutis. Secundum etiam ſoluitur per id, quòd licet Hippo.dixerit in aphor.adducto , aliquam quartanam eſſe breuem,non id ſimpliciter eſt intelligendum,ſed in comparatione ad alteram. Itaque quartana æſtatis breuis eſt,non ſimpliciter,ſed vt ipſe dixit in comparatione ad autumnalem , quam longam appellauit,maxime ſi hyemem attingat. Quartanam etiam longam eſſe ex natura ſua intelligendum eſt,quoniã ab humore pendet, qui difficile coctionem admittit, etiam ſi ex paucitate humoris,temporis calore,& regione,ac ægri temperatura aliquã contingat eſſe breuem. Ad id etiam,quod ſubiunxi,de generatione quartanæ poſt acutũ morbũ, verum eſt quòd ſimiliter generatur per aduſtionem vt quartana æſtatis : verumtamen vtraque ſimpliciter eſt longa,licet iſta breuior ſit quàm quæ generatur ex humore melancholico naturali.Dicimus etiam aliter,quòd quartana æſtatis non eſt breuior,quàm hyemis,ob id quòd æſtatis ſit ab humore aduſto , & quartana hyemis à melancholia naturali:

Obiectio. *Obiectio.* *Quartana ex aduſtione non eſt breuior, quia talis.*

naturali:sed quoniam tempus æstatis coadiuuat coctioni, & resolutioni,hyemis tamen obsistit. Sic etiam de quartana ex adustione genita in febribus acutis, atque de aliis quartanis dicemus ex se æquè longas esse,nisi ex alia causa diuersitatẽ assequantur,maxime si inæquales fuerint quantitates humorum peccantium. Hoc mihi magis placet: humor enim adustus non minus obsistet coctioni, quàm non adustus,cùm sit magis cinereus. Quartana itaque omnis longa est à natura sua, temporis autem ratione hyemalis longior: hyems enim morbos omnes reddit longiores, & æstas breuiores.Licet Antonius Musa Brasauolus,in Com.apho.citati,morbos hyemis lõgiores dixerit non esse vniuersaliter verum,sed pro maiori parte: victus futilibus quibusdam argumentis, quorum vnum est de sicca conuulsione,quæ hyeme facilius curatur,quàm æstate:breuior ergo est hyeme,quàm æstate: & de frigida intemperie letali,quæ citius hyeme interficiet,coadiuuãte temporis frigiditate,& de morbo attonito,qui suffocãdo interficit, & magis poterit hyeme suffocare.Quæ argumenta ipse nugas postea appellat. crederem ego,quoniam ipsum nugari coegerunt. Cæterùm Hippoc.doctrina late patet, de omni materiali morbo,vt inquit Gale in Com.Non solum quartanæ,sed & alij morbi æstate breues fiunt,propterea quòd humores fundũtur,& per totum corpus feruntur, ac difflantur.Verificatur etiam tam in salubribus,quàm in letalibus.in æstate enim & morbis salubribus citò humores dissoluũtur,in lethalibus verò simul cùm humore dissoluitur facultas,in hyeme verò contrarium. Neque argumenta contra hoc quidpiã cõuincunt: quod enim diximus de sicca conuulsione, & frigida intemperie, constat eos non esse morbos materiales,de quibus in præsentiarum loquimur. Quod etiam adduxit Musa cum reliquis de morbo attonito, constat quòd humor obstruens, vbi fuerit æqualis quantitatis,æstate & hyeme,magis effundetur in æstate à calore ambienti, ac maiorem occupabit locum:vnde sequitur,vt magis obstruat,& citius interficiat.& si saluari debet homo,citius à calore effusus humor, transmittetur à meatibus cerebri loca inferiora. Præterea attoniti omnes morientur ob defectum respirationis. Vbi autem vsus maior est,vt in æstate,citius ob defectum morietur homo,quàm vbi vsus est minor,vt hyemis tempore: quoniam tunc sine respiratione diutius viuere potest homo. Adde, quòd si morbus attonitus æstate fiat,significat multò maiorem causam fecisse ipsum, quam si veniret tempore frigido: ac inde sequitur,vt citius hominem possit interimere, quàm tẽpore hyemis,vbi à minori fit causa. Omni modo ergo morbi æstatis breuiores sunt: & quod voluit Hipp.in quartana,id etiam ad omnes materiales morbos applicatur.

Musæ error.

Argumẽta Musæ futilia.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque plerisq; incognitum est: & ob eam rem mirabundi sæpenumero vaticinium quoddam nostrum præsagiũ credunt,vt febre detentus quartana, vindicabitur post diem (si ita fors tulerit) quintumdecimum. Atqui per tertianam non demirantur præsagium. Sed in vtrisq; ratio cõmunis est, Vt enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in præsensionẽ futuræ iudicationis:ita per intermittentes,adnotationes: vt quod per continuas septimus dies valet,id per intermittẽtes septima circuitio præstet. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitionibus, non diebus septem iudicari natura solet. Quinetiam quod quartus dies à principio numeranti aduersus septimum est, id quarta circuitio aduersus septimam circuitionem. Quartus enim dies,septimi index est:& item quarta circuitio, septimæ index est. Sed de his omnibus libro De iudicationibus perpensum est. Quocirca nunc id vnum intellexisse sufficiet, vt & quartanæ febris iudicationes ex numero circuitionum accidant,non dierum: ex eodem cosmo,id est ordine est. Cosmon,id est ordinẽ appellauit decretoriũ ordinẽ dierum. Vt enim acosmias,id est inordinationis,proprium est ataxia,id est inordinatio:ita cosmi, id est ordinationis,taxis est ordinatio. Et ob eam rem appellarunt mortales vniuersum hoc,cosmon,argumento ordinationis,quandoquidẽ in eo cuncta recte disposita sunt.In medio enim eorũ terra posita est,extra mare circumit,id ambit aer,illum æther,demum his omnibus cœlum circumobtenditur. Quinetiã cõuersiones inerrabilium stellarum,quid opus est dicere quàm ordine eant,vt quæ assiduò similiter habeant.errantium verò reuolutiones,quanquam non singulis diebus pares existant, attamen ordinem paribus temporis circuitionibus seruant,ipsis assidue easdem signiferi partes perreptantibus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte plurimis incognitũ esse dicit,quare quartana est de hac concinnitate, & numero longorum morborum: qui quoties audiunt medicũ prædicentem,quartanam non finiendam ante diem 14. demirantur,ac dicunt,id potius ad artem vaticinãdi, quàm ad artem medicam pertinere:non tamen si quis dixerit simile aliquid de tertiana: quum tamen eadem via sit prædicendi quippiam de tertiana & quartana. Qualis enim est numerus dierum in continuis,talis est numerus accessionum, in intermittentibus: & quemadmodum in continuis 4. dies indicat 7.ita in intermittentibus 4.accessio indicat

Via prædicēdi in morbis omnibus longitudinem.

dicat feptimam. Ratio verò quare communis eft via prædicendi in tertiana & quartana eft, quoniam in omnibus medicus infequitur quod docuit Hippo. in aphor. 12. primæ fectio. Accefsiones (inquit) & conftitutiones morbi iudicabunt, id eft, natura morbi indicat, fi cito aut tarde perueniet ad fummum vigorem, poft quem fequitur declinatio. Quæres circa fententiam præfentem, quare in febre tertiana & quartana dies quietis non annumerantur, fed tantùm accefsiones: quum tamen natura tempore quietis adhuc operetur humorem coquendo aut refoluendo, quorum vnumquodque poteft morbum efficere breuiorem: quo dato, erit nihilominus in febre tertiana terminus dies feptimus totius morbi, quemadmodũ in continua. Refpondemus, quòd humores per febres tertianas aut funt reducendi ad benignum, aut à corpore expellendi: quibus duo coctionis modi refpondent. Qui nondum actu putrent, poffunt coqui eo modo quo dixit Gal. in lib. Art. medi. per alterationem, quæ facit ceffare putredinem manente fubftantia: & hæc multò melius fit in diebus quietis à folo naturali calore reparante putredinem adhuc fientem, ne vlterius procedat, ac fubuertat in facto effe naturalem compofitionē humoris ex primis elementis. Quòd fi humores funt à corpore pellendi, quales funt qui in facto effe putrefcunt, id fieri debet coctione, quæ eft media quædã mutatio inter optimam & pefsimam, quam ego fæpe oftendi, non effe aliud, quàm naturæ dominium, & fuppuramentum, ad quam confequendam plurimum coadiuuat calor præter naturam, vt in Comment. vltimo lib. 1. dixit Galenus. Quando igitur humor putridus mouetur, & vehementem recipit caloris præter naturam alterationem, tunc ambo calores fimul in ipfo humore mediam illam coctionem perficiunt: & fi refolui ac difcuti debet, celerius difcutitur, quorum neutrum in tempore quietis perfici poteft, ob defectum caloris præter naturam ignei, à quo perficiuntur huiufmodi refolutiones, fiue ab ipfo naturali calore, quum ad igneam naturam fuerit conuerfus. Conuerti namque ad igneam naturam, proficit ad huiufmodi actiones peragendas. Inde eft, quòd acutifsimi morbi, funt biliofifsimi, & calidifsimi, & lenti funt longiores. Inde etiam fuit, quod in hiftoria Sileni, in expofitione 2. huius libri diximus, quòd quinta die finitus eft morbus, quia diem vnum placide tulit, in quo non tãtùm incenfus fuit præter naturam calor. In febribus ergo intermittẽtibus, in diebus quietis, actio caloris circa humores morbum facientes fufpenditur, ac fere ceffat, neque inter morbi dies annumeratur. Adde quòd quartana aliis morbis longior eft, ob humoris peccantis naturã: & dato quòd quartana nullam haberet intermifsionem, adhuc effet morbus longior febre ardente: quoniam adhuc perpetuo exiftente feruore febrili, maiori tẽporis interuallo egeret ad coctionem aut refolutionem. *Vaticinium quoddam.* Græcè, ἐκ μαντικῆς τινος. quod eft, & ex quadam vaticinandi arte.

Febrium intermittentiũ quietes quare non annumerãtur.

Quartanæ longitudinis caufa.

In fecunda parte, quæ incipit (Ex eodem cofmo, id eft, ordine eft) docet huius vocabuli, κόσμος, id eft cõcinnitas, fignificationem. Habet enim ordinē fignificare dierum decretoriorum, in hoc loco: quoniam quemadmodum inconcinnitas, quæ eft ἀκοσμία: propria eft inordinatio: ita κόσμος, id eft concinnitas, propria eft ordinatio, & hæc ad dies decretorios, de quibus loquitur, refertur. Quam totam partem inepte & confufe tranftulit Laurentianus dicens, Ordinem appellauit ordinem decretoriorũ dierum. Et rurfus, Vt inordinationis propria eft inordinatio, ita ordinationis ordinatio. Ad quod coactus fuit, quoniam in prognoft. interpretatus eft, vbi Hippo. dixit, κόσμου, ordine. Gal. ergo partem illam, ἐκ τοῦ τοιούτου κόσμου, id eft, ex tali concinnitate, proponit declarandam, dicens, (fic enim legi debet litera) Ex hac κόσμου, id eft, concinnitate, κόσμον, id eft, concinitatem dixit dierum decretoriorum ordinem. Vt enim ἀκοσμίας, id eft, inconcinnitatem dixit dierum decretoriorum ordinem. Vt enim ἀκοσμίας, id eft, inconcinnitatis propria eft ἀταξία, id eft, inordinatio: ita κόσμου, id eft, concinnitatis τάξις, id eft, ordo. Confequenter infert, merito vniuerfum fuiffe cofmum appellatum, propter ordinationem; fita enim eft in ipfo terra imo, deinde mare, deinde aer, deinde æther, deinde cœlũ obtenditur. Præterea non errantium aftrorum motus, quantã feruent concinnitatem, & errantia aftra, quamuis errent, neque omnibus diebus pares motus efficiant, conftat omnes ad vnam concinnitatem & ordinem reduci. Hoc vltimum, quod dicit Galen. in expofitione primi progno. de luna fatis declaraui, quæ licet non habeat omnes quartas, motus & circuitiones æquales, tamen omnes menfes peragrationis ex quatuor hebdomadis conftitutos habet æquales, ob concinnitatem, & correfpondentiam, ac mirum ordinem. Mundũ ex elementis & cœleftibus orbibus, cofmũ meritò appellari, cõftat ex Platone in Gorgia, vbi inquit, φασὶ δ᾽ οἱ σοφοὶ, ὦ Καλλίκλεις, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θεοὺς, καὶ ἀνθρώπους, τὴν κοινωνίαν συνέχειν, καὶ φιλίαν, καὶ κοσμιότητα, καὶ σωφροσύνην, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ὅλον τοῦτο διὰ ταῦτα κόσμον καλοῦσι, ὦ ἑταῖρε, οὐκ ἀκοσμίαν. quod eft, Dicunt autē philofophi, ô Callicles, & cœlum, & terram, & deos, & homines, focietatem habere, & amicitiam, & concin

κόσμος, & ἀκοσμία.

κόσμος ex Platone.

concinnitatem,& modeſtiam,& iuſtitiam, & hanc ob rem totum hoc coſmum, id eſt, ordinem vocant,ô amice,non inordinationem. Præterea Ariſtot.lib.de Mundo, ſic ait: κόσμος μὲν οὖν ἐστι σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως κόσμος, ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις, ὑπὸ θεοῦ τε, καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη. quod ſte, κόσμος.id eſt,Mundus igitur eſt conſtitutio ex cœlo,& terra,& naturarũ,quæ inter hæc cõtinentur.dicitur autẽ aliter κόσμος, rerum omnium ordo ac concinnitas,à Deo, & pro Deo ſeruata.Hæ ſunt duæ vocabuli acceptiones,in quarũ ſecunda ordinationis cauſa,quę à Deo,& propter Deũ eſt,vniuerſum coſmos ſiue mũdus appellatur.Plinius lib.1.cap.3.inquit,Equidem & conſenſu gentium moueor. nam quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellarunt,eum & nos à perfecta abſolutaq; elegantia mundum.

PROGNOST. VIII.

QVi verò minimo temporis ſpatio iudicari debent,facilimi cognitu ſunt: maximè enim ab initio differunt.qui enim conualituri ſunt, facile ſpirant,& ſine dolore agunt, noctu dormiunt, ac reliqua ſecuriſsima habent: morituri tamen difficile ſpirant, delirantes, vigilantes,ac reliqua ſigna peſſima habentes.

In morbis qui breui terminantur facile eſt prædicere.

IN prognoſt.præcedenti,in quartana exemplum poſuit longorum morborum, de quibus loquutus fuerat in prognoſt.5.& 6.Nunc autem in progno.8.facile eſſe inquit, in morbis,qui breui terminantur,prædicere quò vertet morbus,de quibus in progno.2. egit. Nunc verò amborum ſcribit exemplum, ſcilicet eorum qui ad ſalutem,& eorum qui ad mortem breui iudicandi ſunt:quorũ quoſdam dixerat ſimpliciſsimos, quoſdam verò peſsimos,in prædicto progno.Seruit autẽ exemplum ad omnes febres quæ breui terminãtur:vt in 7.aut 14.die: in illis enim 1.aut ſecundo quaternario tenetur medicus futurũ prædicere. Dixerat ergo,ſimpliciſsimæ febres,ac ſignis firmatæ ſecuriſsimis quatuor diebus aut citius finiuntur. Tenetur ergo medicus inter initia ipſarum prædicere, quò vertet morbus:erunt autem hæc ſigna in extremo bonitatis. Talia ergo ab initio maxime diſtabũt à cõtrariis,ſi in initio talia in extremo fuerint. Quæ enim in extremo bonitatis ſunt,maximè diſsident ab his,quæ ſunt in extremo malitiæ. Facilè igitur erit ab initio intelligere,quò vertet morbus. Signa autem talia ſunt,in conualituris, facile ſpirare,noctu dormire,& ſine dolore agere:exempla ſunt omnium bonorũ ſignorum, quæ ſcribuntur in hoc libro ab Hipp.Qui etiã primo quaternario morituri ſunt,ſtatim ſigna mala habent: & ſi in ſecundo mori debent,intra primũ apparebunt ſigna mortis, quæ oſtendent morbum cito ſuperaturum naturam. Hæc autem ſunt,inquit Hippocr. difficile ſpirare,delirare,vigilare, ex quibus iam apparentibus,medicus peritus tenetur prædicere futurã mortem,cùm primùm apparuerint: in quibus tamen non ſtatim apparent,non tenetur id prædicere,donec appareant. Poſuit autẽ hæc tria ſigna tantùm, tanquam exempla ſignorũ malorum:reliqua tamen in toto hoc volumine cõpræhenduntur,& tam bona,quæ ſalutem,quàm mala,quæ mortem oſtendunt, recenſuit libr.2. prognoſt.56.quæ hîc breuitatis cauſa omiſſa ſunt. Circa quæ tanta eſt medicorũ noſtri temporis ignorantia,tamq; laborem omnem effugiunt,vt non tantùm quum opus eſt cognoſcere,quò vertet morbus,id ignorant,ſed neque morbũ ipſum ſatis norunt:quos ego memini me inueniſſe,poſt mortem ægri diſceptãtes,an fuerit morbus ille lateralis. Sed de his ſatis,qui longum vale dixerunt arti prædicendi. Vbi dixit,delirantes,Græca litera habet, ἀλλοφάσοντες. quod vocabulum, vt inquit Gale.in Comm.poteſt Conflictantes,& Delirãtes ſignificare: tamen in hoc loco potius ſignificat delirãtes,quoniam aliàs alia loquuntur.Merito igitur repræhendẽdus venit Laurẽtianus,qui Conflictãtur, dixit. Et in lib.antiquarũ dictionum Hippoc. ἀλλοφάσοντες ſunt,παραπαίοντες, & παραφρονοῦντες,hoc eſt,deſipientes atque delirantes.Contra ſententiã huius prog.eſt aphó.19. 2.ſect.Acutorum morborum non omnino certæ ſunt prænuntiationes, aut ſalutis aut mortis. Vbi Hippocr. (vt etiam vult Gale.in Comment.) prædictionibus,quæ fiunt in morbis longis,videtur fidere,quoniam in ipſis humores fixi ſunt,in aliqua parte: non tamen illis quæ fiunt in morbis acutis,quoniã in illis humores mobiles ſunt, & ſubitas facere ſolent mutationes,ac,vt dixerim,inopinatas.In præſenti tamen prognoſt.facilem dicit eam,quæ in acutis prænotionem. Veruntamen ſi quis aduertat Hipp.mentem, in aphoriſ.non negat facilem eſſe prænotionẽ in morbis acutis de exitu morbi, ſed negauit eſſe certam: præterea non ſimpliciter negauit ipſam eſſe certam, ſed voluit non omnino certam eſſe. Facilitatem igitur dicemus maiorem in acutis, quia facilius ſigna

Morituri primo quaternario ſtatim ſigna mala habẽt.

Laurentianus notatur.

Obiectio.

Aphor. & progn. concordia.

ſalutis aut mortis ex ſe præbent: certitudinem tamen in longis maiorem: nullam enim ex inopinato facere ſolent ſubitam mutationem. Progn. itaque de tempore præſagiẽdi loquitur: aphoriſmus verò de certitudine præſagij.

GALENI COMMENT.

VErbum propenſius, vt antea eſt proditum, promptius faciliúſque ſignificat. Propenſiora enim appellitat faciliora: & ad cognoſcendũ proptiora. Itaq; paulo antè dixit, Simpliciſſimæ enim febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die aut citius deſinunt. Sed nunc recenſuit id, vt per exempla planius indicetur, quænam ſigna ſaluberrima ſint. Igitur ipſe inferens dicit, Qui enim conualiturus eſt: facilius ſpirat, ſine dolore agit, noctu dormit. Qui verò moriturus eſt: ſpirat difficulter, cõflictatur, vigilat. Deinde vtrique ſermoni adiecit: priori quidem, Et alia ſigna ſecuriſſima habet. ſecundo verò, Et alia ſigna deterrima habet. clarè indicans vt exemplorum cauſa fecerit mentionẽ trium ex vtroque genere ſignorum. Porrò id etiam merito adiecit ſermoni: Maximè enim ab initio diſſidet: id quod antea quoque dictum mihi eſt: cùm inſigne ſit diuortium inter ſe morborum, qui minimo temporis tractu diſceſſuri ſint aut in ſanitatem, aut in mortem: quomodo eorũ qui plus temporis extendantur, cõſimiles notæ in principio exiſtunt. Cæterum verbum ἀλλοφάσοντες (nam dictum quoque id nomen eſt in dictione non admodum conſuetum Græcis) aut delirare, aut inquietos agere: quod verbum ἀσσομένυς id eſt, conflictari, ſignificat. Sed rectius, quantum ex ipſa voce coniicio, prius ſignificatũ eſt, vt nomen ſit factũ hoc ἀλλοφάσοντες, ἐκ τῦ ἄλλοτε φάσκειν ἄλλα, id eſt, propterea, quòd aliàs loquatur aliud. nonnulli, quia mutet aliàs in aliam figuram τὰ φάη, id eſt, oculos, extitiſſe dicunt appellationem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte explicat vocabulum, quo vſus eſt Hippo. Facilimi dicens, quòd hęc dictio, εὐπετέως, id eſt, facile, idem eſt, quod εὐτόμως, promptè, & ῥᾳδίως, id eſt, cito. Sic enim legi debet, Dictio εὐπετέως, hoc eſt, facilè (vt prius dictũ eſt) ſignificat promptè, & ſine mora: dictio verò εὐπετέστερα, etiam admodum dicit & promptiorem dignotionem. Quod dixit, *Antè dictum eſt.* intellige lib. 2. Comment. 43.

In ſecunda parte, quæ incipit (Itaque paulò) docet hanc ſententiam eſſe exemplum prognoſt. 2. vbi præter, id quod dixit, Simpliciſsimæ enim febres: addidit, Et ſignis firmatæ, ſecuriſsimis. Quæ coniungi debent cum febribus ſimpliciſsimis, ſicuti & cum febribus peſsimis ſigna peſsima adiunxit: quorum etiam exemplum ponitur ab Hippoc. in progn. *Conflictantur.* lege, vt in expoſitione dixi, Delirantes.

In tertia parte, quæ incipit (Porrò) meritò inquit Hippocr. dixiſſe, Maximè enim à principio differunt. Maxime enim diſsident morbi ſalubres à letalibus, à primis diebus: quemadmodum in aliis longis parum eſt in primis diebus interuallum.

IN quarta parte, quæ incipit (Cæterũ verbum) exponit verbum, ἀλλοφάσοντες, quod delirantes, & inquietos ſignificare poteſt: in hoc loco tamen, non inquietos, ſed mente agitatos ſignificat: quoniam ἀλλοφάσσειν, ſignificat aliàs alia loqui.

PROGNOST. IX.

HIS igitur ita euenientibus coniectari oportet per tempus, ac per ſingulas additiones, morbis euntibus in iudicationem.

Perſequitur in hac parte Hippo. quod dixerat in prognoſt. 7. quòd per quaternarios additos procedendo oportet ad eum peruenire, qui indicet quò vertet morbus, antè quàm medicus quippiã de morbi euentu prædicat. Quum igitur ita ſit, quòd quidam citò, quidam tardè iudicãtur, per tempora & quaternariorũ additione, cõiectari oportet de ſignis id oſtendentibus. Addit, Morbo eunte in iudicationem: ac ſi dixiſſet, morbo eunte in ſummum vigorem, in quo iudicationes fieri ſolent.

GALENI COMMENTARIVS.

VT antea quæcunq; dixit de primo quaternario inter initia recẽſuit, adiiciendo & exempla: pari modo rurſus per hanc dictionem perſequitur ea quæ ſunt per illa tradita, in qua ait: Sed à primo animaduertendũ eſt, conſiderandumq; ſingulis additis quaternariis, nec latebit quonã vertetur morbus.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

IN hoc breui Comment. claram mentem Hippoc. clariorẽ efficit. Quum antè Hipp. fecerit mentionẽ de febribus ſimpliciſsimis, cum ſignis ſecuriſsimis, & de eis contrariis, quas peſsimas ſiue grauiſsimas appellauit, & appoſuit earum omnium exemplum in progn. præcedenti: nunc, quoniam prædixerat in quibuſdam morbis non eſſe poſsibile ſtatim ab initio cognoſcere, quò vertet morbus, vt in prognoſt. 6. ſed per quaternarios annumerando eſſe procedẽdum: in præſenti id etiam amplius declarat Hippo. cõſulens, vt per ſingulas adiectiones quaternarias procedamus, morbo eunte verſus iudicationem, nos verò numerantes ac attendentes, donec notæ ſperatæ appareant.

PROGN.

Secundum eandem rationem, & fœminis iudicationes fiunt ex partu.

Quoniam de iudicationibus in præsenti parte huius libri tractare decreuit, hoc satis notatu dignum inserere vtile fuit, nempe vt computationes dierum decretoriorum in mulieribus parientibus, ac postea febricitantibus, à die partus fiant. Itaque si postquàm mulier, exempli gratia, pepererit, ei superueniat febris aliqua acuta, de qua iudicet medicus ipsam esse de natura earum, quæ 7. die iudicantur, is septimus à die partus est annumerandus, non à die quo mulier post partum febricitare cœpit. Mulieres naturalem habent menstruã purgationem, per quam sanguis, qui in ipsis abundat, vtilis ad cõceptionem & fœtus alitionem, extra ipsam verò abundans, atque inutilis, expurgatur. Is in masculis non abundat, quum sani degunt: sunt namque, vt inquit Hippo. masculi fœmellis calidiores, & ideo nigri, & extrà prominent venæ, & biliosiores existunt. lib. 6. de Morb. pop. par. 2. sect. 47. Ideoq; in dextris partibus vteri maximè generantur, habentq; à priori causam, quoniam iecur caliditate sua coadiuuat ad masculorum generationem, & eorum caliditatem. Facit etiam ad id maxime alimentum, quod purius ac syncerius peruenit ad dextrum, quàm ad sinistrum testem. Libr. 14. de vsu part. ex anatome docet Gal. ex ipsis magnis vasis originem trahere venam, & arteriam, quæ sunt ad dextrum testem: eas verò, quæ ad sinistrum, ex his quæ eueniunt ad renes, quæ sanguinẽ serosum atque impurum portant. Voluit ergo Hippoc. loco citato, & Gal. in Comment. eodem, & 48. & lib. 2. de Temperamentis, marem fœmina calidiorem. Quòd si aliquando apud Hippo. inueneris fœminã calidiorem, vt lib. de Fœminarum morbis, quum inquit, Nam fœmina calidiorẽ sanguinẽ habet, quàm vir propterea calidior est, quàm vir. id abiiciendum est à libris Hippoc. sicut & multa alia, quæ suis operibus inserta sunt, atque partim temporis antiquitate, & sermonis obscuritate, partim scriptorũ incuria fuere deprauata. Consulo ergo eis, qui Hippocr. volumina legere atque euoluere cupiunt, vt attentè admodum inspiciant: si namque liber est ex his qui à Gale. interpretantur, ipsius sequãtur interpretationem, & approbare velint, quæ Gale. approbat, ac refellere, quæ ab ipso refelluntur. Quòd si non adfuerint iuxta eum librum Galeni commentaria, eaque non videntur sapere doctrinam antiquissimi Hippocr. eiúsque laconicam breuitatem, cùm veritate, ac sententiarum grauitate coniunctam, tanquam adulterinam explodãt: prius, si licuerit, cum eis, quæ circa eam doctrinam à Gal. scribuntur, facta collatione. Neque hoc temere dictum putet quispiam: nam liber aphor. ab omnibus Hippoc. esse approbatur, verùm plurimos aphoris. eius, tanquã spurios, reiicit Gale. Liber item de Ratio. vict. acutorum, Hippo. est, & ab omnibus talis esse censetur: cæterum Gale. multas eius sententias tanquam falsas & spurias explodit, quoniam veram Hippoc. doctrinam non videntur sapere. Vbi igitur Gal. non habemus authorẽ, & maximè in eis libris, quos Gal. non exposuit, multo plura errata quàm in aliis esse non dubitamus. Quamobrẽ consilium meum in hac re videor mihi esse vtile, vt tantùm id approbemus, quòd Gal. approbat, aut quod Hippo. & Gal. sententiis consonum videatur. Ad hoc cõprobandum accedit, quod Gale. lib. de Chirurgi officina, Comm. 4. libr. primi, excusari posse literam Hippoc. inquit, etsi de olfactu non fecerit mentionem: licet enim dicere, à librariis fuisse prætermissum: quemadmodum alia multa, in multis & Hippoc. & aliorum libris inueniuntur partim errata, partim prætermissa. Ad rem itaque redeundo, Galenus lib. 14. de Vsu partium, fœminã mare frigidiorem probat, vsumq; declarat: ea enim est fœminis conuenientissima temperatura, per quam sanguinem generent, conuenienti copia, vt & se & infantem alere possint, conceptus tempore: neque tamen tantus sit earum calor, vt discutere possit, quod abundat, quemadmodum in masculis. Sunt ergo fœminæ maribus paulò frigidiores, vt quæ sufficiant generationi multi sanguinis, non tamen eius discussioni. Is sanguis qui abundat à quartodecimo anno, in quinquagesimum, quouis mense per vterum purgatur in bene habentibus fœminis. Neque negamus, quibusdam parum ante 14. aut post ipsum incipere menstruas purgationes, quibusdam etiam pinguioribus ad 40. deficere, & quibusdam post 50. etsi raro: tempore tamen conceptionis, nouem integris mensibus cohibentur, vt fœtum alant, neque ipsum corrrũpant. Huius sanguinis partem optimam sibi trahit fœtus, reliqua ad horam partus purgãda seruatur. Est hæc purgatio quædam naturæ operatio, per quam à superabundanti, ac venas implenti exoneratur: is nunquam est inculpatus, vt inquit Gal. libr. 1. de Morb. pop. par. 3. in Histo. Philini, in Com. Quòd si quum mulier naturaliter parit, purgationes conuenienter succedant, libera manet fœmina, non aliter quàm qui ex morbo optime iudicatur: solentq; hæ iudicationes paulatim euenire. Siquidem non tribus tantùm aut 4.

Menstrua purgationes.

Masculus calidior fœmina.

Abiicienda quædam à libris Hipp.

Fœminæ maribus paulò frigidiores.

Menstruæ purgationes quo tempore incipiũt, ac desinunt.

Menses quo tempore durant.

diebus perficiuntur,sed 30.& nonnunquam 40. quem terminum excedere non solent, nisi ægrotationis ratione. Ante 30.verò sæpe finiuntur, & sæpe ante 20. Quum tamen imperfectè aut tardè iudicantur,ac lentè,& humores, qui in vasis continentur,deprauati, corruptiq; sunt,febricitant fœminæ aut eodem quo pepererunt die,aut 2.aut 3.pòst. In quibus fines ac iudicationes sperandæ sunt,à die partus,non à die quo fœmina ipsa febricitare cœpit,inquit Hippoc.Contra quod videtur esse,quod scribitur à Gal.lib.1.de Diebus decretoriis,de morbi principio:dubitans namque à quo tempore dierum iudicialium computationes sunt faciendæ, subdit,Non à primo morbi insultu:id enim insensibile est. non etiam videtur à decubitu facienda:siquidem plurimi molles ac timidi ob quamuis leuem causam statim decumbunt:alij verò robusti ac mali patientes,& negotiis ciuilibus occupati,longius eunt,& assueta munia obeunt, neq; adhuc decũbunt. Erit igitur principium,inquit,non primum tempus insultus, non hora decubitus,non tempus quo primùm cibos fastidiunt,displicent,caput dolent,atque grauantur:sed quo primum febrire,atque ob febrem decũbere cœperint.Quod & si in quibusdam exactissime notum non fuerit medico atque ægrotanti,ad prædicendum,& computationẽ dierum faciendam,nihil refert.Male ergo docet modò Hipp.ab hora partus,quũ nondum febrit fœmina,computationem facere:pari enim modo doceret,ab hora displicentię,fastidij,& doloris capitis ante febrem computare.Ad quod respondendum est,quod iudicationes morborum maxime solẽt euenire in die motus humoris:in illis verò quæ pepererunt , motus humorũ potius sequitur partum,quàm febrem,quoniã in partu maximus motus,ac validissimus humorum fit:inde sequitur,vt iudicationes, quæ omnes per manifestas excretiones,aut effatu dignos abscessus fiunt,in diebus partui respõdentibus eueniant:quia maximus ille excretionis motus in die partus incepit, cui eos omnes, qui eum sequuntur,in proportionatis diebus euẽturos sperãdum est.Tales autem sunt & euacuationes,& abscessus.Neque valet argumentum de neutralitate decidentię, in qua ægri sentiunt fastidium, displicentiam,ac dolorem capitis:ista enim neque paria sunt,cum motu corporis,& doloribus partus:neque similia excretioni, quæ cum partu fit fœtus,& humorum:neque ipsamet febris,& humorum febrem facientium motus,parem habet cum iudicationibus similitudinem,ac respondentiam,sicuti partus,in quo & motus & euacuationes omnium maxime fiunt: & iudicationes ipsæ,motus sunt,atque excretiones. Mouentur itaque ad excretionem & crisim humores omnes post partum, in diebus partui respondentibus. Quòd etiam existimant aliqui Neoterici,Hippocrat. sententiã esse intelligẽdam de partu non naturali,est falsum. Dicunt enim,quòd febris, quæ sequitur partum non naturalem,est accidẽs partus, & computatio non debet fieri ab accidente , sed ab ipso morbo , maximè si febris parum post partum sequatur : vbi verò partus naturalis fuerit,febris sequens potius videbitur sequi causam aliã ex malo regimine,& tunc computationes ab ipsa febre erunt faciendæ. Sed in omnibus his falluntur. Primò,quia febres,quæ sequuntur partum siue naturalem,siue non naturalem, febres sunt in essentia , cùm non sequantur inflammationes : tantùm enim illæ febres accidentes dicuntur, quæ sunt symptomata sequentia alicuius partis inflammationem, quas non febres , sed pleuritidem , phrenitidem , & pulmoniam solent antiqui medici appellare , non eas,quæ sequuntur humorum putredinem. Quod satis latè declaraui, quum in celebratissima Salamãticensi Academia publicè profitebar medicinã, in expositione diuisionis febris,in febrem in essentia,& febrem accidens:quo tempore contigit mihi, vt plurimas Barbarorum sectas ab animis studiosiorũ propulsarem.Quod etiam referunt,febrem post partum naturalem non sequi partum,& post partum non naturalem sequi partum , est falsum. Febres enim quæ sequuntur partus , ob id maximè eos sequuntur,quòd humores mali corrupti,longo tempore aceruati,agitantur, maxime si non sufficienti copia purgentur : quod sæpissime post partum naturalissimũ euenire solet, vbi ante partũ mulier malo victu vsa fuerit, plurimos prauos succos congerẽte, aut vbi ob ipsorum crassitudinem non probe purgentur, aut quoniã vbi acres admodum fuerint , vterus ob dolorem irritatus non admittit purgationem.Hi igitur humores agitati , & non conuenienti copia purgati , febrem accendere possunt post partum naturalem, cuius causa primitiua partus erit. Causa enim actu febrem faciens , putrescens humor est,tam in naturali, quàm in non naturali partu. Existimare autẽ, febrem acutam posse ex solo motu partus euenire,est falsum,nisi in corpore præfuissent mali succi, vt inquit Gal.lib.3.de Morb.popu.par.3.in Comment.histo. Adolescentuli, qui in Mẽdacium foro:Ego verò labores quidem & cursus,si plures exercitationes hac appellatione significentur, pertinenter affirmauero,nequaquaquam mortis causas fuisse, nisi in corpore morbosus apparatus antè fuisset. Et lib.1.de Morb.popu.par.3.in Cõm. histo.

Obiectio.

Neoterici cõfutantur.

Febres à partu non sunt ex accidenti.

Febres quæ sequuntur partus.

Solus motus nõ efficit febres acutas sine corporis apparatu morboso.

histo, Sileni, inquit, Vbi quis ex causis manifestis febricitare cœperit, si nullo modo corpus ad morbum paratum fuerit, diaria corripitur febre. Motus ergo solùm febrem non efficiet acutam. De vtroque igitur intelligenda est Hippocrat. sententia, neque est cur distinctionem faciamus: parum enim fuisse naturalem nihil refert ad febrem humoralem faciendam. Quod etiam quidam dicunt, cōputationem à die partus & febris fieri debere, itaque duas computationes faciendas esse, vbi febris in diem partus non incidat, falsum est: quoniam Gale. in Comment. damnat hanc sententiam, quum inquit, Principiū numerationis erit, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdam igitur circa secundum, aut tertium diem à partu incipiūnt, ex quo multi numerant futuram iudicationē. Sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Præterea nullus antiquorum duas cōputationes faciendas esse præcepit. Rursus ponamus aliquam mulierem secundo die à partu in febrem incidere, quam putet medicus 11. die iudicandam. Constat, quòd si computatio fit ab vtroque, ratione febris eueniet in 11. & ratione partus in 10. aut si iudicatio speratur à febre in 17. ratione partus fiet in 16. & aliqua fiet in 19. quæ speratur in die 20. quod nunquam fit, & dies hos non iudicare in expositione primi prognost. huius lib. diximus. Præterea partus non habet de se naturā aliquam, qua ostendat, quòd febris, quæ sequitur ipsum, iudicanda est cito, aut tarde: sed sola ipsa morbi natura cum motu, & anni tempore, & reliquis, ostendunt, quando morbus finietur. Non igitur erunt duæ computationes faciendæ, sed vnica. Vbi enim febris, quæ sequitur partū, fuerit acuta, quæ iudicet morbum intra 14. finiendum, quæ computatio à febre sumitur: quærerem quam iudicationē præbet partus, aut quæ computatio fieri debet à partu, alia ab ista. Sed quoniam id videtur esse contra Hippo. similiter, qui à partu præcipit facere computationes, notandum, quòd consideratio sumitur à febre, computatio autem vnica est, quæ sumitur à partu. Considerare enim oportet morbū, an acutus sit, an peracutus: quòd si acutus, intra 14. terminabitur, is autem erit 14. à partu: si peracutus non exacte, qui intra 7. terminari debet, is dies erit à partu 7. non à febre. Et si secundo die à partu incidat in febrem exacte peracutam, 4. die, aut citius à partu numerato finietur. Quamobrem Gal. in Comm. videtur velle, id intelligendum esse, in febribus, quæ secunda, aut tertia die à partu sequuntur. Nam si 6. die à partu superueniat febris, quæ à natura sua sit 7. die finienda, hæc 7. non erit à partu: esset enim 2. dies febris, in qua morbus ille non potuit ex natura sua finiri. Ratio huius est, quoniam vbi post partum sequitur febris, intra secundum aut tertium diem, motus humorū facientium febrem, videtur sequi motum factum in die partus: in reliquis verò non, vbi morbi sequantur acuti. Morbus igitur, quippe febris, ostendit citam aut tardam iudicationem: dies autem erit is, qui à die partus facta cōputatione fuerit iudiciarius. Quòd si in ipso nō fiat, fidū non erit iudicium Hanc expositionem lectores aduertant oportet: hæc enim est mens Hippoc. & Galen. Confirmat præsentem sententiā prognosticam, historia In Thaso Philini vxorem. lib. 1. de Morb. post. par. 3. quæ post partum 14. die febricitauit, & cōputatio ipsius à febre facta est, non à partu. Hanc ego existimo esse veram Hipp. mentē, licet aliquādo, sed rarò fiat, aliquā iudicationem sequi computationē factam à die febris, non eam quæ fit à partu, vt lib. 1. de Mor. popu. par. 3. in hist. vxoris Epicratis, quæ filiam peperit, & 2. à partu die febricitauit, & ab eo die omnem fecit computationem Hippo. dicens, Sexto à febre die, sub noctem mente vacillauit, septimo proritata sunt omnia, & reliqua. Et in histo. Dromeadæ vxorem quæ filium pepererat, quam postridie rigor, & acuta febris prahendit: & statim inquit, Secundo à rigore die &c. vbi omnem computationem facit à die febris, non à partu. Neque tamen mirandū est, in his duabus aliter euenisse: quandoquidem & si 14. dies sit iudicatoria radicalis, in morbis acutis exquisite nonnunquam euenit, iudicationem fieri in 13. etsi rarò, pariter & in 20. & 21. euenit. Sic etiam dato, quòd dies omnes iudicatorij in fœminis parientibus, quibus paulò pòst febres sequuntur, partum sequi deberent, nonnunquam fit, vt sequantur ipsam febrem, licet rarò.

Computationes non fiūt à partu & febre, ut putant neoterici.

Computationes à partu.

GALENI COMMENTARIVS.

Principium numerationis tibi fiat non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdam igitur circa secundum aut tertium incipiunt diem à partu: ex quo multi numerāt futuram iudicationem. Sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Cæterum cùm hæc omnia summatim de diebus decretoriis docuerit Hippocrates, libet vt in animum reuocetur id quod à me sæpenumero dictum est, id est quasdam cōquisitiones haud quicquam conducere ad artis ministeria, logicam habentes considerationem. Vsus enim prædictionis est agnoscere diem quo morbus iudicādus est. Sed vtrū talis sit acutus appellādus, an peracutus, an longus, an acutus adauctus, an acutus ex conuersione, de nominibus quærere est potius quàm de rebus. Quòd si cui placeat vel talem

quæstionem esse de rebus : tamen non de iis rebus est ex quibus orsus quispiam aut præsentiat futura, aut rectè medeatur. Itaque subiiciatur nobis verè præcognitũ esse vigesimo die fore morbi solutionem: tum re ita eueniente quemadmodum expectabatur, quendam dicere acutum morbũ extitisse, quendam non acutum permittere nominari ipsum, finem enim esse morborum acutorum quartumdecimũ diem: deinde eos inter se rursus dißidere : & alter appellet perspicue longum , propterea, quòd exciderit ex acutorum limite morborum. quippe nullam esse existimandum per morbos aliam tertiam differentiam de quantitate temporis : alter vocet acutum ex conuersione talem morbum : alius acutum adauctum nominet : alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutum paulo adauctiorem. Si quis igitur primùm audiat ea ex quibus singuli discrepantes verisimilibus cõmuniunt opinionẽ, deinde decernat quisnam eorum melius peiúsue sentiat : multum conteret temporis, nec aliquid in arte iuuabitur. Pari modo si quis nouit præsentire vigesimoseptimo solutum iri morbum, nec poßit definire vtrum acutus, an acutus ex conuersione sit, nequaquam in artis officio offendetur. Optimum enim est per differentias in morbis abs tempore ductas, tantum earum existimare esse numerum, quanta decretoriorum circuitio habetur: vt breuißimus quidem primo circumscribatur quaternario, postea verò is qui secundo , tum qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in diem vigesimũ deuenit: postea verò aboleri quarternarios, fieriq́; per septenarios iudicationes, deinde etiam hos aboleri procedẽte tempore : ita vt per vicenos dies morborum efficiantur solutiones : postea ad mensiũ numerũ deuenire. Duæ enim sunt temporum præfinitiones in morbis : vt aut acuti, aut diutini nominentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita nominauimus mox ab ipsis ducti rebus cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione : & omnes differentias tres facere : è quibus rursus singulas partimur : velut in primis nẽpe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate nominatur. Peracutus, si septimũ non transmeet diem, sed aut in eo aut etiam maturius iudicetur. acutus , si vsque ad quartumdecimum extendatur. tum autem huic quoque paulum quid adiici cernentes ambigimus propriam non habentes deferre appellationem morbo qui septimodecimo iudicetur: quomodo nec ei qui vigesimo finiatur : ita vt appareat hac in re ambiguitas aceruus nominata, videaturq́; interdum nobis verisimile non esse quartumdecimũ limitem acutorum morborum, sed vigesimũ diem. At verò rursus & alia non parua ambiguitas super ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cum magnitudine quadam ac febre continua intelligitur. Si enim non ita sit, quamquam circa quartumdecimum soluatur diem, aut etiam citius, eiusdem appellationis, nequaquam censemus. Igitur hæ sunt & tot acutorum differentiæ præscripti temporis morborum : aliæ verò eorum qui ad ampliorem latitudinem post diem vigesimum extendatur. & verò illorũ consonũ rationi videtur, vt qui vsque ad quadragesimũ prorogentur diem, quadam propria differentia collocentur, qui autem ab his ad septimum mensem extenduntur, alia differentia : quomodo & qui annui sunt, rursus alia comprahenduntur : & ad hæc qui habent non mensium, sed annorũ numerationem. Quod igitur aßidue moneo, talia prætermittenda sunt , danda verò opera est, vt idoneus sis præsentire, quonam tempore conualiturus sit æger. Itaq; constat vt Hippocrates in vno morbi genere quam solet nominare suppurationem, interdum vigesimũ diem statuat terminum eruptionis, interdum trigesimum, aut quadragesimum, aut sexagesimum. Quocirca permittens deferre appellationes iis qui circa talia peritiores existunt, ipse studet præsentire in quem de relatis terminum ruptio perreptura sit. Id comperies duobus velut instrumentis, experimento, ac ratione. Experimẽto quidem, vnam & item alterã docente suppurationẽ eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio. Ratione verò, cognoscente materiæ suppurationis substantiam, & item causam efficientẽ eius, & ea quæ cum illa cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam suppurationem quadragesimo si ita contingat, erupisse die, quam talis commisit humor, verbi gratia modicè frigidus, ac tempore similiter modicè frigido, & ætate & regione, & natura totius morbi, atque etiã affectæ partis: & rursus simul vidit alterã erupisse sexagesimo die omnibus prædictis frigidioribus, tum autem vigesimo si ita fors tulerit, calidioribus: ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes intentionibus vtens empirice perspectis, cõferens verò cum illis ea quæ nunc accidunt per caliditatẽ & frigiditatem ipsorũ humorum euariantium, & item alterantis eos causæ efficientis, quæ calor natiuus est: & quæcunque alia huic cooperantur ex terra, tempore, conditione. Porrò causæ ipsius efficientis magnitudinẽ ab ætate coniiciens, & itẽ propria ipsius natura, atque etiam parte in qua accidit fieri suppurationẽ, & aliis indiciis quæcunque robur atque imbecillitatem indicant in arteriis ac venis facultatis : (qui enim nihil ex his agnouit , sed expectat ex obseruatione cunctas dicere suppurationes, mille tempus annorum ad eam rem nequaquam sufficiet: quemadmodum rursus qui ad natiuum respiciens calorẽ quantus sit, cumq́; eo confert concoquendorum naturam humorum, viam habet inueniendæ eius rei quam vestigat) is igitur est, qui potest ex iis quæ nouit, ea etiam quæ non nouit, artificij ratione peruestigare. Hic vnus dicet vt circa vigesimũ diẽ talis suppuraturus sit, circa trigesimum talis, & in aliis similiter nihil insuper necesse habens addere vtrum oporteat nominari acutum , an longum , an acutum ex conuersione morbum. Hæc enim interstinguere, officium est non medicorum mediussfidius ministeriis artis studentium , sed sophistarum sermonibus vacantium : & ob eam rem de eiusmodi quæstionibus in excelso insidentes solio , scite admodum plerique sermonibus perhauriunt auditores : quid verò sit ægris euenturum , magis latuit eos

quàm maris congij. Alij econtrario idonei sunt ad cognoscendum morbos, ac præsentiendum futura, sed nihil habent quo logicas diluant quæstiones: & ob hanc causam alij existimantur medici ab hominibus: alij sophistæ aut medici verbotenus. eos enim ita appellant: & si quos viderint librum aliquem legentes, & ratione vtentes ad vtilium medicaminum interpretationem, tales medicos verbotenus esse suspicantur.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte dicit, computationem fieri debere, non à quo die cœperint febricitare fœminæ parturientes, sed à die quo pepererunt. Et id signatim vult, vbi in illis, quæ circa secundum aut tertium diem à partu febrire incipiunt. hoc tantùm scribit Gale. in hoc longo Comment. quod ad prog. expositionem pertineat.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm quum hæc omnia) repræhendit tanquam inutilem disputationem de nominibus: sufficit etiam intelligere quòd morbus cito, aut tarde iudicabitur, etiam si medicus ignoret, an talis morbus sit appellandus acutus, an peracutus, an celeriter irritatus. Quòd si aliquis contenderet, de rebus esse quæstionem: veruntamen quæstio de his rebus nullam afferet curationi aut prognostico vtilitatem. Ponamus enim, inquit, præcognoscere medicũ alicuius morbi solutionem 20. die morbi futuram, quo ita eueniente, quidam eum morbum appellet acutum, alter verò dicat ipsum non esse acutum, quoniam terminus acutorum est dies 14. Præterea dissideant, alterq; dicat ipsum esse acutum ex decidentia, alter non esse talem morborum differentiam, sed omnes limitem acutorum excedentes esse longos: alter ipsum dicat acutum adauctum: si etiam fiat, vt aliquis audiens eos sic discrepantes, velit discernere quis verior sit, multum conteret tempus, & nihil capiet frugis. Et Gal. multis in locis reprehendit quæstionem de nominibus, potissimum lib. 11. de Morb. curan. inquit, Verùm quòd diuinum Platonem sequuti, semper testamur, contemnere nomina oportet, minime autem scientiam rerum, ea nanque ad salutem hominum magis pertinet, erroris que in ea finis est pernicies. Nominibus siue propriè, siue impropriè vtare, ad ægros id parum attinet. Præterea 14. de Mor. cur. & 2. de Mor. cur. & multis aliis locis, quæ prætermitto, ne fastidium ingeram legentibus. Tamen lib. 1. de Tẽperamentis, contrarius videtur, dicens, Et iam apparet, quòd de homonymia distinguere, tametsi sit res parua, tamen in rerum vsu non leuis experitur momenti. Videtur ergo non omnino contemnere de nominibus quæstiones. Quid igitur agendum est, quoties se obtulerit de nomine, quæ frequẽtissima est, maxime nostris temporibus, quum quotidie medici ex Auicenna, selectissimos quosque medicos prouocant, quoties eos audierint Coctionem appellantes, eam mutationem, quæ fit alimentorum in ventriculo: aut Reuulsionem eam, quæ fit ad contrariam humorum defluentium conuersionem. Quòd si euacuationem per epicrasim fieri debere aliquando proferat, hæc & similia improperiis agent. Quid igitur agere debet medicus, tali oblata occasione (vbi cum sapientibus fuerit discordia) consulit Gale. lib. de Diff. sympt. dicens, Atque meminisse oportet eius quod semper dicere solemus, vt quod ad nomina pertinet, celerrimè mutuã pacem componamus, atque ad res ipsas festinantes, in ipsis versemur, ac diu persistamus. Verùm inueniuntur complures etiam eruditionis titulo se venditantes, qui omnia peruertũt: quippe omnem vitam de nominibus altercando conterunt, adeo vt nunquam possint ad artis finem peruenire. Quid igitur faciet vir veritatis studio æstuans? principio ostendere debet res, quę suapte natura inter se similes sunt, atque ob hoc neglectæ: deinde imponere eis nomina, maxime quoad eius fieri potest vsitata, & à patrio sermone non aliena. Quòd si hæc ignorat, fingat sibi propria, idque summopere curet, vt singulis rebus singula adhibeat nomina, ne ob homonymiam sermo reddatur obscurior, neue sophismatis perturbetur, neque etiã res aliqua omittatur. Addidit etiã, bonum esse, si quis tot morborum ponat differẽtias, quot sunt circuitiones vsque in 20. diem, per quaternarios, & deinde per hebdomadas. Tandem concludit, tres morborum differentias, dicens quosdam acutos, quosdam diutinos, quosdam veluti medios, qui sunt acuti ex decidentia: eruntq; tres differentiæ, in acutum, peracutum, & acutum ex decidentia. Peracutus intra 7. finitur, acutus intra 14. Sequitur verò ambiguitas, an ille qui 17. aut 20. finitur, sit appellandus acutus, vel non. Eritque primum dubium: quoniam si 14. est terminus acutorum, ille qui ad 17. peruenit, non erit acutus. Secundum dubium est, quoniam intra diem 14. finiuntur aliqui morbi, qui non sunt acuti, videlicet qui nec magni fuerint, neque febrem cõtinuam habuerint coniunctam. Primum dubium facile soluitur, quoniam acuti absolute sunt, qui 14. diebus finiuntur, non absolute ad 17. & 20. perueniunt. Aliter sic, licet terminus acutorum morborum sit dies 14. quoniam fere omnes intra ipsum finiuntur, non inconuenit, aliquos ad 17. aut 20. prorogari, aut quoniã deciderunt ex acutis, aut quoniã aliquo spatio

De nominibus quãta sit habẽda ratio.

Medici ex Auicenna.

temporis lento incesserunt motu. Qui autem ob id, quòd vniuersalis aliquã sententia aliquando deficit, vult ipsam peruertere, soreticam agitat dubitationem. Est enim soretica dubitatio, vbi quis probatam aut ratione, aut experimento sententiam peruertere tentat, quoniam aliqua singularis ex aceruo deficit: soretica enim dubitatio acerualis est. Exemplum huius dubitationis soreticæ est apud Gal. lib. 1. de Dieb. decr. si quis proponat ad hoc, vt dies aliquis sit decretorius, oportere ipsum frequenter decernere, de morbis bene, perfectè, securè iudicare: postea verò vbi aliquid horum deficere inueniat, existimet illum non esse decretorium, omnibus præsentibus, aut plurimis, & maximis, soreticam dicit esse hanc dubitationem, summamq; stultitiam, quoniã de vniuersali dubitamus, ob id quòd non omnia singularia aceruantur. Ad secundũ dubium respondemus, quòd nõ appellatur morbus acutus, nisi cum breui terminatione habuerit annexum periculum, febrem quoque continuam coniunctam, præter quosdam, vt attonitus, & comitialis &c. Reliqua quæ in hac parte de morborum diuisionibus habẽtur, nota sunt, & libr. 1. in expositione 21. prognost. dicta. Exemplum autem quod de suppurationibus allegat Hippo. lib. 2. habetur progno. 57. Vbi scribitur, *Acutus adauctus*. Græcè, πορηνυξημένου ὀξὺ.

Soretica dubitatio.

In tertia parte, quæ incipit (Id comperies) duplici via ostẽdit, inueniri posse breuem, aut longam futuram morbi cuiusuis terminationem, aut experimento, aut ratione, (ac si diceret epilogismo) aut analogismo. Epilogismo, vt si quis videns calidiores suppurationes, ac in corporibus calidioribus finitas 20. die: modice calidis 4. frigidioribus 60. poterit intelligere argumentum ab experimento, omnium suppurationum terminos. Analogistico item argumento, additis etiam aliis notis, ad quas collationem facere conuenit, vt ad constitutionem, regionem, facultatem, & reliqua. Vteturq; epilogismo ab huiusmodi causis incipiens, consideratis his quæ solent morbos breues aut longos efficere, sine quibus si quis vellet, solo experimento vsus, omnium terminos intelligere, mille annorum numero egeret. Quemadmodum is, qui nouit morbi causam, quę coqui debet, & naturę coquentis robur, solus poterit ex his, quæ nouit, ad notitiam eorum, quę non nouit, peruenire: veluti in futurorum prænotionem artificiosa via, neque curabit an morbus acutus, an diuturnus sit appellandus, an talis ex conuersione.

Via probãdi duplex.

Empirici mille annorũ numero egent.

In quarta parte, quæ incipit (Hæc igitur inuestigare) repræhendit eos, qui conterunt tempus in quæstionibus dictis, quę circa nomina versantur, & in logicis quæstionibus. Id enim non est medicorũ officium, sed vacantium sophisticorum sermonibus. Quod faciunt, in excelso solio sedentes, haurientes auditores sermonibus, qui magis ignorant quæ ægris ventura sunt, quàm maris congros. Alij tamẽ idonei sunt ad cognoscendos morbos, ac prædicenda in ipsis futura: licet non diluant facile logicas quæstiones. Inde fit, vt vulgus hominum cùm intellexerit aliquos esse sophisticos medicos, omnes eos, quos videt legentes libros, & ratione aliqua vtentes, circa vsum vtilium medicamentorum, statim suspicantur ipsos esse ex λογιατρῶν, id est, ex verbo medicis, λογίατροι verò appellãtur, qui turpiter se gerunt circa agenda in arte medica: vt apud Gal. lib. 3. de Mor. pop. par. 1. Comm. vltimo, dicentem, Addidi autem hoc, nullam aliam ob causam, quàm quòd multi ex non rectè scriptis in prorrhetico errauerunt, ab Hippoc. mente valde recedentes, & ea quæ in ęgris fit pręnotione, & ob id Logiatri quidem sunt. Ita siquidem vocãt multi ex doctis, eos: qui turpiter se in operibus gerũt. *Scitè admodũ,* Græcè, σεμνῶς πάνυ. hoc est, venustè admodũ. Thessalus in excelso solio sedens, inter sordidos homines docebat, aduersus quem scribitur præsens sententia. Sic & lib. 6. de Mor. curã. quum aduersus Thessalum, qui omnibus vlceribus recentibus dicebat vnicã cõpetere curationem: inquit, Thessalus verò, cum suis vnà sophistis, in alto throno residẽs, ἐν κοιομύξοις ἀνδράσι, hoc est, inter muccosos viros (vt Cercidas inquit) in precio erit, dum suis rationibus confirmat, omnis vlceris recentis eandem esse curationem.

Thessalus in alto sedẽs throno.

PROGNOST. XI.

CApitis autem dolores vehementes, atque continui cum febre, siquidem aliquod ex signis letalibus accesserit, valde exitiosum est. Si tamẽ absque talibus signis dolor viginti dies transcendat, & febris detineat, suspicari oportet sanguinis è naribus eruptionem, vel aliquem alium abscessum ad inferas sedes. Donec autẽ dolor recens fuerit, consimiliter sanguinis è naribus eruptionem, vel suppurationem spectare oportet, præsertim si dolor circa tempora & frontem fuerit.

Prognost.istud, vt vult Gal. inordinatè scriptum est. Primum, quoniam à doloribus, qui trascendunt 20. dies sine signis letalibus, incipit, & secundo loco redit ad dolores recentiores. Præterea post 20. dicit expectandos abscessus, & sanguinis eruptiones, & prætermisit suppurationes, quæ magis quàm fluxiones sanguinis eo tempore expectandæ sunt. Rursus confusè dictum est, quòd cùm recens dolor fuerit, expectare oportet suppurationem, aut eruptionem sanguinis, præsertim vbi adsit dolor in fronte, & temporibus. Dolores nanque harum partium non ostendunt indistinctè suppurationem, aut eruptionem sanguinis, sed solam ipsam sanguinis eruptionem. Quamobrem non aliter quàm vt habetur in Cōment. Gale. legendum est præsens prog. vbi corrigitur ac componitur sententia. *Hippo. inordinatè procedit.* *Hipp. prog. corrigitur.*

GALENI COMMENTARIVS.

INordinatè explanat rem, quæ ad prædicendum maximè conducit, sed rectò ordine texitur hunc in modum, Capitis dolores vehementes, & continui cum febre, si quod ex letalibus signis accesserit, omnino exitiosum. Si verò ex his quæ didicisti, de ægro tanquam valituro speres: à principio quidem ad septimum diem sanguinis è naribus fluorem expectato. procedente verò tempore, id etiam eueniet. Pus autem exibit è naribus, aut auribus in salutem ægrotantis. Si verò ad viginti dies extendatur accidens doloris capitis, tunc etiam sanguinis eruptionem rariorem expectabis: magis verò suppurationē, aut abscessum ad inferas sedes expectabis. Per id verò tempus, per quod sanguinis eruptionem speraueris, augebit tibi spem, si circa tempora & frontem dolor vehemens perseuerauerit.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Præsens prog. (vt legitur à Gale.) cum sequentibus, vsque in 23. docet prædicere quędam circa affectiones capitis, & gutturis, & partium oris. Sententia igitur, de dolore capitis vehementi cum febre continua scribitur. Itaque in casu dato cum dolore morbus potest terminari ad salutem, aut ad mortem: etsi ad salutem, aut per fluxum sanguinis narium, aut per suppurationē, aut per abscessus. Mors significatur, vbi alia adsint signa exitiosa: vehemens enim dolor capitis, cum signis malis in febre, quæ morbus acutus esse debet, omnimodo exitiosus erit. Imminet autem mortis periculum breui futurum, ob morbi vehementiam, atque magnitudinem, & quia significat cerebrum inflammari, vbi alia signa exitiosa coniungantur. De tumoribus nanque iecoris, & lienis, similē scripsit sententiam lib. 1. prog. 32. Significant autem huiusmodi œdemata, in principio quidem periculum mortis breui futuræ: si tamen signa adsint salutaria, saluabitur æger. Veruntamen distinguendum est: aut enim morbus extenditur ad 7. tantùm, aut ad 14. aut ad 20. Si intra septimum terminatur, iudicabitur per fluxum sanguinis nariū, ad quem modum de inflammationibus Hipp. lib. 1. prog. 28. dixit, Accidit his in prima circuitione sanguinis è naribus eruptio, atque admodum iuuat. Si primam pertranseat septimanam, aut finietur fluxu sanguinis, aut suppurato humore, atque emisso per nares, aut aures. Distingues autem hoc ab illo, inquit Hipp. si dolor capitis frontem, ac tempora vexauerit: id enim augebit spē fluxus sanguinis. Simul etiam addes alia signa, quę ad prog. 33. differuntur. Si tamē ad 20. diem prorogetur morbus, finietur aut fluxu sanguinis narium, sed rarò, aut suppuratione facta, aut abscessu ad inferas sedes. Ratio est, quoniā si humores satis calidi essent, ac tenues, non prorogaretur morbus in 20. vbi verò tales nō fuerint, non, nisi rarò, speratur fluxus sanguinis nariū: si medio modo calidi fuerint humores, medio quoque modo tenues, suppurabūtur. Non enim sunt adeò calidi, vt fluxum sanguinis narium efficiant: neque adeò frigidi ac crassi, vt abscessus sperentur. Si tamen fuerint frigidiores ac crassiores, per abscessum finientur (ob frigiditatem vtique, & humorum crassitudinē) ad inferas sedes, sed non sine distinctione, quam scripsit Hippoc. 66. progn. lib. 2. Fiunt autem hi quidem (hoc est abscessus) in partibus inferioribus, quibus circa hypochōdria inflammatio quæpiam innascitur: illis verò in superioribus, quibus hypochondrium flaccidum ac sine dolore perseuerat. Si verò aliquandiu difficiliter respirauerit, cessabit sine aliqua manifesta causa: quemadmodum coma & surditas subitò euenientes, parotidas ostēdunt, & humorum raptum ad superiores regiones. *Mors breui futura quibus signis.* *Fluxus sanguinis nariū rarò post 20.* *Coma parotidas ostendit.*

PROGNOST. XII.

MAgis autem oportet expectare sanguinis eruptionē in iunioribus trigesimumquintum annum agentibus: in senioribus verò suppurationem.

Similem huic sententiam scripsit prognost. 29. lib. 1. de Hippochondriorum inflammationibus. Sumitur autem argumentum ab ætate: in his enim qui nondum 35. an-

num

Fluxus sanguinis nariũ causæ.

Facultas ualida ad sanguinis excretiones.

Suppurationes in senibus magis.

num attingunt, copia maior sanguinis adest, & ob id in ipsis magis quàm in aliis fluxus sanguinis est sperandus. Accedunt ad id duæ aliæ causæ, quarum vna hîc scribitur à Gal. nempe quòd per hanc ætatem sanguis est calidior, ac biliosior, quod non parum facit ad sanguinis ebullitionem: & altera, quæ cum prædictis scribitur Com. 29. citato, quæ est facultas validissima, qualis etiam opportuna est ad excretionem sanguinis per partes corporis supernas. Quod autem subiungit, In senioribus verò suppurationem, argumentum est etiam ab ætate frigidiori. Lib. tamen 1. prog. 27. scripsit argumentum, ad coniectandam suppurationem futuram, in hypochondriorum inflammationibus, ex morbi longitudine, si, inquam, vigesimum diem pertransierit, quod hic scripsit in prog. præcedenti. Id autem quod ab ætate sumitur, quod videlicet in frigidiori potius suppuratio, quàm fluxus sanguinis speratur, persimile est illi, quod sumitur ex processu morbi. Qui enim morbi 20. diem attingunt, manifestè indicat humorem frigidiorem, quàm qui ante id finiuntur.

GALENI COMMENT.

Finitio ducta ab ætate est, quò magis expectes sanguinis è naribus fluorem. Causa verò perspicua est, ac sæpenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum gignat sanguinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hanc ætatem calidior ac biliosior habeatur. At (vt antea definitum iam est) id quoque ad sanguinis fluorem à natura factũ idoneum est, in natu verò grandioribus vltra trigesimumquintum annum expectanda magis suppuratio est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Aetas ad 35. annum sanguine & bile abũdat.

Duas causas scribit, quare in ætate ad 35. annum magis eueniant sanguinis eruptiones è naribus. Prima est, quoniam ea ætas plurimum sanguinẽ generat. Secunda est, quoniam in ea ætate sanguis calidior est, ac biliosior. Quòd in ætate ante 35. annum plurimus sanguis generetur, dixerat etiam in Com. 29. lib. 1. & in Comment. 28. sequenti, per omnes ætates, vsque ad eam, quæ est 35. annorum, procedens, sanguinem in ipsis abundare, præterquã quòd in ea quæ est ad 35. sanguinem & bilẽ simul crescere dicit. Quod etiam probat naturalis temperatura, quæ calida est vsque in illam ætatem, & modice humida in postremis annis, qui sunt ad ætatem adolescentiæ, & iuuẽtutis: & quòd animalia omnia, quo tempore augeri debent, caliditate & humiditate opus habent. Quũ autem cessat augmentum à 25. in 35. per id spatium non diminuitur humiditas manifestè, neque corpus excedit tẽperiem in siccitate, per quem excessum impediatur à multi sanguinis generatione. In eodem Com. dixit, bilem simul cum sanguine abundare: quod comprobat secundam causam scriptam in præsenti Comment.

PROGNOST. XIII.

Auris verò dolor acutus, cum febre continua, ac vehementi, malum. Periculum enim est delirij atque abolitionis. Quoniam igitur fallax hic locus est, cito mentem adhibere conuenit, & omnibus aliis signis à prima die.

Auris dolẽs quàm periculosa.

In præsenti prog. duo docet Hipp. Quorum primum est, quantum periculi significet nobis dolor auris acutus, cum febre continua ac vehementi: significat enim periculum delirij & mortis. Secundò consulit, vt à primo die morbi coniecturam faciamus, eorum, quæ in ipso futura sunt, signis animaduersis. Ratio in promptu est ex his, quę diximus in expositione prog. 8. Illi enim morbi, qui breui terminandi sunt, statim à principio maximam habent significationem eorum quę futura sunt: siquidem eorum initia maxime dissident. Talis autem est dolor auris acutus, cum febre continua vehementi, qui breuissime interimere poterit: vt in prog. sequenti: quoniam, vt inquit in præsenti, fallax hic locus est. Licet tamen in Græcis codicibus, quos legi, non τόπος, id est, locus, sed, τρόπος, id est, modus scribatur. Verùm τόπος, legendum, vt Laurentianus legit, & erit hęc scriptura ὡς οὖν τούτου τοῦ τόπου σφαλεροῦ ἐόντος. quod est, quoniã igitur fallax hic locus est. Auris Latinum vocabulum, auriculam externam cartilagineam significat, magis propriè verò organum intrinsecum audiendi: sic & οὖς Gręcum, aurem, & auriculam significat, licet auricula magis proprie ὠτίον appelletur. Ad significandũ ergo internum audiendi organum, satis proprie vsus est vocabulo Hipp. dicens, ὠτὸς δὲ ὀξέη ὀδύνη. hoc est, auris verò dolor acutus. Cel. quoque lib. 2. cap. 7. inquit, Auris quoque dolor acutus. Vt ex dissectione probat Gale. lib. 9. de Vsu par. & lib. de Dissectione neruorum. Quinta neruorum coniugatio, quæ à cerebro oritur, vtrinque secatur in duas propagines: quarum altera foramen ingreditur, cæcum appellatum ab antiquis, etsi cæcum non fit: altera verò ad organum auditoriũ peruenit, simul cum membrana ipsum obuoluente:

Auris.

Neruus ad organũ auditoriũ ueniens.

hic

hic locus neruosus est, ac cerebro admodum coniunctus. Poterit ergo, vbi inflammationem patiatur, magnitudo doloris facile delirium aut mortem inferre: quod docet experimentum, & ratio similiter, quæ sumitur ex compassione cerebri. Ducitur autem cerebrum ad compassionem facile, à membro proximè sito, potissimum cùm plurimis aut maximis neruis cerebro communicat: quod de septo transuerso, & ore ventriculi, & cęteris neruosis membris dixit Gal. lib 1. Comm. 32. Quum enim ex illo omnes nascantur nerui, quæcunque pars plurimis aut maximis participat, hæc meritò in consensum originem eorum perducit. Perducit autem ad delirium, quemadmodum phrenitis, ob inflammationem, & dolorem, etsi phlegmone in ipso cerebro non fit. Spiritum nãque calefacit, inflammat, ac dissoluit, & motu celeri confundit agitãdo: distemperat item ipsum simul, & cerebri substantiam, quod ad delirium proximè facit. Dolore item animam à conuenientibus imaginationibus distrahit, præterea cerebrum implere potest doloris magnitudine, fluxione adaucta: ad id verò mors facile sequetur, vt in attonito morbo. Si itaque cerebrum distemperetur ob auris inflammationem ducto in consensum, animæ actiones lædentur: si verò ob dolorem fluxionem admittat, corporis actiones corrumpentur. Hęc igitur læsio in corpus, illa verò in animam vergit: vt in expositione 19. prog. lib. 1. explicui latius. Bene igitur dictum est, aut deliriũ, aut mortem minari præsentem affectionem: delirium ob intemperiem, & reliqua, mortem ex plenitudine cerebri: quibus accedit febris vehementia, ac continuitas. Meritò igitur locus hic fallax ab Hippoc. appellatur, quemadmodum lib. 6. de Mor. pop. par. 5. vbi docuit doloribus aurium subuenire tanquam vehementi malo, lana ex vnguento aut oleo, inuoluta digito, deinde in aurẽ expressa, donec aliquid intus effluat. Quũ verò aliquid exierit ex aure, igni applicetur, ad intelligendum, an pus ex aure manet: quia locus hic decipit. Verba Hipp. hæc sunt, si auris doluerit, lana circa digitum inuoluta, calidum infundere vnguentum: mox supposita interiori manus volæ lana in aurem imponere, donec aliquid exire videatur: deinde in ignem iniicere, deceptio. Quod in prog. dixit, σφαλερὸ, id est, fallax: in allegata sententia dixit, ἀπάτη, id est, deceptio. Verum est, quod in Com. postquam mentem Hipp. exposuit, & aliorum expositiones adduxit, dixit dictionem nullo modo esse Hipp. quod tamen mihi persuasi, est Hipp. in eo loco admonere, vt medicus perseueret in administrando paregorica medicamenta, non narcotica, vt Fuchsius inquit, de quibus in eo loco non est mentio, & quę pus mouere non possunt, ac attendere an pus manet ex aure, admoto igni, eo quod emanat: quoniã ea est via salutis, vt in sequenti prog. dicit: Vt tamen, quanta solicitudine faciendum sit, doceret, dixit, Deceptio, id est, fallax locus est, decipit enim, breuissimo tempore hominem interimens. Nec etiam rectè Fuchsius lanam ipsam igni ad experiendum admouet: odor enim lanæ vstæ cognitionem odoris puris confunderet: quin potius lana super ignitos carbones exprimenda.

Phrenitis per consensum.

Fallax locus auris.

Fuchsius notatur.

GALENI COMMENT.

Nunquam vehemens dolor in his euidentibus auriculis infestat: neque si infestet periculum comitabitur, propterea quòd neq; pars ipsa præcipua est, neque parti cuiquam præcipuæ continnetur. sed consueuerunt nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus affligat: tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaq; merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quocirca nonnulli ægri delirant, necnon aliqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decumbat vniuersum aurium dolorem committens fluxio.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In prima parte explicat, per aurem non esse intelligendam auriculam exteriorem, sed internum auditorium meatum: quoniam exterior aut nunquam vehementer dolet, aut quamuis doleat, non inde imminet mortis periculum, & delirij. Vbi autem dolor fuerit in auditorio neruo, ex breui interuallo cerebro copulato, dolor aurium dicitur.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque merito) concludit sententiam Hippoc. nempe multos interimi à dolore aurium, ducto cerebro in consensum, ob qu m ex ęgris non nulli delirant, quidam repente moriuntur.

PROGNOST. XIIII.

PEreunt autem ex hoc morbo iuniores quidem septimo die, & adhuc citius: seniores verò multò tardius: febres nãque & deliria minus eis superueniunt, & hãc ob causam aures suppurari præueniunt. Verũ in his ætatibus

recidiuæ

recidiuæ morbi superuenientes, plurimos interimũt. Iuniores tamẽ antẽ auris suppurationem moriuntur. Si autem pus album ex aure defluat, spes habetur de salute iuuenis, si aliquod aliud bonum signum ei superueniat.

Qui iuuenum ætatem prętergresſi sunt, γεράιτεροι, id est, seniores ab Hipp. appellantur, ac crudi senes, à Gal. vt in Com. 69. lib. 2. quod vocabulum hãc habere significationem declarauimus eodem loco. Iuuenes verò ipsi, atque iuniores, νεοὶ & νεώτεροι: & in pręsenti prog. & alibi, νεανισκοὶ ab Hipp. appellantur. Νεώτεροι tamen, id est, iuuenes sunt, qui in ætatis vigore consistunt, de quibus loquitur hîc Hipp. Illi enim & iuuenes sunt, & dicentur rectè νεώτεροι, id est, iuniores. Iuuenes itaque à 25. in 35. annum durare cõstat apud Gale. 5. sectio. apho. Com. 9. Quæ ætas à 25. in 35. est νεανίσκων, id est, iuuenum ætas est. De eisdem tamen intelligi literam Hipp. constat ex Com. Gale. vbi causam referens, quare νεοὶ, id est, iuniores magis affliguntur febre, atque delirio, inquit, Ob calidum ac biliosum, temperamentum, id autem temperamentum νεανίσκων, id est, iuuenũ proprium est. vt 3. sect. apho. Com. 29 vbi de febribus acutis (quas νεανίσκοισι, id est, iuuenibus euenire dixerat Hipp.) Gale. loquens, dixit, Sed ex acutis tertianas maxime, & febres ardentes: hę enim præ cæteris febribus sunt biliosiſsimæ, & plurimæ νεανίσκοισι, id est, iuuenibus accidunt: quoniam & flaua bilis hac ipsa superabundat ætate. Idem ergo sunt νεοὶ, & νεάνισκοι, hoc est, iuuenes, eorumq́; ætas à 25. in 35. erit. Rursus Comm. 69. lib. 2. explicans prę sentis prog. sententiam, dicit, Hipp. voluisse crudos senes magis conualescere ex doloribus aurium, quàm qui sunt in ætatis vigore, quos hîc νεὺς appellat, aut νεωτέρυς. De senibus namque locutus, qui ætate multum processerunt, inquit, Sed qui inter hos & ętate vigentes interiacent, vtpote semicani, crudique senes nomine, conualescere videre licet interdum magis, quàm qui ætate vigent, quemadmodum & Hippo. ipse docuit, de inflammationibus, quę in auribus fatigent. Quos igitur hîc appellat Hippo. νεὺς, & νεωτέρυς, illic Gal. dicit esse ἀκμάζοντας, id est, vigentes, qui etiam νεοὶ & νεάνισκοι appellantur, Latine iuuenes, atque ætate vigentes. isti à vigesimoquinto in trigesimumquintum annum perdurant in qua ętate sensus alacrior est, quam in aliis. Neque enim ab humiditate vt in pueris, hebetatur, neque à siccitate, vt in senibus. Quòd si adolescentes illis comparaueris, aut non æque alacrem sensum habent, aut sufficiet non esse eorũ humores adeo mordaces, & calidos, vt in iuuenibus, ad doloris remiſsionẽ. Hac de causa iuniores senioribus comparans, dixit, Citius à dolore auris acuto, cum febre continua vehementi interimi. id est, Illi qui à 23. in 35. annum sunt, citius interimuntur, quàm qui à 35. in 49. qui parum minus illis constãt in naturalibus facultatibus. Seniores verò, inquit, id est, illi, qui à 35. in 49. multò tardius interimuntur. Redditq́; causam Hippo. quoniam febres & deliria minus eis superueniunt. Ratio Hipp. constat, quoniam, vt probaui, iuuenum temperatura calidior est, ac biliosior: bilis item dolores & febres maiores, quàm alij humores, efficere solet, & inde deliria sequentur maiora, quàm in senioribus. Vnde sequitur, vt plures ex eis liberentur facta suppuratione: suppurãtur autem antè quàm moriantur: quoniam mors non instat ob dolorum & febrium magnitudinem, vt in iuuenibus. Prætetea inquit, In his ætatibus, nempe seniorum (de his enim explicatur à Gal.) reuersiones morborum solent plurimos interimere. ratio est, quoniam ob defectum naturalis facultatis, & caloris remiſsionem, non assequuntur perfectam suppurationem: & quæ iudicantur, sine signis coctionis solent non esse fida, vt 1. lib. de Morb. pop. sect. 45. Coctiones celeritatem iudicij, & securam sanitatem ostendunt: cruda verò, & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas. De morborum reuersionibus dicemus in expositione prog. 22. Rursus per contrarium inquit, Iuuenes ante suppurationem moriuntur: anticipat enim delirium, & febris, mortem afferre ante partis suppurationem. Habetur tamen spes salutis, si pus album ex aure defluat, & si aliquod aliud signum bonum iuueni superueniat. Vbi ergo iuuenis aurium dolorem prędictum cum febre patiatur continua, vnica salutis spes habetur, perseuerante dolore, si pus album effluxerit ex aure: non enim tãtùm suppurari ipsum oportet, sed pus album effluere: quoniam in senioribus suppurationẽ præuenire mortẽ dixit. Cæterùm recidiuas superuenire, ac interimere plurimos: quoniam illi non ita integre suppurantur, vt pus album effluat ab aure. Saluantur autem iuuenes suppurati, & albo pure emanante: tamen pus album emanare decet ante 7. diem: iuuenes namque ex eo morbo 7. die aut citius moriuntur. Prius igitur pus emanare oportet, quod maximè morbi acuitatem ostendit: intra 7. nanque humor defluit inflãmationem faciens, & suppuratur, & inflammatio rumpitur: quod etiam caliditatem, & tenuitatem humoris ostendit. Euenit quoque mihi ipsi hoc morbo laboranti, vt intra quatuor omnia hęc superuen

Iuniores dolores auris citius interimunt.

Reuersiones morborum plurimos interimunt.

Iuuenes ante suppuratione auris moriuntur.

Historia.

perueniret,cũ iuuenis essem 25.annorum.Addit,Si aliquod aliud signum bonum ei superueniat. quod non paruam ingerit dubitationem:inutiliter enim additum esse videtur:sufficeret nanque ad salutem præsagiendam, pus album effluere, licet aliud bonum signum non accederet: quoniam signis coctionis apparentibus non contingit mori ægrotum.Sunt autem signa optima coctionis,in morbis venosi generis,vrina,in morbis thoracis & pulmonis excreatio:in morbis ventris, deiectio:in tumoribus, & vlceribus, pus:quale modo in aurium inflammatione album apparens.Verũtamen aduertendum, quòd Hipp.in hoc loco non tantùm de dolore auris acuto loquitur, sed cum febre cõtinua.Potuit tamen suppurari inflammatio auris, nondum coctis humoribus facientibus febrem continuam,quo dato, pus album erumpet,& æger morietur ex defectu coctionis humorum facientium febrem.Erit ergo signum aliud bonum,quod sumitur ex vrina.In morbis itaque, qui febres non sunt, cum signis coctionis posibile est mori ægrum.Quod contigit in parotidibus Crastitonactæ, & ancillæ Pictoris. lib.1. de Morb. pop.par.2.sect.25.Idem etiam docet Gal.in eodem Com.quod etiam docet Hipp. lib.2. de Mor.pop.par.3.in hist.Zoili,qui laborabat febre acuta,cum faciei rubore,& reliquis, cui auris valde dolebat: is enim non fuit iudicatus,quamuis pus ex aure manauit, sed aliam passus est iudicationem,quæ febri respondit,per sudores,& vlcuscula in capite ad multum tempus.Inquit enim, Sed alia iudicata sunt, & iuxta aurem pus multum erupit,circa octauam aut nonam diem:principio verò noni diei,ex dolore auris haud scio quomodo sine rigore iudicatio facta est. & hic sudor firmus erat, quod quidem ardor etiam sinistri lateris esset.Quòd si dixeris hunc non tantùm auris,sed lateris passum inflammationem,eadem ratio est,quandoquidẽ ab ipso laterali morbo non liberatus fuit solo sputo,sed sudore opus habuit, vt in hist.Ad quod accedit Anaxiõ.lib.3.de Morb. pop.par.3.qui præter sputorum reiectionem,totius corporis sudore opus habuit ad crisim & perfectionem,quia febricitabat.

Dubium. *Solutio.* *Parotides Crastitonactæ,& ancillæ Pictoris. Zoilus.*

GALENI COMMENT.

IN minoribus natu febris & delirium potius accidunt ob calidum ac biliosum temperamentũ. Itaq; merito interimuntur,antequam aures suppurentur.Maiores natu,quantum in hæc agitur,minus periclitantur:sed recidiuæ ipsis eueniũt affectionũ,quia non integrè concoquitur dolorẽ cõmittens humor, ob temperamenti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In præsenti Cõm.rationem reddit, quare minores natu,quos iuuenes appellauimus in expositione prog.antequam aures suppurentur,interimuntur:nempe ob delirium & febrem,quæ in ipsis fiunt maiores,ob calidum & biliosum temperamentum.In quibus minus periclitantur maiores natu,sed solent eis superuenire recidiuæ, ob coctionis defectum.Præter duas causas,quę mortem iuuenibus afferre possunt,quas hîc scripsit,tertiam scripserat lib.2.Com.69.& est dolor,qui(vt dixi in expositione)maior est in iuuenibus.*In minoribus natu.*Græcè, τοῖς νέοις hoc est,iuuenibus.*Maiores natu,*Græ.πρεσβύταις, id est,seniores,idem in hoc loco significat,vt dixi in expositione 29.lib.primi.

PROGNOST. XV.

FAuces exulcerari cum febre, difficile:verũtamen si aliquod aliud signum superuenerit,eorum quæ malis adiudicata sunt, prædicendum hominem in periculo esse.

De faucibus quædam consequenter scribuntur. Primum de exulceratis, secundũ de inflammatis. Exulcerari tamen multis causis contingit, aut ob causam procatarcticam, aut ob ruptam inflammationem,aut ob humorem à capite distillãtem, de quo tantùm intelligitur præsens sententia.Vbi enim aut ob causam externam fiat,aut ob ruptam inflammationem,non dixisset Hipp.Cum febre:sed quando vi febris,aut causæ ipsam facientis fit,vt contingit febre eleuante vapores acres in caput,ac rursus ipsis ad fauces descendentibus. Quantum autem mali significent,explicuit,dicẽs,Difficile esse, ac reliqua signa esse aduertenda:quòd si aliquod malum signum superueniat,periculum significabit. Itaque ad periculum significandum, non tantùm febrem & exulcerationem adesse sufficit, sed aliud signum malum superuenire, In summa,parum mali significat,siquidem ex se difficilem dispositionem, non tamen letalem, aut periculosam significat. Indicat tamen difficilem dispositionem,per viam signi, & causæ; per viam signi,quo-

Fauciũ cum febre ulcera.

niam indicat humorem acrem erodentem in fauces descendere:in via causæ malum significat, quoniam fauces exulceratæ deglutitioni sunt impedimento. Quid per fauces significet Hippoc.constabit ex Gal.in Comment.sequenti.

GALENI COMMENTARIVS.

FAuces exulceratæ labem indicant derodentis humoris,Causa verò difficultatis non paruæ est,quia cum dolore deglutiunt. itaque considerari conueniet & alia indicia,vt exquisitius futura cognoscantur.Commune verò in cunctis erit tibi præceptum,potissimum verò in iis qui nec exquisite optimi affectus, neque deterrimi habeantur:in quibus & ipse Hippocrates censere assolet alia quoque indicia esse consideranda.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte damnat fauces exulceratas, qui significāt humores malos erodentes, & quia sunt mala causa,impediens deglutitionem,ac in ipsa dolorem inferens.

In secunda parte,commune præceptum esse dicit omnibus,qui non sunt optimi,neque deterrimi affectus,considerare signa alia.Hinc etiam elicere poterit lector,vbi apud Hipp.inuenerit aliquod signum,ex quo nihil certi præsagiri pręcipit,nisi aliis adiunctis signis,illud non esse de fortibus & dignioribus in significando. Circa primam partem, vbi legitur,*Fauces exulceratæ labem indicant derodētis humoris*.Græcè habetur,αἱ ἑλκεμέναι φάρυγξ σημεῖον ἐστὶ κακοχυμίας διαβρωτικῆς. quod est, Fauces exulceratæ significant abundantiam malorum humorum erodentium.Cacochymia verò, praui succi abūdantiam significat,siue mala qualitate peccet,siue non.Vtcunque enim si sola bilis,aut pituita,aut melancholia,aut serosus humor,in corpore abundauerit in quantitate, ea cacochymia à Gale.appellatur lib.13.de Mor.cur.quemadmodum & plethora,siue plenitudo,quum omnes simul abundauerint.Et si contingat inter eos vnum reliquos excedere,aut simpliciter vt sanguis,aut ad portionem magis aliis, vt alij à sanguine:in plethora enim aliquando vincit pituita,aliquando flaua,aliquando atra bilis,non quoniam sanguinem quantitate excedant,sed quoniam omnibus simul auctis,pituita,gratia exēpli,propriam mensuram ad proportionem aliorum magis excedit.Semel ergo id dixisse satis erit:abūdantia aut est in qualitate humorum,aut in quantitate.Præterea abundantia in quantitate,aut est vnius humoris alterius à sanguine,& est cacochymia:aut omnium simul, & est plethora.Rursus aut quum omnes aucti sunt,vasa distendunt,aut facultatē grauant: hæc plenitudo quoad vires,illa quoad vasa appellatur. Hæc contra communem vsum vocabulorum apud iuniores medicos statuit & confirmat Fuchsius,vir sapientissimus, lib.2.Paradoxorum suorum, sicut & multa alia,quę ipse in reparanda schola medicinę (quę à Barbaris & ineruditis medicis in tyrannide tenebatur ac partim tenetur) inuenit, autinuenta perfecit.

Signū quod se solo nihil certi significat.

Cacochymia.

Plethora.

Fuchsij laus.

PROGNOST. XVI.

ANginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrimè interimunt,quæcūque nihil conspicuum faciunt in faucibus , neque in ceruice : plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam. Hæ enim eodem die strangulant, & secundo,& tertio,& quarto.

De gutturis & faucium inflammatione Hipp.consequenter tractat,quæ à Latinis angina,à Græcis verò, συνάγχη,aut κυνάγχη,appellatur, aut παρασυνάγχη, aut παρακυνάγχη, ex diuersa huius morbi specie sumpto vocabulo,vt inquit Celsus lib.4.cap.4. Quatuor itaque erunt ex locis differentiæ, vt vult Gal.4.de Lo pa.cap 5.Vbi nanq; gutturis musculi interim inflammantur,κυνάγχη appellatur:si in faucibus fuerit inflāmatio,συνάγχη: si tamē fuerit in musculis gutturis exterioribus, παρακυνάγχη:si in partibus faucium exterioribus,& mento,παρασυνάγχη.Quo in loco quintam addit speciem ex vertebrarum ceruicis luxatione de anginæ nominibus.idem Gal.lib.4 apho.Comm 34.Idem Paulus lib.3.cap.27.Idem Aetius inquit,esse doctrinam Gale.lib.8.cap.47.Cæterùm Gale.plurimum subterfugit de nominibus quęstiones,Com.20.sequenti,& 4.de Lo.pa.cap.citato dixit,Quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt,quum nimio studio nomina quærere inciperēt. Quia igitur temporibus Hipp. horum nominū distinctiones nō præualebāt, Hipp.κυνάγχην appellabat omnem affectionem regioni gutturis accidētem, quam comitaretur difficultas respirandi,etiam si ex vertebrarum luxatione talis dispositio superueniret.Hoc etiam testatur Gal.lib.4.de Lo.pa.cap.citato & lib.4.de Rat.vict. acut.Com.20.inquit Gal.Angina partium,quę in gutture sitę sunt,phlegmone est.Anginæ itaque species tres,magnitudine morbi & breuitate terminationis,ordinat Hippo. in

Anginæ 4. species ex locis distincta.

in ſequentibus:quarum prima grauiſsima eſt,& quę eodem,aut 2.aut 3.aut 4.die interi-
mere poteſt:quod morbum peracutum exactè oſtendit: ſiquidem primo quaternario
finitur.Huius tria ſigna ſcribit.primũ, vt ne quid conſpicuum faciat in faucibus,aut cer
uice:ſecundum,vt plurimum inferat dolorem:tertium,vt orthopnœã efficiat.Primum *Anginæ periculoſiſsimæ ſigna.*
in hac diſpoſitione,inflammationem ſignificat in muſculis gutturis internis: ſi nanque
plurimus dolor cum difficultate reſpirationis coniungatur, & non eſt inflammatio in
partibus conſpicuis (intellige effatu digna) erit in interioribus muſculis eius partis,
quæ reſpirationis via eſt:maxime vbi non adſit vertebræ luxatio,quę etiam in parte cer
uicis poſteriore cauitatem cõſpicuam efficiet. Cùm igitur via reſpirationis anguſta ſit,
creſcente inflammatione facile ſequetur integra canalis obturatio,& animalis ſtrangu-
latio. Per fauces verò intelligere oportet, eam partem, quæ gulæ & gutturi præiacet:vt *Fauces.*
Gal.in Comm.pręſen.& Com.34.ſect.4.Apho.ex Homeri ſententia.Per ceruicem verò
id, quod à Græcis αὐχὴν, καὶ τράχηλος appellatur, & eſt ſpatium à capite in thoracem, *Ceruix.*
quod ſeptem vertebris compræhenditur,vt lib.de Oſsibus.& 13 de Vſu partium.Secun
dum ſignum eſt,plurimum inferre dolorem:quod ſignificat magnitudinem inflamma-
tionis, ad quam ſequitur vehemens diſtenſio particulæ. Tertium eſt orthopnœa, hoc *Orthopnœa.*
eſt recta ſpiratio:qui enim patiuntur meatuum reſpirationi ſeruientium anguſtiam,or-
thopnoici fiunt,id eſt recta ceruice ſpirantes,vt diſpicere poſsint meatum,& viam am-
pliorem facere.3.lib.de Diff.reſp.inquit Gal.Omnibus igitur, qui ob coarctationem lo-
corum,ſeu organorum, difficulter reſpirant, etiam paruus fit ſpiritus, & ex neceſsitate
ſequũtur duo ſymptomata,ſeu acceſſoria mala:ſtertoroſa videlicet reſpirationis ſpecies,
& paulò antè dicta orthopnœa, ſiue ſpiratio recta.Et lib.2.Prorrhet.Com.54.ſignifica-
tionem vocabuli apud Hipp.explicans Gale.inquit, ὀνομάζει δὲ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι πάν-
τες ὀρθόπνοιαν, ἐκεῖνο τὸ τῆς δυσπνοίας εἶδος, ἐν ᾧ πνίγονται κατακείμενοι, καὶ μόλις ἐξαρ-
κοῦσι, ὄρθιον ἔχοντες τὸν θώρακα, τοῦ μηδενὸς ἐρηρεισμένου μεταφρένου. quod eſt,Vocat autem ipſe
ac reliqui omnes orthopnœam,illam ſpeciem difficultatis ſpirandi,per quam ſuffocan-
tur iacentes,& vix ſufficiunt,erecto thorace,nihil dilatato dorſo.Reſpiratio item in an-
gina omnibus thoracis muſculis fit, vt eſt doctrina Gal.4.de Lo.pa.cap.5. Quãdo enim
laborans inter ſpirandum totum mouet thoracem, vt in parte anteriori ad iugulum,in
parte poſteriore ad ſcapulas,in lateribus ad ceruicem:vnum trium ſignificatur, aut im-
becillitas facultatis,aut immodicus calor in partibus cordis,& pulmonis, aut meatuum
anguſtia. Imbecillitas cognoſcetur ex languore animalis facultatis,circa motum,& ſen-
ſum,& ex his quæ præceſſerunt euacuationibus, & intemperantiis præſentibus. Calor
tactu thoracis,& ex frequentia reſpirationis,& ex eo quod exufflãdo mittitur,mittunt *Exufflãt febriẽtes, & quare.*
enim aerem exufflando , quoniam per conatum thoracis aer frigidus à thorace com-
primitur,ac per ſingulos ipſius pulmonis meatus adhuc anguſtiſsimos emittitur,demũ
iam calefactus celerius expellitur.Quo enim tempore exufflamus,primùm comprimi-
mus guttur, atque thoracem, deinde aerem exire permittimus aperto gutture. Conſtat
autẽ,quòd gutture ſimul & thorace expreſsis, aer anguſtiſsimos pulmonis meatus ſu-
bire cogitur. Hæc igitur eſt cauſa,quare exufflando aerem emittimus in ardentibus fe-
bribus:quod neminem vſque adeò aduertiſſe intellexi.Et ex abundanti,ex oculorũ ru-
bedine,capitis dolore,ſiti,linguæ ariditate,thoracis calor depræhenditur.Si igitur ſigna
caloris non adfuerint,& thorax vehementer dilatetur,anguſtia inſtrumentorum reſpi- *Thoracis calor depræhenditur.*
rationi ſeruientium ſignificatur.Conſiderare igitur oportet, an pulmo,aut thorax hu-
moribus impleantur,aut ſuppurationem,aut tuberculum patiantur:ſin minus, in gut-
ture labor eſt,aut in eſſentia,aut per conſenſum.Ad id maximè facit dolor,qui particu
lam oſtendit laborantem.Cum dolore igitur hæc difficultas reſpirationis,per quam to
tus thorax dicto modo diſtenditur, quæ etiam rectè ſpirare hominem cogit, manifeſte
oſtendet paſsionem,& particulam patientem,nempe guttur. Præterea lib.3.de Mor.po.
par.2.in hiſto.anginoſæ, quę circa Bitonis habitabat, hanc orthopnœã Hipp.ſublimem *Sublimis ſpiritus.*
ſpiritum appellauit, vel quia orthopnoici totum thoracem mouent,ad externum aerẽ
attrahendum,aut quia ſe erigunt ad reſpirandum:ſic enim Gal.dixit Com.citato,ob id
quòd ſuffocantur,ad ſurrectionem excitantur,& ad externum aerem toto thorace attra-
hẽdum.Hac quidem ratione anginoſis,ſublimem appellatum ſpiritum ratione quis di-
xerit:fieri autem poteſt,vt & quia ſeſe erigere velint,ita dicantur,idem ſignificãte ſubli-
mi ſpiritu,quod in progno.orthopnœia.Hanc reſpirationis ſpeciem,etſi propriè appel-
let Hippoc.ſublimem,magnam etiam poſſemus appellare, ex magnitudine dilatationis *Orthopnœa magna reſpiratio eſt.*
thoracis, licet non ex quantitate aeris attracti:vt conſtat ex Galen.lib.4.de Lo.pa.cap.8.
quum inquit,Prę omnibus autem vos meminiſſe velim magnę reſpirationis geminaſſe

differentias:fit enim interdum ob dilatationis à thorace procedentis magnitudinē, interdum verò ob inſpirati aeris multam eſſentiam. Huius anginæ malitiam ſignificauit Hipp. 34.apho.4.ſect.dicens, Si à febre,habito tumore non exiſtente in faucibus,ſtrangulatio repente ſuperuenerit,letale. Eius etiam meminit autor lib.Prorrh.par.2.ſect.54. dicens,Fauces dolentes tenues.cum quadā difficultate ſtrangulantes,velociter exitium afferentes, etiamſi ibi non explicuerit difficultatis reſpirationis ſpeciem,nempe orthopnœam,dixit tamen, Cum quadam difficultate ſtrangulantes,dolentes,& tenues,quaſi ſine inflammatione, quæ videri poſsit,& velociter exitium ferentes,quòd hîc dixit,Eodem die, 2.3.aut 4.

GALENI COMMENTARIVS.

VT fauces præiacentem gulæ & gutturi ſedem appellet,perſpicuum eſt etiam ex iis quæ hoc loco ſcripſit,illam anginam dicens eſſe grauiſſimam,quecunque nec in ceruice nec in faucibus diſpoſitionem aliquam indicet præter naturam,ex colore,calore, mole.ceruicem enim intelligit collum:fauces verò aperiendo os:ac linguam comprimendo deorſum,euidentem amplitudinem, in qua gemina oſtiola viſuntur tum gulæ,tum etiam gutturis.Quoties igitur in neutro horum appareat aliquid præter naturam,exiſtimandum eſt intra gutturis corpora laceſſere inflāmationem,ex qua ſtrangulantur.At cùm animæ iter anguſtum natura ſit,ſtrangulentur neceſſe eſt eo integre cluſo ob circumuenientium corporum inflammationem.Itaque coguntur dirigendo collum ſpirare,quo diſpeſcant paulum meatum.Supinus enim iacentis habitus eum extreme cludit,priore corpore magis coincidēte in ceruicis vertebras. Igitur ob eam rem, & quia inflammatione vexantur muſculi in gutture,merito dolore afficiuntur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Fauces. In prima parte dicit conſtare,fauces ipſum appellare ſedem gulæ & gutturi præiacētem: quoniam dixit ēam anginam eſſe grauiſsimam, in qua nihil conſpicitur immutatum in faucibus & ceruice.Per ceruicem enim collum intellexit: per fauces verò eam partem,quæ adaperto admodum ore oſtenditur,gemina oſtiola habens,nempe gulę,& gutturis. Immutari enim ſolent in angina aut partes externæ, quæ ad mentum & collum attinent,aut internæ,quæ in intimo ore,vbi eſt œſophagi foramē,& gutturis,id eſt, aſperæ pulmonis arterię.Commune enim eſt id foramen ambobus:guttur enim ſuprema pars aſperæ arterię eſt.Immutantur autem in colore ad rubedinem, aut in calore ad maiorem caliditatem,aut in mole,quoniam intumeſcunt.

In ſecunda parte,quę incipit(Quoties igitur)ſic argumentatur:Si ergo homo ſtrangulatur,& nulla mutatio in faucibus apparet,ſequitur quòd intra corpus gutturis adeſt inflāmatio. Strangulantur nanque homines,quoties via reſpirationis anguſtatur,ob inflāmationem partium circumiacentium:hinc etiam ſequitur,vt erigendo collum,cogantur reſpirare:nam ſupinus modus iacendi facit,vt anteriores partes gutturis,poſterioribus concidāt,ac extreme guttur claudatur.Poſſes quærere,quare qui angina laborant, *Dubium.* reſident,ac recta ceruice reſpirant. Licet enim verum ſit,quòd vbi reſpirauerint ſupino corpore,partes anteriores decident,& poſteriores cōprimerent:veruntamen poſſent proni cubare,quo dato, guttur à nulla de circumiacentibus partibus comprimeretur. *Solutio.* Reſpondemus,quòd ex gutturis poſitura facile depræhenditur, quòd recta ceruice partes infernę appenſæ,ſupernas reddunt patentiores.& conſtat,quòd non tantùm in ſupino, ſed & in prono accubitu,& in decubitu ſuper latus,latera gutturis à circumiacentibus comprimentur, & multò magis vbi pronè quis cubauerit. Accedit ad hoc, quòd per eum decubitum, thorax & venter à conuenienti dilatatione impediūtur. *Priore corpore.* Græcè, τῶν πιπτόντων μᾶλλον τῶν πρόσω σωμάτων. quod eſt, anterioribus corporibus magis concidentibus.

Doloris anginā patientium cauſæ. In tertia parte,quæ incipit(Igitur ob eam rem) duas cauſas ſcribit,quare dolent,qui anginam patiuntur. Quarum ſecunda eſt, quoniam patiuntur inflammationem,& inflammatio(vt conſtat)eſt tumor durus,& dolēs.De prima verò dixit,Ob eam rem,hoc eſt,quoniam reſpirāt viam dilatando:dilatatio verò magnum infert dolorem. Si nanq; via latior fieri debet, neceſſe eſt vt inflammata pars adſtringatur,ac comprimatur:quomodo etiam contingit dolorem fieri,quoties pars quęcunq; corporis inflammatione laborans,arterias habuerit proximas,aut multas,aut magnas:tunc enim ab arteriarum diſtentione compreſſa inflammatione, dolor augetur ad menſurā diſtentionis arteriarū, compreſſa parte laborante.Exemplum eſt Gal.lib.1.de Diffic.reſpi.ad probādum, quòd ſi dolor adeſt in partibus thoracis, reſpiratio debet fieri parua.quoniam quemadmodū pars inflammata dolet,ex motu arteriarum circumiacētium:ita pars inflammata thoracis in dilatationibus ipſius.De his amplius lib.1.in expoſitione progn.20.ex arteriarum pulſu fieri ſenſum cum dolore,in parte inflammata,teſtatur Gale.lib.6.Aphor.Cōm.21.

PROGNOST

PROGNOST. XVII.

QVæcunque verò dolorem alioqui alteri similiter inferunt, attollunt autem, ac in faucibus rubores efficiunt, valde quidem letales, cæterum præcedentibus diuturniores, si magnus fiat rubor.

Secunda anginæ species minoris est malitię, quàm prima, & adhuc diuturnior: aut enim liberantur, qui hoc morbo laborãt, aut post quartum diem morientur. Verũtamen non vacat magno periculo, quoniam dolorem infert similem ei, quem infert prima species. Infert etiam respirandi difficultatem, quoniam in hac specie musculi gutturis affecti sunt, etsi nõ adeò grauiter, vt in prima. Dispersus enim est humor per fauces, magnũ ibi efficiens ruborem: humor sic dispersus non infert adeò magnam inspirandi difficultatem, & facilius à calore discutietur. Vbi dixit, *Cæterum præcedentibus diuturniores.* sic habẽt Gręci codices, χρονιώτεραι δὲ μᾶλλον τῶν πρόσθεν. Lib. tamen 4. de Lo. pa. cap. 5. legitur, χρονιώτεραι δὲ ὀλίγον τῶν πρόσθεν. quod est, paulò præcedentibus diuturniores. & bene: quæ enim sunt in tertia specie, adhuc sunt magis diuturnæ, quàm quæ in secunda. Is autem rubor non quiuis, sed magnus esse debet, vt internos musculos gutturis posit à magnitudine inflãmationis liberare, humore pro maiori parte ad fauces inclinãte. Hinc sequitur, quòd illa angina, in qua cum magnitudine doloris, & orthopnœa paruus tumor in faucibus apparet, ad primam anginæ speciem est reducenda. Quod non aduertunt medici: talis enim paruus tumor à magna illa difficultate respirationis non liberat ęgrum. Sic etiam legitur litera præsens, lib. 4. de Loc. pa. cap. 5 vbi in Latina Copi versione, ista pars, Si magnus fiat rubor, legitur, licet in Gręcis codicibus non habeatur ibidem. habetur tamen in Gręcis Aldinis codicibus Hipp. & in his, qui adiunctam habent Gal. expositionem. Male ergo eam partem omisit Laurentianus. Secunda tamen species eò dissidet à prima, quòd in prima difficilius spirant, quàm in secunda. Dissimile quoque est tempus periculi. Huius anginæ meminit Hippo. lib. 2. de Morb. popu. par. 2. dicens, Linguam non facile vertebãt, ipsisque & maior esse videbatur, & prominentior, & sub lingua venæ conspicuæ, deglutire non poterãt, aut valde difficulter, modo ad nares fugiebat, si valde cogerẽt, & per nares loquebãtur: spiritus autem his non valde sublimis, quibusdã venæ in temporibus, & capitibus, ac ceruice eleuatæ. Hæc omnia signa ab Hippo. scripta, secundã anginæ speciem ostendunt.

Anginæ secunda species.

Laurentianus notatur.

GALENI COMMENTARIVS.

SEcundam nominat anginæ differentiam, in qua attollitur quidem locus in ceruice, & fauces rubẽt: dolore verò æque quàm prædicti afficiuntur: non tamen subrecti spirant, id est non spirant admodum difficulter: quia nec musculi in gutture admodum vexãtur inflammatione. Merito igitur eam exitialem haberi dixit, non tamen perinde vt prædictam celerrime interimere.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

IN pręsenti Comment. Gal. eam dicit esse secundam speciem anginæ ad doctrinam Hippo. in qua attollitur ceruix, ac fauces rubent: dolore enim simili eis qui sunt in prima specie, affliguntur, verùm non patiuntur orthopnœã, id est, rectã respirationem: quoniam musculi gutturis non sic, vt in prima specie, patiuntur. vnde fit, vt exitiosa sit dispositio, non tamen vt species. Circa præsentem Com. dubitãdum videtur, quoniam dixit, ceruicem attolli: Græca enim litera habet, συνεπαίρεται, id est, coeleuatur. Hippoc. nanque non dixerat in hac specie ceruicem coeleuari, sed fauces, quum dixit, Attollun tur autem, ac in faucibus rubores efficiunt, vbi de ceruice non fit mẽtio. Accedit ad id, quòd in progn. sequenti, tertiæ speciei esse vult, quum fauces & ceruix simul rubent. Si dixeris, in præsenti dixisse, Attolli, Galenum, & in sequenti dixisse Hippo. Rubere, nihil refert: quoniã quęcunque pars à phlegmone attollitur, nisi ex intimis fuerit, rubet, quãuis esset in ipso pedis vestigio, aut palma manus, si in signis fuerit inflãmatio, vt lib. 13. de Mor. cur. iuxta initium. Si ergo ceruix eleuatur in secunda specie, rubescet similiter, quare erit de tertia specie? Respondemus, quòd in hac secunda specie fauces rubent ob inflãmmationem, quæ non tãtùm occupat guttur, sed & ipsas fauces: vnde sequitur, vt ceruix attollatur, non ob inflammationem quæ est in ipsa, sed ob eam, quæ est in gutture, & faucibus, quibus eleuatis in tumorem, sequitur vt partes circumiacentes, quę ad ceruicem attinent, pariter attollantur. Non autem rubent, quoniam in ipsis non est inflammatio: quòd si esset, ruberent quoque, quemadmodum in 3. specie, de qua inquit.

Dubiũ circa secũdam anginæ speciem.

PROGNOST. XVIII.

QVibus verò fauces & ceruix simul rubent, hæ sunt diuturniores:& maximè ex ipsis liberantur,quibus ceruix & pectus ruborem traxerint,nisi sacer ignis intrò recurrat.

Anginæ tertia species. Tertia anginę species à prima duabus differentiis distinguitur:quoniam in ea dolore non admodum vexantur,& quoniam non spirant difficulter:quæ duo possent breuem afferre mortem, hac de causa hæc angina reliquis diuturnior est. Inflammantur autem in ipsa ceruix, & fauces: veruntamen ceruicis & faucium inflãmatio, non affert difficilem respirationem,neque vehementem dolorem.Difficilem respirationē non affert,quoniam musculis gutturis non inflammatis,non impeditur via respirationis:neque dolorem,quia carnes adenosæ sunt,quę patiuntur inflammationem,quę facile admittunt fluxionem. Diuturnior igitur is morbus est, quàm prædicti:liberantur tamen ex eo maximè qui inflãmationem patiuntur in ceruice,& pectore. Ratio est, quoniam tanto securior morbus est,quanto inflãmaio magis secedit à partibus internis,& via respirationis. Talis est hęc dispositio, per quam inflammantur ceruix, & pectus,vbi non recurrat inflãmatio, aut sacer ignis ad partes interiores.Sic enim dixit Hipp.apho.50.7.sectio.Ab angina habito,tumor & rubor in pectore superuenientes,bonum;extra enim vertitur morbus. vbi tamen contingat intrò conuerti,malum erit,Quod contigit cuidam vetulæ sexagenariæ,quo tempore illustrissimi Ducis de Medina cœli,patroni mei curam gerebam,passa est anginam in hac tertia specie,inflammatis faucibus,& ceruice, sine difficultate respirãdi,& conuenientibus adhibitis remediis,rubor ad pectus descendit,plurimum demissa inflammatione faucium quinta die morbi, septima die parũ coctum spuebat indecenti copia:cæterum decima die recurrit rubor,subito nanque spuere cessauit,febris aucta est,rubor pectoris euanuit,& vndecima die mortua est.Prętereą huius anginę meminit Hippo.apho.37.sect.6.dicens,Ab angina habito si tumor fiat in collo,bonum.Hanc tertiam anginę speciem possumus in duas diuidere,eruntque quatuor.Nam vbi inflammatio nihil conspicuum fecerit,cum magno dolore & difficultate respirandi, prima species est. Vbi difficultas respirandi non adeò magna fuerit:cuius causa est, quòd humor extrà effunditur in fauces, & dolor consimiliter affligat,secunda.Vbi guttur nihil patiatur,neque dolor adeò vehemens sit,neque difficultas respirãdi,& causa est inflãmatio conspicua in faucibus,& ceruice,tertia.Si tamen sine difficultate respirandi,& sine dolore vehementi,inflãmatio ad ceruicem & pectus extendatur, quod leuem admodum efficiet in faucibus & gutture morbum, quarta erit species: & plurimi ex ipsa euadent,vbi non recurrat inflãmatio,aut sacer ignis,Tres tamen species à Galeno reputantur, quibus similes scribuntur ab ipso Hipp.lib.6.de Mor. pop.par.7. vbi de diuersis anginis,quæ iuxta æquinoctiũ factæ sunt, loquens,dixit,In summa qui solùm deglutire non poterant, his valde mites ac toleratu faciles erãt: qui verò etiam insuper obscure loquebantur,his molestiores ac diuturniores mores:quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur,his aliquãtulum malę erant:pessimę verò his,quibus & spiritus sublimis coeleuabatur.Qui primo loco positi sunt, hîc tertio loco scribuntur, nempe, Qui leuissimam anginam patiuntur, ob faucium inflãmationem deglutire non poterãt:regurgitabat autem eis per nares potus. Qui secundo loco positi sunt,similiter in prognostico 19.secundum locum habent:Difficile deglutiebant, & præter id obscurè loquebãtur. quod ostendit in respirationis instrumentis aliquod damnum,licet non tãtum,vt in tertia specie,quæ in prog.18.prima fuit, cui orthopnœã adesse diximus. In sententia tamen modò allegata, spiritum sublimem,quod idem esse declarauimus cum orthopnœa, ex historia anginosæ,& confirmatur ex hoc loco.Pessimã enim,quã lib.de Morb.popu.dixit,grauissimam dixit in prognostico.Illi etiam,de quibus dixit Hippo.allegato loco,Quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebãtur,aliquãtulum malæ erant,intelligendum est,cum hoc,quòd obscure loquebantur:sunt enim in numero eorum, qui ad secundã speciem pertinent, de quibus dixerat:Venæ,quæ circa tempora & ceruicem attollebãtur,vt in expositione præcedentis prognostici,ex autoritate Hipp.2.de Mor po.diximus:Illis qui in 2.specie cõstituti fuerant: Venæ,quæ in temporibus ac capitibus & ceruice eleuatæ erant. Præter has tres anginæ species,quartã scripsit Hipp.lib.2.de Mor.pop,par.2.dicens,Erant autem anginosorum affectiones hę: colli verticula intrò vergebãt,quibusdã amplius, quibusdã prope, & collũ forinsecus,conspicuã cauitatē intro habebat, & hac parte ad cõtactum dolębat. Erat autem & cuidam infra os dentis appellatum,quod non similiter acutũ est:quibusdam

Historia.

Anginæ tertia species in duas secatur.

Anginæ species ex Hippoc.

Anginæ 4. species.

dam verò rotundum maiore circumferentia. Eandem in anginæ speciem notauit apho. 35.sect.4. dicens, Si à febre habito collum peruertitur,& vix potest deuorare, sine vllo tumore,letale est. In cuius aphorismi traductione, Fuchsius, Tumore nullo apparente, dixit,quod cum Græca litera, οἰδήματος μὴ ἐόντος, stare non potest. Verùm ipse, sicuti alios fere omnes aphor.ita præsentem,ad mẽtem,non ad literã traducit,quod aduertere oportet:quoniam ille traducendi modus non potest conuenire Comen. Gal.in quibus maxime de ipsa Hippocratis litera agitur. Hæc angina cùm à siccitate fit,letalis est:non sic,vbi ob inflammationem eueniente conuulsione,vertebra ad anteriora conuellitur. huius anginæ meminit Gal.lib.4.de Lo.pa.cap.5.dicens:At superest adhuc alius ceruicis affectus,quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad anteriores partes vertebræ luxantur: & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis cõmunicant, tumore præter naturam affectis, vel nato ibi tuberculo,interdũ etiam gula pariter vitiata, nonnunquã musculis quoque,qui gulam gutturi iungunt:quinetiam propriis aliquãdo gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblæsis. De quibus eodem capit. ab initio dixit, quòd si vertebra luxatur ad anteriora,neminem vidit moriturum Hippo.neque illi paralysi capiebantur. illi verò quibus ad latus conuertebatur vertebra, resoluebantur, & nullus liberabatur superueniente febre. Et hęc est anginæ species quam præcipit Paulus non curare. Aetius lib.8.cap.47.inquit, Anginæ quatuor differentiæ existunt. Vna,cùm fauces fuerint inflammatæ.fauces autem, pharinga Græcis appellatam, voco intra os locum, vbi tum stomachi, tum asperæ arteriæ extrema conueniunt. Altera,quum neq; circa oris regionem,neque iuxta fauces in os, neque forinsecus quicquam apparet inflammatum: & tamen suffocationis sensus infestat ægrũ iuxta asperæ arteriæ extremum. Tertia,quum exterior gutturis regio vnà cum interna fuerit inflãmata iuxta mentum. Ad hęc autem, vt iuxta ceruicem quædam affectio oboriri solet, ex luxatione & discessu cuiusdam in collo verticuli in anteriorẽ regionem; vnde cauus apparet locus,& cùm extrà tãgitur, dolore afficitur,&c. Angina,quæ hîc primo loco posita est, apud Hippocr.secundum habet locum. Autor verò lib.4.de Ratione victus acutorum,sect.30.duas tãtùm scripsit anginæ species,ex materia sumptas. Aut enim acris ac biliosus humor est,& is ad angustiores penetrat venas, quæ sunt in gutture: qui verò crassus est,ac pituitosus, in faucibus detinetur, & amplis venis. Gale.namque in Comment.inquit, Duas horum esse species ait: alterã quidem, quæ à glutinosa frigidaq; fluxione facta sit,quam pituitosam vocare posses: alteram verò,à calidi acriq;,quam si picrocholam biliosamq; simpliciter appellaueris,non peccabis. Priorem verò fluxionem, in laxiores decumbere venas ait, biliosam etiam in tenuiores peruenire ostendens.

Fuchsij modus in traducendis Aphor.

Angina incurabilis.

GALENI COMMENTARIVS.

Tertiam hanc commemorat anginam,quam alij per s literam nominant synanchen,non per c literam cynachen. Vbi enim vehementer strangulantur,ac dolore vexantur, nec inflammatio aut sacer ignis apparet,aut in ceruice,aut in faucibus: cynanchen per c literã talem nominant affectionem. Sed quod assidue moneo,videtur & Hippocrates facere: nec ita vocabulis parce vtitur,sed vt libuerit appellat. Sanè & in quibusdam codicibus antiquis legitur initium dictionis per s literam: Si quibus synanche, id est angina. Ita constat vt nihil iuuet de c & s literis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt. Vbi enim confessa res est,obscœnum est de nominibus litigare.at confessa res est iis qui ministeria artis agnoscunt. Si enim vehementer strangulantur & cogantur resurgere, deterrime exigunt, dolore vehementer affecti,nullum verò aut in ceruice habentes aut in faucibus accidẽs. Ab his verò deinceps existunt ij qui non spirent difficulter, sed dolore admodũ vexentur, ac pariter tumescat ceruix,& fauces rubicundiores euadant. Tertio loco disponuntur ij de quibus Hippocrates præsenti sermone persequitur: qui nec vehementer affligantur dolore,nec spirent difficulter, gutture quidem nequaquam patiente: sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem,aut in hæc vtraque decũbente. At verò fluxio hæc magna ex parte biliosior est,ita vt perspicue sacrũ ignem,aut inflãmationem sacro igni similiorem committat: vnde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quòd si pituitosus interdũ tumor infestet,celerrime discutitur:nec vllo pacto acutus talis morbus est. Cæterum sequẽs dictio perspicua est.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte,hanc anginam in tertia specie per literam σ, συνάγχην scribit. nam vehementem illam,quæ strãgulat,& dolore affligit,ac inflammatione,scribunt medici per κ, κυνάγχην. Sed obscœna est (inquit) de nominibus disputatio. De quibus quanta ratio habenda sit, diximus in expositione 10.prognostici huius lib. *Vbi enim vehementer.* In Græco Aldino codice similiter & in Basiliensi legitur, ἔφη γὰρ ἰσχυρῶς μετὰ πνίγονται. quod est, Dixit enim, vehementer quidam strangulantur. Quæ litera nullum facit sensum: legendum potius, ἐφ᾽ ᾗ γὰρ ἰσχυρῶς μετὰ πνίγονται. hoc est, In qua enim fortiter

Græcus codex corrigitur.

quidem ſtrangulantur, & reliqua.intellige,in ea anginæ ſpecie,in qua fortiter ſtrangulantur per κ.literam ſcribi affectionem.

In ſecunda parte,quæ incipit, (Si enim) ordinat tres anginæ ſpecies, ex difficultate maiori aut minori ſpirandi. In prima enim,difficillime ſpirant, & ſtrangulantur, & reſurgere coguntur,ob inflammationem non cōſpicuam,& quæ magnum dolorē infert. In ſecunda ſpecie,ſimilis dolor adeſt,ſed minor difficultas:tumēt autē ceruix & fauces. Tertio loco ſunt,qui præter id,quòd non reſpirant difficulter,dolore etiam non admodum affliguntur: fluxio quoque ad fauces & ceruicem diſpergitur,gutture nequaquam perpeſſo. Aduertendum,quòd Gale.in harum ſpecierum declaratione aliqua addit,quæ ab Hippo.non habentur. Hippo.nanque,licet primam & ſecundam ſpeciē.dixit ſimiles dolores inferre,in tertia ſpecie doloris non meminit,in quarta tamen Gale.inquit, Nec vehementer dolore affliguntur. Præterea Hippoc. in prima ſpecie,reſpirationis difficilis meminit, quam dixit orthopnœam:in reliquis verò non dixit aut per ipſas difficile, aut facile reſpirare. Gal.tamen in ſecunda & tertia ſpecie dixit non adeſſe difficultatem reſpirandi. Ratio huius diuerſitatis eſt,quoniam ea,quæ Gal.addit,ſequūtur neceſſariò ad eas diſpoſitiones anginarum,quæ ſcribuntur ab Hippo. Vbi namque inflammatio nihil conſpicuum faciat in faucibus & ceruice, ſequitur vehemens dolor,& magna difficultas reſpirandi,in gutture exiſtente inflammatione. Vbi tantùm inflāmatio partibus faucium cōmunicetur,conſtat,minorem adeſſe debere difficultatem reſpirādi. In tertia ſimiliter,in qua inflammatio eſt in partibus externis,& in faucibus, non tamen in gutture: ſequitur,vt neque adſit vehementia doloris,nec difficultas reſpirandi. Ad id etiam concludendum facit non parum,quòd Hippo.eas ordinat in magnitudine periculi, & longitudine durationis:ad quę duo ſequūtur ſimiliter ea, quæ de ipſis à Gal.dicuntur.

In tertia parte,quæ incipit (At verò fluxio talis) talem fluxionem, quæ anginam efficit, bilioſam eſſe dicit, quæ ſacrum ignem, aut inflammationem eryſipelatodi efficit. Vnde fit,meritò Hippo.dixiſſe,Et ſacer ignis non intro recurrat:per ſacrum ignem intelligens,aut eum qui exquiſite talis eſt,aut mixtū ex phlegmone eryſipelate. Vbi autem ſcribitur *Magna ex parte.* Græcè habetur, τὸ πάμπαν hoc eſt,omnino : ſemper ita fieri ſignificans, quoties talis angina morbus fuerit acutus. Vt enim dicet, à pituita non fiet acutus morbus. Dices fortè,nónne aliquando ex ſolo fiet ſanguine, & illa non appellabitur eryſipelas? Reſpōdeo,id fieri,ſed raro,vt ſanguis phlegmonē efficiat in faucibus & gutture,abſq; manifeſta bilis mixtione. Quod ſi quando fiat,ſimiliter ſanguis putrere incipiens tranſibit in bilem. lib.quoque 2.de Arte curatiua,ad Glauconē dixit Gale. Quòd ſi ex ſanguine & flaua bile calidioribus,quàm oporteat,mixta fluxio fuerit, vel ex ſanguine ferueſcente tenuiſsimo,ſecundùm ſubſtantiam, eryſipelas paſsio vocatur. Vbi etiam dixit, *Aut inflammatione ſacro igni ſimiliorem committat.* Græcè habetur, ἢ φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη ποιέῃ.id eſt, Vel phlegmonē eryſipelatodi fecerit. Præterea Gale.ad comprobandum Hippo.rectè dixiſſe,Nec ſacer ignis intro recurrat addit, Si pituitoſus humor effecerit morbū,celerrime curabitur,nec erit ex acutis morbis. Vbi enim legitur,

τάχιστα, celerrimè ac facillimè ſignificat.

Celerrime diſcutietur. Græcè legitur,τάχιστα θεραπεύεται, id eſt,celerrimè curatur.cùm tamen anginæ à pituita factæ longum morbum habeant efficere. Celerrime in hoc loco idem ſignificat,quod facilime,ac ſine labore medici ac ægri. Ob idq; additur, ipſum non eſſe de acutis morbis : partim,quoniam periculum non habet annexum, partim quoniam non eſt de his morbis,qui breui terminantur. Adde, quòd aliquæ ex pituitoſis anginis facile ac breui tempore curantur:quoniam humor efficiēs non eſt in intimis gutturis &

Humor craſſus guttur nō penetrat.

anguſtiſsimis venis immerſus : ac inde fit,vt facile ac cito poſsit excreari. Craſsitudo nanque humoris,impedit eius penetrationē. Lib.nāque 4.de ratione victus acutorum, Comment.30.inquit Gal.Fluxionum,quæ à capite deferuntur,quędā ſubſtantia tenues exiſtūt, aliæ ex craſsis viſcoſiſque humoribus cōſtant. Quæ igitur tenues ſunt,hæ latis penetratis venis, in anguſtioribus detinentur : tales autem ſunt, quæ guttur ambiunt. Contrarium autem craſsis contingit,quòd non ingrediantur vniuerſas,quæ ſtrictæ admodum ſunt,venas,antè ſcilicet in capacioribus detentæ. Hinc ſequitur,quòd anginæ, quæ à pituita fiunt,leuiores multò ſint, & febrem non faciant,neque vehementem dolorem,neque magnam difficultatem reſpirandi,neque acutum morbum.

PROGNOST. XIX.

SI verò neque in diebus decretoriis ſacer ignis euaneſcat, neque tuberculum ad externam conuertatur regionem,neque pus ſcreet,& facile ac ſine dolore agere videatur: mortem ſignificat,vel conuerſionem ruboris.

Sicuti

Sicuti declaratum est in expositione primi progn. libri huius, morborum mutationes, etsi ex aliis habeant bonitatem aut malitiam, fidelitatem eorum quæ eueniunt, sumendam esse diximus ex die. Quæ enim in diebus iudicatoriis eueniũt, si bona fuerint, tutum habent exitum ad bonum: si verò mala fuerint, certa erunt ad malum. Ponamus ergo, vt Hipp. vult, ruborem, aut sacrũ ignem euanescere, non tamen in die decretoria, neque tuberculo ad exteriorẽ regionem transmisso, neque coctũ spuat, videaturq; æger sine dolore agere: vnum duorũ significabitur ex tali successu, aut mors, aut recidiua. Si enim euanuit tumor in die decretoria, recessitq; in pulmonem, malum est, fidamq; ac certam habet malitiam, quoniam in die iudicatoria id factum fuit. Quòd autem, cùm sic euanuit, ipsum recessisse in pulmonem fit certum, constat, quoniam euanuit subito. quod indicauit Hippocr. per verbum, ἀφανίζηται, quod repente occultari significat, ex Cõm. 68. lib. 2. Quando repente euanescit tumor, ac recurrit non excreta excreatione, ac febre detinente, malũ est: periclitatur enim homo delirare atque mori. Significat enim humorem intro recurrere. Nam discuti subito per insensibilem euacuationem non potuit, & non transiuit in sedem exteriorem, relinquitur ad interiorem. Erit autẽ pulmo hæc sedes, quoniam locus est proximus, & similiter laxus ac spatiosus, & quoniam sine dolore degere dixit: quod non esset, si in aliam partem recurreret. Illa verò pars, ἢ ἢν μήτε ἐν ἡμέρῃσι κρισίμοισι ἀφανίζηται τὸ ἐρυσίπελας, μήτε φῦμα ξυστραφέν ἐν τῷ ἔξω χωρίῳ. quod est, Si verò neque in diebus decretoriis sacer ignis euanescat, neq; tuberculum conuertatur ad externã regionem. licet negatiua sit, affirmatiue legi debet, vt vult Gal. in Comm. vt sit sensus, Neque euanescat, neq; conuertatur tuberculum ad externã regionem, id est euanescat in die decretorio, non conuerso tuberculo ad externã regionem. Negatio enim illa prima cum reliquis coniungenda est, tota prima oratione relicta affirmatiua. Dixit etiam, Neque conuerso tuberculo ad externam regionem, id est, non transmisso humore à faucibus ad locum externum. φῦμα namque, quod vocabulum tuberculũ vertimus, dupliciter accipitur, aut stricto, aut amplo vocabulo. Primo modo, solum tumorem in partibus adenosis, quod celeriter tẽdit in suppurationem, significat, vt Galenus libro 2. de Art. cur. ad Glauco. de inflammationibus partium laxarum, quas adenas vocant, dixit esse phyma, hoc addito, quòd statim augetur, ac celeriter tendit in suppurationem. Idem Paulus lib. 4. cap. 22. Ampliori tamen vocabulo, quomodo hîc accipitur, definitur à Galen. lib. 6. de Morb. popu. par. 1. Commen. 14. dicente, Ab his quæ è terra nascuntur φύματα, homines appellauerunt præter naturã tumores, qui prorsus absque causa externa fiunt: itaque vocant ita, quæ ad externũ erumpunt locum: tamen in quibusuis fiunt corporis partibus, vt in apho. 82. sec. 4 Quibus in vrina fistula φῦμα, id est, tuberculum nascitur. Addit, Neque pus excreet: poterat enim facta suppuratione pus expuere, ac liberari: non excreto tamen pure, si videatur sine dolore degere, aut speratur mors, aut ruboris conuersio in fauces & ceruicem. Si namq; facultas inualida fuerit, æger pulmonia laborãs deficiet: recurrit enim humor ad pulmonem, vt diximus. Si verò valida fuerit, iterum ad locum humorem transmittet, redibitq; rubor: quæ mala certissima erunt, certitudinem habebunt ex die, in qua tumor euanuit. Phyma

GALENI COMMENTARIVS.

Sine tuberculo, aut excreatione facile euacuata, deleri aut sacrũ ignem, aut ruborem (vtroque enim modo legitur) prauum fore perspicuum est. Sed illud, Nec diebus decretoriis, perpensione dignũ est, vtrum ita inaudiẽdum sit, vt si diebus deleatur decretoriis, nullum malũ signum futurũ ei sit, an secus, (ita enim nonnulli exposuerunt) an copulare oporteat id cum iis quæ deinceps sunt prodita, vt etiam velit Hippocrates illa diebus decretoriis euenire gratia fidei firmioris: quod sanè verius est. Si enim materia diebus transmeat decretoriis in pulmonem, recurratq́, introrsus sacer ignis, nequaquã per halitum digestus in exteriore superficie: non solùm non bonum id est, sed etiam malũ maximũ: propterea quòd ex diei fide firmiorem assumat prauitatem. At si pariter tuberculo foras tendente, ac facili excreatione deleatur sacer ignis, aut rubor, tunc non interiturum ægrum expectare oportet.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte manifestum esse dicit, si rubor aut sacer ignis in angina apparentes, repente occultentur, sine phymate, aut sine eo quod æger facile excreet, prauum esse signum (vtroque enim modo legitur) vult Gal. in hac parte, vbi diximus in progn. Sacer ignis: legi in codicibus Græcis duobus modis, in quibusdam, τὸ ἐρυσίπελας, id est, sacer ignis: in quibusdam, τὸ ἔρευθος, id est, rubor.

In secunda parte, quæ incipit (Sed illud) exponit partem illam, Neque in diebus decretoriis: dubitans an intelligi debeat sic, quòd quoties in diebus decretoriis talia eueniunt, nempe vt diebus decretoriis rubor euanescat, nihil mali sit futurum: quoniam

iudicationes ad integritatē exigunt diem decretorium,quod si ista talis fuerit,indicium bonum erit. Vel non sic intelligi debet,sed forte partem illam, Si verò neque in diebus decretoriis,coniungere oportet cum sequentibus, ita vt velit in die decretorio factam euanescentiam. Verùm id esse maius malum,videlicet quoniam significatur humorem recurrisse ad pulmonem, & id factum in die decretoria: quod ad malitiæ firmitatem non parum aget,vt dixi in expositione. In fine Galen.concludit contrarium ex signis contrariis. Si namque sacer ignis euanescat,phymate foras tendente, id est, apparente inflamatione in partibus externis, cum facilitate quoque excreationis, spectandum est ægrum non moriturum.

PROGNOST. XX.

SEcurius verò est, tumorem atque ruborem quàm maximè foras vrgere. Si tamen in pulmonem vergat, insolentiam faciet, & ex ipsis magna ex parte fient empyici.

Quanto securius sit in angina humorem vergere ad partem exteriorem, quàm ad interiorem,constat ex his,quæ de speciebus anginæ diximus: constat quoque ex particularum principatu,aut ignobilitate,quanto melius sit in ignobilem humorē trasmitti. Si ergo in pulmne humor retrocedat,duo,inquit,fient, insolentia,& suppuratio: hoc verò magna ex parte,aut in pluribus. Vbi dixi, Insolentiam: Græca litera habet, παράνοιαν, quæ eadē est, & ὑπερηφανία apud Hesichium,id est,insolentia, in quā incidunt qui mente turbantur,quoniam præter solitum aut agunt aut loquuntur. Magna etiā ex parte huiuscemodi in empyema transeunt:humore in pus cōuerso. Quod euenit,quoniam calidi humores vbi non excreantur,suppurantur:& quoniam quando ex angina fit pulmonia,facultas non constat,vt possit humorem excreatione excernere; inde sequitur,vt calidus humor in pus transeat, & homo empyicus fiat.

GALENI COMMENT.

Hæc & item alia quæ deinceps præscripta sunt,clara sunt,quibus prædicta in animo hærent.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

Circa præsentem Cōment.aduertendum,quòd si Gale.non legit nisi primā partem, nempe, Tumorem & ruborem foras vertentem,securius esse: satis constat veritas sententiæ ex progno.16.& 17.& 18. Si tamen ipse legit secundam partem, quæ in codicibus Græcis reperitur, id constabit ex progno.52.lib.2.

PROGNOST. XXI.

GArgareones secare aut scarificare periculosum est,quādiu rubri fuerint & magni. Inflammationes etenim eis superueniunt, atque sanguinis eruptiones. Sed decet per id tempus huiuscemodi tentare, aliis machinamentis extenuare. Quando verò iam separatū fuerit,totum id,quod vuam appellant,& facta fuerit summa pars gargareonis maior, atque orbiculata, superior verò tenuior, tunc temporis tutum est admouere manum. Sed melius est euacuato ventre manus operatione vti,si tempus concesserit, & non suffocetur homo.

Ex eo,quod sæpenumero contingit in curanda gargareonis magnitudine, prolongatione,& ampliatione cum rubore,docet prædicere futurum. Vbi enim ex impræmeditato scindatur,aut scarificetur phlegmone,aut sanguinis eruptio,aut vtrunque sequi solet. Consilium ergo Hippocratis est circa huius affectionis, quæ vua appellatur, vt infrà dicemus curationem,vt antea quàm medicus manus operam admoueat, duabus viis præparet ægrum,vt medicamentis extenuantibus extenuet primùm gareonē,donec suprema eius pars tenuior facta sit,inferiore manente crassiore,& rotunda,vt solet fieri nonnunquam, vbi non integrè sanetur: secundò præparet vniuersum corpus ventris purgatione, nisi forte sponte conuenienter purgetur. Quando igitur gargareon resolutus fuerit, aut tabē patiatur (quod contingit) & subalbidus fuerit,quæ ostendunt non magnam sanguinis in ipso abundantiam,neque acrem sensum inesse parti, & tenuiorem in parte superiori, ac inferiori crassiorem existere,aut prolongatum, sed extrematum medicus ipsum offenderit,ventre quoque purgato, secandus est gargareon, ea via & forma, qua secari docetur à Paulo libro 6.capit.31.& ab Aetio libr.8.capit.41.

Cæterum

Cæterum quo tempore secatur, ne ob eius magnitudinem periclitetur homo nimium tussire, vigilare, & nonnunquam suffocari, non totus ipse gargareon secandus est, sed quantum naturalem quantitatem superare videatur. Forpice ergo distrahendus est, & iuxta ipsam secandus, non radicitus. Obsistit enim aeri frigido ex sua naturali positura, & ipsum attemperat, quo deficiente, intemperatus aer ingreditur, atque thoracis immodicè, sequuntur refrigerationes, & nonnunquam mors: vt Gal. lib. 11. de Vsu part. dixit, Dictum est autem, inquit, in libris de Voce, gargareonem, & columellam, quod vocant, voci ad magnitudinem & pulchritudinem conferre. Secundum vtrunque verò rationabiliter, & vt incidatur ab eo prius aer ingrediens, & frangatur vehementia impetus eius, & propter hoc etiam frigiditatis. Quidam enim, quibus columella vsque ad basim resecta est, non solùm in voce læsi fuerunt manifestè, sed etiam frigidiorem senserunt inspirationem: quin etiā refrigeratis partibus iis, quæ sunt secundùm thoracem & pulmonem, multi talium perierūt. Dictū quoque inibi est, ipsam non temere & incōsultò abscindendam, neque qua contingit parte, sed relinquendam, esse aliquam basis partem. Gargareon autē ea pars est, de qua Gal. inquit lib. 6. de compositione medicamentorum per locos, Carnosa quædam particula, in summa oris parte suspēsa apparet, si quis toto ore latissimè adaperto linguā deprimat. Hæc carūcula duobus nominibus à veteribus Græcis nominatur, γαργαρεὼν, καὶ κίων, hoc est gargareon, siue gurgulio, & columna. His posteriores medici propè omnes non ita, sed κιονίδα, hoc est, columellā ipsam nominant. Substantia itaque satis explicita est à Galeno in præsenti loco. Nomina tamen Paulus lib. 6. cap. 31. adhuc magis distinguit: licet enim partem ipsam gargareonē nominet columnam, tamen non ipsum sanum, sed dum prolongatur. Cùm tamē incrassatur, & rotundus fit gargareon, ipsum vuam appellat: dixit enim Gargareon, tanquam vocis plectrum quoddam, sæpe à capite distillationem excipit, ac præter naturam auctus, cum oblongus & tenuis euadit, κίων, id est columella, cùm crassus & rotūdus, σταφυλή, id est, vua appellatur, vtrunque à similitudine. Cùm igitur sana est particula, gargareon: cùm verò ægrotat, aut vua, aut columna appellandus est. Aliud ab his est inflammatio gargareonis, nam vna apud Græcos σταφυλή appellata, nec est ipsum membrū, nec eius inflammatio. *Vuam quid nominant.* Membrum namque gargareon est, & vua augmentū ipsius in crassitudine & rotunditate: quæ dispositio rarò accidit gargareoni, vt Gal. vult 6. de Comp. med. per locos, parte citata, vbi medicos, qui gargareonem vuam appellabant, repræhendit, & eos qui ipsius inflammationem vuam dicebant nominari, dicens: Nam eorum, qui vuam vocitant, satius est nullo pacto meminisse: non enim particulam, sed vnum aliquē ipsius affectum, vuam nuncupamus. Rarò igitur hic affectus in colūna generatur, sed inflammationem sæpe admodum experitur. Et infrà, de medicamentis Archigenis ad vuam inflammatam, inquit contra ipsum, Ipse autem non columella, sed vua laxata scripsit, similiter vulgaribus existimans columellæ inflammationem vuam appellari. Et quid mirum est, cùm etiam nostri temporis quidam ob Atticismū se ostentet, vt particulam ipsam vuam nominet: magis enim ipse quàm Archigenes ignorauit. Standum ergo est in sententia Pauli, qui augmentum ipsius in crassitudine & rotunditate appellat vuam: id verò aliud est ab inflammatione. Apud Celsum tamen, & Plinium vua appellatur ipsamet particula, licebitq; Latinè loquentibus vuā nominare id membrum, quod apud Hippoc. Gale. Paulum, & Aetium, gargareon, apud quos σταφυλή, id est, vua, & κίων, id est, columna, dispositiones ipsius, quas ex Paulo distinximus, sunt. Recedendum etiam ab Arist. qui lib. 1. de Histor. ani. cap. 11. inquit, ἔσω δ' ἄλλο μόριον σταφυλόφορον, κίων ἐπίφλεβος, *Arist. locus* ὃς ἐὰν ἐξυγρανθεὶς φλεγμαίνῃ, σταφυλὴ καλεῖται, καὶ πνίγει. quod est, Intus autem pars alia *explanatur.* vuigera, columna prominentium venarū, quæ si humefacta inflāmetur, vua appellatur, & suffocat. Nisi verbum, φλεγμαίνω, apud ipsum loco præsenti omnem significet intumescentiam: tunc enim, vbi columna humefacta intumescat, modo dicto ex Paulo, vua rectè appellabitur à medicis. Id etiā dicere non prætermittā, quod Arist. dixit, ἐπίφλεβος id significat, cuius venæ expositæ sunt, & prominentes: sic enim exponitur vocabulum lib. 6. de morb. popu. par. 4. in quo Hippo. dixit graciles, ἐπιφλέβους: & Gal. in Commēt. inquit, Ait autem eosdem ἐπιφλέβους esse, perinde ac si dixerit ἐπιφανεῖς, id est, conspicuas, hoc est, ἐκκειμένας, id est, expositas & extra prominentes habentes venas: tales etiam sunt, quæ in gargareone incrassato. Vbi legitur, Secare aut scarificare: in omnib. Græcis codicibus sic habetur. Cæterum lib. 6. de Comp. medic. per locos, Gal. recitans progno. præsens inquit, οἱ δὲ γαργαρεῶνες ἐπικίνδυνοι καὶ ἀποτέμνεσθαι, καὶ διακαίεσθαι, καὶ ἀποχαράζεσθαι. quod est, Gargareones secare, vrere, & scarificare, periculosum est. Est enim aliquando tutius, vrere gargareonem, quàm secare, ob timorem fluxus sanguinis. Qui enim vrit, simul abscindit, atque scaram inducit. Periculosum autem esse dicit, quandiu magnus fuerit,

&

Gargareon non totus secandus.

& ruber gargareon:quoniam quo tempore particula tumet,timendus eſt ſanguinis fluxus,& ſuperiores gargareoni partes inflammari.Sed interim tentandum aliis viis extenuare ipſum, vt adſtringentibus,reprimentibus,ac exiccantibus medicamentis:quorum copiam ſcripſit Galenus libro 6.de Cōpoſitione medicamentorum per locos.Quando verò ſeparatum fuerit totum id,quod vuam appellant, licebit admouere manum.ἀποχεισθῇ nanque habet litera Græca, quod eſt ,reſolutum eſſe,& ſeparatum à concretione: ſeparari autem à concretione vuam, non eſt aliud, quàm à ſuprema parte infimam ſeparari,& inferiorem craſſam ac rotūdam manere,ſuprema attenuata, Quod etiam explicat ipſe Hippo.in litera:infima enim tunc meritò vua appellabitur,manens craſſa ſimul atque rotunda,vt docuimus ex Paulo.Per id tempus igitur manus opera prodeſt, per quod pars ima craſſa & rotunda,quæ vua appellatur,ſeparata eſt à palato, & veluti ſuſpenſa à ſuprema gargareonis parte,quę extenuata eſt.Id quod vult Hipp.non curandum eſſe ſciſsione aut ſcarificatione gargareonem, donec iam in ſupremis partibus incrementum euaneſcat ipſis extenuatis,& in infimis craſſa ac rotunda pars ſuſpenſa ſit, quæ vua appellatur.Aduertendus certe locus iſte,quoniam difficilis eſt,& quoniā nullum vſque adeò habemus,aut huius aut aliorum difficiliorū locorum (quæ in progn. multa ſunt)expoſitorem,præter breuiſsimum Gal.Conſulit etiam Hipp.vt venter ſubducatur ante manus operam, ne ex humorum abundantia defluxiones in particulam ſequantur,niſi natura id ſponte fecerit, aut fortè corpus ſit ſatis purum, & ſine humorum redundantia.Cauendum etiam ne interim æger ſuffocetur.

Gargareonis incraſſati & prolongati remedia.

GALENI COMMENT.

PRognoſtico theoremati permiſtum eſt exiguum quoddam curationis præceptum:quo ſine nequaquam fieri poterat vt integre præſagium cognoſceretur. Gurgulionem ſi inflāmatione laborantem præcidas aut ſcarifices: ſanguinis fluor & inflammatio comitabitur. Sed quoties ſecretum fuerit,quod vuam appellant,ſitq́ pars ſumma gurgulionis maior & orbiculata,ſuperior verò tenuior:tantiſper admoliri manus tutum eſt, potiſsimum aluo antea abunde ſubducta ſiue ſponte, ſiue etiam prouidentia medicorum.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Reddit rationem, quare Hipp.theorematí progn.immiſcet præceptum pertinens ad partem artis curatiuæ:quoniam(inquit)non poſſet integrè cognoſci veritas theorematis prognoſtici, niſi curandi regula eſſet immixta. Præſagium enim eſt,ſi quo tempore gargareon inflammatione laborat, ſecetur, aut ſcarificetur,periculum eſt inflammationis, & fluxus ſanguinis. Huius igitur theorematis firmandi gratia,quando debeat ſecari,aut ſcarificari,addidit,nēpe quādo ſecreta fuerit ea pars,quā vuā appellāt, & extrema pars gurgulionis remanſerit maior & orbiculata,maximè præſoluta aluo,aut ſponte,aut medici artificio.Vt igitur declaret tempus,in quo ſi fieret abſciſio gargareonis,eſſet malum,explicuit quādo erit bonum.Theorema appellauit prognoſticam ſententiā, quoniam eſt vniuerſalis res,conſequenter accommodata medicinę fuit,vt autor lib.De finitionū dixit.Sunt ergo theoremata vniuerſalia inuenta,quæ poſtea experimēto confirmātur,vnde fidem ac ſtabilitatem accipiunt,vt vult Gal.in 1.Com.ad lib.de Mor.po. intellige theorem,in arte medica.Manum item admouere præcipit Hipp. ventre purgato.Id Gal.addit,ſiue ſponte,ſiue prouidentia medicorum.Si nāque natura cōuenienter aliquem purgat,non eget medici officio:verùm cùm natura id non efficit,antequā manus parti admoueatur, decet in corpore non præeſſe aliquā redundātiā, ſed vbi prauus aliquis ſuccus abundauerit, ipſum purgare.Si verò fuerit ſanguis : ſanguinem mittere: quod etiā reuulſionis & euacuationis gratia ſeruiet,quoties non poteſt æger malum tolerare ad horā conuenientis purgationis. Quod etiā Hippo.ipſe innuit,quum dixit, Si tempus cōceſſerit,& non ſuffocetur homo. Quādo enim non conceditur per tempus, melius eſt ſanguinem interim mittere.Similiter quādo tempus nō conceſſerit,ſed timetur quod æger medicamentum expurgās bibere non poterit, ob inflāmationem gargareonis,antequàm extenuetur, tunc conueniet ſanguinis miſsio.Similiter vbi timeatur, quòd ob humorum craſsitudinem, quum agitentur,ſtrāgulabitur æger, quod ſæpe fit, motis craſsis humoribus ad expurgationem ineptis.In omnibus his caſibus melius erit ſanguinem mittere,quàm purgare per medicamenta expurgātia. In nullo horum prohibitus eſt vſus clyſteriorum.*Aluo abunde purgata*,dixit,*ſponte*.Græcè,αὐτομάτως:quo vocabulo vtitur Hipp.quoties euacuationem aliquā à natura factā, & abſque opere medici vult ſignificare,maxime in 2.apho.ſect.1.quum dixit, In perturbationibus ventris,& vomitibus, τοῖσι αὐτομάτως γινομένοισι, id eſt, ſponte factis.Et apho.78. libro 4. dixit, Quicunque

Manus opera poſt purgationem.

Aeger ſuffocatur motis humoribus.

Quicunque sponte,sanguinem mingunt. Et Gale.in Comment.Quod dicitur,Sponte potest idem,quod sine causa exteriori,& potest quod veluti repente, nullo casu præcedente. Sed modo Gale.sine causa exteriori intelligit, quam medicus ministrare posset.

PROGNOST. XXII.

QVibus febres desinunt, neque cum signis solutionis,neque in diebus decretoriis,recidiuam in eis expectare oportet.

Plurimæ causæ sunt,ob quas contingit morbos repetere: omnes tamen ad duas reducuntur. Relinquitur enim in corpore causa aut materialis,aut efficiens, aut efficiens simul & materialis,quæ morbum repetere facit. Hoc autẽ euenit, quoties morbus non fuerit perfectè solutus: quod voluit modo Hippoc.Compræhensa similiter est in vniuersum hæc sententia ab Hippo.apho.27.sect.2.Iis qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere·sunt autem sine ratione leuati,quicunque sine signis solutionis,aut non in die decretoria leuati sunt,Quod confirmat autor libri Prorrhe.par.2.sect.17.dicens τὰ ὀλέθρια ἀσήμως ῥαστωνήσαντα, θάνατον σημαίνει. quod est,Perniciosa, quæ sine signis leuant,mortẽ indicant,sed non adeò vniuersalis est hæc sententia,ad letalia & perniciosa contracta. Quemadmodum autẽ, vbi letales morbi sine signis leuati, mortem portendũt:ita morbi in vniuersum sine signis cessantes,aut in die nõ iudiciaria, recidiuam indicãt.Vbi nanque signa,quæ bonã ac fidam solutionẽ indicant,non præcedunt, & morbus soluitur,aliquid relinquitur,quod similẽ causam ei,quæ fecit morbi initiũ, aggregare potest. Cuius est exemplum apud Gale.6.de Lo.pa.cap.5.& 2.Prorrhe.Com. partis citatæ,de virulentia rabidi canis, quæ post morsum 2.3.aut 4.mense redire solet, nonnullis etiã & post annum,qui tunc hydrophobici facti sunt,id est, timẽtes aquam. Euenit autẽ hæc dispositio à veneno canis rabidi,diu operãte ac immutante solida corporis membra, ac vehementem siccitatem,& calorem naturalem subuertente. Quẽadmodum itaque longo temporis spatio naturales membrorum solidorum temperaturæ euertuntur,& ipsis euersis,& iis quæ præter naturam sunt,in habitu factis,ferè immedicabiles fiunt morbi: sic ex veneno canis rabidi,diu solida permutante membra,& præter naturaliter facta in habitu,talia immedicabilia sunt.Hunc morbum canes incidũt in vehementi aeris calore versati, aut excellenti frigore, vt vult Dioscorides lib.6.cap.35. adaucto nimiũ calore calidissimi animalis. Spumam naribus & ore prodit, sine latratu irruit, familiares quoque ipsos aggreditur,temere,toruè,& solito tristis incedit, cibos & potus auersatur, quod magnum testimonium est furoris & desipientiæ: quoniam ob calorem & siccitatẽ maxime sitiunt,& aquæ potum fugiunt. Qualis dispositio in canibus fit,talis & in hominibus,quos canes momorderint.quod experimentũ satis probat, homines furore corripi,aut paruo, aut multo post tẽporis spatio, fieriq; hydrophobicos,vt lib.2.Prorrhe.citato Comment,& libr.11.de Simpl.medic.fac.capit.de iecore canis rabidi, rabientes homines à cane morsos appellat.Quòd si in contrariũ adducas ipsius sententiam,qui libro sexto de Locis pat.cap 5.dixit, Quum enim reliquorũ animalium nullum rabie capiatur,solus canis rabie corripitur. mea sententia satis inepta dubitatio est,circa literam,quæ eadem soluitur scriptura. Consequẽter enim inquit,Atq; tanta fit in ipso humorum corruptio, vt solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Primaria itaque affectione solus canis rabie corripitur, per consensum verò etiam homo,& plura alia animalia. Mania est hæc dispositio,à Latinis furor appellata: dixit enim Dioscorides loco citato,Themisonem alioqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse affirmant. Et Aetius lib.6.cap.24.inquit,Quũ canes natura calidi ac sicci sint, per æstatem ex ambiente nos aere aliam caliditatem ac siccitatem acquirunt, & ob immoderatam intemperaturam insaniunt, & hæc insania Rabies vocatur. Ratio huius rei est,quoniam immodice exiccatis & calefactis membris,aut canis,aut hominis,bilem assari ac furorẽ fieri rationi consonat capite læso. Quare autem fiant hydrophobici, Aetius 137.loco citato,inquit, Contingit autem ipsis grauior perturbatio,quum aquam aut aliud pellucidum speculum viderint: aspiciunt enim faciem suam rubicundam,ac toruè tuentem,atque ira plenam. Fieri etiã potest,vt quemadmodum dicunt aliqui,etiam canis,à quo morsi sunt,imaginẽ in aquis apparere imaginẽtur. Quare non opus est amplius medicis de hac re disceptare,qui dubitant, an rabies sit furor,an dispositio ab hac diuersa: eorum enim causa hæc obiter dixi, quoniam etiam Gale.circa præsentẽ sententiã eandem agitauit materiam. Simile etiam in quouis malo humore contingere potest, vbi non fuerit integre & perfectè purgatus, & à corpore secretus: post tempus nanque leui exercitatione,aut quouis errore in victu commisso,

De canis rabidi morsu.

Causa rabiei ex aere ambiente.

Signa rabiei.

Rabie corripiuntur alia animalia à cane.

Rabies furor est.

Hydrophobici.

Mali humores non purgati.

Recidiuarũ causæ. quinimo & non commisso,sed veluti sano recto corpore,redit dispositio nihilo priore minor. Quod etiam in febribus repetentibus per accessiones quotidie contingit, aut relicta intemperie particulæ alicuius,quæ de nouo humorem possit aggregare,aut quia aliquid de humore faciente præcedentem accessionem relictum fuit, quod etiam sibi proximum ad similem deduxit corruptionem,aut propter vtrunque. *Recidiua aliqua eadem cum principali morbo.* Quòd si morbus redeat in virtute causæ materialis relictæ recidiuam eandem cum morbo esse existimare decet: ac vnicã faciet medicus dierum iudicialiũ computationem, à die quo primum homo ægrotauit. quod obseruauit Hippo.3 lib.de Morb.pop.in hist.Anaxionis patientis morbum lateralem. Quòd si ab intemperie alicuius partis,gratia exempli, iecoris, habuerit originem,quoniam iecur intemperie calida laborat,quæ ad 3. diem bilẽ generat,quæ febrem tertianam facere poterit,aut totus humor,qui quolibet tertio die aggregatus absumitur,ita vt nihil relinquatur,quod aggregare ac corrumpere nouũ humorem possit,totumq; ab intemperie iecoris habet originem: & sic iste morbus vnus erit, & immaterialis,nempe iecoris intẽperies.Morbus tamen materialis,id est tertiana, non vnus. Nam pars eius relinquitur in membris,quæ nouum possit humorem corrũpere: quo dato morbus ipse materialis vnus erit,nempe tertiana in vnitate causæ,quę ab vna in alteram tertianam seruata est. *Morborum materialiũ vnitas.* Morborum itaque materialiũ vnitas,ex vnitate causæ materialis actu putrescentis sumitur. Est autem vnus, quoniam qui præcedentem fecit accessionem, aut morbum,non totus fuit absumptus, sed aliquid eius in sequentem reliquus fuit,non tamen simpliciter ac physice vnus,siquidem cõtinuitatem non habet, interpellat enim sæpe sanitas, & à febre integra quies,diuersas tertianæ febris accessiones. *Medicorum communis opinio.* Neque vt vulgus medicorum putat,tertiana morbus vnus est in causa antecedẽti, quæ nunquam actu putruit,neque morbum fecit,quia videlicet humor biliosus,qui in prima tertiana motus est ad putredinem, pars erat humoris biliosi, qui relictus fuit in venis, continuatus cum parte quæ mouebitur in secunda accessione. Pari namque ratione diceres,vbi aliquis haberet 10.sanguinis libras simul in venis, & quatuor ex ipsis mouerentur ad putredinem, ac febrem efficerent: postea verò morbo integre sanato, occasione adhibita,ęgrotaret secũdò, aliis quatuor libris sanguinis motis ad putredinẽ, illos duos esse vnum morbum,in vnitate causæ antecedentis. quod constat esse falsum. Vnitas igitur morbi,in vnitate causæ materialis saluatur,quæ ex præcedẽti aut morbo, aut accessione seruatur, & causa fuit morbum actu efficiens:sine ipsa namque vnitas febris repetentis per accessiones saluari non potest. Hæc igitur aduertenda sunt contra vulgus medicorum. Sic igitur vbi quis non perfecte fuerit iudicatus ac fideliter, morbus redibit,idem cum priore, cum maiori ægrotãtis periculo, quoniam languidiorem inuenit facultatem. Recidiuam itaque timendam prædicit Hippocrat.vbi vno duorum modorum finiatur morbus,aut sine signis solutionis aut non in die iudiciaria. Indicia solutionis ea sunt,quæ morbi coctionẽ ostendunt,vt in apho.71.4.sect. Quibus septima iudicatur, his nebulam rubeam habet vrina,& reliqua secundùm rationem. Coctiones item, 1.de Mor.popu.par.2.iudicij celeritatem,& securam sanitatem ostendunt. Cruda verò & incocta, & ad malos abscessus conuersa, difficiles iudicationes, & labores, & longitudines,& mortes,& eorundem conuersiones. Præterea inquit,Si soluatur morbus,& non in diebus decretoriis,recidiuam expectare oportet. *Recidiuarũ indicia.* Ratio est,quoniam, vt diximus in expositione primi prognostici huius libri,fides & certitudo iudicationum ex die sumitur, apud Galen.libr.1.de Diebus decretoriis.Multa alia sunt signa recidiuæ morbi, quæ non scribũtur hîc ab Hippo.vt in progn.68.lib.2.vbi tumor aliquis repente euanescat. Intellige idem in omni morbo subito deficiente, sine aliqua manifesta excretione,aut effatu digno abscessu,quæ ad crisim necessaria sunt.Inde est, quòd Gal. libro 3.de Crisib.cap.9.dixit,Non posse quempiam saluari subito sine crisi,hoc est, sine manifestis excretionibus, aut effatu dignis abscessibus. Item si euacuatio talis eueniat, sed non integra,similiter oportet recidiuam expectare: vt in apho.12.secundæ sect. Quæ relinquuntur in morbis, post iudicationem,recidiuam facere consueuerunt. *Temporum inconstantia morborum recidiuã prænuntiat.* Rursum, quando anni tempora incõstantia fuerint,recidiua est in morbis speranda: vt in apho.8. lib.3.In constantibus temporibus,si tempestiue tempestiua redduntur,morbi constantes & boni iudicij fiant: in incõstantibus verò incõstantes,& mali iudicij. Et Gal.in Com. inquit,Ait autem ipsos difficulter,id est,male iudicari:vel enim cum casibus periculosis iudicia in his morbis eueniunt,vel statim sunt perniciosi,vel omnino faciũt recidiuam. Et lib.de Humoribus,Hippo.memorans ea,quæ in temporibus non obseruantibus naturam propriam fiunt,inquit, Quapropter etiam tempora à iudicatione aliena, ac inconstantia fiunt,quemadmodum etiam morbi si prærumpant,aut præexcernãtur, aut intus relinquantur.Recidiuas enim etiam tempora faciunt,quemadmodum & morbos

ita

ita inducunt. Rursus, febres non acutæ non iudicantur perfectæ, & recidiuam facere solent. & libro sexto de Morbis popularibus parte 2.sectio.22.Febres non acutæ tales sunt,nempe reuertuntur summatim,sola ea iudicatio secura est à recidiua, quæ omnes notas bonæ iudicationis compræhendit. quod vniuersim docuit Gal.libr.1.de Diebus decr.vbi cuiusdã iudicationis notas omnes bonitatis percurrit,ac postea subdit,Quòd igitur indicio testimonium afferendum relinquitur? huic mihi animum adhibeas,cum fide,hoc est,quod fidele iudicium est securum,& à metu de morbi recidiua remotum. Vnde hoc accipiemus? nempe quòd alia singula ex vno quopiam, vel etiam duobus, vel pluribus quidem,sed non ex vniuersis oriuntur. Verùm quod cum fide, omnibus quæ commemorantur indiget,in quibus diei quoque natura est. Inseruit ista prognostica propositio, Quàm maxime, ad victus rationem instituendam. Si namque æger integre sanatus est,veluti sanus est alendus: sin minus,caute agendum est. Galen.enim libr.1.de Crisi.cap.13.repræhendens medicos ignaros solutionum fidarum,inquit,Nonnunquam verò existimans liberatum esse à morbo ægrotantem,atque ei victus libertatem permittens,magni alicuius mali occasionem afferret.

Febres non acutæ recidiuas faciũt.

Secura iudicatio à recidiua.

Perfectæ solutionis cognitio ad quid utilis.

GALENI COMMENT.

Quoties neutrum existat ex his quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam,non vbi alterum adsit, alterum desit. Quæ enim non ex ratione leuant,recidiuã facere consueuerunt:quanquam in dieb.accidat decretoriis. At verò constat vt hæc non ex ratione leuent,quæcunque neque cum indiciis solutionis,neque in diebus desinant decretoriis.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Galenus in præsenti Com.contrarius videtur his quæ diximus in expositione prog. & sibi ipsi.Diximus,multa esse indicia apud Hippo.& Gal.quæ ostẽdunt futurã morbi recidiuam: & vnum est, si iudicetur morbus in die non indicatoria: quoniam apud ipsum lib.1.de Diebus decr.omnia sunt necessaria ad fiduciam iudicationis, & inter ea dies: nam ex natura diei sumitur fiducia iudicij. Similiter vbi desunt signa coctionis, diximus recidiuam sperandam,illis quoque quæ sine ratione leuius habẽt:quibus non est fidendum. Modo verò inquit, quoties neutrum existat ex eis quæ dixit, tantisper spectare oportet recidiuã,non vbi alterum desit,ac si diceret,Vbi morbus soluitur,cum his duobus additis,vt neque soluatur cum signis coctionis,neq; in die decretoria, recidiua est expectanda: si tamen soluatur,in die decretoria, sine signis coctionis:aut cum signis coctionis,sed non in die decretoria,non erit speranda recidiua. Quod cõstat esse dictis contrariũ.Præterea sibi ipsi cõtradicit Gal.in Com.Cùm enim dixisset,recidiuam non esse sperandam,dum alterum adsit,etiam si alterum desit,addit contrariam sententiam,dicens,Quæ enim non ex ratione leuant,faciunt recidiuam,quanquam in diebus accidant decretoriis.Ergo solo vno præsente, nempe,iudicationem factã esse in die decretoria, adhuc speratur recidiua:cuius contrarium dixerat, videlicet quòd vno saltem præsente non est recidiua speranda. Ad quæ respondemus, quòd vera mens Gale.est, quam explicuimus in expositione, quodcunque deficiente ex his, quæ ostendunt optimam iudicationem,suspicionem mouet futuræ recidiuæ.De his enim,quæ non soluuntur in die decretoria,satis diximus. De his verò, quę soluuntur sine signis coctionis,in præsenti testatur Com.quum dicit,Quæ enim non ex ratione leuant,faciunt recidiuam 2.apho.sect.Com.27.explicuit,quæ sunt,quæ sine ratione leuant,inquit,Cùm morbus inuadit vehemens,mox subito quiescit,nec per sudorem,neque vomitum,neque alui excretionem, aut profluuium sanguinis, corpore euacuato,sed neque viso signo coctionis,signum infidum existimat talem quietem esse.Ad Gal.Com.accedendo, notandum, quòd Græca litera in his codicibus,quos legi, sic habetur, ὅταν μηδέτερον ὧν εἶπε γένηται, τότε χρὴ προσδέχεσθαι τὴν ὑποστροφήν, οὐχ ὅταν τὸ ἕτερον μὲν αὐτῶν γένηται, τὸ δ' ἕτερον μή. vbi particula οὐχ, pro καὶ scripta est: quòd si καὶ scribatur, verus erit ac integer contextus,& sine cõtrouersia talis, ὅταν μηδέτερον ὧν εἶπε γένηται, τότε χρὴ προσδέχεσθαι τὴν ὑποστροφήν, καὶ ὅταν τὸ ἕτερον μὲν αὐτῶν γένηται, τὸ δ' ἕτερον μή. quod est, Quando neutrum eorum,quæ dixi,fiat,tunc expectare oportet recidiuam:& quando alterũ quidem ipsorum fiat, alterum verò non. Huius secundæ partis exemplum statim apponit, dicens, Quæ enim non ex ratione leuant φιλυπόστροφα (hoc est,amica reuersionis) quãquam id diebus accidat decretoriis.Vnde fit,vt mens Gal.constans sit,quando aliquod dictorum defecerit,esse sperandam recidiuam.

Gale. Commentarius difficilis.

Codex Græcus mendosus.

PROGNOST. XXIII.

QVæcunque febris prorogatur,ſalubriter affecto homine,necob inflammationem,nec ob quamuis aliam cauſam manifeſtam,dolore detinente huic expectandus eſt abſceſſus cum tumore,ac dolore, ad aliquem articulorum,maximè eorum qui ſunt in parte inferiori.

Vniuerſali theoremate docet prædicere futuros abſceſſus dicẽs,Si febris fuerit longa atque ſalubris,& non pendeat ab inflãmatione,nec à cauſa primitiua,prædicere oportet futuros abſceſſus cum tumore & dolore in articulis:& licet in omnibus articulis id fieri contingat,in inferioribus tamen potiſsimum. Ratio ſumitur ex morbi natura: ſi enim morbus longus eſt, à craſsis pendet humoribus,aut frigidis, qui etiam longo tempore egent ad concoctionem,& qui rarò per excretionẽ finiuntur,ſæpe verò per abſceſſum. Is autem in alia corporis parte fieri poſſet,& in articulis ſimiliter, quoniam laxi ſunt, ſed potiſsimũ in inferioribus,quoniam craſsi & frigidi humores ad inferiora maiori ex parte tranſmittuntur. Similem ſententiam ſcripſit lib.2.progn.65. Conſiderare oportet talia hunc in modum: ſi febris detinet,& dolor non ceſſauerit,& ſputum non excernatur ſecundùm rationem, neque bilioſæ fuerint alui deiectiones,neque diſſolutæ,atque ſyncerae, neque vrina valde multa,ac plurimum continens ſedimẽtum:paratur autem ſalubris ab aliis omnibus ſalutiferis ſignis: in his oportet huiuſmodi abſceſſus futuros ſperare. Quod enim hîc dixit, Quæcunque febris prorogatur ſalubriter affecto homine,2.lib.dixit, Si febris detinet &c. Paratur autem ſalubris ab omnibus aliis ſalutiferis ſignis. Per febres autem, quæ prorogantur, intelligere oportet eas, quæ 20. diem tranſgrediuntur. is enim eſt terminus acutorum. Et quemadmodum acutæ per excretionem, ita longæ per abſceſſum finiuntur: vt etiam conſtat ex prognoſt.11.vbi dixit, Si tamen abſque talibus ſignis dolor 20.diem tranſcendat, & febris detineat, ſuſpicari oportet ſanguinis è naribus eruptionem,vel aliquem alium abſceſſum ad inferas ſedes. & ex prognoſt.27.ſequenti conſtabit.Ea tamen,quæ de deiectionibus addita ſunt lib.2. indicant humorẽ craſſum: dixit namque,Neque bilioſæ fuerint alui deiectiones:quod indicat morbum pendere ab humore craſſo.Quod in vniuerſum cõpræhendit dicens, Si prorogatur febris,& non ob inflãmationem,id eſt,non ob læſionẽ particulæ, neque ob cauſam manifeſtam. Reliqua in præſenti progn.deficiunt ad integritatem: vt enim Gal.in Comm.explicat,craſsi humores,qui per excretionem non ſolent finiri,aliquãdo per abſceſſum finiuntur,aliquãdo verò per coctionem. Quod excluſit lib.2.per ea quæ dixit, Neque diſſolutæ ac ſyncerae deiectiones,neque vrina valde multa, ac plurimum continens ſedimentum. Dixit etiam in præſenti prognoſtico, vbi non pendeat à cauſa manifeſta febris.Quod conſtat:quoniã, vt vult Gale. vbi aliquod erratum cõmittatur, non oportet abſceſſum expectare,etiam ſi febris prorogetur,cum aliis indiciis.Vbi ergo febris prorogatur,& non ob partis læſionem, neque ob cauſam manifeſtam abſceſſus ſperatur,licet etiam aliquando coctiones, quod tamen ipſum hîc non diſtinxit, ſed in libro 2.& in annotatione circa id quædam diximus. Addit,Cum tumore ac dolore ad aliquem articulorum: non vnum tantùm ſperandum dixit,ſed vnum duorum, vel abſceſſum cum tumore,vel abſceſſum cum dolore in aliquẽ articulorum.inquit enim, τουτέῳ προσδέχεσθαι ἀπόστασιν,μετ' οἰδήματος καὶ ὀδύνης ἐπὶ ἄρθρων. hoc eſt, Huic ſpectandus eſt abſceſſus cum tumore,& abſceſſus cum dolore,ad aliquem articulorum:vtrunque enim in febribus longis experimur,nonnullas tuberculis erumpentibus, quaſdam tumoribus articulorũ finiri.Quod etiam magis declarat τε particula, quæ in codicibus Hippocrat. Aldinis habetur.ſic enim ſcribitur,τουτέῳ προσδέχεσθαι ἀπόστασιν μετ' οἰδήματός τε καὶ ὀδύνης ἐπὶ τῶν ἄρθρων. quod confirmat aphoriſ.44.libro 4.qui in Galeni codicibus ſic ſcribitur, ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισιν ἢ φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι γίνονται. In codicibus autem Hippo.Aldinis ſic, ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ τουτέοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι ἐγγίνονται.Melius autem ſic legetur,ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ τουτέοισιν ἢ φύματα ἢ ἐς ἄρτρα πόνοι ἐγγίνονται. quod eſt, Quibus febres longæ, his vel tubercula,vel ad articulos dolores ſuperueniunt.Quod enim in apho.dixit, φύματα,id eſt tubercula,in prog.præſenti dixit, ἀπόστασιν μετ' οἰδήματος,hoc eſt,abſceſſum cum tumore.φῦμα enim,omnem tumorem,ſimiliter & œdema,apud Hipp.ſignificant vt ſuprà ſatis eſt declaratũ. Quod poſtea dixit, ἢ ἐς ἄθρα πόνοι. id eſt, vel ad articulos dolores; in progno.præſenti dixit, καὶ ὀδύνης ἐπὶ ἄθρων. hoc eſt,& cum dolore in aliquem articulorum.Quod in fine prog. dictum eſt, Maxime eorum qui ſunt in parte inferiori. ad craſsitudinem humorum eſt referendum. Cæterùm in prog.66.lib.2.ad quam partem ſint ſperãdi erupturi, diſtinxit. Gal.lib.3.de Criſi.in fine,in longis febribus abſceſſus eſſe ſpectandos dixerat.Libro 6.de Morb.

Apho.prog. cõparatur.

Prognoſtici lectio.

Phyma.

Abſceſſus qui erumpant.

Morb.pop.par.2.sect.22.Febres non acutæ tales sunt,nempe reuertũtur.vbi Gal.inquit: Et hoc vnum est ex his quæ ad futurorum abscessuum prænotionem conferunt. Nam febres acutæ cito iudicantur,& per excretiones perfectam habent solutionem:quæ verò non acutæ vocantur,reuersoriæ sunt,cunctanturq́;, & solutiones efficiunt imperfectas, postea reuertuntur,& secundam habent excretionem,ex abscessu perfectã solutionem. Dixit itaque Gal.in hoc loco, recidiuam esse sperandam ex diminuta euacuatione, & inde sperandos abscessus. Ratio est, quia si diminuta sit euacuatio, in præcedenti progno.declarauimus,recidiuam sequuturam,& inde abscessus in postremis solutionibus. Ex dimunuta ergo euacuatione argumentum prognosticum ad futuros abscessus accipitur,quod text.20.antè citatum scripserat Hippocr.dicens, Et siquidem ex fluentibus aliquid relinquatur,promptus in abscessum est morbus.

GALENI COMMENTARIVS.

QVæ antea dixit particulatim,primùm de abscessibus circa ilia,deinde circa thoracem,ac pulmonem,ea nunc repetens pronuntiauit in vniuersum. Cùm enim triplex sit causa prorogationis febrium,aut propter aliquam partem affectam curatu difficilem, aut propter humores crudos & crassos incoctosq́;,aut propter aliquod commissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa, aut ægri committentis, aut curantium eum, aut propter exteriorem causam, verbi gratia, tempus, terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationem, solicitudinem, angorem: restat vt humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem pellere externa corpus non queat. Sæpe enim dictum iam est,vt humores corporis calidiores tenuioresq́; paratissimi sint ad excretionẽ:crudis verò & crassis, aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur. Porro idipsum vt per concoctionem medeatur,excretio quædam est,quæ ex vrina magna ex parte,raro per aluum efficiatur.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

IN prima parte docet, Hippocratem compræhendere vniuersalem doctrinam de abscessibus,quam particulariter tractauerat in 1.libr.de Hypochondriorum inflammationibus,nempe progno.23.& quibusdam sequentibus,& in 2.lib.quædã de abscessibus thoracis,vt prog.65.& sequẽtibus quibusdã. Hîc enim vniuersaliter docet, quando futurus est in morbis abscessus. Solẽt namque febres prorogari ob vnam triũ causarum, nempe propter aliquã partem curatu difficilem, veluti vbi febres habeant originem ex iecoris,aut lienis inflammatione,ad scirrhi naturam declinãtem:quandiu namque talis tumor non curatur,febres perseuerabũt.Quod similiter fiet,vbi ob intemperiẽ calidam iecoris,febres excitentur,aut ob pulmonis vlcus,aut intemperiem. Secũda causa est, ob humorũ crassitudinem:nam tales humores febres efficiunt longas, tam in temporibus particularibus,quàm in vniuersalibus. Tales sunt febres quotidianæ,& quartanæ pariter, & inter acutos morbos quidam, qui cùm à crassis pendeant humoribus, intra 20. diem habent 14.dies fortis afflictionis,post quos aliqua facta mutatione, ac imperfecta iudicatione,efficitur morbus acutus ex decidentia. Tertiò febres prorogantur, ob aliquod commissum erratum,aut à medico,aut ab ægro,aut ab assistẽtibus, aut ob regionem,quia admodum calida, aut frigida,aut ob aerem,eodẽ modo aut ob domicilium, quia non spirant in ipso venti,aut ob curam,aut solicitudinẽ,& similia animi accidẽtia. Solent enim hæc prorogare febres,& impedire,ne ipsæ ad præfinitũ tempus iudicentur. Gratia exẽpli,Si quis patiatur acutam febrem, quæ pendet ab humore neq; admodum crasso,neque admodum tenui, ac 7.die speretur (quoniam signum aliquod coctionis apparuit in ipso) quòd morbus assequetur integrã coctionẽ in die 14.ac si morbi magnitudo accedat,speretur ipsum esse iudicatione finiendũ. Medicus verò non sperata coctionis integritate,quoniã non agnoscit vires ægri,ac morbi magnitudinem, timens ne forte antequã ad 14.deueniat moriatur,neq; possit ad coctionẽ sufficere,medicamẽtum expurgans in potu præbeat 6.die,(quod hodie nostri medici ferè omnes faciunt) certũ est quòd morbum reddet diuturniorem,interrupta coctione, ac impedita iudicatione, fractis quoque viribus ægri ex purgatione,atque deiectis. Ad Galenum verò redeamus. Vbi aliquod duorum non fuerit in causa prorogationis febris,nempe, aut pars curatu difficilis: quod insinuauit Hippocr.cùm dixit,Si prorogatur febris,& non ob inflammationem,aut dolorem, neque ob causam euidentem. quod explicuit manifestum est causam esse,humorum crassitudinem & cruditatem. *Ilia.* lege, hypochondria. *Ea nunc repetens pronuntiauit in vniuersum.* Hæc sententia est falsa: non enim repetit Hippo.aliquid eorũ,quæ suprà dixerat,aut 1.aut 2.lib.citatis locis,vbi de abscessibus egit. Græcè tamen sic habetur, in principio Comment. ἃ διὰ τῶν ἔμπροσθεν εἶπε κατὰ μέρος, περὶ πρώτων μὲν τῶν καθ' ὑποχόνδρια, δευτέρων δὲ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα, ταῦτα νῦν ἐπαναλαβὼν, ἀπεφήνατο

Febres quibus causis prorogantur.

Medicorum error.

καθόλυ. quod eſt, Quæ dixit ſigillatim,in primis quidem,de his quæ hypochondriis,in ſecundis autẽ,de his quæ circa thoracẽ & pulmonẽ,nunc cõpræhendens, vniuerſaliter oſtendit in primis & ſecundis,intellige partibus libri,quæ citatæ ſunt, & ex 1.& 2.lib.

In ſecunda parte,quæ incipit (Hos igitur aſſolet) cõcludit abſceſſus futuros. Quoniam ſi febres prorogantur ob humorum craſsitudinem,cùm natura ſoleat eos in partem aliquam ignobilẽ tranſmittere : ſequitur,vt abſceſſus in eis partibus fiant. Tenues namque humores per excretionem ſolent emitti, vt dixerat lib.2.Comment.65.par.3. Craſsi verò,aut per abſceſſum,aut per concoctionem,ſicuti & crudi,id eſt, qui difficile coquuntur. Vbi tamen per coctionem finiantur,rarò per deiectionem,frequentius per vrinam finientur. Itaque in tali caſu licet coctiones poſsint ſperari,poſſunt etiã ſperari abſceſſus,quod diſtinguetur ex morbi magnitudine. Nam magni morbi iudicantur, & finis morbi per abſceſſus iudicatio eſt.Si tamen morbus ex magnis non fuerit, coctio ſperabitur : per vrinam frequentius , quoniam humor in vaſis paulatim coquetur, ac excernetur vrina craſſa,& cum ſedimento copioſo.Aliquãdo etiam,ſed rarius, humor in vaſis coctus ad ventrem paulatim mittetur,ac deiectione finietur morbus.

PROGNOST. XXIIII.

HViuſmodi abſceſſus,magis ac in minori tempore fiunt,iunioribus natu trigeſimum annum agentibus.

Ab ætate præſens accipitur ſignum,atque ad prædicendum certius futuros abſceſſus. Quum enim de abſceſsibus, qui eueniunt ob craſſos humores,ſcriptum ſit præcedens prognoſt.& craſsi humores ad tranſmiſsionem egeant robuſta facultate, in iunioribus magis eueniunt abſceſſus : non quoniam in hac ſunt ætate,ſed quoniã in ea calor naturalis eſt robuſtior quàm in ſequentibus ætatibus,in quibus calor perpetuò tendit in diminutionem.Vbi itaq; ex craſsis humoribus morbus pendeat,magis ſperatur abſceſſus in hac ætate.Diſtinxit autẽ hanc ætatem à ſequentibus,numero 30.annorum,etſi ſuprà progn.12.dixerit,Magis autem expectare oportet ſanguinis eruptionẽ in iunioribus 35. annum agentibus,in ſenioribus verò ſuppurationem.Et in expoſitione14.progn.iuuenum & iuniorum ætatem definiuimus 35.annorũ numero.Verùm hæc non diſcordãt: quibuſdam enim citius , & quibuſdam tardius ætas iſta finitur,ex diuerſa hominum temperatura naturali. Eſt autem terminus longior 35.annorum , breuior tamen 30. vt inquit Gale.Comment.28.ſequenti. Primus enim terminus conuerſionis ad habitum frigidiorem 30.eſt,nouiſsimus verò 35.annus,& infra.Ob id igitur & Hippo.quãdoque 30.Commemorat,quemadmodum paulò antè : ſæpe etiam 35. Si tamen prognoſt.intelligeretur abſolutè,falſum eſſet : in ætate enim,in qua magis conſtat facultas , & in qua minimè non ſperantur abſceſſus,quantum ad ætatem attinet,ſed in qua medio modo ſe habet,qualis eſt crudorum ſenum,ſiue eorum,qui ſunt in ætate,quam appello ſubſiſtentem. Modo tamen , quoniam non de omnibus abſceſsibus loquitur Hippoc.ſed de dictis in progn.præcedenti, verum eſt, quòd robuſta egent facultate , & in ætate ad 30. annum perueniente magis fient,ſiue in ea quæ ad 35.duos enim habet terminos. Citius etiam,inquit,fient,propter eandem omnino rationem.

Aetas non prædocet abſceſſus, ſed temperatura.

Iuuenũ ætas non diffinitur uno termino.

GALENI COMMENT.

SAepenumero dictũ eſt,vt morbi quos humores cõmittunt calidiores,cum ægri viribus valentioribus per excretionẽ iudicẽtur. His contrariæ ſunt affectiones,in quibus facultas debilis eſt,& humor frigidus,quæ nec excretione,nec abſceſſu iudicantur,ſed aut corrumpunt ægrum,aut perquàm longo temporis ſpatio vix concoquuntur.Porrò inter has mediæ intercidũt,quæ per abſceſſum finiuntur:in quibus ex duabus dictis oppoſitionibus,alterum ex altera,alterum ex reliqua eſt. Duæ enim oppoſitiones exiſtunt, è quibus altera ſecundùm naturam humorum,altera ſecundùm vires habetur:atque in alterutra earum duo inter ſe opponuntur,ex humoribus quidem calidi frigidis : ex viribus verò fortes debilioribus. Si igitur humores calidi ſint,non oportet facultatem validam haberi,ſi abſceſſus quiſpiã futurus eſt : ſi verò frigidi,facultate opus eſt valida ad abſceſſum. Cæterum dignotio virium hæc eſt,maximè quidem propria in earum ſingulis antea dicta eſt ab actionibus. Ab ætate verò ducuntur indicia, pro iuuentute ac ſenectute,de qua nunc Hippocrates agit:dicitq́, magis accidere ac citius talẽ abceſſum iis qui minores natu ſunt trigeſimum agentibus annum , maioribus verò natu , nondum tamen ſenibus, minus veniunt, ac tempore longiore:ſenibus verò minime accidunt;in animũ reiecto omni eo ſermone quem Hippocrates inter initia habuit : Si qua febris prorogetur, ſaluè affecto homine,nec dolore detinente,aut propter inflammationem , aut propter aliquam aliam cauſam euidentem. Hæc itaque nobis reuocans in mentem,dixit talem potius fore in minoribus natu abſceſſum.

ANNO T

In prima parte, in quadam diuisione procedit, ad inueniendum in quibus dispositionibus abscessus sunt sperandi. Vbi enim fortis fuerit facultas, & humores tenues, excretiones sunt sperãdę, non abscessus: vbi verò facultas languida fuerit, & adfuerint in corpore crasſi humores, neque excretiones, neque abscessus sunt sperandi, sed aut mors, aut coctio. Si tamen facultas fuerit fortis cum crasſis humoribus, abscessus sunt sperandi: pariter vbi facultas fuerit languida, & humores tenues. Quod hinc habet originẽ, quòd abscessus medius quidam modus finiendi morbos est, inter solutionem quæ fit per excretionem, & eam mutationem quæ non fit subito. Primum fit forti existente facultate, & tenuibus humoribus: secundum, languida existente facultate, & crasſis humoribus. Medium igitur mediam sequetur dispositionem, facultatis & humoris. Quod in hac tabella facile constat: *Abscessus medius modus finiendi morbos.*

- *Facultas*
  - *fortis,*
    - *cum caliditatis humore* — *excretionem.*
    - *cum frigid. humore,*
      - *abscessum.*
      - *coctionem.*
  - *mediocris,*
    - *cum calid. humore,*
      - *sæpe excretionem.*
      - *rarò coctionem.*
      - *aliquando abscessum.*
    - *cum frigid. humore,*
      - *sæpe coctionem.*
      - *rarò excretionem.*
      - *aliquando abscessum.*
  - *imbecilla,*
    - *cum calido humore, abscessus.*
    - *cum frigid. humore,*
      - *coctionem.*
      - *mortem.*

Cæterum quo pacto. Græcè, ἡ διάγνωσις ἡ τῆς δυνάμεως, ἡ μὲν οἰκειοτάτη, καθ' ἑκάστην αὐτῶν εἴρηται πρόσθεν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν. quod est, Cognitionem autem facultatis prius dictum est, familiarisſimam esse vnicuique ipsarum ex operationibus. Quod autem dicit prius dictum esse lib. 2. Comment. 6. ex functionibus docuit robur facultatum deprehendere dicens, Cæterùm quum tres secundùm genus vires, ex triplici pendeant origine, cerebro, corde, iecore, per earum ministeria firmitas, atque infirmitas cognoscitur.

In secunda parte, quę incipit (ab ætate verò) probat veram esse Hipp. sententiam, quòd iunioribus natu magis fiunt abscessus, quia ante 30. annum calor est robustior, qualis exigitur ad abscessus, vbi fuerint crasſi humores peccãtes. His verò qui 30. annũ trãscendũt, minus eueniunt abscessus, ac tempore lõgiori: quoniam in eis natura magis tardatur in superandis & transmittendis humoribus, quàm in iunioribus. In senibus verò minime fient abscessus ex crasſis intellige humoribus: quia in ipsis languida est facultas, quę cum crasſis humoribus abscessus non efficiet, sed mortem aut coctionem.

PROGNOST. XXV.

COnſiderare autem oportet statim abscessus signa, si viginti diebus transactis febris detineat.

In expositione prog. 21. lib. 1. terminos omnium morborum definiui generaliter: vbi dixi, & ex Gale. probaui, terminum extremum acutorum morborum esse diem vigesimum, qui etiam terminus morborum acutorum non exactè dictus est, quem si morbus pertransierit, abscessus sunt sperandi potius, quàm excretiones. Quod etiam in prog. 11. dixit Hippo. similiter vigesimum statuens terminum. Vbi dixit, *Abscessus signa.* litera Græca habet in codicibus Hipp. τὰ περὶ τῆς ἀποστάσεως. & in codicibus Gale. τὰ τῆς ἀποστάσεως. vbi τὰ, articulus, non nisi σημεῖα, id est, signa referre & ostendere poterit, vt scripsi in litera Hippocratis.

GALENI COMMENT.

CVm antea & iã de morbis diutinis dissereret, mẽtionem habuit vigesimi diei, propterea quòd ad hunc vsque diem extentus morbus nondum diutinus existat. Porrò antea quoque est proditum, quamobrem non conueniat vnum poni limitem firmum acutorum morborum. Quocirca nequaquam mirum videri debet, quartodecimo die eum dicere iudicari morbos acutos, & rursus vigesimum commemorare. Etenim in sententiis quoq., vbi quartũdecimũ diem finem fecit summũ iudicationis acutorum morborũ, commemorauit etiam septimũdecimum. Est autem initium illius sententiæ: Acuti morbi

quartodecimo die iudicatur. Finis verò est: Rursus verò decimusseptimus considerãdus est. is enim quartus à quartodecimo, & septimus ab vndecimo est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Vigesimi diei mentionem fecisse suprà Hippo. dicit, cùm loqueretur de morbis diutinis, nempe prog. 56. lib. 2. quoniam ante ipsum nullus morbus dicetur diutinus. Neque etiam morborum acutorum licet vnicum terminum statuere, sed 14. & 20. de quo in expositione prog. 21. lib. 1. satis dictum est. Nam & Hippo. inquit Gal. in apho. postquã 14. statuit terminum acutorum, dixit 17. esse considerandum. Recitat etiam sententiã Hippoc. ad finem Com. quæ non est vnus apho. sed duo, nempe 23. & 24. sect. 2. De morbis diutinis dicemus in expositione 26. prognostici sequentis.

PROGNOST. XXVI.

Senioribus verò minus accidunt, vbi febris fuerit diuturnior.

Hos abscessus, qui à crassis pendent humoribus, ac frigidis, dixerat 24. progno. magis fieri natu minoribus 30. ann. Præsens verò progn. implet sententiam, minus fieri dicens in maioribus natu, id est, in his qui 30. annum sunt transgressi, aut in aliis temperaturis 35. facultas enim in eis minus constat, quàm in minoribus, & abscessus euenientes à crassis humoribus, robusta egent facultate. Dixit autem, Vbi febris fuerit diuturnior, *[Febris diuturna.]* quoniam de eisdem abscessibus loquitur in præsenti prog. de quibus in prog. 25. vbi dixit, Quæcunque febris prorogatur, salubriter affecto homine &c. vbi diximus, de abscessibus esse mentem Hipp. qui pendent à frigidis humoribus. Ibi verò explicuimus, febres quæ prorogantur, esse illas, quæ 20. diẽ transcendunt: sic & modo intelligi debet. Quod enim ibi dixit, Quæcunque febris, μηκύνει, id est, prorogatur: hîc dixit, πολυχρονιωτέρου ἐόντος. id est, vbi fuerit diuturnior. Cùm ergo in prog. præcedenti dixisset abscessuum signa esse consideranda, vbi febris 20. diem pertranseat: in omnibus autem istis prog. qui sunt à 23. in 29. loquatur de abscessibus, qui eueniunt in febribus, quæ prorogãtur, quas appellat diuturniores: erunt febres diuturnæ, siue quæ prorogantur, ille quæ 20. diem transcendunt. Et merito: quoniam si extremus terminus morborum acutorum, qui etiam à natura sua breui tempore terminantur, est dies 20. illæ febres dicentur diuturnæ, quę diem transcendunt 20. *[Fuchsius notatur.]* Fuchsius item, vir alioqui doctissimus, male explicuit morbum diuturnum, 1. sect. apho. Com. 4. dicens, Morbus diuturnus est omnis, qui 40. transcendit diem. melius enim eum esse diuturnum dixisset, qui 20. transcendit diem, vt dixi. Præter id quod Gal. lib. 2. de Die. decr. aliquos morbos diuturnos, sicuti & aliquos acutos ex decidentia dicit ad diem 40. finiri: inquit enim, Sed enim quum ex decidentia acuti exactæ solutionis terminum habeant longissimum diem quadragesimum, nonnulli verò continua semper febre, ad hunc vsque extensi sunt, ponatur & hoc tempus aliquando diuturniorum affectuum, qui nullam manifestam remissionem habent: sicut antea diximus, aliquando acutorum esse decretorium. Et in summa Gal. in Com. præcedenti explicans, quare Hippo. dixerit post 20. diem expectandos esse abscessus, inquit, Cùm autem de morbis diutinis dissereret, mentionẽ fecit vigesimi diei, propterea quòd ad hunc vsque diem extentus morbus nondum diutinus habeatur.

GALENI COMMENTARIVS.

MErito: quia in morbis iudicandis per abscessum, facultatẽ habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem inquantum processerint per ætatem abscessus minus fieri accidit. Senibus verò non minus, sed minime accidunt. Nunc verò non senes dixit simplici ratione, sed cum iis qui trigesimum agant annum, conferens. natu maiores nominauit eos qui prouectiores quàm hi per ætatem existant. Cæterum vt ita vtatur maioris natu appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilominus indicabitur.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Commentarius nullam ferè præbet dubitandi occasionem: signatim tamen explicat, quare dixit, Senioribus minus accidere: quoniam, inquit, per seniores eos, qui ad iuniores tales existunt, intellexit. Nam qui non seniores, sed simpliciter senes sunt, imbecilliorem habent facultatem, neque in eis abscessus sunt sperandi. *Antea definitum.* lib. 2. Com. 69. & infrà Comment. 28.

PROGNOST. XXVII.

OPortet autem huiusmodi abscessum sperare, vbi continua fuerit febris: in quartanam verò deducetur, si intermittat, & erratico modo appræhendat, & sic agens autumno appropinquet.

Alium modum terminationis morborum acutorum, scribit Hipp. in præsenti prog. finiuntur enim, ac permutationem faciunt nonnũquam in quartanam. Intelligendum est de his qui prorogantur, & vigesimum diem pertranseunt: de quibus in prog. 25. illi enim aliquando finiuntur per abscessus, aliquando verò transeunt in quartanam. In his tamen, qui ante 20. finiuntur, neutrum horum est sperandum, sed excretio. Distinctio tamen accipitur ex natura febris: aut enim est continua, aut intermittens. Si continua, quũ 20. pertransierit diem, signa abscessuum sunt aduertenda: si verò intermittens, in quartanam transibit morbus: & id potissimum fiet, si modo erratico appræhendat, & ad autumnum perueniat. Inde intelligendum, quòd vbi intermittens fuerit & non erratica, id non erit pręsagiendum: erit enim ipsa intermittens non erratica, aut tertiana, aut quotidiana. Tertiana fere nunquam succedit, quoniam post 20. diem non relinquetur humor biliosus ex morbo acuto, sed potius in ipso morbo, aut resoluetur intra 20. diem, aut per adustionem transibit in melancholiam. Si tamen intermittēs fuerit quotidiana, post ipsam potius sperātur abscessus, quàm febris quartana, quæ ex adustione habet generationem: quoniam pituita non transit per adustionem in melancholiam. Vult itaque Hipp. ex acutis morbis transgredientibus 20. diem, si continua remanserit, prædicere abscessus: si intermittens, & non appræhendat modo certo, prędicere certum modum, nẽpe futurum quartanarium ordinem, potissimum vbi accedat ad id tempus, quo quartanæ maximè fieri solent, quod est autumnus. Contra mentem Hipp. videtur, quòd nullus acutus morbus esse possit, qui febrem habeat coniunctam, quę intermittat: aut enim febre carere debet, vt morbus attonitus comitialis, aut vtrinque conuulsio: aut si febrem habet, hæc esse debet continua. Male ergo hîc de morbis acutis agens, de morbo, cuius febris intermittit, mentionem fecit. Maxima probatur ex Gale. lib. 5. aphor. Cõm. 3. quum inquit, Si enim sit cum febre morbus (nempe acutus) necesse est ipsum febres habere continuas. Soluitur propterea quòd acuti, qui febres continuas habẽt, simpliciter tales esse debent, non ex decidentia, quales qui 20. diem transgrediuntur, per quos quum continuæ fuerint, si qua spes habeatur iudicationis, hic abscessus firmabitur. Quæ tamen intermittunt erratico modo, in quartanã transeunt, quoniam huiusmodi febres melancholiam abundare ostendunt. Erraticas autem febres explicuit Gal. eas esse, quę particulares accessiones sine ordine habent, lib. 1. de Mor. po. par. 3. Com. illius, Errantes autem, &c. & in Cõm. historiæ Cleonactidis, dixit, Cleonactidem, inquit, ignis corripuit, id est, febris vehemens detinuit. Deinde infert, Erraticè, quod est, sine vllo circuitus ordine: vt verbi gratia, si interdum quidem tertio vel quarto febricitasset, interdum quinto vel sexto. Significat autem febris talis erratica, humorem factum ex adustione, qui difformis sit, ita vt in vna parte moueatur ad putredinem, in alia ad motum sit ineptus, & forte sic in diuersis diuersimodè dispositus existat. Ad inæqualitatem itaque humoris febres erraticæ reducuntur à Gale. in Com. Similiter lib. 4. de Rat. vict. acut. sect. 52. febres has appellauit Hipp. ἀκαταστάτους, quod vocabulum Gale. interpretatur in Com. dicens, Febres ἀκαταστάτους, id est, inconstantes dixit, in quibus nihil est καθεστηκός, quod significat βέβαιον, id est, firmum aut certum. Quòd tamen id non tantùm significet in accessionibus ipsis inæqualitatem, sed & in humore ipso peccante, explicuit dicens, Sunt autem certa, quæ in periodis apparẽt vrinisq;, atque adhuc in exquisitis febrium formis. Periodi itaque principium non ostendunt primis diebus, vrinę verò superueniunt alias alię: & sæpenumero ter quaterq; interdiu & noctu meiere contingit, dissimilesque inter se apparent vrinæ. Sicuti & lib. 3. Apho. Com. 23. ad temporis inæqualitatem retulit dicens, Fiunt autem & erraticæ febres in autumno propter temperaturę inæqualitatem. In vniuersum igitur ad inæqualitatem referuntur, aut ambientis, aut temporis, aut temperaturæ partium, aut finaliter ipsius humoris morbum facientis. Is autem humor, qui diuersas partes corporis inæqualiter occupat, vbi similem dispositionem per totum assequatur, febrem efficiet ordinatam, qui cùm melancholia sit, quaternarium obseruabit circuitum. Quod autem inquit, Et sic agens autumno appropinquet. ad naturam temporis referendum est. De quo Hippo. apho. 22. lib. 3. dixerat, Autumno verò, & plurimi æstiui morbi fiũt, & febres quartanæ & erraticæ. Quantũ autem faciat natura autũni ad quartanam generãdam, constat ex Gal. in Com. aph. dicti, & prog. præsentis. Quartana nanq; ex

Intermittẽs febris in quartanam trãsit si erratica fuerit.

Obiectio.

Solutio.

Erratica febr.

Erraticarũ feb. causæ.

Autumnus quartanas generat.

ex humore fit melancholico, & his duobus generatur modis, aut per adustionem, aut naturaliter tanquam fæx sanguinis, quæ in naturalissima sanguinis coctione generatur, ac subsidet. Post morbos itaque acutos, & æstatis tempore humores aduruntur, transeuntq; in melancholiam, cuius transpiratio, autumno superueniente, prohibetur, & ex melancholia retenta quartana efficitur.

GALENI COMMENTARIVS.

Dictum est & in libro De differentia febrium: vt quartana atribilario humore consistat. & item est proditum de generatione huius humoris, quæ duplex est, tum ex sanguine crassiore qui respondeat proportione in venis subsidenti in dolio vini feculæ, tum etiam flaua bile vehementer assata. Hæc igitur atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes in quibus abunde collecta est: altera verò atra mitior quàm hæc est: sed potissimum quoties nondum traxit in animali moram, aut cum aliquo calore abundanti, & præter naturam commercium habuerit. His igitur ita habentibus, quoties febris continua fuerit, quod est non desinens ad integritatem, ad eiusmodi abscessus vertitur, diutius immanens. At si intermittit, atque idipsum potissimum euenit per æstatis finem, verti morbum ad circuitionem quartanam ratio est. Quantum enim humorum ferbuit æstiuo tempore per febres continuas, ac desiuit in atrã bilem quodammodo restinctum est: proindeq; colore febrifico æger vindicatur, maximeq; quoties sudores eliciuntur. Sed si non antea natura quodammodo excernat veluti cinerem vehementer assatorum humorum: hic rursus permanens in corpore & calescens, putrem quandam recipit affectionem: idq; quoties ei accidit, feruendo excitat febrem: à qua rursus eueniente sudore, pariter cum eo quod ferbuit atræ bilis euanuit: tum rursus aliæ reliquiæ feruentes, rursus alteram excitant febrem. Ceu igitur nondum vnam habeat omne corpus affectionem, sed atra bilis in quibusdam partibus insuper moueatur, in quibusdam immota maneat, in aliis putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At verò quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, exuperante atra bile, quartana consistit febris, maximeq; quoties æstatis conuersio in autumnũ, extrorsum delationis ac spirationis prohibet humores, introrsumq; auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiens, vtpote intendens præ frigore delationem introrsum humorum, rursus ad alteram vsque mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Bilis atræ generatio. In prima parte dicit melancholiam facere quartanam, citatq; lib. de Differ. feb. qui est 2. caput verò quintum. Dictum est etiam, inquit, duplicem esse ipsius generationem, nẽpe 2. de Naturalibus fac. versus finem, quum ait, In sanguine generãdo, quicquid abunde crassum ac terrenum ex ciborum natura in nutrimento fertur, nec commode à naturali calore alteratur, id liem ad se trahit. Quod verò assum, (vt sic dicam) vstumq; nutrimenti est, fuerit sane hoc calidissimum in eo, ac dulcissimum, (qualia sunt tum mel, tum adeps,) id, quum flaua bilis facta est, per fellis vocata vasa expurgatur. Est autẽ hoc tenue, humidumque, & fluidum, non quale quum ad vltimum est excoctum flauum, igneum, & crassum, & vitellis ouorũ simile. hoc nanque iam præter naturam, est: alterũ verò quod prius memorauimus, est secundum naturam, pari modo & id nigri succi, quod nondum illam veluti ebullitionem, fermentationem quę terrę efficit, naturale est. Quod autem in talem mutatum est vim ac speciem, id iam pręter naturam est, ceu quod ex vstione non naturalis caloris acrimoniam adsciuerit ac veluti cinis quidam sit redditum. Sic quodammodo, & fæx vsta à non vsta dissidet: illa nanque admodum calida est, adeo vt carnem vrat, liquet, ac corrumpat: altera, quæ nõdum est vsta, ad omnia medicos vti depræhendas, ad quæ terra figulari, aliisq;, quæ simul refrigerandi siccandiq; facultatem habent. Duos etiã modos generationis melãcholię scripsit lib. 3. Apho. Com. 22. & lib. 4. Com. 25. Humor ergo melancholicus naturalis, succus niger appellatur, bilis atra non tamen exquisite, sed sola illa quæ ex putredine & vstione fit, cui accedit sapor acidus, fusamq; habet substãtiam, vt acetum, terrã quoque ebullire facit, & muscę ipsam deguſtare fugiunt, lib. de Atra bile, & 2. de Nat. fa. & in Com. 21. 4. sect. apho. Non naturalem itaque melãcholiam calor igneus facit per adustionẽ sanguinis, aut bilis flauę, aut atræ naturalis. *Atræ bilis cõditiones.* Sanguine enim à calore præter naturam occupato, tenuis pars transit in flauam bilem, crassa verò in melancholiã, & vtraque deinde transit per assationem in atram bilem exquisite. *Atræ bilis materia.* Mitior verò est altera, inquit Gale. lib. de Atra bile, quæ ex melancholiæ passione fit, quando humor humore est mitior. De naturali tamen dubium est, à quo efficiente generetur: *De naturalis melãcholiæ generatione dubiũ soluitur.* videtur enim quòd causa efficiens melãcholię naturalis est tẽperatura frigida & sicca. Quemadmodum enim calida & sicca plurimã efficit bilem, & calida & humida sanguinem, & frigida & humida pituitam, ita frigida & sicca efficit melancholiam. Quod etiam confirmatur ex naturali ipsius temperatura: ea nanque frigida & sicca est ex Galeni libro 2. de Naturalibus facul. quum inquit, Deinde ex his quæ euidenter in corpore apparent, frigidum quendam, siccumque succum debere

esse

esse monstrauimus. Vbi verò,& quàm breuissime fieri licuit,quæ veteribus demonstrata sunt, tamen quòd is succus melancholicus sit, tamen lienis id viscus, quod eum à sanguine expurget,recensuimus.hæc Gal.Quod tamen frigidum & siccum est,à frigiditate & siccitate efficitur,per contrarium videtur:quoniam etsi Gal.multis in locis explicet duos modos generationis bilis,nullibi tamen videtur explicare causam efficientē melancholiæ naturalis.Si quis ergo de causa materiali dubitaret, facile acciperet à Gal. lib.3.de Lo.pa.cap.6.solutionem,vbi recenset plurima alimenta,quę melancholiam augent.Quum enim alimenta ex elementis constent,quę plurimum habent de terrena,& crassa frigidaque ac sicca materia,plurima præstant materiam fæculentam ac melancholicam.De efficiente tamen secundùm mentem Aristote.non dubitandum, temperatum & naturalem calorem,qui sanguinem efficit,efficere melancholiam:est enim vnicus humor sanguis,reliqui verò ipsius excrementa.Lib.nanque 3.de Histo.ani.cap.2.partes animalium similares recitans,postquam reliqua recensuit,inquit,Et excrementa,stercus dico,pituitam,bilem tum flauā,tum etiam atrā. Rursus lib.11.de Gener.ani.cap.18. inquit: Excrementa appellare reliquias alimenti, sed omnes humores à sanguine sunt reliquiæ, alimenti,ergo sunt excrementa.Antecedens pro minori parte apud ipsum, quia solum sanguinem esse alimentum dixit lib.2.de Par.anim.cap.3.& 4. Quòd si reliqui humores à sanguine excrementa sunt,non habebunt aliā viā generationis à reliquis excrementis: ea autem est,vt vnumquodque generetur ex accidenti,à causa facienteid, à quo excrementum separatur:vt in fæcis generatione non est alia causa,quàm calor ventriculi,generans chilum:natura enim chilum generare intendit, & ex eius generatione fæx quoque generatur:separat autem iecur sua attractoria facultate chilum à fæce, quæ per intestina delabitur.Sic etiam in iecore calor naturalis intendit sanguinem generare,& ex accidenti sequitur,vt fæcem etiā separet à mixtione,quā habebat cum parte,ex qua reliqui humores geniti sunt.Manet autem cum eis mixta,licet non ad vnicā formam, donec à membris singula trahātur, & fæx ad lienem,& cùm non trahitur,coniuncta reliquis manet,atque per venas cum sanguine transit,ac nonnunquam morbos faciet,vt quartanā. Hæc ad doctrinam Arist.dicta sunt. Hæc est causa,quare in melancholicis is humor abundat.Insequentes verò positionem Hipp.qui tenet omnes humores simul alere,& totius animalis esse materiā, lib.de Humana natura.& Gal.lib.2.de Elementis, ex doctrina Hippo.& lib.8.de Placi.Hipp.& Plato.calor efficiens coctionem, tres humores generat, quibus formā tribuit substātialem, aliam ab ea quam habebāt in alimento ipso:sanguinem,ex materia conuenienti,& per coctionem,quæ non excedit modum:bilem,ex determinata materia,quæ erat in alimento,partim etiā ex alia quæ apta erat in sanguinem transire,excessit tamen modum in coctione,ac in bilem trāsiuit:sic & pituitam,ex diminuta coctione facta in materia,aut quoniā materia inepta erat coctioni,aut quoniā causa,quæ est calor coquens,coctionem non perfecit.Melancholiam verò,sola separatione generat,quoniam separātur reliqui humores ab ipsius mixtione. ipsa verò terra quædā impura est,cum pauco liquore cōmixta,quæ eo tempore, quo fit sanguinis generatio, mixtionem cum reliquis amisit,& resedit.Quòd si velis dicere,ipsam habere aliā formā substātialem,à forma terræ,quæ impura est,nihil obstat:dices quoque naturā eius generationem intendere.Quòd si quis contrà dixerit, sequi inde,in temperatissimis hominibus esse debere maiorem copiā melācholiæ,quoniam in eis maior fit sanguinis generatio,& ad ipsam sequitur maior in fęcem residentia,quum non fit aliud generatio melācholię, quàm residentia ipsius in aliorum generatione:id autem naturalis temperatus calor quàm maxime facit.Præterea nulla temperatura esset,quæ melācholiā augeret, ac nullus esset melācholicus homo, quod ab initio diximus.Respondemus duabus causis in aliquo corpore posse melācholiā abundare, aut quia multa generatur, aut quia pars separatur à reliquis. Si plurima melācholia esse dicatur, quia plurima generatur, vere vbi ex alimentis non fit aliqua differentia, in corpore temperato magis quàm in aliis generatur,quoniā in ipso quàm maxime calor naruralis efficit aliorum humorum generationem, & melācholiā residere.In frigidiori nāque temperatura non fit adeo bona separatio singulorum à mixtione,quæ erat in alimento.In calidiori verò aliquid ex terrena substātia absumitur,& cum aliis humoribus miscetur:in temperatissimo verò singula proprias formas assequuntur vi caloris naturalis, & melancholia vt terra residet, Aliter melancholia abundare potest, vt in melancholicis hominibus: in quibus licet non plus generetur de ipsa, tamen non tantùm separatur à reliquis humoribus illa terrena substantia, partim ob caloris imbecillitatem, partim quoniam membra melancholicæ temperaturæ, frigidæ nempe,ac siccæ, sibi simile attrahere conantur,& per venas

Melācholica sufficiēs.

Melācholica generatio ex mēte Aristot.

Melāch'generatio ex opinione Hippocr.& Gal.

Obiectio.

Solutio dubiorū circa melācholiæ generationem.

venas similiter cum reliquis humoribus deducunt melancholiam, siue quòd futurum erat melancholia. Eritque homo ille melancholicus ab origine, à parentibus contracta temperie, vbi in semine pars terrena abundaret, & is talis conseruatur, ex simili materia assumpto alimento: Adaugeri autem in venis ab ipsa temperatura attrahente melancholicam materiam procedit, quæ non simpliciter ipsam auget, sed in venis multiplicat, ad quas deducit. Hinc manifestè constat, temperatos homines magis generare melancholiam, quia in eis magis residet, ac separatur: & in melancholicis magis abundare, quia minus separatur, sed per venas simul cum sanguine tendit. Euenit etiam, vt in calidis admodum temperaturis melãcholia abundet, genita tamen per adustionem, non fæculenta: horum autem sanguis non est frigidus, sed calidus, atque terrenus, crassusq;, ac multis fibris refertur: quod inde constat, quia talis sanguis facile coit ob fibras, quæ terrenæ sunt. Et iracundi sunt ob calorem, quod Aristo. voluit libro 2. de Part. ani. cap. 4. dicens, Quorum autem sanguis fibris admodum multis crassisque refertus est, hæc terrena amplius constant natura, & animosa, iracunda, proindeque furibunda sunt. Ira enim calorifica est. Solida autem firmioraque omnia concalefacta, vehementius quàm humida calefaciunt, fibræ verò solidæ terrenęq; sunt. In calidioribus ergo temperaturis magis terrenus est sanguis. Vbi scribitur. *Cum aliquo calore.* Græcè, ἤ τινι θερμασίᾳ πλείονι, καὶ παρὰ φύσιν ὡμιλυκυῖα. quod est, aut cum aliquo calore multo, ac præter naturam consuetudine.

Homines tẽperati magis de humore melãcho. generant.

In secunda parte, quæ incipit (His igitur) probat veritatẽ prog. Vbi enim febris continua fuerit, & diutina, in abscessus transibit: vbi intermittens atque errans, in quartanam, ob humorem melancholicum, qui ex adustione genitus est ex humore faciente febrem acutã. *Quantùm enim.* Græcè, ὅσον γὰρ αὖ τῶν χυμῶν ζέσαν ὥρα θέρυς, ἐν συνεχέσι πυρετοῖς ἐτελεύτησεν εἰς μέλαιναν χολὴν, ἐσβέσθη τρόπον τινά. quod est, Quantum enim de humore efferuescente tempore æstiuo, per febres continuas transit in atram bilem, extinguitur quodam modo. neque Latinè dicitur, quam tamen enim &c. restinctus est.

In tertia parte, quę incipit (Maximeq;) probat ex frigiditate autumni id maximè fieri, vt quartana succedat. lib. 3. Aph. Com. 22. inquit Gal. Neq; enim sicuti æstas veri superueniens humores euacuat, ita & autumnus æstiuos: sed contrarium in toto accidit. nam ex partibus extimis ad intimas ducit. Idem eodem lib. Com. 9. vbi legitur, Adstringat, Græcè, ἐπίσχῃ, hoc est, cohibeat.

In quarta parte, quæ incipit (Quam hyems) morbũ ipsum adeo prolixum futurum inquit, donec hyemis frigiditas in veris calorem cõmutetur. quod significauit Hippo. apho. 3. sect. 3. Morbi quoque alij, ad alia bene vel male se habent, & quædã ætates, ac tempora, & loca, & victus genera. Et Gal. in Com. inquit, Quum verò omnes morbi à temperie & modo recedant, generatio quidem à similibus locis, atque temporibus, solutio verò à contrariis fit. Quemadmodum & febres ardentes calido tempore factas, frigore superueniente sanari dicit 2. sect. apho. Com. 34. Pariter lib. de Humana nat. inquit, Quicunque autem morbi vere fiunt, ad autumnum eorum discessum fere expectare oportet: quicunque postremum autumnales morbi fiunt: eorum discessum necesse est vere fieri. Sanabitur ergo quartana autumno facta calido tempore.

PROGNOST. XXVIII.

QVemadmodum verò iunioribus trigesimum annum non attingẽtibus, abscessus fiunt: sic quartanæ magis his, qui triginta annorum sunt, & senioribus.

In præcedenti prog. argumentum ad cognoscendos abscessus futuros, aut quartanã, assumebatur ex natura febris: in præsenti tamen ex ætate ægrotantis. Aetas verò quatenus ætas est, nihil agit, sed quatenus cum ætate mutatur naturalis temperatura. Aetates enim priores sunt humidiores & calidiores, postremæ verò frigidiores ac sicciores. Nã ad ætatem vsque subsistentem calor non diminuitur. hæc autem incipit à 30 anno, aut à 35. in qua aliqua fit caloris remissio, & in postremis maior ac magis manifesta. In quibus omnibus ob imbecillitatem caloris non speratur posse naturã humorem adustum, qui relinquitur ex ætate iuuentutis, absumere: remanens tamẽ quartanam efficiet. Idem testatur Hippoc. lib. de humana natura dicens, Quòd autem quartanę febres atrę bilis participes sint, vel hinc considerare licet: autumno enim maxime homines à quartanis corripiũtur, & in ætate à quinq; & viginti annis, vsq; in quadragesimũquintũ. Hęc autem ætas præ omnibus aliis maxime à bile atra infestatur, & autumni tempus omnium anni temporum ad eandem aptissimus est. Aduertendum etiam, quòd vbi legitur, A quinque & viginti annis: litera Gręca habet, ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσι ἐτέων. quoniam

verò ætas iuuenum, quæ est à 25. in 35. annum, non abundat atra, sed flaua bile, vt constat ex Gal. sententia in Com. & sæpe alibi, ego potius legerem, ἀπὸ πέντε καὶ τριάκοντα ἐτέων. quod est, à 35. anno. Ab eo namque in 45. & 49. atra bilis abundat, & quartana euenire solet.

GALENI COMMENTARIVS.

De mutatione per ætatem, alio loco fusius dictum est. Nunc verò summatim decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimum sanguinis habent humorem: eúmque tantūmodo haberent, quantum in ipsum agitur ætatis temperamētum: at quia cibi copiam ingerunt atque inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur, subit. Porrò quoties ad ætatem deueniunt adolescentium, quidam iam rectè viuunt, meliorem vitæ nacti tenorem: & ita sanguis in illis exuperat duntaxat: quidam verò adolescentes multo deterius quàm parui pueruli. Itaque tales ægrotant subinde pariter ac vehementer copiā crudæ materiæ colligentes: iis autem qui deinceps ab hac sunt ætate, potissimum si praue viuant, amarulentus subit humor: ita vt in his exuperet non sanguis solum, sed etiam illa quæ pallida ac flaua bilis appellatur: idque accidit nonnullis vsque ad trigesimum annum, aliis ad trigesimum quintum. Primus enim terminus conuersionis ad habitum frigidiorem, trigesimus est: nouissimus verò trigesimusquintus. Multis verò propter naturam quam traxerunt ab initio, & quæcunque secundùm casus, aut consuetudinis & arbitrij differentias permutantur: in medio, vigoris ætas circunscripta est. Ob id igitur & Hippocrates quandoque trigesimum commemorat, quemadmodum nunc: sæpe etiam trigesimumquintum. Quia enim aliæ aliis accidant mutationes, fieri non potest vt vna mensura firma ac cunctis promiscua finiatur. Sed id assiduè in animo seruabis, anteà quoque libro de Diebus decretoriis tertio perscriptum. Nam si id in animo seruabis, prædictisq́; adiicies: non difficile inuenias causam eorum quæ Hippocrates per hanc dictionem scripsit. Vt enim per tempora calefactos æstate admodum humores, & vt ita dicatur, bullientes, necesse est gignere atribilarium humorem: quem excipiens collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus, nequaquā patitur similiter extrorsum difflari, neque facile vacuari: ita per ætates ætas inclinans efficit. Nam quantum in ætatis vigore ferbuit humorum, atque in atrā mutatum est bilem, id hæc difficulter discutiens febres potius quartanas committit, opúsque est tempore longiore per hanc ætatem, vt corpus tali repurgetur bile. ita fit vt adusque senectutem in medio atribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephas, cancer, lepra, melancholia, febris quartana.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte in summa repetit quod alibi diffinierat, nempe 2. de Temperamentis, ætates calore variari: pueros itaque & adolescentes multo sanguine abundare. Etsi pueri ob intemperantiam abundent crudis succis, & adolescentes sanguine abundare: & si victus ratione bilis aliquando abundet, in iuuenibus bilis, in sequenti ætate melancholia, hoc est, in his qui post 35. annum.

In secunda parte, quæ incipit, (Sed id assidue) in his quæ dixerat lib. 3. de Diebus dec. probat post ætatem, in qua bilis abundat, sequi debere quartanam: quoniam frigiditas ætatis non permittit difflare melancholiam. Sic & de aliis morbis melancholicis 3. libro Apho. Com. 30. ad quem locum credo Gal. nos remittere in præsenti, de ætate, quæ est post iuuentutem loquens, inquit, Et quidem horum temperatura plus atræ bilis habet, atque ideo multi insaniunt, veluti ex anni temporibus in autumno. Sicuti enim hoc tempus frigidum existens, ruffam excipit bilem tempore æstiuo exassatam: sic ætas declinantium, eam quæ iuuenum, quandoquidem hæc ætati similis est. Et mirādum quare in ipsa non scripsit melancholiam. Inueni tamen ipsam in quibusdam scripturis. Vbi litera habet, *Atribilarij*, lege μελαγχολικὰ, hoc est, melancholici. Elephantiasis totius corporis vniuersalis cancer est: cancer verò tumor est, qui in quauis corporis parte generatur ex atræ bilis abundantia. Lepra cutis quædam scabrities est, ab humore melancholico, per quam profundis circularibúsque erosionibus cutis depascitur, & squamulas à se demittit. Melancholia verò mentis alienatio, absque febre, ab humore melancholico. *Quid melanchol. quid lepra, quid cancer, quid elephantia.*

PROGNOST. XXIX.

Scire autem oportet, abscessus hyeme magis fieri, tardius cessare, & minus recurrere.

Ex natura temporis tria similiter concludit de abscessibus, hyeme inquam, id est, tempore frigido magis fiunt abscessus ob humorum crassorum abundantiam, à quibus abscessus fiunt: tardius etiam cessant, quia neque discuti, neque suppurari adeo cito, vt calido tempore, possunt: præterea minus recurrunt, quoniā crassi humores ac frigido tempore non facile mouentur, vt ad præcipuas atque internas particulas redeant. Dixi, Et minus recurrere: quoniam Græcè habetur, ἥκιστα οὖν τε παλινδρομοῦσαι. παλινδρομέω verò, recurro significat. Quemadmodum exemplo hyemis in tempore frigido, hæc tria fieri scripsit *Tempore frigido quæ eueniunt in abscessibus.* *Tempore calido quæ fiūt in abscessibus.*

Hip. ita tria eis contraria in calidis temporibus licet intelligere, ac prædicere, vt quòd abſceſſus minus fiunt,excretiones magis,citiúſque deſinunt, & potius recurrunt. Hæc dicta ſunt in præcedentibus ab Hippoc.de abſceſſibus præſagienda, quæ omnia docent in quibus morbis abſceſſus futuri, & in quibus partibus, & in quibus ætatibus, & anni temporibus.In quibus morbis,dixit in progno.65.2.libri,vbi Hippocrat.dixit, Conſiderare autem oportet talia,hunc in modum:ſi febris detinet.Et in prognoſt.23.lib.3. Quæcunque febris prorogatur ſalubriter affecto homine. Docuit etiam, in quam erupturus ſit partem,progn.66.lib.2.dicens, Fiunt autem hi quidem in partibus inferioribus, quibus circa hypochondria phlegma, id eſt inflammatio quæpiam innaſcitur: illis verò in ſuperioribus, quibus hypochondrium flaccidum ac ſine dolore perſeuerat. In quibus ætatibus in progn.24.in quibus temporibus in progno.præſenti. Quæ omnia completa doctrina comprehendit Gale.lib.3.de Criſi.ad finem, vbi cõmunia indicia abſceſſuum, à particularibus in diuerſis morbis longioribus & breuioribus inuenta, ſeparauit dicẽs, Si verò ad abſceſſus conuertãtur, communia quidem omnium indicia ſunt, vbi de ægri ſalute non deſperatur,quòd neque morbus ſoluitur,neque vrina multa, ac multam habens ſubſidentiam,ſed cruda ac tenuis fertur. Propria verò eorum, qui non valde prorogantur, ſubita difficultas reſpirationis ſuperueniens, & mox quieſcens, quam grauitas capitis & dolor ſequitur, & grauis ſonus ac ſurditas, huic in glandoſa carne poſt aures neceſſe eſt abſceſſum fieri.Si tamẽ morbus diu durauerit, neque vllum ex his ſignis adfuerit,ſed in ægro ex locis inferioribus, vel grauitas, vel tentio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit,huic abſceſſus ad partes inferiores eſt expectandus.

Epilogus.

GALENI COMMENT.

Tria de abſceſſibus Hippocrates in præſenti oratione pronuntiauit. principio vt hyeme potius accidant: deinde vt tardius deſinant: demum vt minus retrocedant. Cæterùm abſceſſus per hyemem potius euenire, exuperans in ea humor oſtendit. Etenim antea dictum iam eſt, per excretionem calidos, per abſceſſum frigidos vacuari humores. Porrò vt & tardius deſinant, cauſanda eſt humoris natura, atque etiam circumeuntis aeris frigus. diſcutiatur enim omnino oportet decumbens humor, vt abſceſſus curetur. at humores craßi frigidiq́; ægrius diſcutiuntur, potiſſimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eiuſmodi verò cauſas & minus retrocedunt, quandoquidem repetentibus motionem quandam adeſſe neceſſe eſt. At frigidi moueri difficilius poſſunt.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Hic Com.facilis eſt,neque alia eget annotatione, præterquam quòd vbi legitur, *Repetentibus*,Græcè habetur,παλινδρομοῦσι,quod eſt,recurrentibus.

PROGNOST. XXX.

QVicunque autem in febre non letali dixerit caput dolere, aut etiam tenebroſum aliquod ante oculos apparere,& oris ventriculi morſus huic acceſſerit,bilioſus vomitus aderit.Si autem & rigor acceſſerit,& partes inferiores hypochondrij frigidas habuerit,citius adhuc vomitus aderit.Si autem quid biberit,aut ederit,per id tempus valde celeriter vomet.

Vſque adeo Hippo.docuit prædicere circa indicationes, quæ fiunt per abſceſſus:deinceps verò circa eas,quæ fiunt per manifeſtas excretiones.Et primùm de his,quæ per vomitum,ſigna ſcribit,quæ decretoria appellantur. Libro tamen 2.prognoſtico 38. ſcripſerat Hippoc.ſigna, quæ oſtendunt bonam vomitionem, vbi per ipſam intelligamus rem, quæ euomitur:quæ ſigna ſalutis,non ſigna criſis appellantur.Hîc tamen docet vomitum ex ſignis,quæ oſtendunt ipſum iam imminentem,ac proximè futurum,maximè in febribus ſalubribus, de quibus alioqui argumentum habetur, quòd letales non ſunt. Signa verò ſunt quinque: capitis dolor,tenebroſæ apparitiones,oris ventriculi morſus, rigor, frigus partium,quæ ſunt ad hypochõdrium.Primum itaque eſt capitis dolor, qui poteſt euenire à cauſa in cerebro exiſtente, & per conſenſum cum aliis partibus: maximè autem conſentit ventriculo, ob neruorum multitudinem, & rectitudinem viæ, quæ eſt à ventriculo in cerebrum. Quoties igitur ventriculus malis humoribus abundat, meritò capitis dolor concitabitur, aſcendente vapore cerebrum replente. Cæterùm quoniam hoc ſignum commune eſt, vomitus & fluxus ſanguinis narium.Gale.lib.3.de Cri.cap.11. inquit: Sed & dolores capitis, etſi commune ſignum exiſtant vomituum, & fluxus ſanguinis,

Vomitus ſigna.
Cap.dolor. ſignum uomitus,& qualis
Capitis dolor ſignum commune.

guinis, qui tamen velut mordaces ſunt, vomituũ, qui verò quodam modo graues, atque extendentes, pulſantéſque & calidi, ſanguinis fluxum propriè ſignificãt. Reliqua etiam quæ in progn. ſequuntur, diſtinctionis gratia poſita ſunt. De hac autem capitis læſione ſimul cum aliis aduertendum, quòd quædam ſunt tales in eſſentia, quædam ex accidenti. & ex accidẽti dupliciter, aut vbi cauſa fuerit in parte patiẽte, aut vbi per ipſam tranſeat. Exempla ſunt apud Gale. lib. 1. de Loc. pa. in læſionibus viſoriæ potentiæ. Si namque lædatur à re facto humore cryſtallino, affectus à quo actio læditur in eſſentia eſt ipſius oculi. Si tamen humor lædens in oculi pupilla fuerit, ex accidenti lædetur. Cęterum cauſa læſionis in oculo permanet: vbi tamen in ventriculo vaporans humor cõtineatur, oculus ex accidenti lædetur, & cauſa accidentis in tranſitu eſt per oculum. Aduertendum etiam maximè, quod lædi ex accidenti, vbi cauſa non fuerit in lęſa particula, adhuc euenit dupliciter: aut quoniam cauſa læſionis tranſit per ipſam læſam partem, vt de vapore aſcendente dixi: aut quoniam id, quod communicari ſolet, non communicatur læſæ particulæ. Hic ſecundus modus magis propriè dicitur læſio per conſenſum: quod cõtingit, vbi reſolutis neruis mouentibus thoracem, vocem aliquis amittat: ipſorum namque motu deficiente non tranſmittitur aer cum impetu ad vocis formationem, læditúrque actio gutturis, & ligulæ, & reliquorum, quæ voci inſeruiunt, nulla re ipſis communicata, ſed potius quoniam id, quod ſolebat, non communicatur. Quod teſtatur Galen. lib. 1. de Locis pa. vbi hiſtoriã narrat eius, qui cecidit ex alto, cuius muſculi intercoſtales ac crura fuerunt reſoluta, & motus omnis amiſſus eſt, qui pendebat à neruis originem habentibus à partibus ſpinalis medullæ, quæ erant infra ceruicem: quoniam ob inflammationem non perueniebat ad eas animalis facultas, inquit, Huiuſmodi ergo noxæ ſpeciem, magis propriè per conſenſum euenire dixeris, quàm vbi ab humoribus in ventriculo contẽtis caput dolore tentatur. quippe per huiuſmodi diſpoſitiones, eleuatur ad ipſum aliquid, ſed in dictis nuper diſpoſitionibus nihil noxium ad crura defertur: nam contrà priuantur ea facultate, quam antea ſpinalis medulla ipſis ſuppeditabat. Minus propriè verò læditur per conſenſum caput in caſu noſtro, vbi à ventriculo vapor ad ipſum aſcendit. Similis læſionis ſpecies in oculis fit, ea videlicet, quę ab Hippo. explicatur in 2. ſigno, quæ atteſtatur futurum vomitum, maximè bilioſum: de quo Hippoc. in præſenti progn. loquitur, nempe vbi ὀρφνώδης, id eſt, tenebroſum aliquod appareat ante oculos, quod ſignificabit communicationem vaporum à ventriculo, ex doctrina Gale. lib. 1. de Loc. pa. vbi læſo inſtrumento dicit actionem lædi, aliquãdo ita, vt ſublata cauſa permaneat affectus: aliquando verò ita, vt tranſeunte cauſa, affectus non amplius permaneat, quam diſpoſitionem vmbram appellabat Archigenes, quemadmodum in oculorum diſpoſitionibus ſuffuſioni ſimilibus. Et infert, Eandem ob cauſam, vbi ſanguinis fluor, aut vomitus per morbos expectatur, huiuſmodi accidentia interdũ apparent, de quibus Hippo. in progn. hunc in modum ſcripſit, Si cuipiam, inquit, in non letali febre caput dolet, aut ante oculos obſcura quædam obuerſantur, aut cordis dolor accidit, is bilem euomet. Communis igitur eſt via ſignificandi vomitum ſequuturum, ex capitis dolore, & ex tenebroſis apparentibus: communis quoque via cognitionis, quod per cõſenſum vtrunque accidit, eſt, quoniam remiſſa cauſa vaporem tranſmittente, remittitur læſio, & aucta augetur, vt inquit Gal. lib. 2. de Lo. pa. ad finem. Ergo quum pars, inquit aliqua ſimul cum alia ſic afficitur, vt irritata quidem vna, altera vehementius moleſtetur, remiſſa verò irritatione quieſcat, eam per cõſenſum affici putandum eſt. Meritò ergo, quoniam ad cauſam (qua irritata augetur læſio capitis & oculorum) recurrendum erat, tertium ſignum addit Hippocr. quod ipſam partem læſam oſtendit, quæ etiam in ſe continet cauſam læſionem efficientem, non in tranſitu, vt cerebrum & oculi: hæc autem eſt ventriculus, de quo dixit, Et oris ventriculi morſus huic acceſſerit quem Græcè καρδιωγμὸν, id eſt, cordis morſum appellant, & καρδιαλγίαν. vt Gal. in Com. Sed aduertendum, quòd non omnis dolor oris ventriculi appellatur καρδιαλγία, id eſt, cordis dolor, ſed is, qui fit ab humore mordente: aliàs non eſſent idem, καρδιωγμὸς, & καρδιαλγία. Galen. namque lib. 2. de Pla. Hippo & Plato. inquit, Verùm neque omnem ventriculi dolorem καρδιαλγίαν, hoc eſt cordis dolorem appellant, ſed illum tantùm, cùm acrimonia humorum proritat & mordet. Euenit autem is morſus ab humore bilioſo, os ventriculi infeſtante. καρδίαν enim, hoc eſt, cor, ſolebant Græci appellare os ventriculi. Cùm autem humor bilioſus os ventriculi ſupernatat, manifeſtum eſt indicium, quòd vomitum oſtendit futurum. Quòd autem morſus oris ventriculi indicet humorem vomitum nuntiare, ac exigere, vt ab arte concitetur naturam imitante, quæ ea parte euacuare debet, qua natura vergit per loca conferentia: explicat Hippoc. aphor. 17. 4. ſectio. dicens, Si quis febrem non habens abſtineat à cibo, & cordis morſum, & tenebricoſam vertiginem patiatur, & oris amaritudinem ſentiat, per ſuperiora pur-

Actio multis modis læditur.

Læſa actio per conſenſum propriè.

Læſa actio per conſenſum minus propriè.

Tenebræ uomitum indicant.

ὀρφνώδης.

Ventriculi morſus ſignũ uomitus.

καρδιωγμὸς.

καρδιαλγία.

gatione indigere significat. Ostendit ergo inclinationem naturæ ad vomitum biliosum, morsus oris ventriculi, ex passione, & ex parte patiente: ex passione, quia morsus ab humore fit bilioso: ex particula, quia os ventriculi patitur, quod ante omnem vomitum fieri solet. Hæc pars in codicibus Hippoc. Aldinis sic legitur, ἢ καρδιωγμὸς τουτέῳ προσγένηται. id est, vel huic oris ventriculi morsus accesserit. In codicibus tamen Galenianis Cratandri copulatiuè sic, ἢ καὶ καρδιωγμὸς τουτέῳ προσγένηται. id est, & oris ventriculi morsus huic accesserit. Si autem his rigor quoque accesserit, & partes hypochôdrij inferiores frigidæ fuerint, citius adhuc vomitus aderit. Rigor dixi, quoniam Græcè ῥῖγος habetur, quod vocabulum non refrigerationem, sed rigorem significat, qui apud Galen. est totius corporis inæqualis concussio ac conquassatio, ad finem lib. 1. de Cau. sympt. Male ergo algor trâsfertur. Præterea non est is rigor, qui apud Celsum appellatur rigor, quæ dispositio est vtrinque conuulsio, per quam & membrum aliquod rigidum esse dicimus, non tamen rigorem pati, ad vsum medicorum aliorum à Celso. Vbi autem Celsus rigorem, quem Hippo. & Gale. appellant, explicare vult, horrorem dicit: Cùm tamen hæc dispositio φρίκη appellatur, quæ horror Latinè, diuersa satis à rigore: vt lib 10. de Morbis curan. satis constat, ex vtriusque generatione. Rigor itaque, qui totius corporis inæqualis conquassatio est, humorem significat biliosum, ac mordax excrementum, celeriter per sensibilia membra adactum. Gale. namque libro citato, postquam rigorem per concussionem explicauit, inquit, Ac concussio quidem ista succedet, propter eorum quæ excernuntur excrementorum tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis virium infirmitatem. Quando ergo celeriter agitatur biliosus ac mordax humor per membra sententia, ad expulsionem concitatus, rigor sequitur: talis ergo vomitum proximè antecedit, atque humorum motum ad expulsionem iam præsentem significat. Vbi etiam accedat, partes hypochondrij inferiores infrigidari, quoniam calor ac bilis ad superiora tendunt, manifestus est motus humorum ad vomitum, citóque futurum ipsum ostendet. Hæc pars in codicibus Hippoc. Aldinis legitur, καὶ τὰ κάτω μέρη τ̃ ὑποχονδρίου. in codicibus Galen. Cratâdri illa pars, μέρη, non legitur, verùm eundem facit sensum. In fine addit, Si quid biberit, aut ederit per id tempus, valde celeriter vomet: corrumpuntur enim quæ superueniunt, ac permutantur in naturam humoris in ventriculo abundantis. inde maior fit ventriculi irritatio: præterea & magis ipse grauatur. adde quòd ventriculus plenior magis aptus est vomitioni, quàm vbi non fuerit summè plenus ac distentus à multitudine contentorum. Hoc ad curatiuam methodum pertinet, quæ docet comedere ac bibere, cùm vomere propositum est, vt Hippocrates docuit lib. de Internis passionibus, dicens, Et cùm cœnabit, pocula largè exhauriat, & vbi iam repletus fuerit, parum dormiat: deinde experrectus vomat, magno vini poculo epoto, cum tepida aqua temperato. Alia signa vomitus cretici scribuntur à Galen. lib. 3. de Crisi. cap. vltimo, Vbi enim crisis speratur, si vrina atque aluus supprimantur, rigor eueniet: demum verò vbi fuerit ardens, morbúsque biliosus, & tunc sudor ac vomitus sperantur. Si signa vomitus nô adfuerint, sudor aderit: maximè vbi homo increscente accessione delirauerit, cutis humida ac irrorata fuerit, qualis antè non erat, & pulsus insigniter mollis: vbi tamen durus fuerit pulsus, vomitus magis ostendit, quàm sudores. Et infrà, Vomituum autem signa sunt, cordis morsus simul cum dolore capitis, & vertigines obortæ cum his, quæ oculis obiiciuntur, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Tremorem labij docet dissectio, communem esse membranam internam ventriculi, gulæ, oris, & labij. Saliuæ tenuis effluxus, ex compressione ventriculi, quam dispositionem πτυαλίζειν appellauit autor lib. Prorrhe. par. 1. sect. 30. & Gal. in Comment. inquit, Quando quidem nihil aliud licet coniectari vocem, πτυαλίζουσαι, significare, quàm sæpe spuere, vel impleri os frequenter saliua: ob id ego atque alij omnes, qui librum hunc exposuerunt, sic acceperunt: apparet namque his, qui vomere debent, os tenui saliua plenû, ob membranæ communicationem. Et lib. 2. de Rat. vict. acut. de perperam cibatis amaros fieri dicit, & habere sputa tenuia. & Galen. Comment. explicat, quia stomachus immodice grauatur. Hæc duo signa addita à Gale. in arte præsagiendi, admodum vtilia sunt, maximè his, qui mente laborant, vt phrenetici, qui rationem doloris capitis tenebrosarum apparitionum, & morsus oris ventriculi reddere non possunt. In illis etiam saliua tenuis effluens ab ore, & tremor labij, manifestè ostendent vomitum, vt vult Galen. in præfato Comment. quibus accedit pulsus duricies, cum aliis suprà dictis.

Rigor vomitus signum. ῥῖγος.

φρίκη. Horror.

Rigoris generatio.

Vomitus proximus.

Vomitus signa.

Tremor labij. Saliua tenuis effluens. πτυαλίζειν.

Vomitus signa in mente turbatis.

GALENI COMMENTARIVS.

De vomitione spontina eueniente ratione indicationis, hoc loco Hippocrates docet. Prima autem finitio ei est, vt morbus haudquaquam exitiosus habeatur. Appellauit autem iam hunc morbum sæpenumero salubrem. Secunda verò, vt ægro dolenti caput, obuersetur quiddam ob oculos tenebricosum, quod

quod vtique ſignificat atrum ex flauæ bilis ſynceræ exhalatione confectum. Hæc enim plenius calefacta, & ,vt ita dicatur, vehementer aſſata, atram exhalationem ceu fuliginem quandam ad caput remittit, ob quam capitis dolor infeſtat. Quantum verò eius ad oculos permeat, turbulentiorem reddit in eis humorem ſplendidum ex natura ac purum, ita vt fiat conditio quædam ſimilis eius quæ circa puriſſimum ac lucidiſſimũ aerem euenit, recipientem ſtatim in ſe aut fumidũ quendam aut fuliginoſum nigrorem. Hanc igitur exhalationẽ ſentiẽs à cerebro permeans ad oculos viſorius ſpiritus, quemadmodũ per ſuffuſiones, viſa (vt ait) tenebricoſa cõmittit. At verò cum talis exhalatio de ſedibus quoque ſubeat pulmonis, eam interſtinguimus ab illa quæ de ventriculo redundat cordis dolore. Tales enim humores latent pulmonẽ, vt qui vel omnino non ſentiat, aut difficulter ſentiat. Ventriculi verò oſtiolũ (appellatur id, vt conſtat, etiã cor) propter magnitudinem neruorũ quos habet ſentientiũ, nihil latet quod in eo infeſtet. ita fit vt mordens bilioſus humor, cordis, id eſt, ventriculi dolorem committat: & ob eam rem bilioſa vomitio accidit. Tale enim etiã Thucydides indicauit dum ait: Et cùm in cor inhæſit, ſubuertit id, ac purgationes bilis, quæ à medicis ſunt appellatæ, ſubierunt. Verbum enim ſubuertit, de impetu dixit in vomitionem, ſtatim etiam nominans cor, ventriculi oſtiolum. & ob eam rem morſum eius, cordis dolorẽ appellitant. Aliubi Hippocr. ſcripſit, vt infernum labrum id ipſum indicet, haudquaquam quieſcens, ſed quodammodo intremiſcens, propterea, quòd ſi bilis mordeat internam ventriculi tuniculam, ita commouetur labrum. Didicimus enim ex diſſectione, vnam eſſe omnem hanc tunicam perpetuam per omnia ſibi & omnis ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & omnis oris. Hæc igitur eſt quæ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur. Talis enim humor præ leuitate fluitare natura aſſolet: & ob eam rem ad gulam redundat, relinquens ventriculi fundum, ac facile vomitur. Quòd ſi rigor quoque præhendat tunc hominem, magis etiam vomitio non ſolum citius, ſed etiam bilis erit copioſioris: cùm ſoleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionem, quemadmodum cùm de ea ageretur, eſt demonſtratum. Quinetiam ſi quid bibat aut eſitet per illud tempus homo, adhuc citius deuomet: quia pariter cum bile, ingeſta cibaria in ventriculo vitiantur.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte explicat Hippoc. loqui de morbis non letalibus, quos appellat μὴ θανατώδεις, qui idem eſt, quod περιεστικὸς, id eſt, ſalubris.

In ſecunda parte, quæ incipit (Secunda verò) reddit cauſam quare iuxta vomitum ſentiunt ægri capitis dolorem, & ante oculos tenebras. Cauſa autem eſt vapor ab humore elatus, atque exuſtus, qui iam ad nigrum vergit colorem. *Lucidiſſimum.* Græcè, φανότατον, id eſt, perſpicaciſſimum. *Statim.* Græcè, ἐξαίφνης, id eſt, ſubito. *Viſa (vt ait) tenebricoſa committit*, Græcè, τὴν φαντασίαν (ὥν εἶπεν) ὀρφνωδῶν ἀποτελεῖ. id eſt apparitionem (vt inquit) tenebroſorum perficit.

In tertia parte, quæ incipit (At verò) oſtendit, morſum oris ventriculi ſignificare vomitum bilioſi humoris, ac meritò appellari cordis morſum, Græcè, καρδιωγμόν: quoniam Græci os ventris appellabant καρδίαν, hoc eſt, cor: quod allegat ex Thucydidis ſententia libro ſecundo, de Placitis Hippocratis & Plat. ad finem probauit, allegans hanc eandem ſententiam, & Nicandrum dicẽtem, Quódque gulæ exceptor ſeu cor epulare vocatur. Et Hippoc. dixit, Mulier cordis dolore vexabatur, nihílque comedebat, tantùm farinam ſucco mali punici ſubegit, eámque ſolam in cibo ſumere ſatis habuit, atque euomuit quædam vt cirion. Omnes hi ſatis euidenter oſtendunt, os ventriculi cor fuiſſe appellatum. *Cordis dolorem.* Græce, καρδιαλγίαν.

In quarta parte, quæ incipit (Aliubi Hippoc.) vnum aliud ſignum addit, nempe tremorem labij, qui ſequitur ad morſum oris ventriculi, quoniam vnam habent communem membranam, ſicut & gula, palatum, & totum os. Lib. 2. de Ration. vict. acutor. tex. 44. de his, qui intempeſtiuè tranſeunt ex vaſorum inanitione ad ſorbitionem, bilem mordentem os ventriculi ſignificare docet multis ſignis: & in fine inquit Hippoc. Atque interdum labri inferioris concuſſio. Galen. etiam in eo Com. vomitum acrium humorum ſignificare dicit. *Ex diſſectione* 4. lib. de vſurpantium inquit, At etiam continua eſt, interna ventris, & ſtomachi, & omnium quæ in ore tunica: ſiquidem hoc melius erat, & ad attractionem contentorum in ore cibariorum, & vt lingua trahatur cum muſculis, qui ſunt ſecundum tonſillas: à quorum omnium tenſione ſuper tenſo laringe, & recurrẽte in epiglottida, & operculato ab ea, repente ſimul humiditas incidere in pulmonem prohibetur. *Per omnia ſibi.* κατὰ πᾶν ἑαυτῷ διὰ τῆς ὅλης γαστρὸς, καὶ τοῦ στομάχου, καὶ γλώττης, καὶ οὐρανίσκου, καὶ ὑπερῴας, ὅλου τε τοῦ στόματος quod eſt, per totam ipſam, & totum vẽtriculum, & os eius, & linguam & palatum, & totum os. Partes tamen illæ, οὐρανίσκου, καὶ ὑπερῴας, palatum ſignificant: ſed ὑπερῴα partem ſignificat, quæ eſt ad foramina narium: vt lib. 6. de Morb. popu. part. 1. Com. 3. vbi dixit Galen. Simul & ὑπερῴαν id eſt, oris palatum, inſpicere oportet. Vocatur autem ita pars illa ſuperioris regionis ipſius, quanta ſupra narium foramina, in ore eſt ſublimis: reliqua ta-

Membrana una oris & uentris.

men pars ab ea,quæ proprie appellatur ὑπερῷα,appellabitur οὐρανίσκος.

Quinta pars incipit, (Quòd ſi rigor) in qua probat, ex rigore vomitum ſignificari bilioſum: quoniam bilis rigorem efficit,vt dixit lib.de Rigore.& 10.de Morb.curand.& 2. de Cauſis ſymp.

In ſexta parte,quæ incipit(Quinetiam)vbi homo biberit,aut ederit aliquid, ſequuturum cito vomitum dicit: redditque rationem, quoniam alimenta corrumpuntur ſimul cum bile.

Vitiantur. συνδιαφθείρεται,id eſt,ſimul corrumpuntur.

PROGNOST. XXXI.

EX his verò,quibus dolor fieri cœperit,prima die, quarta premuntur maximè, & quinta, ad ſeptimam verò liberantur. Plurimi autem ipſorum tertia dolere incipiunt, quinta verò maximè vexantur, liberantur verò nona,aut vndecima.Si tamen quinta dolere cœperint,& reliqua ſecundùm rationem priorem ipſis eueniant,decima quarta morbus iudicabitur.

Quoniam de capitis dolore ſcriptum eſt prognoſticum præcedens,quod docet futuram iudicationem per vomitum, in præſenti, quo die futura ſit iudicatio, oſtendit. De morbis autem acutis loquitur, quorum terminus ad 14. extendi poteſt: citra ipſum tamen eueniet aliquando iudicium,vbi ſymptomata & morbi motus accelerauerint. Doloris autem terminus eſt ſeptima dies, à qua vexare ceperit: accelerant tamen, ſi primo die inceperint:tardantur,vbi quinto:medio modo ſe habent, vbi tertio. Semper tamen 7.die finietur morbus à die quo dolere cepit:fit enim morbus,qui aliàs acutus foret,admodum acutus,ex ſymptomatis ſuperuenientibus,id eſt talis,vt 7.non pertranſeat,cum ea ſymptomatum magnitudine. Qui igitur à die, quo dolor capitis dictus euenit,computationem fecerit 7.die,aut ferè,ſoluendum morbum prædicere poterit:quibus prima die morbi dolor capitis ceperit,7.iudicabitur.In diebus autem intermediis dolor magis premet, quoniam erit in augmento morbus: erunt autem iſti 3 & 5. quoniam morbus bilioſus eſt, & in imparibus affligit magis. Si tamen ſymptomata non inceperint ante 3. dolore capitis incipiente 3. die, finietur morbus 9. aut 11. vexabit autem magis in quinto, quàm in 3. quia eſt id tempus augmenti. Quòd autem iudicandus ſit morbus in 9.aut quòd in 11. ex celeritate motus morbi cognoſcetur: qui enim celeriter mouetur,in 9.qui tardius,in 11.Eſt autem 11.octauus à tertio: differtur tamen in ipſum, quoniam 10.qui ſeptimus eſt à tertio, non eſt iudicatorius, vt in primi prognoſt.huius libri expoſitione declarauimus. Pariter etiam euenit ob motus celeritatem, vt anticipet in nonum, quemadmodum & morbi exacte peracuti, qui in 4. finiri deberent, in 3.anticipant,aut in 5.poſtponunt iudicationem. Qui verò quinto die dolere incipiunt, decimo quarto iudicantur:intellige,vbi reliqua euenerint ſecundùm rationem priorum, id eſt, vbi in medio tēpore magis vexet capitis dolor, nempe ſeptimo aut nono die: hæc enim ad duodecimum peruenit computatio. Verùm duodecimus iudicatorius non eſt: differetur igitur in 14 qui terminus eſt acutorum morborum. Accedit etiam ad id,quòd morbus hic non eſt celeris motus, quod indicat capitis dolor, qui non ante quintum vexauit, & morbus tardioris motus, maiori ſpatio eget, vt perueniat ab augmento in ſummum vigorem,quàm vt perueniat à principio in augmentum: licet in peracutis morbis, qui finiuntur intra primam hebdomadam, æquale tempus ob motus celeritatem ſit, vt in aphoriſmo 71.ſect.4. Quibus ſeptima iudicatur, his nebulam rubeam habet vrina, & reliqua ſecundùm rationem. Et Galenus Comment.inquit, Nunquid igitur in 4.die talis nubis apparens, futuram in 7.iudicationem ſignificabit, in alia autem aliqua indice non ſignificabit, diligentius eſt inquirendum, quod in ipſis operibus eſt obſeruandum. Nam quantum ad rationes attinet,ſunt ad vtranque partem argumenta, & magis ad alteram,quòd non ſignificabit,niſi morbus valde vehementer moueatur.Ecce vbi non in omnibus par tempus eſt à principio in augmentum, & ab augmento in ſtatum. Talis eſt diſpoſitio,quę tertium locum habet in Hippo.litera:quoniam tardum habet motum. inde enim ſequitur,vt quinto incipiens,ſeptimo aut nono magis premat, & 14.die iudicetur,ac maius ſit ſpatium à ſeptimo aut nono in 14.quàm à quinto in nonum, aut ſeptimum.De his etiam,qui ſunt in ſecundo loco,qui ceperunt 3.dolere,& quinto fuerunt in augmento,& nono,aut vndecimo fuerunt iudicati,idem euenit:quoniam maius eſt ſpatium à quinto in nonum,aut 11.quàm à tertio in quintum.

Morbi peracuti exactè anticipant in 3. aut poſtponunt in 5. iudicationem.

GALEN

GALENI COMMENTARIVS.

Tres dixit differentias ex tẽpore ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis earum. Itaque prima differentia est, si prima die ægrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die: tertia, si quinto. Sed omnibus his commune est, septimo quodammodo die, à quo incepit, desinere. Si igitur incipiat primo die, septimum habet decretorium. Si tertio, quantum in ipsum agitur septenarij numerum decimum. Sed quia hic nequaquam decretorius est, ad nonum aut vndecimum deuenit iudicatio: quæ citior aut tardior quàm septenarius terminus, vno die est. Atque in animum rursus reuocabis, vt & nonum diem hoc loco commemorauerit tanquam decretorium, quemadmodum & (vt antea docui) tertium, non per quaternariam aut septenariam circuitionem habentes indicationem: sed ea ratione quòd intercidant, quemadmodum libro De iudicationibus definitum est. Quinetiam tertia differentia doloris capitis, quinto incipit die, & ad quartumdecimum prorogatur, propterea quòd non admodum calidius sit, neque festinet, iudicio est, quòd incipiat quinto die, & quia adiecto septenario primis quinque diebus omnes fiant duodecim. Duodecimus verò non sit decretorius, neque etiam fieri possit, vt vnum anticipes diem. Ostensum enim iam est eum esse limitem acutissimorum morborum proprium: itaque meritò in quartumdecimum excidit.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte tria membra scripsisse Hippoc. refert, omnibúsque commune esse, vt talis sit morborum ipsorum natura, vt 7. iudicentur: signatim si primo incipiat capitis dolor. Si tamen in tertio non adæquatè, finietur in septem diebus: quoniam 7. à 3. est decimus, & ille non est iudicatorius. *Terminos.* Græcè, προθεσμίας, quod est, certus terminus. *Septenarius terminus.* τῆς ἑβδομαδικῆς προθεσμίας.

Secunda pars incipit (Atque in animum) admonet Galen. vt in animo teneamus nonum diem esse decretorium, ex intercidentibus. Quod etiam dixerat, *Lib. de Indicationibus* Græcè περὶ κρισίμων, id est, de diebus decretoriis: lib. namq; 3. inquit, Iam verò & nonus inter duos decretorios, septimum & vndecimum medius, vel nondum factum 7. die iudicium, vel vndecimo futurum ipse sibi vendicat, rarius quidem septimi, sæpe vndecimi crisim assumit. Est etiam decretorius nonus apud Hippo. lib. 1. de Mor. popu. par. 3. inter impares decretarios annumeratus. *Vt antea docui.* Tertium esse decretorium dixerat suprà Commen. 2.

In tertia parte, quæ incipit (Quin etiam) tertiam differentiã doloris capitis declarat, redditque rationem, quare non iudicentur in die 12. & nos in expositione primi progn. huius libri, duodecimum non esse decretoriũ ostendimus ex ipsius sententia. *Indicio est.* Græcè, δηλοῖ ἢ ἐκ τ' ἔτι τὴν ε. ἡμέραν ἄρξασθαι, καὶ διὰ τὸ τῆς ἑβδομάδος προστεθείσης, ταῖς πρώταις πέντε, τὰς πάσας γίνεσθαι ιβ. κρίσιμον ἢ οὐκ εἶναι τὴν ιβ. quod est, Ostendit autem id, quoniam quinta die incepit, & ex additione septimanæ, quinque prioribus omnes sunt 12. duodecimus tamen non est decretorius *Possit.* potest. *Ostensum.* lib. 2. de Diebus decretoriis. *Acutissimorum morborum.* Græcè, τῶν ὀξύτατα κινουμένων. quod est, eorum qui celerrime mouentur. Vndecimus enim est terminus acutorũ morborũ, quando celerrime mouentur, vbi aliàs finiri in 14. deberent.

PROGNOST. XXXII.

Fiunt autem hæc mulieribus quidem & viris, in tertianis maximè: iunioribus autem fiunt quidem & in ipsis, magis verò in febribus perassiduis, & in legitimis tertianis.

Argumento sumpto ex temperatura, quæ ætatem sequitur, diuersimode euenire putandum est, ea quæ de crisibus in capitis doloribus dixerat. Nam cùm illæ sint breues morborum terminationes, opus est vt humor faciens dolores sit admodum calidus, ac biliosus: aut vbi id defecerit, temperaturæ naturalis caliditas id suppleat. Quia ergo naturalis temperatura virorum & mulierum, id est, eorum qui in ætate iuuentutis sunt, calida admodum est, & in ea bilis plurimum abundat, in omni febre tertiana, cum capitis dolore dicto, breuis erit terminus, & qualis dictus est ab Hippocr. in prognost. præcedenti. Licet enim tertiana non pura fuerit, quod deficiet de calore humoris, implebit calor temperaturæ, ætatúmve. Indicat tamen Hippo. in aliis febribus, in ætate adulta, qualis est virorum, posse euenire, quod dictum est: quoniam in calidioribus morbis similiter fiet, quod fit in frigidioribus. Quod dixit, Maxime, ad ætatem est referendum: per febres enim tertianas quascunque, quod dictum est, viris & mulieribus, maxime euenit. In aliis verò ætatibus, quæ sunt ante ipsam, non fiet id quod dixit, nisi in morbis admodum biliosis, in quibus humor peccans adeo calidus est, vt habeat à natura sua celerem motum, *Mulieres & uiri.*

motum,

morum,& breuem terminationem. Id autem erit in febre tertiana exquisita, & in febribus peraſſiduis,quas dixit Hippocr. ξυνεχεστέροισι, id eſt,peraſſiduis, ac frequẽtioribus. Sunt autem hæ quæ non intermittunt,& præter id celerem habent motum, nimiámque frequentiam acceſſionum,quas Gal. appellat in Commen. ὀξυτάτους, id eſt, acutiſſimas.

GALENI COMMENTAIRVS.

IN hominibus iam perfectis, de quibus aſſolet ferre virorum ac mulierum appellationem, in omni febre tertiana talia accidunt,propterea,quòd ætas bilioſiſſima exiſtat. In minoribus verò natu quàm ij, non in omnibus, ſed ſolummodo in veris tertianis, quæ ſanè bilioſiſſimæ ſunt. Porrò accidunt & per morbos acutiſſimos,nam hi quoque bilioſiſſimi ſunt: conſtátque vt & perfectis multo magis eueniant. Id enim prædictis conſequens Hippocrates nequaquam adſcripſit: quaſi vel à nobis intelligi poßit.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte,Ob id,inquit, in adultis per febres tertianas,etiam ſi legitimæ non eſſent,id euenire dicit,quod prædixerat in prognoſt.præcedenti: quoniam in ea ætate bilis abundat. quod ex 2.de Temperamentis ſuprà probauimus.

In ſecunda parte,quæ incipit (In minoribus) in ætatibus, in quibus bilis non tantum abundat,quantum in iuuentute, idem etiam euenire inquit per febres quæ bilioſiſſimæ ſunt, vt tertiana legitima, & febribus acutiſſimis, quas Hippoc.appellauit peraſſiduas. Acutiſſimi tamen morbi, bilioſiſſimi ſunt,vt inquit Gale.in Com. Anaxagoras quoque, vt inquit Ariſt.lib.4.de Part.animalium,cap.2. vult à bile pendere acutos morbos:damnat tamen eius opinionem, ſed meritò, dicens, Anaxagoras errore opinari videtur, fel eſſe morborum cauſam acutorum:quum enim abundat,aſpergi in pulmonem,& venas & coſtas aſſeuerat, iis namque ferè accidunt ea vitia animalibus, quæ felle carent. Diſſectis etiã id pateret,ſi ita eſſet,ad hæc copia humoris, quæ per abſceſſus decumbit, conferri non poteſt,cum eo quòd ex fellis conceptaculo aſpergatur.Conſtat autẽ has Ariſt. rationes nihil aduerſus Anaxagoram conuincere. Primum enim, quòd ſimiles morbi eueniant animalibus felle carentibus,nihil obſtat:non enim Anaxagoras de felle,id eſt, de bile,quæ in veſica fellis continetur, loquitur, ſed ſimpliciter fel appellauit bilem ipſam colore flauam, ſapore amaram, à qua ferè omnes acuti morbi originem trahunt. Is autem in omnibus animalibus eſt, etiam ſi in felle non contineatur, quoniam in ipſis non abundat: & id tantùm ad fellis veſicam trahitur quod abundat. Ad id etiam quod dixit Ariſt.de abſceſſibus,conſtat quòd per corporis venas tanta copia bilis eſt,vt quoſuis quantumuis magnos abſceſſus facere poſſit. Defecit Ariſtot. quoniam putauit non contineri bilem alibi, quàm in veſica fellis,& in venis ſolùm ſanguinem.

Anaxagoræ opinio contra Ariſtot. defenditur.

In tertia parte, quæ incipit (Conſtátque) id quod in minoribus natu euenit, nempe prædictam formam obſeruari per febres tertianas, & morbos acutiſſimos, multò magis in adultis euenire inquit. Nam ſi ea forma obſeruatur in ætate adulta,per febres omnes tertianas, quamuis non puras, ob bilioſum temperamentum, multò magis id eueniet per tertianas legitimas,& reliquos bilioſos morbos,quales ſunt febres acutę admodum.

PROGNOST. XXXIII.

QVibus autem per huiuſmodi febrem capite dolentibus,pro tenebroſitate ante oculos apparente, hebetudo fiat, vel ſplendores præſententur: pro morſu verò oris ventriculi,in hypochondrio,vel in dextra vel in ſiniſtra parte contendatur quippiam ſine dolore,aut phlegmone:pro vomitu, ſanguinem è naribus erupturum ſperandum eſt:inde autem in iuuenibus magis ſanguinis eruptionem expectare oportet,In ijs verò, qui triginta annorum ſunt,& ſenioribus,minus,ſed in his vomitus ſperandi ſunt.

Fluxus ſanguinis nariũ ſign.

Fluxum ſanguinis narium prædicere docet Hippo.in præſenti prog. quemadmodum vomitum in 30.à febre non exitioſa cum capitis dolore incipiens,vt in ipſo,quemadmodum etiam in illo,capitis dolori adiungit ſignificationes, quæ futurum prænuntiant vomitum, ita modo eas quæ fluxum ſanguinis. Primum itaque de febribus non exitioſis eſt intelligendum, quod ſcribit:nam dolor talis, vbi cum ſigno aliquo letali coniungatur, omnino exitioſa erit diſpoſitio,vt in prognóſt.11. dixerat. Cum capitis dolore dixit, cuius tamen naturam diſtinguere oportet: nam dolor ipſe capitis oſtendit naturam cauſæ, & inde futurum aut vomitum, aut fluxum ſanguinis: vt libro tertio de Criſi. cap. 11.

cap.11. Nam mordaces vomitum nunciant, & graues, extendentes, pulſantes, & calidi fluxum ſanguinis. Maxime etiam ad præſagiendū ſanguinis fluxum facit, quod in prognoſt.11. dixit Galen. in ſua lectione, nempe, ſi dolor capitis fortis ac perſeuerans fuerit circa frontem ac tempora. Hæc de dolore capitis. Præterea inquit, Si pro tenebroſitate apparente fiat hebetudo: id enim docet, non eſſe vaporem nigrum atque aduſtum eum qui aſcendit in caput, ſed humoris copiam, quæ obtundit aciem oculorū. Quod ſanguis ipſe caput occupans efficere poteſt: per hanc enim diſpoſitionem, videndi organum ac caput ipſum læditur, ex accidenti ob cauſam quæ in ipſis cōtinetur, non quæ aliunde ad ipſa perueniat, quemadmodum in quibus vomitus prænūtiatur. Gal. loco citato cauſam hebetudinis oculorum ſcribens dixit: Hebetudines autem, quoniam multus & totus ſimul elatus ad ſuperiora ſpiritus, meatus obſerat. idem lib.1. prog.28. Splendores etiam præſentantur oculis, quoniam ſanguis humor ſplendidus eſt. Galen. loco citato inquit, Quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor eſt flauus. Intelligendum autem eſt, quòd ſanguis tenuis, & bili mixtus, flauus dici poteſt. Contra hanc ſententiā videtur, quòd ſplendores non ſignificent ſanguinem abundare. Nam 2. de Rat. vict. acut. ſectio.44. contra eos qui coacti cibant ægros iuxta morbi vigorem, recitās ſymptomata, eis incertos & diſcurrentes lucis ſplendores obiici dicit. In quibus tamen ſanguis non abundat, ſed bilis. Et prog.30. ſuprà, Bile abundante in ore ventriculi, tenebroſitates fieri debent potius, quàm ſplēdores. In hoc loco Muſa ea qua ſolet vtitur prolixitate, quum tamen poſſet vnico verbo dicere, bilem non vſtam non minus ſanguine ſplendores facere oculorum, quoniam humor eſt flauus. Ea enim eſt Gale. ratio lib. de Criſi.3. loco citato. Talis autem eſt bilis, de qua Hippoc. lib. de Ratio. vict. acut. loco citato dixit, Interdum cruda tum à capite, tum à thorace attrahūtur biliosa. Talis ergo bilis cruda ante oculos verſata, ſplendores efficiet, non tenebras, vt illa quæ in ore ventriculi vritur. Differunt autem ab his ſplendores, qui fiunt à ſanguine: quoniam qui fiunt à ſanguine, coniunctam habent capitis grauitatem, & aliquando pulſum in tēporibus, quæ non adſunt, vbi bilis abundet: vtrobíque tamen appellantur μαρμαρυγὰς. Si etiam pro morſu oris ventriculi, de quo diximus progn.30. vomitum ſignificare: contendatur hypochondrium in dextra aut ſiniſtra parte: contendi enim quodā modo conuelli eſt, & ſurſum trahi: quod raptum humorum ad partes ſuperiores & naturæ inclinationem oſtendit. non tamen omnis talis id indicat, ſed contentio, quæ fit ſine dolore, ac phlegmone: vbi enim cum dolore fiat, ipſam hypochondrij inflammationem poſſet ſignificare. Voluit tamen Capito negationem ab hac demere lectione, legens hypochondrij contentionē cum dolore. Repræhenditur autem à Gal. lib.1. de Mor. popu. part. 2. in ſecunda aëris conſtitutione, Comm.55. dicente, Tantùm itaque ſolum hoc loco adiiciam, propter Capitonem, qui in præſenti oratione ſcripſit, Et hypochondrij tentio cum dolore. non enim recte negationem, non, ſuſtulit, tum ob veritatem ipſam, tum quòd in progn. dictum eſt, Cùm in hypochondrio dextro vel ſiniſtro quippiam contenditur, ſine dolore, & inflammatione, his ſanguinem è naribus fluxurum veriſimile eſt. nempe hypochondrij contentio vergentiæ ſuccorum ad caput nota eſt, ſi abſque dolore eſt: quæ ſi cum dolore fuerit, viſcerum phlegmonem conſequitur. Cùm verò caliditate ſurſum ſanguinem trahente, & iecore impellente coitio fiat, ſanguinis profuſionem expectare oportet. Ex his etiā vltimis verbis colliges illam hypochondrij contentionem, ad iecoris impellentis compreſſionem eſſe referendam: id enim ſignificat. Adde etiam contra Capitonem, quod inquit Gal. lib.3. de Criſi. citato loco, Si verò hypochondria cum dolore tendantur, non modò fluxum ſanguinis, ſed etiam aliquam ibi adeſſe inflammationem ſignificāt. Quod etiam addit, ſanguinis eruptionem in iunioribus eſſe expectandam: ad ætatis temperamētum calidiorem eſt referendum, vt in prognoſt. 29. lib.1. & prognoſt.12. huius libri: in aliis verò vomitus, quia in eis non abundat ſanguis. Huius prognoſtici ſententia non adeo integra ſcripta eſt ab Hippocrat. libro primo, de Morb. popul. part.3. in ſecunda aëris conſtitutione, vbi colli dolorem ac temporum grauitatem ad fluxum ſanguinis narium ſignificandum addit dicens: In ardentibus autem, atque aliis febribus, quibus colli quidem adeſt dolor, temporum grauitas, & tenebræ oculis obortæ, vel & contentio hypochondrij ſine dolore ſuperueniat, his profunditur ex naribus ſanguis. Præter ſigna, quæ in hoc prognoſt. ſcribuntur ab Hippocrate, & dolorem temporum, & frontis, in prognoſt.11. duo alia habentur à Galeno, loco citato, quorum vnum eſt rubor oculorum, maxillarum, & narium, qui oſtendit ſanguinem in eis partibus abundare: & quod oculi lacrymantur, inquit ipſe, ob fluxus multitudinem, quemadmodum in oculorum inflammationibus. Quod Hippocr. ſcripſerat lib.1. de Morb. popul. part.2. in 3. aëris conſtitutione dicens: Quibus in febribus acutis atque magis ardentibus inuoluntariæ erumpunt

Hebetudo oculorum.

Bilis non uſta ſplendores efficere poteſt.

Hypochondrij cōtenſio.

Capitonis lectio damnatur.

Hypochondrij contenſionis cauſa.

Maxillarum rubor.

Oculorū lacrymæ quid oſtendunt.

erumpunt lacrymæ,his è naribus ſanguinis eruptionem expectare oportet, ſi in cæteris perniciosè non habuerint: nam qui vitiosè habent, his non ſanguinis eruptionem, ſed mortem ſignificant.Lacrymæ itaque eueniunt oculis, aut id nobis eligentibus quod eſt Græcè κατὰ προαίρεσιν: aut nolentibus, quod 1.lib.progn.6. dixit, ἀπροαιρέτως. Si nobis id eligentibus lacrymæ effluxerunt,nihil mali oſtendunt,quod dixerat aphor.52.libr.4. Quicunque in febribus,vel aliis morbis,voluntariè illacrymant,nihil malũ,& in ipſis adhuc male habentibus. Inquit enim lib.6.de Morb.popu.par.1. Lacrymæ ſi in acutis morbis, cùm æger incommodè habuerit,ſponte promanẽt,bonum: ſi tamen inuoluntariè effluxerint,cõſiderare oportet,an ſit aliqua cauſa manifeſta,ob quam id eueniat,aut non. Si fuerit talis cauſa,vt oculorum phlegmone,aut palpebrarum ſcabrities,aut ventus frigidus &c. nihil etiam mali ſignificabit:nam aut vẽtum aut oculi morbum ſignificat.quod ſi ſine externa & euidẽti cauſa fiat,ſanguinis fluxum è naribus præmõſtrat,aut mortem. Id autem ſub diſtinctione iterum: nam aut fluxus lacrymarum ſine manifeſta cauſa fit cum bonis ſignis,aut cum malis:cum malis mortem ſignificat,vt in progn.6.primi li.aut cum ſignis bonis,& oſtendet criſim futuram per fluxum ſanguinis. Vtrunque diſtinxit in ſententia adducta ex 1. de Mor. popu. Si ſpontaneæ erumpunt lacrymæ,inquit, his è naribus ſanguinis eruptionem expectare oportet, ſi in cæteris perniciosè non habuerit, id eſt, cum ſignis ſalutaribus. Quod etiam in progn. præſenti dixit, Per huiuſmodi febrem,id eſt,non exitioſam.& conſequenter,Nam qui vitiosè habent,his non ſanguinis eruptionem,ſed mortẽ ſignificat.quemadmodũ & lib.6.de Morb.pop.part.1.Lacrymæ ſi in acutis morbis,cùm æger incommodè habuerit,ſponte promanẽt,bonum:non ſponte verò ſi præterfluant,malum. In ſumma, aut fluunt lacrymæ volentibus, aut nolentibus, volentibus,nihil mali ſignificant, nolentibus verò aut ob cauſam manifeſtam, non malum:ſine cauſa manifeſta,aut ſigna bona accedunt,aut mala:cum ſignis malis, malũ eſt: cum bonis,ſolutionem morbi per fluxum ſanguinis narium,indicat. Hunc ſanguinis fluxum dicit eſſe ſpectandum in iunioribus,id eſt,qui ſunt ante 30.annum:poſt ipſum verò potius vomitus: quoniam in iunioribus ſanguis,in reliquis bilis abundat, licet poſt 35. iam tendat ad melancholiam.

GALENI COMMENTARIVS.

Talem dixit febrem, qualem inter initia ſermonis per hanc indicauit dictionem: Siquis in febre non exitioſa dixerit caput dolore. Id igitur commune in vtraque ſeruans febre, promiſcuum quoque fore dicit, vt finiantur per excretionem. Proprium verò vtrique adiecit in excretionis ſpecie, in priore quidem bilioſam vomitionem: in ſequenti verò ſanguinis fluorem. At verò ſigna id indicantia in priore quidem viſa tenebricoſa ac ventriculi dolorem: in ſequenti verò hebetudines oculorum & ſplendorem: & item intenta ilia citra dolorem & inflammationem, indicia maxima ſurſum verſus tendentis humoris. Porrò ſuprà quoque dixerat ſanguinis fluorem comitari decretoriè inflammationibus quæ in iliis fatigent:magisq; in minoribus natu,in quibus ſanguis exuperat: & rurſus idipſum nũc adſcripſit: & item vt bilioſæ accidant vomitiones in ætate vigentibus. Cæterum libro De morbis vulgariis etiam lacrymari præter voluntatem dixit eos,quibus ſanguis è naribus erupturus eſt. Hæc igitur cuncta componens,atque adiiciens eis quæcunque alibi docui, nunquam non præſenties futurum ſanguinis fluorem, potiſſimum ſi clare ex pulſu cognoueris indicium excretionis: quod vſquequaque anteuertit decretorium ſanguinis fluorem.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte,ſigna quædam communia ſcripſiſſe Hippoc. refert in hoc progn. & in 30.nempe febrem non exitioſam, & capitis dolorem. reliqua verò eſſe fluxui ſanguinis peculiaria, quæ hîc habentur. *Ilia.* lege, Hypochondria: quando ſine dolore contendunt, aut inflammatione,ſignificant humorem ſurſum verſus tendere.

In ſecunda parte,quæ incipit (Porro ſuprà) id quod dixit Hippo.in iuuenibus fluxum ſanguinis magis eſſe ſperandum:confert cum eo, quod dixerat lib.1. progn. 29. *In iliis.* lege, In hypochondrio. *In ætate vigentibus.*Græcè τοῖς ἀκμάζουσι,id eſt,vigentibus. potius autem videtur legendum, παρακμάζουσι, id eſt, iuxta vigorem exiſtentibus. quod hinc conſtat, quoniam in iuuenibus ſanguinis eruptionem dixit eſſe expectandam: iuuenes autem ad 30.& 35. annum perueniunt. Illi verò,qui ſunt poſt 30.annum, & ſeniores, in quibus vomitus ſperari debet potius,quàm fluxus ſanguinis,non ſunt ἀκμάζοντες, id eſt, vigentes ac iuuenes (idem enim ſunt,vt in expoſitione 14.progn.declaraui) in quibus ſanguinis fluxus eſt expectandus, ſed illis ſeniores, qui ſunt poſt 30.annum, aut 35. quos viros ſubſiſtentes ac καθεστηκότας appellamus. In hac autem ætate bilis ſiue ſanguine abundat: vt in vigentibus, ſiue iuuenibus, ſanguis & bilis, ſiue ſanguis bilioſior, vt Galen. inquit in Commen.14. huius libri.

Corrigitur Græcum exemp.

Tertia

TERTIA pars, quæ incipit (Cæterum libro) vnum aliud ſignum fluxus ſanguinis narium addit, id autem eſt, inuoluntariè lugere. *Libro de.* lege, Lib. 1. de Morb. popu. etiam lugere inuoluntariè, dixit. eſt lib. 1. pars 2. ſent. 21. *Aliubi docui.* lib. 3. de Criſi. dixit, magnum ſimpliciter motum pulſus ad exteriora, ſignificare fluxum ſanguinis narium.

PROGNOST. XXXIIII.

PVeris verò conuulſiones fiunt, ſi febris acuta fuerit, & venter non excernat, & vigilent, ac perterreantur, & lugeant, & colorem mutent, & chlorus, vel liuidus, vel rubicundus emergat. Fiunt autem hæc promptiſſimè quidem pueris quàm primum editis vſque ad ſeptimum annum. Adultiores tamen pueri & viri non amplius per febres conuelluntur, niſi aliquod ſignum acceſſerit vehementiſſimum ac peſſimum, qualia in phreneticis fiunt.

Conuulſiones in acutis morbis futuras prædicere docet: fiunt autem hæ maximè in pueris, qui ante 7. annū, nonnunquā etiam & in adultis. In pueris, inquam, frequentius: quoniam neruos habent imbecilliores, partim etiam ob alimentum & viuendi modum. Ex neruorum imbecillitate, quoniam humidi ſunt, ac laxi, non vt in reliquis ætatibus fortes atque conſtantes. Humiditas autem neruorum eos laxiores reddit, & laxitas impedit tranſitum irradiationis, quæ fit à cerebro in ipſis: hic enim eſt modus diſtributionis animalis facultatis. Accedit ad id, quòd nerui immodicè laxi non obediunt facultati per muſculos imperanti motum: in adultioribus verò nerui magis patent, minúſque obſtruuntur: & inde eſt, quòd facilius animalis facultas eis diſtribuitur. Ob languorem itaque facilius à morbis corripiuntur puerorum nerui. Excrementorum etiam redundantia plurimum facit, ob inordinatum viuendi modum: intempeſtiuè enim alimenta ingurgitant, & lactentes maximè, ob alimēti naturam, quæ neruos infrigidat, humectat, & obſtruit, potiſſimum vbi craſſum fuerit. Ex ætatibus itaque pueri magis aliis conuelluntur, & ex pueris magis qui minores natu ſunt. Vbi ergo febre acuta laborauerint, à calore febrili colliquatis humoribus atque excrementis facile conuellentur. Accedunt etiam & aliæ cauſæ, nempe ſi aluus non deiiciat: quod ſignificabit, excrementa in ambitum corporis deferri. Facit etiam ad idem, ſi vigilent: ex vigilia namque caput debile redditur, & ex debilitate excrementa diminuta coctione aceruantur, & neruis tranſmittuntur: cerebrum namque plurimum per ſomnum roboratur. ſi etiam perterreantur, plurimum namque pueruli viſi ſunt repente ex terrore conuulſi. Ratio eſt, quoniam repente per terrorem calor deſerit præcipua membra, cerebrum verò calore priuatum, excrementa accumulat, & inde nerui conuelluntur, talia recipientes excrementa. Præterea ſi lugeant, intellige intentè, vt Galen. in Commen. conuellentur: per luctum namque humores cerebri liquantur, & per nares, & palatum, & per vniuerſam neruorū propaginem deſcendunt. Hæc omnia cum febre cauſæ ſunt conuulſionis. Signum autem, quod oſtendet ipſam futuram, eſt mutatio coloris vultus: ſi à proprio mutetur in chlorum, liuidum, aut rubrum. Per chlorum autem ſuprà diximus ſignificari, rubiginoſum, aut pallidum: mutatio autem talis coloris in vultu, redundantiam humorum in cerebro oſtendit. Non itaq; eſt æqua in omnibus pueris præparatio ad huiuſmodi conuulſiones: minores namque vſque ad annum 7. facilius corripiuntur huiuſmodi morbo, quoniam magis languent in ipſis, quàm in aliis nerui. De pueris, qui dentire incipiunt, loquens Hippocr. inter morbos eis peculiares conuulſionem numerat, maximéque craſſis, & iis quorum aluus dura eſt, euenire teſtatur aphor. 25. lib. 3. dicens, In progreſſu, quum iam dentire incipiunt, gingiuarum prurigines, febres, cōuulſiones, alui profluuia, & maximè quum caninos edunt dentes, & his præſertim pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & aluos duras habent. Et Gal. in Cōm. ſummam totius ſententię ad has cauſas refert, quæ ſunt neruorū imbecillitas, & excrementorum abundantia, quibus annumerat ventris duritiem ipſe Hippoc. ſimul & Gal. in Cōmen. quemadmodum in præſenti prognoſt. addit etiam Gal. tanquam primitiuas cauſas, dolores, vigilias, inflāmationes. De quibus vigiliæ ſimiliter hic ab Hippoc. ſcribuntur: Galeni verba hæc ſunt: Febricitant ergo hac ætate puerili, & propter dolores, & vigilias, & inflammationes: conuulſiones autē eis accidunt, tum propter hæc, tum propter crudum alimentum, & quia neruoſæ partes nondum ſatis validæ ſunt. Et infrà, Quod autem dicitur, pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & aluos duras habent, ad cōuulſiones refertur, quū his maximè pueris, dicat cōuulſiones fieri, qui craſſiſſimi ſunt & aluos duras habent: tales enim plenum corpus habent: & abundant ſuperfluitatibus, & ideo cōuulſionibus facile capiuntur. maximè verò naturas has cōuulſiones offendūt.

Conuulſiones in pueris maximè fiunt.

Animalis facultas quo modo diſtribuitur.

Conuulſionum ſigna.

Cauſæ conuulſionū præincipientes.

Aristot. de conuulsionibus sententia.

Similem sententiam scripsit Aristot.lib.8.de Histor. anima.cap.12. dicens, Solent pueri plurimi conuulsione excipi, & præcipuè corpulentiores, & lacte vescentes copiosiore crassioréque, & nutricem lactentes succi plenam, & corpulentam. Nocet etiam ad hoc morbi genus vinum, magísque nigrum quàm album, & quod minus dilutum est: atque etiam ex cibis, qui inflent, plurimi obsunt: & si aluus substiterit, nocuũ est. plurimi ante 7.diem intereunt: vnde fit, vt nomina 7 die imponantur, tanquam saluti pueri iam magis credamus. Plenilunio etiam infestantur hoc malo periculosius: & si à scapulis conuulsio oriatur, in angusto spes est. Quæ omnia docent periculum, quod imminet pueris incidendi in morbum comitialem, ob lactis crassitudinem, & vini vsum, maximè crassi, quantáque solicitudine nutrices sint eligendæ. Rursus Hippocra. de pueris qui 7.annum prætergressi sunt, ac viris, inquit, Non compræhẽduntur conuulsione, nisi aliquod signũ accesserit, pessimum, ac vehementissimum. Quale autem futurum sit, similiter explicat dicens, Qualia in phreneticis fiunt. Itaque ea via, quæ seruit in febribus ad prænoscendam futuram phrenitidem, inseruiet ad prænoscendam futuram conuulsionẽ: quoniam ea erunt vtriusque signa, quæ ostendent humorem in cerebrum cõuerti. Vbi enim conuertitur humor ad cerebrum, aut offendet animam, & fiet phrenitis: aut offendet corpus, & efficiet conuulsionem. Distinguetur autem an humoris læsio perueniat ad corpus ac neruos offendat, per ea quæ scribuntur à Galen. in Commẽ. Si quidpiam in uultu peruertitur, aut dentes strident, aut oculi instabiles sunt, aut peruertuntur, quæ omnia 1. lib. in expositione progn. 6. 8. & 17. conuulsiones significare mõstrauimus, phrenitidem quoque, quoniam læsio facile transit ab vno in alterum. Progn. præsens de humida conuulsione intelligendum est, quæ ex plenitudine habet originẽ, in quam facilius incidũt pueri: quoniam morbus naturæ ipsorum proportionalis est, & inde facilius à morbo releuantur. Humidis namque temperaturis humidi morbi sunt magis congruentes.

Humor aut offendit corpus, aut animam.

GALENI COMMENTARIVS.

De conuulsione hoc loco disputat, quæ non in parte vna corporis, sed in omni eo infestet: quæ in pueris promptissimè euenit, sed magis lactentibus, non minime verò & propter vsum lactis, magísque quoties fuerit crassum; & quia plurimo alimento & inopportuno vtuntur, nihil aliud agnoscentes viuendo præter esitandi commoditatem. omne enim neruosum genus in illis debile est. Cum enim tres vires genere existant, ex quibus gubernatur corpus: duabus quidem pueri quàm cæteri fortiores existunt: vna verò debiliores, quæ in neruis innexa est, & ob eam rem promptissime conuelluntur: & rursus ad habitum naturæ facilime remeant. Perfectis verò nec facile consistit, neque desistit conuulsionis affectus, propter valentiam in neruis facultatis. Itaque conuulsio accidit etiam sine febre in forti admodum frigore, & copia humoris crudi crassíque: & item inflammatione in neruis ac tendonibus, quoties originem ad consensum agant. Sed hoc loco de conuulsione docet quæ per febrem consistat, quemadmodum inter initia subiecit persequi præsensiones in morbis acutis: & in aliis, quicunque ex illis decidentibus consistunt. Itaque conuulsiones per tales morbos in auctioribus illa significabunt indicia, quæ maximè per phrenitides difficiliores existunt: sed potissimum si partes in vultu peruertũtur, aut dentes strident, aut aculi crebro mouentur, aut peruertuntur. In pueris verò vel sufficiet si vigilent tantummodo, interdum si metuant admodum: quod sanè pauere nominauit. Si lugeant cum intensione vehementiore: & aluus haudquaquam deiiciat. Hæc igitur ceu causæ sunt: indicia verò conuulsionis: ad tales causas, colores præter naturam habentur indicantes humorum prauitatem, ex quibus conuelli assolent. Viridis enim aut turbidus prauum qualitate significat humorem: turbidus verò, sanguinis copiam indicat.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte mentem Hippo. declarat de conuulsione totius corporis, in quam magis aliis pueri incidunt, & maxime lactentes, ob lactis vsum, vbi ipsum crassum admodũ fuerit, & ob importunum victum, & ob neruorum imbecillitatem naturalem, ex qua sequitur, vt promptius in hanc humidam incidant conuulsionẽ, ac facilius sanentur. Contrariũ in adultis, difficilius nanque incidunt, ac tardius sanantur. *Crassum.* Græcè λίαν παχὺ, hoc est, crassum valde. *Nihil aliud agnoscentes.* Græcè, μηδὲν εἰδότες τῶν κατὰ τὸν βίον ἄλλο, πλὴν τὸ ἐσθίειν. hoc est, nescientes aliud eorum, quæ ad vitam pertinent, præterquam edere. *Quum enim.* libr.1. de Sanitate tuen. animalem facultatem, in adolescentibus vigere, naturalem in infantibus dicit his verbis, Quum enim ad omnem voluntate susceptam actionem, adolescentium ætas sit aptissima, infantium certe senúmq; minus ad hanc est apta: propterea quòd illis humor, his siccitas frigiditásq; nimis abundat. In aliis tamen functionibus, quas naturales appellamus, veluti auctione, cõcoctione, distributione, & nutritione, infantes plane cæteris ætatibus longe præstãt. Rursus lib.6. Cùm enim duplices actiones in anima

Animalis facultas in adolescentibus uiget.

in animalibus sint, certè corporales pueri præcipuas obtinent: quæ animi sunt,ea, quæ à pueris ad remissionem vsque succedit,ætas.Et ob eam rem infert,pueros facilius conuelli atque sanari,reliquos difficilius. quod testatur Hippocr.24. Aphorism.2.sectio. dicens, In morbis minus periclitantur,quorum naturæ,aut ætati, aut habitui, aut tempori magis con gruit morbus,quàm quibus nihil ipsorum cōgruit. Posset autem quispiam aduersari, quoniam naturalis temperatura neruorum sicca est,ergo non facile deprehendetur ab humida conuulsione,& maximè per ipsam periclitabitur, nec humida conuulsio, quam appellant, ex repletione neruis erit congruens. Præterea nulla conuulsio est neruis congruens, aut proportionalis: humida nanque naturali neruorum temperaturæ aduersa est: sicca tamen tardè aduenit,ac difficilimè sanatur,aut insanabilis est: non ergo est proportionabilis. Præterea nulla conuulsio est neruis congruens, aut proportionalis: humida nanque naturali neruorum temperaturæ aduersa est: sicca tamen tardè aduenit, ac difficilimè sanatur, aut insanabilis est: non ergo est proportionabilis. Præterea adultis nulla conuulsio est congruens,non erit humida: nam in præsenti Comment.Galenus inquit, Perfectis neque facilè consistit,neque desistit: non etiam sicca.ea enim, vt dixi, difficilius, quàm humida aduenit,atque sanatur, aut insanabilis est. Dubium pendet ex notitia conuulsionis ac specierum ipsius: secundo etiam ex intellectu aphoris.citati.Primum Galen.explicat lib.6. Aphor. Comment.39.dicens,Conuulsio inuoluntaria passio est, ad similem dispositionem perductis neruosis partibus in ipsis,quam & in motionibus voluntariis sumpserunt. Et libro 2. de Causis symptomatum dixit,Conuulsio neruos musculósque ad eundem cogit affectū, in quem ab animali facultate,quum naturalem habitum seruarent,ducebant. Vbi etiam exponit duas species conuulsionis,de quibus dixerat Hippocr.aphoris.39.6.sectio. Conuulsio fit vel ex repletione,vel inanitione:ita verò & singultus. Nam humor subingrediens neruum,aut musculum,aut flatus,musculum ampliorem reddens,ipsum reddit breuiorem,atque ad originem retractum: siccitas etiam arefaciens conuellit ipsum, exemplo sumpto à corrigia igni admota. Galenus loco citato ex 2.de Causis symptoma.chordis citharæ comparat neruos,quæ similiter vbi intentæ admodum fuerint, disrumpuntur in aere humido, ac sicco,vtcunque dispositionem similem conuulsioni patientes. Tertia conuulsionis species est illa,quæ per consensum efficitur neruis ac cerebro compatientibus, veluti in morbo comitiali habente ab aliqua particula inferiori originem,de quo mentionem fecit Galenus libro 3.de Locis patient.cap.7.vbi inquirens causam, quare in conuulsione per compassionem fiunt conuulsiones,nec Pelopem,neque alterum integram rationem tulisse refert.Et infrà,ad singultum comparans affectionem,inquit, Proinde existimaui similem aliquem cerebro motum euenire,qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet:quippe quum à ciborum mole grauatur,aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur,tum singultu affici conspicitur. Ad secundum propositum accedendo, quoties ad verificandum,aphoris.24.sectio.2.comparationem aliquam facere oportet,non est comparanda vnica natura aut ætas,duobus morbis contrariis: sed duæ naturæ aduersæ, vni morbo: gratia exempli, non est comparanda sicca temperatura conuulsioni siccæ & humidæ, sed humida ac sicca temperatura,comparandę sunt siccę conuulsioni, aut humidę conuulsioni.Si itaque quis comparauerit neruum,siccę & humidę conuulsioni,non inueniet aliquam neruo congruentem,vt argumenta facta suprà probant.Sic etiam & pulmonia, quę à sanguine bilioso fit,non magis congruit pulmoni,quàm quę à sanguine fit pituitoso, quanuis pulmonis temperatura naturalis calida sit: quod constat, quia biliosa difficilius sanatur, quàm pituitosa.comparanda tamen esset vnica pulmonia biliosa, duobus pulmonibus, calidiori & frigidiori,& calidiori magis congruere diceretur,faciliúsque eueniret,ac solueretur.Ad propositum de neruorum conuulsionibus,vnica conuulsio,nempe humida,diuersis neruis est comparanda,vt neruis humidioribus ac siccioribus,& facilè inuenietur,humidam conuulsionem neruis humidioribus esse magis congruentem, quales sunt nerui puerorum,in quibus etiam facilius eueniunt atque sanantur, neruis autem siccis minus congruere,quales sunt nerui adultorum, quibus humidę conuulsiones minus fiunt, ac difficilius sanantur.Quòd si siccam conuulsionem neruis siccioribus & humidioribus cōpares, siccis magis quàm humidis congruet:faciliúsque ipsis eueniet,atque facilius sanabitur. Vnū igitur morbum diuersis temperaturis comparare oportet,non vnam temperaturam morbis diuersis atque contrariis.Galenus etiam eundem comparandi modum seruauit,comparans vnum morbum,vt febrem ardentem hyemi & ęstati,id est,ad diuersa tempora & raucedinem,vnum morbum ad diuersas ętates,nempe valde senibus,& ab his,qui tales non sunt. Adde,quòd conuulsio humida non est siccę contraria,quoniam sicca est morbus in temperatura,& humida morbus in cōpositione,nempe obstructio.Hic modus intelligendi aphoris.34.sectio.2.vsque adeò medicos latuit, vt aliter facientes comparationes, obscuram ac

Dubium circa conuulsiones.

Conuulsio.

Morbi quo modo proportionales inueniendi.

Morbus unus diuersis temperaturis est comparandus.

penitus falsam fecerint Hippocr.sententiam, difficiléque potuerint argumenta, quibus sibi ipsis obstrepebant, soluere.quę tamen via ista quàm facilè soluentur. Hęc etiam multò latius discussi in expositione aphor.quum ipsum publicè enarrarem.

Secunda pars incipit (Itaque conuulsio) plures scribit couuulsionis causas, hîc tamen de conuulsione,quę fit cum febre,loqui dicit Hippoc.

Tertia pars,quę incipit (Itaque conuulsiones) diuersa esse signa docet, quæ ostendunt conuulsionem in adultis,ab iis quę in pueris:in adultis enim ea erunt, quę in phrenitide difficili,quod declaraui in aphoris.expositione:in pueris tamen ea quæ ab Hippocrare scribuntur.Quorum quędam causæ rationem habent,vt vigilia,luctus,terror, aluus dura : quędam tantùm rationem signi habent,vt coloris in vultu mutatio.

Interdum si metu, aut. Græcè , ϰὴ φοβηθῆναι σφοδρῶς, ὥσπερ ὠνόμασεν ἐκπλαγῆναι. quod est,vehementer timere,quod perterreri nominauit. *Si lugeant.* Græcè, ϰὴ τὸ κλαῦσαι μετ' ἐντάσεως σφοδροτέρας. quod est, & lugere cum vehementiori contentione. *Viridis.* Gręcè, χλωρὸν. id autem pallidum & rubiginosum significat.

PROGNOST. XXXV.

MOrituros autem ac liberandos ex pueris,atque aliis coniicere per omnia signa,quemadmodum in singulis singula scripta sunt.

Medicorum calamitas.

Deploranda certè calamitas huius tempestatis medicorum , apud quos maiorem habet autoritatem Gentilis,aut Iacobus de Partibus,quàm Hippocr.aut Galenus,apud quos similiter non est argumentum adeò sophisticum, ac nullius fere momenti,quod non subuertat,quamuis ex antiquis susceptam doctrinam, etiam si ex primis elementis fundamentum acceperint:adeo sunt & corrupto ingenio,& deprauato animo,à pueritia falsis & corruptis disciplinis instructi,quo nihil magis impedire potest cognitionem veritatis.Hi quoties Auicennam Hippocr.atque Galen. conferunt, Auicennam principem medicorum appellant, summum ac maximum,compendio,breuitate,claritate,ac certitudine doctrinæ:quum tamē nulla sit longior via addiscendi medicinam,ea,quæ sine methodo ac demonstratione procedit,qualis est Auicennæ confusissima doctrina.Adde quòd liber ipse mille scatet mendis:& hi qui sectam Auicennæ iactant,linguam Arabicam ignorant,qua ipse librum suum scripsit. Hoc vnum certo sciant Auicennistæ,quòd si ipse modo reuixisset,nec librum suum, quem appellant,agnosceret,nec suos asseclas medicos appellasset,eósque admoneret quod nos facimus,vt se ad libros Hippoc.& Galeni euoluendos conuerterent, ac summa veneratione Hippoc.colerent, non permittens Hippocr.condemnare tanquam mendacem, ob id quòd ipsi in præsagiis mentiuntur,ignorantes quòd signa omnia cognoscenda sunt,& perpendenda,vt ipse docet hîc,& in Prognost. 37.seq. Quorum dignitatem numerúmque, vbi quis rite perpenderit,nunquam non prædicet quæ Gale.viuens prædicere solebat,quòd si quando aberrauerit, non Hippoc.vt mendacem, quod Barbari faciunt, sed seipsum vt inexpertū accusabit.Retulit huius Progn.sententiam Gale.lib.1. Prorrhet. Comment.2.

Auicennæ liber.

GALENI COMMENTARIVS.

ID etiam antea dixit,& nunc quoque commemorat:& rursus post paulum dicet.propterea quòd vtilissimum sit.attamen non id intelligunt plerique medicorum : sed interdum aliquod prauum videntes indicium,ex quibus contingit viuere hominem, criminantur ceu mendacem : quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt : nondum cernentes vt interdum à multis bonis indiciis vnum malum vehemens peruincatur: & rursus econtrario à multis malis vnum bonum, si vehemens sit.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Galeni Commentarius nulla eget annotatione,præterquam vbi dixit, *Id etiam antea.* huius Progn.sententiam scripsit Hippoc.lib.2.Progn.55.& in sequentibus Progn.37.in fi. Vbi scribitur,*Si vehemens sit.* Si,& Sit,abundant.

PROGNOST. XXXVI.

Hæc autem dico de morbis acutis, & quicunque fiunt ex ipsis.

Prognosticorum liber de quibus est.

Clarè monstrat hoc in loco,de quibus morbis in præsenti libro loquutus est : nempe de morbis acutis, & de illis qui fiunt ex ipsis,quos appellamus acutos ex decidentia.Quòd de morbis agat acutis,dixit libro 1.Progn.1.Considerare autem oportet hoc modo, in morbis acutis.Quòd etiam egerit de his qui fiunt ex acutis,ostendit in Prognost.21.libro 1.dicens, Bonam autem respirationem existimare oportet,valde magnam vim habere ad salutem , in morbis

morbis acutis,quicunque cum febre sunt,& in quadraginta diebus iudicantur.Et in Progn. 1.lib.2.dicens,Hydropes ex acutis morbis omnes malæ. Et in hoc lib.Prog.7.dixit, Est autem & quartanarum constitutio ex tali concinnitate.

GALENI COMMENT.

ID quoque scripsit Hippocrates,quomodo antè dictum etiam præceptum,vaticinatus negligentiam pariter & audaciam eorum,qui sint eius volumina lecturi, & item quæsituri quo pacto commemoret quadragesimum diem atque sexagesimum,suppurationémque, & aquam inter cutem: necnon febrem quartanam.Cùm enim vel eo clara scribente,vt non solùm agat de acutis,sed etiam de iis qui ex horũ decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quidnam agerent, nisi id effecisset?

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hippoc.veluti vatē quendam futura prænoscentem,vaticinatum esse inquit,medicos aliquando ipsum accusaturos,quòd de morbis acutis agens, fecerit etiam de abscessibus, & quartana,& aqua inter cutim mentionem : à quibus suas tutatur sententias,dicens, se non tantùm agere de acutis morbis,sed & de acutis ex decidentia. *Id quoque scripsit Hippoc. quomodo & antè dictum præceptum.* Græcè, καὶ τῶτ καθάπερ καὶ τὸ πρότερον ἔγραψεν ἱπποκράτης, quod est,hoc etiam,quemadmodum & præcedens,scripsit Hipp.Præsentem nanque ac precedentem sententiam cautè scripsit Hippocr. futurorum medicorum ignorantiæ ac malitiæ præuidens.

PROGNOST. XXXVII.

OPortet autem eum, qui rectè præcognoscere debet saluandos ac morituros,in quibus etiam morbus plurium aut pauciorum dierum futurus est,quum signa didicerit,ipsorum vires ratiocinatus,inuicem discernere, quemadmodum de aliis scriptum est,ac de vrinis & sputis,quando simul pus ac bilem excreauerit.

Eam sententiam,quam in Progno.35.exposuimus,modò repetit Hippoc.nempe signorum vires esse perpendendas potius,quàm ipsorum numerum:vnum namque signum bonum sæpe contingit, vt plurima signa mala vincere dignitate possit, & contrà. Nam vbi signa coctionis in vrina apparuerint,& si æger dolore vexetur,aut conflictetur,& vigilet,ac cibos auersetur,salutis spes adhuc habetur,in vnius signi vigore confidentibus. Foret certè ars prædicendi breuior multo, & quæ vnius hominis vita addisci posset, sine antiquorum scriptis,si id signum,quod salutem ostendit,adeò certum esset,vt nunquam deficeret: item & signum letale. Verùm quoniam multa signa contraria propè semper occurrunt, quibus magis sit confidendum,docet Hippoc.quum quædam ex ipsis bona,quædam optima, quædam quàm maximam vim ad salutem habere dicit:rursus & quædam mala, quædam letalia,quædam pessima,aut exitiosissima, quædam valde exitiosa,iam esse prænuntiat. Id est, quod medicum Galeni imitatorem decet perpendere, ac considerare, poteritque Eudemi quartanam duplicem ac triplicem futuram prædicere,ac deinde sequentem salutem,homine adhuc sene quartana laborante,ac hyemis tempore:poterítque prænoscere mulierē Pyladis amore depræhensam,& Artiensem conflictari:quoniam erat rationem redditurus eorũ quæ sibi herus concrederat:ac quòd Cyrillus Boeti filius clam quidpiam nocens edebat:ac quòd Sextus ægrotans sexto die iudicatus,non integrè liberatus fuit, sed morbus rediturus erat,ac 17.totius morbi die soluendus:ac similia,quę de Imperatore Marco Aurelio Antonino,& Commodo eius filio,& iuuene qui fluxum sanguinis narium passus est,Galen.prædixit.Quam ob causam apud quosdā admirabilis erat,& apud alios odio habebatur, vt lib. de Prænotione ad Posthumum testatur. Præsens Prognost.non eget alia expositione,pręter eam quæ habetur à Galeno in comment.

Signorum vires perpendere.

Signorũ diuersi ordines.

Galeni prædictiones.

GALENI COMMENTARIVS.

OMnia assiduè oportere spectari indicia,nec vni credere,etiam anteà dixit.Sed nunc adiecit quod sermonis est vtilissimum:id verò esse dico,vires æstimare indiciorum,neque simpliciter has,sed conferendo eas inter se. Sunt enim quædam indicia & ipsa per se praua, magisq; & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis:vt antea quoque explanauit,aut exitiosum dicendo, aut exitiosius aut admodum exitiosum: & item adiiciendo verbum iam.Nec secus in bonis indiciis rursus, aut salutare,aut salubre simpliciter,aut magnam obtinens vim,aut etiam cum verbo admodum. Plus est enim si dicatur,admodum magnam vim obtinere ad salutem:quàm si nudum ac solum, magnam vim obtinere.Sed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter se,non modo similium,verbi gratia bonorum cum bonis,ac malorum cum malis:sed etiam bonorum cum malis· nanque per hanc comparationē,

ea quoque quæ fiunt præter ratione͂,innuit.In primis enim agnosces quidnam præter ratione͂ eueniat, tum autem haudquaqua͂ terreberis,& demum considerabis quamobrem existat,aut quidnam indicare natu͂ sit.Sed hæc omnia in nostris co͂mentariis definita sunt,maximeq́; lib.De iudicationibus,nec verò ab re erit,nunc quoque gratia exempli reuocare in animum quædam,à co͂muni initio incipientes omnis præsentiendi facultatis.Consideres enim co͂ueniet in primis,vtrum præcipuè pars vna in corpore affecta sit,an morbus sit humoris in conceptaculis conditi:deinde per qua͂ potißimum facultate͂ periculum ægro immineat (etenim suprà dictum est triplice͂ esse facultatem) tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus enim facultate͂ de cerebro manantem,imperpessam haberi,atque etia͂ corporis partes imperpessas,totius verò argumentum morbi hoc est febrilis ex putrescentibus solis habentes humoribus:deinde his ita habentibus,ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia:hunc homine͂ mori impoßibile est. Quocirca quanqua͂ aliquod existat indicium terrificum,non solùm non terreberis (quemadmodum plerique medicoru͂) sed etiam id iudicatione͂ præmonstrare existimabis.etenim dolent caput,ac delirant,& intuentur tenebricosa quædam ac flaua,& hebetudines subeunt oculorum,atque etia͂ ventriculi dolor:& item spirant difficulter:& ilia co͂tenduntur ratione iudicationis:& rursus deiectiones malignæ,& screationes,atque etiam vomitiones quædam:& item partes nigresce͂tes,putrescentesq́; & intermorientes hominem exhibent per omnia meliore͂.Sæpe enim ex talibus secretionibus ægri facilius spirant,melius appetunt,melius dormiunt,dolore leuantur,ac resurgendo leuiores,& in totum faciliores euadunt:perspicue indicantibus iis quæ euacuantur,expurgari corpus,natura præter spem superiorem conflictum repellente.Sed hæc omnia potestate sunt prodita,atque hoc volumine definita : præcepta de pulsibus tantummodo addenda sunt : quæ nos omnia in comment.De pulsibus clarè perscripsimus, prorsus silentio dißimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripserunt Archigenis sectatores. Itaque hæc omnia pro͂pta animo obseruando inspice,co͂ferendo ea inter se.ex his enim poteris prædicere ea quæ ab infirmis omittuntur:interdum etiam necessariis ipsis haudquaquam exquisite perspecta:que͂admodum sæpenumero me vidistis in iis qui stridea͂t dentibus,ex natura in illis haberi accidens pronunciare,ita vt existimarent familiares audientes non ex medendi facultate,sed ex arte vaticinandi talem extitisse prædictione͂. interdum etiam in dormientibus inco͂niuentibus oculis:vt id quoque in eis ex natura existat.& quodam in ventrem cubante id ipsi quoque necessariu͂.Porrò mulieris cuiusdam aliquando visus est adeuntibus nobis dexter oculus alteru͂ insigniter superare : de qua dixi talem ante morbum extitisse excessum.& item in alio caua admodum te͂pora,quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectione͂.Itidem aliorum cruentos oculos esse naturam:co͂uulsam verò in alio supercilij partem, aut oculorum,aut laboru͂:& item nonnulla ante morbum ex causa fuisse exteriore. Quinetia͂ intermittentem pulsum,atque etiam pulsus varietate͂,& alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi,vel ipsis ægris haudquaquam perspecta. Quandoque etiam simul atque conualuerunt,restare visa sunt voces asperas,raucas,clangoris æmulas,in hoc ex natura,in illo ab ægrotatione co͂mitti. De quibus cu͂m lib.De præsagiendo latius docuerim,nihil insuper necesse habeo hoc loco rece͂sere: sed sufficiet summam talium electionis dicendo sistere orationem. Quoties enim ex omnibus aliis sine periculo videatur morbus,tale accidens terrificu͂,ex natura adesse sciendum est:aut prorsus ante ægrotationem fuisse propter aliquam causam euidentem. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, considerabitis (quemadmodum dictu͂ est) vires indicioru͂ æstimantes,que͂admodum ipse inquam prædixit.Exempli enim habuit mentione͂,quoties pariter pus bilémque excreet:idq́; ab eo dictu͂ est per dictionem illam quæ ita incipit: Quæcunque suppurantur dum screatio biliosa est,exitiosa admodum sunt,siue vicißim bilis ac pus,siue pariter excernantur.Per hanc enim dictionem censuit co͂sideranda esse exquisita ratione omnia quæ in ægris existunt,atque nonnulla quidem exposuit eoru͂,à bonis ita exorsus:Bona hæc sunt,facile ferre morbum,facile spirare,dolore͂ sedari,sputum facile excreari. Tum deinceps vbi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus:Mala verò,inquit,his aduersa habentur,difficulter ferre morbum, spirationem magnam & crebram esse, dolore͂ non sedari , sputum vix excreari , sitire admodum , corpus ab igne inæqualiter detineri.Sed hoc tibi & prauoru͂ signoru͂ initium doctrinæ est ab eo antea proditæ ex prædicta materia quam de excreatione conscripsit. Vt igitur inquit in his dixi,ita in cunctis agas , nihil omittendo,sed seorsum æstimando singulorum vires indiciorum,deinde ea inter se conferendo.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

In prima parte commendat ex doctrina Hippocr. vires signorum conferre, non tantùm bona malis,sed & bona bonis,& mala malis.

In secunda parte,quę incipit (Namque) docet ex hac signoru͂ collatione sequi, vt medicus ritè cognoscat,qui secundùm rationem,& qui secus liberatus est. Secundò etiam ex his quæ fient non terrebitur, quemadmodum vulgares & indocti medici, inspicientes symptomata,quæ antecedunt iudicationes.Tertiò,causam eorum considerabit, ad quam ex signorum cognitione deueniet. Vbi legitur,*Tum:* & pòst,*Demum.* lege,Secundum,Tertium. *Lib.de Iudicationibus.* 1.cap.13. In tertia parte,quę incipit (Co͂sideres) pręcipit co͂siderare in morbis,si pars aliqua læsa est,veluti in phrenitide,aut pulmonia,aut no͂:& demu͂ ex cuius me͂bri læsione maius in eo morbo imminet periculu͂.Quòd si ex læsione naturalis facultatis pendeat

Membrum ex cuius læsione maius periculum imminet co͂siderare.

deat periculum,vbi signa coctionis apparuerint etiam mente turbetur, doleat caput,tenebrosa apparuerint ,& nigra deiiciantur,nihil horũ obstat quin ęger sanitati restituatur.Ratio est,quoniã omnia signa decretoria signis coctionis adiuncta salutifera sunt.*Ilia.*lege Hypochondria.*Et item partes nigrescentes.*Lib.2.prog.9.inquit Hippo.Si digiti ac pedes omnino nigrescunt,minus pernitiosi sunt,quàm si liueant. Potest enim id euenire,vt inquit Gal.in Commet.quoniam humor in eas partes decumbit.*In Comm.de Pul.*nempe in lib.de Causis, & de Præsagatione ex pulsib.

Quarta pars incipit(Itaque hæc)in qua vsum prædictionis refert:qui enim talia obseruauerint,poterint rectè prędicere multa futura in morbis,& quandoq; ea,quę neque ab ęgro, neque ab asistentibus satis perspecta fuere. Quod(vt dixit Hipp.)quando medicus prædixerit,creditur magis cognoscere quæ ad ægrotãtes attinent. De quibus sunt,quæ ipse de se narrat,& multa alia , de quibus ego in expositione memini , & ipse in lib.de Prænotione. *Prædicere.*quidam legunt,προλέγειν,alij verò εὑρεῖν,hoc est,inuenire.*Et quodam.*Græcè,καὶ τινὸς ὑπὸ τὰ στέρνα κατακειμένου,καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον ὑπάρχειν αὐτῷ φύσει.quod est, & de quodã in pectus cubante,& hoc natura ei familiare.*Pulsus varietatem.*ἑτεροσφυξίαν.*Lib.de præsagiendo.*ἐν τῇ περὶ τῆς προγινώσκειν πραγματείᾳ.quod est,in opere de Prænotione. Est liber ad Posthumum scriptus.

Quinta pars incipit(Exempli enim)exponit in hac parte,quod Hipp.scripsit in prog.dicens,quomodo simul pus ac bilem screauerit:id enim exitiosum signum voluit in prog.53. lib.2.Præcepit tamen ibi in prog.56.signa omnia considerare,bona ac mala.*Ab igne.* Græcè, ἀπὸ τοῦ πυρὸς.id est,à febre πῦρ enim appellat Hippocr.febrem, vt lib.1.de Mor.pop.par.3. in histo.Sileni,vt vult Gal.in Com.Ignis verò Latinum vocabulum non significat febrem.*Vt igitur in his dixi.*Græcè,ὡς οὖν φησὶν ὑπὸ τούτων ἁπάντων.

PROGNOST. XXXVIII.

DEcet autem morborum semper populariter grassantium,impetum considerare,nec latere temporis constitutionem.

Duo maxime necessaria,ad prænoscendũ ea quæ sunt futura in morbis consulit Hipp. aduertere:nempe,impetum morborum qui populariter grassantur, & temporis constitutionem.Primũ enim vbi quis nouerit,multa prædicet futura:si nãque tertiana febris fuerit morbus,qui populum infestat,facile erit febre inspecta cum reliquis cognoscere quod illa febris tertio repetet die.Coadiuuat ad id cognitio tẽporis,gratia exempli æstatis:per id enim tempus tertianæ febres solent vagari per populum.Pariter si letales sunt morbi,qui populariter grassantur,non parum ad prędicendum mortem proficiet ipsorum notitia,vt tempore pestilentię.Præterea si huiusmodi morbi solent sudore finiri,aut fluxu ventris,aut quauis alia via,simile futurum prædicere licebit.Quam sententiam Hipp.lib.6.de Mor.po.par.8.innuit dicens, τῶν ἐπιδημιούντων νόσων οἱ τρόποι. hoc est,morborum populariter grassantiũ modi considerandi.Sunt autem morbi populariter grassantes,qui à Gręcis ἐπιδημέοντες appellantur,à verbo ἐπιδημῆσαι,quod est,populariter vagari.Sunt autẽ hi de genere morborum, qui omnibus communes,Græcè,πάγκοινα & κοινὰ appellantur,distincti contra eos,qui non omnes similiter inuadunt,qui sporadici,id est,dispersim inuadentes dicuntur. Communes itaque quidam sunt ἔνδημοι,Latinè endemij,id est populares,& in populo facti,quasi populo peculiares.Sunt & qui perpetuò locum aliquẽ occupant,vt bocium,morbus lateralis,qui aliquibus populis sunt peculiares,ex aere,& positura loci,& aquis,& similibus.Quidã sunt, qui ἐπίδημα,& ἐπιδήμια vocãtur,quatuor aut quinque syllabis, & sunt illi qui populariter grassantes,aut per populum vagantes dicti sunt.Ex his rursus quidam sunt pessimi ac exitiosissimi,qui pestilentes appellantur,qui maiorem partem hominum,quos inuadunt, interimunt, ob id pernitiosi appellati,vt lib.1.de Rati.vict.acut.Com.9.vbi de sporadicis morbis,& epidemis,& endemiis mentionem fecit dicens, Pestis verò epidemia pernitiosa.Quidam simpliciter epidemij,quæ omnia breuiter habentur à Gal.lib.1.de Mor.pop.par.& Cõment.primis, quum dixit, Hæc ad ea quę dicentur memoria tenenda sunt, nosseq; debet, morbos quosdam communiter multos pręhendere,qui communes dicuntur,alios vnumquenque priuatim inuadere,& sporadicos appellari.Inter cõmunes autem alij endemij sunt, alij epidemi,& epidemij,tum quatuor, tum quinque syllabis scripti & dicti. Atque horum, qui pernitiosissimi sunt, λοιμώδη, id est, pestilentes appellantur, causam ex statu cœli habentes & ipsi,quomodo morborum epidemiorum genus vniuersum. Hunc morbũ Gręci appellant, λοιμὸν , id est , pestem. Præterea non decet , inquit, latere temporis constitutionem : mutatio enim temporum multos morbos parere potest , vt dixit in aphorisf.1.sect.3. Mutationes temporum potisimum pariunt morbos , & in temporibus magnæ mutatio-

Morborum populariũ cognitio.

Pestilentes morbi.

nes,aut frigoris, aut caloris,& alia pro ratione eodem modo. Quæ sint autem istæ mutationes temporum, quas considerare præcipit, & qui morbi eas sequantur, docuit in eadem 3.apho.sect.vt etiam Galen.in Comment.citat.in aphor.9.sect.3. dixit,Morbi omnes quidam in omnibus temporibus fiunt,quidam verò magis in quibusdam ipsorum fiunt,& exiccantur.Et in lib.de Mor. popu.plurima dicta sunt, quæ ad temporum mutationes & aeris ambientis constitutionem attinent. Id est quod lib.1. dixerat in præfatione, Simul autem & si quid diuinum est in morbis, & huius edíscere prouidentiam. Et Gal.in Commen.postquam aliorũ opiniones reiecit, tanquam falsas,circa illius verbi,Diuinum, expositionem subdit,Itaq; soluemus fidẽtes iam non aliud haberi id,prę-terquam ambientis nos aeris constitutionem. Allegat quoque pæsentem sententiam.

GALENI COMMENT.

AD prænoscenda futura in ægris accidentia, maxime conducit se inuulgantium quoque morborũ cognitio, qui iam præsentes, & item futuri sint:differuit autem ipse breui summa in sententiis qui singulis increbrescant temporibus,quiq; & præsentem & anteactam sequantur conditionem.Vere enim (ait) atræ biles,furores,& alij deinde quos enumerauit: qui veris & aliorum temporum proprij sunt,quoties scilicet proprias seruent naturas, Si minus seruent, grassaturos alios ait morbos anteactæ conditioni congruentes;atq; docuit quinam ex iis postea futuri sint, qui verò statim cum prima conditione. De iis igitur qui postea futuri sint, ita docuit;Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver verò pluuium australeq;:& alia quæcunq; deinceps dicit.De iis verò quæ in ipsis præsentibus accidant conditionibus,dum ait;Conditionum anni squalores salubriores(quod in totum dixerim)quàm imbres,& alia quæcunque deinceps existunt.Itaq; in sentẽtiis summatim de morbis vulgariis,seu vulgariter grassantibus docuit. In libris verò de morbis vulgariis ad particularia deuenit. Quanta verò & horum vtilitas habeatur,quãquam videãtur comprehendi sermonibus vniuersalibus,explicabitur in Commentariis de morbis vulgariis,ab his ordine perscribendis. Nunc verò summam totius dicam præsentionis, de qua sermonem in præsenti dictione Hippocrates fecit. Indiciis enim proditis hoc volumine Prognostico,morborum ipsorum propriis censet adiiciẽda esse ea quæ ex aeris conditione ducuntur. Finge enim aliqua visa esse indicia ex ratione morbi sanguinis fluoris, esse verò & tempus vernum: adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorẽ.quòd si præsens quoq; cõditio calida & humida fuerit:multo sane magis.& item præteritorum duorum vel trium temporũ conditio si sanguinem gignat, adhuc etiam magis sperabis forẽ sanguinis fluorẽ.Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita de omnibus aliis est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris:per æstus squalentes febres prope dixerim, sine sudore eueniunt:per imbres cum sudore magis infestant.Itaq; constat vt præter alia signa quæcunque ægrotationis propria habentur,futurum demonstrantia sudorem,ambientis præterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

ANNOTAT. IN GAL. COMM.

In prima parte docet quãtũ cõferat ad prædicendũ cognitio morborũ populariũ tã præsentium, quàm futurorum, qui omnes in aphorismis comprehensi sunt, tam hi qui tẽporis præsentis naturã sequũtur, quã hi qui præcedẽtis,vt in aph.20.sect.3.vere dixit melancholiam & maniam abundare.Hic apho.fuit Galeno exemplum morborum qui respondent præsenti,& antè actæ constitutioni,vbi tempora suam obseruent naturam.Nam vt Gal.vult in Commen.ipsius,hi morbi in vere fiunt; est autem ver saluberrimum tempus,& morbi in ipso facti,naturas aliorum temporum præcedentium ostẽdunt.Quoniam mali humores in ipsis fuerunt aceruati,ver verò ipsos mouit ad excretionem, non aliter lædens quàm exercitium cum abundãtia factum. vbi tamen tempora naturam propriam non seruauerint, quidam morbi fient statim ipsam constitutionẽ consequentes,quidam verò post.Exemplum eorum,qui post sequuntur,est apho.11.lib.3.De temporibus, si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver verò pluuiosum & australe,necesse est æstate febres acutas fieri,& reliqua.Talis etiam est apho.12.Quę verò in ipsis fiunt constitutionibus,dum mutatio præsens est,scribuntur in aphoris.15.tertiæ sect.quum dixit,Ex anni autem constitutionibus, vt in summa dixerim, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ.Hæc sunt in aphor, dicta:plura etiam alia in lib.de Mor.pop.*Conditionem.* καταςάσει.constitutionem,Sic & alia loca corrigenda sunt, vbi conditio scribitur. *Vere.* Gręcè,τὸ μὲν γὰρ ἦρ ἔφη πλεονάζειν, τὰ μελαγχολικὰ, καὶ τὰ μανικά. quod est, Vere quidem dixit abundare melancholias & furores. *Si minus seruent,grassaturos alios,aut morbos antè actæ constitutioni congruentes.* Græcè,εἰ δὲ μὴ φυλάττοιεν, ἐπιδημήσειν φυσὶν,ἑτέρα νοσήματα τῇ γενομένῃ καταςάσει προσήκοντα.quod est,Si verò non seruauerint, grassaturos dicit alios morbos, factæ constitutioni congruentes. Errauit autem Laurentianus dupliciter.Primò,quoniam dixit,Antè actę constitutioni:cum tamen Gal.diuidat hos morbos,qui fiunt temporibus non seruantibus propriam naturam

Morbi consequuntur præsentem aeris constitutionẽ,& anteactam.

Morbi qui sequuntur præcedẽtẽ constitutionem.

Morbi qui sequuntur præsentem aeris constitutionẽ. Error Laurentiani.

ram,in eos qui statim fiunt, & eos qui post constitutionem fiunt: & exemplificans de his qui statim fiunt,dixit, De his verò, qui in præsentibus accidunt constitutionibus, dum ait,Ex anni quidem constitutionibus,vt in totũ dixerim, siccitates imbribus sunt salubriores:modò istæ sanæ dispositiones præsentibus siccis cõstitutionibus fiant, non antè actis, vt ipse scripsit. Vult enim Gal.vt exposui,quædam euenire cum ipsa mutatione temporis,quædam verò pòst sequi eandem constitutionem,quos non dicet Gal. antè actæ constitutioni congruere,sed præsenti. Secundò errauit,quoniã vbi ipse antea dixerat,Antè actã,Græca litera habet,*προγεγονυία*. in hoc autẽ loco *γενομένη*, & vtrãque partem ipse cõsimili voce transtulit. *Vulgariis seu.* abundat. *In Commentariis,de Morbis vulgariis, ab his ordine perscribendis.* Hanc sententiã retulit lib.1.de Morb.pop.par.2.Cõm.47. vbi de libro Prognost.loquens,inquit,Nos quoque illum tribus Cõment.exposuimus, in quorum calce,quod libri Epidemiorum Progn.sequantur, ostendimus. Circa quod aduertendum, quòd liber Progno.ab Hippo.fuit scriptus post lib.de Morb.popu.apud Gal.tamen liber de Morb.pop.post librum Prognost.est legendus,quod in expositione tituli huius libri satis declaratum est. *Morbi præsentis constitutionis.*

In secunda parte,quæ incipit (Nunc verò) summatim mentem Hippocr.explicat: voluit enim præter signa,quæ ab ipsis morbis sumuntur, adiicere ea quæ sumuntur ab aere. Vbi enim signa ostenderit morbus,quæ indicant fluxum sanguinis, si id vere accidat,& si temporis præsentis aut præcedentis natura sanguinem plurimum potuit generare, expectandus adhuc multò magis fluxus sanguinis.

Tertia pars,quæ incipit (Vt igitur) exemplum est sudoris futuri, simili exemplo adducto in parte secunda de fluxu sanguinis.

PROGNOST. XXXIX.

Recte igitur nosse oportet,de tecmeriis,id est, de coniecturis certis atque aliis signis: nec latere,quòd omni anno,& omni tempore,& mala malum, & bona bonum significant.

Vna tantùm diuisione,quæ habetur à Gale.libr.1.de Crisib.cap.14.supposita præsens sentẽtia clare constat. Signa enim omnia,aut sunt signa coctionis,aut signa decretoria. Signa coctionis fida omnino sunt,siue sint in morbis venosi generis vrinæ,siue in morbis ventris deiectiones, siue in morbis thoracis sputa. Signa verò decretoria, omnino infida sunt: siquidem ex se nullam habent certitudinem,quoniam eadẽmet signa, quæ ostendunt bonam crisim, ostendunt etiam malam, vt capitis dolor,morsus ventriculi, tremor labij inferioris,tam bonum quàm malum vomitum antecedunt.Sunt etiã signa alia salutis & mortis,quæ nec sunt signa coctionis,nec signa crisis,quæ non habent parem cum signis coctionis certitudinem,neque adeo sunt infida,vt signa decretoria, verùm bona ex eis semper sunt bona,& mala semper significant malũ: vt constare mente, bene se habere ad oblationes, dormire noctu, bonus accubitus, bona sunt, ac semper bonũ ostendunt: & contraria his,semper malum ostendunt. Neque tamẽ argumentum quod ex ipsis sumitur omnino certũ est.Signa coctionis,signa ac tecmeria appellantur, signa salutaria,quæ retuli,signa etiam sunt proprie,atque accidentia. Signa verò decretoria,symptomata proprie dicuntur: licet etiam ea appellare signa decretoria, & signa quæ crisibus adiacent. De iis itaque Hippoc.loquens dixit, nosse oportere de cõiecturis certis, quæ *τεκμήρια* appellantur,qualia sunt signa coctionis,& de signis quæ similiter accidentia sunt,non autem decretoria,qualia diximus esse signa salutaria,quouis anno, & quouis tempore significare consimiliter bona bonũ, & mala malum. Quod aliis signis,quæ impropr.ie & ex accidenti talia sunt proprie verò atque à toto genere accidentia decretoria, nullatenus competit: quoniam non semper bonum aut malum denuntiant,sed nunc bonum,nunc verò malum. De his latius Gale.in Comment. *Signorum tria genera.* *Signa salutis.*

GALENI COMMENTARIVS.

Non apud medicos solùm,sed etiam apud rhetores quæri agitariq; solet, quônam discrepet à signo indicium certum,quod Græci τεκμήριον vocant:quæstione non in verbis solùm habente locum, quemadmodum alibi,sed etiam res ipsas attingente. Oportet enim duplicem quandam inueniri naturam rerum ex quibus medici præsentiunt: rhetores demonstrant aut suadent. In iis igitur quæ sumuntur in demonstrationes,siue scientiarias,siue verisimiles,differentia vna est necessaria, & assidue habens alterum alteri subsequens,ex quibus propositio conficitur: alia verò non necessario,nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quinetiam ex alia differentia,hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est: quod sane est demonstratio. Hæc igitur rerũ differentia habetur: nominibus verò in eis non omnes æqualiter vsi sunt: sed elegantiores (prætereo enim sponte alios) in prima sectione de

eo quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans, cēsent vtendū indicij certi appellatione: signum verò nominant alterum. in secunda verò sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod verò ex demonstratione est, indiciū certum dicunt. Cæterum vt autores ita nominibus vtātur, non medicis solùm scire vtile est: sed etiam illis quibus arte congruit græcizare. At verò vt ad demōstrationes ac præsensiones prædictā rerum differentiā cognosci, vtilissimū sit, perspicuū cuiuis esse existimo. Sed vtrum ambo suam assiduè seruent vim, quæcunque bonum denuntiant, & quæcunque malum: dignū consideratione est. Ipse igitur in sententiis dixit: Per morbos minus ij periclitantur, quorū naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tēpori, quàm quibus non conuenit aliqua ex his ratione. Hoc igitur non discrepat ab eo quod nunc est proditum. Malum enim aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tamen vt similiter, aut vt non similiter insuper adscripsit prædicta sententia: neutrum autem trāsfert in contrariam naturam: sed hoc in ipsis magis minúsque existere dicit pro natura, ætate, & aliis quæcunque enumerauit. quocirca ex hoc nequaquā ab Hippocrate contraria dicentur. Illud verò magis pugnare videtur dum ait, Iis quæ non ex ratione leuāt, confidendū non est: nec metuenda admodū ea quæ præter rationē incidunt mala. Hæc enim magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare aut immorari diutius solent. An idipsum est, propter quod etiā adscripsit nunc nobis propositam dictionem? Accidentia enim quædam de prauis in bona, atq; etiam de bonis in praua mutantur: signa verò nequaquā verti natura in contrariū solent: sed magis ac minus aut malū aliquod significare, aut bonum: non tamē nunc bonū, rursus verò malum: aut malum nunc, rursus verò bonum. Igitur quæcunque in vrina docuit esse mala signa, hæc haud vnquā bona euadēt: quēadmodum neq; bonū vllum, malum. Itidē quæcūque de screationibus vel deiectionibus tanquam bonis aut malis dixit, nullū in contrariū vertitur. Pari modo nec quæcunque circa vultum fieri docuit signa aut ex colore, aut mole, aut figura atque etiā decubitu, deq; liuidis aut nigris partibus, aut alia quauis tali affectione. Omnia enim vim retinēt propriā, non secūdùm scilicet magnitudinē (antea enim dictū est vt recipiāt maioris minorisq; discrimen) sed secundū genus, propterea quòd nullū bonū ad genus euariat malorū, nec vllum ex illis ad genus bonorū, quoties scilicet cum propriis finitionib. considerantur. Non tamen in accidentibus ita res habet. Quidam enim spirant difficulter, atq; etiam delirant, & ilia cōuelluntur, ac splendorē intueri credunt, & obuersari tenebricosa quædam ratione iudicationis. Quinetiā cor dolore afficitur, & infernū labrum intremiscit: & abscessus secundùm auriculas, aut aliquo alio loco erumpit. Constat enim vt hæc omnia quandoque eueniunt (vt diximus) ratione iudicationis: quandoque verò grandescentibus morbis comitentur. Ita fit vt illud sit ab eo merito proditum: Decretoria haudquaquā decernentia partim inferent mortem, partim difficilem iudicationem. Sed de huiusmodi omnibus tum alio loco, tum etiā libro de iudicationibus perpensum est: ita vt nihil insuper ad præsensionem desideretur. & ob eam rem quòd assidue moneo, nunc quoque persequi non dubitabo. In primis quidem maximeq; studendū præcipio, discere quæcunque medicinalis artis officia sunt: alia verò quæcunq; partim in voce ac significatione quæstionem habent, partim rationalem comitantur contemplationem, pòst, & in maiori otio aggredi: quemadmodum & nunc de significationibus verbi indicium, certū, ac signum. Cùm enim quod ad artis officia vtile est, dictū mihi sit, adiiciam aliquid cōsequens & de horum enarratione, aliud ab iis quæ antè dixi: id verò tale est: De accidentibus decretoriis afferri verbum signum conuenit, indicium verò nequaquā conuenit. Sola enim illa signa simul & indicia nominātur, ex quibus licet certo coniicere aliquid de salute & internicione ægri. quæ comprehendens vno capite dicet aliquis esse significationes viriū gubernantium corpus, quo pacto robore valeant aut deficiant: in quibus scilicet cruditatis etiā aut concoctionis signa continentur: ex accidentibus verò decretoriis nullum talem habet naturam, sed indicant fore iudicationem, vt per excretionem, aut abscessum: & ad hæc, per quam excretionē, aut abscessum, verbi gratia, sanguinis fluorem, aut vomitionem, aut abscessum qui propter particulas erumpat. Sed vtrum bona iudicatio futura sit, an mala: per hæc signa nequaquā colligere licet. Constat enim vt omnes tales iudicationes nihilominus in bonum quàm in malum finiātur: docuitq; nos finitionē earum firmissimam, non ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis certisq; indiciis. Concoctio enim (dixit) celerem iudicationem, securam sanitatem significat. Cruditas verò aut incoctio, aut conuersio in malum abscessum, aut non fore iudicationem, aut temporis longitudinem, aut dolorem, aut mortem, aut horum ipsorum recidiuas ostendit. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretoriis (quæ etiam signa decretoria nominari conuenit) præsentire possibile est. Sed vtrum in bonum an malum iudicatio sit abitura, per concoctionem cognitio est: quæ rursus haudquaquā fore iudicationem præmonstrat, sed conualiturū hominem aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas quæ proditæ sunt, appellationum alia enarratio, vnà cum rebus vtilioribus ad artem prodita. Itaque memineris vt signa quoque decretoria accidentia genere existant, indicātia futuras excretiones aut abscessus: hæ verò causæ sunt vt morbus soluatur, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoque existunt.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

In prima parte supponit duas diuisiones, quæ circa res ipsas versantur, quę assumūtur ad aliquid demonstrandū, & probandum: aut enim id quod assumitur, necessario concludit id, cuius gratia assumptū est, aut non necessariò. Præterea ex his, quæ aliud probant.

bant, quędam sunt argumēta rationalia,quę etiam syllogismi appellātur,quædam sunt experimenta. Via prima,analogistica ratio est,secunda epilogistica,de quibus lib.1.in ann.circa Comment. 2. diximus. Id ad quod necessario aliud sequitur,tecmeriū,hoc est certa coniectura, appellatur:quòd si non necessario id sequatur,signum dicetur. Præterea circa secundam diuisionem,id quod probat aliud in via rationali,est tecmerium,vt Gal.inquit lib.1.de Ratio.vict.in acu.Com.2.τεκμήριον autem veteres appellant syllogisticum signum.Et Cic. inter Rhetores in Partitionibus ea quæ ad coniecturā spectant scribit,quæ sumitur à causa & euētu:id verò quod empirice probat,signum est.Exemplum in via empiricorum,si quis probet,faciem,quam depinxit Hippoc.esse malam,quoniam omne quod est naturæ aduersum,est malum:& facies quam depinxit Hipp.est naturæ aduersa. Rursus, vt si quis ex eo quòd multi,qui talem habuerunt faciem,perierunt,probet eam esse letalem.in via autem rationali,& à causa,si quis eam faciem malam esse probaret,quoniam summum languorem facultatis ostēdit. Vbicunq; lęgitur,*Indicium certū.*Legendū,Tecmeriū, id est certa coniectura.

Galeni obiectiones.

In secunda parte,quæ incipit (Sed vtrum) mouet ac soluit dubium. Sumitur verò ex aphor.34.lib.2.vbi dixit,In morbis minus periclitantur, quibus propriæ naturæ, aut ætati, aut habitui morbus magis congruit,quàm quibus secundum nihil ipsorum cōgruit. Vnus ergo & idem morbus,cum eisdem notis,in quibusdam hominibus est magis malus, quàm in aliis:non ergo in omnibus significant bona bonum, & mala malum. Veruntamen id non contradicit Progn.præsenti.Ratio est,quoniam licet non habeant signa omnia in omnibus æquam malitiā,vt in aphor.quæ tamen mala sunt in omnibus temporibus, ætatibus, & cæteris mala sunt.Pariter de bonis dicendum.

Codex Græcus corripitur.

Mala indicia. Græcè, κατὰ, legendum autem κακὰ, id est, mala. *Non tamen vt similiter aut non similiter insuper adscripsit prædicta sententia:neutrum autem transfert in contrariam naturam.* Græcè, ὀ μὴν ὅτι γε ὡσαύτως, ἢ ὀχ' ὡσαύτως ἔτι προσέγραψεν ὁ εἰρημένος ἀφορισμὸς, ὀδέτερον δὲ μετατίθησιν εἰς τὴν ἐναντίαν φύσιν. Hæc litera Græca errata, fecit Laurentianū confuse conuertisse sententiam:esset enim sic scribenda, ὀ μὴν ὅτι γε ὡσαύτως, ἢ ὀχ' ὡσαύτως ἔτι προσέγραψεν: ὁ δὲ εἰρημένος ἀφορισμὸς ὀδέτερον μετατίθησιν εἰς τὴν ἐναντίαν φύσιν. quod est,Non tamen id superaddit,quod similiter,aut non similiter:prædictus verò aphorismus neutrum transfert in contrariam naturam.

Gale. obiectio.

In tertia parte,quę incipit (Illud magis) contra sententiam pręsentem adducit apho.27. sectio.2.His qui non ex ratione leuius se habent,non oportet fidere.Sequitur ergo,quòd aliqua signa sunt,quibus non oportet fidere.Veruntamen,vt inquit,horum causa hęc sentētia scripta est,vt intelligamus esse quędam accidentia decretoria,quę bona & mala esse possunt, ac infida & ob id sunt.Alia verò sunt quę diximus,signa coctionis,& tecmeria,& alia signa salutaria,vt ex colore,mole,figura, decubitu,nigræ aut liuidæ partes: quæ omnia fida sunt, in maioris ac minoris ratione. Sed de his satis in expositione prog.dixi, & Gal.hoc in loco.

Accidentia decretoria infida.

Obiectio.

Verumtamen contra sententiam istam videtur pugnare:nam in pręsenti loco inquit,Accidentia enim de prauis in bona,atque etiam de bonis in praua mutantur: signa verò nequaquam verti in contrariū solent, sed magis ac minus,aut malū significare, aut bonum.lib.tamen 1.de Crisi.cap.14. de Signis & accidentibus loquens, quæ sunt signa salutis,vt constare mente, & bene se habere ad oblationes,bonus accubitus, inquit, At esse talia vt plurimum omnibus inest: erunt ergo mutabilia. Præterea libro de Crisi.citato loco, de signis prædictis, de quibus similiter hìc loquitur, dixit, Quæcunque enim simpliciter bona aut mala nominat, sæpius talia existunt.hìc tamen inquit, Nequaquam in contrarium verti solent: quæ tamen sæpius talia existunt, aliquando in contrarium verti solent.

Obiectio.

Solutio.

Ad hæc respondetur, quòd ista signa salutis nunquam mala erunt, quæ semel bona sunt:sæpius autem talia erunt, quoniam sæpius ostendent bonum in morbis successum, aut malū.Et quæ indicant bonum,poterunt aliquando ferè nullius esse momenti: verùm nunquam malum significabunt, veluti bonus accubitus, vbi morbus crudus est, ferè nullius est momenti:sicuti & male se habere ad oblationes, vbi morbus coctus sit: similiter in summo vigore accessionis mente turbari. Vbi ergo huiusmodi signis cognitis medicus voluerit quippiam de morbis prædicere,ad signa alia conuerti debet, id enim signatim insinuauit Hippoc.lib.præsenti, Progn 17.Fauces vlcerari cum febre difficile. Veruntamen si aliquod aliud signum superuenerit eorum,quę malis adiudicanda sunt, prædicendum hominem in periculo esse. Et Galen.in Comment. inquit, Commune verò in cunctis erit tibi præceptum, maximè in his, qui neque exquisite optimi, neque pessimi habentur, in quibus ipse Hippocrates consueuit præcipere,& alia signa considerare. Itaque certæ coniecturæ,siue tecmeria, semper eadem indicant, & semper talia fiunt, qualia indicantur: signa tamen salutis quæ signa sunt, non tamen tecmeria, semper talia indicant: verùm non semper talia fiunt, qualia indicantur. Accidentia verò decretoria, neque semper talia indicant, neque semper

Signorū diuersitas in significādo.

talia

talia fiunt,qualia indicantur. *Quum etiam.* Græcè, καὶ μὴν καὶ καρδιαλγεῖν, καὶ χεῖλος τὸ κάτω σείεσθαι, καὶ παρωτίδας, καί τινα ἑτέραν ἀπόστασιν ἔχειν. quod eſt, Vtique & os ventriculi dolere,& labrum infernum agitari, & parotidas, atque aliquem alterum abſceſſum habere. *Vt illud ſit ab eo merito proditum.* Libro 2.de Morbis popu. tum etiam lib. de Iudicationibus 1.cap.14. *Indicium certum.* Græcè, τεκμήριον.

In quarta parte,quæ incipit (De accidentibus) docet licere accidentia decretoria appellare etiam ſigna,non tamen licere appellare ea tecmeria:ſola enim illa tecmeria & ſigna nominantur,quæ oſtendunt robur aut imbecillitatem in aliqua de tribus facultatibus, de quibus ſunt notæ coctionis. Decretoria verò potius ſigna & accidentia appellantur: accidentia ex genere,ſigna verò ex accidenti,vt in fine Commen. *Afferri.* κατηγορῆσαι, quod eſt,prędicari. *Concoctio enim dicit.* lib.1.de Morb.pop.par.2.

PROGNOST. XL.

QVandoquidem & in Libya, & in Delo, & in Scythia, quæ ſcripta ſunt, apparent veridica ſigna.

Quemadmodum ſigna omnia,de quibus loquutus eſt in præcedentibus, idem ſignificare dixit in omni anno, & in omni tempore,ita etiam in omni regione vera eſſe modò ſcribit,volens ipſa conſimiliter in omni regione ſignificare,ne forte quis id ignorans putaret in patria Hippoc.licere ſic prædicere,non tamen in aliis,vt in noſtris etiam temporibus faciunt Barbari,in parte artis medicæ curatiua contendentes,non eadem methodo curandos eſſe morbos,nunc & temporibus Hippoc.neque in regionibus noſtris,& regione Hippocr. In tantum enim proceſsit eorum malitia,ignorantiæ coniuncta,vt malint diuo Gordonio aut Silano,aut alij cuiuis ex recentioribus Barbaris iugulare ægros,quàm eoſdem Hippoc.& Galeni præceptis ſanitati reſtituere,obiicientes, noſtro tempore corpora non adeò robuſta eſſe,vt tempore Hippo.neque etiam alimenta ſimiles alendi ac roborandi vires habere: nos aliam regionem multum à Coo diuerſam incolere,& Auicennam Hiſpanum fuiſſe, & qui ſatis nouerit medicamentorum huius noſtræ regionis vires: præterea multa medicamenta nuper inuenta eſſe,& antiquiora correcta,adeo vt omnem amiſerint malitiam, quæ omnia Hippoc.& Galeni temporibus ignorabantur. Verùm ô impudentiam,quæ non niſi hominem Auicenniſtam decet.Quòd enim noſtro tempore corpora non minus robuſta, quàm præterito ſint,certo credes,niſi poetarum fabulis hæſeris,vt nanque in ſacris literis habetur Pſalmo 89.Potentatum eorum octoginta anni,amplius labor & dolor. quod noſtris etiam temporibus,pariter vt in illis fit.Quòd autem ferunt quoſdam vixiſſe 300.annis,vt Ephorus Arcadum rex,Dandonem quenqam in Illyrico quingentis. & Xenophontem in Periplo 600.annis,& filium eius 800.reſpondet Plinius lib.7.cap.48.Hæc omnia ex temporum inſcitia acciderunt.Annum enim alij æſtate vnum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus,ſicut Arcades,quorum anni trimeſtres fuere,quidam lunę ſenio, vt Aegyptij.Itaque apud eos aliqui & ſingula millia annorum vixiſſe produntur.Neque eſt cur credere debeamus,fieri rerum omniũ perpetuam diminutionem,vt exiſtimant:miraculoſe enim fieri,vt perpetuo homines,qui ſuccedunt,ſint imbecilliores,non accepimus. Natura autem id euenire poſſe,nullus philoſophorum inuenit,quum mundum exiſtimēt perpetuum à parte antè,quod eſt,ipſum eſſe increatum:ſequeretur enim apud ipſos,homines iam diu ductos eſſe debere ad ſummum languorem,quod non viderunt,eſſétque id argumentũ euidens ad probandum mundum non fuiſſe perpetuum.Si nanque perpetuum eſt,& ſemper tendunt in diminutionem res omnes,infinito antehac tempore,omnes rerũ ſpecies deſeciſſent.Vnde ſequitur manifeſtè,philoſophum omnem debere concedere,aut mundũ fuiſſe creatum,aut res non tendere in diminutionem:quòd ſi mundum creatum concederent,ſed incorruptibilem,res omnes ad ſummam imbecillitatem peruenturas concedant neceſſe eſt, quod non concedent.Præterea nos paulò minus abſceſsimus ab Auicenna,& Rhaſio,quàm ipſi à Gal.ergo cùm noſtra corpora ſemper in debilitatē maiorem tendant,neque nobis licebit medicamẽtis Auicennæ vti,theriaca quoque inutile erit medicamentum, ac Mithridatiũ. Pręterea ſi & medicamina,& corpora ſimul vires amittũt,quid eſt,quo minus languida corpora elleboro vtantur,ſimiliter debili:quandoquidem corporibus ſimiliter medicamenta languent,aut neutrũ.Inutiliter itaque libri ſcriberentur,ſi antiquorũ probata medicamẽta nobis inutilia forent,quod piaculum eſt,contra ſancita illa primi aphor.ſect.1.Quòd tamen regiones diuerſæ ſint,non tollit curandi vniuerſalia dogmata,quę ſimiliter docent regiones,tempora,ac cœli ſtatus diſtinguere:neque particulares medicaminũ ac ciborum adminiſtrationes,aliter ex regionibus diſtinguere cõuenit,quàm ex ipſis tẽperaturis,& ętatibus.Quod autem de elleboro clamãt Barbari,nigrũ exhibere,non eſt à ratione alienũ,in multis morbis, multiſque

Barbarorũ error.

Corpora noſtro tẽpore non minus robuſta, quàm olim. Sacræ literæ hominũ robur diffinierunt.

Regionũ diuerſitas nõ impedit vniuerſalia dogmata.

multisque ægris, album verò in pertinacibus morbis, vt Gale. & Paulus præcipiunt, tutissimũ est, vt in podagra, aqua inter cutim, elephante, melãcholia, morbo comitiali, inquit Paulus, Elleborus exhibendus est diutinis pariter & grauibus ęgritudinibus correptis, vbi reliquorũ adminiculorum spes sublata fuerit. Offerendum igitur in aqua inter cutim, malo habitu, elephanto, & relaxatione, in quibus constantes facultate tutissimus modo esset. Neque tamen volo omnino interdicere diligentiæ inquirendorum medicamentorũ, sed iam inuenta probare, cum antiquorũ consensu, & permittere aliorum facere inquisitionem examinatione diligenti. Vtique de purgantibus medicamentis, quæ modò inuenta sunt à Neotericis, tam simplicia, quàm composita, laudo quæ experta sunt, ac mitia, & sine magna molestia purgantia, antiquis non explosis, quæ similiter corrigi possunt. Verùm hæc omnia in omni regione & omni tẽpore pariter valẽt, quibusdã animaduersis, quæ in vniuersalibus regulis cõtinentur. Sic & prognosticæ sententiæ, in omni anno, & omni tẽpore, ex eisdem notis sumuntur, & simili modo in omni regione, vbi in ęgrotantibus inuenta fuerint eadem signa, idem etiã constanter significabunt, vt in Libya, Delo, & Scythia: quarum Libya satis calida est, quod constat, quia in quarta tabula Aphricæ sita est, sub tropico Cancri, ad quem locum sol pertingit, neque vnquam ab eo plurimum recedit, quemadmodum à regionibus septentrionalibus: ostendunt etiam ipsius calorẽ, animalia ibi degentia, vt leones, pardali, dracones. Delos verò temperata est, in tabula decima Europæ sita, longitudine ab Occidenti 52. gradibus paulo plus, latitudine ab æquinoctiali 37. cum dimidio, non minus quàm reliqua Gręcia tẽperata, quæ Thebis iuxta posita est, medio ferè loco inter Achaiam & Eubœam insulam, à mari nõ plurimum dissita, quod ad locorum temperiem in frigore & calore multum agit. Scythia à Scytha Herculis filio sic dicta, vt inquit Herodotus, partem habet intra Imaum montem, & altera est extra Imaum mõtem. Imaus verò mons 140. gradibus longitudinis ab Occidenti situs, ab æquinoctiali 35. distat, etsi ipse simul ac tota regio ad 60. vsque gradum extendatur, versus polum arcticum. Vnde fit, vt regio satis frigida sit pro maiori parte, hominésque ferat robustissimos, & qui inuicti semper manserint, neque externum dominum admiserint, neque ipsorum Romanorum arma senserint: ferinis ac murinis pellibus contra regionis frigora muniuntur.

Medicamenta inquirenda & probanda.

Libya quo loco sita.

Delos quo loco sita.

Scythia quo loco sita.

GALENI COMMENT.

Non secundùm solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonem. etenim prælatæ dictioni duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adiiciens ego eas, ostendam qualisnam sermo fuisset. Probè verò peritum esse oportet de indiciis certis ac signis, sciendúmque vt quouis anno, & quouis tempore, & terra, mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione verbum terra adiiciens, indicaui tibi superuacuam esse nunc proditam dictionem. Nihil enim aliud per eam ostenditur, quàm vt signa tum bona, tum etiam mala sibiipsis idem alterutra denuntient quouis tempore, si calidum, si frigidum, si modificatum sit. Libyam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam, mediámque inter vtranque, gratia exempli, commemorauit.

ANNOT. IN GAL. COMMENT.

Galeni Comment. nulla eget annotatione, præterquàm quòd vbi scribitur, *Terris*. Græcè scribitur, χώρων, id est, regionum. Sic & vbi, *Terra*, χώρη, hoc est, regio.

PROGNOST. XLI.

Bene igitur nosse oportet, quòd in ipsis regionibus nõ est difficile multiplicia ipsorũ consequi, si quis ediscens ipsa, rectè iudicare ac ratiocinari sciat.

Non solùm ea, quæ ab Hippo. scripta sunt in hoc libro, poterit consequi medicus, inquit, sed multa alia diuersorum modorum, quæ bene ratiocinanti erunt facilia, vbi primùm hæc nouerit, & vtrum facultatũ essentias, ac operationes calluerit, intellexeritque ea, quæ sunt secundum naturam, & ea quæ præter naturam, quantum etiam ex his, quæ sunt præter naturam, vnumquodque ab eo quod secundùm naturam distet, & inde eliciat quantum mali habeat vnumquodque signorum ostendere. Ad quod maximè cõsequendum, decet primùm in liberalibus disciplinis esse medicum institutum, potissimum in Logica & Philosophia naturali: in Logica quidem, vt probè sciat ratiocinari, ac nosse aliquid ad alterum sequi, non quodlibet ad quodlibet. Philosophia verò præstabit viam cognitionis elementorum, temperaturarum, facultatúmque omnium, adque singulorum membrorum potestatem, quod theoricam medicinę appello, vt inde facillimè & passionem & particulam omnem corporis patientem cognoscat. Prænoscere idem docet in singulis singula, præsentia, præterita, ac futura, sine quibus nullius mali curationem medicus aggredi debet, qui veretur homines excarnificare. Qui enim sine theorica artis parte, quæ docet hæc, quæ dixi, & similia considerare

Medicus in quibus institutus esse debet.

Practici medici sine theorica.

rare, promittit morbi alicuius curationem, ac practicum se iactat (melius dixisset empiricum) is est qui vnico tantùm crure incedere contendit. Quum tamẽ, vt inquit Galen. lib. 8. de Composit. med. per locos. cap. de iecoris affectibus, qualem facultatem præstat ad incedendum vtrunque crus, talem in arte medica ratio & obseruatio. Nemo igitur in posterũ iactet empiriam siue practicã, sine theorica, nisi se ipsum laudare velit rationis expertem, & omnium rerum ad artem medicam pertinẽtium protinus ignarum ingenue fateatur. Quid enim proderit, te audiuisse, aut legisse, aut experimẽto probasse, verbi gratia, syrup. capillorũ veneris, conferre in morbo laterali, ad facilè spuendum humorem, nisi prius noueris, quòd medicamina ad id valentia debent esse moderata, ne frigore cõpingant humorẽ, aut calore tenuem partẽ absumant, & crassam screationi inhabilem reddant, quódque ea quæ moderata sunt, aptissima sunt ad coctiones coadiuuãdas? Inutilis igitur & fatua, quinimo summè humano generi perniciosa est medicina, quę sine theorica exercetur: & medici ea vtentes, qui etiam theoricam ad scholam remittunt, essent à iudicibus in scholam medicinæ reducendi, aut omnino ab hominum commercio segregandi, ne essent populo neces, & aliis medicis perniciosum contagium. Qui igitur in Logicis philosophicis, parte artis medicæ theorica, institutus fuerit, multò aliis reddetur elegantior, ac prestantissimus medicus erit, promptissimus ad pręnoscendum præsentia, pręterita, & futura, non tantùm quæ in hoc libro habentur, sed & multa alia, quæ in lib. de Locis passis, à Galeno scripta sunt, in quibus etiam medicum exerceri quàm maximè decet. Inde quoque, si attentè, quæ habentur in lib. de Morb. curandis, obseruauerit, certissimam etiam assequetur omniũ morborum curandi methodum. Huius prog. sententiã exponit Gal. lib. 4. de Rat. vict. acut. Comment. 62.

Medici qui theoricã ad scholam remittunt.

GALENI COMMENT.

QVod nos antea diximus ex vsu orationis, id hoc loco Hippoc. scripsit: vt si rectè edisc as vires indiciorum, quanquã non assiduè exquisita ratione præsentias futura, tamen ratæ præsensiones multo plures erunt irritis præsensionibus. Qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei præsensione. Nunquam enim allucinari, supra captum hominis est: sed quamminime oberrare, solius artificis est. Sed cùm magna vel ea in re diuersitas habeatur: qui vicies præsentiendo, oberrat semel, multo melior est, quàm qui decies prædicendo, oberrat semel: ipso verò hoc rursus melior is est, qui centies præsentiendo, oberrat semel: quemadmodum rursus quàm is ipse melior est, qui ducenties præsentiendo oberrat semel. Igitur non rectè nos interrogant Empirici, vtrùm theoremata, quæ magna ex parte eueniant, adiectione rationis intranducibilia ac perpetua faciamus. Deinde non valentes indicare, demonstrare, existimant coarguisse tanquam ex superabundanti rationem adiicientes. Nam si non perpetuo, certe sæpius quàm illi, finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita etiam illis medendo.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Errare nũquam captũ hominis excedit. Locus aduertendus.

In prima parte Galeni Hippocr. commendare refert, vt vires signorum omnium rectè perpendantur: inde enim sequetur, vt raró admodum in prædicendo erret medicus. Velle enim nunquam errare, hominis captum excedit. quam sententiam scripserat suprà Galenus in longa enarratione præfationis parte quarta.

In secunda parte, quæ incipit (Igitur non rectè) respondet ad quandam empiricorum obiectionem, qua probare tentant, inutilem omninò esse rationem, ad roboranda medicorum dogmata: satis enim facere dicunt experimentum, quandoquidem ratio non potest dogma reddere in vniuersum verum. Quod rursus probant, quoniam vniuersalia, quæ in libro Prognosticorum habentur, non omnino vera sunt, sed magna ex parte: nec quispiam tam certus est in pręd icendo, vt nunquam aberret. Exempli gratia, vrina nigra signum lethale est, ad quod probandum sufficit, quod ferè omnes, quos vidimus, vrinam nigrã in morbis acutis mingentes mortui sunt: quod verum est etiam si ratio non accedat. Quòd si ipsa accesserit, non magis faciet ipsam vniuersalem: veluti si adieceris ad id probandum, quòd vrina nigra ostendit caloris naturalis extremum langorẽ, & caloris pręter naturam maximã vehementiam, quę quum adfuerint, mortem nuntiant. Licet enim hęc ratio accedat experimento, non reddit vniuersale dogma, quod docet vrinam nigram esse signum lethale, quandoquidem aliquis cum ea vrina mansit superstes. Ad quod Gale. respondet, eam esse rationalium & empiricorum differentiam, quòd vbi empiricus veritatem semel attigerit in prædicendo, decies attinget rationalis, & vbi vnius morbi curationem empiricus assequatur, rationalis decem sanabit, si omnes sanare sit impossibile, etiam si morbi curationem admittat: sicuti & nunquam aberrare in prædicendo, hominis captum excedit. Adde quòd maior causa errandi non oritur ex signis ipsis, & præceptis vniuersalibus, sed quoniam medicus aut nõ omnia signa rectè nouit, aut nota non perpendit eorum vires.

PROGNOST. XLII.

NVllius morbi nomen desiderandum est, quod hîc non fuerit scriptum: omnia enim quæ in t emporibus prædictis iudicantur, eisdem signis cognosces.

QVAEDAM theoremata scripta sunt in præsenti opere, determinatis morbis propria, veluti quæ de tumoribus in hypochondriis, & de suppuratis, & de aqua inter cutim: quędam verò vniuersaliter omnibus morbis sunt cōmunia, vt quæ de vrinis, deiectionibus, sudore, respiratione scripsit. Quæ igitur citra distinctionem dicta sunt, & nulli morbo appropriata, omnibus conuenire videntur, qui similem habeant naturā in genere morborum: quemadmodum quum dixit, bonam respirationem quàm maximā vim habere ad salutem in omni morbo acuto, qui cum febre sit, & quadraginta diebus iudicetur. Quod enim de acutis morbis dixit, de phrenetide, & febre ardenti, & pleuritide, & reliquis, qui intra terminum acutorum finiuntur, intelligi debet: quod autem de his, qui quadraginta diebus iudicentur, scripsit, de omnibus talibus intelligitur, nullo nomine morbi adiecto. *Theoremata propria. Theoremata communia.*

GALENI COMMENT.

ID mihi videtur adiecisse in calce orationis, quia de morbis acutis & aliis quicunque ex his fiunt, hoc loco præceptum esse commonuit. Itaque cōmemorans vt per multa signa à se prodita, tum bona, tum etiam mala, simpliciter dicta de cunctis in commune morbis sunt, pauca verò de quibusdam definitis: hoc in animum etiam nobis reuocauit, adiiciens nihil esse per sermonem omissum: quod forsitan nos falsum existimauissemus, quoniam quorundam habuit mentionem nominatim, aliorum non: id enim hoc indicat non temere à se factum, nec sine aliqua causa. Sed quoniam præter alios quidam morbi præceptis egebant propriis, ob eam rem eorum mentionem habuit seorsum: omnes alij omißi, sub communibus signis collocantur. In primis ab eo perscriptum, quem appellant vultum exitiosum in omni morbo acuto, exitiosum vere dictum est. Pari ratione quæcunque de accubitu scripsit, aut spiratione, aut somno, aut insomnia, aut aliis quæcunque, communia sunt omnium qui prædictis temporibus iudicātur. Non enim de diutinis commentarium est, sed (vt ipse dixit) acutis & aliis qui ex illis consistant: quorum tempus ipse etiam indicauit, in quibusdam vigesimum diem, in quibusdam quadragesimum aut sexagesimum terminum ponens.

ANNOTATIO IN GALENI COMMENT.

Galeni comment. adeò clarus est, vt nulla egeat annotatione: præterquam quòd vbi legitur, *Spiratione*. Græca litera habet, ἀναπνοῆς, hoc est, respiratione. Et vbi legitur, *Quacunque*. Græcè habetur, ὅσα κοινὰ πάντως ἐστὶ τῶν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις χρόνοις κρινομένων. quod est, Quæcunque omnino communia sunt his, qui præscriptis temporibus iudicantur.

FINIS.

INDEX IN OMNIA OPERA CHRISTOPHORI A VEGA.

A

Auris

Cicuta

D

Deriuatio

Febris

G

Mammarum

Q

R

Renum

Similares

T

V

Vesicæ

FINIS.